R. 3000

SECVNDA SECVNDAE
SVMMAE THEOLOGIAE
DOCTORIS ANGELICI
S. THOMAE AQVINATIS
Cum Commentariis

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS
D. D. THOMAE DE VIO, CAIETANI,

Ordinis Prædicatorum S.R.E. tituli S. Sisti Presbyteri Cardinalis,
artium, et sacræ Theologiæ Doctoris celeberrimi.

Ea autem quæ in Commentariis notatu digna sunt,
Indices qui sequuntur ostendunt.

ROMAE M D LXX

R. 3000

SECVNDA SECVNDAE
SVMMAE THEOLOGIAE
DOCTORIS ANGELICI
S. THOMAE AQVINATIS
Cum Commentariis

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS
D. D. THOMAE DE VIO, CAIETANI,

Ordinis Prædicatorum S.R.E. tituli S. Sisti Presbyteri Cardinalis,
artium, et sacræ Theologiæ Doctoris celeberrimi.

Ea autem quæ in Commentariis notatu digna sunt,
Indices qui sequuntur ostendunt.

ROMAE M D LXX

AD LEONEM DECIMVM PONT. MAX.

THOMAE DE VIO CAIETANI CARDINALIS S. XISTI, IN SECVNDAE SECVNDAE D. THOMAE AQVINATIS COMMENTARIOS, PRAEFATIO.

OMnes homines qui ex iniuncto sibi munere in Republica gerenda versantur (cuiuscumque ordinis illi sint) non priuatis solum, sed publicis etiam pro beneficiis, ad referendam gratiam reddi obnoxios, nemo vnquam sapiens dubitauit. Tanto siquidem fœdere commune bonum particulari bono insertum est, vt illud vnusquisque proprio anteferendum putet, nemoque quod suum est bonum, vel se consequi, vel tueri posse confidat, nisi publicum inde bonum augeatur & conseruetur. Ego itaque (quod ad me attinet) tua Leo decime Pontifex maxime, & in rempublicam Christianam, & in meipsum maxima beneficia mecum animo deputans, hæc tibi mea commentaria offerenda nunc censui, non qui hoc pacto parem me tibi gratiam referre nunc arbitrer, sed qui potius grati animi voluntatem tibi significem, nec sine veneratione debita recolam immensam, cunctisque communem beneficentiæ tuæ vim. Tu quidem beatissime pater, statim vt pontifex factus es, pernicioſum illud vniuersalis Ecclesiæ scisma, quod sub Iulio secundo eruperat, tua bonitate ac prouidentia ita funditus excidisti, vt hoc immortali beneficio christianos omnes facile tibi deuinxeris. Neque vero tuæ satis fuit magnanimitati, pestilens hoc malum, quod tempestate nostra ecclesiæ incubuerat, summouisse, nisi etiam futuris seculis e sublimi ista sedis Apostolicæ specula longe prospiciens, radicem quoque gignendis in posterum scismatibus ac fomenta etiam quibus alerentur ac viuerent, aboleres. Nam cum præteritarum rerum experientia satis nos doceret, graues ac periculosas ecclesiæ dissensiones inde ortas quidem fuisse, quòd quidem nimis impie arroganterque sese auctoritatem synodi supra maiestatem pontificis efferebant, alimenta vero ac fomenta quo diutius perdurarent, ab ea quam pragmaticam vocant, sanctione sumpsisse, quamq; veluti perpetuum quoddam scisma Ecclesiæ aduersam, sedique Apostolicæ semper emulam, multi quondam alioqui clari magnanimique Pontifices ardenti studio abolere, sed incassum conati sunt, tu tamen vtrumque malum, Beatissime pater, de medio facile sustulisti. dum Lateranensi approbante Concilio, ipse Sanctorum patrum dogma sectatus, omni iam disceptatione de synodi, ac Pontificis imparitate sublata, sedis Apostolicæ authoritatem supra synodum statuendam esse tanta firmitate sanxisti, vt Lateranensis ipsa synodus veterum Conciliorum vestigia imitari, ac se Pontificiæ authoritati subditam esse confiteri non erubuerit, dumque in eodem Concilio, pragmatica sanctione extincta, integrum sedi Apostolicæ ius suum restituisti. Quibus honestis magnanimisque incæptis ad optatum finem perductis, vere Leo fortissimus, Ecclesiæ sanctæ filiis, tuisque a Deo catulis, solidam tranquillitatem, quantumque in te fuit, pacem etiam venturis seculis stabiliſti.

Quantum vero cuncti professores eorum ordinum qui religiosi vocantur, bonitati tuæ charitatique debeamus, iam ipse testis facundissimus esse possum. Etenim cum illorum ordinum priuilegia, quibus decus & immunitas continetur, quidam vel pessumdare, vel saltem labefactare anniteretur, tu tamen solus ingenua bonitate, atque authoritatis robore obluctando, patrem te nobis omnibus, patronum, protectoremque benignissimum præbuisti. Quid enim dicam, quòd ea liberalitate, ac munificentia literatos omnes doctosque homines prosequendos susceperis, vt disciplinarum omnium professores ac studiosos viros, tum collatis muneribus iam ornaueris, tum ad benespe randum de benignitate tua erexeris? Mihi autem, vt omissis aliis me inspiciam, tametsi vel ecclesiasticæ militiæ sacramento, vel sacri ordinis professione ac magisterio, vel assiduo literarum studio, nullum tuorum tot beneficiorum a me alienum esse cognoscerem, sed ea potius hubertim me ac cepisse sentirem, proxime cumulus hic tuæ benignitatis maximus splendidissimusque accesit, quòd me nullius interuentus fauore, nullis intermediis precibus, nullis denique beneficiis prouocatus, sed ipse ingenua tui animi bonitate adductus, in sacrum cardinalium ordinem cooptasti, rem sane admiratione magna dignissimam, toroque orbe terrarum memorabilem, tempestate nostra aggressus, vt quam optimates viri dignitatem, quam principes ac reges prouinciarum summo studio & contentione vel sibi vel suis assequi suppliciter elaborant, tu mihi eam nec petenti quidem nec speranti, vixque adeo cogitanti, sponte tua contuleris. Ne itaque in tuum domini mei conspectum omni veneratione dignissimū vacuis manibus, vt asymbolus ingratusque venirem, quæ proximis annis, in secundam secundæ Diui Thomæ Aquinatis partem commentaria elucubraui, tibi nunc dedicanda, tuique numinis præsidio publicanda constitui. Quæ si vel nulla in me tua seorsum beneficia tanta extarent, tibi tamen iure optimo debebantur, quia cum tu & summi regis & sacer-

dotis maximi dignitate fungaris, doctrinæ moralis commentaria pro tua bonitate, ac sapientia nequaquam a tua ditione aliena ducturus fueras. Moralis enim doctrinæ instrumento Ecclesiæ sanctæ regnum efflorescere ac decorari oportet, sub eo præsertim Pontifice, qui timere non debet, ne cum aliis prædicauerit ipse reprobus habeatur, cum ea quæ in Ethicis præceptionibus tradita, suis auspiciis publicantur, ipse vitæ suæ exemplo sancire & comprobare videatur. Neque enim latere quemquam existimo, te inde ab adolescente ætate, cum aliarum virtutum, tum præcipue liberalitatis & continentiæ normam cunctis propositum claruisse. Iam vero quàm altis radicibus fides, spes, charitas pectori tuo insitæ semper fuerint, quæque ad eas tuendas conseruandasque virtutes maxime necessaria est ingenua fortitudo, plane tunc omnibus ostendisti, cum periculosis Reipublicæ Christianæ temporibus, Ecclesiæ Romanæ Legatus amplissimus, contra telorum turbines bellicaque tormenta, pulsis prope omnibus, ipse imperterritus perstitisti. Moxq ue ad maiorem (vtputo) virtutis tuæ probationem, inclinatis rebus alienæ potestatis iam factus, nullis tamen expugnari machiniis, nullis abduci terroribus ab integro ecclesiæ corpore, ad diuulsas partes potuisti. Quæ cum animo reputamus, Dei prouidentia factum cognoscimus, vt tu Pontifex Ecclesiæ sanctæ præficereris, qui (vt Apostoli verbis vtar) per omnia tentatus, compati laborantibus scires, & quas antea meditatus virtutes fueras, authoritate potentiaque suffultus, multo nunc vberius, multoque felicius propagares, id quod inaudita & ineffabilis illa clementia, qua capiti tuo insidiato homines conseruasti plane testata est. Tibi profecto tuæque sanctissimę potestati valde conueniens, vt sicut Dei maximi vices inter nos geris, ita cæteris mortalibus ea præstes virtutę, qua homines quantum mortalibus licet, Deo maximo optimo similes fiunt. Cæterum tuæ laudes longioris subsellij tempus exposcunt. Quod vero ad institutam rem pertinet, non modo Pontificię maiestatis nomine, cuius est officium summouere scelera, ac virtutes inferere, sed tuo ipsius etiam nomine qui virtutes colis semperque coluisti, decenter tibi nostra hæc commentaria dedicantur, in quibus de vitiis ac virtutibus disputationes pulcherrimę proponuntur. Quæ tamen hac mente omnes a me tibi nunc dedicari intelligant, vt quæcumque hic vel vsquam alibi a me scripta sint, Apostolatus tui iudicio (cui sunt iure subdita) substernantur. Accipe igitur Beatissime pater de manu tibi deditissime creaturæ munusculum, grati animi alacritate conditum, atque in eo accipiendo Dei maximi (cuius tu vicem inter nos geris) benignitatem quæso in animum tuum reuoca: hic enim cum pingues tauros ac arietes immolari ante se cerneret, duo tamen minuta de manu pauperis mulierculæ in gazophylacium templi missa non respuit. Aeternum vale pater beatissime.

PRAEFATIO VENERABILIS PATRIS

FRATRIS BARTHOLOMAEI DE SPINA PISANI,

ordinis Prædicatorum, in commendationem sequentium operum & authorum.

NVnquam defitit Summus ille Opifex verum ac naturæ conditor, labenti sua sponte sæculo, manum dare, ac humano generi, bonitatis sapientiæq; fuga degeneri duces præordinare, qui iustitiæ normam verbo doceant, factis præmonstrent, sapientiæ quoque illustratione subductis tenebris cuncta perfundant. Sc affatim manifestatur diuinæ sapientiæ, potentiæ, clementiæ, iustitiæ, ac cæterarum, quæ numero pondereq; infinitæ sunt perfectionum magnificentia, dum decentissimo ordine infima per media, & horum quæ infimioris naturæ sunt, per ea quæ summo propius hærent, in suos quæque dirigantur fines. Et non solum ut sint plurima, verum ut & causæ sint eis primus ille actus clementer indulsit, atque vnicuique quæ sua sunt, iuxta propriæ cuiusque celsitudinē, perquam suauiter ac potenter distribuit. Sic sane & supernorum illorum spirituum dignitas ac præstantia, nostris his in partibus, licet non omnimoda similitudine claresc it. Quod enim superiores ac qui Deo optimo maximo viciniores sunt spiritus, sicut natura sic & gratia cæteris præstantiores, inferiores purgant, illuminant, & vt diuinam circa nos voluntatem adimpleant, de altioribus instruunt & informant, hoc ipsum inquam (quod factu dignissimum est, cogitatuq; admirabile) infirma quadam specie representat, inferioris huius vitæ hominum status. Vbi nonnulli singulis temporum vicissitudinibus a Deo cōstituti sunt principes ac rectores, qui cæteros quosque nedum gratia sapientiaque præcellant, sed etiam Dei zelo acti, præpotenti quadam virtute ad diuinas unà secum participationes attollant. Hinc namque patrum patres, ac humani generis Patriarchæ, primo illo tempore quo naturali tantummodo præcunte lumine homines ferebantur in Deum, fulserunt. Loco quorum scripta lege, surrexerunt uidentes ac sacri flamines, qui diuina eloquia rudi populo panderent, simulque ad cælestium præceptorum obseruationem inducerent. Subinde gratiarum ac donorum largitatis temporibus, a Duce nostro Christo IESV, *omnium bonorū ac totius beatitudinis authore, electi sunt diuini uerbi præcones Apostoli quasi semidei, qui post sui principis in cœlum conscensum, diuinorum eloquiorum signorumque potentia, vniuersum orbem, sanctissimæ fidei subegerunt iugo. Nec defuerunt qui successu temporis, horum a Deo dati sint etiam successores, doctores (inquam) atque pastores Ecclesiæ sanctæ, quales Dionysius, Athanasius, Hylarius, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Gregorius ac innumera huiuscemodi luminaria fulgentissima, qui sanctitatis eximiæ potentissimum exemplar populo tactis, micantissimo etiam quo resplendebant sapientiæ lumine, beatitudinis tramite innumeris scripturarum suarum uoluminibus reserato, filiis Dei salutis æternæ ministri operosissimi effecti sunt. At demum quo maior uitiorum illuuies frigescente charitate, maior iidem ignorantiæ rubigo mundum inuaserat, eo maiore (ut ita dixerim) se summus omnium parens accinxit robore, ut uirtutum omnium specimen uiuacissimum, lumenque copiosius mundo effunderet, dum veluti Sol Thomas Aquinas emicuit, charitatis feruore, sapientiæque splendore maximo Ecclesiam Dei fouens & illustrans. Cur enim non ille doctorum omnium sanctissimus censeatur, qui innocentissimam ac mundissimam sic vitam duxit, ut virginali lilio insigniius, cuiuscumque etiam mortalis criminis immunis semper extiterit, ac in schola uirtutum indefesse exercitatus, summum conscenderit perfectionis apicem? Cur non (inquam) ille sanctissimus omniū ore celebretur, cuius sic mens Deo firmiter adhærebat, ut a sensibus inter orandum persepe, spiritum ad alta tendentem, sequeretur, immo ab eodem spiritu, perfecto dominio potentique uirtute traheretur & corpus? Cuius præcelsæ sanctitudinis gratia nutu Dei factum est, ut inter omnes Ecclesiæ doctores, Sancti denominatione, ab his etiam qui doctrinæ eius in aliquibus (ex hoc imperiti) aduersantur, antonomastice uocitetur, dum inter disputandum legendumue doctores dicere consueuerunt. Hæc est sancti Doctoris sententia, vel sic tenuit sanctus doctor. His enim similibusque notis, quisque statim D. Thomam cognominari cognoscit. Sapientiam quoque illius qui non admiratur aut extollit, non nisi sapientia ieiunus est, uel certe inuidens ac malignus. Sole namque isto suborto, omnes errorum ac heresum umbræ, a sanctæ matris Ecclesiæ facie protinus effugatæ sunt. Quicquid dubietatis, quicquid scrupuli satore diabolo pullulat in Ecclesia, Thomæ iudice constituto, confestim dissoluitur ac uanescit. Omne per Thomam Ecclesiasticum dogma firmatur, roborataeque sanctiones persistunt. Quis æuo nostro, immo quis post Solis huius ortum optimus Logicus, Philosophus, Theologus euasit, qui non D. Thomæ firmissimæ sapientiæ auxilium imploraverit? Quisnam doctus aut facundus concionator ambonem ascendit, qui non a Thoma mutuet, quæ populum erudiant ac inflamment? Quis cathedram venerandus doctor insedit, cui non Thomas (si tamen uera doceat) sapientiæ certitudinem submistret? Quis denique scolasticum certamen adoritur, qui non se prius Thomæ armis accinxerit? Nec immerito quidem. Cuius namque sapientiam Christus per se approbat, beatissima Virgo collaudat, Petrus & Paulus edocent & commendant, vniuersitas parisina miris effert præconiis, summus antistes Vrbanus sectandam proponit, & ampliandam præcipit, quis non veneretur, amplexetur, extollat? Piis loquor auribus, quibus supernaturalia, uocataque miracula, ueridicis nihilominus astructa textibus & ab Ecclesia celebrata, nedum non despiunt, sed oblectamento sunt, Roburque afferunt ueritati. Oranti, supplicique deprecanti Thomæ ante crucifixi imaginem, ut de suæ doctrinæ soliditate certior fieri mereretur, uoce patenti per os imaginis nonnullis fratribus, qui Diuum doctorem orantem obseruare consueuerant audientibus, respondit Christus.*

BENE SCRIPSISTI DE ME THOMA. *Hoc ipsum aliàs beatissima Virgo per os iisdem suæ imaginis, qua corā Sanctus orabat apertissime protestata est. Beatissimi itē, senatus Apostolici principes Petrus & Paulus de passu dubio prophetæ, eundē plenius personaliter instruxerunt. Et per seipsum alios Paulus (ut fratri in spiritu rapto uidere audireque concessum est) eidē D. Thomæ percunctanti, si in Epistolis suis clarum habuerit intellectū respondit. Quantum queat humanus capere intuitus. Pluribusque aliis diuinis reuelationibus dum adhuc in humanis ageret, quod nosse cupierat de doctrinæ suæ firmitate, quam*

& in scriptis redegerat, assecutus est. Sed denique post eius fœlicem ad superos transitum, ab vniuersitate Parisina, dum lucidissimis syderibus esset coronata, tam celsæ laudis est cumulis ob sanctitatem atque sapientiam eximiam glorificatus, vt omne pene genus modumque commendationis excedat, simul ac per patentes literas explodens articulorum quorumlibet Sancti Thomæ doctrinæ velin modico aduersantium assertionem. Innocentius quoque Sanctæ Romanæ Ecclesiæ præsul, Diuum hunc doctorem in eo sermone quem in ipsius præconijs edidit, in sapientia Salomoni prætulit, ac eius doctrinam præ cunctis post canonicam commendabilem approbauit. Vrbanus denique & is Summus antistes, doctorem hunc angelicum miris effert laudibus, eiusdem sapientiam ac doctrinam nedum approbans & confirmans vti de cælo lapsam, verum & vniuersitati Tholosanæ præcipiens, vt eandem sectentur, & studeant pro viribus ampliare. Vnde factum est, vt tot laudum titulis sublimatus Doctor hic sanctissimus, meritissime lumen Ecclesiæ peculiariter appelletur, & is idem etiam præ cunctis doctoribus haud iniuria nominetur doctor Angelicus. Angelus quippe fuit hic in terra innocentissima vita, ingenij ac intellectus altitudine, vt bisipsis excellentiæ gradibus quosque transcenderet positus in sublimi. Lumen item Ecclesiæ fulgentissimum exiuit, ad cuius præsentiam pulso nunc ab ea hæresum omnium cæco nubilo, fœliciter eidem liceat domino deseruire. Nec tamen mirum, si splendori huic, tenebræ se opponant, ac eundem impugnare contendant. Humana quippe conditio, infœlicitati non modicum est obnoxia ex prima corruptione peccati. Quo sane factum est, vt semper veritas & iitidem bonitas paucos habuerint possessores. Neque tamen sanctissimi huius doctoris aliquid suæ gloriæ deperit in hoc etiam nostræ peregrinationis tempore ob quorumlibet, etsi aduersantium infestationem. Quinimmo veluti per ignem probatum aurum, sapientia illius ab insipientibus ex hoc impugnata, præualens, eminus fulget, ejusdemque doctoris sanctissimi omnifariam cumulata celebritas, dum a multis validissime defensatur, creuit in immensum. Sed & oppugnationis huius ratio in oppugnati gloriam cedit. Apud clarissimos siquidem viros innotuit hoc ipsum ex sapientiæ illius eminentia sumpsisse originem. Tam celsam quippe doctrinæ illius sedem obtinuit, vt non nisi ab eleuatissimis ingenijs, acutissimisque luminibus valeat penetrari. Quo fit vt bi qui vel se sibi credunt tantummodo, vel interioris prospectus viuacitate priuantur, dum excelsum hoc sydus sit eis inaccessibile, in ipsum quasi canes in lunam ad vesaniæ suæ manifestationem, ineptos latratus emittant. Quos tamen diuina bonitas iuxta sapientiæ suæ ordinem prouidens ad viam veritatis reuocare, duces delegit alios, qui Thomæ spiritu quasi subsistant, & aduersantium oppugnationes, inanes, ac a doctissimorum conspectu merito expellendas esse patenter ostendant.

Quorum Thomas Caietanus, postremus quidem tempore, sapientia vero ac vitæ splendore, bis diebus nulli forte secundus, a domino quasi missus viuens Aquinatis imago suscitatus est. Viri huius singularissimi, præconia prosequi, eius compellunt merita, inducit monumentum perpetuum quo ad imitandum trahautur posteri, excusat iniunctæ correctionis occasio, non accusat vel minimæ adulationis nota, apud illos præcipue qui castigatissimam eius mentem norint. Suæ quippe vulgatæ laudis prolocutores, graues sibi potius ac molestos reputat, quàm vel in modico eis arrideat sereno vultu. Et hoc ipsum commendatione dignissimum est, & ab elegantissimi animi eius innata bonitate procedit. Namque animam bonam illum a domino sortitum esse (si naturalia iungamus actibus ex quibus virtutum habitus innotescunt) ingenij eius perspicacitas, cui & ab ipsis pene cunabulis indefesse vigilantissimo studio fœcundauit, cunctis seculis patefecit. Sed nec ei quam indidit eleganties, nec desiderio ac auiditati discendi, defuit alitissimus, omnia inquàm ad sapientiæ studium extrinsecus conferentia submistrans. Sacræ nempe prædicatorum religionis, non nisi sapientiam toto orbe resonantis instituto, iuuenis admodum, Deo initiatus, dum haud quaquàm segniter virtutum actibus indipiscendis que literis se totum impenderet, præceptorem eiusdem professionis æuo illo Philosophorum ac Theologorum sapientissimum, Valentinum Perusia oriundum eidem dominus præparauit, sub cuius magisterio breui dierum spatio sic harum scientiarum assecutus est apicem ac culmen conscendit, ut id adolescens adipisceretur honoris quod non nisi ueterani milites uix reportant. Nempe cui Metaphysices publica lectura in florentissimo Patauino gymnasio, sic demandata est, ut cum illo concurreret, Trombetta inquam uiro tempestate illa non uulgari, qui plus temporis lecturam hanc prosequendo consumpserat quàm hic ætatis. Quantæ autem tum fuerit non dico expectationis, sed ueluti is a quo nil eminentius expectari queat admirationis apud sapientum inibi demorantium corona, eorum qui adhuc superstites sunt prædicant uoces, dum crebras referunt in scholastica palestra illius victorias, ita ut in proxima patria Venetiarumque Ciuitatum omnium elegantissima, quasi de cælo lapsi numinis eius gloria resonaret. Protestatur idipsum sapientia eius in de Ente & Essentia diui Thomæ opusculum eo tempore scriptis cõmendata. In quo etiam hoc ipsum admirari licet, quod in doctoris Angelici laudes ingeminatur, uniformitas dico, tum sensus tum dictaminis, iuuenis admodum, dum & ille esset cum in sententias scripsit, & eiusdem immatura dictantis ætate. In stilo siquidem, in ordine ac rara quadam docendi uiuacitate, subtilitate etiam ac altitudine sensus, etiam uiri huius celebratissimi scripta quæ adolescens edidit, alijs in proiectiori ab eo discussis ætate si conferantur, eadem esse putabuntur. Sed haud quaquàm uana opinio. Neque enim annorum defectus prohibuit, quin fauum sapientiæ purissimum suggereret purissimum, & cunctis effunderet abundanter. Demum eo temporum decursu ad uniuersalem prædicatorum synodum, præfati ordinis Summo capite ei demandante prouintiam, ut ueritatis defensorem pro more se cunctis offerret, Ferrariam concesit. Die igitur constituta in campum procedens, cum celebratissimo illo scientiarum omnium uelut armario capacissimo, Ioanne Pico Mirandula congressus est. Quàm fœlici fato dies illa donata est, ut iuuenes duo robustissimi sese pro ueritate impeterent, qui cum ætate tum animi elegantia, interiorisque luminis ac sapientiæ plenitudine, moribus etiam haud dissimiles erant: sed nec professione demum. Picus enim (tametsi morti occurrens) sacrum & ipse Prædicatorum ordinem est professus. Viriliter igitur die illo dum vtrinque decertaretur, tantum gloriæ Thomas (absque tamen concertantis iniuria) consecutus est, vt coram illustrissimo Ferrariæ Duce Hercule ac toto sapientum Senatu, & innumera populi circunstantis ac stupentis frequentia, ab sui ordinis Generali moderatore Ioachino Turriano Veneto, viro præstantissimo consedente, mox coram accitus, proprium quo caput tegebat biretum, magisterij insulam, capiti Thomæ imposuerit, cunctisque applaudentibus, sed & eodem quoque Mirandulæ comite plurimum collaudante, sacræ illum Theologiæ magistrum creauerit. Inde post crebras in scholastica palestra victorias, quas cum a patribus congregationis Lombardiæ, cum quibus uitam ducebat uirtutibus claram, uocatus esset ad generales eorum conuentus, assecutus est, Veronæ inquàm, Bergomi, Brixiæ, Mantuæ, Mediolani, Papiæ (quo & loco solenni lectura libri de Cælo ab Ludouico Mediolanen. olim Duce bonoratus est) in Italia est eius gloria sic diffusa, ut abiret per ora omnium rarissima laude. Edidit nihilominus his temporibus

temporibus quæ monumentum sapientiæ suæ præsenti uniuersis in æuum, commentaria dico in Secundi Perihermenias partem quam D. Thomas intactam reliquit morte præuentus. Commentaria quoque in Isagogas Porphyrij in Prædicamenta ac Analytica Stagyritæ: opus de angelogia nominum. Quæstiones tum de infinitate primi motoris, tum de subiecto Physicæ, aliaq; nonnulla notatu dignissima. Subinde Romæ post celeberrimã disputationẽ in qua ipse horã plurimus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus miraculo fuit, a Reuerendissimo præfati ordinis Generali præsule Magistro Vincentio Bandello, viro morũ præstantia sapientiæq; plenitudine famigeratissimo, de cõsensu eiusdẽ ordinis senatus, in cœlio Romæ cõgregati, vniuersalis Procurator nostræ totius religionis in Romana curia cõstitutus est. In qua quidẽ curia totaq; vrbe sic celebris suis virtutibus exposcẽtibus apud oẽs euasit, vt mox primus inter doctissimos facile censeretur. Literariis quippe cõcertationibus, publico legẽdi munere, editionibus etiã tum in prima Summæ D. Thomæ parte, tum in libri de Anima, nonullis et doctissimis Opusculis ipso interim eminentissimã sapientiã mundo diffundẽte, ipsa Romana curia quasi nouæ lucis iubare radiabat. Eidẽ quoq; plurimã decoris & claritatis attulit sanctitatis fama, non vanitati sed veritati subnixa. Cum enim semp fuerit ab omni nota eximinis alienus, tũ Romæ speciali munere virtutũ omniũ se specimen præmonstrauit. Sicq; actũ est, vt iuuenis adhuc (neq; enim quadragesimũ excesserat ætatis annũ) Generalis totius ordinis Magister in alia synodo, mortuo Bandello, Romæ congregata, electus sit. Qua cõsensa sede, ad reformationẽ eiusdẽ ordinis aspirans, ac in breui pro parte voti compos effectus, quem continuatis speculationibus conspeximus semp intentũ, in regiminis quoq; prudentia officiosissimũ se ostendit. Neq; enim curæ pastorali speculatio ipsa, neq; speculationi gregis custodia, etsi grauissima, fuit impedimẽto. Quod diuinũ equidẽ minus extitit rarissimũ. Interim nanq; & cõmentaria in duas medias edidit Summæ S. Thomæ partes (primã dico, ac secundam secundæ) quatenus & in practicis, ac moralibus scientiis pastq; speculatiua discusserat, sapientiæ ac bene viuendi lumen cæteris esset esset caciissimũ. Opuscula itẽ alia q plurima ex hoc sapientiæ fonte sub his temporibus emanarunt, sed præ aliis duo illa de potestate Papæ ac Cõcilij impetuosissima virtute sic effluxerunt, vt p hæc ipsa dissidiũ quod in ecclesia, inuidia Diaboli, eo pernitiosius quo spiritualius exortũ fuerat, vires amiserit. In quibus etiã libellis id plurimum admirari licet, q eum quẽ Philosophi ac Theologi excellentissimũ oẽs venerabantur, nunc legum etiã aduersant peritissimi, immo tantæ celebritatis, vt bi qui in orbe primi virisq; iuris principes habebãtur, eius sapientiæ cedere sint coacti. Sicq; potissima causa fuit dissolutionis, extremaq; annullationis iniqui illius cociliabuli quod defœdauit etiamũ patriã nostrã infelicissimã, de Sancta Ecclesia in hoc etiã bene meritam q non diu sustinuerunt iniquitatẽ Pisani ciues, sed armis a suis finibus pepulerunt scismatis, authores, quos intuiti ad tempus tulerant. Celeberrimum hunc igitur virum, cardineo cetu ex bis clarissimis actibus & virtutibus dignissimum, tum Summi Pontificis Iulij iusto desiderio, quinimmo firma determinatione mentis, tum etiã totius populi, cui & Pontificis prõpositum innotuerat voce, ex multo fuit ipe conclamatum. Nec abstulit bellorũ tumultus, moysi Pontificis insertia, quin laudẽ donaretur honoris culmine, quod ex multis annis sua merita deposcebat. Cui & ipse gloriã pleo cumulauit, dum nouo sydere sacratũ fulget cõllegiũ. In cuius etiã solii cõsensu, id potissimum sũæ gloriæ præstat incrementum, q nõ fauore secularium principum ex cognatione vel quacumq; necessitudine cõquisito, nõ misero ac infelici obsequio Prælatorũ (vt toti curiæ nobili erat) non deniq; auri vendicatione thronum hunc ascendit, sed Domini Sabaoth electione sola, qui fulgentissimã noluit diu lucernã sub modio latitare, sed supereminentissimæ sedis candelabrũ ut totũ mundum illuminet, exaltauit. Quis enim (vide simoniaco consensa paululum immoratus loquar) quis inquã audeat viro tantæ frugalitatis, notũ hanc intrare? qui ex nulla literarum gratiarũue concessione, ex quo totius nostri ordinis habenas moderatus est, vel minimũ obolum requisiuit, vel etiã acceptauit, sed neq; passus iitidem unquã est suorum familiarũ quemq; cuiusuis scripturæ occasione, muneris quicq; suscipere? Quinimmo cartã, cerã, capsulas etiã suis patentibus literis appendendas, suis & scriptoribus cõstitutas stipendia, ex antiquitus ab ordine Generalibus Magistris cõtributione statuta, qua contentus erat, in humilitate (ai deterrimũ relligiosum) integerrimã ultã ducẽs prudenter prouidebat. Quo & contigit eũ ipsum cum primo Cardinalis creatus est, apud se habere, non nisi 35 aureos, suæ præfatæ prouisionis, qua quælibet Prouincia ordinis, annis singulis quotã pecuniarũ quæ in summã ad aureos 300. non ascendit, ad eiusdẽ Reuerendissimi Generalis suorũq; in officio sociorum sustentationẽ conferre tenetur. Hoc ipsum ea ob causam serio libuit recensere, vt malignorũ ueritate hac obtundantur ora, qui nec credere se posse dicunt, in plurimorum & hunc iam non esse dilapsum. Et ut ex his etiã omnibus innotescat, quãta sit laude dignus, qui post aurũ non abiit, nec sperauit in pecuniã thesauris, qui similem sapiẽs se inuenire posse quasi diffidit, summaq; prædicat efferẽdum laude. Nullo igitur sinistro impulsu motus Leo sum nus antistes, uirũ hunc dignissimũ in fratrẽ assumpsit, sed sanctæ matris Ecclesiæ sibi diuinitus delegatæ consilens gloriæ, cõsulens & saluti. Cui mox ob exmias ac insignes animi sui dotes, maximã & quæ totius Christiani populi salutẽ cõcernat prouintiã delegauit, dum oundẽ desito latere ad serenissimum Christianæ Reipu. Imperatorẽ ob componendam inter Christicolarum Reges ac principes pacẽ, eosdemq; animados in fidei sanctæ cruentissimos hostes, summus antistes destinauit legatum. Vtroq; eidẽ sanctæ matri Ecclesiæ diu superstites esse faciat author uitæ, ac perhennis felicitatis obiectam, ut magis Iudæis appareat gloriosus, dum a se inspiratã doctrinã per D. Thomã mundo effusam, alter hic Tho. fulgidiorem reddit explãnationibus suis. Quod quidẽ cum in aliis pluribus tum maxime in hoc Secundæ Secundæ celeberrimo Libro, omnibus exploratissimum esse potest. Ausim pace omnium, ausim professo id in hunc Librũ laudis afferre, q nec plene ab ullo uiuente laudari queat. Neq; enim post Sacras literas liber alius huic præstat utilitate uel gratia, immo qui cæteros in aliis suis operibus superauerat seipsum, in hoc uicit Angelicus doctor. Patefacta nãq; cæli uia est, uia inquã uirtutum, quas indulgentissimus omnium pater, animis quos ad se pertrahit, gratis infundit, gratius & cõseruat. Latæ quoq; mortiferæ illius, ad interitum q; ducentis semitæ, grauis asperitas, patetes abyssi, horrẽda præcipitia, crudeles hostium implacabilium occursus, sic omnium obtutibus clarissime sub uno cõspicienda, præcauendaq; proponuntur intuitu, vt bi tantummodo illuc iter dirigat, qui ab hoc lumine se subducunt. Omnibus itẽ inuiolabilis regula bene beateq; uiuendi iuxta cuiusq; conditionẽ & statum, seo per huius Libri sapientiam est præfixa, ut nõ nisi qui splendore isto nõ perfunduntur ostẽdant, & eo præcipue sunt interpretes, tamiq; thesauri de cælo demissi ueluti dispensatore, per sua hæc præclarissima cõmentaria Thoma altero constituto, qui Libri huius satissimam intellectum aperiens, quæstiones insuper nõ minus necessarias & utiles q peregrinas, subtilissime summas, atq; dissolueus, errores iũ subortos præpotenter eliden, luculentissimã veritatẽ sic pandit omnibus gratiose, vt merito quisq; in utriusque principis laudẽ prorumpere decantare possit. Quasi stella matutina in medio nebulæ, & quasi Luna plena in diebus suis lucent, & quasi Sol refulgens, sic hi effulgent in templo Dei.

SECVNDAE SECVNDAE
DIVI THOMAE AQVINATIS
QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM
INDEX.

QVAESTIO PRIMA.

De uirtutibus & uitiis in speciali.
Et primo de uirtutibus theologicis.
Et primo de fide quantum ad eius obiectum.
1 Vtrum obiectum fidei sit ueritas prima.
2 Vtrum obiectum fidei sit aliquid complexum uel incomplexũ; ideſt res aut enunciabile.
3 Vtrum fidei possit subesse falsum.
4 Vtrum obiectum fidei possit esse aliquid uisum.
5 Vtrum possit esse aliquid scitum.
6 Vtrum credibilia debeant distingui per certos articulos.
7 Vtrum iidem articuli subsint fidei secundum omne tempus.
8 De numero articulorum.
9 De modo tradendi articulos in symbolo.
10 Ad quem pertineat constituere symbolum fidei.

QVAESTIO. II.

¶ De fide quantum ad actũ eius interiorem qui est credere.
1 Quid sit credere, quod est actus inrerior fidei.
2 Quot modis dicatur.
3 Vtrum credere aliquid supra rationem naturalem sit necessarium ad salutem.
4 Vtrum credere ea ad quę ratio naturalis peruenire potest sit necessarium.
5 Vtrum sit necessarium ad salutem credere aliqua explicite.
6 Vtrum ad credendum explicite omnes teneãtur equaliter.
7 Vtrum habere fidem explicitam de Christo semper sit necessarium ad salutem.
8 Vtrum credere Trinitatem explicite sit de necessitate salutis
9 Vtrum actus fidei sit meritorius.
10 Vtrum ratio humana diminuat meritum fidei.

QVAESTIO. III.

¶ De fide quantum ad actũ eius exteriorem qui est cõfiteri.
1 Vtrum confessio sit actus fidei.
2 Vtrum confessio sit necessaria ad salutem.

QVAESTIO. IIII.

¶ De fide quantum ad ipsum habitum fidei, & quantũ ad ipsam fidem.
1 Quid sit fides.
2 In qua ui animæ sit sicut in subiecto.
3 Vtrum forma eius sit charitas.
4 Vtrum eadem numero sit fides & formata & informis.
5 Vtrum fides sit uirtus.
6 Vtrum sit una uirtus.
7 De ordine eius ad alias uirtutes.
8 De comparatione certitudinis eius ad certitudinem uirtutũ intellectualium.

QVAESTIO. V.

¶ De habitu fidei quantum ad habentes ipsam.
1 Vtrum angelus aut hõ in sui prima conditione habuerit fidẽ.
2 Vtrum dęmones habeant fidem.
3 Vtrum hæretici errantes in uno articulo fidei habeant fidem de aliis articulis.
4 Vtrum fidem habentium unus alio habeat maiorem fidem.

QVAESTIO. VI.

¶ De habitu fidei quantum ad eius causam.
1 Vtrum fides sit homini infusa a deo.
2 Vtrum fides informis sit donum.

QVAESTIO. VII.

¶ De ipsa fide quantum ad suos effectus.
1 Vtrum timor sit effectus fidei.
2 Vtrum purificatio cordis sit effectus fidei.

QVAESTIO. VIII.

¶ De correspondentibus uirtuti fidei. Et primo de dono intellectus.
1 Vtrum intellectus sit donum spiritussancti.
2 Vtrum possit simul esse in eodem cum fide.
3 Vtrum intellectus qui est donum sit speculativus tantum uel etiam practicus.
4 Vtrum omnes qui sunt in gratia habeant donum intellectus
5 Vtrum hoc donum inueniatur in aliquibus absque gratia.
6 Quomodo se habeat donum intellectus ad alia dona.
7 Quæ beatitudinum respondeat dono intellectus.
8 Vtrum in fructibus fides respondeat dono intellectus.

QVAESTIO. IX.

¶ De correspondẽtibus uirtuti fidei quãtũ ad donũ sciẽtiæ.
1 Vtrum sciẽtiæ sit donum.
2 Vtrum sit circa diuina.
3 Vtrum sit speculativa uel practica.
4 Quę beatitudinum ei respondeat.

QVAESTIO. X.

¶ De fide quãtũ ad uitia opposita. Et primo de infidelitate in cõi.
1 Vtrum infidelitas sit peccatum.
2 Vtrum infidelitas sit in intellectu sicut in subiecto.
3 Vtrum sit maximum peccatorum.
4 Vtrum omnis actio infidelium sit peccatum.
5 De speciebus infidelitatis.
6 De comparatione earum adinuicem.
7 Vtrum cum infidelibus sit disputandum de fide.
8 Vtrum sint cogendi ad fidem.
9 Vtrum sit eis communicandum.
10 Vtrum possint Christianis fidelibus praesse.
11 Vtrum ritus infidelium sint tolerandi.
12 Vtrum pueri infidelium sint inuitis parentibus baptizandi.

QVAESTIO. XI.

¶ De uitiis oppositis fidei quantum ad hæresim.
1 Vtrum hæresis sit infidelitatis species.
2 Vtrum hæresis sit proprie circa ea quæ sunt fidei.
3 Vtrum heretici sint tolerandi.
4 Vtrum reuertentes ad fidem sint recipiendi.

QVAESTIO XII.

¶ De uitiis oppositis fidei quantum ad apostasiam.
1 Vtrum apostasia ad infidelitatem pertineat.
2 Vtrum propter apostasiam a fide, subditi absoluantur a dominio presidentium apostatarum.

QVAESTIO XIII.

¶ De uitiis oppositis confessioni fidei. Et primo de blasphemia in generali.
1 Vtrum blasphemia opponatur confessioni fidei.
2 Vtrum blasphemia semper sit peccatum mortale.
3 Vtrum blasphemia sit maximum peccatorum.
4 Vtrum blasphemia sit in damnatis.

QVAESTIO. XIIII.

¶ De blasphemia in speciali quæ est peccatũ in spiritũsanctũ.
1 Vtrum blasphemia uel peccatum in spiritumsanctum sit idem quod peccatum ex certa malitia.
2 De speciebus huius peccati.
3 Vtrum sit irremissibile.
4 Vtrum aliquis possit peccare in spiritumsanctum a principio, antequam alia peccata committat.

QVAESTIO XV.

¶ De uitiis oppositis dono intellectus, s. de cęcitate mentis & hebetudine sensus.
1 Vtrum cæcitas mentis sit peccatum.
2 Vtrum habetudo sensus sit aliud peccatum a cæcitate mentis.
3 Vtrum hæc uitia a peccatis carnalibus oriantur.

QVAESTIO. XVI.

¶ De præceptis pertinentibus ad prędicta. s. ad fidẽ, & donũ scientiæ, & intellectus.
1 Vtrum in ueteri lege dare debuerint præcepta credendi.
2 Vtrum conuenienter in ueteri lege tradantur præcepta pertinentia ad scientiam & intellectum.

QVAESTIO XVII.

¶ De spe quantum ad ipsam spem.
1 Vtrum spes sit uirtus.
2 Vtrum obiectum eius sit beatitudo æterna.
3 Vtrũ unus hõ possit sperare beatitudinẽ alteri⁹ p uirtutẽ spei.
4 Vtrum homo licite possit sperare in homine.
5 Vtrum spes sit uirtus theologica.
6 De distinctione eius ab aliis uirtutibus theologicis.
7 Vtrum spes precedat fidem.
8 Vtrum sit posterior charitate.

QVAE-

TABVLA QVAEST. ET ARTIC.

QVAESTIO XVIII.

¶ De spe quantum ad subiectum eius.
1 Vtrum spes sit in uoluntate sicut in subiecto.
2 Vtrum spes sit in beatis.
3 Vtrum spes sit in damnatis.
4 Vtrum spes in uiatoribus habeat certitudinem.

QVAESTIO XIX.

¶ De dono timoris quod respondet spei.
1 Vtrum Deus debeat timeri.
2 Vtrum timor conuenienter diuidatur in filialem, initialem, seruilem, & mundanum.
3 Vtrum timor mundanus semper sit malus.
4 Vtrum timor seruilis semper sit bonus.
5 Vtrum sit idem in substantia cum filiali.
6 Vtrum adueniente charitate excludatur timor seruilis.
7 Vtrum timor sit initium sapientiæ.
8 Vtrum timor initialis sit idem in substantia cum timore filiali.
9 Vtrum timor sit donum Spiritussancti.
10 Vtrum crescat crescente charitate.
11 Vtrum timor maneat in patria.
12 Quid respondeat ei in beatitudinibus & fructibus.

QVAESTIO XX.

¶ De spe quantum ad uitia opposita. Et primo de desperatiõe.
1 Vtrum desperatio sit peccatum.
2 Vtrum desperatio possit esse sine infidelitate.
3 Vtrum sit maximum peccatorum.
4 Vtrum oriatur ex accidia.

QVAESTIO XXI.

¶ De præsumptione.
1 Cui obiecto innitatur præsumptio.
2 Vtrum præsumptio sit peccatum.
3 Vtrum præsumptio opponatur spei.
4 Vtrum causetur ex inani gloria.

QVAESTIO XXII.

¶ De preceptis pertinentibus ad spem, & ad donum timoris.
1 Vtrum fuerit dandum aliquod præceptum pertinens ad spem.
2 Vtrum fuerit dandum aliud præceptum pertinens ad timorem.

QVAESTIO XXIII.

¶ De ipsa charitate secundum se.
1 Vtrum charitas sit amicitia.
2 Vtrum sit aliquid creatum in anima.
3 Vtrum sit uirtus.
4 Vtrum sit uirtus specialis.
5 Vtrum sit una uirtus.
6 Vtrum sit maxima uirtutum.
7 Vtrum sine ea possit esse aliqua uera uirtus.
8 Vtrum sit forma uirtutum.

QVAESTIO XXIIII.

¶ De charitate in comparatione ad subiectum.
1 Vtrum charitas sit in uoluntate sicut in subiecto.
2 Vtrum charitas causetur in homine ex actibus præcedentibus uel ex infusione.
3 Vtrum infundatur secundum capacitatem naturalium.
4 Vtrum augeatur in habente ipsam.
5 Vtrum augeatur per additionem.
6 Vtrum quolibet actu augeatur.
7 Vtrum augeatur in infinitum.
8 Vtrum charitas uię possit esse perfecta.
9 Vtrum conuenienter distinguantur tres gradus charitatis, scilicet incipiens, proficiens, & perfecta.
10 Vtrum charitas possit diminui.
11 Vtrum charitas semel habita possit amitti.
12 Vtrum amittatur per unum actum peccati mortalis.

QVAESTIO XXV.

¶ De charitate quantum ad eius obiectum, quæ scilicet sint ex charitate diligenda.
1 Vtrum solus Deus sit ex charitate diligendus, uel etiã proximꝰ.
2 Vtrum charitas sit ex charitate diligenda.
3 Vtrum creaturæ irrationales sint ex charitate diligendę.
4 Vtrum aliquis ex charitate possit seipsum diligere.
5 Vtrum possit ex charitate diligere corpus proprium.
6 Vtrum peccatores sint ex charitate diligendi.
7 Vtrum peccatores seipsos diligant.
8 Vtrum inimici sint ex charitate diligendi.
9 Vtrum sint eis signa amicitiæ exhibenda.
10 Vtrum angeli sint ex charitate diligendi.
11 Vtrum dæmones.
12 Vtrum conuenienter enumerentur quatuor ex charitate diligenda, scilicet Deus, proximus, corpus proprium, & nosipsi.

QVAESTIO XXVI.

¶ De charitate quantum ad ordinem diligendorum.
1 Vtrum aliquis ordo sit in charitate.
2 Vtrum homo debeat Deum plus diligere quàm proximum.
3 Vtrum plus quàm seipsum.
4 Vtrum se, plus quàm proximum.
5 Vtrum debeat homo plus diligere proximum quàm corpus proprium.
6 Vtrum plus unum proximum quàm alium.
7 Vtrum plus proximum meliorem quàm magis sibi coniunctũ.
8 Vtrum magis coniunctum sibi secundum carnis affinitatem, uel secundum alias necessitudines.
9 Vtrum magis filium quàm patrem.
10 Vtrum magis patrem quàm matrem.
11 Vtrum uxorem plus quàm patrem uel matrem.
12 Vtrum magis benefactorem quàm beneficiatum.
13 Vtrum ordo charitatis maneat in patria.

QVAESTIO XXVII.

¶ De charitate quantum ad eius actum principalem qui est dilectio.
1 Vtrum amare sit magis proprium charitatis quàm amari.
2 Vtrũ amare prout est actus charitatis sit idẽ quod beniuolẽtia.
3 Vtrum Deus sit propter seipsum amandus.
4 Vtrum possit in hac uita immediate amari.
5 Vtrum possit amari totaliter.
6 Vtrum eius dilectio habeat modum.
7 Vtrum diligere amicum sit melius quàm diligere inimicum.
8 Vtrum diligere Deum sit melius quàm diligere proximum.

QVAESTIO XXVIII.

¶ De interioribus effectibus charitatis. Et primo de gaudio quod est interior effectus consequẽs principalem actum charitatis qui est dilectio.
1 Vtrum gaudium sit effectus charitatis.
2 Vtrum huiusmodi gaudium compatiatur secum tristitiam.
3 Vtrum istud gaudium possit esse plenum.
4 Vtrum huiusmodi gaudium sit uirtus.

QVAESTIO XXIX.

¶ De effectibus charitatis quantum ad pacem quæ est interior effectus consequens dilectionem.
1 Vtrum pax sit idem quod concordia.
2 Vtrum omnia appetant pacem.
3 Vtrum pax sit effectus charitatis.
4 Vtrum pax sit uirtus.

QVAESTIO XXX.

¶ De effectibus charitatis quantum ad misericordiam quæ est interior charitatis effectus.
1 Vtrum malũ sit causa misericordiæ ex parte eius cui miseretur.
2 Quorum sit misereri.
3 Vtrum misericordia sit uirtus.
4 Vtrum sit maxima uirtutum.

QVAESTIO XXXI.

¶ De effectibus exterioribus charitatis. Et primo de beneficentia.
1 Vtrum beneficentia sit actus charitatis.
2 Vtrum sit omnibus benefaciendum.
3 Vtrum magis coniunctis sit magis benefaciendum.
4 Vtrum beneficentia sit uirtus specialis.

QVAESTIO XXXII.

¶ De exterioribus effectibus charitatis quantũ ad elæmosinã.
1 Vtrum elæemosinę largitio sit actus charitatis.
2 Verum conuenienter distinguantur elæemosinarum genera; ponendo septem elæmosinas spirituales, & septem corporales.
3 Vtrũ elæemosinę spũales sint potiores elęemosinis corporalibus.
4 Vtrum elæemosinæ corporales habeant effectum spiritualem.
5 Verum dare elęemosinam sit in præcepto.
6 Vtrum corporalis elæemosina sit danda de necessario.
7 Vtrum sit danda de iniuste acquisito.
8 Quorum sit dare elæemosinam.
9 Quibus sit elæemosina danda.
10 Quis sit modus elæemosinæ fiendę.

QVAESTIO XXXIII.

¶ De exterioribus effectibus charitatis quantum ad correctionem fraternam.
1 Vtrum fraterna correctio sit actus charitatis.
2 Vtrum fraterna correctio sit sub præcepto.
3 Vtrum hoc præceptũ extẽdat se ad omnes, uel solũ ad prælatos.
4 Vtrum subditi teneantur ex hoc precepto prælatos corrigere.
5 Vtrum peccator possit corrigere.
6 Vtrum aliquis debeat corrigere qui ex correctione fit deterior.
7 Vtrum secreta correctio debeat præcedere denunciationem.
8 Vtrum testium inductio debeat præcedere denunciationem.

QVAESTIO XXXIIII.

¶ De uitijs oppositis charitati. Et primo de odio quod opponitur ipsi dilectioni.
1 Vtrum Deus possit odio haberi.

2 Verū ñ odium Dei sit maximum peccatorum.
3 Vtrum odium proximi semper sit peccatum.
4 Vtrum sit maximum inter peccata quę sunt in proximum.
5 Vtrum sit vitium capitale.
6 Ex quo capitali vitio oriatur.

QVAESTIO XXXV.

¶ De vicijs oppositis charitati quantum ad accidiam quæ opponitur gaudio charitatis, quod est de bono diuino.

1 Vtrum accidia sit peccatum.
2 Vtrum accidia sit speciale vitium.
3 Vtrum sit peccatum mortale.
4 Vtrum sit vitium capitale.

QVAESTIO XXXVI.

¶ De vicijs oppositis charitati quantum ad inuidiam quæ opponitur gaudio de bono proximi.

1 Vtrum inuidia sit tristitia de bonis alienis.
2 Vtrum inuidia sit peccatum.
3 Vtrum inuidia sit peccatum mortale.
4 Vtrum inuidia sit vitium capitale, & de filiabus eius.

QVAESTIO XXXVII.

¶ De discordia quæ opponitur effectui charitatis qui est pax.

1 Vtrum discordia sit peccatum.
2 Vtrum sit filia inanis glorię.

QVAESTIO XXXVIII.

¶ De contentione quæ opponitur pāci quantum ad os.

1 Vtrum contentio sit peccatum mortale.
2 Vtrum sit filia inanis gloriæ.

QVAESTIO XXXIX.

¶ De scismate quod opponitur paci quantum ad opus.

1 Vtrum scisma sit speciale peccatum.
2 Vtrum sit grauius infidelitate.
3 Vtrum scismatici habeant aliquam potestatem.
4 Quę sit conueniens pęna scismaticorum.

QVAESTIO XL.

¶ De bello quod opponitur paci quantum ad opus.

1 Vtrum aliquod bellum sit licitum.
2 Vtrum clericis sit licitum bellare.
3 Vtrum liceat bellantibus vti insidijs.
4 Vtrum liceat in diebus festis bellare.

QVAESTIO XLI.

¶ De rixa quæ opponitur paci quantum ad opus.

1 Vtrum rixa sit peccatum.
2 Vtrum rixa sit filia irę.

QVAESTIO XLII.

¶ De seditione quæ opponitur paci quantum ad opus.

1 Vtrum seditio sit speciale peccatum.
2 Vtrum sit peccatum mortale.

QVAESTIO XLIII.

¶ De scandalo quod opponitur charitati quantum ad beneficentiam.

1 Quid sit scandalum.
2 Vtrum scandalum sit peccatum.
3 Vtrum sit speciale peccatum.
4 Vtrum sit peccatum mortale.
5 Vtrum perfectorum sit scandalizari.
6 Vtrum eorum sit scandalizare.
7 Vtrum spiritualia bona sint dimittenda propter scandalum.
8 Vtrum temporalia sint propter scandalum dimittenda.

QVAESTIO XLIIII.

¶ De præceptis charitatis.

1 Vtrum de charitate sint danda præcepta.
2 Vtrum vnum tantum vel duo.
3 Vtrum duo sufficiant.
4 Vtrum cōuenienter præcipiatur, vt Deus ex toto corde diligat.
5 Vtrum conuenienter addatur ex tota mente.
6 Vtrum hoc præceptum possit in via impleri.
7 De hoc præcepto, Diliges proximum tuum sicut teipsum.
8 Vtrum ordo charitatis cadat sub præcepto.

QVAESTIO XLV.

¶ De dono sapientię quod respondet charitati.

1 Vtrum sapientia debeat numerari inter dona Spiritussancti.
2 Vtrum sit in intellectu sicut in subiecto.
3 Vtrum sapientia sit speculatiua tantum vel etiam practica.
4 Vtrum sapientia quæ est donum possit esse cū peccato mortali.
5 Vtrum sit in omnibus habentibus gratiam gratum facientem.
6 Vtrum respondeat ei septima beatitudo quæ est Beati pacifici.

QVAESTIO XLVI.

¶ De stultitia quæ opponitur sapientiæ.

1 Vtrum stultitia opponatur sapientię.
2 Vtrum stultitia sit peccatum.
3 Vtrum stultitia sit filia luxuriæ.

QVAESTIO XLVII.

¶ De prudentia secundum se.

1 Vtrum prudentia sit in voluntate, vel in ratione.
2 Vtrum si est in ratione, sit in practica tm̄ vel etiā in speculativa.
3 Vtrum sit cognoscitiua singularium.
4 Vtrum sit virtus.
5 Vtrum sit virtus specialis.
6 Vtrum præstituat finem virtutibus moralibus.
7 Vtrum constituat medium in eis.
8 Vtrum præcipere sit proprius actus eius.
9 Vtrum solicitudo vel vigilantia pertineat ad prudentiam.
10 Vtrum prudentia se extendat ad regimen multitudinis.
11 Vtrum prudentia quæ est respectu proprij boni sit eadem specie cum ea quę se extendit ad bonum commune.
12 Vtrum prudentia sit in subditis an solum in principibus.
13 Vtrum inueniatur in malis.
14 Vtrum inueniatur in omnibus bonis.
15 Vtrum insit nobis a natura.
16 Vtrum perdatur per oblitionem.

QVAESTIO XLVIII.

¶ De prudentia quantum ad partes suas in generali.

1 Quę sint partes prudentię.

QVAESTIO XLIX.

¶ De singulis prudentiæ partibus quasi integralibus.

1 De memoria, vtrum sit pars prudentiæ.
2 De intellectu vel intelligentia, vtrum sit pars prudentię.
3 De docilitate, vtrum sit pars prudentię.
4 De solertia, vtrum sit pars prudentiæ.
5 Vtrum ratio sit pars prudentiæ.
6 Vtrum prouidentia sit pars prudentiæ.
7 Vtrum circumspectio sit pars prudentię.
8 Vtrum cautio sit pars prudentiæ.

QVAESTIO L.

¶ De speciebus prudentiæ quæ sunt ad multitudinem.

1 Vtrum legispositiua debeat poni spes prudentiæ.
2 Vtrum politica sit pars prudentię.
3 Vtrum ieonomica.
4 Vtrum militaris.

QVAESTIO LI.

¶ De prudentia quārum ad virtutes ei adiunctas quæ sunt partes quasi potentiales.

1 Vtrum eubulia sit virtus.
2 Vtrum sit specialis virtus a prudentia distincta.
3 Vtrum synesis sit specialis virtus.
4 Vtrum gnomin sit specialis virtus.

QVAESTIO LII.

¶ De dono consilij quod respondet prudentiæ.

1 Vtrum consilium debeat poni inter septem dona Spiritussancti.
2 Vtrum donum consilij respondeat virtuti prudentię.
3 Vtrum donum consilij maneat in patria.
4 Vtrum quinta beatitudo quæ est, Beati misericordes, respondeat dono consilij.

QVAESTIO LIII.

¶ De vicijs oppositis prudentiæ. Et primo de imprudentia.

1 Vtrum imprudentia sit peccatum.
2 Vtrum sit speciale peccatum.
3 Vtrum præcipitatio, seu temeritas sit peccatum sub imprudentia contentum.
4 Vtrum inconsideratio sit speciale peccatum sub imprudentia contentum.
5 Vtrum inconstantia sit vitium sub imprudentia contentum.
6 Vtrum huiusmodi vitia oriantur ex luxuria.

QVAESTIO LIIII.

¶ De negligentia.

1 Vtrum negligentia sit peccatum speciale.
2 Vtrum negligentia opponatur prudentiæ.
3 Vtrum negligentia sit peccatum mortale.

QVAESTIO LV.

¶ De vicijs oppositis prudentiæ quæ habent similitudinem cū prudentia.

1 Vtrum prudentia carnis sit peccatum.
2 Vtrum sit peccatum mortale.
3 Vtrum astutia sit peccatum speciale.
4 Vtrum dolus sit peccatum ad astutiam pertinens.
5 Vtrum fraus ad astutiam pertineat.
6 Vtrum solicitudo temporalium rērum sit licita.
7 Vtrum sit licitum quòd aliquis sit solicitus in futurum.
8 Vtrum prædicta vitia oriantur ex auaritia.

QVAESTIO LVI.

¶ De præceptis pertinentibus ad prudentiam.

1 Vtrum de prudentia fuerit dandum aliquod præceptum inter præcepta decalogi.

2 Vtrum in veteri lege fuerint conuenienter posita præcepta prohibitiua de vitijs oppositis prudentiæ.

QVAESTIO LVII.

¶ De iustitia. Et primo de iure.

1 Vtrum ius sit obiectum iustitiæ.
2 Vtrum ius cōuenienter diuidatur in ius naturale & positiuū.
3 Vtrum ius Gentium sit idem quod ius naturale.
4 Vtrum ius dominatiuum & ius paternum debeant distingui.

QVAESTIO LVIII.

¶ De iustitia.

1 Quid sit iustitia.
2 Vtrum iustitia semper sit ad alterum.
3 Vtrum iustitia semper sit virtus.
4 Vtrum sit in voluntate sicut in subiecto.
5 Vtrum sit virtus generalis.
6 Vtrum secundum q̄ est virtus generalis, sit idem in essentia cum omni virtute.
7 Vtrum sit aliqua iustitia particularis.
8 Vtrum iustitia particularis habeat propriam materiam.
9 Vtrum sit circa passiones, vel circa operationes tantum.
10 Vtrum medium iustitię sit medium rei.
11 Vtrum actus iustitiæ sit reddere vnicuique quod suum est.
12 Vtrum iustitia sit præcipua inter omnes virtutes morales.

QVAESTIO LIX.

¶ De iniustitia.

1 Vtrum iniustitia sit speciale vitium.
2 Vtrum iniusta agere sit proprium iniusti.
3 Vtrum aliquis possit iniustum pati non volens.
4 Vtrum iniustitia ex suo genere sit peccatum mortale.

QVAESTIO LX

¶ De iudicio.

1 Vtrum iudicium sit actus iustitiæ.
2 Vtrum sit licitum iudicare.
3 Vtrum iudicandum sit per suspitiones.
4 Vtrum dubia sint in meliorem partem interpretanda.
5 Vtrum iudicium sit semper secundū leges scripras proferēdū.
6 Vtrum iudicium per vsurpationem peruertatur.

QVAESTIO LXI.

¶ De partibus iustitiæ. Et primo de partibus subiectiuis quæ sunt species iustitiæ .s. commutatiua & distributiua.

1 Vtrum distributiua & commutatiua sint duæ species iustitię.
2 Vtrum eodem modo in eis medium accipiatur.
3 Vtrum sit eorundem vniformis vel multiplex materia.
4 Vtrum secundum aliquam earum specierum iustum sit idem quod contrapassum.

QVAESTIO LXII.

¶ De restitutione quæ est actus commutatiuæ iustitię.

1 Vtrum restitutio sit actus commutatiuę iustitiæ.
2 Vtrum sit necessarium ad salutem omne ablatum restitui.
3 Vtrum oporteat illud multiplicatum restituere.
4 Vtrum oporteat restitui quod quis non abstulit.
5 Vtrum oporteat restitui ei a quo acceptum est.
6 Vtrum oporteat restituere eum qui accepit.
7 Vtrum aliquem alium.
8 Vtrum sit statim restituendum.

QVAESTIO LXIII.

¶ De vitijs oppositis prædictis iustitiæ partibus. Et primo de acceptione personarū, quæ opponitur iustitiæ distributiuæ.

1 Vtrum personarum acceptio sit peccatum.
2 Vtrum habeat locum in dispensatione spiritualium.
3 Vtrum habeat locum in exhibitione honoris.
4 Vtrum habeat locum in iudiciis.

QVAESTIO LXIIII.

¶ De vitijs oppositis commutatiuæ iustitiæ. Et primo de homicidio per quod infert nocumentū proximo in persona.

1 Vtrum occidere animalia bruta vel etiam plantas sit peccatū.
2 Vtrum occidere peccatorem sit licitum.
3 Vtrum hoc liceat priuatæ personæ, vel solum publicæ.
4 Vtrum hoc liceat clerico.
5 Vtrum liceat alicui occidere seipsum.
6 Vtrum liceat alicui occidere hominem iustum.
7 Vtrum liceat alicui occidere hominem se defendendo.
8 Vtrum homicidium casuale sit peccatum mortale.

QVAESTIO LXV.

¶ De iniuriis in personam proximi commissis.

1 Vtrum mutilare aliquem in membro in aliquo casu sit licitū.
2 Vtrum liceat parentibus verberare filios & dominis seruos.
3 Vtrum liceat aliquem hominem incarcerare.
4 Vtrum aggrauetur peccatum ex hoc q̄ prædictæ iniuriæ inferuntur in personas aliis coniunctas.

QVAESTIO LXVI.

¶ De furto per quod infertur nocumentū proximo in rebus.

1 Vtrum possessio exteriorum rerum sit homini naturalis.
2 Vtrum licitū sit, q̄ aliquis rē aliquam possideat quasi propriā.
3 Vtrum furtum sit occulta acceptio rei alienæ.
4 Vtrum rapina sit peccatum specie differens a furto.
5 Vtrum omne furtum sit peccatum.
6 Vtrum furtum sit peccatum mortale.
7 Vtrum liceat furari in necessitate.
8 Vtrum omnis rapina sit peccatum mortale.
9 Vtrum rapina sit grauius peccatum quàm furtum.

QVAESTIO LXVII.

¶ De iniustitia iudicis in iudicando.

1 Vtrum aliquis possit iuste iudicare eū, qui nō est sibi subditus.
2 Vtrum liceat iudici sententiam ferre contra veritatem quam nouit propter ea quæ sibi proponuntur.
3 Vtrum iudex possit aliquem iniuste condemnare nō accusatū.
4 Vtrum possit licite pœnam relaxare.

QVAESTIO LXVIII.

¶ De his quæ pertinent ad iustam accusationem.

1 Vtrum homo accusare teneatur.
2 Vtrum accusatio facienda sit in scriptis.
3 Quomodo accusatio sit vitiosa.
4 Qualiter male accusantes sint puniendi.

QVAESTIO LXIX.

¶ De iniustitia ex parte rei siue accusati in sua defensione.

1 Vtrum peccet quis mortaliter negando veritatem per quam condemnaretur.
2 Vtrum liceat alicui calumniose se defendere.
3 Vtrum liceat alicui iudicium subterfugere appellando.
4 Vtrum liceat alicui damnato per violentiam se defendere, si adsit facultas.

QVAESTIO LXX.

¶ De iniustitia ex parte testis in testificando.

1 Vtrum homo teneatur ad testimonium ferendum.
2 Vtrum duorum vel trium testimonium sufficiat.
3 Vtrum alicuius testimonium repellatur absque eius culpa.
4 Vtrum perhibere falsum testimonium sit peccatum mortale.

QVAESTIO LXXI.

¶ De iniustitia quæ fit in iudicio ex parte aduocatorum.

1 Vtrum aduocatus teneatur præstare patrocinium causæ pauperum.
2 Vtrum aliqui debeant arceri ab officio aduocati.
3 Vtrum aduocatus peccet iniustam causam defendendo.
4 Vtrum peccet pecuniam accipiendo pro suo patrocinio.

QVAESTIO LXXII.

¶ De iniuriis verborum quę sunt extra iudicium. Et primo de contumelia.

1 Quid sit contumelia.
2 Vtrum omnis contumelia sit peccatum mortale.
3 Vtrum oporteat contumeliosos reprimere.
4 De origine contumelię.

QVAESTIO LXXIII.

¶ De detractione.

1 Quid sit detractio.
2 Vtrum detractio sit peccatum mortale.
3 De comparatione eius ad alia peccata.
4 Vtrum peccet aliquis audiendo detractionem.

QVAESTIO LXXIIII.

¶ De fusurratione.

1 Vtrum fusurratio sit peccatum distinctum a detractione.
2 Quod horum sit grauius.

QVAESTIO LXXV.

¶ De derisione.

1 Vtrum derisio sit speciale peccatum distinctum ab aliis peccatis, quibus per verba nocumentum proximo infertur.
2 Vtrum derisio sit peccatum mortale.

QVAESTIO LXXVI.

¶ De maledictione.

1 Vtrum licite possit aliquis maledicere homini.
2 Vtrum licite possit aliquis maledicere irrationali creaturę.
3 Vtrum maledictio sit peccatum mortale.
4 De comparatione eius ad alia peccata.

QVAESTIO LXXVII.

¶ De fraude quę cōmittitur in emptionibus & venditionibus.

1 Vtrum liceat aliquid vendere plus quàm valeat.
2 Vtrum venditio reddatur iniusta & illicita propter defectum rei venditæ.
3 Vtrum venditor teneatur dicere vitium rei venditæ.
4 Vtrū liceat negociando vēdere aliquid plus quàm sit emptū

QVAESTIO LXXVIII.

¶ De vsura.

1 Vtrum sit peccatum accipere vsuram pro pecunia mutuata.
2 Vtrum liceat pro eodem quācunq; commoditatem accipere

3 Vtrum aliquis teneatur restituere id quod de pecunia vsura ria iusto lucro lucratus est.
4 Vtrum liceat mutuo accipere pecuniam sub vsura.

QVAESTIO LXXIX.

¶ De duabus partibus quasi integralibus iustitiæ quæ sunt facere bonum & declinare a malo.

1 Vtrum duo prædicta sint partes iustitiæ.
2 Vtrum transgressio sit speciale peccatum.
3 Vtrum omissio sit speciale peccatum.
4 De comparatione omissionis ad transgressionem.

QVAESTIO LXXX.

¶ De partibus potentialibus iustitię: scilicet de virtutibus annexis.

1 Quæ virtutes iustitiæ annectantur.

QVAESTIO LXXXI.

¶ De singulis virtutibus iustitiæ annexis. Et primo de religione secundum se.

1 Vtrum religio consistat tantum in ordine ad deum.
2 Vtrum religio sit virtus.
3 Vtrum religio sit vna virtus.
4 Vtrum religio sit specialis virtus.
5 Vtrum religio sit virtus theologica.
6 Vtrum religio sit præferenda aliis virtutibus moralibus.
7 Vtrum religio habeat exteriores actus.
8 Vtrum religio sit eadem sanctitati.

QVAESTIO LXXXII.

¶ De actibus interioribus religionis. Et primo de deuotione.

1 Vtrum deuotio sit specialis actus.
2 Vtrum deuotio sit actus religionis.
3 Vtrum contemplatio seu meditatio sit causa deuotionis.
4 Vtrum letitia sit deuotionis effectus.

QVAESTIO LXXXIII.

¶ De oratione.

1 Vtrum oratio sit actus appetitiuæ virtutis vel cognitiuæ.
2 Vtrum conueniens sit orare.
3 Vtrum oratio sit actus religionis.
4 Vtrum solus deus sit orandus.
5 Vtrum oratione sit aliquid determinate petendum.
6 Vtrum orando debeamus temporalia petere.
7 Vtrum pro aliis orare debeamus.
8 Vtrum debeamus orare pro inimicis.
9 De septem petitionibus orationis dominicę.
10 Vtrum orare sit proprium rationalis creaturę.
11 Vtrum sancti in patria orent pro nobis.
12 Vtrum oratio debeat esse vocalis.
13 Vtrum attentio requiratur ad orationem.
14 Vtrum oratio debeat esse diuturna.
15 Vtrum oratio sit efficax ad impetrandum quod petitur.
16 Vtrum oratio sit meritoria.
17 De speciebus orationis.

QVAESTIO LXXXIIII.

¶ De actibus exterioribus latrię. Et primo de adoratione per quam aliquis corpus suum ad deum venerandum exhibet.

1 Vtrum adoratio sit actus latrię.
2 Vtrum adoratio importet actum interiorem vel exteriorem.
3 Vtrum adoratio requirat determinationem loci.

QVAESTIO LXXXV.

¶ De actibus latrię quibus aliquid de rebus exterioribus deo offertur. Et primo de sacrificiis.

1 Vtrum offerre sacrificium deo sit de lege naturę.
2 Vtrum soli deo sit sacrificium offerendum.
3 Vtrum deo offerre sacrificium sit spiritualis actus virtutis.
4 Vtrum omnes teneantur ad sacrificium offerendum.

QVAESTIO LXXXVI.

¶ De oblationibus & primitiis.

1 Vtrum aliquę oblationes sint de necessitate præcepti.
2 Quibus oblationes debeantur.
3 De quibus rebus oblationes fieri debeant.
4 Vtrum homines de necessitate teneantur ad oblationes primitiarum.

QVAESTIO LXXXVII.

¶ De decimis.

1 Vtrum homines teneantur ad soluendas decimas de necessitate præcepti.
2 Vtrum homines teneantur de omnibus rebus decimas dare.
3 Vtrum decimę debeantur solum clericis.
4 Vtrum clerici teneantur decimas dare.

QVAESTIO LXXXVIII.

¶ De voto per quod ex cultu latriæ aliquid deo promittitur.

1 Quid sit votum.
2 Quid cadat sub voto.
3 Vtrum omne votum obliget ad sui obseruationem.
4 Vtrum expediat aliquid vouere: & ad quid sit vtile.
5 Vtrum vouere sit actus latrię vel religionis.
6 Vtrum sit magis meritorium facere aliquid ex voto quàm sine voto.
7 De solennitate voti: per quid. s. solennizetur.
8 Vtrum illi qui sunt subiecti potestati alterius possint vouere.
9 Vtrum pueri possint voto obligari ad religionis ingressum.
10 Vtrum votum sit dispensabile vel commutabile.
11 Vtrum in solenni voto continentię possit dispensari.
12 Vtrũ requiratur in dispensatione voti superioris authoritas.

QVAESTIO LXXXIX.

¶ De iuramento per quod assumitur nomen diuinum ad verba confirmanda.

1 Quid sit iuramentum.
2 Vtrum iuramentum sit licitum.
3 Vtrum iustitia, iudicium, & veritas sint comites iuramenti.
4 Vtrum iuramentum sit actus latriæ.
5 Vtrum iuramentum sit appetendum & frequentandum tanquam vtile & bonum.
6 Vtrum liceat iurare per creaturam.
7 Vtrum iuramentum sit obligatorium.
8 Quę sit maior obligatio, vtrum iuramenti vel voti.
9 Vtrum in iuramento possit dispensari.
10 Quibus & quando liceat iurare.

QVAESTIO XC.

¶ De adiuratione per quam assumitur nomen diuinum.

1 Vtrum liceat adiurare homines.
2 Vtrum liceat adiurare dæmones.
3 Vtrum liceat adiurare irrationales creaturas.

QVAESTIO XCI.

¶ De laude dei.

1 Vtrum deus sit ore laudandus.
2 Vtrum in laudibus dei sint cantus adhibendi.

QVAESTIO XCII.

¶ De superstitione quę opponitur religioni.

1 Vtrum superstitio sit vitium religioni contrarium.
2 Vtrum superstitio habeat plures partes seu species.

QVAESTIO XCIII.

¶ De speciebus superstitionis. Et primo quantum ad indebitum cultum veri dei.

1 Vtrum in cultu veri dei possit esse aliquid pernitiosum.
2 Vtrum possit ibi esse aliquid superfluum.

QVAESTIO XCIIII.

¶ De idolatria.

1 Vtrum idolatria sit species superstitionis.
2 Vtrum idolatria sit peccatum.
3 Vtrum sit grauissimum peccatorum.
4 Vtrum causa idolatriæ sit ex parte hominis.

QVAESTIO XCV.

¶ De diuinationibus.

1 Vtrum diuinatio sit peccatum.
2 Vtrum sit species superstitionis.
3 De speciebus diuinationis.
4 Vtrum diuinatio quę fit per demones sit licita.
5 Vtrum diuinatio quę fit per astra sit licita.
6 Vtrum diuinatio, quę fit per somnia sit licita.
7 Vtrum diuinationes quæ fiunt per auguria & alias huiusmodi obseruantias sint licitæ.
8 Vtrum diuinatio quæ fit per sortes, sit licita.

QVAESTIO XCVI.

¶ De superstitionibus obseruantiarum.

1 Vtrum vti obseruantiis, puta artis notoriæ ad scientiam acquirendam sit licitum.
2 Vtrum vti obseruantiis ad immutationem corporum (puta ad sanitatem & huiusmodi) sit licitum.
3 Vtrum vti obseruantiis ad pręcognoscendum aliqua fortunia vel infortunia sit licitum.
4 Vtrum vti suspensionibus sacrorum verborum ad collum, sit licitum.

QVAESTIO XCVII

¶ De tentatione qua deus tentatur.

1 In quo consistat dei tentatio.
2 Vtrum tentare deum sit peccatum.
3 Cui virtuti opponatur: vtrum. s. religioni.
4 Vtrum tentare deum sit grauius peccatum quàm superstitio.

QVAESTIO XCVIII.

¶ De periurio.

1 Vtrum falsitas requiratur ad periurium.
2 Vtrum periurium semper sit peccatum.
3 Vtrum semper sit peccatum mortale.
4 Vtrum peccet ille qui iniungit iuramentum periurio.

QVAESTIO XCIX.

¶ De sacrilegio.

1 Quid sit sacrilegium.
2 Vtrum sit speciale peccatum.
3 De speciebus sacrilegii.
4 De pœna sacrilegii.

QVAESTIO C.

¶ De simonia.

1 Quid sit simonia.
2 Vtrum liceat pro sacramentis pecuniam accipere.
3 Vtrum liceat pecuniam accipere pro spiritualibus actibus.
4 Vtrum liceat vendere ea quæ sunt spiritualibus annexa.
5 Vtrum solum munus a manu faciat simoniacum, an etiam munus a lingua & ab obsequio.
6 De pœna simoniaci.

QVAESTIO CI.

¶ De pietate.

1 Ad quos pietas se extendat.
2 Quid per pietatem aliquibus exhibeatur.
3 Vtrum pietas sit specialis virtus.
4 Vtrum religionis obtentu sit pietatis officiũ prætermittendũ.

QVAESTIO CII.

¶ De obseruantia.

1 Vtrum obseruantia sit specialis virtus ab aliis distincta.
2 Quid sit obseruantia.
3 Vtrum obseruantia sit potior virtus quàm pietas.

QVAESTIO CIII.

¶ De dulia quæ est prima pars obseruantiæ.

1 Vtrum honor sit aliquid spirituale vel corporale.
2 Vtrum honor debeatur solis superioribus.
3 Vtrum dulia cuius est exhibere honorem vel cultum superioribus, sit specialis virtus a latria distincta.
4 Vtrum dulia per species distinguatur.

QVAESTIO CIIII.

¶ De obedientia quæ est pars obseruantiæ.

1 Vtrum homo debeat homini obedire.
2 Vtrum obedientia sit specialis virtus.
3 Vtrum obedientia sit maxima virtutum.
4 Vtrum Deo sit in omnibus obediendum.
5 Vtrum subditi suis prælatis teneantur in omnibus obedire.
6 Vtrum fideles teneantur potestatibus secularibus obedire.

QVAESTIO CV.

¶ De inobedientia.

1 Vtrum inobedientia sit peccatum mortale.
2 Vtrum inobedientia sit grauissimum peccatorum.

QVAESTIO CVI.

¶ De gratia siue gratitudine.

1 Vtrum gratia sit specialis virtus ab aliis distincta.
2 Vtrum innocens teneatur ad maiores gratiarum actiones, Deo quam pœnitens.
3 Vtrum homo teneatur semper ad gratias beneficiis humanis reddendas.
4 Vtrum retributio gratiarum sit differenda.
5 Vtrum sit mensuranda secundum acceptum beneficium vel secundum dantis affectum.
6 Vtrum oporteat aliquid maius rependere.

QVAESTIO CVII.

¶ De ingratitudine.

1 Vtrum ingratitudo sit peccatum.
2 Vtrum sit peccatum speciale.
3 Vtrum omnis ingratitudo sit peccatum mortale.
4 Vtrum ingratis iuti beneficia subtrahenda.

QVAESTIO CVIII.

¶ De vindicatione.

1 Vtrum vindicatio sit licita.
2 Vtrum sit specialis virtus.
3 De modo vindicandi.
4 In quos sit vindicta exercenda.

QVAESTIO CIX.

¶ De veritate.

1 Vtrum veritas sit virtus.
2 Vtrum sit specialis virtus.
3 Vtrum sit pars iustitiæ.
4 Vtrum magis declinet in minus.

QVAESTIO CX.

¶ De mendacio quod est vitium veritati oppositum.

1 Vtrum mendacium semper opponatur veritati quasi continens falsitatem.
2 De speciebus mendacii.
3 Vtrum mendacium semper sit peccatum.
4 Vtrum semper sit peccatum mortale.

QVAESTIO CXI.

¶ De simulatione & hypocrisi.

1 Vtrum omnis simulatio sit peccatum mortale.
2 Vtrum hypocrisis sit simulatio.
3 Vtrum hypocrisis opponatur veritati.
4 Vtrum sit peccatum mortale.

QVAESTIO CXII.

¶ De iactantia.

1 Cui virtuti opponatur.
2 Vtrum sit peccatum mortale.

QVAESTIO CXIII.

¶ De ironia.

1 Vtrum ironia sit peccatum.
2 Vtrum sit minus peccatum quàm iactantia.

QVAESTIO CXIIII.

¶ De amicitia quæ affabilitas dicitur.

1 Vtrum sit specialis virtus.
2 Vtrum sit pars iustitiæ.

QVAESTIO CXV.

¶ De adulatione.

1 Vtrum adulatio sit peccatum.
2 Vtrum sit peccatum mortale.

QVAESTIO CXVI.

¶ De litigio.

1 Vtrum opponatur virtuti amicitiæ.
2 Vtrum sit maius peccatum quàm adulatio.

QVAESTIO CXVII.

¶ De liberalitate.

1 Vtrum liberalitas sit virtus.
2 Quę sit eius materia.
3 Quis sit eius actus.
4 Vtrum magis pertineat ad liberalem, dare quàm accipere.
5 Vtrum liberalitas sit pars iustitiæ.
6 Vtrum liberalitas sit maxima virtutum.

QVAESTIO CXVIII.

¶ De vitiis quæ opponuntur liberalitati. Et primo de auaritia.

1 Vtrum auaritia sit peccatum.
2 Vtrum sit speciale peccatum.
3 Cui virtuti opponatur, vtrum liberalitati.
4 Vtrum sit peccatum mortale.
5 Vtrum sit grauissimum peccatorum.
6 Vtrum sit peccatum carnale vel spirituale.
7 Vtrum sit vitium capitale.
8 De filiabus eius.

QVAESTIO CXIX.

¶ De prodigalitate.

1 Vtrum opponatur auaritiæ.
2 Vtrum sit peccatum.
3 Vtrum sit grauius peccatum quàm auaritia.

QVAESTIO CXX.

¶ De epicheia.

1 Vtrum epicheia sit virtus.
2 Vtrum sit pars iustitiæ.

QVAESTIO CXXI.

¶ De dono correspondente iustitiæ, scilicet de pietate.

1 Vtrum pietas sit donum spiritus sancti.
2 Vtrum aliquid in beatitudinis fructibus pietati respondeat.

QVAESTIO CXXII.

¶ De præceptis iustitiæ

1 Vtrum præcepta decalogi sint præcepta iustitiæ.
2 De primo præcepto decalogi vtrũ conuenienter tradatur.
3 De secundo.
4 De tertio.
5 De quarto.
6 De aliis sex.

QVAESTIO CXXIII.

¶ De fortitudine.

1 Vtrum fortitudo sit virtus.
2 Vtrum sit virtus specialis.
3 Vtrum sit circa timores & audacias.
4 Vtrum sit solum circa timores mortis.
5 Vtrum sit solum in rebus bellicis.
6 Vtrum sustinere sit præcipuus actus eius.
7 Vtrum operetur propter proprium bonum.
8 Vtrum habeat delectationem in suo actu.
9 Vtrum fortitudo maxime consistat in repentinis.
10 Vtrum vtatur ira in sua operatione.
11 Vtrum sit virtus cardinalis.
12 Vtrum fortitudo præcellat omnes alias virtutes.

QVAESTIO CXXIIII.

¶De præcipuo actu fortitudinis, scilicet martyrio.

1 Vtrum martyrium sit actus virtutis.
2 Cuius virtutis sit actus.
3 De perfectione huius actus.
4 De pœna martyrij.
5 De causa martyrij.

QVAESTIO CXXV.

¶De vitijs oppositis fortitudini. Et primo de timore.

1 Vtrum timor sit peccatum.
2 Vtrum timor opponatur fortitudini.
3 Vtrum sit peccatum mortale.
4 Vtrum excuset vel diminuat peccatum.

QVAESTIO CXXVI.

¶De vitio intimiditatis.

1 Vtrum intimidum esse sit peccatum.
2 Vtrum opponatur fortitudini.

QVAESTIO CXXVII.

¶De audacia.

1 Vtrum audacia sit peccatum.
2 Vtrum opponatur fortitudini.

QVAESTIO CXXVIII.

¶De partibus fortitudinis in communi.

1 Quæ sint fortitudinis partes.

QVAESTIO CXXIX.

¶De partibus fortitudinis in speciali. Et primo de magnanimitate.

1 Vtrum magnanimitas sit circa honores.
2 Vtrum sit solum circa magnos honores.
3 Vtrum sit virtus.
4 Vtrum sit specialis virtus.
5 Vtrum sit pars fortitudinis.
6 Quomodo se habeat ad fiduciam.
7 Quomodo se habeat ad securitatem.
8 Quomodo se habeat ad bona fortunæ.

QVAESTIO CXXX.

¶De præsumptione quæ opponitur magnanimitati secundum excessum.

1 Vtrum præsumptio sit peccatum.
2 Vtrum opponatur magnanimitati per excessum.

QVAESTIO CXXXI.

¶De ambitione quæ similiter magnanimitati opponitur.

1 Vtrum ambitio sit peccatum.
2 Vtrum opponatur magnanimitati per excessum.

QVAESTIO CXXXII.

¶De inani gloria quæ similiter opponitur magnanimitati.

1 Vtrum appetitus gloriæ sit peccatum.
2 Vtrum magnanimitati opponatur.
3 Vtrum sit peccatum mortale.
4 Vtrum sit vitium capitale.
5 De filiabus eius, quot & quæ sint.

QVAESTIO CXXXIII.

¶De pusillanimitate quæ opponitur magnanimitati secundum defectum.

1 Vtrum sit peccatum.
2 Cui virtuti opponatur.

QVAESTIO CXXXIIII.

¶De magnificentia.

1 Vtrum magnificentia sit virtus.
2 Vtrum sit virtus specialis.
3 Quæ sit materia eius.
4 Vtrum sit pars fortitudinis.

QVAESTIO CXXXV.

¶De vitiis oppositis magnificentiæ.

1 Vtrum magnificentia sit vitium,
2 Vtrum parvificentiæ aliquod vitium opponatur.

QVAESTIO CXXXVI.

¶De patientia.

1 Vtrum patientia sit virtus.
2 Vtrum sit maxima virtutum.
3 Vtrum possit haberi sine gratia.
4 Vtrum sit pars fortitudinis.
5 Vtrum sit idem cum longanimitate.

QVAESTIO CXXXVII.

¶De perseuerantia.

1 Vtrum perseuerantia sit virtus.
2 Vtrum sit pars fortitudinis.
3 Vtrum constantia pertineat ad perseuerantiam.
4 Vtrum indigeat auxilio gratiæ.

QVAESTIO CXXXVIII.

¶De vitijs oppositis perseuerantiæ.

1 Vtrum mollities opponatur perseuerantiæ.
2 Vtrum pertinacia opponatur perseuerantiæ.

QVAESTIO CXXXIX.

¶De dono correspondente fortitudini.

1 Vtrum fortitudo sit donum,
2 Vtrum quarta beatitudo scilicet Beati qui esuriunt & sitiũt, respondeat dono fortitudinis.

QVAESTIO CXL.

¶De præceptis fortitudinis

1 De præcepto ipsius fortitudinis.
2 De præcepto partium eius.

QVAESTIO CXLI.

¶De temperentia.

1 Vtrum temperantia sit virtus.
2 Vtrum sit virtus specialis.
3 Vtrum sit solum circa concupiscentias & delectationes.
4 Vtrum sit solum circa delectationes tactus.
5 Vtrum sit circa delectationes gustus inquantum est gustus, vel solum inquantum est tactus quidam.
6 Quæ sit regula temperantiæ.
7 Vtrum sit virtus cardinalis seu principalis.
8 Vtrum sit potissima virtutum.

QVAESTIO CXLII.

¶De vitiis oppositis temperantiæ.

1 Vtrum insensibilitas sit peccatum.
2 Vtrum intemperantia sit vitium puerile.
3 Vtrum timiditas sit maius vitium q̃ intemperantia.
4 Vtrum vitium intemperantiæ sit maxime exprobrabile.

QVAESTIO CXLIII.

¶De partibus temperantiæ in generali.

1 Vtrum conuenienter assignentur partes temperantiæ.

QVAESTIO CXLIIII.

¶De singulis partibus temperantiæ in speciali. Et primo de verecundia quæ est quasi pars integralis temperantiæ.

1 Vtrum verecundia sit virtus.
2 De quibus sit verecundia.
3 A quibus homo verecundetur.
4 Quorum sit verecundari.

QVAESTIO CXLV.

¶De honestate quæ est pars integralis temperantiæ.

1 Quomodo honestum se habeat ad virtutem.
2 Quomodo se habeat ad decorem.
3 Quomodo se habeat ad vtile & delectabile.
4 Vtrum honestas sit temperantiæ pars.

QVAESTIO CXLVI.

¶De abstinentia quæ est pars subiectiua temperantiæ.

1 Vtrum abstinentia sit virtus.
2 Vtrum sit virtus specialis.

QVAESTIO CXLVII

¶De ieiunio quod est actus abstinentiæ.

1 Vtrum ieiunium sit actus virtutis.
2 Vtrum ieiunium sit actus abstinentiæ.
3 Vtrum ieiunium cadat sub præcepto.
4 Vtrum aliqui excusentur ab obseruantia huius præcepti.
5 De tempore ieiunij vtrum conuenienter assignetur.
6 Vtrum semel comedere requiratur ad ieiunium.
7 Vtrum honora nona conuenienter taxetur ieiunantibus ad comedendum.
8 Vtrum conuenienter prohibeantur aliqui cibi ieiunantibus.

QVAESTIO CXLVIII.

¶De regula quæ opponitur ieiunio.

1 Vtrum gula sit peccatum.
2 Vtrum sit peccatum mortale.
3 Vtrum sit maximum peccatorum.
4 Vtrum species gulæ conuenienter assignentur.
5 Vtrum sit vitium capitale.
6 Vtrum conuenienter assignentur gulæ quinque filiæ.

QVAESTIO CXLIX.

¶De sobrietate quæ est specialiter circa potum.

1 Quæ sit materia sobrietatis.
2 Vtrum sit specialis virtus.
3 Vtrum vsus vini sit licitus.
4 Quibus competat sobrietas.

QVAESTIO CL.

¶De ebrietate quæ opponitur sobrietati.

1 Vtrum ebrietas sit peccatum.
2 Vtrum sit peccatum mortale.
3 Vtrum sit grauissimum peccatorum.
4 Vtrum excuset a peccato.

QVAEST.

QVAESTIO CLI.

¶ De castitate, quæ est pars subiectiua temperantiæ.

1 Vtrum castitas sit virtus.
2 Vtrum sit virtus generalis.
3 Vtrum sit virtus distincta ab abstinentia.
4 Quomodo se habeat ad pudicitiam.

QVAESTIO CLII.

¶ De virginitate quæ est pars castitatis.

1 In quo consistat virginitas.
2 Vtrum sit licita.
3 Vtrum sit virtus.
4 Vtrum sit excellentior matrimonio.
5 Vtrum sit maxima virtutum.

QVAESTIO CLIII.

¶ De luxuria quæ opponitur castitati.

1 Quę sit materia luxuriæ.
2 Vt si omnis concubitus sit illicitus.
3 Vtrum luxuria sit peccatum mortale.
4 Vtrum luxuria sit vitium capitale.
5 De filiabus eius.

QVAESTIO CLIIII.

¶ De partibus luxuriæ.

1 Vtrum conuenienter assignentur sex species luxuriæ.
2 Vtrum fornicatio simplex sit peccatum mortale.
3 Vtrum sit maximum peccatorum.
4 Vtrum in tactibus & osculis & aliis hmõi illecebris constet peccatum mortale.
5 Vtrum nocturna pollutio sit peccatum.
6 Vtrum stuprum sit species luxuriæ.
7 Vtrum raptus sit species luxuriæ.
8 Vtrum adulterium sit determinata species distincta ab aliis.
9 Vtrum incæstus sit determinata species luxuriæ.
10 Vtrum sacrilegium sit species determinata luxurię.
11 Vtrum incæstus sit determinata species luxuriæ.
12 Vtrum sit maximum peccatorum inter species luxuriæ.

QVAESTIO CLV.

¶ De partibus potentialibus temperantiæ. Et primo de continentia.

1 Vtrum continentia sit virtus.
2 Vtrum materia continentiæ sint concupiscentiæ delectationum tactus.
3 Quid sit eius subiectum.
4 Vtrum continentia sit melior quàm temperantia.

QVAESTIO CLVI.

¶ De incontinentia.

1 Vtrũ incontinentia pertineat ad animam, uel ad corpus.
2 Vtrum incontinentia sit peccatum.
3 De comparatione incontinentiæ ad intemperantiam.
4 Quis sit tu pior, vtrum incontinens iræ, vel incontinens cõcupiscentiæ.

QVAESTIO CLVII.

¶ De clementia & mansuetudine, quæ sunt partes temperantiæ.

1 Vtrum clementia & mansuetudo sint idem.
2 Vtrum vtraque earum sit virtus.
3 Vtrũ vtraque earum sit pars temperantiæ.
4 Vtrum hæ duæ sint potissimæ virtutes.

QVAESTIO CLVIII.

¶ De iracundia, quæ opponitur mansuetudini.

1 Vtrum irasci possit esse licitum.
2 Vtrum ira sit peccatum.
3 Vtrum sit peccatum mortale.
4 Vtrum sit grauissimum peccatorum.
5 Vtrum conuenienter assignentur species iracundiæ, & quæ sint.
6 Vtrum ira sit vitium capitale.
7 Quæ & quot sint filiæ eius.
8 Vtrum ira habeat vitium oppositum.

QVAESTIO CLIX.

¶ De crudelitate quæ opponitur clementiæ.

1 Vtrum opponatur clementiæ.
2 De comparatione eius ad senitiam, uel feritatem.

QVAESTIO CLX.

¶ De modestia in communi.

1 Vtrum modestia sit pars temperantię.
2 Vtrum modestia sit circa exteriores actiones.

QVAESTIO CLXI.

¶ De speciebus modestię. Et primo de humilitate.

1 Vtrum humilitas sit virtus.
2 Vtrum consistat in appetitu, uel in iudicio rationis.
3 Vtrum aliquis per humilitatẽ debeat se omnibus subiicere.
4 Vtrum humilitas sit pars modestię, vel temperantię.
5 Vtrum sit maxima virtutum.
6 De gradibus humilitatis.

QVAESTIO CLXII.

¶ De superbia in communi.

1 Vtrum superbia sit peccatum.
2 Vtrum sit vitium speciale.
3 Vtrum sit in irascibili, sicut in subiecto.
4 De speciebus superbię.
5 Vtrum sit peccatum mortale.
6 Vtrum sit grauissimum peccatorum.
7 Vtrum sit primum omnium peccatorum.
8 Vtrum superbia sit vitium capitale.

QVAESTIO CLXIII.

¶ De peccato primi hois, quod fuit per superbiam.

1 Vtrum primum pctũ primi hois fuerit superbia.
2 Quid primus homo peccando appetierit.
3 Vtrum eius peccatũ fuerit grauius oibus aliis peccatis.
4 Quis plus peccauerit vtrum vir, vel mulier.

QVAESTIO CLXIIII.

¶ De pœna primi peccati.

1 Vtrũ mors fuerit pœna peccati primorũ parentum.
2 Vtrum pœnæ particulares primoru parentum conuenienter assignentur in scriptura.

QVAESTIO CLXV.

¶ De tentatione primorum parentum.

1 Vtrum fuerit cõueniens q̃ homo a diabolo tentaretur.
2 Vtrũ modus & ordo primę tentationis fuerit conueniens.

QVAESTIO CLXVI.

¶ De studiositate, quę est pars temperantię.

1 Quę sit materia studiositatis.
2 Vtrum studiositas sit pars temperantię.

QVAESTIO CLXVII.

¶ De curiositate quę opponitur studiositati.

1 Vtrum vitium curiositatis possit esse in cognitione intellectiua.
2 Vtrum sit in cognitione sensitiua.

QVAESTIO CLXVIII.

¶ De modestia quæ consistit in exterioribus motibus corporis.

1 Vtrum in exterioribus motibus corporis qui serio aguntur, possit esse virtus & vitium.
2 Vtrũ circa actiones ludi possit esse aliqua virtus.
3 Vtrũ in superfluitate ludi possit esse aliquod vitium.
4 Vtrum in defectu ludi possit esse aliquod vitium.

QVAESTIO CLXIX.

¶ De modestia secundum quòd consistit in exteriori apparatu.

1 Vtrũ circa exteriorem apparatũ possit esse virtus & vitium.
2 Vtrũ mulieres mortaliter peccent in superfluo ornatu.

QVAESTIO CLXX.

¶ De præceptis temperantię.

1 Vtrum præcepta temperantię conuenienter in lege diuina tradantur.
2 Vtrũ præcepta de virtutibus annexis temperantię cõueniẽter in scriptura tradantur.

QVAESTIO CLXXI.

¶ De prophetia quantum ad eius essentiam.

1 Vtrum pertineat ad cognitionem.
2 Vtrum sit habitus.
3 Vtrum sit solum futurorum contingentium.
4 Vtrum propheta cognoscat omnia prophetabilia.
5 Vtrum propheta discernat ea quę diuinitus percipit ab his, quę proprio spiritu videt.
6 Vtrum prophetię possit subesse falsum.

QVAESTIO CLXXII.

¶ De causa prophetię.

1 Vtrum prophetia sit naturalis.
2 Vtrum sit a deo mediantibus angelis.
3 Vtrum ad prophetiam requiratur naturalis dispositio.
4 Vtrum requiratur bonitas morum.
5 Vtrum sit aliqua prophetia a dęmonibus.
6 Vtrum prophetę dęmonum aliqñ dicant verum.

QVAESTIO LXXIII.

¶ De modo cognitionis propheticę.

1 Vtrum prophetæ videant ipsam dei essentiam.
2 Vtrum ipla reuelatio prophetica fiat per influentiã aliquarum specierum per solam influentiam luminis.
3 Vtrum prophetica reuelatio semper sit cum alienatione a sensibus.
4 Vtrum prophetia semper sit cum cognitione eorum, quę prophetantur.

QVÆ.

TABVLA QVAESTIONVM ET ARTIC.

QVÆSTIO CLXXIIII.

¶ De diuisione prophetiæ.

1 De diuisione prophetiæ in suas species.
2 Vtrum sit altior prophetia, quæ est sine imaginaria visione.
3 De diuersitate graduum prophetiæ.
4 Vtrum moyses fuerit eximius prophetarum.
5 Vtrum aliquis comprehensor possit esse propheta.
7 Vtrum prophetia creuerit per temporis processum.

QVÆSTIO CLXXV.

¶ De raptu.

1 Vtrum aia hois rapiatur ad diuina.
2 Vtrum raptus pertineat ad vim cognoscitiuam, vel ad appetitiuam.
3 Vtrum paulus in raptu viderit dei essentiam.
4 Vtrum fuerit alienatus a sensibus.
5 Vtrum totaliter fuerit anima a corpore separata in statu illo.
6 Quid circa hoc sciuerit, & quid ignorauerit.

QVÆSTIO CLXXVI.

¶ De gratiis gratis datis quantum ad genera linguarum.

1 Vtrum per gratiam linguarum homo adipiscatur scientiam omnium linguarum.
2 Vtrum donum linguarum sit excellentius, quam donū prophetiæ.

QVÆSTIO CLXXVII.

¶ De gratia sermonis sapientiæ seu scientię.

1 Vtrū in sermone consistat aliqua gratia gratis data.
2 Vtrum hæc gratia pertineat etiam ad mulieres.

QVÆSTIO CLXXVIII.

¶ De gratia miraculorum.

1 Vtrū sit aliqua gratia gratis data faciendi miracula.
2 Vtrum mali possint facere miracula.

QVÆSTIO CLXXIX.

¶ De diuisione vitæ per actiuam & contemplatiuam.

1 Vtrum vita conuenienter diuidatur per actiuam & contemplatiuam.
2 Vtrum diuisio sit sufficiens.

QVÆSTIO CLXXX.

¶ De vita contemplatiua.

1 Vtrum vita contemplatiua pertineat tm̄ ad intellectum, an consistat etiam in affectu.
2 Vtrum ad vitam contemplatiuam pertineant virtutes morales.
3 Vtrum vita contemplatiua consistat solum in vno, actu aut in pluribus.
4 Vtrum ad vitam contemplatiuam pertineat consideratio cuiuscumque veritatis.
5 Vtrum vita contemplatiua hois possit in statu eleuari, vsq; ad dei visionem.
6 De motibus contemplationis quos Dionysius assignat quarto cap. de diui. nomi.
7 De delectatione contemplationis.
8 De duratione contemplationis.

QVÆSTIO CLXXXI.

¶ De vita actiua.

1 Vtrum oia opera virtutum moralium pertineant ad vitam actiuam.
2 Vtrum prudentia pertineat ad vitam actiuam.
3 Vtrum doctrina pertineat ad vitam actiuam.
4 Vtrum vita actiua maneat post hanc vitam.

QVÆSTIO CLXXXII.

¶ De comparatione vitæ actiuæ ad contemplatiuam.

1 Quæ sit potior siue dignior.
2 Quæ sit maioris meriti.
3 Vtrum vita contemplatiua impediatur per actiuam.
4 De ordine vtriusque.

QVÆSTIO CLXXXIII.

¶ De officiis & statibus hoīum in generali.

1 Quid faciat in hoībus statum.
2 Vtrum in hoibus debeant esse diuersi status, siue diuersa officia.
3 Differentia officiorum.
4 De differentia statuum.

QVÆSTIO CLXXXIIII.

¶ De statu perfectionis in communi.

1 Vtrum perfectio attendatur sm̄ charitatem.
2 Vtrum aliquis possit esse perfectus in hac vita.
3 Vtrum perfectio huius vitę consistat principaliter in consiliis, vel in præceptis.
4 Vtrū quicumque est perfectus sit in statu perfectionis.
5 Vtrū prælati & religiosi sint specialiter in statu perfectionis
6 Vtrum oēs prælati sint in statu perfectionis.
7 Vtrum status episcoporum sit perfectior, quam status religiosorum.
8 De comparatione religiosorum ad plebanos, & archidiaconos.

QVÆSTIO CLXXXV.

¶ De his quæ pertinent ad statum eorum.

1 Vtrum liceat episcopatum appetere.
2 Vtrum episcopatum finaliter recusare.
3 Vtrum oporteat ad epatum eligere meliorem.
4 Vtrum eps possit ad religionem transire.
5 Vtrum liceat ei corporaliter suos subditos deserere.
6 Vtrum eps possit habere proprium.
7 Vtrum peccet mortaliter bona ecclesiastica pauperibus non erogando.
8 Vtrū religiosi qui ad epatum assumuntur teneantur ad obseruantias regulares.

QVÆSTIO CLXXXVI.

¶ De statu religionis quantum ad ea, in quibus consistit principaliter religionis status.

1 Vtrum status religiosorum sit perfectus.
2 Vtrum religiosi teneantur ad omnia consilia.
3 Vtrum voluntaria paupertas requiratur ad religionem.
4 Vtrum requiratur continentia.
5 Vtrum requiratur obedientia.
6 Vtrum requiratur ꝙ hęc cadant sub voto.
7 De sufficientia horum votorum.
8 Vtrum votum obedientiæ sit potissimum inter tria vota.
9 Vtrum religiosi semper peccant mortaliter transgrediendo ea, quæ sunt in regula.
10 Vtrum religiosus eodem genere peccati grauius peccet, quā secularis.

QVÆSTIO CLXXXVII.

¶ De his quæ competunt religiosis.

1 Vtrum liceat eis docere prædicare, & alia huiusmodi facere.
2 Vtrum liceat eis de negociis sęcularibus se intromittere.
3 Vlrum teneantur manibus operari.
4 Vtrum liceat eis de eleemosynis viuere.
5 Vtrum liceat eis mendicare.
6 Vtrum liceat eis vestimenta ceteris viliora deferre.

QVÆSTIO CLXXXVIII.

¶ De differentia religionum.

1 Vtrum sint diuersæ religiones, vel vna tantum.
2 Vtrū aliqua religio institui possit ad opera vitæ actiuæ.
3 Vtrū aliqua religio institui possit ad militandum.
4 Vtrum aliqua religio institui possit ad prædicandū & hmōi opera exercenda.
5 Vtrum aliqua religio possit institui ad studium scientiæ.
9 Vtrum religio quę ordinatur ad vitā contemplatiuā sit potior ea, quæ ordinatur ad vitam actiuam.
7 Vtrum habere aliquid in cōi diminuat de perfectione religionis.
8 Vtrum religio solitariorū sit preferenda religioni in societate viuentium.

QVÆSTIO CLXXXIX.

¶ De ingressu religionis.

1 Vtrū illi qui non sunt exercitati in obseruantia ꝓceptorum debeant religionem ingredi.
2 Vtrū liceat aliquos voto obligari ad religionis ingressum.
3 Vtrū illi qui voto obligantur ad religionis ingressum teneantur voto implere.
4 Vtrum illi qui vouent religionem intrare teneantur ibi perpetuo remanere.
5 Vtrum pueri sint recipiendi in religione.
6 Vtrum propter parentum obsequium aliqui debeant retrahi a religionis ingressu.
8 Vtrum presbyteri curati, uel archidiaconi possint ad religionem transire.
8 Vtrum de una religione possit aliquis transire ad aliam.
9 Vtrum aliquis debeat alios inducere ad religionis ingressum.
10 Vtrum requiratur magna deliberatio cum consanguineis & amicis ad religionis ingressum.

FINIS.

COMMENTI SECVNDAE SECVNDAE DIVI THOMAE AQVINATIS

INDEX.

Bdicationem honorum diuitiarum & venereorum diuersimode fieri & intelligi oportet. q. 186. art. 7. ad 4m.

¶ Abstinere ex feruore spiritus & velle mortificare carnem suam non curando an diminuat vitam, an sit peccatum. q. 147. art. 1. ad 2m.

¶ Abstinentia & continentia quomodo differant. q. 88. art. 11.

Abstinentia duo obseruat, recta ratione in subtractione alimenti. s. conseruationem naturæ, & potentiam ad opera debita, & ex his iudicatur quando abstinentia est virtutis. q. 147. art. 1. 2m.

¶ Abstractionis a sensibus an conuenienter assignentur tres tantum causę. q. 175. art. 1. & 2.

Abstractionem fieri a viribus sensitiuis & non a vegetatiuis in vehementi animæ intentione quare oporteat q. 175. art. 5. ad 3m.

¶ Accidia an sit tristitia de bono diuino in ipso Deo vel in me vel in vtroque. q. 35. art. 1.

¶ Actiones quæ sunt ad alterum, dupliciter egent speciali rectificatione in comparatione ad agentem. q. 58. art. 2. ad. vltimum.

Actus omnis infidelium an simpliciter sit peccatum ad Gregorii Ariminensem. q. 10. art. 4.

Actus exterior inordinatus an inueniri possit ex zelo iustitiæ absque peccato. q. 34. art. 4.

Actus speculatiuus qũ cadit sub prudentia. q. 47. art. 2.

Actus bonus infert necessitatem virtutis. q. 81. art. 2.

Actus imperandi contra actum deprecandi vel permittendi, quomodo distinguatur. q. 88. art. 1.

Actus vltimus rationis practicæ est præcipere. 88. art. 1.

Actus gratiæ sermonis aliter habetur ab arte humana, aliter a Spiritusancto. q. 177. art. 1.

Actus deformitas an sit de ratione speciei ipsius actus. q. 6. ar. 2. 2m.

Actus turpitudo & paruitas boni in actu peccati licet formaliter distinguantur: non sunt tamen obiecta peccatorum, quæ penes ea distinguuntur. s. impœnitentiæ & obstinationis. q. 14. 2. 2m.

Differentia inter modum intrinsecum & extrinsecum actus virtutis, & quis cadat sub præcepto. q. 44. art. 4.

Actus proprium principium an sit vis appetitiua. q. 58. art. 4.

Quomodo modus spectet ad rationem actus virtuosi. q. 44. art. 8.

Actum peccati exigere bono fine ab eo qui est paratus ad peccandum an liceat. q. 78. art. 4.

Actus morales & materia moralis quomodo distinguantur. q. 58. art. 8. Deutio. 1. 2.

¶ Accusare alium an quis aliquando teneatur. q. 68. art. 1.

Accusationem an præcedere debeat secreta admonitio. q. 33. artic. 7. ad 3m.

Accusationem an princeps non iudex possit abolere. q. 68. artic. 3. ad vltimum.

Accusatoris vicem quatuor sunt quæ supplent. q. 67. art. 3.

¶ Adam in sua creatione an adeptus fuerit similitudinem diuinā, quantū ad scientiā nondū actu, sed solū in potentia. q. 163. ar. 1.

Adam an minus peccauerit quàm mulier quantum ad speciem superbiæ. ibidem. art. 4.

Adæ peccatum an fuerit superbia. ibidem.

¶ Adoratur eucharistiæ hostia consecrata ab Ecclesia sine conditione. q. 1. art. 3. ad 4m.

Adoratio Mardochęi & Ioannis euangelistæ erga creaturam declaratur q. 84. art. 1. ad 1m.

¶ Adulator laudans aliquem de peccato veniali, venialiter peccat. q. 115. art. 2.

¶ Adulterium quomodo committatur inter coniugatum & solutam vel coniugatam q. 154. art. 8. ad 1m.

Adulterium quomodo potest dici esse in eo qui nimis diligit vxorem. ibidem.

Adulterium viri & mulieris potest dupliciter considerari. q. 154. art. 8. ad 2m.

¶ Aduocatus qũo teneatur subuenire causis pauperū. q. 71. ar. 1.

Aduocati Iudįcis & testis in iudicio differentia. q. 71 art. 1.

Aduocatum quomodo excuset ignorantia. q. 71. art. 3.

¶ Affabilitas in quibus sit, & ꝙ duo exigat. q. 114.

¶ Alchimistarum ars quomodo reprobetur. q. 77. art. 2.

¶ Amare actu virtute vel habitu quid sit. q. 24. art. 10. ad 2m.

Amari quæritur aliquid ea ratione qua honorari, & quomodo intelligatur. q. 27. art. 1. ad 2m.

Amatum in peccato veniali an ametur habitualiter propter Dēū quamuis non actu. q. 24. art. 10. 2m.

Amor ex propria ratione reflectitur supra se. q. 25. art. 2.

Amoris veri qui solis bonis conuenit, quinque signa q. 25. art. 7.

¶ Angelorum ministeria & orationes sanctorum quomodo non in verbo, sed in dono consilij sunt. q. 52. art. 3.

Angelos indesinenter absque principio & fine Deum intueri, quomodo sit verum. q. 180. art. 6. ad 2m.

¶ Appetitus superior, qui est voluntas an sit subiectum studiositatis & curiositatis, vel inferior qui est concupiscibilis & irascibilis. q. 166. & 167.

Motus appetitus sensitiui prosequentis bonum & fugientis malum differentia. q. 141. art. 3.

¶ Apostoli quidam a Christo sunt electi, qui erant in matrimonio ad statū religionis & episcopatus. q. 186. ar. 4. Episcopus. 7.

¶ Ars & prudentia quomodo differant respectu applicationis ad opus. q. 47. art. 1.

Ars. An applicatio omnis rationis recte ad factibile spectet ad artem. q. 47. art. 2. ad 3m.

Artes speculatiuę quomodo dicantur. q. 47. art. 2. ad 3m.

Artifices an peccent admiscendo vana & curiosa. q. 169. ar. 2. ad 4m.

¶ Auaritię filię in litera enumeratę an sint diuersarū specierum. q. 118. art. vlt. ad 4m.

B

Baptismus. An adultus possit redimendo vexationem suam soluere nolenti eum aliter baptizare. quæstio. 100. art. 2.

Beati in patria diligunt plus seipsos quàm alios beatos ex parte subiecti & ex parte ordinis charitatis. q. 26. art. 13.

¶ Bellare in necessitatis articulo an liceat clericis. quæstio. 40. art. 1. ad 4m.

Bellare in die festo ex necessitate defensionis an liceat. q. 40. art. 1. ad 4m.

Bellare in die festo sine necessitate, an sit peccatū mortale. Ibidē.

Bellantes contra infideles recto corde & opere, an sint martyres si occidantur. q. 188. art. 6. ad 2m.

Bellum indicere an spectet ad omnem Principem vel tantum ad non habentem superiorem. q. 40. art. 1.

Belli illiciti tempore an liceat facere arma & sagittas. quęst. 169. art. 2. ad 4m.

Bellica exercitia periculosa, & non periculosa in quo differantur. q. 40. art. 1. ad 4m.

¶ Benedictio qua Monachus benedicitur an imprimat aliquam formam spiritualem indelebilem. q. 88. art. 11.

Benedictionum diuersitas. ibidem.

¶ Benefacere licet sit actus charitatis in quolibet, non tamen respectu cuiuslibet. q. 31. art. 1. ad 1m.

¶ Beneficij recompensatio secundum affectum dantis an spectet ad duas virtutes, scilicet gratiam & amicitiam honesti. quæst. 106. art. 5.

Beneficium procurans dari æque digno, & per hoc impediens alium æque dignum, an teneatur priori ad restitutionem. q. 62. art. 2. ad 4m.

Beneficium aliquod multis procurātibus an si dignior ipsum nō assequatur, ille qui assequitur teneatur ad restitutionem. Ibidē.

Impediens alium a consecutione beneficij, in quo nihil vnquàm iuris habuit, quare teneatur restituere totum vel partem. Ibidē.

Beneficium petere cum cura animarum pro seipso, an sit petere pro indigno. q. 100. art. 5.

Beneficia Ecclesiastica an vendere liceat authoritate Papæ. quæst. 100. art. 4.

Beneficia Ecclesiastica sunt bona communia Ecclesiæ, & debent dari personis Ecclesiasticis dignis. q. 62. art. 2.

¶ Beniuolentiæ diuersa differentia ab amore actuali in parte sensitiua & in parte intellectiua. q. 27. art. 2.

¶ Bestialitas secundum Aristotelem an sit exprobrabilior intemperantia. q. 142. art. 3.

¶ Blasphemia an sit in opinione intellectus tantum. q. 13. art. 1.

Blasphemia in quo actu consistat. ibidem.

Blasphemia committitur in Deum multipliciter. ibidem.

Blasphemia potest esse cum fide & sine fide. ibidem.

Blasphemia an semper contineat falsitatem. ibidem.

Blasphemia Dei & sanctorum habet vnitatem specificam cum contumelia, detractione, & reliquis. q. 13. art. 1. ad 2m & 3m.

Blasphemia an habeat grauitatem infidelitatis. quæstio. 13. art. 3.

Blasphemia vera, an recte concludatur in damnatis. q. 13. art. 4.

Blasphemiæ distinctio. s. in opinione tantum & cum detestatione affectus, est sufficiens. q. 13. art. 1.

Blasphemię peccatum, consistit in actu dicendi ea quę sunt contraria fidei. q. 13. art. 1.

UNIVERSITARIA

¶ Bonum diuinum vt beatitudinis obiectum habet specialem rationem boni.q.23.art.4.
Bonum proprium an possit esse sine communi.q.47.art.4.
Bonum cõe ciuis plus diligit q̃ seipsum.q.26.art.3.
Bonum rationis cõsistere in veritate sicut in proprio obiecto quomodo intelligatur.q.124.art.1.
Bonum omne faciendi sibi possibile, an omnes teneantur habere intentionem.q.186.art.2.ad 2m.
Bonum tale faciendum contemnens an peccet.ibidem.
In boni viri virtute an claudatur virtus principis.q.47.art.11.
Boni viri virtus quare magis identificatur virtuti principis quàm ciuis.q.47.art.11.
Ad bonum virum spectat posse bene præesse & subesse.q.47.11.
Bonitus qua appropinquamus Deo,an possit diminui.q.26.ar.7.
Bona rẽporalia an sint impedimenta ad speculationẽ. q.186.3.2m.
¶ Bruta an intendant manifestare affectus suos.q.110.art.1.

C

CAntus Ecclesiastici finis in quo consistat.q.91.art.1.
Capitale vitium an dicatur illud ex quo apta nata sunt oriri mulca vitia secundum rationem causæ finalis. q.148.art.5.& 6.
¶ Charitas simpliciter est forma fidei & obedientiæ.q.44.art.3.3m.
Charitas quomodo habeat amicitiæ Dei rationem.q.23.art.1.
Charitas an habeat maiorem inclinationem in suum actum & delectationem in opere,quàm aliæ virtutes.q.23.art.2.
Charitas ex hoc q̃ operatur an habeat formaliter q̃ efficacia eius reducatur in infinitatem Dei & non in propriam.q.23.2.1m.
Charitas quomodo sola ponatur Deum attingere,vt in ipso sistat q.23.art.6.
Charitas quomodo est forma virtutum.q.23.art.8.
Charitas an data sit angelis secundum conatum.q.24.3.3m.
Charitas in angelis an detur secundum solam Dei voluntatem. q.24.art.3.
Charitas an sit secundum authorem simpliciter augmentabilis in infinitum,an in via tantum.q.24.art.7.
Charitas, dato q̃ in infinitum augeatur in via, an steꝛ q̃ terminetur in patria.ibidem.ad 1m.
Charitas an habeat quantitatem perfectionis intensiue diuersarũ rationum in via & in patria,& quomodo.ibidem ad 3m.
Charitas viæ an possit esse æqualis vel maior secundum perfectionem tenentem se penes propinquitatem ad obiectum charitate alicuius beati in patria.ibidem.
Charitas an respiciat diuersa diligibilia diuersis rationibus.q.25. art.12.
Charitas quomodo parit gaudium.q.28.ar.1.2.& 3.
Charitatis quantitas an sit secundum solam Dei voluntatem.q. 24.art.3.
Charitatis quolibet actu,an mereamur augmentum ipsius ad Duran.q.24.art.6.1m.
Charitatis augmento an terminus præfigatur ex tribus enumeratis in litera.s.ratione formę, ex parte agentis & ex parte subiecti.q.24.art.7.
Charitatis quantitas extensiua quã habet in comparatione ad proprium obiectum non potest augeri,sed bene intensiua.q.24.10.
An sit vera differentia inter charitatis beniuolentiam & beneficentiam,q̃ illa ad omnes,illa non ad oés se extendit.q.26.art.6.
Distinctio inter habentem charitatem ſm cõem rationem boni & secundum propriam rationem charitatis.q.27.art.1.1m.
Charitatis ordo an sumatur secundum proportionem dilectionis ad diligibile, & cum hoc attendatur penes diligentem & diligibile.q.44.art.8.
Charitati opponuntur diuersa vitia diuersimode.q.10.art.5.1m.
Charitati an quodlibet peccatum mortale directe opponatur.q. 24.art.12.
Charitatem esse finem precepti & cadere sub precepto, quomodo intelligatur.q.184.art.3.
¶ Carnis integritas an sit præstantior vita.q.124.art.4.2m.
¶ Cartarum & alearum artifices an peccent.q.169.art.2.4m.
¶ Castitatis vera virtus an sit in infideli.q.251.art.1.3m.
Castitatis & pudicitiæ distinctio,an bene assignetur.ibid.art.4.
¶ Cæcitatem mentis. Duo modi positi in litera quibus homo incurrit voluntariam cæcitatem mentis, non concidunt. q.15. art.1.
¶ Cælo quomodo subsunt aut non subsunt entia per accidens, casualia fortuita,& electiones nostræ ac voluntaria,& quot modis in his erretur pernicioſe.q.95.art.5.
¶ Certitudo sufficiens ad iudicium iudicis non est certitudo euidentię,& quomodo habetur diuersis modis.q.60.art.2.
¶ Cibi. An distinctio data de moderatione ciborum sit bona.q. 146.art.1.
Circunstantiarum diuersarum corruptio, an quando habet idem motiuum diuersificetur species peccati.q.73.art.2.3m.
¶ Clamor an bene exponatur in litera.q.158.art.7.
¶ Clementia & mansuetudo quomodo differant.q.157.art.1.
Clementia & sæueritas quare non sint oppositæ. Ibidem.articul.2. ad 1m.
Clementia in qua potentia sit subiectiue.ibidem.art.3.1m.
¶ Clericus apostatans a Clericatu vel a quatuor minoribus an peccet mortaliter.q.12.art.1.
¶ Cognoscere occulta & incerta diuinę sapientiæ,an sit supra naturam humanam quantum ad substantiam actus.q.171.2.3m.
¶ Cognitio negatiua fidei & attributa propheticꝫ,an sit cognitio euidentię.q.171.art.3.
Cognitionis futurorum vana inquisitio an sit pernitiosa ex se,vel quia prohibita.q.105.art.1.
Ad cognitionem duo concurrunt.s.acceptio & iudicium.q.173.2.
¶ Comedere excessiue non propter concupiscentiam, sed propter imperitiam,an vitiosum,& cuius vitij opus..q.148.1.
¶ Conatus in Angelis an resoluatur in naturam vt in causam.q. 24.art.3.ad 3m.
¶ Conceptionis intellectualis obiectum potest dupliciter pertinere,tam ad vitam actiuam quàm contemplatiuam.q.181.3.
¶ Concubitus illicitus cum muliere & integra,polluta tamen per mollitiem vel sodomiam,an sit stuprum.q.154.art.6.
Concubitus patris cum filia aut matris cum filio, an sit licitus in aliquo casu sine diuina dispensatione.ibidem.art.9.
Concubitus cum muliere extra vas debitum an sit eiusdem speciei, cum alijs peccatis circa modum concumbendi ibidem.art.11.
Concubitus viri voluntarie non seminantis & mulieris seminantis cum sit contra naturam, sub quo modo contineatur.ibidem.
¶ Concupiscentia delectabilis quare maxime assimiletur puero. q.151.art.2.ad 2m.
Concupiscentiarum tactus & honoris differentia q.156.2.
¶ Confessione sacramentali scita,& commissa sub sigillo confessionis,quomodo differant.q.70.1.ad 2m.
¶ Coniugalis actus quomodo cum peccato fiat.q.154.1.4m.
¶ Commutationes quare dicantur voluntariæ.q.61.art.3.
Commutationes distinguuntur per voluntarium & inuoluntarium.ibidem.
Commutationes inuoluntariæ distinguuntur in occultas & manifestas.ibidem.
Quare in litera vsura & consilium non computantur inter voluntarias commutationes.ibidem.
Cum dicitur commutationes omnes voluntarias & inuoluntarias pertinere ad vnam speciem iustitiæ,an intelligatur de specie specialissima vel subalterna.q.61.art.3.
Commutationum numerus in litera & in 5.Ethicorum quare nõ est vniformis.ibidem.
In consecratione mens maxime debet eleuari in Deum.q.83.1.
¶ Consideratio vnde dicatur.q.53.art.4.2m.
¶ Consilium. An omne peccatum sit contra bonum consilium.q. 51.art.1.ad 3m.
Consilij donum ab eubulia differt, non solum secundum communem rationem doni,sed etiam secundum propriam.q.52.1.
Consilia facere & ad ea conuenire, an liceat in festo. quæstio.121. art.4.ad 3m.
¶ Contentionis & aliorum peccatorum finis tripliciter potest referri ad intentionem, & inde habetur quando mortale vel non mortale peccatum interuenit per se loquendo.q.38.art.1.
¶ Contemplationis motuum assignatio an sit sufficiens.q.180.art. 5.ad 2m.& 3m.
Ad contemplationem referri potest temporalis defectus dupliciter.ibidem.art.7.ad 4m.
¶ Continentia an sit pars prudentię, ac per hoc virtus.q.53.art.5.
Continentia an sit solum circa delectationes tactus. q.155.art.2.
Continentiæ subiectum an sit ratio vel appetitus. q.53.art.5.3m.
Continentiæ nomine quid communiter intelligatur apud Theologos & Philosophos morales.q.155.art.1.
Continentiam esse habitum in voluntate subiectiue, stat cum doctrina sancti Thomę.q.155.art.3.
¶ Continens & incontinens quomodo eligant, cum Aristo.dicat contrarium in 7o.Ethicorum,q.155.3.
¶ Contrapassum dupliciter intelligitur,vel secundum identitatẽ speciei,vel secundum equalitatem quantitatis.q.61.4.
¶ Contraria quomodo fieri habeant circa idem & quomodo non q.24.art.10.
¶ Contritionem habere de peccatis in die festo non est de precepto.q.122.art.4.
¶ Contumelia, rixa & blasphemia an sint bene expositæ.q.158. art.7.
Contumelia an consistat etiam in factis inquantum facta sunt.q. 72.art.1.
An de ratione contumeliæ sit dicere iniuriam coram iniuriato.q. 72.art.1.
Contumeliæ latitudo formaliter & materialiter.q.72.art.2.
Contumeliosus an teneatur petere veniam ab iniuriato.q.72.3.
¶ Corrigens in peccato mortali an peccet mortaliter.q.33.art.5.

An

An prelatus teneatur ex præcepto fraternæ correctionis inquirere defectus subditorum.q.33.art.2.& 3.
Correctionem fraternam omittendo quomodo quis excusetur peccato.q.33.art.2.3m.
¶ Creaturarum cognitio non relata in cognitionem Dei, dupliciter intelligitur constituere peccatum.q.167.art.1.
¶ Credere. Quomodo aliqui credunt in fide maiorum bene vel male.q.2.art.6.3m.
Quomodo sint hæc literæ verba intelligenda:Non crederet nisi videret ea esse credenda.q.1.art.4.2m.
Credere in Deum an sit vnus actus,ad Durã.q.1.art.2.
Credulitas seu æstimatio rei.s.cum aliqua hęsitatione & cum assertiua determinatione,dupliciter est.q.60.art.3.
¶ Christus an vere præceperit cæcis ne eum manifestarent.q.104. artic.4.
Christus an fuerit ad literam mendicus.q.187.art.5.
Christũ se subdidisse spõte Pilato qualiter intelligatur.q.67.1.2m.
¶ Christiano existenti in terris infidelium an liceat omittere signũ a Christianis deferri solitum,vel mutare vestem ne Christianus cognitus occidatur.q.2.art.2.
Christiani an sint liberi a tributis.q.104.art.6.
¶ Crudelitas an dicatur a crudo propter asperitatem saporis.quæ. 159.art.1.
Crudelitas quomodo ponatur opponi clementiæ,cum superius q. 108.ponatur extremum vnũ virtuti vindicationis. q.159.1.1m.
Crudelitas an importet inflictionẽ pœnę ex culpa.ibidem.2.
¶ Cultus ecclesiastici super fluitas quale pctm sit.q.91.art.1.& 2.
Cultus veteris legis hodie a iudicis seruatus,an habeat rationem mendatij.q.93.art.1.2.
¶ Curiositas.An sufficienter dictum sit de curiositate sensitiuæ cognitionis.q.167.art.2.
Curiositas,gula & luxuria quomodo differant.ibidem.1m.

D

DAmnum ex mutuo emergens an liceat exigere.q.78.ar.2.2m.
¶ Dare minus indigenti iusto quàm magis indigenti pctõri melius est:nisi indigentia in eo sit multo maior.q.32.3.
¶ Debitum vt cõe quo fiat debitum vt proprium sine applicatione cõis boni per actum distributionis ad hunc particulare.q.62.1.
Debitum coniugale non reddere,quando & quare est peccatũ mortale.q.153.3.3m.
¶ Decimę partis diuini cultus ministris exhibendæ determinatio, vnde prouenerit.q.87.1.
Decimę partis determinatio ministris ecclesiæ in lege noua exhibendę,an sit iusta.q.87.art.1.
An decimę in noua lege non diuisa sed ecclesiastica authoritate imposite sint Christiano populo.q.87.1.
Ecclesia statuit,qꝫ ex integris fructibus decimæ soluantur ad exemplum Dei,qui excellentem valde portionem suis ministris decreuit,ac per hoc non detrahas ecclesię,si diuini exemplo decreti mota,excellens quoque stipendium Dei ministris statuerit.q. 87 2.ad vlt.
Decimæ quare non debeantur omnibus ecclesiasticis etiam prædicantibus.q.87.art.3.
Decimarum & præbendarum ius est spirituale.q.87.art.3.
Decimarum præceptum an recte dicatur iudiciale.q.87.1.
Decimas ex consuetudine non soluentes, quomodo a peccato excusentur.q.87.art.1.5m.
Genti alicui volenti amplecti fidem Christianam sine onere decimarum,ecclesia concedere deberet,qꝫ non solueret.q.87.1.
Decimas soluere de proprijs prædijs an clerici teneantur, etiam si sint clerici eiusdem Ecclesiæ.q.87.4.
¶ Delectatio in actu coniugij bene circunstantionati non est peccatum sed donum Dei.q.153.2.
Delectatio morosa quare est pctm mortale.q.154.art.4.2m.
An immunitas a delectatione in seminis resolutione sit de ratione virginitatis tanquàm materia.q.152.art.1.
Delectationem esse finem principalem propter quem aliquid bonum dicimus,quomodo intelligatur.q.58.art.9.1m.
Delectationes venereæ an magis opprimant rationem quàm vinariæ quæ sunt in ebrietate.q.151.3.2m.
An delectationes aliorum sensuum a tactu non pertineant ad naturã hoīs cõseruãdã,nisi qua ordinant ad delectabilia tactꝰ.ibi.3m.
¶ Dæmon.Pactũ initum cum dæmone qũo intelligatur.q.95.4.
Dęmonis operatione an vti liceat cessante omni inuocatione pacto vel reuerentia.q.90.art.1.2.
Dæmonum vti operatione an sit peccatum mortale.q.90.1.2.
Dæmonum tacita & expressa inuocatio qũo distinguantur.q.95.3.
Dæmonum apparitiones quinque modis fiunt.q.95.art.3.
Secunda ratio literæ sumpta ex parte futuri euentus ad probandum omnem diuinationem quę fit per inuocationes dæmonum esse illicitam,est efficax.q.95.4.
¶ Denuntiari publice an debeat peccator si desit spes emendationis ipsius.q.33.8.

Denũtiatio an exigatur ad executionẽ pœnæ a iure inflictæ.q.12.2.
Denuntiatio talis pœnæ an exigatur.ibidem.
Denuntiationis via procedens prelatus,an precipere & inquirere possit.q.33.art.7.5m.
¶ Detractor an dicatur qui dicit bonum opus ex mala voluntate factum.q.73.1.
Detractio materialiter in his quæ pertinent ad honestatẽ vitæ ex genere verborum,an sit peccatum mortale.q.73.art.2.
Detractio materialiter quando non est peccatum mortale.q.77.2.
Detractionem audire in tribus casibus, quare & quando sit peccatum mortale.q.73.4.
¶ Deuotio an significet actum voluntatis aut qualitatem actus. q.82.art.1.1m.
Deuotio quem actum voluntatis respectu finis importet.q 82.1.
Deuotio an significet actum voluntatis aut qualitatẽ actus.ibi.
Deuotionis causæ intrinsecæ.q.82.art.3.
Deuotionis nomen vnde sit & quid significet.q.82.1.
Deuotionis cã qualis ponitur in mulieribus & simplicibus.q.82.3.
¶ Deus vt obiectum formale,proximus vt o'bm materiale sub formali & vt materia. & cętera vt materia tantum diliguntur, & eorum declaratio.q.25.1.
Deus immediate amatur in via, cum quo tamen stat, q̃ mouet ad actum amandi per speculum creaturę.q.27.4.
Deus potest fieri dupliciter pars alicuius,secũdum illud.Dominus pars hereditatis.q.185.6.3m.
¶ Differentia personarum penes coniunctionem secundum se, & non secundum se,quomodo sit radix inhabilitatis & habilitatis ad coniugium inter se.q.134.art.9.
¶ Diligere corpus proximi quomodo possumus ex charitate, cum non possit nos reamare.q.25.5.
Diligere non tenemur omnes æqualiter, sed possumus nobis magis coniunctis maius bonum optare.q.26.art.7.
An cæteris paribus magis meritorium sit diligere amicos quàm inimicos,vel econtrario.q.27.art.7.
Diligere aliquem inquãtum debet, & diligere alium plusquàm debet,est impossibile.q.44.8.1m.
An homo offensus teneatur sub præcepto diligere in speciali inimicum petentem veniam.q.83.8.
An in dilectione proximi ex charitate, oporteat ei velle charitatem q.25.art.1.
An dilectionis diuersitas, quę est secundum charitatem ex parte obiecti,sit secundum speciem.q.26.7.
Discordiæ ortus ex inani gloria & inuidia, an sit effectiue vel formaliter.q.37.art.2.
¶ Dispensator eleemosynarum potest pro se si indigeat eo tenore quo pro alijs dispensare.q.32.art.9.
An egens dispensatione in vna conditione ieiunij,& ꝓterea dispẽsatus,sit totaliter liber a vinculo ꝓcepti de ieiunio.q.147.art.7.
An maior sit distantia contraria quàm contradictoria.q.79.4.
Distributor faciens recõpensationem ei cui minus debito quàm debuit,hoc facit per comparationem rei ad rem.q.62.art.1.
Distributor cõium bonorum qui fraudem fecit aliter restituere tenetur quàm teneatur hostis q̃ bona cõia iniuste diripuit.q.62.11.
Disputare de materia fidei an liceat Laicis.q.10.7.
Disputare publice de materia fidei an liceat Clericis.Ibidem.
¶ Diuersa non oportere esse simul,nisi ꝓp aliqd vnũ in quo conueniunt & a quo dependet,qũo intelligendum est.q 171.art.4.
¶ Diuitiæ habitæ an per se natæ sint perfectionem charitatis impedire.q.186.art.3.4m.
Diuitiarum amor an sit mensurandus ad finem vitæ secundum cõditionem cuiusque.q.118.1.
Diuinatio qũo est in intellectu & spectet ad cultum.q.95.2.2m.
Diuinatio & vniuersaliter dæmonum inuocato an fieri possit absque eorum cultu.q.95.art.4.
Diuinatio per astra in quo formaliter consistat.q.95.art.5.
Diuinationis nomine quid apud theologos & in ecclesia intelligatur.q.95.art.1.
Diuinationum species quomodo formaliter damnentur, & penes quid distinguantur.q.95.art.3.
¶ Docere in die festo philosophiã & alias disciplinas licet.q.122.7.
¶ Dominium temporale modificatur a spirituali in eodem homine.q.64.4.3m.
¶ Donum intellectus,quare est necessarium.q.8.4.
Donum intellectus qũo facit rectam æstimationem.q.8.5.6.
Dona aliter respondent virtuti theologicæ, aliter virtuti morali. q.52.art.2.
¶ Dubia quo ad actum cautelę, remedij & huiusmodi sunt in peiorem partem interpretanda: sed quo ad actum punitionis in meliorem.q.60.art.4.3m.
¶ Duella an sint licita in aliquo casu.Et de causis duellorum.q.95. art.8.ad 3m.

E

EBrietas scienter non ex delectatione potus,sed propter medicinam,an sit licita.q.150.art.2.3m.

Ebrietas assidua an sit peccatum mortale, ibidem. 1m.
Ebrietatis nomine quid significetur. q. 150. art. 1.
Actus inebriatiuus ad hoc, qp non sit peccatum, debet habere duas conditiones. ibidem.
Ebrietati vitium oppositum qūo constituatur in abstinēdo a vino ex nocumento naturæ, cum superius dictū sit nocumentū ex delectabili, in cibo & potu, pueniēs p accēs se hīe ad gulā. q. 150. 1. 1m
Ebrietatem non solū vinū, sed ēt alia inducunt, vt cerusia, a qua quis abstinere tenetur, qui vinum non libere tenetur. q. 150. 1.
An peccata commissa ab ebrio sine sua culpa, totaliter sint excusata. ibidem. art. 4.
An peccatum commissum ab ebrio ex sua culpa, excusetur a toto vel a tanto, vel potius aggrauetur. ibidem.
An homine inexperto primo se inebriante ex proposito, nihilque cogitante de periculo sequentium pc̄orū, sequens ex tali ebrietate pc̄m excuset vt non præuisum, aut imputetur vt puisū. ibi.
¶ Ecclesiastica bona & ꝓpria differnnt in tribus. q. 181. art. 7.
Ecclesia sola habet dominium rerum sibi dimissarum & non prelatus quicumque etiam Papa. q. 43. art. 8
Ecclesia potest disponere de suis sicut domina. ibidem.
Ecclesiam totam alloqui quomodo intelligatur. q. 177. art. 2.
¶ Eligere. Quòd eligi debet melior, intelr de posib9 hīi q. 63, ar. 2.
Eligendus ad ecclesiæ prælationem qualis esse debeat. q. 185. art. 3.
Eligibilium ad Ecclesiasticas dignitates comparationes presuppo. nunt bonitatem. q. 63. art. 2.
¶ Eleemosynam dare quoties, quare & quando est in p̄cepto secundum certum tempus. q. 32. art. 5.
Eleemosynam an facere possit vxor n. si habēs p̄ter dotē. q. 32, ar. 8.
Eleemosynam dare sic abundanter vt superfluat, an sit pc̄m. ibi 10.
Qūo intelligendum sit, qp non pōt determinari qū est ista necessitas q̄ obligat sub pc̄o mortale ad dandū eleemosynā. q. 185. art. 7.
Eleemosynaliter aliquid dare pro spūali, qūo liceat. q. 32. ar. 4.
¶ Epycheia seu equitas quid sit, cum multarum difficultatum solūtione. q. 120 art. 1.
¶ Episcopus an debeat esse doctus & doctor theologiæ vel iuris Canonici. q. 185. art. 3.
Episcopus habens redditus suos distinctos a præbendis clericorū, an teneatur ad dispensandum illos in reliquas portiones: puta vnam pro fabrica, & vnam pauperibus. q. 185. art. 7.
Episcopus infideliter dispensans bona Ecclesiastica an teneatur ad restitutionem. ibidem.
Episcopus habens votum religionis, vtrum teneatur dimittere episcopatum & implere votum. q 189, art. 3. ad 1m.
Episcopi & religiosi dupliciter deficiunt a perfectione ad quam tenentur. q. 184. art. 5. ad 2m.
Episcopi an sub peccato mortali teneantur residere in suis Ecclesijs. q. 185. art. 5.
Apostoli sunt ordinati episcopi a beato Petro, cui a domino dictū est, Pasce oues meas. q. 186. art. 4. 1m.
Eporū & religiosorū status qūo se habeāt adinuicē. q. 185. ar. 5. 3m.
Episcopus se obligare ad ea quę sunt perfectionis quomodo intelligatur. q. 184. art. 5.
Episcopatum appetere propter honorem & sufficientiam temporalium an sit peccatum mortale. q. 185. art. 1.
Episcopatum appetere rōne celsitudinis an sit pc̄m mortale. ibidē.
Episcopatum appetere vt prosit, an sit licitum vel illicitū. Ibidem.
¶ Equalitate vti proportionali, contingit dupliciter, vel vt forma iusti, vel vt modo perueniendi ad quantitatem rei. q. 61. art. 4.
¶ Equitas an dirigat legalem iustitiam. q. 120. art. 2.
Equitas an sit quasi superior regula humanorū actuū. q. 120. art. 1.
¶ Errantes circa diuina quomodo nihil aut aliquid Dei sciunt. q. 2. art. 2 ad 3m. F
Falsum. Aliud est sub vero esse falsum & aliud sub vero esse cognitionem falsi. q. 1. art. 3.
Falsa opinio quomodo stet cum operatione iustitię. q. 1. art. 3. 1m.
¶ Fama iniuste ablata qualiter restitui debet secundum conditionem personarum. q. 62. art. 2. 2m.
Famam alicuius indirecte lædens, puta quia accusatus vel denuntiatus negat, falso tamen, se commisisse id de quo accusatus vel denuntiatus est, & ita accusator vel denuntiator notatur de calūnia: an teneatur ad restitutionem. q. 62. art. 2. 2m.
An qui multo tempore ante, alicuius famam mendaciter læsit, qđ iam oblivioni datum est, an teneatur cum ad memoriam habuerit, ad restitutionem. ibidem.
Cum personis scientibus modum restituendi famām, non est facienda restitutio famę ablatę iniuste, dicendo verum, & similiter si dicta illa habentur pro oblitis. ibidem.
¶ Fideiussor an possit exigere pecuniā pro fideiussione. q. 78. 2. 4m.
¶ Fidelis pōt dupl̄r cōsiderari. s. ex parte habitus & hūtis. q. 2. 3. 2m
¶ Fides an non assenciat alicui nisi qđ est a Deo reuelatum. q. 1. 1.
Fides non stat cum scia & tamen theologia est scientia. q. 1. art. 4.
Fides quomodo a doctoribus proficiscitur. q. 1. art. 7.
Fides ꝓfecta an ēm actum depēdeat a voluntate ꝓfecta. q. 3. art. 2.
Fides quomodo est habitus speculatiuus, & quomodo habitus altior. q. 4. art. 2. 2m.
Fides cū charitate an sit magis virtus q̄ sine charitate. q. 4. art. 5.
Fides infusa an magis inclinet in non decipi q̄ fides acquisita. q. 4. 5.
Fides infusa an habeat vnitatem ex obiecto. q. 4. art. 6.
Fides an sit prima inter virtutes Chīanas vel humanas. q. 4. art. 7.
Fides an certior sit secundum se scientia. q. 4. art. 8.
An in angelis ex gratia emanauerit fides. q. 5. art. 1.
Fides informis non est in dānatis nec in dæmonibus. q. 5. art. 2.
Fides informis an maneat in hæretico. q. 5. art. 3.
Fides & theologia altior habitus est quām speculatiuum & practicum. q. 8. art. 3.
Qū fides importat solum assensum ad ea q̄ ꝓponuntur, cū dictū sit qp facit ea q̄ creduntur videre sub cōi ratione credibilis. q. 8. 5.
Fides non potest vniuersaliter præcedere intellm. q. 8. art. 8. 2m.
Fides & charitas an differant a spe per hoc, qp ille Deum secundum se, ista vero Deum vt nostrum respiciat. q. 20. art. 3.
Fides & sapia an differant penes assensum & iudicū. q. 45. art. 1. 2m
Fides cū charitate an sufficiat ad iudicandum, ibidem. art. 2.
Fides quomodo non claudit appetitum recti operis, sed in sola cognitione consistit. q. 47. art. 13. 2m.
Fides. i. fidelitas an coincidat cum veritate. q. 113.
Fides an habeat ꝓpriam materiā & quā, & an sit ad omnes. q. 113.
Fides an habeat vim obligatiuā, & quantū peccet frangens fidē. ibi.
Fides qūo enumeretur inter gratias gratis datas. q. 178. 1. 4m. 5m.
Fidei obiectum distinguitur ex parte rei, & ex parte nr̄i. q. 1. art. 2.
Ad fidem pertinentia quomodo sint visa in communi ratione credibilis, & credita in speciali. q. 1. art. 4.
Vnde sumatur terminus profectus fidei. q. 1. art. 8.
An ex ratione vnitatis fidei possit concludi authoritas Papę in determinando de fide. q. 1. art. 10.
An determinare finaliter ea q̄ sunt fidei, spectet ad Papā. q. 1. ar. 10.
Fidei tria testimonia. q. 2. art. 8. ad vltimum.
Fidei finis an referri debeat in finē charitatis. q. 3. art. 3. ad 1m.
An doctrina ecclesiæ sit infallibilis regula fidei. q. 5. art. 3.
Fidei rebus assentire an eleuet hominē supra naturam. q. 6. art. 1.
Quomodo quædam fidei contingit intelligere perfecte vel imperfecte. q. 8. art. 2.
Fidei dissentire quot modis contingat. q. 10. art. 2.
Nulla sunt de secretis fidei, hoc est articulis fidei, in veteri lege data præcepta, de alijs autem specialibus credibilibus non inconuenit aliquod præceptum inueniri. q. 16. art. 1.
Fidem informem nō esse in dęmonibus an efficaciter in litera probetur. q. 5. art. 2.
Qūo oēs fidem habentes intelligant ea esse credenda. q. 8. art. 4.
¶ Fiducia pro spe certa in materia magnanimitatis, an sit virtus vel conditio virtutis. q. 129. art. 6.
An præter fiduciam sit ponenda securitas, tanquàm aliquid ad magnanimitatem pertinens. ibidem. art. 7.
¶ Filia an teneatur seruire patri prouocāti eā ad malum. q. 101. 4.
¶ Finis appetitus quare est infinitus. q. 27. art. 6.
Finis rationem habere actum interiorem charitatis quomodo intelligatur. ibidem. ad 3m.
An fines omnium vitiorum ordinentur in finē superbiæ. q. 132. 4.
¶ Firmare animum in bono iustitiæ contra pericula mortis, an spectet ad fortitudinem. q. 124. art. 2. ad 1m.
Fortitudo. 8. & 13.
¶ Formarum intensio & remissio quomodo fiat. q. 24. art. 4. & 5.
¶ Fornicatio simplex est peccatum mortale. q. 154. art. 2.
Fornicatio an sit maius peccatum furto. ibidem. art. 3.
¶ Fortitudo an sit virtus inquantum tollit impedimenta rectę rationis ponendæ in operibus humanis. q. 123. art. 1.
Fortitudo an sit circa timores & audacias tanquàm cohibitiua timoris & moderatiua audaciæ. ibidem. art. 3.
Fortitudo an sit circa timorem & audaciam vt actus. ibidem.
Fortitudo an sit solum circa mortis pericula, & illa pericula sint maxima. ibidem. art. 4.
Fortitudo an sit circa mortis pericula solum in bello cōi. ibidem. 5.
Fortitudo an consistat circa repentina quantum ad electionē. ibi. 9.
Fortitudo an assumat iram ad actum sustinendi. ibidem. art. 10.
Fortitudo an ideo sit virtus cardinalis, quia laudem firmitatis possimè sibi vendicat. ibidem.
Fortitudo propriè dicta an sit virtus cardinalis. ibidem.
Fortitudo vt est spālis virtus an habeat partes subiectiuas. q. 124.
Fortitudinis actum exercere propter vitandum vituperium, tristitiam aut damnum, an sit vere fortis. q. 123. art. 1. ad 2m.
Fortitudinis actū qui est sustinere an sola ratio per se faciat. ibi. 10.
Fortitudinis finis an sit bonum in quo quis firmatur. q. 124. art. 3.
Fortitudinis ptes integrales an sint distinctę a ptib9 potētialib9. ibi.
Fortis an operetur propter bonum proprij habitus vt proprium finem præstitutum. q. 123. art. 7.
Fortis quomodo superat tristitiam animalem & corporalem. ibi. 8.
An tristitia non adiuuet ad aggrediendum, nisi per accidens. ibi. 10.

An

An concupiscentia nō adiuuet ad aggrediendū nisi per accidēs. ibi.
¶ Fraudulentia in emendo vel vendendo, an sit speciale vitium distinctum a furto & rapina. q. 77. prin°.
¶ Fugere. An damnato iuste ad mortē liceat fugere. q. 69. ar. 3. & 4.
Et an liceat alijs iuuare istum ad fugiendum. ibidem.
Habere animum furandi & inferendi nocumentū proximo etiā in minimis, quomodo potest esse peccatum mortale. q. 66. art. 6.
Furari res superfluas alterius ad subueniendum magnæ necessitati propriæ vel alienæ, an sit peccatum q. 66. art. 7.
Furtum non est accipere alienam vxorem vel filiam, & quare. q. 66. art. 3.
Furtum an possit bene fieri. q. 66. art. 7.
Furti ratio an sit sufficienter assignata ibidem.
Furti & rapinę diuersitas specifica sumitur ex diuersa ratione obiecti. q. 66. art. 4.
Quare dare eleemosynam non est malum alterum a furto, quando quis furatur vt det eleemosynam. q. 148. art. 2.

G

Gladius flāmeus positus ante paradisum q. d sit. q. 164. ar. vnico
¶ Gloria, largiori vocabulo an significet etiam notitiam sōlius ipsiusmet qui gloriatur. q. 132. art. 1.
Gloria an bene dicatur inanis ex parte illius a quo quis gloriā quę rit: puta hominis, cuius iudicium non est certum. Ibidem.
Gloria an sit distinguenda in magnam & mediocrem, sic vt spectet ad diuersas virtutes sicut distinguitur honor. Iqidem. art. 2.
Gloria inanis an sit vitium capitale respectu superbię. Ibidem. artic. 4.
An sufficientia trium modorum inanis gloriæ, sit bene data. quęst. 132. art. 1.
Prouocatio ad virtutū opera ex appetitu gloriæ, qūo intelligat. ibi.
An gloriæ cupidus secundum veritatem deficiat a magnanimo. q. 152. art. 2. 2m.
Gloriæ inanis quatuor modi quibus est peccatum mortale an bene assignentur. ibidem. art. 3.
Glorię inanis & superbiæ differentia an bene assignetur. ibidem. art. 4.
Gloriæ inanis filiæ quomodo distinguantur. ibidem. art. 5.
Quomodo superbia & inanis gloria habentes se, vt finis & mediū, sint diuersis modis vna prior altera. Ibidem.
¶ Gnome an sit virtus acquisita. q. 51. art. 4.
¶ Gratiæ dono an homo eleuetur ad aliquem actum, qui est supra naturam humanā quantum ad substantiā actus. q. 171. ari. 1. 3m.
¶ Gradus incipientium & proficientium possunt dupliciter sumi. q. 186. art. 1.
Grauitas peccatorum an attendatur principaliter secundum materiam in qua peccatur. q. 148. art. 3.
¶ Gulæ pcti determinatio ab authore facta an sit vera. q. 148. ar. 2.
An nocumentum corporis ex gula, per accidens se habeat ad gulā, & non directe pertineat ad grauitatem peccati. q. 148. art. 2.
Gulæ concupiscentia an sit mortalis. ibidem. ad 2m.
An sufficientia quinque specierum gulæ, & ratio eiusdem sint bene assignatæ. Ibidem. art. 4.
Gulæ species an accipiantur ēm differentiam motiuorū. ibid. ar. 4.

H

Habitus acq̄situs, an quilibet actu suo augeatur. q. 24. ar. 6. 2m.
Quare aliqui habitus generati ex laudabilibus actibus inclinant ad siles actus, & aliqui tm̄ ad effectus virtutū. q. 144. art. 1.
¶ Hæresis, & Iudaica perfidia an distinguantur penes figurā & manifestationem. q. 10. art. 5.
Hæresis an includat inhęsionem ad Christum. q. 11. art. 1.
Hæretici in mente solum, an sint excommunicati. q 11. art. 3. & 4.
¶ Homo. An verum sit, qp id in quo homo excellit datur homini a Deo, vt ex eo alijs prosit. q. 131. art. 1.
An naturalis rō dicter homini, qp alicui superiori subdatur a quo egeat adiuuari, & hoc pp defectus quos i seipso sentit. q. 85. ar. 1.
Quomodo intelligitur, qp secundum honestatem ex qualibet promissione homo homini obligatur. q. 88. art. 3. ad 1m.
Hominem venerari inquantum imago Dei est, an spectet ad latriā vel duliam. q. 103. art. 3.
Homines & alia animalia quomodo in delectationibus trium sensuum differant. q. 141. art. 4. 3m.
Homines beati in superioribus ordinibus Angelorum, an illuminent Angelos minus beatos in inferioribus ordinibus constitutos. q. 181. art. 3.
¶ Honorare aliquem propter diuitias, an sit acceptio personarum. q. 63. art. 3.
An distinctio trimembris inordinati appetitus honoris sit sufficiens. q. 131. art. 1.
Honoris relationes in Deum & proximum in litera positæ, an requirantur actualiter. q. 131. art. 1.
¶ Homicidium casuale duobus modis imputatur, & vtriusq; modi conditiones latissime declarantur. q. 64. art. 8.

An semper quando datur opera rei illicitę, homicidium casuale cō sequens imputetur. ibidem.
¶ Humilitas an sit magnanimitas vel virtus disparata ab ea. quæs. 161. art. 1.
Humilitas quo pacto est moderatiua spei & tamen est circa omnia Ibidem. art. 5. 4m.
Humilitatis an sit virtutibus alijs ab intellectualibus & iustitia no bilior simpliciter vel secundum quid. Ibidem. ad 4m.
Humilitatis ad iustitiam comparatio an sit bene assignata. Ibidem.
Humilitatis proprius actus est contemnere sublimitatem terrenam. Ibidem.
An ad humilitatem proprie spectet humiliare seipsum. quæstio. 161. art. 2.
An quis possit se credere omnibus viliorem absq; falsitate. Ibi. ar. 5.
Humilitate an iustitia particularis sit excellentior. Ibidem.
Humanorum sensuum perfectionem in vnitate veritatis consistere intelligitur & in eode & in diuersis hominibus. q. 184. art. 1. 1m.

I

Iacob an sit excusabilis in his, quæ egit emendo primogenitura. q. 100. art. 4.
¶ Iactantia de malo perpetrato, & de scientia vera animo nocēdi, aut de malo non perpetrato, an sit iactantia. q. 112. art. 2.
Iactantia in quinque casibus est peccatum mortale. Ibidem.
Iactantia an fiat tantum verbis. q. 132. art. 5.
¶ Idolatria an sit grauissimum peccatorum. q. 94. art. 2. & 3.
Idolatria exterior tantum an sit grauius peccatū q̄ infidelitas. Ibi.
Idolatriæ actus exterior tm̄ est pc̄m mortale. q. 12. art. 1. ad 2m.
Idolatriam cōmittens Christianus ēm actum exteriorem tm̄an in currat Ecclesiasticas censuras latas ꝑ Hæreticos. q. 94. ar. 1.
¶ Ieiunare. An is qui non indiget ieiunij remedio ad deletionem cohibitionemq; culpę, nec ad mentis eleuationem, teneatur ex præcepto Ecclesiæ ad ieiunium. q. 147. art. 3. ad 2m.
Ieiunare non obligati ex præcepto Ecclesiæ, an teneātur abstinere a carnibus & lacticinijs &c. Ibidem. art. 8.
Ieiunium an per quælibet vitia adiuncta desinat esse actus virtuosus. q. 147. art. 2. ad 1m.
Ieiunium exultationis an sit in præcepto. Ibid. art. 5. ad 3m.
An inuitantes ad comedendum, & ministrantes comedentibus in die ieiunij, vbi scitur vel creditur communiter, qp nolunt ieiunare peccent mortaliter. Ibidem. art. 4. ad 2m.
Ieiunij tempore, an hora comedendi sit bene assignata ab authore, Ibidem art. 7.
An in causa dubia circa obseruandum ieiunium. Ecclesiæ possint ordinarij dispensare. Ibidem. art. 4.
Ieiunium Ecclesiæ frangens non ex contemptu sine causa tamen rationabili, an peccet mortaliter. Ibi. art. 4. 2m.
An causa rationabilis excusans potētes ieiunare sit sola necessitas, vel etiam pietas. Ibidem. art. 3.
Ieiunium frangendo an toties quis in eodem die peccet mortaliter quoties comedit, an semel tantum. Ibidem. art. 8.
An ratio authoris ad excusandos pueros a ieiunio sit valida. Ibidē. art. 3. 2m.
An senes & mulieres prægnantes teneantur ad ieiunium. Ibidem.
An vnica comestio sit ab Ecclesia statuta. Ibidem. art. 6.
An vsus comestibilium sit per modum medicinæ licitus tam vespertina hora quàm alijs horis Ibidem.
An propter sustentationem naturæ liceat illa eadem refectione vti hora vespertina qua ieiunantes vtuntur p modū medicinæ. Ibi.
An liceat pro sustentatione naturæ vti refectione vespertina in mane, & prandere vespere absq; solutione ieiunij. Ibid. art. 5.
An nesciens vel non cogitans istas cās medicinæ vel sustētationis, sed simplici corde, tāquàm ex consuetudine communi sumens refectionem vespertinam violet ieiunium. Ibid. art. 5. 3m.
An potus qui dicitur sumi ad alterationem corporum & digestionem ciborum sit licitus, cum Medici testentur potum tam vini quàm aquæ post horā lædere corpus, digestionēq; impedire. ibi.
An frangat ieiunium qui hora cænę comedit quæ cōiter assumuntur ad nutrimentū, vt fructus, panis & huiusmodi. Ibid. art. 6.
¶ Illicitum qūo accipiatur in materia diuinationis. q. 95. art. 4.
¶ Imagines astronomicę an sint damnatæ simpliciter & ab authore. q. 96. art. 2. 2m.
¶ Imprudentia priuatiue an sit separabilis ab imprudentia contrarie. q. 53. art. 1.
Imprudentia acquisita an corrumpatur per vnum actum pœnitētie. q. 53. art. 1. 3m.
Imprudentiæ peccatum an consistat in habitu. q. 53. art. 1.
¶ Incontinētia secūdo mō dicta est, pprie incōtinētia. q. 156. ar. 1.
Incontinēs cōcupiscentiæ quare sit turpior. Ibidem. art. 4.
An passio non sit per se causa sed occasio incontinentiæ. Ibi, art. 1.
¶ Indignatio an hīt in litera bene explicata. q. 158. art. 7.
Indignatio an sit dicenda filia irę vel mater. q. 158. art. 7.
¶ Inducere aliquē ad furtū & hmōi, an sit scādalū. q. 43. ar. 1. 2. 3. 4.

Inducere volens aliquem ad religionem debet considerare duas conditiones.q.189.art.9.
Inducere aliquem ad religionem conuentualium an sit laudabile. ibidem ad 2m.
¶ Infamia quid dicatur.q.69.art.1.& 2.
Infamans seipsum propter tormenta, an peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem.q.73.art.2.
Infidelitas an rationabiliter dicatur esse peccatum.q.10.art.1.
Infidelitas quomodo ponatur grauissimũ peccatorum.q.10.art.3.
Infidelitatis diuersæ species an attendantur ẽm errores q.10.art.5.
Infidelitatis species an differant penes fidem susceptam vel non susceptam.q.10.art.5.
Infidelitatis species an sint plures quàm tres.q.10.art.5.
Quomodo contingat multos errores in vna infidelitate, & in multis speciebus infidelitatis aliquem inueniri.q.10.art.5.ad 3m.
Infidelibus vendentes spectantia ad eorum cultum an peccent. q.10.art.4.
Infideles adultos ad fidẽ cogere an principibus liceat.q.10.art.8.
Infideles quomodo subsint iudicio Ecclesiæ.q.10.art.9.
¶ Ingraticudo an sit peccatum mortale propter conditionem eius quod omittitur.q.107.art.3.
Ingratitudo consequens peccatum mortale an habeat perfectam rationem ingratitudinis.ibidem.
Ingratitudo formaliter quot modis inueniatur.Ibidem.
Ingratitudo materialiter ad quam speciem spectet.
¶ Inimicum non diligere, & negare ei loquelam quomodo & quare licitum sit.q.25.art.8.& 9.
¶ Iniustitia acceptionis & dationis secundum se in illicite acquisitis penes quid attendatur.q.32.art.7.
Iniustum facere ex suo genere esse mortale quomodo intelligatur. q.59.art.4.
¶ Inobedientia Dei an sit grauius peccatum quàm homicidium, & similia in proximum.q.105.art.2.
¶ Inquiri an possit de omnibus contra infamatum de vno.q.69. art.1.& 2.& q.70.art.1.
¶ Intelligenda quo ad numerum senarium reducantur. q.8.art.1.
¶ Interpretatio sermonum extendit se ad difficultatem vocum. q.176.art.2.ad 4m.
¶ Inuident senes iuuenibus, & quare: cum inuidia sit inter æquales.q.26.art.1.ad 4m.
Inuidia an ex pusillanimitate sequatur.q.36.art.4.ad 3m.
Inuidia quomodo dicatur peccatum respectu mali proximi, cum sit respectu boni.q.158.art.4.
Inuidiæ distinctio data a sancto doctore an sit bona.q.36.ar.1.
Inuidię vitium an diuidatur in plures species. q.36.art.3.& 4.
Inuocare Deum teste & iurare quomodo differant. q.89.art.1.3m.
Ira ex parte appetibilis.finiuste vindictę an sit ex suo genere peccatum mortale.q.158.art.3.
An ira non causet contentionem & discordiam, nisi cum additione inanis gloriæ.q.132.art.5.
Ira an sit minimum peccatorum ex parte appetibilis.ibid.art.4
Ira quantum ad inordinationem quæ est secundum modum irascendi an habeat quandam excellentiam propter vehementiam & velocitatem sui motus.q.158.art.4.
An ira ex parte boni sub cuius ratione appetit malum, sit minus malum quàm concupiscentia.q.158.art.4.
An ira ex parte sui obiecti habeat, qp multa vitia nascantur ex ea. ibidem.art.6.
Irę passionem habere non debent consiliarij, iudices & alij qui nõ habent executionem vindictæ.q.158.art.1.
Iræ distinctio in litera an sit bene posita.q.158.art.4.
Iræ distinctio in litera posita quo pacto sit distinctio specifica peccatorum iræ, ibidem.art.5.
Iratus an appetat malum sub ratione boni honesti.s.iustæ vindictę.q.158.art.4.
¶ Irrisio vnde habet grauitatem, & quando coincidit cum blasphemia q.75.
¶ Iudęorum libri an sint tolerandi sicut ritus eorum.q.10.art.11.
¶ Iudex in peccato mortali existens etiam occulto, an peccet mortaliter iudicans alios.q.60.art.2.
Iudicari an debeat secundum allegata & probata, & soluuntur multæ rationes doctorum.q.67.art.2.
Quomodo duplex iudicium particulare concurrit ante præceptum & a quo.q.51.art.3.1m.
Iudicium interius quo reducitur ad iudiciũ exterius.q.60.ar.3.3m
Iudicium de rebus, & iudicium de personis, quomodo sunt diuersa.q.60.art.4.2m.
Quando proceditur per viam inquisitionis oportet præcedere infamiam, & quid dicatur infamia.q.69.art.1.& 2.
Iudicium sumitur dupliciter, cõiter & proprie.q.69.art.1.& 2.
Iudicium iniustũ an sit iudiciũ obligetq; ad parẽdũ.q.70.art.4.2m.
Iudicij forma an ptineat ad distributiuam iustitiam.q.63.art.4.

Iurare. An dicere in veritate: Per fidem meam, & alia huiusmodi sit iurare q.89.art.6.
Iurare super vero cum animo non iurandi, an sit peccatum mortale.q.89.art.7.
Iurans mõ facere bonũ supererogationis q̃tũ peccet.q.89 art.7.1m.
An aliquis quãdo euadit vexationem teneatur soluere redẽptionẽ vexationis promissam iusto cũ esset in vexatione. ibid.ad 3m.
Iurans coacte alicui verbis simulatorijs animo non se obligandi, an peccet mortaliter iurando.q.89.art.7.ad 4m.
Iurantes se non prius exituros de domo se inuicem honorãdi gratia, an teneantur seruare hæc iuramenta.ibidem.
Iuramentum an distinguatur specie per assertorium & promissorium.q.89.art.1.
Iuramentum an sit finis veri quod confirmatur aut econuerso.q. 89.art.4.& 5.
Iuramentum & verum quod firmatur an se habeant vt forma & materia, vel aliter.q.89.art.4.& 5.
Iuramentum promissorium coacte factum an obligeet in foro conscientię: & quare & quantum, & quare est relaxabile.ibi.art.7.
Iuramentum cum animo non seruandi & non se obligandi, an sit obligatorium.ibidem.
Iuramentum quare obligęt, & simplex promissio coacte facta non obligat.q.89,art.7.
Iuramentũ non denuntiandi an sit contra publicam iustitiã.ibid.
Iuramentum & votum quo conueniant & differant quo ad actus seruatos & dispensationis authoritatem.q.89.art.8.& 9.
Quomodo omne iuramentum illicitum sit periurium.q.98.art.1.
Iuramentum de malo, aut contra bonum supererogationis, vel indiscretum an sit peccatum mortale.q.98.art.2.& 3.& 4.
Quomodo iuramentum est actio personalis, & quomodo potest per alium fieri.q.98.art.2.3m.
Veritas quomodo ponitur comes iuramenti.q.89.art.3.
Iuramenti relaxationem dupliciter contingit fieri.q.89.art.9.3m.
Iuramenti finis an sit confirmatio dicti humani.q.98.art 1.
In iuramento promissorio semper est vna veritas necessaria quę est indispensabilis.q.89.art.7.1m.
Etsi vti licet iuramento iurantis per falsos deos, non tñ licet inducere ẽt paratum ad iurandum per falsos deos q.98. art.4.
Iuramenta de minimis an sit obligatoria.q.89.art.7.
¶ Ius parentum an sit simul ius defectiuum & naturale.q.57.art.1.
Ius paternum an sit defectiuum.ibidem.art.4.
¶ Iustitia est circa actum immanentem vt proprium actum, circa transeuntem vt propriam materiam.q.58.art.3.3m.
Iustitia qũo ponitur nobilissima virtutum, cum superius dictũ sit misericordiam esse nobilissimam inter morales.q.58.art.12.
Iustitia distributiua & commutatiua diuersimode habent suum & debitum.q.61.art.1.ad 2m.3m.
Iustitia distributiua an consideret condõnem personę ẽm se, commutatiua vero, ẽm qp per eam diuersificantur res.q.61.art.2.
Iustitia commutatiua an sit in Deo.q.61.art.4.3m.
Iustitia an dicatur per prius de æquitate quàm de legali iustitia. q.120.art.2.
Iustitia legalis distincta contra equitatem, an obtemperet legi quo ad verba tantum.q.120.art 2.
Iustitię triplex species inuenitur secundum triplicem ordinem inuentum in aliquo toto.q.61.art.1.
Iustitiæ partes oẽs an sint subiectiue in voluntate.q.100.art 1.2m.
Iustitiam legalem esse specialem virtutem in essentia, generalem autem in esse quomodo intelligatur.q.58.art.5.6.7.

L

Laudabiliter dupliciter dicitur, scilicet vt distinguitur contra ex debito præcepti, & vt distinguitur contra vituperabiliter. q.32.art.6.
¶ Leges. An leges ponere conueniat alijs principibus & populis, vt sapiunt regium regimen.q.50.art.1.3m.
¶ Liberalitas consistit magis in affectu quàm effectu.q.117.art.3.
Liberalitatis habitus ad quid ponitur.q.117.
An ad liberalitatem pertineat bene vti diuitijs inquantum huiusmodi.q.117.art.3.
¶ Licentia quam debet petere canonicus regularis transeundi ad monachos clericos, an debeat esse obtenta.q.189.art.8.
¶ Lingua. Qũo illud Apostoli intelligatur, Qui loquitur lingua, non loquitur hominibus.q.176.art.2.ad 2m.
Linguarum donum quare oportuerit esse in primitiua Ecclesia.q. 176.art.1.
Linguarum donum quare Ecclesia nunc non habet. ibidem ad 3m.
¶ Litigium qũo differt a contentione, & quando est peccatum materialiter vel formaliter.q.116.
Loculos habere an sit opus imperfectionis.q.188.art.7.
¶ Loth. Quomodo intelligenda sint gesta Loth, cum obtulit filias suas abusui.q.78.art.4.
¶ Lucrum cessans ex mutuo an liceat exigere.q.78.art.2.1m.

An

An liceat lucrum a depositario accipere.q.77.ar.1.
Lucri immoderatus appetitus, quando sit peccatum mortale.q. 118.ar.3.& 4.
¶ Ludi excessus, quando quis vtitur turpibus verbis vel factis, an sit peccatum mortale.q.168.ar.3.
An excessus ludi sit peccatum mortale, quando quis causa ludi vtitur his, quæ sunt in nocumentum proximi.ibid.
An solum propter vehementiam affectus ad ludum reddatur ludus peccatum mortale ex circunstantia. ibid.
Quomodo trahere aliquem ad ludum causa lucri obliget trahẽtem ad restitutionem.q.32.ar.7.ad 2m.
Lumen gloriæ, an faciat videre credita, & quantum valeat homo probatio.q.1.ar.4.ad 3m.
Luxuria intelligitur, secundum ecclesiam peccatum venereorum. q.153.ar.1.
Luxuria quomodo oriatur ex gula.q.153.ar.4.ad 1m.
An inconuenientia consanguinitatis & affinitatis sit eiusdem rationis.q.154.ar.9.ad 2m.
An extra parentes & proles concubitus, inter alias personas coniunctas sit contra ius naturale, ita qp nulla dispensatione humana possit esse licitus. ibid.ad 3m.
Luxuriæ filiæ a diuersis positæ, quomodo differãt.q.153.a.5.ad 1m
Luxuriæ species an accipiant ex patre materiæ.q.154.ar.1.
Luxuriæ species an magis diuersificentur ex parte fœminæ, quàm ex parte viri.q.154.ar.1.
Luxuriæ an ponendæ sint plures species, vna videlicet in actu coniugatorum.q.154.ar.1.
Quomodo verum est, qp in decretis enumerantur illa, quæ sunt species luxuriæ, secundum seipsa.q.154.ar.10.
Luxuriæ quatuor modi contra naturam in littera positi, an sint quatuor species peccati contra naturam.ibid.ar.11.
Mollities an sit plurium specierum.ibid.
Bestialitas an sit plurium specierum.ibid.
An omnia hæc peccata contra naturam sint peccata mortalia.ibi.
Luxuriæ peccata contra naturam, an transeant in deformitates viorum naturalium, ita qp vnum & idem peccatum sit sub vitio naturali.ibid.ar.12.
An inter peccata contra naturam infimum locum teneat mollities. ibidem.
Qua ratione mollities, & peccata sodomitica mulierum sunt peccata mortalia. ibid.

M

Magnanimitas, an sit circa magna operari tãquam proprium actum & obiectum, & an sit circa magna operari, vt circunstantiam recte sperandi honores magnos.q.129.ar.1.
Magninimitas, an sit etiam circa paruos honores, & cum hoc distinguaẽ ab alia virtute, quæ est circa paruos honores.ibid ar.2.
Magnanimitas, an sit circa magnum in opere magnificentię.q.134 ar.2.ad 2m.
Magnanimi proprius actus, an sit tendere in magnum in cuiuscunque virtutis opere, q.129.ar.4.
An ad magnanimum spectet operari magnum in qualibet virtute, ita qp magnanimus respicit circa hoc solam magnimitatẽ. q. 13.ar.2.ad 2m.
¶ Magnificentia, quæ est specialis virtus, an sit solum circa sumptus magnos vel etiam circa opera magna.q.134.ar.1.& 2.& 3
¶ Maledictio quando est peccatum mortale.q.76.
Maledicere diem natiuitatis suæ & huiusmodi, quomodo est peccatum mortale.ibid.
Maledictio quomodo multiplicatur in multas species. ibidem.
¶ Mansuetudo, an sit virtus adiuncta temperantiæ.q.157.ar.3.
¶ Martyrium innocentium, quomodo sit meritorium cælestis patriæ.q.124.ar.1.ad 1m.
Martyrium an sit actus alterius virtutis, quàm fortitudinis.q.124 ar.1.ad 3m.
Martyrium an comparetur ad fidem, sicut ad finem, in quo quis firmatur, & ad fortitudinem, vt ad habitum elicientem.q. 144. ar.2.ad 1m.
An aliquod martyrium, non sit actus charitatis, etiam imperatiue ibid ad 2m.
An martyrium inter cæteros actus humanos sit perfectior, secundum genus suum, quasi maxime charitatis sigm. ibid.
An de ratione martyrii sit actualis tolerantia mortis.ibid.ar.4.
De quo genere causæ est, quomodo quum quęritur de causa martyrii.ibid.ar.5.
An tolerantia afflictionum vsque ad mortem, sit actus martyrii meritorius.ibid.ad 4m.
Martirii causa an esse possint opera virtutum relata in deum. ibi.
Martirii causa an esse possit vitatio cuiuscunque mendacii contra quancunque veritatem inquantum mendacium est diuinæ legi contrariũ.ibid.ad 2m.
An qui se sponte obtulerunt ad martyrium bene fecerint. q.124.

ar.1.ad 3m.
¶ Medicinam corporalem tripliciter cõtingit respuere.q.97.ar.1.
¶ Medium rei & medium rationis in virtutibus quid dicatur.q. 58.ar.10.
¶ Membri nomine in materia mutilationis, quid intelligatur.q. 65.ar.1.
¶ Mentiri. An mentientes in iudicio excusentur a peccato mortali propter imperfectionem materiæ.q.69.ar.1.ad 3m.
¶ Mentiri doctorem, prædicatorem, vel iudicem mortaliter quid sit.q.110.ar.4.
Quomodo de ratione mendacii pernitiosi est intentio nocendi.q. 110. ar.2.
Mendacium pernicioſum, an attendatur penes finem intentum. ibidem ar.4.
Mendacium iocoſum, vel etiam officioſum, an sit minus malum, q̃ pernicioſum.q.110.ar.2.
Mendacium iocoſum dupliciter dici põt.ibid.ar.2.ad 6m.
¶ Mendicare. An laudabile seu licitum sit hominem diuitem retentis diuitiis ad tempus mendicare victum proprium humilitatis gratia.q.187.ar.5.
Mendicãtes ex cupiditate, an peccent mortaliter.ibid.
Meritorium. Actus naturę in habente charitatem sunt meritorii. q.2.ar.8.
An misericordia, secundum se sit maxima virtutum.q.30. ar.4.
¶ Ministeria diuina non committi hominibus propter eorum remunerationem, an verum sit.q.185.ar.3.
¶ Modestia quomodo est circa ea quæ requirunt diuersas virtutes.q.160.ar.2.
¶ Monasterium. Ab ingredientibus monasterium, quomodo liceat, vel non liceat aliquid exigere.q.100.ar.3.
¶ Monopolia facientes vt ponant prætium, quod volunt, sunt in iustissimi & multipliciter tenentur ad restitutionem.q.77.
¶ Morti iuste adiudicato, an liceat fugere.q.69.ar.3.& 4.
Ad mortem damnatus, an censeatur damnatus ad carcerẽ.ibi.ar.3.
Morti adiudicato, an liceat rũpere vincula, q̃bus ligat. q.69.3.& 4.
Morti adiudicatus, an possit effringere carceres.q.69.ar.3.& 4.
Ad mortem condemnatus, vt fame moriatur, an teneatur comedere si possit: alioquin homicidium sui committat.ibid.ar.3.& 4
An condemnato, vt fame moriatur, licite occulte ministrari possit panis. ibid.
Quomodo verum sit, qp nullus condemnatur, vt mortem sibi inferat.ibid.ar.3.& 4.
Motuum exteriorum ordinatio, an sufficienter reducatur ad duas virtutes positas ab Arist.q.68.ar.1.
¶ Mulier quando dicitur violenter oppressa, vt non perdat castitatem.q.151.ar.1.
Mulier, sciens se tangi ab aliquo mala intentione & non consentiens, an peccet mortaliter non retrahẽdo se quum non possunt se sine scandalo retrahere.q.154.ar.4.
Mulier seipsam polluens venereum experiendo delectationẽ, an peccet peccato stupri. ibid.ar.6.
Mulieris semen, an exigatur ad generationem.q.154.ar.12.
¶ Mutuans, an possit deducere in pactum remutuationem.q.78. ar.2.ad 2m.
An accipere mutuum sub vsuris sine necessitate sit peccatum mortale.q.78.ar.5.

N

Necessitas, quia habet magnam latitudinem, secundum diuersos gradus diuersimode facit alienũ mihi debitum.q.187.ar.4
¶ Negligentia ratione electionis, an probetur spectare ad imprudentiam.q.54.ar.2.
An p negoria sæcularia intelligantur omnia vel quædã q.187.ar.2
¶ Negotiatio lucri, causa quomodo non est bona, vel mala, sed habens speciem mali.q.77.ar.4.
Negotiatio potest reddi bona vel mala ex fine. ibid.
¶ Nemesis, seu indignatio, an pertineat ad bonos mores vere, nec sit in doctrina fidei prohibita.q.36.ar.2.
¶ Naufragans. Statuta applicantia bona naufragantium occupantibus, sunt iniquissima.q.66.ar.5.

O

Obedire prælato, an teneatur religiosus in his in quibus potest prælatus dispensare.q.104.ar.5.ad 3m.
An subditus teneatur obedire prælato mandanti contra commissionem, seu regulam in his, in quibus põt & vult dispensare.q. 185.ar.2.ad 2m.
Obedientia respectu dei & hominis, an sit eiusdem speciei specialissime.q.104.ar.2.ad 4m.
Obedientia, an sit maxima virtutum moralium.ibid.ar.3.
Obedientia non est de essentia perfectionis absolute, sed religiosę perfectionis q.86.ar.5.
Obedientiæ obiectum, an sit præceptum communiter, vel stricte sumptum.q.104.ar.2.

An ommit-

An ommittere mala,quia prohibita ad solum obedientiæ virtutē spectet.q.104.ar.2.
Obedientiæ hominis,seu iudicio, an subsint actus interiores animi.q.104.ar.5.
Obedientiæ votum habet duplicem materiam.q.186.ar.7.ad 3m,
Obiectum beatificum & obiectum fidei,an adæquentur,& quomodo mysterium incarnationis,in obiecto per se fidei claudatur. q.2.ar.5.
¶ Oblationes debitas negantem,an sacerdos priuare debeat sacramento.q.86.ar.1.ad 1m.
¶ Obseruantia,an sit virtus generica,& cuius speciei sit honorare hominem propter virtutem q.103.ar.4.
Obseruationes aliquæ,quæ fiunt ex consuetudine patriæ simplici corde,an sint peccata.q.96.ar.3.
De superstitionibus obseruationū vsitatis in diuinis.q.96.ar.4.
¶ Occultum dup. per se & per accidens.q.11.ar.3.
¶ Occidere tyrannum,quando non est recursus ad superiorem,an liceat.q.64.ar.3.
Occidere quēquā,an liceat p defensione rerū suarū.q.64.a.7.ad 2m
Occidere quēquam,pro vitanda violentia stupri,vel sodomiæ vel reliquorū,an liceat.q.64.ar.7.ad 2m.
Quę sit causa iuste occidendi hominem.q.64.ar.2.
An teneatur homo prætermittere actum tutelæ propriæ vitæ, ad euitandum occisionem alterius.q.64.ar.7.
¶ Odiū dei, an possit terminari ad ipsum deū in seipso.q.34.a.1
Odium dei est duplex.s.secundum abhominationem & secundum inimicitiam.ibidem.ar.2.
Odium dei est grauissimum peccatorum.ibidem.
Odium dei,quomodo sit peccatum in spiritumsanctum.ibid.ad 1m
Odium dei claudit ur in quolibet peccato mortali. ibid.ad 2m.
Odium proximi est grauius peccatum reliquis peccatis in proximum.q.34.ar.4.
An quicquid mali culpæ est in exterioribus peccatis in proximū, sit ex interiori odio.ibid.
Odium proximi,an sit vltimū,vt in littera dicitur,& tamen claudatur in aliis,& causet alia.q.34.ar.5.& 6.
Odiū,an oriatur ex fuga tristitiæ cū causetur ex inuidia.ibid.ar.6.
Odium,an ex inuidia generetur formaliter secundum rationem obiecti,ex ira autem dispositiue tantum.ibid.
Odii peccatum,an sit vnius tm̄ speciei specialissimæ.ibid.ad vltm.
Odio haberi potest deus propter pœnam inflictam alicui,non autem per se.ibid.ar.1.
¶ Officiū ecclesiasticū dicere manibus operando,nō licet.q.187.3.
In officiis ecclesiasticis,vnde sumatur regula quantitatis cantus. q.91.ar.1.& 2.
An pulsare in organis inter ecclesiastica officia sonos sæcularium vanitatum,sit peccatum mortale.ibid.
¶ Oēs dii Gētiū dęmonia,quomodo verificetur.q.94.ar.4.
¶ Operari corporaliter,licet in die festo pro diuersis necessitatibus publicis & priuatis.q.122.ar.4.ad 3m.
Opus corporale ex necessitate in festo fieri quomodo liceat.q.122 ar.4.ad 3m.
Quodlibet opus suile facere in die festo ad dei suitiū,an liceat.ib.
An cuiuslibet spūalis actus corporale exercitū,licitū sit in festo.ib.
An liceat informare iudicem in die festo.ibid.
Opera corporalia,an sint licita in die festo.ibid.ar.4 ad 3m.
Opera seruilia si transeunt in cōia sunt licita in festo. ibi.
Opera seruilia in festo ex consuetudine hodie fiunt licitæ.ibid.
An opera in festo licita reddantur illicita,ex hoc q̄ fiunt mercenariæ seu propter lucrum.ibid.
Opera seruilia sicut venari,ludere,sonare in instrumentis musicis, & hmōi quomodo licita vel illicita sint in die festo. ibid.
Operas suas locare & laborem spiritualem vendere,an liceat viris spiritualibus.q.100.ar.2.3.& 4.
Operarios conducentes cum pacto,q̄ non ieiunent,quomodo peccent.q.147.ar.4.
¶ Opinionē falsam habens de deo,an eū cognoscat sm̄ qd.q.10.3.
Opinionem malam habere de homine ex læuibus indiciis, quando est mortale & quando veniale.q.60.ar.7.ad 2m.
An melius sit aliquem frequentius falli hīndo opinionem bonā de malo homine,q̄ rarius falli habendo malam opinionem de aliquo bono homine, & an rō ad hoc allata sit efficax.q.60.ar.4.
¶ Ordinari in finem vltimum est debitum actui virtutis. q.23.ar. 7.ad 1m. & 2m.
Ordinari phantasmata naturalium ad intelligibiles veritates excedentes intellectum,dupl'r intelligi potest. q.173.ar.1.ad 3m.
Ordinatum ad finem intantum est necessarium inquantum finis sine eo haberi non potest.q.187.ar.3.
¶ Ornatus mulierū prouocatiuus ad lasciuiā an reponatur in spē prouocatiui ex sola intētione, an ēt ex qualitate opis.q.169.2
Ornatus excedens limites consuetudinis quantū sit illicitus.ibid.
Ornatus sacratorius,an possit aliqua ratione excusari a peccato mortali,nisi addatur aliqua circunstantia peccati mortalis.ibid.
Ornatus prætiosus mulierum,an debeat intelligi absolute,vel respectiue.ibid.
Ornatus immoderantia distinguitur.q.169.ar.1.
An clerici q̄ religiosi peccent mortaliter mutantes, vel violantes habitum suum.ibid.
An vane se ornanti imputenē pctā sequentia ex ornatu vano. ibi.
¶ Orari an debeat solus deus.q.83.ar.4.
Orans seu dicens officium,an satisfaciat attendendo solum ad passionem Christi.q.83.ar.13.
An ex proposito euagari in oratione,quam quis non tenetur dicere sit peccatum.q.83.ar.13.
Orando mente vagari,quando sit peccatum mortale, & quando veniale.q.83.ar.13.
¶ Oratio aliter apud Grammaticos & aliter apud Rhetores & aliter apud Theologos accipitur.q.83.ar.1.
Oratio est inter causas efficientes.ibid.
Oratio quomodo offert deo & quid. q.83.ar.3.
Orationis conditio,pie petendi,quid importet.q.83.ar.14.
Orationis causæ. ibid.ar.2.ad 3m.
De ordine triū priorū petitionū orationis dominicæ.q.83.ar.9.
Orationem quomodo faciebat Hieremias in Limbo patrum pro Hierusalem.q.83.ar.11.
In oratione duplex cōcurrit vnitas ad deum.q.83.ar.1.ad 2m.
Orationes nostras qualiter sancti videant.q.83.ar.4.
Oscula & tactus qñ sunt pctā mortalia & qñ venialia.q.154.ar.4.
Oscula & tactus vxoris quomodo sint peccata, & qūo non. ibid.
Oscula sponsārū,p verba de præsenti,qualia & quādo sunt pctā.ib.

P Atientia,an remaneat in prima ratione istius actus, qui ē frui bonis ad quæ p patiētiā peruenire volumus.q.136.ar.1.ad 1m
Patientia,quare dicitur imperfectior iustitia.ibid.ar.2.
Patientia,quare sit imperfectior temperantia.ibid.
Patientia perfectum opus habet,an bene exponatur.ibid.ad 1m.
In patientia vestra possidebitis animas vestras: an bene exponatur. ibid. ad 2m.
Patientia est radix & custos omnium virtutum,an bene exponatur.ibid. ad 3m.
Patientia sm̄ q̄ est virtus,an haberi possit sine charitate.ibid.ar.3.
Patientia,an sit virtus adiuncta fortitudini.ibid.ar.4.
Patientia,an distinguatur in formatam & informem. ibid.
Patientiæ & fortitudinis cōparatio,an sit rationabilis. ibid.ar.2.
An secundum authorem ponendæ sint duæ patientiæ & duæ perseuerantiæ.q.128.ar.vnico.
¶ Papa habet plenitudinem potestatis in spiritualibus,tantum in temporalibus autem in ordine ad spiritualia.q.43.ar.8.
Papa,an possit subiicere se alicui in foro iudiciali.q.67.ar.1.ad.2m
Papa potest committere symoniam,sicut alia peccata, sed non incurrit censuras.ibid.ad 7m.
An solus Papa dispensēt in votis perpetuis.q.184.ar.6
Papa eximens religiosum ad obedientia sui prælati non dispensat in voto obedientiæ.q.186.ar.5.ad 3m.
Papa,an possit eximere religiosum ab obedientia sui prælati.ibid. ar.8.ad 3m.
Papę veri & indubitati persona,an possit esse scismatica.q.39.ar.1
Papæ iudicium vel præceptum recusare contingit tripliciter, & quando pertinet ad scisma & quando non.q. 39.ar.1.ad 2m.
Papæ subiectio spontanea in principio,an transeat in necessitatē. q.67.ar.1.ad 2m.
Papæ plenitudo potestatis super bona ecclesiæ, quid importet.q. 100.ar.1.ad 7m.
¶ Pars,an plus diligat totum,quàm seipsam.q.26.ar.3.
Partes iustitiæ,an sint declinare malo & facere bonum.q.79.ar.1.
¶ Passiones quomodo repugnent rationi.q.129.ar.2.
¶ Paulus,an fuerit par Petro.q.33.ar.4.ad 2m.
Paulus,an peccauerit excitando discordiam inter Pharisęos & Saduceos q 37.ar.1.
Paulus qūo dicatur raptus ad videndā diuinam essentiam, quum ipse dicat se non vidisse,sed audiuisse verba ineffabilia.q.175.3.
An habit9 fidei frustra remāserit i Paulo post raptū.q.175.3.ad 3m
In Paulo ex visione diuinæ essentiæ remansisse spēs intelligibiles, sicut abeunte visione corporali &c. potest dupliciter intelligi. q.185.ar.4.ad 3m.
¶ Pax quæ sit vi & mætu,non est pax.q.29.ar.1.ad 1m.
Pax quomodo sit actus charitatis.ibid.ar.4.
¶ Peccare ex contemptu duo importat.q.186. ar.9.
Peccare ex contemptu,quis dicatur.ibid.
Peccare in die festo,an sit facere contra præceptum de obseruatione festi.q.122.ar.4.
Peccans in die festo magis agit contra hoc præceptum, quàm qui opus corporale aliàs licitum facit.q.122,ar.4.
Peccandi consuetudo impler dei contemptum, non formaliter, sed interpretatiue.q.162.ar.4.
¶ Peccatum in spiritumsanctum quomodo intelligatur esse spāle genus peccati & continere sub se spēs.q.14.ar.2.
Peccatum in spiritumsanctum,quare potius dicatur irremissibile ex parte peccantis,quàm alia mortalia, quum omne peccatum mortale auferat vitam animæ.q.14.ar.3,
Peccatum mortale,an non solum demeritorie,sed etiam effectiue tollat charitatem.q.24.ar.10.
Peccatum omissionis,an omnino distinguatur a transgressione. q.79.ar.2.
Omissio sumitur materialiter & formaliter.ibid.ar.3.
Peccatum omissionis formaliter sumpcę est dupliciter. ibid.
Peccatum vnius deriuati in alium per modum meriti, quomodo intelligatur.q.108.ar.4.ad 1m.
Peccatū quadruplex cōmittitur contra fortitudinis actū. q.127.1.
Peccata contra virtutes theologicas, an specificentur pœnes auersionem ab incommutabili bono.q.20.ar.1.ad 1m.
Peccata exteriora quantum ad nocumentum, quod proximo infertur,an sint peiora,quàm interius odium.q.34.ar.3
¶ Pœna. An obligatio ad pœnam intelligatur si imponatur a prælato,vel etiam si non imponatur.q.186.ar.9.
An possit aliquis obligari ad pœnam sine culpa veniali vel mortali. ibidem.
Pœnam non sustinens,an incurrat culpam. ibid.
Pœnarum excessus quantum ad id quod exterius agitur, an pertineat ad iniustitiam.q.159.ar 1.ad 1m.
¶ Penitens,an teneatur plus ad gratiarum actiones, quàm innocens.q.106.ar.2.
¶ Percutiens mulierem pregnantem subsequente abortu sine intentione occidendi,quando sit homicida voluntarius vel casualis.q.64.ar 8.
Percussio vna clerici qūo est multarum specierū.q.53. ar.2.in fine.
Ad perfectionis statum ecclesiasticum tria requiruntur.ibid ar.4
An in omnibus ordinatis naturis inueniatur, q̄ ad perfectionem inferioris duo concurrunt.q.2.ar.3.
An perfectionem & excellentiam consequatur quis ex omni bono quod appetit.q.132.ar.4.
Perfectum se reputare,an sit præsumptuosum.q. 185.ar.1.ad 2m.
¶ Periurium qualis inaduertentia excuset.q.98.ar. 3. ad 3m.
¶ Perseuerantia,an sit spiritualis virtus.q. 137.ar.1.
An per se ad perseuerantiam pertineat,q̄ aliquis perseueret vsq; ad finem operis virtuosi.q.137.ar.1.ad 2m.
Perseuerantiæ & cōstantiæ differētia an sit bene assignata.q.137.3.
Perseuerantiæ,an opponatur pertinacia directe.q.138.
Personæ aliis coniunctę nomine,qui significentur.q.65.ar.4.
¶ Pertinacia quæ est de ratione hæresis,quomodo sit intelligenda q.11.ar.2.ad 3m.
Pertinacia,an spectet ad intellectum.q.132.ar.5.
¶ Pietas & obseruantia quomodo differant.q.101.ar.1.& 3.
Pietas,an exhibeat cultum filiis.q.101.ar.2.& 3.
Pietatis ratio,an sit bene ab authore assignata. ibi.
¶ Pignoris fructus,an liceat suos facere.q 78. ar.2. ad 6m.
¶ Placere velle hominibus propter lucrum, an sit peccatum.q. 115.ar.1.
¶ Potus vini,an ex hoc ipso reddatur culpabilis,q̄ priuat scientē & volentem vsu rationis.q.150.ar.2.
Et an huiusmodi potus habeat rationem peccati mortalis ex ipso damno vsus rationis,an ex periculo peccandi, an ex vtroq; ibi.
¶ Politica & Iconomica in multas species distinguuntur.q.50.ar. 2.ad 2m.
¶ Possessionum proprietas,an sit ab humano condicto. q. 66. ar. 2.ad 1m.
¶ Pollutio nocturna,an nunquam sit peccatum.q.154.ar.5.
¶ Præcipere,an possit ecclesia in his quæ spectant ad naturam corporis.q.104.ar.5.
Præceptum domini:Nō apparebis in conspectu meo vacuus, an licite modo seruari possit & debeat.q.86.ar.1.
Præceptum, an sit obiectum obedientię communiter vel stricte sumptum.q.104.ar.2.ad 1m.
Præceptum,an concurrat cum actu omnis virtutis & non cum omni actu virtutis.ibid.
Præceptum de sanctificatione sabbati est de exteriori cultu dei, nō de interiori datum.q.122,ar.4.
Præceptum,Crescite & multiplicamini,an obliget tantum multitudinem & non singulos de multitudine.q.152.ar.2.ad 2m.
Præceptum iuris positiui obligans ad mortale,an discernatur a nō præcepto pœnes materiam,pœnam,modum,vel verbum.q.186. ar. 9. ad 2m.
Præcepta dei esse præcepta iuris naturalis, quæ sunt de necessitate salutis secundum se,qūo intelligatur.147.ar.4.
Præcepta decalogi,an sint prima legis principia,quibus statim naturalis ratio assentit.q.122,ar.4.
Præcepta positiua & alia quomodo habeant diuersimode rationē debiti.q.122.ar.1.
Præceptorum cerimonialium & iudicialium in lege vetери positorum quomodo saluetur differentia.q.86 ar.1.
¶ Præcium iustum rei,an sit quod nunc inuenitur,licet notabiliter deficiat a peccato communiter currente ab expectantibus quotidianos emptore.q.77.ar.1.
Precii iusti latitudo.q.77.ar.1.ad 1m.
¶ Prædicare in peccato mortali,an sit peccatum mortale.q.187.1
Prædicatores peccant dicendo ridicula inter prædicandum verbū dei q.168.ar.2.
An stipendium sustentationis sub peccato poniere liceat facerdotibus,pdicatoribus,& diuini cultus ministris.q.100 ar.2. 3. & 4.
¶ Prælati ecclesiæ quomodo peccent dando bona ecclesię.q.43.a.8
An quando factum est notorium,sed nescitur author, nec habentur iudicia,teneatur reus se reuelare prælato præcipienti, vt si quis sciuerit reum reuelet cum.q.69.ar.1.& 2.
¶ Præsbiteri,an ex parte curæ,quam suscipiunt ponantur in statu perfectionis.q.184.ar.6.
Præsbiteri curati,an se habeant ad episcopum, sicut baliui & præpositi ad regem.ibidem ad 2m.
Præsbyteri curati habent curam animarum,sed non principaliter q.184.ar.8.
¶ Præsumptio,an diminuat diuinam virtutem.q.21,ar.1.
An essēt præsumptuosum,q̄ aliquis in statu imperfectæ virtutis,at tentaret assequi statim ea quæ sunt perfectæ virtutis.q.130.ar.1.
Præsumptio qūo opponatur magnanimitati & charitati.q.130.2.
¶ Princeps vel iudex potest dupliciter mandare quod nocet proximo,& quando est ei obediendum.q.66.ar.5.ad 1m.
¶ Prius & posterius,an sint de ratione ordinis.q.26.ar.1.
¶ Prodītionem paratam sciens clericus,an debeat & possit reuelare sine nota irregularitatis prodītorem.q.33.ar.7.
¶ Professionem faciens religionis in peccato mortali, an quando ad cor redierit contritus consequatur indulgentiam plenariam. q.189.ar.3.ad 3m.
¶ Propheta,an maior fuerit Moyses,quàm David.q.174. ar. 4.
Propheta excellentissimus an fuerit Moyses. ibid.
¶ Prophetę,quando ex instinctu errant,an corrigantur a spiritu sancto.q.171.ar.5.
Notanda contra nouos prophetas, & spiritualiter contra quendā Amedeum.q.175.ar.5.
Prophetæ veri alia conditio quantum ad promulgationem prophetiæ.q.173.ar.3.ad 2m.
Prophetę veri quomodo ad duo habent euidentiā.q.173.ar.4.
Propheratum impheiter, & dęmonum differentia.q.172.ar.5.
An qui credunt prophetæ audiendi sint in his quæ dicunt se habere ex spiritu prophetiæ.q.175.ar.6.ad 3m.
In prophetis,non sit aliqua alienatio a sensibus cum aliqua inordinatione.q.173.ar.3.
Prophetia quantum differant a somniis & melancholicis apparitionibus.q.172.ar.1.
Prophetiæ,an multæ sint species.q.174.ar.1.
Ad prophetiam veram quæ requirant.q.171.ar.1.ad 4m.
Propheriam exigere naturalem dispositionem in prophera,intelligitur dupliciter.q.172.ar.3.
Propheriam impedit malitia morum. ibid.ar.4.
Prophetica certitudo qualis sit.ibid ar.5.
Prophetica illuminatio, an sit ab angelo, quo ad ipsum lumen propheticum,an non.q.172.ar.2.
An detur quintum,secundum quod reuelatio prophetica sit,præter quatuor in littera enumerata q.173.ar.3.
Propheticum lumen non esse habitum,an bene probetur.q.171.2.
¶ Proficiendum. An omnes teneantur habere intētionem ad proficiendum in charitate vsq; ad perfectā charitatē.q.186 2.ad 2m
¶ Progressus litteræ circa motum circularem animę nostræ,qualis sit.q.180 ar.6.ad 2m.
¶ Promissio sine voto, an sit obligatoria in foro conscientię.q. 88.ar.1.
Promissio potest dupliciter accipi.ibid.ar.5.ad 2m.
¶ Propositio aliqua quomodo contraria est secundum se fidei & non quo ad nos.q.11.ar.1.
Propositio nulla secundum se est hæretica.ibid.
¶ Prouidentia dum ponitur pars prudētiæ,an idem ponatur pars sui.q.49.ar.6.ad 5m.
¶ Prudentia,an sit principium in ratione vel in cogitatiua.q. 47. ar.5.ad 3m.
Prudentia,an respiciat agibile, sub ratione veri vel boni quum vtrunq; in littera dicatur.ibid.
Prudentia,an dictet finem virtuti morali.ibid.ar.5.
Prudentia,an sit virtute morali superior: cum sit de his quæ sunt ad finem.q.47.ar.5.ad 3m.
Qūo prudentia inuenit mediū in virtutibus moralibus.ibid.ar.7.

Differentia inter medium & finē moralium virtutum.ibidem.
De qua prudentia, monastica an politica, est sermo, quum decernit esse in principe tantum architectonice. ibi.ar.12.
Prudentia, an sit in peccatoribus.ibid ar.13.
Prudentia imperfecta propter præcepti defectum, quomodo non est nisi in malis. ibidem.
Prudentia, quare non potest esse homini naturalis.q.47.ar.15.
Prudentia, an bene consilietur imperatiue.q.51.ar.2. ad 1m.
Prudentia, an sit directiua omnium virtutum.q.53.ar.2.
Prudentiæ certitudo duplex.q.47.ar.3.ad 3m.
Prudentiæ pars, quæ est cautio ad quod malum virandum ponatur q.49.ar.7.& 8.
Prudētiæ pars, quæ est eubilia, an sit in eo qui est peccator.q.51.1.
Prudentia non esse in iuuene, nec in actu, nec in habitu, quomodo intelligatur.q.47.ar.14.ad 3m.
Prudentiam iconomicam, an peccator habere possit.q.51.ar.1.
Puella. An stupri ratio inueniatur in puella virgine spontanee de voluntate parentum violata, vt sic acquirat dotem pro matrimonio.q.154.ar.6.
¶ Pueri infidelium, an sint inuitis parentibus baptizandi, ad Sco. q.10.ar.12.
Pueri iudeorum & aliorum infidelium seruorum, an sint inuitis parentibus baptizandi. ibid.ad Duran.
¶ Pusillanimitatis primum & secundum membrum in littera posita, an coincidant.q.133.ar.2.

Q

Quantitas continua quomodo intēdit in rarefactione. q.24. art.5.ad 1m

R

Ratio formaliter ex parte nostri, quō intelligatur.q.1.ar.6.
Rationes quomodo ostendunt possibilitatem logicam eorū quæ sunt fidei.q.2.ar.10.ad 2m.
Rationis inuestigatio naturalis, an sufficiat ad cognitionem diuinorum naturaliter scibilium.q.2.ar.4.ad 1m.
Rationalis natura inquantum cognoscit entis & boni rationē vniuersalem, an habeat immediatum ordinem ad vniuersale essendi principium.q.2.ar.3.
A rationalibus creaturis iuste exigitur, q̄ credant supernaturalia & illis conformia operentur.q.2.ar.3.
¶ Rapere vel furari, an liceat christiano fuū infidelis.q.66.8.ad 2m
Raptum per rapinam est raptoris, quātum ad detentionem & nō simpliciter.q.66.ar.3.ad 3m.
Raptus est species luxuriæ distincta, & tamen coincidit cum stupro & aliis speciebus luxuriæ.q.154.ar.7.
Raptus, an dirimat matrimonium iam contractum.q.154.ar.7.
Raptus, an impediat matrimonium contrahendum.q.154. ar.7
¶ Recti secundum iusticiam & alias virtutes differentia, an bene assignetur penes cōmensurationem ad agentē vel alterū.q.57.1.
¶ Regula rhopica, Oppositum meliori est peius: quomodo intelligatur.q.142.ar.3.
¶ Religio quomodo perficit in ordine ad deum.q.81.ar.1.
Religio an habeat vnum deum sub vna ratione pro obiecto, vnde habet q̄ est virtus.q.81.ar.3.& 5.
Religio, an sit prima inter virtutes morales.q.81.ar.6.
Religio, qū o non colit deum p̄ seipsum, sed p̄ nos. ibid.ar.7.
Religio & sanctitas, quomodo inter se differant. ibid.ar8.
Religio, an sit nomen perfectionis.q.186.ar.1.
Religionis voto astrictus si nullam inuenit eum recipere volentē, quid agere debeat.q.189.ar.3. ad 1m.
Religionis nomen vnde deriuetur.q.81.ar.1.
Religionis actus proprius & adæquatus quis sit.q̄81. ar.2.
Religionis & charitatis ad deum vnio quomodo sint diuersarum rationum.q.82.ar.2.ad 1m.
Religionis cuiuscunque regulæ & statuta continent quatuor genera agendorum.q.186.ar.9.
Religionis status etiam tempore Christi & Apostolorum fuit. q. 187.ar.3.ad 2m.
Religioni, nihil officit habere ideterminatā materiā.q.81.2. ad 3m
An actus spectantes ad diuinam reuerentiam, spectent elicitiue ad religionis virtutem.q.81.ar.4.ad 4m.
An instituentes sine licentia Papæ, vt aliquæ personę iuxta morē tertii ordinis viuant in commnni & profiteantur tria vota religionis sint institutores nouæ religionis, & an tales peccent & sint puniendi.q.188.ar.1.ad 4m.
Religionem ingressurus quæ & qualia debeat cogitare.q. 189.ar. 10.ad vltimum.
Religionem habere quosdam proprios & immediatos actus, quomodo intelligatur.q.8.ar.1.ad 1m.
Religionum ordinatarum ad contemplandum & contemplata prę dicandum modus paupertatis, an sit bene assignatus.q.188.ar.7.
Religiosus trāsiēs de vna religione ad alterā, an sit apostata.q. 12.1.
Religiosus inconsulto prælato vagans, an sit apostata. ibid.
Religiosus, an teneatur succurrere patri non valenti sine ipso viuere.q.101.ar.4.ad 4m.
Religiosus factus Episcopus, an teneatur habere socium suæ religionis & bibere cum duabus manibus, & alia similia.q.185.ar.8
Religiosus factus Episcopus, an subdatur, vinculis censurarum suę regulæ. ibidem.
Religiosus quomodo intelligatur in statu perfectionis esse. ibidem ar.5.ad 3m.
Religiosus qui contemnit ea quæ consequuntur ad perfectionem charitatis, an peccet mortaliter.q.186.ar.2.
Religiosus, an plus mereatur faciendo ex obedientia quæ magis sibi displicent, quàm faciendo quę nō displicent. ibid.ar.5.ad 5m
Religiosus transgrediens præceptum dei contentum in regula, an plus peccet, quàm transgrediens præceptum dei, non contentū in regula cæteris paribus. ibid.
Religiosus, an peccet ex negligentia, libidine vel contentu in his quæ aliàs religiosis non sunt peccata.q.186.ar.9.
Religiosus abutens donis, quæ sibi fiunt vt liberius insistat diuinis obsequiis, an peccet mortaliter.q.187.ar.4.
Religiosus talibus illicite vtens, an teneatur ad restitutionem. ib.
Religiosi diuites, an vtiperabiliter consumant diuitias in fabricis sumptuosis.q.188.ar.7.ad.2m.
Religiosi excedunt curatos in perfectione.q.184.ar.8.
Religiosis malis fauere est magnum peccatum.q.186.ar.10.
¶ Res infidelium, an possint auferri tanquam ab iniustis possessoribus.q.66.ar.8.ad 2m.
Rei alienæ triplicis acceptionis dictō, an sit sufficiens.q.62.ar.6.
Duæ cōditiones requiruntur ad hoc, q̄ aliquis sit causa iniustæ acceptionis indirecte.q.62.ar.7
Rem alienam occulte detinens inuito domino, an continue peccet q.66.ar.3.ad 2um.
Rem alienam detentam occulte contrectans, an semper peccet. ibi.
Rem propriam sibi ab aliquo ablatam, an per se possit sine scandalo absque iuris ordine recipere.q.66.ar.5.ad 3m.
Res exterius existentes, & si sint paruæ, an sint multum appetibiles, vt necessariæ ad humanam vitam.q.129.ar.2.
Rerum inuentarum multiplex differentia.q.66. ar.5. ad 2m.
Quæ lex de inuentis obliget in foro conscientiæ. ibid.
Rerum communitatem esse de iure naturæ, quo ad vsum potest in telligi positiue & negatiue.q.66.ar.3.ad 2m.
Res infidelium, quare non liceat priuata authoritate auferre. ibid. ar.8.ad 2m.
Rebus exterioribus quomodo homo & alia animalia diuersimode vtuntur. ibid.ar.1.
¶ Restituere debet mæretrix, quæ acquisiuit simulatis verbis vel factis.q.62.ar.5.ad 1m.
Restituere quando debet prælatus qui est dispensator rerum ecclesiasticarum. ibid.
Restituere, an teneatur rem a domino suo voluntario in solam suā vtilitatem accipiens & eam amittens. ibid.ar.6.
Restituere, an teneatur, qui est causæ iniustæ acceptionis.q.62.ar.7
Restituere differens propter impotentiam, an teneatur de damno quod incurrit dominus ex illa dilatione.q.62.ar.8.
Restituente vno totum, an socii qui in solidum tenebantur de necessitate salutis teneant restituere ei qui restituit.q.62.6.ad 3m
Restō qualiter sit facienda ei, cui est facta distributio beneficii ante quam sit firmata.q.62.ar.2.ad 4m.
An ea quæ in littera dicuntur de assequutione præbendę, habeant locum in aliis consecutionibus bonorum .ſ. donationibus testamentis, &c. ibid.
Restitutio, an fieri debeat indigniori quando decreta iusta distributione beneficij pro eo antequam executioni mandetur appareat magis dignus cui confertur. ibid.
Restitutio cui facienda sit, quando ecclesia esset corrupta in capite & malis modis beneficia conferentur. ibid.
Restitutio damni lucri cessantis ex pecunia mutuata, an & quando debeat restitui creditori.q.62.ar.4.ad.1m.
Restitutio rei iniustę ablatę, an facienda sit ei a quo accepta est: an ei cuius res est. ibid.ar.5.
Restitutio magnorum debitorum tempore injusti belli non est facienda iniusto principi ad fouendum exercitum. ibid. ad 1m.
Restitutio quomodo facienda sit lōge posito, ignoto vel mortuo. q.62.ar.5.ad 1m.
Restitutio quomodo fieri debeat de casu inuentis quorum dominus ignoratur. ibid.
Restitutio, an facienda sit domino multum distanti, si vergat in grue damnum restituentis. ibid.
Restitutio, an fieri debeat ei, qui est in extrema necessitate ab eo q̄ ei tenetur similiter in extrema necesitate existenti. ibid.
Restitutio per confessorem ex qua sequeretur criminis detectio, an sit facienda, & an teneatur aliquis ad talem restitutionem. q.62.ar.6.ad 2m.

Restitutio

Restitutio, quæ statim fieri non potest sine graui damno restituentis, an possit differri vt congruo tempore fiat. ibid.ar. 8.
Restitutionis cuiuscunque duæ radices vniuersales. ibi.ar.6.
Restitutionis lex ab authore data, an sit æqua.q.62.ar.6.
Quomodo circunstantia temporis diuersimode se habet ad actū restitutionis, & ad alios actus virtutis. ibid.ar.7.
Restitutioni obligatus & petens remissionem habuit gratiam, an sit absolutus a debito restitutionis vel requiratur, q̄ rē in promptu offerat.q.62.ar.2.
Ad restitutionem in solidum obligatis pluribus, an dominus possit facere gratiam aliquibus, & ab vno totum exigere.q.62. ar.6.
¶ Reuerentia soli deo debita, an spectet ad eius imaginem.q. 103. ar.3.ad 3m.

S

Sacrilegium, an sit pervertere verba diuinæ legis.q.99.ar.1.
An percussio monialis & concubitus cum ea sint in eadem specie sacrilegii. ibid.
Sacrilegium quomodo sit agere directe contra sanctitatem alicuius personę loci vel rei. ibid.
Sacrilegium, an sit percutere Eucharistiæ sacramentum, & an talis sit excommunicatus. ibid.
Sacrilegium grauius est iniuriari sacramēto Eucharistię, quàm occidere papam.q.99.ar.1.ad 6m.dubium.
Sacrilegii diffinitio, an conueniat soli sacrilegio. ibid.
Sacrilegii spēs, an differant formaliter. ibid.
¶ Sanctitas, an imperet actibus aliarum virtutum.q.81.ar.8.ad 1m
¶ Sapientia secundum altiorem gradum, an spectet ad gratiā gratis datam.q.45.ar.5.
¶ Scandalizare aliquem per accidens, an reducatur ad speciē scandali.q 43.ar.1.
Scandalū per se & per accidens quō distinguatur.q.43.ar.1.ad 1m.
Scandalum pusillorum quando est, vel non est pertinax. ibid.ar.2.
¶ Scientiæ mediæ, quomodo sunt simpliciter naturales.q.9.ar.2. ad 3m.
¶ Scribere, an sit ex suo genere opus seruile.q.122.ar.4.ad 3m.
¶ Scurrilitas quantum sit peccatum.q.148.ar.6.
¶ Secretorum reuelatio, quando est peccatum mortale, vel veniale.q.70.ar.1.ad 2m.
¶ Sepultura est defuncto beneficium dupliciter.q.31.ar.2.ad 1m.
¶ Serpens obseruare plantam mulieris, quō intelligatur.q. 165.
¶ Seueritas, an bene diffiniatur.q.159.ar.2
¶ Signa corporalia quot modis inueniant in naturalibus.q.95.5.
Signa humanorum actuum quomodo inueniantur in motibus animalium.q.95.ar.7.
¶ Sinagogas iudæorum vel muscheas Maurorum, an liceat ędificare seu reparare.q.169.ar.2.ad 4m.
¶ Simoniam committens cum papa absque alia dispensatione, an excusetur a pœnis iuris, seu an papa cum ipso facto dispenset.q. 100.ar.6.ad 7m.
Simoniacus mentalis, an possit retinere quicquid simoniace acquisiuit.q.100.ar.6.ad 6m.
¶ Sobrietas metaphorice locū habet in sapientia. q. 149.1.ad 1m.
Sobrietas quare indicit senibus Episcopis & Regibus spiritualiter magis quàm iuuenibus & mulieribus.q.194.ar.4.
Sobrietatis distinctio, an sit bona.q.149.ar.1.
¶ Societatum conditiones.q.78 ar.2.ad 5m.
Solicitudo proprie quid importet.q.47.ar.9.
Somnia quomodo ex cælo significent & quomodo in adhesione ad somnia peccetur.q.95.ar.6.
¶ Sortes quomodo sint licitæ vel illicitæ vir, & spāliter in temporalibus dignitatibus.q.95.ar.8.
¶ Spectaculis interesse indecedentibus, peccatum est, & qui plus peccent.q.167.ar.2.ad 2m.
¶ Species intelligibilis qualiter generatur.q.173.ar.2.
¶ Sperare & diligere in voluntate, an sint diuersi actus. q.18.ar.1.
¶ Spes, fides & charitas acquisitæ, an sint virtutes theologicæ, & de causa necessitate, virtute infusę.q.17.ar.5.
Spes an habeat deum pro obo immediato.q.17.ar.5.
Spei obiectū, an sit beatitudo eterna formalis vel obiectiua.q.17.2
An ad formalē rationē obiecti spei spectet esse futurum.q.18.ar.2.
Spei, an proprium obiectum sit possibile.q.20.ar.4.
¶ Spiritualis potestas duobus modis se intromittit de temporalibus.q.60.ar.6.ad 3m.
¶ Statum mutare volentium ex cumulatione pecuniæ superfluæ pnti eorū conditioni appetitus, an sit rectus.q.118.ar.1.
Status significatio, an sit ab authore bene data.q.183.ar.1.
Studiositas, an sit propriè virtus.q.166.167.
¶ Stulto quando respondendum est, & quando nō secundum stultitiam suam.q.72.ar.3.
¶ Stuprum, an sortiatur rationē suæ speciei ex adiuncta parentū custodia.q.154.ar.6.
¶ Superbia & inanis gloria habentes se, vt finis & medium, quomodo sint diuersis modis vna prior altera.q. 132.ar.4.
Superbia qd sit, cū a diuersis diuersimode diffiniat.q. 162. a.1.& 2.
Superbia, an sit appetitus quo qs tēdit supra id quod est. ibidem.
Superbia, an sit appetitus, p̄rię excellētię despectiue tm. ibid.ar.2.
Superbia ponit subiectiue in voluntate & in appetitu sensitiuo.ib.3.
Superbia quō sit in voluntate, cū in ea nulla sit virtus moralis. ibi.
Superbia, an ideo sit pctm mortale, quia est contemptus. ibid.
Superbia, quæ attēditur pœnes præsse deo est bestialitatis vitium, non humanum. ibid.ar.5.
Superbia, quare ex parte conuersionis non habeat, q̄ sit maximū peccatorum, sed ex parte auersionis. ibid ar.6.
Superbia qua prauitate habeat rationem primi. ibid.ar.7
Superbia est primū peccatorū ex parte cōuersionis & auersionis. ibi.
An contemptus præcepti sit proprius actus superbiæ vel inobedientiæ.q.162.ar.2 ad 2m.
Superbiæ species, an sint sufficienter enumeratę. ibid. ar.4.
Superbiæ species, an sint bene assignatæ. ibid.
Superbiæ diuisio posita ab Anselmo, quomodo intelligatur. ibid.
Quid intelligitur appellatione grauium peccatorū, quando dicitur, superbia esse primum inter grauia peccata. ibid. ar.7.ad 4m.
¶ Superfluum habens, an cogi possit ad dandum pauperibus.q. 118.ar.3.& 4.
¶ Sustinere quomodo importat actionem.q.123.ar.6.
Susurratio, an distinguat specie iuxta distinctionē amicitiæ.q.74. 1.
Susurratio materialiter quando est peccatum mortale. ibid.

T

Temeritas quid, p̄prie significet & quō exponi debeat. q.53.3.
Theologia est scientia, & tamen fides non stat cum scia. q. 1.5
Temperantiæ regula, an sumatur ex necessitate præsentis vitæ. ibidem.ar.6.
¶ Temperantiæ & fortitudinis differentia vt sunt virtutes generales, an sit bene assignata.q.141.ar.2.
Temperatum vel intemperatum non posse dici id quod est per accidens & præter intentionem, quō intelligatur.q.59.ar.2.ad 3m.
¶ Tentare deum, an semper sit peccatum mortale.q.97.ar.3.& 4.
¶ Testificari, an teneatur testis qñ alius tenetur accusare.q.70.ar.1
Testis falsus ex obliuione inculpabili quid faciet.q.70.ar.4.
Testes in crimine occulto, an sint adhibendi.q.33.ar.8.ad 1m.
Testes singulares, quomodo recipi possint inter religiosos in factis iterabilibus.q.70 ar.2.
¶ Timor seruilis quō habeat p̄ obiecto malū pœnę.q.19.ar.6.ad 2m
Timor initialis, an sit idem cum filiali. ibid.ar.8.
Timor seruilis duos habet actus: & quomodo adiunguntur timori initiali.q.19.ar.8.ad 2m.
Timor castus, an crescat crescente charitate. ibid.ar.10.
Timor filialis, an sit quasi genus ad dilectionem dei.q.22.ar.2.
Timor & audacia, an sint circa idem obiectum, puta malum.q.123, ar.3. ad 3m.
Timoris mortis, an excuset a prohibitis vel præceptis legis positiue siue hominis.q.115.
Timoris filialis obiectum, an sit malum culpæ.q.19.ar.2
An peccatum commissum ex timore mundano distinguatur specie a peccato commisso ex timore carnali.q.19. ar.2 ad 2m.
¶ Tristitię primus modus in littera positus quomodo regulādus & iudicandus est vt sit bonus.q.36.ar.2.
Tristitiæ secundus modus, an sit aliquando cum peccato. ibid.
Tristitiæ tertius modus, qui est indignatio, an sit cum peccato. ibi.
Tristitiæ quartus modus, an sit semper peccatum ibid.
Tristitiam nō esse spāle vitiū dupl̄r pōt impediri.q.28.ar.4.ad 1m.
Tumor, an bene exponatur in littera.q.185.ar.7

V

Vendere cum pacto de retrouendendo & locando, an sit vendere pluſquam valet.q.77.ar.1.
Vendere ad terminum, an liceat.q.78 ar.2.ad 7m.
Venalis rei vitii occultatio quomodo reparatur in casu licito, & de precio præsenti aut futuro.q.77.ar.3
¶ Verecundia & honestas, an sint partes integrales temperantiæ. q.143.ar.vnico.
¶ Veritas prima qualiter ab authore accipiatur.q.1.ar.1.
Veritas pa, an absolute vel specificatiue sit obiectū fidei formale. ibi.
Veritas prima sola est obiectum formale fidei. ibid.
Veritatis virtus quomodo extendit se ad omnia.q. 109.ar.3.
Veritatis virtuti opposita vitia, an sufficienter assignentur.q. 113.
Veritatē principiorum quō vnus alio melius intelligit.q.5.4.ad 1.
¶ Vestimentorū vsus, an sit ab arte introductus q.146.ar.2.ad 3m.
Vestimentorum vsus dato q̄ sit ab arte, an recte inferatur q̄ circa ipsum non sit aliqua specialis virtus. ibid.
¶ Vesperas dicere ante prandiū in xlis. an clerici teneant.q 147.7.
¶ Victus liciti ex temporalibus bonis .ſ. vel de suo vel de debito, an distinctio sit bona.q.187.ar.4.
¶ Videri diuina essentia, an possit a beatis sine visione personali. q.2.ar.8.

An

An ad visionem dei homo non possit pertingere, nisi per modum discentis a deo doctore.q 2.ar.3.
¶ Viduitas,an sit virtus specialis distincta specie a virginitate & castitate coniugali.q 152.ar.3.ad 5m.
¶ Vindicatio,an sit virtus in priuata persona.q.108.
¶ Vindicta quam qs petit a iudice,an spectet ad vindicationis virtutē.q.80.ar.1.
¶ Vir cognoscés vxorē sine intētione seminādi,quo peccet.q.154.ar.1.ad 4m.
Vir cognoscés vxorē qbus modis peccet mortaliter & veniałr.ibi.
Vir osculans,vel tangens vxorem quo peccet.ibi.circa.fi.ar.
¶ Virginitas,an sit virtus.q.152.ar.3.
Virginitas an sit virtus distincta a castitate ibid.
Virginitas nullo voto firmata,an sit virtus.ibid.ad 4m.
Virginitas,an sit religio,vel pars religionis sicut est votum. ibid.
Virginitatis formale,an possit reparari per pœnitentiam.ibid.
Virginitatis Ioānis & Abrahæ cōubii cōparatio.ibid.ar.4.ad 1m.
Virginitatis finis ꝑm genus suū ē simplr melior q̄ finis cōiugii.ibi.
Ad virginitatem,an propositum perpetuæ incorruptionis per se pertineat.q.152.ar.1.
Virginitatem perdens masculus per coitum cum meretrice,an cōmittat stuprum.q.154.ar.6.
Virginalis signaculi integritas, an habeat se tantum accidens ad virginitatem.152.ar.1.
¶ Virtus vna quomodo dicatur forma alterius.q.4. ar.3.
Virtus cognoscitiua q̄to ad plura se extēdi tāto est nobilior.q.8.3
Virtus moralis,quare non potest esse a natura.q.47.ar.7.ad 3m.
Virtus ideo dicitur cardinalis: quia precipue sibi vendicat id qđ communiter spectat ad virtutes.q.123.ar.11.
Vbicunq; est virtus aliqua specialis circa aliquid maximum,an sit necessarium esse aliam virtutem circa mediocria.q.160.a.1.
Virtutis ad virtutem comparatio aliquando extrinseca, aliquando intrinseca.q.4.ar.3.ad 2m.
Virtutis theologicæ rō, an cōsistat ī habere deū ꝓ obiecto.q.17.5.
Virtutis theologicæ medium dupliciter inuenitur,semper tamen per accidens.q.17.ar.6.
Virtutis superioris actus,quo pacto potest imperari ab inferiori virtute:cum imperare sit superioris.q.32.ar.1.ad 2m.
Virtuti morali sinē ꝓstitui a prudētia dupliciter pōt intelligi.q.47.2.6
Virtutes omnes simul infundi quo intelligatur.q.6.ar.2.ad 3m.
An solæ virtutes morales sint circa signa rerum.q.109. ar.1
Virtutes cardinales,quo excedant cæteras virtutes. q.123.ar.11.
Virtutes intellectuales,an sint potiores moralibus.q. 161, ar.5.
Virtutes intellectuales,an sint nobiliores humilitate. ibid.
Virtutes morales dupliciter disponūt ad virā cōtēplatiuā.q.180.2
Virtutum theologicarū quo deus est diuersimode obiectū,q.17.6.
Virtutum fines,an a viis virtutum differant pgnes habere terminum & non habere terminum q.47.ar.15.
¶ Vita contemplatiua,quomodo est in intellectu & quomodo in affectu.q.180.ar.1.
Vita contemplatiua potest dupliciter determinari.ſ. ꝑm se & ex parte contemplantis.ibid.ar.4.
Quo pacto tertius gradus contemplatiuæ in littera designatus,attribuatur vitæ contemplatiuæ hominum in hac vita. ibid. ar.6.
Vita contemplatiua,an sit simpliciter melior actiua.q.182.ar. 1.
Vitarū diuersitas,an accipiat ꝑm diuersos actꝰ q̄ cōueniūt homini ꝑm seipsū,officiorū vero ꝑm actus q̄ referunt ad alios.q.183.a.3
¶ Vnitas vniuersalis ecclesiæ,generalis concilii,& summi pontificis,an sit eadem.q.1.ar.9.& 10.
Vnitas ecclesiæ cui opponitur scisma in quo consistat.q. 39.ar.1.
Vnitas ecclesię quomodo est a charitate. ibid.
Vnitati ecclesię quomodo opponitur scisma,ibid.
¶ Voluntas,an possit velle formaliter verum.q.14.ar.1.
An motio a voluntate per se pertineat ad fidem.q.4.ar.4.
Voluntati nostræ aliquo mō subiectorū sepтē sunt genera.q.88.2.
¶ Ad vouēdū religionis ingressum nō debet qs facilis eē,q.189.2.
Vouere opposita consiliorum,an quis possit.q.88.ar.2.
Vouere oppositum consilii,an sit peccatū mortale vel veniale. ibi.
Vouens nubere,an verū votū emittat & per consequens teneat.ibi.
Vouēs hāc religionē ī hoc monasterio determinate & principlr ingredi & sine sua noua culpa repulsus est,an teneatur seruare castitatem.ibid.ar.3.ad 2m.
Vouens vt supra,an semel refutatus a tali monasterio teneatur expectare,an forsan admittent eum.q.88.ar.3.ad 2m.
Vouens principaliter religionē, aut talem religionē ingredi & repulsus a multis religionibus & a pluribus locis alicuius religionis,an teneat querere ꝑ oēs religiones & omnia loca. ibid.ar.3.
Vouens virginitatē rōne nō continentiæ absolute,sed sontinētiæ virginalis:postea corrupta culpabiliter,an teneat cōtinere. ibid.
Vouens votū in quo duæ concurrūt ꝓmissiones,altera vt materia, altera vt essentia voti,an sit dupliciter transgressor.ibid.ar.5.
Vouens subditus cum licentia superioris qui post votum factum reuocat licentiam:an teneatur votum seruare.q.88.ar.8.
Vouens ieiunare certa die & nō ieiunans,an teneatur ieiunare altera die.ibid.ar.12.
Vouens religionis ingressum,an licitæ possit exire.q.188.3.ad 3m
Votū religiōis emittēs,an cogi possit,vt ingrediat.q.189.3.ad 3m.
Votum,an vere fiat in baptismo.q.88.ar.2.
Votū factū de bono supererogatiōis ꝓp malū finē ā sit vere votū.ib.
Votum non nubendi,an sit votum castitatis.ibid.ar.3.
Votū subditi anteq̄ prælato innotescat,an obliget.ibid.ar.8.
Quæ sit ratio huius,qꝛ nullū votum religiosi est firmum.ibid.
Nullū votū religiosi eē firmū sine ꝓfessu plati sui,quo intelligat.ib.
Votum solemne in articulo necessitatis communis,est dispensabile per papam.ibid.ar.11.
Votum,an possit in melius commutari ab ipso vouente sine prælati authoritate.ibid.ar.12.
Votū simplex & solēne ante pubertatis annos emissum,quo differant.q.189.ar.5.
Votū approbare & ratificare aliud ē q̄ credere illud eē validū. ibi.
Ad voti obligationē nō sufficit propositū sine ꝓmissione.q. 88.1.
Voti materia,an possint esse indria ad bonū & malū morałr.ibi.a.
Voti necessitas,an sit similis necessitati, non peccandi. ibid.ar.3.
Voti solemnitas,in quo consistat.ibid.ar.7.
Voti simplicis & solemnis,an sit distinctio specifica. ibid.
Voti cōmutatio & dispensatio quo differant. ibid.ar.10.
Voti solenis indispensabilitas qua rone a san.Tho.ibid. ar.11.
Ad votū solēne religiōis ecclesia pōt aliquos inhabiles facere.ib.9.
Votū emittens ingrediendi religionē & nō inuehiens nisi monasteria nō reformata pata ad eius receptionē qd agere debeat, ib.3.
Votum emittens ingrediendi religionē & postea contrahens & cō summans matrimonium ad quid teneatur. ibid.
Votū emittens ingrediendi religionē & perseuerandi in ea & postea contrahens consummans matrimonium,ad qd teneat. ibi.
Votum emittens meretrix vel concubina ad instantiā lenonis vel concubinarii nunquā nubendi,an postea licite nubere possit.ib.
An ille cui displicet vouisse,ita qꝛ sit adhuc liber nō voucret,qa tū vouit vult ꝑuare votū,peccet,& si peccat,an mortałr.ib.6.2m
Votum peregrinationis terræ sanctæ,an authoritate propria possit quis commutare in votum religionis.q.189.ar.3.ad 3m.
An sit dria inter votum simplex religionis qñ qs vouet ingredi religionem,& qñ quis vouet fieri vel esse religiosus, ita qꝛ in neutro sit cogitatio de perseuerando,aut nō perseuerando.ibi.ar.4.
Votum habens simplex religionis arctioris de facto post professus laxiorem,an teneatur ad arctiorem.ibid.ar.8.ad 3m.
Voto simplici astrictus solū,& intrans religionem & exiens sine cā rationabili,an satisfecerit voto.ibid.
Sub voto proprie dicto,an ea quæ sunt de necessitate salutis cadāt q.88.ar.1.
Vota ex facilitate cordis repentino timore & nimio dolore & magna tribulatione facta,an sint vere vota.q.88.ar.1.
Vota q̄ fiūt sine determinatione tpis,quando sint soluenda.q.88.3
Vota q̄ fiūt sanctis,an sint bene interpretata in littera.ibid.ar.5.
Vota subditorum irritata ab habente potestatem non perpetua, an sint semper irrita,vel cessante illa reuiuiscant. ibi. ar.8.
Vota dispensare pro arbitrio prælatos non posse, an ratio litteræ bene probet.ibid.ar.12.ad 2m.
Vota dispēsare,non posse platos sine cōsāte cā,an sit verū.ib.ar.12
Vota ieiuniorū & abstinentiæ perpetua,an alius a papa possit dispensare.ibid.ad.3m.
Vota perpetua solus papa dispensat.ibid.
Vota religionis ad quæ obligent.q.186.ar.5.ad 1m.
Vororum simplicis & solemnis,vnde est efficacia.q.88.ar.9.
Vororum dispensatio,an fieri possit aliqua duarum cautarum in litera expressarū sine quacūq; necessitate habētis votū.q.88.12
In votis subditorū,an referat cōsensus vel contradictio superiorū ad opus qđ est materia voti,an ad vinculum voti.ibi.ar.8.
¶ Vsura sufficiēter ex rōne literæ probatur iniqua.q.78. ar.1.
Vsura an transferat dominium,q.78.ar.3.
Vsuræ ꝓmissiuas leges condere quo liceat.ibid.ar.1.ad 2m. & 3m.
Vsurarius,an dicatur qui habet spem recipiendi aliquid vltra sortem ibid.ar.1.ad 4m.
Vsurarius,an teneatur ad restitutionem.ibid.ad 4m.
Vsurarius,an dicatur,qui mutuat alicui aliquid,vt veniat ad molā vel officinam suā & multi alii casus exprimuntur. ibid.ar.2.
Vsurarius qui composuit cum papa super vsuris a certis clericis exactis, an sit tutus in conscientia.q.100.ar.1.ad 7.
Vsurario non habenti pecunias,vnde vsuras exerceat, an liceat in depositum tradere pecunias.q.78.ar 4.ad 3m.
Vsus multiplex rerum & pecuniæ super quo fundatur ars nummularia.q.78.ar.1.ad 6m.
¶ Vtilitas communis ad quam principaliter ordinantur ministeria ecclesiæ,est spiritualis,& non corporalis.q.63.ar.2.

¶ Explicit Tabula Commenti.

SECVNDA SECVNDAE SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS

S. THOMAE AQVINATIS

Cum commentariis.

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMAE DE VIO, CAIETANI,

Ordinis Prædicatorum S. R. E. tituli S. Xysti Presbyteri Cardinalis, artium, & sacræ Theologiæ Doctoris celeberrimi,

IN prologo huius operis aduerte quatuor, quorum primum ad meam spectat intentionem: tria reliqua ad prologum auctoris. Scito igitur primo, quòd licet omnia mea vbique legi,audiriq; velim absque vlla mea auctoritate, sed sola rationis vi duce,in hoc singulariter opere id exposco: quandoquidem error hic non in solo intellectu esset, sed in opere, quo animæ salus efficitur. Propter quod licet illustres doctores nominaturus sim, vt in primo,& secundo libro huiꝰ Sūmæ feci, vt q̄libet sciat inuenire quid impugnatur, & quàm bene,aut male: modernos tamē Summistas asque nomine pertransire intēdo, ne inuidia,aut amor lectorem a vero abducat: & vt opus, quod pro salute animarum sūdcipio, nullum offendat. Diuino igitur fretus auxilio, diuæ Mariæ, ac diui Thomę meritis & precibus, ad textum descendo, sermato anteriores libri proposito.

¶ Secūdo aduerte, quòd auctor prima diuisione distinguit hoc opꝰ ī duas partes principales, scilicet de communibus omnibus hominibus, & de ꝓpriis quibusdam. Et hæc secūda pars scipit ī quæst. 171. vt ibi patet. Partes secundariæ virtusque membri facile patent. Nam primi membri sunt septē partes, iuxta numerum virtutum, tr ſ. ſ. theologalium, & quatuor cardinaliū. Secundi autem membri sunt tres, iuxta numerū trium differentiarum inter homines inuentarum apud Apostolū, 1. ad Cor. 12. ſ. diuisionem gratiarum, diuisionem operationum, & diuisionem ministrationum. Et sic vniuersum hoc opus in decem partes distinguitur claras in locis suis.

¶ Tertio, quòd tractatus quilibet de quacunque septem virtutum, quatuor continet, ſ. ipsam virtutē, oppositum vitium, respōdēs donū,& ꝑceptа ad id spectantia. Diuersimode tamē hæc fient in virtutibus theologalibus, & cardinalibꝰ. Nā quia nō omnibꝰ theologalibꝰ annectūtur aliæ virtutes, vt partes, ideo hæc quatuor tractātur ī cardinalibus. Verū, virtutū nomine,nō solū ipsas principales, sed annexas oportet intelligere virtutes, & semper opposita vitia singlatim tractare. *p.2.q.28. & 72.& 73 D. 99. D. 499.

¶ Quarto, qꝛ hinc memor sis ī tractatibus de donis sapiētiæ, intellectus, & scientiæ, notare spectantia ad virtutes intellectuales eisdē nominibus nūcupatas, vt moralis doctrina completa sit. q.37.& 58. & 141. & 123. p. 2. q.57. art. 2. & 3.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum primum.*

IN corpore primi articuli quæstionis primæ, multa occurrunt dubia. Primo, quid intendat author per veritatē primam. Et est ratio dubii: quia aut intēdit veritatē primā, vt sic: aut non solicitus de vocabulis, intendit Deum. Si primo modo, contra seipsum, & veritatem sentit. Contra seipsum quidē: nam in prima par p. 2.q. 61. art. 3.

PROLOGVS.

POST communē considerationem de virtutibꝰ, & vitiis, & aliis ad materiā moralē ptinentibus, necesse est cōsiderare singula ī speciali. Sermones.n. morales uniuersales minus sunt vtiles, eo ꝙ actiones ī particularibus sunt. Potest aūt aliquid in speciali cōsiderari circa moralia dupliciter. Vno modo, ex parte materiæ ipsius moralis, puta, cum cōsideratur de hac virtute, vel hoc vitio. Alio mō, quantum ad speciales status hominū, puta, cū cōsiderat de subditis & prælatis, de actiuis & cōtemplatiuis, vel quibuscūque alijs differentijs hominum. Primo ergo cōsiderabimus specialiter de his, q̄ pertinent ad oēs hominum status. Secūdo vero, specialiter de his, quæ pertinēt ad determinatos status. Est autem considerandū circa primū, qꝛ si seorsum determinaremus de virtutibus, donis, vitijs, & ꝑceptis, oporteret idē multotiēs dicere. Qui.n. sufficiēter vult tractare de hoc ꝑcepto, Nō mœchaberis, necesse habet inquirere de adulterio, qđ est quoddā peccatum, cuius etiā cognitio dependet ex cognitione oppositæ virtutis. Erit ergo cōpendiosior, & expeditior cōsiderationis via, si simul sub eodē tractatu cōsideratio ꝑcedat de virtute, & dono sibi correspondente, & vitiis oppositis, & ꝑceptis affirmatiuis, vel negatiuis. Erit autem hic considerationis modus cōueniens ipsis vitiis ꝑm propriā speciem. Odiō sum est.n. ſupra*, qđ vitia & pecta diuersificatur specie ꝑm materiā, vel obiectū: non aūt ꝑm alias differētias peccatorū, puta, cordis, oris, & operis: vel ꝑm infirmitatē, ignorātiam, & malitiā, & alias huiuscemodi differētias. Est aūt eadem materia, circa quā virtꝰ recte operat, & vitia oppsita a rectitudine recedūt. Sic ergo tota materia morali ad cōsiderationē virtutū reducta, oēs virtutes sunt vlteriꝰ reducendæ ad septem, quarū tres sunt Thæologicæ, de quibꝰ primo est agendum: aliæ vero quatuor sunt Cardinales, de quibꝰ posterius agetꝰ. Virtutū autē intellectualiū vna quidē est prudētia, quæ iter cardinales virtutes cōtinet, & numerat. Ars vero nō pertinet ad scientiā moralē, quæ circa agibilia versatur, cū ars sit recta rō factibiliū, vt supra* dictū est. Aliæ vero tres intellectuales virtutes. ſ. sapientia, intellectus, & scientia, cōmunicant etiā in nomine cū donis quibusdā Spiritussancti. Vñ simul de eis cōsiderabitur in cōsiderationē donorū, virtutibꝰ etiā correspondentiū. Aliæ vero virtutes morales omnes aliqualiter reducunt ad virtutes cardinales, vtꝰ ex supra dictis patet. Vnde in consideratione alicuius virtutis cardinalis cōsiderabunt et oēs virtutes, ad eā qualiter cūq; ptinentes, & uitia opposita. Et sic nihil moraliū erit ptermissum. *p.2.q.28.

QVAESTIO PRIMA.

De Fide, in decem articulos diuisa.

CIRCA virtutes igitur theologicas primo erit considerandum de fide: secundo de spe: tertio de charitate.

æ quæst. 1. art. 7, ponit Deum sub ratione deitatis, esse obiectū theologiæ propter hoc, quia est obiectum fidei, quæ est principium theologiæ. Cōtra veritatem vero, quia cum verum sit vel ut passio entis, esse veritatem est veluti consequens ad deitatem, ac per hoc vltima resolutio fidei non sistit, donec perueniat ad deitatē. Si enim quærit, quare Deo credimus, Respōdebitur, qa est ipsa veritas. Et si quæratur, quare est hoc, respōdetur, quia est Deꝰ: & hic est terminus quæstionis, inquit Aureolus apud Capreolum in 24. dist. tertii sententiarum. Et confirmatur, inquit: quia aliter nō esset idem finis: & obiectum fidei. Nā deitas est finis, & veritas, quæ quasi passio est, eius esset obiectum. Deitas igitur, & non veritas prima est formale obiectum fidei. Si vero intendit secūdo modo, tūc doctrina nō esset formalis, quod est magnum inconueniens.

¶ Secundo dubium occurrit, An veritas prima absolute, aut secundum aliquam specificationem sit formale obiectū fidei. Si absolute, sequeretur quòd fides se extenderet ad omnia, quæ sunt per primam veritatē credibilia: quod cōstat esse falsum. Plura namque sunt per diuinam veritatem credibilia, quàm cadant sub fide, de qua loquimur, quæ est virtus theologica, vt patet de multis reuelationibus impertinētibus ad fidem Christianam. Si limitate, erraūt author non specificans rationem illam, sed ponens obiectum formale primam veritatē absque additione aliqua: & assignanda nihilominus esset talis specificatio. Si dicatur, quòd specificatur per reuelationem, ita quòd veritas prima, vt reuelata a se, est obiectum fidei: Contra, inquit Scotus in 23. distin. tertii sententiarum: quia ens rationis non est ratio formalis obiecti habitus realis, sicut nec potentię. Constat autem quòd esse reuelatū, nihil reale ponit in Deo reuelante: sicut nec esse cognitum ponit aliquid in re cognita. ergo fides non innititur veritati primæ, vt reuelatæ a se, tamquā obiecto, seu rationi formali.

¶ Tertio occurrit dubium, Quomodo sola veritas prima ponit obiectum formale fidei, dū dicitur, quòd nihil aliud est, quàm veritas prima. Et dubitatur simpliciter, & ad hominem. Simpliciter quidem, quia fides innititur tanquàm infallibili regulæ, Ecclesiæ sensui, & doctrinæ: alioquin hæretici, qui soli primæ veritati innitūtur, non recipiētes Ecclesiæ sensum, essent fideles. Et Aug. dicit, Euangelio non crederem, nisi me authoritas Ecclesię admoneret. Constat autem Ecclesiæ sensum, & authoritatem esse aliud a prima veritate, cum sit quid creatum. ergo nō sola ueritas prima est obiectum fidei. Ad hominem vero, quia author in prima parte q. 1. ar. 3. & hic in probatione huius conclusionis ponit, qꝰ omnia cognoscuntur a fidelibus, inquantū sunt diuinitus reuelata. Constat autem, quòd tam esse reuelatum, q̄ lumen diuinæ reuelationis, est aliud a prima veritate.

¶ Dubium quarto est circa probationem assumptam in litera, scilicet, Fides non assentit alicui, nisi quod est a Deo reuelatum: quia aut in reuelationibus, quibus innititur fides, proceditur in infinitum, aut alicui assentimus absq; reuelatione illius: quoniam cum assentiam huic dicto, Deus est trinus, quia Deus reuelauit: aut isti alteri dicto, Deus reuelauit Deum esse trinum, assentio, quia Deus reuelauit: & sic proceditur in infinitum in mediis, quod est impossibile. Aut assentio, quia Ecclesia mihi testatur. Et sic sequuntur duo incopuenientia, & quòd ultima resolutio fidei est non in primam veritatem, sed in veritatē creatam, & quòd in reuelationem, seu testificationem Ecclesiæ, seu Apostolorum, & Prophetarum fit resolutio. Et redit ambiguitas Scoti in 3. sententiarum distin. 23. de resolutione fidei infusæ in fidem acquisitam.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quòd obiectum fidei esse Deum, non dubitatur. Et similiter non vertitur in dubium, an obiectum fidei vtrāmque habeat relationem ad fidem, scilicet vēlut medii, & conclusionis, seu formalis & materialis, seu cui creditur, & quod creditur: quoniam commune est theologicis virtutibus Deum habere pro obiecto, & regula. Sed quæstio est de formali ratione, qua Deus fidei obiectum est, an scilicet sub ratione deitatis, an ueritatis: & licet vi deantur diuersa in re hac dici, si diligēter considerata fuerint, nulla est falsitas, aut dissonantia. Quicūque enim perexerit, quomodo se habet verum ad ens & intellectum, intuebitur quod diximus. Constat in primis, quòd verum nihil addit reale supra rē. Nihil enim plus significatur per hominem uerum, quàm per hominē: per albedinē verā, quàm per albedinē, & sic de aliis. Constat deinde, verū nō dici obiectum intellectꝰ, quasi ueritas sit rō formalis obiecti intellectus, sed quia ueritas est conditio eius, ut est obiectū intellectus. Ex his enim patet non sic se habere Deum ad esse sapientem, sicut ad esse uerum: quoniam esse sapientem addit naturam sapientiæ supra naturam deitatis, licet sint idem realiter. Sed esse uerum, non addit aliam naturam supra deitatē, sed ipsammet deitatem alio modo significat. Et cum dupliciter ueritas inueniatur in Deo, sicut & inqualibet intellectuali natura, scilicet ī essendo, & in dicendo: manifestum est, quòd sub eadem ratione formali terminat Deus fidem, inquantum Deus, & inquantum uerus in essendo. Credendo enim Deum esse trinum & unum, credimus Deum esse sicuti est: quod est credere uerum, & credere Deum sub ratione deitatis: sicut scire hominem esse animal politicum, est scire uerum & scire hominem, inquantum est homo. Vnde cum fides non credat Deo inesse, nisi quæ insunt, & credat ei conuenientia ratione deitatis, & deitas sit suprema ratio formalis in Deo, consequens est, quòd Deus ut Deus, sit obiectum formale fidei, & quòd hoc idem sit quòd dicere, Deus ut uerus, & ueritas in essendo. Et propterea litera loquēs de obiecto materiali fide synonyme utitur ueritatis primæ & Dei nomine, dum dicit. Et ideo etiam ex hac parte obiectum fidei est ueritas prima, inquantum nihil cadit sub fide, nisi in ordine ad Deum. In idem quoque resoluitur inniti Deo, ut ueritati in dicendo, & inniti credendo Deo inquantum est Deus: quoniam ueritas in dicendo consistit in adæquatione ipsius dicere ad rem dictam secundum se, & in mente dicentis. Si enim deesset conformitas ad rem, esset falsitas: & si deesset conformitas ad rē in mente, esset mendacium. Constat autem quòd conformitas ad rem, exigit cognitionem rei: ac per hoc credens Deo dicenti or singularia, quor in fide continentur, oportet quòd credat nihil posse latere Deum. Si enim aliquid eius cognitionem subterfugeret, illud non posset vere dicere, sic est. Cognitio autem omnium conuenit Deo ratione deitatis, ut patet. In Deum ergo, inquātum Deum, oportet resoluere ueritatem Dei in dicendo, ex ea parte qua conformatur rebus dictis secundum se. Ex ea uero parte, qua conformatur rebus dictis in mente sua, quia dicere ex duobus pendet, scilicet ex intellectu, & uoluntate: dicimus enim quia uolumus, inquantum pendet ex intellectu, resolutio est ad ueritatem, quia scilicet est ipsa ueritas: inquantum uero a uoluntate, resolutio est ad bonitatem, quia scilicet est ipsa bonitas. A ueritate enim & bonitate nihil mediacii potest procedere: quia & ueritati aduersatur, & bonitati, utpote secundum se prauum, ut dicitur 3. Ethi. Sed quoniam tam bonitas, quàm ueritas resoluuntur in deitatē ſm se, & ut terminat assensum fidei, quæ tendit in bonitatem & ueritatem, inquantū sunt Dei. Credimus. n. quòd ipse dicat ueritatē infallibiliter: quia ueritas omnino inest Deo, quia Deus est. non solū ergo materiale obiectum fidei est Deus ut sic, sed etiā formale. Prima autem ueritas obiectū formale ſm explicationem, & appropriationem intelligitur. Secundum explicationem quidem: quia cum fides sit virtus pertinens ad intellectum, & omnis talis virtus oportet qꝰ sit infallibiliter respectu veri, consequens fuit vt vel nomine suo, vel nomine actus sui, vel obiecti, significaretur vt virtus, & aliæ quidē virtutes intellectus, vt intellectus, sapiētia, scientia &c. ſm se, seu suos actus, virtutē importāt. Fides autē, & credere non important actū indefectibilē a vero: & ppea ex parte obiecti oportuit explicari, qꝰ ipsa est virtus, assignando sibi pro obiecto veritatē primam, vt ex hoc ipso sciat, qꝰ ipsa hēt actū indefectibilē a vero, & est virtus. Si. n. di ctum solū fuisset, qꝰ Deus est obiectum fidei, cum Deus possit esse obiectū opinionis, & fidei acq̄sitę, nō fuisset explicatū, qꝰ ipsa est virtus: sed ex hoc ipso, qꝰ Deus vt veritas, ponitur eius formale obiectum, significatur quòd Deus est sic obiectum fidei, vt faciat obiectiue ipsam esse virtutem intellectus. Secundum appropriationem vero, quoniam inter fidem, & cæteras virtutes intellectus, hæc est differentia, qꝰ cæteræ virtutes rōnibus formalibus suorū obiectorum, tāq̄ caulis in essendo vt mediis: fides vero hoc singulare habet, qꝰ vtitur Deo tanquàm dicente, seu testificante vt medio. Et quia testificatio veritati vt sic, innititur, & in dicentem, inquantum verus est, resoluitur, sicut ordinare in ordinantem, inquantum sapiens est: ideo prima veritas est appropriatum obiectum formale fidei, sicut sapientia Dei est appropriata causa ordinis, & prouidētia gubernationis uniuersi.

¶ His premissis ad primum dubium dicitur, qꝰ sermo authoris est formalis de ueritate prima, ut sic: & de obiecto formali explicite & appropriate. Sic aūt ponere ueritatem primam esse obiectum formale, non excludit Deum inquantum Deum, esse formale obiectū fidei: immo hoc infert, sicut Deū inq̄ū sapientē, est se ordinatorem, non excludit Deum, inquantum Deum esse ordinatorem, sed hoc infert a posteriori. Vnde positio ista non est contra doctrinam traditam in prima parte: sed ratio diuersi sermonis hic, & ibi est, quia notitia de Deo, inquātum scientia utitur deitate quasi causante ea, quæ conuenire scit Deo, inquantū uero fides, utitur deitate ut testificante, ut patet. Hinc enim factum est, ut cum de theologica sciētia fuit sermo, de sola deitate absolute esset sermo: cum aūt de theologica fide disseritur, de deitate sub ratione ueritatis primæ, tamq̄ appropriantis deitatē ad propriū deitatis opus, meminit. Nec est contra ueritatē, tum quia inter proprias causas credulitatis, ueritas est, ad quam stat ultima resolutio. Credo nanq; Deo, quia est ipsa ueritas. Nec potest amplius quæri, quare credis ipsi ueritati. fatua. n. & nulla est quæstio hæc: sicut, quare homo est homo. Nec positq̄ reddita est causa, quare credit Deo, quia est ipsa ueritas, cōsequenter se habet ista quæstio, quā Aureolus infert, quare Deus ē ipsa ueritas, hoc. n. non per se spectat ad causam assensus, sed ad causam rei.

Vndecunq; enim proueniat, qꝰ Deus est ipsa ueritas, sat est ad hoc, qꝰ ipsi credam infallibiliter: quoniam a ueritate non potest falsum emanare. Deitas autem est communis omnium causa, ad quam omnia resoluuntur, quia concedit resolutio fidei in deitatem: quoniam fides credit Deo, quia Deus est, & ex hoc credit quòd sit ipsa ueritas, & bonitas sciens omnia, & qꝰ non possit mētiri &c. Et sic deitas ponitur prima ratio formalis fidei, iuxta illud Ioann. 14. Creditis in Deum, & in me credite. Ex hoc, inquiens, quòd in Deum creditis, reliqua credite. Veritas autem secundum appropriationem, ut dictum est, & explicationē, obiectum ponitur. Et per hoc patet responsio ad confirmationem: quoniam Deus, inquantum Deus, ponitur finis & obiectum fidei, quāuis dici possit, qꝰ ad uirtutem theologicam sufficit habere Deū realiter ꝓ obiecto, & fine, & regula, licet sub alia rōne.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd Deus, seu ueritas prima ut dicens, seu reuelans se & alia, est obiectum formale fidei: nec hoc est tacitum in litera, sed expressum, dum ueritas prima probatur obiectum fidei: quia nihil credit, nisi a Deo reuelatum. Hoc enim medium ad hoc est allatum, & hoc significat, scilicet quia fides innititur Deo dicenti, seu reuelanti sic, ut nihil credat, nisi ab eo reuelatum. Veritas ergo prima ut dicens, est formale obiectum fidei, nec est opus aliqua specificatione, seu limitatione ex parte ipsius obiecti formalis, sed bene oportet limitare ex parte rerum dictarum. Nullum namque inconueniens uideo, si obiectum formale fidei ponatur excedens ipsam, cū obiectum formale charitatis excedat ipsam manifeste. Limitatio autem ex parte rerum dictarum nō limitat rationem formalem dicentis. Sicut enim Deus vt creator gratiæ, non est ratione limitatore creator, quàm ut creator absolute: sicut dicens pertinentia ad fidem Christianam, non est limitatiore rōne dicens, quàm ut dicēs quæcunque, sed limitatio est utrobiq; ex parte termini, scilicet rei creatæ, & dictæ. Et hinc prouenit, quòd licet Deus multa reueler aliquibus impertinētia ad religionem Christianam, fides non utiē Deo ut reuelatore illorū, sed homo fidelis credit sua uoluntate Deū illa illis reuelasse, si sibi vē consonū credere talia, aut dubitat &c. Et si de obiecto materiali, & formali fidei sermo fiat, optime dr, quòd est Deꝰ dicēs seipsum, qd est idem quod dicere, qꝰ est veritas prima reuelata a seipsa. Et ad obiectionē Sco. dr, quòd licet esse reuelatū nihil ponat in re reuelata, esse tñ reuelatum a se ponit in ea, quatenus reuelās est, actū reuelādi. Et q̄a rōne reuelatiōis actiuæ ponit reuelatio obiectū formale fidei, & dicere, seu reuelare, ī Deo ponit actionē q̄ est substātia Dei, iō falsū simpr̄ē, qꝰ reuelatio sub qua Deꝰ est obiectū formale fidei, nihil ponat in Deo. Et sic habitus realis habet obiectū formale realissimum.

¶ Ad tertiū dubium dr, quòd inquantum fides pōt dependere a causa creata, in tantū pōt habere aliquam regulā creatā. Cōstat aūt, qꝰ cum ad fidem concurrāt duo, ut infra patet. s. assensus, & propositio, atq; explicatio credēdorū, fides ex parte assensus a solo Deo dependet ut agēte, obiecto, fine, & regula. Ex parte aūt propositionis credendorum pōt dependere ab angelis, & hominibus, mediantibꝰ quibus Deus proponit hæc, uel illa esse credēda. Ex hac enim parte fides ex auditu est uerbi Dei, ut dr ad Roman. 10. Et propterea quo ad proponendum, & explicandum credēda, ne possit accidere error, prouidit Spiritusſanctus de infallibi regula creata, sensu scilicet, & doctrina Ecclesiæ: ita quòd authoritas Ecclesiæ est infallibilis regula proponendi, & explicandi ea, quæ sunt fide tenenda. Vnde duabus concurrentibus ad fidem infallibilibus regulis, scilicet reuelatione diuina, & authoritate Ecclesiæ, inter eas tanta est differentia, quòd reuelatio diuina est ratio formalis obiecti fidei: authoritas autem Ecclesiæ est ministra obiecti fidei: quoniam fidei actus coniungitur obiecto materiali, ideſt, creditis per hoc medium, quia Deus dixit, seu reuelauit. Et ipse habitus fidei inclinat mentem ad assentiendum propositis, propterea quia Deus sic reuelauit. Sed quòd hæc uel illa, in hoc uel illo sensu sint reuelata, quia Ecclesia Sic tradit, credimus. Et rursus reuelatio diuina est infallibilis regula per se conueniens fidei: sensus autem Ecclesiæ per accidens conuenit fidei ex parte. i. nostri, quibus hæc proponuntur. In angelis nāque, quibus Deus per seipsum reuelauit, & explicauit mysterium trinitatis, non erat opus hac regula. Vnde de Ioanne Baptista scribitur Ioannis 1. Quòd venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, non ex parte luminis, sed vt omnes crederent per illum. Et similiter in primis patribus, quibus reuelata sunt mysteria fidei, non erat opus hac regula eadem ratione, quia scilicet Deus per seipsum reuelauit hęc, & intellectum eorum illis tradidit, illustrando mentem, vt inferius in tractatu de prophetia patet.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppositum dicitur, quòd q̄a fides innititur Deo reuelatori articulorum fidei, & inter articulos fidei continetur sanctitas Ecclesiæ vnius, & catholicæ, nec sanctitas ista potest intelligi sine rectitudine sensus, & doctrinæ fidei in ipsa, consequens est, quòd quicunque adhæret Deo vt reuelatori articulorum fidei, credat Ecclesiam non posse errare in fide, ac per hoc habere ipsius sensum, & doctrinam pro infallibili regula in proponendo & explicando credenda. Et sic hæreticus, qui sensum Ecclesiæ non acceptat vt infallibilem regulam in explicando credenda, recedit a ratione formali fidei, ideſt, a

Deo reuelatore articulorum fidei. Et bene nota, quòd non dicitur recedere a ratione formali obiecti fidei, ideſt, regula eccleſiaſticæ doctrinæ: ſed per hoc, quòd nõ innititur doctrinæ Eccleſiæ, vt infallibili regulæ in explicando credenda, ſequitur quòd recedat a ratione formali obiecti fidei, ideſt, diuina veritate, vt reuelatrice articulorum fidei. Et ſimiliter authoritas Aug. quo ad proponẽdum, & explicandum credẽda nobis, qui ſecundum locum in credendo tenemus, loquitur. Vnde dicit, quòd non crederet Euangelio, niſi Eccleſia proponeret illud credendũ. Propterea enim credimus magis his libris, quàm aliis, q̃a Eccleſia hos proponit credẽdos. Secus autẽ eſt de Patrib⁹, qui primum in credendo locũ tenent, qui ſcilicet a Deo inſtructi ſunt, & libros ipſos ſcripſerunt &c. Ad id autem qđ obiicitur de reuelatione, iam dictũ eſt, quòd reuelatio actiue ſumpta, eſt ratio formalis, quæ eſt ipſa actio, & eſſentia Dei. Eſſe aũt diuinitus reuelatum eſt denominatio ab actiua reuelatione veniens, & in illam reducenda eſt.

¶ Ad quartum dubium dicitur, quòd nec proceditur in infinitũ in reuelationibus: nec ſit reſolutio in veritatem, aut teſtimonium Eccleſiæ, nec in fidem acquiſitam, ſed ſit reſolutio in diuinam reuelationem vt ſic, ita quòd in ea eſt ſtatus.

¶ Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd credere Deum eſſe reuelatorem articulorum fidei, contingit tripliciter. Vno modo vt pure, q̃d creditur: alio modo ut pure, quo credit: tertio mõ, vt quod, & quo ſimul creditur. Et ſi fides reſpiceret hoc quod dico, ſcilicet quòd Deus reuelauit articulos fidei, vt quod creditur tantum, ſicut credit reſurrectionẽ carnis, oporteret aſſignare aliquam aliam rationem formalem in obiecto fidei, qua crederemus: ſicut in obiecto ſcientię id, quod eſt tantum quod ſcitur, eget ratione formali, qua ad ſcientiam ſpectat. Si vero hoc idem creditur tantum, vt quo reliqua creduntur, ſurgit quæſtio Scoti: & licet poſſit dici, quòd ſicut albedo eſt qua ſubiectum eſt album, nec oportet quærere quo ipſa eſt alba, quia ipſa non eſt alba denominatiue, ſed formaliter tantum, ſi ſic licet loqui: ita diuina reuelatio eſt, qua credimus, & ipſa non eſt credita denominatiue, ſed formaliter, ideſt, vt ratio credendi. Vera tamen reſponſio eſt, quòd ſicut in tranſcendentibus vnitas eſt vna, & bonitas eſt bona: ſic diuina reuelatio eſt quo, & quod creditur, ita quòd ſicut vnitas eſt vna ſeipſa, & ibi eſt ſtatus: ita diuina reuelatio, qua cætera creduntur, eſt credita ſeipſa, & non per aliam reuelationem. Vnus enim & idem actus fidei credit Deum, & Deo, vt inferius in quæſt. 2. art. 2. patet. Et inquantum credit Deum, tendit in id quod creditur: inquantum vero credit Deo, tendit in id quo creditur. Et ſicut non eſt poſſibile aliam vlteriorem quæſtionem in fide formare, quare credimus Deo: ita non eſt poſſibile aliam in fide reſolutionẽ quærere, quare credis Deo reuelanti. Idem enim ſunt credere Deo, & credere Deo reuelanti. Nec te lateat venenum latens ſub hoc, quòd dicimus credere Deo reuelanti: Duo enim importat. Primum commune etiam Gentilibus: ſecundum proprium fidelibus. Primum & commune eſt, vt credamus Deo, quando ipſe dicit aliquid, vt vera dicenti. In hoc enim omnes conuenimus, quòd quando Deus aliquid dicit, non fallit, ſed veritatem dicit. Vnde & deridentes fidem noſtram, dicunt ſe credere Deo ſi aliquid dixerit, multo magis q̃ cuicunque bono viro. Secundum aũt, & proprių fidelium eſt, vt vtamur Deo vt reuelatore articulorum fidei: ita quòd actus fidei inhæreat Deo, vt reuelanti articulos fidei. Et hoc intendimus cum dicimus, quòd veritas prima eſt obiectum formale fidei. Et hoc ſignificatur per credere Deo. Et in hoc quod eſt formalis ratio obiecti, ſicut in ſcientia Geometriæ materialiter ſcita ſunt cõcluſiones: formalis vero ratio ſciendi ſunt media demonſtrationis, per quę concluſiones cognoſcuntur. Sic igitur in fide, ſi conſideremus formalẽ rationem obiecti, nihil eſt aliud, q̃ veritas prima. Non enim fides, de qua loquimur, aſſentit alicui, niſi quod eſt a Deo reuelatũ. Vnde ipſi veritati diuinæ fides innitit tanq̃ medio. Si vero cõſideremus materialiter ea, quibus fides aſſentit, non ſolum eſt ipſe Deus, ſed etiã multa alia, quæ tamen ſub aſſenſu fidei non cadunt, niſi ſecundũ qđ habent aliquem ordinem ad Deũ, prout ſcilicet per aliquos diuinitatis effectus homo adiuuatur ad tẽdendum in diuinam fruitionem, & ideo etiam ex hac parte, obiectũ fidei eſt quodãmodo veritas prima, inquantum nihil cadit ſub fide, niſi in ordine ad Deum. Sicut ẽt obiectũ medicinæ eſt ſanitas: q̃a nihil medicina conſiderat, niſi in ordine ad ſanitatem.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ea quæ pertinent ad humanitatem Chriſti, & ad ſacramenta Eccleſiæ, vel ad quaſcunq; creaturas, cadunt ſub fide, inquantum p̃ hæc ordinamur ad Deũ, & eis etiã aſſẽtimus propter diuinam veritatẽ.

ET SIMILITER dicendũ eſt ad Secundum de omnibus illis, quæ in ſacra ſcriptura traduntur.

AD 3^m dicendum, q̃ etiam charitas diligit proximũ propter Deũ: & ſic obiectum eius proprie eſt ipſe Deus, vt infra dicetur*.

ARTICVLVS II.

Vtrum obiectũ fidei ſit aliquid cõplexum per modum enuntiabilis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd obiectũ fidei nõ ſit aliquid cõplexum per modũ enuntiabilis. Obiectum. n. fidei eſt veritas prima, ſicut dictũ eſt. Sed prima veritas eſt quid incõplexum. ergo obiectum fidei nõ eſt aliquid complexum.

¶ 2 Præt. Expoſitio fidei in ſymbolo continetur: ſed in ſymbolo non ponuntur enuntiabilia, ſed res. Non enim dicitur ibi, quòd Deus ſit omnipotens: ſed, credo in Deũ omnipotentem. ergo obiectum fidei nõ eſt enuntiabile, ſed res.

¶ 3 Præt. Fidei ſuccedit viſio, ſecundum illud 1. ad Corinth. 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſũ: ſed viſio patriæ eſt de incõplexo, cũ ſit ipſius diuinæ eſſentię. ergo etiam fides viæ.

SED CONTRA. Fides eſt media inter ſcientiam, & opinionem. Medium autem, & extrema ſunt eiuſdem generis. Cum ergo ſcientia, & opinio ſint circa enuntiabilia, videtur quòd ſimiliter fides ſit circa enuntiabilia: & ita obiectum fidei, cũ ſit circa enũtiabilia, eſt aliquid complexum.

RESPON. Dicendum, quòd cognita ſunt in cognoſcẽte ſecundũ modum cognoſcentis. Eſt autem modus proprius humani intellectus, vt componendo, & diuidendo veritatem cognoſcat, ſicut in primo dictũ eſt: *& ideo quæ ſunt ſecundum ſe ſimplicia, intellectus humanus cognoſcit ſecundũ quandam complexionem: ſicut econuerſo, intellect⁹ diuinus incõplexe cognoſcit ea, quæ ſunt ſm ſe cõplexa. Sic ergo obiectũ fidei dupliciter conſiderari poteſt. Vno mõ ex parte ipſius rei creditæ: et ſic obiectum fidei [d] eſt aliquid incomplexum, ſcilicet res ipſa, de qua fides habetur. Alio modo ex parte credentis, & ſecundum hoc, obiectum fidei eſt aliquid complexum

art. præced.

p.p.qõ. 85. art. 5.

D. 341.

Super Quæſtionis primæ Articulum tertium.

IN articulo tertio, nota Nonitie circa rationem allatam in litera, quòd aliud eſt, ſub uero eſſe falſum: & aliud eſt, ſub uero eſſe cognitionem falſi. Primum enim ſignificat oppoſitum eſſe ſub oppoſito, tanquã formali, ſeu proprio actiuo, aut fine, quod eſt impoſſibile. Secundum autem ſignificat unum oppoſitorum eſſe rationem cognoſcendi reliquum, aut fugiendi, uel excludendi: & hoc eſt uerum. In litera autem primum aſſumitur, non ſecundum. Quãuis enim fides ſit, qua aſſentimus uero, & diſſentimus oppoſito falſo: & ſimiliter charitas, qua amamus bonum, & odio habemus malum contrarium charitati, & ponendo ens, puta album, excludatur non ens oppoſitum, puta non album: fidei tamen ex hoc ipſo, quòd aſſentit ueritati ut medio aſſentiendi, repugnat aſſentire falſo: quia uerum non

opinato, prout eſt in nobis. Scitum enim ut de quo ſcitur, ideſt, ſubiectum concluſionis, eſt prima operatione intellectus apprehẽſum, & ſic eſt incomplexum. Scitum aũt ut quod ſcitur, ideſt, conclusio, in ſecunda intellectus apprehẽſione eſt. Diſtinctio uero authoris in litera facta, comprehendit creditũ ſm eſſe in re, & in nobis: ita quòd non ſolum obiectũ fidei, ut de quo creditur, ſed obiectũ fidei ut quod creditur, ſi ſumatur ex parte rei, eſt incomplexum, ex pte uero noſtri, eſt complexum. Et hoc directe intendit litera, quæ non meminit de credito, ut id de quo creditur: qa dicendo, q̃ id quod creditur ex parte rei, eſt incomplexum, a fortiori manifeſtum relinquitur, q̃ id de quo creditur, eſt incomplexũ: et quod magis urget, quia quæſtio inter doctores de complexione obiecti fidei, ẽ propter ipſum quod creditur. Non oportet aũt aliter ſoluere rõnes Durãdi ad concludẽdum q̃ id, quod creditur, ẽ cõplexum, quia uerum cõcluditur, accipiendo illud quod creditur ex parte noſtri, ut in litera dicitur: falſum autem, accipiendo ipſum ex parte rei. Quod tamen falſum ſibi ponere nolo: quia indiſtincte loquitur de eo, qđ creditur. Hæc autem dicta ſunt, ut ſis cautus.

Nota quoq; q̃ in ſpoſitione ad ſecũdũ dicitur, q̃ nulla eſt differentia inter creditum, & ſcitũ, quo ad eſſe complexum in nobis, & incomplexum in re: & propterea ſcientiam de rebus, noſtro modo tamen, haberi a nobis uidens, cõpatere ignorantibus, quid diſcãt, aut opinẽtur ipſimet, dum enuntiabilia magnificant.

ducit ad falſum. Et ſimiliter charitas, quia amat rõne bonitatis, non amat aliquid malum: quia bonum non eſt medium ducens ad malum. Et ſimiliter ens non eſt per ſe poſitiuum oppoſiti nõ entis in quocunque genere.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad primum, ſi non intelligis per modum enuntiabilis: & ideo[d] vtrũq; vere opinatũ fuit apud antiquos, & ſm aliqd vtrũq; eſt verũ.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ratio illa procedit de obiecto fidei ex pte ipſius rei creditæ.

AD 2^m dicendum, quòd in ſymbolo tanguntur ea, de quib⁹ eſt fides, inquãtũ ad ea terminat actus crædentis, vt ex ipſo modo loquẽdi appareat. Actus aũt credentis nõ terminat ad enũtiabile, ſed ad rẽ. Non. n. formam⁹ enuntiabilia, niſi vt p ea de rẽb⁹ cognitionẽ habeamus: ſicut in ſcia, ita & in fide.

AD 3^m dicẽdum, quòd viſio patrię erit veritatis primæ ſecũdum quòd in ſe eſt, ſecũdũ illud. 1. Io. 3. Scimus, qm̃ cũ apparuerit, ſimiles ei erimus, qm̃ uidebimus eum ſicuti eſt, & ideo viſio illa erit non per modum enuntiabilis, ſed per modum ſimplicis intelligẽtiæ: ſed per fidẽ non apprehendimus veritatẽ primam, ſicut in ſe eſt. vnde non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS III.

Vtrum fidei poſſit ſubeſſe falſum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q̃ fidei poſſit ſubeſſe falſum. Fides enim conditur ſpei, & charitati: ſed ſpei poteſt aliquid ſubeſſe falſum. Multi enim ſperant ſe habituros vitam æternam, qui non habebunt. Similiter & etiam charitati: multi enim diliguntur tanquàm boni, qui tamen boni non ſunt. ergo & fidei poteſt aliquid ſubeſſe falſum.

¶ 3 Præt. Abrahã credidit Chriſtũ naſciturũ, ſm illud. Io. 8. Abraham pater veſter exultauit vt videret diẽ meũ, uidit, & gauiſus ẽ: ſed poſt tẽ p⁹ Abrahę De⁹ poterat nõ ſcarnari. ſola. n. ſua uolũtate carnẽ accepit, & ita eẽt falſũ, q̃ Abraham de Chriſto credidit. ergo fidei pót ſubeſſe falſũ.

D. 602

Nouitie, quo falſa opinio ſtat cũ operatione iuſtitiæ, & ſimilium, animaduerte, quòd contingit aliquem falſo credere abſque culpa ſua, aliquem ſibi eſſe debitorem, vel econuerſo, & operari ad illum ſecundum iuſticiam: & ſimiliter credere ſe non indigentem cibo, aut potu, & operari ſecundum temperantiam, & ſic de aliis. Et uidebis uirtutes appetitiuas non totaliter excludere falſã opinionem de eo, circa quod agitur, vt in litera dicitur.

¶ In reſpõſione ad quartũ eiuſdem articuli aduerte diligẽter, ne ex hac reſponſione fallaris. Audiẽs enim quòd fides non reſpicit has, uel illas ſpecies, ſed ad hoc, quòd corpus Chriſti ſub ſpecibus rite conſecratis ſit, & ſubiungẽs quòd credere has, uel illas ſpecies eſſe rite conſecratas, relinquitur humanæ æſtimationi: ppter. quod ſi in hoc erratur, nullum præiudiciũ ſit fidei, incidas in errorẽ dicentiũ, q̃ hoſtia, quæ adorãda offertur in Eccleſia, adorãda eſt ſub conditione, ſi eſt uere conſecrata. Hic .n accidit illud, Trepidauerũt timore, vbi non fuit timor. Et ne abſque ratione arguere hos videamur, declaratur hoc ratione, authoritate, & exemplo. Ratione quidem: quia actus human⁹ cadens ſuper debitã materia quando, ſicut, vbi, & cum oportet, eſt bonus moraliter: ſed actus voluntarius credentis abſolute hanc hoſtiam eſſe conſecratam, eſt huiuſmodi. ergo. Probatur minor: quia cum, vt in pluribus ſaltem, ſit vẽrum, hoſtias rite conſecrari, & quod vt in pluribus inuenitur, niſi impedimentum aliquod adſit, verificetur, conſequens eſt, vt nullo apparente quouis modo impedimento actus credentis feratur ſuper materia debita, ſcilicet vero vt in pluribus, & in hoc ſingulari non impedito, quantum apparet rationabiliter. Indiſciplinati autem eſſet quærere maiorem certitudinem in iſtis, vt patet in ſecundo Metaphyſicorum. Ex parte quoque voluntatis idem apparet: nam deuotio, & veneratio conditionalis minor eſt veneratione, & deuotione abſolute. nocet ergo deuotioni iſte timor. Authoritas eſt Eccleſiæ, quæ inſtituit in oratione, quam ſacerdos communicãs ſumpturus dicit, vt abſolute fateatur hanc hoſtiam, & hunc calicem

Ar. q6. 46. trip. 3. 2. ad 4. Et 3. di. 2. ar. 1. q. 9. 3. Et poſ. q. 4. ar. 1. in pri.

calicem continere corpus, & sanguinem Christi, dū sacerdos dicit, Libera me p hoc sacrosanctū corpus, & sanguinē tuū a cūctis iniquitatib⁹ &c. Verba enim exterius absolute prolata, sunt signa interioris mentis absolute credentis, & venerantis: exēpla sunt cogentia. Nā manifeste adoramus summū Pontificē absolute, & similiter alios episcopos. Et tamē secundum istorū timorē sub conditione essent venerādi, quia quis scit si iste fuit baptizat⁹? & si ille, qui baptizauit eum, habuit intentionem conferendi sacramentū baptismi? Et similiter sub conditione confitendum sacerdoti proprio propter idem dubiū: immo & sacerdos quilibet sub conditione deberet absoluere, & confitere sacramenta, & alia huiusmodi facere propter simile dubium, si ipse est vere baptizatus, vere ordinatus, & propter dubium de suscipiēte. Hæc enim omnia pendent ex intentione ministri Ecclesiæ, sicut consecratio hostię. Et si, pro quia, hæc sunt fatua, stultum quoque hoc esse quare non fatentur? Conuincant quoque seipsos hi experientia, foris ex primendo cōditionalē, quamente dicūt debere exprimi, & obedientiam præstet Papæ, absoluant, consecrēt &c. explicando conditionē, & vi debūt errorem suū. Non enim hæc sunt arcana Dei, q̄ non licet homini loqui. Sed si tenet homo mente conditionata hęc facere, licite exprimet voce, ut patet in reiteratione baptismi dubii: tūc enim dicitur. Si nō es baptizatus, ego te &c. Nulli ergo periculo se exponit adorando absolute, quoniam humano more certitudinem habet: & hæc sufficit homini.

Lib.6. Eth. ca.2.tom.5. †Q.4.ar.2. & 5.

D. 359. *Lumen.

Ar.1.huius quæst.

¶ 3 Præt. Fides antiquorū fuit, q̄ Christus esset nasciturus, & hæc fides durauit in multis vsque ad prędicationem Euangelii: sed Christo iam nato, & antequā p̄dicare inciperet, falsum erat Chr̄m nasciturū. ergo fidei potest subesse falsum.

¶ 4 Præt. Vnū de pertinentibus ad fidē est, vt aliquis credat sub sacramento altaris verum corpus Christi contineri. Potest autem cōtingere, qn̄ non recte consecretur, q̄ nō ē ibi verū corpus Chr̄i, sed solū pānis. ergo fidei p̄t subesse falsum.

SED CONTRA. Nulla virtus perficiēs intellectū se habet ad falsum, ſm quòd est malum intellectus, vt patet per Philosophum in sexto* Ethic. sed fides est quædam virtus perficiens intellectū, vt infra † patebit. ergo ei nō p̄t subesse falsum.

RESPON. Dicendum, q̄ nihil subest alicui potentiæ, vel habitui, aut etiā actui, nisi immediate rōne formali obiecti, sicut color videri non potest, nisi per lucem*: & conclusio sciri nō p̄t, nisi per mediū demonstrationis. * Dictum est autem, q̄ rō formalis obiecti fidei est veritas prima: vnde nihil potest cadere sub fide, nisi inquantum stat sub veritate prima, sub qua nullū falsum stare p̄t: sicut nec non ens sub ente, nec malum sub bonitate. Vnde relinquitur, quòd fidei non potest subesse aliquod falsum.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ quia verum est bonū intellectus, non aūt est bonū appetitiuæ virtutis, ideo omnes virtutes, quæ perficiunt intellectum, excludunt totaliter falsum: quia de rōne virtutis est, q̄ se habeat solum ad bonum, Virtutes autem perficiētes partem appetitiuam non excludunt totaliter falsum, Potest enim aliquis secundū iustitiā, aut temperantiam agere, habēs aliquā falsam opinionē de eo, circa qd agit: & ita cū fides p̄ficiat intellectū, spes autem, & charitas appetitiuam partē, non est similis ratio de eis. Neque etiam spei subest falsum. Non.n. aliquis sperat se habiturū vitā æternā ſm propriam potestatē (hoc.n. esset præsumptionis) sed secundū auxiliū gratiæ, in qua si perseuerauerit, omnino & infallibiliter vitam æternam consequetur. Similiter etiā ad charitatem pertinet diligere Deū in quocunq; fuerit: vnde non refert ad charitatem, vtrum in isto sit Deus, qui p̄p Deū diligitur.

AD 2^m dicendum, quòd Deum non incarnari secūdum se consideratum, fuit possibile, etiam post tēpus Abrahæ: sed secundum quòd cadit sub præscientia diuina, habet quandā necessitatem infallibilitatis, vt in primo dict̄um* est: & hoc mō cadit sub fide. Vnde prout cadit sub fide, nō p̄t esse falsum.

AD 3^m dicendum, quòd hoc ad fidē credentis pertinebat post Christi natiuitatem, quòd crederet eū quandoque nasci: sed illa determinatio tēporis, in qua decipiebatur, non erat ex fide, sed ex coniectura humana. Possibile est.n. ex cōiectura humana hominē fidelem falsum aliquid estimare: sed q̄ ex fide falsum estimet, hoc est impossibile.

AD 4^m dicendum, quòd fides credentis non refertur ad has species panis, vel illas: sed ad hoc, quòd verum corpus Christi sit sub speciebus panis sensibilis, quando recte fuerit consecratum. Vnde si non sit recte consecratum, fidei non suberit propter hoc, falsum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum obiectum fidei possit esse aliquid visum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd obiectum fidei sit aliquid visum. Dicit enim Dominus Thomæ, Ioan. 20. Quia vidisti me Thoma, credidisti. ergo & de eodē est visio, & fides, quòd fide digni testes aliquid asserunt, & deus sponte confitetur, non habetur certa euidentia quòd ita sit (possunt enim omnes mentiri) habetur tamen euidentia, quòd ita esse est credibile, iudicabileque absque alterius partis formidine.

¶ Præmittendum est secundo, quòd, videre, in proposito sumitur pro tota latitudine visionis, ita quòd non restringitur ad videre sic, vel sic: sed quocunque modo saluetur videre, sufficit. Dicimur enim videre non solum sensibile proprium, sed cōmune, & per accidens. Et August. in vlt. libr. de ciui. Dei cap. 38. corporali oculo nos visuros Deū vbiq; præsentem credit, sicut homines mox vt aspicimus, non credimus viuere, sed videmus.

¶ His præmissis, dicitur ad dubium motum, quòd videre sumitur vniuoce, seu eodem modo; sed non restringendum est ad hāc significationem, vel illam, infra latitudinem visionis tam corporalis, quàm spiritualis: tam per se, quàm per accidens visibilis.

¶ Et cum arguitur contra, Respondetur primo, accipiendo, credibilitatem humano more: & negando hanc sequelam. Ioannes videt ea, quæ sunt fidei, esse credibilia. ergo habet certitudinē, quòd illa sunt vera. Et ad illius p̄bationem dicitur, q̄ euidentia de credibilitate horum infert necessario euidētiā, quòd assentiēdū est illis nō vt veris absolute, sed vt veris credibiliter absque formidine alterius partis in voluntate, nō in intellectu. Ām.dicta est differentia inter videre aliquid esse scibile, & aliquid esse credibile. Et nunc adiungimus, quòd constare aliquid esse verum vt credibile, diminuit de rōne euidentis constantis absolute, vt patet. Et propterea videntes Lazarum resurgere, non habebant certitudinem euidentiæ, quòd Iesus erat filius Dei: sed quòd ipsum esse filium Dei, vt se prædicabat esse, erat credibile. Et sic ex signorum euidentia non habebant euidentiam eorum, quę sunt fidei, sed credibilitatis eorum.

Serm.33. inter mediū & finē. to. 1o.

p.p.q.14 ti.13.&1

¶ Respondetur secundo, extēdēdo credibilitatem etiam ad certitudinem ex veritate constante testis veri clare, negādo hāc sequelam. Ioannes habet certitudinē, q̄ ea quæ sunt fidei, vt attestata, sunt vera. ergo non habet fidem de his, quæ sunt fidei. Stāt.n. hæc duo simul, quòd intellectus sit certus ex euidentia signorum, quel Dei testātis, q̄ trinitas attestata est vera trinitas personārū, & simul credatur, & tn̄ nō videat trinitatem ſm se esse, ac p̄hoc verum esse. Verum.n. nō addit supra præiacēs. Sed in hoc fallūtur minus perspicaces, quòd nō discernūt quid interfit inter videre propositā in fide esse vera, & videre propositā in fide vt attestata, seu credibilia esse vera. Multum enim refert referendo ad euidentiā. Nec discernit inter cognitionem certam ex euidētia re. cognitæ, & certā ex euidentia testimoniorū eius. Hæc.n. tantū distant, vt prima repugnet fidei: secunda aūt repugnet fidei testimoniis, sed non fidei rerum, quæ sunt attestatæ. Hæc aūt inferius, cū de fide angelorū tractabimus, clare eluceſcent. Et hoc sufficit ad discernendū inter ea, quæ sunt fidei in seipsis, & in rōne credibilis: quia scilicet simul possunt esse ab eodē credita secundum se, & visa in ratione credibilis.

¶ 2 Præt. Apostolus 1. ad Cor. 13. dicit. Videm⁹ nūc per speculum in ænigmate: & loquitur de cognitione fidei. ergo id qd creditur, videt.

¶ 3 Præt. Fides est quoddā spirituale lumē: sed sub quolibet lumine aliqd videt. ergo fides ē de reb⁹ visis.

¶ 4 Præt. Quilibet sensus, visus nominatur, vt Aug. dicit in libro* de verbis Dñi: sed fides est de auditis, secūdū illud ad Rom. 10. Fides ex auditu. ergo fides est de reb⁹ visis.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Hebr. 11. quòd Fides est argumentū nō apparētiū.

RESPON. Dicēdum, quòd fides importat assensum intellectus ad id quod creditur. Assentit autem intellectus alicui dupliciter. Vno modo, quia ad hoc mouet⁹ ab ipso obiecto, quod est per seipsum cognitum, sicut patet in principiis primis quorum est intellectus: vel est p̄ aliud cognitum, sicut patet de cōclusionibus, quarū est scientia. Alio modo intellectus assentit alicui, nō quia sufficiēter moueatur ab obiecto p̄prio, sed p̄ quandā electionem voluntarie declinās in vnā partē magis, q̄ in aliam. Et si quidē hæc sit cū dubitatiōe, & formidine alterius partis, erit opinio. Si aūt sit cū certitudine absque tali formidine, erit fides. Illa aūt videri dñr, q̄ per seipsum cognitum, sicut patet in principiis primis quorum est intellectus: vel est p̄ aliud cognitum, sicut patet de cōclusionibus, quarū est scientia. Alio modo intellectus assentit alicui, nō quia sufficiēter moueatur ab obiecto p̄prio, sed p̄ quandā electionem voluntarie declinās in vnā partē magis, q̄ in aliam. Et si quidē hæc sit cū dubitatiōe, & formidine alterius partis, erit opinio. Si aūt sit cū certitudine absque tali formidine, erit fides. Illa aūt videri dñr, q̄ per

¶ Ad obiecta in oppositum dicitur, quòd omnes virtuose credentes, si vocem propriam intelligunt, fatentur se videre credibilitatem, saltem ex parte credentis, vt dictum est. Qui autem credit ex leuitate, non virtuose credit, & ideo non obstat proposito. Videt aute Christiani credētes, credibilia esse ea, quæ sunt fidei, audientes a fide dignis, mundi scilicet conuersionē ad Christum pauperem per pauperes piscatores, idiotas, inter tot persecutiones, tormenta & mortes, & postmodum a tot doctissimis viris cū vitæ propriæ castigatione, mundiq̄ huius contemptu approbata, innumerisq; miraculis firmata. Et scito, quòd licet videre credibilitatem exigatur ad vere, & virtuose credendum, non sufficit tamen. Sunt enim multi, qui etsi videant aliquid esse credibile, non credunt tamen illud: vt patet de multis, qui viderunt Lazarum resuscitatem Lazarum, & tamen iuerunt ad nunciandum hoc persecutoribus ipsius, vt amplius persequerentur, vt fecerunt, vt patet Ioannis 11. Et ratio est, quia credere est actus non solius intellectus, sed etiā voluntatis. Hinc enim fit, vt videntes aliquid credibile, nolint credere illud. Sed quomodo credere sit voluntarium, inferius tractabitur. Nunc autem hoc prælibatum sit, vt pateat magis habitudo actus credendi vere, & virtuose ad euidentiam credibilitatis.

¶ Ad hoc dubium dicitur primo, q̄ author loquitur de videre, lato vocabulo: sed hoc iam exclusum est in præcedenti dubio, quia periret distinctio i hac litera facta, nisi uidere hic sumatur, vt incomposibile est actui credendi respectu eiusdem: quod est proprie loqui de videre.

¶ Dicitur secundo, quòd author loquitur de videre, quantum est ex parte habitus fidei infusæ: sed hoc ostenditur non cōsonare literæ, tripliciter. Primo, quia expresse in litera est sermo de illo qui credit, vt sic, & non ex parte habitus: vnde ratio assertur probans ex actu credendi, & non ex habitu, cum dicitur: Non enim crederet, nisi videret. Secundo, quia in litera causa visionis expresse assignatur ex extrinsecis, s., ppter miracula, vel aliquid huiusmodi, & non ex parte habitus. Tertio, quia in litera referatur tractanda visio ex parte habitus in tertio argumento, & illius responsione: & ibi tractatur ex parte habitus, vt patet in-

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli quarti, dubium occurrit duplex. Primo, quid intendat author per prima verba responsionis, scilicet lumen fidei facit videre ea, quæ creduntur: an quòd faciat videre ea sub communi ratione credibilis, an in particulari, an sub quadam alia ratione. Secundo, quantum valeat subiuncta ratio, cum dicitur. Sicut enim per alios habitus virtutum homo videt illud, quod est sibi conueniens secundum habitum illum: ita etiam per habitum fidei inclinatur mens hominis ad assentiendū his, q̄ conueniunt rectæ fidei, & non aliis.

¶ Occurrit siquidem hic duplex defectus. Primus est æquiuocatio de visione. Nam quilibet habitus virtutis facit videre sibi cōueniens, accipiendo ly, videre, pro apparere, iuxta illud Philosophi, Qualis unusquisque est, talis finis ei uidetur, idest, apparet. Casto enim apparet cōueniens abstinere ab illicito coitu: & abstinenti apparet cōueniens subtrahere superfluū cibū, & sic de

aliis. In proposito autem sermo est de uidere, vt importat euidentiam distinctam contra apparentiam firmæ adhæsionis. Secundus est, quia in litera proponitur, quòd lumen fidei facit videre, & transitur ad probandum non quòd facit videre, sed ꝙ facit assentire his, quæ sunt consona rectæ fidei, & non aliis. Valde nanque distant

D.610. iter se isti duo actꝰ, s. videre, & assentire, vt patet ex hoc, ꝙ assentire his, quæ sunt fidei, quilibet fidelis fatetur se intrepide: videre autē ex intrinseco lumine ea, quæ creduntꝰ, nullꝰ fatetꝰ, nisi maiori lumine, q̄ sit lumen fidei, illustretꝰ.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd author loquitur de videre ea, q̄ sunt fidei, sub cōmuni rōne credibilis, ita ꝙ

In cor. art. videre credibilitatē eorum conuenit fideli ex duplici capite, s. ex sensu fide digni testimonii, iuxta doctrinā respōsionis ad secūdum, & ex lumine fidei intus existēte, iuxta ꝓsentis rñsionis doctrinā. Et hanc esse mentē authoris patet ex hoc, ꝙ in sequēti artic. in respōsione ad primum dicitur, Per lumen fidei videtur esse credēda, vt dictum est, proculdubio hoc in loco. Vbi primo dicitur, quòd lumen fidei facit videre. Et iuxta eundem sensum inferius dicitur, quòd per donum intellectus intelligimus ea, quæ sunt fidei, esse credenda.

¶ Ad secundum dicitur, quòd neuter defectus hic accidit, sed argumentum sit a minori, & ab effectu. A minori quidē, quia ex I quo habitus virtutis perficientis partem appetitiuam facit occa sionaliter, hoc est, inclinando in id, quod cōuenit hominē videre, hoc est, euidentiam pratice habere eius, quod conuenit secūdum illum habitum, multo magis habitus fidei, qui est habitus virtutis in parte intellectiua, inclinando in sibi conueniens facit euidentiam sibi possibilem; quoniā perfectio partis intellectiuæ propinquior est, vt faciat euidentiam, quæ est propria perfectio intellectus, quàm perfectio partis appetitiuæ, ex qua tamen fit euidentia practica. Temperatus siquidem habet euidens iudicium practicum circa actus temperantiæ: & iustus circa actus iustitiæ, adeo vt 9. Ethic. ponatur vir bonus mensura humanorū actuū. Mensura autē sine certitudine euidentiæ nō est. Ab effectu aūt, quia ex hoc, quòd lumen fidei inclinat ad assensum discrete, hoc est, discernendo ea, quæ sunt fidei ab his, quæ non sunt fidei, putā, quòd Sol est maior toto orbe terrarum; & ab eis quæ sunt contraria fidei, vt sunt damnatæ hæreses: sicut quilibet vir K rutis habitus, ita inclinat in propria, quòd non in extranea, nec in contraria, inferetur, quòd sicut quilibet virtutis habitus parit euidentiam practicam: ita habitus fidei infusæ parit euidentiam proportionaliter, hoc est, non in alia potentia, aut ex actibus, sed vt habitus infusus præhabeat, & pariat in suo actu euidentiam sibi consonam, quæ iam explicata est, scilicet euidentiam credibilitatis eorum, quæ sunt fidei: ita quòd habitus fidei habet tres habitudines ad credenda. Prima est communis, quæ iam dicta est, quòd inclinat ita in sua credenda, quòd non in alia sine extranea, siue contraria. Secunda est, quòd facit euidentiam credibilitatis eorum, quæ sunt fidei. Tertia est, quòd facit assentire his, quæ sunt fidei. Et quòd fidei lumen natum sit causare in nobis visionem credibilitatis, probatur ex hoc, quòd lumen fidei est secundum suum genus perfectissimum, vtpote diuini ordinis; & talis visio non repugnat fidei secundum se, nec in nobis pro statu isto, sed ad perfectionem ipsius proculdubio pertinet. Oportet ergo huiusmodi perfectionem illi

F attribuere, & merito, vt credulitatis motus super visionis immobilitate firmetur, & imperfectio inuidentis actus a perfectione euidentis procedat secundum se. Et sic patet, quòd illud idem, quod in principio responsionis proponitur, probatur a posteriori per actum assensus discrete: quàmuis breuitatis causa cōclusio proposita, q̄ probatur, non repetatur in ꝓbatione.

Nec obstat huic doctrinæ, si nō oēs habentes habitū fidei, faceant se videre abitrinseco credibilitem, Tū quia multos actus exercentꝰ, & nesciūs eorum principia esse habitus in nobis existentes, quod maxime verū experimur de actibꝰ habituum in fusorum: Tum quia non oportet habitū infusum exire īomnem suum actum in quolibet subiecto in quo est, sed in eo tantum, qui est dispositus ad vtendū illo habitu ad talem actum. Non omnes autē credentes sunt dispositi ad fortiendam euidentiam ex habitu fidei, sed pfectiores tantum, & aliis sufficit euidentia ex fidedigno testimonio: quoniam euidentia credibilitatis est vt ratio assensus, ac per hoc pfectius est habere ex lumine fidei assensum, & rationem assensus, scilicet euidentiam, quàm habere assensum tantum: & ideo assensus omnibus communis est qualitercunque fidem habentibus: euidentia autem perfectioribus in fide conuenit. Similiter non obstat, si habitus fidei non facit euidentiam credibilitatis in puero baptizato, nutrito sine notitia eorum, quæ sunt fidei: quoniam intelligitur habitum fidei parere huiusmodi euidentiam quantum est ex se, & in subiecto dispositō. In hoc autem puero deest dispositio debita, scilicet propositio credendorum a Dei ministris. Est enim fides, quo ad perceptionem credendorum, ex auditu prædicatorum missorum a Deo, ut dicitur ad Romanos 10. Et propterea non est mirum, si talis puer nec euidentiam, nec assensum discrete ex habitu fidei infusæ eliceret.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum quintum.*

IN articu. 5. in responsione ad primum aduerte, quòd non dicit absolute, quòd fideles in hoc differunt ab infidelibus, quia uident, sed quia habent notitiam, inquantum per lumen fidei uidentur esse credenda: quod est dictu, habent notitiam quantum est ex parte luminis fidei, quod est natum facere, quòd videantur credenda. Et sic non oportet dicere, quòd quilibet fidelis habet de facto huiusmodi euidentiam ex lumine fidei: sed quòd habet illam, quantum est ex parte luminis fidei: quod est dictu, quòd habet lumen, vnde potest habere huiusmodi notitiam, & euidentiam.

¶ In eodem articulo in responsione ad secundum, dubium occurrit ex Scoto ad 23. distin. 3. sententiarum. Quia author duo contradictoria tenuit, scilicet quòd theologia nostra est vere scientia subalternata: & quòd fides, & scientia nō possunt esse de eodem. Cum enim credita sciamus per theologiam, & theologia sit vere scientia subalternata, sequitur ꝙ idem sit scitum, & creditum ab eodem simul. Nec potest soluere, inquit Scotus, hanc contradictionem, nisi dicendo, ꝙ in hoc loco author loquitur de scientia subalternante, & non subalternata.

¶ Ad hoc dubium breuiter dicitur, ꝙ author loquitur de scientia vniuersaliter, & non de subalternante tantum: & quòd in nullo sibi cōtradicit ꝓp duo. Primo, quia non sunt de eodē: quia fides

fides est de principiis theologiæ: ipsa vero theologia est de con A clusionibus ex ipsis principijs. Secundo, quia theologia nostra, licet secundum suam speciem sit scientia, non tamen est in statu scientiæ. Habet enim imperfectum statum: sicut perspectiua q̄ geometriq̄ secundum suam speciem est scientia subalternata: sed non peruenit adhuc ad perfectum statum scientiæ: & propterea nō facit scire nisi inchoatiue, & imperfecte, quia vt dicitur in primo Poster. Nō scit carens resolutione vsque ad principia euidentia sibi.

¶lib. 1. Posterior. text. vlt. com. 1. †Hom. 26. in Euang. 2 medio. Theologia ergo in nobis viatoribus est secundū se vere scia subalternata, non tñ in statu sciæ, quousque cōtinuetur cum *euidentia principiorum illius. Et ꝓptereа dato quòd sit de creditis, non sequitur aliqua contradictio, nec ꝙ fides, & scientia sint de eodē: quia hoc, scilicet ꝙ scientia & fides non possunt esse de eodē, intelligitur de scientia in statu scientiæ, & non de scientia in statu imperfecto.

Ar. præced. ¶ In responsione ad quartum eiusdem articuli, recole dicta ī prima secūdæ, & aduerte, quòd licet alia ratio sit de incōpossibilitate sciētiæ cum opinione, & cum fide, conuenit tamen in hoc omnis earum incōpossibilitatis ratio: quia .s. tenet se ex parte subiecti simpliciter, & nō secundū quid. Existimare nanque A esse, & nō existimare A esse, videre A esse, & non videre A esse, ex parte subiecti distinguūtur, & opponuntur. Et propterea incompossibilia sunt ī eodem subiecto simpliciter. Sic autē distinguuntur scientia, fides, & opinio. Nam sciēs videt A esse sic, quòd existimat impossibile aliter se habere. Opinans aliqualiter videt A esse, sed non ita quòd existimet impossibile aliter se habere. Credens autem licet existimet impossibile aliter se habere, nō tamen hoc habet ex euidentia, nec videt A esse. Dico autem subiecti simpliciter, ad excludendū subiectum secūdum quid, puta, Sortem vt geometram, vt sic dispositum, vt credenteim, & opinantem, & sic de aliis. Non n. distinctio horum in hoc consistit, quòd credens vt sic, non videat: vt opinās existimet possibile aliter se habere, vt sciens videat &c. Sed in hoc, quòd subiectum, de quo simpliciter, & absolute verificatur credere A esse, de eodem non potest simul verificari, scire A esse: & similiter de opinione & scitia. At si quis aliter diffinit voluerit hos terminos, non erit qō cum eo de re, sed de vocabulis, quam eis relinquo. Cū aūt audis differentiā inter opinātē, & scientem in existimando, vel non existimādo, impossibile aliter se habere, memento ꝙ quia bonum consurgit ex causa integra, malū autem ex particularibus defectibus: ideo ad hoc, ꝙ aliquis sit sciens, exigitur, quòd impossibile sit aliter se habere & secūdum se, & secundum existimationem nostram: sed ad hoc, quòd sit opinans, quicquid horū deficiat, sufficit. Si enim conclusiō, vel ratio secūdum se est impossibilis aliter se habere, & ab hoc nō penetratur quòd sit talis, opinans est. Et similiter si ratio, aut conclusio possibilis est aliter se habere, & iste putat, q̄ ipsa possibile sit aliter se habere, opinans est secūdum naturam sui status, aliunde nesciens obiecti fidei. Et hinc prouenit, quòd quotquot attulerūt rationes ad probandum, ꝙ non visum nō est ratio formalis obiecti fidei, nihil cō tra

¶4 Præt. Opinio plus distat a scientia, quàm fides, cum fides dicatur esse media inter opinionē, & scientiam: sed opinio, & sciētia possunt esse aliquo modo de eodē, vt dī in 1. *Poster. ergo ēt fides, & sciētia.

SED CONTRA est, quod Greg. dicit, † quòd apparentia non habēt fidem, sed agnitionem. Ea ergo, de quibus est fides, agnitionē non habent: sed ea, quæ sunt sicut scita, agnitionem habent. ergo de eis, q̄ sunt scita, non pōt esse fides.

RESPON. Dicendum, quòd omnis scientia habetur per aliqua principia per se nota, & per consequens visa: & ideo oportet quæcunq; sunt scita, aliquo modo esse visa. Non aūt est possibile, ꝙ idem ab eodem sit visum, & creditum, sicut supra * dictum est. Vnde etiā C impossibile est, ꝙ ab eodem idem sit scitum, & creditū. Potest tamē contingere, vt id quod est visum, vel scitum ab vno, sit creditum ab alio. Etenim quæ de Trinitate credimus, nos visuros speramus, secundum illud 1. ad Cor. 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: quam quidem visionem iam angeli habent. vnde qd nos credimus, illi vident. Et sic similiter potest contingere, vt id quod est visum, D vel scitum ab vno homine, etiā in statu viæ, sit ab alio creditum, qui hoc demonstratiue non nouit. Id tñ qd cōiter omnibus proponitur hominibus, vt credēdum, est cōiter non scitum. Et ista sunt, quæ simpliciter fidei subsunt: & ideo fides, & scientia non sunt de eodē.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd infideles, eorum quæ sunt fidei, ignorantiam habēt: quia nec vident, nec sciunt ea in seipsis, vt cognoscant ea esse credibilia: sed E per hūc modū fideles habent eorū notitiā, non quasi demonstratiue, sed inquantū ꝓ lumen fidei videntur esse credēda, vt dictū est.*

AD 2um dicendum, quòd rationes, quæ inducuntur a sanctis ad probandum ea, quæ sunt fidei, nō sunt demōstratiuæ, sed persuasiones quædam manifestantes nō esse impossibile, quod in fide proponitur: vel procedunt ex principijs fidei. .s. ex authoritatibus sacrę scripturæ, sicut dicit Dion. 2. cap. † de diui. no. Ex his autem principijs,

ita probatur aliquid apud fideles, sicut ēt ex pricipijs naturaliter notis probatur aliquid apud omnes. Vnde etiam Theologia sciētia est, vt in principio operis dictū est.* * p. p. q. 1. art. 2.

AD 3um dicendum, ꝙ ea, quæ demōstratiue probari possunt, inter credenda numerantur, non quia de ipsis simpliciter sit fides apud oēs, sed quia præexiguntur ad ea quæ sunt fidei, & oportet ea, saltē per fidem, præsupponi ab his, qui eorū demonstrationē non habent.

AD 4um dicendum, ꝙ sicut Philosophus ibidē dicit, †a diuersis hominibus de eodē omnino pōt haberi sciētia, & opinio, sicut & supra * dictum est de scientia & fide: sed ab vno & eodem potest haberi fides, & scientia de eodē secundum quid. .s. de subiecto, sed non secundum idem. Potest enim esse, ꝙ de vna & eadem re aliquis aliquid sciat, & aliquid aliud opinetur. Et sic de Deo pōt aliquis demōstratiue scire, ꝙ sit vnus, & credere, ꝙ sit trinus: sed de eodē^m^ fm idem non potest esse simul in vno homine scientia nec cum opinione, nec cum fide, alia tamē, & alia ratione. Scientia. n. cum opinione simul esse nō potest simpliciter de eodē: quia de ratione scientiæ est, D ꝙ id quod scitur, existimetur esse impossibile aliter se habere. De ratione aūt opinionis est, ꝙ id quod est opinatum, existimetur possibile aliter se habere: sed id qđ fide tenetur, propter fidei certitudinem existimatur etiam impossibile aliter se habere: sed ea ratione non pōt simul idem, & secūdum idem esse scitum, & creditum: quia scitum est visum, & creditum est nō visum, vt dictum est. *

ARTICVLVS VI.

Vtrum credibilia sint per certos articulos distinguenda.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd credibilia nō sint ꝓ certos articulos distinguenda. Eorum enim omnium, quæ in sacra Scriptura continentur, est fides habenda: sed illa non possunt reduci ad aliquem certum numerum propter sui multitudinem. ergo superfluum videtur articulos fidei distinguere.

¶2 Præt. Materialis distinctio cum

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum sextum.*

IN art. 6. responsione ad secūdum, aduerte, ꝙ cum dicitur. Ratio formalis ex parte nostri, .s. ex parte nostri, diminuit à ratione formali obiecti simpliciter: & propterea nō ualet argumentum. Non uisum est ratio formalis obiecti fidei ex parte nostri. ergo est ratio formalis obiecti fidei. Et hinc prouenit, quòd quotquot attulerūt rationes ad probandum, ꝙ non visum nō est ratio formalis obiecti fidei, nihil cō tra

In corp. ar. & art. præced.

3. d. 25. q. 1. art. 1. corp. & art. 2. ad 6. Et 1. cor. 15. princip.

era authorem nostrū cōcluserunt: quāuis ipsi forte crediderint contra eundē nostrū
Ar.1.huius quæst. authorem dicere, ac illius dicta penitus e medio tollere, oémque illis fidem detrahere. Quia.n.esse nō visum,est vere conditio obiecti fidei, ex parte obiecti se tenens,vt patet ex antedictis: oportet.n. creditum non esse visum a credente, & hæc conditio cōprehendit omnia credibilia,haberéque se ad ea,vt formale ad materiale,est siquidem talis credibiliū denominatio, quam oportet omnia induere, vt credibilis ratione habeant, vnde & in diffinitione fidei ab ipso Apostolo ponitur ad Hebr.11.ideo nonnulla ratio formalis est credibili, quòd credibilia sint, non tamen est absolute dicēda ratio formalis obiecti fidei. Vnde in re hac meminerint disputantes, ne proteruia sit in vocabulis,ex quo constat de re.

in infinitum fieri possit, est ab arte prętermittenda: sed formalis ratio obiecti credibilis est vna, & in diuisibilis,vt supra*dictum est,scilicet veritas prima, & sic secundū rationem formalem credibilia distingui non possunt. ergo prætermittenda est credibilium materialis distinctio per articulos.

¶ 3 Præt. Sicut a quibusdam dicitur,articulus est indiuisibilis veritas de Deo arctans nos ad credendum: sed credere est volūtarium, quia sicut Augustin. * dicit. Nullus credit,nisi volens.ergo videtur ꝙ inconuenienter distinguantur credibilia per articulos.

SED CONTRA est,quod Isidor⁹ dicit.Articulus est perceptio diuinæ veritatis tendēs in ipsam: sed perceptio diuinæ veritatis cōpetit nobis secundum distinctionem quandam: quæ enim in Deo vnū sunt, in nostro intellectu multiplicantur.ergo credibilia debent per articulos distingui.

RESPON. Dicendum, quòd nomen articuli ex Græco videtur esse deriuatum. Arthros enim in græco, quod in latino articulus dicitur,significat quādam coaptationem aliquarum partium distinctarum: & ideo particulæ corporis sibiinuicem coaptatæ dicuntur membrorum articuli. Et similiter in Grāmatica apud græcos dicuntur articuli quædam partes orationis coaptatæ alijs dictionibus ad exprimendum eorum genus, numerum, vel casum. Et similiter in Rhetorica articuli dicuntur quædam partium coaptationes. Dicit enim Tullius in 4. Rethoricæ, * quòd articulus dicitur cum singula verLi.4 ad Herēnium aliquātulum ante mediū lib. ba interuallis distinguuntur cæsa oratione, hoc modo, Acrimonia, voce, vultu aduersarios perterruisti. Vnde & credibilia fidei Christianæ dicuntur per articulos distingui, inquantum in quasdam partes diuiduntur habentes aliquam coaptationem adinuicem. Est autem obiectum fidei aliquid non visum circa diuina,vt supra*dictū est: & ideo vbi occurrit aliquid, Ar.4.huius quæst. speciali ratione non visum, ibi est specialis articulus. Vbi autem multa secundū eandem rationem sunt cognita, vel non cognita,ibi nō sunt articuli distinguendi.Sicut aliam difficultatem habet ad videdum, quòd Deus sit passus, & aliam quòd mortuus resurrexerit. Et ideo distinguitur articulus resurrectionis ab articulo passionis: sed quòd sit passus,mortuus,& sepultus, vnam & eandem difficultatem habent, ita quòd vno susceptо, non est difficile alia suscipere: & propter hoc,omnia hæc pertinent ad vnum articulum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliqua sunt credibilia, de quibus est fides secundum se: aliqua vero sunt credibilia, de quibus non est fides secundum se,sed solum in ordine ad alia: sicut etiā in alijs scientijs quædam proponuntur, vt per se intenta, & quædam ad manifestationem aliorū,Quia vero fides principaliter est de his, quæ videnda speramus in patria, secundum illud Hebr.11.Fides est substantia sperandarum rerum: ideo per se ad fidem pertinent illa, quę directe nos ordināt ad vitam æternam, sicut sunt tres personę omnipotentis Dei, mysterium incarnationis Christi,& alia huiusmodi.Et secundū ista distinguuntur articuli fidei.Quædam vero proponuntur in sacra scriptura vt credenda, non quasi principaliter intenta,sed ad prædictorum manifestationem: sicut quòd Abraham habuit duos filios, quòd ad tactum ossium Eliæi suscitatus est mortuus, & alia huiusmodi, quæ narrātur in Sacra scriptura in ordine ad manifestationem diuinæ maiestatis, vel incarnationis Christi: & secundum talia non oportet articulos distinguere.

AD 2ᵐ dicendū, ꝙ ratio formalis obiecti fidei potest accipi dupliciter. Vno modo ex parte ipsius rei creditæ: & sic ratio formalis omnium credibilium est vna, scilicet veritas prima: & ex hac parte articuli nō distinguuntur. Alio modo potest accipi ratio formalis credibilium ex parte nostri: & sic ratio formalis credibilis est, vt sit non visum:& ex hac parte articuli fidei distinguuntur, vt visum est. * In corp

AD 3ᵐ dicendum,quòd illa diffinitio datur de articulo magis secundum quandam etymologiam nominis, prout habet deriuationem latinam, quàm secundum eius ueram significationem, prout a græco deriuatur: unde non est magni ponderis. Potest tamen sic dici, quòd licet ad credendū necessitate coactionis nullus arctetur, cum credere sit uolūtarium; arctatur tamen necessitate finis, quia accedentem ad Deum oportet credere:& sine fide impossibile est placere Deo, ut Apostolus dicit Hebr. 11.

ARTICVLVS VII.

Vtrum articuli fidei secundum successionem temporum creuerint.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum septimum.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd articuli fidei non creuerint secundum temporum successionem. Quia, ut Apostolus dicit ad Hebræos. 11. Fides est substantia sperandarum rerum: sed omni tempore sunt eadem speranda. ergo omni tempore sunt eadem credenda.

¶ 2 Præt. In scientijs humanitus ordinatis per successionem temporum augmentum factum est propter defectum cognitionis in primis, qui scientias inuenerunt, ut patet per Philosophū in 2.* Metaphys. sed doctrina fidei non est inuenta humanitus, sed tradita a Deo: Dei.n. donum est,ut dicitur Ephesiorū 2. Cum ergo in Deum nullus defectus scientiæ cadat, uidetur ꝙ a principio cognitio credibilium fuerit perfecta, & quòd non creuerit secundum successionem temporum.

¶ 3 Præt. Operatio gratiæ non minus ordinate procedit, q̄ operatio naturę: sed natura semper initiū sumit a perfectis, ut Boetius dicit in lib. de * Cōsolatione. ergo ēt uidetur, ꝙ operatio gratiæ a perfectis

Infr. q.1 art.6.co. 3.di.25.q ar.2.q.1 1.Cor. principia

Lib.4. Metaph.a rex. 9. per multos textus tom. 3.

bus. Et hoc intellige saluo capitis excellentia in vtroque priori statu, scilicet naturæ,& legis, vt author inferius docet in quæst.174.ar. 6. Nam Abrahā doctus a Deo magis fuit, quàm posteriores vsque ad Moysen,sub quo status legis cœpit:& Moyses magis edoct⁹ a Deo fuit, q̄ reliqui vsque ad tempus gratiæ.

Glo.interlinearis,ibid. ¶ *In eiusdem articuli* responsione ad quartum aduerte, quòd ex alia rōne, quàm præcedente, author terminū ponit profectui fidei, scilicet ex consummatione gratiæ per Christum,& temporis plenitudine. Ex quo habes ꝙ posterum ordiné ante, & post Christū, scilicet, quòd ante Christum quanto priores,tanto minus edocti. Post Christū vero quāto priores, tanto doctiores. Et propterea in determinatione quæstionum fidei, standum é doctrinæ antiquorum, & sanctorum Patrū,quos illustratos credimus diuino lumine, & quo ad doctrinā, & quo ad vitam magis, quàm posteriorum, vbi discrepant posteriores ab illis. Ex hoc tamen non negamus, quin etiā post Christum vna ætas posterior habeat doctores in his, quæ sunt fidei,præstantiores alia quæ ætate anteriori, quāmuis non omni, puta, quòd in ætate anni millesimi fuerint doctiores doctores in fide, quàm in ætate anni octingentesimi: quia & si regulariter diuina doctrina procedat secundum propinquitatem ad Christum, non tamen alligata est illuminatio eius ad ordinem istum. Cuius signum est, quòd Moysen creditur eleuasse ad visionem diuinæ essentię,ad quem nullum posteriorum proximiorumque magis Christo,creditur eleuatum esse. Nunquā tamen fuerunt, aut erūt doctiores,quàm Apostoli, sicut nec perfectiores,vt patet

Hom. 6. in Ezec.a medio.

Lib.4. Metaph. a rex. per multos textus tom. 3.

initiū sumpserit: ita quòd illi qui primo tradiderunt fidem, perfectissime eam cognouerunt.

¶ 4 Præt. Sicut per Apostolos ad nos fides Christi peruenit, ita etiā in veteri testamēto per priores patres ad posteriores deuenit cognitio fidei,secundum illud Deuter. 32.Interroga patrem tuum,& annuntiabit tibi:sed Apostoli plenissime fuerūt instructi de mysterijs, acceperunt.n.sicut tempore prius, ita & ceteris abundantius, vt dicit glosſ. super illud Romano. 8.* Nos ipsi primitias spiritus habentes. ergo videtur quòd cognitio credibilium non creuerit per temporum successionem.

SED CONTRA est, ꝙ Greg. *dicit, ꝙ secundum incrementa temporū, creuit scientia sanctorū Patrum: & quanto viciniores aduentui Saluatoris fuerunt, tāto sacramenta salutis plenius perceperūt.

RESPON. Dicendum, ꝙ ita se habent in doctrina fidei articuli fidei, sicut principia per se nota in doctrina, quæ per rationem naturalem habetur, in quibus principijs ordo quidam inuenitur, vt quædam in alijs implicite contineantur: sicut omnia principia reducūtur ad hoc, sicut ad primum, Impossibile est simul affirmare, & negare, vt patet per Philosophum in 4. * Metaph. Et similiter omnes articuli implicite continentur in aliquib⁹ primis credibilibus .s. vt credatur Deus esse,& prouidentiā habere circa hominum salutem, secundum illud ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est: & ꝙ inquirentibus se, remunerator sit.In esse enim diuino includuntur omnia, quæ credimus in Deo ęternaliter existere, in quibus nostra beatitudo existit.In fide autem prouidentiæ includuntur omnia, quæ temporaliter a Deo dispensantur ad hominū salutem, quæ sunt via in beatitudinem.Et per hoc etiam modū aliorum subsistentium articulorum, quidam in alijs continentur, sicut in fide redemptionis humanę implicite continentur & incarnatio Chri,& ei⁹ passio,& oia hmōi. Sic ergo dicendum est, ꝙ quantum ad substantiam articulorum fidei, nō est factum eorum augmētum per temporū successionem: quia quæcunque posteriores crediderunt, continebantur in fide præcedentium Patrum, licet implicite. Sed quātum ad explicationem creuit numerus articulorum; quia quædam explicite cognita sunt a posterioribus, quæ a prioribus non cognoscebantur explicite. Vnde Dominus Moysi dicit Exo. 6. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: & nomen meum, Adonai, nō indicaui eis. Et Dauid dicit: Super senes intellexi. Et Apostolus dicit ad Ephe. 3. In alijs generationibus non est agnitum mysterium Christi, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius, & prophetis.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ semper fuerunt eadē sperāda apud hōies a Christo: quia tn ad hæc sperāda hoies non peruenerūt nisi per Christū, quanto a Christo fuerunt remotiores fm tempus, tanto a consecutione sperandorū longinquiores. Vnde Apostolus dicit ad Heb. 11. Iuxta fidē defuncti sunt oēs isti non acceptis repromissionibus, sed a longe eas respiciētes. Quāto aūt aliquid a longinquioribus videtur, tanto minus distincte videtur: & ideo bona speranda distinctius cognouerunt, qui fuerūt aduētui Christi vicini.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ profectus cognitionis dupliciter cōtingit. Vno modo ex parte docētis, qui in cognitione proficit, siue vnus, siue plures per temporū successionē: & ista est ratio augmenti in scientijs per naturę humanitus inuentis. Alio mō ex parte addiscentis, sicut magister qui nouit totā artem, nō statim a principio tradit eā discipulo, quia capere non posset, sed paulatim cōdescendens eius capacitati: & hac ratione profecerunt homines in cognitione fidei per temporum successionem. Vnde Apostolus ad Gala. 3. comparat statum veteris testamenti pueritiæ.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ ad generationem naturalem duæ causæ præexiguntur. s. agens, & materia. Secūdū ergo ordinē causæ agētis, naturaliter prius est, quod est perfectius, & sic natura a perfectis sumit exordiū: quia imperfecta non ducuntur ad perfectionem, nisi per aliqua perfecta præexistentia. Secundum vero ordinem causæ materialis prius est, quod est imperfectius: & fm hoc natura ꝓcedit ab imperfecto ad perfectū. In manifestatione aūt fidei Deus est sicut agens, qui habet perfectā scientiam ab æterno: homo aūt est sicut materia recipiens influxum Dei agentis: & ideo oportuit ꝙ ab imperfectis ad perfectum procederet cognitio fidei in hominibus. Et licet in hominibus quidā se habuerint per modū causæ agentis, quia fuerunt fidei doctores: tn manifestatio spiritus datur talibus ad vtilitatem cōem, vt dicitur 1. ad Corint. 12. Et ideo tantum dabatur Patribus, qui erant institutores fidei, de cognitione fidei, quantum oportebat pro tēpore illo populo tradi, vel nude, vel in figura.

AD 4ᵐ dicendū, ꝙ vltima consumatio gratiæ facta est per Christū: vnde & tēpus eius dicitur tēpus plenitudinis, ad Gala. 4. Et ideo illi, qui fuerunt propinquiores Christo, vel ante, sicut Ioannes baptista: vel post, sicut Apostoli, plenius mysteria fidei cognouerūt: quia & circa statū hominis hoc uidemus, ꝙ perfectio est in iuuentute, & tāto habet hō perfectiorē statū, uel ante, uel post, quanto est iuuentuti ꝓpinquior.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum articuli fidei conuenienter enumerentur.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum octauum.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝙ inconuenien-

2.di.25.q 1 ar.2. Et op. 3.cap.255. Et opus. 5. per tex. Et op.23.co.2

randos arbitrans, distinctionem illam famosam iuxta numerum Apostolorū prę termisit ea ratione, quia accidit articulis fidei, ꝙ ab vno, vel a pluribus sint. Et simile inuenies inferri de symboli nomine, quòd nō a collectorum pluralitate diffinitur, eadem ratione, quia scilicet, accidit symbolo pluralitas colligētium: in cuius signū Athanasius solus symbolum collegit.

*ar. 5. huius quæst.

*lib. 12. Meta text. ult. & præcedentibus, to. 3.

¶ In eodem octauo articulo in respōsione ad primum perspice tu qui omnem rationem putas demonstrationem, quòd author hic explicat, quod Philosophi non potuerunt naturali ratione inuestigare, quòd sol Deus sit colendus: & quæ de prouidentia, ac omnipotentia eius tenemus.

ter articuli fidei enumerentur. Ea. n. quę pñt ratione demonstratiua sciri, non pertinent ad fidem, vt apud hoīes sint credibilia, sicut supra* dictum est: sed Deum esse vnū potest esse scitum per demonstrationem. Vnde & Philosophus hoc in 12. Metaph. † probat, & multi alij philosophi ad hoc demonstratiōes induxerūt. ergo Deū esse vnū non dēt poni vnus articulus fidei.

¶ 2 Præt. Sicut de necessitate fidei est, quòd credamus Deum omnipotentem: ita etiam, quòd credamus eum omnia scientem, & omnibus prouidētem, & circa vtrunque horum aliqui errauerunt. debuit ergo inter articulos fidei fieri mentio de sapientia, & prouidentia diuina, sicut & de oipotentia.

¶ 3 Præt. Eadē est notitia Patris, & Filij, ſm illud Io. 14. Qui videt me, videt & Patrē. ergo vnus tm articulus debet esse de Patre, & Filio, & eadē ratione de Spiritusancto.

¶ 4 Præt. Persona Patris non est minor, quàm Filij, & Spiritussancti: sed plures articuli ponuntur circa personam Spiritussancti, & similiter circa personam Filij. ergo plures articuli debent poni circa personam Patris.

¶ 5 Præt. Sicuti personę Patris, & personæ Spiritussancti aliquid appropriatur, ita & personæ Filij ſm diuinitatē: sed in articulis fidei ponit aliqd opus appropriatū Patri. s. opus creationis, & similiter aliqd opus appropriatū Spiritui sancto. s. qđ locutus est per prophetas. ergo etiā inter articulos fidei debet aliquod opus appropriari Filio secundum diuinitatem.

¶ 6 Præt. Sacramentū Eucharistiæ hēt specialē difficultatē p multis articulis. ergo de eo debuit poni spālis articul⁹. Nō vr ergo ꝙ articuli sufficiēter enumerent.

SED IN CONTRARIVM est authoritas Ecclesiæ sic enumerantis.*

Dist. 23 ca. qui Episcopus. *ar. 6. ad 1.

RESPON. Dicendum, quòd, sicut dictum* est, illa per se pertinent ad fidem, quorū visione in vita æterna perfruemur, & per quæ ducemur ad vitam ęternā. Duo aūt nobis videnda proponūtur. s. occultum diuinitatis, cuius uisio nos beatos facit: & mysteriū humanitatis Christi, per quod in gloriam filiorum Dei accessum habemus, ut dicitur ad Ro. 5. Vnde dicitur Io. 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te Deum uerum, & quem misisti Iesum Christum. Et ideo prima distinctio credibilium est, ꝙ quędam pertinent ad maiestatem diuinitatis: quędam uero pertinent ad mysterium humanitatis Christi, quod est pietatis sacramentum, ut dicitur 1. ad Tim. 4. Circa maiestatem autem diuinitatis tria nobis credenda proponuntur. Primo quidē, unitas diuinitatis: & ad hoc pertinet primus articulus. Secundo, trinitas personarum: & de hoc sunt tres articuli ſm tres personas. Tertio uero proponuntur nobis opera diuinitatis propria, quorū primum pertinet ad esse naturæ: & sic proponitur nobis articulus creationis. Secundum uero pertinet ad esse gratiæ: & sic proponūtur nobis sub uno articulo omnia pertinentia ad sanctificationem humanam. Tertiū uero pertinet ad esse gloriæ: & sic proponitur nobis

aliūs articul⁹ de resurrectione carnis, & de uita æterna: & ita sunt septē articuli ad diuinitatē pertinentes.

Similiter etiam circa humanitatem Christi ponuntur septem articuli, quorum primus est de incarnatione, siue de conceptione Christi. Secundus, de natiuitate eius ex Virgine. Tertius, de passione eius, & morte, & sepultura. Quartus est de descensu ad inferos. Quintus est de resurrectione. Sextus, de ascensione. Septimus, de aduentu ad iudicium. Et sic in uniuerso sunt quatuordecim. Quidam tñ distinguunt duodecim articulos fidei, sex pertinentes ad diuinitatē, & sex pertinentes ad humanitatem. Tres. n. articulos trium personarum cōprehendunt sub uno: quia eadem est cognitio trium personarum. Articulum uero de opere glorificationis distinguunt in duos, scilicet, resurrectionem carnis, & gloriam animæ. Similiter articulā conceptionis, & natiuitatis coniungunt in unum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd multa per fidē tenemus de Deo, quæ naturali ratione inuestigare philosophi non potuerunt, puta, circa prouidentiam eius, & omnipotentiam, & quòd ipse solus sit colendus, quæ omnia cōtinentur sub articulo unitatis Dei.

AD 2^m dicendum, ꝙ ipsum nomen diuinitatis importat prouisionem quandam, vt in 1. lib.* dictum est. Potentia autem in habentibus intellectū non operatur, nisi secundum uoluntatem, & cognitionem: & ideo omnipotentia Dei includit quodammodo omnium scientiam, & prouidentiam. Non enim posset omnia, quæ uellet, in istis inferioribus agere, nisi ea cognosceret, & eorum prouidentiam haberet.

p.p. q.ij ar.8.

AD 3^m dicendum, quòd Patris, & Filij, & Spiritussancti est una cognitio quātum ad unitatem essentiæ, quæ pertinent ad primum articulum: quantum uero ad distinctionem personarum, quæ est per relationes originis, quodammodo in cognitione Patris includitur cognitio Filij. Non enim esset pater si filium non haberet, quorum nexus est Spiritussanctus: & quantum ad hoc bene moti sunt qui posuerunt vnum articulum trium personarū. Sed quia circa singulas personas sunt aliqua attendenda, circa quæ contingit esse errorem, quantum ad hoc de tribus personis possunt poni tres articuli. Arrius enim credidit Patrem omnipotentem, & æternum: sed non credidit Filiū coæqualem, & consubstantialem Patri: & ideo necessariū fuit apponere articulum de persona Filij, ad hoc determinandum. Et eadem ratione cōtra Macedonium necesse fuit ponere articulum tertium de persona Spiritussancti. Et similiter etiam cōceptio Christi, & natiuitas: & etiam resurrectio, & uita æterna secundum unam rationem possunt comprehendi sub uno articulo, inquantum ad unum ordinantur: & secundū aliam rationem possunt distingui, inquantum seorsum habent speciales difficultates.

AD 4^m dicendum, ꝙ Filio, & Spiritui sancto cōuenit mitti ad sanctificādam creaturā, circa qđ plurima credenda occurrunt: & ideo circa personā Filij, & Spiritussancti plures articuli multiplicantur, q̄ circa personā Patris, quę nunq̄ mittitur, ut in primo* dictū est.

p.p. q.ij ar.4.

AD 5^m dicendum, quòd sanctificatio creaturæ per gratiam, & cōsummatio per gloriam fit etiam per donum charitatis, quod appropriatur Spiritui sancto, & per donum sapiētiæ, qđ appropriatur Filio: & ideo utrunq; opus pertinet ad Filium, & ad Spiritumsanctum per appropriationem secūdū rationes diuersas.

AD 6^m dicēdum, ꝙ in sacramento Eucharistię duo possunt cōsiderari, Vnum. s. ꝙ sacramentū est, & hoc

habet

habet eandem rōnem cū alijs effectibus gratiæ sanctificātis. Aliud est, ꝙ miraculose ibi corpus Christi continetur, & sic concluditur sub omnipotentia, sicut & omnia alia miracula, quę omnipotētiæ attribuuntur.

Super Quæstionis primæ Articulum nonum, & decimū.

ARTICVLVS IX.

Vtrum conuenienter articuli fidei in symbolo ponantur.

§. 3. dist. 25 q. 2. art. 2. Et opus. 5. & 6.

IN artic. 9. & 10. simul aduerte diligenter, quòd author pro eodem computat authoritatē vniuersalis Ecclesiæ, generalis synodi, & Papæ, vt patet in vtroque argumēto ad oppositū. Et ratio est, quia Papa est pastor, & episcopus vniuersalis Ecclesiæ cū plenissima potestate.

AD NONVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ inconuenienter articuli fidei in symbolo ponātur. Sacra enim scriptura est regula fidei, cui nec addere, nec subtrahere licet. Dicitur enim Deut. 4. Nō addetis ad verbum quod vobis loquor, neque auferetis ab eo. ergo illicitum fuit aliud symbolum cōstituere, quasi regulam fidei, post sacram scripturam editam.

¶ 2 Præt. Sicut Apostolus dicit ad Ephes. 4. Vna est fides: sed symbolum est professio fidei. ergo inconuenienter traditur multiplex symbolum.

¶ 3 Præt. Confessio fidei, quæ in symbolo continetur, pertinet ad omnes fideles: sed nō omnibus fidelibus conuenit credere in Deum, sed solum illis, qui habēt fidem formatam. ergo inconuenienter symbolū fidei traditur sub hac forma verborū, Credo in vnū Deū.

¶ 4 Præt. Descensus ad inferos est vnus de articulis fidei, sicut supra* dictum est: sed in symbolo antiquorum Patrum non fit mentio de descensu ad inferos. ergo videtur insufficienter collectum.

Artic. 8.

¶ 5 Præt. Sicut Augustus.* dicit exponens illud Ioan. 14. Creditis in Deum, & in me credite. Petro aut Paulo credimus: sed non dicimur credere, nisi in Deum. cum ergo Ecclesia catholica sit pure aliquod creatū, videtur quòd inconuenienter dicatur. In vnam sanctam catholicam, & apostolicam Ecclesiam.

Tracta. 29. in Io. a medio tom. 9.

¶ 6 Præt. Symbolum ad hoc traditur, vt sit regula fidei: sed regula fidei debet omnibus proponi, & publice. quodlibet ergo symbolum deberet in Missa cantari, sicut symbolum Patrum. non videtur ergo esse conueniens editio articulorum fidei in symbolo.

SED CONTRA est, quòd Ecclesia vniuersalis non potest errare: quia Spiritussancto gubernatur, qui est spiritus veritatis. Hoc enim promisit Dominus discipulis Ioan. 16. dicens. Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: sed symbolum est authoritate vniuersalis Ecclesiæ editum. nihil ergo inconueniens in eo continetur.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut Apostolus dicit ad Heb. 11. Accedentem ad Deum oportet credere: credere aūt non pōt aliquis, nisi ei veritas, quam credat, proponatur. Et ideo necessariū fuit, fidei veritatem in vnū colligi, vt facilius posset omnibus ꝓponi, ne aliquis p ignorātiā fidei a veritate deficeret: & ab hmōi sniarū fidei collectione nomē Symboli est acceptum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ veritas fidei in sacra scriptura diffuse cōtinetur, & varijs modis, & in quibusdā obscure, ita ꝙ ad eliciendū fidei veritatē ex sacra scriptura requiritur longum studium & exercitiū, ad qđ non pñt peruenire oēs illi, quibus necessariū est cognoscere fidei veritatem, quorū pleriq; alijs negotijs occupati, studio vacare non pñt: & ideo fuit necessariū, vt ex sententijs sacræ scripturę aliquid manifestū summarie colligeretur, qđ proponeretur omnibus ad credendum, qđ quidem non est additum sacræ scripturæ, sed potius ex sacra scriptura sumptū.

AD 2^m dicendum, quòd in omnibus symbolis eadem fidei docetur veritas: sed ibi oportet populū diligentius instrui de fidei veritate, vbi errores insurgunt, ne fides simpliciū per hæreticos corrumpatur. Et hæc fuit causa, quare necesse fuit edere plura symbola, quæ in nullo alio differunt, nisi quòd in vno plenius explicantur, quæ in alio continentur implicite, secundum quod exigebat hæreticorum instantia.

AD 3^m dicendum, quòd confessio fidei traditur in symbolo, quasi ex persona totius Ecclesiæ, quæ per fidem vnitur: fides autem Ecclesiæ est fides formata. Talis enim fides inuenitur in omnibus illis, qui sunt numero, & merito de Ecclesia: & ideo confessio fidei in symbolo traditur, secundum quod conuenit fidei formatæ, vt etiam si qui fideles fidem formatam non habent, ad hanc formam pertingere studeant.

AD 4^m dicendum, quòd de descensu ad inferos nullus error erat exortus apud hæreticos: & ideo nō fuit necessarium aliquam explicationem circa hoc fieri, & propter hoc nō reiteratur in symbolo Patrum, sed supponitur tanquàm prædeterminatum in symbolo Apostolorum. Non enim symbolum sequens abolet præcedens, sed potius illud exponit, vt dictum est.*

In Solu. ad 2. huius ar.

AD 5^m dicendum, quòd si dicatur, In sanctam Ecclesiam catholicam, hoc est intelligendum secundum quod fides nostra refertur ad Spiritumsanctum, qui sanctificat Ecclesiā, vt sit sensus. Credo in Spiritumsanctum sanctificantem Ecclesiam: sed melius est, & secundum communiorem vsum, vt nō ponatur ibi, In, sed simpliciter dicatur, sanctam Ecclesiam catholicam: sicut etiam Leo papa dicit.

AD 6^m dicendum, quòd quia symbolum Patrum est declarativum symboli Apostolorum, & etiam fuit conditum fide iam manifestata, & Ecclesia pacem habente, propter hoc publice in Missa cantatur. Symbolum autem Apostolorum, quod tempore persecutionis editum fuit fide nondum publicata, occulte dicitur in Prima, & in Completorio, quasi cōtra tenebras errorum præteritorum, & futurorum.

ARTICVLVS X.

Vtrum ad summum Pontificem pertineat fidei symbolum ordinare.

Super Quæstionis primæ Articulum decimum.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd nō pertineat ad summū Pontificem fidei symbolum ordinare. Noua. n. editio symboli necessaria est propter explicationem articulorum fidei, sicut dictum est: * sed in veteri testamento articuli fidei magis, ac magis explicabantur secundū tempora successionem propter hoc, quòd veritas fidei magis manifestabatur secundum maiorem propinquitatem ad Christum, vt supra* dictum est. Cessante ergo tali causa in noua lege, nō debet fieri maior ac maior explicatio articulorum fidei. ergo non videtur ad authoritatē summi Pontificis pertinere noua editio symboli.

Infra q. 11. art. 2. ad 3. Et pos. q. 10 ar. 4. ad 13.

Ar. præced.

¶ 2 Præt. Illud quod est sub ana-

Art. 1. & 7. ad 1.

P apam

Papam in materia fidei non ligabit successores suos: & sic si huiusmodi successores tenerẽt contra determinationem huiusmodi, non essent hæretici: quod est inconueniens maximum: quia sic respectu eiusdem determinati ab Ecclesia, noti &c. vnus fidelis esset hæreticus, & alius non: & determinatio, quod est hæresis, non esset determinatio simpliciter, sed respectu aliquorum, scilicet qui non sunt Romani Pontifices.

¶ Dubium secundo occurrit circa rõnem subiectam in litera, scilicet quòd vnitas fidei seruari nó posset in tota Ecclesia, nisi quæstio exorta de fide determinetur per eum, qui toti Ecclesiæ præest, id est summum Pontificem. Hæc namque propositio in vltima sui parte non est vera: quoniam quæstio de fide exorta potest determinari per cõmunitatem Ecclesiæ, seu concilium generale. Comunitas enim Ecclesiæ præsidet toti Ecclesiæ, sicut communitas ciuitatis toti ciuitati, quia & princeps vices cõmunitatis gerit: & leges, & consuetudines ab ipsa multitudinis vnitate institutionem, & destitutionem sortiuntur. Et sic in litera dum a præsidente totius Ecclesiæ ad Papam descenditur, sophisma committit: quoniã ipsa Ecclesiæ communitas, quæ in concilio generali inuenitur præsidẽs, superior est, & ad eam spectat finalis determinatio de fide, vtpote quæ errare non potest.

¶ Ad horum breuem intelligentiam, quoniam in tractatu speciali de authoritate Papæ, & concilii hæc tractauimus, sciendum est, q̃ quia Papatus in hoc differt a cæteris humanis principatibus, quòd reliqui ab ipsa multitudine originem & potestatem habent: Multitudo nanque cessante violentia fraudeque, de iure naturæ libera est, & constituit sibi caput cum illa potestate, quæ multitudini videtur: Papatus autem non est ab Ecclesia, sed a Deo immediate: ita quòd nec ab Ecclesia ortum habet, nec potestatem tam principaliter, quàm ministeraliter. Iesus Christus nanque verus Deus non per Ecclesiæ, aut Apostolorũ ministerium medium, sed per seipsum immediate Papatum creauit & Papam, cum dixit Petro, Pasce oues meas, Ioannis vltimo. Et ex hoc sequitur, quòd Papa Ecclesiæ præsidet sic, vt non solum singula mẽbra, sed ipsa communitas Ecclesiæ, subsint Papæ. Per hoc enim solum communitati multitudinis supra principem potestas reseruatur, quia ab ipsa multitudine principatus & princeps dependet. Hoc autem in Papatu, & Papa locum nõ habere iam patet. Solus igitur Papa præest toti Ecclesiæ, & non econuerso, vt congregatio Cõstantiensis, vnius tantũ obediẽtiæ, sine suo Papa dubio tempore schismatis vsurpans in se vniuersalem Ecclesiam, quam nec simpliciter, nec secundum præsentem tũc Ecclesiæ statum repræsentabat, decreuisse videtur: propter quæ nõ est decretis illis curandum. In cuius signum quicquid etiam ab omnibus obedientiis simul sede vacante ibi statutum postmodum est, tanquàm essent supra Papam, nullum habuit effectum hactenus, nisi schisma iam bis inde ortũ, scilicet semel sub Eugenio quarto, & iterum sub Iulio secundo. Et tandẽ semper oportuit oẽs succumbere, & subiicere se Romano Pontifici, ipsa veritate & Ecclesia catholica cogente. Et nunquàm Romanus Põtifex succubuit, numquàm ab Ecclesia derelictus est, quia nunquàm illis decretis fuit subditus. Et de schismatis quidem primi termino tota Ecclesia testatur in adoratione Nicolai quinti, qui successit immediate defuncto Eugenio. Ex eo enim, quòd superstitem Felicem, qui a Basilien. concilio constitutus fuerat Papa, deposito atque combusto Eugenio in sua statua, non recognouit Ecclesia in Papam, etiam defuncto Eugenio, sed Nicolaũ a Cardinalibus electũ, superstite (vt dictum est) Felice, adorauit, notorie testata est Concilium nó esse supra Papam, cõcilium nihil posse cõtra Papam certum, & indubitatum, ac catholicũ. In termino quoque secũdi schismatis vniuersalis Ecclesia item multipliciter testata est. Nam licet fuerit indictum prius conciliabulũ Pisanum cõtra Papam Iulium, authoritate cõcilii Constantiẽ. in capitulo, Frequẽs, a multis Cardinalibus & inchoatum, adeo vt processerit vsque ad suspensionem Iulii, vidimus tamen sub Leone decimo, qui viuit & regnat, omnes mundi principes, prælatos, & Ecclesias cõcilio Lateranensi, quod adhuc durat, adhæ-

* In concil. Chalced. actiõe 4. paulo ante epist. Cyrilli ad Nestorium.

themate interdictũ ab vniuersali Ecclesia, nõ subest potestati hominis alicuius: sed noua Symboli editio interdicta est sub anathemate authoritate vltis Ecclesiæ. Dicit. n. in gestis primę Ephesinæ synodi,* quòd perlecto Symbolo Nicenę synodi, decreuit sancta synodus alia fidem nulli licere proferre, vel cõscribere, vel cõponere præter diffinitum a sanctis Patribus, qui in Nicena congregati sunt cum Spiritusancto: & subditur anathematis pœna. & idem etiam reiteratur in gestis Chalcedonẽsis synodi. ergo videtur quòd non pertineat ad authoritatẽ summi Pontificis noua editio Symboli.

¶ 3 Præt. Athanasius* non fuit summus Pontifex, sed Alexandrinus patriarcha: & tamen Symbolum constituit, q̃d in Ecclesia cantatur. ergo nó magis uidetur pertinere editio Symboli ad summũ Pontificem, quàm ad alios.

SED CONTRA est, q̃ editio Symboli facta est in synodo generali: sed hmõi synodus authoritate solius summi Pontificis põt cõgregari, ut hꝫ in Decret. dist. 17. ergo editio Symboli ad authoritatẽ summi Pontificis pertinet.

* In arg. 1. huius arti.

Athanasius Symbolum illud fidei constituit, q̃d incipit: Quicunq; vult salvus esse.

Habetur 2. q. 6. ca. Oppressus.

Dist. 17. h decret. cap. Nec licuit & cap. Multis, & in ti bus prioribus ca. eisdem dist.

seipsum, & successores, & diffinit irrevocabiliter, eo quòd sine pœnitentia sunt dona Dei, vt dicitur ad Romanos 11. Et ratio est, quia in his Papa excedit seipsum: sicut Dauid in excedendo seipsum, se & omnes vere iudicauit mendaces dicens, Ego dixi, in excessu meo, omnis homo mẽdax. Talia autem sunt ea, quæ sunt fidei, quòd scilicet Papa nõ ex sola papatus authoritate, sed ex papatu, vt substat diuinæ assistentiæ, ad Ecclesiæ fidem veram docendam diffinit iudicialiter in materia fidei excedens seipsum: & propterea determinat nõ respectu horum, sed simpliciter & irrevocabiliter, ac ligat se, & alios.

RESPON. Dicendum, q̃d sicut supra* dictum est, noua editio Symboli necessaria est ad vitandum insurgẽres errores. Ad illius ergo authoritatem pertinet editio Symboli, ad cuius authoritatẽ ptinet finaliter determinare ea, quæ sunt fidei, vt ab omnibus inconcussa fide teneantur: hoc aũt pertinet authoritatem summi Pontificis, ad quem maiores & difficiliores Ecclesiæ quæstiones referũtur, vt dicitur in Decret. distinct.* 43. Vnde & Dominus Luc. 22. Petro dixit, quem summum Pontificem constituit, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando cõuersus confirma fratres tuos. Et huius ratio est: quia vna fides debet esse totius Ecclesiæ, secundum illud 1. ad Corinth. 1. Id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: quod seruari non posset, nisi quæstio fidei de fide exorta determinetur p eũ, qui toti Ecclesiæ præest, vt sic eius sententia a tota Ecclesia firmiter teneatur: & iõ ad sũ authoritatẽ summi Pontificis pertinet noua editio Symboli, sicut & oĩa alia quę pertinent ad totã Ecclesiam, vt congregare synodũ generalem, & alia hmõi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in doctrina Christi, & Apostolorũ veritas fidei est sufficienter explicata: sed quia peruersi homines apostolicam doctrinam, & cæteras doctrinas, & scripturas peruertũt ad sui ipsorum perditionem, sicut dicitur 2. Pet. vlt. ideo necessaria fuit temporibus præcedentibus explicatio fidei contra insurgentes errores.

AD 2ᵐ dicendum, quòd prohibitio, & sententia synodi se extendit ad priuatas personas, quarum nõ est determinare de fide. Nõ enim per huiusmodi sententiam synodi generalis ablata est potestas sequenti synodo nouam editionem Symboli facere, nõ quidem aliam fidem continentem, sed eandem magis expositam. Sic enim quælibet synodus obseruauit, vt sequens synodus aliquid exponeret supra id, quod precedens synodus exposuerat propter necessitatem alicuius hæresis insurgẽtis. Vnde pertinet ad summum Pontificem, cuius authoritate synodus congregatur, & eius sententia confirmatur.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ Athanasius non cõposuit manifestationem fidei per modũ Symboli, sed magis per modum cuiusdam doctrinæ, vt ex ipso modo loquendi apparet: sed quia integram fidei veritatem eius doctrina breuiter continebat, authoritate summi Pontificis est recepta, vt quasi regula fidei habeatur.

QVAESTIO II.

De actu fidei, in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actu fidei. Et primo, de actu interiori. Secundo, de actu exteriori.

Circa primum quæruntur decem.

¶ Primo, Quid sit credere, q̃d est actus interior fidei.

¶ Secundo, Quot modis dicatur.

¶ Tertio, Vtrum credere aliquid supra rationem naturalem, sit necessarium ad salutem.

¶ Quarto, Vtrum credere ea, ad quæ ratio naturalis peruenire potest, sit necessarium.

¶ Quinto, Vtrum sit necessarium ad salutem credere aliqua explicite.

¶ Sexto, Vtrũ ad credẽdũ explicite, oẽs æquali teneant.

¶ Septimo, Vtrum habere fidem explicitam de Christo, semper sit necessarium ad salutem.

¶ Octauo, Vtrum credere Trinitatem explicite, sit de necessitate salutis.

¶ Nono, Vtrum actus fidei sit meritorius.

¶ Decimo, Vtrũ ratio humana diminuat meritũ fidei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum credere sit cum assensione cogitare.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd credere non sit cum assensione cogitare. Cogitatio enim importat quandam inquisitionem. dicitur enim cogitare, quasi simul coagitare: sed Dam. dicit in 4. lib.* quòd fides est non inquisitus consensus. ergo cogitare non pertinet ad actum fidei. 3. dist. 23. q. 2. art. 2. q. 1 Et veri. q. 4. ar. 1. Lib. 4. Ortho. fidei, cap. 12. *q. 4. art. 2.

¶ 2 Præt. Fides in ratione ponitur, vt infra* dicetur: sed cogitare est actus cogitatiuæ potẽtiæ, quæ pertinet ad partem sensitiuam, vt in primo* dictum est. ergo cogitatio ad fidem non pertinet. *p. p. q. 78. art. 4.

¶ 3 Præt. Credere est actus intellectus, quia eius obiectum est verũ: sed assentire non videtur esse actus intellectus, sed voluntatis, sicut & consentire, vt supra* dictũ est. ergo credere non est cũ assensione cogitare. *p. 2. q. 15. art. 1. ad 3.

SED IN CONTRARIVM est, quòd Augst. sic diffinit credere, in lib.* de Prædestinatione sanctorum. Cap. 2. parũ ante medium tom. 7.

RESPON. Dicendum, q̃ cogitare tripliciter sumi potest. Vno modo, cõiter pro qualicunq; actuali consideratione intellectus, sicut Aug. dicit in 14.* de Trinitate. Hanc nunc dico intelligentiam, quã intelligimus cogitantes. Alio modo, dicitur cogitare magis proprie consideratio intellectus, quæ est cum quadam inquisitione, antequàm perueniatur ad perfectionem intellectus per certitudinem visionis: & secundum hoc Aug. dicit 15.* de Trini. q̃ Dei filius non cogitatio dicitur, sed verbum Dei dicitur. Cogitatio quippe nostra perueniens ad id, quod scimus, atq; inde formata, verbum nostrum est: & ideo verbum Dei sine cogitatione debet intelligi, non aliquid habens formabile, quod possit esse informe: & secundum hoc cogitatio proprie dicitur motus animi deliberantis, nondum perfecti per plenam visionem veritatis. Sed quia talis motus potest esse vel animi deliberãtis circa intẽtiones vniuersales, quod pertinet ad intellectiuam partem: vel circa intẽtiones particulares, quod pertinet ad partem sensitiuam: ideo cogitare secundo modo sumitur p actu intellectus deliberãtis: tertio modo, pro actu virtutis cogitatiuæ. Si ergo cogitare sumatur cõiter secundum primum modum, sic hoc q̃d dicitur cum assensione cogitare, non dicit totã rationem eius, quod est credere. Nam per hunc modum etiam qui considerat ea quæ scit, vel intelligit, cum assensione cogitat. Si vero sumatur Cogitare secundo modo, sic in hoc intelligitur tota ratio huiꝰ actus, qui est credere. Actuum enim ad intellectum pertinentium, quidam habent firmam assensionem absq; tali cogitatione, sicut cum aliquis considerat ea quæ scit, vel intelligit: talis enim consideratio iam est formata, Lib. 14. ca. 7. a medio. tom. 3. Lib. 15. ca. 16. in principio. tom. 3.

mata. Quidam vero actus intellectus habent quidem cognitionem informem absque firma assensione, siue in neutram partem declinent, sicut accidit dubitãti: siue in vnam partem magis declinent, sed tenentur aliquo leui signo, sicut accidit suspicanti: siue vni parti adhæreant, tñ cũ formidine alterius, qđ accidit opinanti: sed actus iste, qui est credere habet firmã adhæsionem ad vnam partem, in quo conuenit credens cũ sciente, & intelligente: & tñ eius cognitio nõ est perfecta per maximam visionem, in quo conuenit cum dubitante, suspicante, & opinante: & sic proprium est credentis, vt cum assensu cogitet. & propter hoc distinguitur iste actus, qui est credere, ab omnibus actibus intellectus, qui sunt circa verum, vel falsum. D. 610

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fides non habet inquisitionem rationis naturalis demonstrantis id, quod creditur: habet tamen inquisitionem quandam eorum, per quę inducitur homo ad credendum, puta, quia sunt dicta a Deo, & miraculis confirmata.

AD 2m dicendum, quòd cogitare, non sumitur hic prout est actus cogitatiuæ virtutis, sed prout pertinet ad intellectum, vt* dictum est. In corp. ar.

AD 3m dicendum, q intellectus credentis determinatur ad vnum non per rõnem, sed per voluntatem: & ideo assensus hic accipitur pro actu intellectus, secundum quòd a voluntate determinatur ad vnum.

¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum secundum.*

IN 3. dist. 23. q. 2. ar. 2. quæst. 2. Et veri. q. 14. art. 7. ad 7. Et Ioan. 9. lec 3. Et Roma. 4. ar. 2 q. 2. omisso primo, Durandus occurrit in 3. sententia dist. 23. q. 4. ar. 3. reprehẽdens dictum hic in respõsione ad primũ, scilicet, quòd hi tres actus sunt vnus. Inquit enim, q licet credere Deo, & credere Deũ, sint vnus actus, credere tamẽ in Deum sunt duo actus: q a duobus est habitibus, scilicet fide, & charitate, & significat credendo, & amãdo ire in Deum.

¶ Ad hoc facile respõdetur, quòd quia actus imperatus nõ multiplicatur secundum rem ad multiplicationem principiorũ eius, sed vnus & idẽ numero actus a multis ẽ simul virtutibus, vt iejunare est actus vnus a temperãtia simul & obedientia, & charitate, & sic de aliis, ió credere in Deum, cum sit actus fidei a charitate imperatus, vnius numero (secũdũ rem est, quamuis a multis proueniat habitibus. Et quoniam actus elicitus ab vno, & imperatus ab altero habitu, multiplex est secũdum relationem ad multos habitus & obiecti rationes: ideo multi actus apparent, & in multos actus resoluitur eius ratio, seu expositio. Et propterea dicitur, quòd credere i Deũ, est amãdo &c. Secundũ tamen veritatem & proprietatem loquendo, dicẽdum est, quòd huiusmodi actus ẽ multiplex, non multi, eo q claudit in se vim plurium actuum, & non constituitur ex illis vnũ aggregatũ. Denominatione siquidẽ relatiua actus ab actu imperante formatur, vt i prima Secundæ dictum est. Tract. 29. medio. to. 9 Et ser. 61. de verb. domi. to. 10.

¶ In respõsione ad tertium eiusdem articuli secũdi, aduerte, q de Deo dupliciter loqui possumus. Vno modo ex parte ipsius Dei: & sic cũ sit omnino simplicissima res, non põt partĩ vere, & partim falsẽ cognosci, sed error fallitatis cõsistit i nõ attingẽdo ipm. Qui. n. putat Deum non esse omnipotẽtem, & putat ipsum esse actum purũ, sapienté &c. quicquid intelligit per has affirmationes, non est illa res, quæ est Deus secundum rem, sed repræsentatus illi sic putanti: quia tm re illa nõ differt totum, & aliquid, ac q hoc non totum, & nihil æquiualent: & consequenter qui in aliquo illius fallitur, nihil illius intelligit. Alio modo ex parte nostri, idest, de Deo secundum q nobis repræsentat. Et sic, quia sub multis rationibus repræsentatur, contingit aliqua enuntiatione errare, & aliqua vere sentire de Deo, ut patet. Author autem in litera loquitur de errore circa diuina ex parte ipsius Dei absolute: & ideo dicit, q infideles non uere credunt Deum. D. 91.

¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum tertium.*

IN arti. 3. eiusdẽ q. dubiũ primo occurrit circa fundamẽtum assumptum in corpore articuli, scilicet, q in omnibus naturis ordinatis inuenitur, quòd ad perfectionem naturæ inferioris duo concurrunt. Vnum quod est secundum proprium motum: aliud quod est secundum motum superioris naturæ. Aut enim author intendit loqui de concursu illo, quo supremum infimi attigit infimum supremi, & quo secundum diuinã sapientiam fines primorum iungũtur principiis secundorum, prout homo in sui supremo participat intelligere, quod est angelis proprium. Etsi licet propositio credatur vera, nihil tamen probat ad propositum: quia concursus iste duorum motuum non est per additionẽ aliquam supra naturam inferiorem, sed per hoc, quòd natura inferior est id, quod est quo ad propria sibi, totaliter: quo ad propria vero superiori, participatiue tantum, & imperfecte, vtrunque tamen est secundum simplicem essentiam suam, ex qua manat motus vterque. Concursus autem naturæ rationalis, & diuinæ per fidem, fit per aliquam rem supernaturalem superadditam naturæ rationali. Aut author intendit de concursu alio, quo natura superior mouet per suam actionem inferiorem, vt litera sonat: & sic propositio assumpta est falsa, quoniam vniuersalis est, & non probatur, nisi in aqua, & sphæris cælestibus aliis a prima. Habet enim instantiã in terra, & in prima sphæra cælesti, & in mistis, in quibus nulla apparentia verificandi hanc propositionem relucet. Art. prag. 1. art. 4. dentia ad Q. 1. art. Q. 1. art. Q. 1. art. Li. 9. tex. 22. com. p. p. q. & 12. q. art. 1.

¶ Dubium secundo est circa Minorẽ, scilicet, Natura rõnalis inquantum cognoscit vniuersalem boni, & entis rationem, habet immediatum ordinem ad vniuersale essendi principium. Natura siquidem rationalis potest dupliciter sumi, scilicet secundum esse, & secundum operari operatione immanente, scilicet cognitione, & appetitione. Et hoc adhuc dupliciter sumi potest. Primo absolute: secundo secundum hanc, vel illam rationem. Et quòd secundum esse quidem immediate sit a Deo per creationem, in primo libro ostensum fatemur. Et similiter, quòd secundum intellectum, & voluntatem immediate beatificet a Deo, superius monstratum est. Sed quòd secundum hanc specialem rationem, seu ex hac, scilicet inquantum cognoscit entis & boni vniuersalem rationem, habeat immediatum ordinem ad vniuersale essendi principium, non apparet: quoniam ex vniuersali in prædicando ad vniuersale in essendo proceditur. 3. dist. 1 art. 3. q. Et 1. cõ Et lib. 3. 118. & Et veri 14. art. 1

¶ Dubium tertio Nouitiorum est circa aliam subsumptam in eiusdem rationis progressu propositionem, scilicet quòd ad Dei visionem homo pertingere nõ potest, nisi per modum discessionis a Deo doctore: hoc enim falsum esse constat ex eo, quòd pueri baptizati perueniant ad illam distantes absque disciplina. Et ipse Iesus Christus, secundum quòd homo, habuit illam absque disciplina actuali, & habituali, quia statim beatus absque fide fuit.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd propositio illa assumpta sumitur secundo modo, & intelligitur de naturis, quæ sunt primo ptes vniuersi, quæ sunt solæ incorruptibiles, elementa. s. corpora cælestia, & intellectualia, in cuius signum in his tantum author quasi inductiue eam manifestauit: et ob hoc cessat obiectio de mistis. De terra autem dicitur, quòd ad terræ perfectionem duo concurrunt, alterum secundũ proprium motum, scilicet quies in centro: alterum secundum motionẽ actiuã cælestis corporis in eã, scilicet germinatio vegetabilium, & animalium, quæ pertinere ad perfectionẽ terræ sacra scriptura testatur dicens. Igitur perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum. Ad id autem quod de primo cælo obiicitur, aliter dicendum est theologice, & aliter physice. Nam ponendo cælum empyreum totum lucidũ, & plenũ angelis &c. satis patet perfectionem illius ex ornatu angelorum, & corporum glorificatorum compleri. Non egrediendo autem limites notorum nobis ex lumine naturali, dicitur, quòd primi mobilis perfectio cõsurgit ex duobus, quorum alterũ ex propria manat natura, scilicet motus de eodem ad idem in tot horis: alterũ ex actione superioris est naturæ, scilicet sempiternitas motus per se primo, vt in quæstione, quam de hoc olim fecimus, ostensum est. Et sic manet solida maxima inducta in litera. q. 3. art. 2.

¶ Ad secundum dubium dicitur, q ly inquantum, in proposito tenetur specificatiue, & intendit author, quòd licet natura rationalis ordinetur a Deo non immediate, sed mediante natura intellectuali superiori, quia illuminatur per angelos: inquantum tamen natura nostra rationalis attingit ad verum, & bonũ absolute, oportet ad Deum immediate ordinari, quia verum & bonum absolute in solo Deo est, vt in quæst. 2. secundi libri dictum fuit. Et si diligentius perspexerit, percipies authorem in hac specificatione tria simul fecisse, dum & determinat secundũ quam rationẽ de homine loquitur, scilicet secundum quòd est capax boni vniuersalis. (Hanc enim capacitatẽ sonat cognoscere vniuersalem boni & entis rõnem. Qui. n. vniuersalem boni rationẽ cognoscit, naturã necesse ẽ habeat illius capacẽ s̃m intellectiuã, & appetitiuã partẽ, licet remote.) Et docet maximã passumptam

ARTICVLVS II.

Vtrũ conuenienter distinguantur actus fidei per hoc, quod est, credere Deo, credere Deum, & credere in Deum.

AD SECVNDVM sic procedit. Vt q inconuenienter distinguãtur actus fidei p hoc, qđ est, credere Deo, credere Deũ, & credere in Deũ. Vnius. n. habitus vnus est actus: sed fides est vnus habitus, cũ sit vna virtus. ergo incõuenienter ponuntur plures actus fidei.

¶ 2 Præt. Id quod est commune omni actui fidei, non debet poni vt particularis actus fidei: sed credere Deo inuenitur communiter in quolibet actu fidei, quia fides innititur primæ veritati. ergo videtur q incõuenienter distinguatur a quibusdã aliis actibus fidei.

¶ 3 Præt. Id quod conuenit etiam non fidelibus, nõ potest poni inter fidei actus: sed credere Deũ esse, conuenit etiã infidelibus. ergo non debet poni inter actus fidei.

¶ 4 Præt. Moueri in finem pertinet ad volũtarem, cuius obiectum est bonum, & finis: sed credere non est actus uolũtatis, sed intellectus. ergo nõ debet poni differẽtia vna eius, quod est credere in Deum, quod importat motum in finem.

SED CONTRA est, quòd Aug. hanc distinctionem ponit in libro de uerbis Domini, & super Ioan.*

RESPON. Dicendum, q actus cuiuslibet potẽtiæ, uel habitus accipitur secundum ordinem potẽtiæ, uel habitus ad suum obiectũ. Obiectum autem fidei potest tripliciter considerari. Cũ enim credere ad intellectũ pertineat, put est a voluntate motus ad assentiẽdum, ut dictum est, * potest obiectũ fidei accipi uel ex parte ipsius intellectus, vel ex parte uolũtatis intellectum mouentis. Si quidem ex parte intellectus, sic in subiecto fidei duo possunt cõsiderari, sicut supra * dictum est, quorum unũ est materiale obiectum fidei. Et sic ponitur actus fidei credere Deo: quia, sicut supra dictum* est, nihil proponitur nobis ad credendum: nisi secundum quod ad Deum pertinet. Aliud autem est formalis ratio obiecti, quod est sicut mediũ, propter quod tali credibili assentitur. Et sic proponitur actus fidei credere Deum: quia, sicut supra* dictum est, formale obiectũ fidei est ueritas prima, cui inhæret homo, ut propter eam creditis assentiat. Si uero cõsideretur tertio modo obiectum fidei, secundum q intellectus est motus a uoluntate, sic ponitur actus fidei credere in Deum. Veritas enim prima ad uoluntatem referrur, secundum quòd habet rationem finis.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd per ista tria non designantur diuersi actus fidei, sed unus & idem actus habens diuersam relationem ad fidei obiectum. Et per hoc patet respõsio ad secundum.

AD 3m dicendum, quòd credere Deum non cõuenit infidelibus sub ea ratione, qua ponitur actus fidei. Non enim credũt Deũ esse sub his conditionibus, quas fides determinat, & ideo nec uere Deum credunt: quia, ut Philosophus dixit 9. Metap. In simplicibus defectus cognitionis est solũ in non attingendo totaliter.

AD 4m dicendum, q sicut supra* dictum est, uoluntas mouet intellectum, & alias vires animę in finem: & secundum hoc ponitur actus fidei credere in Deum.

ARTICVLVS III.

Vtrum credere aliquid supra rationem naturalẽ, sit necessarium ad salutem.

AD TERTIVM Sic procedit. Videtur quòd credere nõ sit necessariũ ad salutem. Ad salutem. n. & perfectionẽ cuiuslibet rei ea sufficere uidentur, quæ conueniunt ei secundum suam naturam: sed ea quæ sunt fidei excedunt naturalem hominis rationẽ. cum sint non apparentia, vt supra * dictum est. ergo credere non videtur necessarium esse ad salutem.

¶ 2 Præt. Periculose homo assentit illis, in quibus non potest iudicare, vtrum illud quod ei proponitur, sit verum, vel falsum, secundum illud Iob. 12. Nonne auris verba diiudicat? sed tale iudicium homo habere non potest in his, quæ sunt fidei, quia homo non potest ea resoluere in principia prima, per quæ de omnibus iudicamus. ergo periculosum est talibus fidem adhibere. credere ergo non est necessarium ad salutem.

¶ 3 Præt. Salus hominis in Deo consistit, secundum illud Psal. 36. Salus autẽ iustorum a Domino: sed inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius & diuinitas, vt dicitur Roma. 1. Quæ autẽ conspiciuntur, intellectu non creduntur. ergo non est necessarium ad salutem, vt homo aliqua credat.

SED CONTRA est, quod dicitur Heb. 10. Sine fide impossibile est placere Deo.

RESPON. Dicendum, quòd in omnibus naturis ordinatis inuenitur, quòd ad perfectionem naturæ inferioris duo concurrunt. Vnum quidem, quod est secundũ proprium motũ. Aliud autẽ qđ est s̃m motum superioris naturæ: sicut aqua secundum motum proprium mouetur ad centrum, secundum autem motum Lunæ mouetur circa centrum secundum fluxum, & refluxum. Similiter etiam orbes planetarum mouentur propriis motibus ab Occidente in Orientem: motu autem primi orbis ab Oriente in Occidentem. Sola autem natura rationalis creata habet immediatum ordinem ad Deum: quia ceteræ creaturæ non attingunt ad aliquid vniuersale, sed solum ad aliquid particulare, participates diuinam bonitatem, vel in essendo tantum, sicut inanimata, vel etiam in viuendo, & cognoscendo singularia, sicut plantæ, & animalia. Natura autem rationalis inquantum cognoscit vniuersalem boni, & entis rationem, habet immediatum ordinem ad vniuersale essendi principium. Perfectio ergo rationalis creaturæ non solum consistit in eo, quod ei competit secundum suam naturam, sed in eo etiam quod ei attribuitur ex quadam supernaturali perfectione diuinæ bonitatis. Vnde & supra* dictum est, quòd vltima beatitudo hominis consistit in quadam supernaturali Dei visione, ad quam quidem visionem homo pertingere non potest, nisi per modum addiscentis a Deo doctore, secundum illud Ioan. 6. Omnis qui audit a Patre, & didicit, venit ad me. Huius autem disciplinæ sit homo particeps non statim, sed successiue secundum modum suæ naturæ. Omnis autem talis addiscens oportet quòd credat ad hoc, quòd ad perfectam scientiam perueniat, sicut etiam Philosophus dicit, quòd oportet addiscentem credere. Vnde ad hoc, quòd homo perueniat ad perfectam visionem beatitudinis, præexigitur quòd credat Deo, tãquã discipulus magistro docẽti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia natura hominis dependet a superiori natura, ad eius perfectionem d. 91. D. 628.

sumptam de immediatis intelligi, & immediatum ordinem inter illa non esse exigendum, nisi secundum aliquid. Sic enim omnes inferiores sphæras ad primum mobile, aquam ad Lunam, & terram ad cæleste corpus, immediatum ordinem habere opinandum est, quamuis multum distent. Et similiter natura rationalis vt capax est ipsius boni vniuersalis, quod in solo Deo est, immediatum ordinem habet ad vniuersale essendi principium, vt ad obiectum, finẽ, & mouens. Nihil n. mouere potest ad talẽ finẽ, & tale obiectum, nisi ipse Deus, qui est vniuersale essendi principium. Et in hoc, quia communicat natura nostra rationalis cum natura intellectuali angelorum, vtrãq; immediate ad Deum oportet ordinem habere secundum triplicem rationem explicatam. s. vt mouẽtem, vt finem, & obiectum.

In corp.ar.

¶ Ad tertium dubiũ dicitur, q̃ sermo litteræ est de pertingentibus ad visionẽ Dei per actus proprios. Pueri autẽ, licet per disciplinam fidei habitualis, non tamen per proprios actus, sed Iesu Christi meritum: ipsa autem Christi anima ex vnione personali ad verbum quasi naturali concomitantia, visione diuina perfusa est. Vnde Author attendens, quòd visio Dei est perfectio suprema intellectus, & non est innata, vt visio principiorum: neque per inuentionem acquisibilis, vt visio conclusionum scitarum per sectionem non sufficit cognitio naturalis, sed requiritur quædam supernaturalis, vt supra* dictum est.

3.di.24.ar. 3.q.1. Et 1. contra c. 4. Et ueri. q. 14.arti. 10. cor. Et Boe. Tri. q. 3.ar. 1.

Ad 2m dicendum, quòd sicut homo per naturale lumen intellectus assentit principijs: ita homo virtuosus per habitum fidei habet rectum iudicium de his, quæ conueniunt illi virtuti. Et hoc modo etiam per lumen fidei diuinitus infusum homini, homo assentit his, quæ sunt fidei, non autem contrarijs. Et ideo nihil periculi, vel damnationis ineſt his, qui sunt in Christo Iesu, ab ipso illuminati p̃ fidẽ.

Ad 3m dicendum, quòd inuisibilia Dei altiori modo, quantum ad plura, peipit fides, quàm ratio naturalis ex creaturis in Deũ procedens. Vnde dicitur Eccle. 3. Plurima super sensum hominis ostensa sunt tibi.

Articvlvs IIII.

Vtrum credere ea, quæ ratione naturali probari possint, sit necessarium.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur quòd ea, quæ ratione naturali probari possunt, non sit necessarium credere. In operibus enim Dei nihil superfluum inuenitur, multo minus q̃ in operibus naturæ: sed ad id, qđ per vnũ potest fieri, superfluè apponitur aliud. ergo ea, quæ per naturalem rationem cognosci possunt, superfluum esset per fidem accipere.

I

Patet secundo, q̃ optima ratio ad hoc allata fuerit ab authore in litera, arguẽdo a conditionibus naturalib⁹ creaturarũ, quæ adeo est probabilis, vt necessaria appareat. Patet tertio, q̃ iuste exigitur a rationalibus creaturis, quòd credant supernaturalia, & operentur conformia supernaturalibus. Par namque est iustitiæ ratio, vt exigantur opera conformia supernaturali naturæ, ad quam accitæ sunt per gratiam, vt exigantur opera conformia naturæ rationali, quã naturaliter habent. Nam quia naturam rationalẽ habent, iuste exigitur, vt operentur conformiter ad illam, & vitent difformia ab illa. Et eadem ratione, quia consortium diuinæ naturæ habent ex Dei munere, iuste exigitur, vt operentur conformia diuino consortio, & vitent quæcunque contraria sunt illi. Et quoniam credere reuelata a Deo est vnum istorum, quoniam est via ad perfectionem diuini consortii: ideo necessarium est credere, & damnabile est non credere. Et propterea in litera concluditur, q̃ est necessarium ad salutem.

¶ 2 Præt. Ea necesse est credere, de quibus est fides: sed non est de eodem scientia & fides, vt supra * habitum est. Cum ergo scientia sit de omnibus illis, quæ naturali ratione cognosci possunt, videtur quòd non oporteat credere ea, quæ per naturalem rationem probantur.

*Q.2 & 5.

G

¶ 3 Præt. Omnia scibilia videntur esse vnius rationis. si ergo quædam eorum proponuntur homini vt credenda, pari ratione omnia huiusmodi necesse esset credere: hoc autem est falsum. non ergo ea, quæ per naturalẽ rationẽ cognosci possunt, necesse est credere.

Sed contra est, quia necesse est Deum credere esse vnum, & incorporeum, quæ naturali ratione a Philosophis probantur.

H

Respon. Dicendum, quòd necessarium est homini accipere per modum fidei non solum ea, quæ sunt supra rationem, sed etiam ea, quæ per rationem cognosci possunt. Et hoc propter tria. Primo quidem, vt citius homo ad veritatis diuinæ cognitionem perueniat. Scientia enim, ad quã pertinet probare Deum esse, & alia huiusmodi de Deo, vltimo hominibus addiscenda proponitur, præsuppositis multis alijs scitijs. Et sic non nisi post multum tempus vitæ suæ, homo ad Dei cognitionem perueniret. Secundo, vt cognitio Dei sit communior. Multi enim in studio scientiæ proficere non possunt, vel propter hebetudinem ingenij, vel propter

I

trariis: quàmuis non cum euidentia nostra circa particulare credibile, sicut facit habitus principiorum. Et propter hoc si sumatur ex parte nostri, contingit fluctuare vsque ad exclusionem habitus fidei.

¶ In respõsione ad secundum in eodem articulo aduerte, q̃ fidelis dupliciter cõsiderari potest. Primo ex parte habitus fidei: secundo ex parte ipsius habentis dictum lumen fidei. Si considerẽtur ex parte habit⁹, sic tutus est, quia tale lumen quantum est ex se, inclinat in vere credibilia, & dissentire facit a cõ-

1.d.33.ar. 5.cor. Et 3. d.25.q 2. & ar.2.q.3. Et veri q. 14.ar. 11.

ℂ *Super Quæstionis secundæ Articulum quartum.*

In articulo 4. nota Nouitie, q̃ postquàm monstratum est, necessarium esse credere particulariter, quærendum restabat, an sit necessariũ credere talia, puta, scibilia: & sic, puta explicite & vt in sequentibus fit.

¶ In responsione ad primum eiusdem quarti articuli, dubium Nouitiorum occurrit: quia Deus, vel natura defecisse videtur in necessariis naturalibus, si vera est præsens litera. Nam in litera dicitur, quòd inuestigatio rationis naturalis non sufficit humano generi ad cognitionem diuinorum, quæ naturaliter sciri possunt. Si enim non sufficit, constat quòd deficit a naturalibus.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ratio naturalis ad naturalia huiusmodi sufficit, & non sufficit humano gẽneri, diuersimode considerando humanum genus. Si enim sit sermo de humano genere secundum singulos homines, constat quòd ratio naturalis nõ sufficit ad huiusmodi, vt patet in multis ineptis, & mulieribus, & propter multas occupationes rationabiles. Si autem loquamur de ge-

de genere humano secundum ipsius communitatem: sic dicendum est, quòd ratio naturalis sufficit ad hæc. Distributum quippe est, vt hi ad contemplationem sapientiæ, illi ad agriculturam, alii ad alia nati sint: sicq; vt humano generi ratio sufficiat ad hoc, quòd sapientia, ceteraq; adsint, quàmuis non omnia singulis. Et quoniam author de cognitione diuinorum necessaria humano generi secundum singulos loquebatur, quia singuli singillatim saluãdi, vel damnãdi sunt: ideo verum dixit, quòd ratio naturalis humano generi, non sufficit ad cognitionem diuinorum scibilium. Et ideo eorum fides nõ superflua, sed necessaria est valde multis.

A

¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum quintum.*

In articu. 5. eiusdem secundæ q̃st. aduertendum est diligenter. Primo, q̃ author adæquat obiectum per se fidei, obiecto beatifico: ita quòd ea, quę principaliter hic credim⁹, sunt illa, quæ in patria visuros speramus. Et hic, & in artic. 6. q. 1. dictum est ex apostolo. Fides est sperandarum substantia rerum.

3.1.ar.5.

¶ Notandum est secundo, quòd inter principaliter credenda, & intra per se obiectũ fidei author computat mysteriũ incarnationis Verbi & articulos fidei, vt patet in hoc & p̃dicto articulo.

¶ Ex quibus scito tertio, quòd nascitur dubium, quo pacto hæc possint esse simul vera. Nam obiectum beatificum est solus Deus trinus, & vnus. Et cõsequenter mysteriũ incarnationis, sicut extra obiectum beatificum, ita est extra obiectum fidei: ac per hoc ex hac ratione non est de explicite credẽdis, nec de pertinentibus ad actum beatificum, & sic tota hæc ratio ruit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd tam mysteriũ incarnationis, vt distinguitur a Deo, q̃ quicquid creaturæ in articulis fidei inuenitur, potest considerari dupliciter. Primo, secundum se: Secundo, vt Dei, vel in Deo, vel ad Deum, & huiusmodi. Si loquamur de istis secundum se, sic nec ad fidei obiectum, nec ad beatitudinis obiectum spectant: quoniam Deus vtriusque est obiectum formale, & materiale, vt in primo articulo dictum fuit. Si vero loquimur de istis, vt sunt Dei, sic cadunt sub obiecto, & actu beatifico, & similiter obiecto, & actu fidei. Quamuis enim solus Deus visus beatum faciat, ipse tamen visus non solum absolute, sed vt huius, vel illius ratio magis beat, nõ propter illa alia visa, vt Augustinus dicit in quinto Confessionum, sed propter Deum magis visum. Sic ergo dicendum est, quòd beatificum obiectũ, & fidei, idem est, & quòd in Verbo videbimus veritatẽ incarnationis, & articulorum fidei. Et cum Scotus in 4. distinct. 10. quæst. 9. contra hæc arguere videtur: quia beatus non distinguitur a non beato, nisi videndo obiectum beatificum, vt est obiectum beatificum, & ea quæ includuntur in ipso, vt est obiectum beatificum, facile respondetur, Quòd veritas articulorum fidei claudit in obiecto beatifico: quoniam claudit in Deo, vt supernaturalium (de quibus est fides) causa & ratione: sicut veritas naturalium, de quibus est scientia, claditur in Deo, vt naturalium causa, & ratione. Et propterea, sicut ad fidem, non spectat sub his speciebus esse corpus Christi, sed sub speciebus rite consecratis: ita etiam ad actum beatificum spectat videre corpus Christi esse in speciebus rite cõsecratis: Et similiter gratiam conferri per sacramenta dispositis: sed hęc sunt extra præsens propositum, propter Scoti tamen verba dicta.

B

Lib.1.c.34. 35. & 36. to.4.

p.2. q.60. ar.5.

C

D

E

Primo, quia obiectum beatificum est Deus, vt est obiectum fruitionis, & dilectionis, vt dictum est. Et ideo ad illum actum non requiritur, vt Deus sit obiectum fidei, vel vt ea, quæ sunt fidei, sint obiecta beatifica. Secundo, quia obiectum beatificum est obiectum totius beatitudinis obiectiuæ, & obiectum totius beatitudinis obiectiuæ est obiectum totius beatitudinis formalis. Et ideo ad illum actum requiritur, vt Deus sit obiectum fidei, vel vt ea, quæ sunt fidei, sint obiecta beatifica. Tertio, quia obiectum beatificum est obiectum totius beatitudinis obiectiuæ, & obiectum totius beatitudinis obiectiuæ est obiectum totius beatitudinis formalis. Et ideo ad illum actum requiritur, vt Deus sit obiectum fidei, vel vt ea, quæ sunt fidei, sint obiecta beatifica.

Ad primvm ergo dicendum, quòd inuestigatio naturalis rationis, nõ sufficit humano generi ad cognitionem diuinorum, etiam q̃ ratione ostendi possunt: & ideo non est superfluũ, vt talia credant.

C

Ad 2m dicendum, q̃ de eodem non potest esse scientia, & fides apud eundem: sed id quod est ab vno scitum, potest esse ab alio creditum, vt supra* dictum est.

Ad 3m dicendum, q̃ si omnia scibilia cõueniant in ratione scientię, non tamen cõueniunt in hoc, q̃ æqualiter ordinent ad beatitudinem: & ideo non æqualiter omnia proponuntur, vt credenda.

D

Articvlvs V.

Vtrum homo teneatur ad credendum aliquid explicite.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur quòd non teneatur homo ad credendum aliquid explicite. Nullus enim tenetur ad id, quod non est in eius potestate: sed credere aliquid explicite, non est in hominis potestate. Dicitur enim Roman. 10. Quomodo credent in illum, quẽ non audierunt? quomodo audient sine prædicante? quomodo autem prædicabunt nisi mittãtur? ergo credere aliquid explicite homo non tenetur.

E

¶ 2 Præt. Sicut per fidem ordinamur in Deum, ita etiam per charitatem: sed ad seruandum præcepta charitatis homo non tenetur, sed sufficit sola præparatio animi, sicut patet in illo præcepto Domini, quod ponitur Matth. 5. Si q̃s percusserit te in vna maxilla, præbe ei & aliã, & in aliis cõsimilib⁹, vt Augustinus * exponit in lib. de sermone Dñi in mõte. ergo etiã nõ tenetur hõ explicite aliqd credere, sed sufficit quòd habeat animum præparatum ad credendum ea, quæ a Deo proponuntur.

¶ 3 Præt. Bonum fidei in quadam obedientia consistit, sm illud Ro. 1. Ad obediendum fidei in omnibus gẽtibus: sed ad virtutem obedientię nõ requiritur, q̃ hõ aliqua determinata præcepta obseruet, sed sufficit q̃ habeat promptũ animum ad credendũ, sm illud Psal. 118. Paratus sum, & non sum turbatus vt custodiã mandata tua. ergo vñ, q̃ etad fidem sufficiat, q̃ homo habeat promptum animum ad credendum ea, quæ ei diuinitus proponi possunt absque hoc, quod explicite aliquid credat.

Sed contra est, quòd dicitur ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est & quòd inquirentibus se, remunerator sit.

Respon. Dicẽdũ, q̃ pcepta legis, q̃ hõ tenetur implere, dantur de actibus virtutum, qui sunt via perueniendi ad salutem. Actus autem virtutis, sicut supra* dictũ est, sumitur sm habitudinem habitus ad obiectum. Sed in obiecto cuiuslibet virtutis duo possunt considerari. s. id quod proprie, & p se est obiectũ virtutis, quod necessarium est in omni actu virtutis: & iterum id quod est per accidens, siue consequenter se habet ad propriam rationem obiecti: sicut ad obiectum fortitudinis proprie & per se pertinet sustinere pericula mortis, & aggredi hostes cum periculo propter bonum cõmune: sed quòd homo armetur, vel ensẽ percutiat in bello iusto, aut aliquid huiusmodi faciat, reducitur quidem ad obiectum fortitudinis, sed per accidens. Determinatio ergo virtuosi actus ad proprium, & per se obiectum virtutis est sub necessitate præcepti, sicut & ipse virtutis actus: sed determinatio actus virtuosi ad ea quæ accidentaliter, vel secundario se habent ad proprium, & per se virtutis obiectum, non cadũt sub necessitate præcepti, nisi pro loco & tem-

pore. Dicendum est ergo, quòd fidei obiectum per se est id, per quod homo beatus [d] efficitur, vt supra dictum est, * Per accidens autem, aut secundario se habent ad obiectum virtutis omnia, quæ in sacra scriptura diuinitus tradita continentur, sicut quòd Abraham habuit duos filios, quòd Dauid fuit filius Isai, & alia huiusmodi. Quantum ergo ad prima credibilia, quæ [d] sunt articuli fidei, tenetur homo explicite credere, sicut & tenetur habere fidem. Quantum autem ad alia credibilia, non tenetur homo explicite credere, sed solum implicite, vel in præparatione animi, inquantū paratus est credere q̃quid diuina scriptura cõtinet: sed tunc solũ huiusmodi tenet explicite credere, q̃n hoc ei cõstiterit in doctrina fidei cõtineri.

D. 606. q. 1. ar. 8.

D. 420

Ad primvm ergo dicendum, quòd si in potestate hominis esse dicatur aliquid excluso auxilio gratiæ, sic ad multa tenetur homo, ad quæ non potest sine gratia præparante, sicut ad diligendum Deum, & proximum: & similiter ad credẽdum articulos fidei. Sed tamen hoc potest cum auxilio gratiæ, quod quidem auxilium quibuscunque diuinitus datur, misericordi ter datur: quibus aũt non datur, ex iustitia non datur in pœnam præcedentis peccati, & saltem originalis peccati, vt Aug * dicit in li. de correptione, & gratia.

Ex c. 5. & 6. colligit. to. 7.

Ad 2[m] dicendum, quòd homo tenetur ad determinate diligendum ea diligibilia, quæ sunt proprie, & p se charitatis obiecta. s. Deus, & proximus: sed obiectio procedit de illis præceptis charitatis, quæ quasi consequenter pertinent ad obiectum charitatis.

Ad 3[m] dicendum, quòd virtus obedientiæ proprie in voluntate consistit: & ideo ad actum obedientiæ sufficit promptitudo voluntatis subiectæ præcipiẽti, quæ est proprie, & per se obiectũ obedientiæ: sed hoc præceptum, vel illud, per accidens, vel consequenter se habẽt ad proprium, & per se obiectum obedientię.

Articvlvs VI.

Vtrum omnes æqualiter teneantur ad habendum fidem explicitam.

3. d. 25. q. 2. ar. 1. q. 2. 3. & 4. Et 4. di. 24. q. 1. ar. 3. q. 2. Et ver. q. 14. ar. 11.

*Art. præc.

In articulo sexto eiusdẽm quæstionis, nota in responsione ad secundum tu, qui in patria hæreticorum, Christi partes agis, q̃d simplices vt mulieres, idiotę, & huiusmodi, si seducti errant absq; pertinacia in subtilitatibus fidei, quòd non incurrũt hæreticorum culpã, aut pœnas.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli nota duo. Primo, quòd humana cognitio non est regula fidei, sed diuina doctrina: ac per hoc quàmuis vniuersalis Ecclesiæ cognitio fidei non possit errare, non tamen ipsa est fidei regula, sed doctrina diuina cui innititur: & qui libet fidei siue maiorum, siue Ecclesiæ innitens, nihil aliud facit, quàm quòd doctrinę diuinę innititur: cum hac tamen differentia, vt author dicit, quia fidei maiorũ, puta, episcoporum, vel doctorum Ecclesię, homo inniti potest bene, & male. Bene quidem, absolute eis innitendo: Male autem, innitẽdo eis etiam si contra Ecclesiam tenerent. Ipsi autem vniuersali Ecclesiæ, non potest homo male inniti: quia promissum est illi indefectibilis veritas doctrinæ diuinæ in his, quæ sunt fidei.

¶ Nota secundo, q̃ author, quasi synonyme vtit vniuersalis Ecclesiæ, & Petri nominibus. Quia Petri in se, & successoribus suis fides, est fides, quam tenetur Ecclesia tota suscipere. Et est sermo, nõ de fide illius hominis, qui succedit Petro, sed de fide successoris, vt diffinitiue docet quid in Ecclesia tenendũ de fide. Christus enim nunquàm permisit, aut permittet eum sic errare, non proper se, sed propter Ecclesiam vniuersalẽ, quæ tenetur sententiã illius sequi.

Sed contra est, quod dicitur Iob 1. quòd boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos: quia videlicet minores, qui significantur per asinos, debent in credendis cohærere maioribus, qui per boues significantur, vt Greg.* exponit in 2. Moral.

Respon. Dicendum, quòd explicatio credendorum fit per reuelationem diuinã. Credibilia enim naturalem rationem excedunt. Reuelatio autem diuina ordine quodam ad inferiores peruenit per superiores, sicut ad homines per angelos: & ad inferiores angelos per superiores, vt patet per Diony.* in cęlesti hierar. Et ideo pari ratione explicatio fidei oportet quòd p̃ueniat ad inferiores homines per maiores: & ideo sicut superiores angeli, qui inferiores illuminant, habent pleniorem notitiam de rebus diuinis, quàm inferiores, vt dicit * Dionysi. 12. cap. cælest. hierar. ita etiam superiores homines, ad quos pertinet alios erudire, tenentur habere pleniorem notitiam de credendis, & magis explicite credere.

Ad primvm ergo dicendum, quòd explicatio credendorum non æqualiter quantum ad omnes, est de necessitate salutis, quia plura tenentur explicite credere maiores, qui habẽt officium alios instruendi, quàm alij.

Ad 2[m] dicendum, quòd simplices non sunt examinãdi de subtilitatibus fidei, nisi quando habetur suspicio, quòd sint ab hæreticis deprauati, qui in his, quę ad subtilitatem fidei pertinẽt, solent fidem simplicium deprauare. Si tamen inueniuntur non pertinaciter puersæ doctrinæ adhærere, si in talibus ex simplicitate deficiant, nõ eis imputat.

Ad 3[m] dicendum, q̃ minores non habent fidẽ implicitam in fide maiorum: nisi quatenus maiores adhærent doctrinæ diuinæ. Vnde & Apostolus dicit 1. ad Corint. 4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Vnde humana cognitio nõ fit regula fidei, sed veritas diuina, a qua si aliqui maiorum deficiant, non p̃iudicat fidei simplicium, qui eos rectam fidem habere credunt: nisi pertinaciter eorum erroribus in particulari adhæreant contra vniuersalis Ecclesiæ fidem, q̃ non potest deficere, Domino dicente Luc. 22. Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua.

Articvlvs VII.

Vtrum explicite credere mysterium incarnationis Christi, sit de necessitate salutis apud omnes.

3. d. 25. q. 2. ar. 2. q. 3. & 4. d. 2. ar. 2. cor. Et Heb. 10. fi. Ar. p. p. q. ar. 1.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur quòd credere explicite mysteriũ incarnationis Christi non sit de necessitate salutis apud oẽs. Non. n. tenetur homo explicite credere ea, quæ angeli ignorãt, quia explicatio fidei fit per reuelationẽ diuinam, quæ peruenit ad hoẽs mediantibus angelis, vt* dictũ est: sed

sed etiam angeli mysterium incarnationis ignorauerunt: vnde quærebant in Psal. 23. Quis est iste rex gloriæ? Et in Isa. Quis est iste, q̃ venit de Edõ? vt Dionys.† exponit. cap. 7. cælest. hierarc. ergo ad credẽdũ explicite mysteriũ incarnationis Christi hoies nõ tenebant.

† Cap. 7. Caelest. hierarc. a medio. Lib. 2. circa p.

¶ 2 Præt. Constat beatum Ioannem baptistam de maioribus fuisse, & propinquissimum Christo, de quo Dominus dicit Matth. 11. Inter natos mulierum nullus maior eo surrexit: sed Ioannes baptista nõ videtur incarnationis Christi mysterium explicite cognouisse, cum a Christo quęsierit. Tu es qui venturus es, an alium expectamus? vt habetur Matth. 11. ergo non tenebantur etiam maiores ad habendum explicitam fidem de Christo.

¶ 3 Præt. Multi Gentilium adepti sunt salutem per ministerium angelorum, vt Dionys. dicit 9. cap. cæle. hierarc.* sed Gentiles non habuerunt fidem de Christo nec explicitam, nec implicitam, vt videtur, quia nulla eis reuelatio facta fuit. ergo videtur quòd credere explicite incarnationis Christi mysterium, nõ fuerit omnibus necessarium ad salutem.

Ca. 9. a medio: & cap. 4. paulo ante medium.

cap. 4.

Sed contra est, quod Aug. dicit in lib. de correptione, & gratia. Illa fides sana est, qua credim[o] nullum hominẽ siue maioris, siue paruæ ætatis liberari a contagio mortis, & obligatione peccati, nisi per vnũ mediatorem Dei, & hominum Iesum Christum.

Habetur in epist. 157. non remote a principio, tom. 2. cap. 11. hier.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra* dictum est, Illud proprie, & per se pertinet ad obiectũ fidei, p quod homo [d] beatitudinem consequitur. Via autem hominib[o] veniendi ad beatitudinẽ est mysteriũ incarnationis, & passionis Christi. Dicitur. n. Act. 4. Nõ est aliud nomẽ datũ hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri: & ideo mysteriũ incarnationis Chri aliqualiter [d] oportuit omni tẽpore esse creditũ apud omnes, diuersimode tamẽ secundum diuersitatẽ temporum, & personarũ. Nam ante statum peccati homo habuit explicitam fidẽ de Christi incarnatione, secundum q̃d ordinabatur ad consummationem gloriæ, [d] nõ aũt secundũ quod ordinabatur ad liberationẽ a peccato p passionẽ, & resurrectionẽ: quia homo non fuit præscius peccati futuri. Videtur aũt incarnationis Christi præscius fuisse per hoc, quod dixit. Propter hoc relinquet hõ patrẽ, & matrẽ, & adhærebit vxori suæ, vt habetur Gen. 2. Et hoc Apostolus ad Ephes. 5. dicit sacramentũ magnũ esse in Christo, & Ecclesia: quod quidẽ sacramentum non est credibile primum hominem ignorasse. Post peccatum autem fuit explicite creditũ mysteriũ incarnationis Christi, non solũ quantum ad incarnationem, sed etiam quantum ad passionẽ, & resurrectionẽ, quibus humanũ genus a peccato, & morte liberatur. Aliter. n. nõ præfigurassent Christi passionem quibusdã sacrificiis & ante legem, & sub lege, quorum quidem sacrificiorũ significatũ explicite maiores cognoscebant: minores autẽ sub velamine illorum sacrificiorum credentes ea diuinitus esse dispositа de Christo venturo, quodammõ habebant velatã cognitionẽ. Et sicut supra* dictũ est, ea quæ ad mysteria Christi pertinent, tãto difficilius cognouerũt, quãto a Christo remotiores fuerunt: & tanto facilius cognouerũt, quãto Christo p̃pinquiores fuerũt. Post tẽpus aũt gratiæ reuelatæ, tam maiores, quàm minores tenentur habere fidem explicitã de mysterijs Christi, præcipue quantum ad ea, quæ communiter in Ecclesia sollennizãtur, & publice proponũtur: sicut sũt articuli incarnationis, de quib[o] supra* dictum est. Alias autem subtiles cõsiderationes circa incarnationis articulos tenent aliqui magis, vel min[o] explicite credere, s̃m quod cõuenit statui, & officio vniuscuiusque.

D. 606. Q. 1. art. 7. Q. 1. art. 8.

D 605.

Ad primvm ergo dicendum, quòd angelos non omnino latuit mysterium regni Dei, sicut Aug. dicit 5.* super Gen. ad literam. Quasdã tamen rationes huius mysterij perfectius cognouerũt Christo reuelãte.

Lib. 5. c. 19. parũ a principio. to. 3.

Ad 2[m] dicendum, quòd Ioannes baptista de aduentu Christi in carne non quæsuit, quasi hoc ignoraret, cum ipse hoc expresse confessus fuerit, dicens. Ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei, vt habetur Ioan. 1. Vnde nõ dixit. Tu es qui venturus es? sed, Tu es qui venturus es? quærens de futuro, nõ de præterito. Similiter non est credendũ, quòd ignorauerit eum ad passionem venturum. Ipse enim dixerat. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; prænuntians eius immolationem futuram. Et tamen hoc prophetæ alij etiam non ignorauerunt, sed ante prædixerunt, sicut præcipue patet in Isa. 53. Potest ergo dici, sicut Greg. dicit, quòd inquisiuit ignorans, an ad infernum esset in propria persona descẽsurus. Sciebat autem quòd virtus passionis eius extenderat vsque ad eos, qui in limbo detinebãtur, secundum illud Zach. 9. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos de lacu, in quo nõ est aqua: nec hoc tenebatur explicite credere, antequàm esset impletum, quòd per se ipsum deberet descendere. Vel potest dici, sicut Ambr.* dicit super Luc. quòd non inquisiuit ex dubitatione, seu ignorantia, sed magis ex pietate. Vel potest dici, sicut Chrysost. dicit, quòd nõ inquisiuit, quia ipse ignoraret, sed vt per Christum satisfaceret suis discipulis: vnde & Christus ad discipulorum institutionẽ respõdit, signa operum ostẽdẽs.

Hom. 6. in euang. non remote a principio.

Ambr. in Luc. cap. 7. in titulo, de missione discipulorum

Ad 3[m] dicendum, quòd multis Gentilium facta fuit reuelatio de Christo, vt patet per ea, quæ prædixerunt. Nam Iob 19. dicitur, Scio quòd Redemptor meus viuit. Sibylla etiam prænuntiauit quædam de Christo, vt Aug.* dicit. Inuenitur etiã in historijs Romanorum, quòd tempore Constantini Augusti, & Helenę matris eius inuentum fuit quoddã sepulcrum, in quo iacebat homo aureã laminã habẽs in pectore, in qua scriptum erat. Christus nascetur ex virgine, & ego credo in eum. O Sol, sub Helenæ, & Constantini tẽporibus iterum me videbis. Si qui tamẽ saluati fuerunt, quibus reuelatio non fuit facta, non fuerunt saluati absque fide Mediatoris: quia etsi non habuerũt fidẽ explicitã, habuerũt tamen fidẽ implicitam in diuina p̃uidentia, credẽtes Deũ esse liberatorẽ hoium s̃m modos sibi placitos, & secundum quod aliquibus veritatem cognoscentibus spiritus reuelasset, secundũ illud Iob. 35. cap. Qui docet nos super iumẽta terræ.

Lib. 13. contra Faust. cap. 15. to. 6

Articvlvs VIII.

Vtrum explicite credere Trinitatem, sit de necessitate salutis.

Q. 1. art. 7.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur quòd credere Trinitatem explicite, nõ fuerit de necessitate salutis. Dicit enim Apostolus ad Hebr. 11. Credere oportet accedentem ad Deum, q̃a est: & quia inquirentibus se, remunerator est: sed hoc potest credi absque fide Trinitatis. ergo non oportebat explicite fidem de Trinitate habere.

3. dist. 25. q. 2. ar. 2. q. 4 cor. & ad primum, & in expo. li. Et 4. dist. 1. qõ. 2. art. 2. q. 1. cor. Et veri. q. 14.

¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum octauum.*

In articulo octauo, omisso septimo eiusdem quæstionis, in responsione ad tertium scito, q̃ cum ibi dicitur, q̃ summa bonitas Dei, secundum quod intelligitur in seipsa, prout videtur a beatis, non potest intelligi sine trinitate personarum, ly Non potest, dupliciter sumitur. Primo, vt

denotat potentiam naturalem: secundo, vt denotat potentiam logicam. Et primo quidem modo esset sensus, quòd secundum naturalem habitudinem obiecti ad potentiam videntis Deum, non potest aliter esse. Secundo autem modo, ꝙ per nullam potentiam potest aliter esse. Et licet textus iste sufficienter saluetur secundum primum sensum, quia sermo formalis de rebus loquens, de potentia earum vt sic, interpretandus est: quia tamen etiam in sensu secundo verus videtur, & Thomistæ Scotum in 1. Sent. dist. 1. q. 2. sibi sentiunt infestum: ideo primo afferam Scoti positionem, & rationes: secundo ostendetur veritas: tertio soluẽtur obiecta.

*Trac. 10. in Io. ante med. to. 9.

¶ Tenet igitur Scotus, ꝙ de potentia Dei absoluta potest beatus videre essentiam diuinam, non videndo personas, & vnam personam, nõ videndo aliam: eo quia actus habens obiectum primariũ, a quo essentialiter dependet, & obiectũ secundarium, a quo essentialiter non dependet, potest terminari ad primariũ absque hoc, ꝙ terminetur ad secundarium: sic autem se habent essentia diuina, & trinitas personarum respectu visionis, quam habent beati. ergo. Minor patet ex hoc, quòd ratio visibilitatis, & fruibilitatis in tota trinitate vna est, scilicet deitas.

¶ Præterea, Pater prius origine, quàm generet filium, est perfecte beatus. ergo habet in illo priori obiectum perfecte beatificans: sed non habet in illo priori essentiam communicatam tribus, vt obiectum. ergo non est de ratione essentiæ diuinæ, vt est obiectum beatificum, quòd beatificet, inquantum est communicata tribus. Si negetur Minor, & dicatur, quòd Pater habet essentiam, vt communicatam tribus pro obiecto, & hoc primo secundum originem, quia habet hoc a se: nihil enim aliud importat prioritas originis, quàm a se, nam nulla est ibi prioritas naturæ, vt in aliquo priori naturæ obiiciatur essentia, vt est in vna persona, & non in alia, aut vni, & non alii: sed vni, puta, patri ex se, filio ex alio. Contra, Quælibet persona intelligit formaliter intellectu, vt est in ipsa, non vt est in alia, nec vt in tribus. ergo quælibet persona intelligit per se, perfecte intelligendo essentiã, vt est in se formaliter. ergo perfecta intellectio, quæ ibi est beatifica, non necessario ex se requirit essentiam, vt in tribus. Antecedens patet ex Aug. 15. de Trinita. Quælibet persona intelligit sibiipsi. Consequentia probatur. Non minus ad intellectionẽ requiritur intelligibile, quàm intellectus. Igitur in perfecto intelligente ex se, non minus requiritur, quòd habeat in se obiectum, vt formaliter intelligibile, quàm quòd habeat intellectum, vt quo intelligat. Et confirmatur, quia si pater intelligit beatifica visione essentiam vt in filio, igitur aliquid quasi reciperet a filio, vel ab aliquo, vt in filio: hoc est inconueniens. ergo. Consequentia patet ex 12. Metaph. Intellectus diuinus si intelligeret aliquid extra se, vilesceret: quia pateretur ab intelligibili. Destructio consequentis probatur: quia pater perfectionem simpliciter, beatitudinem scilicet reciperet a personis, vt obiectis, vel ab aliquo, vt in tribus. Et sequuntur duo absurda. Primum, quòd non omnem perfectionem pater habet a se. Secundum, quòd non omnis perfectio simpliciter, & essentialis sit aliquo modo prior proprietatibus, sed aliqua quasi posterior ipsis personis, puta, ista, quæ est ab obiecto, vt in tribus. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, quia Scotus in hoc potissimum se fundat, quòd essentia vt distincta a personalibus, sit obiectum beatificum nõn solum respectu creaturæ, sed ipsius Dei: idcirco

¶ 2 Præt. Dominus dicit Ioan. 17. Pater, manifestaui nomen tuũ hominibus: quod exponens Augu.* dicit. Non id nomen tuum, quo vocaris Deus, sed id, quo vocaris pater meus. Et postea subdit etiã, In hoc, ꝙ Deus fecit hunc mundum, notus in omnibus gentibus: in hoc, quòd non est cum diis falsis colendus, notus in Iudæa Deꝰ. In hoc vero, quòd pater est huius Christi, per quem tollit peccata mundi, hoc nomen eius prius occultum, nunc manifestauit eis. ergo ante Christi aduentum nõ erat cognitum, quòd in diuinitate esset paternitas, & filiatio. non ergo Trinitas explicite credebatur.

¶ 3 Præt. Illud tenemur explicite credere in Deo, quod est beatitudinis obiectum: sed obiectũ beatitudinis est bonitas summa, q̃ potest intelligi in Deo etiam sine personarũ distinctione. ergo nõ fuit necessariũ explicite credeꝛ Trinitatẽ.

Sed contra est, quòd in veteri testamento multipliciter expressa est Trinitas personarũ, sicut statim in principio Genes. dicitur ad expressionem trinitatis, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinẽ nostram. ergo a principio de necessitate salutis fuit credere Trinitatem explicite.

Respon. Dicendum, quòd mysterium incarnationis Christi explicite credi non potest, sinẽ fide Trinitatis: quia in mysterio incarnationis Christi hoc continetur, ꝙ filius Dei carnem assumpserit, ꝙ per gratiam Spiritussancti mundũ renouauerit: & iterum, quòd de Spiritusancto cõceptus fuerit: & ideo eodem modo, quo mysteriũ incarnationis Christi ante Christum fuit explicite creditum a maioribus, implicite autem, & quasi obumbrate a minoribus, ita etiam & mysterium Trinitatis. Et ideo etiam post tempus gratiæ diuulgatæ tenentur omnes ad explicite credendum mysterium Trinitatis: & omnes, qui renascuntur in Christo, hoc adipiscuntur per inuocationem Trinitatis, secũdum illud Matth. vlt. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti.

Ad primum ergo dicendum, quòd illa duo explicite credere de Deo, omni tempore, & quo ad omnes necessarium fuit: non tamen est sufficiens omni tempore, & quo ad omnes.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd ante Christi aduentum fides Trinitatis erat occultata in fide maiorum, sed per Christum manifestata est mundo, & per Apostolos.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd summa bonitas Dei secundum modum, quo nũc intelligitur per effectus, potest intelligi absque trinitate personarum: sed secundum quod intelligitur in seipso, prout videtur a beatis, non potest intelligi sine trinitate personarum. Et iterum ipsa visio personarum diuinarum perducit nos in beatitudinem.

Articvlvs ix.

Vtrum credere sit meritorium.

Ad nonvm sic proceditur. Videtur quòd credere non sit meritorium. Principiũ enim merendi est caritas, vt supra* dictum est: sed fides est præambula ad charitatem, sicut & natura. ergo sicut actus naturæ non est meritorius, quia naturalibus non meremur, ita nec actus fidei.

*p. 2. q. 114. ar. 4.

¶ 2 Præt. Credere, medium est inter opinari, & scire, vel considerare scita: sed consideratio scientiæ non est meritoria, similiter autem nec opinio. ergo etiam neque credere est meritorium.

¶ 3 Præt. Ille qui assentit alicui rei assumit, & sophisma committit in illatione. Falsa quidem est, quia ad operationem vitalem, qualis est intelligere, magis requiritur principium eius vitale, quàm non vitale. Intellectus autem est principium vitale: intelligibile vero non. ergo &c. Sophistice autem infert, quia mutatur non minus, in non aliter. Dato enim ꝙ non minus, quia tamen aliter requiritur, quia intellectus vt quo solum, intelligibile vt terminatus: ideo hoc exigit ad hoc vt perfecte terminet, vt terminet vt est in intelligente, & vt est secundum se, & in quocunque &c. Ille autem sufficit quòd principiet, vt formaliter inest intelligenti.

¶ Ad confirmationem autem qua dicitur, Si pacer beatifica visione intelligeret essentiam in filio, igitur quasi reciperet aliquid a filio, vel ab aliquo vt in filio: respondetur negando sequelam: quo ad primam par. tem, & quo ad secũdam in sensu conuenienti. Non enim ex hoc, quòd Deus intelligit essentiam suam, vt extendit se ad creaturas, recipit aliquid a creaturis, aut ab essentia sua, vt est creaturarum, quoniam ly vt, denotat conditionem terminiꝰ. Et ideo nihil valet ad propositum, sed potius est ad oppositũ authoritas Arist. 12. Meta. loquentis nõ de conditione obiecti, sed ꝺ ipso obiecto. Vult enim & bene, ꝙ si Deꝰ intelligeret aliquid extra se, ideſt, obiectam essentiam suam, ita quòd aliquid ab eo intelligeretur nõ existens in sua essentia, vilesceret &c. Nos etiam dicimus idem: quoniam dicimus, ꝙ Deus pater perfecte videndo essentiam suam, comprehendit eam, ac per hoc videt eam vt in tribus personis, & vt omnium causam: et cum hoc a nullo aliquid recipit, aut quasi recipit, nisi ab essentia perfecte obiecta. In hoc enim claudunturꝰ oẽs cõditiones essentiæ, quæcunq; quomodolibet sunt, tã ad intra, vt esse communicatum Filio, & Spiritui sancto &c. quàm ad extra, vt esse causam &c. Et propterea verbum Dei natum ex omnibus, quæ sunt in scientia patris, est verbum omnium simpliciter, intus & extra, vt in primo lib. monstratum est. Hæc de tertio.

D. 68a

¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum nonum.*

In articulo nono, in responsione ad primum, nota, quòd ex calce eius habes, quòd actus naturæ; vt comedere, bibere, dormire, & alia huiusmodi, & naturalis liberi arbitrii, quo volumus esse beati & non miseri, viuere & non mori &c. inquantum sunt voluntarii, & ordinati ad Deum a charitate in habente illam, sunt meritorii vitæ æternæ. Et ob hoc Apostolus mandauit. Siue manducatis, siue bibitis &c. omnia in gloriam Dei facite.

tas est ratio visibilis &c. Cum hoc enim quòd ipsa sola sit ratio beatifici obiecti, stat quòd ipsa, non nisi vt vna, & trina personaliter visa beet: quoniam ad obiectum beatificum non sola ratio beandi exigitur, sed ipsum beans, se habens, vt quod. Quo autem, & quod, non sunt duo obiecta, quorum vnum sit primum, & alterum secundarium: sed ex veraque quasi integratur vnum obiectum.

¶ Ad rationem autem Scoti, quòd pater priꝰ origine &c. dicitur, quòd illa responsio est bona, Quòd pater ex se est beatus comprehendendo deitatem, ac per hoc videndo eã in tribus, & causam omnium &c. Filius autem ex patre beatus est, comprehendendo eandem. Et cum contra hoc arguitur. Quælibet psona intelligit intellectu, vt est in se formaliter &c. Concesso antecedẽte, negãda est sequela in sensu, quo facit ad propositum. Potest enim duplicem sensum habere ipsa cũ sua probatione.

¶ Ad cuius euidentiam propter Nouitios recolere oportet, quòd ad intelligendum nõ solum concurrunt intellectus & intelligibile, sicut ad sentiẽdum, sensus & sensibile, sed cocurrit vtrinque inhæsio formaliter cum intelligente. Oportet enim intellectum formaliter esse in intelligẽte: & rursus oportet intelligibile inhærere, vel quasi inhærere ipsi intellectui. Intelligens ergo quilibet & intelligit intellectu, vt in ipso intelligente est, & intelligit intelligibile, vt in eodem intelligente est. Hæc sunt vera: sed duplex sensus in ista locutione latet. Cum dico, Quilibet intelligit intelligibile, vt est in seipso intelligente formaliter, potest ly vt, denotare conditionem, sine qua intelligibile non intelligitur, qualis est approximatio, seu coniunctio intelligibilis cum intelligente. Et sic propositio est vera. Et in hoc sensu si concedatur totus processus, nihil aliud concluditur, nisi quòd pater non intelligit deitatem, nisi in se existat, quod non est ad propositum. Potest quoque ly vt, denotare terminum intellectionis. Et sic propositio est falsissima: quoniam lapis intelligitur secundum conditiones, quas habet in re extra, puta grauitatem &c. & non solum secundum conditiones, quas habet in intelligente. Et tamen ad hunc sensum concluderet intentum Scoti, volentis probare, quòd sufficiat ad beatitudinem patris, quòd terminetur ad essentiam, vt in patre formaliter: sicut sufficit ad hoc, quòd intelligat intellectu, quòd intellectus sit in eo: sed longe aliter est, quoniam essentia vt obiecta, terminat intellectum paternum secundum totam latitudinem suam, vt comprehensa, & non solum secundum hanc conditionem, vt est in patre formaliter. Et vltima probatio, scilicet, Non minus requiritur ad intelligendum intelligibile, quàm intellectus, falsum

3. q. 7. ar. 3. ad 2.

credendo, aut habet causam sufficienter inducentem ipsum ad credendum, aut non. Si habet sufficiens inductiuum ad credendũ, non videtur hoc ei esse meritorium: quia non est ei iam liberum credere, & non credere. Si autem non habet sufficiens inductiuum ad credendum, leuitatis est credere, secundum illud Eccle. 19. Qui cito credit, leuis est corde: & sic non videtur esse meritorium. ergo credere, nullo modo est meritoriũ.

Sed contra est, quod dicitur ad Heb. 11. quòd sancti per fidem adepti sunt repromissiones: quod non esset, nisi credendo mererentur. ergo ipsum credere est meritorium.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra* dictum est, actus nostri sunt meritorij, inquantum procedũt ex libero arbitrio moto a Deo per gratiam. Vnde omnis actus humanus, qui subijcit libero arbitrio, si sit relatus in Deũ, potest meritorius esse. Ipsum autem credere est actus intellectus assentientis veritati diuinæ ex imperio voluntatis a Deo motæ per gratiam: et sic subiacet libero arbitrio in ordine ad Deum: vnde actus fidei potest esse meritorius.

Ad primum ergo dicendum, quòd natura *comparatur ad charitatem, quæ est merendi principium, sicut materia ad formam. Fides autem comparatur ad charitatem, sicut dispositio præcedens vltimam formam. Manifestum est autem, quòd subiectum, vel materia nõ potest agere nisi virtute formæ: neque etiam dispositio præ-

p. 2. q. 114. ar. 3. & 4.

¶ In responsione ad vltimum, nota tria testimónia fidei Christianæ, doctrinam diuinam, quæ in sacra scriptura Ecclesia est, miracula, & interiorem instinctum Spiritus sancti, quem author ceteris proponit: quia solius Dei est agere in cor. Et ipse Spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quòd filii Dei sumus, quod nemo nouit, nisi qui accipit. Hæc autem tria sunt quidem sufficienter inductiua ad credendum, hoc est, ad voluntarie assentiendum: & ideo non tollunt ex sua sufficientia meritũ credentis, sicut nec tollunt voluntariũ in actu credendi.

cedẽs, antequàm forma adueniat: sed postquàm forma aduenerit, tam subiectum, quàm dispositio precedens agit in virtute formæ, quæ est principale agendi principium: sicut calor ignis agit in virtute formæ substantialis. Sic ergo neque natura, neque fides sine charitate possunt producere actũ meritorium: sed charitate superueniẽte, actus fidei fit meritorius per charitatem, sicut & actus naturæ & naturalis, liberi arbitrij.

AD 2^m dicendũ, quòd in scientia duo possunt considerari, scilicet ipse assensus scientis ad rem scitam, & consideratio rei scitæ. Assensus autem scientiæ non subijcitur libero arbit. quia sciens cogitur ad assentiendum per efficaciam demonstrationis: & ideo assensus scientiæ non est meritorius: sed consideratio actualis rei scitæ subiacet libero arbit. Est enim in

potestate hominis considerare, vel non considerare: & ideo consideratio scientię potest esse meritoria, si referatur ad finem charitatis, idest, ad honorem Dei, vel vtilitatem proximi: sed in fide vtrunque subiacet libero arbitrio. & ideo quantum ad vtrunque, actus fidei potest ésse meritorius: sed opinio non habet firmum assensum. Est enim quoddam debile, & infirmum secundum Philosophum in 1. Poste.* Vnde non videtur procedere ex perfecta voluntate: & sic ex parte assensus, non multum videtur habere rõnẽ meriti, sed ex parte cõsiderationis actualis põt meritoria esse.

Lib.1. post tex.44.to.1

AD 3^m dicendum, ꝙ ille qui credit, habet sufficiens inductiuum ad credendum: inducitur enim authoritate diuinæ doctrinę miraculis confirmatę, & quod plus est, interiori instinctu Dei inuitantis. Vnde non leuiter credit, cum habeat sufficiens inductiuum ad credendum: & ideo non tollitur ratio meriti.

ARTICVLVS X.

Vtrum ratio inductiua ad ea quæ sunt fidei, minuat meritum fidei.

Sup.q.55. ar.5.ad 3. Et 3.di.24. ar.3.q.3. & 1.cõt. c.8.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd ratio inductiua ad ea, quæ sunt fidei, diminuat meritum fidei. Dicit enim Grego. in quadam homilia, quòd fides non habet meritum, cui humana ratio prębet experimentum. si ergo ratio humana sufficienter experimentum præbeat, totaliter excludit meritum fidei. Videtur ergo quòd qualiscunque ratio humana inducta ad ea quæ sunt fidei, diminuat meritum fidei.

¶ 2 Præt. Quicquid diminuit rationem virtutis, diminuit rationem meriti: quia felicitas virtutis est præmium, vt Philosoph.* dicit in 1. Ethic. sed ratio humana videtur diminuere rationem virtutis ipsius fidei: quia de ratione fidei est, quòd sit non apparentiũ, vt supra † dictum est. Quanto autem plures rationes inducuntur ad aliquid, tanto minus hoc est non apparens. ergo ratio humana inducta ad ea quę sunt fidei, meritum fidei diminuit.

Lib.1. Ethi. c.9. to. 5.

¶ 3 Præt. Contrariorum contrarię sunt causæ: sed id quod inducitur in contrarium fidei, auget meritum fidei siue sit persecutio cogentis ad recedendum a fide, siue etiam sit ratio aliqua hoc persuadens. ergo ratio coadiuuãs fidem, diminuit meritum fidei.

SED CONTRA est, quod. 1. Petri. 3. dicitur. Parati semper ad satisfactionem omni poscẽti vos, reddere rationem de ea, quæ in vobis est fide, & spe: non autem ad hoc induceret Apostolus, si per hoc meritum fidei diminueretur. non ergo ratio diminuit meritum fidei.

RESPON. Dicendum, quòd sicut* dictum est, actus fidei potest esse meritorius, inquantum subiacet voluntati, non solũ quantum ad vsum, sed etiam quantum ad assensum. Ratio autem humana inducta ad ea quæ sunt fidei, dupliciter se potest habere ad voluntatem credentis. Vno quidem modo sicut præcedens, puta, cum aliquis aut tantum haberet volũtatem, aut non haberet promptã voluntatem ad credendum, nisi ratio humana induceretur: & sic ratio humana inducta diminuit meritum fidei. Sic etiam * supra dictum est, quòd passio præcedẽs electionem in virtutibus moralibus diminuit laudem virtuosi actus. Sicut enim homo actus virtutum moralium debet exercere propter iudicium rationis, non propter passionem: ita credere debet homo ea, quæ sunt fidei, non propter rationem humanam, sed propter authoritatem diuinam. Alio modo ratio humana potest se habere ad voluntatem credentis consequenter. Cum enim homo habet promptam voluntatem ad credendum, diligit veritatem creditam, & super ea excogitat, & amplectitur, si quas rationes ad hoc inuenire potest. Et quantum ad hoc ratio humana, non excludit meritum fidei, sed est signum maioris meriti. Sic etiam passio consequens in virtutibus moralibus est signum promptioris voluntatis, vt supra* dictum est. Et hoc significatur Ioan. 4. vbi Samaritani ad mulierem, per quam ratio humana figurat, dixerunt. Iam non propter tuam loquelam credimus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Greg. loquitur in casu illo, quando homo non habet volũtatem credendi ea, quæ sunt fidei, nisi propter rationem inductam. Quando autem homo habet voluntatem credendi ea, quæ sunt fidei, ex sola authoritate diuina, etiam si habeat rationem demonstratiuam ad aliquid

metaphysica sumpta ex eo, quod quid est accidentis, puta, quòd est res, cui debetur esse in subiecto, non ostendit accidens esse sine subiecto, aut habere potentiam naturalem ad esse sine subiecto: sed ostendit, quòd non implicat cõtradictionem ipsum esse sine subiecto, et si mile est de aliis. Huiusmodi autem demonstrationes valde prosunt fidei, & magni meriti est eas offerre ad auferendã insultationem sapiẽtum huius mundi, & reprimendam eorum audaciam, qui possibile, & impossibile suo ingenio metiri præsumunt, infirmorumq; mentes in fide firmandas.

q.præce.

¶ In articulo eodem in responsione ad vltimum, memento distorum in præcedenti libro de merito, vt intelligas, ꝙ persecutiones martyrũ, & rationes philosophorum contra fidem, non augent meritum, nisi augeant voluntatem. Et quoniam magna obstacula sunt, & cæteris paribus virtus potens cõtra magna contraria, maior est non superante: ideo dicitur in litera, ꝙ augent, inquantum ostendunt voluntatem magis promptã & firmam. Et quia sunt signa, non causæ augmenti, propterea dicuntur augere non nisi ostensiue.

Ar. præ

p.2.q.4. ar.3.ad & q.7. 6.ad

p.2.q.

ar.1.ad

quid eorum, puta, ad hoc quòd est Deum esse, non propter hoc tollitur, vel diminuitur meritum fidei.

AD 2^m dicendum, quòd rationes, quæ inducuntur ad authoritatem fidei, nõ sunt demonstrationes, quæ in visionem intelligibilem intellectum humanum reducere possunt: & ideo non desinunt esse non apparentia, sed remouent impedimenta fidei, ostendendo non esse impossibile, quod in fide proponitur: vnde per tales rationes non diminuitur meritum fidei, nec ratio fidei: sed rationes demonstratiuæ inductæ ad ea, quæ sunt fidei prębambula, non tñ ad articulos, & si diminuant rationem fidei, quia faciunt esse apparens id, quod proponitur, non tamen diminuunt rationem charitatis, per quam voluntas est prompta ad ea credendum, etiam si non apparerent: & ideo non diminuitur ratio meriti.

AD 3^m dicendum, quòd ea quæ repugnant fidei siue in consideratione hominis, sine in exteriori persecutione, intantum augent meritum fidei, inquantum ostenditur voluntas magis prompta, & firma in fide. Et ideo etiam martyres maius fidei meritum habuerunt, non recedentes a fide propter persecutiones. Et etiam sapientes maius meritum fidei habent, non recedentes a fide propter rationes philosophorum, vel hæreticorum contra fidem inductas: sed ea, quæ conueniunt fidei, non semper diminuunt promptitudinem voluntatis ad credendum, & ideo non semper diminuunt meritum fidei.

QVAESTIO III.

De exteriori actu fidei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de exteriori fidei actu, qui est confessio.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum confessio sit actus fidei.

¶ Secundo, Vtrũ cõfessio fidei sit necessaria ad salutẽ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum confessio sit actus fidei.

4.d.17.q.3 ar.2.q.3.Et Ro.10.lec. 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd confessio non sit actus fidei. Non enim idem actus pertinet ad diuersas virtutes: sed confessio pertinet ad pœnitentiam, cuius ponitur pars. ergo non est actus fidei.

¶ 2 Præt. Ad hoc, quòd homo confiteatur fidem, retrahitur interdum per timorem, vel etiam propter aliquam confusionem. Vnde & Apostolus ad Ephes. vlt. petit orari pro se, vt detur sibi cum fiducia notum facere mysterium Euangelij: sed non recedere a bono propter confusionem, vel timorem pertinet ad fortitudinem, quæ moderatur audacias, & timores. ergo videtur quòd confessio non sit actus fidei, sed magis fortitudinis, vel constantiæ.

¶ 3 Præt. Sicut per fidei seruorem inducitur aliquis ad confitendum fidem exterius, ita etiam inducit ad alia exteriora bona opera facienda. dicitur enim Gal. 5. ꝙ fides per dilectionem operatur: sed alia exteriora opera nõ ponuntur actus fidei. ergo etiam neq; confessio.

Glos. ordinaria ibid.

SED CONTRA est, quod 2. ad Thes. 1. super illud, Et opus fidei in virtute, dicit *Glos. idest, Confessionem, quæ proprie est opus fidei.

RESPON. Dicendum, quòd actus exteriores illius virtutis proprie sunt actus, ad cuius fines secundum suas species referuntur: sicut ieiunare secundum suã speciem refertur ad finem abstinentiæ, quæ est compescere carnem: & ideo est actus abstinentiæ. Confessio autem eorum, quæ sunt fidei, secundum suam speciem ordinatur sicut ad finem ad id, quod est fidei, secundum illud 2. ad Cor. 4. Habentes eundem spiritum fidei, credimus, propter quod & loquimur. Exterior enim locutio ordinatur ad significandum id, quod in corde concipitur: vnde sicut conceptus interior eorum, quę sunt fidei, est proprie fidei actus, ita etiam & exterior confessio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd triplex est confessio, quæ in scripturis laudatur. Vna est confessio eorum, quæ sunt fidei: & ista est proprius actus fidei, vtpote relata ad fidei finem, sicut* dictum est. Alia est confessio gratiarum actionis, siue laudis: & ista est actus latriæ. Ordinatur enim ad honorẽ Deo exterius exhibendum, quod est finis latrię. Tertia est cõfessio peccatorũ: & hæc ordinat ad deletionẽ peccati, q̃ est finis pœnitentiæ, vnde pertinet ad pœnitẽtiã.

In corp. ar.

AD 2^m dicendum, quòd remouens prohibens nõ est causa per se, sed per accidens, vt patet per *Philosophum in 8. Physico. Vnde fortitudo, quæ remouet impedimentum confessionis fidei, scilicet timorem, vel erubescẽtiam, non est proprie, & per se causa confessionis, sed quasi per accidens.

Li.8.Phys. tex.32.to.2

AD 3^m dicendum, quòd fides interior mediante dilectione causat omnes exteriores actus virtutum, mediantibus aliis virtutibus, imperando, non eliciendo: sed confessionem producit tanquàm proprium actum nulla alia virtute mediante.

ARTICVLVS II.

Vtrum confessio fidei sit necessaria ad salutem.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum secundum.*

3.d.29 ar. 8.q.2.ad 3. Et q.3.ar. 14 c. Et Ro. 10. lc. 2. & c.14. lc.3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd confessio fidei, non sit necessaria ad salutem. Illud enim videtur ad salutem sufficere, per quod homo attingit finem virtutis: sed finis proprius fidei est coniunctio humanæ mentis ad veritatem diuinam, quod potest etiam esse sine exteriori cõfessione. ergo cõfessio fidei non est necessaria ad salutẽ.

¶ 2 Præt. Per exteriorem confessionem fidei homo fidem suã alij homini patefacit: sed hoc non est necessarium nisi illis, qui habent alios in fide instruere. ergo videtur, quòd minores non teneantur ad fidei confessionem.

¶ 3 Præt. Illud quod potest uergere in scandalum, & perturbationem aliorum, non est necessarium ad salutem. Dicit enim Apostolus primæ ad Corinth. 10. Sine offensione estote Iudęis, & Gentibus, & ecclesiæ Dei: sed per confessionem fidei quandoq; ad perturbationem infideles prouocantur. ergo confessio fidei non est necessaria ad salutem.

SED CONTRA est, quod Apo-

IN quæstione tertia, omisso primo articulo, circa secundum articulum dubium occurrit, An liceat fideli in terris infidelium omittere signum a Christianis solitum deferri, vel vestem mutare: ne cognitus Christianus occidatur. Et est ratio dubii, quia quòd liceat, patet ex eo, quòd licitum est clerico nutrire comam: vt tutius Romam veniat, non cognitus clericus, sed laicus reputatus. ergo a simili.

¶ In oppositum est litera huius articuli dicẽs, Quòd si quis taciturnitate putaretur, quòd non haberet fidem, transgressor esset pcepti confessionis fidei. Tacere autem verbo, vel alio signo, puta vestę, eiusdem est rationis. ergo &c.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ aliud est occultare propriam fidem, & aliud profiteri alienam fidem, siue accidat

cidat vtrunque verbo, siue alio signo. Et profiteri alienam fidem nullo pacto licet: & propterea sicut mortaliter peccaret, siquis diceret se esse Iudæum, aut Mahumetanum: ita mortaliter peccaret, si vteretur veste, aut birreto, aut quocunque alio signo proprio Iudæis in illa patria, aut proprio Mahumetanis. Verbi gratia. Siquis in terra Soldani vteretur tobalia alba in capite, quæ ibi est propria Mahumetanis: aut siquis ī his partibus vteretur signo, quo discernunt Iudæi. Occultare autem propriam fidem non est ex suo genere malum, sed potest bene, & male fieri. Bene quidem, tempore quo non tenetur homo confiteri. Male autem, quando homo tenetur cōfiteri suā fidem. Vnde beatus Sebastian² quodam tempore occulte fuit Christianus, & quodam deinde tempore manifestauit fidē suam. Nolle ergo se cognosci Christianum, quandoque licitum est, & quandoque illicitum, vt in litera dicitur. Ex qua habetur, quòd tunc est illicitum, quando occultatio auferret debitum Deo honorem, aut proximis impendendam vtilitatem. Et quia in proposito casu, proximis non subtrahi vtilitatem aliquā supponit, tota difficultas restat, an Deo subtrahatur ex hoc debitus honor. Apparet enim quòd sic, quia signum solitum Christianorum omittit, ac per hoc facit id, per quod creditur non habere fidem Christi. Secundum veritatem autem distinguendum est, Quòd si est alicubi lex, aut consuetudo in viridi obseruantia ab omnibus tam habitantibus, quàm transeuntibus, vel aduentantibus Christianis, aliqua certa veste, aut signo certo ad professionem suæ fidei vti mandans, non vtens tali signo, vt ignotus Christianus non occidatur, peccat mortaliter: quoniam tunc est locus, & tempus confitendæ fidei, quando interrogatur quis de sua fide, vt in litera dicitur, ita quòd si tacendo crederetur non Christianus, subtrahit Deo debitum tunc ibi honorem. In casu autem proposito plus quàm interrogatio interuenit, dum exigitur a lege, vel consuetudine talis fidei manifestatio. Nec obstat, si lex sit a tyranno facta: quoniam exactus tyrannice de propria fide manifestanda, tenetur Christianus propriam manifestare fidem, vt Deo debitum reddat honorem. Si autem non sit lex, neque consuetudo, aut non seruatur ab omnibus, sed a multis seruatur, & a multis non seruatur: tunc potest licite omittere tale signum, vt saluet sibi vitam corporalem, quia tunc suo relinquitur arbitrio, an manifestare velit propriam fidem. Et sicut non tenetur tunc verbo dicere se Christianum, ita nec alio signo. Similiter si lex, aut consuetudo sit non ad professionem fidei ordinata, sed ad politicum bonum, verum, vel æstimatum, puta ad punitionem, vel exultationem eorum, aut ad cauendum ab eis, aut aliquid huiusmodi, vt contingit Iudæis inter Christianos, vbi oportet eos signo aliquo discerni non ad professionem suæ fidei, sed vt cognoscantur, & cauere possimus ab eis, & in quandam

p.2. q.71. ar.5. ad 3. Et q.88.ar. 1. ad 2.

D. 627.

stolus dicit ad Roma. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

RESPON. Dicendum, quòd ea quæ sunt necessaria ad salutem, ca dunt sub præceptis diuinæ legis. Confessio autem fidei, cum sit quoddam affirmatiuum, non potest cadere nisi sub præcepto affirmatiuo. Vnde eodem modo est de necessariis ad salutem, quomodo potest cadere sub præcepto affirmatiuo diuinæ legis. Præcepta autem affirmatiua, vt supra* dictum est, non obligant ad semper, & si semper obligent, obligant tamen pro loco, & tempore secundum alias circunstantias debitas, secundum quas oportet actum humanum limitari ad hoc, quòd sit actus virtutis. Sic ergo confiteri fidem, non semper, neque in quoliber loco est de necessitate salutis: sed in aliquo loco, & tempore, quando scilicet, per dimissionē huius confessionis subtraheretur honor debitus Deo, & etiam vtilitas proximis impendenda: puta, si aliquis interogatus de fide, taceret, & ex hoc crederetur vel quòd nō haberet fidem, vel quòd fides non esset vera, vel alij per ei⁹ taciturnitatem auerterentur a fide. In huiusmodi enim casibus confessio fidei est de necessitate salutis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd [d] finis fidei, sicut & aliarum

etiam eorum pœnam, licitum est ad saluandam vitam non, vti ad tempus tali signo, vel veste: quoniam hęc non nisi regulariter ligant, sicut ceteræ similes leges, & consuetudines positiuæ. Et huiusmodi omissio non spectat ad omissionem professionis fidei simpliciter, & directe, sed ex consequenti tantum, & per istud signum non necessarium. Secus autem, vt dictum est, de assumente signum alienæ fidei, puta, signo Iudeorum vtente: quoniā peccat proculdubio mortaliter profitendo se Iudæum; quoniam etsi non sit institutum signum illud ad professionem fidei Iudaicæ, includit tamen professionem illius, ita quòd constat omnem vtentem illo, profiteri se Iudæum tali signo. Non constat autem omnem, non vtentem illo, non profiteri se Iudæum. Et similiter non constaret omittentem vti signo, Christianorum profiteri se non Christianum. Nec obstat, si propterea crederetur non Christianus: quoniam non tenetur Christianus ad hoc, vt sit Christianus manifestus, nisi pro loco & tempore, quando scilicet est necesse. Beatus enim Sebastianus, quando erat occulte Christianus, sciebat quòd alii credebant eum non esse Christianum, & non curans de hoc ad tempus propter bonum finem, non peccauit.

¶ Ad obiectionem de clerico dicitur, quòd si clericus verbo, vel facto mentiretur se laicum, peccaret: sed non vtendo signo clericorum, scilicet tonsura, & huiusmodi, propter saluandam in via vitam, excusatur ab obseruatione legis: quia lex positiua non obligat ad ista signa in omni casu, sed regulariter. Vnde etiam infirmitatis gratia, omissa signa ista non inducunt transgressionem legis. In casu autem proposito, si lex, aut consuetudo seruata ab omnibus exigit, casus est necessitatis, vt suam quis profiteatur tali signo fidem.

¶ In responsione ad primum eiusdem secundi articuli, dubium occurrit Nouitiorum, quomodo finis fidei referri debeat in finem charitatis, cum fidei finis, & obiectum idem sit, quod finis charitatis, Deus scilicet, nunquid Deus in Deum referendus est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd vt superius patet, finis est duplex, Res, & adeptio, seu possessio rei. In proposito non est sermo de fine vt res, sic enim est Deus vtriusque finis: sed de fine vt vsus rei, & sic in litera dicitur, quòd coniunctio mentis nostræ per fidem ad Deum, quæ consistit in credendo ipsum, referenda est ad coniunctionem nostram per charitatem ad Deum: quia referenda est ad velle bonum, puta honorem, gloriam, amicos &c. ipsi Deo, in quo consistit coniunctio charitatis.

virtutum, referri debet ad finem charitatis, qui est amor Dei, & proximi. Et ideo quando honor Dei, vel vtilitas proximi hoc exposcit, non debet esse contentus homo, vt per fidem suam ipsi veritati diuinæ coniungatur, sed debet fidem exterius confiteri.

G AD 2^m dicendum, quòd in casu necessitatis, vbi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem suam aliis propalare, vel ad instructionem aliorum fidelium, siue confirmationem, vel ad reprimendum infidelium insultationem: sed aliis temporibus instruere homines de fide, non pertinet ad omnes fideles.

H AD 3^m dicendum, quòd si turbatio infidelium oriatur de confessione fidei manifesta absq; aliqua vtilitate fidei, vel fidelium, non est laudabile in tali casu fidem publice confiteri. Vnde Dominus dicit Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas vestras spargere ante porcos, ne conuersi dirumpant vos: sed si vtilitas fidei aliqua speretur, aut necessitas adsit, cōtempta perturbatione fidelium debet homo publice fidem confiteri. Vnde Matth. 15. dicitur, quòd cum discipuli I dixissent Domino, quòd Pharisæi audito eius verbo, scandalizati sunt, Dominus respondit. Sinite illos, scilicet turbari: cæci sunt, & duces cæcorum.

K

QVAESTIO

QVAESTIO IIII.

De ipsa fidei uirtute, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerādum de ipsa fidei virtute.
¶ Et primo quidem de ipsa fide.
¶ Secūdo, de habitibus fidei.
¶ Tertio, De causa fidei.
¶ Quarto, De effectibus eius.

Et circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Quid sit fides.
¶ Secundo, In qua vi animæ sit, sicut in subiecto.
¶ Tertio, Vtrum forma eius sit charitas.
¶ Quarto, Vtrum eadem numero sit fides formata, & informis.
¶ Quinto, Vtrum fides sit virtus.
¶ Sexto, Vtrum sit vna virtus.
¶ Septimo, De ordine eius ad alias virtutes.
¶ Octauo, De comparatione certitudinis eius ad certitudinem virtutum intellectualium.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum hæc sit competens fidei definitio. Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd sit incompetens fidei diffinitio, quam Apostolus ponit ad Hebr. 11. dicens: Fides est substantia sperandarum rerū, argumentū nō apparentiū. Nulla. n. qualitas est substātia: sed fides ē qualitas, cū sit virtus theologica, vt supra* dictū est. ergo nō est substantia.

Prima tertia. q. 46. ar. 3. cor. Et Ro. 1. le. 6. co. 3. Et ad Heb. 11. princip.

¶ 2 Præt. Diuersarum virtutum diuersa sunt obiecta: sed res speranda est obiectum spei. nō ergo debet poni in diffinitione fidei, tanquàm eius obiectum.

*p.2. q.62. ar.3.

¶ 3 Præt. Fides magis perficitur per charitatem, quàm per spem: quia charitas est forma fidei, vt infra* patebit. magis ergo poni debuit in diffinitione fidei res diligenda, quàm res speranda.

Ar.3.huius quæst.

¶ 4 Præt. Idem non debet poni in diuersis generibus: sed substantia, & argumentum sunt diuersa genera non subalternatim posita. ergo inconuenienter fides dicitur esse substantia, & argumentum. Inconuenienter ergo describitur fides.

D

¶ 5 Præt. Per argumentū veritas manifestatur eius, ad q̄ inducitur argumentum: sed illud dicitur esse apparens, cuius veritas est manifestata. ergo videtur op positū implicari in hoc, q̄ dicitur argumentū non apparentium, quia argm̄ facit rem prius non apparentem, postea apparere. ergo male dicitur, Rerum non apparentium. Inconuenienter ergo describitur fides.

IN CONTRARIVM sufficit authoritas Apostoli.

RESPON. Dicendum, quòd licet quidam dicant prędicta Apostoli verba nō esse fidei diffinitionē, q̄ diffinitio indicat rei quidditatē, & essentiā, vt habet 7.* Metaph. tamen si quis rectē cōsideret oīa, ex quibus fides pōt diffiniri, in prædicta descriptione tāgūtur, licet verba non ordinentur sub forma diffinitionis: sicut etiam apud philosophos prętermissa syllogistica forma, syllogismorum principia tanguntur. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cum habitus cognoscātur per actus, & actus per obiecta, fides cum sit habitus quidam, debet diffiniri per propriū actū in cōparatione ad proprium obiectum. Act⁹ autē fidei est credere, sicut supra* dictum est, qui act⁹ est intellectus determinati ad vnum ex imperio voluntatis. Sic ergo act⁹ fidei habet ordinē & ad obiectū vo

E

I.i.7. meta. tex. 11. & 19. to. 3.

q.3. art.2. & 3.

lūtatis, q̄ est bonū, & finis: & ad obiectū intellect⁹ q̄ est verum. Et quia fides, cum sit virtus theologica, sicut supra* dictum est, habet idem pro obiecto, & fine, necesse est, quòd obiectum fidei, & finis proportionabiliter sibi correspondeant. † Dictum est autē supra, quòd veritas prima est obiectū fidei, secundū q̄ ipsa est nō visa, & ea quibus pp ipsā inhæretur: & secundū hoc oportet, q̄ ipsa veritas prima se habeat ad actū fidei p̄ modū finis secundū rationē rei nō visę, q̄d pertinet ad rationem rei speratæ, secundū illud Apostoli ad Roma 8. Quod nō videm⁹, speram⁹. Veritatē .n. videre, est ipsam habere: nō āt sperat aliquis id q̄d iā habet, sed spes ē de hoc, q̄d nō habetur, vt supra* dictū est. Sic ergo habitudo actus fidei ad finē, qui est obiectū voluntatis, significatur in hoc, quod dicitur, Fides est substantia rerū sperandārum. Substantia. n. solet dici prima inchoatio cuiuscunque rei, & maxime quando tota res sequēs continet virtute in primo principio, puta, si dicamus, quòd prima principia in demonstrabilia sunt subiecta scientiæ, q̄a scilicet primū, q̄ in nobis est de scientia, sunt hmōi principia, & in eis virtute continetur tota scientia. Per hunc ergo modū dicitur fides esse substantia rerū sperandarum, quia scilicet prima inchoatio rerum sperandarum in nobis est per assensum fidei, quæ virtute cōtinet omnes res sperandas. In hoc enim speramus beatificari, q̄ videbimus aperta visione veritatē, cui p fidē adhæremus, vt patet per ea, quæ supra* de felicitate dicta sunt. Habitudo autē actus fidei ad obiectum intellectus, secundū q̄ est obiectum fidei, designatur in hoc, quòd dicitur argumentum non apparentium, & sumitur argumentum pro argumenti effectu: per argumentum enim intellectus inducitur ad inhærendū alicui vero. Vnde ipsa firma adhæsio intellectus ad veritatem fidei non apparentem, vocatur hic argumentum. Vnde alia litera habet conuictio, quia scilicet per authoritatem diuinam intellectus credētis cōuincitur ad assentiendum his, quæ non videt. Si quis ergo in formam diffinitionis, huiusmodi verba reducere velit, potest dicere, quòd fides est habitus mentis, qua inchoatur vita æterna in nobis, faciēs intellectū assentire non apparentibus: per hoc. n. fides ab oībus aliis distinguitur, quæ ad intellectū pertinēt. Per hoc .n. quòd dicitur, Argumētū, distinguitur fides ab opinione, suspitione, & dubitatione, per q̄ non est prima adhæsio intellectus firma ad aliq̄d. Per hoc aūt, quòd dicitur, Non apparētiū, distinguitur fides a sciētia, & intellectu, per quæ aliquid fit apparens. Per hoc aūt quòd dicitur, Substantia sperandarum rerum, distinguitur virtus fidei a fide communiter sūpta, quę non ordinatur ad beatitudinem speratam. Omnes autem alię diffinitiones, quæcunque de fide dantur, explicationes sunt huius, quam Apostolus ponit. Quod .n. dicit Augustⁱ. * Fides est virtus, qua creduntur quæ nō videntur: & q̄d dicit Damasc. † quòd fides est nō inquisitus cōsensus: & alij dicūt, q̄ fides est certitudo animi quædā de absentibus supra opinionē, & infra sciētiā, idē est ei q̄d Apostolus dicit, Argumentū nō apparentium. Quòd vero Dionys. † dicit 7. cap. de diui. no. q̄ fides est manēs credentiū fundamentum, collocās eos in veritate, & in ipsis veritatem ostendens, idem est ei, quod dicitur, Substantia rerum sperandarum.

In argu. 1. huius art. Et p. 2. q. 82. ar. 3. †q. 1. arti. 1. & 4.

p.2. q.67. art. 4.

Aug. tract. 40. in Ioā. a med. to. 9. Et lib. 2. q. euan. q. 39. to. 4. † Dam. lib. 4. c. 12. † Dion. c. 7. de di. nom. declinando ad fi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd substantia nō sumitur hic secundum quod est genus generalissimū cōtra alia genera diuisum: sed secūdum q̄ in quolibet genere inuenitur quędā similitudo substātiæ, put

F

scilicet

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum secundum.*

IN quæstionis quartæ articulo secundo, omisso primo, dubiũ occurrit duplex. Primum, quomodo credere sit a duobus actuis, intellectu scilicet, & voluntate. Sed quoniam hoc in quæstione 65. præcedentis libri dictum est, soluendo rationem Scoti: ideo secundũ dubium ex eodem Scoto in 25. distinctertii Senten. occurrit. Et vt intelligatur dubium, præmitto duo. Alterũ est, quòd aliud est fidem, & eius actum, scilicet credere, dependere a voluntate: & aliud est fidem perfectã in suo actu, vel actum fidei perfectum, dependere a voluntate perfecta. Hæc enim sunt valde diuersa, & non sunt confundenda. Et licet vtrunque sit verum, & assertum ab authore: & primum pro principio, & secundum p conclusione hic inductum, non tamen pro eodem sumenda sunt. Quia in primo dicto nihil aliud significatur, nisi q credere est a voluntate, & non dicitur a voluntate perfecta per habitum charitatis. Et hoc est verissimum, & certissimum: quia credere est voluntariũ positiue, vt experimur. In secundo autem dicto significatur non quòd credere, sed quòd bene credere est a voluntate perfecta charitate. Alterum qd̃ præmitto, est, quòd Scotus ibidẽ vtrunque cõfundit. Nam in titulo suæ quæstionis loquitur de fide, & in corpore articuli, de actu credendi. Affert tamen rationem huius literę contra se, explicans maiorem de actu dependẽte a duobus agentibus, si sit perfectus, vt hic assumitur, & tractans postmodum exemplum de serra. Veruntamen quicquid ipse intenderit, afferam ex ipso id, quod contra nos opponi potest. Arguit ergo Scotus ad hoc, quòd ad perfectum actum fidei, non requiritur in voluntate perfectio, quam dicimus charitatem, Tum quia posito, quòd voluntas moueat intellectum ad credendum, ad hoc sufficit ipsa cum intellectu disposito per habitum fidei inclinantem intellectum ad credendum: Tum quia sicut in serra sufficit acuties ad scindendum, ita in virtute motiua sufficit ipsa virtus motiua absque aliquo superaddito. Tum quia differentia inter actum credendi perfectiorem, & minus perfectum, sufficit quòd scilicet primum in quolibet genere continens in se alia virtute, dicitur esse substantia illorum.

q.18.ar.1.

In corp.ar.

AD 2^m^ dicendum, quòd cum fides pertineat ad intellectũ, secundum quod imperatur a voluntate, oportet quòd ordinetur, sicut ad finem, ad obiecta illarum virtutum, quibus perficitur voluntas, inter quas est spes, vt infra* patebit: & ideo in diffinitione fidei ponitur obiectum spei.

AD 3^m^ dicẽdum, quòd dilectio potest & esse visorum, & non visorum, & præsentium, & absentiũ: & ideo res diligenda non ita proprie adaptatur fidei, sicut res speranda, cum spes semper sit absentium, & non uisorum.

AD 4^m^ dicendum, quòd substantia, & argumentum, secundum quod in diffinitione fidei ponuntur, non important diuersa genera fidei, neque diuersos actus, sed diuersas habitudines vni^o^ act^o^ ad diuersa obiecta, vt ex dictis patet.*

AD 5^m^ dicendum, q̃ argumentum, quod sumitur ex propriis principiis rei, facit rem esse apparentem: sed argumentum, quod sumitur ex authoritate diuina, nõ facit rem in se esse apparẽtẽ, & tale argm̃ ponit'in diffinitione fidei.

ARTICVLVS II.

Vtrum fides sit in intellectu, sicut in subiecto.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd fides non sit in intellectu, sicut in subiecto. Dicit enim Aug.* in lib. de prædestinatione sanctorum, quòd fides in credentium voluntate cõsistit: sed voluntas est alia potentia ab intellectu. ergo fides non est in intellectu, sicut in subiecto.

cap.5. in fi. to.7.

¶ 2 Præt. Assensus fidei ad aliquid credendum prouenit ex voluntate Deo obediente. Tota ergo laus fidei ex obedientia esse videtur: sed obediẽtia est in volũtate. ergo & fides. nõ ergo est in intellectu.

¶ 3 Præt. Intellectus est vel speculatiuus, vel practicus: sed fides nõ est in intellectu speculatiuo, cum nihil dicat de euitabili, & fugiendo, vt dicitur in 3. de* Anima. non est ergo principium operationis. Fides autem est quæ per dilectionem operatur, vt dicitur ad Gal. 5. Similiter etiam nec in intellectu practico, cuius obiectum est verũ contingens factibile, vel agibile. Obiectum enim fidei est verum æternum, vt ex supra* dictis patet. non ergo fides est in intellectu, sicut in subiecto.

SED CONTRA est, quòd fidei succedit visio patriæ, secũdum illud primæ ad Corin. 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: sed visio est in intellectu. ergo & fides.

RESPON. Dicendum, quòd cũ fides sit quędam virtus, oportet quòd actus eius sit perfectus. Ad perfectionem autem actus, qui ex duobus actiuis principiis procedit, requiritur quòd vtrunq; actiuorum principiorum sit perfectũ. Non enim bene potest secari, nisi & secans habeat artem, & serra sit bene disposita ad secandum. Dispositio autem ad bene agendum in illis potentiis animæ, quæ se habẽt ad obiecta, est habitus, vt supra* dictum est. Et ideo oportet, q̃ actus procedens ex duabus talibus potentiis sit perfectus habitu aliquo præexistente in vtraq; potentiarum. Dictum autem †est supra, quòd credere est actus intellectus, secundum quod mouetur a voluntate ad assentiendum. Procedit autẽ huiusmodi actus & a voluntate, & ab intellectu, quorum vtrunque natum est per habitum perfici secũdum prędicta: & ideo oportet, quòd tam in voluntate sit aliquis habitus, q̃ in intellectu, si debeat actus fidei esse perfectus: sicut etiam ad hoc quòd actus cõcupiscibilis sit perfectus, oportet quòd sit habitus prudentiæ in ratione, & habitus temperantiæ in

¶ In eiusdem articuli secundi responsione ad tertium, aduerte primo, quòd quia obiectum fidei est Deus ipse, qui est summum omnium speculabilium propter seipsum: ideo author ex ipsa natura obiecti ponit fidem habitum speculatiuum. Et quoniam idem obiectum est etiam ratio summa operum: ideo ex eiusdem obiecti natura habitum fidei extendit ad proximum proportionabiliter, sicut & obiectum ipsum extenditur.

¶ Aduerte secundo, quòd hæc dixit author de fide, comparãdo practicũ speculatiuo. Alio^o^. n. & verius loquẽdo, dicendum, est secundum

secundum ipsum, & veritatem, quòd fides est habitus altior practico, & speculatiuo præhabens eminenter vtrumque, sicut sensus cõmunis respectu sensuum propriorum, & propterea vtrũq; opus habet: sed loquendo vt plures, & comparãdo ad hæc duo, sub speculatiuo comprehenditur. Hanc autem esse mentem authoris patet, tum ex eo, quòd theologica scientia, quæ virtualiter continetur in principiis, quorum est fides, est huiusmodi, vt i primo libro ostensum est: tum ex eo, quòd dona Spiritus sancti, quę ex fide emanãt, sunt huiusmodi, vt infra patebit. Esse autem hanc doctrinam secundum veritatem, eminentia diuinæ cognitionis, cuius fides est impressio proprii ordinis, manifestat, vt de thelogia dictum fuit.

Li.3.di. tex.34. 46. & tom.2.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum tertium.*

IN titulo articuli tertii eiusdem q̃stionis quartæ, aduerte quòd termini in vnaquaque arte intelligendi sunt secundum subiectam materiam illius artis. Vnde cum in moralibus, de quib^o^ tractatur, vna virtus dicitur forma alterius, non eo modo dicitur, quo in naturalibus forma dicitur informare materiam. Non enim propterea hoc dicitur, aut quæritur, quasi vna virtus sit subiectum alterius, aut actus virtutis vnius sit subiectum actus alterius: sed ad imperium vnius super actu alterius sermo referẽ. Quod enim naturaliter alteri imperat, ad finem ipsius imperantis illud dirigit: ac per hoc dupliciter actum imperatum informat, vt in litera dicitur. Primo, dando illi finem, vnde specificatur; secundo, dando illi modum, quo conuenienter ad illum finem congruat. Qui enim scindit ligna propter domum, aut nauim faciendam, aliam speciem, & alium modum scissioni dat, quàm qui scindit ea ad comburendum. Quia ergo tã finis, quàm

Li.1.c.8.in med.to.3.

p.2.q.ii ar.3.ad

li.3.ex tex. 49.id colligũt nonulli

q.2.ar.1.

Inf.q.23.a. 2. Et 3.d.23 q.3.ar.1.q. 1.& di 27. q.2.ar.4.q. 3. Et veri.q. 14.ar.5. & ver.q.2.ar. 3.

concupiscibili. Credere autem immediate est actus intellectus, quia obiectum huius actus est verum, quod proprie pertinet ad intellectum. & ideo necesse est, quòd fides, quæ est proprium principium huius actus, sit in intellectu sicut in subiecto.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustꝰ fidem accipit pro actu fidei, qui dicitur consistere in credentium voluntate, inquãtum ex imperio voluntatis intellectus credibilibus assentit.

AD 2^m^ dicendum, quòd non solum oportet voluntatem esse promptam ad obediendum, sed etiam intellectum esse bene dispositum ad sequendum imperium voluntatis: sicut oportet concupiscibilem esse bene dispositam ad sequendum imperium rationis: & ideo non solum oportet esse habitum virtutis in volũtate imperante, sed etiam in intellectu assentiente.

AD 3^m^ dicendum, quòd fides est in intellectu speculatiuo sicut in subiecto, vt manifeste patet ex fidei obiecto: sed quia veritas prima, quæ est fidei obiectum, est finis omnium desideriorum, & actionum nostrarum, vt patet per Aug.* in 1. de Trinitate inde est, quòd per dilectionem operatur: sicut etiam intellectus speculatiuus extensione fit practicus, vt dicitur in 3. de anima.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas sit forma fidei.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd charitas, non sit forma fidei. Vnumquodque enim sortitur speciem per suam formam. eorum ergo, quæ ex opposito diuiduntur, sicut diuersæ species vni^o^ generis, vnum non potest esse forma alterius: sed fides, & charitas diuiduntur ex opposito, 1. ad Corin. 13. sicut diuersæ species virtutis. ergo charitas non potest esse forma fidei.

¶ 2 Præt. Forma, & id cuius est forma, sunt in eodem, quia ex his fit vnum simpliciter: sed fides est in intellectu, charitas autem in voluntate. ergo charitas non est forma fidei.

¶ 3 Præt. Forma est principium modus datus ab imperante informat actum imperatum, ideo virtus imperans, forma dicitur virtutis imperatæ. Et iuxta hunc sensum quæritur, an fidei forma sit charitas.

¶ In responsione ad secundum in eodem articulo, aduerte quòd si comparatio fiat virtutis ad virtutem, aut actum, aut actus ad rei: sed principium credendi ex parte voluntatis magis videtur esse obedientia, quàm charitas, secundum illud ad Rom. 1. Ad obediendum fidei in omnibus Gentibus. ergo obedientia magis est forma fidei, quàm charitas.

SED CONTRA est, q̃ vnumquodque operatur per suam formam: fides autem per dilectionem operatur. ergo dilectio charitatis est fidei forma.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex superioribus* patet, actus voluntarij speciem recipiunt a fine, qui est voluntatis obiectum: id autem a quo aliquid speciem sortitur, se habet ad modum formæ in rebus naturalibus. Et ideo cuiuslibet actus voluntarij forma quodammodo est finis, ad quem ordinatur, tum quia ex ipso recipit formam: tum etiam quia modus actionis oportet quòd respondeat proportionabiliter fini. Manifestum est autem ex* prędictis, quòd act^o^ fidei ordinatur ad obiectum volũtatis, quod est bonum, sicut ad finem. Hoc autem bonum quod est finis fidei, scilicet bonũ diuinum, est proprium obiectum charitatis: & ideo charitas dicit forma fidei, inquantum per charitatẽ act^o^ fidei perficit, & format.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitas dicitur esse forma fidei, inquantum informat actum ipsius. Nihil autem prohibet vnũ actum a diuersis habitibus informari, & fm hoc ad diuersas spẽs reduci ordine quodam, vt supra dictum* est, cum de actibus humanis in communi ageretur.

AD 2^m^ dicendum, q̃ obiectio illa procedit de forma intrinseca. Sic autem charitas non est forma fidei, sed prout informat actum eius, vt supra* dictum est.

AD 3^m^ dicendum, q̃ etiam ipsa obedientia, & similiter spes, & quæcunque alia virtus posset præcedere actum fidei rationabiliter formatum a charitate, sicut* infra patebit: & ideo ipsa charitas ponitur forma fidei.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fides informis possit fieri formata, uel econuerso.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ fides in-

1.2.q.1. ar. 3. & q.18. ar.6.

Ar.1. huius q.& q.2.ar. 1.

D. 307

1.2.q.18. ar.6.& 7.& q.56.ar.2.

In cor. ar.

q.23.ar.8.

3.d.23.q.3. ar.4. Et 4. d.17.q.2.ar. 1.q.3.cor. Et veri.q. 14.ar.7. Et ad Rom. 1. le.6.

A

B

C

D

E

F

G

H

I

K

fert a virtute non simpliciter, quæ est alterius rationis, & dicimus, quòd actus fidei, vt est in statu virtutis simpliciter, oportet quòd sit ab vtroq; principio p̃fecto. Et propterea author in principio corporis articuli dicit, Quòd cum fides sit virtus &c. Omnium ergo solutio stat in hoc, q̃ actus fidei perfectus sic, vt sit actus virtuosus simpliciter, exigit perfectionem in intellectu, & voluntate, a quibus fit: aliter perfecte virtuosus non est, vt in litera probatur. Cum his tamen stat, vt dictum est, quòd sit actus fidei sine charitate, vt infra amplius patebit.

cap.5. in fi. to.7.

In titulo articuli 4. terminos ex præcedenti articulo declaratos habes. Fides enim formata significat fidem a charitate actam: fides verò informis significat

falsificat fidem, quæ est in existentibus extra charitatem.
Et est sermo de fide vna & eadem numeraliter, an ipsa & fiat de informi formata, cum Christianus pœnitens assequitur charitatẽ: & de formata informis, cum existens in charitate labitur in peccatum mortale, furti, vel homicidii, manens fidelis.

¶ In corpore eiusdem articuli, dubium occurrit circa illud dictum, Id qđ pertinet ad voluntatem, non per se pertinet ad fidem. Hoc enim contradicit doctrinæ superius traditæ. Subiectũ namque per se ipsius fidei per se pertinet ad fidem, ita quòd variat ipsam, vt patet inductiue de omnibus p se subiectis virtutũ, & habitũ: sed intellectus non absolute, sed motus a voluntate est per se subiectum fidei, vt prædictum est. ergo id quod pertinet ad voluntatem, scilicet ipsa motio a voluntate, pertinet per se ad fidem, ita quòd variat ipsam varietate corruptionis. Si enim ab intellectu auferas ly, motus a voluntate, impossibile est, q̃ remaneat fides, nisi æquiuoce. Ruit ergo ratio literæ super dicta propositione fundata.

¶ Ad hoc dicitur, Ad voluntatem aliquid potest pertinere dupliciter. Primo, secundum substantiam: secundo secũdum perfectionem. Id quod pertinet ad volũtatem secundum ipsius volũtatis substãtiam, est actus eius: & de hoc dictum fuit, q̃ per se pertinet ad subiectum fidei: & cõcedit, quòd variaret fidem, vt arguendo tangitur. Id vero quod pertinet ad perfectionem voluntatis, est bonitas, laudabilitas &c. actus. Hoc enim fit per habitum charitatis in proposito. Et de hoc dicitur hic, quòd non per se spectat

Glo. Interlin. ibid.

formis non fiat formata, nec econuerso, quia vt dicitur 1. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est: sed fides informis imperfecta est respectu formatæ. ergo adueniente fide formata, fides iformis excluditur, vt non sit vnus habitus numero.

¶ 2 Præt. Illud quod est mortuum, non fit viuum: sed fides informis est mortua, ſm illud Iaco. 2. Fides sine operibꝰ mortua est. ergo fides informis non potest fieri formata.

¶ 3 Præt. Gratia Dei adueniens nõ habet minorem effectum in homine fideli, quàm infideli: sed adueniens homini infideli, causat in eo habitum fidei. ergo etiam adueniens fideli, qui habebat prius habitum fidei informis, causat in eo alium habitum fidei.

¶ 4 Præt. Sicut Boet. dicit, Accidentia alterari non possunt: sed fides est quoddam accidens. ergo non potest eadem fides qñq; esse formata, & quandoq; informis.

SED CONTRA est, quod Iac. 2. super illud, Fides sine operibus mortua est, dicit* glo. quibus reuiuiscit. ergo fides, quæ erat prius mortua, & informis, fit formata, & viuens.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc fuerunt diuersæ opiniones. Quidam enim dixerunt, quòd alius est habitus fidei formatæ, & informis: sed adueniente fide formata, tollitur fides informis. Et similiter, homine post fidem formatam peccante mortaliter, succedit alius habitus fidei informis a Deo infusus. Sed hoc non videtur esse conueniens, q̃ gratia aduenies homini, aliquod Dei donum excludat: neque etiam, q̃ aliquod Dei donũ homini infundatur ꝓpter peccatũ mortale. Et ideo alij dixerũt, q̃ sunt quidẽ diuersi habitus fidei formatæ, & informis: sed tamẽ adueniente fide formata, nõ tollitur habitus fidei informis, sed simul manet in eodem cum habitu fidei formatæ. Sed hoc etiam videtur esse inconueniens, q̃ habitus fidei informis in habente fidem formatam, remaneat otiosus. Et ideo aliter dicendum, quòd idẽ est habitus fidei formatæ, & informis. Cuius ratio est, quia habitus diuersificatur secundum illud, qđ per se ad habitum pertinet. Cum autem fides sit perfectio intellectus, illud per se ad fidem pertinet, quod pertinet ad intellectum. Quod autem pertinet ad voluntatem, non per se pertinet ad fidem; ita quod per hoc fidei habitus possit diuersificari. Distinctio autem fidei formatæ, & informis est secundum id quod pertinet ad voluntatem, idest, secundum charitatem: nõ autem secundum illud, quod pertinet ad intellectum. Vnde fides formata, & informis, non sunt diuersi habitus.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ verbum Apostoli est intelligendum, qñ imperfectio est de ratione imperfecti. Tunc. n. oportet, q̃ aduenięte perfectione, imperfectũ excludatur: sicut* aduenięte aperta visione excluditur fides, de cuius ratione est, vt sit non apparentium: sed quando imperfectio, non est de ratione rei imperfectæ, tunc illud numero idẽ quod erat imperfectum, fit perfectum, sicut pueritia non est de ratione hominis: & ideo idem numero qui erat puer, fit vir. Informitas autem fidei non est de ratione rei perfectæ, sed per accidens se habet ad ipsam, vt* dictum est. vnde ipsamet fides informis fit formata.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ illud quod facit vitam aïalis, est de ratione ipsius: quia est forma essentialis eiꝰ, scilicet aïa. Et ideo mortuum fieri viuũ nõ potest, sed aliud specie ẽ, qđ est mortuũ, & quod est viuum: sed id quod facit fidem esse formatam, vel viuam, non est de essentia fidei: & ideo non est simile.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ gratia facit fidem non solum quando fides de nouo incipit esse in homine, sed etiam quandiu fides durat. Dictum* est enim supra, q̃ Deus semper operatur iustificationem hominis, sicut Sol semper operatur illuminationem aeris. Vnde gratia non minus facit aduenięs fideli, quàm aduenięs infideli: quia in vtroque operatur fidem, in vno quidẽ confirmando & pficiẽdo, in alio de nouo creãdo. Vel põt dici, q̃ hoc est p accidẽs. ſ. pp dispositionẽ subiecti, q̃ gra non causat fidẽ in eo qui habet: sicut ecõtrario ſm peccatum mortale non tollit gratiam ab eo, qui eã amisit per peccatum mortale præcedens.

AD 4ᵐ dicendũ, q̃ p hoc q̃ fides formata sit informis, nõ mutat* ipsa fides, sed mutat subiectũ fidei, qđ est aïa, qđ qñq; quidẽ habet fidẽ sine charitate, qñq; aũt cũ charitate.

ad fidem, ita quòd ipsam secundũ substãtiam variet, quis quodammodo pertineat per se ad fidẽ, vt virtus est, vt infra patebit.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum quintum.*

IN corpore arti. 5. eiusdem quæst. dubium duplex occurrit ex Durando in 23. dist. 3. sent. q. 4. art. 2. arguente primo contra hoc, scilicet q̃ fides est virtus. Distinguit namque, q̃ virtus dupliciter sumitur large pro habitu inclinante in actum bonum: & stricte pro habitu ponente potentiam in vltimo perfectionis debitæ suo actui. Sic enim virtus est vltimum de potentia: & hoc modo, inquit, fides nõ est virtus, quia non facit euidentem cognitionem, qua motus est actus intellectus ꝓpici. Secundum vero est ex eodem arguente contra hunc articulum tripliciter, quòd fides non sit magis virtus cũ charitate, quàm sine charitate. Primo ex actu, quia assentire vero supernaturali nõ est perfectius intrinsece cum charitate, quàm sine charitate. ergo. Antecedens probatur, qa ex charitate nullam perfectionem pertinẽtem ad cognitionis genus recipit, sed extrinsecam tãtum, puta, esse meritoriũ. Consequentia patet: quia non ex quacunque perfectione actus pensatur virtus, sed intrinseca illi: alioqn actus opinionis meritoriꝰ faceret, quòd opinio esset virtus. Secundo, & in idem redit, ex habitudine fidei ad charitatem, fides non dependet a charitate, quo ad habitum, quia est prior illa: nec quo ad actum, quia non perficitur intrinsece ab illa. ergo non est per illam virtus. Tertio, contra exemplũ literæ, quia non est simile de virtute morali, & prudẽtia: qa connexæ sunt. Fides autem, & charitas non sunt connexæ.

¶ Ad primum dubium dicitur, q̃ arguens deceptus est non distinguendo inter virtutem intellectualem, & virtutem. Plus enim exigitur ad virtutem intellectualem, quàm ad virtutem ætiam intellectus. Vnde gratis conceditur, quòd fides non est virtus. Virtus enim ordinatur ad bonum, nam virtus est quæ bonum facit habentem, vt dicit Philosophus in 2.† & hic: sed fides ordinatur ad verum. ergo fides non est virtus.

¶ 2. Præt. perfectior est virtus infusa, quàm acquisita: sed fides propter sui imperfectionem non ponitur inter virtutes intellectuales acquisitas, vt* patet per Philosophum in 6. Ethi. ergo multo minus potest poni virtus infusa.

¶ 3 Præt. Fides formata, & informis sunt eiusdem speciei, vt† dictum est: sed fides informis nõ est virtus, quia non habet connexionem cũ aliis virtutibus. ergo nec fides formata est virtus.

¶ 4 Præt. Gratiæ gratis datæ, & fructus distinguũtur a virtutibus: sed fides enumeratur inter gratias gratis datas. 1. ad Corint. 12. & similiter inter fructus, ad Galat. 5. ergo fides non est virtus.

SED CONTRA est, quòd homo per virtutes iustificatur. nam iustitia est totavirtus, vt dicitur in 5. *Ethic: sed per fidem homo iustificatur, secundum illud ad Ro. 5. Iustificati ergo ex fide, pacem habemus &c. ergo fides est virtus.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex* prædictis patet, virtus humana est, per quam actus humanus redditur bonus: vnde quicunque habitus est semper principiũ boni actus, potest dici virtus humana. talis autem habitus est fides formata. Cum enim credere sit actus intellectus assentientis vero ex imperio voluntatis, ad hoc quòd ille actus sit perfectus duo requiruntur, quorum vnum est vt infallibiliter intellectus tendat in suum bonum, quod est verum. Aliud autem est, vt infallibiliter ordinetur ad vltimum finem, propter quem voluntas assentit vero, & vtrumq; inuenitur in actu fidei formatæ. Nã ex rõne ipsius fidei ẽ, q̃ intellectus semper feratur in verũ, qa fidei nõ põt subesse falsum, vt supra habitũ ẽ. Ex charitate aũt quæ format fidem, habet anima, q̃ infallibiliter volũtas ordinetur in finẽ bonum: & ideo fides formata est virtus. Fides autem informis non est virtus, quia etsi habeat perfectionem debitam actus fidei informis ex parte intellectus, non tamen habet perfectionem debitam ex parte voluntatis. Sicut etiam si temperantia esset in concupiscibili, & prudentia non esset in rationali, temperantia non esset virtus, vt supra* dictum est. Sed ad actum temperantiæ requiritur actus rationis, & actus cõcupiscentiæ: sicut ad actum fidei requiritur actus voluntatis, & actus intellectus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsum verum est bonum intellectus, cum sit eius perfectio. Et ideo inquantum per fidem intellectus determinatur ad verum, fides habet ordinem ad bonum, secundum quod est voluntatis obiectum.

AD 2ᵐ dicendum, quòd fides, de qua Philos. loquitur, innititur rationi humanæ non ex necessitate concludenti, cui põt subesse falsum: & ideo talis fides non est virtus. Sed fides de qua loquimur, innititur veritati diuinę, quæ est infallibilis, & ita nõ potest ei subesse falsum: & ideo talis fides potest esse virtus.

AD 3ᵐ dicendum, quòd fides formata, & informis non differunt specie, sicut in diuersis speciebus existentes, differunt autem sicut perfectum & imperfectum in eadem specie: vnde fides informis cũ sit imperfecta, nõ pertingit ad perfectam rationem virtutis. Nam virtus est perfectio quędam, vt dicitur in 7.* Physicorum.

Ad 4ᵐ dicendum, quòd quidã ponunt, quòd fides, quæ connumeratur inter gratias gratis datas, quia non est nisi veri. Quia tamen non est euidentis, ideo non est virtus intellectualis, sed theologica secundum quid, formata autem, simpliciter, vt dictum est.

¶ In eodem 5. artic. in corpore, & responsione ad 2. dubium occurrit ex Scot. in 3. senten. distinct. 23. volente, quòd fides infusa non magis inclinatur ex parte habitus in non decipi, quàm fides acquisita: quia non decipi, non se tenet ex parte habitus, nec ex parte assensus quem facit, sed ex parte obiecti, secundum quod obiectum, cui assentit, vere vel falsę præsentatur

Lib. 2. Eth. ca. 6. to. 5.

D. lib. 6. Eth. cap. 3. circa prin. tom. 5 q. 1. art 3. Arti. prꝛce.

In cor.

lib. 5. Eth. ca. 1. tom. 5

1. 2. q. 55. art. 3. & 4.

1. 2. q. 58. art. 4. & q. 65. art. 1.

1. 2. q. 58. art. 4. & q. 65. art. 1.

2. q. 58. art. 4. & q. 65. art. 1.

tæ habitui inclinanti, sicut habitus principiorum inclinat ex parte sui naturaliter in verum. Et si fit deceptio, hoc ē ex obiectis falso occurrēti b², & præsentatis intellectui. Sed in proposito vterq; habitus inclinat naturaliter, & per modum naturæ præbet assensum. ergo fides infusa non magis sclinaī ex parte habitus in nō decipi, quàm acquisita.

¶ Ad hoc non nisi cum admiratione istius viri respondeo, quòd liquido patet, Nō decipi, tenere se ex parte habitus ex ipsa differentia inter habitus intellectuales, q̄ sunt virtutes, & illos qui non sunt virtutes. Illi enim quātum est ex se, inclinant tātum in verum, quia ad cognoscendum esse quod est, & non esse quod non est, nec possunt inclinare ad actum oppositum: isti autē ad verūq; se habent, & ideo non sunt virtutes. Vnde oppositū est eius qđ arguens: fingit: quia cognitio, & assensio vera ex meritis habit² est ex propria natura ad actum talem inclinātis. Et si contingat decipi, ex habitu illo nō puenit, nec ex obiecto præsentato sufficēter, cum possit intellectus vti habitu virtutis, & non adhærere falsę præsentationi. Falsum n. obiectiue non hēt vim coactiuam intellectus ad se, sicut habet verum, quando est euidens. Fides ergo infusa inclinat ad verū supernaturale indeceptibiliter, qa ſm ipsam assentiendo, nō possum² falli.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articuli sextum.*

IN titulo art. 6. est sermo de vnitate per se, & simpliciter habitus, quæ est vnitas speciei specialissimæ. Vnitas enim generica est secundū quid, & vnitas numeralis est per accidēs, hoc ē, per aliud ſ. per subiectum.

¶ In corpore articuli dubium ex Scoto in 25. distinctione, est fides informis. Sed hoc non conuenienter dicitur, quia gratiæ gratis datæ, quæ ibi enumerātur, non sunt communes omnibus mēbris Ecclesiæ. Vnde Apostolus ibi dicit. Diuisiones gratiarum sunt. Et iterum. Alii datur hoc, alii datur illud. Fides autem informis est communis omnibus membris Ecclesiæ: quia informitas non est de substantia eius secundū quòd est donum gratuitum. Vnde dicēdum est, quòd sumitur ibi pro aliqua fidei excellētia, sicut pro constantia fidei, vt dicit * glos. vel pro sermone fidei. Fides autem ponitur fructus, secundum quòd habet aliquam delectationem in suo actu ratione certitudinis. Vnde ad Galath. 5. vbi enumerantur fructus, exponitur fides, de inuisibilibus certitudo.

3. dist. 23. q. 2. ar. 4. q. 2. Et 4. d 8. t. 1. q. 1. ar. 2. q. 5. co. Et vir. q. 14. art. 12. Et Ro. 5. le. 5. 6. & lec. 6. Et secundæ col. 4.

ca. 19. to. 3. Q. 3. art. 1.

ARTICVLVS VI.

Vtrum fides sit una virtus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit vna fides. Sicut enim fides est donum Dei, vt dicitur ad Ephes. 5. ita etiam sapientia, & scientia inter dona Dei computantur, vt patet Isa. 11. sed sapientia, & scientia differunt per hoc, quòd sapientia est de æternis, scientia vero de temporalibus, vt patet per * Augustin. 13. de Trinit. cum ergo fides sit de æternis, & de quibusdā temporalibus, videtur quòd non sit vna fides, sed distinguatur in partes.

¶ 2 Præt. Confessio est actus fidei, vt supra † dictum est: sed non est vna, & eadem cōfessio fidei apud omnes. nam quod nos confitemur factum, antiqui patres confitebantur futurum, vt patet Isa. 7. Ecce Virgo concipiet. ergo non est vna fides.

¶ 3 Præt. Fides est communis omnibus fidelibus Christi: sed vnum accidens non potest esse in diuersis subiectis. ergo non potest esse vna fides omnium.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad ad Ephes. 4. Vnus Dominus, vna fides.

RESPON. Dicendum, quòd fides, si sumatur pro habitu, dupliciter potest considerari. Vno modo ex parte obiecti, & sic est vna fides. Obiectum enim formale fidei est veritas prima, cui, etiam inhærendo credimus quæcunque sub fide continentur. Alio modo ex parte subiecti, & sic fides diuersificatur secundum quòd est diuersorum. Manifestum est autem, quòd fides, sicut & quilibet alius habitus, ex formali ratione obiecti habet speciem, sed ex subiecto indiuiduatur: & ideo si fides sumatur pro habitu quo credimus, sic fides est vna specie, & differens numero in diuersis. Si vero sumatur pro eo quod creditur, sic etiam est vna fides, quia idem est quod ab omnibus creditur: & si sint diuersa credibilia, q̄ cōmuniter oēs credunt, tamē omnia reducuntur ad vnum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd temporalia quę in fide proponuntur, non pertinent ad obiectum fidei, nisi in ordine ad aliquod æternum, quod est veritas prima, sicut supra * dictum est. Et ideo fides vna est de temporalibus, & æternis: secus autem est de sapientia, & scientia, quæ considerant temporalia, & æterna secundum proprias rationes vtrorumque.

AD 2^m Dicendum, quòd illa differentia præteriti, & futuri nō contingit ex aliqua diuersitate rei creditæ, sed ex diuersa habitudine credentium ad vnam rem creditam, vt etiam supra * habitum est.

AD 3^m Dicendum, ꝙ illa ratio procedit ex diuersitate fidei secundum numerum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum fides sit prima inter virtutes.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ fides non sit prima inter virtutes. Dicitur. n. Luc. 12. in * glos. super illud. Dico vobis amicis meis, ꝙ fortitudo est fidei fundamentum: sed fundamētū est prius eo, cuius est fundamētū. ergo fides non est prima virtus.

¶ 2 Præt. Quædam glos. dicit super illum † psalmum. Noli æmulari, quòd spes introducit ad fidem: spes aūt est virtus quædam, vt infra † dicetur. ergo fides non est prima virtutum.

¶ 3 Præt. supra * dictum est, quòd intellectus credentis inclinatur ad assentiendum his, quæ sunt fidei, ex obedientia ad Deum: sed obedientia est etiam quædam virtus. non ergo fides est prima virtus.

¶ 4 Præt Fides informis nō est fundamentū: sed fides formata, sicut tertii sententiarū occurrit, arguente cōtra hoc, scilicet, ꝙ fides infusa habet vnitatē ex obiecto primo ſ. Deo. Primo, quia Deꝰ nō mouet in ratione obiecti ad cognitionem oium credibilium. Scdo, quia in Deo vt obiecto, non concipiūtur oia credibilia, vt ex illo deduci possint, licet cōtineat oia, vt cā effectiua oium.

¶ Ad hæc facile respōdetur, & dicitur, quòd Deus mouet obiectiue ad credendum omnia credibilia, & similiter in ipso vt obiecto, cōcipiuntur omnia credibilia, iuxta illud. Creditis i deū, & in me creditis. & quoniam omnia credita reducuntur ad Deum creditum, & ipse Deus, vt creditus mouet ad credendum reliqua, vt aliqd sui, vt ex primo articulo patet. Nec exigitur ad obiectū dās vnitatē fidei sic cōtinere oia, vt ex illo possint dēduci oia: qm̄ fides nō est habitus deductiuus, sicut sciētia, sed creditiu⁹. vnde non solū Deus vt efficiens, cōtinet omnia quæ sunt fidei, & fidei habitū, sed obiectiue sumptus. Sic enim significat per ly, credit⁹.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articuli septimum.*

IN titulo articuli septimi, ly inter virtutes, importat virtutes theologales, & morales tātū, de quib⁹ tractatur. De intellectualibus enim vt scientia, & arte non est quæstio.

¶ In corpore articuli dubium occurrit de titulo iuncto corpori articuli: quoniam aut est sermo de virtutibus moralibus, vt Christiani sunt, aut hominis sunt. Si de virtutib⁹ christianis, frustra secūda pars articuli de præcedēt̄ibus fidem, quę constituit Christianū, adiungitur. Si de humanis, constat ꝙ iustitia, & temperantia &c priores fide, directe esse possunt, vt patet.

Ad

Aſt Aug. de fide & operib. c. 10 in. 4. & 3. huius quæſt.

Q. 1. a. 2. q. 34. ar. 4. ad pri.

1. 2. q. 3. ar. 4. & q. 13. ar. 1. ad pri.

1. 2. q. 4. Et 23. q. 5. Et 4. art. 4. & ad 1. & ad 4.

Li. 8. text. 32. tom 2.

* Supra lud. 1 eſt gl bro. in ius u eſt de plo ꝙ mon tus e ter, i illius Eſt G ſuper ſpera mino

D. 601.

Li. 4. c. 3. to mo. 7.

1. 2. q. 40. ar ti. 1. 36.

Q. 1

*Q. 1. 2. q. 100. & ar. 2. ius ꝙ ad ſe

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ sermo præsentis articuli est de virtutibus simpliciter, vt. ſ. sunt dispositiōes p fectā ad optimū simpliciter. i. Deum, vt obiectum beatitudinis patriæ cælestis, & nō vt virtutes in genere, quemadmodum in præcedenti libro dictū est. Et inter virtutes simpliciter oportuit distinguere, vt ſ litera fit, ꝙ p se fides est prior cæteris. Per accidens autem aliquæ earū, imperfecte tamē rationem virtutis habētes, vt aliqualiter disponunt ad optimū simpliciter, præcedunt vt remouentes prohibens. Et sic nihil superfluit, & theologus sermo de virtutibus, formalis inuenitur.

in † glos. dicitur primę ad Corinth. 13. Formatur autem fides per charitatem, vt supra † dictum est. ergo fides a charitate habet, ꝙ sit fundamentum. charitas ergo est maius fundamētum, quàm fides. Nā fundamentum est prima pars ædificij, & ita videtur quòd sit prior fide.

¶ 5 Præt. Secūdum ordinem actuū intelligitur ordo habituum: sed in actū fidei actus voluntatis, quem perficit charitas, præcedit actum intellectus, quem perficit fides, sicut causa quæ præcedit effectum. ergo charitas præcedit fidem. non ergo fides est prima virtutum.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Hebr. 11. quòd fides est substantia sperandarum rerum: sed substantia habet rationē primi. ergo fides est prima inter virtutes.

RESPON. Dicendum, quòd aliquid potest esse prius altero dupliciter. Vno modo per se: alio modo per accidens. Per se quidē inter oēs virtutes prima est fides. Cum. n. in agibilibus finis sit principium, vt supra * dictum est, necesse est virtutes theologicas, quarū obiectū est vltimus finis, esse priores cæteris virtutibus. Ipse aūt vltimus finis oportet, ꝙ prius sit in intellectu, q̄ in voluntate: quia voluntas nō fertur in aliquid, nisi prout est in intellectu apprehensum. Vnde cum vltimus finis sit quidē in voluntate p spē & charitatē, in intellectu aūt p fidem, necesse est ꝙ fides sit prima inter oēs virtutes: quia naturalis cognitio non pōt attingere ad Deū ſm quod est obiectum beatitudinis, prout tendit in ipsum spes & charitas: sed p accidens pōt aliqua virtus esse prior fide. Causa. n. p accidēs, est p accidēs prior. Remouere aūt prohibens pertinet ad causam per accidens, vt patet p *Philosoph. in 8. Physi. & ſm hoc aliquæ virtutes possunt dici p accidens priores fide, inquantū remouent impedimenta credendi: sicut fortitudo remouet inordinatū timorē impedientem fidē: humilitas d aūt ſupbiam, p quā intellectus recusat se submittere veritati fidei: & idē pt dici de aliquibus alijs virtutibus, q̄is nō sint ueræ uirtutes, nisi p̄supposita fide, ut patet p * Aug. in lib. cōtra Iulianū. Vñ patet rñsio ad primum.

AD 2^m dicēdum, ꝙ spes nō potest uniuersaliter introducere ad fidem. Non enim potest spes haberi de æterna beatitudine, nisi credatur possibile, quia impossibile nō cadit sub spe, ut ex supra * dictis patet: sed ex spe aliquis introduci potest ad hoc, quòd perseueret in fide, uel quòd fidei firmiter adhæreat: & secundum hoc dicitur spes introducere ad fidem.

AD 4^m dicendum, ꝙ obedientia dupliciter dr̄. Quādoque. n. importat inclinationem voluntatis ad implendū diuina mādata, & sic non est specialis uirtus, sed generaliter includitur in omni uirtute: quia omnes actus uirtutum cadunt sub præceptis legis diuinæ, vt supra * dictum est. & hoc modo ad fidem requiritur obedientia. Alio modo potest accipi obedientia ſm quod importat inclinationem quantū ad implendum mandata, ſm quod habent rationē debiti: & sic obedientia est specialis uirtus, & pars iustitiæ. Reddit. n. superiori debitum, obediendo sibi. Et hoc mō obediētia sequitur fidem, per quam manifestatur homini, quòd Deus sit superior, cui debeat obedire.

AD 4^m dicendum, ꝙ ad rationem fundamenti non solum requiritur, quòd sit primum, sed etiam quòd sit aliis partibus ædificij connexum. Non enim esset fundamentum, nisi ei aliæ partes ædificij cohærerent. Connexio autem spiritualis ædificij est per charitatem, secundum illud Col. 3. Super omnia charitatem habentes, quæ est uinculum perfectionis. & ideo fides sine charitate fundamentum esse non potest, nec tamen oportet quòd charitas sit prior fide.

D. 611.

AD 5^m dicendum, quòd actus uoluntatis præexigitur ad fidem, non tamen actus uoluntatis charitate informatus: sed talis actus præsupponit fidem, quia non potest uoluntas perfecto amore in Deum tendere, nisi intellectus rectam fidem habeat circa ipsum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum fides sit certior scientia, & alijs uirtutibus intellectualibus.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum octauum.*

AD OCTAVVM sic procedit. Vī ꝙ fides nō sit certior scientia, & alijs uirtutibus intellectualibus. Dubitatio. n. opponitur certitudini, undevī illud esse certius, quod minus potest habere de dubitatione, sicut est albius, quod est nigro impermistius: sed intellectus, & scientia, & etiam sapientia non habent dubitationem circa ea, quorum sunt. Credens autem interdum potest pati motum dubitationis, & dubitare de his quæ sunt fidei. ergo fides non est certior uirtutibus intellectualibus.

¶ 2 Præt. Visio est certior auditu: sed fides est ex auditu, ut dicitur ad Rom. 10. in intellectu autem, & scientia, & sapientia includitur quædā intellectualis uisio. ergo certior est sciētia, uel intellect⁹, q̄ fides.

¶ 3 Præt. Quanto aliquid est perfectius in his, quæ ad intellectum p tinent, tanto est certius: sed intellectus est perfectior fide, quia p fidem ad intellectum peruenitur, secundum illud Isai. 7. Nisi credideritis, nō intelligetis, secūdum aliā literam. Et * Auguſt. dicit etiam de scientia 14. de Trinitate, quòd per scientiam roboratur fides. ergo ui

3. distin. 23. q. 2 ar. 2 q. 3. Et 3. contra ca. 154. Et veri. q. 10 ar. 12 ad 15. Et 10. 4. lect. 5. fin.

Li 14. de tri ni. c. 1. a me dio.

1. 2. q. 57. ar ti. 4. ad 2 *

tia vere &c. est dubio impermistior, ergo.

¶ Præt. Scientia beatorũ certior est fide nostra, sed non ex parte obiecti: quia idem est. ergo ex parte modi, quo intellectus attingit Deum. ergo certius est scire Deum, quàm credere Deũ, quod est contra litera.

Q.57. art. 2. ad. 3.

Li.6. Ethi. cap.3. & 6. & 7.com.5.

¶ Ad hęc dicitur, q̃ iste bonus homo nouit intelligere rationes terminorum in litera positas, & propterea errans in fundamento: ruit ex toto. Certitudinem namque secundum se non diffiniuit author penes obiectũ, sed penes causam. Et bene dixit: quia commune est omni certiori secundum se ex sua causa esse certius. Separata namque a sua materia ex sua causa formali, vel quasi causa formali, certissima dicuntur secundum se. Habitus autem, & actus certitudinem habent ex suis causis. Et vt in litera patet, non ex certitudine obiectiua fides certior secũdum se dicitur, sed ex certitudine medii, quod causat fidem, & actus eius. Vnde ad primum argumentum dicitur, quòd hæc distinctio non solum in obiectis, sed in habitibus, & actibus locum habet. Et ad probationem in contrariũ dicitur, quòd certitudo habitus, & actus attenditur quãdoque penes obiectum, vt patet in litera ex hoc, quòd ars, & prudentia quæ sunt circa possibile aliter se habere, sunt minus certæ scientia & intellectu habitibus, circa necessaria: quandoque autem attenditur penes causam, & nõ oportet, q̃ attendatur semper penes modum cognitionis, qué de facto habet cognoscens. penes modum siquidem istum attenditur certitudo quo ad nos. Vnde fides infusa ex meritis proprii medii, scilicet veritatis diuinę, na-

suæ materiæ, quia est de æternis, quæ non contingit aliter se habere. Tres autem reliquæ ītellectuales virtutes, scilicet sapientia, scientia, & intellectus sunt de necessarijs, vt supra* dictum est. Sed scindum est, q̃ sapientia, & scientia, & intellectus dupliciter dicuntur. Vno modo, secundum quod ponũtur virtutes intellectuales a philosopho in 6.*Ethi. Alio modo, secundum quod ponuntur dona Spiritu ſancti. Primo modo, dicendum est, q̃ certitudo potest considerari dupliciter. Vno modo ex causa certitudinis, & sic dicitur esse certius, quod habet certiorem causam: & hoc modo fides est certior trib⁹ prædictis, quia fides innititur veritati diuinæ: tria autem prædicta ĩnitunt rationi humanæ. Alio modo potest considerari certitudo ex parte subiecti, & sic dicitur esse certius, quod plenius consequitur intellectus hominis. Et per hunc modũ, quia ea, quæ sunt fidei, sunt supra intellectum hominis, non autem ea, quę subsunt tribus prædictis, ideo ex hac parte fides est minus certa. Sed quia vnũquodq; iudicatur simpliciter quidem secundum causam suam: secũdum autem dispositionem, quæ ex parte subiecti est, iudicatur secundum quid, inde est, q̃ fides est simpliciter certior: sed alia sunt certiora secundum quid. s. quo ad nos. Similiter autem, si accipiantur tria prædicta, secundum quod sunt dona prę̃sentis vitę, cooperantur ad fidem sicut ad principium, quod prę̃supponunt, vnde etiam secundum hoc fides est eis certior.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ illa dubitatio nõ est ex parte causę fidei: sed quo ad nos, inquantũ non plene assequimur per intellectum ea, quæ sunt fidei.

Ad 2^m dicendum, quòd cæteris paribus, visio est certior auditu, sed si ille a quo auditur, multum excedit visum videntis, sic certior est auditus, quàm visus. Sicut aliquis paruę scientiæ magis certificatur de eo, quod audit ab aliquo scientifico, quàm de eo, quod sibi secũdum suam rationem videtur. Et multo magis homo certior est de eo, quod audit a Deo, qui falli non potest, quàm de eo, quod videt propria ratione, quę falli põt.

Ad 3^m dicendum, q̃ perfectio intellectus, & scientię excedit cognitionem fidei quantum ad maiorem manifestationem, non tamen quantum ad certiorem inhęsionem, quia tota certitudo intellectus, vel scientię, secundum quod sunt dona, procedit a certitudine fidei: sicut certitudo cognitionis conclusionum procedit ex certitudine principiorum. Secundum autem quòd scientia, & sapientia, & intellectus, sunt virtutes intellectuales, innituntur naturali lumini rationis, q̃d deficit a certitudine, & a verbo Dei, cui ĩnitit̃ fides.

F

G

H

I

K

QVAESTIO V.

De habentibus fidem, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de habentibus fidem.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum angelus, aut homo in prima sui conditione habuerit fidem.

¶ Secũdo, Vtrum dęmones habeãt fidem.

¶ Tertio, Vtrum hęretici errantes in uno articulo fidei, habeãt fidem de alijs articulis.

¶ Quarto, Vtrum fidem habentiũ, unus alio habeat maiorẽ fidem.

Articvlvs primvs.

Vtrum angelus, aut homo in prima sui conditione habuerit fidem.

Ad primvm sic procedi tur. Videtur q̃ angelus, aut homo in sua prima conditione fidem nõ habuerit. Dicit enim Hugo de sancto Vict. in suis sentẽtijs, q̃ quia homo oculum contemplationis non habet, apertum Deum, & quæ in Deo sunt, uidere non ualet: sed angelus in statu suę primę cõditionis ante confirmationem, uel lapsum habuit oculum contẽplationis apertum. Videbat enim res in uerbo, ut Augusti. dicit in 2. super † Gen. ad literam. Et similiter primus homo in statu innocentię uidetur habuisse oculum contemplationis apertum. Dicit enim † Hugo de sancto Victore in suis sententijs, q̃d nouit homo in primo statu Creatorem suum non ea cognitione, qua foris auditu solo percipitur, sed ea, quę intus per inspirationem ministratur, non ea qua Deus mõa credẽtibus absens fide quęritur, sed ea, qua p̃ præsentiã contẽplationis manifestius cernebatur. ergo hõ, u el angel⁹ in statu primę cõditionis fidẽ nõ habuit.

¶ 2 Præ. Cognitio fidei ẽ ænigmatica & obscura, ſm illud 1. ad Cori. 13.

Deum nõ posse mẽtiri, & sciebat notitia excludente fidẽ, Deum sibi reuelasse mysterium Trinitatis. ergo angelus sciebat scientia excludente fidem, mysterium Trinitatis, & simile est de aliis reuelatis spectantibus ad fidem. ergo non habuit fidem, q̃uis haberet gratiã, sed habebat certitudinẽ de his quę sunt fidei. Assumptũ pro secunda parte probatur ex hoc, quòd audiebat Deum inspirantem: & cũ sit pure intellectualis naturæ, videbat q̃ nullus alius angelus, neq; proprius intellectus, qui loquebatur, sed Deus ipse, sicut etiam sciebat se esse in gratia videns in essentia sua illam qualitatem creatam a Deo, & in voluntate charitatem.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ credibilia possunt cõsiderari dupliciter. Primo in speciali, & sic impossibile est, vt sint simul ab eodem scita, & credita. Alio modo in communi ratione credibilis, & sic, ut in articulo 4. primæ ſtionis author dixit, possunt esse scita, & credita, scita quidem in communi, credita autẽ in speciali. Sic autẽ est in proposito, quoniam angelus ex reuelatione sibi a Deo facta d̃ mysterio Trinitatis, nõ scit Deũ esse trinum & vnũ: quoniam hoc neque per propriam rationem naturæ diuinę, neque per effectum scit: sed scit Deum, qui non potest mentiri, sibi hoc attestari, quod est scire attestata a Deo, esse credibilia, & non solũ esse credibilia, sed ẽt esse vera vt attestata, quod est scire ea quæ sunt fidei secundum communem rationem attestatorũ a Deo, eẽ vera. Hoc autẽ non excludit fidei rationem, quoniam cũ scientifica notitia facta angelo a Deo immediate de Trinitatis mysterio excludebat rationẽ fidei. Quod p̃bãtur sic. Angelus sciebat scientia excludente fidem, Deum

Nunc videmus per ſpeculũ in ęnigmate: sed in statu primę cõditionis non fuit aliqua obscuritas neq; in hoſe, neq; in angelo, quia tenebrositas est pœna peccati. ergo fides in statu primæ cõditionis esse nõ potuit neq; in hoſe, neque in angelo.

¶ 3 Præt. Apostolus dicit ad Rom. 10. quòd fides est ex auditu, auditus autem per verbum Dei: sed hoc locum non habuit in primo statu angelicę conditionis, aut humanæ, nõ. n. erat ibi auditus ab alio. ergo fides in statu illo nõ erat neq; in homine, neque in angelo.

Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & q̃ inquirẽtibus se remunerator sit: sed angelus, & hõi sui prima cõditiõe erãt in statu accedẽdi ad Deũ. ergo fide ĩdigebãt.

Respon. Dicẽdum, quòd quidam dicunt, quòd in angelis ante confirmationem, & lapsum, & in homine ante peccatum, non fuit fides propter manifestam contemplationem, quæ tunc erat de rebus diuinis. Sed cum fides sit argumentum non apparentium, secundum Apostolum, & per fidem credãtur ea, quę non uidẽtur, vt* Aug. dicit, illa sola manifestatio excludit fidei rationem, per quam creditur apparens, vel visum id, de quo principaliter est fides. Principale autẽ obiectũ fidei est veritas prima, cuius visio beatos facit, & fidei succedit. Cum ergo angelus ante confirmationem, & homo ante peccatũ *non habuerit illam beatitudinẽ, qua Deus per essentiam videtur, manifestũ est, q̃ non habuit sic manifestam cognitionem, q̃ excluderetur ratio fidei. Vnde quòd non habuit fidem, hoc esse non potuit, nisi quòd penitus ei erat ignotum id, de quo est fides. Et si homo, & angelus fuerunt creati in puris naturalibus, vt quidam dicunt, forte posset teneri, quòd fides non fuerit in angelo ante cõfirmationem, nec in homine ante peccatum. Cognitio enim fidei est supra naturalem cognitionem de Deo non solum hominis, sed etiam angeli. Sed quia in primo iam* dixim⁹, q̃ homo, & angelus creati sunt cum dono gratię: ideo necesse ẽ dicere, q̃ per gratiam acceptam, & nondum consummatam fuerit in eis inchoatio quædam speratæ beatitudinis, quæ quidem inchoatur in volũtate per ſpem, & charitatem, sed in intellectu per fidẽ, vt supra *dictum est. Et ideo necesse est dicere, q̃ angelus ante cõfirmationẽ habuit fidem, & similiter homo *ante peccatum. Sed tamen considerandum est, q̃ in obiecto fidei est aliquid quasi formale, scilicet veritas prima super omnem naturalem cognitionẽ creaturæ exiſtẽs: & aliquid materiale, sicut id, cui assentimus inhęrendo primæ veritati. Quantum ergo ad primũ horum, communiter fides est in omnibus habẽtibus cognitionem de Deo, futura beatitudine nondum adepta, inhærendo primæ veritati: sed quantum ad ea, quæ materialiter credenda proponuntur, quædã sunt credita ab vno, quæ sunt manifeste scita ab alio, etiam in statu præsenti, vt supra* dictum est. Et secundum hoc etiam potest dici, q̃ angelus ante confirmationem, & homo ante peccatum quædam de diuinis mysterijs manifesta cognitione cognouerunt, quę nunc non possum* cognoscere, nisi credẽdo.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ quàmuis dicta Hugonis de sancto Victore magistralia sint, & robur authoritatis habeant: tamen potest dici, q̃ contemplatio, quæ tollit necessitatem fidei, est contemplatio patriæ, qua supernaturalis veritas per essentiam videtur. Hãc autem contemplationem non habuit angelus ante confirmationẽ, nec homo ante peccatum: sed eorum contẽplatio erat altior, quàm nostra, per quam magis de propinquo accedẽtes ad Deum, plura manifeste cognoscere poterant de diuinis effectib⁹, & mysterijs, quàm nos possumus. Vnde nõ inerat eis fides, qua ita quęreretur Deus absens, sicut a nobis quæritur. Erat enim eis magis præsens per lumen sapientiæ, quàm sit nobis, licet nec eis esset ita præsens, sicut est beatis per lumen gloriæ.

Ad 2^m dicendum, quòd in statu primæ conditionis hominis, vel angeli, non erat obscuritas culpæ, vel pœnæ: inerat tamen intellectui hominis, & angeli quædam obscuritas naturalis, secundum quod omnis creatura tenebra est comparata immensitati diuini luminis: & talis obscuritas sufficit ad fidei rationem.

Ad 3^m dicendum, quòd in statu primæ conditionis non erat auditus ab homine exterius loquente, sed a Deo interius inspirante: sicut & prophetæ audiebant, secundum illud Psal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.

A

B

C

D

E

trãct. 49. a Ioan. a medio tono. 9. & li. 96. Euan c. q. 39. in rin. to. 4.

Super art. Et 3. ar.

D.60.

Li. tom.

Li. cra 6. ca

2. q. 62. rti. 3. & q. 15. art. 1.

4. art. 7.

Cætera authoris tenẽdum est.

¶ Et si contra hoc inſtetur, quia fides est argumentum nõ apparentiũ, & cõsequenter quocunque modo aliqua appareant, ita q̃ euidentiã habeat de veritate aliquorũ, excluditur ratio fidei: sed intellectus angeli in gratia cognoscit ita euidenter, q̃ non potest aliter se habere, vera esse enuntiata a Deo sibi. ergo non credit.

D.73.

¶ Respondendũ est vt prius, quòd habere euidentiam de veritate aliquorum cõtingit dupliciter. Primo, q̃ videat, seu sciat ipsa enũtiata ī seipsis esse vera, & sic excludit rationẽ fidei: sed non est sic in proposito. Secundo, quòd videat, seu sciat in testificante illa esse vera, & sic non excludit fidem: et ita est ī ꝓposito.

Q.1. arti. 5. & q.2. ar. 4 ad 2.

¶ Sed contra hoc instatur, Quia cum dicis, ad exclusionẽ fidei requiri, q̃ enuntiata sciantur, vel videãtur in seipsis, seu secundum proprias rationes, hoc potest intelligi dupliciter. Primo vt ly, in seipsis, denotet mediũ: secundo, vt denotet terminum. Si denotat medium, falsissimum est. Nã videns enuntiata aliqua in alio, puta in diuina essentia tanquã medio, & obiecto primario, nõ credit amplius illa. non ergo exigitur ad exclusionẽ fidei, q̃ propriæ rationes cognitorũ sint media cognitionis. Si secundo modo, verum est, quòd exigitur ipsum enũtiatũ terminare certitudinaliter euidentiam. Sed falsum est, quòd hoc in proposito non inueniatur: nam angeli cognitio euidens non solum terminatur ad Deum testificantem, sed ad enuntiata testificata. Scit enim ex illa reuelatione in diuinis esse Patrẽ, & Filium, & Spiritumsanctum, licet ignoret quid sit. Et breuiter habet enidẽtiã de quæstione,

An est, seu, Quia est: licet ignoret, Quid, seu, Propter quid.

¶ Ad hoc dicendum est, quòd ly in seipsis, seu propriis rationibus, denotat terminum non cognitionis absolute, sed vt euidentis, ita quòd denotat terminum euidentię. Oportet enim ad hoc, quòd aliquod enuntiatum sit alicui euidens, quòd sit euidentia terminorum ad connexionẽ illorũ terminorum absolute sumptorum: Verbi gratia, Ad hoc q̃ hoc enuntiatũ, Deus est trinus personaliter, sit alicui euidens siue per sciẽtiam, siue per visionẽ, q̃ appositio hoc enũciato intellectui, intellectus videat cõnexionẽ p̃dicati cũ subiecto. Ad hoc.n. terminatur tam sciẽtia, quàm intellectus, quàm visio. Et hoc appellamus scire, vel videre ea, quæ sunt fidei, in seipsis, seu secundum proprias rationes. Constat autem quòd angeli euidentia non assequitur hoc. Licet enim angeli cognitio i hoc excedat nostram in proposito, quòd nos habemus fidem & de reuelatis, & de medio, scilicet veritate prima vt reuelante, quia vtrumque credimus, vt patet ex supradictis, angelus autem de Deo vt reuelante, non habeat fidem, sed scientiam: de reuelatis tamen primariis saltem, vt Trinitate, & beatitudine supernaturali fidem habebat. Euidẽtia enim suæ cognitionis terminabatur ad Deum vt reuelantem, & non vltra procedebat: nisi ad eius correlatiuum, scilicet enuntiata vt reuelata, vt prædictum est. Ex hoc enim non videbat Deum esse trinum, nec beatitudinem supernaturalem esse, sed credebat: quia Deus, qui non potest mentiri, ita dicebat sibi. Conuictio autẽ intellectus ex euidentia testis veri nõ pducebat ad visionẽ attestatorũ, sed ad credẽdũ, uellet nollet, illa. Vnde de dęmonib⁹, ex euidentia testimoniorum infallibilium cognoscentibus fidem Christianam esse ueram, scriptum est, quòd credunt, & contremiscũt. Est ergo coactio intellectus ad fidem, non quæ est uirtus, sed acquisitam. Angeli siquidem boni uoluntarie adhæserunt ueritati, quam mali nolentes subesse præceptori tradenti occulta absque eorum euidentia, superbo oculo contempserunt, quasi indignũ esset, ut in tali subiectione haberentur. Et sic manifestũ est, quòd euidentia de Deo ut reuelante, non excludit rationem fidei: ac per hoc tam angeli, quàm Apostoli, uel quicunque euidenter cognouerũt Deum esse reuelatorem eorum, quæ sunt fidei, & non posse mentiri, non propterea sine fide fuerunt: quia remansit fides respectu primi obiecti, quod est Deus trinus, & beãs supernaturaliter. Nec ex his putes me non aduertisse ad uerba litteræ dicentis, quòd respectu formalis in obiecto fidei, fides est in angelis, & in omnibus: sed quantum ad materiale est differẽtia: Aduerte, quòd author in his uerbis non utitur ueritate prima ut reuelante, ita quòd ut sic, oportet ipsam ab omnibus habentibus fidem esse creditam: sed utitur ea ut reuelata, & inter reuelata esse quasi formale. Et ad insinuandum hoc non dixit, quòd illud formale est ueritas prima, sed dixit quòd est ueritas prima

.3.di.76.ar.7.cor. Et 3.d.23.q.3.a.3.q.1. Et veri.q.14.art.9. ad 4. *Ca.5.i fi. tom.7.

†1.1.q.64. ar.2.ad 5.

Tract.89.1 Ioan. ante medium, tomo.9.

ARTICVLVS II.

Vtrum in dæmonibus sit fides.

o DSECVNDVM sic procedi-
o tur. Videtur quòd in dęmonibus non sit fides. Dicit enim Augustin. in libro de * Prædestinatione sanctorum, quòd fides consistit in credentium voluntate: hæc autem voluntas bona est, qua quis vult credere Deo. cum ergo in dæmonibus non sit aliqua voluntas deliberata bona, vt in primo † dictum est, videtur quòd in dæmonibus non sit fides.

¶ 2 Præt. Fides est quoddam donum diuinæ gratiæ, secundum illud Ephes. 2. Gratia estis saluati per fidem, donum enim Dei est: sed dæmones dona gratuita amiserunt per peccatum, vt dicitur in glos. super illud Osee. 3. Ipsi respiciunt ad deos alienos, & dilexerũt vinacia vuarum. ergo fides in dæmonibus post peccatũ nõ remãsit.

¶ 3 Præt. Infidelitas videtur esse grauius peccatum inter peccata, vt patet per * Augustinum super illud Ioan. 15. Si non uenissem, & locutus eis non fuissem, peccatum nõ haberent: nunc aũt excusationẽ non habent de peccato suo: sed in quibusdam hominibus est peccatum infidelitatis. si ergo fides esset in dæmonibus, aliquorum hominum peccatũ esset grauius peccato dæmonum: quod videtur esse inconueniens. non ergo fides est in dæmonibus.

SED CONTRA est, quod dicitur Iacobi 2. Dæmones credunt, & contremiscunt.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra * dictum est, Intellectus credentis assentit rei creditæ, non quia ipsam videat vel secundum se, vel per resolutionem ad primaprincipia per se visa: sed quia conuincitur per authoritatem diuinam assentire his, quæ non videt, & propter imperium voluntatis mouentis intellectum, & obedientis Deo. Quòd autem voluntas moueat intellectum ad assentiendum, potest contingere ex duobus. Vno modo ex ordine voluntatis ad bonum: & sic credere est actus laudabilis. Alio modo, quia intellectus conuincitur ad hoc, quòd iudicet esse credendum his, quę dicuntur, licet non conuincatur per euidentiam rei: sicut si aliquis propheta prænuntiaret in sermone Domini aliquid futurum, & adhiberet signum, mortuum suscitando, ex hoc signo conuinceretur intellectus videntis, vt cognosceret manifeste hoc dici a Deo, quia non mentitur: licet illud futurum quod prædicitur, in se euidens non esset, vnde per hoc ratio fidei non tolleretur. Dicendum est ergo quòd in fidelibus Christi laudatur fides secundum primum modum: & secundum hoc non [d] est in dæmonibus, sed solum secundo modo. Videt enim multa manifesta iudicia, ex quibus percipiunt doctrinam Ecclesiæ a Deo esse: quàmuis ipsi res ipsas, quas Ecclesia docet, super omnem naturalem cognitionem creaturæ existens, quasi diceret, quòd Deus secundum eam rationem, qua omnem naturalem cognitionem creaturæ excellit, puta, ut crinus, ut beans supernaturaliter &c. est quasi formale in obiecto fidei, quod oportet ab omnibus credi habentibus fidem. Quantũ uero ad aliqua mysteria differentia est. Et inter hęc mysteria unum est, ipsum Deum esse eorum, quæ sunt fidei reuelatorem.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum secundum.*

IN articulo secũdo eiusdem quintæ quæstionis in responsione ad secundum, dubium duplex ex Durãdo, ubi supra, & re ipsa occurrit. Primo, An idẽ sit iudicium de dæmonib⁹, & hominib⁹ damnatis, quo ad habẽdam fidem. Secundo, quantum ualeat ratio litteræ allata ad sustinendum, quòd in dæmonibus non sit fides informis. Ratio primi dubii est, quia in hominibus damnatis absque peccato contra fidem, quãusque ad mortem tenuerunt, remanet fides informis: alioquin non distingueretur ab fidelibus, & habitus corrumperetur sine corruptiuo: quoniam nulla apparet causa corruptionis. Fides enĩ informis statui damnationis non repugnat, cum fides sit etiam præteritorũ, & malorum, ut Augustinus dicit in Enchiridio. Et author inferius in quæstione decimæoctauæ articulo secundo, negans spem in damnatis, sustinet in eis fidem informem.

distĩ. 23. uol.3.ar. 3.2. Et ve q.1.4.art. 2.ad 10. Et oli.6.q.4 .1.

¶ Secundi autẽ dubii ratio est, quia inclinatio ad opus bonũ nõ repugnat dãnationis statui. Quod ex eo patet, quia i eis remanet synderesis inclinans ad bonum. Non igitur ex hoc, q̃ fides informis inclinat ad credendum secũdum aliquem affectum boni, removenda est a dæmonibus. Sed sicut uoluntas eorum obstinata cæteris actibus apponit malam aliquam conditionem, ita & huiusmodi habitus actui apponit.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd secundum authoris doctrinam, nullam inuenio differentiam inter homines damnatos, & dæmones quo ad propositum: & ratio in litera inducta æqualiter locũ habet in vtrisq;. Et ppea sicut a dæmonibus negat fides informis hoc in loco, ita a damnatis intelligit negari. Distinguuntur autẽ in inferno fideles ab infidelibus charactere indelebili remanente, & pœna maiori cæteris paribus, & demum stignaculo maculæ pollutæ fidei susceptæ. Corrumpitur autem, seu desinit esse fides informis propter statum in termino simpliciter. Quod dico propter existentes quodammodo in via, & quodammodo in termino: vt olim Patres erant in limbo, & modo quidem fideles sunt in purgatorio. Status enim termini simpliciter opponitur fidei, ratione actus vel positiue, vt status patriæ ratione visionis beatæ, quã ponit: vel negatiue, vt stat⁹ inferni rõne actus, pprii fidei illic impossibilis. Satis.n. rationabile est, at Deus subtrahat habitũ fidei infusæ aduenien

te statu, in quo non poterit amplius exire in actum. Ratio autem huius, quæ in secundo dubio discutitur, est: quia inclinat non solum ad credendum (dæmones enim credunt) sed quia inclinat ad credendum secundũ aliquem affectum boni, non naturalis, sed gratuiti. Licet enim in damnatis naturalia integra, & gratuita indelebilia, vt characteres, perseuerent: virtutes tamen affectum bonum constituentes, nec acquisitæ, nec infusæ perseuerant: quia plenitudini malitiæ, & miseriæ eorum inconuenit affectus boni gratuiti. Et licet voluntas mala possit conditionem malam actui fidei informis apponere, qua fieret malus simpliciter, vt patet in viatoribus, si quis acciperet fidem Christi non vt bonus esset, sed vt posset tyrannũ esse: hęc tamen appositio non aufert illum affectum boni gratuiti, qui in damnatis non inuenitur: licet in eis affectus boni naturalis inueniatur, maculatus tamen apposita mala conditione ab obstinata voluntate. Fides namque est perfectio intellectus non absolute, sed vt moti a voluntate affecta ad bonũ supernaturale. Actus autem, qui in damnatis erunt respectu beatitudinis amissæ, Trinitatis offẽsę &c. non sunt actus fidei infusæ, sed cognitionis acquisitæ ex illa, uel fidei coactæ, vt de dæmonibus in litera dicitur. Nec author inferius sustinet fidem in damnatis, sed, comparatiuam illam, Magis potest esse fides informis in damnatis, quàm spes. Hec enim comparatiua est vera, quia spei obiectum respectu damnatorum nõ saluatur: fidei autem obiectum saluatur respectu eorum. Et quòd hæc sit vera intentio eius, patet: quia tractat ibi illam authoritatem, non videant, puta, Deum esse trinũ & vnũ, vel aliquid huiusmodi.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ dæmonum fides est quodãmodo coacta ex signorũ euidentia, & ideo non pertinet ad laudem voluntatis ipsorum, quòd credunt.

AD 2^m dicendum, q̃ fides, quæ est donum gratiæ, inclinat hominẽ ad credendum secundum aliquem affectum boni, etiãsi sit informis. Vnde fides, quæ est dæmonibus, non est donum gratiæ, sed magis coguntur ad credendum ex perspicacitate naturalis intellectus.

AD 3^m dicendum, quòd hoc ipsum dæmonibus displicet, quòd signa fidei sunt tam euidentia, vt per ea credere compellantur: & ideo in nullo malitia eorũ minuitur per hoc, quòd credunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum qui discredit unum articulum fidei, possit habere fidem in formem de aliis articulis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videt q̃ hæreticus, qui discredit vnum articulũ fidei, possit habere fidem informem de alijs articulis. Non.n. intellectus naturalis hæretici est potentior, q̃ intellectus catholici: sed intellectus catholici indiget adiuuari ad credendum quẽcunq; articulum fidei, do no fidei. ergo videtur q̃ nec hæretici aliquos articulos fidei credere possint sine dono fidei informis.

¶ 2 Præt. Sicut sub fide cõtinentur multi articuli fidei, ita sub una sciẽtia, puta, Geometria, cõtinentur multæ conclusiones: sed homo aliquis potest habere sciẽtiam Geometriæ circa quasdã geometricas cõclusiones, aliis ignoratis. ergo homo aliquis põt habere fidẽ de aliquibus articulis fidei, alios non credendo.

¶ 3 Præt. Sicut homo obedit Deo ad credendum articulos fidei, ita etiam ad seruanda mandata legis: sed homo potest esse obediẽs circa quædam mandata, & nõ circa alia. ergo põt habere fidem circa quosdam articulos, & non circa alios.

SED CONTRA est. Sicut peccatum mortale cõtrariatur charitati, ita discredere vnum articulũ cõtrariatur fidei: sed Charitas nõ remanet in homine post vnum peccatũ mortale. ergo neque fides postquã discredit vnum articulum fidei.

RESPON. Dicendum, q̃ in hæretico discredente vnum articulũ fidei, nõ manet fides neq; formata, neq; informis. Cuius ratio est, quia

A

B

C

D

E

F

G

H

I

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

V

X

Y

Z

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

KK

LL

MM

NN

OO

PP

QQ

RR

SS

TT

VV

XX

YY

ZZ

AAA

BBB

CCC

DDD

EEE

FFF

GGG

HHH

III

KKK

LLL

MMM

NNN

OOO

PPP

QQQ

RRR

SSS

TTT

VVV

XXX

YYY

ZZZ

AAAA

BBBB

CCCC

DDDD

EEEE

FFFF

GGGG

HHHH

IIII

KKKK

LLLL

MMMM

NNNN

OOOO

PPPP

QQQQ

RRRR

SSSS

TTTT

VVVV

XXXX

YYYY

ZZZZ

AAAAA

BBBBB

CCCCC

DDDDD

EEEEE

FFFFF

GGGGG

HHHHH

IIIII

KKKKK

LLLLL

MMMMM

NNNNN

OOOOO

PPPPP

QQQQQ

RRRRR

SSSSS

TTTTT

VVVVV

XXXXX

YYYYY

ZZZZZ

AAAAAA

BBBBBB

CCCCCC

DDDDDD

EEEEEE

FFFFFF

GGGGGG

HHHHHH

IIIIII

KKKKKK

LLLLLL

MMMMMM

NNNNNN

OOOOOO

PPPPPP

QQQQQQ

RRRRRR

SSSSSS

TTTTTT

VVVVVV

XXXXXX

YYYYYY

ZZZZZZ

AAAAAAA

BBBBBBB

CCCCCCC

DDDDDDD

EEEEEEE

FFFFFFF

GGGGGGG

HHHHHHH

IIIIIII

KKKKKKK

LLLLLLL

MMMMMMM

NNNNNNN

OOOOOOO

PPPPPPP

QQQQQQQ

RRRRRRR

SSSSSSS

TTTTTTT

VVVVVVV

XXXXXXX

YYYYYYY

ZZZZZZZ

AAAAAAAA

BBBBBBBB

CCCCCCCC

DDDDDDDD

EEEEEEEE

FFFFFFFF

GGGGGGGG

HHHHHHHH

IIIIIIII

KKKKKKKK

LLLLLLLL

MMMMMMMM

NNNNNNNN

OOOOOOOO

PPPPPPPP

QQQQQQQQ

RRRRRRRR

SSSSSSSS

TTTTTTTT

VVVVVVVV

XXXXXXXX

YYYYYYYY

ZZZZZZZZ

AAAAAAAAA

BBBBBBBBB

CCCCCCCCC

DDDDDDDDD

EEEEEEEEE

FFFFFFFFF

GGGGGGGGG

HHHHHHHHH

IIIIIIIII

KKKKKKKKK

LLLLLLLLL

MMMMMMMMM

NNNNNNNNN

OOOOOOOOO

PPPPPPPPP

QQQQQQQQQ

RRRRRRRRR

SSSSSSSSS

TTTTTTTTT

VVVVVVVVV

XXXXXXXXX

YYYYYYYYY

ZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAA

BBBBBBBBBB

CCCCCCCCCC

DDDDDDDDDD

EEEEEEEEEE

FFFFFFFFFF

GGGGGGGGGG

HHHHHHHHHH

IIIIIIIIII

KKKKKKKKKK

LLLLLLLLLL

MMMMMMMMMM

NNNNNNNNNN

OOOOOOOOOO

PPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRR

SSSSSSSSSS

TTTTTTTTTT

VVVVVVVVVV

XXXXXXXXXX

YYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGGG

HHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHHH

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

KKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKK

LLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLL

MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM

NNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNNN

OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO

PPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPP

QQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQ

RRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRR

SSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSSS

TTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTTT

VVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVVV

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

YYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYY

ZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

BBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBB

CCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCC

DDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDD

EEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEE

FFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFF

GGGGGGGGGG

integritate formalis obiecti fidei, vt patet de fide primi hominis, si in æternum fuisset solus, & de fide angelorum in sua via: sunt tamen de integritate obiecti formalis fidei nostræ.

¶ Secundum dubium est ex Durando in 3. senten. distin. 23. q. 5. art. 2. sustinere nitente, q̄ in hæretico remaneat fides informis.

Primo, quia admissio vnius cōtrarii habitui stat cum habitu. ergo admissio alicuius contra fidem, stat cum habitu fidei. Antecedens manifestatur inductiue, & in habitibus intellectualibus patet in scientia, cuius error in vna conclusione non corrumpit habitum. Et in moralibus vna iniustitia nō corrumpit habitum iustitiæ, & simile est in aliis. Cōsequentia vero probatur: quia par est ratio de omnibus habitibus, qui possunt esse informes. Communenamque est omni habitui resistare contraria, & non necessitare habentem illum ad resistationem contrarii, sed inclinare tantū ad hoc. Secundo quia hæreticus assentit his, quæ tenet de fide, vt prius. ergo habet eundē habitum. Antecedens patet, quia propter authoritatem diuinam assentit, quamuis erret in expositione alicuius scripturæ.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ Durandus fundauit phantasiam hāc nolens intelligere, quantum apparet: quoniam nō examinat rationē literæ, quæ super formali ratione obiecti, & illius negatione fundat. Cōtraria quippe materialiter potest habitus virtutis compari: sed cōtraria formaliter, impossibile est q̄ compatiat, nisi res sine sua specie esse possit, quod non est intelligibile. Quicquid ergo aufert rationē formalem habitus ab habente, necessario aufert habitum: nec potest remanere nisi æquiuoce, & per accidens, vt contingit in habitibus acquisitis.

¶ Ad primum ergo in oppositum dicitur, quòd loquendo de contrario formaliter, negatur antecedens. Et ad probationem de scientia dicitur, quòd falsum assumitur, quòd in errore vnius conclusionis interueniat contrarietas formaliter respectu medii scientiæ, sed respectu medii proprii huius cōclusionis. Aliud enim est medium scientiæ, & aliud est mediū proprium huius conclusionis: nisi erraretur in prima conclusione. Tunc. n. deperderetur habitus, quia medium primæ est medium simpliciter, super qđ cætera fundantur. Non sic autem est in fide, quoniā vt in litera dicitur, vnum & idem est medium assentiendi omnibus. Et propterea error in medio vnius, est error in medio simpliciter ipsius fidei.

3 di. 25. q. 2 ar. 2. q. 1.

Ar. præced.

Q. 1. art. 7.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fides possit esse maior in vno quàm in alio.

AD QVARTVM sic procedit. Vt̄ q̄ fides non possit esse maior in vno, q̄ in alio. Quantitas. n. habitus attenditur s̄m obiecta: sed quicunq; habet fidem, credit oīa quæ sunt fidei, quia qui deficit ab vno, totaliter amittit fidem, vt supra* dictū est. ergo videtur, q̄ fides nō possit esse maior ī vno, q̄ ī alio.

¶ 2 Præt. Ea quæ sunt in summo nō recipiunt magis; neque minus: sed ratio fidei est in summo. requiritur. n. ad fidem q̄ homo inhæreat primæ veritati super omnia. ergo fides non recipit magis, & minus.

¶ 3 Præt. Ita se habet fides in cognitione gratuita, sicut intellectus principiorum in cognitione naturali, eo quòd articuli fidei sunt prima principia gratuitæ cognitionis, vt ex* dictis patet: sed ītellect⁹ principiorum equaliter inuenit̄ in omnibus hoībus. ergo & fides equaliter inuenitur in omnis fidelibus.

SED CONTRA. Vbicunque inuenitur paruum & magnum, ibi inuenitur maius & minus: sed in fide inuenitur magnum & paruū. Dicit enim Dominus Petro, Matt. 14. Modice fidei, quare dubitasti? Et mulier dixit Math. 15. Mulier magna est fides tua. ergo fides potest esse maior ī vno, quàm in alio.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra* dictum est, quantitas habitus ex duobus attendi potest, vno modo ex obiecto: alio modo s̄m participationem subiecti. Obiectum autem fidei potest dupliciter cōsiderari: vno modo s̄m formalem rationē, alio modo s̄m ea, q̄ materialiter credenda proponuntur. Formale autem obiectum fidei est vnum, & simplex. s. veritas prima, vt supra* dictum est. vnde ex hac parte fides non diuersificatur in credentibus, sed est vna specie in omnibus, vt supra* dictum est: sed ea, quæ materialiter credenda proponūtur, sunt plura, & possunt accipi vel magis, vel minus explicite: & s̄m hoc potest vnus homo plura explicite credere, q̄ alius: & sic in vno potest esse maior fides, s̄m maiorem fidei explicationem. Si vero consideretur fides s̄m participationem subiecti, hoc contingit dupliciter. Nā actus fidei procedit ex intellectu, & ex voluntate, vt supra* dictum est. Potest ergo fides ī aliquo dici maior, vno modo ex parte intellectus, p̄pter maiorem certitudinem, & firmitatem: alio modo ex parte volūtatis, propter maiorem promptitudinē, seu deuotionē, vel cōfidentiā.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ille qui pertinaciter diffidit alicui quod eorum; quæ sub fide continentur, non habet habitum fidei, quem tamen habet ille, qui non explicite credit omnia, sed paratus est omnia credere. Et secūdum hoc ex parte obiecti vnus habet maiorem fidem, q̄ alius, inquantū plura explicite credit, vt dictū est.

AD 2^m dicendum, quòd ratione fidei est, vt veritas prima omnibus præferatur: sed tamē eorum, qui eam omnibus præferunt, quidam certius, & deuotius se ei subijciunt, quàm alij: & s̄m hoc fides est maior in vno, quàm in alio.

AD 3^m dicendum, quòd intellectus principiorum consequitur ipsam naturam humanā, quæ æqualiter in omnibus inuenitur: sed fides consequitur donum gratiæ, qđ non est æqualiter in omnibus, vt supra* dictū est: vnde nō est eadē ratio. Et tamen secundum maiorē capacitatem intellectus, vnus magis, vel minus cognoscit veritatē principiorum, quàm alius.

Q. 4. a.

Q. 4. & qu. & 2.

3. contra c. 154. princi. Et veri. q. 18. ar. 3. co. Et opuſ. 1. cap. 31. Et Eph. 2. le. 3. Li. 14. c 1. i medio, to mo. 3.

In cor

I

K

ritatem principiorum, quàm alius, dupliciter intelligi possunt. Primo respectu ipsius veritatis principiorum in seipsis: secundo respectu eiusdem, vt continet in se veritatem aliorum, vt causa effectum continet virtualiter. & vtroque modo verificari potest. Nam sicut eandem albedinem, cęteris paribus, melius videt ille, qui est acutioris visus: ita eadem principia formaliter sumpta, magis videt perspicacior intellectus, & eadem virtualiter sumpta magis penetrare constat nobilius ingenium, cui datum est ex eis inuenire, & videre veritatem conclusionum.

¶ Super

¶ Ad id vero quod de habitibus moralibus acquisitis affert, dicitur primo, q̄ falsum est, q̄ remaneat virtus iustitiæ cum actu iniustitiæ formaliter: quoniam non manet ratio formalis eiusdem, licet remaneat habit⁹, qui fuit virtus iustitiæ, & sic remanet equiuoce. Sicut æquiuocе remanet habitus scientiæ obliuioni tradito medio per quod scitur, vt medio efficaci ad sciendum, quàmuis maneat memoria medii. Non enim scit immemor demonstrationis. Dicitur secundo, quòd habitū iustitię manere cum actu iniustitię formaliter, est p̄ accidens: quia, scilicet ex tot actibus est firmatus, vt non statim vnico actu corruat: per se enim non habet, quòd remaneat. Et propterea habitus infusi, quibus non est annexum hoc accidens, desinunt aduenīente quocunque actu contrario formaliter. Et quia fides est habitus infusus, in hoc differens ab acquisitis: ideo arguere ab acquisitis ad ifusos, quo ad hoc, est frustra niti. Nec errare ex ignorātia in Scriptura, est admittere cōtrarium fidei formaliter, nisi adsit ptinacia cōtra sensum Ecclesiæ. quod iam non ex ignorātia, sed voluntaria obstinatione fit.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quartum.*

IN articulo quarto eiusdē quintæ quæstionis in respōsione ad vltimum nota, quòd illa verba, quæ *in litera* ab authore afferuntur, Secūdum maiorem capacitatem intellectus, vn⁹ magis, vel minus cognoscit veritatē principiorum, quàm alius, duplicitер intelligi possunt. Primo respectu ipsius veritatis principiorum in seipsis: secundo respectu eiusdem, vt continet in se veritatem aliorum, vt causa effectum continet virtualiter. & vtroque modo verificari potest. Nam sicut eandem albedinem, cęteris paribus, melius videt ille, qui est acutioris visus: ita eadem principia formaliter sumpta, magis videt perspicacior intellectus, & eadem virtualiter sumpta magis penetrare constat nobilius ingenium, cui datum est ex eis inuenire, & videre veritatem conclusionum.

¶ Super

1. 14 atti

Ca. 5. in fi. ne, tom. 6.

¶ Super Quæstionis sextæ Articulum primum.

IN tit. art. 1 q. 6. nota, q̄ quæstio est de fide simplicitер & absolute, & non sic, vel sic, vt patet ex litera sequentis articuli.

¶ In corpore articuli fidei, eleuet hominē supra naturam suā. Si nanque hoc asseritur, iam certitudo non fidei, sed experimētalis habebit de habitu fidei nobis infuso ex isto actu, quem experimur in nobis. Et rursus doctrina superius habita in precedenti libro ruit, & experientia comprobari potest oppositum, vt dicunt Durandus in secundo sententiarum distin. 28. q. 1. arti. 1. & Scot. in distin. 23. tertii sententiarum q. 1. Si adrē hoc negatur, ruit ratio literæ.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ sicut fides sumitur dupliciter. s. simpliciter, & secundum quid: ita actus proprius eius, qui est assentire his, quæ sūt fidei. Fides. n. simpliciter loquendo, est virtus theologica, ac per hoc cum de ipsa absolute est sermo, de ipsa, vt virtus est theologica, intelligendus est. Cum autem iam determinatum sit, q̄ fides non nisi formata est virtus, liquido patet, q̄ idem est loqui de fide absolute, & de ea, vt virtus theologica & formata: & propterea non sunt immiscenda huiusmodi sermoni ea, quæ conueniunt fidei secundū quid, vt mortuæ. Et similiter distinguendum est de actu fidei, qui est assentire: quoniam potest sumi dupliciter, scilicet quantum ad substantiam operis, & quantum ad modū, vt. s. ex fide sit. Et dicendum est, q̄ cū hic sit sermo de fide simpliciter, ac q̄ hoc de fide, vt ē virtus theologica, vt etiam ipsa Apostoli auctoritas inducta testat. s. Gratia estis saluati per fidē &c. vbi effectū fidei ponendo, saluationem manifestat, quòd nō mortuā, sed viuam fidem appellat simpliciter, & absolute fidem, quam dicit esse donū Dei: consequens est, q̄ de assensu modificato & non quantum ad solam substantiam operis loquitur litera. Huiusmodi autem assensum constat eleuare hominem supra hominis, & angelorum

QVAESTIO VI.

De causa fidei, in duos articulos diuisa.

EINDE considerandum est de causa fidei.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum fides sit homini infusa a Deo.

¶ Secūdo, Vtrum fides informis sit donum Dei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum fides sit homini a Deo infusa.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur q̄ fides non sit homini īfusa a Deo. Dicit. n.* Aug. 14. de Trin. q̄ per scientiā gignitur ī nobis fides, nutritur, defenditur, & roboratur: sed ea, quæ per scientiam in nobis gignuntur, magis videntur acquisita esse, quàm infusa. ergo fides non videtur in nobis esse ex infusione diuina.

¶ 2 Præt. Illud, ad quod hō ptingit audiendo, & videndo, videtur esse ab homine acquisitum: sed homo pertingit ad credendum, & videndo miracula, & audiendo fidei doctrinam. Dicitur. n. Ioan. 4. Cognouit pater, quia illa hora erat, in qua dixit eis Iesus, Filius tuus viuit: & credit ipse, & domus eius tota. Et Roma. 10. dicitur, quòd fides est ex auditu. ergo fides habetur ab homine tamquàm acquisita.

¶ 3 Præ. Illud qđ cōsistit in hominis volūtate, ab homine pōt acquiri: sed fides cōsistit in credentium voluntate, vt August. dicit in lib. de Prædestinatione sanctorū. ergo fides pōt esse ab homine acquisita.

SED CONTRA est, quod dicitur ad Ephes. 2. Gratia estis saluati per fidem, & non ex vobis, ne quis glorietur: donum. n. Dei est.

RESPON. Dicendum, quòd ad fidē duo requiruntur: quorum vnū est, vt homini credibilia proponant, qđ requiritur ad hoc, q̄ homo aliquid explicite credat. Aliud aūt qđ ad fidē requirit, est assensus credentis ad ea, q̄ pponunt. Quātū

re q̄ experimur ī nobis actus excedētes natura humanā, & aliud q̄ experimur propterea ī nobis infusos habitus illorū principia, aut Deum: Primum affirmat litera, non secundum. Et per hoc patet respōsio ad omnia obiecta.

A etiam naturam. Et propterea auctor absq; probatione alia pertransiuit, sequentis articuli discussioni reseruans, an fides informis sit donum Dei, in quo non ex actu fidei informis, sed aliunde arguens, confirmat hanc esse mentem suam.

¶ Sed hæc respōsio fuga potius est, q̄ expositio literæ: quoniam litera ex propriis fidei procedit, vt patet intuenti omnes eius causas in litera allatas: immo, vt ex sequenti patet articulo, hic est sermo de fide simpliciter, & nō de fide, vt est virtus simpliciter, aut informis. Fides simpliciter, & perfecta simpliciter, per fectione fidei, non perfectione virtutis ex hoc, q̄ est fides, abstrahēdo a forma tione, vel nō formatione charitatis, vt in corpore sequentis articuli, & in responsione ad primū dicitur. Dicendum est ergo, q̄ actus fidei, hoc est, assentire veritati primæ secūdum scripturas, & sensum Ecclesię, eleuat hominem supra suam naturam, & hoc q̄ negat, propriam ignorat vocē. Nam actus iste ex nulla naturali cognitione, ex nullo naturali appetitu, natus est sequi, sed ex appetitu beatitudinis æternæ, & ex adhæsione ad Deū supernaturaliter reuelantem, & conseruātem Ecclesiā suā. Et hoc experimur, nec eget p̄batione. Sed ex hoc non sequitur, ergo experimur habitum in nobis fidei infusæ, vt obiectio infert. Sed ex hoc credimus rationabiliter ī nobis esse habitum fidei infusum: sicut dolere de peccatis propter Deum crucifixum beantem in patria, est actus eleuās hominem supra suā naturam, & credimus q̄ sit ex pēnitētia infusa a Deo: nō tamē hoc scimus. Et similiter ire deuote ad cōmunionē post probationē sui &c. est actus supra naturam humanam, & credimus, quòd sit ex diuina charitate etiam infusa: & tamen hoc nescimus.

In corp. & q. 2. ar. 3.

Aliud est ergo dice-

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum secundum.*

IN articulo 2. eiusdem sextæ quæstionis, in responsione ad secundum, dubium occurrit, quo deformitas actus sit de ratione speciei ipsius actus, secundum quod est actus moralis. Videtur enim hoc cõtrarium doctrinæ datæ in prima secundæ: vbi dictũ est, quòd deformitas priuatiua actus peccati, nõ est de integritate speciei ipsius peccati, sed consequens ad speciem mali moralis. Quomodo stant hæc duo simul?

¶ Ad hoc dicitur, q̃ littera non dicit, q̃ priuatio significata per deformitatẽ, sit de rõne speciei simpliciter & absolute, sed cum modificatione. s. vt supra dictũ est, vbi propter subiunctam rationẽ .s. Dicit. n. actus de formis per priuationem formæ intrinsecæ &c scito, q̃ cõmensuratio intrinsecæ debita actui morali dupliciter, quantum ad propositum spectat, potest inueniri deesse in actu morali. Vno modo per modũ puræ priuationis, sicut tenebra inuenitur in diaphano per solam absentiam luminis. Et si hoc modo inueniri cõcederet actus moralis deformis, tũc proculdubio deformitas priuatiue esset intrinsece de ratione speciei actus moraliter mali. Et quoniam ex dictis in primo libro, & secundo patet, mali moralis speciẽ positiuam esse, & nõ in priuatione, sed i cõtrarietate cõsistere: ideo hic sensus non est huic literæ tribuendus. Alio ergo modo contingit per modum priuationis cõsequentis cõtrariam formam, sicut cæcitas sequitur ad formam contrariam visui, vel oculo. Et hoc mõ dictũ fuit, q̃ deformitas priuatiue sueniẽs actu malo moraliter, & dr esse de rõne speciei actus moralis, nõ vt differẽtia ītrinseca: sed vt passio consequens ad differentiam intrinsecam. Et dicitur etiam priuatio formæ intrinsecæ, quia est priuatio formæ intrinsecæ actui morali. Et quantum ad præsentem quæstionem spectat, idem est iudicium, siue illa priuatio sit de ratione speciei, vt differentia, siue vt passio: ab eodem enim agẽte sunt. Potest autem, & debet secundum intentionem literæ, & planum illius sensum, aliter exponi litera ista, vt sit sermo, non de specie ma-

3. distin. 32. q. 3. ar. 2. Et veri. q. 14. ar. 7. cor. Et Ro. 8. le. 3.

1. 1. q̃. 79. arti. 1. ad 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum fides informis sit donum Dei.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ fides informis nõ sit donũ Dei. Dicitur. n. Deuter. 32. q̃ Dei pfecta sunt opera: fides autem informis est quoddam impẽfectũ. ergo fides informis non est opus Dei.

¶ 2 Præt. Sicut actus dicitur deformis ꝓpter hoc, q̃ caret debita forma, ita etiã fides dicitur informis ꝓpter hoc, q̃ caret debita forma: sed actus deformis peccati non est a Deo, vt supra* dictum est. ergo neque etiam fides ĩformis est a Deo.

¶ 3 Præt. Quæcunque Deus sanat, totaliter sanat. dicitur. n. Ioan. 7. Si circũcisionẽ accipit homo ĩ sabbatho, vt non soluat lex Moysi, mihi indignamini, quia totũ hominẽ sanũ feci ĩ sabbatho: sed p fidẽ homo sanatur ab infidelitate. Quicũq; ergo donũ fidei a Deo accipit, simul sanat ab omnib⁹ peccatis: sed hoc nõ fit, nisi per fidem formatam. ergo sola fides formata est donum Dei. nõ ergo fides ĩformis ẽ a Deo.

SED CONTRA est, q̃ quãdã glos. dicit primẽ ad Corinth. 13. q̃ fides quę est sine charitate, est donum Dei: hæc autem est informis. ergo fides informis est donũ Dei.

RESPON. Dicendũ, q̃ informitas priuatio quædã est. Est autẽ considerandũ, q̃ priuatio quandoque quidẽ ptinet ad rõnẽ speciei, quãdoq; aũt nõ, sed superuenit rei iam habenti propriã speciẽ: sicut priuatio debitæ cõmensurationis humorũ est de rõne speciei ipsius ægritudinis: tenebrositas aũt nõ est de rõne speciei diaphani, sed ei superuenit. Quia ergo cũ assignatur causa alicuius rei, intelligit assigna ri causa eius ſm qđ in propria speciẽ existit: ideo quod non est causa priuationis, non potest dici esse causa illius rei, ad quam pertinet priuatio, sicut existens de rõne speciei illius. Nõ. n. põt dici causa ægritudinis, qđ nõ est causa distẽperantiẽ humorũ. Põt tn̄ dici aliquid esse causa diaphani, quãmuis nõ sit causa obscuratis, quæ nõ est de ratione speciei diaphani. Informitas aũt fidei nõ ptinet ad rõnẽ speciei ipsi⁹ fidei, cũ fides dicat informis pp defectũ cuiusdã exterioris formæ, sicut* dictũ est. & ideo illud est causa fidei ĩformis, qđ est causa fidei simpliciter dictę: hoc aũt est Deus, vt† dictum est. Vnde relinquitur, q̃ fides informis sit donum Dei.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ fides ĩformis, etsi nõ sit perfecta simpliciter perfectione virtutis, est tamen perfecta quadam perfectione, quæ sufficit ad fidei rationem.

AD 2m dicendũ, q̃ deformitas actus est de rõne speciei ipsi⁹ act⁹, ſm qđ ẽ actus moralis, vt supra* dictũ est. Dicit. n. act⁹ deformis p priuationẽ formæ intrinsecæ, quæ est debita cõmensuratio circunstãtiarum actus. & ideo non potest dici causa actus deformis Deus, qui nõ est causa deformitatis, licet sit causa actus, inquantum est actus.

Vel dicendum, q̃ deformitas nõ solum importat priuationẽ debitæ formæ, sed etiã contrariam dispositionẽ. Vñ deformitas se habet ad actũ, sicut falsitas ad fidẽ: & ideo sicut actus deformis non est a Deo, ita nec aliqua fides falsa. Et sicut fides informis est a Deo, ita etiam actus qui sunt boni ex genere, quãuis non sint charitate formati, sicut plerunque in peccatoribus cõtingit, sunt a Deo.

AD 3m dicendũ, q̃ ille qui accipit a Deo fidem absq; charitate, nõ simpliciter sanatur ab infidelitate, quia nõ remouetur culpa præcedẽtis infidelitatis, sed sanatur ſm qd, vt. s. cesset a tali peccato. Hoc autẽ frequenter contingit, q̃ aliquis desistat ab vno actu peccati, etiã Deo hoc faciẽte, qui tn̄ ab actu alterius peccati nõ desistit ꝓpria iniquitate suggerente. Et per hunc etiã modum dat aliquando homini a Deo q̃ credat, non tamen datur ei charitatis donum: sicut etiam aliquibus absque charitate datur donum prophetiæ, vel aliquid simile.

Q. 4. & 4.

† Arg.

2. 2. q. 7. 1. ar 2.

1. 2. q. 110. Glos. interlinearis, super illud, Abrahã genuit Isaac.

† 1. 2. q. 42. ar. 1.

* 1. 2. q. 18. ar. 2.

2. 2. q. 22. ar. 2. & 3. & q. 41. 42. 43.

I

K

Infunditur siquidem tunc a diuina liberalitate fides sine charitate subiecto dispositio ad fidei, & non charitatis susceptionem. Sicut materiæ dispositę ad substantiam animæ, & non ad opera eius, infunditur anima, vt patet in amentibus ab vtero.

¶ Super

¶ *Super Quæstionẽ septimam.*

QVAESTIO VII.

De effectibus fidei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus fidei.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrũ timor sit effect⁹ fidei.

¶ Secũdo, Vtrum purificatio cordis sit effectus fidei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum timor sit effectus fidei.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd timor non sit effectus fidei. Effectus enim non præcedit causam: sed timor præcedit fidem. dicitur. n. Eccl. 2. Qui timetis Deũ, credite illi. ergo timor nõ est effect⁹ fidei.

¶ 2 Præt. Idem non est causa contrariorum: sed timor, & spes sunt contraria, vt supra* dictum est: fides autẽ generat spem, vt dicitur in* Glos. Matth. primo. ergo non est causa timoris.

¶ 3 Præt. Contrarium non est causa contrarij: sed obiectum fidei est quoddam bonũ, quod est veritas prima, obiectum autẽ timoris est malum, vt supra† dictũ est: actus autem habent speciem ex obiecto secundũ supra* dicta. ergo fides non est causa timoris.

SED CONTRA est, quod dicitur Iacob. 2. Dæmones credunt, & contremiscunt.

RESPON. Dicendum, quòd timor est quidã motus appetitiuæ virtutis, vt supra* dictum est. Omniũ autem appetitiuorum motuũ principium est bonum, vel malum apprehensum. Vnde oportet q̃ timoris, & omnium appetitiuorũ motuum sit principium aliqua apprehẽsio de quibusdã malis pœnalibus, quæ secundũ diuinũ iudicium inferuntur: & per hũc modum fides est causa timoris, quo qs timet a Deo puniri, q̃ timor est seruilis. Est etiã causa timoris filialis, quo quis timet separari a Deo, vel quo quis refugit se Deo comparare, reuerẽdo ipsum in quãtũ per fidẽ, hãc existimationẽ habemus de Deo, q̃ sit quoddam immẽsum, & altissimũ bonũ, a quo separari est pessimum, & cui vel le æquari est malum: sed primi timoris, scilicet seruilis, est causa fides informis, sed secũdi timoris, scilicet filialis, est causa fides formata, quæ per charitatem facit hominem Deo adhærere, & ei subijci.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ timor Dei non potest vniuersaliter precedere fidẽ: quia si omnino ei⁹ ignorantiã haberemus quantũ ad præmia, vel pœnas, de quibus per fidẽ instruimur, nullo modo eũ timeremus. Sed supposita fide de aliquibus articulis fidei, puta, de excellentia diuina, sequitur timor reuerentię, ex quo sequitur vlterius, vt homo intellectum suum Deo subijciat ad credẽdũ omnia, quæ sunt promissa a Deo. vnde ibi sequit⁹. Et nõ euacuabit⁹ merces vestra.

AD 2m dicendum, quòd idem secundum contraria potest esse contrariorum causa, non autem idem secundum idem: fides autẽ generat spẽ, secundũ quod facit nobis existimationẽ de præmijs, quæ Deus retribuit iustis. Est aũt causa timoris, ſm quod facit nobis æstimationẽ de pœnis, quas peccatorib⁹ ĩfligere vult.

AD 3m dicendum, quòd obiectum fidei primum,

A

B

C

D

E

& formale est bonum, qđ est veritas prima: sed materialiter fidei proponuntur etiam credenda quædam mala, puta, quòd malum sit Deo non subijci, vel ab eo separari, & quòd peccatores pœnalia male sustinebũt à Deo: & secundũ hoc fides potest esse causa timoris.

ARTICVLVS II.

Vtrum purificatio cordis sit effectus fidei.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ purificatio cordis nõ sit effectus fidei. Puritas enim cordis præcipue in affectu consistit: sed fides in intellectu est. ergo fides nõ causat cordis purificationẽ

¶ 2 Præt. Illud quod causat cordis purificationem, non potest simul esse cum impuritate: sed fides simul potest esse cum impuritate peccati, sicut patet in illis, q̃ habent fidem informem. ergo fides nõ purificat cor.

¶ 3 Præt. Si fides aliquo modo purificat cor humanũ, maxime purificaret hominis intellectũ: sed intellectũ nõ purificat ab obscuritate, cum sit cognitio ænigmatica. ergo fides nullo modo purificat cor.

SED CONTRA est, quod dicit Petrus Act. 15. Fide purificans corda eorum.

RESPON. Dicendum, quòd impuritas vniuscuiusque rei consistit in hoc, quòd vilioribus immiscet. Non enim dicitur argentum esse impurum ex permistione auri, per quã melius redditur, sed ex pmistione plumbi, vel stãni. Manifestũ est autẽ quòd rationalis creatura dignior est omnib⁹ tẽporalibus, & corporalibus creaturis, & ideo impura redditur ex hoc, q̃ temporalibus se subijcit p amorẽ: a qua quidẽ impuritate purificatur p̃ contrarium motũ, dum scilicet tendit in id, qđ est supra se, scilicet in Deum, in quo quidem motu primũ principiũ est fides. Accedentem enim ad Deum oportet credere, vt dicitur Heb. 11. & ideo primũ principiũ purificationis cordis est fides, quã purificatur impuritas erroris, quæ si perficiatur per charitatem formatam, perfectam purificationem causat.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd ea, quæ sunt in intellectu, sunt principia eorum, quæ sunt in affectu, inquantũ scilicet bonum intellectus mouet affectum.

AD 2m dicendum, quòd fides etiam informis, excludit quandam impuritatem sibi oppositam, scilicet impuritatem erroris, quæ contingit ex hoc, quod intellectus humanus inordinate inhæret rebus se inferioribus, dum scilicet vult secũdum rationes rerũ sensibilium mereri diuina: sed quando per charitatem formatam, perfectam purificationem causat.

AD 3m dicendum, quòd obscuritas fidei non ptinet ad impuritatem culpæ, sed magis ad naturalẽ defectũ intellect⁹ humani secundum statũ ꝓsentis vitæ.

QVAESTIO VIII.

De dono intellectus, & scientiæ, in octo articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum primum.*

DEINDE considerandum de dono ītellect⁹ & sciẽtię, q̃ respõdent virtuti fidei.

Et Circa donum intellectus quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrũ intellectus sit donum Spiritussancti.

IN quæstionis. 8. articulo 1. retine senarium numerum eorum, in quibus, & quę legere facit donũ intellectus. Hæc siquidem omnia cõprehẽdere videtur, quæ intellectus proprie fidei bono penetrare potest. Nam vel in accidẽtib⁹, vel verbis,

4. distin. 14. quo. 2. ar. 4. ad 3. Et veri. q. 28. art. 1. ad. 6.

bis, vel figuris, seu similib[a], vel sensibilib[a], vel effectib[a], vel causis latét quęcũq; latét. Et sub accidẽtib[a] quidẽ legẽdo cõprehendimus subtiãtias, siue etiã quodcunque aliud accidens latens. Sub verbis sensus literalis aperit. Sub figuris tres reliqui sensus patent. s. moralis, allegoricus, & anagogic[a], & literalis sub parabola. Ex sensibilibus intelligibilia tot capimus. In causis vero effectus, & econuerso conspicimus, adeo vt nihil prętermissum occurrat. Extendit si quidem se intellectus donum ad penetrãdum omnia, ad quæcunque iudicanda, vel applicanda, sapientia, scientia, & consilium se extendunt, & rursus ad omnia, quibus fides assentit.

3.dist.35.q.2.ar.2.q.1. Et Isa. 11. lec.2.

Li.6.c.6.tomo.5.

¶ Secũdo, Vtrum possit simul esse in eodem cum fide.

¶ Tertio, Vtrum itellectus, qui est donum Spiritussancti, sit speculatiuus tantũ, vel etiã practicus.

¶ Quarto, Vtr ũ omnes, qui sunt in gratia, habeãt donũ intellectus.

¶ Quinto, Vtrum hoc donum inueniatur in aliquibus absq; gratia.

¶ Sexto, Quomodo se habeat donum intellectus ad alia dona.

¶ Septimo, De eo quod respondet huic dono in beatitudinibus.

¶ Octauo, De eo quod respõdet ei in fructibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectus sit donum Spiritussancti.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur q̃ itellectus nõ sit donum Spiritussancti. Dona. n. gratuita distinguuntur a donis naturalibus, superadditur. n. eis: sed intellectus est quidam habitus naturalis in anima, quo cognoscunt principia naturaliter nota, vt patet ĩ 6. *Eth. ergo nõ debet poni donum spiritussancti.

Ca.4. parũ a prin.

¶ 2 Præt. Dona diuina participãtur a creaturis fm eatum proportionẽ & modum, vt patet p Dion. in lib. †de Diu. no. sed modus humanæ naturę est, vt nõ simpliciter veritatẽ cognoscat, qđ pertinet ad rõnẽ intellectus, sed discursiue, quod est proprium rationis, vt patet per Dion. in 7. c. de diui. no. ergo cognitio diuina, quæ hominibus datur, magis debet dici donum rationis, quàm intellectus.

*Ca.7. inter principium & medium

Li.3.de anima tex.48. tom.2.

¶ 3 Præt. In potentijs animæ intellectus cõtra voluntatem diuiditur, vt patet in 3. †de Anima: sed nullum donum Spiritussancti dicitur voluntas. ergo etiam nullum donum Spiritussancti debet dici intellectus.

SED CONTRA est, quod dicitur Isa. 11. Requiescet sup eum spiritus Dñi, spiritus sapiętiæ & intellectus.

RESPON. Dicendum, q̃ nomen intellectus quãdam intimam cognitionem importat. Dicitur. n. intelligere, quasi intus legere: & hoc manifeste patet cõsiderantibus differentiam intellectus, & sensus. Nã cognitio sensitiua occupatur circa qualitates sensibiles exteriores, cognitio aũt intellectiua penetrat vsque ad essentiam rei. Obiectum[d] autẽ intellectus est, qđ quid est, vt dr in tertio* de Anima. Sunt autem multa genera eorum, quæ interius latent, ad quæ oportet cognitionem hominis, quasi intrinsecus penetrare. Nã sub accidentibus latet natura rei substantialis, sub verbis latent significata verborum, sub similitudinibus, & figuris latet veritas figurata. Res. n. intelligibiles sunt quodammodo interiores respectu rerum sensibiliũ, quæ exterius sentiuntur, & in causis latét effectus, & econuerso: unde respectu horum omnium põt dici intellectus. Sed cũ cognitio hominis a sensu incipiat quasi ab exteriori, manifestum est, q̃ quanto lumen intellectus est fortius, tanto põt magis ad intima penetrare. Lumen autem naturale nostri intellectus est finitæ virtutis, vnde vsq; ad terminatum aliquid pertingere põt. Indiget ergo homo supernaturali lumine, vt vlterius penetret ad cognoscendum quædam, quæ per lumen naturale cognoscere non valet. Et illud lumẽ supernaturale homini datũ, vocatur donum itellectus.

D. 75. Li.3.de anima, tex. 26. tomo.2.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ per lumen naturale nobis inditum statim cognoscuntur quædã principia communia, quæ sunt naturaliter nota: sed quia homo ordinatur ad beatitudinem supernaturalem, vt supra* dictum est, necesse est, quòd homo vlterius pertingat ad quædam altiora, & ad hoc requritur donum intellectus.

Q.2.ar. & P.S. ar.8.& art.5.

AD 2[m] dicendum, q̃ discursus rationis semper incipit ab intellectu, & terminatur ad itellectum. Rationamur enim procedẽdo ex quibusdam intellectis: & tunc rationis discursus perficitur, quando ad hoc puenimus, vt intelligamus id, quod prius erat ignotum. Quod ergo ratiocinamur, ex aliquo precedenti intellectu procedit. Donum autem gratiæ non procedit ex lumine naturæ, sed superadditur ei, quasi perficiens ipsum: & ideo ista superadditio non dicitur ratio, sed magis intellectus: quia ita se habet lumen superadditum ad ea, quæ nobis supernaturaliter innotescunt, sicut se habet lumen naturale ad ea, quæ primordialiter cognoscimus.

AD 3[m] dicendum, quòd voluntas nominat simpliciter appetitiuum motum absq; determinatione alicuius excellentiæ: sed intellectus nominat quandam excellentiam cognitionis penetrandi ad intima. Et ideo supernaturale donum magis nominatur nomine intellectus, quàm nomine voluntatis.

ARTICVLVS II.

Vtrum donum intellectus possit simul esse cum fide.

¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum secundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ donum intellectus non simul habeatur cũ fide. Dicit. n. Aug. in lib. 83. Quæstionum, * q̃ id quod intelligitur, intelligentis comprehensione finitur: sed id quod creditur, non comprehenditur, secundum illud Apostoli ad Phil. 3. Non quia iam comprehenderim, aut quòd perfectus sim. ergo videtur quòd fides, & intellectus non possint esse in eodẽ.

Li.83 tom.4

¶ 2 Præt. Omne quod intelligitur intellectu, videtur naturaliter: sed fides est de nõ apparentibus, vt supra* dictum est. ergo fides non põt simul esse in eodem cũ intellectu.

Infra ar. 6 cor.& ad 3

¶ 3 Præt. Intellectus est certior, q̃ scientia: sed sciẽtia, & fides nõ possunt eẽ de eodẽ, vt supra dictũ est. multo ergo min[s] itellect[s], & fides.

Q.1.a & q.4.

SED CONTRA est, quod Greg. †dicit in lib. Moraliũ. Videmus, q̃ intellectus de auditis mentẽ illustrat: sed aliquis habens fidem põt esse illustratus mente circa audita. Vnde dr Lucę. vlt. q̃ Dominus aperuit discipulis suis sensum, vt intelligerent scripturas. ergo intellectus potest simul esse cum fide.

Li.1.ca.32. ante medium

RESPON. Dicendum, q̃ hic duplici distinctione est op[a]. Vna quidem ex parte fidei, alia autem ex parte Christi inter secundario spectantia ad fidem, accipiẽdo hæc inquantum fuerunt hominis Dei, i quę stionem nõ veniũt. Constat. n. quòd in telligi perfecte i via non contingit. Licet eni beata Virgo sentiret se parere virginem: fide tamen tenebat se parere hominem Deum. Et similiter licet Apostoli, & alii viderẽt Iesum Nazarenũ crucifixum, fide tamen tenebant Deũ crucifixum, si tamẽ credebãt, & sic de aliis. Tenemur tamẽ credere non solum illa quæ illi crediderũt, sed & quæ viderũt. Et dixi secundario pertinentia ad fidẽ, quia ordinata ad fidẽ Trinitatis, & incarnatiõis filii Dei. Tertio, q̃ illud intelligere, quod in litera vocatur imperfectum, potest referri ad duo obiecta vel ad ea, quæ sunt fidei, vel ad exteriora. Si referatur ad ea quę sunt fidei, cõstat, q̃ imperfecta itellectio est: qm̃ non constituit visionem eorum, & hoc intendit litera. Sed si referatur ad exteriora, sic est perfectia intellectio: quoniã cum veritas scibiliũ non cõtrarietur fm rem veritati fidei, nec subterfugiat intellectum nostrum naturalem, & omnẽ apparentem contrarietatem veritati fidei: perfecte videre, & intelligere possumus nõ esse veram: quia aut consurgit de falso conceptu, quem habemus de creaturis, & illi[s] falsitatem deprehendere possumus, aut cõsurgit ex veritate, seu vero conceptu creaturæ. Et cũ non consurgat ex meritis veritatis, quia verum vero nõ est cõtrarium, restat vt comprehendẽdo veritatẽ, & quodquid est illius scibilis, deprehẽdere possimus contrarietatem talẽ non esse veram. Ratio enim quodquid est, soluit omnes difficultates de re, & parte intellectus. Ex parte quidem fidei distinguendũ est, quòd quædam per se, & directe cadunt sub fide, quæ naturalem rationem excedunt, sicut Deum esse trinum & vnum, filium Dei esse incarnatũ: quædã vero cadunt sub fide, quasi ordinata ad ista secũdum aliquem modum, sicut omnia, quæ in Scriptura diuina continentur. Ex parte vero intellectus distinguendum est, q̃ dupliciter dici possumus aliqua intelligere. Vno modo perfecte, quando. s. pertingimus ad cognoscendum essentiam rei intellectæ, & ipsam veritatem enuntiabilis intellecti, fm quòd in se est. Et hoc modo ea, quæ directe cadunt sub fide, intelligere non possumus durante statu fidei: sed quædã alia ad fidem ordinata etiam hoc modo intelligi possunt. Alio modo contingit aliquid intelligi imperfecte, quãdo. s. ipsa essentia rei, vel veritas propositionis non cognoscitur quid sit, aut quomodo sit: sed tamen cognoscitur secundũ quod ea, quæ exterius apparent, veritati non contrariantur, inquantum. s. homo intelligit, q̃ propter ea quæ exterius apparent, non est recedendum ab his, quę sunt fidei. Et fm hoc nihil prohibet durante statu fidei intelligere etiam ea, quę per se sub fide cadunt. ¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nã primæ tres rationes procedunt, fm quòd aliquid perfecte intelligitur. Vltima aũt ratio procedit de intellectu eorum, quæ ordinant ad fidẽ.

Li.6.Ethic. c.3. & 6. tomo.5.

ARTICVLVS III.

Vtrum donum intellectus sit speculatiuum tantum, an etiam practicum.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̃ intellectus, qui ponitur donum Spiritussancti, non sit practicus, sed speculatiuus tantum. Intellectus. n. vt Gregor.* dicit in primo Moraliũ, altiora quędam penetrat: sed ea, quæ pertinẽt ad intellectum practicum, nõ sunt alta, sed quædam infima. s. singularia, circa quæ sunt actus. ergo intellectus, qui ponitur donum, nõ est intellectus practicus.

¶ 2 Præt. Intellectus, qui est donum, est dignius aliquid, quàm intellectus, qui est virtus intellectualis: sed intellectus, qui est virtus intellectualis, est solum circa necessaria, vt patet per Philosophum in 6. Ethicorum.* ergo multo magis intellectus, qui est donum, est solum circa necessaria: sed intellectus practicus non est circa necessaria, sed circa contingentia aliter se habere, quæ opere humano fieri possunt. ergo intellect[s], qui est donum, nõ est intellect[s] practicus.

¶ 3 Præt. Donum intellectus illustrat mentem ad ea, quę naturalem rationem excedunt: sed operabilia humana, quorum est practicus intellectus, non excedunt naturalem rationem, quæ dirigit in rebus agẽdis, vt ex supra* dictis patet. ergo intellectus, qui est donum, non est intellectus practicus.

SED CONTRA est, quod in psal. 110. dicitur. Intellectus bonus omnibus facientibus eum.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut dictũ* est, donũ intellectus nõ solũ se habet ad ea, quæ primo, & principaliter cadunt sub fide, sed etiã ad oĩa, quæ ad fidem ordinantur. Operationes aũt bonæ quandam ordinem ad fidem habent. Nam fides p dilectionem operatur, vt Apostolus dicit ad Galatas 5. Et ideo donum intellectus etiam ad quædam operabilia se extendit: non quidẽ vt circa ea principaliter versẽt, sed inquantum in agendis regulamur rationibus æternis, quibus conspiciendis, & cõsulendis, fm August. 12. De Trinit. *inhæret superior ratio, quæ dono intellectus perficit.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ operabilia humana, fm quod in se considerantur, non habent aliquam excellentiæ altitudinem: sed fm quod referũtur ad regula legis æternæ, & ad fidem beatitudinis diuinæ, sic altitudinem habent, vt circa ea possit esse intellectus.

AD 2[m] dicendum, q̃ hoc ipsum pertinet ad dignitatẽ doni, quod est intellectus, quòd intelligibilia æterna, vel necessaria considerat nõ solũ fm qđ in se sunt, sed etiã fm qđ sunt regulæ quædam humanorum actuũ: ga quãto virt[s] cognoscitiua ad plura se extẽdit, tãto nobilior ẽ.

AD 3[m] dicendũ, q̃ regula humanorum actuum est ratio humana, & lex æterna, vt supra* dictum est. Lex autem æterna excedit naturalem rationem: & ideo cognitio humanorum actuum secundũ quod regulatur a lege æterna, excedit naturalem rationem, & indiget supernaturali lumine doni Spiritussancti.

*1.2.q.58 ar.2.& q.71 art. 6. & q. 65. & 91.

Ar.1.huius quæst.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum donum intellectus insit omnibus habentibus gratiam.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q̃ donum itel-

ex re accidentes. Cõsequens est, vt perfecte intelligere, & videre possimus, nullum esse in his, quæ extra fidem nobis sunt pervia, obstaculum prohibens credibilitatem eorum, quæ sunt fidei: ac p hoc uidemus non esse ex his, & p q̃ hæc ab his quæ sunt habet recedẽdum. Idẽ ergo itelligere, quo nihil esse fidei contrariũ penetramus, est intelligere imperfecte ea, quæ sunt fidei, ut in litera dicitur, & cum hoc est intelligere perfecte ipsa apparentia, nõ est esse contraria iis, quæ sunt fidei.

¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum tertium.*

IN arti. 3. nota diligentissime doctrinam hanc, & singularissime rationẽ redditam in calce responsionis ad 3ũm. s. quia quãto virtus cognoscitiua ad plura se extendit, tanto est nobilior: & considera, q̃ loquitur ad literam de practico & speculatiuo, & percipe quàm bene dixerim, q̃ fides, & theologia altior habitus est, q̃ practicũ, & speculatiuum, quod etiam in ferius confirmatur, & clarius exprimitur, cum de dono sapientiæ tractatur.

lib.12 ca.7. in fine to.3

¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum quartum.*

IN arti. 4. dubium occurrit circa rationẽ allatã i litera, ad ostendendam necessitatem doni intellectus in habentibus gratiam: quia necesse est in intellectu cognitionem veritatis supernaturalis existere. Videtur siquidem hæc ratio nulla: quia dici potest, q̃ cognitionem supernaturalẽ necessariã ad rectã uolutatem fides facit, & nõ est op[a] alio dono. ¶ Ad hoc dicitur, q̃ ad rectã uoluntatem non sufficit rectitudo fidei p seipsam, sed exigitur rectitudo fidei p seipsam

1.2.q.19. arti.3.& 4. & q.71.ar. 6. & q.91. & 95.

Li.2.Mora. ca.36.ante medium.

fam, & subseruiens sibi donũ. Addit sigdẽ donũ intellectus supra fidẽ, rectã æstimationẽ practice de Deo ex charitate amãdo, ut in sequẽti articulo dr. Et si dicatur, qp hoc facit fides etiã nõ informis, tñ formata: dicendũ est, qp hoc facit fides formata, sed nõ p seipsam immediate, sed mediante dono intellectus. Et si vlterius quæratur ratio, quare fides formata per seipsam ad hoc non sufficit, dicẽdũ est, qp hoc est pp imperfectã participationẽ diuini luminis in lumine fidei. Ex eo nãq; qp vnũ in superiori, participatur diuisim inferius, oportet qp lumẽ fidei, si ad hoc se extendit, vt rectã æstimationẽ practice i intellectu moto a perfecta voluntate faciat, vt velut multiplicatum p lumen doni intellectus hoc assequat. Signũ aũt huius est, qp fides formata nõ differt ab informi penes id, qd se tenet ex parte itellectª, sed volũtatis. Ex hoc.n. sũt sumendo, qp fides informis careret tali existimatiõe, & talis existimatio ad intellectũ ptinet, videbitur, qp cõgrue aliud lumen. s. doni intellectus additur.

Lib. 14. ca. 1. & ca. 5.

Li.2.Mora. c.36.parũ a medio.

Li.1.retracta.c.22.circa finẽ, to.1 & li.de Prędestin. sanctorũ ca.1. †Li.3.text. 34 & 49.to mo.2.

¶In eodẽ articulo in respõsione ad 5m. dubiũ occurit, quo pacto verificatur, qp oẽs habentes fidẽ, intelligunt ea esse credẽda, & qp ab eis nullo mõ est deuiãdũ. Neutrum.n. horũ ab oibus fidelibus intelligitur siue de perfecto, siue de imperfecto intelligere iuxta præcedentis articuli distinctionem sit sermo. Et de perfecto quidẽ satis cõstat: de imperfecto aũt probatur: quia nõ oẽs fideles intelligũt, veritati eorũ, quæ sunt fidei, nõ cõtrariari ea, q̃ exterius apparẽt: sed hoc theologorũ fideliũ vix est.

¶Ad hoc dr duplicit er. Primo, qp hic est sermo de intelligere imperfecto, & qp hoc est cõmune omnib⁹ habẽtibus fidẽ, si sana iterpretatione p capiaf. Intelligere. n. lectus nõ insit oibus habẽtib⁹ gram Dicit. n. Greg. 2.* Moraliũ, qp donũ intellectus dat contra hebetudinẽ mentis: sed multi habentes gratiã, adhuc patiuntur mẽtis hebetudinem. ergo donum intellectus non est in omnibus habentibus gratiã.

¶2 Præt. Inter ea, quæ ad cognitionẽ pertinent, sola fides vr esse necessaria ad salutem • quia p fidẽ Christus inhabitat in cordibus nostris, vt dr ad Ephes. 3. sed non oẽs habẽtes fidẽ, habẽt donum intellectus: immo qui credunt, debẽt orare vt itelligãt, sicut Aug. dicit in lib. de Trin. ergo donũ intellectus nõ est necessarium ad salutem. non ergo est in omnibus habentibus gratiã.

¶3 Præt. Ea quæ sunt cõmunia omnibus habentibus gratiã, nunquã ab habẽtibus gratiã subtrahunt: sed gra intellectus, & aliorũ donorum aliquãdo se vtiliter subtrahit. Quãdoque. n. dum sublimia intelligẽdo ĩ elationẽ se animus erigit, in rebus imis & vilibus graui hebetudine pigrescit, vt Greg.* dicit in 2. Moral. ergo donũ intellectus nõ est in oibus habentibus gratiã.

SED CONTRA est, qd dr in Psal. 81. Nescierunt, neq; intellexerũt, in tenebris ambulant: sed nullus habẽs gram ambulat in tenebris, sm illud Ioan. 8. Qui sequitur me, nõ ambulat in tenebris. ergo nullª habẽs gram, caret dono intellectª.

RESPON. Dicẽdum, qp in oibus habẽtibus gratiam necesse est esse rectitudinem volũtatis: quia p gratiam præparatur volũtas hominis ad bonum, vtª Aug. dicit. Voluntas aũt nõ pót recte ordinari in bonũ, nisi præexistente aliqua cognitione veritatis: quia obiectũ voluntatis est bonum intellectus, vt dr in † 3. de Aia. Sicut aũt p donũ charitatis Spiritus sanctus ordinat voluntatem hominis, vt directe moueatur in bonum quoddam supernaturale: ita etiam p donũ intellectus illustrat mentẽ hominis, vt cognoscat veritatem quãdã supernaturalẽ, in quã oportet tendere voluntatẽ rectam. Et ideo sicut donũ charitatis est in oibus habẽtibus gram gratũ facientẽ, ita etiã donũ intellectus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, qp aliqui habentes gram gratum facientem, possunt hebetudinem pati circa aliqua, q̃ sunt præter necessitatẽ salutis; sed circa ea, q̃ sunt de necessitate salutis, sufficiẽter instruunt a Spiritusancto, sẽm illud 1. Ioan. 2. Vnctio eius docet vos de oibus.

AD 2m dicendum, qp etsi nõ oẽs habentes fidem, plene intelligant ea, quę proponuntur credenda, intelligunt tñ ea esse credenda, & qp ab eis nullo modo est deuiandum.

AD 3m dicendum, qp donũ intellectus nũquã se subtrahit sanctis circa ea, quæ sunt necessaria ad salutem: sed circa alia ĩterdũ se subtrahit, vt non omnia ad liquidum p intellectum penetrare possint, ad hoc qp superbię materia subtrahat.

ARTICVLVS V.

Vtrum donum intellectus inueniatur etiam in non habentibus gratiam gratum facientem.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur qp intellectª donum inueniatur etiam in non habentibus gram gratum facientem. Aug. n. exponens illud* Psal. 118. Concupiuit aia mea desiderare iustificationes tuas, dicit, Prævolat intellectus, & tarde sequitur humanus affectus: sed in oibus habentibus gram gratũ facientem est promptus affectus pp charitatem. ergo donũ intellectus potest esse in his, qui non habent gratiam gratum facientem.

¶2 Præt. Danielis 3. dr. qp intelligentia opus est in visione prophetica, & ita vr qp prophetia non sit sine dono intellectus: sed pphetia pót esse sine gratia gratum faciente, vt patet Matt. 7. vbi dicẽtibus, In nomine tuo pphetauim⁹, tñdet. Nũq̃ nouit vos. ergo donum intellectª pót esse sine gra gratum faciente.

¶3 Præt. Donum intellectus respõdet virtuti fidei, sm illud Isa. 7. secundum aliam literam. Nisi credideritis, non intelligetis: sed fides potest esse sine gratia gratũ faciẽte. ergo etiam donum intellectus.

SED CONTRA est, qd Dominus dicit Ioan. 6. Omnis qui audiuit a Patre, & didicit, venit ad me: sed p intellectũ audita addiscimus, vel penetram⁹, vt patet p Greg.* in primo Moralium. ergo quicunq; habet itellectus donũ, venit ad Christum, quod non est sine gratia gratum faciente. ergo donũ intellectª nõ est sine gratia gratum faciente.

RESPON. Dicendum, qp sicut supra* dictum est, dona Spiritussancti perficiunt animã, sm quod est bene mobilis a spiritu sancto. Sic ergo intellectuale lumen gratię ponitur donum intellectus, inquantum intellectus hominis est bene mobilis a Spiritu sancto. Hmõi aũt motus cõsideratio in hoc est, qp homo apprehẽdat veritatẽ circa fidẽ. Vnde nisi vsq; ad hoc moueat' quæ exterius apparent, fidei nõ cõtrariari, cõtingit dupliciter. s. positiue, & negatiue. Tũc nãq; potentia intellectiua cognoscimus nihil apparẽtium fidei cõtrariari, quãdo intellectus p positionem penetrationis extrema sic cõparat, vt penetret in extrinseco extremo nullã esse cõtrarietatẽ ad ea, q̃ sunt fidei. Et hoc attribuit fidei qp quãto vtit scientia creaturarũ, & theologali in suũ ob equiũ, nec est cõmune omnib⁹. Tunc aũt negatiue intelligim⁹ nihil apparentiũ contrariari veritati fidei, quãdo intellectus p negationẽ obstaculi nõ itelligit aliquid contrariari. Hoc aũt cõmune est omni fideli, & attribuit fidei: qa ex fidei dono inest cuilibet fideli nõ solũ non intelligere aliquid contrarium, imo nec dubitare de aliquo cõtrario. Dubi⁹. n. i fide, ifidelis, non fidelis est. Et hoc modo verificatur hæc littera.

¶Secũdo dr, qp author ioquit de intelligere, qd est actª intellectus doni, qd in recta æstimatione de fine qp charitatẽ habito cõsultit. Constat in qp sicut intelligit Deũ vt finẽ, & obiectũ beatitudinis patriæ prosequẽdũ: ita proposita in fide esse credẽda, & qp ab his nõ est recedẽdũ. Vnde Valerianus Ceciliæ sponsus interrogatus, ũ hæc crederet, dixit. Nihil ẽ qd possit verius credi. Sed hoc nõ est cõmune omnib⁹ fidelib⁹, sed cãtũ habẽtib⁹ fidẽ formatã, de qbus solis est articulª iste.

In Psal. 118 Cõc. 8. to. 8

In Psal. concion. non pra. a fine, cõc. 1.

In corp. ar.

Li.2.Mora. ca.36. medium.

Li.1.M ca.31.

¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum quintum.*

IN articulo quinto ĩ respõsione ad tertiũ, dubiũ occurit circa illud. Fides importat solũ assensum ad ea quæ proponũtur. Nã superius dictum est, qp fides facit videre ea, q̃ creduntur, sub cõmuni ratione credibilis. ergo non solum assensum facit. Ad hoc dr, qp ly, nõ solũ, non excludit omnẽ aliũ actũ, sed actũ vlteriorem, de quo est sermo. s. rectã æstimationẽ practice ẽ fine vltimo, quasi diceret, qp fides peruenit vsque ad assensum solum, & nõ pertrãsit vsq; ad rectam practice æstimationem de Deo, quã habet qui libet i gratia existẽs. Et per hoc patet, qp obiectio nihil obstat huic læ.

r.1.ar.6 ti.1.&1

Q.1.ar.7.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, qp Augu. nominat intellectum quamcunque illustrationem intellectualem, quæ tamen non pertingit ad perfectam doni rationem, nisi vsque ad hoc mens hominis deducatur, vt rectam æstimationem habeat homo circa finem.

AD 2m dicendũ, qp intelligentia, quæ necessaria est ad prophetiã, est qdã illustratio mentis circa ea, quę, p phetis reuelantũ. nõ est ãt illustratio mẽtis circa æstimationẽ rectã de vltimo fine, q̃ ptinet ad donũ ĩtellectus.

AD 3m dicendũ, qp fides importat solũ assensum ad ea, quæ proponũtur: sed intellectus importat quãdã perceptionẽ veritatis, quæ nõ pót esse circa finem, nisi in eo qui habet gratiam gratum facientem, vt dictũ* est: & ideo nõ est similis ratio de itellectu, & fide.

ARTICVLVS VI.

Vtrum donum intellectus distinguatur ab alijs donis.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur qp donum intellectus non distinguatur ab alijs donis. Quorum. n. oppositа sunt eadem, ipsa quoq; sunt eadem: sed sapientiæ opponitur stultitia, hebetudini intellectus, præcipitationi consilium, ignorantiæ scientia, vt patet per * Grego. 2. Moraliũ. Non videnr aũt differre stultitia, hebetudo, ignorãtia, & pcipitatio. ergo nec itellectª distinguit ab alijs donis.

¶2 Præt. Intellectus qui ponitur virtus intellectualis, differt ab alijs in tellectualibus virtutibus per hoc sibi propriũ, quòd est circa principia per se nota: sed donũ itellectus nõ est circa aliqua principia per se nota, quia ad ea, quæ naturaliter p se cognoscuntur, sufficit naturalis habitus primorum principiorum. Ad ea vero q̃ supernaturalia sunt, sufficit fides, qa articuli fidei sunt sicut prima principia in supernaturali cognitione, sicut dictũ* est. ergo donũ intellectus non distinguitur ab alijs donis intellectualibus,

¶3 Præt. Omnis cognitio intellecti ua vel est speculativa, vel practica: sed donum intellectus habet se ad vtrumque, vt dictum* est. ergo nõ distinguitur ab alijs donis intellectualibus, quæ exterius apparent, fidei nõ cõtrariari, cõtingit dupliciter. s. positiue, & negatiue. Tũc nãq; potentia intellectiua cognoscimus nihil apparẽtium fidei cõtrariari, quãdo intellectus p positionem penetrationis extrema sic cõparat, vt penetret in extrinseco extremo nullã esse cõtrarietatẽ ad ea, q̃ sunt fidei. Et hoc attribuit fidei qp quãto vtit scientia creaturarũ, & theologali in suũ ob equiũ, nec est cõmune omnib⁹. Tunc aũt negatiue intelligim⁹ nihil apparentiũ contrariari veritati fidei, quãdo intellectus p negationẽ obstaculi nõ itelligit aliquid contrariari. Hoc aũt cõmune est omni fideli, & attribuit fidei: qa ex fidei dono inest cuilibet fideli nõ solũ non intelligere aliquid contrarium, imo nec dubitare de aliquo cõtrario. Dubi⁹. n. i fide, ifidelis, non fidelis est. Et hoc modo verificatur hæc littera.

¶Secũdo dr, qp author ioquit de intelligere, qd est actª intellectus doni, qd in recta æstimatione de fine vltimo, donũ itellectus negatur esse in non habẽtibus gratiam: in sexto vero, recta æstimatio de fine vltimo, non attribuitur intellectui, sed sapientiæ: quia iudicium de causa altissima ad sapientiã spectare dicitur. Aestimatio aũt iudicium quoddam est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, qòd author nõ dixit æstimationẽ illã esse actũ doni intellectus, sed qp nisi habeat illa, non habetur donum intellectus, & hoc est verũ. Quia & illa existimatio, & qcunque aliud iudiciũ quãtũ ad perceptionẽ, spectat ad donũ intellectus, quantũ ad iudicium spectat ad sapientiam, scientiã, vel cõsiliũ: sicut quantum ad assensum formatũ spectat ad fidẽ formatã.

Ar.3.huius quæst.

¶In eodẽ 6. arti. ad vltimum, qp author re-

Ad hoc dr, qp ly, nõ solũ, non excludit omnẽ aliũ actũ, sed actũ vlteriorem, de quo est sermo. s. rectã æstimationẽ practice ẽ fine vltimo, quasi diceret, qp fides peruenit vsque ad assensum solum, & nõ pertrãsit vsq; ad rectam practice æstimationem de Deo, quã habet qui libet i gratia existẽs. Et per hoc patet, qp obiectio nihil obstat huic læ.

In Psa. 118 Cõc. 8. to. 8

In Psal. concion. non pra. a fine, cõc. 1.

In corp. ar.

Li.2.Mora. ca.36. medium.

Li.1.M ca.31.

¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum quintum.*

IN articulo quinto ĩ respõsione ad tertiũ, dubiũ occurit circa illud. Fides importat solũ assensum ad ea quæ proponũtur. Nã superius dictum est, qp fides facit videre ea, q̃ creduntur, sub cõmuni ratione credibilis. ergo non solum assensum facit. Ad hoc dr, qp ly, nõ solũ, non excludit omnẽ aliũ actũ, sed actũ vlteriorem, de quo est sermo. s. rectã æstimationẽ practice ẽ fine vltimo, quasi diceret, qp fides peruenit vsque ad assensum solum, & nõ pertrãsit vsq; ad rectam practice æstimationem de Deo, quã habet qui libet i gratia existẽs. Et per hoc patet, qp obiectio nihil obstat huic læ.

r.1.ar.6 ti.1.&1

Q.1.ar.7.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, qp Augu. nominat intellectum quamcunque illustrationem intellectualem, quæ tamen non pertingit ad perfectam doni rationem, nisi vsque ad hoc mens hominis deducatur, vt rectam æstimationem habeat homo circa finem.

AD 2m dicendũ, qp intelligentia, quæ necessaria est ad prophetiã, est qdã illustratio mentis circa ea, quę, p phetis reuelantũ. nõ est ãt illustratio mẽtis circa æstimationẽ rectã de vltimo fine, q̃ ptinet ad donũ ĩtellectus.

AD 3m dicendũ, qp fides importat solũ assensum ad ea, quæ proponũtur: sed intellectus importat quãdã perceptionẽ veritatis, quæ nõ pót esse circa finem, nisi in eo qui habet gratiam gratum facientem, vt dictũ* est: & ideo nõ est similis ratio de itellectu, & fide.

ARTICVLVS VI.

Vtrum donum intellectus distinguatur ab alijs donis.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur qp donum intellectus non distinguatur ab alijs donis. Quorum. n. oppositа sunt eadem, ipsa quoq; sunt eadem: sed sapientiæ opponitur stultitia, hebetudini intellectus, præcipitationi consilium, ignorantiæ scientia, vt patet per * Grego. 2. Moraliũ. Non videnr aũt differre stultitia, hebetudo, ignorãtia, & pcipitatio. ergo nec itellectª distinguit ab alijs donis.

¶2 Præt. Intellectus qui ponitur virtus intellectualis, differt ab alijs in tellectualibus virtutibus per hoc sibi propriũ, quòd est circa principia per se nota: sed donũ itellectus nõ est circa aliqua principia per se nota, quia ad ea, quæ naturaliter p se cognoscuntur, sufficit naturalis habitus primorum principiorum. Ad ea vero q̃ supernaturalia sunt, sufficit fides, qa articuli fidei sunt sicut prima principia in supernaturali cognitione, sicut dictũ* est. ergo donũ intellectus non distinguitur ab alijs donis intellectualibus,

¶3 Præt. Omnis cognitio intellecti ua vel est speculativa, vel practica: sed donum intellectus habet se ad vtrumque, vt dictum* est. ergo nõ distinguitur ab alijs donis intellectualibus, quæ exterius apparent, fidei nõ cõtrariari, cõtingit dupliciter. s. positiue, & negatiue. Tũc nãq; potentia intellectiua cognoscimus nihil apparẽtium fidei cõtrariari, quãdo intellectus p positionem penetrationis extrema sic cõparat, vt penetret in extrinseco extremo nullã esse cõtrarietatẽ ad ea, q̃ sunt fidei. Et hoc attribuit fidei qp quãto vtit scientia creaturarũ, & theologali in suũ ob equiũ, nec est cõmune omnib⁹. Tunc aũt negatiue intelligim⁹ nihil apparentiũ contrariari veritati fidei, quãdo intellectus p negationẽ obstaculi nõ itelligit aliquid contrariari. Hoc aũt cõmune est omni fideli, & attribuit fidei: qa ex fidei dono inest cuilibet fideli nõ solũ non intelligere aliquid contrarium, imo nec dubitare de aliquo cõtrario. Dubi⁹. n. i fide, ifidelis, non fidelis est. Et hoc modo verificatur hæc littera.

¶Secũdo dr, qp author ioquit de intelligere, qd est actª intellectus doni, qd in recta æstimatione de fine vltimo, donũ itellectus negatur esse in non habẽtibus gratiam: in sexto vero, recta æstimatio de fine vltimo, non attribuitur intellectui, sed sapientiæ: quia iudicium de causa altissima ad sapientiã spectare dicitur. Aestimatio aũt iudicium quoddam est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, qòd author nõ dixit æstimationẽ illã esse actũ doni intellectus, sed qp nisi habeat illa, non habetur donum intellectus, & hoc est verũ. Quia & illa existimatio, & qcunque aliud iudiciũ quãtũ ad perceptionẽ, spectat ad donũ intellectus, quantũ ad iudicium spectat ad sapientiam, scientiã, vel cõsiliũ: sicut quantum ad assensum formatũ spectat ad fidẽ formatã.

Ar.3.huius quæst.

¶In eodẽ 6. arti. ad vltimum, qp author re-

tractat seipsum quo ad distinctionem donorũ in prima secũdæ positã, vt ibi etiã notauimus.

SED CONTRA est, quòd quecunq; cõnumerãtur adinuicẽ, oportet ea esse aliquo modo abinuicem distincta, quia distinctio est principium numeri: sed donum intellectus connumeratur alijs donis, vt patet Isaiæ 11. ergo donum intellectus est distinctum ab alijs donis.

RESPON. Dicendũ, qp distinctio doni intellectus ab alijs tribus donis. s. pietate, fortitudine, & timore, manifesta est: quia donum intellectus pertinet ad vim cognoscitiuam, illa vero tria pertinent ad vim appetitiuam. Sed differẽtia huius doni intellectus ad alia tria s. sapientiam, scientiam, & cõsilium, quę etiam ad vim cognoscitiuã ptinẽt, nõ est adeo manifesta. Vr aũt quibusdã, qp donũ intellectus distinguat a dono scientiæ, & cõsilij per hoc, qp illa duo pertineant ad practicã cognitionẽ, donũ aũt intellectus ad speculatiuã. A dono vero sapientiæ, quod etiam ad speculatiuã cognitionẽ pertinet, distinguitur in hoc, qp ad sapiẽtiã pertinet iudicium, ad intellectũ vero capacitas intellectus eorũ, quæ proponuntur, seu penetratio ad intima eorũ, & sm hoc supra* numerũ donorũ assignauimus. Sed diligenter intuenti, donũ intellectus nõ solũ se habet circa speculãda, sed d etiã circa operanda, vt dictũ † est. Et similiter etiã donũ scientiæ circa vtrũq; se habet, vt in fra* dicetur: & ideo oportet aliter eorũ distinctionẽ accipere. Oia. n. hæc quatuor dona ordinantur ad supernaturalẽ cognitionẽ, quæ in nobis per fidem funda tur. Fides autem est ex auditu, vt dicitur Rom. 10. Vn de oportet aliqua proponi homini ad credendũ nõ sicut visa, sed sicut audita, quibus per fidem assentiat. Fides autem primo quidẽ & principaliter se habet ad veritatẽ primã: secundario ad quædã circa creaturas consideranda: & vlterius se extendit etiã ad directionẽ humanorũ operum, sm quòd per dilectionẽ operatur, vt ex dictis* patet. Sic ergo circa ea, quæ fidei proponuntur credenda, duo requiruntur ex parte nostra. Primo quidẽ, vt intellectu penetrentur, vel capiãtur: & hoc pertinet ad donum intellectus. Secundo autẽ, oportet vt de eis homo habeat iudicium rectum, vt æstimet his esse inhærendũ, & ab eorum oppositis recedẽdum. Hoc ergo iudicium quãtum ad res diuinas, pertinet ad donum sapiẽtię: quãtum vero ad res creatas, pertinet ad donum sciẽtiæ: quantum vero ad applicationẽ ad singularia opera, ptinet ad donũ cõsilij.

D 114 † Ar.3.huius quæst. *Ar.3.q.se quen.

Q.1.ar.1. & 6 ad 1. & q.4.ar.2. ad 3. & ar. 3.

Loco citato in argu.

AD PRIMVM ergo dicendum, qp prædicta differẽtia quatuor donorum manifeste cõpetit distinctioni eorum, quæ Greg. * ponit eis esse opposita. Hebetudo. n. acuitati opponitur. Dicitur. n. p similitudinẽ ĩtellectus acutus, q̃n pót penetrare ad intima eorum, quę proponuntur. Vnde hebetudo mẽtis est, per quã mẽs ad intima penetrare nõ sufficit. Stultus autem dicitur ex hoc, qp peruerse iudicat circa cõmunẽ finẽ vitæ: & iõ proprie opponitur sapientiæ, quæ facit rectũ iudicium circa vniuersalẽ causam. Ignorantia vero importat defectum mentis etiam circa quæcunq; particularia: & ideo opponitur scientiæ, per quã hõ habet rerũ iudiciũ circa particulares causas s. circa creaturas. Præcipitatio vero manifeste opponitur consilio, per quod hõ ad actionẽ nõ ,pcedit ante deliberationẽ rationis.

AD 2m dicendum, qp donum intellectus est circa prima principia cognitionis gratuitæ, aliter tamen q̃ fides. Nam ad fidem pertinet eis assentire: ad donũ vero intellectus pertinet mẽte penetrare ea quæ dicunt.

AD 3m dicendum, qp donum intellectus pertinet ad

ad vtrãque cognitionem, scilicet speculatiuã, & practicam, non quantum ad iudicium, sed quantũ ad apprehensionem, vt capiantur ea quæ dicuntur.

¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum septimum & octauum.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum dono intellectus respondeat sexta beatitudo, scilicet, Beati mundo corde &c.

2ª.q.69.ar.3.cor. fi. & ad 1. Et. 3.dis.34.q.1.ar.4.& 6 cor.

IN 7. aũt &. 8. articulis nihil scribendum occurit, nisi q̃ Nouitii caueãt in responsione ad 8. articuli ab errore incurrẽdo p illa verba, Fides non potest vniuersaliter præcedere intellectũ. Nã si per intellectũ hic intelligerẽt donum intellectus, errarent: quoniam fides præcedit & natura, & tpe quandoque donum intellectus, ad quẽ nõ spectat quodcunque intelligere, sed itellectionis perfectio, saltem respectu vltimi finis, quæ est propria his, qui sunt in gratia, vt patet ex dictis. Sed intelligit author per intellectũ, omnem actum percipiendi, qui natus est perfici per donũ intellectꝰ, & ideo apposuit ly vniuersaliter. Natũ siquidem est intellectus donum perficere omnẽ perceptionem intellectiuam spectantem ad fidem, siue illa præcedat, siue subsequatur donum intellectus.

2ª.q.3.ar.8.

† Li.1.c.9. parum ante medium tom.4.

P.S.q6.9. art.2. & 4.

AD SEPTIMVM sic procedit. Vī q̃ dono intellectus non respondeat beatitudo sexta. s. Beati mũdo corde, qm̃ ipsi Deũ videbũt. Mũditia. n. cordis maxime vī ptinere ad affectũ: sed donũ intellectꝰ nõ ptinet ad affectũ, sed magis ad vim intellectiuã. ergo prædicta beatitudo nõ respõdet dono itellectꝰ. ¶ 2 Præt. Act. 15. dr. Fide purificãs corda eorũ: sed p purificationẽ cordis acquirit mũditia cordis. ergo p̃dicta beatitudo magis ptinet ad veritatẽ fidei, q̃ ad donũ intellectus. ¶ 3 Præt. Dona Spiritus sancti perficiunt hominẽ in præsenti vita: sed visio Dei non pertinet ad vitã præsentẽ: ipsa. n. beatos facit, vt supra * habitum est, ergo sexta beatitudo continens visionem Dei, nõ pertinet ad donum intellectus.

SED CONTRA est, quod Augu. dicit in li. † de sermone Domini in mõte. Sexta operatio Spiritus sancti, q̃ est itellectꝰ, cõeunit mũdis corde, qui purgato oculo possunt videre, quod oculus non vidit.

RESPON. Dicendum, q̃ in sexta beatitudine, sicut & ĩ alijs, duo continentur. Vnum per modũ meriti. s. mũditia cordis, aliud per modum præmij. s. visio Dei, vt * supra dictum est. Et vtrũq; pertinet aliquo modo ad donum intellectus. Est. n. duplex munditia, vna quidẽ præambula, & dispositiua ad Dei visionem, quæ est depuratio affectus ab inordinatis affectionibus. Et hæc quidem mundi tia cordis fit per virtutes, & dona, quę pertinẽt ad vim appetitiuã. Alia vero munditia cordis est, quę est qua si completiua respectu visionis diuinæ. Et hoc quidẽ est munditia mentis depuratæ a phãtasmatibus & erroribus, vt. s. ea, quæ de Deo proponuntur, non accipiantur per modum corporalium phãtasmatum, nec fm hæreticas peruersitates. Et hanc munditiam facit donũ intellectus. Similiter etiã duplex est Dei visio, vna quidem perfecta, per quam videtur Dei essentia. Alia vero imperfecta, per quam etsi nõ videamus de Deo quid est, videmus tamen quid non est: & tãto in hac vita Deũ pfectius cognoscimus, quanto magis intelligimus eum excedere quicquid intellectu comprehenditur. Et vtraque Dei visio pertinet ad donum intellectus. Prima quidem ad donum intellectus cõsummatum, fm quod erit in patria: secunda vero ad donũ itellectus inchoatum, fm quod habetur in via. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primæ duę rationes procedunt de prima munditia. Tertia vero de perfecta Dei visione. Dona aũt, & hmõi nos perficiunt secundum quandam inchoationem, & in futuro imperficiuntur, vt supra * dictum est.

* In q. ar. & q. artic. 69. ar.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum in fructibus fides respondeat dono intellectus.

3. dist. 1. ar. 3. fi.

AD OCTAVVM sic proceditur. Vī q̃ in fructibꝰ fides non respondeat dono intellectus. Intellectus. n. est fructꝰ fidei. Dr. n. Isa. 7. Nisi crediderit is, nõ itelligetis. fm aliã literã, vbi nos habemꝰ. Si nõ crediderit is, nõ pmanebitis. nõ ergo fides est fructꝰ itellectꝰ. ¶ 2 Præt. Prius nõ est fructꝰ posterioris: sed fides vī esse prior itellectu, qa fides est fundamẽtũ totiꝰ spiritualis ędificij, vt supra * dictũ ẽ. ergo fides nõ ẽ fructꝰ itellectꝰ. ¶ 3 Præ. Plura sunt dorꝰ pertinẽtia ad intellectũ, q̃ pertinentia ad appetitũ: sed inter fructus ponitur tantũ vnũ ptinens ad intellectũ. s. fides, oĩa vero alia ptinẽt ad appetitum. ergo fides non magis videtur respõdere intellectui, quàm sapientiæ, vel scientię, seu cõsilio.

Q.4ª & 7. Supra q. 8. art. 6. cor.

SED CONTRA est, qđ finis vniuscuiusq; rei est fructꝰ eius: sed donũ intellectꝰ vī pricipaliter ordinari ad cer titudinẽ fidei, q̃ ponit fructꝰ. * Dicit. n. gl. ad Gala. 5. q̃ fides est, quę est fructus, & de inuisibilibus certitudo, ergo in fructibus fides respondet dono intellectus.

Li.1.Post. ax.5. to.1. Glosa linea dem.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra * dictum est cum de fructibus ageretur, fructus spiritus dicuntur vltima, & delectabilia, quæ in nobis proueniũt ex virtute Spiritussancti. Vltimũ aũt & delectabile habet rõnẽ finis, qui est propriũ obiectũ voluntatis. Et iõ oportet, q̃ illud qđ est vltimũ & delectabile in voluntate, sit quodãmõ fructus oĩum aliorũ, q̃ptinẽt ad alias potentias. Secundum hoc ergo doni, vel virtutis perficiẽtis aliquã potẽtiã põt accipi duplex fructus, vnus quidẽ ptinens ad suã potentiã: alius aũt quasi vltimus ptinens ad voluntatem. Et secundum hoc dicendum est, q̃ dono intellectus respondet pro proprio fructu fides. s. fidei certitudo: sed pro vltimo fructu respondet ei gaudium, quod pertinet ad voluntatem.

P.S.q.69. ar.1. P.S.q.69. ar.2. & art. 3.q. præce. Augu. 14. de Trin.c.1. om.3.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ intellectus est fructus fidei, quæ est virtus. Sic autem nõ accipitur fides, cum dicitur fructus, sed pro quadam certitudine fidei, ad quã homo peruenit per donum intellectus.

AD 2ᵐ dicendũ, q̃ fides non põt vniuersaliter præcedere intellectũ. Non. n. posset hõ assentire credendo aliquibꝰ ppositis, nisi ea aliqualiter itelligeret: sed pfectio intellectus cõsequit fidẽ, q̃ est virtus, ad quã q̃dẽ intellectus pfectionẽ sequit quædã fidei certitudo.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ cognitionis practicæ fructus non põt esse in ipsa: quia talis cognitio non scitur ppter se, sed propter aliud: sed cognitio speculatiua habet fructũ in seipsa. s. certitudinẽ eorum, quorum est. Et ideo dono cõsilij, quod pertinet solum ad cognitionem practicam, non respondet aliquis fructus prius. Donis aũt sapiẽtiæ, intellectus, & scientiæ, quę possunt etiã ad speculatiuã cognitionẽ ptinere, respõdet solum vnus fructus, qui est certitudo signata nomine fidei. Plures aũt fructus ponuntur pertinentes ad partem appetitiuã: quia, sicut iam dictum * est, ratio finis, qui importat in nomine fructus, magis pertinet ad vim appetitiuam, quàm intellectiuam.

In 9ª

QVAESTIO IX.

De dono scientiæ, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis nonæ Articulum primum & secundum.*

DEINDE considerandum est de dono scientiæ.

IN tota q̃stione. 9. duo nota. Primo, actũ doni sciẽtię consistere in iudicio habente pro medio creaturas: pro obiecto vero credẽdum, & agendũ, & ipsum iudicium ex habitu: ita q̃ ad scientiã spectat ex habitu gratiæ gratum facientis iudicare quid credẽdum, & quid nõ credendũ, & quid agẽdũ, & quid euitãdũ fm rõnes inferiores. Hę sũt proprię creaturarum causæ, ex quibus iudicii fit. Secundo, q̃ in rõsione ad tertiũ. 2. articu. non dicitur, q̃ scientię mediæ sunt magis mathematicę q̃ naturales: cũ falsum sit, absolute loquendo: quia simpliciter sunt sciẽtiæ naturales, vt pote non abstrahentes a materia sensibili. Omnis enim scientia nõ abstrahẽs a materia sẽsibili, ẽ naturalis, vt patet 6. Metaphys. Sed dr, q̃ connumerantur magis cũ mathematicis, vt pote eis similiores. Et de cõnumeratione quidem liquet, quia cũ Geometria, & Arithmetica scientiæ mediæ numerantur inter liberales artes, de similiudine aũt in modo demonstrãdi, manifestũ est, dũ mẽ surando, & quantificando, conclusiones mõstrantur. Verum quia mediũ vtrũque sapit extremum, & sciẽtiæ istæ ex parte formæ, ex Mathematica veniũt & pẽdẽt: ex parte vero materiæ physicæ sunt, sermones doctorũ pie interpretandi sunt, si quãdo ad alterum extremum nimis declinant.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum scientia sit donũ.
¶ Secũdo, Vtrum sit circa diuina.
¶ Tertio, Vtrũ sit speculatiua, vel practica.
¶ Quarto, Quæ beatitudo ei respondeat.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum scientia sit donum.

AD PRIMVM sic proceditur. Vī q̃ scientia non sit donũ. Dona. n. Spiritussancti naturalem facultatẽ excedunt: sed scientia importat effectum quendã naturalis rõnis. Dicit. n. philosophus in primo Posteriorũ, * q̃ demõstratio ẽ syllogismus faciens scire. ergo sciẽtia non est donum Spiritussancti. ¶ 2 Præt. Dona Spiritussancti sunt communia omnibus sanctis, vt supra † dictũ est: sed Aug. 14. de Tri. * dicit, q̃ scientia non pollent plurimi fideles, quàmuis polleant ipsa fide. ergo scientia nõ est donum. ¶ 3 Præt. Donũ est perfectius virtute, vt supra * dictum est. ergo vnũ donũ sufficit ad perfectionẽ vnius virtutis: sed virtuti fidei respondet donũ intellectus, vt supra † dictum est. ergo non respondet ei donum scientiæ, nec apparet cui alij virtuti rñdeat. ergo cum dona sint pfectiones virtutũ, vt supra * dictũ est, vī q̃ scientia non sit donum.

SED CONTRA est, quod Isa. 11. computatur inter septem dona.

RESPON. Dicendum, q̃ gratia est perfectior q̃ natura, vnde nõ deficit in his, in quibus hõ p naturã perfici põt. Cum aũt hõ p naturalẽ rõnem assentit fm intellectũ alicui veritati, dupliciter perficitur circa veritatẽ illam. primo quidẽ, quia capit eam: secundo, quia de ea certum iudiciũ habet. Et ideo ad hoc q̃ intellectus humanus perfecte assentiat veritati fidei, duo requirũtur, quorum vnum est, quòd sane capiat ea, quæ proponuntur: quod pertinet ad donum intellectus, vt supra * dictum est. Aliud autem est, vt habeat certum & rectum iudicium de eis, discernendo scilicet credenda a non credendis: & ad hoc necessarium est donum scientię.

2.q.9.arti.6.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ certitudo cognitionis in diuersis naturis inuenitur diuersimode, fm diuersam conditionem vniuscuiusq; naturæ. Nã homo cõsequitur certũ iudiciũ de veritate per discursum rationis, & ideo scientia humana ex ratione demõstratiua acquiritur. Sed in Deo est certum iudicium veritatis absq; omni discursu per simplicem intuitum, vt in 1. dictum * est. Et ᵈ ideo diuina scientia non est discursiua, vel ratiocinatiua, sed absoluta & simplex, cui similis est scientia, quę ponitur donum Spiritussancti,

1.2.q.68. ar.2. & 8.

p.q.14.ar.7.

D. 475.

A cum sit quædam participata similitudo ipsius.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ circa credenda duplex sciẽtia potest haberi. Vna quidem, per quã homo scit, quid credere debeat, discernens credẽda a non credendis: & fm hoc scientia est donũ, & conuenit omnibus sanctis. Alia vero est scientia circa credenda, per quã homo non solum scit, quid credi debeat, sed etiam scit fidẽ manifestare, & alios ad credendum inducere, & cõtradictores conuincere. Et ista scientia ponitur inter gratias gratis datas, quæ non datur omnibus, sed quibusdam. Vnde Augu. post verba inducta, * subiungit. Aliud est scire tantummodo quid hõ credere debeat, aliud scire quemadmodũ hoc ipsum, q̃d creditur, & pijs auribus opitulẽtur, & cõtra impios defendatur.

Li.4.de Trini.c.4.a medio,to.3.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ dona sunt perfectiora virtutibus moralibus, & intellectualibus, non sunt aũt perfectiora virtutibus theologicis: sed magis oĩa dona ad perfectionẽ theologicarũ virtutũ ordinantur, sicut ad finem. Et ideo non est inconueniens, si diuersa dona ad vnam virtutem theologicam ordinentur.

ARTICVLVS II.

Vtrum scientiæ donum sit circa res diuinas.

3.dis.35.q.2.ar.3.q.1.ᵉ

AD SECVNDVM sic proceditur. Vī q̃ scientiæ donũ sit circa res diuinas. Dicit. n. Augustꝰ. 14. C * de Trinit. q̃ per scientiam gignitur fides, nutritur, & roboratur: sed fides est de rebus diuinis, quia obiectum fidei est ueritas prima, ut supra † habitum est. ergo & donum scientiæ est de rebus diuinis.

Lib. 14. de Trin.c.1. a medio,to.3

¶ 2 Præt. Donum scientiæ est dignius, quàm scientia acquisita: sed aliqua scientia acquisita est circa res diuinas, sicut scientia Metaphysicæ. ergo multo magis donum scientiæ est circa res diuinas.

Q.1.art.1.

¶ 3 Præt. Sicut dicitur Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciunt. si ergo est sciẽtia circa res creatas, vī q̃ etiam sit circa res diuinas.

SED CONTRA est, quod Aug. 14. * de Trinit. dicit. Rerum diuinarũ scientia proprie sapiẽtia nuncupet: humanarum aũt proprie scientiæ nomen obtineat.

Li.13.ca.1. & li.12.ca. 14. tom.3.

RESPON. Dicendum, q̃ certũ iudiciũ de re aliqua maxime datur ex sua causa, & iõ fm ordinem causarum oportet esse ordinẽ iudiciorũ. Sicut. n. causa prima est causa secundæ, ita p causam primã iudicat de causa secunda. De causa aũt prima non põt iudicari p aliã causam: & iõ iudiciũ qđ fit p causam primã, est primũ & perfectissimũ. In his aũt, in quibus aliquid est perfectissimũ, nomen commune generis appropriatur his, quæ deficiunt a perfectissimo. Ipsi aũt perfectissimo adaptat aliud speciale nomen, ut patet in Logicis. Nã in genere conuertibiliũ illud, qđ significat qđquid est speciali nomine diffinitio uocatur: quæ aũt in hoc deficiunt conuertibilia existentia, nomẽ cõmune sibi retinent. s. q̃ propria dicunt. Quia ergo nomen scientiæ importat quandã certitudinẽ iudicij, ut dictũ * est, qđ certitudo iudicij fit p altissimã causam illius generis, p quã põt de omnibus iudicare, habet speciale nomen, qđ est sapientia. Dr. n. sapiens in unoquoq; genere, qui nouit altissimam causam illius generis, p quã põt de omnibus iudicare. Simpliciter aũt sapiens dr, qui nouit altissimã causam simpliciter. s. Deum. Et iõ cognitio diuinarum rerum uocatur sapientia: cognitio uero rerũ humanarũ vocat scientia, quasi cõmuni nomine importante certitudinẽ iudicij appropriato ad iudiciũ, qđ fit p causas secundas. Et iõ sic accipiendo scientię nomen, ponitur donũ distinctum a dono

Art.præce.

sapientiæ

sapientiæ. Vnde donum scientiæ est solum circa res humanas, vel solum circa res creatas.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet ea, de quibus est fides, sint res diuinæ & æternæ, tñ ipsa fides est quoddã tẽporale in animo credentis. Et ideo scire quid credendũ sit, ptinet ad donũ scientiæ. Scire autẽ ipsas res creditas fm seipsas p quãdã vnionẽ ad ipsas, ptinet ad donũ sapientiæ. Vñ donum sapientiæ magis respondet charitati, quæ vnit mentem hominis Deo.

AD 2m dicendũ, ꝙ ratio prima procedit secundum quod communiter nomen scientiæ sumitur. Sic autẽ scientia non ponitur speciale donum, sed secundum, quod restringitur ad iudicium, quod sit p res creatas. Q.1.art.1.

AD 3m dicendũ, ꝙ sicut supra* dictum est, quilibet cognoscitiuus habitus formaliter quidẽ respicit mediũ, p quod aliquid cognoscitur: materialiter autẽ id, quod per mediũ cognoscitur. Et quia id quod est formale, potius est: iõ illæ scientiæ, quæ ex principijs mathematicis cõcludunt circa materiam naturalem, magis cum mathematicis cõnumerantur, vt pote eis similiores, licet quantũ ad materiã magis conueniant cum naturali. Et pp hoc dr in. 2. Physi. ꝙ sunt magis naturales. Et ideo cum homo per res creatas Deũ cognoscit, magis videtur hoc pertinere ad scientiam, ad quam pertinet formaliter, quàm ad sapientiam, ad quam pertinet materialiter. Et econuerso cum secundum res diuinas iudicamus de rebus creatis, magis hoc ad sapientiam, quàm ad scientiam pertinet. D. 251. Lib 2.text. 20.tom. 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum scientiæ donum sit scientia practica.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd scientia, quę ponitur donum, sit scientia practica. Dicit enim Aug. 12. de Trinita. quòd actio, qua exteriorib⁹ rebus vtimur, scientiæ deputatur: sed scientia, cui deputatur actio, est practica. ergo scientia, quæ est donum, est scientia practica. Infra q. 52. artı. 2. ad 2. Et 3. di. 35. ar. 3. q 2.

¶ 2 Præt. Grego.† dicit in 1. Mor. Nulla est scientia, si vtilitatem pietatis nõ habet: Valde inutilis est pietas, si scientiæ discretione caret. Ex qua authoritate habetur, ꝙ scientia dirigit pietatem: sed hoc non potest cõ petere scientiæ speculatiuæ. ergo scientia, quæ est donum, non est speculatiua, sed practica. *Li. 12, ca. 14. parum a principio tom. 3. †Li. 1. Mor. c. 32. a medio.

¶ 3 Præt. Dona Spiritussancti nõ habent, nisi a iustis, vt supra* habitum est: sed scientia speculatiua potest haberi etiam ab iniustis, secundum illud Iac. 4. Scieti bonum, & non facienti, peccatum est illi. ergo scientia, quæ est donum, non est speculatiua, sed practica. Q. præc. ar. 5. & 1.2. q. 68.

SED CONTRA est, quod Grego. dicit† in. 1. Moral. Scientia in die suo conuiuium parat, quia in uentre mentis ignorantiæ ieiunium superat: sed ignorantia non tollitur totaliter, nisi per vtramque scientiã, scilicet & speculatiuam, & practicã. ergo sciẽtia, quæ est donum, est & speculatiua, & practica. Li. 1. Mora. ca. 22. an remdium.

RESPON. Dicendũ, ꝙ sicut supra* dictum est, donũ scientiæ ordinatur, sicut & donum intellectus, ad certitudinẽ fidei. Fides aũt primo & principaliter in speculatione consistit, inquantum. s. inhæret primę veritati: sed quia veritas est etiam vltimus finis, propter quem operamur, inde etiam est, ꝙ fides ad operationẽ se extendit, secundũ illud Galat. 5. Fides per dilectionem operatur. Vnde etiam[a] oportet, ꝙ donum sciẽtiæ primo quidem & principaliter respiciat speculationẽ, inquantum. s. homo scit quid fide tenere debeat. Secũdario autem se extendit etiam ad operationem, secundum quod per scientiam credibilium, & eorum quæ ad credibilia consequuntur, dirigimur in agendis. Q. præc. ar. 8. D. 1 114.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur de dono sciẽtiæ, fm quod se extendit ad operationẽ. Attribuitur. n. ei actio, sed non sola, nec primo: & hoc ẽt modo dirigit pietatẽ. Vnde patet Solutio ad Scdm

AD 3m dicẽdum, ꝙ sicut dictum* est de dono intellectus, ꝙ non quicunque intelligit, habet donum intellectus, sed qui intelligit quasi ex habitu gratiæ: ita etiam de dono scientiæ est intelligendũ, ꝙ illi soli donum scientiæ habeant, qui ex infusione gratiæ rectũ iudicium habent circa credenda, & agenda, ita ꝙ in nullo deuient a rectitudine iustitiæ. Et hæc est sciẽtia sanctorum, de qua dicitur Sap. 10. Iustũ deduxit Dominus per vias rectas, & dedit illi scientiã sanctorũ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum dono scientiæ respondeat tertia beatitudo, scilicet, Beati qui lugent &c.

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur ꝙ sciẽtiæ non respõdeat tertia beatitudo. s. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Sicut enim malum est causa tristitiæ & luctus, ita etiam & bonum est causa lætitiæ: sed per scientiam principalius manifestantur bona, quàm mala, quæ per bona cognoscuntur. Rectum enim est iudex suijpsius, & obliqui, vt dicitur in primo* de Anima. ergo prædicta beatitudo non conuenienter respondet scientiæ dono.

¶ 2 Præt. Consideratio veritatis est actus scientiæ: sed in consideratione veritatis non est tristitia, sed magis gaudium. Dicitur enim Sap. 8. Non babet amaritudinem illius conuersatio, nec tædium conuictus illius, sed lętitiam & gaudium. ergo prędicta beatitudo non conuenienter respondet dono scientię.

¶ 3 Præt. Donum scientię prius consistit in speculatione, quàm in operatione, sed secundum quod consistit in speculatione non respondet sibi luctus: quia intellectus speculatiuus nihil dicit de imitabili, & fugiendo, vt dicitur in 3.* de Anima, neque dicit aliquid lætum, & triste. ergo prędicta beatitudo non conuenienter ponitur respondere dono scientiæ. Li. 3. de anim. tom.

SED CONTRA est, qđ Aug. dicit in lib.† de sermone Dñi in monte. Scientia conuenit lugentibus, qui didicerunt q̃bus malis uincti sunt, q̃ quasi bona petierũt. Li. 1. de serm. tom.

RESPON. Dicendum, ꝙ ad scientiã proprie ptinet rectum iudicium creaturarum. Creaturę aũt sunt, ex q̃bus hõ occasionaliter a Deo auertitur, fm illud Sap. 14. Creaturę factę sunt in odium, & muscipulã pedibus insipientium, qui. s. rectũ iudicium de his nõ habent, dũ æstimant in eis esse pfectum bonum: unde in eis finem constituendo, peccant, & uerum bonũ perdunt. Et hoc damnũ homini innotescit p rectum iudicium de creaturis, quod habet p donũ scientię. Et iõ beatitudo luctus ponitur respondere dono scientię.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ bona creata non excitant spirituale gaudium, nisi quatenus referũtur ad bonũ diuinum, ex quo proprie consurgit gaudiũ spirituale. Et ideo directe qdẽ spiritualis pax, & gaudium consequens respondet dono sapientię. Dono aũt scientię respondet quidem primo luctus de pręteritis erratis: & consequenter cõsolatio, dum homo p rectum iudicium scientię creaturas ordinat in bonũ diuinum. Et iõ in beatitudine ponitur luctus pro merito, & consolatio consequens pro prẽmio: quę qdem inchoatur in hac uita, perficitur aũté in futura,

AD

Super Quæstionis decimæ Articulum primum.

IN art. 1. quæstio. 10. dubium occurrit, & specialiter in materia primi argumẽti. Videtur enim omnino, quòd infidelitas, idest, nolle credere, non sit peccatum. Et ratio est, quia fides non est necessaria ad bonũ naturale: sed supernaturale tantũ. Ex hoc. n. arguitur sic. Nullus peccat nolendo bona, quæ sunt supra naturam suam, etiam oblata, nisi forte ratione contẽptus quia scilicet, despicit offerentem, vel oblata. Sed homo, salua Dei & donorũ suorum supernaturaliũ reuerentia, potest ea nolle, volendo stare in suis solis naturalibus. ergo non peccat nolendo fidẽ suscipere. Maior patet in ciuilibus. Nam rusticus nolẽs accepta re ciuilitatem, & cinis nolens ascendere ad nobilitatẽ, & alii huiusmodi, non peccant. Minor est de se euidens. ergo. Si dicatur, quòd quia homo est infirmus, per fidẽ sanatur: & ideo tenetur ad sanitatẽ. Vel quia Deus præcepit fidem suscipi ab omnibus: iuxta illud. Qui non crediderit, condemnabitur: Ideo peccatũ est non suscipere fidem. Cõtra primum dictum est, quia secundum hoc nec homo in statu innocentiæ, nec angeli obligati fuissent ad fidẽ, quod est falsum. Cõtra secundũ est: quia ratio præcepti vertitur in dubium. Apparet enim, quòd iniuste præcipiatur alicui, aut ascendas supra gradum tuum, aut occideris. Cum vniuersæ iustitiæ nostræ quasi pannus menstruatæ, & misericordia Domini sit super omnia opera eius, si inique, & crudeliter rex terrestris offerret ciuibus nobilitatẽ, aut mortem, quomodo fas est dicere, quòd Deꝰ misericordiam offerat creaturis rationalibus fidem cum Infra q. 34. art. 2. ad 2. Et 2. di. 39. q. 1. art. 2. ad 4. †Li. 2. ex c. 4 & ca. 30. & lib. 4. ca. 21 a medio.

AD 2m dicendũ, ꝙ in ipsa consideratione veritatis hõ gaudet: sed de re circa quã cõsideratur veritatẽ, põt tristari quãdoque: & secundũ hoc luctus scientiæ attribuitur.

AD 3m dicendum, ꝙ scientię, secundũ quod in speculatione consistit, nõ respondet beatitudo aliqua: quia beatitudo hominis nõ consistit in consideratione creaturarum: sed in cõtemplatione Dei. sed aliqualiter beatitudo hoĩs cõsistit in debito vsu creaturarum & ordinata affectione circa ipsas: & hoc dico quãtum ad beatitudinẽ viæ. Et ideo scientiæ non attribuit aliqua beatitudo pertinens ad cõtemplationem: sed intellectui & sapientiæ, quæ sunt circa diuina.

QVAESTIO. X.

De Infidelitate in communi, in duodecim articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandũ est de vitiis oppositis. Et primo de infidelitate: quæ opponitur fidei. Secundo, de blasphemia, q̃ oponitur confessioni. Tertio, de ignorantia & hebetudine, quæ opponuntur scientiæ & intellectui.

¶ Circa Primũ cõsiderandũ est de infidelitate in cõmuni. Secũdo, de hæresi. Tertio, de apostasia a fide.

Circa primum quæruntur duodecim.

¶ Primo, Vtrũ infidelitas sit pecatũ.
¶ Scdo, In quo sit sicut in subiecto.
¶ Tertio, Vtrum sit maximũ peccatorum.
¶ Quarto, Vtrum omnis actio infidelium sit peccatum.
¶ Quinto, De specieb⁹ infidelitatis.
¶ Sexto, De comparatione earum adinuicem.
¶ Septimo, Vtrum cũ infidelibus sit disputandum de fide.
¶ Octauo, Vtrũ sint cogẽdi ad fidẽ.
¶ Nono, Vtrum sit eis cõicandum.
¶ Decimo, Vtrum possint Christiani fidelibus præesse.
¶ Vndecimo, Vtrum ritus infidelium sint tolerandi.
¶ Duodecimo, Vtrum pueri infideliũ sint inuitis parẽtib⁹ baptizãdi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum infidelitas sit peccatum.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd infidelitas non sit peccatum. Omne enim peccatum est contra naturam, vt patet* per Damasc. in 2. lib. sed infidelitas non uidetur esse contra naturam. Dicit enim Auguſt. in li. de prædestinatione sanctorum, quod posse habere fidẽ sicut posse habere charitatẽ naturæ est omniũ hominũ, habere autẽ fidẽ quẽadmodum habere charitatem gratię, est fidelium. ergo non habere fidem quod est infidelium, nõ est cõtra naturã, & ita nõ est peccatũ. † Aug. c. 5. nõ remote a fine, to. 7. r. 2. q. 84. art. 4.

¶ 2 Præt. Nullus peccat in eo, qđ vitare non potest, quia omne peccatum est voluntariũ: sed non est in potestate hominis quod infidelitatem vitet quam vitare non potest, nisi fidẽ habendo. Dicit enim Apostolus ad Rom. 10. Quomodo credent ei, quẽ non audierunt. Quomodo autẽ audient sine prædicante? ergo infidelitas non videtur esse peccatum.

¶ 3 Præt. Sicut dictum* est, sunt septẽ vitia capitalia, ad quæ omnia peccata reducũtur. Sub nullo autẽ horum videtur cõtineri infidelitas. Ergo infidelitas nõ est peccatũ.

SED CONTRA. Virtuti cõtrariatur vitium: sed fides est virtus cui contrariatur infidelitas. Ergo infidelitas est peccatum.

RESPON. Dicendum, ꝙ infidelitas dupliciter accipi põt. Vno modo secundum puram negationem. vt dicatur infidelis ex hoc solo, quod non habet fidẽ. Alio modo potest intelligi infidelitas secundum cõtrarietatem ad fidem: qua scilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipsam, secundũ illud Isaiæ 53. Quis credidit auditui nostro? Et inh oc proprie perficitur ratio infidelitatis, & secundum hoc infidelitas est peccatum. Si autem accipiatur secundum negationem puram sicut in illis, qui nihil audierunt de fide non habet rationem peccati: sed magis pœnæ: quia talis ignorãtia diuinorum ex peccato primi parentis consecuta est. Qui aurem sic sunt infideles, dãnantur quidẽ propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt: non autem dãnãtur propter infidelitatis peccatum. Vnde Dominus dicit Ioan. 15. Si non veniſſem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Quod exponẽs Auguſt.* dicit, quod loquitur de illo peccato, quo nõ crediderũt i Christũ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd habere fidem, non est in natura humana: sed i natura humana est, vt mens hominis non repugnet interiori instinctui, & exteriori veritatis prædicationi: vnde infidelitas fm hoc e cõtra naturã.

AD 2m dicendum, ꝙ ratio illa

reliquis supernaturalibus donis, cũ tali præcepto, aut hoc suscipite, aut mortem ꝛ Iustitia nanq; hoc potius exigere videtur. Aut hæc suscipite, aut priuatiõ eritis felicitate supernaturali. Vobisque imputabit quicquid vobis ex hac refutatione deerit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia præcepta dantur creaturis rationalibus, secũdum naturas seu gradus naturæ, quas habẽt, & creaturæ rationales supra gradus naturales cõsummant in participatione naturę diuinę: ita quòd instituæ sunt: consequẽs est, vt quemadmodum iuste subdũtur præceptis spectantibus ad alios gradꝰ, ita iuste subiacent præceptis fidei, spei, charitatis spectantibus ad gradum, quo participãt diuinam naturam. Et licet hæc responsio apud doctos non egeat expositione, pro nouitiis tamen declaratur. In homine est, in primis natura vegetatiua, est natura sensitiua, est natura intellectiua, est demum participatio naturæ diuinæ. Et sicut constitutio creaturarum i suis speciebus spectat ad primam rerũ distributionẽ secundum diuinæ sapientiæ rationem: ita constitutio creaturarum rationalium in suis naturalibus, & in participatione diuinæ naturæ ad primã rerum conditionem spectat: & tãto plus, quãto superius quæstio. 2. art. 3. dictum est. Quod perfectio naturæ inferioris cõfirmatur ex participatione superioris. Quia igitur in homine est pars vegetatiua, ad quam spectat conseruare individuum & speciẽ, oportuit hominem subiici præceptis spectantibus ad generationem, & cibum & potum. Et similiter quia in homine est pars sensitiua, ad quam spectant passiones, oportet hominem subiici præceptis ad iram, timorem Tract 89. in Ioan. inter principium & medium tom. 9.

morem, & huiusmodi. Et similiter, quia in eo est pars rationalis, in qua est voluntas, oportet ipsum subiici præceptis spectantibus ad iustitiam, vel iniustitiam. Et eadem ratione, quia constitutus est, vt sibi ipsi sit natura diuina participatiue: ideo oportet ipsum subiici præceptis fidei, spei, & charitatis, ad huiusmodi participationem spectantibus. Et sicut non potest iure conqueri de Deo, quòd fecerit ipsum in gradu rationali: ita non potest iure conqueri, quòd constituerit ipsum in hoc, quòd sit particeps diuinæ naturæ. Et quemadmodū data iam natura rationali non potest quis refutare præcepta spectantia ad illam: ita data iam creaturæ rationali hac participatione, nō potest refutare præcepta ad illam pertinentia.

Et per hæc patet clare responsio, & solutio quæstionis. Nam non est simile, quod affertur pro simili: quia non præsupponitur, quòd rex possit homines constituere in gradibus sine ipsis hominibus, sicut potest Deus, qui creat nos sine nobis. Nec præsupponitur, quòd homines sint iam constituti in gradu nobilitatis, vt in proposito inuenitur. Simile autē esset, si præsupposito quòd iam essent ciues in gradu nobilitatis, & refutare vellent præcepta regia spectantia ad nobiles. Creaturæ namque rationales ab initio institutæ sunt, vt essent, & viuerent non solum secundum proprias naturas: sed secundum diuinæ naturæ consortium: & propterea merito præceptis supernaturalibus subiiciuntur, tenenturque ad maximas gratias Deo, qui eas tanti fecit, vt tam excelso gradu cōstitueret. Propter quod non solum iustum est, vt non credendo priuentur bonis gratuitis, sed etiam vt damnentur, vtpote nolentes viuere secundum constitutam eis diuinitatis participationem a datore, & distributore naturarum, & graduum. Propter hos enim scriptum est. *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Nec excusantur a contemptu refutantes fidem: quia nolunt subiici præceptis, quibus tenentur, vt iam declaratum est.

Li.4 r. Mor. c.31.a med.

2. dis.36.q. 1.ar.2. ad 4. & 3.dis.23. q.2. ar.3.q. 1. ad 4.

**cap.10. & 11.tom.6. †ar.præced.*

Glo. ordinaria, ibid.

¶ Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.

IN artic. 2. eiusdem quæstionis, aduerte, quòd sicut assentire his quæ sunt fidei, constituit statim hominem fidelem: procedit de infidelitate, secundū qđ importat simplicē negationē.

AD 3^m dicendum, quòd infidelitas, secundum quod est peccatum, oritur ex superbia, ex qua contingit, quòd homo intellectū suum non vult subiicere regulis fidei, & sano intellectui Patrum. G vnde Greg.* dicit 31. Moral. ꝙ ex inani gloria oriuntur nouitatū ꝓsumptiones. Quāuis posset dici, sicut virtutes theologicæ nō reducuntur ad virtutes cardinales, sed sunt priores eis: ita etiam vitia opposita virtutibus theologicis non reducuntur ad vitia capitalia.

ARTICVLVS II.

Vtrum infidelitas sit in intellectu, sicut in subiecto.

AD SECVNDVM sic procedi- H tur. Videtur ꝙ infidelitas non sit in intellectu sicut in subiecto. Omne enim peccatum in voluntate est, vt Augustinus dicit in lib.* de duabus animabus: sed infidelitas est quoddā ꝑcātum, vt dictū† est. ergo infidelitas est in voluntate sicut in subiecto, non in intellectu.

¶ 2 Præt. Infidelitas habet rationē peccati ex eo, quòd prædicatio fidei contemnitur: sed contemptus ad voluntatem pertinet. ergo infidelitas est in voluntate. I

¶ 3 Præt. 2. ad Corinth. 11. super illud, *Ipse Satanas transfigurat se in angelū lucis*, *dicit glos. quòd si angelus malus se bonum fingat, & si credatur bonus, non est error morbidus, si facit, vel dicit, q̄ bonis angelis cōgruit. Cui* ratio esse videtur propter rectitudinem voluntatis eius, qui ei inhæret, intendens bono angelo adhærere. ergo totū peccatū infidelitatis esse vī in puersa volūtate. Nō ergo ē ī intellectu, sicut ī subiecto.

SED CONTRA. Contraria sunt in eodē subiecto: sed fides, cui cōtrariatur infidelitas, est in intellectu sicut in subiecto. ergo & infidelitas in intellectu est.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra* dictū est, peccatū dicitur esse in illa potentia, q̄ est principium actus peccati. Actus autē peccati potest habere duplex principium. Vnū quidem primū & vniuersale, qđ imperat omnes actus peccatorū: & hoc principiū est voluntas: quia oē peccatū est uoluntarium. Aliud autem principium actus peccati est propriū & proximum, quod elicit peccati actū. Sicut cōcupiscibilis est principiū gulę, & luxuriæ: & secundū hoc gula, & luxuria dicuntur esse in concupiscibili. Dissentite autem, qui est proprius actus ſ fidelitatis, est actus intellectus, sed moti a vo lūtate, sicut & assentire: & iō infidelitas sicut & fides, ē qđē in intellectu sicut in ꝓximo subo: in volūtate aūt sicuti ꝓximo motiuo. Et hoc mō dī oē ꝑcātm ee in volūtate.

Vnde patet responsio ad primū.

AD 2^m dicendum, ꝙ contemptus voluntatis causat dissensum intellectus, in quo perficitur ratio infidelitatis. Vnde causa ſ fidelitatis est in voluntate: sed ipsa infidelitas est in intellectu.

AD 3^m dicendum, ꝙ ille, qui credit malum angelum esse bonū, nō dissentit ab eo, quod est fidei: quia sensus corporis fallitur, mēs vero non remouetur a vera rectaque sententia, vt ibidē dicit* glossa: sed si aliquis Satanę adhęreret, cū incipit ad sua adducere, ideſt, ad mala & falsa, tunc nō caret peccato, vt ibidem† dicitur.

ARTICVLVS III.

Vtrū infidelitas sit maximū peccatorū.

AD TERTIVM sic procedi- K ditur. Videtur ꝙ infidelitas non sit maximum peccatorū. Dicit enim Aug. & habetur 6.* quæstio. 1. Vtrum catholicum pessimis

¶ Super Quæstionis decimæ Articulum tertium.

IN art. 3. eiusdem quæstio. dubium, qđ esse potest, Quomodo omne peccatū formaliter in auersione consistit, in præcedenti libro solutū est, vbi dictum est, quòd peccatum, vt est in genere mali simpliciter, consistit in auersione formaliter.

¶ In eodem articulo dubium Nouitiorum occurrit, Quomodo infidelitas ponitur grauissimum peccatum ex genere suo, & gravitas eius pensatur ex parte auersionis. Nam grauitas peccati ex genere suo, quæ est grauitas substantialis eius, attenditur penes obiectum, seu finem peccati, vt in quæstio. 73. præcedentis libri patet. Auersio autem in peccato diuiditur cōtra obiectum. ¶ Ad hoc breuiter dicitur ex prædicto loco, quòd quia auersio consequitur conuersionem ad obiectum, quanto obiectum, ad quod fit conuersio, peius est, tanto auersio est maior: ac per hoc peccatum grauius ex genere, est grauius secundum auersionem. & sic est in proposito. Nam infidelitas, quæ consistit in dissensu contemnente veritatem primam, conuertitur ad contrarium primæ veritati, ac per hoc auersionē habet a prima

ma veritate non solum secundum affectum, vt vitia moralia: sed secundum cognitionem, vt in litera dicitur: et propterea eis omnibus grauius est.

¶ In eodem articulo dubium ex duplici capite occurrit circa illa verba. Nec potest esse, quòd quantum ad quid Deum cognoscat, qui falsam opinionem de eo habet: quia id quod ipse opinatur, non est Deus. Primo, quia *falsa videntur, quoniā infidelis, puta, Iudæus, vel philosophus refutans fidem incarnationis, quantum ad aliquid Deum cognoscit, puta, quòd est super omnia actꝰ purus, optimum omnium, prima cā &c. Et hoc opinatū, non assumpsille carnem, est Deus.* Et confirmatur, quia aliter fidelitas, & infidelitas nō essent de eodem, scilicet Deo. Et semper esset æquiuocatio inter fidelem, & infidelem in disputando &c. Secundo, quia præsupponunt vnum falsum, scilicet, quòd omnis infidelitas erret circa Deum, cum contingat infidelem errare in aliis, puta, quòd Ismael nō fuit filius Abrahæ, & simi libꝰ. ¶ Ad hæc ordine retrogrado dicitur, quòd quia obiectum fidei est Deus, & opposita sunt circa idē, infidelitas circa Deū est. Et quemadmodum quicquid sub fide comprehenditur, intantum ad fidē pertinet, inquantum ad Deum reducitur: ita quicquid ad infidelitatem spectat vt sic, ad Deum reducitur. Qui enim negat Ismaelem esse filium Abrahæ, affirmat authorem sacræ scripturæ Spiritumsanctum esse mendacem: & similе est in aliis. Et propterea *omnis infidelis falsę opinatur de Deo*, vt in litera dr. ¶ Ad primum autē dicitur, quòd aliud est loq de infideli vt sic, & aliud de homine infideli aliā cognitionem habente. Non enim dicitur in litera, quòd homo infidelis nullam habet cognitionem de Deo, quod obiecta impugnant: sed dicitur, quòd per infidelitatem non cognoscitur Deus nec simpliciter, nec secundum quid. Non simpliciter, quia falsa alicuius cognitio, non est illius cognitio, sed error de illo: & propterea non fauat. dispositionis elongat ab eo, quod sic ignoratur. Nec secūdum quid, quia falsa enuntiatio vt sic, affert oppositum subiecti simpliciter, vel secundum quid, iuxta materiam necessariam, vel contingentem. Cum enim dicitur, Sortes non est risibilis, per istam enuntiationem affertur non Sortes: quia non risibile infert non Sortem. Cum autem dicitur, Sortes currit ipso sedente, affertur non Sortes nunc: quia affertur Sortes currens, qui non inuenitur. Et sic in omni materia patet, quòd falsa enuntiatio vt sic, nihil cognitionis largitur de subiecto: quia oppositum subiecti refert. Et si dicatur, quòd largitur falsam cognitionem incomplexam terminorum, dicēdum est, quòd huiusmodi cognitio non spectat ad falsam enuntiationem, sed præsupponitur, & in proposito non spectat ad infidelitatē. Vnde in litera non dicitur, quòd terminus non apprehensus, non est Deus: sed quia id, quod ipse opinatur, non est Deꝰ. Quod enim opinatur infidelis vt sic, non est Deus, vt declaratum est. Et per hoc patet solutio obiectorum. Aequiuocatio namque esset in proposito secundum terminos incomplexos, qui supponuntur, & varie sumerentur: sed nō sic est in proposito. Aliud est enim dicere, quòd id, quod supponitur incarnari, vel non incarnari, est Deus: & aliud est dicere, quòd id, quod affertur ex falsa fide incarnationis, non est Deus. Nam infertur Deus non incarnatus, qui non est Deus. Nihil ergo ex infidelitate, inquantum huiusmodi, cognoscitur de Deo, sed elongatio fit intellectus ab eo: & iō auersio maior est in ea, quàm in cæteris moralibus: quia affectum quidē a Deo: sed intellectum a creatis veritatibus auertunt, vt patet in virtutibus cardinalibus.

act.89. in an. inter incipium medium n. 9.

q.34. art 2. & q.20. art. 3.

¶ In responsione ad tertium in eodem articulo, nota quàm grauia sint scelera Christianorum, vt cognoscentes grauitatem peccatorum, faciamus iudicium, & iustitiam de nobis condigne.

2.di.7.q.1. ar. 2. cor. 1. Et di.41. q.1.ar.2. Et mal.q.2 ar. 5. ad 7. Et Ro.14. fi.

¶ Super Quæstionis decimæ Articulum quartum.

IN artic. 4. eiusdem quæstionis dubium occurrit ex Grego. de Arimino in 38. distinct. & reliquis vsque ad 41. secundi sententiarum, volente, quòd omnis actus infidelium simpliciter, qui nulla fide credunt Deum, sit malus moraliter, quia deest in omnibus circunstantia vltimi finis, quia scilicet non sit recta intētione ꝓp Deum vltimate: quia non cognoscunt Deum vltimate

** Sumit ex Aug. & habetur 1 lib. Sent. collectarū ex Augu. cap. 100 tom. 3.*

diligendum propter se, & omnia alia propter ipsum.

¶ Et cõfirmat, quia ois intentio, qua aliquid aliud a Deo diligitur p̃p se, est mala: quia nullum aliud a Deo est diligendum p̃p se, quia non est summe diligendum. Et probatur hæc vltima sequela. s. Non est summe diligendum. ergo non est p̃p se diligendũ: quia p̃p se diligẽdum, potest vltimate diligi, ita q̃ multa p̃nt p̃p illud vltimate diligi. ergo est summe diligendum. Ergo a destructione consequentis, non est summe. ergo nec p̃pter se diligendum.

¶ Et confirmat hoc: quia qua ratione aliquid, puta, actus virtutis, est p̃p se diligendus, pari ratione alia, puta, honor & fama, quæ sunt secũdum se bona diligibilia, quia præcise sunt talia: & sic vltimate operari p̃p honorẽ & gloriã, nõ eẽt peccatũ, q̃d est cõtra doctrinã sanctorum.

Actuũ Apostolo. cap. 10.

¶ Et confirmatur, quia aliter in Gentilibus fuissent veræ virtutes, contra Augustinum.

¶ Ad evidentiã horũ considerandũ est aliquid ex parte ordinis rerũ, & aliq̃d ex parte nostri. Ex parte siquidẽ rerũ apparet, q̃ sicut cum supremo agente stant inferiora agentia, & multa prima agentia in genere hoc, vel illo, vt patet in regnis & actibus: ita cum vltimo fine simpliciter totius vniuersi stant multi vltimi fines in genere hoc, & illo. Nec esse vltimum finem in hoc genere derogat vltimo fini simpliciter, nec aufert ab vltimo fine in genere ordinari ipsum ad vltimum finem simpliciter. Et quoniã in agentibus agens primum in aliquo genere, puta, dux in exercitu, potest considerari dupliciter. Primo, vt est caput & primum mouẽs in illo ordine: secundo, vt est motum ab alio, scilicet a primo agente simpliciter, nec est vna & eadẽ ratio ducis primo, & secundo modo sumpti: quia non est eadẽ ratio mouentis moti, inquantum mouentis, & inquantum moti, vt patet proportionaliter in finibus, oportet dicere, quòd finis vltimus in genere, habet duas rationes: Vnam quatenus est finis vltimus in illo genere, Et ex hac habet, quatenus est finis, q̃ omnia illius generis sint propter ipsum: quatenus vero est vltimus in illo, quòd ipse non sit propter aliud in illo genere: Alteram, quatenus ordinatus ad finẽ vltimum simpliciter, & ex hac habet, quòd propter aliud sit. Ex parte autem nostri considerandæ sunt tria. Primo, q̃ cognoscere Deum esse vltimum finem vniuersi totius, propter se tantum diligendũ, & alia propter ipsum, naturali ratione absque omni fide patet, & ex 12. Metaphys. habetur. Cum enim pars naturaliter sit propter totum, & totũ prõpter Deum, vt ibi ostenditur, consequens est, quod naturali ordine patet, quòd homo seipsum propter Deum, vt vltimum finem amet: ac per hoc reliqua, quæ amat, propter seipsum. Secũdo, quod diligere sic Deum contingit dupliciter, scilicet implicite, & explicite. Explicite quidem, cum ad hoc homo dirigit intentionem suam. Implicite autem, cum se habet secũdum affectum ad res, vt sunt. Ex eo enim quòd res sunt rectæ ordinatæ, & ad Deum mediante vniuerso, affectus tendens in res vt sunt in gradibus suis constitutæ, tendit in eas implicite vt sunt propter vniuersum, & vltimate propter Deum. Tertio, ad diligendum Deum explicite vt finem naturæ, seu vniuersi, homo non tenetur semper, cum sit affirmatiuum: nec statim, quia non prius tenetur ad explicite diligendum, quàm ad explicite cognoscendum. Constat autem, quòd post multum temporis aduenit homini hæc cognitio, naturaliter loquendo. Ad implicite autẽ diligendum Deum vt finem naturæ, tenetur homo statim, & si non semper actualiter, quia est affirmatiuum. tenetur tamen quãdo operatur, semper virtualiter: alioquin peccat venialiter, vel mortaliter, defectu debitæ circunstantiæ vltimi finis. Ex his autem facile satisfit obiectis: nam prima ratio nihil valet. Nam simpliciter infideles & possunt per philosophiam nosse Deum esse finem vniuersi, & si nescirent, sufficit ad euitandum peccatum in multis suis actibus diligere, & intendere Deum implicite, habendo se quandoque ad res, vt sunt: quàmuis hoc non sufficiat ad salutem æternam, nec ad euitandum omnia peccata.

¶ **Ad secundum autem dicitur falsum esse, quòd nihil aliud a Deo est diligibile propter se. Actus enim virtutũ speculatiuarum sunt diligibiles propter se. Et ad probationem, quòd nihil aliud a Deo est summe diligibile, respondetur, quòd sicut aliquid habet rationem vltimi finis, ita habet rationem summe diligibilis. Quod enim est finis vltimus simpliciter, est diligibile summe simpliciter: quod autem est finis vltimus in genere, est diligibile summe in genere. Vnde, exempli gratia, perfectio partis intellectiuæ, quæ propter seipsam appetibilis est, summe appetitur in genere tali, puta, formalium pfectionum: & propter ipsam reliqua eius genĕris appetũtur. Nec hoc est constituere ipsam finem vltimũ simpliciter, sed in genere. Et per hoc patet responsio ad cõfirmationem de fama & honore: quia non est par ratio de omnibus bonis: quia quædam sunt vltima in aliquo genere, & quædam non. Et quædam sunt bona, quia ipsa sunt bona: quædam sunt solum bona, quia utilia. sicut quædam sunt agentia prima, quædam non. Et quædam sunt agentia, & quædam instrumenta agentium. Honor &c. huiusmodi, inter minima bona sunt, & tamen in suo genere summe amare summum eorum, nullum malum est. Sed vbi decepti videntur isti, est hoc; quòd non vident, quòd appetere, verbi gratia, scire Philosophiam, quia est perfectio intellectus, & nihil cogitando tam ante, quàm tunc, est appetere bonum, puta, intellectum perfectum, sic propter se explicite quod tamen est appetere idem propter aliud, puta, vniuersum, & Deum implicite: quia appetitus tendit ad rem illam vt est. Tendit. n. ad illã proprer se, & ita est: sed non excludit appetitus ordinem ciusdem ad aliud, quàmuis nec includat eundem explicite. Nec ad hoc tenetur semper, quando hoc appetit: & simile est de aliis. Vnde in Gentilibus, quàmuis non fuerint veræ virtutes, quæ sunt dispositiones perfecti ad optimum simpliciter, actus tamen virtuosi, qui sunt dispositiones perfecti ad optimum in genere, idest, felicitatem naturalem esse (nihil, negando de Augustino) potuerunt.**

¶ In eodem 4 artic. dubium adiunctum occurrit. An vendentes infidelibus ea, quibus vtuntur ad infidelis cultus ritum seruandũ, peccent. Et est ratio dubii pro parte affirmatiua. Quia sunt digni morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Constat autem, quòd cooperantes ad aliquid, illi consentiunt. Cooperari autem vendentes opportuna ad illud, quando sunt conscii intenti vsus, patet ex eo, quòd illicitum iudicatur vendere balistas, & alia huiusmodi tempore belli iniusti: vendere taxillos, & alia huiusmodi his, qui aburentur eis. Pro parte autem negatiua: quia vendens aliquid vt sic, non cõmunicat cum emptore in futuro vsu, sed solum in contractu vẽditionis & emptionis, ac per hoc si vendit iusto pretio &c. iuste transfert dominium illius rei in illum: de vsu autem relinquit illi curam, post quàm erit translatum dominium.

¶ Ad hoc dicitur, quòd vendere pertinentia ad ritũ infidelium, contingit tripliciter. Primo, ea quorum vsus ad nihil est, nisi ad infidelitatem, vt sunt idola, stolæ sacerdotales, & huiusmodi. Et hoc constat esse illicitum, vt inferius in q. 169. ar. 2. ad quartũ dicitur. Secundo, ea quorum vsus communis est ad bonum & malum, vt res naturales, puta, animalia, fructus, flores, & huiusmodi: & artificiales, vt vestes communes, & alia huiusmodi. Et hoc contingit tripliciter, vel vendendo ad hunc effectum, vt scilicet habeant opportuna ad cultum suum: & hoc etiam constat esse illicitum, quoniam hoc est cooperari, instrumenta præbendo ad peccandum. Vel nesciendo quòd infideles ementes vtantur istis in suis sacris, & hoc nullum peccatum de se continet, eum etiam ignorantia illa sit eorum, quæ fidelis non tenetur scire. Vel sciendo quòd infideles emunt ista pro suis sacris: & in hoc casu tota difficultas consistit. Si tamen diligenter consideretur, quòd vendendo ista communia cum scientia, & sine intentione vsus mali futuri ex parte rei venditæ, non dat directe occasionem peccandi, vt in primo casu: quia res talis non est principaliter ad vsum malũ, sed indifferens: & ex parte voluntatis

voluntatis nõ est consensus ad hoc, vt iste habeat opportuna ad sacra sua, vt in secundo casu accidit, sed sola scientia futuri vsus mali interuenit, apparebit quòd malus vsus, qui sequetur, non est respectu sic vendentis voluntarius, ita vt sibi imputetur, ac per hoc nõ est peccatum. Manifestatur autem hoc ex distinctione voluntarii, directe scilicet, aut indirecte. Constat namque, quòd talis vsus non est voluntarius directe cum non sit a voluntate vendentis directe, vt patet. Quòd autem nõ sit indirecte voluntarius: quia scilicet, in potestate voluntatis vendentis est, non vendere, ex quo cuitabirur malus vsus illius rei: hinc patet quòd vẽditor rei habentis vsum indifferentẽ, per se loquendo, non tenetur cauere de vsu futuro: alioquin oportet vẽditores rerum solicitari circa hoc, quod est fatuum. Per accidens autem, puta, quia sunt conscii futuri mali vsus penes istum emptorẽ, non tenetur nisi p̃ quanto potest, & debet cauere, ne ille in aliis vsus fiat. Hæc enim est natura voluntarii indirecte, quòd scilicet possit & debeat voluntas velle. Cõstat autem quòd licet venditor in casu nostro cauere possit, nõ tamen debet: quia non tenetur impedire eos a sacris suis. Apparet autem hanc determinationem esse verã: quia ex ea soluuntur difficultates accidentes in huiusmodi, scilicet, de vendentibus balistas tempore belli iniusti. In his enim venditor non solum potest, sed tenetur, quantum in se est, impedire bellum iniustum, multo magis quàm particularem oppressionẽ pauperis: & propterea isti non excusantur, sicut nec vendentes venenum conscii de malo vsu futuro. Sicut enim tenetur quis auferre gladium de manu furiosi, ita tenetur ad impediendum huiusmodi: & tanto magis, quanto sola negotiatione venditionis hoc possunt. De venditoribus autem taxillorum, & aliorum huiusmodi in suo loco inferius erit sermo.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum quintum.*

IN art. 5. dubium occurrit de duplici ordine specierum diuersorum vitiorum, an in vtroque ordine sit vera diuersitas specifica. Nam si distinguantur specie vitia secundum diuersitatem requisitorum ad virtutem, non sufficienter determinatum est superius de diuersitate specifica vitiorum, & virtutum ex obiectis: nec possent discerni species peccatorum, nisi singulariter indiuidua cernerentur. Si autem non sunt veræ species, male dicitur, quòd infinita vni opponuntur &c. Constat enim quòd de pluralitate specifica est sermo.

¶ Ad hoc dicitur, quòd peccatum, vt prædictum fuit, est in duplici genere, scilicet mali simpliciter, & mali moralis, & propterea species eius dupliciter assignantur. Nam prout est in genere mali moralis, assignantur ei species determinatæ & certæ, & hæ sunt quæ in litera dicuntur attendi penes diuersam habitudinem ad virtutem: prout autem sunt in genere mali simpliciter assignantur ei species infinitæ. Et hæc sunt quæ in litera dicuntur attendi penes corruptionem requisitorum ad virtutem. Et quoniam species in genere mali simpliciter, non sunt species, sed priuationes specierum, sicut malum ipsum est priuatio generis, puta, boni moralis: ideo species vitiorum secundum corruptionem requisitorum, non sunt veræ & propriæ species vitiorum simpliciter, sed secundum quid, idest, in tali ordine. Ille autem, quæ determinatæ sunt, simpliciter sunt species vitiorũ. Et propterea sufficiẽter superi determinatum est de specifica diuersitate, & ad discretionem peccatorum sufficit illas certas species nosse. Hanc autem esse mentem authoris in litera, ex eo patet, quòd distinctionem factã in corpore articuli de duplici diuersitate vitiorũ, ad distinctionem factam in respõsione ad primum, de duplici formali cõstitutiua pertinere. Nam omnis distinctio specifica penes formale attenditur, ac per hoc duplex ordo diuersitatis specificæ ipsi vitii penes duplex formale i peccato attendi debet. Ac per hoc certæ species vitiorum ex parte obiecti, infinitæ autem ex parte recessus, ponẽdæ sunt. Et ad hoc explicandum in corpore articuli, tractãdo de diuersitate vitii infiniti, duo dicuntur. Primo, ly, vt a rectitudine virtutis recedatur. vbi ostendit, quòd infinitas ista consistit in recessu a bono, ex qua parte peccata non habent veram

Infra q. 11. ar. 1. cor. & q. 94. art. 1. ad primũ.

speciem: secundo testimonium Pythagoricorum, qui de malo simpliciter loquuntur.

¶ Et confirmatur hoc ex præcedẽti lib. vbi didicimus, quòd corruptio quorumcunque requisitorum ad virtutem, ad idem vitium spectat, ad quod spectat obiectum, vt in quæstio. 73. art. vlt. patet. Vbi etiam in responsione ad primum patet, quòd species penes corruptionem requisitorum, sunt species mali simpliciter, & non species peccatorum.

¶ In eodem 5. art. dubium occurrit de speciebus determinatis infidelitatis. Tum quia differentia assignata penes fidem susceptam, vel non, videtur per accidens, seu materialis. Reniti, enim temperantiæ, vel iustitiæ habitæ, vel non habitæ, eiusdem rationis est, & per idem aliquis expellit a se susceptum, per quod resistit suscipiendo, vt patet in naturalibus: aqua enim per frigiditatem resistit primo, calido, & deinde susceptum repellit: & in moralibus. Auarus enim per tenacitatem resistit expensis suatis, & per eandem pænitet expendisse. Tum quia distinctio specifica infidelitatis debet penes obiectorum diuersitatem assignari: hic autem assignatur penes diuersam habitudinem ad oppositam virtutem.

¶ Ad hoc dicitur, quòd diuersitas specierum infidelitatis enumeratarum in litera, penes obiectum attenditur. Quod sic patet, cum actus fidei proprius sit assentire sententiæ veræ &c. Infidelitatis autem dissentire contrarie, idest, sentire contrariam sententiam, & propterea infidelitas contrarie opponatur fidei: consequens est, vt species infidelitatis omnes in contrariam sententiam ferantur diuersimode. Et quia tam fides, quàm infidelitas sit circa intellectum morum a voluntate: ideo non secundum varietatem contrariæ sententiæ absolute, sed secundũ quòd diuersimode variatur, voluntarie sentire contrariam sen-

tentiam, species infidelitatis sumuntur. Sunt in huiusmodi dissensu velut duo extrema, uoluntarie sentire contrarium absolute: & voluntarie sentire cõtrarium promissæ & professæ sententiæ. Et inter hæc mediat voluntarie sentire contrarium quodãmodo promissę & professæ sententiæ. Et primum quidem cõstituit infidelitatem Paganorũ, secundũ Hæreticorum, tertiũ Iudęorum. Et hęc distinctio fit in litera, vt patet intuenti responsionem ad primum, in qua diuersitas specierũ infidelitatis dicitur ex hoc, quòd ad diuersas falsas sententias conuertuntur modo exposito, qui ex seq. articulo auctoritatem habet.

Cap. 4. par. 4. a medio.

† Aristo. 2. Eth. cap. 6. a medio, to mo 5.

¶ Ad primam ergo obiectionẽ dicitur, quòd in æquiuoco laboramus, Nam argumentum loquitur de suscipere, vel non suscipere absolute formã aliquã. Litera autẽ loquitur de susceptione professiua: hæc autem variat speciem moris, vt patet.

2. 2. q. 19. art. 3. & 4. Et q. 64. ar. 1 & q. 66. art. 1. & q. 90. ar. 1.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd sermones doctrinales frequẽter fiunt a notioribus: & propterea author manifestam habitudinem ad virtutem assignauit pro differentia, non falsę ab effectibus differentias assignans. Nam ad diuersitatem sententiarũ professe, vel non professe, absolute vel quodammodo, sequitur diuersa illa habitudo ad virtutem, sicut ad obiectum excedens, vel diminutum, sequitur diuersa habitudo vitiorum ad virtutem. Quãmuis hæc quæ dicuntur de virtutibus & vitiis, possint obiectiue intelligi, sicut fides accipitur pro re credita.

IN eodem 5. ar. dubium est de differentiæ specificę ratione assignata in litera inter hęresim, & perfidiam Iudaicam: quia hæretici renituntẽ fidei susceptæ in manifestatione veritatis: Iudæi autem fidei susceptæ in figura. Cũ enim figura vetus sit, & fig. rata veritas, ad eandem fidem spectent, & non differant nisi sicut implicitum & explicitum, consequens est, quòd reniti contra figuram, & contra figuratum manifestatum, non differunt nisi sicut reniti contra aliquid explicite, uel implicite: sed hoc non variat speciem moris, quia eiusdem rationis est lædere semina, & segetes, quæ implicite erant in seminibus: & contradicere principiis, & conclusionibus, quæ implicite sunt in eis, licet differentia sit secundum magis & minus. Non ergo est bona ratio distinctionis specificæ assignata in litera.

¶ Ad euidentiam huius scito, quòd differentia secundum explicitum, & implicitum potest ad diuersa referri. Et si referatur ad id quod dicit explicite, vel implicite estè, certum est quòd non variant eius speciem, sicut nec actus & potentia. Eiusdem enim speciei est homo in potentia, & homo in actu: & similiter veritas vna & eadẽ implicita, & explicita. Si vero referatur ad ipsos modos, seu res tales modos sibi vendicantes, sic variatur species, vt patet de principiis, & conclusionibus, & habitibus eorum: & in naturalib⁹ de grani herba, & ipso grano. Propterea licet Euãgelium manifestatum, & obumbratum sit vnum & idem secundum speciem, ipsum tamen secundum se, & illius figura, specie differunt. Et licet fides antiquorum, & nostra sit eiusdem speciei propter vnitatem obiecti: infidelitas tamen opposita fidei explicitæ Euangelii, & fidei implicitæ eiusdem, sunt diuersarũ rationum: quia, vt in litera dicitur in responsione ad primum, aliter vtitur fides, & aliter infidelitas illo vno obiecto fidei: nam fides conuertitur ad illud, infidelitas auertitur ab illo. Et ideo illa recipit merito inde vnitatem, hæc non: sed ex ipsis diuersis sententiis contrariis figuræ, & veritati apertæ, ad quas infidelitas conuertitur. Iam enim ostẽsum est, quòd sunt diuersarum rationum. Et ad obiecta in oppositum dicitur, quòd figura vt sic, & figuratum, sunt eiusdem rationis, referendo ad rem figuratã, non autem ad modos habendi, propter quos diuersimode ferimur in violationẽ vtriusque professionis, sicut in extremum & mediũ, vt declaratum est. Nec obstat exemplum de seminibus, quia licet herbæ, & granum specie distinguantur, in ordine tamen ad damnum læsi, non distinguitur nisi secundum magis & minus: & secundum talem ordinem considerãtur in moralibus. Negatẽ autẽ principia, & conclusiones, falsum est quòd sint eiusdem

uersas species infidelitatis: sicut ergo infidelitatis nõ sũt plures spẽs.

SED CONTRA est, ꝙ vnicuiq; virtuti opponũtur plures species vitiorum. Bonum enim contingit vno modo, malum vero multipliciter, vt patet per Dion. 4. ca.* de diui. no. & per Philosophum in 2.† Ethicor. sed fides est vna virtus. ergo ei opponuntur plures infidelitatis species.

RESPON. Dicendum, quòd quælibet virtus consistit in hoc, ꝙ attingit regulam aliquã cognitionis, vel operationis humanę, vt supra* dictum est. Attingere autem regulã est vno modo circa vnam materiam: sed a regula deuiare cõtingit multipliciter. Et ideo vni virtuti multa vitia opponuntur. Diuersitas autem vitiorum, quæ vnicuique virtuti opponuntur, potest considerari dupliciter. Vno modo secudum diuersam habitudinem ad virtutem & secundum hoc determinatę sunt quædã species vitiorũ, quæ opponũtur virtuti: sicut virtuti morali opponit vnum vitium secũdum excessum ad virtutem, & aliud vitiũ secundum defectum a virtute. Alio modo potest considerari diuersitas vitiorum oppositorum vni virtuti secundum corruptionem diuersorum, quæ ad virtutem requirun tur: & secundum hoc vni virtuti,

* 2. 2. q. 1. art. 1. & 2. & q. 64. art. 2.

† Ethic. 2. cap. 6. a medio.

nem sententiarum contrariarum fidei sit, & vtraque in litera tangitur, & penes primam non plures, quàm tres differentiæ formales assignatæ appareant, cum in nullo appareat latitudo nisi materialis (sentire. n. contrarium Euangelii professi vnum formale est, & sic de aliis) penes secundam autem infinitę species constituantur, quæ non sunt tam species, quàm priuationes diuersarum sententiarum secundum speciem requisitarum ad integritatem fidei: idcirco præter prædictas tres species simpliciter, & infinitas in genere mali, nullas alias video.

¶ Ad primũ ergo in oppositum dicitur, quòd ly, in generali, non dicitur ad præseruandum se a specialissimis, quia liber iste de specialissimis est: sed ad denotandum modum diuersum in his speciebus, & in aliis, quæ attenduntur penes corruptionem requisitorum. Nam istæ assignantur penes sententias fidem corumpentes in speciali. Alia enim species mali est negare, Verbum caro factum est, & alia, Natus ex Maria virgine, & sic de aliis: sicut specie distinguuntur ipsę sententiæ, quę negantur. Illæ autem ad sententias in specie non descendunt, sed in generali sententiam fidei contrariam attendentes penes professum, vel non professum esse, vt declaratum est, distinguuntur. Et hoc insinuat ly, in generali.

¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, quòd non dicitur professus Euangelium, nisi qui Euangelium simpliciter profitetur, quod non fit, nisi baptismus in fide Ecclesiæ suscipiatur. Et propterea Mahumetani, qui illud tantum, quod dux eorum de Euangelio, & de lege Moysi voluit, suscipiunt, & neutrum simpliciter profitentur, sub infidelitate Paganorum comprehendun tur, nulloq; modo supradictorum, scilicet explicite, vel in figura, suscepisse Euangelium dicuntur in litera. Soli enim duo modi constituunt diuersitatem formalem suscipiendi, qui soli constituunt aliquam veram professionem fidei.

¶ In eodem artic. 5. in responsione ad primum nota, quòd illa verba, quæ dicuntur ibi de diuersitate vitiorum oppositorũ charitati, vni & eidem virtuti secundum conuersionem ad diuersa bona temporalia, & iterum secundum diuersas habitudines in ordinatas ad Deum, licet forte exponi possint multipliciter, secundum tamen planum literæ sensum, monstrant duos modos multiplicandi illa vitia: & iuxta secundum modum constituun tur odium Dei, & accidia: iuxta primum vero reliqua vitia, scilicet inuidia, discordia, contentio, schisma &c. de quibus in tractatu de charitate erit specialis sermo inferius.

¶ In eodem 5. artic. nota vtramque solutionem in responsione ad tertium. Nam prima deseruit speciebus determinatis infidelitatis, in quarum qualibet contingit multos esse errores in ordine ad vnum primum obiectum, a quo infidelitas illa sumit speciem: sicut econuerso in fide contingit esse multas veritates. Secunda autem deseruit speciebus infinitis infidelitatis, quis contingat ẽt eundem simul pluribus determinatis speciebus infidelitatis irretiri, vt si de Christiano fiat Iudæus, reus erit hæresis ratione fidei Euangelicæ post eius professionem negatæ: & perfidiæ iudaicę, ratione professionis iudaicę corrumpentis figuram Euangelii. Et sufficiant hæc etiam pro 6. artic.

puta, temperantiæ, vel fortitudini opponuntur infinita vitia, secundum quòd infinitis modis contingit diuersas circunstantias virtutis corrumpi, vt a rectitudine virtutis recedatur: unde & Pythagorici *malum posuerunt infinitum. Sic ergo dicendum, quòd si infidelitas attendatur circa comparationem ad fidem, diuersæ sunt infidelitatis species, & numero determinatæ. Cum. n. pctm infidelitatis consistat in renitẽdo fidei, hoc potest contingere dupliciter: quia aut renititur fidei nondum susceptæ, & talis infidelitas est Paganorum, siue Gentilis: aut renititur fidei Christianæ susceptæ, vel in figura: & sic est infidelitas Iudęorum, vel in ipsa manifestatione veritatis, & sic est infidelitas hæreticorum. unde in generali pũt assignari tres prædictæ species infidelitatis. Si vero distinguãtur infidelitatis species secundum errorem in diuersis, quæ ad fidem pertinent, tunc non sunt determinatæ infidelitatis species. Possunt enim errores in infinitũ multiplicari, vt patet per Augustinum in libro* de Hæresibus.

Vt dicitur 2. Eth. c. 6. a medio, to. 5

In li. de hæresib. ad qd vult Deũ, circa finẽ tom. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd formalis ratio alicuius peccati põt accipi dupliciter. Vno modo secundum intentionem peccantis: & secundum hoc id, ad quod conuertitur peccans, est formale obiectum peccati, & ex hoc diuersificantur eius species. Alio modo secundum rationem mali: & sic illud bonum, a quo receditur, est formale obiectum peccati: sed ex hac parte peccatum non habet speciem, immo est priuatio speciei. Sic ergo dicendum est, quòd infidelitatis obiectum est veritas prima, sicut a qua recedit: sed formale eius obiectum, sicut ad quod cõuertitur, est sententia falsa, quam sequitur. & ex hac parte eius species diuersificantur. Vnde sicut charitas est vna, quæ inhæret summo bono: sunt autem diuersa vitia charitati opposita, quæ p conuersionẽ ad diuersa bona temporalia recedunt ab vno summo bono, & iterum secundum diuersas habitudines inordinatas ad Deum: sic etiam fides est vna virtus ex hoc, quòd adhæret vni primæ veritati. Sed infidelitatis species sunt multæ ex hoc, quòd infideles diuersas, & falsas sententias sequuntur.

AD 2^m dicendum, quòd obiectio illa procedit de distinctione specierum infidelitatis secundum diuersa, in quibus erratur.

AD 3^m dicendum, quòd sicut fides est vna, quia multa credit in ordine ad vnum: ita infidelitas potest esse vna, etiam si in multis erret, inquantum omnia habent ordinem ad vnum. Nihil tamen prohibet hominem in diuersis infidelitatis speciebus errare: sicut etiam potest vnus homo diuersis vitiis subiacere, & diuersis corporalibus morbis.

ARTICVLVS VI.

Vtrum infidelitas Gentilium, seu Paganorum sit cæteris grauior.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd infidelitas Gentilium, siue Paganorum sit grauior cæteris. Sicut enim corporalis morbus tanto est grauior, quanto saluti principalioris membri magis contrariatur, ita peccatum tanto videtur esse grauius, quanto contrariatur ei, quod est principalius in virtute: sed principalius in fide est fides vnitatis diuinæ, a qua deficiunt Gentiles multitudinem deorum credentes. ergo infidelitas eorum est grauissima.

¶ 2 Præt. Inter hæreticos tanto hæresis aliquorum detestabilior est, quanto in pluribus, & principalioribus veritati fidei contradicũt: sicut hæresis Arrij, qui separauit diuinitatem, detestabilior fuit, quàm hæresis Nestorij, qui separauit humanitatem Christi a persona filij Dei: sed Gentiles in pluribus, & principalioribus recedunt a fide, quàm Iudæi & hæretici, quia omnino nihil de fide recipiunt. ergo eorum infidelitas est grauissima.

¶ 3 Præt. Omne bonum est diminutiuum mali: sed aliquod bonum est in Iudæis, quia confitentur vetus testamentum esse a Deo. Bonum etiam est in hæreticis: quia venerantur nouum testamentum. ergo minus peccant quàm Gentiles, qui vtrunque testamentum detestantur.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Pet. 2. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post cognitionẽ retrorsum conuerti: sed Gentiles non cognouerunt viam iustitiæ: hæretici autem & Iudæi aliqualiter cognoscentes, deseruerunt. ergo eorum peccatum est grauius.

RESPON. Dicẽdũ, quòd in infidelitate, sicut dictũ est, *duo possunt considerari, quorum vnum est cõparatio eius ad fidem, & ex hac parte aliquis grauius contra fidem peccat, qui fidei renititur susceptæ, ꝙ qui renititur fidei nondum susceptæ: sicut grauius peccat qui non implet, quod promisit, quàm si non impleat quod nunquàm promisit. Et secundum hoc infidelitas hæreticorum, qui profitentur fidem Euangelij, & ei reniuntur, eam corumpẽtes, grauius peccant, quàm Iudæi, qui fidem Euangelij nunquàm susceperunt: sed quia susceperunt eius figuram in veteri lege, quam male interpretantes corrumpunt: ideo etiam ᵈcorum infidelitas est grauius peccatum, quàm infidelitas Gentilium, qui nullo modo fidem Euangelii susceperunt. Aliud quod in infidelitate consideratur, est corruptio eorum, quæ ad fidem pertinent. Et secũdum hoc cũ in pluribus erret Gentiles quàm Iudæi, & Iudæi quàm hæretici, grauior est infidelitas Gentilium, quàm Iudæorum, & Iudæorum quàm hęreticorum: nisi forte quorundam, puta, ᵈManichæorum, qui etiam circa credibilia plus errãt, quàm Gentiles. Harum tamen duarum grauitatum prima præponderat secundæ, quantum ad rationem culpę: quia infidelitas habet rationem culpæ (vt supra* dictũ est) magis ex hoc, quòd renitit fidei, quàm ex hoc, ꝙ non habet ea, quæ sunt fidei. Hoc enim videtur, vt dictũ† est, magis ad rationem pœnæ pertinere. Vnde simpliciter loquendo infidelitas hæreticorum est pessima.

Ar. præced.

D. 716.

D. 703.

*ar. 1. huius quæst.

†art. 1. huius quæst.

Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS VII.

Vtrum sit cum infidelibus publice disputandum.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum septimum.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit cum infidelibus publice disputandum. Dicit enim Apostolus. 2. ad Timoth. 2. Noli verbis cõtendere: ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium: sed disputatio publica cum infidelibus fieri non potest sine contentione verborum. ergo non est publice disputandum cũ infidelibus.

¶ 2 Præt. Lex Martiani* Augusti per Canones confirmata, sic dicit.

IN art. 7. eiusdem quęstionis, duo occurrunt dubia. Alterum ex parte disputantium: alterum ex parte audiẽtium. Ex parte quidem disputantiũ, quia præter legem allegatam in litera, quæ habetur i lege, Nemo. C. De summa Trinita. post Beatum Thomam iura noua emanarunt prohibentia laicis sub pœna excommunicationis

1. ad Tim. 1 lect. 2. fin.

In Codice lib. 1. titu. 4 Et de S. Trinit. & fide Cathol. lege Nemo.

disputare de fide tam publice, quàm priuatim, vt patet extra, de hereticis in 6. ca. Quicunque. Et tamẽ sæpe videmus doctos laicos in publicis disputationibus respondere, & arguere in multis materiis fidei. Ex parte vero audientium, quia continue videm[a] religiosos disputare in capitulis generalibus coram vulgaribus de multis materiis fidei: & hoc in locis, vbi simplices non sunt solicitati ab infidelibus, & tamen in litera dicitur hoc esse periculosum.

¶ Ad euidentiã huius materiæ sciẽdũ est, quòd diuersitas sententiarum in ratione disputationis clausa, potest referri ad ipsam disputationem, & ad personas disputãtes. Et quòd referatur ad ipsum actum disputãdi, est de ratione disputatiõis, sic quòd aliter non esset disputatio. Nisi enim propositiones essent contra conclusionem, non esset disputatio. Sed quòd referatur ad disputantes personas, hoc non est de ratione oiꝰ disputationis, vt patet in disputatiõe gratia exercitii, vbi non est diuersa opinio disputãtium. Rursus, quia disputare de aliqua re est diuersa proferre argumenta de illa re, illud solum est formaliter disputare de aliqua re, quod intẽdit diuersitatem rationũ de illa re. Ac per hoc, ille solus dicitur proprie & formaliter disputare de fide, qui intendit afferre contrariam rationem de fide pro, vel contra. Quando vero aliquis affert rationem aliquam cõtra fidem, non propterea, sed gratia exercitii, nõ disputat de fide, nisi materialiter: sicut qui profert verba detractoria, nõ vt detrahat, non detrahit nisi materialiter. Ex his aũt dicitur in proposito, q̃ quia verba formaliter intelligẽda sunt, & pœnę nõ sunt extendendæ, quòd iura non prohibent disputationem de fide laicæ personæ, nisi formaliter intellectam.

Hæc autem contingit, quando vel defendenda fides, vel confundendus error contrarius, vel dubium de fide occurrit. Sic enim disputare de fide illicitũ est laicis, prohibente iure. Et ratio iuris est, quia leges feruntur secundum id, quod est in pluribus. Commniter autem laici non sunt docti in fide, adeo vt sunt theologi sufficientes ad hoc. Vnde posset licite contra hanc legẽ disputari a laico docto, quando casus esset, vt non secundũ verba, sed intentionem legis agendum esset: prout in communi de

D.1014.

iniuriam facit iudicio religiosissimę synodi, si quis semel iudicata, aut rectè disposita reuoluere, & publice disputare cõtẽdit: sed omnia, quæ ad fidem pertinent, sunt per sacra concilia determinata. ergo grauiter peccat, iniuriam synodo faciens, si quis de eis quæ sunt fidei, publice disputare præsumat.

¶ 3 Præt. Disputatio argumentis aliquibus agitur: sed argumẽtum est ratio rei dubiæ faciens fidem, ea autem quæ sunt fidei, cum sint certissima, non sunt in dubitationem adducenda. ergo de eis quæ sũt fidei, nõ est publice disputãdũ.

SED CONTRA est, q̃ Act. 9. dicitur, quòd Saulus inualescebat, & confundebat Iudæos, & quòd loquebatur Gentibus, & disputabat cum Græcis.

RESPON. Dicendum, quòd in disputatione fidei duo sunt cõsideranda. Vnum quidem ex parte disputantis: aliud autem ex parte audientium. Ex parte quidem disputantis est cõsideranda intẽtio. Si enim disputet, tamquàm de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, sed argumẽtis experiri intendens, procul dubio peccat tamquàm dubius in fide, & infidelis. Si autem disputet aliquis de fide ad confutandum errores, vel etiam ad excercitium, laudabile est. Ex parte vero audiẽtium cõsidetãdum est, vtrum illi, qui disputationem audiunt, sint instructi & firmi in fide, aut simplices, & in fide titubãtes. Et quidem[d] coram sapientibus in fide firmis nullum periculum est disputare de fide, sed circa simplices est distinguendum: quia aut sunt solicitati, siue pulsati ab infidelibus puta, Iudæis, vel hæreticis, siue Paganis nitentibus corrumpere in eis fidem: aut omnino nõ sunt solicitati super hoc, sicut i terris, in quibus non sunt infideles. In primo casu necessarium est publice disputare de fide, dummodo inueniantur aliqui ad hoc sufficientes & idonei, qui errores contra huiusmodi interpretatione legum prædictum est. Et per hoc patet solutio primi dubii. Nam huiusmodi laici disputant de fide materialiter tantum, & gratia exercitii, vel *potius honoris*. Et propterea a nullo prælato reprehenduntur, seruata modestia conclusionum, & arguendi modo in materia fidei.

¶ Ad secundũ autẽ potest primo dici, q̃ auctor loquit de disputatione formaliter, vel saltem cum infidelibus, vbi non est sola diuersitas in argumentis, sed in mentibus. Et propter hoc dicit, q̃ nõ expedit, vt audiant fideles verba infidelium disputantium cõtra fidem. Quia tamen hoc non solum propter auctoritatem literæ huius, sed absolute habet difficultatem propter periculum audientium, dum etiã fideles disputant, rationes infidelium asserentes: ideo dicitur, quòd in hac re discretione opus est, & prudentia, vt disputantes cõsiderata qualitate vulgi, & nobilium, seu principum, talia gratia honoris & exercitii disputẽt, in quibus non sit periculum ducendi eos in vacillationem. Et bene propterea nisi sint in philosophia exercitati, & aduersariorũ rationes, & auctoritates optime discusserint, ita vt plene audiẽtibus satisfacere sciant, abstinere debent a disputando de materiis pulsantibus animos, vt de immortalitate animæ, de creatione mundi, de nouitate eius, & huiusmodi. Contingit. n. quandoque magis apparere, percipi, satisfacere, & mouere argumenta falsa, quàm solutiones eorũ. In quo etiam prædicantes aliquando errãt.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum octauum.*

IN art. 8. eiusdem quæstionis dubiũ occurrit ex Scoto in quarto distinctio. 4. quæstione vltima, credente, quòd religiose fieret, si infideles cogerentur a principibus minis, & terroribus ad fidem, tum quia in Concilio Toletano, vt habetur quadragesimaquinta distinctio. cap. de Iudæis, commendat Ziziburum principem, vocans eum religiosissimum in coactione ad Christianitatem. Approbat ergo eum synodus tanquàm religiosum in hoc, tum quia dato quòd ficte conuerterentur, maius malum est infidelibus posse libere legem suam illicitam seruare, quàm nõ posse eam impune seruare: ac per hoc cogẽdo eos ad fidem

4. dist. 2. art. 6.

fidẽ, fiet min[a] malũ. Tũ quia saltem filii eorũ, si bene educarẽtur, in 3. & 4. progenie essẽt vere fideles.

¶ Ad euidẽtiã hui[a], q̃a vẽ habere sequaces, sciendũ est, quòd cũ timor minuat rõnẽ volũtarii, adeo vt ea, q̃ ex timore fiũt, licet sint simpliciter volũtaria, sunt quodãmodo inuolũtaria, & mista vocentur, & sint: & apud theologos, q̃ ex timore seruili fiunt, absq; charitate fiant: & apud morales dicat, q̃ ode rũt peccare mali formidine pœnę, consequens est, vt coactio principum minis & terroribus ad susceptionẽ fidei, nõ advoluntariã oino, sed seruiliter volũtariã ter minet, ac p hoc ad sacrilegiũ. Et tenet hęc sequela, q̃a susciperе sacramenta fidei seruiliter, é cõtumeliã iferri sacramẽtis. Prima autẽ sequela patet ex cõmuni hominũ rõne. Rõnabile quippe est, & vt ĩ pluribꝰ, q̃ minis, & terroribus principũ coacti sacramẽta fidei suscipiẽtes, seruiliter suscipiãt: licet aliqs forte de necessitate faceret virtutẽ. Sed in humanis attẽdẽdũ est, q̃d ut ĩ pluribꝰ inuenitur. Religioni igit aduersatur cogere fideles oino extraneos ab Ecclesia ad fidẽ: q̃a aduersatur volũtario requisito ad sacramẽta fidei. Vltra hoc, q̃d aduersat ipsi actui fidei q̃ est credere, de cuiꝰ rõne est volũtariũ, vt in litera dr. Quod sic intellige. Mediũ debet esse cõsonũ & p portionatũ fini: sed credere est de genere volũtarii, & cõpulsio per metũ &c. est via ad inuolũtariũ. ergo. Patet Minor, q̃a id q̃d metu fit, quantũ habet de metu, tantũ habet de inuoluntario, in cuiꝰ signũ si nihil metus adesset, nihil inuoluntarii hic pateretur.

¶ Ad primũ aũt Scoti dr, q̃ sꝰia synodi duo cõtinet, s. laudẽ principis, & prohibitionem facti. Et ex secundo patet, q̃ non approbat factũ, ac p hoc insinuat, q̃

Hom. 47. in Matth. ante mediũ to. 2.

2. pars 4 inq.

† In Decreto, dist. 45. cap. De Iudæis: Sumitur ex Conci. 4. Toler. Can. 55. † tract. 26. in Ioan. ali quantulum a pricipio, tom. 9.

[1] 1. 2. q. 19. art. 10.

agro erant zizania seminata, quæ fierunt ab eo: Vis imus, & colligimus ea? & ipse respondit, Non, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis triticum. Vbi dicit * Chrysost. Hæc dicit Dominus prohibens occisiones fieri. Nec enim oportet interficere hæreticos: quia si eos occideritis, nec cesse est multos sanctorum simul subuerti. ergo videtur quòd pari ratione nec aliqui infideles sint ad fidem cogendi.

¶ 2 Præt. In Decret. † distinctione 45. sic dicitur De Iudæis præcepit sancta Synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre. ergo pari ratione nec alii infideles sunt ad fidem cogendi.

¶ 3 Præt. August. † dicit, q̃ cetera potest hõ nolens, credere vero nõ nisi volens: sed voluntas cogi non potest. ergo videtur quòd infideles non sint ad fidem cogendi.

¶ 4 Præt. Ezech. 18. dr ex persona Dei. Nolo mortem pctõribus: sed nos debemus voluntatem nostrã cõformare diuinæ, vt supra * dictũ est. ergo etiã nos nõ debemus velle, quòd infideles occidantur.

SED CONTRA est, quod dicitur Lucæ 14. Exi in vias, & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domũs mea: sed homines in domũ Dei, idest, in sanctam Ecclesiam intrant per fidem. ergo aliqui sunt compellendi ad fidem.

RESPON. Dicendũ, q̃ infideliũ quidã sunt, qui nũquã susceperũt fidem, sicut Gentiles, & Iudæi: & tales nullo modo sunt ad fidem compellendi, vt ipsi credant, quia credere voluntatis est: sunt tn cõpellendi a fidelibus, si adsit facultas, vt fidem non impediant vel blasphemiis, vel malis persuasionibus, vel etiã apertis persecutionibus. Et propter hoc fideles Christi frequenter cõtra infideles bellum mouent, non quidem vt eos ad credendum cogant, quia si ẽt eos vicissent, & captiuos haberent, in eorum libertate relinquerent, an credere vellent: sed propter hoc, vt eos compellant, ne fidem Christi impediant. Alii vero sunt infideles, qui quandoque fidem susceperunt, & eam profitentur, sicut hæretici, & quandoque apostatæ: & tales sunt etiam corpora liter compellendi, vt impleant quod promiserunt, & teneant quod semel susceperunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per illam auctoritatem quidam intellexerunt esse prohibitã non quidem excommunicationẽ hæreticorum, sed eorum occisionem, vt patet per authoritatem Chrys. inductam. Et August. * ad Vincentium de se dicit. Hæc primitus mea sententia erat neminem ad vnitatem Christi esse cogendũ, verbo esse agendum, disputatione pugnandum. Sed hæc opinio mea non contradicentium verbis, sed demonstrantium superatur exemplis. Legum enim terror ita profuit, vt multi dicant. Gratias Domino, qui vincula nostra dirupit. Quod ergo Dominus dicit: Sinite vtraq; crescere vsque ad messem, qualiter intelligendum sit, apparet ex hoc, quod subditur. Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum. Vbi satis ostendit, sicut August. * dicit contra epistolam Parmeniani, Cũ metus iste non subest, idest, quando ita cuiusque crimen notum est omnibus, & execrabile apparet: vt nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ.

AD 2[m] dicendum, quòd Iudæi, si nullo modo acceperunt fidem, nullo modo sunt cogẽdi ad fidem. Si autẽ acceperunt fidem, oportet vt fidẽ necessitate cogantur retinere, sicut eodem capitulo * dicitur.

AD 3[m] dicendum, quòd sicut vouere est voluntatis, reddere autem necessitatis: ita accipere fidẽ est voluntatis, sed tenere eam acceptam est necessitatis. Et ideo hæretici sunt compellendi, vt fidem teneant. Dicit enim August. * ad Bonifacium Comitem. Vbi est qd isti clamare consueuerunt, liberũ esse credere, vel non credere? cui vim Christus intulit agnoscant in Paulo prius * cognoscentem, & Christum postea docentem.

AD 4[m] dicẽdum, quòd sicut in eadem epistola * August. dicit. Nullus nostrum vult aliquem hæreticum perire: Sed aliter non meruit habere pacem domus Dauid, nisi Absalon filius eius in bello, quod contra patrem gerebat, fuisset extinctus: sic Ecclesia catholica si ex aliquorũ perditiõe ceteros colligit, dolorẽ materni sanat cordis, tãtorũ liberatione populorũ.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum nonum.*

IN art. 9. eiusdem quæst. aduerte distinctionem de iudicio spirituali, vel temporali circa infideles. Et scito, q̃ non est sermo de spirituali, vel temporali quo ad culpã, sed quo ad pœnam. Nã p culpis spiritualibus puniri possunt, vt laudatur princeps de intentione. multa. n. mala, intentione bona fiunt.

¶ Ad secundũ uero dr, quòd *maius malũ* vt infideliter viuere occulte post susceptа fidei sacramẽta, q̃ libere infideliter uiuere: quia euitatur contumelia sacramẽtorũ. Et nihilominꝰ ad hoc, & tertiũ unica rnsione dicitur, q̃ non sunt faciẽda mala, vt ueniãt bona, vt dr ad Ro. 3. & multominꝰ, vt ueniat minus malũ. Vnde nõ est tãta inferenda cõtumelia sacramẽtis, vt filii in 3. & 4. p̃genie saluẽtur, q̃is de facto timendũ esset, p̃babiliter de opposito: quia patres fidei in fide, similes sibi filios nutrirẽt: naturale siquidẽ hoc est.

¶ In eodem art. 8. cõsidera diligenter causam iustã belli contra infideles, & cõpulsionis eorũ, ne. s. fidẽ Iesu Christi ẽpediãt ali quo triũ modorũ, vt blasphemiis, puta, dicẽdo mala de Xpo Iesu, aut sanctis eiꝰ, aut Ecclesia eius: vel persuasionibꝰ, inducendo nostros ad infidelitatem: vel persecutionibꝰ, siue in cõmuni, ut quotidie uidemus Turcas inuadere Christiani nominis gentes: uel in particulari, si Christianos, aut p̃dicatores fidei occidant. Et fabrica super illam, qm̃ ad impedimenta fidei spectat, quòd nõ sufferũt in terris suis prædicationem publicam fidei, quòd præmiant abnegantes Christum, & accedentes ad eorũ fidẽ, & alia huiusmodi. Ex hac quippe radice multæ quæstiones soluuntur.

Ep. 48. post mediũ secũdi folii a principio epi. tom. 2.

* li. 3. ca. 2. aliquantulũ a medio tom. 7.

Cap. citato in arg.

Epist. 50. non multũ ante mediũ, to. 2.

* cogentem

Epist. 50. 2 medio aliquantulũ, tom. 2.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum nonum.*

IN art. 9. eiusdem quæst. aduerte distinctionem de iudicio spirituali, vel temporali circa infideles. Et scito, q̃ non est sermo de spirituali, vel temporali quo ad culpã, sed quo ad pœnam. Nã p culpis spiritualibus puniri possunt, vt

4. dist. 13. q. 2. ar. 3. cor. Et di. 18. q. 2. art. 1. q. 1. Et quol. 10. ar. 15. Et 1. Corin. 5.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum infideles compellendi sint ad fidem.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd infideles nullo modo compellendi sint ad fidem. Dicitur enim Matthęi. 13. quòd serui patris familias, in cuiꝰ

ARTICVLVS IX.

Vtrũ cũ infidelibus possit cõmunicari.

AD NONVM sic proceditur. Videtur q̃ cum infidelibus possit communicari. Dicit. n. Apo-

vt in sequenti artic. de infidelitatis punitione dicitur: & dictū est in præcedenti, quòd pro blasphemiis, & dissuasionibus, & impedimentis fidei possint compelli &c. Sed pœnæ spirituales in infidelibus, qui omnino foris sunt, vtpote nec fores Ecclesiæ per baptismū ingressi, non exercentur, sed temporales. Et licet Ecclesia, vt inferius dicitur, possit punire temporaliter etiam infideles, qui nō delinquunt cōmorando iter fideles, vt patet ex dictis, quòd scilicet propter impedimenta fidei possunt infideles compelli, & debellari, nō tñ excepto belli iudicio facit hoc: nisi casu in litera exposito, scilicet, cum delinquunt cōmorantes inter fideles. Et propterea hæc verba author dixit in corpore, & in responsione ad secundum.

*Homi. 25. ad Hebræos declinando ad finē, t. 4.

*Leuit. 15. super illud: Omnis qui tetigerit, Glo. ordinaria.

stolus 1. ad Corinth. 10. Si quis vocat vos infidelium ad cœnam, & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate. Et Chrysost.* dicit. Ad mensam Paganorum si volueris ire, sine vlla prohibitione permittimus: sed ad cœnam alicuius ire est ei communicare. ergo infidelibus licet communicare.

¶ 2 Præt. Apostolus dicit 1. ad Corinth. 5. Quid mihi est de his, qui foris sunt, iudicare? foris autem sunt infideles. cum ergo per iudicium Ecclesiæ aliquorum communio fidelibus inhibeatur, videtur quòd non sit inhibendū fidelibus cum infidelibus communicare.

¶ 3 Præt. Dominus non potest vti seruo, nisi ei communicando saltem verbo, quia dominus mouet seruum per imperium: sed Christiani possunt habere seruos infideles, vel Iudæos, vel etiam Paganos, siue Saracenos. ergo possunt licite cum eis communicare.

SED CONTRA est, quod dicitur Deuter. 7. Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis eorum, neque sociabis cum eis connubia. Et super illud Leuit. 15. Mulier, quæ redeunte mense &c. * dicit gloss. Sic oportet ab idolatria abstinere, vt nec idolatras, nec eorum discipulos cōtingamus, nec cum eis cōione habeamus.

RESPON. Dicendum, quòd communio alicuius personæ interdicitur fidelibus dupliciter. Vno modo in pœnam illius, cui communio fidelium subtrahitur. Alio modo ad cautelam eorum, quibus interdicitur, ne alij communicent: & vtraque causa ex verbis Apostoli accipi potest 1. ad Corinth. 5. Nam postquàm sententiam excommunicationis protulit, subdit pro ratione. Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Et postea rationem subdit ex parte pœnæ per iudicium Ecclesiæ illatæ, cum dicit. Nonne de his, qui intus sunt, vos iudicatis? Primo ergo modo non interdicit Ecclesia fidelibus communionem infidelium, qui nullo modo fidem Christianam receperunt, scilicet Paganorum, vel Iudęorū: quia nō habent de eis iudicare spirituali iudicio, sed temporali in casu, cum inter Christianos commorantes, aliquam culpam committunt, & per fideles temporaliter puniuntur. Sed isto modo, scilicet, in pœnā interdicit Ecclesia fidelibus communionem illorum infidelium, qui a fide susceptā deuiant uel corrūpendo fidem, sicut hæretici: vel etiam totaliter a fide recedendo, sicut apostatæ. In vtroq; enim horum excommunicationis sententiam profert Ecclesia. Sed quantum ad secundū modum, videtur esse distinguēdum secūdum diuersas conditiones personarum, & negotiorum, & temporum. Si. n. aliqui fuerint firmi in fide, ita q̄ ex communione eorum cū infidelibus conuersio infidelium magis sperari possit, quàm fideliū a fide auersio, non sunt prohibendi infidelibus cōmunicare, qui fidem non susceperunt. s. Paganis, vel Iudæis, & maxime si necessitas vrgeat. Si autem sint simplices, & infirmi in fide, de quorū subuersione probabiliter timeri possit, prohibēdi sunt ab infideliū communione: & præcipue ne magnam familiaritatem cū eis habeant, vel absque necessitate eis communicent.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus illud præcipit de illis gentibus, quarum terrā ingressuri erant Iudæi, qui erāt proni ad idolatriam. Et ideo timendum erat, ne per continuam conuersationem cum eis alienarentur a fide: & ideo ibidem* subditur. Quia seducet filium tuum, ne sequatur me. Deutio pro argum. Deut.

AD 2^m dicendum, quòd Ecclesia contra infideles non habet iudicium quo ad pœnam spiritualem eis infligendam: habet tamen iudicium super aliquos infideles, quo ad temporalem pœnam infligendam, ad quod pertinet, quòd Ecclesia aliquando propter aliquas speciales culpas subtrahit aliquibus infidelibus communionem fidelium.

AD 3^m dicendum, q̄ magis est probabile, quòd seruus, qui regitur imperio domini, conuertatur ad fidem domini fidelis, quàm econuerso: & ideo non est prohibitum, quin fideles habeant seruos infideles. Si tamen domino periculum immineret ex cōmunione talis serui, deberet eum a se abijcere, secundum illud mandatum Domini, Matth. 18. Si pes tuus scandalizauerit te, abscinde eum, & proijce abs te.

ARTICVLVS X.

Vtrum infideles possint habere prælationem, seu dominium supra fideles.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum decimum.*

AD DECIMVM sic procedit. Videtur q̄ infideles possint habere prælationē, vel dominium supra fideles. Dicit. n. Apostolus 1. ad Tim. 6. Quicunq; sunt sub iugo serui, dominos suos oī honore dignos arbitrent. Et q̄ loquatur de infidelibus, patet p hoc quod subdit. Qui autē fideles habent dominos, non contemnant. Et 1. Pet. 2. dicitur. Serui subditi estote in omni timore dominis, nō tantum bonis & modestis, sed etiā dyscolis: non autem hoc præciperetur per doctrinam apostolicam, nisi infideles possent fidelibus præesse. ergo videtur q̄ infideles possint fidelibus præesse.

¶ 2 Præt. Quicunq; sunt de familia alicuius principis, subsunt ei: sed fideles aliqui erāt de familia infideliū principum. uñ dr ad Phili. 4. Salutant uos oēs sancti, maxime aūt qui de Cæsaris domo sunt, scilicet Neronis, q̄ infidelis erat. ergo infideles pñt fidelibus præesse.

¶ 3 Præt. Sicut Philosophus dicit* in 1. Polit. Seruus est instrumentū domini in his, quæ ad humanam vitam pertinent, sicut & minister artificis est instrumētum artificis in his, quæ pertinent ad operationem artis: sed in talibus pōt fidelis infideli subijci. possunt. n. fideles infideliū coloni esse. ergo infideles possunt fidelibus præfici, etiam quantum ad dominium.

SED CONTRA est, quod ad eum, qui præest pertinet habere iudicium super eos, quibus præest: sed infideles non possunt iudicare de fidelibus. Dicit n. Apostol. 1. ad Corinth. 6. Audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum, iudicari apud iniquos, idest, infideles, & non apud sanctos? ergo videtur q̄ infideles fidelibus præesse non possint.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc dupliciter loqui possumus. Vno modo de dominio, vel prælatione infidelium super fideles de nouo instituenda: & hoc nullo modo permitti debet. Cederet enim hoc in scandalum, & in periculū fidei. De facili enim illi, qui subijciuntur aliorum iurisdictioni, immutari possunt ab eis, quibus subsunt, vt sequantur eorum imperium, nisi illi qui subsunt, fuerint magnæ virtutis. Et similiter infideles cōtemnūt fidem, si fidelium defectus cognoscant. Et ideo Apostolus prohibuit, vt fideles non contendant iudicio coram iudice infideli. Et ideo nullo modo permittit Ecclesia, quòd infideles acquirant dominium super fideles, vel qualitercunque eis præficiantur in aliquo officio. Alio modo possumus loqui de dominio, vel prælatione iam præexistenti. Vbi considerandū est, quòd dominium, vel prælatio introducta sunt ex iure humano: distinctio autem fidelium, & infidelium est ex iure diuino. Ius autem diuinum, quod est ex gratia, non tollit ius humanum, quod est ex naturali ratione: ideo distinctio fidelium, & infidelium secundum se considerata non tollit dominium, & prælationem infidelium supra fideles. Potest tamen iuste per sententiam, vel ordinationem Ecclesiæ authoritatem Dei habentis tale ius dominij, vel prælationis tolli: quia infideles merito suæ infidelitatis merētur potestatem amittere super fideles, qui transferuntur in filios Dei: sed hoc quidem Ecclesia quandoque facit, quandoque autem non facit. In illis enim infidelibus, qui etiam temporali subiectione subijciuntur Ecclesiæ, & membris eius, hoc ius Ecclesiæ statuit, vt seruus Iudæorū, cum fuerit factus Christianus, statim a seruitute liberetur nullo pretio dato, si fuerit vernaculus, idest, in seruitute natus: & similiter si infidelis existens fuerit emptus ad seruitium. Si autem fuerit emptus ad mercationem, tenetur eum infra tres menses exponere ad vendendum. Nec in hoc iniuriam facit Ecclesia: quia cum ipsi Iudæi sint serui Ecclesiæ, potest disponere de rebus eorum. Sicut etiam principes sæculares multas leges ediderunt circa suos subditos in fauorem libertatis. In illis vero infidelibus, qui temporaliter Ecclesiæ, vel eius membris non subiacent, prædictum ius Ecclesia non statuit, licet posset instituere de iure: & hoc facit ad scandalum vitandum. Sicut etiam Dominus Matth. 17. ostendit, quòd poterat se a tributo excusare, quia liberi sunt filij: tamen mandauit tributū solui ad scandalum vitandū. Ita etiam & Paulus cum dixisset, quòd serui dominos suos honorarēt, subiungit. Ne nomen Domini, & doctrina blasphemetur.

¶ Vnde patet responsio ad Primum.

AD 2^m ergo dicendum, quòd illa prælatio Cæsaris præexistebat distinctioni fidelium ab infidelibus. Vnde non soluebatur per conuersionem aliquorum ad fidem: & vtile erat, quòd aliqui fideles locū in familia Imperatoris haberent ad defendendum alios fideles: sicut beatus Sebastianus Christianorum animos, quos in tormentis videbat deficere, confortabat, & adhuc latebat sub militari chlamyde in domo Diocletiani.

AD 3^m dicendū, quòd serui subijciuntur dominis

suis ad totam vitam, & subditi præfectis ad omnia negotia: sed ministri artificum subduntur eis ad aliqua spālia opera. Vnde periculosius est, q̄ infideles accipiant dominiū, vel prælationem super fideles, quàm quòd accipiant ab eis ministerium in aliquo artificio. Et ideo permittit Ecclesia, quòd Christiani possint colere terras Iudæorum, quia per hoc non habent necesse conuersari cum eis. Salomon etiam expetiit a rege Tyri magistros operum ad ligna cædenda, vt habetur 3. Reg. 6. Et tamē si ex tali cōiuratione, vel cōiuctu, subuersio fideliū timeret, esset penitus interdicēdū.

ARTICVLVS XI.

Vtrum infidelium ritus sint tolerandi.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum vndecimum.*

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd ritus infidelium non sint tolerandi. Manifestum est enim quòd infideles in suis ritibus peccant, eos seruando: sed peccato videtur cōsentire, qui non prohibet, cum prohibere possit, vt habetur in gloss.* Roma. 1. super illud. Nō solū qui faciūt, sed & q̄ cōsentiūt faciētib^9. ergo peccāt, q̄ eorum rit^9 tolerant.

¶ 2 Præt. Ritus Iudæorū idolatriæ cōparantur, quia super illud Gal. 5. Nolite iterum iugo seruitutis contineri, dicit gloss. Non est leuior huius legis seruitus, quàm idolatriæ: sed non sustineretur, quòd idolatriæ ritum aliqui exercerēt: quinimmo Christianorum principes templa idolorum primo claudi, & postea dirui fecerūt, vt Augusti. narat 18. de ciuitate Dei. ergo secundum hoc etiam ritus Iudæorum tolerari non debēt.

¶ 3 Præt. Peccatum infidelitatis est grauissimum: vt supra dictum* est, sed alia peccata non tolerantur, sed lege puniuntur, sicut adulterium, furtum, & alia huiusmodi. ergo etiam ritus infidelium tolerandi non sunt.

SED CONTRA est, quòd in Decret. distinct. 45. cap. Qui sincera, * dicit Greg. de Iudæis. Omnes festiuitates suas sicut hactenus ipsi, & patres eorum per longa colentes tēpora tenuerunt, liberam habeāt obseruādi, celebrādiq; licētiā.

RESPON. Dicendum, q̄ humanum regimē deriuatur a diuino regimine, & ipsum debet imitari. Deus autem quàmuis sit omnipotens, & summe bonus, permittit tamen aliqua mala fieri in vniuerso, quæ prohibere posset: ne eis sublatis maiora bona tollerentur, vel etiam peiora mala sequerentur. Sic ergo & in regimine humano illi qui præsunt, recte aliqua mala tolerāt, ne aliqua bona impediantur, vel etiam ne ali-

Est Ambr. circa finem cōment. ad 1. c. ad Roma. tom. 5.

In ar. 11. eiusdem quæstionis nota primo statuta Ecclesiæ i litera allegata, haberi extra, de Iudæis: capitulis, Cum sit, ex speciali: & Nulli, & in Decretis distinctione 54. cano. Nulla. Allegatū vero in responsione ad tertium ex capitulo, Multorum, tractum videtur. Nota secundo potestatem Ecclesiæ, etiam super infideles non ei subiectos temporaliter, q̄ scilicet potest eos prinare dominio. tam vniuersali, q̄ particulari super Christianos, quàmuis nō faciat. Nota tertio, & meditare, quòd quia proportionaliter infideles domini contemnunt Christianos cognoscētes eorum defectus. Et domini Christiani cōtemnūt religiosos cognoscentes eorū defectus: proportionaliter quippe se habēt. Et propterea sicut cauendū est, iuxta Apostoli sententiam, Christianis coram infidelibus litigare: ita cauendum est religiosis coram secularibus contendere. sed non omnes capiunt verbū istud.

Ar. 3. huius quæst.

Greg. 1 regist. lib. 11. cap. 15. in fine & habetur D. 45 ca. Qui sincera.

¶ In eodem art. 11. dubium occurrit, An tolerandi sint libri Iudæorum, sicut tolerandus est cultus eorum. Et est ratio dubii, quia libri defensui sunt fidei, seu perfidiæ eorū, & cōsequenter cultus: & propterea sicut perfidia & cultus tolerātur eorum, ita tolerandi sunt libri.

¶ In oppositū autē est, quia libri eorum pleni sunt blasphemiis contra Christū.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ libri Iudæorū sunt in duplici differētia, quidam

quidam cõpetentes Iudæis absolute, vt sunt libri testamenti veteris, & expositiones eorum: & hi proculdubio relinquendi sunt Iudæis. Quidam edici ad confouendam suam perfidiam contra Iesu Christi diuininatem, ne conuertantur Iudæi ad Iesu Christi fidem, sed persistant in sua perfidia obstinati: & ii libri si facultas adsit, sunt per-

Lib. 2. ca. 4. parum ante mediũ to. 1

Ecclesiam comburẽdi. Et est ratio differentiæ inter cultum, & istos libros: quia cultus Iudæorum est quasi testis fidei nostræ, sicut figura veritatis, & umbra corporis, vt in litera dicit: & ideo meritò tolerandus. Libri autem isti directe blasphemi sunt, & totaliter mendaciis pleni contra fidem Iesu Christi: & propterea non toleradi sunt, si supprimi possunt. Vnde author in articulo 8. dixit, quòd infideles compellendi sunt, vt fidem non impediãt blasphemiis, vel malis persuasionibꝰ contra fidem: sic pleros. Et in art. 10. de Iudæis dixit, ꝙ cum Iudæi sint serui Ecclesiæ, potest Ecclesia disponere de rebꝰ eorum: ita quòd Ecclesia contra omnes infideles ex prima ratione, & contra Iudæos etiam ex ratione seruitutis potest libros huiusmodi supprimere.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum duodecimum.*

3. q. 68. arti. 10. Et quol. 2. q. 4. artic. 2. Et quol. 3. q. 5. artic. 2. cor.

IN art. 12. eiusdem quæst. dubium duplex occurrit de conclusione: Primum ex Scoto, de pueris infideliũ vniuersaliter: secundum ex Durãdo de pueris infidelium aliquorum, scilicet Iudæorum, & seruorum. Scotus siquidem in 4. dist. 4. quæst. vltima tenet, quòd princeps bene facerer, si pueros infidelium inuitis parentibus baptizaret, adhibita cautela ne sequerentur homicidia, & quòd nutrirentur religiosè. Et ratio sua est, quam author tangit in quarto argumento, quia scilicet Deus habet ius dominii supra puerum magis ꝙ parentes. ergo vinculum potestatis paternæ non obligat in his, quæ sunt contra præceptum Dei. Non ergo propter inuitos parentes prohibentur pueri a fide Dei.

¶ Et confirmatur: quia princeps debet cogere seruum plurium subordinatorum dominorum ad seruitium superioris, si inferior dominus vult eo vti contra superiorem. ergo maxime debet princeps zelare pro dominio seruando supremi domini, scilicet Dei: & per consequens non solum licet, sed debet princeps auferre paruulos a dominio parentum volentium eos educare cõtra cultum Dei. Durandus vero in 4. sent. dist. 4. q. 3. artic. 1. tenet, ꝙ licet non omnium, tamen eorum infidelium, qui sunt serui, licet filios inuitis parentibus baptizare, auferendo eos a parentum cura. Et ratio sua est illa, quam in secundo argumento author in litera facit, scilicet quòd de filiis seruorum potest dominus face-

qua mala peiora incurrant, sicut Augustinus dicit in libro * de Ordine. Auser meretrices de rebus humanis, turbaueris omnia libidinibus. Sic ergo quàmuis infideles in suis ritibus peccẽt, tolerari possunt vel propter aliquod bonum, qđ ex eis prouenit, vel propter aliquod malum, quod vitat. Ex hoc autem ꝙ Iudæi ritus suos obseruant, in quibus olim præfigurabatur veritas fidei, quam tenemus, hoc bonum prouenit, ꝙ testimoniũ fidei nostræ habemus ab hostibus, & quasi in figura a nobis repræsentatur quod credimus, & ideo in suis ritibus tolerantur. Aliorũ vero infidelium ritus, qui nihil veritatis, aut vtilitatis afferunt, non sunt aliqualiter tolerandi: nisi forte ad aliquod malum vitãdum, scilicet ad vitandum scandalum, vel dissidium, quod ex hoc posset prouenire, vel impedimentum salutis eorum, qui paulatim sic tolerati conuerturntur ad fidem. Propter hoc. n. etiã hæreticorum, & paganorum ritus aliquando Ecclesia tolerauit, quando erat magna infidelium multitudo. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS XII.

Vtrum pueri Iudæorũ & aliorum infidelium, sint inuitis parentibus baptizandi.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd pueri Iudæorum & aliorum infideliũ sunt baptizãdi, parentibus inuitis. Maius enim est vinculum matrimoniale, quàm ius patriæ potestatis in puero, quia ius patriæ potestatis potest per hominem solui; cum filius familias emancipetur: vinculum autem matrimoniale nõ potest solui per hominem, secundum illud Matth. 19. Quod Deus coniunxit, homo non separet: sed propter infidelitatem soluitur vinculum matrimoniale. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 7. Quòd si infidelis discedit, discedat: nõ enim seruituti subiectus est frater, aut soror in huiusmodi. Et Canon dicit *, quòd si coniux infidelis non vult sine contumelia sui creatoris cum altero stare, tunc alter coniugum nõ debet ei cohabitare. ergo multo magis propter infidelitatẽ tollitur ius patriæ potestatis in suos filios. possunt ergo eorum filij baptizari eis inuitis.

¶ 2 Præt. Magis debet homini sub ueniri circa periculũ mortis æternæ, quàm circa periculum mortis temporalis: sed si aliquis videret hominem in periculo mortis temporalis, & ei non ferret auxilium, peccaret. cum ergo filij Iudæorũ, & aliorum infidelium sint in periculo mortis æternæ, si parentibus relinquuntur, qui eos in sua infidelitate informant, vt ꝙ sint eis auferẽdi & baptizãdi, & a fide istruẽdi.

¶ 3 Præt. Filij seruorum sunt serui, & in potestate dominorum sed Iudæi sunt serui regũ & principũ. ergo & filij eorum. Reges ergo & principes habẽt potestatẽ de filijs Iudeorum facere quod voluerint. nulla ergo erit iniuria, si eos baptizent, inuitis parentibus.

¶ 4 Præt. Quilibet homo magis est Dei a quo habet animam, quàm patris carnalis a quo habet corpꝰ. non ergo est iniustũ si pueri Iudeorũ carnalibus parentibꝰ auferant, & Deo per baptismum cõsecrent.

re quod vult: ac per hoc potest eos vendere, & donare prope, & longe, ac per hoc auferre a cura parentum: & tunc poterunt baptizari. Et quoniam Iudæi sunt seruituti addicti, vt in art. 10. author dixit, & extra, de Iudæis. capit. Et si Iudæos, dicit: ideo de filiis Iudæorũ sequitur, quòd sunt inuitis parentibus ab eis auferẽdi, & baptizãdi.

¶ In hac materia diligentius obseruandum est, vt distincte loquamur. Aliud quippe est tractare, an pueri infidelium sint inuitis parentibus baptizandi, & aliud an pueri tales, scilicet filii seruorũ infidelium. Valde. n. hæc distant. Et quia cum Scoto de primo est quæstio, cum Durando vero de secundo, & primum est communius: ideo a primo inchoãdũ est.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd præsupposito, sicut est rei veritas, quòd in puero baptizãdo sufficiat fides, & intentio Ecclesiæ ad hoc, vt baptismus ualeat, quod in commentariis sequentis libri Deo dante in loco proprio firmabitꝰ contra Durandum, tota præsens difficultas in hoc pẽdere utdetur, an sit contra naturalem iustitiam hmõi pueros auferre a cura parentum infidelium nolentium eos in infidelitate nutrire, an non. Si enim est cõtra naturalem iustitiam, constat ꝙ illicitum est, quia nõ sunt facienda mala, vt ueniant bona. Et si non est contra naturalem iustitiam, nulla uidetur iniuria parentibus fieri, quibus naturale ius curam filiorum dedit. Et author quidem in litera super parte affirmatiua se fundauit: Scotus autem super negatiua. Et nota, quòd nõ est dissentio in hoc, an secundum naturalem iustitiam pueri infidelium subsint eorum curę, quo ad diuina exercenda in puero. Hoc. n. manifestũ est esse uerum, quoniam sicut naturali ordine adultus per propriam rationem: ita puer per parentum rationem ordinatur ad Deum. Sed quæstio est, an propter abusum huiusmodi iuris naturalis priuari possint, aut debeant parentes ipsi abutentes tali iure. Scotus siquidem ad hoc tendit, quòd quia parentes abutuntur iure suo, quia nutriunt filios ad cultum infidelitatis contra Deum: ideo princeps debet eos priuare tali iure: quia faciendum est, quòd conseruetur ius Dei contra ius parentum abutentiũ illo cõtra Deũ, potius ꝙ ecõuerso, ut. s. seruetur ius parentũ cũ cõtumelia Dei. Hic. n. ordo puerfus est. Vt aũt clare ueritas eluceſcat, opus est duplici distinctione. Prima est, ꝙ in subordinatis dominiis põt dominũ inferioris referri ad duos dominos, scilicet ad ipsum inferiorem dominum, & ad supremum dominum, a quo est omne inferius dominium. v. g. Dominium unius comitis potest referri ad ipsum comitem, & potest referri ad Imperatorem, a quo est illius dominium. Et in proposito, dominium parentum supra paruulos suos potest referri ad ipsos parentes, & po-

Habe q. ad infide. fœdu.

potest referri ad Deum, qui instituit ius naturale, quo parentibus conuenit hoc dominium. Secunda est, quòd dominium, seu mandatum supremi domini, quod per seipsum mandat, seu exercet, dupliciter potest institui. Primo vt saluis dominiis inferiorum impleatur: secundo, vt non obstantibus inferioribus ordinibus impleat. v. g. Potest Cæsar mãdare reparationem mœniũ dupliciter. Vno modo, vt fiat reparatio salua immunitate ciuiũ ab oneribus, & exactionibus nouis. Alio modo, non obstãtibus huiusmodi immunitatibus. Et *in proposito* põt dupliciter intelligi Deũ, qui est vniuersorum dominus, dominiũ, seu legem fidei Christianæ instituisse. Vno mõ, vt impleatur saluis naturæ legibus. Alio modo, vt non obstãribus naturæ legibus, impleatur. Ex his aũt adiũcta illa maxima, Gratia perficit, non destruit naturã: &, Ordo gratiæ perficit, nõ dissoluit ordinem naturæ, manifeste appareret primo, ꝙ dominium parentum supra filios non est tam ipsorum, quàm naturæ ac Dei, qui illam *instituit*: ac per hoc comparatio non est facienda inter parentes & Deũ, sed inter Deum institutorem naturæ, & seipsum Deum institutorem fidei. Vterque enim ordo ab ipso, & ipsi sunt. Apparet secundo, quòd Deus non sic legem fidei instituit, vt voluerit pro ea seruanda legem naturæ solui, quàmuis hoc posset: sed instituit, vt per media secundum naturę ordinẽ instituta, lex fidei impleatur, vt patet ex maxima allegata. Et in communi, quia diuina sapiẽtia *disponit* omnia suauiter, & infima ꝑ media reducit in sũmum. Et in proposito, quia statuit vt adultus media propria ratione, ac voluntate legem fidei impleat: quia suæ curæ naturaliter commissus est. Puer autem media ratione, & voluntate parentum, quorum curæ naturaliter cõmissus est. Et si diceretur, quòd licet Deus instituerit legem fidei non ad soluendam, sed perficiendam legem naturæ absolute, & simpliciter: tamen in casu, quo habentes ius naturale, illo abuntur, quia merentur priuari illo, statuit legem fidei habere locum ablato ab abutentibus iure suo: aduertant sic dicentes, quòd hoc nihil aliud est, quàm dicere, quòd Deus statuit legem fidei seruandam non obstante lege naturæ: quoniã cum lex naturæ secũdum se non obstet fidei, quia verum vero non contrariatur, ad hoc solũ dicitur non obstãre lege naturæ, ꝓpter casum, in quo obstare põt propter admistã abusionem. Idem est ergo dicere, quòd statuit legem fidei implendam nõ obstante etiam lege naturæ absolute & in casu, quo propter admistũ abusum obstat. Et propterea si primum est falsum, secũdum quoq; erit falsum. Vnde euasio hæc nulla est.

¶ Et confirmatur, qa in parentibus infidelibꝰ concurrunt duo, scilicet ius naturale respectu filiorum cuꝛg, & admista infidelitas, qua nutriunt eos *ad suum ritum*. Et licet secundum se malum, & in eo peccent mortaliter, & propter hoc non solum filiis, sed uitæ, & seipsis priuati possint, ita quòd possent iuste annihilari, primum tamen iustum est naturaliter. Et propterea Deus statuens ordinẽ gratiæ ad perfectionem ordinis naturæ, illud iustum naturale violari non uult: quàmuis ipsi abutentes, hoc mereantur.

¶ Ad rõe ergo Scoti dicitur, quòd processus suus habet locum tunc solum, qñ supremus dominus uult sibi obediri nõ obstante inferiori ordine, quod non est in proposito: quo niam Deus statuit utrũq; ordinem, naturæ scilicet, & fidei: & statuit ordinẽ fidei implendum ministrante sibi ordine naturę. Et propterea illis tãtum imputatur hoc peccatum, qui secundum naturæ ordinẽ ad hoc tenentur. Et *sic* patet, quòd exempla Scoti nõ sunt cõtra propositum: quia præsupponunt supremum dominum uelle impleri ius supremi ordinis, non obstãte interioris ordinis iure. Hoc enim etiam ipsa ratio Sco-

¶ *Super Articulum duodecimum.*

¶ 5 Præt. Baptismus efficacior est ad salutẽ, quàm prædicatio: quia per baptismum statim tollitur peccati macula, reatus penæ, & aperitur ianua cæli: sed si peruerunt sequitur ex defectu prædicationis, imputatur ei, qui non prędicauit, vt habetur Ezech. 3. & 33. de eo qui videt gladium venientẽ, & nõ insonuerit tuba. ergo multo magis si pueri Iudæorum damnentur propter defectum baptismi, imputaꝛ ad peccatum eis, qui potuerunt baptizare, & non baptizauerunt.

SED CONTRA est, quòd nemini faciẽda est iniuria. Fieret autem Iudæis iniuria, si eorum filij baptizarentur eis inuitis, quia amitterent ius patriæ potestatis in filios iam fideles. ergo eis inuitis non sunt baptizandi.

RESPON. Dicendum, quòd maximam habet authoritatem Ecclesiæ consuetudo, quæ semper est in omnibus æmulanda: quia & ipsa doctrina catholicorum doctorum ab Ecclesia authoritatẽ habet: vnde magis standum est authoritati Ecclesiæ, ꝙ authoritati vel Augustini, vel Hieronymi, vel cuiuscũq; doctoris. Hoc autẽ Ecclesiæ vsus nũquàm habuit, ꝙ Iudeorum filij inuitis parentibus baptizarentur: quàmuis fuerint retroactis temporibꝰ multi catholici principes potentissimi, vt Constantinus, Theodosius, quibus familiares fuerunt sanctissimi Episcopi, vt Syluester Constantino, & Ambrosius Theodosio, qui nullo modo prætermisissent ab eis impetrare, si hoc esset consonum rationi. Et ideo periculosum videtur hanc assertionẽ de nouo inducere, vt præter consuetudinem in Ecclesia hactenus obseruatam, Iudæorum filii inuitis parentibus baptizentur. Et huius ratio est duplex. Vna quidem propter periculum fidei. Si enim pueri nondum vsum rationis habentes, baptismũ susciperẽt, postmodum cum ad perfectam ætatẽ peruenirent, de facili possent a parentibus induci, vt relinquerẽt qđ ignorantes susceperunt: quod uerò geret in fidei detrimentum. Alia vero ratio est, quia repugnat iustitiæ naturali, Filius enim naturaliter est aliquid patris. Et primo qdẽ a parentibus nõ distinguitur secũdum corpus, quamdiu in matris utero continetur. Postmodum vero postquàm ab utero egredit, antequã usum liberi arbitrii habeat, continetur sub parentum cura, sicut sub quodam spirituali utero: quamdiu enim vsum rationis non habet puer, non differt ab animali irrationali. Vñ sicut bos, uel equus est alicuius, vt utatur eo cũ uoluerit secundum ius ciuile, sicut proprio instrumento: ita de iure naturali est, quòd filius, antequàm habeat vsum rationis, sit sub cura patris, Vnde contra iustitiam naturalem esset, si puer antequàm habeat vsum rationis, a cura parentũ subtrahatur, vel de eo aliquid ordinet inuitis parentibus. Postquàm autẽ incipit habere usum liberi arbitrij, iam incipit esse suus, & potest q̃tũ ad ea, quæ sunt iuris diuini, vel naturalis, sibiipsi prouidere. Et tunc est inducendus ad fidem nõ coactione, sed persuasione: & potest etiam inuitis parẽtibus, consentire fidei, & baptizari: non autem antequàm habeat vsum rationis. Vnde de pueris antiquorum patrũ dicit, quòd saluati sunt in fide parentum: per quod datur intelligi, quòd ad parentes pertinet prouidere filijs de sua salute, præcipue antequàm habeant usum rationis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in uinculo matrimoniali vterq; coniugium habet vsum liberi arbitrij, & vterq; potest inuito altero fidei assentire: sed hoc non habet locum in puero antequàm habeat vsum rationis: sed postquã habet usum rationis, tunc tenet similitudo, si conuerti voluerit.

AD 2^m dicendum, quòd a morte naturali non est aliquis eripiendus contra ordinem iuris ciuilis, puta, si quis a suo iudice cõdemnetur ad mortem temporalem, nullus debet eum violenter etipere. Vnde nec aliquis debet rumpere ordinem iuris naturalis, quo filius est sub cura patris, ut eum liberet a periculo mortis æternæ.

AD 3^m dicendũ, quòd Iudei sunt serui principum seruitute ciuili, quæ non excludit ordinem iuris naturalis, vel diuini.

AD 4^m dicendum, quòd homo ordinatur ad Deum per rationem, per quam eum cognoscere potest. Vnde puer antequàm vsum rationis habeat, naturali ordine ordi-

si supponit, & propterea non concludit. Hæc autem esse de mente authoris, qui recte considerat verba litereæ, & responsiones ad argumenta, percipere potest. Propterea namque tam paucis 4. argumento satisfeciſſe se vidit: quia medium naturale, quo puer reducendus est in Deum, assignauit. Et hæc de primo.

¶ Quo ad secundũ tota difficultas consistit in hoc, quia filii seruorũ possũt iuste eis auferri. Ablatis autem iuste a cura parentum, iam nulli fit iniuria, si Iesu Christo per baptismum conferentur. Ad veritatis autem euidentiam distinguendum est inter id quod provenit ex seruitute directe, & p se, & id qđ prouenit ex ea per accidens, seu ex consequenti. Cum enim seruitus, qua homini hõ seruus est, ciuilis sit, ad ea tantũ, quæ ciuilis ordinis sunt per se, & directe, se extendit. vt effectus causis proportionales sint. Propter quod licitũ est seruis comedere, colere Deũ, & alia, quæ sunt iuris naturæ & diuini, inuitis dominis exercere. Ex consequenti autem, seu per accidens, quemadmodum extenditur ad ea, quæ naturalis iuris sunt: ita ad ea, quæ diuini sunt iuris. Constat autem, quòd dominus potest vendere paruulos seruorum suorum in seruos: & per hoc ex consequenti subtrahere eos curæ parẽtum, quæ est de iure naturæ. Pari, immo maiori ratione, põt eos dare alicui Christiano, vt consecrentur Creatori suo: & per hoc multis parentibus ea quæ sunt diuini iuris in pueros exercere. Et hæc est veritas. Et propter hæc duo author duabus viis in litera processit. Ex eo enim quòd per se, & directe seruitus ad ciuilia se extendit, dixit, quòd filii Iudæorum, quos asserit esse seruos Ecclesiæ, non sunt inuitis parentibus baptizandi: & bene. Ex eo vero quòd ex consequenti, seu per accidens post iustam subtractionem a parentibus, hoc potest esse licitum, vsus est loco ab authoritate negatiue, scilicet quòd Ecclesia nõ consueuit: qa Syluester, & Ambrosius non quæsiuerunt: super qua tñ Ecclesiæ consuetudine fundat doctrinam suam, reddendo illius rationẽ.

¶ Ad cuius pleniorem intellectum scito, quòd vti hac via, vt scilicet ex consequenti pueri infidelium seruorũ baptizentur inuitis parentibus, contingit bene, & male. Bene quidem, si omnia consonãt rectæ rõni: male autem, si aliquid dissonãs concurrit. Et quia, vt in pluribus concurrũt multa dissona rectæ rationi, ió Ecclesia non consueuit hoc facere: ideo in litera determinatur tam de pueris Iudæorum, quàm aliorum infidelium simul vno contextu, q̃ non sunt inuitis parentibus baptizandi. Doctrina namque moralis secundum id, quod vt plurimum conuenit, tradenda est. Interueniunt autem ad minus duo dissonantia. Primum est periculum fidei in ipsis paruulis, cum fuerint adulti, quod non euitatur ex subtractione eorum a cura parentũ: quia cum adulti fuerint, & parentes suos in alia fide cõspexerint, naturalis amor ad parẽtes inuitabit, & aut vetita conuersatio magis solicitabit: aut permissa conuersatio facilem viam peruersioni dabit. Secũdum est infamia fidei, quasi non sit a Deo, qui corda hominum regit, vt compellere velit Ecclesia hoc modo ad fidem: cum tamen oporteat sanctos ab his, qui foris sunt, testimonium habere. Vnde dicentes, quòd pueri Iudæorum possunt inuitis parentibus baptizari adhibitis cautelis, dupliciter deficere videtur. Primo in hoc, quòd cautelas ex parte authoritatis Ecclesiæ non dicunt, sed paruulorum tantum. Secundo, quòd, secundum cautelas, quæ vt plurimum apponi non possunt, doctrinam faciunt: cum tamen oppositum esset docendum, scilicet quòd communiter non licet, sed quandoque exclusis inconuenientibus potest licere. Et per hæc patet & responsio ad obiecta, & intẽtio ac vis rationũ litereæ. Quoniam prima ducens ad incõuenientia, vniuersalis est simpliciter. Secunda ostensiua, est uniuersalis, aut secluſa ratione seruitutis, aut meli⁹ & profundius directe, & per se loquendo, ideſt, stando infra limites eorum, ad q̃ directe, & per se, se extendit infidelium seruitus, vt prædeclaratum est. Et per hæc eadem patet, q̃ stando infra tales limites stando, optime dixit author, quòd iniuria fit Iudæis, si filii eorum ipsis inuitis baptizetur: & alia huiusmodi, quibus nõ satisfit a Durando, nec aliis, infra illos limites stando: licet egrediendo ad per accidens, & id quod est ex consequenti, ac vt in paucioribus, verum dicatur, nobis non contrarium, sed consonum. Patet namque, quòd author fatetur Iudæos esse seruos Ecclesiæ: & quòd paruul⁹ sub cura parentũ est aliqua res eius, & sicut animal irrationale. Et quòd Ecclesia non facit eis iniuriam disponendo de eis, & alienando eos. Et quod plus est, cum parentes infideles liberos conſtet dare operam continue ad impediendum fidem Christianã in filiis, ex doctrina tradita in ar. 8. debet lari possunt propter hoc: cum his tamen aduerte Nouitie, q̃ pueri infideliũ, qui ad partes fideliũ deferunt, & vẽduntur Christianis, quàmuis non constet de iusta ablatione eorundem a cura parentum: quia tamen sine parentum cura, conuersatione, & cognitione etiam in spe, ẽm humanũ cursum sunt, absq; parentibus cẽsentur: & propterea Ecclesia consueuit eos baptizare.

Circa quam quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum hæresis sit infidelitatis species.

¶ Secũdo, De materia eius, circa quam est.

¶ Tertio, Vtrum hæretici sint tolerandi.

¶ Quarto, Vtrum reuertentes sint recipiendi.

QVAESTIO XI.

De Hæresi, in quatuor articulos diuisa.

EINDE considerandũ est de hæresi.

ARTICVLVS I.

Vtrum hæresis sit infidelitatis species.

AD PRIMVM sic procedit. Vt q̃ hæresis non sit infidelitatis species. Infidelitas. n. in intellectu est, vt supra* dictũ est: sed hæresis nõ vt ad intellectum pertinere, sed magis ad vim appetitiuã. Dicit. n. Hieron. & habetur† in Decret. 24. q. 3. Hæresis græce ab electione dicitur, quòd scilicet eam sibi vnusquisque eligat disciplinã, quam putat esse meliorem: electio autem est actus appetitiuæ virtutis, vt supra† dictum est. ergo hæresis non est infidelitatis species.

¶ 2 Præt. Vitium præcipue accipit speciem a fine. Vnde Philosoph. dicit in 5. Ethic. * quòd ille, qui mœchatur, vt furetur, magis est fur, quàm mœchus: sed finis hæresis est cõmodũ tẽporale, & maxime principatus, & gloria, quod pertinet ad vitium superbiæ, vel cupiditatis. dicit. n. Augustin. in lib. † de vtilitate credendi, quòd hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ, principatusque sui gratia falsas, ac nouas opiniones vel gignit, vel sequitur. ergo hæresis nõ est species infidelitatis, sed magis superbiæ.

Supra ar. 5. fra. q. 1. ad 3. *Quæst. art. 2. † Hier. c. 5. ad Gal. super. Hæresis beatus 3. c. li. 11. art. 1. *Lib. paulo post tom. † Ciceronis tom. 4.

In argu. 1. huius artic.

† 2. q. 13. art. 3.

q. 1. ar. 3. & 4. & q. 4. ar. 3. 4. & 5.

¶ 3 Præt. Infidelitas, cum sit in intellectu, non videtur ad carnẽ pti nere: sed hæresis pertinet ad opera carnis. dicit enim apostolus ad Galat 5. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immũditia: & inter cætera postmodũ subdit, dissensiones, sectę quę sunt idẽ quòd hæreses. ergo hæresis non est infidelitatis species.

SED CONTRA est, quòd falsitas veritati opponitur: sed hæreticus est qui falsas, uel nouas opiniones vel gignit, uel sequitur. ergo opponit veritati, cui fides innititur. ergo sub infidelitate continetur.

RESPON. Dicendum, quòd nomen hæresis, sicut dictum est*, electionem importat. Electio autem, vt supra dictum est, † est eorum q̃ sunt ad finẽ, præsupposito fine. In credendis autem voluntas assentit alicui vero tamquàm proprio bono, vt ex supra dictis patet †. Vnde quod est principale verum, habet rationem finis vltimi: quæ autem secundaria sunt, habẽt rationẽ eorum quæ sunt ad finem. Quia vero quicũque credit, alicuius dicto assentit, principale uidetur esse, & quasi finis ī vnaquaque credulitate ille, cuius dicto assentitur: quasi autem secundaria sunt ea, quæ quis tenendo vult alicui assentire. Sic ergo qui recte fidem Christianam habet, sua voluntate assentit Christo in his, quę vere ad eius doctrinam pertinent. A rectitudine ergo fidei Christianæ dupliciter quis potest deuiare. Vno modo, qa ipse Christo non vult assentire: & hic hẽt quasi malam uoluntatẽ circa ipsum finẽ, & hoc pertinet ad speciem infidelitatis Paganorum, & Iudęorum. Alio modo per hoc, quòd intendit quidem Christo assentire, sed deficit in eligendo ea, quibus Christo assentiat: quia non eligit ea, quæ sunt vere a Christo tradita, sed ea quę sibi ꝑpria mens suggerit. Et ideo hæresis est infidelitatis species, pertinens ad eos, qui fidem Christi profitentur, sed eius dogmata corrumpunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc modo electio pertinet ad infidelitatem, sicut & voluntas ad fidem, vt supra dictum est*.

AD 2^m dicendum, quòd uitia habent speciem ex fine proximo, sed ex fine remoto habẽt genus, & causam: sicut cum aliquis mœchatur, vt furetur, est ibi quidem species mœchiæ ex proprio fine & obiecto, sed ex fine vltimo ostenditur, quòd mœchia ex furto oritur, & sub eo cõtinetur sicut effectus sub causa, vel sicut species sub genere: vt patet ex his, quæ supra de* actibus dicta sunt in communi. Vnde & similiter in proposito, finis proximus hæresis est adhærere falsæ sententię propriæ, & ex hoc speciẽ habet: sed ex fine remoto ostenditur causa eius, scilicet quòd oritur ex superbia, vel cupiditate.

AD 3^m dicẽdum, quòd sicut hæresis dicitur ab eligendo, ita secta a sectando, sicut Isid. dicit in lib. * Etym. Et ideo hæresis, & secta idẽ sunt, & vtrumque pertinet ad opera carnis, non quidem quantũ ad ipsum actum infidelitatis respectu proximi obiecti, sed ratione causę, quæ est uel appetitus finis indebiti, secundum quod oritur ex superbia, uel cupiditate, ut dictũ ẽ:* vel etiam aliqua phantastica illusio, quæ est principium errandi, vt etiam Philosophus † dicit in 4. Meta. phantasia autem quodammodo ad carnem pertinet, inquãtũ actº eiº est cũ organo corporali.

ARTICVLVS II.

Vtrum hæresis sit proprie circa ea, quæ sunt fidei.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd hæresis non sit proprie circa ea, quæ sunt fidei. Sicut enim sunt hæreses, & sectæ in Christianis: ita etiam fuerunt in Iudæis & Pharisæis, sicut Isido. dicit in lib. * Etym. sed eorũ dissensiones nõ erant circa ea, quę sunt fidei. ergo hęresis non est circa ea quæ sunt fidei, sicut circa ꝑpriam materiam.

¶ 2 Præt. Materia fidei sunt res, quæ creduntˉ: sed hæresis non solum est circa res, sed etiã circa verba, & circa expositiones sacræ scripturæ. dicit enim † Hieron. q̃ quicũque aliter scripturam intelligit, quàm sensus Spiritus sancti efflagitat, a quo scripta est, licet ab Ecclesia non recesserit, tamen hęreticus appellari potest. Et alibi dicit, † quòd ex verbis inordinate prolatis fit hæresis. ergo hæresis non est proprie circa materiam fidei.

¶ 3 Præt. Etiam circa ea, quæ ad fidem pertinẽt, inueniunt quãdoq; sacri doctores dissentire: sicut Hieronymus & Augustꝰ. circa cessationem legalium, & tamẽ hoc est absque uitio hæresis. ergo hæresis nõ est proprie circa materiam fidei.

SED CONTRA est, quod Augu. dicit contra Manicheos. * Qui in Ecclesia Christi morbidũ aliquid sectandum se teneret, putãs se recte sentire, non intendens ab Ecclesia dissentire, talis adhæsio nõ est hęresis propter defectũ ꝑtinaciæ. Sed & manifestum secũdo est, quòd siquis cognoscẽs aliquam propositionem spectare ad fidem, puta, Iesus Nazarenus est verus Deus, credat esse falsam, ideſt, cũ occurrit sibi, quòd non est vera, consentit tali adhæsioni, quam nõ putat esse veram, talis adhæsio est vere & proprie hæresis. Sicut namque præsentato concubitu cũ aliena vxore, consentiens in illum, cret mẽ adulterii incurrit, & sic de aliis: ita præsentato errore in fide cũ notitia, quòd est error in fide, consensus in illum, hæreticum constituit. Et ex hoc patet, q̃ pertinacia, quæ ponitur de ratione hæresis, non importat obdurationem, seu obstinationẽ, vt distinguitur contra infirmitatem, passionem, & transitorium, seu leuem consensum: sicut dicimus aliquã fornicari ex passiõe, vel ex cholera consensisse in malum aliquod, & non pertinaciter: sed sumitur pertinacia, vt æquiualet vero cõsensui ꝑsupposita notitia, q̃ sit error, & quòd sit in fide. Siue enim ex passione, siue ex infirmitate, siue ex quacũque alia causa pueniatur ad verum consensum in assensum propositiõis cõtrariæ fidei cum cognitione, quòd sit cõtraria fidei, vera hæresis incurritˉ a Christiano. Nam talis vere pertinax pro tunc est: quoniam cognoscit Ecclesiam præcipere, quòd teneatur Christum esse verũ Deum, & ipse non vult pro tunc sic credere. Siquis autem minus perspicax de hac doctrina dubitat, animaduertãt, q̃ fides, & infidelitas sunt contraria, & q̃ quemadmodum illa perficitur assensu intellectus ex consensu volũtatis, ita ista perficit in dissensu intel-

1. 2. q. 18. art. 6. & 7.

Lib. 8. ca. 3. in princ.

*Arg. 2.

† Lib. 4. Meta. text. 24. tom. 3.

4. distꝰ. 13. q. 2 art. 1. ad 6. Et 1. cor. 11. lec. 4.

*Colligitur ex lib. 8. c. 3 4. & 6. simul sumptis.

† Ad Gal. ca. 5. Super illud: Hæreses, inuidię, &c. tom. 9.

† Refertur. 4. Sent dist. 13. in fine.

In corp. ar.

Lib. 18. de ciuit. Dei: cap. 51. circa principium tom. 5.

intellectus ex cõsensu voluntatis, & clare videbit, quòd consentiens non solum opinioni contrariæ fidei: sed etiã dubio de certa propositione fidei, cognitio q̃ certo spectat ad fidẽ: est infidelis, & consequẽter hæreticus, si erat Christianus. Nihil enim est in genere nisi mediante specie.

¶ In eodem 2. artic. in responsione ad idẽ tertium, aduerte, q̃ authoritas vniuersalis Ecclesiæ, determinatiua de fide principaliter residet in summo Pontifice, q̃d intellige in quantum summus Pontifex est, quia sic, & non vt singularis p̃sona, a Deo gubernatum his, quæ sunt fidei: ita quòd non potest determinare cõtra fidem, & propterea nec Hieronymo. nec Augustinum sententiam suam contra huiusmodi determinationẽ defendit. Et hinc habes quantum cauere debes a Panormit. extra, de electione in capitulo, significasti, volente quòd magis doctoris, quàm Papæ sententię i his, quæ sunt fidei, standum est. Vere ostendit illud, quòd medicorum est.

Hæc autem in tractatu, quem de comparatione authoritatis Papæ & concilii fecimus, magis ostendimus.

Arti. prece. & q. art. 6. ad 1. &. 2. art. 5.

prauũve, quid sapiunt, si correcti vt sanum rectumque sapiant, resistant contumaciter, suaque pestifera & mortifera dogmata emẽdare nolunt: sed defendere persistunt, hæretici sunt: sed pestifera & mortifera dogmata non sunt nisi illa, quæ opponuntur dogmatibus fidei, per quam iustus viuit, vt dicitur Roma. 1. ergo hæresis est circa ea quæ sunt fidei sicut circa propriam materiam.

RESPON. Dicendum, q̃ de hæresi nunc loquimur, secundum q̃ G importat corruptionẽ fidei Christianæ. Non autem ad corruptionem fidei Christianæ pertinet, si aliquis habeat aliquam falsam opinionem in his quæ non sunt fidei, puta, in Geometricalibus, vel in alijs huiusmodi, quæ omnino ad fidem pertinere non possunt: sed solum quando aliquis habet falsam opinionem circa ea. quæ ad fidem pertinent. Ad quàm aliquid pertinet dupliciter, sicut supra* dictũ est. Vno modo directe & principaliter: sicut articuli fidei. Alio modo indirecte & secundario: sicut ea, ex quib⁹ sequitur corruptio alicui⁹ artic. Et circa vtraque põt esse hęresis eo modo quo & fides.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd sicut hæreses Iudæorum & Pharisæorum erant circa opiniones aliquas ad Iudaismum vel ad Pharisiam pertinentes: ita etiam Christianorũ hæreses sunt circa ea quæ pertinent ad fidem Christi.

AD 2^m^ dicendum, q̃ ille dicitur aliter exponere sacrã Scripturam quam Spiritussanctus efflagitat, qui ad hoc expositionem sacrę Scripturæ retorquet, q̃d cõtrariat' ei q̃d est per Spiritumsanctum revelatum. Vnde dicitur Ezec. 13. de falsis prophetis, qui perseuerauerunt confirmare sermonem, scilicet p̃ falsas expositiones Scripturæ. Similiter etiam per Verba, quæ quis loquitur, suã fidem profitetur: est enim confessio actus fidei, vt supra* dictum est. Et ideo si sit inordinata locutio circa ea, quæ sunt fidei, sequi potest ex hoc corruptio fidei. Vnde Leo Papa in quadam epist. ad Procerum Episcopum Alexandrinum, K dicit quod inimici crucis Christi omnibus factis & verbis nostris insidiantur, vt si vllam illis vel tenuẽ occasionem demus nos: Nestoriano sensui etiam cõgruere mentiantur.

Q. 3. art. 1.

Augu. epi. 162 i principio illius, to. 2. Et habetur 24. q. 3. ca. Dixit Apostõ.

AD 3^m^ dicendum, q̃ sicut August. dicit* & habetur in Decre. 24. quæst. 3. cap. Dixit Apost. Si qui sententiam suam quamuis falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, quærunt autem tota solicitudine veritatem corrigi, parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi: quia scilicet non habent electionem contradicentem Ecclesiæ doctrinæ. Sic ergo aliqui doctores videntur dissensisse, vel circa ea quorũ nihil interest ad fidem, vtrum sic vel aliter teneantur, vel etiam in quibusdã ad fidem pertinentibus, quæ notum erant per Ecclesiam determinata. Postquam autem essent authoritate vniuersalis Ecclesiæ determinata, si quis tali ordinationi pertinaciter repugnaret, hæreticus censeretur. Quæ quidem authoritas principaliter residet in summo Pontifice. Dicitur enim *24. quæstione prima. Quotiens fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres nostros & coepiscopos non nisi ad Petrum, ideſt, ac sui nominis authoritatem referri debere. Contra cuius authoritatem nec Hierony. nec August. nec aliquis sacrorum doctorum suam sententiam defendit. Vnde dicit Hieron. *ad Damasum Papam, Hæc est fides Papa beatissime, quam in catholica didicimus Ecclesia, in qua si minus perire aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus a te, qui Petri fidem & sedem tenes. Si autem hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me culpare voluerit, se imperitum vel maleuolũ, vel etiã nõ catholicũ non me hæreticum comprobabit.

24. Qu. 1. Quę

Hie. posi. li. ad. in fi. tom.

ARTICVLVS III.

Vtrum hæretici sunt tolerandi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod hæretici sint tolerãdi. Dicit. n. Apost. 2. ad Timoth. 2. Seruum Dei oportet mansuetum esse, cũ modestia corripientem eos, qui resistunt veritati, ne quando det illis pœnitẽtiam Deus cognoscendam veritatem, & resipiscant a laqueis diabo li: sed si hæretici non tolerantur, sed morti traduntur, aufertur eis facultas pœnitendi: ergo hoc videtur esse contra præceptũ Apost.

¶ Præt. Illud quod est necessarium in Ecclesia, est tolerandum: sed hæreses sunt necessariæ ī Ecclesia. Dicit enim Apostolus ad 1. Corint. cap. 11. Oportet hæreses esse, vt & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. ergo videtur, quod hæretici sunt tolerandi.

¶ 3 Præt. Dominus mandauit Matthę. 13. seruis suis, vt zizania permitterent crescere vsque ad messem quæ est finis seculi, vt ibidem exponit: sed per zizania significatur hæretici. ſm expositionem sanctorũ. ergo hæretici sunt tolerãdi.

SED CONTRA est, q̃ Apo. dicit ad Titum 3. Hæreticum hominem post primam & secũdam correptionem de uita, sciens quia subuersus est qui huiusmodi est.

RESPON. Dicendum, q̃ circa hæreticos duo sunt consideranda. Vnum quidem ex parte ipsorum. Aliud vero ex parte quidem ipsorum est peccatum per quod meruerũt non solum ab Ecclesia per excommunicationem separari: sed etiam per mortẽ a mũdo excludi. Multo enim grauius est corrumpere fidem, per quam est animæ A vita, q̃ falsare pecuniam, per quam temporali vitæ subuenitur. Vnde si falsarij pecuniæ, vel alij malefactores statim per sæculares principes iuste morti traduntur, multo magis hæretici statim, ex quo de hæresi conuincuntur, possunt non solum excommunicari, sed & iuste occidi. Ex parte autem Ecclesiæ est misericordia ad errantium conuersionem: & ideo non statim cõdemnat, sed post primam & secun B dam correptionem, vt Apostolus docet, postmodũ vero si adhuc pertinax inueniatur, Ecclesia de eius saluti prouidet, eum ab Ecclesia separando per excommunicationis sententiam: & vlterius relinquit eum iudicio sęcularia mũdo exterminandum per mortem. Dicit. n. Hierony. & habetur 24. q. 3. Rescandæ sunt putridæ carnes, & scabiosa ouis a caulis repellenda, ne tota domus massa, corpus, & pe- C cora ardeant, corrumpatur, putre scant, intereant. Arrius in Alexandria vna scintilla fuit, sed quoniã non statim oppressus est, totum orbem eius flamma populata est.

Hieron. ad Gal. 5. Sup. illud: Modicum fermẽtum to. 9. Et habetur 24. q. 3. c. Resecandæ sunt

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ad modestiam illã pertinet, vt primo, & secũdo corripiatur. Quòd si redire noluerit, iã p̃ subuersus hꝰ, vt p̃ ī authoritate* Apo. inducta.

AD 2^m^ dicendum, quòd vtilitas, quæ ex hæresibus prouenit, est præter intentionem hęreticorum, dum. s. constantia fidelium cõprobatur, vt Apostolus dicit, & vt excutiamus pigritiam, diuinas scripturas solicitius intuentes, sicut Aug. * dicit: sed ex intentione eorum est corrumpere fidem, quod est maximi nocumenti. Et ideo magis respiciendũ est ad id, quod est per se de eorum intentione, vt excludantur, q̃ ad hoc, quod est præter eorũ intẽtionẽ, vt sustineantur.

In arg. Sed contra.

AD 3^m^ dicendum, q̃ sicut habetur in Decre. *24. q. 4. aliud est excõicatio, & aliud eradicatio. Excõicat. n. ad hoc aliquis, vt ait Apost. vt spũs eius saluus fiat i die Dñi. Si tñ totaliter eradicent p̃ mortẽ hæretici, nõ est ēt cõtra mãdatũ Dñi, q̃d est in eo casu intelligẽdũ, q̃n nõ possunt extirpari zizania sine extirpatione tritici, vt supra* dictũ est, cũ de infidelibus in cõi ageretur.

i. i. cõtra Manichęos ap. 1. circa fed. to. 1.

1 Decret. 24. q. 3. ca. Notandum

ARTICVLVS IIII.

Vtrum reuertentes ab hæresi, sint ab Ecclesia recipiendi.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q̃ reuertentes ab hæresi, sint omnino ab Ecclesia recipiẽdi. Dicitur. n. Iere. 3. ex persona Domini. Fornicata es cũ amatoribus multis, tamẽ reuertere ad me, dicit Dominus: sed Ecclesiæ iudicium, est iudicium Dei, secundũ illud Deute. 1. Ita paruum audietis vt magnum, neq; accipietis cũ iusquam personam, quia Dei iudicium est. ergo si aliqui fornicati fuerint per infidelitatem, quæ est spiritualis fornicatio, nihilominus sunt recipiendi.

¶ 2 Præt. Dominus Matth. 18. Petro mandat, vt fratri peccanti dimittat non solũ septies, sed vsq; septuagies septies, per quæ intelligitur, secundum expositionem Hierony. * q̃ quotiescumq; aliquis peccauerit, est ei dimittẽdũ. ergo quotiescũq; aliqs peccauerit ī hæresi relapsus, erit ab Ecclesia suscipiẽd⁹.

¶ 3 Præt. Hæresis est quædam infidelitas: sed alij infideles volentes cõuerti, ab Ecclesia suscipiuntur. ergo etiã hæretici sunt recipiendi.

SED CONTRA est, quod * Decretalis, Ad abolendam dicit, q̃ si aliqui post abiurationem erroris, deprehensi fuerint in abiuratam hæresim decidisse, sęculari iudicio sunt relinquendi. non ergo ab Ecclesia sunt recipiendi.

In Decret. li. 5. titu. 7 c. 9. a mod.

RESPON. Dicẽdũ, q̃ Ecclesia ſm Dñi institutionẽ, charitatẽ suã extẽdit ad oẽs nõ solũ amicos, verũ ēt inimicos, & persequentes, ſm illud Mat. 5. Diligite inimicos vr̃os, D bene facite his, qui oderũt vos. Pertinet ãt ad charitatẽ, vt aliquis bonũ proximi & velit, & operet': est aũt duplex bonũ. Vnũ quidẽ spirituale. s. salus aĩę, quod pricipaliter respicit charitas: hoc. n. quilibet ex charitate debet alij velle. Vnde quantũ ad hoc, hęretici reuertẽtes quotiescũq; relapsi fuerint, ab Ecclesia recipiunt' ad pœnitẽtiã, p̃ quã impẽditur eis via salutis. Aliud ãt est bonũ, qd secũdario respicit charitas. s. bonũ tẽporale, sicut est vita corpalis, possessio mũdana, & bona fama, & dignitas ecclesiastica, siue sæcularis. Hoc. n. nõ tenẽtur ex charitate alijs velle, nisi in ordine ad salutẽ æternã & eorũ, & aliorũ. Vñ si aliqd de hmõi bonis existẽs ī vno, impedire possit æternã salutẽ in multis, nõ oportet q̃ ex charitate hmõi bonũ ei velim⁹, sed potius ut uelim⁹ eũ illo carere, tũ qa sal⁹ æterna pferẽda est bono tpali: tũ qa bonũ multorũ præfert' bono vnius. Si aũt hæretici reuertentes semper reciperentur, ut cõseruarentur in vita, & alijs tpalibus bonis, posset manifestabit cõsilia cordium.

¶ Ex his autem patet primo, quòd hæreticus perfectissimus in solo corde nõ est excommunicatus, nec aliarum iuris humani pœnarũ reus.

Si tamen peccatum hæresis non ratione censuræ annexæ, vt in processu annuali Romanæ curiæ reseruatur, sed absolute esset reseruatũ Papæ, vel episcopo, non posset talis hæreticus ab inferiori absolui: quoniam reseruatio non est pœna, sed negatio, vel adẽptio iurisdictionis, qua superior potest vti inquitumcunque occultis. Pater secundo, quòd si hæreticus in corde, exteriori aliquo opere, vel verbo peccatum suum exequatur, seu dicat, statim est excõmunicatus, etiam si nullus audiat, videat, aut quo modolibet percipiat, nisi ipemet se quia tunc hæresis: peccatum non nisi per accidens est occultum Ecclesiæ. Per se enim habet, vnde possit ab Ecclesia sciri, quia est peccatum exterius. Et ꝓpterea oportet cõfessores inquirere, cum pœnitẽtes, tepidi in fide, qui victi tentationibus consentiunt contra fidem, occurrunt, an etiam secum solus ore protulerit infidelitatem suã quando in illa erat. Patet tertio, quòd cum prohibetur inquisitoribus, quòd odio, vel amore &c. non omittant procedere cõtra hæreticos sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, non excõmunicatur actus interior solus, sed actus exterior, puta, impositio, vel omissio ex interiori odio, vel amore procedens. Et simile est in alijs. Et ī hoc decepta videtur glossa allata, quia non distinxit inter cor solum, & cor vt rationem extrinseci: nec inter occultum per se, & occultum per accidens, vt nos fecimus.

Supr. illud verbũ Matth. 18. to. 9.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum primum.*

IN 1.ar.q.12.dubiũ primo occurrit, de Apostasia ab ordine, An constitutus in minoribus, seu prima tonsura pecce relinquendo statum clericalem. Videtur.n.q̃ sic. Primo quia quælibet apostasia peccatum est, vt in litera dicitur: immo de omni apostasia dicitur, quòd potest intelligi illa authoritas Prouer. 6. Homo apostata vir inutilis &c. Ex quo habetur, quòd non solum est peccatum, sed ét mortale peccatum. Sc̃do qui facit contra id quod in susceptione primæ tõsuræ suscipit, s. Dñs pars hæreditatis meæ. Tertio, q̃a multæ authoritates ad hoc afferuntur.

¶ Ad euidentiã huius quæstionis sciendum est, quòd relinquere clericatus, seu ordinum minorum statum & exercitiũ, cũ importet retrocessionẽ a bono superogationis quidem ante susceptam tonsuram, vel ordinem, debito autem post susceptum ordinem, aut tonsuram. (Ex quo.n. accitus est ĩ sortem diuinã, debitor factus est sui in ministrum Dei) secundum se non est de genere bonorum, nec indifferentium, sed male sonãtium, non ita quòd sit per se malum, sicut mendacium, quia in nulla necessitate posset licere, sed ita quòd solitarie sumptum, malum sit, adiuncta tamen aliqua conditione honestari possit. Et hoc patet ex eo, quòd pro aliqua necessitate licite alicui post primã tonsuram, & ordinem minorem posset retrocedere, vt si pro pace regni oporteret esse bigamũ, vel aliquid huiusmodi. Et quoniam ratio debiti iustitiã cõstituit, & eius violatio iniustitiam, iuxta modũ debiti attẽdenda est natura peccati. In huiusmodi autẽ clericis tria inueniũtur debita, primo, q̃ ipsi sint ministri Dei, secundo, quòd exerceãt ministeria sua: tertio, quòd deferãt signa ministerii, puta, habitum & tõsuram. Et quoniam ad primum consecrati in præiudicium salutis aliorũ hoc esse, tum quia si relaberẽtur, alios inficerent: tum ét quia si sine pœna euaderẽt, alij securius in hæresim laberentur. Dr̃.n. Eccles. 8. Etenim quia non cito profertur contra malos sententia, absq; timore vllo filij hominum perpetrãt mala. Et iõ Ecclesia quidem primo reuertẽtes ab hæresi non solũ recipit ad pœnitentiam, sed ét conseruat eos in vita, & interdũ restituit eos dispensatiue ad ecclesiasticas dignitates, quas prius habebant, si videant̃ve reuersi: et hoc pro bono pacis frequẽter legit̃ cẽ factũ. Sed quãdo recepti iterũ relabunt̃, vr̃ esse signũ inconstantiæ eorum circa fidem: et iõ vlterius redeuntes, recipiũt quidem ad pœnitentiam, nõ tamẽ vt liberentur a sententia mortis.

Supr. illud Matth. 18. Si peccauerit in te, tomo. 9.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ in iudicio Dei semper recipiuntʳ redeuntes, quia Deus scrutator est cordiũ, & vere redeuntes cognoscit, sed hoc Ecclesia imitari non põt. Præsumit.n. eos nõ vere reuersos, qui cum recepti fuissent, iterũ sunt relapsi, et ideo eis vitam salutis non denegat, sed a periculo mortis eos non tuetur.

AD 2ᵐ dicendũ, q̃ Dñs loquitur Petro de pctõ in eũ comisso, q̃d est semper dimittendum, vt fratri redeunti parcatur: non aũt intelligit̃ de pctõ in proximum, vel in Deũ commisso, q̃d nõ est nr̃i arbitrij dimittere, vt Hierony. * dicit, sed ét in hoc est a lege modus statutus, secundum quod congruit honori Dei, & vtilitati proximorum.

AD 3ᵐ dicendum, quòd alij infideles, qui numquàm fidem acceperant, conuersi ad fidem nõdum ostendunt aliquod signum incõstãtiæ circa fidẽ, sicut hæretici relapsi. Et iõ nõ est similis rõ de vtrisque.

F sunt per sacramentum ordinis, vel quasi cõsecrati per sacramentale, scilicet primam tonsuram, ab hoc retrocedere peccatũ mortale est: quoniam hoc non fit nisi contemptu sacramenti, & sacramentalium, cum neutrum iteretur. A secundo autem recedere absque contemptu, quotidiana experientia, qua multi eorum nũquã exercent actus suos absque remorsu, & reprehensione cõscientiæ, testatur non eẽ damnabile. A tertio autẽ retrocedere, q̃ nõ sit mortale, ex eo probatur: quia hoc est ex iure positiuo, & nec præcepto, nec voto firmatum, nec punitum. Manifestãtur hæc ex eo, quòd licite huiusmodi clerici contrahunt matrimonia, & adeo licite, vt gaudent etiã priuilegio clericali, vt patet extra de clericis coniugatis in cap. r̃.in. 6. si tamen defeciũt habitum, & tonsuram. Ex hoc autem, quòd licite ducere possunt vxores, sequitur quòd licite ponunt se in statu, in quo minus plene possunt Deo ministrare, vt patet in Decretalibus eodem titulo ĩ ca. Diuersis, & ĩ quo oportet eos sæcularibus negotiis immiscẽri, vt patet ibidem in cap. Ioannes. Ex hoc vero sequitur vlterius, vt textus nunc dictus deducit, quòd tonsura ipsius talia exercentis in ministerii clericalis vituperũ redundaret. Et sic non solum qui in ætate minori tõsuram susceperunt, vt in ca. Cõsultationi, sed absolute clerici in minoribus, qui nolunt esse clerici, ex mãdato iuris non cogunt̃ ad habitũ, & tõsurã. Et sic de primo ad vltimũ inferẽ. ergo retrocedere ab hmõi, & tonsura hmõi, nõ est præceptũ, aut punitũ a iure. Et licet nec veniale pctm̃ videat̃, ex quo licite ingredit̃ statũ coniugalẽ, in quo oportet hominẽ cõmuniter sæcularibus negotiis̃ misceri, & cõsequenter relinquere habitũ, & tonsurã, vt Decretalis dicit, veritas tamẽ videtur, quòd s̃m indulgentiam, qua venialia permittunt̃, hmõi habitʳ & tõsuræ dimissio fiat, sicut & implicatio negotiis sæcularibus.

¶ Ad

A retrocessioni a religione numquàm consensit, numquàm apostasiã incurrit, quàmuis incurrat peccatũ inobedientiæ, & rebellionis contra præceptum prælati exeundo: sicut etiã stans in claustro, & nolens pertinaciter obedire prælato aliquid iuste præcipienti, rebellis est, non apostata: propter quod dictum Innocẽtii in primo casu verificatur, & in illo sensu tantũ puto ipsum intendere, qui delationem habitus non excusare apostasiam docere volebat.

¶ In rñsione ad 3m cõfirmationẽ habes, q̃ actʳ exterior sola denominatione ab actu interiori dicit̃ talis, pura, fidelis, & infidelis, sicut signũ sanitatis sanum. Et scito, quòd excercẽs signa infidelitatis ex timore, vt de Marcellino Papa habetur, q̃ posuit tura idolis peccat mortaliter, etiamsi sit timor cadens in constantissimum virum. Nullus enim timor excusat ab his, quæ sunt s̃m se mala, quale est sacrificium idolorum. Et licet talis nõ pecet peccato infidelitatis interiori, peccat tamen peccato infidelitatis exteriori nõ oppositio fidei, sed oppositio fidei cõfessioni. Et propterea licet talis nõ sit hæreticus, nec idolatra s̃m mentem, est tamen idolatra actu exteriori, & subiectus iuribus Dei, & hominum contra idolatras: quia homo iudicat ea, quæ extra sunt, & Deus voluntatem consentientem in exterius sacrificium cõtra se. Mitius tamen exercẽda sunt, pp timorẽ, iura cõtra ipsum.

Habet 11. q.3. c. Iuli. Id hẽt Augu. Psalm. 124. super illud, Non relinquet Dominus virgam. tomo. 8.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum secundum.*

IN art. 2. eiusdẽ q. 12. dubiũ occurrit An pp excõmunicationẽ ex quacũq; causa iusta, an solũ pp excõmunicationẽ ex causa apostasiæ a fide, dominiũ amittat. Et est rõ dubii, q̃a in Decretis. 15. qõ. 6. c. Nos sanctorũ, q̃d author ĩ litera affert, & ĩ cap. Iuratos, absolute dr̃, q̃ excõmunicatio absoluit a iuramẽto fidelitatis, donec excõmunicatʳ dñs ad satisfactionẽ veniat. Et in tm hoc accepatur, vt canonistę dubitẽt, an ét absoluat a debito soluendi mutuum acceptum. Ex altera parte occurrit, quòd author speciale aliquid de apostasia videtur velle dicere. In cuius signũ in rẽsponsione ad tertium dicit, quòd non est eadem ratio de apostasia, & aliis criminibus.

¶ A hoc dr̃, q̃ in hac re sunt duo s crimen, & sententia Ecclesiæ. Et quoniam de crimine directe spectat ad Theologum, de sententia autem extensiue & secundario: idcirco litera de demerito eius minis intelligenda est, q̃ speciale aliquid quærit, & dicit. Potest enim Ecclesia nr̃n solũ pp hoc, sed propter alia crimina, vt etiã in litera dr̃, eandem pœnam imponere. Quia igitur crimen apostasię a fide demeritum hoc sibi vendicat, quia totaliter separat a Deo, & omnis æquitas postulat, vt violanti fidẽ Deo, abstrahatur fides aliorũ: ideo hoc specialiter de apostasia decilum est. Nõ

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum apostasia pertineat ad infidelitatem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ apostasia non pertineat ad infidelitatem. Illud.n.q̃d est omnis peccati principium, non videtur ad infidelitatẽ pertinere, quia multa peccata sine ĩfidelitate existunt: sed apostasia videtur esse omnis peccati principium. dicitur enim Eccles. 10. Initium superbiæ hoĩs apostatare a Deo. et postea subditur: Initium omnis peccati superbia. ergo apostasia non pertinet ad infidelitatem.

¶ 2 Præt. Infidelitas in intellectu cõsistit; sed apostasia magis videtur cõsistere in exteriori opere, vel sermone, aut ét in interiori volũtate. dicitur.n. Prouerb. 6. Homo apostata, vir inutilis, gradiens ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malũ, & in omni tpe iurgia seminat. Si quis ét se circũcideret, vel sepulchrũ Machometi adoraret, apostata reputaret̃. ergo apostasia nõ ptinet directe ad ifidelitatẽ.

¶ 3 Præt. Hæresis, quia ad ifidelitatẽ pertinet, cẽ quędã determinata species infidelitatis. si ergo apostasia ad infidelitatem pertineret, sequeretur, q̃ esset quædam determinata species infidelitatis, quod non videtur s̃m prędicta.* nõ ergo apostasia ad infidelitatem pertinet.

SED CONTRA est, q̃d dicitur Iohan. 6. Multi discipulorum eius abierũt retro: quod est apostatare, de quibus supra dixerat Dñs. Sunt quidã ex vobis, qui nõ credunt. ergo apostasia ptinet ad infidelitatẽ.

RESPON. Dicendũ, q̃ apostasia importat retrocessionẽ quãdam a Deo: quæ q̃dẽ diuersimode fit s̃m diuersos modos, quibus hõ Deo coniungitur. Primo nãq; cõiungit̃ hõ Deo p fidẽ: secundo p debitã & subiectã voluntatem ad obediẽdũ præceptis eius: tertio per aliqua specialia ad supererogationẽ ptinẽtia, sicut p religionem, & clericaturam, vel sacrum ordinẽ. Remoto ãt posteriori remanet prius, sed non cõuertitur. Contingit ergo aliquẽ apostatare a Deo retrocedẽdo a religione, quã professus est, vel ab ordine, quẽ suscepit: & hęc dr̃ apostasia religionis, seu ordinis. Cõtingit etiam aliquem apostatare a Deo p mentem repugnantem diuinis mãdatis. Quibus duabʳ apostasijs existentibus, adhuc põt remanere hõ Deo coniunctus p fidem: sed si a fide discedat, tũc omnino a Deo retrocedere uĩ. Et ideo simpliciter & absolute erit apostasia, per quã aliquis discedit a fide, quæ uocatur apostasia per fidem. Et secundum hunc modum apostasia simpliciter dicta, ad infidelitatem pertinet.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ obiectio illa procedit de secunda apostasia, quæ importat uoluntatem a mandatis Dei resilientẽ, quæ inuenitur ĩ omni peccato mortali.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ ad fidem ptinet nõ solum credulitas cordis, sed etiam protestatio exterioris fidei per exteriora uerba, & facta: nã confessio est actus fidei. Et per hũc etiam modum quædam exteriora uerba, uel opera ad infidelitatẽ ptinent, inquãtũ sunt infidelitatis signa p modum, quo signũ sanitatis sanũ dr̃. Authoritas aũtʳ inducta, etsi possit intelligi de omni apostasia, uerissime tñ contingit in apostasia a fide. Quia.n. fides est primũ fundamẽtum rerum sperãdarum, & sine fide impossibile est placere Deo, sublata fide nihil remanet in hoĩe, q̃d possit esse vtile ad salutẽ æternã. Et pp hoc dr̃ Prouerb. 6. Hõ apostata, uir innutilis. Fides.n. est uita animæ, s̃m illud Rom. 1. Iustus ex fide uiuit. Sicut ergo sublata uita corporali oĩa membra, & partes hominis a debita dispositione recedunt: ita sublata uita iustitiæ, quæ est p fidem, apparet inordinatio in omnibus membris. Et primo quidẽ in ore, p q̃d maxime manifestatʳ cor: secundo in oculis: ternatuas contra apostatas statutas, quãmuis si ab ordine mẽdicãtium ad aliquã monachalem religionẽ, præterquam Carthusiensem, transeat absq; debita licentia, sit excommunicatus, non propter apostasiam, sed propter transitum talem, iuxta statutum Martini quinti.

¶ In eodem. 1. artic. dubiũ occurrit de apostasia a religione, An religiosus recedens inconsulto prælato suo, & non subiiciens se alterius obediẽtiæ, sit apostata ꝓprie. Et vr̃ q̃ sic authoritate Innocentii in c. fi. de Renun. & in c. Intelleximus, de æta, & quali. ordi. Verum si diligenter considerata fuerit ratio apostasiæ, distinguere oportet, quia religiosum cũ habitu sine licẽtia, & alterius obedientia, manere dupliciter contingit. Primo eo animo & intẽtione, vt religiosus amplius non sit, & talis est verus apostata. Nec excusatur ab apostasia, & censuris annexis ex hoc, q̃ defert habitũ: sed tenetur ad oĩa, ad quæ tenent̃ apostatæ sine habitu. Secundo, contingit quòd non recedat, nec vagetur extra animo retrocedendi a religione, sed propter prælatorũ forte rigorẽ, aut propter libidinem vagandi, aut aliquid hmõi: & talis nõ est apostata, sed fugitiuus, & vagus. Et q̃d hoc sit verũ, patet ex hoc, quòd apostasia cõsistit in retrocessione a religione, ac p hoc qui

¶ Ad Primum ergo in oppositũ negatur, q̃ hmõi retrocessio sit apostasia. Ad apostasiam.n. requiritur nõ qualiscumq;, sed crimi nosa retrocessio, qualis non est ista, quæ est sine peccato mortali. Vnde author in litera, licet enumerãdo modos coniunctionis ad Deum, dixerit per religionem, & clericaturã, vel sacrum ordinẽ, in eligendo tamẽ spẽ cies apostasiæ nullã fecit mentionem de clericatura, sed solũ de religione, & ordine, insinuãs per hoc, q̃ apostata hoc mõ nõ est nisi, q̃ a sacro ordine, vel pfessione religionis retrocedit.

¶ Et confirmatur authoritate iuris, extra de Apostat. in capitulo, Tuæ. &, A nobis, Vbi patet, quòd apostasiam ob abiectum habitum, crimen, infamia & punitio coactiua concomitatur, quæ procul sunt a retrocessione, de qua est sermo.

¶ Ad secundum dicitur, quòd licet retrocedens a statu clericali, non profequatur sortem Domini, quam inchoauit, & propterea peccet venialiter, vt dictũ est: nõ tamen ex hoc sequit̃, q̃ peccet mortaliter, quia nec præcepto, nec voto ad p secutionẽ astringit̃.

¶ Ad tertium dicit̃, q̃ nulla est authoritas authentica in cõtrarium quantũ viderim, immo Ricardus, qui allegatur in 4. di. 24. nõ inuenitur hoc dicere.

¶ In eodem. 1. artic. aduerte, q̃ cum apostasia a religione, sit retrocessio a religione, & aliud sit retrocedere a religione, & aliud retrocedere ab hac religione, consequens est, q̃ si quis a sua religione retrocedat, in aliã laxiorẽ intransnõ sit apostata a religione, ac per hoc non incurrit pœnas contra apostatas

a argum.

Supr. illud Matth. 18. Si peccauerit in te, tomo. 9.

tamen dictum est, q̃ pro sola apostasia pœna hæc incurratur, nec locus ab authoritate negatiue validus est. Quia vero Ecclesia in allegatis iuribus voluit, q̃ excommunicati absolute, ac per hoc ex quacumque causa incurrant eandem pœnã: ideo ex parte sententiæ Ecclesiæ nihil est speciale in apostasia, quod non est in ex cõmunicatione propter alia crimina.

Habet. 15. q. 6. c. Nos sanctorũ.

¶ In eodẽ ar. circa il la verba. Et ideo q̃ cito aliquis per sententiam denũciatur excõmunicatus propter apostasiam a fide, ipso facto eĩ⁹ subditi sunt absoluti a dominio & iuramẽto &c. dubium duplex occurrit. Primum est, An exigatur denuntiatio ad hoc, q̃ subditi absoluti sint a dominio & iuramento. Secundo, supposito q̃ sic, An exigatur denuntiatio talis pœnæ. ſ. q̃ est priuatus dominio, & iure fidelitatis: vel sufficiat de nuntiatio censuræ. ſ. q̃ est excommunicatus &c. Et est ratio dubii vtriusq; ex litera, quia exprimitur denuntiatio, & hoc quo ad primũ: & denũtiatio solius censuræ, & hoc quo ad secundum.

In Decretal. li. 5. titul 7. ca. 9.

Q. 10. arti. 10.

¶ In oppositum autem est, quia aut ad obligationẽ pœnarum a iure per latam sententiam diffinitarum exigitur declaratio, aut non. Si non exigitur, ergo non est expectanda denuntiatio. Sed quilibet, cui cõstat principem fecisse aliquid, propter qd̃ perseuerat in excõmunicatione, est absolutus &c. Si vero exigitur, ergo non sufficit declaratio, q̃ est excommunicatus, sed exigitur declaratio, quòd incurrerit pœnas consequentes.

Art. præce.

¶ Ad hoc dubium, quãmuis Canonistarum sit, pro simplicium tamen instructione, & ne exurgat scrupulus solicitans, & vexans conscientias timoratas, dicitur, quòd quia regulariter in pœnis, quæ non sunt ecclesiasticarũ cẽsurarum, requiritur declaratio iudicis ad executionem pœnarum, vt. in c. Cum secũdum. de. hæreticis in 6. habetur, & sufficiat, vt ibidem dicitur, sententia iudicis super crimine ad executionem: ideo indubie tenendum est, & quòd exigitur declaratio, seu denuntiatio iudicis, & quòd sufficit declaratio criminis, seu excommunicationis, cui coniuncta est a iure talis pœna. Tunc. n. in suo principali intelligitur declaratum accessorium. Dixi autem regulariter, quia Panormita. in c. Cum non ab homine, extra de iudiciis, excipit casum, quando factum est notorium, vt nulla sit opus declaratione. Et a Felino in c. Rhodolphus. de rescri. multa ad hoc firmandum afferuntur. Periculosa tamen videtur mihi huiusmodi exceptio: quia quandiu notorium factũ tolerat̃ur a iudice, tolerandum quoq; insinuatur priuatis. Peruersusque ordo statuitur, vt priuati teneantur facere, quod superior timet attentare. Quod eueniret, si principe existente notorie hæretico, Ecclesia tacens vellet subditos illi non parere. Accedit ad hoc, quòd sententia declaratoria nõ sem per exigit propter facti, aut iuris incertitudinẽ: alioquin quãdo esset euidentia facti absque hoc, quòd esset notorium, non esset opus declaratione, q̃d est falsum. Sed exigit propter authoritatium manifestationem, vt q̃ authoritas publica ſchoauit lege, authoritas publica pficiat iudice. Quo fit, vt alterum de duobus decendum sit, post factum damnatum a iure euidẽter etiam constans, aut iudicis sentẽtiam declaratiuam requiri, aut notoritatem æquiparare sentẽtiæ declaratoriæ iudicis, quod quantum ad claritatẽ notitię est verum: sed quãtum ad authoritatem claritatis nescio esse, nec credo, verum. Puto tamen distinguẽdum inter posse, & debere: et quòd quãdo est, ita notorium, quòd nulla possit rergiuersatione excusari, possit executio fieri, non tamen teneãtur ad excquẽdum, quãdiu iudex tolerat, vt sic notorium facti sortiatur effectum sententiæ declaratoriæ quantum ad manifestationẽ, & non quantum ad authoritatẽ. Et in materia præsentis pœnæ diligenter aduerte, quòd oportet perseuerantiam censuræ esse notoriam, quia textus dicit, Vſq; ad satisfactionem, & quandiu excommunicatus est.

Ca. 7. post med. illius.

¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum primum.*

IN articu. 1. q. 13. dubium multiplex occurrit circa, distinctionem in litera factam de blasphemia in opinione tantum, vel etiam cum detestatione affectus, & illius membra. Et primo circa ipsam distinctionem, quia insufficiens videtur, quoniam deficit tertium membrum, scilicet in detestatione affectus tantum. Nam contingit diuinæ bonitati derogare tripliciter. Primo intellectu tantum, scilicet opinando de eo falsum. Secundo, addendo falsæ opinioni detestationem voluntatis. Tertio absque falsa opinione, exercendo solam detestationem voluntatis, vt communiter fit a Christianis blasphemis. Dicentes enim, quòd non potest facere Deus, non ideo dicunt, quia credunt Deum non posse facere: sed in detestationem

tionem diuinæ potentiæ loquuntur oppositum eius, quod credunt. Quare ergo in litera non numerantur nisi duo prima. Secũdum dubium est circa primum membrum, scilicet, in opinione intellectus tantũ. & dubitatur ex duplici capite. Primo, quia derogatio, quæ in sola opinione falsa de Deo consistit, nõ est blasphemia, sed erroris, & ignorantiæ consecutio. Blasphemia enim cum in genere peccatorum mortalium sit, non inuenitur in solo actu intellectus, quoniam absque volũtate nullum est peccatum in moralibus. Secundo, derogatio, quæ consistit in falsa de Deo opinione intellectus tantum, si est voluntaria, est peccatum infidelitatis: ac per hoc aut blasphemia est species infidelitatis, quod non consonat supradictis: aut blasphemia non consistit in sola opinione intellect⁹. Est & tertium dubium coincidens cũ primo, Qũo de ratione blasphemiæ sit falsitas, vt in litera insinuatur in corpore, & in responsione ad tertiũ. Et expresse in responsione ad primum dicitur, quòd ille, qui cõtra Deum loquitur, cõuitium inferre intendens, derogat diuinæ bonitati, nõ solum secundum veritatem intellectus, sed etiam ſm prauitatem volũtatis &c. Et est ratio dubii, quia contingit blasphemare ignominioſe, nominando pudẽda membra Christi, quæ habet, & etiam ipsam altitudinem, & institiam, & potentiam Dei. Tunc enĩ nulla est falsitas.

Gloſ. inter inearis, ibidem.

¶ Ad euidentiã horum, ex quibus pendet intellect⁹ totius materiæ de blasphemia, tria declaranda sunt. Primo in quo actu cõsistit blasphemia. Secundo, quomodo in illo inueniatur semper falsitas. Tertio, quo se habet ad illũ fides, & malignitas. Quo ad primum. Sicut in fide inueniuntur duo. ſ. assentire articulis fidei, & dicere locutione exteriori, vel interiori ea, quæ sunt fidei, & primum pertinet ad ipsam fidem, secundum ad confessionem fidei, iuxta illud, Credidi propter quod locutus sum: ita in infidelitate inueniuntur duo. ſ. dissensus ad ea quæ sunt fidei, & dicere intus, vel extra cõtraria his, quæ sunt fidei. Et primum horum spectat ad infidelitatis vitium & illius species, secundum autem ad blasphemiæ vitium: ita quòd blasphemia cõsistit in dicere intus, vel extra cõtra Deũ. Et quoniam semper in materia morali, cũ de actibus est sermo, intelligitur de voluntariis: ideo intelligas, quòd blasphemia cõ- q̃ ad infidelitatẽ. ergo blasphemia non opponitur confessioni fidei.

¶ 2 Præt. Ad Ephes. 4. super illud, Blasphemia tollatur a vobis, dicit *gloſ. quę fit in Deũ, vel in sanctos: sed confessio fidei non vĩ esse, nisi de his, quæ ptinent ad Deũ, qui est fidei obiectũ. ergo blasphemia nõ semper opponit confessioni fidei.

¶ 3 Præt. A quibusdam dr̃, q̃ sunt tres blasphemiæ species, quarum vna est, cũ attribuitur Deo, quod ei non conuenit. Secunda est, cum ab eo remouetur, quod ei conuenit. Tertia est, cũ attribuitur creaturæ, quod Deo appropriatur, & sic videtur, quòd blasphemia non solum sit circa Deum, sed etiã circa creaturas: fides autem habet Deum pro obiecto. ergo blasphemia nõ opponit confessioni fidei.

SED CONTRA est, quod Apost. dicit. 1. ad Timot. 1. Prius fui blasphemus, & pſecutor, & postea subdit: Ignorans feci in incredulitate mea. ex quo videtur quòd blasphemia ad infidelitatem pertineat.

RESPON. Dicendum, q̃ nomẽ blasphemiæ importare vĩ quãdam derogationem alicuius excellentis bonitatis, & precipue diuinæ. Deo aũt, vt* Dionys. dicit primo cap. de Di. nomi. est ipsa essentia veræ bonitatis. Vnde quicquid Deo cõuenit, pertinet ad bonitatẽ ipsius, & quicquid ad ipsum non pertinet, lõge est a rõne perfectæ bonitatis, quæ est eius essentia. Quicunq; ergo vel negat aliquid de Deo, q̃d ei conuenit, vel asserit de eo, q̃d ei nõ conuenit, derogat diuinæ bonitati. Quod quidem põt contingere dupliciter, uno quidem. mõ ſm solã opinionem intellectus: alio modo coniuncta quadã affectus detestatione, sicut econtrario fides Dei p dilectionẽ perficitur ipsius. Hmõi ergo derogatio diuinæ bonitatis vel est ſm intellectum tantum, vel etiam secundum affectum. Si constat tãtum in corde, est cordis blasphemia. Si autem exterius prodeat sistit in dicere voluntario contra Deum. Et quoniam dicere multipliciter contingit. ſ. enuntiatiue, imperatiue, & operatiue, quocũque modo dicat quis contra Deum, blasphemia est.

¶ Quo ad secũdum, patet primo in blasphemia enuntiatiua semper esse falsitatem per locutionem, est oris blasphemia. Et secundum hoc blasphemia confessioni opponitur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ille qui contra Deum loquitur, cõuitium inferre intendens, derogat diuinæ bonitati non solum ſm veritatem intellectus, sed etiam ſm prauitatẽ voluntatis detestãtis, & impedientis pro posse, diuinũ honorem: qd̃ est blasphemia perfecta.

AD 2ᵐ dicendum, quòd sicut De⁹ in sanctis suis laudat̃, inquãtũ laudant̃ opera, quæ Deus in sanctis efficit: ita & blasphemia, quę fit in sanctos, ex cõsequẽti i Deũ redũdat.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ ſm illa tria non possunt, proprie loquendo, distingui diuersę species peccati blasphemiæ. Attribuere. n. Deo, quod ei non conuenit, vel remouere ab eo, quod ei conuenit, nõ differunt nisi ſm affirmationem, & negationem: quę quidẽ diuersitas habitus speciem nõ distinguit, quia p eãdẽ scientiam innotescit falsitas affirmationum, & negationum: & per eandem ignorãtiam vtroq; modo erratur, cum negatio probetur per affirmationem, vt habetur 1. Poster. Quòd autem ea quæ sunt Dei propria, creaturis attribuantur, ad hoc pertinere vĩ, q̃ aliquid ei attribuatur quod ei nõ cõueniat. Quicquid. n. est Deo proprium, est ipse Deus. Attribuere autem id quod est Dei proprium, alicui creaturæ, est ipsum Deũ dicere idẽ creaturæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum blasphemia semper sit peccatum mortale.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̃ blasphemia nõ semper sit peccatum mortale, Quia super illud ad Col. 3. Nunc autem deponite & vos &c. dicit *gloſ. Post maiora, prohibet minora, & tñ subdit de blasphemia. ergo blasphemia inter peccata minora cõputat̃, q̃ sunt peccata venialia.

Ad Col. 3. lec. 2.

Est gl. Ambro. in istũ locũ. to. 5.

secundo etiam materialiter, falso dicant̃, & propterea peior sit.

¶ Quo ad tertium. Blasphemia posset esse cum fide, & sine fide. Contingit. n. vtroque modo dicere, quòd Deus non potest facere hoc, vel illud. Et hoc nõ solum verbo exteriore, vt patet, sed etiã interiore. Potest enim quis credens Deum omnipotentem, velle dicere secum, vt iniuriam Deo faciat, quòd Deus non potest, & delectari in hoc mendacio, quia potest concipere oppositum eius, quod credit & scit, quãmuis non possit tali opposito assentire. Et licet omnis blasphemia, vt dictum est, quia est voluntaria, sit a voluntate mala, nõ tamen omnis est cum voluntate affecta

ad derogandum diuinæ bonitati, sed aliqua tm̃, vt in litera dr̃: Sicut omne credere est voluntariũ, non tm̃ omne credere est a voluntate affecta charitate Dei. Habet.n.malitia hæc, de qua est sermo literæ, se ad blasphemiam, sicut charitas ad fidem.

¶ Ex his aũt facile patet solutio dubiorum. Nam ad primũ dr̃, q̃ distinctio est sufficiẽs, si bene intelligatur. Potest enim intelligi dupliciter. Primo, q̃ ad blasphemiam omnem cõcurrat falsitas enũtiatiue: & in hoc sensu malo procedit argumentum. Secundo, quòd cõcurrat falsitas vel enũtiatiue, vel quocumque alio modo. Et sic versũ est, quod dicitur, & nulla est blasphemia, in qua non sit falsa opinio hoc modo. Et per hoc etiam patet solutio tertii dubii. Nam conuiciando, vel irridendo nominantes porentiam, excellentiã, vel qdcumque aliud diuinum, dicunt aliquo modo illud vt vituperabile, quod longe est ab omni re diuina, vt de pudẽdis dictum est.

¶ Ad secundum vero dubiũ, ex primo capite iam patet, q̃ ly tantum, vel ly sola &c. non excludit a voluntate: quia nõ excludit a voluntario, sed excludit a voluntate affecta detestationis malitia. Ad idem autem ex secundo capite iam patet, quòd differentia iter assensum, & dicere, soluit quæstionem. Peccatum nãque infidelitatis consistit in dissensu ad ea quę sunt fidei: peccatum vero blasphemiæ consistit in actu dicendi ea, quæ sunt contraria fidei. Et quoniam contingit dicere oppositũ eius, cui assentimus: ideo nõ oportet blasphemum esse infidelem, nec blasphemiam esse speciẽ infidelitatis. Propter qđ blasphemia ponuntur in litera opposita confessioni fidei, quæ consistit in dicere: & nõ ipsi fidei, quæ consistit in assensu.

1.2.q.74. ar.10.

1.2.q.72. arti.5.& q. 88.ar.1.

Ar.præced.

Ar.præced.

¶ In responsione ad secundũ, & ad tertium, aduerte, q̃ quia species blasphemiæ non diuersificantur per Deum & Sanctos, nec per illa tria in litera numerata, nec per enuntiationem & desiderium, nec per honorem, famam, & huiusmodi, in vna & eadẽ specie est blasphemia Dei, & Sanctorum, siue sit per modum maledictionis, siue contumeliæ, siue irrisionis, siue detractionis. Cum enim quodlibet horũ respectu Dei, vel Sanctorum sit blasphemia, & blasphemia non habeat plures species, proprie loquẽdo, consequens est, quòd omnia sint eiusdem speciei. Vnde inferius in q.76.ar.2.dicitur, q̃ maledicere irrationalibus, inquantũ sunt creaturæ Dei, est peccatum blasphemiæ. Et in arti.4.ad primum

¶ 2 Præt. Omne peccatum mortale opponit̃ alicui præcepto decalogi: sed blasphemia non videtur alicui eorum opponi. ergo blasphemia non est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Peccata quæ absq; deliberatione cõmittunt̃, nõ sunt mortalia, propter qđ primi motus non sunt peccata mortalia, quia delibe rationẽ rõnis præcedũt, vt ex supra *dictis patet: sed blasphemia quãdoq; absq; deliberatiõe procedit. ergo nõ semp est peccatũ mortale.

SED CONTRA est, quod dicitur Leuitic. 24. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: sed pœna mortis non infertur, nisi pro peccato mortali. ergo blasphemia est peccatum mortale.

RESPON. Dicẽdum, q̃ sicut supra*dictũ est, peccatũ mortale est, p quod hõ seperatur a primo principio spiritualis vitæ, quod est charitas Dei. Vñ quæcũque charitati repugnãt, ex suo genere sunt peccata mortalia. Blasphemia autẽ ſm genus suum repugnat charitati diuinæ, quia derogat diuinę bonitati,* vt dictum est, q̃ est obiectũ charitatis. Et ideo blasphemia est peccatum mortale ex suo genere.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ glo. illa non est sic intelligenda, q̃ omnia, quæ subduntur, sint peccata mortalia: sed quia cum supra non expressisset nisi maiora, postmodum ét quædam minora subdit, inter quæ etiam quædam de maioribus ponit.

AD 2^m dicendum, q̃ cum blasphemia opponatur confessioni fidei, vt* dictum est, eius prohibitio reducitur ad prohibitionem infidelitatis, quæ intelligitur in eo, qđ dicitur. Ego sum Dominus Deus tuus &c. vel prohibetur per id qđ dicitur. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Magis.n.in vanum assumit nomẽ Dei, qui aliquod falsum de Deo asserit, q̃ qui per nomen Dei aliquod falsum cõfirmat.

AD 3^m dicendũ, q̃ blasphemia põt absq; deliberatione ex surreptione procedere dupliciter. Vno modo, q̃ aliquis nõ aduertat hoc, quod dicit esse blasphemiá: quod põt contingere, cũ aliquis subito ex aliqua passione in verba imaginata prorumpit, quorum significationem non considerat, & tunc est peccatum veniale, & nõ habet pro prie rationẽ blasphemiæ. Alio modo, quando aduertit hoc esse blasphemiam, considerans significata verborum: & tunc non excusatur a peccato mortali, sicut nec ille, qui ex subito motu iræ aliquẽ occidit iuxta se sedentem.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum blasphemiæ sit maximum peccatum.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̃ peccatum blasphemiæ non sit maximum peccatum. Malum.n.dicitur, quia nocet, ſm Aug.* in Enchiridion: sed magis nocet peccatum homicidij, quod perimit vitã hominis, quàm peccatum blasphemiæ, quod Deo nullum nocumentum põt inferre. ergo peccatum homicidij est grauius peccato blasphemiæ.

¶ 2 Præt. Quicũq; periurat, inducit Deum testem falsitatis, & ita videtur eũ asserere esse falsum: sed non quilibet blasphemus vsq; ad hoc procedit, vt Deum asserat esse falsum. ergo periuriũ est grauius peccatum, quàm blasphemia.

¶ 3 Præt. Super illud Psal. 47. Nolite extollere in altum cornu vestrũ, dicit* glo. Maximum est vitiũ excusationis peccati. non ergo blasphemia est maximum peccatum.

SED CONTRA est quod Isaiæ 18. super illud, Ad populum terribilem &c. dicit† glos. Omne peccatũ, blasphemię cõparatũ, leui^e ẽ.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut dicitur, q̃ eadem est rõ de detractione. Et Luc. 22. de illudẽtibus Domino Iesu, & interrogãtibus, Prophetiza nobis &c. dr̃. Et alia multa blasphemãtes dicebant. Rõ aũt, quare iniuria Sanctorũ, & Dei est eiusdẽ speciei, est quia Sancti vt sic, ad Deũ referũtur, nihilq; damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu. Et hinc habes Cõfessor, q̃ varietas blasphemiarũ q̃ diuersitate specifica, non est inquirenda, sed pro maiori gratuitate iudicanda, vt in cæteris peccatorũ speciebus contingit.

¶ *Super Quæstionis decimæterciæ Articulum tertium.*

IN artic. 3. eiusdẽ 13. quæst. prætermisso secũdo, dubiũ occurrit: Quomodo blasphemia habeat in se grauitatem infidelitatis aggrauãs ipsam, cum iã dictũ sit, q̃ blasphemia frequenter sit salua fide, & quòd non est de ratione blasphemiæ dissensus constituens infidelitatem. Quomodo ergo stãt hæc simul?

¶ Ad hoc dicitur, q̃ de ratione blasphemiæ, licet nõ sit sentire falsum de Deo, est tamen dicere falsum de Deo. Ad infidelitatis autem genus spectat non solum sentire falsum de Deo, sed etiã dicere falsa de eodem, non ita q̃ blasphemia sit species infidelitatis: sed qa est species cognata illi, & naturali ordine ab illa emanãs. Qui.n.blasphemat, quãuis non sentiat verũ esse quod dicit, dicẽdo tamen induit p̃sonam sentientis sic eẽ, vt dicit. Dicit.n. tamquàm si crederet sic esse, aut sic esse possibile, prout diuersimode dicit. Et quoniam litera non dicit, q̃ blasphemia habet in se infidelitatem, sed habet in se grauitatem infidelitatis, scito q̃ quẽadmodũ sentire falsum de Deo, vt infidelis sentit, est actus

3.q.63.art. 2. Et Ioan. 8.lect.6.

Est Aug in li. cõtra mẽdaci um ca. 19. nõ procul a fi. tomo. 4.

Ar.1.huius quæst.

Q.10.ar.3.

3.q.10.ar.3.& 8.

differentiam inter sentire, & dicere falsum de Deo, in respõsione ad ſm sub disiunctione dicitur, q̃ qui periurat, non dicit, aut sentit aliquid falsum de Deo, sicut blasphemus. Siquis autem cõdat perfectã blasphemiam præsupponere, & claudere infidelitatẽ, *distinguendo de blasphemiam ſm perfectam, vel imperfectam* rationẽ blasphemię, pro eo q̃ confessio fidei perfecta fidẽ præsupponit & claudit, aduertat primo q̃ bonũ ex causa integra, malum autem ex particulari cõsurgit defectu, ac per hoc quàmuis ad perfectam fidei confessionem exigatur fides, quia aliter virtuosa non est, blasphemia tamen est vitiosa absque infidelitate. Aduertat secundo, quòd blasphemia perfectior est, cum ex intentione *proferatur in Deum*, quàm cum ex ignorantia: quoniam tũc est blasphemia ex vtraque parte, scilicet ex parte Dei, & ex parte blasphemi. Quando autem non credit quis contra Deum se dicere, blasphemia est solum ex parte Dei blasphemati. Cõstat autem, q̃ blasphemia non credentis in Christum, est solum blasphemia secundum se: blasphemia autẽ credentis in Christum, est & secundum se, & secundum blasphemantem blasphemia: aeper hoc blasphemia perfectior est sine infidelitate, quàm cũ infidelitate.

¶ Et confirmatur authoritate secundæ. Per. secundo. Melius erat eis veritatẽ non cognoscere, quàm post agnitam retrorire, & multo magis iniuriari.

¶ *Super Quæstionis decimæterciæ Articulum quartum.*

IN artic 4. eiusdẽ quest. dubium occurrit, quia ex omnibus quæ in litera numerantur, non concludit in damnatis actũ blasphemię, vt patet discurrẽdo per singula, & omnia simul. Auersio imprimis a iustitia Dei in hoc, quòd amantur quę ab illa odio habentur, non constituit blasphemiam: alioquin comm ittens fornicationem, & amans illam, quam scit odio haberi a Deo, blasphemaret. In hoc etiam, quòd oduunt pœnas, blasphemia non est, vt patet: quia odium hoc a natura inditum est. In vtroque autem simul, quia scilicet amare peccata, pro quibus puniuntur, & dolere de pœnis nulla blasphemia est, sed obstinatio. Nullo modo ergo blasphemia ex his concluditur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd amare malum culpæ, & odio habere malum pœnæ, cõtingit dupliciter. Primo absolute, & sic non spectat ad blasphemiam, vt obiiciendo manifestatur. Secundo in ordine ad Deum, vt prohibitorem mali culpæ, & inflictorem mali pœnæ. Et sic est blasphemia, quoniã nihil aliud est amare mala culpę, vt prohibita a Deo, quàm odio habere prohibitorem. Et hoc modo intendit litera in damnatis esse odium diuinæ iustitiæ. Et ad hoc insinuandum non dicit absolute, quòd amant mala, aut oduunt pœnas: sed dicit, amant ea, pro quibus puniuntur, & oduunt pœnas, quæ pro huiusmodi peccatis infliguntur: quasi diceret, Amant punita, ac per hoc detestãtur punitorem, & prohibitorem, & oduunt inflicta, ac per hoc inflictorem.

Art. præce. & ar.1. huius quæst.

D.422.

Fúdatur autem hoc super consummata damnatorum voluntate in malo, vt scilicet amor culpæ cõsummatus, qui hic interpretatiue erat detestatio prohibitoris, ibi iam fiat consummatione detestatio eiusdem. Et similiter odium mali pœnæ, quod hic in impœnitẽte erat interpretatiue detestatio punitoris, ibi cõsummatione fiat detestatio eiusdem, iuxta inductam in litera authoritatem ex Apoc. & glos. Et hoc modo responsio ad tertium intelligẽda videt̃, quę adiuta ex responsione ad primum, clariorẽ reddit expositũ sensum.

D.420.

D.839.

D. 425. & 477. & 1016.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum primum.*

IN q.14.ar.1.duo occurrunt notanda. Primũ, quod directe spectat ad propositum, est, ꝙ peccatum in spiritumsanctum secundum omnem acceptionẽ blasphemia dicitur, nõ ꝙ proprie loquẽdo, sit in specie blasphemiæ, nisi secundum primam acceptionem, in qua manifeste falsum d̃ Deo Iesu Christo, dicitur ignominiose, propter quod etiã iniuria in filium hominis distincta contra iniuriam in spiritumsanctum etiam blasphemia dicitur, & est. Sed ea ratione & peccatum in spiritumsanctum, qualitercunq; sumptum, blasphemia dicitur, quia est opus contrarium spiritui sancto. Sicut ecõuerso, omne opus confessio fidei est, vt in litera dicitur in respõsione ad primum. Quot nãque modis dicitur vnum oppositorum, tot dicit & reliquũ.

¶ Secundum, quod indirecte occurrit, est ex Scoto in 43. distin. 2. sen. q. 2. arguẽte, quãuis nõ affirmante, ꝙ voluntas possit velle malũ formaliter ex certa malitia sic, ꝙ non velit illud sub aliqua ratione boni etiam apparente. Arguit autẽm dupliciter. Primo, quia sequeretur quòd voluntas creata non posset tendere in obiectum sub aliqua ratione, sub qua non posset tendere volũtas diuina. Probatur sequela: quia diuina voluntas potest tendere in omne bonum substratum illi deformitati, licet non in illa ratione malitiæ cõcomitantem.

¶ Secundo, quia posito quòd apprehendatur odium Dei ab aliqua potentia intellectiua creata nõ errante, ex quo non errat, sequitur quòd non ostendat odium Dei sub ratione boni, sed tantum mali. Et tunc sic. Aut voluntas potest illud

2.di.42.ar.1. & 2. Et ma.q.3.ar.14. Et quo.2.q.8.ar.1. & Ro.2.

Li.2.di.43. paragra.A.

QVAESTIO XIIII.

De blasphemia in Spiritumsanctum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est in speciali de blasphemia in Spiritumsanctum.

Circa quod quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum blasphemia, vel peccatum in Spiritumsanctum, sit idem, quod peccatum ex certa malitia.

¶ Secũdo, De speciebus huius peccati.

¶ Tertio, Vtrum sit irremissibile.

¶ Quarto, Vtrum aliquis peccare possit in Spiritumsanctũ a principio, antequàm alia peccata committat.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum in Spiritumsanctum sit idẽ, quod peccatũ ex certa malitia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod peccatum in Spiritumsanctum nõ sit idẽ qd̃ peccatum ex certa malitia. Peccatũ. n. in Spiritumsanctum est peccatum blasphemiæ, vt patet Matt. 12. sed non omne peccatũ ex certa malitia est peccatum blasphemiæ, contingit. n. multa alia pecatorum genera ex certa malitia committi. ergo peccatum in Spiritumsanctũ non est idẽ, qd̃ peccatũ ex certa malitia.

¶ 2 Pretæ. Peccatum ex certa malitia diuiditur contra peccatum ex ignorantia, & cõtra peccatũ ex infirmitate: sed peccatũ in Spiritũsanctum diuiditur contra peccatũ in filium hominis, vt patet Matth. 12. ergo peccatũ in Spiritũsanctũ nõ est idem quod peccatũ ex certa malitia: quia quorũ opposita sunt diuersa, ipsa quoque sunt diuersa.

¶ 3 Prẽt. Peccatũ in spiritũsanctum est quoddam genus peccati, cui determinatę species assignantur: sed peccatum ex certa malitia non est ſ speciale genꝰ peccati, sed est quædam conditio, vel circunstantia generalis, quæ põt esse circa omnia peccatorum genera. ergo peccatũ in Spiritumsanctum nõ est idem, quod peccatum ex certa malitia.

SED CONTRA est, ꝙ Magister dicit 43.* dist. 2. lib. sententiarum, quòd ille peccat ī Spiritũsanctum, cui malitia pp̃ se placet: hoc aũt est peccare ex certa malitia. ergo idem videt esse peccatum ex certa malitia, quod peccatũ in Spiritũsanctũ.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ de peccato, seu blasphemia in Spiritumsanctum tripliciter aliqui loquuntur. Antiqui. n. doctores. ſ.* Atha. Hila. Ambr. Hier. & Chrysost. dicunt esse peccatum in Spiritumsanctum, quãdo ad literam aliquid blasphemum dr̃ contra Spiritũsanctũ, siue Spiritussanctus accipiatur ſm qd̃ est nomen essentiale conueniens toti Trinitati, cuius quælibet persona & spiritus ẽ, & sanctus est: siue prout est nomen p̃sonale vnius in Trinitate personæ. Et ſm hoc distinguitur Matth. 12. blasphemia in Spiritumsanctũ contra blasphemiam in filiũ hominis. Christus. n. operabatur quædam humanitus, comedendo, bibẽndo, & alia hmõi faciendo: & quædam diuinitus. ſ. dæmones eijciendo, mortuos suscitando, & alia hmõi, quæ quidẽ agebat & per virtutẽ propriæ diuinitatis, & p operationem Spiritussancti, quo ſm humanitatẽ erat repletus. Iudæi aũt primo quidem dixerãt blasphemiam in filiũ hominis, cum dicebãt eum voracem, potatorẽ vini, & publicanorũ amatorem, vt habet Matth. 11. Postmodũ ãt blasphemauerũt ī Spiritũsanctũ, dum opera, quæ ipse operabat̃ virtute propriæ diuinitatis, & p operationẽ Spiritussancti, attribuebãt principi dæmoniorũ. Et pp hoc dicunt in Spiritũsanctũ blasphemasse.* Aug. aũt in lib. de Verbis Dñi, blasphemiam, vel peccatũ in Spiritumsanctum dicit esse finalẽ impænitentiã, quando. ſ. aliquis perseuerat̃ peccato mortali vsque ad mortem. Quod quidẽ nõ solum verbo oris fit, sed etiam verbo cordis, & operis, nõ vno, sed multis. Hoc aũt verbum sic acceptum dr̃ esse cõtra Spiritumsanctũ, quia est cõtra remissionem peccatorũ, quæ fit p Spiritumsanctum, qui est charitas & Patris, & Filij. Nec hoc Dñs dicit Iudæis, quasi ipsi peccarent in Spiritumsanctũ. Nondum. n. erãt finaliter īpænitẽtes: sed admonuit eos ne taliter loquẽntes, ad hoc pueniret, ꝙ in Spiritumsanctũ peccarẽt. Et sic intelligendũ est, qd̃ dr̃. Marc. 3. vbi postq̃ dixerat se, Qui autem blasphemauerit in Spiritumsanctum &c. subiungit Euangelista: Qm̃ dicebãt, Spiritum̃ immundũ habet. Alij vero aliter accipiũt, dicẽtes peccatum, vel blasphemiã in Spiritumsanctum esse, quãdo aliqs peccat cõtra appropriatum bonum Spiritussancti. Sic. n. Spiritui sancto appropriat̃ bonitas, sicut & Patri appropriatur potẽtia, & Filio

Trac. præd. locum habu. 1. 2. q. 78. ar. 1. & 3.

Ar. sequet. & q. 20. & 21.

Inf. q. 36. ar. 4. ad 2. Et 2. di. 43 ar. 4. Et Rom. a. lec. 1. fi.

*2. sen. dist. 43.

Sent. posit. tom. D. 990.

sapientia. Vñ peccatum in Patrem dicunt esse, quãdo peccat̃ ex infirmitate: peccatũ ãt in Filium, quando peccat̃ ex ignorãtia: peccatũ aũt in Spiritumsanctum, quãdo peccat̃ ex certa malitia. i. ex ipsa electione mali, vt supra* expositum est. Qd̃ q. d̃ cõtingit dupliciter. Vno mõ ex inclinatione habit̃ vitiosi, qui malitia dr̃: & sic nõ est idẽ peccare ex malitia, qd̃ peccare in Spiritumsanctum. Alio mõ contingit ex eo, ꝙ p contẽptum abijcit, & remouet̃ id, quod electione peccati poterat impedire, sicut spes p desperationẽ, & timor p præsumptionem, & ꝙdã alia hmõi, vt ifra* dicet̃. Hæc ãt oĩa, quæ peccati electionẽ impediunt, sunt effectus Spiritussancti in nobis. Et ideo sic ex malitia peccare, est peccare in Spiritumsanctum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ sicut confessio fidei nõ solũ cõsistit in protestatione oris, sed etiã in protestatione operis: ita etiã blasphemia Spiritussancti potest considerari & ī ore, & ī corde, & in opere.

AD 2m dicendum, ꝙ ſm tertiam acceptionem blasphemia in Spiritumsanctum distingit̃ contra blasphemiã in filium hominis, secundum quod Filius hominis est etiã filius Dei, idest, Dei virtus, & Dei sapientia. Vnde secundum hoc peccatum in filium hominis erit peccatũ ex ignorãtia, vel ex infirmitate.

AD 3m dicendum, ꝙ peccatum ex certa malitia ſm qd̃ prouenit ex inclinatione habitus, nõ est speciale peccatum, sed quædam generalis conditio peccati. Prout vero est ex speciali contemptu effectus Spiritussancti in nobis, habet rationem specialis peccati. Et ſm hoc etiam peccatum in spiritumsanctum est speciale genus peccati, & similiter ſm primã expositionem. Secundum autem secundam expositionem, nõ est speciale genus peccati. Nã finalis īpænitentia põt eẽ circũstãtia cuiuslibet generis pcti.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter assignentur sex species peccati in Spiritumsanctum, scilicet disperatio, præsumptio &c.

AD SECVNDVM sic procedit̃. Vñ ꝙ incõuenienter assignentur sex species peccati in Spiritumsanctũ. ſ. desperatio, præsumptio, impænitentia, obstinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ gratiæ: quas species ponit.* Magister. 43. di. 2. lib. sententiarum. Negare. n. diuinam

iustitiam, vel misericordiam, ad infidelitatem pertinet: sed per desperationem aliquis reijcit diuinam misericordiã: per præsumptionem ãt, diuinã iustitiã. ergo vnũquodq; eorum potius est species infidelitatis, q̃ peccati in Spiritumsanctũ.

¶ 2 Præ. Impænitentia vr̃ respicere peccatum præteritum, obstinatio ãt pectatum futurum: sed præteritum, vel futurum non diuersificãt speciẽ virtutis, vel vitij. ſm. n. eandem fidem qua credimus Christũ natum, antiqui crediderunt eum nasciturum. ergo obstinatio, & impænitentia nõ debẽt poni duæ species peccati in Spiritumsanctum.

¶ 3 Præt. Gratia, & veritas p Iesum Christum facta est, vt habet Ioan. 1. ergo vr̃ ꝙ impugnatio veritatis agnitæ, & inuidẽtia fraternæ gratiæ magis pertineant ad blasphemiam in Filium, quàm ad blasphemiam in Spiritumsanctum.

¶ 4 Præt. Bernardus dicit in lib. de dispensat. & præce. quòd nolle obedire, ẽ resistere Spiritui sancto. Glo. etiam dicit Ieuit 7. quòd simulata pænitentia est blasphemia Spiritussancti. Schisma etiam vr̃ directe opponi Spiritui sancto, per quẽ Ecclesia vnitur: & ita videt̃, quòd non sufficienter tradantur species peccati in Spiritumsanctum.

SED CONTRA est, qd̃ Aug. dicit in lib. de* Fide ad Petrũ, ꝙ illi, qui desperãt de indulgẽtia peccatorũ, vel qui sine meritis de misericordia Dei præsumũt, peccãt in Spiritumsanctum. Et in †Enchiridio dicit, quòd qui in obstinatione mentis diem claudit extremũ, reus est peccati in Spiritũsanctũ. Et in lib. de†Verbis Dñi dicit, qd̃ impænitẽtia est peccatũ ī Spiritumsanctum. Et in lib. de* sermone Dñi in mõte dicit, ꝙ inuidiæ facibus fraternitatem ipugnare, est peccatum in Spiritumsanctum. Et in lib. de Vnico bap. dicit, ꝙ qui veritatem cõtemnit, aut circa fratres malignus est, quibus veritas reuelatur, aut circa Deum ingratus, cuius inspiratione Ecclesia instruitur: & sic videtur ꝙ peccet in Spiritumsanctum.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſm qd̃ peccatum in Spiritumsanctum tertio modo accipitur, conuenienter prædictæ spẽs ei assignantur, quæ distinguunt̃ ſm remotionem, vel contemptum eorum, p quæ potest homo ab electione peccati impediri: quæ quidẽ sunt vel ex parte diuini iudicij, vel ex parte donorum ipsius, vel etiã ex parte ipsius peccati. Auertit̃. n. homo ab electione vel apparens bonũ. Et quòd cũ hoc stat, quòd intellectũ non oporteat prius naturaliter errare. Sed ex hoc ipso defectus in tellect̃ error est quãdoq;, quòd volẽs nõ vtitur intellectu ad regulandum actum volendi, quem exercet. Deficit tertio, quia articulum Parisien. ponit contra veram doctrinam Philos. in 7. Ethi. ad quẽ tamen articulũ alias diximus. ſ. in 2. lib. quæst. 77. art. 2.

¶ In respõsione ad primum eiusdem articuli, perspice, ꝙ responsio consistit in hoc, quòd sicut omne fidelis opus piũ, potest dici cõfessio, ita omne peccatum cordis, oris, & operis potest dici blasphemia: ac per hoc multitudo peccatorum, quæ ex certa malitia possunt committi, non obstat quin peccare ex certa malitia sit blasphemia, quoniam omnia illa blasphemiæ saltẽ operis sunt.

Parum ante medium lib.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum secundum.*

IN articu. 2. simul cum responsione ad vltimũ primi artic. nota, quòd cum dicitur, peccatum in Spiritumsanctum est speciale genus peccati, & cõtinere sub se sex species, quæ in litera declarantur, non intelligo quòd sit proprie genꝰ vnũ diuisum in has species: quoniam differentiæ constitutiæ illarum specierum non sunt eiusdẽ generis, vt patet discurrendo: sed intelligo, quòd sit vnum speciale genus, hoc est, commune ad certas, & nõ ad oẽs peccatorũ spẽs se extendẽs. Hoc. n. sufficit litere ponenti differentiã inter peccatũ in Spiritumsanctum, quãdo est generalis conditio, aut circunstãtia cuiuslibet peccatis & q̃n est speciale pctm̃ cõmune, vt genus ad multas spẽs.

¶ In eodem 2. arti. in respõsione ad primũ, aduertas desperationem non consistere

Cap. 3. per vnum foliũ ante finem tom. 3.

†Enchirid. c. 82. to. 3.

†Li. de Verbo. dom. ser mo. 11. a medio, to. mo. 10.

Li. 1. de ser mo. dom. in mõte, c. 44. p aulo a pri. tom. 4.

ſtere in non crederer ſed in cõtemnere miſericordiam. Et ſimile ẽ de præſumptione in reſpectu iuſtitiæ. Et in tractatu de ſpe iſerius de hoc tractabitur.

¶ In reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit ex eo, quòd licet turpitudo actꝰ, & paruitas boni in actu peccati formaliter diſtinguaẽ, non ſunt tamen obiecta peccatorum, quę penes ea diſtingui dicũtur. ſ. impœnitentię, & obſtinationis: qm impœnitentiæ obiectum abiectio eſt pœnitentiæ, & obſtinationis obiectũ eſt maIum, in quo quis intendit perſiſtere.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ſatis fuit authori ponere quaſdã diuerſas rationes formales, quibus hęc diſtinguũtur peccata, nec oportuit ponere cuiuſque proprium obiectum formale. Et ratio eſt, quia hic nõ tractatur de iſtis peccatis abſolute, ſed vt ſunt peccata in Spiritumſanctũ: ut ſic autem conſtituuntur per contemptum retrahentium a peccato. Et propterea ſecundum diuerſitatem formalẽ retrahentium a peccato, aſſignata eſt differentia horum. Nec tamen huiuſmodi diſtinctiua longe ſunt ab obiectis, quoniã impœnitentiæ materia ſi eadem eſt cum materia pœnitentię, quia circa idem contraria ſunt, turpitudo actus eſt. Pœnitẽs enim, turpitudinem deteſtatur actus peccati. Obſtinatꝰ quoque intendens perſiſtere in malo, intendit proculdubio in paruitate, & breuitate boni delectabilis in actu petũ pſiſtere.

peccati ex cõſideratione diuini iudicij, quod habet iuſtitiã cũ miſeri cordia: & per ſpem, quæ conſurgit ex conſideratione miſericordię remittentis peccata, & præmiãtis bona: & hæc tollitur p deſperationẽ. Et iterum per timorem, qui conſurgit ex conſideratione diuinæ iuſtitiæ puniẽtis peccata: & hic tollitur per præſumptionem, dum. ſ. aliquis præſumit ſe gloriam poſſe adipiſci ſine meritis, vel veniam ſine pœnitentia. Dona autẽ Dei, quibus retrahimur a peccato, ſũt duo, quorum vnũ eſt agnitio veritatis, contra qđ ponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum. ſ. aliquis veritatem fidei agnitam impugnat, vt licẽtius peccet. Aliud eſt auxilium interioris grãæ, contra qđ ponit' inuidentia fraternæ grãæ, dum. ſ. aliqs non ſolum inuidet pſonę fratris, ſed etiã inuidet grãæ Dei creſcenti i mundo. Ex parte vero peccati duo ſunt, quæ hoiem a peccato retrahere poſſunt, quorum vnum eſt inordinatio, & turpitudo actus, cuiꝰ cõſideratio inducere ſolet in hoie pœnitentiã de peccato cõmiſſo. Et contra hoc ponit' impœnitentia nõ quidẽ eo mõ, quo dicit pmanentiã in peccato vſq; ad mortẽ, ſicut ſupra impœnitentia accipiebat' (ſic. n. nõ eſſet ſpeciale peccatũ, ſed quædam peccati circunſtantia) ſed accipiat' hic impœnitentia, ſm qđ importat propoſitũ non pœnitendi. Aliud aũt eſt paruitas, & breuitas boni, qđ quis i peccato quærit, ſm illud Rom. 6. Quem ergo fructum habuiſtis tunc in illis, in qbus nũc erubeſcitis? Cuius cõſideratio inducere ſolet hoiem ad hoc, q eius voluntas in peccato nõ firmetur: & hoc tollit' p obſtinationẽ, quando. ſ. homo firmat ſuum propoſitũ in hoc, q peccato inhærear. Et de his duobus dr Hier. 8. Nullus eſt qui agat pœnitentiã ſuper peccato ſuo, dicens: Quid feci? quantũ ad primum. Omnes conuerſi ſunt ad curſum quaſi equus impetu vadẽs ad prælium: quantum ad ſecundũ.

Ad primvm ergo dicendũ, q peccatum deſperationis, vel præſumptionis, non conſiſtit in hoc, q Dei iuſtitia, vel miſericordia non credatur, ſed in hoc, q contemnitur.

Ad 2m dicendum, q obſtinatio, & impœnitentia nõ ſolum differunt ſecundum præteritum, & futurum, ſed ſecundum quaſdam formales rationes ex diuerſa conſideratione eorum, quæ in peccato conſiderari poſſunt, vt* dictum eſt.

In cor. art.

Ad 3m dicendum, q gratiam, & veritatem Chriſtus fecit per dona Spiritusſancti, quæ hominibus dedit.

Ad 3m dicendum, quòd nolle obedire, pertinet ad obſtinationem, ſimulatio pœnitentiæ ad impenitentiam, ſchiſma ad inuidentiam gratiæ fraternæ, per quæ membra Eccleſiæ vnuntur.

Articvlvs III.

Vtrum peccatum in Spiritumſanctum ſit irremiſſibile.

¶ *Super Quæſtionis decimæquartæ Articulum tertium.*

Ad tertivm ſic procedit. Videtur q peccatum in Spiritumſanctum nõ ſit irremiſſibile. Dicit enim* Auguſt. in lib. de uerbis Domini. De nullo deſperandũ eſt, quandiu patientia Domini ad pœnitentiã adducit: ſed ſi aliquod peccatum eſſet irremiſſibile, eſſet de aliquo peccatore deſperãdum. ergo peccatum in Spiritumſanctũ non eſt irremiſſibile.

¶ 2 Præt. Nullum peccatum remittitur niſi per hoc, q anima ſanatur a Deo: ſed omnipotenti medico nullus inſanabilis languor occurrit, ſicut dicit† gloſ. ſuper illud Pſalmi. Qui ſanat omnes infirmitates tuas. ergo peccatum in Spiritumſanctum non eſt irremiſſibile.

¶ 3 Præt. Liberũ arb. ſe habet ad bonũ & ad malũ: ſed quãdiu durat ſtatus viæ põt aliquis a quacũq; virtute excidere, cum etiã angelus de cælo ceciderit. Vnde dicitur Iob. 4. In angelis ſuis reperit prauitatem, quãto magis qui habitant domos luteas? ergo pari ratione poteſt aliquis a quocumque peccato ad ſtatum iuſtitiæ redire. ergo peccatũ i Spiritũſanctũ non eſt irremiſſibile.

Sed contra eſt, quod dicit Matth. 12. Qui dixerit verbũ contra Spiritumſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſęculo, neque in futuro. Et* Aug. dicit in lib. de ſermo. Dom. in monte, quòd tanta eſt labes huius peccati, quòd humilitatem deprecandi ſubire non põt.

Respon. Dicendũ, q ſm diuerſas acceptiones peccati, peccatum in Spiritumſanctum diuerſimode irremiſſibile dr. Si. n. dicatur peccatũ in Spiritũſanctum, finalis impœnitentia, ſic dicitur irremiſſibile, quia nullo mõ remittitur. Peccatum. n. mortale, in quo homo pſeuerat vſq; ad mortem, quia in hac vita non remittitur per pœnitentiam, nec etiam in futuro dimittetur. Secundum autem alias duas acceptiones dr irremiſſibile, non q nullo mõ remittatur, ſed quia quantum eſt de ſe, habet meritum ut non remittatur. Et hoc dupliciter, uno mõ quantũ ad pœnam. Qui. n. ex ignorantia, uel infirmitate peccat, minorem pœnã meretur. Qui aũt ex certa malitia peccat, nõ hab et aliquã excuſationẽ, vñ eiꝰ pœna minuat'. Similiter etiã, q blaſphemabat in Filiũ hoís, eius diuinitãte nondũ reuelata, poterat habere aliquã excuſationẽ pp infirmitatem carnis, quã in eo aſpiciebat, & ſic minorẽ pœnã merebatur: ſed qui ipſam diuinitatẽ blaſphemabat, opera Spiritusſancti diabolo attribuens, nullã excuſationẽ habebat, vnde eiꝰ pœna diminueret. Et iõ dr ſm expoſitionem

¶ *Super Quæſtionis decimæquartæ Articulum tertium.*

In arti. 5. eiuſdem quæſtio. Nouitiorum dubium occurrit, Cum commune ſit oĩ peccato mortali excludere oĩa p quæ fit remiſſio peccatorum, quoniam tollit gratiam, quæ eſt vita animę, & cõſtituit ipſam inſanabilẽ, immo mortuã, cur peccata in Spiritumſanctum dicantur ſpecialiter irremiſſibilia ex parte peccantis, quia excludunt ea, per quæ fit remiſſio peccatorum. ſ. miſericordiã, iuſtitiam pro ſe, gratiam, pœnitentiam, & pnitẽtẽ ad bonũ. ¶ Ad hoc dicitur, q inter peccata in Spiritumſanctũ, & alia mortalia, hæc eſt differentia, quòd peccatũ in Spiritumſanctum excludit directe retractiuũ a peccato: alia vero nõ excludunt hoc directe, ſed ex quadã ſequela. Non. n. omnis peccans mortaliter, directe excludit mam, ſicut deſperãs: aut gratiam, ſicut dolens de diffuſione gratiæ diuinæ, & ſic de aliis. Et propterea huiuſmodi peccatum dicitur irremiſſibile, & morbus incurabilis ex parte peccantis: qa directe tollit ea, per q̃ fit remiſſio & cura: aliis tollẽtibus principium curæ ex conſequenti.

2. di. 43. ar. 5. Et vir. q. 2. art. 13. ad 1.

Li. 5. Ethic. a medio, to c. 6. in princip. & ca. 8. a medio to mo. 5.

expoſitionẽ* Chryſo. Hoc peccatũ Iudæis nõ remittit neq; in hoc ſæculo, neque in futuro: quia pro eo paſſi ſunt pœnã & in præſenti vita per Romanos, & in futura vita in pœna inferni. Sicut etiã* Atha. inducit expliciter de eorũ parentibus, qui primo quidẽ contra Moyſen cõtenderunt pp defectũ aquæ & panis, & hoc Dñs ſuſtinuit patienter: habebant. n. excuſationẽ ex infirmitate carnis. Sed poſtmodũ grauius peccauerunt, quaſi blaſphemãtes in Spiritumſanctũ beneficia Dei, qui eos de Aegypto eduxerat, idolo attribuentes, cum dixerunt: Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerũt de terra Ægypti. Et iõ Dñs & tẽporaliter fecit eos puniri, qa ceciderũt in die illa quaſi viginti tria milia hoíum, & in futuro eis pœnã cõminat', dicẽs. Ego aũt i die vltionis viſitabo hoc petũ eorũ. Alio mõ põt ĩtelligi quo ad culpã: ſicut aliquis dicitur morbus incurabilis, ſm naturã morbi p quẽ tollit' id, p quod morbus põt curari, puta, cũ morbus tollit virtutẽ naturæ, vel inducit faſtidiũ cibi, & medicinę, licet talẽ morbũ Deꝰ poſſit curare: ita ẽt petũ in Spititumſanctũ dr irremiſſibile ſm ſuã naturã, inquantũ excludit ea, per quæ fit remiſſio peccatorũ. Per hoc tñ non præcluditur via remittẽdi, & ſanandi omnipotentiæ & miſericordiæ Dei, p quã aliquãdo tales quaſi miraculoſe ſpiritualiter ſanãtur.

Ad primvm ergo dicẽdum, q de nemine deſperandum eſt in hac vita, conſiderata omnipotentia & miſericordia Dei: ſed conſiderata conditione peccati, dicuntur aliqui filij diffidentiæ, vt habetur ad Eph. 2.

Ad 2m dicẽdum, q ratio illa procedit ex parte omnipotentiæ Dei, non ſecundum conditionẽ peccati.

Ad 3m dicendũ, q liberũ arbi. remanet quidẽ ſemp in hac vita vertibile, tñ quãdoq; abijcit a ſe id, p quod verti põt ad bonũ, quantum in ipſo eſt. Vnde ex parte ſua peccatũ eſt irremiſſibile, licet Deꝰ remittere poſſit.

¶ *Super Quæſtionis decimæquartæ Articulum quartum.*

Articvlvs IIII.

Vtrum homo poſſit primo peccare in Spiritumſanctum.

In articu. 4. nota, q ly primo, poſitum in titulo, non dicit ordinẽ ad omnimodam negationem peccatorum in præterito, ſed ad negationem peccatorũ perſeuerantium, ſeu permanentium: ita q non eſt quæſtio, an homo poſſit peccare in Spiritumſanctum antequãm peccet in aliis peccatis, ſed, an homo mundus a peccato, per pœnitentiam, vel innocẽtiam baptiſmalẽ, vel etiã per hoc qđ nunquãm peccauit mortaliter, poſſit peccare in Spiritumſanctum primo. Et hunc eſſe ſenſum intentum ab authore, litera manifeſtat, reſpondens diuerſimo de de caſu pfectorũ, & de caſu male diſpoſitorũ. Horũ. n. aliqui. ſ. ante confeſſionem, & contritionẽ, aſſueti ſunt deſperationibus, infidelitatibus, & luxuriis abſque multa diffi-

2. di. 43. ar. 5. Et vir. q. 2. art. 13. ad 1.

Li. 5. Ethic. a medio, to c. 6. in princip. & ca. 8. a medio to mo. 5.

cultate recidiuãdo, contemnunt Spiritumſanctũ propter reliquias præcedentium ſceleruũ ad hoc diſponentium.

Sed contra eſt, quòd facile eſt in conſpectu Dei ſubito honeſtare pauperem, vt dicitur Eccl. 11. ergo econtrario, poſſibile eſt ſecundum malitiam dæmonis ſuggerentis, vt ſtatim aliquis inducatur ad peccatum grauiſſimum, quod eſt peccatum in Spiritumſanctũ.

Respon. Dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, peccare in Spiritumſanctum, vno modo eſt peccare ex certa malitia. Ex certa autem malitia dupliciter peccare contingit, ſicut* dictum eſt. Vno modo ex inclinatione habitus, quod nõ eſt proprie peccare in Spiritumſanctum: & hoc modo peccare ex certa malitia nõ contingit a principio. Oportet. n. actus peccatorum præcedere, ex quibus cauſetur habitus ad peccandum inclinans. Alio modo poteſt aliquis peccare ex certa malitia, abijciendo p cõtẽptum ea, p quæ homo retrahitur a peccato: quod proprie eſt peccare in Spiritũſanctum, ſicut* dictum eſt. Et hoc etiã plerumq; præſupponit alia peccata, quia ſicut dicitur Prouerb. 18. Impium cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. Põt tamen cõtingere, q aliquis in primo actu peccati in Spiritumſanctum peccet per contemptum, tum propter libertatem arbitrij: tum etiam propter multas diſpoſitiones præcedentes: vel etiam propter aliquod vehemens motiuum ad malum, & debilem affectum hominis ad bonum. Et ideo in viris perfectis hoc vix, aut numquã accidere poteſt, q ſtatim a principio peccent in Spiritumſanctũ. Vñ dicit* Orige. in primo Periarchon. Nõ arbitror, q aliquis ex his, q in ſummo pfectionis gradu cõſtiterint, ad ſubitũ euacuet, aut decidat, ſed paulatim ac p partes eũ decidere neceſſe eſt. Et eadẽ rõ eſt, ſi peccatũ in Spiritumſanctũ accipiat' ad literã, p blaſphemia Spiritusſancti. Talis n. blaſphemia de qua Dñs loquit', ſemp ex malitiæ cõtẽptu procedit. Si vero p pctm in Spiritumſanctum intelligat' finalis impœnitẽtia ſm intellectum* Aug. qõnem non habet, quia ad peccatum in ſpiritumſanctũ requiritur continuatio pecatorum vſq; in finem vitę.

Ad primvm ergo dicẽdũ, q tã in bono, q̃ in malo, ut in pluribus proceditur ab imperfecto ad pfectum, prout hõ, pficit vel in bono, vel i malo: & tñ in vtroq; vnus põt incipere a maiori, q̃ alius. Et ita illud, a quo aliquid incipit, põt eſſe perfectum in bono, vel in malo ſm genus ſuũ: licet ſit imperfectum ſm ſeriẽ proceſſus hominis in melius, vel in peius proficientis.

Ad 2m dicendũ, q rõ illa procedit de peccato commiſſo ex malitia, quando eſt ex inclinatione habitus.

Ad 3m dicẽdũ, q ſi accipiatur impœnitentia ſm intentionem* Aug. ſm qđ importat permanentia in peccato vſq; ad finẽ, ſic planum eſt, q impœnitentia præſupponit peccata, ſicut & pœnitentia: ſed ſi loquamur de impœnitentia habituali, ſm quod ponitur ſpecies peccati in Spiritumſanctum, ſic manifeſtum eſt, quòd impœnitentia põt eſſe etiã ante peccata. Poteſt. n. ille, qui numquãm peccauit, habere propoſitum vel pœnitendi, vel non pœnitendi, ſi contingeret eum peccare.

Ar. 1. huius quæſt.

Ar. 2. huius quæſt.

Ar. 1. huius quæſt.

Li. 1. c. 3. circa finem, to mo. 4.

Serm. 11. de verb. Domini, a medio tom. 10.

Serm. 11. de verb. Domini, a medio tom. 10.

QVAESTIO XV.

De vitijs oppoſitis ſcientiæ, & intellectui in tres articulos diuiſa.

¶ *Super Quæſtionis decimæquintæ Articulum primum.*

Heinde conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis ſciẽ

In tota q. 15. dubium vnum tantum occurrit circa dues

duos modos in litera primi articuli positos, quibus homo voluntariam cæcitatem mentis incurrit, non intendendo illi intelligibili primo, quo alia intelligit. s. ꝙ contingit hoc vel ſpõtanee, vel p occupationem mentis circa alia magis dilecta. Videntur. n. mẽbra diſtinctionis coincidere: qm̃ voluntaria auerſio ab intẽtione boni debiti, nõ eſt niſi propter aliud magis amatum: & ſic primum membrum incidit in ſecundum.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ diſtinctio membrorum horum non cõſiſtit in hoc, ꝙ auerſio intentionis ab illo priore intelligibili vel principium habeat a voluntate, vel a paſſione, ita ꝙ vtraq; auerſio conueniat in hoc, ꝙ eſt propter aliquid magis amatũ, puta, exercitium artis, aut negotiatiõis, vel otiũ, vel delectationẽ, & huiuſmodi: ſed differentia eſt in hoc, ꝙ principium auerſionis quandoque eſt a voluntate ſine paſſione, quod importat illud, Noluit intelligere, vt bene ageret: & quandoque a voluntate deducta a paſſione, qđ importat illud, Supercecidit ignis concupiſcẽtiæ, & non viderunt Solem iuſtitiæ. Et ad vtrumque horum ſignificandum, primo diſtinxit author hęc membra, vt diximus in primo, vtens nomine, Spontaneæ voluntatis: in ſecundo vtens nomine, Occupatæ mentis. Et deinde in reſponſione ad tertium, quia conueniunt in auertendo intẽtionem propter aliquod magis amatum, reduxit in vnũ effectum, & vnam rationem diſtractiuã ex parte obiecti, dũ reſpondet argumento, quòd per accidẽs poteſt alicui eſſe odibile intelligere veritatem, inquantũ per hoc homo ſpeditur ab aliis, quæ magis amat. Hoc enim commune eſt vtrique membro, vt dictum eſt.

Li. de ver. relig. ca. 4. princ. to. 1.

†Li. 10. Cõfeſ ca. 23. a medio, to. 11.

†Li. 31. Moral. c 31.

1. 1. q. 84. ar. 7. & 8.

tię, & intellectui. Et quia de ignorãtia, quæ opponitur ſcientiæ dictũ eſt ſupra, cum de cauſis peccatorũ ageretur, quærendum eſt nunc de cæcitate mentis, & hebetudine ſenſus, quę opponunt͂ intellectꝰ.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum cæcitas mentis ſit peccatum.

¶ Secũdo, Vtrum hebetudo ſenſus ſit aliud peccatum a cæcitate mentis.

¶ Tertio, Vtrum hæc vitia a peccatis carnalibus oriantur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum cæcitas mentis ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ cæcitas mẽtis nõ ſit peccatũ. Illud. n. quod excuſat a peccato, non videtur eſſe peccatũ: ſed cæcitas mentis excuſat a peccato. dicitur. n. Ioan. 9. Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum. ergo cæcitas mentis non eſt peccatum.

¶ 2 Præt. Pœna differt a culpa: ſed cæcitas mentis eſt quædam pœna, vt patet per illud, quod habet Iſa. 6. Excæca cor populi huius. nõ. n. eẽt a Deo cũ ſit malũ, niſi pœna eẽt. ergo cęcitas mẽtis non eſt peccatũ.

¶ 3 Præt. Omne peccatum eſt volũtarium, vt* Aug. dicit: ſed cæcitas mentis nõ eſt voluntaria, quia, vt Aug. dicit 10. Confeſ. Cognoſcere veritatem lucentem omnes amãt. & Eccl. 11. dicitur. Dulce lumẽ, & delectabile oculis videre Solem. ergo cæcitas mẽtis nõ eſt peccatum.

SED CONTRA eſt, quod† Greg. 31. Mortal. cæcitatem mentis ponit͂ iter vitia, q̃ cauſant͂ ex luxuria.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut cęcitas corporalis eſt priuatio eius, quod eſt principium corporalis viſionis: ita etiã cæcitas mẽtis eſt priuatio eius, qđ eſt principium mentalis, ſiue ĩtellectualis viſionis. Cuius quidem principiũ eſt triplex. Vnũ quidẽ eſt lumen naturalis rõnis, & hoc lumen cum ꝓtineat ad ſpeciem aiæ rõnalis, nũquã priuatur ab aĩa: impeditur tn̄ quandoq; a proprio actu p impedimenta vitium inferiorum, quibus indiget intellectus humanus ad intelligendũ, ſicut patet in amentibus, & furioſis, vt in primo* dictũ eſt. Aliud aũt principiũ ĩtellectualis viſionis, eſt aliqđ lumen habituale naturali lumini rõnis ſuperaditũ. Et hoc q̃dem lumẽ interdũ priuatur ab aĩa: & talis priuatio eſt cęcitas, quæ eſt pœna ſm̃ quod priuatio luminis gr̃ę, quędã pœna ponitur. Vnde dr̃ de quibuſdam Sapien. 2. Excęcauit illos malitia eorum. Tertium principium viſionis intellectualis, eſt aliqđ ĩtelligibile principium, p qđ hõ intelligit alia, cui quidem principio intelligibili mens hominis põt intendere, vel non intendere. Et ꝙ ei nõ intendat, contingit dupliciter: quandoq; quidem ex hoc, ꝙ habet voluntatem ſpontanee ſe auertentem a cõſideratione talis principij, ſm̃ illud Pſal. 35. Noluit intelligere, vt bene ageret. Alio mõ p occupationem mentis circa alia, quę magis diligit, quibus ab inſpectione huius principij mẽs auertit͂, ſm̃ illud Pſal. 57. Supercecidit ignis. ſ. concupiſcentię, & non viderunt Solem. Et vtroq; modo cęcitas mentis eſt peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ cæcitas, q̃ excuſat a pcto, ẽ q̃ cõtigit ex naturali defectu nõ potẽtis videre.

AD 2m dicendum, quòd ratio illa procedit de ſecunda cæcitate, quæ eſt pœna.

AD 3m dicendũ, ꝙ intelligere veritatẽ, cuilibet eſt ſm̃ ſe amabile, põt tn̄ p accidẽs eſſe alicui odibile, inquãtum. ſ. per hoc hõ impedit͂ ab alijs, quæ magis amat.

ARTICVLVS II.

Vtrum hebetudo ſenſus ſit aliud peccatum a cæcitate mentis.

AD SECVNDVM ſic poceditur. Vr̃ ꝙ hebetudo ſenſus non ſit aliud a cæcitate mentis. Vnum. n. vni eſt contrariũ: ſed dono intellectus opponitur hebetudo, vt patet p* Greg. in 2. Moral. cui etiã opponitur cęcitas mẽtis, eo ꝙ ĩtellectꝰ, principiũ quoddã viſiuũ deſignat. ergo hebetudo sẽſus ẽ idẽ ꝙ cęcitas mẽtis

Li. 1. Retract. c. 4. part. 10 a princi. Id dixerat lib. 1. ſoliloq. c. 1. to. mo. 1.

¶ 2 Præt. *Crego. in 31. Moral. de hebetudine loquẽs, nominat eam hebetudinem ſenſus circa intelligentiã: ſed hebetari ſenſu circa intelligentiã, nihil aliud eſſe vr̃, q̃ ĩtelligẽdo deficere, qđ ptinet ad mentis cęcitatẽ. ergo hebetudo ſenſus idem eſt quòd cæcitas mentis.

Li. 31. Moral. c. 31. to.

¶ 3 Præt. Si in aliquo differunt, maxime videtur in hoc differre, ꝙ cęcitas mentis eſt voluntaria, vt ſupra* dictum eſt, hebetudo aũt ſenſus eſt naturalis defectus: ſed defectus naturalis nõ eſt pctm̃. ergo ſm̃ hoc hebetudo ſenſus nõ eſſet pctm̃. quod eſt contra* Gregor. qui cõnumerat eam inter vitia, quę ex gula oriuntur.

Arg. I

Li. 31. Moral. Li. 31. Moral. ca. 31. a medio.

SED CONTRA eſt, quòd diuerſarũ cauſarũ ſunt diuerſi effectus, ſed* Greg. 31. Moral. dicit, ꝙ hebetudo mentis oritur ex gula, cęcitas ãt mẽtis ex luxuria: ſed hęc ſunt diuerſa vitia. ergo & ipſa ſunt diuerſa vitia.

Lib. 7 ral. a medio

RESPON. Dicendum, ꝙ hebes acuto opponitur. Acutum aũt dr̃ aliquid ex hoc, ꝙ eſt penetratiuum: vnde & hebes dr̃ aliquid ex hoc, quòd eſt obtuſum penetrare non valens. Senſus aũt corporalis per quãdam ſimilitudinem penetrare dr̃ medium, inquãtum ex aliqua diſtantia ſuum obiectum percipit: vel inquãtum põt quaſi penetrãdo minima, vel intima rei percipere. Vñ in corporalibus dr̃ aliquis eſſe acuti ſenſus, qui põt percipere ſenſibile aliqđ ex remotis vel videndo, vel audiendo, vel olfaciendo. Et econtrario dr̃ ſenſu hebetari, qui nõ percipit niſi ex propinquo, & magna ſenſibilia. Ad ſimilitudinẽ aũt corporalis ſenſus dr̃ etiã circa intelligentiã eſſe aliquis ſenſus, qui eſt aliquorũ primorũ, & extremorũ, vt dr̃ in 6.* Ethic. Sicut etiã ſenſus eſt cognoſcitiuus ſenſibiliũ, quaſi quorũdã principiorum cognitionis. Hic aũt ſenſus, qui eſt circa intelligentiã, nõ percipit ſuum obiectum p mediũ diſtantię corporalis, ſed p quędã alia media: ſicut cum p proprietatẽ rei percipit eius aſſentiam, & per effectum

Li. 8. Phyſ. text. 77. to. 2. Li. 10. Eth. c. 5. & 4. to mo. 5.

Li. de ca ſui ca. 16

ctum percipit cauſam. Ille ergo dr̃ eſſe acuti ſenſus circa intelligẽtiam, qui ſtatim ad apprehenſionem proprietatis rei, vel etiam effectus, naturã rei cõprehẽdit, & inquantum vſq; ad minimas conditiones rei conſiderãdas, ptingit. Ille aũt dr̃ hebes circa intelligentiã, qui ad cognoſcẽdam veritatem rei pertingere nõ põt, niſi per multa ei expoſita, & tunc etiam non põt pertingere ad perfecte conſiderandum omnia, quæ pertinent ad rei rationem. Sic ergo hebetudo ſenſus circa intelligentiam importat quandam debilitatem mẽtis circa conſiderationẽ ſpiritualium bonorum. Cæcitas aũt mentis importat omnimodã priuationem cognitionis ipſorũ. Et vtrumq; opponit͂ dono intellectus, p quẽ hõ ſpiritualia bona apprehẽdendo cognoſcit, & ad eorum intima ſubtiliter penetrat. Haber. n. hebetudo rõnem peccati, ſicut & cęcitas mentis, inquantum ſcilicet eſt voluntaria, vt patet in eo, qui affectus circa carnalia, de ſpiritualibus ſubtiliter diſcutere faſtidit, vel negligit. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

Vtrum cæcitas mentis, & hebetudo ſenſus, oriantur ex peccatis carnalibus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ cæcitas mẽtis, & hebetudo ſenſus, non oriantur ex vitijs carnalibus.* Aug. in lib. Retractationum, retractans illud qđ dixerat in Soliloquijs, Deus qui non niſi mũdos ſcire verũ voluiſti, dicit, ꝙ reſpõderi põt, multos etiam immundos multa vera ſcire: ſed hoĩes maxime efficiuntur immundi p vitia carnalia. ergo cæcitas mẽtis, & hebetudo ſenſus, nõ cauſant͂ a vitijs carnalibꝰ.

¶ 2 Præt. Cæcitas mentis, & hebetudo ſenſus ſunt defectus quidam circa partem aĩæ intellectiuam. Vitia aũt carnalia pertinent ad corruptionẽ carnis: ſed caro nõ agit in aĩam, ſed potius econtrario. ergo vitia carnalia non cauſant cæcitatem mentis, & hebetudinẽ ſenſus.

¶ 3 Præt. Vnũquodq; magis patit͂ a ꝓpinquiori, q̃ a remotiori: ſed ꝓpinquiora ſunt mẽti vitia ſpiritualia, q̃ carnalia. ergo cęcitas mẽtis, & hebetudo sẽſus, magis cauſant͂ ex vitijs ſpiritualibus, q̃ ex vitijs carnalibus.

SED CONTRA eſt, quod* Gregor. 31. Moral dicit, quòd hebetudo ſenſus circa intelligentiam oritur ex gula, cæcitas autem mentis ex luxuria.

RESPON. Dicendũ, ꝙ perfectio intellectualis operationis in hoĩe conſiſtit in quadã abſtractione a ſenſibilium phantaſmatibus. Et iõ quanto intellectus hominis magis fuerit liber ab hmõi phantaſmatibus, tãto potius conſiderare intelligibilia poterit, & ordinare omnia ſenſibilia: ſicut & Anaxagoras dicit, ꝙ oportet intellectũ eſſe immiſtum ad hoc, ꝙ imperet, & agens oportet ꝙ dominetur ſuper materiãm ad hoc, ꝙ poſſit eam mouere, vt narrat* philoſophus. 8. Phyſic. Manifeſtum eſt autẽ, ꝙ delectatio applicat intentionem ad ea, in quibus aliquis delectatur. Vnde Philoſoph. dicit in 10. †Ethi. ꝙ vnuſquiſq; ea, in quibus delectat͂, optime operatur: contraria vero nequaquàm, vel debiliter. Vitia autem carnalia. ſ. gula, & luxuria conſiſtunt circa delectationes tactus, ciborũ. ſ. & venereorum, quæ ſunt vehementiſſimæ inter oẽs corporales delectationes. Et iõ p hæc vitia intẽtio hominis maxime applicatur ad corporalia, & p cõſequẽs debilitatur operatio hominis circa intelligibilia. Magis aũt p luxuriam, q̃ per gulam, quanto delectationes venereorum ſunt vehementiores q̃ cibor̃um. Et ideo ex luxuria oritur cæcitas mentis, quæ quaſi totaliter

Li. 31. Moral. ca. 31. a medio.

ſpiritualiũ bonorum cognitionẽ excludit. Ex gula aũt hebetudo ſenſus, qnę reddit hoĩem debilem ad hmõi intelligibilia. Et econuerſo, oppoſitæ virtutes. ſ. abſtinentia, & caſtitas, maxime diſponunt hoĩem ad perfectionem intellectualis operationis. Vñ dr̃ Danie. 1. ꝙ pueris his. ſ. abſtinẽtibus & cõtinentibus, dedit Deus ſcientiam, & diſciplinam in omni libro, & ſapientia.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd q̃ dam aliqui vitijs carnalibus ſubditi, poſſint quandoq; ſubtiliter ſpeculari aliqua circa intelligibilia pp bonitatẽ ingenij naturalis, vel habitus ſuperadditi: tn̄ neceſſe eſt, vt ab hac ſubtilitate cõtẽplationis eorũ intẽtio plerũq; retrahat͂ pp delectationes corporales: et ita ĩmundi poſſunt alia vera ſcire, ſed ex ſua ĩmũditia circa hoc ĩpediunt͂.

AD 2m dicendum, quòd caro non agit in partem intellectiuam alterando ipſam, ſed impediendo operationem ipſius per modum prædictum.

AD 3m dicendũ, ꝙ vitia carnalia quo magis ſunt remota a mente, eo magis eius intentionẽ ad remotiora diſtrahunt: vñ magis impediũt mentis contẽplationẽ.

QVAESTIO XVI.

De præceptis fidei, ſcientiæ & intellectus in duos articulos diuiſa.

¶ *Super Quæſtionem decimamſextam.*

DEINDE conſiderandum eſt, de præceptis pertinẽtibus ad prædicta.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, De præceptis pertinentibus ad fidem.

¶ Secũdo, De præceptis pertinẽtibꝰ ad dona ſcientiæ, & intellectus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in veteri lege debuerint dari præcepta credendi.

AD PRIMVM ſic procedit͂. Vr̃ ꝙ in veteri lege dari debuerint præcepta credendi. Præceptũ. n. eſt de eo, quod eſt debitum & neceſſarium: ſed maxime neceſſarium eſt homini, ꝙ credat, ſecũdum illud Heb. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. ergo maxime oportuit præcepta dari de fide.

¶ 2 Præt. Nouum teſtamentum cõtinetur in veteri, ſicut figuratum in figura, vt ſupra* dictum eſt: ſed in nouo teſtamento ponunt͂ expreſſa mãdata de fide, vt patet Ioan. 14. Creditis ĩ Deũ, & in me credite. ergo vr̃ ꝙ in veteri lege etiam debuerint aliqua præcepta dari de fide.

¶ 3 Præt. Eiuſdem rõnis eſt præcipere actum virtutis, & prohibere vitia oppoſita: ſed ĩ ueteri lege ponũtur multa præcepta prohibentia infidelitatẽ, ſicut Exod. 20. Nõ habebis Deos alienos corã me. Et iterum Deut. 13. mandatur, ꝙ nõ audiant verba prophetę, aut ſomnia-

Inf. q. 22. ar ti. 1. cor. Et 3. cõ. c. 118.

1. 2. q. 7. ar 1. & arti. 3. ad. 1.

trinam p̃sentis articuli tradere, quòd nulla sunt de secretis fidei, hoc est articulis fidei in veteri
Q.3.art.1. lege data præcepta. De aliis autem specialibus credibilib⁹ non inconuenit aliquod præceptum inueniri, quia statu⁹ ille non erat explicandæ fidei, sed hoc nuæ legi seruabatur.

toris, q̃ eos de fide Dei vellet auer F tere. ergo in veteri lege etiam debuerunt præcepta dari de fide.

¶ 4 Præt. Cõfessio est actus fidei, vt supra* dictum est: sed de cõfessione & promulgatione fidei dantur præcepta in veteri lege. Mandatur enim in Exod. 12. q̃ filijs suis interrogantibus, rationem assignent paschalis obseruantiæ. Et Deute. 13. mãdatur, q̃ ille qui disseminat doctrinam contra fidem, occidatur. ergo lex vetus præcepta fidei debuit habere.

¶ 5 Præt. Omnes libri veteris testamẽti sub lege veteri G continẽtur. Vnde Dominus Ioan. 15. dicit in lege esse scriptũ, Odio habuerunt me gratis, quod tũ scribitur in Psal. sed Eccle. 2. dicitur, Qui timetis Dominũ, credite illi. ergo in veteri lege fuerũt p̃cepta dãda de fide.

SED CONTRA est, quòd Apostol. ad Roma. 3. Legem veterem nominat legem factorum, & diuidit eã contra legem fidei. ergo in lege veteri nõ fuerũt præcepta danda de fide.

RESPON. Dicendum, q̃ lex non imponitur ab aliquo domino, nisi suis subditis: & ideo præcepta legis præsupponunt subiectionem cuiuslibet recipientis legem ad eum, qui dat legem. Prima aũt subiectio hoĩs ad Deum est per fidem, ſm illud Hebr. 11. Accedẽtẽ H ad Deum, oportet credere quia est, & ideo fides præsupponitur ad legis præcepta. Et pp hoc Exod. 20. id quod est fidei, p̃mittitur ante legis præcepta, cum dicitur. Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Et similiter Deut. 6. præmittitur. Audi Israel, Dominus Deus tuus, vnus est: & postea statim incipit agere de præceptis. Sed quia in fide multa cõtinẽtur ordinata ad fidẽ, qua credimus Deũ esse, quod
Q.1.ar.7. est primũ & principale inter oĩa credibilia, vt* dictũ est: & ideo præsuppos̃ta fide de deo, per quã mẽs humana Deo subijciatur, possunt dari præcepta de alijs
Tracta. 83. iter mediũ & fi. tom. 9. credẽdis, sicut* Aug. dicit super Ioan. q̃ plurima sunt nobis de fide mandata, exponens illud, Hoc est præceI ptum meum: sed in veteri lege non erant secreta fidei populo exponenda, & ideo suppos̃ta fide vnius Dei, nulla alia præcepta sunt in veteri lege dãta de fide.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ fides est necessaria tãquàm principium spiritualis vitæ, & ideo præsupponitur ad legis susceptionem.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ ibi etiã Dñs p̃supponit aliquid de fide. s. fidẽ vnius Dei, cũ dicit. Creditis i Deũ. Et aliquid præcipit. s. fidẽ incarnationis, per quam vnus est Deus & homo, quæ quidẽ fidei explicatio pertinet ad fidem noui testamenti. Et ideo subdit. Et i me credite.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ præcepta prohibitiua respiciũt K peccata, quæ corrumpunt virtutẽ. Virtus autem corrumpitur ex particularibus defectibus, vt supra* dic1. 2. q. 18. arti. 9 ad 3. & q. 19. ar. 6. ad 1. & ar. 7. ad 3. tum est. Et ideo præsuppos̃ta fide unius Dei in lege ueteri, fuerũt dãda prohibitiua p̃cepta, quibus homines prohiberentur ab his particularibus defectibus, per quos fides corrumpi posset.

AD 4ᵐ dicendum, q̃ ẽt confessio, uel doctrina fidei præsupponit subiectionẽ hoĩs ad Deũ p fidẽ. Et iõ magit potuerunt dari p̃cepta in ueteri lege ptinẽtia ad cõfessionẽ, uel doctrinã fidei, q̃ ptinẽtia ad ipsam fidem.

AD 5ᵐ dicendũ, q̃ in ipsa etiã authoritate p̃supponit fides, p quã credimus Deũ esse: unde p̃mittit. Qui timetis Dñm: quod nõ posset esse sine fide. Quod autẽ addit. Credite illi, ad quædã credibilia specialia referõ dũ est, & præcipue ad illa, quę promittit Deus sibi obeDiẽtibus: vnde subdit. Et nõ euacuabit merces uestra.

ARTICVLVS II.

Vtrum in ueteri lege conuenienter tradantur præcepta pertinentia ad scientiam, & intellectum.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ in uete Inf. tia q. 99. in corp. ar. ad 1. ri lege inconuenienter tradãtur præcepta pertinentia ad scientiã, & intellectũ. Scientia. n. & intellectus ad cognitionẽ ptinent: cognitio aũt præcedit, & dirigit actionẽ. ergo præcepta ad scientiam, & intellectũ ptinẽtia debent præcedere præcepta pertinẽtia ad actionẽ. cũ ergo prima p̃cepta legis sint p̃cepta Decalogi, uidetur q̃ inter præcepta Decalogi debuerũt tradi aliqua præcepta pertinẽtia ad sciẽtiã, & intellectũ.

¶ 2 Præt. Disciplina præcedit doctrinã. prius. n. hõ ab alio discit, q̃ aliũ doceat: sed dantur in ueteri lege aliqua præcepta de doctrina etiã affirmatiua, ut p̃cipitur Deut. 4. Docebis ea filios, aut nepotes tuos. Et etiã prohibitiua, sicut dr̃ Deut. 4 Nõ addetis ad uerbũ, qđ uobis loquor, neq; auferetis ab eo. ergo uĩ q̃ etiã aliqua p̃cepta dari debuerint inducẽtia hominẽ ad discẽdũ.

¶ 3 Præt. Scientia, & intellectus magis uidentur necessaria sacerdoti, q̃ regi. Vnde dr̃ Malach. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiã, & legẽ requirẽt ex orẽ eius. Et Osee 4. dicitur. Quia repulisti sciẽtiã, repellã & ego te, ne sacerdotio fungaris mihi: sed regi mandatur, q̃ addiscat sciẽtiã legis, ut patet Deut. 17. ergo multo magis debuit p̃cipi in lege, q̃ sacerdotes legẽ addiscerẽt.

¶ 4 Præt. Meditatio eorum, quæ ad scientiam & intellectum pertinent, nõ potest esse in dormiendo: impediLib. 1. Ethi. ca. ult. post mediũ tom. 5. tur etiã per occupationes extraneas. ergo inconueniẽter p̃cipitur Deut. 6. Meditaberis ea sedẽs in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atq; consurgẽs. Inconuenienter ergo traduntur in ueteri lege p̃cepta ad scientiam, & intellectum pertinentia.

SED CONTRA est, qđ dr̃ Deut. 4. Audiẽtes uniuersi p̃cepta hæc, dicãt. Et populus sapiẽs, & itelligẽs.

RESPON. Dicendũ, q̃ circa scientiã, & intellectũ tria possunt considerari. Primo quidem acceptio ipsius: secundo usus eius: tertio uero conseruatio ipsius. Acceptio quidem scientiæ, uel intellectus fit per doctrinã, & disciplinam: et utrumque in lege præcipitur. Dicit enim Deut. 6. Erũt uerba hæc, quæ ego præcipio tibi, in corde tuo, quod pertinet ad disciplinã. Pertinet. n. ad discipulum, ut cor suum applicet his, quæ dicũtur. Quod uero subditur. Et narrabis ea filiis tuis, pertinet ad doctrinã. Vsus uero sciẽtiæ, uel intellectus, est meditatio eorum quæ quis scit, uel intelligit. Et quantũ ad hoc subdit. Et meditaberis sedẽs in domo tua &c. Cõseruatio aũt fit per memoriã: et quantũ ad hoc subdit. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq; & mouebũtur inter oculos tuos, scribesq; ea in limine, & ostiis domus tuæ: per quæ omnia iugem memoriã mandatorum Dei significat. Ea. n. quæ continue sensibus nostris occurrunt, uel tactu, sicut ea quę in manu habemus: uel uisu, sicut ea quæ ante oculos mentis sunt cõtinue: uel ad quæ oportet nos sępe recurrere, sicut ad ostium domus, a memoria nostra excidere non possunt. Et Deut. 4. manifestius dicitur. Ne obliuiscaris uerborum, quæ uiderunt oculi tui: & ne excidant de corde tuo cunctis diebus uitæ tuæ. Et hæc etiam abundantius in nouo testamento tã in doctrina Euangelica, quàm Apostolica, mandata leguntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut dicitur Deut.

Deut. 4. Hæc enim est uestra sapiẽtia, & intellectus coA ram populis. Ex quo d datur intelligi, q̃ scientia, & in
D.1043. tellectus fidelium Dei consistit in præceptis legis. Et ideo primo sunt proponenda legis præcepta, & postmodum homines sunt inducendi ad eorum scientiã, uel intellectum. Et ideo præmissa præcepta nõ debeRunt poni inter præcepta decalogi, quæ sunt prima.

AD 2ᵐ dicendum, quòd etiam in lege ponuntur præcepta pertinentia ad disciplinam, vt* dictum est. Expressius tamen præcipitur doctrina, q̃ disciplina: quia doctrina pertinet ad maiores, qui sunt sui iuris immediate sub lege existentes, quibus debent dari legis præcepta: disciplina autem pertinet ad minores, ad quos præcepta legis per maiores debẽt peruenire. B

AD 3ᵐ dicendũ, q̃ scientia legis est adeo annexa officio sacerdotis, vt simul cum iniunctione officij intelligatur etiam & scientiæ legis iniunctio. Et ideo nõ oportuit specialia præcepta dari de institutione sacerdotum: sed doctrina legis Dei non adeo est annexa regali officio, quia rex constituitur super populum in tẽporalibus: & ideo specialiter p̃cipitur, vt rex instruatur de his, quæ pertinent ad legẽ Dei per sacerdotes.

AD 4ᵐ dicendum, q̃ illud præceptum legis non est sic intelligendum, q̃ homo dormiendo meditetur de lege Dei, sed q̃ dormiens. i. vadens dormitum, de lege Dei meditetur: quia ex hoc etiam homines dormiendo adipiscuntur meliora phantasmata, secundũ C quod pertranseunt motus a vigilantibus ad dormientes, vt patet per* Philo. in 1. Ethico. Similiter etiam mãdatur, vt in actu suo aliquis meditetur de lege, nõ q̃ semper actu de lege cogitet, sed q̃ omnia, quę facit, secundum legem moderetur.

¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum primum.*

QVAESTIO XVII.

De spe, in octo articulos diuisa.

IN artic. 1. q. 17. dubium ex durando in. 26. dist. tertii Sententiarum, artic. 1. occurrit, volentis, q̃ spes infusa ẽ virtus, large loquẽdo de virtute, sicut etiam fides. Et remittit se ad 23. dist. eiusdem q. 4. artic. 2. sed quia hęc soluta sunt superiꝰ, ideo nõ replico quo ad fidem, sed dico similiter, sicut de fide dictum est, quòd esset simpliciter, & stricte virtus spes infusa, de qua est sermo. Et est sermo de spe formata, vt in præcedenti lib. q. 65. artic. 4. patet. Ponit enim spes voluntatem in perfectione actus, qui est sperare; tali supernaturali, qualẽ potest habere, vt inferius patet.

¶ In eodem artic. in responsione ad secũdum, memento allegatæ doctrinę ex Prima secundæ, vt perspicuum tibi fit, quomodo spes dupliciter dicitur ex meri-

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum spes sit uirtus.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur q̃ spes non sit virtus. Virtute. n. nullus male vtitur, vt dicit* Augu. in lib. de libero arbi. sed spe aliquis male vtitur: ga circa passionẽ spei cõtingit esse medium & extrema, sicut & circa alias passiones. ergo spes non est virtus.

¶ 2 Præt. Nulla virtus procedit ex meritis, quia virtutem Deus in nobis sine nobis operatur, vt † Aug. dicit: sed spes est ex gratia & meritis proueniens, vt Magister dicit 26. dist. 3. lib. Sentent. ergo spes non est virtus.

¶ 3 Præt. Virtus est dispositio perfecti, vt dicitur in 7. Li. 7. Phys. text. 17. & 18. tom. 2. † Physi. spes autẽ est dispositio imperfecti. s. eius, qui non habet id quod sperat ergo spes non est virtus.

SED CONTRA est, quod* Gregorius in 1. Mora. dicit q̃ per tres filias Iob significantur hæ tres virtutes, fides, spes, charitas. ergo spes est uirtus. Li. 1. Moral. ca. 33. ante medium.

RESPON. Dicendum, q̃ secundum Philo. in 2. * Ethi. Virtus vniuscuiusque rei est, quæ bonum facit Li. 2. Ethi. ca. 6. circa princ. to. 5. habentem, & opus eius bonum reddit. Oportet ergo vbicũque iuuenitur aliquis actus hominis bonus, q̃ respondeat alicui uirtuti humanæ. In oĩbus aũt regulatis & mensuratis bonum cõsideratur per hoc, q̃ aliquid propriã regulam attingit, sicut dicimus vestẽ esse bonam, quæ nec excedit, nec deficit a debita mẽsura. Humanorum aũt actuum, sicut supra* dictum est, Q.8.art.3. ad 3. duplex est mensura. Vna quidẽ proxima, & homogenea. s. ratio. Alia aũt suprema, & excedens. s. Deus, & ob hoc oĩs actus humanus attingens ad rationem, aut ad ipsum Deum, est bonus: actus autem spei, de qua nunc loquimur, attingit ad Deum. Vt enim supra* dic1. 2. q. 40. art. 1. tũ est, cum de passione spei ageretur, obiectum spei est bonum futurum arduum possibile haberi. Possibile autem est aliquid nobis dupliciter. Vno modo per nosmetipsos: alio modo per alios, ut patet in* 3. Eth. Li. 3. c. 3. a medio, to. mo. 5. Inquantum ergo speramus aliquid ut possibile nobis per diuinum auxilium, spes nostra attingit ad ipsum Deum, cuius auxilio innititur. Et ideo patet, q̃ spes est uirtus, cum faciat actum hominis bonum, & debitam regulam attingentem.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ in passionibus accipitur medium uirtutis per hoc, q̃ attingitur ratio recta: & in hoc etiam cõsistit ratio uirtutis. Vnde etiã & in spe bonum uirtutis accipitur, secundum quod homo attingit sperando regulam debitam. s. Deum. Et ideo spe attingente Deum, nullus potest male uti, E sicut nec uirtute morali attingente rationẽ: quia hoc ipsum, quod est attingere, est bonꝰ usus uirtutis, quãuis spes, de qua nunc loquimur, non sit passio, sed habitus mentis, ut* infra patebit. Ar. 5. huiꝰ q. & q. 18. art. 1.

AD 2ᵐ dicẽdum, quòd spes dicitur ex meritis prouenire, quãtũ ad ipsam rem expectatã, prout aliquis sperat beatitudinẽ se adepturum ex gratia, & meritis, uel quantum ad actum spei formatæ. Ipse autem habitus spei, per quam aliquis expectat beatitudinem, nõ causatur ex meritis, sed pure ex gratia.

AD 3ᵐ dicẽdũ, q̃ ille q̃ sperat, est qdẽ imperfectus fm cõsiderationẽ ad id, qđ sperat obtinere, qđ nõdũ habet: sed est perfectus quãtũ ad hoc, q̃ iã attingit propriã regulam. s. Deum, cuius auxilio innititur.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum secundum.*

3.dist.26.q.2.art.2.cor.fi. & ad 2. Et virt.q.4.arti 1. & 4.cor.fin.

IN arti.2. eiusdem quæstionis dubiũ occurrit, de qua beatitudine æterna sit hic sermo. s. de formali, an obiectiua. Quòd. n. sit sermo de formali, patet ex eo q̃ effectus diuinę virtutis in litera dicitur: quòd vero de obiectiua, patet ex eo, q̃ subditur. Non enim minus aliquid a Deo sperandũ est, q̃ ipse sit. Et huic dubio annectitur alterum, quomodo cõtextus literæ in hac ratione cõsonat sibi ipsi, assumens quòd effectũ oportet causæ proportionari; & subsumens Deũ pro effectu proportionato, cum effectus rõnẽ haberi nõ possit. ¶ Ad hoc dicitur, q̃ sermo præsens est de beatitudine obiectiua, & formali: sed de beatitudine formali contingit loqui dupliciter. Primo secundũ id, quod in se formaliter est. Secundo secundum quod est talis obiecti. Præsens sermo est de beatitudine formali, vt est talis obiecti, idest, vt est assecutio Dei. Hoc enim est principale consideratum in beatitudine hic, & sic a spe principaliter attingitur. Spes enim, vt infra patebit, principaliter est de Deo, & de beatitudine formali non est, nisi vt est ad Deũ coniunctio. Et ideo principaliter est sermo hic de beatitudine obiectiua connotante formalem. Et propterea litera & effectus meminit, & Dei: utrũque enim hic inuenitur. Nam beatitudo formalis, effectus est quidam diuinæ virtutis cõiungens Deo. Vnde non subsumit Deus vt effectus, sed vt obiectum effectus, vt etiam ipsa literæ verba indicant. Et sic omnia cõsonant.

ARTICVLVS II.

Vtrum beatitudo æterna sit obiectum proprium spei.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt̃ q̃ beatitudo æterna non sit obiectum propriũ spei. Illud enim homo nõ sperat, quod omnem animi sui motum excedit, cum spei actus sit quidam animi motus: sed beatitudo æterna excedit omnem humani animi motũ. dicit. n. Apost. 1. ad Corit. 2. Quod in cor hois non ascendit. ergo beatitudo nõ est propriũ obiectũ spei.

¶ 2 Præt. Petitio est spei interpretatiua. dicitur. n. in Psal. 36. Reuela Domino viã tuam, & spera in eo, & ipse faciet: sed homo petit licite a Deo non solum beatitudinem æternam, sed etiam bona præsentis vitæ, tam spiritualia, q̃ temporalia, & etiam liberationem a malis, quę in beatitudine æterna non erunt, vt patet ex Oratione dominica, Matth. 6. ergo beatitudo æterna nõ est proprium obiectum spei.

¶ 3 Præt. Spei obiectum est arduũ: sed in comparatione ad hominem multa alia sunt ardua, q̃ beatitudo æterna. ergo beatitudo æterna non est proprium obiectum spei.

SED CONTRA est, quod Apostolus ad Hebr. 6. dicit: Habemus spẽ incedentem. i. incedere facientem ad interiora velaminis. i. ad beatitudinem cælestem, vt * glos. ibidẽ exponit. ergo obiectũ spei est beatitudo æterna.

Ad Heb. 6. glo. ordinaria ibid.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut * dictum est, spes, de qua loquimur, attingit Deum innitens eius auxilio ad consequendum bonum spetatum. Oportet autem effectũ esse causæ proportionatũ, & ideo bonum quod proprie & principaliter a Deo sperare debemus, est bonum infinitum quod proportionatur virtuti Dei adiuuantis. Nã infinitæ virtutis est proprium ad infinitum bonum perducere. Hoc autem bonum est vita æterna, quæ in fruitione ipsius Dei cõsistit. Nõ enim minus aliquid ab eo sperandum est, q̃ sit ipse, cum non sit minor eius bonitas, per quam bona creaturæ cõmunicat, q̃ eius essentia: & ideo proprium & principale obiectũ spei ẽ beatitudo ęterna.

Ar. præced.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ beatitudo æterna perfecte quidem incedit vsq; ad interiora velaminis: quia id quod speramus, est nobis quasi adhuc velatum.

AD 2^m dicendũ, q̃ quæcũq; alia bona nõ debemus a Deo petere, nisi ī ordine ad beatitudinẽ ęternã. Vnde & spes q̃dẽ principaliter respicit beatitudinẽ ęternã. Alia vero q̃ petunt̃ a Deo, respicit secundario in ordine ad beatitudinem æternam: sicut & fides principaliter quidem respicit Deum, & secundario respicit ea, quæ ad Deum ordinantur, vt supra * dictum est. Q. 1. a. 6.

AD 3^m dicendũ, q̃ hõ qui anhelat ad aliq̃d magnũ, paruũ vẽ oẽ aliud q̃d est eo minus: & ideo homini speranti beatitudinẽ ęternã, habito respectu ad istã spẽ, nihil aliud est arduũ, sed habito respectu ad facultatem sperãtis, possunt etiã quædã alia esse ardua, & ſm hoc eorũ potest esse spes in ordine ad principale obiectũ.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquis possit sperare alteri beatitudinem æternam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videt̃ q̃ aliquis possit sperare alteri beatitudinẽ æternam. Dicit enim Apost. Philipens. 1. Confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonũ, perficiet vsq; in diem Christi Iesu: perfectio ãt illius diei erit beatitudo ęterna. ergo aliquis põt alteri sperare beatitudinẽ æternã. 3. q. 17. a. 3. 1 di. 26 expo. 2 ar. 1. huius virtu. & 1. 2. q. 4. com. 6. art. 7. & 2. q. 42. art. 1.

¶ 2 Præt. Ea q̃ a Deo petimus, speramus obtinere ab eo; sed a Deo petimus, q̃ alios ad beatitudinẽ æternã pducat, ſm illud Iaco. vlt. Orate pro inuicẽ, vt saluemini. ergo possumus alijs sperare beatitudinem æternam.

¶ 3 Præt. Spes, & desperatio sunt de eodẽ: sed aliquis potest desperare de beatitudine æterna alicuius, aliquin frustra diceret * Augustinus in lib. de Verb. Domi. dẽ nemine esse desperandum, dum viuit. ergo etiam põt sperare aliquis alteri vitam æternam. Sent. post. 1. com.

SED CONTRA est, quòd Augu. dicit in * Enchiri. q̃ spes non est nisi rerum ad Deum pertinentium, qui curam eorum, qui spem habent, gerere perhibetur. Ench. 8. c. 1.

RESPON. Dicendũ, q̃ spes põt esse alicuius dupliciter. Vno mõ absolute, & sic est soli^p boni ardui ad se ptinẽtis. Alio mõ ex ꝓsuppositione alterius, & sic põt esse ẽt eorũ, q̃ ad aliũ ptinẽt. Ad cuius euidentiã sciẽdũ est, q̃ amor, & spes in hoc differunt, q̃ amor importat quandã vnionẽ amantis ad amatũ: spes aũt importat quendam motum, siue protensionem appetitus in aliquod bonum arduum: vnio autem est aliquorum distinctorũ, & iõ amor directe põt respicere aliũ, quẽ sibi aliquis vnit p amorẽ, habẽs eũ sicut seipsum. Mot^o aũt semp est ad ꝑpriũ terminũ, ꝑportionatũ mobili, & ideo spes directe respicit ꝑprium bonũ, nõ aũt quod ad alium pertinet: sed præsuppositа vnione amoris ad alterum, iã aliquis põt sperare, & desiderare alteri vitã æternam, inquantum est ei vnitus p amorẽ. Et sicut est eadem virtus charitatis, qua quis diligit Deũ, seipsum, & proximum: ita etiam est eadem virtus spei, quas quis sperat sibiipsi, & alij. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliquis possit licite sperare in homine.

AD QVARTVM sic proceditur. Videt̃ q̃ aliquis possit licite sperare in homine. Spei. n. obiectum est beatitudo ęterna: sed ad beatitudinem æternam consequendam adiuuamur patronicijs sanctorum, dicit enim Grego. * in 1. Dialog. quòd prędestinatio suuatur precibus Sanctorum. ergo aliquis potest in homine sperare. Inscr. ti. ad 4. com. Li. 1. c. 8. ad 1.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum quintum.*

INar. 5. eiusdem quæst. omissis tertio, & quarto, complenda occurrit materia de virtute theologica inchoata in præcedenti libro, in quæst. 62. Et hoc propter Scotum, & Durandum in hoc tractatu de spe loquentes. Scotus igitur in 26. dist. tertii Sententiarum, adeo deprimit virtutem theologicam, vt etiam spem acquisitam ponat virtutem theologicam, quia respicit Deũ pro regula, obiecto, & agẽte secundum apritudinem, vt fundatur ab eo. Durandus autem in eadem distinctione eiusdẽ tertii, artic. 1. putat spem non esse necessariam ad sperandum, sed vt promptius, perfectiˢ, & firmius spere mus: & consonat Scoto in 23. distinc. eiusdem, & in 17. distin. 1. Sed siquis diligenter inspiciat naturã virtutis theologicæ, facile percipiet hæc omnia falsa esse: quia cum commune sit omni virtuti ex propria natura determinare potentiam, cuius est ad actum semper bonũ, & proportionatum obiecto, oportet virtutem theologicam, cuius obiectum est Deus, non qualitercũque sumptus, sed vt excedens omnem intellectũ, & voluntatem creatam ex natura sua esse determinatiuã potentiæ, cuius est ad actum bonum tantummodo, & propoportionatum tali obiecto. Et de improportione quidem patet: quia cum effectus non sit potior causa, & vires humanæ non sufficiant ad actum proportionatũ, nullus habitus earum virtute acquisitus sufficiet. De nõ bonitate autem probatur: quia bonitas supernaturalis, qua oportet esse semper bonum actum virtutis theologicæ proportionatum fini supernaturali, non est ab habitu naturaliter acquisito. Vnde licet fides, spe, uel charitate acquisita aliquis innitatur Deo, ad Deum, propter Deum &c. habitus tamen ille acquisitus non ex natura sua, sed ex studio humano inclinat in tales actus non bonos supernaturaliter, nec proportionatos supernaturali obiecto. Et hinc patet necessitas ponendi fidei, spei, & charitatis habitus infusos, vt scilicet habeatur habitus ex natura sua determinatiuus ad actus bonos supernaturaliter, proportionatos obiecto supernaturali. Ad hoc enim nihil acquisitum sufficit ex natura sua, vt patet. Et per hæc patet rñsio ad oĩa tã Scoti, q̃ Durãdi.

¶ In eodem 5. ar. dubium occurrit circa illa uerba, Ratio virtutis theologicę consistit in hoc, quòd Deum habet pro obiecto: quia theologia nostra habet Deũ pro obiecto, ut patet in principio Primæ partis, & tamen non est uirtus theologica, alioquin essent quatuor uirtutes theologicæ.

¶ Ad hoc dicit, quòd theologia nostra in duob^o deficit a ratione uirtutis theologicæ. Primo, quia cum differat a fide in hoc, quòd fides perficit intellectum respectu actus assentiendi, theologica autem respectu actus sciendi, qui importat assensum, & euidentiã: & actus quidem assentiendi perfectus redditur ex fide, actus autem sciendi non redditur perfectus ex scientia theologica, consequens est, q̃ theologia non sit uirtus, sed fides. Oportet siquidem uirtutem opus suum perfectum reddere. Secundo, quia differt etiam in hoc, quòd fidei assensus terminatur immediate ad Deum: theologiæ vero cognitio terminatur ad Deum mediate. Credimus namque Deo reuelanti, non quia credimus alteri cognoscimus autem Deum, quia cognoscimus uestigia eius, seu ipsum in uestigiis eius. Et sic licet theologia & fides cõueniãt in obiecto, differunt tamen in modo attingendi ipsum, scilicet mediate, uel immediate secundũ rationẽ propii actus. Et propterea theologia nostra in hac uita propter utranque causam, in patria autem propter secũdã, non est uirtus theologica. Licet posset dici, quòd numerus uirtutum theologicarum non intelligit assignatus, nisi in præsenti uita, iuxta illud Apostoli. Nunc autem manẽt fides, spes, charitas.

A

¶ In eodẽ ar. 5. dubiũ occurrit ex Durãdo, An spes habeat Deũ pro obiecto immediato, an solũ pro obiecto principali. Et clauditur in hoc dubio aliud, An ad uirtutem theologicam sufficiat habere Deum pro obiecto principali, quãuis mediato. Durandus siquidẽ in 3. sen. d. 26. ar. 2. tenens, quòd sufficit habere Deũ pro obiecto principali, quãuis mediato, & ꝙ sic spes habet Deum, probat dupliciter. Primo, quia obiectum spei est obiectum amoris concupiscentiæ: sed Deus non est obiectum immediatum amoris concupiscentiæ. ergo. Probatur Minor, quia Deus ſm se amãdus est amore amicitiæ, & ꝑp se, nõ ꝑpter nos: q̃ aũt concupiscimus, ꝑp nos amamus, nõ ꝑp se. Secundo, qa idem est obiectum delectationis, & spei, licet diuersimode. s. præsens, vel futurum: sed obiectum delectationis immediatum in patria non est Deus, sed beatitudo formalis. ergo beatitudo formalis est immediatum obiectum spei, & mediante ipsa Deus est eius obiectũ principale, quia beatitudo formalis habet rõnẽ rei sperãdæ, vt est Dei obiectiue. Quòd aũt proximum, & immediatum delectionis obiectũ in patria nõ sit Deus, sed beatitudo formalis, probat idem in 1. sen. dist. 1. multipliciter. Primo quia obiectũ immediatũ amoris cõcupiscentiæ non est res subiecto distincta ab eo, cui cõcupiscitur: delectatio autem ad amorẽ cõcupiscentiæ spectat. ergo. Maior ꝓbatꝰ dupliciter. Inductione primo, quia cõcupiscens uinũ, nõ ipsum, sed usum eius concupiscit, & sic de aliis cõcupitis. ergo mediãte usu, uel aliquo hmõi. Ratione deinde, quia nõ cõcupiscimus nisi bonũ nostrũ, sed distinctum subiecto nõ est bonũ nostrũ, nisi mediãte aliquo actu, quo nobis cõiungitur. ergo. Minor autem principalis, s. quòd delectatio de Deo spectat ad amorem cõcupiscentiæ, probatur: quia delectatio de Deo habito aut spectat ad amorem beneuolentiæ, aut concupiscentiæ. Non beneuolentiæ, quia delectatio beneuolentię respondet desiderio de Deo, cui satuum est desiderare aliquod bonum in seipso. Trẽ amor habens pro obiecto formale bonum utile, uel delectabile, est amor concupiscentiæ. Sic est in proposito. ergo.

3. di. 26. q. 2 ar. 2. Et vir. q. 4. ar. 1. ad 6. & 7. & ar. 2. cor. & ad 15. & 16.

¶ Secũdo principaliter. Idẽ est obiectũ immediatũ delectatiõis, & desiderii: sed obiectũ desiderii nonest Deus ſm se. Probatur, quia est aliquid futurum: sed Deus ſm se non est futurus. ergo.

1. 2. q. 64. art. 4.

¶ Tertio. Damnati summe tristantur de Deo non secundum se, sed de carentia visionis diuinæ. ergo beati summe gaudent non de Deo ſm se, sed de uisione diuina immediate. Et tenet sequela,

quia Deus secundū se nō est bonus beatis, nisi ratione præmii, qđ F
infert: sicut nec malus dānatis, nisi ratione mali pœnæ, quā infert.
¶ Quarto, quia delectationes, secundū Philosophum 10. Ethi. di
stinguuntur secundum operationes, quas consequuntur, & secun
dum eas iudicantur bonæ, vel malæ. ergo illæ operationes sunt
causæ earum, & nō
nisi obiectiue. ergo
obiectū proximū de
lectatiōis sō operatio.
¶ Quinto sic. Imme
diatum obiectū dele
ctationis est tantū-
modo propriū illiūs,
qui delectatur. ergo
nō est aliquid subie
cto distinctū ab eo,
qui delectatur. Assū
ptū probatur ex 8.
Eth. Amabile quidē
bonū, vnicuiq; autē
propriū. Consequen
tia probatur duplici
ter. Primo, quia ad
delectationē præexi
guntur duo. s. confe
ctio boni proprii,
& cognitio eiusdē.
Secundo, quia conueniēs pluribus, ita qđ vni formaliter, & alteri
denominatione extrinseca, nulli conuenit, nisi ratione formalis
denominationis, vt patet de sano in animali, & in medicina, & u
rina: sed esse bonū hominis cōuenit subiecto in distinctis ab eo
formaliter, distinctis autem subiecto denominatione extrinseca.
Sol. n. est bonus frigescenti causaliter, calor autē a Sole in illo cau
satus est bonus illi formaliter, & sic de aliis. ergo esse bonum ho
minis non conuenit Deo, aut cuicumq; separato ab homine, nisi
ratione formalis bonitatis in homine. Immo plus, qđ sicut vna nu
mero sanitas, quæ. s. est in animali, est a qua omnia dicūtur sana,
sic nō est alia bonitas, qua Deus dicitur bonum hominis, & Sol,
vel ignis bonus frigescenti, q̄ bonitas, qua beatus est bonus for
maliter, & frigescens bene se habet. Deus ergo nō est secundū se
immediatū obiectū delectationis, sed actus, quo nobis cōiūgitur.
¶ Ad euidentiam huius altius ordiri oportet, ostēdendo primo,
quare, & quomodo aliquid est bonum alterius distincti subiecto
ab eo. Secundo, quomodo se habet ad amorem amicitiæ, & con-
cupiscentiæ. Deinde descendemus ad propositū de virtute theo-
logica, & spe, & sic demum satisfiet obiectis. Bonum cū sit quod
omnia appetant, vt dicitur in 1. Ethic. & significet finem in actu I
exercito, vt superius declaratum fuit, eadem ratione, & eodem
modo aliqua res est bonum alterius, qua, & quo est finis alterius.
Et cum constet, quòd vna res subiecto distincta, & separata ab
altera, sit finis illius ratione alicuius esse, quod in se habet: quo-
niam ratione eius, quod in se habet, est propter quā res altera est,
aut fit, oportet dicere, quòd huiusmodi res separata sit secūdum
id, quod in se est bonum alterius. Et si diligentius fuerit conside-
ratum, manifestum erit, quòd quemadmodum in causa effectiua
inueniuntur tria, ratio agendi, actio, & passio, vel aliquid per mo
dum passionis, & effectus actionis: ita in bono quod exercet cau-
sam finalem, est ratio finalizandi, est ipsum finalizare, & est effe-
ctus eius. Et quemadmodum in effectiuis ratio agendi est aliquid
in ipso agente, & significatur per ly, quo agit: ita in finalibus ra-
tio finalizandi est in ipso fine, & significatur per ly, cuius gra-
tia. Constat. n. quòd id, cuius gratia Deus est causa finalis, est ip-
sa sua deitas; quæ est ipse: sed actus secundus finis non est nomi-
natus, sicut actus secūdus agentis, & significatur per ly, esse pro
pter quod. Tunc. n. tantum finis finalizat in actu, cū actu est pro
pter quod effectus quoque finis innominatus est, & significatur
per ly, propter finem, vt patet. Ex quibus hoc accipiendum est,
quòd sicut ad hoc, quòd A sit actiuum respectu alterius, plura
concurrunt. s. ipsum agens, & ratio agendi, actio, & passio, & so-
lus horum concursus non impedit immediationē agentis: quia
nisi aliud agens mediet, immediatum agens secundum se est ip-
sum A. Ita ad hoc quòd. E. sit actu finis alterius, plura cōcurrūt,
s. ipse finis, ratio finalizādi in eo, ipsum finalizare, & aliquid pro
pter finem, nisi alius finis intersit, immediatus finis secundum se
erit ipsum. B. alterius, ac per hoc immediatum bonum secūdum
se illius. Vnde sicut non conuenit negare agens immediatum al-
terius separari, quia mediat actio, aut quia interuenit passio: ita
non conuenit negare finem, seu bonum immediatū alterius spe-
rati, quia interuenit esse propter quod, & esse propter finem. Vt
autem clarius etiam a Nouitiis percipiantur, exemplo simul, &
authoritate manifestātur. Ponit Aristoteles in 12. Meta. vtera bo
num in ipso vniuerso, bonum ipsius vniuersi separatum ab ipso,

¶ 3 Præt. Expectatio pertinet ad lō-
ganimitatem, quæ est species forti-
tudinis. cum ergo spes sit quędam
expectatio, videtur qđ spes non sit
virtus theologica, sed moralis.
¶ 4 Præt. Obiectum spei est arduū:
sed tendere in arduum pertinet ad
magnanimitatē, quæ est virtus mo G
ralis. ergo spes est virtus moralis,
& non theologica.

SED CONTRA est, qđ 1. ad Cor.
13. cōnumeratur spes fidei, & cha
ritati, q̄ sunt virtutes theologicæ.

RESPON. Dicēdū, qđ cū differētię
specificæ per se diuidāt genⁿ, opor
tet attēdere vnde habeat spes rōnē
virtutis, ad hoc vt sciamus sub qua
differentia virtutis collocetur. *Di
ctū est aūt supra, qđ spes habet rōnē
virtutis ex hoc, qđ attingit supre-
mā regulam humanorū actuū, quā
attingit & sicut primā causam effi-
cientem, inquantum eius auxilio
innititur, & sicut vltimā causam fi
nalem, inquātum in eius fruitione
beatitudinē expectat. Et sic patet, qđ
spei, inquātū est virtus, principale
eius obiectum est Deus. Cū ergo in
hoc cōsistat ratio virtutis theologi
cæ, qđ Deum habeat pro obiecto, si-
cut supra * dictum est, manifestum
est, qđ spes est virtus theologica.

scilicet Deum. Certum est ex hoc, quòd Deus est res separata ab
vniuerso, & quòd ratio, qua Deus est bonum vniuersi, ipsa sua
deitas est, & quòd inter Deum, & vniuersum, etiam si fingen-
di daretur licentia, nihil mediat. Hinc enim est vniuersum con-
cludens omnia, alioquin vniuersum non est. Inde vero est so-
lus Deus gloriosus
in seipso, & est non
solum bonum, sed
summum bonū vni-
uersi. Est enim vni-
uersum propter Deū,
vt finem immedia-
tum, vt patet, sicut
est ab eo, vt ab agen
te immediato. Quām-
uis igitur nūquam
Deus esset finis, &
bonum vniuersi, ni-
si vniuersum esset
propter ipsum, quod
sonat effectum cau-
sæ finalis, non tamē
propterea mediatio
aliqua est. Et hinc
patet, quam pericu-
lose erraverit Dura
dus, negans Deum
esse secundum se bonum immediatum alicuius: quod etiam in
nobis patet. Cōstat enim, quòd amicus vt sic, est amabilis ab ami
co. ergo vt sic, est bonus amico: quia amabile quidem bonū, vni-
cuiq; autem proprium. Sed vt sic, est separatus subiecto ab ami-
co, quia amicitia est ad alterum. ergo res separata subiecto vt sic, H
est bonum immediatum alterius. Et est sermo de amico, vt ama-
bilis amore amicitiæ, non concupiscentiæ. Constat enim, quòd
amico volo bonum vitæ, & reliquorum bonorum, non vt habeā,
aut vtar, aut fruar ipso, & vniuersaliter non propter me, sed pro
pter ipsum amicum. ergo immediatum bonum alterius potest
esse res separata subiecto secundum seipsam.
¶ Et hic incipit patere secundum, qūo. s. se habeat bonū alterius
ad amorem amicitiæ, & concupiscētiæ. Ex hoc. n. patet, qđ obiec-
tum immediatum amoris amicitiæ est separata ab amante res
secundū seipsam: & hoc qui negat, neget amicitiam, & inter vir
tutes theologicas neget charitatē esse amorē, quo Deus secundū
seipsum, in seipso, propter seipsum amatur. Et sic aut dicant ama
ri bonum non proprium, cum ex charitate diligimus Deum, &
alios amicos: aut fateātur Deum, & amicos secundū se esse inter
propria bona amantium, quod est verum. Ex his autem patet, qđ
immediatū obiectum amoris amicitiæ est bonū separatum a su-
biecto secundum seipsum. Et cum cuiusq; amoris obiectū imme
diatum vt sic, sit proprium bonum amantis, vt patet ex authori-
tate inducta, consequens est, quòd res separata secundū se, sit bo
nū immediate amabile amore amicitiæ, ac per hoc obiectū dile-
ctionis ad talem amorem spectantis. Neq;. n. est amicus, qui non
gaudet de bonis amici secundum seipsum amicum tantum. De
concupito vero scito, qđ duplicem habet respectum. s. ad cōcupi
scentem, & ad eū cui concupiscitur, siue iste sit ipsemet concupi
scens, siue alter. Concupitum. n. oportet ab aliquo, & alicui con-
cupisci. Si cōparetur ad concupiscentē, sic habet rationem cuius-
dam termini, & finis, quoniā terminat actum concupiscendi: &
in hoc exercet rationem finis non simpliciter, sed secundū quid,
sicut medium in motu habet rōnem termini secundum quid. s.
respectu præcedentis partis. Si aūt comparetur ad eum, cui con-
cupiscitur, sic apparet prima fronte, quòd habet rationem eius, K
quod est propter finem, quia concupitū alicui ordinatur in illum
tamē finem, quia vt sic non aliter amatur, nisi propter illum. Ve
runtamen non sic est, quod probatur ex eo, quòd eadē ratio est de
dono, seu dato alteri, & de concupito. Actus. n. exterior, signum,
& effectus est actus interioris. Quod. n. alteri datur, illi procul-
dubio concupiscitur: sed constat datum alteri vt sic, non ordina-
ri in illum, cui datū est, vt finē. ergo concupitū vt sic, non ordina
tur ad eū, cui concupiscitur, vt finē. Manifestatur Minor ex au-
thoritate Scripturæ tradentis, qđ Deus dedit filium suū nobis, ita
qđ in hoc cōmendatur charitatis diuinæ excellentia, qđ non solū
dedit nobis redemptionem, doctrinā, & alios effectus, quos filius
Dei fecit, sed dedit nobis ipsum filium, vt discernas, qđ nō solum
dedit filium secūdum effectus, sed etiā seipsum, quāmuis nume-
quām ista datio exerceatur, nisi concurrente aliquo effectu. Hoc
enim non impedit, quin etiā ipse Deus, secundum id quod in se
est, detur: alioquin tota fides incarnationis filii Dei perit. Et sun
datur hoc, quia quot modis contingit aliquid esse bonum alicu-
ius amati, tot modis contingit esse concupitum illi, alioquin non
posset quis velle alicui omnia sua bona. Sed cōtingit aliquid esse

bonum alterius non solū propter ipsum, sed econuerso, vt finem A
ipsius. ergo contingit aliquid esse concupitū alicui, quod nō ordi
natur ad illud, vt finē, sed ecōuerso. Possum. n. concupiscere ami
co mihi, vel amico meo finē vltimum, propter quē sumus absq;
derogatione illius finis, quæ interueniret, si ipse finis ordinaret
in me, vel amicū, vt
in finem. Aliud est
ergo cōcupiscere hoc
mihi: & aliud concu
piscere hoc propter
me. Cum his tamen
stent, qđ omne concu
pitum secundum ali
quid est propter eū
cui cōcupiscitur, qa
oportet saluare i om
ni concupito amorē
amicitiæ, quo magis
amatur is, cui concu
piscitur, q̄ cōcupitū.
Vnde si cōcupita res
sit simpliciter ordi-
nabilis in eum concupiscibiliter, vt finē, concupitum simpliciter
habet rōnem eius, quod est esse propter amicū. Si aūt non sic sim
pliciter ordinabilis in eum vt finem, tunc concupitū secundum
quid tātum. s. secundū aliquem effectum eius, habet rōnem eius,
quod est esse propter amicum. Et quoniā concupitum non est si-
gnificans amatū propter alterum, sed amatū alteri: & consequē-
ter non significans bonū propter alterum, sed bonū alterius, cui
s. cōcupiscitur qā amicitia amatur, ad vtrumq;. Ordinabile sim
pliciter, & non ordinabile simpliciter se extendit, & per conse-
quens oportet vt abstrahat ab vtroq;. Et, vt dictum est, nō habet
rōnem eius, quod est esse propter amicum, seu finem simpliciter,
sed eius, quod est esse amici, vel amico. Et propterea oportet in- C
teruenire aliquid, quod saltem secundum quid propter amicum
sit. Et hæc de duobus primo propositis.
¶ Quo ad tertium sciendū est, qđ virtutem theologicam oportet
habere Deum, vt supernaturalis ordinis est, pro immediato obie
cto: & propterea religio, & theologia, & timor Domini, non cō-
putantur inter virtutes theologicas, vt author dicit in quæst.
de Virtutibus. q. 1. art. 12. ad 11. Et quoniam spes ad amorem
concupiscentiæ spectans, Deum respicit, vt primum efficiens,
& vltimum finem, vt in litera dr, & propterea virtus theologica
est: oportet dicere, qđ vtroq; modo immediate respicit Deum. Et
qđ respiciat Deū immediate, vt efficiens, etiā ipse Durandus fate
tur: & propterea ex hoc manifestatur, qđ respiciat etiam Deum,
vt finem vltimum immediate. Constat. n. quòd spes sic respicit
Deū, vt agentē immediate, qđ respicit ipsum, vt agat, subueniat, D
& perducat in vltimum finem. Nihil ergo obstat immediationi
actio, & effectus agentis, ad quæ respicit spes. Sic quoq; respicit
Deum, vt vltimum finem immediate, quòd respicit ipsum, vt fi-
nalizet in actu secundū supremum modum, puta quietando, &
satiando affectū. non igitur obstat immediationi, qđ finalizatio,
& effectus finis vltimi speretur. Quemadmodum igitur spe-
rans a Deo, immediate sperat, ita Deum sibi immediate sperat,
vt finē, vt sic æqua sint a quo, & quod speratur, vt prædictū fuit.
Et hanc esse mentē authoris in rōsione ad sedm patet, vbi cum in
corpore art. dixisset, Deū principale obiectū spei, addidit, qđ est
propriū obiectū spei, ita vt quia ēm propriū obiectum amoris cōcu
piscentiæ. Potest. n. concupisci alteri non vt propter illum, sed
ecōuerso, vt finis illius, quia sic est bonum illius. Et ad proba-
tionem dicitur, quòd Deus secundum se debet amari amore ami
citiæ principaliter, sed non tantum, quoniam potest amari etiam
amore concupiscentiæ. Et cū dicitur. Quia nō potest amari Deus
propter nos: respondetur, quòd nō potest amari propter nos, sed
nobis. Quod concupiscitur autem, potest secundum se quidem
amari nobis: secundum autem effectum eius propter nos. Et sic
spe concupisco Deum ipsum secundum id quod est in se mihi, &
secundum effectum suum propter me.
¶ Ad secundum negatur minor, vtpote falsa, & damnanda. Et
ad primā probationē ex 1. Sent. dicitur, qđ falsum est, delectatio-
nem spectare ad concupiscentiæ amorem tantū: spectat namq;
etiam ad amorem amicitiæ. Non. n. est amicus, qui nō delectatur
de bonis amici. Vnde beatorum præcipuum gaudium est de bo-
no Dei in seipso Deo: sicut præcipuus amor eorum est amor bo-
ni diuini in seipso. Secundarium autem eorum gaudium est de
beatitudine formali. Et oppositū sentire, miror quomodo in men

Ad primum ergo dicēdum, qđ quæcunque alia spes adipisci expe
ctat, sperat in ordine ad Deū, sicut
ad ultimum finem: vel sicut ad pri
mā causam efficientē, vt *dictū est.

Ad 2^m dicendum, qđ mediū acci
pitur in regulatis, & mensuratis,
secundum quod regula, vel mensu
ra attingitur: secundum aūt quod B
excedit regula, est superfluū: secun
dum aūt defectū a regula, est dimi
nutum. In ipsa aūt regula, vel men
sura non est accipere mediū, & ex-
trema. Virtus autem moralis est cir
ca ea, quę regulantur ratione, sicut
circa obiectum proprium, & ideo
per se conuenit ei esse in medio ex
parte ꝓprii obiecti. Sed virtⁿ theo-
logica est circa ipsam regulam pri
mā, non regulatā alia regula, sicut
circa proprium obiectum: & ideo
p se & secundum proprium obie
ctum non cōuenit virtuti theolo-
gicæ esse in medio: sed pōt sibi cō
tem vacantis Philosophiæ, & Theologiæ cadere possit. Verun-
tamen singillatim respondendo, negatur etiam, quòd obiectum
immediatum amoris concupiscentiæ non sit res aliqua distincta
subiecto. Et ad inductionem dicitur, quòd male videtur expo-
nere obiectum mediatum, vel immediatum. Cum enim distin-
ctio ad minus sit in-
ter duo, distinctio
obiectorum non est,
vbi duo obiecta non
sunt, ac per hoc non
habet ibi locum di-
stinctio de obiecto
mediato, & imme-
diato. Distinctio au
tem formalis rerum
omnium, per formā,
seu formalem ratio-
nem cum sit, conse-
quens est, vt ibi tan
tū duo obiecta sint,
ubi sunt duæ ratio-
nes obiectorum, sic
cut ibi tm̄ sunt duo agētia, vbi sunt duæ rōnes agēdi, siue vt agē
tis & instri, siue quocūq; alio modo multiplicentur. Constat aūt
qñq; concupitum esse vnum tm̄, vt cum cōcupiscitur vinū: qñq;
multa, vt cum quis vult mœchari, vt furetur. Et in primo vnum
obiectum est, scilicet potus vini: in secundo autem duo, quorum
vnum est medium ad aliud. Arguens autem accipit in vno obie
cto duo obiecta, ac si concupiscens vinum, appeteret duo, scilicet
potum vini, & vinum, quod est falsum: quia loquimur quandò
vinum non appetitur, nisi vt potetur. Si enim appeteretur, vt
posset deretur, & potaretur, tunc essent duo ordinata. Vnde ex
hoc quòd vinum, & quicquid eiusmodi est, non appetitur nisi
ratione vtus, non concluditur, quòd res extra non sit immedia-
tum obiectum concupiscentiæ: sed si inductio esset sufficiens, ma
nifestaret quòd res extra non concupiscitur, nisi vt est materia
vtus. Sed nec ad hoc inductio sufficit, quoniam res extra dupli-
citer potest esse bonum alterius, ac per hoc illi concupisci. Pri-
mo, vt materia vtus, vt vinum potandum, & alia huiusmodi. Se-
cundo, secundum se, & vt materia vtus, seu operationis alicuius:
& tunc haberet locum distinctio de obiecto mediato, & imme-
diato, quando res extra secundum se amaretur, quia amatur se-
cundum quod materia operis. Et esset distinguendum de medio
secundum ordinem executionis, vel intentionis, quoniam præpo
stere se habent. Sed inductio non fit nisi de re extra, secundum
quod est materia vtus, & ideo non sufficit. Finis namque secun-
dum seipsum est bonum eius, quod est ad finem: ac per hoc con-
cupiscitur illi non vt materia vtus, sed secundum se. Et rursus
Deo concupiscimus viuere nostrum. Concupiscimus enim, vt
Deo viuamus propter ipsum Deum, vt sic vtrinque pateat, sci-
licet quòd finem ei, quod propter finem, econtra secundum seip-
sa separata subiecto, immo in infinitum distantia, vt Deus, &
nos, contingit concupisci. Neque enim concupiscimus Deo
nostrum viuere, vt ipse vtatur eo, sed propter eum, quia sibi de-
betur. Nec Deum nobis vt præcise fruamur Deo, sed quia se-
cundum se est finis noster.
¶ Ad rationem autem dicitur, cum dicitur, Res separata nō est
bonum nostrum, nisi propter aliquam actionem, qua nobis co-
iungitur, pōt dupliciter intelligi. Primo, vt ly, nisi propter actio-
nem, denoret rationem, qua est bonum nostrum. Secundo, vt de-
notet conditionem, sine qua non est bonum nostrum. In primo
sensu est falsum quod dicitur, vt iam declaratum est. In secundo
autem verum est, sed hoc modo nō est ad propositum arguentis,
sed primo modo tantum. Patet hæc in effectiuis. Agens enim nō E
est agens nostri, nisi propter aliquam operationem, qua nobis
contingitur, non tamen propterea est agens mediatum, aut ma-
teria agentis, aut secundum se non est agens, quoniam secundū
id quod in se, habet rationem agendi in nos. Simile enim est in
bono nostro, quod exercet causam finalem respectu nostri, vt pa
tet ex dictis. Ad probationem aūt minoris, qđ delectatio de Deo
in patria spectet ad amorem concupiscentiæ, quia respondet de-
siderio, Respondetur, quòd delectatio patriæ non oportet, quòd
respondeat omni actui charitatis in via, nisi secundum identita
tem obiecti formalis charitatis, sed sufficit, quòd respondeat pri-
mo actui, qui est amare. Amamus autem hic bonum Dei in se-
ipso, & ideo delectabimur ibi de Deo in seipso.
¶ Ad secundum dicitur, qđ illa propositio. Idem est obiectum
desiderii, & delectationis, potest dupliciter intelligi. Primo, de
identitate obiecti omnimoda, & sic est falsa, tū quia actus distin
guuntur per obiecta: tum quia delectabile nihil imperfectionis
ponit in eo, qui delectatur. Desiderabile aūt ponit absentiam sui
in desiderante, vel cui desideratur. Vnde bonitas diuina est Deo

summe delectabilis, nõ tñ desiderabilis. Secundo, potest intelligi de identitate rationis formalis tenentis se præcise ex parte obiecti, vt sit sensus, quòd quicquid est i re, quo res põt delectari, eodem potest desiderari, & sic est vera quantum est ex meritis rei. Bonum enim diuinum in seipso, est ex se summe delectabile, & desiderabile. Sed ꝙ non desideretur est, quia non inueniri põt desiderans, quia ponit imperfectionẽ in eo. Et propterea debet dici, quòd omne delectabile potest esse etiam desiderabile formaliter, vel virtualiter. i. esse tale, quod causaret de siderium, si inueniri posset desiderãs. Argumentũ aũt loquitur de identitate omnimoda obiecti, quia ponit futurũ ex parte obiecti desiderii. Futuritio. n. in desiderio ītellectuali redundat in obiectum ex dispositione subiecti, cui oportet obiectũ non adesse, si desideratur, & ideo ratio nihil concludit.

¶ Ad tertium negatur sequela, qa dãnati habent voluntatem inordinatam, & puersam. Et ideo non summe dolent de malo culpę, quod est contra bonum diuinum in seipso, sed de malo pœnæ, quod est contra participationẽ eius. Beati vero habent voluntatẽ rectam, & magis gaudent de bono diuino in seipso, quàm de eius participatione. Probatio autem allata, s. Deus non est bonus beatis, nisi ratione præmii quod dat, falsa est, vt patet ex dictis.

¶ Ad quartum negatur, quòd operationes, quæ sunt causæ delectationum, sint causæ earum non nisi obiectiue. Stat enim, quòd sint causæ earum, vt afferentes obiecta. Et sic est in operatione, qua coniungitur amicus, de quo est delectatio secundum seipsum. Vnde operatio ponitur propria causa delectationis, non autem proprium obiectum.

¶ Ad quintum negatur sequela. Et ad primã probationem dicitur, quòd destruit seipsam. Nam si ad delectationẽ præexigitur consecutio boni proprii, consequens est, quòd illud exterius, cuius consecutio requiritur, est proprium bonum, & non sola consecutio illius sit bonum. Nam ideo consequi illud appetit, quia est proprium bonum: & non econuerso, ideo est proprium bonũ, quia consequimur illud. Non ergo consecutione fit bonum nostrum, vt arguens intendit: sed prius, natura saltem, est bonum nostrum ratione sui, quàm consecutione habeatur. Ad secũdam autem de denominatione, negatur minor, cum præcisione intellecta: aliter enim nihil concludit. Negatur enim, quòd esse bonum hominis intrinsecus ei conueniat formaliter, extrinsecus autem subiecto conueniat tãtum denominatione extrinseca. Stat enim, quòd secundum vnã rationem bonitatis sic sit, & secundum aliã non. Bonum enim non est vnius tantum rationis formalis, sicut sanum: sed est transcendens commune omnibus generibus, ut patet in 1. Ethic. Vnde dico, quòd Deus inquantum finis, est bonũ meum denominatione intrinseca, quia est bonum meum sua intrinseca bonitate diuina, quæ est finis meus, propter quam ego sum. Sed ego sum bonus illa bonitate diuina denominatione extrinseca, & cum hoc stat, quòd ego sum bonus bonitate morali, quã habeo denominatione intrinseca, & Deus, vt bonificãs me tali bonitate, est bonũ meum denominatiõe extrinseca. Et in vtroq; exemplo nõ numeratur formalis bonitas, vt patet. Hoc n. cõe est omnibus nominib⁹ ab vno, vel ad vnũ, vel in vno. Ex quibus patet vanus, & periculosus istius labor, & veritas tenenda.

¶ In eodem 5. art. in responsione ad secundũ aduerte, ꝙ author duobus modis, & vtroq; per accidens, hactenus dixit virtutem theologicã esse in medio. s. ex parte nostri, vt patet in præcedẽti lib. q. 64. art. 4. & quantum ad secundariũ obiectum, vt patet hic. Et licet habere mediũ quantũ ad secundarium obiectũ, aliquid ex parte nostra cõnotet, vt in fine huius responsionis litera quantum ad spem insinuat, & superius de credito declarauimus: si tñ aduertimus, ꝙ obiecta hæc secũdaria secundũ se sunt in medio, quia exceduntur, & excedũt, non irrationabiliter dicemus virtutẽ theologicã nõ p se, sed per accidẽs esse in medio, duabus viis, scil. ex parte subiecti, & ex parte obiecti secũdarii. Obiectiões aũt Scoti de actu virtutis theologicæ, qã est i medio etiã in attingendo obiectum primarium, in loco prædicto solutæ sũt. Obiectiones aũt Durãdi in q. 2. 7. dist. 3. seat, ad probandum, ꝙ virtus theologica est in medio duorum vitiorum, nunc soluẽdæ occurrũt. Arguit ergo, Quia sicut iuenitur medium cum superabundantia, & defectu in passionibus respectu regulæ naturalis: ita inuenitur in actibus rõnis respectu regulæ supernaturalis excedere, deficere, & æquari, vt patet i fide. Cõtigit. n. credere plus q̃ oportet, & minus q̃ oportet, & quantũ oportet, licet extrema infidelitatis vitia sint innominata: sic spes est media inter præsumptionẽ, & desperationẽ. Sed hoc facile soluitur, si rõ literæ inspiciatur, penes quid attendatur habere per se medium, s. penes obiectum, ita ꝙ proprium obiectũ sit in medio excessus, vel defectus regulæ. Quod cõstat non habere locum in Deo glorioso, qui est ipsa regula, & obiectũ propriũ virtutis theologicæ. Vnde argumentũ deficit in similitudine: quia in passionibus inuenitur mediũ cũ extremis secundum propriũ obiectũ, ita ꝙ in obiecto est mediũ inter excedens, & deficiens a regula. Nõ sic aũt est in actibus rationis nostræ habẽtib⁹ Deũ pro proprio obiecto: quoniã in eis secũdum propriũ obiectũ non est mediũ, & excedens &c. quoniã ipsum obiectũ est ipsa regula, in qua non sunt extrema. Quòd aũt dicitur, ꝙ contingit credere plus q̃ oportet, si ad obiectum formale fidei referatur, falsissimũ est: nõ. n. potest nimiũ credi Deo. Si vero ad credita referatur, iã dictum est, ꝙ est per accidens tam in fide, quàm in spe. Et propterea innominatæ non sunt infidelitatis species, nisi multiplicatæ per accidens secundũ errores diuersos, quas superius dictũ é eẽ infinitas.

¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum sextum.*

IN artic. 6. eiusdem 17. q. aduerte, ꝙ author ex notioribus docens, noluit assumere differentias Dei, vt obiectũ est harũ virtutum absolute, sed assumpsit differentias eiusdem, vt obiectum est, cui inhæret virtus theologica. Differẽtiæ siquidẽ obiecti absolute penes verum, & bonum, quo ad fidem, & alias uirtutes, & penes bonum Dei, & nostrũ, quo ad charitatem, & spem sumuntur. Sed differentiæ obiecti, vt cui inhæremus, penes modos in litera expressos sumuntur, s. ilicet penes esse cui creditur, a quo habendum est, & propter quem &c. Hæc enim Deum trifariam significant. Primum enim, ut dicentem, quod in litera dicitur principium ueritatis: secundum vt largientem, quod in litera dicitur principium bonitatis: tertium, ut finem ultimum.

¶ In responsione ad tertiũ eiusdem articuli aduerte, ꝙ finis vltimus est finis vltim⁹ noster ſm seipsum, vt prædictũ est. Et est non propter nos, sed propter seipsum: & charitas in hoc differt a spe ſm differentias obiecti absolute, ꝙ charitas tertur in ultimum finem propter seipsum: spes uero in finẽ ultimũ, ut nostrũ. Quod author ab effectu significauit, ab adeptione. s. dicens ad bonũ finale adipiscendũ, sicut etiam Deum ut finem ultimum propter se, ab effectu manifestauit, ut homo uiuat non sibi, sed Deo. Et hic author differentiam inter has uirtutes ex parte obiecti absolute monstrauit, & ad hoc insinuandum utramq; differentiam ex parte spei posuit in hac responsione, ut patet in litera.

¶ In reliquis duobus articulis nihil scribendum occurrit.

¶ Præ-

¶ 3 Præt. Per spem homo tendit in Deum: sed hoc A proprie pertinet ad charitatem. ergo spes a charitate non distinguitur.

SED CONTRA. Vbi nõ est distinctio, ibi non est numerus: sed spes cõnumeratur aliis uirtutibus theologicis. Dicit enim * Greg. in 1. Moral. esse tres virtutes, spem, fidem, & charitatẽ. ergo spes est virtus distincta ab aliis virtutibus theologicis.

RESPON. Dicendũ, ꝙ virtus aliqua dicitur esse theologica ex hoc, quòd habet Deũ pro obiecto, cui inhæret. Potest aũt aliquis alicui inhærere dupliciter. Vno modo propter seipsum: alio modo, inquantum ex eo, in aliud deuenitur. Charitas ergo facit hominem Deo inhærere propter seipsum, mentem hominis vniens B Deo per affectum amoris. Spes autem, & fides faciunt hominẽ inhærere Deo, sicut cuidam principio, ex quo aliqua nobis proueniũt. De Deo aũt prouenit nobis & cognitio veritatis, & adeptio perfectæ bonitatis. Fides ergo facit hominem Deo inhærere, inquãtum est nobis principium cognoscendi veritatem. Credimus enim ea vera esse, quæ nobis a Deo dicuntur. Spes aũt facit Deo adhærere, prout est in nobis principiũ perfectæ bonitatis, inquantum scilicet per spem diuino auxilio innitimur ad beatitudinem obtinendam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus secundũ aliam, & aliam rationem est obiectum harum virtutum, vt *dictum est. C

Ad distinctionem autem habituum sufficit diuersa ratio obiecti, vt supra * habitum est.

AD 2m dicendum, ꝙ expectatio ponitur in symbolo fidei, non quia sit actus proprius fidei, sed inquantum actus spei præsupponit fidem, vt infra * dicetur, & sic actus fidei manifestatur per actus spei.

AD 3m dicẽdum, ꝙ spes facit tendere in Deum, sicut in quoddam bonum finale adipiscendum, & sicut in quoddã adiutorium efficax ad subueniendum: sed charitas proprie facit tendere in Deũ, vniendo affectũ hominis Deo: vt scilicet homo nõ sibi viuat, sed Deo.

ARTICVLVS VII.

Vtrum spes præcedat fidem.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ spes præcedat fidẽ. Quia super illud Psal. Spera in D Domino, & fac bonitatem, dicit * glos. Spes est introitus fidei, initium salutis: sed salus est per fidem, per quam iustificamur. ergo spes præcedit fidem.

¶ 2 Præt. Illud quod ponitur in diffinitione alicuius debet esse prius, & magis notum: sed spes ponitur in diffinitione fidei, vt patet Hebr. 11. Fides est substãtia sperandarum rerum. ergo spes est prior fide.

¶ 3 Præt. Spes præcedit actum meritorium. Dicit enim Apost. 1. ad Corin. 9. Quòd qui arat, debet arare in spe E fructus percipiendi: sed actus fidei est meritorius. ergo spes præcedit fidem.

SED CONTRA est, quod Matth. 1. dicitur, Abrahã genuit Isaac, ideſt, fides spem, sicut dicit * glosa.

RESPON. Dicẽdum, quòd fides absolute præcedit spem. Obiectum. n. spei est bonũ futurum arduũ possibile haberi. Ad hoc ergo ꝙ aliquis speret, requiritur, quòd obiectum spei proponatur ei ut possibile. Obiectum autẽ spei est vno modo beatitudo ęterna, & alio modo diuinum auxilium, vt ex * dictis patet. Et vtrũq; eorum proponitur nobis per fidem, per quã nobis innotescit, ꝙ ad vitã ęternã possumus peruenire, & ꝙ ad hoc paratum est nobis diuinum auxilium, secundum illud Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere quia est: & quia inquirentibus se, remunerator sit. Vnde manifestum est, quòd fides præcedit spem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut *glos. ibidem subdit, Spes dicitur introitus fidei, ideſt, rei creditæ, quia per spem intratur ad uidendum id, quod creditur. Vel potest dici, ꝙ est introitus fidei, quia per eam homo intrat ad hoc, ꝙ stabiliatur, & perficiatur in fide. Est Cassiodori in hũc locum.

AD 2m dicendũ, quòd in diffinitione fidei ponitur res speranda, quia proprium obiectum fidei non est apparens secundum seipsum. Vnde fuit necessarium, vt quadã circumlocutione designaretur per id, quod consequitur ad fidem.

AD 3m dicendum, quòd non omnis actus meritorius habet spem præcedentem, sed sufficit si habeat concomitantem, vel consequentem.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum charitas sit prior spe.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝙ charitas sit prior spe. Dicit enim * Ambros. super illud Luc. 17. Si habueritis fidem sicut granum sinapis &c. Ex fide est charitas, ex charitate spes: sed fides est prior charitate. ergo charitas est prior spe. 2. 2. q. 62. art. 4. Et 3. dist. 26. q. 2. ar. 3. q. 2. Et virt. q. 4. artic. 3.

¶ 2 Præt. † Augustinus dicit 14. de ciuit. Dei, ꝙ boni motus, atq; affectus ex amore, & sancta charitate veniũt: sed sperare secundum quod est actus spei, est quidam bonus animi motus. ergo deriuatur a charitate. * Lib. 8. in Lucam in ti tul. de Virt. fidei per cõparationem ad granũ sinapis. to. 5. † Lib. 14. capit. 9. ante med. to. 5.

¶ 3 Præt. * Magister dicit 26. distin. 3. lib. Sentent. ꝙ spes ex meritis prouenit, quæ præcedunt non solum rem speratam, sed etiam spem, quam natura præit charitas. ergo charitas est prior spe. * Lib. 3. sentent. di. 26. paragr. A.

SED CONTRA est, quod Apost. dicit 1. ad Timo. 1. Finis præcepti charitas est de corde puro, & conscientia bona, † glos. ideſt, spe. ergo spes est prior charitate. † Glos. interlin. ibid.

RESPON. Dicendum, ꝙ duplex est ordo. Vnus quidem secundum uiam generationis, & naturæ, secundum quẽ, imperfectum prius est perfecto. Alius autẽ ordo est perfectionis, & formæ, secundum quẽ perfectum naturaliter prius est imperfecto. Secundum ergo primũ ordinẽ spes est prior charitate. Quod sic patet: quia spes, & omnis appetitiuus motus ex amore deriuatur, vt supra * habitum est, cum de passionibus 1. 2. q. 25. art. 2. ageretur. Amor autẽ quidã est perfectus, quidam imperfectus. Perfectus quidẽ amor est, quo aliquis secundum se amatur, vtputa, cum aliquis secundum se vult alicui bonum, sicut homo amat amicum. Imperfectus amor est, quo quis amat aliquid nõ secundum ipsum, sed vt illud bonũ sibi ipsi proueniat, sicut homo amat rem, quã cõcupiscit. Primus autem amor pertinet ad charitatem, qua inhæret Deo secundum seipsum: sed spes pertinet ad secundum amorem, quia ille, qui speratⁱ, aliquid sibi obtinere intendit. Et ideo in via generationis spes est prior charitate. Sicut. n. aliquis introducitur ad amandum Deum per hoc, quòd timens ab ipso puniri, cessat a peccato, vt * Aug. dicit super primã Canonicam Ioan. ita etiam spes introducit ad charitatem, inquantum aliquis sperãs remunerari a Deo, accenditur ad amandum Deum, & seruandum præcepta eius: sed secundum ordinẽ perfectionis, charitas prior est naturaliter, et ideo adueniẽte charitate, spes perfectior redditur, quia de amicis maxime speramꝰ. Et hoc modo dicit * Ambros. ꝙ spes est ex charitate. Vnde patet responsio ad Primum. Tract. 9. in Canon. Io. in medio tom. 9. Loco citato in argu. primo.

AD SECVNDVM dicendum, quòd spes, & omnis

mot⁹ appetitiu⁹ ex amore ꝓuenit aliquo, quo. ſ. aliq̃s amat bonum expectatum. Sed non omnis ſpes prouenit a charitate, ſed ſolum motus ſpei formatæ, qua ſcilicet aliquis ſperat bonum a Deo, vt ab amico.

AD 3ᵐ dicendum, quòd Magiſter loquitur de ſpe formata, quam naturaliter præcedit charitas, & merita ex charitate cauſata.

¶ *Super Quæſtionis decimæoctauæ Articulum primum.*

QVAESTIO XVIII.

De ſubiecto ſpei, in quatuor articulos diuiſa.

EINDE conſiderandū eſt de ſubiecto ſpei.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum virtus ſpei ſit in voluntate ſicut in ſubiecto.
¶Secūdo, Vtrum ſit in beatis.
¶Tertio, Vtrum ſit in damnatis.
¶Quarto, Vtrum in viatoribus habeat certitudinem.

ARTICVLVS PRIMVS. *Vtrum ſpes ſit in uoluntate ſicut in ſubiecto.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes nō ſit in voluntate ſicut in ſubiecto. Spei enim obiectum eſt bonum arduum, vt ſupra* dictum eſt: arduum autē non eſt obiectum voluntatis, ſed irascibilis. ergo ſpes non eſt in voluntate, ſed in irascibili.

¶ 2 Præt. Ei, ad quod unum ſufficit, ſuperfluè apponitur aliud: ſed ad ꝑficiendū potētiā volūtatis ſufficit charitas, q̄ eſt perfectiſſima virtutū. ergo ſpes nō eſt in voluntate.

¶ 3 Præt. Vna potentia nō poteſt ſimul eſſe in duobus actibus, ſicut intellectus non poteſt ſimul multa intelligere: ſed actus ſpei ſimul poteſt eſſe cū actu charitatis. ergo cū actus charitatis manifeſte pertineat ad voluntatē, actus ſpei non pertinet ad ipſam: ſic ergo ſpes non eſt in voluntate.

SED CONTRA. Anima non eſt capax Dei, niſi ſecūdum mentem, in qua eſt memoria, intelligētia, & uoluntas, vt patet per Aug.* in li. de Trin. ſed ſpes eſt uirtus theologica habens Deum pro obiecto. cum ergo non ſit neque in memoria, neque in intelligentia, quæ pertinēt ad vim cognoſcitiuā, reliquit ꝙ ſit in volūtate ſicut in ſubiecto.

RESPON. Dicēdum, ꝙ ſicut ex *prædictis patet, habitus per act⁹ cognoſcuntur. Actus autem ſpei eſt quidā motus appetitiuę partis, cum ſit eius obiectum bonū. Cum autem ſit duplex appetitus in homine, ſcilicet appetitus ſenſitiuus qui diuiditur per irascibilē, & concupiſcibilē, & appetitus intellectiuus, qui dr̄ voluntas, vt in 1.* habitum eſt, illi modus, qui ſunt in appetitu inferiori, ſunt cū paſſiōe, in ſuperiori ᵈ aūt ſine paſſione, vt ex ſupra† dictis patet. Actus autē virtutis ſpei non poteſt pertinere ad appetitū ſenſitiuū, quia bonum quod eſt obiectum principale huius uirtutis, non eſt aliquā bonū ſenſibile, ſed bonum diuinū. Et ideo ſpes eſt in appetitu ſuperiori, q̄ dr̄ voluntas, ſicut in ſubiecto: non aūt in appetitu inferiori, ad quem pertinet irascibilis.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd irascibilis obiectū eſt arduū ſenſibile: obiectum autem virtutis ſpei eſt arduum intelligibile, vel potius ſupra intellectū exiſtēs.

AD 2ᵐ dicendum, quòd charitas ſufficienter perficit uoluntatem quātum ad unum actum, qui eſt diligere. Requiritur autem alia uirtus ad perficiendum ipſam ſm alium actum eius, qui eſt ſperare.

AD 3ᵐ dicendum, quòd motus ſpei, & motus charitatis habēt ordinem adinuicē, ut ex ſupra* dictis patet. Vnde nihil prohibet utrumque motum ſimul eſſe unius potentiæ: ſicut & intellectus poteſt ſimul multa intelligere adinuicē ordinata, ut in primo* habitū eſt.

ARTICVLVS II. *Vtrum ſpes ſit in beatis.*

AD SECVNDVM ſic ꝓcedit. Vī ꝙ ſpes ſit in beatis. Chriſt⁹. n. a principio ſuæ cōceptiōis fuit perfectus comprehenſor: ſed ipſe habuit ſpē, cū ex eius ꝓſona dicat ī Pſal. 30. In te Dñe ſperaui, ut* gloſ. exponit. ergo in beatis pōt eē ſpes.

¶ 2 Præt. Sicut adeptio beatitudinis eſt quoddā bonum arduū, ita etiam eius continuatio: ſed homines antequàm beatitudinem adipiſcantur, habent ſpem de beatitudinis adeptione. ergo poſtq̄ ſunt beatitudinem adepti, poſſunt ſperare beatitudinis continuationē.

¶ 3 Præt. Per virtutē ſpei poteſt aliquis beatitudinem ſperare non ſolū ſibi, ſed etiā aliis, vt* ſupra dictū eſt; ſed beati q̄ ſunt ī patria, ſperāt beatitudinē aliis, alioq̄n nō rogarēt ꝓ eis. ergo in beatis pōt eē ſpes.

¶ 4 Præt. Ad beatitudinē Sanctorū ꝑtinet nō ſolū gloria aīæ, ſed etiam gloria corporis: ſed aīæ Sāctorū, q̄ ſunt in patria, expectāt adhuc gloriā corporis, vt patet* Apoc. 6. & 12, ſuper Geneſ. ad literam. ergo ſpes poteſt eſſe in beatis.

SED CONTRA eſt, qđ Apoſt. dicit ad Rom. 8. Quod videt quis, quid ſperat? ſed beati fruūtur Dei viſione. ergo in eis ſpes locū nō habet.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſubtracto eo, quod dat ſpeciē rei, reſoluitur species, & res nō poteſt eadē remanere: ſicut remota forma corporis naturalis non remanet idem ſm ſpeciem. Spes aūt recipit ſpeciē a ſuo obiecto principali, ſicut & ceteræ virtutes, vt ex ſupradictis* patet. Obiectū aūt principale eius eſt beatitudo æterna, ſm quod eſt poſſibilis haberi ex auxilio diuino, vt ſupra dictum † eſt. Quia ergo bonum arduum poſſibile non cadit ſub ratione ſpei, niſi ſm quòd eſt futurum: iō cum beatitudo iam nō fuerit futura, ſed præſens, non poteſt ibi eē uirtus ſpei. Et ideo ſpes, ſicut & fides, euacuatur in patria, & neutrū eorum in beatis eſſe pōt.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ Chriſtus etſi eſſet comprehenſor, & per conſequens beatus quantū ad diuinam fruitionē, erat tamen ſimul viator, quantum ad paſſibilitatem naturæ, quam adhuc gerebat: & ideo gloriam impaſſibilitatis & immortalitatis ſperare potuit, non tamen ita, quòd haberet virtutem ſpei, quæ non reſpicit gloriā corporis, ſicut principale obiectum, ſed potius fruitionē diuinā.

AD 2ᵐ dicendum, quòd beatitudo ſanctorum dicitur vita ęterna: quia per hoc, quòd Deo fruuntur, efficiuntur quodammodo participes ęternitatis diuinæ, quæ excedit omne tēpus. Et ita cōtinuatio beatitudinis non diuerſificatur per ꝑſens, præteritum, & futurum: & iō beati non habent ſpem de continuatione beatitudinis, ſed habent ipſam rē: quia nō eſt ibi rō futuri.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ durante uirtute ſpei, eadem ſpe aliquis ſperat beatitudinem ſibi, & aliis: ſed euacuata ſpe in beatis, ſecundum quā ſperabant ſibi beatitudinē, ſperant quidē aliis beatitudinē, ſed nō uirtute ſpei, ſed magis ex amore charitatis. Sicut etiam qui habet charitatem Dei, eadem charitate diligit proximū: & tamē aliquis pōt diligere proximū nō habēs uirtutē charitatis, ſed alio quodā amore.

AD 4ᵐ dicendum, ꝙ cum ſpes ſit uirtus theologica habens Deum ꝓ obiecto, principale obiectum ſpei eſt gloria animæ, quæ in fruitione diuina cōſiſtit, nō autē gloria corporis. Gloria etiā corporis, etſi habeat rōnem ardui p comparationē ad naturam humanā, non habet tm rōnem ardui habēti gloriā animæ, tum quia gloria corporis eſt minimum quiddam in cōparatione ad gloriā animę: tum etiam quia habens gloriam animæ, habet iā ſuffi cienter cauſam gloriæ corporis.

ARTICVLVS III. *Vtrum ſpes ſit in damnatis.*

AD TERTIVM Sic procedit. Videt ꝙ in dānatis ſit ſpes. Diabolus. n. eſt damnatus, & princeps dānatorum, ſm illud Mat. 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius: ſed diabolus habet ſpem, ſm illud Iob. 40. Ecce ſpes eius fruſtrabitur eum. ergo videtur quòd damnati habeant ſpem.

¶ 2 Præt. Sicut fides eſt formata & informis, ita & ſpes: ſed fides informis poteſt eſſe ī dęmonibus, & damnatis, ſm illud Iacob. 2. Dæmones credunt, & contremiſcunt. ergo uidetur quòd etiā ſpes informis poteſt eſſe in damnatis.

¶ 3 Præt. Nulli hominū poſt mortē accreſcit meritum, uel demeritū, quod in uita non habuit, ſm illud Eccl. 11. Si ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonē, in quocūque loco ceciderit, ibi erit: ſed multi, qui dānabuntur, habuerūt ī hac vita ſpē, numq̄ deſperātes. ergo etiā in futura vita ſpē habebūt.

SED CONTRA eſt, quòd ſpes causat gaudium, ſm illud Ro. 12. Spe gaudentes: ſed damnati non ſunt ī gaudio, ſed in dolore & luctu, ſm illud Iſa. 65. Serui mei laudabunt ꝓ exultatiōe cordis, & vos clamabitis ꝓ dolore cordis, & ꝓ cōtritiōe ſpūs ululabitis. ergo ſpes nō eſt ī dānatis.

RESPON. dicendū, ꝙ ſicut de rōne beatitudinis eſt, vt in ea quietetur volūtas: ita de rōne pœnæ eſt, vt id qđ ꝓ pœna inferꝛitur, voluntati repugnet. Nō aūt pōt uoluntatē quietare, vel ei repugnare, qđ ignorat. Et iō Augu.* dicit ſup Gen. ad literā, q̄ angeli pfecte beati eſſe Lib. 11. ca. nō poterāt ī primo ſtatu ante cōfirmationē, vel lapſū 17. & 19. cū nō eſſent ſciī ſui euentus. Requiritur. n. ad perfectā tom. 3. & verā beatitudinem, vt aliquis certus ſit de ſuæ beatitudinis ꝑpetuitate, alioq̄n uoluntas nō quietaret. Si militer etiā cū ꝑpetuitas dānationis ꝑtineat ad pœnā dānatorū, nō uere haberet rōnem pœnæ, niſi uoluntati repugnaret, qđ eē nō poſſet, ſi perpetuitatē ſuę dānatiōis ignoraret. Et iō ad cōditionē miſeriæ dānatorū ꝑtinet, vt ipſi ſciant, ꝙ nullo mō poſſunt dānationē euadere, & ad beatitudinē puenire. Vñ dr̄ Iob 15. Nō credit, q̄ reuerti poſſit de tenebris ad lucē. Vñ patet, ꝙ non poſſunt apprehēdere beatitudinē, vt bonū poſſibile, ſicut nec beati vt bonum futurū: & iō neque in beatis, neq; in dānatis eſt ſpes: ſed in uiatoribus ſiue ſint in uita iſta, ſiue ī purgatorio, pōt eſſe ſpes, qa vtro biq; apprehēdūr beatitudinem ut futurū poſſibile.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut* Gregor. dicit 33. Mora. hoc dicitur de diabolo ſecundū Lib. 33. ca. membra eius, quorū ſpes annullabitur. Vel ſi intelliga- ca. 24. ante medium.

y. 2. q. 40. arti. 2. Et 3. d. 26. q. 1. ar. 5 Et ueri. q. 4. art. 2.

*Q. præce. art. 1. & 1. 2. q. 4. ar. 1.

1. 2. q. 49. & 54. ar. 2. & ſupr. q. 4. articu. 1.

q. præc. art. 5. & 1. 2. q. 54. ar. 2.

*Ar. 1. & 2. q. præced.

D. 606.

3. di. 26. q. 2. ar. 5. q. 3. & 4.

tur de ipso diabolo, potest referri ad spem, qua sperat F se de sanctis victoriam obtinere, secundum illud qđ supra præmiserat. Habet fiduciam, ꝙ Iordanis influat in os eius. Hæc autem non est spes, de qua loquimur.

Enchiridii. ca.8.tom.3. Ad 2m dicendum, quòd sicut Augustꝰ dicit in Enchiridio, Fides est & malarum rerum, & bonarum, & præteritarũ, & præsentium, & futurarum, & suarum, & alienarum. Sed spes nõ est nisi rerum bonarum futurarum ad se pertinentiũ: & ideo magis potest esse fides ᵈ informis in damnatis, quàm spes, quia dona diuina nõ sunt eis futura possibilia, sed sũt eis absentia. D. 604.

Ad 3m dicendum, quòd defectus spei in dãnatis nõ variat demeritũ, sicut nec euacuatio spei in beatis auget meritũ, sed vtrumq; contingit pp mutationẽ statꝰ.

Articvlvs IIII.

Vtrum spes viatorum habeat certitudinem.

Veri.q.4.a. 2.ad.4. Ad qvartvm sic ꝓcedit. Vr quòd spes viatorũ non habeat certitudinẽ. Spes.n. est in volũtate sicut in subiecto: sed certitudo nõ ptinet ad volũtatẽ, sed ad intellectũ. ergo spes non habet certitudinem.

Q. 17.ar.1 ¶ 2 Præt. Spes ex gratia & meritis prouenit, vt supra *dictum est: sed in hac vita scire per certitudinẽ non possumus, quòd gratiam habeamus, vt supra dictum

†1.2.q.112 art. 5. † est. ergo spes viatorum non habet certitudinem.

¶ 3 Præt. Certitudo esse nõ põt de eo, qđ põt deficere: H sed multi viatores habẽtes spẽ deficiũt a cõsecutione beatitudinis. ergo spes viatorũ nõ habet certitudinẽ.

Lib. 3. sen. distin. 26. Para. A. Sed contra est, quòd spes est certa expectatio futuræ beatitudinis, sicut Magister dicit 26. dis. 3. sententiarum, quòd potest accipi ex hoc quod dicitur 2. ad Timo. 1. Scio cui credidi, & certus sum, qa potens est depositum meum seruare.

Respon. Dicendum, quòd certitudo inuenitur in aliquo dupliciter, scilicet essentialiter, & participatiue. Essentialiter quidem inuenitur in vi cognoscitiua: participatiue aũt in omni eo, qđ a ui cognoscitiua mouetur in fallibiliter ad finem suum, sm quẽ modum dr, ꝙ natura certitudinaliter operatur tãquàm mota ab I intellectu diuino certitudinaliter mouẽte vnũquodq; ad suum finem. Et per hunc etiã modum virtutes morales certius arte dicuntur operari, inquantum ꝑ modũ naturæ mouentur a rõne ad suos actus. Et sic etiam spes certitudinaliter tendit in suum finem, quasi participans certitudinem a fide, quæ est in vi cognoscitiua. Vnde patet responsio ad Primum.

Ad 2m dicendum, quòd spes non innititur principaliter gratiæ iam habitæ, sed diuinæ omnipotentiæ & misericordiæ, & per quam etiam qui gratiam non habet, eam consequi potest, vt sic ad vitam æternam perueniat. De omnipotentia autem Dei & misericordia eius certus est quicunque fidem habet. K

Ad 3m dicendum, quòd hoc, quòd aliqui habentes spem, deficiant a consecutione beatitudinis, contingit ex defectu liberi arbitrii ponentis obstaculum peccati, nõ ãt ex defectu diuinę potẽtiæ, vel misericordię, cui spes innititᵉ. Vñ hoc nõ ꝓiudicat certitudini spei.

Super Quæstionis decimænonæ Articulum primum.

QVAESTIO XIX.

De dono timoris, in duodecim articulos diuisa.

Deinde considerandum est de dono timoris.

ARTIC. I.

Et circa hoc quæruntur duodecim.

¶ Primo, Vtrũ Deꝰ debeat timeri.
¶ Secũdo, De diuisione timoris in timorẽ filialem, initialem, seruilem, & mundanum.
¶ Tertio, Vtrum timor mundanus semper sit malus.
¶ Quarto, Vtrum timor seruilis sit bonus.
¶ Quinto, Vtrum sit idem in substantia cum filiali.
¶ Sexto, Vtrum adueniente charitate excludatur timor seruilis.
¶ Septimo, Vtrum timor sit initiũ sapientiæ.
¶ Octauo, Vtrum timor initialis sit idem in substantia cum timore filiali.
¶ Nono, Vtrum timor sit donũ Spiritussancti.
¶ Decimo, Vtrum crescat crescente charitate.
¶ Vndecimo, Vtrũ maneat ī patria.
¶ Duodecimo, Quid respõdeat ei in beatitudinibus & fructibus.

Articvlvs primvs.

Vtrum Deus possit timeri.

Ad primvm sic procedit. Vr quòd Deꝰ timeri nõ possit. Obiectũ.n. timoris est malũ futurũ, vt supra* habitũ est: sed Deus est expers omnis mali, cum sit ipsa bonitas. ergo Deus timeri non potest. 3. dist. 34. q.1 Et veri. q.2.art.10. ad 13. Et Ro.8. lect. 3.

¶ 2 Præt. Timor spei opponitur: sed spem habemus de Deo. ergo non possumus & simul eum timere.

¶ 3 Præt. Sicut † Philosꝰ dicit in 2. Reth. illa timemus, de quibꝰ nobis mala ꝓueniũt: sed mala nõ ꝓueniunt nobis a Deo, sed ex nobisipsis, secundum illud Oseæ 13. Perditio tua ex te Israel, ex me auxilium tuum. ergo Deus timeri non debet. * Damasc. lib.2. orth. fidei. ca.15 †1.2.q.41. art.4.

Sed contra est, qđ dr Ier.10. Quis nõ timebit te o rex gentiũ? Et Mala.1. Si ego Dñs, vbi timor meus?

Respon. Dicendũ, quòd sicut spes habet duplex obiectum, quorũ unum est ipsum bonum futurũ, cuiª adeptionẽ quis expectat: aliud aũt est auxiliũ alicuiª ꝙ quẽ expectat se adipisci qđ sperat: ita etiam & timor duplex obiectum habere põt, quorũ unum est ipsum malum, quod homo refugit: aliud aũt est illud, a quo malum ꝓuenire põt. Primo ergo modo Deus, qui est ipsa bonitas, obiectũ timoris esse nõ potest: sed secundo modo põt esse obiectũ timoris, inquantum.s. ab ipso, vel per comparationem ad ipsum nobis põt aliqđ malum imminere. Ab ipso quidem põt nobis imminere malũ pœnę, qđ nõ est simpliciter malũ, sed sm qđ, bonũ aũt simpliciter. Cum.n. bonũ dicatur in ordine ad finem, malum autem importet huius ordinis priuationẽ, illud est malum simpliciter, qđ excludit ordinem a fine ultimo, quod est malum culpæ. Malum aũt pœnæ est quidem malum, inquantum priuat aliquod particulare bonum: est tñ bonũ simpliciter inquantũ dependet ab ordine finis vltimi. Per cõparationẽ autẽ ad Deum põt nobis malũ pœnæ ꝓuenire, si ab eo sepa remur. Et per hũc modum Deus põt, & debet timeri.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ rõ illa procedit, sm ꝙ malum quod homo refugit, est timoris obiectum.

Ad 2m dicendum, quòd in Deo est considerare, & iusti-

malo pœnæ, ꝙ malũ culpæ opponitur bono diuino in seipso, obiectiue tamen, sicut charitas tẽdit in bonum diuinum in seipso: malum vero pœnæ opponitur bono creato. Et propterea in litera dicitur, quòd malum culpæ priuat ordinem ad finem vltimum. Et quia solus vltimus finis est finis simpliciter, idest, & totaliter, & absque determinatione: reliqui namq; fines sunt fines in hoc, vel in illo ordine respectu huiᵘ, vel illius: ideo in litera dicitur, quòd cũ bonum & malum dicãtur secundum ordinem finalem, solum malum culpæ est malum simpliciter: malum autẽ pœnæ, est malum istius.

In artic.2. quæstionis dubium occurit ex Durando in 34. distinctio. tertii sententiarum, quæstione quarta: Pro quãto hic dicitur, quòd si aliquis conuertatur ad Deũ propter timorẽ culpæ, erit timor filialis. Nã filiorum est timere offensam patris. arguit siquidem Durãdus, quòd hęc opinio ī hoc deficere videtur, quòd ponit immediatũ obiectũ timoris malũ culpæ. Hoc enim proposito falsũ est: quia timor diuidit hic, prout ꝓ ipsum convertimur ad Deum, vel auertimur ab eo, fugiendo, vel cõmittẽdo peccatũ: ac per hoc committere vel fugere peccatum, non est actus elicitus timoris, sed imperatus ab eo. Et consequenter peccatum nõ est immediatũ obiectũ actᵘ eliciti a timore.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ ratio hæc non valet: quia a ꝑpetratione, vel fuga peccati in actu executionis, arguit ad peccare, vel non peccare, vt sunt in esse obiectiuo. Orde siquidem est iste, ꝙ timori occurit obiectiue peccare in patrem & tũc respectu actus eliciti ab habitu timoris, qui actus est timere proprium obiectum, est peccare in patrem, ꝙ est malum culpæ. Et ex hoc timens filius, imperat fugã offensæ, idest, nõ peccare, & tunc non peccare est actus imperatus, non ellicitus a timore. Et tamen arguës ex hoc, ꝙ ad timorẽ spectat, iste actus imperatus, concludit, & male respectu actus eliciti, ꝙ nõ sit obiectum immediatum malum culpæ. Ad argumentũ autẽ suum formaliter distinguendum est in prima illatione, ꝙ fugere peccatum, dupliciter cõtingit. In executione, & in appetitu. Primo modo tantum conceditur prima illatio: sed secunda illatio simpliciter est falsa, vt patet ex dictis.

¶ In eodem 2. artic. eiusdem quæstionis in responsione ad quintum dubium occurit, An peccatum commissum ex timore amittendi bona mundana, differt specie a peccato cõmisso ex timore amittẽdi bonum corporis. Verbi gratia, an negans fidem ne cõfiscentur bona sua, differat specie a negãte Christum, ne tormẽta patiatur. Et simile est de muliere, quæ permittit se opprimi propter hunc, vel illum timorem. Et est ratio dubii, quia author hoc dicit quod licet mũdanus timor, quia ex parte auersionis distinguitur contra alios tres timores, pro vnico computetur: peccata tamen distinguuntur specie, secundum diuersitatem horũ obiectorum, ad quæ cõtuntur. Superius autẽ, scilicet in precedenti libro, dictum est, quòd peccata huiusmodi ex istis timoribus, & amoribus alleuiantur potius quàm grauentur, nec trahuntur ad aliquam mali moralis speciem. Dictum siquidem est, quòd mulier necessitate victus adulterio consentiens, non incurrit duas deformitates auaritiæ, & luxuriæ: sed talis luxuriæ tantum, quæ alleuiatur ex illa cã.

¶ Ad hoc dicitur, qꝓ tẽdere inordinate in hæc obiectũ scilicet bonum carnis & bonum mundi, contingit vno modo secundum se, vt contingit in his, qui sunt auari, vel ambitiosi, qui ad bona mundi, & luxuriosi, vel ebrii quo ad bona carnis: alio modo secundũ solam comparationẽ ad aliud bonũ maiꝰ, quod debet eis anteponi, ut cõtingit in his qui cõtenti quidẽ sunt suis rebus, & honoribus, naturali sanitate, & licitis delectationibus: sed superueniente occursu quo oporteat vel aliquid horum amittere, vel amicitiam Iesu Christi, malunt hæc conseruare, quàm Christi amicitiã, & sic adulterio, vel infidelitate cõsentiũt. Inter hos siquidem modos tãta est differentia, ꝙ in primo inuenitur peccatum diuersificari ex horum obiectorum diuersitate: in secundo aũt nõ. Et ratio est: quia in primo obiectũ illud, materia est dissonãs rationi respectu actᵘ tẽdentis in illud absolute, in secũdo autem non. Et propterea siquis negat fidẽ, uel adulteratur propter talẽ timorem, ꝙ ex auaritia consurgat, vitiũ vitio accumulat, & peccatum cõmittit duas deformitates habẽs. Siqs autem negat fidem, vel adulteratur propter talẽ timorem, qui non ex auaritia, sed amore cõsurgit, alias non malo rerũ, non accumulat vitium vitio, sed ex ipso adulterio, vel infidelitate fit malus tam timor, quàm amor rerum, non alia malitia, ꝙ illius infidelitatis, vel adulterii: ac per hoc non incurrit peccatum duarum deformitatum, sed aliqualiter excusatur eius negatio, vel fornicatio ex iusto amore prouenies. Sicut vniuersaliter ordinans medium malum ad finem bonum, vel non malum, puta, virtutem, sanitatem, & huiusmodi, vnicam deformitatem incurrit, & aliqualiter excusatur, quàmuis totius appetitus, & actus sit malus moraliter. Et sic intelligendo dicta hæc, & in consequenti articulo, & alibi omnia consonant.

Lib.2.sent. dist.34.para.D. r.2.q.42. artic.3.

timoris attenditur in ordine ad Deum, vt *dictū est.

Ad 2^m dicendum, quòd bonum morale præcipue consistit in conuersione ad Deum: malum autem morale in auersione a Deo: & ideo omnes prædicti timores morales vel important malum morale, vel bonū: sed timor naturalis præsupponitur bono & malo morali, & ideo non connumeratur inter istos timores.

Ad 3^m dicendum, quòd habitudo serui ad dominum est per potestatem domini seruum sibi subijcientis: sed habitudo filij ad patrem, vel vxoris ad virum, est econuerso per affectum filij se subdentis patri, vel vxoris se coniungentis viro vnione amoris. Vnde timor filialis, & castus ad idem pertinent: quia per charitatis amorem Deus pater noster efficitur, secundum illud Ro.8. Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, pater. Et secundum eandem charitatem dicitur ēt sponsus noster, secundum illud 2.ad Cor.11. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Timor autem seruilis ad aliud pertinet, quia charitatem in sui ratione non includit.

Ad 4^m dicendū, q̄ prædicti tres timores respiciunt pœnam, sed diuersimode. Nam timor mundanus, siue humanus respicit pœnam a Deo auertentem, quam quandoq; inimici Dei infligunt, vel cōminantur: sed timor seruilis, & initialis respiciunt pœnam, per quā homines attrahuntur ad Deum diuinitus inflictam, vel comminatā, quam quidem pœnam principaliter timor seruilis respicit: timor aūt initialis secundario.

Ad 5^m dicendum, q̄ eadem ratione homo a Deo auertitur propter timorem amittendi bona mundana, & propter timorem amittendi incolumitatē proprij corporis, quia bona exteriora ad corpus ptinent. Et ideo vterque timor hic pro eodem computatur: quāmuis mala, quæ timentur, sint diuersa, sicut & bona, quæ concupiscuntur. Ex qua quidem diuersitate prouenit diuersitas peccatorum secundum speciem, quibus tamen omnibus cōmune est a Deo abducere.

Articvlvs iii.

Vtrum timor mundanus sit semper malus.

3.dis.34.q.2.ar.1.q.3.cor. Et Ro.8.lect.3.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur q̄ timor mundanus non semper sit malus. Ad timorem n. humanū pertinere videtur, q̄ homines reueremur: sed quidam vituperantur de hoc, q̄ homines non reuerentur, vt patet Luc.18. de illo iudice iniquo, qui nec Deum timebat, nec homines reuerebatur. ergo videtur quòd timor mundanus non semper sit malus.

¶ 2 Præt. Ad timorem mundanum videtur pertinere pœnæ, quæ per potestates sęculares infliguntur: sed per huiusmodi pœnas prouocamur ad bene agendum, secundum illud Rom.13. Vis non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. ergo timor mundanus non semper est malus.

¶ 3 Præt. Illud quod inest nobis naturaliter, non videtur esse malū, eo quòd naturalia sunt nobis a Deo: sed naturale est homini, vt timeat ꝓprij corporis detrimentum, & amissionem bonorum temporalium, quibus præsens vita sustentatur. ergo videtur, quòd timor mundanus non sit semper malus.

Sed contra est, quod Dominus dicit Matt.10. Nolite timere eos, qui corpus occidunt, vbi timor mundanus prohibetur: nihil autem diuinitus prohibetur nisi malum. ergo timor mundanus est malus.

2.2.q.1.ar.3. & supra q.18.art.2.

Respon. Dicendum, q̄ sicut ex supra* dictis patet, actus morales, & habitus, ex obiectis nomē, & speciem habent. Proprium aūt obiectum appetitiui motus est bonū finale, & ideo a proprio fine omnis motus appetitiuus & specificatur, & nominatur. Si quis enim cupiditatem nominaret amorem laboris, quia propter cupiditatem homines laborant, nō recte nominaret. Non enim cupidi laborem quærunt sicut finem, sed sicut id, quod est ad finem: sicut finem aūtē quærunt diuitias. Vnde cupiditas recte nominatur desiderium, vel amor diuitiarum, quod ē malum. Et per hunc modum amor mundanus proprie dicitur, quo aliquis mūdo innititur tāquàm fini, & sic amor mundanus semper est malus. Timor autem ex amore nascitur: illud enim timet homo amittere, quod amat, vt patet per* Augustin. in lib.83. quæstio. Et ideo timor mundanus est, qui procedit ab amore mundano, tāquàm a mala radice. Et propter hoc ipse timor mundanus semper est malus.

Lib. 83. quæstion. tom.

Ad primvm ergo dicendū, q̄ aliquis pōt reuereri hoīes dupliciter. Vno modo, inquantū est in eis aliqd diuinum, puta, bonū gratiæ, vel virtutis, vel saltē naturalis Dei imaginis: & hoc modo vituperantur, qui homines non reuerentur. Alio modo, pōt aliquis homines reuereri inquantum Deo contrariantur: & sic laudātur, qui hoīes nō reuerētur, sm illud Eccl.48. de Elia, vel de Elisęo. In diebus suis nō ptimuit principē.

Ad 2^m dicendum, q̄ potestates sæculares, qñ inferūt pœnas ad retrahendum a peccato, in hoc sunt Dei ministri, secundum illud Ro.13. Minister enim Dei est, vindex in iram ei, qui malum agit. Et secundū hoc timere potestatem sęcularem nō pertinet ad timorem mundanum, sed ad timorem seruilem, vel initialem.

Ad 3^m dicendum, quòd hoc est naturale, quòd homo refugiat proprij corporis detrimentum, & damna temporalium rerum: sed quòd homo propter ista recedat a iustitia, est contra rationem naturalem. Vnde Philosophus dicit in 3.*Eth. Quòd quædam sunt, scilicet peccatorum opera, ad quæ nullo timore aliquis debet cogi: quia peius est huiusmodi peccata cō mittere, quàm pœnas quascunque pati.

Lib. 3. capit. med.

Articvlvs iiii.

Vtrum timor seruilis sit bonus.

3.dis.34.q.2.ar.1.q.3. Et Rom.8.lect.3.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur q̄ timor seruilis non sit bonus: Quia, cuius vsus est malus, ipsum quoque malum est: sed vsus timoris seruilis est malus, quia sicut* glos. dicit Ro.8. Qui timore aliquid facit, etsi bonum sit quod facit, non tamen bene facit. ergo timor seruilis non est bonus.

¶ 2 Præt. Illud quod ex radice peccati oritur, non est bonū: sed timor seruilis orit ex radice peccati: quia super illud Iob 3. Quare non in vulua mortuus sum? dicit† Greg. Cum ex peccato præsens pœna metuitur, & annexa Dei facies nō amatur, timor ex timore est, non ex humilitate. ergo timor seruilis est malus.

¶ 3 Præt. Sicut amori charitatis opponit amor mercenarius, ita timori casto vī opponi timor seruilis: sed amor mercenarij semp ē malꝰ. ergo & timor seruilis.

q.17.art.2.

Sed contra. Nullum malū est a Spiritusancto: sed timor seruilis est a Spiritusancto, quia sup illud Rom.8. Non accepistis spiritum seruitutis &c. dicit* glo. Vnus spiritus est, qui facit duos timores, s. seruilem, & castum. ergo timor seruilis non est malus.

Glos. Tract.9. in 1 ep. Ioan. Can. Io. circa medium tom.9.

Respon. Dicendum, q̄ timor seruilis ex parte seruilitatis habet, q̄ sit malus: seruitus. n. libertati opponitur. Vnde cū liber sit, qui causa sui est, vt dicitur in

Lib.1.Met. phys. ca.2. tom.3. in 1.*Metaphy. seruus est, qui non causa sui operatur, sed quasi ab extrinseco motus. Qui cumque autem ex amore aliquid facit, quasi ex seipso operatur, quia ex propria inclinatione mouetur ad operādum. Et ideo contra rationem seruilitatis est, quòd aliquis ex amore operetur. sic ergo timor seruilis, in quātum seruilis est, charitati contrariatur. Si ergo seruilitas esset de ratione timoris seruilis, oporteret quòd timor seruilis simpliciter esset malus. Sicut adulteriū simpliciter est malum, quia id, ex quo est, contrariatur charitati, & pertinet ad adulterij speciem: sed prædicta seruilitas non pertinet ad speciem timoris seruilis, sicut nec informitas ad speciē fidei informis. Species. n. moralis habitus, vel actus ex obiecto accipitur. Obiectū aūt timoris seruilis est pœna, cui accidit q̄ bonū, cui cōtrariat pœna, ametur tamquàm finis vltimus, & per consequēs pœna non timeatur tāquàm principale malū, quod nō contingit in nō habente charitatem. Vel quòd ordinetur in Deum sicut in finem: & per consequens pœna non timeatur tamquàm principale malum, qđ contingit in habente charitatem. Non enim tollitur species habitus per hoc, quòd eius obiectum, vel finis ordinatur ad vlteriorem finem. Et ideo timor seruilis secundum suam substantiam bonus est, sed seruilitas eius est mala.

Ad primvm ergo dicendum, q̄ verbum illud Augustin. intelligendū est de eo, qui facit aliquid timore seruili, inquantum est seruilis, vt scilicet non amet iustitiam, sed solum pœnam timeat.

Ad 2^m dicendum, q̄ timor seruilis secundum suū subiectum nō oritur ex timore: sed eius seruilitas ex timore nascitur, inquantum, scilicet homo affectum suum non vult subijcere iugo iustitiæ per amorem.

Ad 3^m dicendum, quòd amor mercenarius dicitur, qui Deum diligit propter bona temporalia, quod secundū se charitati contrariatur: & ideo amor mercenarius semper est malus. Sed timor seruilis secundum suam substantiam non importat, nisi timorem pœnæ, siue timeatur, vt principale malum, siue non timeatur, vt principale malum.

Articvlvs v.

Vtrum timor seruilis sit idem in substantia cum timore filiali.

3.dis.34.q.2.ar.3.q.1. Et Rom.8. lect.3.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur q̄ timor seruilis sit idem in substantia cū timore filiali. Ita. n. videtur se habere timor filialis ad seruilē, sicut fides formata ad informem, quorū vnum est cū peccato mortali, aliud vero nō: sed eadem secundum substātiam est fides formata, & informis. ergo & idē est secundum substantiam timor seruilis, & filialis.

¶ 2 Præt. Habitus diuersificantur secundum obiecta: sed idem est obiectū timoris seruilis & filialis, quia vtroque timore timetur Deus. ergo idem est secundum suam substantiā timor seruilis, & timor filialis.

¶ 3 Præt. Sicut homo sperat frui Deo, & etiam ab eo beneficia obtinere, ita etiam timet separari a Deo, & pœnas ab eo pati: sed eadem est spes, qua speramus frui Deo, & qua speramus beneficia obtinere ab eo, vt dictum* est. ergo etiam idem est timor filialis, quo timemus separationem a Deo, & timor seruilis, quo timemus ab eo puniri.

Sed contra est, quòd Augustin. super primam Can. Ioan.* dicit, duos esse timores, vnum seruilem, & alium filialem, vel castum.

Respon. Dicendum, quòd proprium obiectum timoris est malum: & quia actus & habitus distinguūtur secundum obiecta, vt ex supradictis* patet, necesse est, q̄ secundum diuersitatem malorum, & timores specie differant. Differt autem specie malum pœnæ, quod refugit timor seruilis, & malum culpæ, quod refugit timor filialis, vt ex supradictis* patet. Vnde manifestum est, quòd timor seruilis, & filialis non sunt idem secundum substantiam, sed differunt specie.

1.2.q.54.ar tic.2.

Ar.2.huius quæst.

Ad primvm ergo dicendum, q̄ fides formata, & informis non differunt ſm obiectum. Vtraq; n. fides & credit Deo, & credit Deum: sed differūt solum per aliquod extrinsecum, scilicet, secundum præsentiam, & absentiam charitatis: & ideo non differunt secundum substantiam. & ideo non est similis ratio.

Ad 2^m dicendum, quòd timor seruilis, & timor filialis non habent eandem habitudinem ad Deum. Nā timor seruilis respicit Deum, sicut principium inflictiuum pœnarum: timor autem filialis respicit Deū, non sicut principium actiuum culpę, sed potius sicut terminum, a quo refugit separari per culpam. Et ideo ex hoc obiecto, quod est Deus, non consequitur identitatem speciei: quia etiam motus naturales secundū habitudinem ad aliquem terminum, specie diuersificantur. Non enim idem est motus specie, qui est ab albedine, & qui est ad albedinem.

Ad 3^m dicendum, quòd spes respicit Deum, sicut principium tam respectu fruitionis diuinæ, quàm respectu cuiuscunq; alterius beneficij. Non autem est sic de timore: et ideo non est similis ratio.

Articvlvs vi.

Vtrum timor seruilis remaneat cum charitate.

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum sextum.*

Ad sextvm sic proceditur. Videt q̄ timor seruilis non remaneat cum charitate. Dicit. n. Aug.* super 1.Can.Io. quòd cum cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum.

¶ 2 Præt. Charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, vt dicitur Ro.5. Sed vbi Spiritus Domini, ibi libertas, vt dicitur 2.ad Corin.3. Cum ergo libertas excludat seruitutē, videtur q̄ timor seruilis expellat charitate adueniente.

¶ 3 Præt. Timor seruilis ex amore sui causatur, inquantum pœna diminuit propriū bonū: sed amor Dei expellit amorem sui, facit. n. contemnere seipsum, vt patet per authoritatem Augu. 14.* de ciuit. Dei, quòd amor Dei, vsque ad contemptum sui facit ciuitatem Dei. ergo videtur quòd veniente charitate timor seruilis tollatur.

Sed contra est, q̄ timor seruilis est donū Spiritussancti, vt supra dictū* est: sed dona Spiritussancti non tolluntur adueniente charitate, per quā Spiritussanctus in nobis habitat. ergo adueniēte charitate non tollitur timor seruilis.

Respon.

In ar.6. omissis 3. 4. & 5. aduerte, q̄ timor seruilis sēm substātiā sic hēt pro obiecto malū pœnæ, vt tñ non respiciat pœnā ſm oēm rōnē, sed sēm rationem priuationi boni proprii, vt sic. Et propter rea malū separationis a Deo in litera attribuitur vtrique timori, scilicet filiali, & seruili, diuersa ratione. Nam timori casto attribuit ex parte Dei, hoc est, in quantū homo timet se non viuere Deo: maxime siquidē charitas facit hominem amare se, vt viuat Deo. Timori vero seruili ex parte boni nostri, hoc ē, inquantum homo timet tāto suo bono, scilicet esse cum Deo, priuari. Procedit enim ille timor ex amore sui, vt patet. Vnde in litera primū explicatur dicendo, q̄ timor pœnæ includitur in charitate ex timore casto: Sēm aūt dicēdo in calce corporis, quòd pōt esse cum charitate.

3.di.34.q.2 art.3.q.1. corp. Et veri.q.3.14. ar.7.ad 2. *Tract.9. in Canon Ioā. inter principiū, & medium, to.9.

Lib.14.cap. vlt. in prin. tom.3.

Ar.4.huius quæst.

RESPON. Dicendum, ꝙ timor seruilis ex amore sui causatur: quia est timor pœnæ, qui est detrimentū proprij boni. Vnde hoc modo timor pœnæ potest stare cum charitate, sicut & amor sui. Eiusdem enim rationis est, quòd homo cupiat bonum suum, & quòd timeat eo priuari. Amor autē sui tripliciter se pōt habere ad charitatem. Vno enim modo cōtrariatur charitati, secundum quod aliquis in amore proprij boni finem cōstituit. Alio vero modo in charitate includitur, secundum quod homo se propter Deum, & in Deo diligit. Tertio modo a charitate quidem distinguitur, sed charitati non contrariatur, puta, cum aliquis diligit seipsum secundū rationem proprij boni, ita tamen quòd in hoc proprio bono non constituat finem. Sicut etiam & ad proximum potest esse aliqua alia specialis dilectio præter dilectionem charitatis, quę fundatur in Deo, dum proximus diligitur ratione commoditatis, consanguinitatis, vel alicuius alterius conditionis humanæ, quæ tamen referibilis sit ad charitatē. Sic ergo & timor pœnæ includitur vno modo in charitate. Nam separari a Deo est quædam pœna, quam charitas maxime refugit: unde hoc pertinet ad timorem castum. Alio autem modo contrariatur charitati, secundum quod aliquis refugit pœnam contrariam bono suo naturali, sicut principale malū contrarium bono, quod diligitur vt finis: & sic timor pœnæ non est cum charitate. Alio modo timor pœnæ distinguitur quidem secundum substantiam a timore casto: quia scilicet homo timet malum pœnale ratione separationis a Deo, sed inquantum est nocium proprij boni: nec tamen in illo bono constituitur eius finis. vnde nec illud malum formidatur tamquàm principale malum. Et talis timor pœnæ potest esse cum charitate: sed iste timor pœnę non dicitur esse seruilis, nisi quando pœna formidatur sicut principale malum, vt ex dictis* patet. Et ideo timor, inquantum seruilis, non manet cum charitate: sed substantia timoris seruilis cum charitate manere potest, sicut amor serui manere potest cum charitate.

Ar.2.huius quæst.ad 4. arg.& ar.4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. ibi loquitur de timore, inquantum seruilis est. Et sic procedunt aliæ duæ rationes.

ARTICVLVS VII.

Vtrum timor sit initium sapientiæ.

9.45. art.6. ad 3.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ timor nō sit initiū sapiētiæ. Initiū enim est aliquid rei: sed timor non est aliquid sapientiæ, quia timor est in vi appetitiua, sapiētia aūt est i vi intellectiua. ergo videtur quòd timor non sit initiū sapientiæ. ¶ 2 Præt. Nihil est principium suiipsius: sed timor Dei ipse est sapientia, vt dicitur Iob. 28. ergo videtur quòd timor Dei non sit initium sapientię. ¶ 3 Præt. Principio non est aliquid prius: sed fides præcedit timorem. ergo videtur quòd timor non sit initium sapientiæ.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 110. Initium sapientiæ, timor Domini.

RESPON. Dicendum, quòd initium sapiētiæ potest aliquid dici dupliciter. Vno modo, quia est initium ipsius sapientiæ, quantum ad eius essentiā; alio modo, quantum ad eius effectum. Sicut initium artis secundum eius essentiam, sunt principia, ex quibꝰ procedit ars: initium autem artis secundum eius effectum est, vnde incipit ars operari. Sicut si dicamus, quòd principium artis ædificatiuæ est fundamētum, quia ibi incipit ædificator operari. Cum autem sapiētia sit cognitio diuinorum, vt infra* dicetur, aliter cōsideratur a nobis, & aliter a Philosophis. Quia enim vita nostra ad diuinam fruitionem ordinatur, & dirigitur secundum quandam participationem diuinæ naturæ, quæ est per gratiam, sapientia secundum nos, non solum considerat, vt est cognoscitiua Dei, sicut apud Philosophos: sed etiam vt est directiua humanæ vitæ, quæ non solum dirigitur secundum rationes humanas, sed etiam secundum rationes diuinas, vt patet per Aug. 12. *de Trinit. Sic ergo initium sapientiæ secūdum eius essentiam, sunt prima principia sapientiæ, quæ sunt articuli fidei: & secundū hoc fides dicitur sapientiæ initium. Sed quantum ad effectum, initiū sapientiæ est, vnde sapientia incipit operari: & hoc modo timor est initium sapientiæ. Aliter tamen timor seruilis, & aliter timor filialis. Timor. n. seruilis est secuꝝ principiū extra disponens ad sapientiam, inquantum aliquis timore pœnæ discedit a peccato, & habilitatur per hoc ad sapientiæ effectum, secundum illud Eccles. 1. Timor Domini expellit peccatum. Timor autem castus, vel filialis, est initium sapientiæ sicut primus sapientiæ effectus. Cum enim ad sapientiam pertineat, quòd humana vita regulętur secundum rationes diuinas, hinc oportet sumere principium, vt homo Deum reuereatur, & se ei subijciat. Sic enim consequenter in omnibus secundum Deum regulabitur.

Lib.de 14.ti.

Tracta.9.in Canon. Io. paulo ante medium, & deinceps, tom. 9.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa ostendit, quòd timor non est principium sapientiæ, quantum ad essentiam sapientiæ.

AD 2.ᵐ dicendum, quòd timor Dei comparatur ad totam vitam humanam per sapientiam Dei regulatā, sicut radix ad arborem. Vnde dicitur Eccle. 1. Radix sapientiæ est timere Dominum. Rami enim illius longæui. Et ideo sicut radix virtute dicitur esse tota arbor, ita timor dicitur esse sapientia.

Inscr.

AD 3.ᵐ dicēdū, ꝙ sicut dictū* est, alio modo fides est principiū sapiētiæ, & alio modo timor. Vnde dicitur Eccl. 25. Timor Dei initiū dilectionis est: initium autem fidei agglutinandum est ei.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum timor initialis differat secundū substantiam a timore filiali.

1.dist. 2.ar.1. Et Rec. sed.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd timor initialis differat secūdum substantiam a timore filiali. Timor enim filialis ex dilectione causatur: sed timor initialis est principium dilectionis, secundum illud Eccl. 25. Timor Dñi initiū dilectionis est. ergo timor initialis ē alius a filiali. ¶ 2 Præt. Timor initialis timet pœnam, quæ est obiectum seruilis timoris, & sic videtur quòd timor initialis sit idem cum seruili: sed timor seruilis est alius a filiali. ergo etiam timor initialis est alius secundum substantiam a filiali. ¶ 3 Præt. Medium differt eadē ratione ab vtroq; extremorū: sed timor initialis est medium inter timorem seruilem, & timorē filialē. ergo differt & a filiali, & a seruili.

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum octauum.*

IN artic. 8. omisso 7. dubium ex durando in 34.di.tertii sententiarum, quæst. 5. occurrit de identitate timoris initialis, & casti. Nam & conclusionem, & responsionem ad secūdum, & pro esse sum authoris non hic, sed in 34.dist.3.sententiarum ad eandem conclusionem reprehendit. Conclusionē quidē, quia obiectū timoris initialis distinguitur ab obiecto tam seruilis, quàm castī timoris: quia eiꝰ obiectū est vtrūque malum, scilicet gehennæ & culpæ, seu separationis a Deo. Contra rēsponsionem ad secūdum pro quanto ibi dicitur, quòd timor initialis timet pœnam pro quāto habet aliquid de timore seruili adiunctū, arguit: ꝙa impossibile est duos actus cognoscēdi simul esse in eadem potētia cognitiua, vt alibi probatum est: & similiter duo actus appetēdi non possunt simul esse in eadē potētia appetitiua. Contra processum vero illū, ꝙa videtur repugnātia, dicens scilicet quòd timor initialis impetret actum propter fugam culpæ & pœnæ, & quòd timor initialis non timeat elicitiue pœnam. Hoc probatur repugnantia: quia potētia nullum actum imperat, nisi mediante actu elicito. Si ergo imperat propter vtrūq; habet ergo actum elicitū circa vtrūque. ¶ Ad hæc dicitur ordinate. Et ad primū, quòd falsum est, quòd obiectū timoris initialis sit vtrūque malum, scilicet culpæ & pœnæ, sed culpæ tantum. Et sī quādo inuenit apud doctores hoc, vt etiā inuenit apud authorem in artic.2.huius quæstionis in corpore articuli, interpretandum est iuxta responsionem ad secūdum hoc in loco, scilicet quòd nō ratione sui, sed ratione ad iūctī sibi timoris seruilis, actꝰ suus respicit alterum malum, scilicet pœnā: alterū autē, scilicet culpæ, ratione sui.

Tracta.9.in Canon. Io. inter principium & medium, to.9.

¶ Ad secundum dicitur, quòd sicut cōtingit in intellectu esse simul plures actus intelligēdi ī ordine ad vnū: ita etiā in appetitu contingit simul esse plures actus appetendi. Et sic est in proposito: quia timor pœnæ, & timor culpæ in ordine ad Dei cōuersionem concurrunt.

¶ Ad tertiū autem, quāmuis non sit contra præsentis operis doctrinam, quia tamen illa hic exposita est, respondetur, quòd timorē initialē imperare pp vtrumque malum, actū alicuius, potest dupliciter itelligi. Primo ratione sui solius, & iuxta hūc sensum procedit argumētū, sed non militat contra authorem. Alio modo ratione sui, & adiūcti timoris seruilis: & in hoc sensu intēdit hoc author, vt tam hic, quàm ibi

in responsione ad primum explicite declaranit. Et iuxta hunc sensum nihil valet argumentum: quoniam timor initialis imperans est non solus unus timor, sed complectitur vtrumque, scilicet initialē vt principalē, & seruilē vt ministrum, seu adiunctē.

¶ In eodem artic.8. in responsione ad secundum aduerte, quòd timor seruilis secundum suam substantiā habet multos actus, & quantum ad propositum spectat, duos, scilicet timere pœnā oppositam prio bono timentis absolute, & timere pœnam eandem, vt rationem operandi. Facit, verbi gratia, quādoq; timor nos timere pœnā gehennæ absolute: quique autem facit nos sic timere pœnam gehennæ, vt ex illo timore moueamur ab bene agendum, vt illam scilicet gehennam euadamus. Iste secūdus actus est qui adiungitur timori initiali, & charitati imperfectæ: & charitati imperfectæ quòd timor initialis imperat talem actum, & vtitur illo in ordine ad finem suum sanctum, qui est subiici Deo: sed adueniente charitate perfecta, cessat iste actus, quoniam perfecti in charitate nō mouentur ad operandum ex timore proprii mali, cum proprium bonū pro nihilo habeant, sed ex amore Dei, & timore ex parte Dei. Primꝰ vero actus cū perfecta charitate, viæ tamen, stare potest, quāuis minimꝰ, eo quòd crescente charitate minuitur, vt in artic.10. huius quæstionis dicitur.

Li.2.Meta. tex.7.to.3.

3.dist.34.q. 2 ar.1. q.3. & ar.2.q.1. Et Rom.8. lect.3.

Lib.2.Mor. ca.36. parū ante med.

Li.2. Mor. cap.36.

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum nonum.*

IN artic. 9. eiusdē quæst. duo notāda occurrunt. Primo, vt ad hunc locū recurras, cum quæstio occurrit, An timor sit virtus: quoniā vt in art. patet, author dono loquitur, vt distinguitur cōtra virtutē, & sic discutit. Secundo, quòd in responsione ad secundum dicitur, quòd per virtutem spei nō solum initimur diuino auxilio ad consequenda quæcumque alia bona, sed ad adipiscēdum ipsum, tāquàm principale bonum. Hinc enim videre

*Ar.2.huiꝰ quæst. †c 18.decli nando ad finem, to.7.

†Matth.10.

Ca 57.ante med.tom.7

ARTICVLVS IX.

Vtrū timor sit donum Spiritussancti.

AD NONVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ timor non sit donum Spiritussancti. Nullum. n. donum Spiritussancti opponitur virtuti, quæ etiam est a Spiritussancto, alioquin Spiritussanctus esset sibi cōtrarius: sed timor opponitur spei, quæ est virtus. ergo timor non est donum Spiritussancti. ¶ 2 Præt. Virtutis theologicę prius est, quòd Deum habeat pro obiecto: sed timor habet Deum pro obiecto, inquantum Deus timetur. ergo timor non est donū, sed virtus theologica. ¶ 3 Præt. Timor ex amore consequitur: sed amor ponitur quædā virtus theologica. ergo etiam timor est virtus theologica, quasi ad idem pertinens. ¶ 4 Præt. Gregor.* dicit 2. Moralium, quòd timor datur contra superbiam: sed superbię opponitur virtus humilitatis. ergo etiā timor sub virtute comprehenditur. ¶ 5 Præt. Dona sunt perfectiora virtutibus. dantur. n. in adiutorium virtutū, vt Greg.* dicit 2. Moraliū: sed spes ē perfectior timore, quia spes respicit bonū, timor malū. cū ergo spes sit virtus, non debet dici, quòd timor sit donum.

SED CONTRA est, quòd Isa. 11. Timor Domini enumeratur inter septem dona Spiritussancti.

RESPON. Dicendum, quòd multiplex est timor, vt supra* dictū est. Timor autem humanus, vt dicit Aug. in lib.† de Gratia & liber. arbit. non est donum Dei, hoc .n. timore Petrus negauit Christum: sed ille timor, de quo dictū† est. Illum timete, qui potest animam & corpus mittere in gehennam. Similiter etiam timor seruilis nō est numerandus inter septē dona Spiritussancti, licet sit a Spiritussancto: quia vt Augu. dicit in lib.* de Natura & gratia, potest habere annexam voluntatē peccādi.

dere potes, quàm bene dictum sit, quod Deus ipse est principale bonum nostrũ, & non solũ effectus eius, qui inter quæcũq; alia bona computãtur.

1. 2. q. 68. ar. 5.

†1.2. q.68. ar.1. & 2.

Dona autẽ Spiritussancti non possunt esse cum voluntate peccati: quia non sunt sine charitate, vt dictum †est. Vnde relinquitur, quòd timor Dei, qui numeratur inter septẽ dona Spiritussancti, est timor filialis, siue castus. Dictum † est. n. supra, q̃ dona Spiritussancti sunt quædam habituales perfectiones potentiarum animæ, quibus redduntur bene mobiles a Spiritussancto, sicut virtutibus moralibus potentiæ appetitiuæ redduntur bene mobiles a ratione. Ad hoc autem, q̃ aliquid sit bene mobile ab aliquo mouẽte, primo requiritur, vt sit ei subiectum, non repugnans, quia ex repugnantia mobilis ad mouẽs impeditur motus. Hoc autem facit timor filialis, vel castus, inquãtum per ipsum Deum reueremur, & refugimus nos ipsi subducere. Et ideo timor filialis, quasi primum locum tenet ascendendo inter dona Spiritussancti, vltimum autẽ descendendo, sicut Aug. *dicit in lib. de sermone Domini in monte.

Lib. 1. ca. 9. ante mediũ tom. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd timor filialis non contrariatur virtuti spei. Non enim per timorem filialem timemus ne nobis deficiat, quod speramus obtinere per auxilium diuinum, sed timemus ab hoc auxilio nos subtrahere. Et ideo timor filialis, & spes sibiinuicem cohærent, & seinuicem perficiunt.

AD 2^m^ dicendum, q̃ proprium & principale obiectum timoris est malum, qđ quis refugit. Et per hunc modum Deus nõ potest esse obiectum timoris, sicut supra dictum* est. Est autem per hunc modum obiectum spei, & aliarũ virtutum theologicarũ: quia per virtutem spei non solum innititur diuino auxilio ad adipiscendum quæcunq; alia bona, sed principaliter ad adipiscẽdum ipsum Deum, tãquàm principale bonum. Et idem patet in alijs virtutibus theologicis.

Ar. 1. huius quæst.

AD 3^m^ dicendum, quòd ex hoc, quòd amor est principium timoris, non sequitur quòd timor Dei non sit habitus distinctus a charitate, quæ est amor Dei: quia amor est principium omnium affectionum, & tamen in diuersis habitibus perficimur circa diuersas affectiones in Deo. Et ideo amor magis habet rationem virtutis, quàm timor: quia amor respicit bonum, ad quod principaliter virtus ordinatur secundum propriam rationem, vt ex supradictis * patet. Et propter hoc etiam spes ponitur virtus. Timor autem principaliter respicit malum, cuius fugam importat: vnde est aliquid minus virtute theologica.

1. 2. q. 55. art. 3.

AD 4^m^ dicendum, q̃ sicut dicitur Eccles. 10. Initiũ superbię hominis apostatare a Deo, hoc ẽ, nolle subdi Deo, quod opponitur timori filiali, qui Deum reuerebatur. Et sic timor excludit principium superbię, propter quod datur, scilicet contra superbiam. Nec tamen sequitur, quòd sit idem cum virtute humilitatis, sed quòd sit principium eius. Dona enim Spiritussancti sunt principia virtutum intellectualium, & moralium, vt supra dictum *est: sed virtutes theologicæ sunt principia donorum, vt supra † habitum est. Vnde patet responsio ad quintum.

*1.2. q.68. art. 5. & 8. †1.2. q.68. ar.4. ad 3.

ARTICVLVS X.

Vtrum crescente charitate, diminuatur timor.

¶ *Super Quæstionis decimanonæ Articulum decimum.*

3. dist. 34. q. 2. ar. 3. q. 3. Et psal. 18.

IN artic. 10. eiusdẽ quæstionis dubiũ occurrit ex Durãdo

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd crescente charitate diminuatur timor. Dicit enim Augustꝰ. super 1. Cano.* Ioan. Quantum charitas crescit, tantum timor decrescit.

¶ 2 Præt. Crescente spe diminuitur timor: sed crescente charitate crescit spes, vt supra † habitum est. ergo crescente charitate diminuitur timor.

¶ 3 Præt. Amor importat vnionem, timor autem separationem: sed crescente vnione diminuitur separatio. ergo crescente amore charitatis diminuitur timor.

SED CONTRA est, quod dicit Augu.* in lib. 83. quæst. quòd Dei timor non solum inchoat, sed etiã perficit sapiẽtiam, ideſt, quæ summe diligit Deũ, & proximũ tamquàm seipsum.

RESPON. Dicendum, quòd duplex est timor Dei, sicut dictum* est, vnus quidem filialis, quo quis timet offensam patris, vel separationem ab ipso: alius autem seruilis, quo quis timet pœnam. Timor autẽ filialis necesse est, q̃ crescat crescente charitate, sicut effectus crescit crescente causa. Quanto enim aliquis magis diligit aliquem, tanto magis timet eum offendere, & ab eo separari: sed timor seruilis quantum ad seruilitatem, totaliter tollitur charitate adueniente, remanet tamen secundum substantiam timor pœnæ, vt dictum* est. Et iste timor diminuitur charitate crescente, maxime quantum ad actum: quia quanto aliquis magis diligit Deum, tanto minus timet pœnã. Primo quidẽ, quia minus attendit ad proprium bonum, cui contrariatur pœna. Secundo, quia firmius inhærens magis confidit de præmio, & per consequens minus timet de pœna.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Augustꝰ. loquitur de timore pœnæ.

AD 2^m^ dicendum, quòd timor pœnæ est, qui diminuitur crescẽte spe, sed ea crescente crescit timor filialis: quia quanto aliquis certius expectat alicuius boni consecutionem per auxilium alterius, tanto magis veretur eum offendere, vel ab eo separari.

AD 3^m^ dicendum, quòd timor filialis non importat separationẽ, sed magis subiectionẽ ad ipsum. Separationem autem refugit a subiectione ipsius: sed quodammodo separationẽ importat per hoc, quòd non præsumit se ei adæquare, sed ei se subijcit, quæ etiam separatio inuenitur in charitate, inquãtum diligit Deum supra se, & supra oĩa. Vnde amor charitatis in quæst. vltima. 24. dist. in. 3 sententiarũ contradicẽte conclusioni illi. Crescente charitate crescit timor castus: & eius ratione, scilicet crescente causa, scilicet charitate, crescit effectꝰ, scilicet iste timor. Et ratio sua ẽ: qa quãto separatio a patre est magis difficilis, tanto minus timet. Constat autẽ quòd quanto magis creuerit charitas, tanto difficiliꝰ põt separari a Deo. ergo crescẽte charitate non crescit timor separationis a Deo. Allatam autem rationem litere soluit per hoc, q̃ licet timor castus sit effectus charitatis, exigit tamen tamẽ obiectum malum separationis a Deo vt possibile: quia timor non est de impossibili: & quia crescente charitate talis separatio est minus possibilis, ideo minꝰ timetur, & faciliꝰ vitatẽ.

Trãsiter pri & in tom. 4.

tq. 17.

*quæst. fine in tom. 4.

Ar. 4. huius quæst.

¶ Ad euidentiam huius, duo sunt notanda. Primum, ne fallamur i separationis vocabulo. Separatio siquidem a Deo potest sumi dupliciter. Primo, vt est pœnalis homini, qui separatur a Deo: & sic claudit sub malo pœnæ, & spectat ad timorem seruilem, non secundum seruilitatem, sed secundum substantiã, qa coniungi Deo, vt ponitur huiusmodi separationi, amatur amore concupiscentię, hoc est, amore quo qs sibiipsi vult tale bonum. Et sic timor separationis a Deo, crescente charitate non crescit, sed diminuit, quẽadmodum timor cæterarum pœnarum propter duas rationes, quas in corpore huiꝰ articuli habes. Secundo vero modo põt sumi separatio a Deo, vt supra dictũ est, ex parte Dei, hoc est, vt sumatꝰ opposita cõiũctio charitatis amore, quo hõ amat se in Deo, & ad Deum: & sic spectat ad timorem castum. Non q̃ sit duplex separatio a Deo, vna spectãs ad timorem seruilem, &

Ar. 6. huius quæst.

& altera ad timorem filialem: sed vna & eadem separatio vt priuatiua boni proprii hominis, timetur timore seruili, & ut priuatiua boni diuini, hoc est, boni hominis in ordine ad Deum, timetur timore filiali. Et sic est sermo noster de timore separationis a Deo. cum dicitur, quòd crescit crescente charitate in via. Nam de patria est alter articuliꝰ, & nõ est præsens sermo de separatione a Deo, hoc est, de offensa Dei: quoniam, vt patet in litera, timori casto utrumq; timendum tribuitur, scilicet offendere Deũ, & separari a Deo. Sed qa Durandus arguit cõtra timoris castli augmentum, pro quanto respicit separationem: ideo ut dictum est, loquimur nõ de separatione offensæ, quæ est malum culpæ, sed de separatione, quæ est malum pœnæ, non ut est privatio boni nostri, sed ut est privatio boni diuini, ut dictũ est. Secundum est, q̃ obiectũ timoris multa claudit, scilicet malum, arduum, futurum, possibile: sed quantum ad propositum spectat claudit duo, scilicet malũ, & possibile, quæ ita se habent, quòd cõueniunt primo in hoc, quòd utrũque exigitur ad obiectũ timoris, scilicet & q̃ sit malum, & q̃ sit possibile, vt patet: & conueniunt secũdo in hoc, quòd cæteris paribꝰ, quoduis eorum actum auget timendum. Nam cæteris paribus, quod est magis malum est magis timẽdũ: & sic cæteris paribus, qđ est magis possibile, ẽ magis timẽdum: sed differunt in hoc, q̃ mali latitudo est mẽsura simpliciter timoris: ita quòd quãto maius est malum, tanto timor eius est simpliciter maior. Possibilis uero latitudo est mensura secundũ quid ipsius timoris: quod patet ex eo, quòd quantumcumque facillime euenire nobis possit aliquod paruum malum, minus timemus, quàm si magnum aliquod malum possibile immineat, quàmuis non facile euenturum. Et quoniã in huiusmodi nihil differt esse, uel apparere malum, uel bonum, ut patet in 2. Physicorum: eiusdem rationis est esse malus malum, & appretiari, ut maius malum: ac per hoc ad propositum descendendo, separari a Deo tanto maioris mali rationem habet, quanto magis appretiatur. Constat autem quòd tanto magis appretiatur, quanto magis Deus amatur: & consequenter quanto magis crescit amantis Deum charitas, tanto magis crescit appretiatio separationis a Deo. Et si huic adiungas, quòd in uia semper habet rationem possibilis, concludes, quòd crescente charitate timor separationis a Deo crescit simpliciter ex augmento mensuræ simpliciter, & diminuitur secundum quid ex diminutione mensuræ secundum quid, scilicet possibilitatis: quia minus possibilis est perfectiori in charitate, quàm imperfectiori. Et ut clarius fiat qđ dicimus, declaratur exẽplo. Certum est, quòd quanto aliquis magis diligit amicũ, tanto magis appretiat conuictum cum illo, ac per hoc tanto maius malum æstimat separationem ab illo: & quanto minus diligit quis amicum, tanto minus facit conuictum cum illo, ac per hoc minus malum æstimat separari ab illo: & demum si nihil diligit, nihil boni in conuictu, & nihil mali in separatiõe illius æstimat. Vbi uides, q̃ propria mensura appretiationis mali separationis, est amor amicitiæ: & consequenter prosperè potes, quòd optime author infert ex augmento charitatis in uia, in qua semper saluatur obiectũ timoris i separatione a Deo, quòd augetur simpliciter. timor separationis. Charitas enim est amor amicitiæ ad Deum, qua amatur coniunctio hominis cum Deo ad Deum, cuius opposita separatio malũ est possibile semper in via. Et quanto maior est charitas, tãto magis appretiatur bonum cõiunctionis, & malum separationis: ac per hoc semper crescit simpliciter timor separationis.

Li. 17. Mor. ca. 15. circa principiũ.

¶ Ad obiectionem ergo Durandi, quanto separatio est difficilior, tãto minus timetur: respondetur, quòd uerum est cęteris paribꝰ. sed in ꝓposito non sunt cætera paria: quia separatio habet rationem maioris mali respectu perfectioris in charitate, quia ab eo magis appretiatur in bono coniunctio ad Deum, & i malo opposita separatio ex hoc ipso, q̃ magis diligit Deum. Et non solum non sunt cætera paria, sed ista imparitas ex gte apprehendunt separationem difficile posse euenire, attento dono perfectæ charitatis percepto.

Lib. 14. c. 9 inter med. & finem, tomo 5.

*1.2. q.68. ar.1. & 2. q.3. & ar. 4. q.3.

*1.2. & 5. huiꝰ quæst. & 1.2. q.42 ar.1.

q.18. art.3. & 1.2. q.5. ar.4.

boni

boni adepti amor immutabilis est, profecto si dici F quòd aliquis Deo se subijcit, definit quærere in seipso, vel in aliquo alio magnificari, nisi in Deo. Hoc. n. repugnaret perfectę subiectioni ad Deum. Vnde dicitur in Psalm. 19. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Dei nostri inuocabimus. Et ideo ex hoc, quòd aliquis perfecte timet Deum, consequens est, quòd non quærat magnificari in seipso per superbiam: neq; etiã quęrat magnificari in exterioribus bonis, scilicet honoribus, & diuitijs, quorum vtrumq; pertinet ad paupertatem spiritus, secundum quod paupertas spiritus intelligi potest vel exinanitio inflati & superbi spiritus, vt * Augustinus exponit: vel etiã abiectio temporalium rerum, quę fit spiritu, id-est, propria voluntate per instinctum Spiritussancti, †vt Ambros. & †Hierony. exponunt.

*lib. 14. de ciuit a. Dei, ca. 9. a medio, tom. 5. †ca. 9. a medio illius.

AD 2^m dicendum, quòd sicut dicit Dionys. 9. cap. †de diui. no. Eadem, & similia sunt Deo, & dissimila. G Hæc quidem secundum cõtingentem non imitabilis imitationem, idest, inquantum secundum suum posse imitatur Deum, qui non est perfecte imitabilis. Hęc autem secundum quod hic causata minus habẽt a causa infinitis mensuris, & incomparabilibus deficientia. Vnde non oportet, quòd si Deo non conuenit timor, quia nõ habet superiorem, cui subijciatur, quòd propter hoc non conueniat beatis, quorũ beatitudo consistit in perfecta subiectione ad Deum.

AD 3^m dicendum, quòd spes importat quendam defectum, scilicet fruitionem beatitudinis, quæ tollitur per eius præsentiam: sed timor importat defectũ naturalem creaturę, secundum quod in infinitum di- H stat a Deo: quod etiam in patria remanebit. & ideo timor non euacuabitur totaliter.

ARTICVLVS XII.

Vtrum paupertas spiritus sit beatitudo respondens dono timoris.

Infr. q. 121 art. 2. co. Et 3. di. 34. q. 1 art. 4. & 6. cor. *ar. 7. huius quæst.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur q paupertas spiritus non sit beatitudo respondens dono timoris. Timor enim est initium spiritualis vitæ, vt ex * dictis patet: sed paupertas pertinet ad perfectionem vitæ spiritualis, secundum illud Matt. 19. Si vis perfectus esse, uade, & vende omnia I quę habes, & da pauperibus. ergo paupertas spiritus non respondet dono timoris.

¶ 2 Præt. In psalm. 118. dicitur. Confige timore tuo carnes meas. Ex quo videtur, quòd ad timorem pertineat carnem reprimere: sed ad repressionem carnis maxime videtur pertinere beatitudo luctus. ergo beatitudo luctus magis respondet dono timoris, quàm beatitudo paupertatis.

Ar. 9. ad 1. ¶ 3 Præt. Donum timoris respondet virtuti spei, sicut dictum* est: sed spei maxime videtur respondere beatitudo vltima, quæ est, Beati pacifici: quoniã filij Dei vocabuntur. quia, vt dicitur Ro. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorũ Dei. ergo beatitudo illa magis respondet dono timoris, quàm paupertas spiritus. K

1. 2. q. 70. ar tic. 3. ¶ 4 Præt. Supra dictum* est, quòd beatitudinibus respondent fructus: sed nihil in fructibus inuenitur respondere dono timotis. ergo etiam neque in beatitudinibus aliquid ei respondet.

Lib. 1. ca. 9. ante mediũ tom. 4. SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in lib. * de ser mone Domini in monte. Timor Dei congruit humilibus, de quibus dicitur: Beati pauperes spiritu.

RESPON. Dicendum, quòd timori proprie respondet paupertas spiritus. Cum enim ad timorem filialem pertineat Deo reuerentiam exhibere, & ei subditum esse, id quod ex huiusmodi subiectione consequitur, pertinet ad donum timoris. Ex hoc autem

¶ Super Quæstionis vigesimæ Arthculi primum.

Lib. 6. Eth. cap. 2. to. 5.

IN art. 1. quæstio. 20. in responsione ad primum, dubium occurrit ex eo, quòd pśens doctrina eneruare videtur doctrinam habitam in prę cedenti libro De specificatione peccati, quòd scilicet specificaẽ ex parte conuersiõis, & nõ ex parte auersionis. Sic nãq; excipimus peccata contra virtutes theologicas, vbi vniuersale fũdamẽtũ pdictæ doctrinæ sustinebit? Ad hoc

¶ Ad hoc dicitur, quòd præsens doctrina nec contrariatur superiori, nec excipit ab illa, sed confirmat illam.

¶ Ad cuius euidentiam sciro, quòd aliud est loqui de auersione a Deo, & conuersione ad obiectum, quæ inueniuntur in peccato mortali: & aliud est loqui de auersione a Deo, & conuersione ad commutabile bonum, quæ etiam inueniuntur in peccato mortali: quãuis & alii, & nos forte quandoque pro eodem his vsi fuerimus, & pia egeant interpretatione, sicubi inueniantur indistincta. Declaratur autem alietas cum vniuersa hac materia, manifestando differentiam in litera positã sic in peccatis oppositis theologicis virtutib^9. Verbi gratia. In odio Dei tria inueniuntur. Primo, cõuersio ad propriũ obiectum, Deum scilicet, qui odio habetur. Secundo, auersio formalis istius actus odii a diuia lege &c. sicut inuenitur in quolibet alio peccato mortali auersio, Tertio, conuersio cõcomitans ad cõmutabile bonum, puta, seipsum, qui peccat nimis amando. In aliis autem peccatis cõuersio ad propriũ obiectum, quæ est essentialis peccato, est ad commutabile bonum, quia obiectum aliorum peccatorũ nõ est Deus. Et ideo in aliis auersio est ab incõmutabili bono, conuersio vero ad commutabile bonum. In istis vero, vt dictum est, & auersio est ab incommutabili bono, & conuersio essentialis peccati est ad incommutabile bonũ. Sed quia huiusmodi mala conuersio ad incõmutabile bonum secundũ ordinationem quidem actus appetitiui ad obiectum, conuersio est ad incõmutabile bonum: nã qui odit, Deũ, actũ odii ordinat directe ī Deũ vt illi^9 ,ppriũ obiectũ, & propterea hinc sumit speciem huiusmodi peccatũ, sicut cæteræ ab obrectis suis: secundum vero efficaciã actus eiusdem ad obiectum, auersio est ab incommutabili bono. Nã qui odit Deum, abnegat Deum a sua

¶ Tertio, Vtrum maximum peccatorum.

¶ Quarto, Vtrũ oriatur ex accidia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum desperatio sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd desperatio non sit peccatum. Omne. n. peccatum habet cõuersionem ad commutabile bonum cũ auersione ab incõmutabili bono, vt per Aug. * patet in 1. lib. de lib. arb. sed desperatio non habet conuersionem ad commutabile bonum. ergo non est peccatum.

¶ 2 Præt. Illud quod oritur ex bona radice, non videtur esse peccatum, quia non potest arbor bona fructus malos facere, vt dicitur Matt. 7. sed desperatio videt procedere ex bona radice, scilicet ex timore Dei, vel ex horrore magnitudinis propriorum peccatorum. ergo desperatio nõ est peccatum.

¶ 3 Præt. Si desperatio esset peccatum, etiam damnatis esset peccatum quòd desperant: sed hoc non imputatur eis ad culpam, sed magis ad damnationem. ergo neque viatoribus imputatur ad culpã: & ita desperatio nõ est peccatum.

SED CONTRA. Illud, per qd homines in peccata inducuntur, videtur esse non solum peccatum, sed principium peccatorum: sed desperatio est huiusmodi. dicit enim Apostolus de quibusdã, ad Ephes. 4. Qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationẽ omnis immunditiæ, & auaritiæ. ergo desperatio non solum est peccatum, sed aliorum peccatorum principium.

RESPON. Dicendum, quòd secundum Philosoph. in * 6. Ethicor. Illud quod est in intellectu affirmatio, vel negatio, est in appetitu ,pśecutio, & fuga: & quod est in intellectu verum, vel falsum, est in appetitu bonum, & malum. Et ideo omnis motus appetitiuus conformiter se habens intellectui vero, est secundum se bonus. Omnis autem motus appetitiuus conformiter se habens intellectui falso, est secundum se malus, & peccatum. Circa Deum vero vera existimatio intellectus est, quòd ex ipso prouenit hominum salus, & ve

voluntate. Odio enim habere nihil aliud est, quàm abnegare illud a suo appetitu: hoc autem non solum est auertere amorem ab illo, sed contra illum etiam appetere. Vnde sicut conuertens gladium ad aliquem occidendum, cõuertit quidem se ad illum, sed conuersione occisiua: ita in huiusmodi peccatis est conuersio ad incommutabile bonum offensiua. Et ideo author in litera dicit huiusmodi peccata principaliter cõsistere in auersione a bono incommutabili. Vt ergo cuncta iuxta vocabula authoris clare videas, distingue auersionem ab incõmutabili bono in formalem, & obiectiuã, & perspice primo, q auersio formalis est, quæ communis est omni peccato mortali, & dicitur formale in peccato mortali, & non esse illã, de qua hic dicitur, quòd est principaliter intenta, & esse illam de qua superius dictum est, quòd nõ specificat peccata. Perspice secundo, quòd auersio obiectiua Dei, quæ consistit in conuersione offensiua Dei, vt ppriæ materiæ, & obiecti illius cõuersionis, est de qua hic dicitur, quòd est principaliter intenta. Et probatur hanc esse mẽtẽ authoris clare ex causa subiuncta, scilicet, quia virtutes theologicæ habent Deum pro obiecto. Hoc enim manifestat, quòd de auersione ex parte obiecti loquitur, & sic omnia cõsonant. At si Nouitius, aut sciolus quispiam dubitet, vel opponat, q a responsio iuxta argumentum intelligenda est, & arguendo de auersione formali sermo est, patet facile responsio, quòd argumentum de cõ uersione ad commutabile bonum principaliter quærebat, & fuisset illi satisfactum per illam distinctionem, principaliter, vel concomitanter: sed ad perfectionẽ doctrinę author docuit hic auersionem ab incommutabili bono dupliciter in quibusdam peccatis inueniri, formaliter, & obiectiue, vt declaratum est.

Lib. 2. c. 18. & 19. to. 1.

In tertia regula nõ multum procul a principio tom. 1. D. 456.

Ad 3^m dicendũ, ꝙ dãnati non sunt in statu speran- F litur non solum sublata causa prima, sed etiam sublata causa secunda. Vnde motus spei auferri potest non solum sublata vniuersali æstimatione fidei, quæ est sicut causa prima certitudinis spei: sed etiam sublata æstimatione particulari, quæ est sicut secunda causa.

Ad 2^m dicendum, quòd si quis in vniuersali æstimaret misericordiam Dei non esse infinitam, esset infidelis: hoc autem non existimat desperans, sed quòd sibi in statu illo propter aliquam particularem dispositionem, non sit de diuina misericordia sperandum. Et similiter dicendum est, ad tertium, quòd Nouatiani in vniuersali negant remissionem peccatorum fieri in Ecclesia.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articulum secundum.*

In artic. 2. hoc solum scribendũ occurrit, vt bene notes, quomodo fides stat cum desperatione, vt etiam hinc intelligas, quomodo etiam stat cũ blasphemia, quæ inter Christianos inuenit: uterque siquidẽ, blasphemus, & desperans, in particulari tantum sufficit, quod erret.

2. distin. 43 ad 3. ar. 1.

Articvlvs II.

Vtrum desperatio sine infidelitate esse possit.

Ad secvndvm sic procedi tur. Videtur quòd desperatio sine infidelitate esse nõ possit. Certitudo enim spei à fide deriua tur: sed manente causa non tollitur effectus. ergo nõ potest aliquis certitudinem spei amittere desperando, nisi fide sublata. G

¶ 2 Præt. Præferre culpã propriam bonitati, vel misericordiæ diuinæ, est negare infinitatem diuinæ misericordiæ, vel bonitatis, quod est infidelitatis: sed qui desperat, culpã suã præfert misericordiæ, vel bonitati diuinæ, secundum illud Gene. 4. Maior est iniquitas mea, quàm vt veniã merear. ergo quicumque desperat, est infidelis. H

¶ 3 Præt. Quicumque incidit in hæresim damnatam, est infidelis: sed desperans videtur incidere in hæresim damnatam, scilicet Nouatianorum, qui dicunt peccata non remitti post baptismum. ergo videtur quòd quicumque desperat, sit infidelis.

Sed contra est, quòd remoto posteriori non remouetur prius: sed spes est posterior fide, vt supra dictum* est, ergo remota spe potest remanere fides. non ergo quicumque desperat, est infidelis. q. 17. art. 7.

Respon. Dicendum, ꝙ infidelitas pertinet ad intellectum, desperatio autem ad vim appetitiuam. Intellectus autem vniuersalium est, sed vis appetitiua I mouetur circa particulares res. Est enim motus appetitiuus ab aïa ad res, quæ in seipsis particulares sunt. Contingit autem aliquem habẽtem rectam existimationem in vniuersali circa motum appetitiuum, non recte se habere corrupta eius æstimatione in particulari: quia necesse est, quòd ab æstimatione in vniuersali ad appetitũ rei particularis perueniatur mediante æstimatione particulari, vt dicitur in 3.* de anima. Sicut ex propositione vniuersali nõ infertur conclusio particularis, nisi assumendo particularem. Et inde est, quòd aliquis habens rectam fidem in vniuersali, deficit in motu appetitiuo circa particulare, corrupta particulari eius æstimatione per habitum, vel per passionem. Sicut ille qui fornicatur, eligendo fornicationem, vt bonum sibi vt nunc, habet corruptam æstimationem in particulari, cum tamen retineat vniuersalem æstimationem veram, secundum fidem, scilicet, quòd fornicatio sit mortale peccatum. Et similiter aliquis retinendo in vniuersali veram æstimationem fidei, quòd scilicet est remissio peccatorum in Ecclesia, potest tamen pati motum desperationis, quòd scilicet, sibi in tali statu existenti non sit sperandum de venia, corrupta æstimatione eius circa particulare. Et per hunc modum potest esse desperatio sine infidelitate, sicut & alia peccata mortalia. Libr. 3. de anima, tex. 58. tom. 2.

Ad primvm ergo dicendum, quòd effectus tol- K Cũ. n. virtutes theologicæ habeant Deum pro obiecto, peccata eis opposita important directe, & principaliter auersionẽ a Deo. In quolibet autem peccato mortali principalis ratio mali, & grauitas ẽ ex hoc, ꝙ auertit se a Deo. Si. n. posset esse conuersio ad bonum cõmutabile: sine auersione a Deo, quàmuis esset inordinata, non esset peccatum mortale. Et ideo illud quod primo, & per se habet auersionem a Deo, est grauissimum peccatum inter

Li. 13. c. 10 circa princi pium. to. 3.

Articvlvs III.

Vtrum desperatio sit maximum peccatorum.

Ad tertivm sic procedi tur. Videtur ꝙ desperatio non sit maximum peccatorum. Posset enim esse desperatio absq; infidelitate, sicut dictum* est: sed infidelitas est maximũ peccatorum, quia subruit fundamentum spirituales ædificij. ergo desperatio nõ est maximum peccatorum.

¶ 2 Præt. Maiori bono maius malum opponitur, vt patet per Philosophum † in 8. Ethic. sed charitas est maior spe, vt dicitur 1. Corint. 13. ergo odium est maius peccatum, quàm desperatio.

¶ 3 Præt. In peccato desperationis est solum inordinata auersio a Deo: sed in alijs peccatis est non solum auersio inordinata a Deo, sed etiam inordinata conuersio. ergo peccatum desperationis non est grauius, sed minus alijs.

Sed contra. Peccatum ĩsanabile videtur esse grauissimũ, secundum illud Hierem. 30. Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua: sed peccatum desperationis est insanabile, secundum illud Hierem. 15. Plaga mea desperabilis renuit curari. ergo desperatio est grauissimum peccatum.

Respon. Dicendum, quòd peccata quæ opponuntur virtutibus theologicis, sunt secundum suũ genus grauiora peccatis alijs. Cũ. n. virtutes theologicæ habeant Deum pro obiecto, peccata eis opposita important directe, & principaliter auersionẽ a Deo. In quolibet autem peccato mortali principalis ratio mali, & grauitas ẽ ex hoc, ꝙ auertit se a Deo. Si. n. posset esse conuersio ad bonum cõmutabile: sine auersione a Deo, quàmuis esset inordinata, non esset peccatum mortale. Et ideo illud quod primo, & per se habet auersionem a Deo, est grauissimum peccatum inter peccata mortalia. Virtutibus autem theologicis opponũtur infidelitas, desperatio, & odium Dei, inter quę odium, & infidelitas, si desperationi comparentur, inuenientur secundum se quidem, idest, secundum rationem propriæ speciei, grauiora. Infidelitas enim prouenit ex hoc, quòd homo ipsam Dei veritatem non credit. Odium vero Dei prouenit ex hoc, quòd voluntas hominis ipsi diuinæ bonitati contrariatur. Desperatio autem ex hoc, quòd homo non speret se bonitatem Dei participare. Ex quo patet quòd infidelitas, & odium Dei, sunt cõtra Deum, secũdum quòd in se est: desperatio autem secundũ quòd eius bonum participatur a nobis. Vnde maius peccatum est, secundum se loquendo, non credere Dei veritatem, vel odire Deum, quàm non sperare consequi gloriam ab ipso: sed si comparetur desperatio ad alia duo peccata ex parte nostra, sic desperatio est periculosior, quia per spem reuocamur a malis, & inducimur ad bona prosequenda: & ideo sublata spe, irrefrænate homines labuntur in vitia, & a bonis laboribus retrahuntur. Vnde super illud Prou. 24. Si desperaueris lapsus in die angustię, minuetur fortitudo tua, dicit* glo. Nihil est execrabilius desperatiõe, quã qui habet & in generalibus huius vitæ laboribus, & qđ peius est, in fidei certamine constantiam perdit. Et Isid. † dicit in lib. de Summo bono. Perpetrare flagitiũ aliquod, mors animæ est, sed desperare est descendere in infernũ. Et per hoc patet respõsio ad obiecta. Glo. ordinaria ibidem. Aug. 3. de ciui. Dei. cap. 21. Arist. lib. 2. c. 14 circa princi pium.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articulum tertium.*

In artic. 3. eiusdem quæst. 20. dubium occurit ad hominẽ, authorem. s. quia in quæst. 17. artic. 6. op positũ dixit, dũ assignauit differẽtiã inter charitatẽ, & duas reliqs virtutes theologicas in hoc, quòd charitas facit homi nem Deo inhærere ꝙ seipsum: fides aũt & spes faciũt homĩẽ Deo inhærere, sicut cuidam principio, ex quo aliqua nobis ꝓueniũt. Hæc contraria apparent præsenti literæ, vbi dicitur, ꝙ odiũ Dei, & infidelitas sunt contra Deum secundum quod in se est: desperatio aũt secũdum quod eius bonum participatur a nobis. Patet nãque, quòd licet de charitate & spe consona sit sententia, de fide tamẽ cõtraria vtrobique est, dum ibi Deum vt principiũ, hic Deũ secundum quod est in se, ad fidem refert.

¶ Ad hoc dr breuiter, ꝙ Deus dupliciter respicit a fide. s. vt cui creditur, & ꝙ creditur: ꝓp quod actꝰ fidei distinctꝰ est per credere Deo, & credere Deum. Inquãtum igitur fides credit Deo, respicit Deum vt dicẽtẽ, qđ est respicere Deum vt principiũ veritatis, quã reuelat, & hoc superius author intẽdit. Inquãtum vero credit Deũ, respicit Deũ ſm quod in se est: credit nãq; Deũ esse patrẽ omnipotẽtem &c. & hoc intẽdit hic author: vnde nulla est inter dicta contrarietas. Li. 3. 1. c. 3. 1 medio.

Articvlvs IIII.

Vtrum desperatio ex accidia oriatur.

Ad qvartvm sic procedi tur. Videt ꝙ desperatio ex accidia non oriatur. Idem. n. non procedit ex diuersis causis: desperatio autem futuri sæculi procedit ex luxuria, vt dicit* Greg. 31. Moral. non ergo procedit ex accidia. D

¶ 2 Præt. Sicut spei opponitur desperatio, ita gaudio spirituali opponitur accidia: sed gaudium spirituale procedit ex spe, secundum illud Roma. 12. Spe gaudentes. ergo accidia procedit ex desperatione, & non econuerso.

¶ 2 Præt. Contrariorum contrarię sunt causæ; sed spes, cui opponitur desperatio, videtur procedere ex consideratione diuinorum beneficiorum, & maxime ex consideratione incarnationis. Dicit E enim Augustinus 13.* de Trinitate. Nihil tam necessarium fuit ad erigendum spem nostram, quàm vt demonstraretur nobis, quãtum nos Deus diligeret. Quid vero huius rei isto indicio manifestius, quàm quòd Dei filius naturæ nostræ dignatus est inire cõsortium? Ergo desperatio magis ꝓcedit ex negligentia huius cõsideretionis, quàm ex accidia.

Sed contra est, ꝙ 31. Mor. A *Greg. desperationẽ enumerat inter ea, quæ procedunt ex accidia.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum* est, obiectum spei est bonum arduum possibile adipisci vel per se, vel per alium. Dupliciter põr ergo in aliquo spes deficere de beatitudine obtinenda. Vno modo, quia non reputat eam vt bonum arduum: alio modo, quia non reputat eam vt possibilem adipisci vel per se, vel per alium. Ad hoc autem quòd bona spiritualia non sapiant nobis quasi bona, vel non videantur nobis quasi magna bona, præcipue B perducimur per hoc, quòd affectus noster est instans amori delectationum corporalium, inter quas præcipuæ sunt delectationes venereæ. Nam ex affectu harum delectationum contingit, quòd homo fastidit bona spiritualia, & non sperat ea, quasi quædam bona ardua: & secundum hoc desperatio causatur ex luxuria. Ad hoc autem quòd aliquod bonum arduũ non æstimet, vt possibile sibi adipisci per se, vel per alium, perducitur ex nimia deiectione, quæ quando in affectu hominis dominatur, videtur ei quòd numquàm possit ad aliquod bonum releuari. C Et quia accidia est tristitia quædam deiectiua spiritus, ideo per hunc modum desperatio ex accidia generatur: hoc autem est proprium obiectum spei, scilicet quòd sit possibile. Nam bonum, & arduum etiam ad alias passiones pertinent. Vnde specialius oritur ex accidia. Potest tamen oriri ex luxuria, ratione iam* dicta. In corp. ar. Vnde patet respõsio ad primum.

Ad 2^m dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 2. Rhetor. licit spes facit delectationem, ita etiam homines in delectationibus existẽtes efficiuntur maioris spei. Et per hunc etiam modum homines in tristitijs existentes, facilius in desperationem incidunt, D secundum illud 2. ad Corinth. 2. Ne maiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est: sed tamen quia spei obiectum est bonum, in quod naturaliter tendit appetitus, non autem discedit ab eo naturaliter, sed solum propter aliquod impedimentum superueniens: ideo directius quidem ex spe oritur gaudium, desperatio autem econuerso ex tristitia.

Ad 3^m dicendum, quòd ipsa negligentia considerandi diuina beneficia, ex accidia prouenit. Homo enim affectus aliqua passione, præcipue illa cogitat, quæ ad illam pertinent passionem. Vnde homo in tristitijs constitutus non de facili aliqua magna & iocunda cogitat, sed solum tristia, nisi per magnum conatum se auertat a tristibus.

Li. 31. cap. 31. a med.

q. 17. art. 1. & 1. 2. q. 40 ar. 1. & 2.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ primæ Articulum primum.*

QVAESTIO XXI.

De præsumptione, in quatuor articulos diuisa.

In art. 1. q. 21. notato Nouitie primo, ꝙ ꝑsumptio, licet primo imposita sit ad signiſicandum morale viriũ in ordine ad propriam virtutẽ, de quo in loco proprio inferius erit quæstio, translatum tamen est propter

Deinde considerandum est, de præsumptione.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quid sit obiectũ ꝑsumptionis.

similitudinem ad significandum uitium theologicũ, de quo est hic quæstio: unde ꝓsumptionis vocabulum non solum æquiuocum est in vsu iuristarum, & moralium, sed etiam in ipsa morali theologia æquiuocum est. Et pr̃eterea in corpore articuli huius vtraque significatio exprimitur. Obserua igit̃ caute, de qua præsumptione sermo incidit.

¶ In eodem 1. artic. in resp̃one ad primũ, dubium occurrit, Quo pacto verificatur, quòd præsumptio diminuit diuinam virtutem. Videtur enim quòd præsumptuosus sperando veniam sine pœnitentia, aut gloriam sine meritis, plus speret, non minus, quàm eõueniat Deo: quoniam plus est habere gloriam sine meritis, sicut habuit Christus, quàm cum meritis, sicut habẽt alii: & maioris gratiæ esset habere veniam sine pœnitentia, vt habent paruuli in baptismo, quàm cum pœnitentia. Non videtur ergo verũ, quòd præsumptuosus dũ innititur diuinæ virtuti ad consequendũ quod Deo non conuenit, diminuat diuinam virtutem, sed potius eam auget in suo affectu, & effectu intento.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum diuinavirtus dupliciter consideretur, scilicet absolute, & ordinate, & hic non sit sermo de ea absolute, sed de ea ordinate, quia est sermo de iustitia diuina, quam præsumptio contemnit: (constat namque diuinam iustitiam ad potentiam Dei ordinatam pertinere, & hæc duo vitia opposita spei, scilicet, desperationẽ, & præsumptionẽ, ita Deũ respicere, vt illa misericordiã, hæc iustitiam contemnat) quamquam, de virtute Dei ordinata est sermo, & virtus Dei a sua sapientia ordinata sic est, vt iustiL.lib.14.cap. vlt in principio, to.5.

ptionis, cui innititur.

¶ Secundo, Vtrum sit peccatum.

¶ Tertio, Cui opponatur.

¶ Quarto, Ex quo vitio oriatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum præsumptio innitatur Deo, an propriæ uirtuti,

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd præsumptio, quæ est peccatũ in Spiritumsanctum, non innitatur Deo, sed propriæ virtuti. Quanto enim minor est virtus, tanto magis peccat qui ei nimis innititur: sed minor est virtus humana, quàm diuina. ergo grauius peccat, qui ꝓsumit de virtute humana, quàm qui præsumit de virtute diuina: sed peccatum in Spiritumsanctum est grauissimũ. ergo præsumptio, quæ ponitur species peccati in Spiritumsanctum, inhæret virtuti humanæ magis, quàm diuinæ.

¶ 2 Præt. Ex peccato in Spiritumsanctum alia peccata oriuntur. Peccatum enim in Spiritumsanctum dicit malitia, ex qua quis peccat: sed magis videntur alia peccata oriri ex præsumptione, qua homo præsumit de seipso, quàm ex præsumptione, qua homo ꝓsumit de Deo, quia amor sui est principium peccandi, vt patet per Augustũ. 14. *de ciuita. Dei. ergo videtur quòd præsumptio, quæ est peccatum in Spiritumsanctum, maxime innitatur virtuti humanæ.

¶ 3 Præt. Peccatum prouenit ex cõuersione inordinata ad bonũ commutabile: sed ꝓsumptio est quoddam peccatum. ergo magis contingit ex conuersione ad virtutem humanam, quæ est bonum commutabile, quàm ex conuersione ad virtutem diuinam, quæ est bonum incommutabile.

SED CONTRA est, quòd sicut ex desperatione aliquis contemnit diuinam misericordiam, cui spes innititur, ita ex præsumptione cõtemnit diuinã iustitiam, quæ peccatores punit: sed sicut misericordia est in Deo, ita etiam & iustitia est in ipso. ergo sicut desperatio est per auersionem a Deo, ita præsumptio est per inordinatam conuersionem ad ipsum.

RESPON. Dicendum, quòd præsumptio videt̃ importare quãdam immoderantiam spei. Spei autem obiectum est bonum arduum possibile. Possibile autem est aliF quid homini dupliciter. Vno modo per propriã virtutẽ diuinam. Circa vtramque autem spem per immoderantiam potest esse præsumptio. Nam circa spem, per quã aliquis de propria virtute confidit, attenditur præsumptio ex hoc, ꝙ aliquis tendit in aliquod bonum, vt sibi possibile, quod suam facultatem excedit, secundum quod dicitur Iudith. 6. Præsumentes de se, humilias. Et talis præsumptio opponitur virtuti magnanimitatis, quæ medium tenet in huiusmodi spe. Circa spem autem, qua aliquis inhæret diuinæ potentiæ, potest per immoderantiã esse præsumptio in hoc, quòd aliquis tendit in aliquod bonum, vt possibile per virtutem, & misericodiam diuinam: quod possibile non est. Sicut cum aliquis sperat se veniam obtinere sine pœnitentia, vel gloriam sine meritis. Hæc autem præsumptio est proprie species peccati in Spiritumsanctum, quia scilicet per huiusmodi præsumptionem tollitur, vel contemnitur adiutorium Spiritussancti, per quod homo reuocatur a peccato.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut supra dictum *est, peccatum quod est contra Deũ, secundum suum genus est grauius cæteris peccatis. Vnde ꝓsumptio, qua quis inordinate innititur Deo, grauius peccatum est, quàm præsumptio, qua quis innititur propriæ I virtuti. Quòd enim aliquis innitatur diuinę virtuti ad consequendum id, quod Deo non conuenit, hoc est diminuere diuinã virtutẽ. Patet autem quòd grauius peccat, qui diminuit diuinam virtutem, quàm qui propriam virtutem superextollit.

AD 2m dicendum, quòd ipsa præsumptio, qua quis inordinate præsumit de Deo, amorem sui includit, quo quis proprium bonũ inordinate desiderat. Quod enim K multum desideramus, æstimamus nobis de facili per alios posse prouenire, etiam si non possint.

AD 3m dicendum, quòd præsumptio de diuina misericordia habet conuersionẽ ad bonum cõmutabile, inquantum procedit ex desiderio inordinato proprii boni: & auersionem a bono incommutabili, inquantum attribuit diuinæ virtuti, quod ei non conuenit. Per hoc enim auertitur homo a virtute diuina.

tia mediante gloria pro meritis, & venia pro pœnitentia faciat, cum præsumptione contemnitur iste ordo, ac per hoc diuina iustitia: contemnitur quoque diuina virtus ad opus pœnitentiæ, per quã venitur ad veniam, & ad opus meriti, ꝙ quod venitur ad gloriam, ac per hoc minuitur diuina virtus. Ordinata siquidem ad duo opera ordine quodam, expectaẽ factura vnum tantum. Minus autẽ est alterum, quàm vtrumque facere: & rursum ordinata ad iuste ꝓducendũ ad veniam, vel gloriã, expectatur perductura non iuste ad veniam, vel gloriã. Minus autem est præsuppositio ordinis statuto, perducere non iuste, quàm iuste ad veniam, vel gloriam. Diminuit igitur vere diuinam virtutem in suo effectu præsumptuosus. Et hoc intendebat author, dũ in corpore articuli hanc diminutionem explicans dixit, quòd per huiusmodi præsumptionẽ tollitur, vel contemnitur adiutorium Spiritussancti, per quod homo reuocatur a peccato, illa scilicet media iustitia.

¶ Ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd licet absolute loquendo, facere ueniam sine pœnitentia, aut gloriã sine meritis, in aliquo sit maius quo ad modum faciendi, pro quanto fit finis sine his quæ sunt ad finem, & forma sine dispositionibus, & ad hoc tendit argumentum: quo ad rẽ tamen factam, maiꝰ est facere vtrumque quàm alterum: loquendo tamen præsuppositio ordine diuinæ sapientiæ, minus simpliciter est facere alterũ, quàm utrumque. Et quia præsumptionis uitium contra uirtutẽ diuinam ordinatam sua sapiẽtia est: ideo simpliciter diminuere diuinam uirtutem dicitur.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis nigesimæ primæ Articulum secundum.*

r. prolo. in exp. lit. co. a.

IN artic. 2. in respõsione ad secundum memento doctrinæ superiꝰ habitæ, quo modo virtus theologica sit in medio. ¶ In respõsione vero ad tertium, aduerte hic vulgarem errorem putantium, ꝙ peccans sub prætextu quòd post confitebitur, & faciet pœnitẽtiam, peius faciat. Habes enim hinc, ꝙ diminuit, nõ aggrauat peccatũ. Est.n. volũtatis trãsitoriæ, & nõ ꝓtinacis i malo. ¶ In reliquis einsdẽ quæstionis articulis nihil scribendum occurrit.

ARTICVLVS II.

Vtrum præsumptio sit peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd præsumptio non sit peccatum. Nullũ enim peccatum est ratio, quòd homo exaudiat̃ a Deo: sed ꝑ præsumptionem aliqui exaudiũtur a Deo. Dicitur enim Iudith 9. Exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem. ergo præsumptio de diuina misericordia non est peccatum.

¶ 2 Præt. Præsumptio importat superexcessum spei: sed in spe, quæ habetur de Deo, non potest esse superexcessus, cum eius potentia, & misericordia sint infinita. ergo videt̃ ꝙ præsumptio nõ sit peccatũ.

¶ 3 Præt. Id quod est peccatum, non excusat a peccato: sed præsumptio excusat a peccato. dicit enim Magister 22. distin. secundi libri * sententiarum, quòd Adam minus peccauit, quia sub spe veniæ peccauit, qd̃ videtur ad præsumptionem pertinere. ergo præsumptio non est peccatum.

Lib.2.sent. di.22.paragrapho. e.

SED CONTRA est, quòd ponitur species peccati in Spiritumsanctum.

q.præce.ar. 1.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra* dictum est, circa desperationem, omnis motus appetitiuus, qui conformiter se habet ad intellectum falsum, secũdum se malus est, & peccatum. Præsumptio autem est motus appetitiuus, quia importat quandam spem inordinatam: habet autem se conformiter intellectui falso, sicut & desperatio. Sicut enim falsum est, quòd Deus pœnitentibus non indulgeat, vel quòd peccantes ad pœnitentiam non conuertat: ita falsum est, quòd in peccato perseuerantibus veniam cõcedat, & a bono cessantibus opere gloriam largiatur, cui existimationi conformiter se habet præsumptionis motus. Et ideo præsumptio est peccatum, minus tamen quàm desperatio: quoniam magis proprium est Deo misereri & parcere, quàm punire, propter eius infinitam bonitatem. Istud enim secundum se Deo conuenit, hoc autem secundum nostra peccata.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præsumere ponitur aliquando pro sperare: quia ipsa spes recta, quę habetur de Deo, ꝓsumptio videtur, si mensuretur secundum conditionem humanam: non autẽ est ꝓsumptio, si attendat̃ immensitas diuinę bonitatis.

AD 2m dicendum, quòd ꝓsumptio non importat superexcessum spei ex hoc, quòd aliquis minus speret de Deo, sed ex hoc, quòd sperat de Deo aliquid, quod Deo non conuenit: quod etiam est minus sperare de Deo, quia hoc est eius virtutem quodammodo diminuere, vt dictum* est.

Ar. præced. ad 1.

AD 3m dicendum, quòd peccare cum proposito perseuerandi in peccato sub spe veniæ, ad præsumptionem pertinet. Et hoc non diminuit, sed auget peccatum. Peccare autem sub spe veniæ quandoque percipiendæ cum proposito abstinendi a peccato, & pœnitendi de peccato, hoc non est præsumptionis: sed hoc peccatum diminuit, quia per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum.

A

ARTICVLVS III.

Vtrum præsumptio magis opponatur timori, quàm spei.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd præsumptio magis opponatur timori, quàm spei. Inordinatio enim timoris opponitur recto timori: sed præsumptio videtur ad inordinationem timoris pertinere. dicitur enim Sap. 17. Semper præsumit sæua perturbata conscientia. & ibidem dicitur, quòd timor est præsumptionis adiutorium. ergo præsumptio opponitur timori magis, quàm spei.

¶ 2 Præt. Contraria sunt, quæ maxime distant: sed ꝓsumptio magis distat a timore, quàm a spe, quia ꝓsumptio importat motum ad rem, sicut & spes: timor autem motum a re. ergo ꝓsumptio magis contrariatur timori, quàm spei.

B

¶ 3 Præt. Præsumptio totaliter excludit timorem, non autem totaliter excludit spem, sed solum certitudinẽ spei. cum ergo opposita sint, quę se interimunt, videtur ꝙ ꝓsumptio magis opponat̃ timori, quàm spei.

SED CONTRA est, quòd duo inuicem opposita vitia contrariantur vni virtuti, sicut timiditas & audacia fortitudini: sed peccatum ꝓsumptionis contrariatur peccato desperationis, quod directe opponitur spei. ergo videtur quòd etiam præsumptio directius spei opponatur.

C

RESPON. Dicendum, quòd sicut Augustus. dicit* in 4. contra Iulianum. Omnibus virtutibus non solũ sunt vitia, manifesta discretione contraria, sicut prudentiæ temeritas: verum & vitia quodammodo non veritate, sed quadam specie fallente similia, sicut prudentiæ astutia. Et hoc etiam philosophus dicit* in 2. Ethic. Quòd virtus maiorem conuenientiam videtur habere cum vno oppositorum vitiorum, q̃ cum alio, sicut temperãtia cum insensibilitate, & fortitudo cũ audacia. Præsumptio ergo manifestam oppositionem videtur habere ad timorem, præcipue seruilem, qui respicit pœnam ex Dei iustitia prouenientem, cuius ꝓsumptio remissionem sperat: sed secũdum falsam similitudinem magis contrariatur spei, quia importat quandam inordinatam spem de Deo. Et quia directius aliqua opponuntur, quę sunt vnius generis, quàm quæ sunt generum diuersorum (nam contraria sunt in eodem genere) ideo directius ꝓsumptio opponitur spei, quàm timori. Vtrumque enim respicit idem obiectum, cui innititur, sed spes ordinate, ꝓsumptio inordinate.

D

Lib.4.ca.3. paulo ante medium, to mo 7.

Lib.2. Eth. cap.8. to.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut spes abusiue dicitur de malo, proprie autem de bono: ita etiam præsumptio. Et secundum hunc modum inordinatio timoris ꝓsumptio dicitur.

AD 2m dicendum, quòd contraria sunt, quæ maxime distant in eodem genere. Præsumptio autem, & spes important motum eiusdem generis, qui potest esse vel ordinatus, vel inordinatus. Et ideo præsumptio directius contrariatur spei, quàm timori. Nam spei contrariatur ratione proprię differentię, sicut inordinatum ordinato. Timori autem contrariatur ratione differentiæ sui generis, scilicet motus spei.

E

AD 3m dicendum, quòd præsumptio contrariatur timori contrarietate generis: virtuti autem spei contrarietate differentiæ. Ideo præsumptio totaliter excludit timorem etiam secundum genus. Spem autem non excludit, nisi ratione differentię, excludendo eius ordinationem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præsumptio causetur ex inani gloria.

Infr. q.132 art. 5. & 5. Et mal. q.9 art. 3.

AD QVARTVM sic procéditur. Videtur q̃ præsumptio non causetur ex inani gloria. Præsumptio .n. maxime videtur inniti diuinæ misericordiæ: misericordia autẽ respicit miseriam, quæ opponitur gloriæ. ergo præsumptio non oritur ex inani gloria.

2.2.q.37.artic. 2.

¶ 2 Præt. Præsumptio opponitur desperationi: sed desperatio oritur ex tristitia, vt dictum* est. cũ ergo oppositorum oppositæ sint causæ, videtur q̃ oriatur ex delectatione, & ita videtur q̃ oriatur ex vitijs carnalibus, quorum delectationes sunt vehementiores.

¶ 3 Præt. Vitiũ præsumptionis cõsistit in hoc, q̃ aliquis tendit in aliquod bonũ, quod non est possibile, quasi possibile: sed q̃ aliquis æstimet possibile, quod est impossibile, prouenit ex ignorãtia. ergo præsumptio magis prouenit ex ignorantia, quam inani gloria.

Li.31.Mor. c.31.a med.

SED CONTRA est, quòd* Greg. dicit 31. Moralium, quòd præsumptio nouitatum est filia inanis gloriæ.

Ar.1.huius quæst.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra* dictum est, duplex est præsumptio. Vna quidem quæ innititur propriæ virtuti, attentans scilicet aliquid vt sibi possibile, quod propriam virtutem excedit: & talis præsumptio manifeste ex inani gloria procedit. Ex hoc enim quòd aliquis multum desiderat gloriã, sequitur quòd attentet ad gloriam quandam super-vires suas: & huiusmodi præcipue sunt noua, quæ maiorem admirationem habent. Et ideo signanter* Grego. præsumptionem nouitatum, posuit filiam inanis gloriæ. Alia vero est præsumptio, quæ innititur inordinate diuinæ misericordiæ, vel potentiæ, per quam sperat se obtinere gloriam sine meritis, vel veniam sine pœnitentia. Et talis præsumptio videtur oriri directe ex superbia, ac si ipse tanti se æstimet, quòd etiam eum peccantem Deus non puniat, vel a gloria excludat. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Li.31.Mor. c.31.a med.

QVAESTIO XXII.

De Præceptis pertinentibus ad spem & timorem, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de præceptis pertinentibus ad spem, & timorem.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, De præceptis pertinentibus ad spem.
¶ Secundo, De præceptis pertinentibus ad timorem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum de spe debeat dari aliquod præceptum.

Infra art.2. cor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum præceptum sit dandum pertinens ad virtutem spei. Quod.n. sufficiẽter potest fieri per vnum, non oportet quòd per aliquid aliud inducatur; sed ad sperandum bonum sufficiẽter homo inducitur ex ipsa naturali inclinatione. ergo non oportet, quòd ad hoc inducatur homo per legis præceptum.

¶ 2 Præt. Cum præcepta dentur de actibus virtutum, principalia præcepta etiã debent dari de actibus principalium virtutum: sed inter omnes virtutes principaliores sunt tres virtutes theologicæ, scilicet, spes, fides, & charitas. Cũ ergo principalia legis præcepta sint præcepta decalogi, ad quæ oĩa alia reducuntur, vt supra habitũ* est, videtur q̃ si de spe daretur aliquod præceptum, q̃ deberet inter ptæcepta decalogi contineri: non autem ibi continetur. ergo videtur quòd nullum præceptum in lege debeat dari de actu spei.

1.2.q.100.art.3.

¶ 3 Præt. Eiusdem rationis est præcipere actum virtutis, & prohibere actum vitii oppositi: sed non inuenitur aliquod præceptum datum, per quod prohibeatur desperatio, quę est opposita spei. ergo videtur, quòd nec de spe conueniat aliquod præceptum dari.

Trans. inter. & fin. mor.

SED CONTRA est, q̃ Aug. dicit* super illud Io. 15. Hoc est præceptum meũ, vt diligatis inuicem. De fide nobis quàm multa mãdata sunt? quàm multa de spe? ergo de spe conuenit aliqua præcepta dari.

RESPON. Dicendum, quòd præceptorum, quæ in sacra scriptura inueniuntur, quædam sunt de substantia legis: quædam vero sunt præambula ad legem. Præambula quidem sunt ad legem illa, quibus nõ existentibus, lex locum habere non potest. Huiusmodi autem sunt præcepta de actu fidei, & de actu spei: quia per actum fidei mens hominis inclinatur, vt recognoscat actorem legis talem, cui se subdere debeat. Per spem vero præmii homo inducitur ad obseruantiam præceptorum. Præcepta vero de substantia legis sunt, quæ homini iam subiecto, & ad obediendũ parato imponũtur, pertinentia ad rectitudinem vitæ. Et ideo huiusmodi præcepta statim in ipsa legislatione proponuntur per modum præceptorum. Spei vero & fidei præcepta, non erant proponenda per modũ præceptorum, quia nisi homo iam crederet, & speraret, frustra ei lex proponeretur. Sed sicut præceptum fidei proponendum fuit per modum denuntiationis & commemorationis, vt supra dictum* est: ita etiam præceptum spei in prima legislatione proponendum fuit per modum promissionis. Quòd enim obedientibus præmia promittit, ex hoc ipso incitat ad spem: vnde oĩa promissa, quæ in lege continentur, sunt spei excitatiua. Sed quia lege iam imposita, pertinet ad sapientes viros, vt non solum inducant hoĩes ad obseruantiam præceptorum, sed ẽt multo magis ad conseruãdum legis fundamentum: ideo post primam legislationem in sacra scriptura multipliciter inducũtur hoĩes ad sperandum, etiã per modum admonitionis, vel præcepti, & non solũ per modũ promissionis, sicut in lege, sicut patet in psal. 61. Sperate in eo omnes cõgregationes populi, & in multis aliis scripturæ locis.

q.33.habet verbis equi pollẽtibus, tom.4

q.16.

Ar.præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ natura sufficienter inclinat ad sperandum bonum naturæ humanæ proportionatum: sed ad sperãdum supernaturale bonũ oportuit hominem induci authoritate legis diuinæ, partim quidem promissis, partim aũt admonitionibus, vel præceptis. Et tñ ad ea ẽt, ad q̃ naturalis ratio inclinat, sicut sunt actus virtutum moralium, necessarium fuit præcepta legis diuinæ dari propter maiorem firmitatẽ: & præcipue quia naturalis ratio hominis ob tenebrata erat per concupiscentias peccati.

AD 2^m dicendum, q̃ præcepta legis decalogi pertinẽt ad primam legislationem. Et ideo inter præcepta decalogi nõ fuit dandum præceptum aliquod de spe, sed sufficit per aliquas promissiones positas inducere ad spem, vt patet in primo, & quarto præcepto.

AD 3^m dicendum, q̃ in illis, ad quorum obseruantiam homo tenetur ex ratione debiti, sufficit præceptum affirmatiuũ dari de eo, qđ faciẽdum est, in quibus prohibitiones eorum, quæ sunt vitanda, intelliguntur. Sicut datur præceptũ de honoratione parentum. Non autem prohibetur quòd parentes dehonorentur, nisi per hoc, q̃ de nõ honorantibus pœna adhibetur in lege. Et quia debitum est ad humanam salutem, vt speret homo de Deo, fuit ad hoc homo inducẽdus aliquo prædictorum modorum quasi affirmatiue, in quo intelligeretur prohibitio oppositi.

¶ *Super Quæstionis nigesimæsecũdæ. Articulum secundum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum de timore fuerit dandum aliquod præceptum.

IN quæst. 22. omisso 1. ar. in 2. quæstiuncula occurrit, Quomodo timor filialis ponatur quasi genus ad dilectionẽ Dei, cum sit effectus.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ timor filialis nõ dicitur quasi genus respectu dilectionis Dei absolute, sed respectu dilectionis Dei, & principii eorum, quæ in Dei reuerẽtia obseruãtur. Dicitur autem quasi genus, inquantũ est velut cõe quoddam ad vtrunque, & collectio vtriusque. Genus .n. est collectio specierum, completur siquidẽ timor filialis & amorem: vnde reueretur patrem, & subiectionẽ ad Deum, vnde inchoat obseruatio omnium, quæ ī Dei reuerentiam exhibentur. Et propterea nõ genus, sed quasi genus vtriusque vocari potuit.

¶ In responsione ad primũ in codẽ ar. reuideto art. 7. q. 19. vt perspicias principiũ intrinsecũ, & extrinsecum legis ex differentia inter timorẽ seruilẽ, & filialem in hoc, quòd ille extra, iste int^o, vtpote primus in compositione diuinę fabricæ secundum diuinam legem.

IN quæst. 22. omisso 1. ar. in 2. quæstiuncula occurrit, Quomodo timor filialis ponatur quasi genus ad dilectionẽ Dei, cum sit effectus.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ timor filialis nõ dicitur quasi genus respectu dilectionis Dei absolute, sed respectu dilectionis Dei, & principii eorum, quæ in Dei reuerẽtia obseruãtur. Dicitur autem quasi genus, inquantũ est velut cõe quoddam ad vtrunque, & collectio vtriusque. Genus .n. est collectio specierum, completur siquidẽ timor filialis & amorem: vnde reueretur patrem, & subiectionẽ ad Deum, vnde inchoat obseruatio omnium, quæ ī Dei reuerentiam exhibentur. Et propterea nõ genus, sed quasi genus vtriusque vocari potuit.

¶ In responsione ad primũ in codẽ ar. reuideto art. 7. q. 19. vt perspicias principiũ intrinsecũ, & extrinsecum legis ex differentia inter timorẽ seruilẽ, & filialem in hoc, quòd ille extra, iste int^o, vtpote primus in compositione diuinę fabricæ secundum diuinam legem.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videt q̃ de timore non fuerit dãdum aliquod præceptum in lege. Timor.n. Dei est de his, quæ sunt præambula ad legem, cũ sit initium sapientiæ: sed ea quæ sunt præambula ad legem, nõ cadunt sub præceptis legis. ergo de timore non est dandum aliquod præceptum legis.

¶ 2 Præt. Posita cã ponitur effect^o: sed amor est causa timoris. oĩs.n. timor ex aliquo amore procedit, vt dicit* Aug. in li. 83. q. ergo supposito præcepto de amore, superfluum fuisset præcipere timorem.

¶ 3 Præt. Timori aliquo mõ opponit̃ psumptio: sed nulla prohibitio inuenitur in lege de psumptione data. ergo videtur q̃ nec de timore aliqđ præceptũ dari debuerit.

SED CONTRA est, qđ dicitur Deut. 10. Et nunc Israel, quid dñs Deus tuus petit a te, nisi vt timeas dominum Deum tuum? sed illud a nobis requirit, qđ nobis præcipit obseruandum. ergo sub præcepto cadit, q̃ aliquis timeat Deum.

RESPON. Dicendum, q̃ duplex est timor. s. seruilis, & filialis. Sicut autem aliquis inducitur ad obseruantiam præceptorum legis per spem præmiorum: ita etiã inducitur ad legis obseruantiam per timorem pœnarum, qui est timor seruilis. Et sicut* patet secundum prædicta, in ipsa legislatione non fuit præceptum dãdũ de actu spei, sed ad hoc fuerunt homines inducendi per promissa: ita nec de timore, qui respicit pœnam, fuit præceptum dandum per præcepti modum, sed ad hoc fuerunt homines inducendi per cõminationem pœnarum, quod fuit factum & in ipsis præceptis decalogi, & postmodum consequenter in secundarijs legis præceptis. Sed sicut sapiẽtes, & prophetę cõsequenter, intendentes homines stabilire in obseruantia legis, documenta tradiderunt de spe per modũ admonitionis, vel præcepti, ita etiã de timore: sed timor filialis, qui reuerentiam exhibet Deo, est quasi quoddam genus ad dilectionem Dei, & principium quoddã omnium eorum, quæ in Dei obseruantur reuerentia. Et ideo de timore filiali dantur præcepta in lege, sicut & de dilectione: quia vtrũq; est præambulum ad exteriores actus, qui præcipiuntur in lege, ad quos pertinent præcepta decalogi. Et iõ in authoritate legis inducta requiritur ab homine timor, & vt ambulet in via Dei colendo ipm, & vt diligat ipsum.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ timor filialis est quoddam præambulum ad legem, non sicut extrinsecum aliquid, sed sicut principium legis, sicut etiam dilectio. Et ideo de vtroq; dantur præcepta, quæ sunt quasi quædam principia communia totius legis.

AD 2^m dicendum, quòd ex amore sequitur timor filialis, sicut etiam & alia bona opera, quæ ex charitate fiunt. Et ideo sicut post præceptum charitatis dantur præcepta de alijs actibus virtutum: ita etiã simul dãtur præcepta de timore, & amore charitatis. Sicut etiã in scientiis demonstratiuis non sufficit ponere principia prima, nisi etiam ponantur conclusiones, quæ ex his sequuntur vel proxime, vel remote.

Ar.præced. ad 3.

AD 3^m dicendũ, q̃ inductio ad timorem sufficit ad excludendã præsumptionem, sicut ẽt inductio ad spẽ sufficit ad excludendum desperationem, vt dictũ* est.

QVAESTIO XXIII.

De Charitate secundum se, in octo articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerãdum est de charitate. Et primo, de ipsa charitate: Secundo, de obiecto charitatis. Tertio, de actibus eius. Quarto, de vitijs oppositis. Quinto, de præceptis ad hoc pertinentibus.

¶ Circa primum cõsideranda sunt quinque. Primo, de ipsa charitate. Secũdo, de obiecto charitatis. Tertio, de actibus eius. Quarto, de vitijs oppositis. Quinto, de præceptis ad hoc pertinentibus.

¶ Circa primum est duplex cõsideratio. Prima quidem de ipsa charitate secundũ se. Secunda, de charitate per cõparationẽ ad subiectũ.

Circa primũ quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrũ charitas sit amicitia.
¶ Secũdo, Vtrum sit aliquid creatum in anima.
¶ Tertio, Vtrum sit virtus.
¶ Quinto, Vtrũ sit virtus specialis.
¶ Quinto, Vtrum sit vna virtus.
¶ Sexto, Vtrũ sit maxima virtutũ.
¶ Septimo, Vtrum fine ea possit esse aliqua vera virtus.
¶ Octauo, Vtrũ sit forma virtutũ.

¶ *Super Quæstionis nigesimætertiæ Articulum primum.*

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum charitas sit amicitia.

Infra art.2. cor.

AD PRIMVM sic ꝓcedit. Vt q̃ charitas non sit amicitia. Nihil .n. cõ ita ꝓpriũ amicitiæ, sicut cõuiuere amico, vt dicit* Philos. in 8. Eth. sed charitas cõhoĩs ad Deũ, & ad angelos, quorum nõ est cum hominibus cõuersatio, vt dr Dan. 2. ergo charitas non est amicitia.

¶ 2 Præt. Amicitia non est sine redamatione, vt dicitur† in 8. Ethic. sed charitas habetur ẽt ad inimi-

2.di.27.q.2 ar.1. Et vir. q.1.ar.5.ad 5. & q.2. artic. 2. ad 8.

*lib. 8. c.5. ante med. tom. 5.

†lib.8.Eth. c.3. tom.5.

mus hic in spe, & in patria in re. Exprimitur autem huiusmodi communicatio multis rationibus in scriptura, quandoque vt cõciuiũ, quãdoq; vt domesticorum inxta illud ad Ephes. 4. Estis ciues Sanctorũ, & domestici Dei: quandoque vt sociorum, quandoque vt fratrũ, quãdoque vt sponsæ, seu vxoris, vt patet ex diuersis locis sacræ scripturæ. Præcipua tamen & magis propria expressio videt cõmunicatio filiorũ ad patrem. In hac enim & consortium naturæ, & reuerentia, & inæqualitas, & proportio iustitiæ & amoris, & excellétia, & relatio ad alios diligendos, & quare, magis exprimi videtur. Cum autẽ audis charitatẽ esse amicitiã honesti, ita q̃ Deo bonũ voluntas ꝓpter seipsum, intellige q̃ duplicia sunt Dei bona, quædã in ipso, quædam ad ipsum. Bona quæ sunt in ipso, s. sua vita, sapiẽtia, potẽtia, bonitas, iustitia, misericordia, & huiusmodi, quæ nihil aliud sunt, quàm ipsemet Deus, ex charitate Deo volumus: quia cõplacet nobis Deũ sic esse sicuti ẽ. Quẽ admodum enim intellectu recto ī Deũ tunc ferimur, cũ intelligimus eum esse sicuti est: ita apetitũ rectũ in Deum tũc habemus, cũ cõformis est intellectui recto. Hoc autẽ est, cũ appetitui cõsonat Deum esse sicut est, quod signat per hoc, quod dicimus, quòd cõplacet nobis Deũ esse sicuti est: sicut ꝓ oppositũ, peruersus erga Deũ appetitus est, quo alicui displiceret Deum esse sicuti est, scilicet supra omnia saplẽtem, sciẽtẽ, omnipotentem &c. Bona autem quæ ad Deũ sunt, vt honor, regnum, & obedientia, & breuiter: vt omnia in gloriã suã fiant, ex charitate sic Deo volum⁹, quòd hæc non solum complacent, quòd sint, sed desideramus vt sint, & augeantur,

Lib. 8. Eth. cap. 3. to. 5.

† In principio illi⁹, & habetur, tomo 4.

Lib. 8. Eth. c. 3. a med. tom. 2.

Lib. 8. ca. 2. 3. & 11. tomo 5.

cos, secundum illud Matth. 5. Diligite inimicos vestros. ergo charitas non est amicitia.

¶ 3 Præ. Amicitiæ tres sunt species, secundũ Philosophum* in 8. Ethi. scilicet amicitia delectabilis, vtilis, & honesti: sed charitas non est amicitia vtilis, aut delectabilis. † dicit enim Hiero. in epistõ. ad Paulinũ, quæ ponitur in principio Bibliæ, Illa est vera necessitudo, & Christi glutino copulata, quã non vtilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, nõ subdola & palpans adulatio, sed Dei timor, & diuinarum Scripturarum studia conciliant. Similiter etiam non est amicitia honesti, quia charitate diligimus etiã peccatores: Amicitia vero honesti non est nisi ad virtuosos, vt dicitur* in 8. Ethi. ergo charitas non est amicitia.

Sed contra est, quod Io. 15. dicitur. Iam nõ dicam vos seruos, sed amicos meos: sed hoc non dicebatur eis, nisi ratione charitatis. ergo charitas est amicitia.

Respon. Dicendum, quòd secundum Philosophum* in 8. Eth. Non quilibet amor habet rationẽ amicitiæ, sed amor qui est cum benuolentia, quando. s. sic amamus aliquem, vt ei bonum velimus. Si autem rebus amatis non bonum velimus, sed ipsum eorũ bonũ nobis velimus, sicut dicimur amare vinum, aut equum, aut aliquid huiusmodi, nõ est amor amicitiæ, sed cuiusdam concupiscentiæ. Ridiculum enim est dicere, q̃ aliquis habet amicitiam ad vinum, vel ad equum. Sed nec benuolẽtia sufficit ad rationẽ amicitiæ, sed requiritur quædã mutua amatio: quia amicus est amico amicus. Talis autẽ mutua benuolentia fundatur super aliquam communicationẽ. Cum ergo sit aliqua communicatio hominis ad Deum, secundum quòd nobis suam beatitudinem communicat, super hanc communicationem oportet aliquam amicitiam fundari. De qua quidem cõmunicatione dicitur 1. ad Cor. 1. Fidelis Deus, ꝑ quem vocati estis in societatem filij eius. Amor autem super hanc communicationẽ fundatus, est charitas. Vnde manifestum est, quòd charitas amicitia quædam est hominis ad Deum.

Ad primvm ergo dicendum, quòd duplex est hominis vita. Vna quidem exterior secũdum naturam sensibilem & corporalem: & secundum hanc vitam non est nobis communicatio, vel conuersatio cum Deo, & angelis. Alia autem est vita hominis spiritualis secundum mentem: & secundum hanc vitã est nobis conuersatio & cum Deo, & angelis, in præsenti quidem statu imperfecte. Vnde dicitur Phil. 3. Nostra conuersatio in cælis est. Sed ista conuersatio perficietur in patria, quando seruiemus Deo, & videbunt faciem eius, vt dicitur Apoc. vlt. Et ideo hic est charitas imperfecta, sed perficietur in patria.

Ad 2m ddm, ꝙ amitia se extendit ad aliquẽ duplicit. Vno mõ respectu sui ipsius: & sic amicitia nũquã est, nisi ad amicũ. Alio modo se extendit ad aliquem respectu alterius personæ: sicut si aliquis habet amicitiã ad aliquẽ hominẽ, ratione cuius diligit omnes ad illum hominẽ pertinentes, siue filios, siue seruos, siue qualitercunq; ei attinentes, & tanta põt esse dilectio amici, ꝙ propter amicum amentur hi, qui ad ipsum pertinent, etiã si nos offendant, vel odiant. Et hoc modo amicitia charitatis se extendit etiam ad inimicos, quos diligimus ex charitate in ordine ad Deum, ad quem principaliter habetur amicitia charitatis.

Ad 3m dicendum, ꝙ amicitia honesti non habetur nisi ad virtuosum, sicut ad principalem personã: sed eius intuitu diligũtur ad eum attinentes, etiam si non sint virtuosi. Et hoc modo charitas, quæ maxime est amicitia honesti, se extẽdit ad peccatores, quos ex charitate diligimus propter Deum.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextiæ Articulum secundum.*

Articvlvs II.

Vtrum charitas sit aliquid creatum in anima.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd charitas non sit aliquid creatum in anima. Dicit enim Aug.* in 8. de Trin. Qui proximum diligit, consequẽs est, vt ipsam dilectionem diligat. Deus autẽ dilectio est: consequens est ergo vt præcipue Deũ diligat. Et in 15.† de Trinit. dicit. Ita dictum est, Deus charitas est: sicut dictum est, Deus spiritus est. ergo charitas non est aliquod creatum in anima, sed est ipse Deus.

¶ 2 Præt. Deus est spiritualiter vita animæ, sicut anima vita corporis, secundũ illud Deut. 30. Ipse est vita tua: sed anima viuificat corpus per seipsam. ergo Deus viuificat animam per seipsum. Viuificat autem eam per charitatem, secũdum illud 1. Ioan. 3. Nos scimus, qm̃ trãslati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. ergo Deus est ipsa charitas.

¶ 3 Præt. Nihil creatum est infinitæ virtutis, sed magis omnis creatura est vanitas: charitas autẽ nõ ẽ vanitas, sed magis vanitati repugnat, & est infinitæ virtutis: quia animam hominis ad bonum infinitum perducit. ergo charitas nõ procuramus quantũ possumus quod sint, gaudemus cũ sunt, tristamur cũ desunt, timemus ne desint, audemus contra impedientes &c. Et hęc principaliter vt Deo vel aliqua ex parte vinamus, cui omnia omnino debentur, quia Deus est.

ne, stabilitur intentum. Maior siquidem illa, Nullus actus perfecte producitur ab aliqua potentia actiua: nisi sit ei connaturalis per aliquam formam, quæ sit principium actionis, tam clare patet & in naturalibus, & in artificialibus, & in moralibus, vt nulla ĩstãtia occurrat. Minor quoq; formaliter subsumẽda. s. Actus charitatis pfecte ꝓducitur ab aliqua potentia, voluntate s. existentis in gratia Dei, probatur ex eo, q̃ aliter nõ sufficienter, & suauiter prouisum fuisset de agente proximo respectu actus charitatis: sicut est prouisum de agente proximo respectu alterius actuum. In omnibus .n. prouisum est, vt proximũ agẽs pfecte ꝓducat actũ. Sequitur ergo cõclusio, Quòd actus charitatis est connaturalis actiuæ potẽtiæ voluntatis per formam, quæ est principium actus charitatis. Sed non est connaturalis per naturam volũtatis, quia constat, quòd excedit naturam voluntatis. Ergo est ei connaturalis per formã superadditam naturali potẽtię, per quã formam inclinatur ad charitatis actum. Hæc est ratio literæ ostensiue formatæ, quàmuis in litera ducat ad inconueniens, quia. s. actus charitatis esset imperfectior ex suæ ꝓductionis modo, q̃ sint actⁿ naturales, & actus virtutum. Secunda ratio est, quia actus charitatis non esset facilis. Et sequela quidem patet: falsitas vero consequentis probatur: quia nulla virtus habet tantam inclinationem ad suum actum, sicut charitas. Tertia ratio est: quia actus charitatis non esset delectabilis. Et sequela similiter clara est, & falsitas consequentis probatur: quia nulla virtus ita delectabiliter operatur, sicut charitas.

Li. 3. ca. 1. o. in medio, com. 3.

Lib. 1. sent. dis. 17. paragraph. B.

1. 2. q. 5. ar. 1.

¶ Circa has vltimas rationes dubium occurrit, quia falsum videtur, quòd nulla virtus habeat tantam inclinationem in suum actum, & delectationem, sicut charitas. Constat.n. ꝙ proportionaliter loquendo, quælibet virtus ꝙue inclinat ad actum proprium, cum sit proprium principium eius elicitiuum, licet subiectum sic, vel aliter dispositum, non ꝙue inclinetur ad actũ istius virtutis, sicut illius, vt patet. Et simile est de delectatione, in virtutibus saltem, quibus nõ est admistum malũ in materia. Nõ.n. est iustus, qui non gaudet iustis operibus: nec liberalis, qui non gaudet liberalibus, & sic de aliis. Quãtum.n. est ex parte virtutis æqua est & inclinatio, & delectatio in actu, licet ex parte subiecti aliter contingat.

¶ Ad huius euidentiam scito, ꝙ actus aliarum virtutum dupliciter sumi possunt, informes. s. & formati. Actus autẽ charitatis cum non possit esse informis, vno tantũ modo sumi potest. Rursus, quanto aliquid est perfectius, tanto appetitus proprius illius est perfectior. Proportionata enim oportet esse, & rei perfectiori inclinationem propriam perfectiorem coaptari oportet. Si igitur cæteras virtutes ad proprios actus informes ex vna, & charitatẽ ad suum actum ex altera parte referamus, manifestum est, cum actus charitatis sit melior aliis actibus, & charitas sit melior cæteris virtutibus, ꝙ inclinatio charitatis est maior ad suum actũ, quàm aliarum ad suos: tum quia in his, quæ non mole magna sunt, idem est maius quod melius: ac per hoc charitatis inclinatio, cum sit melior, erit maior: tum quia videmus, ꝙ magis inclinatur appetitus superior ad suum bonum, quàm appetitus inferior ad suum, vt testatur maior delectatio consequens satietatem appetitus superioris in suo bono. Plus.n. delectat voluntas in consecutione perfecta sui boni, q̃ appetitus sensitiuus in consecutione sui boni, vt ĩ precedenti libro author in tractatu de delectatione aperuit. Si autẽ referamus omnes virtutes ad actus formatos, cõstat etiã ꝙ charitas magis inclinat ad actum formatum ea ratione, quia quod est per se, potius est eo quod ẽ per aliud. Reliquæ enĩ virtutes per charitatem, charitas autem per seipsa m in actum formatum tẽdit. Et ex hoc patet etiã, ꝙ nulla ita delectabiliter operatur: tum quia maiorem inclinationem maior sequitur delectatio: tum quia charitas maxime libere operatur, vtpote suprema virtutum, & a nulla alia mota ceteras mouens. Liberum n. sui causa est, vt dicit 1. Metaphy. Constat autem, ꝙ quanto liberius, tanto delectabilius quis operatur. Potest quoque vna communis causa reddi, quare charitas magis inclinat, & delectat: quia ex propria ratione habet, ꝙ sit habitualis amor, cui per se primo conuenit inclinatio, & delectatio in opere. Omnia enim quæcunque in aliquid inclinantur, inquantum amant illud, inclinantur in illud. Ipse ergo amor magis inclinat ad amandum. Et similiter in quibuscũque delectamur, quatenus amatis. Quãto ergo magis ipse amor in suo amandi opere delectabitur? Et propter hanc rationem, quæ est ex propriis charitatis: quia nulla virtus nisi charitas est amor, author sine ꝓbatione alia, vt puto, pertransiuit. Et per hanc patet solutio obiectorum in promptu: quia. s. non est æqua comparatio inclinatorum & inclinationis. Virtutes.n. cæteræ sunt sicut inclinatæ ad suos actus, charitas autem est ipsa inclinatio in suum actũ: & ideo charitati primo, reliquis per se secundo conuenit inclinari in suos actus. Iuxta autem antedicta, patet solutio obiectorum ex hoc, ꝙ licet sit æqualitas proportionalis in omnibus virtutibus ad suos actus, non tamen est æqualitas quantitatiua, propter quam inæqualitatẽ dictum est, ꝙ nulla virtus habet tãtam inclinationẽ ad suũ actum.

1. 2. q. 114. art. 4.

¶ Circa eãdem rationes dubium occurit: quia si charitas ponit in anima hos tres modos operandi. s. perfecte, faciliter, & delectabiliter, poterit quis expertus in seipso faciliter, delectabiliter, atque vt cõnaturaliter excercitiũ actⁿ charitatis; scire ꝙ experiẽtia, (quæ est maxima certitudo) se esse in charitate, qã est icõueniẽs.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ actus refertur ad habitum, & potentiam, a quibus est. Et licet referendo actum ad habitum, conuenientia sit inter habitus acquisitos, & infusos, quia quilibet perfectionẽ, facilitatem, & delectationem ex illa habet, vt dictum est: referẽdo

No tamen actum ad potentiam operatiuam, differentia est inter actus habituum acquisitorum, & infusorum circa communicationem harum conditionum: quoniam in acquisitis quantum habet subiectum de habitu, tantum habet de perfectionis, facilitatis, & delectationis modo. Et hoc, quia habitus acquiritur ex actibus, ex quibus operatiua potentia continuo perficitur, & inclinatur magis ad similes actus. In infusis autem subiectum habet habitū, sine, hoc q̄ subiectū participet ipsum per modum habitus firmiter & conformiter ad inclinationē illius propter oppositam causam: quia s. non ex actibus, sed deforis venit. Et propterea euenit, vt in acquisitis continua delectatio in opere sit signum generati habitus. In infusis vero habitus est absque delectatione cōmunicata subiecto, propter quod dicitur in litera, q̄d nulla virtus sic inclinat, & delectat, & nō dicitur, Nullus habens virtutem tantum inclinatur, & delectatur: & quando etiam continua est delectatio in opere, non est infallibile signum, q̄is plurimum verisimile infusi habitus, quia potest ex acquisito simili habitu, vel connaturali inclinatione, delectatio in opere simili operi habit⁹ infusi, puenire.

¶ Ad obiectionem ergo dicitur, q̄ q̄is habens habitū infusum, & vrens illo, sit principium actus perfectum quantum ad integritatem, antequàm firmetur habitus: & quantum ad modum integritatis, postquàm habitus infusus firmatus est per modum habitus: & similiter inclinetur, quātum est ex parte habitus, & deberet inde delectari ante firmatum habitum, & post quasi connaturalem habitum infusum factū simpliciter inclinetur, & delectetur in illius habitus infusi opere: non tamen sequitur, q̄ experientia certa cognoscat in se esse habitū infusum illorū actuū principium, quia actus illi possunt ex alio principio expertas cōditiones & modos habere s. ex acquisito habitu simili, vel naturali inclinatione. Notanter autem dixi expertos: quoniam nos esse perfectum principium ſm rem, actus secundū rem habitus infusi, q̄is in nobis sit, non tamen experimur. Si. n. hoc experiētia cognosceremus, certissima cognitione charitatem, fidem, & spē infusas in nobis esse sciremus. Hoc. n. non potest supplere habitus acquisitus, aut inclinatio naturalis, vt. s. constituat principiū perfectū actus ſm rē pertinentis ad habitū infusum, vt patet. Et propterea author ex ratione perfecti principii probauit in litera necessitatem charitatis, & in ea fundauit conclusionem, & non super promptitudine & delectatione, quæ possunt suppleri per inclinationem acquisiti habitus, vel naturæ.

¶ In eodem art. 2. in respōsione ad tertium, dubium occurrit circa illam allatam propositionē. Charitas operatur formaliter &c. Est. n. potius ad oppositum, quàm ad intentum: quoniā operari formaliter, dupliciter intelligi potest, vel principiare opus vt formam. i. quo aliquid operatur, vt calor est principium calefaciendi: vel facere effectum formalem, vt calor facit esse calidum id, in quo est. Quocunq; autem modo sumatur, si forma facit effectum infinitum ex modo faciendi, non euaditur quin sit infinita, immo potius infertur infinitas formæ ex effectu formali, & actu elicito si sit infinitus, quia constat q̄ quantitas vtriusque sequitur quantitatem formæ. Non enim calor vt tria, constituit esse calidum vt decem, nec elicit calefactionem vt decem. Male igitur ex modo operandi formaliter, retorquetur infinitas in charitatis authorem, & tollitur ab ipsa charitate.

¶ Ad euidentiam huius rei scito, q̄ cum formæ accidentales a substantialibus proficiscantur, oportet efficaciam formarum accidentalium in substantiarum virtutes resoluere, quibus sunt cōnaturalia accidētia illa ſm se, vel sua principia, vt patet de calore connaturali primo subſtantiæ ignis. Eius enim efficacia vbicūque inueniatur, in ignem resoluitur. Propter quod in secūdo de anima, augmentum ex eo, q̄ a calore causatur, igni tribuebatur ab Empedocle, & ex natura ignis reprobatur ab Aristotele. Propter quòd, cū charitas talis forma accidētalis sit, vt nulli creaturæ factæ, aut factibili connaturalis esse possit, sed soli diuinæ substantiæ non ſm accidentis naturam, sed substantialiter cōnaturalis sit: efficacia eius in quocūque reperiatur, secundum diuinitatis naturam pensanda est, & in Deum resoluēda, vt proximum & connaturale eius principium. Et propterea author efficaciam charitatis in Deum reducit, non ea ratione, qua omnium rerum est author, sed ea specialis ratione, qua charitas est diuini ordinis soli Deo connaturalis. Nec intendit author ponere aliquā infinitatem in effectu charitatis, quā non ponere intēdat in ipsa charitate, vt superficies literę prę se ferre videtur, penes quam procedit dubium motum. Non enim minus est infinita charitas, quàm in charitate esse, & dilectio Dei ex charitate: sed intendit docere vnde habeat charitas huiusmodi infinitatem, quæ in suo effectu apparet. Et dicit, q̄ hoc habet ex virtute Dei, qui est proprius actor charitatis non sicut communiter est creator, sed sicut connaturalium sibi soli communicator. Hinc. n. fit q̄ charitas, quæ diuini ordinis est, & formaliter faciat hominem sic coniunctum Deo habitualiter, & per actum elicitum actualiter. Sic aūt esse coniunctum Deo, infinitum quid est excedens omnem efficaciam omnis agentis creati, & creabilis.

¶ Ad literæ autem verba descendendo aduertere oportet, q̄ formæ participatæ in subiecto alterius naturæ, referuntur in duplex agens vt quod. Alterum vt quod vtitur tantum illa: alterū vt a quo proficiscitur, & cui connaturalis est. Verbi gratia. Calor participatus in animali & refertur in animal, q̄ vtitur ipso, & refertur in ignem vnde est. Et licet vtrumq; horum dici possit, q̄ agit, & operatur per calorem, non solum tamen differunt prædicto modo, quia hoc ut vtens, ille vt causa: sed etiā quia prius effectus calorisvt sic, nō attribuitur, proprie loquēdo, afali vtēti, sed igni: nec resoluitur in illud vtens, sed igni, vt patet in exemplo allato ex secundo de anima de augmento igneo, & augmento animalis. Sic autem est in proposito. Charitas. n. est forma participata in volūtate creata a Spiritusancto. Et ipsa quidem semper operatur formaliter. i. vt quo, & nō vt quod: sed cū habeat duplex quod. Chominem vtentem ea, & Deum vnde est: licet respectu aliquorum effectuum homo possit dici, quod agit, & charitas quo, respectu tamē proprii effectus charitatis, qui ex suæ cognationis origine se tenet, solus Deus est ꝓprie causa agēs vt quod. Talis aūt effectus est infinitas, quæ charitate fit. Et ꝓpea efficacia charitatis in faciendo effectum infinitum, in Deū reducitur vt causam actiuā, vt quod vere & proprie agit: & in ipsam charitatē, vt formaliter operātem. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, q̄ author non intendit, q̄ charitas operatur formaliter. i. per modum formæ, vt distinguitur contra operari effectiue. i. per modum agentis, ut quod est proprie causa efficiens. Et propterea optime, subtiliter, & clarissime secundum se dicit, quòd efficacia formæ est secundum virtutem agentis inducentis formam. Oportet namque ubi solummodo apparet aliquid operans per modum formæ, requirere aliud operans idem p modū proprii actiui, ex quo sit efficacia illius formę. Cōstat. n. q̄ operari sic per modū formæ proficiscit ſuapte natura ab operari p modū ueri agētis. Et sic patet, quòd neutro illorū modorū arguendo assumptorum, præcise sumit operari formaliter. R. educitur tamē iste modus ad unū illorū in cōmuni. s. operari ut quo, ut patet ex dictis. Patet quoq; q̄ propositio illa: Charitas operatur formaliter, infert intentum: quia scilicet ex tali modo operandi habetur, quòd non oportet quòd ipsa sit infinita simpliciter, sed quòd sit ab infinito simpliciter, ut communicatore sibi sui connaturalis proprietatis. Patet tertio, q̄ ex hoc conceditur, q̄ charitas est non minus infinita, quàm suus effectus formalis, & suus actus elicitus, & quòd infinitatis tam ī ipsa, quàm in effectu causam quærēdam esse in infinito simpliciter, author docuit ex modo operandi formaliter in charitate inspecto.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum tertium.*

3.dist.27.q.2.ar.2.Et vir.q.1.art.5.ad 5. & q.1.ar.2. *Li.8.Eth.c.1. innuitur ī princ. tom.5.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas sit virtus.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̄ charitas non sit virtus. Charitas. n. amicitia est quę dā: sed amicitia a Philosophis, nō ponitur virtus, vt* in 8. li. Ethic. patet. neque. n. connumeratur inter virtutes morales, neque etiam inter intellectuales. ergo etiam neque charitas est virtus.

¶ 2 Præt. Virtus est vltimum potentiæ, vt dicitur in lib. † de cælo & mundo: sed charitas non est vltimum, sed magis gaudium & pax. ergo videtur q̄ charitas nō sit virtus, sed magis gaudium, & pax.

¶ 3 Præ. Oīs virtus est quidā habit⁹ accidētalis: sed charitas ñ ē habit⁹ accidētalis, cū sit nobilior ipsa aīa. Nullū āt accidēs est nobilius subiecto. ergo charitas non est virtus.

SED CONTRA est, quod Augu. * dicit in lib. de Moribus Eccles. Charitas est virtus, quæ, cum nostra affectio est rectissima, coniungit nos Deo, qua eum diligimus.

Lib.1.tex.116.to.2.

Li de moribus eccles.c.11.tomo.1.

RESPON. Dicendum, q̄ humani actus bonitatē habent secundum quod regulantur debita regula, & mensura. Et ideo humana virtus, quæ est principium omnium bonorum actuum hominis, consistit in attingēdo regulam humanorum actuum: quę quidem est duplex, vt supra dictum * est. s. humana ratio, & ip se Deus. Vnde sicut virtus moralis diffinitur per hoc, quod est secundum rectam rationem, vt patet * in 2. Ethic. ita etiam attingere Deum constituit rationē virtutis, sicut etiam supra dictum * est de fide, & spe. Vnde cum charitas attingat Deum, quia coniungit nos Deo, vt patet per authoritatem † Aug. inductam, consequens est charitatem esse virtutem.

Q.19.ar.1.

Lib.1.c.6

*Q.4.ar.5. & q.17.ar.1.

In arg. sed contra. Li.8. Ethi. c.1. in prin. tom.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ Philosophus* in 8. Ethic. non negat amicitiam esse virtutem, sed dicit q̄ est virtus, vel cum virtute. Posset. n. dici, quòd est virtus moralis circa operationes, quæ sunt ad alium, sub alia tamen ratione, quàm iustitia. Nam iustitia est circa operationes, quæ sunt ad alium sub ratione debiti legalis: amicitia autem sub ratione beneficii cuiusdam debiti amicabilis, & moralis: vel magis sub ratione beneficij gratuiti, vt patet per Philosophum * in 8. Ethic. Potest tamen dici, q̄ non est virtus per se ab alijs distincta. Nō. n. habet rationem laudabilis & honesti nisi ex obiecto, secundum. s q̄ fundatur super honestatē virtutū. Quod patet ex hoc, q̄ nō q̄libet amicitia habet rationem laudabilis, & honesti, sicut patet in amicitia delectabilis, & vtilis. Vnde amicitia virtuosa, magis est aliquid consequens ad virtutem, q̄ sit [d] virtus. Nec est simile de charitate, quæ non fundatur principaliter super virtutem humanā, sed super bonitatem diuinam.

li.8.ca.13. tom.5.

D.87.

AD 2^m dicendum, q̄ ciusdem virtutis est diligere aliquem, & gaudere de illo. Nam gaudium amorem consequitur, vt supra * habitum est, cum de passiouibus ageretur. Et ideo magis ponitur virtus amor, q̄ gaudium, quod est amoris effectus. Vltimum [d] autem quod ponitur in ratione virtutis, non importat ordinem effectus, sed magis ordinem excessus cuiusdam: sicut centum libræ excedunt quadraginta.

1.2.q.25. art.2. D.1172.

AD 3^m dicendū, q̄ omne accidens secundum suū esse, est inferius substantia, quia substantia est ens per se, accidens autem in alio. Sed secundum rationē suæ speciei, accidens quidem, quod causatur ex principijs subiecti, est indignius subiecto, sicut effectus causa. Accidens autem quod causatur ex participatione alicuius superioris naturæ, est dignius subiecto, inquantum est similitudo superioris naturę, sicut lux diaphano. Et hoc modo charitas est dignior anima, inquantum est participatio quædam Spiritussancti.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum charitas sit virtus specialis.

¶ *Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum quartum*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur q̄ charitas non sit virtus specialis. Dicit. n. * Hier. Vt breuiter omnium virtutum diffinitionem complectar, Virtus est charitas, qua diligitur Deus, & proximus. Et Augu. dicit in li. † de Moribus Ecclesię, quòd virtus est ordo amoris: sed nulla virtus specialis ponitur in diffinitione virtutis communis. ergo charitas non est specialis virtus.

¶ 2 Præt. Id quod se extēdit ad opera omnium virtutum, non potest esse specialis virtus: sed charitas se extendit ad opera omnium virtutum, secundum illud primæ ad Cor. 13. Charitas patiens est, benigna est &c. Extēdit etiam se ad omnia opera humana, secūdum illud 1. ad Cor. vlt. Omnia enim opera vestra in charitate fiant. ergo charitas non est specialis virtus.

¶ 3 Præt. Præcepta legis respondent actibus virtutum: sed Augu. in li. * de perfectione humanæ iustitiæ, dicit, q̄ generalis iussio ē, Diliges, & generalis prohibitio, Non concupisces. ergo charitas est generalis virtus.

SED CONTRA. Nullum generale connumeratur speciali: sed charitas cōnumeratur specialibus virtutibus. s. spei, & fidei, secundum illud 1. ad Cor. 13. Nūc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc. ergo charitas est specialis virtus.

RESPON. Dicendum, q̄ actus & habitus specificantur per obiecta, vt ex supra dictis * patet. Prorium autem obiectum amoris est bonum, vt supra † habitum est. Et ideo vbi est specialis ratio boni, ibi est specialis ratio amoris. Bonum autem diuinum, inquantum est beatitudinis obiectum, habet specialem rationē boni. Et ideo amor charitatis, qui est amor huiusboni est specialis amor. Vnde & [d] charitas est specialis virtus.

Infra.q.58. arti.6.Et 3.dist.27.q.2. ar.4.q.2. & 3.Et virt.q. 2.ar.2. cor. & ar.5. *refertur 3. sent.di.27. Et id habet Aug.in Epist o 29.a me dio, tom.2. Ca.15,to.1

In respōsione rationcinations. 11.to.7.

*1.2.2.q.18 arti.2. & q. 54.ar.2. 1.2 q.27.ar ti.1.

D.305.

quibuscumque aliis rationibus. Et ad hunc sensum reducere memento quæcũq; de huiusmodi scripta sunt. Signum autem huius est, qđ de beato scriptum est, quòd super omnia bona sua constituet eum, & q̃ charitas omnibus imperat. Hæc enim ex suprema vniuersalitate obiecti sunt.

*art. 7. & 8. huius quæst. †lib. 2. Eth. cap. 6. & 6. Eth. ca. vlt. tom. 5.

Ad primvm ergo dicendum, quòd charitas ponitur in diffinitione omnis virtutis, non quia sit essentialiter omnis virtus: sed qa dependent ab ea aliqualiter omnes virtutes, vt infra* dicetur. Sicut ẽt prudentia ponitur in diffinitione virtutum moralium, vt patet† in 2. & 6. Ethic. eo quòd virtutes morales dependent a prudentia.

Ad 2^m dicendum, q̃ virtus, vel ars ad quã pertinet finis vltimus, imperat virtutibus, vel artibus, ad quas pertinent alij fines secundarij, sicut militaris imperat equestri, vt dicitur† in 1. Eth. Et ideo quia charitas habet pro obiecto vltimum finem humanæ vitæ, scilicet beatitudinem æternam: ideo extendit se ad actus totius humanæ vitæ per modum imperij, non quasi immediate eliciens omnes actus virtutum.

†lib. 1. Eth. c. 1. a med. tom. 5.

Ad 3^m dicendum, quòd præceptum de diligendo, dicitur esse iussio generalis: quia ad hoc reducuntur omnia alia præcepta sicut ad finem, secundum illud 1. ad Tim. 1. Finis præcepti charitas est.

Articvlvs V.

Vtrum charitas sit una virtus.

Locis supra art. 4. inductis.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur q̃ charitas non sit vna virtus. Habitus. n. distinguuntur secundum obiecta: sed duo sunt obiecta charitatis, scilicet Deus, & proximus, quæ in infinitum abinuicem distant. ergo charitas non est vna virtus.

¶ 2 Præt. Diuersæ rationes obiecti diuersificant habitum, ẽt si obiectum sit realiter idem, vt ex supra* dictis patet: sed multæ sunt rationes diligendi Deum, quia ex singulis beneficijs eius perceptis debitores sumus dilectionis ipsius. ergo charitas non est vna virtus.

q. 17. art. 6. & 1. 2. q. 54 art. 2.

¶ 3 Præt. Sub charitate includitur amicitia ad proximum: sed Philosophus in * 8. Ethic. ponit diuersas species amicitiæ. ergo charitas non est vna virtus, sed multiplicatur in diuersas species.

Lib. 8. Eth. c. 11. & 12. tom. 5.

Sed contra. Sicut obiectum fidei est Deus, ita & charitatis: sed fides est vna virtus pp vnitatẽ diuinę veritatis, sm illud ad Ephes. 4. Vna fides. ergo ẽt charitas est vna virtus propter vnitatem diuinæ bonitatis.

Ar. 1. huius quæst.

Respon. Dicendum, q̃ charitas, sicut dictum* est, est quædam amicitia hominis ad Deum. Diuersæ aũt amicitiarum species accipiuntur quidem vno modo secundum diuersitatem finis: & secundũ hoc dicuntur tres species amicitiæ. s. amicitia vtilis, delectabilis, & honesti. Alio modo secundum diuersitatem cõmunicationum, in quibus amicitiæ fundantur: sicut alia species amicitiæ est consanguineorũ, & alia conciuium, aut peregrinantium, quarum vna fundatur super communicatione naturali, alia super communicatione ciuili, vel peregrinationis, vt patet per Philosophum* in 8. Eth. Neutro autem istorum modorũ charitas potest diuidi in plura. Ná charitatis finis est vnus, scilicet diuina bonitas. Est etiam & vna cõmunicatio beatitudinis æternæ, super quam hæc amicitia fundatur. Vnde relinquitur, quòd charitas est simpliciter vna virtus, non distincta in plures species.

Li. 8. Phys. c. 11. & 12. tom. 5.

D. 305.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa directe procederet, si Deus, & proximus exæque essent charitatis obiecta: hoc autem non est verum, sed Deus est principale obiectum charitatis: proximus autem ex charitate diligitur propter Deum.

Ad 2^m dicendum, q̃ charitate diligitur Deus pp seipsum. Vnde vna sola ratio diligendi attenditur principaliter a charitate, scilicet diuina bonitas, quæ est eius substantia, secũdum illud Psal. 105. Confitemini Domino, quoniam bonus. Aliæ autem rationes ad diligendum inducentes, vel debitum dilectionis facientes, sunt secundariæ, & consequentes ex prima.

Ad 3^m dicendũ, q̃ amicitiæ humanæ, de qua Philosoph^s loquitur, est diuersus finis, & diuersa cõicatio. Quod in charitate locum non habet, vt dictum* est. Et ideo non est similis ratio.

In ar.

Articvlvs VI.

Vtrum charitas sit excellentissima virtutum.

Ad sextvm sic proceditur. Vt q̃ charitas non sit excellẽtissima virtutũ. Altioris. n. potentiæ altior est virtus, sicut & altior operatio: sed intellectus est altior volũtate, qa dirigit ipsam. ergo fides, quæ est in intellectu, est excellentior charitate, q̃ est in volũtate.

¶ 2 Præt. Illud p qđ aliud operatur, vt eo esse inferius, sicut minister p quẽ dns aliquid operatur, est inferior dño: sed fides per charitatem operatur, vt habetur ad Gal. 5. ergo fides est excellentior charitate.

¶ 3 Præt. Illud qđ se habet ex additione ad aliud, videtur esse perfectius: sed spes videtur se habere ex additione ad charitatẽ. nã charitatis obiectũ est bonum: spei autem obiectum est bonum arduũ. ergo spes est excellẽtior charitate.

Sed contra est, qđ dr 1. ad Cor. 13. Maior horum est charitas.

Respon. Dicendũ, q̃ cũ bonũ in humanis actibus attẽdatur sm q̃ regulantur debita regula, necesse est, q̃ virtus humana, quę ẽ principium bonorum actuum, cõsistat in attingendo humanorum actuũ regulam. Est aũt duplex regula humanorum actuum, vt supra* dictũ est. s. rõ humana, & Deus: sed De^o est prima regula, a qua ẽt humana rõ regulanda est. Et ideo virtutes theologicæ, quæ cõsistunt in attingendo illam regulã primam, eo q̃ earum obiectum est Deus, excellentiores sunt virtutibus moralibus, vel intellectualibus, quæ cõsistunt in attingendo rõnem humanam. Propter qđ oportet, q̃ ẽt inter ipsas virtutes theologicas illa sit potior, quæ magis Deum attingit. Semper aũt id, qđ est per se, magis est eo, quod est per aliud. Fides autem, & spes attingunt quidem Deum, sm q̃ ex ipso prouenit nobis vel cognitio veri, vel adeptio boni: sed charitas attingit ipsum Deum, vt in ipso sistat, nõ vt ex eo aliq̃d nobis prueniat. Et ió charitas est excellẽtior fide & spe, & p cõsequens oĩbus alijs virtutibus. Sicut etiã prudẽtia, quæ attingit rõnem sm se, est excellentior, q̃ aliæ virtutes morales, quæ attingunt rõnem sm qđ ex ea mediũ cõstituit in operibus, vel passionib^9 humanis.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ operatio intellectus completur sm qđ intellectũ est in intelligẽte: et ió nobilitas operationis intellectualis attenditur sm mensuram intellectus. Operatio aũt voluntatis, & cuiuslibet virtutis appetitiuæ perficitur ex inclinatione appetentis ad rem, sicut ad terminũ: ió dignitas operationis appetitiuæ attẽditur sm rem, quæ est obiectũ operationis. Ea aũt quæ sunt ipsa aĩam, nobiliori mõ sunt in aĩa, q̃ in seipsis: quia vnũquodque est in aliquo per modum eius in quo est, vt habetur in lib.* de Causis. Quæ vero sunt supra aĩam, nobiliori mõ sunt in seipsis, q̃ sint in aĩa. Et ió eorum quæ sunt infra nos, nobilior est cognitio, q̃ dilectio. Propter qđ philosophus in 7. Ethi. prætulit virtutes intellectuales moralibus: sed eorum quæ sunt supra nos, & scipue dilectio Dei, cognitioni pferẽt. Et ió charitas est excellẽtior fide.

Ad 2^m dicendum, q̃ fides non operatur per dilectionem sicut per instrumentum, vt dominus per seruum, sed sicut per formam propriam: et ideo ratio non sequitur.

Ad 3^m dicendũ, quòd idem bonũ est obiectũ charitatis, & spei: sed charitas importat vnionem ad illud bonum, spes autem distantiã quandã ab eo. Et inde est quòd charitas non respicit illud bonum vt arduum, sicut spes. Quod enim iam vnum est, non habet rationẽ ardui. Et ex hoc apparet, quòd charitas est perfectior spe.

Proposit. 12. & 20. inter opera Aristot. tom. 3.

Articvlvs VII.

Vtrum sine charitate possit esse aliqua uera uirtus.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur q̃ sine charitate possit esse aliqua vera virtus. Virtutis. n. proprium est bonum actũ producere: sed illi qui non habent charitatem, faciunt aliquos bonos actus, puta, dum nudum vestiunt, famelicum pascunt, & similia operantur. ergo sine charitate potest esse aliqua vera virtus.

¶ 2 Præt. Charitas nõ potest ee sine fide, procedit. n. ex fide non ficta, vt Apostolus dicit 1. Tim. 1. sed in infidelibus potest eẽ vera castitas, dum concupiscentias cohibent, & vera iustitia, dũ recte iudicãt. ergo vera virtus põt esse sine charitate.

¶ 3 Præt. Sciẽtia, & ars, virtutes q̃dam sunt, vt* patet in 6. Ethic. sed huiusmodi inueniuntur in hominibus peccatoribus non habentibus charitatem. ergo vera virtus potest esse sine charitate.

Sed contra est, q̃ Apostolus dicit 1. ad Corinth. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeã, charitatem aũt non habeam, nihil mihi prodest: sed virtus vera multũ prodest, sm illud Sap. 8. Sobrietatem, & iustitiã docet, prudentiam & virtutẽ, quibus in vita nihil est vtilius hominibus. ergo sine charitate vera virtus esse non potest.

Respon. Dicendum, q̃ virtus ordinatur ad bonum, vt supra* habitum est. Bonũ aũt principaliter est finis. Nam ea quæ sunt ad finẽ, non dicuntur bona, nisi in ordine ad finem. Sicut ergo duplex est finis, vn^9 ultimus, & ali^9 proximus: ita etiã est duplex bonum. Vnum quidem ultimum & uniuersale, & aliud proximũ & particulare. Vltimum quidẽ principale bonũ hoĩs, ẽ Dei fruitio, sm illud Psal. 72. Mihi adhærere Deo, bonum est: & ad hoc ordinatur hõ p charitatem. Bonum aũt secũdarium, & quasi particulare hominis, põt esse duplex. Vnum quidem quod est vere bonum, utpote ordinabile, quantũ est in se, ad principale bonum, qđ est ultimus finis: aliud aũt est bonum apparens, & nõ uerum, quia abducit a finali bono. Sic ergo patet, q̃ uirtus vera simpliciter est illa, quæ ordinat ad principale bonũ hoĩs: sicut etiã Philosophus in 8. Ethic.* dicit, q̃ uirtus est dispositio perfecti ad optimum: et sic nulla uera uirtus potest esse sine charitate. Sed si accipiatur uirtus sm qđ est in ordine ad aliquẽ finem particularem, sic põt aliqua uirtus dici sine charitate, inquantum ordinat ad aliqđ particulare bonũ: sed si illud particulare bonum non sit uerum bonum, sed apparens: uirtus etiã, quæ est in ordine ad hoc bonũ, non erit uera uirtus, sed falsa similitudo uirtutis. Sicut non est uera uirtus auarorum prudentia, qua excogitant diuersa genera lucellorum, & auarorum iustitia, qua grauium damnorum metu contemnunt aliena, & auarorum temperantia, qua luxuriæ, quæ sumptuosa est, cohibent appetitum, & auarorum fortitudo, qua ut ait Horatius, lib. 1. epistolarum.

Per mare pauperiem fugiunt, per saxa, per ignes,

ut Aug.* dicit in. 4. lib. cõtra Iulianũ. Si uero illud bonum particulare sit uerum bonũ, puta, conseruatio ciuitatis, uel aliquid hmõi, erit quidẽ uera uirtus, sed imperfecta,

Aug. qui

Li. 7. Phys. text. 17. & 18. tom. 2.

Aug. li. 4. c. 3. ante medium, tom. 6.

nis bonitate in causa est. Quod. n. philosophus vocat perfectum simpliciter, quia non est eius alterius finem considerare, theologus vocat perfectum in genere, & imperfectum simpliciter, quia eius est altiorẽ finem cõsiderare. Et si hęc bene notaueris, & sciueris applicare, cum reuerẽtia suscipies dicta theologorum, & philosophos non spernes.

Li. 6. c. 3. & 4. tom. 5.

¶ In eodem articulo tam in responsione ad primũ, quàm in responsione ad secundum, caue ne fallaris ex eo, q̃ dicitur scilicet sine charitate deest debita ordinatio ad finem vltimum. Si namque debita ordinatio deficit, actus non solum est imperfectus, sed malus. Priuatio siquidem boni debiti, malum constituit.

1. 2. q. 55. ar. 3.

Caue inquam, quoniam non est sermo de ordinatione debita actui ad hoc, q̃ sit bonus moraliter, sed ad hoc, quòd sit bonus simpliciter. i. ad vitam æternam. Et propterea huiusmodi priuatio non constituit actum malũ moraliter, sed non bonum simpliciter, & pro tempore, quo obligat præceptum charitatis, constituit etiam malum. Priuatio ſsiquidẽ boni debiti quãdo, sicut &c. oportet, cõstituit vere rationem mali. Sed hoc est extra positum, vbi absolute, & non pro tali tẽpore quæstio est.

perfecta, nisi referat ad finale, & pfectũ bonum. Et fm hoc simpliciter uera uirtus sine charitate esse nõ põt.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ actus alicuius charitate carentis põt esse duplex. Vnus quidẽ fm hoc, q̃ caritate caret, utpote cum facit aliquid in ordine ad id, per quod caret charitate. Et talis actus semper est malus, sicut Aug.* dicit in 4. contra Iulianum, q̃ actus infidelis, inquantum est infidelis, semper est peccatum, etiã si nudum operiat, uel quicquid aliud huiusmodi faciat, ordinans ad finẽ suæ infidelitatis. Alius autem potest esse actus charitate carentis non secũdum id, quòd charitate caret, sed secundũ quod habet aliquod aliud donum Dei, uel fidem, uel spem, uel etiam naturæ bonum, quod non totum per peccatum tollitur, vt supra dictum* est. Et secundum hoc sine charitate potest quidem esse aliquis actus bonus ex suo genere, non tamen perfecte bonus, quia deest debita ordinatio ad vltimum finem.

Li. 4. c. 3. to mo. 7.

Q. 10. ar. 4. & 1. 2. q. 85 ar. 1. & 2.

AD 2m dicendum, q̃ cum finis se habeat in agibilibus, sicut principium in speculabilibus, sicut non potest esse simpliciter uera scientia, si desit recta æstimatio de primo & indemonstrabili principio: ita nõ potest esse simpliciter uera iustitia, aut uera castitas, si desit ordinatio debita ad finem, quæ est per charitatem, quantumcumque aliquis se recte circa alia habeat.

AD 3m dicendum, quòd scientia, & ars de sui ratione important ordinem ad aliquod particulare bonũ, non autem vltimum finem humanæ vitæ, sicut uirtutes morales, quæ simpliciter faciunt hominem bonũ, vt supra dictum* est: & ideo non est similis ratio.

In corp. ar. & 13. q. 57. & q. 66. art. 8.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum octauum.*

ARTICVLVS VIII.

Vtrum charitas sit forma uirtutum.

Supra q. 4. arti. 3. Et 3. dist. 23. q. 3. ar. 1. q. 1. Et dist. 27. q. 2. ar. 4. q. 3. Et ueri. q. 14. ar. 4. Et uir. q. 2. ar. 3.

IN ar. 8. aduerte q̃ uirtutes aliæ, vt ex supradictis patet, dupliciter sumi possunt. Primo, vt sunt uirtutes in proprio genere, & sic charitas nõ est earum forma: sed respectu moralium prudentia est sicut forma, respectu intellectualium nullam (proprie loquendo) scio formam. Alio ergo modo sumuntur, vt sunt uirtutes simpliciter apud theologũ. Et sic quia habent q̃ sint uirtutes in ordine ad actus formatos, vt in litera dicitur, & formatio est ex charitate ordinante omnium uirtutum actus in finem vltimum simpliciter: ideo charitas est forma uirtutũ tãquam constituens eas in esse uirtutis simpliciter. Non solum igitur charitas informat effectiue, quia imperat & ordinat, hoc enim commune est omni imperanti & ordinanti: sed quia participatio passiua imperii, & ordinationis suæ

*Li. 2. Phy. tex. 70. to mo. 2.

†Ex li. 2 in Luc. in tit. redargutio malitiæ Iudæorum in fine collig. tom: 5. & refertur 4. sent. dist. 44. para. C.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur q̃ charitas non sit forma virtutum. Forma. n. alicuius rei uel est exemplaris, uel essentialis: sed charitas nõ est forma exemplaris aliarũ virtutũ, quia sic oporteret, q̃ alię virtutes essent eiusdẽ speciei cũ ipsa. similiter etiã nõ est forma essentialis aliarum virtutũ, quia non distingueretur ab alijs. ergo nullo modo est forma virtutũ.

¶ 2 Præt. Charitas comparatur ad alias virtutes vt radix & fundamẽtum, fm illud Ephes. 3. In charitate radicati & fundati. Radix autẽ, uel fundamentũ non habet rõnem formę, sed magis rõnem materię, quia est prima pars in generatione. ergo charitas non est forma virtutum.

¶ 3 Præt. Forma, & finis, & efficiẽs non coincidunt in idem numero, vt patet. in. 2.* Physic. sed charitas dicitur finis, & mater virtutum. ergo nõ debet dici forma virtutum.

SED CONTRA est, q̃ Ambros.† dicit charitatẽ esse formã virtutẽ.

RESPON. Dicendũ, q̃ in moralibus forma actus attenditur principaliter ex parte finis: cuius ratio est, quia principiũ moraliũ actuũ est voluntas, cuius obiectũ, & quasi forma, est finis. Semper aũt forma actus consequitur formam agẽtis: vnde oportet quòd in moralibus id quod dat actui ordinem ad finem, det ei & formam. Manifestũ est autem secundum prædicta*, q̃ per charitatem ordinantur actus omnium aliarum virtutum ad vltimum finem. Et secundum hoc ipsa dat formam actibus omnium aliarum virtutum, & pro tanto dicitur esse forma virtutum. Nam & ipsæ virtutes dicuntur in ordine ad actus formatos.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ charitas dicitur esse forma aliarũ virtutũ nõ quidem exemplariter, aut essentialiter, sed magis effectiue, inquantum. s. omnibus formam imponit secundum modum* prædictũ.

In corp.

AD 2m dicendum, q̃ d charitas comparatur fundamento & radici, inquantum ex ea sustentantur, & nutriuntur oẽs aliæ virtutes, & non fm rationem, qua fundamentũ & radix habent rationẽ causæ materialis.

D

AD 3m dicendũ, q̃ d charitas dicitur finis aliarum virtutum, quia omnes alias virtutes ordinat ad finem suũ. Et quia mater est, quę in se concipit ex alio, ex hac ratione dicitur mater aliarũ virtutũ, quia ex appetitu finis vltimi cõcipit actus aliarũ virtutũ, iperãdo ipsos.

QVAESTIO XXIIII.

De charitatis subiecto, in duodecim articulos diuisa.

EINDE considerandum est de charitate in comparatione ad subiectum.

Et circa hoc quæruntur duodecim.

¶ Primo, Vtrum charitas sit in voluntate tamquàm in subiecto.

¶ Secũdo, Vtrum charitas causetur in homine ex actibus præcedentibus, vel ex infusione diuina.

¶ Tertio, Vtrum infundatur secundum capacitatem naturalium.

¶ Quarto, Vtrum augeatur in habente ipsam.

¶ Quinto, Vtrum augeatur per additionem.

¶ Sexto, Vtrum quolibet actu augeatur.

¶ Septimo, Vtrum augeatur in infinitum.

¶ Octauo, Vtrum charitas viæ possit esse perfecta.

¶ Nono, De diuersis gradibus charitatis.

¶ Decimo, Vtrum charitas possit diminui.

¶ Vndecimo, Vtrũ charitas semel habita possit amitti.

¶ Duodecimo, Vtrum amittatur per vnum actũ peccati mortalis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uoluntas sit subiectum charitatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd uoluntas non sit subiectum charitatis. Charitas enim amor quidam est: sed amor secundum* Philosophum est in concupiscibili. ergo & charitas est in concupiscibili, & non in uoluntate.

¶ 2 Præt. Charitas est principalissima uirtutum, ut supra dictum† est: sed subiectum uirtutis est ratio. ergo uidetur q̃ charitas sit in ratione, & non in uoluntate.

¶ 2 Præt. Charitas se extendit ad omnes actus humanos, secundum illud 1. ad Corin. ult. Omnia uestra in charitate fiant: sed principium humanorum actuũ est

est liberum arbitriũ. ergo videtur quòd charitas maxime sit in libero arbitrio, sicut in subiecto, & non in voluntate.

SED CONTRA est, quòd obiectum charitatis est bonum, quod etiam est obiectum volũtatis. ergo charitas est in voluntate sicut in subiecto.

RESPON. Dicendum, quòd cum duplex sit appetitus, sensitiuus scilicet & intellectiuus, qui dicitur vo luntas, vt in 1.* habitum est, vtriusque obiectum est bonum, sed d diuersimode. Nam obiectum appetitus sensitiui est bonum per sensum apprehensum: obiectum d vero appetitus intellectiui, vel voluntatis, est bonum sub communi ratione boni, prout est apprehensibile ab intellectu. Charitatis autem obiectum non est aliquod bonum sensibile, sed bonum diuinũ, quod solo intellectu cognoscitur. Et ideo charitatis subiectum non est appetitus sensitiuus, sed appetitus intellectiuus, ideſt, uoluntas.

1. p. q. 81. ar ti. 2.

D. 228.

D. 229. & 230.

In com.

D.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ concupiscibilis est pars appetitus sensitiui, nõ autem appetitus intellectiui, vt in.* 1. ostensum est: unde amor, qui est in cõcupiscibili, est amor sensitiui boni. Ad bonum autem diuinum, quod est intelligibile, concupiscibilis se extendere non potest, sed sola voluntas. Et ideo concupiscibilis, subiectum charitatis esse non potest.

D. 1. p. q. 81. ar ti. 2.

AD 2m dicẽdum, q̃ voluntas etiam secundum Philosophum in 3.* de Anima, in ratione est: & ideo per hoc, q̃ charitas est in voluntate, non est aliena a ratione. Tamen ratio non est regula charitatis, sicut humanarum virtutum, sed regulatur a Dei sapientia, & excedit regulam rationis humanę, secũdum illud Ephe. 3. Supereminentem scientiæ charitatem Christi. Vnde nõ est in ratione sicut in subiecto, sicut prudentia: neque sicut in regulante, sicut iustitia, vel temperantia, sed solum per quandam affinitatem volũtatis ad rõnẽ.

Li. 3. de anima tex. 42. com. 2.

AD 3m dicendũ, q̃ liberum arbitrium non est alia potentia a voluntate, vt in 1. dictum* est, & tamẽ charitas non est in voluntate secundum rationem lib. arbitrij, cuius actus est eligere. Electio. n. est eorum, quę sunt ad finem: voluntas autem est ipsius finis, vt dicitur* in 3. Ethico. Vnde charitas, cuius obiectum est finis vltimus, magis debet dici esse in volũtate, quàm in libero arbitrio.

1. p. q. 83. ar ti. 4.

Li. 3. Ethi. c. 2. in medio, tom. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum charitas causetur in nobis ex infusione

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ charitas non causetur in nobis ex infusione. Illud. n. qđ est cõe oĩb⁹ creaturis, naturaliter hoĩb⁹ ĩest: sed sicut Dion. dicit in 4. c. de Diui. no. Oĩbus diligibile & amabile est bonum diuinum, quod est obiectum charitatis. ergo charitas ineſt nobis naturaliter, & non ex infusione.

2. dist. 17. q. 2. ar. 2. ec 3. Et 3. cõtra cap. 151. Et opus. 4. c. 3. Et Rom. 8. lec. 5.

*Ca. 4. par. 2. circa medium.

¶ 2 Præt. Quanto aliquid est magis diligibile, tanto facilius diligi potest: sed Deus est maxime diligibilis, cũ sit summe bonus. ergo facilius est ipsum diligere, q̃ alia: sed ad alia diligenda non indigemus aliquo habitu infuso. ergo nec etiam ad diligendum Deum.

¶ 3 Præt. Apostolus dicit 1. ad Tim. 1. Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide nõ ficta: sed hæc tria pertinent ad actus humanos. ergo charitas causatur in nobis ex actibus præcedentibus, & non ex infusione.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut dictum* est. Charitas est amicitia quædam hominis ad Deum, fundata super communicationem beatitudinis æternæ. Hæc autem communicatio nõ est secundum bona naturalia, sed secundum dona gratuita: quia, vt dicitur. Rom. 6. Gratia Dei, vita æterna. unde & ipsa charitas facultatem naturæ excedit. Quod autem excedit naturæ facultatem, non potest esse neque naturale, neq; per potentias naturales acquisitum; quia effectus naturalis non transcendit suam causam. Vnde charitas non potest neque naturaliter nobis inesse, neq; per vires naturales est acquisita, sed per infusionem d Spiritus sancti, qui est amor Patris & Filij, cuius participatio i nobis est ipsa charitas causata, sicut supra* dictum est.

Q. præced. art. 2.

D. 311.

Q. præced. art. 2.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ Diony. loquitur de dilectione Dei, quæ fundatur super communicationem naturalium bonorum, & ideo naturaliter omnibus inest: sed charitas fundatur super quadam communicatione supernaturali: unde non est similis ratio.

AD 2m dicendũ, q̃ sicut Deus, secundum se, est maxime cognoscibilis, non tamen a nobis propter defectum nostræ cognitionis, quæ dependet a rebus sensibilibus: ita etiã Deus in se, est maxime diligibilis, inquãtum est obiectum beatitudinis. Sed hoc modo nõ est maxime diligibilis a nobis, propter inclinationem affectus nostri ad visibilia bona. Vnde patet, quòd ad Deum maxime diligendum hoc modo, necesse est q̃ nostris cordibus etiam charitas infundatur.

AD 3m dicẽdũ, q̃ cum charitas dicitur in nobis procedere ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, hoc referendum est ad actum charitatis, qui ex præmissis excitatur. Vel etiam hoc dicitur, quia huiusmodi actus disponunt hominem ad recipiẽdum charitatis infusionem. Et similiter etiam dicendum est de eo, quod Aug.* dicit, q̃ timor introducit charitatem: & de hoc quod dicitur in glo. †Matth. 1, quòd fides generat spem, & charitatem.

*Tracta. 9. Cano. Ioã. ante medium tom. 9. Glosa inter linearis, ibidem.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas infundatur secundum capacitatem naturalium.

AD TERTIVM sic procedit. Vt q̃ charitas infundatur secũdum capacitatem naturalium. Dicitur. n. Matth. 25. quòd dedit vni cuique secundum propriam virtutem: sed charitatem nulla virtus præcedit in homine, nisi naturalis; quia sine charitate nulla ẽ virtus, vt dictum* est. ergo secundum quantitatẽ virtutis naturalis infunditur homini charitas a Deo.

¶ 2 Præt. Omnium ordinatorum adinuicem secundum proportionatur primo: sicut videmus, q̃ in rebus naturalibus forma proportionatur materiæ, & in donis gratuitis gloria proportionat gratię; sed charitas, cum sit perfectio naturæ, comparatur ad capacitatem naturalem, sicut secũdum ad primũ. ergo uidetur quòd charitas infundatur secundum naturalium capacitatem.

*Q. præce. ar. 7.

vult. Si quæritur causa, ex suppositione volũtatis diuinę tãquã æqualiter se habentis ad infusionẽ gr̃æ, sic causa quantitatis est conatus, seu dispositio proxima. Declaro singula. Quòd.n. causa simplr quantitatis charitatis sit sola voluntas diuina, probat in litera ex eo, q̃ charitas excedit totam naturæ virtutem, & consequenter omnẽ eius conatum & dispositionem. In cuius signum infimæ naturæ, scilicet humanæ, & etiam in anima secundum naturalem conditionem proportionata corpori imperfecto, quale est feminei sexus, dedit Deus maiorem charitatẽ, quàm supremo angelo. Tã enim anima Christi, quàm beatæ Virginis beatior est essentialiter omnibus angelis. Amplius, Conatus ipse, cui commensurari ex parte recipientis dicitur charitas, non est cõdistincta causa contra volũtatem Dei, vt est gratiæ causa simpliciter: sed ex parte ipsius diuinæ voluntatis se tenet, vt in responsione ad primum author dicit, & probat: Quia Spiritus sanctus causans charitatem, dignificat quoque receptiuum plus & minus, prout causare intẽdit charitatem, iuxta Apostoli doctrinam allatam in litera. Quòd autem suppositа diuina voluntate tamquã æqualiter se habente ad infusionem charitatis, ex parte dispositionis proximæ seu conatus attendatur quãtitatis charitatis, manifestum est. Et quia altius est iudicium secundum causam simpliciter, quàm secundũ causam ex suppositiõe, ideo author seipso doctior, hoc in loco quantificauit charitatem ex causa simpliciter, qui in primo sententiarũ quãtificauerat eã ex causa ex suppositione. Nec est verum, q̃ ratio dicter, in creatione noui ordinis rerum, quantitatem creatarum rerũ mẽsurari debere ẽm receptiua, quãmuis hoc habeat locũ in actione dependentiũ a receptiuis, vel coaptorum naturaliter eisdem, vt est de anima rõnali respectu materiæ, & aliorum naturaliũ: Charitas siquidem ad nouæ creaturæ ordinem spectat. Et ideo simpliciter loquẽdo, tam ipsius infusio, q̃ dispositio ad eam, inquantũ est dispositio ad eam, ad vnam & eandem causam spectat, quæ est causa charitatis simpliciter, quę est diuina voluntas. Et hæc est vera & formalis decisio. Cum ãt audieris, aut videris distinguentes Deũ ex vna, & dispositiones nostras ex altera parte, causas, vt Deo attribuat id qđ solus facit, nobis aũt id quod per nos facit, nõ contendes: sed memento apostolicę sentẽtię. Nõ alta sapiẽtes: sed humilibus cõsentiẽtes.

¶ In respõsione ad tertium in eodẽ ar. dubiũ occurrit duplex ad hoiem. Primo, quomodo in angelis charitas fuit ẽm conatũ, cũ apud authorẽ, angeli fuerint creati in gr̃a, & non fuerunt cõsecuti charitatẽ p aliquem conatum, vt in nobis adultis cõtingit. Secũdo, qũo conatus accipientis charitatem est a Spiritusancto, vt in rñsione ad primũ dr̃i. Et tamẽ in angelis quantitas conatus resoluitur in conditionẽ eorum naturalẽ hic in hac rñsione. Tertio, qũo author hic docet, q̃ charitas ẽm solam Dei voluntatem quantificatur, et tñ in hac rñsione cõcedit, q̃ i angelis quãtificata est secundũ eorum naturalia.

¶ Ad primũ horum dicit, q̃ quemadmodum in nobis adultis, cum de nouo infunditur charitas, ẽmul tempore est conatus. i. actus volũtatis vehemẽs i Deũ, & charitas ipsa infundit proportionata illi actui: ita in creatione angelorũ simul tẽpore fuit eorũ conatus, & ipsius charitatis illum cõnatum informantis infusio. Et propterea sicut nobis adultis datur charitas ẽm conatũ simultaneũ, ita & in angelis. Differentia aũtẽ est de conatu seu dispositione præcedente tẽpore i nobis & angelis: quia in eis non habet locum.

¶ Ad secundũ aũtẽ dicitur, q̃ conatus angelorum habet in se duas conditiones, una est, q̃ sit totalis: altera est, q̃ sit in fine talem, puta charitatis. Primum cõmune fuit omnibus angelis, & hoc resoluitur in conditionẽ naturæ. Secundũ aũtem fuit quibusdam: & per hoc ẽm, conatus ille erat dispositio propria ad charitatem, & vt sic resoluitur in Spiritũ sanctum, in responsione ad primũ: ũi nulla ẽ cõtrarietas.

¶ Ad tertiũ dicitur, q̃ etiam in angelis charitas est quantificata ẽm solam Dei voluntatem, per se loquendo. Per accidens. n. est, q̃ conatus proportionales angelorũ ꝓportionaliter dignificati sint ẽm dispositiones charitatis a Spiritusãcto. Potuisset. n. si voluisset, Spiritussanctus proportionales conatus dignificare, vt essent dispositiones ad charitatẽ non proporrionales, sed vnũ longe altius dignificare, q̃ proportionalitas requirebat: sed qa de facto sic credimus, & rõnabile est Spiritũsanctũ fecisse, distingui põt inter causam & occasionẽ, seu causã remotã, & dici q̃ author nõ recedit ab excellẽtia suæ doctrine, q̃ vere causa, p̃p quã quãtificat charitas, ẽ sola volũtas Dei, dignificãs ẽt illos conatus. Remota aũt causa, seu occasio quãtitatis ꝓportionalis ẽm naturalia in angelis, est cõditio naturalis. Ex hoc. n. quòd actus angelorũ ẽm excessum naturaliũ nati sũt obsequi Spiritusancto, occasionat vt Spiritussanctus dignificet eos ꝓportionaliter. Et sic oĩa cõsonãt.

Lia: Sent. dist. 3. paragra. B.

Art. præce.

D. 316.

¶ 3 Præt. Homines, & angeli secundum eandem rationem participãt beatitudinem, quia in vtrisq; est similis beatitudinis ratio, vt habetur Matth. 22. & Luc. 20. sed in angelis charitas, & alia dona gratuita sunt data secundum capacitatẽ naturaliũ, vt Magister* dicit 3. dist. 2. lib. sentent. ergo idem videtur esse in hominibus.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 3. Spiritus vbi vult spirat. & 1. ad Corinth. 12. Hæc omnia operatur vnus & idem Spiritus, diuidens singulis prout vult, ergo charitas datur non secũdum capacitatem naturalium, sed secũdum voluntatem spiritus sua dona distribuentis.

RESPON. Dicendum, q̃ vniuscuiusque rei quantitas dependet a propria causa rei, quia vniuersalior causa effectum maiorem producit. Charitas autem cũ superexcedat proportionem naturę humanæ, vt* dictum est, non dependet ex aliqua naturali virtute, sed ex sola gratia Spiritussancti eam infundentis. Et ideo quantitas charitatis non depẽdet ex cõditione naturæ, vel ex capacitate naturalis virtutis sed solum ex voluntate Spiritussancti distribuentis sua dona, prout vult. Vnde & Apost. dicit ad Ephes. 4. Vnicuique nostrum data est gratia secundum mẽsuram donationis Christi.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ illa virtus, ẽm quã sua dona Deus dat vnicuiq;, est dispositio, vel præparatio præcedẽs, siue conatus gratiam accipientis. Sed hanc etiã dispositionem, vel conatum præuenit Spiritussanctus mouens mentem hominis uel plus, uel minus secundum suam uoluntatem. Vnde & Apost. dicit ad Coloss. 1. Qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine.

AD 2m dicendum, quòd forma non excedit materiæ proportionem, sed sunt eiusdem generis. Similiter etiam gratia, & gloria ad idem genus referũtur: quia gratia nihil est aliud, quàm quædam inchoatio gloriæ in nobis: sed charitas, & natura non pertinent ad idem genus. & ideo non est similis ratio.

AD 3m dicendum, quòd angelus est intellectualis naturæ, & secundum suam conditionem cõpetit ei, vt totaliter feratur in omne id, in quod fertur, ut in primo habitum* est. Et ideo in superioribus angelis fuit maior conatus, ad bonum in perseuerantibus, & ad malum in cadentibus. Et ideo superiorum angelorũ persistentes facti sunt meliores, & cadentes facti sunt peiores alijs: sed homo est naturæ rationalis, cui competit esse quandoque in potentia, & quandoque in actu, & ideo non oportet, quòd feratur totaliter in id, in quod fertur, sed eius, qui habet meliora naturalia, potest esse minor conatus, & econuerso. & ideo non est simile.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum charitas augeri possit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd charitas augeri non possit. Nihil enim augetur, nisi quantum. Duplex autem est quantitas, scilicet dimensiua, & uirtualis, quarum prima charitati non conuenit, cum sit quædam spiritualis perfectio. Virtualis autem quantitas attenditur secundum obiecta, secundum quæ charitas non crescit: quia minima charitas diligit omnia, quæ sunt ex charitate diligenda. ergo charitas non augetur.

¶ 2 Præt. Id quod est in termino, non recipit augmentum: sed charitas est in termino quasi maxima virtutum existens, & summus amor optimi boni. ergo charitas augeri non potest.

¶ 3 Præt. Augmẽtum, quidam modo dicit* super Ioan. quòd charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici.

SED CONTRA est, quod Augus. Tract. 5. in Ioan. declinãdo ad ficuilibet formæ vult author cõuenire magis perfectionẽ intẽsiue. Et ppea in calce corporis articuli dicit, q̃ intẽsio nõ fit p aduentũ nouæ formæ. Hoc. n. esset, si forma haberet aliquã quantitatẽ ex se ipsa, nõ p cõparationẽ ad subiectũ. Quòd si adhuc de hac mente authoris dubitas, lege inferius in tertia parte quæst. 7. artic. 12. iuncto 9. & uidebis laitudinem intensiuam gradualem in essentia formæ abq; omni scrupulo. Ex hoc aũt, q̃ iuxta hãc viã nihil scrupulosum occurrit, & oĩa cõnãt, apparet q̃ hæc sola fit vera, & ab authore intẽta, volente in hmõi motu non esse omnino nouũ terminũ, sed antiquũ mõ nouo se habentem ẽm magis, & minus. qđ significat illas actuales terminationes formæ secundum hunc, vel illum gradum. Charitas quoque eodem modo intenditur, a Deo tamen effectiue, ita quòd non corrumpitur præcedens charitas, nec noua aduenit, sed quæ erat terminata ad tertium, terminatur ad quartum, vel sextum gradum actualiter. Et si ab importunis, aut Nouitiis inquiratur, quid est illa terminatio quæ abiicitur, quæ est terminus a quo, in intensione, Dicito, quòd nihil addit supra rem, puta, tantum calorem, nisi actualitatem tertii gradus. Actus enim est terminare, distinguere, & separare. Hæc enim deperditur, dum terminatur idem calor ad quartum gradum, & non deperditur quantitas ipsa caloris. Natura siquidem actus, & potentiæ philosophiam hanc aperit. In remissione quoque similes sunt termini, scilicet actualitates formæ secundum diuersos gradus, ut si de calido ut sex, fiat calidum vt tria, terminus a quo, est actualitas sexti gradus, & terminus ad quem, actualitas tertii, quæ prius erat in potentia: sed non est simile quo ad deperditionem, quia non solum actualitas sexti gradus deperditur, sed deperditur etiam quantitas a sex usque ad tria. Et hæc sat sint inter moralia.

¶ In eodem quinto articulo in responsione ad primum, aduerte diligenter, quòd non dicit author, quòd quantitas continua intendatur in his, quæ rarefiunt. Hoc enim esset falsum, quia aer rarior non est magis quantus, sed maius quantum: sed mens authoris est, quòd in rarefactione quantitas fit maior extensiue non per additionem quanti ad quantum, vt contingit in motu augmenti, sed per maiorem extensionem præcedentis quantitatis. Et hic modus augendi quantitatem est similis proportionaliter modo, quo augetur quantitas virtualis formarum. Intendunrur enim non per additionem aduenientis quantitatis virtualis, sed per maiorem perfectionem præexistentis quantitatis: ita quòd sicut in rarefactione est extensio quantitatis dimẽsiuæ præexistentis absque nouæ quantitatis additione: ita in intensione est quasi extensio quantitatis uirtualis præexistentis absque additione. Et quia quantitas continua infra latitudinem continui communicat in hoc cum formis susceptibilibus magis & minus (ex eadem namque radice, qua formæ intenduntur, & remittuntur, quantitas hoc modo extenditur, & contrahitur, ut in litera dicitur) ideo forte author in prima secundæ quæst. 52. artic. 1. quãtitatis continuæ, ut sic, species non excludit a susceptibilibus magis & minus: in ueritate tamen extra illas sunt. Vnde & in litera non dicitur, quòd quantitas in rarefactione intenditur, sed quòd habet proprium augmentum, sicut aliæ formæ accidẽtales, per modum intensionis eius in subiecto. In his siquidem uerbis modus augmenti, quo extenditur in rarefactione quantitas, declaratur, quod est per modũ quo forma intenditur in subiecto. quia. s. est per maiorem eductionẽ formæ de potentia subiecti, quod in quantitate dimensiua facit maius extensiue, & in quantitate uirtuali facit maius intensiue. Et non significatur per illa uerba, quòd quantitas dimensiua intẽditur, & remittitur, nisi proportionaliter exponẽdo, ut declaratum est.

¶ Super Quæstionis vigesimæquartæ Artic. quartum & quintũ.

IN art. 4. & 5. eiusdem 24. q. in materia de intentione, & remissione formarum, quia materia valde ambigua inter tot opiniones

nes habetur, & mens authoris diuersæ interpretationi subesse videtur, absque multo sermone, ne moralis philosophiæ terminos totaliter exisse videar, modum quo fit intentio & remissio in formis, tangemus. Dicimus igitur, quòd opiniones diuersæ sunt, propterea q̃ quidam putant formam habere latitudinẽ perfectionis: quidam vero putant formam non habere latitudinem perfectionis. Et horum quidã dicunt formam in indiuisibili cõsistere: sed inesse ipsius, quo subiecto inest, latitudinẽ perfectionis habere, & secundum hoc attendi intensionem & remissionem formarum: ita quòd albedo numquàm est intẽsior, sed album est intensius, proprie loquendo. Opinantium aurem formam habere perfectionis latitudinem, alii putant in illa latitudine dari partes successiuas, ita quòd albedo, quæ intenditur, diuiditur in partes successiuas, sicut motus intensionis, & in termino manet albedo terminans partes præcedentes. Alii autem putant in illa latitudine dari partes permanentes, & distinctas inter se, ita quòd adueniente vna, non recedit alia. Alii aurem putant in illa latitudine dari quasi partes, seu gradus permanentes, sed non in actu, sed vnum tantum in actu, reliquos in potentia. Et inter hos est differentia, quæ verbalis tantum videtur, dũ quidam putãt hoc cõuenire formæ ẽm se, quidam putant hoc conuenire formæ in ordine ad subiectum. Sed quia forma accidentalis, quæ sola intenditur, & remittitur, secundum se habet ordinẽ ad subiectũ, vt in litera dicitur: ideo idem dicitur in vtraq; opinione. Et qm̃ hæc vltima opinio est rationabilior, & omnes difficultates occidẽtes in re soluere facile videtur, Peripateticisq; cõsentanea vr: ideo eam declarare volumus, quam indubie constat esse Sancti Thomæ, nisallor. Scito igitur in primis, q̃ quia, vt in litera dicitur, forma ẽm suam essentiam habet quòd insit, clare latitudo formæ secundum esse, aut inesse, & non secundum formæ essentiam, ignorantia propriæ vocis dicitur. Propter quod prima opinio excluditur. Iudiciũ quoque de forma ex natura motus, quo intensio fit, fallax inuenitur: quia manifeste patet lumen intẽdi, & remitti absque partibus successiuis. Oportet autem vniuersalem doctrinam facere de formis, quæ intenduntur, propter quod secunda quoque opinio excluditur. Partes autem, aut gradus simul permanentes in actu, distinctos in vna & eadem forma audire etiam erubescit schola peripatetica, quę didicit a suo præceptore, per actus & potentiæ naturam existentia in aliquo distinguere. Et ex hoc tertia opinio refutatur. Consonant autem sensui & rationi, vt forma quæ intenditur, & remittitur, gradualem perfectionis latitudinem habeat, ita quòd & calor, & esse caloris, in esse eiusdẽ latitudinem hmõi habet: & cum de minus calido, puta, vt duo, fit magis calidum, puta, vt quatuor, non corrumpitur præcedens calor, sed abiicitur solum actualis terminatio caloris ad gradum vt duo, & peruenitur ad actualẽ terminationẽ caloris ad gradum vt quatuor. Sic. n. saluatur motus de affirmato in affirmatum absque formæ corruptione: sicut in vero motu augmenti cũ Sortes de tripedali fit quadrupedalis, non abiicitur præcedens quantitas, sed solũ actualis terminatio quãtitatis ad tripedalem mensuram, & peruenitur ad actualem terminationem quadripedalis mensuræ eiusdem quantitatis, & propterea non remanet tripedalis in actu, sed in potentia. Et similiter non remanent præcedentes gradus caloris in actu, sed in potentia. Vnde quemadmodum in motu diminutionis, cum Sortes de quadripedali fit tripedalis, fit quantitas in actu tripedali: ita in motu remissionis cum de calido vt quatuor, fit calidum ut tria, fit calor in actu tertii gradus. nec refert vtrum hoc fiat per motum, vt cum aliquid magis calefit, vel per mutationẽ, vt cum aliquid magis illuminatur. Vtrobique. n. est eadẽ ratio in intrinsecis. Ex hoc autem patet & solutio alterius difficultatis, An in hmõi intentione interueniat corruptio. Iã. n. patet, quòd sola terminatio actualis secundum aliquem gradũ corrumpitur, non gradus ipse, sicut in quãtitate molis declaratum exemplariter est. Ex hoc etiam patet, q̃ non fit intensio per additionem gradus ad gradũ, proprie loquendo, vt diffusius in cõmẽtariis super ar. 2. quæst. 52. in præcedenti libro manifestauim⁹: sed per eductionem maiorẽ formæ de potentia subiecti, vel aliquid proportionale in formis infusis ab extra, vt charitas est. Et propterea in litera dicit, q̃ formã esse maiorem, est ipsam magis inesse susceptibili. Non. n. negat author latitudinẽ in essentia formæ, sed negat aliã eã latitudinẽ in esse ipsius formæ respectu subiecti, & aliã latitudinẽ, aut indiuisibilitatẽ essenciæ formæ ẽm se: quia vult eandẽ esse rõnem de essentia formæ, & de esse, & inesse, quia ipsa est essentialiter res, cui conuenit esse in subiecto. Et vult huiusmodi latitudinẽ non conuenire formæ ẽm se. i. vt distinguitur contra seipsam, pro quãto respicit subiectũ: sicut conuenit latitudo extensiua quantitati molis, & latitudo obiectiua quãtitati habitus scientifici, sed conuenire formæ, ut essentialiter respicit subiectum. Ex hac namq; parte cuilibet formæ vult author cõuenire ma-

Secunda secundę S. Tho. H ¶ In

¶ In eodem 5. articulo pro responsione ad secundum, & tota hac materia, vide scripta sup. quæst. 52. primæ secundæ, ne eadem repetamus. Inde enim & corpus articuli &c. percipies facilius.

RESPON. Dicendum, quòd charitas viæ potest augeri. Ex hoc n. dicimur esse viatores, quòd in Deum tendimus, qui est vltimus finis nostræ beatitudinis. In hac etiã via tanto magis procedimus, quãto Deo magis propinquamus, cui non appropinquatur passibus corporis, sed affectibus mentis. Hanc autem propinquitatem facit charitas, quia per ipsam mens Deo vnitur: & ideo de ratione charitatis viæ est, vt possit augeri. Si enim non posset augeri, iam cessaret viæ processus. Et ideo Apost. charitatem, viam nominat dicens 1. ad Corinth. 12. Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitati non conuenit quantitas dimensiua, sed solum quantitas virtualis, quæ non solum attenditur secundum numerum obiectorum, vt scilicet plura, vel pauciora diligantur, sed etiam secundum intensionem actus, vt magis, vel minus aliquid diligatur: & hoc modo virtualis quantitas charitatis augetur.

AD 2^m dicendum, quòd charitas est in summo ex parte obiecti, inquantum scilicet eius obiectum est summum bonum. Et ex hoc sequitur, quòd ipsa sit excellentior aliis virtutibus: non tamen est charitas in summo quantum ad intensionem actus,

AD 3^m dicendum, quòd quidam dixerunt charitatem non augeri secundum suam essentiam, sed solũ secundum radicationem in subiecto, vel secundum seruorem: sed hi propriam vocem ignorauerunt. Cũ enim accidens sit, eius esse est inesse. Vnde nihil est aliud ipsam ſm essentiam augeri, quàm eam magis inesse subiecto, quod est magis eam radicari in subiecto. Similiter etiam ipsa essentialiter est virtus ordinata ad actum: unde idem est ipsam augeri ſm essentiam, & ipsam habere efficaciam ad producendum seruentioris dilectionis actum. Augetur ergo [d] essentialiter, non quidem ita quòd esse incipiat, vel esse desinat in subiecto, sicut obiectio illa procedit: sed ita quòd magis, ac magis in subiecto esse incipiat.

D. 315. & 1051

ARTICVLVS V.

Vtrum charitas augeatur per additionem.

1. 2. q. 52. art. 2. Et 1. dist. 17. q. 2. ar. 2. Et vir. q. 1. ar. 11. corp. & ad 10. & 12. [a] li. 1. text. 31. tom. 2.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd charitas augeatur per additionem. Sicut. n. est augmentum ſm quantitatem corporalem, ita secundum quantitatem virtualem: sed augmentum quantitatis corporalis fit per additionem. dicit. n. Philosophus* in 1. de generatione, quòd augmentum est præexistenti magnitudini additamentum. ergo etiã augmentum charitatis, quod est secundum virtualem quantitatem, erit per additionem.

¶ 2 Præt. Charitas in anima est quoddã spirituale lumen, secundũ illud 1 Ioan. 2. Qui diligit fratrẽ suũ, i lumine manet: sed lumẽ crescit in aere per additionẽ, sicut in domo lumẽ crescit alia candela superaccẽsa. ergo etiã charitas crescit in anima per additionẽ.

¶ 3 Præt. Augere charitatem, ad Deum pertinet, sicut & ipsam creare, secundum illud 2. ad Corinth. 9. Augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ: sed Deus primo infundendo charitatem, aliquid facit in anima, quod ibi prius non erat. ergo etiam augẽdo charitatẽ, aliquid ibi facit, quod prius non erat. ergo charitas augetur per additionem.

SED CONTRA est, quòd charitas est forma simplex: simplex autem additum simplici non facit aliquid maius, vt probatur in 3. *Phy. ergo charitas non augetur per additionem. 1a 59

RESPON. Dicendum, ꝙ omnis additio est alicuius ad aliquid. Vnde in omni additione oportet saltem præintelligere distinctionem eorum, quorum vnum additur alteri ante ipsam additionem. Si ergo charitas addatur charitati, oportet præsupponi charitatem additam vt distinctam a charitate, cui additur, non quidem ex necessitate secundum esse, sed saltem secũdum intellectum. Posset enim Deus etiam quantitatẽ corporalem augere addendo aliquam magnitudinẽ non prius existentem, sed tunc creatam: quæ quàmuis prius non fuerit in rerum natura, habet tamen in se, vnde eius distinctio intelligi possit a quãtitate, cui additur. Si ergo charitas addatur charitati, oportet præsupponere, ad minus secũdum intellectum, distinctionem vnius charitatis ab alia. Distinctio autem in formis est duplex. Vna quidem secundum speciem: alia autem secundum numerum. Distinctio quidem secundum speciem in habitibus, est secundum obiectorum diuersitatem: distinctio vero secundum numerum, est secundum diuersitatem subiecti. Potest ergo contingere, quòd aliquis habitus per additionem augeatur, dum extenditur ad quędam obiecta, ad quæ prius se non extendebat. Et sic augetur scientia Geometriç in eo, qui de nouo incipit scire aliqua geometricalia, quæ prius nesciebat. Hoc autem non potest dici de charitate, quia etiam minima charitas se extendit ad omnia illa, quæ sunt ex charitate diligenda. Nõ ergo talis additio in augmento charitatis potest intelligi præsupposita distinctione secundum speciem charitatis additæ ad eam, cui additur. Relinquitur ergo, ꝙ si fiat additio charitatis ad charitatem, ꝙ hoc fiat præsupposita distinctione secundum numerum, quæ est secundum diuersitatem subiectorum: sicut albedo augetur per hoc, ꝙ album additur albo, quàmuis hoc augmento non fiat aliquid magis album. Sed hoc in proposito dici non potest, quia subiectum charitatis non est nisi mens tationalis. Vnde tale charitatis augmentum fieri non posset, nisi per hoc, quòd vna mẽs rationalis alteri adderetur, qđ est impossibile: quãuis ẽt si esset possibile tale augmentum, faceret maiorem diligentem, non aũt magis diligentẽ. Relinquitur ergo, ꝙ nullo modo charitas augeri potest per additionem charitatis ad charitatem, sicut quidam ponunt. Sic ergo charitas augetur solum per hoc, quòd subiectum magis, ac magis participat charitatem. i. secundum quod magis reducitur in actum illius, ac magis subditur illi. Hic enim est augmenti modus proprius cuiuslibet formæ, quæ intenditur eo quòd esse huius formæ totaliter cõsistit in eo, quòd inhæret susceptibili. Et ideo cum magnitudo rei consequitur esse ipsius formæ, formam esse maiorem, hoc est eam magis inesse susceptibili, non autem aliam formam aduenire. Hoc enim esset si forma haberet aliquam quantitatem ex seipsa, non per comparationem ad subiectũ. Sic ergo & charitas augetur per hoc, quòd intenditur in subiecto, & hoc est ipsam augeri secundum essentiam: non aũt per hoc, ꝙ charitas addatur charitati.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quantitas corporalis habet aliquid, inquantum est quantitas, & aliqd inquantum est forma accidentalis. Inquantũ est quantitas habet, ꝙ sit distinguibilis secundum situm, & secũdum numerum; & ideo hoc modo cõsideratur augmentum

¶ *Super Quæstionis vigesimæ quartæ Articulum sextum.*

IN arti. 6. nota in titulo Nouitie, quòd charitatem augeri per actus, tripliciter intelligi potest. Vno modo effectiue: & sic nõ est quæstio, quia sicut charitas non fit per actus nostros, sed a Deo, ita nec augetur ꝙ eosdem, sed a Deo. Alio mõ meritorie, & hoc tripliciter, vel meritorie solum, vel meritorie, & efficaciter, hoc est, cum effectu augmenti. Et hoc tertio mõ dicte intelligitur in q. 5. ꝙ charitas quolibet suo actu augeat. Secundus tamen sensus extra quæstionẽ omnino nõ est, vt in sequẽtibus patebit.

¶ In eodem articu. in responsione ad primum, Durandus obuius occurrit in 1. sen. dist. 17. q. 8. negans quolibet actu charitatis mereri aliquem, charitatis augmentum. Et rõ sua est: quia ille solus dign⁹ est accipiendis, qui bene vtitur iam acceptis: sed habens habitum, & remisse vtens illo, non debito modo vtitur suo habitu, qa non proportionatis actibus ipsi habitui. ergo nõ quolibet actu charitatis meremur augmẽtum charitatis, sed solum per illos, qui excellãt, vel adæquant ipsũ habitũ.

In cor. Ar.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum in merito vitæ æternæ claudatur meritum augmenti, nam charitas viatoris, dum fit comprehensoris ad terminum augmenti peruenit, mirum est, quomodo iste concedat, quòd quolibet actu charitatis mereatur vitam æternam, & non augmẽtum charitatis. Nec valet responsio sua, scilicet, quòd maius est mereri augmentum, & vitam æternam, quàm vitam ęternam: qm̃ augmentum viæ ordinatur ad augmenti terminum, ac per hoc in merito augmenti, magis quàm e contra: quia terminus augmẽti necessario infert omnia præcedentia, & non econuerso, vt patet in deficientibus a termino. Qui enim meretur episcopatum, meretur sacerdotium præuium. Vnde ad rationẽ in oppositum dicitur, ꝙ ratio aut est ex quatuor terminis, aut habet falsam minorem: quoniam concessa maiore, cum dicitur in minore, quòd remisse vtens habitu, non vtitur eo debito modo, aut intendit per ly, debito mõ, idẽ ꝙ bene: & sic minor est falsa, quia vtens habitu charitatis remisse, bene eo vtitur: quod ex hoc patet, ꝙ per illũ actũ meretur vitam æternam. Iam enim etiam ipse concessit, quòd quolibet actu charitatis meremur vitam æternam. Aut intendit per ly, debito modo, idem quòd adæquate: & sic argumentũ est ex quatuor terminis, & nihil concludit, dum in maiori assumitur, quòd solus bene vtens acceptis, dignus est accipiendis: Et in minori non subsumitur, Sed remisse agens non bene utitur acceptis: sed subsumitur, Sed remisse agens, non adæquate vtitur acceptis &c. Nihil ergo obstãt sua obiecta.

¶ In responsione ad secundũ in eodẽ ar. idem Durandus occurrit ibidem, volens ꝙ habitus acquisitus per quemlibet actum sequentem augeatur: quia par ratio est de omnibus, & quia par rõ est de intensione formarum in naturalibus, & habituum in ãia: ita quòd sicut vnico actu generatur calor, & qualibet simili calefactione augetur, ita in anima vnico actu generatur habitus, licet per modum dispositionis, & quolibet simili actu augetur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ista quæstio directe spectabat ad tertium ar. q. 52. in prima secundę: sed nõ occurrit tunc Durandus. Vnde nũc breuiter dicit, ꝙ longe distat natura habitus in generatione & intensione, a naturis qualitatum naturalium, vt patet ex eo, ꝙ naturalia nõ possunt assuefactione causari, vt dicitur in secundo Eth. Si infinities namque proiiciatur lapis sursum, non assuesceret ascensui, aut dissuescet descendere. Constat autem assuetudinẽ & dissuetudinem, multitudinem similium actuum importare.

AD 3^m dicendum, ꝙ infusio charitatis importat quandam mutationem secundum habere charitatem, & nõ habere. Et ideo oportet ꝙ aliquid adueniat, quod prius non infuit. Sed augmentatio charitatis importat mutationem secũdum magis, & minus habere: & ideo non oportet quòd aliquid in fit, quod prius non infuerit, sed ꝙ magis insit, qđ prius minus inerat, & hoc est quod facit Deus charitatem augendo. s. ꝙ magis in fit, & ꝙ perfectius similitudo Spiritussancti participetur in anima.

ARTICVLVS VI.

Vtrum quolibet actu charitatis charitas augeatur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd quolibet actu charitatis charitas augeat. Quod. n. põt id quod maius ẽ, põt id qđ minus est: sed quilibet actus charitatis potest mereri vitã æternã, quæ maius est, quàm simplex charitatis augmentũ: quia vita ęterna includit charitatis perfectionem. ergo multo magis quilibet actus charitatis charitatem auget.

¶ 2 Præt. Sicut habitus virtutũ a maiori ratione, seu actiuo mansuetudinis, tunc vtpote dissimilis, patitur, & passa fit similis, dum fit in actu secundi gradus, & sic deinceps. Et quod diximus de mansuetudinis habitu, simile est in aliis. Et ex hoc patet quanta sit differentia inter actus alicuius habitus, puta, mansuetudinis quo ad vim intensiuam eiusdem. Nam actus remissi quodammodo disponunt ad augmentum, & quodammodo ad diminutionem. Inquantum enim exercent habitum illum, vtpote illi similes, licet non perfecte, firmãt, aut firmũ conseruant habitũ. Inquantũ vero deficiũt a similitudine perfectionis habitus inclinant ad imperfectiorem gradũ habitus, qđ est disponere ad diminutionem. Simile. n. ad simile inclinat. Actus aũt adæquati habitui, qui habẽt, disponũt ad augmentum habitus, dum & illum firmant, aut conseruant in suæ perfectionis gradu, vt pote perfecte similes perfectioni habitus, & animæ potentia per hoc propinquior redditur ad vlteriora perfectionis gradum eiusdem habitus. Actus vero excedẽtes perfectionem habitus virtute actiui principii ipsius habitus excessum habentes, augent, seu intendunt ipsum habitum. Tunc enim potentia animæ, quę dissimilis actu erat mansuetudini in tali gradu, patitur ab illius actiuo per actus ab illo actiuo prouenientes, secundum quod excedit passiuum adhuc nõ plene assimilatum sibi, & fit ei similior. Ex his autem habes, quomodo sit, vel non sit inter naturalium & habitualium intensionem eadem rõ, & quòd actus eliciti habitus vt sic, non augent habitũ, sed aliqui disponunt ad diminutionem, & aliqui ad augmentum: & quòd non est eadem ratio de omnibus actibus similibus, ex quibus fieri dicitur habitus. Et quòd illi soli actus similes augẽt, qui ab actiuo secundum id, quo excellit similitudinem passiui, ad eum procedunt. Hi siquidem actus vt sic, sunt dissimiles in principio augmenti, & similes in fine eiusdem ipsi passo, & illius habitui, & sic simile simili inteditur, & augetur. Patet demum ex his sensus articuli illius in prima secundæ, & dictorum in eo. Ad hũc siquidẽ sensum omnia reducenda sunt: quoniam hic est qđ qd est rei huius, vt inductiue facile põt manifestari. Vnde ex hoc patet, quare calidũ vt quatuor, nõ itẽdit, si apponat sibi calefactiuum

ctiuum vt quatuor præcise aut minus, quia scilicet nihil patitur nisi dissimile: propter quod licet calefactiuum vt quatuor, sit generatiuum calidi vt quatuor in subiecto dissimili, non tamen est generatiuū, nec augmentatiuum calidi in subiecto iam simili, scilicet calido vt quatuor. Conuincitur autem hoc ex eo, quòd par rō est de vno & eodē actiuo continuato tempore propinquo tali passo, & de alio eiusdem rationis, & virtuis æqualis, appropinquato eidem passo, vt patet. Constat autem quòd A calefactiuū vt quatuor, postquàm calesacit C patiens vt quatuor, nō amplius potest augere, sed solū conseruare factum. Si remoto igitur A calefactiuo, appropinquet ipsi C retinenti calorem vt quatuor, aliud calefactiuum, vt quatuor, puta B. nō poterit intendere calorem inuentū in C, sed conseruare tantum. Et hinc patet solutio rationis Durandi, si contra hanc doctrinam affe ratur. Patet enim q̄ non quodlibet agēs, nec quilibet actus eiusdem rationis secundum se potēs habere effectum positiuum, intendit, seu auget effectum inuētum, & ratio est ex defectu patientis. Deficit siquidem patiēs proportionatum tali actiuo ad patiendum ab eo, quia simili tudo iā posita inter subiectum & actum, est naturale impedimentum, vt hoc patiatur ab illo, nisi forte conseruatiue.

Ber. in Ser. 2. de purif. sine illius id habet ex presse. Hoc autem innuit Greg. 3. homil. in Ezec. a medio.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum septimum.*

IN art. 7. eiusdem quæstionis occurrit primo dubium ex Scoto in 3. sententiarum distinct. 13. quæst. 1. formante ex tribus illis, ex quibus terminari augmentum formæ in litera dicitur, tres rationes, vt ipse dicit, ad oppositum. Prima ex parte formæ est. Charitas est quædam participatio Dei. ergo secundum aliquem gradum determinatū, partem capit infinitæ charitatis Dei: alioquin posset concludi, quòd calor, & quecumque talis forma posset esse infinita, quia quælibet forma est participatio infiniti. Secunda est ex parte efficientis, quia efficit de nihilo naturam limitatam. Tertia est ex parte capacitatis, tum quia licet capacitas sit respectu formæ secundum quēcumq; sui gradum nō tm capacitas alicuius finiti est ad formam infinitā: tū quia falsum est capacitatem augeri p charitatē, q̄a forma nō dat materiæ aliquid pertinēs ad propriā causalitem ipsius materiæ. ergo non auget capacitatem respectu sui. Assumptū probatur, quia posterior causa nō dat priori aliquid pertinens ad propriā eius causalitatē. Quòd si dicat, q̄ charitas ℈m vnum gradum auget capacitatē nō respectu sui, sed alterius gradus, Cōtra. Charitas in quocūque gradu, est forma eiusdem rationis. ergo capacitas eius in quocumque est eiusdem rationis. ergo non potest capacitas aliqua augeri per aliquam charitatem receptam, sed tota præsupponitur naturaliter.

¶ Præt. Posse habere gratiam secundum augmentum, ineſt homini a natura animæ, ita quòd ista potētia fundatur in natura animæ, ita q̄ nihil eā mutat, nec auget, vel minuit, quamcūque formā recipiat: sed sūma, vel minima est ante omnem formam receptam.

¶ Dubium alterū occurrit ad hominē, authorem scilicet, An intendat hic, q̄ charitatis augmentum non solum in via, sed simpliciter & absolute potest esse in infinitum, sicut contingit in numeri augmento: An intēdat solum de charitate in statu viæ. Est autē ratio dubii ex dictis hic, & alibi. Ex dictis quidē hic: quia titulus articuli est de augmento charitatis absolute: conclusio vero respōdiua est de augmento charitatis in via. Rursus ratio est de forma charitatis absolute, vt ostendūt illa verba. Ipsa enim charitas secundum rationem propriæ speciei, terminum augmenti non habet: est enim participatio quædā infinitæ charitatis, quæ est Spiritussanctus. Cū ista ratio sit de charitate absolute, non magis cōcludit de charitate in statu viæ, quàm patriæ, quantum est ex parte charitatis, ac per hoc aut cōcludit de ipsa absolute, aut nihil valet, conclusio tamen est de charitate in hac vita.

¶ Ex dictis autem alibi, quoniam author expresse inferius in tertia parte q. 7. art. 9. & 10. & 12. tenet in anima Christi summum gradum gratiæ secundum quantitatem intensiuam. Constat enim idem esse iudicium de charitate & gratia, cum æqualiter augeri credantur. Hic autem oppositū litera sonat. Nā si datur sūma charitas, possibilis terminꝰ charitatis augmēto ex intrinseco ponit, cuiꝰ oppositū hic dī.

¶ Ad horū euidentiā scito, q̄ litera aliud in superficie præsefert, & aliud in veritate significat. Sumptū namque ex hac litera videtur, quòd charitas secundum hanc doctoris sententiam potest absolute in infinitum augeri, sicut numerus: ita quòd sicut non est dabilis supremus numerus, sed quocumque dato potest dari maior, ita non sit dare supremam charitatem, sed quacumque data possit dari maior. & iste sensus maxime videtur sumptus ex prima ratione literæ. s. ex parte formæ. Iuxta hūc sensū accepit Scotus, acceperūt Thomistæ, inter quos forte ego alīqui fui. Sed iste sensus siue sit verus, siue falsus quantū ad sententiā cōtentam

acquisitarū generatur ex actibus, ita etiam augmentū charitatis causatur per actū charitatis: sed quilibet actus virtuosus operatur ad virtutis generationem. ergo etiam quilibet actus charitatis operatur ad charitatis augmentum.

¶ 3 Præt. Greg. * dicit, quòd in via Dei stare, retrocedere est: sed nullus dum mouetur actu charitatis, retrocedit. ergo quicūque mouetur actu charitatis, procedit in via Dei. ergo quolibet actu charitatis charitas augetur.

SED CONTRA est, quòd effectus non excedit virtutē causæ: sed quandoque aliquis actus charitatis cum aliquo tempore, vel remissione committitur. non ergo perducit ad excellentiorē charitatē, sed magis dispōnit ad minorē.

RESPON. Dicendum, quòd augmentū spirituale charitatis quodammodo simile est corporali augmento. Augmentum autem corporale in animalibus, & plantis non est motus continuus, ita scilicet, quòd si aliquid tantum augetur in tanto tempore, necesse sit quòd proportionaliter i qualibet parte illius tēporis aliquid augeatur, sicut contingit in motu locali: sed per aliquod tēpus natura operatur disponens ad augmentū, & nihil augens actu, & postmodum producit in effectū id, ad quod dispōsuerat augendo ipsum animal, vel plantā in actu: ita ēt nō quolibet actu charitatis charitas auget, sed quilibet actus charitatis dispōnit ad charitatis augmentum, inquātum ex vno actu charitatis homo redditur promptior iterum ad agēdum secundum charitatem, & habilitate crescente homo prorūpit in actū feruentioré dilectionis, quousque conet ad charitatis ꝓfectū, & tunc charitas augeꝫ in actu.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ quilibet actus charitatis meretur vitam æternam, non quidem statim exhibendam, sed suo tēpore. Similiter etiam quilibet actus charitatis meretur charitatis augmentum, non tamen statim augetur, sed quando aliquis conatur ad huiusmodi augmentum.

AD 2ᵐ dicendum, quòd in generatione virtutis acquisitæ non quilibet actus complet generationem virtutis, sed quilibet operatur ad eam vt dispōnēs, & vltimoˢ, qui est perfectior agens, in virtute omnium præcedentium, reducit eam in actum, sicut etiā est in multis gutris cauantibus lapidem.

AD 3ᵐ dicendum, quòd in viis Dei procedit aliquis non solum dum in actu charitas eius augetur, sed etiam dum disponitur ad eius augmentum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum Charitas augeatur in infinitū.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd charitas non augeatur in infinitum. Omnis enim motus est ad aliquem finem & terminum, vt dicitur in 2. * Metaph. sed augmentum charitatis est quidam motus: ergo tendit ad aliquem finem & termiꝑ. ergo charitas in infinitū nō augeꝫ.

¶ 2 Præt. Nulla forma excedit capacitatem sui subiecti: sed capacitas creaturæ rationalis, quæ est subiectum charitatis, est finita. ergo charitas in infinitum augeri non potest.

¶ 3 Præt. Omne finitum, per continuum augmentum potest pertingere ad quantitatem alterius finiti q̄tumcūq; maioris: nisi forte id quod accrescit per augmētū, semper sit minꝰ, & minꝰ, sicut Philo. dicit

tētā sniam ex litera non habetur. Et quidem q̄ conclusio literæ hoc non dicat patet, quia de charitate in statu viæ manifeste loquitur. Quòd autem rationes literæ hoc non dicant, discurrendo per singulas, patet. Prima quidem ratio ex parte formæ, quæ maxime hoc videtur dicere, non dicit. Nam in litera non dicitur, quòd charitas terminum augmenti non habet, sed interponitur nota specificativa, significans secundum quam rationē terminus augmenti negatur a charitate, ita quòd propositio literę non est affirmativa latitudinis infinitę in charitate, nec negativa absolute termini augmenti in charitate, sed est negativa termini augmenti in charitate secundum rationem proprię speciei. Iacet enim sic. Ipsa enim charitas secundum rationem propriæ speciei, terminum augmenti non habet. Et est sensus, quòd charitas quantum est ex ratione propriæ speciei, *non habet terminum augmenti*. Et fuit forte causa erroris non vti in proposito distinctione illa de ly, secundum, quando tenetur specificative, & quando reduplicative. Creditum enim est, quòd ly, secundum rationem propriæ speciei, teneatur reduplicative, & reddat rationem repugnantiæ prædicati ad subiectū, vt ita sit dictum. Charitas secundum rationem propriæ speciei non habet terminum augmenti, ac si dictum fuisset. Charitas secundum rationem propriæ speciei nō habet auersionem ab in commutabili bono, quia charitati, inquantū charitas est, repugnat huiusmodi auersio. Non sic autem, sed specificative accipiendum est, quòd charitas secundum rationem propriæ speciei non habet terminum augmenti, sicut cum dicitur, Charitas secundum rationem propriæ speciei non habet connexionē *cum fide*. Significatur enim non quòd charitari, inquantum charitas, repugnet connexio cum fide, sed quòd charitati, vt habet suam specificam naturam, non conuenit connexio cum fide, cum quo tamen stat, quòd aliunde sibi competere possit talis connexio. Et similiter in proposito significatur, quòd charitas secundum quod habet suam specificam naturam, non habet terminum sui augmenti, cum hoc tamen stat, quòd secundum aliam rationem habeat terminum sui augmenti. Et vt clare percipias literam, memento quòd in perfectionibus simpliciter, puta, sapientia, scientia, & aliis huiusmodi, de quarum numero constat esse charitatem, quæ in Deo inuenitur formaliter, & in creaturis consueuimus distinguere rationem generi cam, seu communem, & rationem differentialem, seu propriam, & *cum loquimur de ipsis secundum proprias naturas*, intendimus de rationibus propriis, seu differentialibus, & tunc perspicies, quòd charitas secundum rationem propriæ speciei idem significat, quòd charitas secundum propriam, & differentialem rationem, qua inter perfectiones simpliciter computatur. Et videbis, quòd quia secundum hanc rationem participatio est infinitæ charitatis, sicut nostra sapientia est participatio infinitæ sapientiæ, & nostra scientia participatio infinitæ scientię, nō habet ex hac parte terminum augmenti, sicut nec sapientia, nec scientia. Et cum hoc perceperis, restat vt videas hunc sensum esse intentum in litera. Videbis autem hoc, si supposueris doctrinam hanc esse veram. Hoc enim supposito, scrutare rationem redditam in litera, quare non habet secundum rationem propriæ speciei terminum augmenti, quia scilicet est participatio infinitæ charitatis diuinæ. Ex hoc enim non concluditur, q̄ repugnet ei terminus augmenti, vt patet de sapientia, quæ secundum rationem propriæ speciei est participatio infinitæ sapiētiæ. Et conuincitur ratione: quia ex esse participationē formaliter alicuius perfectionis infinitæ, non sequitur necessario repugnantia ad habere terminum simpliciter perfectionis intensiuæ: sed sequitur necessario, quòd inde non habet, quòd habeat terminum suæ perfectionis intensiuæ. Et quia hoc est clarum & constans, ideo author pertransiuit, non putans verba sua in alio accipienda sensu.

¶ Sed restat adhuc dubium ex duplici capite. Primo, quia iuxta hunc sensum author non concludit charitatem in statu viæ posse augeri in infinitum. Nam ex hoc sensu non sequitur charitatem viæ non habere terminum, sed non habere terminū ex sua ratione specifica. Et hoc etiam non magis est de charitate in via, quàm in patria, verum. Secundo, quia author diminutus fuit in enumerando modos, quibus imponitur terminus augmento formæ, & sic male intulisset: vnde relinquitur, quòd charitatis augmēto nullus terminus præfigatur in hac vita, aut male sub primo subsumptum est. Nam cum in litera proponuntur tres modi, quibus terminus augmento formæ præfigi potest, & primus dicitur ex parte formæ, quæ habet terminatam mensuram &c. uel intendit per habere terminatam mensuram hoc, quod est formam esse finitæ latitudinis: uel hoc, quod est formū quantum est ex parte tōnis formalis specificæ habere finitam latitudinem. Si primo modo, vt ipsa verba testātur, tunc male subsumitur de charitate cum illa specificatione, vt expositū est: quia sub ratione simpliciter latitudinis finitæ formæ in cōmuni, subsumi debet rō simpliciter latitudinis finitæ, vel ex alia subtrahitur: quòd in proposito non contingit. Non enim necesse est, vt secundum charitatis augmentum sit minus, quàm primū: sed magis ꝓbabile est, quòd sit æquale, aut mai⁹. Cū ergo charitas patriæ sit quidā finitū, si charitas vię in infinitū augeri pōt, sequi- in 3. Phys. quòd si vni lineæ addatur, qd̄ subtrahitur ab alia linea, quæ in infinitum diuiditur, additione facta, nūquàm pertingeretur ad quandam determinatam quantitatem, quæ est composita ex duabus lineis diuersis, ea. s. ex qua additur, & ea cui additur, qd̄

nō finitæ talis formæ, puta, charitatis, & non rō cū specificatiōe respectu latitudiuis talis formæ, vt tu exposuisti. Si secundo mō, tūc author diminutus inuenit: quia præter hos tres modos inuenitur quartus, s. si ex intrinseco absolute uendicat sibi forma latitudinem finitam. Secundum hunc autem modum ponitur charitas latitudinis finitæ, & datur charitas in summo &c.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd nulla illarum trium rationum est ratio totalis, sed quælibet partialis: ita quòd quælibet concludit, quòd quantum est ex illa parte, charitas viæ non habet terminum, vt patet de ratiōe ex parte agentis, & vltima ex parte subiecti: sed omnes inferunt, quòd charitas viæ non habet terminum per locum a sufficienter enumeratis modis, quibus potest augmentum formæ terminari.

¶ Ad secundum autem, quod difficilius est, dicitur, quòd author cum proponit modos terminandi augmentum formæ in cōmuni, sub primo modo cōprehēdit omnem modū, quo forma ex intrinseco habet terminatam mensuram: & non limitat sententiam suam ad speciales modos, an scilicet ex intrinseco cōmuni, vel specifico: an cum transitu ad aliam formam, vt in speciebus mediis, vt patet in exēplo de pallore: an sine trānsitu ad aliā speciem, vt in augmento specierū extremarum, post cuius fines nō cōtingit amplius progredi, vt in augmēto nigredinis nō est vltra moueri post summam nigredinem. Et quia sic communiter, & nō limitate proponit primum modum terminandi augmentum formæ, patet quòd licuit sub huiusmodi cōmuni subsumere quodcūque particulare contentum sub illo communi. Et sic nec diminutus fuit author in proponēdo, nec diuertit in subsumendo: sed sicut ex agēte proximo, & subiecto dispōsito, ita ex parte propriissimæ rationis charitatis ostēdit charitati viæ non competere terminum augmento. Nec oportuit authorem discutere, an charitas habeat terminū augmēti absolute, q̄a cōstat q̄ ad charitatē viæ, de qua loquebatur, *non spectat terminus charitatis absolute*. Nec hoc tacuit, quoniam in responsione ad primum expresse dicit, quòd motus augmenti charitatis, licet non sit ad terminum in via, est tamen ad terminum in patria.

¶ Ex his autem ad principalia dubia respondendo ad primum ex Scoto dicitur, quòd licet conclusio, quam ex illis rationibus elicit, non sit intenta ab authore, ac per hoc non oporteat solicitari de argumentis suis contra conclusionem: inquantum tm cōtra intentum afferri possunt, soluenda sunt. Vnde ad primam rationem dicitur, q̄ nō est par ratio de calore, & similibus, & de charitate: quia charitas est participatio infiniti cum cōuenientia formali, calor autem non, vt patet. Non enim in Deo est calor formaliter, sed bene Deus charitas est formaliter.

¶ Ad secundam vero ex parte agentis dicitur, quòd litera non infert ex infinitate agentis infinitatem formę, quæ sit, vt arguēs assumit, obiiciens ex hoc, q̄ Deus de nihilo creat potentia infinita, non tamē forma quælibet creata est infinita. Sed author ex infinitate agentis proximi charitatis infert, quòd quantum est ex parte agentis nō habetur terminus augmēti: quod clarū est.

¶ Ad tertiam autem ex parte subiecti, quæ tam vehementer impugnatur, dicitur, quòd prima obiectio non est contra intentam conclusionem: quia non ponit author charitatem infinitam intensiue ex hac litera. Secunda autem falsa, aut æquiuoce de capacitate loqui videtur. Est enim in anima, sicut etiā in materia, potentia remota, & proxima, hoc est, potentia subiecti nuda secūdum seipsam, & est ipsamet dispōsita per aliquam superuenientem dispositionem ad talem formā, vt patet in naturalibus. Et licet potentia subiecti ℈m seipsam non varietur, aut augeatur, aut minuatur, nisi subiecti natura varietur: potentia tamen eadem *secundum dispositionem variatur*, & fit, & corrumpitur, & augetur &c. Et hoc intendit litera dicendo, quòd charitas auget habilitatem subiecti ad ulterius augmentum. Reddit enim potentiam animæ magis dispositam, vt propinquiorē vlteriori gradui, quàm erat prius. Et hoc per se notum etiam

ad sensum. Res enim quanto calidior, tanto dispositior est, & propinquior vlteriori gradui caloris. Minus enim distat a decimo gradu caloris potentia reducta in actum septimi, quàm reducta in actum quinti, & sic de aliis. Cum igitur dicitur, quòd forma non dat materiæ aliquid pertinens ad propriam causalitatem materiæ, negatur simpliciter: quia forma disponens dat materiæ ee subiectũ propinquius respectu eius, ad quod disponitur subiectum. Et ad probationem, qua dicitur, quòd posterior causa non dat priori, negatur vniuersaliter: quia de causa disponente priorem per sui aduentum, falsa est euidenter.

¶ Ad primam autem obiectionem contra responsionem ibi data, quę est ex litera sumpta quo ad hoc, quòd scilicet charitas auget habilitatem respectu vlterioris gradus, dicitur negando sequelam de capacitate proxima: quia licet charitas sit in quolibet gradu eiusdem rationis secundum speciem, non tamen est eiusdem perfectionis infra latitudinem illius speciei. Et propterea capacitas proxima est etiam eiusdẽ rationis secundum speciem, & augetur infra latitudinem speciei illius. Et ne fiat vis apparentiæ in verbo augmenti, vel distinguito quòd capacitas non est vnica, sed duplex, scilicet remota, & proxima, & quòd prima est eiusdem rationis, & non augetur: secunda est etiam vnius rationis, sed non perfectionis, & augetur. & quòd prima & secunda inter se distinguuntur non solum ratione specifica, sed generica: quia voluntas est in secundo genere qualitatis, & charitas in primo, & sic vide de qua capacitate loquit &c, Vel, & doctius, concedito consequentiam primam, & negato consequentiam secundã: quia non dicimus, propriè loquendo, quòd aliqua capacitas augetur, & aliqua non: sed dicimus quòd capacitas animæ, quæ ineſt animæ secundum naturam suam, licet secundum seipsam in se sit immutabilis, est tamen vt susceptiua vlterioris charitatis mutabilis per dispositionem propinquam magis ipsam reddentem tali gradui. Et similiter tota & summa præsupponitur secundum id, quod in se est secundum se, & non vt susceptiua vlterioris gradus. Sic enim non tota, nec summa, sed solum fundamentum capacitatis præsupponitur: quoniam integratur & perficitur ex charitate minori, capacitas, seu habilitas ad maiorem. Et per hoc patet clare responsio ad vltimum ex authoritate Augustini.

¶ Ad secundum dubium principale dicitur, quòd author intendit de augmento charitatis secundum statum vię tantum, & nõ de augmento charitatis absolute. Et ratio est, quia de augmento charitatis absolute loquendum erat in tractatu de gratia animæ Christi, qui fuit verus comprehensor ab initio, & non est ei data gratia ad mensuram. Et licet titulus articuli non arctetur secundum verborum sonum ad charitatem viæ, ordo tamen tituli ad præcedentes & subsequentes aperit, quòd de charitate imperfecti status quærit. Postea enim quęritur de perfectione &c. Nec propterea vilis appareat tibi quæstio etiam de charitate viæ, quia hoc singulare declaratum est, quòd in infinitum est augmentabilis in via. Nec obstat, quòd prima ratio se teneat ex parte propriæ differentiæ charitatis, quæ conuenit ei absolute, sicut nec quòd secunda se teneat ex parte agentis proximi infiniti, qui etiam est eius author, nõ solum in via, sed in patria. Non enim est ex extraneis, nec ex communibus procedere, a virtute proximi agentis, differentiæ propriæ ratione, procedere ad ipsam in aliquo sui statu. Et scito quòd processus literæ est iste. Prędidens author, quòd charitas in statu viæ est sicut forma, in qua non contingit sistere motum, eo q̃ non possit vltra progredi: intuitus modos, quibus formis pertransibilibus (vt sic loqui liceat) imponit terminus, omnes excludit, vt sic charitas viæ remaneret augmentabilis sine termino. Intuitus fuit primo, quòd licet forma media, pura, pallor, sit augmentabilis & pertransibilis, terminus augmento eius ponitur ex mensura intrinseca propriæ rationis, qua motus ducit in aliam speciem. Et deduxit hoc non habere locũ in charitate: quia ex propria ratione non vendicat sibi terminum. Intuitus secundo, quòd licet forma, puta, calor alicuius sit augmentabilis, propter defectum tamen agentis non augetur, vt patet iuxta parvum ignem, sed terminus augmento ex quantitate actiui imponitur: ex infinitate virtutis diuinæ, quæ est proximum agens charitatem, deduxit non imponi sic terminũ charitati viæ. Intuitus demum, quòd licet forma, puta, calor sit augmentabilis, & agens possit augere, subiecti tamen, puta, aeris incapacitas terminum ponit augmento, ita quòd si amplius ageretur ad augendum, corrumperetur subiectum, puta, aer cum suo calore, vt patet. Ex concrescente habilitate subiecti ad augmẽtum charitatis in via, deduxit charitatem viæ non sortiri hinc terminũ, & sic nullo modo terminanda concluditur in via. Quot autem modis in patria terminetur, non est præsentis negotii.

¶ Ad obiecta demum ex aliis locis doctrinę authoris dicitur, q̃ charitati terminus imponi potest, & impositus est ex extrinseco in charitate animæ Iesu Christi. Nec huius oppositum hic dicitur, scilicet quòd charitas vię est augmentabilis in infinitũ.

Quomodo autẽ hæc stent simul, in responsione ad tertium literæ tractabitur.

¶ In eodem articulo in responsione ad primum, dubium occurrit. Quo pacto charitatis augmentum in via est in infinitum, & tamen est ad terminum in patria. Si. n. est ad terminũ in patria, signetur ille gradus, & sit A, cum inter A, & datam charitatẽ in hoc viatore sit finita distantia, impossibile est, quòd augmentum medium sit in infinitum. Nam augmentum in infinitum excedit omnem terminum datum. Ad hoc respondebitur post discussam responsionem ad tertium.

¶ In eodem articulo in responsione ad tertium, dubium occurrit, de diuersa ratione quantitatis in via, & in patria. Videtur. n. ficticio, q̃ forma qualis est charitas, quæ est qualitas spiritualis, sit quanta quantitatibus duabus diuersarum rationum: Vna siquidem quantitas est nota nobis, scilicet secundum latitudinem intensiuam, sicut in cęteris qualitatibus quæ intenduntur. Altera autem non apparet, nec assignatur. Et confirmatur, quia ex differentia assignata in litera inter charitatem vię & patriæ, penes causam, scilicet fidem, & visionem, non sequitur quantitas diuersarum rationum in charitate, sed quantitas imperfecta, vel perfecta, vt patet in aliis amicitiis. Ex imperfecta namque, aut perfecta notitia amici non sortitur amicitia quantitatem diuersarum rationum, sed diuersæ perfectionis secundum minus, & magis perfectum. Et confirmatur iterum, quia quantitas charitatis in via aut remanet cum quantitate illa, quæ aduenit in patria, aut non. Si remanet igitur charitas remanet actu quãta secundum perfectionem intensiuam duabus quantitatibus diuersarum rationum, quod non est intelligibile. Si non remanet, quæratur quare corrumpitur, & a quo, & cui repugnat &c.

¶ Ad euidentiam huius considerandum est, quòd aliud est loqui de intensione formarum pure naturalium, vt calor, albedo dulcedo, & huiusmodi: & aliud de intensione formarum animalium, vt videre, audire, intelligere, velle, & eorumdem actuum habitualium principiorum: augentur siquidem huiusmodi habitus proportionaliter, sicut actus. Formæ nãque naturales vnius tantum perfectionis intensiuę latitudine contentæ sunt: formæ vero animales plures habent latitudines intensiuæ suæ perfectionis, alteram ex parte subiecti, alteram ex parte obiecti, vt patet in sensu visus. Visio enim perfectionis augmentum habet, secundum quod magis, ac minus subiectum approximatur, seruata proportione. Et rursus perfectionis augmentum habet, secũdum quod magis, ac magis attentio videntis est ad videndum illud. Et quòd diuersarum sint rationum huiusmodi perfectiones ex hoc patet, quòd quantumcumque crescat visio ex maiori approximatione obiecti, non tamen oportet q̃ crescat secundum perfectionem attentionis, vt experientia testatur. Ex his autem ad diuina alcendendo dicimus, quòd charitas habet duplicem perfectionis latitudinem, alteram ex parte obiecti, scilicet secundum maiorem approximationem ad obiectum: alteram ex parte subiecti, secundum maiorem attentionem, seu expeditionem subiecti. Prima perfectionis latitudo consistit in augmento charitatis supra expositio. Secunda vero consistit in augmento charitatis ex hoc, quòd anima expeditur a visione ænigmatica, & posita in faciali visione Dei, in ipsum totaliter actualiter fertur, quod impossibile est conuenire viatori. Vnde quantũcumque aliquis proficiendo in hac vita, appropinquet ad Deum magis ac magis in charitate crescendo, numquàm peruenire potest ad hoc, vt totaliter actualiter amet Deũ, sicut videns illũ facie ad faciem. Et propterea nũquàm charitas viæ potest adæquari charitati patriæ, quia alterius rõnis est perfectio illa: sicut linea quantũcũq; crescat, nũq̃ equatur superficiei.

¶ Sed tunc restat adhuc dubium, An charitas viæ possit esse æqualis, vel maior secundum illam perfectionem se tenẽtem penes propinquitatem ad obiectum, charitate alicuius beati in patria. Verbi gratia, An charitas beatę Virginis in hac vita erat maior secundum illam quantitatem charitate angelorum beatorum. Et est ratio dubii: quia sicut quantitas lineæ vnius potest esse multo maior secundum longitudinem, quàm sit quantitas secundum longitudinem alicuius certæ superficiei, licet nũquàm possit æquari simpliciter quantitati superficiei, ita forte potest esse in proposito.

¶ Ad hoc autem dicitur, quòd cum charitas sit eiusdem rationis specificæ in via, & in patria, & charitas viæ nõ se habeat ad charitatem patriæ, vt semen ad arborem, vel fructũ, q̃uis sic se habeat quodammodo ad beatitudinem, sed sicut forma eiusdem speciei imperfecta ad seipsam perfectam, & quantitas perfectionis charitatis penes propinquitatem ad obiectum, sit eiusdem rationis in via, & in patria: & in quantitatibus eiusdem rationis, constat vnam quantitatem infra latitudinem terminatam posse ab altera excedi, cõsequens est, vt charitas viæ in beata Virgine fuerit quandoq; maior secundum illam quantitatem, quàm charitas angelorum, & quandoq; q̃ charitas archangelorum, & sic deinceps: sic tamen vt in ingressu patriæ intãtum etiam secundũ hanc quantitatem seipsam in via excreuerit, vt ad prędestinatam sibi mensuram secundum donationem Iesu Christi peruenerit. Numquàm tamen fuit in via eius charitas æqualis simpliciter charitati minimi in patria, quia charitas patriæ est quanta duabus diuersarum rationum quantitatibus, ad quarum alteram charitas viæ non potest pertingere. Vnde simile est de augmento lineę respectu superficiei. Sicut enim linea non potest quantumcunque crescat, ad quantitatem superficiei peruenire, potest tamen secundum vnam dimensionem excedere certam datam superficiem: ita charitas viæ numquàm potest adæquare charitatem patriæ, potest tamen secundum vnam rationem excedere alicuius charitatem in patria existentis.

¶ Ad primum ergo in oppositum dicitur, quòd non est fictio, sed ex naturis rerum notitia sumpta, quòd forma animalis, vt actus & habitus habeant quantitates diuersarum rationũ intensiuas. Quia enim secundum naturã suam dependet actus animalis huiusmodi a duabus diuersarum rationum, anima scilicet, & obiecto, non est mirum si habeat perfectiones diuersarum rationum, & ambas intensiuas

¶ Ad confirmationem dicitur, quòd aliud est loqui de notitia amici imperfecta, vel perfecta eiusdem rationis, & de notitiis diuersarum rationum, puta visio facialis, & visio per speculum, aut quodcumque aliud repræsentatiuum. Sicut amicitia quantumcũque crescat, numquàm peruenit ad illam perfectionem, quam ex faciali conuersatione nata est habere, ita est in proposito.

¶ Ad tertium dicitur, quòd quãtitas charitatis perseuerat eadem numero in patria augumentata tunc vsque ad terminum. Rationabile quippe est, vt visio Dei largiatur nõ solum alteram perfectionem totaliter, actualiter faciendo attingere, sed etiam q̃ longe magis faciat amare, quàm prius ex parte obiecti, proportionaliter tamen ad præcedens meritum in via. Vnde aduenien te secunda perfectione charitas prima etiam maxime augetur, proportionaliter tamen ad meritum, ita quòd tũc incipit maxime amare Deum & ex parte obiecti, & subiecti. Nec putes has perfectiones esse duas res ab inuicem realiter distinctas, sed sicut charitati identificatur realiter perfectio gradualis latitudinis secũdum accessum ad obiectum: ita eidem charitati identificatur realiter perfectio gradualis latitudinis ſm attentionẽ, seu expeditionẽ subiecti, sicut visioni corporali identificat realiter & perfectio, quam ex approximatione obiecti habet, & perfectio, quã ex attentione animæ sortitur, & tamẽ est vna simplex qualitas. Diuersitas autem rationũ est, quæ facit diuersas partiales rationes vnius totalis, simplicis eam perfectionis, cõsummatæ charitatis. Et quàmuis hæc via prædictis satisfacere videatur, ad dubium tamen motum in responsione ad primum satisfacere non potest, quoniam si augmentum charitatis in via sit per appropinquationem ad obiectum in infinitum, sicut contingit secundum illam quãtitatem in via adæquare & excedere certum beatum, ita continget quantum est ex natura augmenti, adæquare summam in Christo charitatem secundum hanc quantitatem: quod est impossibile. Vnde licet in commentariis super prima secundæ quæstio. 67. art. vltimo, hanc viam inchoauerim, diligentius tamen meditatus, aliter dicendum puto.

¶ Ad cuius euidentiam scito primo, quòd charitas duplicem habet statum, scilicet naturalem, & quasi pręternaturalem. Status naturalis charitatis est, esse illo modo, & ea perfectione, qua est in cęlesti patria. Status autem quodammodo prænaturalis est, esse sicut est in vita hac. Probatur hæc. Et naturalitas quidem charitatis in patria patet ex ipsa natura charitatis, qua est amicitia inter hominem & Deum consequens communicationẽ deiformitatis. Constat enim, quòd amicorum est conuiuere, & condelectari, quæ in sola patria inter hominem, & Deum inueniuntur. Quòd vero in hac via prænaturaliter quodammodo sit charitas, patet ex hoc, quòd charitas, via nominatur ab

mittur ex Aug. Psal. 9. super il Iud. Adiutor & protector. 8.

A Apostolo dicente. Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. &, Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino, quia per fidem ambulamus. Nec habemus manentem ciuitatẽ, sed futuram inquirimus. Constat autem quòd non solum ciues in peregrinatione & via, sed etiam naturalia, cum mouentur ad sua loca, aliquid habent præter naturalitatis adiunctum, scilicet esse extra locum suum. Existente igitur duplici charitatis statu, consequens est, vt duplex quoque sit illius gfectio, quatenus vnicuique statui propria cõsonet perfectio. Et quoniam neutrius status perfectio consistit in indiuisibili, sed latitudinem habet: nam charitas in via augetur, & in paterna domo mansiones multas habet, oportet vtrique perfectioni latitudinem consonam, quantitatemque spiritualem conuenire. Et quoniam status viæ, & patriæ non vnius & eiusdem, sed diuersarum rationum est, idcirco perfectiones consequentes eos, vt distinguuntur ab inuicem, diuersarum quoque rõnum esse oportet. Sicut vniuersaliter videmus, quòd proprietates consequentes res diuersarum rationum, vt sic, sunt diuersarum rationum. Scito secũdo, quòd difficultas huius rei consistit in assignando, quomodo sunt diuersarum rationum perfectio charitatis in via, & perfectio charitatis in patria. Et quoniam de patria nihil scimus, nisi quantum Dominus narrauit in scripturis populorum & principum, qui fuerunt in ea, ex his quæ audimus, nouimus quòd perfectio viæ habet se ad perfectionem patriæ, vt perfectio puerilis ad virilem, dicente Apostolo ad hoc propositum. Cum essem paruulus, loquebar vt paruulus &c. Et rursum quòd se habet vt lux diei in statu augmenti ad diurnam, dicente Salomone Prouerbio. 4. Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectum diem. Habemus siquidem ex his quatuor, Primo diuersam rationem perfectionis. Secundo, permanentiam vtriusque perfectionis simul. Tertio, augmentum in infinitum secundum perfectionem viæ. Quarto, quòd quantumcumque augeatur, semper est simpliciter minor charitate patriæ. Diuersa in primis perfectionis ratio patet ex hoc, quòd licet natura pueri & viri, & similiter lucis matutinæ & perfecti diei, vna & eadem sit, perfectio tamen naturæ in pueritia, & in virilitate diuersarum est rationum, vt experientia teste probat Apostolus. Et simile patet de lucis diuerso statu. Nam quòd perfectioni prioris D status attestatur, imperfectionis esset in succedente statu, vt patet. Permanentia autem euacuatis his, quæ imperfectionis sunt, clare liquet. Nam eadem natura cum eo perfectionis, quod in pueritia acquisiuit, permanet in viro: & eadem lux euacuata admista imperfectione in die perfecto inuenitur, vt iuxta Apostolum, charitas numquàm excidat: sed cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte, id est, imperfectione est. Augmẽtum in infinitum sanè intellectum, vt hic fumitur, hoc est, semper habeat quo crescat, non simpliciter, sed durante via, Manifeste quoque habetur, si aduertimus, quòd durante pueritia, semper habet homo quo crescat: & similiter durante statu matutinali, semper habet lux quo crescat. Hoc enim est hominem in pueritia, & lucem in mane, & charitatem in via, posse crescere in infinitum.

¶ Propter quod in litera est differẽtia inter charitatem, & formas medias, puta, pallorem, quarum augmentum non est coæ- E uum motui ad terminum. Declaratum est augmentum charitatis in via in infinitũ, ac si diceret, quãto tempore durat via ad patriam, durat & augmentum charitatis: sicut quanto tempore durat pueritia, durat augmentum hominis: & quanto tempore durat mane, durat augmentum lucis. Non sic enim est in formis mediis. Extenditur enim plus via, quàm augmentum illius formæ, & quemadmodum implicat aliquem in via non posse progredi (Iam enim esset in termino, & similiter hominem in pueritia non posse amplius crescere, & lucem mane non posse crescere) ita charitatem in statu viæ non posse augeri. Iam enim non esset in via, sed in termino, sicut nec homo in pueritia, nec lux in mane. Et ex hoc patet quartum, scilicet, quòd quantumcumque charitas augeatur in via, numquàm peruenit ad perfectionem patriæ, quia alterius sunt rationis & istæ perfectiones. Sicut puer quantumcumque crescat, numquàm stante pueritia peruenit ad perfectionem viri: nec lux matutina stante mane ad perfectionem diei perfecti. Sunt enim, vt dictum est, perfectiones alterius rationis quo ad hoc quidem,

scilicet quòd sunt diuersarum rationū assimilatæ in litera quā- F
ritati lineæ, & superficiei, sed non est extendenda similitudo ista.
Non solum autem ex his habetur, quòd charitas viæ est simpli
citer minor charitate patriæ, quod etiam ex lineæ, & superficiei
exemplo habbeatur: sed quòd charitas viæ secundum nullam
quantitatem potest adæquare charitatē cuiuscumque beati, sicut nec lux matuti
na potest adæquare secundum aliquam intensiuam sui perfe
ctionem lucem perfe
cti diei, nec perfectio
pueriliş perfectionē
virilem. Et ratio est,
quia perfectiones sunt non solum habentes ordinem originis, sic
cut linea, & superficies, sed habentes ordinem viæ ad terminum,
qui non est in linea, & superficiæ. Non enim protensio lineæ ter G
minabitur vnquàm ad superficiem: sed sicut puertitia ad virilita
tem, & lux mane ad perfectum diem, ita augumentum charita
tis viæ ad perfectionem patrię terminatur. Propter quod diui
nus author in litera in responsione ad primum dicit, quòd mo
tus charitatis est ad terminum non hic, sed in patria. Et quia nō
sat est multis manifestasse, nisi radix, vnde hæc conueniant de fa
cto charitati, ostēdatur, dicēdum est, quòd in litera ponitur pro
pria radix tam in Prima secundæ, quàm hic. Et est differentia
inter fidei lumen, & clarum diem cælestis patriæ, cum Deus
amicus videtur facie ad faciem. Ex hac enim essentialiter diuer
sæ rationis cognitione hic, & in patria consequitur charitas diu
ersæ rationis accidentaliter, quæ constituit diuersæ rationis
statum in charitate, & consequenter perfectionem, & quantita
tem, vt declaratum est.

¶ His autem discussis, respondere argumentis non est difficile.
Vnde ad primum dicitur, quòd cum charitas sit qualitas secun
dum naturam suam patriæ cælestis & secundum quandam in
choationem in via concessa, ex hoc ipso patet, quòd non est fi
ctio, sed ex natura rei sic communicatæ consequens, q̄ habeat
duas quantitates spirituales intensiuas diuersarum rationū ac
cidentaliter, sicut homo habet pueritiam, & virilitatem. Vtraq;
enim habet suam propriam quantitatem perfectionis, & habitu
dinem, & statum, & accidentaliter conueniunt homini absolute.
Et rursus vtraque habet quantitatem molis diuersarum rationū
accidentaliter, dum in puero semper est admixta potentiæ: In
viro autem pure in actu, considerando virum secundum id quod I
perfectionis est, non prout senescere potest. Sic enim charitas
habet status, latitudines, & quantitates diuersarum rationum,
vt patet ex dictis.

¶ Ad secundum dicitur ex eadem radice, quòd quia charitas
est amicitia connaturalis patriæ, non viæ, nisi inchoatiue, ideo
perfecta & imperfecta noritia amici diuersarū rationum, variat
quantitatem secundum diuersas rationes, non autem quęcum
que differentia secundum perfectā, & minus perfectam noritiā.
Sic autem esse in proposito patet: & simile uidetur in similibus.

¶ Ad tertium iam dictum est, quòd remanet quantitas prior
in succedente, sublato eo quod erat imperfectionis: sicut in viro
remanet perfectio pueritiæ, iuxta doctrinam Apostoli, euacuatis
his quæ erant paruuli. Sic autem remanere non est, proprie lo
quendo, duas quantitates, aut perfectiones diuersarum rationum
remanere, sed vnam tantum simpliciter cōsummate, retinentem
alteram secundum id, quod perfectionis habebat. Et propterea
non oportebat quærere causas, aut modum corruptionis primę
perfectionis & quantitatis, sed imperfectionis admistæ, de qua
non oportet solicitari: quia scriptum est. Cum venerit quod per
fectum est, euacuabitur quod ex parte est.

Ad dubium autem motum in responsione ad primum modo di
cendum est, q̄ cum termino alterius rationis stat infinitas mo
tus augmenti non simpliciter, sed secundum quantitatem viæ.
Verbi gratia, Cum hoc quòd augmentum pueritiæ terminatur
ad virilitatem, quæ est alterius rōnis, stat quòd augmētum pue
ritiæ crescat in infinitū simpliciter: quia sic numquàm peruen
iretur ad virilitatem, sed infra latitudinem pueritiæ. Constat. n.
quòd quādiu quis est puer, semper habet quo crescat, & quàm
primum crescere non potest, puer amplius non est. Et similiter
cum hoc, quòd lux matutina terminatur ad perfectum diem,
stat quòd augmentum lucis matutinæ sit in infinitum, nō quia
in infinitum simpliciter crescere possit, sic enim nunquàm ad
perfectum diem peruenieret, sed quia infra latitudinem lucis ma
tutinæ semper habet quo crescat. Si enim amplius crescere non
posset, maturina non esset. Hoc ergo modo accipiendum est,
q̄ charitas in statu viæ potest augeri in infinitum. Ly enim, in
in statu viæ, est conditio determinans augmentum infra latitudi

nem perfectionis propriæ statui viatoris. Et propterea cum hoc,
q̄ charitatis augmentum est ad certum terminum alterius ratio
nis, scilicet perfectionem patriæ, stat q̄ charitatis augmentū sit
in infinitum, non simpliciter, sed in statu viæ, hoc est, infra latitu
dinem perfectionis vię. Semper enim habet quo crescat charitas
viæ. Et inter signa
Nullo autem istorum modorum imponitur terminus augmēto cha
ritatis in statu viæ. Ipsa enim cha
ritas secundum rationem propriæ
speciei terminum augmenti non
habet. Est enim participatio quæ
dam infinitæ charitatis, quæ est
augmenti in infinitum infra latitudinem perfectionis vię, ita est
distantia in infinitum secundum latitudinem perfectionis viæ.
Et similiter potest dici, quòd inter inchoatam charitatē in hoc,
& terminum in patria, est distantia finita simpliciter, propter
quod per motum augmenti tandem peruenitur ad perfectum
diem cælestis patriæ, sed est infinita secundum latitudinem per
fectionis viæ, propter quod contingit motum in via semper cre
scere. Ex hoc igitur quòd est hic simpliciter finitas, & secundū
viæ rationem infinitas, ideo & motus hic inchoatus ibi termina
tur, & dum hic est motus, semper potest crescere, quod signifi
catur per augmentum in infinitum in statu viæ. Nec fallaris de
mū Nouitie in declarationibus, & exemplis datis, quærens om
nimodam similitudinem: sufficit enim proportionalis: Tota si
quidē via præsentis vitæ siue parua, siue magna sit, proportiona
lis pueritiæ, & mane est Quælibet quoque cælestis patriæ man
sio, siue excelsior: siue minus celsa sit, proportionalis virilitati
& perfecto diei est.

¶ Ex quibus omnibus collatis cum doctrina authoris tam hic,
& in articulo sequenti in responsione ad tertium valde ad pro
positum, quàm in quæstio. de virtutibus, apparet q̄ multi in hac
re disputasse videntur, non percipientes mentem authoris, sed
putantes apud eundem charitatem simpliciter augeri posse in in
finitum, nec aduertisse, quòd de charitatis perfectione non sim
pliciter, sed in statu vię author loquens, augmētum in infinitū,
& semper crescere posuit. Vnde nihil mihi videtur cum aduer
sariis tractandum, nisi vnum, quo scilicet cū augmento in infini
tum charitatis in via, saluetur proportionaliter augmentum in
patria absque eo, quòd etiam in patria non possit charitas auge
ri in infinitum. Videntur enim hæc sibi inuicem aduersari. Nā
constat quòd quanto maior est charitas in via, tanto maior pro
portionaliter erit etiā in patria. Quantum enim vnus sanctus ex
cessit alterum secundum charitatem in via, tanto proportionali
ter excedit eundem in patria, etiam secundum charitatem. Et
propterea si in infinitū augetur charitas in via, ita quòd quocū
que sancto dato in via, potest in eadem dari sanctior ipse, vel al
ter in via, alioquin non esset in via, oportet cōsequenter dicere,
quòd etiam in patria charitas potest augeri in infinitum, ita q̄
quocūque sancto dato, potest dari sanctior essencialiter. Et con
firmatur hoc in angelis: quia supponēdo, quòd quocumq; angē
lo creato, Deus possit superiorem creare, & quòd charitas detur
eis secundum capacitatem naturalium, sequitur & q̄ charitas
viæ in eis sit augmentabilis in infinitum iuxta augmētum na
turalium, & quòd charitas patriæ in eisdem sit augmentabilis
in infinitum proportionaliter ad augmentum charitatis viæ in
eisdem. Quanto enim crearetur angelus superior, tanto maioré K
charitatem viæ haberet. Et quanto maior esset charitas viæ, tan
to maior esset charitas patriæ.

¶ Sed hoc dubium cum suis motiuis non aliunde soluendū est,
vt etiam ex hoc ostendatur soliditas doctrinę, expositō q̄ quid
est, reddentis rationem de omnibus. Scito igitur ex 3. Phys
corum, quòd quia infiniti ratio non est vt ratio substantiæ, sed
accidētis, ideo cōditiones infiniti infra subiecti latitudinem clau
duntur. v. g. Ex hoc quòd ponitur linea infinita, non sequitur q̄
omnia occupet, aut quòd nihil extra ipsam sit: quoniam infinī
tas infra lineæ rationem clauditur, & simile est in aliis. Et hinc
oritur differentia inter ea, quæ consequuntur ad augmentum in
infinitum alicuius absolute, & ea quæ consequuntur ad augmen
tum in infinitum eiusdem infra talem latitudinem. Nam ad ali
cuius, puta, lineæ absolute augmētum in infinitū, sequitur in
terminatio absolute longitudinis, sic q̄ non est dare lineam ita
longam, quin possit dari longior. Ad augmentum autem in infi
nitum lineæ infra latitudinem partium decidēdarum ab aliqua
linea finita, non sequitur longitudo interminabilis sic, quòd ex
cedatur quęcūque dabilis longitudo, sed sequitur longitudo in
terminabilis sic, q̄ illa linea nūquàm erit ita longa, quin possit
esse longior. Verbi gratia. Sint duæ lineæ tripedales, scilicet A,
& B,

& B, dupliciter potest A linea augeri in infinitum. Primo sim A
pliciter, & sic sequitur, q̄ excedit omnem finitam longitudinem
vt patet. Secundo infra latitudinem infinitarum partium, in
quas potest diuidi linea B. Est enim diuisibilis in infinitum, &
sic A linea sic potest augeri in infinitum, quòd nūquam erit ita
lōga, quin possit es-
se longior, eo quòd
numquàm consumi
potest eius augmen
tum, sicut nec diui-
sio alterius. Et quē-
admodū hi duo mo
di augmēti tm̄ inter
se distant, vt augmē
tum simpliciter du-
cat ad quantitatem
infinitam, augmentum autem secundum quid, nō ducat ad quan B
titatem infinitam: sic si ponamus singulis partibus per singulas
augmentationes acquisitis respondere secundum aliquam pro-
portionem, puta, decuplam duabus aliis lineis, puta G, quæ re-
spōdeat ipsi A secundum augmentum in infinitum simpliciter:
& F, quę respondeat eidem A secundum augmentum in infini-
tum secundum quid, videbimus, q̄ quantitas G, est augmenta-
bilis in infinitum simpliciter, & ducitur ad quantitatem infini-
tam. Quantitas autem F, quāuis semper in decuplo inueniter-
tur maior quàm A, non esset tamen augmentabilis in infinitū,
nisi secundum quid, nec duceretur ad quātitatem infinitam, sed
infra latitudinem quantitatis maioris in decuplo, quàm sit B li-
nea, cuius singulæ partes in decuplo exeduntur a partibus ip-
sius F. Ex his quæ exempli causa, vt dicenda percipiantur, attu
limus dicendum est, q̄ charitas, vt prædictum est, non ponitur
augmentabilis in infinitū simpliciter, sed in via, hoc est, infra la-
titudinem viæ. Via enim inquantum via, & terminatam C
quantitatem, & infinitum progressum in ea importat. Oportet
namque viam ad terminum ducere, nisi frustra sit, & dum via
durat semper protendi. Ac per hoc nec sequitur, quòd ipsius
quantitas ducatur ad infinitatem charitatis simpliciter, nec se-
quitur, quòd quantitas charitatis respondentis ei in patria, duca
tur ad infinitatem simpliciter, sed quòd vel ducitur ad aliquam
proportionalē perfectionem, respondēdo singulis gradibus aug-
menti in via ℔ aliquam proportionē, vt in augmento ℔ quid
lineæ declaratum est, q̄m charitatis augmentū in via nō est aug
mentum simpliciter, sed secundum quid, quia extra statum sui
naturalem est sub obscura cognitione luminis fidei, vel respon
det sic maior maiori, vt quantitas alterius rationis, ita ut non sit
proportio secundum augmentum, sed solum consumatio secun
dum quantitatem inuentam. Declaro vtramque responsionem.
Prima responsio cōcedit proportionalem excessum in patria iux
ta excessum in via, sed negat in via dari augmentum infinitum D
simpliciter, & propterea etiam negat illum in patria. Nec obstat
huic responsioni, q̄ similitudo de augmento lineæ secundum
quid, reprobatur in proposito, quia charitas nō augetur semper
per partes minores. Non obstat, ir quā: quia similitudo illa non
afferetur quo ad hoc, q̄ est augeri per partem semper minorem,
sed quo ad hoc, q̄ est semper augeri per aliquid quantum, nō cu
rando, an primo addito minus sit secundum, & tertium minus
secundo, sed abstrahendo ab hac comparatiua, successiue additō-
rum penes maius & minus. Linea enim est diuisibilis in sem-
per diuisibilia abstrahendo ab huiusmodi comparatione, vt pa-
tet. Prēter hoc autem exemplum mathematicum, est exemplum
in naturalibus, habens augmentum in infinitum, non tamen se
cundum quantitatem infinitam, sed certā latitudinem, vt patet
de augmento perfectionis humanæ in pueritia, etiam durante
pueritia in infinitum, & terminatur tamen ad virilem perfectio-
nem. Consistit ergo hæc prima responsio in hoc, quòd augmen
rum charitatis in via, non est augmentum eius quantitatis sim-
pliciter, sed secūdum quid, scilicet statum peregrinationis fidei,
pueritiæ, matutinæque lucis. Et propterea singulis partibus (vt
sic loqui liceat) charitatis in via, assignando singulas in decupla
proportione in patria, non sequitur augmentum in infini ū sim-
pliciter, sed secundum quid. Iam enim manifestatum est, quòd
stat semper aliquid alicui posse apponi, & nec in se, nec propor
tionabiliter sibi respondēte procedit ad quantitatem infinitam
simpliciter. Secunda autem responsio forte magis propria est. q̄
scilicet quemadmodū virilitas hominis est proportionalis puer-
itiæ quo ad hoc, q̄ quanto puer perfectior, tanto vir perfectior
proportionaliter, non tamen est sic proportionalis, vt singulis
augmentis pueritiæ sint assignabilia singula augmenta virilita-
tis, sic sit in charitate patrię, & viæ, quæ se habent apud Apostō
lum, vt vir & puer. Ita quòd conceditur, quòd quāto perfectior
quis est in via secundum charitatem, tanto proportionaliter erit
perfectior in patria. Quia tamen diuersarum rationum sunt
perfectiones istæ charitatis in patria, & in via, quia sequuntur
lumina diuersarum rationum: ideo non sunt comparabiles secū
dum proportiones gradus ad gradum, seu partis ad partem. Et
hæc responsio amplectenda videtur, quia perfectio patriæ sē ha
bet ad perfectionem viæ, vt terminus ad motum, vt patet ex in-
ductis. Modo autem
quāto perfectior est D.313.
motus, perfectior
erit terminus, nō ta
men sunt comparā-
biles secūdum pro-
portionē graduum
motus ad gradus in
termino. Vnde ex
vtraque responsio-
ne sumatur, Primo
quòd augmentum charitatis in via, est augmentum eius se-
cundum quid propter prædicta, & inde q̄ non licet ex tali aug-
mēto in infinitum inferre infinitatem termini alterius rationis,
sed excellentiam respondentem cuicūque augmento. Sicut aug-
mentum hominis in pueritia est in infinitum infra latitudinem
pueritiæ: semper enim habet quo creseat in statu pueritiæ, &
quanto aliquis perfectior fuerit in pueritia, tanto erit perfectior
vir: & quanto iste perfectior puer illo, tanto perfectior vir illo
erit. Non tamen infinito processu infra latitudinem pueritiæ re
spondet infinitus processus simpliciter virilitatis, sed aut in-
comparabilitas secundum proportionem iuxta secundo dicta,
aut processus in infinitum secundum quid iuxta primo dicta ha
bebitur. Ex his aūt patet solutio obiectorum, quoniā eadem est
ratio de angelorum & hominum, quo ad hoc, charitate. Creato
enim quocunque superiore angelo, & data charitate secundum
naturalia, non nisi charitatis viæ augmentum in infinitum con-
cluditur, quod author probauit. Ex augmento aūt charitatis in
via in infinitum, quomodo sequatur vel infinitas secundū quid,
vel incomparabilitas secundum proportionem, dictum est. Et si
formetur ratio de angelo creato beato, quòd quocūq; dato, po-
test dari maior, ergo charitas patriæ in infinitum simpliciter au-
geri potest, Respōdeatur, quòd nō sequitur nisi processus in in-
finitum secundum quid in patria, sicut si ex viatoribus angelis
fierent beati. Deus enim creando eos, semper beatos in eiusdem
rationis gradibus locat, quales essent si media charitate viæ ad
eos peruenirent. Constat autem ex dictis, q̄ quantitas charita
tis patriæ, proportionaliter respondens augmēto charitatis vię,
non est ad infinitum simpliciter, sicut in numeris. Et forte perfe
ctio charitatis in patria ita est altertus rationis excellēter, q̄ ha
bet vtrunq;, scilicet, & quòd est terminus cōsummans quicquid
perfectionis inuenit in charitate viæ, consumans, inquam, iuxta
dispositionem perfectibilis quantitatis inuentæ: & quòd est secū
dum proportionem respondens augmento charitatis in via.
Et propterea vtraq; responsione oportet vti, vt communiter cre-
dita a doctoribus saluemus, absque infinitate simpliciter charita
tis, quam qui tenet, sicut in numeris, non video quare erret, quā-
uis ab authore declinet, vt patet ex dictis. Quāmuis autem
huiusmodi de charitate sub metaphoris dicta, vera videātur, ex
propriis tamen oportet intellectum quiescere, ne opponatur, q̄
Theologia symbolica nō est argumētatiua. Vnde tertius modus
dicēdi, cui multa in duab⁹ p̄dictis viis tacta deseruiūt, occurrit.

¶ An cuius euidentiam oportet primo euitare confusionem
quæstionum. Sunt siquidem in hac re tres quęstiones. Prima est,
An charitas absolute sit augmentabilis intensiue in infinitum.
Secunda est, An charitas viæ sit intensiue augmentabilis in in-
finitum. Tertia est, An charitas patriæ sit augmentabilis in infi
nitum. Inter quas quæstiones ipsa adiunctio diuersorum statuū
scilicet viæ, & patriæ, & abstractio ab vtroque statu, ostendit dif
ferentiam esse. Et prima quidem quęstio in tertia parte, vbi de
charitate animę Christi, an sit summa possibilis dari, dicet, tra
ctabitur, de qua iam dictum est, quòd secundum authorem pars
negatiua est vera. Secunda autem quæstio, quę præ manibus ha
betur, habet partem affirmatiuam veram, iam Ecclesiæ author
itate determinatam in concilio Viennen. a Clemente quinto, vt
patet in Clement c. Ad nostrum, de hæreticis. Vbi de noua secta
dicitur, tenens, & asserens, doctrina sua sacrilega & peruersa, in-
ferius designatos errores. Primo videlicet, quòd homo in vita p̄
senti tantum, & talis perfectionis gradum potest acquirere, q̄
redderur penitus impeccabilis, & amplius in gratia proficere
non valebit. Nam, vt dicunt, si quis semper posset proficere, pos
set aliqs Christo perfectior inueniri: hæc ibi. Et infra. Nos sacro
approbāte Concilio sectam ipsam cū prēmissis erroribus damna
mus, & reprobamus. Supposita ergo cum Ecclesia veritate hac,
quòd charitas viæ est augmentalibis in infinitum, ostendenda
tria sunt. Primo, quæ est perfectio charitatis viæ, quæ charitatis
patrię. Secundo, quot sunt perfectiones diuersarum rationum

Tertio.

tertio qualis est huiusmodi diuersa ratio. Perfectio charitatis F viæ est duplex, altera ex parte subiecti: & altera ex parte obiecti. Nam charitas viæ augetur ex parte obiecti, cum Deus monet voluntatem, vt magis ac magis bonus, vt magis ac magis amicus, vt magis ac magis munificus, huic beneficio superaddendo illud, & illi alterum, & huiusmodi. Sic.n. accenditur voluntas ex parte obiecti ad magis amandum ipsum Deum. Augetur quoque ex parte subiecti, dum etiam ad æqualiter occurrens obiectum, magis iste conatur, magis studet, magis se colligit, & applicat. Hæ sunt perfectiones charitatis in via, quæ licet sint diuersarum rationum inter se, vt superius monstratum est, identificantur tamen secundum rem simplici charitatis amori, vt etiam superius patet. In patria quoque charitatis perfectio vtrimque est. Nam ex parte obiecti quantificatur ex ipso Deo in seipso viso, iuxta mensuram nō Dei absolute, sed Dei visi: quod est dictum, iuxta mensuram visionis. Ex parte vero subiecti quantificatur ex hoc, quòd totaliter actualiter fertur in amorem Dei, implendo totaliter illud præceptum. Diliges dominū Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota &c. Diuersarum autem rationum esse perfectionem charitatis viæ, & perfectionem charitatis patriæ, ex signo, & ratione monstratur. Ex signo quidem, quia quantūcum que crescat charitas in via ex parte subiecti, numquàm pertingere potest ad perfectionē charitatis in patria ex parte subiecti: quoniam numquàm potest ad hoc peruenire, vt diligat actualiter Deum totaliter, hoc est, ex toto corde, ex tota mente &c. vt patet ex infra dictis ab Aug. & authore in discussione huius precepti. Et similiter quantumcumq; crescat charitas viæ ex parte obiecti, nūquàm pertinget ad perfectionem charitatis patriæ ex parte obiecti: quoniam nūquàm potest ad hoc peruenire, vt monueatur ad amandū a Deo viso, sed semper mouetur in hac vita a Deo in speculo creaturæ. Hoc.n. quod est quantitatē perfectionalem charitatis in via quantumcūque crescat, non posse pertingere ad minimum quid quantitatis perfectionalis propriæ charitati patriæ, ostendit quantitates has esse diuersarum rationum. Ratione vero, quia ea quæ consequuntur ad actus diuersarum rationum vt sic, sunt diuersarum rationum: sed perfectio charitatis in via, & perfectio charitatis in patria consequunt ad actus diuersarum rationum. ergo sunt diuersarum rationum. Minor patet, quia subiectum in via, & in patria diuersarum est rationū I secundum actus visionis per fidem, & visionis facie ad faciem. Et similiter obiectum in via, & in patria, inquantum est mouens, diuersarum est rationum secundum actus visi in speculo, & visi in seipso, vt patet. Deus enim visus in speculo, nunc mouet ad amandum, tunc autem, Deus visus in seipso. Et quoniam diuersa ratio tam subiecti, quàm obiecti ex differentia inter cognitionē fidei, & visionē apertam oritur (nā differentia ex parte subiecti per fidem & visionem apertā, redundat in diuersam rationē obiecti, vt mouentis ad amandum, nam inde prouenit, q Deus nunc mouet in speculo, tunc in seipso) ideo author profunde intuitus, diuersæ rationis quātitatem in charitate viæ, & patriæ assignauit in hac litera ex hoc, quòd alterius rationis est quantitas charitatis consequentis cognitionem fidei, & consequentis visionem apertam. Notanter autem dixi, obiectum vt mouens, esse alterius rationis hic, & in patria: quoniam obiectum charitatis potest dupliciter considerari, scilicet vt terminans amorem, & vt mouēs ad amorem. Et quàmuis vt terminans sit vnius rationis hic, & in patria, scilicet Deus ipse prout in se est, & propterea charitas numquàm excidit, vt mouens tamen est diuersarum rationum: quoniam mouere vt visum in speculo, & mouere vt visum in seipso, constat diuersarum esse rationum. Qualis autem est hæc diuersitas rationum, ex duabus conditionibus sumi potest. Prima est, quòd quantitas perfectionis charitatis in via, remanet cum quantitate perfectionis charitatis in patria: quoniam charitas nihil perfectionis perdit ex hoc, quòd permanet in patria. Secunda est, quòd semper est quædā illius inchoatio, & per illam perficitur, ac consumatur, vt patet.

¶ Ex his.n. apparet primo, q nō sunt diuersarū rōnum, sicut cognitio fidei, & visio aperta, ad quas cōsequunt: qm cognitiones istæ incōpossibiles sunt, & essentialiter diuersificātur. Perfectiones autem charitatis sic sunt diuersarū rationū, q & simul permanēt, & vni numero simplici charitati identificantur realiter.

¶ Apparet secundo, quòd sunt diuersarum rationum, sicut includens hoc & aliud, & contentū vno tantum. Et ad hoc deser-

uit exemplū *literæ de superficie, & linea*. *Superficies* n. *includit* lōgitudinē, & addit latitudinē. Linea vero sola lōgitudine est cōtēta. Et similiter charitas patrię claudit in se pfectionē viæ, & addit pfectionē patriæ: charitas vero vię sola pfectiōe viæ ē cōtēta.

¶ Apparet tertio, q diuersarum sunt rationum, sicut via præternaturalitatis semper habens aliquid admixtum, & terminus in statu naturalissimo. Charitas enim, quia est amicitia ad Deū consequens consortiū diuinæ naturæ, est amicitia habens suum naturalem statum solummodo in patria, vbi similes Deo erimus, & vide

titatem eiusdem rationis, non autem in his, quæ habent diuersam rōnem quātitatis: sicut linea quātūcunq; crescat, nō attingit quātitatem superficiei. Non est autem [d] eadē ratio quantitatis charitatis vię, quę sequit cognitionem fidei, & charitatis patriæ, quę sequit visionē apertā. Vnde nō sequitur rō-

bim[o] ipsum sicut est. Nunc aūt in via, apud Apost. semp aliquid præternaturalitatis habet admistum ex vi ipsius peregrinatiōis. Et quia quicquid imperfectionis in hoc præternaturali statu habet, deponetur, & ad naturalē, & perfectionis vndique statū perducta erit in patria: ideo diuersa rō perfectionis charitatis ī via, & in patria, ab Apostolo declarat exēplo perfectionis puerilis, & pfectionis virilis. Cū essem parvulus &c. Sicut.n. pueritia tendit ad virilitatem, & perficitur in illa abiecta non perfectione acquisita in pueritia, sed imperfectione pertinente ad statum pueritiæ: sic charitas viæ tendit semper ad charitatem patriæ, & ea perficietur abiecta non perfectione quā hic habuit, sed admista imperfectione, pertinente ad viæ statum &c.

¶ His autem declaratis, superest respondere obiectis, & quæsitis.

¶ Ad obiectiones siquidē allatas in principali dubio, scilicet moto in responsione ad tertium, de diuersa ratione quantitatis charitatis in via, & in patria, iam patet responsio. H

¶ Ad primam quidem, quòd non est fictionis, sed naturæ, huiusmodi actum animalium habere perfectiones diuersarum rationum, & præcipue actuum habentium diuersos status.

¶ Ad confirmationem iam patet, quòd ex diuersa ratione fidei, & visionis, consequitur diuersę rationis perfectio in charitate tam ex parte subiecti, quàm obiecti.

¶ Ad alteram confirmationem potest dici dupliciter. Primo q non inconuenit remanere quantam, perfectionibus diuersarum rationū, sicut etiam superficies est quanta dimensionibus diuersarum rationum. Secundo & melius, q remanet quanta in actu, perfectione patriæ tantum. Perfectione vero viæ remanet quāta in potentia, sicut trigonum dicitur esse potentia in tetragono, 2. de Anima: & sicut in virilitate remanet perfectio pueritiæ, non quòd sint in viro duæ perfectiones in actu, scilicet acquisita in pueritia, & quæ aduenit in virilitate: sed vna in actu, scilicet virilitatis claudens in se illam pueritiæ, vt quam perfecit. Sic namque putandum est in patria, quòd perfectio patriæ claudit in se perfectionem viæ, vt perfectam ab ipsa perfectione patriæ, & non seorsum distinctam in actu.

¶ Ad dubium vero motum in responsione ad primum, & illius rationem, iam patet responsio, quia motus augmenti in via est ad terminū alterius rationis in patria, & ideo distantia est finita, & motus est infinitus in potentia secundum alterius rationis distantiam: quoniam prima finitas attenditur secundum elogationem status patriæ a statu viæ. Infinitas autem secundo dicta attenditur secundum progressum infra statum viæ. Ratio autem procedit, si esset ad terminum eiusdem rationis &c.

¶ Ad aliud vero dubiū, Q sio cū augmēto in infinitū in via stat, charitatē nō posse augeri in infinitū in patria, dicitur q hæc negatio, i. nō est eiusdem rōnis quantitas charitatis patriæ & viæ, sufficit ad hoc, q sint incommensurabiles hæ quantitates: ac p K hoc charitas patriæ nō respondet secundum aliquam cōmensurationē charitati viæ: sicut nec quantitas superficiei est commensurabilis quantitati lineæ. Et cū hoc stat, q respōdet charitas patriæ charitati viæ, ut terminus, ut virilitas pueritiæ. Cōstat nāq; nō esse cōmensurabilem huiusmodi terminū augmento præcedē ti, qtia sunt diuersarū rationū. Et rursus stat, q augmentū charitatis in via, est augmentum charitatis ſm quid, pro quanto est augmentū charitatis in statu præternaturali habente semper aliquid imperfectiōis admistū. Nam hmōi augmentum pro quāto est in infinitum, conuenit charitati, secundum quòd cōsequitur imperfectā, & præternaturalem ipsius causam quo ad actum, scilicet cognitionem fidei. Et hoc iā habes ex sequenti articulo in rnsione ad tertium, vbi dr quòd perfectio viæ non est perfectio simpliciter, & iō semper habet quo crescat. Si.n. non est perfectio simpliciter, relinquitur q sit perfectio secundū quid, ex quo est perfectio. Et quia augmentum est ad perfectionem, sequit q augmentū viæ, non nisi augmentū secundū quid est: augmento aūt secundum quid, quānis in infinitum, nō oportet respondere augmentum infinitum simpliciter. Et hæc dicta sunt sequendo dictam viā, scilicet, quòd charitas nec absolute, nec in patria est augmētabilis in infinitum secundū ipsum charitatis habitum: qđ ideo appono, quia posset dici, q charitas patriæ, quàmuis sit finita, & in summo quo ad habitum: quo ad actū tamen potest augeri in infinitum ex parte subiecti, hoc est, ex parte conat[e] maioris & secūdū se, & secūdum significationem a Deo, quia per hoc subiectū magis dispositum melius vtitur eodē habitū, quàm subiectū minus dispositum. & secūdū hoc quocūque angelo creato beato, Deus non solum potest creare meliorem in esse naturæ, sed etiam beatiorem, pro quanto semper factus in melioribus naturalib[o], esset melius dispositus ad vtēdum summo charitatis habitu propter maiorem conatum, & maiorē dignificationē illius conat[e] ab ipso Deo ad charitatem.

Inf. q. 184. art. 2. Et 3. dist. 27. q. 3. art. 4. Et dist. 29. q. 1. art. 8. q. 1. ad 2. Et veri. q. 1. articul. 10. & 11. Et opu. 18. c. 5 & 7.

D

*q. 36. circa princ. to. 4.

Art. præce.

Tract. 5. in Canon. Io. declinando ad finē tra. tom. 9.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum charitas in hac vita possit esse perfecta.

A DOCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd charitas in hac vita non possit esse perfecta: maxime enim hæc perfectio in Apostolis fuisset, sed in eis non fuit. Dicit enim Apostolus ad Phil. 3. Nō quòd iam comprehenderim, aut perfectus sim, ergo charitas in hac vita pfecta esse nō pōt.

¶ 2. Præt. Aug. dicit lib. 83. quęs. B *quòd nutrimētum charitatis est diminutio cupiditatis: sed vbi est perfectio charitatis, nulla est cupiditas. Sed hoc non potest esse in hac vita, in qua sine peccato viuere non possumus, secundum illud 1. Ioan. 1. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus: omne autem peccatū ex aliqua inordinata cupiditate procedit. ergo in hac vita charitas perfecta esse non potest.

¶ 3 Præt. illud quod iam perfectum est, non potest vlterius crescere: sed charitas in hac vita sem per potest augeri, vt dictum est. ergo charitas in hac vita non potest esse perfecta. C

SED CONTRA est, quod *Augu. dicit super primam Can. Io. Charitas cū fuerit roborata, perficitur: cum aūt ad perfectionem venerit, dicit. Cupio dissolui, & esse cū Christo: sed hoc possibile est in hac vita, sicut in Paulo fuit. ergo Charitas in hac vita potest esse perfecta. D

RESPON. Dicēdum, quòd perfectio charitatis potest itelligi dupliciter. Vno modo, ex parte diligibilis: alio modo ex parte diligentis. Ex parte quidem diligibilis perfecta est charitas, vt diligatur aliquid, quantū diligibile est: Deus aūt tm diligibilis est, quantū bonus est. Bonitas aūt eius est infinita, vnde infinite diligibilis est. Nulla aūt creatura pōt eū diligere infinite, cū quælibet virtus creata sit finita. Vnde per hūc modū nullius creaturę charitas pōt esse perfecta, sed solū charitas Dei, qua seipsum diligit. Ex parte vero diligentis tunc est charitas perfecta, quando diligit tantum, quantum potest. Quod quidem contingit tripliciter. Vno modo sic, quòd totum cor hominis actua- E liter semper feratur in Deū. Et hæc est perfectio charitatis patrię, quæ non est possibilis in hac vita, in qua impossibile est, prōpter humanæ vitæ infirmitatem, semper actu cogitare de Deo, & moueri dilectione ad ipsum. Alio modo, vt homo studium suum deputet ad vacādum Deo, & rebus diuinis, prætermissis aliis, nisi quātum necessitas præsentis vitæ requirit. Et ista est perfectio, charitatis quæ est possibilis in via, nō tamen est communis omnibus habentibus charitatem. Tertio modo ita, quòd habitualiter aliquis totū cor suum ponat in Deo, ita scilicet, quòd nihil cogitet, vel velit, quòd diuinæ dilectioni sit contrarium. Et hęc perfectio est cois oībus charitatem habentibus.

Inf. q. 184. arti. 4. Et q. 184. art. 2. Et 3. dist. 29. art. 8. q. 1. Et opus. 61. ca. 2. Et Psal. 24.

Art. 7. huius quæst.

Tract. 5. de clinādo ad fin. tom. 9.

A AD PRIMVM ergo Dicendum, q Apost. negat de se perfectionē patriæ. Vnde* glos. ibidē dicit, q pfectus erat viator, sed nō dū ipsius itineris pfectione puētor. Glosa ordinaria ibidē ex August.

AD 2[m] dicendum, quòd hoc dicitur propter peccata venialia, quæ non contrariantur habitui charitatis, sed actui: & ita non repugnant perfectioni viæ, sed perfectioni patriæ.

AD 3[m] dicendum, quòd perfectio viæ non est pfectio simpliciter, & ideo semper habet quo crescat.

ARTICVLVS IX.

Vtrum conuenienter distinguantur tres gradus charitatis, incipiens, proficiens, & perfecta.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter distinguātur tres gradus charitatis, scilicet charitas incipiens, proficiens, & perfecta. Inter principium enim charitatis, & eius vltimam perfectionem sunt multi gradus medij. non ergo vnum solum medium debuit poni.

¶ 2 Præt. Statim cum charitas incipit esse, incipit etiā proficere. non ergo debet distingui charitas proficiens a charitate incipiente.

¶ 3 Præt. Quantumcunq; aliquis habeat in hoc mundo charitatem perfectam, potest etiam eius charitas augeri, vt* dictum est: sed charitatē augeri est ipsam proficere. ergo charitas perfecta non debet distingui a charitate proficiente. Inconuenienter ergo prædicti tres gradus charitatis assignantur.

SED CONTRA est, quod* Augu. dicit super primā Can. Ioan. Charitas cum fuerit nata, nutritur, quod pertinet ad incipientes: cum fuerit nutrita, roboratur, quod pertinet ad proficientes: cum fuerit roborata, perficitur, quod pertinet ad perfectos. ergo est triplex gradus charitatis.

RESPONDEO. Dicendū, quòd spirituale augmentum charitatis cōsiderari potest, quantū ad aliqđ, simile corporali hominis augmento. Quod quidem quàmuis in plurimas partes distingui possit, habet tamen aliquas determinatas distinctiones secundū determinatas actiones, vel studia, ad quæ homo perducitur per augmentum. Sicut infantilis ætas dicitur antequàm habeat vsum rationis: postea autē distinguitur alius status hominis, quādo iam incipit loqui, & ratione vti: iterum tertius status eius est pubertas, cum iam incipit posse generare, & sic deinde quousque peruenitur ad perfectum: ita etiam & diuersi gradus charitatis distinguuntur secundum diuersa studia, ad quæ homo perducitur per charitatis augmentum. Nam primo quidem incumbit homini studium principale ad recedendū a peccato, & resistendum concupiscentiis eius, quę in contrarium charitatis mouēt. Et hoc pertinet ad incipientes, in quibus charitas est nutrienda, vel fouenda, ne corrūpatur. Secundum aūt studium succedit, vt homo principaliter intendat ad hoc, q in bono proficiat. Et hoc studium pertinet ad proficientes, qui ad hoc principaliter intendunt, vt in eis charitas per augmētum roboretur. Tertiū aūt studium est, vt homo ad hoc principaliter intendat, vt Deo inhæreat, & eo fruatur: & hoc pertinet ad perfectos, qui cupiunt dissolui, & esse cū Christo. *Sicut ēt videmus in motu corporali, q primum est recessus a termino, secūdum aūt est appropinquatio ad alium terminū, tertium est quies in termino.

AD PRIMVM ergo dicendum, q omnis illa determinata distinctio, quæ potest accipi in augmento charitatis

Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum decimum.

IN articulo 10. omissis 8. & 9. dubium occurrit, quomodo peccatum mortale effectiue tollit charitatem, cum charitas a solo Deo sit effectiue, & ab eodem solo effectiue conseruetur. Communiter quoque dicitur, quòd peccatū mortale corrumpit charitatem demeritorie. Author autē in litera dicit, quòd duobus modis .s. effectiue, & demeritorie.

¶ Ad hoc dubium dicitur, ꝙ charitas sine dubio corrumpitur effectiue a quolibet peccato mortali, & non solum demeritorie. Modus autē est in attingendo cōpositum ex anima & charitate ex parte subiecti, efficiendo in eodem dispositionem contrariam charitati.

¶ Ad cuius euidentiam scito, ꝙ quemadmodum in naturalibus anima rationalis a solo Deo fit in corpore: & tamen quia cōpositum ex alia rōnali & corpore ex parte subiecti, subiacet agenti naturali, puta, igni, cum ignis agendo in corpus humanum efficit tantum caloris, vt contrarietur mansioni animæ in corpore, ignis effectiue dicitur expellere animam a corpore: & si in ipsa expulsione anima desineret esse, ignis non solum dicerētur effectiue expellere animam a corpore, sed corrumpere ipsam: ita proportionaliter est in proposito: quia licet a solo Deo fit charitas in anima effectiue, a voluntate tamen humana depēdet effectiue peccatum mortale inducendum in animam ꝓpriā, contrarium inhabsioni charitatis in anima illa, ac per hoc peccās mortaliter, effectiue expellit charitatem ab anima. Et quia charitas est forma, quæ in sui expulsione ab anima desinit esse: ideo non solum effectiue expellit ab anima charitatem, sed corrumpit ipsam charitatem.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppositum, dicitur, quòd quia plus requiritur ad cōstructionem, quàm ad destructionem, & bonum consurgit ex causa integra, malum autem ex particularibus defectibus: ideo non est mirum, si charitas requirat Deum ex sua gratia agentem, nec ad eius actionem ponendam sufficiant opera nostra, & ad faciendum Deum non conseruantem hanc charitatem, in hoc sufficiant opera nostra. Neque enim hoc ex infirma virtute conseruantis procedit, sed ex natura rei conseruandæ in hoc. Oportet enim actus sicut fieri, ita & conseruari in patiente dispositō: ac per hoc sicut non fieri, ita nec conseruari in subiecto contrarie dispositō. Et propterea ipsa res, quæ conseruanda erat ab actore contrariæ dispositionis in subiecto, corrumpi effectiue dicitur.

¶ Ad obiectionem autem ex dicto communi dico, quòd videor experiri dictum Arist. in 2. Metaphisicæ, quantam vim habet consuetudo. Ex dictis enim manifestè cōstat, quòd peccans mortaliter vt sic, non solum demeretur perdere charitatem, sed si esset extra statum meriti, vel demeriti, ex ipsa cōtrarietate ad charitatem, expellit charitatem ab anima, ac per hoc corrumpit ipsam effectiue. Et tamen quia apud multos vox ignorantiæ videtur inualuisse, negare videntur, id quod (si diligenter perspicerent) docent in similibus, puta, in effectiue expellente animam rationalem a corpore, & in effectiue apponente obstaculum inter aerem, & corpus illuminans eundem.

¶ In eodem arti. 10. dubiū occurrit circa illud, Quantitas charitatis, quā hēt in cōparatione ad obiectū, ꝓpriū minui nō potest, sicut nec augeri, vt supra dictū est. Videtur enim hoc falsum, & contrariari supradictis, ꝙ charitas augeri potest ex parte obiecti,

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ author hic loquitur de quantitate extensiua, quā hēt charitas ꝓ cōparationē ad obiectū charitatis, quē est diligibile. Hanc enim quantitatem in præcedenti libro patet cōuenire habitui in cōparatione ad obiectum. Et huiusmodi quātitas in charitate nec augeri, nec minui potest: quia minima charitas diligit omnia, quæ sūt ex charitate diligenda, vt expresse in ar. 4. huius quæstionis, ad quem litera se refert, in responsione ad primū patet. De quantitate autem, intensiue loquēdo, patuit, ꝙ potest intendi ex parte diligibilis: quia Deus est magis ac magis diligibilis, adeo vt ex hac parte a nullo, nisi a seipso, perfecte diligatur, vt in art. 8. author dixit. Nihil igitur falsi, aut cōtrarii ꝓdictis hic dicit.

¶ In responsione ad primum aduerte, ꝙ cum negatur in litera, quòd cōtraria habēt fieri circa idem, vniuersaliter loquēdo, non intelligas exceptionem factā de fieri in potētia, quantū est ex natura contrariorum, sed de fieri reducibili ad actū simpliciter, & absolute. Oportet namque ex diffinitione cōtrariorum proficisci, ꝙ habeant fieri circa idē, alioquin contraria non essent. Sed quòd alterum tantum contrariorum tali subiecto coæuū sit, aliūde potest ꝓcedere, puta, quia inest a natura, vel propter causam agentem. Et propterea alterum cōtrariorum numquàm fiet in eodem. Sic autem est in proposito, quoniam charitas cum habeat latitudinem, secundū quā possit augeri, secundum eandem potest diminui. Potest siquidē Deus eam diminuere, quam auxit. Sed quoniam sine pœnitentia supr dona Dei, & ex parte nostra nulla inuenitur causa sufficiēs ad diminutionem: ideo diminutio non potest fieri circa charitatē sic, ꝙ sit reducibilis ad actū absolute, & simpliciter, quis fm potētiā Dei & ipsius charitatis latitudinē posset reduci ad actū.

¶ In eodem ar. 10. in responsione ad secundum, dubium nouitiorum occurrit circa illud, Quod enim in peccato veniali amatur, propter Deum amatur habitu, & si non actu. Et est ratio dubii, quia amans delectationem in potu superfluo scienter, & aduertenter, nec actu amat illam propter Deum, vt patet, nec habitualiter intēdit ordinare illam in Deum. Et confirmatur, seu augetur dubium, quia tale amabile non est amabile propter Deū. ergo nec actu, nec habitu amatur propter Deum &c.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ dubium procedit ex hoc, ꝙ non intelligitur, quid significat amare habitu propter Deum. Pro cuius claro intellectu consideranda est differentia inter amare actu, vel virtute, vel habitu aliquid propter Deum. Nā amare actu propter Deum, est actualiter in actu exercito referre amorem illum in Deum, quod fit dum aliquis videt pauperem, & considerat illū esse pauperē Christi, & vt Christo placeat, dat illi eleemosynā. Amare autem virtualiter est ex præcedenti intentione ad Deū, operari pia opera, vt cum quis a principio officii intendit ex charitate dicere deuote & attente officium diuinum, & postea præter intentionem euagatus persoluit illud, talis amando deuote, & attente virtualiter persoluit, ac dixit officiū: manet enim vis primę intentionis in toto. Amare autem habitu nec actualē relationem, nec præcedentē intentionem perseuerantem ponit, sed solum habitus concomitantiam, & efficaciā, quantū est ex parte habitus importat: vita ꝙ sicut nihil aliud est dicere, amare habitu Deū, q̄ dicere, hēt habitū, quo Deus amari pōt: ita nihil aliud est dicere, amatur. hoc habitu ꝓp Deū, q̄ habere habitum, quo ꝓp Deū hoc amari pōt. Et per hoc patet, ꝙ nō oportet amantē habitu hoc, ordinare illud intentione habituali ad Deum, vt prima obiectio supponebat. Et similiter non oportet hoc esse amabile ꝓp Deum, quia intelligit amarē habitu hoc ꝓpter Deū, quantū est ex parte habitus, hoc, quòd quantū est ex efficacia, & natura habit⁹, qué hō ī charitate existēs habet, amare pōt hoc ꝓp Deū, quāuis aliter sit ex defectu amabilis, quia nō est referibile ī Deū. Et ꝓ hoc cessat secta obiectio.

In responsione ad tertium eiusdem 10. attic. nota diligenter hic, ꝙ quia in augmento charitatis requiritur motus liberi arbitrii nō minus q̄ in infusione eiusdē ꝓp conatum requisitum, vt patet ex supradictis, peccata venialia, quæ impediūt intensiorem motum liberi arbitrii, ac per hoc conatum impediūt augmētū charitatis, ac ꝓ hoc obicem ponunt actioni diuinę augmētatiuę charitatis, sicut in infusione obicē ponūt, ne maior infundat. Et hæc memēto applicare cum de augmento charitatis ex susceptione sacramētorum tractabis.

Scriptura igni cōparat, fm illud Can. 8. Lāpades eius. s. charitatis, lāpades ignis atq; flāmarum: sed ignis quādiu manet, semper ascendit. ergo charitas quādiu manet, ascēdere potest, sed descendere. i. diminui non potest.

RESPON. Dicēdū, ꝙ quantitas charitatis, quā hēt in cōparatione ad obiectū ꝓpriū, minui nō pōt, sicut nec augeri, vt supra dictū est. Sed cū augeatur fm quātitatem, quā hēt per cōparationē ad subiectū, hic oportet considerare, vtrū ex hac parte diminui possit. Si aūt diminuat, oportet ꝙ vel diminuatur per aliquē actū, vel per solā cessationē ab actu. Per cessationē quidē ab actu diminuuntur virtutes ex actibus acquisitæ, & quandoq; ēt corrūpuntur, vt supra* dictū ē. Vnde de amicitia Phil. dicit in 8. † Ethic. ꝙ multas amicitias inappellatio soluit. i. nō appellare amicū, vel non colloqui ei. Sed hoc iō est, ga cōseruatio vniuscuiusq; rei dependet ex sua causa. Causa aūt virtutis acquisitæ est actus humanus: unde cessantib⁹ humanis actibus virtus acquisita diminuitur, & tandē totaliter corrūpitur. Sed hoc in charitate locū nō hēt: quia charitas nō causatur ab humanis actib⁹, sed solū a Deo, vt supra* dictum est. Vnde relinquitur, ꝙ etiā cessante actu, ꝓp hoc nec diminuitur nec corrūpitur, si desit peccatū in ipsa cessatiōnē. Relinquitur ergo ꝙ diminutio charitatis nō possit causari, nisi vel a Deo, vel ab aliquo peccato. A Deo quidē nō causat aliquis defectus ī nobis, nisi ꝓ modū pœnæ, fm qd̄ subtrahit gratiā in pœnā pctī. Vnde nec ei cōpetit diminuere charitatē, nisi ꝓ modū pœnæ: pœna aūt debetur pctō. Vnde relinquit, ꝙ si charitas diminuatur, quòd causa diminutionis eius sit peccatum vel effectiue, vel meritorie. Neutro autem modo peccatū mortale diminuit charitatē, sed totaliter corrumpit ipsam, & effectiue, quia oē peccatū mortale cōtrariat charitati, vt infra* dicetur: & ēt meritorie, quia q̄ peccādo mortaliter aliquid cōtra charitatē agit, dignū est, vt Deus ei subtrahat charitatē. Similiter ēt nec ꝓ peccatū veniale charitas diminui pōt neq; effectiue, neq; meritorie. Effectiue quidē nō, quia ad ipsam charitatē nō attingit. Charitas. n. est circa finē vltimū: veniale aūt peccatū est quædā inordinatio circa ea q̄ sūt ad finē. Nō aūt diminuit amor finis ex hoc, ꝙ aliquis inordinationē aliquā cōmittit circa ea, q̄ sunt ad finē: sicut aliq̄n contingit, ꝙ aliqui infirmi multū amantes sanitatē, iordinate tñ se hñt circa diætæ obseruationē. Sicut ēt in speculatiuis scientiis falsæ opiniones circa ea, q̄ deducuntur ex principiis, non diminuūt certitudinē principiorū. Similiter ēt veniale peccatū non meret diminutionē charitatis. Cū. n. aliquis delinquit in

A minori, nō meret detrimētū pati in maiori. Deꝰ. n. nō plꝰ se auertit ab hoīe, q̄ hō auertat se ab ipso. Vnde q̄ inordinate se hēt circa ea, q̄ sūt ad finē, nō meret detrimētū pati ī charitate, ꝓ quā ordinat ad vltimū finē. Vnde cōsequēs ē, ꝙ charitas nullo mō diminui possit, directe loquēdo. Pōt tñ idirecte dici diminutio charitatis, dispositio ad corruptionē ipsi⁹, q̄ sit vl'p peccata venialia, vl'ēt p cessationē ab exercitio opū charitatis.

AD PRIMVM ergo Dicendū, ꝙ cōtraria sunt circa idē, qñ subiectū æqualiter se hēt ad vtrūq; cōtrariorū: sed charitas nō eodē mō se hēt ad augmētū, et diminutionē. Pōt. n. hīe causam agentē, sed nō pōt hīe causam minuentē, sicut* dictū est. Vnde rō non sequitur. In cor. art.

AD 2ᵐ dicendū, ꝙ duplex est cupiditas. Vna quidē, B qua finis in creaturis constituit, & hæc mortificat totaliter charitatē, cum sit venenum ipsius, vt* Aug. dicit ibidem. Et hoc facit, ꝙ Deus minus ametur. s. q̄ de bet amari ex charitate, non quidē charitatē diminuendo, sed eā totaliter tollendo. Et sic intelligēdū ē, quod * dicitur. Minus te amat, qui tecū aliquid amat. Subditur. n. Quod non propter te amat: quod non cōtingit in peccato veniali, sed solū in mortali. Quod. n. amatur in peccato veniali, propter Deū amatur habitu, etsi nō actu. Est aūt alia cupiditas venialis peccati, quę semper diminuit per charitatē. Sed tamē talis cupiditas charitatē diminuere non potest, rōne* iam dicta. C

AD 3ᵐ Dicendū, ꝙ in infusione charitatis requiritur motus liberi arbitrii, sicut supra* dictum est. Et ideo illud, quod diminuit intensionē liberi arbit. dispositiue operatur ad hoc, ꝙ charitas infundenda sit minor. Sed ad cōseruationem charitatis non requiritur motus liberi arbitrii, alioquin non remaneret in dormientibus. Vnde per impedimentum intēsionis motus liberi arbitrii, non diminuitur charitas.

lib. 83. qu. 36. tom. 4.

Loco citato in argum.

in corp. ar.

Art. 3. ad. 1 & 1. 2. qu. 113. art. 3.

ARTICVLVS XI.

Vtrum Charitas semel habita possit amitti.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ charitas semel habita non possit amitti. Si. n. amittitur, non amittitur nisi propter peccatū: sed ille qui habet charitatem, non potest peccare. dicitur. n. 1. Io. 3. Omnis. n. qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semen ipsius in eo manet: & nō pōt peccare, qm̄ ex Deo natus est. Charitatem autem non habent, nisi filii Dei. Ipsa enim est quę distinguit inter filios regni, & filios perditionis, vt Aug.* dicit in 15. de Trin. ergo ille qui habet charitatem, non potest eam amittere. D

¶ 2. Præt. †Augustī. dicit in 8. de Trini. ꝙ dilectio si nō est vera, dilectio dicenda non est: sed sicut ipse† dicit in epist. ad Iulianum comitem, Charitas quæ deficere potest, numquàm vera fuit. ergo neque charitas fuit. Si ergo charitas semel habeatur, numquàm amittitur.

¶ 3 Præt. *Greg. dicit in homil. Pētecostes, quòd amor Dei magna operatur, si est: si desinit operari, charitas non est: sed nullus magna operando amittit charitatē. ergo si charitas insit, amittī non potest. E

¶ 4 Præt. Liberum arbitrium non inclinatur ad peccatum, nisi per aliquod motiuum ad peccandum: sed charitas excludit omnia motiua ad peccandum, & amorē sui, & cupiditatem, & quicquid aliud huiusmodi est. ergo charitas amitti non potest.

SED CONTRA est, qd̄ dicitur Apoc. 2. Habeo aduersum te pauca, quòd primam charitatem reliquisti.

RESPON. Dicendū, ꝙ per charitatē Spiritussanctus in nobis habitat, vt ex supra* dictis patet. Tripliciter ergo possumus considerare charitatem. Vno modo ex parte

lib. 15. c. 18 in pri. to. 3.

Lib. 8. ca. 7. in pri. to. 3.

Refertur & pœnit. dist. 2. cap. Charitas 3. in ordine.

*Hom. 30. in Euange. nō remotè a princ.

Q. 23. ar. 2. & q. 24. artic. 2.

parte Spiritussancti mouentis animam ad diligendũ Deum: et ex hac parte charitas impeccabilitatem hẽt ex virtute Spiritussancti, qui infallibiliter operat̃ qcũq; voluerit. Vnde impossibile est hæc duo simul esse vera, ꝙ Spiritussanctus velit aliquem mouere ad actũ charitatis, & ꝙ ipse charitatem amittat peccando. Nã donum perseuerantiæ cõputatur inter beneficia Dei, quibus certissime liberantur, quicunque liberantur, vt* Aug. dicit in lib. de Prædestin. Sanctorũ. Alio modo, potest considerari charitas secundum propriã rationem: et sic charitas non põt aliquid, nisi id quod pertinet ad charitatis rõnem. Vnde charitas nullo modo potest peccare, sicut nec calor potest infrigidare: & sic ẽt iniustitia nõ põt bonum facere, vt Aug. dicit* in lib. de serm. Domini i monte. Tertio modo, potest cõsiderari charitas ex parte subiecti, quod est vertibile secundum arbitrii libertatem. Potest aũt attendi comparatio charitatis ad hoc subiectum & secundũ vniuersalem rõnem, qua cõparatur forma ad materiam, & secundum specialem rõnem, qua comparatur habitus ad potentiam. Est aũt de rõne formæ, ꝙ sit in subiecto amissibiliter, qñ non replet totam potentialitatẽ materiæ, sicut patet in formis generabiliũ, & corruptibilium: quia materia horum sic recipit vnam formam, ꝙ remanet in ea potentia ad aliam formã, quasi non repleta tota materiæ potentialitatæ per vnã formam. Et ideo vna forma põt amitti per acceptionem alterius. Sed forma corporis cælestis, quia replet totã materiæ potentialitatem, ita ꝙ non remanet in ea potentia ad aliam formam, inamissibiliter inest. Sic ergo charitas patriæ, quia replet totam potentialitatem rationalis mentis, inquantum. s. omnis actualis motus eius fertur in Deum, inamissibiliter habetur. Charitas aũt viæ non sic replet potentialitatem sui subiecti, quia non semper actu fertur in Deum: vnde quando actu in Deum non fertur, potest aliquid occurere, per quod charitas amittatur. Habitui vero proprium est, vt inclinet potentiam ad agendum, quod conuenit habitui, inquantum facit aliquid videri bonum, quod ei conuenit, malum autem quod ei repugnat. Sicut enim gustus diiudicat sapores secũdum suam dispositionem: ita mens hominis diiudicat de aliquo faciendo secundum suam habitualem dispositionem. Vnde & Philo.* dicit in 3. Ethi. quòd qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei. Ibi ergo charitas inamissibiliter habetur, vbi id quod conuenit charitati, non potest videri nisi bonum. s. in patria, vbi Deus videtur per essentiã, quæ ẽ ipsa essentia bonitatis, & ideo charitas patriæ amitti non põt. Charitas aũt viæ, *in cuius statu non videtur ipsa essentia Dei, bonitatis esse essentia*, potest amitti.

In li. de bono perseuerantiæ. cap. 14. paulo a prin. to. 7.

lib. 2. c. 37. tom. 4.

Lib. 3. c. 5. a me. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur secũdum potestatem Spiritussancti, cuius conseruatione à peccato immunes reddũntur, quos ipse mouet, quantum ipse voluerit.

AD 2m dicendum, quòd charitas quæ deficere potest, ex ipsa ratione charitatis vera charitas non est. Hoc enim esset, si hoc in suo amore haberet, quòd ad tempus amaret, & postea amare desineret, quod non esset verè dilectionis. Sed si charitas amittat̃ ex mutabilitate subiecti cõtra propositum charitatis, quod in suo actu includit, hoc nõ repugnat veritati charitatis.

AD 3m dicendũ, ꝙ amor Dei semp magna operat̃ in ꝓposito, quod pertinet ad rõnem charitatis, nõ tñ semp magna operat̃ in actu, pp conditionem subiecti.

AD 4m dicendum, ꝙ charitas secundum rationem suã actus excludit omne motiuum ad peccandũ: sed qñque contingit ꝙ charitas actu nõ agit, & tũc põt interuenir̃ aliqd motiuũ ad peccãdũ, cui si cõsẽtiat̃, charitas amittit̃.

ARTICVLVS XII.

Vtrum Charitas amittatur per vnum actum peccati mortalis.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ charitas non amittatur per vnum actũ peccati mortalis. Dicit enim Orig. in 1.* Periarc. Si autem satietas capit aliquẽ ex his, qui in summo, perfectoque constiterit gradu, non arbitror ꝙ ad subitũ quis euacuetur, aut decidat, sed paulatim, ac etiam per partes eũ decidere necesse est: sed homo decidit charitatẽ amittens. ergo charitas non amittitur p vnũ solũ actũ peccati mortalis.

¶ 2 Præt. Leo Papa dicit in* ser. de passione, alloquẽs Petrũ, Vidit in te Dominus non fidem fictam, non dilectionem auersam, sed constantiam fuisse turbatam. Abundauit fletus, vbi non defecit affectus: affectus charitatis lauit verba formidinis. Et ex hoc accepit Ber. ꝙ dicit in Petro charitatẽ non fuisse extinctã, sed sopitã: sed Petrus negando Christum, peccauit mortaliter. ergo charitas non amittitur p vnum actum peccati mortalis.

¶ 3 Præt. Charitas est fortior q̃ virtus acquisita. Sed habitus virtutis acquisitæ non tollitur per vnũ actum peccati contrarium. Ergo multo minus charitas tollit̃ p vnũ actũ peccati mortalis contrarium.

¶ 4 Præt. Charitas importat dilectionem Dei, & proximi: sed aliquis committens aliquod peccatũ mortale, retinet dilectionem Dei, & proximi, vt videtur. Inordinatio enim affectionis circa ea, quæ sunt ad finem, non tollit amorem finis, vt supra* dictum est. ergo potest remanere charitas ad Deum, existẽte peccato mortali p inordinatã affectionẽ circa aliqd tẽporale bonũ.

¶ 5 Præt. Virtutis theologicæ obiectũ est vltim⁹ finis: sed aliæ virtutes theologicę. s. fides, & ſpes, nõ excludũtur p vnũ actũ peccati mortalis, immò remanent informes. ergo etiam charitas potest remanere informis, etiam vno peccato mortali perpetrato.

SED CONTRA. Per peccatum mortale fit homo dignus morte æterna, ſm illud Rom. 6. Stipendia peccati mors: sed quilibet habens chatitatem, habet meritum vitæ æternæ. Dicitur. n. Ioan. 14. Si quis diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eũ, & manifestabo ei meipsum. In qua quidem manifestatione vita æterna consistit, ſm illud Ioã. 17. Hæc est vita æterna.

Super Quæſtionis vigeſimæquartæ Articulum xij.

IN art. 12. omisso 11. valde notãdo aduerte, quòd sicut ponens obstaculum Soli, ipso actu ponendi obstaculum, effectiue expellit lumen, ipsa vero priuatio, seu contrarietas obstaculi formaliter expellit lumen: ita peccatum mortale quando actualiter perpetratur, affectus, vt actio peccantis, expellit habitum charitatis. Ipsa vero priuatio, seu cõtrarietas maculæ obstantis cõseruationi charitatis, formaliter expellit charitatẽ.

3. dist. 27. q. 1. ar. 4. lib. 1. cit. tom. 4.

¶ In eodem articulo dubium occurrit inter respõsionẽ ad secundum, & tertium. Nam primo dicitur, quòd charitas indirecte perditur per peccatũ mortale ex passione: postmodum vero dicitur, quòd inordinatio peccati mortalis directe contrariatur charitati. Quo stãte hæc duo simul.

Inſe. de pẽ. dom. finea.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ipsa litera se declarat ex qua parte vtrobique loquatur. Nam ex parte causæ non omne peccatũ mortale directe contrariat charitati, vt in responsione ad secundum dicitur. Ex parte autem inordinationis ipsius peccati, omne peccatũ mortale directe contrariat̃ charitati, quia contrariatur ordini diuinę amicitiæ inter Deũ, & hominem, quę requirit Deum præferri reliquis amatis, cui tamẽ aliquid præferẽ in quolibet peccato mortali: alioquin mortale peccatum non esset.

Art. 10. huius quæſt. arg. 3. innuitur.

ma, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: nullus autem potest esse simul dignus uita ętetna, & morte æterna. ergo impossibile est quòd aliquis habeat charitatẽ cum peccato mortali. Tollitur ergo charitas per vnũ actũ peccati mortalis.

RESPON. Dicendũ, ꝙ vnum contrariũ p aliud contrarium superueniens tollitur. Quilibet aũt actus peccati mortalis contrariat̃ charitati fm propriã rõnem, quæ cõsistit in hoc, ꝙ Deus diligatur super oĩa, & ꝙ homo totaliter illi se subiiciat, omnia sua referẽdo in ipsum. Est ergo de rõne charitatis vt sic diligat Deũ, ꝙ in omnibus velit se ei subiicere, & præceptorum eius regulã in omnibus sequi. Quicquid. n. cõtrariatur præceptis eius, manifeste contrariatur charitati: unde de se habet, ꝙ charitatẽ excludere possit. Et si quidẽ charitas esset habitus acquisitus ex virtute subiecti depẽdens, nõ oporteret ꝙ statim per vnũ actũ contrarium tolleretur. Actus ẽnim non directe contrariatur habitui, sed actui: cõtinuatio aũt habitus in subiecto nõ requirit cõtinuitatẽ actus. Vnde ex superueniente cõtrario actu nõ statim habitus acquisitus excludit̃. Sed charitas, cum sit habitus [d] infusus, depẽdet ex actione Dei infundẽtis, ꝙ sic se habet in infusiõe, & cõseruatione charitatis, sicut Sol in illuminatiõe aeris, vt dictum est*. Etiõ sicut lumẽ statim cessaret esse in aere p hoc, ꝙ aliquod obstaculũ poneret illuminationi Solis: ita et charitas statim deficit esse in aĩa per hoc, ꝙ aliquod obstaculũ ponitur influẽtiæ charitatis a Deo in aĩam. Manifestũ est aũt, ꝙ per quodlibet mortale peccatũ, qd diuinis ꝓceptis cõtrariatur, ponit̃ p dictæ infusioni obstaculũ: quia ex hoc ipso, ꝙ hõ eligẽdo pfert peccatũ diuinæ amicitiæ, q̃ requirit vt Dei voluntatẽ sequamur, cõsequens est, vt statim per vnum actũ peccati mortalis habitus charitatis pdatur. Vnde & Aug.* dicit 8. sup Gen. ad literã, ꝙ homo Deo sibi præsente illuminatur, absente aũt cõtinuo tenebratur, a quo nõ locorum interuallis, sed uolũtatis auersione discedit̃.

D. 311.

Art. 10. huius quæſt. arg. 3. innuitur.

Lib. 9. cap. 12. i medio cap. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ verbũ Origenis põt vno modo sic intelligi, ꝙ homo, qui est in statu perfecto, non subito procedit in actũ peccati mortalis, sed ad hoc disponitur p aliquã negligentiã præcedentem. Vñ & peccata uenialia dicunt̃ esse dispositio ad mortale, sicut supra dictũ est*: sed tã p unũ actũ peccati mortalis, si eũ cõmisserit, decidit charitate amissa. Sed qa ipse subdit: Si aliquis breuis lapsus acciderit, & cito respiscat, nõ penitus ruere videtur, Potest aliter dici, quòd ipse intelligit eum penitus euacuari, & decidere, qui sic decidit, vt ex malitia peccet: quod non statim in viro perfecto a principio contingit.

AD 2m dicendũ, ꝙ charitas amittit̃ dupliciter. Vno mõ directe p actualẽ cõtemptũ: & hoc mõ Petrus charitatẽ nõ amisit. Alio mõ indirecte, qñ cõmittit̃ aliqd cõtrariũ charitati, pp aliquam passionem concupiscẽtiæ, vel timoris. Et hoc modo Petrus contra charitatẽ faciens, charitatem amisit, sed eam cito recuperauit.

AD 3m patet responsio ex dictis.

AD 4m dicendum, ꝙ non quelibet inordinatio affectionis, quæ est circa ea, quæ sunt ad finem, i. circa bona creata, cõstituit peccatũ mortale: sed solũ qñ est talis inordinatio, quę repugnat diuinę voluntati. Et hęc [d] inordinatio directe cõtrariat̃ charitati, vt dictũ* est.

D. 307. In corp. & art. 10.

AD 3m dicendũ, ꝙ charitas importat vnionẽ quandã ad Deum, nõ aũt fides, neq; ſpes. Omne autẽ peccatum cõsistit in auersione a Deo, vt supra dictũ est. Et iõ omne peccatũ mortale cõtrariatur charitati. Nõ aũt omne peccatũ mortale cõtrariatur fidei, vel ſpei, sed

QVAESTIO XXV.

De obiecto charitatis, in duodecim articulos diuisa.

Super Quæſtionis vigeſimæquintæ Articulum primum, ſecũdum, & tertium.

DEINDE cõsiderandum est de obiecto charitatis.

¶ Circa quod duo considerandum occurrũt. Primo quidem de his, quæ sunt ex charitate diligenda. Secundo, de ordine diligendorũ.

Circa primum quæruntur duodecim.

¶ Primo, Vtrum solus Deus sit ex charitate diligendus, vel etiam proximus.

¶ Secũdo, Vtrũ charitas sit ex charitate diligenda.

¶ Tertio, Vtrum creaturæ irrationales sint ex charitate diligẽdæ.

¶ Quarto, Vtrum aliquis possit ex charitate seipsum diligere.

¶ Quinto, Vtrum corpus propriũ.

¶ Sexto, Vtrum pecatores sint ex charitate diligendi.

¶ Septimo, Vtrum peccatores seipsos diligant.

¶ Octauo, Vtrũ inimici sint ex charitate diligendi.

¶ Nono, Vtrum sint eis signa amicitiæ exhibenda.

¶ Decimo, Vtrũ angeli sint ex charitate diligendi.

¶ Vndecimo, Vtrum dæmones.

¶ Duodecimo, De ẽnumeratione diligendorum ex charitate.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum dilectio charitatis sistat in Deo, an se extendat etiam ad proximum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ dilectio charitatis sistat in Deo, & nõ se extendat ad proximum. Sicut. n. Deo debemus amorem, ita & timorẽ, ſm illud Deu. 10. Et nunc Israel, quid dominus Deus tuus petit a te, nisi vt timeas, & diligas eum? sed alius ẽ timor, quo timetur homo, qui dicit̃ timor humanus, & alius timor, quo timetur Deus, qui est vel seruilis, vel filialis, vt ex supra dictis patet. ergo etiam alius est amor charitatis, quo diligitur Deus, & alius est amor quo diligitur proximus.

¶ 2 Præt. Philos. dicit in 8. Ethic. quòd amari est honorari: sed alius est honor, qui debet̃ Deo, qui ẽ hoiectũ materiale; qz diligitur vt amicus diuinus, seu in Deo, quia ratio amandi est Deus, vt in primo habes articulo. Et quoniam proximus diligitur etiam vt aliquid Dei, prout diligitur ad honorem, & gloriam Dei, sic diligitur vt materia ordinabilis in Deum principalem amicum. Charitas, & reliqua non possunt diligi vt amicus, & propterea nõ diliguntur vt obiectum, sed vt bonum qd̃ amico volumus, quod ẽ diligi vt materiam ad aliud ordinatam. Sed charitas est primum, & ex necessitate volitum amico, quoniam non diligit quis ex charitate, nisi sibi velit diligens charitatem, vt in 1. & 2. arti. dicitur. Reliqua aũt sunt amico ex charitate volita, q̃tenus ordinan-

3. q. 188. ar. 2. c. 2. Et veri q. 1. ar. 4.

Q. 79. ar. 2.

Lib. 8. c. 8. circa prin. tom. 5.

ordinantur ad bonū ipſius, quatenꝰ amatur vt amicus, hoc eſt, inquātum Deus, vel Dei eſt.

Super illud Abraam genuit Iſaac gloſa interlinearis.

¶ Sed occurrit hic vnum dubium, quia falſum videtur, ꝙ in dilectione proximi ex charitate oporteat velle ei charitatē, quōtam conſtat dantem eleemoſynā pauperi ex charitate, non velle propterea illi charitatē, ſed ſubſidium, & ſic de aliis ſimilibus.

¶ Ad hoc dicitur, quòd proximus, ſi digligitur vt amicus, oportet vt ametur ad charitatem, vt in litera dicitur in reſponſione ad primū, quòd in illorū, ſcilicet Dei, proximi, & amicorum dilectione includitur dilectio charitatis. Sed cum proximus diligitur ex charitate vt aliquid Chriſti, ſeu Dei, tunc non oportet deſiderare ei charitatem. Dans autē eleemoſynā pauperi ex charitate vt ſic, ſolum Deum reſpicit vt amicum, proximum autem vt rē Dei, indigētem tali auxilio: imo tūc charitas imperat amicitiæ naturali ipſius proximi, vt velit tale ſubſidium proximo propter Deum, ita ꝙ diligens Deū, & ꝓpterea dans eleemoſynam pauperi, vt ſit, aut conſeruetur in charitate, vere diligit illum pauperem, vt amicū ex charitate. Dans autē eleemoſynā præciſe ex charitate tantum, diligit quidem illum amicitia naturali, domeſtica, vel politica, pro quanto vult illi bonum, ſed ex charitate non vt amicum, ſed vt rem Dei. Et hæc intellige de hoc proximo in particulari, quoniam ēt hic proximus diligitur a quocumque in charitate exiſtente in communi ad charitatem, ita quòd in dilectione proximi vt amici in communi, & in dilectione proximi, & particulari vt amici diuini, includitur dilectio charitatis in particulari, hoc eſt, vt ſit, vel conſerue

3.2.q.54. art.2. & hic q.17.art.6. & q.19.artic.3.

D. 45.

D.359.

nor latriæ, & aliꝰ ē honor qui debetur creaturæ, qui ē honor duliæ. ergo ēt alius ē amor, quo diligit Deꝰ, & alius quo diligitur proximus.

¶ 3 Præt. Spes generat charitatē, vt habetur in * gloſ. Matth. 1. ſed ſpes ita habetur de Deo, ꝙ reprehē dunt ſperātes in hoīe, ſm illud Hie. 17. Maledictus hō, q cōfidit in homine. ergo charitas ita debetur Deo, ꝙ ad ꝓximū ſe non extendat.

SED CONTRA eſt, quod dicitur 1. Ioan. 4. Hoc mandatum habemus a Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, habitus non diuerſificātur niſi ex hoc, quòd variāt ſpeciem actus. Omnis enim actus vnius ſpeciei ad eundem habitum pertinet. Cum autem ſpecies actus ex obiecto ſumatur ſecundum formalem rationem ipſius, neceſſe eſt, [d] quòd idem ſpecie ſit actus, qui fertur in rationem obiecti, & qui fertur in obiectū ſub tali rōne, [d] ſicut eadē eſt ſpecie viſio, qua videt lumē, & qua videt color ſm luminis tōnem. Rō aūt diligendi ꝓximū, Deus ē: hoc. n. debemus in ꝓximo diligere, vt in Deo ſit. Vnde manifeſtū eſt, ꝙ idē ſpecie actꝰ eſt quo diligit Deus, & quo diligitur proximꝰ. Et pp hoc habitus charitatis non ſolum ſe extendit ad dilectionem Dei, ſed etiā ad dilectionem proximi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ꝓximus timeri poteſt dupliciter, ſicut & amari. Vno modo propter id quod eſt proprium ſibi, puta, cū aliquis timet tyrannum propter eius crudelitatem, vel cum amat ipſum propter cupiditatem acquirendi aliq̄d ab eo. Et talis timor humanus diſtinguitur a timore Dei, & ſimiliter amor. Alio modo timetur homo, & amatur ꝓpter id, qđ eſt Dei in ipſo: ſicut cum ſæcularis poteſtas timetur propter miniſterium diuinum, quod habet ad vindictam malefactorum, & amatur propter iuſtitiam. Et talis timor hominis non diſtinguitur a timore Dei, ſicut nec amor.

AD 2ᵐ dicendū, ꝙ amor reſpicit bonum in communi, ſed honor reſpicit proprium bonū honorati: defertur. n. alicui in teſtimonium propriæ virtutis. Et ideo amor non diuerſificatur ſpecie pp diuersā quātitatem bonitatis diuerſorum, dūmodo referantur ad aliquod vnū bonum cōmune: ſed honor diuerſificatur ſm propria bona ſingulōrum. Vnde eodē amore charitatis diligimus oēs ꝓximos, inquantum

A

B

C

D

E

F

G

H

I

K

referuntur ad vnū bonū cōmune, qđ eſt Deus: ſed diuerſos honores diuerſis deferimus, ſm ꝓpriam virtutē ſingulorum. Et ſimiliter Deo ſingularem honorem latriæ exhibemus pp eius ſingularem virtutem.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ vituperant qui ſperant in hoīe, ſicut in principali authore ſalutis, nō aūt qui ſperant in hoīe, ſicut adiuuante miniſterialiter ſub Deo. Et ſimiliter reprehenſibile eſſet, ſi quis proximū diligeret tamq̄ principalem finem, non aūt ſi quis ꝓximum diligat pp Deum, quod pertinet ad charitatē.

ARTICVLVS II.

Vtrū charitas ſit ex charitate diligēda.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ charitas non ſit ex charitate diligenda. Ea. n. quæ ſunt ex charitate diligenda, duobꝰ præceptis charitatis cōcluduntur, vt patet Mat. 22. ſed ſub neutro charitas continetur, quia nec charitas eſt Deus, nec eſt proximꝰ. ergo charitas non eſt ex charitate diligenda.

¶ 2 Præt. Charitas fundatur ſuper cōmunicationē beatitudinis, vt ſupra dictū ē: ſed charitas non pōt eſſe particeps beatitudinis. ergo charitas non eſt ex charitate diligenda.

¶ 3 Præt. Charitas eſt amicitia q̄dam, vt ſupra * dictum eſt: ſed nullus poteſt habere amicitiā ad charitatem, vel aliquod accidens, quia huiuſmodi reamare non poſſunt, quod eſt de ratione amicitiæ, vt dicitur in 8. * Eth. ergo charitas nō eſt ex charitate diligenda.

SED CONTRA eſt, qđ † Aug. dicit 8. de Tri. Qui diligit proximū, cōſequens eſt vt etiam ipſam dilectionē diligat: ſed proximus diligitur ex charitate. ergo conſequēs ē, vt ēt charitas ex charitate diligat.

RESPON. Dicendū, ꝙ charitas amor quidā eſt, amor aūt ex natura potentiæ, cuius eſt actus, hēt ꝙ poſſit ſupra ſeipſum reflecti. Quia. n. volūtatis obiectū eſt bonū vniuerſale, quicquid ſub rōne boni continetur, pōt cadere ſub actu volūtatis. [e] Et quia ipſum velle eſt quoddā bonū, pōt velle ſe velle, ſicut & intellectus, cuius obiectū eſt verū, intelligit ſe intelligere, quia hoc ēt ē qđdā verū: ſed amor ēt ex rōne ꝓpriæ ſpeciei hēt, ꝙ ſupra ſe reflectatur, quia ē ſpōtaneus motus amātis ad amatū. Vnde ex hoc ipſo, ꝙ amat aliquis, amat ſe amare: ſed charitas nō ē ſimplex amor, ſed hēt rōnē amicitiæ, vt ſupra * dictū ē. Per amicitiā aūt amatur aliquid dupliciter. Vno modo ſicut ipſe amicus, ad quem amatur, aut augeatur in charitate. Et hic habes, vnde menſurare poſſumus amorem noſtrum, cum in particulari amamus amicos ſanguinis, vel domus, vel ciuitatis &c. an optemus eis hæc in ordine ad charitatem in eis, an abſolute, an inquātum quædam res Dei ſunt. Nā primo modo, ē vera dilectio eorum ex charitate, vt amicorum diuinorum. Secundo vero, eſt ſolum dilectio humanæ amicitiæ. Tertio aūt, eſt dilectio humanæ amicitiæ imperata a charitate reſpiciēte ad Deum vt amicum, & ad proximum, vt ad rē quandam ipſius amici.

1.dist. 1.art. 1. ad 3.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæquintæ Articulum ſecundum.*

IN articulo 2. eiſdem quæſtionis, declarandum illud ſpeciale occurrit, qđ amor ex propriæ ſpeciei ratione habere dicitur, licet communē ſit omnibus voluntatis actibus, ex communi ratione immaterialis potentiæ, quòd quilibet poteſt eſſe obiectum eiuſdem potentiæ, ac per hoc potentia poteſt ſuper quemlibet ſuum actum reflecti, non tamen ē commune omnibus actibus huiuſmodi, quòd quilibet poſſit eſſe obiectum actus eiuſdem rationis. Nullus enim irraſcitur contra iram ſuā, nec deſperat ſe deſperare. Et rurſus licet aliquis actus huiuſmodi poſſit eſſe obiectum actus eiuſdem rationis (Poteſt enim aliquis deſiderare ſe deſiderare, iuxta illud, Concupiuit anima mea deſiderare) non tamen conuenit hoc ei ex ratione propriæ ſpeciei, ſed aliunde. Propter quod in litera de amore ſpecialiter dictum eſt, ꝙ ex ratione propriæ ſpeciei habet, ꝙ reflectatur ſupra ſeipſum, hoceſt, quòd ſit obiectum actus

3.di.28. ar. 2. & 5. Et Virt.q.2. ar 11.c.7.

Lib. 10. cap. 3.

Lib. 9. cap. 4.

Lib. 9. cap. 4.

Dist. 26. q.1. ar. 1.

q.23.art.1. & art. præ.

Q

actus eiuſdem rationis in eadem potentia. Et ratio aſſignatur, quia eſt ſpontaneus motus amantis ad amatum, hoc eſt, quia ad rōnem amoris ſufficit, quòd ſit ſpontaneus motus amātis ad amatum. Ex hac. n. ſufficientia ſequitur, quòd amor ipſe ex hoc ipſo, quòd eſt amor, eſt amabilis. Nam ex hoc, quòd eſt ſpōtaneus motꝰ in amatum, ſequitur, quòd ipſe motus ſit complacens amanti, ac per hoc amabilis: qa in quodlibet cōplacens alicui, poteſt habere ſpontaneū motū amantis ad amatum, ex quo aliud non requiritur. Non ſic autem deſideriū: quoniam deſideratū vt ſic, eſt abſens: deſiderium aūt vt ſic, nō eſt abſens, ac per hoc vt ſic, non conſtituit ſe deſiderabile, ſed aliunde, ſcilicet ex hoc, quòd nō habetur. Propter quod in incipientium, aut etiā proficientium perſona, patientiū interruptionem deſiderii diuini dictum eſt. Concupiuit anima mea deſiderare in omni tempore iuſtificationes tuas. Et ſimile eſt in actu ſpei, timoris, & huiuſmodi.

Et omne quod diligit, ſeipſo diligit, qui eſt charitas. ergo & nos debemus creaturas irrationales ex charitate diligere.

¶ 2 Præt. Charitas principaliter fertur in Deū, ad alia autem ſe extendit, ſm ꝙ ad Deum pertinent: ſed ſicut creatura rationalis pertinet ad Deum, inquantū habet ſimilitudinem imaginis, ita etiam creatura irrationalis, inquantum habet ſimilitudinem veſtigij. ergo charitas etiā ſe extendit ad creaturas irrationales.

¶ 3 Præt. Sicut charitatis obiectum eſt Deus, ita & fidei: ſed fides ſe extendit ad creaturas irrationales, inquantum credimus cælum, & terrā eſſe creata a Deo, & piſces, & aues eſſe productos ex aquis, & greſſibilia animalia & plantas ex terra. ergo charitas etiam ſe extendit ad creaturas irrationales.

SED CONTRA eſt, quòd dilectio charitatis ſolum ſe extendit ad Deum, & ad proximū: ſed nomine proximi non poteſt intelligi creatura irrationalis, quia non communicat cum homine in vita rationali. ergo charitas non ſe extendit ad creaturas irrationales.

RESPON. Dicendum, ꝙ charitas ſecundum * prædicta, eſt amicitia quædam. Per amicitiam aūt amatur aliquid dupliciter. Vno quidem mō amicus, ad quem amicitia habetur, et alio mō bona, quæ amico optantur. Primo ergo modo, nulla creatura irrationalis poteſt ex charitate amari. Et hoc triplici ratione, quarum duæ pertinent communiter ad amicitiam, quæ

A

B

C

D

E

amicitiā habemus, & cui bona volumus. Alio modo, ſicut bonum qđ amico volumus, et hoc modo, charitas per charitatē amatur, & non primo: quia charitas eſt illud bonū, qđ optamus oībus, quos ex charitate diligimus. Et eadē rō eſt de beatitudine, & alijs virtutib⁹.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Deus, & proximus ſunt illi, ad quos amicitiā habemus: ſed in illorum dilectione includitur dilectio charitatis. Diligimus. n. proximū, & Deum, inquantū hoc amamus, vt nos, & proximus, Deū diligamus: qđ eſt charitatem habere.

AD 2ᵐ dicendum, quòd charitas eſt ipſa communicatio ſpiritualis vitæ, per quam ad beatitudinem peruenitur: & ideo amatur ſicut bonū deſideratum omnibus, quos ex charitate diligimus.

AD 3ᵐ dicendum, quòd ratio illa procedit, ſecundum quod per amicitiam amantur illi, ad quos amicitiam habemus.

ARTICVLVS III.

Vtrū etiam creaturæ irrationales ſint ex charitate diligendæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd etiā creaturæ irrationales ſint ex charitate diligendæ. Per charitatem enim maxime conformamur Deo: ſed Deus diligit creaturas irrationales ex charitate. diligit enim omnia, quæ ſunt, vt habetur Sapien. 11.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amicitia habetur ad illa, quæ nata ſunt habere bonum vitæ æternæ: vnde non eſt ſimile.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum homo debeat ſeipſum ex charitate diligere.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo non diligat ſeipſum ex charitate. Dicit enim * Gregor. in quadam Homil. quòd charitas minus, quàm inter duos haberi non poteſt. ergo ad ſeipſum nullus habet charitatem.

¶ 2 Præt. Amicitia de ſui ratione importat reamationem, & æqualitatem, vt patet in 8. † Ethico. quæ quidem non poſſunt eſſe homini ad ſeipſum: ſed charitas amicitia quædam eſt, vt † dictum eſt. ergo ad ſeipſum aliquis charitatem habere non poteſt.

¶ 3 Præt. Illud quod ad charitatem pertinet, non poteſt eſſe vituperabile, quia charitas non agit perperam, vt dicitur 1. ad Corinth. 13. ſed amare ſeipſum eſt vituperabile. dicitur enim 2. ad Timoth. 3. In nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines amantes ſeipſos. ergo homo non poteſt ſeipſum diligere ex charitate.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur Leuit. 19. Diliges amicum tuū ſicut teipſum: ſed amicū ex charitate diligimus. ergo & noſipſos ex charitate debemus diligere.

RESPON. Dicendum, ꝙ cum charitas ſit quædam amicitia, ſicut * dictū eſt, dupliciter poſſumus de charitate loqui. Vno modo, ſub cōmuni rōne amicitiæ,

Lib. 2. Phyſic. text. 59. tom. 2.

Lib. 8. ca. 3 & 4. to. 5.

1. dist. 32. q. 1. art. 2. ad 3. Et 3. dist. 26. artic. Et uirt. q. 2. a. corp. & ad 10.

* Homil. 17. in Euange. in princip. illius.

† lib. 8. Eth. cap. 3. & 8. ſimul ſumptis tom. 5. † q. 23. ar. 1.

q. 23. art. 1.

& ſecundum hoc dicendum eſt, quòd amicitia proprie non habetur ad ſeipſum, ſed aliquid maius amicitia; quia amicitia vnionem quandam importat. Dicit enim *Dion. quòd amor eſt virtus vnitiua. Vnicuique autem ad ſeipſum eſt vnitas, quę eſt potior vnione ad alium. Vnde ſicut vnitas eſt principium unionis, ita amor, quo quis diligit ſeipſum, eſt forma, & radix amicitiæ. In hoc enim amicitiã habemus ad alios, quòd ad eos nos habemus, ſicut ad noſipſos. Dicitur enim in 9. *Ethic. quòd amicabilia quæ ſunt ad alterum, veniunt ex his quæ ſunt ad ſeipſum. Sicut etiã de principiis nõ habetur ſcientia, ſed aliquid maius, ſcilicet intellectꝰ. Alio modo poſſumus loqui de charitate ſecũdũ propriã rationẽ ipſius, prout ſcilicet eſt amicitiã hominis ad Deũ principaliter, & ex cõſequẽti ad ea quæ ſunt Dei, inter quæ etiã eſt ipſe homo, q̃ charitatẽ habet. Et ſic inter cætera, q̃ ex charitate diligit quaſi ad Deũ ptinẽtia, ẽt ſeipm ex charitate diligit.

Ca. 4. de diui. no. i parte 2. & parte 1. nõ multum remote a fine.

Lib. 9. Eth. cap. 8. princ. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Grego. loquitur de charitate ſecundum communem amicitię rationẽ. Et ſecundum hoc etiam procedit ſecunda ratio.

AD 3^m dicendum, q̃ amantes ſeipſos vituperant, inquantum amant ſe ſecundum naturam ſenſibilem, cui obtemperant: quod non eſt vere amare ſeipſum ſecundum naturam rationalẽ, vt ſibi velint ea bona, quæ pertinent ad perfectionẽ rationis. Et hoc modo præcipue ad charitatem pertinet diligere ſeipſum.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæquintæ Articulum quintum.*

IN art. 5. in reſponſione ad tertium, dubium adhuc poſt reſponſionem reſtat de charitate, qua diligimus etiam corpꝰ proximi, quod non poteſt nos redamare, quomodo ex charitate diligitur.

3. di. 28. ar. 7. Et virt. q. 2. ar. 7. cor. ad 14. & 15

¶ Ad hoc dicitur, quòd corpus proximi diligitur ex charitate, nõ vt amicus diligitur, proprie loquendo, ſed vt pars amici: & propterea ſufficit redamatio amici, cuius eſt pars, reſpectu autem proprii corporis, neutriꝰ redamatio requiritur. Et hoc ſingulare voluit author per illã rñſionẽ docere.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo debeat corpus ſuum ex charitate diligere.

AD QVINTVM ſic procedit. Videt̃ q̃ homo non debeat corpus ſuũ ex charitate diligere, Non. n. diligimus illũ, cui cõiuere nõ volumus: ſed homines charitatẽ habentes, refugiũt corporis conuictum, ſm illud Ro. 7. Quis me liberauit de corpore mortis huiꝰ? & Philip. 1. Deſideriũ habẽs diſſolui, & eſſe cum Chriſto. ergo corpus noſtrum non eſt ex charitate diligendum.

¶ 2 Prçt. Amicitia charitatis fundatur ſuper cõmunicatione diuinæ fruitionis: ſed hmõi fruitionis corpus particeps eſſe nõ põt. ergo corpꝰ nõ eſt ex charitate diligẽdũ.

¶ 3 Præt. Charitas, cum ſit amicitia quædam, ad eos habetur, qui reamare poſſunt: ſed corpus noſtrum nõ poteſt nos ex charitate diligere. ergo nõ eſt ex charitate diligẽdũ.

SED CONTRA eſt, *quòd Auguſt. in 1. de doct. Chriſtia. ponit quatuor ex charitate diligenda, inter quæ vnum eſt corpus proprium.

Lib. 1. c. 23 & 26. to. 3.

RESPON. Dicendum, q̃ corpus noſtrum ſecundum duo poteſt cõſiderari. Vno modo, ſecũdũ eius naturam: alio modo, ſecũdũ corruptionem culpæ, & pœnæ. Natura autẽ corporis noſtri nõ eſt a malo principio creata, vt Manichæi fabulãtur, ſed eſt a Deo. Vnde poſſumus eo vti ad ſeruitiũ Dei, ſecũdũ illud Ro. 6. Exhibete mẽbra veſtra arma iuſtitiæ Deo. Et ideo ex dilectione charitatis, qua diligimus Deũ, debemus ẽt corpus noſtrũ diligere: ſed infectionẽ culpæ, & corruptionẽ pœnæ in corpore nõ diligere nõ debemꝰ, ſed potiꝰ ad eiꝰ remotionẽ anhelare deſiderio charitatis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Apoſtolus non refugiebat corporis cõmunionẽ quantum ad corporis naturã, immo ſecundũ hoc nolebat ab eo ſpoliari, ſecundũ illud 2. ad Corint. 5. Nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri: ſed volebat carere infectione cõcupiſcẽtiæ, quæ remanet in corpore, & corruptione ipſius, quæ aggrauat animam, ne poſſit Deum videre. Vnde ſignanter dixit, De corpore mortis huius.

AD 2^m dicendum, q̃ corpus noſtrũ quàmuis Deo frui non poſſit cognoſcendo, & amando ipſum, tamẽ per opera, quæ per corpus agimus, ad perfectam Dei fruitionẽ poſſumus venire. Vnde ex fruitione animæ redundat quædam beatitudo ad corpus. ſ. ſanitatis, & incorruptionis vigor, vt *Auguſt. dicit in epiſtola ad Dioſc. Et ideo quia corpus aliquo modo eſt particeps beatitudinis, poteſt dilectione charitatis amari.

Epiſt.

AD 3^m dicendum, q̃ reamatio habet locum in amicitia quæ eſt ad alterũ, non aũt in amicitia, quæ eſt ad ſeipſum vel ſecundũ animam, vel ſecundum corpus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatores ſint ex charitate diligendi.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur q̃ peccatores non ſint ex charitate diligendi. Dicit. n. ipſe. 118. Iniquos odio habui: ſed Dauid charitatem perfectam habebat. ergo ex charitate magis sũt odiendi peccatores, q̃ diligendi.

¶ 2 Præt. Probatio dilectionis, exhibitio eſt operis, vt *Grego. dicit in Hom. Pent. ſed peccatoribus iuſti non exhibent opera dilectionis, ſed magis opera, quæ videntur eſſe odij, ſecundum illud pſal. 100. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ. Et Dominus præcepit Exod. 22. Maleficos non patieris viuere. ergo peccatores non ſunt ex charitate diligendi.

¶ 3 Præt. Ad amicitiã pertinet, ut amicis optemus, & uelimus bona: ſed ſancti ex charitate optãt peccatoribus mala, ſm illud pſal. Conuertant̃ peccatores in infernũ. ergo peccatores nõ ſunt ex charitate diligẽdi.

¶ 4 Præt. Proprium eſt amicorum de eiſdem gaudere, & idem velle: ſed charitas nõ facit velle, quod peccatores volũt, neque facit gaudere de hoc, de quo peccatores gaudent, ſed magis facit contrarium. ergo peccatores non ſunt ex charitate diligendi.

¶ 5 Præt. Proprium eſt amicorum ſimul conuiuere, vt dicitur in 8. *Ethic. ſed cũ peccatoribus nõ eſt cõuiuendũ, ſm illud 2. ad Cor. 6. Exite de medio eorum, ergo peccatores non ſunt ex charitate diligendi.

Lib. cap. med.

SED CONTRA eſt, quod *Auguſtin. dicit in 1. de doct. Chriſt. q̃ cũ dicitur. Diliges proximum tuũ, manifeſtum eſt omnem hominem proximum eſſe deputandum: ſed peccatores non deſinunt eſſe homines, quia peccatum non tollit naturam. ergo peccatores ſunt ex charitate diligendi.

Lib. de

RESPON. Dicendum, q̃ in peccatoribus duo poſſunt conſiderari. ſ. natura, & culpa. Secundũ naturam quidem, quam a Deo habent, capaces ſunt beatitudinis, ſuper cuius communicatione charitas fundatur, vt ſupra* dictum eſt: & ideo ſm naturam ſuam ſunt ex

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæquintæ Articulum ſextum.*

IN ar. 6. in reſponſione ad quintum, nota quàm temerarie cum peccatoribꝰ habitas, aut conuerſaris, præſumens te eſſe perfectum: quòd ſi hoc non ſentis de teipſo, fuge peccatorum conſortia in communi conuerſatione comedendo, colloquendo, connegotiando &c. quoniam perfectorũ eſt, aut perfecti perſonã induentis, tute conuerſari cum peccatoribus.

3. d. 4. l. ar. 8. &

Hier. Epiſt. ep.

ex charitate diligendi, ſed culpa eorũ Deo contrariatur, & eſt beatitudinis impedimentum. Vnde ſecundum culpam, quæ Deo aduerſatur, ſunt odiendi quicumque peccatores, etiam pater, & mater, & propinqui, vt habetur Luc. 14. Debemus enim in peccatoribus odire, quòd peccatores ſunt, & diligere, quòd homines ſunt beatitudinis capaces. Et hoc eſt eos vere ex charitate diligere propter Deum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iniquos propheta odio habuit, inquantum iniqui ſunt, habẽs odio iniquitatem ipſorum, quod eſt ipſorum malũ: & hoc eſt perfectum odium, de quo ipſe dicit. Perfecto odio oderam illos. Eiuſdem autem rationis eſt odire malum alicuius, & diligere bonum eius. Vnde etiam illud odium perfectum ad charitatem pertinet.

AD 2^m dicendum, quòd amicis peccantibus, ſicut Philoſ. dicit in 9. *Eth. non ſunt ſubtrahenda amicitiæ beneficia, quouſque habeatur ſpes ſanationis eorum, ſed magis eſt eis auxilium dandum ad recuperationem virtutis, quàm ad recuperationem pecuniæ, ſi eam amiſiſſent, quanto virtus eſt magis amicitiæ affinis, quàm pecunia: ſed quando in maximam malitiam incidunt, & inſanabiles fiunt, tunc non eſt eis amicitiæ familiaritas exhibenda. Et ideo huiuſmodi peccantes, de quibus magis præſumitur nocumentũ aliorum, quàm eorum emendatio, ſecundum legem diuinam, & humanam præcipiuntur occidi. Et tamẽ hoc facit iudex non ex odio eorum, ſed ex amore charitatis, quo bonum publicum præfertur vitæ ſingularis perſonæ. Et tamen mors per iudicem inflicta peccatori prodeſt ſiue cõuertatur ad culpæ expiationem, ſiue etiam conuertatur ad culpæ terminationẽ: quia per hoc tollitur ei poteſtas amplius peccandi.

Lib. 9. circa med. tom. 5.

AD 3^m dicendum, quòd huiuſmodi increpationes, quæ in ſacra ſcriptura inueniũtur, tripliciter poſſunt intelligi. Vno modo, per modum pronunciationis, non per modum optationis, vt ſit ſenſus Pſal. 9. Conuertantur peccatores in infernũ, ideſt, conuertentur. Alio modo, per modum optationis, vt tamen deſiderium optantis non referatur ad pœnam hominum, ſed ad iuſtitiam punientis, ſecundum illud Pſal. 57. Lętabitur iuſtus, cum viderit vindictã: quia nec ipſe Deus puniẽs lætatur in perditione impiorum, vt dicitur Sap. 1. ſed in ſua iuſtitia: quia iuſtus dominus, & iuſtitias dilexit. Tertio, vt deſiderium referatur ad remotionem culpę, non ad ipſam pœnam, vt ſcilicet peccata deſtruantur, & homines remaneant.

AD 4^m dicendum, quòd ex charitate diligimus peccatores, non quidem vt velimus quæ ipſi volunt, vel gaudeamus de his, de quibus ipſi gaudent: ſed vt faciamus eos velle quod volumus, & gaudere de his, de quibus gaudemus. Vnde dicitur Hier. 15. Ipſi conuertentur ad te, & tu non conuerteris ad eos.

AD 5^m dicendum, quòd conuiuere peccatoribus, infirmis quidem eſt vitandum propter periculum, quod eis imminet, ne ab eis ſubuertantur. Perfectis autem, de quorum corruptione non timetur, laudabile eſt, quòd cum peccatoribus conuerſentur, vt eos conuertant. Sic enim Dominus cum peccatoribus mãducabat, & bibebat, vt dicitur Matth. 9. conuictus tamen peccatorum, quantum ad conſortium peccati, vitandus eſt omnibus. Et ſic dicitur 2. ad Corint. 6. Exite de medio eorum, & immundum ne tetigeritis, ſcilicet ſecundum peccati conſenſum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum peccatores diligant ſeipſos.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæquintæ Articulum ſeptimum.*

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ peccatores ſeipſos diligant. Illud enim qđ eſt principiũ peccati, maxime in peccatoribus inuenitur: ſed amor ſui eſt principium peccati. Dicit enim *Auguſt. 14. de ciuitat. Dei, quòd facit ciuitatẽ Babylonis. ergo peccatores maxime amant ſeipſos.

¶ 2 Præt. Peccatũ nõ tollit naturã: ſed hoc vnicuique cõuenit ex ſua natura, quòd diligat ſeipſum. vnde etiã creaturæ irrationales naturaliter appetũt ꝓpriũ bonũ, puta, cõſeruationẽ ſui eſſe, & alia hmõi. ergo peccatores diligunt ſeipſos.

¶ 3 Præt. Omnibꝰ eſt diligibile bonũ, vt *Dion. dicit in 4. c. de di. no. ſed multi peccatores reputant ſe bonos. ergo multi peccatores ſeipſos diligunt.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in Pſal. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.

RESPON. Dicendum, quòd amare ſeipſum vno modo commune eſt omnibus: alio modo proprium eſt bonorum: tertio modo proprium eſt malorum. Quòd enim aliquis amet id quod ſeipſum eſſe æſtimat, hoc commune eſt omnibus. Homo autem dicitur eſſe aliquid dupliciter. Vno modo, ſecundum ſuam ſubſtantiam & naturam: & ſecundum hoc omnes æſtimant bonum commune ſe eſſe id, quod ſunt, ſcilicet ex anima & corpore compoſitos, & ſic etiam omnes homines boni & mali diligunt ſeipſos, inquantum diligunt ſuiipſorũ conſeruationem. Alio modo, dicitur homo eſſe aliquid ſecundum principalitatẽ, ſicut princeps ciuitatis dicitur eſſe ciuitas. Vnde quod principes faciunt, dicitur ciuitas facere. Sic autẽ non omnes æſtimant ſe eſſe id, quod ſunt. Principale enim in homine eſt mens rationalis: ſecundariũ aũt eſt natura ſenſitiua, & corporalis, quorũ primum Apoſtolus nominat interiorẽ hominem, ſecũdũ exteriorẽ, vt patet 2. ad Chorint. 5. Boni autem æſtimant principale in ſeipſis rationalem naturam, ſiue interiorem hominem: vnde ſecundum hoc ęſtimant ſe eſſe quod ſunt. Mali autem æſtimant principale in ſeipſis naturam ſenſitiuam, & corporalẽ, ſcilicet exteriorem hominem: vnde non recte cognoſcentes ſeipſos, non vere diligunt ſeipſos, ſed diligunt id, quod ſeipſos eſſe reputant. Boni autem vere cognoſcentes ſeipſos, vere ſeipſos diligũt. Et hoc probat Philo. in 9. * Eth. per quinque, quæ ſunt amicitiæ propria. Vnuſquiſque enim amicus primo quidem vult ſuum amicum eſſe, & viuere: ſecundo vult ei bona: tertio operatur bona ad ipſum: quarto conuiuit ei delectabiliter: quinto cõcordat cũ ipſo, quaſi cũ eodẽ delectatus, & cõtriſtatus. Et ſecundũ hoc boni diligũt ſeipſos, quãtũ ad interiorẽ hominẽ, quia etiã volunt ipſum ſeruari in ſua integritate, & optãt ei bona ęiꝰ, quę ſunt bona ſpũalia, & etiã ad aſſequenda opera intẽdũt, & delectabiliter ad cor propriũ redeũt: quia ibi inueniũt bonas cogitationes in ꝓſenti, & memoriã ꝓteritorũ bonorũ, & ſpẽ futurorũ bonorũ, ex qbus delectatio caſatur. Siſr etiã nõ patiuntur in ſeipſis volũtatis diſſen-

3. di. 29. ar. 5. Et virt. q. 2. ar. 12. ad 6. Et pl. 10.

*lib. 14. ca. vlt. in prin. tom. 5.

Cap. 4. parte 1. añ medium.

Lib. 9. cap. 4. tom. 5

sionem, quia tota anima eorum tẽdit in vnum. Econtrario aũt mali non volunt conseruari in integritate interioris hominis, neq; appetunt eius spiritualia bona, neq; ad hoc operantur, neq; delectabile est eis secum conuiuere redeundo ad cor, quia inueniunt ibi mala, & præsentia, & præterita, & futura, quæ abhorrẽt, neq; ẽt sibipsis concordant pp conscientiam remordentem, secundum illud Psalmi. Arguam te, & statuã contra faciem tuam. Et per eadẽ probari potest, quòd mali amant seipsos secũdum corruptionem exterioris hominis: sic autem boni non amant seipsos.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amor sui, qui est principiũ peccati, est ille, qui est proprius malorum perueniens vsque ad contemptum Dei, vt ibidem dicitur: quia mali etiam sic cupiunt exteriora bona, quòd spiritualia contemnunt.

AD 2^m dicendum, quòd naturalis amor etsi non totaliter tollatur a malis, tamen in eis peruertitur per modum iam* dictum. In corp. ar.

AD 3^m dicendum, quòd mali inquantum æstimãt se bonos, sic aliquid participant de amore sui. Nec tamen est ista vera sui dilectio, sed apparens, quæ etiam non est possibilis in his, qui valde sunt mali.

Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum octauum & nonum.

9.di.30.ar.1. Et uirt.q.2.arti.8. Et opus.3.c.8. & opu.180.15. Et Ro.12 lect 3. Enchiridii cap.73.to.3

IN arti.8. & 9. aduerte tria. Primo, quòd quia regula generalis est, ꝙ præcepta affirmatiua, quantum est ex iure naturæ, nõ obligant, nisi in articulo necessitatis, vt author hic insinuat, & in quarto sententiarum expresse tenet: ideo nec interior dilectio inimicorum in speciali, nec exterior beneficentia est ī præcepto, nisi in articulo necessitatis. Sufficit.n. quòd homo sit paratus ad faciendum quod tenetur secundum Deũ, quando, vbi & c. tenebitur: quæ præparatio animi est procul dubio in omni habẽte charitatem, nõ min⁹ quàm præparatio animi ad martyrium in articulo necessitatis.

¶ Secundo, ꝙ quia loqui huic personæ, salutare illam, emere, vẽdere, conuiuari cum illo, & alia huiusmodi, nõ sunt actus, qui fiunt ad communitatem, sed ad personas ī speciali: ideo nõ est necessitatis, qui fiunt ad communitatem, sed ad personas ī speciali: ideo nõ est necessitatis, sed perfectionis, quòd aliquis inimico suo loquatur, quòd illum saluter, aut aliquid huiusmodi faciat. Et propterea caue tu Confessor, ne neges absolutionem nolẽti hęc signa dilectionis inimico exhibere. Habes enim in litera regulam distinguentẽ inter beneficia, quæ exhibẽtur proximis in communi, & ista, quæ omnibus, aut cõmunitati exhibentur: Et beneficia, quæ exhibentur particulariter aliquibus personis, & ista sunt quæ ad particulares, vt sic, sunt quę diximus. Non enim homo tenetur cuilibet homini loqui, nec quẽlibet hominem salutare, nec cum quolibet negotiationis commerciũ habere, & alia huiusmodi. Habes & causam regulæ exterioris, regulam interiorem, qua dicitur, quòd ex præcepto charitas non tenetur descendere ad diligendum hunc: sed sufficit diligere ipsum in communi, vel in communitate, vt in litera dicitur. Tertio, quòd cũ inter aliquos ex neutra parte ī veritate est inimicitia: sed q̃a pcessit odiũ, vel offensa, neuter vult se flectere, vt loquatur alteri, aut alter tantũ recusat loqui alteri, in neutro casu sic contra charitatis præceptum. Et ratio est: quia homo non tenetur ad locutionem, & alia particularia beneuolentiæ signa respectu omnium hominum, vt dictũ est, nisi ī articulo necessitatis. Et propterea non tenetur loqui, aut respondere isti. Vnde Dauid, quàmuis perciperet Absalon filio suo, noluit etiam eum videre: sed dixit. Reuertatur in domum suam, & faciem meam non videat. 2.Reg.4. Hæc autem, quàmuis vera sint, per se loquendo, per accidens tamen ratione scandali, si quandoq; oporteret loqui inimico, prudẽtis arbitrio, qui circa particularia versatur, relinquetur.

D.99.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum sit de necessitate charitatis, vt inimici diligantur.

AD OCTAVVM sic procedi tur. Videtur quòd non sit de necessitate charitatis, vt inimici diligantur. Dicit enim* August. in Enchiridio, quòd hoc tam magnum bonum, scilicet diligere inimicos, nõ est tantę multitudinis, quantum credimus exaudiri, cũ in oratione dicitur. Dimitte nobis debita nostra: sed nulli dimittitur pctm̃ sine charitate, qa vt dicitur Prouerb. 10. Vniuersa delicta operit charitas. ergo nõ est de necessitate charitatis diligere inimicos.

¶ 2 Præt. Charitas non tollit naturam: sed vnaquæque res etiam irrationalis naturaliter odit suũ cõtrariũ, sicut ouis lupum, & aqua ignem. ergo charitas non facit, quòd inimici diligantur.

¶ 3 Præt. Charitas non agit perperã: sed hoc videtur esse puersum, quòd aliquis diligat inimicos, sicut & ꝙ aliquis odio habeat amicos. Vñ 2. Reg. 19. exprobrãdo dicit Ioab ad Dauid, Diligis odiẽtes te, & odio hẽs diligentes te. ergo charitas nõ facit, vt inimici diligant.

SED CONTRA é, qđ Dñs dicit. Mat. 5. Diligite inimicos vestros.

REPON. Dicẽdum, ꝙ dilectio inimicorum tripliciter potest cõsiderari. Vno modo, vt inimici diligantur, inquãtum sunt inimici; & hoc est[d] peruersum, & charitati repugnans, quia hoc est diligere malum alterius. Alio modo, potest accipi dilectio inimicorũ, quã tum ad naturã, scilicet in vniuersali: & sic dilectio inimicorum est de necessitate charitatis, vt scilicet aliquis diligẽs Deum, & proximum, ab illa generalitate dilectionis proximi inimicos suos nõ excludat. Tertio potest cõsiderari dilectio inimicorum in speciali, vt scilicet aliquis in speciali moueat motu dilectiõis ad inimicũ. Et istud non est de necessitate charitatis absolute: quia nec etiã moueri motu dilectionis in speciali ad quoslibet homines singulariter est de necessitate charitatis, quia hoc esset impossibile. Est tamen de necessitate charitatis ſm præparationem animi, vt scilicet homo habeat animũ paratum ad hoc, ꝙ in singulari inimicum diligeret, si necessitas occurreret: sed quod absque articulo necessitatis homo etiam hoc actu impleat, vt diligat inimicum propter Deum, hoc pertinet ad perfectionem charitatis. Cum enim ex charitate diligatur proximus propter Deum, quanto aliquis magis diligit Deũ, tanto etiam magis ad proximũ dilectionẽ ostendit nulla inimicitia impediente. Sicut si aliquis multũ diligeret aliquẽ hominem, amore ipsius filios eius amaret, etiam inimicos sibi. Et ſm hũc modum loquitur* Augustinus, Vnde patet responsio ad Primum.

AD 2^m dicendum, ꝙ vnaquæq; res naturaliter odio habet id, qđ est sibi contrarium, inquantũ est sibi contrarium: inimici autem sunt nobis contrarii, inquantum sunt inimici, unde hoc debemus in eis odio habere. Debet.n. nobis displicere, quòd nobis inimici sunt: non autem nobis sunt contrarii, inquantum homines sunt, & beatitudinis capaces. & secundum hoc debemus eos diligere.

AD 3^m dicendum, quòd diligere inimicos, inquantum sunt inimici, est vituperabile, & hoc non facit charitas, vt* dictum est.

ARTICVLVS IX.

Vtrum sit de necessitate salutis, quòd aliquis signa, & effectus dilectionis inimico exhibeat.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd ex necessitate charitatis sit, ꝙ aliqs homo signa, vel effect⁹ dilectionis inimico exhibeat. Dicitur.n. 1. Ioan. 3. Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate: sed opere diligit aliquis exhibendo ad eum, quem diligit, signa, & effectus dilectionis. ergo de necessitate charitatis est, vt aliquis huiusmodi signa, & effectus inimicis exhibeat.

¶ 2 Præt. Matth. 5. Dominus simul dicit. Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos: sed diligere inimicos est de necessitate charitatis. ergo & benefacere inimicis.

¶ 3 Præt. Charitate amatur non solum Deus, sed etiã proximus: sed *Gregor. dicit in Hom. Pente. ꝙ amor Dei non potest esse otiosus. magna enim operatur, si est: si desinit operari, non est amor. ergo charitas, quę habetur ad proximum, non potest esse sine operationis effectu: sed de necessitate charitatis est, vt omnis proximus diligatur, etiam inimicus. ergo de necessitate charitatis est, vt etiam ad inimicos signa, & effectus dilectionis ostendamus.

Homil. 30. in Euange. non multũ procul a prin cip.

Aug. Enchiridi. cap 74. id habet in cont. tom. 3

SED CONTRA est, quòd Matth. 5. super illud, Benefacite his, qui oderunt vos, dicit* glo. ꝙ benefacere inimicis, est cumulus perfectionis: sed id, qđ pertinet ad perfectionem charitatis, non est de necessitate ipsius. ergo non est de necessitate charitatis, quòd aliquis signa, & effectus dilectionis inimicis exhibeat.

RESPON. Dicendum, ꝙ effectus, & signa charitatis ex interiori dilectione procedũt, & ei proportionantur. Dilectio autem interior ad inimicum in communi quidem est de necessitate præcepti absolute: in speciali autem est non absolute, sed secundum præparationem animi, vt supra* dictum est. Sic ergo dicendum est de effectu, & signo dilectionis exterius exhibendo. Sunt enim quædam signa, vel beneficia dilectionis, quæ exhibentur proximis in cõi, puta, cũ aliquis orat pro oĩbus fidelibus, vel ꝓ toto populo: aut cum aliquod beneficium impendit aliquis toti communitati. Et talia beneficia, vel dilectionis signa, inimicis exhibere est de necessitate præcepti. Si enim nõ exhiberentur inimicis, hoc pertineret ad liuorem vindictæ, contra id, quod dicitur Leuit. 19. Non quæres vltionem, & nõ eris memor iniuriæ ciuium tuorum. Alia vero sunt beneficia, vel dilectionis signa, quæ ꝗs exhibet particulariter aliquibus personis. Et talia beneficia, vel dilectionis signa inimicis exhibere nõ est de necessitate salutis, nisi secundum præparationem animi, vt.s. subueniatur eis in articulo necessitatis, secundum illud Prou. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, da illi potum. Sed qđ præter articulum necessitatis hmõi beneficia aliquis inimicis exhibeat, pertinet ad perfectionem charitatis, per quam aliquis non solum cauet vinci a malo, quod necessitatis est, sed etiã vult in bono vincere malum, quod est etiam perfectionis: dum scilicet non solum cauet propter iniuriam sibi illatam detrahi ad odium, sed ẽt pp̃ sua beneficia intendit inimicum pertrahere ad suum amorem. Et per hoc patet respõsio ad obiecta.

Ar. præced.

ARTICVLVS X.

Vtrum debeamus angelos ex charitate diligere.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd angelos ex charitate non debeamus diligere. Vt enim* August. dicit in lib. de doct. christia. Gemina est dilectio charitatis, scilicet Dei, & proximi: sed dilectio angelorum non continetur sub dilectione Dei, cum sint substantiæ creatæ: nec etiam videtur contineri sub dilectione proximi, cum non communicent nobiscum in specie. ergo angeli non sunt ex charitate diligendi.

¶ 2 Præt. Magis conueniunt nobiscum bruta aĩalia, qꝫ angeli. Nam nos, & bruta aĩalia sumus ī eodẽ genere propinquo. Sed ad bruta animalia non habemus charitatem, vt supra* dictum est. ergo ẽt neq; ad angelos. Ar. 3. huius quæst.

¶ 3 Præt. Nihil est ita proprium amicorum, sicut conuiuere, vt dicitur in 8.* Eth. sed angeli non conuiuũt nobiscum, nec etiam eos videre possumus. ergo ad eos charitatis amicitiam habere non valemus. Lib. 8. ca. 5. ante mediũ tom. 5.

SED CONTRA est, quod †August. dicit in 1. de doctri. christia. Iam vero si vel cui præbendum a nobis est, vel a quo nobis præbendũ est officium misericordiæ, recte proximus dicitur, manifestum est præcepto, quo iubemur diligere proximum, etiam sanctos angelos contineri, a quibus multa nobis misericordiæ impenduntur officia. †lib. 1. c. 30 post mediũ tom. 3.

RESPON. Dicendum, quòd amicitia charitatis, sicut supra* dictum est, fundatur super communicatione beatitudinis æternæ, in cuius participatione cõmunicant cum angelis homines. Dicitur enim Matthæ. 22. quòd in resurrectione erunt homines, sicut angeli in cælo. Et ideo manifestum est, quòd amicitia charitatis etiam ad angelos se extendit. q. 23. art. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ proximus non solum dicitur cõicatione speciei, sed etiam cõicatione beneficiorum pertinentium ad vitam ęternam, super qua communicatione amicitia charitatis fundatur.

AD 2^m dicendum, quòd bruta animalia conueniũt nobiscum in genere propinquo ratione naturæ sensitiuæ, secundum quam non sumus participes æternæ beatitudinis, sed secundum mentem rationalem, in qua communicamus cum angelis.

AD 3^m dicendum, ꝙ angeli non conuiunt nobis exteriori conuersatione, quæ nobis est secundum sensitiuam naturam: conuiuimus tamen angelis secundum mentem imperfecte quidem in hac vita, perfecte autem in patria, sicut & supra* dictum est. q. 23. art. 1. ad 1.

ARTICVLVS XI.

Vtrum debeamus dæmones ex charitate diligere.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd dæmones ex charitate debeamus diligere. Angeli.n. sunt nobis proximi, inquantum communicamus cum eis in rationali mente: sed etiam dæmones sic nobiscum communicant, quia data naturalia in eis manent integra, scilicet esse, viuere, & intelligere, vt dicit* Dionys. in 4. cap. de diui. no. ergo debemus dæmones ex charitate diligere. 3. di. 28. ar. 5. Et di. 31. q. 2. ar. 3. q. 2. Et Ro. 13 lect. 2. fin. *cap. 4. par. 4. parum a medio.

¶ 2 Præt. Dæmones differunt a beatis angelis differentia peccati, sicut, & peccatores homines a iustis: sed iusti homines ex charitate diligunt peccatores. ergo etiam ex charitate debent diligere dæmones.

¶ 3 Præt. Illi, a quibus beneficia nobis impenduntur, debent a nobis ex charitate diligi, tamquàm proximi, sicut patet ex authoritate* Aug. supra inducta: sed dæmones nobis in multis sunt vtiles, dum nos tentando nobis coronas fabricant, sicut* Aug. dicit 11. de ci. nit. Dei. ergo dæmones sunt ex charitate diligendi. Ar. preced. arg. sed contra. Augu. lib. 11. cap. 17. tom. 5.

SED CONTRA est, qđ dr Is. 28. Delebitur fœdus vestrum cũ morte, & pactum vestrũ cũ inferno non stabit: sed perfectio pacis, & fœderis est per charitatem. ergo ad dæmones, qui sunt inferni incolæ, & mortis procuratores, charitatem habere non debemus.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra* dictum est, in peccatoribus ex charitate debemus diligere naturã, peccatum odire. In nomine aũt dæmonis significatur Ar. 6.

natura peccato deformata: & ideo dæmones ex charitate non sunt diligendi. Et si non fiat vis in nomine, & quæstio referatur ad illos spiritus, qui dæmones dicuntur, vtrum sint ex charitate diligendi: respondendum est * secundum præmissa, q̃ aliquid ex charitate diligitur dupliciter. Vno modo sicut ad quem amicitia habetur, & sic ad illos spiritus charitatis amicitiã habere non possumus. Pertinet enim ad rationẽ amicitiæ, vt amicis nostris bonum velimus. Illud autem bonum vitę æternæ, quod respicit charitas, spiritibus illis a Deo æternaliter damnatis, ex charitate velle nõ possumus. Hoc enim repugnaret charitati Dei, per quam eius iustitiam approbamus. Alio modo diligitur aliquid, sicut quod volumus permanere, vt bonũ alterius, per quem modum ex charitate diligimus irrationales creaturas, inquantum volumus eas permanere ad gloriam Dei, & vtilitatem hominum, vt supra * dictum est. Et per hunc modum & naturam dæmonum etiam ex charitate diligere possumus: inquantum, scilicet volumus illos spiritus in suis naturalibus conseruari ad gloriam Dei.

Art. 2. & 3. huiꝰ quæst.

Ar. 3. huius quæst.

Ad primum ergo dicendum, q̃ mens angelorum non habet impossibilitatem ad æternam beatitudinẽ habendam, sicut habet mens dæmonum: & ideo amicitia charitatis, quæ fundatur super communicatione vitæ æternæ magis, quàm super communicatione naturæ, habetur ad angelos, non autem ad dæmones.

Ad 2m dicendũ, quòd homines peccatores in hac vita habent possibilitatem perueniendi ad beatitudinem æternam, quod non habent illi, qui sunt in inferno damnati, de quibus quantum ad hoc, est eadẽ ratio, sicut & de dæmonibus.

Ad 3m dicendum, quòd vtilitas, quæ nobis ex dæmonibus prouenit, non est ex eorum intentione, sed ex ordinatione diuinæ prouidentiæ. Et ideo ex hoc non inducimur ad habendum amicitiam eorum: sed ad hoc quòd simus Deo amici, qui eorum peruersam intentionem conuertit in nostram vtilitatem.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum vltimum.*

IN reliquis articu. eiusdem 25. quæst. vsque ad vltimum, nihil scribendum occurrit. in vltimo aũt in respõsione ad primum, dubium occurrit: quoniam iam dictum est, quòd charitas est vna virtus in specie sub vna ratione formali, omnia, ad quæ se extendit diligens. Nunc vero dicitur, quòd est diuersa ratio diligibilitatis ĩ diuersis diligibilibus. Repugnant igitur adinuicem hęc.

5. di. 28. ar. 7. Et virt. q. 2. art. 7.

¶ Ad hoc dicitur q̃ nulla est repugnantia inter dicta, sed explanatio vnitatis & diuersitatis inuẽtæ in obiecto charitatis. Est siquidẽ in eo unitas formalis atoma quo ad rem, quæ est obiectũ for-

*Tract. 87. nõ remote a fine to. 9.

quaquis diligit corpus proximi, debet distingui a dilectione, qua quis diligit corpus suum. non ergo cõuenienter distinguũtur quatuor ex charitate diligenda.

Sed contra est, qd* Aug. dicit in 1. de doct. christia. Quatuor diligenda, vnum qd̃ supra nos est, s. Deus: alterũ, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos est, scilicet proximus: quartum, quod infra nos est, s. proprium corpus.

Respon. Dicendum, quòd sicut* dictum est, amicitia charitatis super communicatione beatitudinis fundatur, in qua quidem cõicatione vnũ quidem est, quod consideratur, vt principiũ influẽs beatitudinẽ, scilicet Deus. Aliud est beatitudinem directe participãs, scilicet homo, & angelus. Tertium aũt est id, ad quod per quandam redundãtiam beatitudo deriuatur. s. corpus humanũ. Id quidem qd̃ est beatitudinem influẽs, est ea ratione diligibile, quia est beatitudinis causa. Id autem quod est beatitudinem participans, potest esse duplici ratione diligibile, vel quia est vnum nobiscum, vel quia est nobis consociatum in beatitudinis participatione: & secundum hoc vniuntur duo ex charitate diligibilia, prout. s. homo diligit & seipsum, & proximum.

Ad primum ergo dicendum, quòd diuersa habitudo diligentis ad diuersa diligibilia, facit diuersam rationem diligibilitatis, & secundum hoc, quia est alia habitudo hominis diligentis ad Deum, & ad seipsum: propter hoc ponũtur duo diligibilia, cum dilectio vnius sit causa dilectionis alteriꝰ. Vnde ea remota, alia remouetur.

Ad 2m dicendum, quòd subiectum charitatis est mens rationalis, quæ potest esse beatitudinis capax, ad quam corpus directe non attingit, sed solum per quandam redundantiam. Et ideo homo secundum rationalem mentem, quæ est principalis in homine, alio modo se diligit secũdum charitatem, & alio modo corpus proprium.

Ad 3m dicendũ, q̃ homo diligit proximum & sm animam, & secundum corpus ratione cuiusdam cõsociationis in beatitudine. Et ideo ex parte proximi est vna tantum ratio dilectionis. Vnde corpus proximi non ponitur speciale diligibile.

male charitatis. Est & in eo diuersarum rationum habitudo ad illud unum formale obiectum. Nec hoc est singulare in hac re, sed communiter inuenitur in his, q̃ sunt ad unum uel ab uno. Ita q̃, exẽpli gratia, quẽadmodũ sanitas est obiectũ formale medicinæ, & unius est in se rationis formalis sanitas, diuersa tamen est habitudo sanitatẽ norum ad sanitatẽ: quia diæta est conseruatiua, medicina est factiua, homo est susceptiuus &c. Ita in proposito obiectũ formale charitatis est ipsa deitas, ad q̃ aliter se habet Deꝰ, aliter participãs in seipso, ut sic, & aliter diligens participationem in alio, & aliter diffusio eius usque ad corpus. Et simile est de communicatione beatitudinis, quæ ad deitatis communicationem spectat: quia aliter se habet Deus &c. Nec facias uim, quòd in litera dicitur, quòd Deꝰ se habet ut causa. Est enim ut causa cõmunicationis essentialiter, eminentissime phabẽs beatitudinem, quam communicat. Est ergo in charitatis obiecto una ratio diligibilitatis secũdum formalem rationem, qua ex charitate diligitur, quicquid diligitur. Est & diuersa ratio diligibilitatis, secundum diuersam habitudinem diligibilium ex charitate ad illã unam rationem formalem.

I Art. 10. ar. 3. di.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum primum.*

IN artic. 1. q. 26. in princi. corporis articuli dubium primo occurrit circa processum Authoris. Videtur enim nullo pa-

QVAEST. XXVI. ARTIC. I. ET II. 68

ro probare illam propositionem, quam tamen cõcludit. s. Vbicunque est aliquod principium, ibi est aliquis ordo. Infert nãque eam ex duabus propositionibus. Prima est. Prius & posterius dicuntur ſm relationem ad aliquod principium. Secunda est. Ordo includit in se aliquem modum prioris & posterioris. Ex his enim propositionibus bene sequitur, quòd ordo attendatur secundum aliquod principium. Nam si ordo includit prius & posterius, & hæc referuntur ad principiũ, sequitur quòd ordo ad principium reducẽdus sit, ac per hoc vbi est ordo, ibi est principium. Sed in litera cõcluditur nõ ista, sed eius contrarium, scilicet quòd vbi est principium, ibi est ordo.

¶ Dubium secundo occurrit in eodẽ processu circa veritatẽ secundæ propositionis, scilicet, Ordo includit in se aliquẽ modum prioris & posterioris, Contradicit enim doctrinæ traditæ in tractatu de Trinitate. Nam dictum est, q̃ in diuinis est ordo, non quo alter est prior altero, sed quo alter ẽ ab altero. non ergo ordo vniuersaliter includit aliquem modum prioris & posterioris.

¶ Ad primum dubiũ dicitur, quòd auctoris intentio non est, ex illis propositionibus syllogizare conclusionem illam. Clare nãque liquet, q̃ sua conuertens syllogizaretur potiꝰ ex illis: sed intentio authoris est ex vna causa deducere duos effectus adinuicem sic ordinatos, quòd secũdus includit & assequitur primum: ita vt etiam causa ipsa nõ possit esse in actu, sine secũdo effectu: quod est dicere. Vbicumque est illa causa, oportet adesse talem secundum effectum. Et vt melius quod dicimꝰ percipiatur, intẽtio authoris est, quòd ex hoc ipso, quòd aliquid ponitur habere rationẽ principii ĩ actu, sequitur statim ratio prioris & posterioris: quia prioritas ponitur in principio, & posterioritas ĩ principiato. Et rursus ex hoc ipso, q̃ aliquid ponitur habere rationem principii in actu, ponitur ordo inter ipsum principium prius, & principiatum posterius. Ordo igitur licet includat prius & posterius, est tamẽ effectus proprius principii in actu. Et ex hac radice optime sequitur, quòd vbicumque est aliquod principiũ in actu, ibi est ordo. In litera ergo author ex notioribus doctrinam tradens, ex relatione prioris & posterioris ad principium, & ex inclusione prioris & posterioris in ordine, causam connexionis ordinis cũ principio ab effectu manifestatum intendebat. Hoc enim quod est principium principiare aliquid, est causa eius quod est prius & posterius, clausa in ordine, dici per relationem ad principium. Et ex illa causa, vt q. 23. art. 7. monstratum est, sequitur mediate, q̃ vbi est principium, est ordo inter prius & posterius.

Ar. 1. q. 26. ar. 1. dicitur.

Lib. 5. tex. 26. post medium, to. 3.

¶ Ad secundum dicitur cum authore in primo sententiarum distinctione 20. quòd licet scientia includit aliquid ratione generis, puta, esse qualitatẽ, & aliquid ratione differentiæ, puta, esse, quo certe cognoscitur: ita ordo ratione generis includit prius & posterius, & non ratione proprii differentialis cõceptus. Et quia ad diuina omnia transferuntur sublatis imperfectionibus: ideo ordo in diuinis est sine priori & posteriori, sicut etiam est ibi principiũ absque principiato. Loquimur enim modo vtendo terminis, prout communiter in philosophia vtimur, & creaturis communes sunt. Superius autem cũ de Deo erat sermo, expoliauimus eos ab his, quæ imperfectionis sunt. Et hæc sint pro omnium solutione.

3. di. 9. ar. 5 cor. & ad 5 Et vir. q. 2. ar. 7. cor. & ad 7. & 8.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum secundum.*

IN articuli secundi argumẽto secũdo aduerte, quòd quia argumentum conflebat in vi maioris similitudinis hominis ad proximum, quàm ad Deum, responsio non negan-

Lib. 9. Eth. ca vlt. to. 5.

ARTICVLVS XII.

Vtrũ conuenienter enumerentur quatuor ex charitate diligenda, scilicet Deus, proximus, corpus nostrum, & nosipsi.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter enumerentur quatuor ex charitate diligẽda. s. Deus, proximus, corpus nostrũ, & nosipsi. Vt enim* Augustinus dicit super Ioan. Qui non diligit Deum, nec seipsum diligit. In Dei ergo dilectione includitur dilectio suiipsius. nõ ergo est alia dilectio suiipsius, & alia dilectio Dei.

¶ 2 Præt. Pars nõ debet diuidi contra totum: sed corpus nostrum est quędam pars nostri. non ergo debet diuidi quasi aliud diligibile corpus nostrum a nobisipsis.

¶ 3 Præt. Sicut nos habemus corpus, ita etiã & proximus. Sicut ergo dilectio, qua quis diligit proximũ, distinguitur a dilectione, qua quis diligit seipsum: ita dilectio,

QVAESTIO XXVI.

De ordine charitatis, in tredecim articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de ordine charitatis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in charitate sit ordo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in charitate non sit aliquis ordo. Charitas enim est quædam virtus: sed in alijs virtutibus non assignatur aliquis ordo. ergo neq; in charitate aliquis ordo assignari debet.

¶ 2 Præt. Sicut fidei obiectum est prima veritas, ita charitatis obiectum est summa bonitas: sed in fide non ponitur aliquis ordo, sed oia æqualiter creduntur. ergo nec ĩ charitate debet poni aliqs ordo.

¶ 3 Præt. Charitas in volũtate est: ordinare autem non est voluntatis, sed rationis. ergo ordo nõ debet attribui charitati.

Sed contra est, qd̃ dr Cant. 2. Introduxit me rex in cellã vinariam, ordinauit in me charitatem.

Respon. Dicendum, quòd sicut* Philosophus dicit in 5. Metaphys. Prius, & posterius dicitur secundum relationem ad aliqd̃ principium. Ordo autem includit in se aliquem modum prioris, & posterioris. Vnde oportet quòd vbicumque est aliquod principium, sit etiam aliquis ordo.* Dictũ autem est supra, quòd dilectio charitatis tendit in Deum, sicut in principium beatitudinis, in cuius cõmunicationem amicitia charitatis fundatur: & ideo oportet quòd in his, quæ ex charitate diliguntur, attendatur aliquis ordo secundum relationem ad primum principiũ huius dilectionis, quod est Deus.

Ad primum ergo dicendum, q̃ charitas tẽdit in vltimũ finem, sub ratione finis vltimi, quod non conuenit alicui alij virtuti, vt supra* dictum est. Finis autem habet rationem principij in appetibilibus, & in agendis, vt ex supra* dictis patet. Et ideo charitas maxime importat comparationẽ ad primum principiũ: & ideo in ea maxime cõsideratur ordo secundum relationem ad primum principiũ.

Ad 2m dicendum, quòd fides pertinet ad vim cognoscitiuam, cuius operatio est secũdum quod res cognitæ sunt in cognoscente. Charitas autem est in vi affectiua, cuius operatio consistit in hoc, q̃ anima tendit in ipsas res. Ordo autem principalius inuenitur in ipsis rebus, & ex eis deriuatur ad cognitionem nostram: & ideo ordo magis appropriatur charitati, q̃ fidei, licet etiam in fide sit aliquis ordo, secundum quod est principaliter de Deo, secundario autem de alijs, quę referuntur ad Deum.

Ad 3m dicendum, quòd ordo pertinet ad rationem, sicut ad ordinãtem: sed ad vim appetitiuam pertinet, sicut ad ordinatã. Et hoc modo ordo in charitate ponitur.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus sit magis diligendus, quàm proximus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ Deꝰ nõ sit magis diligendus, q̃ proximus. Dicitur. n. 1. Io. 4. Qui non diligit fratrem suum quẽ uidet, Deũ, quẽ non videt, quomodo potest diligere? Ex quo videtur quòd illud sit magis diligibile, quod est magis visibile. Nam & visio est principium amoris, vt dicitur 9.* Ethi. sed Deus est minus visibilis, quàm proximus. ergo etiam est minus ex charitate diligibilis.

¶ 2 Præt. Similitudo est causa di-

do hoc ex alia causa, auferet nim illatiua conclusionis, scilicet ea prioritate, & causalitate. Et intendit, quòd maior similitudo cæteris paribus, est rō maioris amoris. Hic autem cætera nō sunt paria: sed similitudo ad Deum est & prior, & causa similitudinis ad proximum. Et hæc prioritas causalis dat, ꝙ ratione similitudinis non maioris, sed maiori ac priori vinculo inexistentis, homo tenetur magis Deum, quàm proximum diligere.

Lib. 1. ex c. 22. & 27. elicitue, to. 3.

lectionis, secundum illud Eccl. 13. Omne animal diligit simile sibi: sed maior est similitudo hominis ad proximum suum, q̄ ad Deum. ergo homo ex charitate magis diligit proximum, quàm Deum. F

¶ 3 Præt. Illud quod in proximo charitas diligit, Deus est, vt patet per* Augustin. in 1. de doct. Christ. sed Deus non est maior in seipso, quàm in proximo. ergo nō est magis diligendus in seipso, quàm in proximo. ergo non debet magis diligi Deus, quàm proximus. G

SED CONTRA. Illud magis est diligendum, propter quod aliqua odio sunt habenda: sed proximi sunt odio habendi pp Deum, si scilicet a Deo abducunt, secundū illud Luc. 14. Si quis venit ad me, & nō odit patrem, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, non potest meus esse discipulus. ergo Deus est magis ex charitate diligendus, quàm proximus.

RESPON. Dicendum, ꝙ vnaquęque amicitia respicit principaliter id, in quo principaliter inuenitur illud bonum, super cuius communicatione fundatur. Sicut amicitia politica principalius respicit principē ciuitatis, a quo totum bonum ciuitatis dependet: vnde & ei maxime debet fides, & obediētia a ciuibus. Amicitia autem charitatis fundatur super cōmunicatione beatitudinis, quę cōsistit in Deo essentialiter, sicut in primo principio, a quo deriuatur in omnes, qui sunt beatitudinis capaces. Et ideo principaliter maxime Deus est ex charitate diligēdus. Ipse enim diligitur sicut beatitudinis causa: proximus autem sicut beatitudinem ab eo simul nobiscum participans. H

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ dupliciter est aliquid causa dilectionis. Vno modo sicut id, quod est ratio diligendi. Et hoc modo bonum est causa diligēdi, quia vnūquodq; diligitur, inquantum habet rationē boni. Alio^d modo, quia est via quędam ad acquirendum dilectionem. Et hoc modo visio est causa dilectionis, non quidem ita, quòd ea ratione sit aliquid diligibile, quia est visibile: sed quia per visionē perducimur ad dilectionē. ergo non oportet, ꝙ illud q̄d est magis visibile, sit magis^a diligibile, sed ꝙ prius occurrat nobis ad diligendū. Et hoc modo argumētatur Apostolus. Proxim^o, n. quia est nobis visibilis, primo occurrit nobis diligēdus. Ex his. n. quę nouit animus, discit ignota amare, vt* Greg. dicit in quadā homi. Vnde si aliquis proximū non diligit, argui potest, ꝙ nec Deum diligit, non pp hoc, ꝙ proximus sit magis diligendus, sed quia prius diligendus occurrit: Deus autem est magis diligibilis propter maiorem bonitatē. I

D. 106.

D. 424.

Homil. 11. Euangei. in princip.

AD 2^m dicendum, ꝙ similitudo, quam habemus ad Deum, est prior, & causa similitudinis, quā habemus ad proximū. Ex hoc enim quòd participamus a Deo id, quod ab ipso etiam proximus habet, similes proximo efficimur. Et ideo ratione similitudinis magis debemus Deum, quàm proximum diligere. K

AD 3^m dicendum, quòd Deus secundum substantiam suam consideratus in quocumque sit, æqualis est, quia non minuitur per hoc, quod est in aliquo: sed tamen non æqualiter habet proximus bonitatem Dei, sicut habet ipsam Deus. Nam Deus habet ipsam essentialiter, proximus autem participatiue.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo debeat ex charitate plus Deum diligere, quàm seipsum.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd homo non debeat ex charitate plus Deū diligere, quàm seipsum. Dicit. n. *Philosophus in 9. Ethicor. quòd amicabilia, quæ sunt ad alterum, veniūt ex amicabilibus, quæ sunt ad seipsum: sed causa est potior effectu. ergo maior est amicitia hominis ad seipsum, quàm ad quēcumque alium. ergo magis se debet diligere, quàm Deum.

¶ 2 Præt. Vnūquodq; diligitur inquantum est proprium bonū: sed id quod est ratio diligendi, magis diligitur q̄ id, quod pp hanc rationem diligitur, sicut principia quæ sunt ratio cognoscendi, magis cognoscūtur. ergo homo diligit magis seipsum, quàm quodcumque aliud bonum dilectum. non ergo magis diligit Deum, q̄ seipsum.

¶ 3 Præt. Quantum aliquis diligit Deum, tantum diligit frui eo: sed quantum aliquis diligit frui Deo, tantum diligit seipsum, quia hoc est summum bonum, quod aliquis sibi velle potest. ergo homo non plus debet ex charitate Deum diligere, quàm seipsum.

SED CONTRA est, quod* Augustin. dicit in 1. de doct. Christia. Si seipsum non propter te debes diligere, sed propter ipsum, vbi dilectionis tuæ rectissimus finis est, nō succenseat aliquis alius homo, si & ipsum pp Deum diligas: sed propter quod vnumquodque, illud magis. ergo magis debet homo diligere Deū, quàm seipsum.

RESPON. Dicendum, ꝙ a Deo duplex bonum accipere possum^o, scilicet bonum naturæ, & bonum gratiæ. Super communicatione autem bonorum naturalium nobis a Deo facta fundatur amor naturalis, quo non solum homo in suę integritate naturæ super omnia diligit Deū, & plus quàm seipsum, sed etiam quælibet creatura suo modo, ideſt, vel intellectuali, vel rationali, vel animali, vel saltē naturali amore, sicut lapides, & alia quæ cognitione carent: quia vnaquæq; pars naturaliter plus amat commune bonū totius, quàm particulare bonum proprium, quod manifestat ex opere. Quælibet. n. pars habet inclinationem principalem ad actionem cōem vtilitati totius, Apparet etiā hoc in politicis virtutibus, secundū quas ciues pro bono communi & dispendia propriarum rerum, & personarum interdū sustinent. Vnde multo magis hoc verificatur in amicitia charitatis, quæ fundatur super cōicationē donorum gratiæ. Et ideo ex charitate magis debet homo diligere Deum, qui est bonum cōe omnium, quàm seipsum: quia beatitudo est in Deo sicut in communi, & fontali principio omniū, qui beatitudinem participare possunt. M

3. di. 29. ar. 5. Et 4. di. 36. q. 2. art. 4. qō. 1. cor. Et quo. 9. ar. 1. cor. fi.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ Philosophus loquitur de amicabilibus, quæ sunt ad alterum, in quo bonum, quod est obiectū amicitię, inuenitur secundū aliquē particularem modum: non aūt de amicabilibus, quæ sunt ad alterū, in quo bonum prædictum inuenitur secundum rationem totius. C

AD 2^m dicendum, ꝙ bonum totius diligit quidem pars secūdum quòd est sibi conueniens, non autem ita, quòd bonum totius ad se referat, sed potius ita, quòd seipsam refert in bonum totius.

AD 3^m dicendū, ꝙ hoc qud aliquis velit frui Deo, ptinet ad amorē, quo Deus amatur amore concupiscentiæ. Magis aūt amamus Deū amore amicitiæ, quàm amore concupiscentiæ: quia maius est in se bonum Dei, quàm participare possumus fruendo ipso. Et ideo simpliciter homo magis diligit Deum ex charitate, quàm seipsum. D

ARTICVLVS IIII.

Vtrum homo ex charitate magis debeat diligere seipsum, quàm proximum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd homo ex charitate non magis debeat diligere seipsum, quàm proximum. Principale enim obiectum charitatis est Deus, vt supra* dictum est: sed quandoq; homo habet proximum magis Deo coniunctum, quàm sit ipse. ergo magis debet aliquis talem diligere, quàm seipsum. E

¶ 2 Præt. Detrimentum ipsius, quę magis diligimus, magis vitamus: sed homo ex charitate sustinet detrimentum pro proximo, secundū illud Prouerb. 12. Qui negligit dānum propter amicum, iustus est. ergo homo debet ex charitate magis alium diligere, quàm seipsum.

¶ 3 Præt. 1. ad Cor. 13. dicitur, ꝙ charitas non quærit quæ sua sunt: sed illud maxime amamus, cuius bonum maxime quærimus. ergo per charitatem aliquis non amat seipsum magis, quàm proximum.

SED CONTRA est, quod dicitur Leui. 19. & Matth. 22. Diliges proximum tuū sicut teipsum. Ex quo videtur, ꝙ dilectio hominis ad seipsum, est sicut exēplar dilectionis, quæ habetur ad alterum: sed exemplar potius est, q̄ exemplatum. ergo homo ex charitate magis debet diligere seipsum, quàm proximū.

RESPON. Dicendum, quòd in homine duo sunt, s. natura spiritualis, & natura corporalis. Per hoc autem homo dicitur diligere seipsum, ꝙ diligit se secundum naturā spiritualem, vt supra* dictum est. Et secūdum hoc debet homo magis se diligere post Deum, quàm quemcūque alium. et hoc patet ex ipsa ratione diligendi. Nam sicut supra* dictum est, Deus diligitur, vt principium boni, super quo fundatur dilectio charitatis. Homo autem seipsum diligit ex charitate secundum rationem, qua est particeps prædicti boni. Proximus aūt diligitur secundum rationem so- F

ponitur naturaliter pro esse totius hominis. Constat autē, quòd sicut esse manus, & totius hominis, eiusdem sunt rationis proportionaliter: ita esse ciuis, & ciuitatis. Et confirmatur manifeste sic esse, quia non fit hic comparatio inter bonum vtile, & honestum, sicut cum quis moritur pro amico: sed tota vis rationis pendet ex comparatione partis ad totum, quia pars secūdum id quod est, totius est, vt ibidem patet. Ex ratione ergo, qua pars est ciuis quilibet, debet totius ciuitatis bonū temporale proprio temporali bono præponere: non autem bonū proprium alicuius ciuis tenetur suo præponere. Et hoc hic docemur. Vnde extra propositum sunt, quæ pro amico agenda sunt. Verificatur tamē in proposito, quòd ciuis vitam ciuitatis, vitæ propriæ anteponens, sibiipsi optimū eligit secundum rationem, & seipsum maxime amat, secūdum virtutem excellenter operans.

* Art. 1. & 2. huius q. & q. 25. ar. 1. & 12.

¶ In responsione ad secundum, nota elegātē glosam, & intellectum illius propositionis. Amabile quidem bonum, vnicuique autē proprium: quòd quia esse proprium multis modis contingit, vnumquodque bonum alicuius, eo modo quo est propriū, est amandum. Et sic cum in proposito dupliciter cōtingat aliquid esse bonum alterius, aut scilicet quia est propter ipsum, aut econtra, bonum totius est bonum partis, non ita quòd sit propter partem, sed econtra, quòd scilicet pars est propter totū. Et ppterea pars amat bonum totius tamquàm proprium, nō ita quòd referat bonum totius in seipsam partem, sed econtra, ita scilicet, quòd refert seipsam in bonum totius. Habes quoque ex hoc loco, quàm bene dictum superius sit contra Durandi phantasiam, quòd Deus secundum seipsum est proprium bonum cuiusque creaturæ, & specialiter intellectualis.

q. 25. art. 7.

q. 25. art. 1. & 12.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum quartum.*

IN articulo quarto nota, quòd hinc elicere potes, nō esse de mente authoris, quòd homo amet magis commune bonum creatum, quàm seipsum secundum spirituale bonum. Sed ipsemet in bonis spiritualibus tenet primum locum amabilis post Deum, pro quo non potest quis peccare. Pro beatitudine autem, & virtute cuiusque communitatis, nemo debet peccando sibi nocere.

¶ Super

dilectatis in ipso bono. Consociatio autem est ratio dilectionis secundum quandam vnionem in ordine ad Deum. Vnde sicut vnitas potior est, quàm vnio, ita ꝙ homo ipse participet bonum diuinum, est potior ratio diligendi, quàm ꝙ alius associetur sibi in hac participatione. Et ideo homo ex charitate debet magis se ipsum diligere, quàm proximũ. Et huius signum est, quòd homo non debet subire aliquod malum peccati, quod contrariatur participationi beatitudinis, vt proximum liberet a peccato.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dilectio charitatis non solum habet quantitatem ex parte obiecti, quod est Deus, sed ex parte diligentis, qui est ipse homo, charitatem habens: sicut & quantitas cuiuslibet actionis dependet quodammodo ex ipso subiecto. Et ideo licet proximus melior, sit Deo propinquior: quia tamen non est ita propinquus charitatem habenti, sicut ipse sibi, non sequitur, quòd magis debeat proximum, quàm seipsum diligere.

AD 2ᵐ dicendũ, ꝙ detrimenta corporalia debet hõ sustinere pp amicum, & in hoc ipso seipsum magis diligit secundũ spiritualem mentem, quia hoc pertinet ad perfectionem virtutis, quæ est bonum mentis: sed in spiritualibus non debet homo pati detrimentũ peccãdo, vt proximum liberet a peccato, sicut * dictũ est.

In cor. art. * In regula tertia, & habetur to. 1.

AD 3ᵐ dicendum, quòd sicut * Augustꝰ. dicit in regula, cum dicitur, Charitas non quærit quæ sua sunt, sic intelligitur, quòd communia propriis anteponit. Semper autem commune bonum est magis amabile vnicuique, quàm proprium bonum. Sicut etiam ipsi patri est magis amabile bonum totius, quàm bonum partiale sui ipsius, vt * dictum est.

Art. præce.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum quintum,*

ARTICVLVS V.

Vtrum homo magis debeat diligere proximum, quàm corpus proprium.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quòd homo non magis debeat diligere proximum, quàm corpus proprium. In proximo enim intelligitur corpus nostri proximi. si ergo debet homo diligere proximũ plus quàm corpus proprium, sequitur, quòd plus debeat diligere corpus proximi, quàm corpus proprium.

2. 2. q. 73. artic. 5. cor. Et opu. 18. c. 16.

¶ 2 Præt. Homo plus debet diligere animam propriam, quàm animam proximi, vt * dictum est; sed corpus proprium propinquius est animæ nostræ, quàm proximus. ergo plus debemus diligere corpus proprium, quàm proximum.

Art. præce.

¶ 3 Præt. Vnusquisque exponit id, quod minus amat, pro eo, quod magis amat: sed non omnis homo tenetur exponere corpus proprium pro salute proximi, sed hoc est perfectorum, secundum illud Io. 15. Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. ergo homo nõ tenetur ex charitate plus diligere proximũ, quàm corpus proprium.

Li. 1. c. 27. a medio, to. 3.

SED CONTRA est, quòd * Augustꝰ. dicit de doctrina christiana, quòd plus debemus diligere proximum, quàm corpus proprium.

RESPON. Dicendum, quòd illud magis est ex charitate diligendum, quod habet pleniorem rationem digibilis ex charitate, vt * dictum est. Consociatio autem in plena participatione beatitudinis, quæ est ratio diligendi proximum, est maior ratio diligendi, quàm participatio beatitudinis per redundantiam, quæ est ratio diligendi proprium corpus. Et ideo proximum quantum ad salutem animæ, magis debemus diligere, quàm proprium corpus.

Q. 26. a. 8.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Philosophum in 9. * Ethic. Vnumquodque videtur esse id, quod est præcipuum in ipso. Vnde cum dicitur proximus magis esse diligendus, quàm corpus proprium, intelligitur hoc quantum ad animam, quæ est potior pars eius.

Libr. non a ma

AD 2ᵐ dicẽdum, ꝙ corpus nostrũ est propinquius animæ nostræ, quàm proximus, quantum ad constitutionem propriæ naturæ: sed quantũ ad participationẽ beatitudinis maior est consociatio animæ proximi ad animam nostram, quàm etiam corporis proprii.

AD 3ᵐ dicendũ, ꝙ cuilibet homini imminet cura proprij corporis, non autem imminet cuilibet hominis cura de salute proximi, nisi forte in casu. Et ideo non est de necessitate charitatis, ꝙ homo propriũ corpus exponat pro salute proximi, nisi in casu, quo tenetur eius saluti prouidere: sed quod aliquis sponte ad hoc se offerat, pertinet ad perfectionem charitatis.

ARTICVLVS VI.

Vtrum unus proximus sit magis diligendus, quàm amicus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ vnus proximus non sit magis diligendus, quàm alius. Dicit. n.* Aug. in 1. de doctr. christ. Omnes homines æque diligẽdi sunt: sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum cõsulendum est, qui pro locorum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus cõstrictius tibi quasi quadam sorte iungũtur. ergo proximorum vnus nõ est magis diligendus, quàm alius.

¶ 2 Præt. Vbi vna, & eadem est ratio diligendi diuersos, non debet esse inæqualis dilectio: sed vna est ratio diligendi omnes proximos, scilicet Deus, vt patet per * Augustꝰ. in 1. de doctr. christ. ergo oẽs proximos æqualiter diligere debemª.

Art. 1. huiª quæst.

¶ 3 Præt. Amare, est velle bonũ alicui, vt patet per * Philosophum in 2. Rhetor. sed omnibus proximis æquale bonum volumus, scilicet vitam æternam. ergo omnes proximos æqualiter debemus diligere.

SED CONTRA est, quòd tanto vnusquisq; magis debet diligi, quanto gratius peccat, qui contra eius dilectionem operatur: sed gratius peccat, qui agit contra dilectionẽ aliquorum proximorum, quàm

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum sextum.*

IN articulo 6. occurrunt duo dubia ad hominem primo explananda, vt sensus literæ habeatur. Est ergo dubiũ circa secundam responsionem datam ad primum in illa differentia inter beneuolentiam, & beneficentiam, scilicet quòd aliquibus sumus benefici, & aliquibus nõ: beneuoli autem omnibus sumus. Repugnat siquidẽ hæc doctrina duobus supradictis ab authore. Primo, doctrinæ tradiæ in q. 25. art. 8. & 9. Nam aut est sermo de beneuolentia, & beneficentia in communi: aut in particulari. Si in communi, omnibus sumus beneuoli, & benefici ex charitate, vt ibi dictũ est. Si in particulari, nõ oĩbus sumus beneuoli, nec benefici. Neutro ergo modo saluatur doctrina huiª rũsionis, ꝙ oĩbus sumus beneuoli, non omnibus autem benefici, nisi dimorditer interpretando, quod est

tanto doctore indignum. Secundo repugnat corpori præsentis articuli. Nam contra primam opinionem conclusum est, quòd proportionalis est interior dilectionis affectus exteriori beneficẽtiæ. Si enim beneuolentia, & beneficentia proportionatæ sunt, non erit beneuolentia ad omnes, & beneficẽtia ad quosdam. Et si vna est ad quosdam, & altera ad omnes, sequitur, quòd non respondeant sibi inuicẽ proportionaliter.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd sermo præsentis responsionis ad neutrũ modum arctatur, sed simpliciter, & absolute est: ita quòd intẽtio authoris est dicere, quòd ista propositio est *simpliciter* vera. Existens in charitate est beneuolus omnibus, & non beneficus omnibus. Et ratio est: quia minima charitas extẽdit se ad omnia obiecta diligibilia, vt patet ex supra dictis. Non omnis autem beneficentia extendit se ad omnes, quibus potest benefieri. Vnde patet, quòd nec dissoluere oportet hoc interpretari, nec vlla repugnantia est, sed declaratio differẽtiæ inter beneuolẽtiam, & beneficentiam, vtẽdunt in omnia sua obiecta simpliciter, & absolutè.

¶ Ad secundum autẽ dubium dicitur, quòd procedit ex malo intellectu literæ. Non enim in litera docemur proportionalitatem simpliciter, & absolute inter diligere, & benefacere, quin potius (vt modo expositũ est) falsa inuenitur ista proportionalitas. Sed traditur in litera proportio inter beneficentiam, & beneuolentiam: ita ꝙ maior beneficentia præsupponit maiorẽ beneuolentiã, vt causam. Et hoc contra opinionem dicentẽ, quòd erat maior beneficentia ablq; maiori beneuolẽtia. Ex hac autem proportione, scilicet, quòd maior beneuolẽtia, & maior beneficentia mutuo se inferunt, non sequitur, quòd si beneuolentia est ad omnes, beneficentia sit ad omnes (hoc enim ẽ extra rationem maioris, & minoris intensiue, de quibª est sermo) sed bene sequit, ꝙ maior sit beneuolentia ad illos, ad quos est maior beneficẽtia.

¶ In eodem articulo, in responsione ad primum, aduerte, quòd prima responsio dicens, quòd ex charitate æqualiter omnes diligimus, quantum ad bonum, quod volumus dilectis, potest male, & bene intelligi. Male quidẽ, si intelligatur quòd charitas vult oĩbus bonum æquale, sic quòd non vult bonum inæquale: in sequenti siquidẽ articulo oppositum docet author. Bene autem, si intelligatur, quòd charitas vult omnibª bonũ æquale in genere, vt in litera dicitur, seu specie, puta felicitatem æternã. Cum quo tamen stat, quòd vult maius secundũ gradum bonum vni, quàm alteri.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum septimum.*

IN artic. 7. dubium occurrit, quomodo verificantur verba literæ cum dicitur, ꝙ diuersitas dilectiõis, quæ est secundũ charitatem, quãtum ad speciem attenditur, secũdum propinquitatem ad Deum. Et est ratio dubii, quia charitas non est diuersarum specierum secundum diuersitatem bonorum, quæ vult dilectis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sermo literæ, quantum ad radices est, de vera diuersitate specifica: sed quãtum ad charitatẽ est de diuersitate specifica reductiue, seu similitudinarie. Intẽdit siquidẽ author, vt ipsemet explicat pro radice, quòd diuersæ dilectionis species sunt secundum diuersa bona, quæ optamus iis, quos diligimus. Et hæc propositio est manifesta, quia alterius speciei est dilectio honoris a dilectione diuitiarum, & huiusmodi. Ex hac autem radice de dilectione in communi, manuduxit author intellectum discipuli ad discernendum in dilectione charitatis diuersitatem ex parte obiecti, vnde dilectio habet speciem, & diuersitatẽ ex parte subiecti, vnde habent intensionem, & diuersitatem charitatis ex parte obiecti secundum diuersos gradus beatitudinis, vocat

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ dilectio potest esse inæqualis dupliciter. Vno modo, ex parte eius boni, qđ amico optamus: & quantum ad hoc omnes homines æque diligimus ex charitate: quia omnibus optamus bonum idem in genere, s. beatitudinẽ ætẽrnã. Alio modo, dẽ maior dilectio propter intẽsiorem actum dilectionis: & sic nõ oportet omnes æque diligere.

Vel aliter dicendum, ꝙ dilectio inæqualiter potest ab aliquo haberi dupliciter. Vno modo ex eo, ꝙ quidam diliguntur, & aliquem diligunt. Et hanc etiam inæqualitatẽ oportet seruare in beneficentia, quia non possumus omnibus prodesse: sed in beneuolentia dilectionis talis inæqualitas haberi nõ debet. Alia vero est inæqualitas dilectionis ex hoc, quòd quidam plus aliis diliguntur. Augustꝰ. ergo non intendit hanc excludere inæqualitatem, sed primam, vt patet ex his, quæ de beneficentia dicit.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ nõ omnes proximi æqualiter se habent ad Deũ: sed quidam sunt ei propinquiores propter maiorẽ bonitatem, q̃ sunt magis diligendi ex charitate, quàm alij, qui sunt ei minus propinqui.

AD 3ᵐ dicendũ, ꝙ ratio illa procedit de quantitate dilectionis ex parte boni, quod amicis optamus.

ARTICVLVS VII.

Vtrum magis debeamus diligere meliores, quàm nobis coniunctiores.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ magis debeamus diligere meliores, quàm nobis coniunctiores. Illud enim videtur esse magis diligẽdum, quod nulla ratione debet odio haberi, quàm illud, quod aliqua ratione est odiendum, sicut & albius est, quod est nigro impermistius: sed personæ nobis coniunctæ, sunt secundum aliquam rationem odiendæ, secũdum illud Luc. 14. Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrẽ &c. Homines autem boni nulla ratione sunt odiendi. ergo videtur quòd meliores sunt magis amandi, quàm coniunctiores.

¶ 2 Præt. Secundum charitatẽ homo maxime Deo assimilatur: sed Deus diligit magis meliorẽ, quàm sibi cõiunctiorẽ. ergo & homo per charitatem magis debet meliorem diligere, quàm sibi cõiunctiorem.

¶ 3 Præt. Secundum vnamquamq; amicitiam illud est magis amandũ, quod magis pertinet ad id, supra quod amicitia fundatur. Amicitia enim naturali magis diligimª eos, qui sunt nobis magis secũdum na-

Vocat secundum speciem: non quia sit diuersitas specifica in charitate, aut in gradibus volitis, sed quia est similis diuersitati specificæ dilectionis, & ex illa parte se tenet: unde dilectio diuersitatem specificam sortitur.

¶ In eodem articulo septimo dubium occurrit circa illud, Possumvelle, quòd iste, qui est mihi coniunctus, sit melior alio: Et circa eius causa, quia scilicet bonitas accedere & recedere, augeri vel minui potest. Circa ipsam quidem cõclusionẽ ex Durando in 29. dist. tertii sententiarum quæstio 1. multipliciter probantis, quòd licet secũdum velle cõplacẽtię, seu approbationis charitas velit inæqualia bona: Quia i domo Patris mei mansiones multæ sunt, Ioan. 14. secundum velle tamen desiderii, charitas nõ vult inæqualia bona omnibus, sed omnino æquale, scilicet summum bonũ gratiæ, & gloriæ, cuius pura creatura est capax, ita quòd in isto nõ est latitudo. Probatur autẽ hoc tripliciter. Primo, Charitate optamus bonum diuinum omnibus, quatenus sũt eiꝰ capaces: sed omnes sunt æqualis boni gratiæ, & gloriæ capaces. ergo. Secundo, quia charitas nõ æmulatur, 1. ad Corinth. 13. Esset autẽ æmulatio, si non optaret vnicuique tantum bonum, quanti est capax sine cuiusquam detrimento. Tertio, quia in præiudiciũ diuini amoris esset, nisi cuilibet ex charitate optaretur bonum, quo efficacius tẽderet in Deum. Tale autẽ est summum bonũ gratiæ, cuius creatura pura est capax. ergo. Et subdit Durandus, quòd hęc optatio est cõditionata, scilicet suppositа ordinatione, & voluntate diuina.

¶ Ad hæc, vt vltimo inducta verba ostendunt, respondendum forte non esset: spiritus enim contradictionis videtur excæcasse hunc hominem, vt prius magnificet fimbrias, quasi contradicendo authori de actu desiderii: & deinde limitat se ad velleitatem, qua etiam homo optat quandoque volare. Numquid Paulus Apostolus de velleitate dicebat, Charitas non æmulatur? Nũquid cũ de desiderio disputatur, de velleitate, quæ est etiam ímpossibilium, tractatur? Dicito ergo simpliciter, quòd desiderii actu possũ velle bona inæqualia proximis ex charitate. Et ad primam rationem neganda est vtraque

turam coniuncti, puta, parẽtes, vel filios: sed amicitia charitatis fundatur super communicatione beatitudinis, ad quam magis pertinẽt meliores, quàm nobis cõiunctiores. ergo ex charitate magis debemus diligere meliores, quàm nobis coniunctiores.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. ad Tim. 5. Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidẽ negauit, & est infideli deterior: sed interior charitatis affectio debet respondere exteriori affectui. ergo charitas magis debet haberi ad propinquiores, quàm ad meliores.

RESPON. Dicendum, quòd omnis actus oportet ꝙ proportionetur & obiecto, & agenti: sed ex obiecto habet speciem, ex virtute autem agentis habet motũ suæ intensionis. Sicut motus habet speciem ex termino ad quem est, sed intensionem velocitatis habet ex dispositione mobilis, & virtute mouentis. Sic ergo dilectio speciẽ habet ex obiecto, sed intensionem habet ex parte ipsius diligentis. Obiectum autem charitatiuæ dilectionis Deus est, homo autem diligens est. Diuersitas ergo dilectionis, quæ est secundum charitatem quantum ad speciem, est attendenda in proximis diligendis secundũ comparationem ad Deum, vt scilicet ei, qui est Deo propinquior, maius bonũ ex charitate velimus: quia licet bonum, quod omnibus vult charitas. s. beatitudo æterna, sit vnũ secundum se, habet tamen diuersos gradus secũdum diuersas beatitudinis participationes. Et hoc ad charitatem pertinet, vt velit iustitiam Dei seruari, secundum quam meliores perfectius beatitudinem participant: & hoc pertinet ad speciem dilectionis. Sunt enim diuersæ dilectionis species secundum diuersa bona, quæ optamus his, quos diligimus: sed intensio dilectionis est attendenda per comparationem ad ipsum hominem, qui diligit. Et secundum hoc, illos qui sunt sibi propinquiores, intensiori affectu diligit homo ad illud bonum, ad quod omnes diligit, quàm meliores ad maius bonum. Est etiam & ibi alia differentia attẽdenda. Nam aliqui proximi sunt propinqui nobis secundum naturalem originem, a qua discedere non possunt, quia secundum eam sunt id, quod sunt: sed bonitas virtutis, secundum quam aliqui appropinquãt Deo, potest accedere, & recedere, augeri, & minui, vt ex supra* dictis patet. Et ideo possum ex charitate velle, quòd iste, qui est mihi coniunctus, sit melior alio, & sic ad maiorem beatitudinis gradum peruenire possit. Est autem & alius modus, quo plus diligimus ex charitate magis nobis coniunctos, quia pluribus modis eos diligimus. Ad eos enim, qui non sunt nobis coniuncti, nõ habemus nisi amicitiam charitatis. Ad eos vero, qui sunt nobis cõiuncti, habemus aliquas alias amicitias secundum modum coniunctionis eorum ad nos. Cum autem bonũ, super quod fundatur quælibet alia amicitia honesta, ordinetur sicut ad finem ad bonum, super quod fundatur charitas, consequens est, vt charitas imperet actui cuiuslibet alterius amicitiæ: sicut ars, quæ est circa finem, imperat arti, quæ est circa ea quæ sunt ad finẽ. Et sic hoc ipsum quod est diligere aliquem, quia cõsanguineus, vel coniunctus est, vel quia conciuis, vel propter quodcumque huiusmodi aliud licitum ordinabile in finem charitatis, potest a charitate imperari. Et ita ex charitate eliciente cum imperante, pluribus modis diligimus magis nobis coniunctos.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in propinquis nostris non præcipimur odire, quòd propinqui nostri sunt, sed hoc solũ, quòd impediunt nos a Deo. Et in hoc non sunt propinqui, sed inimici, secundum illud Matth. 10. Inimici hominis domestici eius.

AD 2^m dicendum, quòd charitas præmissa. Nam vt ex dictis patet, ego non teneor in particulari diligere omnes, & consequenter nec omnibus desiderare totum id, cuius est capax: sed sufficit velle approbationis, & complacẽtiæ, vt complaceat mihi in præparatione animi quemlibet habere bonum diuinũ, quatenus est capax. Falsum quoque est, omnes eẽ capaces æqualis boni: & hoc loquendo non de capacitate secundũ quid, scilicet secundũ naturalia, aut potẽtiã Dei, sed de capacitate simpliciter, quæ attenditur secũdum dispositionem diuinæ sapientiæ, qua omnia in numero, pondere, & mensura disposuit: & secundum mensuram donationis Christi, qua vnicuiq; diuisit mẽsurã fidei, dedit gratiã.

¶ Ad secundum dicitur primo, ꝙ non est æmulatio in gratuitis. Ex quo enim ego non teneor tibi aut illi maius bonũ desiderare: si tibi ex mea beneuolẽtia desidero, ꝙ te oro, &c. nulla est æmulatio, sicut nec iniuria. Secundo, quòd non est æmulatio, desiderii maius habens fundamentum rationabile, sicut est, cum quis magis coniuncto sanguine, vel spiritu maius bonum optat. Coniunctio siquidẽ illa maior, illud maius dꝫ desiderii sustinet.

¶ Ad tertium dicitur, ꝙ nullum præiudicium amori diui no fit ex hoc, quòd aliquis nõ optat id, ad quod nõ tenetur. Constat autẽ, quòd habens charitatem non tenetur, nisi in cõi, diligere omnes ad vitam æternam. Et propterea nõ tenetur ad optãdũ, ꝙ hic tendat in Deum meliori via, qua possibile est. Et hæc sine pro conclusione illa literæ dicta, scilicet, Possum velle, quòd iste, qui est mihi coniũcꝰ, sit melior alio.

¶ Circa causam aũt dictæ cõclusionis in litera redditam, scilicet, quia bonitas accedere & recedere, augeri vel minui potest, dubium occurrit, quia ex ista differentia coniunctionis ad hominem, & coniunctionis ad Deum in hoc, quòd coniunctio ad hominem est immutabilis, coniunctio vero ad Deum est mutabilis, non apparet vnde sequatur, quòd possim mihi coniuncto maius bonum optare, nisi forte in casu recessus bonitatis ab altero. Nonnihil quoque scrupuli occurrit, cum charitas non possit diminui, quomodo in litera dicitur, ꝙ potest appropinquatio ad Deum diminui.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ex illa differentia secundum mutabile, & immutabile, consequitur, ꝙ immutabilis coniunctio, qa ex sua immutabilitate perseuerat, redundare possit in desiderium maioris boni, vtpote adhuc mutabilitati suppositi. Ex quo enim intensius amo mihi cõiunctum, & bonum qd desidero mutabile est, possum in maius ac maius bonum desiderium meum extendere. Nec vllum ẽ alicui præiudiciũ, si suapte natura põt mutari in illis bonũ illud. Patefit autem hoc ab oppositis. Nõ potest ex charitate pater habens filium baptizatũ in patria, velle ꝙ sit melior Ioanne Baptista, qa iam immutabilis est bonitas eorum, sed inter viatores potest velle, ꝙ filius sit melior illo religioso viro non optando diminutionẽ alterius, sed accessum & augmẽtum bonitatis in suo, non curando de illo alio, nisi in communi. Diminutio autem bonitatis in via dupliciter potest cõtingere. Primo, secũdum bonitatem dispõnẽtem pro charitatis conseruatione & augmento, vt patet, cum existens in charitate declinat, & assuefit ad venialia multa, & pericula. Secundo, secundum ipsam charitatem, nõ per diminutionem eiusdem numero charitatis, sed per recuperationem minoris charitatis, post lapsum. Si enim sanctus Petrus ceciderit a charitate, vt decem, & per primam contritionẽ non fuit dispositus ad charitatem, vt decem, sed vt octo, charitas in eo diminuta est. Et hoc sæpe accidere videtur tepide resurgentibus.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum octauum.*

IN art. 8. habes vñ resoluas dubia de orationũ suffragiis, impendendis magis coniunctis secũdum carnẽ, an spiritum. Hinc siquidem habes, quòd magis teneris

facit hominem conformari Deo secundum proportionem, vt scilicet ita se habeat homo ad id, quod suũ est, sicut Deus ad id quod suum ẽ. Quædam enim possumus ex charitate velle, quia sunt nobis conuenientia, quæ tamen Deus nõ vult, quia non conuenit ei vt ea velit, sicut supra* habitum est, cum de bonitate voluntatis ageretur.

AD 3^m dicendum, quòd charitas non solum elicit actum dilectionis secundum rationem obiecti, sed etiam secũdũ rõnem diligẽtis, vt* dictum est: ex quo contingit, ꝙ magis coniunctus magis amat.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum sit magis diligendus ille, qui nobis est magis coniunctus secundum carnalem originem.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur quòd non sit magis diligẽdus ille, qui est magis nobis coniunctus secundum carnalem originẽ. Dicitur. n. Prouer. 18. Vir amicabilis ad societatem magis erit amicus, quàm frater. Et* Valerius Maximus dicit, ꝙ amicitiæ vinculum præualidum est, neque vlla ex parte sanguinis viribus inferius. Hoc etiam certius, & explo ratius, quòd istud nascẽdi sors fortuitum opus dedit: hoc vniuscuiusque solido iudicio inchoata voluntas contrahit. ergo illi, qui sunt coniuncti sanguine, non sunt magis diligendi, quàm alij.

¶ 2 Præt. * Ambros. in 1. de Offic. Non minus vos diligo, quos in Euangelio genui, quàm si in coniugio suscepissem. Non enim vehementior est natura ad diligendum, q̃ gratia. Plus certe diligere debemus, quos perpetuo nobis cõputamus futuros, quàm quos tãtum in hoc sæculo. non ergo consanguinei sunt magis diligendi his, qui sunt aliter nobis coniuncti.

¶ 3 Præt. Probatio dilectionis est exhibitio operis, vt* Gregor. dicit in Homil. sed quibusdã magis debemus impendere dilectionis opera, quàm etiam consanguineis: sicut magis est obediendum in exercitu duci, quàm patri. ergo illi, qui sunt sanguine coniuncti, non sunt maxime diligendi.

SED CONTRA est, quòd specialiter in præceptis Decalogi mãdatur de honoratione parentum, vt patet Exo. 20. ergo illi, qui sunt nobis coniuncti secundũ carnis originẽ, sunt a nobis specialius diligẽdi.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut dictum est, illi qui sunt nobis magis coniuncti, sunt ex charitate magis diligendi, tum quia intensius diliguntur: tum etiam quia pluribus rationibus diliguntur. Intensio autem dilectionis est ex conuersione dilecti ad diligentẽ: & ideo diuersorum dilectio est mensuranda secundum diuersam rationem coniunctionis, vt. s. vnusquisq; diligatur magis in eo, quod pertinet ad illam coniunctionem, secũdum quam diligitur. Et vlterius comparanda est dilectio dilectioni, secũdum comparationẽ coniunctionis ad coniunctionem. Sic ergo dicendum est, quòd amicitia consanguineorum fundatur in coniunctione naturalis originis. Amicitia aũt conciuium in cõmunione ciuili: & amicitia cõmilitantium in cõmunicatione bellica. Et ideo in his, quæ pertinent ad naturam, plus debemus diligere consanguineos: in his autem, quæ pertinent ad ciuilem cõuersationem, plus debemus diligere conciues: & in bellicis, plus cõmilitones. Vnde & Philosophus dicit in 9.* Ethic. Li. 9. cap. 2. tom. 5. quòd singulis propria, & congruentia sunt attribuenda. Sic autem facere videntur, quidam qui ad nuptias vocant cognatos: videbitur vtique & nutrimento parentibus oportere maxime sufficere, & honorem parentum, & simile est etiam in aliis. Si autem comparemus etiã coniunctionem ad coniunctionem, cõstat quòd coniunctio naturalis originis est prior, & immobilior, quia est secũdum id, quod pertinet ad substantiam: aliæ autem cõiunctiones sunt superuenientes, & remoueri possũt. Et ideo amicitia cõsanguineorum est stabilior: sed aliæ amicitiæ possunt esse potiores fm illud, quod est proprium vnicuique amicitiæ.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd quia amicitiæ sociorum propria electione contrahitur in his, quæ sub nostra electione cadunt, puta, in agendis, præponderat hæc dilectio dilectioni consanguineorum, vt. s. magis cum illis consentiamus in agendis. Amicitia tamen cõsanguineorum est stabilior, vtpote naturalior existens, & præualer in his, quæ ad naturam spectant: unde magis eis tenemur in prouisione necessariorũ.

AD 2^m dicendum, quòd Ambros. loquitur de dilectione quantũ ad beneficia, quæ pertinent ad cõmunicationem gratiæ, s. de instructione morum. In hac. n. magis debet homo subuenire filiis spiritualibꝰ, quos spiritualiter genuit, quàm filiis corporalibus, quibus tenetur magis prouidere in corporalibus subsidiis.

AD 3^m dicendum, quòd ex hoc, quòd duci exercitus magis obeditur in bello, quàm patri, non probatur, quòd simpliciter pater minus diligatur, sed quòd minus diligitur secundum quid, idest, secundum dilectionem bellicæ communicationis.

ARTICVLVS IX.

Vtrũ homo ex charitate magis debeat diligere filium, quàm patrem.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd homo ex charitate magis debeat diligere filiũ, quàm patrem. Illum. n. magis debemus diligere, cui magis debemus benefacere: sed magis debemus benefacere filiis, quàm parentibus.

netur coniunctis spiritualiter, quàm carnaliter, cæteris paribus. Et quemadmodum pater spiritualis plus ĩ spiritualibus tenetur filiis huiusmodi, quàm carnalibus, vt sic: ita filius secũdum carnẽ plus tenetur in spiritualibus coniunctis sibi secundum spiritum, quàm patri, qui eum genuit. Ar. præce.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum nonum.*

IN arti. 9. perspice differentiam inter primam, & tertiam literæ rationẽ, Quare filius est magis, quàm pater diligendus, attendi penes hoc, quòd primæ medium est maior similitudo dilectionis filii

3. distin. 29. ar. 7. Et vir. q. arti. 9. ad 18. Et Eph. 5. lec. 10.

lii ad dilectionẽ ſui ipſius: ex hoc enim concluditur maior. Tertiæ vero mediũ eſt, quòd ipſe filius, quia eſt pars quædã parentis, eſt propinquior parenti. Et ꝓterea non ſunt vna, ſed duæ rationes, quãuis propinquæ.

Li.8.ca.12. parũ a prin cip. tom.5.

dicit. n. Apoſt. 2. ad Cor. 12. Non debent filij theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis. ergo magis ſunt diligendi filij, quàm parentes.

¶ 2 Præt. Gratia perficit naturam: ſed naturaliter parentes plus diligunt filios, quàm ab eis diligãtur, vt *Philoſoph. dicit in 8. Ethico. ergo magis debemus diligere filios, quàm parentes.

¶ 3 Præt. Per charitatem affectus hominis Deo conformatur: ſed Deus magis diligit filios, quàm diligatur ab eis. ergo etiam & nos magis debemus diligere filios, quàm parentes.

Refertur 3. ſent. di. 29. in litera. *Ar. 4. ad 1. & art. 7.

SED CONTRA eſt, quod *Ambr. dicit. Primo, Deus diligẽdꝰ eſt: ſecũdo, parẽtes: inde, filij: poſt, domeſtici.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra * dictum eſt, gradus dilectionis ex duobus penſari poteſt. Vno modo, ex parte obiecti. Et ſecundum hoc id, quod habet maiorem rationem boni, eſt magis diligendum, & quod eſt Deo ſimilius. Et ſic pater eſt magis diligendus, q̃ filius, quia, ſ. patrem diligimus ſub ratione principij; quod habet rationem eminentioris boni, & Deo ſimilioris. Alio modo cõputatur gradus dilectionis ex parte ipſius diligentis, & ſic magis diligitur quod eſt coniunctius. Et ſecundum hoc filius eſt magis diligẽdus, quàm pater, vt Philoſ. dicit in 8.* Ethi. Primo qui dem, quia parentes diligunt filios vt aliquid ſui exiſtentes, pater autem non eſt aliquid filij: & ideo dilectio, ſecundum quam pater diligit filium, ſimilior eſt dilectioni, qua quis diligit ſeipſum. Secundo, quia parẽtes magis ſciunt aliquos eſſe ſuos filios, q̃ ecõuerſo. Tertio, quia filius eſt magis propinquus parenti, vtpote pars exiſtens, quàm pater filio, ad quem habet habitudinem principij. Quarto, quia parẽtes diutius amauerunt. Nam ſtatim pater incipit diligere filium: filius autem tempore procedente incipit diligere patrem. Dilectio autem quanto eſt diuturnior, tanto eſt fortior, ſecundum illud Eccleſ. 9. Non derelinquas amicum antiquum: nouus enim non erit ſimilis illi.

Li.8.ca.12. tom.2.

ADPRIMVM ergo dicendum, quòd principio debetur ſubiectio, reuerentia, & honor: effectui autem proportionaliter competit recipere influentiam principij, & prouiſionem ipſius. Et propter hoc parẽtibus a filiis magis debetur honor: filiis autem magis debetur cura prouiſionis.

AD 2m dicendum, quòd pater naturaliter plus diligit filium ſecundum rationem coniunctionis ad ſeipſum: ſed ſecundum rationem eminentioris boni filius naturaliter plus diligit patrem.

Li.1.ca.31. in princip. tom.3.

AD 3m dicendum, quòd ſicut Aug. *dicit in 1. de doctr. chriſt. Deus diligit nos ad vtilitatem noſtram, & ſuum honorem. Et ideo, quia pater comparatur ad nos in habitudine principii ſicut & Deus, ad patrem proprie pertinet, vt ei a filiis honor impendatur: ad filium autem, vt eius vtilitati a parẽtibus prouideatur, quàmuis in articulo neceſſitatis filius obligatus ſit ex beneficiis ſuſceptis, vt parẽtibus maxime prouideat.

Super Quæſtionis vigeſimæſextæ Articulum decimum.

3 di. 29. ar. 7. ad 4. & 5. Et Ephe. 9. lect. 7. fi.

IN art. 10. ſolicite cõſeruat, ꝙ formalis eſt ſermo, & cæteris paribꝰ. Ex hoc. n. ſoluuntur quæſtiones.

ARTICVLVS X.

Vtrum homo magis debeat diligere matrem, quàm patrem.

ADDECIMVM ſic procedit. Videtur ꝙ homo magis debeat diligere matrem, q̃ patrem. Vt enim Philoſ. dicit in 1.* de Generat. animaliũ. Femina in generatione dat corpus: ſed homo non habet aĩam a patre, ſed per creationem a Deo, vt in 1. † dictum eſt. ergo homo plus habet a matre, quàm a patre. plus ergo debet diligere matrem, quàm patrem.

¶ 2 Præt. Magis amãtem debet magis diligere: ſed mater plus diligit filium, quàm pater. dicit. n. Philoſ. in 9.* Ethic. quòd matres magis ſunt amantes filiorum. Laboriosior enim eſt generatio matrum, & magis ſciunt, qui ipſarum ſint filij, quàm patres. ergo mater eſt magis diligenda, quàm pater.

¶ 3 Præt. Ei debetur maior dilectionis affectus, qui ꝓ nobis plus laborauit, ſecundũ illud Rom. vlt. Salutate Mariam, quæ multum in nobis laborauit: ſed mater plus laborat in generatione, & educatione, quàm pater. Vnde dicit Eccl. 7. Gemitum matris tuæ ne obliuiſcaris. ergo plus debet homo diligere matrem, quàm patrem.

Et ſi ĩ tuo codice deeſt reſponſio ad tertium, prout in pluribus quæſitis tam impreſſis, q̃ ſcriptis codicibus inueni deſcere, ſcito rñdẽdum eſſe, ꝙ maior excellẽtia principii in patre præponderat maiori labori matris in generatione: qm̃ rõ boni magis attenditur in obiecto per ſe dilectionis, q̃ ratio difficilis, ſeu laborioſi. Et præcipue hoc inuenitur in propoſito: quoniam maternus labor intra latitudinem paſſiui, materialiſq; principii concluditur. Totam namq; latitudinem paſſiui, materialiſq; principii excedi ab actiuo principio conſtat. Et ideo vndiq; argumẽtum deficit, quãuis directe ex ꝓpriis patris & matris, vt principia ſũt generationis, procedat.

Lib. de caus. dispos. † Et. de Dõ. capitur. ex poſit.

SED CONTRA eſt, quod * dicit Hiero. ſuper Ezech. quòd poſt Deum omnium patrẽ, diligendus eſt pater. & poſtea addidit de matre.

Lib. 8. Eth. ca. 12. non procul a fi. tom. 5.

RESPON. Dicendum, ꝙ in iſtis cõparationibus id, quod dicitur, eſt intelligẽdum per ſe, vt videlicet intelligatur eſſe quæſitum de patre, inquãtum eſt pater, an ſit plus diligendus matre, inquantum eſt mater. Poteſt. n. in omnibus huiuſmodi tanta eſſe diſtantia virtutis, & malitiæ, vt amicitia ſoluatur, vel minuatur, vt Phil. dicit * in 8. Eth. Et ideo, vt Ambr. † dicit. Boni domeſtici ſunt malis filiis præponendi: ſed ꝑ ſe loquẽdo, pater magis eſt amandus, q̃ mater. Amantur. n. pater & mater, vt principia quædam naturalis originis. Pater aũt habet excellentiorem rationem principii, q̃ mater, quia pater eſt principium per modum agentis, mater autem magis per modum patientis, & materiæ. Et ideo per ſe loquendo, pater magis eſt diligendus.

Lib. 1. de Gen. ca. 44. ca. 19.

Ar. 5. huius quæſt.

ADPRIMVM ergo dicendum, ꝙ in generatione hominis mater miniſtrat materiam corporis informem: formatur autem per virtutem formatiuam, quę eſt in ſemine patris. Et quàmuis huiuſmodi virtus nõ poſſit creare animam rationalem, diſponit tamen materiam corporalem ad huiuſmodi formæ ſuſceptionem.

Ar. 9. huius quæſt.

AD 2m dicendum, ꝙ hoc pertinet ad aliam rõnem dilectionis. Alia. n. eſt ſpecies amicitiæ, qua diligimus amantem, & qua diligimus generantem: nunc autem loquimur de amicitia quæ debetur patri, & matri ſecundum generationis rationem. Ad tertium patet.

ARTICVLVS XI.

Vtrum homo plus debeat diligere uxorem, quàm patrem, & matrem.

ADVNDECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd homo plus debeat diligere vxorem, quàm patrem & matrem. Nullus enim dimittit rem aliquam, niſi pro re magis dilecta: ſed Gene. 2.

Cap. pro batione fundamẽti huius.

dicitur, quòd propter vxorem relinquet homo patrem & matrem. ergo magis debet diligere vxorem, quàm patrem & matrem.

¶ 2 Præt. Apoſtol. dicit ad Eph. 5. ꝙ viri debẽt diligere vxores, ſicut ſeipſos: ſed hõ debet magis diligere ſeipſum, q̃ parẽtes. ergo etiã magis debet diligere vxorẽ, q̃ parẽtes.

¶ 3 Præt. Vbi ſunt plures rõnes dilectionis, ibi debet eſſe maior dilectio, ſed in amicitia, q̃ eſt ad vxorẽ, ſunt plures rõnes dilectionis. Dicit. n. Philo.* ĩ 8. Eth. ꝙ in hac amicitia videtur eſſe vtile, & delectabile, & propter virtutem, ſi virtuoſi ſint coniuges. ergo maior debet eſſe dilectio ad vxorem, quàm ad parentes.

Lib. 8. Eth. ca. 12. tom. 5.

SED CONTRA eſt, quòd vir debet diligere vxorem ſuam, ſicut carnem ſuam, vt dicitur ad Epheſ. 5. ſed corpus ſuum minus homo debet diligere, quàm proximum, vt ſupra * dictum eſt: inter proximos autẽ magis debemus parentes diligere. ergo magis debemus diligere parentes, quàm vxorem.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut * dictum eſt, gradus dilectionis attendi poteſt & ſecũdum rationem boni, & ſecundum coniunctionem ad diligentem. Secundum ergo rationem boni, quod eſt obiectum dilectionis, magis ſunt diligendi parentes, quàm vxores: quia diliguntur ſub ratione principij, & eminentioris cuiuſdã boni. Secundũ aũt rationem coniũctionis magis diligẽda eſt vxor, quia vxor coniungitur viro, vt vna caro exiſtens, ſecundum illud Matth. 19. Itaq; iam non ſunt duo, ſed vna caro. Et ideo intenſius diligitur vxor, ſed maior reuerẽtia eſt patrẽ ſibꝰ exhibenda.

ADPRIMVM dicendum, quòd non quantum ad omnia deſeritur pater, & mater propter vxorem. In quibuſdam enim magis debet homo aſſiſtere parẽtibus, quàm vxori: ſed quantum ad vnionem carnalis copulæ, & cohabitationis, relictis omnibus parentibus homo adhæret vxori.

AD 2m dicendum, quòd in verbis Apoſtoli non eſt intelligendum, quòd homo debeat diligere vxorem ſuam æqualiter ſibiipſi: ſed quia dilectio, quam aliquis habet ad ſeipſum, eſt ratio dilectionis, quã quis habet ad vxorem ſibi coniunctam.

AD 3m dicendum, quòd etiam in amicitia paterna inueniuntur mũltæ rationes dilectionis, & quantum ad aliquid præponderant rationi dilectionis, quæ habetur ad vxorem, ſecundum. ſ. rationem boni, quãuis illæ præponderent ſecundum coniunctionis rõnem.

AD 4m dicendum, ꝙ illud etiam non eſt ſic intelligendum, ꝙ ly ſicut, importat æqualitatem, ſed rationem dilectionis. Diligit enim homo vxorem ſuã principaliter ratione carnalis coniunctionis.

Super Quæſtionis vigeſimæſextæ Articulum duodecimum.

1. diſt. 29. qu. 7. ad 2. & 9. Ethic. 3. diſt. 27. q. 1. vbi ſup. q. 4. in fine. to. 4.

INeodẽ, & ſequenti, hoc eſt, duodecimo articulo, dubiũ relinquitur, An magis diligendus ſit filius, quàm vxor.

¶ Ad quod dicitur, quòd quãtum ad rationẽ boni, vxor magis diligitur, quia diligitur vt comprincipium ad filiorum procreationẽ, filius autem vt effectus. Conſtat enim excellentioris boni rationem habere cõprincipium, quàm effectum. Sed quantum ad coniunctionem filius magis amatur, quàm vxor: quia filius eſt aliquid ſubſtantiæ parentis, & pars eius: coniux autem non eſt pars coniugis, vt patet. Et ideo coniuges magis ſe inuicem honorãt, inteníus aũt amant filios. Cuius ſignum eſt maior triſtitia de morte filii, quàm coniugis vt ſic, cæteris paribus.

Ezech. 44. ſuper illud Sabbatha mea ſanctifi cabũt, to. 5. *Lib. 9. c. 7. tom. 5.

ARTICVLVS XII.

Vtrum homo magis debeat diligere benefactorem, quàm beneficiatum.

ADDVODECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd homo magis debeat diligere benefactorem, quàm beneficiatum. Dicit. n. Aug.* in lib. de Cathechizandis rudibus: Nulla maior eſt prouocatio ad amandum, quàm præuenire amando. Nimis enim durus eſt animus, qui dilectionem etſi nõ vult impendere, nolit repẽdere: ſed benefactores præueniunt nos in beneficio charitatis. ergo benefactores maxime debemus diligere.

¶ 2 Præt. Tãto aliquis eſt magis diligendus, quanto grauius homo peccat, ſi ab eius dilectione deſiſtat, vel contra eum agat: ſed grauius peccat, qui benefactorem nõ diligit, vel contra eum agit, quàm ſi diligere deſinat eũ, cui hactenus benefecit. ergo magis ſunt amandi benefactores, q̃ hi, qbꝰ benefacimꝰ.

¶ 3 Præt. Inter omnia diligenda maxime diligendus eſt Deus, & poſt eum pater, vt * Hiero. dicit: ſed iſti ſunt maxime benefactores. ergo benefactor eſt maxime diligendus.

SED CONTRA eſt, ꝙ Philo. dicit in 9.* Ethic. quòd benefactores magis videntur amare beneficiatos, quàm econuerſo.

RESPON. Dicẽdum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, aliquid diligitur magis dupliciter. Vno modo, quia habet rationem excellentioris boni: alio modo rationem maioris coniunctionis. Primo quidem modo benefactor eſt magis diligendus, quia cum ſit principiũ boni in beneficiato, habet excellentioris boni rõnem, ſicut & de patre dictum * eſt. Secundo autem modo magis diligimus beneficiatos, vt Philoſ. probat † in 9. Eth. per quatuor rationes. Primo quidem, quia beneficiatus eſt quaſi quoddam opus benefactoris. Vnde conſueuit dici de aliquo, Iſte eſt factura illius. Naturale eſt autem cuilibet, vt diligat opus ſuum: ſicut videmus, quòd Poetæ diligũt poemata ſua. Et hoc ideo, quia vnumquodque diligit ſuum eſſe, & ſuum viuere, quod maxime manifeſtatur in ſuo agere. Secundo, quòd vnuſquiſque naturaliter diligit illud, in quo inſpicit ſuum bonũ. Habet quidem ergo & benefactor in beneficiato aliquod bonum, & econuerſo: ſed benefactor inſpicit in beneficiato ſuum bonum honeſtum, & beneficiatus in benefactore ſuum bonum vtile. Bonum autem honeſtum delectabilius conſideratur, quàm bonum vtile, tum quia eſt diuturnius, vtilitas enim cito tranſit, & delectatio memoriæ non eſt ſicut delectatio rei præſentis: tum etiam, quia bona honeſta magis cum delectatione recolimus, q̃ vtilitates, quæ nobis ab aliis euenerũt. Tertio, quia ad amãtem pertinet agere: vult enim, & operatur bonũ amato. Ad amatum autem pertinet bonum pati: & ideo excellentius eſt amare, & propter hoc ad benefactorẽ pertinet, vt plus amet. Quarto, quia difficilius eſt beneficia impendere, quàm recipere. Ea vero, in quibus laboramus, plus diligimus: quæ vero nobis de facili proueniunt, quodammodo contemnimus.

Ar. 9. & 11. huiꝰ quæſt. Ar. 9. huius quæſt. † Li. 5. Eth. ca. 7. to. 5.

ADPRIMVM ergo dicendum, quòd in benefactore eſt, vt beneficiatus prouocetur ad ipſum amãdum. Benefactor autem diligit beneficiatum nõ quaſi prouocatus ab illo, ſed ex ſeipſo motus. Quod autem ex ſe eſt, potius eſt eo, quod eſt per aliud.

AD 2m dicendum, quòd amor beneficiati ad benefactorem eſt magis debitus, & ideo contrarium habet rationem maioris peccati: ſed amor benefactoris ad beneficiatum eſt magis ſpontaneus, & ideo habet maiorem promptitudinem.

AD 3m dicendum, quòd Deus etiam plus nos diligit,

git, quàm nos eũ diligamus: & parentes plus diligunt filios, quàm ab eis diligantur. Nec tamen oportet, ꝙ quoslibet beneficiatos plus diligamus quibuslibet benefactoribus. Benefactores. n. a quibus maxima beneficia recepimus, ſ. Deum, & parentes, præferimus his, quibus aliqua minora beneficia impendimus.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæſextæ Articulum decimũtertiũ.*

3.diſ.31.q.2.ar.3.q.1. & 2. Et vir. q.2.arti.9. ad 12.

IN art. 13. eiuſdem quæſt. aduerte, ꝙ author probat beatũ in patria plus intenſiue diligere ſeipſum, quàm beatiorem hominẽ, vel angelum nõ ſolum ex parte ſubiecti (quia ſcilicet intẽſio actus ſe tenet ex parte coniunctionis ad ſubiectum: nullus autem eſt ſibi coniunctior, quàm ipſemet) ſed etiam ipſius charitatis ordine in ſuis actibus per hoc, quòd charitas vnicuiq; data tur a Deo principaliter ad actum, quo ipſe recipiens bene ſe habeat. Dat. n. Deus charitatem homini, vt amico, propter bonum, ſ. ipſius hominis, cui dãtur: & datur charitas ſecundario ad actũ erga proximos. Ex hoc enim manifeſto ordine cõſequens eſt, vt magis intẽdat habens perfectam charitatem principali actui, q̃ ſecundario: & per hoc intenſius ſe diligat in Deo, quàm beatiorem. Nec obſtat, vt in reſponſione ad vltimum dicitur, quòd Deus eſt in patria tota diligẽdi ratio, ꝙa vnicuique beato Deus eſt tota diligendi ratio, vt eſt illius beati bonum proprium. Diligere ergo Deum, vt tota ratione diligendi, claudit in ſe prius diligere ſeipſum, quàm ꝓximos: quia claudit in ſe Deum eſſe, & conſequẽter diligi, vt proprium bonũ diligentis, & non claudit in ſe Deũ diligi, vt bonum alterius: ſed illud infert, ſi Deus eſt alterius bonum.

Art. 4. & 5. huius q.

D. 3 17.

Art. 7. & 9. huius q.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum ordo charitatis remaneat in patria.

AD TERTIVMDECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ordo charitatis nõ remaneat in patria. Dicit enim Auguſt. in lib. * de uera religione. Perfecta charitas eſt, vt plus potiora bona, & minus minora diligam⁹: ſed in patria erit perfecta charitas. ergo plus diligit aliquis meliorem, quàm vel ſeipſum, vel ſibi coniunctum.

¶ 2 Præt. Ille magis amatur, cui maius bonum volumus: ſed quilibet in patria exiſtens, vult maius bonũ ei, qui plus bonũ habet, alioquin voluntas eius non per omnia diuinæ voluntati conformaretur: ibi autem plus bonum habet, qui melior eſt. ergo in patria quilibet magis diligit meliorem: & ita magis alium, quàm ſeipſum, & extraneum, quàm propinquum.

¶ 3 Præt. Tota ratio dilectionis in patria, Deus erit: tũc. n. implebit̃, quod dicitur 1. ad Corin. 15. Vt ſit Deus omnia in omnibus. ergo magis diligitur, qui eſt Deo propinquior: & ita aliquis magis diligit meliorem, quàm ſeipſum, & extraneum, quàm coniunctum.

SED CONTRA eſt, quòd natura non tollitur per gloriam, ſed perficitur. Ordo autem charitatis ſupra * poſitus, ex ipſa natura procedit: omnia autem naturaliter plus ſe, quàm alia amant. ergo iſte ordo charitatis remanebit in patria.

RESPON. Dicendum, quòd neceſſe [d] eſt ordinem charitatis remanere in patria quantum ad hoc, ꝙ Deus eſt ſuper omnia diligendus. Hoc. n. ſimpliciter erit tunc, quando homo perfecte eo fruetur. Sed de ordine ſuiipſius ad alios, diſtinguẽdũ vr̃: quia ſicut ſupra dictum * eſt, dilectionis gradus diſtingui põt, vel ſm differentiã boni, quod quis alij exoptat, vel ſm intẽtionẽ dilectiõis. Primo q̃dẽ modo, plus diliget meliores, quàm ſeipſum, minus vero min⁹ bonos. Volet. n. quilibet beatus vnũquemq; habere, quod ſibi debetur ſecundum diuinã iuſtitiã, propter perfectã conformitatem volũtatis humanæ ad diuinã. Nec tunc erit tẽpus proficiendi per meritũ ad maius præmium, ſicut nũc accidit, q̃n poteſt homo meliorem, & virtutẽ, & præmium deſiderare: ſed tũc voluntas vniuſcuiuſq; inſtabit hoc ſiſtet, quod eſt determinatũ diuinitus. Secũdo vero modo aliquis plus ſeipſum diliget, quàm proximũ, etiam meliorẽ: quia intentio actus dilectionis prouenit ex parte ſubiecti diligentis, vt ſupra * dictũ eſt. Et ad hoc etiã donũ charitatis vnicuiq; confertur a Deo, vt primo quidẽ mentẽ ſuam in Deum ordinet, quod pertinet ad dilectionem ſuiipſius: ſecũdario vero ordinem aliorum in Deum velit, vel etiam operetur ſecundum ſuũ modum: ſed quantum ad ordinẽ proximorum adinuicem, ſimpliciter quis magis diliget meliorem ſecundum charitatis amorẽ. Tota. n. vita beata conſiſtit in ordinatione mentis ad Deum. Vnde totus ordo dilectionis [d] beatorũ obſeruabitur per comparationem ad Deum, vt ſ. ille magis diligatur, & propinquior ſibi habeatur ab vnoquoq;, qui eſt Deo propinquior. Ceſſabit. n. tunc prouiſio, quæ eſt in præſenti vita neceſſaria, qua neceſſe eſt, vt vnuſquiſq; magis ſibi coniuncto, ſecundum quamcũq; neceſſitudinẽ prouideat magis, quàm alieno, ratione cuius in hac vita ex ipſa inclinatione charitatis homo plus diligit magis ſibi coniunctũ, cui magis debet impendere charitatis effectũ. Contiget tamẽ in patria, ꝙ aliquis ſibi cõiunctum pluribus modis diliget. Non. n. ceſſabunt ab animo beati honeſtæ dilectionis cauſæ: tamen omnibus iſtis rationibus præfertur incomparabiliter ratio dilectionis, quæ ſumitur ex propinquitate ad Deum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quantum [d] ad cõiunctos ſibi, ratio illa cõcedenda eſt: ſed quantũ ad ſeipſum, oportet ꝙ aliqs plus ſe, quàm alios diligat; tanto magis, quanto perfectior eſt charitas: quia perfectio charitatis ordinat hominẽ pfecte in Deũ, quod pertinet ad dilectionem ſuiipſius, vt * dictum eſt.

AD 2ᵐ dicendũ, ꝙ ratio illa procedit de ordine dilectionis ſm gradum boni, quod aliquis vult amato:

AD 3ᵐ dicendum, quòd vnicuique erit Deus tota ratio diligendi, eo quòd Deus eſt totum hominis bonum. Dato enim per impoſſibile, quòd Deus nõ eſſet hominis bonum, non eſſet ei ratio diligendi: et ideo in ordine dilectionis oportet, quòd poſt Deum homb maxime diligat ſeipſum.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæſeptimæ Articulum primum.*

In Articu. 1. q. 27. in reſponſione ad primum perſpice primo, authorem vti diſtinctione facta in corpore articuli: & propterea diſtinguere hãbentes maiorem charitatem in ſeipſos vt meliores, & vt perfectioris ſunt charitatis. Hoc enim eſt diſtinguere habẽtes charitatem ſecundũ communem rationẽ boni. Nam ſic maior charitas cõſtituit hominem meliorem, & conſequenter magis amabilem, & ſecundum propriã rationem charitatis: nam ſic eſt virtus inclinans ad actum amandi, & maior conſtituit hominem magis amantem.

¶ Perſpice ſecundo, ꝙ quia in hac reſpõſione non ſolum charitati tribuitur magis amare, q̃ amari, vtendo doctrina corporis articuli: ſed alia ſit comparatio. ſ. maioris ad *minorẽ* charitatem ſecundũ magis, & min⁹ amare, dicendo, ꝙ maior charitas facit magis amantes. Et merito adiunctum eſt hoc: quia ſi proprium eſt charitati amare, conſequẽs eſt, vt maior charitas *faciat* magis amare, & *maxima maxime amare faciat*, iuxta regulã, Sicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis &c. Et hoc quidẽ abſolutæ veriſſimũ eſt reſpectu formalis obiecti charitatis, quod eſt Deus, vt patet: ſed reſpectu ſecundarii obiecti, hoc eſt, proximi limitatur in litera hac adiectione, ſ. ſecundum, proportionem amati: & intendit, ꝙ perfectior charitas magis diligit proximum ſm ꝓportionẽ, qua proximus ille eſt diligibilis, q̃ pfectior charitas diligat proximum ſm ipſius proximi proportionem: & hoc eſt dicere, ꝙ perfectior magis, q̃ imperfectior diligit proximum attenta amabilitate ꝓximi, quod declaratur in litera poſtis duob⁹, altero perfectioris, altero imperfectioris charitatis. Cõſtat. n. ꝙ perfectior eſt melior, & magis amabilis: & imperfectior minus bonus, ac minus amabilis. In amore autem mutuo iſtorum hæc eſt differentia, ꝙ minus bonus amatur a perfectiori, quãtum amabilis eſt, quia charitas perfectior non ſolũ adæquat, ſed excedit bonitatem minus boni. Melior autem non amatur ab imperfectiore, quantum amabilis eſt: q̃a charitas ipſerfectior nõ adæquat bonitatem meliorem. Ex hoc ergo, ꝙ pfectior amat minus bonũ, quantũ amabile eſt, & imperfectior non redamat meliorem, quãtũ amabilis eſt, non quærunt, ſi non contingat.

Art. 1. huius q.

Li. 8. cap. 8. aliquantula a principio, tom. 5.

¶ Sexto, Vtrum eius dilectio habeat modum.

¶ Septimo, Quid ſit meli⁹, vtrũ diligere amicũ, vel diligere inimicũ.

¶ Octauo, Quid ſit melius, vtrum diligere Deum, vel proximum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum charitatis ſit magis proprium amari, quàm amare.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt̃, ꝙ charitati ſit magis ꝓpriũ amari, q̃ amare. Charitas. n. in melioribus melior inuenit̃: ſed meliores debent magis amari. ergo charitatis magis ẽ ꝓpriũ amari.

¶ 2 Præt. Illud, quod in pluribus inuenitur, videtur eſſe magis conueniens naturæ, & per cõſequens melio⁹: ſed ſicut dicit Philo. in * 8. Eth. Multi magis volunt amari, q̃ amare, ſemperq; amatores adulationis ſunt multi. ergo melius eſt amari, quàm amare, & per cõſequens magis conueniens charitati.

¶ 3 Præ. Propter quod vnũquodq;, & illud magis: ſed homines ꝓpter hoc ꝙ amantur, amant. Dicit. n. Auguſt. in lib. * de Catechizandis rudibus, ꝙ nulla eſt maior prouocatio ad amandum, quàm præuenire amando. ergo charitas magis conſiſtit in amari, quàm in amare.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. dicit * in 8. Ethic. quòd magis exiſtit amicitia in amare, quàmin amari: ſed charitas eſt amicitia quædã. ergo charitas magis cõſiſtit in amare, quàm in amari.

RESPON. Dicendũ, ꝙ amare conuenit charitati, inquantũ eſt charitas. Charitas. n. cum ſit virtus quædam, ſecundum ſuam eſſentiã habet inclinationẽ ad propriũactum. Amari autem non eſt actus charitatis ipſius qui amatur, ſed actus charitatis eius eſt amare. Amari autem competit ei ſecundum cõem rationem boni, prout. ſ. ad eius bonum alius ad actum charitatis mouetur. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ charitati magis conuenit amare, quàm amari. Magis. n. cõuenit vnicuiq;, quod conuenit ei per ſe, & ſubſtantialiter, q̃ qđ conuenit ei per aliud. Et huius duplex eſt ſignum. Primũ quidem, quòd amici magis laudantur ex hoc, ꝙ amant, q̃ ex hoc, ꝙ amantur: quinimmo ſi nõ amant, & amentur, vituperantur. Secundo, quia matres, q̃ maxime amant, plus quærunt amare, quàm amari. Quædam enim vt Philoſ. * dicit in eodẽ libro, filios ſuos dant nutrici, & amant quidem. Reamari autẽ

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ amare ſecũdum quod eſt actus charitatis, nihil ſit aliud, quàm benenolentia. Dicit enim Philoſ. * in 2. Rhetoricæ, quòd amare eſt velle alicui bonum: ſed hoc eſt beneuolentia. ergo nihil aliud eſt actus charitatis, quàm beneuolentia.

¶ 2 Præt. Cuius eſt habitus, eius eſt actus: ſed habitus charitatis eſt in potẽtia voluntatis, vt ſupra * dictũ eſt. ergo etiam actus charitatis eſt actus voluntatis: ſed non eſt niſi in bonum tendens, quod eſt beneuolentia. ergo actus charitatis nihil aliud eſt, quàm beneuolentia.

¶ 3 Præt. Philoſ. in * 9. Ethic. ponit quinque ad amicitiã pertinentia, quorum primum eſt, quòd homo velit amico bonum: ſecũdum eſt, ꝙ velit ei eſſe, & viuere: tertiũ eſt, quòd ei delectabiliter cõuiuat: quartum eſt, quòd eadem eligat; quintum eſt, ꝙ ei cõdoleat, & cõgaudeat: ſed prima duo ad bene-

Secunda ſecundæ S. Tho.

manifeſtum eſt, ꝙ perfectior magis amat, ſecundum proportionẽ amati, hoc eſt, magis q̃ imperfectior, attenta amabilitate obiecti.

¶ In eodem art. 1. in reſpõſione ad primum aduerte, quòd cũ in li. era dicitur, quòd amari quæritẽ eadem ratione, qua quæritur honorari, ſ. vt manifeſtatiuum boni proprii, non eſt intelligẽdum, quòd hæc ſit per ſe ratio appetitus eius, quod eſt amari: quoniam hoc falſum eſt. Amari. n. per ſe ordinat̃ ad habẽdũ id, quod bono proprio intus debetur ab alio: amatum. n. ad intima penetratur: ſed in eſt gendum eſt, ꝙ hæc eſt ratio quare communiter ab hominibus homines appetunt amari. Sic. n. dicrecte reſpõdet argumento de accidente vt in pluribus.

Li. 8. cap. 8. tom. 5.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæſeptimæ Articulum ſecundum.*

In art. 2. duo notãdo occurrunt. Primo, diuerſa differentia beneuolentiæ ab amore actuali ſ. prę ſenſitiua, & in parte intellectiua. Nã ab illo ex cõibus omni paſſioni actuali. ſ. eſſe cũ ipetu, & ex ꝓpriis paſſionis amoris actualis, ſinon ſubiecto exortu, totaliter diſtinguitur. Ab iſto aute ex vnatãtum cõditione ſecernitur, ſcilicet ex hoc, quòd amor exigit vnionẽ, quã non exigit beneuolẽtia, ſed includit illam. Et ideo actus dilectiõis charitatis claudit in ſe beneuolentiã. Eſt. n. amor amicitiæ: & addit, vt in litera dicitur. Ex his autem non accipias, ꝙ beneuolẽtia eſt propria volũtati: ſed ꝙ ſicut in parte ſenſitiua inuenit̃ participatio amoris amicitiæ, a fortiori inueniri põt beneuolẽtia q̃ minus importat, q̃ amor amicitiæ. Nec cõtra hoc militãt rõnes in ſra. ex Ariſt allatæ: quã afferuntur ad cõcludendã ſeparationẽ beneuolentiæ

3.diſ.27.q.1.ar.1. cor. & ad 2.

Li. 2. cap. 4. in princip. tom. 6.

q. 24. art. 1.

Li. 9. cap. 4. tom. 5.

tiæ ab amore sensitiuo, & non ad inferendam incompossibilitatem coincidentiæ. Sat.n.est rationibus, & Arist. & literæ, ꝙ beneuolentia non exigat cõditiones, quas exigit passionis amor: ac ꝙ hoc illa potest esse sine isto, cũ quo stat, ꝙ potest coincidere. Compatiendo etiam secũ cõditiones amoris, quas non exigit secundum se beneuolentia, sicut in litera dicitur, ꝙ coincidit cum dilectione charitatis, compatiendo secum conditionem amoris, scilicet vnionem, quam secundũ se non exigit.

¶ Secundo in respõsione ad primum, ꝙ illa diffinitio, Amare est velle bonum alicui, non continet totum, sed principale pertinens ad amorem.

uolentiam pertinent. ergo primus actus charitatis est beneuolentia.

SED CONTRA est, quod Philos. dicit in * eodem libro, quòd beneuolentia neque est amicitia, neque est amatio, sed est amicitiæ principium: sed charitas est amicitia, vt supra dictum * est. ergo beneuolentia non est idem quod dilectio, quæ est charitatis actus.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ beneuolentia proprie dicitur actus voluntatis, quo alteri bonum volumus. Hic aũt voluntatis actus differt ab actuali amore tam secũdum quod est in appetitu sensitiuo, quàm etiã secundum quod est in appetitu intellectiuo, qui est volũtas. Amor.n. qui est in appetitu sensitiuo, quædã passio est. Omnis autem passio cũ quodam impetu inclinat in suum obiectũ. Passio aũt amoris hoc habet, ꝙ non subito exoritur, sed per aliquam assiduam inspectionẽ rei amatæ. Et ideo Philos. in 9.*Ethic. ostendens differentiam inter beneuolentiam, & amorem, qui est passio, dicit quòd beneuolentia nõ habet dissensionem, & appetitum. i. aliquem impetum inclinationis, sed ex solo iudicio rõnis homo vult bonum alicui. Similiter etiã talis amor est ex quadam cõsuetudine. Beneuolentia aũt interdum oritur ex repẽtino, sicut accidit nobis de pugilibus, qui pugnant, quorum alterum vellemus vincere: sed amor, qui est in appetitu intellectiuo, etiam differt a beneuolentia: importat.n. quandam vnionẽ ſm affectum amãtis ad amatum, inquantum. ſ. amans æstimat amatum quodammodo vt vnum sibi, vel ad se pertinens, & sic mouetur in ipsum: sed beneuolentia est simplex actus voluntatis, quo volumus alicui bonum, etiã nõ præsuppositis prædictis vnione affectus ad ipsum. Sic ergo in dilectione, secundum quod est actus charitatis, includitur quidem beneuolẽtia: sed dilectio, siue amor addit vnionẽ affectus. Et propter hoc Philos. dicit * ibid. quòd beneuolentia est principium amicitiæ.

Lib.9.Eth. cap.5.to.5.

Lib.9.Eth. cap.5.parũ ante med. tom.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philos. ibi diffinit amare, nõ ponens totam rationem ipsius, sed aliquid ad rationem eius pertinens, in quo maxime manifestatur dilectionis actus.

AD 2m dicendum, ꝙ dilectio est actus volũtatis in bonum tẽdens, sed cum quadam vnione ad amatum, quæ quidem in beneuolentia non importatur.

AD 2m dicendum, quòd in tantum illa, quæ Philosophus ibi ponit, ad amicitiã pertinent, inquantum proueniunt ex amore, quem quis habet ad seipsum, vt ibidem dicitur, vt scilicet hæc omnia aliquis erga amicum agat sicut ad seipsum, quod pertinet ad prædictam vnionem affectus.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sit propter seipsum ex charitate diligendus.

4.di.2.q.2. ar.1.q.1.ad 2. Et opusc. 61.ca.7.8. 9.& 14.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus non propter seipsum, sed propter aliud diligatur ex charitate. Dicit.n. * Greg. in quadam homil. Ex

* Hom.11. in Euãg. in princip.

his, quæ nouit animus, discit incognita amare. Vocat autem incognita, intelligibilia, & diuina: cognita autem sensibilia. ergo Deus est propter aliud diligẽdus.

¶ 2 Præt. Amor sequitur cognitionem: sed Deus per aliud cognoscitur, secundum illud Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta cõspiciuntur. ergo etiam propter aliud amatur, & non propter se.

¶ 3 Præt. Spes generat charitatem, vt dicitur *in glos. Matth. 1. Timor etiam charitatem introducit, vt Augustus. † dicit super primam Cano. Ioan. sed spes expectat aliquid adipisci a Deo, timor autem refugit aliquid, quod a Deo infligi potest. ergo videtur quòd Deus propter aliquod bonum speratum, vel propter aliquod malum timendum sit amandus. non ergo est amandus propter seipsum.

SED CONTRA est, ꝙ sicut Aug. *dicit in 1. de doct. christ. Frui est amore inhærere alicui ꝓpter seipsum: sed Deo fruendum est, vt * in eodem libro dicitur. ergo Deus diligendus est propter seipsum.

RESPON. Dicendum, quòd ly propter, importat habitudinem alicuius causæ. Est autem quadruplex genus causæ, scilicet finalis, formalis, efficiens, [d] & materialis, ad quam reducitur etiam materialis dispositio, [d] quæ non est causa simpliciter, sed secundum quid. Et secundum hæc quatuor genera causarum dicitur aliquid propter alterum diligendum. Secundum quidem genus causæ finalis, sicut diligimus medicinam propter sanitatem. Secundum autem genus causæ formalis, sicut diligimus hominem propter virtutem, quia scilicet virtute formaliter est bonus, & per consequens diligibilis. Secundum autem causam efficientem, sicut diligimus aliquos, inquantum sunt filij talis patris. Secundum autem [d] dispositionem, quæ reducitur ad genus causæ materialis, dicimur aliquid diligere propter id, quod nos disponit ad eius dilectionẽ, puta, propter aliqua beneficia suscepta: quàmuis postquàm iam amare incepimus, non propter illa beneficia amemus amicum, sed propter eius virtutem. Primis ergo tribus modis Deum non diligimus propter aliud, sed propter seipsum. Non enim ordinatur ad aliud sicut ad finem, sed ipse est finis vltimus omnium. Neque etiam informatur aliquo alio ad hoc, quòd sit bonus, sed eius substantia est eius bonitas, secundum quam [a] exemplariter omnia bona sunt. Neque itẽ rum ei ab altero bonitas ineſt, sed ab ipso omnibus aliis: sed quarto modo potest diligi propter aliud, [d] quia scilicet ex aliquibus aliis disponimur ad hoc, quòd in Dei dilectione proficiamus, puta, per beneficia ab eo suscepta, vel per præmia sperata, vel per pœnas, quas per ipsum vitare intendimus.

D.di.27.q. 3.art.1. Et Alb.34.q.1. art.1.ad 5. Bo.vir.q.10 ar.1.ad 6. Bo.vir.q.2. ar.2.ad 11. Li.10.c.1. & 2.to.3.

Dd

Dd

Dd

Dd

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex his, quæ animus nouit, discit incognita amare: nõ quòd cognita sint ratio diligendi ipsa incognita per modum causæ formalis, vel finalis, vel efficiẽtis, sed quia per hoc homo disponitur ad amandum incognita.

C.4.par.1. crea med. illius.

AD 2m dicendum, quòd cognitio Dei acquiritur quidem per alia: sed postquàm iam cognoscitur, non per alia cognoscitur, sed per seipsum, secundum illud Ioann. 4. Iam non propter tuam loquelam credimus. Ipsi enim audiuimus, & scimus, quia hic est vere saluator mundi.

AD 3m dicendum, quòd spes, & timor ducunt ad charitatem per modum dispositionis cuiusdam, vt ex supra * dictis patet.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus in hac vita possit immediate amari.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur ꝙ Deus in hac vita non possit immediate amari. Incognita enim amari non possunt, vt Aug. dicit 10. * de Trinit. sed Deũ nõ cognoscimus immediate in hac vita, quia videmus nunc per speculum in ænigmate, vt dicitur 1. ad Corinth. 13. ergo neque etiam eum immediate amamus.

¶ 2 Præt. Qui non potest quod minus est, nõ potest quod maius est: sed maius est amare Deum, quàm cognoscere ipsum. Qui.n. adhæret Deo per amorem, vnus spiritus cum illo est, vt dicitur 1. ad Cor. 6. sed homo non potest Deum cognoscere immediate. ergo multo minus amare.

¶ 3 Præt. Homo a Deo disiungitur per peccatũ, secundum illud Isa. 59. Peccata vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrum: sed peccatum magis est in voluntate, quàm in intellectu. ergo minus põt homo Deũ diligere ĩmediatè, quàm Deũ immediate cognoscere.

SED CONTRA est, quòd cognitio Dei, quia est mediata, dicitur ænigmatica, & euacuatur in patria, vt patet 1. ad Cor. 13. sed charitas viæ non euacuat, vt ibidẽ dicit. ergo charitas viæ immediate Deo adhæret.

1.p.q.82. art.2. D.222.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra * dictum est, actus cognitiuæ [d] virtutis perficitur per hoc, ꝙ cognitum est in cognoscente: actus aũt appetitiuæ virtutis perficitur per hoc, ꝙ appetitus inclinatur ad rẽ ipsam. Et ideo oportet, ꝙ motus appetitiuæ virtutis sit in re secundũ cognitionem ipsarũ rerum: actus aũt cognitiuæ virtutis est secundũ modum cognoscentis. Est autem ipse ordo rerum talis secundum se, ꝙ Deus est propter seipsum cognoscibilis, & diligibilis, vtpote essentialiter existẽs ipsa veritas, & bonitas, per quã alia & cognoscunt, & amantur. Sed quo ad nos, quia nostra cognitio a sensu ortũ habet, prius sunt cognoscibilia, quæ sunt sensui propinquiora: & vlterius, terminus cognitionis est in eo, quod est maxime a sensu remotum. Secundum hoc ergo dicendum est, ꝙ dilectio, quæ est appetitiuę virtutis actus, etiã in statu vię, tendit in Deum primo, & ex ipso deriuatur ad alia: & secundum hoc charitas Deum immediate diligit, alia vero, Deo mediãte. In cognitione vero est econuerso, quia scilicet per aliaDeum cognoscimus, sicut causam per effectus, vel per modum eminentiæ, aut negationis, vt patet per Dion. in lib. de * diuin. nom.

D

E

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quàmuis incognita non possint amari, tamen non oportet, quòd sit idem ordo cognitionis, & dilectionis: nã dilectio est cognitionis terminus. Et ideo vbi desinit cognitio, scilicet in ipsa re, quæ per aliam cognoscitur, ibi statim dilectio incipere potest.

AD 2m dicendum, ꝙ quia dilectio Dei est maius aliquid, quàm eius cognitio, maxime secundum statum viæ; ideo præsupponit ipsam. Et quia cognitio non quiescit in rebus creatis, sed per eas in aliud tendit, in illõ dilectio incipit, & per hoc ad alia deriuatur ꝙ modum cuiusdam circulationis, dum cognitio a creaturis incipiens, tendit in Deum, & dilectio a Deo incipiens sicut ab vltimo fine, ad creaturas deriuatur.

AD 3m dicẽdum, ꝙ per charitatem tollitur auersio a Deo, quæ est per peccatũ, non aũt per solã cognitionem: & ideo charitas est, quæ diligendo, animam immediate Deo coniungit spiritualis vinculo vnionis.

ARTICVLVS V.

Vtrum Deus possit totaliter amari.

¶ *Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quintum.*

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quòd Deus nõ possit totaliter amari. Amor enim sequitur cognitionem: sed Deus nõ põt totaliter a nobis cognosci, ꝙ hoc esset eum cõprehendere. ergo nõ potest a nobis totaliter amari.

¶ 2 Præt. Amor est vnio quædã, vt patet per Dion. 4. cap. * de diu. nom. sed cor hominis nõ potest totaliter Deo vniri: quia Deus est maior corde nostro, vt dicitur 1. Ioan. 3. ergo Deus non potest totaliter amari.

¶ 3 Præter. Deus seipsum totaliter amat. si ergo ab aliquo alio totaliter amatur, aliquis alius diligit Deum tantum, quantum ipse se diligit: hoc autem est inconueniens. ergo Deus non potest totaliter diligi ab aliqua creatura.

SED CONTRA est, quòd dicitur Deut. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo.

RESPON. Dicendum, quòd cum dilectio intelligatur quasi medium inter amantem, & amatum, cum quæritur, an Deus possit totaliter diligi, tripliciter potest intelligi. Vno modo, vt modus totalitatis referatur ad rem dilectam: & sic Deus est totaliter diligendus, quia totum quod ad Deum pertinet, homo diligere debet. Alio modo, potest intelligi ita, quòd totalitas referatur ad diligentem: & sic etiam Deus totaliter diligi debet, quia ex toto posse suo homo debet diligere Deum, & quicquid habet, ad Dei amorẽ ordinare, secundum illud Deut. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Tertio modo, potest intelligi secundum comparationem diligẽtis ad rem dilectam, vt scilicet modus diligentis adæquet modum rei dilectæ: & hoc non potest esse. Cum enim vnumquodque intantum diligibile sit, inquantum est bonum, Deus, cuius bonitas est infinita, est infinite diligibilis. Nulla autem creatura potest Deum infinite diligere, quia omnis virtus creaturæ siue naturalis, siue infusa, est finita: & per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primæ tres obiectiones procedunt secundum hunc tertium sensum: ultima autem ratio procedit in sensu secundo.

D.di.27.q. 3.art.2. Et vir.q.2.art. 10.ad 5.

ARTICVLVS VI.

Vtrum diuinæ dilectionis sit aliquis modus habendus.

¶ *Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum sextum.*

AD SEXTVM sic proceditur. Vt ꝙ diuinæ dilectionis sit aliquis modus habendus. Ratio.n. boni cõsistit in modo, specie, & ordine, vt patet per Aug. in lib. * de nat. boni. Sed dilectio Dei est optimum in hoc, ſm illud ad Colos. 3. Super oĩa charitatem habete. ergo dilectio Dei debet modũ habere.

In art. 6. in corpore nota rationem, quare appetit⁹ finis est infinitus, quia. ſ. finis non habet rationem mensurati, sed mensuræ. In mẽsura autem non potest esse excessus, aut defectus, alioquin mensuræ esset alia mẽsura, & sic procederetur

D.di.27.q. 3.art.3. Et vir.q.2.art. 2.ad 13.

Cap.3. & 4. habetur, to.6.

deretur in infinitū. Et patet sequela, qa excessus, vel defect⁹ attendirūr penes aliquam mensuram, q̄ exceditur, vel a qua aliquid deficit. Et hoc fundamentum bene notato in appetibilibus, & agibilibus: quoniā omniū mensura est finis, qa penes finem sumitur omnium horum ratio, & pluries oportet hac propositione vti.

Cap. 8. parum a principio, to. 1.

Lib. 4. ca. 3. circa med. tom. 3.

¶ In eodem 6. artic. in respōsione ad tertiū circa illa verba, Actus interior charitatis habet rationē finis, quia vltimum bonum hominis cōsistit in hoc, q̄ anima Deo inhęreat: aduerte, q̄ author comparat hic actum interiorem charitatis ad actus exteriores imperatos, qui sunt ad finē, & respectu eorum dicit, q̄ actus interior est finis, & non comparat actū interiorē charitatis ad actum non imperatum: sed naturalē in intellectu beati causato a Deo præsente sub claro lumine gloriæ, tum quia talis actus cum sit obiectum amoris, habet magis rationem finis, quàm ipse act⁹ amandi, cui ex hoc ipso quòd est actus volūtatis, minus cōuenit ratio finis: qa ratio finis est ratio obiecti voluntatis: tum quia author loquitur de actu, quo alia inhæret vltimo fini, s. Deo, vt patet in litera, vt distingui tur ab actibus, quib⁹ non inhæremus, sed accedimus ad Deū.

In princip. libri.

In Argu. 3. huius art.

Lib. 2. c. 82. tom. 2.

Visio aūt Dei in patria non excludit ab actu voluntatis, quo alia inhæret Deo sed includit ipsum, vt propriam ipsius causam. Et propterea attribuitur hic esse vltimum, actui volūtatis: & ppea esse mensuram aliorum nōn vt excludit visionē i patria, sed vt claudens illam in se: ita vt totalis adhæsio ad Deum, cuius vna pars actus volūtatis ex vna sumatur parte. s. ex parte finis, reliqua ex parte eius, quod est ad finē. Tosum, n. illud, & singulas eius partes, q̄ sunt consecutio vltimi finis, sine mensura, & modo appetendum est: ita q̄ quanto plus, tāto melius reliqua mensurata oportet esse. Et hæc dicta sint, ne putes verba authoris sibi ipsi contrariari: sed cognoscas, quòd cū ex pluribus integretur consecutio vltimi finis, qui Dei est, s. actus intellectus, & voluntatis, illius tātum partis author meminit explicite, quæ præsenti seruit proposito.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in lib. * de moribb. eccle. Dic mihi, quæso te, quis sit diligendi modus. Vereor enim ne plus, minusve quàm oportet, inflammer desiderio, & amore domini mei. Frustra autem quæreret modum, nisi esset aliquis diuinæ dilectionis modus. ergo est aliquis modus diuinæ dilectionis.

¶ 3 Præt. Sicut Aug. * dicit 4. super Gene. ad literam. Modus est, quem vnicuique propria mensura præfigit: sed mensura voluntatis humanæ, sicut & actionis exterioris, est ratio. ergo sicut in exteriori effectu charitatis oportet habere modum a ratione præstitum, secūdum illud Rom. 12. Rationabile obsequium vestrum: ita etiāi nteriot Dilectio Dei debet modum habere.

Sed contra est, q̄ Bern. dicit in lib. * de diligendo Deum, quòd causa diligēdi Deum, Deus est: modus, sinē modo diligere.

Respon. Dicendum, q̄ sicut patet ex inducta authoritate * Augu. modus importat quādam mensuræ determinationem. Hæc aūt determinatio inuenitur & in mensura, & in mensurato, aliter tamen & aliter. In mensura. n. inuenitur essentialiter, quia mensura f̄m seipsam est determinatiua, & modificatiua aliorum: in mensuratis aūt inuenitur mensura f̄m aliquid. i. inquantum attingunt mensuram. Et ideo in mensura nihil potest accipi immodificatum: sed res mēsurata est immodificata, nisi mensurā attingat siue deficiat, siue excedat. In oibus aūt appetibilibus, & agibilibus mēsura est finis: quia eorum quæ appetimus, & agim⁹, oportet propriam rationem ex fine accipere, vt patet per Philos. * in 2. Phys. Et ideo finis secūdum seipsum, habet modū: ea vero q̄ sunt ad finē, habent modum ex eo, q̄ sunt finis ꝓportionata. Et ideo sicut Philos. dicit in * 1. Politic. Appetitus finis in omnibus artibus est absque fine & termino: eorum autē quæ sunt ad finem, est aliquis terminus. Nō enim medicus imponit aliquē terminum sanitati, sed facit eam perfectam quantumcumq; potest, sed medicinæ imponit terminum. Nō enim dat tantū de medicina, quantum potest, sed secundum proportionem ad sanitatem: quam quidē proportionem si medicina excederet, vel ab ea deficeret, esset immoderata. Finis autē omnium actionum humanarum, & affectionū, est dilectio Dei, per quam maxime attingimus vltimum finem, vt supra dictum* est. Et ideo in dilectione Dei non potest accipi modus, sicut in re mēsurata, vt sit ea accipere plus, & minus: sed sicut inuenitur modus in mensura, in qua non potest esse excessus, sed quanto plus attingitur regula, tāto melius est: & ita quanto Deus plus diligitur, tanto est dilectio melior.

Ad primvm ergo dicēdum, q̄ illud, quod est per se, potius est eo, quod est per aliud. Et ideo bonitas mensuræ, quæ per se habet modū, potior est, quàm bonitas mēsurati, quę habet modum per aliud. Et sic etiā charitas, q̄ habet modum sicut mēsura, præeminet aliis virtutib⁹, quæ habent modū sicut mēsuratę.

Ad 2ᵐ dicendum, q̄ sicut * Aug. ibidem subiungit, modus diligēdi Deum est, vt ex toto corde diligatur, ideſt, vt diligatur quātumcumq; potest diligi. Et hoc pertinet ad modum, qui conuenit mensuræ.

Ad 3ᵐ dicendum, q̄ affectio illa, cuius obiectū subiacet iudicio rationis, est rōne mensuranda: sed obiectum diuinæ dilectionis, quod est Deus, excedit iudicium rationis, & ideo nō mensuratur rōne, sed rōnem excedit. Nec est simile de interiori actu charitatis, & exterioribus actibus. Nā interior actus charitatis habet rationem finis, quia vltimum bonum hominis cōsistit in hoc, q̄ anima Deo inhæreat, secundum illud Psal. Mihi adhærere Deo bonum est. Exteriores autem actus sunt sicut ad finem: & ideo sunt commensuradi & secundum charitatem, & secundum rationem.

Articvlvs VII.

Vtrum sit magis meritorium diligere inimicum, quàm amicum.

Ad septimvm sic procedit. Videtur q̄ magis meritoriū sit diligere inimicum, quàm amicum. Dicitur enim Matth. 5. Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Diligere ergo amicum non meretur mercedem, sed diligere inimicum meretur mercedem, vt ibidem ostenditur. ergo magis est meritorium diligere inimicos, quàm amicos.

¶ 2 Præt. Tanto aliquid est magis meritoriū, quāto ex maiori charitate ꝓcedit: sed diligere inimicum est perfectorū filiorū Dei, vt Augu. dicit * in Enchir. diligere autē amicum est etiam charitatis ipfectæ. ergo maioris meriti est diligere inimicum, quàm amicum.

¶ 3 Præt. Vbi est maior conatus ad bonū, ibi videtur esse maius meritum: quia vnusquisq; propriam mercedem accipiet secundum suū laborem, vt dr 1. Cor. 3. sed maiori conatu indiget homo ad hoc, q̄ diligat inimicum, quàm ad hoc, q̄ diligat amicum, quia difficilius est. ergo videtur quòd diligere inimicum sit magis meritoriū, quàm diligere amicum.

Sed contra est, quia illud, quod est melius, est magis meritorium: sed melius est diligere amicū, quia melius est diligere meliorem. amicus autem qui amat, est melior, quàm inimicus qui odit. ergo diligere amicū est magis meritorium, quàm diligere inimicū.

Respon. Dicendum, q̄ ratio diligēdi proximū ex charitate, Deus est, sicut supra dictum * est. Cū ergo quæritur, quid sit melius, vel magis meritorium, vtrū diligere amicum, vel inimicum, dupliciter istæ dilectiones cōparari possunt. Vno modo ex parte proximi, qui diligitur: alio modo ex parte rationis, propter quā diligitur. Primo quidem modo, dilectio amici præmi net dilectioni inimici: qa amicus & melior est, & magis coniunctus, unde est materia magis conueniēs dilectioni. Et propter hoc actus dilectionis super hanc materiā transiēs, melior est, vnde & eius oppositum est deterius: peius. n. est odire amicū, quàm inimicum. Secūdo aūt modo, dilectio inimici præmi net propter duo. Primo quidem, quia dilectionis amici pōt esse alia ratio quàm Deus, sed dilectionis inimici solus Deus est ratio. Secundo, quia præsupposito q̄ vterque propter Deū diligatur, fortior ostenditur esse Dei dilectio, quæ animū hominis ad remotiora extendit. s. vsq; ad dilectionem inimicorum: sicut virtus ignis tanto ostenditur esse fortior, quanto ad remotiora diffundit suum calorem. Tanto ergo ostenditur diuina dilectio esse fortior, quanto propter ipsam diffciliora implemus: sicut & virtus ignis tanto est fortior, quanto comburere potest materiam minus cō bustibilem. Sed sicut idem ignis in propinquiora fortius agit, quàm in remotiora: ita etiā charitas feruentius diligit coniunctos, quàm remotos. Et quantum ad hoc dilectio amicorum secundum se consideratа, est feruentior & melior, quàm dilectio inimicorum.

Ad primvm ergo dicendum, q̄ quòd verbū Domini est per se intelligendum. Tunc enim dilectio amicorum apud Deum mercedem non habet, quando propter hoc solum amantur, quia amici. Et hoc videt accidere, q̄n sic amātur amici, q̄ inimici non diligūtur. Est tamen meritoria amicorum dilectio, si propterDeum diligantur, & non solum quia amici sunt.

Ad alia patet respōsio per ea, quæ dicta sunt. Nam duæ rationes sequentes procedunt ex parte rationis diligendi: vltima vero ex parte eorum, quæ diliguntur.

Articvlvs VIII.

Vtrum sit magis meritorium diligere proximum, quàm diligere Deum.

Ad octavvm sic procedit. Videtur quòd magis sit meritorium diligere proximū, quàm diligere Deum. Illud enim videtur esse magis meritorium, quod Apostolus magis elegit: sed Apostolus prælegit dilectionem ꝓximi dilectioni Dei, secundum illud ad Rom. 9. Optabam anathema esse a Christo ꝓ fratribus meis. ergo magis est meritoriū diligere proximum, quàm diligere Deum.

¶ 2 Præt. Minus videtur esse meritorium aliquo modo diligere amicū, vt dictū * est: sed Deus maxime est amicus, qui prior dilexit nos, vt dicitur 1. Ioan. 4. ergo diligere Deū videtur esse minus meritorium.

¶ 3 Præt. Illud, quod est difficilius, videt esse virtuosius, & magis meritorium: quia virtus est circa difficile, & bonum, vt dicitur in * 2. Ethic. sed facilius est diligere Deū, quàm proximum, tum quia naturaliter omnia Deū diligunt: tum quia in Deo nihil occurrit, quod non sit diligendum, quod circa proximum non contingit. ergo magis est meritorium diligere proximum, quàm diligere Deum.

Sed contra est, quia propter quod vnumquodque, illud magis: sed dilectio proximi nō est meritoria, nisi propter hoc, quòd proximus diligitur propter Deum. ergo dilectio Dei est magis meritoria, quàm dilectio proximi.

Respon. Dicendum, quòd comparatio ista potest intelligi dupliciter. Vno modo, vt seorsum consideretur vtraque dilectio: & tunc non est dubium, quòd dilectio Dei est magis meritoria. Debetur enim ei merces propter seipsam, quia vltima merces est frui Deo, in quem tendit diuinæ dilectionis motus. Vnde & diligenti Deū merces promittitur Io. 14. Si quis diligit me, diligetur a Patre meo, & manifestabo ei meipsū. Alio modo, potest attendi ipsa comparatio, vt dilectio Dei accipiatur, secundum quod solus diligitur: dilectio autem proximi accipiatur, secundum quod proximus diligitur propter Deum. Et sic dilectio proximi includit dilectionē Dei, sed dilectio Dei non includit dilectionem proximi. Vnde erit cōparatio dilectionis Dei perfectæ, q̄ extendit se etiā ad proximum, ad dilectionē Dei insufficientem & imperfectā: quia hoc mādatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrē suū: & in hoc sensu dilectio proximi ꝑminet.

Ad primvm ergo dicendum, quòd secundum vnam * glossæ. expositionē, hoc Apost. tunc non optaquatuor, supponit eandem charitatem diligere amicū plus q̄ vt quatuor: q̄n eadem charitas magis tendit in obiectū ꝓpinquius, q̄ remotū. Cum ergo dicitur, *Dilectio proximi* includit dilectionem amici, diffinguendū est de dilectione habituali, vel actuali amici. Nam si de habituali est sermo, verum assumitur, sed oppositum concluditur, vt deductū est: quia eadem charitas magis tendit in propinquum, q̄ remotū. Et propterea negandа est sequela: q̄n non includit illam gradualiter, & aliq̄d addit, sed includit illam vt communem causam sui, & dilectiōis amici. Si vero de dilectione actuali amici est sermo, falsum manifeste assumitur. Non enim in actu, quo diligo Ioānem inimicum, claudiтur actus, quo diligo Petrū amicū.

Infr. q. 182 ar. 2. cor. Et 3. dist. 30. ar. 4. Et quo lib. 6. ar. 11 cor.

Art. præce.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ septimæ Articulum octauum.*

Lib. 2. Eth. cap. 3. circa fin. tom. 5.

In articulo 8. Respōsio ad tertium cōmendanda est ne moriæ: quia pluries oportet ea vti, nihilque aliud scribendum occurrit.

Glo. ordinaria ī principio cōmētarii ad ca. 9.

bat, quãdo erat in ſtatu gratiæ, vt ſ. ſepararetur a Chriſto pro fratribus ſuis, ſed hoc optauerat, quando erat in ſtatu infidelitatis: unde in hoc non eſt imitandus.
Chry. lib. 2 de med. lib. tom. 5. Vel poteſt dici, ſicut dicit Chryſ. ī lib. *de cõpunctione, ꝙ per hoc non oſtenditur, ꝙ Apoſto. plus diligeret proximum, quàm Deum: ſed ꝙ plus diligeret Deum, quàm ſeipſum. Volebat enim ad tempus priuari fruitione diuina, quod pertinet ad dilectionẽ ſui, ad hoc quòd honor Dei procuraretur ī proximis, quod pertinet ad dilectionem Dei.

AD 2^m dicendum, quòd dilectio amici pro tanto eſt quandoque minus meritoria, quia amicus diligitur propter ſeipſum, & ita deficit a vera ratione amicitiæ charitatis, quæ eſt Deus. Et ideo quòd Deus diligatur propter ſeipſum, non diminuit meritũ, ſed hoc conſtituit totam meriti rationem.

AD 3^m dicendum, quòd plus facit ad rationem meriti, & virtutis, bonum, quàm difficile. Vnde nõ oportet, quòd omne difficilius ſit magis meritorium, ſed quòd ſic eſt difficilius, vt etiam ſit melius.

¶ Super Quæſtionem vigeſimamoctauam.

QVAESTIO XXVIII.

De Gaudio, in quatuor articulos diuiſa.

IN articulis hoc ſolum ſcribendũ occurrit iuxta primũ artic. ꝙ charitas ex hoc, ꝙ eſt amor Dei, parit gaudiũ ſecũdũ vtrãq; rõnem. ſ. amicitiæ, & concupiſcentiæ, ſeu de ipſo Deo in ſe, & de præſentia eius. Nam ex natura rei amatæ. ſ. Dei, habet, ꝙ nõ niſi gaudere poſſit de bono diuino: quia bono diuino nihil damni accidere põt, ſed ſemper optimũ, & immutabile, ac ꝓ hoc ſemper materia gaudii eſt apud amãtem. Et ex natura talis amoris Dei, qualem ſignificat charitas, habet ꝙ Deum preſentem faciat amanti ſecundum nobiliſſimũ effectum, ipſam. ſ. gratiam, & charitatem eleuantem creaturã in deitatis cõſortiũ. Et propter huiuſmodi præſentiã amati parit etiam gaudiũ magnum. Sed primũ eſt maius, & eſſentialius charitati, qa eſt de Deo in ſe directe. Augetur quoque primum gaudiũ ex materia ſecundi, ſ. tali preſentia Dei in anima, dum in ſanctificationem diuini nominis, in regnũ Dei, in voluntatis diuinę expletionẽ retorquetur. Hæc enim tam in ſe, quàm in proximo, maxime materia gaudii explentis deſideriũ amantis Deũ ſuntificut bonum diuinũ ī ſeipſo eſt materia gaudii complẽtis amorem complacentiæ Dei. Hoc. n. non deſiderat charitas, ſed amat, & complacet ei. Illa vero quæ deſiderat, quia eſſẽ, & non eſſe poſſunt. Charitas ergo vt ſic, facit gaudiũ his mõdis. Quomodo autẽ faciat etiam gaudiũ ex cõmuni ratione, qua eſt amor faciẽs amatum in amante, & econuerſo, ex cõmunibꝰ dictis in precedenti libro ſumere potes, & applicare.

Infra q. 35. art. 2. & 3. cor. Et 3. q. 89. a. 6. cor. Et ma. q. 10 ar. 2. cor. Et opuſ. 4. c. 2.

EINDE cõſiderandum eſt de effectibus conſequẽtibus charitatis actũ principalem, qui eſt dilectio.
¶Et primo, De effectibꝰ ĩterioribꝰ.
¶Secundo, De exterioribus.

Circa primum tria conſideranda ſunt.

¶Primo, De gaudio.
¶Secũdo, De pace.
¶Tertio, De miſericordia.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum gaudium ſit effectus charitatis.
¶Secundo, Vtrum huiuſmodi gaudium compatiatur.
¶Tertio, Vtrum illud gaudiũ poſſit eſſe plenum.
¶Quarto, Vtrum ſit virtus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum gaudium in nobis ſit effectus charitatis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gaudium non ſit effectus charitatis in nobis. Ex abſentia. n. rei amatæ magis ſequitur triſtitia, quàm gaudium: ſed Deus, quem per charitatẽ diligimus, eſt nobis abſens, quandiu in hac vita viuimus. Quandiu enim ſumus in corpore, peregriñamur a Domino, vt dicitur 2. ad Corin. 5. ergo charitas in nobis magis cauſat triſtitiam, quàm gaudium.
¶2 Præt. Per charitatẽ maxime meremur beatitudinem: ſed inter ea, per quæ beatitudinẽ meremur, ponitur luctus, q ad triſtitiã ptinet, ſm illud Matt. Beati qui lugẽt, qm̃ conſolabuntur. ergo magis eſt effectus charitatis triſtitia, quàm gaudium.
¶3 Præt. Charitas eſt virtus diſtincta a ſpe, vt ex ſupradictis * patet: ſed gaudium cauſatur ex ſpe, ſecundum illud Rom. 12. Spe gaudẽtes. non ergo cauſatur ex charitate.

SED CONTRA eſt, quia ſicut dicitur Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritũ ſanctũ, qui datus eſt nobis: ſed gaudium in nobis cauſatur ex ſpiritu ſancto, ſm illud Rom. 14. Non eſt regnum Dei eſca, & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. ergo charitas eſt cauſa gaudij.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ ſicut ſupra * dictum eſt, cum de paſſionibus ageretur, ex amore procedit & gaudiũ, & triſtitia, ſed cõtrario modo. Gaudium. n. ex amore cauſatur vel propter præſentiam boni amati, vel etiã propter hoc, ꝙ ipſi bono amato ꝓprium bonũ ineſt, & conſeruatur. Et ſecundum hoc maxime pertinet ad amorem benevolentiæ, per quem aliquis gaudet de amico proſpere ſe habente, etiã ſi ſit abſens. Econtrario autẽ ex amore ſequitur triſtitia vel propter abſentiam amati, vel propter hoc, ꝙ amatum, cui volumus bonum, ſuo bono priuatur, aut aliquo malo deprimitur. Charitas aũt eſt amor Dei, cuius bonum immutabile eſt, quia ipſe eſt ſua bonitas. Et ex hoc ipſo, quòd amatur, eſt in amante per nobiliſſimum ſuum effectũ, ſecundũ illud 1. Io. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et ideo ſpirituale gaudium, quod de Deo habetur, ex charitate cauſatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quãdiu ſumus in corpore, dicimur peregrinari a Domino, in comparatione ad illam præſentiam, qua quibuſdam eſt præſens per ſpei viſionem. Vnde & Apoſt. ſubdit ibidem. Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. Eſt autem & præſens ſe amantibus etiam in hac vita per gratiæ inhabitationem.

AD 2^m dicendum, quòd luctus, qui beatitudinem meretur, eſt de his quæ ſunt beatitudini contraria. Vnde eiuſdem rationis eſt, quòd talis luctus ex charitate cauſetur, & tale gaudium ſpirituale de Deo: quia eiuſdem rationis eſt gaudere de aliquo bono, & triſtari de his, quæ ei repugnant.

AD 3^m dicendum, quòd de Deo poteſt eſſe ſpirituale gaudium dupliciter. Vno modo, ſecundum quod gaudemus de bono diuino in ſe conſiderato. Alio modo, ſecundum quod gaudemus de bono diuino, prout a nobis participatur. Primum autem gaudium melius eſt, & hoc procedit principaliter ex charitate: ſed ſecundum gaudium procedit etiã ex ſpe, per quã expectamus diuini boni fruitionem. Quàmuis etiam ipſa fruitio vel perfecta, vel imperfecta, ſecundum menſuram charitatis obtineatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum gaudium ſpirituale, quod ex charitate cauſatur, recipiat admiſtionem triſtitiæ.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd gaudium ſpirituale, quod ex charitate cauſatur recipiat admiſtionem triſtitiæ. Congaudere enim bonis proximi ad charitatem pertinet, ſecundũ illud, 1. ad Cor. 13. Charitas non gaudet ſuper iniquitate, cõgaudet autem veritati: ſed hoc gaudium recipit permiſtionem triſtitiæ, ſecũdum illud, Rom. 12. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. ergo gaudiũ ſpirituale charitatis admiſtionem triſtitiæ patitur.
Homil. 34. Euãg. a me dio illius. ¶2 Præt. Pœnitentia, ſicut dicit * Gregor. eſt ante acta mala flere, & flenda iterum non committere: ſed vera pœnitentia non eſt ſine charitate. ergo gaudium charitatis habet triſtitiæ admiſtionem.
¶3 Præt. Ex charitate contingit, quòd aliquis deſiderat eſſe cum Chriſto, ſecundum illud Philipp. 1. Deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto: ſed ex iſto deſiderio ſequitur in homine quædam triſtitia, ſecundum illud Pſalm. 119. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. ergo gaudium charitatis recipit admiſtionem triſtitiæ.

SED CONTRA eſt, ꝙ gaudium charitatis eſt gaudium de diuina ſapientia: ſed huiuſmodi gaudium non habet permiſtionem triſtitiæ, ſecundum illud Sap. 8. Nõ habet amaritudinem conuerſatio illius. ergo gaudiũ charitatis non patitur permiſtionem triſtitiæ.
Art. præce. ad 3 arg. RESPON. Dicendũ, ꝙ ex charitate cauſatur duplex gaudium de Deo, ſicut ſupra * dictum eſt. Vnum quidem principale, quod eſt propriũ charitatis, quo ſcilicet gaudemus de bono diuino ſecundum ſe conſiderato. Et tale gaudium charitatis permiſtionem triſtitiæ non patitur, ſicut nec illud bonum, de quo gaudetur, poteſt aliquam mali admiſtionem habere. Et ideo Apoſtol. dicit ad Philipp. 4. Gaudete in domino ſemper. Aliud autem eſt gaudium charitatis, quo gaudet aliquis de bono diuino, ſecundum quod participatur a nobis. Hæc autem participatio poteſt impediri per aliud contrarium. Et ideo ex hac parte gaudium charitatis poteſt habere permiſtionem triſtitiæ, prout ſcilicet aliquis triſtatur de eo, quod repugnat participationi diuini boni vel in nobis, vel in proximis, quos tamquàm noſipſos diligimus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fletus proximi non eſt, niſi de aliquo malo. Omne autem malum importat defectum participationis ſummi boni. Et ideo intantum facit charitas condolere proximo, inquantum participatio diuini boni in eo impeditur.

AD 2^m dicendum, ꝙ peccata diuidunt inter nos, & Deum, vt dicitur Iſa. 59. Et ideo hæc eſt ratio dolendi de peccatis præteritis noſtris, vel etiã aliorum, inquãtum per ea impedimur a participatione diuini boni.

AD 3^m dicendum, quòd quàmuis in incolatu huius miſeriæ aliquo modo participemus diuinum bonum per cognitionem, & amorem: tamen huius vitæ miſeria impedit a perfecta participatione diuini boni, qualis erit in patria. Et ideo hæc triſtitia, qua quis luget de dilatione gloriæ, pertinet ad impedimẽtum participationis diuini boni.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſpirituale gaudium, quod ex charitate cauſatur, poſſit in nobis impleri.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd ſpirituale gaudium, quod ex charitate cauſatur, non poſſit in nobis impleri. Quanto enim maius gaudium de Deo habemus, tanto gaudium eius in nobis magis impletur: ſed numquàm poſſumus tantum de Deo gaudere, quantum dignum eſt vt de Deo gaudeatur: quia ſemper bonitas eius, quæ eſt infinita, excedit gaudium creaturæ, quod eſt finitum. ergo gaudium de Deo numquàm poteſt impleri.
¶2 Præt. Illud, quod eſt impletum, non poteſt eſſe maius: ſed gaudium etiam beatorum poteſt eſſe maius, quia gaudium vnius eſt maius, quàm alterius. ergo gaudium de Deo non poteſt in creatura impleri.
¶3 Præt. Nihil aliud vĩ eſſe comprehenſio, quàm cognitionis plenitudo: ſed ſicut vis cognoſcitiua creaturæ eſt finita, ita vis appetitiua eiuſdẽ. Cũ ergo Deus nõ poſſit ab aliqua creatura comprehendi, videtur ꝙ nõ poſſit alicuius creaturæ gaudium de Deo impleri.

SED CONTRA eſt, quod Dominus diſcipulis dicit Ioan. 15. Vt gaudium meum in vobis ſit, & gaudium veſtrum impleatur.

RESPON. Dicendum, ꝙ plenitudo gaudij poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ex parte rei, de qua gaudetur, vt. ſ. tantum gaudeatur de ea, quãtum eſt dignũ de ea gauderi. Et ſic ſolum Dei gaudium eſt plenũ de ſeipſo, quia gaudium Dei eſt infinitũ, & hoc eſt condignum infinitæ bonitati Dei: cuiuſlibet autem creaturæ gaudium oportet eſſe finitum. Alio modo poteſt intelligi plenitudo gaudij ex parte gaudentis. Gaudiũ autem comparatur ad deſiderium, ſicut quies ad motum, vt ſupra * dictum eſt, cũ de paſſionibus ageretur. Eſt aũt quies plena, cũ nihil reſtat de motu: unde tunc gaudium eſt plenum, quando iam nihil deſiderãdum reſtat. Quandiu aũt in hoc mundo ſumus, non ceſſat in nobis deſiderij motus: quia adhuc reſtat, ꝙ Deo magis appropinquemus per gratiã, vt ex ſupradictis * patet: ſed quando iam ad beatitudinem perfectam peruẽtum fuerit, nihil deſiderandum reſtabit, quia ibi erit plena Dei fruitio, in qua homo obtinebit quicqd etiam circa alia bona deſiderauerit, ſm illud Pſal. 102. Qui replet in bonis deſiderium tuũ. Et ideo quieſcet deſiderium non ſolum quo deſideramus Deum, ſed etiam erit omnium deſideriorum quies: unde gaudiũ beatorum eſt perfecte plenum. Et etiam ſuperplenũ: quia plus obtinebunt, quàm deſiderare ſuffecerint. Non. n. in cor hominis aſcendit, quę præparauit Deus diligentibus ſe, vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et hoc eſt, ꝙ dicitur Luc. 6. Menſuram bonã, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum: quia cum nulla creatura ſit capax gaudij de Deo ei condigni, inde eſt, ꝙ iſtud gaudium omnino plenum nõ capitur in homine, ſed potius homo intrat in ipſum, ſecũdum illud Matth. 25. Intra in gaudium domini tui.

1. 2. q. 25. art. 1. & 2. & 4.

q. 24. art. 4. & 7.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ ratio illa procedit de plenitudine gaudij ex parte rei, de qua gaudetur.

AD 2^m dicendum, quòd cum peruentum fuerit ad beatitudinem, vnuſquiſque attinget terminum ſibi præfixum ex prædeſtinatione diuina, nec reſtabit vltra aliquid quo tendatur: quàmuis in illa terminatione vnus perueniat ad maiorem propinquitatem Dei, alius ad minorem. Et ideo vniuſcuiuſque gaudium erit plenum ex parte gaudentis, quia vniuſcuiuſque deſiderium plene quietabitur: erit tamen gaudium vnius maius, quàm alterius, propter pleniorem participationem diuinæ beatitudinis.

In corp. ar.

AD 3^m dicendum, quòd comprehenſio importat plenitudinem cognitionis ex parte rei cognitæ, vt ſcilicet tantum cognoſcatur res, quantum cognoſci poteſt. Habet tamen etiam cognitio aliquam plenitudinem ex parte cognoſcentis, ſicut & de gaudio dictum * eſt. Vnde & Apoſt. dicit ad Coloſſ. 1. Impleamini agnitione voluntatis eius in omni ſapientia, & intellectu ſpirituali.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæoctauæ Articulum quartum.*

IN art. 4. eiuſdem q. 28. i reſpõſione ad primum aduerte, ꝙ dupliciter poſſet impediri, ꝙ triſtitia non eſſet ſpeciale ali quod vitiũ. Primo, ſi dareſ aliquod ſpeciale vitiũ circa amorem, ad quem ſequitur illa triſtitia: & hoc impedimentum in litera tollitur ex hoc, ꝙ amor ſui, ex quo ſequũtur quædã ſpecialia vitia triſtitiæ, non eſt ſpeciale, ſed gñale vitium, & radix vitiorum. Alio modo, ſi dareſ aliquod ſpeciale vitium circa odiũ boni eiuſdem rationis cum delectabili, cui opponitur triſtitia illa, ꝙ eſt ſpeciale vitiũ. Tunc.n. illud vitiũ circa odiũ haberet ſe ad triſtitiã, ſicut charitatis virtus ad gaudiũ. Sequit.n. triſtitia ad odium, ſicut gaudium ad charitatem. Et licet in litera hoc impedimentum nõ explicetur, implicite tamen in proximo impedimẽto dictũ eſt: q̃a ſunt impedimenta eiuſdẽ rationis. ſi haberetur uitium ſpeciale circa priorem actũ eiuſdem rationis, tunc triſtitia nõ poneret ſpãle uitiũ.

1.2.q.57. & 60. & 62. ſimul.

* 1.2.q.55. ar.2. & 4. D.57.

1.2.q.25. art.2. & 4.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum gaudium ſit uirtus.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur ꝙ gaudiũ ſit virtus. Vitium.n. contrariatur virtuti: ſed triſtitia ponitur vitiũ, vt patet de accidia, & de inuidia. ergo etiã gaudium debet poni virtus.

¶ 2 Præt. Sicut amor, & ſpes ſunt paſſiones quædam, quarum obiectum eſt bonum, ita & gaudium: ſed amor, & ſpes ponunt virtutes. ergo & gaudiũ debet poni virtus.

¶ 3 Præt. Præcepta legis dantur de actibus virtutũ: ſed præcipitur nobis, ꝙ de Deo gaudeamus, ſm illud ad Philipp. 4. Gaudete in domino ſemper. ergo gaudium eſt virtus.

SED CONTRA eſt, ꝙ neq; connumeratur inter virtutes theologicas, neque inter virtutes morales, neque inter virtutes intellectuales, vt ex ſupradictis* patet.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ virtus, ſicut ſupra habitũ* eſt, eſt habitus qdã operatiuus: et ideo ſm propriã rationẽ habet inclinationẽ ad aliquẽ actum. Eſt aũt contingẽs ex vno habitu plures actus einſdẽ rõnis ordinatos ꝓuenire, quorũ vnus ſequatur ex altero. Et quia poſteriores actus nõ procedunt ex habitu virtutis, niſi per actũ priorẽ: inde eſt ꝙ virtus nõ diffinitur, nec denominatur, niſi ab actu priori, quàmuis etiã alij actus ab ea cõſequant. Manifeſtũ eſt aũt ex his, quæ ſupra de paſſionibus* dicta ſunt, ꝙ amor eſt prima affectio appetitiuæ potẽtiæ, ex qua ſequitur deſideriũ, & gaudiũ. Et ideo habitꝰ virtutis idẽ eſt, qui inclinat ad diligendũ, & ad deſiderandũ bonũ dilectũ, & ad gaudendũ de Deo: ſed quia dilectio inter hos actus eſt prior, inde eſt, ꝙ virtus nõ denoĩatur a gaudio, nec a deſiderio, ſed a dilectione, & dr̃ charitas. Sic ergo gaudiũ non eſt aliqua virtus a charitate diſtincta, ſed eſt qdã charitatis actꝰ, ſiue effectus, et pp hoc cõnumerat̃ inter fructꝰ, vt patet Gal. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ triſtitia, quæ eſt vitiũ, cauſatur ex inordinato amore ſui, quod non eſt aliqd ſpeciale vitium, ſed quædã generalis radix vitiorum, vt ſupra dictum* eſt. Et ideo oportuit triſtitias quaſdam particulares ponere ſpecialia vitia, quia nõ deriuãtur ab aliquo ſpeciali vitio, ſed a generali; ſed amor Dei ponitur ſpecialis virtꝰ, quæ eſt charitas, ad quã reducitur gaudiũ, vt dictũ* eſt, ſicut ꝓprius actus eius.

q.77.art.4.

Art. 2. huius q. & in corp. huius art.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ ſpes conſequitur ex amore, ſicut & gaudium: ſed ſpes addit ex parte obiecti quandam ſpecialem rationem, ſ. arduum, & poſſibile adipiſci, et ideo ponitur ſpecialis virtus: ſed gaudium ex parte obiecti nullam ſpecialem rationem addit ſupra amorem, quæ poſſit cauſare ſpecialem virtutem.

AD 3ᵐ dicendum, quòd in tantum datur præceptũ legis de gaudio, inquantum eſt actus charitatis, licet non ſit primus actus eius.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimænonæ Articulum primum.*

IN articulo primo quæſtionis vigeſimænonæ, aduerte, quòd impotentia conſequendi diuerſa appetibilia ſimul, poteſt intelligi dupliciter. Primo ex parte appetibilium, quia ſcilicet implicat contradictionem ea ſimul haberi, vtpote quòd ſit hodie, & cras ſimul. Alio modo ex parte alicuius impedimenti, vel defectus: quia licet non repugnet illa ſimul haberi, ego tamen non poſſum illa ſimul habere, vt ſi deſiderem ſanitatem, pulchritudinem, diuitias, & alia huiuſmodi, & deficiãt mihi &c. Litera nõ primo, ſed ſecundo modo intelligenda eſt. Conſiſtit enim pax in vnione appetibilium poſſibilium ſimpliciter, a quorum cõſecutione appetitus deficit.

¶ In eodem primo articulo in reſponſione ad primum, vide, quòd ad pacẽ vnius cum altero requiruntur ex Auguſtino duo, ſcilicet concordia, & ordo vtriuſque concordantis, quo vterque in ſuis impturbatus maneat: & propterea ſi vi, aut metu fiat concordia, non eſt pax. Et ideo vulgo dicitur, Eſt pax, ſed mala voluntas: quoniam eſt tunc concordia contra id, quod homo magis vellet, ac per hoc reſtat volũtas ad frãgendam pacem, cui conſentit, vt perueniat ad id, quod magis uellet.

De pace, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA conſiderãdum eſt de pace.

Et circa hoc quærũntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum pax ſit idẽ, quod concordia.

¶ Secundo, Vtrum omnia appetant pacem.

¶ Tertio, Vtrum pax ſit effectus charitatis.

¶ Quarto, Vtrum pax ſit virtus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum pax ſit idem quod concordia.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ pax ſit idẽ quod cõcordia. Dicit.n. Aug. 19. de* Ciuit. Dei. Pax hominum eſt ordinata concordia: ſed non loquimur nunc niſi de pace hominum. ergo pax eſt idem quod concordia.

¶ 2 Præter. Concordia eſt quædam vnio voluntatum: ſed ratio pacis in tali vnione conſiſtit. dicit enim Dion. 11. cap. † de diuin. nomin. quòd pax eſt omnium vnitiua, & conſenſus operatiua. ergo pax eſt idem quod concordia.

¶ 3 Præt. Quorũ eſt idem oppoſitũ, & ipſa ſunt idẽ: ſed idẽ opponitur concordiæ, & paci. ſ. diſſenſio. unde dicitur 1. ad Cor. 14. Nõ eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis. ergo pax eſt idem quod concordia.

SED CONTRA eſt, quòd concordia poteſt eſſe aliquorum impiorũ in malo: ſed non eſt pax impiis, vt dicitur Iſai. 48. ergo pax non eſt idem quod concordia.

RESPON. Dicendum, quòd pax includit cõcordiam, & aliquid addit. Vnde vbicumque eſt pax, ibi eſt concordia: non tamen vbicumque eſt concordia, ibi eſt pax, ſi nomen pacis proprie ſumatur. Concordia enim proprie ſumpta, eſt ad alterum, inquantum ſcilicet diuerſorum cordium voluntates ſimul in vnum conſenſum conueniunt. Contingit etiam vnius hominis cor tendere in diuerſa, et hoc dupliciter. Vno quidem modo ſecundum diuerſas potentias appetitiuas, ſicut appetitus ſenſitiuus plerumque tendit in contrarium rationalis appetitus, ſecundum illud ad Gal. 5. Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum. Alio modo inquantum vna, & eadem vis appetitiua in diuerſa appetibilia tendit, quæ ſimul aſſequi non poteſt, unde neceſſe eſt eſſe repugnantiã motuũ appetitus: unio autem horum motuum eſt quidem de ratione pacis. Non enim homo habet pacatũ cor,

3.dist.27.q.1.ar.3.ad 5 Et 4.dist.49.q.1.ar.2.q.4.Et ver.q.22.art.1.ad 11.Et Dionys. 1. lect. 1. fin.

*cap.11.de diuin. nomi. in princip.

Lib.19.ca.13.tom.5.

Ar.præced.

Li.19.de ciui.Dei cap.13.parum a princ. to.5.

quàmdiu non habet, id quod vult: Etſi habeat aliquid quod vult, tamen adhuc reſtat ei aliquid volendum, quod ſimul habere non poteſt: hæc autem vnio non eſt de ratione concordiæ. Vnde concordia importat vnionem appetituum diuerſorum appetentium: pax autem ſupra hãc vnionem, importat etiam appetituum vnius appetentis vnionem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. loquitur ibi de pace, quæ eſt vnius hominis ad alium, & hanc pacem dicit eſſe concordiam, nõ quamlibet, ſed ordinatam, ex eo ſcilicet, quòd vnus homo concordat cum alio, ſecundum illud quod vtriſque conuenit. Si enim homo concordat cũ alio non ſpontanea voluntate, ſed quaſi coactus timore alicuius mali ſibi imminentis, talis concordia nõ eſt vera pax: quia non conſeruatur ordo vtriuſq; concordantis, ſed perturbatur ab aliquo timorem inferente. Et propter hoc præmittit, quòd pax eſt trãquillitas ordinis, quæ quidem tranquillitas conſiſtit in hoc, quòd omnes motus appetitiui in vno homine conquieſcunt.

AD 2ᵐ dicendum, quòd ſi homo ſimul cum alio homine in idem conſentiat, non tamen cõſenſus eius eſt omnino ſibi vnitus, niſi etiam ſibiinuicem omnes motus appetitiui eius ſint conſentientes.

AD 3ᵐ dicendum, quòd paci opponitur duplex diſſenſio, ſcilicet diſſenſio hominis ad ſeipſum, & diſſenſio hominis ad alterum: concordiæ autem opponitur hæc ſola ſecunda diſſenſio.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnia appetant pacem.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd non omnia appetant pacem. Pax enim, ſecundum* Dion. eſt vnitiua conſenſus: ſed in his, quæ cognitione carent, non poteſt vniri conſenſus. ergo huiuſmodi pacem appetere non poſſunt.

¶ 2 Præt. Appetitus non fertur ſimul ad contraria: ſed multi ſunt appetentes bella, & diſſenſiones. ergo non omnes appetunt pacem.

¶ 3 Præt. Solũ bonũ eſt appetibile: ſed quẽdam pax videtur eſſe mala, alioquin Dñs non diceret Matth. 10. Non veni mittere pacẽ. ergo non oĩa pacẽ appetunt.

¶ 4 Præt. Illud qđ omnia appetunt, videtur eſſe ſummum bonum, quod eſt vltimus finis: ſed pax non eſt huiuſmodi, quia etiam in ſtatu vię habetur, alioquin fruſtra Dominus mandaret Mar. 9. Pacem habete inter vos. ergo non omnia pacem appetunt.

SED CONTRA eſt, quod Auguſt. dicit 39.* de ciuit. Dei, quòd omnia pacem appetunt. et idem etiam dicit Dionyſ. 9. cap. de diui. nomi.

RESPON. Dicendũ, ꝙ ex hoc ipſo, ꝙ homo aliquid appetit, cõſequens eſt ipſum appetere eius, qd appetit, aſſecutionem, & per conſequens remotionem eorũ, quæ aſſecutionem impedire pñt. Poteſt aũt impediri aſſecutio boni deſiderati per cõtrariũ appetitum vel ſuiipſius, vel alterius: et vtrumq; tollitur per pacem, ſicut ſupra dictum* eſt. Et ideo neceſſe eſt, ꝙ omne appetens appetat pacem, inquantum. ſ. omne appetens appetit tranquille, & ſine impedimento peruenire ad id, quod appetit, in quo conſiſtit ratio pacis, quam* Auguſt. diffinit tranquillitatem ordinis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pax importat vnionem non ſolum appetitus intellectualis, ſeu rationalis, aut animalis, ad quos poteſt pertinere conſenſus, ſed etiam appetitus naturalis. Et ideo Diony.

† cap.11.de diui. nomi.

dicit, quòd pax eſt operatiua & conſenſus, & connaturalitatis, vt in cõſenſu importetur vnio appetituũ ex cognitione procedentium: per connaturalitatem autem importetur vnio appetituum naturalium.

AD 2ᵐ dicendum, quòd illi etiam, qui bella quærunt & diſſenſiones, nõ deſiderant, niſi pacem, quam ſe habere non æſtimant: Vt enim dictum* eſt, non eſt pax ſi quis cum alio concordet contra id, quod ipſe magis veller: ideo homines quærunt hanc concordiam rumpere bellando, tamquàm defectum pacis habentem, vt ad pacem perueniant, in qua nihil eorũ voluntati repugnet. Et propter hoc omnes bellantes quærunt per bella ad pacem aliquam peruenire perfectiorem, quàm prius haberent.

In corp. ar.

AD 3ᵐ dicendum, quòd pax conſiſtit in quietatione, & vnione appetitus. Sicut autem appetitus poteſt eſſe ſimpliciter boni, vel boni apparentis: ita etiam & pax poteſt eſſe & vera, & apparens. Vera quidem pax non poteſt eſſe, niſi circa appetitum veri boni: quia omne malũ, etſi ſecundum aliquid appareat bonum, vnde ex aliqua parte appetitum quietet, habet tamen multos defectus, ex quibus appetitus remanet inquietus, & perturbatus. Vnde pax vera non poteſt eſſe niſi in bonis, & bonorum. Pax autem, quæ malorũ eſt, eſt pax apparens, & non vera. Vnde dicitur Sapien. 14. In magno uiuentes inſcientiæ bello, tot, & tam magna mala pacem appellant.

AD 4ᵐ dicendum, quòd cum vera pax non ſit niſi de bono, ſicut dupliciter habetur verum bonum, ſcilicet perfecte & imperfecte: ita eſt duplex pax vera, quædam perfecta, quæ conſiſtit in perfecta fruitione ſummi boni, per quam omnes appetitus vniuntur quietati in vno: et hic eſt vltimus finis creaturæ rationalis, ſecundum illud Pſal. 147. Qui poſuit fines tuos pacem. Alia eſt pax imperfecta, quæ habetur in hoc mundo: quia etſi principalis animæ motus quieſcat in Deo, ſunt tamen aliqua repugnantia & intus, & extra, quæ perturbant hanc pacem.

ARTICVLVS III.

Vtrum pax ſit proprius effectus charitatis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd pax non ſit proprius effectus charitatis. Charitas enim non habetur ſine gratia gratum faciente: ſed pax a quibuſdam habetur, qui non habent gratiã gratum facientem, ſicut & Gentiles aliquando habent pacem. ergo pax non eſt effectus charitatis.

3.q.89.ar.6 cor. Et mal. q.10. art.2. cor. Et vir. q.2.ar.2.ad 15. Et opuſc. 4.c.2.

¶ 2 Præt. Illud non eſt effectus charitatis, cuius contrarium cum charitate eſſe poteſt: ſed diſſenſio, quæ contrariatur paci, poteſt eſſe cum charitate. Videmus enim quòd etiam ſacri doctores, vt Hiero.* & Aug. in aliquibus opinionibus diſſenſerunt. Paulus etiam & Barnabas diſſenſiſſe leguntur Act. 15. ergo videtur, quòd pax non ſit effectus charitatis.

*Epiſt.8. & 9. & 11. inter opa Augu. tom. 2.

¶ 3 Præt. Idem non eſt proprius effectus diuerſorum: ſed pax eſt effectus iuſtitiæ, ſecundũ illud Iſa. 32. Opus iuſtitiæ eſt pax. ergo non eſt effectus charitatis.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in Pſal. 118. Pax multa diligentibus legem tuam.

RESPON. Dicendum, ꝙ duplex vnio eſt de ratione pacis, ſicut dictum* eſt, quarum vna eſt ſecũdum ordinationem propriorum appetituum in vnũ: alia vero eſt ſecundum vnionem appetitus proprij cum appetitu alterius: et vtramq; vnionem efficit charitas. Primam quidem vnionem, ſecundũ qđ Deus diligi-

Ar.1.huius quæſt.

ter

tur ex toto corde, vt scilicet omnia referamus in ipsum, & sic omnes appetitus nostri referuntur in vnum. Aliam vero prout diligimus proximum, sicut nosipsos, ex quo contingit, quòd homo vult implere voluntatem proximi, sicut & suiipsius. Et propter hoc inter amicabilia vnum ponitur identitas electionis, vt patet in *9. Ethic. & Tullius dicit in lib.† de Amicitia, quòd amicorum est idem velle, & nolle.

*lib. 9 Eth. cap. 4. to. 5. †Tullius in 3. fol. ante medium libri.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ a gratia gratum faciente nullus deficit, nisi propter peccatum, ex quo contingit, q̃ homo sit auersus a fine debito, in aliquo indebito finem constituens. Et secundum hoc appetitus eius nõ inhæret principaliter vero finali bono, sed apparenti. Et propter hoc sine gratia gratum faciente non potest esse vera pax, sed solum apparens.

Ad 2^m dicendum, q̃ sicut Philos. dicit in *9. Ethic. Ad amicitiam non pertinet concordia in opinionibus, sed concordia in bonis conferentibus ad vitam, & præcipue in magnis, quia dissentire in aliquibus paruis, quasi non videtur esse dissensus. Et propter hoc nihil prohibet aliquos charitatẽ habentes, ĩ opinionibus dissentire. Nec hoc repugnat paci, quia opiniones pertinent ad intellectum, qui præcedit appetitum, qui per pacem vnitur. Similiter etiam existente concordia in principalibus bonis, dissensio in aliquibus paruis non est contra charitatem. Procedit. n. talis dissensio ex diuersitate opinionum, dum vnus æstimat hoc, de quo est dissensio, ptinere ad illud bonum, in quo conueniunt: & alius æstimat non pertinere. Et secundũ hoc talis dissensio de minimis, & de opinionibus repugnat quidem paci perfectæ, in qua plene veritas cognoscetur, & ois appetitus complebitur: nõ tñ repugnat paci imperfectæ, qualis hĩ in via.

Lib. 9. cap. & etiam c. 1. & 3 to. 5.

Ad 3^m dicendum, quòd pax est opus iustitiæ indirecte, inquantum scilicet remouet prohibens: sed est opus charitatis directe, quia secundum propriam rationem charitas pacem causat. Est. n. amor vis vnitiua, vt Dionys. dicit 4. cap.* de diui. nomi. Pax autem est vnio appetitiuarum inclinationum.

Capit. 4 in parte 2. & parte 1. in medio.

¶ *Super Quæstionis nigesimænonæ Articulum quartum.*

In art. 4. omissis secundo & tertio, nota q̃ cum dicitur, q̃ pax est actus charitatis, potius causalis quàm formalis propositio est. Pax nãq; significare formaliter videt perfectionem consequentem actũ charitatis, quo Deus proximusque amatur. Et quia perfectio illa non est res absoluta, distincta ab actu charitatis, sed est vel ipse actus vt vniens appetitiones in vnũ, vel proprietas relatiua consequens ipsum (& hoc magis videtur verum, & consonat fundamento, scilicet vnioni appetitus & authoritati Augustini. 19. de ciuitate Dei, scilicet quòd est trãquillitas ordinis) se-

Lib. 19. ca. 11. tom. 5.

q. præced. art. 4.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum pax sit virtus.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur quòd pax sit virtus. Præcepta enim non dantur nisi de actibus virtutum: sed dantur præcepta de habenda pace, vt patet Marci 9. Pacem habete inter vos. ergo pax est virtus.

¶ 2 Præt. Nõ meremur, nisi in actibus virtutũ: sed facere pacem est meritorium, secundũ illud Matth. 5. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. ergo pax est virtus.

¶ 3 Præt. Vitia virtutibus opponũtur: sed dissensiones, q̃ opponunt paci, numerãtur inter vitia, vt patet ad Galat. 5. ergo pax est virtus.

Sed contra. Virtus non est finis vltimus, sed via ĩ ipsum: sed pax est quodammodo finis vltimus, vt Augustinus dicit 19. de* ciuit. Dei. ergo pax non est virtus.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum* est, cum omnes actus seinuicem cõsequantur, secundũ eandem rationem ab agente procedẽtes, omnes huiusmodi actus ab vna virtute procedunt, nec habent singuli singulas virtutes, a quibus procedant, vt patet in rebus corporalibus. Quia enim ignis calefaciendo liquefacit, & rarefacit, non est in igne alia virtus liquefactiua, & alia rarefactiua: sed omnes actus hos operatur ignis per vnam suam virtutem calefactiuam. Cum ergo pax causetur ex charitate secundum ipsam rationem dilectionis Dei & proximi, vt* ostensum est, non est alia virtus, cuius pax sit actus proprius, nisi charitas: sicut & de gaudio dictum* est.

cundum hoc pax est actus charitatis causaliter, quia ab ipsa vt propria causa resultat.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ideo præceptum datur de pace habenda, quia est actus charitatis: & propter hoc etiam est actus meritorius. Et ideo ponitur inter beatitudines, quæ sunt actus virtutis perfectæ, vt supra dictum* est. Ponitur etiam inter fructus, inquantum est quoddam finale bonum, spũalẽ dulcedinẽ habẽs. Et p̃ hoc patet solutio ad 2^m.

Ad 3^m dicendum, quòd vni virtuti multa vitia opponuntur secundum diuersos actus eius. Et secundum hoc, charitati non solum opponitur odium ratione actus dilectionis, sed etiam accidia, vel inuidia ratione gaudij, & dissensio ratione pacis.

QVAESTIO XXX.

De Misericordia, in quatuor articulos diuisa.

Ostea considerandum est de misericordia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum malum sit causa misericordiæ ex parte eius, cuius miseretur.
¶ Secundo, Quorum sit misereri.
¶ Tertio, Vtrum misericordia sit virtus.
¶ Quarto, Vtrum sit maxima virtutum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum malum sit proprie motiuum ad misericordiam.

Ad primvm sic proceditur. Videtur q̃ malũ non proprie sit motiuum ad misericordiam. Vt enim supra ostensum* est, culpa est magis malum, quàm pœna: sed culpa non est prouocatiuum ad misericordiam, sed magis ad indignationem. ergo malum non est misericordiæ prouocatiuum.

¶ 2 Præt. Ea, quæ sunt crudelia, seu dura, videntur quendam excessum mali habere: sed Philosoph. dicit in* 2. Rhetor. quòd durum est aliud a miserabili, & expulsiuum miserationis. ergo malum, inquãtum huiusmodi, non est motiuum ad misericordiam.

¶ 3 Præt. Signa malorum non vere sunt mala: sed signa malorum magis prouocant ad misericordiam, vt patet per Philosoph. in* 2. Rhetor. ergo malum non est proprie prouocatiuum misericordiæ.

Sed contra est, quod Damasc. dicit in† 2. libr. quòd misericordia est species tristitiæ: sed motiuum ad tristitiam, est malum, ergo motiuum ad misericordiam est malum.

Respon. Dicendum, quòd sicut Augustinus dicit 9. *de ciuita. Dei, misericordia est alienæ miseriæ in nostro corde compassio, qua vtique possumus subue-

Lib. 13. c. 5. & cap. 4. in fine, to. 3.

Hom. 34. in Euang. non procul a principio.

Lib. 5. Eth. ca. vlt. to. 5.

Loco citato in arg.

nire, compellimur. Dicitur enim misericordia ex eo, quòd aliquis habet miserum cor super miseria alterius: miseria autem felicitati opponitur. Est autem de ratione beatitudinis, siue felicitatis, vt aliquis potiatur eo quod vult, & quod pertinet ad iustitiam. Nam sicut Augustinus dicit 13. *de Trinit. Beatus est, qui habet omnia quæ vult, & nihil male vult. Et ideo econtrario ad miseriam pertinet, vt homo patiatur quæ non vult. Tripliciter autem aliquis vult aliquid. Vno quidem modo appetitu naturali, sicut omnes homines volunt esse, & viuere. Alio modo, homo vult aliquid per electionem ex aliqua præmeditatione. Tertio modo, homo vult aliquid non secundum se, sed in causa sua, puta, qui vult comedere nociua, quodammodo dicimus eum velle infirmari. Sic ergo motiuum misericordiæ est tamquàm ad miseriam pertinens, primo quidem illud, quod contrariatur appetitui naturali voluntatis, scilicet mala corruptiua, & contristantia, quorum contraria homines naturaliter appetunt. Vnde Philos. dicit in* 2. Rhetoric. quòd misericordia est tristitia quædam superapparenti malo corruptiuo, vel contristatiuo. Secundo, huiusmodi magis efficiuntur ad misericordiam prouocantia, si sint contra voluntatem electionis. Vnde & Philos. ibidem* dicit, quòd illa mala sunt miserabilia, quorum fortuna est causa, vt puta, cum aliquod malũ eueniat, vnde sperabatur bonum. Tertio autem sunt adhuc magis miserabilia, si sunt contra totam voluntatem, puta, si aliquis semper sectatus est bona, & eueniunt ei mala. Et ideo Philosoph. dicit* in eodem libro, quòd misericordia est maxime super malis eius, qui indignus patitur.

Lib. 2. ca. 8. circa medium tom. 6.

Lib. 2. ca. 8. in fine, to. 6

Ad primvm ergo dicendum, quòd de ratione culpæ est, quòd sit voluntaria: & quantum ad hoc non habet rationem miserabilis, sed magis rationem puniendi. Sed quia culpa potest esse aliquo modo pœna, inquantum scilicet habet aliquid annexum, quod est contra voluntatem peccantis, secundum hoc potest habere rationem miserabilis. Et secundum hoc miseremur, & compatimur peccantibus, sicut Greg. dicit* in quadam homil. quòd vera iustitia non habet dedignationem, scilicet ad peccatores, sed compassionem. & Matth. 9. dicitur. Videns Iesus turbas, misertus est eis: quia erant vexati & iacentes, sicut oues non habentes pastorem.

Ad 2^m dicendum, quòd quia misericordia est compassio miseriæ alterius, proprie misericordia est ad alterum, non autem ad seipsum, nisi secundum quãdam similitudinem: sicut & iustitia, secundum quod in homine considerantur diuersæ partes, vt dicitur in 5.* Ethi. Et secundum hoc dicitur Eccles. 30. Miserere animæ tuæ placens Deo. Sicut ergo misericordia non est proprie ad seipsum, sed dolor, puta, cum patimur aliquid crudele in nobis: ita etiam si sint aliquæ personæ ita nobis coniunctæ, vt sint quasi aliquid nostri, puta, filij, aut parentes, in eorum malis non miseremur, sed dolemus sicut in vulneribus propriis. Et secundum hoc* Philos. dicit, quòd durum est expulsiuum miserationis.

Ad 3^m dicendum, quòd sicut ex spe, & memoria bonorum sequitur delectatio: ita ex spe, & memoria malorum sequitur tristitia, non tamen tam vehemens, sicut ex sensu præsentium. Et ideo signa malorum, inquantum repræsentant nobis mala miserabilia, sicut præsentia, commouent ad miserandum.

ARTICVLVS II.

Vtrum defectus sit ratio miserendi ex parte miserentis.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur q̃ defectus non sit ratio miserendi ex parte miserentis. Proprium enim Dei est misereri. unde dicitur in psal. 144. Miserationes eius super omnia opera eius: sed in Deo nullus est defectus. ergo defectus nõ potest esse ratio miserendi.

3. di. 27. q. 3 art. 3. cor.

¶ 2 Præt. Si defectus est ratio miserẽdi, oportet quòd illi, qui sunt maxime cum defectu, maxime misereantur: sed hoc est falsum, dicit enim Philosoph. in* 2. Rhetor. quòd qui ex toto perierunt, non miserentur. ergo videtur quòd defectus non sit ratio miserendi ex parte miserentis.

Lib. 2. ca. 8. circa principium, to. 6.

¶ 3 Præt. Sustinere aliquam contumeliã, ad defectum pertinet: sed Philos. dicit* ibidem, quòd illi qui sunt in contumeliatiua dispositione, non miserentur. ergo defectus ex parte miserẽtis nõ est ratio miserendi.

Lib. 2. ca. 8. ante mediũ tom. 6.

Sed contra est, quòd misericordia est tristitia quædam: sed defectus est ratio tristitiæ, vnde infirmi facilius contristantur, vt supra dictum* est. ergo ratio miserendi est defectus miserentis.

Solut. inuenio infra q. 35. art. 1. ad 2. Ar. præced.

Respon. Dicendum, quòd cum misericordia sit cõpassio super miseria aliena, vt dictum* est, ex hoc contingit quòd aliquis misereatur, ex quo contingit, quòd de miseria aliena doleat. Quia autem tristitia, seu dolor, est de proprio malo, intantum aliquis de miseria aliena tristatur, aut dolet, inquantum miseriam alienam apprehendit vt suam. Hoc autem contingit dupliciter. Vno modo, secundum vnionem affectus, quod fit per amorem. Quia enim amans reputat amicum tamquàm seipsum, malum ipsius reputat tamquàm suum malum: & ideo dolet de malo amici sicut de suo. Et inde est quòd Philosoph. in* 9. Ethicor. inter alia amicabilia ponit hoc, quod est condolere amico. Et Apost. dicit ad Roma. 12. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Alio modo, contingit secundum vnionem realem, vt pote, cum malum aliquorum propinquum est, vt ab eis ad nos trãseat. Et ideo Philosoph. dicit in* 2. Rethor. quòd homines miserentur super illos, qui sunt eis coniuncti, & similes: quia per hoc fit eis æstimatio, quòd ipsi etiam possint similia pati. Et inde est etiam, quòd senes, & sapientes, qui considerant se posse in mala incidere, & debiles, & formidolosi sunt magis misericordes. Econtrario autem illi, qui reputant se esse felices, & intantum potentes, quòd nihil mali putant se posse pati, non ita commiserentur. Sic ergo semper defectus est ratio miserendi vel inquantum aliquis defectum alicuius reputat suum propter vnionem amoris, vel propter possibilitatem similia patiendi.

Lib. 9. Eth. cap. 3. to. 5.

Lib. 2. Eth. cap. 3. to. 5.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Deus non miseretur propter amorem, inquantum amat nos tamquàm aliquid sui.

Ad 2^m dicendum, quòd illi, qui iam sunt in infimis malis, non timẽt se vlterius pati aliquid, & ideo non miserentur. Similiter etiam nec illi, qui valde timent: quia tantum intẽdunt propriæ passioni, quod non intendunt miseriæ alienę.

Ad 3^m dicendum, quòd illi qui sunt in contumeliatiua dispositione, siue quia sint cõtumeliam passi, siue quia velint contumeliam inferre, prouocantur ad iram, & ad audaciã, quæ sunt quædã passiones virilitatis, extollentes animũ hoĩs ad arduum. vnde inferunt

ferunt homini æstimationem, quòd sit aliquid in futurum passurus. Vnde tales dum sunt in hac dispositione, non miserentur, secundum illud Proverb. 27. Ira non habet misericordiam, neq; erumpens furor. Et ex simili ratione superbi non miserentur, qui contemnunt alios, & reputant eos malos. Vnde reputãt, quòd digne patiantur, quicquid patiuntur. Vnde & Homil. 34. in Euange. nõ longe a principio. Grego.* dicit, quòd falsa iustitia, scilicet superborum, non habet compassionem, sed dedignationem.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum misericordia sit virtus.

1.2.q.59.artic. 1. ad 3. Et 3.di.23. q.1. ar.3 q. 2. ad 2. Et mal. q. 10. ar.2.ad 8.

IN q.30.artic.3.nota, quòd si non penetras specialem & communem rationẽ boni, secundũ quam distinguũtur charitas & misericordia, vide articulum primũ sequentis quæstionis in corpore, & ad vltimum: quia sic clara erunt tibi oía.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd misericordia nõ sit virtus. Principale.n. in virtute est electio, vt patet per Philosoph.* in 2. Ethic. Electio autem est appetitus præconsiliati, vt †in eodem libro dicitur. Id ergo quod impedit consilium, non potest dici virtus: sed misericordia impedit consilium, secundum illud †Salustij. Omnes homines, q de rebus dubijs consultant, ab ira & misericordia vacuos esse decet. Non.n. animus facile verum præuidet, vbi ista afficiunt. ergo misericordia non est virtus.

*lib.2.ca.5. a med. to.5 †cap.3. circa finem.

¶ 2 Præt. Nihil quod est contrarium virtuti, est laudabile: sed nemesis contrariatur misericordiæ, vt Philosoph. dicit in*2. Rhetor. nemesis autem est passio laudabilis, vt dicitur in†3. Ethic. ergo misericordia non est virtus.

¶ 2 Præt. Gaudium, & pax nõ sunt speciales virtutes, quia cõsequuntur ex charitate, vt supra dictum †est: sed etiam misericordia consequitur ex charitate. sic.n. ex charitate flemus cum flentibus, sicut gaudemus cum gaudentibus. ergo misericordia non est specialis virtus.

†In coniuratione Catilinæ, in c. cuius titulus est, Cæsaris oratio, in prin. illius.

*li.2.Rhet. c.9. in principio. † cap. 9. in princ. to.6.

†q. præced. art. 4.

¶ 4 Præt. Cum misericordia ad vim appetitiuam pertineat, nõ est virtus intellectualis, nec est virtus theologica, cum non habeat Deum pro obiecto. Similiter etiam non est virtus moralis, quia nec est circa operationes: hoc enim pertinet ad iustitiam. Nec est circa passiones: non enim reducitur ad aliquam duodecim medietatum, quas Philosoph. ponit in* 2. Ethicor. ergo misericordia non est virtus.

Lib.2. Eth. cap.7. to.5.

SED CONTRA est, q Aug. dicit† in 9. de ciuit. Dei. Lõge melius, & humanius, & piorũ sensibus accommodatius Cicero in Cæsaris laude locutus † est, vbi ait. Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior, nec gratior misericordia est. ergo misericordia est virtus.

†lib.9. c.5. ante mediũ tom. 5.

RESPON. Dicendum, q misericordia importat dolorem de miseria aliena. Iste autem dolor potest nominare vno quidem modo mõtum appetitus sensitiui, †et secundum hoc misericordia passio est, & non virtus. Alio vero modo, potest nominare motum appetitus intellectiui, secundum quod alicui displicet malum alterius. Hic autem motus potest esse secundum rationem regulatus, & potest secundum hunc motum ratione regulatum regulari motus inferioris appetitus. Vnde Aug. dicit in* 9. de ciuit. Dei, q iste motus animi .s. misericordia, seruit rationi, quando ita præbetur misericordia, vt conseruetur iustitia siue cum indigenti tribuitur, siue cum ignoscitur pæniten ti. Et quia ratio virtutis humanæ consistit in hoc, q motus animi ratione reguletur, vt ex superioribus * patet, consequens est misericordiam esse virtutem.

Lib.9. cap. 5. circa medium to. 5.

Iñ tin. cum

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritas illa Salustij intelligitur de misericordia secundũ quod est passio ratione non regulata: sic enim impedit consilium rationis, dum facit a iustitia discedere.

AD 2^m dicendum, quòd Philosoph. loquitur de misericordia, & nemesi, secundum quod vtrumq; est passio, & habent quidem contrarietatem ex parte æstimationis, quam habent de malis alienis, de quibus misericors dolet, inquãtum æstimat aliquem indigna pati. Nemesicus autem gaudet, inquantum æstimat aliquos digne pati: & tristatur, si indignis bene accidat. Et vtrumq; est laudabile, & ab eodem more descendens, vt ibidem * dicitur: sed proprie misericordiæ opponitur inuidia, vt infra † dicetur.

*lib.

AD 3^m dicendum, quòd gaudium & pax nihil adiiciunt super rationem boni, quod est obiectum charitatis: et ideo non requirunt alias virtutes, quàm charitatem. sed misericordia respicit quandam specialẽ rationem, scilicet miseriam eius, cuius miseretur.

AD 4^m dicendum, quòd misericordia secundum quod est virtus, est virtus moralis circa passiones existens, & reducitur ad illam medietatem, quæ dicitur nemesis: quia ab eodem more procedunt: vt in 2. Rhetor. * dicitur. Has autem medietates Philosophus non ponit virtutes, sed passiones: quia etiam secundum quod sunt passiones, laudabiles sunt. Nihil tamen prohibet, quin ab aliquo habitu electiuo proueniãt, & secundũ hoc assumunt rõnem virtutis.

Lib. tor. pra.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum misericordia sit maxima uirtutum.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum quartum.*

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q misericordia sit maxima virtutum. Maxime.n. ad uirtutem pertinere uidetur cultus diuinus: sed misericordia cultui diuino præfert, secundũ illud Osee 6. & Matth. 12. Misericordiã uolo, & non sacrificium. ergo misericordia est maxima uirtus.

IN artic. 4. vnum magnum dubium occurrit. An misericordia secundum se sit maxima virtutum. Et est ratio dubii, ¦quia nõ apparet penes quid attenditur magnitudo virtutis secundum se. Didicimus namque hactenus virtutes secundũ se fortiri sua loca iuxta nobilitatem obiectorum formalium, propter quæ theologicæ sunt nobilissimæ, & iter eas charitas. Vnde charitas secũdũ se est lõge maior misericordia, cuius oppositũ in litera dicitur.

¶ 2 Præt. Super illud 1. ad Tim. 4. Pietas ad omnia utilis est. * dicit glos. Ambrosij. Omnis summa disciplinæ christianæ in misericordia & pietate est: sed disciplina christiana continet omnem uirtutem. ergo summa totius uirtutis in misericordia consistit.

¶ 3 Præt. Virtus est, quæ bonum facit habentem. ergo tanto aliqua uirtus est melior, quãto facit hominẽ Deo similiorem: quia per hoc melior est homo, quòd Deo est similior. Et hoc maxime facit misericordia, quia de Deo dicitur in Psal. 144. Quòd miserationes eius sunt super omnia opera eius. Vnde & Lucæ 6. Dominus dicit. Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. misericordia igitur est maxima virtutum.

SED CONTRA est, quod dicit Apostolus ad Coloss. 3. cum dixisset, Induite vos sicut dilecti Dei viscera misericordiæ &c. postea subdit, Super omnia charitatem habete. ergo misericordia non est maxima virtutum.

RESPON. Dicendum, quòd aliqua virtus potest esse maxima dupliciter. Vno modo, secundum se: alio modo p cõparationẽ ad habentem. Secundũ se quidẽ misericordia maxima est. Pertinet enim ad misericordiam, quòd alii effundãt: &, quod plus est, quòd defectus aliorum subleuet, & hoc maxime superioris est. Vnde & misereri ponit propriũ Deo: & in hoc maxime dicitur eius omnipotẽtia manifestari. Sed quo ad habẽtem, quid attenditur quantitas virtutis secundũ se, scilicet secundum perfectionem, quam in seipsa exigit secluso respectu ad habentem. Perfectio autem virtutis ex obiecto, per se & essentialis est virtuti: sed ad eam rationem perfectionis in virtute spectat, qua bonum reddit habentẽ. Habenti siquidẽ virtuẽ melius est circa nobiliorem materiã versari. Secũdũ se autem virtus potest aliunde excellẽtiam maiorem exigere, vt patet ex dictis, propter q̃d charitas in ordine ad habentem, est maxima virtutum: misericordia autem secundum se.

D.898.

¶ Nonnullũ quoq; dubium occurrit de misericordia per cõparationẽ ad habẽtem, cũ dr, quòd misericordia nõ est maxima, nisi ille qui habet eã, sit maximus. Ex hoc.n. videt, q in Deo misericordia sit maxima vtroque modo & secundũ se, & quo ad habẽtem.

Vtriusque tamẽ oppositum videtur verum: quia charitas Dei, qua seipsum diligit, & secundum se melior est, vt patet ex dictis: & quo ad habentem, quia melior est Deus, formaliter loquendo, sua charitate, quàm misericordia.

¶ Ad euidentiam huius prænotandus est sensus distinctionis literæ, cum dicitur, quòd aliqua virtus potest esse maxima dupliciter. Vno modo secundum se: alio modo per comparationem ad habentem. Intendit siquidem, q virtus dupliciratione potest dici maior, vel melior. Aut qa est melior habenti illã, quia scilicet facit illũ meliorem, quàm faciat eundem alia virtus. Aut qa secundũ seipsam, secluſa habitudine ad habentem, ponit maiorem bonitatem. hic est sensus terminorum, & distinctionis. Attenditur autem magnitudo virtutis secundũ se penes perfectionẽ, quã ipsa simpliciter sumpta exigit in seipsam, & nõ penes obiectũ, aut modum: quoniam si virtus aliqua secundũ seipsam, secluſa habitudine ad habentem, exigit simpliciter & absolute sumpta maiorem in seipsa perfectionem, quàm alia virtus, constat q est secundũ se maior illa. Dico autem simpliciter & absolute, ad differentiam virtutum, quæ ex modo operandi exigunt maiorem perfectionem in se. Verbi gratia. Diligere Deum infinite, exigit in charitate perfectionem infinitam, quam tamen non exigit diligere Deũ simpliciter & absolute: & simile est in aliis. Oportet ergo vt virtus secundum se maxima non ex modo, sed ex ratione suæ speciei exigat in seipsa perfectionẽ maximã. Intuendum est ergo an hoc conueniat misericordiæ. Ex actu autẽ eius apparet, q misericordia in seipsa exigit immunitatẽ a miseria. Nam si distinguamus misericordiam in misericordiã simpliciter, & misericordiam respectu talis, vel talis miseriæ, inueniemus, q qua ratione misericordia respectu talis miseriæ, puta paupertatis, immunis est vt sic, qa paupertate, a ad ipsam spectat dãdo subleuare paupertatẽ: eadẽ ratione misericordia simpliciter & absolute libera est a miseria, quia eius est subleuare a miseria non hac, vel illa. Et quoniam omnis potentialitas miseria quædam est, propter quod omnem creaturã miseriæ alicui subiectã esse aliquo modo oportet, consequens est, vt misericordia ſm se exigat in seipsa superioritatem ralẽ, ac tantã, vt actus purus sit, vt summa natura s.t, vt Deus sit. Et propterea Deo propriũ ponitur misereri, & eius omnipotentiam, quæ sup actualitate eius pura fundatur, manifestare. Et hæc videtur intentio literæ, in qua aduertendũ est, q pro quia consideratio misericordiæ secundũ se eleuat eam super virtutũ ordinem, quæ sunt dispositiones perfecti ad optimum extrinsecũ, aut quæ bonũ reddunt habentem, & huiusmodi: ideo singularis est doctrina hic tradita. Et vt in sequentibus in tractatu de iustitia, & humilitate patebit, tãquam res altioris ordinis, quã sit virtus, semota est.

¶ Ad primam ergo obiectionẽ dicitur, q iam ostẽsum est penes quas miserendo nata est largiri.

¶ Ad secundam autem dicitur, quòd misericordia talis, est perfectionis in genere: sed misericordia simpliciter, est perfectionis simpliciter summæ: unde non potest altioris ordinis virtus dari.

¶ Ad tertiam demum dicitur, q licet præcipere sit etiam superioris, longe altius tamen misereri est superioris: quia præcipere est superioris in motione intimativa, misereri vero est superioris in subleuatione a miseria. & sic misereri comparatur ad præcipere, vt vniuersale ad particulare: qa & præcipere quoddã misereri est, & vt actus efficax ad actũ abstrahẽtem ab efficacia. Cõtingit.n. præcipiẽti nõ obediri. Misereri aũt nõ in præparatione animi, sed perfectũ, efficax est, alioquin a miseria nõ subleuaret.

¶ Ad alterũ dubiũ de misericordia in Deo dicitur, q misericordia secundum se, est maior charitate secundum se, vt in litera dicitur, propter rationem dictam. In tali autem habente vtramq; s.in Deo. videtur mihi quòd, formaliter loquendo, præscindendo vtrimque misericordiã, & charitatem, charitas sit melior quia melius est Deo diligere se, quàm subleuare cætera a miseria: sicut melius est lucido habere in se lumẽ, quàm illuminare alia. Sed quia misericordia Dei supponit & includit charitatẽ: quia, vt in respõsione ad 1. artic. secũdum huius quæstionis dicitur, Deus non misereturnisi propter amorem, inquantum amat nos tamquàm aliquid sui, & addit super illam, sicut lucens addit supra lucidum in se. Et absolute loquẽdo, melius est lucere, quàm lucidum in se esse tantum. Et vt dicitur in 1. Rethor. virtus est potentia benefactiua: ideo simpliciter loquẽdo, misericordia Dei, etiam in ipso Deo, melior est quàm charitas, vtpote extendens suppositum charitatem suam ad benefaciendum omnibus, subleuando omniũ miserias. Et propterea in litera dicitur, quòd misericordia non est maxima habenti, nisi habens sit maximus. Et sic pater, quòd misericordia & secundum se, & in Deo est maxima virtutum. In creaturis autem misericordia non est maxima virtutum, quia melius est eis coniungi superiori, quod fit per virtutes theologicas, quàm habere misericordiam, quæ non eleuat in sublimitatem simpliciter: quia in nulla creatura potest haberi misericordia simpliciter & absolute, sed talis tantum. Repugnat siquidem hoc creaturæ non solum puræ, sed etiam animæ Christi, nõ minus quàm virtus creatiua simpliciter. Propter quod miserationes Dei sunt super omnia opera eius.

¶ In eodem quarto articulo duo dubia restant. Primum de comparatione misericordiæ ad reliquas virtutes, q̃ sunt ad proximũ: quod tractatis omnibus virtutibus videndum est. Secundum in respõsione ad primum, Quomodo sacrificio exteriori non colimus Deum propter seipsum, sed propter nos, & proximos: quod in tractatu de religione videndum est.

ea offerri propter nostram deuotionem, & proximorum vtilitatem. Et ideo misericordia, qua subuenitur defectibus aliorum, est sacrificium ei magis acceptũ, vtpote propinquius vtilitatem proximorum inducens, secundum illud Hebræo. vlti. Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.

AD 2m dicendum, quòd summa religionis christianæ in misericordia consistit, quantum ad exteriora opera: interior tamen affectio charitatis, qua coniungimur Deo, præponderat & dilectioni, & misericordiæ in proximos.

AD 3m dicendum, quòd per charitatem assimilamur Deo, tamquàm ei per affectum vniti: & ideo potior est quàm misericordia, per quam assimilamur Deo per similitudinem operationis.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ primæ. Articulum primum.*

QVAESTIO XXXI.

De Beneficentia, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de exterioribus actibus, vel effectibus charitatis. Et primo de beneficentia. Secundo, de eleemosyna, quæ est quædam pars beneficentiæ. Tertio, de correctione fraterna, quæ est quædam eleemosyna.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum beneficentia sit actus charitatis.

¶ Secundo, Vtrum sit omnibus benefaciendum.

¶ Tertio, Vtrum magis coniunctis sit magis benefaciendum.

¶ Quarto, Vtrum beneficentia sit virtus specialis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum beneficentia sit actus charitatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd beneficentia non sit actus charitatis. Charitas. n. maxime habetur ad Deum: sed ad Deum non possumus esse benefici, secundum illud Iob 35. Quid dabis ei? aut quid de manu tua accipiet? ergo beneficentia non est actus charitatis.

¶ 2 Præt. Beneficentia maxime consistit in collatione donorum: sed hoc pertinet ad liberalitatem. ergo beneficentia nõ est actus charitatis, sed liberalitatis.

¶ 3 Præt. Quod quis dat, vel dat sicut debitum, vel dat sicut non debitum: sed beneficium quod impenditur tamquàm debitum, pertinet ad iustitiam, quod autem impenditur tamquàm non debitum, gratis datur, & secundum hoc pertinet ad misericordiam. ergo omnis beneficentia vel est actus iustitiæ, vel est actus misericordiæ. non est ergo actus charitatis.

SED CONTRA. Charitas est amicitia quædam, vt dictum* est: sed Philosoph. in† 9. Ethicor. inter alios amicitiæ actus ponit hoc vnum, quod est operari bonum ad amicos, quod est amicis benefacere. ergo beneficentia est actus charitatis.

*q.23.art.1

†lib.9.Eth. c.4. tom.5.

RESPON. Dicendum, quòd beneficentia nihil aliud importat, quàm facere bonum alicui. Potest autem hoc bonum considerari dupliciter. Vno modo, secundum communem rationem boni, & hoc pertinet ad communem rationem beneficentiæ: & hoc est actus amicitiæ, & per consequens charitatis. Nam in actu dilectionis includitur beneuolẽtia, per quam vult aliquis bonum amico, vt supra habitum* est. Voluntas autem est effectiua eorum, quæ vult, si facultas adsit: & ideo ex consequenti benefacere amico ex actu dilectionis consequitur. Et propter hoc beneficentia, secundum communem rationem est amicitiæ, vel charitatis actus. Si autem bonum, quod quis facit alteri, accipiatur sub aliqua speciali ratione boni, sic beneficẽtia accipiet specialem rationem, & pertinebit ad aliquam specialem virtutem.

*q.23.art.1 & q.31.art.1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Dionys. *dicit 4.cap.de diu.no. Amor mouet ordinata ad mutuam beatitudinem, & inferiora cõuertit in superiora, vt ab eis perficiantur, & superiora mouet ad inferiorum prouisionem: & quantum ad hoc beneficentia est effectus dilectionis. Et ideo nostrũ non est Deo benefacere, sed eũ honorare, nos ei subiiciendo: eius autem est ex sua dilectione nobis benefacere.

*Cap. 4. lect. 10.

AD 2m dicendum, quòd in collatione donorum duo sunt attendenda, quorum vnum est exterius datum: aliud autem est interior passio, quam habet quis ad diuitias, in eis delectatus: ad liberalitatem autem pertinet moderari interiorem passionem, vt scilicet aliquis non superexcedat concupiscendo, & amando diuitias ex hoc enim efficitur homo facile emissiuus diuitiarum. Vnde si homo det aliquod donum magnum, & tñ cum quadam concupiscentia retinendi, datio nõ est liberalis: sed ex parte exterioris dati, collatio beneficij pertinet in generali ad amicitiam, vel charitatem. Vnde hoc nõ derogat amicitiæ, si aliquis rem, quã cõcupiscit retinere, dat alteri propter amorem, sed magis ex hoc ostenditur amicitiæ perfectio.

AD 3m dicendum, quòd sicut amicitia, seu charitas respicit in beneficio collato communem rationem boni: ita iustitia respicit ibi rationem debiti. Misericordia vero respicit ibi rationem reuelantis miseriam, vel defectum.

ARTICVLVS II.

Vtrum sit omnibus benefaciendum.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ primæ Articulum secundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non sit omnibus benefaciendum. Dicit enim Augustin* 1. de doctr. christia. quòd omnibus prodesse non possumus: sed virtus non inclinat ad impossibile. ergo non oportet omnibus benefacere.

*Cap. 28. in princip. tom. 3.

¶ 2 Præt. Eccles. 12. dicitur, Da bono, & nõ recipias peccatorem: sed multi homines sunt peccatores. non ergo omnibus est benefaciendum.

¶ 3 Præt. Charitas non agit perperam, vt dicitur 1. ad Cor. 13. sed benefacere quibusdam, est agere perperam, puta, si aliquis benefacit inimicis reipublicæ, vel si benefaciat excõmunicato, quia per hoc ei communicat. ergo cum benefacere sit actus charitatis, non est omnibus benefaciendum.

SED CONTRA est quod Apost. dicit ad Galat. vlt. Dum tempus habemus, operemur bonũ ad omnes.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra* dictum est, beneficentia cõsequitur amorem ex ea parte, qua mouet superiora ad prouisionem inferiorum. Gradus autem in hominibus non sunt immutabiles, sicut in angelis, quia homines possunt pati multiplices defectus. Vnde qui est superior secundum aliquid, vel est, vel potest esse inferior secundum aliud. Et ideo cum dilectio charitatis se extendat ad omnes, etiam beneficentia se debet extendere ad omnes, pro loco tamen & tempore. Omnes enim actus virtutum sunt secundum debitas circunstantias limitandi.

*q.31.art.3 & q.32.art.2.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ simpliciter loquendo, non possumus omnibus benefacere in speciali. Nullus tamen est, de quo non possit occurrere casus, in quo oporteat ei benefacere ẽt in speciali. Et ideo charitas requirit vt homo, ẽt si non actu aliquibus benefaciat, habeat tñ hoc ĩ animi sui præparatione, vt benefaciat cuicũq;, si tempus a desset. Aliquod tamen beneficium est, quod possumus omnibus impendere, si non in speciali, saltem in generali: sicut cũ oramus pro omnibus fidelibus, & infidelibus.

AD 2m dicendum, quòd in peccatore duo sunt, scilicet culpa, & natura. Est ergo subueniendum peccatori, quantum ad sustentationem naturæ, non est autem ei subueniendum ad fomentum culpæ: hoc enim non esset benefacere, sed potius malefacere.

AD 3m dicendum, quòd excommunicatis, & reipublicæ hostibus sunt beneficia subtrahenda, inquantum per hoc arcentur a culpa. Si tamen immineret necessitas, ne natura deficeret, esset eis subueniendum, debito tamen modo, puta, ne fame, aut siti morerentur, aut aliquod huiusmodi dispendium, nisi secundum ordinem iustitiæ, paterentur.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ secundæ Articulum tertiũ.*

ARTICVLVS III.

Vtrum sit magis benefaciendum his, qui sunt nobis magis coniuncti.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nõ sit magis benefaciendum his, qui sunt nobis magis coiuncti. Dicitur enim Lucæ 14. Cum facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres, neque cognatos: sed isti sunt magis coniuncti. ergo nõ est magis benefaciendum coniunctis, sed potius extraneis, & indigentibus. sequitur enim: Sed cum facis conuiuium, voca pauperes, & debiles &c.

¶ 2 Præt. Maximum beneficium est, quòd homo aliquem in bello adiuuet: sed miles in bello magis debet iuuare extraneum commilitonem, quàm consanguineũ hostem. ergo beneficia non sunt magis exhibenda magis coniunctis.

¶ 3 Præt. Prius sunt debita restituenda, quàm gratuita beneficia impendenda: sed debitum est, quòd aliquis impẽdat beneficium ei, a quo accepit. ergo benefactoribus magis est benefaciendum, quàm propinquis.

¶4 Præt. Magis sunt diligendi parentes q̃ filij, vt supra dictum* est: sed magis est benefaciẽdum filijs, quia non debent filij thesaurizare parentibus, sed econuerso, vt dr 2. ad Cor. 12. non est ergo magis benefaciendum magis cõiunctis.

*q.26.ar.9.

SED CONTRA est, quod Augustin. dicit in 1.* de doctr. christia. Cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum, & temporũ, vel quatumlibet rerum opportunitatibus constrictius tibi, quasi quadam sorte, iunguntur.

*Lib. 1. cap. 28. in princip. tom. 3.

RESPON. Dicendum, quòd gratia & virtus imitantur naturæ ordinem, qui est ex diuina sapientia institutus. Est autem talis ordo naturæ, vt vnumquodque agens naturale per prius magis diffundat suam actionem ad ea, quę sunt sibi magis propinqua, sicut ignis magis calefacit rẽ sibi magis propinquam. Et similiter Deus i substantias sibi propinquiores per prius, & copiosius dona suæ bonitatis diffundit, vt patet per Dionys. 7. ca. cæl. hier. Exhibitio autem beneficiorum est quædam actio charitatis in alios: & ideo oportet quòd ad magis propinquos simus magis benefici: sed propinquitas vnius hominis ad alium potest attendi secundum diuersa, in quibus sibi ad inuicem homines communicant, vt consanguinei naturali communicatione, conciues in ciuili, fideles in spirituali, & sic de alijs. Et secundum diuersas coniunctiones sunt diuersimode diuersa beneficia dispensanda: nam vnicuique est magis exhibendum beneficium pertinens ad illam rem, secundum quam est magis nobis coniunctus, simpliciter loquendo. Tamen hoc potest variari secundum diuersitatem locorum, & temporum, & negotiorum. Nam in aliquo casu est magis subueniendum extraneo, puta, si sit in extrema necessitate, quàm etiam patri, non tantam necessitatem patienti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus non prohibet simpliciter vocare amicos, aut consanguineos ad conuiuium: sed vocare eos ea intentione, quòd reipsi reinuitent. Hoc enim non erit charitatis, sed cupiditatis. Potest tamen contingere, quòd extranei sint magis inuitandi in aliquo casu propter maiorem indigentiam. Intelligendum est enim quòd magis coniunctis magis est, cæteris paribus, benefaciendum. Si autem duorum vnus est magis coniunctus, & alter magis indigens, non potest vniuersali regula determinari, cui sit magis subueniendum: quia sunt diuersi gradus & indigentiæ, & propinquitatis, sed hoc requirit prudentis iudicium.

AD 2m dicendum, q̃ bonum multorum commune diuinius est, q̃ bonum vnius. Vnde pro bono communi reipublicæ vel spiritualis, vel tẽporalis, virtuosum est etiam, quòd aliquis propriam vitam exponat periculo. Et ideo ſcum communicatio in bellicis actibus ordinetur ad conseruationem reipublicæ, in hoc miles impendens commilitoni auxilium, non impendit ei tamquàm priuatę persone, sed sicut totam rempublicam iuuans. Et ideo non est mirum, si in hoc præfor-

Ar. præced. ad 1.

Infra q.32. art.9. Et 4. dist. 15. q.2. ar.6.q.3. Et quol. 4. art. 25.

præfertur extraneus coniuncto secundum carnem.

AD 3^m dicendum, quòd duplex est debitum. Vnum quidem quod non est numerandum in bonis eius, qui debet, sed potius in bonis eius, cui debetur, puta, si aliquis habet pecuniam, aut rem aliquam alterius vel furto sublatam, vel mutuo acceptã, siue depositam, vel aliquo alio simili modo, quãtum ad hoc debet homo prius reddere debitum, quàm ex eo benefacere coniunctis: nisi forte esset tantæ necessitatis articulus, in quo etiam liceret ipsi rem alienam accipere ad subueniendum necessitatem patienti, nisi forte & ille, cui res debetur, in simili necessitate esset: in quo tamen casu pensanda esset vtriusque conditio secundum alias conditiones requisitas prudentis iudicio: quia in talibus non potest vniuersalis regula dari propter varietatem singulorum casuum, vt Philosoph. dicit in 9.* Ethicor. Aliud autem est debitum, quod computatur in bonis eius, qui habet, & non eius, cui debetur, puta, si debeatur non ex iustitiæ necessitate, sed ex quadam morali æquitate, vt contingit in beneficijs gratis susceptis. Nullius autem benefactoris beneficium est tantum, sicut parentum: & ideo parẽtes in recompensandis beneficijs sunt omnibus alijs præferendi, nisi necessitas ex alia parte præponderaret, vel aliqua conditio, puta, communis vtilitas Ecclesiæ, vel reipublicæ. In alijs autẽ est æstimatio habenda & coniunctionis, & beneficij susceptí, quæ similiter non potest communi regula determinari.

Lib.9. cap. 2. tom.5.

AD 4^m dicendum, quòd parentes sunt sicut superiores. Et ideo amor parentum est ad benefaciendum, amor autem filiorum ad honorandum parentes: & tamen in necessitatis extremæ articulo magis liceret deserere filios, quàm parentes, quos nullo modo deserere licet, propter obligationem beneficiorum susceptorum, vt patet per Philosophum in * 8. Ethicor. cap. vltimo.

Lib.8.circa finem libri tom.5.

¶ *Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum beneficentia sit virtus specialis.

IN arti.4.nota responsionem ad vltimum, vt possis diuersitatem specificã peccatorũ discernere, & præcipue maledictionem, an odii, vel iræ, aut vtriusq; sint, prout vnum vitium imperat alteri, sicut per oppositũ vna virtus imperat alteri.

Lib.2. cap. 1. a medio, & lib.1.c.9 & 13.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd beneficẽtia sit specialis virtus. Præcepta enim ad virtutes ordinãtur: quia legislatores intendunt facere homines virtuosos, sicut dicitur in 2.* Ethicor. sed seorsum datur præceptum de beneficentia, & de dilectione. dicitur enim Matth. 5. Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos. ergo beneficentia est virtus distincta a charitate.

¶ 2 Præt. Vitia virtutibus opponuntur: sed beneficẽtiæ opponunt aliqua specialia vitia, per quæ nocumẽtum proximo infertur, puta rapina, furtum, & alia huiusmodi. ergo beneficentia est specialis virtus.

¶ 3 Præt. Charitas non distinguitur in multas species: sed beneficentia videtur distingui in multas species, secundum diuersas beneficiorum species. ergo beneficentia est alia virtus a charitate.

SED CONTRA est, quòd actus interior, & exterior non requirunt diuersas virtutes: sed beneficentia, & beneuolentia non differunt, nisi sicut actus exterior, & interior, quia beneficentia est executio beneuolentiæ. ergo sicut beneuolentia non est alia virtus a charitate, ita nec beneficentia.

RESPON. Dicendũ, q̃ virtutes diuersificantur secundũ diuersas rationes obiecti. Eadem autẽ est ratio formalis obiecti charitatis, & beneficẽtiæ: nam vtraque respicit rationem communem boni, vt ex prædictis* patet. Vnde beneficentiæ nõ est alia virtus a charitate, sed nominat quendam charitatis actum.

Ar. qua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præcepta non dantur de habitibus virtutum, sed de actibus. Et ideo diuersitas præceptorum non significat diuersos habitus virtutum, sed diuersos actus.

AD 2^m dicendum, quòd sicut omnia beneficia proximo exhibita, inquantum considerantur sub cõmuni ratione boni, reducuntur ad amorem: ita omnia nocumenta, inquantum cõsiderantur secundum communem rationem mali, reducuntur ad odium. Prout autem considerantur secundum aliquas speciales rationes vel boni, vel mali, reducuntur ad aliquas speciales virtutes, vel vitia. Et secundum hoc etiam sunt diuersæ beneficiorum species. Vnde patet responsio ad tertium.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum primum.*

QVAESTIO XXXII.

De Eleemosyna, in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de eleemosyna.

Et circa hoc quæruntur decẽ.

¶ Primo, Vtrum eleemosynæ largitio sit actus charitatis.

¶ Secundo, De distinctione eleemosynarum.

¶ Tertio, Quę sũt potiores eleemosynæ, Vtrũ spũales, vl corpales.

¶ Quarto, Vtrũ corporales eleemosynæ habeant effectũ spũalem.

¶ Quinto, Vtrũ dare eleemosynas sit in præcepto.

¶ Sexto, Vtrum corporalis eleemosyna sit danda de necessario.

¶ Septimo, Vtrum sit danda de iniuste acquisito.

¶ Octauo, Quorum sit dare eleemosynam.

¶ Nono, Quibus sit danda.

¶ Decimo, De modo dandi eleemosynas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum dare eleemosynam sit actus charitatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ dare eleemosynã nõ sit actus charitatis. Actus enim charitatis non potest esse sine charitate: sed largitio eleemosynarum potest esse sine charitate, secundum illud 1. ad Corinth. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. ergo dare eleemosynã non est actus charitatis.

In quæst. 32. art. 1. in responsione ad secundum, dubium occurrit, Quo pacto actus superioris virtutis potest imperari ab inferiori virtute, vt in litera dicit, quòd actus charitatis potest imperari a iustitia, & a religione. Et est rõ dubii, quia imperare est superioris.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ actus superioris virtutis, sicut & aliarũ, potest dupliciter sumi, scilicet & materialiter, & formaliter, quæ distinctio declaratur in litera in responsione ad primũ. Et formaliter sumptus non imperatur ab inferiori virtute: quia econuerso, quia imperanti respõdet vlterior finis. Superioris autem semper vlterior est finis, q̃ imperanti, vt patet in architectonico, & manuali, & similibus. Materialiter autem sumptus actus superioris virtutis põt imperari ab inferiori virtute: quia finis inferioris virtutis est vlterior respectu actus materialiter sumpti: & hoc modo dare eleemosynam potest simul esse actus charitatis media misericordia, & actus iustitiæ, media pœnitentia, & actus religionis, & actus liberalitatis removendo prohibens, vt patet

4.dist. 2.artic.

patet cũ quis ex charitate, & vt satisfaciat q̃ peccatis suis, & ad honorem Dei, absque cupiditatis obstaculo eleemosynam pauperi Christi dat. Et hãc distinctionem ac doctrinã bene notato, quia sæpe oportet illa vti.

¶ 2 Præt. Eleemosyna computatur inter opera satisfactionis, secundũ illud Daniel. 4. Peccata tua eleemosynis redime: sed satisfactio ẽ actus iustitiæ. ergo dare eleemosynã non est actus charitatis, sed iustitiæ.

¶ 3 Præt. Offerre hostiam Deo est actus latriæ: sed dare eleemosynã, est offerre hostiam Deo, secũdum illud ad Heb. vlt. Beneficentiæ autẽ, & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. ergo non est actus charitatis dare eleemosynam, sed magis latriæ.

4.c.1.to. 5.

¶ 4 Præt. Philos. dicit in * 4. Ethic. q̃ dare aliquid propter bonum, est actus liberalitatis: sed hoc maxime fit largitione eleemosynarum. ergo dare eleemosynã non est actus charitatis.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Ioan. 3. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrẽ suum necessitatem patientem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?

RESPON. Dicendum, q̃ exteriores actus ad illam virtutem referũtur, ad quam pertinet id, quod est motiuum ad agendum huiusmodi actus. Motiuum autẽ ad dandum eleemosynas est, vt subueniatur necessitatem patienti. Vnde quidam diffinientes eleemosynã, dicunt, q̃ eleemosyna est opus, quo datur aliquid indigenti ex compassione propter Deum: quod quidẽ motiuum pertinet ad misericordiam, vt supra* dictũ est. Vnde manifestum est, q̃ dare eleemosynam proprie est actus misericordię: & hoc apparet ex ipso nomine. Nam in græco eleemosyna a misericordia deriuatur, sicut in latino miseratio. Et quia misericordia est effectus charitatis, vt supra* ostensum est, ex cõsequenti dare eleemosynam est actus charitatis, misericordia mediante.

Q.30 ar.2.

Ἐλεημοσύνη ab ἔλεος.

Q.30. art. 2. & 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ aliquid dicitur esse actus virtutis dupliciter. Vno modo materialiter, sicut actus iustitiæ est facere iusta: & talis actus virtutis potest esse sine virtute. Multi enim non habentes habitum iustitiæ, iusta operantur ex naturali ratione, vel ex timore, siue ex spe aliquid adipiscendi. Alio modo, dicitur esse aliquid actus virtutis formaliter, sicut actus iustitiæ est actio iusta eo modo, quo iustus facit, scilicet prompte, & delectabiliter. Et hoc modo actus virtutis non est sine virtute. Secundum hoc ergo dare eleemosynas materialiter potest esse sine charitate. Formaliter autem eleemosynas dare, ideſt, propter Deum delectabiliter, & prompte, & omni eo modo, quo debet, non est sine charitate.

D.1175.

AD 2^m dicendum, quòd nihil^d prohibet actum, qui est proprie vnius virtutis, elicitiue attribui alteri virtuti sicut ordinanti, & imperanti ad suum finẽ. Et hoc modo dare eleemosynam ponitur inter opera satisfactoria, inquantum miseratio in defectum patientis ordinatur ad satisfaciendum pro culpa. Secundum autem quòd ordinatur ad placandum Deum, habet rationem sacrificij, & sic imperatur a latria. Vnde patet responsio ad 3^m.

AD 4^m dicendum, quòd dare eleemosynam pertinet ad liberalitatem, inquantum liberalitas aufert impedimentum huius actus, quod esse posset ex superfluo amore diuitiarum, propter quam aliquis efficitur nimis retentiuus earum.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter eleemosynarum genera distinguantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ inconuenienter eleemosynarum genera distinguantur. Ponuntur. n. septem eleemosynæ corporales. s. pascere esurientẽ, potare sitientem, vestire nudum, recolligere hospitem, visitare infirmũ, redimere captiuũ, & sepelire mortuũ: quę ī hoc versu cõtinent.

B

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

¶ Ponuntur etiam aliæ septem eleemosynæ spirituales. s. docere ignorantẽ, consulere dubitanti, consolari tristem, corrigere peccantẽ, remittere offendenti, portare onerosos & graues, & pro oĩbus orare: quæ etiam in hoc versu cõtinẽtur.

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Ita tamen q̃ sub eodem intelligatur consilium, & doctrina. Videtur autem q̃ inconuenienter huiusmodi eleemosynæ distinguantur. Eleemosyna. n. ordinatur ad subueniendum proximo: sed per hoc, q̃ proximus sepelitur, in nullo ei subuenitur, alioquin nõ esset verum, quod Dominus dicit Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, & post hoc non habent amplius quid faciant. Vnde & Dominus Matth. 25. commemorans misericordiæ opera, de sepultura mortuorum mentionem non facit. ergo videtur quòd inconuenienter huiusmodi eleemosynæ distinguantur.

C

¶ 2 Præt. Eleemosyna datur ad subueniendum necessitatibus proximi, sicut dictũ* est: sed multæ aliæ sunt necessitates humanæ vitæ, quàm prædictæ, sicut quòd cæcus indiget ductore, claudus sustentatione, pauper diuitijs. ergo inconuenienter prædictæ eleemosynæ enumerantur.

Art.præce.

¶ 3 Præt. Dare eleemosynam est actus misericordiæ: sed corrigere delinquentem magis videtur ad seueritatem pertinere, quàm ad misericordiam. ergo non debet computari inter spirituales eleemosynas.

¶ 4 Præt. Eleemosyna ordinatur ad subueniendum defectui: sed nullus est homo, qui defectum ignorantię non patiatur in aliquibus. ergo videtur q̃ quilibet debeat docere quemlibet, si ignoret id, quod ipse scit.

SED CONTRA est, quod Grego.* dicit in quadam homi. Habens intellectum, curet omnino ne taceat: habens rerum affluentiã, vigilet ne a misericordiæ largitate torpescat: habens artem, qua regitur, magnopere studeat, vt vsum atque vtilitatem illius cum proximo partiatur: habens loquendi locum apud diuitem, damnationem pro retento talento timeat, si cum valet, non apud eum q̃ pauperibus intercedat. ergo prædictæ eleemosynæ conuenienter distinguuntur secundum ea, in quibus homines abundant, & deficiunt.

Homi.9.in Euang. nõ remote a fine.

RESPON. Dicendum, q̃ prædicta eleemosynarum distinctio conuenienter sumitur secundum diuersos defectus proximorum, quorum quidam sunt ex parte animæ, ad quos ordinãtur spirituales eleemosynæ; quidam vero ex parte corporis, ad quos ordinantur eleemosynę corporales. Defectus enim corporalis aut est in vita, aut est post vitam. Siquidẽ est in vita, aut est

4.dist.15.q. 2.art.3.q.1. & 2.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum secundum.*

communis defectus respectu eorum, quibus oēs indigent: aut est specialis pp aliquod accidēs superueniēs. Si primo modo, aut defect⁹ est interior, aut exterior. Interior quidem est duplex, Vnus quidem, cui subuenitur per alimentum siccum, s. fames: & sm hoc ponitur, pascere esurientem. Alius autem est cui subuenitur per alimentum humidum, s. sitis: & secundum hoc dicitur, potare sitientem. Defectus autem communis respectu exterioris auxilij est duplex. Vnus respectu tegumenti: & quantum ad hoc ponitur, vestire nudum. Alius autem respectu habitaculi: & quātum ad hoc ponitur, suscipere hospitem. Similiter autem si sit defectus aliquis specialis, aut est ex causa intrinseca, sicut infirmitas: & quantum ad hoc ponitur, visitare infirmum. Aut est ex causa extrinseca: & quātum ad hoc ponitur redēptio captiuorum. Post vitam autem exhibetur mortuis sepultura. Similiter autem spiritualibus defectibus, spiritualibus actibus subuenit dupliciter. Vno mō poscendo auxiliū a Deo: & quantum ad hoc ponitur oratio, qua quis pro aliis orat. Alio modo impendendo humanum auxilium, & hoc tripliciter. Vno modo contra defectum intellectus. Et si quidem sit defectus speculatiui intellectus, adhibetur ei remedium per doctrinam: si autem practici intellectus, adhibetur ei remediū per consilium. Alio modo est defectus ex passione appetitiuæ virtutis, inter quos est maximus tristitia, cui subuenitur per consolationem. Tertio modo ex parte inordinati actus: qui quidem tripliciter considerari potest. Vno modo ex parte ipsius peccantis, inquātum procedit ab eius inordinata voluntate: & sic adhibetur remedium per correctionem. Alio modo ex parte eius, in quem peccatur. Et si quidem sit peccatum in nos, remedium adhibemus remittendo offensam: si aūt sit in Deum, vel in proximum, non est nostri arbitrij remittere, vt

Sup illud Matt. 18. Si peccauerit in te &c. to mo. 9.

*Hierony. dicit super Matth. Tertio modo ex parte eius quę ipsius actus inordinati, ex qua grauantur ei cōuiuentes, etiam præter peccantis intentionē: & sic remediū adhibetur supportando, maxime in his, qui ex infirmitate peccant, secūdū illud Rom. 15. Debemus nos firmiores ifirmitates aliorum sustinere: & nō solum sm quòd infirmi sunt, siue graues ex inordinatis actibus, sed etiam quæcūq; eorū onera sunt supportanda, sm illud Galat. 6. Alter alterius onera portate.

AD PRIMVM ergo dicendū, q sepultura mortui non confert ei quātum ad sensum, quem corpus post mortem habeat. Et sm hoc Dominus dicit, quòd interficientes corpus non habent amplius quid faciāt. Et propter hoc etiam Dominus non commemorat sepulturam inter alia misericordiæ opera, sed enumerat solum illa, quæ sunt euidentioris necessitatis. Pertinet tamē ad defunctū, quid de eius corpore agatur, tum quantum ad hoc, q viuit in memorijs hominū, cuius honor dehonestat, si insepultus remaneat: tum etiam quantum ad effectum, quem adhuc viuens habebat de suo corpore, cui piorum affectus cōformari debet post mortem ipsius: & secundum hoc commendātur aliqui de mortuorum sepultura, vt Tobias, & illi qui Dominum sepelierunt, vt patet per

Ca. 3. & habetur to. 4.

Augustin. in lib. de cura pro mortuis agenda.

AD 2^m^ dicendum, q omnes aliæ necessitates ad has reducuntur. Nam cæcitas, & claudicatio sunt infirmitates quædam: unde dirigere cæcū, & sustentare claudum, reducuntur ad visitationem infirmorum. Similiter etiam subuenire homini contra quācūq; oppressionem illatam extrinsecus, reducitur ad redemptionem captiuorum. Diuitiæ autem, quibus paupertati subuenitur, non quæruntur nisi ad subueniendum prædictis defectibus: & ideo non fuit specialis mentio de hoc defectu facienda.

AD 3^m^ dicendum, q correctio peccantium quantum ad ipsam executionem actus, seueritatem iustitiæ continere videtur: sed quantum ad intentionem corrigentis, qui vult hominem a malo culpæ liberare, pertinet ad misericordiam, & dilectionis affectum, secundū illud Prouerb. 27. Meliora sunt verbera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

AD 4^m^ dicendum, q non quælibet nescientia pertinet ad hominis defectum: sed solum ea, qua quis nescit ea, quæ conuenit eum scire: cui defectui per doctrinam subuenire ad eleemosynam pertinet. In quo tamen obseruandæ sunt debitæ circunstantiæ, personæ, & loci, & tēporis, sicut & ī alijs actibus virtuosis.

ARTICVLVS III.

Vtrum eleemosynæ corporales sint potiores, quàm spirituales.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q eleemosynæ corporales sint potiores, quàm spirituales. Laudabilius. n. est magis īdigenti eleemosynā facere. ex hoc enim eleemosyna laudem habet, q indigenti subuenit: sed corpus, cui subuenitur per eleemosynas corporales, est indigentioris naturę, quàm spiritus, cui subuenitur p eleemosynas spirituales. ergo eleemosynæ corporales sunt potiores.

¶ 2 Præt. Recompensatio beneficij laudem, & meritum minuit. unde & Dns dicit Luc 14. Cū facis prandium, aut cenam, noli vocare vicinos diuites, ne forte & ipsi te reīuitent: sed ī eleemosynis spiritualib⁹ semper est recompēsatio: quia qui orat pro alio, sibi proficit, secundum illud Psal. Oratio mea in sinu meo conuertetur. Qui etiam aliū docet, ipse in sciētia proficit, quod non contingit in eleemosynis corporalib⁹: ergo eleemosynæ corporales sunt potiores, q̄ spirituales.

¶ 3 Præt. Ad laudem eleemosynæ pertinet, quòd pauper ex eleemosyna data consoletur, unde Iob. 31. dicitur. Si non benedixerunt mihi latera eius. & ad Philemonem dicit Apost. Viscera sanctorum requieuerunt per te, frater: sed quandoque magis est grata pauperi eleemosyna corporalis, quàm spiritualis. ergo eleemosyna corporalis potior est, quàm spiritualis.

SED CONTRA est, quod *Aug. in lib. de serm. Domini in monte super illud, Qui petit a te, da ei, dicit. Dandum est quod nec tibi, nec alteri noceat. Et cum negaueris quod petit, indicanda est iustitia, vt non eum inanem dimittas, & aliquando melius aliquid dabis, cum iniuste petentem correxeris: correctio autem est eleemosyna spiritualis. ergo spirituales eleemosynæ sunt corporalibus præferendæ.

RESPON. Dicendū, q cōparatio istarum eleemosynarum potest attendi dupliciter. Vno modo simpliciter loquendo, & sm hoc eleemosynæ spirituales præeminent triplici ratione. Primo quidē, quia id quod exhibetur, nobilius est. s. donum spirituale, quod præeminet corporali, secundum illud Prouer. 4. Donum bonū tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis. Secūdo, ratione eius, cui subuenitur, quia spiritus nobilior est corpore. Vnde sicut homo sibijpsi magis debet prouidere quantum ad spiritum, q̄ quantum ad corpus: ita & proximo, quem debet sicut seipsum diligere. Tertio, quantum ad ipsos actus, quibus subuenitur proximo, quia spirituales actus sunt nobiliores corporalibus, qui sunt quodammodo seruiles. Alio modo possunt comparari sm aliquem particulārē casum, in quo quędam corporalis eleemosyna alicui spirituali præfertur, puta, magis est pascendum fame morientem, quàm docendum: sicut & indigenti, secundum *Philoso. melius est ditari, quàm philosophari, quāuis hoc sit simpliciter melius.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q dare magis indigenti, melius est cæteris paribus: sed si minus indigens sit melior, & melioribus indigeat, dare ei melius est. & sic est in proposito.

AD 2^m^ dicendum, q recompensatio nō minuit meritum & laudem eleemosynæ, si nō sit intēta, sicut & humana gloria, si non sit intenta, non minuit rationē virtutis. Sicut & de Catone *Salustio dicit, q quo magis gloriam fugiebat, eo magis eum gloria sequebatur. Et ita cōtingit in eleemosynis spiritualibus. Et tamen intentio bonorum spiritualium nō minuit meritum, sicut intentio bonorum corporalium.

AD 3^m^ dicēdū, q meritum dantis eleemosynā attēditur secundū id in quo debet rationabiliter requiescere uoluntas accipientis, non in eo, in quo requiescit, si sit inordinata.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum eleemosynæ corporales habeāt effectum spiritualem.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur q eleemosynæ corporales non habeant effectum spiritualem. Effectus enim non est potior sua causa: sed bona spiritualia sunt potiora corporalibus. non ergo eleemosynæ corporales habent spirituales effectus.

¶ 2 Præt. Dare corporale pro spirituali uitiū est simoniæ: sed hoc uitium est omnino uitandum. non ergo sunt dādæ eleemosynæ ad cōsequendum spirituales effectus.

¶ 3 Præt. Multiplicata causa, multiplicatur effectus. Si ergo eleemosyna corporalis causaret spiritualē effectū, sequeretur q maior eleemosyna magis spiritualiter proficeret: quod est contra illud, quod legitur Luc. 21. de vidua mittente duo æra minuta in gazophylacium, quæ secundū sententiam Domini plus omnibus misit. non ergo eleemosyna corporalis habet spiritualem effectum.

SED CONTRA est, quod dicitur Ecclesiastici 29. Eleemosyna viri, gratiam hominis quasi pupillam conseruabit.

RESPON. Dicendum, q eleemosyna corporalis tripliciter potest considerari. Vno modo secundum suā substantiam, & secundum hoc non habet nisi corporalem effectum, inquantum. s. supplet corporales defectus proximorum. Alio modo potest considerari ex parte causæ eius, inquātum. s. aliquis eleemosynā corporalem dat propter dilectionem Dei, & proximi: & quantum ad hoc affert fructum spiritualem, sm illud Eccle. 29. Perde pecuniam propter fratrem, pone thesaurum in præceptis Altissimi, & proderit tibi magis q̄ aurum. Tertio modo ex parte effectus, & sic etiā habet spiritualem fructum, inquantum. s. proximus, cui per corporalem eleemosynam subuenitur, mouetur ad orandum pro benefactore. Vnde & ibidem subditur: Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.

AD PRIMVM ergo dicendum, q ratio illa procedit de corporali eleemosyna sm suam substantiam.

AD 2^m^ dicendum, q ille qui dat elemosynam, non intendit emere aliquid spirituale per corporale, quia scit spiritualia in infinitū corporalibus præeminere: sed intendit per charitatis effectum spiritualē fructum promereri.

AD 3^m^ dicendum, quòd vidua, quæ minus dedit, secundum quantitatem, plus dedit secundum suam proportionem, ex quo pensatur in ipsa maior charitatis effectus, ex quo corporalis eleemosyna spiritualem efficaciam habet.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum quintum.*

ARTICVLVS V.

Vtrum dare eleemosinam sit in præcepto.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur q dare eleemosynā non sit in præcepto. Consilia enim a præceptis distinguuntur: sed dare eleemosynam est consilium, sm illud Danie. 4. Consilium meum regi placeat, Peccata tua eleemosynis redime. ergo dare eleemosynā non est in præcepto.

¶ 2 Præt. Cuilibet licet sua re vti, & eam retinere: sed retinendo rē suā aliquis eleemosynam non dabit. ergo licitum est eleemosynam non dare. non ergo dare eleemosynam est in præcepto.

¶ 3 Præt. Omne quod cadit sub præcepto, aliquo tempore obligat trāsgressores ad peccatū mortale, quia præcepta affirmatiua obligant pro tempore determinato. ergo si dare eleemosynā caderet sub præcepto, esset determinare aliquod tēpus, in quo homo peccaret mortaliter, nisi eleemosynā daret: sed hoc non videtur, quia semper probabiliter æstimari pōt, q pauperi aliter subueniri possit, & q id quod est ī eleemosynas erogandum, possit ei esse necessarium vel in præsenti, vel in futuro. ergo videtur q eleemosynā dare non sit in præcepto.

¶ 4 Præt. Oīa præcepta ad præcepta decalogi reducunt: sed iter illa præ

RESPON. Dicendum, q eleemosyna corporalis tripliciter potest considerari. Vno modo secundum suā substantiam, & secundum hoc non habet nisi corporalem effectum, inquantum. s. supplet corporales defectus proximorum. Alio modo potest considerari ex parte causæ eius, inquātum. s. aliquis eleemosynā corporalem dat propter dilectionem Dei, & proximi: & quantum ad hoc affert fructum spiritualem, sm illud Eccle. 29. Perde pecuniam propter fratrem, pone thesaurum in præceptis Altissimi, & proderit tibi magis q̄ aurum. Tertio modo ex parte effectus, & sic etiā habet spiritualem fructum, inquantum. s. proximus, cui per corporalem eleemosynam subuenitur, mouetur ad orandum pro benefactore. Vnde & ibidem subditur: Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.

AD PRIMVM ergo dicendum, q ratio illa procedit de corporali eleemosyna sm suam substantiam.

AD 2^m^ dicendum, q ille qui dat elemosynam, non intendit emere aliquid spirituale per corporale, quia scit spiritualia in infinitū corporalibus præeminere: sed intendit per charitatis effectum spiritualē fructum promereri.

AD 3^m^ dicendum, quòd vidua, quæ minus dedit, secundum quantitatem, plus dedit secundum suam proportionem, ex quo pensatur in ipsa maior charitatis effectus, ex quo corporalis eleemosyna spiritualem efficaciam habet.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum quintum.*

ARTICVLVS V.

Vtrum dare eleemosinam sit in præcepto.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur q dare eleemosynā non sit in præcepto. Consilia enim a præceptis distinguuntur: sed dare eleemosynam est consilium, sm illud Danie. 4. Consilium meum regi placeat, Peccata tua eleemosynis redime. ergo dare eleemosynā non est in præcepto.

¶ 2 Præt. Cuilibet licet sua re vti, & eam retinere: sed retinendo rē suā aliquis eleemosynam non dabit. ergo licitum est eleemosynam non dare. non ergo dare eleemosynam est in præcepto.

¶ 3 Præt. Omne quod cadit sub præcepto, aliquo tempore obligat trāsgressores ad peccatū mortale, quia præcepta affirmatiua obligant pro tempore determinato. ergo si dare eleemosynā caderet sub præcepto, esset determinare aliquod tēpus, in quo homo peccaret mortaliter, nisi eleemosynā daret: sed hoc non videtur, quia semper probabiliter æstimari pōt, q pauperi aliter subueniri possit, & q id quod est ī eleemosynas erogandum, possit ei esse necessarium vel in præsenti, vel in futuro. ergo videtur q eleemosynā dare non sit in præcepto.

¶ 4 Præt. Oīa præcepta ad præcepta decalogi reducunt: sed iter illa præ

4 dist. 15. q. 2. ar. 1. q. 4. & ar. 4. q. 1. Et quol. 6. arti. 12.

ficit quælibet ne-
ceſſitas, ſed requiri-
tur extrema, aſſert
impotentiam vnius
ad ſubueniendū om
nibus neceſſitatem
patientibus pro rō
ne. Et intēdit, quòd
ſi omnis neceſſitas,
occurrentium mihi,
obligaret me ad ſub
ueniendum ei; tunc
neceſſitas hmōi eſ-
set obligatiua ad im
poſſibile. Conſtat.n
ex facti euidentia, q̄
communiter homi-
ni cuilibet occurrūt
tot neceſſitatem pa-
tientes, q̄ nullus ſat
eſt ad ſubueniēdum
eis. Et propterea nō
quælibet, ſed extre-
ma neceſſitas occur
rentis mihi, me obli
gat ad executionem
præcepti affirmatiui
de eleemoſyna. Tūc
enim eſt tempus pro
quo obligat, nec tā
multorum, aut fre-
quēs eſt huiuſmodi
occurſus, vt non poſ
ſit ab vno fieri ſatis
occurrenti: quia etſi
de ſuo nō p̄t, de alie
no poteſt ſubuenire.

¶ In eodem ar. in re
ſponſione ad tertiū,
dubium occurrit de
tempore, p̄o quo ſu
perfluitas obligat ad
dandum eleemoſy-
nam ex duplici capi
te. Primo, quia ſi ha-
bens ſuperflua, tene
tur pro tēpore, quo
habet ſuperflua, da-
re eleemoſynam, ſe-
quitur, q̄ continue
peccet mortaliter
ceſſando ad horam
a dāda eleemoſyna.
Et tenet ſequela, qa
totum illud tempus
eſt tēpus ſuperflui-
tatis. Secundo, quia
ſequeretur, q̄ nō poſ
ſet quis ex ſuper-
fluis ſm præſentem
ſtatum emendo aſcē
dere ad ſtatum altio
rem, puta, vt ex ci-
ue ſit dominus ali-
cuius caſtri &c. Et
tenet ſequela, quia
ſi teneretur dare ſuper
fluum ſm præſentē
ſtatum in eleemoſy
nam, non poteſt in
p̄ceiudiciū præcepti
mutare ſtatum.

¶ Ad primum horū
dicitur, q̄ cum dare
eleemoſynam de ſu-
perfluo intantū ca-
dat ſub præcepto, i-
quantū eſt actus vir
tutis, & tūc actus vir
tutis requirat nō ſo
lū circunſtantiā tem
poris, ſed alias circū

Lib. off. Refertur di ſtin. 86. ca. Paſce.

cepta nihil continetur de datione eleemoſynarum. ergo dare eleemo
ſynas non eſt in præcepto.

SED CONTRA. Nullus punitur pœna æterna pro omiſſione alicuius, qđ nō cadit ſub præcepto: ſed aliqui puniuntur pœna ęterna pro omiſſione eleemoſynarū, vt patet Matth. 25. ergo dare eleemoſynam eſt in præcepto.

RESPON. Dicendum, q̄ cum dilectio proximi ſit in præcepto, neceſſe eſt omnia illa cadere ſub præcepto, ſine quibus dilectio proximi non conſeruatur. Ad dilectionē aūt proximi ptinet, vt ꝓximo nō ſolum velimus bonum, ſed etiā operemur, ſm illud 1. Ioan. 3. Non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere & veritate. Ad hoc autem, q̄ uelimus, & operemur bonum alicuius, requiritur quòd eius neceſſitati ſubueniamus, quod ſit p elee moſynarū largitionē: & ideo eleemoſynarū largitio eſt in præcepto. Sed quia præcepta dantur de actibus uirtutū, neceſſe eſt quòd hoc modo donū eleemoſynæ cadat ſub præcepto, ſm quod actus eſt de neceſſitate uirtutis. ſ. ſm quod recta ratio requirit, ſm quam eſt aliquid conſiderandum ex parte dantis, & aliquid ex parte eius, cui eſt eleemoſyna danda. Ex parte quidē dantis conſiderandum eſt, ut id quod eſt in eleemoſynas erogandū, ſit ei ſuperfluū, ſm illud Luc. 11. Quod ſupereſt, date eleemoſynā. Et dico ſuperfluum nō ſolū reſpectu ſuiip ſius, quod eſt ſupra id quod eſt neceſſarium indiuiduo, ſed etiam reſpectu aliorum, quorum cura ſibi incumbit: quia prius oportet, q̄ unuſquiſque ſibi prouideat, & his quorum cura ei incūbit, & poſtea de reſiduo aliorum neceſſitatibus ſubueniat, reſpectu quorum dicitur neceſſariū perſonæ, ſm quod perſona dignitatē importat. Sicut & natura primo accipit cibum ad ſuſtentationem proprii corporis, quod eſt neceſſariū miniſterio uirtutis nutritiuæ: ſuperfluū aūt erogat ad generationem alterius per uirtutem generatiuam. Ex parte autem recipientis requiritur, q̄ neceſſitatem habeat, alioquin non eſſet ratio, quare eleemoſyna ei daret. Sed cum non poſſit ab aliquo uno omnibus neceſſitatem habentibus ſubueniri, non oīs neceſſitas obligat ad præceptum, ſed illa ſola, ſine qua is, qui neceſſitatē patitur ſuſtentari nō poteſt. In illo.n. caſu locum habet quod * Ambro. dicit. Paſce fame morientem; ſi non paneris, occidiſti. Sic ergo dare eleemoſynam de ſuperfluo, eſt in præcepto, & dare eleemoſynā ei, qui eſt in extrema neceſſitate. Alias át eleemoſynas dare eſt in conſilio, ſicut & de quoliber meliori bono dantur conſilia.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ Daniel loquebatur Regi, qui non erat legi Dei ſubiectus: & ideo ea etiam, quæ pertinent ad præceptū legis, quā non profitebatur, erant ei proponenda per modū conſilij. Vel poteſt dici, q̄ loquebatur in caſu illo, in quo dare eleemoſynam non eſt in præcepto.

AD 2m dicendum, q̄ bona temporalia, quæ homini diuinitus cōferuntur, eius quidem ſunt quantum ad proprietatē: ſed quantū ad vſum nō ſolū debent eſſe eius, ſed etiā aliorū, qui ex eis ſuſtentari poſſunt ex eo, quod ei ſuperfluūt. Vnde * Baſi. dicit. Si fateris ea tibi diuinitus prouenīſſe. ſ. tēporalia bona, an iniuſtus eſt Deus inæqualiter res nobis diſtribuens? Cur tu abundas, ille vero mendicat, niſi vt tu bonæ diſpēſationis merita cō ſequaris, ille vero patiētiæ brauijs decoretur? Eſt panis famelici, quē tu tenes, nudi tunica, quā in cōclaui cōſeruas, diſcalciati calceus, qui penes te marceſcit, indigētis argentum, quod poſſides inhumatum. Quocirca tot iniuriaris, quot dare valens es. Et hoc idem dicit * Ambro. vt habetur in † Decre. diſt. 47.

AD 3m dicēdū, quòd eſt aliquod tēpus dare, in quo mortaliter peccat, ſi eleemoſynam dare omittat. Ex parte quidem recipientis, cū apparet euidēs, & vrgens neceſſitas, nec apparet in pr̄optu, qui ei ſubueniat. Ex parte vero dantis, cū habet ſuperflua, quæ ſm ſtatum præſentē nō ſunt ſibi neceſſaria, prout probabiliter æſtimari poteſt. Nec oportet, q̄ cōſideret omnes caſus, qui poſſunt cōtingere ī futurum: hoc.n. eſſet de craſtino cogitare, quod Dñs prohibet Matth. 6. ſed debet diiudicari ſuperfluum, & neceſſarium ſm ea, quæ probabiliter, & vt in pluribus occurrunt.

AD 4m dicēdū, q̄ oīs ſubuentio proximi reducitur ad præceptū de honoratione parētū. Sic n. & Apoſto. interpretatur 1. ad Timoth. 4. dicens. Pietas ad omnia utilis eſt, promiſſionē habens uitæ, quæ nūc eſt, & futurę. Quod dicit, quia in p̄cepto de honoratione parentū additur promiſsio, Vt ſit lōgeuus ſup terrā. Sub pietate autem comprehēditur oīs eleemoſynarū largitio, ſtātias, cōſequēs eſt, vt deficiente aliqua alia circūſtātia, q̄uis réporis circūſtantia exigeret, actus ille ſi cite omittat. Pōt.n. contingere, q̄ ego habeā ſuperfluū, & nullus mihi nūc occurrat indigēs: & ſic licet tēpus adſit, pſona indigens deeſt, & ſimile eſt de loco. Cō ſiderandū nihilominus eſt, q̄ aliud eſt tēpus ſuperfluitatis habitæ, & aliud eſt tēpus dādi illud ſuperfluum. Tēpus.n. mēſurans ipſum habere ſuperfluū, currit etiam hoīe dormiente, & vacāte diuinis, & aliis maioribus bonis. Tēpus ât dādi eleemoſynā de ſuperfluo, oportet q̄ nō ſit impeditiuum maioris boni, & alio rū oportunorū: ſicut & in naturalibus tēpus generādi, nō de bet opportuna idiui dui, & alia potiora impedire: p̄p quod nō eſt æquale tēpus ſuperfluitatis tēporis largitionis: ſed tēpus largitionis exigit vltra tēpus ſuperfluitatis, alias circūſtātias tam ex parte dātis, quàm accipientis, quām actus dandi. Et propter ea non cōtinuo peccat habens de ſuperfluo, nō continue largiens. Satis enim eſt, ſi ſecūdum rectam rationē det, vel dando ordinet eleemoſynam quando, vbi, quibus &c.

¶ Ad ſecundum vero dicitur, quòd ille, qui alias licite poteſt mutare ſtatū, & hoc, p̄babiliter expectat, nō habet pro ſuperfluo ſecundum præſentē ſtatū quicquid ſibi in ſtatu huiuſmodi expectationis opportunum cēſetur. Vnde licite poteſt & futuro ſtatui opportuna ſeruare, & pro illo habendo exponere. Preceptū enim de eleemoſyna ſuperfluī p̄ſſupponit ſuperfluū, nō vertat mutationē ſtat⁹: ſed in hoc falli cōtingit iudiciū aliquorum, q̄ ſuperfluū iudicāt nō cōſideratis omnibus. Atteſtātur autem dictis multæ Eccleſiæ habētes ſuperfluū in poſſeſſionibus, quæ licet ſint ſuperfluæ miniſtris abſolute, nō ſunt tamen ſuperfluæ miniſtris diſpenſatoribus ī pauperes, & heſpites per petuo, a quibus habita ratione perſonarum locorum &c. eleemoſynę de ſuperfluo fiūt ordinatæ. Hoc.n non minus licet priuatæ perſonæ habenti maximos reditus.

Inſ. q. 117. ar. 1. ad 2. Ri 4. diſt. 15 q. 1. ar. 1. ad 4. q. 1.

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæſecundæ Articulum ſextum.*

IN ar. 6. eiuſdem quæſtionis nota, q̄ cum in calce eiuſdem dicitur, quòd in his caſibus laudabiliter præter mitteret aliquis id quod ad decentiam &c. ly, laudabiliter, non ſumitur vt diſtinguitur contra ly, ex debito præcepti, ſed cōtra ly, vituperabiliter ſita q̄ non eſt ſenſus, q̄ non ex virtu lo præcepti, ſed honeſtate conſilii bene faceret: ſed ē ſenſus, quòd non male, ſed benefaceret in his caſibus. Et patet hanc eſſe intentionem authoris ex titulo, & materia. Ex titulo quidem, quia in hoc articulo diſcutitur, An licēat de neceſſario dare, & non, an ſit in præcepto, vel conſilio. Ex materia autem, quia conſtat, quòd tam magna neceſſitas Reipublicæ, quām extrema neceſſitas alicuius occurrentis, neceſſitat ex ordine charitatis, q̄ eſt in præcepto præponere bonum commune priuato, & vitam proximi, opportunis ad decentiam ſtatus, vt patet.

Li. 4. ca. 2. lect. 5.

ARTICVLVS VI.

Vtrum quis debeat dare eleemoſynam de neceſſario.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videt̄ q̄ aliquis non debeat eleemoſynā dare de neceſſario. Ordo enim charitatis non minus attenditur penes effectum beneficij, q̄ penes interiorem affectum: peccat autem qui præpoſtere agit in ordine charitatis, quia ordo charitatis eſt in præcepto. cū ergo ex ordine charitatis plus debeat aliquis ſe, q̄ proximum diligere, videtur q̄ peccet, ſi ſubtrahat ſibi neceſſaria, vt alteri largiatur.

¶ 2 Præt. Quicumque largitur de his, quę ſunt neceſſaria ſibi, eſt proprię ſubſtātiæ diſſipator, quod pertinet ad prodigum, vt patet per * Philoſo. in 4. Ethico. ſed nullum opus vitioſum eſt faciendum. ergo non eſt danda eleemoſyna de neceſſario.

¶ 3 Præt. Apoſt. dicit 1. ad Timo. 5. Si quis ſuorum, & maxime domeſticorum curam nō habet, fidē negauit, & eſt infideli deterior: ſed q̄ aliquis det de his, quæ ſunt ſibi neceſſaria, vel ſuis, videtur derogare curæ, quam quis debet habere de ſe & de ſuis. ergo videtur q̄ quicūque de neceſſarijs eleemoſynā dat, grauiter peccet.

SED CONTRA eſt, qđ Dominus dicit Matth. 19. Si vis perfectus eſſe, uade, & uende oīa quæ habes, & da pauperibus: ſed ille qui dat oīa, quæ habet pauperibus nō ſolum dat ſuperflua, ſed etiam neceſſaria. ergo de neceſſarijs poteſt homo eleemoſynam dare.

RESPON. Dicendum, q̄ neceſſariū dupliciter dicitur. Vno modo ſine quo aliquid eſſe nō poteſt, & de tali neceſſario omnino eleemoſyna dari nō debet, puta, ſi aliquis in articulo neceſſitatis cōſtitutus, haberet ſolum unde poſſet ſuſtentari, & filij ſui, uel alij ad eum pertinentes: de hoc.n. neceſſario eleemoſynā dare, eſt ſibi, & ſuis uitā ſubtrahere: ſed hoc dico, niſi forte talis caſus immineret, vbi ſubtrahendo ſibi, daret alicui magnæ perſonæ, per quam eccleſia, uel reſpublica ſuſtentaretur: quia pro tali perſonæ liberatione, ſeipſum & ſuos laudabiliter periculo mortis exponeret, cum bonum cōmune ſit proprio præferendnm. Alio modo dicitur aliquid neceſſarium, ſine quo non poteſt cōuenienter uita trāſigi ſm cōditionē, & ſtatū propriæ perſonę, & aliarum perſonarū, quarū cura ei incūbit. Huiuſmodi neceſſarij terminus nō eſt in indiuiſibili cōſtitutus: ſed multis additis, nō pōt dijudicari eſſe vltra tale neceſſariū, & multis ſubtractis, adhuc remanet, unde poſſit cōuenienter aliquis uitam tranſigere ſm propriū ſtatum.

A De hmōi ergo eleemoſynā dare eſt bonum, & non cadit ſub præceptō, ſed ſub conſilio. Inordinatū eſſet aūt ſi aliquis tantū ſibi de bonis proprijs ſubtraheret, ut alijs largiretur, q̄ de reſiduo non poſſet uitam tranſigere cōuenienter ſm propriū ſtatū, & negotia occurrētia. Nullus.n. incōuenienter uiuere debet. Sed adhuc tria ſunt excipienda, quorū primū eſt qñ aliquis ſtatū mutat, puta, per religionis īgreſſum: tūc.n. oīa ſua pp Chriſtū largiens, opus perfectionis facit, ſe in alio ſtatu ponēdo. Secundo, qñ ea quæ ſibi ſubtrahit, etſi ſint neceſſaria ad conuenientiā uitæ, tñ de facili reſarciri poſſunt, ut nō ſequatur maximū incōueniens. Tertio, qñ occurreret extrema neceſſitas alicuius priuatæ perſonæ, uel etiam aliqua magna neceſſitas reipublicæ. In his.n. caſibus laudabiliter p̄termitteret aliqs id qđ ad decētiā ſui ſtatus ptinere uideret, ut maiori neceſſitati ſubueniret. Et p̄ hoc patet đ facili rñſio ad obiecta

B

C

D

E

ARTICVLVS VII.

Vtrum poſsit fieri eleemoſyna de iniuſte acquiſitis.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur q̄ poſſit eleemoſyna fieri de illicite acquiſitis. Dicit.n. Luc. 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: mammona.n. ſignificat diuitias. ergo de diuitijs inique acquiſitis pōt ſibi aliquis ſpirituales amicos facere, eleemoſynas largiendo.

¶ 2 Præt. Omne turpe lucrum eſt, qđ vī eſſe illicite acquiſitū: ſed turpe lucrū eſt, qđ de meretricio acqrtur. Vnde & de huiuſmodi ſacrificiū, vel oblatio Deo offerri nō debet, ſm illud Deute. 23. Nō offeres mercedē proſtibuli in domo Dei tui. Similiter etiā turpiter acquirit qđ acquirit p̄ aleas, quia vt Philoſ. dicit in 3. Ethi. Tales ab amicis lucrātur, quibus oportet dare. Turpiſſime ēt acquirit aliquid p ſimoniā, p quā aliquis Spiritui ſancto in iuriā facit, & tñ de hmōi eleemoſyna fieri pōt. ergo de male acquiſitis pōt aliquis eleemoſynā facere.

¶ 3 Præt. Maiora mala ſunt magis vitāda, q̄ minora: ſed minus peccatū eſt detētio rei alienæ, q̄ homicidiū qđ aliquis incurrit, niſi aliqus ī vltima neceſſitate ſubueniat, vt patet p̄ * Amb. dicētē. Paſce fame morientē, qm̄ ſi non paueris, occidiſti. ergo aliquis poteſt eleemoſynā facere ī aliquo caſu de male acqſitis.

SED CONTRA eſt, qđ * Aug. dicit ī li. de verbis Dñi. De iuſtis laboribꝰ facite eleemoſynas, Nō.n. corrupturi eſtis iudicē Chm̄, vt nō vos audiat cū pauperibus, quibus tollitis. Nolite velle eleemoſynas facere de fęnore, & vſuris. fidelibꝰ dico quibus corpus Chriſti erogamus.

RESPON. Dicendum, q̄ tripliciter poteſt aliquid eſſe illicite acquiſitū. Vno.n. modo, id quod il-

4. diſt. 15. q. 2. ar. 4. q. 2. & 3. Et quo li. 1 2. ar. 30. cor.

Referē diſt. 86. c. Paſce. Ex lib. off.

Serm. 35. in ter princ. & med. to. 10.

datio, vel acceptio pro tanto dicitur ℔m se illicita, quia est lege prohibita, & non propter materiam, pro qua, aut quæ datur, vel accipitur. Vnde quia ex meretricio, lenocinio, & aliis huiusmodi non est prohibita datio, vel acceptio: ideo nō dicuntur illicitæ, ni si ℔m causas suas. In simonia autem, & eius mediatoribus, & in iudicis corruptione, qa dare & accipere ē prohibitū, ideo dicitur, qd tam dare, quàm accipere est illicitum.

¶ Sed hæc responsio licet posset habere locum in his quæ sunt mala, quia prohibita, nō tamen habet locum in prohibitis, quia mala. Vnde opor et aut dicere, ℙ inter dare, & accipere in simonia, & in meretricio nō est differentia, nisi quia illud est prohibitū, & hoc non, & per hoc neutrum est ex natura sua malum moraliter: aut vtrūque fateri malum, sed alterum prohibitum, alterum permissum: aut refutata rep̄sione dicta, alterum malum, & alterum nō malum fateri, vt litera insinuat, & causā quā querimus diuersitatis, reddere.

D. 543. ¶ Aliter ergo dicitur, ℙ iniustitia huiusmodi actuum accipiēdi, & dandi attenditur penes materiam, quæ datur, vel accipitur: sed oportet vigilem esse, vt actui communi, puta, dare, vel accipere, assignetur materia ꝓportionata, puta, suum, vel alienū, voluntarie, vel inuolūtarie. Actui vero speciali, puta emere, & vendere assignetur materia proportionata, puta, vendibilis, vel non vendibilis, & sic de aliis. Et vt intelligi facilius possit solutio, scito ℙ actus potest esse malus dupliciter.

Ser. 35. paulo a princ. tom. 10.

Li 2 quæst. 34. tom. 4. Amb. serm. 81.

Li. 7. in Luc. cam. ca. vl. parū a princip. tom. 5.

Vno modo secundum se: alio modo, vt imperatus est ab aliquo alio. Exemplum primi, accipere alienum inuito domino: exemplum secundi, vt accipere nummū, vt det meretrici. In proposito nō est sermo de malitia actus, vt est imperatus ab aliquo alio, sed de malitia actus ℔m se. Et dicimus ℙ tunc actus dandi, accipiendi, emendi, vendendi, & similium est secundum se illicitus, quando res data, vel empta &c. est indebita materia emptionis, vel datiōnis &c. Et quando res data, accepta, vel empta est māteria non repugnans acceptioni, vel venditioni, actus ℔m se est licitus: et hæc est differētia inter emere, & vēdere in simonia, & meretricio. Nam in meretricio res vēdita est vsus venereus &c. qui etsi sit ℔m se malus, non tamen cō stituit venditionem malam, & hoc quia est materia vendibilis. In simonia aūt res vendita est res sacra, quæ est inuendibilis, & ꝓpterea constituit venditionem iniustam. Et simile est in subli licite ab aliquo acquiritur debet ei a quo est acquisitū, nec pōt ab eo retineri qui acquisiuit, sicut cōtingit in rapina, & furto, & vsuris. Et d talib⁹, cū hō teneat ad restitutionē, eleemosyna fieri non pōt. Alio vero mō est aliquid illicite acquisitū, quia ille quidē qui acquisiuit, retinere nō pōt, nec tū debetur ei, a quo acquisiuit, quia ℔. contra iustitiā accepit, & alter contra iustitiā dedit. Sicut cōtingit ī simonia, in qua dans, & accipiens cōtra iustitiā legis diuinę agit. Vñ nō debet fieri restitutio ei qui dedit, sed debet ī eleemosynas erogari. Et eadē rō est in similibus ī quibus. ℔. & datio, & acceptio est contra legē. Tertio mō est aliquid illicite acquisitū, nō quidē quia ipsa acquisitio sit illicita: sed quia id, ex quo acquiritur, est illicitū, sicut patet de eo, qd mulier acquirit ꝓ meretricium: & hoc ꝓprie vocat turpe lucrū. Quòd enim mulier meretriciū exerceat, turpiter agit, & cōtra legē Dei: sed in eo ꝙ accipit, nō [d] iniuste agit, nec contra legem. Vnde quod sic illicite acquisitum est, retineri potest, & de eo eleemosyna fieri.

Ad primvm ergo dicendū, ℙ sicut Aug. dicit in lib. * de verbis Dñi, Illud verbū Dñi quidā male intelligēdo rapiunt res alienas, & aliquid inde pauperibus largiunt, & putant se facere, quod præceptū est. Intellectus iste corrigēdus est: sed oēs diuitiæ iniquitatis dicunt, vt dī in lib. de* qōnibus Euāgelij, quia nō sunt istæ diuitiæ ℔m Aug. nisi iniquis, qui in eis spem cōstituunt. Vel ℔m* Ambros. iniquum mammona dixit, quia variis diuitiarum illecebris nostros tentant affectus. Vel quia in pluribus prædecessoribus, quibus patrimonio succedis, aliquis reperit, q iniuste vsurpauit aliena, quàmuis tu nescias, vt Basi. dicit. Vel oēs diuitiæ dicunt iniquitatis. i. inęqualitatis, qa nō æqualiter sūt oībus distributę vno egēte, & alio superabūdāte.

In Serm. de diui. te fertil. agri.

Ad 2m dicendum, ℙ de acquisito p meretriciū iā *dictū est, qualiter eleemosyna fieri pōt: non autē fit de eo sacrificium, vel [d] oblatio ad altare, tum pp scandalum, tum pp sacrorum reuerētiam. De eo ēt quod est per simoniam acquisitū pōt fieri eleemosyna, quia non est debitum ei qui dedit, sed meretur illud amittere. Circa illa uero, quæ per aleas acquiruntur, videtur esse aliquid illicitum ex diuino iure. ſ. ℙ aliquis lucret ab his, qui rē suā alienare nō possunt, sicut sunt minores, & furiosi, & hmōi: & ℙ aliquis trahat aliū ex cupiditate lucrādi ad ludū, & ℙ fraudulēter ab eo lucretur. Et in his casibus tenet ad restitutionē: & sic de eo nō pōt eleemosynā facere. Aliquid aūt vē esse vlteri⁹ illicitū ex iure positiuo ciuili, qd prohibet vniuersaliter tale lucrū: sed qa ius ciuile nō obligat oēs, sed eos solos, qui sunt his legibus subiecti, & iterū p dissuetudinē abrogari pōt: iō apud illos qui sunt hmōi legibus obstricti, tenentur vniuersaliter ad restitutionē, qui lucrātur: nisi forte cōtraria consuetudo prævaleat, aut nisi aliquis lucratus sit ab eo, qui traxit eū ad ludū, in quo casu nō tenet restituere, qa ille q amisit nō ē dignus recipere, nec pōt licite retinere tali iure positiuo durāte. Vñ debet de hoc eleemosynā facere ī hoc casu.

Ad 3m dicendū, ℙ in casu extremę necessitatis oīa sunt cōmunia. Vñ licet ei, qui talē necessitatē patiē, accipere de alieno ad sui sustentationē, si nō ueniat qui sibi dare velit. Et eadē rōne licet habere aliqd de alieno, & pōt de hoc eleemosynā dare, qnīmo & accipere, si aliter subueniri nō possit necessitatē patiēti. Si tū fieri pt sine periculo, req̄sita dñi uolūtate debet paupi ℙ uidere extremā necessitatē patiēti.

¶ Super uersione iustitię: non. n. est vendibilis iniustitia. Signū autem huius differētiæ est, ℙ dare mulieri pro venereo vsu antequā fiat, malum est, pro quanto imperatur a luxuria: post factum autem non est malum, sed actus iustitiæ a nullo vitio imperatus. Dare autem pro sacris, & huiusmodi, tam ante, q̄ post factum, semper est malū. Hoc. n. manifestat hunc actum esse ℔m se malum, & illum non, vt patet. Quod. n. q̄nque licitum est, non est ℔m se prauum: & quod ℔m se est parvum, semper est prauū. et per hæc patet solutio ad obiecta.

¶ In eodem artic. in responsione ad ℔m aduerte, ℙ tria tractantur, acquisita ꝓ meretricium, per simoniā, & per ludū, nō vt sic, sed in ordine ad eleemosynā. Et ꝓpterea sat fit hic de iis, quæ possūt esse materia eleemosynæ. Vtrum autem lucrum meretricium possit esse obligatio altaris, inferius in q. 86. ar 3. ad 1. de clarabitur. Et similiter cui danda sit pecunia simoniaca, in q. 100. art. vlt. ad 4. tractabitur.

¶ Circa acquisita tamen per ludum occurrit hoc vnum dubium, Q̄o trahere alium ad ludum ex cupiditate lucri obliget ad restitutionē. Et est ratio dubii, quia aut est sermo de tractu per inuitationem, aut per coactionem. Si est sermo de tractu coacti uo, constat verum esse, sed nimis lato vocabulo vsus fuisset author. Si de tractu inuitatiuo, falsum apparet, cum lusores, prout cōtingit, se prævenianat inuitādo, nec ꝓpterea ad restitutionē tenent.

¶ Ad hoc dicitur, ℙ hic est sermo de quo cūq; tractu, modo causetur inuoluntarium mistum, ita ℙ ex hoc ille venit ad ludū ductus precibus, insultatiōe, exprobatione, & huiusmodi, licet volūtarie ludat. Sicut ēt voluntarie aliquis soluit vsurā, hmōi tñ uolūtariū nō trāsfert a se dñium, quia mistū est, & nō oīno liberū. Cōsentaneū āt rationi est, vt huiusmodi cōmutationes, quæ fiunt in ludo, quia sunt ex natura sua turpes, nisi causa recreationis fiāt, ad hoc vt efficaces sint, liberā oīno voluntatē exigāt: sicut ēt donationes, q̄ fiūt meretricib⁹, si extorte blāditiis & illecebris sint, nō sunt validę. Sufficere quippe debet in ista merces: ꝓ admissioni siquidē inuolūtarii in hmōi turpibus, restitutioni obnoxia sunt sic accepta. Et ꝓ hoc patet, ℙ illi qui in uitati sponte ludūt, nō trahūtur ab alio. Quare aūt acquisitū ex ludo sit turpe lucrū, nota hic rationem ex Philoso. ut inferius in q. 168. declaratur, quare, & quantum turpe, an scilicet cū mortali sit lucrum ex ludo principaliter intentum.

¶ Super

¶ Super Quæstionis trigesimæ secundæ Articulum octauum.

4. dist. 15. q. 2. ar. 5. q. 1. 2. 3 & 4. Et opu. 73. cap. 17. Et quo. 3. arti. 11.

In ar. 8. in responsione ad ſ̄cūdum aduerte, ℙ author de vxore duo dicit. Primum, ℙ si habet ex lucro proprio, ℙ potest facere eleemosynam: Secūdū, quòd si nihil præter dotem habet, ℙ non potest, quia est subdita viro in dispositio ad obiecta. Et primum quidem clarum est, quando absque subtractione debiti officii ipso mulier lucrat. Secundum autem dubitationem habet, quoniam in. 8. Ethi. Aristoteles vult regimen viri & vxoris in domo esse ſ̄cūdum dignitatem, & nō dominari virum in omnibus. Et in ſecundo Oeconomicorū, vult bonam mulierem omnibus, quæ ētus sunt, dominari. Si ergo mulier non solum respectu actꝰ matrimonii, sed regiminis domestici assumitur in ſocīā ſecundum dignitatem suam. ſ. quo ad ea, quæ intus sunt disponenda, cōsequēs est, vt iuxta dispensationem sibi conuenientem possit eleemosynas facere.

Super illud 1. ad Timo. 4. pietas ad omnia vtilis est, &c. 5.

¶ Ad hoc dicitur, ℙ quia dare eleemosynas nō spectat ad regimen domus, sicut emere, & commutare quæ domi sunt pro illius commodis, sed est libera alienatio rerum pro extraneorum subleuatione: ideo licet vxori conueniat ℔m rectam rationem regimen eorum, quæ intus sunt in domo, non tamen propterea conuenit ei eleemosynarum largitio. Sed hoc spectat ad dominū rerum, quæ dantur in eleemosynam, & propterea spectant ad virū, vt caput, & monarcham in domo.

Serm. 35. inter princi. & medium tom. 10.

Articvlvs viii. *Vtrum ille, qui est in potestate alicuius constitutus, possit eleemosynam facere.*

Ad octavvm sic procedit. Videtur ℙ ille, qui est in potestate alteri⁹ cōstitut⁹, possit eleemosynam facere. Religiosi. n. sunt in potestate suorum prælatorum, quibus obediētiam vouerunt: sed si eis non liceret eleemosynam facere, damnum reportarent ex statu religionis, quia sicut* Ambr. dicit. Sūma christianæ religionis in pietate cōsistit, quæ maxime per eleemosynarum largitionem commēdatur. ergo illi, qui sunt in potestate alterius cōstituti, possunt eleemosynam facere.

¶ 2 Præt. Vxor est sub potestate viri, vt dicitur Genes. 3. sed vxor potest eleemosynam facere, cum assumatur in viri socīetatem. Vnde & de beata Lucia dicit, ℙ ignorante spō so, eleemosynas faciebat. ergo per hoc ℙ aliquis est in potestate alterius cōstitut⁹, nō impeditur quin possit eleemosynas facere.

¶ 3 Præt. Naturalis quædam subiectio est filiorum ad parentes. Vnde Apost. ad Ephes. 6. dicit. Filij obedite parentibus vestris in Domino: sed filij, vt videt⁹, possunt de rebus patris eleemosynas facere, qa sunt quodammodo ipsorum, cum sint hæredes, & ideo cum possint eis vti ad vsum corporis, multo magis videtur, ℙ possint eis vti, eleemosynas dando, ad remedium animæ suæ. ergo illi, q̄ sunt in potestate constituti, possunt eleemosynas dare.

¶ 4 Præ. Serui sunt sub potestate dominorū, ℔m illud ad Titum 2. Seruos dominis suis subditos esse. Licet autem eis aliquid in vtilitatem domini facere, quod maxime fit, si pro eis eleemosynas largiātur. ergo illi qui sunt in potestate constituti, possunt eleemosynas facere.

Sed contra est, quod eleemosynæ non sunt faciendæ de alieno, sed de iustis laborib⁹ proprijs vnuſquiſq; eleemosynā facere debet, vt* Aug. dicit, in li. de verbis Dñi: sed si subiecti alijs eleemosynā facerēt, hoc esset de alieno. ergo illi, qui sunt sub potestate cōstituti aliorū, nō pōt eleemosynā facere.

Respon. Dicendum, ℙ ille, qui est sub potestate alterius constitutus, inquātum huiusmodi ℔m superioris potestatem regulari debet. Hic est. n. ordo naturalis, vt inferiora ℔m superiora regulētur. Et ideo oportet, ℙ ea, in quibus inferior superiori subijcitur, dispōset nō aliter, q̄ ei sit a superiore cōmissū. Sic ergo ille, qui est sub potestate constitutus, de re, ℔m quā superiori subijcitur, eleemosynam facere non debet, nisi quatenus ei a superiore fuerit commissum. Si quis vero habeat aliquid, ℔m qd potestati superioris nō subsit, iā ℔m hoc nō est potestati subiectus, quātū ad hoc ꝓprij iuris existēs, & de hoc pōt eleemosynā facere.

Ad primvm ergo dicendum, ℙ monachus si habet dispensationē a prælato cōmissam, pōt eleemosynas facere de rebus monasterij, ℔m ℙ sibi est commissum. Si vero non habet dispensationē, quia nihil proprium habet, tunc non potest facere eleemosynam sine licentia abbatis vel expresse habita, vel probabiliter præsumpta, nisi forte in articulo extremæ necessitatis, in quo licitum esset ei furari, vt eleemosynā daret. Nec propter hoc efficitur peioris conditionis, quia sicut dī in li. de * eccle. dogma. Bonū est facultates cum dispensatione pauperibus erogare, sed melius est pro intentione sequēdi Dominū insimul omnia donare, & absolutū solicitudine, egere cū Christo.

Ca 71. habetur inter opera Augu. tom. 3.

Ad 2m dicēdum, ℙ si vxor habet alias res præter dotem, quæ ordinatur ad sustentandum onera matrimonij vel ex proprio lucro, vel quocumq; alio licito modo, potest dare eleemosynas etiam irrequisito assensu viri, moderatas tamen, ne ex earum superfluitate vir depauperetur. Aliàs autem non debet dare eleemosynas sine consensu viri vel expresso, vel præsumpto, ni si in articulo necessitatis, sicut de monacho * dictum est. Quàmuis. n. mulier sit æqualis viro in actu matrimonij, tamē in his quę ad dispositionē domus pertinent, vir caput est mulieris, ℔m Apost. 1. ad Corin. 11. Beata aūt Lucia sponsum habebat, non virum: vnde de consensu matris poterat eleemosynam facere.

In isto art. ad 1. argu.

Ad 3m dicendum, ℙ ea quę sunt filijsfamilias, sunt & patris, & ideo non potest eleemosynam facere, nisi forte aliquam modicam, de qua possit præsumere, ℙ patri placeat, nisi forte alicuius rei esset sibi a patre dispensatio commissa: et idem dicendum est de seruis. Vnde patet solutio ad 4.

Articvlvs ix. *Vtrum sit magis propinquioribus eleemosyna danda.*

Ad nonvm sic proceditur. Videtur ℙ nō sit magis propinquioribus eleemosyna facienda. Dicit. n. Eccl. 12. Da misericordi, & ne suscipias peccatorē, benefac humili, & non des impio: sed q̄nque cōtingit ℙ nostri ꝓpinqui sunt peccatores & impij. ergo non sunt eis magis eleemosynę faciēdę.

¶ 2 Præt. Eleemosynę sunt faciendæ propter retributionem mercedis æternæ, ℔m illud Matth. 6. Et pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi: sed retributio æterna maxime acquiritur ex eleemosynis, q̄ sanctis erogantur, ℔m illud Luc. 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula: quod exponēs* Aug. in li. de verbis Domini dicit. Qui sunt qui habebunt æterna habitacula, nisi sancti Dei? & qui sunt, qui ab eis recipiendi sunt in tabernacu-

Super Quæstionis trigesimæ secundæ Articulum nonum.

4 dist. 15. q. 2. ar. 6. q. 3. Et Ro. 12. lect. 2. ſi. Et 1. cor. 16

In ar. 9. in calce respōsionis ad vltimum, dubiū occurrit ab obiicientibus contra hoc, ℙ distribuitur eleemosynarū possit ꝓ se, si indigeat, eo tenore quo pro aliis dispensare, ex eo quòd in iure ciuili dicitur: Quòd si dedero tibi centū, vt cui volueris dares, si consumpseris, mandari tenueris. Ex hoc enim apparet, quòd oportet ipsum dare alteri, vt mandatum expleat.

¶ Ad hoc dicitur, ℙ verba illa sunt intelligenda formaliter, si scilicet ipse distributor: non vt distributor constitut⁹ a principali, applicaret sibiipsi pauperi, vt alteri, sed absolute cōsum

Ser 35. circa prin. tomo. 10.

plisset. Si.n.vt distributor, paupertatis propriæ intuitu fecit, iam mandatum impleuit, dando cui voluit ratione duce, quæ ipsum non deterioris conditionis esse dictat ex hoc, ꝙ est distributor, q̃ si non esset. Stat ergo solida literæ doctrina, ꝙ distributor libere instituitus potest seipsum inter
Li.1.c.28. tom.1. pauperes cõputare, si est, & absque fraude tantum sibi distribuit, sicut sibi similibus distribuit. Debet.n.se, vt extraneum computare, & in persona donantis distribuere.

la, nisi qui eorum indigentiæ seruiunt? ergo magis sunt eleemosynæ dandæ sanctioribus, quàm pro pinquioribus.

¶3 Præt. Maxime homo est sibi propinquus: sed sibi non potest homo eleemosynam facere. ergo videtur ꝙ non sit magis facienda eleemosyna personæ magis coniunctæ.

Sed contra est, qđ Apost. dicit 1. ad Tim. 5. Si quis suorũ, & maxime domesticorũ, curã nõ habet, fidẽ negauit, & est ifideli deterior.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ sicut* Aug. dicit in 1. de doct. christ. Illi q̃ sunt nobis magis coniuncti, quasi quadam sorte nobis obueniunt, vt eis magis prouidere debeamus. Est ĩ circa hoc discretionis rõ adhibenda ſm differentiam cõiunctionis, & sanctitatis, & vtilitatis. Nã multo sanctiori magis indigẽtia patienti, & magis vtili ad cõmune bonũ, est magis eleemosyna dãda, q̃ personæ propinquiori, maxime si nõ sit multum coniuncta, cuius cura specialis nobis immineat, etsi magnã necessitatẽ non patitur.

Ad primvm ergo dicẽdum, ꝙ peccatori non est subueniendum, inquantum ẽst peccator. i. vt per hoc in peccato foueatur, sed inquantum homo est, ideſt, vt natura sustentetur.

Ad 2m dicendum, ꝙ opus eleemosynæ ad mercedẽ retributionis æternæ dupliciter valet. Vno quidẽ modo ex radice charitatis, & ſm hoc eleemosyna est meritoria, prout in ea seruatur ordo charitatis, ſm quam propinquioribus magis prouidere debemus, cæteris
Li.1.c.30. circamedium, to.1. paribus. Vnde* Amb. dicit, in 1 de Officijs. Est illa pro banda liberalitas, vt proximos sanguinis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim vt ipse sub ueuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum depoſcere. Alio modo valet eleemosyna ad retributionem vitæ æternæ ex merito eius, cui donatur, qui orat pro eo, qui eleemosynam dedit: & secũdum hoc loquitur ibi Augustinus.

Ad 3m dicendum, ꝙ cum eleemosyna sit opus misericordiæ, sicut misericordia nõ est ꝓprie ad seipsum,
Q.30.ar.1. ad 2. sed per quãdam similitudinem, vt supra* dictum est: ita & proprie loquendo, nullus sibi eleemosynam facit, nisi forte ex persona alterius, puta cum aliquis distributor ponitur eleemosynarũ, potest & ipse sibi accepere, si indigeat, eo tenore, quo & alijs ministrat.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum decimum.*

Articvlvs x.

Vtrum eleemosyna sit abundanter facienda.

Ad decimvm sic procedit. Videtur ꝙ eleemosyna non sit abunder facienda. Eleemosyna enim maxime debet fieri coniũctioribus: sed illis nõ debet sic dari, vt ditiores inde fieri valeant, sicut* Ambr. dicit in 1. de Offi. ergo
Inf q.117. art.1. ad 2. Et 2. Cori. 8. c.9. nec alijs debet abundanter dari.

*Li.1.c.36. circa med. tom.1. †Li.1.c.30. circa med. tom.1. ¶2 Præt. † Ambr. dicit ibidem. Nõ debent simul effundi opes, sed dispensari: sed abundantia eleemosynarum ad effusionem pertinet. ergo eleemosyna non debet fieri abundanter.

¶3 Præt. 2. ad Corinth. 8. dicit Apostolus. Non vt alijs sit remissio. i. vt alij de nostris otioſe viuãt, nobis autem sit tribulatio. i. paupertas: sed hoc contingeret, si eleemosyna daret abundãter. ergo nõ est abũdãter eleemosyna largiẽda.

Sed contra est, quod dicitur Tob. 4. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue.

Respon. Dicendum, ꝙ abundãtia eleemosynæ potest considerari & ex parte dantis, & ex parte recipientis. Ex parte quidem dantis, cũ s. aliquis dat quod est multum secundum proportionem propriæ facultatis, & sic laudabile est abundãter dare. Vnde & Domin* Luc. 21. laudauit viduam, quæ ex eo quod deerat illi, omnem victum, quem habuit, misit, obseruatis tamẽ his, quæ supra dicta sunt de eleemosyna facienda de necessarijs. Ex parte vero eius, cui datur, est abundans eleemosyna dupliciter. Vno mõ, ꝙ suppleat sufficienter eius indigẽtiam: & sic laudabile est abundanter eleemosynã tribuere. Alio modo, vt superabundet ad superfluitatem: & hoc non est laudabile, sed melius est pluribus indigentibus elargiri. Vnde & Apost. dicit 1. ad Corint. 13. Si distribuero in cibos pauperum. Vbi* gl. dicit, Per hoc cautela eleemosynę docetur, vt nõ vni, sed multis detur, vt pluribus prosit.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ ratio illa procedit de abundantia superexcedente necessitatem recipientis eleemosynam.

Ad 2m dicẽdum, ꝙ authoritas illa loquitur de abundãtia eleemosynæ ex parte dantis: sed intelligẽdum est, ꝙ Deus non vult simul effundi omnes opes, nisi in mutatione status. unde subdit* ibidẽ. Nisi forte vt Elisæus boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura domestica teneretur.

Ad 3m dicẽdũ. ꝙ authoritas inducta, quãtũ ad hoc quod dicit, Nõ vt alijs sit remissio, vel refrigerium: loquitur de abundantia eleemosynæ, quæ superexcedit necessitatẽ recipientis, cui non est danda eleemosyna vt inde luxurietur, sed vt inde sustenteretur. Circa quod tñ ẽ discretio adhibẽda pp diuersas cõditiões hoium, quorũ quidã delicatioribus nutriti indigẽt magis delicatis cibis, aut vestibus, Vnde* Ambro. dicit in lib. de Offic. Cõsideranda est in largiẽdo, ætas atq; debilitas, nõnumquã etiã verecundia, quę ingenuos prodit natales, aut si quis ex diuitijs in egestatem cecidit sine vitio suo. Quãtum vero ad id, quod subditur. Nobis autẽ tribulatio, loquitur de abundantia ex parte dantis. Sed sicut* gl. ibidem dicit, Nõ hoc ideo dicit, quin melius esset. s. abundãter dare, sed de infirmis timet, quos sic dare monet, vt egestatem non patiantur.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum primum.*

In ar. 1. quæst. 33. aduerte, ꝙ correctio fraterna ponit actus charitatis mediante misericordia, quia est species eleemosynæ. Et vt in quæstione præcedẽti dictum est, dare eleemosynã hoc modo est actus charitatis, ita ꝙ tam charitas, quam misericordia se habet vt imperans, illa vt benefaciat, ista vt miseriã auferat: illa principalius, ista sub illa. Prudentia vero & dirigit, & exequit admonitionis actũ ad emendationis finem.

Quæstio xxxiii.

De correctione fraterna, in octo articulos diuisa.

Deinde considerandum ẽ de correctione fraterna.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrũ fraterna correctio sit actus charitatis.

¶ Secũdo, Vtrum sit sub præcepto.

¶ Tertio, Vtrum hoc præceptum extẽdat se ad omnes, vel solum in prælatis.

¶ Quarto, Vtrũ subditi teneant ex hoc præcepto prælatos corrigere.

¶ Quinto, Vtrum peccator possit corrigere.

¶ Sexto, Vtrũ aliquis debeat corrigi, q̃ ex correctione sit deterior.

¶ Septimo, Vtrũ secreta correctio debeat præcedere denũtiationem.

¶ Octauo, Vtrum testium inductio debeat præcedere denuntiationem.

Articvlvs primvs.

Vtrum fraterna correctio sit actus charitatis.

Infra. ar. 4. Tor. Et 24. dist. 19. q. 2. art. ad 6. Glo. ordinaria, ibid.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd fraterna correptio non sit actus charitatis. Dicit .n.* gl. Matth. 18. sup illud, Si peccauerit ĩ te frater tuus, ꝙ frater est arguendus ex zelo iustitiæ: sed iustitia est virtus distincta a charitate. ergo correctio fraterna nõ est actus charitatis, sed iustitiæ.

¶ 2 Præt. Correctio fraterna fit per secretam admonitionem: sed admonitio est cõsilium quoddam, quod pertinet ad prudentiam. Prudentis enim est esse bene cõsiliatiuum, vt dicitur in 6.* Ethi. ergo fraterna correctio non est actus charitatis, sed prudentiæ.

Li.6.c.5.to no.5. ¶ 3 Præt. Contrarij actus nõ pertinent ad eandem virtutem: sed supportare peccantem est actus charitatis, secundum illud ad Galat. 6. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi, quæ est lex charitatis. ergo videtur ꝙ corrigere fratrem peccantem, qđ est contrariũ supportationi, nõ sit actus charitatis.

Sed contra Corripere delinquentem est quædam eleemosyna spiritualis: sed eleemosyna est actus charitatis, vt supra* dictum est. ergo correctio fraterna est actus charitatis.

Q.32.ar.1. Lect. 10.

Respon. Dicendum, ꝙ correctio delinquentis est quoddam remedium, quod debet adhiberi cõtra peccatum alicuius. Peccatum autem alicuius dupliciter considerari potest. Vno quidem modo, inquãtum est nociuum ei, qui peccat. Alio modo, inquantum vergit in nocumentum aliorum, qui ex eius peccato læduntur, vel scandalizantur: & etiam inquantũ est nocumentum boni communis, cuius iustitia per peccatum hominis perturbatur. Duplex ergo est correctio delinquentis. Vna quidem, quæ adhibet remediũ peccato, inquantum est quoddam malum ipsius peccantis: & ista est proprie fraterna correctio, quæ ordinatur ad emendationẽ delinquẽtis. Remouere aũt malũ alicuius, eiusdẽ rõnis est sicut bonũ eius procurare: procurare autem fratris bonũ pertinet ad charitatẽ, per quam volumus, & operamur bonum amico. Vnde etiã correctio fraterna est actus charitatis: quia ꝙ eã repellimus malũ fratris. s. peccatum, cuius remotio magis pertinet ad charitatẽ, q̃ ẽt remotio exterioris dãni, vel etiã corporalis nocumenti, quanto contrarium bonum virtutis magis est affine charitati, q̃ bonũ corporis, vel exteriorũ rerum. Vnde correctio fraterna est actus charitatis potius, q̃ curatio ifirmitatis corporalis, vel subuẽtio, qua excludit exterior egestas. Alia vero correctio est, q̃ adhibet remediũ peccati delinquentis, ſm quod est malũ aliorũ, & præcipue in nocumẽtũ cõmunis boni. Et talis correctio est actus iustitiæ, cuius est cõseruare rectitudinẽ iustitiæ vni* ad alterũ.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ glossa illa loquitur de secunda correctione, quę est actus iustitię. Vel si loquatur etiam de prima, tunc iustitia ibi sumitur, secundum quod est vniuersalis virtus, vt infra* dicetur, prout etiam omne peccatum est iniquitas, vt dicitur 1. Ioan. 3. quasi contra iustitiam existens.
Q.58.ar.5.

Ad 2m dicẽdum, ꝙ sicut Philos. dicit in 6. Eth. Prudẽtia facit rectitudinẽ in his, quę sunt ad finẽ, de quibus est cõsiliũ, & electio. Tamẽ cum per prudentiam aliquid recte agim* ad finẽ alicuius virtutis moralis, puta tẽperãtiæ, vel fortitudinis, actus ille ẽ principaliter illius virtutis, ad cuius finẽ ordinatur. Quia ergo admonitio, q̃ fit in correctione fraterna, ordinatur ad amouendũ fratris peccatũ, quod pertinet ad charitatẽ, manifestũ ẽ ꝙ talis admonitio principaliter est actus charitatis, quasi imperantis, prudentiæ vero secundario, quasi exequentis, & dirigentis actum.
Li.6.ex ca. 2. 7. & 11. tom.5.

Ad 3m dicendũ, ꝙ correctio fraterna nõ opponitur supportationi infirmorum, sed magis ex ea consequitur. In tantũ. n. aliquis suppe rtat peccãtem, inquãtum contra eũ non turbatur, sed benevolẽtiam ad eũ seruat: & ex hoc contingit, ꝙ eũ atagit emendare.

Articvlvs ii.

Vtrum correctio fraterna sit in præcepto.

¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum secundum.*

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur ꝙ correctio fraterna non sit in præcepto. Nihil. n. quod est impossibile, cadit sub præcepto, ſm illud* Hieron. Maledictus, qui dicit Deum aliquid impossibile præcepisse: sed Eccle. 7. dicitur, Cõsidera opera Dei, ꝙ nemo possit corrigere, quẽ ille despexerit. ergo correctio fraterna non est in præcepto.

¶ 2 Præt. Omnia præcepta legis diuinæ ad præcepta decalogi reducũtur: sed correctio fraterna non cadit sub aliquo præceptorum decalogi. ergo non cadit sub præcepto.

¶ 3 Præt. Omissio præcepti diuini est peccatum mortale, quod in sanctis viris non inuenitur: sed omissio fraternę correctionis inuenitur in sanctis, & ĩ spiritualibus viris. Dicit. n.* Aug. 1. de Ciui. Dei, ꝙ nõ solum inferiores, verum etiam hi, qui superiorem vitæ gradũ tenent, ab aliorum reprehensione se abstinent propter quandam cupiditatis maculam, non propter officia charitas,

In ar. 2. in responsione ad tertiũ nota pro timoratis cõscientijs, quòd quãdo correctio fraterna omittitur vel ꝓpter defectum spei, quia scilicet non sperat illum se emendaturũ, vel propter respectũ humanum, quia timet ne illum offendat, vel quia timet ne reputetur præsumptuosus, vel propter ignorantiam, quia non credit se ĩ tali casu obligari: & breuiter, ex quacũque causa omittatur, si hoc saluatur ĩ præparatione animi. s. quòd si crederet probabiliter, ꝙ il'um a mortali peccato retraheret, omnia postponeret charitati fraternæ, non est peccatum mortale. Et ratio est, quia in tali omissione nõ tollitur ratio finis. Saluatur. n. intentio emẽdationis fratris, quam intendit charitas,
4. dist. 19. q. 2. ar. 2. q. 1. Et vir. q. 3. ar. 1 ad 16.

Li.1.c.9.parum a medio, tom.5.

* In expositio Symboli, ad Damasiũ, to. 2

ritas, & defectus cõtingit in aliis circũstantiis, puta, cõsideratione temporis, medii occursus, vel debiti, & huiusmodi. Virtutis autem bonum non tollitur substantialiter saluo bono, quod est ex fine vnde specificatur, quãuis deficiat in aliqua circũstantia, vt in litera dicitur, propter quẽ defectũ veniale peccatum incurritur. Et hoc manifeste in hac responsione docemur, dum penes dominium, uel non dominium passionũ in animo supra charitatem fraternam, decernit mortale, vel veniale.

Sermo. 16. fr̃er prin. & medium, to mo. 10.

¶ In responsione ad quartum aduerte, ꝙ illa verba, Ita qui habet spiritualiter curam alicuius, debet eum quærere ad hoc, vt eum corrigat de peccato, habent dubium tangens ét sequẽtem articulũ, An prælati teneantur quærere defectus subditorum ꝓpter præceptũ correctionis fraternæ. Vbi nota, ꝙ non est dubium, An prælatus teneatur vigilare super gregẽ tuũ, & inquirere si defectus committũtur a subditis, & corrigere eos. Hoc.n. constat esse verissimũ: quia tenẽtur ad hoc ex præcepto iustitiæ, quam profitẽtur ex officio: sed dubium est, An ex præcepto charitatis debentis correctionem fraternam, prælatus teneatur ad inquirẽdum delicta subditorum. Et est ratio dubii, quia hinc litera dicit, quòd habens spiritualiter curam alicuius, tenetur ad inquirẽdum eum. Inde autẽ dicit, quòd præceptum de correctione fraterna datum est cuilibet. Cõstat autem, quòd cõmunia omniũ præcepta obligant ad communes omniũ actus. Et sic aut omnes, aut nullum obligant ad inquirẽdũ.

Lib. 5. circa finem libri tom. 5.

¶ Ad hanc euidentiam sciendum est, quòd affinitas inter præceptũ correctionis fraternę, & præceptũ correctionis prælatiuæ respectu huius subditi, quo ad se, obscuritatem parit. Prælatus.n. vt sic, non solum tenetur ad procurandum commune bonum animarum sibi commissarum, qđ principaliter intendere debet: sed etiã bonum animæ illius subditi sui, in cuius signum tenetur ei facramentum pœnitẽtiæ exhibere, quod ad ipsius solius spiritualem emendationem sit. Et rursus prælatus vt homo talis, tenẽt ad emendationem fratris ꝓcurandam per correctionem fraternã. Intendere ergo ad emendationem proximi, qui est principalis actus præcepti de correctione fraterna, & est secũdarius actus præcepti de correctione prælatiua in vno & eodem, cum iungitur, difficultatem facit. Diligentius tamen perscrutãti apparet, quòd quemadmodũ iustitia, & charitas, seu misericordia sunt diuersæ virtutes, ita & præcepta de actibus earũ diuersa sunt, nec coincidũt. Et quẽadmodum differentia hominis a seipso secundum hoc, quòd est esse, vel non esse prælatum, nõ affert, aut aufert nouum præceptũ, nisi quod ad prælationis officium vt sic, spectat (ad nihil.n. tenetur aliquis factus prælatus, ad qđ prius nõ tenebatur, nisi ad officium prælationis, & illud vt sic comitans) ita non consonat rationi, vt fiat ꝙ quis prælatus, teneatur ad inquirendum pro correctione fraterna. Esset enim hoc nouũ præceptũ, ad quod prius non tenebatur, & tamen non per se spectat ad prælationis officium, sed ad cõmunem hominis statũ. Est aũt rõ huius, quia præceptũ eleemosynæ non solum præsupponit indigentiã proximi, sed notitiam illius indigentiæ, ita ꝙ oẽ eleemosynę præceptum consistit in hoc, Da indigenti nolo, & nõ in hoc, ꝙ quærat notitiam indigentiæ. Et propterea quantum est ex vi istius præcepti, neq; subditus, neque prælatus tenetur inquirere. Grauior tñ est cura prælatorũ vt Augu. dicit, quia si occurrat aliquis indigẽs correctione prælato & alteri: magis tenetur prælatus ad correctionem, q̃ subditus: sicut magis tenetur prælatus ad non scandalizandũ illum: sicut vniuersaliter magis tenetur ad obseruantiã communium præceptorum prælatus, quàm alii, pro quanto tenetur ad excellentiorem vitam, & doctrinã, quàm alii. Quo autem prælatus ex præcepto sui officii teneatur etiam ad notitiam quærendam de peccatis subditorum, vt eos corrigat propter seipsos, vel cõmune bonum, non est præsentis q̃stionis, vbi de præcepto correctionis fraternæ solum tractatur. Propter bonum autem ipsi* peccatoris pñtis est tractatus, in quo author simul de correctione fraterna, & platiua i ordine ad bonũ peccatoris tractat. Et dicendũ est, ꝙ ad hoc sufficit vigilãtia, & custodia, ad quam prælatus communiter tenetur. Et ſm occurrentes casus iuxta signa alicuius particularis peccatoris inquirere, si correctione opus est: ad quod maxima opus est prudẽtia, ne multa suspicio præcipitem & exosum prælatũ reddat, nec incuria multiplicatio nem pariat peccatorum occultorum in iudicio. Hæc.n. inquisitio, quę ad emẽdationẽ peccatoris ordinatur, nõ videt scientifice determinanda, sed prudentiæ, quæ circa particularia versatur, relinquitur præsupponenda re qualiter, & qñ, & cuius q̃rẽdũ est peccatum sanandum.

Ar. 1. huius q. 2. ar. 1.

¶ Et hæc pro 3. etiã articulo sufficiant.

de sicut ille, qui debet pecuniam creditori, debet eum requirere cũ tempus fuerit, vt ei debitum reddat: ita qui habet spiritualiter curã alicuius, debet eũ quærere ad hoc, ꝙ eũ corrigat de peccato. Sed illa beneficia, quæ non debentur certæ personæ, sed cõmuniter omnibus proximis, siue sint corporalia, siue spiritualia, non oportet nos quærere quibus ipendamus: sed sufficit, ꝙ impẽdam° eis, qui nobis occurrunt. Hoc.n. quasi pro quadã sorte habendum est, vt* Aug. dicit in 1. de doct. christ. Et ꝓꝓ hoc † dicit in lib. de verbis Dñi, ꝙ admonet nos Dñs noster non negligere inuicem peccata nostra, non quærẽdo quid reprehendas, sed videndo quid corrigas. Alioquin efficeremur exploratores vitæ aliorum, contra id qđ dicitur Prouer. 24. Ne quæras impietatem in domo iusti, & non vastes requiem eius. Vnde patet, ꝙ nec religiosos oportet exire clausstrum ad corrigendũ delinquẽtes.

ARTICVLVS III.

Vtrum correctio fraterna pertineat solum ad prælatos.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur ꝙ correctio fraterna non pertineat nisi ad prælatos. Dicit.n. Hieronymus. Sacerdotes studeant illud Euangelij implere, Si peccauerit i te frater tu° &c. sed nomine sacerdotũ cõsueuerunt significari prælati, qui habent curã aliorum. ergo videt ꝙ ad solos prę latos pertineat fraterna correctio.

¶ 2 Præt. Fraterna correctio est quędã eleemosyna spiritualis: sed corporalẽ eleemosynã facere pertinet ad eos, qui sunt superiores in tẽporalib°. s. ad ditiores. ergo & fraterna correctio ptinet ad eos, q̃ sũt superiores i spiritualib°. s. ad platos,

¶ 3 Præt. Ille qui corripit aliũ, mouet eum sua admonitione ad melius: sed in rebus naturalibus inferiora mouẽtur a superioribus. ergo etiam ſm ordinẽ virtutis, qui sequitur ordinem naturæ, ad solos platos ptinet inferiores corrigere.

SED CONTRA est, qđ* dicit. 24. quęst. 3. Tam sacerdotes, quàm reliqui fideles omnes summã debẽt habere curam de his, qui pereunt, quatenus, eorũ redargutione aut corrigant a peccatis, aut si incorrigibiles appareãt, ab Ecclesia separẽt.

RESPON. Dicendũ, ꝙ sicut* dictũ est, duplex est correctio. Vna qdẽ, quæ est actus charitatis, q̃ specialiter tendit ad emendationẽ fratris delinquentis p simplicem admonitionem: & talis correctio ptinet ad quẽlibet charitatẽ habẽtẽ siue sit subditus, siue prælat°. Est aũt alia correctio, q̃ est actus iustitiæ, p quã intendit bonum cõmune, qđ nõ solũ procurat p admonitionẽ fratris, sed ét interdũ p punitionem, vt alij a peccato timentes desistãt: et talis correctio ptinet ad solos prælatos, qui nõ solũ habent admonere, sed etiam corrigere puniendo.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ét in correctione fraterna, quæ ad oẽs pertinet, grauior est cura prælatorũ, vt dicit* Aug. in 1. de ciuitate Dei. Sicut.n. temporalia beneficia potius debet aliquis exhibere illis, quorũ curã temporalẽ habet: ita etiã beneficia spiritualia, puta, correctionẽ, doctrinã, & alia hmõi magis debet exhibere illis, qui sũt suæ spirituali curæ commissi. Nõ intendit* Hieronymus dicere, ꝙ ad solos sacerdotes pertineat præceptum de correctione fraterna, sed quòd ad hos specialiter pertinet.

Li. 1. c. 9. to mo. 5.

Loco citato in argu.

AD 2m dicendum, ꝙ sicut ille qui habet vñ corporaliter subuenire possit, quãtum ad hoc diues est: ita ille qui habet sanũ rõnis iudicium, ex quo possit alterius delictum corrigere, quantum ad hoc est superior habendus.

AD 3m dicẽdũ, ꝙ ét in rebus naturalibus quædam mutuo í se agũt, quia quantũ ad aliquid sunt se inuicem superiora, prout. s. vtrumque est quodammodo in potentia, & quodãmodo in actu respectu alterius. Et similiter aliquis inquãtũ habet sanũ rõnis iudiciũ in hoc, in quo alter delinquit, potest eũ corrigere, licet non sit simpliciter superior.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum quis teneatur corrigere prælatum suum.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur ꝙ aliquis nõ teneatur corrigere prælatũ suum. Dicitur.n. Exod. 19. Bestia, quæ tetigerit mõtẽ, lapidabitur. Et 2. Reg. 6. dicit ꝙ Oza percussus est a Domino, quia tetigit arcã: sed p mõtẽ, & arcã significat prælatus. ergo prælati nõ sunt corrigẽdi a subditis.

¶ 2 Præt. Galat. 2. super illud, In faciem ei restiti. dicit* Glos. vt par. ergo cum subditus non sit par prælato, non debet eum corrigere.

¶ 3 Præt. Greg. dicit. Sanctorũ vitã corrigere nõ præsumat, nisi qui de se meliora sentit; sed aliquis nõ debet de se meliora sentire, q̃ de plato suo. ergo prælati nõ sũt corrigẽdi.

SED CONTRA est, qđ* Aug. dicit in regula, Non solum vestri, sed ét ipsius, idest, prælati misereremini, qui inter vos quanto in loco superiori, tanto in periculo maiori versatur: sed correctio fraterna est opus misericordiæ. ergo & prælati sunt corrigendi.

4. dist. 19. q. 2. ar. 2. Et uir. q. 3. ar. 3.

24. q. 3. c. tã facerdotes.

4. dist. 19. q. 2. ar. 2. q. 3. Et uirt. q. 3 ar. 1. ad 18. Et Gal. 2. le. 3. ptí. Et ad Col. ca. vlt. fi.

Glo. Amb. ibidem.

In regula cap. 43. nõ remote a fi ne tomo. 1.

RESPON. Dicendũ, ꝙ sicut* dictũ est, duplex est correctio, quæ est actus iustitiæ per correctionem pœnæ, non competit subditis respectu prælati: sed correctio fraterna, quæ est actus cha-

autem

autem ex officio.
¶ In eadem responsione ad secundum adúerte, q̃ cum doctrina apostolica nõ solo verbo, sed facto Ecclesiæ proponaſ, ex facto Pauli docemur, q̃ vbi esset periculum fidei, nõ informis, sed formatæ in Ecclesia aliqua, & esset spes subuenien di tali periculo, non per secretam monitionem, sed solũ per hoc essent prælati a subditis publice arguendi, sicuc publice errant. Factum enim Petri non erat tam grãde, vt haberet ẽt rationẽ scandali acti ui, vt inferius in quę stio. de scandalo au thor dicit. Et periculum charitatis periculum vitæ est: quia fides sine operibus mortua é. Et rursus totum Ecclesiæ studium est ad fidẽ formatam generãdam, nutriendam, atque tuendã. Reliqua nã que pars redigenda est in fasciculos ad comburẽdum. Quare argues Paulus Petrum propter periculum salutis credentium, nec tam parvum peccatum (scãdalosum tamen) sufferens docuit alios, q̃ magnanimos se exhibere debent in scelleribus arguẽdis. verbis tamen prælatorum suorum scandalizantium Ecclesiam, & trahentium exemplo suo alios in damnationem. Et ad hoc tenẽtur principes tam Ecclesiæ, q̃ orbis, cũ Papa scãdalizat Ecclesiã, & reuerẽter ad partem monitus nõ resipiscceret. Probabile nã que est, q̃ verebitur principes palam arguẽtes, quãmuis subditorum salutem cõtemnat, et si ipse nõ fiat bon⁹, saltẽ alios non scandalizabit. Multo n. magis ad hoc tenẽtur, qui posſunt opem ferre, q̃ ad eruẽdum eos, qui ducuntur ad mortẽ corporalem. Debent enĩ opponere se murum ex aduerso pro domo Israel. Videntes enim fratres suos indigere, & clauden tes viscera suæ misericordiæ cum effectu ab eis, quomodo ritatis, pertinet ad vnumquemq; respectu cuiuslibet psonæ, ad quã charitatẽ debet habere, si in eo aliquid corrigibile iueniat. Actus. n. ex aliquo habitu, vel potẽtia procedẽs, se extẽdit ad oĩa, quæ cõtinentur sub obiecto illius potentiæ, vel habitus: sicut visio ad oĩa quæ cõtinẽtur sub obiecto visus. Sed qa actꝰ virtuosus debet esse moderatus debitis circunstantijs, iõ in correctione, qua subditi corrigũt ꝓlatos, debet modus cõgruus adhiberi, vt s. nõ cũ proteruia & duritia, sed cũ mansuetudine & reuerẽtia corrigã tur. Vñ Apost. dicit 1. ad Timoth. 5. Seniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrem. Et ideo * Dionysi. redarguit Demophylũ monachum, quia sacerdotem irreuerenter correxerat, eum percutiens, & de Ecclesia eijciens.

Incipit epi. Hæbreorũ hi storia.

Epist. 19 inter mediũ & fi. to. 2.

Loco citato in argu.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ tunc prælatus inordinate videtur tangi, quando irreuerenter obiurgatur, vel etiam quando ei detrahitur. Et hoc significatur per cõtactũ montis & arcæ damnatum a Deo.

Ad 2m dicendum, q̃ in faciem resistere corã omnibus excedit modum fraternæ correctionis. Et iõ sic Paulus Petrum non reprehendisset, nisi aliquo mõ par esset, quãtum ad fidei defensionem: sed in occulto admonere, & reuerenter, hoc pót etiam ille, qui non est par. Vñ Apost. ad Colosſ. vlt. scribit de subditis, vt prælatũ suũ admoneãt cum dicit. Dicite Archippo episcopo. Ministerium tuũ imple. Sciẽdũ tamen est, q̃ vbi immineret periculũ fidei, etiã publice essẽt prælati a subditis arguendi. Vñ & Paulus, qui erat subditus Petro, pp imminens periculũ scandali circa fidem Petrũ publice arguit. Et sicut* Glos. Auguſt. dicit ad Galat. 2. ipse Petrus exemplũ maioribus præbuit, vt sicubi forte rectũ tramitem reliquissẽnt, non dedignentur etiam a posterioribus corrigi.

Ad 3m dicendũ, q̃ præsumere se esse simpliciter meliorem, q̃ prælatus, videtur esse præsumptuosæ superbiæ: sed æstimare se meliorem quantum ad aliquid, non est præsumptionis, quia nullus est in hac vita qui non habeat aliquem defectum. Et etiam considerandum est, quòd cum aliquis prælatum charitatiue monet, non propter hoc se maiorẽ existimat: sed auxilium impartitur ei, qui quanto in loco superiori, tanto in periculo maiori versatur, vt* Auguſt. dicit in regula.

ARTIC. V.

Articvlvs v.

Vtrum peccator debeat corrigere delinquentem.

Ad qvintvm sic procedit. Videtur q̃ peccator corrigere debeat delinquẽtem. Nullus. n. propter peccatum quod commisit, a prẽcepto obseruando excusatur: sed correctio fraterna cadit sub præcepto, vt dictũ est. ergo videtur q̃ propter peccatum, quod quis commisit, nõ debeat prætermittere huiusmodi correctionem.

¶ 2 Præt. Eleemosyna spiritualis potior est, q̃ corporalis eleemosyna: sed ille, qui est in peccato, non debet abstinere, quin eleemosynã corporalem faciat. ergo multo minus debet abstinere a correctione deliquentis, pp peccatũ præcedens.

¶ 3 Præt. 1. Ioan. 1. dicitur. Si dixerimus, quia peccatum nõ habem⁹, nosipsos seducimus. Si ergo ꝓpter peccatum aliquis impeditur a correctiõe fraterna, nullꝰ erit, qui possit corrigere delinquentẽ: hoc aũt est inconueniens. ergo & primum.

Sed contra est, quod* Isidorus dicit ĩ libro de summo bono. Nõ debet vitia aliorum corrigere, qui est vitijs subiectus. & Rom. 2. dr. In quo alium iudicas, teipsum cõdẽnas: eadẽ. n. agis, quę iudicas.

Respon. Dicendum, q̃ sicut. dictum est, correctio delinquentis pertinet ad aliquem, inquantum viget in eo rectũ iudicium rõnis. Peccatum aũt, vt supra* dictũ est, non tollit totum bonum naturæ quin remaneat in peccãte aliqd de recto iudicio rõnis. Et ſm hoc pót sibi competere a subditis delictũ arguere: sed tñ per[d] peccatum præcedens, impedimentum quoddam huic correctioni affertur pp tria. Primo quidem, quia ex peccato p̃cedenti indignus redditur, vt aliũ corrigat, & præcipue si maius peccatum cõmisit, non est dignus, ut alium corrigat de minori pcto. Vñ super illud Matth. 7. Quid vides festucã &c. dicit* Hieronymus. De his loquitur, qui cum mortali crimine detineantur obnoxij, minora peccata fratribus nõ cõcedũt. Secũdo, redditur indebita correctio pp scandalũ, qd̃ sequit ex correctione, si pctm corripientis sit manifestũ, quia vr, q̃ ille qui corrigit, non corrigat ex charitate, sed magis ad ostentationem. Vnde super illud Matth. 7. Quomodo dicis fratri tuo &c. exponit* Chrysost. in quo proposito, puta, ex charitate, vt charitatẽ dei habẽt?

¶ *Super Quæstionis trigesimæterciæ Articulum quintum.*

In artic. 5. nota q̃ quæstio ista de ministratione in peccato, ter in hoc opere tractat. Primo hoc, quo ad correctionem. Secundo, inferius in tractatu de iustitia quo ad iudicium. Et demum ter tia parte in tractatu de sacramentis quo ad actus sacramentales. Et vera conclusio est q̃ ĩ solis actibus sacris ministeriũ in peccato mortali facit nouum peccatũ mortale, vt in Quolibet. diximus ex doctrina authoris, in tertia parte.

¶ In proposito ergo scito, quòd author hoc in loco ostendit, quòd etiam absque peccati venialis incursu potest peccator corrigere, & hoc ostendit sic. Peccatũ nõ tollit id vnde homini conuenit corrigere delinquentẽ, quia non tollit rectũ iudicium rationis &c. ergo non per se contrariatur officio correctionis fraternæ. Per accidens autem peccatum tripliciter impedire cum possit. s. vel ratione suppositi idigni, vel ratio, ne superbiæ, vel ratione scandali, cum peccatum reddat hominem indignũ nõ contrarie, sed negative ad corrigendum. Propter quod litera cum dixit. Indignus reddit, subdidit declarando, non est dignus. Et ratio est, quia non tollit rationem corrigendi. s. rectum iudicium. Contraria. n. mutuo se excludũt, & scãdalũ ac superbia euitabilia sunt, si tamquam ingemiscẽs corrigat, cõsequens est, vt nõ solum per se loquendo, sed etiam per accidens, existẽs in peccato mortali, qui. s. nec cõtritus é, nõ noceat, peccet, si absque superbia & scandalo fraternam exerceat correctionem, immo ad ipsam sic tenetur. Et confirmatur, quia opus misericordiæ facit quo ad

ad veniam, & contritionem peccati se disponit, multo magis quãm per opera misericordiæ corporalis.

Li. 2. ca. 30. ante mediũ

Eodem li. & ca. circa medium, to. no. 4.

D. 351. & 429. & 796. & 9. 10. & 965.

¶ *Super Quæstionis trigesimæterciæ Articulum sextum.*

In ar. 6. aduerte imprudẽtiam eorum, qui impatienter ferentes blasphemias, & alia vitia filiorum, aut domestiorum, & experti monitiones nõ prodesse, sed obesse, ita vt quoties monẽtur, petius faciant, non tamen cessant verbis eos arguere. Inuoluũtur. n. potius peccantium erratis, augendo indirecte eorum excessus nõ seruato rationis ordine, quãm charitatis præcepta exequãtur.

A.di. 3. q. 2. ar. 2. q. 2 ad 1. Et vir. 43. arti. 1. ad 1. Ephe 5. lec. vlti.

Li. 2. ca. 30. ante medi.

In Epist. ad Titũ ca. 1. Habetur in Glos. ordi. Matt. 15 super illud: Scis quia Pharisęi audito hoc scandalizati sunt. Ar. 2 huius quæst.

Glo. ordin. ibid. Prou. 9.

Ar. 1. & 3. huius quę.

Articvlvs vi.

Vtrum quis debeat a correctione cessare propter timorem, ne ille fiat deterior.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur q̃ aliquis non debeat a correctione cessare propter timorem, ne ille fiat deterior. Peccatum. n. est quædã infirmitas animę, ſm illud Psalmistę, Psal. 33. Miserere mei Dñe, quoniã infirmus sum: sed ille, cui imminet cura infirmi, etiam propter eius contradictionem, vel contemptum non debet cessare, quia tunc maius immineret periculum, sicut patet circa furiosos. ergo multo magis debet homo peccantem corrigere, quãtumcumque grauiter ferat.

¶ 2 Præt. Secundum * Hierony. veritas vitæ non est dimittenda propter scandalum: præcepta autem Dei pertinent ad veritatem vitæ. cum ergo correctio fraterna cadat sub præcepto, vt † dictum est, videtur q̃ non sit dimittenda propter scandalum eius, qui corripitur.

¶ 3 Præt. Secundum Apost. ad Rom. 3. Non sunt faciẽda mala, vt veniant bona. ergo pari ratione non sunt prætermittenda bona, ne veniant mala: sed correctio fraterna est quoddã bonũ. ergo non est prætermittenda ꝓpter timorẽ, ne ille, qui corripitur, fiat deterior.

Sed contra est, quod dicitur Prouer. 9. Noli arguere deriſorem, ne oderit te. ubi dicit* glo. Non est timendum, ne tibi deritor, cum arguitur, contumelias inferat, sed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium inde fiat peior. ergo cessandum est a correctione fraterna, qñ timetur, ne fiat ille inde deterior.

Respon. Dicẽdũ, q̃ sicut* dictũ est, duplex est correctio delinquẽtis. Vna quidẽ pertinens ad prælatos, quę ordinatur ad bonũ cõmune, & habet vim coactiuam. Et talis correctio nõ est dimittenda propter turbationem eius, qui corripitur, tũ quia si propria sponte emendari non velit, cogendus est per pœnas, vt peccata dimittat: tum etiam, quia si incorrigibilis sit per hoc prouidetur bono communi, dum seruatur cursus iustitiæ, & vnius exemplo alij deterrẽtur. Vnde index nõ prætermittit ferre sententiã condẽnationis in peccantem propter timorẽ turbationis ipsius, vel etiam amicorum eius. Alia vero est correctio fraterna, cuius finis est emendatio delinquentis, non habens coactionem, sed simplicem admonitionẽ. Et ideo vbi probabiliter æstimatur, q̃ peccator admonitionem non recipiat, sed ad peiora labatur, est ab huiusmodi correctione desistẽdum: quia ea, quę sunt ad finem, debent regulari secũdũ quod exigit ratio finis.

Ad primvm ergo dicẽdum, q̃ medicus quadam coactione vtitur in phrenetico, qui curã eius recipere nõ vult: & huic assimilatur correctio prælatorũ, quæ habet vim coactiuã, nõ aũt simplex correctio fraterna.

Ad 2m dicendum, quòd de correctione fraterna datur præceptũ, ſm quod est actꝰ virtutis. Hoc aũt est ſm quod proportionatur fini: & ideo quando est impeditiua finis, puta, cum efficitur homo deterior, iam non pertinet ad veritatẽ vitæ, nec cadit sub præcepto.

Ad 3m dicendum, q̃ ea quæ ordinantur ad finẽ, habent rationem boni ex ordine ad finem: & ideo correctio fraterna, quando est impeditiua finis. s. emendationis fratris, iam non habet rationem boni. Et ideo cum prætermittitur talis correctio, non prætermittitur bonum, ne eueniat malum.

Articvlvs vii.

Vtrum in correctione fraterna debeat ex necessitate præcepti, admonitio secreta præcedere denũtiationem.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur q̃ in correctione fraterna non debeat ex necessitate præcepti, admonitio secreta præcedere denuntiationẽ. In operibus. n. charitatis præcipue debemus Deũ imitari, ſm illud Ephes. 5. Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate ĩ dilectione: Deus autem interdum publicę punit hominem pro peccato, nulla secreta admonitione præcedente. ergo videtur q̃ non sit necessarium admonitionem secretam præcedere denuntiationem.

¶ 2 Præt. Sicut* Aug. dicit in li. contra Mendacium. Ex gestis sanctorũ intelligi potest qualiter sunt præcepta sacræ scripturæ intelligẽda: sed ĩ gestis sanctorũ inuenitur facta publica denuntiatio peccati occulti, nulla secreta monitione præcedente, sicut legitur Gene. 37. q̃ Ioseph accusauit fratres suo apud patrẽ crimine pessimo. & Actuum 5. dicitur, q̃ Petrus Ananiã & Sapphiram occulte defraudantes de pretio agri, publice denuntiauit, nulla secreta admonitione præmissa. Ipse etiã Dominus non legitur secreta monitione præcedente, sed publice increpasse Iudam de proditione. Matth. 26. Ergo videtur, quòd non sit necessarium secretam admonitionem præcedere denuntiationem.

In li. de Mendacio, c. 15. ante medi. tom. 4.

¶ *Super Quæstionis trigesimæterciæ Articulum septimum.*

In art. 7. dubium Clericorum occurrit, An teneãtur denuntiare notam sibi proditionem, vel occisionem, rapinã &c. prẽparatam, propter periculum irregularitatis; quoniam ad occisionem proditoris procedetur. Et est ratio dubii, quia ad præcepta charitatis quilibet tenetur, & tamen nullus tenetur ad id, quod inhabilem eum reddit ad executionem sui officii. Constat autem q̃ ſm ius canonicũ, non nisi in causa propria licet clericis absque nota irregularitatis, causam sanguinis coram iudice proponere, cum protestatione exſsa &c. ut patet in 6. de homicidio, c. Prælatis.

4. di. 19. q. 2 ar. 3. q. 1. ad 1. Et quol. 11. ar. 13.

¶ Ad hoc dicitur q̃ ius naturæ diuinum & Ecclesiæ, ita se habent, quòd sicut gratia perficit naturam, & non destruit illã: ita ius Ecclesiasticũ perficit ius diuinũ, & non destruit illud. Et propterea sicut nullum præceptum

ptũ diuinum est cõtra præcepta iuris naturæ: ita nullũ præceptum Ecclesiæ est cõtra præceptum iuris diuini. Cum autem tam rationalis natura, quàm charitatis lex mandet vt periculo non solum reipublicę, sed cuiuscunque proximi, si possumus, subueniamus, & in casu paratæ proditionis, homicidii, rapinæ, aut huiusmodi soloverbo manifestatiuo possimus cõsulere periculo proximi, consequens est, vt nulla Ecclesię lex intelligatur mandare oppositũ. Quàmuis enim ecclesiastica lex aliquid prohibeat clericis, quod alias licite fieri posset, nũquàm tamen prohibet eisdem, aut aliis, ad quod alias tenentur. Vnde & in proposito, Ecclesiæ prælatis hãbetibus iurisdictionem temporalem, quia tenentur ad iustitiam vindicatiuã, etiam in causa sanguinis, nulla irregularitas imminet, si exorto homicidio cõmittat iudici suo, vt veritate comperta, iustitiã faciat, vt patet extra in ca. Episcop⁹, Ne clerici, vel mona. se im. etc. In proposito ergo cum casus accidit, quo sacerdos nõ potest aliter succurrere periculo proximi, nisi reuelando prę parationẽ, & præparantem, nõ debet dicere, Capiatis talem &c. sed, Caueatis a tali, & præmittat expressam ꝓtestationem, quòd solum cautelam proximi intẽdit, vt conformet se canoni si iudici reuelat, aduertatque diligenter, & discernat necessitatẽ reuelãdi personam. Nam si ad euitandum periculum sufficit reuelare præparationẽ, sed princeps postmodũ vult extorquere reuelationem personæ, nõ debet clericus personã manifestare. Cessat enim tunc ratio reuelandi, quæ ipsum obligabat. Et ꝑ hæc patet solutio obiectorũ, Canones. n. prohibẽtes agitatio-

Sermo 16. ... prin. ... med. to.

Serm. 16. a med. to. 10.

creto admonuisse Iudam, antequã eum denuntiaret. non ergo est de cessitate præcepti, vt secreta admonitio p̃cedat publicã denũtiationẽ.

¶ 3 Præt. Accusatio est grauior, q̃ denũtiatio: sed ad publicã accusationẽ potest aliquis accedere, nulla ad monitione secreta præcedente. Determinatur. n. in Decretali, ꝙ accusationem debet præcedere inscriptio. ergo videtur ꝙ non sit de necessitate p̃cepti, ꝙ secreta admonitio p̃cedat publicã denuntiationẽ.

¶ 4 Præt. Non videtur esse probabile, ꝙ ea quæ sunt in communi consuetudine religiosorum, sint cõtra præcepta Christi: sed consuetũ est in religionibus, ꝙ in capitulis aliqui proclamentur de culpis, nulla secreta admonitione prẽmissa. ergo videt quòd hoc non sit de necessitate præcepti.

¶ 5 Præt. Religiosi tenentur suis prę latis obedire: sed quandoq; prælati præcipiunt vel communiter omnibus, vel alicui specialiter, vt si q̃d scit corrigendum, ei dicatur. ergo videtur ꝙ eis teneantur dicere etiã ante secretam admonitionem. nõ ergo est de necessitate præcepti, vt secreta admonitio p̃cedat publicam denuntiationem.

Sed contra est, quod * Aug. dicit in li. de verbis Domini, expones illud. Corripe ipsum inter te, & ipsum solũ: Studẽs correctioni, parcens pudori. Forte. n. prę verecundia incipit defendere peccatũ suũ, & quẽ vis facere meliorẽ, facis peiorẽ: sed ad hoc tenemur ꝑ præceptũ charitatis, vt caueamus, ne frater deterior efficiat. ergo ordo correctionis fraternę cadit sub p̃cepto

Respon. Dicẽdum, ꝙ circa publicam denũtiationem peccatorũ distinguendum est. Aut. n. peccata sunt publica, aut sunt occulta. Si quidem sint publica, non est tantũ adhibẽdum remedium ei, qui peccauit, vt melior fiat, sed etiã alijs, in quorum notitiam deuenit, vt non scandalizentur. Et ideo talia peccata sunt publice arguenda, ſm illud Apost. 1. ad Timot. 5. Peccantes corã oĩbus argue, vt & cæteri timorem habeant. Quod intelligitur de peccatis publicis, vt * Aug. dicit in li. de verbis Domini. Si vero sint peccata occulta, sic videtur habere locũ, quod Dominus dicit. Si peccauerit in te frater tuus. Q̃si eni te offendit publice corã alijs, iã nõ solũ in te peccat, sed etiam in alios, quos turbat: sed quia etiã in occultis peccatis põt parari proximorum offensa, ideo adhuc videtur distinguendum esse. Quedam enim peccata occulta sunt, q̃ sunt in nocumentum proximorum vel corporale, vel spirituale, puta, si aliquis occulte tractet, qũo ciuitas tradat hostibus: vel si hęreticꝰ priuatim hoĩes a fide auertat. Et quia ille, qui sic occulte peccat, non solũ in te peccat, sed ẽt in alios, oportet statim, ꝑcedere ad denuntiationẽ, vt hmõi nocumẽtũ ꝑpediat, nisi forte aliquis firmiter æstimaret, ꝙ statim ꝑ secretã admonitionem posset hmõi mala impedire. Quædam vero peccata sunt, quę solum sunt in malum peccantis, & eius in quem peccatur, vel quia a peccante solum leditur, vel saltem ex sola notitia: & tunc ad hoc solũ tendendũ est, vt fratri peccãti subueniatur. Et sicut medicus corporalis sanitatẽ ægroto cõfert, si põt, sine alicuius mẽbri abscissione, si autẽ nõ põt, abscindit mẽbrũ minꝰ necessariũ, vt vita totius cõseruet: ita etiã ille, qui studet emendationi fratris, debet, si põt, sic emendare fratrẽ, quantũ ad conscientiam, vt fama eius conseruetur, quæ quidem est vtilis. Primo quidem & ip si peccanti non solum in temporalibus, in quibus quantum ad multa homo patitur detrimentũ amissa fama, sed etiam quantum ad spiritualia, quia præ timore infamiæ multi a peccato retrahuntur. Vnde q̃n se infamatos cõspiciũt, irrefrænate peccant. Vnde * Hierony. dicit: Corripiendus est seorsum frater, ne si semel pudorem, vel verecundiã amiserit, permaneat in peccato. Secundo debet cõseruari fama fratris peccantis, tum quiavno infamato, alij infamãtur, ſm illud Aug. in epist. ad plebem Hipponẽ sem. Cũ de aliquib⁹, qui sanctũ nomẽ profitẽtur aliquid criminis vel falsi ſonuerit, vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur: tũ etiã, quia ex peccato vnius publicato, alij prouocãtur ad peccãdum. Sed quia cõsciẽtia ꝑserẽda est famę, voluit Dns vt saltẽ cũ dispẽdio famæ, fratris cõscia ꝑ publicã denuntiationẽ a pcõ liberet. Vñ patet, ꝙ ꝑt esse de necessitate p̃cepti, ꝙ secreta admonitio publicã denuntiationẽ p̃cedat.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ oĩa occulta sunt Deo nota. Et hoc modo se habẽt occulta peccata ad iudiciũ diuinũ, sicut publica ad humanum. Et tamen plerunq; Deus peccatores quasi secreta admonitione arguit interius inspirãdo, vel vigilanti, vel dormienti, ſm illud

Sup. ver. tibi.

nem causæ sanguinis a clericis, prohibent actus, ad quos non tenentur simpliciter, aut ꝑ se ipsos, & non eos, ad quos tenentur. Et confirmatur hoc ex eo, ꝙ nullus status nullũ votum, nullum præceptum excusat homine potentem subuenire a subuentione proximi in casu extremæ necessitatis, aut inhabilẽ reddit ad huiusmodi subuentionem in casu extremæ necessitatis, nisi status perfectionis charitati contrarius inueniatur, quod est impossibile. Constat autem in proposito casum esse extremæ necessitatis, quando aliud non est remedium, ad euitandam mortem alicuius, nisi reuelatio personæ fiat tali, puta, iudici.

¶ In responsione ad tertium, dubium ex Durando ambiguo in quæstio. 4. dist. 19. lib. 4. occurrit, An secreta monitio præcedere debeat accusationem. Et sine argumẽtis scito, quòd accusatio dupliciter occurrere potest. Primo, vt licita: secundo, vt debita. Et quãdo alicui licet accusare, si ꝑserat per secretam monitionem emendationem peccatoris, nec imminet ex dilatiõe punitionis illius pœnitentis damnum communis boni, tunc in foro pẽ nitentiæ tenetur prę mittere correctionẽ secretam, quia & bonum comune, & bonum famæ proximi saluari potest tunc cum spe salutis proximi: sed quando aliquis tenetur ad accusandum, quod rũ solum est, vt inferꝰ patebit, quando bonum commune hoc exigit, tunc non habet locũ secretę monitionis præmissio: quia siue emẽdetur, siue non ꝙ commune bonum non patitur dilationem. Et hoc est quod author in litera dicit in hac responsione, dum ait, ꝙ quando imminet periculum multitudinis, non habet locum præceptum Domini de secreta mõitione,

nitione, quia nõ peccat frater in re tãtũ. Hæc. n. verba dicuntur respondendo ad argumentum de accusatione: quia accusatio solum propter periculũ, seu malum multitudinis ẽ necessaria, vt inferꝰ patet.

¶ In eodẽ arti. in responsione ad quintum, dubium occurrit, An cum procedi tur per viam denuntiationis, possit prælatus præcipere, aut inquirere. Et est ratio dubii, quia inquisitio est alia via procedendi, quàm denũtiatio, & habent diuersos fines. Nam illa ad bonum peccatoris, hæc ad bonum cõmune ordinatur.

¶ In oppositum autẽ est, ꝙ author hic excipit, quando per aliqua indicia manifestantur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ inquisitio, proprie loquendo, nõ habet locũ in processu per denuntiationẽ: q̃m inquisitionem præcedere debet ifamia, ita ꝙ etiã si duo, vel plures iurent vidisse se aliquẽ commisisse crimen aliquod, & nulla adest infamia, non est propterea inquirendum, vt ĩ cap. Inquisitionis, extra de accusatiõibus, dicitur. Sed nec est puniendus iudicialiter, nisi fraterna correctione præmissa processum sit per denuntiationis viã, vt prædictum est. Præcipere autem potest prælatus subditis inductis per testes, cum per denuntiationem procedi tur de veritate dicẽda, sicut iudex iuramentum potest exigere. Exceptio igitur authoris in litera nõ restringit ad casum, quando proceditur per denũtiationem, sed ĩ cõmuni loquitur ad perfectionem doctrinæ, quãdo oblãt præceptum prælati, vt patet ex eo q̃d dicit, puta, ꝑ ifamiã. Cõstat nãq; in famiam ad formam primere iquisitionis.

¶ *Super Quæstionis frigesimæterciæ Artículum octauum.*

In ar. 8. aduerte, ꝙ duplex remedium cõtra peccatum, in-

Iob. 33. Per somniũ in visione nocturna, quando irruit sopor super hoĩes, tunc aperit aures virorũ, & erudiens eos instruit disciplina, vt auertat hominem ab his quę fecit.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ Dominus peccatũ Iudæ, tãquàm Deus, sicut publicum habebat: vnde statim potterat ad publicandum procedere, tamen ipse non publicauit, sed obscuris verbis eum de peccato suo admonuit. Petrus autem publicauit peccatum occultum Ananię & Sapphiræ, tamquàm executor Dei, cuius reuelatione peccatum cognouit. De Ioseph autem credendum est, ꝙ fratres suos quãdoque admonuerit, licet nõ sit scriptum. Vel potest dici, quòd peccatum publicũ erat inter fratres: vnde dicit pluraliter, Accusauit fratres suos.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ quando imminet periculum multitudinis, nõ habent ibi locum hæc verba Domini: quia tunc frater peccans, nõ peccat in te tantum.

Ad 4ᵐ dicendum, quòd huiusmodi proclamationes, quæ in capitulis religiosorum fiunt, sunt de aliquibus leuibus, quæ famæ non derogãt: vnde sunt quasi quædam commemorationes potius oblitarum culparũ, quàm accusationes, vel denuntiationes. Si essent tamẽ talia, de quibus frater ifamaretur, cõtra præceptum Domini ageret, qui per hunc modum peccatum fratris publicaret.

Ad 5ᵐ dicendum, ꝙ prælato nõ est obediendum contra præceptũ Domini, ſm ilud Act. 5. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Et ideo quando prælatus præcipit, vt sibi dicatur quod quis sciuerit corrigendum, intelligendum est præceptum sane, saluo ordinæ fraternæ correctionis, siue præceptum fiat cõmuniter ad omnes, siue ad aliquem specialiter. Sed si prælatus expresse præciperet cõtra hunc ordinem a Domino institutum, & ipse peccaret præcipiens, & ei obediens, quasi contra præceptum Domini agens, unde nõ esset ei obediendum: quia prælatus non est iudex iudiciorum occultorum, sed solus Deus. Vnde non habet potestatem præcipiendi aliquid super occultis, nisi in quantum per aliqua indicia manifestantur, puta, per infamiam, vel per aliquas suspiciones, in quibus casibus põt prælatus præcipere eo dẽ modo, sicut & iudex sæcularis, vel ecclesiasticus potest exigere iuramentum de veritate dicenda.

Articvlvs viii.

Vtrum testium inductio debeat præcedere publicam denuntiationem.

Ad octavvm sic procedi tur. Videtur ꝙ testium inductio non debeat præcedere publicã denuntiationem. Peccata. n. occulta non sunt alijs manifestãda, quia sic homo magis esset proditor criminis, quàm corrector fratris, vt * Augustꝰ. dicit; sed ille qui inducit testes, peccatum fratris alij manifestat, ergo in peccatis occultis non debet testium inductio præcedere publicam denuntiationem.

¶ 2 Præt. Homo debet diligere proximum, sicut seipsum: sed nullus ad suum peccatum occultum inducit testes, ergo neque ad peccatum occultum fratris debet inducere.

¶ 3 Præt. Testes inducuntur ad aliquid probandum; sed in occultis nõ põt fieri probatio ꝑ testes, ergo frustra hmõi testes inducuntur.

¶ 4 Præt. * Aug. dicit in regula, quòd prius præpositio debet ostendi, q̃ testibus: sed ostendere præposito, vel prælato, est dicere Ecclesiæ. nõ ergo testium inductio debet præcedere publicam denũtiationem.

Sed contra est, quod Dns dicit Matth. 18. Adhibe tecum vnũ, vel duos, vt in ore duorum &c.

Respon. Dicendum, ꝙ de vno extremo ad aliud extremum conuenienter transitur per mediũ. In correctione autem fraterna Dominus voluit, ꝙ principium esset occultum, dum frater corriperet fratrẽ iter se, & ipsum solum. Finẽ ãt voluit esse publicum, vt. ſ. Ecclesiæ denuntiaretur. Et ideo conuenienter in medio ponitur testium inductio, vt primo paucis indicetur peccatum fratris, qui possint prodesse, & nõ obesse, vt saltem sic fine multitudinis infamia emendet.

Ad rpimvm ergo dicendũ, ꝙ quidam sic intellexerunt ordinem fraternæ correctionis esse seruandum, vt primo frater sit in secreto corripiẽdus, etsi audierit, bene q̃dem: si aũt non audierit, si peccatũ sit omnino occultum, dicebant nõ esse vlterius procedendum. Si aũt incipit iam ad notitiam pluriũ deuenire aliquibus indicijs, debet vlterius procedi, ſm quòd Dominꝰ mandat. Sed hoc est cõtra id quod * Aug. dicit in regula, ꝙ peccatum fratris non debet occultari, ne putrescat in corde. Et ideo aliter dicẽdum est, ꝙ post admonitionem secretã semel, vel pluries factã, quãdiu spes ꝓbabiliter habet de cor-

3. dist. 19. q. 2. ar. 3 q. 2. Et qual. 1 t ar. 12. & 13

De ver. do. Ser. 16 alicuius a medio, to mo. 10.

In regula ca. 23. to. 1.

In 3. regu. c. 23. q̃ incipit, Ante omnia fratres charissimi, tom. 1

quantum nocet ipsi peccanti, statutũ est. Primum consumabile a quocũq; , & é secreta monitio: ſm consumabile a solo prælato. & est medicinalis punitio ꝓpter ipsum sanandũ, vt vel coactus pœnam emendetur. Et a primo peruenitur ad vltimũ per mediũ: testiũ. ſ. adhibitionẽ, vt in litera dicitur. Et hinc habes affinitatẽ supradictã inter præceptum de correctione fraterna datũ cuilibet, & de correctione prælatiua ad emendationem ipsius fratris.

¶ In eodem ar. in responsione ad primũ, dubiũ ex Durãd. in prædicta quæstione stimulat. Videtur. n. sequi opinionẽ, quã author hic reprobat quo ad hoc, ꝙ crimine fratris exitẽte occulto non sunt adhibendi testes, si actus iteretur, vt cõuincatur: quia non debemus esse alienæ vitę exploratores, secundũ Aug. & quia magis est ſm charitatem in tali casu reuelare ei, qui potest impedire iterationẽ actus, q̃ permittere & afferre testes. Et ad authoritatẽ Augustini in regula dicit, ꝙ non videtur loqui de eo, q̃d est crimen ſm se: sed occasio criminis ſ. fixione oculi. Nec dicit ad hoc explorãdum testes induci, sed si forte aliqui sint præsentes, qui non aduertunt, inducendi sunt ut aduertant.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ mirum est de isto homine, & præceptum Domini, Matth. 18. & uerba Augustini regula non aduertẽte. Augustinꝰ. n. expresse i regula, & de quo libet se loqui fatet, cum dicit: Et hoc q̃d dixi de oculo non figendo, etiã in ceteris inueniendis, prohibẽdis, indicandis, conuincendis, indicandisq; peccatis, diligenter, & fideliter obseruetur & testibus demõstrãdum. si post admonitionẽ id ipsum fecerit, vt duorũ, vel triũ possit ore cõuinci, ex presse dicit. Quid clariꝰ? Vñ dicendum

dicendum est, ꝙ si est spes correctionis, quia vel coram ipsis erubescens resipiscet, vel quia vexatio dabit intellectũ, absq; dubio ex charitate demonstrandũ est, si iteratur peccatum, ꝑp rõnem Aug. s. quia fratres nostros, quos indicando corrigere possumus, nõ debemus tacẽdo permittere perire. Nec hoc est exploratoẽ fieri alienæ vitæ, sed occurrentẽ morbum proximi velle demõstrando curare, ex quo simplex admonitio nõ sufficit ad curã illius. Sapiens enĩ & amicꝰ medicꝰ infirmũ, si non põt leniori remedio curare, grauiori vtit ad medelã. Nec ẽ verũ, quòd magis esset ℔m charitatem indicare ei, q impediret iterã dum actum: qm̃ hoc remediũ nõ est cura tiuum morbi, qm̃ imperfectus a reiterãdo, reiteraret si posset. Charitas aũt querit sanare morbũ proximi: et ꝓterea suader demonstrare ite rãdũ actũ, ne putrescat occultꝰ morbus. Nõ tñ propterea occasio ei danda est, vt iteret actũ malũ: qm̃ nõ sunt faciẽda mala, vt eueniãt bona: sed permittẽdus est iterare adhibitis testibus, vt vel sic curetur. Ois. n. fructꝰ est, vt auferat peccatũ.

¶ In eadẽ ratione ad primũ, dubiũ occurrit, An inductis testibus ad videndũ iteratũ crimẽ, si desit spes emẽdatiõis peccatoris, procedẽdũ sit ad publicã denũtiationem. Et est rõ dubii, quia apparet, ꝙ non est procedẽdũ ex eo, ꝙ non est spes emendationis, ad quã ordinat denũtiatio. Apparet quoq; oppositũ ex eo, ꝙ crimẽ iã non est amplius occultum, quoniã potest testibus cõuinci.

¶ Ad hoc dñ, ꝙ cum procedere in criminibus corrigendis, ordinetur ad emẽdationẽ peccatoris, vt ad finẽ, vt ex Aug in regula, & extra, de accusationibꝰ, capit. Super his, patet, & ex fine sumẽda sit rõ eorũ, quæ ad finẽ ordinant, si post inductionẽ testiũ ꝓbabiliter credit, ꝙ peccator videns se denuntiatũ, deterior efficietur, desistẽdũ est a denũtiatione. Et simiℓr si post denũtiationẽ ꝓbabiliter cõstet, ꝙ sit cõuincas, ibit in p ditionẽ, debet iudex

Ar. 6. huius quæst.

* Id innuit Hier. Matt. 18. tom 9. Loco citato in cor. arti. Aug in Reg. cap. 23. Homil 61. in Matt. pa rũ ante medium, to. 3.

rectione, per secretam admonitionem procedendum est. Ex quo autem probabiliter iam cognoscere possumus, ꝙ secreta admonitio nõ valet, procedẽdũ est vlteriꝰ, quãtũcũq; sit peccatum occultũ ad testium inductionẽ. Nisi forte probabiliter ẽstimaretur, ꝙ hoc ad emendationem fratris nõ proficeret, sed exinde deterior redderetur: quia ꝓpter hoc ẽ totaliter a correctione cessandum, vt supra * dictũ est.

Ad 2ᵐ dicendũ, ꝙ homo non indiget testibus ad emendationẽ sui peccati, quod tamen potest esse necessarium ad emendationem peccati fratris: unde nõ est similis rõ.

Ad 3ᵐ dicendũ, ꝙ testes possunt induci propter tria. Vno modo, ad ostendẽdum, ꝙ hoc sit peccatum, de quo aliquis arguitur, vt * Hiero. dicit, Secũdo modo, ad conuincẽdũ de actu, si actus iteratur, vt † Augu. dicit ĩ regula. Tertio modo, ad testificandum, ꝙ frater admonens fecit qđ in se fuit, vt † Chrys. dicit.

Ad 4ᵐ dicendum, ꝙ Aug, intelligit, ꝙ prius dicatur prælato, q̃ testibus, ℔m quod prælatus est quẽdam singularis persona, quę magis potest prodesse q̃ alij, non autem ꝙ dicatur ei tamquàm Ecclesię. i. sicut in loco iudicis residenti.

QVAESTIO XXXIIII.

De odio, in sex articulos diuisa.

[I]EINDE considerãdum est de vitijs oppositis charitati.

¶ Et primo, de odio, quod opponitur ipsi dilectioni. Secũdo, de accidia, & inuidia, quæ opponuntur gaudio charitatis. Tertio de discordia & schismate, quæ opponuntur paci. Quarto, de offensione & scandalo, quæ opponuntur beneficentiæ, & correctioni fraternæ.

Circa primum quærũtur sex.

¶ Primo, Vtrum Deus possit odio haberi.

¶ Secũdo, Vtrum odium Dei sit maximum peccatorum.

¶ Tertio, Vtrũ odium proximi ℔m per se sit peccatum.

¶ Quarto, Vtrum sit maximum inter peccata, quæ sunt ĩ proximũ.

¶ Quinto, Vtrum sit vitiũ capitale.

¶ Sexto, Ex quo capitali vitio oriat.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum quis possit Deum odio habere,

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deum nullus odio habere possit. Dicit enim Dionys. 4. capit. * de diui. nomi. ꝙ omnibus amabile & diligibile est primum bonũ, & pulchrum: sed Deus est ipsa bonitas, & pulchritudo. ergo a nullo odio habet. ¶ 2 Præt. In apocryphis Esdræ dicitur, ꝙ omnia inuocant veritatẽ, & benignantur in operibus eius: sed Deus est ipsa veritas, vt dicitur Io. 14. ergo omnes diligunt Deum, & nullus eum odio habere potest. ¶ 3 Præt. Odium est auersio quædã, sed sicut † Diony. dicit in 1. c. de diui. nomi. Deus omnia ad seipsum conuertit. ergo nullus eum odio habere potest.

SED CONTRA est, qđ dicitur in Psal. 73. Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper. & Ioan. 15. Nunc autem, & viderunt, & oderũt me, & patrem meum &c.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut ex supra * dictis patet, odium est quidam motus appetitiuæ potentiæ, qui nõ mouetur, nisi ab aliquo apprehenso. Deus autem dupliciter ab homine apprehẽdi potest. Vno modo, ℔m seipsum, puta, cum per essentiam videtur. Alio modo, per effectus suos, cum. s. inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta cõspiciuntur. Deus autẽ per essentiã suã est ipsa bonitas, quã nullus habere odio põt, qa de rõne boni est, vt ametur, & ideo impossibile est, ꝙ aliquis videns Deum per essentiã, eum odio habeat. Sed effectus eius aliqui sunt, qui nullo modo possunt esse cõtrarij voluntati humanę: quia esse, viuere, & intelligere, est & appetibile, & amabile omnibus, quę sunt quidã effectus Dei. Vnde etiam secũdũ quod Deus apprehenditur vt actor horum effectuũ, non potest odio haberi. Sunt autem quidam effectus Dei, qui repugnant inordinatæ voluntati, sicut inflictio pœnæ, & etiam cohibitio peccatorũ ꝑ legẽ diuinã, quæ repugnat voluntati deprauatæ per peccatum: & quantum ad considerationem talium effectuum ab aliquibus Deus odio haberi põt, inquantum. s. apprehenditur peccatorũ prohibitor, & pœnarũ inflictor.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio illa procedit quantum ad illos, qui vident Dei essentiam, quæ est ipsa essentia bonitatis.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ ratio illa procedit quantum ad hoc, ꝙ apprehenditur Deus vt causa illorũ effectuum, qui naturaliter ab hominibus amãtur, inter quos sunt opera veritatis præbentis suam cognitionem hominibus.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ Deus cõuertit omnia ad seipsum, inquantum est essendi principium, quia omnia inquantum sunt, tẽdunt in Dei similitudinẽ, q̃ est ipsum esse.

ARTICVLVS II.

Vtrum odium Dei sit maximum peccatorum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ odium

naturaliter a nobis amatorum eadem ratione, qua nec ipsi ℔m se possunt odio haberi, vt superius declarauimus: sed ex apprehensione ipsius, vt author est effectuum displicentium, potest voluntas odio habere Deum: ita, ꝙ licet apprehensio inchoet ab effectu & Deo vt causa, odium tamen terminari potest ad ipsum Deum secũdum se, & tunc proprie est odiũ Dei, quàmuis etiam infra latitudinẽ odii Dei sit odio habere eum vt causam talis rei sibi displicentis: quoniam Deus est causa per intellectum, & voluntatem, & actionẽ, quæ omnia sunt ipse Deus: sed peius odium in primo gradu est positũ, qđ cõtra Deum in seipso directe penetrare in tẽdit. Quia ergo odii obiectum vt sic, est malum, vel malum apparens, in litera ratio apparentis mali redditur, quare. s. Deus apparet alicui malus. Terminꝰ autem odii, quid. s. ex hac apparẽtia odio habeatur, Deus ipse dictus est in hoc ar. inquãtũ cã talis effectus, & hic est terminꝰ odii Dei necessarius. In sequẽti vero ponitur terminus Deus absolute, & hic est terminus odii possibiliter. Non. n. oportet odium Dei in quocũque in tãtum progredi malum, vt etiã in ipsum Deum ℔m se penetrare intendat, puta, ꝙ nollet eum esse trinum, & vnũ &c. Ex his autem habes vnde vel accusantes, vel ignorantes doctrinam authoris repellere, vel docere valeas, distinguendo de odio haberi in rõne motiui, vel terminatiui tm̃: Et dicendo, ꝙ Deus ℔m se in ratione motiui non potest odio haberi, quia non potest seipsum mouere ad sui odium, cũ habeat rõnem omnis boni emenenter: sed in rõne terminatiui potest odio haberi, quoniã vellei tatis iniquæ terminus esse potest, quantũcũque summa bonitas. Dixi autẽ, terminatiui tm̃: quia Deum ℔m se habere rationem vtriusque, respectu odii est impossibile. In cuius signũ clare visus Deus non potest odio haberi: quia secundum se & monet, & terminat voluntatem nostram.

¶ In eodem 1. ar. dubiũ occurrit circa illud, Effectus aliqui Dei sunt, qui nullo modo possunt esse cõtrarii voluntati humanę, vt esse, & viuere &c. Vnde ℔m quod Deus apprehenditur vt author horum, non potest odio haberi. Contradicimus, inquit Martinus de Magistris, beato Thomæ in hac conclusione, & ratione. Constat enim, quòd hæc Thomæ ratio nihil concludit, quia aut intelligit de voluntate ordinata, & nihil cõcludit: quia multa possumus velle, & nolle, ad quæ ordinata voluntas non se extendit: aut de volũtate siue ordinata, siue inordinata, & sic falsum assumitur: quia constat, ꝙ esse, viuere, & intelligere, repugnant volũtati inordinatæ. Conclusio vero falsa ostenditur tum ex his, qui interimunt seipsos: tum quia Deus si conseruaret vitam, operã efficacem danti ad interimendum se, odio haberetur vt author vitæ illius: tum quia de Iuda scriptum est, Bonum erat ei, si natus non fuisset: tum quia sicut Mithridates odio habuit conseruatiuum suæ vitæ cõtra assumptum venenum, ita odio habuisset quodcumque animatum conseruans tunc suam vitam.

¶ Ad hęc dicitur, quòd sermo formalis omnia soluit, & ostendit verã esse doctrinam hanc. Esse namque, & viuere, & huiusmodi, dupliciter considerari possunt. Primo, secundum id quod sunt: secundo secundum aliquid eis adiunctum. Si consideretur esse secundum se, sic cum nihil habeat in se fugibile, non potest odio haberi: si vero consideretur secundum adiunctam sibi miseriam, vel pœnam, vel quodcumque aliud contrarium voluntati alicuius, sic potest odio haberi. Et quia primo modo consideratur per se, & formaliter, secundo autem modo per accidens: ideo doctrina authoris primo modo loquens, non est impugnanda, sed veneranda, & explicanda pro minus eruditis. Est igitur litera huius conclusio & ratio, ꝙ quia isti effectus. s. esse, viuere &c. nihil in se continent contrarium humanæ voluntati siue ordinatæ, siue inordinatæ: ideo nec ipsi ℔m se, nec Deus vt author eorum secundum se, potest odio haberi. Et ratio quidem stat solida & efficax, quia impossibile est odio haberi, nisi contrarium. Nulli autem voluntati quãtũcũq; inordinatæ contrarium est esse, aut viuere ℔m se, quàmuis sit alicui contrarium secundum aliquid adiunctum. in re, vel apparẽtia. Et per hoc patet solutio omnium obiectionum. Nam interimentibus seipsos, & Mithridati, & dãnatis, & Iudæ, abominabilis erat vita propter adiunctã miseriam, & Iudæ melius in veritate fuisset non esse natum, propter adiunctã iniquitatem, & maiorẽ miseriã. Distinctio ergo per se, & per accidens, hoc est, per aliud, omnia tibi in hac materia aperiet.

Q. 14. ar. 2.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum secundum.*

IN ar. 2. eiusdẽ 34. q. recolito, quòd iuxta superius dicta, sicut dupliciter considerat amor. s. ℔m concupiscentiam, & secundum amicitiã, & secundum concupiscentiam, terminatur ad rem concupitam, secundum amicitiam ad personam cui concupiscitur: ita dupliciter sumitur odium secundum abominationem, & terminatur ad rem contrariam: & secundum inimicitiam, & terminatur ad personam, cui malum volumus. Et intelligenda est differentia hæc terminorum formaliter ex hoc, quia persona vt sic, est obiectum odii, & inimicitiæ: & res vt sic, obiectum odii abominationis, sicut in amore concupiscentiæ, & amicitiæ contingit: ita ꝙ si quandoque persona contraria appetitui nostro occurrit, quã tamen aliter amamus, habetur odio abominationis, vt habet rationem rei contrariæ nobis, vt patet de matre odiente vitam filiæ, pro qua a vito suo despicitur, cui tamen filiæ bene facit continue. Ex hac autem differentia sequitur, quòd odii actus dupliciter exprimitur. s. per ly nolle aliquid, & per ly malum vel le alicui. Vt. n. terminatur ad rem, & habet rationem refutantis & abominantis, exprimitur per voluntatis actum, qui est nolle illud, vt in exemplo dato, mater deliberate nollet vitam filiæ cõtrariam amori concupiscentiæ, quo vult se amari a uiro. Vt autem terminatur ad personam, & habet rationem inimicitiæ, exprimitur per velle malum illi personæ: quod in exemplo dato non habet directe locum, quia non vult mater filię secundum se malum mortis, in cuius signum infirmam fouet, & adiuuat, vt viuat: sed est consideranda via redundantiæ, quoniam odium abominationis quando terminatur ad personam sub ratione rei, sed formaliter refutet contrarium amori concupiscentiæ, redundat tamen in contrarium amoris amicitiæ, vt in exemplo dato, licet mater refutet vitam filię, vt cõtrarium amabilitati proprię a viro, tamen ex hoc conuincitur, quòd magis amat se gratam viro, quàm vitam filiæ, ac per hoc vult potius filiæ malum mortis, quàm sibi malum minoris gratiæ coram viro: & sic per viam redundantiæ odium abominationis, quando est ad rem, quæ est persona, vel aliquid eius aliquo modo siue ut pars, siue ut possessio, uel huiusmodi, est etiam odium inimicitiæ. Ex his autem habes, & quòd Deus odio habetur a peccatore, primo, ut res contraria suæ peruersæ voluntati, & hoc dupliciter. Primo participatiue, cum. s. transgressio fit præceptorum: secundo formaliter, cum peruenitur ad ipsum peccatum odii Dei. Cum enim aliquis furatur uoluntarie, refutat præceptum Dei, ac per hoc interpretatiue refutat Deum prohibitorem illius, ut contrarium suæ uoluntati, qua uult habere alienum. Si autem in tantum malitia excreuerit, ut in ipsum prohibitorem dirigat aciem intentionis, iam odium abominationis est Dei, ut est res contraria amori concupiscentiæ. Et quia, ut dictum est, odium abominationis personæ redundat in odiũ inimicitiæ eiusdẽ: ideo in quolibet peccato participatiue clauditur odiũ Dei utroque modo. s. ꝙ

refutatur Deus ordinator, & cp vult, interpretatiue tamen, pecca E tor Deo ordinatori malum oppositum, puta, non esse ordinatorem. Deinde si contingat scelus crescere, formaliter odio habet Deum vt ordinatorem. Et si amplius crescat in immensum etiã formaliter Deum ipsum in seipso odio inimicitię prosequitur, in quo cõsumatur summa iniquitatis. Et quoniam peccatum mortale omne opponitur charitati, quæ est amicitia ad Deũ secũdũ seipsum: ideo etiam hmõi odium participatiue claudi tur in omni peccato mortali, pro quanto in eo clauditur voluntas, cp Deus non sit Deus. Ex hoc nãque, cp aliquid præponitur Deo in amore, aufertur quãtum est ex parte huiusmodi amãtis, a Deo natura sua, quæ omnibus præponitur. Et si hoc non peneras, memento, quòd hoc, quod facit affirmatio, vel negatio in intellectu, facit p secutio, vel fuga in volũtate, ac per hoc sicut intellectus affirmans alium Deum, aut negans proprietatem Dei, aufert a Deo, cp sit Deus: ita voluntas nolens Deũ vt optimũ, aut tendens in aliud vt melius, aufert a Deo, cp sit Deus: hoc aũt sit in omni peccato mortali. Et propterea omne peccatum, quod vocatur mortale, vere dignum morte æterna est, vt pote offendens Deum, nõ qualitercũque, sed hostiliter, ad deiiciendum s. Deum a sua deitate: & ex his paret sensus articuli huius, quare. s. odium Dei sit grauissimũ, & quo modo inueniatur in quolibet mortali.

D. 1. 179. Li. 8. ca. 10 circa princ. tom. 5.

1. 2. q. 71. ar. 6.

SED CONTRA est, cp optimo d opponitur pessimum, vt patet p *Philos. in 8. Ethicor. sed odium Dei opponitur dilectioni Dei, in qua consistit optimum hominis. ergo odium Dei est pessimum peccatum.

RESPON. Dicendũ, cp defectus peccati cõsistit in auersione a Deo, vt* dictum est. Huiusmodi autem auersio ratione culpæ nõ haberet, nisi voluntaria esset. Vnde rõ culpę consistit in voluntaria auersione a Deo. Hæc aũt voluntaria auersio a Deo per se quidem importatur in odio Dei: in alijs aũt peccatis quasi participatiue, & sm aliud. Sicut. n. voluntas per se inhæret ei, quod amat ita sm se refugit id, qđ odit. Vnde quando aliquis odit Deum, volũtas eiº sm se ab eo auertitur: sed in alijs peccatis, puta, cum aliquis fornicat, non auertitur a Deo sm se, sed sm aliud, inquantum G est vitium capitale, assumit hoc principiũ. In his, quæ contra naturam sunt, cuiusmodi sunt omnia vitia, paulatim, & non subito illud quod est cõtra naturam corumpitur: & ex hoc probat odiũ non esse vitiũ capitale. Ex quo videntur inferri duo. Primũ est, cp ex odio Dei non oritur infidelitas. Secundum est, cp ex hoc, quòd odium Dei est causa infidelitatis, nõ põt inferri, cp odiũ Dei sit infidelitate grauius.

G

¶ Ad hæc dicitur, quòd argumenta laborãt quasi in æquiuoco: quoniam sermo literæ partim est de odio participatiue, seu secundum effectũ: & partim de odio speciali peccato, & secundum affectum. Cum enim dicitur, quòd odium est ratio culpæ, seu peccati in infidelitate, sermo est de odio participatiue, & secundum effectum. Cum autem dicitur quòd odium est grauius peccatum, sermo est de odio secũdum se, seu secundũ affectum. Nec hoc est sophisticũ, & indignũ doctrina, sed ex eo, quòd est per participationem odẽ dere seipsum secundũ se, sicut si ex igni tis, ostenderetur natura ignis. In quolibet enim peccato mortali, vt iam ostensum est, clauditur odium Dei, vt ratio peccati mortalis in illo: qđ iuxta huius responsionis in litera processum iterũ aperitur, vt magis etiam hæc litera pateat. Infidelitas, inquit, habet rationem culpæ ex hoc, quòd est voluntaria, quia &c. Quòd aũt sit voluntaria, supple mortaliter, habet ex odio secundum effectum contra veritatem fidei. Patet. n. in infidelitate inueniri voluntariam refutationem veritatis diuinæ, quæ est odium secundũ effectum ipsius diuinæ veritatis, ex quacũque causa infidelitas oriatur. Et patet huiusmodi odium in ea inuentum, esse rationem voluntarii peccati mortalis in illa: quoniam tale odiũ est actus voluntatis participatus in infidelitate, quo actus dicitur volũtarium mortale, quod conuincitur ex eo, cp in quolibet peccato mortali oportet inuenIri formaliter, vel participatiue actus voluntarios contrarios dilectioni Dei, quæ est charitas: alioquin peccatum mortale non esset. Nã quod charitati non contrariatur, cum illa stat, & mortale peccatum non est. Ex hoc autem, cp odium Dei participatiue, seu secundum effectum est ratio voluntarii peccati mortalis in infidelitate, & in reliquis peccatis mortalibus optime infertur, quòd odiũ Dei secundum se, secundum affectum, & quòd est odium Dei, vt est speciale peccatum, est grauius cæteris: sicut id quod est per essentiam, est maius eo, quod est per participationem, sicut essentialis causa grauitatis peccati est secundum se grauior suo effectu.

¶ Ad primum ergo in oppositum dicitur, quòd aliud est infidelitatem causari ex odio Dei, & aliud culpabilitatem, & peccatum in infidelitate causari ex odio Dei. Author non dixit primum, sed secundum, & tamen argumentum primo modo procedit. Et rursus author non loquitur de odio Dei secundum se, sed secundum effectum.

K

¶ Ad secundum dicitur, quòd author numquàm somniauit, quod arguens sumit, scilicet, quòd peccatum, quod est causa, semper sit grauius peccato, quod causatur: sed vt dictum est, & in litera patet, dicit, quòd peccatum, quod est causa, supple per se & essentialis, voluntarii, culpabilitatis, & peccati in actu peccati, ex suo genere est grauius peccato, quod est eius, quantũ ad hæc, effectus. Hæc autem propositio est euidens: quoniam ex quo vtrumque est peccatum, & hoc habet rationem peccati voluntarii, quia illud est peccatum voluntarium, oportet vt illud sit maius peccatum, & magis voluntarium, ac per hoc grauius, iuxta illam maximam. Propter quod vnumquodque, illud magis. Et rursus iuxta illam. Quod est per essentiam, seu secundum se, est maius participatis. Et hoc in proposito locum habet quia quàmuis de facto participatum, seu secundum effectũ, odium inueniatur sine hoc, quòd deriuetur ab odio secundum se, & secundum affectum: secundum tamen habitũdinem eorum inter se, odium secundum effectum habet propria causa odium se cũdum affectum, & est illo imperfectius, hoc est, minus malum, vt pote effectus participatus sua causa secundum se: & hoc intendit litera. Vnde non oportet obiecta aliter solui: quia non contra hũc planum sensum literę procedũt, sed contra impositam a seipso Martino phantasiam, vt prædictum est. Et scito, quòd inter infidelitatem, & alia peccata, quo ad causari ex odio Dei quo ad culpam &c. hæc est differentia, quòd infidelitas causatur vt effectus proximus: peccata vero contra proximum, vt iniustitia, & huiusmodi, causantur vt effectus remoti. Et ratio est, quia infidelitas, et odiũ Dei communicantur in obiecto. s. deo. Infidelitas. n. contra veritatem diuinam, quæ Deus est, peccat, & similiter odium Dei contra Deum est. Odium ergo veritatis diuinę secundum effectum in infidelitate, conuenit cum odio Dei secundum effectum in obiecto. Et ppterea infidelitas cognata est odio Dei. Reliqua peccata, quæ non habent Deum pro obiecto, licet odium Dei includãt, vt prius declaratum est, remotiora sũt a Dei odio pp alietatẽ obiecti.

Li. 10. cap. 22 circ. medium. to. 1.

Li. 25. cap. 16. ante medium.

Sup. q. 25. artic. 6. Et Psalm. 24.

Li. 2 cap. 4. & 20. & li. 3 cap. 21. a medio.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum tertium.*

INar. 3. eiusdem quæstio. 34. in responsione ad 3. Martinus occurrit, Hæc (dicens.) solutio nõ mihi videtur sufficere. Non solum naturale est odire eos, qui iniuste, sed etiã eos, qui iuste inimicantur nobis: quoniam vniuersaliter

3. q. 29. ar. 2.

AD 2m dicendum, quòd ipsa A infidelitas non habet rationẽ culpæ, nisi inquantum est voluntaria: & ideo tanto est grauior, quanto est magis voluntaria. Quòd aũt sit voluntaria prouenit ex hoc, cp aliquis odio habet veritatẽ, quæ proponitur. Vnde patet, cp ratio peccati in infidelitate sit ex odio Dei, circa cuius veritatẽ est fides: & ideo sicut causa ẽ potior effectu, ita odiũ Dei est maius peccatũ, q̃ infidelitas.

AD 3m dicendum, cp nõ quicũq; B odit pœnas, odit Deum pœnarum actorẽ. Nam multi oduint pœnas, qui tamen eas patienter ferunt ex reuerẽtia diuinæ iustitiæ. Vñ * August. dicit. 10. Cõfess. cp mala pœna, Ilia Deus tolerare iubet, nõ amari: sed prorumpere in odium Dei pu nientis, hoc est habere odio ipsam Dei iustitiã, quod est grauissimum peccatũ. Vñ * Greg. dicit 25. Mora. Sicut nonnũquã grauius est peccatũ diligere, q̃ ppetrare: ita nequius est odisse iustitiam, q̃ non fecisse.

ARTICVLVS III.

Vtrum omne odium proximi sit peccatum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur cp non oẽ odiũ proximi sit peccatum. Nullum. n. peccatũ inuenitur in præceptis, vel cõsilijs legis diuinæ, sm illud Prouer. 9. Iusti sunt omnes sermones mei. non est in eis prauum quid, nec puersum: sed Luc. 14. dicitur. Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, nõ põt esse meus discipulus. ergo non omne odium proximi est peccatum.

¶ 2 Præt. Nihil potest esse peccatũ, i quo Deum imitamur: sed imitãdo Deũ, quosdam odio habemus. dicitur. n. Roma. 1. Detractores, Deo odibiles. ergo possumus aliquos odio habere absq; peccato.

¶ 3 Præt. Nihil naturaliũ est pctm, quia peccatum est receſſus ab eo, qđ est sm naturam, vt* Damasc. dicit in 2. li. sed naturale est vnicuiq; rei, cp odiat illud quod est sibi contrariũ, & cp nitatur ad eius corruptionẽ. ergo vñ non esse peccatũ, cp aliquis habeat odio inimicũ suum.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Ioan. 2. Qui odit fratrem suũ, in tenebris ẽ: sed tenebrę spirituales sunt peccata. ergo odium proximi non potest esse sine peccato.

RESPON. Dicẽdũ, cp odiũ amori opponi, vt supra* dictũ est. Vñ tm habet odium de rõne mali, quãtũ amor habet de rõne boni. Amor aũt

C

D

ARTICVLVS IIII.

Vtrum odium proximi sit grauissimum peccatorum, quæ in proximum committuntur.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur cp odium proximi sit grauissimum peccatum eorum, quæ in proximo committuntur. Dicit. n. 1. Ioan. 3. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est: E sed homicidium est grauissimum peccatorum inter ea, quæ commituntur in proximũ. ergo & odium.

¶ 2 Præt. Pessimum opponitur optimo: sed optimum eorum, quæ proximo exhibemus, est amor omnia enim alia ad dilectionem referuntur. ergo pessimum est odium.

SED CONTRA. Malum dicitur, quia nocet, secũdum* Aug. in Enchiridiõ: sed plº alquis nocet proximo per alia peccata, quàm per odium, puta, per furtum, & homicidium, & adulterium. ergo odiũ non est grauissimum peccatum.

Infr. q. 158. ar. 4. & 6. Et 1. 2. q. 46. art. 6. Et ma. q. 12 ar. 4. & 5.

Enchiridiõ. c. 2. 12. to. 3.

Secunda secundæ S. Tho. M 2 stiuum

debet proximo sm id, quod a Deo habet. i. sm naturam, & gratiã: nõ aũt debetur ei amor sm id, quod habet a seipso, & diabolo. s. sꝫ peccatum, & iustitiæ defectum. Et iõ licet habere odio peccatum in fratre, & omne illud quod pertinet ad defectum diuinę iustitię: sed ipsam naturã, & gratia fratris nõ potest aliquis habere odio sine peccato. Hoc autem ipsum, cp in fratre odimus culpã, & defectum boni, pertinet ad fratris amorem. Eiusdem. n. rationis est, cp velimus bonum alicuius, & cp odiamus malũ ipsius: vnde simpliciter accipiẽdo odiũ fratris, semper est cũ peccato.

AD PRIMVM ergo dicendũ, cp parentes, quantum ad naturam, & affinitatem, qua nobis coniũguntur, sunt a nobis sm præceptum Dei honorandi, vt patet Exod. 20. Odiẽdi aũt sunt quantum ad hoc, cp impedimentũ præstant nobis accedẽdi ad perfectionem diuinę iustitię.

AD 2m dicendum, cp Deus in detractoribus odio habet culpam, non naturam: & sic sine culpa possumus odio detractores habere.

AD 3m dicendum, cp homines secũdum bona, quæ habent a Deo, non sunt nobis contrarij: vnde quantum ad hoc sunt amandi. Cõtrariantur autem nobis sm quod contra nos inimicitias exercent, quod ad eorum culpam pertinet, & quantum ad hoc sunt odio habẽdi. Hoc enim in eis debemus habere odio, cp nobis sunt inimici.

inimicos naturaliter odio habemus.

¶ Ad hoc dicitur, cp iste abutitur uocabulis, et propterea errat. Qui enim iuste nobis aduersantur, non sunt inimici nostri, ut patet ex hoc, cp nolunt nobis malum: sed odiẽtes culpam uolunt bonum, iustitiæ in punitione nostra. Inimicus autem vult absolute mihi malum, sicut amicus vult absolute mihi bonum, cuius etiam signũ est, cp Deus nulli etiam damnato est inimicus, quàmuis multos puniat, volens eis nõ malum absolute, sed bonũ iustitiæ in eis, quod malum pœnę eorum habet annexum. Vnde solutio est solida: quoniam falsissimũ est, cp naturaliter odio habeamus punitores nostros, vt inimicos: licet verũ sit, cp naturaliter odio habemus pœnas.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum quartum.*

INar. 4. dubiũ occurrit circa rõnem redditã, Quare odiũ proximi, vt deordinat peccatẽ, est grauiº, quàm exterioris actº peccatũ contra proximum, quia. s. per odiũ deordinatur voluntas, quæ est potissimum in hoĩe, & ex qua ẽ radix peccati. Oportet siquidẽ ad hoc, cp ratio valeat, ex alia parte subintelligere, cp p peccata exteriora in proximũ nõ deordinat voluntas: qđ constat esse falsum. Præterea peccatum deordinãs hominis volũtatem, & aliã eius partẽ, magis deordinat eum, q̃ deordinans volũtatẽ solam: sed peccatum actus exterioris in proximum ita se habet ad odiũ proximi, vt patet. ergo. Et confirmatur, quia maior defectus est in ramo & radice, quàm in radice tantum. Sic aũt est iuxta similitudinem literæ, de volũtate, & aliis potentiis, seu actibus.

¶ Ad hoc dicitur, cp sane intelligẽdo põt ex alia parte oppo-

trum dici'. Est autem sanus intellectus, quòd odium deordinat formaliter voluntatem: peccatum autem exterioris actus in proximum non deordinat formaliter voluntatem, sed actum istum exteriorem, quem constat esse alterius potentiæ. Peccatum enim non deordinat formaliter, nisi id, in quo est subiectiue. Licet autem omne peccatũ sit radicaliter in voluntate vt in subiecto: tamen in potentia alia libera, & rationali per participationem multa peccata sunt.

Homil. 10. ℣ opere imperfecto nõ remote a fine illius, to mo. 2.

¶ Ad secũdum vero dicitur, quòd cum comparatio sit inter distincta, quando comparantur duo, quorum primũ claudit in secundo, nõ intelligitur comparatio secundi ad primum, vt includit primum, & aliquid vltra: sed quantum ad illud, in quo distinguitur a primo. Vnde non comparatur deordinatio voluntatis deordinationi voluntatis, & alterius potentiæ sed ex vna parte sumitur deordinatio voluntatis, & ex altera deordinatio actus exterioris liberi, seu humani: & tunc dicitur, quòd quia voluntas est potissima in homine, & ex qua est radix peccati, aliæ autem potentiæ sunt inferiores, & vt rami: ideo deordinatio voluntatis est maior, quàm deordinatio aliarum virium. Constat namque, quòd potioris deordinatio, potior est: & malum in radice, peius est quàm in ramo vt sic. Cum autem aut dis voluntatem esse potissimum in homine, nõ putes autem sui oblitum, sed in subiecta loqui materia, s. morali. In homine namque in ordine ad moralia potissimum est voluntas, vt patet, quamuis simpliciter potior sit intellectus, vt in primo libro habitum est.

¶ In eodem artic. dubium occurrit, Quo pacto potest esse actus exterior inordinatus ex zelo iustitiæ absq; peccato. Quòd enim posset propter ignorantiam aliquam, puta, facti, omni cautela adhibita, actus exterior inordinatus accidere sine peccato, clarum est. Potest. n. aliquis ex huiusmodi ignorantia occidere patrẽ proprium: & tunc actus exterior erit inordinatus, cadens super materiam repugnantem. s. patris vitam, & tamen sine peccato. Sed quòd hoc possit etiam ex zelo iustitiæ accidere, vt litera dicit, nõ apparet: quia si ex zelo iustitiæ ℈m scientiã occidit, iam actus exterior nõ erit inordinatus: et si exterior est inordinatus, iã non ex zelo iustitiæ secundum scientiam pro uenit, sed ex zelo iustitiæ, nõ secundum scientiam: & tunc constat esse peccatũ.

¶ Ad hoc dicitur, quòd author profert sermonem conditionalem, ad cuius veritatem neutrius partis veritas exigitur. Et propterea non oportet solicitari, quomodo possent actus esse inordinati absque peccato. Exemplorum quoque, quamuis nõ requiratur veritas, attamen quia etiam exempla sub disiunctione allata sunt, sufficit pro altera parte verificari.

¶ In eodem artic. 4. dubium est circa illam propositionem. Si quid culpæ est in exterioribus peccatis, quæ contra proximum committuntur, totum est ex interiori odio, tum quia non omne quòd exterius committitur contra proximum, ex odio fit, sed aliquando ex ira, aliquando ex inuidia, aliquando ex luxuria, vt patet de adulterio, detractione, & vindicta: tum quia in præcedentibus determinatum fuit, quòd actus exterior habet malitiã secundum se, quam magis dat voluntati, quàm ab ea accipiat.

¶ Ad hoc dicitur, quòd iuxta Apostoli sententiam, omnia prohibita contra proximum vt, Non occides, Non adulterabis &c. in hoc vno comprehenduntur, Diliges proximum tuum. Ac per hoc in quocumque commisso contra proximum, contrarium dilectionis eiusdem incurritur, quod constat esse odium proximi: ideo omne exterius peccatum commissum in proximum, odium in se proximi claudit, & ex illo procedit participatio in omnibus, etiam in ipsa ira, & inuidia, vt inferius clarificabitur.

¶ Ad secundum dicitur, quòd impertinẽs est obiectio. Nam alia est quæstio de bonitate, & malitia actus secundum se, & a voluntate finis &c. & alia est quæstio de culpa actus exterioris in proximum secundum se, & ex odio. Et de illa quæstione satis dictum est: de hac vero dicitur, quòd quicquid culpæ est, ex odio est: quia quicquid habet mali ex genere suo, habet ex odio participato in ratione sui generis. Nisi. n. homicidium ex genere suo clauderet in se odium vitæ humanæ, non esset malum moraliter. Vnde si occidatur homo a iudice, a quo sit sine odio vitæ humanæ, non est homicidium.

¶ In eodem. 4. artic. dubium adhuc est, quia author videtur diminutus. Quærit namque vniuersaliter, An odium proximi sit grauissimum peccatorum, quæ in proximum committuntur. Et soluit particulariter, quòd odium est grauissimum respectu peccatorum exteriorum, quæ in proximum committuntur. Constat enim, quòd præter odium proximi, & peccata exteriorum actuũ in proximum, sunt alia peccata in proximum, scilicet, cõcupiscere vxorẽ proximi, concupiscere res illius, inuidere proximo, despicere proximum &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia ratio difficultatis exigentis specialem articulũ de cõparationẽ odii ad alia peccata in proximum, fuit actus exterior nocens proximo: ideo author ad id, in quo difficultas erat aspiciens, determinauit, relinquens pro manifesto, quòd odium proximi esset peius cæteris interioribus peccatis in proximũ, ex vniuersalitate obiecti, & immensitate rationis illius. Extendit siquidẽ se odium contra omne bonum proximi, & absque mensura in quodlibet ferrur. Cætera autem aut secundum quoddam genus boni, aut sub quadam modificatione in proximum insurgunt, vt patet de inuidia, & aliis allatis, excepta superbia, quæ non computatur inter peccata in proximum, quia Deo se opponit: unde non est dimicatio in authore. Et scito, quòd comparatio odii ad alia peccata est accipienda proportionaliter, vt scilicet odium vitæ proximi sit peius, quàm inuidia eiusdem vitæ. Et similiter odium fraternæ gratiæ sit peius, quàm inuidia eiusdem, & sic de aliis. Secus autem est respectu diuersorum: nam inuidia fraternæ gratiæ longe maius peccatum est, quàm odium proximi secundum bona exteriora.

¶ In eodem. 4. artic. Martinus occurrit, arguens contra secundam conclusionem, scilicet, quòd peccata exteriora quantum ad nocumentum, quòd proximo infertur, peiora sunt, quàm interius odium, supponendo, quòd actus exterior malus non addit malitiam aliquam super malitia actus interioris, quod pro nunc probat ex litera hac dicente, Si quid culpæ est in exterioribus peccatis, quæ contra proximum committuntur, totum est ex interiori odio.

¶ Arguit ergo primo. Nullus actus exterior proximo nocuus, est odio proximi culpabilior. ergo non est grauius peccatum quantum ad nocumentum. Antecedens probatur, quia actus exterior aut habet aliquid culpæ, quod non habet interior, aut nihil. Si nihil, habetur intentum: si aliquid, aut secundum illud subordinatur actui interiori malo, vel non. si non, ergo secundum illud non est culpabilis. si sic, ergo in actu interiori est aliquid grauitatis correspondens illi parti, quæ dicebatur non haberi ab actu interiori.

¶ Præterea. Ex nullo communi actibus bonis, & malis attenditur grauitas peccati: sed nocere proximo est commune actibus bonis & malis. ergo ex nocumento proximi non aggrauatur peccatum. Patet minor, quia etiam iusta occisio nocet proximo.

¶ Tertio, quia huiusmodi grauitas aut pensatur ex nocumento, quod infertur proximo tantum: & hoc non, quia tunc occisio iusta non esset hac grauitate grauior. Aut ex nocumento, quod infertur siue proximo, siue sibiipsi: & tunc vel in hac comparatione comparas actum exteriorem & interiorem simul ad interiorem tantum, & sic nihil ad propositum: aut comparas actum exteriorem ad interiorem, cui subordinatur, & tunc sic actus interior volendi occidere proximum ex odio magis nocet odienti, quàm homicidium proximo nocuit. ergo quantũ est ex parte nocumenti, actus interior grauior est, quàm exterior. Antecedens patet, quia mors spiritualis peior est corporali.

¶ Deinde arguit tractando authoritates Augustini, & Chrysostomi allatas in litera pro dicta secunda conclusione.

¶ Et primo contra distinctionẽ literæ ex authoritate Chrysostomi. Quanto aliqua sunt maiora in peccato, tanto sunt magis deordinata, & grauioris culpæ: sed secundum authoritatem Chrysostomi allatam, adulterium, & homicidiũ sunt maiora in peccato, quàm ira & odiũ. ergo sunt maiora in deordinatione, & culpa, ac per hoc distinctio literæ nõ. valet ad authoritatẽ hanc.

¶ Secundo ex authoritate, Aug. Malum dicitur, quia nocet: quia licet homicidium plus noccat proximo, odium tamen plus nocet simpliciter: quia nocumentum illatum sibiipsi per odium, est maius, quàm nocumentum illatũ proximo per homicidium.

¶ Ad hæc dicitur, suppositis his quę in præcedẽti lib. dicta sunt, quòd suppositum est falsum: quoniam actus exterior addit bonitatem, vel malitiam actui interiori, vt etiam Aug. dicit. Actus enim exterior auget bonitatem, vel malitiam actus interioris: ita quòd velle homicidium committere, minus malum est, quàm homicidiũ committere.

Ipsa n. executio addit grauitatem, & quantum ad propositum spectat, ratione nocumenti illati proximo ex ipsa executione, quam non infert actus interior.

¶ Ad probationem autem ex hac litera, cõceditur litera hęc: sed negatur sequela illius suppositi ex hac litera. Nam ex hoc, quòd quicquid vitæ est in arbore, est in radice, non sequitur, quòd arbor nihil vitę, aut vitalis pfectionis addat supra radicem. Multas. n. perfectiones vitales addit arbor supra radicem, vt patet: & simile est in proposito, cum author exp̃esse in litera assimilet radici voluntatem interius. Vnde cum hoc, quòd quicquid culpæ est in actu exteriori, est ex interiori odio participato, & incluso in actu exteriori, stat quòd actus exterior addat culpabilem grauitatem, immo ex hoc ipso, quòd actus interior progreditur in exteriorẽ, crescit malitia: sicut ex hoc, quòd radix profert plantam, crescit vita. Ad primum autem argumẽtum negatur maior. Ad probationẽ dicitur, quòd actus exterior habet aliquid grauitatis culpabilis, qđ non habet actus interior solus: sic. n. ad ipsum fit comparatio. Nam si ad actum interiorem coniunctum exteriori fieret comparatio, diceretur, quòd vna & æqua est vtriusque malitia per viam redundantiæ hinc, & inde, vt in præcedenti lib. patet.

¶ Et cum arguitur. Aut illud grauitatis, quod addit exterior actus, subordinatur interiori, aut non: respondetur, quòd iam digresso fit ab actu interiori solo, seu secundum se, ad ipsummet coniunctum, seu vt ratio est exterioris actus, et propterea egredi mur extra propositam comparationem. Veruntamen sequendo diuersionẽ argumenti, respondetur, quòd subordinatur vt executio appetitui. Et cum ex hoc infertur, Ergo in actu interiori est aliquid grauitatis correspondens illi parti, quam addere dicitur actus exterior: conceditur, quia, vt dictum est, ex actu exteriori deterior fit actus interior coniunctus: sed cum dicitur. ergo hæc grauitas præerat in actu interiori, negatur. Aliud est. n. grauitatem hanc inueniri in actu interiori coniuncto exteriori, & aliud est inueniri in actu interiori secundum se. Primum est verum: secundum falsum. Et rursus, Aliud est huiusmodi grauitatem in actu interiori coniuncto exteriori inueniri: & aliud est in eodem præinueniri. Primum est verũ: secundũ falsum. Et rursus, Aliud est hmõi grauitatẽ oriri radicaliter ex actu interiori, & aliud est perfectionem, & consummationẽ habere ex illo. Nã primũ est verum: secundum falsum. Hæc ergo distincte considera, & solues obiecta.

¶ Ad secundum dicitur, quòd Maior modificatione eget. Nam aliud est loqui de communi bonis & malis actibus in sua abstractione sumpto: & aliud de eodem contracto ad cõsonantiam, vel dissonantiam rationi rectæ. Nam licet primo modo non aggrauet, secundo tamen modo aggrauat: & sic est in proposito. Nocere proximo contra rectæ rationis iudicium, est non commune bonis & malis actibus, sed contractum ad malum morale, & ex hoc oportet peccatum grauari.

¶ Ad tertiũ dr, q̃ litera explicatur, q̃ neutro mõ est sermo, sed tertio mõ. s. ex nocumento qđ infertur ei, cõtra quem peccatur. Sub hoc. n. comprehenditur siue ipse, siue alius, non vt ipse, vel alius, sed vt est is, contra quem directe, seu per se peccatur. Et ex hoc excluditur obiectio apposita de nocumento propriæ mortis spiritualis. Nam huiusmodi nocumentum non per se intenditur per odientem, aut occidentem: sed malum illius, qui odio habetur, aut occiditur siue ipse, siue alius sit, per se & directe intenditur per odiũ, & homicidiũ. Contra illũ. n. peccat homicidio,

A vel odio q̃ se directe. Mors aũt spiritualis propria præter intentionẽ incurrit. Mallet. n. non incurrere illã odiens, aut occidens, qui tamen directe vult se, vel illum occidere.

¶ Ad obiecta deinde ex authoritatibus rñdetur. Et quantũ ad ll lud Chrysostomi, negat Maior, quo ad deordinationẽ peccantis. Quod. n. maius est ĩ peccato, nõ oportet q̃ sit maius ex parte deordinationis peccantis. Pot. n. maius. eẽ in pctõ aliũde. s. ex nocumẽto, vt ĩ litera dicit. et sic ītelligit Chrysostom*.

¶ Ad illud ex Aug. ilã responsum est. ĩ. q̃ grauitas peccatorũ quo ad nocumẽtũ, attẽdit penes nocumentũ per se intẽtũ, & nõ penes id qđ præter intẽtionẽ pec cãtis interuenit. Arguẽs ãt, de tali p accidẽs nocumẽto loquitur, qđ est cõmune oi peccato mortali.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum quintum.*

ARTICVLVS V.

Vtrum odium sit vitium capitale.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ odium sit vitium capitale. Odium. n. directe

1. 2. q. 25. ar. 1. & 2.

Li. 31. cap. 31.

B hominis, quæ est potissimum in homine, & ex qua est radix peccati. Vnde & si exteriores actus inordinati essent absq; inordinatione voluntatis, non essent peccata, puta, cum aliquis ignoranter, vel zelo iustitiæ hominẽ occidit. Et si quid culpæ est in exterioribus peccatis, quæ cõtra proximum committuntur, totũ est ex interiori odio: sed quantum ad nocumentum quod proximo infertur, peiora sunt exteriora peccata, quàm interius odiũ. Et p hoc patet respõsio ad obiecta.

ARTICVLVS V.

Vtrum odium sit vitium capitale.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ odium sit vitium capitale. Odium. n. directe opponitur charitati: sed charitas est principalissima virtutũ, & mater aliarum. ergo odium est maximum vitium capitale, & principium omnium aliorum.

¶ 2 Præt. Peccata oriuntur in nobis ℈m inclinationem passionum, ℈m illud ad Rom. 7. Passiones peccatorum operabantur in mẽbris nostris, vt fructificarent morti: sed in passionibus animæ ex amore, & odio uidentur omnes aliæ sequi, ut ex supra* dictis patet. ergo odiũ debet poni inter uitia capitalia.

¶ 3 Præt. Vitiũ est malũ morale: sed odiũ principalius respicit malum, quàm alia passio. ergo uidetur, q̃ odium debet poni uitia capitale.

SED CONTRA est, q̃ *Grego. 31. Moral. non enumerat odium inter septem uitia capitalia.

C IN ar. 5. eiusdẽ quæstio. Martinus occurrit, primo arguens contra rationem conclusionis: deinde soluens eam. Ratio, inquit, multipliciter deficit. Primo, quia nõ cõsonat aliis Sancti Thomæ opinionibus: quoniam cum hoc, quòd aliquod vitium est maximum in grauitate, stat quòd sit vitium capitale. ergo ex grauitate odii non potest concludi, quòd odium non est vitium capitale. Secũdo, quia vitiũ minus graue aut põt oriri ex grauiori, aut non. Si sic, ergo nulla ratio cogit, quin simul stet odium esse grauissimũ & capitale. Si non, ergo tot, & tanta.

¶ Deinde soluendo rationem dicit. Concedo quòd regulariter ita est, quòd ab aliquo, quod est minus secundum naturam, primo recedit: sed non oportet, quòd a quolibet, quod est minus secundum naturam, primo recedatur, quàm perueniatur ad vltimum. Non enim oportet adulterum prius fuisse fornicarium.

¶ Ad horum primum dicitur, quòd argumenta illa non sunt contra hanc literam, vt arguens somniauit: quoniam author D non ex excellentia grauitatis, sed ex ordine deiectionis naturalium perfectionum, ordinate se habentium procedit, & concludit odium nõ esse vitium capitale, vt clare patet in litera. Ex hoc namque quòd magis secundum naturam est perfectio dilectionis Dei & proximi, quàm aliæ perfectiones aliarum virtutum, & primum in compositione est vltimum in destructione, procedit & infert, quòd prior est deiectio aliarũ virtutum per alia vitia, quàm deiectio dilectionis per vitium odii. Vbi patet, quòd siue sit grauius, siue non, nihil refert quo ad rõnem istã. Et propterea nõ sunt recitata oĩa, quæ ille somniauit esse cõtra hanc rõnem.

¶ Ad solutionem rationis dicitur, quòd ipsa responsio istius est confirmatio rationis: quoniam ratio non affertur ad ostendendum, quòd quicumque odit, oportet quòd habuerit omne minus vitium: sed ad ostendendum naturalem ordinem vitii, quod est odium ad alia vitia. Naturalis autem ordo optime ostenditur per id, quod regulariter inuenitur. Et ideo ex illa concessione, quòd hoc est verum regulariter, non soluitur, sed confirmatur ratio, quæ loquitur de necessitate naturalis progressus vitiorum se E cundum se, & non de necessitate logica, aut cõtra libertatem huius peccantis, qui prius eligere potest posterius, quàm prius.

¶ In eodem 5. ar. in responsione ad primum, Martinus occurrit contra authorem hic, dicens. Ista solutio non placet mihi, tum primo, quia secundum Aristotelem in prædicamentis, qui vult redire a vitiis ad virtutes, paulatim recedere debet, & secundum gradus virtutum ascendere: tum secundo, quia secundum doctrinam omnium sanctorum, in virtutibus primo gradum incipientium, deinde proficientium, & tertio perfectorum attingimus: tum tertio, quia vel loquitur hic Tho. de charitate infusa, vel acquisita. Si de acquisita, illa nõ ẽ pfectissima virtus. Si de infusa, tũc cõstat, q̃ multæ virtutes sine ea frequẽter acquirunt.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd primum documentum, scilicet de recessu a vitio, non est Arist. sed oppositum potius ab ipso docemur in 2. Ethic. vbi non exemplariter, sed ex proposito docet detentum aliquo vitio, valde elongare se ab illo

debere, ita ut in aliud extremũ uitiũ uideatur declinare, qm̃ sic ueniet ad mediũ uirtutis: quẽ admodũ faciũt uolentes curuas uirgas dirigere, retorquendo prius eas in alterã partẽ. Veruntamen hoc non est ad propositũ, qm̃ ordo uirtutum non attenditur, per se loquendo, ꝓm recessum a vitio. Non oportet.n. virtuosum uitiosum fuisse. Et propterea prima obiectio nihil dicit cõtra primitatem uirtutis charitatis.

c. 2. q. 84. ar. 3. & 4.

D. 302. ¶ Ad secũdum quo que conceditur totum, sed nihil cõtra propositũ: qm̃ cum hoc ꝙ charitas est prima uirtutũ, stat ꝙ primo est charitas incipiens, deinde proficiens, & tertio perfecta.

¶ Ad tertium autẽ dicitur, ꝙ sermo est de charitate infusa: nam acquisita nõ est specialis uirtus. Et falsum est aliquam uirtutẽ simpliciter haberi sine charitate infusa, ut patet ex Aug. & authore &c.

¶ In eodẽ 5. ar. ī rñsione secũda, Martinus occurrit dicens, Hæc solutio Thomæ iudicio meo nõ sufficit: quia, ut patet ex maiore, argumentũ procedit de passionibus malam inclinationẽ habentibus: odium ãt male oppositi bono nõ naturali, non habet inclinationem malam. ergo &c.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ falsum assumitur, ꝙ argumẽtum procedat de passionibus malã inclinationẽ habentibus. Et ex ipso argumento patet oppositũ: qa procedit ex eo, ꝙ amor, & odiũ sunt primæ passiones. Cõstat ãt ꝙ primitas nõ attribuit amori, ut habet malã inclinationẽ, sed absolute, ut est passio amoris. Vñ optime author distinguendo odiũ penes diuersa obiecta, soluit ostẽdẽdo quali odio cõuenit primitas, & quali nõ.

In corp. ar.

¶ In eodẽ ar. 5. in rñsione ad tertiũ, Martinus occurrit, dicens ꝙ hæc solutio nõ sufficit: quia odiũ uel est respectu mali veri, uel respectu mali apparentis tm̃. Si respectu mali veri, ergo cũ vitiũ mortale de quo maior argumenti assumitur sit malũ uerũ sequit ꝙ argumentũ cõcludit. Si respectu mali apparẽtis, tũc sequitur, quòd per odium appetitur odito id, quod est secũdum ueritatem bonum, licet ab odiente æstimetur malum, quod est falsum.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ odii uitium proculdubio est uerum malum moraliter, & est respectu mali apparentis quidẽ vt personæ odio habitæ: ueri autẽ ut concupiti personæ odio habitæ. Ita ꝙ sicut amor est respectu boni ut personę amatæ (Amatur.n. persona ut bona, & est etiam respectu boni ut concupiti personæ amatæ: concupiscit.n. amans aliquem bonum illi) ita uitium, quod est odium, terminatur ad personam sub ratione mali, quæ tamen in ueritate est bona. Et propterea respectu pſonę odio habitæ, odiũ est respectu boni ſm rem: mali autem secundum apparentiam, & terminatur ad malũ concupitum illi sub rõne mali. Et ideo respectu concupiti odium est mali etiam ſm veritatem, vt patet cum quis proximũ odio habet, volens illi malum mortis. Cõstat enim ꝙ odium, vt terminatur ad proximũ, est respectu boni ſm rem mali, aut ſm æstimationem tantum: vt vero terminatur ad mortem uolitam illi, terminatur ad malum ſm veritatem, & ſm æstimationẽ. Vnde patet responsio ad argumentũ, quia cũ quærit, uel est respectu mali, Rñdẽt ꝙ diuersimode vnũ & idẽ odiũ est respectu utriusq;. est.n. respectu ueri mali ut cõcupiti. Et ꝓpterea nõ sequitur ꝙ argumentũ concludit: et est respectu boni, æstimati tamen mali ut personæ odio habitæ. Et propterea non

Respon. Dicendũ, ꝙ sicut supra* dictum est, vitiũ capitale est ex quo vt frequẽtius alia vitia oriũtur: uitium [d] aũt est contra naturã hoĩs, inquãtum est animal rõnale. In his autem, quę contra naturam fiunt, paulatim id quod est naturæ, corrumpitur. Vnde oportet, ꝙ primo recedat ab eo quod est minus ſm naturam, & vltimo ab eo quod est maxime ſm naturã: quia id quod est primum in cõstructione, est vltimum in resolutione. Id aũt quod est maxime, & primo naturale homini, ẽ qđ diligat bonũ, & præcipue bonum diuinũ, & bonum proximi. Et ideo odium, qđ dilectioni huic opponitur, non est primũ in dilectione virtutis, quæ fit per vitia, sed vltimum. Et ideo odium non est vitium capitale.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ sicut dr̃ in 7. Physic. Virtus vniuscuiusq; rei consistit in hoc, ꝙ sit bene disposita ſm suam naturam. Et ideo in virtutibus oportet esse primum, & principale, quod est primum, & principale in ordine naturali. Et propter hoc charitas ponitur principalissima virtutum: et eadem ratione odium non potest esse primum in vitijs, vt* dictum est.

Ad 2[m] dicendũ, ꝙ odium mali, quod contrariatur naturali bono, est primum inter passiones animę, sicut & amor naturalis boni: sed odium boni conaturalis non potest esse primum, sed habet rõnem vltimi: quia tale odium attestatur corruptioni naturæ iam factæ, sicut & amor extranei boni.

Ad 3[m] dicendum, quòd duplex est malum, quoddam verũ, quod scilicet repugnat naturali bono: et huiusmodi mali odium potest habere rationem prioritatis inter passiones. Est autem aliud malum non uerum, sed apparens, quod scilicet est verum bonum & connaturale, sed ęstimatur ut malum propter corruptionem naturæ: et huiusmodi mali odium oportet, quòd sit in ultimo. Hoc autem odium est uitiosum, non autem primum.

Articvlvs VI.

Vtrum odium oriatur ex inuidia.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur ꝙ odium non oriat ex inuidia. Inuidia.n. est tristitia ꝙdam de alienis bonis. Odium autẽ non oritur ex tristitia, sed potius econuerso: tristamur enim de præsentia malorum, quæ odimus. ergo odium non oritur ex inuidia.

Sequitur, quòd odio appetatur uerum bonum, ut patet.

¶ In ar. 5. & 6. eiusdem q. 34. dubium occurrit, quia doctrina authoris uidetur contraria dictis. Iã. n. dictũ est & ꝙ odiũ Dei participatur in omni peccato mortali, & quòd odium proximi participatur in peccato in proximum: immo ipse author dixit in præcedenti artic. ꝙ quicquid culpæ est in exterioribus peccatis in proximum, totũ est ex interiori odio. Mõ uero dr̃, ꝙ nec odiũ proximi, nec Dei est primũ, sed ultimũ potiꝰ peccatum. Quo stante hæc simul? Constat.n. ꝙ participatũ, aliquid posterius est ipso, ꝙm se. Ignis.n. prius est ignitis, & aqua madefactis, & sic de aliis.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ odiũ Dei, vel proximi sumi potest dupliciter. Vno modo proprie, ut est species peccatũ, & sic non claudit in cæteris peccatis odiũ Dei, nec in omnibus peccatis cõtra proximũ odiũ proximi: & sic est sermo authoris de odio Dei, & proximi, cũ negat habere rõnẽ prioris peccati. Alio mõ communiter pro odiosa uoluntate, prout.s. ois refutatio boni quilibet fiat, odii rõnẽ vt habere. Occidens nãq; hoĩem ex ira, pro quãto in ira illa clauditur nolle uitam illius, odium illius dici pot. Proprie tamen odiũ nõ est, quia non est ibi nolle uitã illius absolute, sed specificatum in velle uindictam. Et hoc mõ odiũ Dei in quolibet mortali, & odiũ proximi in quolibet cõtra proximũ clauditur: & cõmunicatio vocabulorũ simul cũ penuria propriorum facere vr in hac re obscuritatẽ. Et scias ꝙ proportio odiosæ voluntatis ad odiũ proprie uidetur esse, sicut proportio febrilis ægritudinis ad mortẽ, vt sicut nonnulla mors est, & mortis participatio, ægritudo quęlibet febrilis: ita quodlibet in proximum, nonnullum odium proximi, & quodlibet mortale, nonnulla refutatio diuini boni est. Et sicut mors maius malum est, quàm quæcumque febris: ita odium Dei simpliciter, & proximi in suo ordine, ut dictum est, pessimum est. Et ſm hoc cũ dixit author in præcedenti arti. quòd ex odio procedit interiori &c. odii nomẽ communiter accepit pro odiosa uolũtate. Nec obstat, ꝙ de odio, ut speciale uitium est, tractabit, quia ex illa ratione habet intentũ: quoniam si omne peccatũ ex terius in proximum totam culpam habet ex odiosa voluntate, quæ odium interpretatiue est, consequens manifeste est, quòd odiũ proprie maximæ culpæ rationem habet. Pores autem aliter eandem sententiam dicere, quòd odium, sicut & superbia, contemptus Dei, & huiusmodi, potest dupliciter sumi. Primo secundum affectũ, & sic est speciale vitium, & habet rationem vltimi. Alio modo secũdum effectum, & sic clauditur, vt dictum est, in omni peccato, & est causa peccati. Et si Nouitii nõ intelligũt differentiã hanc, aduertant, quòd cum affectus odii sit velle malum, effectus eiusdem est quomodocũque actum malũ appetere, cogitare, facere. Sicut affectus inobedientiæ est contemnere præceptum: effectus autem est quomodolibet non seruare præceptum, & sic de aliis.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum sextum.*

In artic. 6. dubium occurrit, quoniam cõtextus literæ dissonus uidetur. Fundatur siquidem primo ortus odii super fuga tristitiæ:

tiæ: deinde infert, ꝙ odiũ oritur ex præsentia tristitiæ, ꝙ est inuidia, cũ debuisset cõsequẽter inferri, ꝙ ex fuga tristitię nasceret. A

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ contextus litere formalis, subtilis, ac optime consonus est. Cum.n. peccatũ odii, de quo est sermo, sit essentialiter actus refutans bonum, quod vere est bonum, & bonũ vt sic, non sit refutabile,

oportet ad hoc, vt actus refutationis respectu boni inuenia tur, quòd bonum induat rationem alicuius refutabilis, vt sic actus odii tendẽs in illam rationem penetret ad bonum vestitũ illa ratione. Et quia odium tale, scilicet, vere boni ẽ valde alienum a naturali, consequens est, vt ratio qua fit refutabile, sit de ordine eorũ, quę valde refutanter a natura, vt sic valde exosa vestis reddat exosum vestitum, quod nudum esset multũ amabile. Talis autem ratio est ratio peior ratione contristantis, quam constat esse malũ: quia contristans tristitiã ingerit, quam naturaliter multum fugimus. Obiectum igitur odii. s. vere bonum, ad hoc vt odii obiectum sit, rationem tristis induit prius, vt sic deteriorando induat rationem mali absolute: & sic magis refutabilis rationem habet. Quòd autem bonum alterius induat rationem contristantis me, non habet inquantum est bonum, sed habet inquantum est obiectum tristitię meæ, quæ est inuidia: & sic odium ex parte obiecti directe oritur ex inuidia. Ambiguitas autem contextus ex mala applicatione literæ oritur. Nam odium potest considerari dupliciter. Primo distinguendo ea, quæ in odio inueniuntur, & comparando ea adinuicem. Inueniũtur enim in peccato odii duo Primo terminatio ad bonum, quod vere est bonum: & ex hoc habet rationem peccati, & alieni a natura. Secundo, terminatio ad rationem, qua illud bonum offertur vt malum: quoniam actus odii refutatio est, quæ respectu mali vt sic est, & ex hoc habet rationem quasi excusabilis, & eligibilis, vt pote, refutatio mali naturalr fugibilis. Et comparando hæc duo inter se, quia, vt dictum est, ratio tristis est causaliter illa ratio mali inducens odii obiectum, optime dicitur, quòd primum oritur ex secundo, quòd refutatio boni oritur ex refutatione tristis, quòd odium boni oritur ex fuga tristitiæ. Si autem consideretur totum ipsum odii vitium, sic dicimus, quòd causatur ex electa tristitia præcedente, quæ est inuidia generans ipsi odio proprium obiectum. Inuidendo enim fit bonum alterius contristans nos, & ex hoc crescit in odiosum nobis. Vnde contextus literæ consonus est, primo distinguens intrinseca odii, & comparans inter se: secundo reddẽs radicem vnde illa proueniunt, scilicet electam tristitiam boni.

¶ Potest & breuius, & subtilius dici, quòd fuga tristitiæ in litera proposita, non importat actum appetitus rationalis, sed naturalem abominationem appetitus naturalis respectu tristitiæ, secundum quam etiam electa, & præsens tristitia fugitur, vt pote naturali appetitui contraria. Et quia naturalis huiusmodi fuga est causa dicti augmẽti. s. quòd triste crescat in malum absolute, quod significat odibile, & tanto citius & vehementius, quanto sæpius & intensius actualis tristitia repetitur: ideo author primo fugam naturalem tristitiæ vt causam posuit, & inde ad effectum processit, quem ex illa causa præsens tristitia producit. Nõ ergo fugam tristitiæ contra illius præsentiam distinxit, sed naturalem fugam simul stantem cum actuali præsentia tristitiæ pro causa assignauit, quare inuidia ex parte obiecti parit odium, & in litera declaratur: Quia sicut delectans parit seipsum amabile ex naturali appetitu ad delectationem: ita contristans parit seipsum odibile ex naturali fuga tristitiæ. Delectabile enim parit rationem boni absolute: & triste parit rationem mali absolute, ac per hoc illud amabile, hoc odibile generat.

¶ In eodem ar. aduerte ex. 2. Physic. quòd naturale non dicitur vno modo. Et propterea cum audis dilectionem boni alterius esse naturalem, intellige sane, hoc est, secundum naturam. Sic.n. omnes virtutes sunt naturales, & omnia vitia contra naturã: est tamẽ in his latitudo magna. Et propterea aliquid magis, & aliquid maxime dicit secũdum naturam, & contra naturam.

¶ In eodem artic. 6. Li. 7. ca. 17. in rsponsione ad vltimum, dubium occurrit, An peccatum odii sit vnius tantũ, aut plurium speciei. Et est ratio dubii, tum quia dilectio charitatis, cui directe contrariatur odium, est vnius tantum speciei: vni autem vnum tantum est cõtrarium, vt patet 10. Metaphysic. tum quia peccata non distinguuntur specie penes materialem, sed penes formalem diuersitatem obiecti. Cõstat autẽ ꝙ sicut omnia mala vt conueniunt in ratione vindictæ, spectant ad vnum iræ vitium: ita omnia mala, vt conueniunt in ratione mali absolute, spectant ad vitium odii. Et sic licet mala materialiter diuersificentur, ratio tamen formalis indiuisa manet, ac per hoc peccatum eiusdem est speciei. Et confirmatur, quia si peccatum odii & iræ diuersificatur secundum speciem ex diuersitate malorum, sequitur ꝙ eædẽ erunt differentiæ diuersorum generum, & non subalternatim posi torum, contra doctrinam Philosophi in anteprædicamentis. Li. 13. & 14. & Li. 10. ar. 2 tom. 5.

¶ Ex altera autem parte est, quia appetens ex ira occidere hominem, differt specie ab appetente ex ira rapere tantum bona, sicut homicida a raptore. Et eadem ratione, volens ex odio occisionem alicuius, & volens ex odio violenter auferri alicui bona, differt sicut homicidium a rapina. Et confirmatur, quia nisi sic esset, odium Dei, & odium proximi essent eiusdem speciei, quod nefas est dicere.

¶ Ad hoc dicitur, quòd odium cum dupliciter sumatur, pro passione concupiscibilis, & pro vitio, & præsens dubium sit de vitio odii secundum morales species, manifeste patet, quòd odium Dei, & proximi differunt specie secundum genericam differentiam peccati in Deum, & in proximum: sed de odio proximi, quo ipli proximo malum volumus, difficultatem facit diuersitas formalis malorum, quæ proximo ab odiente desiderantur, puta, mors, paupertas, infamia &c. Oportet namque trium horum vnum fateri, scilicet vel quòd odiens desiderans tot diuersa mala vnius tantum speciei, peccatum committat, aut quòd odium distinguatur specie secundum formalem diuersitatem huiusmodi malorum, aut quòd hæc desideria sint quidem diuersarum specierum, sed non odii, sed imperatarum ab odio, & tunc opportet illis assignare species suas. Primum horum non potest sustineri: quia cum velle, & facere aliquid sint eiusdem speciei, sicut ex odio faciens rapinam, vel homicidium peccat diuersis speciebus: ita ex odio desiderans, seu volens ista, peccat ſm diuersas species. Et confirmatur hoc per simile eadem ratione in iræ vitio. Constat enim ex iravindictam homicidii, vel rapinæ tam uelle, quàm facere in distincta specie mala incidere, & similiter in vitio maledictionis. Vnde inferius in q. 76. ar. 4. ad secundum, author dicit, Si ille qui maledicit, uelit malum occisionis alterius, desiderio non differt ab homicida, differt tamen, inquantum actus exterior aliquid adiicit voluntati. Secundum autem rupugnat doctrinæ authoris superius in quæstio 31. artic. quarto ad secundum, dum dicit, quòd omnia nocumenta, inquantum considerantur secundum communem rationem mali, reducuntur ad odium: prout autem considerantur secundum aliquas speciales ta-

tiones mali, ad aliqua specialia vitia. Ex hoc.n. patet, q̃ odii in proximum species vnitatem habet ex ipsa ratione mali, quia scilicet vult malum proximo. Alia autem vitia specialia sunt, quæ volunt proximo malum tale vt sic, puta, mortis, infamiæ, rapinæ, & similium.

¶Tertium autem rationi consentaneum est, vtru odii imperet actibus interioris desiderii respectu talium malorum, sicut imperat quãdoque actus exterioris respectu eorundem malorum. Ita quòd sicut aliquis ex odio detrahit, vel contumeliatur, vel occidit, vel rapit, vel aliquid huiusmodi facit: ita aliquis ex odio desiderat proximi infamiã, vel dehonorationẽ, vel mortẽ, vel perditionẽ bonorũ &c. Et sicut odium cum opere: vnum constituit peccatum multarum deformitatũ: ira & odium cũ desiderio talis mali, vnum constituit plurium deformitatum peccatum. Vt scias autẽ assignare vnicuique desiderio suã speciem, non vageris per nouas species vitiorum, sed memento illius regulę, Eiusdem virtutis, vel vitii est, velle aliquid, & facere illud. Et ratio est, quia actus exterior, & interior respectu eiusdẽ obiecti non requirunt diuersas virtutes, aut vitia. Et propterea ad illud vitium spectat velle mortem, ad quod spectat facere mortem, quod cõstat esse homicidiũ. Et similiter ad illud velle infamiam, ad quod spectat facere eandem, quod constat esse detractionem, & sic de aliis. Et idem est iudicium de desideriis iratorum, & maledicorum. Et ex his patet responsio ad obiecta.

¶Sed restat vnum Nouitiorum dubium, quo pacto odium proximi est speciale vitium, si eius obiectum est ratio mali proximi, & nullum malum speciale, cum genus nõ sit præter suas species, nec possit inueniri odiũ proximi separatũ ab aliis vitiis: q̃ quicũque desiderat malum alicui, desiderat ei aliquod malum.

¶Sed hoc facile soluitur, discernendo inter actum aiæ, & rõnem obiectiuam in communi. Quãmuis nãq; reperiri nõ possit in rerum natura ratio generis præter suas species, potest tamen inueniri in rerum natura actus aiæ terminatus ad rationem generis, & non terminatus ad aliquam speciem, vt patet in intellectu, cũ intelligitur aĩal in communi. Et similiter est in volũtate, quæ tendit in bonum, vel malum intellectum. Potest siquidẽ terminare actum suum ad rationem cõmunem, non terminãdo eundem ad speciales. Et hoc modo voluntas vult malum alicui: nec est verum, q̃ non possit separatum hoc vitium ab aliis inueniri. Cum.n. quis proximo suo desiderat vt habeat malũ, vel cũ desiderat vt habeat omne malum, non descendendo ad tale, vel tale, solo odii peccato inquinatur, vt patet ex supra allegatis. Constat autem hæc posse accidere.

¶In eodem artic. 6. in responsione ad vltimum Martinus occurrit contra illud, Ex inuidia generatur odium formaliter secundum rationem obiecti; ex ira autem dispositiue tantum: Non placet, inquit, mihi: quia secundum ipsum, malum alterius absolute est obiectum odii: sed inuidus & iratus conueniunt in hoc, quòd vterque appetit malum alterius in ordine ad aliud, quis consecutus fuerit, quod desiderabat. Et quia hoc ipsum, quòd est delectari in bono amato, habet quandam rationem boni, sequitur q̃ delectatio causet amorem. Et secundum eandem rationem sequitur, quòd tristitia causet odium.

Ar. 1. huius quæst.

AD 2m dicendum, quòd alia ratio est de dilectione, & odio. Nã dilectionis obiectum est bonum, quod a Deo in creaturas deriuatur: et ideo dilectio per prius est Dei, & per posterius est proximi: sed odium est mali, quod non habet locum in ipso Deo: sed in eius effectibus. Vnde etiam supra * dictum est, quòd Deus non haberet odio, nisi inquantum apprehenditur secundum suos effectus. Et ideo per prius est odium proximi, quàm odium Dei. Vnde cum inuidia ad proximum sit causa odii, quod est ad proximum, fit per consequẽs causa odij, quod est in Deũ.

AD 3m dicendum, quòd nihil prohibet secundum diuersas rationes aliquid oriri ex diuersis causis. Et secundum hoc odium potest oriri & ex ira, & ex inuidia. Directius tamẽ oritur ex inuidia, per quam ipsum bonum proximi redditur contristabile, & per consequens odibile, sed ex ira oritur odium secundum quoddam augmentum. Nam primo per iram appetimus malũ proximi, secundum quandam mensuram, prout scilicet habet rationem vindictæ. Postea autem per continuitatem irę peruenitur ad hoc, quòd homo malũ proximi absolute desideret, quod pertinet ad rationem odij. Vnde patet, q̃ odiũ ex inuidia causatur formaliter secundum rationẽ obiecti, ex ira autẽ dispositiue.

QVAESTIO XXXV.

De accidia, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de vitijs oppositis gaudio charitatis, quod quidem est & de bono diuino, cui gaudio opponitur accidia, & de bono proximi, cui gaudio opponitur inuidia. Vnde primo considerandum est de accidia, secundo de inuidia.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrũ accidia sit peccatũ.
¶Secũdo, Vtrum sit speciale vitiũ.
¶Tertio, Vtrũ sit mortale peccatũ.
¶Quarto, Vtrum sit vitiũ capitale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum accidia sit peccatum.

AD PRIMVM sic procedit. Videt̃ q̃ accidia nõ sit peccatum. Passionibus.n.nõ laudamur, neque vituperamur, secundum* Philos. in 2. Ethico. sed accidia est quædam passio. est enim spe-

Mala. ante & ante Lira. tom. 3.

† Damasc. lib. 2. c. 14. 15. q. 35. ad 3.

amante, & etiam in proximo. Et licet vna sit charitas gaudens de his tribus, tamen opposito non est vnũ, quia malum multifariam cõtingit, sed triplex, scilicet odiũ accidia, & inuidia. Odium siquidẽ refutat bonum tam in Deo, quàm in proximo absolute. Inuidia autem in proximo, vt in quæstione sequẽte patebit. Accidia autem in ipso contristante refutante bonum nõ quodcumque, formaliter loquendo, sed diuinum: quia quicquid refutat, inquantum habet rationem diuini boni in ipso cõtristante, refutat. Vnde conceditur, quòd directe opponitur gaudio charitatis pro quanto claudit in se amorem concupiscentiæ. Propter quod ex ea nascitur desperatio, quæ Deũ a nobis aufert, & hoc modo est respectu finis vltimi. Et quia omne concupitum a charitate, in Deum amicitia amatum finaliter refertur, ideo accidia tristatur de bono diuino in nobis, quod propter Deum habere debemus. Vnde author in articulo 3. cum dixisset, scilicet quòd proprius effectus charitatis est gaudium de Deo, caute subiunxit, q̃ accidia est tristitia de bono spirituali, inquantum diuinũ: & non dixit, quòd est tristitia de Deo, quãmuis etiam si diceret, de Deo in nobis intelligi potuisset. Et sic omnia cõsonant simpliciter, & in doctrina authoris.

Lib. 10. c. 1. parum a princip.

Lib. 10. in fine illius.

Lib. 2. ex c. 14.

Gloss. ordi. ibidem.

cies tristitiæ, vt † Damascẽ. dicit, & supra† habitum est. ergo accidia non est peccatum.

¶2 Præt. Nullus defectus corporalis, qui statutis horis accidit, habet rationem peccati: sed accidia est huiusmodi. dicit enim* Cassianus in 10. lib. de Institutis monasteriorum. Maxime accidia circa horam sextam monachum inquietat, vt quædam febris ingruẽs tempore præstituto, ardẽtissimos æstus accensionum suarum solitis ac statutis horis animæ inferens ægrotanti. ergo accidia nõ est peccatũ.

¶3 Præt. Illud quod ex radice bona procedit, non videt̃ esse peccatũ: sed accidia ex bona radice procedit. dicit enim* Cassianus in eodem libro, quòd accidia prouenit ex hoc, quòd aliquis ingemiscit se fructum spiritualem nõ habere, & absentia longeque posita magnificat monasteria, quod videtur ad humilitatem pertinere. ergo accidia non est peccatum.

¶4 Præt. Omne peccatũ est fugiendum, secundum illud Eccles. 21. Quasi a facie colubri fuge peccatum: sed Cassianus dicit in eodem lib. * Experimento probatum est, accidiæ impugnationem non declinãdo fugiẽdã, sed resistendo superandã. ergo accidia nõ est pct̃m.

SED CONTRA. Illud q̃d intericitur in sacra scriptura, peccatũ est: sed accidia est huiusmodi. dicitur enim Eccl. 6. Subijce humerum tuum, & porta illam, scilicet spiritualem sapientiam, & non accidieris in vinculis eius. ergo accidia est peccatum.

RESPON. Dicendum, quòd accidia secundum* Damascenum, est quædam tristitia aggrauãs, quæ scilicet ita deprimit animum hominis, vt nihil ei agere libeat, sicuti ea quæ sunt acida, frigida sunt. Et ideo accidia importat quoddã tædium operãdi, vt patet per hoc, quod dicitur in* glosa super illud Psalm. Omnem escam abominata est anima eorũ. Et a quibusdam dicitur, quòd accidia est torpor mẽtis bona negligentis inchoare. Huiusmodi autem tristitia semper est mala, quandoque quidem etiam secundum seipsam, quandoque vero secundũ effectum. Tristitia enim secundum se mala est, quæ est de eo, quod est apparens malum, & vere bonũ: sicut econtrario mala delectatio est, quæ est de eo, quod est apparens bonum, & vere malum. Cum ergo spirituale bonum sit vere bonum, tristitia, quæ est de spirituali bono, est secundum se mala. Et etiam tristitia, quæ est de vere malo, mala est secundum effectum, si sic aggrauet hominem, vt eum totaliter a bono opere retrahat. Vnde & Apostolus 2. ad Corinth. 2. non vult vt pænitens A maiori tristitia de peccato absorbeatur. Quia ergo accidia, secundum quod hic sumitur, nominat tristitiã spiritualis boni, est dupliciter mala & secundum se, & secundum effectum: et ideo accidia est peccatum. Malum enim in motibus appetitiuis dicimus esse peccatum, vt ex supra* dictis patet. 1. 2. q. 74. ar. 3. & supra q. 10. ar tic. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd passiones secundum se non sunt peccata, sed secundum quod applicãtur ad aliquod malum, vituperantur: sicut & laudantur ex hoc, quòd applicãtur ad aliquod bonũ. Vnde tristitia secundum se non nominat nec aliquid laudabile, nec vituperabile: sed tristitia de malo moderata nominat aliquid laudabile. Tristitia autẽ de bono, & iterum tristitia immoderata nominat aliquid vituperabile. Et secundũ hoc accidia ponit peccatũ.

AD 2m dicendum, quòd passiones appetitus sensitiui & in se possunt esse peccata venialia, & inclinãt animam ad peccatum mortale. Et quia appetitus sensitiuus habet organum corporale, sequitur quòd per aliquam corporalem transmutationem homo fit habilior ad aliquod peccatum. Et ideo potest contingere, quòd secundum aliquas transmutationes corporales certis temporibus prouenientes, aliqua peccata nos magis impugnent. Omnis autẽ corporalis defectus de se ad tristitiam disponit. Et ideo ieiunantes, circa meridiẽ, q̃ iã incipiunt sentire defectũ cibi, & urgeri ab æstibus Solis, magis ab accidia impugnãtur.

AD 3m dicendum, q̃ ad humilitatem pertinet, ut homo defectus proprios considerans, seipsum nõ extollat: sed hoc non pertinet ad humilitatem, sed potius ad ingratitudinem, q̃ bona, quæ quis a Deo possidet, contemnat: et ex tali contemptu sequitur accidia. De his enim tristamur, quæ quasi mala, uel uilia reputamus. Sic ergo necesse est, ut aliquis aliorum bona extollat, quòd tamen bona sibi diuinitus prouisa non contemnat, quia sic ei tristia redderentur.

AD 4m dicendum, quòd peccatum semper est fugiendum: sed impugnatio peccati quandoque est vincenda fugiendo, quãdoque resistendo. Fugiendo quidem, quãdo continua cogitatio auget peccati incentiũm, sicut est luxuria. Vnde dicitur 1. ad Corint. 6. Fugite fornicationẽ. Resistendo autẽ, q̃n cogitatio pseuerans tollit incentiũ peccati, q̃d prouenit ex aliqua leui apprehensione. Et hoc contingit in accidia, qa quãto magis cogitamus de bonis spiritualibus, tãto magis nobis placentia reddunt, ex quo cessat accidia.

ARTICVLVS II.

Vtrum accidia sit speciale uitium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd accidia non sit speciale vitium. Illud enim q̃d conuenit omni vitio, non constituit specialis vitij rationem: sed quodlibet vitium facit hominem tristari de bono spirituali oppositio. Nã luxuriosus tristat̃ de bono continentiæ, & gulosus de bono abstinẽtiæ. Cũ ergo accidia sit tristitia de bono spirituali, sicut * dictũ est, videtur quòd accidia non sit speciale peccatum. Mal. q. 11. ar. 2. Et ar. 3. Et 4. cor. Ar. præced.

¶2 Præt. Accidia, cum sit tristitia quædam, gaudio opponitur: sed gaudium non ponitur vna specialis virtus. ergo neque accidia debet poni speciale vitium.

¶3 Præt. Spirituale bonum, cum sit quoddam cõmune obiectum, quod virtus appetit, & vitium refugit, non constituit specialem rationem virtutis, aut vitii, nisi per aliquid additum contrahatur: sed nihil videtur quod contrahat ipsum ad accidiam, si sit vitium speciale

speciale, nisi labor. ex hoc enim aliqui refugiunt spiritualia bona, quia sunt laboriosa, unde & accidia tædium quoddam est: refugere autem labores, & quærere quietem corporalem ad idem pertinere videtur, scilicet ad pigritiam. ergo accidia nihil aliud est, quàm pigritia, quod videtur esse falsum. Nam pigritia solicitudini opponitur: accidiæ autem gaudium. non ergo accidia est speciale vitium.

Lib.31.capi 31. SED CONTRA est, quòd *Grego. 31. Moral. distinguit accidiam ab alijs vitijs. ergo est speciale vitium.

RESPON. Dicendum, ꝙ cum accidia sit tristitia de spirituali bono, si accipiatur spirituale bonum communiter, non habebit accidia rationem specialis vi-
2.2.q.71. artic.1. tij: quia, sicut *dictum est, omne vitium refugit spirituale bonum virtutis oppositæ. Similiter etiam non potest dici ꝙ sit speciale vitium accidia, inquantum refugit spirituale bonum, prout est laboriosum, vel molestũ corpori, aut delectationis eius impeditiuũ: quia hoc etiam non separaret accidiam a vitijs carnalibus, quibus aliquis quietem, & delectationem corporis quærit. Et ideo dicendum est, ꝙ in spiritualibus bonis est quidam ordo. Nam omnia spiritualia bona, quæ sunt in actibus singularum virtutum, ordinãtur ad vnum spirituale bonum, quod est bonum diuinũ, circa quod est specialis virtus, quæ est charitas. Vnde ad quamlibet virtutem pertinet gaudere de proprio spũali bono, qđ consistit in proprio actu: sed ad charitatem pertinet specialiter illud gaudium spũale, quo quis gaudet de bono diuino. Et similiter illa tristitia, qua quis tristatur de bono spirituali, qđ est in actibus singularũ virtutum, nõ pertinet ad aliqđ vitiũ speciale, sed ad omnia vitia: sed tristari de bono diuino, de quo charitas gaudet, pertinet ad speciale vitiũ, quod accidia vocatur. Et per hoc patet resp̃sio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

Vtrum accidia sit peccatum mortale.

Mal.qõ.11. art.1. cor. & artic.3. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd accidia non sit peccatum mortale. Omne enim peccatum mortale contrariatur præcepto legis Dei: sed accidia nulli præcepto videtur contrariari, vt patet discurrenti per singula præcepta decalogi. ergo accidia non est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Peccatũ operis in eodem genere non est minus, q̃ pc̃tm̃ cordis: sed recedere opere ab aliquo spirituali bono in Deũ ducente, non est pc̃tm̃ mortale, alioquin mortaliter peccaret, quicumq; consilia non obseruaret. ergo recedere corde per tristitiam ab huiusmodi spiritualibus operibus, non est peccatũ mortale. non ergo accidia est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Nullum peccatum mortale in viris perfectis inuenitur: sed accidia inuenitur in viris pfectis. Lib. 10. in princi. illi⁹. & lib. 9. dicit enim Cassianus in lib. 10.* de Institutis Cœnobiorum, quòd accidia est solitarijs magis experta, & in eremo commorantibus infestior hostis, ac frequẽs. ergo accidia non est peccatum mortale.

SED CONTRA est, quod dicitur 2. ad Corinth. 7. Tristitia sæculi mortem operatur: sed huiusmodi est accidia. Non enim est tristitia secundum Deum, quæ contra tristitiam sæculi diuiditur, & mortem operatur. ergo est peccatum mortale.

1.2.q.88. art.1.&2. RESPON. Dicendum, ꝙ sicut *dictum est, peccatũ mortale dicitur, quod spiritualem vitã tollit, quæ est per charitatem, secundum quam Deus nos inhabitat. Vnde illud peccatum ex suo genere est peccatũ mortale, quod de se secundum propriam rationem contrariatur charitati: huiusmodi autẽ est accidia. Nam proprius effectus charitatis est gaudium de Deo, vt supra *dictum est: accidia autem est tristitia de bono spirituali, inquantum est bonum diuinum. Vnde secundum suum genus accidia est peccatum mortale. Sed cõsiderandum est in omnibus peccatis, quæ sunt secundum suum genus mortalia, quòd nõ sunt mortalia, nisi quando suam perfectionem consequuntur. est enim consummatio peccati in consensu rationis: Loquimur.n. nunc de peccato humano, quod in actu humano consistit, cuius principium est ratio. Vnde si sit inchoatio peccati in sola sensualitate, & non pertingat vsq; ad cõsensum rationis, pp imperfectionem actus est peccatum veniale. Sicut in genere adulterij concupiscentia, quæ consistit in sola sensualitate, est pc̃tm̃ veniale, si tamen peruenitur vsq; ad cõsensum rationis, est pc̃tm̃ mortale: ita etiam & motus accidię in sola sensualitate quandoq; est propter repugnantiam carnis ad spiritum, & tunc est peccatum veniale. Quandoq; vero contingit vsq; ad rationem, quæ cõsentit in fugam, & horrorem, & detestationem boni diuini, carne contra spiritum omnino prẽualente: & tũc manifestum est, ꝙ accidia est peccatũ mortale.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ accidia cõtrariatur præcepto de sanctificatione sabbathi, i quo f̃m qđ est præceptum morale, prẽcipitur quies mentis in Deo, cui etiã contrariatur tristitia mentis de bono diuino.

AD 2m dicendum, ꝙ accidia non est recessus mentalis a quocumque spirituali bono, sed a bono diuino, cui oportet mentem inhærere ex necessitate. Vnde si quis cõtristetur de hoc, quòd aliquis cogit eum implere opera virtutis, quæ facere non tenetur, non est peccatum accidiæ: sed quando contristatur in his, quæ ei imminent facienda propter Deum.

AD 3m dicendum, quòd in viris sanctis inueniuntur aliqui imperfecti motus accidiæ, qui tamen non pertingunt vsque ad consensum rationis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum accidia debeat poni vitium capitale.

AD QVARTVM sic proceditur. Vt ꝙ accidia nõ debeat poni vitiũ capitale. Vitiũ.n. capitale dicitur, qđ mouet ad actus peccatorum, vt supra *habitũ est: sed accidia nõ mouet ad agendũ, sed magis retrahit ab agẽdo. ergo nõ debet poni vitium capitale.

¶ 2 Præt. Vitium capitale habet filias sibi deputatas. Assignat autem † Grego. 31. Moral. sex filias accidię, q̃ sunt malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, euagatio mentis circa illicita, quę non videntur conuenienter oriri ex accidia. Nam rãcor idẽ esse videtur qđ odiũ, quod oritur ex inuidia, vt supra *dictum est: malitia autem est genus ad omnia vitia. Et similiter euagatio mentis, circa illicita & in omnibus vitiis inuenitur. Torpor autem circa præcepta idẽ uidetur esse, quod accidia. Pusillanimitas autẽ, & desperatio ex quibuscũque peccatis oriri pñt, nõ ergo cõueniẽter ponit accidia esse uitiũ capitale.

¶ 3 Præt. Isidorus in lib. de summo bono distinguit vitium accidiæ a vitio tristitiæ, dicens tristitiam esse inqũtum recedit a grauiori, & laborioso, ad qđ tenetur: accidiã autem inqũtum se conuertit ad quietem indebitã: & dicit de tristitia oriri rancorẽ, pusillanimitatem, amaritudinẽ, desperationẽ: de accidia vero dicit oriri septem, quæ sunt otiositas, somnolentia, importunitas mẽtis, inquietudo corporis, instabilitas, verbositas, curiositas. ergo videtur vel quòd a Gregor. vel ab Isidoro male assignetur accidia vitium capitale cum suis filiabus.

SED CONTRA est, ꝙ idem *Greg. dicit 31. Moral. accidiã esse vitiũ capitale, & habere prædictas filias.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra *dictum est, vitium d capitale dicitur esse ex quo promptũ est, vt alia vitia oriantur secundum rationem causæ finalis. Sicut autem homines multa operantur propter delectationem, tum vt ipsam cõsequatur, tum etiam ex eius impetu ad aliquid agendum permoti: ita etiã propter tristitiam multa operantur vel vt ipsam euitent, vel eius pondere in aliqua agenda prorumpentes. Vnde, cum accidia sit tristitia quædam, vt * supra dictum est, conuenienter ponitur vitium capitale.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ accidia aggrauando animum, hominem impedit ab alijs operibus, quę tristitiam causant: sed tamen inducit animum ad aliqua agenda vel quæ sunt tristitiæ consona, sicut ad plorandum, vel ẽt ad aliqua, per quę tristitia euitatur.

AD 2m dicendum, ꝙ * Grego. conuenienter assignat filias accidię: quia enim, vt Philosoph. dicit in 8. Eth. nullus diu absq; delectatione potest manere cum tristitia, necesse est quòd ex tristitia aliquid dupliciter oriatur, vno modo, vt homo recedat a contristantibus: alio modo, vt ad alia transeat, in quibus delectatur. sicut illi, qui non possunt gaudere in spiritualibus delectationibus, transferunt se ad corporales, secundum * Philosoph. in 10. Ethic. In fuga autem tristitiæ talis processus attenditur, quia primo homo fugit contristantia: secundo etiam impugnat ea quæ tristitiam ingerunt. Spiritualia autem bona de quibus tristatur accidia, sunt & finis, & id quod est ad finem. Fuga autem finis fit per desperationem: fuga autem bonorum quæ sunt ad finem, quantum ad ardua, quę subsunt consilijs, fit per pusillanimitatem: quantum aũt ad ea, quę pertinent ad cõem iustitiam, fit per torporem circa præcepta. Impugnatio aũt cõtristantium bonorum spiritualium, qñq; quidem est circa homines, qui ad bona spiritualia inducuntur, & hic est rancor: quandoq; vero se extendit ad ipsa spiritualia bona, in quorũ detestationem aliquis adducitur, & hoc proprie est malitia. Inquantum aũt pp tristitiam a spiritualibus aliquis transfert se ad delectabilia exteriora, ponitur filia accidiæ euagatio circa illicita. Per qđ patet responsio ad ea, quę circa singulas filias obijciebantur. Nã malitia non accipitur hic, f̃m quod est genus vitiorum, sed sicut *dictum est. Rancor etiam nõ accipitur hic cõiter pro odio, sed pro quadã indignatione, sicut dictum est: & idem dicendum est de alijs.

AD 3m dicendum, ꝙ etiam Cassianus in libro de Institutis cœnobiorum, distinguit tristitiam ab accidia, sed conuenientius Gregor. accidiam tristitiam nominat: quia, sicut supra *dictum est, tristitia non est vitium ab alijs distinctum, secundum quod aliquis recedit a graui & laborioso opere, vel secundum quascumq; alias causas aliquis tristetur: sed solum secundũ quod tristatur de bono diuino, quod pertinet ad rationem inuidiæ, quæ in tantum conuertit ad quietẽ indebitam, inquantum aspernatur bonum diuinum. Illa autem quæ Isido. ponit oriri ex accidia, & tristitia, reducuntur ad ea quæ * Grego. ponit. Nã amaritudo, quam Isidor. ponit oriri ex tristitia, est quidam effectus rancoris. Otiositas autem, & somnolentia reducuntur ad torporem circa præcepta, circa quæ est ali-

A quis otiosus, omnia ea prætermittens, & somnolentus ea negligenter implens. Omnia autem alia quinque, quæ ponit ex accidia oriri, pertinẽt ad euagationem mentis circa illicita, quę quidem secundũ quod in ipsa arce mentis resident, volentis importune ad diuersa se diffundere, vocatur importunitas mentis: secundum autem quòd pertinet ad cognitionem, dicitur curiositas: quantum autem ad locutionem, dicitur verbositas: quantum autem ad corpus in eodem loco non manens, dicitur inquietudo corporis, quando. s. aliquis per inordinatos motus membrorum vagacitatem indicat mentis: quantum autem ad diuersa loca, dicitur instabilitas, vel potest accipi instabilB bilitas secundum mutabilitatem propositi.

QVAESTIO XXXVI.

De inuidia, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum primum.*

IN artic. 1. quæst. 36. circa diffinitionem inuidiæ, scilicet, quòd est tristitia de bono alterius, quatenꝰ est diminutiuũ proprię glorię, vel excellentiæ, dubium ex Martino occurrit, multipliciter hoc impugnãte. Primo, authoritate Arist. in 2. Rhetor. vbi differentiã inter inuidiam, & nemesin, ac timorem ponit, per hoc quòd nemesis est de bono indigni: timor ẽ bono alterius quatenꝰ nociuum: inuidia autem de bono alterius propter ipsum proximũ. Vbi patet, quòd tristitia de bono proximi, quia inde euenit diminutio gloriæ nostræ, timor ẽ, non inuidia. Inf. ar. 2. Et Mal. quæ. 10. art. 1. ad 6. & art. 2. ad 1. & q. 11. ar. 3. & 4. cor. Et Iob. 5. pri. *lib. 5. Moral. cap. 34. paulo 2 principio.

¶ Deinde super hac authoritate fundat quatuor argumẽta.

¶ Primũ est. Nulla tristitia de bono alterius, inquantum per hoc imminet nobis periculũ alicuius nocumẽti est inuidia. Patet ista ex ipso Thoma etiam in hoc articulo: sed tristitia de bono alterius inquãtum est diminutiuum propriæ gloriæ, vel excellentiæ, est tristitia de bono proximi, inquantum imminet nobis periculum alicuius nocumẽti. ergo huiusmodi tristitia nõ est inuidia. Minor patet, quia diminutio gloriæ, vel excellentiæ est maius nocumentum, quàm diminutio diuitiarum. †lib. 2. c. 10 tom. 6.

¶ Secũdum est. Nullus timor est inuidia: sed

C ¶ Primo, Quid sit inuidia.
¶ Secundo, Vtrum sit peccatum.
¶ Tertio, Vtrũ sit peccatum mortale.
¶ Quarto, Vtrum sit vitium capitale, & de filiabus eius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum inuidia sit tristitia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd inuidia D non sit tristitia. Obiectum enim tristitiæ est malum: sed obiectum inuidiæ est bonum. dicit. n. *Greg. in 5. Mor. de inuido loquens. Tabescentem mentem sua pœna faciet, quã felicitas torquet aliena. ergo inuidia non est tristitia.

¶ 4 Præt. Similitudo non est causa tristitiæ, sed magis delectationis: sed similitudo est causa inuidiæ. dicit enim † Philosoph. in 2. Rhetor. Inuidebunt tales, quibus sunt aliqui similes aut secundũ genus, E aut secundum cognationem, aut secundum staturam, aut secũdum habitum, aut secundum opinionem. ergo inuidia non est tristitia.

¶ 3 Præt. Tristitia ex aliquo defectu causatur. Vnde illi, qui sunt in magno defectu, sunt ad tristitiam proni, vt supra *dictum est, cum de passionibus ageretur: sed illi, quibus modicum deficit, & qui sunt amatores honoris, & qui reputantur sapientes, sunt inuidi, vt patet per Philosoph. in 2.* Rhetoric. ergo inuidia non est tristitia.

¶ 4 Præt. Tristitia delectationi op- 1.2.q.36. Lib.2.c.10. parũ a principio. tom. 6

sed tristitia de bono proximi, vt diminutiuo proprię excellętiæ, est timor. ergo non est inuidia. Maior patet: quia contra se inuicę timor, & inuidia distinguuntur ab Aristot. & Thoma. Minor patet: qa omnis tristitia ex apprehęsione futuri corruptiui, aut cō tristatiui de ꝓpe apparētis, est timor, secūdū Arist. in eodē libro.

¶ Tertiū est. Quicquid facit tristitiam de bono alterius nō esse propter ipsum proximum, de cuius bono tristamur, sed propter eum qui tristatur, facit tristitiā non esse inuidiam: sed esse diminutiuū propriæ excellentiæ facit tristitiā de bono proximi esse non propter proximum, de cuius bono tristamur, sed ꝓpter nos qui tristamur. ergo. Maior patet ex deffinitione Arist. Minor ex terminis est nota.

*t. 2. q. 32. ar. 3.

†li. 2. c. 10. inter med. & finē, to 6

¶ Quartū est. Possibile est quòd aliquis tristetur de bono ꝓximi propter ipsum proximum, quia scilicet non vult sibi bene esse, & nō quia diminutiuum propriæ excellentiæ: & possibile est, quòd aliquis tristetur de bono proximi, quatenus diminutiuo propriæ excellentiæ, & non propter ipsum proximum: sed in huiusmodi casu primum est inuidia, & non secundum. igitur. Ex his patet, quòd opinio Thom. contradicit Aristot. & sibiipsi.

¶ Ad horum euidentem notitiam, exponenda est primo sententia Aristot. de obiecto inuidiæ. Secundo, ostenditur quòd via Martini est & cōtra Ari. & cōtra veritatē. Tertio, cōferēda est sententia Arist. cū doctrina authoris. Quarto, respōdebit obiectis.

¶ Quo ad primum. Arist. in secundo Rhetor. tractans de passionibus animæ, ponit quatuor tristitiæ passiones circa bonum alienum, scilicet timorem, æmulationem, indignationem, & inuidiam. Et ad timorem spectare uult, dolere de aliena prosperitate, quatenus ex illa aliquod imminet nobis malum. Ad æmulationem vero spectat, dolere de alieno bono, non quia alius hoc habet, sed quia ipse illo caret. Ad indignationem autem spectat, dolere de prosperitate indigni. Ad inuidiam demum spectat, dolere de prosperitate æqualis, & similis. Vbi perspice primo quatuor rationes formales obiecti doloris in alieno bono. Perspice secūdo, quòd indignatio, & inuidia in sola conditione hominis, de quo est dolor, differunt. Nam vtraq; est dolor perturbans de prosperitate aliena, sed indignatio est de prosperitate indigni: inuidia vero de prosperitate æqualis & similis. Ita quòd sicut indignatus ægre fert indignum prosperari, non propterea quia timet quòd ex indigni prosperitate aliquid mali sibi eueniat, sed ea ratione, quia indignus prosperatur: ita inuidius ægre fert hominem æqualem, & similem prosperari, nō quia timeat quòd ex illius prosperitate aliquid alterum sibi mali eueniat, sed ea ratione, quia æqualis, & similis prosperatur. Et per hoc vteraq; dolet nō quia sibi timet, sed quia alter prosperatur. Hæc est plana sententia Arist. ibidem, vt patet intuenti. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, quanta differētia est inter prosperitatem alterius hominis absolute, & prosperitatem alterius hominis æqualis, & similis, tanta est distantia inter phantasiam Martini, & sententiam Aristo. Nam Martinus ponit inuidiam esse dolorem de bono alterius hominis absolute, seu propter ipsum hominem. Arist. autem ponit inuidiam esse dolorem de prosperitate alterius hominis æqualis, & similis. Et propterea credens se sequi Arist. lōge aberrauit ab eius doctrina. Fuit autem, vt puto, ratio erroris sui illud Aristot. verbum, propter ipsum proximū. Putauit enim Martinus proximum esse nomen substantiæ: & quasi dixisset, propter ipsum alium hominem, cum tamen sit nomen accidentis, comprehendentis vtrūq; dictum accidens, scilicet, æquale, & simile. Nam statim posita deffinitione inuidiæ supradicta, volens declarare rationem in homine inuentam, quare sua prosperitas ab inuido ægre feratur, dixit quòd est propter ipsum proximum, seu propinquum, hoc est, propter proximitatē, seu propinquitatem illius hominis, quod sub aliis verbis dixerat, æqualis & similis, hoc est, quòd prosperitas aliena ideo subiacet inuidiæ, quia est æqualis, & similis, seu quia est propinqui. Contra veritatem autem est, quia eiusdem moris est velle alicui homini malum, puta, mortē absolute, & dolere de bono oppositō, hoc est, vita ipsi absolute, vt patet: sed velle alicui absolute malum mortis spectat ad vitium odii. ergo tristari de vita alicuius absolute, spectat ad odiū. Et idem est de aliis bonis ac malis iudiciū. Non ergo inuidia distinguitur ab odio, quia odiū est respectu mali alieni propter ipsum hominē, quia scilicet ipsi absolute malum volumus, & inuidia est ꝺ bono ꝓpter eūdē, quia scilicet ipsi absolute bonum volumus, vt Martinus somniare videtur: sed vterque iste motus vnius & eiusdē moris est, odii scilicet. Hæc de secūdo.

Lib. priu. cap.

Lib. 2. to. 6. pri.

Inc. 14.

¶ Quo ad tertium, sententia Arist. per doctrinam authoris non excluditur, sed exponitur. Declarātur singula. Ratio imprimis ab Aristo. explicata in obiecto inuidiæ, manifeste se tenet ex parte rei. nā prosperitas propinqui, seu similis, & æqualis, in re ipsa inuenitur: & nihil aliud in re ipsa, quæ est inuidię obiectum secūdum veritatē, inuenitur mouens ad inuidiam, nisi prosperitas propinqui, vt patet. Et propterea inuidia est semper prava: quia dolor est de prosperitate propinqui, de qua est gaudendum. Et quoniam in hoc quod dico, prosperitas æqualis, & similis claudit excessus quidam respectu æqualis, & similis, ex hoc namque quòd alterum similium, & æqualium prosperatur, excedit reliquum: ideo dicendo, quòd ratio obiecti inuidiæ est prosperitas similis, & æqualis, dicitur quòd est bonum excedens in simili, & æquali. Et si amplius scrutati fuerimus, vnum aliud includitur in prosperitate similis, & æqualis, scilicet mutatio relationis in se, & suo correlatiuo. Nam vbi prius erant correlatiua æquiparātia, quia erāt similes & æquales, prosperitas similis & æqualis trāsfert ipsum in relatiuū secundum excessum, & correlatiuum excessi, non per diminutionem aliquam in eo qui exceditur, sed per solam augmentationem in eo qui excedit. Et propterea dicēdo, quòd obiectum inuidiæ est prosperitas similis & æqualis, simul dicitur, quòd est bonum excedens in simili & æquali, ac per hoc habens se ad alterum, vt excedens ad excessum. Et si profundius adhuc perspexerimus, videbimus, quòd hęc ipsa mutatio relationum est secundum rem diminutiua excellentiæ in altero, non absolute, sed relatiue, hoc est, non minuit in eo aliquod bonum, sed tollit ab eo relationem excellentiæ cuiusdam, quam prius habebat in hoc, quod erat alteri par. Tollit dico, non nocendo illi quouis modo, sed per proprium augmentum. Perspicue quoque circumspicientibus apparebit adhuc, quòd hæc ipsa diminutio relatiua absque sui defectu, & si mala, aut nociua minime sit secundum rem & veritatem, habet tamē mali speciem, non mali culpæ, de quo scriptum est: Ab omni specie mala abstinete vos, sed mali pœnæ. Nā transire de æquali ad esse excessum ex defectu proprio, malum est: sine defectu autem proprio malum non est, sed mali speciem, seu similitudinem præfert. Prosperitas ergo æqualis & similis, claudit in se rationem excedentis, ac per hoc mutantis relationem ad suum simile & æquale, in relationem excedentis ad excessum, ac per hoc quodammodo minuentis relatiuam excellentiam in suo simili & æquali: ac per hoc, licet in se sit bona, quandam tamen habet speciem mali pœnę respectu illius similis & æqualis, quem modo excedit, & totum hoc est in re, quia ita res se habet. Et si his adiunxerimus id, quod talis prosperitas fortitur in respectu ad inuidum ex communi ratione tristitiæ, hoc est, ex cōmuni conditione, quam tristitiæ ratio in omni suo obiecto ex parte eius, qui tristatur, supponit, scilicet, quòd ipso nolēte accedat (est. n. tristitia de his, quæ nobis nolētibus fiunt, seu sunt) oportet superaddere ad dictum inuidiæ obiectum rationem noliti: ita ꝙ prosperitas æqualis, & similis nolita, est proprium obiectum tristitiæ. Nā si volita esset, causaret gaudium. Et si nec volita, nec nolita esset, nec gaudiū, nec tristitiam causaret, sed quia nolita est, tristitiam causat. Hæc omnia clara sunt secundum Aristo. & idem omnino sentit author, quānis aliis verbis vnum horum explicauerit. Quòd enim obiectum inuidiæ sit bonū excedens, expresse habes & in hoc articulo in respōsione ad secundum, & in sequenti articulo, vbi dicit, Quarto modo aliqs tristat de bonis alicuius, inquantū excedit ipsum in bonis: & hoc ꝓprie est inuidia, & istud sem per est prauum &c. hæc ibi. Et sic habes omnia apud ipsum, quę ex ratione excedentis deducta sunt. Quòd exigatur ratio propinqui, in hoc articulo in respōsione ad secundum habes, vbi dicitur, quòd his qui sunt propinqui, quibus nititur aliquis se æquare, vel præferre, quòd etiā præexigatur ratio nobiliti, ibidē patet, cum subditur, Nam cum illi excedunt, accidit hoc contra nostram voluntatem, & inde causatur tristitia. Quòd concurrat etiam species mali, in hoc articulo patet, cum dicitur, Bonū alterius æstimatur vt malum proprium: Non dixit, est, sed, æstimatur: quia in veritate non est malum, sed similitudo mali. Speciem igitur mali in quadam quasi diminutione excellentiæ relatiuæ in obiecto inuidiæ inuentam in ordine ad nolentem obiectum illud, author explicauit per illa verba, Aestimatur vt malum proprium, inquantum est diminutiuum propriæ excellentiæ. Vnde nulla est inter Aristotelē, & authorē in hoc dissonātia: sed explicauit iste, quòd ille implicite dixerat, & īsinuauerat, dicendo statim post diffinitionem inuidiæ, Hoc autem non: quia ipsi aliquid accidet alterum, sed propter ipsum propinquū &c. Excludendo enim euentum alicuius alterius, non excludit hoc ipsum quod enenit, scilicet quod exceditur ab æquali & simili: sed potius includitur cum subditur, Sed propter ipsum propinquum: ita quòd differentia inter obiectum inuidiæ, & timoris non cōsistere dixit in hoc, quòd alterum habeat rationem mali, alterum non: sed in hoc, quòd malum in obiecto timoris est aliquid alterum ab ipso bono prouenturum. Malum vero in obiecto inuidiæ non est aliquid alterū ab ipso bono futurum, sed est ipsum bonum, habens mali speciem. Hoc. n. denotant illa Arist. verba, Nō quia ipsi aliquid accidet alterum, sed propter ipsum propinquū: nisi quis dicat, quòd frustra Aristo. dixit, Si aliquid alterum. Et vt clarius percipiatur quòd dicimus, ponamus exēplum ad propositum. Prosperitas mihi æqualis & similis, seu ꝓpinqui potest esse obiectum æmulationis, indignationis, timoris, & inuidiæ. Aemulationis siquidem, si doleo: non quia ille prosperatur, sed quia non similiter procedo. Indignationis vero, si doleo, quia ille est indignus prosperitate. Timoris autem, si doleo, ꝙ ex illius prosperitate, rapinæ, cædes &c. stent. Hæc. n. mala aliquid alterum sunt ab ipsa prosperitate, & futura ex illa putantur. Inuidia autem, inquantum excedit me propinquum, ita quòd, hoc ipsum, quòd me propinquum excedit, in se quidē bonum, in ordine autem ad me præcipue inuitum mali speciem habet. Vnde stant hæc duo simul, quòd inuidus nō tristatur de prosperitate propinqui, quia aliquid alterū accidet ei: & quòd tristatur, quia hoc ipsum accidit ei, scilicet excedi, quod mali speciem habet. Nec oportuit Aristo. clarius hæc explicare, vt expliciuit author: quia iste etiam nouitius scripsit, ille eruditis, apud quos cōstat, quòd sicut impossibile est delectari, nisi de bono secundum rem, vel apparentiam: ita impossibile est tristari, nisi de malo secundum rem, vel apparentiam. Hæc de tertio.

¶ Quo ad quartum iam patet respōsio, & ad authoritatem Aristo. quòd est male intellecta: quoniam æquiuocat de ly, proximo, vt est nomen accidentis, & vt est nomen substantię. Arist. enim vtitur nomine proximi, vel propinqui vt est nomen accidentis: sicut vtitur nomine æqualis, & similis, & indigni. Martinus autem intellexit nomine proximi aliū hominē secundū se.

¶ Ad primum aūt argumentū dī, ꝙ bonū aliquid esse diminutiuum propriæ excellentiæ, contingit dupliciter. Vno modo vt factiuū diminutionis ſm rē siue sic esse diminutiuū ſm rē sit in re, siue sit secundū æstimationem tantum. Et sic cōceditur, quòd spectat ad speciem timoris, liciti quidē, si ita sit in re: illiciti autem, si est secundum æstimationem tantum: ita quòd, quia tristat de prosperitate propinqui, quia inde lædetur in propria excellentia nō laborat inuidia, sed timore. Et similiter, qui tristat de prosperitate alteri, quia putat, quāmuis vane, quòd ex illius ꝓsperitate proueniet sibi diminutio propriæ excellentiæ, non laborat inuidia, sed timore: sicut qui tristatur de prosperitate alterius, quia putat, quāmuis vane, ꝙ inde proueniet sibi diminutio opū, vel regni, & aliorū bonorum. Eiusdem siquidem rationis est velle, vel nolle vnum & idem secundum rem, vel secundum apparentiā. Adulterii siquidem est appetere coniugatam secundum rem, & appetere quam putat coniugatam, licet falsō. Alio modo contingit bonum alterius esse diminutiuum propriæ excellentiæ: quia ipsum in ordine ad me habet quandam speciem diminutiui excellentiæ meę: & sic esse diminutiuum propriæ excellentiæ spectat ad inuidiam. Nam inuidus tristatur de prosperitate æqualis & similis, propter hoc, quòd est prosperitas æqualis & similis, quod est excedere me, quod est similitudinarie diminuere excellentiam meam, dum mutat relationem meam. Et hoc est quod prius dictum est, Aristotelem docuisse, scilicet quòd timor est de bono: quia inde aliquid alterum accidet.

Lib. 5. Mor. cap. 33. a medio illi.

Inuidia autem non quia inde aliquid alterum accidet, sed quia ipsum tale est, scilicet excedens habens mali speciem. Et quia hinc soluūtur tria prima argumenta, & explanatur Aristoteles, & author, & omnia cōsona apparent, conicere potes, quòd vera doctrina hæc est.

¶ Ad quartum argumentum dicitur, quòd tristari de bono proximi, hoc est alterius hominis, quia nolo illi bene esse, est possibile: sed non spectat ad inuidiam, sed ad odium, cuius est velle malum alteri homini non propter aliud: sicut ad amorem amicitiæ spectat gaudere de bono alterius hominis absolute, seu propter ipsum hominem, qui bene habet.

¶ In eodem artic. 1. in respōsione ad tertium, Martinus occurrit dicens. Infero contra Thomam, quòd ex pusillanimitate nō sequitur inuidia. Thomas enim imponit Aristoteli, quòd pusillanimes sunt inuidi, & applicat ad hoc probandum rationem Aristotelis, quia omnia eis magna videntur. Hæc opinio Thomæ non bene concordat cum his, quæ eodem loco dicit. Et ideo arguitur sic. Nullus inuidet in his, in quibus se multum putat deficere: sed pusillanimis omnia reputat magna, vt Aristoteles dicit, & Thomas approbat. ergo pusillanimis ex sui pusillanimitate potius retrahitur ab inuidia, quàm inducatur. Maior & minor sunt Thomæ hic.

¶ Ad hoc dicitur, quòd pusillanimitas causat inuidiam in subiecto dispositō, hoc est, infra latitudinem hominum similium. Inuidia enim, vt Aristoteles diffuse declarat, inter similes est. Causat autem inuidiam ex ratione reddita ab Aristotele, & authore hic, quia scilicet, omnia magna putat: ita quòd prosperitas similis vni magnanimo nullam, aut paruulam inuidiam excitabit: quia pro nihilo, aut quasi nihilo reputans illam prosperitatem, non reputat se excedi. Alteri vero pusillanimi inuidiam magnam excitabit, pro quanto ex quacūque minima prosperitate similis, reputat se multum excedi. Vnde quia pusillanimitas similis facit, vel auget obiectum inuidiæ, scilicet rationem excedentis boni in simili, ideo inclinat ad inuidiam. Et hoc clare

clare sonat textus Aristotelis secundum planum literæ contextum. Sensus. n. Martini & extortus est, & Aristoteli tribuit, q̃ per extranea vagetur. Ad quid enim seruit ? ad quod propositũ ibi. oportebat de pusillanimibus loqui, vbi quales sunt qui inuidẽt, inuestigatur, nisi quia ipsi sunt inuidi ? Et propterea ambitiosis copulantur, quia vtrique magnificant obiectum inuidiæ, quãmuis ex diuersa radice, vt clara cõtextus ostẽdit.

¶ Ad argumentum autem in oppositum dicitur, quòd multus excessus iter aliquos inuenitur dupliciter, scilicet vel vt præexistens, & sic retrahit ab inuidia: vel vt aduenies alteri similiũ: & sic quãto maior excessus aduenit, tãto maior est inuidia. Et propterea Iob 5. dicit, Paruulũ occidit inuidia. Superueniente enim vni similiũ excellẽtia, alter si pusillanimis sit, longe maiori torquet inuidia: quia quo magis se excedi putat, tanto magis retorquet. Author ergo cum Aristotele primo in hac respõsione ad tertium, loquitur de multo excessu, vel defectu præexistente, de quo solo est vera maior. Postmodum cum ad pusillanimes venit, de multo excessu superueniente, supposita similitudine inter eos loquitur, et de hoc est vera minor: & ideo argumentum nihil valet.

lib. 2. cap. 10. a medio tom. 6.

Infr. q. 158 ar. 1. cor. Et mal. q. 10. ar. 1. Et Ps. 36. in principio.

¶ In eodem artic. 1. in respõsione ad quartum non mireris, q̃ dicatur senes inuidere iuuenibus: & cum hoc dicatur, quòd inuidi sunt similes aut secundum genus, aut secundum ætatem &c. vt patet in 2. Rhetor. Aristo. Nam senes habent ætatem inuenilem in præterito sui: et ideo recolentes se olim iuuenes non assecutos, quod isti iuuenes assequuntur, inuidẽt illis. Et rursus cogitantes se similes iuuenibus in natura, cum diuturniore expectatione tanti temporis non assequi, quod illi modico tempore, scilicet iuuentutis, assequuntur, inuident. Semper ergo cõcurrit similitudo aliqua aliquo modo, vt diffuse Aristoteles ibidem prosequitur de inuidia.

¶ Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum secundum.

IN quæst. 36. dubium accidit in 2. artic. de nemesi, quæ ab aliis vocatur indignatio: quia vere pertinere videtur ad bonos mores, nec prohiberi in doctrina fidei. Primum probatur sic: quia tristari de vere malo, est actus bonus ex genere suo, sed nemesis est tristitia de vere malo: nam vere malum est, quod bonũ sit in indigno. Dissonat namque rationi hoc quod dico, bonum indigno: sicut consonat oppositum, scilicet bonum digno. Et licet huiusmodi bonum cõe bonis, & malis sit paruũ: aliquod tñ bonum est tantum, vt gaudii, & tristitiæ humanæ materia sit. Nec obstat si dicatur, quòd licet bonum indigno dissonet: tamen bonum ad correctionem, vel damnationem, seu aliquod huiusmodi non dissonat indigno: hæc enim accidentia sunt talis boni indigno. Sermo autem doctrinalis formalis est, & de tristitia de bono indigni vt sic, quæstio est. Hanc enim Aristot. ad bonos mores pertinere, & author prohiberi a doctrina fidei affirmat.

¶ Secundum autem declaratur: quia æmulatio iniquorum prohibita in scriptura, intelligenda est, vt ab ipsamet scriptura declaratur, cum subditur, Noli æmulari vt malignẽris, ac sic diceret, Noli æmulari sic, vt velis fieri malus, vt habeas bona, quæ habent impii.

¶ In oppositum autem est doctrina authoris.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sic proiectio mercis in mare potest considerari dupliciter, scilicet, secundũ se, & sic habet rationem mali, & contristantis: et simpliciter, hoc est: omnibus consideratis circunstantiis, & sic habet rationem boni, & appetibilis, vt saluetur vita; ita bonum indigni potest dupliciter considerari. Primo secundum se, & sic habet rationem mali, pro quanto habet rationem iniusti, non ea ratione, qua iniustum dicitur malum culpæ, aut pœnæ: quia nec culpa est, nec pœna habenti, nec culpa aliorum, nec pœna aliorum: quoniam non oportet bonum indigni esse cum damno alterius, vt patet de bono vitæ, vel sanitatis corporeæ, quæ habẽtis sic ẽ, vt nulli auferatur: sed ea ratione iniustũ est, qua monstra iniusta fiunt, qua leo faciem hominis iniuste haberet. Alio modo potest considerari bonum indigni simpliciter, cum omnibus adiacentibus circunstantiis, put inuenitur, & sic cũ sit quædam distributio diuinæ prouidentiæ, rationẽ boni habet. Misericordia quippe patris est benefacere etiam his, qui oderunt eum. Cum autem rationalis naturæ malum, q̃ solũ in moralib⁹ malum est, geminũ tñ sit, s. culpæ & pœnæ, oportet, vt bonum indigni si tristitiam de se malam, vel bonum reddit, vere malum culpæ, aut pœnæ sit, ad constituendam tristitiam bonam: aut vere bonum, ad constituendum tristitiam malam. Nulla aũt apparet ratio mali pœnæ, aut culpæ hic in ipso habente, vt patet: sed in distributione actiua apparet ratio mali culpæ, iniustæ. s. distributionis, & in proportionalitate personarum, quibus distribuendum est, & rerũ quæ distribuendæ sunt. Apparet, & malum pœnę in genere humano, dum diuitiæ, potentia, honor, & huiusmodi debita dignis, dantur indignis, & per hoc priuantur digni. Vnde & Aristoteles in 2. Rhet. fundat doctrinam suam super hoc, scilicet, quòd præter dignitatem fit, iniustum est: sed si diligenter consideremus, & conteamur quòd in distributione actiua horum non potest inueniri malum culpæ, quia est actio diuinæ prouidentiæ, & quòd vires vere bonis non debentur bona huiusmodi temporalia secundũ se, sed solum in ordine ad vitam ęternam, quia sic solum cadunt sub merito, vt in vltimo articulo Primæ secundæ dictum est, & hoc quia sunt adeo parua bona, vt non sint bona simpliciter, clare videbimus quòd nec mali culpæ, nec mali pœnæ ratio in huiusmodi bonis indignorum inuenitur, & quòd Aristo. quibona tantum præsentia in humano genere nouit, & prouidentiã diuinam respectu singulorum hominum negasse videtur in 12. Metaphy. id quod in distributione humana iniustum inuenit, eleuauit ad distributionem huiusmodi bonorum, quæ non ab homine, sed a Deo misericorditer dante, hæc minima bona malis fit. Si quid autem mali pœnæ alterius in huiusmodi bonis ex praua hominum voluntate annectitur, tristari de hoc non pertinet ad nemesim, vt in litera dicitur. Non est ergo eiusdem rationis tristari de vexatione boni, & prosperitate mali, vt Aristoteles putauit, licet vtrobique sit indignitas. Et ratio est, quia vexatio boni in se habet vnde sit malum, pœnæ saltem. Prosperitas autẽ mali nõ habet in se mali culpæ, aut pœnæ rationem, sed solius naturalis inconsonantiæ, sicut monstrum: propter q̃ rationi dissonat, quemadmodum & monstrum. Quia ergo nulla est in prosperitate indigni ratio mali, & est in eadem ratio boni iustitiæ, ac misericordiæ diuinæ sic dispensantis, consequẽs est, quòd tristari de huiusmodi bonis indignorum, est tristari de diuina distributione. Propter quod glosa ex August. in psal. 36. super illud verbum. Desine ab ira &c. dicit. Inde irasci, & dedignari, est contra Deum murmurare. Est igitur tristitia de bono indigni simpliciter mala: quia est de bono simpliciter, scilicet secundum diuinam distributionem, quãmuis tristari de huiusmodi bono indigni vt sic, abstrahendo a diuina prouidentia, magis boni, quàm mali rationem habeat: sicut tristari de monstro, & de habentibus speciem mali. Inficiari siquidem nemo potest, quin, vt dictum est, secundum humanæ distributionis rationẽ, apud quam huiusmodi bona distribuere indignis iniustum est, iniusti

*Ar. præced.

†lib. 2. c. 14. circa fi.

†lib. 2. c. 11. circa fi.

*Ar. præced.

lib. 2. c. 11. circa principium. tom. 6.

iniusti rationem habeat, ac per hoc secundum se quandam mali speciem mentibus humanis ingerat: quo fit vt nullam peccati rationem videam, quando aliquis tristatur de prosperitate indigni, quia est indignus, si non extẽdit se tristitia ad idem bonum, inquantum est a Deo distributum. Extendit siquidem se ad hoc, quando simpliciter tristatur de bono indigni. Non se extẽdit autem, q̃n tristatur de bono indigni sic, vt complaceat tamen sibi simpliciter diuina distributio. Veruntamen, quia huiusmodi tristitia secundũ quid parat viam tristitię simpliciter, q̃ est mala, ideo etiam cauẽda videtur, quasi dispositio ad malũ. Vnde & in Psal. 72. ad hoc periculũ insinuandum dici videtur. Mei autem pene moti sunt pedes, & pene effusi sunt gressus mei: quia zelani super iniquos, pacem peccatorum videns. Nec hoc dissonat a doctrina authoris, immo ex ipsa deducit, pro quanto excusat Aristo. ex ratione bonorum temporalium secundum se: & rationem peccati assignat ex ratione eorundem, vt ordinatorum ad æternam felicitatem ex diuina prouidentia. Et ex his patet solutio obiectorum. Nam bonum indigni dissonat vt monstrum, & est aliquid magnum apud iustitiam humanam. Et ordinari a Deo ad correctionem, vel damnationẽ, licet accidat, ideſt, sit extra rationem formalem boni indigni secundum se, non tamen accidit eidem simpliciter, prout est. Et rursus, licet accidat illi vt quædam res est, non tamen accidit ei vt sit: quonjam non accidit ei, quòd est fieri agens, & finis. Et properea huic, quòd est bona huiusmodi indignis distribui, non accidit a quo, & propter quid, vnde simitur ratio iusti, vel iniusti moralis, quod in operatione consistit.

¶ In eodem 2. artic. quæst. 36. circa primum modum tristitię, qui est timoris affectus, & effectus, diligenter & caute observa, quòd in litera non dicitur huiusmodi tristitia esse bonam, sed dicitur, quòd non est inuidia, & quòd potest esse sine peccato. Et primum horum declaratum est: secundum autem insinuat, quòd potest etiam esse cum peccato. Iudicanda est enim huiusmodi tristitia secundum regulas timoris. Nam sicut timor potest esse cum peccato, & sine peccato: ita & tristitia, quæ timorem sequitur. Qui enim timet bonis, ne opprimantur, aut iustitiæ, vel cultui diuino, ne conculcetur ob potentiam, diuitias &c. & propterea tristatur de potentia, & diuitiis alicuius, si clara est huiusmodi malorum sequela, non peccat: cuius signum est, quòd si haberet potestatem priuandi illum huiusmodi potẽtia, & diuitiis, bene faceret priuando illum. Si autem aliquis timet ex alterius potentia lædi iuste, vel non iniuste, & ideo de illius potentia tristatur, peccat: quoniam huiusmodi timor non debet intantum progredi, vt nolit bonum alterius, sed sat est, quòd liceat sibi timere malum proprium: cuius signum est, quòd si haberet potestatem priuandi illum tali potentia, non licite propter hoc priuaret illum. Eadem siquidem ratione actus interior, & exterior sibi respondens est bonus, vel malus. Similiter, si ambiguum est, an aliquis potentia, vel diuitiis abutetur in alterius damnum, quàmuis licite timeat, & caueat: non tamen licite tristatur absolute de illius potentia, vel diuitiis: sicut nec licite posset propterea illum priuare potestate, vel diuitiis. Vnde collige quòd huiusmodi timoris affectus, & effectus, qui est tristari de bono proximi vt nociuo, fræno eget rectæ rationis conferentis qualitatem mali suæ causæ, & præponentis præponenda, vt tristitia de bono ex sancta, seu recta detestatione mali excusanda sit.

¶ In eodem 2. artic. circa secundum modum tristitiæ, hoc est, zelũ, seu æmulationem, cum dicitur, quòd si est de bonis temporalibus, potest esse cum peccato, & sine peccato, Martinus occurrit dicens, Hæc Thomæ opinio videtur mihi contradicere Aristoteli qui vniuersaliter ponit zelũ esse boni moris, & ponit temporalia inter bona zelabilia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd in nullo cõtradicitur Aristoteli quoniã æmulatio temporalium regulanda est secundum regulas desiderii temporalium. Et sicut desiderare bona temporalia simpliciter & absolute nullum malum est, sed naturalis ac bonus affectus, quoniam his homo indiget: ita tristitia de eo quod est non habere temporalia, nihil mali, sed naturalem affectũ rationi consonum importat. Sed quemadmodũ cum bono absolute desiderio temporalium stat, quòd desideriũ ad hoc, quòd in hoc homine respectu talium temporalium, nunc sit rectum, requiruntur aliquę cõditiones, puta, quòd congruat sibi. (Non enim congruit cuilibet quodcũque bonum temporale) ita ad hoc, quòd tristitia, quia non habeo nunc tale temporale bonum, eget aliqua conditione, sine qua est mala moraliter, & cũ qua est bona. Si. n. plebeius idiota tristatur, quia nõ est rex, tristitia ista non est secundum rectam rationem. Et propterea mirum est de Martino non vidente infinitas æmulationes temporalium posse esse malas consideratis conditionibus personarum, & bonorum &c. Recta ergo est authoris doctrina, nec contradicit Aristot. sane intellecto. Scuit Aristot. q̃ æmulatio ambitiosorum, & auarorũ, & indignorum, non est boni moris: sed dicens æmulationem esse boni moris, intelligebat, seruata proportione, ob cuius defectum author dicit quandoque esse peccatum.

¶ In eodem 2. artic. circa tertium modum tristitiæ, scilicet nemesim, seu indignationem, iterum dubium occurrit ex Martino nouiter uiso, post superius scripta. Nititur siquidem primo probare, quòd indignatio non est peccatum: deinde soluere, vt dicit, rationes sancti Thomæ ad oppositum. Probat ergo indignationem non esse peccatum. Primo authoritate Aristo. Secũdo, ratione Aristot. Tristitia de malo indigni est laudabilis. ergo tristitia de bono indigni est laudabilis. Tertio, Tristitia de eo, quòd si in facultate mea esset, possem rationabiliter impedire, est bona: sed vir bonus & iustus, si in facultate sua esset, posset indignũ ab affectione talis boni impedire rationabiliter, immo, vt viderur, si cooperaretur, peccaret, sicut prælatus peccat conferendo beneficium indigno scienter. ergo. Quarto, Vir bonus, & iustus scit, quòd affluentia huiusmodi bonorum communiter facit de indignis indigniores. ergo rationabiliter potest tristari de prosperitate indignorum. Et ideo, inquit, miror opinionem Thomæ in hac parte satis aperte reprehendentis Aristo. quia cõsiderauit illa bona temporalia secundum se. Et addit Thomas hanc tristitiã esse in sacra scriptura prohibitã: quod nõ reputo verũ, vt patebit respõdẽdo ad ea, quib⁹ hoc ipsum probare conat.

¶ Affert igitur secundo, vt dicit, Thomæ rationes. Prima est. Bona temporalia comparata æternis, parua sunt. ergo non debet vir iustus tristari, si adsunt indignis. Secunda est. Bona temporalia proueniunt indignis ex iusta Dei ordinatione disponentis ea ad correctionem, vel damnationem eorum. ergo vir iustus non debet de hoc tristari. Tertia ex authoritate Psalmi. Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris &c. Quarta ex authoritate psalmi. Pene effusi sunt gressus mei, quia zelani super iniquos, pacem peccatorum videns.

¶ Et ad primam dicit, negando consequentiam, tum quia bona temporalia sunt magna absolute: tum quia quantũcumque parua, illis tamen mali indigni, & boni digni sunt.

¶ Ad secundũ negat similiter sequelã: q̃a de miseriis pauperũ, quis ordinatæ sit iuste a Deo, laudabiliter tristamur miserẽtes.

¶ Ad tertiam & quartam dicit, quòd zelare ibi sumitur pro imitari, ac sic diceret: Ne imiteris facientes iniquitatem. Et similiter zelaui super iniquos, hoc est, Volui imitari iniquos. Vel exponendum est de tristitia absorbente, & inuoluente: ita quòd impellit ad sequendam semitam peccatorum affluentium in bonis temporalibus.

¶ Ad hæc respondendo, non oportet alia iacere fundamenta, sed ex priꝰ positis ad authoritatẽ Arist. patet respõsio in litera.

¶ Ad

¶ Ad rationem secundo allegatam negatur sequela, quoniam non est eadem vtrobique ratio.

¶ Ad tertium negatur minor, tum quia nec reges, nec leges ab indignis auferunt, cum possint, bona temporalia, immo esset subuertere pacem humani generis, si daretur opera, vt tollerentur ab indignis temporalia, aut impedirentur indigni ab assecutione temporalium. Nam sic & filius peccator impediendus esset ab assequenda hæreditate, & ab hoc vt instituatur hæres a patre, & mercator peccator ne lucraretur, & miles, aut dux peccator, ne victoriam haberet, & alia huiusmodi sequeretur, quæ etiam cogitare est fatuum. Nullum quoq; peccatum est cooperari peccatoribus ad bona temporalia habenda, q̃uis sint illis indigni: sicut nec Deus peccat, qui huiusmodi temporalia donat.

¶ Ad quartum dicitur, quòd hoc est p accidẽs, quòd ex bonis temporalibus ali qui fiant peiores, ac per hoc indigniores. Per accidens .n. est, quòd aliquis abutatur bono. Sermo autem doctrinalis est, de his, quæ sunt per se. Et rursus tristari de bonis indigni, qa fit peior, non spectat ad nemesim, sed ad charitatem. Nemesis enim est tristitia, quia indignus prosperatur, non quia sit magis indignus: hoc enim charitatis, vt dictum est, esset.

¶ Ad confutandas autem solutiones Martini dico, quòd prima ratio male soluitur: quoniam ratio consistit in hoc. Huiusmodi bona sunt quasi nihil in cõparatione ad bona æterna: quod autẽ quasi nihil est, pro nihilo reputatur, ac per hoc de huiusmodi nõ debet esse tristitia simpliciter, & absolute. Solutio autem dicens, quòd ista sunt magna absolute, pro quanto est vera, non soluit: quia est vera, vt ly, absolute, idest, seclusis circunstantiis, significat: sicut proiectio mercis in mare absolute dicitur inuoluntaria, & æquiualet ad ly, secũdum quid. Est autem falsa, vt ly, absolute æquiualet ad ly, omnibus consideratis, & sic debent iudicari ad hoc, vt sint materia tristitiæ simpliciter, & non primo modo. Quòd etiam dicitur, quòd illis mali sunt indigni, verum est: quia etiam quantumcumque minimis sunt indigni, cum digni sint, vt in nihilum redigantur. Quòd vero dicitur, quòd boni sunt istis digni, minus theologice dicitur: quoniam ista sunt adeo vilia, vt non mereantur ad dignitatem bonorum spectare: vnde Dominus ista non in præmium, quod dignitatem respicit, sed per administrationem quandã docet bonis affutura. Primũ quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc oĩa adiicientur vobis. Solutio igitur confutatur ex hoc: quia bona temporalia simpliciter, hoc est, omnibus consideratis, prout scilicet sunt in vniuerso, sunt fere nihil, ac per hoc non sunt obiectũ tristitiæ simpliciter, sed solum secundum quid: & propterea non est laudabilis tristitia simpliciter eorum, cum adsint indignis. Solutio vero secundæ rationis confutatur ex hoc, q̃ male sumitur, & applicatur ratio authoris. Nam author inducit illam ad destruendum fundamentum Aristot. quod consistit in hoc, quòd indigni prosperitas est iniusta. Et hoc efficaciter excludit ratio authoris ex hoc, quòd ex diuina dispositione hæc proueniunt indignis. Ex hoc enim patet haberi, quòd nihil iniusti continetur in prosperitate indigni. Martinus autem aliter accepit hanc rationem, quasi quia hoc est effectus Dei. ergo non licet de eo tristari, qñ nec somniauit author: & ideo solutio sua confutatur, vtpote extra propositum rationis. Glosę autem super Psalmos allatæ confutantur ex hoc, q̃ dato q̃ ipsæ sint veræ, nõ tamen excludunt, quin ad literam exponendo de æmulatione & zelo, ibi sit sermo, nulla facta mentione de imitatiõe, aut inuolutione.

Tertio modo, aliquis tristatur de bono alterius, inquantum ille, cui accidit bonum, est eo indignus: quæ quidem tristitia non potest oriri ex bonis honestis, ex quibus aliquis iustus efficitur, sed sicut Philosophus dicit in* 2. Rhetoric. est de diuitiis, & talibus, quæ possunt puenire dignis, & indignis. Et hæc tristitia secundum ipsum vocatur nemesis, & pertinet ad bonos mores. Sed hoc ió dicit, qa considerabat ipsa bona temporalia secundum se, prout possunt magna videri non respicientibus ad æterna: sed secundum doctrinam fidei temporalia bona, quæ indignis proueniunt, ex iusta Dei ordinatione disponũtur vel ad eorum correctionẽ, vel ad eorum damnationem: & huiusmodi bona quasi nihil sunt in comparatione ad bona futura, quæ seruantur bonis. Et ideo huiusmodi tristitia prohibetur in scriptura sacra, secundum illud Psalm. 36. Noli æmulari in malignãtibus, neque zelaueris facientes iniquitatem: & alibi, 72. psal. Pene effusi sunt gressus mei, quia zelaui super iniquos, pacem peccatorũ videns. Quarto modo aliquis tristatur de bonis alicuius, inquantum alter excedit ipsum in bonis: & hoc proprie est inuidia: et istud semp est prauũ, vt Philo. dicit in * 2. Rhetor. quia dolet de eo, de quo est gaudendum, scilicet de bono proximi.

Ad primvm ergo dicẽdum, quòd ibi sumit inuidia pro zelo, quo quis debet incitari ad proficiendum cum melioribus.

Ad 2m dicendum, quòd ratio illa procedit de tristitia alienorũ bonorum secũdum primũ modũ.

Ad 3m dicendum, quòd inuidia differt a zelo, sicut dictum* est. Vnde zelus aliquis potest esse bonus, sed inuidia semper est mala.

Ad 4m dicendum, quòd nihil prohibet aliquod peccatum ratione alicuius adiuncti pœnale esse; vt supra dictum* est, cum de peccatis ageretur.

Articvlvs iii.

Vtrum inuidia sit peccatum mortale.

Ad tertivm sic procedi-tur. Videtur quòd inuidia nõ sit peccatum mortale. Inuidia enim cum sit tristitia, est passio appetitus sensitiui: sed in sensualitate non est peccatum mortale, sed solum in ratione, vt patet* per August. 12. de Trini. ergo inuidia non est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. In infantibus non potest esse peccatum mortale, sed in eis potest esse inuidia. Dicit enim Aguſt.* in primo confessio. Vidi ego, & expertus sum zelantẽ puerum, nondum loquebatur, & intuebatur pallidus amaro aspectu collactaneum suum. ergo inuidia non est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Omne peccatum mortale alicui virtuti contrariatur: sed inuidia non cõtrariatur alicui virtuti, sed nemesi, quæ est quædam passio, vt patet per Philoso. in 2. Rheto.* ergo inuidia non est peccatum mortale.

Sed contra est, quod dicitur Iob 5. Paruulum occidit inuidia: nihil autem occidit spiritualiter, nisi peccatum mortale. ergo inuidia est peccatum mortale.

Respon. Dicendum, quòd inuidia ex genere suo est peccatum mortale: genus autem peccati ex obiecto consideratur. Inuidia autem secundum rationem sui obiecti contrariatur charitati, per quã est vita animæ spiritualis, secundum illud 1. Ioan. 3. Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Vtriusque autem obiectũ & charitatis, & inuidię est bonũ proximi, sed secundum contrariũ motum. Nam charitas gaudet de bono proximi: inuidia autem de eodem tristatur, vt ex supradictis* patet: unde manifestum est, q̃ inuidia ex suo genere est peccatũ mortale. Sed sicut supra dictũ est,* in quolibet genere peccati mortalis inueniuntur aliqui imperfecti motus in sensualitate existentes, qui sunt peccata venialia: sicut in genere adulterij, primus motus concupiscentiæ, & in genere homicidij primus motus iræ: ita ẽt in genere inuidiæ inueniunt aliqui primi motus, quãdoq; ẽt in viris pfectis, qui sunt pcta venialia.

Ad primvm ergo dicendum, quòd motus inuidiæ, secundum quod est passio sensualitatis, est quoddam imperfectum in genere actuum humanorum, quorum principium est ratio: unde talis inuidia est peccatum mortale. Et similis est ratio de inuidia paruulorum, in quibus non est vsus rationis: unde patet responsio ad Secundum.

Ad 3m dicendum, quòd inuidia, secundum Philos.* in 2. Rhe. opponit & nemesi, & misericordia, sed secundum diuersa. Nam misericordiæ opponitur directe, secundum contrarietatem principalis obiecti. Inuidus enim tristatur de bono proximi: misericors autem tristatur de malo proximi. unde inuidi non sunt misericordes, sicut ibidem dicitur, nec econuerso. Ex parte vero eius, de cuius bono tristatur inuidus, opponitur inuidia nemesi. Nemesicus enim tristat de bono indigne agentium, secundum illud Psal. 72. Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns: inuidus autem tristatur de bono eorum, qui sunt digni. Vnde patet quòd prima cõtrarietas est magis directa, quàm secunda. Misericordia autem quędam virtus est, & charitatis proprius effectus: unde inuidia misericordię opponitur, & charitati.

Articvlvs iiii.

Vtrum inuidia sit vitium capitale.

Ad qvartvm sic procedi-tur. Videtur q̃ inuidia nõ sit vitiũ capitale. Vitia enim capitalia distinguuntur contra filias capitalium vitiorum: sed inuidia est filia inanis gloriæ. dicit enim Philosophus in 2. Rhetor. quòd sanctus diffundatur, qñ hoc cõtra Deũ tẽdit) vnius tantũ speciei specialissimæ est. Sicut.n. magnanimitas in omnib⁹ appetẽs magna, vnius est rõnis: ita inuidia in omnib⁹ bonis ꝓximi horrens excellentiã respectu sui, vnius est rõnis: ita q̃ rõ formalis, quia bona ꝓximi obiectũ sunt inuidiæ, est excellẽtia nõ absolute, sed respectu illi⁹, q̃ inuidet. Vñ bona ipsa materialiter se hãt ī obiecto inuidiæ, excellere aũt inuidũ formaliter. Et qñ excellẽtia vt sic vni⁹ rõnis specialissimæ nõ nin⁹, q̃ magnitudo in oibus, quã respicit magnanimitas apparet: ió ex nulla parte īuidia inuenię hẽre plures spẽs, q̃uis latitudinẽ hẽat, & vna sit grauior altera, puta, i spũalib⁹, q̃ in tẽporalib⁹: & circa maiora, q̃ circa minora.

¶ Ad obiectionẽ aũt primã in oppositũ dr, q̃ tristitia de bono ꝓximi absolute spectat ad specię odii ī tãtũ q̃ ẽt tristitia de excellẽtia boni ꝓximi absolute, spectat ad obiectũ: sed tristitia de bõis ꝓximi vt excellũt illũ, spectat ad īuidiã, ita q̃ īuid⁹ nõ tristat de

Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum tertiũ, & quartũ.

In art. 3. & 4. eiusdem q. dubium occurrit, An inuidiæ vitiũ diuidatur ī plures species, an sit una species specialissima. Et est rõ dubii, quia diffinitio inuidiæ, s. q̃ est tristitia de bono alteri⁹, inquantũ vẽ diminutiuũ propriæ gliæ, vel excellẽtiæ, nullã vnã formalẽ rõnẽ importat. Tristitia nãq; de bono ꝓximi tot specierũ ẽ, quot odiũ ꝓximi. Habẽt nãq; ie odiũ & tristitia sicut amor & delectatio, quorũ cõsecutio ẽm speciei diuersitatem, vel idẽtitatẽ p se nota est. Determinatio aũt adiuncta, inquãtũ apparet diminuti vum ppriæ gliæ, vel excellentiæ duplicitер offendit. Primo, qa hęc determinatio nõ est differẽtia contracta obiecti ad ꝓpriã, ꝓpriã, specię, sed est de signata finis, ad quẽ ordinat tristitia boni alteri⁹, quòd. s. ordinatur ad g̃loriã, vel excellẽtiam propriã, quòd sic manifestatur. Eiusdẽ rõnis ẽ appetere aliqd ꝓp ꝓprium gloriã, & refutare impeditiuũ illi⁹: sicut eiusdẽ gratuitatis est ī lapide appetere locũ deorsum, & excludere ꝓpedientia ipsũ a loco deorsum. Vñ ex hac determinatiõe ostẽdit, q̃ inuidia nõ ẽ quæcũq; tristitia de bono proximi, sed imperata a vana gl'ia, vel ſuperbia: et sic nullius vni⁹ speciei est. Secundo, qa sub disiunctiõe dicit, ꝓpriæ gl'iæ, vel excellẽtiæ: ac p hoc aut vtriusq; speciei est, aut nulli⁹ determinate. Et auget dubitatio, si species sortiẽ iuxta species gloriæ, vel excellẽtię: in oppositũ autem est, q̃ inuidię species non assignantur.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ inuidiæ vitiũ relatũ ad ꝓximũ, (qđ dico pp inuidiã fraternę gr̃æ, quòd. s. Spiritus sanctus diffundatur, qm hoc cõtra Deũ tẽdit) vnius tantũ speciei specialissimæ est. Sicut.n. magnanimitas in omnib⁹ appetẽs magna, vnius est rõnis: ita inuidia in omnib⁹ bonis ꝓximi horrens excellentiã respectu sui, vnius est rõnis: ita q̃ rõ formalis, quia bona ꝓximi obiectũ sunt inuidiæ, est excellẽtia nõ absolute, sed respectu illi⁹, q̃ inuidet. Vñ bona ipsa materialiter se hãt ī obiecto inuidiæ, excellere aũt inuidũ formaliter. Et qm̃ excellẽtia vt sic vni⁹ rõnis specialissimæ nõ nin⁹, q̃ magnitudo in oibus, quã respicit magnanimitas apparet: ió ex nulla parte īuidia inuenię hẽre plures spẽs, q̃uis latitudinẽ hẽat, & vna sit grauior altera, puta, i spũalib⁹, q̃ in tẽporalib⁹: & circa maiora, q̃ circa minora.

¶ Ad obiectionẽ aũt primã in oppositũ dr, q̃ tristitia de bono ꝓximi absolute spectat ad specię odii ī tãtũ q̃ ẽt tristitia de excellẽtia boni ꝓximi absolute, spectat ad obiectũ: sed tristitia de bõis ꝓximi vt excellũt illũ, spectat ad īuidiã, ita q̃ īuid⁹ nõ tristat de

excellentia proximi absolute, sed respectu sui: odiens autē odit illam absolute.

¶ Ad secundam vero dicitur, q̄ aliud est appetere propriā excellentiā, & aliud

Lib. 31. ca. 32. in prin. est refutare alienam in actibus, & habitibus animæ: licet in naturalibus, quæ imperfectum bonū assequuntur, per vnum fiat vtrumq;. Anima. n. alio actu amat bonum, & alio odit malum cōtrariū, quāmuis ignis calefaciendo inducat calorem, & expellat frigus contrarium. Vnde in proposito verum est, q̄ ex inordinato appetitu proprie excellētiæ, satis propinque oritur tristitia de alie

Lib. 5. c. 34. in princ. na excellentia respectu sui, non tamē sunt idem, vt patet ex separatione. Stat nanque quòd inordinate quis appetat p̄priam excellētiam, & non inuideat alienæ, vt de dæmonibus patet, qui sine mutua adinuicē inuidia appetierūt inordinate proprias ex

Lib. 31. ca. 31. cellentias, & tamen aliqui aliis apprehē debantur futuri excellentiores. Vnde inuidia habet pro ratione formali excellentiam alterius respectu sui, & non imperatur ab ipsa. Et

Q. præced. art. 4. hoc designatur, cum dicitur, quòd est tristitia de alieno bono vt diminutiuum propriæ excellentiæ.

¶ Ad vltimum dicitur, quòd licet gloria inanis prius oriatur, vt Gregorius dicit ex superbia, q̄ inuidia: quia directius, vt proprius effectus, sicut gloria ab excellentia emanat, & vt in plurib⁹ inuidia circa excellentiam huius boni quod gloria est, verLi. 31. ca. 31. fari videatur, & ex appetitu gloriæ imperari videatur: inuidia tamen per se circa excellentiam alienam respectu sui versatur, & propterea non est diuersæ, aut incertæ speciei. Nec author de hoc dubitauit, cuius doctrinam diffusam habes in quæstione de Malo, & in q̄stione amatores honoris, & gloriæ magis inuident. ergo inuidia non est vitium capitale.

¶ 2 Præt. Vitia capitalia videntur esse leuiora, quàm alia, quæ ex eis oriuntur. dicit enim Grego. 31. † Moral. Prima vitia deceptæ mēti quasi sub quadam ratione se ingerunt: sed quæ sequuntur, dum mentem ad omnem insaniam protrahunt, quasi bestiali clamore mē tem confundunt: sed inuidia videtur esse grauissimum peccatū. dicit enim Gregor. 5. * Moral. Quāmuis per omne vitium, quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infundatur, in hac tamen nequitia tota sua viscera serpens concutit, & imprimendæ malitiæ pestem vomit. ergo inuidia non est vitium capitale.

¶ 3 Præt. Videtur quòd inconuenienter eius filiæ assignētur a Gregor. * 31 Moral. vbi dicit, quòd de inuidia oritur odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, & afflictio in prosperis: exultatio enim in aduersis proximi, & afflictio in prosperis, idem videtur esse quòd inuidia, vt ex præmissis * patet. non ergo ista debēt poni vt filiæ inuidiæ.

Sed contra est authoritas Gregor. 31. † Moral. qui ponit inuidiam vitium capitale, & ei prædictas filias assignat.

Respon. Dicendum, quòd sicut accidia est tristitia de bono spirituali diuino: ita inuidia est tristitia de bono proximi. Dictum * est autem supra, accidiam esse vitium capitale ea ratione, quia ex accidia homo impellitur ad aliqua facienda, vel vt fugiat tristitiā, vel vt tristitiæ satisfaciat. Vnde eadem ratione inuidia ponitur vitium capitale.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut Gregor. * dicit in 31. Moralium, Capitalia vitia tanta sibi coniunctione coniunguntur, vt non nisi vnum de altero proferatur. Prima namque superbię soboles inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corrūpit, mox inuidiam gignit, quia dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hanc alius adipisci valeat, tabescit. Non est ergo contra rationem vitij capitalis, quòd ipsum ex alio oriatur, sed quòd non habeat aliquam principalem rationem producendi ex se multa genera peccatorum. Forte tamen propter hoc, quòd inuidia manifeste ex inani gloria nascitur, non ponitur vitium capitale, neque ab Isido. * in libro de Summo bono, neque à Cassiano in libro de Institutis cœnobiorum.

Ad 2^m dicendum, quòd ex verbis illis non habetur, quòd inuidia sit maximum peccatorum, sed quòd quando diabolus inuidiam suggerit, ad hoc hominē inducit, quod ipse principaliter in corde habet: quia sicut ibi inducitur cō sequenter, Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Est tamen quædam inuidia, quæ inter grauissima peccata computatur, scilicet inuidētiæ, fraternæ gratię, secundum quod aliquis dolet de ipso augmento gratiæ Dei, non solum de bono proximi. Vnde ponitur peccatum in Spiritumsanctum, quia per hanc inuidentiam hō quodāmodo īuidet Spiritui sancto, qui in suis operib⁹ glorificat.

Ad 3^m dicendum, quòd numerus filiarum inuidiæ sic potest sumi: quia in conatu inuidiæ est aliquid tāquàm principium, & aliquid tanquā terminus. Principiū quidē est, vt aliquis diminuat gloriam alterius vel in occulto, & sic est susurratio: vel manifeste, & sic est detractio. Mediū aūt est, quia aliquis intendens diminuere gloriam alterius aut potest, & sic est exultatio in aduersis: aut non potest, & sic est afflictio in prosperis. Terminus autem est in ipso odio, quia sicut bonum delectat, & causat amorem, ita tristitia causat odium, vt supra dictū est*. Afflictio autem in prosperis proximi vno modo est ipsa inuidia, inquantum scilicet aliquis tristatur de prosperis alicuius, secundū q̄ habent gloriam quandā. Alio vero modo est filia inuidiæ, s̄m quod prospera proximi eueniunt cōtra conatum inuidentis, qui nititr impedire. Exultatio autem in aduersis non est directe idem quod inuidia, sed ex ea sequitur. Nam ex tristitia de bono p̄ximi, q̄ est īuidia, sequit exultatio de malo eiusdem.

QVAESTIO XXXVII.

De peccatis, quæ opponitur paci, in duos articulos diuisa.

Deinde considerandū est de peccatis, quę opponūtur paci. Et primo, de discordia, quę est in corde. Secundo, de contentione, quę est in ore. Tertio, de his quæ pertinent ad opus. s. de schismate, rixa, & bello.

Articvlvs primvs.

Vtrum discordia sit peccatum.

Ad primvm sic procedit. Videtur quòd discordia non sit peccatum. Discordare enim ab aliquo, est recedere ab alterius voluntate: sed hoc non videtur esse peccatum, quia voluntas proximi non est regula voluntatis nostræ, sed sola voluntas diuina. ergo discordia non est pecc̄m.

¶ 2 Præt. Quicumque inducit aliquem ad peccandum, & ipse peccat: sed inducere inter aliquos discordiam non videtur esse peccatum. dicitur enim Act. 23. quòd sciens Paulus, quia vna pars esset Sadducæorum, & altera Pharisęorum, exclamauit in concilio. Viri fratres, ego Pharisæus sum filius Pharisæorum, de spe & de resurrectione mortuorum ego iudicor. & cum hoc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos. ergo discordia nō est pecc̄m.

¶ 3 Præt. Peccatū, præcipue mortale, in sanctis viris nō inuenitur: sed in sanctis viris inuenitur discordia. dicitur enim Act. 15. Facta est dissensio inter Paulum & Barnabam, ita vt discederent abinuicem. ergo discordia non est peccatum, & maxime mortale.

Sed contra est, quòd ad Galatas 5. dissensiones, ideſt, discordiæ ponuntur inter opera carnis, de quibus subditur. Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Nihil autem excludit a regno Dei, nisi peccatum mortale. ergo discordia est peccatum mortale.

Respon. Dicendum, quòd discordia concordiæ opponitur. Concordia autem, vt supra dictum * est, ex charitate causatur, inquantum scilicet charitas multorum corda cōiungit in aliquid vnū, quod est principaliter quidem bonum diuinum: secundario autem bonum proximi. Discordia igitur eadē ratione est peccatum, inquantum huiusmodi concordiæ contrariatur: sed sciendum, quòd hęc concordia per discordiam tollitur dupliciter. Vno quidem modo per se: alio vero modo per accidens. Per se quidem in humanis actibus, & motibus dicitur esse id, quod est secundum intentionem: vnde per se discordat aliquis a proximo, quando scienter & ex intentione dissentit a bono diuino, & a proximi bono, in quo debet consentire. Et hoc est peccatum mortale ex suo genere propter contrarietatem ad charitatem, licet primi motus huius discordiæ propter imperfectionem actus, sint peccata venialia. Per accidens autem in humanis actibus consideratur ex hoc, quòd aliquid est præter intentionem. Vnde cum intentio aliquorum est ad aliquod bonum, quod pertinet ad honorē Dei, vel vtilitatē proximi, sed vn⁹ æstimat hoc esse bonū, alius aūt habet cōtrariā opinionē, discordiatūe per accidens contra bonum diuinū, vel proximi. Et talis discordia non est peccatū, nec repugnat charitati: nisi huiusmodi discordia sit vel cum errore circa ea, quæ sunt de necessitate salutis, vel pertinacia indebite adhibeatur: Cum etiam supra dictum * est, q̄ concordia, quę est charitatis effectus, est vnio voluntatum, non vnio opinionum. Ex quo patet, quòd discordia quandoque est ex peccato vnius tantum, puta, cum vnus vult bonum, cui alius scienter resistit; Quandoque autem est cum peccato vtriusque, puta, cum vterque dissentit a bono alterius, & vterque diligit bonum proprium.

Ad primvm ergo dicendum, quòd voluntas vnius hominis secundum se considerata, non est regula voluntatis alterius, sed inquantum voluntas p̄ximi inhęret uoluntati Dei, q̄ fit per consequēs regula regulata secundum propriam regulam. Et ideo discordare a tali voluntate est peccatum, quia per hoc discordatur a regula diuina.

Ad 2^m dicendum, quòd sicut voluntas hominis adhærens Deo, est quædam regula rēcta, a qua peccatum est discordare: ita etiam voluntas hominis Deo contraria, est quædam peruersa regula, a qua bonum est discordare. Facere ergo discordiam, per quam tollitur bona concordia, quam charitas facit, est graue peccatum. Vnde dicitur Prouerb. 6. Sex sunt, quæ odit⁹ Dominus, & septimū detestatur anima eius: & hoc septimum ponit eum, qui seminat inter fratres discordias. Sed causare discordiam, per quam tollitur mala concordia, scilicet, in mala voluntate, est laudabile: & hoc modo laudabile fuit quòd Paulus posuit dissensionem inter eos, qui erant concordes in malo. Nam & Dominus de se dicit, Matth. 10. Non veni pacem mittere, sed gladium.

Ad 3^m dicendum, quòd discordia, quæ fuit inter Paulum, & Barnabam, fuit per accidēs, & non per se: vterque. n. intendebat bonum, sed vni videbatur hoc esse bonū, alij aliud, quod ad defectū humanum pertinebat. Nō enim erat talis cōtrouersia in his, quæ sunt de necessitate salutis: q̄uis hoc ipsum fuerit ex diuina p̄uidentia ordinatum, pp vtilitatē inde cōsequētem.

Articvlvs ii.

Vtrū discordia sit filia inanis gloriæ.

Ad secvndvm sic procedit. Vī quòd discordia nō sit filia inanis gloriæ. Ira. n. est aliud vitiū ab inani gloria: sed discordia vī esse filia iræ, secūdū illud Prou. 15. Vir iracundus prouocat rixas. ergo non est filia inanis gloriæ.

¶ 2 Præt. Augustin.* dicit super Io. exponens illud, quod habetur Io. 7. Nondum erat spiritus datus, Linor separat, charitas iungit: sed discordia nihil est aliud, quàm quędam separatio voluntatū. ergo

occurrit ex alio capiet: & hoc, scilicet, q̄ Paul⁹ excitauit partes, scilicet, Pharisæos, & Sadducæos ad suas proprias opiniones ac voluntates, vt ex eis soluere tur concordia eorundem cōtra Paulum. Constat enim, quòd non sunt faciēda mala, vt veniant bona.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ aliud fuit i hoc actu Pauli intentum, & aliud præcognitum tantū, & permissum. Aestimauit siquidē Paulus vtrosque propias opiniones sectaturos, ac per hoc concordiam contra eum tollendam. Intendit autem solum excitare Pharisæos in defensionē resurrectionis, ac per hoc ipsius Pauli: Sadducæorum autem pertinaciam exercendam permittere. Non. n. ex intētione Pauli, Sadducæi in actum suæ hæresis prodierunt, sed ex eorum propria voluntate, qua parati erāt, ppo sita quæstione de resurrectione, illā impugnare. Constat autem quòd licitū est permittere, & vti malis, vt eueniāt bona, quāmuis non liceat facere, aut inducere ad mala, vt veniant bona.

Circa primū quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrū discordia sit pecc̄m.

¶ Secūdo, Vtrū sit filia inanis gl̄ię.

Articvlvs primvs.

Vtrum discordia sit peccatum.

Ad primvm sic procedi tur. Videtur quòd discordia non sit peccatum. Discordare enim ab aliquo, est recedere ab alterius voluntate: sed hoc non videtur esse peccatum, quia voluntas proximi non est regula voluntatis nostræ, sed sola voluntas diuina. ergo discordia non est pecc̄m.

¶ 2 Præt. Quicumque inducit aliquem ad peccandum, & ipse peccat: sed inducere inter aliquos discordiam non videtur esse peccatum. dicitur enim Act. 23. quòd sciens Paulus, quia vna pars esset Sadducæorum, & altera Pharisęorum, exclamauit in concilio. Viri fratres, ego Pharisæus sum filius Pharisæorum, de spe & de resurrectione mortuorum ego iudicor. & cum hoc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos. ergo discordia nō est pecc̄m.

¶ 3 Præt. Peccatū, præcipue mortale, in sanctis viris nō inuenitur: sed in sanctis viris inuenitur discordia. dicitur enim Act. 15. Facta est dissensio inter Paulum & Barnabam, ita vt discederent abinuicem. ergo discordia non est peccatum, & maxime mortale.

Sed contra est, quòd ad Galatas 5. dissensiones, ideſt, discordiæ ponuntur inter opera carnis, de quibus subditur. Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Nihil autem excludit a regno Dei, nisi peccatum mortale. ergo discordia est peccatum mortale.

Respon. Dicendum, quòd discordia concordiæ opponitur. Concordia autem, vt supra dictum * est, ex charitate causatur, inquantum scilicet charitas multorum corda cōiungit in aliquid vnū, quod est principaliter quidem bonum diuinum: secundario autem bonum proximi. Discordia igitur eadē ratione est peccatum, inquantum huiusmodi concordiæ contrariatur: sed sciendum, quòd hęc concordia per discordiam tollitur dupliciter. Vno quidem modo per se: alio vero modo per accidens. Per se quidem in humanis actibus, & motibus dicitur esse id, quod est secundum intentionem: vnde per se discordat aliquis a proximo, quando scienter & ex intentione dissentit a bono diuino, & a proximi bono, in quo debet consentire. Et hoc est peccatum mortale ex suo genere propter contrarietatem ad charitatem, licet primi motus huius discordiæ propter imperfectionem actus, sint peccata venialia. Per accidens autem in humanis actibus consideratur ex hoc, quòd aliquid est præter intentionem. Vnde cum intentio aliquorum est ad aliquod bonum, quod pertinet ad honorē Dei, vel vtilitatē proximi, sed vn⁹ æstimat hoc esse bonū, alius aūt habet cōtrariā opinionē, discordiatūe per accidens contra bonum diuinū, vel proximi. Et talis discordia non est peccatū, nec repugnat charitati: nisi huiusmodi discordia sit vel cum errore circa ea, quæ sunt de necessitate salutis, vel pertinacia indebite adhibeatur: Cum etiam supra dictum * est, q. 29. ar. 3. q̄ concordia, quę est charitatis effectus, est vnio voluntatum, non vnio opinionum. Ex quo patet, quòd discordia quandoque est ex peccato vnius tantum, puta, cum vnus vult bonum, cui alius scienter resistit; Quandoque autem est cum peccato vtriusque, puta, cum vterque dissentit a bono alterius, & vterque diligit bonum proprium.

Ad primvm ergo dicendum, quòd voluntas vnius hominis secundum se considerata, non est regula voluntatis alterius, sed inquantum voluntas p̄ximi inhęret uoluntati Dei, q̄ fit per consequēs regula regulata secundum propriam regulam. Et ideo discordare a tali voluntate est peccatum, quia per hoc discordatur a regula diuina.

Ad 2^m dicendum, quòd sicut voluntas hominis adhærens Deo, est quædam regula rēcta, a qua peccatum est discordare: ita etiam voluntas hominis Deo contraria, est quædam peruersa regula, a qua bonum est discordare. Facere ergo discordiam, per quam tollitur bona concordia, quam charitas facit, est graue peccatum. Vnde dicitur Prouerb. 6. Sex sunt, quæ odit⁹ Dominus, & septimū detestatur anima eius: & hoc septimum ponit eum, qui seminat inter fratres discordias. Sed causare discordiam, per quam tollitur mala concordia, scilicet, in mala voluntate, est laudabile: & hoc modo laudabile fuit quòd Paulus posuit dissensionem inter eos, qui erant concordes in malo. Nam & Dominus de se dicit, Matth. 10. Non veni pacem mittere, sed gladium.

Ad 3^m dicendum, quòd discordia, quæ fuit inter Paulum, & Barnabam, fuit per accidēs, & non per se: vterque. n. intendebat bonum, sed vni videbatur hoc esse bonū, alij aliud, quod ad defectū humanum pertinebat. Nō enim erat talis cōtrouersia in his, quæ sunt de necessitate salutis: q̄uis hoc ipsum fuerit ex diuina p̄uidentia ordinatum, pp vtilitatē inde cōsequētem.

Articvlvs ii.

Vtrū discordia sit filia inanis gloriæ.

Ad secvndvm sic procedit. Vī quòd discordia nō sit filia inanis gloriæ. Ira. n. est aliud vitiū ab inani gloria: sed discordia vī esse filia iræ, secūdū illud Prou. 15. Vir iracundus prouocat rixas. ergo non est filia inanis gloriæ.

¶ 2 Præt. Augustin.* dicit super Io. exponens illud, quod habetur Io. 7. Nondum erat spiritus datus, Linor separat, charitas iungit: sed discordia nihil est aliud, quàm quędam separatio voluntatū. ergo

¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum quartum.*

In art. 4. eiusdem quæst. circa filias inuidiæ aduerte, q̄ filias nō oportet eiusdem, aut alterius speciei esse cum matre, sed vtroque modo contingit. Nam exultatio in aduersis eiusdem est rationis cum inuidia, vt patet: afflictio autem in prosperis, vt est filia, non est eiusdem ratiōis cum inuidia, sed cum vitio illo, contra cuius conatū prosperitas est, vt si aliquis conetur famam alienam detrahendo lædere, & nihilominus ab ipso infamatus, ab aliis melior æstimat, tristitia de illa æstimatione contra conatū detractoris insurgentis ad detractionis vitium spectat, ad quod spectaret gaudere de illius infamia, si eueniſſet.

Iia. q. 42. art. 2. ad 2.

¶ *Super Quæstionis trigesimæseptimæ Articulū primū.*

In art. 1. quæst. 37 vbi dicitur, quòd discordia per accidēs non est peccatum, ni si sit vel cum errore, circa ea quæ sunt de necessitate salutis, vel pertinacia indebite adhibeatur, adnerte quòd error circa ea, quæ sunt de necessitate salutis, contingit alicui dupliciter, scilicet cum culpa, vt error Iudæorū & eorū, qui negligunt quærere eorum notitiam, quæ ad se spectant: & sine culpa, vt error mulierū, & simplicium facientium quod in se est, ad hoc vt sciant ea, quæ sunt de necessitate salutis. Et sicut error culpabilis, vel excusabilis est: ita discordia p̄ accidens consequens ex errore peccatum est, vel a peccato excusatur.

¶ In rātione ad secundum in eodem articulo, dubiū de actu Pauli occurrit ex alio capiet: & hoc, scilicet, q̄ Paul⁹ excitauit partes, scilicet, Pharisæos, & Sadducæos ad suas proprias opiniones ac voluntates, vt ex eis soluere tur concordia eorundem cōtra Paulum. Constat enim, quòd non sunt faciēda mala, vt veniant bona.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ aliud fuit i hoc actu Pauli intentum, & aliud præcognitum tantū, & permissum. Aestimauit siquidē Paulus vtrosque propias opiniones sectaturos, ac per hoc concordiam contra eum tollendam. Intendit autem solum excitare Pharisæos in defensionē resurrectionis, ac per hoc ipsius Pauli: Sadducæorum autem pertinaciam exercendam permittere. Non. n. ex intētione Pauli, Sadducæi in actum suæ hæresis prodierunt, sed ex eorum propria voluntate, qua parati erāt, ppo sita quæstione de resurrectione, illā impugnare. Constat autem quòd licitū est permittere, & vti malis, vt eueniāt bona, quāmuis non liceat facere, aut inducere ad mala, vt veniant bona.

¶ *Super Quæstionis trigesimæseptimæ Articulū secundū.*

In art. 2. dubium occurrit, An discordiæ ortus ex inani gloria, vel inuidia sit effectiue, vel finaliter.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ cum ortus vitii ex vitio, qui metaphorice appellatur filiatio, sit ortus appetitus ex appetitu aptitus autē vnus oriatur ex alio, inquantū ex appetitu vni⁹ appetibilis oritur appetitus alterius appetibilis, vt pātet in bonis, dum ex amore filii amamus pædagogū: & in malis, dum ex odio vxoris, odio habentur consanguinei, in huiusmodi vero ortu dependentia secūdum ordinē causæ finalis appareat: quoniam appetibile vt sic, causam finalem importat, & respectu appetitus, & alteri⁹ appetibilis, consequens est vt secundum rationem causæ finalis intelligamus assignari filias vitiorum, &

Infr. q. 132. a. 5. Et mal. q. 9. ar. 3.

Tracta. 32. inter med. & finē. to. 9

virtutum. Et in proposito quidem apparet, quòd discordia secundum terminum ad quem, habet pro fine superbiam, vel vanā gloriam: quoniam ideo aliquis scienter eligit propriam voluntatem præferre iniuste alteri⁹ voluntati, vt excellat vel in re, & hoc est superbia: vel in apparentia, & hoc est vana gloria. Et ex hoc ꝙ aliquis excellētiam appetit in rē, vel in apparētia, oritur discordia. Inuasciturnamq; vt appetat in sua voluntate persistere, vt sic excellat. Secundum autē terminum a quo, eodē ordine ab inuidia nascitur. Nam ex hoc, quòd dolemus de bono proximi, vē excedēte nostrum, appetimus recessum a bona voluntate ei⁹dē, & recessum a voluntate proximi eligimus ad consumandam detestationem boni illius, vt dimi nutiuum appareat nostri, vt sæpe hæc apparent inter discordias principum vicinorum: recolenda tamē sunt hic, & in similibus duo. Alterum est, quòd appetibile in anima habet etiam causalitatem effectiuam, vt Auer dicit in 12. Metaph. comment. 96. Alterum vero, quòd sermo moralis intelligitur secūdum id, quod vt in pluribus inuenitur. Vnde nihil obstat, si quādoque aliunde vitium possit oriri, nec etiā, si quandoque causalitas effectiua inferatur: sed proposito moralis doctrinę finis præcipue accommodandus videtur.

Sup illud: Si Sathan Sathanam eiicit, to. 9.

Lib. 31. Moral. cap. 31.

In cor. art.

¶ *Super Quæstionis trigesimæoctauæ Articulū primū.*

IN 1. ar. q. aduerte, ꝙ intentio tripliciter potest ferri ad veritatem impugnādam, sicut & alios fines, scilicet materialiter, formaliter, & virtualiter. Materialiter quidem tamē, cum aliquis impugnat quidem veritatem, sed non vt eam

Proposit. 17 inter opera Arist. to. 3.

discordia ꝓcedit ex liuore, idest, inuidia magis, ꝙ ex inani gloria.

¶ 3 Præt. Illud ex quo multa mala oriuntur, videtur esse vitium capitale: sed discordia est huiusmodi, quia super illud Matth. 12. Omne regnum contra se diuisum desolabitur. * dicit Hier. Quo modo concordia paruæ res crescunt, sic discordia maximæ dilabuntur. ergo ipsa discordia debet poni vitium capitale magis, quàm filia inanis gloriæ.

SED CONTRA est auctoritas * Grego. 31. Moral.

RESPON. Dicendum, ꝙ discordia importat quādam disgregationem voluntatum, in quantum scilicet voluntas vnius stat in vno, & voluntas alicuius alterius stat in altero. Quòd autē voluntas alicuius in proprio stat, prouenit ex hoc, quòd aliquis ea, quæ sunt sua, præfert his, quæ sunt aliorum. Quod cum inordinate fit, pertinet ad superbiam, & inanem gloriam. Et ideo discordia, per quā vnusquisque sequitur quod suum est, & recedit ab eo, qđ est alterius, ponitur filia inanis gloriæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ rixa nō est idem, quod discordia. Nam rixa cōsistit in exteriori opere: vnde conuenienter causatur ab ira, quæ mouet animum ad nocendum proximo. Sed discordia consistit in disiunctione motuum voluntatis, quā facit superbia, vel inanis gloria, ratione iam * dicta.

AD 2^m dicendum, quòd in discordia consideratur quidem, vt terminus a quo, recessus a voluntate alterius: & quantum ad hoc causatur ex inuidia, vt terminus aūt ad quē, accessus ad id quod est sibi proprium: & quantum ad hoc causatur ex inani gloria. Et quia in quolibet motu, terminus ad quē est potior termino a quo, finis enim est potior principio, potius ponitur discordia filia inanis glorię, quàm inuidię, licet ex vtraque oriri possit secūdum diuersas rationes, vt dictum est.

AD 3^m dicendum, quòd ideo concordia paruæ res crescunt, & per discordiam maximæ dilabuntur: quia virtus quāto est magis vnita, tanto est fortior, & per separationem diminuitur, vt dicitur in libro * de Causis. Vnde patet, quòd ꝓ hoc pertinet ad ꝓprium effectum discordiæ, quæ

F est diuisio voluntatum, non autem pertinet ad originem diuersorum vitiorum a discordia, per qđ habeat rationem vitij capitalis.

QVAESTIO XXXVIII.

De contentione, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de contentione.

G Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum contentio sit peccatum mortale.

¶ Secūdo, Vtrum sit filia inanis gloriæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum contentio sit peccatum mortale.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd contentio non sit peccatum mortale. Peccatum enim mortale in viris spiritualibus non inuenitur, in quibus tamen inuenitur contentio, secundum illud Lucæ 22. Facta est contētio inter discipulos Iesu, quis eorum esset maior. ergo contentio non est peccatum mortale.

H

¶ 2 Præt. Nulli bene disposito debet placere peccatum mortale in proximo: sed dicit Apostolus ad Philippens. 1. Quidam ex contentione Christum annuntiant. & postea subdit: Et in hoc gaudeo, sed & gaudebo. ergo contentio non est peccatum mortale.

I

¶ 3 Præt. Contingit, quòd aliqui vel in iuditio, vel in disputatione contendunt non aliquo animo malignandi, sed potius intendentes ad bonum, sicut illi, qui contra hæreticos disputando contendunt. vnde super illud primi Reg. 4. Accidit quadam die &c. dicit glos. Catholici contra hæreticos contentiones non commouent, nisi prius ad certamen cōuocentur. ergo contentio non est peccatum mortale.

K

¶ 4 Præt. Iob videtur cum Deo contendisse, secundum illud Iob. 39. Nunquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? Et tamen Iob non peccauit mortaliter: quia Dominus de eo dicit. Non estis locuti recte coram me, sicut seruus meꝰ Iob, vt habet Iob vltim. ergo contentio non semper est peccatum mortale.

SED CONTRA est, quòd cōtra. non peccaret mortaliter propter perfectionem materiæ, scilicet veritatis impugnatæ, quoniam nihil refert, an sic, vel aliter fuerit: sicut nec mendacium in huiusmodi esset pernicios⁹ū propter eandem rationem, scilicet imperfectionem materiæ. Et scito, quòd hæc distinctione vti potes in similibus vitiis, in quibus de intento sine agitur. Etsi eam applicabis, multa peccata discernes, an sint venialia, an mortalia, vt patet in detractione, contumelia, mendacio, susurratione, discordia, & similibus. In his enim quando malum, quod est peccati finis, nō est formaliter intentum, nec ita cadit sub intentione, vt non sit illi cure an eueniat, non est mortale peccatum. Sicut enim cōtendens absque

impugnet, sed vel ꝓ tationis, vel exercitii gra. Et hoc nō pertinet ad cōtentionē, cuius est veritatem velle supprimere. Formaliter vero, cū aliquis cognoscit aliquā veritatem, & ad hoc tendit, vt eam impugnet. Virtualiter autem, cum aliquis sic contra aliqua proposita intendit procedere, vt nō sit sibi curæ, an vera sint, vel falsa, quę impugnare proponit. Hæc enim intentio tāqę efficaciæ est, vt etiam ad ipsam veritatem impugnandā se extendat. Claudit in intenta impugnatiōe ēt veritatis impugnatio, vt patet.

¶ Ex his duobus modis contentio tendit ad veritatem impugnandam, & habet perfectam rationem contentionis, & peccati mortalis. Et est sermo de veritate nō solum fidei, & morali, sed etiam spectāte ad perfectionem intellectus, vt sunt veritates vniuersales, & de veritate in singulari spectante ad bonū, vel malū proximi, vt patet i iudicio, & fama &c. Si an, cōtenderet quis, ꝙ festuca nō erat in terra. non peccaret mortaliter propter perfectionem materiæ, scilicet veritatis impugnatæ, quoniam nihil refert, an sic, vel aliter fuerit: sicut nec mendacium in huiusmodi esset pernicios⁹um propter eandem rationem, scilicet imperfectionem materiæ. Et scito, quòd hæc distinctione vti potes in similibus vitiis, in quibus de intento sine agitur. Etsi eam applicabis, multa peccata discernes, an sint venialia, an mortalia, vt patet in detractione, contumelia, mendacio, susurratione, discordia, & similibus. In his enim quando malum, quod est peccati finis, nō est formaliter intentum, nec ita cadit sub intentione, vt non sit illi curæ an eueniat, non est mortale peccatum. Sicut enim cōtendens absque

Lib. 4. Rhet. non parum ante medium tom. 6.

Id habet glosa ordinaria ad Ro. 1. super illud Homicidiis, cōtentione &c.

Glosa ordinaria ibid.

absque intētione impugnandi veritatem formaliter, quàm virtualiter excusat, si ueritatis impugnatio eueniat præter suā intentionem: ita in aliis, si denigratio famæ, si damnum intellectus, inimicitia &c. consequatur.

¶ In secundo autem articulo nihil occurrit scribendum, præter prius scripta in quęstione præcedēti.

trariatur præcepto Apostoli qui dicit 2. ad Timo. 2. Noli verbis cōtendere. & Galat. 5. Contentio numeratur inter opera carnis, quæ qui agunt, regnum Dei non possidebunt, vt ibidem dicitur: sed omne quod excludit a regno Dei, & quod contrariatur præcepto, est peccatum mortale. ergo contentio est peccatum mortale.

RESPON. Dicendum, quòd contendere est contra aliquem tendere. Vnde sicut discordia contrarietatem quandam importat in voluntate: ita contentio contrarietatem quandam importat in locutione. Et propter hoc etiam cum oratio alicuius per contraria se diffundit, vocatur contētio, quæ ponitur vnus color rhetoricus a Tullio* qui dicit. Contentio est, cum ex contrariis rebus oratio efficitur, hoc pacto. Habet assentatio, idest, adulatio, iucunda principia, eadem exitus amarissimos affert. Contrarietas autem locutionis potest attendi dupliciter. Vno modo quantum ad intentionem contendentis: alio modo, quantum ad modum. In intentione quidem consideranda est, vtrum aliquis contrarietati veritati, quod est vituperabile: vel falsitati, quod est laudabile. In modo autem consideranda est, vtrū talis modus cōtrariandi conueniat & personis, & negocijs, quia hoc est laudabile, (unde Tullius dicit in 2. Rhetor. quòd contentio est oratio alicuius ad confirmandum, & cōfutandum accommodata:) uel excedat conuenientiam personarum & negotiorum, & sic contentio est vituperabilis. Si ergo accipiatur contentio, secundum quod importat impugnationem veritatis, & inordinatū modum, sic est peccatum mortale. Et hoc modo diffinit Ambros.* contentionem dicens. Contentio est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Si autem contentio dicatur impugnatio falsitatis cum debito modo acrimoniæ, sic contentio est laudabilis. Si autem accipiatur contentio, secundum quod importat impugnationem falsitatis cum inordinato modo, sic potest esse peccatum veniale: nisi forte tanta inordinatio fiat in contēdendo, quòd ex hoc generetur scandalū aliorum. Vnde Apostolus, cum dixisset 2. ad Timothe. 2. Noli verbis contendere, subdit. Ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in discipulis Christi non erat contentio cum intentione impugnādi veritatem: quia vnusquisque defendebat, quod sibi verum videbatur. Erat autem in eorum contētione inordinatio, quia contendebant, de quo non erat contendendum, scilicet de primatu honoris: nondū enim erant spirituales, sicut glos.* ibidem dicit: unde Dominus consequenter eos compescuit.

AD 2^m dicendum, quòd illi qui ex contentione Christum prædicabant, reprehensibiles erant: quia quàmuis non impugnarent veritatem fidei, sed eam prædicarent, impugnabant tamen veritatem quantū ad hoc, ꝙ putabant se susciture pressurā Apostolo veritatem fidei prædicanti. Vnde Apostolus non gaudebat de eorum contentione, sed de fructu, qui ex hoc proueniebat, scilicet, quòd Christus annūtiabat, quia ex malis etiam occasionaliter subsequuntur bona.

AD 3^m dicendum, quòd secundum completam rationem contentionis, prout est peccatum mortale,

ille in iudicio contendit, qui impugnat veritatem iustitiæ: & in disputatione cōtendit, qui intendit impugnare veritatem doctrinæ. Et secundum hoc catholici non cōtendūt cōtra hæreticos, sed potius ecōuerso. Si autem accipiatur contentio in iudicio, vel disputatione secundum imperfectam rationem, scilicet secundum ꝙ importat quandā acrimoniam lucutionis, sic nō semper est peccatum mortale.

AD 4^m dicendum, quòd contentio ibi sumitur cōmuniter pro disputatione. Dixerat enim Iob. 13. cap. Ad Omnipotentem loquar, & disputare cum Deo cupio. Non tamen intendens neque veritatem impugnare, sed inquirere: neque circa hāc inquisitionem aliqua inordinatione uel animi, uel uocis uti.

ARTICVLVS II.

Vtrum contentio sit filia inanis gloriæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd contentio non sit filia inanis glorię. Contentio enim affinitatem habet ad zelum. unde dicitur 1. ad Cor. 3. Cum sit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundum homines ambulatis? zelus autem ad inuidiam pertinet. ergo contentio ex inuidia magis oritur.

Infra q. 132 ar. 5. Et ma. q. 9. art. 3. cor. & ad 4.

¶ 2 Præt. Contentio cum clamore quodam est: sed clamor ex ira oritur, vt patet per Gregor.* 31. Moral. ergo & contentio oritur ex ira.

Lib. 31. ca. 31. a medio

¶ 3 Præt. Inter alia, scientia videtur esse materia superbiæ, & inanis gloriæ, secundum illud 1. ad Cor. 8. Scientia inflat: sed contentio plerūq; prouenit ex defectu scientiæ, per quam veritas cognoscitur, non impugnatur. ergo contentio non est filia inanis gloriæ.

SED CONTRA est authoritas Gregor.* 31. Moral.

Lib. 31. c. 3. q. præc. ar. 2

REPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum* est, discordia est filia inanis gloriæ, eo quòd discordantium vterque in sensu proprio stat, & vnus alteri non acquiescit. Proprium autem superbiæ est, & inanis gloriæ propriam excellentiam quærere. Sicut autem discordantes aliqui sunt ex hoc, quòd stāt corde in proprijs: ita contendentes sunt aliqui ex hoc, quòd vnusquisque verbo id, quod sibi videtur, defendit. Et ideo eadem ratione ponitur contentio filia inanis gloriæ, sicut & discordiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd contentio sicut & discordia habet affinitatem cum inuidia, quantum ad recessum eius, a quo aliquis discordat, vel ex quo contendit: sed quantum ad id, in quo sistit ille qui contendit, habet conuenientiam cum superbia & inani gloria, inquantum scilicet in proprio sensu stat, vt supra dictum est.

AD 2^m dicendum, quòd clamor assumitur in contentione, de qua loquimur, ad finem impugnandæ veritatis: unde non est principale in contentione. Et ideo non oportet, quòd contentio ex eodem deriuetur, ex quo deriuatur clamor.

AD 3^m dicendum, quòd superbia, & inanis gloria occasionem sumunt præcipue a bonis etiam sibi contrarijs, puta, cum de humilitate aliquis superbit. Est enim huiusmodi deriuatio non per se, sed per accidens, secundum quem modum nihil prohibet contrarium a contrario oriri. Et ideo nihil prohibet ea, quæ ex superbia, vel inani gloria p se & directe oriuntur, causari ex contrarijs eorum, ex quibus occasionaliter superbia oritur.

Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum primum.

IN corpore primi articuli quæst. 39 tria simul dubia occurrunt. Primũ est, in quo consistit vnitas Ecclesiæ, cui opponitur schisma. Secundum vero, quomodo vnitas est a charitate, vt litera dicit. Tertium aũt, quo schisma opponitur illi vnitati. Et primi quidem dubii in quo. s. consistat vnitas Ecclesiæ, cui opponitur schisma, rõ est: quia cum vnũ sequatur ens, omnis vnitas oportet quòd sit ſm aliquod esse, & omne tollens vnitatẽ tollat aliquod esse. Constat aũt, q̃ secluso esse relatiuo membrorum Ecclesiæ ad vnum caput, nullum esse apparet commune membris Ecclesię inter se, sundans vnitatem Ecclesiæ, quæ tolli dicitur per schisma. Nã esse fidei, spei, sacramentorum, & cultus stat cum schismate. Esse autem charitatis indirecte quidem per omne peccatum mortale, directe autem per explicitum ipsius contemptum perditur. Sed hoc nõ est schismatis vitium. Nam qui vult charitatẽ nec in se, nec in alio esse, non propterea schismaticus est.

4.dist.13.q.2.ar.1.ad 2.

*habet 14. quæst. 1. c. Schisma in principio.

lib. de Paradiso cap. 8. parum ante mediũ, to. 4.

¶ Secundi vero dubii, quomodo s. vnitas hæc Ecclesiæ sit a charitate, rõ est, tũ quia schisma tollit illud esse, quod sine charitate possidetur, vt patet cum aliqui in peccato mortali pexistentes fiũt de nouo schismatici: tum quia schismaticus est, qui renuit subesse Romano Põtifici. Hoc autem nõ directe charitati, sed obediẽtiæ opponit.

lib. 20. ca. 3. in principio tom. 6.

Et cõt. Ereſconiũ gra.

lib. 8. cap. 3. a medio.

¶ Tertii autem dubii rõ est, quia cum vnum oppositorum tollat reliquũ, & vnitas Ecclesiæ non sit ab Ecclesia auferibilis; sicut nec esse ipsius, quantumcũq; fiant infinita schismata, aliòquin aut possent esse plures Ecclesię, quàm vna,

QVAESTIO XXXIX.

De schismate, in quattuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de vitiis oppositis paci, pertinẽtibus ad opus, quæ sunt schisma, rixa, seditio, & bellum.

Primo ergo circa schisma quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum schisma sit speciale peccatum.

¶ Secundo, Vtrum sit grauius infidelitate.

¶ Tertio. De potestate schismaticorum.

¶ Quarto, De pœna eorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum schisma sit peccatum speciale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ schisma non sit peccatum speciale. Schisma. n. vt Pelagius * Papa dicit, sciſſuram sonat: sed omne peccatũ sciſſurã quã dam facit, ſm illud Isa. 59. Peccata vestra diuiserũt inter vos, & Deũ vestrum. ergo schisma non est speciale peccatum.

¶ 2. Præt. Illi videntur esse schismatici, qui Ecclesiæ nõ obediunt: sed per omne peccatũ fit hõ inobediens præceptis Ecclesiæ, ſquia peccatũ secundũ *Ambros. est cæleſtiũ inobedientia mandatorum. ergo omne peccatum est schisma.

¶ 3 Præt. Hęresis ẽt diuidit hoĩem ab vnitate fidei. si ergo schismatis nomen diuisionem importat, videtur quòd non differat a peccato in fidelitatis, quasi speciale peccatũ.

SED CONTRA est, quòd Aug. * contra Faustum, distinguit inter schisma & hæresim, dicens, q̃ schisma est eadem opinantem, atq; eodem ritu colentem, quo cæteri, solo congregationis delectari dissidio. Hęresis vero diuersa opinatur ab his quæ catholica credit Ecclesia. ergo schisma nõ ẽ gñale pctm̃.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut Isid. *dicit in lib. Etymo. Nomen schismatis a sciſſura aĩorum vocatũ est: sciſſio aũt vnitati opponit. Vnde peccatũ schismatis dr̃, quod directe, & per se opponit vnitati. Sicut. n. in reb⁹ naturalib⁹, id qđ ẽ p accidẽs nõ cõstituit spẽm: ita ẽt nec i reb⁹ moralib⁹ ĩ qb⁹ id, qđ est intentũ, est p se: qđ aũt sequit̃ præter intẽtionẽ, est quasi p accidẽs. Et ideo peccatum ex eo, q̃ intendit se ab vnitate separare, quam charitas facit, quæ non solum alterã personã alteri vnit spirituali dilectionis vinculo, sed ẽt totã Ecclesiã in vnitate spiritus. Et ideo proprie schismatici dicunt̃, qui ꝓpria sponte, & intentione se ab vnitate Ecclesiæ separant, quæ est vnitas principalis. Nã vnitas particularis aliquorũ adinuicẽ ordinat̃ ad vnitatẽ Ecclesiæ, sicut compositio singulorum mẽbrorũ in corpore naturali ordinatur ad totius corporis vnitatẽ. Ecclesiæ aũt vnitas in duobus attenditur. s. connexione membrorũ Ecclesiæ adinuicẽ, seu communicatione: & iterũ in ordine oĩum mẽbrorum Ecclesiæ ad vnũ caput, ſm illud ad Col. 2. Inflatus sensu carnis suæ, & nõ tenens caput, ex quo totũ corpus per nexus, & cõiunctiones subministratum & constructũ crescit in augmentũ Dei. Hoc aũt caput est ipse Christus, cuius vicẽ in Ecclesia gerit summ⁹ Pontifex. Et ideo schismatici dicũt̃, qui subesse renuunt summo Pontifici, & qui mẽbris Ecclesiæ ei subiectis cõmunicare recusant.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ diuisio hoĩs a Deo ꝓ peccatum nõ est intenta a peccante, sed ꝓter intẽtionẽ eius accidit ex inordinata cõuersiõe ip⁹ ad cõmutabile bonũ. et iõ nõ est schisma, p se loquendo.

AD 2^m dicendũ, q̃ nõ obedire præceptis cũ rebellione quadã, cõstituit schismatis rõnem. Dico aũt cũ rebellione, cum & perrinaciter præcepta Ecclesię cõtemnit, & iudiciũ eius subire recusat. Hoc autẽ non facit quilibet peccator, vnde non omne peccatum est schisma.

AD 3^m dicẽdũ, q̃ hęresis, & schisma distinguntur ſm ea, quib⁹ vtrũque p se & directe opponitur. Nã hæresis per se opponit̃ fidei, schisma aũt per se, opponit̃ vnitati ecclesiasticæ charitatis. Et ideo sicut fides, & charitas sunt diuersæ virtutes, q̃uis q̃cũq; caret fide, careat charitate: ita ẽt schisma, & hæresis sunt diuersa vitia, q̃uis quicumque est hereticus, sit etiam schismaticus, sed non cõuertitur. Et hoc est, quod *Hieron. dicit in epistola* ad Gala. inter schisma, & hęresim hoc interesse arbitror, q̃ hæresis peruersum dogma habet, schisma ab Ecclesia separat. Et tamen sicut amissio charitatis est via ad amittẽdam fidem, secundum illud 1. ad Timoth. 1. A quibus quidam aberrates. s. a charitate, & aliis hmõi, cõuersi sunt in vaniloquium: ita etiã aut possent desinere esse ante consumationem sæculi, cõsequẽs est, q̃ schisma non tollat vnitatem Ecclesiæ, & consequẽter male ex hoc ei⁹ natura mõstrat̃.

¶ Ad euidentiã horum sciendum é, q̃ cũ Ecclesia militãs, de qua sola est sermo, sit congregatio omniũ fidelium, & vna numero, oportet q̃ tam entitas, q̃ vnitas eius numeralis constituat̃ ex ali quo esse, nõ quo aliquis est ĩ se, sed quo ad aliud ordinatur. Inter entis aũt genera, solum relatio, actio, & passio separata iungũt. Esse nãq; substantiæ, quãtitatis, & qualitatis sic in vno supposito cõsistit, q̃ ad aliud nõ se extendit. Actione aũt, & passione iungunt̃ ẽt cælum & terra, & secundum illud vnum. Quilibet. n. fidelis credit se membrum Ecclesiæ, & ut membrum Ecclesiæ credit, sperat, ministrat sacramenta, suscipit, docet, discit &c. Et propter Ecclesiã hæc facit, vt pars propter totum, cuius est quicquid est, & secundum Ecclesiæ fidem, & traditionem hæc operat. Et hinc fit ut inter ecclesias, quæ uidentur omnino separatæ, puta, Scotię, & Hispaniæ, non solum sit conuenientia in fide, spe, charitate, sacramentis, & obedientia ad unum caput, sed etiã colligatio partis ad partem in vna numero congregatione, q̃ primo & principaliter regitur a Spiritu sancto; cuius vnitas est summum bonum non simpliciter, sed in genere bonorum ad proximum spectantium, utpote bonum totius mundi non qualecumque, sed spirituale: non per accidens, sed per se: nec secundarium, sed principale: quia est ipsum esse Ecclesiæ, vt vnius totius rationem habet. Signum autem huius vnius, totius, & partium, est unitas synodi vniuersalis. Hæc est Ecclesiæ vnitas, cui opponitur schisma. Nam ex eo aliquis est schismaticus, quòd renuit vt pars Ecclesiæ operari. Nec refert ex quacumque causa hoc oriatur. Dummodo enim ad hoc deueniatur, quòd renuit se habere vt pars vnius Ecclesiæ catholicæ, schisma incurritur. Ex quacumque siquidem diuersitate vel sententiarum, vel affectionum, intantum aliquis exorbitet, vt velit sanctificare, vel sanctificari, docere, vel doceri, prouidere, vel prouideri, non ut pars Ecclesiæ catholicæ, sed tamquàm ipsimet sint ut uolut quoddam totum seorsum, schismatici sunt. Et per hoc patet solutio primi dubii. Sed responsio ad obiectionem de charitate, in solutione secundi dubii patebit.

¶ Dicitur ergo ad secundum dubium, quòd quia amoris est unitare apponitur singulis fidelium esse relatiuũ. s. esse partẽ vni⁹ numero populi, ciuitatis, domus, ac per hoc dependentia apponit vnicuiq; a toto. Pars. n. quælibet a suo toto pendet. Hinc ſm actionem & passionẽ modus, & regula habetur. Mouentur siquidem fideles a Spiritu sancto ad opera vitæ spiritualis. s. credere, sperare, diligere, sanctificare, & sanctificari, obedire, pcipere, illuminare &c. nõ solum ſm subſtãriam, sed etiam quo ad modum operandi, vt. s. hæc operẽtur vt partes vnius totius. Et huiꝰ rei nõ est quærenda alia causa, nisi q̃a sic disposuit Spiritussanctus, qui inter articulos fidei posuit unam sanctã Ecclesiam; vltra sanctorum cõmunionẽ. Ipse nãq; Spiritus diuidens singulis prout vult, voluit Ecclesiã catholicam. i. vniuersalẽ, esse unã, & nõ plures. Et propterea mouet singulos ad interius & exterius operãdum, vt partes vni⁹, & p̃p illud vnũ, & secundum illud vnum. Quilibet. n. fidelis credit se membrum Ecclesiæ, & ut membrum Ecclesiæ credit, sperat, ministrat sacramenta, suscipit, docet, discit &c. Et propter Ecclesiã hæc facit, vt pars propter totum, cuius est quicquid est, & secundum Ecclesiæ fidem, & traditionem hæc operat. Et hinc fit ut inter ecclesias, quæ uidentur omnino separatæ, puta, Scotię, & Hispaniæ, non solum sit conuenientia in fide, spe, charitate, sacramentis, & obedientia ad unum caput, sed etiã colligatio partis ad partem in vna numero congregatione, q̃ primo & principaliter regitur a Spiritu sancto; cuius vnitas est summum bonum non simpliciter, sed in genere bonorum ad proximum spectantium, utpote bonum totius mundi non qualecumque, sed spirituale: non per accidens, sed per se: nec secundarium, sed principale: quia est ipsum esse Ecclesiæ, vt vnius totius rationem habet. Signum autem huius vnius, totius, & partium, est unitas synodi vniuersalis. Hæc est Ecclesiæ vnitas, cui opponitur schisma. Nam ex eo aliquis est schismaticus, quòd renuit vt pars Ecclesiæ operari. Nec refert ex quacumque causa hoc oriatur. Dummodo enim ad hoc deueniatur, quòd renuit se habere vt pars vnius Ecclesiæ catholicæ, schisma incurritur. Ex quacumque siquidem diuersitate vel sententiarum, vel affectionum, intantum aliquis exorbitet, vt velit sanctificare, vel sanctificari, docere, vel doceri, prouidere, vel prouideri, non ut pars Ecclesiæ catholicæ, sed tamquàm ipsimet sint ut uolut quoddam totum seorsum, schismatici sunt. Et per hoc patet solutio primi dubii. Sed responsio ad obiectionem de charitate, in solutione secundi dubii patebit.

Ad Titum 3, cap. 3. super illud. Hereticum hominem

4.dist.13.q.2.ar.1.ad 4. Et mal.q.2. ar.10. ad 4.

Lib. 1.ca.2. ad finẽ to. 5

Lib. 8.c.10 circa principium to. 5

re, & vnitas Ecclesiæ est vnitas spiritualis, ideo attribuitur amori spirituali, qui est charitas. non quòd ista vnio sit charitas, sed quia est effectus charitatis. Mouet. n. Spiritussanctus per charitatem singulos fideles ad uolendum se esse partes vnius collectionis catholicę, quam ipse uiuificat, ac per hoc ad constituẽdũ vnam Ecclesiã catholicã. Verũ effect⁹ charitatis sũt duplices, q̃dã semp formati, vt contritio: quidam qui possunt esse informes, vt misereri, dare eleemosynã ꝑp Christũ. Vnitas etiã ecclesiastica licet sim pliciter sit formata, sicut Ecclesia semp est in gratia, vt ẽ in hoc, vel illo, potest esse informis. Et ꝓpterea stat unitatem hanc esse effectũ charitatis, & tamen possideri cũ pcto mortali. Et stat aliquem nolle charitatem esse in se, vel in alio, & non esse schismaticũ, nisi ad hoc deueniret, quòd nollet hunc effectũ charitatis esse, qui ẽ vnitas Ecclesiæ. Et tunc etiam esset distinguendum: quia aliud est nolle unitatem Ecclesiæ esse, & aliud est subtrahere se animo ab unitate Ecclesiæ: sicut aliud est, nolle fidẽ Christi esse, & aliud est, non credere ea, quæ sunt fidei. Vtrobiq; n. primum spectat ad odium rerum spiritualium: secundũ autem ad propria vitia schismatis, & hæresis. Ad id uero qđ de obediẽtia obiicit, dicitur, quòd nolle pertinaciter obedire summo Pontifici nõ ẽ schisma, sed nolle subesse sibi ut capiti totius Ecclesiæ, est schisma: sicut non credere, est hæresis.

†Q.10 ar.2 & q.23.a.6

Ar.præc.ad 3.arg. In epist. ad Titum c.3.

¶ Ad tertium autẽ dubium dicitur, q̃ contra vnitatem Ecclesiæ dupliciter cõtingit peccare. Primo secundum intellectum, scilicet non credendo Ecclesiam esse vnam capite, vel collectione, & hoc esset peccatũ infidelitatis: secundo, ſm volũtatẽ, & hoc dupliciter. Primo secundum intentionem, cum. s. aliquis licet credat Ecclesiam esse vnam, intendit tamen eius vnitatẽ destruere odio, vel ira concitatus in illam, vel Papam &c. Secundo, secundum operis voluntatem, cum scilicet aliquis vult potius taliter se gerere, ac si non esset pars Ecclesiæ, quàm a proposito desistere. Et hoc uidetur contingere his, qui præsumunt synodos vniuersales congregare, vel congregatas, sed dissolutas tenere. Et vtroque modo schisma incurritur: sicut homicidium incurrit non solum qui directe intendit occidere, sed etiam qui potius vult opus agere, vnde mors hominis sequitur, quàm opus tale relinquere. Duplici autem distinctione opus est, vt perspiciatur, quomodo schisma tollit unitatem Ecclesiæ. Altera est de auferre secundum affectũ, vel effectum: altera est de eo, a quo aufertur, scilicet ab Ecclesia, vel a seipso. Schismaticus. n. secundũ affectũ tollit unitatẽ ab ipsa Ecclesia: sicut odio habẽt Deũ,

tollit bonitatem ab ipso, quantum in se est: secundum autem effectum tollit vnitatem Ecclesiæ a seipso. Ad hoc enim efficaciter operatur, vt in ipso non sit vnitas Ecclesiæ, vt ipse non sit pars collectionis catholicæ.

¶ In eodem articulo aduerte, q̃ quia bonum consurgit ex causa integra apud Dionys. 4. ca. de *diuinis nominibus*, malum autē ex singulis defectibus: ideo ad habendum hoc bonū, qđ est esse mēbrum Ecclesiæ catholicæ, exiguntur duo. Primo, q̃ se habeat vt pars illius in credendo, sperando, amando, sanctificādo &c. Secundo, q̃ subsit Romano pōtifici, vt capiti Ecclesiæ catholicæ. Propter qđ in litera dicitur, q̃ vnitas Ecclesiæ consistit in commistione membrorum, & hoc quātum ad primum. Fit enim hoc per hoc, quòd omnes sunt compartes vnius, & in ordine omnium ad vnū caput, & hoc quantū ad secundum. Sed ad incurrēdum hoc malum, quod est esse schismaticū, sufficit alterum illorum s. vel deficere a subiectione capitis, vel cōmunione cū vniuersis. Et ppea in litera subdūtur hęc duo gña schismatica. D.709. corum, vt ibi patet.

¶ In eodem articulo dubium occurrit, An psona veri, certi, & indubitati Papæ, possit eē schismatica. Et videt q̃ non, quoniam ab vnitate capitis deficere non potest, quia ipse est caput: ab vnitate quoq; Ecclesiæ deficere nō pōt, quoniam Ecclesia ē in ipso, iuxta illud Cypriani 7. quæst. 1. Scire debes, vbi dicitur, Scire debes episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si quis cum episcopo non sit, in Ecclesia non esse.

¶ In oppositum autem est, quoniam Papa potest incurrere in hæresim, & consequenter in schisma: quia omnis hæreticus est schismaticus; licet non econtrario.

¶ Ad hoc dicitur, quòd licet diuerse sint hic opiniones, absque dubio tamen patet, quòd Papæ persona crimen schismatis etiam sine hæresi incurrere potest. quod probatur ex eo, quòd adunatio partium, sine quibus totum saluari potest, cum ipso toto non est indissolubilis: sed adunatio personæ Papæ cum toto, id-est, Ecclesia, est talis scilicet, quòd sine ipsa Ecclesia saluatur in sua vnitate. ergo persona Papæ potest dissoluere se ab Ecclesiæ vnitate: hoc autem est esse schismaticum. Minor patet, ex eo, q̃ sede uacāte Ecclesia est vna sine vlla persona Papæ. Contingeret autem hoc in animo quidem Papæ, si nollet communicare cum Ecclesia, vt pars illius, vt caput illius in spiritualibus: sed habere se tātum vt dominus temporalis: in opere vero, si facto hoc faceret, vel si excommunicare præsumeret Ecclesiam. Constat namque, quòd in huiusmodi mala posset persona Papæ incidere, ac per hoc vere *schismaticus esse*.

¶ Ad primum autē in oppositum dicitur, q̃ persona Papæ potest renuere subesse officio Papæ, quòd per accidens est pro tunc in ipso. Et si hoc in animo pertinaciter gereret, esset schismaticus per separationem sui ab vnitate capitis. Ligatur siquidem persona sua legib⁹ officii sui quo ad Deū, vt in præcedenti libro declaratum est.

¶ Ad secundum dicitur, q̃ Ecclesia est in Papa, qñ ipse se habet vt Papa, vt caput Ecclesiæ: qñ ātipse nollet se habere vt caput eius, Ecclesia in ipso, neq; ipse i Ecclesia esset.

¶ In rēspōsione ad secundum, aduerte diligenter, quòd recusare præceptum, vel iudicium Papæ cōtingit tripliciter, primo ex parte rei iudicatæ, seu præceptæ: secundo ex parte personæ iudicantis: tertio ex parte officii ipsi⁹ iudicis. Si quis enim etiam pertinaciter contēnat sententiam Papæ, quia s. non vult ex equi quæ mandauit, puta, abstinere a tali bello, restituere talem ītatum &c. licet grauissime erret, non tamen est ex hoc schismaticus. Contingit namque & sæpe, nolle exequi præcepta superioris, retenta tamē recognitione ipsius in superiorem. Si qs vero personam Papę suspectam rationabiliter habet, & propterea non solū pręsentiam eius, sed etiam immediatum iudicium recusat, paratus ad non suspectos iudices ab eodem suscipiēdos, nec schismatis, nec alterius vitii crimē incūrit. Naturale namque est euitare nociua, & cauere a periculis. Potestq; p sona Papæ tyrannice gubernare, & tāto facilius, quanto potentior est, & neminē in terris timet vltorem. Cum quis autem Papæ præceptum, vel iudicium ex parte sui officii recusat, non recognoscens eum vt superiorem, quāmuis hoc credat, tunc proprie schismaticus est. Et iuxta hunc sensum intelligenda sunt verba literæ huius, & similium. Inobedientia enim quantumcumque pertinax non constituit schisma, nisi sit rebellio ad officium Papæ, vel Ecclesiæ, ita vt renuat illi subesse, *illum recognoscere vt superiorem* &c.

In reliquis eiusdem quæst. ar. nihil scribendum occurrit, nisi q̃ in 3. ar tic. notē distinctio potestatis, ordinis, & iurisdictionis quo ad originem, & permanentiam, q̃ illa per consecrationē, hęc per simplicem hominis iniunctionem fit. Et ideo illa indelebilis est, ista autem a voluntate hominis pendet.

¶ In quarto autem aduertatur, q̃ sicut petens mutuum ab vsurario propter suam necessitatem, non peccat, quia petit opus bonum a potente illud bene exhibere, si vult: ita petens in necessitatis articu. baptismum a schismatico excusatur. Petit namq; bona potente illud bene exhibere, si vult.

SED

tiplicia signa confirmatum. Et ideo non oportebat, q̃ peccantes contra hanc fidem per idolatriam, puniretur inusitata aliqua sola pœna, sed solum communi: sed non erat sic notum apud eos, q̃ Moyses deberet esse semper eorum princeps. Et ideo rebellantes eius principatui, G oportebat miraculosa, & inconsuetа pœna puniri. Vel potest dici, q̃ peccatum schismatis quandoq; grauius, est punitum in populo illo, quia erat ad seditiones, & schismata promptus. Dicitur enim Esdr. 1. c. 4. Ciuitas illa a diebus antiquis aduersum reges rebellat, & seditiones, & prælia concitantur in ea. Pœna aūt maior quādoque infligitur pro peccato magis consueto, vt supra* habitum est. Nam pœnæ sūt medicinæ quædam ad arcendū homines a peccato, unde vbi est maior pronitas ad peccandum, debet seuerior pœna adhiberi. Decem aūt tribus non solum fuerunt punitæ p peccato schismatis, sed ét p peccato idolatriæ, vt ibidem dicitur. * 1.2.q. 105. art. 2.

Ad 2^m dicendum, [d] q̃ sicut bonū multitudinis est maius, quàm bonū vnius, qui est de multitudine: ita etiam bonum multitudinis, ad quod vnus ordinatur, est minus q̃ bonum extrinsecum, ad quod multitudo ordinatur: sicut bonum ordinis exercitus est minus quàm bonum ducis: & similiter bonum ecclesiasticæ vnitatis, cui opponit schisma, est minus quàm bonū veritatis diuinę, cui opponit infidelitas. I

Ad 3^m dicendum, q̃ charitas habet duo obiecta, vnum principale. s. bonitatem diuinam, & aliud se cūdarium. s. bonum proximi. Schisma aūt & alia peccata, quæ fiunt in proximum, opponuntur charitati, quātum ad secundarium bonum, K quod est minus, quàm obiectum fidei, quod est ipse Deus, & ideo ista peccata sunt minora quam infidelitas. Sed odium Dei, quod opponitur charitati, quantum ad principale obiectum, non est minus: tamen inter peccata, quæ sunt in proximum, peccatum schismatis videtur esse maximum, quia est contra spirituale bonum multitudinis.

ARTICVLVS III.

Vtrum schismatici habeant aliquam potestatem.

Ad tertium sic proceditur. Videtur q̃ schismatici habeant aliquam potestatem. Dicit. n. Aug. in lib. contra Donatistas: * Sicut redeuntes ad Ecclesiā, qui prius quàm recederēt, baptizati sunt, nō rebaptizantur, ita redeuntes, qui prius quàm recederēt ordinati sūt, non vtique rursus ordinantur: sed ordo est potestas quædā. ergo schismatici habēt aliquam potestatem, quia retinent ordinem. * 3.q. 5. ca. quali nos, circa fine.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in lib. de unico baptismo. Potest sacramentum tradere separatus, sicut potest habere separatus: sed potestas tradendi sacramētum est maxima potestas. ergo schismatici, qui sunt ab Ecclesia separati, hñt potestatē spiritualē

¶ 3 Præt. Vrbanus Papa dicit, q̃ ab Episcopis quōdā catholice ordinatis, sed in schismate a Romana Ecclesia separatis, qui consecrati sunt, eos cum ad Ecclesiæ vnitatem redierint, seruatis propriis ordinibus, misericorditer suscipi iubem⁹, si eos vita, & cōsciētia commēdat: sed hoc nō esset, nisi spiritualis potestas apud schismaticos remaneret. ergo schismatici habent spiritualem potestatem. Lib. 1. cap. 9. Habet. q. 1. distinct. 1. in princ. com.

Sed contra est, quod Cyprianus * dicit in quadam epistola, & habetur 7. q. 1. c. Nouatianus † Qui nec vnitatem, inquit, spiritus, nec conuentionis pacem obseruat, & se ab Ecclesiæ vinculo, & a sacerdotū collegio separat, nec Episcopi potestatem habere potest, nec honorem. Lib. 3. epist. ad Anton. Lib. 4. epist. inter mendum & finem. Referur 7. q. 1. c. Nouatianus in fine.

Respon. Dicendum, quòd duplex est spiritualis potestas. Vna quidem sacramentalis: alia iurisdictionalis. Sacramentalis quidem potestas est, quæ per ali quam consecrationem confertur. Omnes autem consecrationes Ecclesiæ sunt immobiles manēte re, quæ consecratur, sicut etiam patet in rebus inanimatis: nā altare semel consecratum, non consecratur iterum, ni B si fuerit dissipatum. Et ideo talis potestas secundum suam essentiam remanet in homine, qui per consecrationem eam est adeptus, quādiu viuit, siue in schisma, siue in hæresim labatur: quod patet ex hoc, q̃ rediens ad Ecclesiam, non iterum consecratur. Sed quia potestas inferior nōn debet exire in actum, nisi secundum quod mouetur a potestate superiori, vt etiam in rebus naturalibus patet: inde est, quòd tales vsum potestatis amittunt, ita scilicet quòd non liceat eis sua potestate vti. Si tamen vsi fuerint, eorum potestas effectum habet in sacramentalibus, quia in his homo non operatur, nisi sicut instrumentum Dei: unde effectus sacramentales non excluduntur propter culpam quācumque conferentis sacramentum. Potestas autem C iurisdictionalis est, quæ ex simplici iniunctione hominis confertur, & talis potestas non immobiliter adhæret: unde in schismaticis, & hæreticis non manet. Vnde non possunt necabsoluere, nec excommunicare, nec indulgētias facere, aut aliquid huiusmodi: quod si fecerint, nihil est actum. Cum ergo dicitur, tales nō habere potestatem spiritualem, intelligendum est vel de potestate secunda: vel si referatur ad primam potestatem, non est referendum ad ipsam essentiam potestatis, sed ad legitimum vsum eius. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum sit conueniens pœna schismaticorum, ut excommunicentur.

Ad quartum sic proceditur. Videtur q̃ pœna schismaticorum non sit conueniens, vt excommunicentur. Excommunicatio enim maxime separat hominem a communione sacramentorum: sed Aug. * dicit in lib. contra Donatistas, quòd baptisma potest recipi a schismatico. ergo videtur quòd excōmunicatio non est conueniens pœna schismaticis. * Lib. 6. ca. 5. nom. 7.

¶ 2. Præt. Ad fideles Christi pertinet, vt eos qui sunt desperśi, reducant: unde cōtra quosdā dicitur Ezech. 34. Quod abiectum est, non reduxistis, quod perierat, non quæsistis: sed schismatici conuenientius reducuntur per aliquos, qui eis communicent. ergo videtur quòd non sint excommunicandi. E

¶ 3 Præt. Pro eodem peccato non infligitur duplex pœna, secundum illud Naum 1. Non iudicabit Deus bis in idipsum: sed pro peccato schismatis, aliqui pœna temporali puniuntur, vt habetur 23. * q. 5. vbi dicitur. Diuinæ, & mundanæ leges statuerunt, vt ab Ecclesię vnitate diuisi, & eius pacem perturbantes, a sæcularibus potestatibus comprimantur. non ergo sunt puniendi per excommunicationem. * 23. q. 5. ca. quali nos, circa fine.

Sed contra est, quod Nume. 16. dicitur. Recedite a tabernaculis hominum impiorum, qui scilicet schisma fecerunt: & nolite tangere ea, quæ ad eos A pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum.

Respon. Dicendum, quòd per quæ peccat quis, p ea debet puniri, vt dicitur Sap. 11. Schismaticus autem, vt ex dictis patet* in duobus peccat. In vno quidem, quia separat se a communione membrorum Ecclesiæ: & quātum ad hoc conueniens pœna schismaticorum est, vt excommunicentur. In alio vero, quia subdi recusant capiti Ecclesiæ, & ideo quia coerceri nolunt per spiritualem potestatem Ecclesiæ, iustum est vt potestate temporali coerceantur. * Art. 1. huius quæst.

Ad primum ergo dicendū, q̃ baptismum a schismaticis recipere non licet, nisi in articulo necessitatis: quia melius est de hac vita cū signo Christi exire, a quocumque detur, etiam si sit Iudæus, vel Paganus, quàm sine hoc signo, quod per baptismum cōfertur.

Ad 2^m dicendum, quòd per excommunicationem non interdicitur illa communicatio, per quam aliquis salubribus monitis diuisos reducit ad Ecclesiæ vnitatem: cum etiam ipsa separatio quodammodo eos reducat, dum de sua separatione confusi, quādoque ad pœnitentiam reducuntur.

Ad 3^m dicendum, quòd pœnæ præsentis vitæ sunt medicinales: & ideo quādo vna pœna non sufficit ad coercendum hominem, superadditur altera. Sicut & medici diuersas medicinas corporales opponunt, qñ vna non est efficax. Et ita Ecclesia quando aliqui per excommunicationem sufficienter non reprimuntur, adhibet coertionem brachii secularis: sed si vna pœna sit sufficiens, non debet alia adhiberi.

QVAESTIO XL.

De Bello, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de bello.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

D ¶ Primo, Vtrum aliquod bellum sit licitum.

¶ Secundo, Vtrum clericis sit licitum bellare.

¶ Tertio, Vtrum liceat bellantibus vti insidiis.

¶ Quarto, Vtrum liceat in diebus festiuis bellare.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bellare sit semper peccatum.

Ad primum sic proceditur. Videtur quòd bellare semper sit peccatum. Pœna enim nō infligitur, nisi pro peccato: sed bellātibus a Domino indicitur pœna, secundum illud Matth. 26. Omnis qui acceperit gladiū, gladio pibit. ergo omne bellum est illicitum.

¶ 2 Præt. Quicquid contrariatur diuino præcepto, est peccatum: sed bellare contrariatur diuino præcepto. dicitur. n. Matth. 5. Ego autem dico vobis, non resistere malo, & Rom. 12. dicitur. Non vos defendēntes charissimi, sed date locum iræ. ergo bellare semper est peccatum.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum primum.*

In articulo 1. quæstio. xl. circa primam conditionem belli iusti, dubium occurrit, An appellatione principis in hoc loco intelligant soli illi principes, qui non habent superiorē. Et videtur quòd sic, quia habēntes superiorem possunt recurrere ad superiorem, & prosequi *ius suū corā eo*, sicut de priuatis personis in litera dicitur propter hāc rationem. Et confirmatur, quia aliter contemneretur authoritas superioris. Si enim cuilibet principi & q. 42. ar. pi liceret moueř bel 2. ad 1. & q. lum cōtra alterum, 66. art. 8. iam licitum esset vni ad 1. cuiq; principi ius sibiipsi dicere contra alterum principem, & sic superioris authoritas contempta postponeretur. Infra q. 41.

¶ In oppositum autē est, quia princeps in litera sumitur vt distinguiē contra priuatam personam, vt patet in litera. Constat autem quòd nō omnis taliter princeps caret superiore.

Præterea, in litera dicitur, quòd ad eos spectat gladium mouere bellicum contra extraneos, ad quos spectat gladio materiali uti contra intraneos: sed contra intraneos non requiritur princeps carens superiori. ergo nec ad mouendum bellum.

¶ Ad euidentiam authoritatis requisitæ ad bellum, sciendum é, quòd non est quæstio de bello defensiuo, quãdo. s. aliquis bellum facit defendendo se ab indicto sibi bello, hoc enim a naturæ iure quilibet populus habet: sed quæstio est de indictione belli, quæ. s. authoritas ad hoc exigatur. Et licet varia in hoc videatur opinio, si tamen recte discernam°, vna est sententia. Cum. n. bellum sit reipu. inuasio, & hoc actiue, quia legitima, quãtum est ex parte authoritatis, bella a republica sunt, tanta differentia est inter authoritatem mouẽdi gladium bellicũ, & gladiũ priuatũ, quanta differentia est inter rempub. & priuatam, in defensionis & vindictæ iure. Ad priuatam nãque personam non spectat, nisi vim vi repellere cum moderamine inculpatæ tutelæ: extra moderamen autem inculpatę tutelæ est, vt qs priuatus se, vel alios vleiscatur, pp quod non licet priuato occidere occisorem sui patris. Respub. aũt & suorum membrorum, & sui sic curam habet, vt non solum possit moderate vim repellere, sed etiam vindicare iniurias sui, vel suorum non solum contra sibi subditos, sed extraneos. Et de subditis quidem patet, quoniam punitiua iustitia ad rempublicam spectat. De extraneis vero probatur ex eo, quòd respublica debet esse sibi sufficiens, vt patet in 3. Politicorum. Constat autem, quòd nisi posset licite de extraneis populis, & principibus se vindicare, valde esset imperfecta, & deficeret. Nam tyranni, & iniusti, rapientes, occidentes, capientes, & quomodolibet iniuriam facientes alienæ reipublicæ ciuibus, remanerent naturaliter inulti, & naturalis ratio deficeret in necessariis. In naturæ namque legibus sistẽdo, non oportet res publicas diuersas communicare in vno principe. Et si vna alteram opprimeret in suis membris, capiendo, dilaniando: si altera innocens non posset vindicare se, & suos cõtra opprimentem pugnãdo, & inulti mali naturaliter manerẽt, & naturalis ratio, quæ vniuersalioris est prouidentiæ, quàm naturalis instinctus animalium, defecisset nõ prouidendo reipublicæ de armis vltionis. Attestantur hoc gesta Ionathæ, & Simonis contra filios Iambri, in vindictam sanguinis Ioannis fratris sui 1. Mach. 9. Approbare hoc communis omnium gentium vsus videtur, tamquãm a natura inditum. Verba quoq; authoris in litera hac manifeste hoc significant cum authoritate Augu. Probatur quoque hoc idem aliter: quia si respublica non posset indicere bellũ, sed ad hoc esset opus authoritate alterius superioris, aut esset opus Superiori respectu sui tantum, aut respectu illius tantum, cõtra quem est mouendum bellum, aut respectu vtriusque. Non respectu superioris tantum, quia quæcumque respublica est sic dispositа, q nõ potest sibiipsi de omnibus prouidere, sed ab aliquo, puta, Regẽ, dependet, hoc ideo est, quia Rex ille ẽ pars illius reipublicę: est. n. caput illius. Vnde hoc non arguit rempub. non posse, sed rempub. imperfectam absque. s. suo capite non posse (Et propterea oportet te lectorem sane intelligere quæ dicimus, quia de republica perfecta loquimur) nec a superiori illius, contra quem mouendum est bellum, tum quia vt plurimum contingit illum carere superiori, vel si habet, esse cõplicem saltem negligendo vindictam: tum quia licet antequã bellũ indicatur si spes est iustitiæ, petenda est iustitia a superiori illius, quia actor sequitur forum rei, vt fecit populus Israel petens iustitiã a Tribu Beniamin & viris Gabaa, Iudicũ 20. Et si fecerit iustitiam, non est mouendũ bellum: & si neglexerit, põt moneri bellum. Hoc tamen non propterea est, vt habeatur authoritas indicẽdi bellum, quoniam nec ille hostium superior hanc dat, nec hæc petitur, sed vt actus actionum fiant in patiente dispositо. Passum enim dispositũ ad hoc, vt contra ipsum bellum fiat, est nolens satisfacere. Si enim satisfacere vellet, iustum bellum nõ moueretur. Nec a superiori vtriusque, tum quia hoc est per accidẽs: tum quia ex neutra parte ostensum est opus esse authoritate. Cum igitur dicitur, quòd ad indicẽdum iustum bellum requiritur authoritas principis, intelligendum est vel de republica perfecta, vel perfecte gerente vices reipublicæ, vt sunt Reges, vel alii similes principatus

gni, seu ꝓuincię sibi subditæ tueri. Et sicut licite defendunt eã materiali gladio cõtra interiores quidem perturbatores, dũ malefactores puniũt, secũdum illud Apost. ad Ro. 13. Non sine causa gladium portat: minister. n. Dei est, vindex in iram ei, qui male agit: ita ẽt gladio bellico ad eos pertinet rempublicam tueri ab exterioribus hostibus. Vnde & principibus dicitur in Psalm. 81. Eripite pauperem, & egenũ de manu peccatoris liberate. Vnde Aug. dicit* contra Faustũ. Ordo naturalis mortalium paci ac commodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli authoritas, atque consilium penes principes sit. Secũdo requiritur causa iusta, vt. s. illi, qui impugnantur, pp aliquã culpã impugnationem mereãtur. Vnde Augst. dicit* in lib. 83. quæst. Iusta bella solent diffiniri, quæ vlciscuntur iniurias, si gens, vel ciuitas plectenda est, quæ vel vindicare neglexerit, quod a suis improbe factum est, vel reddere quod per iniuriam ablatũ est. Tertio requiritur vt sit intentio bellantiũ recta, qua. s. intẽditur vel vt bonũ promoueatur, vel vt malum vitetur. Vnde Aug. in lib. * de verbis Domini. Apud veros Dei cultores etiam illa bella peccata non sunt, quæ nõ cupiditate, aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, vt mali coerceãtur,

unde & rationes vtriusque partis soluendæ sunt.

¶ Ad primam igitur de principibus carentibus superiore dicitur, ꝙ inter priuatam, & publicam personam hæc est differentia, quòd priuatus habet proprium superiorem, cum sit pars alicuius reipublicæ. Homo. n. est animal politicum, qui ad superiorem potest recurrere pro vltione inimicorũ suorum siue intus, siue extra, & propterea ex sua natura non habet authoritatẽ vindicatiuam. Ipsa autem respub. seu princeps ex suæ naturæ perfectione, vt ostẽsum est, habet authoritatem vindicatiuam: & ideo non oportet quòd recurrat ad superiorem pro tali authoritate. Et ratio literæ optimæ habet locum in priuata persona, & non in publica, quia illa est pars, hæc totum, vt dictum est.

¶ Ad confirmationem dicitur, quòd principes sunt in duplici differentia. Quidam enim sunt simpliciter capita, & domini perfecte gerentes vices reipub. quidam vero sunt secundum quid capita, & domini, imperfecte reipublicæ vices gerẽtes. Primi, habent authoritatem vindicatiuam intus, & extra: secundi autem habent tantum, quantum eis tributum est. In hoc secundo ordine sunt comites, marchiones, & duces qui sunt partes vnius regni. Rex siquidem est caput & dominus non solum regni, sed cuiuslibet reipublicę ipsius. Dicti aũt domini sunt capita, & domini sm quid. In cuius signum omnes respublicæ vnius regni cõmunicant in vno tribunali regio, & oẽs stipẽdia regia soluũt: Sunt ẽt in hoc eodem ordine communitates oẽs, quæ subsunt alteri rãquãm Regi, quales videntur esse oẽs quæ subsunt Romanæ Ecclesiæ. In primo autem ordine sunt cõmuniter Reges oẽs, & communitates simpliciter liberæ. Et de iis quidem communitatibus planum est, quia quælibet est perfecta respublica. Deregibus quoq; eadem rõne patet, quia. s. regnum perfectam rempublicam significat, & Rex vices illius perfecte gerit, licet aliquibus fiat uta

statuta sint talia, vt Reges fere solo noie sint Reges. Sed nos de Rege, qui est simpliciter dominus, loquimur. Ex hac aũt assignata differẽtia inter principes patet, ꝙ illi dñi, qui ob imperfectionẽ dominii habent superiorem, nõ possunt indicere bellũ absq; sui superioris authoritate. Facerent siquidem ei iniuriã, vsurpãtes sibi superiorum authoritatẽ, præferentes capita simpliciter, & dominos simpliciter reipublicæ, cum non sint. Illi aũt dñi, qui pfecte capita & dñi sunt, licet habeant superiorem, puta, Imperatorẽ, nullã faciunt ei iniuriã, bellum propria authoritate indicendo, quia vtuntur iure suo. Sunt. n. sub eo, sicut vna perfecta causa vniuersalis sub alia vniuersaliori: & nõ sicut imperfecta sub perfecta, sicut illi de secundo ordine: uel potius sunt sub eo sm quid, & non simpliciter. Et hoc vi detur verius ex præscripta cõsuetudine: Vnitas. n. Imperatoris, & illius dñiũ de iure positiuo cũ sit, quia nec naturalis ratio, nec authoritas sacræ scripturæ cogit oẽs quartas terrę, nec oẽs nationes vnius quartæ ad electionẽ vnius principis temporalis, vt patet: & constat ex electione pendere naturaliter principatũ temporalẽ alicuius, nisi sit tyrannicus. Cũ, inquã, de iure positiuo sit, põt per consuetudinẽ abrogari, & tolli. Propter ꝙ prícipes, & cõitates, quæ consueuerunt cõsuetudine antiquissima vti authoritate indicti. a illa vti: si cũ bona fide in pacifica possessione fuerũt, & sunt. Quod dico pp vsurpãtes sibi hoc ex magnitudine porẽtię, & rebelles suis dñis, nõ potuerunt, nec possunt coerceri.

¶ Ad rationes aũt ꝓ oibus principibus dr, & ad primam, quòd verum est, quòd litera accipit principem vt personam publicã - sic enim distinguitur contra priuatam: sed non accipit personam publicam imperfecte, sed perfecte. & ideo non extenditur litera nisi ad principes perfecte.

¶ Ad secundam vero dr, ꝙ contra interiores, & exteriores spectat ad eosdem ex natura officii. Ad multos tamẽ spectat ex cõmissione vti gladio cõtra internos, quib⁹ nõ cõcedit indicere bellũ contra externos, vt patet in rectoribus, ciuitatibus, & multis dominis, qui in dominio suo iudicant in cã sanguinis. Facilius. n. conceditur hoc a perfecte principibus, q. authoritas contra externos. Litera ergo loquit̃ de his, q. ex propria hoc possunt authoritate, quales non sunt oẽs domini, sed tantum perfecte dñi.

¶ In eodẽ artic. circa iustitiã causæ belli, aduerte ꝙ quia amici, ac socii vnũ censent, ideo iusta cã indicendi bellum est pro vltione & boni subleuentur. Potest autẽ contingere, vt si sit legitima authoritas indicentis bellum, & causa iusta, nihilominus propter prauam intentionem bellum reddatur illicitum. Dicit enim Augst. in lib. * contra Faustum. Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua sunt similia, hæc sunt quæ in bellis iure culpantur.

Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ sicut Augst. * dicit. Ille accipit gladium, qui nulla superiori, aut legitima potestate, aut iubẽte, vel cõcedẽte, in sanguinẽ alicuius armat. Qui vero ex authoritate principis, vel iudicis, si sit pson̄a priuata: vel ex zelo iustitię quasi ex authoritate Dei, si sit pson̄a publica, gladio vitur, non ipse accipit gladiũ, sed ab alio sibi cõmisso vtitur, vñ ei pœna nõ debetur. Nec tñ ill ẽt, qui cum pctõ gladio vtũtur, semp gladio occidũtur, sed ipsi suo gladio semper pereunt: quia pro pctõ gladii æternaliter puniuntur, nisi pœniteant.

Ad 2m dicendum, ꝙ hmõi præcepta, sicut Augu, * dicit in lib. de sermone Domini in mõte, semper sunt seruanda in præparatione animi, vt. s. semper hõ sit paratus non resistere, vel se nõ defendere, si op⁹ non fuerit: sed quandoque est aliter agendũ pp commune bonũ, vel ẽt illorũ, cũ quibus pugnatur. Vñ Aug. † dicit in Epistola ad Marcellinũ. Agenda sunt multa ẽt cũ inuitis, benigna quadã asperitate plectendis. Nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur: quoniam nihil est infelicius* infelicitate peccantiũ, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala volũtas, velut hostis interior, roboratur.

Ad 3m dicendũ, ꝙ ẽt illi, qui iusta bella gerunt, pacem intendunt: & ita paci nõ cõtrariant, nisi malę, ne sociorum: nec minus potest socios, & extraneos ad bellum gerendum princeps inuitare, quàm ad exercenda m iustitiam intus ministros extraneos conducere.

¶ In eodẽ articulo circa rectitudinẽ intentionis scito, ꝙ quẽadmodũ carnifices iudicũ, si ex odio, vel feritate occidunt damnatos iuste, peccãt quidem mortaliter, sed non tenentur ad restitutionem lasis ex morte, nec uestiũ occisorũ: ita milites bellũ iustũ exercentes, & concessa auferentes, quàmuis pessimo animo faciant, peccant, sed non tenentur restituere.

¶ In rñsione ad primum scito, ꝙ iam solutum est dubiũ, qđ apud multos vt esse, quomodo respublica nõ accipit gladium, qñ bellum indicit. Iã. n. mõstratum est, ꝙ concessa est ei a iure naturalis rõnis authoritas uindicatiua suorum, tã cõtra intraneos, quàm extraneos perturbatores.

¶ In responsione ad quartũ scito, ꝙ exercitia bellica periculosa in hoc discernuntur a nõ periculosis, ꝙ in illis vt in pluribus læsiones notabiles eueniunt: in illis aũt vel raro, vel nũquàm. Moralia. n. iudicatur sm id, quod in pluribus inuenitur. Propterea oportet prudẽter arbitrari circũspecta natura exercitii, q̃ sint illicita exercitia i particulari. Gladiatoriæ. n. exercitia artis ꝓculdubio licita sunt, cũ enses ipsi absq; acumine sint. Et similiter hastiludia illa, q̃ cum lanceis proportionaliter dispositis, vt. de ensib⁹ dixim⁹, fiunt cadẽ ratione.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum secundum.*

In articul. 2. circa calcem corporis articuli, dubium occurrit, An liceat clericis in articulo necessitatis pugnare manu propria in bello.

¶ Ad hoc dr, quòd articulus necessitatis dupliciter cõtingere potest in bello. Primo. s. defensiue, vt. s. nisi clerici aliqui pugnent, ciuitas, vel exercitus euertitur ab hoste: secundo ratione victoriæ, quia. s. nisi clerici aliqui pugnent, nõ haberetur victoria tũc parata. In primo casu clerici non peccant pugnando manu propria: quia lex positiua, qua clerici arcent, ne pugnẽt manu propria, venit ad casum, in quo si legislator adesset, dispensaret. Cũ. n. finis legis sit commune bonũ, & legis spiritualis bonum spirituale: & bonũ comune tẽporale, & spirituale, quod iusto bello defensiuo seruatur, præstet bono particulari alicuius, quo habilis est ad altaris ministeriũ, consequẽs est, vt licite clericus sciẽs bene dirigere bombardas, aliis ad hoc non existentibus, vel alio simili casu manu propria saluet patriã, vel exercitũ sine tali auxilio

Habetur epistola 5. ad Marcellinũ aliquantulum a me som. 2.

Post mediũ illius & est epist. 1. inter 21. quæ sunt in tome, to. 2.

Art. præce.

Homil. 14. in Euang. inter mediũ & principium.

23. q. 8. ca. Igitur cum sæpe i epis. ad Ludoui. Aug.

Lib. 22. cap. 74. parum a principio, tom. 6.

Habetur li. 22. contra Faustũ cap. 70. non pro cul a fine, tom. 6.

Lib. 1. ca. 34. 35. & 36. tom. 4. & epi. 5. ad Marcellinum a me dio, tom. 2.

† Epist. 5. a medio illi⁹, tom. 2.

*alias, facilitate, seu felicitate

xilio pereunte. Nec solũ videret, q̃ hoc possit clericꝰ, sed etiã q̃ ad hoc teneat in tali articulo p̃p eandem rõnem, præsertim si cum infidelibꝰ agitur. Nec obstat, q̃ fiãt & remaneant irregulares: quia irregularitas sine peccato, & cum merito

23.q.8.cap. Hortatu. æternæ vitæ incurri potest. Propter quod sicut laicus ad hoc tenetur, sic & clericus in casu, in quo lex quo ad peccatum locum non habet: licet semper habeat locum quo ad irregularitatem, quia irregularitas sequit factũ.

23.q.8.cap. omni timo. Nec obstat dictis ratio literę, scilicet nulli deputato ad aliq̃d officium licet id, per quod suo officio incongruus redditur: quoniam hoc est verum regulariter, secꝰ autem est in singulari casu.

¶ In secundo autem casu non videtur cõmuniter licitum. Et ratio diuersitatis est: quia victoria est necessaria propter recuperationem rerũ, vel punitionem, aut

Lib.1.ca.1. parũ a med. expulsionem hostiũ: quæ non sunt necessaria, sicut salus, quæ in primo casu defenditur. Dixi autem communiter: quia si parta tunc victoria, esset pax vniuersalis Ecclesiæ, aut fidei christianæ magna p̃tectio, crederem clericum licite manu p̃pria pugnando, illã facere. Et hæc intelligo saluis aliis conditionibꝰ iusti belli, scilicet, quòd clerici publica authoritate hoc faciant, & constet de iustitia belli, quoniam in eis non habet locum obediẽtia excusans.

¶ In eodem articulo, in responsione ad tertium aduerte, quòd quia alia conditio belli iusti est iustitia causæ, & alia authoritas, qua indicitur, attendere oportet in bellis non solũ authoritatẽ indicentis, sed etiã causam, & hinc sumere, q̃ nulla authoritas sufficit ad iustitiam belli, si iustitia desit in causa. Vnde licet ad Papam spectet indicere ad bellum, vt in

¶ 3 Præt. Eiusdem rationis esse videt, quòd homo aliquid faciat, & quòd facienti consentiat, secundum illud Ro.1. Non solum digni sunt morte qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus: maxime aũt cõsentit, qui ad aliquid faciendum alios inducit. Licitum aũt est episcopis & clericis inducere alios ad bellandũ. dicitur enim 23.* q. 8. quòd hortatu, & præcibus Adriani Romanæ vrbis Episcopi, Carolus bellum cõtra Longobardos suscepit. ergo etiã eis licet pugnare.

¶ 4 Præt. Illud quod est secundũ se honestum, & meritorium, non est illicitũ prælatis & clericis: sed bellare est quãdoq; & honestum, & meritorium. dicit enim* 23.q. 8. q̃ si aliquis pro veritate fidei, & saluatione patrię, ac defensiõe christianorũ mortuus fuerit, a Deo cęlestem præmiũ cõsequet. ergo licitum est episcopis & clericis bellare.

SED CONTRA est, quòd Petro in persona episcoporum & clericorum dicitur Matt. 26. Conuerte gladium tuum in vaginam. non ergo licet eis pugnare.

RESPON. Dicendum, quòd ad bonum societatis humanæ plura sunt necessaria. Diuersa autem a diuersis melioꝰ, & expeditius aguntur, quàm ab vno, vt patet* per Philo. in sua Politica. Et quędam negotia sunt adeo sibi repugnantia, vt conuenienter simul exerceri non possint: & iõ illis, qui maioribꝰ deputant, prohibẽtur minora. Sicut secũdum leges humanas militibus, qui deputãtur ad exercitia bellica, negotiatiões interdicũt. Bellica aũt exercitia maxime repugnãt illis officijs, quibꝰ episcopi & clerici deputantur p̃p duo. Primo quidẽ generali rõne, quia bellica exercitia maximas inquietudines habẽt: unũ multum impediunt animum a cõtẽplatione diuinorũ, & laude Dei & oratione, q̃ populo quæ ad officiũ pertinent clericorũ. Et iõ sicut negotiationes p̃p hoc, quòd nimis implicãt animũ, interdicuntur clericis, ita & bellica exercitia, q̃m illud 2. ad Tim. 2. Nemo militans deo, implicat se sęcularibꝰ negotijs. Secundo p̃p specialem rõnem. Nã omnes[d] clericorum ordines ordinantur ad altaris ministerium, in quo sub sacramento repręsentatur passio Christi, secundum illud 1. ad Cor. 11. Quotiescumq; manducabitis panẽ hũc, & calicẽ bibetis, mortẽ Dñi annuntiabitis donec veniat: & ideo non competit eis occidere, vel effundere sanguinem, sed magis esse paratos ad propriã sanguinis effusionem pro Christo, vt imitentur opere, quod gerunt ministerio. Et propter hoc est institutum, vt effundentes sanguinem, etiam sine peccato, sint irregulares. Nulli autem, qui est deputatus ad aliquod officium, licet id, per quod suo officio incongruus redditur. Vnde clericis nõ licet omnino bella gerere, quæ ordinãtur ad sanguinis effusionem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prælati debẽt resistere non solum lupis, qui spiritualiter interficiunt gregem, sed etiam raptoribus, & tyrannis, qui corporaliter vexant, non autem materialibus armis in propria persona vtendo, sed spiritualibus, secundum illud Apostoli 2. ad Cor. 10. Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo: quæ quidẽ sunt salubres admonitiones, deuotæ orationes, contra pertinaces excommunicationis sententia.

AD 2^m dicẽdum, quòd prælati & clerici ex authoritate superioris possunt interesse bellis non quidem vt ipsi propria manu pugnent, sed vt iuste pugnantibus spiritualiter subueniant suis exhortationibus, & absolutionibus, & alijs huiusmodi spiritualibus subuentionibus: sicut & in veteri lege mandabatur Iosue 6. quòd sacerdotes sacris buccinis in bellis clangerent. Et ad hoc primo fuit concessum, quòd episcopi, vel clerici ad bella procederent: quòd autem aliqui propria manu pugnent, abusionis est.

AD 3^m dicendum, quòd sicut supra dictum* est, omnis potentia, vel ars, vel virtus, ad quam pertinet finis, habet disponere de his, quæ sunt ad finẽ. Bella autem carnalia in populo fideli sunt referẽda sicut ad finem, ad bonum spirituale diuinum, cui clerici deputantur: & ideo ad clericos pertinet disponere, & inducere alios ad bellandum bella iusta. Non enim interdicitur eis bellare, quia peccatum sit: sed quia tale exercitium eorum personæ non congruit.

AD 4^m dicendum, quòd licet exercere bella iusta sit meritorium, tamen illicitum redditur clericis propter hoc, q̃ sunt ad opa magis meritoria deputati: sicut matrimonialis actus potest esse meritorius, & tamen virginitatem vouentibus damnabilis redditur, propter obligationem eorum ad maius bonum.

ARTICVLVS III.

Vtrum sit licitum in bellis uti insidijs.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd non sit licitum in bellis vti insidijs. Dicitur enim Deuteron. 16. Iuste, quod iustum est, exequeris: sed insidiæ cum sint fraudes quædam, videntur ad iniustitiam pertinere. ergo non est vtendum insidijs etiam in bellis iustis.

¶ 2 Præt. Insidiæ, & fraudes fidelitati videntur opponi, sicut & mendacia: sed quia ad omnes fidem debemus seruare, nulli homini est mentiendum, vt patet per Augu.* in lib. contra mendaciũ. cum ergo fides hosti seruanda sit, vt Augustꝰ† dicit ad Bonifaciũ, videtur quòd non sit contra hostes insidijs vtendum.

¶ 3 Præt. Matth. 7. dicitur. Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis, & hoc est obseruandũ

ad omnes proximos: inimici autem sunt proximi. cũ ergo nullus sibi velit insidias, vel fraudes parari, videtur quòd nullus ex insidijs debeat gerere bella.

In lib. q.fu per Iosue, circa mediũ q.10.tom.4

SED CONTRA est, qd Aug.* dicit in lib. 83.q. Cum iustum bellum suscipitur, vt aperte pugnet aliquis, an ex insidijs, nihil ad iustitiã interest. Et hoc probat authoritate Domini, qui mãdauit Iosue, vt insidias poneret habitatoribus ciuitatis Hai, vt habet Iosue 8.

RESPON. Dicendum, quòd insidiæ ordinantur ad fallendum hostes. Dupliciter autem aliquis potest falli ex facto, vel dicto alterius. Vno modo ex eo, quòd ei dicitur falsum, vel non seruat promissum, & istud semper est illicitũ: et hoc modo nullus debet hostes fallere. Sunt. n. quædam iura bellorum, & fœdera etiã inter ipsos hostes seruanda, vt Ambros.* dicit in lib.

Lib.1.c.29. & lib.3.ca. 10. tom.1. de Officijs. Alio modo, aliquis põt falli ex dicto, vel facto nostro, quia ei propositum, aut intellectum non aperimus: hoc autem semper facere non tenemur, quia etiam in doctrina sacra multa sunt occultanda, maxime infidelibus, ne irrideant, secundũ illud Matt. 7. Nolite sanctum dare canibus. Vnde multo magis ea, quæ ad impugnandum inimicos paramus, sunt eis occultanda. Vnde inter cætera documenta rei militaris hoc præcipue ponitur de occultandis consilijs, ne ad hostes perueniant, vt patet in lib. Stratagematum Francorum: et talis occultatio pertinet ad rationẽ insidiarum, quibus licitum est vti in bellis iustis. Nec proprie huiusmodi insidiæ vocantur fraudes, nec iustitiæ repugnant, nec ordinatę voluntati. Esset enim inordinata volũtas, si aliquis vellet nihil sibi ab alijs occultari. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ Articulum quartum.

IN artic. 4. eiusdẽ q. omisso tertio, dubia duo occurrunt. Primum est, An necessitas excusans bellum a peccato in die festo, sit sola necessitas defensionis. Et hoc p̃p id, quod in litera dicit, l. pro tuitione reipublicæ, & Machabæi dixerunt pugnandum in sabbatho cõtra venientes aduersus se. Et. Nicolaus Papa, vt habetur 23.q.8. Si nulla, dicit, Si ineuitabilis vrget importunitas, licere omni tempore bellũ, ne tẽtet Deꝰ.

¶ Secundum est, de qualitate illiciti, An scilicet absq; necessitate bellare in festo, sit sic illicitum, q̃ sit mortale peccatum, an veniale.

¶ Ad primum horũ dicitur, q̃ non solum defensionis, sed victoriæ causa aggredi licitum est bellando, quando opus est. Si en. fm. iura canonica licitum est, quãdo piscium temporaneus euentus occurrit, in festo piscari, vt patet

ARTICVLVS IIII.

Vtrum liceat diebus festis bellare.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in diebꝰ festis non liceat bellare. Festa enim sunt ordinata ad vacãdũ diuinis, vnde intelligunt per obseruationẽ sabbathi, quæ præcipitur Exo. 20. Sabbathũ enim interpretatur requies: sed bella maximam inquietudinem habent. ergo nullo modo est in diebus festis pugnandũ.

¶ 2 Præt. Isa. 58. reprehenduntur quidã, q̃ in diebus ieiunij repetũt debita, & committũt lites, pugno percutientes. ergo multo magis in diebus festis illicitum est bellare.

¶ 3 Præt. Nihil est inordinate agẽdum ad vitandum incommodum tẽporale: sed bellare in die festo, hoc videtur esse secundum se inordinatum. ergo pro nulla necessitate temporalis incommodi vitãdi, debet aliquis in die festo bellare.

SED CONTRA est, qd. 1. Macha. 2. dicitur. Cogitauerũt laudabiliter Iudæi dicẽtes. Omnis hõ quicũque venerit ad nos in bello in die sabbathorũ, pugnemꝰ aduersus eũ.

RESPON. Dicendũ, quòd obseruatio festorũ non impedit ea, quæ ordinãtur ad hominis salutem, ẽt corporalem. Vnde Dominꝰ arguit Iudæos dicẽs Io. 7. Mihi indignamini, quia totũ hominem sanũ feci in sabbatho? Et inde est, q̃ medici licite posũt medicari homines in die festo. Multo aũt magis est obseruanda salus reipublicæ, per quã impediuntur occisiones pluriorũ, & innumera mala & tẽporalia, et spiritualia, q̃ salus corporalis vniꝰ hominis. Et ideo pro tuitione reipublicæ fideliũ, licitũ est iusta bella exercere in diebus festis, si tamen hoc necessitas exposcat. Hoc enim esset tẽtare Deum, si quis imminente tali necessitate vellet a bello abstinere: sed necessitate cessante nõ est licitum bellare in dieb̃ festis pp rõnes inductas. Et per hoc patet rñsio ad obiecta.

QVAESTIO XLII.

De Rixa, in duos articulos diuisa.

CIRCA hoc quærũtur duo.

¶ Primo, Vtrum rixa sit peccatũ.

¶ Secũdo, Vtrum sit filia iræ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum rixa sit semper peccatum.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd rixa nõ semper sit peccatum. Rixa enim videtur esse contentio quædam. Dicit enim Isido.* in lib. Etymologiarum, quòd rixosus est a ritu canino dictus. Semper enim ad contradicendum paratus est, & iurgio delectatur, & prouocat cõtendentem: sed contentio nõ semper est peccatum. ergo neque rixa.

¶ 2 Præt. Gene. 26. dicitur, quòd serui Isaac foderunt alium puteũ, & pro illo quoque rixati sunt: sed non est credendum, quòd familia Isaac rixaretur publice, eo non cõtradicente, si hoc esset peccatum. ergo rixa non est peccatum.

¶ 3 Præt. Rixa videtur esse quoddam particulare bellum: sed bellũ non semper est peccatum. ergo rixa non semper est peccatum.

SED CONTRA est, quòd ad Galat. 5. rixæ ponuntur inter opera carnis, quæ qui agunt, regnum Dei non consequuntur. ergo rixæ nõ solum sunt peccata, sed etiam sunt peccata mortalia.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut contentio importat quandam cõtradictionem verborum: ita etiam rixa importat quandam contradi-

extra de feriis. ca. licet, multo magis ob lata opportunitate victoriæ, qua si quis in instãti nõ vtitur, postea non habebitur, licet aggredi hostes i die festo. Est siquidẽ in hoc, & i similibus casibus, necessitas cõsequendi tantum bonum, q̃pacẽ, pro qua tot incommoda suscipiũtur. Nec litera oppositũ sentit: q̃m in reipublice tuitione omnis iusta causa belli intelligi põr. Vtio. n perturbatorum, & reparatio rerum, nonnulla reipublicæ tuitio est, quãuis locus ab authoritate negatiue, scilicet ex nõ nominata alia causa, nisi defensionis, vt etiam in Machabæis accidit, non valeat. Nicolaus autem Papa, non de necessitate exercendi actum bellandi hoc, vel illo tempore, sed de necessitate belli loquit. Vnde dicit, si nulla vrget necessitas, non solum quadragesimali tẽpore, sed omni tẽpore est a prælijs abstinendũ. Constat aũtẽ ex August. ad Bonifacium vt habetur 23. q. 1. Noli existimare, q̃ pacem habere est vo luntatis: bellum autem debet esse necessitatis. Non. n. bellandũ est, nisi necesse sit vel recuperare, vt vlciscendi, vt ex dictis patet.

Infr. q. 42. ar. 2. cor.

*Lib. 10. c. 17. & inci. pit religiosus: in fine.

¶ Ad secundum dicitur, quòd cum bellare non sit de genere suo opus seruile, nec secundum se malũ, sed p̃ causa to illicitum, pro quanto sinit ipsi sabbathi im proportionatum est, nulla ratio apparet, quare sit peccatum mortale in festo absque necessitate, si diuina non omittantur propterea. Videmus etiam hastiludia ordinata, & choreas, & nuptias, huiusmodi inquietantia mentẽm in festis fieri absque scrupulo mortalis peccati.

¶ Super Quæstionem quadragesimam primam.

IN q. 41. vtroq; ar. nihil scribendũ occurrit, nisi vt aduertas, q̃ quia particulari

lari effectui particularis causa vt propria assignanda est: ideo rixæ, quæ ad malum proximi cum particularibus circunstantiis tendit, scilicet, cognitione & repugnantia, ira ponitur propria mater, vtpote, quæ ad malũ machinatur, cum scientia punitionis repugnantis: & nõ odiũ, quod malum optat, absoluendo se a sic, vel sic. Inter huiusmodi nãque desiderium, & rixam distãtia est, sicut inter vniuersale & particulare, seu absolutum & dearticulatũ. Inter irati autẽ desideriũ, & rixam propinquitas tanta est, vt ex contracto irati desiderio ad malum, sic rixa statim pueniat. Et propterea in litera dicitur in responsione ad quartum, quòd præter intẽtionem odii est rixa, & tamen potest ab eo prouenire, vt in corpore articuli dicitur. Et si quidem præter intentionem odii formaliter, quia non determinat ex formali intento ad taliter offendendum, potest tamen ex odio prouenire: quia intentio odii potest se extendere ad imperãdã rixã, sicut & alia vitia.

Glossa interlinearis id habet.

Loco citato in argu. 1.

ctionem in factis. Vnde super illud Galat. 5. Rixæ, dicit glos.* quòd rixæ sunt, quãdo ex ira inuicem se percutiunt. Et ideo rixa videtur esse quoddã priuatum bellum, quod inter priuatas personas agitur nõ ex aliqua publica authoritate, sed magis ex inordinata voluntate: & ideo rixa semper importat peccatum. Et in eo quidem qui alterũ inuadit iniuste, est peccatum mortale. Inferre enim nocumentum proximo, etiam opere manuali, nõ est absque mortali peccato. In eo autem qui se defendit, potest esse sine peccato, & quandoque cum peccato veniali, & quandoque cũ peccato mortali secundum diuersum motum animi eius, & diuersum modum se defendendi. Nam si solo animo repellendi iniuriam illatam, & cũ debita moderatione se defendat, non est peccatum, nec proprie potest dici rixa ex parte eius. Si vero cum animo vindictę, vel odij, vel cum excessu debitæ moderationis se defendat, semper est peccatum: sed veniale quidem, quando aliquis leuis motus odij, vel vindictæ se immiscet, vel cum non multum excedit moderatam defensionem. Mortale autẽ quando obfirmato animo in impugnãtem insurgit ad eum occidẽdum, vel eum grauiter lædendum.

F

G

H

I

Ad primvm ergo dicendum, quòd rixa non simpliciter nominat contentionem: sed tria in præmissis verbis* Isidori ponuntur, quæ inordinationẽ rixæ declarãt. Primo quidem, quòd promptitudinem animi habet ad contendendum, quod significat cum dicit. Semper ad contradicendum paratus, scilicet siue alius bene, siue male dicat, aut faciat. Secundo, quia in ipsa cõtradictione delectatur, vnde sequitur. Et in iurgio delectatur. Tertio, quia ipse alios prouocat ad contradictiones, vnde sequitur. Et prouocat contendentem.

Ad 2^m dicendum, quòd ibi non intelligitur, quòd serui Isaac sint rixati, sed quòd incolæ terrę rixati sunt contra eos: unde illi peccauerunt, non autem serui Isaac qui calumniam patiebantur.

Ad 3^m dicendum, quòd ad hoc, quòd iustum sit bellum, requiritur, quòd fiat authoritate publicæ potestatis, sicut supra dictum est*. Rixa autem fit priuato affectu iræ, vel odij. Si enim minister principis aut iudicis publica potestate aliquos inuadat, q se defendant, non dicuntur ipsi rixari, sed illi qui publicæ potestati resistunt: Et sic illi qui inuadunt, non rixantur neque peccant, sed illi qui se inordinate defendunt.

J

K

q. præc. ar. 1

Articvlvs II.

Vtrum rixa sit filia iræ.

Infr. q. 158 a. 7 cor. & 3 q. 7. ar. 2. ad primum.

Ad secvndvm sic prodeditur. Videtur quòd rixa non sit filia iræ. Dicitur enim Iac. 4. Vnde bella & lites in uobis, nõne ex cõcupiscentiis, quę militãt in mẽbris uestris? sed ira nõ ptinet ad cõcupiscibile. ergo rixa non est filia iræ, sed magis cõcupiscẽtię. ¶ 2 Præt. Prouerb. 28. dicitur. Qui se iactat, & dilatat, iurgia concitat: sed idem videtur esse rixa, quod iurgium. ergo videtur quòd rixa sit filia superbiæ, vel inanis glorię, ad quam pertinet se iactare, & dilatare.* ¶ 3 Præt. Prouerb. 18. dicitur, Labia stulti immiscẽt se rixis: sed stultitia differt ab ira, non enim opponitur mansuetudini, sed magis sapientiæ, vel prudentię. ergo rixa non est filia iræ.

¶ 4 Præt. Prouerb. 10. dicitur. Odium suscitat rixas: sed odium oritur ex inuidia, vt dicit Gregor.* Moral. ergo rixa non est filia iræ, sed inuidiæ.

¶ 5 Præt. Prouerb. 17. dicitur, Qui meditatur discordias, seminat rixas: sed discordia est filia inanis gloriç, vt supra dictum est*. ergo & rixa.

31. Lib. 31. a.

*Quæ

†Lib.

31. a.

Sed contra est, quod †Gregorius dicit 31. Moral. quòd ex ira oritur rixa. & Prouer. 15. & 29. dicitur. Vir iracundus prouocat rixas.

Respon. Dicendum, quòd sicut dictum* est, rixa importat quandam contradictionem vsque ad facta peruenientem, dum vnus alterum lædere molit. Dupliciter autem vnus alium lædere intendit. Vno modo, quasi intendens absolute malum ipsius: & talis læsio pertinet ad odium, cuius intentio est ad lædendum inimicum vel in manifesto, vel in occulto. Alio modo, aliquis intendit alium lædere, eo scientę & repugnãte, quod importatur nomine rixæ: & hoc proprie pertinet ad iram, quæ est appetitus vindictę. Non enim sufficit irato, quòd latenter noceat ei, contra quem iratscitur, sed vult quòd ipse sentiat, & quòd contra voluntatem suam aliquis patiatur in vindicta eius quod fecit, vt patet per ea quæ supra* dicta sunt de passione iræ. Et ideo rixa proprie oritur ex ira.

Act. pr.

1. 4. q. 6. ad 1.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut supra dictum est*, omnes passiones irascibilis ex passionibus concupiscibilis oriuntur: & secundum hoc, illud quod proxime oritur ex ira, oritur etiam ex concupiscentia, sicut ex prima radice.

1. 4. q. 6. ad 1.

Ad 2^m dicendum, quòd iactatio, & dilatatio sui, quæ fit per superbiam, vel inanem gloriam, non directe concitat iurgium, aut rixam, sed occasionaliter, inquantum scilicet, ex hoc cõcitatur ira, dum aliquis sibi ad iniuriam reputat, quòd alter ei se præferat. Et sic ex ira sequuntur iurgia & rixæ.

Ad 3^m dicendum, quòd ira sicut supra dictum* est, impedit iudicum rationis: vnde habet similitudinẽ cum stultitia, & ex hoc sequitur quòd habeant communem effectum*. Ex defectu enim rationis contingit, quòd aliquis inordinate alium lædere molitur.

1. 4. q. 6. ar. 1. ad 3.

Glos. interlinearis ibidem.

*Aliud

Ad 4^m dicendum, quòd rixa, etsi quandoque ex odio oriatur, nõ tamẽ est proprius effectus odij: quia præter intentionẽ odientis est, quòd rixose, & manifeste inimicum lædat. Quandoque enim etiam occulte lædere quærit: sed quando videt se prævalere, cum rixa, & iurgio læsionem intendit: sed rixose aliquem lędere est proprius effectus irę, ratione iam* dicta.

Isaac

Ad 5^m dicendum, quòd ex rixis sequitur odium, & discordia in cordibus rixantium. Et ideo ille, qui meditatur, idest, qui intendit inter aliquos seminare discordias, procurat quòd adinuicem rixentur, sicut quodlibet peccatũ potest imperare actũ alterius peccati, ordinando illũ in suum finem: sed ex hoc non sequitur, q rixa sit filia inanis glorię proprię, & directe.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulũ primũ.*

QVAESTIO XLII.

De seditione quæ opponitur paci, in duos articulos diuisa.

In 1. art. q. 42. in responsione ad vltimum, aduerte q author dicit schisma, & seditionem cõtineri sub discordia, inter vitia numerata a beato Gregorio in 31. Moral. & propterea oriri ex superbia, seu inani gloria, ex qua orię discordia. Et verificatur continentia hæc secundũ actum interiorem. Nam tam seditio, q schisma secundum actum interiorem, discordia quædam est, scilicet partium multitudinis &c.

Supra q. 39 ar. 1. cor.

*Libr. 10. Etymol. ca. 3. incipit, Sapiens: citra medium

Deinde considerandum est de seditione, quæ opponitur paci.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrũ sit speciale peccatũ.

¶ Secũdo, Vtrũ sit mortale peccatũ.

Articvlvs primvs.

Vtrum seditio sit speciale peccatum ab alijs distinctum.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd seditio non sit speciale peccatũ ab alijs distinctu. Quia vt Isid.* dicit in libro Etymologiarum. Seditio sus est q dissensionem animorum facit, & discordias gignit: sed ex hoc, q aliquis aliquod peccatum procurat, non peccat alio peccati gñere, nisi illo qđ procurat. ergo vt q seditio nõ sit speciale peccatũ a discordia distinctũ.

¶ 2 Præt. Seditio diuisionem quandam importat: sed nomen etiam schismatis sumitur a scissura, vt supra dictum est*. ergo peccatum seditionis non videtur esse distinctum a peccatis schismatis.

q. 39. art. 1.

¶ 3 Præt. Omne speciale peccatum ab alijs distinctũ, vel est vitium capitale, aut ex aliquo vitio capitali oritur: sed seditio neque computatur inter vitia capitalia, neque inter vitia, quæ ex capitalibus oriuntur. ergo seditio non est speciale peccatũ ab alijs distinctũ.

lib. 31. c. 31

vt patet in* 31. Moral. vbi vtraque vitia numerantur.

Sed contra est, quòd 2. ad Corint. 12. Seditiones ab alijs peccatis distinguuntur.

Respon. Dicendum, quòd seditio est quoddam speciale peccatum, quod quantum ad aliquid conuenit cum bello, & rixa, quantum autem ad aliquid differt ab eis. Conuenit quidem cũ eis in hoc, quòd importat quandam contradictionem: differt autem ab eis in duobus. Primo quidẽ, quia bellum, & rixa importãt mutuam impugnationem in actu: sed seditio potest dici siue fiat huiusmodi impugnatio in actu, siue sit præparatio ad talẽ impugnationẽ. Vnde glo.* 2. ad Cor. 12. dicit, quòd seditiones sunt tumultus ad pugnam, cum scilicet aliqui se præparant, & intendũt pugnare. Secundo differunt, quia bellũ proprie est cõtra extraneos, & hostes, quasi multitudinis ad multitudinem. Rixa aũt est vnius ad vnum, vel paucorũ ad paucos. Seditio aũt proprie est inter partes vnius multitudinis inter se dissentiẽtes, puta, cũ vna pars ciuitatis excitatur in tumultũ contra aliam. Et ideo qa seditio habet speciale bonum, cui opponitur. s. vnitatem & pacem multitudinis, ideo est speciale peccatũ.

Gloss. interlinearis ibidem.

Ad primvm ergo dicendum, quòd seditiosus dicitur, qui seditionem excitat: & quia seditio quãdam discordiã importat, ideo seditiosus est, qui discordiã facit non quamcumque, sed inter partes alicuius multitudinis. Peccatum autem seditionis non solum est in eo, qui discordiam seminat, sed etiã in eis, qui inordinate abinuicem dissentiunt.

Ad 2^m dicendum, quòd seditio differt a schismate in duobus. Primo quidem, quia schisma opponitur vnitati multitudinis, scilicet vnitati ecclesiasticæ: seditio autem opponitur temporali, vel sæculari multitudinis vnitati, puta, ciuitatis, vel regni. Secundo, quia schisma non importat aliquam præparationem ad pugnam corporalem, sed solum importat dissensionem spiritualem. Seditio autem importat præparationem ad pugnam corporalem.

Ad 3^m dicendum, quòd seditio sicut & schisma sub discordia cõtinet. Vtrũque. n. est discordia qđam non vnius ad vnũ, sed partiũ multitudinis adinuicẽ.

Articvlvs II.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulũ secundũ.*

Vtrum seditio sit semper peccatum mortale.

In art. 2. eiusdem quæst. in responsione ad tertium aduerte, quòd excitatio contra tyrannum, tunc ex euentu peiore illicita iudicat, quando inordinate perturbatur tyranni regimen. Quis sit autem modus ordinate perturbandi tyrannum, & qualem tyrannum, puta, secundum regimen tantũ, vel secundum regimen, & titulum, non est præsentis intentionis: sat est nunc, quòd vtrumque tyrannum licet ordinate perturbare absque seditione, quandoq; illum vt bono reipublicæ vacet, istum vt expellatur.

Ar. præced. positum in corp. art.

tq. 40. ar. 1

Ar. præc. ad tert.

¶ In calce harũ quæstionum de vitiis oppositis paci aduerte ordinem, post discordiam in corde, & cõtentionem in ore, quatuor vitia in opere ordinata videtur ab authore hic secũdum maiorem extensionem. Nam schisma respectu Ecclesię vniuersalis, quæ vrbem comprehendit, bellum ad diuersa regna, nationes &c. rixas ad personas vndecũque, seditio ad partes vnius multitudinis se extendit.

Ar. præc.

Lib. 2. c. 21 ante mediũ & 19. c. 21. tom. 5.

Sed contra est, quòd Apost. 2. ad Cor. 12. prohibet seditiones inter alia, q̃ sunt peccata mortalia. ergo seditio est peccatũ mortale.

Respon. Dicendum, quòd sicut dictum est*, seditio opponitur vnitati multitudinis, idest, populi, ciuitatis, vel regni. Dicit autem Augustin.* 2. de ciuitate Dei, quòd populum determinant sapientes, non omnem cœtum multitudinis, sed cœtum iuris consensu & vtilitatis communione sociatum. Vnde manifestum est, vnitatem, cui opponitur seditio, esse vnitatem iuris, & communis vtilitatis. Manifestum est ergo, quòd seditio opponitur & iustitiæ, & communi bono: & ideo ex suo genere est peccatum mortale, & tanto grauius, quantum bonum commune, quod impugnatur per seditionem, est maius quàm bonum priuatum, quod impugnatur per rixam. Peccatum autem seditionis primo quidem, & principaliter pertinet ad eos, qui seditionem procurant, qui grauissime peccant. Secundo autem ad eos, qui eos sequuntur, perturbantes bonum commune. Illi vero qui bonum commune defendunt, eis resistentes, non sunt dicendi seditiosi: sicut nec illi, qui se defendunt, dicuntur rixosi, vt supra dictum est.

Ad

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pugna, quæ est licita, sit pro communi vtilitate, sicut supra dictum est: sed seditio sit contra commune bonum multitudinis. vnde semper est peccatum mortale.

AD 2^m dicendum, quòd discordia ab eo quod nō est manifeste bonum, potest esse sine peccato: sed discordia ab eo quod est manifeste bonū, non potest esse sine peccato. & talis discordia est seditio, quæ opponitur vtilitati multitudinis, quæ est manifeste bonū.

AD 3^m dicendum, quòd regimen tyrannicum nō est iustum, quia non ordinatur ad bonum commune, sed ad bonum priuatum regentis, vt patet per Philos. * in 3. Politico. & in 8. Ethic. Et ideo perturbatio huius regiminis non habet rationem seditionis: nisi forte quando sic inordinate perturbatur tyranni regimen, quòd multitudo subiecta maius detrimentum patitur ex perturbatione consequenti, quàm ex tyranni regimine. Magis autem tyrannus seditiosus est, qui in populo sibi subiecto discordias, & seditiones nutrit, vt tutius dominari possit. Hoc enim tyrannicū est, cum sit ordinatum ad bonum proprium præsidentis, cum multitudinis nocumento.

Lib.3.Poli. ca.5.lib.8. Ethic. cap. 10. non longe a princ. tomo.5.

Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ quatuor primos articulos.

IN q.43. primis 4. art. dubia duo occurrunt, primū simpliciter: secūdum ad hominem, authorē scilicet. Primum dubium est, Quomodo verificatur, quòd inducere aliquem ad peccandum est scandalum. Si enim hoc verificatur vt sonat, sequitur, quòd prouocans mulierem ad adulterium, peccat peccato scandali: & similiter inducens aliū ad furandū &c. hoc aūt cōmuni animi cōceptioni dissonare apparet. Si aūt i aliquo particulari sensu intelligit, oportet ex planare illum. ¶ Secundum autem dubium est, quia author in primo articulo in responsione ad quartū ponit quòd causa per se inducēs ad peccatum, est nō solum intentio operantis, sed conditio operis mali, vel habētis speciem mali. In tertio autem articulo ponit tantum per se actiuum scandalū ex intētione operantis: & quod ex natura facti tantum scandalizat, ponit inter per accidēs. Quomodo stant ista duo?

4.dist.38.q.2.ar.1. Et quol.4.ar.23 ad 3. Et Ro.7.le.2.& ca.14.le.2.in princip.

† Art. sequenti.

¶ Ad primum horū dicitur, quòd verba hæc intelliguntur formaliter, proprie loquendo de scandalo, vt est speciale peccatum: ita quòd aliud est inducere ad consensum in hoc, vel illo actu: & aliud est inducere ad peccatū. Qui enim prouocat, & inducit aliquem ad consensum fornicationis, furti, adulterii & huiusmodi, vt consentiens incurrat malū culpæ, hic proprie peccat peccato scādali: quia intēdit rectè nocumentū animæ, cuius oppositum directè intendit correctio fraterna, vt in litera dicit. Qui autem prouocat, vel inducit, vt impleatur voluntas sua, vel alterius, & breuiter non propter hunc finem, vt incurrat malum culpæ, non scandali peccato speciali peccat, se spectat sua inductio ad speciem peti, ad qđ prouocat, puta, furti, si furtum suadet: & sic de aliis. ¶ Ad secundum autem dicit, quòd nulla contrarietas est inter dicta literæ: quia in primo articulo, per se, & per accidens cadūt super peccatū alterius: in tertio autem articulo per se, & per accidens cadūt super scādalizare. Et vult author, quòd p se causare peccatum alterius, distinguitur in per se, & per accidēs scandalizare, ita q̄ omnis scandalizans siue per se, siue p accidens dat per se occasionē peccati: & i hoc nō distinguitur scandalizans per accidens, a scandalizante per se, sed in hoc, quòd scādalizans p se tendit ad hoc, vt alter peccet: scandalizans vero per accidens, non ad hoc tendit. Sed tamen conditio operis sui mali vel secundum malī speciem ad hoc tendit, & operans de hoc non curat, suæ cupiens satisfacere voluntati. Patet aūt hanc esse mentē authoris diligenter cōsideranti literam.

Matur. per.di. 2.Phy hoc fi. tex.52. liz. tom.3.

¶ In eisdē articulis dubiū occurrit, An scādalizare p accidens, reducat ad speciē scādali, vel illorū pctorū, ad q̄ mouet. Et est ro dubii, quia hīc apparet, q̄ reducāt ad scādali speciē.

Nam sicut detractio materialiter, & per accidens reducitur ad detractionis speciem, & similiter cō tumelia, si fama, & honor laūdatur proximi præter intentionem, & verbis materiam detractionis, vel contumeliæ continentibus: ita scandalum materialiter, & per accidens ex dicto, vel facto materiam scandali continente, ad scandali speciem reducenda est, præsertim cum passiuum infert scādalum. Inde autem apparet, q̄ reducat ad speciem peccati, ad quod mouet: qa implicitum ad eandem spectat speciē, ad quam spectat explicitum. Cōstat autem, q̄ explicite inducere filium ad tenendam concubinā spectat ad speciem fornicationis. igitur tenendo concubinā publice, & occasionem ex hoc dando filio, vt imitetur patrem, quod est impliciter ducere filiū ad concubinatum, ad speciē fornicatiōis, & nō scādali reducitur, & sic est i aliis. ¶ Ad hoc dicitur, q̄ scandalizare per accidens dupliciter cōtingit, vt in litera dicitur, scilicet faciendo actum malum coram aliis, qui inde exemplum sumunt peccandi: & faciendo actum non malum secundum se, sed habentem mali speciem, vnde etiam alii inducuntur ad peccandū. Scandalizare primo modo nō fortitur speciem scandali etiam reductiue pp rationem literæ, quia scilicet manifeste peccare, est circunstantia aggrauans, non varians speciem, nec est ibi alius finis intentus. Vnde spectat tale scandalum ad speciem peccati qđ sit adiūcta circūstantia mali exēpli. Scandalizare autem secūdo modo, reductione spectat ad speciē scādali, qa nullā aliā habet rationē peccati: nisi quia scādalizat, sicut de detractione dubium mouendo, dictum est. Vt enim

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cogitatio, vel concupiscentia mali latet in corde: unde non proponit alteri, vt obex disponēs ad ruinam, & propter hoc non potest habere scandali rationem.

AD 2^m dicendum, q̄ minus rectum nō dicitur hoc, quod ab aliquo alio superatur in rectitudine, sed quod habet aliquem rectitudinis defectum: uel quia est secundum se malū, sicut peccatū, uel qa habet speciem mali, sicut cum aliquis recumbit in idolo. Quàmuis enim hoc fm se non sit peccatū, si aliquis hoc non corrupta intētione faciat: tamen quia habet quandam speciem mali, vel similitudinem' venerationis idoli, potest alteri præbere occasionem ruinæ. Et ideo Apostolus monet 1. ad Thes. 5. Ab omni specie mala abstinete vos: & ideo conuenienter dicitur minus rectum, vt comprehendantur tam illa quæ sunt secundum se peccata, quàm illa quæ habent speciem mali.

AD 3^m dicendum, quòd sicut supra habitum est, * nihil potest esse homini sufficiens causa peccati, quod est spiritualis ruina, nisi propria volūtas: & ideo dicta, vel facta, vel concupita alterius hois pōt esse solum causa imperfecta, aliqualiter inducens ad ruinam. Et propter hoc non dicitur, dans causam ruinæ, sed, dās occasionē, quod significat causam imperfectam, & non semper causam per accidens. Et tamen nihil prohibet in quibusdam diffinitionibus poni id quod est per accidens: quia id quod est secūdum accidēs vni, pōt p se alteri conuenire: sicut in diffinitione fortunæ ponit causa per accidens, vt patet 2. Physic.*

AD 4^m dicendum, quòd dictū, vel factum alterius potest esse dupliciter alteri causa peccandi. Vno modo per se: alio modo per accidens. Per se quidem, quando aliquis suo malo verbo, vel facto intendit alium ad peccandum inducere, vel etiam si ipse hoc non intēdat, & ipsum factū est tale, quod de sui ratione habet, q̄ sit inductium ad peccandum, puta, cū aliquis publice facit peccatum, vel quod habet similitudinem peccati. Et tunc ille qui huiusmodi actū facit, proprie dat occasionem ruinæ: unde vocatur scādalum actiuum. Per accidens autem aliquod verbum, vel factum vnius est alteri causa peccandi, quando etiam præter intentionem operantis, & præter conditionem operis, aliqs male disposit^o ex huiusmodi opere inducitur ad peccandum, puta, cum aliquis inuidet bonis aliorū. Et tunc ille qui facit huiusmodi actum rectum, non dat occasionē, quantum in se est, sed alius sumit occasionē, fm illud ad Rom. 7. Occasione autem accepta &c. Et ideo hoc est scandalum passiuum sine actiuo: quia ille qui recte agit, quantum est de se, non dat occasionem ruinæ, quam alter patitur. Quandoque ergo contingit, q̄ etiam sit simul scandalum actiuū in vno, & passiuū in altero, puta, cum ad inductionem vnius, alius peccat. Quandoque vero est scādalum actiuum sine passiuo, puta, cum aliquis inducit verbo, vel facto alium ad peccādum, & ille non consentit. Quandoque vero est scandalum passiuum sine actiuo, sicut iam dictum est. * In huius arg. solu.

AD 5^m dicendū, quòd infirmitas nominat promptitudinem ad scandalum: offensio autem nominat indignationem alicuius contra eum, qui peccat, quæ potest esse quandoque sine ruina: scandalum autem importat ipsam impactionem ad ruinam.

ARTICVLVS II.

Vtrum scandalum sit peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ scandalum non sit peccatū. Peccata. n. nō eueniunt ex necessitate, quia omne peccatum est voluntarium, ut supra habitum* est: sed Matth. 18. dicitur, Necesse est vt veniāt scādala. ergo scandalum non est peccatū. ¶ 2 Præt. Nullum peccatum procedit ex pietatis affectu, quia nō potest arbor bona fructus malos facere, vt dicitur Matth. 7. sed aliquod scandalum est ex pietatis affectu. dicit enim dominus Petro, Mat. 16. Scādalum mihi es. Vbi dicit Hieron. * q̄ error Apostoli de pietatis affectu veniens, nūquā incentiuum videtur esse diaboli. ergo non omne scandalū est peccatū. ¶ 3 Præt. Scandalum impactionem quandam importat: sed non quicumque impingit, cadit. ergo scandalū, quod est spiritualis casus, potest esse sine peccato.

4.di.38.q.2 ar.2.q.1. & art.4.q.1. cor. Et Ro. 14. lect. 2. * 1.2. q.74. ar.1. & 2.

Hieron. in hoc loco, tomo 9.

SED CONTRA est, quòd scandalum est dictū, vel factum minus rectum. Ex hoc autem habet aliquid rationem peccati, quod a rectitudine deficit. ergo scandalum semper est cum peccato.

RESPON. Dicendum, quòd sicut iam supra dictū est, * duplex est scādalum, scilicet passiuum in eo, qui scandalizatur: & actiuum in eo, qui scandalizat, dans occasionem ruinæ. Scandalum ergo passiuum semper est peccatum in eo, qui scandalizatur. Non enim scandalizatur, nisi in quantum aliqualiter ruit spirituali ruina, quæ est pctm. Pōt tamen esse scandalum passiuū sine peccato eius, ex cuius facto aliquis scandalizatur: sicut cum aliquis scādalizatur de his, quæ alius benefacit. Similiter etiam scādalū actiuū semper est peccatū in eo, qui scandalizat: quia vel ipsum op^o quod facit est peccatum, vel etiam si habeat speciem peccati, dimittēdum est semper propter proximi charitatem, ex qua vnusquisque tenetur saluti proximi prouidere: & sic qui non dimittit, contra charitatem agit. Potest tamen esse scandalum actiuum sine peccato alterius, qui scandalizatur, sicut supra dictū est. * Ar. præced. ad 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod dicitur, Necesse est vt veniant scandala, nō est intelligē-

Ar. præced. ad 4.

dum de necessitate absoluta, sed de necessitate condi tionali, qua scilicet necesse est præscita, vel prænuntiata a Deo euenire, si tamen coniunctim accipiatur, vt in 1. lib.* dictum est: uel necesse est euenire scanda la necessitate finis, quia vtilia sunt ad hoc, vt qui pro bati sunt, manifesti fiant: uel necesse est euenire scandala secundum conditionem hominũ, qui sibi a peccatis non cauent. Sicut si aliquis medicus videns aliquos indebita diæta vtêres, dicat, Necesse est tales infirmati, qđ intelligendũ est sub hac conditione, si diætam non mutent. Et similiter necesse est euenire scandala, si homines conuersationem malam nõ mutent.

q.23. art.6. ad 2.

AD 2^m dicendum, quòd scandalum ibi large ponitur pro quolibet impedimento. Volebat enim Petrus Christi passionem impedire, quodam pietatis affectu motus ad Christum.

AD 3^m dicendum, quòd nullus impingit spiritualiter, nisi retardetur aliqualiter a processu in via Dei, quod fit saltem per peccatum veniale.

ARTICVLVS III.

Vtrum scandalum sit speciale peccatum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ scandalum non sit speciale pct̃ũ. Scandalum. n. est dictum, vel factum minus rectum: sed omne peccatum est huiusmodi. ergo omne peccatum est scandalum. non ergo scandalum est speciale peccatum.

4. dist. 38. q. 2. ar. 2. q. 2. & q. 3. cor.

¶ 2 Præt. Omne speciale peccatum, siue omnis specialis iniustitia inuenitur separatim ab alijs, vt dicitur in 5. Eth.* sed scandalũ non inuenitur separatim ab alijs peccatis. ergo scandalum non est speciale peccatum.

1 ib. 5. cap. 5. com. 5.

¶ 3 Præt. Omne speciale peccatum constituitur secundum aliquid, quod dat speciem moralibus actui: sed ratio scandali constituitur per hoc, quòd corã alijs peccatur: in manifesto autem peccare, etsi sit circunstantia aggrauans, non videtur constituere peccati speciẽ. ergo scandalum non est speciale peccatum.

SED CONTRA. Speciali virtuti speciale peccatum opponitur: sed scandalum opponitur speciali virtuti, s. charitati. dicitur enim Rom. 14. Si propter cibum frater tuus contristatur, iam non secundum charitatem ambulas. ergo scandalum est speciale peccatum.

I

Ar. præced. quæst. 1ii^a.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra dictum est,* duplex est scandalum, actiuum. s. & passiuum. Passiuum quidem scandalum nõ potest esse speciale peccatum, quia ex dicto, vel facto alterius aliquem ruere contingit secundum quodcumq; genus peccati: nec hoc ipsum, quod est occasionem peccandi sumere ex dicto, vel facto alterius, specialem rationem peccati constituit: quia non importat specialem deformitatem speciali virtuti oppositam. Scandalum autem actiuũ potest accipi dupliciter, per se scilicet, & per accidens. Per accidens quidem, quando est præter intentionem agentis, vt puta, cum aliquis facto suo, vel verbo inordinato non intendit alteri dare occasionem ruinæ, sed solum suæ satisfacere voluntati. Et sic etiam scandalum actiuum nõ est speciale peccatum, quia quod est per accidens, non constituit speciem. Per se autem est actiuum scandalum, quando aliquis suo inordinato dicto, vel facto intendit alium trahere ad peccandum, & sic ex intentione specialis finis sortitur rationem specialis peccati. Finis. n. dat speciem in moralibus, ut dictũ est* supra. Vnde sicut furtum est speciale pct̃ũ, aut homicidium, pp speciale nocumentũ proximi, quod intenditur: ita etiam scandalum est speciale peccatum pp hoc, q̃ intenditur speciale proximi nocumentum, & opponitur directe correctioni fraternæ, in qua attenditur specialis nocumenti remotio.

K

1. 2. q. 1. ar. 3. & q. 18. ar. 4. 6. & 7.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omne peccatum potest materialiter se habere ad scãdalum actinum: sed formalem rationem specialis peccati potest habere ex intentione finis, vt dictum est.*

AD 2^m dicendum, quòd scandalum actiuum potest inueniri separatim ab alijs peccatis, vt puta, cum aliquis proximum scandalizat facto, quod de se non est peccatum, sed habet speciem mali.

AD 3^m dicendum, quòd scandalum non habet rationem specialis peccati ex prædicta circunstantia, sed ex intentione finis, vt dictum est.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum scandalum sit peccatum mortale.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ scandalum sit peccatum mortale. Omne. n. peccatum, quod contrariatur charitati, est pct̃ũ mortale, vt supra dictum est:* sed scandalum contrariatur charitati, vt dictum est.† ergo scandalum est pct̃ũ mortale.

¶ 2 Præt. Nulli pct̃ó debetur pœna dãnationis æternę, nisi mortali: sed scandalo debetur pœna damnationis æternæ, s̃m illud Mat. 18. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credũt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundũ maris, quia vt dicit Hiero.* Multo melius est pro culpa breuem recipere pœnam, q̃ æternis seruari cruciatibus. ergo scandalum est peccatũ mortale.

¶ 3 Præt. Omne peccatum, quod in Deum committitur, est peccatum mortale, quia solum pct̃ũ mortale auertit hominem a Deo: sed scandalum est peccatum in Deum. dicit enim Apost. 1. ad Cor. 8. Percutientes conscientiam fratrum infirmam, in Christo peccatis, ergo scandalum semper est peccatum mortale.

SED CONTRA. Inducere aliquẽ ad peccandũ venialiter, põt esse pct̃ũ veniale: sed hoc pertinet ad rõnẽ scandali. ergo scandalum potest esse pct̃ũ veniale.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut supra dictum est,* scandalum importat impactionem quandã, per quam aliquis disponitur ad ruinam: & ideo scandalum passiuum q̃nq; quidem potest esse pct̃ũ veniale, quasi habens impactionem tm̃, puta, cũ aliquis ex inordinato dicto, vel facto alterius procedit vsque ad pct̃ũ mortale. Scandalum autem actiuum, si sit per accidens, potest esse quandoq; quidem pct̃ũ veniale, puta, cũ aliquis. vel actum venialis peccati, vel actum qui non est secũdum se peccatum, sed habet aliquam speciem mali, cum aliqua leui indiscretione committit. Quandoque vero est peccatum mortale, siue quando committit actum peccati mortalis, siue quando contemnit salutẽ proximi, vt si pro ea conseruanda non prætermittat aliquis facere, quod sibi libuerit. Si vero scandalum actiuum sit per se, puta, cum intendit inducere alium ad peccandum, si quidem intendat inducere ad peccandum mortaliter, est peccatum mortale. & similiter, si intendat inducere proximum ad peccandum venialiter per actum peccati mortalis. Si uero intendat inducere proximum ad peccandum venialiter per actum peccati venialis, est peccatum uenniale. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Arti

Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulũ quintum & sextum.

IN artic. 5. & 6. hoc aduerte, quòd cũ in sexti corpore dicitur, quòd scãdalum actiuum proprie est, cũ quis tale aliquid dicit, vel facit, quod de se tale est, vt alterũ natũ sit inducere ad ruinã, qđ quidem est solũ id, quod inordinate fit, vel dicitur, author p id qđ inordinate fit, aut dicitur, intelligit non solũ secũdũ se malũ, sed habẽs speciẽ mali: quoniã vtrũq; inordinate fit, & est peccatũ, vt patet in artic. 2.

Ia. 3. q. 2. 3. q. 1.

ARTICVLVS V.

Vtrum scandalum passiuum possit etiã in perfectos cadere.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ scandalum passiuum possit ẽt in perfectos cadere. Christus. n. fuit maxime perfectus: sed ipse dixit Petro, Scandalũ mihi es. ergo multo magis alij perfecti possunt scandalum pati.

¶ 2 Præt. Scandalum importat impedimẽtum aliquod, quod alicui apponitur in vita spirituali: sed ẽt perfecti viri in processibus spiritualis vitæ impediri possunt, secũdum illud 1. ad Thessal. 2. Voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus semel & iterum, sed impediuit nos satanas. ergo etiã perfecti viri possunt scandalum pati.

¶ 3 Præt. Etiam in perfectis viris peccata venialia inueniri possunt, secundum illud primæ Ioannis 1. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus: sed scandalum passiuum non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale, vt dictum est.* ergo scandalum passiuum potest in perfectis viris inueniri.

SED CONTRA est, quòd super illud Matth. 18. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, dicit Hierony.* Nota, quòd qui scandalizatur, paruulus est; maiores enim scandala non recipiunt.

RESPON. Dicendum, quòd scandalum passiuum importat quandam commotionem animi, a bono in eo, qui scandalum patitur. Nullus enim commouetur, qui rei immobili firmiter inhæret. Maiores autem, siue perfecti, soli Deo inhærent, cuius est immutabilis bonitas: quia etsi inhæreant suis prælatis, non inhærent eis, nisi inquantum illi inhærent Christo, secundum illud 1. ad Corinth. 4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Vnde quantumcumque videant alios inordinate se habere dictis, vel factis, ipsi a sua rectitudine non recedunt, secundum illud Psalm. 124. Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion, non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem. Et ideo in his qui perfecte Deo adhærent per amorem, scandalum non inuenitur, secundum illud Psalm. 118. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.

Ad 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* scandalum large ponitur ibi pro quolibet impedimento. Vnde Dominus Petro dixit, Scandalum mihi es: quia nitebatur eius propositum impedire circa passionem subeundam.

AD 2^m dicendum, q̃ in exterioribus actibus perfecti viri possunt impediri: sed in interiori voluntate p dicta, vel facta aliorum nõ impediuntur, quo minus tendant in Deum, secundum illud Ro. 8. Neq, mors, neque vita poterit nos separare a charitate Dei.

AD 3^m dicendum, quòd perfecti viri ex infirmitate carnis incidunt interdum in aliqua peccata venialia, non autem ex aliorũ dictis, vel factis scandalizantur secundum veram scandali rationem: sed potest esse in eis quædam appropinquatio ad scandalum, secundum illud Psalm. 72. Mei pene moti sunt pedes.

ARTICVLVS VI.

Vtrum scandalum actiuum possit inueniri in viris perfectis.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd scandalum actiuum possit inueniri in viris perfectis. Passio enim est effectus actionis: sed ex dictis, vel factis perfectorum aliqui passiue scandalizantur, secundum illud Matth. 15. Scis, quia Pharisæi audito hoc verbo, scandalizati sunt? ergo in perfectis viris potest inueniri scandalum actiuum.

4. dist. 38. q. 1. ar. 3. q. 2.

¶ 2 Præt. Petrus post acceptũ Spiritum sanctũ in statu perfectorũ erat: sed postea Gentiles scandalizauit. dicitur. n. ad Gal. 2. Cum vidissem, q̃ non recte ambularent ad veritatem euangelij, dixi Cephæ, idest, Petro, coram omnibus. Si tu cum Iudæus sis, gentiliter, & non iudaice viuis, quo Gentes cogis iudaizare? ergo scandalum actiuum potest esse in viris perfectis.

¶ 3 Præt. Scandalum actiuum q̃nq; est peccatum veniale: sed peccata venialia possunt esse in viris perfectis. ergo scandalũ actiuũ potest esse in viris perfectis.

SED CONTRA. Plus repugnat perfectioni scandalum actiuum, quàm scandalum passiuum: sed scandalum passiuum non potest esse in viris perfectis. ergo multo minus scandalum actiuum.

RESPON. Dicendum, q̃ scandalum actiuum proprie est, cum aliquis tale aliquid dicit, vel facit, qđ de se tale est, vt alterum natum sit inducere ad ruinam: qđ quidem est solum illud, quod inordinate fit, vel dicitur. Ad perfectos autem pertinet, ea quæ agunt secundum regulam rationis ordinare, secundum illud 1. ad Cor. 14. Omnia honeste, & secundum ordinem fiant in vobis. Et præcipue hanc cautelam adhibent in his, in quibus non solum ipsi offenderent, sed etiã alijs offensionem pararent. Et siquidem in eorum manifestis dictis, vel factis aliquid ab hac moderatione desit, hoc prouenit ex infirmitate humana, secundum quam a perfectione deficiunt: non tñ in tm̃ deficiũt, vt multum ab ordine rationis recedatur, sed modicũ & leuiter, quod nõ est tam magnum, vt ex hoc rationabiliter possit ab alio sumi peccandi occasio.

Epist. 8. & 9. tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ scandalum passiuum semper ab aliquo actiuo causatur, sed non semper ab aliquo scandalo actiuo alterius, sed eiusdem qui scandalizatur, quia. s. ipse seipsum scandalizat.

AD 2^m dicendum, quòd Petrus peccauit quidem, & reprehensibilis fuit secundum sententiam Augustini,* & ipsius Pauli, subtrahens se a Gentilibus, vt vitaret scandalum Iudæorum, quia hoc incaute aliqualiter faciebat, ita quòd ex hoc Gentiles ad fidem conuersi scandalizabantur: non tamen factum Petri erat tam graue peccatum, quòd merito possent alij scandalizari. Vnde pariebatur scandalum passiuum, non autem erat in Petro scandalum actiuum.

AD 3^m dicendũ, q̃ peccata venialia perfectorũ præcipue consistunt in subitis motibus, qui cũ sint occulti, scandalizare nõ pñt. Si qua vero ẽt in exterioribus dictis, vel factis venialia peccata cõmittant, tam leuia sunt, vt de se scandalizandi virtutem non habeant.

ARTICVLVS VII.

Vtrum bona spiritualia sint propter scandalum dimittenda.

Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum septimum.

3. q. 42. ar. 2 Et 4. dist 38 q. 2. ar. 4. q. 1. & 2. Et Roma. 14. lec. 3.

IN artic. 7. vbi dicitur de scãdalo pusillorum, Si aũt post reddita rationẽ hu-

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videt q̃ bona spiritua-

*lib.3. cap. 2.a medio, tom. 7.

iusmodi scandalum duret, iã videtur ex iamalitesse, aduerte quòd author non assertiuo verbo vtitur, sed opinatiuo dicendo, Iam videtur ex maliria esse. Potest siquidem cõtingere, quòd pusilli nõ sint capaces rationis reddite vel propter pristinam consuetudinem, quæ facit apparere dissonũ qd veritati cõsonat: vel propter rõnem apud eos magis apparentem, vel aliquid huiusmodi. Et tunc ex quo malitia non facit scandalum, sed ignorantia, vel infirmitas, quãmuis reddita sit ratio, cessandum est ab huiusmodi spiritualibus non necessariis.

lia sint propter scandalum dimittenda. Aug.*.n. in lib. contra epistolam Permeniani docet, q vbi schismatis periculũ timetur, a punitione peccatorum cessandũ est: sed punitio peccatorum est quoddam spirituale, cum sit actus iustitię. ergo bonum spirituale est propter scandalum dimittendum.

¶ 2 Præt. Sacra doctrina maxime videtur esse spiritualis: sed ab ea est cessandum propter scándalum, secundum illud Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus: neq; margaritas vestras spargatis ante porcos, ne conuersi dirumpant vos. ergo bonum spirituale est dimittendum propter scandalum.

¶ 3 Præt. Correctio fraterna cum sit actus charitatis, est quoddam spirituale bonum: sed interdum ex charitate dimittitur ad vitandum scandalum aliorũ, vt Augu*. dicitin 1. de ciuit. Dei. ergo bonum spirituale est propter scandalum dimittendum.

*Lib. 1. cap. 9. ante medium. to. 5. *Habetur i glo. ordinaria Mat. 15 super illud Audito hoc scandalizati sunt. to. 9

¶ 4 Præt. Hiero.*dicit, q dimittendum est pp scandalũ omne, quod potest prætermitti salua triplici veritate. s. vitæ, iustitiæ, & doctrinę: sed impletio consilio rum, & largitio eleemosynarum multoties põt prætermitti, salua triplici veritate prædicta, alioquin semper peccarent omnes qui prætermittunt, & tñ hæc sunt maxima inter spiritualia opera. ergo spiritualia opera debent prætermitti propter scandalum.

¶ 5 Præt. Vitatio cuiuslibet peccati est quoddam spirituale bonum, quia quodlibet peccatum affert peccanti aliquod spirituale detrimentum: sed videtur q pro scandalo proximi vitando debeat aliquis quãdoque peccare venialiter, puta, cum peccãdo venialiter impedit peccatum mortale alterius. Debet. 9. hõ impedire damnationem proximi, quãtũ potest, sine detrimento propriæ salutis, quæ non tollitur per peccatum veniale. ergo aliquod bonum spirituale debet homo prætermittere propter scandalum vitandum.

Homil. 7. i Ezec. in 2. pag. a prin.

SED CONTRA est, qd Greg.*dicit sup Ezech. Si de veritate scandalum sumitur, vtilius nasci permittitur scandalum, q̃ q veritas relinquatur: sed bona spiritualia maxime pertinent ad veritatem. ergo bona spiritualia non sunt propter scandalum dimittenda.

RESPON. Dicendum, q cum duplex sit scandalũ, actiuum. s. & passiuum, quæstio ista non habet locum de scandalo actiuo: quia cum scandalum actiuum sit dictum, vel factum minus rectum, nihil est cum scandalo actiuo faciendum. Habet autem locum quæstio, si intelligatur de scandalo passiuo. Cõsiderandum est ergo quid sit dimittẽdum, ne alius scandalizetur. Est autem in spiritualibus bonis distinguendum. Nam quædam horum sunt de necessitate salutis, quæ prætermitti non possunt, sine peccato mortali. Manifestũ est autem, q nullus debet mortaliter peccare, vt alterius peccatum impediat: quia secundum ordinẽ charitatis plus debet homo suam salutem spirittualem diligere, q̃ alterius: & ideo ea, quæ sunt de necessitate salutis, prætermitti non debent pp scandalum vitandum. In his aũt spiritualibus bonis, quæ non sunt de necessitate salutis, videtur distinguendum: quia scandalum quod ex eis oritur, quandoq; ex malitia procedit, cum .s. aliqui volunt impedire hmõi spiritualia bona, scandala concitando: & hoc est scandalum Pharisæorum, qui de doctrina Domini scãdalizabantur, quod esse cõtemnendũ Dñs dicit Mat. 15. Quandoq; uero scandalum procedit ex infirmitate, vel ignorantia: & huiusmodi est scandalum pusillorum, pp quod sunt spiritualia bona vel occultanda, vel ẽt interdum differenda, vbi periculum non imminet, quouisq; redita ratione huiusmodi scandalum cessẽt: si autem post redditam rationem huiusmodi scãdalum duret, iam videtur ex malitia esse. Et sic propter ipsum non sunt huiusmodi spiritualia opera dimittenda.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pœnarum inflictio non est propter se expetenda, sed pœnæ infliguntur vt medicinæ quædam ad cohibenda peccata: & ideo intantum habent rationem iustitiæ, inquantum per eas peccata cohibentur. Si autem per inflictionem pœnarum manifestum sit plura, & maiora peccata sequi, tunc pœnarum inflictio non continebitur sub iustitia. Et in hoc casu loquitur Augus.* quãdo scilicet ex excommunicatione aliquorum imminet periculum schismatis: tunc enim excommunicationem ferre, non pertinent ad veritatem iustitiæ.

AD 2um dicendum, quòd circa doctrinam duo sunt consideranda, s. veritas quę docetur, & ipse actus docendi, quorum primum est de necessitate salutis, vt scilicet contrariũ ueritati non doceat, sed ueritatem secundum congruentiam temporis, & personarum proponat ille cui incumbit docendi officium: & ideo propter nullum scandalum, quod sequi uideatur, debet homo prætermittã ueritate, falsitatem docere, sed ipse actus docendi inter spirituales eleemosynas computatur, ut supra dictum est:* & ideo eadem ratio est de doctrina, & de alijs misericordiæ operibus, de quibus postea dicetur.*

AD 3um dicendum, quòd correctio fraterna, sicut suprà dictum est, * ordinatur ad emendationem fratris: & ideo intantum computanda est inter spiritualia bona, inquantum hoc consequi potest, quod non contingit si ex correctione frater scandalizetur: & ideo si propter scandalum correctio dimittatur, non dimittitur spirituale bonum.

AD 4um dicendũ, q in ueritate uitæ, doctrinæ, & iustitiæ, nõ solum cõprehenditur id, qd est de necessitate salutis, sed etiam id, per quod perfectius peruenitur ad salutem, secundum illud 1. ad Cor. 12. Aemulamini charismata meliora. Vnde ẽt consilia non sunt simpliciter prætermittenda, nec etiam misericordiæ opera propter scandalum: sed sunt interdum occultanda, uel differenda propter scandalum pusillorum, ut dictum est.* Quandoque tamen consiliorum observatio, & impletio operũ misericordiæ, sunt de necessitate salutis. Quod patet in his, qui iam nouerunt consilia, & in his, quibus ex debito imminet defectibus aliorum subuenire uel in temporalibus, puta, pascendo esurientem: uel in spiritualibus, puta, docendo ignorantem, siue huiusmodi fiant debita propter iniunctum officium, ut patet in prelatis, siue propter necessitatẽ indigentis. Et tunc eadem ratio est de huiusmodi sicut de alijs, quæ sunt de necessitate salutis.

AD 5um dicendum, q quidam dixerunt peccatum ueniale esse committendum propter uitandum scandalum: sed hoc implicat cõtraria. Si enim faciendum est, iam non est malum, neque peccatum. Nam peccatum non potest esse eligibile. Cõtingit tamen aliquid propter aliquam circunstantiam non esse peccatum veniale,

Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum octauum.

IN arti 8. in principio corporis nota diligenter, quòd sicut magna est differentia inter communitatem, & rectores illius respectu bonorum communium, quia rector est sicut depositarius, & dispensator: ipsa vero communitas est domina rerũ suarum, ac per hoc communitas non tenetur ad conseruandũ bona sua, licet rectores teneantur ad conseruationẽ, sicut depositarii bonorum alienorũ &c. ita magna est differẽtia inter prælatos Ecclesię scludẽdo etiã Papã, & ipsam Ecclesiam: quia nec Papa, nec aliquis prælatus est Dominus rerum Ecclesiæ, sed Ecclesia ipsa est domina: qa donatores nõ donãt, & transferunt iura sua in Papã, aut prælatum, sed in Ecclesiam Romanã, vel talem. Et propterea de prælatis dicitur in litera, q̃ tenẽtur de necessitate salutis ad conseruationẽ bonorũ Ecclesiæ. Nõ autẽ hoc dicitur de ipsa Ecclesia, quæ est domina, quæ põt de suis disponere, sicut domina. Nec pures propterea, q̃ Papa habet plenitudinem potestatis ecclesiasticæ, ob hoc possit de bonis Ecclesiæ disponere, sicut põt Ecclesia: quoniã plenitudo potestatis ecclesiasticæ ipsius Papæ, intelligitur in spiritualibus tantũ. De temporalibus .n. in ordine ad spiritualia potestatẽ habet. Hanc .n. spiritualẽ potestatem dedit Christus Petro, Matthæi 16. cap. Tibi dabo claues regni cælorum. & quodcũque ligaueris sup terram, erit ligatũ & in cælis: & quodcumq; solueris super terrã, erit solutũ & in cælis. Claues regni cælorũ dicit, & nõ regni mundi huius: & spiritualẽ cibũ mandauit dãdũ Ioannis vltimo. Pasce oues meas. Vnde ita tenẽtur ad restitutionẽ, qui a Papa bona ecclesiæ pro libito Papæ habuerũt, ut ditentur, exaltẽtur & magnificentur: sicut qui ab aliis prælatis similia Ecclesiæ bona acceperunt. Omnis namque donatio Ecclesiasticæ rei pietate, vel necessitate vacua, non distributio, sed dissipatio est a dispensatore vsurpata. ¶ In eadem parte eiusdem articuli, caue ne hæc sententia, scilicet, quòd prælati tenentur ad temporalia Ecclesiæ bona de necessitate salutis &c. velamen fiat auaritiæ personarum ecclesiasticarum. Et sub hoc prætextu, pauperes sine misericordia vexentẽ repetẽdo bona Ecclesiæ, postposito charitatis ordine tẽporalia spiritualibꝰ præponãt. Meminerint imprimis pauperes esse, nõ solum qui egent cibo potu, aut vestẽ, quæ sunt necessaria naturæ, sed qui egent opportunis ad conuenientiam sui status. Ac p hoc eleemosynaliter se posse distribuere illis, sicut & aliis pauperibus. Ac per hoc nõ teneri ad eorum vexationem, si sibi commissa est dispensatio. Meminerint deinde ad repetitionem bonorum esse præceptũ affirmatiuum, & obligare nõ ad semper, sed pro loco, & tẽpore, ac per hoc propter scandalum pusillorũ dissimulari põt ad tẽpus repetitio, sicut propter alias causas rationabiles põt differri. Hac siquidem ratione Ecclesiã nõ exigere decimas alicubi dicitur in calce huius articuli. Meminerint tertio, q gratiorem Deo exhiberẽt famulatum quandoque procurando quòd Ecclesia donaret, cum scilicet spirituali bono populi expedit, q̃ solicitando repetitionẽ. Tẽporalia nãq; pp spiritualia, & nõ econtra sunt, & esse debẽt apud Christianos.

Ar. præced.

Lib. 1. cap. 4. parum a princ. to. 4.

¶ In eodẽ art. circa scandalũ ex malitia, duo verba literæ notãda sunt. Primũ est ly, pp eos, qui sic scandala concitant. Secundũ est, ly passim, cum in responsione ad 5m dicitur, Si passim pmitteretur malis hominibꝰ vt aliena raperent &c. Primũ siquidem dictum est ad distinguendum inter illos sic concitantes scandala, & populum. Quãmuis enim propter talium malitiã nõ sint tẽporalia dimittẽda, propter populi tamen ineri-

veniale, qd illa circunstantia sublata, peccatum veniale esset: sicut verbum iocosum est peccatum veniale, quando absque vtilitate dicitur. Si autem ex causa rationabili proferatur, non est otiosum, neque peccatum. Quãmuis autem per peccatum veniale gratia non tollatur, per quam est hominis salus: inquantum tamen veniale disponit ad mortale, vergit in detrimentum salutis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum propter scandalum sint temporalia dimittenda.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q temporalia sint dimittenda propter scandalum. Magis enim debemus diligere spiritualem salutem proximi, quæ impeditur per scandalum, quàm quæcumque temporalia bona: sed id quod minus diligimus, dimittimus propter id, quod magis diligimus. ergo temporalia magis debemus dimittere ad vitandum scandalum proximorum.

¶ 2 Præt. Secundum regulam Hieronymi,*omnia quæ possunt prætermitti salua triplici veritate, sũt propter scandalum dimittenda: sed temporalia possunt prętermitti salua triplici veritate. ergo sunt propter scandalum dimittenda.

¶ 3 Præt. In temporalibus bonis nihil est magis necessarium, quàm cibus: sed cibus est prætermittendus propter scandalum, secũdum illud Roma. 14. Noli cibo tuo illũ perdere, pro quo Christus mortuus est. ergo multo magis omnia alia temporalia sunt propter scandalum dimittenda.

¶ 4 Præt. Tẽporalia nullo cõuenientiori modo conseruare, aut recuperare possumus, q̃ per iudicium: sed iudicijs vti non licet, & præcipue cum scandalo. dicitur enim Matth. 5. Ei, qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicã tuam tollere, dimitte ei & pallium. & 1. ad Corinth. 6. Iam quidem omnino delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriã accipitis? quare non magis fraudem patimini? ergo videtur quòd tẽporalia sint propter scandalum dimittenda.

¶ 5 Præt. Inter omnia temporalia

tum spiritualem vitādum, vel salutem spiritualem propagandam, temporalia dimittenda sunt. Vnde si princeps aliquis potius populum ad infidelitatē duceret, q̄ sufferret exigi a se rapta ab Ecclesia, vel alio principe, vt Ieroboā fecit i populo Israel, ne p̄deret regnū, dimittēda essent temporalia nō propter principem, sed propter populi salutem: Non.n.ponendum est offendiculum fidei propter tēporalia. Et hoc q̄d dicim⁹ de salute populi, intelligendum est vniuersaliter de quacumq; rationabili cā inductiua ad dimittendum temporalia, exorto ex malitia scādalo. Author .n. solum hoc dicit, quòd propter eos, q̄ malitiosē concitant scandala, nō sunt dimittenda tam tēporalia, quàm spiritualia bona. Cum quo stat, quòd p̄p aliam causam dimittenda quandoque sunt. Secundum aūt dictum est, vt scias in xta allatam in litera Gregorii authoritatem, quādoque expedite communi bono spirituali p̄mittere rapinam. Aliud siquidem est, Passim: & aliud, Quandoque, in casu tali permittere, & dimittere.

¶ In respōsione ad vltimum in eodem articulo aduerte, q̄ ex hoc, q̄ Ecclesia non differt exactionem decimarum in Italia vsque ad admonitionē, sed simpliciter non petit, ne populi inassueti, & infirmi scandalizentur, satis datur intelligi, quàm parū ab Ecclesia debent tēporalia æstimari, & quàm facile debeat talia dimittere, ne fideles incidāt in tentationē, & in laqueum diaboli.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum primum.*

IN art. 1. q. 44. scito, q̄ charitatem p̄cedunt dispositiue ex naturæ quidē iure duæ partes iusti

Lib. 1. cap. 34. 35 & 36 tom. 4.

In solut. ad 2.

prohibendi non sola cura nostra subtrahātur, sed ne rapientes nō sua, semetipsos perdant. Et per hoc patet solutio ad Primum.

AD 2^m dicendū, q̄ si passim permitteretur malis hominibus, vt aliena raperēt, vergeret hoc in detrimentum veritatis, vitæ & iustitiæ. Et ideo non oportet p̄p quodcūq; scandalum tēporalia dimitti.

AD 3^m dicendum, quòd non est de inentione Apostoli monere, q̄ cibus totaliter propter scandalum dimittatur, quia sumere ci bum est de necessitate salutis: sed quòd talis cibus est propter scandalum dimittendus, secundum illud 1. ad Corinth. 8. Non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

AD 4^m dicendum, quòd secundum *Augustin. in lib. de sermo. domini in monte, illud præceptum domini est intelligendum secundum præparationem animi, vt scilicet homo sit paratus prius pati iniuriam, vel fraudem, quàm iudicū subire, si hoc expediat. Quandoque tamen non expedit, vt *dictum est. Et similiter intelligendū est verbum Apostoli.

AD 5^m dicendum, q̄ scandalum quod vitabat Apostolus, ex ignorantia procedebat Gentilium, qui hoc non consueuerant: & ideo ad tempus abstinēdum erat, vt prius instruerētur hoc esse debitum. Et ex simili cā Ecclesia abstinet a decimis exigendis in terris, in quibus non est consuetū decimas soluere.

QVAESTIO XLIIII.

De præceptis charitatis, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandū est, de præceptis charitatis.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum de charitate sint danda præcepta.

¶ Secundo, Vtrum vnum tantum, vel duo.

¶ Tertio, Vtrum duo sufficiant.

¶ Quarto, Vtrum conuenienter præcipiatur, vt Deus ex toto corde diligatur.

¶ Quinto, Vtrum conuenienter addatur, ex tota mente &c.

¶ Sexto, Vtrum præceptum hoc possit in vita ista impleri.

¶ Septimo, De hoc præcepto, Diliges proximū tuū sicut teipsum.

¶ Octauo, Vtrum ordo charitatis cadat sub præcepto.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum de charitate debeat dari aliquod præceptum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ de charitate non debeat dari aliq̄d p̄ceptum, charitas.n. imponit modum actibus omnium virtutū, de quibus dantur p̄cepta, cum sit forma virtutum, vt supra* dictū est: sed modus non est in præcepto, vt communiter dicitur. ergo de charitate non sunt danda præcepta.

¶ 2 Præt. Charitas, quæ in cordibus nostris per Spiritum sanctū infunditur, facit nos liberos, quia vbi Spiritus Dñi, ibi libertas, vt dicitur 2. ad Cor. 3. sed obligatio, quæ ex p̄ceptis nascitur, libertati opponitur, quia necessitatē imponit. ergo de charitate nō sunt dāda p̄cepta.

¶ 3 Præt. Charitas est præcipua inter omnes virtutes, ad quas ordinantur præcepta, vt ex supra* dictis patet. Si ergo de charitate dantur aliqua præcepta, deberent poni inter præcipua præcepta, quę sunt præcepta decalogi: non autem ponuntur. ergo nulla præcepta sunt de charitate danda.

SED CONTRA. Illud q̄d Deus requirit a nobis, cadit sub præcepto: requirit aūt Deus ab homine, vt diligat eum, vt dicitur Deut. 10. ergo dē dilectione charitatis, quæ est dilectio Dei, sunt danda præcepta.

RESPON. Dicendū, q̄ sicut supra* dictum est, præceptum importat rōnem debiti. Intantū ergo aliquid cadit sub præcepto, inquantū habet rationem debiti. Est autem aliquid debitum dupliciter. Vno modo per se: alio modo p̄p aliud. Per se quidem debitum est in vnoquoque negotio id, quod est finis, quia habet rationem per se boni. Propter aliud aūt est debitum, id quod ordinatur ad finem, sicut medico per se debitū est, vt sanet: propter aliud autem, vt medicinam det ad sanandum. Finis autem spiritualis vitæ est, vt homo vniatur Deo, q̄d fit per charitatem, & ad hoc ordinantur, sicut ad finem, omnia quæ pertinent ad spiritualem vitā. Vnde & Apost. dicit 1. ad Tim. 1. Finis p̄cepti est charitas de corde puro, & cōscientia bona, & fide non ficta. Omnes.n. virtutes, de quarū actibus dantur præcepta, ordinātur vel ad purificandum cor a turbinibus passionum, sicut virtutes quæ sunt circa passiones: vel saltem ad habendam bonam conscientiam, sicut virtutes, quæ sunt circa operationes: vel ad habendā rectam fidem, sicut illa, quæ pertinēt ad diuinum cultum: & hæc tria requiruntur ad diligendum Deum. Nam cor impurum a Dei dilectione abstrahitur p̄p passionem inclinantē ad terrena. Conscientia vero mala facit horrere diuinam iustitiam p̄p timorem pœnæ. Fides autem ficta trahit affectum in id, q̄d de Deo fingitur, separans a diuinitate, & a Dei veritate. In quolibet autem genere id, quod est per se, potius est eo quod est propter aliud. Et ideo maximū præceptum est de charitate, vt dicitur Matth. 22.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ sicut supra* dictum est, cū de cæteris p̄ceptis ageretur, modus dilectionis non cadit sub illis præceptis, quæ dantur de aliis actibus virtutum, puta, sub hoc præcepto, Honora patrē tuū & matrem tuā, non cadit, q̄ hoc ex charitate fiat: cadit tn actus dilectionis sub præceptis spālibus, AD

tiæ. s. declinare a malo, & facere bonum: ex diuino autem iure fides vera. Et propterea Apostolus tria posuit, vnde est charitas, scilicet, cor purum a malis, & conscientiā bonam p̄p bona opera, quæ in re inuenit, & fidem non fictam, quo ad supernaturalia. Ex his enim tribus p̄cedit charitas, quæ finis p̄cepti omnis est. Nec hæc quæ dicimus, dissonant ab authore, sed expositionem eius extendunt in primis duobus membris, quo ad mala, & bona.

3. contra 116.

q. 44. ar. 1. ad 1.

AD 2^m dicendum, quòd obligatio præcepti non opponitur libertati, nisi in eo, cuius mens auersa est ab eo, quod præcipitur, sicut patet in his qui ex solo timore præcepta custodiunt: sed præceptum dilectionis non potest impleri, nisi ex propria voluntate; & ideo libertati non repugnat.

AD 3^m dicendum, quòd omnia præcepta decalogi ordinātur ad dilectionem Dei, & proximi: et ideo præcepta charitatis non fuerunt connumeranda inter præcepta decalogi, sed in omnibus includuntur.

ARTICVLVS II.

Vtrum de charitate fuerint danda duo præcepta.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd de charitate non fuerint danda duo præcepta. Præcepta enim legis ordinantur ad virtutem, vt supra* dictum est: sed charitas est vna virtus, vt ex supra† dictis patet. ergo de charitate non fuit dandum, nisi vnum præceptum.

¶ 2 Præt. Sicut† Aug. dicit in lib. de doctri. christ. Charitas in proximo non diligit, nisi Deū: sed ad diligendum Deum sufficiēter ordinamur per hoc præceptū, Diliges dominum Deum tuum. ergo non oportuit addere aliud præceptum de dilectione proximi.

¶ 3 Præt. Diuersa peccata diuersis præceptis opponuntur: sed non peccat aliquis prætermittens dilectionem proximi, si non prætermittat dilectionem Dei, quinimmo dicitur Luc. 14. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem suam, non potest meus esse discipulus. ergo non est aliud præceptū de dilectione Dei, & de dilectione proximi.

¶ 4 Præt. Apostolus dicit ad Ro. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit: sed non impletur lex nisi per obseruantiam omnium præceptorum. ergo omnia præcepta includuntur in dilectione proximi. sufficit ergo vnum præceptum de dilectione proximi. nō ergo de hoc debent esse duo præcepta charitatis.

SED CONTRA est, q̄d dī 1. Io. 4. Hoc mandatū habemus a Deo, vt qui diligit Deum, diligat fratrē suū.

RESPON. Dicendum q̄ sicut supra* dictum est, cum de præceptis ageretur, hoc modo se habent p̄cepta in lege, sicut propositiones in scientijs speculatiuis, in quibus conclusiones virtute continentur in primis principijs. Vnde qui pfecte cognosceret principia secundum totam suam virtutem, non opus haberet, vt eis conclusiones seorsum proponerentur: sed quia non omnes, qui cognoscunt principia, sufficiunt considerare quicquid in principijs virtute continetur, necesse est propter eos, vt in scientiis ex principijs conclusiones deducantur. In operabilibus aūt, in quibus præcepta legis nos dirigunt, finis habet rōnem principij, vt supra* dictū est. Dilectio aūt Dei finis est, ad quē dilectio proximi ordinatur: et ideo nō solum oportet dari p̄ceptū de dilectione Dei, sed & de dilectione proximi p̄p minus capaces, qui non de facili cōsiderant vnū horū p̄ceptorū sub alio cōtineri.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ licet charitas sit vna virtus, habet tn duos actus, quorū vnus ordinatur ad aliū sicut ad finem. Præcepta aūt dantur de actibus virtutū: & ideo oportuit esse plura præcepta charitatis.

AD 2^m dicendum, q̄ Deus diligitur in proximo, sicut finis in eo, quod est ad finem: & tamen oportuit de vtroq; explicite dari præcepta, ratione iam* dicta.

AD 3^m dicendum, q̄ id quod est ad finem, habet rationem boni ex ordine ad finem: et secundum hoc ēt A recedere ab eo, habet rationem mali, & non aliter.

AD 4^m dicendum, quòd in dilectione proximi includitur dilectio Dei, sicut finis in eo, quod est ad finem, & econuerso: & tamen oportuit vtrumq; præceptum explicite dari, ratione iam* dicta.

In corp. ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum sufficiant duo præcepta charitatis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nō sufficiant duo præcepta charitatis. Præcepta.n. dantur de actibus virtutum. Actus autem secundum obiecta distinguuntur. Cum ergo homo quatuor debeat ex charitate diligere, scilicet Deum, seipsum, proximum, & corpus proprium, vt ex supra* dictis patet, videtur quòd quatuor debeant esse præcepta charitatis: et sic duo non sufficiunt.

¶ 2 Præt. Charitatis actus non solū est dilectio, sed gaudiū, pax, beneficentia: sed de actibus virtutū sunt danda p̄cepta. ergo duo p̄cepta charitatis non sufficiūt.

¶ 3 Præt. Sicut ad virtutem pertinet facere bonum, ita & declinare a malo: sed ad faciendum bonū inducimur per præcepta affirmatiua, ad declinādum à malo p̄cepta negatiua. ergo de charitate fuerunt danda præcepta non solū affirmatiua, sed etiam negatiua: & sic duo præcepta prædicta charitatis non sufficiunt.

SED CONTRA est, quod Dominus dicit Matt. 22. In his duobus mandatis tota lex pēdet, & prophetæ.

RESPON. Dicendum, q̄ charitas, sicut supra* dictum est, est amicitia quædam. Amicitia autem ad alterum est. Vnde† Gregor. dicit in quadam Homil. Charitas minus, quàm inter duos, haberi nō potest. Quomodo autem ex charitate aliquis seipsum diligat, supra† dictum est. Cum autem dilectio, & amor sit boni: bonum autem sit vel finis, vel id quod est ad finē, conuenienter de charitate duo præcepta sufficiunt. Vnum quidem, quo inducimur ad Deum diligēdum sicut finem: aliud autem quo inducimur ad diligendum proximum propter Deum, sicut propter finem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut* Aug. dicit in 1. de doct. christ. Cum quatuor sint ex charitate diligenda, de secundo & quarto, idest, de dilectione sui, & corporis proprij, nulla præcepta danda erant. Quātumcūque.n. homo excidat a charitate, remanet illi dilectio sui, & dilectio corporis sui. Modus autē diligendi præcipiendus est homini, vt scilicet se ordinate diligat, & corpus proprium: quod quidem fit per hoc, quòd homo diligit Deum, & proximum.

AD 2^m dicendum, q̄ alij actus charitatis consequuntur ex actu dilectionis sicut effectus ex causa, vt ex supra* dictis patet, vnde in præceptis dilectionis virtute includuntur præcepta de alijs actibus. Et tn pp tardiores inueniuntur de singulis explicite præcepta tradita. De gaudio quidem Phil. 4. Gaudete in dño semper. De pace aūt ad Hebr. 12. Pacem sequimini cum omnibus. De beneficentia aūt ad Gal. vlt. Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. De singulis beneficentię partibus inueniuntur præcepta tradita in sacra scriptura, vt patet diligenter considerāti.

AD 3^m dicendum, q̄ plus est operari bonum, q̄ vitare malum: & ideo in præceptis affirmatiuis virtute includuntur præcepta negatiua. Et tn explicite inueniuntur præcepta data cōtra vitia charitati opposita. Nam contra odium dicitur Leuit. 19. Non oderis fratrē tuū in corde tuo. Contra accidiam dicitur Eccl. 6. Ne accidieris in vinculis eius. Contra inuidiā Gal. 5.

Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Contra discordiã vero 1.ad Chorint. 1. Idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Contra scandalum autem ad Ro. 14. Ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ quartæ Articulũ quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter mandetur, quòd Deus diligatur ex tota corde.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter mandetur, quòd Deus diligatur ex toto corde. Modus enim virtuosi actus nõ est in præcepto, vt ex supra* dictis patet: sed hoc quod dicit, Ex toto corde, importat modum diuinæ dilectionis. ergo inconuenienter præcipitur, ꝙ Deus ex toto corde diligatur.

¶ 2 Præt. Totum, & perfectum est, cui nihil deest, vt dicitur in 3.* Physic. Si ergo in præcepto cadit, quòd Deus ex toto corde diligatur, quicumque facit aliquid, qđ non pertinet ad Dei dilectionem, agit contra præceptum, & per cõsequens peccat mortaliter: sed peccatũ veniale non pertinet ad Dei dilectionem. ergo peccatũ veniale erit mortale, qđ est inconueniens.

¶ 3 Præt. Diligere Deũ ex toto corde est perfectionis, quia secũdum* Philos. totum & perfectum idem sunt: sed ea quæ sunt perfectiõis, non cadunt sub præcepto, sed sub cõsilio. ergo non debet præcipi, ꝙ Deus ex toto corde diligatur.

SED CONTRA est, quod dicitur Deut. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo.

RESPON. Dicẽdum, quòd cũ præcepta dentur de actibus virtutum, hoc modo aliquis actꝰ cadit sub præcepto, secundum quod est actus virtutis. Requiritur autem ad actum virtutis non solum ꝙ cadat super debitam materiã, sed etiam quòd vestiatur debitis circunstantiis, quibus sit proportionatus tali materię. Deus autem est diligendus sicut finis vltimus, ad quẽ omnia sunt referenda. Et ideo totalitas quędã fuit designãda circa præceptũ de dilectione Dei.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd [d] sub præcepto, quod datur de actu alicuius virtutis, nõ cadit modus, quẽ habet ille actus ex alia superiori virtute: cadit tamẽ sub præcepto modus ille, qui pertinet ad rationem propriæ virtutis, & talis modus significatur, cum dicitur, Ex toto corde.

AD 2[m] dicendum, quòd dupliciter cõtingit ex toto corde Deũ diligere. Vno quidem modo in actu, idest; vt totum cor hominis semper actualiter in Deũ feratur: & ista est perfectio patriæ. Alio modo, vt habitualiter totum cor hominis in Deum feratur, ita scilicet, quòd nihil contra Dei dilectionem cor hominis recipiat: & hæc est perfectio viæ, cui non cõtrariatur peccatum veniale, quia non tollit habitum charitatis, cũ non tẽdat in oppositũ obiectum, sed solũ impedit charitatis vsum.

AD 3[m] dicendum, quòd perfectio charitatis, ad quã ordinantur eonsilia, est media inter duas perfectiones* prædictas, vt scilicet, homo quantũ possibile est, se abstrahat a rebus temporalibus etiã licitis, q̃ occupando animũ, impediũt actualẽ motũ cordis in Deũ.

ARTICVLVS V.

Vtrum super hoc, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, conuenienter addatur, Et ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd incõuenienter Deu. 6. super hoc qd dr, Diliges dñm Deũ tuũ ex toto corde tuo, addat, Et ex tota aĩa tua, & ex tota fortitudine tua. Nõ. n. accipit hic cor ꝓ mẽbro corporali, qa diligere Deũ nõ est corporis actꝰ. oportet ergo ꝙ cor accipiat spiritualiter: cor autẽ spiritualiter acceptum vel est ipsa anima, vel aliquid animæ. superfluum ergo fuit vtrumque ponere.

¶ 2 Præt. Fortitudo hominis precipue dependet ex corde siue spiritualiter hoc accipiat, siue corporaliter. ergo postquã dixerat, Diliges dñm Deum tuum ex toto corde tuo, superfluũ fuit addere, ex tota fortitudine tua.

¶ 3 Præt. Matth. 22. dicitur, In tota mente tua, quod hic non ponitur. ergo videtur quòd inconuenienter hoc præceptum detur, Deut. 6.

SED CONTRA est authoritas scripturæ.

RESPON. Dicendum, quòd hoc præceptum diuersimode inuenitur traditum in diuersis* locis. Nã sicut dictum est, Deut. 6. ponuntur tria. s. ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota fortitudine. Matth. 22. ponuntur duo horum. s. ex toto corde, & ex tota anima, & dimittitur, Ex tota fortitudine, sed additur, In tota mente: sed Marc. 12. ponuntur quatuor. s. ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & ex tota virtute, quæ est idẽ fortitudini. & hæc ẽt quatuor tanguntur Luc. 10. Nã loco fortitudinis, seu virtutis, ponitur, Ex omnibus viribus tuis: & ideo horum quatuor est ratio assignãda, nam ꝙ alicubi vnum horum omittitur, hoc est, quia vnum intelligitur ex alijs. Est ergo considerandum, ꝙ dilectio est actus voluntatis, quę hic significatur per cor. Nã sicut cor corporale est quoque nosse, quòd mod[o] intrinsec[o] actꝰ virtuosi est duplex, quidã sine quo virtuosus nõ esset, qdã reddẽs actũ pfectorẽ. Exẽplũ primi, Si filiꝰ subueniret qdẽ patri, sed non quãtũ tenet. Exẽplũ secundi, Si filiꝰ subueniret patri quãtũ tenetur, sed nõ cũ illa própriitudine, qua deberet. Inter hos autẽ modos, hæc ẽ differẽtia, quòd mod[o] extrinsecus nõ cadit sub pce pto, pprio illiꝰ actus, vt in litera dr in responsione ad primũ. Mod[o] autẽ intrinsecus, sine quo actꝰ nõ est virtuosus, cadit sub illo præcepto, vt ibidẽ, & in corpore dicit. Mod[o] autẽ pficiens, ad finẽ pcepti spectat. ad hoc enim tendit præceptor, vt perfecte impleatur, quod pcipitur: unde in proposito diligere Deũ intẽse, ẽ mod[o] intrinsecus spectans ad finẽ præcepti, qa ad hoc tẽdit præcipiẽs, vt Deus magis ac magis diligat: sed diligere Deũ ex toto corde est modus intrinsecus, sine quo actus dilectionis nõ est actus charitatis: quia quantumcumque Deus diligatur, nisi diligatur super omnia, quod importat ly, ex toto corde, non diligitur ex charitate, non satisfit præcepto charitatis. Et propterea in litera dicitur, quòd hoc cadit sub præcepto.

principium omnium corporalium motuum: ita etiã voluntas, & maxime quantum ad intentionem finis vltimi, qui est obiectum charitatis, est principiũ omnium spiritualium motuum. Tria autem sunt principia actuum, quæ mouentur a voluntate, scilicet intellectus, qui significatur per mentem: vis appetitiua inferior, quæ significatur per animam: & vis executiua exterior, quæ significatur per fortitudinem, seu virtutem, siue vires. Præcipitur ergo nobis, vt tota nostra intentio feratur in Deũ, quod est ex toto corde: & ꝙ intellectus noster subdatur Deo, quod est ex tota mente: & quòd appetitus noster reguletur secũdũ Deum, quod est ex tota anima: & quòd exterior actus noster obediat Deo, quod est ex tota fortitudine, vel virtute, vel viribus Deum diligere. Chrysostomus tã super * Matth. accipit econtrario cor, & animam, quàm dictum sit. † August. vero in 1. de doct. christ. rẽfert cor ad cogitationes, & animam ad vitam, mentem ad intellectum. Quidam autem dicunt, Ex toto corde, idest, intellectu: Anima, idest, voluntate: Mente, idest, memoria. Vel secundum Gregor. Nyssenum, per cor, significat animam vegetabilem: per animam, sensitiuã: per mentem, intellectiuam: quia hoc, quòd nutrimur, sentimus, & intelligimus, debemus ad Deum referre. Et per hæc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS VI.

Vtrum hoc præceptum de dilectione Dei possit in via impleri.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ hoc præceptum de dilectione Dei possit seruari in via. Quia secundum * Hierony. in expositione catholicæ fidei, Maledictus qui dicit Deum aliquid impossibile præcepisse: sed Deus hoc præceptum dedit, vt patet Deut. 6. ergo hoc præceptum potest in via impleri.

¶ 2 Præt. Quicumque non implet præceptum, peccat mortaliter: quia ſm † Ambr. peccatũ nihil est aliud, q̃ trangressio legis diuinæ, & cælestiũ inobedientia mandatorum. si ergo hoc præceptum non põt in via seruari, sequitur ꝙ nullus possit esse in vita ista sine peccato mortali: quod est contra id, quod Apost. dicit 1. ad Cor. 1. Confirmabit vos vsq; in finem sine crimine. Et 1. ad Timo. 3. Ministrent, nullum crimen habentes.

¶ 3 Præt. Præcepta dantur ad dirigendos homines in viam salutis, secundum illud Psal. 18. Præceptũ Domini lucidum illuminans oculos: sed frustra dirigitur aliquid ad impossibile. non ergo impossibile est hoc præceptum in vita ista seruari.

SED CONTRA est, quod * August. dicit in libro de perfectione iustitiæ, quòd in plenitudine charitatis patriæ præceptum illud implebitur. Diliges dominũ Deum tuum &c. Nam cum aliquid adhuc est carnalis concupiscentiæ, quod continendo frænetur, non omnino ex tota anima diligitur Deus.

RESPON. Dicẽdum, quòd præceptum aliquod dupliciter potest impleri. Vno modo perfecte: alio modo imperfecte. Perfecte quidem impletur præceptum, quando peruenitur ad finem, quem intendit præcipiens: impletur autem, sed imperfecte, quando etsi nõ pertingat ad finem præcipientis, non tamen receditur ab ordine ad finem. Sicut si dux exercitus præcipiat militibus vt pugnẽt, ille perfecte implet præceptum, qui pugnando hostem vincit, quod dux intendit. Ille autem implet, sed imperfecte, cuius pugna ad victoriã non pertingit, non tamen contra disciplinam militarem agit. Intendit aũt Deus per hoc præceptum, vt homo sibi totaliter vniatur: quod fiet in patria, qñ Deus erit omnia in omnibus, vt dr 1. ad Cor. 15. Et ideo plene, & pfecte in patria implebitur hoc preceptũ: in via autem impletur, sed imperfecte. Et tamen in via tanto vnus alio perfectius implet, quãto magis accedit per quandam similitudinem ad patriæ perfectionem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio illa probat, ꝙ aliquo modo potest impleri in via, licet non perfecte.

AD 2[m] dicendũ, ꝙ sicut miles, qui legitime pugnat, licet nõ vincat, nõ inculpatur, nec pœnã meretur: ita etiam qui in via hoc præceptum non implet, nihil cõtra diuinam dilectionẽ agens, non peccat mortaliter.

AD 3[m] dicendũ, ꝙ sicut Aug. dicit in lib. *de perfectione iustitiæ. Cur non preciperetur homini ista perfectio, quàmuis eã in hac vita nemo habeat? Non. n. recte curritur, si quo currendũ est nesciatur. Quomodo autem scitetur, si nullis præceptis ostenderetur?

ARTICVLVS VII.

Vtrum conuenienter detur præceptum de dilectione proximi.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter detur præceptum de dilectione proximi. Dilectio. n. charitatis ad oẽs hoĩes extendit, ẽt ad inimicos, vt patet Matt. 5. sed nomẽ ꝓximi importat quãdã propinquitatẽ, quæ nõ vẽ haberi ad oẽs hoĩes. ergo videtur ꝙ incõuenienter detur hoc præceptum.

¶ 2 Præt. Secundum Philos.* in 9. Ethic. Amicabilia, quæ sunt ad alterum, venerunt ex amicabilibus, quæ sunt ad seipsum, ex quo videtur ꝙ dilectio suiipsius sit principium dilectionis proximi: sed principiũ potius est eo, quod est ex principio. ergo non debet homo diligere proximum sicut seipsum.

¶ 3 Præt. Homo seipsum diligit naturaliter, non autẽ proximum. Inconuenienter ergo mandatur, ꝙ homo diligat proximum sicut seipsum.

SED CONTRA est, ꝙ dr Matt. 22. Secundũ præceptũ est simile huic. Diliges proximum tuũ sicut teipsum.

RESPON. Dicendum, ꝙ hoc præceptũ conuenienter traditur. Tangitur. n. in eo & diligendi ratio, & dilectionis modus. Ratio quidẽ diligendi tangitur ex eo, ꝙ proximus nominatur. Propter hoc. n. ex charitate diligere debemus alios, quia sunt nobis proximi, & secũdum naturalem Dei imaginẽ, & ſm capacitatem glorię. Nec refert vtrum dicatur proximus, vel frater, vt habetur 1. Io. 4. vel amicus, vt habetur Leuitic. 19. quia per omnia hæc eadẽ affinitas designatur. Modus autem dilectionis tãgitur, cũ dicitur, Sicut teipsum: quod non est intelligendum quantum ad hoc, ꝙ aliquis proximũ sibi æqualiter diligat, sed similiter sibi. & hoc tripliciter. Primo quidem ex parte finis, vt. s. aliquis diligat proximum propter Deum, sicut seipsum propter Deũ debet diligere, vt sic sit dilectio proximi sancta. Secundo, ex parte regulæ dilectionis, vt. s. aliquis non condescendat proximo in aliquo malo, sed solum in bonis: sicut & suæ voluntati satisfacere debet homo solũ in bonis, vt sic sit dilectio proximi iusta. Tertio, ex parte rationis dilectionis, vt. s. non diligat aliquis proximum propter propriam vtilitatem, vel delectationẽ: sed ea ratione, ꝙ velit proximo bonum, sicut vult bonum sibiipsi, vt sic dilectio proximi sit vera. Nam cum quis diligit proximum propter suã vtilitatẽ, vel delectationẽ, non vere diligit proximũ, sed seipsum. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Super

Infra ar. 5. & locis ibidẽ notatis.

*ar. 1. huius quæst. ad 1. arg. Et 1. 2. q. 100. ar. 9.

Lib. 3. tex. 63. com. 2.

Li. 3. Phys. tex. 63. to. 2.

D. 1047.

Chrysost. hom. 42. in Matt. i opere imperfecto a med. tom. 2.

† Aug. li. 1. de 2. 2. me dic. tom. 3.

In hoc præ-

3. dist. 27. q. 3. ar. 4. Et vide q. 2. ar. 10. cor. & ad 1. Et opu. 4. 24. & opu. 18. cap. 5. 6. 7. & 15.

*In expos. fidei ad Damasum, nõ procul a fine, tom. 2.

† Amb. lib. de Paradis. cap. 8. ante med. to. 4.

In respons. ratiocinat. 16. to. 7.

Aug. qua-

In respõsionẽ ratiocinat. 16. to. 7.

Quol. 4 ar. 24. ad 1. Et Ro. 13. lec. 2. Et Gal. 5. lect. 3. Et opuscu. 42. cap. 14.

*Cap. 8. nõ multum 5. princ. to.

Super Quæstionis quadragesimaquartæ Articulum octauum.

IN articulo octauo eiusdem quæstionis omissis 5.6.& 7. nota ex litera differétiã inter supradictos modos intrinsecos actus virtuosi, quia scilicet, aliquis pertinet ad rationẽ virtuosi actus. Et per hoc dat intelligere aliud mẽbrũ, scilicet, quòd aliqs spectat ad perfectionem virtuosi actus, infra latitudinem illius virtutis, vt prõptius, delectabilius, intẽsius, firmius operari. Et ut scias quis est modus pertinens ad rationem virtuosi actus, considera si spectat ad reddendũ actum proportionatũ suæ materiæ circa quam est, vt in 4. artic. author dixit. Si namque circumstantia aliqua talis est, vt cũ ipsa actus sit proportionatus, sine ipsa autẽ actus non sit proportionatus, constat quòd ad ipsam rationem virtuosi actus respectu talis obiecti spectat. Si autem sine ipsa actus proportionat⁹ est tali obiecto, patet q̃ non spectat ad rationem virtuosi actus respectu talis obiecti, vt patet in exemplis allatis. Et in proposito, quia ordo charitatis spectat ad rationem virtuosi actus, quoniã sine ipso actus dilectionis non est proportionatus obiecto diligibili (Non enim dilectio proximi est proximo proportionata, si minus diligitur, quàm proprium corpus diligentis: Et similiter dilectio domesticorum non est eis proportionata, si minus diliguntur, quàm extranei, & sic de aliis) ideo ordo charitatis concluditur sub præcepto. Et vnico verbo ratio hæc explanata tangitur in litera, dicendo, Cum accipiatur secundum proportionem diligentis ad diligibile.

1.2. q.100. art. 9. Et 3. dist.29. ar.1. ad 5.& dist. 36.ar.6. Et veri. q. 24. ar.12.ad 16 & ar.14.ad 2.3.& 7. Et virt.q.2.ar. 9.ad 11.

¶ In eodem articulo dubium est de ratione reddita in litera, scilicet, Cum ordo charitatis accipiatur secundum proportionem dilectionis ad diligibile: quoniam superius in quæst. 26. de ordine charitatis dictum est, quòd ordo charitatis attenditur penes duo, scilicet diligentem, & diligibile. Quomodo ergo nunc soli diligibili attribuitur?

I

¶ Ad hoc dicitur, quòd verba literæ sunt intelligenda de diligibili simpliciter, vel huic: ita quòd ordo charitatis meæ accipitur secundum proportionem dilectionis vel ad diligibile simpliciter, vel ad diligibile mihi, vt sic quicumque ordo charitatis ex parte diligentis cadat sub præcepto, reducatur ad proportionem diligentis ad diligibile, vt hic dicitur. Nec discrepat a supradictis, ad quæ se remittens hic author, voluit hæc intelligi iuxta supra determinata, quæ ad hanc breuem glosam reducũtur. Ordo enim charitatis ex parte diligibilis habet, vt propinquius Deo, magis diligatur: ex parte autem diligentis habet, vt propinquius mihi, magis diligatur a me: sed hic ordo reducitur ad proportionem dilectionis ad diligibile, quia propinquius mihi, est magis diligibile a me. Et propterea licut actus dilectionis respectu magis propinqui Deo, est improportionatus obiecto, nisi magis ametur, quàm minus propinquum: ita actus meæ dilectionis respectu domestici mei, est improportionatus obiecto, nisi magis ametur a me, quàm extraneus.

¶ In eodem articulo octauo, in respõsione ad primum, dubium occurrit, tum quoniam argumento non videtur respõsio satisfacere. Non enim respondet illi compossibilitati, scilicet, quòd aliquis diligit aliquem, puta, fratrem carnalem quantum debet, & cum hoc multo plus diligit consobrinum sine iniuria fratris carnalis, ex quo diligit ipsum fratrem carnalem quantum debet. Ad hoc enim, in quo consistit vis argumenti, non respondetur, an sit hoc incompossibile: & si est incompossibile, quare est incompossibile, & tamen oportebat hæc in respõsione docere. Tum quoniam propositio assumpta pro fundamento respõsionis, scilicet homo plus satisfacit ei, quem plus diligit, impertinens, & falsa est. Impertinens quidem, quia satisfacere est actus iustitiæ: quæstio autem est de actu amoris amicitiæ. Falsa vero, quia maior dilectio non est ratio maioris satisfactionis, per se loquendo. Accidit enim homini diligenti, quòd teneatur facere satis dilecto. Et consequenter accidit homini plus diligenti aliquem, quòd teneatur plus dilecto, plus satisfacere. Tum tertio concessa dicta propositione, non recte in litera proceditur ad intentum: quia subiuncta conditionalis, scilicet, Et ita si minus diligeret aliquis eum, quem plus debet diligere, plus vellet satisfacere illi, cui minus satisfacere debet, hæc, inquam, conditionalis non infert efficaciter conclusionem subiũctã, scilicet, Et sic fieret iniuria illi, quẽ plus deberet diligere: quoniam ex hoc, quòd ego volo plus facere satis cui minus teneor, dummodo faciam satis tibi, cui magis teneor, dando totum quod teneor, non facio tibi iniuriam. Verbi gratia, & est exemplum ad propositum. Ego plus teneor fratri carnali, quàm consobrino. Et hoc tamen quòd ego fratri carnali relinquo de bonis meis, quantum leges statuunt, & vltra hoc talentum vnum auri: consobrino autem relinquo longe maius, puta decem milia talentorum, nullam iniuriam facio fratri carnali. Nulli enim iniuriam facit, qui vtitur iure suo.

H

¶ Ad hæc dicitur, quòd hic est sermo non de satisfactione exteriore, sed de satisfactione interioris amoris, quæ nihil aliud est, quàm habere versus aliquem, debitum amorem, ita quòd satisfactio addit supra amotem rationem debiti. Et quòd author destruit illam compossibilitatem ex eo, quòd charitatis obiectum distributum est sic per prius, & posterius, vt charitas habeat comparatiuam dilectionem, scilicet, plus Deo, quàm aliis, plus sibi, quàm proximis, cui, plus quàm corpori, & inter proximos plus coniuncto Deo, vel sibi quàm remotiori, et non debet solam absolutam dilectionem, vt argumentum assumit. Non enim est putandum, quòd debeo fratri carnali tantam dilectionem absolute, puta, diligere secundum quatuor gradus: sicut qui accipit mutuum, debet tantum absolute, puta, centum, sed debet charitas dilectionem comparatiuam, scilicet plus Deo &c. vt dictum est: nec est quærenda alia causa, nisi quia hæc materia est magis proportionata actui dilectionis simpliciter, vel ad hoc, quàm altera. Et ad hoc insinuandum author in hac respõsione semper comparatiua dilectione, & satisfactione vtus est. Et per hoc patet solutio omnium.

¶ Sed hæc respõsio falso innititur. Nam si satisfactio addit rationem debiti, falsa est illa propositio, Homo plus satisfacit ei, quem plus diligit. Stat enim, quòd plus diligat sine debito, ac per hoc sine satisfactione. Quòd etiam dicitur, quòd charitas habeat necessario dilectionem comparatiuam respectu quorumcumque, non videtur vsquequaque verum, vt patebit.

¶ Dicendum est ergo, quòd hic est opus duplici distinctione. Prima est circa dilectionem, quòd duplex est, quædam ex debito, vt diligere Deum, diligere patrem, & proximum in communi, & huiusmodi: quædam ex supererogatione, vt diligere in particulari extra articulum necessitatis extraneos, vel inimicos, & huiusmodi. Secunda est circa satisfacere, quòd aliud est loqui de satisfacere, & aliud de facere. Nam satisfacere est actus iustitiæ, claudens rationem debiti: facere commune est tam ad id quod ex debito, quàm ad id quod gratuito facimus. Hæc autem quatuor ita se habent inter se, quòd amori ex debito respondet satisfacere: amori autem ex supererogatione respondet facere, ac per hoc homo plus diligens ex debito aliquem, plus ei satisfacit: plus autem diligens aliquem ex supererogatione, plus ei facit.

K

¶ In litera ergo sermo totus est de diligere ex debito. Et propterea infra latitudinem, seu rationem dilectionis ex debito sunt omnia dicta literæ exponenda: ita scilicet quòd omnia sunt vera, salua ratione dilectionis ex debito. Sic enim verificata est propositio illa assumpta, Homo plus satisfacit ei, quem plus

plus diligit. Dilectio. n. ex debito infert satisfactionem, & maior dilectio maiorem satisfactionem. Oportuit autem authorem ordinẽ debiti amoris ex charitate declarare ex ordine sui effectus, qui est satisfacere: quoniam ordo satisfactionis ad iustitiam manifeste spectat, & iniuriam alteri fieri, si peruertatur, manifestat. Vnde patet solutio secundę obiectionis, ex hoc, q̃ sane intelecta, illa propositio, est vera, & pertinens ad propositum.

¶ A primam autem obiectionẽ dicitur, q̃ dilectio ex debito respectu creaturæ neq; est infinita simpliciter, quia nulla creatura est amabilis infinite, neq; est terminata ad certũ terminum simpliciter, puta, tãtum, & non plus: quoniam tam pater, quàm mater, quàm extraneus sufficienter modo a me amatus, põt ex debito amplius amari, puta, si accidat maior necessitas: sed est quodãmodo interminata, & quodammodo terminata. Nã extra necessitatis casum, sufficit vnum quemq; diligere tantum, quantum exterior actus illi debitus exigit. Verbi gratia. Sufficit diligere patrem quãtum honoris actus illi debitus exigit, fratrem quantũ fraterna conuersatio, atque communio requirit, & sic de aliis. Et quia sic diligere est vnũquemque in suo gradu diligere: ideo huiusmodi dilectio sic est ad quemlibet absolute, quòd seruat comparatiuam dilectionẽ ad alios, alias nõ in suo gradu quilibet amaretur. In casu autem necessitatis, si multorum est simul casus, plus amatus ex debito præponendus est, quia plus sibi debet fieri satis, cui plus debetur. Si autem vni tantum posterioris gradus accidat casus, tunc ille magis diligendus pro tunc est quo ad hoc, sicut & magis est illi satisfaciendum. Ex quibus patet primo, quòd est implicatio incompossibilium dicere, q̃ ego diligam ex debito fratrem, quantum debeo: & cum hoc diligam etiam ex debito plus consobrinum, nisi in casu, in quo non peruertitur charitatis ordo: quoniam hoc habet charitatis ordo, vt in casu remotior prædiligatur. Patet secundo, q̃ author ex hoc ipso, q̃ loquitur de dilectione ex debito, interimit illam assumptam, arguendo propositionem modo dictam, tamquàm incompossibilia continentem.

¶ Ad tertium dicitur, quòd stando infra terminos dilectionis ex debito, optima est illatio literæ: quia, vt dictum est, huiusmodi dilectio est cõparatiua, quia vnumquéq; in suo gradu diligit: et consequenter vnicuique iuxta suum gradum facit satis. Ex hoc enim manifeste sequitur, quòd plus faciens satis illi cui minus debetur, detrahit excellentiæ illius, cui magis debetur: quia aufert ab eo istam excellentiam, scilicet, quòd magis amatur, quàm alteri minus amandus, aufert ab illo amorem, & satisfactionem debitam secundum suum gradum: quoniam secundum suum gradum debet præponi, & tamen de facto postponitur. Et propterea optime infertur, quòd fit illi iniuria. Exemplum autem de fratre, & consobrino fallit, quia transit ad

A

ipsam rationem virtutis, cum accipiatur secundum proportionẽ dilectionis ad diligibile, vt ex supra *dictis patet. Vnde [d] manifestum est, quòd ordo charitatis debet cadere sub præcepto.

d.15. ar.12 & q.26.ar. 1.& 2. Dist47.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ hõ plus satisfacit ei, quem plus diligit: & ita si minus diligeret aliquis eũ, quẽ plus debet diligere, plus vellet satisfacere illi, cui minus debet, & sic fieret iniuria illi, quẽ pl⁹ deberet diligere.

B

AD 2^m dicendum, q̃ ordo quatuor diligẽdorum ex charitate, in sacra scriptura exprimitur. Nam cum mandatur, q̃ Deum ex toto corde diligamus, datur itelligi, q̃ Deum super omnia debemus diligere. Cum autem mandatur, quòd aliquis diligat proximum sicut seipsum, prefertur dilectio suiipsius dilectioni proximi. Similiter etiã cum mandatur 1. Ioan. 3. q̃ debemus pro fratribus animam ponere, idest, vitam corporalem, datur intelligi, q̃ proximum plus debemus diligere, q̃ corpus proprium. Similiter ẽt cum mãdatur ad Gal. vlt. quòd maxime operemur bonũ ad domesticos fidei: & 1. ad Tim. 5. vituperatur qui non habet curam suorum, & maxime domesticorum, datur intelligi, quòd inter proximos, meliores & magis propinquos magis debemus diligere.

C

AD 3^m dicendum, quòd ex hoc ipso quòd dicitur, Diliges proximum tuum, datur consequenter intelligi, quòd illi qui sunt magis proximi, sunt magis diligendi.

D

QVAESTIO XLV.

De dono sapientiæ, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de dono sapientię, q̃d respondet charitati. Et primo de ipsa sapientia. Secundo, de vitio oppositi.

Circa primum quærũtur sex.

¶Primo, Vtrum sapientia debeat numerari inter dona Spũssancti.

¶Scdo, In quo sit sicut i subiecto.

¶Tertio, Vtrum sapientia sit speculatiua tãtum, vel ẽt practica.

¶Quarto, Vtrum sapientia, quæ est donum, possit esse cum peccato mortali.

E

¶Quinto, Vtrũ sit in oĩbus habentibus gratiam gratum facientẽ.

¶Sexto, Quę beatitudo ei rñdeat.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sapientia debeat inter dona Spiritussancti computari.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd sapientia nõ debeat inter dona Spiritussancti computari. Dona enim sunt perfectiora virtutibus, vt supra dictum est: sed virtus se habet solum ad bonum. Vnde & † Aug. dicit in lib. de libero arbitrio, q̃ nullus virtutibus male vtitur. ergo multo magis dona Spũssancti se habent solum ad bonum: sed sapientia se habet etiam ad malum. dicitur. n. Iacob. 3. Quædam sapiẽtia est terrena, animalis, diabolica. ergo sapientia non debeat inter dona Spiritussancti computari.

D

A

Infra ar. 4. ad 1. & 2. Et 3.dist.35. q.1.a.1.q.1.

1. 2. q. 68. art. 8. Lib.3. de libe. arbitr. ca. 18. & 19 tom. 1.

IN articulo primo quæst. 45. in respõsione ad secundum, dubium occurrit circa differẽtiam inter fidem, & sapiẽtiam. Non enim videtur recte differentia assignata penes hoc, q̃ fides assentit veritati diuinæ secundum seipsum. Sapientia autem iudicat secundum veritatem diuinã. Aut enim differentia ista consistit in differentia inter actum assensus, & iudicii: aut in differentia rei, cui assentitur, & quæ iudicatur: aut in ratione assensus, & iudicii. Non in hoc vltimo: quoniam vtrobique dicitur in litera, secundum veritatem diuinam. Non in secundo, quia tam fides, quàm sapientia est principaliter Dei, & secundario aliorum. Non in primo, quia in ratione assensus importatur iudicium. Quicumque enim assentit absque formidine, iudicat sic esse, & econuerso.

¶ Ad hoc dicitur, quòd differentia ista consistit in primo, in differentia scilicet inter assensum, & iudicium. Assensus namque est determinatio sui ad alteram partem contradictionis. Quicumque enim assentit alicui affirmationi, vel negationi sive ex euidentia rei, sive ex authoritate dicentis, sive ex signis, ex hoc dicitur assentire, quòd seipsum secundum intellectiuam partem determinat ad talem partem. Iudicium autem est determinatio rei vt est, vel esse debet. Ex hoc enim aliquis dicitur iudicare aliquid, quòd determinat illud sic esse, vel sic debere esse. Et quamuis vtrumque alterum inferat, quia determinans seipsum ad alteram partem, determinat illam sic esse: & econtra, determinans aliquid sic esse, determinat se ad illam partem, formaliter tamen differunt, vt dictum est. Et assensus, prior videtur iudicio secundum naturam. Et differentiæ quidem signum est, quòd videmus quòd nescientes determinare, quæ contradictionis pars vera sit in aliqua materia, puta, conceptionis beatæ Virginis, abstinent a iudicio: & cum hoc determinantes se ad vnam partem, credunt illam,

illam eamquã aliud sit iudicare, aliud assentire. Et dum audimus bellorum, aut quorumcumque gestorum historias, credere nos fatemur, nõ iudicare, tamquàm nos determinemus ad narrata, nõ narrata causa. Ordinis vero signũ est, q̃ qualiter vnusquisq; affectus est, taliter iudicat de re, vt patet in gustu febricitãtis. Hoc.n. insinuat, q̃ prius natura est determinatio sui ad aliquid, quàm iudiciũ de illo. Et propterea sapiẽtia in litera ponitur differens a fide secundum differentiam iudicii ab assensu, & ponitur posterior fide. Inter fidem ergo, & sapiẽtiam hæc est differẽtia, quòd fidei primo est assensus: sapiẽtiæ vero primo est iudicium. Dico autẽ primo, tum quia vnum infert reliquum: tũ quia non intelligo dona Spiritussancti sic distingui a virtutibus theologicis, vt perficiant ad actus disparatos: sed vt pficiãt inchoationem bonitatis, quã actus, qui non primo, sed secũdario sunt theologicarũ virtutum, ab illis sortiuntur. Verbi gratia, fidei actus primo est assentire, & eiusdem est etiam percipere, & iudicare & secundum Deum, & secũdum causas creatas, & applicare ad singularia, vt patet in homine existente in peccato mortali, cauente tamen se ab idololatria, homicidio, furto, cunctis adfidicationes, & missas. Talis enim absq; donis Spiritussancti, quę non possunt esse informia, per fidẽ percipit diuina, iudicat cauendũ ab idololatria secundum altissimam causam, & ab homicidio etiã secũdũ causam creatam, quia non est nocendum proximo, & applicat se ad particulares executiones obsequii fidei in missis &c. qui tamen actus spectant ad dona intellectus, sapiẽtiæ, scientiæ, & consilii; sed hi actus

I.i.12.c.19. circa p ing. tom.3.

q.4.ar.7. & 1.2. q.62. art 3.

Lib.14. de Trini.ca.1. & lib.12. ca.14.to.3.

Lib.1.ca.2. tom.3.

reno, animalis, diabolica. ergo sapientia non debet poni inter dona Spiritussancti. F

¶ 2 Præt. Sicut * Aug. dicit 12. de Trinit. Sapientia est diuinarum rerum cognitio: sed cognitio diuinarum rerum, quam homo potest per sua naturalia habere, pertinet ad sapientiam, quę est virtus intellectualis. cognitio enim diuinorũ supernaturalis pertinet ad fidem, quæ est virtus theologica, vt ex supra * dictis patet. ergo sapiẽtia magis deberet dici virtus, q̃ donum. G

¶ 3 Præt. Iob 28. dicitur. Ecce timor domini, ipsa est sapientia, & recedere a malo, intelligentia. ubi secundum literam septuaginta interpretum, qua vtitur * Augustinus habetur. Ecce, pietas ipsa est sapientia: sed tam timor, quàm pietas ponuntur dona Spiritussancti. ergo sapientia non debet numerari inter dona Spiritussancti, quasi donum ab aliis distinctum.

SED CONTRA est, quòd Isa.11. dicitur: Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus. H

RESPON. Dicendum, quòd secundum Philos. in princip. * Metaph. Ad sapientem pertinet considerare causam altissimam, per quã certissime de aliis iudicatur, & secundum quã omnia ordinari oportet. Causa autem altissima dupliciter accipi potest, vel simpliciter, vel in aliquo genere. Ille ergo, qui cognoscit causam altissimam in aliquo genere, & per eam potest de omnibus, quæ sunt illius generis, iudicare, & ordinare, dicitur esse sapiens in illo genere, vt in medicina, vel architectura, secundum illud 1. ad Corinth. 3. Vt sapiens architectus fundamentum posui. Ille autem, qui cognoscit causam altissimam simpliciter, quæ est Deus, dicitur sapiens simpliciter, inquantum per regulas diuinas omnia potest iudicare, & ordinare. Huiusmodi autem iudicium cõsequitur homo per Spiritum sanctum, secũdum illud 1. ad Corinth. 2. Spiritualis iudicat omnia: quia sicut ibidẽ dicitur. Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Vnde manifestum est, quòd sapientia est donum Spiritussancti. I

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum dicitur dupliciter. Vno modo, quia est vere bonum, & simpliciter perfectum: alio modo dicitur aliquid esse bonum secundum quandam similitudinem, quod est in malitia perfectũ; sicut dicitur bonus latro, vel perfectus latro, vt patet per Philos. in 5. *Metaph. Et sicut circa ea, quę sunt vere bona, inuenitur aliqua altissima causa, quę est summum bonũ, quod est vltimus finis, per cuius cognitionem dicitur homo vere sapiens: ita etiam in malis est inuenire aliquid, ad quod alia referũtur, sicut ad vltimum finem, per cuius cognitionem homo dicitur esse sapiens ad male agẽdum, secundum illud Hierem. 4. Sapientes sunt vt faciant mala: bene autem facere nescierunt. Quicũq; autem auertitur a fine debito, necesse est q̃ aliquem finẽ indebitum sibi præstituat: quia omne agens agit propter finẽ. Vnde si præstituat sibi finẽ in bonis exterioribus terrenis, vocatur sapientia terrena: si autem in bonis corporalib⁹, vocatur sapiẽtia animalis: si autẽ in aliqua excellentia, vocatur sapientia diabolica, propter imitationem superbiæ diaboli, de quo dicitur Iob 41. Ipse est rex super omnes filios superbiæ. K

AD 2^m dicendum, q̃ sapientia, quæ ponitur donum Spiritussancti, differt ab ea, quæ ponitur virtus intellectualis acquisita. Nam illa acquiritur studio humano: hæc autẽ est de sursum descendens, vt dicitur Iac. 3. Similiter & differt a fide. Nã fides assentit veritati diuinæ secundum seipsam: sed iudicium quod est fm veritatem diuinã, pertinet ad donũ sapientiæ. Et ideo donum sapiẽtiæ præsupponit fidem: quia vnusquisq; bene iudicat quæ cognoscit, vt dicitur in 1.*Ethic. *Lib.6. post princ.*

AD 3^m dicendum, quòd sicut pietas, quæ pertinet ad cultum Dei, est manifestatiua fidei, inquãtum per cultum Dei protestamur fidem: ita etiam pietas manifestat sapientiam, & propter hoc dicitur, quòd pietas est sapientia, & eadem ratione timor. Per hoc.n. ostenditur, quòd homo habet rectum iudicium de diuinis, quòd Deum timet, & colit.

ARTICVLVS II.

Vtrum sapientia sit in intellectu, sicut in subiecto.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd sapientia non sit in intellectu sicut in subiecto. Dicit enim Augustinus in lib. de * Gratia noui testamenti, quòd sapientia est charitas Dei: sed charitas est sicut in subiecto in voluntate, non intellectu, vt supra habitum * est. ergo sapientia non est in intellectu sicut in subiecto.

¶ 2 Præt. Eccles. 6. dicitur. Sapientia doctrinæ secundum nomẽ eius est: dicitur enim sapientia quasi sapida scientia, quod videtur ad affectum pertinere, ad quẽ pertinet experiri spũales delectationes, siue dulcedines. ergo sapientia nõ est in intellectu, sed magis in affectu.

¶ 3 Præt. Potentia intellectiua sufficienter perficitur per donum intellectus: sed ad id, quod potest fieri per vnum, superfluũ est plura ponere. ergo non est in intellectu.

Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum secundum.

IN art. 2. eiusdem quæst. dubiũ est, Quare fides cũ charitate non sufficit ad iudicandum per cõnaturalitatem secundũ causam diuinã, & charitas voluntati sat sit ad hoc. Vt quid multiplicatio hæc entium, vt oporteat addere donũ sapientiæ? Et simile est de aliis. *3. dist. 35. quæst. 1. art. 1. q.1.*

¶ Ad hoc dicitur, q̃ iam ostẽsa est necessitas donorum vltra virtutes, in q.68. præcedentis libri, quoniã scilicet oportet animæ adesse dispositionem, quæ mobilis sit a Spiritu sancto per instinctũ ad iudicandum secundum causam altissimam: & hæc est donum sapientiæ, & scientiæ, & de non perfecti sunt ita a fide, quin egeant donorum perfectione, a quibus cum eliciuntur, non alii, sed alio modo, vt scilicet oriuntur ex instinctu Spiritussancti, eliciuntur, vt de dono sapiẽtiæ in proposito dicitur, quòd a sapientia elicitur iudicium secundum quandam connaturalitatem ad diuina. *Lib.6. ca.36. circa princ. secund.*

Art. præce.

de aliis, vt ibi diffuse declaratum est. Et nunc additur etiam, quia oportet habere singulos habitus primo respiciẽtes act⁹, qui secundario a viribus respiciũtur. Vnde nullum donũ ponitur pro assensu, qui primo est fidei, sed pro aliis actibus secũdariis. Sic enim anima perfecta redditur ad opera supernaturalia proxime, & complete.

SED CONTRA est, quòd Gregor. dicit * in 2. Moral. quòd sapientia importat quandam rectitudinem iudicij, secũdum rationes diuinas. Rectitudo autem iudicij potest cõtingere dupliciter. Vno modo secũdum perfectũ vsum rationis: alio modo propter connaturalitatem quandam ad ea, de quibus iam est iudicandum. Sicut de his, quæ ad castitatem pertinent, per rationis inquisitionem recte iudicat ille, qui didicit scientiam moralem: sed per quandam connaturalitatem ad ipsam, recte iudicat de eis ille, qui habet habitum castitatis. Sic ergo circa res diuinas ex rationis inquisitione rectum iudicium habere pertinet ad sapientiam, quæ est virtus intellectualis: sed rectum iudicium habere de eis secundum quandam connaturalitatem ad ipsas, pertinet ad sapientiam, secũdum quod donum est Spiritussancti. Sicut Dion. dicit * in 2. cap. de Diuinis nomin. quòd Ierotheus est perfectus in diuinis, non solum discens, sed & patiens diuina. Huiusmodi autem compassio, siue connaturalitas ad res diuinas fit per charitatem, quæ quidem vnit nos Deo, secundum illud 1. ad Corint. 6. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est. Sic ergo sapientia, quæ est donum, causam quidem habet in voluntate, scilicet charitatem: sed essentiam habet in intellectu, cuius actus est recte iudicare, vt supra * habitum est. *Art. præce. dist.1.q.13. art.1. ad 2. & q.14. art. 1.* *Dion.c.2.part. 2.in fin.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de sapientia quantum ad suam causam, ex qua etiam sumitur nomen sapientiæ, secundum quod saporem quendam importat.

Vnde patet responsio ad secundum. Si tamen iste sit intellectus istus authoritatis, quod non videtur: quia talis expositio non conuenit, nisi secundum nomen, quod habet sapientia in latina lingua. In Græco autem non competit, & forte nec in aliis linguis. Vnde potius videtur nomen sapientiæ ibi accipi pro eius fama, quæ a cunctis commendatur.

AD 3^m dicendum, q̃ intellectus habet duos actus, scilicet præcipere, & iudicare, ad quorum primũ ordinatur donum intellectus: ad secundum autem secundum rationes diuinas donum sapientiæ, sed secundũ rationes humanas donum scientiæ.

Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum tertiũ.

IN articu. 3. in responsione ad primũ, perspice, q̃ practicum, & speculatiuum vniũtur in vno superioris ordinis: & hinc vide quàm bene alibi scripserim⁹. *supra q.10 art.7. Et 1. q.64. art.1. cor. Et dist. 35. q.1. art. 1. q.3. cor.*

ARTICVLVS III.

Vtrum sapientia sit speculatiua tantũ, an etiam practica.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sapientia nõ sit practica, sed speculatiua tantũ. Donum enim sapientiæ est excellentius, quàm sapientia, secundum quod est intellectualis virtus: sed sapiẽtia, fm quod est intellectualis virtus, est speculatiua tantũ. ergo multo magis sapientia, quæ est donum, est speculatiua, & non practica.

¶ 2 Præt. Practicus intellectus est circa operabilia, q̃ sunt cõtingentia: sed sapientia est circa diuina, q̃ sunt æterna, & necessaria. ergo sapiẽtia nõ pot esse practica.

¶ 3 Præt. * Gregor. dicit in 6. Moral. quòd in contemplatione principium, quod Deus est, quæritur. In operatione autem sub graui necessitatis fasce laboratur: sed ad sapientiam pertinet diuinorum visio, ad quam nõ pertinet sub aliquo fasce laborare, quia, vt dicitur Sap. 8. Non habet amaritudinem conuersatio eius, nec tædium conuictus illius. ergo sapientia est cõtemplatiua tantum, non autem practica, siue actiua. *Lib.6. Moral. cap.28 circa med*

SED CONTRA est, quòd dicitur ad Colos. 4. In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt: hoc autẽ pertinet ad actionem. ergo sapientia non est solum speculatiua, sed etiam practica.

RESPON. Dicendum, quod sicut * Augustinus dicit in 12. de Trinit. Superior pars rationis, sapientiæ deputatur: inferior autem, scientiæ. Superior autem ratio, vt ipse in eodem lib. * dicit, intendit rationibus supernis, scilicet diuinis, & conspiciendis, & consulendis: conspiciendis quidem, secundum quod diuina in seipsis contemplatur: consulendis autem, secundum quod per diuina iudicat de humanis actibus per diuinas regulas diligens actus humanos. Sic ergo sapientia, secundum quod est donum, non solum est speculatiua, sed etiam practica. *Li.12. cap. 14. tom.3.* *Lib.12.cap. 7. in fine, tom.3.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quanto aliqua virtus est altior, tanto ad plurima se extendit, vt solum habeatur in lib. de * causis. Vnde ex hoc ipso, quòd sapientia, quæ est donum, est excellentior, quàm sapientia, quæ est virtus intellectualis, vtpote magis de propinquo Deum attingens per quandam spiritus vnionem animæ ad ipsum, habet quòd non solum dirigat in contemplatione, sed etiam in actione. *Proposi. 10. inter opera Arist. habetur hic liber.*

AD 2^m dicendum, quòd diuina in se quidem sunt necessaria, & æterna: sunt tamen regulæ contingentium, quæ humanis actibus subsunt.

AD 3^m dicendum, q̃ prius est considerare aliquid in seipso, q̃ secundum quod ipsum ad alterum cõparatur. Vnde ad sapientiam p prius pertinet contẽplatio diuinorum, quæ est visio principij, & posterius dirigere actus humanos fm rationes diuinas. Nec tamen in actib⁹ humanis ex directione sapientiæ prouenit amaritudo, aut labor: sed potius amaritudo propter sapiẽtiam vertitur in dulcedinem, & labor in requiem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum sapientia possit esse sine gratia, & cum peccato mortali.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd sapientia possit esse sine gratia, & cum peccato mortali. De his enim, quæ cum peccato mortali habere non possunt, præcipue sancti gloriantur, secundum illud 2. ad Corinth. 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ: sed de sapientia sua nõ debet aliquis gloriari, secundum illud Ierem. 9. Non glorietur sapiens in sapientia sua. ergo sapientia potest esse sine gratia cum peccato mortali.

¶ 2 Præt. Sapientia importat cognitionem diuinorũ, vt * dictum est: sed aliqui cum peccato mortali possunt habere cognitionem veritatis diuinæ, secundum illud Rom. 1. Veritatem Dei in iniustitia detinet. ergo sapientia potest esse cum peccato mortali. *Art. 1. huius quæst.*

¶ 3 Præt. * Augustinus dicit in 15. de Trin. de charitate loquens. Nullum est isto Dei dono excellentius, hoc solum est, quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ: sed sapientia differt a charitate. ergo non diuidit inter filios regni, & filios perditionis. *Lib.15. ca.18. in prin. tom.3.*

mis, ergo potest esse cum peccato mortali.

SED CONTRA est, quod dicitur Sapien. 1. In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.

RESPON. Dicendum, quòd sapientia, quæ est donum Spiritussancti, sicut dictum * est, facit rectitudinem iudicij circa res diuinas, vel per regulas diuinas de aliis ex quadam connaturalitate, siue vnione ad diuina, quæ quidem est per charitatem, vt * dictū est; & ideo sapientia, de qua loquimur, præsupponit charitatem. Charitas autem non potest esse cum peccato mortali, vt ex supra† dictis patet. Vnde relinquitur, quòd sapientia, de qua loquimur, non potest esse cum peccato mortali.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ illud intelligendum est de sapientia in rebus mundanis, siue etiā in rebus diuinis per rationes humanas, de qua sancti nō gloriantur; sed eā se fatētur nō habere, secundū illud Prou. 30. Sapiētia hominum non est mecum. Gloriantur autem de sapientia diuina, secundum illud 1. ad Corinth. 1. Facta est nobis sapientia a Deo.

AD 2^m^ dicendum, quòd ratio illa procedit de cognitione diuinorū, quæ habetur per studiū, & inquisitionem rationis, quæ potest haberi cum peccato mortali, non autem de illa sapientia, de qua loquimur.

AD 3^m^ dicendum, quòd sapientia etsi differat a charitate, tamen præsupponit eam, & ex hoc ipso diuidit inter filios perditionis, & regni.

¶ *Super Quæstionis quadragesimequintæ Articulū quintum.*

ARTICVLVS V.

Vtrum sapientia sit in omnibus habentibus gratiam.

2.2. q. 68. art. 5. ad 1.

IN artic. 5. omisso quarto, dubium occurrit, Quo pacto sapientiæ donū secundum altiorem gradum spectet ad gratiam gratis datam, cum sapientiæ donum secundum totam latitudinem perfectionis suæ gratum faciat. Constat enim, q̄ sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis &c. Ac per hoc

Lib. 1. ca. 2. tom. 3.

sapientiæ donū simpliciter gratū faciēs, maius, magis gratū faciet. Gratia autē gratis data differt a gratum faciente pe nes gratum facere, & non gratum face re, apud authorem in 1. secūdæ q. 111. art. 1. ad vltimum. ¶ Ad huius rei euidentiam scito, quòd sapientia, sicut & scientia dupliciter potest augeri, scilicet intensiue, & extensiue, ex parte scilicet subiecti, vel obiecti, vt superius declaratum fuit. Et licet vtrumque perficiat habentem, diuersimode tamen; quia augmentū intensiuum per se primo ordinatur ad perfectionem habentis in seipso. Per hoc.n. quòd aliquis magis cognoscit, & magis ex ipso scit regulare seipsum, magis Deo vnitur. Augmentū vero extensiuum ad sui, & aliorum vtilitatem ordinatur. Per hoc enim quòd aliquis plura cognoscit de Deo, & directione actuum secūdum Deum, quæ sunt saluris necessitas poscit, & ipse redditur melius dispositus in seipso, & ad alios in Deum reducēdos, ordinatur. Cum autē gratia gratum faciens ordinetur ad vnionem habentis eam cum Deo, gratia autem gratis data ad vtilitatem aliorum, consequens est, vt sapientiæ augmentum extensiuum ex ea parte, qua ad aliorum vtilitatem ordinatur, inter gratias gratis datas sit. Ex ea vero parte, qua bonitatem habentis perficit, ad gratiæ gratum facientis hone esse spectet. Et per hæc patet solutio obiectorū. Nam augmentum intensiuum sapientiæ, de quo regula, sicut simplr, verificatur, ad gratiam gratum facientem spectare cōcedimus: & abundantia extensiua sapientiæ, vt sic, non gratum, nec gratiorem facit. Formaliter enim intelligendum est cum dicitur, quòd gratia gratis data nō gratum facit.

¶ In vltimo articulo nihil scribendum occurrit.

Art. 2. huius q. præc.

Art. 2. huius q. præc. & supra. q. 23. art. 6.

† q. 24. art. 12.

Art. 3.

1. Ethic. ca. 9. parum ante medium, tom. 4.

Lib. 19. ca. 13. parum ante prin. to. 5. Lib. 1. Metaph. cap. 2 tom. 3.

Part. 3. huius q. 72. art. 2.

ARTICVLVS VI.

Vtrum septima beatitudo respondeat dono sapientiæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd septima beatitudo nō respondeat dono sapiētiæ. Septima enim beatitudo est, Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. vtrumque autem horum pertinet immediate ad charitatem. Nam de pace dicitur in Psal. 118. Pax multa diligentibus legem tuam. & Apost. dicit Ro. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritūsanctum, qui datus est nobis: qui quidem est spiritus adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater, vt dicitur Ro. 8. ergo septima beatitudo magis debet attribui charitati, q̄ sapientiæ.

¶ 2 Præt. Vnumquodque magis manifestatur per proximum effectum, quàm per remotum: sed proximus effectus sapientiæ videtur esse charitas, secundum illud Sap. 7. Per nationes in animas sanctas se trāsfert, amicos Dei, & prophetas constituit: pax autē, & adoptio filiorum videntur esse remoti effectus, cum procedant ex charitate, vt * dictum est. ergo beatitudo sapientiæ respondens, deberet magis determinari secūdum dilectionem charitatis, quàm secundum pacem.

¶ 3 Præter. Iacob. 3. dicitur. Quæ desursum est sapiētia, primum quidem pudica est: deinde autem pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, iudicans sine simulatione. beatitudo ergo correspondens sapientiæ, non magis debuit accipi secundum pacem, quàm secundum alios effectus cælestis sapientiæ.

SED CONTRA est, quod * Augustin. dicit in lib. de serm. domini in monte, quòd sapientia conuenit pacificis, in quibus nullus motus est rebellis, sed obtemperans rationi.

RESPON. Dicendum, quòd septima beatitudo congrue adaptatur dono sapientiæ & quantum ad meritum, & quantum ad præmium. Ad meritum quidem pertinet quod dicitur, Beati pacifici. Pacifici autem dicuntur, quasi pacem facientes vel in seipsis, vel in aliis, quorum vtrumque contingit per hoc, quòd ea, in quibus pax constituitur, ad debitum ordinem redigunturNam pax est tranquillitas ordinis, vt * Augustin. dicit 19. de Ciuit. Dei. Ordinare autem pertinet ad sapientiam, vt patet per Philos. † in principio Metaph. & ideo esse pacificum conuenienter attribuitur sapientiæ: ad præmium autem pertinet quod dicitur, Filij Dei vocabuntur. Dicuntur autem aliqui filij Dei, inquantum participant similitudinem filij vnigeniti, & naturalis, secundum illud Rom. 8. Quos præscīuit conformes fieri imaginis filij sui, qui quidem est sapientia genita: & ideo participando donum sapientiæ, ad Dei filiationem homo pertingit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitatis est habere pacē: sed facere pacem, est sapientiæ ordinantis. Similiter autem Spiritussanctus in tantum dicitur spiritus adoptionis, inquantum per eum datur nobis similitudo filij naturalis, qui est genita sapientia.

AD 2^m^ dicendū, q̄ illud est intelligendū de sapientia increata, quæ primo se nobis vnit per donū charitatis, & ex hoc reuelat nobis mysteria, quorū cognitio est sapientia infusa. Et ideo sapiētia infusa, quæ est donum, non est causa charitatis, sed magis effectus.

AD 3^m^ dicendum, quòd sicut iam * dictum est, ad sapientiam, secundum quod est donum, pertinet non solum contemplari diuina, sed etiam regulare humanos actus, in qua quidem directione primo occurrit remotio a malis, quæ cōtrariantur sapientiæ. Vnde & timor dicitur esse initium sapientiæ, inquantum facit recedere a malis. Vltimum autem est sicut finis, quo omnia ad debitum ordinem redigantur, quod pertinet ad rationem pacis. Et ideo conuenienter Iacobus dicit, quòd sapiētia, quæ desursum est, quæ est donum

A Spiritussancti, primum est pudica, quasi vitans corruptelas peccati: deinde autem pacifica, quod est finalis effectus sapientiæ, propter quod ponitur beatitudo. Iam vero omnia, quæ consequuntur, manifestant ea, per quæ sapientia ad pacem perducit ordine congruo. Nam homini per pudicitiam a corruptelis recedenti primo occurrit, quòd quantum ex se potest, modum in omnibus teneat: & quantum ad hoc dicitur, modesta. Secundo, vt in his, in quibus ipse sibi non sufficit, aliorum monitis acquiescat: & quantum ad hoc subdit, suadibilis: & hæc duo pertinent ad hoc, q̄ homo consequat pacem in seipso. Sed vlterius ad hoc, quòd homo sit pacificus etiam aliis, primo requiritur, vt bonis eorum non repugnet: & hoc est, quod B dicit, Bonis consentiens. Secundo, quòd defectibus proximi & compatiatur in affectu, & subueniat effectu: & hoc est quod dicitur, Plena misericordia, & fructibus bonis. Tertio requiritur, vt charitatiue emendare peccata satagat: & hoc est quod dicit, Iudicans sine simulatione, ne scilicet correctionē prætendens, odium intendat explere.

QVAESTIO XLVI.

¶ *Super Quæstionem quadragesimasextam.*

De Stultitia, quæ opponitur sapiētiæ, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de stultitia, quæ opponitur sapientiæ.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum stultitia oppona tur sapientiæ.

¶ Secundo, Vtrū stultitia sit peccatum.

¶ Tertio, Ad quod vitium capitale reducatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum stultitia opponatur sapientiæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd stultitia non opponatur sapientiæ. Sapientiæ enim directe videtur opponi insipientia: sed stultitia non videtur esse idem, quod insipientia, quia insipientia videtur esse solum circa diuina, sicut & sapientia: stultitia autem se habet, & circa diuina, & circa humana. ergo sapientiæ non opponitur stultitia.

¶ 2 Præt. Vnum oppositorum non est via perueniendi ad aliud: sed stultitia est via perueniendi ad sapientiā. dicitur enim 1. ad Cor. 3. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, vt sit sapiens. ergo sapientiæ non opponitur stultitia.

¶ 3 Præter. Vnum oppositorum non est causa alterius: sapientia autem est causa stultitiæ. dicitur enim Ierem. 10. Stultus factus est omnis homo a scientia sua: sapientia autem quædam scientia est. & Isa. 47. dicitur, Sapientia tua, & scientia, hæc decepit te. decipi autem ad stultitiam pertinet. ergo sapientiæ non opponitur stultitia.

¶ 4 Præt.

In q. 46. aduerte, quòd ea, quę permetaphoram explanantur, oportet sane intelligi iuxta subiectam materiam, ne penuria vocabulorum nos fallat. Cum igitur stultitia penes hebetudinem attēdi dicitur, & penes hoc idem attēdi dictum sit vitium cōtrarium dono intellectus, vt patet in q. 15. art 2. scito, quòd obtusio sensus spiritualis, qui est intellectus, inquātum impedit perceptionem diuinorum, cōtrariatur intellectus dono: in quantum autem impedit iudicium eorundem secundum altissimam causam, cōtrariatur dono sapientiæ. Et illo modo constituit hebetudinem, vel cæcitatem mentis: isto autē stultitiam, vel fatuitatem. Et hæc pro tota hac quæstione sufficiant, ac de tractatu charitatis.

Supra. q. 8. art. 6. ad 1.

l.1.10. cap. 18. incipit, sapiés, ante med. *Cap 27.

¶ 4 Præt. Isid. dicit in lib. Etymologiarum, quòd stultus est, qui per ignominiam non commouetur ad dolorem, & qui non mouetur iniuria: sed hoc pertinet ad sapientiam spiritualē, vt * Greg. dicit in 10. Moral. ergo sapientiæ non opponitur stultitia.

Lib. 2. cap. 36.

SED CONTRA est, qđ Greg. dicit in * 2. Moral. quòd donum sapientiæ datur contra stultitiam.

Lib. 10. ca. 18. incipit, Sapiens dictus.

RESPON. Dicendum, quòd nomen stultitiæ a stupore videtur esse sumptū. Vnde * Isido. dicit in lib. Etymol. Stultus est, qui propter stuporem non mouetur. Et differt stultitia a fatuitate, sicut ibidem dicitur, quia stultitia importat hebetudinem cordis, & obtusionem sensuum: fatuitas autem importat totalem spiritualis sensus priuationem, & ideo cōuenienter stultitia sapiētiæ opponitur. Sapiens enim, vt ibidem Isidorus * dicit, dictus est a sapore: quia sicut gustus est aptus ad discretionem saporis ciborum, sic sapiens ad dignoscentiā rerum, atq; causarum. Vnde patet, ꝙ stultitia opponitur sapientiæ sicut contrarium: fatuitas autem sicut pura negatio. Nam fatuus caret sensu iudicandi: stultus autem habet sensum, sed hebetatum: sapiens autem subtilem, & perspicacem.

Lib. & cap. nunc dictis in princip. cap.

Loco citato in argu.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ sicut * Isid. ibidem dicit. Insipiens contrarius est sapienti, eo quòd sine sapore est discretionis, & sensus: unde idem videtur esse insipientia cum stultitia. Præcipue autem videtur aliquis esse stultus, quando patitur defectum in summa iudicij, quæ attenditur secundū causam altissimā. Nam si deficiat in iudicio circa aliquid modicum, non ex hoc vocatur aliquis stultus.

q. præcedē. art. 4. & artic. 1. ad primum.

AD 2^m dicendum, quòd sicut est quædam sapientia mala, vt supra dictum * est, quæ dicitur sapientia sæculi, quia accipit pro causa altissima, & fine vltimo aliquod terrenum bonum: ita etiam est aliqua stultitia bona huic sapiētiæ malæ opposita, per quā aliquis terrena cōtemnit: & de hac stultitia loquitur Apost.

AD 3^m dicendum, quòd sapientia sæculi est, quæ decipit, & facit esse stultum apud Deum, vt patet per Apostolum 1. ad Corinth. 3.

AD 4^m dicendū, quòd non moueri iniuriis, quandoque quidem contingit ex hoc, ꝙ homines non sapiunt terrena, sed sola cælestia: unde hoc non pertinet ad stultitiam mundi, sed ad sapientiā Dei, vt Gregor. ibidem dicit. Quandoq; autem contingit ex hoc, ꝙ homo est simpliciter circa omnia stupidus, vt patet in amentibus, qui non discernunt quid sit iniuria: & hoc pertinet ad stultitiam simpliciter.

Lib. 10. ca. 27.

ARTICVLVS II.

Vtrum stultitia sit peccatum.

Infr. art. 3. cor.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ stultitia non sit peccatum. Nullum enim peccatum prouenit in nobis a natura: sed quidam sunt stulti naturaliter. ergo stultitia non est peccatum.

¶ 2 Præter. Omne peccatum est voluntarium, vt Augus. * dicit: sed stultitia non est voluntaria. ergo non est peccatum.

Lib. de vera relig. ca. 14. circa princ. tom. 1.

¶ 3 Præter. Omne peccatum opponitur alicui præcepto diuino: sed stultitia nulli præcepto opponitur. ergo stultitia non est peccatum.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouerb. 1. Prosperitas stultorum perdet eos: sed nullus perditur, nisi pro peccato. ergo stultitia est peccatum.

Art. præce.

RESPON. Dicendum, quòd stultitia, sicut * dictum est, importat quendam stuporem sensus in indicando, & præcipue circa altissimam causam, quæ est finis vltimus, & summum bonum, circa quod aliquis potest pati stuporem in iudicando dupliciter. Vno modo ex dispositione naturali, sicut patet in amentibus, & talis stultitia non est peccatum. Alio modo inquantum immergit homo sensum suum rebus terrenis, ex quo redditur eius sensus ineptus ad percipiendū diuina, secundum illud 1. ad Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei: sicut etiam homini habenti gustum infectum malo humore non sapiunt dulcia, & talis stultitia est peccatum. Et per hoc patet responsio ad Primum.

AD 2^m dicendum, ꝙ quàmuis stultitiam nullus velit, vult tamen ea, ad quæ consequitur esse stultum, s. abstrahere sensum suum a spiritualibus, & immergere terrenis: & idem etiam contingit in aliis peccatis. Nam luxuriosus vult delectationem, sine qua non est peccatum, quàmuis non simpliciter velit peccatum: vellet enim frui delectatione sine peccato.

AD 3^m dicendū, ꝙ stultitia [d] opponitur præceptis, quæ dātur de cōtemplatione veritatis, de qbus supra habitum * est, cum de scientia, & intellectu ageretur.

Dato

ARTICVLVS III.

Vtrum stultitia sit filia luxuriæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd stultitia non sit filia luxuriæ. * Gregor. enim 31. Moral. enumerat luxuriæ filias: inter quas tamen non continetur stultitia. ergo stultitia non procedit ex luxuria.

Isa. 28. Lib. 29. moral. cap. 17.

¶ 2 Præt. Apost. dicit 1. ad Cor. 3. Sapiētia huius mundi stultitia est apud Deum: sed sicut * Grego. dicit 10. Moral. Sapientia huius mundi est cor machinationibus tegere, quod pertinet ad duplicitatem. ergo stultitia est magis filia duplicitatis, quàm luxuriæ.

Iob. 5. Lib. 29. moral. cap. 17.

¶ 3 Præt. Ex ira aliqui præcipue verturtur in furorē, & insaniam, quæ pertinent ad stultitiam. ergo stultitia magis oritur ex ira, quàm ex luxuria.

Aug.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouerb. 7. Statim eam sequitur, scilicet meretricem, *ignorās* quòd ad vincula stultus trahatur.

RESPON. Dicendum, quòd sicut iam * dictum est, stultitia secundum quod est peccatū, prouenit ex hoc, quòd sensus spiritualis hebetatus est, vt non sit aptus ad spiritualia iudicanda. Maxime autem sensus hominis immergitur ad terrena per luxuriam, quæ est circa maximas delectationes, quibus anima maxime absorbetur. Et ideo stultitia, quæ est peccatum, maxime nascitur ex luxuria.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ad stultitiā pertinet, ꝙ homo habeat fastidium de Deo, & de donis ipsius. Vnde * Greg. duo numerat inter filias luxuriæ, q̄ pertinent ad stultitiam, s. odium Dei, & desperationem futuri sæculi, quasi diuidens stultitiā in duas partes.

Lib. 29. moral. cap. 17.

AD 2^m dicendum, quòd verbū illud Apostoli, non est intelligendum causaliter, sed essentialiter: quia scilicet ipsa sapientia mundi est stultitia apud Deū, Vnde non oportet, ꝙ quæcumque pertinent ad sapientiam mundi, sint causa huius stultitiæ.

AD 3^m dicendum, ꝙ ira, vt supra * dictum est, ex sua acuitate maxime immutat corporis naturam: vnde maxime causat stultitiam, quæ prouenit ex impedimento corporali: sed stultitia, q̄ prouenit ex impedimento spirituali. s. ex immersione mentis ad terrena, maxime prouenit ex luxuria, vt * dictum est.

Art. præce. Lib. 29. moral. cap. 17.

¶ Supra

¶ Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum primum.

QVAESTIO XLVII.

De prudentia secundum se, in sexdecim articulos diuisa.

IN quæstio. 47. vbi incipit quartus huius operis tractatus in ar. 1. in responsione ad tertium, aduertē differentiam inter artē, & prudētiam, quòd licet vtraque ordinetur ad opus, & in hoc eodem fine conueniant: quia totius practicæ rationis, quæ comprehendit artem & prudentiā, finis est opus, differentia tamen inter eas est, quòd applicatio ad opus est ab ipsa prudentia: applicatio autem artis nō est ab ipsa arte. Non enim ars medicinæ applicat se ad sanandum, sed, vt dicitur 9. Metaphysi. applicatur ab electione, quæ est intrinseca ab arte. Prudētia autē applicat seipsam ad opera: quia ipse actus voluntatis, qui est vti ipsamet, ad prudentiæ rationem spectat, quæ in ratione est, non absolute, sed vt mouetur a voluntate, sicut & præceptum. Et hinc fit, vt applicari, vel nō applicari ad opa voluntarie, non viderētur artem, sed prudentiam. Neque. n. minus doctus medicus censetur qui noluit quando oportuit sanare, sed minus prudens habetur, qui quādo oportet, vbi oportet &c. nō vult exequi a se, vel alio, quæ executioni essent mandanda. Et quia accidentia imitantur substantiam, sicut de ipsa substantia applicationis ad opus dictum est: ita de qualitate applicationis contingit, vt. s. taliter applicari ad opa, puta, male, si voluntarie fiat, artem non vituperat, sed prudentiam, tamquàm artis peccatum sit id solum, quod in defectu cognitionis consistit: prudentiæ autem & id, quod in cognitionis, & id quod in appetitus defectu consistit. Propter quod ars est cōtrariorum, vt medicina sani, & ægri. Prudentia autē non est boni & mali, sed boni tantum. Hæc enim claudit in sua ratione determinatum appetitum ad bonum: illa autem non: sed vt extrinsecum eum suscipit.

A

¶ 2 Præt. Sicut ex prædicta diffinitione apparet, ad prudentiā ptinet eligere sagaciter: sed electio est actus appetitiuæ virtutis, vt supra † habitū est. ergo prudentia non est in vi cognoscitiua, sed i vi appetitiua.

† Ca. 5. to. 5 non multū a fine.

¶ 3 Præt. † Philos. dicit in 6. Ethi. ꝙ in arte quidem volens peccans, eligibilior est, circa prudentiam autem minus, quemadmodum & circa virtutes: sed virtutes morales, de qbus ibi loquitur, sunt in parte appetitiua, ars autē in ratione. ergo prudentia magis est in parte appetitiua, quàm in ratione.

Li. 83. q.q. 61 tom. 4.

SED CONTRA est, qđ * Aug. dicit in li. 83. q. Prudentia est cognitio rerum appetendarum, & fugiendarū.

Li. 10. c. 15. incipit, Prudēs, in prin.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut * Isidorus dicit in lib. Etymol. prudens dicitur, quasi porro videns. Perspicax. n. est, & incertorum videt casus: uisio autem non est virtutis appetitiuæ, sed cognoscitiuæ. Vnde manifestum est, ꝙ prudentia directe pertinet ad vim cognoscitiuam, non autem ad vim sensitiuam: quia per eam cognoscimus solum ea, quæ præsto sunt, & sensibus offeruntur. Cognoscere autē futura ex præsentibus, vel præteritis, quod pertinet ad prudentiam, proprie rationis est, quia hoc per quandam collationem agitur. Vnde relinquitur ꝙ prudentia proprie sit in ratione,

B C

I. 1. q. 81. arti. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut supra * dictum est, voluntas mouet omnes potentias ad suos actus. Primus aūt actus appetitiuæ virtutis est amor, vt supra * dictum ē. Sic ergo prudētia dr esse amor. nō qdē essentialiter, sed inquātū amor mouet ad actū prudētiæ. Vñ & postea subdit † Aug. ꝙ prudētia est amor bene discernēs ea, quibus adiuuet ad tendēdū in Deū ab his, quibus impediri pōt. Dicitur autem amor discernere, inquantū mouet rationem ad discernēdum.

I. 2. q. 25. arti. 2. & 2.

† Eodem li. & c. citatis in argum.

AD 2^m dicendum, quòd prudens considerat ea, quæ sunt procul, inquantum ordinantur ad adiuuandum, vel impediendū ea, quæ sunt præsentialiter agenda. Vnde patet, ꝙ ea quæ considerat prudentia, ordinantur ad alia sicut ad finem: eorum autē quæ sunt ad finem, est consilium in ratione, & electio in appetitu, quorum duorū cōsiliū magis proprie pertinet ad prudentiā. dicit. n. * Philos. in 6. Ethi. ꝙ prudēs est bene consiliatiuus. Sed quia electio præsupponit consiliū: est. n. appetitus præconsiliati, vt dicitur in 3. † Ethic. ideo etiā eligere, potest attribui prudentiæ consequenter, inquantum. s. electionem per consilium dirigit.

Li. 6. c. 5. to mo. 5. Lib. 3. c. 3. circa finem tom. 5.

AD 3^m dicendum, quòd laus prudentiæ non consistit in sola cōsideratione, sed in applicatione ad opus, quod est finis practicæ rationis. Et ideo si in hoc defectus accidat, maxime est contrarium prudentiæ: quia sicut finis est potissimus in vnoquoque, ita & defectus, qui est circa finem, est pessimus: unde ibidem Philoso. subdit, ꝙ prudentia non est solum cum ratione, sicut ars. Habet. n. vt * dictum est, applicationem ad opus, quod fit per voluntatē.

In ista solutione & 1. 2. q. 37. art. 4.

ARTICVLVS II.

Vtrū prudentia pertineat solū ad rationem practicā, an etiā ad speculatiuā.

¶ Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum secundū.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ prudētia nō solum pertineat ad rationem practicam, sed etiam ad speculatiuam. Dicitur enim Prouerb. 10. Sapientia est uiro prudētia: sed sapientia

IN ar. 2. in responsione ad secundū, nota Nouitie, ꝙ actus speculationis potest referri ad res, circa quas uersatur, scilicet obiectum, enuntiabilia, præmissas, conclusiones, discursus a talibus in talem

I. 2. q. 57. arti. 3. cor. Et 3. dis. 33. q. 2. ar. 4. q. 4.

ve causa in effectum, vel ecõtra, & similia, & sic nõ subiacet con silio, & prudentiæ, sed regulandus est secundum logicam, & efficaciam habet secundum lumen intellectus maius, vel minus. Potest quoque referri speculationis actus ad hominem, qui speculari debet, & sic est voluntarius: & cadit sub consilio vel prudentia, an scilicet sit speculandum in tali materia, puta, geometria, vel physica, an tali ora &c.

Li.1.ca.24. circa fi.to.1 Et si recte inspiciamus ad supradicta, non est ipse speculationis actus, qui est materia proxima cõsilii: sed actus voluntatis, qui vocatur vti, quo voluntas exercet actum ad speculandum, ita

Li.6.c.1.ad fi.& c.12. quòd consilium sit, an intellectu vtendum sit ad speculationem talis rei, tali hora, tanto tempore &c. Et sic consilium est de vsu, qui

Li.6.c.5. to mo.5. est actus appetitus, tamquam materia proxima, & de speculationis actu, tam quàm materia remota, quia. Cest materia vsus, qui est ma

Li.6.c.5. in prin. tom.5 teria consilii.

¶ In responsione ad tertium aduerte primo, quòd sicut facere dupliciter sumitur. S. vt distinguitur contra agere, & vt extẽdit se ad actionem transeuntem, & immanentem: ita factibile sumi põt, vt distinguitur contra agibile, & sic est

Q.45.ar.2. & 3. materia artis: & vt extendit se ad factibile siue per actionem immanentem, siue transeuntẽ, & sic sumit̃ in littera, & est communis materia artis, & speculatiuarum sciẽtiarum,

Li.6.c.5. & 9.tom.5. quæ vocantur artes.

¶ Aduerte secundo, quòd quia de facto ita est, quòd aliquæ scientiæ speculatiuæ vocantur artes, & manifeste differunt in materia ab arte, quæ in 6. Ethic. ponitur quinta virtus intellectualis, & nulla ponitur prudentia speculatiua, cũ tamen materia prudentiæ sit magis propinqua materiæ illarum speculatiuarum artium, voluit author sublata per

Ambr. loco citato ſ arg. Tullius in li.2.de inuẽtione in fo.4.ante finẽ ibri. intellectum. i. non considerata differentia materiæ. S. agibilis & tactibilis, intus scilicet & extra, reddere rationem, quare artis ratio, & non principalius consistit in contemplatione. ergo prudentia.

¶ 2 Præt. * Ambros. dicit in 1. de Officijs. Prudentia in veri inuestigatione versatur, & scientiæ plenioris infundit cupiditatem: sed hoc pertinet ad rationem speculatiuam. ergo prudentia consistit etiam in ratione speculatiua.

¶ 3 Præt. In eadem parte animæ ponitur a Philosopho ars, et prudẽtia, vt patet in 6.* Ethic. sed ars nõ solum inuenitur practica, sed etiã speculatiua, vt patet in artibus liberalibus. ergo prudentia inuenitur practica, & speculatiua.

SED CONTRA est, quod * Philoso. dicit in 6. Ethicor. quòd prudentia est recta ratio agibilium: sed hoc non pertinet nisi ad rationem practicam. ergo prudentia nõ est nisi in ratione practica.

RESPON. Dicendũ, ꝙ sicut * Philoso. dicit in 6. Ethic. Prudentis est bene posse consiliari. Cõsilium autem est de his, quę sunt per nos agẽda in ordine ad finem aliquem. Ratio autem eorum, quæ sunt agenda propter finẽ, est ratio practica. Vnde manifestum est, ꝙ prudentia nõ consistit nisi in ratione practica.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ sicut supra * dictum est, sapiẽtia considerat causam altissimam simpliciter. Vnde consideratio causę altissimę ī quolibet genere, pertinet ad sapientiam in illo genere. In genere autem humanorum actuum, causa altissima est finis communis toti vitæ humanæ, & hunc finem intẽdit prudentia. Dicit enim * Philoso. in 6. Ethi. ꝙ sicut ille, qui ratiocinatur bene ad aliquem finem particularem, puta, ad victoriam, dicitur esse prudens, non simpliciter, sed in hoc genere, scilicet in rebus bellicis: ita ille qui bene ratiocinatur ad totum bene viuere, dicitur prudens simpliciter. Vnde manifestum est, quòd prudentia est sapientia in rebus humanis, nõ autem sapientia simpliciter, quia non est circa causam altissimam simpliciter: est enim circa bonum humanum. Homo autem non est optimum eorum, quæ sunt. Et ideo signanter dicitur, quòd prudentia est sapientia viro, non autem sapientia simpliciter.

AD 2m dicendum, ꝙ * Ambr. & etiam † Tullius nomen prudentiæ, ad speculatiuos extendatur habitus, ex hac. S. differentia, quia prudentia est eorum, quæ nõ sunt determinatæ viæ: ars vero vt in pluribus, p determinatas procedit vias. Ex hoc. n. fit, vt speculatiui habitus, quasi aliquid facientes per determinatas vias, artis rationem induunt, non autem prudentiæ: non tamen cõtinentur sub arte, quia hæc proprie est ratio recta factibilium propriæ quæ. S. sunt extra, quorũ intellect⁹ practicus est factiuus,

¶ In eadem responsione dubium occurrit, quia hic dicitur, Omnis applicatio rationis rectæ ad aliquod factibile, pertinet ad artem. In præcedenti vero ar. dictum est, quòd applicatio rationis rectæ ad opus factibile, nõ

Li.6.c.4. tom.1. est artis. sed volũtatis.

¶ Ad hoc facile dicitur, quòd applicatio huiusmodi pertinet ad voluntatem vt applicantem: & pertinet ad arté, vt applicatã. Vnde nulla est repugnantia, sed secundum diuersa proposita modo huic, modo illi attribuitur. Quamuis posset dici, ꝙ hoc in loco applicatio pro regulatione sumit. Hoc. n. erat ad propositũ literæ, quòd omnis regulatio factibilis ſm rectã rõnem, spectet ad arté.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum tertium.*

IN ar. 3. in responsione ad secũdum aduerte, ꝙ certitudo prudentiæ est duplex, quædam in sola cognitione consistens: & hæc in vniuersali quidem est eadem cum certitudine scientiæ moralis, cuius vniuersale est verum, vt in pluribus. In particulari autem non excedit certitudinem opinionis, cum de futuris concludit, aut absentibus: et hæc non est propria prudentiæ. Quædam autem est certitudo practicæ veritatis, quæ cõsistit in conformiter se habere, appetitui recto: et hæc est propria prudentiæ, quæ non in sola ratione cõsistit. Et talis certitudo, semper adest prudẽtiæ etiam respectu singularium absentium, & futurorum quoniã prudẽs præcipiens sic agendum pro republica, quãdo non euenit impedimentum finis, aut impediat actio, habet tamen actum præceptiverissimum, optimum, & certum, vtpote consonum rationi, & appetitui recti. Dicuntur autem prouidentiæ nostræ incertæ & propter incertitudinem euentus, & propter occulta nobis.

¶ In responsione ad tertium habes, quòd prudentia est principaliter in ratione, secundario autem in cogitatiua: sed hoc habet quæstionem, quia in illa potentia ponenda est principaliter prudentia, cuius est præcipuus prudentiæ actus: sed præcipuus actus prudentiæ est præceptum singulare sequens minorem singularem. Hæc autem singularia speciant ad cogitatiuam directe. Et confirmatur. Quia virtus ponitur in potentia consumatiua operis: unde temperantia ponitur in cõ cupiscibili: & continentia, quæ non est in illa, non est virtus, quãmuis recte dispona partem superiorem, sed cogitatiua est, quæ consumat discursum de singularibus. ergo in ipsa ponenda est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd propter rationes dictas oportet eam in intellectu, quãm cogitatiua ponere habitum, quo bene disponatur ad prudentiæ actus. Et licet, secundũ quod apparet 6. Ethic. ca. 3. & cap. penult. intellectus ex scientia in proposito morali, cogitatiua autem ex habitu circa singularia intellectiuo & ratiocinatiuo perficiatur, pro quanto recte iudicat de fine singulari, & recte præcipit de singulari opere, ac per hoc prudentia principaliter uidetur esse cogitatiua, secundum tamen authoris dotrinam, in intellectu principaliter ponitur. Et probatur quòd ita sit tali ratione. Eiusdem est

derata, alioquin frustra diceretur in Prouer. 23. c. Prudentiæ tuæ pone modum. ergo prudentia non est virtus.

SED CONTRA est, quòd Grego. * in 2. Moral. prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iustitiam dicit esse quatuor virtutes.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra * dictũ est, cum de virtutibus in cõmuni ageretur, virtus est quæ bonum facit habentẽ, & opus eius bonum reddit. Bonum autem potest dici dupliciter. Vno modo materialiter pro eo quod est bonum: alio modo formaliter ſm rationẽ boni. Bonum autem, inquantũ huiusmodi, est obiectum appetitiuæ virtutis: & ideo si qui habitꝰ sunt, qui faciant rectam considerationẽ rationis nõ habito respectu ad rectitudinem appetitus, minus habent de ratione virtutis, taqua ordinãtes ad bonũ materialiter. i. ad id quod est bonum non sub ratione boni. Plus aũt habent de ratione virtutis habitus illi, q respiciũt rectitudinẽ appetitus: quia respiciunt bonum nõ solum materialiter, sed etiam formaliter. i. id quod est bonũ sub rõne boni. Ad prudẽtiam autem pertinet, sicut * dictũ est, applicatio rectæ rõnis ad opus, quòd nõ fit sine appetitu recto. Et ideo prudẽtia nõ solũ habet rationẽ virtutis, quã habent aliæ virtutes intellectuales: sed ẽt habet rõnẽ virtutis, quam habẽt aliæ virtutes morales, quibus ẽt cõnumeratur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Aug. ibi large accepit scientiã pro qualibet recta ratione.

AD 2m dicẽdũ, ꝙ Philoso. dicit, artis esse virtutem, quia nõ importat rectitudinẽ appetitus. Et ideo ad hoc, ꝙ homo recte vtatur arte, requiritur ꝙ habeat virtutem, quę faciat rectitudinem appetitus. Prudentia autem non habet locum in his, quæ sunt artis, tum quia ars ordinatur ad aliquem particularẽ finem: tum quia ars habet determinata media per quæ peruenitur ad finem: dicitur tamẽ aliquis prudenter operari in his, quæ sunt artis per similitudinẽ quandã. In quibusdam aũt artibus propter incertitudinem eorum, quibus peruenitur ad finem, necessarium est consiliũ, sicut in medicinali, & in nauigatoria, vt dicitur in 3 * Ethico.

AD 3m dicendum, quòd illud dictum Sapientis non est sic intelligendum, ꝙ ipsa prudentia sit moderãda, sed quia secundum prudẽtiã est aliquis modus imponẽdus.

habitus, cuiꝰ est actꝰ: sed actus prudentiæ est intellectus. ergo. Probat̃ minor. Actꝰ prudentiæ est cognoscere uniuersale & singulare, & applicare illud huic, ut patet. ergo est intellectus, aut cogitatiua. Nõ. n. põt esse duorum disparatorũ, ut patet in 2. de Anima in processu inuestigatiuo sẽsus cõmunis, ergo uel est cogitatiuæ solius utẽtis intellectu. & hoc non, quia cogitatiua non se extẽdit ad uniuersale: uel est intellectus solius, uel utentis cogitatiua, & habetur intentum, q. S. est principaliter in intellectu, in quo habitus ipse est subiectiue, & secũdario in cogitatiua, ꝙ quia est experimentalis habitus, reddens cogitatiuam habilem ad cooperandum intellectui in cõsiliando, iudicando, & præcipiendo de singularibus: ita ꝙ hi actus principaliter sunt intellect⁹, ministeriales autem cogitatiuæ propter quod ministeriũ, uidetur magis naturalis, & æqua tem sequi prudẽtia, quam scientia, ut dicitur in 6. Ethic.

Li.2.Mora. c.36.

Ar.1.huius q.ad 3.& 1. 2.q.55.art. 2.& 3.& q. 56.& 57.

Ar.3.huius q. & arti.1. ad 3.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum quartum.*

IN Nar. 4. aduerte, ꝙ prudẽtia pro quãto in sola cognitione cõsistit, habet cõmunem rõnem uirtutis intellectualis, q.a. S. est uerorum tãtum, quia. S. est uniuersalium, quæ ut in pluribus uera sunt: sed quia hoc non conuenit prudentiæ ſm propriam rationem, qua ab aliis intellectualibus uirtutibus differt, qua. S. præceptiua ẽ operis singularis, ideo habet specialẽ rationem uirtutis, qua est uirtus simpliciter, sicut uirtus moralis, & ex eadem radice, scilicet rectitudine appetitus.

Li.3.c.3.to mo.5.

¶ In rõsione ad tertiũ cõcludeNouitie, ergo ly prudentiæ, est casus genitiui. Argumentũ ãt procedebat ex casu dativo.

¶ *Super, Quæstionis quadrageſimæſeptimæ Articulum quintum.*

3.di.9.q.1.art.1.q.2.cor. Et dist.33.q.1.art.1.q.2.& q.2.art.1.q.3.ad 2.

Li.2.c.6.

Li.6.ca.5.a medio,& c.vltim.circa medium.

Li.6.ca.12.circa med.& circa finē lib.tom.5.

Li.6.c.5.tomo.5.

1.2.q.1.art.2.& q.18.arti.2.& q.54.ar.2.

1.2.q.54.artic.2.& in hac q.ar.1.

D.205.

1.2.q.54.arti.1.

Ar.2.huius quæſt.

D.237.

IN ar.5.in reſponſione ad tertiū, dubium occurrit, quia hic ponitur differentia inter prudētiam, & moralem virtutē ex parte rationis formalis, quia ſagibile eſt obiectum prudentiæ ſub ratione veri, moralis autem virtutis ſub ratione boni, In præcedenti autē ar.dictum eſt,q̄ prudentia reſpicit bonū ſub rōne boni. Quō mō ſtant hæc ſimul? ¶ Ad hoc dicitur,q̄ prudētia habet vtrū que,& quòd reſpicit verum vt verum, & propterea ponit inter intellectuales virtutes, & reſpicit verum vt bonū: & propterea connumeratur virtutibus moralibus, & ponitur prima virtꝰ cardinalis. Et ne duas rationes formales vni habitui tribuas, quas vni potentiæ non licet tribuere, memento, q̄ non ſm idem hęc verificātur,ſed prudentia ſm cognitionem reſpicit verum, ſm præceptū, ſeu applicationem reſpicit bonū, ſic ſimiliter prudentia ſm id, q̄ habet ex intellectu,reſpicit verum:ſm id, quod habet ex appetitu,reſpicit bonum. Eſt.n.perfectio intellectus, vt ſubeſt appetitui recto, commune eſt autē ſubordinatis poſſe habere plures rationes. Optime ergo poſita eſt differentia inter prudentiam, & moralem virtutē: quia illa veri, iſta boni. Neque enim obſtat q̄ illa boni & veri, iſta aūt boni tātum.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæſeptimæ Articulum ſextum.*

IN ar.6. eiuſdē q.47.nota in titulo, quòd præſtituere finem virtuti morali, poteſt dupliciter intelligi, primo proſtatuere, vt virtus moralis tendat in talem finem: & hoc ſpectat ad datorem naturæ. Genitor ſiquidem dat naturam determinatam ad talem finem: ſic

ARTICVLVS V.

Vtrum prudentia ſit virtus ſpecialis.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur q̄ prudētia nō ſit ſpecialis virtus. Nulla.n.ſpecialis virtus ponit in cōi diffinitione virtutis: ſed prudētia ponit in cōi diffinitione virtutis, qa in 2. Ethi. diffinitur virtus habitus electiuꝰ in mediocritate exiſtens, determinata ratione quo ad nos, prout ſapiens determinabit: recta autem ratio intelligitur ſecundum prudētiā, vt dicitur in 6. †Ethi. ergo prudentia non eſt ſpecialis virtus.

¶ 2 Præt. † Philoſo. dicit in 6. Ethi. q̄ virtus moralis recte facit operari finem, prudentia autem ea, quæ ſunt ad finem: ſed in qualibet virtute ſunt aliqua operanda propter finē. ergo prudentia eſt in qualibet virtute: nō eſt ergo virtꝰ ſpecialis.

¶ 3 Præt. Specialis virtus habet ſpeciale obiectū; ſed prudentia nō habet ſpeciale obiectum, eſt enim recta ratio agibiliū, vt dicitur in 6.* Ethic. agibilia autem ſunt omnia opera virtutum. ergo prudentia non eſt ſpecialis virtus.

SED CONTRA eſt, q̄ condiuiditur, & connumeratur aliis virtutibus. dicit.n, Sapiē.7. Sobrietatē & prudentiā docet, iuſtitiā & virtutē.

RESPON. Dicendum, q̄ cum actus, & habitus recipiāt ſpeciem ex obiectis, vt ex ſupra* dictis patet, neceſſe eſt q̄ habitus, cui reſpōdet ſpeciale obiectū ab alijs diſtinctum, ſpecialis ſit habitus, & ſi eſt bonus, eſt ſpecialis virtus. Speciale aūt obiectum dicitur non ſolum ſm materialem conſiderationē ipſius, ſed magis ſm rationē formalem, vt ex ſupra* dictis patet. Nam una & eadem res cadit ſub actu diuerſorum habituum, & etiam diuerſarum potentiarum ſm rationes diuerſas. Maior autem diuerſitas obiecti requiritur ad diuerſitatem potentiæ, q̄ ad diuerſitatē habitus, cum plures ᵈ habitus inueniantur in vna potentia, vt ſupra* dictum eſt. Diuerſitas ergo rationis obiecti, quæ diuerſificat potentiam, multo magis diuerſificat habitum. Sic ergo dicendū eſt, q̄ cum prudentia ſit in ratione, vt* dictū eſt, diuerſificatur quidem ab alijs virtutibus intellectualibus ſm materialem diuerſitatem obiectorū. Nam ſapientia, ſcientia, & intellectus ſunt circa neceſſaria: ars autē & prudētia circa contingētia. Sed ars ᵈ circa factibilia, quæ. ſi exteriori materia conſtituuntur, ſicut domus, cultellus, & huiuſmodi. Prudentia autem eſt circa agibilia, quę ſ. in ipſo operante conſiſtunt, ut ſupra* habitum eſt: ſed a virtutibus moralibus diſtinguitur prudētia ſm formalem rationem potentiarum diſtinctiuā. ſ. intellectiui, in quo eſt prudētia: & appetitiui, in quo eſt uirtus moralis. Vnde manifeſtum eſt prudentiam eſſe ſpecialem uirtutem ab omnibus alijs uirtutibus diſtinctam.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ illa diffinitio non datur de uirtute in cōmuni, ſed de uirtute morali, in cuius diffinitione cōuenit et ponitur uirtus intellectualis communicās in materia cū ipſa, ſ. prudentia. Quia ſicut uirtutis moralis ſubiectum eſt aliquid participās rationē: ita uirtus moralis habet rationem uirtutis, inquantum participat uirtutem intellectualē.

AD 2ᵐ dicendum, quòd ex illa ratione habetur, quòd prudentia adiuuet omnes uirtutes, & in omnibus operetur, ſed hoc non ſufficit ad oſtendendum, quòd non ſit uirtus ſpecialis: quia nihil prohibet in aliquo genere eſſe aliquam ſpeciem, quæ aliqualiter operetur in omnibus ſpeciebus eiuſdem generis, ſicut Sol aliqualiter influit in omnia corpora.

AD 3ᵐ dicendum, quòd agibilia ſunt quidem materia prudentiæ, ſecundum quod ſunt obiectum rationis, ſcilicet ſub ratione ueri. Sunt autem materia moralium uirtutum, ſecundum quod ſunt obiectum uirtutis appetitiuę, ſcilicet ſub ratione boni.

ARTICVLVS VI.

Vtrum prudentia præſtituat finem uirtutibus moralibus.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur q̄ prudentia præſtituat finem uirtutibus moralibus. Cum.n.prudētia ſit in ratione, uirtus autē moralis in ui appetitiua, uidet q̄ hoc modo ſe habeat prudentia ad uirtutem moralem, ſicut ratio ad uim appetitiuam: ſed ratio præſtituit finem potentiæ appetitiuæ. ergo prudētia præſtituit finem uirtutibus moralibus.

¶ 2 Præt. Homo excedit res irrationales ſecundum rationem: ſed ſecundum alia cum eis communicat. ſic ergo ſe habent aliæ partes hominis ad rationem, ſicut ſe habet, homo ad creaturas irrationales: ſed homo eſt finis creaturarū irrationaliū, vt dicit in 2.* Politic. non quæritur hic. Alio ergo modo ſumitur pro dictare, quis eſt, ille ſtatuens finis: & ſic quæritur ſ. propoſito, an prudentia primo dictet euidenter finem moralium uirtutum, & eſt ſermo de fine proprio earundem.

¶ In eodē ar.6. eiuſdem quæſt. dubium eſt ſimpliciter, & ad hominem. Simpliciter quidem propter rationes allatas a Sco to in 36. diſtinct. tertii ſententiarum. artic.2. quibus infert, quòd prudentia dicitur de fine proprio uirtutis moralis. et primo ſic. Virtus moralis, puta, caſtitas, ſemp ſequitur naturæ ordine prudentiam aliquam. ergo ſequitur dictamē prudentiæ finis, qui eligitur: quia uirtus moralis generat ex electione proprii finis. Secundo, quia aliter non ſaluaretur una prudentia reſpondēs uni uirtuti proprie & per ſe moralī. Probatur, quia uirtus moralis eſt una unitate finis, ad cuius electionem principaliter inclinat. Et ſi ad diſtandum de illo fine nulla eſſet prudentia, quot eſſent dictamina mediorum, tot eſſent prudentiæ: quia nullum eſſet obiectum, a quo ſumeretur unitas, tot dictaminum, ſublato a ſingulis dictamine de fine.

¶ Ad hominem autem. ſ. diuum Thomam, dubium eſt, quoniam in Prima ſecundæ queſt.66.artic.3. ad tertium expreſſe dicit, quòd prudētia dirigit uirtutes morales etiam in præſtituendo finem. Et probat, quia finis uirtutis moralis eſt attingere medium, quod prudentia determinatur.

¶ Ad euidentiam huius rei ſimpliciter aduerte, quòd dupliciter uerū poteſt in dubium propoſitio dicens, quòd prudentia eſt de his, quæ ſunt ad finem. Primo abſolutē, & ſic dicendum eſt de prudentia reſpectu eorum, quæ ſunt

ad finem, ſicut de ſcientia reſpectu concluſionum. Scientia namque ſemper eſt concluſionum, ſed tamen ſcientia ſecundæ concluſionis eſt materialiter ſcientia principii tertiæ concluſionis: quia illamet propoſitio, quæ fuit concluſio ſecundæ, eſt principium tertiæ demonſtrationis, & ſic de aliis. Et ſimiliter prudētia ſemper eſt reſpectu eorum, quæ ſunt ad finem: ſed cum hoc ſtat, quòd prudentia reſpectu huius ad talem finem, ſit materialiter de fine reſpectu alterius ſubordinati illi medio, & ſic deinceps, prout contingit plura ſubordinari media ad vnum finem principalem. Quod enim fuit ad finem in primo diſcurſu, fit finis in ſecūdo diſcurſu, & ſic deinceps in tertio, & reliquis. Eſt etiam vnum aliud hic aduertendum, quòd ſicut ſcientia dicitur concluſio num tātum vt ſcita rum, & cum hoc ſtat quòd eſt præmiſſarum vt cognitarum (Vtitur enim eis ut cognitis, applicando ad concluſionē) ita prudentia eſt tantum eorum, quæ ſunt ad finem vt rerum præceptarū, & electarum: & cum hoc ſtat, immo exigitur, quòd ſit finis, vt aſpecti, & intēti. Vtitur ſiquidem prudentia fine, applicando ipſum ad id, quod eſt ad finem. Secundo, poteſt uerū in dubium reſpectu finium proprioꝝ uirtutum moralium, & iuxta hunc ſenſum tractatur in litera, & ſpugnatur a Scoto. Author enim ſentit, quòd uirtuti morali finis præſtituitur a ſyndereſi: quia naturalis ratio dictat, quòd in timoribus bonum rationis, & ſimiliter in cōcupiſcētiis, & ſimiliter in iræ, & operationibus ſectandū eſt.

¶ Ad primam ergo rationem Scoti dicitur, quòd licet uirtutem moralem præcedat naturaliter prudentia, non tamen prudentia dictatiua de fine: ſed ſufficit naturalis ratio dictatiua de fine, & prudentia dictatiua de mediis ad finem. Probatio autem dicēs, quia uirtus moralis generatur ex electione finis, implicat in adiectio: quia electio non eſt finis, ſed eorum, quæ ſunt ad finem.

¶ Ad ſecundum autem dicitur, q̄ ad vnitatem prudentiæ reſpectu omnium mediorum ad finem, ſufficit vnitas finis ſ. ſpecialis prudentia, & nō requiritur vnitas finis dictati ab illa. Accidit.n. vnitati finis reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, & directiui eorum in illum, quòd ſit dictatum ab hoc, vel alterō: ſufficit.n. q̄ ſit aſpectū a directiuo mediorum in illum. Argumentum autem procedit ac ſi directiuum mediorū non cognoſceret finē, ad quē dictat media: & hæc ſat ſunt argumētis Scoti. Si quis tñ quæreret, quare in parte intellectiua ponantur duæ virtutes reſpectu vnius materiæ moralis. ſ. ſyndereſis, & prudentia, altera reſpectu finis, altera reſpectu eorū quæ ſunt ad finē: in parte āt appetitiua nō tñ ponitur virtus reſpectu finis, & eorū, quę ſunt ad finē puta, caſtitas, R. fidēdū eſt, q̄ ex hoc q̄ cognitio pficitur ſm q̄d res ſunt in aia, ſequitur q̄ alia ſit virtus, qua aia iudicat aliqua ſm ſeipſa, & alia qua iudicat aliqua p reſolutionē i alia. Aliter ſiquidē oportet eſſe diſpoſitū circa hæc, & circa illa, vt patet ex diuerſitate luminis. Et ꝓpterea tā in intellectu practico, q̄ ſpeculatiuo alia eſt virtus reſpectu principiorum, & alia reſpectu cōcluſionum. Ex hoc autem q̄ appetitio perficitur, ſecundum q̄d anima tendit ad res, ſequitur q̄ ſicut in rebus per eandē naturā aliquid mouetur ad medium & terminum, vt patet in grauibus & leuibus: ita appetitus per eandem virtutem tendat in finē, vt terminum, & id quod eſt ad finem, vt medium.

¶ Ad dubium autem ad hominem, dicta in prima ſecundæ approbo, adiunctis dicendis in hoc, & ſequenti articulo.

¶ In reſponſione ad tertium, aduerte tria. Primo, q̄ formalis reſponſio ad argumentum cōſiſtit in hoc, quòd prudentia non præcipit uirtuti morali ſimpliciter, ſed diſponendo ea, quæ ſunt ad finē. Secūdo, quòd ex eodē medio poterat argui ecōtra ſubſumendo. Sed virtus moralis eſt de fine. ergo præcipit prudentiæ, ex quo ipſa non eſt de fine. Et ex hoc ſequitur, quòd virtus moralis eſt nobilior prudētia: nec euaditur, vt in Prima ſecundæ dicebatur, quia prudentia dirigit in præſtituendo finē, ideo author hæc tractat in reſpōſione hac. Tertio, q̄ hæc difficultas de ſuperioritate, & nobilitate inter virtutē moralem, & prudentiā, obſcura ꝓpterea quia virtus moralis eſt de fine: prudētia autem de his, quæ ſunt ad finē, in præcedenti libro loco allegato ſoluta eſt dupliciter, Primo, quia prudētia eſt ētde fine applicite: ſecūdo, quia virtus moralis nō eſt de fine abſq; mēdicatione a prudētia. Et quāmuis vtrū que horū ſit verū in ſe, & nonnihil reſpōdeat difficultati: ſolutio tñ difficultatis ſimiliter hinc ſumēda eſt, q̄ virtutē aliquā eē finis, cōingit dupliciter. ſ. executiue, & authoritatiue. Virtus illa, quæ eſt de fine executiue, per modum exequentis tendit in illū, vt patet in omnibus executiuis actibus: uirtus autem illa, quæ eſt de fine authoritatiue, intendit primo illum, & circa illum verſatur ante omnem electionem. Differentia aūt inter iſtas ad propoſitum eſt, q̄ cum dicitur, q̄ virtuti de fine proprium eſt præcipere ei, quæ eſt de his quæ ſunt ad finem, intelligitur de ea, quæ eſt de fine authoritatiue. Hæc.n. eſt quę finem præſtituit aliis, & præcipit, vt patet in artibus architectonicis, & charitate reſpectu aliarum virtutum. Virtus igitur moralis non eſt de fine authoritatiue, ſed executiue: quod patet ex eo, quòd virtus ex principali actu ſuo iudicanda eſt. Cōſtat aūt, q̄ præcipuus actus virtutis moralis eſt electio, vt patet ex ipſa eius diffinitione. 2. Ethic. Virtus eſt habitus electiuus &c. electio aūt ad executionē ſpectat, ſequitur.n. præceptum, & eſt ipſa executio appetitus in appetibile: vñ nihil reſtat, niſi exterior executio poſt electionē. Et ꝓpterea virtus moralis non præcipit prudentiæ, nec eſt ea prior naturaliter: & tamen oporteret eam præcedere naturaliter prudentiam, ſi eſſet de fine authoritatiue. Eſſet autem hoc, ſi virtus moralis eſſet primo habitus intentiuus finis, hoceſt, ſi primo perficeret intentionem finis: quoniam intentio non dependet ab his, quæ ſunt ad finem. Dico autem primo, quòd virtus moralis perficiendo primo electionem, perficit ſecundario intentionem. Propter quod in 6. Ethic. dicitur, q̄ facit intentionem rectam, & quòd principium prudentiæ firmat in anima. Et hoc eſt quod in litera a poſteriori declaratur, dicendo, quòd finis non pertinet ad virtutes morales, tamquām ipſæ præſtituant finem. Et excluſa ſuperioritate virtutis moralis reſpectu prudētiæ, declaratur ſuperioritas econtrario: quia prudentia mouet eam, diſponendo ea quæ ſunt ad finem, quæ eliguntꝰ a virtute morali, vt in ſequenti patebit articulo.

Q.5 arti.7.& q.23.ar.7.id 2.& q.26.ar.1.& 2.3.q.23.art.3.

3.1.q.79.art.12.In corp.ar.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum septimũ.*

In 2ar.7.eiusdẽ 47. q.aduerte q̃ruor. Primo differẽtiã inter finem, & mediũ in uirtutibus moralibus, q̃ licet coincidant in unã rẽ, alia tñ est utriusque rõ. Mediũ.n.in cõparatiõe ad extrema dr. Et in ꝓpõsito, mediũ nõ ſm quãtitatẽ, ſed rõnẽ, ſeu ꝓportionẽ dr, ut in 2. patet Ethic. & opponitur utriq; extremo ſ.im proportionato p excessum, & improportionato p defectũ, finis aũt hoc nõ respicit. Et propterea nõ mireris, ſi poſt quæſtionẽ de præſtitutione finis, quærit de inuentione mediũ moralium uirtutum.

¶ Secundo, q̃ mediũ moralis uirtutis dupliciter interpretari poſſumus. Primo formaliter, ꝓ ipſa mediũ rõne: ſecũdo materialiter, ꝓ re denominata media. Si ſumaẽ primo mõ, ſic é bonitas rõnis: ſi ſecundo mõ, ſic eſt res bona bonitate rõnis. & primo mõ é finis moralis uirtutis: ſecũdo aũt eſt id q̃ eſt ad finẽ. Vñ moralis virtus eligit operatiõnẽ, ſeu paſſionẽ talem, tantam &c. vt bonam ſecundum rationẽ. Materia enim eſt propter formam: & id qđ eſt ad finẽ, vt materiale, eſt finis. ipſe autem finis, formale eſt.

¶ Tertio, q̃ quemadmodũ naturalis rõ dictat finẽ virtutũ moralium, ét dictat mediũ earundẽ, inquãtum opponitur extremo .ſ. exceſſui. Dictat ſiquidẽ nãlis rõ cuilibet, q̃ nõ eſt iraſcendũ delectãdũ &c. pluſquã oporteat, ſed an ſit iraſcendũ, triſtãdũ, delectãdũ, nihil, vel vſq; ad tm terminũ, non dictat naturalis rõ ſufficiẽti euidentia abſque rõnis diſcurſu. Propter qđe hoc variæ dicuntur opiniones, & ad moralem philoſophiã ſpectat hoc in communi determinare, vt euidens nobis ſit. Ad prudẽtiam autem ſpectat

Infr. q.123 art.12. & q 141. arti.8. Et 1.2.q.61 articu.3.ad 3. & quæſt. 66.art.2.Et 3.diſt 33.q. 2. ar.5. Ar.præced.

Ar.5.huius quæſt.

Li.2.de inuentione in fol. 4. ante fin.

Ar.5.huius q.arg.2.

Vtrum ad prudẽtiam pertineat inuenire medium in uirtutibus moralibus.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur q̃ ad prudentiã nõ pertineat inuenire medium in virtutibus moralibus. Cõſequi.n. medium eſt finis moraliũ virtutũ: ſed prudentia nõ præſtituit finem moralibus virtutibus, vt* oſtẽſum eſt. ergo nõ inuenit in eis medium.

¶ 2 Præt. Illud quod eſt per ſe, non videtur cauſam habere: ſed ipſum eſſe eſt ſubijpſius cauſa, quia vnũquodque dicitur eſſe per cauſam ſuam: ſed exiſtere in medio conuenit virtuti morali per ſe, quaſi poſitum in eius diffinitione, vt ex* dictis patet. non ergo prudentia cauſat mediũ i uirtutibus moralibus.

¶ 3 Præt. Prudentia operatur ſm modum rationis: ſed uirtus moralis tendit ad medium per modum naturæ, quia ut Tullius dicit in 2. *Rhetoricæ. Virtus eſt habitus per modum naturæ rationi conſentaneus. ergo prudentia non præſtituit mediũ uirtutibus moralibus.

Sed contra eſt, quòd in ſuprapoſita* diffinitione uirtutis moralis dicitur, quod eſt in medietate exiſtens determinata ratione, prout ſapiens determinabit.

Respon. Dicendum, quòd hoc ipſum, quod eſt conformari rationi rectæ, eſt finis proprius cuiuſlibet uirtutis moralis. Temperantia.n.hoc intendit, ne propter concupiſcẽtias homo diuertat a rationẽ: & ſimiliter fortitudo ne a recto iudicio rationis diuertat, propter timorem, uel audaciã: & hic finis præſtitutus eſt homini ſm naturalem rationẽ. Naturalis.n.ratio dictat unicuiq;, ut ſm rationẽ operetur: ſed qualiter, & p quæ homo in operando atũgat medium rationis, pertinet ad rationem prudentiæ. Licet.n. attingere medium ſit finis uirtutis moralis, tamẽ per recta diſpoſitionẽ corũ, quæ ſunt ad finẽ, medium iuenitur. Et per hoc patet reſpondo ad Primum.

Ad 2m dicendum, q̃ ſicut agẽs naturale facit ut forma ſit in materia, non tñ facit ut formæ conueniant ea, quæ p ſe ei inſunt: ita etiã prudẽtia mediũ cõſtituit in paſſionibus, & operatiõnib⁹, nõ tñ facit q̃ mediũ q̃rere conueniat uirtuti.

Ad 3m dicendum, quòd uirtus moralis per modum naturæ intendit peruenire ad mediũ: ſed quia medium, ſm quod medium, non

F eodem modo inuenitur in omnibus: ideo inclinatio naturæ, q̃ ſem per eodẽ modo operatur, ad hoc non ſufficit, ſed requiritur ratio prudentiæ.

Vtrum præcipere ſit principalis actus prudentiæ.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur q̃ præcipere nõ ſit principalis actus prudentiæ. Præcipere.n.pertinet ad bona, quæ ſunt ſienda: ſed* Aug. 14. de Trini. ponit actum prudentiæ præcauere in ſidias. ergo præcipere non eſt principalis actus prudentiæ.

¶ 2 Præt. * Philo. dicit in 6. Ethic. q̃ prudentis eſt bene conſiliari: ſed alius actus videtur eſſe conſiliari & præcipere, vt ex ſupra † dictis patet. ergo prudentiæ principalis actus non eſt præcipere.

¶ 3 Præt. Præcipere, vel imperare videtur pertinere ad voluntatem, cuius obiectum eſt finis, & quæ mouet alias potentias animæ: ſed prudentia non eſt in voluntate, ſed in ratione. ergo prudentiæ actus non eſt præcipere.

Sed contra eſt, quod* Philo. dicit in 6. Ethico. quòd prudentia præceptiua eſt.

Respon. Dicendum, q̃ prudentia eſt recta ratio agibilium, vt ſupra* dictum eſt. Vnde oportet q̃ ille ſit præcipuus actus prudentiæ, qui eſt præcipuus actus rationis agibiliũ, cuiꝰ qdẽ ſunt tres actus, quorũ primus eſt cõſiliari, quod p tinet ad inuẽtionẽ. Nã cõſiliari eſt quærere, vt ſupra* habitũ eſt. Secũdus eſt iudicare de iuẽtis, & hoc facit ſpeculatiua rõ: ſed practica rõ, q̃ ordinat ad opus, procedit ulterius. Et eſt tertius actus eius præcipere, qui quidem actus conſiſtit in applicatione conſiliatorũ, & iudicatorũ ad operãdũ. Et ga iſte actus eſt propinquior fini rõnis practicæ, inde eſt, q̃ iſte eſt pr̃cipalis actus rõnis practicę, & p cõſequẽs prudẽtię. Et huius ſignũ eſt, q̃ pfectio artis conſiſtit in iudicãdo, nõ aũt in ꝑcipiendo. Iõ reputatur melior artifex, qui volẽs peccat in arte, quaſi habẽs rectũ iudicium, q̃ qui peccat nolens, quod videtur eſſe ex defectu iudicij: ſed in prudẽtia eſt ecõuerſo, ut dicitur in 6.* Ethi. Imprudentior enim eſt qui volẽs peccat, quaſi deficiẽs in principali actu prudẽtię, q̃ eſt præcipere, q̃ qui peccat nolens.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ actꝰ ꝑcipiẽdi ſe extẽdit & ad bona vti principiis his, Non eſt plus, vel minus delectandũ &c. ſed moderate, & applicare eas ad particulares paſſiones. ſ. hanc irã triſtitiã &c. Et ſic determinare quæ ſit triſtitia media nõ maior, nec minor quàm oporteat nunc, hic, mihi, in tali caſu &c. Et hæc eſt ratio, quare prudentiæ tribuitur inuenire medium, ſyn dereſi autem præſtituere finem.

¶ Quarto, quòd modus inueniendi medium in moralibus a prudentia, eſt ex parte materiæ, ita q̃ ſicut in naturalibus agens diſponẽdo materiam, inducit formam in materiam: ita in moralibus recta ratio determinãdo operationem, ſeu paſſionẽ, in qua ſaluatur nõ medii, & præcipiẽdo quòd illa operatio eligatur, facit quòd appetitus eligens huiuſmodi operationem eligit operationem in medio conſiſtentẽ, quod eſt eligere materiam medii, & id quod eſt ad finẽ, puta, tãtum, talemque ſumere cibum, propter ipſum bonũ rationis, quod eſt medium.

¶ Ex his autem patet & quomodo prudentia diſponit ea, quæ ſunt ad finem, & parat per hoc viã virtuti morali, vt attingat finem eligendo illa, quæ ſunt ad finem. Et propterea in Prima Secundæ dictum eſt, quòd inueniendo dirigit in præſtituendo finem, & non ſimpliciter: & quomodo mouet virtutem moralem ducendo illam de potentia ad actum, determinando, eligendo, & præcipiendo electionem illorũ: & quare magis in diffinitiõe moralis virtutis poſitũ eſt medium, finis, ſeu bonum rationis, quia ſcilicet doctrina & ꝑcepta, non ex communibus eſſe debent, medium autem ſpecificat finẽ, & bonum rationis, ad hoc ſcilicet mediũ. Et ſimiliter ſpecificat quæ-

A tẽtio ad præcipiendũ, ad cauendũ, circumſpiciendũ, diſcẽdũ &c. maxime ad prudentiã ſpectat. Vnde Apoſto. ſolicitudinẽ oſtendit ſe habere eccleſiaſtũ cõteſtatur, qui in quiete attẽdebat, qũo proficiebant, in quo deficerẽt, quo egerent &c. Nec id dicimus, vt Iſidorũ reprehendamus, qm̃ ille nõ deriuationẽ, ſed etymologiã vocabuli dixit iuxta rei ſignificatæ, vel literarum ſimilitudinẽ: quę in pluribus locis affert author vtrés etiam his minimis locis ſanctorum patrum ad clarificãdam rem his ſpecialiter, quos ſacrorum doctorũ lectio exercet. Explanaẽ nihilominus ex illa etymologia, q̃ ſolicitꝰ eſt actiue citus. i. feſtinꝰ. Qui n. inquiete attendit alicui, ſe ſtine exequitur, cũ tẽpus eſt, & poteſt, alioquin non inquiete attendebat: quærit.n.hic quieſcere.

¶ In reſponſione ad primum aduerte, q̃ ſolicitudo, ſeu ſquieta attentio, niſi ſit ratione regulata, non ſpectat ad prudentiam. Et propterea author ſolicitudinis vocabulum ad bonum determinãs, quãmuis multi ad effundendũ ſanguinem ſoliciti ſint, dixit, q̃ cõſiſtit in præcepto, & directiõe rationis. Puto autem hoc ipſum dixiſſe, quia licet ſolicitudo abſolute ad bonũ, & malum ſit, in moralẽ tamẽ ſcięti ad bonũ tãtum vſurpata eſt.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæ ſeptimæ Articulum decimum.*

In artic. 10. in reſponſione ad ſm, dubium occurrit circa illud, Bonum proprium nõ poteſt eſſe ſine communi, & eius probationem. Nam poteſt quis habere bonum honeſtum, puta, virtutem temperantiæ, & vtile, puta, diuitias: & delectabile in loco, vel ludo abſque cõmuni bono. Nec ex hoc q̃ Romani amabãt magis cõmunes, q̃ proprias diuitias, probatur, q̃ propriæ non poſſunt eſſe abſque communibus.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ author loquitur ad literam de bono vtili, & delectabili, & intendit, q̃ non põt haberi ſecundum rectam rationem ſine bono cõmuni. i. ſine

B prosequenda, & mala cauenda: & tamen præcauere inſidias nõ attribuit Aug. prudentiæ quaſi ad principalem actum ipſius, ſed quia iſte actus prudẽtiæ nõ manet in patria.

Ad 2m dicendum, quòd bonitas conſilij requiritur vt ea, quæ ſunt bene inuenta, applicentur ad opus. Et iõ præcipere pertinet ad prudentiã, q̃ eſt bene cõſiliatiua.

Ad 3m dicẽdum, q̃ mouere abſolute pertinet ad voluntatem, ſed præcipere importat motionẽ cum quadã ordinatione: et iõ eſt actus rationis, vt ſupra* dictum eſt.

Vtrum ſolicitudo pertineat ad prudentiam.

Ad nonvm ſic proceditur. Videtur q̃ ſolicitudo nõ ptineat ad prudentiã. Solicitudo.n. inquietudinem quandã importat. Dicit.n.* Iſidor. in lib. Etym. quòd ſolicitus dicit, qui eſt inquietus: ſed motio maxime pertinet ad vim appetitiuã. ergo & ſolicitudo: ſed prudentia nõ eſt, in vi appetitiua, ſed in ratione, vt ſupra † habitum eſt. ergo ſolicitudo non pertinet ad prudentiam.

¶ 2 Præt. Solicitudini videtur opponi certitudo veritatis. unde dicitur 1. Reg. 9. q̃ Samuel dixit ad Saul. De aſinis, quas nudiũſtertius perdidiſti, ne ſolicitus ſis, quia inuentæ ſunt: ſed certitudo veritatis pertinet ad prudentiam, cũ ſit virtus intellectualis. ergo ſolicitudo opponitur prudẽtiæ magis, quàm ad eam pertineat.

¶ 3 Præt. * Philoſo. dicit in 4. Ethi. q̃ ad magnanimum pertinet pigrũ eſſe, & otioſum: pigritiæ autem opponitur ſolicitudo. cum ergo prudentia non opponatur magnanimitati, quia bonum non eſt bono contrarium, vt dicitur in Prędicamentis. ergo videtur q̃ ſolicitudo nõ pertineat ad prudentiam.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. Petr. 4. Eſtote prudentes, & vigilate in orationibus: ſed vigilantia eſt idem ſolicitudini. ergo ſolicitudo pertinet ad prudentiam.

Respon. Dicendum, q̃ ſicut dicit* Iſido. in li. Etym. Solicitus dicitur quaſi ſolers citus, inquãtum ſ. aliquis ex quadam ſolertia animi velox eſt ad proſequẽdum ea, quę

ſunt agenda. Hoc aũt ptinet ad prudentiã, cuius prẽcipuus actus eſt circa agenda præcipere de prẽconſiliatis, & iudicatis. Vnde* Philoſo. dicit in 6. Ethic. q̃ oportet operari quidem velociter conſiliata, conſiliari autẽ tarde. Et inde eſt, quòd ſolicitudo proprie ad prudentiam pertinet. Et propter hoc* Aug. dicit li. de moribus Eccleſię, q̃ prudẽtiæ ſunt excubię, atq; diligentiſſima vigilantia, ne ſubrepente paulatim mala ſuaſione fallamur.

Ad primvm ergo dicẽdũ, q̃ motus quidẽ pertinet ad vim appetitiuã, ſicut ad principiũ mouẽs, tamẽ ſm prẽceptũ, & directionẽ rationis, in quo cõſiſtit rõ ſolicitudinis.

Ad 2m dicendũ, q̃ ſm. * Philoſ. in 1. Ethic. Certitudo nõ eſt ſimiliter quęrenda in oĩbus, ſed in vnaquaq; materia ſm propriũ modũ. Quia vero materiæ prudentię ſunt ſingularia contingentia, circa quæ ſunt operationes humanę, nõ poteſt certitudo prudentię tanta eſſe, quòd omnino ſolicitudo tollatur.

Ad 3m dicendũ, q̃ magnanimus dicitur eſſe piger, & otioſus, non quia de nullo ſit ſolicitus, ſed quia non eſt ſuperflue ſolicitus de multis: ſed confidit in his, de quibus confidendum eſt, & circa illa non ſuperflue ſolicitatur. Superfluitas enim timoris, & diffidẽtię facit ſuperfluitatẽ ſolicitudinis: qa timor facit cõſiliari nos, vt ſupra* dictum eſt, cũ de paſſione timoris ageret.

Vtrum prudentia ſe extendat ad regimen multitudinis.

Ad decimvm ſic proceditur. Videtur q̃ prudentia nõ ſe extendat ad regimen multitudinis, ſed ſolum ad regimẽ ſuijpſius. Dicit enim* Philoſ. in 5. Ethic. q̃ virtus relata ad bonum commune eſt iuſtitia: ſed prudentia differt a iuſtitia. ergo prudentia non refertur ad bonum commune.

¶ 2 Præt. Ille videtur eſſe prudẽs, qui ſibijpſi bonum quęrit, & operatur: ſed frequenter illi, qui quærunt bona communia, negligunt ſua. ergo non ſunt prudentes.

¶ 3 Præt. Prudentia diuiditur contra temperãtiam, & fortitudinem: ſed temperantia, & fortitudo videtur dici ſolum per cõparationẽ ad

Ar.huius q.8. ar.12. q. 47

Infr. q. 48. ar.vnico, ad 3. & q. 54. ar.1.

Li.10. Etymolo. c.18. & incipit, Sapiens, inter prin. & medium. Ar.1.huius quæſt.

Li.6.c.9.pãrum a prin. tom.5.

Cap. 24. in medio il lius, tom.1.

Li.1.c.3.circa princ. & c.7.circa fi. tom.5.

Inf.q.49.ar ti.3.ad 3.Et 1.q.22.ar.1 cor.

Li.5.c.1.circa finẽ præcipue, to.5.

relatione ad bonum commune, hoc est, nisi prius pro cō muni bono sit paratum, non recta ratione habetur. Et hoc probatur per Romanos non ex abdicatione fatua bonorū, sed ex recta ratione propria bona pro cō munibus sic ponebant, vt mallent propria non habere, cō municare ea habentes, q̄ communia non habere, & se habere. Optimum autē fuisset & ipsos, & cō munitatem habere.

Li.5.c.3.circa finem uidetur innuitom.5.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum vndecimū*

IN Nar.11.ciuslē q. dubium occurrit multiplex. Primum est, Quo pacto i virtute boni viri includitur virtꝰ principis, cū distinguantur specie, vt in corpore ar. dicitur prudētia monastica, quæ est virtus boni viri, & prudentia politica, quæ est virtus principis. Secundum est, Quo pacto valet ratio literæ, quia ad bonum virum pertinet posse bene principari, & bene subiici. Ex hoc.n.si sequitur, q̄ includat virtutē principis, sequitur etiam quòd includat virtutem subditi, pari ratione. Et cū virtus principis distinguatur specie a virtute subditi, vt in litera dicit ex Aristotele, sequitur, q̄ virtus boni viri includat opositas virtutes. Tertium dubium est, qa falsum est, q̄ ad bonum uirum spectet posse bene præesse, & subesse. Multi enī sunt uiri boni, qui nō possent bene præesse, ut experientia testatur. Quartū est dubium politicū in præcedenti lib. de q. 9. Quare .s. uirtus boni uiri magis idētificatur uirtuti principis, quàm ciuis, ut dicatur, q̄ eadem est uirtus boni uiri, & boni principis, & q̄ nō est eadem uirtus boni uiri, & boni ciuis, cum etiam ad bonum ciuem spectet posse bene præesse, & subesse, ut i eodē 3. Politicorum dicitur.

Li.4.c.4.in titulo de Aelia familia in fine.

Li.3.c.8.inter mediū & fi. to.1.

Li.5.ca.1.a medio,to.5

bonū propriū. ergo etiā prudentia. F nia, sicut ad partem sensitiuam pertinent singularia.

SED CONTRA est, quod Dominus dicit Matth.24. Quis putas est fidelis seruus, & prudens, quē constituit dominus super familiā suā?

RESPON. Dicendum, q̄ * sicut Philos. dicit in 6. Ethi. Quidam putauerunt q̄ prudentia non se extendit ad bonum commune, sed solū ad bonū propriū: & hoc ideo, quia existimabant q̄ non oportet hominem quærere nisi bonum propriū: sed hæc æstimatio repugnat charitati, quæ non quærit quæ sua sunt, vt dicitur 1. Ad Corinth. 13. Vnde & Apost. de seipso dicit 1. ad Corint. 10. Non quærens quod mihi vtile sit, sed quod multis, vt salui fiant. Repugnat etiam rationi rectæ, quæ hoc iudicat, q̄ bonum cōmune sit melius, q̄ bonum vnius. Quia ergo ad prudētiam pertinet recte consiliari, iudicare, & præcipere de his, per quæ peruenitur ad debitū finē, manifestū est, q̄ prudētia non solū se habet ad bonū priuatum vnius hominis, sed etiam ad bonū commune multitudinis.

AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ Philos. ibi loquitur de virtute morali. Sicut autem omnis virtus moralis relata ad bonum commune, dicitur legalis iustitia: ita prudentia relata ad bonum commune, vocatur prudentia politica. Nam sic se habet politica ad iustitiam legalem, sicut se habet prudentia simpliciter dicta ad virtutem moralē. I

AD 2m dicēdum, q̄ ille, qui quærit bonum commune multitudinis, ex consequenti etiam quærit bonū suum propter duo. Primo quidem, quia bonum propriū non potest esse sine bono communi vel familiæ, vel ciuitatis, aut regni. Vnde Maximus Valerius * dicit de antiquis Romanis, q̄ mallebant esse pauperes in diuite imperio, q̄ diuites in paupere imperio. Secundo, qa cū homo sit pars domus, vel ciuitatis, oportet q̄ homo cōsideret K quid sit sibi bonū ex hoc, q̄ est prudens circa bonū multitudinis. Bona.n. dispositio partium accipitur secūdum habitudinem ad totum, quia vt * Aug. dicit in lib. confess. Turpis est omnis pars suo toti nō conueniens, vel non congruens.

AD 3m dicēdū, quòd etiam temperātia, & fortitudo possunt referri ad bonum commune. Vnde de actibus earum dantur præcepta legis, vt dicitur in 5. * Ethi. Magis tamen prudentia, & iustitia, quæ pertinent ad partem rationalem, ad quam directe pertinent communia, sicut ad partem sensitiuam pertinent singularia.

ARTICVLVS XI.

Vtrum prudentia, quæ est respectu boni proprij, sit eadem specie cum ea, quæ se extēdit ad bonum commune.

AD VNDECIMVM sic procedit. Videt̄ q̄ prudentia, quæ est respectu boni pprij, sit eadē specie cum ea, quæ se extendit ad bonum commune. Dicit.n.* Philos. G 6. Ethi. q̄ politica, & prudētia idē habitus est: esse aūt, nō idem ipsis. ¶2 Præt. † Philos. dicit in 3. Politicæ, q̄ eadē est virtus viri boni, & boni principis: sed politica maxime est in principe, in quo est sicut architectonica. cum ergo prudentia sit virtus boni viri, videtur q̄ sit idē habitꝰ prudētia, & politica. ¶3 Præt. Ea, quorum vnum ordinatur ad aliud, non diuersificant speciem, aut subiectū habitus: sed bonum proprium, quod pertinet ad H prudentiā simpliciter dictam ordinatur ad bonū cōmune, quod pertinet ad politicam. ergo politica, & prudentia non differunt specie, neq; secundum habitus substātiā.

SED CONTRA est, quòd diuersæ scientiæ sunt politica, quę ordinatur ad bonum cōmune ciuitatis: & œconomica, quæ de his est, quæ pertinent ad bonum commune domus, vel familiæ: & monastica, quæ est de his quæ pertinent ad bonū vnius personæ. ergo pari ratione & prudentiæ sunt species diuersæ, sm hāc diuersitatē materiæ.

RESPON. Dicēdū, q̄ sicut supra * dictum est, species habituum diuersificātur sm diuersitatem obiecti, quæ attenditur penes rationē formalem ipsius. Ratio autem formalis omnium, quæ sunt ad finē, attenditur ex parte finis, sicut ex supra * dictis patet. Et ideo necesse ē, q̄ ex relatione ad diuersos fines diuersificentur species habitus. Diuersi aūt fines sunt bonū propriū vnius, & bonū familiæ, & bonū ciuitatis, et regni. Vnde necesse est, q̄ prudentiæ differant specie sm differentiam horum finium, vt.s. vna sit prudētia simpliciter dicta, quæ ordinatur ad bonū propriū. Alia ār est œconomica, quæ ordinatur ad bonū cōmune domus, vel familiæ. Et tertia politica, quæ ordinat ad bonū cōmune ciuitatis, vel regni.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ Philos. non intendit dicere, q̄ politica sit idem secundum substantiam habitus cuilibet prudentiæ, ¶Ad horum euidētiā sciēdū, q̄ sunt hic quatuor genera uirtutum. .s. uirtus uiri, uirtus ciuis, uirtus subditi, & uirtꝰ principis, & ut in primo Politicorum capite penultimo, & tertio Politicorum capite secūdo patet, uirtus uiri est perfecta uirtus, quæ est prudētia monastica. Hæc enī oēs uirtutes morales connexas habent, ut superius patuit. Virtus ciuis est bene se habere, ad rēp. Virtus principis est bene præcipere simpliciter. Virtus subditi est quantum sibi attinet, parere. Ex q̄bus dicitur, q̄ in uirtute boni uiri claudit̄ tur in potētia proxima & uirtus subditi, & uirtus principis. Et de uirtute quidē subditi facile patet, quia prudēs nō est, qui subesse nescit. De uirtute aūt principis ex hoc probatur, quia cui tantum naturalis luminis, & studiosæ excercitationis cōcessum est, ut prudentiæ uirtutem, quæ sine aliis moralibus eē negꝫ, acquisiuerit, ualde p̄ pinquus est, ut etiā princeps sit. Et per hoc patet solutio primorum duorum dubiorum.

¶ Ad tertium aūt dicitur, q̄ licet multi sint boni uiri prudentia infusa, quæ sequitur gratiā, qui nesciunt præesse, cōmuniter tamen boni uiri prudētia acquisita, sciunt saltem in potētia proxima præesse: & de hac prudentia loquitur Philo. quę hic tractatur.

¶ Ad quartum dicitur, p̄mittendo duo. Primum est, q̄ hic nō est sermo de identitate, qua aliqua dicuntur una res, sed de idēritate subiecti: ita q̄ non intendimus dicere, q̄ una uirtus est eadem alteri secundum unitatem realem cum illa, sed secūdum unitatem subiecti, ita q̄ uirtus boni uiri est eadē subiecto uirtuti principis, & ecōtra. Non est autem sic̄ dē uirtuti ciuis, quia potest esse bonus ciuis, & nō bonus uir.

¶ Secundum est, q̄ ciues sunt in duplici differentia, quidam præclari, quidam cōmunes, & q̄ licet uirtus ciuis absoluta & uiri boni separentur, uirtus tamen boni uiri & præclari ciuis, eadem est subiecto: quoniam ad utrūque spectat posse & scire bene præesse & subesse, ut ibidem ab aristotele dicit. Ratio ergo quare uirtꝰ boni viri & principis coeunt, est secundum aristotelem: quia princeps tenet locum rationis præceptiuæ simpliciter, & non ad hoc, uel illud particulare. Ad perfectionem autem rationis præceptiuæ simpliciter exigitur omnis moralis uirtus. Vnde etiam bene subest debet scire & posse princeps, alioquin non bene præest. Ciuis autē absolute loquendo tenet participā tis rationem, ut nauta in naui, cui nō est opus, nisi sm suum officiū qd particulare ē, bene se habere.

Li.1.q.49. ad 3. ¶ *Super Qōnis quadragesimæseptimæ Articuli duodecimum.*

Li.3.Politic.c.3.a me to.5.

Li.1.c.vlt. medio to.5.

Aug.li.19. de ciui.c.5.

Li.8.ca.5. Ethi.5.

Art.8.huius quæst.

Li.6.ca.8. Politi.5.

ARTICVLVS XII.

Vtrum prudentia sit in subditis, an solum in principibus.

AD DVODECIMVM sic procēditur. Videtur q̄ prudentia non sit in subditis, sed solum in principibus. Dicit.n.* Philos. in 3. Politicor. q̄ prudētia sola est propria virtus principis: aliæ autē virtutes sunt cōmunes subditorū, & principum. subditi autem non est virtus prudentia, sed opinio vera. ¶2 Præt. In 1. Politicorū dicitur, q̄ seruus oīno nō habet, quid cōsiliatiuū: sed prudētia facit bñ cōsiliatiuos, vt dr̄ 6. † Ethi. ergo prudētia nō cōpetit seruis, seu subditis. ¶3 Præt. Prudentia est præceptiua, vt supra * dictum est: sed præcipere non pertinet ad seruos, vel subditos, sed solum ad principes. ergo prudentia non est in subditis, sed solum in principibus.

SED CONTRA est, quod Philos. dicit in 6. † Ethi. q̄ prudentiæ politicæ sunt duæ species. Vna quę est legum positiua, quæ pertinet ad principes, alia quæ retinet communem nomen politicæ, quæ est circa singularia: huiusmodi autē singularia peragere, pertinet etiam ad subditos. ergo prudentia nō est solū principū, sed etiam subditorū.

RESPON. Dicendum, q̄ prudentia in ratione est: regere aūt, & gubernare proprie rationis est. & iō vnusquisq; inquantum participat de regimine, & gubernatione, intātum conuenit sibi habere rationē, & prudentiam. Manifestum est aūt q̄ subditi, inquātum est subditus, & seruus, inquantum est seruus, nō est regere & gubernare, sed magis regi & gubernari: & ideo prudentia non est virtus serui, inquātum est seruus, nec subditi, inquantum est subditus: sed quia quilibet homo inquantum est rationalis, participat aliquid de regimine secundum arbitrium rationis, intantū conuenit ei prudentiam habere. Vnde manifestum est, q̄ prudentia quidem in principe est ad modum artis architectonicæ, vt dicitur in 6.* Ethicor. in subditis autem ad modum artis manu operantis.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ verbum Philos. est intelligendum, p se loquendo, quia. .s. prudētia nō est virtus subditi, inquantū hmōi.

AD 2m dicēdū, q̄ seruus non habet quid consiliatiuum, inquantū est seruus, sic.n. est instrumentum Domini: est tamen consiliatiuus, inquantum est animal rationale.

AD 3m dicendum, q̄ per prudentiam homo non solū præcipit alijs, sed etiam sibipsi, prout. .s. rō dicit̄ præcipere inferioribꝰ viribus.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum prudentia possit esse in peccatoribus.

AD DECIMVMTERTIVM, sic procēditur. Videt̄ q̄ prudētia possit esse in peccatoribus. Dicit.n. Dominꝰ. Luc. 16. Filij huius sæculi, prudentiores filijs lucis in generātione sua sunt: sed filij huius sęculi sunt peccatores. ergo in peccatoribus potest esse prudentia. ¶2 Præt. Fides est nobilior virtus, q̄ prudentia: sed fides pōt esse in peccatoribus. ergo & prudentia. ¶3 Præt. Prudentis hoc opus maxime dicimus, bene consiliari, vt dicitur in * 6. sed multi peccatores sunt boni consilij. ergo multi peccatores habent prudentiam.

SED CONTRA est, quod Philos. dicit in 6. † Ethico. Impossibile est prudentem esse nō entē bonū: sed nullus peccator est bonus. ergo nullus peccator est prudens.

RESPON. Dicendum, q̄ prudentia dicitur tripliciter. Est.n. quædā prudentia falsa, vel per similitudinem dicta. Cum.n. prudens sit, qui bene disponit ea, quæ sunt agenda propter aliquem bonum finem, ille qui propter malum finē aliqua disponit congruētia illi fini, habet stinctio non monasticæ, sed politicæ prudentiæ est.

¶ Ad obiecta autem in oppositum dicitur, q̄ subditus, seu seruus non est velut mobile & organum irrationale, sed rōnale: & propterea sm politicæ prudentiæ rationem obsequi & seruire debet, & consiliari vi ipsū decet, ne velut brutum animal exequatur. Et si militer imperare, ne propter iram, ebrietatem, timiditatem, dimittat seruire, subijpsi &c. Et hæc inferꝰ in quæst. 50. ar. 2. clariꝰ patēt.

Li.6.c.8.circa pri.to.5.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum decimumtertium.*

IN Nar.13. dubium occurrit circa illud. Prudentia vera, & perfecta in peccatoribus esse non potest, cum superius dictum sit, quòd virtutes morales acquisitæ possunt esse sine charitate, ac per hoc in peccatoribus.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ sermo literæ huius formaliter intellectꝰ est verissimus, & intelligendus est proportionaliter, q̄ .s. prudentia infusa nō potest esse in peccatoribus simpliciter. Prudentia autem acquisita non potest esse in peccatoribꝰ infra viæ naturalis terminos. Qui enī peccatores sunt in his, quæ solo naturali lumine dictantur, prudentes non sunt prudentia acquisita: & qui peccatores sunt absolute siue in naturaḷr, siue in supernaturaḷr notis, prudentia infusa carēt: sed meméto, q̄ peccator respectu prudentiæ acquisitæ, & infusæ non eodē modo sumit̄ur: quia vnicus actus imprudentiæ tollit infusam, non autem acquisitam: & quia Author theologice loquitur de prudentia infusa, & peccatoribꝰ, idest existentibus in mortali peccato etiā vnico, intēdere videtur.

¶ In eodem ar. circa prudentiam imperfectam, ꝓpter defectū præcepti,

Infr. q. 50. arti. 3. ad 2. Et q. 51. ar. 1. ad 3. Et vir. q. 5. art. 2. cor. & ad 3.

Li.6.c.5.circa princ.& c.7.a med. tom.5.

Li.6.6.12. in fi.tom.5.

præcepti, nota q̃ deficere i præcepto cõtingit dupliciter. Primo deficiẽdo ab his, quæ ita sunt necessaria ad finẽ totius vitæ, vt sine his finis intentio vera non salvetur: secundo deficiendo ab his, quæ opportuna quidem sunt ad finem, & sine eis licet finis intentio salvetur, impeditur tamen illius via horum privatione. Primo modo prudẽtia deficeret in præcepto simpliciter: secundo autem modo secũdum quid, quia ibi a fine averso esset, & peccatũ mortale: hic autem citra finem, & veniale. Et quia autor de defectu simpliciter loquitur, ideo dixit q̃ prudentia imperfecta ob defectũ præcepti nõ est, nisi in malis.

¶ In eod. ar. in resp̃ ad secundum, dubium esset, Quòd fides dicitur in sui ratione non claudere appetitum recti operis, cũ fides sit in intellectu moto a voluntate ad credendũ Deo, quod est opus rectum: Sed hoc cessat ex eo, q̃ author hoc in loco distinguit rectũ opus contra cognitionem rectã, & vult prudentiam a fide differre in hoc, q̃ ista claudit in se appetitum recti operis rectitudine moris, seu charitatis: illa autẽ nõ, licet illa claudat in se appetitum recti operis rectitudine intellectus li, propter quod in sola cognitione non omnino, sed sic, rectũ excludendo appetitũ, consistere dicitur.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ septimæ articulum decimumquartum, decimumquintum, & decimumsextum.*

2 q. 58. ar. 5, & q. 85 ar. 1.

IN tribus ar. vlt. q. 47. nihil aliud est scribendum, nisi q̃ pro vltimo, qũo. s. passio corrũpit æstimationem prudẽtię, videre potes q̃ diffuse scripsimus in præcedenti lib. vbi declarauimus, qũo qualis vnusquisq; est, talis finis ei videt, & progressum generationis prudentiæ.

falsam prudẽtiam, inquantũ illud quod accepit pro fine, nõ est vere bonum, seu fm similitudinẽ, sicut dicitur aliquis bonus latro. Hoc. n. modo potest fm similitudinem dici prudens latro, qui cõuenientes vias adinuenit ad latrocinandum: et hmõi ẽ prudẽtia, de qua Apost. dicit ad Rom. 8. Prudentia carnis, mors est, quæ scilicet finem vltimũ constituit in delectatione carnis. Secũda aũt prudẽtia est quidẽ vera, quia adinuenit vias accõmodatas ad finẽ vere bonum, sed est imperfecta duplici ratione. Vno modo, quia illud bonũ, quod accipit pro fine, non est cõmunis finis totius humanæ vitæ, sed alicuius specialis negotij, puta, cum aliquis adinuenit vias accommodatas ad negotiandum, vel ad nauigandum dicitur prudens negotiator, vel nauta. Alio modo, quia deficit in principali actu prudẽtiæ, puta, cũ aliquis recte consiliatur, & bene iudicat etiam de his, quæ pertinẽt ad totam vitam, sed nõ efficaciter præcipit. Tertia autem prudentia est & vera, & perfecta, quæ ad bonum finẽ totius vitæ recte cõsiliatur, iudicat, & præcipit. Et hæc sola dicitur prudentia simpliciter, q̃ in peccatoribus esse nõ põt: prima autem prudentia est in solis peccatoribus. Prudentia autem imperfecta ẽ cõmunis bonis, & malis, maxime illa quæ est imperfecta ꝓpter finem particularem. Nã illa quę est imperfecta pp defectum principalis actus, etiã non est nisi in malis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ illud verbum Domini intelligitur de prima prudentia: unde non dicitur simpliciter, quòd sint prudentes, sed in generatione sua.

AD 2m dicendum, q̃ fides in sui ratione non importat aliquam cõformitatem ad appetitum rectorũ operum, sed rõ fidei cõsistit in sola cognitione: sed prudẽtia importat ordinẽ ad appetitum rectũ, tũ quia principia prudẽtiæ sunt fines operabilium, de quibus aliquis habet rectam æstimationem per habitus virtutum moralium, quæ faciunt appetitum rectum, unde prudentia non potest esse sine virtutibus moralibus, vt supra* ostensum est: tum etiam prudentia est præcepti va rectorum operum, quod non contingit nisi existente appetitu recto. Vnde fides, licet sit nobilior quàm prudentia propter obiectũ, tamen prudentia secũdum sui rõnem magis repugnat peccato, qđ procedit ex peruersitate appetitus.

AD 3m dicendum, quòd peccatores possunt quidem esse bene cõsiliatiui ad aliquem finem malũ, vel ad aliquod particulare bonũ. Ad finem autem bonum totius vitæ non sunt bene cõsiliatiui perfecte, quia consilium ad effectum nõ perducunt. Vnde nõ est in eis prudentia, quæ se habet solum ad bonum: sed sicut Philos. dicit in 6. *Ethic. est in talib⁹ dinotica, idest, naturalis industria, quæ se habet ad bonum, & ad malum: vel astutia, quæ se habet solum ad malũ, quam supra † diximus falsam prudentiam, vel prudentiam carnis,

ARTICVLVS XIIII.

Vtrum prudentia sit in omnibus habentibus gratiam.

AD QVARTVMDECIMVM sic proceditur. Videtur q̃ prudentia non sit in omnibus habentibus gratiam. Ad prudentiam. n. requiritur industria quædam, per quam sciant bene prouidere quæ agenda sunt: sed multi habentes gr̃am, carẽt tali industria. ergo non oẽs habẽtes gr̃am, habẽt prudẽtiã.

¶ 2 Præt. Prudens dr̃, qui est bene consiliatiuus, vt* dictũ est: sed multi habent gratiã, qui nõ sunt bene consiliatiui, sed necesse habẽt regi consilio alieno. ergo nõ omnes habentes gratiam, habent prudentiã.

¶ 3 Præt. Philoso. dicit in 3. Top. quòd iuuenes nõ constat esse prudẽtes: sed multi iuuenes habẽt gratiam. ergo prudentia non inuenitur in oĩbus gratiã habentibus.

SED CONTRA est, q̃ nullus habet gr̃am, nisi sit virtuosus: sed nullus põt esse virtuosus, nisi habeat prudentiã: dicit. n. *Greg. in 2. Moral. q̃ cæteræ uirtutes, nisi ea q̃ appetunt, prudenter agant, uirtutes esse nequaq̃ possunt. ergo oẽs habentes gratiam habent prudentiã.

RESPON. Dicendum, q̃ necesse est uirtutes esse connexas, ita ut q̃ unam habet, omnes habeat, sicut supra* ostensum est. Quicũque aũt habet gratiam, habet charitatem. Vnde necesse est, quòd habeat omnes alias uirtutes. Et ita cum prudẽtia sit uirtus, ut* ostẽsum est, necesse est, quòd habeat prudẽtiam.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ duplex est industria. Vna quidem, quæ est sufficiẽs ad ea quæ sunt de necessitate salutis: & talis industria datur omnibus habentibus gr̃am, quos unctio docet de oĩbus, ut dr̃ 1. Ioan. 2. Est autem alia industria plenior, p quã aliquis sibi, & alijs

¶ Pro antepenultimo vero aduerte ia responsione ad secũdũ diuinæ adoptionis sufficientiam, vegentibus consilio filiis, discretionem tri buerit mali, & boni consilii: & exercentibus se in actibus insuarũ virtutũ, augmẽtum vsq; ad perfectionem solidi cibi largiatur.

¶ In responsione autem ad tertium, cum legis, in iuuene non esse prudentiam fm habitũ, nec fm actũ, Ioa intellige nõ de actu prudentiæ fm suam substantiam, sed de actu formato prudẽtiæ, hoc est, q̃ iuuenis nõ habet actum prudẽtiæ eo modo, quo prudens habet ipsum, qui ex habitu prudentiæ operatur, quàmuis habeat quandoq; actũ prudẽtiæ eo modo, quo habet actum aliquis ante habitum. sicut multi etiam operantur iusta, sed non vt iusti: & multi operãtur fortia, sed non vt fortes. Per hoc. n. habetur differẽtia inter infusam, & acquisitã prudentiã, q̃ illa fm habitum potest esse in puero iuuene, & fm actum etiam formatũ ex habitu infuso, ista neutro mõ.

¶ In penulti. autem arti dubium dupler occurrit. Primum in corpore artic. vbi dicitur, q̃ fines virtutũ sunt determinati, viæ autem quæ sunt ad fines, sunt indeterminatæ, de qua ideterminatione est sermo. Nõ de innumerali, quia sic etiã fines essent indeterminati, cum habeãt infinita singularia. Nec specifica, tũ quia non sunt infinitæ species sub prudẽtia, vnius speciei: tũ quia differẽtia inter mediũ in Milone, & Philo. nõ est nisi numeralis sub eadem specie, sicut prudentia est eiusdem speciei in vtroque.

¶ Secundum autem est circa rationẽ reddita in responsione ad tertium, Quare prudentia nõ potest esse homini naturalis, quia. s. eius ratio, cum sit vniuersalium, ad infinita singularia

gularia se extendit. Probandũ. n. erat, q̃ ad infinitas vias rõ hominis se extẽdit: quoniam hoc est op positum eius, quod inuenitur in brutis, quæ per determinatas vias procedendo, a natura prudentias sortita sunt suas. In litera autem probatur, q̃ ad infinita singularia se extendit.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd diuersitas finium, & diuersitas viarũ ad fines virtutũ in hoc conueniunt, quòd tam fines, quàm viæ in infinitis saluãtur singularibus: differunt autem in hoc, quòd rationes finium determinatæ sunt, unde & ratione cõprehenduntur quot sunt: rationes autem viarum indeterminatæ sunt: quod ex hoc patet, q̃ nulla ratione comprehẽdi potest, quot sunt modi, quibus mediũ virtutis cõstituitur: sed iuxta diuersitatem personarum, locorum, temporum, instantium, operationum &c. tanta sit diuersitas, ut non solum indeterminata sit nobis, sed simpliciter infinita uideatur, in potentia tamen. Huiusmodi autem diuersitas, quòd specifica sit, patet ex authoritate huius literæ diuidentis indeterminationem mediorum cõtra determinationem finium. Constat enim finium determinationem esse specificam: & per hoc insinuatur, quòd mediorũ indeterminatio est specifica, ut sicut affirmatio determinationis ponitur causa affirmationis naturalitatis: ita negatio determinatiõis mediorum ponitur, causa negationis naturalitatis. Et rõne probatur. Minus enĩ uidetur, quòd ex finitis literarum elementis fiant infinitæ secundum speciẽ distinctæ dictiones ob uariam earũ cõpositionem, quàm ex infinitis concurrẽtibus singularibus personarum &c. resultent infinitæ speciẽs modorum: quo-

potest prouidere nõ solum de his, quæ sunt necessaria ad salutẽ, sed ẽt de quibuscũq; pertinentibus ad humanã vitã: & talis industria nõ est in omnibus habentibus gratiã.

AD 2m dicendum, q̃ illi qui indigent regi consilio alieno, saltem in hoc sibiipsis cõsulere sciunt, si gratiã habẽt, ut aliorũ regrant cõsilia, & discernant cõsilia bona a malis.

AD 3m dicendum, q̃ prudentia acqsita causatur ex exercitio actuũ: unde indiget ad sui generationem experimẽto, & tempore, vt dicitur in 2. * Ethic. Vnde non potest esse in iuuenibus nec fm habitũ, nec fm actum: sed prudentia gratuita causatur ex infusione diuina. Vnde in pueris baptizatis nondum habẽtibus vsum rationis, est prudentia fm habitum, sed non fm actum, sicut & in amentibus. In his autem, qui iam habent vsum rationis, est etiam fm actum, quãtũ ad ea quæ sunt de necessitate salutis: sed per exercitium meretur augmentum quousq; perficiatur, sicut & cæteræ virtutes. Vnde & Apost. dicit ad Hebr. 5. q̃ perfectorũ est solidus cibus eorum, qui pro consuetudine exercitatos habẽt sensus ad discretionem boni, & mali.

ARTICVLVS. XV.

Vtrum prudentia insit nobis a natura.

AD QVINTVMDECIMVM sic proceditur. Videtur q̃ prudẽtia insit nobis a natura. Dicit enim * Philoso. in 6. Ethi. q̃ ea quæ pertinent ad prudentiam, naturalia videntur esse. s. synesis, gnome, & huiusmodi, non antem ea, quæ pertinent ad sapientiam (speculatiuam: sed eorum, quæ sunt vnius generis eadem est originis ratio. ergo etiã prudentia inest nobis a natura.

¶ 2 Præt. Ætatum variatio est secundum naturam: sed prudentia consequitur ætates, secundũ illud Iob 12. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. ergo prudentia est naturalis.

¶ 3 Præt. Prudentia magis cõuenit naturæ humanæ, quàm naturę brutorum animalium: sed bruta animalia habent quasdam naturales prudentias, vt patet per * Philoso. in 8. de historijs animalium. ergo prudentia est naturalis.

SED CONTRA est, quod † Philoso. dict in 2. Ethi. q̃ virtus intellectualis plurimum ex doctrina habet & generationem, & augmentum, ideo experimẽto indiget & tempore: sed prudentia est virtus intellectualis, vt supra * habitum est. ergo prudentia non inest nobis a natura, sed ex doctrina, & experimento.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex * præmissis patet, prudẽtia includit cognitionem & vniuersalium, & singularium operabilium, ad quæ prudens vniuersalia principia applicat. Quantum ergo ad vniuersalem cognitionem, eadem ratio est de prudentia, & sciẽtia speculativa: quia vtriusq; prima principia vniuersalia sunt naturaliter nota, vt ex supra* dictis patet, nisi q̃ principia communia prudentiæ sunt magis connaturalia homini. Vt. n. *Philoso. dicit in 10. Ethi. Vita, quæ est fm speculationem, est melior, q̃ quæ est secundum homi nem: sed alia principia vniuersalia posteriora siue sint rationis speculatiuæ, siue practicæ, non habẽtur per naturam, sed per inuentionem fm viam experimenti, vel per disciplinam. Quantum autem ad particularem cognitionem eorum, circa quæ operatio consistit, est iterũ distinguẽdum: quia operatio cõsistit circa aliquid, vel sicut circa finem, vel sicut circa ea, quæ sunt ad finem. Fines autem recti humanæ vitæ sunt determinati, & ideo põt esse naturalis inclinatio respectu horum finium: sicut supra* dictũ est, q̃ quidã habent ex naturali dispositione quasdã virtutes, quibus inclinantur ad rectos fines, & per consequens etiam habent naturaliter rectum iudicium de huiusmodi finibus: sed ea quæ sunt ad finẽ in rebus humanis, non sunt determinata, sed multipliciter diuersificãtur fm diuersitatem personarũ, & negotiorum. Vnde quia inclinatio naturę semper est ad aliquid determinatum, talis cognitio nõ potest homini inesse naturaliter, licet ex naturali dispositione vnus sit aptior ad huiusmodi discernenda, q̃ alius, sicut etiam accidit circa cõclusiones speculatiuarum sciẽtiarum. Quia ergo prudentia non est circa fines, sed circa ea, q̃ sunt ad finem, vt supra* habitum est, ideo prudentia non est naturalis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Philoso. ibi loquitur de pertinentibus ad prudentiam, fm quod ordinatur ad fines. Vnde supra præmiserat, q̃ principia sunt eius, qđ est gratia. i. finis, & propter hoc nõ facit inter ea mentionẽ de eubolia, quæ est consiliatiua eorum, quæ sunt ad finem.

AD 2m dicendum, q̃ prudẽtia magis est in senibus

niam facilius ex infinitis infinitas specifica, quàm ex finitis fit: sed cõstat ibi infinitatem specificã. ergo rationale est & hic infinitatem specificam ponere. Ar. 4. huius quæst.

¶ Ad primam autẽ obiectionem in oppositũ, dicitur, quòd non inconuenit infinitas uiarum species sub uniꝰ speciei prudentia contineri: quia sub una forma li ratione prudẽtiæ tota earum diuersitas continetur, sicut sub una grãmatica infinitæ possunt dictiones contineri. Ar. 6. huius quæst.

¶ Ad secundam autẽ dicitur, q̃ hi modi non distinguũtur specie in genere moris, nisi secundum quod diuersarũ sunt uirtutum, puta, prudẽtiæ, tẽperãtię &c. sed distinguũtur species in genere uiæ humanæ: ita quòd uniuersæ uię prudentię sunt unius speciei, puta, prudẽtiæ. Sunt autem infinitarum specierum uiæ humanæ: sicut mas & femina sunt unius speciei ĩ genere animalis, puta, hominis, uel bouis. Sunt autem diuersarum specierum in genere sexus, distinguuntur enim ut uiæ, quãmuis non distinguantur termino: sicut arcus in infinitũ multiplicabiles super puncta semicirculi, distinguũtur, ut uiæ iter eosdẽ terminos. Li. 10. ca. 7. & 8. tom. 5.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd ex hoc, quòd rario est infinitorum singularium, sequitur, quòd sit infinitorũ modorũ, qui ex uaria tot singularium concurrentia consurgunt, ac per hoc, q̃ sint infinitæ uiæ rationis ad finẽ: quod erat probandum. Ar. 6. huius quæst.

Ex hoc enim prouenit, quòd prudẽtia, quæ est recta ratio humanarum uiarũ, non possit esse naturalis: quia natura ad determinatã uiam, & non solum terminum inclinat, ut patet ĩ naturalibus cõpositis, & operib⁹ animaliũ irrationaliũ. 1. 2. q. 63. ar. 1. & 2.

non solum propter naturalem dispositionem quietatis motibus passionum sensibiliū, sed etiam propter experientiam longi temporis. F

Ad 3^m dicendū, ꝙ etiam in brutis animalibus sunt determinatæ viæ peruenièdi ad finem. Vnde videmus, ꝙ omnia animalia eiusdem speciei similiter operātur: sed hoc non potest esse in homine propter rationem eius quæ, cū sit cognoscitiua vniuersalium, ad infinita singularia se extendit.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum prudentia possit amitti per obliuionem.

2.q.53 ar ti. 1. co. Et ver.q.18.ar ti.7.ad 6.

Ad decimvmsextvm sic proceditur. Videtur ꝙ prudentia possit amitti per obliuionē. G Scientia. n. cum sit necessariorū, est certior q̄ prudentia, quæ est contingentium operabilium: sed scientia amittitur per obliuionē. ergo multo magis prudētia.

¶ 2 Præt. Sicut* Philosō. dicit in 2. Ethi. Virtus ex eisdē generatur, & corrumpitur cōtrario modo factis: sed ad genertaionem prudentiæ necessarium est experimē tum, quod fit ex multis memorijs, vt dicitur in princ. * Meta. ergo cum obliuio memoriæ opponatur, videtur ꝙ prudentia per obliuionem possit amitti.

Li.1.c.1 nō lōge a pric. tom.3.

¶ 3 Præt. Prudentia nō est sine cognitione vniuersaliū: sed vniuersalium cognitio potest per obliuionē amitti. ergo & prudentia.

Li.6.c.5.in fine tom.5. H

Sed contra est, quod * Philosō. dicit in 6. Ethico. ꝙ obliuio est artis, & non prudentiæ.

Respon. Dicendum, ꝙ obliuio respicit cognitionem tātum, & ideo per obliuionem potest aliquis artem totaliter perdere, & similiter scientiam, quæ in ratione consistunt: sed prudentia nō consistit in sola cognitione, sed etiam in appetitu: quia, vt * dictum est, principalis eius actus est præcipere, quod est applicare cognitionem habitam ad appetendum, & operandum. Et ideo prudentia non directe tollitur per obliuionem, sed magis corrumpitur per passiones. Dicit enim* Philosō. in 6. Ethic. ꝙ delectabile, & triste pervertit æstimationem prudentiæ. Vnde Daniel. 13. dicitur. Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum. & Exod. 23. dicitur. Ne accipias munera, quæ excęcant etiā prudentes. Obliuio tamē potest impedire prudentiam, inquantum procedit ad præcipiē dū ex aliqua cognitione, quæ per obliuionē tolli pōt.

Ar.8.huius quęst.

Li. 6. c.5.a medio, to.5

In corp. ar. & 1.2.q.53. ar.1.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ scientia est in sola ratione, vnde de ea est alia ratio, vt supra * dictū est.

Ad 2^m dicendum, quòd experimentum prudentiæ non acquiritur ex sola memoria, sed ex exercitio rectę præcipiendi.

Ar.3.huius quęst. K

Ad 3^m dicendum, quòd prudentia principaliter cōsistit nō in cognitione vniuersaliū, sed in applicatione ad opera, vt * dictū est: et ideo obliuio vniuersalis cognitionis non corrumpit id, quod est principale in prudentia, sed aliqđ impedimētū ei affert, vt dictū est.

QVAESTIO XLVIII.

Super Quæstionem quadragesimamoctauam.

De partibus prudentiæ, in quatuor articulos diuisa.

In q.48. vnico cōtēta ar. nihil occurrit scribēdum aliud, quàm vt partes quasi integrales prudentiæ ita figantur in animo, & exercitatione firmentur in operibus, initium sumendo a docilitate,

Deinde considerandum est de partibus prudētiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo. Quę sint partes prudētię.
¶ Secūdo, De partibus quasi integralibus eius.
¶ Tertio, De partib⁹ subiectiuis ei⁹.
¶ Quarto, De partib⁹ potētialibus.

si non semper, frequentissime tamen. Audimus enim ad propositum multa, interrogantes, ratiocinantes, vel quasi proponentes saltem singularia, quæ plurimum prosunt prudentiæ aliorum gubernatiuæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conuenienter assignentur tres partes prudentiæ.

Ad primvm sic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter assignentur tres partes prudētię. Tullius. n. in 2. Rhetoricæ, ponit tres partes prudentiæ. s. memoriam, intelligentiam, & prudentiam. Macrobius autem † secundum sententiam Platonis, attribuit prudentiæ sex s. rationem, intellectum, circunspectionem, prouidentiam, docilitatem, & cautionē. Arist. autem in 6. Ethi. dicit ad prudentiam pertinere euboliam, synesim, & gnomen. Facit etiam mentionem circa prudētiam de eustochia, & solertia, sensu, & intellectu. Quidā autē alius Philosō. Græcus dicit, ꝙ ad prudentiam decem pertinent. s. eubolia, solertia, prouidentia, regnatiua, militaris, politica, œconomica, dialectica, rhetorica, physica. ergo videtur quòd vna assignatio sit superflua, vel alia diminuta.

¶ 2 Præt. Prudentia diuiditur contra scientiam: sed politica, œconomica, dialectica, rhetorica, physica, sunt quædam scientiæ. non ergo sunt partes prudentiæ.

¶ 3 Præt. Partes non excedunt totum: sed memoria intellectiua, vel intelligentia, ratio, sensus, & docilitas, non solum pertinent ad prudentiam, sed etiam ad omnes habitus cognoscitiuos. ergo non debent poni partes prudentiæ.

¶ 4 Præt. Sicut consiliari, & iudicare, & præcipere sunt actus rationis practicæ, ita etiam & vti, sicut supra habitum * est. sicut ergo eubolia adiungitur prudentię, quæ pertinet ad consilium, & synesis, & gnome, quæ pertinent ad iudicium: ita etiam debuit poni aliquid pertinens ad vsum.

¶ 5 Præt. Solicitudo ad prudentiam pertinet, sicut supra dictum * est. ergo etiam inter partes prudentiæ solicitudo poni debuit.

Respon. Dicēdum, ꝙ triplex est pars. s. integralis, vt paries, tectum, & fundamentū sunt partes domus: subiectiua, sicut bos & leo sunt partes animalis: & potentialis, sicut nutritiuū, & sensitiuum sunt partes animę. Tribus ergo modis possunt assignari partes alicui uirtuti. Vno modo ad similitudinem partium integraliū, vt. s. illa dicātur esse partes virtutis alicuius, quæ necesse est concurrere ad perfectum actum virtutis illius. Et sic ex omnibus enumeratis possunt accipi octo partes prudentiæ. s. sex, quas enumerat * Macrobius, quibus addenda est septima. s. memoria, quā ponit Tullius, & eustochia, siue solertia, quam ponit Arist. Nam sensus prudētię, etiam intellectus dicitur. Vnde Philosō. dicit * in 6. Ethi. Horum ergo oportet habere sensum, hic autem est intellectus: quorū octo quinq; pertinent ad prudentiam ſm id, ꝙ est cognoscitiua. s. memoria, ratio, itellectus, docilitas, & solertia. Tria vero alia pertinēt ad eam secūdum quod est præceptiua, applicādo cognitionem ad opus. s. prouidentia, circunspectio, & cautio, quorum diuersitatis ratio patet ex hoc, ꝙ circa cognitionem tria sunt considerāda. Primo quidem ipsa cognitio, quæ si sit præteritorum, est memoria: si autem præsentium, siue cōtingentium, siue necessariorum, vocatur intellectus, siue intelligentia. Secundo ipsa cognitionis acquisitio,

tio, quæ fit vel per disciplinam, & ad hoc pertinet docilitas: vel per inuentionem, & ad hoc pertinet eustochia, quæ est bona coniecturatio, huius autem pars, vt dicitur in 6.* Ethi. est solertia, quæ est vera coniecturatio medij, vt dicitur in 1. Posterio. Tertio, considerandus est vsus cognitionis, secūdum. s. quod ex cognitis aliquibus procedit ad alia cognoscenda, vel iudicanda. & hoc pertinet ad rationem. Ratio autem ad hoc, ꝙ recte præcipiat, tria debet habere. Primo quidem, vt ordinet aliquid accommodum ad finē, & hoc pertinet ad prouidentiam. Secundo, vt attendat circūstantias negotij, quod pertinet ad circunspectionem. Tertio, vt vitet impedimenta, qđ ptinet ad cautionē. A

Li.6.c.9.& 1.Poste.circa finem, to no.5.

Partes autem subiectiuæ virtutis dicuntur speciesB eiusdem diuersæ: & hoc modo partes prudentiæ, ſm quod proprie sumuntur, sunt prudētia, per quam aliquis regit sei ipsum: & prudentia, per quam aliquis regit multitudinem, quæ differunt specie, vt dictū * est. Et iterum prudentia, quæ est multitudinis regitiua, diuiditur ſm diuersas spēs multitudinis. Est. n. quædam multitudo adunata ad aliquod speciale negotium, sicut exercitus congregatur ad pugnandum, cuius regula est prudentia militaris. Quædam vero multitudo est adunata ad totam vitam, sicut multitudo vnius domus, vel familiæ, cuius regula est prudentia œconomica. Et etiā multitudo vnius ciuitatis, vel regni, cuius quidem regula directiua est in principe regnatiua: in subditis autem politica simpliciter dicta. Si vero prudentia sumatur large, ſm quod includit etiam scientiam speculatiuam, vt supra dictum * est, tunc etiam partes eius ponūtur dialectica, rhetorica, & physica, ſm tres modos procedendi in sciētijs, quorum vnus est per demonstrationem ad sciētiam causandā, quod pertinet ad physicam, vt sub physica intelligātur omnes scientiæ demonstratiuæ. Alius modus est ex probabilibus ad opinionem faciēdam, quod pertinet ad dialecticam. Tertius modus est ex quibusdam coniecturis ad[d] suspitionē inducendam, vel ad aliqualiter persuadendum, quod pertinet ad rhetoricam. Potest tamen dici, ꝙ hęc tria pertinent ad prudentiam etiam proprie dictam, quæ ratiocinatur interdum quidem ex necessarijs, interdum ex probabilibus, interdum autem ex quibusdam coniecturis. Partes autem potentiales alicuius virtutis dicuntur virtutes adiunctæ, quæ ordinantur ad aliquos secundarios actus, vel materias, quasi non habentes totam potentiam principalis virtutis. Et ſm hoc ponunt partes prudentię eubulia, quę est circa cōsiliū: & synesis, quę est circa iudiciū eorū, in quibus oportet quandoq; a cōmuni lege recedere. Prudētia vero ē circa pricipalē actū, q est pcipere.

Q.47.arti. 1.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ diuersæ assignationes differunt, secundum quod diuersa genera partium ponuntur, vel secundum quod sub vna parte vnius assignationis includūtur multæ partes alterius assignationis. Sicut* Tullius sub prouidentia includit cautionem, & circunspectionem: sub intelligentia autem rationem, docilitatem, & solertiam.

Loco citato in argum.

Ad 2^m dicendum, ꝙ œconomica, & politica non accipiuntur hic secundum quod sunt scientia, sed secūdum quod sunt prudentiæ quædam. De alijs autem tribus patet responsio ex* dictis.

In corp.ar.

Ad 3^m dicendū, ꝙ omnia illa ponuntur partes prudentiæ non secundum suam communitatem, sed secūdū quod se habent ad ea, quæ pertinēt ad prudētiā.

Ad 4^m dicendum, ꝙ rectę præcipere, & ratione vti, semper se comitātur: quia ad pręceptū rationis sequitur obedientia inferiorum viriū, quæ ptinēt ad vsum.

Ad 5^m dicendum, ꝙ solicitudo includitur in ratione prouidentię.

QVAESTIO XLIX.

Super Quæstionis quadragesimanonæ Articulum primū.

De singulis prudentiæ partibus quasi integralibus, in octo articulos diuisa.

In quæst. 48. ar. 1. ad secundum, nota quòd tertium documentum a quarto in hoc differt, quòd tertium refert solicitudinem meditatiuam ad simulacra, quartum autem, ad res ipsas memorandas.

Deinde considerandū est de singulis prudentiæ partibus quasi integralibus.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, De memoria.
¶ Secūdo, De intellectu, vel intelligentia.
¶ Tertio, De docilitate.
¶ Quarto, De solertia.
¶ Quinto, De ratione.
¶ Sexto, De prouidentia.
¶ Septimo, De circunspectione.
¶ Octauo, De cautione.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum memoria sit pars prudentiæ.

Ad primvm sic proceditur. Videtur ꝙ memoria non sit pars prudentiæ. Memoria. n. vt dicit * Philosō. est in parte animæ sensitiua: prudentia autē in ratiocinatiua, vt patet in † 6. Ethico. ergo memoria non est pars prudentiæ. C

Supr. q.48. con. Et 3.di. 33.q.3. art. 1.q.1. In li. de memoria, c.1. tom.2.

¶ 2 Præt. Prudentia per exercitium acquiritur, & perficitur: sed memoria inest nobis a natura. ergo memoria non est pars prudentiæ.

Li.6.c.5.nō procul a fine, tom.5.

¶ 3 Præt. Memoria est præteritorum, prudentia autem futurorū operabilium, de quibus est consilium, vt dicitur in 6. Ethi. ergo memoria non est pars prudētiæ. D

Li. 6.c.2.& 7.simul tomo.5.

Sed contra est, quòd Tullius in † 2. Rhetoric. ponit memoriam inter partes prudentiæ.

Respon. Dicēdum, ꝙ prudentia est circa contingētia operabilia, sicut dictum * est. In his autem non potest homo dirigi per ea, quæ sunt simpliciter, & ex necessitate vera, sed ex his, quę vt in pluribus accidunt. Oportet. n. principia cōclusionibus esse proportionata, & ex talibus talia concludere, vt dicitur* in 6. Ethi. Quid autem vt in pluribus sit verum, oportet per experimentum considerare. Vnde & in † 2. Ethico. Philo. dicit, ꝙ virt⁹ intellectualis habet generationem, & augmentum ex experimento, & tempore. Experimentum autem est ex pluribus memorijs, vt patet in 1. † Meta. Vnde consequens est, ꝙ ad prudentiam requiritur plurium memoriam habere: unde conuenięter memoria ponitur pars prudentiæ.

Li.2. de Inuentione in fol. 4. ante finem lib. Q.47.ar.2. & 4. Li.6.ex c.1 uidetur haberi. Li 2.Ethic. in prin.lib. tom.5.

Li.1.c.1.nō lōge a prin. tom.3. Q.47.ar.3. & 7.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ sicut dictum * est, prudētia applicat vniuersalem cognitionem ad particularia, quorum est sensus: vnde multa, quæ pertinent ad partem sensitiuam, requiruntur ad prudētiā, inter quæ est memoria.

Ad 2^m dicēdum, ꝙ sicut prudentia aptitudinē quidem habet ex natura, sed eius complementum est ex exercitio, vel gratia: ita etiam vt Tullius dicit* in sua Rhetorica, memoria non solum a natura perficitur, sed etiam habet plurimum artis, & industriæ. Et sunt quatuor, per quę homo proficit in bene memorādo, quorum primum est, vt eorum quæ vult memorari, quasdam similitudines assumat conuenientes, nec tamen

Li.3.ad Herēnū in 4. folijs ante finem libri.

mẽ omnino cõsuetas, quia ea quę sunt inconsueta, magis miramur, & sic in eis animus magis & vehemẽtius detinetur: ex quo fit, ꝙ eorum, quæ in pueritia vidimus, magis memoremur. Ideo autem necessaria est huiusmodi similitudinum, vel imaginum adinuẽtio, quia intentiones simplices, & spirituales facilius ex anima elabuntur, nisi quibusdam similitudinibus corporalibus quasi alligentur: quia humana cognitio potentior est circa sensibilia, vnde & memorativa ponitur in parte sensitiua. Secundo, oportet vt homo ea quæ memoriter vult tenere, sua cõsideratione ordinate disponat, vt ex vno memorato facile ad aliud procedatur. Vnde Philo. dicit in lib. * de Memoria. Alocis videmur reminisci aliquando. Causa autẽ est, quia velociter ab alio in aliud veniunt. Tertio, oportet vt homo solicitudinem apponat, & affectum adhibeat ad ea, quæ vult memorari: quia quanto aliquid magis fuerit impressum animo, tanto minus elabitur. Vnde & Tullius dicit in sua Rhetorica, ꝙ solicitudo conseruat integras simulacrorum figuras. Quarto, oportet ꝙ ea frequenter meditemur, quæ volumus memorari. Vnde Philoso. dicit in lib. * de Memoria, ꝙ meditationes memoriam saluant, quia, vt in eodem lib. dicitur, cõsuetudo est quasi natura. Vnde quæ multotiẽs intelligimus, cito reminiscimur, quasi naturali quodã ordine ab vno ad aliud procedentes.

Ca.3.in memorio,tom.2.

Ca.3.to.2.

Ad 3m dicendũ, ꝙ ex præteritis oportet nos quasi argumentum sumere de futuris: & ideo memoria præteritorũ necessaria est ad bene cõsiliandũ de futuris.

¶ *Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulũ secundũ.*

Articvlvs II.

Vtrum intellectus sit pars prudentiæ.

Supr q.48. cor. Et 3.di. 33.q.3.ar.1. q.1.

In ar.2. habes aperte, quòd prudẽtiæ principium, & cõclusio est in cogitatiua. Ipsa enim assuetra ad rectum de particulari fine iudiciũ, actum habet, qui intellectꝰ, & sensus vocaf diuersa ratione, vt in litera dicitur.

Li.6.c.3.& 6.tom.5.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur ꝙ intellectus non sit pars prudentię. Eorũ enim quæ ex opposito diuiduntur, vnũ nõ est pars alterius: sed intellectus ponitur virtus intellectualis condiuisa prudentiæ, vt patet in * 6. Ethi. ergo intellectus non debet poni pars prudentiæ.

I

¶ 2 Præt. Intellectus ponitur inter dona Spiritussancti, & correspondet fidei, vt supra habitũ † est: sed prudentia est alia virtus a fide, vt per supradicta † patet. ergo intellectus nõ ptinet ad prudẽtiã.

Q.8. art.2. 1.2.q.62.arti.2.& sup. q.4. Li.6.c.7.& 8.tom.5. Li.3.de anima,tex.38. tom.2. Tullius lib. 2. de inuentione.fol.4. ante finem libri.

¶ 3 Præt. Prudentia est singularium operabilium, vt dicitur in * 6. Ethic. sed intellectus est vniuersalium cognoscitiuus, & immaterialium, vt patet in 3. † de Anima. ergo intellectus non est pars prudentiæ.

Sed contra est, ꝙ † Tullius ponit intelligentiã partẽ prudentię, & Macrob. intellectũ, qd in idẽ redit.

K

Respon. Dicendum, ꝙ intellectus nõ sumitur hic pro potentia intellectiua, sed prout importat quandã rectam æstimationẽ alicuius extremi principij, quod accipitur vt per se notum: sicut & prima demonstrationum principia intelligere dicimur. Omnis autem deductio rationis ab aliquibus procedit, quæ accipiũtur vt prima: vnde oportet ꝙ omnis processus rationis ab aliquo intellectu procedat. Quia ergo prudentia est recta ratio agibilium, ideo necesse est quòd totus processus prudentiæ ab intellectu deriuetur, & propter hoc intellectus ponitur pars prudentiæ.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ ratio prudentię terminatur, sicut ad conclusionem quandam, ad particulare operabile, ad quod applicat vniuersãlem cognitionem, vt ex dictis patet. Conclusio aũt singularis syllogizatur ex vniuersali, & singulari propositione. Vñ oportet quòd rõ prudentiæ ex duplici intellectu procedat, quorũ vnus est, qui est cognoscitiuus vniuersaliũ, quod pertinet ad intellectũ, qui ponitur virtus intellectualis: quia naturaliter nobis cognita sunt non solũ vniuersalia principia speculatiua, sed ẽt practica, sicut nulli esse malefaciendũ, vt ex dictis * patet. Alius aũt intellectus est, qui vt dicit in † 6. Ethic. est cognoscitiuus extremi. i. alicuius primi singularis, seu principij contingentis operabilis propositionis. s. minoris, quam oportet esse singularem in syllogismo prudentiæ, vt dictum * est. Hoc autem principium singulare est aliquis singularis finis, vt dicitur ibidem: vnde intellectus, qui ponitur pars prudentiæ, est quædam recta æstimatio de aliquo particulari fine.

Q.vna. & 6. Li.6.c.5. circa fi.

Ad 2m dicendum, ꝙ intellectus, qui ponitur donũ Spiritussancti, est quędam acuta perspectio diuinorũ, vt ex supradictis * patet: aliter autem ponitur intellectus pars prudentiæ, vt dictum † est.

Q.vna. ar.2. Ioan.

Ad 3m dicendum, quòd ipsa recta æstimatio de fine particulari & intellectus dicitur, inquantum est alicuius principij: & sensus, inquantum est particularis. Et hoc est quod Philoso. dicit * in 6. Ethic. Horum s. singularium, oportet habere sensum: hic autem est intellectus. Non autem hoc est intelligẽdum de sensu particulari, quo cognoscimus propria sensibilia, sed de sensu interiori, quo de particulari iudicamus.

H

¶ *Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulũ tertium.*

Articvlvs III.

Vtrum docilitas debeat poni pars prudentiæ.

Ad tertivm sic proceditur. Vꝙ docilitas nõ debeat poni pars prudẽtiæ. Illud. n. quod requiritur ad omnem virtutem intellectualem, non debet apppropriari alicui earum: sed docilitas necessaria est ad quamlibet virtutem intellectualem. ergo non debet poni pars prudentiæ.

¶ 2 Præt. Ea quæ ad virtutes humanas pertinent, sunt in nobis, quia secundum ea, quæ in nobis sunt, laudamur, velvituperamur: sed nõ est in potestate nostra vt dociles simus, sed hoc ex naturali dispositione quibusdam conuenit. ergo non est pars prudentiæ.

¶ 3 Præt. Docilitas ad discipulum pertinet: sed prudẽtia cũ sit præceptiua, videtur magis ad magistros pertinere, qui etiam præceptores dicuntur. ergo docilitas non est pars prudentiæ.

Sed contra est, quòd * Macrobius secundum sententiam Platonis, ponit docilitatem inter partes prudentiæ.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum * est, prudẽtia cõsistit circa particularia operabilia, in quibus cum sint quasi infinitæ diuersitates, non possunt ab vno homine sufficienter omnia considerari, nec per modicum tempus, sed per temporis diuturnitatem. Vnde in his quæ ad prudentiam partinent, maxime indiget homo ab alio erudiri, præcipue ex senibus, qui sanum intellectum adepti sunt circa fines operabilium. Vnde Philoso. dicit in * 6. Ethi. Oportet attendere expertorum, & seniorũ, & prudentium in demõstrabilibus enuntiationibus, & opinionibus, non minus q̃ demonstrationibus: propter experiẽtiam enim videt principia. vnde & Prou. 3. dicitur: Ne innitaris prudentiæ tuæ. & Eccl. 6. dicitur: In multitudine presbyterorum. i. seniorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde coniungere. Hoc autem pertinet ad docilitatẽ, vt aliquis sit bene disciplinæ susceptiuus: & ideo cõuenienter docilitas ponitur pars prudẽtię.

Q.qua. & 6. Li.6.c. circa fi.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ etsi docilitas vtilis sit ad quamlibet virtutem intellectualem, præcipue tamen ad prudentiam pertinet, ratione iam * dicta.

Q.qua. ar. 6.

Ad 2m dicendum, ꝙ docilitas, sicut & alia, quæ ad prudentiam pertinent, secundum aptitudinem quidẽ est a natura: sed ad eius consummationem plurimum valet humanum studium, dum. s. homo solicite, frequenter, & reuerenter applicat animum suum documentis maiorum nõ negligens ea propter ignauiam, nec contemnens propter superbiam.

B

Ad 3m dicendum, quòd per prudentiã aliquis præcipit non solum alijs, sed etiam sibijpsi, vt dictũ * est. vnde etiam in subditis locum habet, vt supra dictum † est, ad quorum prudentiã pertinet docilitas, quàmuis etiã ipsos maiores oporteat dociles quantũ ad aliqua esse: quia nullus in his, quæ subsunt prudentiæ, sibi quantum ad omnia sufficit, vt dictum * est.

¶ *Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulũ quartũ.*

Articvlvs IIII.

Vtrum solertia sit pars prudentiæ.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur ꝙ solertia non sit pars prudentiæ. Solertia. n. se habet ad facile inuenienda media in demonstrationibus, vt patet in * 1. Posteriorum: sed ratio prudentiæ non est demõstratiua, cum sit cõtingentiũ. ergo ad prudentiã non pertinet solertia.

¶ 2 Præt. Ad prudentiam pertinet bene consiliari, vt dicitur in * 6. Ethi. sed in bene cõsiliando nõ habet locũ solertia, quæ est eustochia quędam. i. bona coniecturatio, quæ est sine ratione, & velox. Oportet autem consiliari tarde, vt dicitur in 6. Ethic. ergo solertia non debet poni pars prudentiæ.

Q.prę.art. 1.

¶ 3 Præt. Solertia, vt dictum * est, est quædã bona coniecturatio: sed coniecturatione vti est proprium rhetoricis. ergo solertia magis pertinet ad rhetoricam, quàm ad prudentiam.

Sed contra est, quod Isidorus dicit in li. * Etymologiarum. Solicitus dicitur, quasi solers, & citus: sed solicitudo ad prudentiam pertinet, sicut supra dictum † est. ergo & solertia.

E

Respon. Dicendum, quòd prudentis est rectã æstimationem habere de operandis. Recta autem æstimatio, siue opinio acquiritur in operatiuis, sicut in speculatiuis dupliciter. Vno quidem modo per se inueniendo: alio modo, ab alio addiscendo. Sicut autem docilitas ad hoc pertinet, vt homo bene se habeat in acquirendo rectam opinionem ab alio: ita solertia ad hoc pertinet, vt homo bene se habeat in acquirendo rectam existimationẽ per seipsum, ita tamen vt solertia accipiatur pro eustochia, cuius est pars. Nam eustochia est bene coniecturatiua de quibuscũq;: solertia autem est facilis, & prõpta coniecturatio circa inuentionem medij, vt dicitur in 1. Posteriorum. Tamẽ ille Philosophus, qui ponit solertiã partẽ prudentiæ, accipit eam communiter pro omni eustochia. Vnde dicit. Solertia est habitus, qui prouenit ex repentino, inueniens quod congruit.

D

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ solertia nõ solum se habet circa inuentionem medij in demonstratiuis, sed etiam in operatiuis, puta, cum aliquis videns aliquos alicui amicos factos, coniecturando putat eos fuisse inimicos eiusdem, vt ibidẽ Philos. dicit: & hoc modo solertia pertinet ad prudentiam.

Ad 2m dicendum, ꝙ Philoso. vnam rationem inducit in * 6. Ethi. ad ostendendum, ꝙ eubulia, quæ est bene consiliatiua, non est eustochia, cuius laus est in veloci cõsideratione eius quod oportet. Potest autem aliquis esse bene cõsiliatiuus, etsi diutius cõsilietur, vel tardius: nec tamen propter hoc excluditur, quin bona coniecturatio ad bene consiliandum valeat, & quãdoque necessaria sit, quando. s. ex improuiso occurrit aliquid ad agendum: & ideo solertia cõueniẽter pars prudentiæ ponitur.

Lib.6.ca.9. tom.5.

Ad 3m dicendum, ꝙ rhetorica etiam ratiocinatur circa operabilia. Vnde nihil prohibet idem ad rhetoricã, & prudentiam pertinere: & tamen coniecturatio hic non sumitur solum secundum quod pertinet ad coniecturas, quibus vtuntur rhetores, sed secũdũ quod in quibuscũq; coniicere dicitur homo veritatẽ.

C

¶ *Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulũ quintũ.*

Articvlvs V.

Vtrum ratio debeat poni pars prudentiæ.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur ꝙ ratio non debeat poni pars prudentiæ. Subiectum. n. accidẽtis nõ est pars eius: sed prudẽtia est in ratione sicut in subiecto, vt dicitur in * 6. Ethi. ergo ratio nõ debet poni pars prudẽtię.

D

¶ 2 Pręt. Illud, quod est multis cõmune, non debet alicuius eorum poni pars, vel si ponatur, debet poni pars eiꝰ, cui potissime cõuenit: ratio autem necessaria est in omnibus virtutibus intellectualibus, & præcipue in sapientia, & scientia, quæ vtuntur ratione demonstratiua. ergo ratio non debet poni pars prudentiæ.

¶ 3 Præt. Ratio non differt ꝙ essentiã potentiæ ab intellectu, vt prius habitum * est. Si igitur intellectus ponitur pars prudentię, superfluum fuit addere rationem.

Sed contra est, quod Macrobius * fm sententiã Plotini, rationem numerat inter partes prudentiæ.

Li.1.ĩ Somniũ Scipionis ĩ 2.folio ante mediũ li. 6. ca. 5. tom.5.

E

Respon. Dicendum, ꝙ opus prudentis est esse bene consiliatiuum, vt dicitur in * 6. Ethic. Consilium autem est inquisitio quædam ex quibusdã ad alia procedens, hoc autem est opus rationis: vnde ad prudentiam necessariũ est, ꝙ homo sit bene ratiocinatiuus. Et quia ea, quæ exiguntur ad perfectionem prudẽtię, dicuntur quasi integrales partes prudentiæ, inde est, ꝙ ratio inter partes prudentiæ connumerari debet.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio non sumitur hic pro ipsa potentia rationis, sed pro eius bono vsu.

Ad 2m dicendum, quòd certitudo rationis est ex intellectu: sed necessitas rationis est ex defectu intellectꝰ. Illa enim, in quibus vis intellectiua plenarie viget,

viget, ratione non indigent, sed suo simplici [d] intuitu veritatem comprehendunt, sicut Deus, & angeli. Particularia autem operabilia, in quibus prudentia dirigit, recedunt præcipue a conditione intelligibilium, & tanto magis, quanto sunt minus certa, seu determinata. Ea enim quę sunt artis, licet sint singularia, tamen sunt magis determinata & certa: unde in pluribus eorum non est consilium propter certitudinem, vt dicitur in 3. * Ethi. & ideo quamuis in quibusdam alijs virtutibus intellectualibus sit certior ratio, q̃ prudentia, tamen ad prudentiã maxime requiritur, ꝙ sit homo bene ratiocinatiuus, vt possit bene applicare vniuersalia principia ad particularia, quę sunt varia, & incerta.

D. 142. Li. 3. c. 3. ante medium tom. 5.

AD 3^m dicendũ, ꝙ [d] etsi intellectus, & ratio nõ sint diuersæ potentiæ, tamen denominantur ex diuersis actibus. Intellectus enim nomen sumitur ab intima penetratione veritatis: nomen autem rationis ab inquisitione, & discursu: & ideo vtrumq; ponitur pars prudentiæ, vt ex dictis * patet.

D. 1084. In corp. ar. 2. & q præced. ar. 2. & 5.

¶ *Super Quæstionis quadragesimenonæ Articulũ sextum.*

ARTICVLVS. VI.

Vtrum prouidentia debeat poni pars prudentiæ.

IN ar. 6. in responsione ad primũ, dubium occurrit: quia non apparet quin sumendo prudentiam proprie, vt. f. est præceptiua eorum, quæ sunt ad finẽ virtutis, idem ponatur pars suũpsius, dum prouidẽtia ponit pars prudẽtię. Prouidẽtia. n. humana, vt ad prudentiã spectat, nihil aliud est, q̃ rõ præceptiua eorũ, quę sunt ad finem virtutis.

Supr. q. 48. artic. unico cor. Et 1. q. 22. a. 1. cor.

¶ Ad hoc dicitur, quòd diligenter notanti responsionẽ litera, apparet solutio consistens in hoc, ꝙ prudentia potest dupliciter sumi. Vno modo, vt significat formalem & principalem prudẽtiæ partem, quæ est recta ratio præceptiua, vt. f. distinguitur a cæteris ad ipsam requisitis: & sic prudentia est prouidentia, vt in corpore ar. probatur. Alio modo, vt significat eandem partem, & omnes alias in ordine ad ipsam: & sic est velut nomẽ cuiusdam totius, formaliter tamen principalem partem importans, quasi sicut animatum significãs animam in cõcreto. Et sic prouidentia, ponitur principalis, & formalis pars ei[us], ac si diceretur, quòd esse præceptiuũ eius, quod est ad finem vitæ humanæ, est pars prudentiæ connumerata septẽ aliis. Aduerte tamen, quòd prudentia licet modo dicto coincidat, cum prouidentia, nõ tamẽ ita coincidere accipias, vt synonima: quoniam formaliter distinguuntur, sicut commune, & proprium. Nam prouidentia actum, qui est recte ordinare; prudẽtia vero actũ, qui est recte præcipere, respicit formaliter. Constat autem quòd præcipere se habet ad ordinare, vt inferius ad superius. Vnde in litera prouidencia penes ordinationem semper declaratur, & excludere dicitur recte ordinare ad finem rectitudinem consilii, iudicii, & præcepti, in responsione ad secundũ. Posset tamen aliter prouidẽtia poni pars prudentiæ, etiam vt præceptiua est, ponendo quòd prouidentia non ponitur pars prudẽtiæ, nisi secundum quod dicit cognitionem futurorũ. Et sic prouidentia non pertineret ad applicationem, sed ad cognitionẽ prudentiæ, vt. f. duæ ad acquisitionem, scilicet docilitas & eustochiazere ad ipsam cognitionem, scilicet memoria præteritorũ, intellectus præsentium, prouidentia futurorum: & vna ad vsum cognitionis scilicet ratio: & duæ ad applicationem, scilicet circũspectio & cautio: ipsa autem applicatio accommodi non pars, sed subditania prudentiæ ponitur, quæ in recto præcepto consistit. Exigit namque prudentia considerationem futurorum eorũ tuum, & non solum exercẽdorũ per nos, licet ab homine male cognosci possint propter qd incertæ dicuntur prouidẽtię nostræ, Sapien. 14.

Li. 1. 1 Somnium Scipionis i fo. 2. ante medium. Tullius li. 2. de inuentione in fol. 4 ante finem.

† Q. 48.

* Q. 47, art. 7.

¶ *Super Quæstionis quadragesimenonæ Articulum septimum & octauum.*

IN ar. 7. & 8 simul dubiũ occurrit, q̃ ex quo ad prudentiã spectat actus ẽm se congruus fini, & ad circũspectionẽ actus ẽm circũstantias congruus fini, & eiusdem rationis est facere bonũ, & vitare malũ oppositũ, consequens est, ꝙ vitatio mali oppositi tam bonitati act[s] secundum se, q̃ ẽm suas circũstantias, nõ spectet ad cautionem, sed primum ad prouidentiã, secundum ad circũspectionẽ. Quod est ergo illud malũ, quo vitãdo opus est cautione? Si dicatur, vt litera dicit in rñsione ad secundũ vlt. art. ꝙ est malum extrinsecorum impedimẽtorũ, optime dr in ordine ad substantiam actus, sed nõ in ordine ad circunstantias: quia circunstantiæ etiam extrinseca mala excludunt, vt patet discurrenti per circunstantias. Et cõfirmatur: quia in litera 7. art. extrinseca mala vitantur vitare, ad circunspectionẽ spectare dicitur, in exẽplo de ostensione signi amoris ad alliciendum &c. vt pateribi. Et augetur dubium; quia in corpore octaui art. dicitur, quòd ad cautionem spectat vitare mala, quę habẽt speciem boni. Constat enim, ꝙ mala ex genere ad prudentiã, mala ex circunstantiis ad circũspectionem, vitare spectat. Quæ ergo sunt ista alia mala habentia boni speciem vitanda a prudentia, præter etiam extrinseca impedimenta, quæ condiuiduntur istis malis?

Ibi. in 56 dist. Scipionis in fol. 2 ante med. Supr. præced. art. 6. Infr. art. 6. et art. 8. præced.

Infr. art. 3.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ licet facile dici ab aliquo posset, ꝙ hæc tria in hoc distinguuntur, quòd prouidentia respicit actum vt bonũ ex genere ad finem: circũspectio vt bonũ ex circũstantiis: cautio vt remotũ a malis vtrique bonitati oppositis, ita ꝙ illa duo respiciant actũ ẽm terminũ ad quẽ s. bonitatẽ: hoc aũt tertiũ respiciat eundem secundum terminũ a quo. Quia tñ author act[s] istos distinguit ẽm proprias difficultates, nec est alia difficultas recessus a malo, & accessus ad bonũ oppositũ, sed eadẽ: ideo attẽdendũ est, quòd in litera tria mala numerantur ad cautelam spectãtia, s. extrinsecorũ impedimentorum, & habentia boni speciem, & quętũ, quod in rñsione ad vltimũ addi videtur. Ita quòd intentio authoris est, quòd actus fini consonus secundum se tãq̃ bonus ex genere, & bonus etiam ex circunstantiis, eget cautela ad euitandum mala extrinsecorum impedimẽtorum. verbi gratia, Actus ieiunandi propter castitatem, quãdo oportet &c. eget cautione, vt homo euitet ire ad socios tales, qui inducent forte ad frangendum ieiunium. Et quoniam huiusmodi impedimenta, contingunt dupliciter, s. secundum manifestam oppositionem, & secundum occultam sub specie boni, & speciali acumine op[s] est ad comprehendendum latentes sub specie boni insidias: ideo author contra impedimẽta distinxit mala sub specie boni, quasi occulta cõtra aperta.

Loci supra ar. 7. inductis.

Li. 3. ca. 18. & 19. to. 4.

¶ Patet autem ambo spectare ad cautionem ex eo, ꝙ incautos dicimus, qui incidũt in quodlibet horum. Euentus aũt mali sunt in duplici ordine, quidã pertinentes ad circũstantias, & hi pertinent ad circunspectionẽ: & talis est euentus in exemplo literæ, spectat enim ad circunstantiam circa quid. Aliquam enim aliquem debet perspicere, qualis est quem amat, & ex consideratione conditionum personæ amatæ, quæ est materia, & obiectum amoris, circunstantias actui adhibere. Quidam autem ex extrinsecis ab actu, & circũstantiis prouenientes, vt illi qui consequuntur impedimẽta tam aperta, quàm sub specie boni, & tales spectant ad cautionem. Breuiter autẽ dicitur, & sine tot difficultatibus resolute, quòd circunspectio ad actum visionis interioris spectat, & habet pro obiecto circumadiacentia, & obuenire possibilia bona, & mala, vt ipsum nomen circunspectionis sonat. Cautio vero ad actum applicationis spectat, & ad mala tantum vitanda refertur. Oportet namq; rationem practicam vtrumq; actum habere, scilicet videre

cundũ ea, quæ circũstant. Vtrumq; aũt horum habet specialem difficultatem: & ideo vtrumq; eorum seorsum ponitur pars prudentiæ.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum cautio debeat poni pars prudentiæ.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur ꝙ cautio non debeat poni pars prudentiæ. In eis enim, in quibus malum nõ potest esse; non est necessaria cautio; sed virtutibus nemo male vtitur, vt dicit Aug. in lib. * de lib. arbit. ergo cautio non pertinet ad prudentiã, quæ est directiua virtutum.

¶ 2 Præt. Eiusdem est prouidere bona, & cauere mala, sicut eiusdẽ artis est facere sanitatem, & curare ægritudinem: sed prouidere bona pertinet ad prudentiam. ergo etiã cauere mala. non ergo cautio debet poni pars alia prudentiæ a prouidentia.

¶ 3 Præt. Nullus prudens conatur ad impossibile: sed nullus potest præcauere omnia mala, quæ possunt contingere. ergo cautio non pertinet ad prudentiam.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Eph. 5. Videte quomodo caute ambuletis.

RESPON. Dicendum, quòd ea, circa quæ est prudentia, sunt cõtingentia operabilia, in quibus sicut verum potest admisceri falso, ita & malum bono propter multiformitatem huiusmodi operabilium, in quibus bona plerumque impediuntur a malis, & mala habẽt speciẽ boni. Et ideo necessaria est cautio ad prudentiam, vt sic accipiantur bona, quòd vitentur mala.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cautio non est necessaria in moralibus actibus, vt aliquis sibi caueat ab actibus virtutum, sed vt sibi caueat ab eis, per quæ actus virtutum impediri possunt.

AD 2^m dicendum, quòd opposita mala cauere eiusdem rationis est, & prosequi bona: sed vitare aliqua impedimenta extrinseca, hoc pertinet ad aliam rationẽ. Et ideo cautio distinguitur a prouidentia, quàmuis vtrumque pertineat ad vnam virtutem prudentiæ.

AD 3^m dicendũ, ꝙ malorũ, quæ homini vitanda occurrunt, quædã

circumquaq;, & vtali visione applicādo ad vitandum mala. Vnde incircumspectos dicimus, qui non vident circumquaque incautos vero, qui licet circumspiciant omnia, non tamen student, vt vitent mala, quæ præuidēt. Et per hoc solutio omnium pateret, nisi obstaret, ꝙ author circūspectionem ad applicationē pertinere posuit, & ideo sola prior solutio cōsona authori videtur.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum primum.*

IN quæst. 50. ar. 1. dubium occurrit circa illud dictum, ſ. ꝙ leges ponere nō conuenit aliis principatib⁹, & populo, nisi secundum quòd participant aliquid de regimine regio. Videtur enim oppositum, quia rex participat populum, & non econtra: quoniā rex fit naturaliter a populo, & rex quasi gerens vicem totius populi, leges ponit. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ licet prima facie videatur distinguendum, & dicēdum ꝙ regimen regium, & populare cōparatur dupliciter, ſ. ordine formali: & sic cum perfectiora in entibus sint exemplaria imperfectiorum, regimen regium, vtpote perfectissimum, est exemplar omnis regiminis, ac per hoc in litera dicitur ꝙ alii principatus, etiam populares, intantū leges ponunt, inquantum participāt regimen regiū: vel ordine generationis, & sic regimē populare secundum actum electionis est priⁿ regimine regis, vt obiiciēdo dicitur: Sed si diligēter consideretur, quòd electio regiminis non est pars regiminis, sed prævium ad omnem speciem regiminis, ad electionem siquidem populi spectat secundum naturale ius, an populare, an optimatū, an regale sit futurum regimen, manifeste

Supr. q. 48. ar. vni. cor. Et 3. di. 33. q. 3. arti. 1. q. 4.

Li. 5. cap. 6. a med. to. 5

Lib. 3. Poli. cap. 5. to. 5.

Lib. 5. Etymol. ca. 10. †Li. 6. ca. 8. paulo a princip. tom. 5.

Lib. 3. ca. 3. post mediū tom. 5.

sunt, quæ vt in pluribus accidere solent, & talia cōprehendi ratione possunt: & contra hæc ordinat cautio, vt totaliter vitentur, vel vt minus noceant. Quædam vero sunt, quæ vt in pauciorib⁹, & casualiter accidunt: & hæc cū sint infinita, ratione cōprehendi nō possunt, nec homo sufficit ea precauere: quàm uis per officium prudentiæ homo contra omnes fortunæ insultus disponere possit, vt minus lædatur.

QVAESTIO L.

De partibus subiectiuis prudentiæ, in quatuor articulos diuisa.

POSTEA considerandum est de partibus subiectiuis prudentię. Et quia de prudētia, per quā aliquis regit seipsum, iam dictum est, restat nunc dicendum de speciebus prudentiæ, quibus multitudo gubernatur.

Circa quas quæritur quatuor.

¶ Primo, Vtrum lex positiua debeat poni species prudentiæ.
¶ Secundo, Vtrum politica.
¶ Tertio, Vtrum œconomica.
¶ Quarto, Vtrum militaris.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum regnatiua debeat poni species prudentiæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ regnatiua non debeat poni species prudentię. Regnatiua. n. ordinat ad iustitiam conseruandam. dicitur. n. in 5. * Ethic. ꝙ princeps est custos iustitiæ. ergo regnatiua magis ptinet ad iustitiam, quàm ad prudētiam.

¶ 2 Præt. Secundum Philos.* in 3. Polit. regnum est vna sex specierū politiarum: sed nulla species prudētiæ sumitur secundū alias quinque politias, quę sunt aristocratia, timocratia, tyrannis, olicratia, democratia. ergo nec secundum regnum debet sumi regnatiua.

¶ 3 Præt. Leges ponere nō solū pertinet ad reges, sed etiā ad quosdam alios principatus, & etiā ad populum, vt patet per Isid.* in lib. Etymol. sed Philos. in 6. †Ethic. ponit legispositiuam partem prudentiæ. inconuenienter ergo loco eius ponitur regnatiua.

SED CONTRA est, qđ Philos. dicit* in 3. Polit. ꝙ prudentia est propria virtus principis. ergo specialis prudentia debet esse regnatiua.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex suprà dictis * patet, ad prudentiam pertinet regere, & præcipere: & ideo vbi inuenitur specialis ratio regiminis, & præcipi in humanis actibus, ibi etiā inuenit specialis rō prudentię. Manifestum est aūt, ꝙ in eo, qui nō solum seipsum habet regere, sed etiā cōitatem perfectam ciuitatis, vel regni, inuenitur specialis & perfecta ratio regiminis. Tanto. n. regimen perfectiō est, quanto vniuersalius est ad plura se extendens, & vlteriorē finem attingens: & ideo regi, ad quē pertinet regere ciuitatē, vel regnum, prudentia competit secundum specialē & perfectissimam sui rationem. Et propter hoc regnatiua ponitur species prudentiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnia, quæ sunt virtutū moralium, pertinent ad prudentiā, sicut ad dirigentem: vnde & ratio recta prudentię ponitur in diffinitione virtutis moralis, vt suprà * dictum est. Et ideo etiā executio iustitiæ, prout ordinatur ad bonum cōe, quod pertinet ad officium regis, indiget directione prudentiæ. Vnde istæ duæ virtutes sunt maxime propriè regi. ſ. prudētia, & iustitia, ſm illud Hier. 23. Regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudiciū, & iustitiam in terra. Quia tamen dirigere magis pertinet ad regem, exequi autem ad subditos: ideo regnatiua magis ponitur species prudentiæ, quæ est directiua, quàm iustitiæ, quæ est executiua.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ regnum inter alias politias est optimū regimen, vt dicitur in 8. * Ethic. Et ideo species prudentiæ magis debuit denominari a regno, ita tamen ꝙ sub regnatiua comprehendantur omnia alia regimina recta, non autem peruersa, quæ virtuti opponuntur: unde non pertinent ad prudentiam.

AD 3ᵐ dicēdum, ꝙ Philos. denominat regnatiuam a principali actu regis, q̄ est leges ponere: quod etiā conueniat aliis, non conuenit eis, nisi secundum quòd participant aliquid de regimine regis.

ARTICVLVS II.

Vtrum politica conuenienter ponatur pars prudentiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ politica inconuenienter ponatur pars prudētiæ. Regnatiua enim est pars politicæ prudētiæ, vt dictum * est: sed pars non debet diuidi contra totum. ergo politica non debet poni alia species prudentiæ.

¶ 2 Præt. Species habituum distinguuntur ſm diuersa obiecta: sed eadem sunt, quæ oportet regnantē præcipere, & subditū exequi. ergo politica secundum quòd pertinet ad subditos, nō debet poni species prudentiæ distincta a regnatiua.

¶ 3 Præt. Vnusquisque subditorum est singularis psona: sed quælibet singularis persona seipsam sufficienter dirigere potest per prudentiam communiter dictam. ergo non oportet poni aliam speciem prudētiæ, quæ dicatur politica.

SED CONTRA est, qđ Philos. dicit* in 6. Eth. Eius aūt quæ circa ciuitatē, hæc quidē architectonica prudentia legis positiua: hæc autem cōmune nomen habet politica, circa singularia existens.

RESPON. Dicendum, ꝙ seruus per imperium mouetur a domino, & subditus a principante, aliter tamen quàm irrationabilia, & inanimata mouentur a suis motoribus. Nā inanimata, & irrationabilia aguntur solum ab alio, non autē ipsa agunt seipsa, quia nō habent dominium sui actus per liberum arbitriū: & ideo rectitudo regiminis ipsorum nō est in ipsis, sed solum in motoribus. Sed homines serui, vel quicūq; subditi, ita aguntur ab aliis per præceptum, ꝙ tamen agunt seipsos per liberum arbitrium: & ideo requiritur in eis quædam rectitudo regiminis, per quam seipsos dirigant in obediendo principantibus. Et ad hoc pertinet species prudentiæ, quæ politica vocatur.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ sicut dictum * est, regnatiua est perfectissima species prudentiæ: & ideo prudentia subditorum, quæ deficit a prudentia regnatiua, retinet sibi nomen commune, vt prudentia dicatur: sicut in logicis conuertibile, quod non significat essentiam, retinet sibi commune nomen proprij.

AD 2ᵐ dicendum, quòd diuersa ratio obiecti diuersificat habitum secundum speciem, vt ex suprà dictis * patet. Eadem autem agenda considerantur quidem a rege secundum vniuersaliorem rationem, quàm cōsiderentur a subdito, qui obedit. Vni enim regi in diuersis officiis multi obediunt: et ideo regnatiua comparatur ad hāc politicam, de qua loquimur, sicut ars architectonica ad eam, quæ manu operatur.

AD 3ᵐ dicendum, quòd per prudentiam communiter dictam regit homo seipsum in ordine ad proprium bonum: per politicam autē, de qua loquimur, in ordine ad bonum commune.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum secundum.*

IN ar. 2. in rñsione ad secundū aduertere, ꝙ politica, q̄ quasi manualis est, non vnius, sed multarum est species secundum iuxta multitudinē formalium partiū ciuitatis: sicut nautica distinguitur in ea quæ regit temonē, & eam quæ regit remos &c. Propter hoc iusmodi. n. diuersa tē dixim⁹ supra⁹ ex Arist. esse tot genera virtutū. Simile n. ē in omnibus hmōi: propter quod etiam œconomica in multas species diuiditur eadem ratione, pp diuersas scilicet partes formales.

tem ponitur. ergo nec œconomica debet boni species prudentiæ.

SED CONTRA est, qđ Philos. dicit in * 6. Ethi. ꝙ illarum, ſ. prudentiarum, quæ se habent ad regimen multitudinis, hęc quidem œconomica, hæc autem politica.

RESPON. Dicendum, quòd ratio obiecti diuersificata secundū vniuersale, & particulare: vel secundum totum, & partem, diuersificat artes, & virtutes, secundum quam diuersitatem vna est principalis respectu alterius. Manifestum est autē, ꝙ domus medio modo se habet inter vnam singularem personā, & ciuitatem, vel regnum. Nam sicut vna singularis persona est pars domus, ita vna domus est pars ciuitatis, vel regni: & ideo sicut prudentia cōiter dicta, quę est regnatiua vnius, distinguitur a politica prudentia, ita oportet, ꝙ œconomica distinguatur ab vtraque.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ diuitiæ comparantur ad œconomicam nō sicut finis vltimus, sed sicut instrumenta quædam, vt dicitur in * 1. Polit. Finis aūt vltimus œconomicæ est totum bene viuere, secūdum domesticam conuersationem. Philos. autem * in 1. Ethic. ponit, exemplificando, diuitias finem œconomicæ, secundum studium plurimorum.

AD 2ᵐ dicendū, ꝙ ad aliqua particularia, quæ sunt in domo disponēda, possunt aliqui peccatores quide se habere: sed nō ad ipsū totū bene viuere domesticæ cōuersationis, ad qđ præcipue requirit vita virtuosa.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ pater in domo habet quandā similitudinem regij principatus, vt dicitur * in 8. Eth. non tamen habet perfectam potestatem regiminis, sicut rex: & ideo non ponitur separatim potestas paterna, *species* prudentiæ, sicut regnatiua.

de patrefamilias, cuius est prouidere: propter quod dixit, prouide se habere. Oportet enim patrēfamilias esse bonum virum, sicut & principē ciuitatis, eadem ratione.

Li. 6. cap. 8. paulo a prīcip. tom. 5.

¶ In articulo quarto nihil aliud scribēdum occurrit.

ARTICVLVS III.

Vtrum œconomica debeat poni species prudentiæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videt ꝙ œconomica non debeat poni species prudētiæ. Quia vt Philos. dicit * in 6. Ethic. prudentia ordinatur ad bene viuere totum: sed œconomica ordinatur ad aliquem particularem finem, scilicet ad diuitias, vt dicitur in 1. * Ethico. ergo œconomica non est species prudentiæ.

¶ 2 Præt. Sicut supra habitum † est, prudentia non est nisi bonorum: sed œconomica potest etiā esse malorum. multi enim peccatores prouidi sunt in gubernatione familiæ. ergo œconomica nō debet poni species prudentiæ.

¶ 3 Præt. Sicut in regno inuenitur principans, & subditus, ita etiam in domo: si ergo œconomica est species prudentiæ, sicut & politica, deberet etiam paterna prudentia poni, sicut & regnatiua: nō autē

Sopr. q. 47. ar. 11. Et q. 48. ar. vnic. cor. 5. & ad 3. Et 3. dist. 33. q. 3. art. 1. q. 4. Et 6. Eth. lect. 7. Li. 6. ca. 5. tom. 5. † Li. 1. ca. 1. tom. 5. Sopr. q. 47. ar. 13.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum militaris debeat poni species prudentiæ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ militaris non debeat poni species prudentiæ. Prudentia enim contra artem diuiditur, vt dic̄t in * 6. Ethi. sed militaris videtur esse quædam ars in rebus bellicis, sicut patet per Philos. in * 3. Ethic. ergo militaris non debet poni species prudentiæ.

¶ 2 Præt. Sicut militare negotiū cōtinet sub politico, ita etiā & plura alia negotia, sicut mercatorum, artificum, & aliorum huiusmodi: sed secundum alia negotia, quæ sunt in ciuitate, nō accipiūtur aliquæ species prudentiæ. ergo etiam neq; ſm militare negotium.

¶ 3 Præt. In rebus bellicis plurimum valet militum fortitudo. ergo militaris magis pertinet ad fortitudinem, quàm ad prudentiam.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouer. 24. Cum dispositione initur bellum, & erit salus, vbi sunt multa consilia: sed consiliari pertinet ad prudentiam. ergo in rebus bellicis maxime necessaria est aliqua species prudentiæ, quæ militaris dicitur.

RESPON. Dicendum, ꝙ ea quæ secundum artem, & rationē aguntur, conformia esse oportet his, quæ secūdum naturā, quæ a ratione diuina sunt instituta. Natura autem ad duo tendit. Primo quidem ad regendam vnamquamq; rem in seipsa: secundo vero ad resistendū extrinsecis impugnantibus, & corruptiuis. Et propter hoc nō dedit solum animalibus vim cōcupi-

Locis supr. ar. 3. notat. Li. 6. Ethi. cap. 3. 4. & 5. tom. 5. * Cap. 8. in nuitur, & lib. 1. Ethi. cap. 1. & 2. tom. 5.

scibilem, per quam moueantur ad ea, quæ sunt saluti eorum accommoda, sed etiam vim irascibilem, per quam animal resistit impugnantibus. Vnde & in his, quæ sunt secundum rationem, nō solum oportet esse prudentiam politicam, per quam disponantur conuenienter ea, quæ pertinent ad bonū cōmune, sed etiam militarem, per quam hostium insultus repellantur.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd militaris potest esse ars, secundum quòd habet quasdam regulas vtendi quibusdā exterioribus rebus, puta, armis, & equis: sed secundum quod ordinatur ad bonum commune, habet magis rationem prudentiæ.

AD 2m dicēdum, ꝙ oīa negotia, quæ sunt in ciuitate, ordinātur ad aliquas particulares vtilitates: sed militare negotiū ordinatur ad tuitionē totius boni cōis.

AD 3m dicendum, quòd executio militiæ pertinet ad fortitudinem: sed directio ad prudentiam, & præcipue secundum quod est in duce exercitus.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ primæ Articulum primum.*

QVAESTIO LI.

De Virtutibus adiunctis prudentiæ, in quatuor articulos diuisa.

OSTEA considerandum est de virtutibus adiūctis prudentiæ, quæ sunt quasi partes potentiales ipsius.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrū eubulia sit virtus.
¶ Secūdo, Vtrum sit specialis virtus a prudentia distincta.
¶ Tertio, Vtrum synesis sit specialis virtus.
¶ Quarto, Vtrum gnome sit specialis virtus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum eubulia sit uirtus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ eubulia non sit virtus. Quia secūdum Aug. in lib. de* lib. arb. virtutibus nullus male vtitur: sed eubulia quæ est bene consiliativa, aliqui male vtuntur, vel quia astuta consilia excogitant ad fines malos consequendos, aut etiā ad bonos fines consequendos aliqua peccata ordinant, puta, qui furatur, vt eleemosynam det. ergo eubulia non est virtus.

¶ 2 Præt. Virtus perfectio quædam est, vt dicitur in *7. Phys. sed eubulia circa consilium consistit, quod importat dubitationem, & inquisitionem, quæ imperfectionis sunt. ergo eubulia non est virtus.

¶ 3 Præt. Virtutes sunt connexæ adinuicem, vt supra habitum* est: sed eubulia non est connexa aliis virtutibus. multi enim peccatores sunt bene consiliativi, & multi insti sunt in consiliis tardi. ergo eubulia non est virtus.

SED CONTRA est, quòd eubulia est rectitudo consilij, vt Philos. dicit in 6. * Ethic. sed recta ratio perficit rationem virtutis. ergo eubulia est virtus.

RESPON. Dicendū, ꝙ sicut supra dictum* est, de ratione virtutis humanæ est, ꝙ faciat actum hominis bonum. Inter ceteros autem actus hominis, proprium est ei cōsiliari, quia hoc importat quandam rationis inquisitionē circa agēda, in quibus consistit vita humana. Nam vita speculatiua est supra hominem, vt dicitur in 10.* Ethi. Eubulia autem importat bonitatem consilij. Dicitur. n. ab eu, quod est bonum, & bole, quod est consiliū, quasi bona consiliatio, vel potius bene consiliatiua. Vnde manifestum est, ꝙ eubulia est virtus humana.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ non est bonum consiliū, siue aliquis malum finem in consiliando præstituat, siue etiā ad bonum finē malas vias adinueniat: sicut etiam in speculatiuis non est bona ratiocinatio: siue aligs falsum cōcludat, siue etiā concludat verum ex falsis dictis, quia non vtitur cōuenienti medio. Et ideo vtrumque prædictorum est contra rationem eubuliæ, vt Philos. dicit in* 6. Eth.

AD 2m dicendum, ꝙ etsi virtus sit essentialiter perfectio quędam, non tamen oportet, ꝙ omne illud qđ est materia virtutis, importet perfectionem. Oportet. n. circa oīa humana perfici per virtutes, & nō solū circa actus rōnis, inter quos est cōsilium, sed etiam circa passiones appetitus sensitiui, quæ adhuc sunt multo imperfectiores. Vel potest dici, quòd virtus humana est perfectior sm modum hominis, q non potest per certitudinem comprehendere veritatē rerum simpliciū intuitu simplici, & præcipue in agibilibus, q̄ sunt contingentia.

AD 3m dicēdum, ꝙ in nullo peccatore, inquātum huiusmodi, inuenitur eubulia. Omne. n. peccatū est contra bonā consiliationē. Requiritur. n. ad bene consiliandum non solum adinuentio, vel excogitatio eorum, quæ sunt opportuna ad finē, sed etiā aliæ circūstantiæ, s. tempus congruum, vt nec nimis tardus, nec nimis velox sit in consiliis: & modus consiliandi, vt scilicet sit firmus in suo consilio, & aliæ huiusmodi debitæ circunstantiæ, quæ peccatores peccando non obseruāt. Quilibet autem virtuosus est bene consiliatiuus in his, go eubulia non est virtus.

SED CONTRA est, quòd eubulia est rectitudo consilij, vt Philos. dicit in 6. * Ethic. sed recta ratio perficit rationem virtutis. ergo eubulia est virtus.

RESPON. Dicendū, ꝙ sicut supra dictum* est, de ratione virtutis humanæ est, ꝙ faciat actum hominis bonum. ¶ Inter ceteros autem actus hominis, proprium est ei cōsiliari, quia hoc importat quandam rationis inquisitionē circa agēda, in quibus consistit vita humana. Nam vita speculatiua est supra hominem, vt dicitur in 10.* Ethi. Eubulia autem importat bonitatem consilij. Dicitur. n. ab eu, quod est bonum, & bole, quod est consiliū, quasi bona consiliatio, vel potius bene consiliatiua. Vnde manifestum est, ꝙ eubulia est virtus humana.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ non est bonum consiliū, siue aliquis malum finem in consiliando præstituat, siue etiā ad bonum finē malas vias adinueniat: sicut etiam in speculatiuis non est bona ratiocinatio: siue aligs falsum cōcludat, siue etiā concludat verum ex falsis dictis, quia non vtitur cōuenienti medio. Et ideo vtrumque prædictorum est contra rationem eubuliæ, vt Philos. dicit in* 6. Eth.

AD 2m dicendum, ꝙ etsi virtus sit essentialiter perfectio quędam, non tamen oportet, ꝙ omne illud qđ est materia virtutis, importet perfectionem. Oportet. n. circa oīa humana perfici per virtutes, & nō solū circa actus rōnis, inter quos est cōsilium, sed etiam circa passiones appetitus sensitiui, quæ adhuc sunt multo imperfectiores. Vel potest dici, quòd virtus humana est perfectior sm modum hominis, q non potest per certitudinem comprehendere veritatē rerum simpliciū intuitu simplici, & præcipue in agibilibus, q̄ sunt contingentia.

AD 3m dicēdum, ꝙ in nullo peccatore, inquātum huiusmodi, inuenitur eubulia. Omne. n. peccatū est contra bonā consiliationē. Requiritur. n. ad bene consiliandum non solum adinuentio, vel excogitatio eorum, quæ sunt opportuna ad finē, sed etiā aliæ circūstantiæ, s. tempus congruum, vt nec nimis tardus, nec nimis velox sit in consiliis: & modus consiliandi, vt scilicet sit firmus in suo consilio, & aliæ huiusmodi debitæ circunstantiæ, quæ peccatores peccando non obseruāt. Quilibet autem virtuosus est bene consiliatiuus in his, in illo, qui est peccator, nō est eubulia. Oportet. n. eubulii rectè consiliari non solum in huius, vel illius virtutis materia, sed in omnium virtutum materiis. Et si in vna deficit, ipsa deficit. Et propterea ex hoc, quòd in peccatore deficit in illa materia, in qua peccat, sequitur quòd absolute in illo non sit.

¶ In eadem responsione dubium occurrit, Quomodo omne peccatum est contra bonam consiliationē, cum pluries cōtingat peccare in nullo offendendo consilium, sed præceptum, vt patet cum quis in eodem perseuerās consilio & iudicio, contrariū præcipit ex passione, vel illud ex negligentia nō præcipiendo, peccat. Si dicatur, vt litera innuere videtur, quòd peccat contra consilium, quia non est firmus in suo cōsilio. Contra, Firmitas consilii cum distinguatur a firmitate præcepti, sicut & ipsum consilium a præcepto, quoniam modus est cuiusque suus, negligens in præcipiēdo, & perseuerans in consilio, est firmus in cōsilio, & tamen peccat.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia oē peccatū libe. arbitrii fit, cuius proprius actus est electio, qui appetitus est præconsilia: ideo omne peccatum contra consilii aliquod formaliter, vel virtualiter committitur. Nā & præcipiens ex passione, ex apparenti secundū illā passionē statim aliter iudicat, tamquām aliud cōsilium sequēs: & negligens ad præceptū post rectum consilium, & iudicium, nūquām peccaret, nisi indirecte saltem eligeret nō præcipere, ac per hoc tamq̄ ex alio consilio concludens se habet. Et sic non est firmus in ipso suo consilio secundum veritatem, quo ad illum actum in particulari.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ primæ Articulum secundum.*

IN art. 2. eiusdem 51. q. dubium occurrit, Quomodo esse bene consiliativum, bene iudicativum, & bene præceptivum, abinuicem separantur, & tamen omnes virtutes sunt connexæ. Ad hoc breuiter dicit, ꝙ author non loquitur in verbis de virtutibus facientibus bene consiliari, iudicare, & præcipere: sed de naturalib⁹ dispositionib⁹, & exercitationibus præuiis ad virtutes, & ex diuersitate horū, quā ex separabilitate ꝙ bat, diuersitatē virtutum cōcludit. Naturales aūt dispositiōes separari patet ex eo, ꝙ inquisitiōis ex imaginatione, iudicii ex sensu cōi, ꝙ cepti aūt ex natura, inclinatione ad aliqd, puta, castitatē, liberalitatem, bonitas consurgit: imagiatio. n. bona plurīū est adinuentiua viarum. Sensus autem cōis, iudicii circa singularia firmatiuus est, & hoc vt ministrant rationi. Inclinatio autem ad aliquid promptos nos reddit ad executionē: & præcipere facere, trahendo voluntatem ad consona illi inclinationi. Exercitationes quoq; vidēm⁹ separatas, dū inuētiuos ad proponendum libēter audimus, iudicatiuos ad decernēdū, Promptos ad aliquid vtiq; ad exequendū in illo genere, puta, liberalibus natis ad dispensandum communia, & natis castis ad *conseruandū* cum mulieribus.

¶ In eod. art. in respons. ad primū, dubium occurrit, Quomodo, verificatur ꝙ prudentia bene consiliatur imperatiue, cū eubulia sit prior, natura saltē, quām prudentia. Prius est enim recte cōsiliari, & deinde iudicare, & demum præcipere. Quomodo ergo prudentia præcipit iam facto?

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum prudentia se habeat ad eubuliā, & alias adiūctas virtutes, quemadmodum militaris se habet ad equestrem, & gladiatoriam, vt patet ex ordine finis istarum subseruientium ad finem principantis, cōsequens est, vr sicut militaris imperat subseruientibus sibi artibus, ita prudentia præcipiat ministrantibus sibi virtutibus. Re

lucet autem hoc in exterioribus, in quibus præcipiens subiecto

quę ordinantur ad finem virtutis: licet forte in aliquibus particularibus negotiis non sit bene cōsiliatiuus, puta, in mercationib⁹, vel in rebus bellicis, vel in aliquo hmōi.

ARTICVLVS II.

Vtrum eubulia sit uirtus distincta a prudentia.

AD SECVNDVM sic procedit. Videt ꝙ eubulia nō sit virt⁹ distincta a prudentia. Quia, vt Philos. dicit* in 6. Eth. vī prudētis ē bene cōsiliari: sed hoc pertinet ad eubuliam, vt dictum* est. ergo eubulia non distinguitur a prudētia.

¶ 2 Præt. Humani actus, ad quos ordinātur humanæ virtutes, præcipue specificātur ex fine, vt s̄ dictū* est: sed ad eundē finem ordinātur eubulia, & prudentia, vt dicit 6. * Ethic. non aūt ad quendam particularem finem, sed ad cōem finem totius vitæ. ergo eubulia nō est virtus distincta a prudentia.

¶ 3 Præt. In scibilis speculatiuis ad eandem scientiā pertinet inquirere, & determinare. ergo pari rōne in operatiuis hoc pertinet ad eandem virtutem: sed inquirere pertinet ad eubuliam, determinare autem ad prudentiam. ergo eubulia non est alia virtus a prudentia.

SED CONTRA est, quòd prudentia est præceptiua, vt dicitur* in 6. Ethic. hoc autem nō conuenit eubuliæ. ergo eubulia est alia virtus a prudentia.

RESPON. Dicendū, ꝙ sicut dictum* est supra, virtus proprie ordinatur ad actum, quem reddit bonum: & ideo oportet sm differentiā actuum esse diuersas virtutes, & maxime quando non est eadem ratio bonitatis in actib⁹. Si. n. esset eadem ratio bonitatis in eis, tunc ad eandem virtutem pertineret diuersi actus: sicut ex eodem dependet bonitas amoris, desiderij, & gaudij, & ideo omnia ista pertinēt ad eādem virtutē charitatis. Actus aūt rationis ordinati ad opus sunt diuersi, nec habent eandem rōnem bonitatis. Ex alio. n. efficit⁹ homo bene consiliatiuus, & bene iudicatiuus, & bene præceptiuus: quod patet ex hoc, ꝙ ista aliquando abinuicē separantur. Et ideo oportet aliam esse virtutē eubuliā, per quā homo est bene consiliatiu⁹: & aliā prudentiā, per quā homo est bene præceptiuus. Et sicut cōsiliari ordinatur ad præcipere tamq̄ ad principalius: ita etiā eubulia ordinatur ad prudētiā, tamq̄ ad principaliorē virtutē, sine qua nec virt⁹ eēt, sicut nec morales virtutes sine prudētia, nec cæteræ virtutes sine charitate.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ad prudentiam pertinet bene consiliari imperatiue, ad eubuliam autem elicitiue.

AD 2m dicendū, ꝙ ad vnū finem vltimum, qđ est bene viuere totū, ordinantur diuersi actus sm quendam gradum. Nam præcedit consilium, sequitur iudiciū, & vltimum est præceptum, qđ immediate se habet ad finē vltimum. Alij aūt duo actus remote se habent, qui tñ habent quosdam proximos fines, cōsilium quidem intentionē eorum, quę sunt agenda: iudiciū aūt certitudinē. Vnde ex hoc nō sequitur, ꝙ eubulia, & prudentia nō sint diuersæ virtutes, sed ꝙ eubulia ordinetur ad prudentiam, sicut virtus secundaria ad principalem.

AD 3m dicendum, quòd etiam in speculatiuis alia rationalis scientia est dialectica, quæ ordinatur ad inquisitionem inuentiuam: & alia scientia demonstratiua, quæ est veritatis determinatiua.

ARTICVLVS III.

Vtrum synesis sit uirtus.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur ꝙ synesis nō sit virtus. Virtutes. n. non insunt nobis a natura, vt dicitur in 2. * Ethic. sed synesis inest aliquibus a natura, vt dicit Philos. in 6. † Ethic. ergo synesis non est virtus.

¶ 2 Præt. Synesis, vt in eodem lib. * dicitur, est solum iudicatiua: sed iudicium solum sine præcepto potest esse etiam in malis, cum ergo virtus sit solum in bonis, videtur quòd synesis non sit virtus.

Et licet vtrumque iudicium spectet ad synesim, primi tamē bonitas virtuti morali tribuitur secundi autem synesi, quia illius est magis finis, istius autem est magis id quod est ad finem. Ministrat enim hæc prudentiæ, quæ ē eorū quæ sunt ad finem: illa autem intentionem finis rectam facit.

1.2.q.7.ar.6. Et 3.dist.33.q.3.art.1.q.2. Et 6. Eth. lect.8. & 9.

* Lib. 2. de liber.arbit. cap.18.

Li.7.tex.17 tom.2.

1.2.q.65.art.1.

1.2.q.57.art.6. Et 3.dist.33.q.3.art.1.q.2. Et 6. Ethi. lect.9.

* Lib.2.c.1. tom.5.

†Li.6.c.11 a medio.

*Li.6.ca.10 tom.5.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulū quartum.*

IN articulo 4. dubiū occurrit, quopacto gnome est virtus. Et est ratio dubii, quia si est virtus aut naturalis, aut acquisita: sed naturalis non est, quia præter syndereſim, quæ habitus principiorum est, nulla virtus ponitur naturalis i intellectu practico, sicut nec in speculatiuo, nisi habitus principiorū. Nec acquisita, quia acquirūtur virtutes intellectus experimētis, quę ex memoriis cōfurgūt, vt patet in prologo Metaphy. Hæc aūt præter cōmunes regulas iudicāda sunt raro cōtingentia, ac per hoc ab vno, & eodem homine paruum, aut nihil experimento probabilia: & sic virtus hęc nūquam habebitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd virtutes sunt in duplici differentia. Nam quædam sunt, quarum materiæ in communi vita frequenter occurrūt, vt virtutes, quæ cardinales vocātur, vt patet discurrenti per earū materias, scilicet, cōmutationes, distributiones, appetitus, ac delectationes ciborum, & venereorum, timoresq; periculorum: Quædam vero sunt, quarū materiæ non communiter, aut frequenter accidunt, vt patet de magnificentia, & magnanimitate. Non enim magnæ diuitiæ, aut magni honores crebro occurrunt. Et quia exercitationes earum non sunt similes, ideo etiam cōnexio ipsarum cum aliis nō intelligitur simili modo, sicut deprimis. Nā cū virtutes omnes connexæ sint, primas tantum cōnexio ponit in actu simpliciter: secundas autem in actu secūdum quid, idest, in potētia ꝓpinqua actui simpliciter. Pauper enim virtuosus nō est magnificus simpliciter, sed in potentia propinqua, præparatione scilicet animi. Ex his autem oibus hoc habetur ad propositum, ꝙ virtutes aliquæ ineſſe nobis dicuntur, quando sunt in potentia propinqua præparati animi. Sic enim contingere videtur de gnome. Ipſa enim tunc haberi dicitur, quando in suis principiis mens exercitata est, quāmuis casus non occurrant.

¶ Ad cuius euidentiā recolendum est, ꝙ quemadmodum prudentia fit ex eustochia per inuētionem, & docilitate per disciplinam, & cōsumatur exercitatione: ita gnome fit & inuentione, ex naturali perspicacitate plurimum ad tale iudicium cōferēte, cuius signum est, quòd viri quantumcumque doctissimi deficientes in naturali sagacitate, Lucæ nesciunt vltra legū aut verba decernere, sic & disciplina ex lectione exceptionū, & gestorum sapientum, ac proborum, & eorum rationib⁹. Legentes enim ꝙ præter communes regulas, depositum non est reddendum ſpugnationi patriæ, & penetrātes rationem, quia scilicet omne depositū redditur sub ratione boni vtilis (in tali autē casu daretur malum nociuum bono communi, quòd prętat particulari) perſpicimus, quòd nec direptori, & effusori bonorum Ecclesiæ, quāmuis officiū rectoris habeat, restituenda sunt Ecclesiæ bona.

Attendentes quoque, ꝙ præter communes regulas modestę, Dauid, vt habetur 1. Regum. 22. actus furentis, vel epileptici assumpſit, vt vitā saluaret, docemur, quòd ſtultitiam simulare loco, prudēria summa est: & sic dato quòd materia gnomes tam ro occurrat, ac per hoc non habeatur frequēter gnome cū ſummate: haberi tamē potest sicut aliæ virtutes similes in principiis

¶ 3 Præt. Numquā est defectus in præcipiēdo, nisi sit aliquis defectꝰ in iudicando, saltem in particulari operabili, in quo omnis malus errat. si ergo ſyneſis ponitur virtus ad bene iudicandū, videtur ꝙ non sit necessaria alia virtus ad bene præcipiendum: & ideo prudētia erit superflua, qđ est incōueniens. non ergo ſyneſis est virtus.

SED CONTRA. Iudiciū est perfectius, quàm consilium: sed eubulia, quæ est bene cōsiliatiua, est virtus. ergo multo magis ſyneſis, quæ est bene iudicatiua, est virtus.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſyneſis importat iudicium rectū, nō quidē circa ſpeculabilia, sed circa particularia operabilia, circa quæ etiā est prudentia. Vnde secundum ſyneſim dicuntur aliqui in græco ſyneci, i. ſensati, vel euſyneci, i. homines boni ſensus. Sicut econtrario, qui carent hac virtute, dicunt aſyneci, i. insensati. Oportet aūt ꝙ fm differētiā actuū, qui nō reducūtur in eandem causam, sit etiā diuersitas virtutum. Manifestum est aūt, ꝙ bonitas consilij, & bonitas iudicij, non reducuntur in eandē causam. Multi. n. sunt bene cōsiliatiui, qui tamen non sunt bene sensati, quaſi recte iudicantes. Sicut ēt in ſpeculatiuis aliqui sunt bene inquirentes ꝓp hoc, ꝙ ratio eorum prompta est ad discurrendum per diuersa: quod videtur ꝓuenire ex dispositione imaginatiuę virtutis, quæ de facili potest formare diuersa phantasmata: Et tā huiusmodi qnq; nō sunt boni iudicij, quod est ꝓp defectum intellectus, qui maxime cōtingit ex mala dispositione cōmunis ſensus non bene iudicantis. Et ideo oportet præter eubuliā esse aliā virtutem, quæ est bene iudicatiua, & hæc dicitur ſyneſis.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ rectum iudicium in hoc consistit, ꝙ vis cognoscitiua apprehendit rē aliquam, fm quod in ſe est. Quod quidem prouenit ex recta dispositione virtutis apprehensiuæ: sicut in ſpeculo si fuerit bene dispositū, imprimuntur formæ corporum secundum ꝙ sunt. Si vero fuerit ſpeculum male dispositū, apparēt ibi imagines distortę, & praue se habētes: Quòd autem virtus cognoscitiua sit bene dispoſita ad recipiendū res, fm quod sunt, cōtingit qui dē radicaliter ex natura, consumatiue autē ex exercitio, vel ex mune re gratiæ, & hoc dupliciter. Vno modo directe ex parte ipsiꝰ cognoscitiuæ virtutis, puta, quia non est imbuta prauis cōceptionibus, ſed veris, & rectis: & hoc pertinet ad ſyneſim, fm quod est ſpecialis virtus. Alio modo indirecte ex bona dispositione appetitiuæ virtutis, ex qua ſequitur, ꝙ homo bene iudicet de appetibilibus: & sic bonū virtutis iudicium consequitur habitus virtutum moralium, ſed circa fines: ſyneſis autem est magis circa ea, quæ sunt ad finem.

AD 2ᵐ dicendū, ꝙ in malis quidem potest iudicium rectum esse in vniuerſali, ſed in particulari agibili, ſemper eorum iudicium corrumpitur, vt ſupra habitum * est.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ contingit qnq; id, quod bene iudicatum est differri, vel negligenter agi, aut inordinate. Et ideo post virtutē, quæ est bene iudicatiua, necessaria est finalis virtus principalis, quæ est bene ꝓceptiua, ſcilicet, prudētia.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum gnome sit ſpecialis uirtus.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur ꝙ gnome nō sit ſpecialis virtꝰ a ſyneſi distincta. Quia ſecundum ſyneſim dicitur aliquis bene iudicatiuus: ſed nullus pōt dici bene iudicatiuus, nisi in omnibus bene iudicet. ergo ſyneſis se extendit ad oīa diiudicanda. non est ergo aliqua alia virtus bene iudicatiua, quæ gnome dicatur.

¶ 2 Præt. Iudiciū medium est inter cōsilium, & præceptū: ſed vna tantum virtus est bene consiliatiua, ſ. eubulia: & vna tantū virtus ē bene præceptiua, ſcilicet prudentia. ergo etiam vna tantum est virtus bene iudicatiua, ſcilicet, ſyneſis.

¶ 3 Præt. Ea quæ raro accidunt, in quibus oportet aliquādo a cōibus legibus discedere, videntur præcipue casualia esse, quorum non est ratio, vt dī in 2.* Phyſ Omnes aūt virtutes intellectuales pertinēt ad rōnem rectam. ergo circa prædicta nō est aliqua virtus intellectualis.

SED CONTRA est, ꝙ Philoſ. determinat in 6.* Ethic. gnomen esse ſpecialem virtutem.

RESPON. Dicendum, ꝙ habitus cognoscitiui distinguuntur fm altiora, vel inferiora principia, sicut ſapiētia i ſpeculatiuis altiora principia considerat, q̄ ſcientia, & ideo ab ea distinguūtur: & ita etiā oportet esse in actiuis. Manifestum est aūt, ꝙ illa, quæ sunt præter ordinē inferioris principij, siue causæ, reducuntur quādoq; in ordinem altioris principij: sicut monſtruoſi partus aīalium sunt præter ordinē virtutis actiuæ in ſemine, tñ cadūt sub ordine altioris principij, ſ. cælestis corporis, vel ulterius, ꝓuidētiæ diuinæ. Vnde ille, qui considerat virtutem actiuā in ſemine, non posset certū iudicium ferre de huiusmodi mōſtris, de quibus tñ pōt iudicari fm consideratione diuinę prouidentiæ. Contingit aūt qñque aliquid esse faciēdum præter cōes regulas agendorum, puta, cum impugnatori patriæ non est depositū reddendum, vel aliquid aliud huiusmodi: & ideo oportet de huiuſmodi iudicare ſecundum aliqua altiora principia, quàm sint regulæ cōmunes, ſecundum quas iudicat ſyneſis. Et ſecundū illa altiora principia exigitur altior virtus iudicatiua, quę vocatur gnome, quæ importat quādā ꝑſpicacitatē iudicij.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſyneſis est vere iudicatiua de omnibus, quæ ſecundum communes regulas fiunt: ſed præter communes regulas sunt quædam alia diiudicanda, vt iam dictum * est.

Art. præce.

AD 2ᵐ dicendū, ꝙ iudiciū debet ſumi ex principiis ꝓpriis rei, inquisitio aūt sit etiam per cōmunia. Vnde etiā in ſpeculatiuis dialectica, quæ est inquisitiua, ꝓcedit ex cōibus: demonſtratiua aūt, quæ est iudicatiua, ꝓcedit ex ꝓpriis. Et ideo eubulia, ad quā pertinet inquisitio consilij, est vna de oībus, non aūt ſyneſis, quæ est iudicatiua. Præceptum aūt reſpicit in omnibus vnam rōnem boni: & ideo etiam prudentia nō est nisi vna.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ omnia illa, quæ præter cōmunem cursum contingere possunt, cōſiderare pertinet ad ſolam prouidētiam diuinā: ſed inter homines ille, qui est magis perſpicax, potest plura horum ſua ratione diiudicare. Et ad hoc pertinet gnome, quæ importat quandam perſpicacitatem iudicij.

¶ *Super Quæſtionis 52. Articulum primum.*

IN art. 1. q. 52. adquerte, ꝙ donū cōſilii ab eubulia tā acq. ſita, q̄ infuſa nō ſolū differt fm cōem differentiā doni a virtute, qa ꝑficit altiori modo, ſ. ad ſuperhumane operandū, ſed fm propriā rōnem, qa eubulia est recte consiliatiua actiue: donū aūt consilii est recte cōſiliatiuū paſſiue, quo ad ipsā acquisitionē cōſilii, vt in rſſione ad primū dī, quāuis acceptū iam cōſiliū actiue dicatur, vt in ſequenti artic. in reſponſione ad vltimum dicitur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum consilium debeat poni inter dona Spiritusſancti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd consilium non debeat poni inter dona Spiritusſancti. Dona enim Spiritusſancti in adiutorium virtutum dantur, vt patet per Gregor. * in 2. Moral. ſed ad consiliandum homo ſufficienter perficitur per virtutem prudentiæ, vel etiam eubuliæ, vt ex † dictis patet. ergo consilium non debet poni inter dona Spiritusſancti. 3. dif. 35. ¶. 2. articu. 4. q. 1. Li. 2 mora. cap. 36 ante med. †q. 47. & 51 art. 1. & 2.

¶ 2 Præt. Hæc videtur esse differentia inter ſeptem dona Spiritusſancti, & gratias gratis datas, quòd gratiæ gratis datæ non dantur omnibus, ſed distribuuntur diuersis: dona autem Spiritusſancti dantur omnibus habentibus Spiritumſanctum: ſed consilium videtur esse de his, quæ ſpecialiter aliquibus a Spiritusſancto dantur, ſecundum illud 1. Machab. 2. Ecce Simon frater veſter, ipſe vir consilij est. ergo consilium magis debet poni inter gratias gratis datas, quàm inter ſeptem dona Spiritusſancti.

¶ 3 Præter. Rom. 8. dicitur. Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt: ſed his, qui ab alio aguntur, non competit consilium. cum ergo dona Spiritusſancti maxime competant filiis Dei, qui acceperunt ſpiritum adoptionis filiorum, videtur quòd consilium inter dona Spiritusſancti poni non debeat.

SED CONTRA est, quod Iſa. 11. dicitur. Requieſcet ſuper eum ſpiritus consilij, & fortitudinis.

RESPON. Dicendum, quòd dona Spiritusſancti, vt ſupra dictum * est, sunt quædam dispoſitiones, quibus anima redditur bene mobilis a Spiritusſancto. Deus autem mouet vnumquodque ſecundum modum eius, quod mouetur, sicut creaturā corporalem mouet per tempus, & locum: creaturam autem ſpiritualem per tempus, & non per locum, vt Auguſt. dicit in 8. ſuper * Gen. ad literam. Est aūt proprium rationali creaturæ, ꝙ per inquisitionē rationis mouea- tur ad aliquid agendum, quæ quidem inquisitio consilium dicitur. Et ideo Spiritusſanctus dicitur per modum cōſilii creaturā rationalem mouere: & propter hoc consilium ponitur inter dona Spiritusſancti. 1. 2. q. 68. art. 1. Li. 8. ca. 22. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd prudentia, vel eubulia ſiue sit acquisita, ſiue sit infuſa, dirigit hominem in inquisitione consilii, ſecundum ea, quæ ratio comprehendere potest: unde homo per prudentiam, vel eubuliam fit bene consilians vel ſibi, vel alii. Sed qa humana ratio non pōt cōprehēdere ſingularia, & contingentia, quæ occurrere possunt, fit ꝙ cogitationes mortalium sunt timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ, vt dicit Sap. 9. Ideo indiget homo in inquisitione consilii dirigi a Deo, qui omnia comprehendit, quod fit per donum consilii, per quod homo dirigitur, quaſi cōſilio a Deo accepto. Sicut etiam in rebus humanis, qui ſibiipſis non ſufficiunt in inquisitione consilii, a ſapientioribus consilium requirunt.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ hoc potest pertinere ad gratiam gratis datā, ꝙ aliquis ita sit boni consilii, ꝙ aliis consilium præbeat: ſed ꝙ aliquis a Deo cōſilium habeat, quid fieri oporteat in his, quę sunt necessaria ad ſalutem, hoc est commune omnium ſanctorum.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ filii Dei aguntur a Spiritusſancto ſecundum modum eorum, ſaluato. ſ. libero arbitrio, quæ est facultas voluntatis, & rationis. Et ſic inquantum ratio a Spiritusſancto mouetur, vel inſtruitur de agendis, competit filiis Dei donum consilii.

QVAESTIO LII.

De dono consilij, in quatuor articulos diuiſa.

ROSTEA considerandum est de dono cōſilij, quod reſpondet prudentiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum consiliū debeat poni inter ſeptem dona Spiritusſancti.

¶ Secundo, Vtrum donum consilij reſpōdeat virtuti prudentiæ.

¶ Tertio, Vtrum donum consilij maneat in patria.

¶ Quarto, Vtrū quinta beatitudo, quæ est, Beati miſericordes &c. reſpondeat dono consilij.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum secundum.*

§ dist.34.q.1.ar.2.cor. Et dist. 35. q.2.artic.4. q.1.artic.2. cor.

IN articulo 2. aduerte, quòd dona aliter respõdent virtuti theologicæ, & aliter virtuti morali. Nam dona medium tenent locum inter theologicas, & morales virtutes, sunt enim nobiliora moralibus: sed theologicæ sunt nobiliores ipsis, vt ex supradictis patet, & propterea theologicis virtutibus respõdent quasi organa, moralibus aũt quasi formæ. Et ad hoc insinuãdum author ĩ tractatu hic de prudentia, quæ primũ tenet in moralibus locũ, assignando eidem donum, non concludit, quòd respondet prudentiæ simpliciter, & absolute, sed addidit, sicut adiuuans, & perficiens,

ARTICVLVS II.

Vtrum donum consilij respondeat virtuti prudentiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd donum consilij non respondeat conuenienter virtuti prudẽtiæ. Inferius. n. in suo supremo attingit id, quod est superius, vt patet per Dion. 7. cap. de * Diuin. nom. sicut homo attingit angelum secundum intellectũ: sed virt⁹ cardinalis est inferior dono, vt supra † habitum est. Cũ ergo consilium sit primus, & infimus actus prudentiæ, supremus autem actus ei⁹ est præcipere, medius aũt iudicare, videtur q̃ donum respõdens prudentiæ nõ sit consilium, sed magis iudicium, vel præceptũ.

¶ 2 Præt. Vni virtuti sufficiẽter auxilium præbetur per vnum donũ, quia quanto aliquid est superius, tãto est magis vnitum, vt probatur in lib. de Causis: sed prudentiæ auxilium præbetur per donum scientiæ, quæ nõ solum est speculatiua, sed etiam practica, vt supra habitum * est. ergo donum consilij non respondet virtuti prudentiæ.

q.47.art.8. † Art.præc.

¶ 3 Præt. Ad prudentiam proprie pertinet dirigere, vt supra habitũ * est: sed ad donũ cõsilij pertinet, q̃ homo dirigatur a Deo, sicut dictum † est. ergo donum consilij non pertinet ad virtutem prudentiæ.

SED CONTRA est, quia donum consilij est circa ea, quæ sunt agenda propter finem: sed circa hæc est etiã prudentia. ergo sibiinuicem correspondent.

RESPON. Dicendum, q̃ principiũ motiuũ inferius adiuuatur pręcipue, & perficitur per hoc, q̃ mouetur a superiori motiuo principio, sicut corpus in hoc, q̃ mouetur a spiritu. Manifestum est autẽ, q̃ rectitudo rationis humanæ comparatur ad rationem diuinam, sicut principium motiuum inferius, quod mouetur ad superius, & refertur in ipsum. Ratio. n. æterna est suprema regula omnis humanæ rectitudinis. Et ideo prudentia, quæ importat rationis rectitudinem, maxime perficitur, & iuuatur secundum quod regulatur, & mouetur a Spiritusancto: quod pertinet ad donũ consilij, vt dictum * est. Vnde donum consilij respondet prudentiæ, sicut ipsam adiuuans, & perficiens.

Art. præce.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iudicare, & præcipere non est moti, sed mouentis. Et quia in donis Spiritussancti mens humana non se habet, vt mouens, sed magis vt mota, vt supra * dictũ est, inde est, q̃ non fuit conueniens, quòd donum correspondẽs prudentiæ, præceptum diceretur, vel iudicium, sed consilium, per quod potest significari motio mentis consiliatæ ab alio consiliante.

Art. præce. & 1.2.q.68 art.1.

D.Aug.

AD 2^m dicendum, quòd scientiæ ⁴ donum non directe respondet prudentiæ, cum sit in speculatiuis, sed secundum quandam extensionem eam adiuuat. Donum autem consilij directe respondet prudentiæ, sicut circa eadem existens.

AD 3^m dicendũ, q̃ mouens motũ ex hoc, q̃ mouetur, mouet. Vnde mens humana ex hoc ipso, q̃ dirigitur à Spiritusancto, fit potens dirigere se, & alios.

ARTICVLVS III.

Vtrum donum consilij maneat in patria.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd donum consilij non maneat in patria. Consilium. n. est eorum, quæ sunt agenda propter finem: sed in patria nihil erit agendũ propter finẽ, quia ibi homines vltimo fine potiẽtur. ergo in patria non est donũ cõsilij.

¶ 2 Præt. Consilium dubitationem importat. In his enim, quæ manifesta sunt, ridiculum est cõsiliari, sicut patet per Philos. in * 3. Ethi. In patria aũt tolletur omnis dubitatio. ergo in patria nõ est cõsilium.

¶ 3 Præt. In patria sancti maxime Deo conformantur, secundum illud 1. Ioan. 3. Cum apparuerit, similes ei erimus: sed Deo non conuenit consilium, secundum illud Ro. 11. Quis cõsiliarius eius fuit? ergo etiam neque sanctis in patria competit donum consilij.

SED CONTRA est, qd̃ Greg. dicit 17. Moral. Cumque vniuscuiusque gentis vel culpa, vel iustitia ad supernæ curiæ consilium ducitur, eiusdem gentis præpositus vel obtinuisse in certamine, vel non obtinuisse perhibetur.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut dictũ * est, dona Spiritussancti ad hoc pertinent, q̃ creatura rationalis moueatur a Deo. Circa motionem autem humanæ mẽtis a Deo, duo considerari oportet. Primo quidẽ, q̃ alia est dispositio eius quod mouetur, dum mouetur, & alia dum est in termino motus. Et quidẽ quando mouens est solum principium mouendi, cessante motu cessat actio mouentis super mobile, quod iam peruenit ad terminũ, sicut domus postquàm ædificata est, non ædificatur vlterius ab ædificatore: sed quando mouens non solum est causa mouendi, sed etiam est causa ipsius formæ, ad quã est motus, tunc non cessat actio mouẽtis etiã post adeptionem formæ, sicut sol illuminat aerẽ etiã postquàm est illuminatus. Et hoc modo Deus causat in nobis & virtutem, & cognitionem, nõ solum quando primo acquirimus, sed etiam quãdiu in eis perseueramus. Et sic cognitionem agendorũ causat Deus in beatis nõ quasi in ignorantib⁹, sed quasi continuando in eis cognitionẽ eorum, quæ agẽda sunt, cum quædã sint, quæ beati, vel angeli, vel homines nõ cognoscunt, quæ nõ sunt de essentia beatitudinis, sed pertinent ad gubernationem rerum secundum diuinã prouidentiã. Et quantum ad hoc est aliud cõsiderandum. s. q̃ mens beatorum mouetur aliter a Deo, & aliter mens viatorum. Nam mens viatorum mouetur a Deo in agẽdis per hoc, q̃ sedatur anxietas dubitationis in eis præcedens. In mente vero beatorum circa ea, quæ non cognoscunt, est simplex nescientia, qua etiã angeli purgantur, secundum Dionys. * 7. cap. cæleſt. hier. Nõ aũt præcedit in eis inquisitio dubitationis, sed simplex conuersio ad Deum. Et hoc est Deũ consulere, sicut Aug. dicit 5. super * Gen. ad literam, q̃ angeli de inferioribus Deum cõsulunt. Vnde & instructio, qua super hoc a Deo instruuntur, consilium dicitur. Et secundum hoc donum consilij

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum tertium.*

IN articulo 3. aduerte tu, qui speculatiuis vacas, q̃ ministeria angelorũ, & orationes sanctorum, quãtum ad executionem, ad donũ consilii spectant: & cum non spectẽt ad essentiam beatitudinis secundũ planum sensum literæ, ad secundum modũ consilii, purgatiui scilicet a nescietia, pertinẽt, ac per hoc non in verbo, sed in huiusmodi disciplinali cognitione videnti beati quid agẽdum, ot an dum ve q̃ nobis sit, licet ipsas orationes nostras ad eos directas in Verbo forte videant.

In articulo quarto, nihil scribẽdum occurrit.

3. dist. q.1.ar. q.3.

Lib.3. com.

consilij est in beatis, inquantum in eis a Deo continuatur cognitio eorum, quæ sciunt, & inquantum illuminantur de his, quæ nescisunt circa agenda.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam in beatis sunt aliqui actus ordinati ad finem, vel quasi procedentes ex consecutione finis: sicut quòd Deum laudant, vel quibus alios pertrahunt ad finem, quem ipsi sunt consecuti, sicut sunt ministeria angelorum, & orationes sanctorum. Et quantum ad hoc habet in eis locum donum consilij.

AD 2^m dicendum, quòd dubitatio pertinet ad consilium secundum statum vitæ præsentis, non autem pertinet secundum quod est consilium in patria: sicut etiam virtutes cardinales non habent omnino eosdem actus in patria, & in via.

AD 3^m dicendũ, q̃ consiliũ non est in Deo sicut in recipiente, sed sicut in dante. Hoc aũt modo conformantur Deo sancti in patria, sicut recipiens influẽti.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum quinta beatitudo, quæ est de misericordia, respondeat dono consilij.

6.69.ar 2.q.3. ad 3. 3.di.34. q.1.2.cor. Matt.5. Luc.6. q.69. ar.1.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd quinta beatitudo, quæ est de misericordia, nõ respõdeat dono cõsilij. Oẽs. n. beatitudines sunt quidã actus virtutũ, vt supra habitũ * est: sed per consiliũ in omnibus virtutũ actibus dirigimur. ergo consilio non respondet magis quinta beatitudo, quàm alia.

¶ 2 Præt. Præcepta dantur de his, quæ sunt de necessitate salutis: consilium autem datur de his, quæ non sunt de necessitate salutis: misericordia autem est de necessitate salutis, secundum illud Iaco. 2. Iudicium sine misericordia fiet illi, qui nõ fecit misericordiam. Paupertas autem non est de necessitate salutis, sed pertinet ad perfectionem vitæ, vt patet Matth. 19. ergo dono consilij magis respondet beatitudo paupertatis, quàm beatitudo misericordiæ.

¶ 3 Præt. Fructus consequuntur ad beatitudines, important enim delectationem quandam spiritualem, quæ consequitur perfectos actus virtutum: sed inter fructus non ponitur aliquid respondens dono consilij, vt patet Galat. 5. ergo etiam beatitudo misericordiæ non respondet dono consilij.

Lib.1. cap. 9. paulo an te medium tom.4.

SED CONTRA est, quod Augustin. dicit in lib.* de Sermone Domini in monte. Consilium conuenit misericordibus: quia vnicum remedium est de tantis malis erui, dimittere alijs, & dare.

RESPON. Dicendum, quòd consilium proprie est de his, quæ sunt vtilia ad finẽ. Vnde ea, quæ maxime sunt vtilia ad finem, maxime debent correspondere dono cõsilij. Hoc autem est misericordia, secundum illud 1. ad Tim. 4. Pietas ad omnia vtilis est: & ideo specialiter dono consilij respondet beatitudo misericordiæ, non sicut elicienti, sed sicut dirigenti.

In corp. ar.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ etsi consilium dirigat in omnibus actibus virtutum, specialiter tamen dirigit in operibus misericordiæ, ratione iam * dicta.

Cap. 1. Lib. de vera relig. c.14. tom.1.

AD 2^m dicendum, quòd cõsilium, secũdum quod est donũ Spiritussancti, dirigit nos in omnibus, quę ordinantur in finem vitæ æternæ, siue sint de necessitate salutis, siue non: & tamen non omne opus misericordiæ est de necessitate salutis.

AD 3^m dicendum, q̃ fructus importat quidem vltimum. In practicis autem non est vltimum in cognitione, sed i operatione, quæ est finis: & ideo inter fructus nihil ponitur, qd̃ pertineat ad cognitionem practicam, sed solum ea quæ pertinẽt ad operationes, in quibus cognitio practica dirigit, inter quæ ponitur bonitas & benignitas, quæ respondent misericordiæ.

QVAESTIO LIII.

De Vitijs prudentiæ oppositis, in sex articulos diuisa.

POSTEA considerandum ẽ de vitijs oppositis prudentiæ. Dicit. n. Augustin. in 4. contra Iulianum, q̃ omnibus virtutibus non solũ sunt vitia manifesta discretione contraria, sicut prudentię temeritas: verumetiam vitia quodammodo, nec veritate, sed quadam specie fallẽte similia, sicut ipsi prudentiæ astutia. Primo ergo considerandum est de vitijs, quæ manifeste contrarietatem habent ad prudentiam, quæ. s. vitia proueniunt ex defectu prudentię, vel eorum, quæ ad prudentiam requiruntur. Secundo, de vitijs quæ habent quandam similitudinem falsam cum prudentia, quę scilicet contingunt per abusum eorum, quæ ad prudentiam requiruntur.

¶ Quia vero solicitudo ad prudentiam pertinet, circa primum considerãda sunt duo. Primo quidẽ, de imprudẽtia: secundo, de negligentia, quæ solicitudini opponitur.

Circa primum quærunt sex.

¶ Primo, De imprudentia, Vtrum sit peccatum.
¶ Secundo, Vtrũ sit speciale pctm̃.
¶ Tertio, De præcipitatione, siue temeritate.
¶ Quarto, De inconsideratione.
¶ Quinto, De inconstantia.
¶ Sexto, De origine horũ vitiorũ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum imprudentia sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ imprudentia nõ sit peccatum. Omne enim peccatum est voluntarium, vt Augustin. * dicit: imprudentia autem nõ est aliquid volũtarium, nullus enim vult esse imprudens. ergo imprudentia non est peccatum.

¶ 2 Præt. Nullum peccatum nascitur cũ homine, nisi originale: sed imprudentia nascitur cum homine, vnde & iuuenes imprudentes sunt: nec est originale peccatum, quod opponitur originali iustitię. ergo imprudentia non est pctm̃.

¶ 3 Præt. Omne peccatum per pæ-

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Articulum primum.*

IN quæst. 53. artic. 1. dubium occurrit, An imprudentia priuatiue sit separabilis a prudentia contrarie. Et est ratio dubii pro parte negatiua quidẽ, q̃ sequeretur cuilibet virtuti morali oppositum peccatum non solum declinando in contraria vitia, sed in priuatiue oppositum. Par enim est ratio de prudentia, & aliis virtutibus moralibus. Consequẽs autem est falsum: quia omnis intemperat⁹ in excessum, aut defectũ declinat, & sic de aliis.

¶ Præt. Carens in actu suo prudentia, quam debet habere, non minus in contrarium prudentiæ incurrit, quàm carens modestia, quam debet habere, incurrat contrarium modestię, & sic de aliis. non est igitur separabilis imprudentia priuatiue ab imprudentia contrarie.

¶ Pro parte vero affirmatiua, quia minus requirit̃ ad priuationem, quàm contrarium, cum quasi forma positiua sit, cõtingitque imprudẽter se hominem habere absque omni actu, vt patet cũ potest, & debet consiliari, & nõ consulit.

¶ Præt. Imprudentia priuatiue est peccatũ ex ratione negligentiæ, sicut ceteræ priuationes bonorum debitorum: imprudentia autem contrarie, est peccatum ex propria ratione imprudentiæ, vt in litera dicitur. ergo non coincidũt, sed separantur. Probatur sequela, quia si coinciderent, sequeretur quòd etiã imprudens priuatiue peccaret secundum propriã rationem imprudentiæ, & non solum secundũ rõnẽ negligẽtię.

¶ Ad

¶ Ad hoc dicitur, quòd imprudentia priuatiue dupliciter sumi potest. Primo, vt priuat prudentia habituali, & sic potest separari ab imprudētia contrarie, quando a iquis negligit excercere se in legibus, documētis, lectionibus, & auscultationibus opportunis, ex quibus tēpore suo posset prudenter se habere in occurrentibus, tunc talis est imprudens priuatiue: & illa priuatio nullam habet rationem peccati, nisi ratione negligentiæ. Notanter autē dico, quòd illa priuatio non est peccatū, nisi ratione negligētiæ: quia non est hic quæstio de ipso, qui priuatur debita prudentia, an sit imprudens contrarie, sed de ipsa priuatione prudentiæ, an sit peccatum imprudentiæ cōtrarie sumptæ, an secundum se non est peccatum, nisi ratione annexæ negligentiæ ipsius, qui priuatur. Alio modo pōt sumi, vt priuat prudentia actuali, quando oportet &c. sicut si aliquis iudicet nō secundum statuta, quādo seruanda essent, & sic de aliis omissionibus. Et sic duplex est modus dicendi, alter q̄ prudētia priuatiue est, qui quis non seruat quidem regulas prudentiæ, sed tamen non refutat eas voluntarie directe, sed ex ignorātia, vel patione: imprudentia autem contrarie est, qñ quis spernit, aut saltem directe non vult vti regulis prudentię. Et hæc opinio fundatur super litera huius artic. quia in corpore artic. dicitur de imprudentia contrarie q̄ spernit consilium, quasi cōtemnit, aut repudiat. Et in responsione ad primum affertur illud 6. Ethic. Imprudens peccat volens: & secundum hoc imprudentia priuatiue est separabilis ab imprudētia contrarie, vt patet. Sed hæc opinio falsa est, & male fundata. Fallā quidem, quia impossibile est deficere a prudentia actuali, qñ oportet, nisi deficiendo ab actu, vel ab aliqua conditione actus, cōmittendo, uel omittendo. Constat aūt, q̄ cōmittere absq; debito actu consilii, vel iudicii, vel præcepti, aut condītionis alicuius eorum, imprudentia contrarie est: sicut cibum sumere absque temperantiæ conditione, intemperantia contrarie est: & vendere, vel emere absque iustitiæ conditione, iniustitia contrarie est. par enim est ratio. Omittere autem ad cōmissionis genus, & speciem reduci, ex supra dictis in 1.2.q.72.art.6.patet. Nō velle .n. cōsiliari, aut iudicare, vel præcipere, pro tanto pēcm est, pro quanto participat se velle non consiliari, vel non iudicare, tum quia velle omittere est primum in genere peccati omissionis, vtpote per se & directe volūtariūm: tum quia potens rationale, & debens facere, & non faciens, ab electione determinatur ad nō facere, secundum Aristo. doctrinam 9. Metap. Et propterea voluntaria indirecte dicitur, quando electio determinans implicite tantum intetuenit, vt cū quis aliis occupatur nihil cogitans de consiliando, iudicando, vel præcipiendo. Volens enim occupari, implicite vult non consiliari: ex quo incompossibilia simul sunt occupari, & cōsiliari. Qui enim vult aliquid, cum quo aliud simul cīse non potest, ex consequēti vult illo carere, inquit diuus Tho. 1.2 q.71. artic. 5. Male autem fundata est, quia in litera ex prese de prudentia cōtrarie subiungitur, quòd sine contemptu, & detrimento necessariorum ad salutem cīse potest. Et in responsione ad primum cōparatio peccātis per imprudentiam volendo, ad peccantem per imprudentiam non volendo, conuincit imprudentiam cōtrarie, de qua est sermo, ad vtrumque modum peccandi se extendere.

¶ Ad obiecta autem in oppositum pro parte negatiua dicitur, quòd de imprudentia vt priuat actuali prudentia, procedunt.

¶ Ad primum autem pro parte affirmatiua dicitur, quòd licet priuatio ex communi ratione priuationis non sit necessario connexa positiuo cōtrario, talis tamen priuatio necessario infert contrarium, sicut priuatio sanitatis ægritudinē. Vnde imprudens absque omni actu incidit in imprudentiā contrarie, non minus q̄ intemperatus absq; actu incidit in contrarium temperantiæ, eadem ratione. Et si contra hoc instetur, quia ex nullo actu nullius fit habitus, cōcedatur: sed addatur, quòd prima tio spectat ad cōtrarium reductiue, ac p hoc non oportet q̄ faciat habitum, aut fiat ab habitu.

¶ Ad secūdū aūt, quòd de habituali imprudentia p priatiue loquī, admisso antecedente, negāda est sequela. Et ad probationem dicī, quòd huiusmodi imprudentia separabilis est ab imprudētia contrarie, vt pater ex dictis. Licet negligentia qua est peccatū talis priuatio, sit species imprudentiæ contrarie opposita solicitudini.

¶ In codē artic. in responsione ad 3. dubium occurrit circa illud, Per pœnitentiā tollitur habitus cōtrarius, in quo proprie consistit peccatum imprudentiæ. Et dupliciter circa hoc dubitatur. Primo, quo pacto per vnum actum pœnitentiæ corrumpitur habitus acquisitus imprudentiæ, cum regulare sit, quòd habitus acquisiti morales nec vno actu fiāt, nec vno actu corrūpantur. Secundo, quo pacto peccatum imprudentiæ consistit proprie in habitu, cum omne peccatum præter originale consistat in actu.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd habitus dupliciter potest corrumpi. Vno modo, quia qualitas illa definit esse, sicut lumen definit esse in aere in absentia luminantis. Alio modo, quia subtrahitur aliquid, quod est de ratione illius, sicut scientia conclusionis definit per oblitionem medii. Quāuis autem habitus acquisitus moralis virtū non corrumpatur primo per vnum actum pœnitentiæ, in cuius signum remanet in pœnitente inclinatio magna ad pristinos actus malos, corrumpitur tamen per vnum actum pœnitentiæ. secundo modo, quoniam mutatur voluntas, quæ est de ratione omnis virtutis, & vitii moralis, vt patet ex supradictis. Prudentia enim, & imprudentia sunt in intellectu, vt subest voluntati: iustitia autem & reliqua, habitus sunt effectiui.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd peccatum dupliciter sumi potest. Primo, secundum suam essentiam, & sic non in habitu, sed actu consistit. Est .n. dictum, factum, vel concupitum &c. Secundo, vt perseuerat in denominando peccatorem, puta, furem, vel adulterū, & sic consistit in habitu cōtrario, qui per pœnitentiam tollitur. Tamdiu .n. aliquis fur est, & dē, quandiu non mutat voluntatē de furando in nō furandū: & sic de aliis. Et si contra hoc Thomista aliquis memor dictorū in præcedenti lib. instet, quia non ab habitu, sed a macula peccati post actū pēti peccator dicitur, Respōdeatur, q̄ strictius sumitur hic esse peccatorem, q̄ ibi. Nā ibi peccator dicitur omnis, cuius pēcm non est deletum, quāuis voluntas sit mutata: hic aūt peccator, vt a voluntate peccādi pēdet, sumit. Vñ si quis primo fur, aut mēdax &c. fuisset, & postmodum abstineret a peccatis non charitate, sed amore virtutis moralis, talis esset apud theologum peccator, & habens maculā furti, aut mendacii: non tamen esset fur, aut mendax proprie, nec peccator apud philosophū moralē. Nec alienū est a ratione, vt qui philosophiam, theologiamque moralem tradimus, nunc theologorum, nunc philosophorum moraliū more loquamur, iuxta propositi diuersitatem: mediū enim vtrumq; extremum sapit.

Aliis, act°.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæter tiæ Articulum secundum.*

IN art. 2. eiusdē q. 53. dubium occurrit in corpore art. circa illud, Prudentia participatur quodāmodo in omnib° virtutibus, inquantum est directiua earum. Videtur .n. hoc esse falsum, cum nec intellectuales virtutes, nec theologales dirigantur a prudentia. Et de intellectualibus quidem patet 6. Ethic. De theologalibus autem patet ex eo, quòd charitas est forma omnium virtutum, dirigens omnes in finē proprium ipsius charitatis.

Lib. 2. cap. 3. in medio fine.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ prudentia licet diuersimode, omnium tamen virtutū actus dirigit, cuius ratio in ista tangitur: quia .s. in omni actu virtutis, oportet actum rationis aliquem ad prudentiam spectantem, puta, consiliari, iudicare, vel præcipere, rectum concurrere: sicut in oī actu vitii, defectum alicuius eorum oportet interuenire. Verum quia actus rationis huiusmodi respectu aliquarum virtutum, puta, moralium, & artis, principantur: respectu autem aliquarum, vt intellectualium reliquarum, & theologalium famulantur, & ministrant, vt medicus sanitati, quemadmodum in 6. Ethic. dicitur: idcirco cum excellentia dictarum virtutum stat, quòd dirigantur a prudentia. Manifesta autem est directio omnium quo ad actus exercitium. Prudentis siquidem est discernere non solum quando speculandum est, & vtendum hac, vel illa virtute morali, & intellectuali, sed etiam theologica. Non enim semper est actu elicito amandus Deus, nec semper actuali assensu credendum: sed oportet aliis quandoque intendere actualiter, & quierem ab omni actu virtutis eligere quandoque, dum in corpore hoc peregrinamur. Huiusmodi autem vicissitudines nisi prudentia dispensaret, errabimus sæpe, & multa, ad quæ tenemur, omittemus bona simpliciter, vel tempore debito, dum tempus misericordiæ occupabimus oratione, vel econuerso, & tempus audiendi, prouidendi, vigilandi &c. occupabimus contemplatione speculatiua, vel econuerso, & sic de aliis.

Cap. 4. par. inter medium & finem.

¶ In responsione ad tertium eiusdem artic. dubium occurrit, Quomodo verificatur quòd quando corruptio diuersarū circumstantiarum habet idem motiuum, non diuersificatur species peccati, an scilicet intelligatur de motiuo peccantis, an de motiuo peccati secundum se, an de vtroque. Si namque intelligitur de motiuo peccantis, sequeretur, quòd cognoscens non suam in Ecclesia, non vt iniuriam faciat loco sacro, sed ex sola libidine cognoscendi illam ibi oblatam, non esset sacrilegus. Si vero intelligitur de motiuo peccati secundum se, sequeretur quòd nulla circunstantia vnquàm variaret speciem peccati, quia nulla circunstantia habet rationem motiui secundum se in peccato. Habere namque rationem motiui, est esse obiectū, seu finem. Et nisi circunstantia trāseat i rōnem obiecti seu finis, nūquàm habet rationem motiui. Circunstantia autem actus, puta, locus, nūquàm transit in obiectū ex parte actus peccati, sed ex parte peccantis, quia illius est circunstantia: istius autem potest esse obiectū. Si aūt intelligatur de motiuo ex parte vtriusque, sequitur idem quòd in primo casu: quia tūc locus non habet rationem obiecti respectu actº illius secundum se, vt patet: nec habet rationem obiecti ex parte peccātis, quia ex sola libidine mulieris mouetur.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ licet prima facie videatur litera loqui de motiuo peccantis, quoniam exempla dat de huiusmodi motiuis, dū dicit, Vt faceret iniuriam loco sacro, secūdum veritatem tamen lo quit de motiuo vniuersaliter, quocumque scilicet modo cōtingat esse motiuū: ita quòd sensus est, q̄ quando est vnum solum motiuū, tunc omnium circunstantiarum, scilicet quādo, vbi, cur, q̄d &c. corruptio, vnius est speciei. Quando vero plura sunt motiua siue ex parte peccantis, vt cum quis fornicatur, vt furetur, siue ex parte naturæ ipsius circunstantię, quę nata est habere prium motiuum in aliqua materia, vt patet de speciebus gulæ secundum circunstantias assignatas in 1.2.q.72.ar.9. vbi hæc doctrina fundatur, distinctio apponitur specifica, & in hoc non est difficultas: sed consistit difficultas in discernendo, quando circunstantia habet proprium motiuū, & quando non habet aliud motiuum, quàm motiuum actus. Si quis namque diligenter consideraret circunstantiam, Quid, animaduerteret, quòd non sufficit ad hoc, quòd circunstantia habeat speciale motiuum, illam secundum se opponi alteri virtuti, sed exigitur, q̄ sit directe intenta. Constat enim quòd qñ quis inducit mulierem ad consensum fornicationis, circunstantiam, Quid, esse ruinā animæ illius mulieris, & tale malum secundum se opponi bono correctionis fraternæ, & pertinere ad scandali vitium. Et tamen actus requisitiuus, & inductiuus mulieris, ad fornicationis copulam est in specie fornicationis tantum, nec trahitur ad speciem etiam scandali, ad quam traheretur, si malum peccati mulieris esset directe intentum. Ex hac eadem radice apparet, q̄ non sufficit etiā consequi ad principale intentum ex natura actus. Ruina namq; mulieris ex natura actus requirentis, & stimulantis eam ad fornicandum, nata est sequi. Et tamen quia fornicatio non intēdit, nisi suæ satisfacere voluptati, huiusmodi malum non habet rationem motiui, & consequenter nec circunstantiæ ad suam speciem trahentis. Et ex hoc apparet q̄ cum sit eadem de omnibus circun-

prudentia acquisita quantum ad habitum: sed tollitur * habitus contrarius, in quo proprie consistit peccatum imprudentiæ.

Art. ad 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum imprudentia sit speciale peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd imprudentia non sit speciale peccatum. Quicunque enim peccat, agit contra rationem rectam, quæ est prudētia: sed imprudētia consistit in hoc, quòd aliquis agit contra prudentiam, vt dictum * est. ergo imprudentia nō est speciale peccatū.

¶ 2 Præt. Prudentia magis est affinis moralibus actibus, quàm sciētia: sed ignorantia, quæ opponitur scientiæ, ponitur inter generales causas peccati. ergo multo magis imprudentia.

¶ 3 Præt. Peccata contingunt ex hoc, quòd virtutum circunstantiæ corrumpunt. unde & Dionys. dicit 4. cap. de * diui. nomi. quòd malum contingit ex singularibus defectibus: sed multa requiruntur ad prudentiam, sicut ratio, intellectus, docilitas &c. quæ supra † posita sunt. ergo multæ sunt imprudentię species. ergo non est speciale peccatum.

† q. 49.

SED CONTRA. Imprudentia contraria est prudentiæ, vt dictum * est: sed prudentia est vna virtus specialis. ergo imprudentia est vnum vitium speciale.

q. 48. & 50. art. 1.

circunstantiis ratio, ad hoc ꝙ circūstātia trahat actū in suam speciē, exigit quod sit p se intēta a peccāte, ac per hoc tunc tantū habet circunstantia propriū motiuum, quando illud est intentum per se a peccante. Ex altera autem parte appareat oppositū: quoniam sequeretur, vt dictū est, quòd committēs adulterium in ecclesia solo appetitu fugę satisfaciendi voluptati, non esset sacri legus, quod omnū aures offendit.

¶ In hoc dubio libenter ellem discipulus, qui docere nec me, ne alios noui.

¶ In eadem responsione ad tertium, aduerte, ꝙ licet malū consilium, malū iudicium, & malum præceptū distinguantur specie infra rationis limites, ac per hoc, vt in litera dicitur, defectus conditionū prudentiæ nō faciunt diuersitatem specificā, nisi secundum horum diuersitatem actuum, relatiramen hi actus ad materiam vnā, sunt vnius speciei. v. g. cōsilium, iudicium, & præceptum de iniusta percussione cleric i ad vindictam speciē sacrilegii spectant, quòd est motiuū ad omnia. Vnde percussio talis, licet multarum sit specierum, si species defectuū rationis connumerandæ sunt, quia tamen species rationis non addūt in infinitum, ideo non computantur inter experimenda de necessitate in confessione.

etiam prudentia. Alio modo secūdum partes quasi potentiales prudentiæ, quæ sunt virtutes adiunctæ, & accipiuntur secundum diuersos actus rationis. Et hoc modo quātum ad defectum consilij, circa quod est eubulia, est præcipitatio, siue temeritas imprudentiæ species. Quantum vero ad defectū iudicij, circa quod sunt synesis, & gnome, est inconsideratio. Quantū vero ad ipsum præceptū, quod est proprius actus prudentiæ, est inconstantia, & negligētia. Tertio modo possunt sumi per oppositū ad ea, quæ requiruntur ad prudentiam, quæ sunt quasi partes integrales prudentiæ. Sed quia omnia illa ordinantur ad dirigendū prædictos tres rationis actus, inde est, quòd omnes defectus oppositi reducūtur ad quatuor prædictas partes, sicut incautela, & incircūspectio includuntur sub inconsideratione. Quòd autem aliquis deficiat a docilitate, & memoria, vel ratione, pertinet ad præcipitationem. Improuidentia vero, & defectus intelligētiæ, & solertiæ pertinēt ad negligentiam, & inconstantiā.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ ratio illa procedit de generalitate, quæ est secundum participationē.

Ad 2^m dicendum, ꝙ quia scientia est magis remota a moralibus, quàm prudentia secundum propriam rationē vtriusque, inde est, ꝙ ignorantia non habet de se rationem peccati mortalis, sed solū rationem negligentiæ præcedētis, vel effectus sequentis, & propter hoc ponitur inter generales causas peccati: sed imprudentia secūdum propriam rationem importat vitium morale, & ideo magis potest dici speciale peccatum.

Ad 3^m dicendum, ꝙ quādo corruptio diuersarum circunstantiarum habet idem motiuum, non diuersificat peccati species: sicut eiusdem speciei est peccatū, vt aliquis accipiat nō sua, & vbi non deberet, & qñ non debet. Sed si sint diuersa motiua, tūc essent diuersæ species, puta, si vnus acciperet, vbi nō deberet, vt faceret iniuriā loco sacro, qđ faceret speciē sacrilegij: alius qñ nō debet pp solū superfluum appetitum habendi, quod esset simplex auaritia. Et ideo defectus eorum, quę requiruntur ad prudentiam, non diuersificant species, nisi quatenus ordinantur ad actus rationis, vt dictum * est.

In corp. ar. & 1.2.q.72 art. 9.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulum tertium.*

In ar.3. responsione ad secundum, nota quid proprie

Articvlvs iii.

Vtrum præcipitatio sit peccatum sub imprudentia contentum.

Ad tertivm sic procedi tur. Vī ꝙ præcipitatio nō sit peccatum sub imprudentia cōtentum. Imprudētia enim opponitur virtuti prudentiæ: sed præcipitatio opponitur dono consilij. dicit .n. Greg. * in 2. Moral. ꝙ donum consilij datur contra præcipitationem. ergo præcipitatio non est peccatū sub imprudētia contentū.

¶ 2 Præt. Præcipitatio videtur ad temeritatem pertinere: temeritas autem præsumptionem importat, quæ pertinet ad superbiam. ergo præcipitatio non est vitium sub imprudentia contentum.

¶ 3 Præt. Præcipitatio videtur importare quandā inordinatā festinationem: sed in cōsiliando non solum contingit esse peccatum per hoc, ꝙ aliquis est festinus, sed etiā si sit nimis tardus, ita ꝙ prætereat opportunitas operis, & etiam secundū inordinationes aliarum circunstantiarum, vt dicitur in * 6. Ethi. ergo non magis præcipitatio debet poni peccatū sub imprudentia contentū, quàm tarditas, aut aliqua alia huiusmodi ad inordinationem consilij pertinentia.

Sed contra est, qđ dicitur Prouer. 4. Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant: tenebræ autē viæ impietatis pertinent ad imprudentiam. ergo corruere, siue præcipitari ad imprudentiam pertinet.

Respon. Dicendum, ꝙ præcipitatio in actibus animę, metaphorice dicitur secundum similitudinē a corporali motu acceptam. Dicitur autem præcipitari secundum corporalem motum, quod a superiori in ima peruenit secundū impetum quendam proprij motus, vel alicuius impellentis, nō ordinate descendendo per gradus. Summum autem animæ est ipsa ratio: imum autem est ipsa operatio per corpus exercita. Gradus autem medij, per quos oportet ordinate descendere, sunt memoria prætertiorū, intelligentia præsentium, solertia in cōsiderandis futuris euentibus, ratiocinatio conferens vnum alteri, docilitas, per quam aliquis acquiescit sententijs maiorū: per quos quidem gradus aliquis ordinate descendit recte consiliando. Si quis autem feratur ad agendum per impetum voluntatis, vel passionis, pertransitis huiusmodi gradibus, erit præcipitatio. Cum ergo inordinatio cōsilij ad imprudētiā pertineat, manifestū est, ꝙ vitiū præcipitationis sub imprudētia cōtinetur.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ consilij rectitudo pertinet ad donum consilij, & ad virtutem prudentiæ, licet diuersimode, vt supra dictum * est, & ideo præcipitatio vtrique contrariatur.

Ad 2^m dicendum, ꝙ illa dicuntur fieri temere, quę ratione non reguntur. Quod quidem potest contingere dupliciter. Vno modo ex impetu voluntatis, vel passionis: alio modo ex cōtemptu regulæ dirigentis. Et hoc proprie importat temeritas, unde videtur ex ea radice superbiæ prouenire, quæ refugit subesse regulæ alienæ: præcipiatio autem se habet ad vtrumq;. Vnde temeritas sub præcipatione continetur, quàmuis præcipitatio magis respiciat primum.

Ad 3^m dicendum, quòd in inquisitione consilij multa particularia sunt consideranda: et ideo Philo. dicit in * 6. Ethic. Oportet consiliari tarde. Vnde præcipitatio directi^e opponit rectitudini cōsilij, q̄ tarditas supflua, quę habet quādā similitudinē recti cōsilij.

Articvlvs iiii.

Vtrum inconsideratio sit speciale peccatum sub imprudentia contentum.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur quòd inconsideratio non sit peccatum speciale sub imprudentia cōtentum. Lex enim diuina ad nullum peccatum nos inducit, secundum illud Psalm. 18. Lex Domini immaculata: inducit autem ad non considerandum, secundum illud Matth. 10. Nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini. ergo inconsideratio non est peccatum.

¶ 2 Præt. Quicumque consiliatur, oportet quòd multa consideret: sed per defectum consilij est præcipitatio, & per consequens ex defectu considerationis. ergo præcipitatio sub inconsideratione continetur. non ergo inconsideratio est speciale peccatum.

¶ 3 Præt. Prudentia consistit in actibus rationis practicæ, qui sunt consiliari, iudicare de consiliatis, & præcipere: sed considerare præcedit omnes istos actus, quia pertinet etiam ad intellectum speculatiuum. ergo inconsideratio non est speciale peccatum sub imprudentia contentum.

Sed contra est, quod dicitur Prouerb. 4. Oculi tui videant recta, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos, quod pertinet ad prudentiam: sed contrarium huius agitur per inconsiderationē. ergo inconsideratio est speciale peccatum sub imprudentia cōtentum.

Respon. Dicendū, quòd consideratio importat actum intellectus, veritatem rei intuentis. Sicut autem inquisitio pertinet ad rationem, ita iudicium pertinet ad intellectum. Vnde & in speculatiuis demonstratiua scientia dicitur iudicatiua, inquantum per resolutionem in prima principia intelligibilia de veritate inquisitorum diiudicatur: & ideo consideratio maxime pertinet ad iudicium. Vnde & defectus recti iudicij ad vitium incōsiderationis pertinet, prout scilicet aliquis in recte iudicando deficit ex hoc, quòd contemnit, vel negligit attendere ea, ex quibus rectum iudicium procedit. Vnde manifestum est, quòd inconsideratio est peccatum.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Dominus non prohibet considerare ea, quæ sunt agenda, vel dicenda, quando homo habet oportunitatem: sed dat fiduciam discipulis in verbis inductis, vt deficiente sibi opportunitate vel pp imperitiā, vel quia subito præoccupantur, in solo diuino confidant consilio: quia cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad Deū, sicut dicitur 2. Paralipomenon 20. Alioquin si homo prætermittat facere quod potest, solum diuinum

¶ *Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulū quartum.*

In artic. 4. eiusdē 53. q. aduerte, ꝙ litera accipit tres terminos, scilicet considerationem, iudiciū, & intellectum, vt distinguitur contra rationem. Et ex coniūctione illorum duorum actuum, scilicet considerationis, & iudicii, in tertio scilicet in intellectu, cōcludit cōiunctionem illorum duorū inter se, ac per hoc infert defectū considerationis ad defectū iudicii ptinere, quod erat intētum. Assumptam autem primo propositionē, s. quòd cōsideratio importat actū intellectus, veritatem rei intuentis, author nō aliter manifestat, forte quia vocabulū ipsum a visione syderū venit, & frequenti vsu cōsiderare monemur oblata ante oculos, & non considerasse dicimus quæ ante oculos habuimus, tamquàm consideratio sit non simplex visio, aut iudicium, sed attentio ad visa, vt iudicemus plene, & quasi metiamur illa, vt in siderū inspectione contigit astrologis. Propter ꝙ in litera dicitur in resp̄ōne ad secundum, quòd cōsideratio perficitur in iudicii actu.

auxilium expectans, videtur tentare Deum.

Ad 2^m dicendum, ꝙ consideratio eorum, quæ in cōsilio attenduntur, ordinatur ad recte iudicandum: et ideo cōsideratio in iudicio perficitur. Vnde etiam inconsideratio maxime opponitur rectitudini iudicij.

Ad 3^m dicendum, quòd inconsideratio hic accipitur secundum determinatam materiam, idest, secundum agibilia humana, in quibus plura sunt attendenda ad recte iudicandum, quàm etiam in speculatiuis: quia operationes sunt in singularibus.

Articvlvs v.

Vtrum inconstantia sit vitium sub imprudentia contentum.

Ad qvintvm sic procedi tur. Videtur quòd inconstantia non sit vitium sub imprudentia contentum. Inconstantia enim videtur in hoc consistere, quòd homo non persistat in aliquo difficili: sed persistere in difficilibus pertinet ad fortitudinem. ergo inconstantia magis opponitur fortitudini, quàm prudentiæ.

¶ 2 Præt. Iaco. 3. dicitur. Vbi zelus & contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauum: sed zelus ad inuidiam pertinet. ergo inconstantia nō pertinet ad imprudentiam, sed magis ad inuidiam.

¶ 3 Præt. Ille videtur esse inconstans, qui non perseuerat in eo, qđ proposuerat: quod quidem pertinet in delectationibus ad incontinentem, in tristitijs autem ad mollē, siue delicatum, vt dicitur 7. * Ethicor. ergo inconstantia non pertinet ad imprudentiam.

Sed contra est, ꝙ ad prudentiam pertinet præferre maius bonum minus bono. ergo desistere a melioti pertinet ad imprudētiam: sed hoc est inconstantia. ergo inconstantia pertinet ad imprudētiā.

Respon. Dicendum, ꝙ inconstantia importat recessum quendā a bono proposito diffinito. Huiusmodi autem recessus principium quidem habet a vi appetitiua. Nō enim aliquis recedit a priori bono proposito, nisi propter aliquid, quod sibi inordinate placet: sed iste recessus non consumatur, nisi per defectum rationis, quæ fallitur in hoc, ꝙ repudiat id, quòd recte acceptauerat. Et quia cū possit resistere impulsui passionis, si non resistat, hoc est ex debilitate ipsius, quę non tenet se firmiter in bono proposito concepto: & ideo inconstantia quantum ad sui consumationem, pertinet ad defectū rationis. Sicut autē omnis rectitudo rationis practicæ pertinet aliqualiter ad prudētiam: ita omnis

Lib. 7. cap. 7. com. 5.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæterciæ Articulū quintum.*

In artic. 5. in resp̄ōne ad tertium, duo sunt dubia ad hominē, author ē. s. Primum est de subiecto continētię. Nā hic author cōfirmat quod præcedenti libro quæstionis quinquagesimæ octauæ, artic. 3. ad secūdum inchoasse videtur. s. ꝙ cōtinētia sit subiectiue in ratione, in qua est prudētia. Inserius vero qóc. 155. artic. 3 determinat, quòd continētia est subiectiue in voluntate. Quia prima differentia inter continentem, & incontinentem inuenitur secūdum electionem, quæ ē actus volūtatis.

¶ Secundum autem dubium est, Quo pacto continentia est pars constantię, quæ est pars prudentiæ, quæ est vere & proprie virtus. Et tamē inferius q. prædicta artic. 1. decernitur cum Aristot. 1. Ethi. quòd cōtinentia nō est virtus.

¶ Ad hæc dubia respondebitur inferius in loco dicto, vbi ex proposito materia vtraque tractat. Hic autem sat sit nosse dubitare, & aduerte re, quòd author vtitur hoc in loco verbis opinatiuis, dum dicit quòd non videtur esse in vi appetitiua, & quòd videntur esse species constantiæ: & rursus ꝙ ratio authoris hic non habet locum, nisi in appetitu sensitiuo, cuius actus sunt passiones concupiscentiæ, & tristitiæ. Erit autē hūc & sustinēdū, quomodo constātia est pars prudētiæ, si continentia est in volūtate, quo argu-

argumẽtum, cui hic respodetur, tendebat. Erit etiam & simpliciter determinandum de subiecto continentiæ, examinando rationem auctoris ibi, Propter præceptum præuenientis electionem, in cuius pfistẽtia prędistinguitur contines ab incontinenti: sed supposito, q̃ continentia sit in voluntate, facile sustinetur constantia in ratione, dicendo q̃ incõtinentia & mollities ex parte appetitus causant inconstantiam: & similiter continentia & perseuerantia ex parte appetitus causant constantiam. Patet enim in litera, quòd tam constantia, q̃ inconstantia inchoatiue est ex appetitu, cõsummate autẽ est ex ratione. Vnde de subiecto tantummodo continentiæ restat quæstio.

In corp.ar.

D.391. & 1025.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Articulum sextum.*

D.387. & 390.

IN artic.6 aduerte in calce corporis ly, maxime: quoniã huiusmodi rationis defectus ex aliis etiã vitiis oriuntur, vt ex perientia testatur in his, quę ex auaritia, vel ambitione præcipites, inconsiderati, incõstantesque sunt: sed luxuria, q̃a enervat rationem, vt in litera dicit, ideo maxime causat eosdem.

Infr. q.153 art. 4. & 5. Et ma.q.15 art. 4.

ar.preced. ad 3.

* est: sed inuidia est vitium distinctum a luxuria, ergo prædicta vitia non oriuntur ex luxuria.

¶2 Præt. Iacob. 1. dicitur, Vir duplex animo inconstans est in omnibus vijs suis: sed duplicitas non videtur ad luxuriam pertinere, sed magis ad dolositatem, quæ est filia auaritię, secundum Gregorium *31. Moral. ergo prædicta vitia non oriuntur ex luxuria.

Lib.31. ca. 31.a med.

¶3 Præt. Prædicta vitia pertinent ad defectum rationis: sed vitia spiritualia propinquiora sunt rationi, quàm vitia carnalia. ergo prædicta vitia magis oriuntur ex vitijs spiritualibus, quàm ex vitijs carnalibus.

Lib.31.Mor. ca.cap.31.a medio.

SED CONTRA est, quòd Gregor. *31. Moral. ponit prædicta vitia ex luxuria oriri.

Lib.6.ca.5. & lib.7.ca. 23.a medio tom.5.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut Philosophus dicit in *6. Ethi. delectatio[4] maxime corrumpit æstimationem prudentiæ, & præcipue delectatio quæ est in venereis, quæ totam animam absorbet, & trahit ad sensibilem delectationem. Perfectio autem prudentiæ, & cuiuslibet intellectualis virtutis consistit in abstractione a sensibilibus. Vnde cum prædicta vitia pertineant ad defectum eiusdem pertinet ad imprudentiam: & ideo inconstantia secundum sui consumationem ad imprudẽtiam pertinet, Et sicut præcipitatio est ex defectu circa actum consilij, & inconsideratio circa actum iudicij: ita inconstantia circa actum præcepti. Ex hoc.n, dicitur aliquis esse inconstans, q̃ ratio deficit in præcipiẽdo ea, quæ sunt consiliata, & iudicata,

D.388.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum prudentiæ participatur in omnibus virtutibus moralibus: & secũdum hoc persistere in bono pertinet ad omnes virtutes morales, præcipue tamen ad fortitudinẽ, quæ patitur maiorem impulsum ad contrarium,

AD 2[m] dicendum, q̃ inuidia, & ira, quæ est cõtentionis principiũ, faciunt inconstantiam ex parte appetitiuæ virtutis, ex qua est principium inconstantiæ, vt dictum* est.

AD 3[m] dicendum, q̃ [4]continentia, & perseuerantia non videntur esse in vi appetitiua, sed solũ in ratione. Cõtinens.n. patitur quidem peruersas cõcupiscentias, & perseuerãs graues tristitias, quod designat defectum appetitiuæ virtutis: sed ratio firmiter persistit, continentis quidem contra concupiscentias, perseuerantis autẽ contra tristitias. Vnde cõtinẽtia, [4]& perseuerãtia videntur esse species constantiæ ad rationem pertinẽtis, ad quam etiam pertinet incõstantia.

ARTICVLVS VI.

Vtrum prædicta vitia oriantur ex luxuria.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ prędicta vitia nõ oriantur ex luxuria. Inconstantia enim oritur ex inuidia, vt dictum

Infr. q.153 art. 4. & 5. Et ma.q.15 art. 4.

ar.preced. ad 3.

* est: sed inuidia est vitium distinctum a luxuria, ergo prædicta vitia non oriuntur ex luxuria,

¶2 Præt. Iacob. 1. dicitur, Vir duplex animo inconstans est in omnibus vijs suis: sed duplicitas non videtur ad luxuriam pertinere, sed magis ad dolositatem, quæ est filia auaritię, secundum Gregorium *31. Moral. ergo prædicta vitia non oriuntur ex luxuria,

Lib.31. ca. 31.a med.

¶3 Præt. Prædicta vitia pertinent ad defectum rationis: sed vitia spiritualia propinquiora sunt rationi, quàm vitia carnalia. ergo prædicta vitia magis oriuntur ex vitijs spiritualibus, quàm ex vitijs carnalibus.

Lib.31.Mor. ca.cap.31.a medio.

SED CONTRA est, quòd Gregor. *31. Moral. ponit prædicta vitia ex luxuria oriri.

Lib.6.ca.5. & lib.7.ca. 23.a medio tom.5.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut Philosophus dicit in *6. Ethi. delectatio[4] maxime corrumpit æstimationem prudentiæ, & præcipue delectatio quæ est in venereis, quæ totam animam absorbet, & trahit ad sensibilem delectationem. Perfectio autem prudentiæ, & cuiuslibet intellectualis virtutis consistit in abstractione a sensibilibus. Vnde cum prædicta vitia pertineant ad defectum prudentiæ, & rationis practicæ, sicut habitum* est, sequitur quòd ex luxuria maxime oriantur.

Art. huius.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ inuidia, & ira causant inconstantiã pertrahendo rõnẽ ad aliud: sed luxuria causat inconstantiã totaliter extinguendo iudiciũ rõnis. Vnde Philosophus dicit in *7. Eth. q̃ incontinẽs iræ audit quidem rationem, sed non perfecte: incontinens aũt concupiscentiæ totaliter eam non audit.

Lib.7. tom.5. Dicit.

AD 2[m] dicendum, q̃ ẽt duplicitas animi est quoddam consequens ad luxuriã, sicut inconstantia, prout duplicitas animi importat vertibilitatem animi ad diuersa. Vnde & Terentius * in Eunucho dicit, quòd in amore est bellum, & rursus pax, & induciæ.

In Sch. quæ quę facit ad mouent lito.

AD 3[m] dicendum, quòd vitia carnalia intantum magis extinguunt iudicium rationis, inquantum longius abducunt a ratione.

QVAESTIO LIIII.

De Negligentia, in tres articulos diuisa.

POSTEA considerandum est, de negligentia.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum negligentia sit peccatum speciale.

¶ Secundo, Cui virtuti opponatur.

¶ Tertio, Vtrum negligentia sit peccatum mortale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum negligentia sit peccatum speciale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ negligentia non sit peccatũ speciale. Negligentia.n. diligentię opponitur: sed diligẽtia requiritur in qualibet virtute. ergo negligentia non est pctũ speciale.

¶2 Præt. Nihil, quod inuenitur in quolibet peccato, est speciale peccatum: sed negligentia inuenitur in quolibet peccato, quia omnis qui peccat, negligit ea, per quæ a peccato retrahitur, & qui in peccato perseuerat, negligit conteri de peccato. ergo negligentia non est speciale peccatum.

¶3 Præt. Omne speciale peccatum habet materiã determinatam: sed negligentia non videtur habere determinatam materiam. neq; .n. est circa mala, aut indifferentia: quia ea prætermittere nulli ad negligentiam reputatur. Similiter etiam non est circa bona: quia si negligenter aguntur, iam non sunt bona. ergo videtur quòd negligentia non sit vitium speciale.

SED CONTRA est, quòd peccata, quæ committuntur ex negligentia, distinguuntur contra peccata, quæ committuntur ex contemptu.

RESPON. Dicendum, q̃ negligentia importat defectum debitę solicitudinis. Omnis autem defectus debiti actus habet rationem peccati. Vnde manifestum est, quòd negligentia habet rationem peccati, & eo modo quo solicitudo est specialis virtutis actus, necesse est quòd negligentia sit speciale peccatum. Sunt enim aliqua peccata specialia, quia sunt circa aliquã materiam specialem, sicut luxuria est circa venerea. Quædam autem sunt vitia specialia pp specialitatem actus se extendentis ad omnem materiam: et huiusmodi sunt omnia vitia, quę sunt circa actum rationis. Nam quilibet actus rationis se extẽdit ad quamlibet materiam moralem: & ideo cum solicitudo sit quidam specialis actus rationis, vt supra habitum* est, [4] consequens est, quòd [4]negligentia, quæ importat solicitudinis defectum, sit speciale peccatum.

Dict.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ diligentia vt esse idẽ solicitudini, quia in his quæ diligimus, maiorẽ solicitudinem adhibemus. Vnde diligentia, sicut solicitudo, requiritur ad quãlibet virtutem, inquantum in qualibet virtute requirũtur debiti actus rationis.

AD 2[m] dicendũ, q̃ in quolibet peccato necesse est esse defectum circa aliquem actum rationis, puta, defectum consilij, & aliorũ huiusmodi. Vnde sicut præcipitatio est speciale peccatũ propter specialem actũ rationis, qui prætermittitur .s. consilium, quàmuis possit inueniri in quolibet genere peccatorum: ita negligentia est speciale peccatum propter defectum specialis actus rationis, qui est solicitudo, quàmuis inueniatur aliqualiter in omnibus peccatis.

AD 3[m] dicendum, q̃ materia negligentiæ proprie sunt bona, quæ quis agere debet, non q̃ ipsa sint bona, cum negligenter aguntur: sed quia per negligẽtiã accidit defectus bonitatis in eis, siue prætermittatur totaliter actus debitus propter defectum solicitudinis, siue etiam aliqua debita circunstantia actus.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulũ secundum.*

Supra q.53 ar.1.cor. Et Philip.4.

Greg.31.

Iob.39. ante.

IN quæst.54. artic. 2. quia in primo nihil occurrit, dubiũ est, quia declaratio sumpta ex etymologia Isidori, videtur potius ad oppositũ, q̃ ad propositum [†] litera. Ex hoc namq; quòd negligentia format electionem, sequitur quòd spectet ad volũtatẽ, cuius actus est electio, & non ad rationem, in qua est prudentia.

¶Ad hoc dicitur, q̃ quia de habitibus virtuũ, & virtutum, & non de potentiis est sermo, & negligẽtia, vitium: prudentia, virtus est, consequens est, vt electio hoc in loco illius dicatur esse, cuius est eius rectitudo, vt defectus, & non cuius est actus absolute. Cõfiat autem, quòd licet rectitudo talis electionis sit a tali virtute, puta, iustitia, & talis a tali: vniuersaliter tamen rectitudo electionis ẽ a prudentia, ac per hoc defectus electionis spectat ad oppositum prudentiæ. Et propter hoc in litera dicitur, Electio autẽ recta &c. ad prudentiam pertinet. Vnde optime declaratio illa seruat proposito, quicquid sit de ety-

mologia illa.

ARTICVLVS II.

Vtrum negligentia opponatur prudentiæ.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̃ negligentia non opponat prudentiæ. Negligẽtia.n. videtur esse idem quod pigritia, vel torpor, qui pertinet ad accidiam, vt patet per Greg. *31. Moral. accidia autem non opponitur prudentiæ, sed magis charitati, vt supra dictum [†] est. ergo negligentia non opponitur prudentiæ.

¶2 Præt. Ad negligentiam videtur pertinere omne pctũ omissionis: sed peccatũ omissionis non opponitur prudẽtiæ, sed magis virtutibus moralibus executiuis. ergo negligentia nõ opponitur prudẽtiæ.

¶3 Præt. Imprudentia est circa aliquem actũ rationis: sed negligentia non importat defectum, neque circa cõsilium, in quo deficit præcipitatio, neque circa iudicium, in quo deficit inconsideratio, neque circa præceptum, in quo deficit inconstantia. ergo negligentia non pertinet ad imprudentiam.

¶4 Præt. Ecclesia.7. dicitur. Qui timet Deũ, nihil negligit: sed vnũquodque peccatum præcipue excluditur per virtutem oppositam. ergo negligẽtia magis opponitur timori, quàm prudentiæ.

SED CONTRA est, quod dicitur Eccles. 20. Lasciuus, & imprudẽs non obseruant tẽpus: sed hoc pertinet ad negligentiam. ergo negligentia opponitur prudentiæ.

RESPON. Dicendum, quòd negligentia directe opponitur solicitudini. Solicitudo autem pertinet ad rationem, & rectitudo soli-

A citudinis ad prudentiam: unde per oppositum negligentia ad imprudentiã pertinet. Et hoc ẽt ex ipso nomine apparet, quia sicut Isido. dicit* in lib. Etymo. negligens dicitur, q̃ asi nec eligens. Electio autem recta eorum quæ sunt ad finem, ad prudentiam pertinet; unde negligentia pertinet ad imprudentiam.

Lib 10. ca. 13. incipit: Nobilis, nõ longe a fin.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ negligentia consistit in defectu interioris actus, ad quem pertinet etiam electio. Pigritia autẽ & torpor magis pertinent ad executionem: ita tamen q̃ pigritia importat tarditatem ad exequendum, torpor remissionem quãdam importat in ipsa executione, & ideo cõuenienter torpor ex accidia nascitur, quia accidia est tristitia aggraB uans, idest, impediens animum ab operando.

AD 2[m] dicendum, quòd omissio pertinet ad exteriorem actum. Est enim omissio, quando prætermittitur aliquis actus debitus, & ideo opponitur iustitiæ; & est effectus negligentiæ: sicut etiam executio iusti operis, est effectus rationis rectæ.

AD 3[m] dicendum, quòd negligentia est circa actum præcipiendi, ad quem etiam pertinet solicitudo. Aliter tamen circa actum hunc deficit negligens, & aliter inconstans. Inconstans enim deficit in præcipiendo, quasi ab aliquo impeditus: negligens autem per defectum promptæ voluntatis.

AD 4[m] dicendũ, q̃ timor Dei operat ad vitationem C cuiuslibet peccati, qa vt dr Prou. 15 Per timorem Dñi declinat omnis a malo: & ideo timor facit negligẽtiã vitare, nõ tñ ita q̃ directe, negligẽtia timori opponat, sed inquantum timor excitat hominem ad actus rationis. Vnde etiam supra habitum* est cum de passionibus ageretur, quòd timor facit consiliatiuos.

1. 2. q. 44. art. 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum negligentia possit esse peccatum mortale.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum tertium.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd negligen D tia non possit esse peccatum mortale. Quia super illud Iob 9. Verebar omnia opera mea, dicit glos.* Greg. q̃ illam. s. negligentiam minor amor Dei exaggerat: sed vbicumque est peccatum mortale, totaliter tollitur amor Dei. ergo negligentia non est peccatũ mortale.

¶2 Præt. Super illud Eccles. 7. De negligentia tua purga te cum paucis, dicit [†] glos. Quamuis oblatio parua sit, multorum delictorum purgat negligentias: sed hoc non E esset, si negligentia esset peccatum mortale. ergo negligentia non est peccatum mortale.

¶3 Præt. In lege fuerunt statuta sacrificia pro peccatis mortalibus, sicut patet in Leuiti. sed nullum fuit statutum sacrificium pro negligentia. ergo negligentia non est peccatum mortale.

SED CONTRAE, qđ hr Prou. 19. Qui negligit viã suã, mortificabit.

RESPON. Dicẽdum, quòd sicut dictũ* est, negligentia prouenit ex quadam remissione voluntatis,

Supra q.53 ar.1.cor. Et Phil.4.

**lib.9. Moral. cap.26. circa principium.*

IN artic.3. in respõsione ad tertiũ ad uerte, quòd sicut in præcedenti diximus quæstione, in peccatis moralibus, si distinguendus est defectus rationis a defectu appetitus, aut alterius executiuæ potentiæ, plura genera pecatorum in vno actu inueniuntur. verbi gratia. Si quis negligendo iura partium, iniustam ferat sententiam intus in ratione, imprudentiæ reus est secundũ negligẽtiæ speciem: foris autem in actu iudicii, iniustitiæ reus est. & simile est in aliis. Et ideo litera dicit, quòd negligentia trahitur ad aliud genus peccati. Et par est ratio de præcipitatione, inconsideratione, & inconstantia, quæ circa actus rationis communes omnibus moralibus sunt, sicut & negligentia.

Glo. ordin. ibid.

Ar.præced. in solut. ad 3.

per

per quam contingit quòd ratio nõ solicitatur, vt præcipiat ea, quę debet, vel eo modo, quo debet. Potest ergo dupliciter cõtingere, quòd negligentia sit peccatũ mortale, vno modo ex parte eius quod prętermittitur per negligentiam, quod quidem si sit de necessitate salutis siue sit actus, siue circunstantia, erit peccatum mortale: alio modo ex parte causæ. Si enim voluntas intantum sit remissa circa ea quę sunt Dei, vt totaliter a Dei charitate deficiat, talis negligentia est peccatum mortale: & hoc præcipue contingit, quando negligentia sequitur ex contemptu. Alioquin si negligentia consistat in prætermissione alicuius actus, vel circunstantiæ, quæ non sit de necessitate salutis: nec hoc fiat ex contemptu, sed ex aliquo defectu feruoris, qui impeditur interdum per aliquod veniale peccatum, tũc negligentia non est mortale, peccatum, sed veniale.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd minor amor Dei potest intelligi dupliciter. Vno modo, per defectũ feruoris charitatis: & sic causatur negligentia, quę est peccatum veniale. Alio modo, per defectum ipsius charitatis: sicut dicitur minor amor Dei, quando aliquis diligit Deum solum amore naturali, & tunc causatur negligentia, quę est peccatum mortale.

Id innuit glossa citata in marg.

AD 2^m dicendum, quòd parua oblatio cum humili mente, & pura dilectione facta, vt ibidem * dicitur, non solum purgat peccata venialia, sed etiã mortalia.

AD 3^m dicendum, q̃ qñ negligentia consistit in prætermissione eorũ, quę sunt de necessitate salutis, tunc trahitur ad aliud genus peccati magis manifestũ. Peccata n. quæ consistũt in interioribus actibus, sunt magis occulta. Et ideo pro eis certa sacrificia non iniungebant in lege: quia sacrificiorum oblatio erat q̃dã publica ptestatio pcti, q̃ nõ ẽ faciẽda d̃ pcto occulto.

Super Quæstionem quinquagesimam quintam.

IN tota q. 55. quoniam vitia tractata sunt generalia, & secundum materiam in qua fiunt, grauitatẽ assumũt, eritq; de materiis singularũ uirtutũ, & vitiorũ spectalis sermo, nũc sat sit scire, quòd vitia ista imprudentię species sunt, & ex se quidem habent deformitatẽ i ratione, vt in litera explanatur de prudentia carnis, & astutia, ad quã spectãt dolus & fra^9, & de solicitudine tẽporalium. Pro claritate tñ 2. ar. meméto illius distinctionis, scilicet de fine vitæ, & de fino particulari, idest, de fine vltimo, & de fine proximo harũ operationum. Finis enim vltimus oportet, quòd sit solus Deus: finis autem proximus harum operationum, puta, emptionis, præparationis, ludi &c. potest esse aliquid inordinatum conuiuiũ, vel aliquid huiusmodi, quod non cõtrariat charitati.

QVAESTIO LV.

De Vitiis oppositis prudentiæ, in octo articulos diuisa.

POSTEA considerandũ est de vitijs oppositis prudentiæ, quæ habent similitudinem cum ipsa.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum prudentia carnis sit peccatum.

¶ Secũdo, Vtrum sit peccatũ mortale.

¶ Tertio, Vtrum astutia sit peccatum speciale.

¶ Quarto, De dolo.

¶ Quinto, De fraude.

¶ Sexto, De solicitudine temporalium rerum,

¶ Septimo, De solicitudine futurorum.

¶ Octauo, De origine horum vitiorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum prudentia carnis sit peccatum.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur q̃ prudẽtia carnis non sit peccatum. Prudentia enim est nobilior virtus, quàm aliæ virtutes morales, vtpote omnium regitiua: sed nulla iustitia, vel temperantia est peccatum, ergo neque aliqua prudentia est peccatum.

¶ 2 Præt. Prudẽter operari ad finem, qui licite amatur, non est peccatum: sed caro licite amatur. nemo enim vmquàm carnem suam odio habuit, vt habetur ad Ephes. 5. ergo prudentia carnis non est peccatum.

¶ 3 Præt. Sicut homo tentatur a carne, ita etiam tentatur a mundo, & a diabolo: sed non ponitur inter peccata aliqua prudentia mundi, vel etiam diaboli. ergo neq; debet poni inter peccãta aliqua prudẽtia carnis.

SED CONTRA. Nullus est inimicus Deo, nisi propter iniquitatem, secundum illud Sapien. 14. Simul odio sunt Deo impius, & impietas eius: sed sicut dicitur ad Rom. 8. Prudentia carnis inimica est Deo, ergo prudentia carnis est peccatum.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum* est, Prudentia est circa ea, quæ sunt ad finem totius vitę: & ideo prudentia carnis proprie dicitur, secundum quod aliquis bona carnis habet vt vltimum finem suæ vitæ. Manifestum est autem, quòd hoc est peccatum: per hoc enim homo deordinatur circa vltimum finem, qui non consistit in bonis corporis, sicut habitum * est. & ideo prudentia carnis est peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iustitia, & temperantia in sui ratione important id, vnde virtus laudatur, scilicet æqualitatem, & concupiscẽtiarum refrænationem, & ideo numquàm accipiuntur in malo: sed nomen prudentiæ sumitur a prouidendo, sicut supra dictum* est, quod etiam ad mala extẽdi põt. Et ideo licet prudentia simpliciter dicta in bono accipiatur, aliquo tamen addito potest accipi in malo: & sm hoc dicitur prudẽtia carnis esse peccatũ.

AD 2^m dicendum, quòd caro est propter animam, sicut materia propter formam, & instrumẽtum propter principale agens: & ideo sic licite diligitur caro, vt ordinetur ad bonum animæ sicut ad finem. Si autẽ in ipso bono carnis constituatur vltimus finis, erit inordinata, & illicita dilectio: & hoc modo ad amorem carnis ordinatur prudentia carnis.

AD 3^m dicendum, q̃ diabolus nos tentat non per modum appetibilis, sed per modum suggerentis. Et ideo cum prudentia importet ordinem ad aliquem finem appetibilem, non ita dicitur prudentia diaboli, sicut prudentia respectu alicuius mali finis, sub cuius ratione tentat nos mundus, & caro, inquantum scilicet proponũtur nobis ad appetendum bona mundi, vel carnis. Et ideo dicitur prudentia carnis, & etiam prudentia mundi, secũdum illud Luc. 16. Filij huius sęculi prudentiores sunt in generatione sua &c. Apostolus autem totum comprehendit sub prudentia carnis, quia etiã exteriores res mundi appetimus pp carnẽ. Potest tamẽ dici, quòd quia prudẽtia quodãmodo dicitur sapientia, vt supra dictũ* est, ideo secũdũ tres tentationes potest intelligi triplex prudentia. Vnde Iac. 3. dicitur sapientia esse terrena, animalis, & diabolica, vt supra habitum* est, cum de sapientia ageretur.

ARTICVLVS II.

Vtrum prudentia carnis sit peccatum mortale.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ prudẽtia carnis sit peccatum mortale. Rebellare enim diuinæ legi est peccatum mortale, quia per hoc Deus contemnitur: sed prudentia carnis non est subiecta

subiecta legi diuinæ, vt habetur Roma. 8. ergo prudentia carnis est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Omne pctm̃ in Spũm sanctum est pctm̃ mortale: sed prudentia carnis videtur esse pctm̃ in Spiritumsanctum. non. n. potest esse subiecta legi Dei, vt dicitur Ro. 8. & ita videtur esse peccatum irremissibile, quod est proprium peccati in Spiritumsanctum. ergo prudentia carnis est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Maximo bono maximum malum opponitur, vt patet in * 8. Eth. sed prudentia carnis opponitur prudentiæ, quæ est præcipua inter virtutes morales. ergo prudentia carnis est præcipuũ inter peccata mortalia: & ita est peccatum mortale.

SED CONTRA. Illud, q̃d diminuit pctm̃, non importat de se rõnẽ peccati mortalis: sed caute prosequi ea, quæ pertinẽt ad curã carnis, q̃d videtur ad prudentiam carnis pertinere, diminuit pctm̃. ergo prudentia carnis de sui ratione non importat peccatũ mortale.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra dictum* est, prudens dicitur aliquis dupliciter. Vno modo simpliciter. s. in ordine ad finem totius vitæ: alio modo, secundum quid. s. in ordine ad finem aliquem particulatẽ, puta, sicut dicitur aliquis prudens in negotiatione, vel in aliquo hmõi. Si ergo prudentia carnis accipiatur secundum absolutam prudentiæ rationem, ita. s. q̃ in cura carnis constituatur vltimus finis totius vitæ, sic est peccatum mortale: quia per hoc homo auertitur a Deo, cum impossibile sit esse plures fines vltimos, vt supra habitum * est. Si vero prudentia carnis accipiatur secundum rationem particularis prudentiæ, sic prudentia carnis est peccatum veniale. Contingit. n. quandoque, q̃ aliquis inordinate afficitur ad aliquod delectabile carnis absque hoc, q̃ auertatur a Deo per peccatum mortale: vnde non constituit finem totius vitæ in delectatione carnis. Et sic adhibere studium ad hanc delectationem cõsequendam, est peccatum veniale, quod pertinet ad prudentiam carnis. Si vero aliquis actu curã carnis referat in finem honestum, puta, cũ aliquis studet comestioni propter corporis sustentationem, non vocatur prudentia carnis: quia sic vtitur homo cura carnis, vt ad finem.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Apost. loquitur de prudentia carnis, sm q̃d finis cõstituitur in bonis carnis totius vitæ humanæ, & sic est pctm̃ mortale.

AD 2^m dicendum, q̃ prudentia carnis non importat pctm̃ in Spiritumsanctum. Quod. n. dicitur, quòd non potest esse subiecta legi Dei, non sic est intelligendum, quòd ille qui habet prudentiam carnis, non possit conuerti, & subijci legi Dei: sed quia ipsa prudentia carnis legi Dei non potest esse subiecta, sicut nec iniustitia potest esse iusta, nec calor potest esse frigidus, quàmuis calidum posset esse frigidum.

AD 3^m dicendum, quòd omne peccatum opponitur prudentiæ, sicut & prudentia participatur in omni virtute: sed ideo nõ oportet quòd quodlibet peccatum prudẽtię oppositum, sit grauissimum, sed solum quando opponitur prudentiæ in aliquo maximo.

ARTICVLVS III.

Vtrum astutia sit speciale peccatum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ astutia non sit speciale pctm̃. Verba. n. sacræ scripturæ non inducunt aliquem ad peccandum: inducunt aũt ad astutiam, secũdum illud Prouerb. 1. Vt detur parnulis astutia. ergo astutia non est peccatum.

¶ 2 Præt. Prou. 13. dr. Astutus oĩa agit cũ consilio. Aut ergo ad finem bonũ, aut ad finem malũ. Si ad finem bonũ, non videtur esse pctm̃: si aũt ad finem malum, videtur pertinere ad prudentiã carnis vel sæculi. ergo astutia non est spãle pctm̃ a prudẽtia carnis distinctũ.

¶ 3 Præt. *Greg. 10. Moral. exponens illud Iob 12. Deridetur iusti simplicitas, dicit. Sapientia huius mundi est cor machinationibus tegere, sensum verbis velare, quæ falsa sunt, vera ostendere, quæ vera sunt, falsa demonstrare, & postea subdit. Hæc prudentia vsu a iuuenibus scitur, a pueris pretio discitur: sed ea quę prædicta sunt, videntur ad astutiam pertinere. ergo astutia non distinguitur a prudentia carnis, vel mundi, & ita non videtur esse speciale peccatum. *Lib. 10. Moral. cap. 27. ante med.

SED CONTRA est, q̃d Apost. dicit 2. ad Cor. 4. Abdicam^9 multa dedecoris, nõ ambulãtes in astutia, neq; adulterãtes verbũ Dei. ergo astutia est quoddã pctm̃.

RESPON. Dicendum, q̃ prudentia est recta ratio agibilium, sicut scientia est recta ratio scibilium. Contingit autem contra rectitudinem scientiæ dupliciter peccari in speculatiuis. Vno quidem modo, qñ ratio inducitur ad aliquam conclusionem falsam, quæ apparet vera. Alio modo ex eo, q̃ ratio procedit ex aliquibus falsis, quæ videntur esse vera siue sint ad conclusionem veram, siue ad conclusionem falsam. Ira ẽt aliquod pctm̃ potest esse contra prudentiam, habens aliquam similitudinem eius dupliciter. Vno modo, quia studium rationis ordinatur ad finem, qui non est vere bonus, sed apparens: & hoc pertinet ad prudentiã carnis. Alio modo, inquantũ aliquis ad finem consequendũ, vel ad bonum, vel ad malũ, vtitur non veris vijs, sed simulatis & apparentibus, & hoc pertinet ad peccatum astutię. Vnde est quoddam peccatum prudentiæ oppositũ, & a prudẽtia carnis distinctum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut* Augustt. dicit in 4. contra Iulianum. Sicut prudẽtia absque quandoque in malo accipitur: ita etiam astutia quandoque in bono, et hoc propter similitudinem vnius ad alterum. Proprie tamen astutia in malo accipitur, sicut & * Philosoph. dicit in 6. Ethicor. *Lib. 4. ca. 3. parum ante medium tom. 7.

AD 2^m dicendum, q̃ astutia potest consiliari & ad finem bonum, & ad finem malũ, nec oportet ad finẽ bonũ falsis vijs peruenire, & simulatis, sed veris: vnde astutia etiã si ordinetur ad bonum finem, est pctm̃. *cap. 11. a medio illi^9, tom. 5.

AD 3^m dicendum, q̃ Grego. sub prudentia mundi accepit omnia, quæ possunt ad falsam prudentiã pertinere: vnde etiam sub hac comprehenditur astutia.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum dolus sit peccatum, ad astutiam pertinens.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ dolus non sit peccatũ ad astutiam pertinens. Peccatum. n. in perfectis viris non inuenitur, præcipue mortale: inuenitur autem in eis aliquis dolus, secundum illud 2. ad Corinth. 12. Cum essem astutus, dolo vos cœpi. ergo dolus non est semper peccatum. Infra q. 69. ar. 2. cor. & q. 111. ar. 3. ad 2.

¶ 2 Præt. Dolus maxime ad linguam pertinere videtur, secundum illud Psal. 5. Linguis suis dolose agebant: astutia autẽ, sicut & prudentia, est in ipso actu rationis. ergo dolus non pertinet ad astutiam.

¶ 3 Præt. Prou. 12. dicitur. Dolus in corde cogitantiũ mala: sed non oĩs malorũ cogitatio pertinet ad astutiam. ergo dolus non videtur ad astutiam pertinere.

SED CONTRA est, q̃ astutia ad circũueniendum ordinatur, sm illud Apostol. ad Ephes. 4. In astutia ad

circunuentionem erroris, ad quod etiam dolus ordinatur. ergo dolus pertinet ad astutiam.

Ar. preced.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra* dictum est, ad astutiam pertinet assumere vias non veras: sed simulatas & apparentes ad aliquem finem prosequendum vel bonum, vel malum. Assumptio aũt harũ viarum potest dupliciter considerari. Vno quidem modo in ipsa excogitatione viarum hmõi: & hoc proprie pertinet ad astutiam, sicut etiã excogitatio rectarum viarum ad debitum finem, pertinet ad prudentiam. Alio modo potest cõsiderari talium viarum assumptio secundum executionem operis: & secundum hoc pertinet ad dolum. & ideo dolus importat quandam executionem astutiæ: & secundũ hoc ad astutiã pertinet.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut astutia proprie accipitur in malo, abusiue autem in bono: ita etiam & dolus, qui est astutiæ executio.

AD 2m dicendum, quòd executio astutiæ ad decipiendum, primo quidem & principaliter fit per verba, quę præcipuum locum tenent inter signa, quibus homo significat aliquid alteri, vt patet per* Augustin. in lib. de doctri. christia. Et ideo dolus maxime attribuitur locutioni. Contingit tamen esse dolũ & in factis, secundum illud Psalm. 104. Et dolum fecerent in seruos eius. Est etiam dolus in corde, secundum illud Eccles. 19. Interiora eius plena sunt dolo: sed hoc est secũdum quòd aliquis dolos excogitat, secundum illud Psal. 37. Et dolos tota die meditabantur.

Lib. 2. ca 3. circa mediũ tom. 3.

AD 3m dicendum, quòd quicumque cogitant aliquod malum facere, necesse est quòd excogitent aliquas vias ad hoc, quòd suum propositum impleant, & vt plurimum excogitant vias dolosas, quibus facilius propositum consequãtur: quàmuis contingat quãdoque, quòd absque astutia, & dolo, aliqui aperte, & per violentiam malũ operentur: sed hoc, quia difficilius fit, in paucioribus accidit.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulum quinsum.*

ARTICVLVS V.

Vtrum fraus ad astutiam pertineat.

Supra ar. 4. & locis ibidẽ notatis.

IN art. 5. si verba Hier. notes, Soli cirudo inquietudinẽ secum defert, quam Dominus malitiam vocat, & in malam partem respectu temporalium sonare videtur: Author tamen pro claritate suã perfluitatem apponit, ita vt nõ solicitudo, sed solicitudo superflua damnetur, & in eadem recidit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fraus ad astutiam non pertinet. Non. n. est laudabile, quòd aliquis decipi se patiatur, ad quod astutia tẽdit: est autem laudabile, quòd aliquis patiatur fraudem, secundum illud 1. ad Corinth. 6. Quare non magis fraudem patimini? ergo fraus non pertinet ad astutiam.

¶ 2 Præt. Fraus pertinere videtur ad illicitam exceptionẽ, vel receptionem exteriorum rerum. dicitur. n. Act. 5. ꝙ vir quidam nomine Ananias cum Sapphira vxore sua vendidit agrum, & fraudauit de pretio agri: sed illicite vsurpare, vel retinere res exteriores, pertinet ad iniustitiã, vel illiberalitatem. ergo fraus nõ pertinet ad astutiã, quæ opponitur prudẽtiæ.

¶ 3 Præt. Nullus astutia vtitur contra seipsum: sed aliquorum fraudes sunt contra seipsos. dicitur. n. Prouerb. 1. de quibusdam, quòd moliuntur fraudes contra animas suas. ergo fraus non pertinet ad astutiam.

SED CONTRA. Fraus ad deceptionem ordinatur, secundum illud Iob. 13. Numquid decipietur, vt homo vestris fraudulentijs? ad idem etiam ordinatur astutia: ergo fraus ad astutiam pertinet.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dolus consistit in executione astutiæ, ita etiam & fraus: sed in hoc differre videntur, quòd dolus pertinet vniuersaliter ad executionem astutiæ siue fiat per verba, siue per facta. Fraus autem magis proprie pertinet ad executionem astutiæ, secundum quod fit per facta.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Apostolus non inducit fideles ad hoc, quòd decipiãtur in cognoscendo, sed ad hoc quòd defectum deceptionis patienter tolerent in sustinendis iniurijs fraudulenter illatis.

AD 2m dicendũ, ꝙ executio astutiæ potest fieri per aliquod aliud vitium, sicut & executio prudentiæ fit per virtutes. Et hoc modo nihil prohibet defraudationem pertinere ad auaritiam, vel ad illiberalitatem.

AD 3m dicendũ, ꝙ illi qui fraudes faciunt ex eorum intentione non moliuntur aliquid cõtra seipsos, vel cõtra animas suas: sed ex iusto Dei iudicio prouenit, vt id qđ cõtra alios moliuntur, cõtra eos retorqueatur, ſm illud Psal. 7. Incidit in foueam, quam fecit.

ARTICVLVS VI.

Vtrum licitũ sit solicitudinẽ habere de temporalibus rebus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ licitum sit solicitudinem habere de tẽporalibus rebus. Ad præsidẽtem. n. pertinet solicitum esse de his, quibus præest, secundum illud Ro. 12. Qui præest in solicitudine: sed homo præest ex diuina ordinatione temporalibus rebus, secundum illud Ps. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues &c. ergo homo debet habere solicitudinem de temporalibus rebus.

¶ 2 Præt. Vnusquisque solicitus est de fine, pp quem operatur: sed licitum est hominem operari pp temporalia, quibus vitam sustentet. vnde Apost. dicit 2. ad Thess. 3. Si quis non vult operari, non manducet. ergo licitum est solicitari de rebus temporalibus.

¶ 3 Præt. Solicitudo de operibus misericordiæ laudabilis est, secundum illud 2. ad Timot. 1. Cum Romam venisset, solicite me quæsiuit: sed solicitudo temporalium rerum quandoque pertinet ad opera misericordiæ, puta, cum quis solicitudinẽ adhibet ad procurandum negotia pupillorum, & pauperum. ergo solicitudo temporalium rerum non est illicita.

SED CONTRA est, qđ Dñs dicit Mat. 6. Nolite soliciti esse, dicẽtes, Quid mãducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur, q tñ sunt maxime necessaria.

RESPON. Dicendum, ꝙ solicitudo importat studium quoddam adhibitum ad aliquid consequendũ. Manifestum est autem, ꝙ maius studium adhibetur, vbi est timor deficiendi: & ideo vbi est securitas consequendi, minor interuenit solicitudo. Sic ergo solicitudo temporalium rerum tripliciter potest esse illicita. Vno quidem modo, ex parte eius de quo solicitamur, si. s. temporalia tamquàm finem quæramus. Vnde &* Augu. dicit in lib. de operibus monachorum. Cum Dominus dicit, Nolite soliciti esse &c. hoc dicit, vt non ista intueantur, & pp ista faciant quicquid in Euangelij prædicatione facere iubentur. Alio modo, potest esse temporalium solicitudo illicita pp superfluum studium, qđ apponitur ad temporalia procuranda, propter quod homo a spiritualibus, quibus principalius inseruire debet, retrahitur: & ideo dicitur Mat. 13. ꝙ solicitudo sæculi suffocat uerbum. Tertio modo, ex parte timoris superflui, quando scilicet aliquis timet ne faciendo quod debet, necessaria sibi deficiant: quod Dominus dupliciter excludit. Primo

mo, propter maiora beneficia homini præstita diuinitus præter suam solicitudinem. s. corpus, & animam. Secundo, pp subuentionem, qua Deus animalibus, & plantis subuenit absq; opere humano, secundũ proportionem suæ naturę. Tertio, ex diuina prouidentia, pp cuius ignorantiam Gentiles circa temporalia bona quærenda principalius solicitantur: & ideo cõcludit, ꝙ principaliter nostra solicitudo esse debet de spiritualibus bonis, sperãtes ꝙ etiam temporalia nobis proueniant ad necessitatẽ, si fecerimus qđ debemus.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ temporalia bona subiecta sunt homini, vt eis vtatur ad necessitatẽ, nõ vt in eis finẽ constituat, & superflue circa ea soliciteť.

AD 2m dicendum, ꝙ solicitudo eius, qui corporali laborę panem acquirit, non est superflua, si sit moderata: & ideo* Hiero. dicit ꝙ labor exercendus est, solicitudo tollenda, superflua scilicet animum inquietãs.

AD 3m dicendum, quòd solicitudo temporalium in operibus misericordiæ ordinatur ad finem charitatis: & ideo non est illicita, nisi sit superflua.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulum septimum.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum quis debeat esse solicitus futurorum.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ aliquis debeat solicitus esse futurorum. Dicitur. n. Prou. 6. Vade ad formicã, o piger, & considera vias eius, & disce sapientiam, quæ cum nõ habeat ducem, nec præceptorem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe qđ comedat: sed hoc est in futurum solicitari. ergo laudabilis est solicitudo futurorum.

¶ 2 Præt. Solicitudo ad prudentiã pertinet: sed prudentia præcipue est futurorũ. præcipua enim pars eius est prouidentia futurorum, vt supra* dictum est. ergo virtuosum est solicitari de futuris.

¶ 3 Præt. Quicũq; reponit aliquid in posterũ cõseruãdũ, solicitus est in futurũ: sed ipse Chrs legit Io. 12. loculos habuisse ad aliqđ cõseruandũ, quos Iudas deferebat. Apostoli ẽt cõseruabãt pretia pdiorũ, q ante pedes eorũ ponebãtur, vt legit Act. 4. ergo licitũ est in futurũ solicitari.

SED CONTRA est, quod Dominus dicit Matth. 6. Nolite soliciti esse in crastinum. Cras autem ibi ponitur pro futuro, sicut dicit* Hieronymus.

RESPON. Dicendum, ꝙ nullum opus potest esse virtuosum, nisi debitis circunstantijs vestiatur, inter quas vna est debitum tempus, secundum illud Eccle. 8. Omni negotio tẽpus est opportunitas: quod non solum in exterioribus operibus, sed etiã in interiori solicitudine locum habet. Vnicuique enim tempori competit propria solicitudo, sicut tẽpori æstatis competit solicitudo vindemiæ. Si quis ergo tempore æstatis de vindemia iam esset solicitus, superflue præoccuparet futuri temporis solicitudinem, vnde huiusmodi solicitudinem tamquàm superfluam Dominus prohibet, dicẽs. Nolite soliciti esse in crastinum. Vnde subdit: Crastinus. n. dies solicitus erit sibiipsi, id est, suam propriam solicitudinem habebit, quæ sufficiet ad animum affligendum. & hoc est, quod subdit: Sufficit diei malitia sua, id est, afflictio solicitudinis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd formica habet solicitudinem congruam tempori: & hoc nobis imitandum proponitur.

AD 2m dicendum, ꝙ ad prudentiã pertinet prouidentia debita futurorũ. Esset aũt inordinata futurorũ prouidẽtia, vel solicitudo, si quis temporalia, in quibus dicitur præteritũ, & futurum, tamq̃ fines, quæreret, vel si superflua quæreret vltra præsentis vitæ necessitatem, vel si tempus solicitudinis præoccuparet.

Lib. 2. a. 26. in princip. tom. 4.

AD 3m dicendum, ꝙ sicut* Aug. dicit in lib. de ser. Domi. in mon. Cum videremus aliquem seruum Dei prouidere, ne ista necessaria sibi desint, nõ iudicemus eum de crastino solicitum esse: nam & ipse Dñs pp exemplum loculos habere dignatus est, & in Actibus Apostolorum scriptum est, ea quę ad victum sunt necessaria, procurata esse in futurum pp imminentem famem. non ergo Dñs improbat, si quis humano more ista procuret, sed si quis pp ista non militet Deo.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulũ octauum.*

ARTICVLVS VIII.

Vtrum huiusmodi uitia oriantur ex auaritia.

Infr. q. 118 art. 7. & 8. Et 2. dist. 42 q. 2. & 3. Et Mal. q. 13. art. 3. *q. 53. ar. 6.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd huiusmodi vitia non oriantur ex auaritia. Quia sicut* dictum est, per luxuriam maxime ratio patitur defectum in sua rectitudine: sed huiusmodi vitia opponuntur rationi rectæ, scilicet prudentiæ. ergo huiusmodi vitia maximè ex luxuria oriuntur, præsertim cum† Philosophus dicat in 7. Ethico. Quòd Venus est dolosa, & eius corrigia est varia, & quòd ex insidijs agit incontinens concupiscentiæ.

†lib. 7. Eth. ca p. 6 circa medium. lec. 6.

¶ 2 Præt. Prædicta vitia habent quandam similitudinem prudentiæ, vt †dictum est: sed ad prudentiam, cum sit in ratione, maiorem propinquitatem habere videntur vitia magis spiritualia, vt superbia, & inanis gloria. ergo huiusmodi vitia magis videntur ex superbia oriri, quàm ex auaritia.

†q. 47. art. 13. & in diuisione qõ. 53. & 55.

¶ 3 Præt. Homo insidijs vtitur nõ solum in diripiẽdis bonis alienis, sed etiam in machinando aliorum cædes, quorum primum pertinet ad auaritiam, secundum ad iram: sed insidijs vti pertinet ad astutiam, dolum, & fraudem. ergo prædicta vitia non solum oriuntur ex auaritia, sed etiam ex ira.

SED CONTRA est, quod* Gregor. 31. Moral. ponit fraudem filiam auaritiæ.

Lib. 31. Moral. cap. 31. a medio.

RESPON. Dicendum, quòd sicut* dictum est, prudentia carnis, & astutia cum dolo & fraude, quãdam similitudinem habent cum prudentia in aliquali vsu rationis. Præcipue autem inter alias virtutes morales vsus rationis rectæ apparet in iustitia, quæ est in appetitu rationali: & ideo vsus rationis indebitus etiam maxime apparet in vitijs oppositis iustitiæ. Opponitur autem sibi maxime auaritia: & ideo prædicta vitia maxime ex auaritia oriuntur.

Ar. 3. huius quæst. & q. 47. ar. 13.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ luxuria[d] propter vehementiam delectationis, & concupiscentiæ, tota-

D. 43 8.

liter opprimit rationem, ne prodeat in actū. In prædictis autem vitijs aliquis vsus rationis est, licet inordinatus: unde prædicta vitia nō oriuntur directe ex luxuria. Quòd autem * Philosophus Venerem dolosam appellat, hoc dicitur secundū quandam similitudinē, inquantum. s. hominem subito surripit, sicut & in dolis agitur: non tamen per astutias, sed magis per violentiam concupiscentiæ, & delectationis. Vnde & subdit, ꝙ Venus furatur intellectum multū sapientis.

Loco citato in argum.

Lib. 4. Eth. cap. 3. to. 5.

AD 2^m dicendum, quòd ex insidijs agere, ad quandam pusillanimitatem pertinere videtur. Magnanimus enim in omnibus vult manifestus esse, vt * Philosoph. dicit in 4. Ethicor. & ideo quia superbia quandam similitudinē magnanimitatis habet, vel fingit, inde est, quòd non directe ex superbia huiusmodi vitia oriuntur, quæ vtuntur fraude, & dolo. Magis autem hoc pertinet ad auaritiam, quę propriam vtilitatem quærit, paruipendens excellentiam.

AD 3^m dicendum, ꝙ ira habet subitum motū. Vnde præcipitanter agit, & absque consilio, quo vtuntur prædicta vitia, licet inordinate. Quòd autem aliqui insidijs vtantur ad cædes aliorum, non prouenit ex ira, sed magis ex odio: quia iracundus appetit esse manifestus in nocendo, vt dicit * Philos. in 2. Rhetor.

Lib. 2. ca. 4. declinando ad fi. tom. 6

QVAESTIO LVI.

De præceptis pertinentibus ad prudentiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de præceptis pertinentibus ad prudentiam.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, De præceptis pertinētibus ad prudentiam.
¶ Secūdo, De præceptis ꝓtinētibus ad uitia opposita.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum de prudentia fuerit dandum aliquod præceptum inter præcepta decalogi.

AD PRIMVMsic proceditur. Videtur ꝙ de prudētia fuerit dādum aliquod præceptum inter prēcepta decalogi. De principaliori enim virtute principaliora prēcepta dari debent: sed principaliora prēcepta legis sunt præcepta decalogi. cum ergo prudentia sit principalior inter virtutes morales, videtur quòd de prudentia fuerit dandum aliquod præceptum inter præcepta decalogi.

¶ 2 Præt. In doctrina euangelica continetur lex, maxime quantum ad præcepta decalogi: sed in doctrina euangelica datur præceptum de prudentia, vt Matt. 10. Estote prudentes sicut serpentes. ergo inter præcepta decalogi debuit præcipi actus prudentiæ.

¶ 3 Præt. Alia documēta veteris testamēti ad præcepta decalogi ordinantur. unde & Malach. vlt. dī. Memento legis Moysi serui mei, quā mādaui ei in Horeb: sed in alijs documentis veteris testamenti dātur præcepta de prudētia, sicut Prou. 3. Ne innitaris prudentiæ tuæ. & infra 4. c. Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. ergo & in lege debuit aliquod prēceptū de prudentia dari, & præcipue inter præcepta decalogi.

SED CONTRARIVM patet enumeranti præcepta decalogi.

2. 2. q. 100. art. 1.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra * dictum est, cum de præceptis ageretur, præcepta decalogi sicut data sunt omni populo, ita etiam cadunt in æstimatione omnium, quasi ad naturalem rationem pertinentia. Præcipue autem sunt de dictamine rationis naturalis fines humanæ vitæ, qui se habent in agendis sicut principia naturaliter cognita in speculatiuis, vt ex supra * dictis patet. Prudentia autem non est circa finem, sed circa ea quæ sunt ad finem, vt supra * dictum est: & ideo non fuit conueniens, vt inter præcepta decalogi aliquod præceptum poneretur, ad prudentiam pertinens directe, ad quam tamen omnia præcepta decalogi pertinent, secundum quod ipsa est directiua omnium virtuosorum actuum.

q. 47. a. 2. ad 2. q. 49. a. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet prudentia sit simpliciter principalior omnibus alijs virtutibus moralibus, iustitia tamen principalius respicit rationem debiti, quod requiritur ad præceptum, vt supra * dictum est: & ideo principalia præcepta legis, quæ sunt præcepta decalogi, magis debuerunt ad iustitiam, quàm ad prudentiam pertinere.

q. 47. a. 2. & 3. ad 2.

AD 2^m dicendum, quòd doctrina euangelica est doctrina perfectionis: & ideo oportuit, quòd in ipsa perfecte instrueretur homo de omnibus, quę pertinēt ad rectitudinem vitæ siue sint fines, siue sint ea, quæ sunt ad finem. Et propter hoc oportuit in doctrina euangelica etiam de prudentia præcepta dari.

AD 3^m dicendum, ꝙ sicut alia doctrina veteris testamēti ordinatur ad præcepta decalogi, vt ad finem: ita etiam conueniens fuit, vt in subsequentibus documentis veteris testamenti, homines instruerentur de actu prudentiæ, qui est circa ea, quę sunt ad finem.

ARTICVLVS II.

Vtrum in ueteri lege fuerint conuenienter præcepta prohibitiua proposita de uitijs oppositis prudentiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ in veteri lege fuerint incōuenienter præcepta prohibitiua proposita de vitijs oppositis prudentię. Opponuntur. n. prudentię non minus illa, quę habent directā oppositionem ad ipsam, sicut imprudentia, & partes eius, q̄ illa, quę cum ipsa similitudinem habent, sicut astutia, & quę ad ipsam pertinent: sed hæc vitia prohibentur in lege. dicitur enim Leuit. 19. Non facias calumniam proximo tuo. & Deut. 25. Non habebis in sacculo tuo diuersa pondera, minus, & maius. ergo & de illis vitijs, quę directe opponūtur prudentiæ, aliqua præcepta prohibitiua dari debuerunt.

¶ 2 Præt. In multis alijs rebus potest fieri fraus, quàm in emptione, & vēditione. inconuenienter ergo fraudem in sola emptione, & venditione lex prohibuit.

¶ 3 Præt. Eadem ratio est prēcipiendi actum virtutis, & prohibendi actum vitij oppositi: sed actus prudentię non inueniuntur in lege prēcepti. ergo nec aliqua opposita vitia debuerunt in lege prohiberi.

SED CONTRARIVM patet p ꝓcepta legis inducta.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra * dictum est, iustitia maxime respicit rationem debiti, quod requiritur ad prēceptū: quia iustitia est, ad reddēdum debitum alteri, vt infra * dicetur. Astutia autem quantum ad executionem maxime committitur in his, circa quę est iustitia, vt * dictum est: & ideo conueniens fuit, vt prēcepta prohibitiua darentur in lege de executione astutiæ, & inquātum ad iniustitiam pertinent: sicut cum dolo, & fraude aliquis alicui calumniā ingerit, vel eius bona surripit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa vitia quæ

quæ directe opponuntur prudentiæ manifesta contrarietate, non ita pertinent ad iniustitiam, sicut executio astutiæ. Et ideo non ita prohibentur in lege, sicut fraus, & dolus, quæ ad iniustitiam pertinent.

AD 2^m dicendum, quòd omnis fraus, vel dolus cōmissa in his, quę ad iniustitiam pertinent, potest intelligi esse prohibita, Leuit. 19. in prohibitione calumniæ. Præcipue autem solet fraus exerceri, & dolus in emptione, & venditione, secūdū illud Eccles. 26. Non iustificabitur caupo a peccato labiorum. Propter hoc specialiter præceptum prohibitiuum datur in lege de fraude circa emptiones & venditiones commissa.

AD 3^m dicendū, ꝙ omnia præcepta de actibus iustitiæ in lege data, pertinent ad executionē prudētiæ: sicut & præcepta ꝓhibitiua data de furto, calumnia, & fraudulēta vēditione prinēt ad executionē astutię.

¶ *Super Quæstionem quinquagesimamsexta primam.*

IN hac q. 57. incipit quinta pars huius libri, tractans de virtute iustitiæ, & extenditur vsque ad quęstionem 122. inclusiue.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum primum.*

IN art. 1. q. 57. dubium occurrit circa differētiam inter rectum secundū iustitiam, & alias virtutes, quoniā videtur vndique falsa. Nā aut intelligitur de ipsis operibus, vt sunt a virtutibus, aut absolute. Si vt sunt a virtutibus, constat quòd commune est omni operi virtuoso, inquantū huiusmodi, esse ab operāte sic, vt de scribit secūdo Ethi. s. sciente, & ex electione, & pp finem ad virtutem, & immobiliter. Et in hoc non est differētia inter rectum secundū iustitiā, & alias virtutes. Si vero absolute, constat & ꝙ temperatum, & forte opus fieri potest, & tamen male ab agente, vt patet de exercēte hæc propter hypocrisim, vel aliud malū. In his enim est rectū opus secundum tēperātię rationem, non considerato qualiter ab agente fiat. Et rursus, rectum secundum iustitiam non determinatur in ordine ad alterum, nō cōsiderato qualiter

Infra q. 60. art. 1. cor.

In digesto veteri li. 1. titulo. 1. in princip.

1. Lib. 5. Ethi. no. cap. 3. princip.

2. Li. 6. Eth. ca. 6. to. 5.

cit hominem Deo. Dicit enim * Augu. in lib. de moribus Ecclesiæ, quòd iustitia est amor tātum Deo seruiens, & ob hoc bene imperās cęteris, quę homini subiecta sunt: sed ius nō pertinet ad diuina, sed solum ad humana. dicit enim * Isidor. in lib. Etymol. quòd fas lex diuina est, ius autem lex humana. ergo ius non est obiectū iustitiæ.

SED CONTRA est, quod * Isidorus dicit in eodem, quòd ius dictum est, quia est iustum: sed iustū est obiectum iustitiæ. Dicit enim † Philosoph. in 5. Ethic. quòd omnes talem habitum volunt dicere iustitiam, a quo operatiui iustorū sunt. ergo ius est obiectū iustitiæ.

RESPON. Dicendum, quòd iustitiæ proprium est inter alias virtutes, vt ordinet hominem in his, quæ sunt ad alterum. Importat enim æqualitatem quandam, vt ipsum nomen demōstrat. Dicūtur enim vulgariter ea quæ adæquantur, iustari: æqualitas autē ad alterū est. Aliæ autē virtutes perficiunt hominē solū in his, quę ei cōueniunt sm seipsum. Sic ergo illud, quod est rectum in operib⁹ aliarum virtutum, ad quod tendit intētio virtutis quasi in ꝓpriū obiectū, non accipit nisi per cōparationem ad agentem. Rectū vero, quod est in opere iustitiæ, etiam præter comparationem ad agentē, constituitur per comparationē ad aliud. Illud. n. in opere nostro dicitur esse iustum, quod respondet secundum aliquam æqualitatem alieri, puta, recompensatio mercedis debitæ pro seruitio impenso. Sic ergo iustum dicitur aliquid, quasi habens rectitudinem iustitiæ, ad quod terminatur actio iustitiæ, etiam non considerato qualiter ab agente fiat: sed in aliis virtutibus nō determinatur aliquid rectum, nisi secundū quod aliqualiter fit ab agēte. Et pp hoc specialiter iustitiæ præ aliis virtutibus, determinatur secundum se obiectum, quod vocatur iustū: & hoc quidem est ius. Vnde manifestū est quòd ius est obiectum iustitiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd consuetum est, quòd nomina a sui prima impositione retorqueantur ad alia significanda. Sicut nomen medicinæ impositum est primo ad significandum remedium, quod præstatur infirmo ad sanādū, deinde tractū est ad significādā artē, qua hoc fit: ita ēt hoc nomē Ius, primo impositū ē ad significādū ipsam rē iustā: postmodum ab agente fiat, qm̄ oportet considerare potētiā agētis. Nam nō est iustū creditori soluere impossibile. Et similiter oportet circūstātias alias ex parte agentis considerare ad iusti rationem: non enim tenetur occupatus maioribus, & inuentus in tali loco &c. debitū soluere, vt patet.

*Ca. 15. circa, medium. tom. 1.

Lib. 5. ca. 2.

Lib. 5. ca. 1. in princi. tom. 5.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ dubium ex minore intellectu literæ procedit. Differentia siquidem prima inter rectum secundū iustitiā, & alias morales virtutes, est quòd opus rectum secundum alias virtutes constituitur in esse recti cōmēsuratiōe ad agentem. Rectum vero opus secundum iustitiam cōstituit in esse recti cōmēsuratiōe ad alterū: ita ꝙ inter opera ipsa nō vt sunt a virtutibus, sed absolute, é differētia hęc, ꝙ nullū opus dicit temperatū, nisi quia est commensuratum operāti: & similiter, nullū forte. Iustū autē vere dicitur, si est cōmensuratū alteri.

† Lib. 5. ca. 1. in princi. tom. 5.

¶ Ad id autē, quòd obiicitur, de opere temperato hypocritæ, & similium, dicitur, quòd opus taliū pro tanto est temperatum, pro quāto est cōmensuratum operanti, licet mala intione. Nō enim spectat ad huiusmodi commensurationes ordinatio tahū opera ad bonum, vel malum finem, sed quis sit terminus, ad quem referuntur. s. operans, vel alter.

¶ Ad id vero quod ex parte iusti obiicitur, respondetur, ꝙ aliud est loqui de iusto absolute, aliud est loqui de executione, seu exhibitione iusti. Nos loquimur de ipso iusto absolute, quo scilicet constituitur in esse iusti, & dicimus de commēsuratione ad alterum: obiectiones vero loquuntur de executiōe iusti. Creditori namque centum aureorum iustū est absolute, vt reddantur centum aurei. An autē hic debitor factus impotēs

veneatur ad executionem huius iusti, & similiter, an in tali tempore, loco, vel casu, debeat fieri exhibitio, alia qō est.

¶ Ex hac autē essentiali differētia inter opus rectum secundum iustitiā, & alias virtutes, sequuntur duæ aliæ. Prima est, quòd in opere iusto non consideratur qualiter sit ab agente: in opere vero temperato hoc attenditur. Nō enim in reddēte centum aureos creditori, variatur ipsum iustū, quia reddit ex odio, vel iudicia, aut inani gloria. Sat. n. ē quòd reddit, quod debet: sed in temperato opere, puta, sobrietate attenditur, an ex auaritia, an ex timore videntiū &c. faciat. Et ratio est, quia ex parte eiusdem termini, quem respicit commensuratio temperati operis, omnia ista se tenēt, scilicet ex parte operantis: in opere vero iusti non tenēt se ista ex parte alterius, ad quem dicit iustum, sed ex parte operantis. Secunda est, quòd doctores propter eandem rationem non dederunt aliis virtutibus obiectum secundum se, sed solū iustitię. Et omnes hæ differētiæ tanguntur in litera. Nā prima, quæ est radix omnium, exprimitur, dicēdo, Rectum in operibus aliarum virtutum, non accipitur, nisi per comparationem ad agentem: rectum vero quod est in opere iustitiæ, constituitur per comparationem ad aliud. Secūda autem subiungitur ibi, Sic ergo iustum &c. etiam non considerato qualiter ab agente fiat, sed in aliis virtutibus &c. Tertia vero, cū subdit, Et propter hoc specialiter &c.

Lib. 5. Etymol. cap. 3. parū a pri.

Infra q. 60. arti. 5. cor. Et 1. 2. q. 95 ar. 4. cor. Et 5. Ethi. le. 12. fin. 1.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum secundum.*

IN ar. 2. in responsione ad primum, nota tria. Primo, sensum illius maximæ, Naturale est immutabile: Li. 5. Ethi. capit. 7. in princ. to. 5.

autem est deriuatū ad artem, qua cognoscitur quid sit iustum. Et vlterius ad significandum locum, in quo ius redditur, sicut dicitur aliquis cōparere in iure. Et vlterius dicitur etiā ius, quod redditur ab eo, ad cuius officium pertinet iustitiam facere, licet etiam id quod decernit, sit iniquum.

AD 2^m dicendum, quòd sicut eorū quæ per artem exterius fiunt, quædam ratio in mente artificis præexistit, quæ dicitur regula artis: ita etiā illius operis iusti, quod rō determinat, quædā ratio præexistit in mente, quasi quasi quædam prudentiæ regula: & hoc si in scriptum redigatur, vocatur lex. Est enim lex secundum * Isidor. constitutio scripta: & ideo lex non est ipsum ius, proprie loquendo, sed aliqualis ratio iuris.

AD 3^m dicendum, quòd quia iustitia æqualitatem importat, Deo autem non possumus æquiualens recompensare, inde est, ꝙ iustum secundum perfectam rationem nō possumus reddere Deo: & pp hoc nō dicitur proprie ius lex diuina, sed fas, quia videlicet sufficit Deo, vt impleamus quod possumus. Iustitia tū ad hoc tendit, vt homo, quantum potest, Deo recompenset totaliter animam ei subijciēs.

ARTICVLVS II.

Vtrum ius conuenienter diuidatur in ius naturale, & ius positiuum.

AD SECVNDVM sic procedi-
I tur. Videtur ꝙ ius non conueniēter diuidatur i ius naturale, & ius positiuum. Illud. n. quod est naturale, est immutabile, & idem est apud omnes, non autem inuenitur in rebus humanis aliquid tale: quia omnes regulæ iuris humani, in aliquibus casibus deficiunt, nec habent suam virtutem vbiq;. ergo non est aliquod ius naturale.

¶ 2 Præt. Illud dicitur esse positiuum, quod ex voluntate humana procedit: sed non ideo aliquid est
K iustum, quia a voluntate humana procedit, alioquin voluntas hominis iniusta esse non posset. ergo cū iustum sit idem quod ius, videtur quòd nullum sit ius positiuum.

¶ 3 Præt. Ius diuinum non est ius naturale, cum excedat naturā humanam; similiter etiam nō est ius positiuum, quia non innititur authoritati humanæ, sed authoritati diuinæ. ergo inconuenienter diuiditur ius per naturale, & positiuū.

SED CONTRA est, qd * Philos. dicit in 5. Ethic. quòd politici iusti
F hoc quidem naturale est, hoc autem legale, idest, lege positum.

RESPON. Dicendum, quòd sicut * dictum est, ius, siue iustum est aliquod opus adæquatū alteri secundum aliquem æqualitatis modum. Dupliciter autem potest alicui homini esse aliquid adęquatū. Vno quidem modo, ex ipsa natura rei, puta, cum aliquis tantum dat, vt tantūdem recipiat: & hoc vocatur ius naturale. Alio modo, aliqd
G est adæquatum, vel commensuratum alteri ex condicto, siue ex cōi placito, quando. s. aliquis reputat se cōtentum, si tm̄ accipiat: quod quidē potest fieri dupliciter. Vno modo, per aliquod priuatum condictū, sicut quòd firmatur aliquo pacto inter priuatas psonas. Alio modo ex condicto publicǫ, puta, cū totus populus consentit, ꝙ aliquid habeatur quasi adæquatum, & cōmensuratum alteri, vel cū hoc ordinat princeps, qui curam populi habet, & eius personā gerit: & hoc dī ius positiuum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illud ^d quod est
H naturale habens naturā immutabilem, oportet quòd sit semper, & vbique tale. Natura autem hominis est mutabilis, & ideo id quod naturale est homini, potest aliquando deficere: sicut naturalem æqualitatem haber, vt deponenti depositum reddatur. Et si ita esset, quòd natura humana semper esset recta, hoc esset semper seruandum: sed quia quandoque cōtingit, ꝙ volūtas hominis deprauatur, est aliquis casus, in quo depositum non est reddendum, ne homo peruersam voluntatem habens, male eo vtatur, vt puta, si furiosus, vel hostis reip. arma depōsita repoſcat.

AD 2^m dicendum, quòd voluntas humana ex communi condicto potest aliquid facere iustū in his, quæ
I secundum se non habent aliquam repugnantiam ad naturalem iustitiam, & in his habet locum ius positiuum. Vnde * Philosoph. dicit in 5. Eth. quòd legale iustum est, quod ex principio quidem nihil differt sic, vel aliter: quando autē ponitur, differt. Sed si aliquid de se repugnantiam habeat ad ius naturale, nō potest volūtate humana fieri iustum, puta, si statuatur, quòd liceat furari, vel adulterium committere. unde dicitur Isai. 10. Væ qui condunt leges iniquas.

AD 3^m dicendum, quòd ius diuinum dicitur quod diuinitus promulgatur. Et hoc quidem partim est de his, quæ sunt naturaliter iusta, sed tamen eorum iusti
K tia homines latet: partim autem de his, quæ sunt iusta institutione diuina. Vnde etiam ius diuinum per hęc duo distingui potest, sicut & ius humanum. Sunt enim in lege diuina quædam præcepta, quia bona: & prohibita, quia mala: quædam vero bona, quia præcepta: & mala, quia prohibita.

ARTICVLVS III.

Vtrum ius gentium sit idem cum iure naturali.

AD TERTIVM sic procedi-
L tur. Videtur ꝙ ius gentium sit idem cū iure naturali. Non. n.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum tertium & quartū.*

IN artic. 3. & 4. simul dubiū occurrit. Quo ius paternū dicitur iustum per defectū a iusto simpliciter,

pliciter, vt in artic. 4. in resp̄one ad vltimum dicitur: & tamē inter patrem & filium est ius naturale, vt in artic. 3. dicitur. Ius. n. naturale exigit, ꝙ pater nutriat filiū. Quo stant hæc simul?

¶ Ad hoc dicitur, quòd quemadmodū ius distingitur in ius simpliciter, & secundum quid: ita ius naturale distinguendū est in naturale ius simpliciter, & secundum quid. Comedere. n. & bibere, & conseruare seipsum naturalis iuris est non simpliciter, sed secūdū quid: quia eiusdē ad seipsum non est proprie ius, quoniā ad alterū ꝓprie est. Et simile est in proposito de patre, & filio. Et scito, ꝙ cū dicitur ius naturale secūdū quid seu deficiens, seu similitudinarium, nihil horū cadit supra ly naturale, sed supra ly ius: ita quòd ius, seu iustū est secundū quid, quia ratio iuris saluatur secūdū aliqd, & non perfecte. Ratio autem naturalitatis pfectissime saluatur in omnibus istis. Et ꝓpterea pro caritate sensus debet dicit ius simpliciter, vel secundum quid, & postea addere naturale. Non obstāt ergo articuli tertii verba articulo 4.

¶ In eodem artic. 4. dubium occurrit circa hoc, ꝙ iustum paternum dicatur per defectū a iure simpliciter, tum quia iter patrem & filium est iniustum simpliciter. ergo & iustum: quoniam vt in 5. Ethic. dicitur, quot modis dicitur vnum, tot dicitur & reliquum. Assumptum patet, quoniam si filius percutiat, vel occidat patrē, iniustissimus est magis, q̄ occidens quemcumque alium: tum quia ratio allata ex Aristot. in litera, claudicat, quoniā licet filiꝰ sit aliqd patris, & seruꝰ aliqd domini, nō est tn̄ ecōuerso. Pater. n. nihil est filii, & dominꝰ nihil est serui.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum eiusdē ad seipsum nō sit ꝓprie ius, sed iuris ratio exigat, ꝙ sit inter duos nō qualitercūq; distinctos, sed sic, vt vnus non sit aliquid alterius, ea ratione, quia si vnum est aliquid alterius, non duobus, sed vni, vel quasi vni datur quic quid datur. Si enim aliqua duo se habent vt totum & pars, quic quid boni vel mali euenit parti, patet ꝙ eueniat toti, cuius est ilA possessionis, & operis domini. Filius autem est pars, separata tamen patris secundum esse naturale.

¶ In eodem 4 artic. in responsione ad secundum specialiter est dubium simpliciter, & ad hominem. An inter patrē & filium, vt sunt quidam homines, sit iustum simpliciter. Et ad hominem quidem, author est scilicet, dubium occurrit: quia in litera dicitur, quòd inquātum vterque est homo, aliquo modo est ad eos iusticia. Aut enim author intendit, quòd inter hos inquantū homines, est iustitia secūdum quid, & sic coincidit secundum membrū cū primo membro: quia etiā inter eos, inquantum sunt pater & filius, est iustitia secundum quid, alioquin non esset formalis sermo de iusto paterno. Aut intēdit, quòd inter eos inquātum homines, est iustitia simpliciter, & sic male dicitur in litera, quòd aliquo modo ad eos est iusticia. Si enim est iusticia simpliciter, non est aliquo modo, sed simpliciter: & si aliquo modo non est simpliciter. Occurrit autem dubium simpliciter, quia inter patrem & filium, vt sunt quidā homines, saluatur perfecte ratio iusti, quia saluatur perfecte ratio alietatis ab inuicem. Neuter. n. proprii esse, & operari est. Et cōfirmatur, quia filius habet aliquid quod non est patris, secundum leges ciuiles, vt peculiū castrense: & similiter posset agere contra patrem ratione enormis iniuriæ. Est igitur inter eos vt sunt quidem homines, iustum simpliciter.

Lib. 2. cap. 3. tom. 5.

In digesto veteri lib. 1. titulo 1. lege 9.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum ab Aristot. & authore, inter patrē & filium negatur iustum absolute, & ponitur iustum tale, scilicet paternum, non est sensus, quòd inter patrem & filium vt sic, ponatur tale iustum, scilicet, quòd inter illum hominem qui est pater, & illum qui est filius, non est iustum simpliciter, sed tale. Ita quòd non intendimus distinguere duplex iustum inter eos, alterum, vt est pater & filius, & alterum vt sunt quidam homines: sed intendimus per hanc distinctionem radices, rationesq; explicare, unde prouenit quòd inter eos sit ius tale. Ex eo nāq; quòd sunt homines quidam, est inter eos ius: ex eo autem quòd sunt pater & filius, deficit illud ius ab absoluta iuris ratione, & determinatur ad tale, scilicet paternum: & hic est planus sensus literę. Nec est sermo non formalis, sed pater & filius rationem insinuant diminutiuam iuris in illis personis, & non arctant ad patrē & filiū exclusis eorū psonis. Vnde patet ꝙ nullū restat dubium ad hominem, quod ex malo intellectu literæ oriebatur.

¶ Ad dubium autem simpliciter dicitur, quòd cum inter illos, qui sunt pater & filius non sit iustitia, nisi secundum aliquid, uerbi gratia, secundum peculium castrense, vel in aliquo casu, puta, enormis iniuriæ, ex hoc ipso patet, quòd inter eos non est iusticia simpliciter, sed secundum quid.

¶ Sed hæc responsio non consonat principiis conclusionis, neque oportet quòd inter quoscumque est iusticia, sit iusticia simpliciter secundum omnia. Dicendum ergo ex principio conclusionis est, ꝙ a illi homines, q̄ sunt pater & filiꝰ, non ita sunt diuersi, quin simpliciter, & absolute sint totū & pars: nā vna pars patris, semen scilicet, quod ex substantia patris decisum est, est filius, ac per hoc bonū, uel malūvnius nō est alienū a reliquo. Et peculiū siquidem castrense ex hoc ipso quòd est filii, est patris, quia est suæ partis, & accusatio alterius eorum in reliquum

redũdat. Vnde si dãnaretur filius, nõ esset a dãnatione extraneꝰ pater. Et hoc experientia testatur. Propter hoc .n. Seleucus Locrensium princeps, cum filio vterque esset eruendus oculus, inter se & filium eruendos diuisit oculos. Propter hoc quoq; Dauid occiso Amon ab Absalom, parcendo Absalom, sibiipsi pepercit. Non est igitur, absolute loquendo, inter patrem & filium iustum simpliciter, quomodocumque sumantur.

Lib. 1. cap. 3. in fi. præcipue, to. 5.

Quod naturalis rõ inter oẽs hoĩes constituit id, qđ apud oẽs gẽtes custoditur, vocaturq; ius gẽtiũ. Et p hoc patet responsio ad Primum.

Ad 2ᵐ dicendũ, ꝙ hunc hominem esse seruum, absolute considerando, magis q̃ alium, non habet rationem naturalem, sed solũ secundum aliquam vtilitatem cõsequentem, inquantũ vtile est huic, quòd regatur a sapientiori, & illi quòd ad hoc iuuetur, vt dicitur in 1.*Polit. Et ideo seruitus pertinẽs ad ius gentium est naturalis secundo modo, sed non primo modo.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd quia ea quæ sunt iuris gentium naturalis ratio dictat, puta, ex propinquo habentia æquitatẽ: inde est, ꝙ non indigẽt aliqua speciali institutione, sed ipsa naturalis ratio eã instituit, vt* dictũ est in authoritate inducta.

*Arg. 1. & in fin. corp. art.

Articvlvs IIII.

Vtrum debeat specialiter distingui in paternum & dominatiuum.

Infra q. 58. art. 7. ad 3. Et 2. di. 44. q. 2. a. 1. cor. Et 5. Ethic. lect. 11.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur ꝙ non debeat specialiter distingui ius paternũ & dominatiuum. Ad iustitiam. n. pertinet reddere vnicuique quod suum est, vt dicit* Ambro. in 1. de Officijs: sed ius est obiectum iustitiæ, sicut† dictum est. ergo ius ad vnumquemque æqualiter pertinet: & sic non debet distingui specialiter ius patris & domini.

*lib. 1. de officiis. c. 24. circa finem tom. 1. †art. 1. huiꝰ quæst.

¶ 2 Præt. Ratio iusti est lex, vt†dictũ est: sed lex respicit cõe bonũ ciuitatis, & regni, ut supra*habitum est, non aũt respicit bonũ priuatũ vnius personæ, aut etiã vnius familiæ. non ergo debet esse aliqđ speciale ius, vel iustum dominatiuũ, vel paternum, cum dñs & pater pertineant ad domum, vt dicitur in 1.† Politic.

†art. 1. ad 1. *1. 2. q. 90. ar. 2.

†cap. 3. to. 5

¶ 3 Præt. Multæ aliæ sunt differentiæ graduum in hominibus, vtputa, quòd quidam sunt milites, quidam sacerdotes, quidam principes. ergo ad eos debet aliquod speciale iustum determinari.

Lib. 5. ca. 6. circa finem tom. 5.

Sed contra est, qđ* Philos. in 5. Eth. spãliter a iusto politico distinguit dñatiuũ & pr̃nũ, & alia hmõi.

Respon. Dicendum, quòd ius, siue iustum dicitur per commensurationem ad alterum. Alterum autem potest dici dupliciter. Vno modo, ꝙ simpliciter est alterum, sicut qđ est omnino distinctum: sicut apparet in duobus hominibus, quorum vnus non est sub altero, sed ambo sunt sub vno principe ciuitatis: & inter tales secundum* Philosoph. in 5. Ethic. est simpliciter iustum. Alio modo dicitur aliquid alterum non simpliciter, sed quasi aliquid eius existens. Et hoc mõ in rebus humanis filius est aliquid patris, quia quodãmodo est pars eius, vt dicitur in 8.* Ethi. & seruus est aliquid Dñi, quia est instrumẽtum eius, vt dicitur in 1.† Politic. Et ideo[d] patris ad filium non est comparatio, sicut ad simpliciter alterũ. Et pp hoc non est ibi simpliciter iustum, sed quoddã iustum. s. paternum: & eadem rõne nec inter dñm & seruum, sed est inter eos dominatiuum iustum. Vxor autem, quãmuis sit aliquid viri, quia cõparatur ad eã sicut ad proprium corpus, vt patet per Apostol. ad Ephes. 5. tamen magis distinguitur a viro, quàm filius a patre, vel seruus a dño. Assumitur. n in quandam socialem vitã matrimonij: & ideo, vt* Philos. dicit, inter virum & vxorẽ plus est de ratione iusti, q̃ inter patrem & filium, vel dñm & seruum: quia cum vir & vxor habeant immediatam relationem ad domesticã communitatem, vt patet in 1.*Polit. ideo inter eos non est sẽt simpliciter politicum iustum, sed magis iustum œconomicum.

Libro. cap. 4. tom. 1

Libro. 3. circa & cap. 1. mo.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ad iustitiam pertinet reddere ius suum vnicuique, suppositamen diuersitate vnius ad alterum. Si quis enim sibi det quod sibi debetur, non proprie vocatur hoc iustum. Et quia quod est filij est patris, & quod est serui est domini: ideo non est proprie iustitia patris ad filium, vel domini ad seruum.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd filius inquantum filius, est aliquid patris, & similiter seruus inquantum seruus, est aliquid domini. Vterque tamen prout consideratur vt quidam homo, est aliquid secundum se subsistens ab alijs distinctum: & ideo inquantum vterque est homo, aliquo modo ad eos est iustitia. Et propter hoc etiã aliquæ leges dantur de his quæ sunt patris ad filium, vel domini ad seruum: sed inquantum vterque est aliquid alterius, secundum hoc deficit ibi perfecta ratio iusti, vel iuris.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd omnes aliæ diuersitates personarum, quæ sunt in ciuitate, habent immediatam relationem ad cõmunitatem ciuitatis, & ad principem ipsius: & ideo ad eos est iustum secundum perfectam rationem iusti. Distinguitur tamen istud iustum secundum diuersa officia. Vnde & dicitur ius militare, vel magistratuum, aut sacerdotum nõ propter defectum a simpliciter iusto, sicut dicitur paternum & dominatiuum, sed propter hoc quòd vnicuique conditioni personæ secundum proprium officium aliquid proprium debetur.

QVAESTIO LVIII.

De iustitia, in duodecim articulos diuisa.

Deinde considerandum est, de iustitia.

Circa quam quæruntur duodecim.

¶ Primo, Quid sit iustitia.
¶ Secundo, Vtrum iustitia semper sit ad alterum.
¶ Tertio, Vtrum sit virtus.
¶ Quarto, Vtrum sit in voluntate, sicut in subiecto.
¶ Quinto, Vtrum sit virtus generalis.
¶ Sexto, Vtrum secundum quod est generalis, sit idẽ in essentia cum omni virtute.
¶ Septimo, Vtrum sit aliqua iustitia particularis.
¶ Octauo, Vtrũ iustitia particularis hẽat ꝓpriã materiã.
¶ Nono, Vtrũ sit circa passiones, vl circa opatiões tm.
¶ Decimo, Vtrum medium iustitiæ sit medium rei.
¶ Vndecimo, Vtrum actus iustitiæ sit reddere vnicuique quod suum est.
¶ Duodecimo, Vtrum iustitia sit præcipua inter omnes virtutes morales.

Articvlvs primvs.

Vtrum conuenienter diffiniatur iustitia, quòd est perpetua & constans voluntas, ius suum unicuique tribuens.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diffiniatur a *Iurisperitis, ꝙ iustitia est perpetua & constans voluntas, ius suum vnicuique tribuens. Iustitia enim secundum† Philos. in

5. Ethic. est habitus, a quo sunt aliqui operatiui iusti, & a quo operantur, & volunt iusta: sed voluntas nominat potentiam, vel etiam actum. ergo inconuenienter iustitia dicitur esse voluntas.

¶ 2 Præt. Rectitudo voluntatis non est voluntas, alioquin si voluntas esset sua rectitudo, sequeretur, quòd nulla voluntas esset peruersa: sed secundum † Anselmum in libro de Veritate, Iustitia est rectitudo. ergo iustitia non est voluntas.

† In dialogo de veritate ca. 13.

¶ 3 Præt. Sola Dei voluntas est perpetua. si ergo iustitia est perpetua voluntas, in solo Deo erit iustitia.

¶ 4 Præt. Omne perpetuum est constans, quia est immutabile. superflue ergo vtrumque ponitur in diffinitione iustitiæ, & perpetuum, & constans.

¶ 5 Præt. Reddere ius vnicuiq; pertinet ad principẽ. ergo si iustitia sit vnicuiq; ius suũ tribuens, sequitur ꝙ iustitia nõ sit nisi in principe, quod est incõueniẽs.

Ad 5. circa medium tot.

¶ 2 Præt. * Augustꝰ. dicit in libro de moribus Ecclesiæ, quòd iustitia est amor Deo tantum seruiens. non ergo reddit vnicuique quod suum est.

Respon. Dicendum, ꝙ prædicta iustitiæ diffinitio conueniens est, si recte intelligatur. Cum. n. omnis virtus sit habitus, qui est principium boni actus, necesse est ꝙ virtus diffiniatur per actum bonum, qui est circa ea, quę ad alterum sunt, sicut circa propriam materiam virtutis. Est autem iustitia præcipue circa ea, quę ad alterum sunt, sicut circa propriam materiã, vt infra* patebit. Et ideo actus iustitiæ per comparationem ad propriam materiam virtutis, & obiectum tangitur cum dicitur, Ius suum vnicuique tribuens. Quia, vt *Isidorus dicit in libro Ethymolo. Iustus dicitur, quia ius custodit. Ad hoc autem quòd aliquis actus circa quamcumque materiam sit virtuosus, requiritur, ꝙ sit voluntarius, & quòd sit stabilis & firmus: quia † Philos. dicit in 2. Ethic. quòd ad virtutis actum requiritur, primo quidem quòd operetur sciens: secundo autem, ꝙ eligens, & propter debitum finem: tertio, ꝙ immobiliter operetur. Primus autem horum includitur in secundo, quia quod per ignorãtiam agitur, est inuoluntarium, vt dicitur in 3. Ethi. Et ideo in diffinitione iustitiæ primo ponitur voluntas ad ostẽdendum, ꝙ actus iustitiæ debet esse voluntarius. Addi tur autem de constantia & perpetuitate, ad designandam actus firmitatem. Et ideo prædicta diffinitio est completa diffinitio iustitiæ, nisi ꝙ actus ponitur pro habitu, qui per actum specificatur: habitus. n. ad actũ dicitur. Et si quis vellet eam in debitam formam diffinitionis reducere, posset sic dicere, ꝙ Iustitia est habitus, secundum quem aliquis constanti & perpetua voluntate ius suum vnicuiq; tribuit. Et quasi ẽst eadem diffinitio cum ea, quam * Philos. ponit in 5. Ethico. dicens, quòd iustitia est habitus, secũdum quem aliquis dicitur operatiuus secundum electionem iusti.

Ad 5. circa medium tot.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ voluntas hic nominat actum, non potentiam. Est autem consuetum, quòd apud authores habitus per actus diffiniantur, sicut* Augustꝰ. dicit super Ioan. quòd fides est credere quod non vides.

Tract. 79. i Ioan. paulo a princi. tom. 9.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ neq; etiam iustitia est essentialiter rectitudo, sed causaliter tantum. Est enim habitus, secundum quem aliquis recte operatur, & vult.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ voluntas potest dici perpetua dupliciter. Vno modo, ex parte ipsius actus, qui perpetuo durat. Et sic solius Dei voluntas est perpetua. Alio modo ex parte obiecti, quia. s. aliquis vult perpetuo facere aliquid; & hoc requiritur ad rationẽ iustitiæ. Non. n. sufficit ad rationem iustitiæ, ꝙ aliquis velit ad horam in aliquo negotio seruare iustitiã, quia vix inuenitur aliquis, qui velit ĩ omnibus iniuste agere: sed requiritur ꝙ homo habeat voluntatem perpetuo, & in omnibus iustitiam conseruandi.

Ad 4ᵐ dicendum, ꝙ quia perpetuum nõ accipitur secundum durationem perpetuam actus voluntatis, non superflue additur, constãs, ut sicut per hoc quòd dicitur, perpetua voluntas, designatur ꝙ aliquis gerat in proposito perpetuo iustitiam conseruandi: ita etiam per hoc quòd dicitur, constans, designetur ꝙ in hoc proposito firmiter perseueret.

Ad 5ᵐ dicendum, quòd iudex reddit quod suũ est per modum imperantis, & dirigentis, quia iudex est iustum animatum, & princeps est custos iusti, vt dicitur in 5.* Ethi. sed subditi reddunt quod suum est vnicuique per modum executionis.

Li. 5. c. 6. a medio, to. mo. 5.

Ad 6ᵐ dicendum, ꝙ sicut in dilectione Dei includitur dilectio proximi, vt supra* dictum est: ita etiam in hoc, quòd homo seruit Deo, includitur quòd vnicuique reddat quod debet.

Q. 24. ar. 1.

Articvlvs II.

Vtrum iustitia semper sit ad alterum.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum secundum.*

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur ꝙ iustitia non semper sit ad alterũ. Dicit. n. Apostolus ad Roma. 3. ꝙ iustitia Dei est per fidem Iesu Christi; sed fides nõ dicitur per cõparationẽ vnius hominis ad alterũ. ergo neq; iustitia.

¶ 2 Præt. Secundum* Aug. in li. de moribus Ecclesiæ. Ad iustitiam pertinet ob hoc, ꝙ seruit Deo, bene imperare cæteris, quæ homini sunt subiecta: sed appetitus sensitiuus est homini subiectus, vt patet Gene. 4. vbi dicitur. Subter te erit appetitus eius. s. peccati, & tu dominaberis illius. ergo ad iustitiã pertinet dominari ꝓprio appetitui: & sic erit iustitia ad seipsum.

* Ca. 15. circa medium tom. 1.

¶ 3 Præt. Iustitia Dei est ẽterna: sed nihil aliud est Deo cœternum. ergo de ratione iustitię non est, quòd sit ad alterum.

¶ 4 Præ. Sicut operationes, quę sunt ad alterum, indigent rectificari, ita etiã operationes, quæ sunt ad seipsum: sed per iustitiam rectificãtur operationes, secundum illud Prouerb. 11. Iustitia simplicis dirigit viã eius. ergo iustitia nõ est solum circa ea quę sunt ad alterũ, sed etiã circa ea quæ sunt ad seipsum.

Sed contra est, quod * Tullius dicit in 1. de Offic. quòd iustitiæ ea ratio est, qua societas hominum inter ipsos, & vitæ communitas continetur: sed hoc importat respectum ad alterum. ergo iustitia est circa ea quæ sunt ad alterũ.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut supra * dictum est, cum nomen iustitiæ

In art. 2 omisso. 1. q. 58. in resp̃one ad vltimum, aduerte, ꝙ actiones quæ sunt ad alterum, du pliciter egent specia li rectificatione in cõparatione ad agentem. Primo, ratione passionum, quæ immiscentur huiusmodi actionibus: sicut restitutioni pecuniæ ablatæ immiscetur tristitia abdicandi a se proprium commodum, & adulterio cõ cupiscentia carnis. Et sic hæ actiones rectificantur aliis virtutibus moralibus, puta, liberalitate, castitate, vel aliqua alia huiusmodi. Secundo, ratione ipsiꝰ voluntatis, quã oportet ex electione ꝓmpte, & immobiliter æqualitatem ad alterum facere, & seruare. Et sic hæ actiones rectificantur habitu iustitiæ. Eius enim est non solum rectificare actiones in ordine ad alterũ, sed etiam ad agẽtem quãtum ad id, quod se tenet ex parte voluntatis solius, & nõ quantum ad id, quod se tenet ex parte voluntatis vt alteratur passionibus, vt patet si fingamus iustum non manſuetum. Distribuet enim, vel restituet ius suum vnicuique, sed cum turbatione & indignatione. Et ita actus in

Supr. q. 57. ar. 4. & inf. ar. 8. cor. & ad 3 Et vir. q. 2. ar. 7. ad 12.

Li. 1. in ca. de iustitia ĩ princ.

Q. præc. ar ti. 1. 2. & 3.

In comparatione ad agentem ratione passionum erit inordinatus ex defectu manſuetudinis, nõ ex defectu iuſtitiæ.

æqualitatem importet, ex ſua ratione iuſtitia habet, ꝙ ſit ad alterum: nihil. n. eſt ſibi æquale, ſed alteri. Et quia ad iuſtitiã pertinet actus humanos rectificare, vt* dictum eſt, neceſſe eſt ꝙ æqualitas iſta, quam

Art. præce. & q. 57. ar. 2. & 1. 2. q. 113. ar. 1. requirit iuſtitia, ſit diuerſorũ agere potentium. Actiones autem ſunt ſuppoſitorum, & totorum: nõ autem proprie loquendo, partium, & formarum, ſeu potentiarum. Nõ enim proprie dicitur ꝙ manus percutiat, ſed homo per manum: neq; proprie dicitur quòd calor calefaciat, ſed ignis per calorem, ſecundum tamẽ ſimilitudinem quandam hæc dicuntur. Iuſtitia ergo proprie dicta requirit diuerſitatem ſuppoſitorum, & ideo nõ eſt niſi vnius hominis ad alium: ſed ſm ſimilitudinem accipiũtur in vno & eodem homine diuerſa principia actionũ, quaſi diuerſa agentia, ſicut rõ & iraſcibilis & concupiſcibilis: & ideo metaphorice in vno & eodem homine dicitur eſſe iuſtitia, ſecundum quod ratio imperat iraſcibili, & concupiſcibili, & ſm quod hæc obediunt rationi, & vniuerſaliter ſm quod vnicuiq; parti hominis attribuitur quod ei conuenit.

Li. 5. c. vl. to mo 5. Vnde & * Philoſ. in 5. Ethico. hanc iuſtitiam appellat ſecundum metaphoram dictam.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ iuſtitia quæ ſit per fidem in nobis, eſt per quam iuſtificatur impius, quæ quidem in ipſa debita ordinatione partium animæ

1. 2. q. 113. ar. 1. conſiſtit, ſicut ſupra * dictum eſt, cum de iuſtificatione impij ageretur. Hoc aũt pertinet ad iuſtitiã metaphorice dictã, quæ põt inueniri etiam in aliquo ſolitariam vitam agente. Et per hoc patet reſponſio ad 2ᵐ.

AD 3ᵐ dicendũ, ꝙ iuſtitia Dei eſt ab æterno ſecundum volũtatem, & propoſitum æternum. & in hoc præcipue iuſtitia conſiſtit, quàmuis ſecundum effectum non ſit ab æterno, quia nihil eſt Deo coæternũ.

AD 4ᵐ dicendum, ꝙ actiones, quæ ſunt hominis ad ſeipſum, ſufficienter rectificantur rectificatis paſſionibus per alias virtutes morales: ſed actiones quæ ſunt ad alterum, indigent ſpeciali rectificatione non ſolum per comparationem ad agentem, ſed etiam I per comparationem ad eum, ad quem ſunt. Et ideo circa eas eſt ſpecialis virtus, quæ eſt iuſtitia.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæoctauæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum iuſtitia ſit uirtus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ iuſtitia nõ ſit virtus. Dicitur. n. Luc. 17. Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſum⁹, quod debuimus facere, fecimus: ſed non eſt inutile facere opus virtutis. dicit. n.* Amb. in 2. de officijs, Vtilitatem nõ pecuniarij lucri æſtimationem dicimus, ſed acquiſitionem pietatis. ergo facere quod quis debet facere, nõ eſt opus virtutis: eſt ãt opus iuſtitiæ qđ qs facere tenet. ergo iuſtitia nõ eſt virt⁹.

¶ 2 Præt. Quod fit ex neceſſitate, nõ eſt meritoriũ: ſed reddere alicui ꝙ ſuum eſt, quod pertinet ad iuſtitiã, eſt neceſſitatis. ergo non eſt meritorium: actibus autem virtutum meremur, ergo iuſtitia nõ eſt virtus.

¶ 3 Præt. Omnis virtus moralis eſt circa agibilia. Ea autem quæ exterius conſtituuntur, non ſunt agibilia, ſed factibilia, vt patet per * Philoſ. in 9. Meta. Cum ergo ad iuſtitiam pertineat exterius facere aliquod opus ſecũdum ſe iuſtum, videt⁹ ꝙ iuſtitia nõ ſit virt⁹ moralis.

SED CONTRA eſt, quod* Greg. dicit in 2. Morali. ꝙ in quatuor virtutibus. ſ. temperantia, prudentia, fortitudine, & iuſtitia, tota boni operis ſtructura conſurgit.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ virtus humana eſt quæ bonũ reddit actum humanum, & ipſum hominem bonum facit, quod quidem conuenit iuſtitiæ. Actus. n. hominis bonus redditur ex hoc, ꝙ attingit regulã rationis, ſecundum quam humani actus rectificãtur. Vnde cũ iuſtitia operationes humanas rectificet, manifeſtum eſt ꝙ opus hominis bonum reddit. Et vt* Tullius dicit in 1. de Officijs, ex iuſtitia præcipue viri boni nominantur. Vnde, ſicut ibidem dicit, In ea virtutis ſplendor eſt maximus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ cum aliquis facit qđ debet, non affert vtilitatem lucri ei, cui facit quod debet, ſed ſolum abſtinet a damno eius: ſibi tamen facit H vtilitatem, inquantum ſpontanea & prompta voluntate facit illud qđ debet, quod eſt virtuoſe agere. Vnde dicitur Sapien. 8. ꝙ ſapientia Dei ſobrietatem, & iuſtitiam docet, prudentiam & virtutem, quibus in vita nihil eſt vtilius hominibus, ſcilicet virtuoſis,

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ duplex eſt neceſſitas, vna coactionis, & hæc quia repugnat voluntati, tollit rationẽ meriti. Alia autem eſt neceſſitas ex obligatione præcepti, ſiue ex neceſſitate finis, quando. ſ. aliquis non poteſt conſequi finem virtutis niſi hoc faciat: & talis neceſſitas non excludit rationem meriti, inquantum aliquis hoc, quod ſic eſt neceſſarium, voluntarie agit, excludit tamen gloriam ſupererogationis, ſecundum illud 1. ad Corint. 9. Si euangelizauero, nõ eſt mihi gloria: neceſſitas enim mihi incumbit.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ iuſtitia non conſiſtit circa exteriores res, quantum ad hoc, qđ eſt facere quod pertinet ad artẽ, ſed quãtum ad hoc, ꝙ vtitur eis ad alterũ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iuſtitia ſit in uoluntate ſicut in ſubiecto.

AD QVARTVM ſic procedi tur. Videtur ꝙ iuſtitia nõ ſit in voluntate ſicut in ſubiecto. Iuſtitia enim quandoque veritas dicitur: ſed veritas non eſt voluntatis, ſed intellectus. ergo iuſtitia nõ eſt in voluntate ſicut in ſubiecto.

¶ 2 Præ. Iuſtitia eſt circa ea, quę ſunt ad alterũ: ſed ordinare aliquid ad alterum eſt rationis. iuſtitia ergo non eſt in voluntate ſicut in ſubiecto, ſed magis in ratione.

¶ 3 Præt. Iuſtitia non eſt virtus intellectualis, cum nõ ordinetur ad cognitionem, vnde relinquitur ꝙ ſit virtus moralis: ſed ſubiectum virtutis moralis eſt rationale per parexteriore actiõe vti, ex hoc ſpectat ad iuſtitiam, quòd eſt materia actus vtendi, qua applico illã ad ſatisfaciendum ctedi tori. Iuſtitia ergo eſt circa electionẽ actus vtendi exterioribus actionibus, & rebus ad alterum. Tam autem electio, quàm vti, actus ſunt voluntatis, & manẽtes in eligente, & vtente.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæoctauæ Articulũ quartum.*

IN ar. 4. eiuſdem q. dubiũ occurrit, circa illã aſſumptam propoſitionem, Proximum principiũ actꝰ eſt vis appetitiua. Nam proximũ principiũ actus iudicii, qui eſt notus iudici iuſtitiam dicenti, nõ appetitus, ſed intellectus eſt. Et exterior operum in quibus iuſtum ponitur, propriũ principium eſt executiua potentia, vt patet in reſtitutionibus, commutationibus, & diſtributionibus. Fiunt enim hæc manibus, & lingua.

¶ Ad

Li. 1 culti. tom. 5.

In dialogo de ueritate c. 13.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ hic ſumitur actꝰ ſeu agere, non ſolum vt diſtinguitur contra facere, ſed etiam vt diſtinguitur contra cognoſcere. Et propterea tamquàm manifeſtum abſque adiuncta probatione, author dixit appetitum eſſe proximũ actus, ſeu agendi principium. Conſtat namque ex litera, quòd actꝰ diſtinguitur hic contra actum cognoſcitiuum. Et per hoc excluditur obiectio de actu iudicii, q quomodo ſit, & quomodo non ſit actus iuſtitiæ, in q. 60. inferius patet. Conſtat quoque ex determinatis in præcedenti libro, quòd ſoli actus immanẽtes ſunt eliciti actus virtutum, quàmuis actiones tranſeuntes poſſint eſſe actus imperati ab eis: & per hoc excluditur obiectio de potentia executiua. Eſt ergo literæ radix, ꝙ quia ſubiectum virtutis eſt, aut rationale per eſſentiam, quod eſt ſtellectus, ſeu ratio, & iuſtitiam conſtat non rectificare actus cognoſcitiuos: aut rationale per participationẽ, quod eſt appetitus. hoc enim ſolum reſtat proximũ principiũ actꝰ, qui poteſt eſſe actus elicitus a virtute: iõ iuſtitia in vi eſt appetitiua &c.

1. 1. q. 81. ar. 2.

Li. 5. Ethi. c. 1. & 5. ad finem. Ar. 1. huius quæſt.

Inf. q. 6. & 7. & q. 59. ar. 1. Et 1. 2. q. 60. art. 3. Et 5. Ethi 6. lec. 1. 2. & 3.

TICIPATIONEM, quod eſt iraſcibilis, & concupiſcibilis, vt patet p* Phyloſo. in 1. Ethi. ergo iuſtitia non eſt in voluntate ſicut in ſubiecto: ſed magis ſi iraſcibili, & cõcupiſcibili.

SED CONTRA eſt, quod* Anſel. dicit, ꝙ iuſtitia eſt rectitudo voluntatis propter ſe ſeruata.

RESPON. Dicendum, ꝙ illa potentia eſt ſubiectum virtutis, ad cuius potẽtiæ actũ rectificãdũ virtꝰ ordinat. Iuſtitia ãt nõ ordinat ad dirigẽdũ aliquẽ actũ cognoſcitiuũ. Nõ enim dicimur iuſti ex hoc, ꝙ recte aliquid cognoſcimus: & ideo ſub B iectum iuſtitię non eſt intellectus, vel ratio, quæ eſt potẽtia cognoſcitiua. Sed quia iuſti ſi hoc dicimur, ꝙ aliquid recte agimus, proximũ autem principium actus eſt vis appetitiua, neceſſe eſt ꝙ iuſtitia ſit i aliqua vi appetitiua ſicut in ſubiecto. Eſt autem duplex appetitus. ſ. voluntas, quæ eſt in ratione, & appetitus ſenſitiuus conſequens apprehenſionem ſenſus, qui diuiditur per iraſcibilem, & concupiſcibilem, vt in 1.* habitum eſt. Reddere autem vnicuiq; quod ſuum C eſt, non poteſt procedere ex appetitu ſenſitiuo: quia apprehenſio ſenſitiua non ſe extendit ad hoc, ꝙ cõſiderare poſſit proportionẽ vnius ad alterũ, ſed hoc eſt proprium rationis. Vnde iuſtitia non poteſt eſſe ſicut in ſubiecto in iraſcibili & concupiſcili, ſed ſolum in voluntate. Et ideo * Philoſo. diffinit iuſtitiam per actum volũtatis, vt ex ſupra † dictis patet.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quia voluntas eſt appetitus rationalis, ideo rectitudo rationis, quæ veritas dicitur, voluntati impreſſa propter propinquitatem ad rationem, nomẽ retinet veritatis. Et inde eſt, quòd qñq; iuſtitia veritas vocat.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ voluntas fertur in ſuum obiectum conſequenter ad apprehenſionem rõnis. Et iõ quia ratio ordinat in alterum, voluntas poteſt velle aliquid in ordine ad alterũ, quod pertinet ad iuſtitiã.

D. 231. & 1199. Li. 1. c. ult. tom. 5.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ rationale per participationem non ſolum eſt iraſcibile, & concupiſcibile, ſed omnino appetitiuum, vt dicitur in 1. Ethic. quia omnis appetitus obedit rationi, ſub appetitiuo autem comprehenditur voluntas: & ideo voluntas poteſt eſſe ſubiectum virtutis moralis.

ARTICVLVS V.

Vtrum iuſtitia ſit uirtus generalis.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ iuſtitia non ſit virtus generalis. Iuſtitia. n. condiuiditur aliis virtutibus, vt patet Sapien. 8. Sobrietatem & iuſtitiam docet, prudentiam & virtutem: ſed generale nõ cõdiuiditur, ſeu connumeratur ſpeciebus ſub illo generali cõtẽtis. ergo iuſtitia nõ eſt virt⁹ generalis.

¶ 2 Præt. Sicut iuſtitia ponitur uirtus cardinalis, ita & temperantia, & fortitudo: ſed temperãtia, vel fortitudo non ponitur uirtus generalis. ergo neq; iuſtitia debet aliquo modo poni uirtus generalis.

¶ 3 Præt. Iuſtitia eſt ſemper ad alterum, vt ſupra * dictũ eſt: ſed peccatum quod eſt in proximum, nõ poteſt eſſe pecatum generale, ſed diuiditur contra peccatum, quo peccat homo contra ſeipſum. ergo etiam neque iuſtitia eſt uirtus generalis.

Ar. 2. huius quæſt.

SED CONTRA eſt, quod* Philoſo. dicit in 5. Ethic. ꝙ iuſtitia eſt communis uirtus.

Li. 5. c. 1. & 2. tom. 5. Ar. 2. huius quæſt.

RESPON. Dicendũ, ꝙ iuſtitia, ſicut dictum eſt, ordinat hominem in comparatione ad alium: quod quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno modo, ad alium ſingulariter conſideratum: alio modo ad alium in communi, ſecundum. ſ. quòd ille, qui ſeruit alicui communitati, ſeruit omnibus hominibus qui ſub communitate illa continentur. Ad utrũq; ergo ſe poteſt habere iuſtitia ſecundum propriam rationem. Manifeſtũ eſt autem ꝙ omnes, qui ſub communitate aliqua continentur, comparantur ad communitatem ſicut partes ad totum. Pars autẽ id quod eſt, totius eſt, unde & quodlibet bonum partis eſt ordinabile in bonum totius. Secundum hoc ergo bonum cuiuſlibet uirtutis ſiue ordinantis aliquem hominem ad ſeipſum, ſiue ordinantis ipſum ad aliquas alias perſonas ſingulares, eſt referibile ad bonum commune, ad quod ordinatur iuſtitia. Et ſecundũ hoc actus omnium uirtutũ poſſunt ad iuſtitiam pertinere, ſecundũ quod ordinat hominem ad bonum commune: & quantum ad hoc iuſtitia dicitur uirtus generalis. Et quia ad legem pertinet ordinare in bonum commune, ut ſupra* habitum eſt, inde eſt ꝙ talis iuſtitia prædicto modo generalis, dicitur iuſtitia legalis, quia. ſ. per eã homo concordat legi ordinanti actus omnium uirtutũ in bonum cõmune.

1. 2. q. 90. ar ti. 2. & arg. 4. q. præce.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ iuſtitia condiuiditur, ſeu connumeratur alijs uirtutibus, non inquantum eſt generalis, ſed inquantum eſt ſpecialis uirtus ut infra* dicetur.

Ar. 7. & 12. huiꝰ quæſt.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ temperantia, & fortitudo ſunt in appetitu ſenſitiuo. i. in concupiſcibili, & iraſcibili. Huiuſmodi autem uires ſunt appetitiuæ quorundam bonorum particularium, ſicut & ſenſus eſt particularium cognoſcitiuus: ſed iuſtitia eſt ſicut in ſubiecto in appetitu intellectiuo, qui poteſt eſſe uniuerſalis boni, cuius ſtellectus d eſt apprehẽſiuus. Et ideo iuſtitia magis põt eſſe uirtus generalis, q̃ tẽperãtia, vel fortitudo. D. 752.

AD 3ᵐ dicẽdũ, ꝙ illa quæ ſunt ad ſeipſum, ſunt ordinabilia ad alterum, præcipue quantum ad bonum commune. Vnde & iuſtitia legalis, ſecũdum quod ordinat ad bonum commune, poteſt dici uirtus generalis: & eadẽ rõne iniuſtitia põt dici peccatũ cõmune. Vnde dicitur 1, Io. 3. ꝙ omne peccatum eſt iniquitas.

ARTICVLVS VI.

Vtrum iuſtitia, ſecundum quod eſt generalis, ſit idem per eſſentiam cum omni uirtute.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ iuſtitia, ſecũdum quod eſt generalis, ſit idem per eſſentiam cum omni uirtute. Dicit. n.* Philo. in 5. Ethi. ꝙ uirtus, & iuſtitia legalis eſt eadẽ oĩ uirtuti, eſſe autem non eſt idem: ſed illa quæ differunt ſolum ſecundum eſſe, uel ſecundum rationem, non differunt ſecundum eſſentiam. ergo iuſtitia eſt idem ſecundum eſſentiam cum omni uirtute.

1. 2. q. 60. ar ti. 3. ad 2. & art. 7. co. Et 3. diſt. 9. q. 1. a. 1. q. 2. co. Et 5 Ethic. lect. 2. fi. *Li. 5. ca. 1 in fi. tom. 5

¶ Præt.

¶ 2 Præt. Omnis virtus, quæ non est idem per essentiã cum omni virtute, est pars virtutis: sed iustitia prædicta, vt ibidem * Philoso. dicit, non est pars virtutis, sed tota virtus. ergo prædicta iustitia est idem essentialiter cum omni virtute.

Eodem lib. & c. 10. com. 5.

¶ 3 Præt. Per hoc, q̃ aliqua virtus ordinat actum suum ad altiorem finem, non diuersificatur fm essentiam habitus, sicut idem est essentialiter habitus temperantiæ, etiam si actus eius ordinetur ad bonum diuinũ: sed ad iustitiã legalẽ pertinet, q̃ actus oĩum virtutũ ordinentur ad altiorem finem, idest, ad bonum commune multitudinis, quod præeminet bono vnius singularis personæ. ergo videtur q̃ iustitia legalis essentialiter sit omnis virtus.

¶ 4 Præt. Omne bonum partis ordinabile est ad bonũ totius, unde si non ordinetur in illud, videtur esse vanum & frustra: sed illud quod est fm virtutem, nõ potest esse huiusmodi. ergo videt̃ q̃ nullus actus possit esse alicuius virtutis, qui nõ pertineat ad iustitiam generalem, quæ ordinatur in bonum commune. & sic videtur quòd iustitia generalis sit idem in essentia cum omni virtute.

¶ 1. 5. cap. 1. paulo ante fi. Li. 3. Poli. c. 3. tom. 5.

SED CONTRA est, quod dicit * Philos. in 5. Ethi. q̃ multi in proprijs quidẽ possunt virtute vti, in his autem quæ ad alterum sunt, non possunt. Et in 3. † Politic. dicit, q̃ non est simpliciter eadem virtus boni viri, & boni ciuis: sed virtus boni ciuis est iustitia generalis, per quam aliquis ordinatur ad bonum commune. ergo non est eadem iustitia generalis cum virtute communi, sed vna potest sine alia haberi.

RESPON. Dicendum, q̃ generale dicitur aliquid dupliciter. Vno modo per prædicationem, sicut animal est generale ad hominem, & equum, & ad alia huiusmodi: & hoc modo generale oportet, q̃ sit idem essentialiter cum his, ad quæ est generale, quia genus pertinet ad essentiam speciei, & cadit in diffinitione eius. Alio modo dicitur aliquid generale fm virtutẽ, sicut causa vniuersalis est generalis ad omnes suos effectº, vt Sol ad omnia corpora, quę illuminantur, vel immutantur per virtutem ipsius: & hoc modo generale nõ oportet q̃ sit idem in essentia cum his, ad quæ est generale, quia non est eadem essentia causæ, & effectus. Hoc autem modo fm prædicta, iustitia legalis dicitur esse uirtus generalis, inquantum. s. ordinat actus aliarum virtutum ad suum finẽ, quod est mouere per imperium omnes alias virtutes. Sicut. n. charitas põt dici virtus [d] generalis, inquantum ordinat actus omniũ virtutũ ad bonum diuinum: ita etiam iustitia legalis, inquantum ordinat actus omniũ virtutũ ad bonũ cõmune. Sicut ergo charitas, quæ respicit bonum diuinum vt proprium obiectum, est quædam specialis virtus fm suam essentiã: ita etiam iustitia legalis est specialis virtus secundum suam essentiam, secundũ quod respicit commune bonum vt proprium obiectum. Et sic est in principe principaliter, & quasi architectonice: in subditis autem secundarie, & quasi administrative. Potest tamen quælibet virtus, secundũ quod a prædicta virtute, speciali quidem in essentia, generali autem secundum virtutem, ordinatur ad bonum commune, dici iustitia legalis: & hoc modo loquendi, iustitia legalis est idem in essentia cum omni virtute, differt autem rõne: & hoc modo loquitur Philosophus. Vnde patet responsio ad Primum, & Secundum.

Ar. 5. huius quæst. D. 305.

AD 3^m^ dicendum, q̃ etiam illa ratio secundum hunc modum procedit de iustitia legali, fm quod virt' imperata a iustitia legali, iustitia legalis dicitur.

AD 4^m^ dicendum, q̃ quælibet virtus secundum propriam rationem ordinat actum suum ad propriũ finem illius virtutis. Quòd autem ordinetur ad vlteriorem finem siue semper, siue aliquando, hoc nõ habet ex propria ratione, sed oportet esse aliam superiorem virtutem, a qua in illum finem ordinetur. Et sic oportet esse vnam virtutem superiorem, quæ ordinet omnes virtutes in bonum commune, quæ est iustitia legalis, & est alia per essentiam ab omni virtute.

ARTICVLVS VII.

Vtrum sit aliqua iustitia particularis præter iustitiam generalem.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur q̃ non sit aliqua iustitia particularis pter iustitiam generalẽ. In virtutibus. n. nihil est superfluum, sicut nec in natura: sed iustitia generalis sufficienter ordinat hominẽ circa omnia, quæ ad alterũ sunt. ergo nõ est necessaria aliqua iustitia pticularis.

¶ 2 Præt. Vnum, & multa nõ diuersificant speciem virtutis: sed iustitia legalis ordinat hominẽ ad aliũ secundum ea quæ ad multitudinẽ pertinent, vt ex * prædictis patet. ergo non est alia species iustitiæ, quæ ordinet hominem ad alterum in his, quę pertinent ad vnam singularem personam.

¶ 3 Præt. Inter vnam singularem personam, & multitudinem ciuitatis, media est multitudo domestica. Si ergo est iustitia alia particularis p comparationem ad vnam personã præter iustitiam generalẽ, pari ratione debet esse alia iustitia œconomica, quæ ordinet hominẽ ad bonum cõmune vnius familiæ: quod quidem non dicitur. ergo nec aliqua p. rticularis iustitia est præter iustitiam legalem.

SED CONTRA est, quod * Chrysostom. super illud Matth. 5. Beati qui esuriũt, & sitiunt iustitiam, dicit. Iustitiam autem dicit ad vniuersalem virtutem, vel particularem, auaritiæ contrariam.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut * dictum est, iustitia legalis non est essentialiter omnis virtus, sed oportet præter iustitiam legalẽ, quę ordinat hominem immediate ad bonum commune, esse alias uirtutes, quæ immediate ordinant hominẽ circa particularia bona, quę quidẽ possunt esse vel ad seipsum, uel ad alteram singularem personam. Sicut ergo præter iustitiam legalem oportet esse aliquas virtutes particulares, quę ordinẽt hoẽm in seipso, puta, temperantiã, & fortitudinem: ita etiam præter iustitiam legalem oportet esse particularem quandam iustitiam, quæ ordinet hominem circa ea, quę sunt ad alteram singularem personam.

Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum quintum sextum & septimum.

IN ar. 5. & 7. ad. 2. & 3. uerte Nouitie, q̃ quæcũ dã iustitia legalis, & virtus specialis quidem in essentia, generalis autem in esse, non intelligitur de esse, quod vocatur actualis existentia: sed intelligitur de esse relatiuo, quo obsequentibus virtutibus vnitur. Habet enim iustitia legalis suam essentiam cum sua existentia in voluntate sola: sed quia imperat aliis virtutibus, puta, temperãtię, & fortitudini, dum ordinat actus illarum ad commune bonũ, in qualibet virtute sit relatio ad commune bonum: & secundum talem relationem iustitia imperãs dicitur esse in virtute imperata. Et quia relatio constituit esse relatiuum, sicut albedo esse album: ideo iustitia legalis dicitur esse generalis secundum esse relatiuum, & secũdum tale esse idem identificari omnibus virtutibus. Et quælibet virtus dicitur identificari iustitiæ legali: eo modo loquendi, quo imperatum & imperans vnum quodammodo esse, dicuntur, vt in litera dicitur. Et simile est de charitate, & aliis virtutibus, iuxta illud Apostoli, Charitas patiẽs est, benigna est &c. Tribuuntur enim charitati, quæ mediantibus aliis virtutibus operatur, vt patet.

Super & ad. Ethi. to. 5. 1. 1. c. 3. Ethi. to. 5. Ethi. fi. & to. 5. 1. 4. 60. ar 1. cor. Et 33. q. 3. ar. 1. q. 3. 2. Ethic. 8. 5. c. 2. to 5. Lib. 83. q. 61. tom 4. 5. c. 2. & 3. com. 5.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ iustitia legalis sufficienter quidem ordinat hominem in his, quæ sunt ad alterum, quantum ad commune quidem bonũ, immediate: quantum autem ad bonum vnius singularis personę, mediate. Et ideo oportet esse aliquam particularem iustitiam, quæ immediate ordinet hominem ad bonum alterius singularis personæ,

AD 2^m^ dicendum, q̃ bonum commune ciuitatis, & bonum singulare vnius personæ non differunt solum secundum multum, & paucum, sed secundũ formalem differẽtiam. Alia. n. est ratio boni communis, & boni singularis: sicut & alia est ratio totius, & partis. Ideo Philos. in 1. Politic. dicit, q̃ non bene dicunt, qui dicunt ciuitatem, & domum, & alia huiusmodi differre solum multitudine & paucitate, & nõ specie.

1. c. 1. cit to. 5. 1. c. 3. Ethi. to 5. 1. 8. 1. 1. 60. ar 1. Et 33. q. 3. ar. 1. q. 3. 2. Ethic. 8.

AD 3^m^ dicendũ, q̃ domestica multitudo secundum Philoso. in 1.* Politi. distinguitur secundũ tres cõiugationes. s. vxoris & viri, patris & filij, domini & serui, quarum personarum vna est quasi aliquid alterius. Et ideo ad huiusmodi personas non [d] est simpliciter iustitia, sed quędam iustitię species, scilicet, œconomica, vt dicitur in 5. † Ethico.

¶ Super Quæstionis quinquagesim. octauæ Articulum octauum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum iustitia particularis habeat materiam specialem.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur q̃ iustitia particularis non habeat materiam specialem. Quia super illud Genes. Fluuius quartus ipse est Euphrates, dicit Glos. Euphrates, frugifer, interpretatur, nec dicitur cõtra quos vadat, quia iustitia ad omnes animæ partes pertinet: hoc autem nõ esset, si haberet materiam specialẽ: quia quælibet materia specialis ad aliquam specialem potẽtiam pertinet. ergo iustitia particularis nõ habet materiam specialem.

¶ 2 Pret. August. dicit in libro 83 * quæstio. quòd quatuor sunt animæ virtutes, quibus in hac vita spiritualiter viuitur. s. temperãtia, prudẽtia, fortitudo, & iustitia. Et dicit, q̃ quarta est iustitia, quæ per omnes diffunditur. ergo iustitia particularis, quæ est vna de quatuor virtutibus cardinalibus, non habet specialem materiam.

¶ 3 Præt. Iustitia dirigit hominem sufficienter in his, quæ sunt ad alterum: sed per omnia quæ sunt huius vitæ homo potest ordinari ad alterum. ergo materia iustitiæ est generalis, & non specialis.

SED CONTRA est, qđ * Philoso. in 5. Ethi. ponit iustitiam particularem circa ea specialiter, quæ pertinet ad communicationẽ vitę.

RESPON. Dicendum, q̃ omnia quæcũque rectificari possunt per rationẽ, sunt materia virtutis moralis, quæ diffinitur per rationẽ rectã, vt patet per Philoso. in 5. Ethi.

Lib. 83. q. 61. tom 4. 5. c. 2. to 5. 5. c. 2. & 3. com. 5.

Possunt autẽ per rationem rectificari & interiores animæ passiones, & exteriores actiones, & res exteriores, quæ in vsum hominis veniunt: sed tamen per exteriores actiones, & per exteriores res, quibus sibi inuicem homines cõmunicare possunt, attenditur ordinatio vnius hominis ad alterum: fm autem interiores passiones consideratur rectificatio hominis in seipso. Et ideo cum iustitia ordinetur ad alterum, non est circa totam materiam virtutis moralis, sed solũ circa exteriores actiones, & res, fm quandam rationem obiecti specialem, prout scilicet secundũ eas vnus homo alteri coordinatur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ iustitia pertinet quidem essentialiter ad vnam partem animæ, in qua est sicut in subiecto. s. ad volũtatẽ, quæ quidem mouet per suum imperium omnes alias animę partes. Et sic iustitia non directe, sed quasi per quandam redundantiam ad omnes animæ partes pertinet.

AD 2^m^ dicendũ, q̃ sicut supra * dictum est, virtutes cardinales dupliciter accipiuntur. Vno modo, secundum quod sunt speciales virtutes habentes determinatas materias. Alio modo, secũdum quod significãt quosdam generales modos virtutis: & hoc modo loquitur ibi * Aug. Dicit enim q̃ prudentia est cognitio rerum appetendarum, & fugiendarum. Temperantia est refrænatio cupiditatis ab his, quæ temporaliter delectant. Fortitudo est firmitas animi aduersus ea, quæ temporaliter molesta sunt. Iustitia est, quę per cæteras diffunditur, dilectio Dei, & proximi, quæ scilicet est communis radix totius ordinis ad alterum.

1. 2. q. 61. ar ti. 3. & 4. Eodem lib. & c. in arg. citatis.

AD 3^m^ dicendum, quòd passiones interiores, quæ sunt pars materiæ moralis, secundum se non ordinãtur ad alterum, quod pertinet ad specialem rõnem iustitiæ: sed earũ effectus sunt ad alterum ordinabiles, scilicet operationes exteriores. Vnde non sequitur, q̃ materia iustitiæ sit generalis.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum nonum.

ARTICVLVS IX.

Vtrum iustitia sit circa passiones.

AD NONVM sic procedit. Videtur q̃ iustitia sit circa passiones. Dicit. n. Philoso. in * 2. Ethic. q̃ circa voluptates, & tristitias est moralis virtus: uoluptas autem. i. delectatio, & tristitia sunt passiones quædam, vt supra † habitum est, cum de passionibus agetur. ergo iustitia, cũ sit virtus moralis, erit circa passiones.

¶ 2 Præt. Per iustitiam rectificantur operationes, quę sunt ad alterum: sed operationes huiusmodi rectificari nõ possunt, nisi passiones sint rectificatæ, quia ex inordinatione passionũ prouenit inordinatio in prædictis operationibus. propter

4. dist. 15. q. 1 ar. 1. q. 2. ad 2. Li. 2. c. 3. to mo. 5. 1. 2. q. 23. ar ti. 4.

in operationib^9^ exterioribus, quibus ad alium ordinamur. Verum operationes istæ non sunt vnius modi. Nam aliquæ sunt, quæ secũdum seipsas iustum, vel iniustum suscipiũt, vt percussiones, occisiones, reuerentiæ, & huiusmodi: aliquæ vero sunt, quæ secundũ earum materias iustum, vel iniustum suscipiunt, vt emptio, venditio, restitutio &c. Hę. n. secundum res, quæ vendunt, aut restituuntur, puta, domos, agros, pecunias iustæ, vel iniustæ dicuntur. Et propter hanc diuersitatem in litera ponuntur duæ materiæ iustitiæ, scilicet secũdum actiones, & res exteriores.

stus iustitia, liberalis liberalitate, & sic de aliis. Et gaudentes in oppositis, contrarie habituatos dicimus.

Li.5.c.1. & 2.tom.5.

concupiscentiam.n. venereorũ p-ceditur ad adulterium, & propter superfluum amorem pecuniæ pro ceditur ad furtum, ergo oportet, quòd iustitia sit circa passiones.

¶ 3 Præt, Sicut iustitia particularis est ad alterum, ita etiam & iustitia legalis; sed iustitia legalis est circa passiones, alioquin non se extenderet ad omnes virtutes, quarum quædam sunt manifeste circa passiones, ergo iustitia est circa passiones.

SED CONTRA est, quod Philos. dicit in 5.* Ethic. quòd est circa operationes.

RESPON. Dicendum, ꝙ huius quæstionis veritas ex duobus apparet. Primo quidem ex ipso subiecto iustitiæ, quod est voluntas, cuius motus, vel actus nõ sunt passiones, vt supra* habitum est, sed solum motus appetitus sensitiui passiones dicuntur. Et ideo iustitia non est circa passiones: sicut temperantia, & fortitudo, quę sunt irascibilis & cõcupiscibilis, sunt circa passiones. Alio modo ex parte materiæ: quia iustitia est circa ea, quæ sunt ad alterum, non autem per passiones interiores immediate ad alterum ordinamur: & ideo iustitia circa passiones non est.

1.2.q.22.ar tic. 3. & q. 59.ar.4.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ nõ quælibet virtus moralis est circa voluptates, & tristitias, sicut circa materiã. nam fortitudo est circa timores & audacias; sed omnis virtus moralis ordinatur ad delectationem & tristitiã, sicut ad quosdã fines cõsequentes: quia, vt Philos. dicit in 7.*Ethic. delectatio, & tristitia est finis principalis, ad quem respiciẽtes vnũquodq; hoc quidem malum, hoc quidẽ bonum dicimus. Et hoc mõ pertinent etiam ad iustitiã: quia nõ est iustus, qui nõ gaudet iustis operationibus, vt dicitur in 1.*Ethicor.

Li.7.c.11. in p.in. tomo.5.

Li 1.c.8.tomo.5.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ operationes exteriores mediæ sunt quodammodo inter res exteriores, quæ sunt earum materia, & inter passiones interiores, quæ sunt earum principia. Contingit autẽ quãdoq; esse defectũ in vno eorum sine hoc, ꝙ sit defectus in alio: sicut si aliquis furripiat rem alterius nõ cupiditate habendi, sed voluntate nocẽdi: uel ecõuerso, si aliquis alterius rem concupiscat, quam tñ furripere non velit. Rectificatio ergo operationum ſm quod ad exteriora terminantur, pertinet ad iustitiam: sed rectificatio earũ ſm quod a passionibus oriuntur, pertinet ad alias virtutes morales, quæ sunt circa passiones. Vnde surreptionem alienæ rei iustitia impedit, inquantum est cõtra æqualitatem in exterioribus constituendam: liberalitas vero inquantum procedit ab immoderata concupiscentia diuitiarum. Sed quia operationes exteriores nõ habent spẽm ab interioribus passionib⁹, sed magis a rebus exterioribus sicut ex obiectis: ideo p se loquendo, operationes exteriores magis sunt materia iustitiæ, quàm aliarum virtutum moralium.

AD 3ᵐ dicẽdũ, ꝙ bonum commune est finis singularum personarum in communitate existentium, sicut bonum totius, finis est cuiuslibet partium: bonum autem vnius personæ singularis non est finis alterius. Et ideo iustitia legalis, quę ordinatur ad bonum commune, magis se potest extendere ad interiores passiones, quibus homo aliqualiter disponitur in seipso, quàm iustitia particularis, quę ordinatur ad bonum alterius singularis personæ: quàmuis iustitia legalis principalius se extendat ad alias virtutes quantum ad exteriores operationes earum, inquantũ scilicet præcipit lex fortia opera facere, & quæ temperati, & quæ mansueti, vt dicitur in quinto † Ethicorum.

†Li.5.Eth. c.2.a medio tom.5.

ARTICVLVS X.

Vtrum medium iustitiæ sit medium rei.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ medium iustitiæ non sit medium rei. Ratio enim generis saluatur in omnibus speciebus: sed virtus moralis in 2.* Ethic. diffinitur esse habitus electiuus immediatæ existens determinata ratione quoad nos. ergo & in iustitia est mediũ rõnis, non rei.

¶ 2 Præt. In his, quę simpliciter sunt bona, nõ est accipere superfluum, & diminutum, & per consequens nec mediũ, sicut patet de virtutibus, vt dicitur in 2. † Ethic. sed iustitia est circa simpliciter bona, vt dicitur in 5. † Ethi. ergo in iustitia non est medium rei.

¶ 3 Præt. In alijs virtutibus ideo dicitur esse medium rationis, & non rei, quia diuersimode accipitur per comparationem ad diuersas personas, quia quod vni ẽ multũ, alteri est parum, vt dicitur in * 2. Ethic. sed hoc etiam obseruatur in iustitia. Non enim eadem pœna punitur, qui percutit principem, & qui percutit priuatam personam. ergo etiam iustitia non habet medium rei, sed medium rationis.

SED CONTRA est, quod * Philosos. in 2. Ethi. assignat mediũ iustitiæ secundum proportionalitatem arithmeticam, quod est mediũ rei.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra * dictum est, aliæ virtutes morales principaliter consistunt circa passiones, quarum rectificatio non attenditur: nisi secundum cõparationem ad ipsum hominem, cuius sunt passiones, secundum. s. quòd irascitur, & cõcupiscit, put debet secundum diuersas circunstantias. Et ideo medium talium virtutum non accipitur secundũ proportionem vnius rei ad alterã, sed solum secundum comparationem ad ipsum virtuosum. Et propter hoc in ipsis est medium solũ secundum rationem, quo ad nos: sed materia iustitię est exterior operatio, secundum quod ipsa, vel res cuius est vsus, debitam proportionem habet ad aliam personam. Et ideo medium iustitiæ consistit in quadam proportionis æqualitate rei exterioris ad personam exterioren. Æquale autẽ est realiter medium inter maius & minus, vt dicitur in 10. Metaph. vnde iustitia habet medium rei.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum decimum, & vndecimũ.*

IN titulo ar. 10. & 11. memẽto, quòd in præcedenti libro conclusum est, virtutem consistere in medio. Et propterea hic supponitur iustitiã consistere in medio: & quæritur de qualitate medii, quale. s. sit medium eius, an rei, an rationis. Et est ratio specialiter dubitandi: quia sola iustitia inter morales virtutes attendit medium rei. Vocatur autem medium rei, quod in rerum æqualitate consistit, puta, pretii, & rei venditæ, & huiusmodi, vel rerum, aut onerum communiũ, quæ distribuũtur singulis. Medium autẽ rationis, quod i adæquatione conditionum a recta ratione determinabilis consistit. verbi gratia. Medium intemperantiæ actu, non est comedere unam panis libram, sed pro loci temporis, laboris, cõplexiõis robore. Aliquando medium est sumere libram, aliquando tres uncias, aliquãdo sex. Incertum. n est, & uariũ medium rationis, inquantum est rationis medium: quia nunc consonat hoc, nunc illud, pro medio secundum rationem rectam, & in delectationibus, & in ira, & in aliis patet manifeste.

¶ In corpore eiusdẽ articuli scito, quòd ut inferius, cum de differentia medii in speciebꝰ iustitiæ agetur patebit, iustitiæ medium consistit in æqualitate rerum, in quibus sit iustitia, & personarum, quibus fit iustitia: ita quòd res inter se æquales proportionaliter, uel quantitatiue proportionaæ sint personis. Et propter hoc in litera utrumque dicitur. s. & q una res sit proportionata alteri, & quòd res sit proportionata alteri personæ. Quomodo autem, & qualiter hæc uerificent, in loco dicto clarificabit.

AD

hoc medium rei, est etiam medium rationis, & ideo in iustitia saluatur ratio virtutis moralis.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ bonum simpliciter dicitur vno modo, quod est omnibus modis bonum, sicut virtutes sunt bonæ: et sic in his quæ sunt bona simpliciter, nõ est accipere medium, & extrema. Alio modo dicitur aliquid simpliciter bonũ, quia est absolute bonum. s. ſm suam naturam cõsideratum: quàmuis per abusum possit fieri malũ, sicut patet de diuitijs, & honoribus. Et in talibus põt accipi superfluũ diminutũ, & mediũ quantũ ad hoẽs, qui possunt eis vti vel bene, vel male. Et sic circa simpſt bona dr̃ esse iustitia.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ iniuria illata aliam proportionem habet ad principem, & aliam ad personam priuatam. Et ideo oportet aliter adæquare vtramque iniuriam per vindictam: quod pertinet ad diuersitatem rei, & non solum ad diuersitatem rationis.

ARTICVLVS XI.

Vtrum actus iustitiæ sit reddere unicuique quod suum est.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ actus iustitiæ nõ sit reddere vnicuiq; qđ suum est. *Aug. n. 14. de Trinit. attribuit iustitiæ subuenire miseris: sed in subueniendo miseris, non tribuimus eis quæ sunt eorum, sed magis quæ sunt nostra. ergo iustitiæ actus nõ est tribuere vnicuiq; quod suum est.

¶ 2 Præt. † Tullius in lib. de Offic. dicit, quòd beneficẽtia, quam benignitatem, vel liberalitatem appellare licet, ad iustitiã pertinet: sed liberalitatis est de proprio dare alicui, non de eo, quod est eius. ergo iustitię actus non est reddere vnicuique quod suum est.

¶ 3 Præt. Ad iustitiam pertinet non solum res dispensare debito modo, sed etiam iniurioſas actiones prohibere, puta, homicidia, adulteria, & alia huiusmodi: sed reddere quod suum est, videtur solum ad dispensationem rerum pertinere. ergo non sufficienter per hoc notificatur actus iustitiæ, qđ dicitur, Actus eius est reddere vnicuique quod suum est.

Li.c.24. circa fi.to.1

SED CONTRA est, quod * Amb. dicit in 1. de Offic. Iustitia est, quæ vnicuique quod suum est tribuit, alienum non vendicat, vtilitatem propriam negligit, vt communem æquitatem custodiat.

Ar.9.& 10 huius quæ.

RESPON. Dicendũ, ꝙ sicut * dictum est, materia iustitiæ est operatio exterior, ſm quòd ipsa, vel res, qua per eam vtimur, proportionatur alteri personæ, ad quam per iustitiam ordinamur. Hoc autem dicitur esse suũ vniusc uiusq; personæ, quod ei ſm proportionis æqualitatem debetur: & ideo proprius actus iustitię nihil aliud est, q̃ reddere vnicuiq; quod suum est.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ iustitiæ, cũ sit virtus cardinalis, quædam aliæ virtutes secundarię adiũgũtur, si cut misericordia, liberalitas, & aliæ huiusmodi virtutes, vt infra * patebit. Et ideo subuenire miseris quod pertinet ad misericordiã, siue ad pietatẽ: & liberaliter benefacere, quod pertinet ad liberalitatem per quandam reductionem attribuitur iustitiæ, sicut principali virtuti. Et p hoc patet resp̃sio ad Scđum.

Q.80.ar.1.

Ar.5.c.4. to mo.5.

AD 3ᵐ dicendum, quòd sicut * Philos. dicit in 5. Ethi. Omne superfluum in his, quæ ad iustitiam pertinẽt, lucrum extenso nomine vocatur: sicut & omne quod minus est, vocatur damnũ. Et hoc ideo, quia iustitia prius est exercita, & communis exercitatur in voluntarijs cõmutationibus rerum, puta, emptione & venditione, in quibus proprie hęc nomina dicunt: & exinde deriuantur hæc noĩa ad oĩa, circa quæ potest esse iustitia. Et eadẽ ratio est de hoc, quod est reddere vnicuique quod suum est.

ARTICVLVS XII.

Vtrum iustitia præemineat inter omnes uirtutes morales.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ iustitia non præemineat inter omnes virtutes morales. Ad iustitiam. n. pertinet reddere alteri quod suũ est: ad liberalitatem autem pertinet de proprio dare, quod virtuosius est. ergo liberalitas est maior virtus, quàm iustitia.

¶ 2 Præt. Nihil ornatur, nisi per aliquid dignius se: sed magnanimitas est ornamentum & iustitiæ, & omnium virtutum, vt dicitur in 4.* Ethico. ergo magnanimitas est nobilior, quàm iustitia.

¶ 3 Præt. Virtus est circa difficile, & bonum, vt dicitur in 2. † Ethico. sed fortitudo est magis circa difficilia, q̃ iustitia, idest, circa pericula mortis, vt dicitur in 3. † Ethic. ergo fortitudo est nobilior iustitia.

SED CONTRA est, qđ * Tullius dicit in 1. de Offic. In iustitia virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri nominantur.

RESPON. Dicendum, quòd si loquamur de iustitia legali, manifestum est ꝙ ipsa est præclarior inter omnes virtutes morales, inquantum bonum cõmune præmi net bono singulari vnius personæ. Et secundum hoc * Philoso. in 5. Ethi. dicit, ꝙ præclarissima virtutum videtur esse iustitia, & neque est Hesperus, neque Lucifer ita ad mirabilis: sed etiam si loquamur de iustitia particulari, præcellit inter alias virtutes morales duplici ratione, quarum prima potest sumi ex parte subiecti, quia scilicet est in nobiliori parte animę, idest, in appetitu rationali, scilicet in voluntate, alijs virtutibus moralibus existẽtibus in appetitu sensitiuo, ad quem pertinent passiones, quę sunt materia aliarum virtutũ moralium. Secunda ratio sumitur ex parte obiecti. Nã aliæ virtutes laudantur solum secundum bonum ipsius virtuosi. Iustitia autem laudatur, secundum quòd virtuosus ad alium bene se habet: et sic iustitia quodammodo est bonum alterius, vt dicitur in 5.* Ethi. Et propter hoc Philos. dicit in 1.† Rhet. Necesse est maximas virtutes esse eas, quæ sunt alijs honestissimæ: si quidem est virtus potentia benefactiua. Propter hoc & fortes, & iu-

Inf.q.123. ar.12. & q. 141.ar.8. Et 2.q.66.ar. 4. Et 3.dist. 35.q.1.art. 3.q.1.cor.

¶ Ad hoc dicitur, quòd misericordia, potest sumi dupliciter. Primo vt dicit passionẽ tristitiæ de aliena miseria rõne regulatam. Et sic ponitur ab authore inter virtutes morales circa passiones, & est subiectiue in concupiscibili, i qua est passio tristitię: et sic proculdubio est minꝰ nobilis, quàm iustitia tam legalis, quàm particularis.

Lib.4.ca.3. ante mediũ tom.5.

Li.2.c.3.circa finem tomo.5.

Et legalis quidem præstat, sicut vniuersalis virtus respectu particularis. Nam sicut lex præcipit, quę mãsueti, & quæ temperati, ita etiam præcipit, quæ misericordis sunt: unde hospitalia infantibus, & infirmis constituuntur. Particularis autem, quia in subiecto nobiliori est, & propter alia, quæ de ipsa contra liberalitatẽ afferuntur in litera in responsione ad primũ. Omnia enim locum habent in misericordia sic sumpta, & similis est de vtraque ratio. Secundo autem mõ potest sumi misericordia, prout nominat actum appetitus intellectiui ratione regulatum, qua malum alterius odit efficaciter. s. volendo efficaciter illud ab eo auferre: et sic misericordia vt plusquàm humana virtus, participatio scilicet proprietatis diuinæ. A Tullio tamen virtus appellatur in oratione pro Quinto Ligario, & ab authore superius posita

Li.5.c.1.ali quantulum ante fi.to.5

Li.5.c.1.ali quantulum ante fi.to.5 Li.1:Rhet. c.9. paulo a princ.to.6.

posita est potissima inter omnes virtutes, quæ sunt ad p̃ximũ. Et hoc probauit author, q̃a act⁹ eius. s. subleuare alterius defectũ, est superioris: et sic sumpta misericordia supra iustitiã etiã legalẽ est vt actus uirtusq; comparãdo patet. Lõge siquidẽ maioris est subleuare cõmunitatẽ a miseria, seu defectu, quàm tribuere communitati, quod sibi debetur. Non.n.misericordia sic sumpta est respectu particularis proximi tm̃, sed etiam respectu, communitatis. Potest .n. communitas ipsa in defectus miseriamq̃ incidere. Nec author propterea contradixit sibi hic, & ibi: q̃m sermo de misericordia sic sumpta, est singularis. Nec intendebat author cõparare hic iustitiã misericordiæ sic sumptæ, sed solis uirtutibus, quæ inter uirtutes morales cõmuniter numerantur, qualis nõ est misericordia sic sumpta.

In corp.ar.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimenonæ Articulum secundũ.*

INq. 59. ar. 2. ad tertium dubiũ occurrit circa illa verba, Et ideo quod est per accidens, & præter intentionem, nõ põt dici temperatũ nec formaliter, nec materialiter: & similiter neque intemperatum. Et est ratio dubii, quia si quis ignorans uini potentiã, ut Noe, inebriaretur, licet potus ille non esset formaliter ebrietas, fingi tamẽ non põt, quin sit materialiter ebrietas: quod est esse materialiter intemperatum. Et similiter est in cibis, qui ignoranter sumuntur impropportionati sanitati corporis. constat.n. ibi esse intemperatũ materialiter.

Supr.q.58. art.5. ad 3. & inf.q.79 ar.2.ad 3.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ dubium procedit ex malo intellectu differentiæ positæ in litera inter iniustum, & intemperatum.

¶ Ad cuius eviden-

stos maxime honorant: quoniam fortitudo est utilis in bello, iustitia autem in bello, & in pace.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ liberalitas etsi de suo det, tamen hoc facit, inquantum in hoc considerat propriæ uirtutis bonum: iustitia autem dat alteri quod suum est, quasi considerans bonum cõmune. Et præterea iustitia obseruatur ad omnes: liberalitas autem ad omnes se extendere non potest. Et iterum liberalitas, quæ de suo dat, supra iustitiã fundatur, per quã unicuiq; quod suum est, tribuitur.

AD 2^m dicendũ, q̃ magnanimitas quando superuenit iustitiæ, auget eius bonitatem, quæ tamẽ sine iustitia nec uirtutis rõnẽ haberet.

AD 3^m dicendum, q̃ fortitudo etsi consistat circa difficiliora, non tamen est circa meliora, cum sit solum in bello utilis: iustitia aũt & i pace, & in bello, sicut* dictum est.

QVAESTIO LIX.

De iniustitia, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de iniustitia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum iniustitia sit speciale uitium.

¶ Secũdo, Vtrum iniusta agere sit proprium iniusti.

¶ Tertio, Vtrum aliquis possit iniustum pati uolens.

¶ Quarto, Vtrum iniustitia ex suo genere sit peccatum mortale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum iniustitia sit uitium speciale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ iniustitia non sit uitium speciale. Dicitur.n. 1. Ioan. 3. Omne peccatum est iniquitas: sed iniquitas uidetur idẽ esse quod iniustitia, quia iustitia est æqualitas quædam. vnde iniustitia idem uiderut esse quod inæqualitas, siue iniquitas. ergo iniustitia non est speciale peccatum.

¶ 2 Præt. Nullũ speciale peccatum opponit̃ oĩbus virtutibus: sed iniustitia opponit̃ oĩbus virtutibus. nã quantũ ad adulteriũ, opponit̃ castitati: quantũ ad homicidiũ, opponit̃ mansuetudini, & sic de alijs. ergo iniustitia nõ est speciale pctm̃.

¶ 3 Præt. Iniustitia iustitiæ opponitur, quæ in voluntate est: sed omne peccatum est in voluntate, vt* Auguſt. dicit. ergo iniustitia non est speciale peccatum.

SED CONTRA est, quòd iniustitia iustitiæ opponitur: sed iustitia est specialis virtus. ergo iniustitia est speciale peccatum.

RESPON. Dicendum, quòd iniustitia est duplex. Vna quidem illegalis, quæ opponitur legali iustitiæ: et hæc quidem secundum essentiam est speciale vitium, inquantum respicit speciale obiectum, scilicet bonum commune, quod contemnit: sed quantum ad intentionem est vitium generale, quia per contemptum boni communis potest homo ad omnia peccata deduci. Sicut etiam omnia vitia, inquantum repugnant bono communi iniustitiæ, habent rationem quasi ab iniustitia deriuata, sicut & supra de iustitia* dictum est. Alio modo, dicitur iniustitia secũdum inæqualitatem quandam ad alterum, prout scilicet homo vult habere pl⁹ de bonis, puta, diuitijs, & honoribus: & minus de malis, puta, laboribus, & damnis. Et sic iniustitia habet materiam specialem, & est particulare vitium iustitiæ particulari oppositum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ sicut iustitia legalis dicitur per comparationem ad bonum cõmune humanum: ita iustitia diuina dicitur per comparationem ad bonum diuinum, cui repugnat omne peccatum: & s̃m hoc omne peccatum dicitur esse iniquitas.

AD 2^m dicendum, quòd iniustitia etiam particularis opponitur indirecte omnibus virtutibus, inquantum. s. exteriores etiã actus pertinent & ad iustitiam, & ad alias virtutes morales, licet diuersimode, sicut supra dictũ est*.

AD 3^m dicendum, q̃ voluntas, sicut & rõ se extendit ad materiã totam moralem, scilicet ad passiones, & operatiões exteriores, quę sunt ad alterum, sed iustitia perficit voluntatẽ solum s̃m quod se extendit ad operationes, quę sunt ad alterum, & similiter iniustitia.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquis dicatur iniustus ex hoc, quòd facit iniustum.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videt quòd aliquis dicatur iniustus ex hoc, quòd facit iniustum. Habitus.n. specificantur p̃ obiecta, vt ex supra* dictis patet: sed proprium obiectũ iustitiæ est tiam scito, quòd magna differẽtia est inter comparare iniustum & intemperatum penes formaliter, uel materialiter, & comparare in iustum facere, & in temperatũ facere penes formaliter, & materialiter.

¶ In prima namque comparatione nulla est differentia inter utrumque materialiter, nisi quãtum materia a materia differat, quia scilicet iustitiæ operationes, temperantiæ passiones: iustitiæ operationes, ut ad extra terminantur: temperantiæ operationes, ut ab intra oriũtur, materia sunt.

¶ In formali uero manifesta est iam di scussa differentia, q̃ iusti rectitudo ad alterum: temperantię uero ad operantem cõmensuratione cõstituitur.

¶ In secunda autem comparatione magna est differentia inter utrumque materialiter, eo q̃ ly, materialiter determinat ly, facere, seu & in idem redit ly, iniustũ, uel inteperatum in ordine ad facere. Et est sensus differentiæ, q̃ facere potest per accidens habere pro materia iustum. Nõ potest autem etiã per accidens habere pro materia intemperatum, ita quòd iniustum formaliter potest cõcurrere materialiter ad facere iniustum, ut patet in eo qui ex ignorantia facit iniustum. Intemperatum autẽ formaliter nõ potest concurrere materialiter ad facere intemperatum, sed uel cõcurrit formaliter, vt non concurrit omnino. Et ratio differẽtiæ assignatur in litera, quia iniustum sumitur per comparationem ad alterũ: intemperatum autẽ solum per comparationem ad operantẽ. Ex hoc.n. sequitur, q̃ seclusa intentione agentis, iniusti forma s̃m se remanet, quia penes alterum attenditur. Intemperati uero forma s̃m se nõ remanet, quia penes

penes commensurationẽ ad operãtis rationem, quæ seclusa est, attendi debet.

¶ Ad dubium ergo dicitur, quòd intentio literæ est loqui de secunda comparatione, & q̃ Noe, siue quicumque ex ignorantia facti excusante incurrens ebrietatem, uel aliquid huiusmodi, nõ facit etiam materialiter intemperatum formaliter, hoc est, non facit actum, qui terminetur ad intẽperatũ, tãquã ad materiã illi⁹ act⁹: quia ebrietas, & excessus talis est actus extra gen⁹ moris. Licet uerum sit, quòd terminatur ad materiam intemperantię, quia terminatur ad talem potum, qui respectu huius esset materia intemperantię, si moralis generis formã participaret. Non sic aũt esse de facere ex ignorantia facti iniustũ, patet: quoniam quantumcũq; occidens casu proximum omni præposita diligentia excusetur, materia tamẽ talis occisionis iniustũ secũdum se formaliter est, quod alter patitur, cui aufertur quod suum est.

Li.6. bono. ca.4. Li.5. eth. ca.4. Li.6. eth. ca.9. Arist. 10.5

Aristo. quæ

Infra.q.66. ar.4.cor. Et 5.Eth. lect. 12.13.& 14 *Ar.præce.

iniustum, ergo & iustus dicendus est aliquis ex hoc, q̃ facit iustum, & iniustus ex hoc, q̃ facit iniustũ.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in 5.* Ethic. falsam esse opinionem quorundam, qui æstimãt in potestate hominis esse, vt statim faciat iniustũ, & quòd iustus non possit minus facere iniustũ, quàm iniustus: hoc autem non esset nisi facere iniustum, esset proprium iniusti. ergo aliquis iudicãdus est iniust⁹ ex hoc, quòd facit iniustũ.

¶ 3 Præt. Eodem modo se habet omnis virtus ad proprium actũ, & eadem ratio est de vitijs oppositis: sed quicumque facit aliquid intemperatum, dicitur intemperatus. ergo quicumque facit aliquid iniustum, dicitur iniustus.

SED CONTRA est, qđ Philos.* dicit in 5. Ethic. quòd aliquis facit iniustũ, & iniustus non est.

RESPON. Dicendum, quòd sicut obiectum iustitiæ est aliquid æquale in rebus exterioribus, ita etiam obiectum iniustitiæ est aliquid inæquale, prout scilicet alicui attribuitur plus, vel minus, quàm sibi competat. Ad hoc autem obiectum comparatur habitus iniustitiæ mediante proprio actu, qui vocatur iniustificatio. Potest ergo contingere, quòd qui facit iniustum, non est iniustus dupliciter. Vno modo, propter defectũ comparationis ipsius operationis ad proprium obiectum, quæ quidem recipit speciem, & nomen a per se obiecto, non autem ab obiecto per accidens. In his autem quæ sunt propter finem, per se dicitur aliquid quod est intentum: per accidens autem quod est præter intentionem. Et ideo si aliquis faciat aliquid quod est iniustum, non intendens iniustum facere, puta, cum hoc facit per ignorantiam, non existimans se iniustum facere, tunc non facit iniustum per se, & formaliter loquendo, sed solum per accidens, & quasi materialiter faciens id, quod est iniustum: vnde & talis operatio nõ denominatur iniustificatio. Alio modo, potest contingere propter defectum comparationis ipsius operationis ad habitum. Potest enim iustificatio procedere quandoque quidem ex aliqua passione, puta, iræ, vel concupiscentiæ: quandoque autem ex electione, quando scilicet ipsa iustificatio per se placet, & tũc proprie procedit ab habitu, quia vnicuique habenti aliquem habitum, est secundum se acceptum, quod conuenit illi habitui. Facere ergo iniustũ ex intentione, & electione est proprium iniusti, secundum quod iniustus dicitur, qui habet iniustitię habitum: sed facere iniustũ præter intentionẽ, vel ex passione, põt aliquis absque habitu iniustitiæ.

Lib. 5. cap. vlt. paulo a princ. to. 5.

Lib.8.tex. 40. tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum aliquis sua voluntate dat alicui id, quod ei nõ debet, nõ facit nec iniustitiam, nec inæqualitatem. Homo enim per suam voluntatem possidet res: & ita non est præter proportionem, uel ppositũ, si aliquid ei subtrahat, sed s̃m propriam voluntatem vel a seipso, vel ab alio.

AD 2^m dicendum, quòd aliqua persona singularis potest dupliciter considerari. Vno modo secundum se: et sic, si sibi aliquod nocumentum inferat, cere iniustum ex electione, quasi aliquid per se placens, & non propter aliud: sed hoc proprium est habentis habitum, vt ibidem Philosophus dicit.

AD 3^m dicendum, quòd obiectum temperantiæ non est aliquid exterius constitutum, sicut obiectum iustitiæ: sed obiectum temperantiæ, ideſt, temperatum, accipitur solum in comparatione ad ipsum hominem. Et ideo quod est per accidens, & præter intentionem, non potest dici temperatum nec materialiter, nec formaliter, & similiter neque intemperatum. Et quantum ad hoc est dissimile in iustitia, & in alijs virtutibus moralibus: sed quãtum ad comparationẽ operationis ad habitũ, in omnibus similiter se habet.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquis possit pati iniustum uolens.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis possit pati iniustum volens. Iniustum enim est inæquale, vt dictum est*: sed aliquis lædendo seipsum, recedit ab æqualitate, sicut & lædendo alium. ergo aliquis potest sibijpsi facere iniustum, sicut & alteri: sed quicũque facit iniustum, volẽs facit. ergo aliquis volens põt pati iniustũ, maxime a seipso.

¶ 2 Præ. Nullus secundum legem ciuilem punitur, nisi propter hoc, quòd facit aliquam iniustitiam: sed illi, qui interimunt seipsos, puniuntur secundum legẽ ciuitatum in hoc, quòd priuabantur antiquitus honore sepulturæ, vt patet per Philosophum in 5. Ethi.* ergo aliquis potest facere sibipsi iniustum: & ita cõtingit, quòd aliquis iniustum patiatur volens.

¶ 3 Præt. Nullus facit iniustum, nisi alicui patienti iniustum: sed contingit quòd aliquis faciat iniustum alicui hoc volenti, puta, si vendat rem carius q̃ valeat. ergo contingit aliquẽ volentem aliquid iniustũ pati.

SED CONTRA est, quod iniustum pati, est oppositum ei, quod est iniustum facere: sed nullus facit iniustum, nisi volens. ergo per oppositum nullus patitur iniustum, nisi nolens.

RESPON. Dicendum, quòd actio de sui ratione procedit ab agente: passio autem secundum propriam rationem est ab alio. Vnde non potest esse idẽ secundum idem, agens, & patiens, vt dicitur in 3. & 8.* Physicor. Principium autem proprium agendi in hominibus est voluntas, & ideo illud proprie, & per se homo facit, quod volens facit. Et econtrario, illud proprie hõ patitur, quod præter voluntatem suam patitur, quia inquantum est volens, principium est ex seipso: et ideo inquantum huiusmodi magis est agens, quàm patiens. Dicendum est ergo, quòd iniustum per se, & formaliter loquendo, nullus potest facere nisi volens, nec pati nisi nolens. Per accidens autem, & quasi materialiter loquendo, potest aliquis id, quod est de se iniustum vel facere nolẽs, sicut cũ quis præter intentionem operatur: vel pati volens, sicut cũ aliquis plus alteri dat sua voluntate, quàm debeat.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum aliquis sua voluntate dat alicui id, quod ei nõ debet, nõ facit nec iniustitiam, nec inæqualitatem. Homo enim per suam voluntatem possidet res: & ita non est præter proportionem, uel ppositũ, si aliquid ei subtrahat, sed s̃m propriam voluntatem vel a seipso, vel ab alio.

AD 2^m dicendum, quòd aliqua persona singularis potest dupliciter considerari. Vno modo secundum se: et sic, si sibi aliquod nocumentum inferat,

poteſt quidem habere rationem alterius peccati, puta, intemperantiæ, vel imprudentiæ, non tamen rationem iniuſtitiæ: quia ſicut iuſtitia ſemper eſt ad alterum, ita & iniuſtitia. Alio modo poteſt conſiderari aliquis homo, inquantum eſt aliquid ciuitatis, ſcilicet pars, vel inquantum eſt aliquid Dei, ſcilicet creatura, & imago. Et ſic qui ſeipſum occidit, iniuriam quidem facit non ſibi, ſed ciuitati, & Deo: & ideo punitur tam ſecundum legem diuinam, quàm ſecundum legem humanam, ſicut de fornicatione Apoſtolus dicit. Si quis templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus.

Ad 3^m dicendum, quòd paſſio eſt effectus actionis exterioris. In hoc autem quod eſt facere, & pati iniuſtũ, id quod materialiter eſt, attenditur ſm id quod exterius agitur, prout in ſe conſideratur, vt* dictum eſt: id autem quod eſt ibi formale, & per ſe, attenditur ſecundum voluntatem agentis, & patientis, vt ex dictis patet*. Dicendum eſt ergo, quòd aliquem facere iniuſtum, & alium pati iniuſtum, materialiter loquendo, ſemper ſe concomitantur: ſed ſi formaliter loquamur, facere aliquis poteſt iniuſtum, intendẽs iniuſtum facere, tamen alius non patietur iniuſtum, quia volens patietur. Et econuerſo, poteſt aliquis pati iniuſtum, ſi nolens id quod eſt iniuſtum, patiatur: & tamen ille qui hoc facit ignorans, non facit iniuſtum formaliter, ſed materialiter tantum.

Ar. præced.

In corp. & art. præced.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimænonæ Articuli quartum.*

Articvlvs iiii.

Vtrum quicumque facit iniuſtum, peccet mortaliter.

Infra. q. 69. ar 1. cor. & q. 70. art. 4. co. Et q. 110 art. 3. cor.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd non quicumque facit iniuſtum, peccet mortaliter. Peccatum enim veniale mortali opponitur: ſed quãdoque veniale peccatum eſt, quòd aliquis faciat iniuſtum. dicit enim Philoſophus in 5. Ethic. de iniuſta agentibus loquens. Quicumque non ſolum ignorantes, ſed & propter ignorantiam peccant, venialia ſunt. ergo non quicumque facit iniuſtum, mortaliter peccat.

¶ 2 Præt. Qui in aliquo paruo iniuſtitiam facit, parum a medio declinat: ſed hoc vr eſſe tolerabile, & inter minima malorum computãdum, vt patet per Philoſophũ* in 2. Ethic. non ergo quicumque facit iniuſtum, peccat mortaliter.

¶ 3 Præt. Charitas eſt mater omnium virtutũ, ex cuius contrarietate aliquod peccatum dicitur mortale: ſed non omnia peccata oppoſita alijs virtutibus ſunt mortalia. ergo etiam neque facere iniuſtũ, ſemper eſt peccatum mortale.

Lib. 5. ca. 8. In fin. to. 5.

Lib. 2. cap. vlt. circa finem, to. 5.

Sed contra. Quicquid eſt cõtra legem Dei, eſt peccatum mortale: ſed quicumque facit iniuſtum, facit contra præceptum legis Dei, quia vel reducitur ad furtum, vel ad adulterium, vel ad homicidium, vel ad aliquid huiuſmodi, vt ex ſequentibus* patebit. ergo quicumq; facit iniuſtum, peccat mortaliter.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum* eſt, cum de differentia peccatorum ageretur, peccatum mortale eſt quod contrariatur charitati, per quam eſt animæ vita. Omne autem nocumẽtum alteri illatum, ex ſe charitati repugnat, quæ mouet ad volendum bonum alterius: & ideo cum iniuſtitia ſemper conſiſtat in nocumento alterius, manifeſtum eſt, q facere iniuſtum, ex genere ſuo eſt peccatum mortale.

Ad primvm ergo dicendum, quòd illud verbũ Philoſophi intelligitur de ignorantia facti, quam ipſe vocat ignorantiam particularium circunſtantiarum, quæ meretur veniam: non autem de ignorantia iuris, quę non excuſat. Qui autem ignorans facit iniuſtum, non facit iniuſtũ, niſi per accidens, vt ſupra dictũ* eſt.

Arist.

Ad 2^m dicendum, quòd ille qui in paruis facit iniuſtitiam, deficit a perfecta ratione eius, quod eſt iniuſtum facere, inquantum poteſt reputari non eſſe omnino contra voluntatem eius, qui hoc patitur, puta, ſi auferat aliquis alicui vnum pomum, vel aliquid tale, de quo probabile eſt, quòd ille inde non lædatur, nec ei diſpliceat.

Ad 3^m dicendum, quòd peccata, quæ ſunt contra alias virtutes, non ſemper ſunt in nocumentum alterius, ſed important inordinationem quandam circa paſſiones humanas: unde non eſt ſimilis ratio.

QVAESTIO LX.

De iudicio, in ſex articulos diuiſa.

Ostea conſiderandum eſt de iudicio. Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum iudicium ſit actus iuſtitiæ.
¶ Secũdo, Vtrum ſit licitum iudicare.
¶ Tertio, Vtrum per ſuſpitiones ſit iudicandum.
¶ Quarto, Vtrum dubia ſint in meliorem partem interpretanda.
¶ Quinto, Vtrum iudicium ſemper ſit ſecundum leges ſcriptas proferendum.
¶ Sexto, Vtrum iudiciũ per vſurpationẽ peruertat.

Articvlvs primvs.

Vtrum iudicium ſit actus iuſtitiæ.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd iudicium non ſit actus iuſtitiæ. Dicit enim Philoſophus in 1. Ethi. quòd vnuſquiſque bene iudicat, quæ cognoſcit, & ſic iudicium ad vim cognoſcitiuam pertinere videtur: uis autem cognoſcitiua per prudentiam perficitur. ergo iudicium magis pertinet ad prudentiam, quàm ad iuſtitiam, quæ eſt in voluntate, vt* dictum eſt.

¶ 2 Præt. Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 2. Spiritualis iudicat omnia: ſed homo maxime efficitur ſpiritualis per virtutem charitatis, quæ diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, vt dicitur Roma. 5. ergo iudicium magis pertinet ad charitatem, quàm ad iuſtitiam.

¶ 3 Præt. Ad vnamquamque virtutem pertinet rectum iudicium circa propriam materiam: quia virtuoſus in ſingulis eſt regula, & menſura, ſecundũ Philoſophum in lib.* Ethic. non ergo iudicium magis pertinet ad iuſtitiam, quàm ad alias virtutes morales.

¶ 4 Præt. Iudicium videtur ad ſolos iudices pertinere: actus autem iuſtitiæ inuenitur in omnibus iuſtis. cum ergo non ſoli iudices ſint iuſti, videtur quòd iudicium non ſit actus proprius iuſtitiæ.

Sed contra eſt. quod in Pſalm. 93. dicitur, Quoadusque iuſtitia conuertatur in iudicium.

Respon. Dicendum, quòd iudicium proprie nominat actum iudicis, inquantum iudex eſt. Iudex autem dicitur quaſi ius dicens: ius autẽ dicitur obiectum iuſtitiæ, vt ſupra* habitum eſt. Et ideo iudiciũ importat ſecũdum primam nominis impoſitionem, diffinitionem, vel determinationem iuſti, vel iuris. Quòd autem aliquis bene diffiniat aliquid in operibus virtuoſis, proprie procedit ex habitu virtutis: ſicut caſtus recte determinat ea, quæ pertinẽt ad caſtitatem. et ideo iudicium, quod importat rectam determinationem eius, quod eſt iuſtum, proprie pertinet ad iuſtitiam. Propter quod Philoſophus in* 5. Ethico. dicit, quòd homines ad iudicem confugiunt, ſicut ad quandam iuſtitiam animatam.

Ad primvm ergo dicendum, quòd nomen iudicij, quod ſecundum primam impoſitionem ſignificat rectam determinationem iuſtorum, ampliatum eſt ad ſignificandam rectam determinationem in quibuſcumque rebus tam in ſpeculatiuis, quàm in practicis: in omnibus tamen ad rectum iudicium duo requiruntur, quorum vnum eſt ipſa virtus proferens iudicium, et ſic iudicium eſt actus rationis: dicere enim, vel diffinire aliquid rationis eſt. Aliud autem eſt diſpoſitio iudicantis, ex qua habet idoneitatem ad recte iudicandum: & ſic in his quæ pertinent ad iuſtitiam, iudicium procedit ex iuſtitia, ſicut & in his quæ ad fortitudinem pertinẽt, ex fortitudine. Sic ergo iudicium eſt quidam actus iuſtitiæ, ſicut inclinantis ad recte iudicandum: prudentiæ autem ſicut iudicium proferentis. Vnde & ſynoſis ad prudentiam pertinens, dicitur bene iudicatiua, ut ſupra* habitũ eſt.

Ad 2^m dicendum, quòd homo ſpiritualis ex habitu charitatis habet inclinationem ad recte iudicandum de omnibus ſecundum regulas diuinas, ex quibus iudicium per donum ſapientiæ pronuntiat: ſicut iuſtus per virtutem prudentiæ pronuntiat iudicium ex regulis iuris.

Ad 3^m dicendum, quòd aliæ virtutes ordinant hominem in ſeipſo, ſed iuſtitia ordinat hominem ad alium, vt ex dictis* patet. Homo autem eſt dominus eorum, quæ ad ipſum pertinent, non autem eſt dominus eorum quæ ad alium pertinent. Et ideo in his, quæ ſunt ſecundum alias virtutes, non requiritur, niſi iudicium virtuoſi, extenſo tamen nomine iudicij, vt* dictum eſt: ſed in his quæ pertinent ad iuſtitiam, requiritur vlterius iudiciũ alicuius ſuperioris, q vtrũq; valeat arguere, & ponere manum ſuam in ambobus. Et propter hoc iudicium ſpecialius pertinet ad iuſtitiam, quàm ad aliquam aliam virtutem.

Ad 4^m dicendum, quòd iuſtitia in principe quidẽ eſt ſicut virtus architectonica, quaſi imperans, & præcipiens quod iuſtum eſt: in ſubditis autem eſt tamquàm virtus executiua, & miniſtrans. Et ideo iudicium, quod importat diffinitionem iuſti, pertinet ad iuſtitiam ſecundum quod eſt principaliori modo in præſidente.

Articvlvs ii.

Vtrum ſit licitum iudicare.

Ad ſecvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ nõ ſit licitum iudicare. Non enim infligitur pœna niſi pro illicito: ſed iudicantibus imminet pœna, quam non iudicãtes effugiunt, ſm illud Mat. 7. Nolite iudicare, ne iudicemini. ergo iudicare eſt illicitum.

¶ 2 Præt. Rom. 14. dicitur. Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum? ſuo domino ſtat, aut cadit: Dñs autem omnium Deus eſt. ergo nulli homini licet iudicare.

¶ 3 Præt. Nullus homo eſt ſine peccato, ſm illud 1. Ioan. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus: ſed peccanti non licet iudicare, ſecundũ illud Rom. 2. Inexcuſabilis es homo omnis, qui iudicas. In quo. n. alterum iudicas, teipſum condẽnas eadem enim agis quę iudicas. ergo nulli eſt licitum iudicare.

Sed contra eſt, quod dicitur Deut. 16. Iudices, & magiſtros cõſtitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populũ iuſto iudicio.

Respon. Dicendum, quòd iudicium intantum eſt licitum, inquantum eſt iuſtitiæ actus. Sicut autem ex* predictis patet, ad hoc quòd iudicium ſit actus iuſtitię, tria requiruntur. Primo quidem, vt procedat ex inclinatione iuſtitiæ. Secũdo, ꝙ procedat ex authoritate pſidentis. Tertio, ꝙ proferatur ſm rectam rõnem prudentiæ. Quodcũq; autem horũ defuerit, iudiciũ erit vitioſum, & illicitũ. Vno quidem modo, quãdo eſt contra rectitudinem iuſtitiæ: et ſic dicitur iudicium peruerſum, vel iniuſtum. Alio mõ, quando homo iudicat in his, ī quibus nõ habet authoritatem: & ſic dicit iudiciũ vſurpatum. Tertio mõ, quãdo deeſt certitudo rõnis, puta, cũ aliquis de his iudicat, quę ſunt dubia, vel occulta pp aliquas leues coniecturas: & ſic dicitur iudiciũ ſuſpicioſum, vel temerariũ.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ Dominus ibi prohibet iudiciũ temerarium, qđ eſt de intẽtione cordis, vel de alijs incertis, vt* Aug. dicit in libro de ſermone Dñi in mõte. Vel ꝓhibet ibi iudiciũ de rebus diuinis, de quib' cũ ſint ſupra nos, nõ debemus iudicare, ſed ſimpliciter ea credere, vt *Hilarius dicit ſuper Mat. Vel ꝓhibet iudiciũ, qđ nõ ſit ex beneuolẽtia, ſed ex animi amaritudine, vt Chry. †dicit.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæ Articulũ ſecundum.*

Infra. ar. 3. & 6. & q. 67. ar. 1. Et 4. di. 48. cor. prin. Et Roma. 2 & ca. 14. Et 1. corinth. 4.

In art. 2. quæſtion. 60. omiſſo primo, dubium in reſponſione ad hominẽ, & ſimpliciter, An iudex ī peccato mortali etiã occulto conſtitutus, peccet iudicãs alios. Et eſt ratio dubii, quia author in 4. ſententiarum diſtinct. 19. quæſtio. 2. artic. 2. tenet affirmatiũ partem in prælato eccleſiaſtico: et ratio eius ibi eſt, quia indigne vtit officio prælationis. Et additur ab aliis alia ratio', quia ſcilicet eſt ſuſpenſus quo ad ſe, vt habetur ex capit. vltim. extra, De tẽpo. ordin. In hoc autem loco author indiſtincte de iudice dicit, quòd ſi propter officium tenetur iudicare peccator, poteſt iudicare cũ humilitate; abſque quòd incurrat nouam damnationis cauſam, quãuis ſe damnabilem oſtẽdat alios iudicando.

Art. præced.

¶ Ad dubium hoc ſimpliciter dicendũ eſt, quòd iudex, ſeu prælatus ſpiritualis, vtens officio ſuo in his quę non ordinis, ſed iuriſdictiõis ſũt, quãuis ſit in peccato mortali, non peccat, ſaltem mortaliter, per ſe loquendo. Dico aũt, p ſe loquẽdo, ad euitandum id quod ẽ per accidẽs, puta, deformitatem ſcandali, ſi peccatum eſt manifeſtum. Probatur autem qđ dicimus ex eo, quòd macula peccati mortalis non contrariatur rectitudini requiſitę ad iudicium, lumini ſcilicet rationis, inclinationi ad tribuendũ alteri ius ſuum, & authoritati iuriſdictionis. Stat enim hæc omnia cũ peccato mortali, vt patet, & Gentiliũ teſtimonia atteſtantur. Quia tamen impedimentum nõ nullum eſt peccatum mortale, pro quanto boni perſonam gerit aliis prælatus, qui bonus vere nõ eſt, ſi non humiliter exercer offi-

D. 55.

Li b. 2. c. 28 tom. 4.

* Capit. 5. in Mat. non procul a fi.

† Hom. 17. ī opere ī perfecto to. 2.

tium iudicandi, veniale peccatū incurrere videtur. Procedit nāq; in actū moralē nō qualis debet.

¶ Ad dubium autē hoc idem, ꝙ quanto est ad hominem, dicitur, ꝙ author secutꝰ aliosin libris sententiarum illa dixit, ꝙ post modum in Summa correxit, vt patet hic, & inferius, scilicet in 3.p. q.64. art. 6. vt diffusius ī quæstiōe speciali de hoc declarauimus.

¶ Ad primam autem obiectionem in oppositum dicitur, ꝙ indigne vti officio contingit dupliciter .s. priuatiue, & cōtrarie. Et quòd existens ī peccato mortali vtitur officio indigne priuatiue, non autē contrarie, quia scilicet est priuatus conditione, quam natus est habere, vt condigne iudicis officium ageret: non autem aliquid contrarium iusto iudici, vt sic. & propterea non oportet quòd peccet.

¶ Ad secundam vero dicitur, quòd magna differētia est inter vsum potestatis iurisdictionis, & potestatis ordinis: qm̄ ad illum non est opꝰ consecratione, istum autem nemo sine cōsecratione habet. Et propterea aliud est iudiciū de ministro vnius, & alterius: qm̄ minister Dei & Ecclesiæ ad actum sanctæ potestatis debet esse sanctus, et de tali loquit Decretalis illa. Minister autē ad actū iustū sufficit ꝙ sit iustus in opere.

Homil. 24. non remote a princ. to. 2

D. 261. & 405. & 796. & 965.

Lib. 2. cap. 28 a medio. tom. 4.

D. 529. & 640.

Locis sup. art. 2. inductis.

Et quol. 12. ar. 25. *lib. 6. ca. 3. tom. 5.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum tertium.*

In art. 3. vbi affignatur secundus gradus suspiciōis, diligenter aduerte, & caueas ne fallaris in illis verbis, Pro certo malitiam alterius ꝙstimat ex leuibus indiciis. Potest siquidē dupliciter intelligi, primo, pro credulitate vnius partis, cum aliqua tamen hæsitatione admista. Secundo, pro assertiua determinatiōe. verbi gratia. Video iudicem iudicandi, veniale peccatū incurrere videtur. Procedit nāq; in actū moralē nō qualis debet.

Ar. 1.

q. 59. art. 4

Tract. 90. in Ioan. circa med. tom. 9

Ad 2ᵐ dicendum, quòd iudex constituitur vt minister Dei, unde dicitur Deuterono. 1. Quod iustum est, iudicate. & postea subdit: Quia Dei est iudicium.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd illi, qui sunt in grauibꝰ peccatis, nō debēt iudicare eos, qui sunt in eisdē peccatis, vel minoribꝰ, vt Chrys. dicit *super illud Mat. 7. Nolite iudicare. Et ꝑcipue hoc est intelligendū, qñ illa peccata sunt publica, quia ex hoc generatur scandalū in cordibus aliorum. Si aūt nō ᵈ sunt publica, sed occulta, & necessitas iudicandi immineat pp officium, potest cū humilitate, & timore vel arguere, vel iudicare. Vnde* Aug. dicit in libro de sermone Dñi in mō te. Si inuenerimꝰ nos in eodē vitio esse, congemiscamus, & ad pariter conandū inuitemus. Nec tñ ᵈ ꝓpter hoc homo sic seipsum cōdemnat, vt nouum cōdemnationis meritum sibi acquirat: sed ꝙ condemnans alium, ostendit se similiter condemnabilem esse propter idem peccatum, vel simile.

ARTICVLVS III.

Vtrum iudicium ex suspicione procedens, sit licitum.

Ad tertium sic procedit. Videtur quòd iudicium ex suspicione procedēs, nō sit licitū. Suspitio. n. videtur esse opinio incerta de aliquo malo. unde & Philos. *in 6. Ethic. ponit, ꝙ suspicio se habet & ad verum, & falsum: sed de singularibus contingentibꝰ non pōt haberi opinio, nisi incerta. cū ergo iudicium humanū sit circa humanos actus, qui sunt in singularibus, & cōtingentibꝰ, videtur ꝙ nullum iudiciū esset licitū, si ex suspiciōe iudicare nō liceret.

¶ 2 Præt. Per iudiciū illicitum fit aliqua iniuria proximo: sed suspicio mala in sola opiniōe hominis consistit, & sic non videtur ad iniuriā alteriꝰ ꝓtinere. ergo suspicionis iudicium non est illicitum.

¶ 3 Præt. Si sit illicitum, oportet ꝙ ad iustitiam reducatur, quia iudicium est actus iustitiæ, vt dictū *est: sed iniustitia ex suo genere semp est peccatum mortale, vt supra* habitū est. ergo suspicionis iudicium esset semper peccatū mortale, si esset illicitū. sed hoc est falsum, quia suspiciones vitare non possumꝰ, vt dicit* glos. Aug. sup illud 1. ad Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, ergo iudicium suspiciosum non videtur esse licitum.

Sed contra est, quod Chry. † super illud Mat. 7. Nolite iudicare &c. dicit. Dominus hoc mādato non prohibet Christianos ex benuolentia alios corripere, sed ne per iactantiā iustitiæ suæ Christiani Christianos despiciant, & solis plerumque suspicionibus obedientes cæteros, & condēnantes.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut Tullius dicit, suspicio importat opinionem mali qñ ex leuibꝰ indicijs procedit, & cōtingit ex tribus. Vno quidē modo ex hoc, ꝙ aliquis ex seipso malus est: & ex hoc ipso quasi conscius suę malitiæ, faciliter de aliis malum opinatur, ſm illud Eccle. 10. In via stultus ambulans, cū ipse sit insipiens, omnes stultos æstimat. Alio mō, ꝓuenit ex hoc, ꝙ aliquis male afficitur ad alterum. Cū. n. aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut irascitur, uel inuidet ei, ex leuibus signis opinatur mala de ipso: quia vnusquisq; faciliter credit, quod appetit. Tertio modo prouenit ex longa experientia. unde* Philos. dicit in 2. Rhet. ꝙ senes sunt maxime suspicioſi, quia multotiens experti sunt aliorum defectus. Primæ autem duæ suspitionis causæ, manifeste pertinet ad peruersitatē affectus. Tertia vero causa diminuit rōnem suspicionis, inquantū experientia ad certitudinem proficit, quæ est contra rationē suspicionis. Et iō suspicio vitiū quoddam importat: & quāto magis ꝓcedit suspicio, tāto magis est vitiosum. Est aūt triplex gradus suspicionis. Primꝰ quidē gradus est, vt hō ex leuibus indicijs de bonitate alicuiꝰ dubitare incipiat: & hoc est veniale, & leue pctm̄. Pertinet .n. ad tētationē humanā, sine qua vita ista nō ducit, vt habet in glos. *super illud 1. ad Cor. 4. Nolite ante tēpus iudicare. Secūdus gradus est, cū aliquis ꝙ certo malitiā alterius æstimat ex leuibꝰ indicijs. Et hoc si sit de aliquo graui est pctm̄ mortale, inquantū non est sine cōtēptu ꝓximi. Vnde* glo. ibidē subdit. Si ergo suspiciones vitare nō possumus, quia homines sumus, iudicia tamē. i. diffinitiuas firmasque sētētias cōtinere debemꝰ. Tertius gradus est, cū aliquis iudex ex suspicione ꝓcedit ad aliquē cōdemnandū, & hoc directe ad iniustitiā ꝓtinet: vnde est peccatū mortale.

Ad primum ergo dicendū, quòd in humanis actibus inuenit aliqua certitudo, non quidē sicut in demonstratiuis, sed ſm quòd

† Hom. in op. perfect. pōt.

† Super illud Mat. 7. Nolite iudicare &c. dicit. Dominus hoc mādato non prohibet Christianos ex benuolentia alios corripere, sed ne per iactantiā iustitiæ suæ Christiani Christianos despiciant, & solis plerumque suspicionibus obedientes cæteros, & condēnantes.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut Tullius dicit, suspicio importat opinionem mali qñ ex leuibꝰ indicijs procedit, & cōtingit ex tribus. Vno quidē modo ex hoc, ꝙ aliquis ex seipso malus est: & ex hoc ipso quasi conscius suę malitiæ, faciliter de aliis malum opinatur, ſm illud Eccle. 10. In via stultus ambulans, cū ipse sit insipiens, omnes stultos æstimat. Alio mō, ꝓuenit ex hoc, ꝙ aliquis male afficitur ad alterum. Cū. n. aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut irascitur, uel inuidet ei, ex leuibus signis opinatur mala de ipso: quia vnusquisq; faciliter credit, quod appetit. Tertio modo prouenit ex longa experientia. unde* Philos. dicit in 2. Rhet. ꝙ senes sunt maxime suspicioſi, quia multotiens experti sunt aliorum defectus. Primæ autem duæ suspitionis causæ, manifeste pertinet ad peruersitatē affectus. Tertia vero causa diminuit rōnem suspicionis, inquantū experientia ad certitudinem proficit, quæ est contra rationē suspicionis. Et iō suspicio vitiū quoddam importat: & quāto magis ꝓcedit suspicio, tāto magis est vitiosum. Est aūt triplex gradus suspicionis. Primꝰ quidē gradus est, vt hō ex leuibus indicijs de bonitate alicuiꝰ dubitare incipiat: & hoc est veniale, & leue pctm̄. Pertinet .n. ad tētationē humanā, sine qua vita ista nō ducit, vt habet in glos. *super illud 1. ad Cor. 4. Nolite ante tēpus iudicare. Secūdus gradus est, cū aliquis ꝙ certo malitiā alterius æstimat ex leuibꝰ indicijs. Et hoc si sit de aliquo graui est pctm̄ mortale, inquantū non est sine cōtēptu ꝓximi. Vnde* glo. ibidē subdit. Si ergo suspiciones vitare nō possumus, quia homines sumus, iudicia tamē. i. diffinitiuas firmasque sētētias cōtinere debemꝰ. Tertius gradus est, cū aliquis iudex ex suspicione ꝓcedit ad aliquē cōdemnandū, & hoc directe ad iniustitiā ꝓtinet: vnde est peccatū mortale.

Ad primum ergo dicendū, quòd in humanis actibus inuenit aliqua certitudo, non quidē sicut in demonstratiuis, sed ſm quòd

† Hom. in op. perfect. pōt.

uenem cum inhonesta muliere euntem, & credo ī mēte mea illos simul velle peccare, atque hoc tamquam uerum existimans pertrāseo, vel admiror, sumque ita in mente mea dispositus, vt si egomet in terrogarē meipsum, an ista ꝙstimatio mea sit apud me adeo vera & certa, quin etiam credam, quòd forte falsa est æstimatio ista, respondere quòd forte falsa est: veruntamen mihi sic videtur. Tunc est credulitas firma nō sim pliciter, sed hæsitationi admista. Si autem essem sic dispositus, quòd responderem, quòd mea ꝙstimatio est vera & certa, vt nullus dubitationi locus sit, tunc est assertiua determinatio. Sensus litteræ nō accipit ẽsti mationē pro certo primo mō, sed secundo, vt & ly pro certo significat, & authoritas subiuncta testatur, quæ diffinitiuas sententias prohibet. In primo ergo gradu suspicionis locato totam latitudinem æstimationis aliquo modo hæsitantis: & in secundo solam diffinitionem siue intus, siue extra fiat verbis, circa tribunal tantum in tertio autem sententiā iudicis, quæ coactiuam vim iniuriæ habet, pro quanto authoritatiue fit. Et hoc nota ꝙ multis, qui credunt se incidisse in temerarium iudicium ex mala quam conceperunt, opinione proximi; nec sciūt discernere inter opinionē, quę cum formidine alterius partis est, & iudicium ex opinione non natū, sed temere prolatū corde, & ore.

¶ In eodem articulo ad responsionem ad primum aduerte, ꝙ certitudo in humanis actibus sufficiēs ad iudicium iudicis, non est certitudo euidentiæ, quæ nullam quantumcunque testes concurrant, & propria hominis confessio de facto proprio, non propterea euidens sit

sit intellectui hoc esse ab illo perpetratum, possunt siquidem omnes mentiri, sed est certitudo fidei: quoniam idonei testes, & propria confessio, sufficientes causæ sunt ad determinandum intellectum nostrum ad alteram partem contradictionis non videndam, sed indubie tenendam in tali materia, scilicet in his quæ consistunt in facto actuum humanorū.

¶ Scito secundo, ꝙ author certitudinem humanis possibilem, licet declarauerit illam esse, quæ ē per idoneos testes, non tamen arctauit ad solam certitudinem per testes idoneos. Contingit. n. quandoque sine tali certitudine recte iudicari, vt patet de iudicio Salomonis, 3. Regum. 3. qui ex indicio piæ commotionis super occisione infantis, iudicauit illam esse matrem. Sed aduerte, quòd huiusmodi indiciis, licet possit iudex ꝙdo oportet, iudicando alicui prodesse, non tamen alterum criminis dānare: quoniam in crimine puniendo omnia debent esse clara. Vnde Salomon licet adiudicauerit infantē mulieri piæ, quod profuit veriꝙ, filio scilicet & matri: non damnauit tamen per hoc alterā homicidii, ꝙ oppressisset filium. Ex quo namque alia certitudo haberi nō potuit, debuit ex illo indicio iudex iudicare in meliorem partem. Et similiter potest, & debet quilibet iudex facere in similibus cuentibus. In humanis siquidem oportet vti pro certo eo, quod cōmuniter creditur, quāmuis vere certum non sit.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli aduerte, quòd qa leuia indicia non sunt nata causare malam opinionem de proximo, & inter præcipua bona hominum computatur bona de ipso opinio, quia humana gloria, cui diuitiæ non comparātur, in hominum opinione consistit: ideo accipiens ex leuibus indiciis siue malam opinionem, siue vltra opinionem iudicium apud se malum, iniuriā facit illi, tribuens illi de malo, quod ille non meruit, aut pluſquam meruit. Hoc enim iniustum esse manifeste patet, & ex hoc proximum indebite despici, & si non affectu, facto tamen confitat dum malus iniuste æstimatur. Verū tamē est, quòd quia opinio imperfectum quid est in genere cognitionis, & determinationis propter hæsitationem admistam, & iudicium temerarium de peccatis leuibus ratione materiæ imperfectū est: ideo nullum horum est peccatum mortale, sed solummodo temerarium iudiciū de mortali ex leuibus indiciis, vt in litera dr.

¶ In responsione ad tertium eiusdem artic. 3. dubium occurrit, quo pacto verificetur, quòd iudicium interius reducitur ad iudicium exterius, cum contingat sæpe exterius iudicium fieri sine animo iudicādi exterius. Vt frequenter. n. priuatæ personæ iudicant talem malum, contra quem tū non cogitāt proferre sententiam damnationis: & quandoq; si possent, non proferrent.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quemadmodum ad homicidii vitium, reducitur non solum desiderium occidendi aliquem, sed etiam desiderium, quòd aliquis moriatur, quāmuis nullo pacto velletipsum occidere: ita ad exterioris iudicii vitium reducitur, non solum velle dare damnationis sententiam, sed qualitercumque iniuste iudicans ex leuibus causis. Eiusdem enim rationis est, iniuria temerarii iudicii intus, & extra: quāmuis non fit æquale nocumentum.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quartum.*

In arti. 4. eiusdem 60. quæst. circa responsionem ad primum & secundum simul, dubium occurrit & de conclusione scilicet quod melius est, quòd aliquis frequenter fallatur, habendo bonam opinionem de malo homine, quàm quòd rarius fallatur habens malam opinionem de aliquo bono: & de illius ratione, quia ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo. De conclusione quidem, quia iudicium in materia morali vt in pluribus, verum est habēdum pro vero absolute, & consequēter amplectendum vt melius: sed iudicium quod rarius fallitur, est verum vt in pluribus. ergo. De ratione vero, quia falsum est quòd ille qui frequenter fallitur in bona opinione nulli noceat. Nam nocet sibiipsi, implēdo animam suam falsis opinionibus: peius est autem nocere sibi, quàm alteri.

Lib. 1. de doctri. christ. cap. 27. in princ. to. 3.

¶ Et si cōtra hoc afferatur quod in litera dicitur, quòd falsum iudiciū de bono alterius nō pertinet ad malum intellectꝰ iudicantis, sed ad bonum affectum ipsius: sicut nec ad pfectionem intellectus ſm se pertinet cognitio singularium contingentium, magnum augetur dubium, tū quia licet ad perfectionem intellectus secundum se, non ptineat cognoscere veritatem contingentium singularium: pertinet tamē ad perfectionem intellectus, vt extenditur ad operationem, hoc est, quòd licet veritas singularium contingētium non sit de perfectione intellectus speculatiui, est tamen de perfectione intellectus practici. Intellectus enim extensione fit practicus, vt dicitur in tertio de Anima. Patet autem quod dicimus, Et simpliciter: quia ad prudentiam requiritur memoria præteritorum, & intelligentia præsentium, & prouidentia futurorum. Et ad hominem: Nam author inferius in tertia parte quæst. 11. art. primo ad tertium hoc expresse dicit. Constat autem quòd iudicium, de quo est sermo, ad intellectum practicum spectat. ergo falli in huiusmodi, contra perfectionem est eius, & prudentiæ nocet. Et vlterius sequitur, quòd impertinenter litera attulit ad propositum, quòd cognoscere veritatem contingentium singularium non pertinet ad perfectionem intellectus secundum se, ideſt speculatiui. Nam sermo est de intellectu practico: Tum quia non valet argumentum, Cognoscere veritatē singularium contingentium non pertinet ad perfectionem intellectus. ergo errare circa hæc non est malum intellectus: quoniam error de ratione sua ponit malum in intellectu errante. Sicut non valet, Videre columnas Herculis, non est de perfectione visus. ergo male videre ipsas nō spectat ad imperfectionem visus: sed bene valet, ergo carere talium cognitione, non ponit malum in intellectu.

Est Aug. li. 2. de sermo. Dom. ī mōte ca. 28. ante medium, tom. 4.

¶ Ad euidentiam huius rei, sciendum est, quòd dubia in meliorem partem interpretanda esse, dupliciter intelligi potest, scilicet negatiue, & positiue. Et si intelligatur negatiue, sensus est, quòd dubia non sunt in deteriorem partem interpretanda: & sic intellecta hæc propositio est verissima, ac certissima. Et propter hunc sensum Dominus negatiue præcepit Matth. 7. Nolite iudicare. & Apostolus ad Corinth. Qui non manducat, manducantem non iudicet. Et dum negatiue seruatur hæc regula, sit vt si quando occurrat factum dubii iudicii de proximo, in eadē persistamus opinione de illo proximo, in qua prius eramus. uerbi gratia. Habebam Ioannem pro viro sobrio, inuenio postmodum ipsum bene comedentem, & bibentem, non moueor ex hoc facto ad iudicandum, quòd necessitate ductus sancte facit, quòd esset in meliorem partem interpretari: nec ad dubitandum de sobrietate eius, quod esset in peiorem partem declinare, sed persisto in prima opinione immotus, hoc est enim in meliorē partē

interpretari negatiue. Et iuxta hunc sensum, nullum imminet periculum falsi iudicii, & omnes difficultates motæ locum non habẽt: nã nullum sic fit nouum iudicium, dum negatiue interpretamur dubia in meliorem partem. Si autem intelligatur positiue, s. quòd dubiis occurrentibus de proximo, fiat interpretatio in partem melioré, tunc est sensus, quòd quando factum alicuius quod a proximo occurrit dubium, quo animo factum sit, faciendum est de nouo iudicium opinatiuũ, quòd bono animo fecerit. Sed regula hæc in hoc sen su duplici ter põt accipi. Primo vt sit regulà docens, quid absolute facere debem⁹ in tali occursu, vt, s. doceat, quòd bonum est quãdo occurrunt nobis hæc dubia, prorumpere in actum opinionis bonæ de ꝓximo, interpretãdo quòd bono animo fecerit, excusando illum, & huiusmodi. Et sic ego non intelligo regulã istam esse secundum rectam rationẽ: qm̃ recta ratio non tradit, quòd ex obiecto neutrali generetur, aut sumatur opinio declinans ad alterã partẽ, sed ꝙ neuter præseruetur intellectus. Nulla rursus ratio suadet, vt occasus ambigui facti alterius obligetur me ad bene opinandum de ipso, cum non teneat etiã ad aliquid opinandũ de ipso in particulari, sicut nec ad diligẽdum, vt patet ex supradictis in tractatu de charitate. Boni demum rationem non habet, vt absq; necessitate, aut pierate aliqua exponam intellectũ meum periculo falsitatis sæpius incurrendæ. Non est igitur sensus iste positiuus sumendus absolute, & simpliciter.

Ar. præced. ad 2.

*lib. 6. Eth. ex ca. 2. colligitur, co. 5 Et li. 6. Meta. tex. 8. habẽt expresse tom. 3.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est*, ex hoc ipso ꝙ aliquis habet malam opinionẽ de alio absque sufficienti causa, iniuriatur ei, & contẽnit ipsum. Null⁹ autem debet alium contemnere, vel nocumẽtũ quandocũq; inferre, absque causa cogente. Et ideo vbi non apparent manifesta indicia de malitia alicuius, debemus eum vt bonum habere, in meliorẽ partẽ interpretãdo qđ dubiũ est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potest contingere quòd ille, qui in meliorem partem interpretatur, frequentius fallitur: sed melius est, ꝙ aliquis frequenter fallatur, habẽs bonã opinionem de aliquo malo homine, q̃ quòd rarius fallatur, habens malam opinionẽ de aliquo bono: quia ex hoc fit iniuria alicui, nõ autem ex primo.

AD 2^m dicendum, quòd aliud est iudicare de rebus, & aliud de hominibus. In iudicio. n. in quo de rebus iudicamus, non attenditur bonũ, vel malum ex parte ipsius rei, de qua iudicamus, cui nihil nocet qualitercumque iudicemus de ipsa: sed attenditur ibi solum bonum iudicantis, si vere iudicet, vel malum si falso: quia verum est bonũ intellectus, falsum autem est malum ipsius, vt dicit in *6. Ethic. & ideo vnusquisque debet niti ad hoc, quòd de rebus iudicet secundum quòd sunt: sed in iudicio, quo iudicamus de hominibus, præcipue attenditur bonũ & malum ex parte eius de quo iudicatur, qui in hoc ipso honorabilis habetur, quòd bonus iudicatur: & cõtemptibilis, si iudicetur malus. Et ideo ad hoc potius tendere debemus in tali iudicio, ꝙ gnoscens est, pro quanto falsam cognitionem quandoque ingerret: sed prodest intellectui, vt dirigẽs est, quia facit ipsum dirigere cõformiter ad appetitum rectum, atque per hoc intellectum, vt dirigentem esse verum. Et si cum his recordatus fueris, quòd intellectus practicus non differt a speculatiuo in veritate cognitionis, sed directionis, & hoc esse illi proprium, inferes quòd in huiusmodi interpretatione, licet quandoque misceatur falsitas cognitionis, semper inuenitur verum in intellectu practico, inquantum practicus est, ꝑpter veritatem directionis. Et quoniam notitia moralium ad hoc ordinatur, non vt cognoscamus, sed vt operemur, vt dicitur in 2. Ethicor. ideo maiori in periculo versatur qui incidit in id quod contrariatur intellectui, vt dirigẽti, quàm in id quod cõtrariatur intellectui vt cognoscenti: vt in litera a S. Tho. defenditur.

¶ Ad obiecta igitur descendendo, & dubium de conclusione dicitur, quòd ex malo sensu literæ procedit. Nam aliud est dicere, in dubiis iudicium in meliorẽ partem esse falsum vt in pluribus, & aliud est dicere, in dubiis iudicium in meliorem partem esse falsum pluries, quàm in deteriorem partẽ. Primum siquidẽ dictũ significat, quòd absolute est falsum vt in pluribus: secundum autem non significat hoc, sed significat quòd comparando numerum falsitatum incidentium pro peiore parte, ille numerus est maior, cum cuius comparatiua veritate stat, quòd absolute loquendo, neutra declinatio in dubiis est vera vt in pluribus: quoniam dubia neutra sunt ex natura sua. Vnde cum argumentũ procedat ex primo dicto, & litera nõ illud, sed secundum dicat, patet responsio, quòd falsa est minor.

¶ Ad dubium vero de ratione dicitur, quantum ad præsentem literam spectat, quòd author intendit, quòd nulli alteri noceo, quoniam iniustitia non est ad seipsum. Quantum vero ad difficultatem materiæ huius absolute, dicitur quòd negari non potest, quin falsa opinio noceat sibiipsi aliquãdum, cum falsum cõtrarietur vero, quod est bonum intellectus: & bono ex necessitate contrarietur malum, vt dicitur in prædicamentis. Sed cõparando duo mala occurrentia, scilicet pluries falli in huiusmodi singularibus cum bono affectu ad proximum, & minus falli cum iniuria proximi, dicimus quòd minus malum est primum, quàm secundum. Et quia de duobus malis minus est eligendum, si oportet alterum eligere: ideo melius est frequentius falli cum bona opinione. Et si contra hoc instetur, quia in litera non dicitur minus malum, sed melius est, quòd aliquis frequenter fallatur: respondetur primo quod ly, melius, non potest sumi in hac comparatione, nisi abusiue, quoniam comparatio sit ad aliud manifeste malum, scilicet, iniuriam proximi. Non ergo incoueniens est exponere hic, melius, in comparatione ad aliud, id est, minus malum. Respondetur secundo, ꝙ licet cõparatio sit abusiua, sicut cum dicitur, Nix est albior corno, & eligere falsam opinionem sit malum moraliter: exponere tamen se periculo incurrendi falsam opinionem quando oportet, nõ est malũ moraliter: sic autẽ docet regula ista. Nã qui vtiẽ regula ista,

lib 6. ca. 10 num. 5. Non nisi oporteat iudicare, in meliorem partem declinat, nõ diligendo falsam opinionem, sed periculum incurrendi falsam opinionem præponit certæ iniuriæ proximi: quoniam is qui in deteriorem partem interpretat, quantum est ex parte sua, facit absque dubio illi iniuriam, iudicans illum malum ex dubio, etiam si diuinaret verum, quoniam hoc est per accidens. et hic sensus est amplectẽdus.

Cap. 3. 2. ad. 10. 1.

Ar. huius quæst.

Responsio autem ex litera sumpta, & confutata, si vt in litera hac iacet, afferat, ad hoc deseruit, ꝙ falsitas huiusmodi non est malum intellect⁹ secũdum se. Iniquitas autem huiusmodi est malum affect⁹ secundum se. igitur hoc est vitandum, & de illo nõ curandũ, quando oportet, vt dictum est. Vnde ad cætera obiecta, quæ procedunt, ac si author ex hac propositiõe, Cognoscere veritatem singularium contingentium, non pertinet ad perfectionem intellectus secundum se, intenderet inferre, quòd falli in huiusmodi nullo modo est malũ intellectus, quod author non intendit, vt ex supradictis iam patet, non oportet aliter respondere. Ipse enim licet huiusmodi falsitatem pertinere ad malum intellectus non secundum se, sed vt extenditur ad opus, id est, practici, sicut etiam male videre columnas Herculis (si non ex mala dispositione organi proueniat) non pertinet ad imperfectionem visus secundum se, quàmuis aliquod malum visus in actu sit. Nec intendit arguere, nec arguit ex illa propositione, vt obiectio vltima accepit: sed intendebat solum monstrare, quòd sicut verum in huiusmodi est extra latitudinem boni intellectus secundum se: ita etiam falsum in huiusmodi, est extra latitudinem mali intellectus secundum se: ac per hoc, vt dictum est, paruipendendum est quando oportet. Et ex hoc patet, quòd non impertinenter, sed ad propositum fuit afferre, cum discutitur nocumentum falsi iudicii, bonum & malum intellectus secundum se, quoniam malum intellectus secundum se est omnino vitandum: malum autem intellectus secundum quid, facile potest tolerari. Illud, & illius periculum eligere, malum moraliter est: hoc eligere licet malum moraliter sit, illius tamen periculo se exponere pro vitanda iniuria proximi, iustitia est, vt hic docemur.

¶ In eodem articulo in responsione quoque ad secundum, nota Nouitie illius distinctionis exercitium, scilicet, Aliud est iudicium de rebus: aliud de hominibus. Nam ad iudicium de rebus spectat rem de re dicere; ad iudicium de hominibus, seu personis spectat malũ, vel bonum de persona dicere. Vnde si video personam agentem ante se onerarium iumentum, & maledicentem, vt a multis fieri solet, Vade in malam horam, & similia, & ego puto, quòd actus ille sit peccatum mortale non propter intentionem istius, sed absolute puto, quasi actus ille ex genere suo sit peccatum mortale, propterea concipio indubie illius peccatum mortale: iudicium istud falsum non spectat ad iudicium de personis, sed ad iudicium de rebus: quoniam in veritate non iudicatur persona, sed actus ipse secundum se, ita quòd dicit rem de re, scilicet esse peccatũ mortale de illo actu. Si vero videro aliquam personam ornatam, & indubie iudico illam se ornasse impudicitiæ causa, ad iudicium de personis hoc spectat: dico. n. de personali intentione esse impudicã. Et similiter si video furtum commissum, aut domum combustam ignoto actore, & iudico Ioannem hoc patrasse, nam etiam tunc de persona enuntio esse actorem, scilicet directe, quòd absque personæ contemptu indebito non sit, ex quo non constat personã illam in hoc peccasse. Ex qbus collige, quòd iudicium de personis est solũ iudicium de corde, seu intentione alterius, aut de applicatione personæ ad hanc actionem. Actus autem ipsos &c. etiam singulariter iudicat, spectat ad iudicium de rebus. Et propterea cum iudicamus, quòd facere hoc, vel illud, vel factum tale est, vel non est peccatum mortale, etiam si erramus, non peccamus iudicio temerario, nec iniuriam alicui facimus: quoniam de rebus ipsis diiudicamus, in quo iudicio, vt in litera dicitur, in neutram partem est declinandum, sed soli est veritati innitendum.

q. 57. art. 2.

1. 2. q. 95. art. 2.

In digesto veteri, lib. 1 titulo 3. lege 24.

¶ In responsione ad tertium diligenter nota distinctionem literæ, de duplici modo interpretandi in peiorem partem, scilicet per modum diffinitionis, & per modum suppositionis, et scito, quòd quo ad actum cautelæ, & remedii, & huiusmodi, omnia supponenda sunt in peiorem partem. Si enim videro pauperem, non diffinio cum furẽ, sed custodio res meas, ac si esset fur. Et similiter si video iuuenem deambulãtem, nõ iudico eum adulterũ, caueo tamẽ ac si esset adulter, & sic de aliis. Quo ad actum vero punitionis, quoniam iudicium sequitur, in meliorem partem omnia interpretanda sunt. Et sic regula dicta simul & semel reddit nos iustos erga proximos iudicandos, & prudentes ad cauendum, custodiendum, ac prouidendum. Quod enim cauet, custodit, ac prouidet in maiori malo, consequens est, vt magis valeat in minori, vt in litera dicitur. Et ex ista regula, prælati debent subditos, subditasque ex dubiis factis non malitiæ arguere, aut punire, sed bonam de eis opinionem, vt prius habere, & tamẽ cautelas, custodias, remediaque adhibere ac si mali essent: prouide tamen ne aliquid fiat, quod famæ proximi deroget: hoc enim esset iniuriari illi, quod in dubiis vitandum esse dictum est.

ARTICVLVS V.

Vtrum sit semper secundum leges scriptas iudicandum.

AD QVINTVM sic procedit. Vt quòd non sit semper ſm leges scriptas iudicandũ. Semper. n. vitãdum est iniustum iudicium: sed quandoque leges scriptæ continent iniustitiam, secundum illud Isa. 10. Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes, iniustitiam scripserunt. ergo non semper est secundũ leges scriptas iudicandũ.

¶ 1 Præt. Iudicium oportet esse de singularibus euẽtibus: sed nulla lex scripta potest omnes singulares euentus comprehendere, vt patet per Philoso. * in 5. Ethico. ergo videtur quòd non semper sit secundũ leges scriptas iudicandũ.

¶ 3 Præt. Lex ad hoc scribitur, vt sentẽtia legislatoris manifestetur: sed quandoque contingit quòd si ipse legislator præsens esset, aliter iudicaret, ergo nõ est semper secũdum leges scriptas iudicandum.

SED CONTRA est, quòd Augustin. dicit in * lib. de vera rel. In istis temporalibus legibus, q̃q̃ de his homines iudicent, cum eas instituerint: cum tamen fuerint institutæ, & firmatæ, non licebit iudicibus de eis iudicare, sed secundum eas.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est*, iudicium nihil aliud est, quàm quædã diffinitio, vel determinato eius quod iustũ est. Fit autẽ aliquid iustum dupliciter, uno modo ex ipsa natura rei, quod dicit ius naturale: alio modo ex quodam condicto inter homines, quod dicitur ius positiuũ, vt supra habitum est*. Leges autem scribuntur ad vtriusque iuris declarationem, aliter tamen, & aliter. Nam legis scriptura, ius quidem naturale continet, sed nõ instituit: non enim habet robur ex lege, sed ex natura. Ius autem positiuum scriptura legis & continet, & instituit dans ei authoritatis robur. Et ideo necesse est quòd iudicium fiat ſm legis scripturã, alioquin iudicium deficeret vel a iusto naturali, vel a iusto positiuo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd lex scripta, sicut non dat robur iuri naturali, ita nec potest eius robur minuere, vel auferre: quia nec voluntas hominis potest immutare naturam. Et ideo si scriptura legis contineat aliquid cõtra ius naturale, iniusta est, nec habet vim obligandi. Ibi. n. ius positiuum locum habet, vbi quantũ ad ius naturale, nihil differt vtrũ sic, vl⁹ aliter fiat, sicut supra habitũ * est. Et ideo nec tales scripturæ leges dicunt, sed potius legis corruptiones, vt supra dictũ est*: & iõ secundum eas non est iudicandũ.

AD 2^m dicendum, quòd sicut leges iniquę secundum se contrariantur iuri naturali vel semper, vel vt in pluribus: ita etiam leges quæ sunt recte positę, in aliquib⁹ casibus deficiunt, inquibus si seruarẽtur: essent contra ius naturale: et ideo in talibus non est ſm literam legis iudicandum, sed recurrendum ad æquitatem, quã intendit legislator. Vnde Iurisperit⁹ * dicit. Nulla ratio iuris, aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ salubriter pro vtilitate hominũ introducũtur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad scueritatem: et in talibus etiam legislator aliter iudicaret, & si cõsiderasset, lege determinasset. Et per hoc patet responsio ad Tertium.

¶ In eodem articulo ad secundum, nota Nouitie illius distinctionis exercitium, scilicet, Aliud est iudicium de rebus: aliud de hominibus. Nam ad iudicium de rebus spectat rem de re dicere; ad iudicium de hominibus, seu per-

Super Quæstionis sexagesimæ Articulum sextum.

OMisso articu. 5. de cuius materia quoad subditos, in præcedenti lib. dictũ est, in sexto art. in responsione ad tertium aduerte, ꝙ autor ex Decretali, Solitę benignitatis, De maio. & ob. assumẽs id, quod potestas tẽporalis subditur spirituali, sicut corpus animæ, duos modos assignat, quibus potestas spiritualis intromittit se de temporalibus, quorum primus conuenit potestati spirituali ex natura sua: secundus autem cõuenit ei ex alio, scilicet ex ipsa ſęculari potestate.

Supra ar. 2. cor. & infra q. 67. art. 1. Et 4. di. 17. q. 3. ar. 3. q. 4. Et di. 48. q. 1. a. 1. cor.

¶ Ad euidentiam autem assumpti, scito ex secũdo de Anima, ꝙ anima præest corpori ī triplici genere cauſæ, scilicet effectiue, quia efficit corporeos animalis motꝰ: formaliter, quia est illius formæ: & finaliter, quia corpus est pp animam. Et simile est proportionaliter de potestate spirituali respectu potestatis sæcularis. est siquidé vt forma illiꝰ, & mouẽs, & finis. Manifestum est enim, ꝙ spirituale est formale respectu corporalis, ac per hoc potestas disponens de spiritualibus est formalis respectu potestatis disponentis de sæcularibus, quæ corporalia sunt. Indubie quoque liquet, quòd corporalia, & temporalia sunt pp spiritualia, & ętęrna, atq; ad illa ordinãtur vt ad finem. Et quoniã altior finis altiori agenti, mouẽti, atque dirigenti respondet, cõsequens est, vt potestas spiritualis, q̃ circa spiritualia vt primũ obiectũ versatur, moueat, agat, atque dirigat potestatẽ ſęcularẽ, & quæ illiꝰ sunt, in spiritualem finẽ. Et ex hoc patet, quòd suapte natura potestas spiritualis præcipit potestati sęculari ad finem spirituálẽ: hæc enī sunt, in quibus potestas ſęcularis subditur spirituali. Hanc specificationem intendit littera per illa verba, Quantũ ad ea, in q̃bus subditur ei ſęcularis potestas. Denotauit enim per hoc author, ꝙ potestas ſecularis nõ omnino subdit̃ potestati spirituali. Propter qđ magis obediendum est in ciuilibus rectori ciuitatis, & in militaribus duci exercitus, quàm Episcopo, qui de his non se habet ſplicare, nisi ſ or dine ad spiritualia, sicut nec de ceteris temporalibus. Sed si contingeret aliquid in horum detrimentum spirituałis salutis occurrere, prælatus disponens de his prohibendo, vel præcipiendo propter spi ritualem salutẽ, non ponit falcem in messem alienam, sed propria vtitur authoritate: quoniam quo ad hæc, subduntur omnes potestates ſecculares potestati spi rituali. Et sic patet vltra assumptũ, etiã primus modus quo potestas spirituałis iudicat de temporalibus. Secundus autem, scilicet ex concessione potestatis ſę cularis, satis clare patet in prælatis habentibus vtramque iurisdictionẽ in multis locis ex donationibus principum.

Art. præce.

D. 552. & 559.

Art. 2.

ARTICVLVS VI.

Vtrum iudicium per usurpationem reddatur peruersum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ iudiciũ per vsurpationẽ non reddatur peruersum. iustitia enim est rectitudo quædã in agendis: sed nihil deperit veritati a quocũque dicat̃, sed a quocũque est accipienda. ergo etiam nihil deperit iustitiæ, a quocumque iustum determinetur, quod pertinet ad rationem iudicii.

¶ 2 Præt. Peccata punire ad iudicium pertinet: sed aliqui laudabiliter legũtur peccata punisse, qui tamen authoritatem non habebãt super illos quos puniebant. sicut Moyses occidendo Aegyptium, vt habetur Exod. 2. & Phinees filius Eleazari, Zambri filium Salumi, vt legitur Num. 25. & reputatum est ei ad iustitiam, vt dicitur in Psalm. ergo vsurpatio iudicii non pertinet ad iniustitiam.

¶ 3 Præt. Potestas spiritualis distinguitur a temporali: sed quandoque prælati habentes spirituałem potestatem, intrómittunt se de his, quę pertinent ad ſęcularem potestatem. ergo vsurpatum iudicium non est illicitum.

¶ 4 Præt. Sicut ad recte iudicandũ requiritur authoritas, ita etiam & iustitia iudicantis, & scientia, vt ex supradictis* patet: sed non dicitur iudicium esse iniustum, si aliquis iudicet, non habens habitum iustitiæ, vel non habens scientiam iuris. ergo etiam neque iudicium vsurpatũ, quod fit per defectũ authoritatis, semper erit iniustũ.

SED CONTRA est, qđ dr Ro. 14. Tu qis es, q̃ iudicas alienũ seruũ?

RESPON. Dicendum, ꝙ cum iudicium sit ferendum secundum leges scriptas, vt dictũ* est, ille, qui iudicium fert, legis dictum quodammodo interpretatur, applicando ipsum ad particulare negotiũ. Cum autem eiusdem authoritatis sit legem interpretari, & legem cõdere, sicut lex condi non potest nisi publica authoritate: ita nec iudicium ferri potest nisi publica authoritate, quæ quidem se extendit ad eos, qui communitati subduntur. Et ideo sicut iniustum esset, vt aliquis constringeret alium ad legem seruandam, quæ non esset publica authoritate sancita; ita etiã iniustum est, si aliquis compellat aliquem ferre iudicium, quod publica authoritate non fertur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd pronuntiatio veritatis non importat compulsionem ad hoc, ꝙ suscipiatur: sed liberũ ẽ vnicuique eam recipere, vel non recipere, put vult, sed iudicium importat quandã impulsionẽ. Et iõ iniustũ est, ꝙ aliquis iudicetur ab eo, qui publicã auctoritatẽ nõ habet.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ Moyses videtur Ægyptium occidisse, quasi ex inspiratione diuina authoritatẽ adeptus, vt videtur per hoc, quod dicitur Act. 7. quòd percussо Ægyptio æstimabat Moyses intelligere fratres suos, qm̃ Dominꝰ per manum ipsius daret salutẽ Israel. Vel pót dici, ꝙ Moyses occidit Ægyptiũ defendẽdo eum, q̃ iniuriã patiebatur, cũ moderamine inculpatæ tutelæ. Vñ Ambr.* dicit in lib. de Offic. ꝙ qui nõ repellit iniuriã a socio cũ potest, tã est in uitio, q̃ ille qui facit, & inducit exemplum Moysi. Vel potest dici sicut dicit Aug.* in quæstionibus Exod. ꝙ sicut terra ante vtilia semina herbarum inutiliũ fertilitate laudatur: sic illud Moysi factũ vitiosum quidem fuit, sed magnę fertilitatis signũ gerebat, inquantum. s. erat signũ virtutis eius, qua populum liberaturus erat. De Phinees aũt dicendum est, ꝙ ex inspiratione diuina zelo Dei commotus hoc fecit. Vel quia licet nondũ esset summus Sacerdos, erat tamẽ filiꝰ sũmi Sacerdotis, & ad eũ hoc iudiciũ ptinebat, sicut & ad alios iudices, quibꝰ hoc erat p̃ceptum.

AD 3ᵐ dicẽdum, quòd potestas ſęcularis subditur spirituali, sicut corpus animæ. Et ideo non est vsurpatum iudicium, si spiritualis prælatus se intromittat de temporalibus, quantum ad ea, in quibus subditur ei ſęcularis potestas, vel q̃ ei a ſęculari ptãte relinquuntur.

AD 4ᵐ dicendũ, quòd habitus scientię, & iustitiæ sunt perfectiones singularis personæ: & ideo p eorum defectum non dicitur vsurpatum iudicium, sicut per defectum publicæ authoritatis, ex qua iudicium vim coactiuam habet.

QVAESTIO LXI.

De partibus Iustitiæ, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de partibꝰ iustitiæ. Et primo, de partibus subiectiuis, quæ sunt ſpecies iustitiæ, scilicet, distributiua, & cõmutatiua. Secundo, de partibus quasi integralibus. Tertio, de partibus quasi potentialibus, scilicet, de virtutibus adiunctis.

¶ Circa primum occurrit duplex consideratio. Prima, de ipsis iustitiæ partibus. Secunda, de vitijs oppositis. Et quia restitutio videtur esse actus commutatiuæ iustitiæ, primo considerandũ est de distinctione iustitiæ cõmutatiuæ, & distributiuæ: secũdo, de restitutiõe.

Circa primum quærũtur quatuor.

¶ Primo, Vtrum sint duæ ſpecies iustitiæ, scilicet iustitia distributiua, & commutatiua.

¶ Secũdo, Vtrum eodem modo in eis medium accipiatur.

¶ Tertio, Vtrum sit earum vnifor mis, vel multiplex materia.

¶ Quarto, Vtrum secundum aliquam earum ſpecierum, iustũ sit idem quod contrapassum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conuenienter ponãtur duæ ſpecies, iustitiæ, scilicet commutatiua, & distributiua.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd inconuenienter ponantur duæ ſpecies iustitiæ, iustitia distributiua, & commutatiua. Non enim potest esse iustitię ſpecies, quod multitudini nocet, cum iustitia ad bonum commune ordinetur: sed distribuere bona communia in multos, nocet bono communi multitudinis, tum quia exhauriũtur opes communes: tũ etiam quia mores hominum corrumpuntur*. dicit enim Tull. in lib. de Offi. Fit deterior qui accipit, & ad idem ſemper expectandum paratior. ergo distributio non pertinet ad aliquam iustitiæ ſpeciem.

¶ 2 Præt. Iustitiæ actus est reddere vnicuique quod ſuum est, vt supra habitum† est: sed in distributione non redditur alicui quod ſuum erat, sed de nouo appropriatur sibi id, quod erat commune. ergo hoc ad iustitiam non pertinet.

¶ 3 Præt. Iustitia non ſolum est in principe, sed etiã in subditis, vt supra habitum* est: sed distribuere, ſemper ad principem pertinet. ergo distributiua non pertinet ſemper ad iustitiam.

¶ 4 Præt. Distributiuum iustum est bonorum communium, vt dicitur in 5.* Ethi. sed communia pertinent ad iustitiam legalem. ergo iustitia distributiua nó est ſpecies iustitiæ particularis, sed iustitiæ legalis.

¶ 5 Præt. Vnum, & multa non diuersificant ſpeciem virtutis: sed iustitia commutatiua consistit in hoc, quòd aliqui redditur vni, iustitia vero distributiua in hoc, quòd aliquid datur multis. ergo non sunt diuersæ ſpecies iustitiæ.

SED CONTRA est, quòd Philoſ.* in 5. Ethic. ponit duas partes iustitiæ, & dicit quòd vna est directiua in distributionibus, alia in commutationibus.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum* est, iustitia particularis ordinat̃ ad aliquam priuatã perſonam, quæ comparatur ad communitatem, sicut pars ad totum. Potest autem ad aliquam partem duplex ordo attendi, Vnus quidem partis ad partem, cui ſimilis est ordo vnius priuatæ perſonæ ad aliã: & hunc ordinem dirigit commutatiua iustitia, quæ cõsistit in his, quæ mutuo sunt inter duas perſonas adinuicem. Alius ordo attenditur totius ad partes: & huic ordini assimilatur ordo eius, qđ est cõmune ad singulas perſonas, quem quidem ordinem dirigit iustitia distributiua, quæ est distributiua communium ſecundum proportionalitatem. Et ideo duæ sunt iustitię ſpecies, ſcilicet distributiua, & commutatiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut in largitionibus priuatarũ perſonarum commendatur moderatio, effusio vero culpatur: ita etiam in distributione communium bonorum est moderatio seruãda, in quo dirigit iustitia distributiua.

AD 2ᵐ dicendum, quòd sicut pars, & totum quodammodo sunt idem: ita id quod est totius, quodammodo est partis. Et ita cum ex bonis communibus aliquid in ſingulos distribuitur, quilibet aliquo modo recipit quod ſuum est.

AD 3ᵐ dicendum, quòd actus distributionis, qui est communium bonorum, pertinet ſolum ad præsidẽtem communibus bonis: sed tamen iustitia distributiua est & in subditis, quibus distribuitur, inquantum ſcilicet sunt contenti iusta distributione. Quãuis etiã distributio quandoque fiat bonorum communium, non quidem ciuitati, sed vni familiæ, quorum distributio fieri pót authoritate alicuius priuatæ perſonæ.

AD 4ᵐ dicendum, quòd motus accipiunt ſpeciem a termino ad quem: & ideo ad iustitiam legalem pertinet ordinare ea, quæ sunt priuatarum perſonarum in bonum commune: sed ordinare econtrario bonum commune ad perſonas particulares per distributionem, est iustitiæ particularis.

AD 5ᵐ dicendum, quòd iustitia distributiua, & commutatiua non ſolum distinguuntur ſecundum vnum, & multa, sed ſecundum diuersam debiti rationem. Alio enim modo debetur alicui, id quod est cõmune, alio modo id, quod est proprium.

ARTICVLVS II.

Vtrum medium eodem modo accipiatur in iustitia distributiua, & commutatiua.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Vñ quòd medium eodem modo accipiat̃ in iustitia distributiua, & cõmutatiua. Vtraq; enim sub iustitia particulari continetur, vt dictum est: sed in omnibus temperantiæ, vel fortitudinis partibus accipitur vno modo medium. ergo etiam eodẽ modo medium est accipiendum in iustitia distributiua, & commutatiua.

¶ 2 Præt. Foma virtutis moralis in medio consistit, quod ſecundũ rationem determinatur. cum ergo vnius virtutis sit vna forma, videtur quòd in vtraq; sit eodem modo medium accipiendum.

¶ 3 Præt. In iustitia distributiua accipitur medium attendendo diuersam dignitatem perſonarum: ad totum. Potest autem ad aliquam partem duplex ordo attendi, Vnus quidem partis ad partem, cui ſimilis est ordo vnius priuatæ perſonæ ad aliã: & hunc ordinem dirigit commutatiua iustitia, quæ cõsistit in his, quæ mutuo sunt inter duas perſonas adinuicem. Alius ordo attenditur totius ad partes: & huic ordini assimilatur ordo eius, qđ est cõmune ad singulas perſonas, quem quidem ordinem dirigit iustitia distributiua, quæ est distributiua communium ſecundum proportionalitatem. Et ideo duæ sunt iustitię ſpecies, ſcilicet distributiua, & commutatiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut in largitionibus priuatarũ perſonarum commendatur moderatio, effusio vero culpatur: ita etiam in distributione communium bonorum est moderatio seruãda, in quo dirigit iustitia distributiua.

AD 2ᵐ dicendum, quòd sicut pars, & totum quodammodo sunt idem: ita id quod est totius, quodammodo est partis. Et ita cum ex bonis communibus aliquid in ſingulos distribuitur, quilibet aliquo modo recipit quod ſuum est.

AD 3ᵐ dicendum, quòd actus distributionis, qui est communium bonorum, pertinet ſolum ad præsidẽtem communibus bonis: sed tamen iustitia distributiua est & in subditis, quibus distribuitur, inquantum ſcilicet sunt contenti iusta distributione. Quãuis etiã distributio quandoque fiat bonorum communium, non quidem ciuitati, sed vni familiæ, quorum distributio fieri pót authoritate alicuius priuatæ perſonæ.

AD 4ᵐ dicendum, quòd motus accipiunt ſpeciem a termino ad quem: & ideo ad iustitiam legalem pertinet ordinare ea, quæ sunt priuatarum perſonarum in bonum commune: sed ordinare econtrario bonum commune ad perſonas particulares per distributionem, est iustitiæ particularis.

AD 5ᵐ dicendum, quòd iustitia distributiua, & commutatiua non ſolum distinguuntur ſecundum vnum, & multa, sed ſecundum diuersam debiti rationem. Alio enim modo debetur alicui, id quod est cõmune, alio modo id, quod est proprium.

ARTICVLVS II.

Vtrum medium eodem modo accipiatur in iustitia distributiua, & commutatiua.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Vñ quòd medium eodem modo accipiat̃ in iustitia distributiua, & cõmutatiua. Vtraq; enim sub iustitia particulari continetur, vt dictum est: sed in omnibus temperantiæ, vel fortitudinis partibus accipitur vno modo medium. ergo etiam eodẽ modo medium est accipiendum in iustitia distributiua, & commutatiua.

¶ 2 Præt. Foma virtutis moralis in medio consistit, quod ſecundũ rationem determinatur. cum ergo vnius virtutis sit vna forma, videtur quòd in vtraq; sit eodem modo medium accipiendum.

¶ 3 Præt. In iustitia distributiua accipitur medium attendendo diuersam dignitatem perſonarum:

Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum primum.

IN ar. 1. quæst. 61. nota quòd iuxta triplicem ordinem inuentum in aliquo loco, triplex ſpecies iustitiæ inuenitur. Inuenitur siquidem ordo partium inter ſe, & ordo totius ad partes, & ordo partium ad totum. Et ſimiliter iustitia triplex, legalis, distributiua, & commutatiua. Legalis enim dirigit partes ad totũ: distributiua vero totum ad partes: commutatiua demũ partes inter ſe. sed hæc duæ vocantur iustitiæ particulares, illa generalis.

¶ In eodem artic. in rñsionibꝰ ad tertiũ & quintum, aduerte, & diligenter, q̃ diuersimode

Infra. ar. 4. cor. fi. Et 2. di. 27. ar. 3. cor. Et 3. d. 33. q. 1. art. 3. q. 2. cor. Et vir. q. 1. ar. 13. ad 7. *Art. præc.

1. 4. 1. ar. 1 cor. Et dist. 33. q. 3. ar. 4 q. 5. Et 4. d. 16. q. 1. ar. 1 q. 1.

*Lib. 2. paulo a medio illius in ca. Duplex liberalitatis genus. &c. a. Quatenus ad conciliã dum &c. 55. 58. ar. 11

*1. 2. q. 58. art. 6. & ar. 1. & 5.

Lib. 5. ca. 2. circa finem & ca. 3.

Lib. 5. ca. 2. circa finem tom. 5.

Q. 58. ar. 8.

æquale proportionaliter dicatur secundum proportionalitatem geometricam, & æquale quantitatiuum secũdum proportionalitatem arithmeticam discutere, & declarare, est inuoluere quodammodo intellectũ moralem. & ideo pertrã seo: in 5. enim Ethi. potes rationẽ Aristotelis de hoc ispicere.

Lib. 5. cap. 3. tom. 5.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit ad hominem: quia author in tertio sententiarum distin. 33. quæst. 1. ar. 3. quæst. 2. ad tertiũ, vult quòd vtraque iustitia, distributiua scilicet, & commutatiua attendat conditionem personæ, vt redundat in diuersitatem rei. Et ratio sua est, quia vtriusq; iustitiæ medium est medium rei: hic autem dicitur: quòd in iustitia distributiua consideratur cõditio personæ secundum se: in commutatiua autem secũdum qđ per eam diuersificatur res. Quomodo stãt hæc duo simul?

Ar. præced.

¶ Ad hoc dicitur, quòd licet facile dici possit, quòd sententia illa correpta fuit hic, saluari tamen vtraq; affirmatio potest, scilicet, quòd cõditio personæ in iustitia distributiua attenditur secundũ se, secundum quod in diuersitatẽ rei reddat. Considerandum est enim quòd in rebus cõmutandis, vel distribuẽdis concurrunt duo, s. quanti tates earũ, & forma æqualitatis. Oportet enim eas esse quanti tates æquales quanti tatiue, vel proportionaliter, vt dictũ est. Commune est autẽ vtrique iustitię vt cõditio personæ, si consideranda venit, quãtitatem rei augeat, vel minuat: in distributiua enim eo qp maiori maius, & minori minus debeẽ: in cõmutatiua vero patet de pcussiõe principis. Dixi autem, si consideranda venit, quia in commutatiua non semper est cõsideranda conditio personæ. Nihil enim refert emere a principe, vel a ciue. Et qz in hoc communicant ambæ iustitiæ, ideo verificari potest affirmatio illa. Quia vero differunt in hoc quòd in constituendo æqualitatis formam commutatiua iustitia non attendit conditionem personæ, sed præsupposita rei ẽqtate tam ex persona, quàm cuiuscumque alterius circumstantiæ conditione, adæquare vni rei rẽ alteram absolute ẽqtie: distributiua vero in constituendo equalitatis formam, conditiones personarum assumit, quasi mensuras æqualitatis rerum, adequat enim rem rei ex hoc quòd se habent adinuicem, sicuti persona ad personam: et ꝓterea formaliꝰ hoc dictum est, quòd distributiua considerat conditionem personæ secundum se. Consideratio enim prima ad materiam est, scilicet ad quatitatẽ rei: ista vero ad æquationis formam.

Lib. v. Eth. c. 3. a med. tom. 5.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum tertium.*

SED CONTRA est, quòd Philos. * dicit in 5. Ethic. quòd in iustitia distributiua accipitur mediũ secundum geometricam proportionalitatem: in commutiua autem secundum arithmeticam.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est *, in distributiua iustitia datur aliquid alicui priuatæ personæ, inquantũ id quod est totius, est debitũ parti: quod qdẽ tanto maius est, quãto ipsa pars maiorẽ principalitatẽ habet in toto. Et ideo in distributiua iustitia tãto plus alicui de bonis cõmunibus datur, quanto illa persona maiorẽ habet principalitatẽ in cõmunitate. Quę quidẽ pricipalitas in aristocratia cõmunitate attenditur secũdum virtutẽ: in oligarchia secundũ diuitias: in democratia secũdum libertatem, & in alijs aliter. Et iõ in iustitia distributiua non accipit medium ſm æqualitatẽ rei ad rẽ, sed secundũ proportionẽ rerum ad personas, vt scilicet sicut vna persona excedit aliam, ita etiã res, quæ datur vni personæ, excedit rẽ quę datur alij. Et ideo dicit Philo. * ꝙ tale mediũ est ſm geometricã proportionalitatem, in qua attenditur æquale non secundum quantitatem, sed secundum proportionem. Sicut si dicamus, ꝙ sicut se habent tria ad duo, quia vtrobiq; est sexquialtera proportio, ĩ qua maius habet totum minus, & mediã partem eius. Non autem est æqualitas excessus secundum quãtitatem, quia sex excecedunt quatuor in duobus, tria vero excedũt duo in vno. Sed in commutationibus redditur aliquid alicui singulari personæ propter rem eius, quę accepta est, vt maxime patet in emptione & venditione, in quibus primo inuenitur ratio commutationis. Et ideo oportet adæquare rem rei, vt quãto iste plus habet, quàm suum sit, de eo qđ est alterius, tantundem restituat ei cuius est. Et sic fit æqualitas secundum arithmeticam medietatem, quę attenditur secundum parem quantitatis excessum: sicut quinq; est medium inter sex & quatuor, in vnitate enim excedit, & exceditur. Si ergo a principio vterque habeat quinque, & vnus eorum accepit vnũ de eo quod est alterius, vnus scilicet accipiens habebit sex, & alij relinquentur quatuor. Erit ergo iustitia, si vterq; reducatur ad medium vt accipiatur vnũ ab eo, qui habet sex, & detur ei q habet quatuor. Sic enim vterque habebit quinque, quod est medium.

Lib. 5. cap. 3. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in alijs virtutibus moralibꝰ accipitur medium secundum rationem, & non secundum rem: sed in iustitia accipitur medium rei, & ideo secundum diuersitatẽ rerũ, diuersimode mediũ accipit.

AD 2m dicendum, quòd generalis forma iustitiæ est æqualitas, in qua conuenit iustitia distributiua cum commutatiua. In vna tamen inuenitur æqualitas secundum ꝓportionalitatem geometricam, in alia secundum arithmeticam.

AD 3m dicendum, quòd in actionibus, & passionibus cõditio personæ facit ad quantitatem rei: maior enim est iniuria si percutiatur princeps, ꝙ si percutiatur priuata pꝑsona. Et ideo cõditio pꝑsonæ in distributiua iustitia attẽditur secũdũ se: in cõmutatiua autem secundũ quod per hoc diuersificatur res.

ARTICVLVS III.

Vtrum materia utriusque iustitiæ sit diuersa.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd materia vtriusq; iustitiæ non sit diuersa. Diuersitas enim materiæ facit diuersitatem virtutis, vt patet in temperantia, & fortitudine. si ergo distributiuæ iustitiæ, & cõmutatiuę sit diuersa materia, videtur quòd non continentur sub vna virtute, scilicet sub iustitia.

¶ 2 Præt. Distributio, quæ pertinet ad iustitiam distributiuã, est pecuniæ, vel honoris, vel aliorum quæcũque dispartiri possunt inter eos qui communitate cõmunicant, vt dicitur in * 5. Eth. quorũ etiã est cõmutatio inter personas adinuicẽ, quæ pertinet ad commutatiuam iustitiam. ergo nõ est diuersa materia distributiuę, & cõmutatiuę iustitię.

¶ 3 Præt. Si sit alia materia distributiuæ iustitiæ, & alia materia cõmutatiuæ ꝑꝑ hoc, ꝙ differũt specie, vbi nõ erit differẽtia speciei, nõ debebit esse materiæ diuersitas: sed Philo. * ponit vnã speciẽ cõmutatiuæ iustitiæ, quæ tamen habet multiplicem materiã. non ergo videtur esse multiplex materia harum specierum.

IN ar. 3. nota quia que. Primo quòd commutatiões ideo dicuntur volũtariæ, quia vterque actus, s. dare, et reddere, fiunt animo cõmutãdi, qui enim emit, mutuat, aut vendit, locat, & huiusmodi, dat id, quod dat, voluntate commutandi in aliud, puta, pretium, vel idem alio tempore: inuoluntarię autem, quia alter actus, scilicet damnificatio tam actiue, quàm passiue, hoc est tam ab eo qui dãnificat, quàm ab eo qui damnũ patitur, non fit animo commutandi. Qui enim furatur, percutit, cõtristatur, aut huiusmodi aliquid facit, non facit vt illi reddat, aut reddatur sibi æquinales aliqđ, & qui damnum patitur, nulli commutationi inhæret. Et ꝓterea solus alter actꝰ. s. reddere, fit animo cõmutandi qđ no-

Lib. 5. cap. 3. tom. 5.

no. Inter voluntarias ergo, & inuoluntarias commutationes, hæc est differentia, quòd ille habent rationem commutationis in vtroque actu ex animo operantis: iste vero in altero tantum. Et ex hoc sequitur, quòd in illis rõ cõmutationis est volũtaria, quia vtrinque: in istis vero ratio cõmutationis est inuoluntaria, quia contra voluntatem damnificantis vt sic.

Lib. 5. ca. 2. circa finem tom. 5.

Non enim potest cõmutationis ratio saluari in vno extremo tantum, sed oportet qđ commutatur, cũ altero cõmutari, qđ cõmutatur in illud: sed commutationis relatio in actum dãnificantis contra voluntatem suam deuenit. Et propterea inuolũtariæ dicunt cõmutationes tales.

Ar. 1. huius quæst. & q. 4. ar. 9. ad 1. & ar. 10.

¶ Secundo, quòd volũtarium, & inuolũtarium ideo distinguunt commutationes, quia diuersificãt rõnem iusti. Nã in cõmutationibus volũtariis vna tantũ est ratio iusti, s. res quæ datur. In commutationibus aũt in uoluntariis dupliciter est rõ iusti, s. damnum, & iniuria, quæ fit non volenti.

¶ Tertio, quòd inuolũtariæ cõmutationes ideo distĩguunt in occultas, & manifestas: quia alia est ratio inuolũtarii, quando occulte, & alia, quando manifeste patitur. Cum.n. occulte quis patiẽs, est voluntariũ quasi per ignorantiam, iuxta illud: Si sciret pater familias, qua hora fur veniret &c. Cum vero manifeste patiẽs, violẽtia adhibetur, & sic est inuolũtarium per violẽtiã. Rursus licet vtrobique fiat iniuria patienti, quia cõtra voluntatem suã damnificatur: tamen quando manifesta est aggressio, irrogaẽ ignominia quædã patienti, quæ non irrogaẽ in occulta. Nam dũ mala nobis coram infertur, despicimur, nec nostri rãtio habetur, quã occulte offendens habere videtur, vt patet in contumelia & detractione, rapina & furto.

¶ Quarto, quòd in litera inter inuoluntarias commutationes non computatur exilium, nec vsura: nõ qa ista extra hoc genus sint, sed quia ad numerata in litera spectant. Exilium quidem ad incarcerationem pertinet propter loci circumscriptionem, qua fit exul: vsura vero ad iniustam venditionem spectat. Venditur enim aut idẽ bis, aut quod non est, vt inferius in tractatu de vsura patet.

¶ Quinto, quòd numerus commutationum in litera, & in 5. Ethicor. non est vniformis. Aliquæ.n. ibi numerantur, vt aquę

IN CONTRARIVM est, quod dicitur in 5. * Ethic. quòd vna species iustitiæ est directiua in distributionibꝰ, alia in cõmutationibꝰ.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum * est, iustitia est circa quasdã operationes exteriores, s. distributionẽ, & commutationem: quę quidẽ sunt vsus quorundam exteriorum vel rerũ, vel personarum, vel etiam operum. Rerum quidem, sicut cum aliquis vel aufert, vel restituit alteri suam rem: personarum autem, sicut cũ aliquis in ipsam personam hominis iniuriam facit, puta, percutiendo, vel conuitiando, aut etiam cũ irreuerentiam exhibet: operum aũt, sicut cum aliquis iuste ab alio exigit, vel alteri reddit aliquod opus. Si ergo accipiamus vt materiam vtriusque iustitiæ ea, quorũ operationes sunt vsus, eadem est materia distributiuę, & cõmutatiuæ iustitiæ: nam & res distribui possunt a cõmuni in singulos, & commutari de vno in alium: et etiam est quædã distributio laborioſorum operum, & recompensatio. Si autem accipiamus vt materiam vtriusq; iustitiæ actiones ipsas principales, quibus vtimur pꝑsonis, rebus, & operibus, sic inuenitur vtrobique alia materia. Nã distributiua iustitia est directiua distributionũ: commutatiua vero iustitia est directiua cõmutationum, quæ attẽdi potest inter duas personas, quarum quædã sunt inuoluntariæ, quædã vero voluntariæ. Inuolũtariæ quidẽ, qñ aliquis vtitur re alterius, vel persona, vel opere, eo inuito: quod quidem contingit qñque occulte per fraudem, quandoq; etiam manifeste pꝑ violentiam. Vtrũque autem contingit aut in rem, aut in personam propriam, aut in personam coniũctam. In rem quidem, si occulte vnus rẽ alterius accipiat, & vocatur furtum: si autẽ manifeste, vocatur rapina. In personam autem propriam vel quantum ad ipsam consistentiam personæ, vel qtum ad dignitatem ipsius. Si autem qtum ad consistentiam personæ, sic lædit aliquis occulte per dolosam occisionem, seu percussionẽ, & per veneni exhibitionem. Manifeste autem per manifestam occisionem, aut per incarcerationẽ, aut verberationem, seu mẽbri mutilationem. Quantum autẽ ad dignitatem personæ, lædit aliquis occulte quidem per falsa testimonia, seu detractiones, quibus aliquis aufert famã suam, & per alia huiusmodi: Manifeste autem per accusationem in iudicio, seu per conuitij illationem. Quantum autem ad personam coniunctam, lędit aliquis in vxore, vt in pluribus occulte per adulterium: in seruo autem cũ aliquis seruũ seducit, vt a domino discedat: et hæc etiã manifeste fieri possunt. Et eadem rõ est de aliis personis coniunctis, in quas etiã possunt omnibus modis iniuriæ committi, sicut & ĩ pꝑsonã principalem: sed adulteriũ, & serui seductio sunt propriæ iniuriæ circa has personas, tñ quia seruus est possessio quædã, hoc refertur ad furtũ. Voluntariæ autem cõmutationes dicuntur, quãdo aliquis volũtariæ trãsfert rem suam in alterũ: et si quidẽ simpłr in alterũ transferat rem suam absq; debito, sicut in donatiõe, nõ est actꝰ iustitiæ, sed liberalitatis. In tm̃ autem ad iustitiam volũtariam trãslatio pertinet, inquatũ est ibi aliquid de ratione debiti: quod qdem contingit multipliciter. Vno modo, qñ quis transfert simpliciter rem suã in alterũ pro recõpensatione alterius rei, sicut accidit in vẽditione, & emptione. Alio mõ, qñ aliquis tradit rẽ suam alteri, cõcedens ei vsum rei cũ debito recuperandi rẽ. Et si quidem gratis concedit vsum rei, vocat vsus fructus in rebus, quæ aliquid fructificant: vł simpliciter mutuũ, seu accõmodatũ in rebus, quæ nõ fructificant, sicut sunt denarij, vasa, & huiusmodi. Si vero nec ipse vsus gratis conceditur, vocatur locatio, & cõ

A

B

C

D

E

ad ea quæ hic formalis interuenit differentia commutationis. Sed si quis consideret, quòd differentiæ diuisiuæ generis & constitutiuæ speciei oportet quòd sint differentiæ per se, & non per accidens, & quòd differentiæ per se sunt quæ sunt diuersificatiuę generis, vt patet 7. Meta. & quòd adæquatio rei ad rem non diuersificatur per hoc, quòd redditur voluntario, vel inuoluntario: tantundem enim & secundum eandem formam æqualitatis redditur voluntario, & inuoluntario: ad solam enim adęquationem

elionem rei ad rem spectatur vtrobique, vibebit quòd differentia hæc per accidens concurrit ad oppositum. Ad dictum aũt Arist. dicitur, quòd ipse non dixit esse duas species, sed duas partes, nõ propter virtutis differentiam formalem, sed propter notabilem diuersitatem materialem, quia scilicet in vna concurrunt duo re compensanda, in altera vnum. In commutationibus enim voluntariis sola res venit adæquanda: in inuolũtariis autẽ damnum est offensa, quia contra voluntatem, vt dictum est. Adæquare autem oportere vnum, vel duo non variant speciem adæquationis, vt patet, dummodo seruetur eadẽ æqualitatis forma, vt in his est. Multitudo quoque vitiorum oppositorum signũ non est multitudinis virtutis oppositæ, cum malum omnifariam, & ex singularib⁹ defectibus contingat: bonum aũt non, sed ex integra causa. Est ergo iustitia commutatiua vna spẽs specialissima, & similiter, distributiua vna alia species specialissima propter eãdem rationem, quia scilicet suam vnitã adæquationis formã operatur diuersam formaliter ab æqualitate cõmutatiuæ, vt patet ex supradictis.

5. Eth. lec. 8

¶ *Super Quæstionis sexagesim. primæ Articuli quartũ.*

IN art. 4. aduerte, q̃ ex Pythagoricis, & Rhadamãthe legislatore, ac disputatione. 5. Ethic. processit articulus iste. Significat autem in proposito contrapassium tantum damnificari, quantum damnificauit: tantum pati, quantum egit: tantum soluere, quantũ accepit, & huiusmodi. Et hoc in quæstione vertit, An ter mine cõtrapassum, sit seruare iustitiam, ita quòd idem sint.

¶ In corpore articuli, nota primo q̃ contrapassum potest dupliciter intelligi. Primo secundum identitatem speciei, vt scilicet patiatur quis idem specie quod egit, puta, animam pro anima, oculum pro oculo. Et sic respondendum est quæstioni negatiue, quòd scilicet iustum commutatiuum & contrapassum non sunt idem, vt patet ex inconuenientibus allatis in litera.

¶ Secundo, secundum æqualitates quantitatis, vt scilicet tanta sit passio, quanta fuit, vel est actio: quantumcũque diuersa sum species, vel generũ sint actio, & passio, puta, pati in bonis corporis, vt si percussit, soluat tantum læso, & trñ curiæ &c. & sic extenso cõtrapassi, & passionis nomine ad omnes commutationes, contrapassum est idem, quod iustũ cõmutatiuum, vt in litera cõcluditur. Et ex hac distinctione habes vnde diuersa dicta negantiũ, vel affirmantiũ iustum de cõtrapasso saluaꝰ poteris.

¶ Nota secundo, q̃ vti æqualitate ꝓportionali, cõtingit dupliciter. Primo vt forma iusti, ita quòd ipsum iustũ cõsistat in huiusmodi æqualitate, & sic iustitia distributiua vtitur æqualitate ꝓportionali, & in hoc differt a iustitia cõmutatiua, q̃ vtitur æqualitate quãtitatiua, vt forma iusti. Secũdo: vt mõ perueniendi ad quantitatem rei, vt sic æqualis alteri rei: & sic iustitia cõmutatiua vtitur æqualitate ꝓportionali in cõmutationib⁹ rerum, vt dicitur hic & in 5. Ethic. vt si domificator debeat commutare domũ, q̃ est opus suum, cum calceo, quod est opus cerdonis, oportet q̃ ita se hẽat cerdo ad calceum, sicut domificator ad domũ, ac per hoc tot calceos det pro cõmutatiõe, quot æquualeãt domui. Constat enim q̃ proportionalitas in proposito non est forma iusti, sed via ad quantitatẽ æqualẽ rerum, in qua æqualitate cõsistit forma iusti. Vñ numismate loco reiriimur vt facili⁹ æqualitas cõmutationum fiat. Vẽdit siquidẽ cerdo tot calceos, & nũmisde habitis adæquat domũ, quam emit.

Libro tom.

¶ In responsione ad primũ eiusdẽ ar. dubium occurrit ad hominẽ, qa author in prima par. q. 21. ar. 1 & similiter in 1. art. dist. 46. quarti sent. negat in Deo iustitiam commutatiuã: in hoc vero loco dicit ad rõnem cõmutatiuæ iustitiæ spectare recompensare ꝑmia meritis, & supplicia peccatis. Quo stãt hæc duo simul?

Arist. huius quæst.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ proculdubio inter Deũ, & creaturam nõ potest esse iustitia cõmutatiua, multo minus q̃ inter dñm & seruum: q̃m Deus nihil non suũ potest a nobis accipere, vt teneat reddere: neq; nos æquualẽs acceptis possumus reddere. Punitio vero peccatorũ ad distributiuam iustitiam Dei pertinet, qua vnãquamq; vniuersi partẽ in sibi debito loco constituit ac saluat, iuxta illud actuum 1. de Iuda scriptũ, Vt abiret in locum suũ. Et licet diuinũ iudiciũ distributiuæ

suæ iustitiæ sit actus, cõcurrit tamen in eo quidam modus commutatiui iusti, pro quanto res pro re datur, puta, præmium pro merito, & pœna pro offensa, cuius signum est, quòd pœna citra condignum, & præmium vltra condignum datur: forma autem iusti commutatiui, æqualitas simpliciter est. Vnde non sibi inuicem aduersantur dicta hic, & alibi: sed albi remouet a Deo iustitia commutatiua proprie dicta: hic vero ponitur, quòd Deus in quibusdam suis operibus modũ aliquem iustitiæ cõmutatiuæ obseruat, ita quòd distributioni modum quẽdam commutationis immiscet, in cui⁹ signũ patersamilias qui dixerat, Voca operarios, & redde illis mercedem, quod ad commutationem spectat, subdidit datæ mercedis rationem. An nõ licet mihi q̃d volo facere? quod ad distributionẽ iuxta suæ voluntatis dignificationẽ spectat. Ille siquidẽ est cuiusque personæ gradus, quo eum diuina voluntas donat. Ac per hoc nouissimum æqualem primo reddit in dignitate, qui minor erat i labore, quia sic ei cõplacuit. Et sic eque dignis æqualia distribuit, vt sic pares facere, fuerit liberalis distributionis, contra quam alii murmurabant: reddere aũt iã factis paribus paria, iustæ distributionis fuerit.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articuli primũ.*

IN art. 1. qua. st. 62. in responsione ad secundum, dubium occurrit: quia cum distributio respiciat debitũ ut cõe, recompẽsatio ãt ſm æqualitatẽ rei ad rẽ, respiciat debitũ vt ꝓpriũ, quia illa ad distributiuam, ista ad cõmutatiuam. iustitiã spectat, quomodo sine applicatione communis boni ad hũc, quæ fit per distributionis actum, qui in casu, posito omissus supponit, ex cõmuni facto est proprium, seu ex debito vt commune, factũ est debitum vt propriũ? Oportet autem esse debitũ vt ꝓprium, quicquid est debitum ſm cõmutatiuam iustitiam, ac per hoc quicquid debet restitui, quia restitutio actus est commutatiuæ iustitiæ. Quomodo ergo verificari potest quod in litera dicitur, q̃ tecõpensatio, quam facit distribuens ei, cui dedit minus, q̃ debuit, fit per comparationẽ rei ad rem? Nam ex hoc q̃ distribuens minus dedit, q̃ debuit de communi, sequitur quòd nõ applicauit illud, quod debuit, huic. Et si non applicauit huic, ergo non est proprium huius. Et si nõ est proprium. ergo nõ est restituendum ſm æqualitatem rei ad rem, vt scilicet quantũ debuit, tantum habeat, cuius oppositum in litera dicitur.

¶ Ad hoc licet possit prima facie dici, quòd falsum est, distributionis actum in casu posito omissum esse, quia littera non dicit, Recompensatio quam facit distribuens ei, cui non dedit quod debuit, sed dicit, Ei cui minus dedit, vbi affirmatur dedisse ei aliquid, & negatur quantitas debita.

¶ Secũdo, Vtrũ necesse sit ad salutem, omne ablatum restituí.

¶ Tertio, Vtrũ oporteat illud multiplicatum restituere.

¶ Quarto, Vtrum oporteat restitui quod quis non abstulit.

¶ Quinto, Vtrum oporteat restitui ei, a quo acceptum est.

¶ Sexto, Vtrum oporteat restituere eum, qui accepit.

Septimo, Vtrum aliquem alium.

¶ Octauo, Vtrum sit statim restituendum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum restitutio sit actus iustitiæ commutatiuæ.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur q̃ restitutio nõ sit actus iustitiæ cõmutatiuæ. Iustitia enĩ respicit rationẽ debiti: sed sicut donatio põt esse eius q̃d non debetur, ita etiam & restitutio, ergo restitutio non est actus alicuius partis iustitiæ.

¶ 2 Præt. Illud quod iam transijt, & non est, restitui non potest: sed iustitia, & iniustitia sũt circa quasdã actiones, & passiones, quę non manent, sed transeunt. ergo restitutio non videtur esse actus alicuius partis iustitiæ.

¶ 3 Præt. Restitutio est quędã recompensatio eius quod subtractũ est: sed aliquid potest homini subtrahi nõ solũ in cõmutatione, sed etiã in distributione, puta, cũ aliquis distribuẽs min⁹ dat alicui, quàm debeat habere. ergo restitutio non magis est actus cõmutatiuæ iustitiæ, quàm distributiuæ.

SED CONTRA, Restitutio ablatiõi opponit: sed ablatio rei alienę est act⁹ iniustitię circa cõmutatiões. ergo restitutio eiꝰ est act⁹ iustitiæ, q̃ est in cõmutationib⁹ directiua.

RESPON. Dicendũ, q̃ restituere nihil aliud esse videtur, q̃ iterato aliquẽ statuere in possessionẽ, vel dominiũ rei suæ, Et ita in respectu cuiuslibet partis, ideo oĩbus, & singulis partibus tenet ad recompẽsandũ tãtũ, quantũ nõ dedit alicui de portione sibi debitã. Et hoc q̃a omissa applicatio illi⁹ portionis ad hũc, dãnificauit illũ in ꝓprio, non quod erat proprium auferendo, sed, ad quam tenebatur, appropriationem auferendo.

¶ Deinde ad dubiũ dr, q̃ licet debitũ vt ꝓpriũ absolute sit suũ, vel loco sui, respectu tñ alicuius est ẽt debitũ vt ꝓpriũ illud, quod tenebaꝰ facere suũ, & nõ fecit. Hoc. n. est vt ꝓpriũ debitũ nõ absolute, sed ab illo q̃ tenebat facere ꝓpriũ illi. Et sic licet valeat argumẽtũ. Nõ est ꝓpriũ, ergo nõ est restituẽdũ ſm æqualitatẽ absolute loquẽdo: nõ valet tñ respectu distributionis, q̃a tenet ad appropriationẽ. Sed oportet dicere, q̃ nõ est ꝓpriũ, nec

Infra. art. 2. & 5. cor.

distributor tenebatur ad appropriandum hoc illi. ergo non est restituendum æquale: sed tunc assumptum est falsum pro secunda parte, vt dictum est. Et sic patet, quomodo ex debito vt commune, factum est debitum vt proprium ab hoc, quia damnificatio quam fecit distributor, omittendo appropriationem, ad quam tenebatur, fecit de debito vt commune, debitum vt proprium non simpliciter, sed ab hoc, s. distributore qui tenebatur.

¶ Et ex his patet decisio casus, s. q. si deberent in aliqua republica pueritus dãni distribui conscriptis ciuibus singulis annis, distributor autem occupasset prouentus annis tribus, & postmodum pæni tentia ductꝰ restituere reipubl. cosdẽ, nõ deberet summa ista distribui ciuibus conscriptis in quarto anno: sed prouẽtus primi anni deberet distribuere ciuibus cõscriptis primi anni, & sic deinceps. Et si aliquis eorum esset defunctus, tenetur dare hæredibus illius. Et hoc, quia ipse dãnificauit illos indiuidualiter, non appropriando, sicut tenebatur. Secus autem esset, si prouentus illi fuissent ab hoste, aut alio occupati: quia ipse hostis non tenetur ad appropriandũ communia huic, vel illi. Et propterea nõ læsit singulos, nisi lædẽdo cõmunitatẽ, a qua aufert. Diffusior aũt erit inferius sermo in sequẽti art. de obligatis ad restituẽdum rõne distributiui iusti violati ad distributionẽ beneficiorũ ecclesiasticorũ, vbi pdicta lati⁹ reperent applicata ad materiã illã.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum secundum.

IN art. 1. & 2. q. 62. not. quòd codices circa principium corporis art. 2. corrupti sunt. Deficit siquidem manifeste ibi: casu, ex quo sequitur, Et ideo restituere importat redditioñem illius rei, quæ iniuste ablata est. Vnde quærendus est codex rectus: ego enim hactenus non inueni. Quicquid tamen de litera sit, euidens est, quòd restitutio importat actum iustitiæ commutatiuæ, qui est reddere rem acceptam siue sit accepta iniuste, vt in furto, & iniuriis, siue sit accepta ex voluntate domini, vt in mutuo, & similibus, vt in 1. dicitur art. Restitutio tamen habẽs p materia rẽ ablatam, versatur tñ circa rem iniuste ablatam, vt in 2. art. litera probat, quia ablatum oportet aut iuste, aut iniuste ablatum esse. Et iuste non est restituendum, qm̃ hoc esset contra æqualitatem iustitiæ. Si iniuste, æqualitas iustitiæ exigit, vt restituatur. Intellige ergo literam 2. art. non de restitutione simpliciter, sed de restitutione ablati. Hæc enim contracta est ad materiam talem, scilicet ablatorum: illa autem communiter se habet ad ablata, & ad sponte cõcessa per mutuum, depositum, locationem &c. Et forte quia author supponit sermonem suum esse contractum ad talem materiam propter præmissum iam articuli titulum, litera non est diminuta.

¶ In eodẽ ar. 2. in rñsione ad 2. dubia duo occurrũt circa illud, scilicet q. lædẽs alterũ in fama falsum dicẽdo, tenet ad restitutionẽ famæ. Primũ est de eo, qui indirecte lædit alterius famam, puta, denũtiatus, vel accusatꝰ negat, verũ tñ est cõmisisse id, de quo accusatus, vel denuntiatus est. Tunc namq; indirecte notat accusatorẽ, seu denuntiantẽ calũniæ, an iste mendaciter se excusans, ac p hoc alteri⁹ famam lædens, teneat ad restitutionẽ famæ.

¶ Secundum dubium est, de læsione famæ etiam mendaciter a multo tẽpore, ante quæ data est obliuioni. v. g. Ioannes falsò iactauit se quodam tempore cognouisse carnaliter talẽ mulierem, post multos autem annos iam senex Ioannes recordatus peccatorum adolescentiæ suæ, & pœnitentiam agens, quærit an teneatur ad restitutionem famæ. Et rõ dubitandi est, quia socii sui, quibus hoc dixerat olim, vt postergata videntur habere, & oblita, quæ fuerunt adolescentiæ, sicut & ipse euacuauit quæ erãt paruuli: nec mũlier illa habetur minus bona, sed ipsa in antiqua propria opti ma fama perseuerat apud omnes.

¶ Ad primum dubiũ quod a Scoto, & Ricardo in 4. sentent. dist. 15. tractatur cũ distinctione, respondendum est, quòd dupliciter contingit mentiri accusatum, vel denuntiatũ. Primo in casu, quo seruato iuris ordine tenetur fateri veritatẽ, & sine dubio lædit quantum in se est suã famã accusantis, vel denuntiantis, si calũniatorem eum dicit quoniam, vt patet extra, De calũniatoribus per totum, magnum crimen est accusare, vel denuntiare falsum, & magna pœna punitur. Dico autem quãtum in se est, quia forte ex circunstantiis, & conditionibus personarũ in nullo læsa remanet fama denuntiantis, dum omnes credunt denuntiantem verum, & denuntiatum mendacem, quãmuis non conuincatur. Dico quoque, si calumniatorem eum dicit: quoniam secut esset ; si ex animi leuitate, vel iusto errore accusatio, vel denuntiatio potuit procedere absque calumnia. Alio modo, contingit mentiri in casu, in quo non tenetur fateri veritatem. Et sic licet dicant Scotus, & Ricardus, quòd iste non lædit famam accusatoris, seu denuntiantis, sed ipse lædit seipsum, quia accusat, vel denuntiat in iudicio ea, quæ non possunt probari in iudicio: meljus tamen distinguitur, quòd accusator, seu denuntiator dupliciter consideratur. Primo vt accusator, vel denuntiator, & sic non lædit ur a mentiente, quia non tenetur dicere veritatem. Secundo, prout est talis homo, & sic lædit ur in fama a mentiente: quoniam iste negans dicit indirecte illum hominem esse mẽdacem mendacio pernicioso, vtpote imposit orem criminis. De obligatione ergo ad restitutionem famæ in primo casu satis clarum est, si sublecuta est lesio famæ. Dico autem hoc, quia cũ in nullo istorum casuum reus insidietur famæ alteritus, nisi quia in directe, & per accidens aufert famam: quando autem est indirecta, & per accidens ablatio famæ, si nõ sequitur effectus læsionis famæ, non habet locum obligatio ad restituendum: quoniã nec ex intẽtione, nec effectu fama ablata est, quãmuis actus fuerit indirecte ablatiuus famæ. Consideradum est enim quid per accidens euẽnit in effectu; ex quo etiã causa per accidẽs discutitur.

¶ In secundo autem casu supradictis doctoribus videtur, q. nõ teneatur ad famæ restitutionem propter dictam rationem, quia scilicet accusans; seu denuntians, sibimet imputare hoc debet, proponendo quod non potest probare.

¶ Sed alia eorum reuerentia, oppositũ est verũ: quoniã hic duplex malũ interuenit accusantis, seu denuntiantis. Primũ est, q. deficit in probatione: & hoc ipsi imputãdũ: proculdubio est. Alterũ est, q. mẽdax dr a negãte: et hoc nulla iuris rõne actori imputaf, sed ex iniquitate negãtis, qui nõ fuit ad mẽtiẽdũ inuitatus

tus est ab actore, aut iudice: sed poterat subterfugere nec affirmando, nec negando, ex quo non tenebatur fateri. Cum igitur vterque, actor scilicet, & reus errauerit, neuter alterius iniuriã excusat. Nec est hic compensatio iniuriarũ adinuicẽ, sed vterq; tenetur ad restitutionẽ famæ, diuersimode tamen: quia actor qui iniuste, nõ tamen falsò infamauit, tenetur dicere, q. iniuste fecit: reus autem qui falsò infamauit, tenetur dicere se falsò illum criminatorẽ dixisse. Et hoc vt prædictum est, si secuta sit infamia actoris, aliter non tenetur: qa restitutio ad hoc principaliter ordinatur, vt dãnum passo satisfaciat. Sunt aũt hęc omnia in vtroq; casu tractata, & determinata accipiẽda, qũ vter que, s. actor, & reus, ex certa scientia de visu loquitur, & asserunt contradictoria, vnus asserendo, alter negando: alioquin posset altera pars excusari de cãto, q. uis non de toto propter iustũ erroré, vel leuitatem, vt dictum est, & sic non lædereẽ notabiliter in fama. Et ex his patet, quid dicendum est de falso defendentibus se, vel alios extra iudicium contra asserentes ex certa scientia, crimẽ aliquod, & vere sic est se. Si namque ex hoc assertor ille lædit ur in sua fama, vt puta, quia defensor dicit se certo scire oppositum, & sic alter reputatur malus, ad famæ restit utionẽ tenetur.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd quia non constat auditores esse oblitos, & multorum etiã nunc non recordamur, quorum post tempora remisiscimur, & per hoc effectus infamiæ a principio causatus falsa iactantia, seu relatione permanet: ideo ad restitutionem tenetur ille, qui falsò, dum puer esset, mulieri derraxit. Contingit enim vt eorum quæ pueri audiuimus, memores, in eadem tanto firmius perseueremus credulitate, quanto detractor læpe pœnitens more christianorum, numquam retractauit dictum suum.

¶ In eadem respõsione ad secundum aduerte, quòd author in secundo suæ distinctionis mẽbro, qd modo tractauimus, adiungit falsitati iustitiam. Dicit. n. Alio modo, falsum dicẽdo, & iniuste. neque frustra addidit, sed vt præseruaret doctrinã hanc a casibus, in quibus falsum dicitur, iuste tamen, vt contingit iudici secundum allegata & probata damnanti aliquem innocentem. Talis enim non tenetur ad restitutionẽ famæ, sicut nec alterius cuiusuis damni, sed falsi testes tenentur ad omnia.

¶ In eadem resp. ad 2ẽm, quo ad tertiũ membrũ, s. quando quis abstulit famã, dicendo verum iniuste, aduerte duo. Primo, coram quibus est restituẽda fama, tali modo, s. quòd maledixi, iniuste afamaui &c. Quia si sunt psonę aliquid ingenii, & notitiæ de modo restituẽdi famã habentes, talis restitutio nõ est facienda, quia esset magis confirmatio dicti prius, q. restitutio famæ: sed coram talibus debet tacendo de priori dicto laudare, cũ veritate tñ, pso nã illã, pluries aperiẽdo, q. credit ipsum virũ bonũ, & dare operã ad hoc, q. sic habeaẽ ab illis. Et hoc ita caute, ne videtur hoc facere p restitutiõe, qa hoc esset infamię cõfirmatio, vt dictũ est.

¶ Secundo, q. si quando restitutio talis videretur magis rememoratio, quàm excusatio, vt puta, quia iam habentur huiusmodi pro oblitis, ex quo non interuenit mendax infamia, omitti potest: & si opus fuerit aliter satisfacere, puta, laudando personam quando expedit, & conuersando amicabiliter cum illa &c.

¶ In respõsione ad quartum eiusdem art. dubia plura occurrũt. Primum est, An procurãs quòd detur æque digno, ac per hoc impediens alium æque dignum, teneatur ad restitutionem. De hoc enim nihil in litera dicitur, sed solũ de digniore, & minꝰ digno.

¶ Secundum est, An multis pro seipsis procurantibus, si non æsequatur dignior, teneatur ille, qui assequutus est, ad restitutionem. Et est hic ratio dubii, quia quilibet potest pro seipso licite procurare: & nemo damnum facit, nisi qui facit illud, quod facere ius non habet, vt dicit regula iuris.

¶ Tertium est, quia cum nullus teneatur ad restituendum, nisi vt iterato statuat illum in possessione rei suæ, nulla ratio apparet, quare ego impediens alium a consecutione beneficii, in quo nihil iuris vmquam habuit, teneat restituere totum, vel partem. Ex hoc namque q. nihil vnquàm iuris est sibi quæsitũ in aliquo, sequitur, quòd nihil fuit suũ, & per consequens sequitur, quòd nihꝰ est sibi restituendum. Et si diceretur quòd habebat ius in spe, hoc non valet, tum quia ius in spe non est ius, sicut nec dies in spe est dies: tum quia restitutio rei in spe, tunc habet locum, qñ auferrtur ius qđ habet in re, in qua fundatur illa spes, vt patet in destruente semina, vel diripiente instrumenta artis, quorũ vsu quis cum sua familia viuit, & similibus. In oĩbus. n. ablatio, seu damnificatio fit alicuius rei, in qua actu habet ius q

damnificatur, quæ est fundamentum spei. In casu autem proposito nullius rei ius habet actu ille, qui impeditur a consecutione.

¶ Et confirmatur, quia si is, ad quem spectat conferre tale beneficium siue antequàm omnino contulerit, siue post, ante tamen quàm det ex seipso motu proprio mutat voluntatem, nec dat illi beneficium, nõ tenet ad restitutionẽ. ergo nullum ius illi ablatum est: qa si ius ali quod abstulisset illi, teneretur proculdubio ad restitutionẽ. Et cum cõstet, quod ablatum illi totum quod habebat, quòd potuit auferri a malis consultoribus, sequitur quòd ipse nihil iuris habebat, & quòd nullus teneatur ei ad restitutionem. Et confirmatur rursus: quia si ipse dignior ali quid iuris haberet, teneretur ei ad restitutionẽ minus digno illo, qui tã est dignus, cui non petenti collatum est beneficium illud. Et tenet sequela, quia iste plus occupat iura dignioris, quia irreparabiliter, q. ille, qui impediuit cõsulendo: quia poterat nõ sequi consilium eius distributor, & reddere digniori ius suum.

¶ Quartum dubium est, quia cum in litera dicitur, Si vero iam firmatum sit, quòd alicui detur præbenda &c. aut intelligitur de firmitate tali, qua est illi ius acquisitum, aut de firmitate adhuc impedibili, vt nõ sit illi ius acquisitum. Non de prima firmitate, quia sic non esset firmitas, vt detur beneficium, sed firmitas iam dans: nec esset amplius impedibilis, nisi sicut potest quis priuari suo. Nec de secunda, quia si est impedibilis, non debet restitui æquale: multum enim refert inter actum, & potentiam.

¶ Quintum dubium est, circa fundamentum literæ, sũmptum ex 2. Physic. tex. 56. scilicet, Quod parum distat, quasi nihil distare videtur: quoniam regula ista datur ab Aristotele, non de rebus in seipsis, sed vt subsunt practicæ æstimationi, & affectui humano. Vnde dicit, quòd intellectus accipit parum distans, perinde ac si nihil distaret, cũ secus magna mala, aut magna bona fuerimus: accipit enim tamquàm si fuissemus in ipsis malis, aut magnis bonis. Constat autem ex dictis, quòd æqualitas commutatiuæ iustitiæ, ad quam faciendã ordinatur restitutio, attenditur secundum æqualitatem rei ad rem, & non secundum æqualitatem rationis parum pro nihilo æstimantis. Cuius signum est, quòd non æque punitur, qui parum distauit a peccando mortaliter, & qui peccauit mortaliter: nec est idem secundũ iustitiã, ppinquissimũ fuisse casui peccati mortalis, & cecidisse in illud: hic enim punitur pœna æterna, ille non. Neque est idẽ propinquissimum fuisse mutuo concedendo, & mutuasse: illi enim nihil reddẽdum esse, qui nihil mutauit, huic vero restitui oportere censet iustitia. Multum ergo refert ad æqualitatẽ iustitiæ commutatiuæ parum distare, seu prope esse, & applicuisse, siue esse in termino: quàmuis in pluribus secũdum passiones, & æstimationes vtamur illo modico pro nihilo. Et quia modo de iustitia commutatiua tractamus, ideo illo fundamento male videntur doctores vti in propositp.

¶ Sextũ est, An ea, quæ hic dicuntur, habeant locum in aliis cõsecutionibus bonorum, puta, in testamentis, & donationibus. Et est ratio dubii, tũ quia litera in hoc argumento meminit nõ solũ præbendę cõsequendæ, sed aliorũ bonorũ consequendorũ, quàmuis respondendo, de consecutione præbendæ solummodo loquatur: tum quia videtur eadem ratio responsiua, quia scilicet aut impedit iuste, aut iniuste &c.

¶ Ad hæc dubia non eodem, quo mota sunt, ordine respondendo, sed vt facilior sit doctrina, a quinto dubio, quod de fundamento est, initium soluendi sumemus.

¶ Ad quintũ igitur dubiũ, de illa propositione ex secundo Phis. Quod parum distat, nihil distare videtur, dicendum est, quòd propositio illa nec habenda est vt regula in materia iustitiæ, nec omnino spernenda est, quando subiecta materia patitur. Et quidem, q. non sit pro regula habenda in determinatione iusti, patet ex hoc, quòd subueteret iustitiam, vt in ipsa materia, de qua loquitur Aristo. liquet. v. g. Transit princeps aliquis iuxta paratas insidias, & parũ defuit quin caperetur, & occideretur &c. Iste princeps reputatur infortunatus, vt ibidem dicit Aristotel, quia parum pro nihilo reputando, ex magno malo liberatus est. Si tamen ad iusti æqualitatem respiciamus, non reputatur iste princeps damnum passus, licet parum a damno distauerit, propter quod nullus tenetur ei aliquid restituere. Et tamen si illa ppositio admitteretur in proposito, scilicet, Prope habere, & habere, reputatur pro eodem, sequeretur quòd iste, qui prope habuit damnum, habuisse reputaretur damnum, & consequenter esse sibi restituendum. Similiter etiam falsa est regula

gula hæc in lucro. Princeps enim qui prope acquisitionem monarchiæ fuit, ita quòd parum defuit, quin esset monarcha, infortunatus reputatur ex eadem ratione: non tamen propterea ad inæqualitatem rapti regni reputatur peruenisse, sicut nec peruenit: vnde non tenetur ad regni restitutionem. Et tamen si illa regula habet locum, habere regnū, & parum distare ꝙ eodem reputando, si cut qui abstulisset, tenetur ad restitutionem, ita hic qui prope abstulit. Ex oppositione ergo illa non est sumenda ratio efficax in hac materia. Quãdoque tamẽ ratione subiectæ materiæ, quæ vel habet magnam latitudinẽ, vel incertitudinem materialium, vt in mensuris, & numeris vtimur propositione illa. Vnde & author in hac responsione non est illa vsus, licet arguendo eam attulerit.

Lib. 2. tex. ¶ 6. tom. 2.

¶ Ad tertiū deinde dubiū dicendū est, qa ex quo exclusa est pro fundamẽto illa ꝓpositio, videndū est q̃d est fundamentū, de quo tertium dubium quærit. Fundamentum igitur necessitās impedienté ad restitutionem in casu proposito, vt ex litera colligi potest, habet duo capita simul. s. violationem iusti distributiui, & violationẽ boni propositi distributoris respectu huius personæ, cui dandum erat beneficium. Quòd enim author fundet se super iusto in distributionibus, patet ex hoc, quòd attendit ad dignā, & magis dignā personam: Iam enim patet, quòd ad distributiuam iustitiam spectat considerare dignitates personarum secundum se. Quòd etiam fundet se super voluntate distributoris, patet ex hoc, quòd attendit, si impedimentum prætatur consulendo, antequàm sit firmatum, vel post. Notãter autem dixi hęc duo capita simul concurrere, quia neutrum sine altero sufficit ad obligandum ad restitutionem huic. Et quòd non sufficiat violatio sola iusti distributiui, ex hoc patet, quòd requiritur vltra dignitatem personæ præparatio aliqua, quæ impediatur. Si enim nulla est de aliquo memoria, nec ad eum est aliqua inclinatio, quāmuis dignior sit, nullus dicitur impedisse illum a consecutione beneficii, quāmuis distribuens peccet, omittens dignioremac per hoc violans iustitiam distributiuam in beneficii collatione. Quòd vero non sufficiat sola mutatio propositi etiam firmati distributoris, ex hoc patet, quòd si bona ratione quis persuadeat, & inducat mutationem, vt detur digniori, nulli dicitur augeri ius: quia non violatur, sed seruatur iustum distributiuum, præponendo digniorem non tam digno. Vtriusque ergo simul violatio facit, vt obligetur impediens ad restituendum illi in toto, vel in parte. Et quia nulli restituendum est nisi suum, consequens est, quòd ex vtroque simul concurrente, scilicet, dignitate maiore, & applicatione saltem inchoata iustius beneficii ad hunc digniorem, beneficium hoc fiat iustius dignioris, ita quòd incipit esse suum quodammodo, vel simpliciter, quando est applicatio firmata, vt in litera dicitur. Et quia vnusquisque habet ius in eo, quod est suum, quatenus suum est: ideo iste dignior, cui dispositum erat dari beneficium, habet tantum iuris in illo, quantum habet ibi de suo. Et licet vere suum absolute non sit, quousque sit sibi datum: est tamen vere secundum quid suum plus, & minus, quanto plus, vel minus proxima est dispositio ad collationem. Sicut enim dispositiones agri ad fructificandum sunt expectantis fructus, & qui illius dispositiones tollit, impedit fructificationem, & tenetur ad restitutionem: ita dispositiones ad consecutionem beneficii sunt illius consequuturi beneficium, & qui eas tollit, tenetur ad restitutionem: et sic interuenit hic ius in re respectu dispositionum, et super hoc fundatur ius in spe, respectu beneficii. Et propterea impediens dispositiones ad consequendum beneficium non tenetur ad restituendum æquivalens beneficio, sed ad restituendum aliquid, pensata propinquitate, vel elongatione potentiæ ab actu, sicut in lædente semina accidit.

¶ Ad confirmationem dicitur, falsum esse, quòd distributor mutans sententiam, & declinans ad minus dignum, non teneatur ad restitutionem. Deterioris siquidem conditionis in hoc distributor, quàm impediens est: quia quandocumque tenetur impediens ad restituendum, tenetur etiam distributor, nisi sit deceptus rationabiliter, ita vt excusetur: sæpe autem tenetur distributor ad restitutionem nullo impediente concurrente.

¶ Ad cuius euidentiam, alrius antedictæ radices restitutionis repetendo, nosse oportet, quòd beneficia ecclesiastica sunt bona cõmunia Ecclesiæ debita personis ecclesiasticis dignis, ita quòd tale beneficium vacans debetur alicui illius Ecclesiæ parti, quę digna est, sed aliter debeſ ante actum distributionis, & aliter post: quia ante actum distributionis debetur digno vt commune, ita quòd est suum vt res communis. Distributionis autem actus facit de communi proprium. Est siquidem distributio appropriatio rei communis ad singulares personas. Et propterea quando incipit distribui hoc beneficium pro illo digno, incipit illud beneficium fieri suum vt proprii; et quanto plus procedit distributionis actus pro ipso, tanto plus fit suum, vt proprium. Itaque consumato distributionis actu pro ipso, beneficium, quod a principio vacationis erat suum vt commune, est suum vt proprium. Et propterea quod prius erat sibi debitum vt commune, postmodum est sibi debitum vt proprii. Et si quis post distributionem auferret, procul dubio auferret ab illo proprium. Impediens ergo a consecutione beneficii digniorem, directe agit contra distributionis actum, quo beneficium illud debeat fieri suum vt proprium: et propterea quanto magis processit actus distributionis pro illo, tanto ad plus tenetur. Distributor autem, quia sibi commissa est dispensatio cõmunium bonorum, & tenetur ad tribuendum beneficiū digniori siue ex malo impedientis consilio aueritat se a digniore, siue ꝙ prio motu, ad restitutionem tenetur. Et quia ipse tenetur ad tribuendum digniori quod erat suum vt cõmune, quia ad officium suum spectat applicare commune huic, ideo ipse tenetur ad restituendum æquale illi beneficio: quoniam ipse tenebatur ad actū distributionis consumatum pro illo, & hoc si non poterat impedire. Vnde inter distributorem, & impedientẽ hæc est differentia: quia impediens tenetur ratione appropriationis debitæ violatæ: distributor autem ratione vtriusque, scilicet & violatæ appropriationis debitæ, & omissæ distributionis debitæ. Et ꝙ distributor teneatur ad restitutẽdum æquale, potes sumere ex precedenti artic. in responsione ad vltimum, vbi dicitur, ꝙ distribuens, qui minus quàm debuit, dedit alicui de communibus, tenetur recompensare secundum æqualitatẽ rei ad rem, vt. s. quãto minus habuit; q̃ debuit, tanto plus ei detur. verbi gratia. Si debebatur alicui de communibus centum, & data sunt ei quinquaginta, debentur alia quinquaginta, & si nihil habuisset, deberentur ei centũ: alioquin non fieret restitutio secundū æqualitatẽ rei, in qua damnificatus est, ad rem quæ in recompensationẽ datur. Et similiter in proposito, si, pro quia, isti digniori debebatur de cõmunibus bonis tale beneficiũ, & nõ est ei datum, ex quo in toto damnificatus est a distributore, qui tenetur ad hoc, non fiet restitutio, nisi æquivalens restituatur.

¶ Sed contra hæc concluſa militat ratio restitutionis: quia ſm eam aut neuter tenetur ad restituendũ æquale, aut vterq;. Qđ sic patet. Aut isti digniori impedito beneficium erat debitũ vt commune, aut vt proprium: si vt cõmune, ergo nõ debet sibi restitui vt proprium. Sed reddere æquale secundum rem est reddere quod alicui debetur vt proprium. ergo nec distributor, nec impediens tenetur ad restitutionem æqualis. Si namque redderetur æquale ipsi beneficio, plus esset id, quod redderetur, quàm id quòd ablatum est: quia ablatum est quod erat suum vt commune, & cęptum appropriari, & restitutũ est vt suum proprii: et sic iste dignior ex impedimento, vel mutata sententia lucraretur. Plus. n. haberet, quàm habebat tunc, quando impedimẽtũ appositum est: quia habet vt proprium, quod tunc non habebat nisi vt commune, & cęptum appropriari. Si vt proprii, sequitur, ergo vterq;. s. distributor, & impediés tenetur ad restitutionẽ æqualis: quoniã ſm æqualitatẽ rei ad rem faciendo restitutionẽ, oportet totum ꝙ erat illi proprii, reddere. Falsum igitur videtur, quòd teneatur ad restituendum plus distributor, quàm impediens, vt cõcluſum erat: ita quòd ille ad æquale, iste ad aliquam partem tenetur: quoniam idem iusſum est, quod ab vtroq; violatur, licet diuerſimode, qđ nõ facit teneri ad plus restituẽdũ, sed facit istũ magis teneri ad restituendum, quàm illũ. v. g. principalem magis, quàm secundarium damnificare.

¶ Exilientibus igitur pro vtraque parte rationibus satis ſatisfiet, oportet materiam restitutionis ex proprio genere decidere in propria principia reducendo, vt mens quiescat. Restitutio iustitiæ cõmutatiuæ actus est: iusſtitia autẽ cõmutatiua respicit debitũ vt proprii, vt in quæstione præcedenti, art. 1. ad vltimũ literа dicit. Qđ igitur restituẽdũ est, oportet debitũ esse nõ quālitercumque, sed vt proprium. Firma ergo sententia, ꝙ obiectum restitutionis est debitum alicui vt proprium, ita quòd nisi debeatur alicui vt proprium, non est illi necessario restituendum. Et hoc habet restitutio ex suo genere: quia cuiusliber cõmutationis iustæ obiectũ, est debitũ alicui vt proprium, vt patet in emptione & uenditione, furto & rapina, & huiusmodi. Applicando autem restitutionẽ ad recompensandas distributiones iniustas, dicimus quòd res distribuenda non est partium vt propria, sed vt communis. Et efficienda est propria singulis partibus secundum proportionalitatis formam per actum distributionis: ita ꝙ distributio, vt est actus distributiuę iustitię, non significat applicationem communis boni ad has personas: quoniam talis applicatio potest fieri per actum donationis, vt patet cum communitas largitur legatis. Nec significat applicationem debitam eiusdem: qm̃ hæc potest fieri per actum cõmutatiuæ iustitiæ, vt patet cum communitas soluit mercenariis: sed significat applicationem communis boni ſm proportionalitatẽ debitam, partibus illius communitatis a distributore. Huiusmodi vero applicatio, quæ distributio vocatur, non præsupponit portionem tali parti debitam, esse illius ut propriã, sed facit illam esse sibi proprium. Distributio. n. est inter duos terminos, ita quòd terminus à quo, est res debita parti, vt cõmunis: terminus vero ad quem, res propria partis, & ipsa distributio est faciens de communi proprium partibus, vt iam dictum est. Ex hoc igitur, ꝙ distributio est facies propriũ, & restitutio fundatur super propriũ, consequens est, ꝙ sicut diuersimode aliqui se habent ad distributionem, ita diuersimode se habeãt ad faciẽdum consumate de communi proprium huic parti secundum suam proportionem: priuata autem persona non tenetur ad distributionem. Quicumque autem tenetur ad faciendum consumate A meũ, & absq; rationabili causa non facit, non satisfacit mihi, si aliquid minus q̃ A, faciat meum, vt de se patet. Quia damnum meum ex negata appropriatione debita ab ipso distributore tantum est, quantum opponitur ipsi A. Et propterea distributor tenetur secundum formam iusticię commutatiuæ mihi, cui debebat distribuere A, restituere æquivalens ipsi A: quia restitutio respicit debitum proprio damno. Vt autem dictum est, proprium damnum mihi a distributore illatum, mensuratur secundum quantitatem boni communis mihi appropriandi ex debito ab ipso distributore: ipse enim ad consumatam appropriationem tenetur. Et paria sunt auferre alicui suũ, & nõ facere alicui suũ, si referatur ad illũ, qui tenetur ad hoc faciẽdum, & expeditus ita est, vt impediri nequeat. Priuata autem persona, quæ ex aduerso veniens impedit distributionem, de qua loquimur, quæ scilicet est actus iustitiæ distributiuæ, ex eo quòd non tenetur ad ipsam consumandam distributionem, non tenet restituere æquivalens beneficio distribuendo. Sed ex eo quòd distributionem, quæ est debita appropriatio communis ad hãc partem, impedit, intantum tenetur, quantum illa appropriatio accedit ad proprium. Quanto enim appropriatio magis appropinquat huic, tanto dãnum proprium istius est maius. Penes proprium autem damnum illatum mensuranda est restitutio, quæ ad debitum, vt proprium, respicit. Et propterea in litera dicitur, quòd impediens tenetur ad arbitrium boni viri, si non erat firmatum, quia non erat suum vt proprium: nec ille tenebatur ad cõsumandũ distributionis actum, vt esset suum ut proprium. Sic ergo patet, ꝙ non est eadem de vtroque, s. distributore, & impediente ratio: quia impediens tenetur ex hoc solo, quia impediuit digniorem a consecutione sui, vt communis, debiti ſm, vt fieret sibi proprium. Et quia quanto magis distributio erat dispoſita pro eo, tanto magis erat suum vt proprium: ideo tanto ad plus restituendum tenetur. Distributor aũt ex alio capite tenetur ad restitutionem. s. ex hoc, quòd tenebatur ad inchoandam, & consumandam distributionem huius beneficii pro isto. Et nisi hoc asseratur, perit natura restitutionis pro dãnis restitutionum. Fieret .n. melioris conditionis distributor omittens dare huic: quia non teneretur restituere tantum huic, quantum tenebatur distribuere huic. Cesſaret quoque iustitiæ querelarum ciuium hic pugnantium, quòd æqualia non æqualibus, aut inæqualia æqualibus dantur, vt dicitur in 5. Ethicorum: aut iniusſtum hoc non deberet ac iusſtum per restitutionem de duci, vt patet.

¶ Notãter aũt dixi, ꝙ impediens ex aduerſo veniens nõ tenet ad æquale: quia cõſiliarii distributoris, quorũ consilio dat distributor regiē in distribuendo, non minus tenẽtur ad restituendum æquale, q̃ distributor: quia ipſi tenentur ex officio ad inchoandam, & consumandam distributionem pro digniore, ex quo est eorum consilio distributio propoſita. Hæc autem, quæ de distributoris obligatione dicta sunt, intelligenda sunt quando distributio pro digniore liquida est, & non impedibilis. Et quoniam difficile est restitutionem facere in distributionibus beneficiorũ, ideo caueant sibi distributores: quia nõ remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Nec fallat se, aut blandiatur sibi quiſpiam, putans Papam propter plenitudinem suæ potestatis nõ arctari distributiuæ iustitiæ legibus in beneficiis distribuendis: qm̃ Paulus Apostolus, cui vniuerſalis Ecclesiæ regimẽ cõmiſſum erat, scribit aliis Apostolis a Christo, sic nos existimet hõ, vt dispensatores ministeriorũ Dei. Vt dispensatores ministeriorum dixit, non vt dominos. Constat autem ministeria ecclesiastica distribui, cum beneficia ecclesiastica distribuuntur: quoniam hæc sunt illorum quaſi stipendia.

¶ Sed quid dicendum in casu, quo corrupta esset Ecclesia in capite, & oēs anarticæ studerent, & sola venalitas, aut voluntas, aut aliqua conditio extranea a iusto, esset ratio distributionis, seu dissipationis beneficiorum, & vnus alium supplantare quæreret, quis cui restituere teneretur, cum omnes sint indigni, cum nulla impediatur distributio: quia omnino non fuisset iuste datum beneficium, sed adhibitum &c?

¶ Rãdeo, ꝙ sicut in moralibus sunt, vt dicitur in 7. Ethicor. vitia duplicis ordinis, quędã humana, vt auaritia, pusillanimitas, furtum, & similia: quædam vero bestialia, ut coitus cum animalibus, feritates, & hmõi, & de illis disputatur, ista relinquitur: ita in Ecclesia quædam sunt vitia ecclesiastica, vt intrusio, simonia, aliqua mala distributio, impedimentum præstare digniori, & huiusmodi: quædam autem sunt vitia babylonica, quæ indigna sunt disputatione, & huiusmodi sunt vitia Romanæ curiæ quando (qđ Deus auertat) venalitas, voluntas, lenocinium, & huiusmodi, distribuerent beneficia.

¶ Ad confirmationem vltimam in dubio principali dicitur, ꝙ cum iste minus dignus ratione actionis suæ in nullo teneatur digniori, quia non impediuit eum, vt supponitur: nec beneficiũ vnquàm fuerit illius dignioris, nec ipse fuerit vnquàm debitor illi, ut faceret illud esse suũ, sicut debitor erat distributor, nullo iure tenetur ad restitutionẽ. Nec est verum, ꝙ iste occupet iura dignioris: quoniam ius dignioris erat respectu illius, quan diu erat inter bona communia. Modo autem factum est bonum proprium per applicationem ad istum: & ius dignioris remanſit ad communia, & ad distributorem, qui ei tenetur duplici iure, scilicet distributionis, & restitutionis.

¶ Ad secundum postmodum dubium, ꝙ de procurantibus pro se minus dignis, ac per hoc indirecte impedientibus digniorem, tractat, dicitur a Scot. & Ric. in 4. sentent. dist. decimaquinta, quòd talis pro se procurans nõ tenetur ad restitutionem aliquam: quia licet vnicuique pro ſeipſo procurare per viam licitam & honeſtam, alio neglecto.

¶ Et firmatur, seu declaratur ex iure ciuili. ff. de non. oper. nun. l. iii. vbi dicitur, quòd si præscindo venas in fundo meo, per quas deriuatur aqua ad puteum alterius causa damnificandi, teneor illi: Si autem vt propriæ consulam vtilitati in aliquo ædificio, non teneor, iuxta allatam regulam arguendo.

¶ Petrus autem de Palude in 4. sent. distin. 15. dicit, ꝙ si quis procurat vt beneficium detur minus digno sibi, uel alii, tenetur ad restitutionem digniori, quem impedit: quia beneficium est de bitum secundum distributiuam iustitiam digniori.

¶ Mihi vero videtur distinguendum, quia minus dignus potest dupliciter pro se procurando impedire digniorem. Primo, vt impedimentum claudatur infra latitudinẽ voluntarii, quod tũc accidit,

cecidit, qñ procurans pro se mauult se cõsequi cũ dignioris im- F pedimẽto, q̃ se non cõsequi, vt dignior non impediatur. Qñ .n. procuratio pro minus digno sic tendit ad cõsequendum, vt non curet de impedimento dignioris, ad restitutionem tenetur, iuxta arbitrium tamen boni viri. Et ratio est, quia huius procuratio est iniusta, vtpote cõtra iustitiam distributiuam. Alio modo, vt impedimẽtum non sit voluntarium, qđ cũ accidit, quando aliquis petit pro se, vel alio sine cuiusq̃ iniuria. Et si hoc quidem expromiti, clarũ est quòd iniuste non petit. Et si sibi dari contingit a distributore, posthabito digniore, ipse qui petit, in causa nõ fuit, vnde non tenetur ad restitutionẽ. Si aũt hoc nõ explicat, quia non est de stylo petentium, petitio sua intelligẽda est sine iniuria alteri⁹, quia nemo præsumendus malus est absq̃ sufficienti indicio. Et propterea etiã absolute procurans, non uolens impedire propter se dignioremm, & si in ueritate aduerteret se impedire dignioremm, desisteret, aut exprimeret suam intentionem, si de hoc rationabiliter dubitaret, non tenetur ad restituendum in aliquo, si sibi minus digno datũ est, q̃a non iniuste procurat. Et si hanc distinctionem perspexeris, videbis, quòd opiniones recitatæ, quæ visæ sunt contrariæ, non sunt contrariæ: quia Scotus & Ricardus verum dicunt, quando iuste quis procurat, non quando contra rationem distributiuæ iustitiæ: Petrus vero, quando iniuste quis procurat.

In sol. ad 1.

¶ Ad primum deinceps dubium de æque dignis, ex dictis patet rñsio, quia scilicet impediens dignum, vt detur æque digno, non tenetur ad restitutionẽ: qñ non violat iustum distributiuũ. Iã enim dictum est, q̃ nisi violetur iustum, non habet locum restitutio. Et si contra instetur, quia violatur appropriatio inchoata provno, Respõdetur, quòd in æque dignis appropriatio instituitur non iustitiæ, sed gratię, donec fuerit consumata, seu fecerit proprium. Et propterea non læditur iustitia, sed gratia: non impeditur appropriatio debita, sed gratuita.

¶ Ad quartũ demum dubium de gradibus in progressu distributionis, quando .s. distributio est firmata, & tamen non est executioni mandata, dicitur q̃ author, vt ex dictis patet, loquitur de distributione debita, non gratuita, idest, respectu dignioris, nõ K æque digni: & istius ponuntur tres status. Primus ante firmitatem, hoc est antequã sit decreta distributio ad hunc. Secundus, qñ iam est decreta respectu huius, sed non executioni mandata. Tertius, quando iam est executioni mandata. De hoc tertio statu in litera nihil dicitur, quia de impedimento consecutionis est quæstio. Consumata autem distributione, consecutio impediri nõ potest, licet possit impediri possessio consecuti. Sed de iniuste impediente possessionẽ, non est dubium q̃ tenetur ad restitutionem æqualis: quia iam in proprio dãnificatur, qui impeditur a possidendo suum beneficium. De primo vero statu dicitur, quòd ad arbitrium boni viri, pensatis conditionibus restitutio fieri debet. De secundo vero, de quo est præsens dubiũ, in litera dicitur, quòd tenetur ad restitutionem æqualis. Et quòd intelligat litera per sua verba hunc statum, scilicet quando distributio debita est decreta respectu huius, patet ex duobus. Primo, ex hoc quòd dicit, Si est firmatum, quòd alicui detur; secundo, ex hoc quod subdit, Et aliquis procuret quòd reuocetur. Si, non loqueretur de distributione executioni mandata, ante tamen possessionem, non diceret ly vt detur, quia iam data esset præbenda. Nec diceretur reuocabilis, quia ex quo est executioni mandata, non est reuocabilis, sed auferibilis.

æquale debet fieri recõpensatio, qualis possibilis est, puta, cum alicui quis alicui abstulit membrum, debet ei recõpensare vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione vtriusque personæ secundum arbitrium boni viri.

Ad 2^m dicendum, q̃ aliquis potest alicui famam tripliciter au G ferre. Vno modo, verum dicẽdo, & iuste, puta, cum aliquis crimen alicuius prodit ordine debito seruato, & tunc non tenetur ad restitutionem famæ. Alio modo, falsum dicendo, & iniuste: & tunc tenetur restituere famam, confitendo se falsum dixisse. Tertio modo, verum dicendo, sed iniuste, puta, cum aliquis prodit crimen alterius contra ordinem debitum: & tunc tenetur ad restitutionem famæ quantum potest, sine mendacio tñ, vtpote quòd dicat se malũ dixisse, vel q̃ iniuste eum diffamauerit. Vel si nõ possit famam restituere, debet ei aliter recompensare, sicut & in alijs dictum* est.

Ad 3^m dicendũ, q̃ actio contumeliam inferentis non potest fieri, vt non fuerit. Potest talem fieri, vt eius effectus, scilicet, diminutio dignitatis personæ in opinione hominũ reparetur per exhibitionem reuerentiæ.

Ad 4^m dicendum, q̃ aliquis potest impedire aliquem, ne habeat præbendam multipliciter. Vno modo iuste, puta, si intendens honorem Dei, vel vtilitatem Ecclesiæ, procuret q̃ detur alicui personæ digniori: & tunc nullo modo tenetur ad restitutionem, vel ad aliquam recompensationem faciendam. Alio modo iniuste, puta, si intendat eius nocumentum, quẽ impedit propter odium, vel vindictam, aut aliquid huiusmodi: & tunc si impedit ne præbenda detur digno, consulens quòd nõ detur, antequã sit firmatum q̃ ei detur, tenetur quidem ad aliquam recompensationem pensatis conditionibus personarum, & negotii secundum arbitrium sapientis: non tamẽ tenetur ad æquale, quia illã nondum fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri. Si vero iam firmatum sit, quòd alicui detur præbenda, & aliquis propter indebitam causam procuret q̃ reuocetur, idem est ac si iam habitã ei auferret: & ideo tenetur ad restitutionem æqualis, tamen secundum suam facultatem. H

¶ Vnde ad motum dubiũ dicitur, quòd author loquitur de firmitate impedibili, ita vt non sit adhuc omnino propriũ illius, pro quo firmatum est beneficium. Patet namque quòd ponit casum, in quo de facto impeditus est ille dignior. Et factum est vt sibi non detur per reuocationem statutæ distributionis. Et cum obiicitur, ergo impediens non tenetur ad æquale, quia adhuc non erat actu suum, Respondetur, quòd paria sunt esse actu meũ, & esse ex debito decretum vt sit meum. Statim enim vt distributio iustitiæ distributiua exigente decreta ẽ, vt hoc detur illi parti, & illud illi alteri parti, vnicuique parti debetur id, quod est decretũ sibi quasi proprium: quamuis vsque ad executionem decreti non sit illud vere propriũ. Quia ergo paria sunt proprium, & quasi proprium, idco author dixit, quòd tenetur ad restitutionem æqualis.

¶ Sed occurrit non spernenda speculatio. Contingere potest I q̃ iuste decreta distributione talium beneficiorum pro tali, & tali, antequã executioni mandetur distributio, apparet alius dignior, cui ẽm rationẽ distributiuæ iustitiæ debetur locus prim⁹ in distributionibus, siquis ad distributorem accedens, procuret vt reuocet decretam distributionem, vt detur digniori præbenda, iste non violat iustitiam distributiuam, nec tenetur ad restitutionem illi, cui erat decretum beneficium, & tamẽ aufert illi, quod erat illi debitum quasi proprium. Non ergo paria sunt, auferre debitum quasi proprium, & auferre debitum vt proprium: quia constat non esse auferendum proprium beneficium ab aliquo, vt detur digniori. Sed hoc non obstat determinationi factæ, quia res non in eodem statu permanent. Aduertẽdum est, q̃ quandiu decreta distributio habuit rationem iusti, portio decreta huic erat debita quasi propria. Et quandiu habebat hanc rationem, non poterat nisi iniuste auferri ab eo, & æquiualebat proprio. Sed statim ut distributio desiit habere rõnẽ iusti propter digniorem personam interim manifestatã, desiit illa præbenda debita esse huic, quasi propria, ac per hoc licite data est alteri. Hoc autem ostendit, q̃ non sunt idem proprium, & quasi proprium, & q̃ non habent omnino eandem vim: quia proprium non est variabile, quasi proprium adhuc varietati subiicitur. Sed non ostendit, quin stante in suo robore quasi proprio, æquiualeat proprium, & quasi proprium quo ad damnum, & consequentet quo ad restitutionem.

¶ Ad sextum postremo dubiũ, an hæc doctrina locum habeat in donationibus, testamentis, & legatis, Respõdetur breuiter, quòd quia liberalium collationum voluntas dantis est ratio iuxta verbum patrisfamilias, An non licet mihi, quod uolo, facere, Et uoluntas donantis, testantis, aut legantis, quandiu est ambulatoria, in sua est libertate: ita quòd nulli facit iniuriam, auferendo legatum factum, consequens est quòd nullius ius violat qui legatum, testamentum, aut aliquid huiusmodi impedit, procurando reuocari non solũ ut sibi, aut alteri beneficiat, sed ẽ si animo damnificandi eos, quibus erant danda huiusmodi bona, reuocationem eorum procuret ab eo, qui donabat: & ratio est, quia restitutio est actus iustitiæ. Et quando ex damno illato consurgit, præsupponit violationem iusti, seu iuris, ad quod reparandum restitutio ordinatur. In proposito autem nullius iuris violatur, quia nihil erat alicuius, voluntate adhuc existente ambulatoria. Signũ autem huius est, q̃ ipse testator ex odio reuocet testamentũ, nulli facit iniuriam. Et si ipse, qui est principalis causa reuocationis, nulli facit iniuriam, alii excitantes ipsum, & inducentes ad reuocandum, nõ inducũt ad faciẽdũ iniuriã alicui, ac per hoc non tenentur ad restitutionẽ, sed ad pœnitentiam de peccato odii. Et si contra hoc afferatur allatum exemplum de præcisione venarum aquæ, quòd si animo damnificandi alius quis præcidit in proprio fundo venas aquæ, p quas in puteum fluit alterius, tenetur ad restitutionem, ad quam non tenetur, si non animo damnificandi faceret idem, vt prædictum est, ergo a fortiori, qui animo damnificandi proximum procurat reuocari testamentum, tenetur de damno.

Infra art. 4. cor. Et 12. q. 105. art. 2. ad 9. Et 4. dist. 15. q. 1. art. 2. q. 2. ad 3.

¶ Respondendũ est, quòd non est simile: quia in casu præcisionis auferetur proximo aqua propria, dependens tamen a fundo alterius: & propterea oportet auferentem, ex legitima causa auferre. Hic vero nihil propriũ auferretur, quia nihil iuris habebat ex uolũtate ambulatoria.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum tertium.*

IN artic. 3. eiusdem 62. quæstio. dubium occurrit circa illam redditionem causæ in corpore artic. cum dicitur, Et ideo antequàm sit condemnatus per iudicem, non tenetur restituere. Videtur enim quòd ex hoc, quòd inflictio pœnæ pertinet ad iudicem, non sequatur, antequàm sit condemnatus, non teneatur, tum quia inflictio pœnæ non pertinet ad iudicem tantum, sed ad legem. dictum est enim in præcedenti libro, quòd actus legis est punire, immo iudex punit, vt lex animata. Si ergo lex pœnalis lata est, non est opus iudice damnante, quia lex inflixit pœnam: tum quia manifeste patet teneri aliquos ad pœnas legis absque iudicis quocumque actu, vt patet in excommunicationibus, & censuris latis a iure.

¶ Ad hoc dicitur, quòd author non loquitur vniuersaliter de pœna a lege imposita, sed de pœna restitutionis in quadruplo, vel huiusmodi, vt patet in litera: sed quia ratio in litera ad materiam restitutionis a lege statutæ vniuersalior est, quàm restitutionis pœna, vt patet, oportet aliter dicere, distinguendo q̃ pœna statuta in lege est duplex, quædam ad cuius executionem requiritur aliqua actio: quædam autem cuius executio nullam actionem requirit. uerbi gratia, Pœnæ mortis, mutilationis, verberis, carceris, exilii, solutionis, confiscationis, seu priuationis bonorum, & huiusmodi, non possunt executioni mandari per solam legem, nisi intercedat actio aliqua, puta, occidere, mutilare, verberare, includere, ire, soluere, accipere, vel dare, & si qua est alia eiusmodi actio. Pœnæ autem excommunicationis, suspensionis, interdicti, & irregularitatis, & si qua est alia similis, nullam actionem in sui executione exigunt: sed non communicare cum fidelibus, nõ immiscere se prohibitis, non exercere actum ordinis, quæ in sola negatione, seu priuatione consistunt, sufficiunt ad earum executionẽ. Ex hoc autem sequitur altera differentia, scilicet, quòd quædam est pœna cuius inflictio est propria iudici: quædam autem cuius inflictio est communis iudici, & legi. Declaratur hoc, quia pœna in executione exigens agere, conuincitur propria iudici ex hoc, quia aut ad illud agere tenetur reus, aut iudex. Non reus, quia non tenetur ex lege nisi ad pœnam. Pœna autem consistit in pati, non in agere. ergo tenetur iudex. Et vere sic est, quia nisi iudex per se, vel alium occidat, mutilet, verberet, claudat, agat ad exiliũ, accipiat bona, aut huiusmodi, non tenetur reus ex sola lege ad huiusmodi pœnæ executionem. Pœna autem in executione nõ exigẽs agere, communiter infligi potest a iure, vel iudice, Iraq; sola legislata sententia obligat reum ad executionem pœnæ. Et in promptu causa est, quia non exigit necessario actionem iudicis. 1.2.q.104 art. 3.

¶ Ad dubium ergo dicitur, quòd doctrina authoris vniuersalis est de pœna, cuius inflictio pertinet ad iudicem, vt propria: de tali enim optime sequitur redditio causæ. Et ideo antequàm sit condemnatus per iudicem, non tenetur ad executionem. Et quòd hæc sit vera intentio authoris, patet ex hoc, quòd loquitur de iudice, vt distinguitur a lege. Loquendo enim de iudice, vt distinguitur a lege, oportet loqui de propriis iudici, & de communibus iudici, & legi.

¶ Et per hæc patet responsio ad primam obiectionem: quia punire, idest, punitionem statuere, est actus legis, & punire executiue conuenit etiam legi, qñ pœna non exigit actionem in executione. Et ad secundam, quia de pœnis, quarum inflictio communis est iudici, & legi loquitur: litera autem loquitur de pœna, cuius inflictio est propria iudici. Et tu notabis, & applicabis hæc ad iurium, & statutorum tam ciuilium, quàm canonicorum intellectum, & rationem. Videbis enim quòd si pro quibusdam criminibus, puta hæresis, læsæ maiestatis, & huiusmodi, pœnæ priuationis bonorum ipso facto incurrendæ pronuntur, inquantum claudunt se in priuationem, a lege infligi dicuntur: inquantum vero exigunt actionem, iudicis actum expectant, vnde dicuntur priuati dominio rerum a lege: non tamen tenentur ea assignare fisco, nisi interueniat actio iudicis.

ARTICVLVS III.

Vtrum sufficiat restituere simplum, quod iniuste ablatum est.

AD TERTIVM sic procedi- A
tur. Videtur q̃ non sufficiat restituere simplum, quod iniuste ablatum est. Dicitur enim Exo. 22. Si quis furatus fuerit bouem, aut B
ouem, & occiderit, vel vẽdiderit, quinque boues pro vno restituet, & quatuor oues pro vno oue: sed quiliber tenetur mandatum diuinæ legis obseruare, ergo ille qui furatur, tenetur restituere quadruplum, vel quinctuplum.

¶ 2 Præt. Ea quæ scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt dicitur ad Ro. 15. sed Lucæ 19. Zachæus dixit ad Dñm. Si quem defraudaui, reddo quadruplum. ergo homo debet restituere mul- C tiplicatũ id, quod iniuste accepit.

¶ 3 Præt. Nulli potest iuste auferri id quod dare non debet: sed iudex iuste aufert ab eo, qui furatus est plus q̃ furatus est, pro emenda. ergo homo debet illud soluere, & ita non sufficit reddere simplum.

SED CONTRA est, q̃ restituens reducit ad æqualitatẽ, quod in æqualiter ablatum est: sed aliquis reddendo quod accepit simplum, reducit ad æqualitatem. ergo solum tenetur restituere tantũ, quan D tum accepit.

RESPON. Dicendum, quòd cum aliquis iniuste accepit rẽ alienam, duo sunt sibi consideranda: quorum vnum est inæqualitas ex parte rei, quæ quandoque est sine iniustitia, vt pateti mutuis. Aliud autem est iniustitiæ culpa, quæ potest esse etiam cum æqualitate rei, puta, cum aliquis intendit inferre violentiã, sed non præualet. Quantum ergo ad primum, adhibetur remedium per restituionem, inquantum per eam æqualitas reparatur, ad quod sufficit quòd restituat tantum, quãtum habuerit de alieno: sed quantum ad culpam, adhibetur remedium per pœnam, cuius inflictio pertinet ad iudicẽ, & ideo antequàm sit condemnatus per iudicem, non tenetur restituere plus quàm accepit; sed postquàm condemnatus est, tenetur pœnam soluere. Et per hoc patet responsio ad primum: quia lex illa determinatiua est pœnæ per iudicem infligendæ, cum ad obseruãtiam iudicialis præcepti nullus teneatur post Christi aduentum, vt supra habitum* est. Potest tamẽ idem, vel simile statui in lege humana, de qua erit eadem ratio.

Ad 2^m dicendum, quòd Zachæus id dixit, quasi supererogare volens. Vnde & præmiserat: Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus.

Ad 3^m dicendum, quòd iudex condemnando, iuste potest accipere aliquid amplius loco emendæ: qđ tamen antequàm condemnaretur, non debebat.

quia non exigit necessario actionem iudicis.

¶ Ad dubium ergo dicitur, quòd doctrina authoris vniuersalis est de pœna, cuius inflictio pertinet ad iudicem, vt propria: de tali enim optime sequitur redditio causæ. Et ideo antequàm sit condemnatus per iudicem, non tenetur ad executionem. Et quòd hæc sit vera intentio authoris, patet ex hoc, quòd loquitur de iudice, vt distinguitur a lege. Loquendo enim de iudice, vt distinguitur a lege, oportet loqui de propriis iudici, & de communibus iudici, & legi.

¶ Et per hæc patet responsio ad primam obiectionem: quia punire, idest, punitionem statuere, est actus legis, & punire executiue conuenit etiam legi, qñ pœna non exigit actionem in executione. Et ad secundam, quia de pœnis, quarum inflictio communis est iudici, & legi loquitur: litera autem loquitur de pœna, cuius inflictio est propria iudici. Et tu notabis, & applicabis hæc ad iurium, & statutorum tam ciuilium, quàm canonicorum intellectum, & rationem. Videbis enim quòd si pro quibusdam criminibus, puta hæresis, læsæ maiestatis, & huiusmodi, pœnæ priuationis bonorum ipso facto incurrendæ pronuntur, inquantum claudunt se in priuationem, a lege infligi dicuntur; inquantum vero exigunt actionem, iudicis actum expectant, vnde dicuntur priuati dominio rerum a lege: non tamen tenentur ea assignare fisco, nisi interueniat actio iudicis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum quartũ.*

IN art.4. eiusdem quæstionis in responsione ad primum & secũdum, dubium est, quare damnum lucri cessantis ex pecunia mutuata debet restitui creditori post moram, vt in litera dicitur, & non a principio absolute loquendo. Nulla ne apparet inter hęc differentia, nisi q̃a post moram inuoluntarie sustinet damnum creditor, a principio autem uoluntarie. Sed hęc ratio non valet, quia iustitiæ cõmutatiuę ẽ adęquatę rẽ rei siue voluntarie, siue inuoluntarie quis damnum sustineat, vt patet in mutuo, & venditione voluntariis, & in furto, quæ ad inuoluntaria. Propter qđ si debitor pecuniæ, puta, mille ducatorũ, tenet post morã ad aliquid plusquã mille ratione interesse lucri cessantis, oportet hoc deoriri non aliunde p̃ quẽnire, quàm ex hoc, quod in litera dicitur, scilicet quòd habens mille, non solũ habet mille, sed habet lucrum in virtute, in quo damnificatur a debitore detinente illos mille. Ac p hoc, vt æqualitas fiat rei ad rem, oportet restituere illi non solum mille, sed etiam quantum æstimatur valere lucrum in virtute. Sicut in seminibus destructis, quantũ æstimatur fructus in virtute, nõ in actu, vt ī litera dr. Et si ex hoc prouenit huiusmodi restitutio, consequẽs est, quòd etiã a principio habens mille ducatos non solum habet mille, sed lucrum in virtute. Ac per hoc voluntarie sustinens damnum mille, dũ mutuat alteri, sustineꝫ etiam damnũ lucri in virtute. Ac per hoc debentur eidem nõ solum mille, sed aliqd æquiualens dãno lucri, alioquin non restitueretur æquale.

Lib.5. cap. 4. tom.5.

Et cõfirmatur: quia sicut habens semina

ARTICVLVS I IIII.

Vtrum aliquis debeat restituere quod non abstulit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis debeat restituere quod non abstulit. Ille enim qui damnum infert alicui, tenetur damnum remouere: sed quando aliquis damnificat aliquẽ vltra id, quod accepit, puta, cũ aliquis effodit semina, damnificat eum qui seminauit in tota messe futura: et sic videtur quòd teneatur ad eius restitutionem. ergo aliquis tenetur ad restitutionẽ eius, quod non abstulit.

¶ 2 Præt. Ille qui detinet pecuniã creditoris vltra terminum præfixum, videtur eum damnificare in toto eo, quod lucrari de pecunia posset, qđ tamen ipse non aufert. ergo videtur quòd aliquis teneatur restituere quod non abstulit.

¶ 3 Præt. Iustitia humana deriuatur a iustitia diuina: sed deo debet aliquis restituere plus quàm accepit ab eo, secundum illud Matth. 25. Sciebas quòd meto vbi nõ semino, & congrego vbi non sparsi. ergo iustum est, vt etiam restituat homini aliquid, quod nõ accepit.

SED CONTRA est, quod recõpensatio ad iustitiam pertinet, inquantum æqualitatem facit: sed si aliquis restitueret quod non accepit, hoc non esset æquale. ergo talis restitutio nõ est iustum q̃ fiat.

RESPON. Dicendum, quòd quicumque damnificat aliquem, videtur ei auferre id, ī quo ipsum damnificat. Damnum enim dicitur ex eo, quòd aliquis minus habet, quàm debet habere, secũdum Philosoph. in 5.*Ethicor. Et ideo homo tenetur ad restitutionẽ eiꝰ, in quo aliquem damnificauit: sed aliquis damnificatur dupliciter. Vno modo, quia auferturei quod actu habebat: & tale damnum est semper restituendum secundum recompensationem æqualis, puta, si aliquis dãnificet aliquẽ diruens domum eius, tenetur ad tantum, quantum valet domus. Alio modo, si damnificet aliquem, impediendo ne adipiscatur, quod erat in via habendi. Et tale damnũ non oportet recompensare ex æquo, quia minus est habere aliquid virtute, quàm habere actu. Qui autẽ est in via adipiscendi aliquid, habet illud solum secundum virtutem, vel potentiam: & ideo si redderetur ei, vt haberet hoc in actu, F restitueretur ei quod est ablatum nõ simplum, sed multiplicatum, quod non est de necessitate restitutionis, vt dictum* est. Tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundũ conditionem personarum, & negotiorum. Et per hoc patet responsio ad Primum, & Secũdum. Nam ille qui semen sparsit in agro, nondũ habet messem in actu, sed solum in virtute. Et similiter ille qui habet pecuniam, nondum habet lucrum in actu, sed solũ in virtute, & vtrũque potest multipliciter impediri.

AD 3^m dicendum, q̃ Deus nihil requirit ab homine nisi bonum, quod ipse in nobis seminauit: & ideo verbum illud vel intelligitur secũdum prauam existimationem serui pigri, q̃ existimauit se ab alio nõ accepisse: vel intelligitur quantum ad hoc, quòd Deus requirit a nobis fructus donorum, qui sunt & ab eo, & a nobis: quamuis ipsa dona a Deo sint sine nobis.

ARTICVLVS V.

Vtrum oporteat semper restitutionem facere ei, a quo acceptũ est aliquid.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd nõ oporteat semper restitutionem facere ei, a quo acceptum est aliquid. Nulli enim debemus nocere: sed aliquando esset in nocumentum hominis, si redderet, quod ab eo acceptum est, vel etiam in nocumentum aliorum, puta, si aliquis redderet gladium depositum furioso. ergo nõ semper est restituendum ei, a quo acceptum est.

¶ 2 Præt. Ille qui illicite aliquid dedit non meretur illud recuperare; sed quãdoque aliquis illicite dat, qđ alius ẽt illicite accepit, sicut apparet in dante, & recipiente aliqd simoniace. ergo non semper restituendum est ei, a quo acceptũ est.

¶ 3 Præt. Nullus tenetur ad impossibile: sed quandoque est impossibile restituere ei, a quo acceptum est, vel quia est mortuus, vel quia nimis distat, vel qa est ignotus. ergo non semper facienda est restitutio ei, a quo acceptum est.

¶ 4 Præt. Magis debet homo recompensare ei, a quo maius beneficiũ accepit: sed ab alijs personis homo plus accepit beneficij, q̃ ab illo qui mutuauit, vel deposuit, sicut a parentibus. ergo magis subueniendum est quãdoque alicui personæ alteri, quàm restituendum ei, a quo acceptum est. in agro fata potest licite vendere messem, quam haberin virtute, non quantũ valebit, sed quãtum valet in præparatione tali existens. ergo pari ratione si habẽs mille ducatos habet lucrũ in virtute, potest alienare totum simul, s. illos mille, & lucrũ in virtute.

¶ Ad hoc dubium, quia ad materiã vsurę spectat, ideo in tractatu de vsura ĩferius respondebitur. Coincidit enim hæc quæstio cum illa, An liceat accipere aliqd plꝰ mutuata summa ex hoc, quòd pecunia est organum ad lucrandum, & commoda humanæ vitę habẽdum: quæ quæstio ibidem disputabitur.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articuli quintum.*

IN art.5. eiusdem q̃s. nota in corpore art. illa verba, Nisi ei qui minus habet, quam quòd fuit, suppleretur. Ex hac siquidem radice, quòd. s. ideo redendum est ei, a quo acceptum, quia fuit, habetur quòd q accepit ab aliquo rẽ alienam vel furto, vel vsura, vel alias occupauerat, non tenetur restituere illi, a quo accepit, quia non minus habet, q̃ suum est: sed debet facere quantum potest, vt reddatur domino. Debet tamen significari per aliquam bonam viam illi qui occupauerat, quòd non tenetur satisfacere tali pro tali re, ne contingat, si forte veniat ad pœnitentiã, bis fieri restitutionem, & damnificari pœnitẽtem. Ex hac quoque radice prouenit, quòd si quis bona Ecclesiæ seu religiosi, sic habuit, q̃ tenetur ea restituere, et prælatus ecclesiæ illiꝰ, vel monachus administrator sit dilapidator, quòd nõ sunt eis restituenda: quia non minus habẽt de suo, sed de alieno eis cedito ad dispensandũ, non ad dissipandũ. Et ideo tenetur

reddere Ecclesiæ, quæ est rerum domina in rebus quæ non possunt dilapidari. Et similiter reddi debent ãbbatiæ, seu cõuentui, cuius sunt: & idem est de similibus iudicium. Et hæc intellige in foro conscientiæ, cum secreto hæc fieri possunt agendo vtiliter causam vtriusq; s. domini, & occupatoris parati ad detinendum alienum, aut dilapidãdum ecclesiasticum, seu commune bonum. Nã secus est in foro iudiciali, & absolute, q̃ quando etiam prædoni cõuenit, quòd rapta bona sunt sua non simpliciter, sed ad custodiendũ, & restituendum: in cuius signũ non nisi publica potestate possunt illi auferri licite, absolute loquendo: & propterea iudex compelleret ad restituendũ illi occupatori, & dilapidatori, sicut ad tuendum ẽt prædonem in possessione. Et plenitudo iustitiæ exigeret, vt ipse occupator, aut dilapidator, rehaberet quod suum sic est, & restitueret domino, aut recte dispensaret. Nam si sic fieret, etiam modus iustitiæ quo ad personam; quæ tenetur ad restituendum dño simpliciter, vel dispensandum, seruaretur, qui violatur, hoc est non seruatur, cum in foro conscientiæ supradicto modo restitutio fit, sed sancte in dictis casibus non seruatẽ in fauorẽ vtriusque, vt dictum est. Defectus siquidem legis hic accidere videtur corrigendus ab æquitate, ne foueat quis occupationẽ, aut dilapidationem, materiam ministrando, cum possit illam subtrahere, & proximi, aut Ecclesiæ iura tueri sic &c.

¶ In responsione ad primum eiusdem artic. aduertel, q̃ ex hac eadem radice prouenit, q̃ tẽpore iniusti belli non sunt restituenda magna debita iniusto principi, quibus ad exercitum fouendũ egerit: sed conseruanda vt cõgruo tempore, sine. s. alterius iniuria reddantur. Et si depositum, aut mutuum nõ est reddendum dño exposituro in damnum alterius, quo pacto potest quis mutuare alicui exposituro in damnum, & iniuriam Ecclesiæ, puta, pro emendo cardinalatu? Minus. n. est reddere suum alicui, q̃ mutuare. Et si neutrum agẽdum est, quo pacto nummularii, vt mediatores, ministrant eisdem ad habendum pecunias suas ex aliquo distanti loco pro tali opere? Nec enim cum sint voluntaria, absque peccato fiunt, quando constat quòd ad hoc petuntur.

¶ In responsione ad secundum eiusdem articuli quinti, sciro discernere inter dationem illicitam, & propter causam illicitam, respiciẽdo ad id, quod lege diuina, vel humana prohibitum est. Quãdo enim ipsum dare est peccatum, seu prohibitum, vt cum lex prohibet dare, vt patet cum prohibetur dari iudici pro sententia, vel monasterio pro ingressu, vel episcopo pro beneficio, & huiusmodi, tunc ipsa datio est illicita. Quando vero dare non prohibetur, sed actus, seu causa propter quam datur, vt cum prohibetur fornicatio, adulterium, & huiusmodi, non prohibetur dare propter ista, sed ipsa prohibentur. Vnde homo propter accepta huiusmodi seruitia quàmuis nefanda, tenetur dare quod promittit, vel solitum est. Et quia sola causa in culpa est, non refert in proposito an propter fornicationem, an propter adulterium, aut aliam speciem luxuriæ detur. Et similiter est de aliis malis seruitiis, dummodo dare prohibitum non sit lege diuina, vt in simonia: vel humana, vt in multis & factũ est, & fieri põt cõtra dãtes pro tali, uel tali actu &c. Et forte propter istos duos modos, quibus datio ipsa potest esse mala, author dixit duo vocabula, scilicet, illicita, & contra legem, referendo illicitum ad ius naturale, vel diuinum: & contra legem, ad ius humanum.

¶ In eadem responsione aduerte, quòd licet mulier possit sibi retinere ex meretricio actu acquisita sine dolo, & fraude: quę tamen acquisuit ex simulatis verbis, aut factis, tenetur restituere. Huiusmodi namque simulationes important dolus, & fraus, vt patet superius in tractatu de prudentia. Et quia pet huiusmodi simulationes frequenter ab amatoribus extorquere videntur; si crebræ essent harum pœnitentiæ, latius esset exemplæ ponenda: sed ipsæ viderint quid, & quot simulauerunt.

¶ In responsione ad tertium, quia tria tractantur, scilicet de omnino ignoto domino rei, de mortuo, de multum distanti, de extremis singillatim oportet aliquid dicere. De omnino ergo ignoto domino nota tria, scilicet viam, terminũ, & cõsequens. Quo ad viam vide in litera, quòd est diligens inquisitio. Et dicitur diligẽs inquisitio, quã diligens homo accurate inuestigando, vbi, quando, p quos, a quibus &c. faceret. Et cum ad terminum non peruenitur nisi per transitam viam, non debet rei dominus haberi p omnino ignoto, nisi postquàm præcessit diligens inquisitio. Et propterea si quis absque inquisitiõe rem alterius, pauperi dedisset, non satisfecisset, sed tenetur inuento domino restituere: & sibiipsi imputet, qui imprudenter alienauit alienũ. Quo ad terminum, vide in litera, quòd omnino ignotus, ita q̃ præmissa diligenti inquisitione perposset, nisi ei, qui minus habet q̃ quod suum est, suppleretur quod deest. Et ad hanc suppletionem faciendam necesse est vt ei fiat restitutio, a quo acceptum est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando res restituenda apparet esse grauiter nociua ei, cui restitutio facienda est, vel alteri, non ei debet tunc restitui: quia restitutio ordinatur ad vtilitatẽ eiꝰ, cui restituitur. Omnia enim quę possidentur, sub ratione vtilis cadunt. Nec tamẽ debet ille, qui detinet rem alienam, sibi appropriare, sed vel reseruare vt congruo tẽpore restituat, vel etiam alibi tradere tutius conseruandam.

AD 2^m dicendum, quòd aliquis dupliciter aliquid dat illicite. Uno modo, quia dat illicitum, vt meretrix dat fornicationem, & usurarius dat mutuum ad usuram. Et in his duobus casibus non tenetur recipiens restituere, quia dans non habet ius ad illud quod dat, sed magis recipiens contra iustitiam habet. Et ideo dans non habet actionem ad repetendum, sed magis recipiens tenetur ad restituendum. Et hoc est quod dicit Philosophus, quòd in his quæ dantur ad turpem finem, non est repetitio

an scilicet fuerit acceptio iniusta, vt furtum, rapina, vsura, & huiusmodi: vel sine iniustitia, vt inuentio, successio, mutuum, depositum, & huiusmodi. Nam si tenetur ad restitutionẽ ratione furti, & similium, tenetur ad expensas etiam in quadruplum, si aliter non potest facere, quòd res reddatur domino. Et ratio est, quia dominꝰ rei ex eo quòd passus ẽ furtum, non debet damnificari. Cõstat autem quòd dãnificaretur, si propriis expensis deberet recuperare rẽ sibi ablatam. Cum ergo ipse non teneatur ad expensas, & fur teneatur ad iterato statuẽdum dominum rei in possessione, cõsequens est, quòd fur teneaꝫ per accidens, s. pp accidentem distantiã, ad plus dampni sustinẽdum, q̃ intulerit alteri. Nec, pterea cõcedendum est, quòd tenetur ad aliud, quàm ad restitutionem. Sed quia tenetur ad consummatã restitutionem, quæ per accidens requirit expẽsas: ideo tenetur ad subeundum damnum. Nec refert in proposito, an fur, an passus furtum, se absentauerit a loco furti: sed sibi imputet fur, qui furando effecit se debitorem ad ponẽdum dominum in possessione rei suæ, non in hoc, vel illo loco, sed simpliciter. Nec debet dominus, qui nõ potuit rem suã ablatam ferre secum, pati: pateretur autem, si sine eius volũtate res sua pauperi, aut alteri daret. Si vero

D.543.

Vno modo, quia ipsa datio est illicita, & contra legem, sicut patet in eo qui simoniace aliquid dedit, et talis meretur amittere quod dedit: unde non debet ei restitutio fieri de his. Et quia etiam ille qui accepit, cõtra legem accepit, non debet sibi retinere, sed debet in pios vsus conuertere. Alio modo aliquis illicite dat, quia propter rem illicitam dat, licet ipsa datio non sit illicita, sicut cum quis dat meretrici propter fornicationem. Vnde & [d] mulier potest sibi retinere quod ei datũ est, sed si superflue ad fraudem, vel dolum extorsisset, tenetur eidem restituere.

Ad 3[m] dicẽdũ, q̃ si ille, cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotꝰ, debet homo restituere secundum quòd potest, s. dando in eleemosy nas pro salute ipsius siue sit mortuus, siue sit viuus, præmissa, tamen diligẽti inquisitione de psona eius, cui est restitutio facienda. Si vero sit mortuus ille, cui est restitutio facienda, debet restitui hæredi eius, qui cõputatur quasi vna persona cum ipso. Si vero ille sit multum distans, debet sibi transmitti quod ei debetur, & præcipue si sit res magni valoris, & possit cõmode trãsmitti: alioqn debet in aliquo loco tuto deponi, vt pro eo cõseruet, & domino significari.

Ad 4[m] dicendum, quòd aliquis de hoc quod est sibi propriũ, debet magis satisfacere parentibus, vel his, a quibus accepit maiora beneficia: non autem debet aliquis recõpensare benefactori de alieno, quod contingeret, si quod debet vni, alteri restitueret: nisi forte in casu extremę necessitatis, in quo posset, & deberet alicui ẽt auferre aliena vt patri subueniret.

Ad 5[m] dicendum, quòd prælatus potest rem Ecclesiæ furripere tripliciter. Vno modo, si rem ecclesiæ non sibi deputatam, sed alteri, sibi vsurparet: puta, si Episcopus vsurparet sibi rem capituli. Et tũc planũ est, quòd debet restituere, ponendo in manus eorũ, ad quos de iure pertinet. Alio modo, si rẽ Ecclesiæ suæ custodiæ deputatam, in alterius dominium transferat, puta, consanguinei, vel amici: et tunc debet restituere Ecclesiæ, & sub sua cura habere, vt ad successorem perueniat. Tertio modo, potest prælatus furripere rem Ecclesiæ solo animo, dum scilicet, incœpit habere animum possidẽdi eam vt suam, & non nomine Ecclesiæ: & tunc debet restituere, talem animum deponendo.

F alterius necessitatem: et consequenter sibi debet restitui etiã ab existente in extrema necessitate. Mihi autem videtur oppositum esse verum. Et ratio me mouens est, quia tempore extremæ necessitatis quomodocumq; cessat proprietas rerum ad iustgentium spectãs, vt inferius patebit. Et iudicium de vsu rerum, tunc non debet fieri secundum statũ proprietatis rerum, secundum quem hoc est illius, & illud alterius: sed debet fieri secũdum statum, quo omnia sunt cõmunia. Considerando autem res in statu, quo oĩa sunt communia, manifestum est qꝫ melior est conditio occupantis, seu possidentis, ac p hoc cũ multi sint in extrema necessitate, & ego inuenio in manu mea vnde viuã, nõ teneor illud subtrahere, & tibi etiã in extrema necessitate existẽti tribuere: licet hoc, qđ in mea manu ẽ, iure gẽtiũ, vel positiuo sit tuũ: Quia extrema mea necessitas ius gentiũ respectu huius, qđ in manu mea est, tibi abstulit: & ius naturæ, qđ solũ remãsit, fouet possidentẽ. Vnde falsum est, qꝫ ille, dñs rei nũqua cecidit a dominio; quia extrema necessitas alterius, cũ possessione illiꝰ rei, abstulit huic ius positiuum, ius gentium, & ius naturæ. Vnde falsum est, qꝫ iste detentor occidat dñm, aut iniuste cõseruet vtram suam: quia dominium cessauit alterius, & iste vsum

G

H

Articvlvs VI.

Vtrum teneatur semper restituere ille, qui accepit.

I

Ad sextvm sic procedit. Videtur qꝫ non teneat semper restituere ille qui accepit. Per restitutionẽ enim reparatur æqualitas iustitiæ, quæ consistit in hoc, quòd subtrahatur ei qui plus habet, & detur ei qui minus habet: sed contingit quandoque, quòd ille qui rem aliquam subtraxit alicui, nõ habet eam, sed deuenit ad manus alterius. ergo non tenet ille restituere qui accepit, sed alius qui rem habet.

¶ 2 Præt. Nullus tenetur crimen suum detegere: sed aliquando aliquis restitutionem faciendo, crimen suum detegit, vt patet in furto. ergo non semper tenetur ille qui abstulit, restituere.

¶ 3 Præt. Eiusdem rei non est multotiens restitutio faciẽda: sed quãdoque multi simul rem aliquam

B

C

A ligat, possessorem solummodo in casu, quando scilicet ex hoc factus est locupletior, & ad tantum quantum factus est locupletior, vt bene ius ciuile decernit. Et de re quidem ratio manifesta est: de eo vero quod loco rei successit ad lucrum manifestatur: quia quicquid lucri ex re aliena apud possessorẽ est, suũ nõ est, ac per hoc quantũ habet de huiusmodi lucro, tantũ habet plus quàm suum est. Et cũ dominꝰ rei tãtundẽ habeat minꝰ de suo, oportet secũdum iustitiæ commutatiue formam auferri a possessore non suo, & dari domino rei, vt sic inter eos sit æqualitas: & huic rationi omnia cõsonãt. Nã si ex dono possideo alienũ, & vendidi, tenetur de pretio quo factus sum locupletior. Si autem emi prius, & postea vendidi sine lucro ex parte rei, quàmuis forte lucratꝰ fuerim ex labore, vel industria adiuncta, non teneor de aliquo. Et similiter si ex dono habitum donaui, non sum ex re illa factus locupletior. De consumptione quoque distinctio consonat, quando scilicet consumptio redundat indirecte in lucrum, puta, quia cõsumpsisset tantundem de proprio: tunc. n. indirecte factus est locupletior. Quando vero consumptio in nullũ redundat lucrũ, ad nihil tenetur. Propter quòd inuitatus ad cœnam rei furtiuę, si bona fide cœnat, & nihil, pterea lucratur, quia omnino in domo propria tantum expendit, si in ea cœnat, quantum si nõ, ad nihil tenetur: sed si ex hoc, quòd ad conuiuium accedit, minus domi expendit, tenetur non de tanto, quantũ consumit in cœna, sed quantum lucratus est indirecte, non expendendo, & comedendo propria. Et similiter dicendum de veste pretiosa consumpta, qualem non consumpsisset, nisi dono habuisset. Non enim tenetur de tanto quantum valebat vestis illa, sed quantum consumpsisset de sua veste. Pro generali enim regula in succedẽtib⁹, & fructibus, & effectibus rei habendum est, quòd tolummodo tenetur inquatum aliquid lucri, vel directe habuit, vt puta, recipiẽdo pretium locationis domus, & fructuum agri, & similiũ: vel indirecte, vt puta, quia tantum expendisset de suo. vtroque enim modo factus est locupletior intantũ ex re aliena. Notanter dicimus, ex re aliena, ad differentiam lucri ex propria industria: non enim tenetur de tali lucro. Propterea si habuissem pecuniam alienam, & cum ea lucratus fuissem, non tenerer de tali lucro, & de similibus idem est iudiciũ. Et ex his patet, quare quandoque pretium in proposito succedit loco rei, & quandoque non: quia quandoque habet rationem non sui respectu possessoris, quãdo scilicet reddit ipsum locupletiorem: & quandoque habet rationem sui, quando scilicet saluatur indemnis: & similiter est proportionaliter de consumptione.

D

¶ Sed restat adhuc vnum dubium: quia scilicet secundum doctrinam hanc, non videtur æqua lex ista de restitutione ex parte rei, sed claudicat ex vna parte, scilicet ex parte possessoris. Nã possessor staret in periculo damni, & non lucri sine vlla culpa sua. Declaratur sequela: quia possessor qui emit, tenetur restituere rem apud se existentem, ẽt si non posset pretium quod dedit, recuperare a vẽditore, vt patet ex dictis. Et tamen numquàm potest lucrari: quia inquantum est factus locupletior, tenetur restituere, vt dictum est.

E

¶ Sed hoc non est difficile soluere, considerando quòd obligatio ad restituendum, de qua loquimur, nõ oritur ex actione, aut passione, sed ex ipsa re aliena, cui accidit, quòd ab hoc possessore habetur dono, vel pretio, ac per hoc, quòd iste damnificetur, & non ille. Quia ergo possessor damnum incurrere possessorem ex re aliena, non prouenit ex ipsa re, sed ex modo adiunctæ actionis, scilicet emptionis, nõ debere autem lucrari, ex re ipsa prouenit, æquissima est restitutionis lex ex parte rei secundũ ea, quæ sunt per se, & nõ secundum ea, quæ, sunt per accidens dispositiones.

¶ Circa restitutionem vero ex parte acceptionis, in litera tria membra fiunt. Primum est quando acceptio est iniuriosa, & tũc acceptio ipsa obligat accipientem ad restitutionem. Et sub hoc

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum sextum.*

IN art. 6. eiusdem quæst. 62. nota in corpore art. vniuersalem radicem, vnde omnes restitutiones in quãcumque materiã & quomodolibet oriuntur, vt in casibus non scriptis scias resoluere vsque ad principia, an teneatur quis ad restitutionem. Duæ ergo sunt radices, ad quarum alteram restitutionem omnẽ oportet reduci. Prima est acceptio: secunda est res accepta. Et extenditur in proposito acceptionis notatio ad omnem actum, quo proximus minus habet de suo quàm habere debeat. Incendium enim, contumelia, iniqua distributio, & alia huiusmodi, sub acceptione conprehẽduntur. Oportet igitur primo inspicere, an ille de quo quæritur, teneatur ad restituẽdũ ratione acceptiõis, vel ratione rei acceptæ, an ratione vtriusq;. Oportet nãque inter ista tria comprehendi omnem restitutionẽ. Et vt singillatim differamus sequendo literam, generalis regula in restitutionibus ratiõe rei est, Quòd tandiu tenetur quis ad restitutionẽ rõne alienæ rei, quandiu eam habet. Et in prompta ratio in litera redditur: quia habens id qđ alterius est, habet plusquã suũ est, & dãnificatus tãtũdẽ habet minus de suo. Et ideo sm formã iustitię commutatiuæ oportet æqualitatem inter eos constituere, auferendo ab illo qui habet plus, & dando ei qui habet minus, vt sic fiant æquales, sicut erãt a principio, antequàm scilicet & ille minus, & iste plus haberet, quàm suum est. Et ex hac radice prouenit, quòd si quis rem alienam ignoranter emisset non potest retinere eam, quam primum nouit eam esse alienam: sed tenetur eam domino restituere. nec potest petere ab eo pretium, quo ipse emit a domino rei, sed a venditore: ex hoc enim, quòd res illa aliena est, obligat possessorem ad sui restitutionem domino. Sed occurrit hoc in loco dubium, An res dicatur esse apud aliquem solummodo, quando res ipsa, puta, vestis, vinum, frumentum extat apud eum: vel intelligendum est, quando vel res ipsa salua, vel aliquid loco eius extat, puta, pretium, vel effectus ipsius, puta, conferuatio proprii vini, aut proprii frumenti, quod consumpsisset dum consumpsit alienũ: vel alius effectus, puta, nutritio, & huiusmodi, quæ ex consumptione relinquuntur vel amicitia, quæ ex donatione, si rem donando distraxit, consequitur: vel aliquid aliud hmõi. Et est ratio dubii, quia varia dicuntur de possessore bonæ fidei, de quo loquimur. Dicitur enim imprimis, quòd si emptam rem distraxit vendendo, quòd non tenetur ad restitutionem: et similiter si donauit, aut cõsumpsit, & si res est salua, & fructifera, non tenetur ad restitutionem fructuũ perceptorum consumptorum. Dicitur deinde, quòd quandocumque possessor bonæ fidei factus est ex re aliena locupletior, tenetur ad restitutionem. Et ad hoc est textus iuris ciuilis. ff. de petitio. hæred. l. item veniunt. §. eos autem. Ex his enim cõsurgit, quòd pretium quandoque computatur loco rei, puta, cum mihi donatam rem alienam vendidi: factus sum enim ex illa locupletior, & quandoque non, puta, cum emptam rem vendidi sine lucro ex parte rei: & rursus consumptio quandoque computatur loco rei, vt cum quotidianos sumptus ex re aliena percipio, quos ex proprio effecissem: factus sum enim ex his euitatis expensis locupletior. Et hoc expresse dicitur ibid. l. sed & si lege. §. quòd autem. Quandoq; non, vt cum consumpsi, quia abundabam habendo talẽ rẽ, nec fecissem tales sumptꝰ, nisi talẽ rẽ habuissem.

¶ Ad euidentiam huius rei præsupponendum est, quòd termo totus est de possessore bonæfidei, qui tamen post factum comperit se alienum possedisse, & paratus est vnicuique suum reddere. De hoc enim qui solummodo ratione rei tenetur, quæstio est, ad quid tenetur in casibus huiusmodi. Si recte igitur perspiciamus formam commutatiuæ iustitiæ antedictã, apparebit qꝫ non solum res ipsa aliena obligat possessorẽ ad restitutionẽ, sed etiam quicquid loco rei successit, vt pretium, vel effectus: si ex his factus est possessor locupletior obligat eũdem ad restitutionem: ita quòd inter rem ipsam alienam, & id quòd loco eius successit, hæc est differẽtia in ꝓposito, quòd res ipsa obligat possessorẽ simpliciter, & absolute: id vero quod loco rei successit, ob-

membro comprehendirur omnis iniusta damnificatio in quacumque re: ita quòd formale considerandum in hoc, est ipsa damnificatio, quæ acceptio vocatur, siue fiat capiendo, siue comburendo, siue præcidendo, siue quouis alio modo. Semper enim in huiusmodi intereunit damnum alterius: quod ideo est, quia accipitur ab inuito domino quod suum est, quānis nullū quandoque detur, sed annihiletur. Omnis ergo qui damnificator est alterius, tenetur ad restitutionem non ratione lucri sui, sed ratione acceptionis, seu damnificationis. Et hoc fundamentum, hanc radicem, hanc regulam bene nota: quia cum primum inuenetis aliquā acceptionis iniustæ causam fuisse, scito illum comprehendi sub damnificationis nomine, & ipsum obligatum ad restirutionem illati damni. Considera ergo in casibus occurrentibus, si operatus est ad damnum alterius: quia damnificator est proculdubio, quando sūt sequutus est ex sua illatione effectus.

¶ Secundum membrum est, qñ acceptio est ex voluntate domini in vtilitatem accipientis, tunc etiam acceptio ipsa obligat accipientem ad restitutionem. Et sub hoc mēbro nō clauditur nisi acceptio illa, quæ est pro sola vtilitate accipientis, vt patet ex ratione literæ, quia. s. tenetur ad gratiā recompensandam ille qui accipit. Hoc.n. non habet locum in acceptione pro cōi vtilitate, s. tradentis, & accipientis: quia ex quo commune est beneficium, nenter alteri tenetur ad gratiam recompensandam.

¶ Sed quod in litera dicitur, quòd accipiens in suam solam vtilitatem a domino voluntario tenetur ad restitutionem, etiam si rem amisit, non caret scrupulo, quoniam vt patet extra, de commodato, Casus fortuitus, quo perit commodatum, non debet imputari ei cui commodatum est, nisi propter moram culpam, aut pactum. Non tenetur ergo qui accipit in suam præcise vtilitatem ad restitutionem, si rem amisit sine omni culpa sua, quāmuis teneatur de leuissima culpa, vt ibidem dicitur. Quomodo ergo saluabitur præsens litera absolute dicens, quòd tenetur restituere, etiam si rem amiserit?

¶ Ad hoc dubium licet dici forte posset, quòd author loquitur de acceptione qua transfertur dominium rei, quia dat exemplum de mutuo: quia tamen exempla ratione clarioris disciplinæ ponuntur, aliter dicendum est, quòd doctrina moralis est secundum ea, quæ conueniunt, vt in pluribus, nec oportet in moralium documentis excipere raro contingentia. Vnde cum fortuita sint de numero rarorū, vt patet in 2. Physic. consequens est, quòd præsens litera docens moralia absolute, vera sit, iudicans secundum id quod est frequenter, quòd scilicet accipiens in sui vtilitatem præcisè a domino voluntario, tenetur restituere, etiam si rem amiserit. Et Decretalis aspiciens ad casus, vera quoque est, decernens, quòd accipienti commodatum causa sui, non debet fortuitus casus imputari.

¶ Tertium membrum est, qñ acceptio est ex voluntate dñi, non pro vtilitate accipientis. Tunc.n. acceptio ipsa non obligat accipientem ad restitutionem: quia accipiendo, obsequium impendit: sed res accepta, quia aliena est, obligat eūdē ad restitutionē. Et ideo secundum regulam prius datam de obligatione ex parte rei, tandiu ille qui sic accipit, tenetur, quandiu rē habet. Propter qđ si rem perdidit, nō tenetur, nisi ex magna sua culpa, inquit author, amiserit illam. Quod Iuristæ sub aliis verbis docent, dicentes, quòd tenetur de dolo, & lata culpa, non autem de leui, aut leuissima: et vocatur magna, seu lata culpa, quando non custodiuit ea diligentia res depositas, qua custodiuit suas.

¶ Et nota, quòd hoc tertium membrum a negatione propriæ vtilitatis distinxit author, & non ab affirmatione vtilitatis tradentis: quia nihil refert, an accipiat pro vtilitate tradentis, an alicuius tertii. Sat est enim quòd nō accipiat pro vtilitate sua ad hoc, ne teneatur ad restitutionem ratione acceptionis, sed rei.

¶ Sed occurrit circa hanc trimembrem distinctionem dubium: quia pluribus modis, quàm his tribus acceptio rei alienæ potest se habere. Potest namque esse pro vtilitate vtriusque partis, scilicet tradentis, & accipientis (vt patet in conductione, & locatione) in accommodato, vt seruire, aut ministrare possit accommodanti, vt cum accommodo equum, vt vadas ad negotium meū: & in deposito, cum quis pro mercede custodit, & huiusmodi. Insufficienter ergo author modos, quibus acceptio rei alienæ se habere potest, distinxit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd author non intendebat distinguere vniuersaliter modos acceptionis alieni. Q̄ ex eo patet, quòd de acceptione rei ex dono, nihil omnino dicit. Intendit ergo de aliquo acceptionis genere distinguere. Et videtur mihi, q̄ genus hoc sit acceptio simplex, annexum habens restitutionis debitum: vocatur autē simplex per exclusionem cōpositionis cum aliquo correspondente dare. Contingit enim vtroque modo accipere, scilicet cū correspondēte dare, vt in conductione, pignore, emptione, & huiusmodi. Accipit enī tunc quis alienum, pro quo datur aliquid correspondens ei: sine aliqua datione admixta, vt patet in mutuis, in quibus si daretur correspondens, non esset mutuum. Dixit quoque habens annexum restitutionis debitum propter acceptionem doni, quæ licet sit simplex: quia tamen non habet restitutionis debitum annexum, extra genus hoc ponitur. Distinguatur ergo simplex, annexumque restitutionis debitum habens, acceptio rei alienæ, & dicatur, quòd tripliciter se habere potest scilicet cum iniuria, & hoc est primum membrum: vel cum voluntate domini, & sic aut in solam accipientis vtilitatem, & hoc secundum est membrum: aut non in vtilitatē accipientis. & hoc est tertiū membrum. In his enim omnibus simplex est acceptio, vt patet discurrenti, et intantum est simplex, vt si admitteatur aliqua correspondens datio, vt merces pro deposito, vel aliquid huiusmodi, varietur debitum restituendi, vt patet ex hoc, quòd qui accipit depositum mercede, aut aliqua propria vtilitate, tenetur etiam de leui, & forte de leuissima culpa, de quarum nullatenebatur, si simplex fuisset acceptio &c.

¶ Quartum igitur quod obiicitur restasse membrum, quando scilicet acceptio est in fauorem vtriusque, non est membrum distincti generis: quia non est acceptio simplex, qñ est in fauorem vtriusque: sed acceptio componitur cum aliqua correspondatione, vt patet discurrenti p huiusmodi contractus. At si quis quærat, quare author suscepit onus distinguēdi hmōi acceptionem simplicem, & nō potius simplicem, & missā, Respondetur, q̄ causa quare nō vniuersaliter de acceptione dixit, est, quia tractabat de iustitiæ cōmutatiuæ actu, a qua acceptiones gratuitæ longæ sunt. et acceptiones ad iustū, aut iniustū spectātes mistæ post simplices tractandæ sunt, aut ex simplicibus iudicandæ.

¶ In responsione ad primum eiusdem sexti articuli, vide conclusionem, quòd quando qui ratione acceptionis tenetur, transtulit rem in alium, vterque tenetur: alter ratione acceptionis, & alter ratione rei, vt scias decernere in casibus.

¶ In responsione ad secundum, circa illius argumenti materiam dubium occurrit, An si restituendo per confessorem eandem rem, sequeretur criminis detectio, teneatur aliquis ad restituendam rem acceptam: An sufficiat restituere illius æstimationem. Et licet hoc dubium spectet directe ad articulum secundum, vbi tractatur quid sit restituendum, propter materiam tamen argumenti huius hic motū est. Et est ratio dubitandi, quia non debet fieri commutatio rei inuito domino. Contingit enim domino displicere commutationem rei suæ in æstimationem illius: si enim illam haberet, nullo pacto venderet, Ex alia autem parte est, quia homo non tenetur ad damnificandum famam suam, vt restituat alteri rem suam.

¶ Ad hoc dicitur, quòd licet casus iste non facile possibilis sit, eo quòd oporteret simul concurrere, quòd nec per se, nec per alium, nec tunc, nec nacta post congrui mediatoris opportunitate possit restitui res illa in specie, & cum hoc res sit talis, quòd nullo modo dominus commutationem acceptaret: si tamen casus accideret, videtur mihi, quòd non teneatur ad restitutionem illius rei, sed æstimationis eiusdem. Et ratio me mouens est, quia ob restitutionem bonorum inferioris ordinis, non tenetur aliquis ex vi debiti ad damnificandum se in rebus superioris ordinis. Res autem exteriores, quales sunt omnes ad diuitias

ad diuitias spectantes, sunt bona inferioris ordinis: fama autem est superioris ordinis, iuxta illud. Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ: unde non tenetur quis damnificare se in fama, vt restituat rem illam in specie. Et si quis obiiciat, quòd non propter rem illam, sed propter actum virtutis iustitiæ, scilicet exercendū, quòd bonum est superioris ordinis, quàm sit fama, tenetur iste damnum sustinere famæ, sicut ille, qui iuste torquetur, tenetur crimen suum dicere, Respondetur, quòd quāmuis iustitiæ rō exigat, vt illam rem alienā, & nō aliam pro ea restituat: quia tamē exhibitio iusti ab hoc fieri non potest sine damno proprio in re superioris ordinis, consequens est, quòd per accidens restitutio illius rei in specie desinat habere rationem actus iustitiæ, ac per hoc iste omittens reddere rē eandēm, non omittit actum iustitiæ debitum. Maior propositio manifestatur ex hoc, quòd homo non tenetur ex natura debiti vēdere seipsum, vt restituat pecuniam, quam furatus est: quia libertas est bonum superioris ordinis in æstimabile. Nec bene pro toto libertas venditur auro. & simile est de fama. Dixi autem ex natura debiti: quia licet ex natura legis punitiuæ fur teneatur se vendere, si fieret lex talis, vt olim erat in lege Moysi, iuxta illud Exod. 22. Si non habuerit fur, quod pro furto reddat, venundabitur: non tamen ad hoc tenetur ex natura debiti. Vnde etiā stante lege non tenetur, nisi post sententiam.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit, An vno integre restituēte, alii qui etiam in solidum tenebantur ad restituendum, teneantur de necessitate salutis ad refundendum illi, qui restituit, & ad quantum quisque teneatur, si tenetur. Et est ratio dubii: quia cum isti nihil acceperint ab isto, qui restitutionē fecit, non tenentur ei aliquo restitutionis iure. Restitutio enim præsuppositi acceptionem, vel rem acceptā, vt dictum est. Quo autem alio iure teneatur, oportet ostendere.

¶ In oppositum autem est litera præsens, cui consonare omnes de hoc scribentes, videntur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd in hac materia est aliquid clarum, & manifestum: aliquid vero obscurum, & quod magna inquisitione indiget, vt dilucidetur. hac ergo partitione vtendum est. Triplici namque modo contingere potest casus iste. Primo, rebus acceptis existentibus apud eos, qui acceperunt. Secundo, rebus acceptis consumptis ab eisdem. Tertio, quòd nulla fuerit acceptio lucrosa alicui, sed solum damnificatoria, vt in destructione domus, incendio, conculcatione seminum, & huiusmodi. Et in primo, & secundo casu clarum est, quòd alii tenentur refundere ei, qui restituit, tamquàm substituto domino illarum rerum. Ex eo namque, quòd vnus restituit pretium totius, factus est dominus rerum extantium apud alios, & est subrogatus in iuribus illius, cui rerum consumptarum pretium debebatur ab his, qui consumpserunt. Et hoc patet, quia ista refusio debet fieri iure restitutionis ratione rei acceptæ extantis, vel mala fide cōsumptę: quoniam sit illi, qui succedit domino, vel in dominio respectu extantium rerum, vel in iuribus respectu cō sumptarum. Et hoc est quod doctores dicunt, dum docent, quòd tenetur refundere quiliber pro portione, quæ ad eum deuenit.

¶ In tertio casu, quando ad nullum portio aliqua deuenit, obscurum est, an alii teneantur refundere. Nam ratione rei, nullus tenetur, sicut in prioribus casibus: ratione autem actionis, qua tenebantur iniuriato, non tenentur isti tamquàm subrogato in iniuria, quia iste qui restituit, non subrogatur in iniuria, vt patet. Videtur autem mihi considerandum, & distinguēdum esse, an ille vnus, qui integre restituit, succedat damnificato in damno tantum, an etiam in damnum pati ab eisdem. Nam ex hoc, quòd aliquis incurrit damnum, non sequitur, quòd aliquis teneatur illum a damno releuare, vt patet: sed ex hoc, quòd aliquis patitur ab aliquo damnum, bene sequitur, quòd sit ab illo releuandus. Ad hoc autem discernendum oportet perspicere, an ille vnus, qui integre restituit, fuerit inductus, aut inducens, aut neque spontaneus ad damnificationem: quia si fuit inductus, teneatur alii, qui ipsum ad maleficium induxerunt, ad refundendum eis, saltem æquis portionibus: quoniam inductus ad maleficium ex hoc ipso, quòd inductus est ad damnificādum alium, consequenter ductus est ad statum, in quo tenetur ad satisfaciendum in solidum, ac per hoc ab inducētibus passus est per viam sequelæ hoc damnum: & sic iste inductus non solum succedit in damno, sed etiam in damnificari ab eisdem. Si vero fuit inductor aliorum ad maleficium ille, qui integre restituit, nō tenentur inducti ad refundendum eidē: quia isti non damnificauerunt deducendo ipsum ad statū, in quo tenetur ad restituendum in solidum, sed econtra. vnde iste non succedit, nisi damno. Si autem æque sponta[ne]o fuit ille, qui integre restituit, ita q̄ nec induxit, nec inductus fuit: tūc subdistinguendum est, aut ille sine aliis ad maleficium perpetrandum non iuisset, puta, quia periculosa aggressio, vel sine sociis non fuisset ausus, vel huiusmodi. Et sic cum par sit de omnibus huiusmodi ratio, quilibet alium prædicto modo damnificauit indirecte, quoniam quilibet posuit socium in statu restituendi in solidum: ac per hoc æquis saltem portionibus tenentur ei, qui restituit, refundere, & gratias agere illi, quòd eripuit eos ab onere restituendi in solidum. Aut quilibet sine aliis iuisset, sed tamē socialiter inierint & tunc de rigore iuris non video, quòd teneantur alii eidem refundere, quia nullus alium damnificauit, quāmuis de æquitate deberent refundere eidem. Aequum quippe est, vt socii in damno inferendo, sint eidem socii in damno sustinendo.

¶ Ad argumentum igitur ex lite a assumptum dicitur, quòd author loquitur in litera de furtipicentibus res, vt patet in argumento, quos concessum est teneri ad refundendum ratione rei, quæ ad eos peruenit. Nos autem loquimur in hoc vltimo de præcise damnificantibus alterum sine cuiuscumq; lucro, de quibus etiam dixi, quod mihi videtur rationi consonum.

¶ Ad eadem responsione ad secundum eiusdem sexti articuli dubium quorundam occurrit circa vltima verba, scilicet, Quod tamen potest condonare, An is, qui ad restituendum tenetur, absolutus sit coram Deo a debito restitutionis ex hoc, quòd petiit ab eo, cui tenetur remissionem, & habuit ab eo gratiam: an requiratur, quòd offerat pecuniam, vel rem in promptu. Et est ratio mouendi hoc dubium diuersitas scriptorum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quocumque modo perueniatur ad hoc, quòd dominus rei, seu cui restitutio fieri debet, liberare donat, aut remittit, absolutus est debitor coram Deo. Nihil enim refert precibus, obsequio, vel intercessione, aut oblatione, aut quouis alio modo procurare, dummodo perueniatur ad id, vnde pendet vinculum restitutionis, liberans scilicet volūtatem domini, per quam est possessor, & distributor, & donator rerum suarum. Quicquid autem rationabiliter in hac re dubitatur, est pro tanto, quia dubitatur, an libere ille donet sua, quæ non sunt in sua potestate posita sed hoc, & cetera dubia cessant, quādo cōstat ex verbis donantis absque metu, fraude, desperatione rei recuperandi, & breuiter omnibus facientibus voluntarium mistū, quòd ipse libere donat. Nec obstat si forte idem oblata re non donat, aut donaret: quoniā præsentia rei mouet ad cupiditatis passionem, ex qua fit ille illiberalis, extra quam passionem existēs, in absentia rerum liberaliter donat. Facilius est enim esse liberalem in donando sua, quæ non possidet, quàm exprahendo a se, quæ possidet. Vnde scrupulus iste superfluus est: quin potius si restitutor in veritate paratus est, & pauper, & creditor diues, & vniuersaliter quando donatio esset opus pietatis, consulendū est, vt absentibus rebus petat donationem, ne intret creditor in tentationem illiberalitatis ex præsentia rerum, sed extra omnē passionem existens, liberaliter donet. Experimur enim in aliis, quòd virtutem facilius seruamus remoti a præsentia obiectorū, vt patet in cibis, & venereis. Nec propterea non libere abstinemus: quia extra præsentiam obiectorum sobrii, & casti sumus, qui forte in præsentia laberemur.

¶ Circa prædicta occurrit nouum dubium, An pluribus in solidum obligatis ad restitutionem, possit dominus gratiam remissionis quibusdam facere, & totum ab vno exigere in foro conscientiæ:

scientiæ. Et est ratio dubii, quia dominus remittendo quibuscũ, donat eis quicquid habent de suo. Quod autem donaui vni, nõ debeo amplius ab alio repetere: alioquin non simplum, sed multiplicatum restitueretur.

¶ In oppositum autem est, quia omnia iura concedunt cuilibet eorum, qui tenentur insolidum ad restitutionem posse agi.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ cum donatio de *alias, q̃nq; suo, & non de alieno, aut alii debito, fieri possit, si dominus, cui restitutio facienda est, liberaliter donat, non debet in præiudicium aliorũ huiusmodi donatio redundare. Verteret autẽ in præiudiciũ 4.di. 15.q. 1.ar.5.q.3. aliorũ, si istis qui tenentur aut restituere, aut refundere, restitutoribus absolutis, ipsi soli damnũ totum incurrerent. Immo cõtingere ẽt posset secundũ hoc, q̃ qui nihil habuissent, restituendo totum damnũ incurrerẽt, & illi qui adhuc res saluas haberẽt, lucrum reportarent rerũ illarum, & dãs qui prius damnificatus erat, & in nullo remaneret damnificatus, & effectus esset liberalis rerũ illarius, q restituit: qđ iniquitate plenũ est. Non potest ergo dominus, cui restitui debet, donare in casu, in quibus tenentẽ alii refundere restituenti, in præiudicium restituentis. Et propterea, si donauit q̃ busdam talibus, qui scilicet tenebuntur refundere illi, qui restituet, non potest in foro conscientiæ petere ab vno integram restitutionẽ, sed tantum minus, quantum donauit aliis, & sibiipsi imputet, q̃ donauit suũ, si illud nõ habet. Secus aũt esset, si non donasset, sed nollet eos vexare, sed ab vno tantũ exigere: & ipsi inter se postmodum, qui tenentur insolidum, viderint. Et hoc concedunt iura, & non quòd portiones donatæ quibuslam, exigantur postmodum ab vno, aut pluribus obligatorum insolidum: quoniam hoc, vt patet ex prædictis, iniquum est.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum septimum.*

IN ar.7. eiusdem 26.q. prosequendo ambiguitates spectãtes ad personam restituentis, quis. s. teneatur ad restitutionẽ, notãda, & declaranda primo occurrit illa maxima. Quicumq; est causa iniustæ acceptionis, tenetur ad restitutionẽ. Videtur liquidẽ male intellecta, & applicata, vt scripta doctorum præseferunt, qui bus authoris verba hoc in loco fauere videntur, dũ dicit, q̃ ad restitutionẽ obligati consensus in eo, sine quo rapina fieri nõ põt, aiũt; q̃ requiritur ad restitutionis vinculũ, q̃ sit causa, sine qua non acciperetur: Sed si omnino acceptio fuisset per alium facta, non teneri ad restitutionem, nisi ratione rei, quæ ad ipsum deuenit. Et ex hoc principio deducitur, quòd causæ instrumentales particulares, loco quarum omnino fuissent aliæ, vt ministri ad vsuras, & inferiores milites, & pedites ad bellum manifeste iniustum, non tenentur, nisi aliquid ad eos deuenerit: quoniam loco eorum alii affuissent, qui idem fecissent;

quo est aliquid iniuste ablatũ: ideo postquàm ei restitutio sufficiens facta est per vnum, alij non tenentur ei vlterius restituere, sed magis refusionem facere ei qui restituit, * quod tamen potest condonare.

ARTICVLVS VII.

Vtrum illi, qui non acceperunt, teneantur restituere,

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur q̃ illi qui non acceperunt, non teneantur restituere. Restitutio. n. quædã pœna est acci pientis: sed nullus debet puniri, nisi qui peccauit. ergo nullus debet restituere, nisi qui accepit.

¶ 2 Præt. Iustitia nõ obligat aliquẽ ad hoc, q̃ rem alterius augeat; sed si ad restitutionem teneretur, non solum ille qui accepit, sed etiã illi qui qualitercũq; cooperantur, augeretur ex hoc res illius, cui est aliquid subtractũ, tum quia sibi multoties restitutio fieret; tum etiã quãdoq; aliqui operã dant ad hoc, q̃ aliqua res alicui auferatur, quæ tamen ei non auferetur. ergo nõ tenentur alii ad restitutionem.

¶ 3 Præt. Nullus tenetur se periculo exponere ad hoc, q̃ rẽ alterius saluet: sed aliquando manifestãdo latronem, vel ei resistendo, aliquis periculo mortis se exponeret. non ergo tenetur aliquis ad restitutionẽ propter hoc, q̃ non manifestat latronem, vel non ei resistit.

SED CONTRA est, quod dr Ro.1. Digni sunt morte, nõ solum qui facĩunt, sed etiam qui cõsentiunt facientibus. ergo pari ratione etiam cõsentientes debent restituere.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut dictum * est, ad restitutionẽ tenetur aliquis non solum ratione rei alienæ, quam accipit, sed etiã ratione iniuriosæ acceptionis: & ideo qui cumq; est causa iniustæ acceptionis, tenetur ad restitutionẽ: quod quidem contingit dupliciter, dicẽte, scilicet & indirecte. Directe quidem, quando inducit aliquis alium ad accipiendum: et hoc qui dẽ tripliciter. Primo quidẽ modo, mouendo ad ipsam acceptionẽ, qđ quidem fit præcipiendo, cõsulẽdo, cõsentiendo expresse, & laudando aliquem quasi strenuum de hoc, q̃ aliena accipit. Alio modo ex parte ipsius accipiẽtis, quia scilicet eum receptat, vel qualitercumq; ei auxilium fert. Tertio modo, ex parte rei acceptę, quia scilicet particeps est furti, vel rapinæ, vel quasi socĩ maleficij. Indirecte vero, q̃n aliquis nõ impedit, cũ possit, & debeat impedire, vel quia subtrahit p̃ceptũ, siue consilium impediens furtum, vel rapinã: vel quia subtrahit suũ auxilium, quo posset obsistere: vel quia occultat post factum, quę his versibus comprehenduntur.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstãs, non manifestans.

Sciendum tamen, q̃ quinq; præmissorum semper obligant ad restitutionẽ. Primo iussio: qa ille qui obligatos ad restitutionem non sunt, qui licet nihil habuerint, & alii omnino hoc idem fecissent, ministri tuerunt iniquæ acceptionis. Et ex hoc patet, quòd secundum iustitiæ rigorem, quilibet miles, quilibet pedes in bello manifeste iniusto, tenetur insolidum de omni damno, qđ intulerunt nõ minus, quàm cũ multi socii ad rapiendum concurrunt: quàmuis exhibere damnum passis pretium non teneantur, nisi secundum facultates suas, in potentia illos excusante. Ministri quoque furis, raptoris, vsurarii, & huiusmodi, qui deseruiunt siue sponte, siue mercede conducti ad iniquas acceptiones, etsi nihil ad eos deueniat, tenẽtur insolidum ratione iniustæ acceptionis, quam effecerunt. Esto ergo diligens scrutator in particularibus casibus, vt discernas, si ministrat in acceptione vsuræ, furti &c. an in aliis: quoniam hinc omnia pendent. Paria siquidem sunt quo ad personam accipientis, hoc est, quo ad quis accepit furari per alium, & vsuras accipere per alium: utrobique enim ille mediator accipit alienum, licet non pro se. Et per hoc vtrobique tenetur ipse ad restitutionẽ insolidum, quia est causa iniustæ acceptionis.

¶ In eodem art. circa eum, qui est causa iniustæ acceptionis indirecte, aduerte q̃ author immotus a principiis traditis in præcedẽti libro, duas cõditiones exigit ad hoc, q̃ aliquis sit iniustæ acceptionis causa indirecte. Prima est, q̃ possit impedire: secunda est, quòd debeat impedire. Non enim imputatur malum culpæ alicui indirecte, nisi quia potest, & debet obstare, vt ibidem cum de voluntario tractaretur, dictum est;

¶ Sed salua eorum reuerentia, valde isti errãt in sensu illius maximæ, & consequenter longe aberrant applicando. Plus. n. in primis est causa, per quã fit, q̃ causa, sine qua nõ fieret: quoniam ista inter causas nõ cõputatur, illa vero est causa, vt patet in philosophia. Et in proposito causa iniustæ acceptionis est, q̃cũq; efficit ipsam acceptionẽ iniustã. Vnde & in hoc ar. subdit author, q̃ ideo q̃que adulator non tenẽt, quia quandoque nõ est causa efficax. Et vt oẽs intelligant, si q̃s habeat multos famulos, & p̃cipiat q̃ occidant talem virum, & singulis existentibus paratis ad hoc, & sufficiẽtibus, si vnus eorum solus illum occidat, numquid nõ est vera causa iniustæ acceptionis vitæ? Et teneatur illi ad restitutionẽ, nec excusatur a restitutionis vinculo plus quàm a pœna mortis, a qua certũ est non excusari: qa omnino multi alii ipsum occidissent. Habet enim locum in huiusmodi regula euãgelica. Necesse est, vt veniant scãdala: verũtamen vę homini illi, per quẽ venit. Ad affirmatiuã oportet ergo respicere, an. s. nõ fuisset facta sine ipso. Tenetur. n. quilibet ratione suæ operationis: nec excusatur, qa omnino hoc alius fecisset. Cum ergo vinculum restitutionis sequat operationem agentis quando ex iniusta acceptione consurgit, sine omni dubio constat, quòd extra

Augus.

I

K

¶ Consider

¶ Considera ergo quando quis præcepto, consilio, auxilio, manifestatione, potest, & tenetur impedire furtum, rapinam, fraudem &c. & discernes quando tenetur ad restitutionem, & quam do non. Et ne tibi hoc difficile videatur, author in litera dicit, quòd hoc solum accidit, quando alicui incumbit hoc ex officio, vt patet ex responsione ad tertium.

¶ In eodem articulo in responsione ad secũdum, videre potes primo, quàm cõforme sit dictis authoris, quod in præcedenti articulo de obligatis ad refundendum restituenti diximus. Duo nãq; genera nominat hic author huiusmodi obligatorum, scilicet eorum, qui fuerunt principales in facto: & eorum, ad quos res peruenit. Principales namq; sunt inducẽtes alios, & eq; spõtanei &c. Animaduerteẽ quo que secundo potes in principio responsionis, quod paulo superius de obligatione ministrorũ diximus. Nam author secundo loco ponit obligatum ad restitutionem executorẽ iniustæ acceptionis ex præcepto alterius.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum octauũ.*

IN titulo artic. 8. eiusdem quæstio. aduerte, q̃ expeditis omnibus, quæ de restitutione dicẽda sunt, scilicet, quid sit restitutio in primo articulo: cur sit restituendum, in secundo: quid sit restituendum, in tertio, & quarto: cui sit restituendum, in quinto: quis teneatur restituere, in sexto, & septimo, reliquum fuit quærere, quando est restituendum, an scilicet statim, an cum alio certo tempore. Et est ratio dubii, quia sonat præceptum affirmatiuum, cuius natura est obligare ad executionem quodam tempore.

¶ In eodem articulo aduerte, quòd in præcepto restitutionis claudũtur duo. Primum est, quòd animo non detineatur alienũ inuito domino: secundum est, quòd secũdum actum exteriorem non detineatur alienum inuito domino. Primum enim exigitur ad hoc, vt detinens cesset a voluntate peccandi mutando eam, & deliberando restituere: secundum autem exigitur ad hoc, vt domino satisfiat. Non enim satisfactum est ei ex deliberatione restituendi, sed ex hoc, quòd redditur ei, quod suum est. Hoc autem secundum oritur ex primo, sicut actus exterior ab habitu virtutis. Et vt in litera in responsione ad tertium patet, circunstantia temporis diuersimode se habet ad actum restitutionis, & ad alios actus virtutis. Nam in multis actibus tam iustitiæ, quàm aliarum virtutum circunstantia temporis ita se habet, q̃ prudentiæ determinanda committitur, vt patet in actibus fortitudinis, & in iudiciis, accusationibus, testificationibus, & huiusmodi. In restitutione vero tempus non relinquitur determinandum prudentiæ, sed determinatum est ad statim: quia omissio huius circunstantiæ contrariatur virtuti iustitiæ. Nam nisi statim restitutio fiat, detinetur alienũ inuito domino, quod est contra iustitiam. Omisso autem huius temporis, putà, statim, in aliis actibus non contrariatur virtuti. Non enim contra iustitiã est, si non statim accuso, si non statim iudico, si non statim expono me mortis periculo, & huiusmodi, quoniam hæc non implicano in se aliquid contrarium virtuti. Quod autem dicimus, statim restitutionẽ faciendam, non dicimus, quòd si in media nocte, aut inter Missarum solemnia deliberet quis restituere, teneatur a lectulo surgere, aut missam relinquere, & restituere: sed statim dicimus fieri, quod non differtur, sed hora negotio cõgrua executioni mãdatur. Habet enim restitutio quatenus aliquid affirmationis exigit, vt prudẽtiæ aliquo modo in suæ exhibitiõe subiaceat. Hæc autem intelligenda sunt regulariter, & quantũ est ex natura actus, & virtutis: q̃ od est dictum, quòd hæc sunt vera, vt in pluribus. Contingit. n. in casibus particularibus propter impedimenta occurrentia, q̃ oportet ex terioris restitutionis actum ad cõgruum tempus differre, vt patet in restitutione depositi, quando dominus est furiosus, vel inimicus patriæ. 4.dist.17.q. 3.art 2.q.4 ad 3.

¶ Circa determinationem huius articuli dubium occurrit, an quando restitutio non potest fieri statim sine magno detrimento restitutoris, possit differri: vt congruo sibi tempore fiat. Et est ratio dubii, diuersitas scriptorum. Nam quidam solius extremæ necessitatis rationem habendam in restitutionibus docuerunt: quidam autẽ magnum detrimentum considerandum quoque esse dixerunt. Mihi autem distinguendum videtur, & dicendum, quòd citra extremam necessitatem semper loquẽdo, tripliciter intelligi potest restitutionem non posse fieri statim sine magno detrimento. Primo, vt detrimentum sit magnum, quia res restituenda est magna, & valde opportuna. Et sic proculdubio non obstante tali detrimento tenetur statim restituere: quoniam iste in restituendo tam magnum in nullo damnificatur, quoniam nihil rei suæ perdit: alioquin melioris conditionis esset, qui magnas fecerũt rapinas, & vsuras, quàm qui modicum rapuerunt. Secundo, vt detrimentum sit magnum ratione lucri cessantis. Verbi gratia, Tenetur mercator ad restitutionem mille ducatorum. Etsi illos statim restituit, cum non habeat alios cum quibus lucraretur, vt viuat conuenienter secundum statum suum, magnum damnum lucri cessantis incurrit. Et propter huiusmodi quoque detrimentum non excusatur a subita restitutione, sed tenetur proculdubio ad restitutionem statim. Non enim, vt Ricar. & Scot. in 15.dist.4. dicunt, & bene, licitum est pro statu conseruatione alienum detinere. Et in promptu ratio est, quia ratio lucri cessantis quandoque licite habetur in rei propriæ distractione, vt patet in eo qui non erat, nec videtur hic venditurus res suas. Nũquàm autem habetur in re aliena, quin potius detinens alienum, tenetur restituere domino non solum rem, sed etiam interesse

esse lucri cessantis, vt patet ex 4. artic. huius quæstionis.

¶ Tertio autem modo potest intelligi, vt detrimentum magnũ sit damni emergentis in propriis. uerbi gratia. Detinens mille ducatos alterius, nec habens pecuniam, si statim restituere veller, cogeretur vendere domum, vel agrum multo minus quàm valeat, vel quia non inueniuntur tunc emptores, vel quia vilesceret: & si differret restitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiusmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet subdistinguere, quia vel talis dilatio esset cũ multo dãno creditoris, seu domini, aut cũ paruulo, seu nullo. Si quidem dilatio esset cum notabili dãno creditoris, seu domini, cum sit in mora, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione sequitur, cõsequens est, quòd sibiipsi imputet detinens, quòd damnum notabile incurrat in propriis ex restitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora est, & dominus notabiliter dãnificatur: & hoc est etiam sine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullum damnũ creditoris esset, tunc secundum Scot. in 15. dist. 4. non tenetur statim restituere: quia dominus debet magis velle, qđ vitetur magnũ incommodum proximi restituẽtis, quàm modicum, vel nullum suum incommodum in illa tua modica dilatione restituentis.

¶ Sed hæc ratio nõ concludit, quia sicut nullus damnum alteri facit, qui vtitur iure suo: ita nullus damnum alteri vult, qui vult vti iure suo. Cõstat autem q dominus rei licite potest velle vti nunc re sua, quia est dominus rei suæ. Nec debet esse deterioris conditionis, quia docenta est res sua ab alio, quàm si eam apud se haberet. Non igitur tenetur dominus rei ad non velle vti nũc re sua propter dãnum, quod sequitur in detentore: quoniam ipse qui vtitur iure suo, non infert damnum illud. Non tenetur igitur dominus malle quod vitetur magnum proximi incommodum, quàm suum paruum, aut etiam nullum: quia non tenetur velle impediri se a libero vsu rei suæ quandocumque vult, qđ impedimentum necessario infert talis dilatio. Neque igitur actu elicito, neque actu debito desinit esse inuitus dominus, dominꝰ in huiusmodi casu. Aliunde ergo sustinenda est hæc conclusio, si sustinenda est. Videtur autem mihi, q in tali casu licite possit differri restitutio ratione impotentiæ restitutionis: est siquidem restituter, cui tantum emergeret damnũ in propriis ex restitutione subita, impotens pro tunc ad restituendum. Impotentia autem pro nunc absoluit, vt in litera dicitur in responsione ad secundum, debitorẽ a restituendo statim, sicut impotentia simpliciter absoluit a restitutione simpliciter. Quòd autem debitor in tali casu sit pro tũc impotens, patet ex hoc, q impotens non solum dicitur, qui non potest, sed qui male potest, ut habetur ex 1. Meta. & 2. de Aia. Ad hanc etiam causam reducitur, quòd quando detentio alieni autẽ est vna de circũstãtiis, quæ requiruntur ad actus virtutũ. cum ergo aliæ circũstantiæ non sint determinatæ in actibus virtutũ, sed determinabiles fm rõnem prudentiæ, vr quòd nec in restitutione sit tẽpus determinatũ, vt. s. aliquis teneatur ad statim restituendum.

SED CONTRA est, quòd eadem ratio esse videtur in oibus, q̃ sunt restituenda: sed ille qui conducit opera mercenarij, nõ potest differre restitutionem, vt patet per illud quod habetur Leuit. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsq; mane. ergo neq; in aliis restitutionibus faciendis põt fieri dilatio, sed statim restituere oportet.

RESPON. Dicendum, q sicut accipere rem alienã est peccatum cõtra iustitiã, ita ẽt detinere eã: quia per hoc, q aliquis detinet rem alienam inuito domino, impedit eum ab vsu rei suę, & sic ei facit iniuriã. Manifestum est autem, q nec modicũ tps licet in peccato morari: sed quilibet tenetur peccatũ statim deserere, fm illud Eccl. 21. Quasi a facie colubri fuge peccatũ: & ideo quilibet tenetur statim restituere, si põt, vel petere dilationẽ ab eo, qui habet vsum rei concedere.

AD PRIMVM ergo dicendum, q præceptũ de restitutione faciẽda, quàmuis secundum formã sit affirmatiuum, implicat tamen in se negatiuum præceptum, quo prohibemur rem alterius detinere.

AD 2m dicendum, q quando aliquis non potest statim restituere, ipsa impotentia absoluit eum ab instanti restitutione facienda: sicut etiam totaliter a restitutione absoluitur, si omnino sit impotens. Debet tamen remissionem, vel dilationẽ petere ab eo, cui debet aut per se, aut per alium.

AD 3m dicẽdum, q quia cuiuscumq; circunstantiæ omissio contrariatur virtuti, pro determinato est habendum, quòd oportet illam circũstantiam obseruare. Et quia per dilationem restitutionis cõmittitur peccatum iniustæ detentionis, quod iustitiæ opponitur: ideo necesse est tempus esse determinatum, vt statim restitutio fiat.

QVAESTIO LXIII.

De acceptione personarum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de vitiis oppositis præ dictis iustitiæ partibus. Et primo, de acceptione pſonarũ, quæ opponitur iustitiæ distributiuæ. Secundo, de peccatis, quæ opponuntur iustitiæ commutatiuæ.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum personarum acceptio sit peccatum.
¶ Secundo, Vtrum habeat locum in dispensatione spiritualium.
¶ Tertio, Vtrum in exhibitione honoris.
¶ Quarto, Vtrum in iudiciis.

est secreta, potest quis differre restitutionẽ quousque habeat, per quẽ sine damno suę famæ. restituat. Est nãq; pro tunc impotens, qui sine suæ famæ dãno non põt restituere. Sed restat tunc dubium, An in hoc casu teneatur iste sic pro nunc impotẽs ad restitutionẽ illius modici dãni, quod dãs incurrit ex ista dilatione. Videtur. n. q nõ, quia ex quo ipotentia cõcedit sibi beneficiũ dilationis, non est p tunc in mora, & consequenter non tenetur ad solutionem interesse. Ex alia parte apparet oppositũ, quia vitatio damni debitoris non debet esse cum damno creditoris.

¶ Dicendum est, q licet tam impotentia absolute, quàm impotentia ex causa superioris ordinis excusẽt a solutione interesse in foro conscientiæ: quia & pars per omnino debitor cũ peruenerit ad pinguiorem fortunam non tenetur ratione moræ ad interesse, quia non fuit in mora, qui nõ habuit, & qui rõne vitãdæ suæ infamiæ cogitur differre restitutionem: non tenetur etiã ratione moræ ad interesse, quia nõ est in mora, qui superioris ordinis bonorum legibus astringitur ad differendum. fama enim est bonum superioris ordinis, q̃ sint pecuniæ, agri, & huiusmodi: impotentia tamen pro nunc ex causa eiusdem ordinis non vt detur excusare a solutione interesse. Nam recta ratio postulat, vt ita indemnis in huiusmodi bonis debitor seruet, vt magis indemnis in eiusdem ordinis bonis seruetur creditor.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, q licet iste restitutor non sit in mora simpliciter, & propterea potest differre restitutionem: est tamen in mora secundum quid. s. secundum tẽpus, quia scilicet facto detinet alienum ex causa tali, quæ non debet in damnum domini redundare.

¶ In eodem art. 8. aduerte, q petitio dilationis, si speratum consequitur effectum, absoluit detentorem a mora, ita vt de cætero non teneatur ad interesse soluendum, si tamen conceditur libere dilatio. Si enim misto voluntario conceditur, puta, metu, vel quia non potest aliter facere, aut dicere, non absoluit ab interesse soluendo: sicut econtrario soluens voluntario misto vsuras, non perdit ius illarum.

¶ *Super Quæstionis sexagesimaetertiæ Articulum primum.*

IN art. 1. q. 63. nota pro radice huius materiæ duo. Primo illã distinctionem de acceptione personæ, vel causæ: Secundo, q ista distinctio refertur ad rationem debiti, ita q acceptio causæ est recognoscere causam, per quam aliquid est personæ debitũ. Acceptio vero personæ est recognoscere vt causam, illam conditionem, propter quam aliquid non est personæ debitum secundum veritatem. Iustitia enim respicit rationem, ac per hoc vitium oppositum iustitiæ violat debitum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum personarum acceptio sit peccatum.

Infra art. 2. eor. Et Rom. 2. lect. 2.

AD PRIMVM sic pceditur. Videtur q personarũ acceptio non sit peccatum. In nomine. n. personæ intelligitur personæ dignitas: sed considerare dignitates personarum pertinet ad distributiuã iustitiã. ergo personarum acceptio non est peccatum.

¶ 2 Præt. in rebus humanis personæ sunt principaliores, quàm res, quia res sunt propter personas, & non econuerso: sed rerum acceptio non est peccatum. ergo multo minus acceptio personarum.

¶ 3 Præt. Apud Deum nulla potest esse iniquitas, vel peccatum: sed Deus videtur personam accipere, quia interdum duorum hominum vnius conditionis vnum assumit per gratiam, & alterum relinquit in peccato, secundum illud Matth. 24. Duo erunt in lecto, vnus assumetur, & alius relinquetur. ergo acceptio personarum non est peccatum.

SED CONTRA. Nihil prohibetur in lege diuina, nisi peccatum: sed personarum acceptio prohibetur Deut. 1. vbi dicitur. Non accipietis cuiusquam personam. ergo personarum acceptio est peccatum.

RESPON. Dicendum, quòd personarum acceptio opponitur iustitiæ distributiuæ. Cõsistit. n. equalitas distributiuæ iustitiæ in hoc, q diuersis personis diuersa tribuuntur secundum proportionem ad dignitates personarum. Si ergo aliquis cõsideret illam proprietatem personæ, propter quam aliquid, quod ei confertur, est ei debitum, non est acceptio personę, sed causæ. Vnde * Glos. super illud ad Ephes. 6. Personarum acceptio nõ est apud Deum, dicit, q Deus iudex iustus causas discernit, non personas. Puta, si iudex aliquis promoueat aliquem ad magisteriũ propter sufficientiam scientiæ, hic attenditur causa debita, non persona. Si autem aliquis consideret in eo, cui aliquid confert, non id, propter quod id quod ei datur, esset ei proportionatum, vel debitum, sed solum hoc, q est homo, puta, Petrus, vel Martinus, hic est acceptio personæ: quia nõ attribuitur ei aliquid propter aliquam causam, quæ faciat eum dignũ, sed simpliciter attribuitur personæ. Ad personam autem refertur quæcumque conditio non faciens ad causam, propter quã sit dignus hoc dono. Puta, si aliquis promoueat aliquem ad prælationem, vel magisteriũ, quia est dines, vel quia est cõsanguineus suus, est acceptio personæ. Contingit tamen aliquam cõditionem personæ facere eam dignam respectu vnius rei, & non respectu alterius. Sicut consanguineitas facit aliquẽ dignum ad hoc, q instituatur hæres patrimonij, non autem ad hoc, q conferatur ei prælatio ecclesiastica. Et ideo eadem conditio personæ in vno negotio considerata, facit acceptionem personæ, in alio autem non facit. Sic ergo patet, q personarum acceptio opponitur iustitiæ distributiuæ in hoc, quòd præter proportionem agitur: nihil autem opponitur virtuti, nisi peccatum. Vnde consequens est, quòd personarum acceptio sit peccatum.

Glo. interlinea. ibid.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q in distributiua iustitia considerantur conditiones personarum, quæ faciũt ad dignitatis, vel debiti causam. Sed in acceptione personarum considerantur conditiones, quæ non faciunt ad causam, vt dictum * est.

In cor. art.

AD 2m dicendum, quòd personę proportionantur, & digne reddũtur in aliquibus, quæ eis distribuuntur propter aliquas res, quæ pertinent ad conditionem personæ: & ideo huiusmodi conditiones sunt attendendæ tamq̃ propriæ causæ. Cum autem consideratur ipsæ personę, attenditur nõ causa, vt causa: et ideo patet quàmuis personæ sint digniores simpliciter, nõ tamen sunt digniores quo ad hoc.

AD 3m dicendum, q duplex est datio. Vna quidem pertinens ad iustitiam, qua scilicet aliquis dat alicui, quod ei debetur: et circa tales dationes attenditur personarum acceptio. Alia est datio ad liberalitatem pertinens, qua scilicet gratis datur alicui, quod ei nõ debetur: et talis est collatio munerum gratię, per quã peccatores assumuntur a Deo. Et in hac donatione non habet locum personarum acceptio: quia quilibet absque iniustitia potest de suo dare quantum vult, & cui vult, secundum illud Matt. 20. An nõ licet mihi, quod volo, facere? Tolle quod tuũ est, & vade.

ARTICVLVS II.

Vtrum in dispensatione spiritualium locum habeat personarũ acceptio.

¶ *Super Quæstionis sexagesimaetertiæ Articulum secundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q in dispensatione spiritualium locum non habeat personarum acceptio. Conferre enim dignitatem ecclesiasticam, seu beneficiũ alicui propter consanguinitatem, videtur ad acceptionem personarum pertinere, quia consanguinitas non est causa faciens hominem dignum ecclesiastico beneficio: sed hoc non videtur esse peccatum, cum hoc ex consuetudine Prælati ecclesiæ faciant. ergo peccatũ personarũ acceptionis non videtur locum habere in dispensatione spiritualium.

¶ 2 Præt. Præferre diuitem pauperi videtur ad acceptionem personarum pertinere, vt patet Iac. 2. sed facilius dispensatur cum diuitibus, & potentibus, q in gradu prohibito contrahant matrimonium, quàm cum aliis. ergo peccatum personarum acceptionis non videtur locum habere circa dispẽsationem spiritualium.

¶ 3 Præt. Secundum iura sufficit eligere bonum, non autem requiritur, quòd aliquis eligat meliorẽ: sed eligere minus bonum ad aliquid altius, videtur ad acceptionem personarum pertinere. ergo personarum acceptio non est peccatum in spiritualibus.

¶ 3 Præt. Secundum statuta ecclesiæ eligẽdus est aliquis de gremio ecclesiæ: sed hoc videtur ad acceptionem personarum pertinere, quia qñq; sufficiẽtiores alibi inuenirẽtur. ergo personarũ acceptio nõ est peccatum in spiritualibus.

SED CONTRA est, quod dicitur Iac. 2. Nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi. Vbi dicit glos.

¶ Nota

Epiſ.29. ad Hier. decli mãdo ad ſi. tom.2.

Art.præce.

¶ Nota ſeccũdo, q̃ omnes comparationes eligibilium ad eccleſiaſtica miniſteria præſupponũt bonitatẽ abſolute, hoc eſt, eſſe bonũ virũ, hoc eſt, quãtum hũmana fragilitas conceditur perſonam illã eſſe in gratia Dei. Vnde qui manifeſte tenet concubinam, vel in alio peccato mortali creditur verſari, extra latitudinẽ eligibilium, ſeu promouẽdorum eſt. Propterea in litera dicitur, q̃ minus bonis, & non dicitur, q̃ mali præferũtur melioribus.

¶ Nota tertio, quòd cum in reſponſione ad primum dicitur, quòd prælatus eccleſiaſticus non eſt dominus, vt poſſit miniſteria eccleſiaſtica dare pro libito, ſed diſpenſator, ſub nomine eccleſiaſtici p̃lati clauditur etiã Papa, vt patet per anthoritatem Pauli Apoſtoli, allatã ad probandum intentum. Eſt namq; Papa Chriſti miniſter & diſpenſator miniſteriorum Dei.

¶ Nota quarto, q̃ cum in reſponſione ad tertium dicitur, quòd opottet in foro conſcientię eligere meliorem &c. intelligitur de poſſibilibus haberi. Hi.n. de quibus conſtat, quòd haberi nõ poſſunt, extra latitudinem eligibilium cõputandi ſunt.

* Auguſt. Quis ferat, ſi quis diuitem eligat ad ſedem honoris eccleſiæ, cõtẽpto paupere inſtructiore, & ſanctiore?

RESPON. Dicendũ, quòd ſicut dictũ* eſt, acceptio perſonarum eſt peccatum, inquantum contrariat̃ iuſtitiæ. Quanto autem in maioribus aliquis iuſtitiã tranſgreditur, tanto grauius peccat. Vnde cũ ſpiritualia ſint tẽporalibus potiora; grauius peccatum eſt perſonas accipere in diſpenſatione ſpiritualiũ, quàm in diſpenſatione tẽporaliũ. Et quia perſonarũ acceptio eſt, cũ aliquid perſonæ attribuitur præter proportionẽ dignitatis ipſius, conſiderare oportet, q̃ dignitas alicuius perſonæ poteſt attẽdi dupliciter. Vno modo ſimpliciter, & ſecundum ſe, & ſic maioris dignitatis eſt ille, qui magis abũdat in ſpiritualibus gratiæ donis. Alio modo per comparationẽ ad bonum commune. Contingit.n, quãdoq;, q̃ ille, qui eſt minus ſanctus, & minus ſciens, poteſt magis conferre ad bonum commune propter potẽtiam, vel induſtriam ſæcularem, vel propter aliquid huiuſmodi. Et quia diſpenſationes ſpiritualium principaliter ordinantur ad vtilitatem communem, ſecundum illud 1. ad Cor, 12. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus advtilitatẽ: ideo quandoque abſq; acceptione perſonarum in diſpenſatione ſpiritualiũ illi, qui ſunt ſimpliciter minus boni, melioribus præferuntur: ſicut etiã & Deus gratias gratis datas, q̃ſq; concedit minus bonis.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ circa conſanguineos prælati diſtinguendum eſt; quia quandoque ſunt minus digni, & ſimpliciter, & per reſpectũ ad bonum cõe, & ſic ſi dignioribus præferãtur, eſt peccatũ perſonarum acceptionis in diſpenſatione ſpiritualium, quorum ſtatus eccleſiaſticus non eſt dãs, vt poſſit ea dare pro libito, ſed diſpenſator, ſm illud 1. ad Cor. 4. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorũ Dei. Quandoq; vero cõſanguinei prælati eccleſiaſtici ſunt æque digni, vt alij: & ſic licite poteſt abſq; perſonarũ acceptione conſanguineos ſuos preferre, quia ſaltem magis in hoc præeminent, q̃ de ipſis magis cõſidere poteſt, vt vnanimiter ſecum negotia eccleſiæ tractent. Eſſet tamen hoc propter ſcandalum dimittendum, ſi ex hoc aliqui exemplum ſumerent, etiã præter dignitatem, bona eccleſiæ conſanguineis ſtandi.

AD 2^m dicendum, q̃ diſpenſatio matrimonii contrahendi principaliter fieri conſueuit propter fœdus pacis firmandum: quod quidem magis eſt neceſſarium communi vtilitati circa perſonas excellentes. Et ideo cum eis facilius diſpenſatur abſque peccato acceptionis perſonarum.

AD 3^m dicẽdum, q̃ quantum ad hoc, q̃ electio impugnari nõ poſſit in foro iudiciali, ſufficit eligere bonum, nec oportet eligere meliorẽ, quia ſic omnis electio poſſet habere calumniam. Sed quantum ad conſcientiam eligẽtis, neceſſe eſt eligere melioẽ vel ſimpliciter, vel in cõparatione ad bonum cõmune: quia ſi poteſt haberi aliquis magis idoneus erga aliquã dignitatem, & alius præferatur, oportet q̃ hoc ſit ꝓpter aliquam cauſam. Quæ quidem ſi pertineat ad negotium, quantum ad hoc erit ille, qui eligitur, magis idoneus: ſi vero non pertineat ad negotium id, quod cõſideratur vt cauſa, erit manifeſte acceptio perſonæ.

AD 4^m dicendum, quòd ille, qui de gremio eccleſiæ aſſumitur, vt in pluribus conſueuit eſſe vtilior quantum ad bonum commune, quia magis diligit eccleſiam, in qua eſt nutritus. Et propter hoc etiam mãdatur Deut, 17. Non poteris alterius gẽtis hominem facere regem, qui non ſit frater tuus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in exhibitione honoris, & reuerentiæ locum habeat peccatum acceptionis perſonarum.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur q̃ in exhibitione honoris, & reuerentię non habeat locum peccatum acceptionis perſonarum. Honor.n. nihil aliud eſſe videtur, q̃ reuerentia quædam alicui exhibita in teſtimonium virtutis, vt pater per Philoſ. in 1.* Ethic. ſed prælati, & principes ſunt honorãdi, etiam ſi ſint mali, ſicut etiã parẽtes, de q̃bus mandat Exo. 20. Honora patrem tuum, & matrem tuam; & etiam domini ſunt ſeruis honorandi, etiam ſi ſint mali, ſecundum illud 1. ad Timoth. 6. Quicumq; ſunt ſub iugo ſerui, dominos ſuos honore dignos arbitrentur. ergo videtur quòd acceptio perſonæ non ſit peccatum in exhibitione honoris.

¶ 2 Præt. Leuit. 19. præcipitur. Coram cano capite conſurge, & honora perſonã ſenis: ſed hoc videt ad acceptionem perſonarum pertinere: quia q̃ſq; ſenes non ſunt virtuoſi, ſecũdũ illud Dani. 13. Egreſſa eſt iniquitas a ſeniorib⁹ populi. ergo acceptio perſonarum non eſt peccatum in exhibitione honoris.

¶ 3 Præt. Super illud Iac. 2. Nolite in perſonarum acceptione habere fidem &c. dicit* glo. Auguſt. Si hoc, quod Iacobus dicit. Si introierit in conuentu veſtro vir habẽs annulum aureum &c. intelligatur de quotidianis conſeſſibus, quis hic non peccat, ſi tamen peccat? ſed hæc eſt acceptio perſonarum, diuites propter diuitias honorare. dicit enim* Gregor, in quadã homil. Superbia noſtra retũditur, quia in hominibus non naturam, qua ad imaginem Dei facti ſunt, ſed diuitias honoramus, & ſic cũ diuitiæ nõ ſint debita cauſa honoris, pertinebit hoc ad perſonarum acceptionem. ergo perſonarũ acceptio nõ eſt peccatum circa exhibitionem honoris.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in* gloſ. Iac. 2. Quicumq; diuitẽ propter diuitias honorat, peccat. Et pari ratione, ſi aliquis honoretur propter alias cauſas, quæ non faciunt dignũ honore, quod pertinet ad acceptionem perſonarum. ergo acceptio perſonarum in exhibitione honoris eſt peccatum.

RESPON. Dicendum, q̃ honor eſt quoddam teſtimonium de virtute eius, qui honorat: & ideo ſola virt⁹ eſt debita cauſa honoris. Sciẽdum tñ, q̃ aliquis poteſt honorari non ſolum propter virtutem propriã, ſed etiam propter virtutẽ alterius: ſicut principes, & prælati honorantur, etiã ſi ſint mali, inquantum gerunt perſonam Dei, & cõitatis, cui præficiuntur, ſecundum illud Prouer 26. Sicut qui immittit lapides in aceruum Mercurij, ita qui tribuit inſipiẽti honorem. Quia Gentiles rationem attribuebant Mercurio, aceruus Mercurij dicitur cumulus ratiocinij, in quo mercator quãdoque mittit vnum lapillum loco centum marcarum: ita etiam honoratur inſipiens, qui ponitur loco Dei, & loco totius cõmunitatis. Et eadem ratione parẽtes, & domini ſunt honorãdi propter participationem diuinę dignitatis, qui eſt omnium pater & dominus. Senes autem ſunt honorandi propter ſignum virtutis, quod eſt ſenectus, licet hoc ſignũ quandoque deficiat. Vnde, vt dicitur Sapien. 4. Senectus venerabilis eſt, non diuturna, neq; annorum numero computata. Cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita eſt immaculata. Diuites autẽ honorandi ſunt propter hoc, q̃ maiorem locum in communitatibus obtinent. Si autem ſolum intuitu diuitiarum honorentur, erit peccatum acceptionis perſonarũ. Et per hoc patet rñſio ad obiecta.

Glo. interlinearis ſuper illud Iac. 2. Nolite in perſonarum acceptionib.

ſtium illi contrarium, & non ad acceptionem perſonarum, quæ contrariatur iuſtitiæ diſtributiuæ, ſpectat.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ cum acceptio perſonarum in tãtum ſit peccatum, inquantum contrariatur iuſtitiæ, & iuſtitia ſolum verſetur circa debita, conſequens eſt, vt in gratuitis locum nõ habeat. Etſi nominatũ eſſet vitium contrarium virtuti obſeruantię, diceré, q̃ litera iſta intelligenda eſſet: non de honore vniuerſaliter, ſed de honore ſolum debito. Sed quia obſeruantiæ contrarium vitiũ innominatũ eſt, & obſeruantia eſt pars iuſtitiæ, & extendit ſe ad debitũ morale, vt ſuo tractatu patebit: ideo literam hãc vniuerſaliter intelligo, & dico, quòd ſicut gratis dando pecuniã, q̃n, vbi, quare &c. non oportet, pecco contra liberalitatẽ, quãuis nõ faciam iniuriam alicui: ita gratis honorãdo aliquẽ, quare nõ oportet, eſt peccatum cõtra obſeruantiã. Sed q̃a hoc ideo eſt peccatũ, quia accipitur non cauſa honoris debiti, vt cauſa honoris debiti, ideo reducitur eſt acceptio perſonarum. Dixi autẽ debiti, quia omni cauſæ honoris eſt honor debitus, licet non a me. Propter quod cũ ꝓp diuitias exhibetur honor nõ ſolum cauſa exhibitionis, ſed etiã cauſa debiti violatur. Nõ ſic autẽ eſt de prodigo donãte ex cauſa irrõnabili: q̃n peccat quidẽ in cauſa, ſed non in cauſa debiti. Non.n. omni cauſæ, propter quã pôt donari, debetur donatio: ſicut omni virtuti, quæ ſola eſt cauſa honoris, vt in litera dr, debetur honor. Et ideo exhibitio honoris ſolũ ꝓp diuitias, iniuſtitiam participat. Et ꝓ hęc patet ſolutio obiectorum. Nam in gratuitis licet mihi, q̃d volo facere, quantũ ad hoc, q̃ non facio alteri iniuriam, non autẽ abſolute, alioquin ꝓdigalitas nõ eſſet vitiũ. Licet.n. mihi q̃d volo facere, ſeruatis tamen debitis circunſtantiis, quando facio. Supremo autem patrifamilias, cuius lex eſt ſua voluntas, licet quod vult facere abſolute. Et ſcito, q̃ quando dicitur, q̃ honorare homines propter diuitias, eſt peccatum, intelligitur propter diuitias, vt diſtinguuntur contra omnem habitudinem ad virtutem. Dico autem hoc, quia diuitiæ, vt adiuuant organice ad felicitatem, vt ædeunt hominem potentem ad nutriendos alios ad virtutem, ad paeis conſeruationem, & huiuſmodi, reddunt homines honorabiles. Et propterea qui non aliud cogitat, niſi quia aliquis vt diues occurrit ſibi, non peccat honorando eum; quoniam intelligitur honorare potentiam, ſeu habitudinem ad virtutem. Et per hoc patet glo. Aug. ſuper Iac. 3. Si introierit in conuentu veſtro &c. dicẽs. Si hoc intelligatur de quotidianis cõſeſſibus, quis hic nõ peccat, ſubiungit. Si tamen peccat: quoniã rõne dicta, non peccat in huiuſmodi humana cõuerſatione.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in iudiciis locum habeat peccatum acceptionis perſonarum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q̃ in iudiciis locum non habeat peccatũ acceptionis perſonarũ. Acceptio.n. perſonarum opponitur diſtributiuæ iuſtitiæ, vt* dictũ eſt: ſed iudicia maxime videntur ad iuſtitiã cõmutatiuã pertinere. ergo perſonarũ acceptio non habet locũ in iudiciis.

¶ 2 Præt. Peccæ ſm aliquod iudiciũ infliguntur: ſed in pœnis accipiuntur perſonæ abſque peccato: quia grauius puniuntur, qui inferunt iniuriam in perſonas principum, quàm qui in perſonas aliorum. ergo perſonarum acceptio non habet locum in iudiciis.

¶ 3 Præt. Eccleſiaſt. 4. dicitur, In iudicando eſto pupillis miſericors: ſed hoc videtur eſſe accipere perſonã pauperis. ergo acceptio perſonarum in iudiciis non eſt peccatũ.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Prouerb. 18. Accipere perſonam in iudicio, non eſt bonum.

RESPON. Dicendum, q̃ ſicut dictum* eſt, iudicium eſt actus iuſtitiæ, prout iudex ad æqualitatem iuſtitiæ reducit ea, quæ inæqualitatẽ oppoſitam facere poſſunt: perſonarum autem acceptio inæqualitatẽ quandã habet, inquantum attribuitur alicui perſonæ præter proportionẽ ſuã, in qua conſiſtit æqualitas iuſtitiæ. Et ideo manifeſtũ eſt, q̃ per perſonarum acceptionem iudicium corrumpitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ iudicium dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo quãtum ad ipſam rem iudicatam: & ſic iudiciũ ſe habet communiter ad commutatiuam, & ad diſtributiuam iuſtitiã. Poteſt.n. iudicio diffiniri qualiter aliquid commune ſit diſtribuẽdum in multos, & qualiter alteri vnus reſtituat, quod ab eo accepit. Alio modo poteſt conſiderari quantum ad ipſam formam iudicij, prout ſcilicet iudex etiam in ipſa commutatiua iuſtitia ab vno accepit ex litera: Sed quia in actu iudicij interuenit accipere ab vno, & dare alteri vnicuiq; ſecundum ſuam proportionem: ideo ad iuſtitiam ſpectat diſtributiuam, forma iudicii cuiuſque. Patet autem quod dicitur ex eo, q̃ iudex rectus accipiendo ab vno bonum aliquod, grauat ipſum non vltra proportionem illi debitã. Et ſimiliter dando alteri bonũ aliquod, non plus, aut minus dat, quàm

Art. 1. huiꝰ quæſt.

q. 60. art. 4.

quàm sit illi cōmensuratū. Sic ergo est differentia quanto que in te iudicata, ſ. q̄ est commutatio, vel distributio, sed in forma iudicij, omnes materiæ cōtinentur, pro quanto iudex nulli præter suam proportionē, quasi distribuit bona, & mala. Et proterea vitium acceptionis personarū, q̄d distributiuæ opponitur iustitiæ, in omni potest habere locū iudicio. Hanc autem esse mentem authoris, etiā ex corpore articuli patet.

q.58. ar.10 ad 3. & q. 61. ar. 2. ad tertium.

accipit, & alteri dat: & hoc pertinet ad distributiuam iustitiam. Et secundum hoc in quolibet iudicio locum habere potest personarum acceptio.

AD 2^m dicendum, q̄ cum punitur aliquis grauius propter iniuriam in maiorem personam commissam, non est personarum acceptio, quia ipsa diuersitas personæ facit, quantum ad hoc, diuersitatē rei, vt supra * dictum est.

AD 3^m dicendū, q̄ homo in iudicio debet pauperi subuenire quantū fieri pōt, tū sine læsione iustitiæ: alioquin non haberet locū illud, quod dicitur Exod. 23. Pauperis quoq; non misereberis in iudicio.

QVAESTIO LXIIII.

De Vitiis oppositis commutatiuæ iustitiæ, in octo articulos diuisa.

HOSTEA considerandum est de vitiis oppositis commutatiuæ iustitiæ. Et primo considerandum est de peccatis, quæ committuntur circa inuoluntarias commutationes. Secundo, de peccatis, quæ committuntur circa commutationes voluntarias. Committuntur autem peccata circa inuoluntarias commutationes per hoc, quòd aliquod nocumentum proximo infertur contra eius voluntatem: quod quidem potest fieri dupliciter, scilicet facto, & verbo. Facto quidem, cum proximus læditur vel in persona propria, vel in persona coniuncta, vel in propriis rebus. De his ergo per ordinem cōsiderandum est. Et primo, de homicidio, per quod maxime nocetur proximo.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum occidere animalia bruta, vel etiam plantas sit peccatum.
¶ Secundo, Vtrum occidere peccatorem sit licitum.
¶ Tertio, Vtrum hoc liceat priuatæ personæ, vel solum publicæ.
¶ Quarto, Vtrum hoc liceat clerico.
¶ Quinto, Vtrum liceat alicui occidere seipsum.
¶ Sexto, Vtrum liceat occidere hominem iustum.
¶ Septimo, Vtrum liceat alicui occidere hominem, seipsum defendendo.
¶ Octauo, Vtrū homicidiū casuale sit peccatū mortale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum occidere quæcumque viuentia sit illicitum.

1. dist. 39. q. 2. ar. 2. cor. Et 3. cōtra cap. 112. fi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ occidere quęcumq; viuētia sit illicitū. Dicit. n. Apost. ad Ro. 13. Qui ordinationi Dei resistunt, ipsi sibi damnationē acquirunt: sed per ordinationē diuinæ prouidentiæ oīa viuentia conseruantur, ſm illud Psal. 146. Qui producit in montib⁹ fœnū, & dat iumētis escā ipsorū. ergo mortificare q̄cumq; viuētia vī esse illicitum.

¶ 2 Præt. Homicidium est peccatum ex eo, q̄ homo priuatur vita: sed vita cōmunis est omnibus animalibus, & plantis. ergo eadem ratione videtur esse peccatum occidere bruta animalia, & plantas.

¶ 3 Præter. In lege diuina non determinatur specialis pœna, nisi pro peccato: sed occidenti bouem, vel ouem alterius statuitur pœna determinata in lege diuina, vt patet Exod. 22. ergo occisio brutorum animalium est peccatum.

SED CONTRA est, quod * August. dicit in 1. de ciuit. Dei. Cum audimus, Non occides, non accipimus hoc dictū esse de fructetis, quia nullus eis est sensus: nec de irrationalibus animalibus, quia nulla nobis ratione sociantur. Restat ergo vt intelligamus de homine, quod dictum est, Non occides.

Lib. 1. cap. 20. declinante ad fin.

RESPON. Dicendum, quòd nullus peccat ex hoc, quòd vtitur re aliqua ad hoc, ad quod est. In rerum autem ordine imperfectiora sunt propter perfectiora: sicut etiam in generationis via, natura ab imperfectis ad perfecta procedit. Et inde est, quòd sicut in generatione hominis prius est viuum, deinde animal, vltimo autem homo: ita etiam ea, quæ tantum viuunt, vt plantæ, sunt communiter propter animalia, omnia autem animalia sunt propter hominem. Et ideo si homo vtatur plantis ad vtilitatem animaliū, & animalibus ad vtilitatem hominis, non est illicitum, vt patet per Philos. in 1. Politic. Inter alios autem vsus maxime necessarius esse videtur, vt animalia plantis vtantur in cibum, & homines animalibus, quod sine mortificatione eorum fieri non potest. Et ideo licitum est & plantas mortificare in vsum animalium, & animalia in vsum hominum ex ipsa ordinatione diuina. Dicitur enim Genes. 1. Ecce dedi vobis omnem herbam, & vniuersa ligna, vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ. Et Genes. 9. dicitur. Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum.

Lib. 1. cap. 2. a medio, & cap. 3. a. fi.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ex ordinatione diuina conseruatur vita animalium, & plantarū non propter seipsam, sed propter hominē. Vnde vt * Aug. dicit in 1. de ciuit. Dei. Iustissima ordinatione creatoris, vita, & mors eorum, nostris vsibus subditur.

Lib. 1. cap. 20. in fine.

AD 2^m dicendum, quòd animalia bruta, & plantæ non habent vitam rationalem, per quam a seipsis agantur, sed semper aguntur quasi ab alio, naturali quodam impulsu: & hoc est signum, q̄ sunt naturaliter serua, & aliorum vsibus accommodata.

AD 3^m dicēdum, q̄ ille qui occidit bouem alteri⁹, peccat quidē: non quia occidit bouem, sed quia damnificat hominē in re sua. Vnde nō continetur sub peccato homicidij, sed sub peccato furti, vel rapinæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum sit licitum occidere peccatores.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ non sit licitū occidere homines peccatores. Dominus. n. Mat. 13. in parabola prohibuit extirpare zizaniam, qui sunt filij nequam, vt ibidē dicitur: sed omne quod est prohibitū a Deo, est peccatum. ergo occidere peccatorem est peccatum.

¶ 2 Præt. Iustitia humana conformatur iustitiæ diuinæ: sed secundū diuinam iustitiā peccatores ad pœnitentiam reseruātur, ſcdum illud Ezech. 18. Nolo mortē peccatoris, ſed magis vt cōuertatur, & viuat.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ quartæ Articulū secundū.*

In artic. 2. q. 64. omisso primo, dubiū occurrit ex Scoto in 4. dist. 15. q. 3. de causa iuste occidendi hominem. Opinatur siquidem quòd non liceat peccatorē occidere, nisi in casibus exceptis a Deo. ſ. blasphemiæ, homicidii, & aliis in sacra scriptura contentis, aut a Deo reuelatis. Et rō sua est, quia nullus inferiori licet in lege superioris dispensare, sed Deus absolute prohibuit

Inf. q. 66. ar. 1. & Et 1. q. 100. ar. 8. contra. 140. fili. 12. lib.

prohibuit hominem occidi, dicens, Nō occides. ergo nulla lex positiua constituens hominem occidendum, iusta est, si in illis casibus statuat, quos Deus nō excipit. Et ex hoc deducit duo Scot⁹. Primum est, quòd non videt, q̄ lex iusta possit esse, q̄ fur, qui est pene fur, non inuasor &c. occidatur: Quoniam bullam super hac excepcione de cælo descēdentē, inquit, nō audiuimus. Secundū est, q̄ pœna occisionis p adulterio, quæ in lege vetere statuta erat ab ipso Deo, ab eodem reuocata est, iuxta Ioannis 8. Nemo te condemnauit, nec ego te condemnabo &c.

Cas. parū ante mediū tom. 4. Lia. Ethi. ca. 6. parum ante finem, to. 4. Lip. c. 4. to no. 5.

¶ In oppositum autem est consuetudo fures occidēdi, & lex adulteram occidēs.

¶ Ad hoc dubium, nō oportet aliunde mendicare responsionē, sed super fundamento solido in litera posito construere. Et naturalis nāq;, & theologica simul in litera radicalis ratio affertur, cū pars perniciosa toti abscindenda dicitur, & hō pernicios⁹ communitati, pars perniciosa subsumit, q̄q; in ordinem bestiarū transit, vtpote propter aliud, & tamē de genere bonorum utilium sit, scriptura teste probat: & ordo diuinæ prouidentiæ manifestat, quo homines qui propter seipsos, vt pote liberi procreati sunt, ex hoc q̄ malos seipsos fecerunt, propter alios, bonos. ſ. disponūtur, vt patet ex eo, q̄ ne boni patiantur, Dominus prohibet malos eradicari. Matthæi 13 Cū. n. ratio moralium sumatur ex fine, & salus bonorū sit ratio, quare mali nō sint eradicādi de terra viuentiū, cōsequens est, vt q̄n salus bonorum exigit malorū occisionem, occidēdi sunt, & quando non, non.

Act. præce. Lib. 1. cap. 2. a medio, to. 7 D. 792.

¶ Ad fundamētum Scoti dicitur, q̄ præcepta veteris legis i quantum sunt iudicialia, cessauerūt in passione Christi: inquātū sunt moralia, æterna sunt. De moralib⁹ aūt p̄ceptis qūo quare, & q̄n ligant, rōnis ē naturalis differre, & diffinire. Vñ nō oportet magis recurrere ad exceptionem Dei circa occisionē hoīs, q̄ circa ablationē, q̄ circa cetera nocumēta hoium: oīa siq̄dē Iesus Christus morali rōni reliquit. Nō enim occidere hoīem iō est p̄cētū, q̄a p̄hibitū: sed cōtra, nō, p̄hibitū, quia malū. Et ꝓterea nō oportet expectare bullā ab authore naturæ, sed scrutari ſm lumē signatū ab eo sup nos, q̄n occidere hominē peccatorē est malum, & q̄n non. Quando. n. est malū, tunc est prohibitum a Deo per illud præceptum, Non occides. Quando autem non est malum, non est per id prohibitum a Deo, qui præcepta moralia promulgauit in lege veraq; 3, negatiua quidē, quia mala sunt, quæ prohibentur: affirmatiua vero, quia bona sunt, quæ mandantur. & hæc in communi de omni peccatore vera sunt. In speciali autem de fure dicendum est, q̄ quando pernicios⁹ sunt fures paci publicæ, non minus q̄ hostes publicæ pacis, possunt publica authoritate occidi. Reuocatio autem extorta ex illis verbis Domini de pœna adulteræ, si ad iudicialium præceptorum euacuationem referatur, nulla est. Non. n. propter illa Domini verba minꝰ licuit iudicibus, & principibus terrarū occidere adulteras, q̄ ante licuerat, & modo constat licere. Euangelicæ nāq; legis misericordiam, quæ pœnam sanguinis non imponit, sed bene faciendum etiā inimicis mādat, mō strabat Saluator, nō autē ciuilem potestatē principibus, rectoribusq; auferebat.

¶ In eodem ar. 2. q. 64. in responsione ad tertium, si etiam responsionem desideras ad id, quod in argumēto afferebatur, ſ. q̄ charitatis amicitia est ad omnes, & eis volumus esse, & viuere, habes ex supradictis de ordine charitatis solutionē. Ordinata nāq; charitas magis diligit commune bonum, q̄ vitam tēporalē talis peccatoris. Et propterea præcisionē illius maiult, q̄ perniciem communis boni.

Li. 7. Ethi. c. 6. in fine, tom. 5.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ quartæ Articulū tertium.*

IN ar. 3 eiusdē 64. q. dubiū occurrit. Nā author ī 2. sent. dist. 44. ar. penult. ad vlt. dicit, q̄ q̄n nō ē recursus ad superiorē; laudabiliter tyrānus, q̄ p violētia secit dīm, occidit a priuata p̄sona, q̄uis nō oēm peccatorem posit priuata occidere p̄sona, talē tñ peccatorē licebit occidere. Et cōfirmat, q̄a Iudicū 3. Aioth liberādo populo ab ei⁹ seruitute. Quo stāt hæc simul cū doctrina præsentis articuli?

Inf. q. 65. ar. 1. ī. 1. co. & ad 2. Et 4. dis. 37. q. 2. ar. 1.

¶ Ad hoc dē distinguēdo de tyrāno, q̄ est duplex. Quidā est tyrānus ī mō tñ regēdi, vt pluries cōtingit, q̄ veri dñi tyrānice regūt, ad suā vtilitatē oīa cōuertentes, discordias inter subditos seminātes, aut nutriētes, vt ipsi lucrent, vel exaltent &c. & de rali tyrāno nō est q̄. q̄m constat, q̄ nō licet cuilibet de populo illū occidere. Propter hmōi. n. tyrannos reprobata fuit in cōcilio Cōstañ. sessionis, propositio dicēs, quòd quilibet tyrannus licite po-

Art. præce. ad 3. test a quolibet suo subdito occidi. Quidam autem tyrannus est in ipso iure dominii, quia. s. vsurpauit sibi dominiū vi armorū, vel alias iniquè & de tali tyranno est sermo. Et duo dicimus, primo quòd licitè potest a quolibet de populo occidi pro libertate populi, quando non est recursus ad superiorem, a quo possit iusticia fieri de huiusmodi inuasore. Secundo, quòd quãdo sic occiditur, non occiditur a persona priuata propria, sed publica authoritate. Declaratur vtrũque ex hoc, quòd talis tyrannus est hostis populi, habens continuum bellum iniustum cum populo. Quòd enim sit hostis populi, patet ex hoc, q̃ inuasor est, & oppressor libertatis, s. iuris publici illius. Quòd autem intelligatur habere continuum bellum cũ populo, patet ex eo, quòd inchoatum bellum quo populum inuadens, seipsum nominauit dñm, aliosq; coegit ad recognoscendum se vt dominũ, nulla est treuga interruptum, nulla pace terminatum, sed succumbens iacet populus. Cum autem bellum hoc ex parte populi sit iustum, & ex parte tyranni iniustum, consequens est, vt quilibet de populo insurgens, pro populo contra tyrannum bellum agat iustum. Ac pro hoc licite potest tyrãnum illum occidere authoritate iusti belli, quę est authoritas publica, vt patet ex supradictis. Nec obstat si tyrannus a principio sine bello se fecerit dominum: quoniam ipsa vsurpatio dominii, inuito populo, est debellare populũ. Semper ergo est bellum implicitum, aut explicitum, & publica semp̃ intervenit authoritas explicite, vt i bello explicito: vel implicite, vt in bello implicito. Vices igitur proculdubio totius commu-

Art. præced.

Ex c. 3. †Li. 1. c. 21. circa princ. tom. 5.

Li. 1. c. 26. in medio, & c. 21. in fine tom. 5.

Art. præced.

comparatur bestijs, vt dictum* est: sed occidere bestiã syluestrem maxime nocentem, cuilibet priuatæ personæ licet. ergo & pari ratione occidere hominem peccatorem.

¶ 3 Præt. Laudabile est, q̃ homo ēt si sit priuata persona, operetur qd est vtile bono communi: sed occisio malefactorum est vtilis bono communi, vt dictum* est. ergo laudabile est si etiam priuatæ personæ malefactores occidant.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 1.* de ciuit. Dei. Qui sine ali qua publica administratione maleficum occiderit, velut homicida iudicabitur: & tãto amplius, quanto sibi potestatem a Deo non concessam vsurpare non timuit.

RESPON. Dicẽdum, q̃ sicut dictum* est, occidere malefactorẽ licitum est, inquãtum ordinatur ad salutem totius cõmunitatis: & iõ ad illum solum pertinet, cui cõmittitur cura cõmunitatis conseruandæ. Sicut ad medicum pertinet prẽcidere membrum putridum, qñ ei commissa fuerit cura salutis totius corporis. Cura aũt communis boni commissa est principibus habẽtibus publicam authoritatem: & iõ eis solum licet malefactores occidere, non aũt priuatis personis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ille aliquid facit, cuius authoritate fit, vt patet per Diony.* 12. cap. cælestis hierarc. Et iõ vt Aug. †dicit in 1. de ciuit. Dei, nõ ipse occidit qui ministeriũ debet iubenti, sicut administriculũ gladius est vtenti. Vñ illi qui occiderũt p̃ximos, & amicos ex mãdato Dñi, nõ hoc fecisse ipsi videtur, sed potiꝰ ille, cuiꝰ authoritate fecerũt. Sicut & miles interficit hostẽ authoritate pr̃cipis, & minister latronem authoritate iudicis.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ bestia naturaliter est distincta ab homine. Vnde super hoc non requiritur aliqđ iudicium, an sit occidẽda, si sit syluestris: si vero sit domestica, requireretur iudicium non propter ipsam, sed propter damnum domini. Sed homo peccator non est naturaliter distinctus ab hominibus iustis: & ideo indiget iudicio publico, vt discernatur an sit occidẽdus propter salutem communem.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ facere aliquid ad vtilitatẽ cõmunem, quod nulli nocet, hoc est licitũ cuilibet priuatæ personæ: sed si sit cũ nocumẽto alterius, hoc nõ debet fieri, nisi secũdum iudiciũ eius, ad quẽ pertinet æstimare quid sit subtrahendũ partibus pro salute totius.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum occidere malefactores liceat clericis.

AD QVARTVM sic procedit. Vr̃ q̃ occidere malefactores liceat clericis. Clerici. n. p̃cipue debẽt implere qđ Apost. dicit 1. ad Corint. 4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Per qđ nobis indicit, vt Deũ, & sanctos eius imitemur: sed ipse Deꝰ, quẽ colimus, occidit malefactores, sm illud Psalm. 135. Qui percussit Ægyptũ cũ primogenitis eorũ. Moyses ēt a Leuitis fecit interfici viginti tria milia hoĩum pp adorationẽ vituli, vt habet Exod. 32. Et Phinees sacerdos interfecit Israelitẽ cũ Madianitide coeuntẽ, vt habetur Numeri 25. Samuel ēt interfecit Agag regẽ Amalec, & Elias sacerdores Baal, & Mathias eũ, q̃ ad sacrificãdũ accesserat, & ī nouo Testamẽto Petrꝰ Ananiã & Sapphirã. ergo vr̃ q̃ etiã clericis licear occidere malefactores.

¶ 2 Præt. Potestas spiritualis est maior, q̃ temporalis, & Deo coniunctior: sed potestas tẽporalis licite malefactores occidit, tãquàm Dei minister, vt dr̃ Rom. 13. ergo multo magis clerici, qui sunt Dei ministri, spiritualẽ potestatẽ habẽtes, licite posũt malefactores occidere.

¶ 3 Præt. Quicũq; licite suscipit ali quod officiũ, licite põt ea, quæ ad officiũ illud pertinẽt, exercere: sed officiũ principis terræ est malefactores occidere, vt dictũ* est. ergo clerici q̃ sunt terrarũ principes, licite posũt occidere malefactores.

SED CONTRA est, qđ dr̃ 1. ad Timo. 3. oportet episcopũ sine crimine esse, nõ vinolẽtũ, nõ percussorẽ.

RESPON. Dicẽdũ, q̃ nõ licet clericis occidere, duplici rõne. Primo q̃ dem, quia sunt electi ad altaris ministeriũ, in quo repræsentat passio Christi occisi, qui cũ percuteret, nõ repercutiebat, vt dr̃ 1. Petr. 2. & iõ nõ cõpetit, vt clerici sint percussores, aut occisores. Debent. n. ministri suum dominum imitari, secundum illud Eccles. 10. Secundum iudicẽ populi, sic & ministri eius. Alia ratio est, quia clericis cõmittitur ministerium nouæ legis, in qua non determinatur pœna occisionis, vel mutilationis corporalis. Et ideo vt sint idonei ministri noui testamenti, debent a talibus abstinere.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Deus vniuersaliter in omnibus operat quæ recta sunt, in vnoquoque tamen sm eius congruentiam: & ideo vnusquisque debet Deum imitari in hoc, quod sibi specialiter congruit. Vnde licet Deus corporaliter malefactores occidat, non tamẽ oportet quòd omnes in hoc eum imitentur. Petrus autẽ nõ propria authoritate, vel manu

Ananiam

Ananiã & Sapphiram interfecit, sed magis diuinam sententiã de eorũ morte promulgauit. Sacerdotes aũt, vel Leuitæ veteris testamenti, erant ministri veteris legis, secundum quam pœnæ corporales infligebãtur: & ideo etiã eis occidere propria manu congruebat.

AD 2ᵐ dicendũ, q̃ ministeriũ clericorũ est in melioribus ordinatũ, quàm sint corporales occisiones. s. in his, quæ pertinent ad spiritualem salutem: & ideo non congruit eis, quòd minoribus se ingerant.

AD 3ᵐ dicendum, quòd prælati ecclesiarum accipiunt officia principum terræ, non vt ipsi iudicium sanguinis exerceant per seipsos, sed quòd eorum authoritate per alios exerceatur.

Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum quintum.

IN ar. 5. & 6. nihil aliud scribendum occurrit, nisi quòd difficultas tertii argumenti in 6. ar. tractabitur inferius, cum exposita erit quæstio de iudice, & tunc etiam de ministro iudicis tractabitur.

ARTICVLVS V.

Vtrum liceat alicui occidere seipsum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ alicui liceat seipsum occidere. Homicidium. n. est peccatum, inquantum iustitiæ contrariatur: sed nullus põt sibipsi iniustitiam facere, vt probatur in 5.* Ethicor. ergo nullus peccat occidendo seipsum.

¶ 2 Præt. Occidere malefactores licet habẽti publicã potestatẽ: sed quandoq; ille, qui habet publicam potestatem, est malefactor. ergo licet occidere seipsum.

¶ 3 Præt. Licitum est quòd aliquis spontanee minus periculum subeat, vt maius periculum vitet, sicut licitum est, quòd aliquis etiam sibijpsi amputet membrum putridum, vt totum corpus saluetur: sed quandoque aliquis per occisionem suijpsius vitat maius malum, vel miseram vitã, uel turpitudinem alicuius peccati. ergo licet alicui occidere seipsum.

¶ 4 Præt. Samson seipsum interfecit, vt habetur Iudicum 16. qui tamen cõnumeratur inter sanctos, vt patet Hebr. 11. ergo licitum est alicui occidere seipsum.

¶ 5 Præt. 2. Mach. 14. dicitur, q̃ Razias quidam seipsum interfecit eligens nobiliter mori potius, quàm subditus fieri peccatoribus, & cõtra natales suos iniurijs agi: sed nihil quod nobiliter fit & fortiter, est illicitum. ergo occidere seipsum non est illicitum.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 1. de ciuit. Dei. Restat vt de homine intelligamus illud, quod dictum est. *Non occides, nec alterum.* ergo nec te. Neque enim aliud quàm hominem occidit, qui seipsum occidit.

RESPON. Dicendum, quòd seipsum occidere est omnino illicitum triplici ratione. Primo quidem, quia naturaliter quælibet res seipsam amat, & ad hoc pertinet, quòd quælibet res naturaliter conseruat se in esse, & corrumpentibus resistit quantum potest. Et ideo quòd aliquis seipsum occidat, est contra inclinationem naturalem, & contra charitatem, qua quilibet debet seipsum diligere. Et ideo suijpsius occisio semper est peccatum mortale, vt pote contra naturalem legem, & contra charitatem existens. Secundo, quia quælibet pars id quod est, est totius. Quilibet autem homo est pars communitatis, & ita id quod est, est communitatis. Vnde in hoc, quòd seipsum interficit, iniuriam communitati facit, vt patet per Philoso. in* 5. Ethicor. Tertio, quia vita est quoddam donum diuinitus homini attributum, & eius potestati subiectum, qui occidit, & viuere facit. Et ideo qui seipsum vita priuat, in Deum peccat: sicut qui alienum seruum interficit, peccat in dominum, cuius est seruus: & sicut peccat ille, qui vsurpat sibi iudicium de re sibi non commissa. Ad solum enim Deum pertinet iudicium mortis & vitæ, secundum illud Deuter. 32. Ego occidam, & ego viuere faciam.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ homicidium est peccatum non solum quia contrariatur iustitiæ: sed etiam quia cõtrariatur charitati, quam habere debet aliquis ad seipsum. Et ex hac parte occisio suijpsius est peccatũ per cõparationem ad seipsum. Per cõparationem autem ad communitatem, & ad Deum, habet rõnem peccati etiam per oppositionem ad iustitiam.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ ille qui habet publicam potestatem, potest licite malefactorem occidere per hoc, q̃ potest de ipso iudicare. Nullus autem est iudex suijpsius: vnde non licet habenti publicam potestatem seipsum occidere propter quodcumque peccatum: licet tamen ei se committere iudicio aliorum.

AD 3ᵐ dicendum, quòd homo constituitur dominus suijpsius per liberum arbitrium: & ideo licite potest homo de seipso disponere quantum ad ea, quæ pertinent ad hanc vitam, quæ hominis libero arbitrio regitur: sed transitus de hac vita *ad aliam* feliciorem non subiacet libero arbitrio *hominis*, sed potestati diuinæ. Et ideo nõ licet homini seipsum interficere, vt ad feliciorem transeat vitam. Similiter ēt nec vt quaslibet miserias præsentis vitæ euadat: quia vltimũ malorum huius vitæ, & maxime terribile, est mors, vt patet per Philoso. in* 3. Ethicor. Et ideo inferre sibi mortem ad alias huius vitæ miserias euadẽdas, est maius malum assumere ad minoris mali vitationem. Similiter etiam non licet seipsum interficere propter aliquod peccatum commissum, tum quia in hoc sibi maxime nocet, quòd sibi adimit necessarium pœnitentiæ tempus: tum etiam, quia malefactorem occidere non licet, nisi per iudicium publicæ potestatis. Similiter etiam non licet mulieri seipsam occidere, ne ab alio corrumpatur: quia non debet in se commictere crimen maximum, quod est suijpsius occisio, vt vitet minus crimen alienum. Non enim est crimen mulieris per violẽtiam violatæ, si consensus nõ adsit: quia non inquinatur corpus, nisi de consensu mentis, vt Lucia dixit. Constat autem minus esse peccatum fornicationem, vel adulterium, quàm homicidium, & præcipue suijpsius, quod est grauissimum: quia sibijpsi nocet, cui maximam dilectionem debet. Est etiam periculosissimum, quia nõ restat tempus vt per pœnitentiam expietur. Similiter etiam nulli licet seipsum occidere ob timorem ne cõsentiat in peccatum, quia non sunt facienda mala, vt veniant bona: vel vt vitentur mala, præsertim minora, & minus certa. Incertum enim est, an aliquis in futurum consentiat in peccatum. Potens est enim Deus hominem quacumque tentatione superueniente liberare a peccato.

AD 4ᵐ dicendum, quòd sicut Augustꝰ dicit in 1.* de ciuit. Dei. Nec Samson aliter excusatur, quòd seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quòd latenter Spiritussanctus hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat. Et eandem rationem assignat de quibusdam sanctis feminis, quæ tempore persecutionis seipsas occiderunt, quarum memoria in Ecclesia celebratur.

AD 5ᵐ dicendum, quòd ad fortitudinem pertinet, quòd aliquis ab alio mortem pati non refugiat propter bonum virtutis, & vt vitet peccatum. Sed quòd

aliquis sibijpsi inferat mortem vt vitet mala pœnalia, habet quidē quandam speciem fortitudinis, propter quod quidam seipsos interfecerunt, æstimantes se fortiter agere, de quorum numero Razias fuit. Non tamen est vera fortitudo, sed magis quædam mollities animi nō valentis mala pœnalia sustinere, vt patet per Philoso. in 3.* Ethi, & per Aug. in 1.† de ciuit. Dei.

Li.3.Ethic. c.8. tom.5. Li.1.c.23. circa mediū tom.5

ARTICVLVS VI.

Vtrum liceat in aliquo casu interficere innocentem.

¶1.2.q.94.arti.5.ad 2.& q.10. arti.8 ad 3. Et 1.q. 7.arti.6.ad 3. Et opusc. 9.q.86. Et Heb.11.le. 4.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ liceat in aliquo casu interficere innocētem. Diuinus enim timor non manifestatur per peccatum, quoniā magis timor Domini expellit peccatum, vt dicitur Eccles.1. sed Abraham commendatus est, q̄ timuit Domi nū, quia voluit interficere filium suum innocentem. ergo potest aliquis innocētē interficere sine peccato.

¶2 Præt. In genere peccatorum, quę contra proximum committuntur, tanto maius videtur aliquod esse peccatum, quanto maius nocumētum infertur ei, in quē peccatur: sed occisio plus nocet peccatori, q̄ innocenti, qui de miseria huius vitæ ad cælestem gloriam transit per mortem. cum ergo liceat in aliquo casu peccatorem occidere, multo magis licet occidere innocentem, vel iustum.

¶3 Præt. Illud quod fit secundum ordinem iustitiæ, non est peccatum: sed quandoq; cogitur aliquis secūdum ordinem iustitiæ occidere innocentem, puta, cū iudex, qui debet secundum allegata iudicare, condemnat ad mortem eum, quem scit innocentem per falsos testes conuictum: & similiter minister, qui iniuste cōdemnatum occidit obediens iudici. ergo absque peccato potest aliquis occidere innocentem.

SED CONTRA est, quod dicitur Exod. 23. Insontem, & iustum non occides.

RESPON. Dicēdum, q̄ aliquis homo dupliciter cōsiderari potest. Vno modo, secundum se: alio modo, per comparationem ad aliud. Secundum se quidem considerando hominem, nullum occidere licet: quia in quolibet etiam peccatore debemus amare naturā, quam Deus fecit, quæ per occisionem corrumpitur. Sed sicut supra dictum* est, occisio peccatoris fit licita per comparationē ad bonum commune, quod per peccatum corrumpitur: uita autem iustorum est cōseruatiua, & promotiua boni cōmunis, quia ipsi sunt principalior pars multitudinis. Et ideo nullo modo licet occidere innocentem.

Ar.2.huius quæst.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus habet dominium mortis, & vitę. Eius enim ordinatione moriuntur & peccatores, & iusti. Et ideo [d] ille qui mandato Dei occidit *innocētem*, talis *nō* peccat, *sicut nec* Deus, cuius est executor: & ostenditur Deum timere, eius mandatis obediens.

D.4.

AD 2^m dicendum, quòd in pensanda grauitate peccati magis est considerandum id quod est per se, q̄ id quod est per accidens. Vnde ille qui occidit iustum grauius peccat, quàm ille qui occidit peccatorem. Primo quidem, quia nocet ei, quem prius debet diligere, & ita magis contra charitatem agit. Secundo, quia in iuriam infert ei, qui est minus dignus, & magis contra iustitiam agit. Tertio, quia priuat communitatem maiori bono. Quarto, quia magis Deum contemnit, secūdum illud Lucę 10. Qui vos spernit, me spernit. Quòd autem iustus occisus ad gloriam perducatur a Deo, per accidens se habet ad occisionem.

A D 3^m dicendum, q̄ Iudex si scit aliquem innocentem esse, qui falsis testibus conuincitur, debet diligentius examinare testes, vt inueniat occasionem liberandi innoxium, sicut Daniel fecit. Si autem hoc non potest, debet eum superiori relinquere iudicandum. Si autem hoc non potest, non peccat secundum allegata sentētiam ferens: quia ipse non occidit innocentem, sed illi qui eum asserunt nocentem. Minister autem iudicis condemnantis innocentem, si sententia intolerabilem errorem continet, non debet obedire: alias excusarentur carnifices, qui martyres occiderunt. Si vero non continet manifestam iniustitiam, non peccat, præceptum exequendo: quia ipse non habet discutere superioris sententiam, nec ipse occidit innocentem, sed iudex, cui ministerium exhibet.

ARTICVLVS VII.

Vtrum liceat alicui occidere aliquem, se defendendo.

¶ *Super Quæstimis sexagesimaquarta Articulum septimum.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̄ nulli liceat occidere aliquem, se defendendo. Dicit enim Augustus.* ad Publicolā, de occidendis hominibus. Ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, aut publica functiōe teneatur, vt non pro se hoc faciat, sed p̄ alijs accepta legitima potestate, si eius congruat personæ: sed ille qui se defendendo, occidit aliquē, ad hoc eum occidit, ne ipse ab eo occidatur. ergo hoc videtur esse illicitū.

¶2 Præt. In 1. de † Libero arbitrio dicitur. Quō apud diuinam prouidentiam a peccato liberi sunt, qui pro his rebus, quas cōtemni oportet, humana cæde polluti sunt? Eas autem res dicit esse contemnendas, quas homines inuiti amittere possunt, vt ex præmissis* patet. Horum autem est vita corporalis. ergo pro conseruanda vita corporali nulli licitum est hominem occidere.

¶3 Præt. Nicolaus Papa dicit, vt habetur in Decretis 1. distinct. 50.* De clericis, pro quib^o cōsuluistis. s. qui se defendendo paganum occiderēt, si postea p̄ pœnitentiā emendati, possunt ad pristinum statū redire, aut ad altiorē ascendere, scito nos nullā occasionē dare, nec vllā tribuere licētiā eis quēlibet hoīem quolibet mō occidēdi: sed ad præcepta moralia seruanda tenentur communiter clerici, & laici. ergo etiam laicis non est licitum occidere aliquem, se defendendo.

¶4 Præt. Homicidiū ē grauior pctm, q̄ simplex fornicatio, vel adulteriū: sed nulli licet committere simplicem fornicationē, vel adulterium, vel quodcumque aliud peccatum quod cōsequitur ex necessitate finis, non cadit sub intētione, sed præter intentionem existens emergit, ut patet de debilitatione ægroti, quę sequitur ex medicina sanante. Et iuxta duos hos modos diuersimode occidere potest licite persona publica, & priuata. Nam persona publica, ut miles, ordinat occisionem hostis, ut mediū ad finē subordinatum bono communi, ut in litera dicitur: persona autē priuata non intēdit occidere, ut seipsum saluet: sed intendit saluare se ipm, nō deputurus a sui defensione, etiam si alterius mortem ex sua defensione oporteat sequi. Et sic iste non occidit, nisi per accidens: ille autem per se occidit. Et propterea ad illud requiritur publica authoritas, ad hoc non.

¶ In

In Decret. dist.50. libenter.

¶ In eodem arti.7. dubium occurrit circa illam rationem reddi- A tam in litera, Quare non tenetur homo prętermittere actum tu relæ propriæ vitæ ad euitandum occisionem alterius: quia plus tenetur homo vitæ suæ prouidere, q̄ vitæ alienæ. Et est ratio dubii: quia qui defendendo se, suum occidit inuasorem, non solum priuat illū vita hac, sed etiam vita æterna, quoniam occidit illum ī peccati mortalis actu, quo iniuste aggreditur defensorem. Constat autē q̄ defensor tenetur plus diligere vitam spiritualem animæ proximi cuiuscūq; ⁊, q̄ vitam propriā corporalem ſm charitatis ordinē. Tenetur ergo ꝓtermittere actū tutelæ propriæ vitę, non vt euitetur occisio alterius, quantū ad vitā temporalē, sed vt euitetur occisio alterius, quantū ad vitam æternam, quoniam ponitur ex hoc extra statum pfectionis.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ licet magnæ charitatis esset, vt is, cuius vita non est necessaria alienæ saluti spirituali, priuari se pateretur vita psenti, vt inuasor haberet spatium pœnitentiæ, & sic se Deo redderet: ad hoc tamen non tenetur, quoniam potest vitam pro anima proximi, non est actus charitatis, ad quem de necessitate tenemur, nisi ī casu, quo tenemur eius saluti prouidere, vt superius in q.16. ar.5. ad vlt. dictū est. Constat autē, q̄ hic nō est casus talis, quoniam iste in nullo est necessitatis, sed iniquæ volūtatis articulo constituens. Quia igitur defensori incumbit cura prouidēdi saluti propriæ vitæ, nec tenetur prouidere vitæ corporali, aut spirituali inuasoris, cōsequēs est, vt cum ordinata dilectione charitatis, amet magis salutem spiritualem proximi, q̄ vitam propriam, & tamē hunc actum tutelæ non prætermittat cum consequente damno utriusq; vitæ alterius: quia ad hunc effectum nō tenetur, nisi in casu, quia non est sibi commissa cura de illo, sed de corpore proprio. Et sic ratio, quæ super cura suæ corporalis vitæ fundatur, stat solida, & tanto plus, quanto satis a remotis, hoc est: per accidens, effectus illius defensionis. Potest enim ī instanti pœnitere, & est alterius ordinis ab effectibus corporalibus, qui etiam per accidens sunt a defensione illa.

¶ In eodem art.7. in materia 2. argumenti dubium occurrit, An defendēdo res, liceat occidere. Et est ratio dubii, tum quia homo tenetur plus prouidere alienæ vitæ, q̄ propriis rebus, tenetur mā q; præponere vitam alienam omnibus rebus exterioribus, ut patet ex eo, q̄ qui potest, & non pascit fame morientem, homicida est, tum quia Exodi 23. dicitur: quòd diurnum furem etiam infringentem domum, si quis occiderit, reus erit homicidii.

¶ In oppositū est & ciuilis iuris, & multorū authoritas doctorū.

¶ Ad hoc dubiū a quibusdam dicitur, q̄ dupliciter cōtingit defendere res. s. recuperabiles vel irrecuperabiles. Et q̄ quando accidit q̄ inuasor auferre nititur res meas, si ego possum res meas etiamsi auferrentur, recuperare per viam iudicis, non possum defendendo res, occidere raptorem. Si autem non possem per viam iudicis recuperare res meas, si auferētur, possum defendendo res meas, licite occidere. Nec alia afferē rō, nisi quia defensio rerū est licita. Et ius hoc concedit, ut in l. furem. ff. ad legē Corneliam de

sica. Alii dicunt, q̄ licet impune occidere saluando res, quantum ad forum ciuile, sed in foro conscientiæ non licet. Et affertur ad hoc capitulū, Interfecisti extra, de homicidio. Mihi aūt aliter occurrit ex principiis habitis dicendū. s. q̄ q̄ quis non potest aliter res suas defendere, quin sequatur ex defensione occisio inuasoris, licite pōt defendendo occidere illū. Et est rō illa eadem, quæ assignatur in litera, quia. s. plus tenetur aliquis curam habere rerum suarū, quæ sunt adminicula vitæ suæ, & virtutis, atq; felicitatis, q̄ alienæ vitæ. Quod probatur, quia cuilibet imminet cura rerum suarum in ordine præcipue ad virtutem: nō autem cura alienæ vitæ, nisi in casu necessitatis. Constat autē, quòd plus tenetur quis prouidentiam habere eorum, quorum cura sibi imminet simpliciter & absolute, quàm eorum quo rum cura non sibi imminet, nisi ī casu. Et manifestatur amplius hoc ex supradictis in ar.8.q.35. q̄ scilicet non tenetur homo in speciali singulos proximos diligere ex charitate: neque secundū actū interiorem, neq; ſm actus exteriores. Si igitur non teneor diligere in particulari inuasorem, nulla mihi cura est de illius vita cōmissa. De adminiculis autem vitæ proprię, & virtutū, constat oportere me curā habere. Qd̄ simus autē extra casum necessitatis ex eo patet, q̄ inuasor seipsum sponte in tali casu ponit inferēdo talem iniuriam proximo, quā ille non potest euadere, nisi occidendo. In articulo ergo iniquæ uoluntatis & mortis seipsum ponit, ut iniurietur alteri. Signum autem q̄ hæc sit authoris intentio, habetur ex hoc, q̄ Aug. in 1. de libe. arbit. authoritas, loquitur non solum de uita corporali: sed de aliis, quæ inuiti perdere possumus. Et in speciali ibi quidem de libertate, & pudicitia loquitur: postmodum uero in prosecutione eiusdem primi libri sub eodem ordine. s. eorū quæ inuiti perdere possumus, ponit honores, & diuitias. Vnde cum in hac responsione author glosset illā universalem. s. Pro his rebus, quas contemni oportet, insinuat quòd eadem est de omnibus huiusmodi ratio, ita q̄ & Augustini sententia ibidem saluatur de his, quæ intendunt occidere pro saluandis rebus &c. & præsens doctrina saluatur de his, qui non intendunt occidere, sed saluare res, & occisio se habet consequenter, & per accidens.

¶ Ad primā igitur obiectionē dicitur, q̄ cū maiore dilectione ꝓximi, q̄ rerum, stat q̄ possim actum huiusmodi tutelæ exercere, q̄n illa maior dilectio proximi non oportet q̄ sit, nisi in communi extra casum: hæc autem tutelā prouenit ex cura particulari. Et sicut stat me plus diligere salutem animæ proximi, q̄ salutē meam corporalem, & tamen de proximi salute nunquàm cogitare, illam nunquàm in speciali amare, de corporali autem uita cogitare, & in particulari diligere illam propter iniunctam mihi istius curam, nō illius: ita stat quòd plus diligo uitam proximi, quàm res meas, & tamen de illa nunquàm curem in speciali nisi in casu: istæ autem me solicitent eadem ratione, quia scilicet istarum in ordine ad uitam, & uirtutem cura mihi imminet, illius non. Falsum ergo assumitur, q̄ tenear plus prouidere alie-

D.183.

In ar.2. huius art.

næ vitæ, quàm curã habere rerum mearum, vt adminicula sunt vitæ & virtutis, quàmuis teneat plus diligere alienã vitam, q̃ res meas: sed vt declaratũ est, motus diligendi, s.in cõmuni, vel speciali, & cura mihi imminens, vel non imminens, omnia soluunt.

¶ Ad secundã obiectionem dicitur, q̃ cum illa verba ad præcepta iudicialia spectent, in foro iudicia li intelligenda sunt, in quo non discerni tur, an defensor intendat occidere pro saluandis, an saluare, & ex consequenti sequitur occisio. Sermo autem noster est in foro conscientiæ, vbi intentio discernitur, & iudicatur. Rursus lex illa absolute loquitur, & nõ in casu, in quo nõ potest aliter vim vi repellere: nos autem in solo hoc casu loquimur. Vnde nõ excusamus quando Glos. interlineatis ibi. potest repellere vim capiendo ipsum, vel quocumque alio modo. Decretalis autem illa, Interfecisti, non est contra dicta: quoniam affirmando cum aduersatiua, Si autem te, tuaq̃ue liberando, interfecisti, oppositum casum tractat, 4. dis. 25. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 3. respectu præcedẽtis, scilicet interfecisti furem, aut latronẽ, vbi comprehendi poterat absque occisione. Et licet non dicat disiunctiue, te, vel tua, sed copulatiue, te tuaq̃ue: non propterea dicit, quòd si solum tua, liberando interfecisti, vbi aliter absque occisione saluari nequierint, homicidii reus es.

¶ Ex his autem patet solutio alterius quæstionis ab Aug. vbi supra, & posterioribus mota, an liceat repellendo violentiam stupri, adulterii, sodomiæ, & huiusmodi, occidere: quoniam quando non potest aliter euadere, quæ tunc ad hoc infertur actualiter vim, licite potest tuendo suorum membrorum libertatem occidere. Et tanto plus licet in defensione hac, quàm in defensione rerum exteriorum, quanto vis hæc magis æstimatis rebus infertur: & periculum consensus magnum ex hoc imminet, qui virtutis bono contrariatur. Vnde Tullius in oratione pro Milone, laudabiliter cõmemorat militem adolescentem, qui ne turpiter pateretur a tribuno militari, ppinquo Caii Marii, ipsum iterfecit.

¶ In responsione ad tertium in eodem articulo, considera, quòd materia est iuris positiui irregularitas. Et nouo iure in clemicis. De homici. statutum est, quòd is, qui aliter mortem euitare non valens, suum occidit inuasorem, irregularis nõ est, quæ lex si tẽpore authoris extitisset, non scripsisset hoc author.

Ad 3^m dicendum, q̃ irregularitas consequitur actum homicidij, etiãsi sit absq; peccato, vt patet in iudice, qui iuste aliquem cõdẽnat ad mortem. Et propter hoc clericus, etiam si se defendendo interficiat aliquẽ, irregularis est, quàmuis non intendat interficere, sed seipsum defendere.

Ad 4^m dicendum, q̃ actus fornicationis, vel adulterij non ordinatur ad conseruationem propriæ vitæ ex necessitate, sicut actus, ex quo quãdoq; sequitur homicidiũ.

Ad 5^m dicendum, quòd ibi prohibetur defensio, quæ est cum liuore vindictæ. Vnde * glos. dicit. Non vos defendentes. i. nõ sitis referientes aduersarios.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliquis casualiter occidens hominem, incurrat homicidij reatum.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur q̃ aliquis casualiter occidens hominem, incurrat homicidij reatũ. Legitur. n. Genes. 4. q̃ Lamech credẽs interficere bestiam, interfecit hominem, & reputatum est ei ad homicidium. ergo reatum homicidij incurrit, qui casualiter hominem occidit.

¶ 2 Præt. Exod. 21. dicitur. Si quis percusserit mulierem prægnãtem, & aborsum fecerit, si mors eĩ⁹ fuerit subsecuta, reddet animam pro anima: sed hoc põt esse absq; intẽtiõe occisionis. ergo homicidiũ casuale habet homicidij reatum.

¶ 3 Præt. In Decretis dist. 50. *inducũtur plures canones, quibus casualia homicidia puniuntur: sed pœnæ non debentur nisi culpæ. ergo ille qui casualiter hoiem occidit, incurrit homicidij reatum.

SED CONTRA est, quod Aug. † dicit ad Publicolam. Absit, vt ea quę propter bonũ, aut licitum facimus, si quidem propter hoc præter nostram voluntatem quicquã mali acciderit, nobis imputetur. Sed contingit quãdoq;, vt propter bonũ aliquod facientibus homicidiũ consequatur casualiter. ergo non imputatur facienti ad culpã.

RESPON. Dicendũ, q̃ ſm Philoso. in 2 * Physic. Casus est causa agẽs p̃ter intẽtionẽ: & ió ea q̃ casualia sunt, simpliciter loquẽdo, non sunt intẽta, neq; volũtaria. Et quia oẽ pctm̃ est volũtariũ, ſm Aug. cõse quẽs est, q̃ casualia, inquãtũ hmõi, non sunt peccata. Cõtingit tamen id, quod nõ est actu, & per se volitum, vel intentum, esse per accidẽs volitum, vel intentum, ſm quod dicãdis considerare, si is, cui imputatur, tenebatur ad abstinendũ a tali opere, seu remouẽdum tale quid, vnde secuta est mors. Ex hoc. n. capite excusor ab homicidio, si petenti a me diuite centũ aureos, alioquin cogetur ire ad occidẽdum aliquem, vel aliquos, vt tantum lucretur, nego, & non do: quia licet possim dare, & sic prohibere homicidia, nõ tamen teneor dare. Ad proprias autem conditiones singulorum modorum descendendo, quando datur opera rei licitæ vnica opus est conditione, vt scilicet diligentem adhibeat diligentiam, ne mors sequatur ad hoc, ne sibi homicidium imputetur: ex negligentia siquidem imputatur. Dictum est enim in præcedenti libro, q̃ negligentia eius, ad q̃d homo tenetur ex præcepto, peccatum mortale est: veruntamen diligẽtia ſm naturam negotiorum, temporis, ac personarum censenda est. In quibusdam namque negotiis diligens est, qui illud vt cõsueuit fieri, facit, vt patet in casu Decretalis, Ioãnes. extra de homicidio. Qui. n. pulsat campanas iuxta solitum, nullius est reus negligentiæ, si inde alterius mors sequitur. In quibusdam autẽ aliquid periculi, a remotis tamen annexum habentibus, diligens est, qui ea sic disponit, & facit, vt ea circunspiciat, quæ rationabiliter considerari debent pensatis conditionibus personarum &c. Fortuita. n. ea quæ viri prudentes communiter non cogitant, si eueniant, non sunt nobis imputanda, quia homines sumus, & humana ratione gubernamus nos, ac nostros. Verbi gratia, & accidit de facto, quòd Princeps Hispaniæ habens ceruã parumlã sibi domesticam, quasi catellam, aborsa fuerit ex timore canum insequentium ceruam illam fugientem ad solitum gremium dominæ suæ. Fuit enim casus non solum ab ipsa puella inexcogitatus, sed a tot principibus, & viris, qui principis curam habebant, aut ei assistebant, & ex ea regni successorem expectabant. Et tamen post factum omnes dicimus, quòd debuerat cauere, ne in locum, vbi venatici canes adessent, illa iret cum ceruo. Nec hoc de ceruæ tantum occisione, sed catellæ, vel auis posse accidere. Et hoc dixerim, ut in casibus distinguatur, quid post

post factum experientia prudentiores facti faceremus, & quid inexperti fecissemus. Neq; enim exacta diligẽtia exquiritur, qualis a summa prudentia emanare potuisset, sed quæ a communiter prudentibus emanare consueuit in huiusmodi negotiis. Et ex hoc capite, tute possunt sacerdotes religiosi, seruiendo infirmis, eos etiam in finem vitæ voluere i lecto, vt quietius iaceãt, & reliqua seruitia exhibere, cum prudentia quæ in huiusmodi consueta est. Nec oportet scrupulũ inde capere, si mors forte ex hoc accelleratur. Quicquid enim licitum est consertis in hoc opere, licitum est sacerdotibus. Nec vllus est irregularitatis timor i proposito, vbi nulla est culpa negligentiæ, quæ ita reum faceret conuersum, sicut clericum. In quibusdam autem periculosis ex suo genere actib⁹ diligẽs est, qui aut consilio proprio, vel alieno, vbi timor adhuc superesset periculi, hæc opere. Verbi gratia. Tenere infantes tenellos secum in lecto, opus est statim periculũ oppressionis offerens: et propterea nisi debitis circunstantiis honestetur, *opus est illicitum* Et quia est contra curam debitam vitæ proximi, cum facili casu mortis (dormientes quippe non sumus nostrorum motuum domini) mortale peccatum est. Si autem hone statur circunstantiis, puta, quia lectus est extensus, & non habetur prope se, & nutrix consueuit semper inueniri in eodẽ loco & situ, quo se incipiendo dormire posuit, & implacabilitas infantis hoc exigat, excusari videtur, quia non est rationale his cõ currẽtibus, periculum timere. Propter quod in cap. Cõsuluisti, 2. q. 5. non omnino præcipitur parentibus, ne pueros teneant in lecto, sed admonendi, & protestandi dicuntur, ne negligẽtia proueniente mors subsequatur. Et simile est in aliis actibus licitis periculosis, vt sunt ruinæ domorum, iactus lapidum &c. In omnibus. n his tanto maiori opus est consilio & solicitudine, quãto periculũ propinquius timetur. Quando vero datur opera rei illicitę, in litera dicitur, & communiter videtur confessum, q̃ imputatur ei homicidium ex illius opere consequens: nec oportet hic aliam apponere propriam conditionem. Ego autem nõ intelligo indistincte doctrinã hanc, quoniã didici, q̃ actus materialiter mortalis, quando non est voluntarius, nisi indirecte, & in causa, iudicandus est ſm illam causam: et per hoc effusionem humani seminis extra matrimonii actum, posse esse solum peccatũ veniale definitũ est, qm̃. Cui causa solum fuit peccatum veniale, vt patet ex pollutione nocturna ex veniali delectatione in die habita E ex consequente. Sequendo igitur principia habita de voluntario, distinguendũ est de imputatione ad pœnam, vel ad culpam: & si culpam, mortalem, vel venialem. Et quo ad pœnam irregularitatis indistincte, intelligo, q̃ quando dat operã rei illicitæ, imputatur ei homicidium consequens ex suo opere ad pœnam irregularitatis. Quo ad culpam vero, cum distinctione intelligo, q̃ qñ dat operam rei illicitæ, venialiter tamen, si est diligens ad cauendam sequelam periculi, sicut de dante operam rei illicitæ dictũ est, non est reus homicidii nisi in sua causa, quod nihil aliud est, q̃ esse reum illius rei illicitæ venialis: et probatur hoc ex ratione voluntarii supradicta. Vnde si religioso alicui ex his, quibus statuto prohibetur equitare, accidisset casus, in cap. Dilectus, vel in cap. Significasti. extra, de homicidio, licet daret opera rei illicitæ sibi equitando sine licentia & necessitate, ac per hoc indicatus fuisset irregularis, nõ plus peccasset propter homicidiũ subsecutũ, q̃ si nõ fuisset subsecutũ, qm̃ solius equitationis reus esset.

¶ Et confirmatur authoritate Augustini dicentis, quòd Lot nõ quantum ille incestus, sed quantum ebrietas præcedens meruit, in culpa fuit: non dissimile autem est de aliis iudiciũ. Et ex hoc causa per accidens dicitur remouens prohibens, Vnde ille, qui non remouet ea, ex quibus sequitur homicidiũ, si debeat remouere, erit quodammodo homicidium volũtarium. Hoc autem contingit dupliciter. Vno modo, quando dans operam rebus illicitis, quas vitare debebat, homicidiũ incurrit. Alio B modo, quando nõ adhibet debitã solicitudinem. Et ideo secundum iura, si aliquis det operam rei licitæ, debitam diligentiam adhibens, & ex hoc homicidium sequatur, non incurrit homicidij reatũ, si ex eius opere mors hominis cõsequatur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ C Lamech non adhibuit sufficiẽtem diligentiã ad homicidiũ vitãdũ, & ideo reatũ homicidij non euasit.

Ad 2^m dicẽdum, quòd ille qui percutit mulierem prægnãtem, dat operã rei illicitę. Et ideo si sequatur mors mulieris, vel pueri animati, non effugiet homicidij crimen, præcipue cũ ex tali percussione in promptu sit, q̃ mors sequatur.

Ad 3^m dicendum, quòd secundum canones ponitur pœna his, qui casualiter occidunt, dãtes operam rei illicitæ, vel non adhibentes diligentiam debitam.

QVAESTIO LXV.

De Mutilatione membrorum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de peccatis aliarum iniuriarum, quæ in personam committuntur.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De mutilatione membrorum.

¶ Secũdo, De verberatione.

A patet, quòd etiam quando dat operã rei illicitæ mortaliter, adhibendo tamen omnẽ diligentiã ne mors sequat, licet sit teus gehennæ propter illud peccatum mortale, non tamẽ est reus homicidii, ppter eãdem rationem, quia. s. volũtarium indirecte in sola causa contra voluntatẽ & diligentiam adhibitã, non nisi in causa culpatur. Vnde si ebrietas Lot fuit peccatum mortale, non propterea arguendus est incestus. Hæc autem dico, quando actus peccati mortalis non est de genere suo via ad mortem. Percutientem enim aliquem, quamuis nolit occidere, non excuso ab homicidio, quia per cussio via est ad mortem. Sed clericũ mortaliter venationi vacãs ab homicidii culpa excusa, quã do nobilis laicus venationi vacãs ab homicidii culpa excusaretur, quia. s. adhibita est omnis diligentia, ne cuiquam noceret venatio. Est igitur casuale homicidiũ semper imputandũ danti operã rei illicitæ, vt communiter dicitur, sed differt miter: quia quo ad pœnam irregularitatis & culpã aliquam semper, sed nõ semper quo ad culpam mortalem, nec etiam semper quo ad culpam mortalem *istius speciei. s. homicidii.* Et quia huic doctrinæ omnia consonant, ampl̃ectenda proculdubio est.

¶ In responsione ad tertium in eodem, aduerte q̃ percussio prægnantis absq; intentione occidẽdi, põt dupliciter cõtingere. Primo, vt sit talis, quæ de genere suo nata est inducere aborsum vel lædẽdo corporaliter, vel incutiendo timorẽ mulieribus, quę sunt cõmuniter timidæ, & huiusmodi: & si sic sequitur homicidium, nõ inter casualia, sed volũtaria cõputandũ uidetur, qm̃ in promptu ratio est, ut actus ipse occisio sit: qm̃ talis actus in pluribus natus est facere aborsum: casuale autem est ut in paucioribus, & hoc dico qñ scienter grauidam sic percutit. Nam qui ex ignorantia uteri sic grauiter & grauius percuteret, casuale incurreret homicidiũ propter aborsum, etiam si ignorantia laboraret culpabili. Nam licet non excusetur a culpa homicidii, excusatur tamẽ a modo homicidii, quia. s. nõ est per se uolitum ab eo, qui si sciret materiæ conditionem, in quam agit, non ageret in illam: & de similibus idem est iudicium. Si autẽ percussio fiat aliqualis, q̃ uis indiscreta, ioco, uel serio, uel timor leuis incutiatur imprudenter casuale est homicidium, quod ex dispositione singulari mulieris potius prouenit patientis, quàm ex actione infertur agentis.

¶ In responsione ad tertium, ubi de canonum pœna agitur, aduerte, q̃ quia tam author, q̃ alii in Decreris distin. 50. ut patet in introductione capituli, Clerico, distinguunt homicidiũ uoluntariũ a casuali, non propter hoc, quia illud est volitũ, & hoc nõ uolitũ &c. sed propter hoc, q̃ illud est uolitũ per se, hoc aũt aut nullo modo, aut in causa tantũ, & indirecte habet uoliti rationẽ, ut patet ex hoc, q̃ de homicidio casuali disputantes, distinguũt de dãte operã rei licitę, uel illicitę. Tota igit coordinatio horũ homicidiorũ sub casuali homicidio cõprehẽdit: et hoc quãtũ ad culpã, parui aut nihil refert, dũmodo homicida in ueritate quis sit. Quãtũ tñ ad authoritatẽ dispẽsandi in irregularitate, multũ refert, quia priuilegiati, quibus concessum est dispensare cum irregularibus, nisi sit ex homicidio uoluntario contracta irregularitas, possunt dispensare cũ irregularibus propter homicidium casuale, quàmuis culpabile siue dando operã rei licitæ, siue debita adhibita diligentia, siue dando operam rei licitæ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum primum.*

IN q. 65. art. 1. dubium occurrit, quid nomine membri in materia mutilationis itelligatur. Et est rõ dubii, q̃a quidã uolũt q̃ mẽbrũ proprie sit mẽbrũ pricipale, quod habet officiũ, ut pes ad ambulandũ &c. Et ex hoc inferunt, q̃ digitus non est membrũ.

¶ In oppositum autem est, quia membra sunt, ex quibus integritas corporis totius consurgit. Cõstat autem non esse integrum corpus, cui deest vnus digitus.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ cum membrum sit proculdubio pars habens actum, iuxta illud ad Rom. 12. Omnia autem membra non eundem actum habent: & in iure canonico inter membra computentur nõ solum membra habentia actus separatim, sed coniunctim, vt patet de testib⁹, quorum officium nõ nisi genitalibus exercetur. Eunuchi nãque inter mutilatos computantur, vt patet, & in Decretis disti. 55. & extra de corp. vitiatis, consequens est, vt nomine membri in materia mutilationis appelletur non solum membrũ principale habens separatum officiũ, sed etiam membrũ accessorium, & consodale. Et quoniam digitus est membrũ habens etiam proprium officium euidẽtius, q̃ dicta viriliа, vt patet in exercitio musico, vbi digiti magis q̃ manus exercentur: ideo inter membra computandi sunt. Secus autem de parte digiti, quæ ita est pars, vt nullius membri appellationem habeat, vt patet extra, de corpo. vitiatis. c. De ſſbyteio. Videt autẽ mihi distinguẽdum de mutilãte, vel mutilato quo ad irregularitatem: quia ad mutilantem sufficit abscindere digitũ sibi, vel alteri ad hoc vt sit irregularis: ad mutilatum vero nõ, quia oportet q̃ mẽbrum abscissum inducat vel impotentiam, vel enormẽ defectum, vel deformitatẽ, seu scãdalũ &c. vt paret in iure & hoc intellige quantum est ex parte mẽbri. vt patet extra, de clericis pugnantibus in duello, capit. Porro. Nam ex parte causæ, an. ſex causa rationabili, & necessaria, puta, propter sanitatẽ, aut culpabi

Li. 2. c. 4. & 30. & li. 4. 6. 21.

Li. 2 tex. 9. tom. 2.

In decretis dist. 55. c. Si quis absciderit, Et ca. Si quis per

Q. 61. ar. 1. & 2. & q. præced. ar. 1. 2. & 5.

¶ Tertio, De incarceratione.

¶ Quarto, Vtrum peccatum huius modi iniuriarum aggrauetur ex hoc, q̃ committitur in personam coniunctam alijs.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum mutilare aliquem membro suo, in aliquo casu suo possit esse licitum.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd mutilare aliquẽ membro suo in nullo casu possit esse licitum. Damas. n. dicit in 2. lib. q̃ peccatum committitur per hoc, q̃ receditur ab eo, quod est secundũ naturam in id, quod est contra naturam: sed secundum naturam a Deo institutum est, q̃ corpus hominis sit integrum mẽbris, contra naturam autem est, q̃ sit membris diminutum. ergo mutilare aliquem membro, semper videtur esse peccatum.

¶ 2 Præter. Sicut se habet tota anima ad totum corpus, ita se habent partes animæ, ad partes corporis, vt dicitur in * 2. de anima: sed non licet aliquem priuare anima occidendo ipsum, nisi publica potestate. ergo et non licet aliquã mutilare membro, nisi forte secundũ publicã potestatem.

¶ 3 Præt. Salus animæ præferenda est saluti corporali: sed nõ licet alicui quem mutilare se mẽbro propter salutem animæ, puniuntur. n. ſm statuta* Niceni cõcilij, qui se castrauerunt pp̃ castitatem cõseruandã. ergo propter nullam causam aliã licet aliquem membro mutilare.

SED CONTRA ẽ, qđ dr̃ Exod. 21. Oculũ pro oculo, dentẽ pro dente, manũ pro manu, pedẽ pro pede.

RESPON. Dicẽdum, q̃ cum mẽbrum aliquod sit pars totius humani corporis, est propter totũ sicut imperfectũ propter perfectũ. Vnde disponendum est de mẽbro humani corporis, ſm quod expedit toti. Membrum autem humani corporis per se quidem vtile est ad bonum totius corporis: per accidens tamen potest cõtingere, q̃ sit nociuum, puta, cum membrũ putridũ est totius corporis corruptiuum. Si ergo membrum sanũ fuerit, & in sua naturali dispositione consistens, nõ potest præscindi absque totius corporis detrimento: sed quia ipse totus homo ordinat vt ad finem, ad totam communitatem, cuius est pars, vt supra* dictũ est, potest cõtingere, q̃ abscisio mẽbri etsi vergat in detrimentum totius corporis, ordinatur tamen ad bonum communitatis, inquãtum alicui infertur in pœnam ad cohibitionem peccatorum. Et ideo sicut per publicã potestatem aliquis licite priuat̃ totaliter vita propter aliquas maiores culpas: ita ẽt priuatur mẽbro propter aliquas culpas minores. Hoc autem non est licitum alicui priuatæ personæ, etiã volente illo, cuius est membrum: quia per hoc fit iniuria communitati, cuius est ipse homo, & omnes partes eius: Si vero mẽbrum propter putredinem sit totius corporis corruptiuum, tũc licitum est de voluntate eius, cuius est membrum putridum, membrum præscindere propter salutẽ totius corporis: quia vnicuiq; commissa est cura propriæ salutis. Et eadem ratio est si fiat volũtate eius, ad quem pertinet curare de salute eius, qui habet membrũ corruptiuum: aliter autem aliquem membro mutilare est omnino illicitum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ nihil prohibẽt id, quod est contra particularem naturam, esse secũdum naturam vniuersalem: sicut mors, & corruptio in rebus naturalibus est contra particularem naturã eius, quod corrumpitur, cum tamen sit secundum naturã vniuersalem. Et similiter mutilare aliquem membro, etsi sit contra naturam particularem corporis eius, qui mutilatur, est tamen secundum naturalem rationem in comparatione ad bonum commune.

AD 2^m dicendum, q̃ totius hominis vita non ordinatur ad aliquid proprium ipsius hominis: sed ad ipsam potius omnia quæ sunt hominis ordinantur. Et ideo priuare aliquẽ vita, in nullo casu pertinet ad aliquem, nisi ad publicam potestatem, cui committitur procuratio boni communis: sed præcisio membri potest ordinari ad propriam salutem vnius hominis. & ideo in aliquo casu potest ad ipsum pertinere.

AD 3^m dicẽdũ, q̃ membrum non est præscindendũ propter corporalem salutem totius, nisi quando aliter toti subueniri non potest. Saluti autem spirituali semper potest aliter subueniri, q̃ per mẽbri præsicionem, quia peccatum subiacet volũtati: & ideo in nullo casu licet membrum præscindere propter quodcũque peccatum vitandum. Vnde Chrysost. exponens illud Matth. 19. Sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, dicit, Non per membrorũ abscisionem, sed malarum cogitationum interẽptionem. Maledictioni. n. est obnoxius, qui membrum abscindit: etenim homicidæ sunt, qui talia præsumunt. & postea subdit, Neq; concupiscentia mansuetior ita fit, sed molestior. Aliunde enim habet fontes sperma quod in nobis est, & præcipue a proposito incontinẽti, & mente negligente: nec ita abscisio membri comprimit tentationes, vt cogitationis frænum.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat patribus verberare filios, aut dominis seruos.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̃ non liceat patribus verberare filios, aut dominis seruos. Dicit enim Apost. ad Ephes. 9. Vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros. & infra subdit, Et vos Domini eadem facite seruis, remittentes minas: sed propter verbera aliqui ad iracundiam prouocantur, & sunt etiã minis grauiora. ergo neq; patres filios, neq; domini seruos debent verberare.

¶ 2 Præt. Philoso. dicit in 10.* Ethi. q̃ sermo paternus habet solũ admonitionem, non autem coactionem: sed quædam coactio est per verbera. ergo parentibus non licet filios verberare.

¶ 3 Præt Vnicuiq; licet alteri disciplinam impẽdere: hoc. n. pertinet ad eleemosynas spirituales, vt supra* dictum est. Si ergo parentibus licet propter disciplinã filios verberare, pari ratione cuilibet licebit quemlibet verberare, quod patet esse falsum. ergo & primum.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouer. 13. Qui parcit virgæ, odit filium suum. & infra 23. Noli subtrahere a puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, nõ morietur. Tu virga percuties eũ, & animam eius de inferno liberabis. & Eccles. 33. dicitur. Seruo maleuolo tortura, & compedes.

RESPON. Dicendũ, q̃ per verberationem nocumentum quoddam infertur corpori eius, qui verberatur, aliter tamen q̃ in mutilatione. Nam mutilatio tollit corporis integritatem, verberatio vero tantummodo afficit sensum dolore: unde multo minus nocumentũ est, q̃ mutilatio membri. Nocumẽtum autem inferre alicui nõ licet, nisi per modum pœnæ propter iustitiam. Nullus autem iuste punit aliquem, nisi sit eius iurisdictioni subiectus: & ideo verberare aliquẽ non licet, nisi habenti potestatem aliquam super illum, qui verberatur licite. Et quia filius subditur potestati patris, & seruus potestati domini, licite potest verberare pater filium, & dominus seruũ causa correctionis, & disciplinæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ cum ira sit appetitus vindictæ, præcipue concitatur ira, cum aliquis se reputat læsum iniuste, vt patet per * Philoso. in 2. Rhetoricæ. Et ideo per hoc, q̃ patribus interdicitur, ne filios ad iracundiam prouocent, non prohibetur quin filios verberent causa disciplinæ, sed q̃ non immoderate eos affligant verberibus. Quòd vero indicitur dominis, q̃ remittant seruis minas, potest dupliciter intelligi. Vno modo, vt remisse minis vtantur, quod

Li. 10. c. ul. ante medium tom. 5.

Qu. ar. 2.

Li. 2. ca. 13. parũ a princ. tom. 6.

Hom. 9. in Matth. circa medium tom. 2.

Super Quæstionis sexagesimæquinte Articulum secundum & tertium.

In Nar. 2. & 3. eiusdem quæst. dubiũ occurrit, quare Author tractans de iniuriis, quæ facto inferuntur in personam quatuor enumeratis ſ. homicidio, mutilatione, verberatione, & incarceratione, omiserit vulnerationem, præsertim cum nec ad mutilationẽ reducatur, vt patet ex eo, q̃ vulnerans nulli est censuræ obnoxius, nec ad verberationem, vt patet ex eo q̃ non licet patri vulnerare filium, cui tamen licet verberare eundem.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ vulneratio, vt diffinguitur contra occisionem, & mutilationem, ad verberationẽ reducitur. Verbera enim vulnera inferunt: nam continuitatẽ carnis soluunt, in qua dissolutione vulnus cõstitit. Nec obstat quòd patres non possint vulnerare filios: quoniam hoc de perfectis vulneribus intelligitur, ad quæ nõ extendi œconomicã, sed politicam potestatem ex ministris & instrumentis patet. Pater namq; manu, flagello, virga, aut etiam fuste cẽdit: iudex autem ferro linguam vulnerat &c. Non fecit autẽ author specialem articulum de vulneratione, quia non est simplex iniuria, habens seorsum propriam difficultatem. Habet namque in primis vulnus idẽ oppositum: opponitur enim cõtinuitati carnis, quæ cum unũ communium sensibiliũ sit, ad quietẽ, uel delectationem sensus spectat, cui opponitur uerberatio. Est deinde effectus uerberationis quando acrior est, vnde nec differre uidẽt a uerberatione, sed significare excellẽtiã eius: nihil nãq; refert ferro, uel ligno vulnus infligere &c. Eadem demum ratione licite, uel illicite fit, qua maior uel minor uerberatio licita uel illicita est. Vnde & patri inhibita dicitur i 2. artic. immoderata uerberatio. Nec tamen silentio præteriit author uulnera, sed ea comprehendit, subdens illa uerba in litera 3. ar Vel quodlibet sensum dolore afficiens.

Infra q. 73. ar. 3.

pertinet ad moderationem disciplinæ. Alio modo, vt aliquis non semper impleat quod comminatus est, quod pertinet ad hoc, q̃ iudiciũ quo quis comminatus est pœnam, quandoque per remissionis misericordiam temperetur.

AD 2^m dicendum, q̃ maior potestas maiorem debet habere coactionem. Sicut autem ciuitas est perfecta communitas, ita princeps ciuitatis habet perfectã potestatem coercendi: & ideo potest infligere pœnas irreparabiles. ſ. occisionis, vel mutilationis. Pater aũt, & dominus, qui præsunt familiæ domesticæ, quæ est imperfecta communitas, habẽt imperfectam potestatem coercendi secundum leuiores pœnas, quę non inferũt irreparabile nocumentũ: & hmõi est verberatio.

AD 3^m dicendũ, q̃ exhibere disciplinam volenti, cuilibet licet: sed disciplinam nolenti adhibere, est solum eius, cui alterius cura cõmittitur. Et ad hoc pertinet aliquem verberibus castigare.

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat aliquem hominem incarcerare.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ nõ liceat aliquem hominem incarcerare. Actus. n. est malus ex genere, qui cadit supra indebitam materiam, vt supra* dictum est: sed homo habens naturalẽ arbitrij libertatẽ est indebita materia ſcarceratiõis, q̃ libertati repugnat. ergo illicitũ ẽ aliquẽ incarcerare. 1. 2. q. 18. ar 11. 2.

¶ 2 Præt. Humana iustitia regulari debet ex diuina: sed sicut dicitur Eccles. 15. Deus reliquit hominem in manu consilij sui. ergo videtur quòd non est aliquis coercendus vinculis, vel carcere.

¶ 3 Præt. Nullus est coercendus nisi ab opere malo, a quo quilibet potest alium licite impedire. Si ergo incarcerare aliquem esset licitum ad hoc, quòd cohiberetur a malo, cuilibet esset licitum aliquem incarcerare: quod patet esse falsum. ergo & primum.

SED CONTRA est, quòd Leui. 24. legitur, quendã missum fuisse in carcerẽ propter peccatũ blasphemię.

RESPON. Dicendum, q̃ in bonis corporis tria per ordinẽ considerantur. Primo quidẽ integritas corporalis substantię, cui detrimentũ affertur p occisionem, vel mutilationẽ. Secũdo, delectatio, vel quies sensus, cui opponit̃ verberatio, vel quodlibet sensum dolore efficiens. Tertio, motus & vsus mẽbrorũ, qui impedit̃ p ligationẽ, vel incarcerationẽ, seu quãcũq; detentionẽ. Et iõ incarcerare aliquem, vel qualitercũque detinere est illicitum, nisi fiat secundum ordinem iustitiæ aut in pœnam, aut ad cautelam alicuius mali vitandi.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ homo qui abutit̃ potestate sibi data, meretur eã amittere: & ideo homini, qui peccando abusus est libero vsu suorũ membrorum, conueniens est incarcerationis materia.

AD 2^m dicendum, q̃ Deus quandoque secundum ordinem suæ sapiẽtiæ peccatores cohibet ne possint peccatum implere, secũdum Illud Iob. 5. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum, quod cœperant: quandoque vero eos permittit, quod voluerint agere. Et similiter secundum humanam iustitiam non pro qualibet culpa homines incarcerantur, sed pro aliquibus.

AD 3^m dicendum, q̃ detinere hominem ad horam ab aliquo opere illicito statim perpetrando, cuilibet licet, sicut cum aliquis detinet aliquem ne se præcipitet, vel ne aliũ feriat: sed simpliciter aliquẽ includere, vel ligare, ad eum solũ pertinet, qui habet disponere

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum quartum.*

IN ar. 4. eiusdē q. 65. aduerte Nouitertia. Primo, quòd nomine p̃sonæ aliis coniunctæ significatur filius, pater, mater, agnat⁹, amicus, tutor, custos, ciuis, famulus, & huiusmodi. Importatur enim his nominibus relatio spectans ad coniunctionem cum alio. Vidua autem, pupillus, & huiusmodi, important personas separatas ab aliis, vt patet.

¶ Secundo, quòd cōiunctio cum aliis non variat speciem iniuriæ, sed aggranat ipsam. Nō enim occisio Sortis, q nō est filius, alterius est speciei ab occisione eiusdem si filius esset: sed est alteri⁹ grauitatis, vt in litera dicitur. Et ratio est, quia vnū, & multa nō variant speciem.

¶ Tertio, quòd hic non est sermo de personis coniunctis nobis, qui facimus iniuriam, puta, de patre meo, principe meo, fratre meo, & huiusmodi. De his enim nihil in litera dicitur, forte quia primo tractandum est de differenti debito, quod istis debemus, vt ex illius diuersitate, cognoscamus diuersitatem iniusti erga eosdem tam facto, quàm verbo &c.

¶ At si non vis hæc spectare, scito quòd omnis diuersitas cōiunctionis mei ad aliquos, penes quam diuersificantur partes iustitiæ, vt pietas, obseruantia, & huiusmodi, variat speciē dictarum iniuriarum, ita quòd homicidium in aliā trahitur speciem, si proprium occidam parentem, in aliam si proprium principem, & simile est de mutilatione, & aliis dictis. Et ratio est, quia non solum sit contra communem iustitiam auferendo vitam, sed sit contra pietatem, vel obseruantiam &c. vt inferius post discussas iniu- 1. 2. q. 73. ar. 9.

vniuersaliter de actibus, & vita alterius: quia per hoc impeditur nō solum a malis faciendis, sed etiam a bonis agendis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum aggrauetur ex hoc, quòd prædictæ iniuriæ inferuntur in personas alijs coniunctas.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur quòd peccatū non aggrauetur ex hoc, quòd prædictæ iniuriæ inferuntur in personas alijs coniunctas. Huiusmodi enim iniuriæ habent rationem peccati, prout nocumētum alicui infertur contra eius voluntatem: sed magis est contra hominis voluntatem malum, quod in propriam personam infertur, quàm quod infertur in personam coniunctam. ergo iniuria illata in personam coniunctam est minor.

¶ 2 Præt. In sacra scriptura præcipue reprehenduntur, qui pupillis & viduis iniurias inferunt. vnde dicitur Ecclesiast. 35. Non despiciet preces pupilli, nec viduā, si effundat loquelam gemitus: sed vidua, & pupillus non sunt personæ alijs coniunctæ. ergo ex hoc, q infertur iniuria personis coniunctis, non aggrauatur peccatum.

¶ 3 Præt. Persona coniuncta habet propriam voluntatem, sicut & principalis persona. Potest enim aliquid ei esse voluntarium, quod est contra voluntatem principalis personæ, vt patet in adulterio, quod placet vxori, & displicet viro: sed huiusmodi iniuriæ habent rationem peccati, prout consistunt in voluntaria commutatione. ergo huiusmodi iniustitiæ minus habent de ratione peccati.

SED CONTRA est, quod Deut. 28. ad quandam exaggerationem dicitur. Filij tui, & filiæ tuę tradentur alteri populo videntibus oculis tuis.

RESPON. Dicendum, quòd quanto aliqua iniuria in plures redundat, cæteris paribus, tanto grauius est peccatū: & inde est, quòd grauius est peccatum si aliquis percutiat principem, quàm personam priuatam, quia redundat in iniuriam totius multitudinis, vt supra* dictum est. Cum autem inferturiniuria in aliquam personamconiunctam alteri qualitercunq;, illa iniuria pertinet ad duas personas: et ideo cæteris paribus ex hoc ipso aggrauatur peccatum. Potest tamen contingere, quòd secundum aliquas circunstantias sit grauius peccatum, quod fit contra personam nulli coniunctam vel propter dignitatem personæ, vel propter magnitudinē nocumenti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iniuria illata in personam coniunctam minus est nociua personæ, cui cōiungitur, quàm si in ipsam immediate inferretur, & ex hac parte est minus peccatum: sed hoc totum quod pertinet ad iniuriam personæ, cui coniungitur superadditur peccato, quod aliquis incurrit ex eo, quòd aliam personam secundum se lædit.

AD 2^m dicendum, quòd iniurię illatæ in viduas, & pupillos magis exaggerantur, tum quia magis opponūtur misericordiæ: tum quia idem nocumentum huiusmodi personis inflictum, est eis grauius, quia non habēt releuantem.

AD 3^m dicendum, quòd per hoc, quòd vxor voluntarie consentit in adulterium, minoratur quidem peccatum, & iniuria ex parte ipsius mulieris: grauius enim esset si adulter violenter eam opprimeret. Non tamen propter hoc tollitur iniuria ex parte viri: quia vxor non habet potestatem sui corporis, sed vir, vt dicitur 1. ad Corinth. 7. et eadem ratio est de similibus. De adulterio tamen, quia non solum iustitiæ, sed etiam castitati opponitur, erit locus* infra agendi in tractatu de temperantia.

QVAESTIO LXVI.

De peccatis iustitiæ oppositis, in nouem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de peccatis iustitiæ oppositis, per quæ infertur nocumentum proximo in rebus, scilicet, de furto, & rapina.

Et circa hoc quæruntur nouem.

¶ Primo, Vtrū naturalis sit homini possessio exteriorum rerum.

¶ Secūdo, Vtrum licitum sit, quòd aliquis rem aliquam possideat quasi propriam.

¶ Tertio, Vtrū furtum sit occulta acceptio rei alienę.

¶ Quarto, Vtrum rapina sit peccatum specie differens a furto.

¶ Quinto, Vtrum omne furtum sit peccatum.

¶ Sexto, Vtrum furtum sit peccatum mortale.

¶ Septimo, Vtrum liceat furari in necessitate.

¶ Octauo, Vtrum omnis rapina sit peccatum mortale.

¶ Nono, Vtrū rapina sit grauius peccatū, q̄ furtum.

ARTI-

riarum singulas species, & partes iustitiæ latius manifestabitur in qnæst. 117. in fine.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum primum.*

IN ar. 1. q. 66. nota, quòd, quia quod conuenit alicui, conuenit ei secundum modum eius, cui cōuenit, per hoc, quan do aliquid conuenit superiori & inferiori, eminentius conuenit superiori, q̄ inferiori. Et inde est, q diuersimode exteriora, q̄bus vescimur, quæ imperfectiora sunt, non solum nobis, sed animalibus, diuersimode facta sunt propter animalia, & propter nos. Nam quia animalia non se agunt, sed aguntur naturæ instinctu: ideo non cōuenit eis habere dominium, & possessionem rerum, quibus vescuntur, quamuis sint facta propter ipsa. Homini autem, quia rationis particeps liber est, cōuenit per modum dominii & possessiōis, vt sit super imperfectiora, quæ sunt propter ipsum facta. Vide mur ergo diuersimo⁹ de exterioribus nos, & animalia, non solum quia etiam ipsis animalibus vtimur, sed q̄a vt domini naturaliter ex nostra natura rōnali eis vtimur. Animalia āt et instinctu naturæ vti dicuntur, & improprie vti dicitur eis, quibus vescuntur, vt patet ex dictis in tractatu de Vti &c. Et iō non ex altero, sed vtroq; simul author in litera ostēdit naturale hoīs possessiū rerū exteriorū, ex hoc, q̄ illa sunt facta, vtpote imperfectiora, & homo habet rationem, & voluntatem.

Inf. cont. c. 22. fin. & 23. p. fi.

In fenad dilites auaros a medio illius.

Lit. de fide, c. 1. circa medium nam.

D. 44.

Q. 64. ar. 1. l. 1. c. 5. to mo. 5.

Q. 188. ar. 8.

Inferm. ad diuites auaros, post medium illius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum naturalis sit homini possessio exteriorum rerum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ non sit naturalis homini possessio exteriorum rerum. Nullus. n. debet sibi attribuere quod Dei est: sed dominium omnium creaturarum est proprium Dei, secundum illud Psal. 23. Domini est terra &c. ergo non est naturalis homini possessio rerum exteriorum.

¶ 2 Præt. * Basilius exponens verbum diuitis dicētis, Luc. 12. Cōgregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, dicit. Dic mihi quæ tua? vnde ea sumens in vitam tulisti? sed illa quæ homo possidet naturaliter, potest aliquis cōuenienter dicere esse sua. ergo homo non possidet naturaliter exteriora bona.

¶ 3 Præt. Sicut* Ambros. dicit in lib. de Trinitar. Dominus nomen est potestatis: sed homo non habet potestatem super res exteriores, nihil enim potest circa earum naturam immutare. ergo possessio exteriorum rerum non est homini naturalis.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Omnia subiecisti sub pedibus eius, scilicet hominis.

RESPON. Dicendum, q̄ res exterior potest dupliciter considerari. Vno modo, quantum ad eius naturam, quæ non subiacet humanæ potestati, sed solū diuinæ, cui omnia ad nutum obediunt. Alio modo, quā tū ad vsum ipsius rei, & sic habet homo naturale dominium exteriorum rerū: quia per rationem & volūtatem pōt vti rebus exterioribus ad suam vtilitatem, quasi propter se factis. Semper. n. imperfectiora sunt propter perfectiora, vt supra* habitū est. Et ex hac rōne Philos. probat in 1.† Politic. q̄ possessio rerum exterio rum est homini naturalis. Hoc autem naturale dominium super ceteras creaturas, quod competit homini secundum rationem, in qua imago Dei consistit, manifestatur in ipsa hominis creatione, Gene. 1. vbi dicitur. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris &c.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ Deus habet principale dominium omnium rerum. Et ipse secundum suā prouidentiā ordinauit quasdā res ad corporalē hominis sustentationem: & pp hoc hō habet naturale rerum dominium quantū ad potestatem vtendi ipsis.

AD 2^m dicendū, q̄ diues ille reprehenditur ex hoc, quòd putabat exteriora bona esse principaliter sua, quasi non accepisset ea ab alio, scilicet a Deo.

AD 3^m dicēdum, q̄ illa ratio procedit de dominio exteriorum rerum quantum ad naturas ipsarū: quod quidē dominium soli Deo conuenit, vt* dictum est.

In corp. ar.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum secundum.*

IN ar. 2. eiusdē q. nota distinctionē de ptāte procurādi, ac dispensandi, & de vsu. Et si vis hæc penitus penetrare, memento eorum, quæ scripta sunt de eleemosynæ præceptis. Habentibus siquidem potestatem dispensandi præcipitur & vt superfluū naturæ, & personæ cōmunicent. Hoc. n.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat alicui rem aliquam, quasi propriam, possidere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ nō liceat alicui rem aliquā, quasi propriā possidere. Omne. n. quod est cōtra ius naturale, est illicitum: sed secundū ius naturale omnia sunt communia, cui quidem communitati contrariatur proprietas possessionū. ergo illicitū est cuilibet homini appropriare sibi aliquā rē exteriorē.

¶ 2 Præt. * Basilius dicit exponēs

§. contr. ca. 129. fin. Et q. pus. 20. li. 6. c. 4.

Inferm. ad diuites auaros, post medium illius.

A prædictum verbum diuitis. Sicut qui pueniens spectacula, prohiberet aduenientes appropriādo sibi, qđ ad cōmunem vsum ordinatur, similes sunt diuites qui cōmunia, quę præoccupauerūt, æstimant sua esse: sed illicitum esset præcludere viam alijs ad potiēdū cōmunibus bonis. ergo illicitum est appropria re sibi aliquam rem communem.

¶ 3 Præt. * Ambr. dicit, & habetur in Decretis dist. 47. c. Sicut hi. Proprium nemo dicat, quod est cōmune: appellat autem communes res exteriores, sicut patet ex his quæ præmittit. ergo videtur illicitum esse, q̄ aliquis appropriet sibi aliquam rem exteriorem.

SED CONTRA est, qđ* Aug. dicit in lib. de hæresibus. Apostolici dicuntur, qui se hoc nomine arrogantissime vocauerūt, eo q̄ in suā communionem nō acciperēt vtētes coniugibus, & res ꝓprias possidētes, quales habet catholica Ecclesia, & monachos, & clericos plurimos: sed iō isti hæretici sunt, quia se ab Ecclesia separantes, nullam spē putant eos habere, qui vtūtur his rebus, quibus ipsi carēt. Est ergo erroneum dicere, q̄ nō liceat homini propria possidere.

RESPON. Dicendum, q̄ circa rē exteriorem duo competunt homini, quorum vnum est potestas procurandi, & dispensandi: & quantū ad hoc licitū est, q̄ homo propria possideat. Et est etiam necessarium ad humanam vitam propter tria. Primo quidem, quia magis solicitus est vnusquisq; ad procurandū aliquid, quod sibi soli competit, q̄ id quod cōmune oīum, vel multorum: quia vnusquisq; laborem fugiens, relinquit alteri id, quod pertinet ad commune, sicut accidit in multitudine ministrorū. Alio modo, quia ordinati⁹ res humanæ tractantur, si singulis immineat propria cura alicuius rei procurandæ: esset autem confusio, si quilibet indistincte quælibet procuraret. Tertio, quia per hoc magis pacificus status hominum cōseruatur, dum vnusquisq; re sua cōtentus est. Vnde videmus, q̄ inter eos qui communiter, & ex idiuiso aliquid possidēt, frequentius iurgia oriuntur. Aliud vero qđ competit homini circa res exteriores, ē vsus ipsarū. Et quantum ad hoc non debet homo habere res exteriores vt proprias, sed vt communes, vt. s. de facili aliquis eas communicet in necessitates aliorum. Vnde Apost. dicit 1. ad Timot. vlt. Diuitibus hu-

est de quo Ambros. dicit. Plus q̄ sufficiat sumptui violenter obtentū est, hoc est, q̄ nemo propriū dicere debet quo ad vsum, quia quo ad vsum commune est. Et vt constitutis in extrema necessitate, naturæ superfluū cōmunicent, quoniam eis vt cōmune debitum est. Et nihilominus consulitur, vt etiā extra hos casus facile tribuāt necessitatem patientibus: quoniā tota summa christianæ vitæ in misericordia posita est. Sic. n. & possessores bonæ dispēsationis meritū, & pauperes patientię coronā habent absque iniqua inęqualitate rerum exteriorum.

In serm. 8 to. 3. Et habetur di. 47 c. Sicut hil.

Ca. 40. to mo. 6.

¶ In eodem articulo in responsione ad primum nota, quòd communitatem rerum esse de iure naturæ quoad vsum, potest dupliciter intelligi. s. positiue, & negatiue. Et si intelligatur positiue, est sensus, q̄ ius naturale dictat, q̄ omnia sint cōmunia: si vero intelligatur negatiue, est sensus, q̄ ius naturale nō instituit proprietates rerū. Et in vtroq; sensu propositio est vera, si sane intelligatur. In primo quidem. s. positiue, verificatur in casu. s. extremæ necessitatis. Quādo. n. aliquis est in extrema necessitate pōt vndecūq; sibi occurrit, sibi, vel alteri huiusmodi subuenire, nec tenetur ad restitutionem: quia tunc naturæ iure reusus est. In secundo vero. s. negatiue, verificatur absolute. Nam extra casus lo quendo, ius naturæ non statuit oia esse cōmunia, vt patet ex eo, q̄ non liceret regulariter habere pro prium: sed non fecit aliquid esse proprīū alicui, & aliud alteri. Et quoniā sermo lteræ est de communitate, & ꝓprietate absolute, & non in casu: ideo in litera negatur sensus affirmatiuus, & concedi tur negatiuus.

¶ In codē articulo etiam in responsione

ad

ad primum, dubium occurrit ad hominē, quia in litera dicitur, ꝙ proprietas possessionum est ab humano condicto, quod pertinet ad ius positiuum: et tamen superius in q.57.ar.3. dictum est, quòd huiusmodi proprietas spectat ad ius gentium, quod distin gui constat contra ius positiuum.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ in proprietate possessionum inueniuntur duo. Primo, quòd ali quid sit vnius, & ali quid alterius. Secundo, quod hic ager sit istius, & ille illius. Quo ad primū, proprietas rerū est a iure gentium. Dictat enim hoc ratio, vt in litera multipliciter ostenditur. Quo ad secūdum, est a iure positiuo, quoniā anequā sit hoc appropriatum huic, & illud alteri, nihil differt an contrarium fiat. Definitum est enim ꝙ ius positiuū est, qđ a principio nihil differt, ex 5. Eth.

Q.57.ar.2. & 3.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum tertium.*

IN arti.3. eiusdem 66. q. circa rationē furti, occurrit dubium, quia diminuta videtur, quod ex duobus apparet. Primo ex hoc, quòd multi diffinientes furtum, apponunt tot particulas, dum dicūt, ꝙ furtum est contrectatio rei alienæ, mobilis, corporalis, inuito domino, animo lucrandi siue ipsius rei, siue vsus, siue possessionis, quæ vt patet, in literæ rōne nō ponuntur. Secundo ex hoc, ꝙ iniustitiæ deformitas i hac diffinitione nō exprimitur acceptionis nomine. Constat.n. ꝙ acceptio potest esse iusta, & iniusta, & neutra: & tamen in litera exponitur acceptio pro vsurpatione.

¶ Ad hoc retrogado ordine respondendo dicitur, ꝙ quia occultatio acceptionis posita in diffinitione furti, importat duo. s. iniustitiā ratione generis, & qualitatem, seu modum eius. s. abscondite a dño rōne formalis significati: ideo nihil in diffinitione omissum est. Et author in litera acceptionē pro iniusta acceptione exponit, tū quia totus iste sermo ē de cōmutationibus iuolūtariis, & iniuriis, quibus infertur damnū in rebus, vt patet ex titulis quæstionū, & tractatuū, ac ꝑ hoc nō de acceptione cōiter, sed de *acceptione*, quæ est species iniurię, est sermo: tū quia de rōne occultæ acceptionis est nō solū eius formale, puta, ꝙ ex intentione fiat latēdi: sed ēt eius cōe. s. ꝙ fiat cōtra voluntatē domini. Ideo enim subrerfugere quærit domini scientiā, quia vult agere contra illius voluntatē. Accipit igitur author hāc, iustitiæ redundātem conditionem in acceptionem ex implicito in ly, occulta, in prima conditione posita in litera. Et vsus est post ly occulta, quo ad explicitum. Et ad vtrūq; insinuandum concludendo diffinitionem, ordinat sic eam, vt ꝓponat ly. occulta, dicēs, ꝙ propria ratio furti est, vt sit occulta acceptio rei alienæ. Sic enim etiā nullo præsupposito titulo quæstionum, ex ui terminorum consummata habetur diffinitio furti simpliciter, & non solum vt pars istius tractatus, vt decet diffinitiones.

¶ Ad *id autem*, ꝙ ex aliis doctoribus obiicitur, dicitur quòd non physice, sed more legistarum loquuntur, non speciem furti diffinientes, sed quid nomine furti in legibus intelligitur. Vnde dicunt, quòd nec acceptio iurium, nec rerum immobilium est furtum, allegando leges ciuiles. Nos autem qui moralem theologiam sumus & philosophiam tractamus, & de ipsa furti specie loquimur, diffinimus, vt philosophos decet, & dicimus nullam illarum particularum addendam esse diffinitioni, & non per contrectationem, quæ tactum potius, quàm vsurpationem rei significat, sed per acceptionem diffiniendum furtum. Et vt sigillatim discutiantur ly mobilis, & corporalis, falsę adderentur diffinitioni, quia ad furti speciem spectat acceptio occulta alieni agri, & alienorum iurium, non minis quàm alienæ vestis. Hæc enim materialiter se habent in acceptione iniuriosa alieni, & non variant speciem. Ly fraudulosa, superflue apponeretur, quia animus furandi non magis requiritur ad furem, q̄ animus adulterandi ad adulterium: nec tamen oportet ponere in diffinitione adulterii hoc &c. De ipso nāq; peccato, seu vitio loquentes, non nisi sub genere voluntarii versamur, cum peccatum sub genere fit voluntarii, sicut quodlibet morale. Ly inuito domino, superflue adderetur, quia si occulte accipitur, constat ꝙ quantum ē ex parte peccātis, inuito domino accipit, & nihil ad peccatum refert, si dominus est animo suo in uitus, aut non: ad natura siquidem actus spectandum est. Ly animo lucrādi, falle apponeretur, quia si non animo lucrādi, sed damnificandi feret, vt si acciperet oculte vestem alienā, vt proiiceret eam in flumē, furti rē esset. Ly siue rei, siuevsus, siue possessionis, sup flue adderetur, quia nomine rei alienæ, comprehēditur omne qđ est alterius, vt possessio eius, quicquid sit illud, vt in litera dicitur.

Loco citato in arg.

Loco citato in arg.

¶ In eodē ar. in scđa conditione, vide primo, ꝙ accipere vxorē, vel filiā alienam, nō habet propriam rationem furti: sed proprie furtum est accipere seruam alienam, q̄n possidemus seruos sicut agros, non autem filias aut vxores.

¶ Nota secundo, ꝙ accipere filiā, vel vxorem alienam in seruā, non pertinet ad furtum, sed ad captiuitatem, quæ sub incarcerationis vitio superius ponitur, inter personales iniurias comprehenditur, quoniam verumque libero sui corporis vsui opponitur. Et tanto grauius est captiuare filiam aut vxorem alterius, quanto, vt prædictum ibi fuit, iniuriæ personales illatæ personis aliis coniunctis grauiores sunt.

¶ Aduerte tertio, ꝙ occulte accipere easdē personas non simpliciter, sed ad horam *pro concubitu*, si eis inuitis fit aptus, est tanto grauior, quāto etiā alter. s. maritus, pater, dñs offendit. Si autem eis consentientibus extra proprias luxuriæ species, puta, adulterium, stuprum, aut simplicem fornicationem, non video aliam deformitatem, si non impeditur propter hoc a seruitio domini, cum serua, vt sic, non sit sub domini custodia quo ad concubitum, sicut filia sub patre est, nec vsus talis seruæ sit domini. Nō enim potest ipse ea vti ad venerea, sed ad alia seruitia. Et propterea dicitur, ꝙ accipere seruam alienam propter coitum, non est furtum: sicut nec coire cū illa in domo domini ipso inuito.

¶ In eodem arti. in responsione ad tertium, vbi dicitur ꝙ iniusta detentio habet eandem rationem nocumenti cum iniusta acceptione, quia hinc habes ꝙ non solum occulte accipiendo, sed etiam occulte detinendo alienam rem incurritur furtum, dubium occurrit, an huiusmodi detinens continue peccet, an quando, & quando &c. Et est ratio dubii: quia detentio cōtrariatur præcepto negatiuo, sicut acceptio & consumptio. Præcipitur namque ꝙ non accipiamus, non consumamus, non detineamus occulte rem alienam. Constat autem ꝙ præcepta negatiua violātur affirmatione prohibita semper, & ad semper, sicut accipiens semper actualiter peccat, ita & detinens, & similiter consumens. In oppositum autem est, quia sequeretur ꝙ detentor dormiens, & otians, & eleemosynam de suo faciens, & nihil aliud cogitans, semper actualiter peccaret mortaliter, & non solum quòd esset in peccato mortali, quòd videtur inconueniens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia mortale peccatum commissionis, de quo solo est sermo, ē actus volūtarius deformis, oportet ad hoc, quòd aliquis huiusmodi peccato peccet actualiter, quòd actualiter exerceat aliquem actum voluntarium deformem. Et propterea cum in dubium venit, an aliquis continue si peccet, inspiciendum est, an perseuereret nō in statu peccati, vt perseuerat ille qui proposuit occidere aliquem, donec muret propositū: sed an perseueret in aliquo actu voluntario illius speciei, sicut perseuerat, qui proponit occidere hominem, & delectatur cogitando, quòd occidet, & ad hoc parat instrumenta, & huiusmodi. De hoc.n. vidētur affirmandū, ꝙ cōtinue peccat mortaliter, quāuis hæc exercet, de illo autem non. Vnde in proposito, cum detinere alienum non sit actio, sed actionis effectus ab actione non dependens, nisi in principio, quoniam detinens aurum, vel argentum quod acci

pit, nihil operatur i detinēdo, ex quo reposuit illud i loco tuto, consequens est, ꝙ detinens vt sic, non exerceat aliquē actū voluntariū, ac ꝙ hoc nō peccat continue, quāmuis cōtinue sit in statu mortalis peccati. De correctatione autem rei furtiuę detentæ distinguendum est, quòd aut actus circa illam fit propter bonū illius rei, puta, si uestis furtiua excutiatur, vel remoueat a loco humido, vel custodiatur a fure, aut latrone, & huiusmodi: & sic nullum peccatū est, sicut nec in actibus indifferentibus circa illam, puta, videndo, mouēdo &c. quoniā per hoc nullus actus exercetur circa rem alienam, qui violet iustitiam. Aut actus est vsus illius rei, puta, induere se vestē furtiuā, ornare se gēma, aut anulo furtiuo, expendere pecuniam furtiuam, comedere & bibere in vasis furtiuis, & huiusmodi, vt faciunt fures vtentes rebus, quas sunt furati. In his enim non interuenit continuus actus volūtarius, sed quandoq; exercetur aliquis actus, & quandoq; nullus. Nam induere, & ornare se, actiones quædam voluntariæ sunt: indutum autem esse, & similiter ornatum esse, & huiusmodi, nō sunt actiones, sed ad prædicamentum habitus spectantia. Vnde de his aliquid est manifestum. s. ꝙ non continue peccant, & aliquid obscurum, an. s. quotiens huiusmodi actus exercent, totiens peccent mortaliter. Apparet.n. prima fronte distinguēdum esse, ꝙ actualiter habere actū vtendi re aliena, contingit dupliciter. Vno modo formaliter, hoc est, ꝙ intentio feratur super alieno: & sic quotiens discōtinuato actualiter peccato tam intus, q̄ extra, vtitur re aliena, totiens peccat mortaliter. Alio modo materialiter, hoc est, ꝙ nihil cogitando de alieno, vtitur re aliena vt sua: vt si cogitat de induēndo se, de emendo, de comedendo, de bidendo, & nō cogitat de alieno. Et sic videtur, ꝙ omnes isti actus sint mali eadem numero deformitate, qua fuit mala intentio detinendi, posfidendi, ac per hoc vtendi rebus his vt propriis. Sed primum huius distinctionis membrum veritati inhærere mihi videtur: q̄n multiplicatur numero peccatum non iuxta multiplicationem actuum voluntariorum *tam intus, quàm extra*, vt patet ex hoc, ꝙ actus exterior, & interior sunt vnū numero peccatū: & multi actus exteriores, & interiores voluntatis sunt vnū numero peccatū, vt patet cū quis desiderat occidere, & delectatur de cogitata occisione, & sperat illam, & intendit ire ad occidendum, & præparat ad hoc gladiū, & sagittas, & lanceas &c. Hæc.n. omnia vno contextu facta vno numero sunt peccatum mortale, sed iuxta multiplicationem moralem, materialiter tamen moralitatis actuum. Dico autem moralem ad differentiam multiplicationis in esse naturæ actuum voluntatis deformium, puta, desidera re, furari, delectari de cogitato furto, intēdere ire ad furandū, & huiusmodi. Quāmuis.n. singuli actus habeant forte singulas deformitates morales, ac per hoc plures in esse naturæ, in genere tamen moris vna numero tantum est eorum moralitas, & ideo sunt vnum numero peccatum, vt dictum est. Multiplicatur autem moralitas numero, seu materialiter in genere moris, quotiens quis ex non actualiter peccante in tali specie peccati, fit actualiter peccans in illa. Attendi vero videtur hæc

Ambro. in fin. 31. non procul a fine, tom. 3. Et habetur dist. 47. c. Si uerū, ante medium.

Lucas. c. 6. incipit, Facundus dicit, a medio illius.

vnitas numeralis penes vnitatem applicationis ſ animæ ad talem speciem, ita quòd quandiu anima applicata ad illud per aliquem actum interiorem, vel exteriorem perseuerat, quantum cūq; actus multiplicer, in genere naturæ, non moris eos multiplicat. Omnes.n. habēt rationem vnius numero in genere moris propter vnitatem perseuerantem applicationem animę, cuius vnitatem attestatur in actibus interioribus contextus. In exterioribus uero continuatum imperium paſsiuum operationum dependentium in esse, & in fieri ab imperante, quales sunt motus propriorum mēbrorum uoluntarii. De secundo autem membro dubito, propterea quia sciens rem aliquam esse alienam, & vtēs ea inuito domino, q̄uis nihil de hoc cogitet, non excusatur a *peccato mortali*, ex quo est in tali statu, ꝙ si cogitaret, nihil min⁹ vteretur illa re aliena inuito domino. Ex eo nāq; ꝙ huiusmodi actus uoluntarii sunt de genere suo peccata mortalia, quoniam quilibet est uti re aliena inuito domino, & nullus eorum cedit in idem numero cum altero, quoniam discontinuati sunt intus & extra, apparet quòd totiens, quotiens vtuntur etiam nihil cogitando de re aliena, totiens peccant mortaliter, quāmuis durum hoc uideatur. Fit si neutra pars vera uideatur, subdistinguendū est, quòd actus qui, sine nouo contemptu vtēdo re aliena exercentur, sunt duplicis differentiæ. Quidam cum noua iniuria *domini*: & dicūtur actus cum noua iniuria domini, actus illi, qui vel reddunt ipsam rem deteriorem, ita ut non esset amplius a domino reperenda, sed eius pretium. Fit enim iniuria tūc noua domino ex hoc, ꝙ cogitur ad commutationem rei suæ, si debet eum recuperare, ut patet de consumptione uestis furtiuæ. Vti nāq; uestę consumendo illam, est facere vt domino res sua satisfacere non possit, etiamsi reddenda esset. Et ob hoc addit nouam iniuriam super detentionem uel ex parte vtentis, quia. s. reddunt utentem impotentem ad satisfaciendum domino, ut patet in paupere expendente furtiuam pecuniam, nec habente unde possit satisfacere domino. Huiusmodi enim expensio nociua est domino, addens supra detentionem, impotentiam restituendi, ac per hoc peioris cōditionis reddens dominum pecuniæ. Actus aūt sine noua iniuria domini sunt, qui non in damnum domini redundant, ut si res iam deuenit ad statum, in quo dominus nollet eam, sed eius pretium: de cætero uti ipsa, nouam non addit detentioni iniuriā. Et similiter si expendens pecuniam furtiuam haberet in promptu unde satisfacere posset, si uellet, nullam uidetur detentioni addere iniuriam. Diceretur nāq; ꝙ primis actibus totiens quotiens peccat mortaliter, non autem secundis: sicut nec semel bibendo in uase furtiuo, cum sit actus sine iniuria. Quāmuis de hoc non sit simile, quia huius actus. s. semel bibendi, non est de natura sua talis, ꝙ computetur inter eos, qui fiunt inuito domino. Quid' horū uerius sit, non facile uideo, quoniam cum actus de natura sua intueor, uidetur ꝙ totiens, quotiens utitur re aliena inuito domino, peccat mortaliter. Cum uero considero, quòd usus sine noua iniuria non uidetur esse inuito domino, cui tantundem est si talis usus fiat, & si non fiat, uidetur ꝙ nō totiens, quotiens utitur peccat: *sed totiens, quotiens cum noua iniuria in affectu*, uel in effectu, ut declaratum est. Cum autem attendo, quòd multiplicatio horum actuum est in esse naturæ, & non moris, unum tantum uidetur esse peccatum, dum non renouatur affectus ad alienum. Et licet hæc ultima replicata uia, quæ primo fuit alla-

ta, prima fronte uera appareat propter unitatem moralis deformitatis: Si quis tamen consideret, quòd operantes ſm habitū, nō deliberant circa rationem formalem habitus, vt patet in artificibus, qui vtuntur arte quasi natura, vt habes in 10. Ethi. de citharedo, manifestum fiet, quòd detētor quasi ex habitu operatur de liberatæ detētionis.

Et propterea non cogitat an re ſua, an aliena vtatur. Vnde nō est propterea melioris conditionis, q̄ non detētor, qui vtetur alieno inuito dño, quem cōstat totiēs quotiēs peccare mortaliter. Et p hoc ēt excludit̄ media via distingues inter act⁹ cum noua iniuria, vel sine noua iiuria, quia. ſ. non est melioris conditionis detētor, q̄ non detentor. Sed si quis non esset detentor rei alienæ, & tamē vteretur ea sciēter inuito domino tali usu, qui consueuit pretio æstimari, peccaret mortaliter ex natura actus. Detentor igitur totiens peccat mortaliter, quotiēs nouus cōsumptor, quotiēs nouiter vtens est, sic ut peccaret totiens non detentor.

Inf. 2.9.co. & q. 73. ar. 1. cor. & ad 2. Et 2. cor. 12.

¶ Restat igitur ex tribus allatis uiis, q̄ illa sola sit uera, quę actus ex natura sua nouos circa rē aliquam inuito domino īruetur. Et sic ad dubium in principio motum patet responsio, quòd detētor qui dem inquantum detinet, nō cōtinue peccat, sed quotiēs renouat cōsensum detinendi. Cōsumptor aūt & vtens, quotiēs de nouo cōsumit, seu utitur tali usu, qui cōsuevit pretio ęstimari siue de hoc cogitet, siue nō.

2. 2. q. 1. ar. 3. & q. 18 ar. 6.

¶ Et confirmatur hoc ex diffinitione supradicta iuristarum. ſ. quòd furtum est contrectatio non solum rei, sed usus.

¶ In eodem art. 3. in responsione ad tertium, dubium occurrit duplex. Primum est, circa ultima verba. ſ. Id, quod est per rapinam ablatum, est raptoris non simpliciter, sed quantum ad detentionem: quoniam in præsenti materia esse alicuius quantum ad detentionem, est habere ius detinendi: sicut esse alicuius quantum ad custodiam, importat habere ius custodiendi. Constat autem q̄ raptor non habet ius detinendi, quia tenetur ad non detinendum, & peccat mortaliter volendo detinere: & tādiu est in statu peccati mortalis, quandiu detinet. Non est igitur verum, quòd res rapta sit raptoris quantum ad detentionem.

¶ Secundū dubiū est, quia in hac responsione author sustinet, q̄ si quis rem propriā raptam ab alio, occulte accipit ab illo, q̄ furtum committit: quod multipliciter apparet falsum. Primo, quia si eandem ab eodem violenter acciperet, non committeret rapinam. ergo occulte accipiendo non committit furtum.

¶ Secundo, quia communis videtur sententia, q̄ in re propria non committeitur furtum, nisi alius habeat ius in illa, puta, pignoris, vel commodati, & huiusmodi. Et affertur ad hoc ius ciuile. ff. de furtis l. si res. §. i. & l. Si is, qui rem.

¶ Tertio, quia secūdum multos licitum est alicui accipere occulte rem ab occupatore non solum propriam, sed etiam vere debitā, si nō pōt aliter recuperare suū. Et q̄uis ſm iura ciuilia dicēs sibi ius, debeat priuari iure, q̄ hēt in re illa, non tū arguit furti.

¶ Ad primum dubium dicitur, q̄ rem raptam esse raptoris, quātum ad detentionem, dupliciter verificatur. Primo, quantum ad hoc q̄ non potest priuata authoritate ab eo auferri inuito. Domi nus namque rei non potest sibiipsi ius dicere: reliqui autem priuati nullum ius habent ab eo tollendi rem illam.

Ad 3^m dicendum, q̄ nihil prohibet id, quod est simpliciter vni⁹, secundum quid esse alterius: sicut res deposita est simpliciter quidē deponentis, sed est eius, apud quē deponitur, quantum ad custodiā. Et id quod est per rapinam ablatū, est rapientis non simpliciter, sed quantum ad detentionem.

Articvlvs. IIII.

Vtrum furtum, & rapina sint peccata differentia specie.

Ad qvartvm sic procedit. Videtur q̄ furtum, & rapina nō sint peccata differentia specie. Furtum. n. & rapina differunt ſm occultum, & manifestum. Furtum enim importat occultam acceptionem, rapina vero violentam & manifestam: sed in aliis generibus peccatorum occultum, & manifestum non diuersificant speciē. ergo furtum, & rapina nō sunt peccata specie diuersa.

¶ 2 Præt. Moralia recipiunt speciē a fine, vt supra * dictum est: sed furtum, & rapina ordinantur ad eundem finem, scilicet habendum alienа. ergo non differunt specie.

¶ 3 Præt. Sicut rapitur aliquid ad possidendum, ita rapitur mulier ad delectandum. unde & * Isido. dicit in li. Etymologiarum, q̄ raptor dicitur corruptor, & rapta dicitur corrupta: sed raptus dicitur siue mulier auferatur publice, siue occulte. ergo & res possessa rapi dicitur siue occulte, siue publice rapiatur. ergo nō differunt furtum, & rapina.

Sed contra est, quòd * Philo. in 5. Ethi. distinguit furtum a rapina, ponens furtum occultum, rapinam vero violentam.

Respon. Dicēdum, q̄ furtum, & rapina sunt vitia iustitiæ opposita, inquantum aliquis alteri facit iniustum. Nullus aut̄ patitur iniustum volens, vt probatur in * 5. Ethic. Et ideo furtum, & rapina ex hoc habent rationem peccati, q̄ acceptio est inuoluntaria ex parte eius, cui aliquid subtrahitur. Inuoluntarium autem dupliciter dicitur. ſ. per ignorantiam, & violētiā, vt habetur in 3. * Ethico. Et ideo aliam rationem peccati habet rapina, & aliam furtum. ergo propter hoc differunt specie.

Ad primvm ergo dicendū, q̄ in alijs generibus peccatorum nō attenditur ratio peccati ex aliquo inuoluntario, sicut attenditur in peccatis oppositis iustitiæ. Et ideo vbi concurrit diuersa ratio inuolū tarii, est diuersa species peccati.

¶ Secundo, quantum ad hoc, q̄ ipse tenetur tenere eam non sibi, sed domino restituendam. Et propterea si dominus rei occulte accipiat illam, iniuriam facit illi qui raptus, pro quanto raptor incurrit damnum duplum, dum & rem perdidit, & pretium tenetur domino, nesciens rem deuenisse ad dominum.

¶ Ad argumentum ergo dicitur, q̄ raptor detinendo rem sibi, peccat mortaliter non autem detinendo restituendam domino. Et rursus, licet raptor non habeat ius detinendi absolute, habet tāmen ius detinendi contra priuatas acceptiones, quia nullus potest, vt dictū est, priuata actione ab eo illud accipere: & sit illi iniuria accipiēdo ab eo occulte rem rapt⁹, in cuius signum licite potest res raptas ab inuasoribus priuatis defendere.

¶ Ad secundum dicitur, quòd idem est proportionaliter iudicium de furto, & rapina, nisi q̄ in rapina manifeste fit iniuria publicæ potestati, adhibendo violentiam priuatæ authoritate. Vnde si quis res raptas vult violenter recuperare, oportet q̄ aut incontinenti vim vi repellendo recuperet, vt fecit Dauid aduersus latrunculos Amalechitas primi Regum capit 30. Si enim propria authoritate violentiam inferat, rapinæ vitium quo ad modum, etsi nō quo ad rem raptam, nō effugit. Et simile est de furto iudicū, q̄. ſ. furti vitiū nō euadit quo ad modum accipiēdi, & quo ad dānū. proximi, quātū ex parte act⁹, q̄a. ſ. latet acceptor, & ille remanet obligat⁹ ad restitutionē.

¶ Ad tertium dicitur, q̄ accipere occulte rem propriā apud aliū existentem, contingit dupliciter. Primo, ex intentione accipiendi proprium, & non damnificandi proximum. Et sic non est proprie furtum, nisi forte quantum quo ad modum accipiendi: & sic intelligenda sunt iura. Alio modo, ex intentione accipiendi rē illā, quæ est propria, nō vt propriā, sed absolute, & sic est furtum, vt in litera dicitur: quia acceptio terminatur ad rē habentem tātum de ratione alieni, vt inde damnificetur proximus, & in iure custodiæ, vel detentionis, saltē pro restitutione, & in vinculo restituendi, vt declaratum est. In neutro tamen modo accipiens tenetur ad restitutionem, sed ad insinuandum ei, apud quem res existebat, quòd liber est a vinculo restitutionis illius rei.

¶ Ad tertium dicitur, quòd argumentū tangit duas difficultates. Prima est, an potēti recuperare rem suam apud alium, liceat illam occulte accipere, vt recuperet rem suam sine omni damno proximi, & scādalo. Secūda est, an̄ eidem liceat accipere res, vel pecunias sui debitoris, occurrentibus eisdem conditionibus. Et quia hoc pertinet ad tertium argumentum quinti articuli sequētis, illuc vsque differatur.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum quartum.*

In arti. 4. eiusdē. 66. q. nota in corpore articuli, q̄ non est intentio literæ inferre diuersitatē specificā furti, & rapinæ ex diuersa dispositione mentis personæ læsæ. accidit. n. peccato meo quātumcunq; læsus disponatur in mente sua: sed ex diuersa ratione obiecti, circa quod versatur. Ex hoc nāq; quòd iniuste accipiens, iniustum facit, patet obiectum acceptionis vtrobique esse iniustum. Et quia iniustum alicui claudit in se rationem inuoluntarii illi, quia nullus patitur iniustum volens, consequens est, vt ſm diuersam rationem inuoluntarii, diuersificentur iniusti species: ac per hoc acceptio iniusta inuoluntarii per violentiam, distinguitur specie ab acceptione iniusta inuoluntarii per ignorātiam. Et sic constituuntur duæ species. ſ. furtum, accipiendo occulte alienum: & rapinæ, violenter accipiēdo alienum.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum quintum.*

In ar. 5. eiusdē q. 66. in responsione ad primum aduerte illa verba, Per hoc quòd sententialiter est sibi adiudicatū. Dupliciter siquidē contingit iudicem, vel principem mandare aliquid, quod proximo nocet, seu ab eo aliquid auferre. Primo iudicialiter, & sic iuxta modum sententiæ parēdo, nullum est peccatū. Vnde licite quis occulte hominem rebus, & vita etiam priuat, parendo iustæ sententiæ. Alio modo cōmuniter, sicut domini mandant seruitia: & sic non est ei obediendum in occultis executionibus ad accipiendum res, aut vitam alterius, aut aliquid huiusmodi: quoniam nō potest princeps hæc præcipere, nisi vt iudex. In manifestis autē seruanda est regula eorū, qui ex obedientia p gūt ad bellum, q̄. ſ. subditi credentes rationabiliter se benefacere, excusātur ex obediētia, vt Aug. dicit, & habet 23. q. 1. ca. Quid culpatur.

¶ In rīsiōe ad secūdū eiusdē articu. colligē primo distinctionē iuētorū. Quædā. n. nūquā fuerūt alicuius dñi, vt gemmæ &c. & hęc sunt occupātis. Quædam aliqñ alicui⁹, & hæc aut ab antiquo, vt thesauri, & hæc in propriis inuēta, sunt inuentoris, in alieno diuiduntur inter se, & dñm: aut de propinquo, & hæc aut habentur pro derelictis, & hoc reputat inuentor, & inuētoris sunt: aut non habētur pro derelictis, & sic ſi summuntur ab inuentore animo retinendi, furtum inducunt: si animo dandi domino, nullum est peccatum.

¶ Aduerte secūdo, quòd quia iura ciuilia, vt in præcedēti libro dictum est, obligant etiā in foro cōscientiæ, & lex de inuentis thesauris in alieno agro nō ē pœnalis, vt ex pectet ſniam iudicis, sed de proprietate rerū statuens, & iam dictū est, q̄ proprietas rerū est a iure positiuo: iō vbi lex illa ſperialis robur legis obtinet, inuētor thesauri alieno solo teneť i foro cōsciētiæ seruare illā.

¶ Nota tertio, q̄ quia bona naufragorū nō habētur ab illis pro derelictis, quādo naues periclitantur, & franguntur, inuenię tes illa, tenentur eis eadē restituere: & q̄a nō est addenda afflictio afflicto, statuta ciuitatū illarū, q̄b⁹ applicantur occupare volētib⁹ tales res, quando domini rerum possunt per se, vel per alios easdem res saluare, iniquitatis plena sunt.

¶ In responsione ad tertium in eodem articulo in calce respōsionis duplex occurrit prętactum dubiū in ar. 3. an. ſ. impotēs recuperare rem ſuā, aut aliquid sibi debitum via iuris, acciendo illā sine scandalo, peccet coram Deo. Et est ratio dubii, q̄a talis agit cōtra communem iustitiam, dicens sibiipsi in re sua ius. Ex opposito autem videtur, quòd in defectu iudicis licitū sit huic dicere sibiipsi ius.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ aliud est loqui regulariter, & aliud in casu. Constat namque q̄ regulariter non licet occulte accipere propriū apud furē, aut raptorem detentum propter rationē in litera assignatā, quia. ſ. agit cōtra iuris ordinem. In casu autē, in quo aliquis vel propter detinentis, vel iudicis iniustitiam, aut defectū probationum, aut propter maius damnū amicitiæ, pacis, vel rerum, aut huiusmodi, non potest via iudicis suum, aut sibi debitum recuperare, & absque scandalo, periculo, & offensa cuiuscumque, potest occulte accipere a debitore, vnde sibi satisfaciat. Multi dicunt q̄ licite hoc potest, & ratio est: quia tunc nō agitur contra iuris ordinem, quoniam iuris ordo ad reddendum vnicuique suū, & pacem communē ordinatur. Hic autē pax non violatur, vt supponitur, & obseruatio ordinis iuris, aut impediret dominum ab habendo suum, aut efficere non posset vt dominus haberet suum, nisi forte cum maiore damno dominī, vt patet discurrendo in casus allatis. Est igitur casus in quo

Ser. 19. de verb. Apo. a medio, to mo 10. Et habetur 14. q. 5. c. Si quid.

quo licet a lege discedere, saltem sic, ꝙ non fit contra iustitiam, quàmuis fieri videatur præter iustitiam discedendo a directo illius modo. Et propterea absque mortali peccato pōt in huiusmodi casibus occulte quisque recuperare tam suū, q̄ sibi debitū adhibēdo cautelā superius dictā, vt scilicet ille qui occupabat, sciat se nō teneri amplius ad restitutionem, ne tali ignorantia ex hoc facto consurgēte grauetur, si pœnitēs fuerit in futuro, ad restitutionē, qā non tenetur restituere. Nec in his casib⁹ accipiens proprie dicit sibiipsi ius, sed pot⁹ exequit ius suū, cum non authoritate aliqua vtatur, sed sola occulta acceptione.

Locis supra art. 5. inductis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum sextum.*

IN arti. 6. eiusdem 66 q. in responsione ad tertium, esset tractandum, An pro furto iuste homo occidatur, nisi superius in tractatu de homicidio tractatum hoc esset.

Q. 24. arti. 12. & q 72. ar. 5. & 87. ar. 3.

¶ In responsione vero ad tertium, verba in calce scito recte punctis distinguere, ne forte putes authorem dicere, quòd animus inferendi nocumentum talium minimorum constituat peccatum mortale. Hoc. n. est alienum a mente eius, cum constet accipientem minima, intendere pro se illa minima habere, ac per hoc priuare dominum illis minimis. Hoc. n. est inseparabile ab acceptione minimorū: sed doctrina sua est, ꝙ si habet animum inferendi proximo nocumentum absolute, & simpliciter, & non nocumentum limitatum ad huiusmodi minima, tunc ratione talis animi peccat mortaliter accipiēdo ex tali animo: sicut etiā sine acceptione habendo talem consensum in animo, peccaret *mortaliter* pec

Ar. sequēti.

ARTICVLVS VI.

Vtrum furtum sit peccatū mortale.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ furtū non sit peccatū mortale. Dicitur. n. Prouerb. 6. Nō grandis est culpæ, cum quis furatus fuerit: sed omne peccatum mortale est grandis culpæ. ergo furtum non est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Peccato mortali mortis pœna debetur: sed pro furto non infligitur in lege pœna mortis, sed solū pœna damni, fm illud Exod. 22. Si quis furatus fuerit boue aut ouem, quinque boues pro vno bue restituet, quatuor oues pro vna oue. ergo furtū nō e pctm mortale.

¶ 3 Præt. Furtum pōt committi in paruis rebus, sicut & in magnis: sed incōueniens videtur, ꝙ pro furto alicuius paruæ rei, puta, vnius acus, vel vnius pennæ, aliquis puniatur morte æterna. ergo furtum non est peccatum mortale.

SED CONTRA est, quòd nullus damnatur fm diuinum iudicium, nisi pro peccato mortali: condemnatur autem aliquis pro furto, secūdum illud Zachar. 5. Hæc est maledictio, quæ egreditur super faciē omnis terræ, quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur. ergo furtum est peccatum mortale.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra * habitum est, peccatum mortale est quod contrariatur charitati, fm quod est spiritualis aīæ vita. Charitas aūt consistit quidem principaliter in dilectione Dei, secundario vero ī dilectione proximi, ad quā pertinet vt proximo bonū velimus, & operemur: per furtum aūt homo infert nocumentū proximo in suis rebus, & si passim hoīes sibi inuicē furarentur, periret humana societas. Vñ furtū tāquàm cōtrariū charitati, est peccatum mortale.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ furtum dr non esse grandis culpæ duplici rōne. Primo quidem propter necessitatem inducentem ad furandum, quæ diminuit, vel totaliter tollit culpā, vt infra* patebit. Vñ subditur. Furatur. n. vt esurientem impleat aīam. Alio modo dicit furtum non esse grandis culpæ per cōparationem ad reatum adulterij, quod punit morte. Vnde subditur de fure, quòd deprehensus reddet septuplum: qui autem adulter est, perdet animam suam.

AD 2^m dicendū, ꝙ pœnæ præsentis vitę magis sunt medicinales, quàm retributiuæ. Retributio. n. reseruat diuino iudicio, quod est fm veritatem in peccantes. Et ideo fm iudiciū præsentis vitæ non pro quolibet peccato mortali infligitur pœna mortis, sed solum pro illis, quę inferunt irreparabile nocumentum, vel etiā pro illis, quæ habent aliquam horribilem deformitatem. Et ideo pro furto, quod irreparabile damnū nō infert, nō infligitur fm præsens iudicium pœna mortis, nisi vt furtū aggrauatur ꝙ aliquā grauem circunstantiā, sicut patet de sacrilegio, quod est furtū rei sacræ: & de peculatu, quod est furtum rei cōmunis, vt patet *per Aug. super Ioannem: & de plagio, quod est furtum hominis, ꝙ quo qs morte punit, vt patet Exod. 21.

AD 3^m dicendum, ꝙ illud quod modicū est, ratio apprehendit qua si nihil: & ideo in his quæ minima sunt, homo non reputat sibi nocumētum inferri. Et ille qui accipit, potest præsumere hoc non esse cōtra voluntatē eius, cuius est res. Et pro tanto siquis furtiue hmōi res minimas accipiat, pōt excusari a peccato mortali. Si tñ habet animū furandi, & inferēdi nocumentum proximo, etiā in talibus minimis pōt esse peccatum mortale, sicut & in solo cogitatu per consensum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum liceat alicui furari propter necessitatem.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Vī ꝙ non liceat alicui furari pp necessitatem. Nō. n. imponitur pœnitentiam nisi peccanti: sed extra, de furtis* dicitur. Si quis p necessitatē famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestē, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres. ergo nō licet furari propter necessitatem.

¶ 2 Præt. †Philos. dicit in 2. Ethic. ꝙ quædam cōsestim nominata, cō uoluta sunt cum malitia, inter quę ponit furtum: sed illud quod est secundum se malum, nō pōt propter aliquem bonum finem, bonum fieri. ergo non potest aliquis licite furari, vt necessitati suæ subueniat.

¶ 3 Præt. Homo debet diligere proximum sicut seipsum: sed nō licet furari ad hoc, ꝙ aliquis per eleemosynam proximo subueniat, vt †Augustin. dicit in lib. contra mendacium. ergo nō licet furari ad subueniendum propriæ necessitati.

SED CONTRA est, quòd in necessitate sunt oīa cōmunia: & ita nō videtur esse peccatū, si aliquis rem alterius accipiat propter necessitatem sibi factā communem.

cato furti: & signum discretionis animi est, si parat⁹ erat accipere aliquid notabile, aut non acceptisset, nisi huiusmodi friuola. Nocumentū enim in huiusmodi non computatur ab humano animo inter nocumenta simpliciter, & absolute. Et propterea illa inferre non est peccatū perfecte, qā est peccatum mortale, sed peccatum veniale, quod est imperfectum in genere peccati.

Tract. de necessitate.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum septimum.*

IN art. 7 eiusdē q. duo sunt notanda propter quorundam ignorantiam. Primū est, ꝙ furtum est de genere prauorum, sicut mēdacium, adulterium, homicidium, & alia huiusmodi, q̄ in nullo casu sunt licita, & nulla possunt recta intentione excusari. Sed ica fibus, in quibus licite accipimus aliena, nō committitur furtum, nec eius diffinitio in tali actu salvatur, cum non saluetur iniusticia ibidē. Et hoc habes in corpore articuli in responsione ad secundum. Vnde abusiua locutio est, ꝙ licet furari ī extrema necessitate, & aliæ huiusmodi: sicut nō recte diceretur, ꝙ iudici licet cōmittere homicidium.

Infra q. 66. ar. 7. ad 2. Et q. 66. ar. 7. ad 2. et q. 94. ar. 4. ad 3. Innocentius.

¶ Secūdū est, ꝙ licet in casu extremæ necessitatis licitum sit vti occurrētib⁹ rebus cuiuscūq; fuerint: nō tñ extra casum extremę necessitatis licitum est accipere occulte res superfluas alterius, vt subueniatur magnæ necessitati ꝓprię, vel alienæ, vt quidam somniare videnē ex hoc, ꝙ habēs superfluū naturæ, & ꝓpone, teneatur de præcepto erogare illud indigētibus, & vt dr ī litera ex Ambr. Esurientiū panis ē, qđ tu detines &c. Hic namq; etror excludit ī literap hoc, qđ subdit. Sed quia multi sunt necessitatē patientes, nō pōt ex eadē re omnibus subueniri

Quo sensu quis possit furari in casu necessitatis.

Contra Ambr.

subueniri, committitur arbitrio vniuscuiusque dispensatio propriarum rerum, vt ex eis subueniat necessitatē patientibus. Non est ergo cuicumq;, sed domino tantum commissa applicatio rerū superfluarum ad subueniendum necessitatem patientibus. Vnde author in quolibeto 8. q. 6. artic. 2. dicit, quòd habens superfluum, non tenetur huic pauperi petenti dare eleemosynā: quia licet teneatur dare superfluum in eleemosynam, non tamen tenetur dare huic. Et si ipse dominus non tenetur dare huic, sequitur, ꝙ ego nō possum a domino accipere, vt dem huic. Caue ergo a tali doctrina, quia falsa est.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum octauum.*

Abbas Ioā. in 4. dist. 15. non procul a fi. q. 3. tom. 3. Tenetur 22. q. 32. cap. Si Hi.

IN art. 8. eiusdem quæst. in responsione ad secundum, tria dicuntur. Primum est, quòd in tātum infideles res suas iuste possidēt, inquantum secundum leges terrenorum principū amittere eas iusti sunt.

¶ Secundum est, ꝙ huiusmodi res non possunt priuata authoritate ab eis auferri. Tertium est, quòd huiusmodi res possunt ab eis per violentiam subtrahi publica authoritate. Et quoniā singula habent quæstiones suas, singillatim discutiēda sunt.

¶ Circa primum igitur tria videnda sunt, qui sunt infideles, qui sunt principes, quæ sunt res, de quibus est sermo.

¶ Ad quorum euidentiam sciendum est, quòd infideles tripliciter se habent ad christianos principes. Quidam enim sunt subditi de facto, & de iure christiani, vt iudæi, hæretici, & mauri, qui sunt in terris christianorum, & hi sunt priuati, vt hæretici, vel rebus, vel seruis, & mulieribus &c. Iuxta sacros canones, vt patet in titulis de Iudæis, & hæreticis: & in Decretis distinct. 54. Nec solum Ecclesia, sed principes, quibus hi temporaliter subsunt, possunt leges condere contra istos in fauorem nominis christiani, sicut possunt pro aliis piis causis. Quidam vero sunt subditi de iure, & non de facto principibus christianis, vt infideles occupantes terras christianorum. Hi namque, si eorum principes christiani, aut sui hæredes viuunt, illis de iure subsunt, in quorum sunt dominiis. Et si nullus supereset hæres, subdendi sunt de iure Ecclesiæ Romanæ, alicui alteri christiano ab apostolica sede, cuius interest in hoc casu prouidere de principe christiano in fauorem fidei. Et hi non solum sunt infideles, sed hostes christianorum. Et si de rebus istorum aliquid lege sancitum est a prædictis, executioni mandandum est publica authoritate, non priuatis rapinis, aut furtis. Verū tamen est, quòd quo ad bellum inferendum istis, quilibet christianus princeps habens authoritatem indicendi bellum pro republica propria potest ex communi voto, quàmuis tacito, christiani populi, prædictis inferre bellum: & licite possidere, quæ obtinebit, si nullus supereset hæres christianus. Si enim supereset, deberent sua sibi restitui. Manifestat aūt

A cōmune christianorum votū, celebrata semper solēnitas in Romana, quæ communis est, Ecclesia, in nouis victoriis principum christianorum quorumcumq; bellantium aduersus Mahumetanos. Quidam aūt infideles nec de iure, nec de facto subsunt fm temporalem iurisdictionē principibus

Ad 2^m dicendū, ꝙ vti re aliena occulte accepta in casu necessitatis extremæ nō habet rationem furti, proprie loquendo: quia per talem necessitatem efficitur suū id, quod aliquis accipit ad sustentandum propriam vitam.

B AD 3^m dicendum, ꝙ in casu simili necessitatis etiam potest aliquis occulte rem alienā accipere, vt subueniat proximo sic indigēti.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum rapina possit fieri sine peccato.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝙ rapina possit fieri sine peccato. Præda. n. per violētiam accipitur, quod videtur ad rationem rapinæ pertinere, secundū C *prædicta: sed prædā accipere ab hostibus licitū est, dicit. n. *Ambr. in lib. de Patriarchis. Cum præda fuerit ī potestate victoris, decet militarē disciplinam, vt regi seruētur omnia. ſ. ad distribuendum. ergo rapina in aliquo casu est licita.

¶ 2 Præt. Licitum est auferre ab aliquo id, quod non est eius: sed res, quas infideles habent, nō sunt eorum. dicit. n. Augu. in epistola ad * Vincentium Donatistam. Res falso appellatis vestras, quas nec iuste possidetis, & secundū leges terrenorum regū amittere iusti estis. ergo videtur quòd ab infidelibus aliquis licite rapere possit.

D ¶ 3 Præt. Terrarum principes multa à suis subditis violenter extorquēt, quod videt ad rationē rapinæ pertinere. Graue autē videtur

Art. 4. huius quæst.

* Lib. 1. de Abraham, cap. 3. a me dio, tom. 4.

Epist. 48. in 2. pag. ante finem epist. tom. 2.

eos offenderant, vt Madianitæ: vel vt recuperarent sua, diuina largitione concessa. Vnde grauissime peccaremus, si fidem Christi Iesu per hanc viam ampliare contenderemus: nec esset mus legitimi domini illorum, sed magna latrocinia committeremus, & teneremur ad restitutionem, vtpote iniusti debellatores, aut occupatores. Mittēdi essent ad hos prædicatores boni viri, qui verbo, & exemplo conuerterent eos ad Deum: & non qui eos opprimant, spolient, scandalizent, subiiciant, & duplo gehennæ filios faciant more Pharisæorum.

¶ Circa secundum dictum literæ, ſ. ꝙ huiusmodi res infidelium non possunt priuata authoritate ab eis auferri, dubiū occurrit, An liceat christianum seruum infideli furari, vel rapere. Et est sermo de infidelibus, qui de facto non subsunt principibus christianis. Et est ratio dubii, quia multi dicunt, ꝙ sic, eo quia infideles iniuste eum detinet, vt patet per iura ciuilia, & canonica. Alii vero distinguunt de tempore belli &c.

¶ Ex dictis autē patet, ꝙ publica authoritate licitum est & permodum furti, & rapinæ, sicut bellū, vel insidiæ contra infideles licent: priuata vero opportunitate concessa alicui, quia licitū est adiuuare talem seruum ad sui libertatem vendicandam, qui, vtpote iniuste oppressus, in libertate habet iustum bellum contra infidelem dñm, pōt, & debet opem ferre tali seruo siue occulte per modum furti, siue manifeste per modū rapinę. Nec distinguo inter tēpus belli, & pacis: quia ex hoc capite, ſ. ex parte adiutorii

ad liberationem sic oppressi, nō oportet distinguere: quoniā oppressius habet cōtinuum bellum iustum cum detētore. Nec oportet publicam authoritatē aliter hic quærere, q̄ p vim vi repellere licet cū moderamine inculpatæ tutelæ. Satis.n. inculpata ē tutela, quando p libertate christiani iniuste detenti, non nisi modus furti, aut rapinæ cōmittitur, cū talis libertas multo pretiosior sit omni, in quo apparet lędi, bono infidelis phos actus, & nulla sit spes iustitiæ consequendæ a quocūque iudice. Et Ambrosius dicit in lib. de Officiis, q̄ qui non repellit iniuriā a socio, cum potest, tam est in vitio, q̄ ille qui facit. De captiuis autem iniuste detentis ab eisdem, idem est iudicium: sed tunc insurgit dubium, Cur nō liceat priuata authoritate furari, vel rapere ab istis infidelibus res, quas iuste detinēt, sicut hos seruos, cū seruus quædā possessio dñi sit, & vtrobique iniustitia possessio sit.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ res horū infidelium iniustæ, sunt duplices. Quædā.n. ideo iniuste possidentur ab eis, quia infideles sunt, vt status dñiorum, & hmōi, & hoc non nisi publica authoritate inuadere licet, quia in nullo particularis pſonæ bonis sunt. Quædā vero ideo iniuste possidentur, quia sunt alterius particularis pſonæ, vt res furtiuę, raptę, vel p vsuram extortæ: & has per modum furti diminum accipere ab eis sine scādalo &c. non minus licet, q̄ a nostris, iuxta supradicta. Accipere aūt per modum rapinæ priuata authoritate, cū impossibile sit in pluribus hoc fieri sine scandalo, & actus de genere suo sit illicitus, quia nō licet priuatæ pſonæ ius sibi armata manu dicere, q̄a iterris nostris sit p hoc in-

Ser. 19. circa princip. tom. 10. Et habetur 23 q. 1. cap. militare.

dicere, quòd in hoc peccent, quia sic fere omnes principes damnarentur. ergo rapina in aliquo casu est licita.

SED CONTRA est, q̄ de quolibet licite accepto potest fieri Deo sacrificium, vel oblatio: non autem potest fieri de rapina, secundū illud Isa. 61. Ego Dominus diligēs iudicium, & odio habens rapinam in holocaustum. ergo per rapinā aliquid accipere non est licitum.

RESPON. Dicendum, quòd rapina quandam violentiam, & coactionem importat, per quam contra iustitiam alicui aufertur, quod suum est. In societate autem hominum nullus habet coactionem, nisi per publicam potestatem. Et ideo quicumque per violentiā aliquid alteri aufert, si sit priuata pſona, non vtens publica potestate, illicite agit, & rapinam cōmittit, sicut patet in latronibus. Principibus verò potestas publica committitur ad hoc, q̄ sint iustitiæ custodes: & ideo non licet eis violētia & coactione vti, nisi secūdum iustitiæ tenorem: & hoc vel contra hostes pugnādo, vel contra ciues, malefactores puniendo. Et quod per talem violentiam aufertur, nō habet rationem rapinæ, cum non sit contra iustitiam. Si vero contra iustitiam aliqui per publicam potestatē violēter abstulerint res aliorum, illicite agunt, et rapinā cōmittunt, & ad restitutionem tenētur.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ circa prædam distinguendū est. Quia si illi qui deprædātur hostes, habeant bellum iustum, ea quæ p violētiam in bello acquirunt, eorum efficiuntur: et hoc non habet rationem rapinæ, unde nec ad restitutionem tenentur. Quamuis possint in acceptione prædæ iustū bellum habentes, peccare per cupiditatem ex praua intentione, si.s.nō propter iustitiā, sed pp prædā principaliter pugnēt. Dicit.n. * Aug. in lib. de verbis Dñi, q̄ propter prædam militare peccatum est. Si vero illi, qui prædam accipiunt, habeant bellum iniustum, rapinā cōmittunt, & ad restitutionē tenent.

AD 2^m dicendum, q̄ intantum aliqui ifideles res suas iniuste possident, inquantum eas secundum leges terrenorum principum amittere iusti sunt: & ideo ab eis possunt per violentiam subtrahi non priuata authoritate, sed publica.

AD 3^m dicendū, q̄ si principes a subditis exigant, quod eis secundū iustitiam debetur propter bonum commune conseruandum, etiam si violentia adhibeatur, non est rapina. Si vero aliquid principes indebite extorqueant per violentiam, rapina est, sicut & latrociniū. Vnde dicit * Augustin. in 4. de ciuitate Dei. Remota iustitia quid sunt regna, nisi magna latrocinia? quia & latrocinia quid sunt, nisi paruæ regna? & Ezech. 22. dicitur. Principes eius ī medio eius quasi lupi rapientes prædam. Vnde ad restitutionem tenētur sicut & latrones: & tanto grauius peccant, quàm latrones, quanto periculosius, & cōmunius cōtra publicam iustitiam agunt, cuius custodes sunt positi.

ARTICVLVS IX.

Vtrum furtum sit grauius peccatum, quàm rapina.

AD NONVM sic proceditur. Vī q̄ furtū sit grauius peccatum, q̄ rapina. Furtum.n. super acceptione rei alienæ habet adiunctam fraudem, & dolum, quod nō est in rapina: sed fraus, & dolus de se habent rationem peccati, vt supra * habitum est. ergo furtum est grauius peccatum, quàm rapina.

¶ 2 Præt. Verecundia est timor de turpi actu, vt dicitur in 4.* Eth. sed magis verecundantur homines de furto, quàm de rapina. ergo furtū est turpius, quàm rapina.

¶ 3 Præt. Quanto aliquod peccatū pluribus nocet, tanto grauius esse videtur: sed per furtum potest nocumentum inferri & magnis, & paruis: per rapinam autem solum impotentibus, quibus potest violētia inferri. ergo grauius videtur esse peccatum furti, quàm rapinæ.

SED CONTRA est, q̄ ſm leges grauius punitur rapina, q̄ furtum.

RESPON. Dicendum, q̄ rapina, & furtum habent rationem peccati, sicut * supra dictum est, pp inuolutariū, quod est ex parte eius, cui aliquid aufertur: ita tamen q̄ in furto est inuoluntarium per ignorātiam, in rapina autem est inuoluntarium per violentiā. Magis est autem aliquid inuoluntarium per violentiam, quàm per ignorantiam: quia violentia directius opponitur voluntati, quàm ignorātia: & ideo rapina est grauius peccatum, quàm furtū. Est & alia ratio, quia p rapinā non solū infertur alicui damnum in rebus, sed etiam vergit in quādam personæ ignominiā, siue iniuriam: & hoc præponderat fraudi, vel dolo, quæ pertinent ad furtum. Vnde patet responsio ad Primum.

AD 3^m dicēdum, q̄ hoīes sensibilibus inhærētes, magis gloriant de virtute exteriori, q̄ manifestatur in rapina, q̄ de virtute interiori, quæ tollitur per peccatū: & ideo minus verecundantur de rapina, q̄ de furto.

AD 3^m dicēdum, q̄ licet pluribus possit nocere per furtum, quàm per rapinam: tamen grauiora nocumēta possunt inferri per rapinam, quàm per furtum: vnde etiam ex hoc rapina est detestabilior.

¶ Super

iuria principi, & in terris eorū magis imineret periculū, illicitum vī, nisi forte tanta esset cōmoditas oblata, vt ob ea incōuenientia cessarent, & deficiēte spe iudicis, liceret iusta sibi facere contra huiusmodi, qui hostes sunt christianorū. Quare aūt liceat p modū rapinæ christianos a seruitute liberare, & non reo, ratio est: quia libertatio serui habet rōnē recuperationis factę incontinenti: quoniam homini viuo cōtinue infertur violentia personalis, dū detinetur in seruū. Ereptio aūt rerū nō habet hmōi rōnem: quia occupatio iam trāsit in rē iudicatā. Et per hoc patet intellectus tertii, quòd in litera dī, s. quòd huiusmodi res possunt ab eis subtrahi publica authoritate. Iā n. patet, q̄ ab infidelibus de iure, & facto subditis, christianis possunt eorū dñi, & iudices persuasores, & res dictas &c. Ab his aūt, qui de iure, sed nō de facto subsunt, possūt oēs, vt dictum est, christiani principes per viam belli auferre. Et tūc, scilicet belli tēpore, omnia iuste fiunt accipientiū publica authoritate, ea scilicet, qua bella gerunt. Et hæc sufficiant etiā pro art. vltimo eiusdem q. 66.

Inf. 4. sent. dist. 15. q. 1. ar. 2. q. 1. ad 1. Et q. 2. ar. 2. ad 1. Et q. 15. ar. 2. ad 3.

Et 2. 2. q. 62. ar. 5. ad 3.

Et 2. 2. q. 64. ar. 7.

Et 2. 2. q. 64. ar. 5. ad 3.

Et 2. 2. q. 66. ar. 8.

Et 2. 2. q. 66. ar. 6.

Et 2. 2. q. 66. ar. 7.

Et 2. 2. q. 66. ar. 8.

Et 2. 2. q. 66. ar. 8. ad 2.

Et 2. 2. q. 66. ar. 8. ad 3.

Et 2. 2. q. 66. ar. 8. ad 4.

Et 2. 2. q. 66. ar. 8. ad 5.

Et 2. 2. q. 66. ar. 8. ad

modo falsum. Et propterea vtrumque extremum in medio salua ri potest. Patet etiam nullam esse contrarietatem inter doctrinã authoris hic, & in 4. Senten. sed vtramque esse veram quo ad di uersa, vt declaratum est.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd necessitas est duplex, iustitiæ, & potentiæ, & vocatur necessitas iustitiæ, qua non potest aliter fieri sine violatione iustitiæ: necessitas vero potentiæ, qua non potest aliter fieri ex defectu iurisdictionis.

Si de necessitate iustitiæ est sermo, dicitur, quòd transit in necessitatem iustitiæ, ita quòd sententia illius iudicis iusta, habet vim coactiuam ad parendũ sic, quòd non parendo, iniustitiæ reo est Papa: & hæc vis sufficit iudicis superioritati, & authoritati. Si autem est sermo de necessitate potentiæ, sic dicitur, q̃ ex causa rationabili Papa posset reuocare huiusmodi iudicies, & cõmissiones, sicut potuit concedere. Vnde hodie iura concessa Imperatori de Romana Ecclesia in distinc. 63. canone, Adrianus, & cap. in synodo, cessant: non tamen deberet Papa in propriis causis iudices datos sine vrgenti causa reuocare, aut mutare propter scãdalum. Si tamen faceret, factum teneret: sicut reuocando inique iudices aliarum causarum male facit, factum tamen valet. Et ex his patet solo ad obiecta. Nam quia transit in necessitatem iustitiæ, saluatur superioritas, & vis coactiua in iudice: quia vero non transit in necessitatẽ potẽtiæ, ideo Papa remanet superior simpliciter, & potest ex causa rationabili, & vrgente reuocare, & mutare, atque aliter satisfacere læsis.

D 5 2. Refertur 6. q. 3. ca. scriptum est.

Li. 10. cap. vlt. tom. 5.

¶ In eadẽ responsione pro quanto dicitur, quòd Christus sponte se subdidit Pilato, aduerte quòd non intelligitur, quòd Christus, secundum quod homo, Rex regum, commiserit Pilato potestatem supra se: quoniam Christus secundum quod homo, nõ administrauit regnum mundi ante resurrectionem. Ideo dixit, Regnum meum non est de hoc mundo: sed quia Pilato præsidẽti in Iudæa nomine Romani imperii Christus dominus se exhibuit, sicut vnũ de subditis, nec Pilatus peccauit iudicãdo Christum peccato vsurpari iudicii, sicut iudicans non sibi subditum, quãmuis peccauerit peccato iniqui iudicii damnans innocentẽ, dicente ipsomet. Ego nullam causam inuenio in eo.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, nota quòd author loquitur de exemptorum subiectione in communi, & secundum iura communia: secus enim est secundum iura priuilegiorum, quibus concessum est multis exemptis, quòd nec ratione rei, delicti, aut contractus, vbicunque res delictum, aut contractus fuerit &c.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum secundum.*

IN art. 2. eiusdem 67. q. dubium occurrit multorum, de conclusione huius articuli dubitantium, vel dicentium eam esse falsam, & peccare mortaliter iudicantem secũdum allegata & probata contra veritatem, quam nouit, vt priuata persona. Et licet rationes eorum coincidãt cum istis, quas author in litera soluit, pro claritate tamen maiori tractandæ sunt, vt materia, & litera clarior fiat. Afferunt igitur quinque ad suum propositum ostendendum. Primo, quia iudicare cõtra veritatem est cõtra ius naturale, & contra ius diuinum. Exod. 23. Nõ suscipies vocem mẽdacii, neque in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt a veritate deuies, & subdicitur, Innocentem, & iustum non occides.

¶ Secũdo, quia extra de regulis iuris, cap. Qui scandalizauerit, dicitur. Vtilius scandalum nasci p̃mittitur, quàm veritas deseratur. Hinc enim patet, q̃ vtilius est permittere, vt scandalizentur actor, & ciues ex negata sententia contra veritatem, quàm veritatem deserere.

¶ Tertio, quia secũdum iura iudex debet secundum Deũ, & illius imperium, veritatem, & conscientiam non per gratiam, aut sordes testium iudicare. Ex hoc enim habetur, quòd non per sordes falsorum testium, & contra propriam cõscientiam, & iustitiam, & interni iudicis sententiam iudicare debet, vt faceret iudicando contra veritatem notam.

¶ Quarto, quia officium iudicis est latissimum, & potest subtrahere se subdidit Pilato, aduerte quòd non intelligitur, quòd Christus, secundum quod homo, Rex regum, commiserit Pilato potestatem supra se: quoniam Christus secundum quod homo, nõ administrauit regnum mundi ante resurrectionem. Ideo dixit, Regnum meum non est de hoc mundo: sed quia Pilato præsidẽti in Iudæa nomine Romani imperii Christus dominus se exhibuit, sicut vnũ de subditis, nec Pilatus peccauit iudicãdo Christum peccato vsurpari iudicii, sicut iudicans non sibi subditum, quãmuis peccauerit peccato iniqui iudicii damnans innocentẽ, dicente ipsomet. Ego nullam causam inuenio in eo.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, nota quòd author loquitur de exemptorum subiectione in communi, & secundum iura communia: secus enim est secundum iura priuilegiorum, quibus concessum est multis exemptis, quòd nec ratione rei, delicti, aut contractus, vbicunque res delictum, aut contractus fuerit &c.

Danieli, quinimmo ipsi erant iudices populi. ergo aliquis potest licite iudicare sibi non subditum.

¶ 2 Præt. Christus nõ erat alicuius hominis subditus, quinimmo ipse erat rex regum, & dominus dominantium: sed ipse exhibuit se iudicio hominis. ergo videtur q̃ aliqs licite possit iudicare aliquem, qui non est subditus eius.

¶ 3 Præt. Secundũ iura quilibet sortitur forum ſm rationẽ delicti: sed q̃q; ille, qui delinquit, nõ est subditus eius, ad quẽ pertinet forũ illius loci, puta, cũ alterius est diœcesis, vel cum est exemptus. ergo videtur q̃ aliquis possit iudicare eũ, qui non est sibi subditus.

SED CONTRA[d] est, quod Greg. * dicit super illud Deut. 23. Si intraueris segetem &c. Falcem iudicij mittere non potest in eam rem, quæ alteri videtur esse commissa.

RESPON. Dicendum, q̃ sententia iudicis est quasi quædã particularis lex ī aliquo particulari facto. Et ideo sicut lex generalis debet habere vim coactiuã, vt patet per Philos. *in 10. Eth. ita etiam & sententia iudicis debet habere vim coactiuam, per quam constringatur vtraq; pars ad seruandam sententiã iudicis, alioquin iudiciũ nõ esset efficax. Potestatẽ aũt coactiuam nõ habet licite in rebus humanis, nisi ille, qui fungitur publica potestate: & qui ea funguntur, superiores reputantẽ respectu corũ, ī quos sicut in subditos, ptãtem accipiunt siue habeant ordinariã, siue per cõmissionẽ. Et ideo manifestũ est, q̃ nullus põt iudicare aliquẽ, nisi aliquo modo subdit° ei° vel p cõmissionem, vel p potestatẽ ordinariã.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Daniel accepit potestatem ad iudicãdum illos seniores, quasi commissam ex instinctu diuino: quod signatur per hoc, q̃ ibidem dicitur, Quòd suscitauit Dominus spiritum pueri iunioris.

AD 2[m] dicẽdum, q̃ in rebus humanis aliqui ꝓpria sponte posſũt se subiicere aliorum iudicio, quãuis non sint eis superiores, sicut patet in his, qui cõpromittunt in aliquos arbitros. Et inde est, q̃ necesse est arbitrium pœna vallari: q̃a arbitri, qui nõ sunt superiores, nõ habent de se plenã potestatẽ coercendi. Sic ergo & Christus propria ſpõte humano iudicio se subdidit: sicut etiã & * Leo Papa se iudicio Imperatoris subdidit.

AD 3[m] dicendum, q̃ Episcopus in cuius diœcesi aliquis deliquit, efficitur superior eius rõne delicti, etiã si sit exemptus, nisi forte delinquat in re aliqua exempta, puta, in administratione bonorũ alicuius mõasterij exempti. Sed si aliquis[d] exemptus cõmittat furtum, vel homicidium, vel aliquid huiusmodi, põt per ordinariũ iuste cõdẽnari.

ARTICVLVS II.

Vtrum iudici liceat iudicare contra veritatem, quam nouit, propter ea, quæ in contrarium proponuntur.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ iudici non liceat iudicare contra veritatẽ, quam nouit propter ea, q̃ in cõtrarium proponuntur. Dicitur. n. Deut. 16. Venies ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicẽ, qui fuerit illo tẽpe, quæresq; ab eis, qui iudicabunt, tibi iudicij veritatẽ: sed q̃q; aliqua proponuntur cõtra veritatẽ, sicut cũ aliquid per falsos testes probat. ergo non licet iudici iudicare ſm ea quæ proponuntur, & probãtur contra veritatẽ, quam ipse nouit.

¶ 2 Præt. Homo in iudicãdo debet diuino iudicio cõformari, q̃a Dei iudicium est, vt dicitur Deut. 1. sed iudicium Dei est secundum veritatem, vt dicitur Roma. 2. & Isa. 11. prædicitur de Christo. Non secundũ visionem oculorum iudicabit, neq; secundum auditum aurium arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate ꝓ mansuetis terræ. ergo iudex non debet secundum ea, quæ coram ipso probantur, sententiam ferre cõtra ea, quæ ipse nouit.

¶ Argueur postremo, quia testes, per quos contra veritatẽ innocens cõuict⁹ damnandus est, veniunt in vestimẽtis ouiũ, & intrinsecus sunt lupi rapaces rerum, vel vitæ: ac per hoc si iudex certus de innocentia, iuxta eorum dicta iudicat, minister est homicidarũ, aut prædonum: & sic non excusatur, etiã si per alium iudicẽ omnino damnaretur. Scriptum est. n. Necesse est vt veniãt scãdala: veruntamen væ homini illi, per quem scandalum venit. Et quoniã ad hunc locũ remissa est quæstio hæc superius in q. 64. art. 6. ad tertium, ideo vt compleatur discussio, arguitur etiã a quibusdam contra ibi dicta. s. q̃ in hoc casu inferior iudex, si nõ potest innocẽtem liberare conuictum, debet ad superiorem remittere. Contra, inquiunt, si hoc faceret, exponeret innocentem discrimini mortis: quoniam superior non habens certam notitiam illius, damnaret illum. Et eadem ratio est, si substitueret iudicem: non enim euaderet reatum, causam dans morti innocentis.

¶ In hac quæst. multi scripserunt, Alii dicentes cum authore, q̃ iudex potest, & debet secundum allegata & probata contra veritatem sibi certa iudicare. Alii totaliter oppositum, q̃uòd nec debet, nec potest sine peccato mortali. Alii q̃ in causis criminalibus, & ciuilibus magnæ importantiæ non, in paruis autem sic. Nõnulli etiam volunt, q̃ remedium de remittendo ad superiorem sit malum ꝓpter allatam in oppositum rationem, dicentes, q̃ si per impossibile casus hic accideret, præmissis omnibus præmittendis deberet iudex manifestare populo, quare non potest damnare illum, & relinquere eis curã, an velint ad superiorem remittere. Sed hi non prouident casui, quia si supremo iudici casus hic accidat. ſ. q̃ sciat innocentem, & pars, atq; populus perat iustitiam, quid facere debet princeps? quo se vertet? Iudicare contra innocentem non potest secundum istos: absoluere non põt ſm iura: supersedere non potest, parte, & populo instante: delegare non põt, ſm istos. Erit ergo perplexus Rex, aut Imperator in hoc casu, nisi renunciet regno, aut imperio, ſm istos.

¶ Distinguẽtes autem in proposito inter causas criminales, aut ciuiles: magnas, aut paruas, nisi pro quanto modicum pro nihilo reputaretur, quod tamen in iudicium venire non solet, irrationabiliter loquuntur: quoniam aut inuenitur hic facere iniustũ, aut non. Si est hic iniustitia, sequitur q̃ non liceat: & si non est iniustitia, constat q̃ licet, quæcunque occurrat materia rerum, honoris, vitæ &c. Vt autem veritas melius eluceſcat, nõ a rationibus decentibus ad inconuenientes, quoniã minus efficaces sunt: sed a rationibus ostensiuis moueri debemus. Et ad ostendendum quidem, quòd iudex peccat iudicando contra veritatem sibi, vt priuatæ tamen personæ notam, in quocunque casu, vnica est ratio ostensiua, quia scilicet iniustum facit damnando innocentẽ, quod est secundum se prauum, & nulla potest recta intentione, nullo timore, nulla scandali intentione, licitum fieri. Ad monstrandum vero, quòd iudex non peccat, sed debet quando non potest aliter facere, iudicare contra huiusmodi veritatem secundum allegata & probata, est vnica ratio. ſ. quia persona publica, potestate publica, scientia publica, & voluntate publica vti debet in iudiciis sine ignorantia, imprudentia, & negligentia propria, quicquid inde veniat: sed iudex est huiusmodi, & in casu ꝓpositio omnia ista concurrunt. ergo.

¶ Ad hoc deducitur tota ista quæstio, vt examinentur hæ rationes, & discernatur ius earum ad propositum. Principium autem inuestigationis huius hinc sumendum est, quòd tam secundum moralem philosophiam, quàm secundum iura, ex intentione maleficia distinguuntur. Et hoc intantum consideratur, vt dicamus vnaquemiter, quòd occidẽs suum inuasorem, aliter se saluare non potens, si intendit occidere, homicida est. Si intendit se defendere, sed occisio præuisa etiam consequitur ex actione defensiua, non peccat: ab intentione igitur iudicis species, & natura huius operis sumenda est. Constat autem quòd iudex, de quo loquimur, qui scilicet omnem, tuã prudentiam, solicitudinem, scientiam, potestatem &c. adhibuit vt liberaret innocentem huiusmodi, constat, inquam, quòd non intendit ex priuata voluntate occidere, mutilare, & breuiter iniustum facere, iuxta eorum dicta iudicat, minister est homicidarũ, aut prædonum: & sic non excusatur, etiã si per alium iudicẽ omnino damnaretur. Scriptum est. n. Necesse est vt veniãt scãdala: veruntamen væ homini illi, per quem scandalum venit. Et quoniã ad hunc locũ remissa est quæstio hæc superius in q. 64. art. 6. ad tertium, ideo vt compleatur discussio, arguitur etiã a quibusdam contra ibi dicta. ſ. q̃ in hoc casu inferior iudex, si nõ potest innocẽtem liberare conuictum, debet ad superiorem remittere. Contra, inquiunt, si hoc faceret, exponeret innocentem discrimini mortis: quoniam superior non habens certam notitiam illius, damnaret illum. Et eadem ratio est, si substitueret iudicem: non enim euaderet reatum, causam dans morti innocentis.

¶ In hac quæst. multi scripserunt, Alii dicentes cum authore, q̃ iudex potest, & debet secundum allegata & probata contra veritatem sibi certa iudicare. Alii totaliter oppositum, q̃uòd nec debet, nec potest sine peccato mortali. Alii q̃ in causis criminalibus, & ciuilibus magnæ importantiæ non, in paruis autem sic. Nõnulli etiam volunt, q̃ remedium de remittendo ad superiorem sit malum ꝓpter allatam in oppositum rationem, dicentes, q̃ si per impossibile casus hic accideret, præmissis omnibus præmittendis deberet iudex manifestare populo, quare non potest damnare illum, & relinquere eis curã, an velint ad superiorem remittere. Sed hi non prouident casui, quia si supremo iudici casus hic accidat. ſ. q̃ sciat innocentem, & pars, atq; populus perat iustitiam, quid facere debet princeps? quo se vertet? Iudicare contra innocentem non potest secundum istos: absoluere non põt ſm iura: supersedere non potest, parte, & populo instante: delegare non põt, ſm istos. Erit ergo perplexus Rex, aut Imperator in hoc casu, nisi renunciet regno, aut imperio, ſm istos.

¶ Distinguẽtes autem in proposito inter causas criminales, aut ciuiles: magnas, aut paruas, nisi pro quanto modicum pro nihilo reputaretur, quod tamen in iudicium venire non solet, irrationabiliter loquuntur: quoniam aut inuenitur hic facere iniustũ, aut non. Si est hic iniustitia, sequitur q̃ non liceat: & si non est iniustitia, constat q̃ licet, quæcunque occurrat materia rerum, honoris, vitæ &c. Vt autem veritas melius eluceſcat, nõ a rationibus decentibus ad inconuenientes, quoniã minus efficaces sunt: sed a rationibus ostensiuis moueri debemus. Et ad ostendendum quidem, quòd iudex peccat iudicando contra veritatem sibi, vt priuatæ tamen personæ notam, in quocunque casu, vnica est ratio ostensiua, quia scilicet iniustum facit damnando innocentẽ, quod est secundum se prauum, & nulla potest recta intentione, nullo timore, nulla scandali intentione, licitum fieri. Ad monstrandum vero, quòd iudex non peccat, sed debet quando non potest aliter facere, iudicare contra huiusmodi veritatem secundum allegata & probata, est vnica ratio. ſ. quia persona publica, potestate publica, scientia publica, & voluntate publica vti debet in iudiciis sine ignorantia, imprudentia, & negligentia propria, quicquid inde veniat: sed iudex est huiusmodi, & in casu ꝓpositio omnia ista concurrunt. ergo.

veritatis innotescendæ, & ius suum vnicuiq; reddendi: quoniã idcirco afferuntur testes, & alia documenta facti in iudicio, vt patet. Si ergo constat, q̃ huiusmodi media ducunt ad contrarium veritatis, & iuris istius hominis, consequens est, vt ad sapientẽ iudicem spectet non prosequi talia media contra finem, & sic facere, ac per hoc male facit iudicando in hoc casu secundum allegata, & ꝓbata. Et cõfirmatur, quia sicut epicheia debet iudicẽ inclinare in casibus ad iudicandum nõ secundum leges scriptas: ita debet in hoc casu inclinare ad non sequendum leges scriptas, ſm quas est secũdũ allegata & probata iudicãdum, q̃m hoc est in fauorẽ innocẽtiæ, & finis ipsius iuris.

¶ Argueur postremo, quia testes, per quos contra veritatẽ innocens cõuict⁹ damnandus est, veniunt in vestimẽtis ouiũ, & intrinsecus sunt lupi rapaces rerum, vel vitæ: ac per hoc si iudex certus de innocentia, iuxta eorum dicta iudicat, minister est homicidarũ, aut prædonum: & sic non excusatur, etiã si per alium iudicẽ omnino damnaretur. Scriptum est. n. Necesse est vt veniãt scãdala: veruntamen væ homini illi, per quem scandalum venit. Et quoniã ad hunc locũ remissa est quæstio hæc superius in q. 64. art. 6. ad tertium, ideo vt compleatur discussio, arguitur etiã a quibusdam contra ibi dicta. ſ. q̃ in hoc casu inferior iudex, si nõ potest innocẽtem liberare conuictum, debet ad superiorem remittere. Contra, inquiunt, si hoc faceret, exponeret innocentem discrimini mortis: quoniam superior non habens certam notitiam illius, damnaret illum. Et eadem ratio est, si substitueret iudicem: non enim euaderet reatum, causam dans morti innocentis.

¶ In hac quæst. multi scripserunt, Alii dicentes cum authore, q̃ iudex potest, & debet secundum allegata & probata contra veritatem sibi certa iudicare. Alii totaliter oppositum, q̃uòd nec debet, nec potest sine peccato mortali. Alii q̃ in causis criminalibus, & ciuilibus magnæ importantiæ non, in paruis autem sic. Nõnulli etiam volunt, q̃ remedium de remittendo ad superiorem sit malum ꝓpter allatam in oppositum rationem, dicentes, q̃ si per impossibile casus hic accideret, præmissis omnibus præmittendis deberet iudex manifestare populo, quare non potest damnare illum, & relinquere eis curã, an velint ad superiorem remittere. Sed hi non prouident casui, quia si supremo iudici casus hic accidat. ſ. q̃ sciat innocentem, & pars, atq; populus perat iustitiam, quid facere debet princeps? quo se vertet? Iudicare contra innocentem non potest secundum istos: absoluere non põt ſm iura: supersedere non potest, parte, & populo instante: delegare non põt, ſm istos. Erit ergo perplexus Rex, aut Imperator in hoc casu, nisi renunciet regno, aut imperio, ſm istos.

¶ Distinguẽtes autem in proposito inter causas criminales, aut ciuiles: magnas, aut paruas, nisi pro quanto modicum pro nihilo reputaretur, quod tamen in iudicium venire non solet, irrationabiliter loquuntur: quoniam aut inuenitur hic facere iniustũ, aut non. Si est hic iniustitia, sequitur q̃ non liceat: & si non est iniustitia, constat q̃ licet, quæcunque occurrat materia rerum, honoris, vitæ &c. Vt autem veritas melius eluceſcat, nõ a rationibus decentibus ad inconuenientes, quoniã minus efficaces sunt: sed a rationibus ostensiuis moueri debemus. Et ad ostendendum quidem, quòd iudex peccat iudicando contra veritatem sibi, vt priuatæ tamen personæ notam, in quocunque casu, vnica est ratio ostensiua, quia scilicet iniustum facit damnando innocentẽ, quod est secundum se prauum, & nulla potest recta intentione, nullo timore, nulla scandali intentione, licitum fieri. Ad monstrandum vero, quòd iudex non peccat, sed debet quando non potest aliter facere, iudicare contra huiusmodi veritatem secundum allegata & probata, est vnica ratio. ſ. quia persona publica, potestate publica, scientia publica, & voluntate publica vti debet in iudiciis sine ignorantia, imprudentia, & negligentia propria, quicquid inde veniat: sed iudex est huiusmodi, & in casu ꝓpositio omnia ista concurrunt. ergo.

¶ Ad hoc deducitur tota ista quæstio, vt examinentur hæ rationes, & discernatur ius earum ad propositum. Principium autem inuestigationis huius hinc sumendum est, quòd tam secundum moralem philosophiam, quàm secundum iura, ex intentione maleficia distinguuntur. Et hoc intantum consideratur, vt dicamus vnaquemiter, quòd occidẽs suum inuasorem, aliter se saluare non potens, si intendit occidere, homicida est. Si intendit se defendere, sed occisio præuisa etiam consequitur ex actione defensiua, non peccat: ab intentione igitur iudicis species, & natura huius operis sumenda est. Constat autem quòd iudex, de quo loquimur, qui scilicet omnem, tuã prudentiam, solicitudinem, scientiam, potestatem &c. adhibuit vt liberaret innocentem huiusmodi, constat, inquam, quòd non intendit ex priuata voluntate occidere, mutilare, & breuiter iniustum facere, iuxta eorum dicta iudicat, minister est homicidarũ, aut prædonum: & sic non excusatur, etiã si per alium iudicẽ omnino damnaretur. Scriptum est. n. Necesse est vt veniãt scãdala: veruntamen væ homini illi, per quem scandalum venit. Et quoniã ad hunc locũ remissa est quæstio hæc superius in q. 64. art. 6. ad tertium, ideo vt compleatur discussio, arguitur etiã a quibusdam contra ibi dicta. ſ. q̃ in hoc casu inferior iudex, si nõ potest innocẽtem liberare conuictum, debet ad superiorem remittere. Contra, inquiunt, si hoc faceret, exponeret innocentem discrimini mortis: quoniam superior non habens certam notitiam illius, damnaret illum. Et eadem ratio est, si substitueret iudicem: non enim euaderet reatum, causam dans morti innocentis.

¶ In hac quæst. multi scripserunt, Alii dicentes cum authore, q̃ iudex potest, & debet secundum allegata & probata contra veritatem sibi certa iudicare. Alii totaliter oppositum, q̃uòd nec debet, nec potest sine peccato mortali. Alii q̃ in causis criminalibus, & ciuilibus magnæ importantiæ non, in paruis autem sic. Nõnulli etiam volunt, q̃ remedium de remittendo ad superiorem sit malum ꝓpter allatam in oppositum rationem, dicentes, q̃ si per impossibile casus hic accideret, præmissis omnibus præmittendis deberet iudex manifestare populo, quare non potest damnare illum, & relinquere eis curã, an velint ad superiorem remittere. Sed hi non prouident casui, quia si supremo iudici casus hic accidat. ſ. q̃ sciat innocentem, & pars, atq; populus perat iustitiam, quid facere debet princeps? quo se vertet? Iudicare contra innocentem non potest secundum istos: absoluere non põt ſm iura: supersedere non potest, parte, & populo instante: delegare non põt, ſm istos. Erit ergo perplexus Rex, aut Imperator in hoc casu, nisi renunciet regno, aut imperio, ſm istos.

¶ Distinguẽtes autem in proposito inter causas criminales, aut ciuiles: magnas, aut paruas, nisi pro quanto modicum pro nihilo reputaretur, quod tamen in iudicium venire non solet, irrationabiliter loquuntur: quoniam aut inuenitur hic facere iniustũ, aut non. Si est hic iniustitia, sequitur q̃ non liceat: & si non est iniustitia, constat q̃ licet, quæcunque occurrat materia rerum, honoris, vitæ &c. Vt autem veritas melius eluceſcat, nõ a rationibus decentibus ad inconuenientes, quoniã minus efficaces sunt: sed a rationibus ostensiuis moueri debemus. Et ad ostendendum quidem, quòd iudex peccat iudicando contra veritatem sibi, vt priuatæ tamen personæ notam, in quocunque casu, vnica est ratio ostensiua, quia scilicet iniustum facit damnando innocentẽ, quod est secundum se prauum, & nulla potest recta intentione, nullo timore, nulla scandali intentione, licitum fieri. Ad monstrandum vero, quòd iudex non peccat, sed debet quando non potest aliter facere, iudicare contra huiusmodi veritatem secundum allegata & probata, est vnica ratio. ſ. quia persona publica, potestate publica, scientia publica, & voluntate publica vti debet in iudiciis sine ignorantia, imprudentia, & negligentia propria, quicquid inde veniat: sed iudex est huiusmodi, & in casu ꝓpositio omnia ista concurrunt. ergo.

I. 2. q. 79. art. 13.

Et ad primum, & similia dicitur, quòd occidere innocentem per se, ita ꝙ intendatur occisio innocentis, est cõtra omnia iura: sed occidere innocentem per accidens, dando scilicet operam rei licitæ, & necessariæ, vt facit vtens publico officio, non est contra ius naturale, diuinum, aut scriptum.

¶ Ad secundum dicitur, ꝙ iudex in casu isto nullam deserit veritatem, quam debet amplecti: quia dat operam rei licitæ, & per accidens in detrimentum veritatis cõsistentis in facto actio sua vertitur.

Amb. in ps. 118. set. 20 vers. 4. ante med. to. 4. Aug. de vera relig. ca. 31 tom. 1.

¶ Ad tertium dicitur ex litera in solutione secundi, quòd iudex humanus nõ tenetur iudicare, sicut iudicat Deus, sed tenetur iudicare sicut vult Deus, ꝙ homo iudicet. Statuit autẽ ipse Deꝰ, vt homo iudicet secundum veritatem publicam, vt patet ex eo quod statuit, quòd in ore duorũ, vel trium stet omne verbum. Et propterea iudex iudicando secundum allegata, & probata, iudicat secundum Deum, & conscientiam publicã, vt in litera dicitur in responsione ad vltimũ: & non iudicat secũdum sordes testiũ, nisi materialiter, & per accidens rarissimum, quod homini non imputatur. Esset enim homini imputandum, si vel ex intentione, vel ignorantia, vel imprudentia, vel negligentia sordes testium sequeretur: sed quando ex cõtingentibus nihil omittit, sibi non imputatur.

Art. præce. & sup. q. 60 ar. 2. 5. & 6

In isto art.

¶ Ad quartum dicitur, quòd ex hoc, quòd officium iudicis est latissimum, nihil aliud habetur, nisi quòd deber, quantum potest saluo officio, innocentem adiuuare, & non tenetur propterea renuntiare officio.

¶ Ad quintum dicitur, quòd ridiculum est dicere, quòd iudex tenetur secundum leges & iura, & non secundum allegata & probata iudicare, cum & leges, & iura sint de vniuersalibus, & sententia debeat esse de hoc singulari facto. Constat enim, quòd ad conclusionem singularem, quæ per sententiam infertur, non descenditur ab vniuersalibus legibus & iuribus, nisi per particulares, & singulares propositiones, quæ per allegata & probata constant. Et lex diuina mandat, quòd per allegata & probata iudicetur, dum Deuteronom. 19. dicitur. In ore duorum, vel trium stabit omne verbum. Et in materia mortis, cap. 17. dicitur, In ore duorũ, vel trium testium peribit, qui interficietur: nõ obstante, quòd allegata & probata quandoque violent ius; quia hoc est per accidens, & vt in paucioribus. Leges autem, & moralia iudicant per se, & quæ vt in pluribus fiunt.

¶ Ad sextum dicitur, quòd finis iustitiæ publicæ humanæ nõ est veritas facti absolute, sed veritas facti publica homini. Et hoc est, quod author respondendo ad tertium dicit sub aliis verbis, scilicet, quòd si factum sit manifestum iudici, & non aliis: vel aliis, & non iudici, tunc est necessaria discussio, hoc est, non habetur veritas publica sicut in notoriis: & propterea est necessaria discussio, vt veniatur ad finem, scilicet manifestum publice, scilicet iudici, & aliis. Quantumcumque ergo iudici soli esset manifestum, non habetur finis; sed est necessaria discussio, vt perueniatur ad finem, publicam scilicet veritatem. Constat autem, quòd iudicans secundum allegata & probata, iudicat secundum veritatem non simpliciter, sed publicam in humanis iudiciis &c. Et simili modo dicitur, quòd licet finis iustitiæ sit reddere vnicuique ius vere suum: finis tamen iustitiæ publicæ humanæ est reddere vnicuique ius suum non simpliciter, sed quantum potestas, & scientia publica se extendere possunt: neq; enim plus exigendum ab homine est.

¶ Ad confirmationem de epieiceia dicitur, quòd epicheia in persona publica nõ inclinat ad priuatas operatiões, vel omissiones: sed operationes, & omissiones conuenientes iudicis officio. In proposito autem supponitur, quòd ex officio iudex non possit illum liberare nec ex iustitia, nec ex epicheia, nec ex quacumque prudentia.

Art. præc.

¶ Ad postremum dicitur, quòd licet testes veniant intrinsecus vt lupi, iudex tamen non est minister eorum, sed iuris: & propterea nõ incurrit teatum sequelæ eorum, nec per ipsum venit sẽ dalum, sed per illos testes, qui abuntur iure, & iudicis officio.

¶ Ad ea autem quæ obiiciuntur deinde cõtra remedium de remittendo ad superiorem, dicitur, quòd argumenta illa non sunt contra authorem: quoniam author non dicit, quòd remittat ad superiorem, sed quòd relinquat superiori iudicandum: quod est idem cum illo, quod arguentes consulunt, scilicet, quòd exoneret se, & relinquat curam aliis, si volunt ad superiorem recurrere. Et scito, quòd si casus disputatus accideret inferiori iudici, deberet coram populo iurare, quòd sibi constat oppositum, & propterea non iudicat: & indicare modum, quo constat sibi, puta, quia vidi in tali loco &c. Et hoc ipsum deberet significare superiori, vt vel hic habendo ipsum inferiorem iudicem pro vno teste, innocens adiuuetur coram superioris iudicio. Princeps autem posset simili modo coram populo iurare, quando sibi casus iste accideret, & conari quantum potest, vt populum placet, & partem quieret. Optima autem cautela iudicis in causa huiusmodi est, antequàm perueniatur ad vlteriora, vel repellere ex officio accusationem, vel ita præueniendo operari, vt non procedatur in causa, quod multis potest viis fieri. De ministro autem iudicis sciente sententiam esse iniquam, dicendum est, quòd debet tali vti dexteritate, vt restimonium suum infirmet sententiam iniquam. Et si hoc non potest, debet petere vt subleuetur ab hac executione. Quòd si nec hoc potest obtinere, sed oportet ipsum obedire, aut cedere officio, licite potest publica ministeriali potestate vti, a publica scientia, & potestate principali mota, sicut de iudice dictum est: eadem enim est ratio. Propter quod secus esset, si sententia contineret errorem intolerabilem, aut manifestam iniquitatem: quia tunc non ex scientia, sed ignorantia, malitia, imprudentia, aut negligentia publica moueretur. Vnde in capitulo, Pastoralis, de officio delegati, dicitur, quòd ordinarius exequi debet sententiam delegati etiam si sciat eam esse iniustam, si non potuit obtinere, vt subleuaretur ab onere executionis: & non dicit, si sciunt ipse, & alii eam esse iniustam. Et author superius in loco allegato dicit, quòd minister non peccat exequendo, si sententia non contineat manifestam iniustitiam: & non dicit manifestam sibi, sed manifestam absolute.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulum tertiũ.*

ARTICVLVS III.

Vtrum iudex possit aliquem condemnare, etiam si non sit aliquis accusator.

Opus. 19. cap. fin.

IN articulo tertio eiusdem quæstionis aduerte, ꝙ licet ratio in corpore articuli allata ad ostẽdendũ iudicẽ oportere inter duos iudicare, concludat tam in ciuilibus, quàm i criminalibus, & ita regulariter seruandum sit: author tñ concluſit specialiter in criminalibus dicens, Et ideo in criminalibꝰ nõ põt &c. quia euidẽtius personæ cõparere exigũtur in criminalibus. Exigitur nãq; præsentia personalis, quæ non requiritur in ciuilibus.

¶ In eodem arti. in responsione ad secũdum, aduerte quatuor poni in litera supplentia vicẽ accusatoris. Primo, publicã infamiam: & hoc cum procedit ꝑ viam inquisitionis. Secundo, manifestã rebellionem ad Ecclesiam, cui denunciatum est crimen: & hoc quando proceditur per viam denuntiationis. Tũc enim iuxta domini mandatum Matth. 18. Si ecclesiam nõ audierit, erit sicut ethnicꝰ, hoc est, excommunicãdus est. Denuntiatio enim ex natura sua ordinatur ad bonũ peccantis: sed ex rebellione denũciati venitur in sententiam punitiuam propter commune bonum. Et ꝓterea in principio nõ eget aliquo supplente locũ accusationis, sed in tali euentu. Propter istũ enim euentum in litera dicitur, Pœna enim infertur denũciato, scilicet propter rebellionem &c. Tertio, publicum iudicium ordinarium. & hoc intelligo vel qñ crimen coram iudice, & aliis committitur, vt cum iudex cum suis audit blasphemare, vel videt occidere &c. Tunc enim sine vlla alia infamia, denuntiatione, accusatione, propter euidentiam facti iudex punit. Vnde & pontifices

1 ad Cor. 5. Habetur 23. q. 4. cap. Si quis potestate.

Lic. cap. 4. parum ante medium, tom. 5.

¶ stat. 2.

Videtur ꝙ iudex possit aliquẽ iudicare, etiã si non sit aliquis accusator. Humana. n. iustitia deriuatur a iustitia diuina: sed Deus peccatores iudicat, etiam si nullus sit accusator. ergo videtur ꝙ homo possit in iudicio aliquem condemnare, etiam si non adsit accusator.

¶ 2 Præt. Accusator requiritur in iudicio ad hoc, ꝙ deferat crimen ad iudicẽ: sed quandoq; potest crimẽ ad iudicem deuenire alio modo, quàm per accusationem, sicut per denuntiationem, vel per infamiã, vel etiam si ipse iudex videat. ergo iudex potest aliquem condemnare absque accusatore.

¶ 3 Præt. Facta sanctorũ in scripturis narrantur, quasi quædam exemplaria humanæ vitæ: sed Daniel simul fuit accusator, & iudex cõtra iniquos senes, vt patet Daniel. 13. ergo non est contra iustitiam, si aliquis aliquem condemnet tãquàm iudex, & ipsemet sit accusator.

SED CONTRA est, ꝙ 1. ad Cor. 5. *Amb. exponens sententiam Apostoli de fornicatore, dicit, ꝙ iudicis nõ est sine accusatore dãnare; quia Dominus Iudã, cum fuisset fur, quia non est accusatus, minime abiecit.

RESPON. Dicendum, ꝙ iudex est interpres iustitiæ. Vnde sicut *Philos. dicit in 5. Ethi. homines ad iudicem cõfugiunt, sicut ad quandã iustitiam animatã: iustitia autem, sicut supra *dictum est, nõ est ad se ipsum, sed ad alterũ. Et ideo oportet ꝙ iudex inter aliquos duos diiudicet: quod quidẽ fit, cum vnus est actor, & alius est reus. Et ideo in criminibus non põt aliquem iudicio condẽnare iudex, nisi habeat accusatorẽ, sm illud Actuũ. 25. Nõ est cõsuetudo Romanis damnare aliquẽ hominem, priusq; is, qui accusat, ꝑsentes habeat accusatores, locũq; defendẽdi accipiat ad abluẽda crimina, quæ ei obiiciuntur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Deus in suo iudicio vtitur cõscientia peccantis quasi accusatore. Sm illud Rom. 2. Inter seinuicem cogitationum accusantiũ, aut etiã defendentium. Vel etiã euidentia facti, quantum ad ipsum, sm illud Genes. 4. Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra.

AD 2ᵘᵐ dicendum, ꝙ publica infamia habet locũ accusatoris. Vnde

Iudæorũ dixerunt, Audistis blasphemiã, qd adhuc desideramus testes? Et sanctus Ludouicus Rex Frãciæ legitur præcepisse cauterizari linguam eius, qué audierat blasphemare: nisi forte quis dicat, ꝙ author de quadam inquisitionis specie loquitur: quia iudex ex eo, quod ipse vidit, patalim inuestigat ex officio. Et hæc sufficiant etiã pro quarto articulo &c.

q. 33. art. 7.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iudex licite possit pœnam relaxare.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd iudex licite possit pœnam relaxare. Dicitur enim Iacobi. 2. Iudicium sine misericordia ei, qui non facit misericordiam: sed nullus punitur propter hoc, quòd non facit illud, quod licite facere non potest. ergo quilibet iudex potest licite misericordiã facere, relaxando pœnam.

3. q. 46. art. 2. ad 3. Et 1. dist. 43. q. 2. art. 2. ad 5. Et 4. dist. 46. q. 1. ar. 2. q. 2. & q. 2. arti. 1. q. 3. ad 1.

¶ 2 Præter. Iudicium humanum debet imitari iudicium diuinum: sed Deus pœnitentibus relaxat pœnam, quia non vult mortem peccatoris, vt dicitur Ezech. 18. ergo etiam homo iudex potest pœnitenti licite laxare pœnam.

¶ 3 Præter. Vnicuique licet facere, quod alicui prodest, & nulli nocet: sed absoluere reum a pœna prodest ei, & nulli nocet. ergo iudex licite potest reum a pœna absoluere.

SED CONTRA est, quod dicitur Deuter. 13. de eo, qui persuadet seruire diis alienis. Non parcat ei oculus tuus, vt misereris, & occultes eum: sed statim interficies eum. & de homicida dicitur Deuter. 19. Morietur, nec misereberis eius.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex dictis *patet, duo sunt, quantum ad propositum pertinet, circa iudicem consideranda, quorum vnum est, quòd ipse habet iudicare inter accusatorem, & reum. Aliud autem est, quòd ipse non fert iudicij sententiam quasi ex propria, sed quasi ex publica potestate. Duplici ergo ratione impeditur iudex ne reum a pœna absoluere possit. Primo quidem ex parte accusatoris, ad cuius ius quandoque pertinet, vt reus puniatur, puta, propter aliquam iniuriam in ipsum cõmissam, cuius relaxatio non est in arbitrio alicuius iudicis: quia quilibet iudex tenetur ius suũ reddere vnicuiq;. Alio modo, impeditur ex parte reipublicæ, cuius potestate fungitur, ad cuius bonum pertinet, quòd malefactores puniantur. Sed tamen quantum ad hoc differt inter inferiores iudices, & supremum iudicem, scilicet principem, cui est plenarie potestas publica

Art. 2. & 3.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Articulum primũ.*

Tract. 116. parũ a medio, tom. 9.

IN art. 1. q. 68. ca. 3. ue ignorantiã illorũ, qui putant nemi nem teneri ad accusationem, sed accusationem quasi esse contra præceptũ diuinum, Dimitte nobis debita nostra &c. Non aduertunt isti, ꝙ non minus tenetur aliquis succurre re cõmuni detrimẽto corporali, vel spirituali, quàm priuato, quãto bonum cõmune & diuinius est, & amabilius, q̃ priuatum. Constat autẽ, quòd tenetur quilibet sciens, & potẽs subuenire periculo corruptelæ spiritualis, vel corporalis proximi, secundum suæ conditionis debitis conditionibus: multo ergo magis teneẽ subuenire periculo publico. Scito igitur, ꝙ quia accusatio ordinatur ad cõmune bonum, si sciens crimẽ alterius, quod in periculum multitudinis vergat, & habẽs testes, quibus poteſt illud probare, poteſt per aliam viam, q̃ per accusationẽ prouidere bono multitudinis, non tenetur ad accusationem, licet licite poſſet ex zelo iustitiæ accusare, pensatis conditionib⁹ personæ puniendæ in exemplũ aliorum. Si autem aliter non poteſt, quàm per accusationis viam, periculo multitudinis obuiare, tenetur de necessitate salutis ad accusationẽ: alioquin non diligeret bonũ commune opere, & veritate. Ridiculum autem est inducere ad hoc illud oratio nis Dominicæ, Dimitte nobis debita nostra, cum nõ suã, sed proximi, non vnius, sed multitudinis causam agat accusator huiusmodi.

Li. 5. ca. 20. circa finem tom. 5.

Et sisuã ageret causam, non teneretur ex hac diuina institutione remittere, an velit iustitiam habere, locum suum: sed non ex passione, nõ ex propria authoritate vindicare.

¶ In responsione ad primum aduerte, ꝙ qui accusare prohibentur, possunt, & debent in casu, vt multitudinis periculo succurratur, iudici reuelare personã criminosam, & testes cum certis circunstantiis, vt vel ex officio suo iudex possit reipublicæ.

commissa. Iudex. n. inferior nõ habet poteſtatẽ absoluendi reũ a pœna contra leges a superiore sibi imposita. Vnde super illud Ioan. 19. Non haberes aduersum me poteſtatem vllam, dicit* Augustinus. Talem Deus dederat Pilato poteſtatem, vt esset sub Cæsaris poteſtate, ne ei omnino liberum esset accusatum absoluere: sed princeps, qui habet plenariã poteſtatem in republica, si ille, qui passus est iniuriam, velit eam remittere, poterit reum licite absoluere, si hoc publicæ vtilitati viderit non esse nocumentum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ misericordia iudicis habet locum in his, quæ arbitrio iudicis relinquuntur, in quibus boni viri est, vt sit diminutiuus pœnarum, sicut Philos. dicit in 5. * Ethic. In his autem quæ sunt determinata secundum legem diuinã, vel humanam, non est suum, misericordiã facere.

AD 2^m dicendum, ꝙ Deus habet supremam poteſtatem iudicandi, & ad ipsum pertinet quicquid cõtra aliquem peccatur. Et ideo liberũ ei est pœnã remittere, præcipue cum peccato ex hoc pœna maxime debeatur, quod est cõtra ipsum: nõ tamen remittit pœnam, nisi secundum quod decet suam bonitatem, quæ est omnium legum radix.

AD 3^m dicẽdum, ꝙ iudex si inordinate pœnã remitteret, nocumentum inferret & communitati, cui expedit, vt maleficia puniantur, ad hoc, ꝙ peccata vitentẽ. Vnde Deut. 13. post pœnã seductoris subditur. Vt omnis Israel audiens timeat, & nequaquàm vltra faciat quippiam huius rei simile. Nocet etiã personæ, cui est illata iniuria, quæ recõpẽsationẽ accipit per quandã restitutionẽ honoris i pœna iniuriãtis.

QVAESTIO LXVIII.

De pertimentibus ad iniustã accusationem, in quatuor articulos diuisa.

POSTEA considerandum est de his, quæ pertinent ad iniustã accusationem.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo accusare teneatur.

¶ Secundo, Vtrum accusatio sit facienda in scriptis.

¶ Tertio, Quomodo accusatio sit vitiosa.

¶ Quarto, Qualiter male accusantes sint puniendi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo teneatur ad accusandum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ homo non teneatur ad accusandum. Nullus. n. excusat cuab impletione diuini præcepti propter peccatũ, quia iã ex suo peccato cõmodum reportaret: sed aliqui propter peccatum reddunturinhabiles ad accusandum, sicut excommunicati, infames, & illi, qui sunt de maioribus criminibus accusati priusquàm innoxij monstrẽtur. ergo homo nõ tenetur ex præcepto diuino ad accusandum.

¶ 2 Præt. Omne debitum ex charitate dependet, quæ est finis præcepti. Vnde dicitur Ro. 13. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis: sed illud, qd est charitatis, homo debet omnibus maioribus & minoribus, subditis & prælatis. cum ergo subditi non debeãt prælatos accusare, nec minores suos maiores, vt per plura capitula probatur, * 2. q. 7. videtur quòd nullus ex debito teneatur accusare.

2. q. 7. per multa.

¶ 3 Præt. Nullus tenetur cõtra fidelitatem agere, quã debet amico, quia non debet alteri facere, quod sibi non vult fieri: sed accusare aliquem quandoq; est contra fidelitatem, quam quis debet amico. dicitur enim Prouer. 11. Qui ambulat fraudulẽter, reuelat arcanũ: qui autem fidelis est, celat amici commissum. ergo homo non tenetur ad accusandum.

SED CONTRA est, quod dicitur Leuit. 5. Si peccauerit anima, & audierit vocem iurantis, testisq; fuerit quòd ipse vidit, aut conscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra * dictum est, hæc est differentia inter denuntiationẽ, & accusationem: quia in denuntiatione attenditur emẽdatio fratris, in accusatione autẽ attenditur punitio criminis. Pœnæ autem præsentis vitæ non per se expetuntur, quia non est hic vltimum retributionis tempus, sed inquantum sunt medicinales cõferentes vel ad emendationem personæ peccantis, vel ad bonum reipubl. cuius quies procuratur per punitionem peccantiũ, quorum primum intenditur in denunciatione, vt dictum* est: secundum autem proprie pertinet ad accusationẽ. Et ideo si crimen fuerit tale, quòd vergat in detrimentum reipub. tenetur homo ad accusationẽ, dummodo sufficienter possit probare, quod pertinet ad officium accusatoris, puta, cum peccatum alicuius vergit in multitudinis corruptelam corporalem, seu spiritualem: si autem non fuerit tale peccatum, quod in multitudinem redundet, vel etiam si sufficientem probationem adhibere non possit, non tenetur ad intentãdum accusationem, quia ad hoc nullus tenetur, quod non potest debito modo perficere.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ nihil prohibet, per peccatum reddi aliquem impotentem ad ea, quæ homines facere tenentur, sicut ad merendum vitã æternam, & ad assumendum ecclesiastica sacramenta: nec tamẽ ex hoc homo reportat commodum, quinimmo deficere ab eis, q̃ tenẽtur facere, est grauissima pœna, quia virtuosi actus sunt quẽdã hominis perfectiones.

AD 2^m dicendum, ꝙ subditi prælatos suos accusare prohibentur, qui nõ affectione charitatis, sed sua præuitare vitam eorum diffamare, & reprehendere quærunt. Vel etiam si subditi accusare volentes, suerint criminosi, vt habet* 2. quæst. 7. alioquin si fuerint alias idonei ad accusandum, licet subditis ex charitate suos prælatos accusare.

2. q. 7. cap. Clericus, & in sequẽtibus tribus cap.

AD 3^m dicendũ, ꝙ reuelare secreta in malum personæ, est contra fidelitatem: non autem si reuelentur propter bonum cõmune, quod semper præferendum est bono priuato. Et ideo contra bonum commune, nullum secretum licet recipere: nec tamen omnino est secretum, quod per sufficientes testes poteſt probari.

ARTICVLVS II.

Vtrum sit necessarium accusationem in scriptis fieri.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd non sit necessarium accusationem in scriptis fieri. Scriptura enim adinuenta est ad subueniendum humanæ memoriæ circa præterita: sed accusatio in præsenti agitur, ergo accusatio scriptura non indiget.

¶ 2 Præt. * 2. q. 8. df. Nullª absens accusare põt, nec ab aliquo accusari: sed scriptura ad hoc videtur esse vtilis, vt absentibus aliquid significetur, vt patet per* Augu. 10. de Trinita. ergo in accusatione nõ est necessaria scriptura, præsertim cum Canon dicat, quòd per scripta nullius accusatio suscipiatur.

¶ 3 Præt. Sicut crimen alicuius manifestatur per accusationem, ita per denuntiationẽ: sed in denuntiatione non est scriptura necessaria, ergo videtur quòd neque etiam in accusatione.

SED CONTRA est, quod dr* 2. q. 8. Accusatorum personę sine scripto numquàm recipiantur.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ sicut supra* dictum est, quando in criminibus per modum accusationis agitur, accusator constituitur pars, ita quòd iudex inter accusatorem, & eum qui accusatur, medius cõstituitur ad examen iustitiæ, in quo oportet, quantum possibile est, secundum certitudinem procedere. Quia vero ea, quæ verbotenus dicuntur, facile labuntur a memoria, non posset iudici esse certum quid, & qualiter dictum sit, cum debeat proferre sententiam, nisi esset in scriptis redactum. Et ideo rationabiliter institutum est, vt accusatio, sicut & alia, quę i iudicio aguntur, redigatur in scriptis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd difficile est singula verba pp eorum multitudinem, & varietatẽ retinere: cui^s signũ est, ꝙ multi eadẽ verba audientes, si interrogarẽtur, nõ referrent ea. Simile ẽt cum modica verborũ differentia sensũ variet, ideo ẽt si post modicũ tẽp⁹ debeat iudicis sentẽtia promulgari, expedit ad certitudinẽ iudicii, vt accusatio redigatur in scriptis.

AD 2^m dicendum, ꝙ scriptura non solum necessaria est propter absentiam personę, quę significat, vel cui est aliquid significandum, sed etiã pp dilationem temporis, vt* dictum est: & ideo cum dicit Canon, Per scripta nullius accusatio suscipiatur, intelligendum est de absente, qui peremptã accusationem mittat: non tamen excluditur, quin cum præsens fuerit, necessaria sit scriptura.

AD 3^m dicendũ, ꝙ denuntiator non obligat se ad probandum: unde nec punitur, si probare nequiuerit. Et pp hoc in denũtiatione non est necessaria scriptura, sed sufficit si aliquis verbo denuntiet ecclesię, quæ ex officio suo procedet ad fratris emendationem.

ARTICVLVS III.

Vtrum accusatio reddatur iniusta propter calumniam, prævaricationem, & tergiuersationem.

AD TERTIVM sic procedit. Vr ꝙ accusatio non reddatur iniusta propter calumniam, prævaricationẽ, & tergiuersationẽ. Quia sicut dr* 2. quæst. 3. Calumniari est falsa crimina intendere: sed quandoque aliquis alteri falsum crimen obiicit ex ignorantia facti, quæ excusat. ergo vr ꝙ non semper reddatur iniusta accusatio, si sit calumniosa.

¶ 2 Præt. * Ibidem dicitur, quòd prævaricari est vera crimina abscondere: sed hoc nõ videtur esse illicitum, quia homo non tenetur ad omnia crimina detegenda, vt supra* dictum est. ergo videtur quòd accusatio non reddatur iniusta ex prævaricatione.

¶ 3 Præt. Sicut ibidẽ dr, Tergiuersari est in vniuerso ab accusatione desistere: sed hoc absque iniustitia fieri potest. dicitur enim* ibidem. Si quem pœnituerit criminaliter accusationẽ, & inscriptionẽ fecisse de eo quod probare non potuerit, si cum accusato innocẽte conuenerit, inuicem se absoluant. ergo accusatio non redditur iniusta per tergiuersationem.

SED CONTRA est, quod ibidem* dicitur. Accusatorum temeritas hoc cognoscens, etiam si non sit princeps, potest & a principio non admittere accusationes non legitimas. Et si admisse sunt, potest ex quo legitimæ nõ sunt, abolere, cum nulli in hoc faciat iniuriã: immo prosequendo videtur facere iniuriã ordini iuris. Nec etiam est quæstio de accusatione, quæ ordinatur ad satisfaciendũ alteri parti, quæ passa est iniuriam: qũ constat iudicem teneri & ad acceptandũ, & ad prosequendum accusationem talem, quia tenetur ius vnicuique dicere, sed quæstio est de accusatione præcisse ad commune bonũ ordinata. Videtur autem mihi, quòd differẽtia inter principem, & inferiorem iudicem in proposito sit, quòd princeps poteſt de iure abolere huiusmodi accusationes quando expedire videtur bono cõmuni, & nõ solum istas, sed etiã ordinatas ad satisfaciendum parti offensæ: quia ipse princeps plene gerit curam cõis boni, ad quod omne bonum, vel malũ partis ordinari põt. Vnde in litera simpliciter dicitur, Si princeps abolueri. Iudex autẽ inferior poteſt ex epiciei a, & gnome, hoc est, ex æquitate, & alteriori iudicio nõ ad mittere a principio accusationem legitimã pro communi bono, si videt illã communi bono pernicio sam, vr pote si causatiua seditionis pp conditiones accusati est, vel propter aliquid hmõi. Inchoatam autem abolere, si aliter nõ poteſt sustinere commune bonum, suspendendo prosecutionẽ, vel dissimulando, poteſt: quia lex arctatæ poteſtatis pro communi bono saluando prætermittenda est, & vsurpãda est quodammodo maior potestas, quæ communi bono necessaria tunc est, & soli iuris ordini nocet, si tamen nocet.

Ad 1. arg.

2. q. 3. cap. Si quẽ pœnituerit.

2. q. 3. cap. Si quẽ pœnituerit.

*Ar. 1. & q. 33. art. 7.

† 2. q. 3. ca. Si quẽ pœnituerit.

* Loco nũc dicto.

2. q. 3. cap. Si quẽ pœnituerit.

ritas tribus modis detegitur. Aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuersantur.

Art. 1. huius quæst.

RESPON. Dicendum, quòd sicut* dictum est, accusatio ordinatur ad bonum commune, quod intenditur per cognitionem criminis. Nullus autē debet nocere alicui iniuste, vt bonum commune promoueat: et ideo in accusatione duplici ratione contingit esse peccatū. Vno modo ex eo, ꝙ aliquis iniuste agit contra eum, qui accusatur, crimina falsa ei imponendo, quod est calumniari. Alio modo, ex parte reipublicæ, cuius bonum principaliter intenditur in accusatione, dum aliquis impedit malitiose punitionem peccati. Quod iterum dupliciter cōtingit, Vno modo fraudē in accusatione adhibendo: et hoc pertinet ad præuaricationem. Nam præuaricator dicitur quasi varicator, qui aduersam partem adiuuat, prodita causa sua. Alio modo, totaliter ab accusatione desistēdo, quod est tergiuersari. In hoc enim ꝙ desistit ab hoc quod cœperat, quasi tergum vertere videtur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ homo non debet ad accusationē procedere, nisi de re omnino sibi certa, in qua ignorantia facti locum non habeat. Nec tñ qui falsum crimen alicui imponit, calumniatur, sed solum qui ex malitia in falsam accusationem prorumpit. Contingit enim quandoque ex animi leuitate ad accusationem procedere, quia scilicet aliquis nimis faciliter credit, quod audiuit: & hoc temeritatis est. Aliquando autem ex iusto errore mouetur aliquis ad accusandum, quæ omnia secundum prudentiam iudicis debēt discerni, vt non prorumpat eum calumniatum fuisse, qui ex leuitate animi, vel ex iusto errore in falsam accusationem prorupit.

AD 2^m^ dicendum, quòd non quicumque abscondit vera crimina, prēuaricatur: sed solum si fraudulenter abscondit ea, de quibus accusationem proponit, colludens cum reo, proprias probationes dissimulando, & falsas excusationes admittendo.

AD 3^m^ dicendum, ꝙ tergiuersari est ab accusatione desistere, oīno animū accusandi deponendo non qualitercūque, sed inordinate. Cōtingit aūt aliquē ab accusatione desistere ordinate absque vitio dupliciter. Vno modo in ipso accusationis processu, si cognouerit esse falsum id, de quo accusauit, & si pari consensu se absoluūt accusator, & reus. Alio modo, si princeps, ad quem pertinet cura boni communis, quod per accusationem intenditur, accusationem aboleuerit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum accusator, qui in probatione defecerit, teneatur ad pœnam talionis.

4. di. 41. ar. 5. q. 2. ad 1. Et quol. 11 art. 13. cor.

AD. QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd accusator, qui in probatione defecerit, non teneatur ad pœnam talionis. Contingit enim quandoq; aliquem ex iusto errore ad accusationem ꝓcedere, in quo casu iudex accusatorem absoluit, vt dicitur* 2. quæst. 3. non ergo accusator, qui in probatione defecerit, tenetur ad pœnam talionis.

*2. q. 3. cap. Si quem pe uicuerit.

¶ 2 Præt. Si pœna talionis ei, qui iniuste accusat, sit iniungenda, hoc erit pp iniuriā in aliquem cōmissam: sed non pp iniuriam cōmissam in personam accusati, quia sic princeps non posset hanc pœnam remittere: nec ēt pp iniuriam illātam in rempublicam, quia sic accusatus non posset eum absoluere. ergo pœna talionis non debetur ei, qui in accusatione defecerit.

¶ 3 Præt. Eidē peccato non debetur duplex pœna, sed illud Naum. 1. Nō iudicabit Deus bis in idipsūm: sed ille qui in probatione deficit, incurrit pœnā infamiæ, quam etiam Papa non videtur posse remittere, secundum illud* Gelasij Papæ. Quāquàm animas per pœnitentiam saluare possimus, infamiam tamen abolere non possumus. non ergo tenetur ad pœnam talionis.

Habetur 9. 3. cap. Si quis

SED CONTRA est, qđ* Adrian^ Papa dicit. Qui nō probauerit qđ obiecit, pœnā quā intulit, ipse patiatur.

Habetur 9. 3. c. Qui non probauerit. *ante. 1. 1.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra* dictum est, accusator in causa accusationis constituitur pars, intendens ad pœnam accusati. Ad iudicem autē pertinet, vt inter eos iustitiæ æqualitatem constituat. Iustitiæ autem æqualitas hoc requirit, vt nocumentum quod quis alteri intentat, ipse patiatur, secundum illud Exod. 21. Oculum pro oculo, dentem pro dente: & ideo iustum est, vt ille qui per accusationem aliquem in periculum grauis pœnæ inducit, ipse etiā similem pœnam patiatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut* Philosoph. dicit in 5. Ethic. In iustitia non semper competit contrapassum simpliciter: quia multum differt, an aliquis voluntarie, vel inuoluntarie alium lædat. Voluntario autem debetur pœna, sed inuoluntario debetur venia: & ideo quando iudex cognouerit aliquem de falso accusasse non voluntate nocendi, sed inuoluntarie propter ignorantiam ex iusto errore, nō imponit pœnam talionis.

Lib. 5. cap. 9.

AD 2^m^ dicendum, ꝙ ille qui male accusat, peccat & contra personam accusati, & contra rempublicam. Vnde propter vtrumque punitur. Et hoc est quod dicitur Deut. 19. Cum q̄, diligentissime perscrutantes, inuenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit: quod pertinet ad iniuriā personæ. Et postea quantum ad iniuriam reipublicę subditur, Et auferes malum de medio tui, vt audientes ceteri timorem habeant, & nequaquàm talia audeant facere. Specialiter tamen personæ accusati facit iniuriam, si de falso accuset: & ideo accusatus, si innocens fuerit, potest et iniuriam suam remittere, maxime si non calumniose accusauit, sed ex animi leuitate. Si vero ab accusatione innocentis desistat propter aliquam collusionem cum aduersario, facit iniuriam reipublicæ: et hoc nō potest ei remitti ab eo, qui accusatur, sed potest ei remitti per principem, qui curam reipublicæ gerit.

AD 3^m^ dicendum, quòd pœnam talionis meretur accusator in recompensationem nocumenti, qđ proximo inferre intentat: sed pœna infamiæ ei debetur propter malitiam, ex qua calumniose alium accusauit. Et quandoque quidem princeps remittit pœnam, & non abolet infamiam: quandoque autem etiam infamiam abolet. Vnde & Papa potest huiusmodi infamiam abolere. Et quod dicit* Papa Gelasius, Infamiam abolere non possumus, intelligendum est de infamia facti, vel quia eam abolere aliquando nō expedit: vel etiam loquitur de infamia irrogata per iudicem ciuilem, sicut dicit† Gratianus.

Locutus in aqua.

Ibidem.

QVAESTIO LXIX.

De peccatis quæ sunt contra iustitiam in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis sexagesimanonæ Articulum primum est secundum.*

DEINDE considerandum est de peccatis, quæ sunt contra iustitiā ex parte rei.

IN articul. 1. & 2. quæstio. 69. circa confessionem accusati, seu rei, nota tres casus in litera, in quibus

quibus solum tenetur reus fateri veritatem. Primus est, cū præcessit infamia super aliquo crimine: secundus, cum aliqua expressa indicia apparuerint: tertius, cum præcessit semiplena probatio. Et quoniam triplex est modus procedendi in criminibus, scilicet per inquisitionem, denūtiationem, & accusationem, adnerte diligētissime, ꝙ quando per viam inquisitionis procedit, oportet præcedere infamiā. Et vocatur infamia nō frequens vox diſcolorū, sed frequens vox talis, vt apud probos & ꝓuidos viros reddatur persona de crimine tali rationabiliter suspecta. Dico autem de crimine tali, quia inquisitio nō pōt fieri nisi de crimine illo, de quo aliquis est diffamatus. Nec est verū id, qđ quidam scripserunt, scilicet, ꝙ diffamatus de vno crimine, possit inqri de aliis. Sed hoc ē manifeste contra Decretalem, extra de accusationibus, capit. Inquisitionis, vbi habentur hæc verba. Inquisitio fieri debet solūmodo super illis, de quibus clamores aliqui præcesserunt. Et intantū Decretalis illa exigi vult præcedentem infamiam super aliquo crimine, ꝙ si duo, vel plures iurati affirmant aliquem, crimen aliquod eisdem videntibus commisiſſe, de quo aliqua non laborat infamia, non est contra eum proprerea inquirendum &c. Nec ratio quæ illos mouit, ſ. quia non propter occultationem peccati, sed propter occultationem peccatoris prohibetur homo de occultis iudicare, concludit intentum eorum: quoniam falsum est, quòd iudicium de occultis sit prohibitum non propter occultationem peccati: immo quia peccatum est occultum, ideo exemptum est ab inquisitione humana, & iudicio humano: quoniam omnia iudicia humana ad publicam protestatem, scientiamq; spectant. Caueant ergo suæ, & subditorum suorum conscientiæ prælati illorum religiosorum, qui diffamato de vno, præcipiunt inquirendo de aliis, de quibus non est diffamatus: peccant enim ipsi præcipiendo, & subditi nō tenentur obedire. Nec excusantur prælati huiusmodi ex eo, ꝙ inquirūt de aliquo, de quo fuit aliqua suspicio aliquando. Oportet enim infamiam, seu clamorosam insinuationem præcedere, & non simplicem suspicionem, vt dictum est.

¶ In secō aūt casu, cum scilicet manifesta apparuerit indicia, notaria. Primo, quòd indicium dupliciter sumi potest, primo cōmuniter, vt frequenti vsu signa indicia vocamus: alio modo proprie, vt Iuristæ indicii nomine vtuntur. Et sic sumitur in proposito, & distinguitur in indicium perfectum, & imperfectū, adeo vt multi testes singulares, nisi aliquis eorum sit omni exceptione maior, nō faciant apud eos vnum perfectum indicium, & volunt ad indicium requiri duos testes.

¶ Secundo, quòd non singulariter, sed pluraliter author dicit, indicia: quia regulariter vnum indicium non sufficit ad præciendum, & veritatem extorquendam a reo. Dico autem regulariter, quia materia ista de indiciis multum ex prudentia iudicis pendet, consideratis conditionibus, & circunstantiis personæ, loci, temporis, conditionis &c.

¶ Tertio, quòd author dicit, indicia non qualiacumque, sed manifesta, quod ad tria referri intelligo. Primo ad factum, cuius est indicium, ita quòd manifeste indicent tale factum. Secundo, ad personam, ita quòd indicent, quòd ipsa perpetrauerit tale facinus. Nam sicut præcedens infamia de crimine intelligitur non de crimine absolute, sed de crimine huius personę, ita quòd persona sit diffamata de crimine: ita in indiciis oportet vt indicia personæ criminosæ appareant. Tertio ad processum, ita ꝙ indicia huiusmodi manifestentur reo, vt sciat se esse in tali articulo constitutum, ꝙ tenetur obedire iudici præcipienti, & extorqueri veritatem: alioquin cum ipse reputet se esse occultum, & ista indicia sint non iuris, sed facti, ignorantia facti quod latet ipsum, nisi iudex illi manifestet, excusabit eum. Debent quoque ei manifestari, vt possit se ab illis purgare, vel illis opponere rationabiliter: quemadmodum cum præcessit infamia, manifestatur ei, quòd diffamatus est super tali crimine.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum peccet aliquis mortaliter veritatem negando, per quam condemnaretur.

¶ Secundo, Vtrum liceat alicui se calumnioſe defendere.

¶ Tertio, Vtrum liceat alicui iudicium subterfugere appellando.

¶ Quarto, Vtrum liceat alicui condemnato, per violentiam se defendere, si adsit facultas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum absque peccato mortali possit accusatus veritatem negare, per quam condemnaretur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ absque peccato mortali possit accusatus veritatem negare, per quam condemnaretur. Dicit enim* Chryso. Non tibi dico, vt te prodas in publicū, neque apud alium accuſes: sed si veritatem confitereturin iudicio accusatus, seipsum proderet, & accuſaret. non ergo tenetur veritatem dicere, & ita non peccat mortaliter, si in iudicio mentiatur.

¶ 2 Præt. Sicut mendacium officiosum est, quando aliquis mentitur, vt alium a morte liberet: ita mendacium officiosum est, qñ aliquis mentitur, vt se liberet a morte, qa plus sibi tenetur, quàm alteri: mēdacium autem officiosum non ponitur esse peccatum mortale, sed veniale. ergo si accusatus veritatē in iudicio neget, vt se a morte liberet, non peccat mortaliter.

¶ 3 Præt. Omne pctm̄ mortale est contra charitatē, vt supra* dictum est: sed ꝙ accusatus mētiatur, excusando se a peccato sibi imposito, non cōtrariatur charitati neq; quantum ad dilectionem Dei, neq; quòd occultus author non teneatur se prodere. Cum enim contra Cain, & Sodomam procederetur, præcessit clamor nō solum criminis, sed personæ. Et de Sodoma aperte dicitur. Clamor Sodomorum ascēdit ad me, descendam &c. De Cain vero insinuatur, cum dicitur. Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Extra quoque de accusationib. cap. Inquisitionis, expresse dicitur, nullum puniendum de crimine, super quo non laborat infamia. Ecce ꝙ textus vult, quòd persona sit diffamata &c. Naturalis quoque ratio dictat, ꝙ occulta scientiæ publicæ, non subsint iudicio publico: constat autem quòd persona, quæ furtū fecit, aut incendium posuit, quandoque est occultissima. Non subest igitur humano iudicio, vt teneatur se prodere.

¶ Ad primam autem obiectionem in oppositum ex quo author in libro hoc, vbi ex proposito magis tractat illam sententiā non explicauit, dicitur, quòd pro infirma habetur.

¶ Ad secundam dicitur, quòd aliud est præcipere quòd se reuelet, & aliud est præcipere disiunctiuam, scilicet, aut probet quod proposuit, aut pœniteat, aut sit excommunicatus &c. Gregorius non præcepit primum, sed secundum. Et scito, quòd sicut ante factum potest excommunicari quicumq; furtum, vel incendium commiserit, & huiusmodi: ita post factum potest excommunicari quicumque fecit. Et quia potest excommunicari absolute, multo magis potest excommunicari sub conditione, quæ pendet ex voluntate rei. ſ. si non se reuelauerit. Intelligitur siquidem lata tunc excommunicatio non super debito reuelandi, sed super commisso crimine, & de gratia speciali apposita est illa cōditio, qua possit reus, si vult, euadere excommunicationem. Et hoc directe sonat canon ille Gregorii. Absolute autem præcipere quòd reueler se, excedit vires humani iudicii, & propterea non tenetur ille obedire. Et nimis timidi videntur mihi illi doctores in hoc fuisse, qui oppositum sensisse videntur. Oportet igitur vel infamiam, seu clamorosam insinuationem, vel indicia manifesta personæ, & criminis sic præcedere, vt vehementer suspectam reddāt personam ad hoc, vt teneatur ad præceptum superioris seipsum reum prodere. Quando autem in tertio sumus casu. ſ. quòd præcedit semiplena probatio, constat ēt quòd tenetur: sed aduertendum, quòd cum plenam probationem efficiant duo testes integrarum conditionum, semiplenam probationem efficiunt duo testis omni exceptione maior. Et est sermo de teste secundum iura, qui. ſ. non actor, non secretus depositor, sed vere testis est iuratus, non particeps criminis, & ad iudicium concurrens ut testis. Hoc est, quòd ultra accusatorem, vel id quod tenet accusatoris locū, ut infamia &c. iste oī exceptione maior testeſ directa de usu cōmissionis criminis ab isto, puta, quia uidit ipsum occidere illū, uel furari hoc: sic. n. est uere testis semiplene probans.

¶ In

¶ In responsione ad tertium primi articuli, vbi dicitur & p batur mẽdacium in iudicio esse peccatũ mortale, quia est cõtra dilectionem Dei, cuius est iudicium: & contra dilectionẽ proximi, iudicis scilicet, cui debitum negat, dubium occurrit, An propter imperfectionẽ actus ex parte materiæ excusetur a peccato mortali mentiens in iudicio. Verbi gratia. In iudicio sacramenti pœnitentiæ reus interrogatur a iudice confessore, scilicet an dixerit, vel fecerit tale quid, quod ẽ peccatum veniale, & reus negãdo mentitur, an mẽdacium tale sit peccatũ mortale. Et est ratio dũbii, imperfectio actus mentiendi ex parte materiæ, quia scilicet mentitur in materia non necessaria ad iudicium: ex hoc enim videtur excusari a peccato mortali. Nam ex hoc q̃ non tenetur fateri hoc in iudicio, sequitur quòd nõ est mẽdacium circa debitã iudicii veritatem, ac per hoc quòd non sit mortale.

q. 59. ar. 4.

q. 67. ar. 1.

¶ In oppositum autem est, quòd mendacium in iudicio, quãtũ in se est, incurrit iudicii vim &c.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ huiusmodi mendacia in iudicio sunt peccata mortalia ex hoc ipso. quòd ad iudicium spectant: & contra veritatem iudicii sunt, vt patet ex hoc, q̃ iudicium, quod super hoc mendacio fundatur, falsum oportet esse. Et in foro pœnitentiæ iniuria præcipue fit Deo, cuius é peculia liter iudicii illud, vt patet. Imperfectio autem materiæ habet locum respectu actus mentiendi secundum se, sed nõ ut subsłat iudicio, sicut non habet locum ut subsłat iuramento. Ita quòd sicut mẽtiés in quocumque leui, si adhibet iuramẽtum, peccat mortaliter: ita mentiens in quocũque leui, si submittit mendacium illud in

que quãtum ad dilectionem proximi. ergo huiusmodi mendaciũ non est peccatum mortale. F

SED CONTRA. Omne quod est contrarium diuinæ gloriæ, est peccatum mortale, quia ex præcepto tenemur omnia ī gloriam Dei facere, vt patet 1. ad Corinth. 10. sed quòd reus id, quod contra se est, cõfiteatur, pertinet ad gloriam Dei, vt patet per illud quod Iosue dixit ad Acham. Fili mi, da gloriã domino Deo Israel, & confitere, atque indica mihi quid feceris, G ne abscondas, vt habetur Iosue 7. ergo mentiri ad excusandum peccatum, est peccatum mortale.

RESPON. Dicendum, quòd quicumque facit contra debitum iustitiæ, mortaliter peccat, sicut supra* dictum est. Pertinet autem ad debitũ iustitię, quòd aliquis obediat suo superiori in his, ad quæ ius prælationis se extendit. Iudex autem, vt supra* dictum est, superior est respectu eius, qui iudicatur: & ideo ex debito tenetur accusatus iudici veritatem exponere, quam ab eo secũdum formam iuris exigit. Et ideo si confiteri non luit veritatem, quam dicere tenetur, vel si eam mendaciter negauerit, mortaliter peccat. Si vero iudex hoc exquirat, quod nõ potest secundum ordinem iuris non tenetur ei accusatus respõdere: sed potest vel per appellationem, vel aliter licite subterfugere: mendacium tamen dicere non licet. I

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ qñ aliquis secundum ordinẽ iuris a iudice ĩterrogatur, nõ ipse se prodit, sed ab alio proditur, dum ei necessitas respondendi imponitur per eum, cui obedire tenetur.

AD 2^m^ dicendum, quòd mentiri ad liberandum aliquem a morte cũ iniuria alterius, non est mendaciũ simpliciter officiosum, sed habet aliquid de pernicioso admistum. Cum autem aliquis mentitur in iudicio ad excusationẽ sui, iniuriam facit ei, cui obedire tenetur, dum sibi denegat, quod ei debet, s. confessionem veritatis. K

AD 3^m^ dicendum, quòd ille, qui mentitur in iudicio se excusando, facit & contra dilectionem Dei, cuius est iudicium, & contra dilectionem proximi, tum ex parte iudicis, cui debitum negat: tum ex parte accusatoris qui punitur, si in probatione deficiat. Vnde & in Psal. 140. dicitur, Ne declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis.

Vbi dicit glos. Hæc est consuetudo impudentium, vt deprehensi, per aliqua falsa se excusent. Et* Grego. 22. Moral. exponens illud Iob 31. Si abscõdi quasi homo peccatum meum, dicit. Vsitatum humani generis vitium est, & libẽdo peccatum committere, & commissum negando abscondere, & conuictum defendendo multiplicare.

ARTICVLVS II.

Vtrum accusato liceat calumniose se defendere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt q̃ accusato liceat calumniose se defendere. Quia secundum iura ciuilia, in causa sanguinis licitũ est cuilibet aduersarium suum corrumpere: sed hoc maxime est calumniose se defendere. ergo non peccat accusatus in causa sanguinis, si calumniose se defendat.

¶ 2 Præt. Accusator cum accusato colludens, pœnam recipit a legibus constitutam, vt habetur* 2. quæst. 3. non autem imponitur pœna accusato per hoc, quòd cum accusatore colludit. ergo videtur quòd liceat accusato calumniose se defendere. H

¶ 3 Præt. Prouerb. 14. dicitur. Sapiens timet, & declinat a malo: stultus autem transilit, & confidit: sed illud quod fit per sapientiam, non est peccatũ. ergo si aliquis qualitercumq; se liberet a malo, non peccat.

SED CONTRA est, quòd in causa criminali iuramentum de calumnia est pręstandum, vt habetur* extra, de iuramento calumniæ, Inhærentes: quod non esset, si calumniose se defendere liceret. ergo non est licitum accusato calumniose se defendere.

RESPON. Dicendum, quòd aliud est veritatem tacere, aliud est falsitatem proponere, quorum primum in aliquo casu licet. Non enim aliquis tenetur omnem veritatem confiteri, sed illam solum, quam ab eo potest, & debet requirere iudex secundum ordinem iuris, puta, cum præcessit infamia super aliquo crimine, vel aliqua expressa indicia apparuerint: vel etiam cum præcessit probatio semiplena. Falsitatem tamen proponere in nullo casu licet alicui. Ad id autem quod licitum est, potest aliquis procedere vel per vias licitas, & fini intento accommodas, quod pertinet ad prudentiam: vel per aliquas vias illicitas, & proposito fini incongruas, quod pertinet ad astutiam, quæ exercetur per fraudem, & dolum, vt ex supra* dictis patet, quorum primum est laudabile: secundum vero vitiosum. Sic ergo reo, qui accusatur, licet se defendere veritatem occultando, quam confiteri non tenetur per aliquos cõuenientes modos, puta, quod non respondeat, ad quæ respondere non tenetur: hoc autem non est calumniose se defendere, sed magis prudenter euadere. Non autem licet ei vel falsitatem dicere, vel veritatem tacere, quam confiteri tenetur. Neque etiam aliquem dolum, vel fraudem adhibere: quia fraus, & dolus vim mendacij habent. Et hoc est calumniose se defendere.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ multa secundum leges humanas impunita relinquuntur, quæ secundũ diuinum iudicium sunt peccata, sicut patet de simplici fornicatione: quia lex humana non exigit ab hominc omnimodam virtutem, quæ paucorum est: & non potest

dicio, peccat mortaliter. Ipsa enim vis iudicii exigit veritatem iudicandorum, sicut vis iuramenti exigit iuramentorũ. Nec uariat hoc, q̃ nõ tenetur reus hoc fateri: quia tenetur, si fatetur, fateri veritatem, sicut si iurat, tenetur iurare veritatẽ. Et sic talis mentiens mentitur contra ueritatem debitã iudici, non simpliciter & absolute, sed debitam iudici ex suppositiõe, scilicet, si hoc supponitur illius iudicio.

Lib. 22. 13. in p.

Infra q. 70. ar. 1. ad 3. ca. 5. in 5.

In decretal. lib. 2. tit. 13. cap. 1.

q. 68. ca. 5. in fi. quem pa

¶ *Super Quæstionis sexagesimænonæ Articulum tertium & quartum.*

IN artic. 3. & 4. eiusdem quæstio. 69. quæstiunculæ multæ occurrunt circa doctrinam traditam in responsione ad secũdum 4. artic. de fuga iuste dãnati ad mortem.

¶ Prima est, quia cõclusio ipsa, scilicet, q̃ liceat iuste damnato fugere, non videtur quibusdam vera: quia hoc esset in scandalum custodũ, q̃ ex fuga illius molestarentur.

¶ Secunda est, quia detentus damnatus ad mortem, est implicite damnatus ẽr ad carcerem, ac per hoc tenetur subire pœnam carceris inflictam a iudice, & consequenter iustitiam, & obediẽtiam debitam violat fugiens.

¶ Et confirmat, quia eadem est ratio de pœna hac, vel illa, puta, mortis, verberis &c. Sed detentus propter alias pœnas, & damnatus nõ potest licite fugere, vt quidam dicunt. ergo nec damnatus ad mortem.

¶ Tertia quæstio est, An iste damnatus licite possit disrumpere vincula, & compedes, quibus alligatus est, vt possit fugere.

¶ Quarta ẽ, An possit effringere carcerem licite: & est ratio harum, quia duo hæc non possunt nisi violenter fieri. Et cũ hæc sint superioris authoritate facta, in ferendo violentiam illis, inferẽ vis actori eorum, & resistitur eidem. Ex alia autem parte apparet licitum: quia alias vana esset concessio fugæ, & non posset se a vinculis absoluere.

¶ Quinta quæstio est, An liceat aliis adiuuare hominem huiusmodi ad fugiendum, dando ei consilium, & auxilium. Et est ratio dubii: quia hinc apparet quòd sic, eo quòd opem ferunt danti operam rei licitæ, & sicut digni sunt morte, secundũ Apostolum, qui consentiunt malefacientibus: ita per oppositum qui consentiunt licita facientibus, non errant. Inde vero apparet quòd non, quia turpis est illa pars, quæ non consonat suo toti. Publica autem potestas, quæ totum repræsentat, vult illum detineri. Non potest ergo absque publica offensa ab aliis opera dari ad damnati fugam. Et cõfirmatur, quia tales inuenti puniuntur, quod non fierent, si non peccarent.

¶ Sexta quæstio est circa rationem literæ, quia assignat non causam vt causam. Ex hoc enim quòd nullus ita damnatur, vt ipse sibi mortem inferat, non sequitur, quòd non teneretur damnatus manere in carcere, nisi manere in carcere esset seipsum occidere, quod est manifeste falsum. *Manere enim in carcere*, & non volens fugere, non occidit seipsum: alioquin martyres nolentes fugere, fuissent sui homicidæ.

¶ Septima quæstio est, quia hæc etiam propositio, scilicet, Nullus ita condemnatur, vt inferat sibi mortem, patitur instantiam de damnatis ad sumendum venenum, vt Socrates fuit.

¶ Octaua quæstio est, An damnatus, vt fame moriatur, teneatur comedere si potest, alioquin sui homicidium incurrat: quia hic

A videtur quòd teneatur, quoniam non comedere est directe se occidere, vt patet in 2. de Anima, & experientia testatur. Inde autem q̃ non, quia potest patienter sententiam contra se latam sustinere: nec tenetur eius executionem impedire, quãuis possit, vt sancti martyres fecerunt, nolentes impedire martyrium suum.

¶ Nona quæstio est pollicita superius in quæst 31. artic. 2. ad tertium, An damnatis iuste vt fame moriantur, possimus licite ministrare occulte panem. Et est specialis dubitãdi ratio: quia in loco allegato author excipere videtur hãc subuentionem ab operibus beneficentiæ, concludendo, nisi secũdum ordinem iustitiæ pateretur. 2. q. 6. cap. A iudicib^o^.

¶ Ad primam dubitationẽ dicitur, quòd quia ea, quæ sunt p accidens, non mutãt iudicia actuum: & per accidens: quia præter intentionem fugientis, est, quòd custodum tribulatio cõsequatur: ideo ob hoc damnatus ad mortem nõ tenetur non fugere, sed licite potest fugere. Et quia dat operam rei licitæ, quicquid mali proinde custodib^o^ inferatur a iudice, nõ imputat fugiẽti.

¶ Ad secundam dubitationem dicitur, quòd falsum est, q̃ detentus damnatus ad mortem, sit implicite damnatus ad carcerẽ. Neque enim ante sententiam, neque in sentẽtia facta est talis condemnatio: sed solum custoditur, vt damnãdus, vel damnatus ad futuram pœnam. Dico autem hoc, quia iudex sicut potest dãnare aliquem ad carcerem amplum, assignando sibi vnam insulam pro carcere, vt patet in his, qui exulant in circumscripto loco, & proculdubio tenentur damnati ad hoc seruare sentẽtiam: ita potest damnare ad carcerem arctum, & vincula, & non posset sic damnatus licite fugere: licet quidam dixerint, quòd iudex non potest iuridice, nisi violentia facti capere, detinere, & occidere: hoc enim circumscriptus sola sententia locus in exiliis manifestat esse falsum. Propter quod si iuris ordo haberet, quòd damnatus ad mortem, damnaretur quoq; interim ad carcerem, non posset licite ille fugere: quia ex damnatione ad carcerem, teneretur iste ibi manere, sicut tenetur aliis iustis sententiis parere. Nec hoc est damnare eum ad mortem sibi inferendam, sed ad manendum infra terminos loci illius. 2. q. 3. cap. Omnis oppressus. Ar. præced.

¶ Ad confirmationem dicitur, q̃ non est eadem ratio de omnibus pœnis, sed de omnibus pœnis, quæ consistunt *solum in pati*.

¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd pœnæ sunt in duplici differentia, quædam sunt, ad quas non aliter quis damnatur, nisi vt patiatur illatas, vt patet de morte, mutilatione, flagellis, tortura, & huiusmodi. Non enim damnatur aliquis, vt se occidat, mutilet, torqueat &c. sed vt patiatur hæc sibi illata. Et de his omnibus eadẽ est ratio, quæ de morte, vt scilicet damnatus, aut damnandus ad aliquid horum, possit licite fugere, quia non tenetur nisi ad pati, vt infra patebit. Quædam vero sunt, ad quas sic subeundas aliquis damnatur, vt ipse cooperetur ad eas, vt patet de exilio, & circumscriptione, & pœna pecuniaria. Damnatur

poteſt inueniri in tanta multitudine populi, quantam lex humana habet necesse sustinere. Quòd autem aliquis non velit aliquod peccatum cõmittere, vt mortem corporalem euadat, cuius periculum in causa sanguinis imminet reo, est perfectæ virtutis: quia omnium terribilium maxime terribile est mors, vt dicitur in 3.* Ethicor. Et ideo si reus in causa sanguinis corrumpat aduersarium suum, peccat quidem inducendo eum ad illicitum, non autem huic peccato lex ciuilis adhibet pœnam: & pro tanto licitum esse videtur.

AD 2^m^ dicendum, q̃ accusator, si colludat cũ reo, qui noxius est, pœnã incurrit, ex quo patet quòd peccat. Vñ cum inducere aliquem ad peccandum, sit peccatum, vel qualitercũque peccati participem esse, cum Apostolus dicat dignos morte eos, qui peccantibus cõsentiunt, manifestum est, quòd etiam reus peccat, cum aduersario colludendo: nõ tamen secundum leges humanas imponit sibi pœna, propter rationem iam* dictam.

AD 3^m^ dicendum, quòd sapiens non abscondit se calumniose, sed prudenter.

ARTICVLVS III.

Vtrum reo liceat iudicium per appellationem declinare.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ reo nõ liceat iudiciũ declinare per appellationem. Dicit enim Apost. Rom. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: sed reus appellando, recusat subijci potestati superiori, s. iudici. ergo peccat.

¶ 2 Præt. Maius est vinculum ordinariæ potestatis, quàm propriæ electionis: sed sicut legitur* 2. q. 6. A iudicibus, quos communis consensus elegerit, non liceat prouocare. ergo multo minus liceat appellare a iudicibus ordinarijs. B

¶ 3 Præt. Illud, quod semel est licitum, semper est licitum: sed non est licitum appellare post decimũ diem, neque tertio super eodem. ergo videtur quòd appellatio nõ sit secundum se licita.

SED CONTRA est, q̃ Paulus Cæsarem appellauit, vt hꝰ Act. 25.

RESPON. Dicendum, quòd duplici de causa contingit aliquem appellare. Vno quidem modo, cõfidentia iustæ causæ, quia videlicet iniuste a iudice grauatur. Et sic licitum est appellare: hoc enim est prudenter euadere. Vnde* 2. quæstio. 6. dicitur. Omnis oppressus, libere sacerdotum, si voluerit, appellet iudicium, & a nullo prohibeatur. Alio modo, aliquis appellat causa differendæ moræ, ne contra eum iusta sentẽtia proferatur: & hoc est calumniose se defendere, quod est illicitũ, sicut* dictum est. Facit. n. iniuriam & iudici, cuius officiũ impedit, & aduersario suo, cuius iustitiam, quantum potest, perturbat: & ideo sicut dicitur* 2. q. 6. omnimodo puniẽdus est, D

tur siquidem aliquis, vt erat in exilii locum, & ibi infra præfixos sibi terminos maneat, vt soluat huiusmodi. Et ab harum executione non licet se subtrahere post sententiam, quia damnatus est ad faciendum. Ante vero sententiam potest licite fugere eadem ratione, qua damnatus ad mortem potest licite fugere, scilicet, q̃a non tenetur facere, hoc est, manere in loco, vnde sequeretur suũ pati, hoc est, damnare, si ex sua absentia euitaretur damnatio: alioquin omnino teneretur in foro cõscientiæ subire latam post sententiam. Religiosi tamen, q̃a libertate sui motus processiui extra claustra se priuarũt, supponentes se per tria vota prælatis suis, quacũq; ex cã a suis platis iuste detinentur, non possunt licite extra pfixos sibi terminos fugiendo exire, cũ nec exire possint nõ detenti claustrũ sine licentia plati.

Est Augu. sermo. 6. de verb. do. to. 10.

¶ Ad tertiam & quartam quæstionem simul, Henricus de Gandauo quolibeto 9. artic. 21. respondet negatiue: quia si frangeret vincula, aut carcerẽ, resisteret iudici in his, in quibus habet potestatem, & iniuriã illi faceret: sicut si percuteret suos ministros custodes. Et quemadmodũ, inquit, licitum est transire per alienum agrum, non tamen sepem illius diffrumpere vt transeatur: ita licitum est fugere, non tamen vincula & carcerem rumpere, vt fugere possit. Si quis tamen diligenter distinguat inter fugã, vel defensionẽ, ac inter vim inferre rationabilibus, vel irrationalibus, declinabit in partem oppositam. Cum enim inter iudicẽ, & damnatum iuste ad mortem, sit ex parte iudicis bellum iustũ, consequens est, q̃ damnatus non possit se defendere, non resistere, pugnando contra eum: sed sicut fugere non est resistere, pugnare, aut defendere, sed nõ tenere seipsum in hoc loco: ita frangere vincula & carceres non est pugnare, sed absoluere seipsum a continentia vinculorum, & carceris. Multum quoq; refert vim irrationalium, vel rationalium repellere. Nam illata vis rebus irrationalibus præcise non redundat in authorem eorum: cuius signum est, quòd si quis vinculis sibi ab ecclesiastico iudice impositis violentiam inferat effringendo, non est excommunicatus. Et si quis damnatus, vt deuoretur a leone, pugnet cum leone, & leone superato fugiat, nulli iniuriam facit. Hæc enim attestari videntur, quòd si fugere volens, vim inferat custodibus, quòd iniuste facit: sed si absentibus, vel dormientibus eis frangat vincula, vel carceres, iudici, vel officialibus imputandum videtur, quòd tã debiliter ostia firmata, vel feræ fabricatæ sunt, vt potuerint a detento frangi. Vnde non video, quare non possit damnatus ad mortem, violentiam vinculis, & carceri præcise, absque scilicet resistentia omni cuicumque custodi inferre. Non enim hoc est sicut percutere ministros, aut pugnare contra eos: nec est resistere iudici in his, in quibus habet potestatem, sed nõ continere se sub circumscriptione vinculorũ, & carceris, & eisdem, non actori eorum vim inferre. Nec est simile de fractione sepis: quia in fractione sepis agitur de damno, quod infertur domino per sepis ruinam. Hic autem non est quæstio de damno pretii vinculorum, aut ferarum carceris: facile enim dici potest, quòd effractor soluere tantumdem est paratus: sed est quæstio, an iste actus effractionis reducatur ad fugam, an ad pugnam. Nam si tenet se ex parte fugæ, licitus est: si sapit pugnam, illicitus est. Propter quod non oportet veritatem ex similitudinibus scrutari, sed ex propriis.

¶ Ad quintam quæstionem dicũt quidam, q̃ eadem ratione possunt alii opem ferre damnato vt fugiat, sicut potest ipse fugere.

¶ Mihi distinguendum occurrit, quòd quidam homines sunt vel ut partes publicę potestatis, vt custodes, ministri, officiales, patres reipublicæ, & huiusmodi, quorum est fouere, vel exercere publicam potestatem. Et his ratione status eorum, quia scilicet eis incumbit fouere publicam potestatem, illicitum est consilium, vel auxilium fugæ præstare. Eorum enim est damnatũ, seu damnandum detinere, & velut proditores, & collusores essent partes detenti fouendo. Cæteri autem, quorum non interest publicam fouere potestatem, licite possunt cooperari ad fugam damnati. Et ratio est, quia regulariter nullus prohibetur a cooperatione actus alteri liciti, nisi per accidens, puta, quia stat cuius appellatio iniusta pnũtiat.

Ad primvm ergo dicendum, quòd potestati inferiori in tantum aliquis subijci debet, inquantum ordinem superioris seruat, a quo si exorbitauerit, ei subijci non oportet, puta, si aliud iusserit Proconsul, & aliud Imperator, vt patet per *glos. Roma. 13. Cum autem iudex aliquem iniuste grauat, quantum ad hoc relinquit ordinẽ superioris potestatis, secundum quam necessitas sibi iuste iudicandi imponitur: & ideo licitum est ei, qui contra iustitiam grauatur, ad directionem superioris potestatis recurrere appellando vel ante sententiam, vel post. Et quia nõ præsumitur esse rectitudo, vbi vera fides non est: ideo non licet catholico ad infidelẽ iudicem appellare, secundum illud 2. quæst. 6. * Catholicus qui causam suam siue iustam, siue iniustam ad iudicium alterius fidei iudicis prouocauerit, excommunicetur. Nam & Apostolus arguit eos, qui iudicio contendebant apud infideles.

* Catholicus

Ad 2m dicendum, quòd ex proprio defectu, vel negligentia pcedit, q̃ aliquis sua spõte se alterius iudicio subijciat, de cuius iustitia non confidit. Leuis etiam animi est se videtur, vt semper non permaneat in eo, quod semel approbauit: & ideo rationabiliter denegatur subsidiũ appellationis a iudicibus arbitrarijs, qui nõ habent potestatem, nisi ex consensu litigantium. Sed potestas iudicis ordinarij non dependet ex consensu illius, qui eius iudicio subditur, sed ex authoritate regis & principis, qui eum instituit. Et ideo contra eius iniustũ grauamen lex tribuit appellationis subsidium: ita q̃ etiã si sit simul ordinarius, & arbitrarius iudex, potest ab eo appellari: quia videt ordinaria potestas occasio fuisse, q̃ arbiter eligeretur, nec debet ad defectum imputari eius, qui consensit in eum sicut in arbitrum, non vt in eum, quẽ princeps iudicem ordinarium dedit.

Ad 3m dicendum, quòd æquitas iuris ita subuenit vni parti, q̃ altera non grauetur. Et ideo tempus decem dierum concessit ad appellandum, quod sufficiens æstimauit ad deliberandum, an expediat appellare. Si vero non esset determinatum tẽpus, in quo appellare liceret, semper certitudo iudicij remaneret in suspenso, & ita pars altera damnificaretur. Ideo autem non est cõcessum, vt tertio aliquis appellet super eodem, quia non est probabile totiens iudices a recto iudicio declinare.

Articvlvs iiii.

Vtrum liceat condemnato ad mortem se defendere, si possit.

Ad quartvm sic procedi tur. Videtur quòd liceat cõdemnato ad mortẽ se defendere, si possit. Illud enim ad quod natura inclinat, semper est licitum, quia si de iure naturali existens: sed naturæ inclinatio est ad resistendum corrumpẽtibus non solum in hominibus, & animalibus, sed etiam in insensibilibus rebus. ergo licet reo condemnato resistere, si potest, ne tradatur in mortem.

¶ 2 Præt. Sicut aliquis sententiam mortis cõtra se latam subterfugit resistẽdo, ita etiam fugiẽdo: sed licitum esse videtur, quòd aliquis se a morte per fugam liberet, secũdum illud Eccles. 9. Longe esto ab homine potestatem habente occidendi, & non viuificandi. ergo etiam licitum est reo resistere.

¶ 3 Præt. Prouer. 24. dicitur. Eruе eos: qui ducuntur ad mortem & eos, qui trahuntur ad interitum, liberare nec esses: sed plus tenetur aliquis sibi, quàm alteri. ergo licitum est quòd aliquis condemnatus, seipsum defendat, ne in mortem tradatur.

Sed contra est, q̃d dicit Apostolus Rom. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, & ipse sibi damnationem acquirit: sed condemnatus, se defendendo, potestati resistit quantum ad hoc, in quo est diuinitus institutа ad vindictam malefactorum, ad laudẽ vero bonorum. ergo peccat se defendendo.

Respon. Dicẽdum, quòd aliquis damnatur ad mortem dupliciter. Vno modo iuste, & sic non licet condemnato se defendere. Licitum. n. est iudici eum resistentem impugnare: unde relinquitur, q̃ ex parte eius sit bellum iniustum, unde indubitanter peccat. Alio modo condemnatur aliquis iniuste, & tale iudicium simile est violentiæ latronum, secundum illud Ezechiel. 22. Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem. Et ideo sicut licet resistere latronib⁹, ita licet resistere in tali casu malis principibus, nisi forte pp scandalum vitandum, cũ ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ideo homini data est ratio, vt ea, ad quæ natura inclinat, non passim, sed secundum rationis ordinem exequatur. Et ideo non quælibet defensio sui est licita, sed solum quæ fit cum debito moderamine.

Ad 2m dicendum, quòd nullus ita condemnatur, quòd ipse sibi inferat mortem, sed quòd ipse mortem patiatur: & ideo non tenetur facere id, vnde mors sequatur, quod est manere in loco, vnde ducatur ad mortem. Tenetur tamen non resistere agenti, quin patiatur quod iustum est eum pati. Sicut etiam si aliquis sit condemnatus, vt fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occulte ministratum sumat: quia nõ sumere, esset seipsum occidere.

Ad 3m dicẽdum, q̃ per illud dictum sapientis, non inducitur aliquis ad liberandum alium à morte contra ordinem iustitiæ: vnde nec seipsum contra iustitiam resistendo, aliquis debet liberare a morte.

QVAESTIO LXX.

De iniustitia pertinente ad personam testis, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de iniustitia pertinẽte ad personam testis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo teneatur ad testimonium ferendum.

¶ Secundo, Vtrum duorum, uel trium testimonium sufficiat.

¶ Tertio, Vtrũ alicuius testimoniũ repellatur absq; eius culpa.

¶ Quarto, Vtrũ perhibere falsum testimoniũ sit peccatũ mortale.

Articvlvs primvs.

Vtrum homo teneatur ad testimonium ferendum.

A Dprimvm sic proceditur. Videtur quòd homo non teneatur ad testimonium

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ Articulum primum.*

In ar. primo quæstionis septuagesimæ, nota in corpore articuli doctrinã superius datam, in hoc scilicet, quòd infamia de vno crimine non dat ius iudici inquirendi de aliis eiusdem viri criminibus occultis, & sine infamia de illis, firmari ex præsenti doctrina, cum litera dicit, quòd si a iudice exigatur testimoniũ super aliis, puta, in occultis, & de quibus infamia nõ præcessit, non tenetur ad testificandum subditus, de quo loquitur. Par autem, aut maior est ratio de reo, quia contingit occultius esse sibi proprium crimen, de quo interrogaretur, quàm

Infr. art. 3. ad tertium

illa exceptio non refertur ad mortem ex fame, aut siti, sed ad pati aliq̃ huiusmodi dispendium. Inquit enim, Sicut subueniẽdum eis esset, ne fame, aut siti morerẽtur, aut aliquod huiusmodi dispendium, nisi secũdum ordinem iustitiæ paterentur. Vbi patet quòd exceptio illa, nisi secundum ordinem iustitiæ, non cõstruitur cum illo verbo, morerentur, sed cum illo verbo, paterentur. Secundo dicitur, & melius, concedendo quòd exceptio ad totum refertur, quia de similis dispendii passione littera expresse loquitur excipiendo, dum dicit, Aut aliquod huiusmodi dispendium, nisi secundum ordinem iustitiæ paretur. Vbi patet quòd excipit ordinẽ iustitiæ, quando patitur quis dispendiũ simile morti ex fame, uel siti. Dicendũ ergo est, quòd quia tota illa authoris sententia fundatur super articulo, seu casu necessitatis, in quo hostes reipublicæ, vel excommunicati cõstituti essent, vt patet ex eo quòd ita incipit, Si tamen immineret necessitas, ne natura deficeret, esset eis subueniendum &c. ideo exceptio intelligenda est, quòd fiat a debito subueniendi, & non a potestate subueniendi damnatis ad patiendum secundum iustitiæ ordinẽ huiusmodi dispendia: ita quòd sensus est, quòd licet necessitas deficientis naturæ imminẽs in hoste reipublicæ, aut excommunicato, obliget nos ad subueniendum illis, ne fame, aut siti moriantur, aut simile dispendium patiãtur: non tenemur tamen ad huiusmodi subuentionem, si secundum iustitiæ ordinem hæc patiantur, cum qua doctrina patet stare, quòd licite possimus damnatis ad mortem, & huiusmodi dispẽdia patiendum, ministrare necessaria uitæ.

¶ id, de quo iã poſſet alius teſtimoniũ reddere. Qua nãq; rõne teſtis conſcius, & ſubditus nõ tenetur de his teſtificari, eadẽ, & maiori, vt dictũ eſt, non tenetur ſubditus reuelare interrogatus.

¶ In eodem articulo circa calcem corporis, vbi dicitur, quòd ſi immineat periculum accuſatori, non eſt curandum, quia ipſe in hoc periculum ſponte ſe ingeſſit, dubiũ occurrit, quia cum ſuperius author dixerit, quòd accuſator quandoque tenetur ad accuſandũ; tunc enim ſi ſciens non tenetur teſtificari, nec tenetur curam habere de accuſatoris defectu, i qua erit accuſatoris, & teſtium conditio, vt ſcilicet vnus teneatur ad accuſandum, & alii nõ teneantur ad teſtificãdum, niſi coacti a iudice? Tam aperta aũt eſſet iniquitas hæc, vt non egeat probatione.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ obiectio procedit ex mala applicatione literæ. In litera ſiquidem ponuntur duo caſus circa non coactum teſtimonium. Primus eſt, quando agitur ad liberandũ hominem ab iniuſtitia aliqua: ſecundus eſt, quando agitur ad cõdemnationem alicuius. Et quoniã ſermo doctoris eſt formalis, non loquitur in hoc ſecundo caſu, niſi quãdo precipe agitur ad condemnationem alicuius. Et propterea cõſtat, quòd non continetur ſub hoc mẽbro caſus, in quo aliquis tenetur ad accuſandũ, ſeu ex obligatiõe accuſauit: q̃a nullus tenetur ad accuſandum de quocumque crimine, vt proximus condemnetur, quantumcũque iuſte condemnari poſſit, ſed ſponte accuſat, quicumque ſic accuſat. Et propterea litera dicit, quòd de accuſatore tali non eſt curandum. Cõtinetur igitur caſus, in quo accuſator ex neceſſitate accuſauit, ſub primo huius literæ caſu, & membro, quando ſcilicet agitur ad liberandũ hominẽ ab aliquo damno: quoniam obligatio ad accuſandum eſt, quando imminet periculum ſpirituale, vel corporale multitudinis, iuxta ſuperius habita. Conſtat autem, quòd ſi pro liberando homine ab aliquo iniquo malo tenetur homo teſtificari ſponte, a fortiori pro liberanda multitudine ab infectione hæreſis, vel a ſeruitute tyrannica &c. Vniuerſaliter enim pro remouendo malum, quod eſt impedimentum boni communis, tenetur homo ſponte operari, ſi ſine ſuo periculo poſſit, ſicut patet per Philoſ. 2. Ethicor. Et ſic patet ſolutio ad primum.

*2. q. 20. ad fin. tom. 4. Et lib. 22. cõt. Fauſtũ cap. 33.

ferendum, dicit. n.* Aug. in quæſt. Geneſ. quòd Abraham dicens de vxore ſua, Soror mea eſt, veritatẽ celari voluit, non mendacium dici: ſed veritatem celando, aliquis a teſtimonio abſtinet. ergo non tenetur aliquis ad teſtificandum.

¶ 2 Præt. Nullus tenetur fraudulenter agere: ſed Prou. 11. dicitur. Qui ambulat fraudulẽter, revelat arcana: qui autem fidelis eſt, celat amici commiſſum. ergo non tenetur homo ſemper ad teſtificandũ, præſertim ſuper his, quæ ſunt ſibi in ſecreto ab amico commiſſa.

¶ 3 Præt. Ad ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, maxime tenentur clerici, & ſacerdotes: ſed clericis, & ſacerdotibus prohibetur ferre teſtimoniũ in cã ſanguinis. ergo teſtificari nõ eſt de neceſſitate ſalutis.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit. Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, vterque reus eſt. Ille, q̃a prodeſſe nõ vult: iſte, quia nocere deſiderat.

RESPON. Dicendum, quòd in teſtimonio ferendo diſtinguendum eſt: quia aliquando requiritur teſtimonium alicuius, aliquando non requiritur. Si requiritur teſtimonium alicuius ſubditi authoritate ſuperioris, cui in his, quæ ad iuſtitiam pertinent, obedire tenetur, nõ eſt dubium, quin teneatur teſtimoniũ ferre in his, in quibus ſecundum ordinem iuris teſtimonium ab eo exigitur, puta, in manifeſtis, & in his de quibus infamia non præceſſit, non tenetur ad teſtificandum. Si vero requiratur eius teſtimonium non authoritate ſuperioris, cui obedire tenetur, tunc diſtinguendum eſt: quia ſi teſtimonium requiratur ad liberandum hominem, vel ab iniuſta morte, ſeu pœna quacumque, vel a falſa infamia vel etiã ab iniquo damno, tunc tenetur homo ad teſtificandum. Et ſi eius teſtimoniũ non requiratur, tenetur facere quod in ſe eſt, vt veritatem denuntiet alicui, qui ad hoc poſſit prodeſſe. Dicitur enim in Pſal. 81. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Et prouerb. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem. & Rom. 1. dicitur. Digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Vbi dicit* gloſ. Conſentire, eſt tacere cum poſſis redarguere. Super his vero, quæ pertinent ad cõdemnationem alicuius, non tenetur aliquis ferre teſtimonium, niſi cum a ſuperiori compellitur ſecũdum ordinem iuris. Quia ſi circa hoc veritas occultetur, nulli ex hoc ſpeciale damnum naſcitur. Vel ſi immineat periculũ accuſatori, nõ eſt curandum: quia ipſe in hoc periculum ſpõte ſe ingeſſit. Alia autem ratio eſt de reo, cui periculũ imminet eo nolente.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auguſt. loquitur de occultatione veritatis in caſu illo, quãdo aliquis non compellitur ſuperioris authoritate veritatem propalare, & quando occultatio veritatis eſt nulli ſpecialiter damnoſa.

AD 2^m dicendum, quòd de illis, quæ homini ſunt commiſſa in ſecreto per confeſſionem, nullo modo debet teſtimonium ferre: quia huiuſmodi nõ ſcit vt homo, ſed tam quàm Dei miniſter, & manus eſt vinculum ſacramenti quolibet hominis præcepto. Circa ea vero, q̃ aliter homini ſub ſecreto committuntur, diſtinguendum eſt. Quandoque enim ſunt talia, quæ ſtatim cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifeſtare tenetur, puta, ſi pertinent ad corruptionem multitudinis ſpiritualem, vel corporalem, vel in grae damnum alicuius perſonæ, vel ſi quid aliud eſt huiuſmodi, quod quis ꝓpalare tenetur vel teſtificãdo, vel denuntiando. Et cõtra hoc debitum obligari non poteſt per ſecreti commiſſum, quia in hoc frãgeret fidem, quam alteri debet. Quandoque vero ſunt talia, quæ quis prodere nõ tenetur, vnde poteſt obligari ex hoc, q̃ ſibi ſub ſecreto committuntur, & tunc nullo modo tenetur ea prodere, etiã mentiri eſt peccatum mortale. Oportet ergo aduertere ad materiam ſimpliciter, vel vt ab hoc, vt diſcernatur quando reuelare ſecretum eſt mortale, vel veniale. Sunt. n quædam, quæ ẽt ſi non ſint noſtræ fidei commiſſa, tenemur ſeruare ſecreta, ut occulta adulteria, & facta, quę reuelata eſſent ſemina diſcordię, et hmõi. Sunt etiã quædam, quæ etſi ſimpliciter poſſent referri quãtũ in notitia noſtra eſt, occultas tamen habent rationes in eo, qui fidei noſtræ commiſit, quia voluit ſecretũ ſeruari. Et propterea ex quo ꝓmiſſum eſt acceptãdo in ſecreto, non ſolũ ſeruandum eſt, ſed poſſet pro rei nobilitate eſſe peccatum mortale huiuſmodi reuelatio. Sunt autem quædam, quorum occultatio nulli ꝓdeſt, reuelatioq̃ue nulli nocet, quæ leuiter committitur, & acceptãtur ſecreto. Et ſi his veniale eſt fidẽ violare, quia cum nec ex materia inferatur ali cui iniuria, aut iniuſtitia, quia nõ eſt materia perniciosa, nec ex forma. ſ. violatione iuris naturę, ſit cõtra Deũ, aut ꝓximum, ſed præter debitũ proximo, ratione ipſius imperfectionis rei, de qua agitur, nõ cõtrariatur charitati, ſed præter eã agitur.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæ Articulum ſecundum.*

IN arti. 2. eiuſdem q. in reſponſione ad ſecundum aduerte, q̃ diſtinctio illa de teſtibus, qui ſunt ſingulares, vel cõtextes, regulariter habet locum, vt per ſingulares nullo dãnetur: quia tamẽ multi ſingulares teſtes in factis iterabilibus violentam ſuſpicionem inducunt, vt ſi vnus vidit aliquem committere vnũ furtũ, & alius vidit eundẽ cõmittere aliud furtum, & ſint teſtes of exceptione maiores, inter religioſos, quando quis exiſtimatur alias tali vitio ſuolutus, aut numerus multus taliũ conteſtium concurrat, ſi arctatus nõ cõfitetur, inueniri videtur quandoq; ſubſecuta condemnatio multorum patrum conſilio fulta. Et licet hoc non ſit ſecũdum iuris rigorem, vbi tamen abſq; tormentis proceditur non tam ad puniendum, quàm ad ſalutẽ animę, & regulariter ex præcepto ſuperioris, quia ſeruare fidem eſt de iure naturali. Nihil autem poteſt præcipi homini contra id, quod eſt de iure naturali.

AD 3^m dicendum, q̃ operari, & cooperari ad occiſionem hominis non competit miniſtris altaris, vt ſupra* dictum eſt: et ideo ſecundum iuris ordinem compelli non poſſunt ad ferẽdum teſtimonium in cauſa ſanguinis.

*64. q. 4.

Eſt gl. Ambro. in illo locum, 23. q. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſufficiat duorum, vel trium teſtimonium.

AD SECVNDVM ſic procedi tur. Videtur quòd non ſufficiat duorum, vel trium teſtimonium. Iudicium enim certitudinem requirit: ſed non habetur certitudo veritatis per dictum duorum teſtium. legitur enim 3. Reg. 21. quòd Naboth ad dictum duorum teſtium falſo condemnatus eſt. ergo duorum, vel trium teſtimonium non ſufficit.

¶ 2 Præt. Teſtimonium ad hoc, quòd ſit credibile, debet eſſe concors: ſed plerumque duorum, vel trium teſtimonium in aliquo diſcordat. ergo non eſt efficax ad veritatem in iudicio probandam.

¶ 3 Præt. *2. qu. 5. dicitur, Præſul non damnetur, niſi ſeptuaginta duobus teſtibus, preſbyter autem Cardinalis niſi quadraginta quatuor teſtibus non deponatur, diaconus Cardinalis vrbis Romæ niſi in 1ginti octo teſtibus non condemnabitur, ſubdiaconus, acolytus, exorciſta, lector, oſtiarius, niſi cum ſeptem teſtibus non condemnabitur: ſed magis eſt periculoſum peccatũ eius, qui in maiori dignitate conſtitutus eſt, & ita minus eſt tolerandum. ergo nec in aliorum condemnatione ſufficit duorum, vel trium teſtimonium.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deuter. 17. In ore duorum, vel trium teſtium, peribit, qui interficietur. Et infra 19. In ore duorum, vel trium teſtium ſtabit omne verbum.

RESPON. Dicendum, quòd ſecundum Philoſo. in 1.* Ethicor. Certitudo non eſt ſimiliter quærenda in omni materia. In actibus enim humanis, ſuper quibus conſtituuntur iudicia, & exiguntur teſtimonia, non poteſt haberi certitudo demonſtratiua, eo q̃ ſunt circa contingentia, & variabilia. Et ideo ſufficit probabilis certitudo, quæ vt in pluribus veritatem attingat, & ſic in paucioribus a veritate deficiat. Eſt autem probabile, quòd magis veritatem contineat dictum multorum, quàm dictum vnius. Et ideo cum reus ſit vnus qui negat, ſed multi teſtes aſſerunt idem cum actore, rationabiliter inſtitutum eſt de iure diuino, & humano, quòd dicto teſtium ſtetur. Omnis autem multitudo in tribus comprehenditur, ſcilicet principio, medio, & fine. Vnde ſecundum Philoſo. in 1.* de cælo. Omne totum in tribus ponimus. Ternarius quidem conſtituitur aſſerentium, cum duo teſtes conueniunt cum actore. Et ideo requiritur binarius teſtium vel ad maiorem certitudinem, vt ſit ternarius, qui eſt multitudo perfecta in ipſis teſtibus. Vnde & Eccleſ. 4. dicitur. Funiculus triplex difficile rumpitur.* Auguſt. autem ſuper illud Iohan. 8. Duorũ hominum teſtimonium verũ eſt, dicit quòd in hoc eſt trinitas ſecundum myſterium commendata, in qua eſt perpetua firmitas veritatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quantacumque multitudo teſtium determinetur, poſſet quandoque teſtimonium eſſe iniquũ, cũ ſcriptum ſit Exod. 23. Nõ ſequaris turbã ad faciẽdum malũ. Nec tñ quia nõ poteſt in talibus infallibilis certitudo haberi, debet negligi certitudo, quę ꝓbabiliter haberi põt p duos, vel p tres teſtes, vt* dictũ eſt.

In corp. art.

AD 2^m dicendum, q̃ diſcordia teſtium in aliquibus principalibus circunſtantiis, quæ variant ſubſtantiã facti, puta, in tẽpore, vel in loco, vel ĩ perſonis, de quibus principaliter agitur aufert efficaciam teſtimonij: quia ſi diſcordant in talibus, videntur ſingulares eſſe in ſuis teſtimonijs, & de diuerſis loqui, puta, ſi vnus dicat hoc factum eſſe tali tempore, vel loco, alius alio tẽpore, vel loco, non videntur de eodem facto loqui. Non tamen præiudicatur teſtimonio, ſi vnus dicat ſe non recordari, & alius aſſerat determinatum tẽpus, vel locũ. Et ſi *in talibus* omnino diſcordauerint teſtes actoris, & rei, ſi ſint æquales numero, & pares dignitate, ſtatur pro reo: quia facilior debet eſſe iudex ad abſoluendum, quàm ad condemnandum, niſi forte in cauſis fauorabilibus, ſicut eſt cauſa libertatis, & huiuſmodi. Si vero teſtes eiuſdem partis diſſenſerint, debet iudex ex motu ſui animi percipere cui parti ſit ſtãdum vel ex numero teſtiũ, vel ex dignitate eorum, vel ex fauorabilitate cauſæ, vel ex cõditione negotij, & dictorũ. Multo aũt magis teſtimoniũ vnius repellitur, ſi ſibi ipſi aliquis diſſideat interrogatus de viſu, & ſcientia, nõ aũt ſi diſſideat interrogatus de opinione, & fama: q̃a poteſt ſm diuerſa viſa, et audita diuerſimode motus eſſe ad reſpondendum. Si uero ſit diſcordia teſtimonij in aliquibus circunſtantijs non pertinẽtibus ad ſubſtãtiam facti, puta, ſi tempus fuerit nubiloſum, vel ſerenum, vel ſi domus fuerit picta, aut non, aut aliquid huiuſmodi, talis diſcordia non præiudicat teſtimonio: quia homines non conſueuerunt circa talia

Li. 1. tex. 2. tom. 2.

Tract. 36. ſ. Ioan. in vl. pagina ante ſi. tom. 9.

multum solicitari, vnde facile a memoria elabuntur. Quinimmo aliqua discordia in talibus facit testimonium credibilius, vt *Chryso. dicit super Matth. quia si in omnibus concordarent, etiam in minimis viderentur ex condicto eundem sermonē proferre, quod tamen prudentiæ iudicis relinquitur discernendum.

Homil. 1. paulo post princi. Incipit hæc homil. Oportuerat nos quidem, tomo. 2.

AD 3^m dicendum, ꝙ illud locum habet specialiter in episcopis, præsbyteris, diaconis, & clericis ecclesię Romanæ, p[illegible]er eius dignitatem: & hoc tripli ci ratione. Primo qu[illegible], quia in ea tales institui debent, quorum sanctitati plus credatur, q̄ multis testibus. Secundo, quia homines, qui habent de alijs iudicare, sæpe propter iustitiam multos aduersarios habent: unde non est passim credendum testibus contra eos, nisi magna multitudo conueniat. Tertio, quia ex condemnatione alicuius eorum derogaretur in opinione hominum dignitati illius Ecclesiæ, & authoritati, quod est periculosius, quàm in ea tolerare aliquem peccatorem: nisi sit valde publicum, & manifestum, de quo graue scandalum oriretur.

¶ *Super Quæstionis septugesimæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum alicuius testimonium sit absque eius culpa repellendum.

IN art. 3. multa de conditionibus testiū in aliquibus casibus, vel casibus essent dicenda, nisi iuristis hæc relinquenda essent a me, quia non suscepi onus in iure, sed in moralibus scribendi.

¶ In responsione ad tertium, habes quod supra dictum est de declinādo in bonā, vel malam opinionē proximi, quo ad actū iudicii, vel quo ad actum cautelæ. Paucis.n. non iudicatur malus, sed cauetur ab illo, ne sit malus mentiendo propter paupertatem &c.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ alicuius testimonium non sit repellendum, nisi propter culpam. Quibusdam.n. in pœnam infligitur, ꝙ ad testimoniū non admittātur, sicut patet in his, qui infamia notantur: sed pœna nō est inferenda nisi pro culpa. ergo videtur ꝙ nullius testimonium debeat repelli, nisi propter culpam.

¶ 2 Præt. De quolibet præsumendū est bonum, nisi appareat cōtrariū: sed ad bonitatem hominis pertinet, ꝙ verum testimonium dicat. cum ergo non possit cōstare de cōtrario, nisi propter aliquam culpā, videtur ꝙ nullius testimonium debeat repelli, nisi propter culpam.

¶ 3 Præt. Ad ea, quæ sunt de necessitate salutis, nullus redditur non idoneus nisi propter peccatum: sed testificari veritatem est de necessitate saluris, vt supra * dictum est. ergo nullus debet excludi a testificando, nisi propter culpam.

Ar. 1. huius quæst.

Greg. in registro li. 11 c. 54. a medio. Et habetur 2. q. 4. c. Præsu. non procul a fine.

SED CONTRA est, quod * Greg. dicit, & habetur 2. q. 4. Qui a seruis suis accusatus est Episcopus, sciendum est, quòd minime audiri debuerunt.

RESPON. Dicendum, quòd testimonium sicut * dictum est, nō habet infallibilem certitudinem, sed probabilem: & ideo quicquid est, quod probabilitatē afferat in contrarium, reddit testimoniū inefficax. Redditur autem probabile, ꝙ aliquis in veritate testificāda non sit firmus, quādoq; quidem propter culpam, sicut infideles, & infames, item illi qui publico crimine rei sunt, qui nec accusare possunt: quandoq; autē absq; culpa, & hoc est vel ex defectu rationis, sicut patet in pueris, amētibus, & mulieribus: vel ex affectu, sicut patet de inimicis, & personis coniunctis, & domesticis: vel etiam ex exteriori conditione, sicut sunt pauperes, serui, & illi, quibus imperari potest, de quibus probabile est, quòd de facili possunt induci ad testimonium ferendum contra veritatem. Et sic patet, quòd testimonium alicuius repellitur & propter culpam, & absque culpa.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ repellere aliquē a testimonio, magis pertinet ad cautelam falsi testimonij vitandi, quàm ad pœnam: unde ratio nō sequitur.

AD 2^m dicendum, ꝙ de quolibet præsumendum est bonum, nisi appareat contrarium, dūmodo nō vergat in periculum alterius: quia tunc est adhibēda cautela, vt non de facili vnicuique credatur, secundum illud 1. Ioan. 4. Nolite credere omni spiritui.

AD 3^m dicendum, ꝙ testificari est de necessitate salutis, suppositis testis idoneitate, & ordine iuris. Vnde nihil prohibet, aliquos excusari a testimonio ferendo, si non reputentur idonei secundum iura.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum falsum testimonium semper sit peccatum mortale.

¶ *Super Quæstionis septugesimæ Articulum quartum.*

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur ꝙ falsum testimonium nō semper sit peccatum mortale. Contingit.n. aliquem falsum testimonium ferre ex ignorantia facti: sed talis ignorantia excusat a peccato mortali. ergo testimonium falsum non semper est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Mendacium, quod alicui prodest, & nulli nocet, est officiosum, quod non est peccatum mortale: sed quandoq; in falso testimonio est tale mendacium, puta, cum aliquis falsum perhibet, vt aliquē a morte liberet vel ab iniusta sententia, quæ intentatur per aliquos falsos testes, vel per iudicis peruersitatem. ergo tale falsum testimoniū non est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Iuramentum a teste requiritur, vt timeat peccare mortaliter peierando: hoc autem nō esset necessārium, si ipsum falsum testimonium esset peccatum mortale. ergo falsum testimonium non semper est peccatum mortale.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouerb. 19. Falsus testis non erit impunitus.

RESPON. Dicendū, ꝙ falsum testimonium habet triplicem deformitatem. Vno modo ex periurio, quia testes nō admittuntur, nisi iurati: & ex hoc semper est peccatū mortale. Alio modo, ex violatione iustitię: & hoc mō est peccatū mortale in suo genere, sicut & quælibet iniustitia. Et ideo in præcepto decalogi sub hac forma interdicitur falsum testimoniū, cū dicitur Exo. 20 Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non.n. contra aliquem facit, qui eum ab iniuria facienda impedit, sed solū ꝙ ei suā iustitiā tollit. Tertio, ex ipsa falsitate, secundum quòd omne

¶ *Super Quæstionis septugesimæ Articulum quartum.*

IN ar. 4. eiusdē 70. q. in responsione ad primum, dubium occurrit circa illam rationem redditam, Iniustum iudicū nō est iudicium: et ideo ex vi iudicii falsum testimonium ibidē: non est peccatū mortale, Primo quidem, quia aduerlari hoc videtur distinctioni inter sententiam nullam, & iniustam. Nā si iniustum iudicū non est iudicium, cō stat quòd iniusta sententia non est sententia: esti non est sententia. ergo est nulla. Impossibile est nāq; & nō intelligibile, ꝙ nō sententia sit sententia iniusta. ergo sentētia est nulla. male ergo distinguitur inter sentētiā iniustā, atq; nullā, tāquā aliqua sit sententia iniusta, quæ tn nō est nulla. Secūdo, quia aduersari vī iuri Canonico. Nā ℈m illud, Sententia pastoris siue iusta, siue iniusta, est timēda, vt patet ex authoritate beati Gregorii in Decretis 11. q. 3. Sentētia. Ex præsenti aūt doctrina. iniustū iudiciū quia non est iudicium, non obligat testes, si iuramentum non interuenerit eorum ad mendacium perniciosum. Igitur iniusta sententia, quæ est cōclusio iniusti iudicii non obligat reum ad perniciosam inobedientiam. Sic enim se habet reus ad sententiam, sicut testes requisiti, & coacti ad iudicii processum.

¶ Ad hoc dī, ꝙ aliter in pure moralibus vtimur nominibus iudicii & sententiæ, & aliter iuristæ vtuntur illis. Et ꝓpea accidit, vt morales ad solā rei veritatē spectātes, nō distinguant inter iudicium iniustum, & nullum: iuristæ aūr inter ea distinguant. Sicut igitur ꝙ sentētia iniusta, licet apud iuristas, ut patet 11. q. 3. Episcopus, in subiunctis per Gratianum, multipliciter dicatur. s. uel ex animo, ut cum quis ex odio condemnat aliquem: uel ex ordine, ut cum nō seruato iuris ordine condemnat: vel ex causa, ut cū quis condemnat innocētem, ad nostrum propositum, vt in litera patet, sententia tertio modo iniusta spectat, q̄m talis sententia est per se iniqua: reliquæ aūt duæ per accidens, vt prima, ānt quaſ per accidēs, vt secunda. De sententia ergo iniusta q̄a. s. iniustū determinat, puta, damnationem innocētis, dicēdum est, ꝙ ℈m veritatem non est sententia: et similiter iudicium sic iniustum, non est iudicium. Et ratio est, quia iudicium est determinatio iusti, vt superius patet in q. 60. ar. 1. Et sententia est sicut lex particularis in particulari facto, vt in ar. 1. q. 67. superius ēt patet. Constat autem, quòd determinatio iniusti, quam significat iniustum iudicium, non est determinatio iusti, quam significat iudicium: nec lex iniqua particularis, quā significat iniusta sententia, est lex particularis, quam significat sententia. Sicut vniuersaliter patet, quòd leges iniquæ, nō sunt leges, sed legum corruptiones. Vnde nec iniquum iudicium, nec iniusta sententia vim habet obligatiuam. Et propterea quantum est ex parte sui, non obligat testes, ministros, aut reum. Dico autem ex parte sui, quia aliunde contingit quandoque, quòd huiusmodi sententiis parendum est, puta, si iniustitia aut non contineatur in sententia, aut non sit manifesta aliis. Si enim in sententia manifesta iniustitia, & memoria corrigit actū suum, iō debet quilibet in tali casu corrigere obliuionē suā, vt saltem debiliter prius falso a se dictū. Et si persona est bonæ famæ, & in opinione hoīum propter eius vitam bonā talis cōscientię, ꝙ nō possit cadere in mentē hoīum illius notitiā habentiū, quod perniciosum mēdaciū diceret, & cū iuramento assereret obliuionem suā, & purā veritatē prout nouit iudex, cuius est qualitates testiū discernere, posset ꝓpterea a sentētia vel executione desister, & alias, prout melius posset, obuiare, si ille in cuius fauorē falsum fuerat dictum, nō desistit, aut restituit, cum teneatur hoc facere ad talis viri iuramentum in foro conscientiæ.

¶ In responsione ad secundum eiusdem articuli, dubium occurrit circa illam rationem redditam, Iniustum iudicū nō est iudicium: et ideo ex vi iudicii falsum testimonium ibidē: non est peccatū mortale, Primo quidem, quia aduerlari hoc videtur distinctioni inter sententiam nullam, & iniustam. Nā si iniustum iudicū non est iudicium, cō stat quòd iniusta sententia non est sententia: esti non est sententia. ergo est nulla. Impossibile est nāq; & nō intelligibile, ꝙ nō sententia sit sententia iniusta. ergo sentētia est nulla. male ergo distinguitur inter sentētiā iniustā, atq; nullā, tāquā aliqua sit sententia iniusta, quæ tn nō est nulla. Secūdo, quia aduersari vī iuri Canonico. Nā ℈m illud, Sententia pastoris siue iusta, siue iniusta, est timēda, vt patet ex authoritate beati Gregorii in Decretis 11. q. 3. Sentētia. Ex præsenti aūt doctrina. iniustū iudiciū quia non est iudicium, non obligat testes, si iuramentum non interuenerit eorum ad mendacium perniciosum. Igitur iniusta sententia, quæ est cōclusio iniusti iudicii non obligat reum ad perniciosam inobedientiam. Sic enim se habet reus ad sententiam, sicut testes requisiti, & coacti ad iudicii processum.

¶ Ad hoc dī, ꝙ aliter in pure moralibus vtimur nominibus iudicii & sententiæ, & aliter iuristæ vtuntur illis. Et ꝓpea accidit, vt morales ad solā rei veritatē spectātes, nō distinguant inter iudicium iniustum, & nullum: iuristæ aūr inter ea distinguant. Sicut igitur ꝙ sentētia iniusta, licet apud iuristas, ut patet 11. q. 3. Episcopus, in subiunctis per Gratianum, multipliciter dicatur. s. uel ex animo, ut cum quis ex odio condemnat aliquem: uel ex ordine, ut cum nō seruato iuris ordine condemnat: vel ex causa, ut cū quis condemnat innocētem, ad nostrum propositum, vt in litera patet, sententia tertio modo iniusta spectat, q̄m talis sententia est per se iniqua: reliquæ aūt duæ per accidens, vt prima, ānt quaſ per accidēs, vt secunda. De sententia ergo iniusta q̄a. s. iniustū determinat, puta, damnationem innocētis, dicēdum est, ꝙ ℈m veritatem non est sententia: et similiter iudicium sic iniustum, non est iudicium. Et ratio est, quia iudicium est determinatio iusti, vt superius patet in q. 60. ar. 1. Et sententia est sicut lex particularis in particulari facto, vt in ar. 1. q. 67. superius ēt patet. Constat autem, quòd determinatio iniusti, quam significat iniustum iudicium, non est determinatio iusti, quam significat iudicium: nec lex iniqua particularis, quā significat iniusta sententia, est lex particularis, quam significat sententia. Sicut vniuersaliter patet, quòd leges iniquæ, nō sunt leges, sed legum corruptiones. Vnde nec iniquum iudicium, nec iniusta sententia vim habet obligatiuam. Et propterea quantum est ex parte sui, non obligat testes, ministros, aut reum. Dico autem ex parte sui, quia aliunde contingit quandoque, quòd huiusmodi sententiis parendum est, puta, si iniustitia aut non contineatur in sententia, aut non sit manifesta aliis. Si enim in sententia manifesta iniustitia continetur, tunc continet errorem intolerabilem, & apud iuristas etiam est nulla. Si non continetur in sententia iniustitia, aut si continetur, non tamen est publicæ manifesta, tunc quāmuis secundum veritatem sit nulla, quia tamen non spectat ad quemlibet, sed ad publicam potestatem atque scientiam hæc

mendaciū est peccatum, & ex hoc nō habet falsum testimonium, ꝙ semper sit peccatum mortale.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ in testimonio ferendo non debet homo ꝓ certo asserere, quasi sciēs id, de quo certus non est, sed dubium debet sub dubio proferre, & id de quo certus est, ꝓ certo asserere. Sed quia cōtingit ex labilitate humanæ memoriæ, ꝙ reputat se hō quādoq; certū esse de eo, qđ falsum est, si aliquis hoc cū debita solicitudine recogitans, æstimet se certum esse de eo, quod falsum ē, nō peccat mortaliter hoc asserēs: quia non dicit falsum testimoniū per se, & ex intentione, sed p accidens contra id, quod intendit.

AD 2^m dicendum, ꝙ iniustum iudicium, nō est iudicium: et ideo ex vi iudicij falsum testimonium in iniusto iudicio prolatū ad iniustitiam impediendam, non habet rationem peccati mortalis. sed solum ex iuramento violato.

AD 3^m dicendum, ꝙ homines maxime abhorrent peccata, quæ sunt cōtra Deū, quasi grauissima, inter quæ est periurium, non autē ita abhorrēt peccata, quæ sunt contra proximum: & ideo ad maiorem certitudinem testimonij requiritur testis iuramentum.

QVAESTIO LXXI.

De iniustitia quæ fit in iudicio ex parte aduocatorum, in quatuor articulos diuisa.

POSTEA considerādum ē de iustitia, q̄ fit in iudicio ex parte aduocatorū.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum aduocatus teneatur præstare patrocinium causę pauperum.

¶ Secūdo, Vtrum aliqui debeant arceri ab officio aduocati.

¶ Tertio, Vtrum aduocatus peccet, iniustā causam defendēdo.

¶ Quarto, Vtrum peccet pecuniā accipiēdo pro suo patrocinio.

decernere, timenda est, & appellandum, vel alias recurrendū ad superiorem, ne ipse contemptus sententiæ culpabilem eum reddat. Et hoc intendebat Gregorius per illud, Sententia pastoris. Et hæc doctrina consonat aperte superioribus ĵdictis ab authore in q. 65. artic. 6. ad tertium, & dictis in q. 67. artic. 2.

¶ Ad obiecta ergo in oppositum dicitur, quòd secundum veritatem sententia iniusta non est sententia, & est nulla: sed apud iuristas, & sententia iniusta communius sumitur, ut dictum est. Et rursus etiam sententia iniusta ex causa apud eos, non semper est nulla: quia ad publicam, seu manifestam notitiam ipsi respiciunt. Morales autem ad solam veritatem, dicendo, quòd nulla est in veritate. Vnde non interimitur ex hac doctrina distinctio iuristarum. Non contradicit quoque doctrina hæc sacris canonibus decernentibus, quòd iniusta sententia sit timenda, & executioni mandanda, vt capitulo, Pastoralis, de officio delega. dicitur: quoniam hic vires sententiæ iniustæ traduntur, ibi ex accidentibus circunstantiis. s. quia occulta, seu ambigua, vel non manifesta iuri, iniustitia est, subiectorū officium determinatur, quòd scilicet ante manifeste propalatam iniustitiam timenda est, aut exequenda est a subditis. Et ex his sequitur, quòd si mihi constet in me esse prolatam sententiam excommunicationis iniustam, si non possum aliter meam innocentiam tueri simpliciter, vel pro nunc, possum interim euitato scandalo interesse secreto loco diuinis, & celebrare. Et eadem ratione illi qui nouerunt me virum bonæ conscientiæ, & credunt me innocentem, quāmuis sciant me excommunicatum, possunt mihi seruire in missa, aut participare alias in diuinis, secreto tamen: quoniam sic faciendo & timetur iniusta sententia, ac executioni mandatur in publico, & satisfit iudicio humano iudicandi quæ foris sunt, dum manifeste vident, quòd non contemnitur Ecclesiæ authoritas, & non priuatur innocens omnino spiritualibus consolationibus animæ suæ, qui in veritate non est excommunicatus, quia in veritate sententia iniusta non est sententia.

¶ *Super Quæstionem septugesimam primam.*

IN titulo arti. 1. & cæterorum quæstio. 71. aduerte, quòd aduocatus hoc in loco communiter significat tam eum, quem dicimus vulgariter aduocatum, quàm procuratorem, ita tamen quòd aduocatum non voces eum, qui solum consilium dat in scripto, aut verbo domi: sed qui patrocinatur opere, comparendo coram iudice. Vnde & August. vt in artic. 4. habes, distinguit aduocatum contra iurisperitum, dicens, quòd aduocatus iustum patrocinium, & iurisperitus verum cōsilium licite vendit.

¶ *Super Quæstionis septugesimæ primæ Articulum primum.*

IN ar. 1. eiusdem q. 71. dubium occurrit de sensu literæ in illis verbis, Si in promptu appareat, quomodo ei aliter subueniri, posset &c. Nam aut intendit, quòd ex hoc, quòd in promptu apparet modus, quo posset aliter pauperi subueniri,

non tenetur quis subuenire. Et sic falsum dr, quia quantūcūque appareant in promptu mille modi, quibus possit sine me famelico, aut alias impotenti subueniri, & nō subueniatur, nō excusor ego ab homicidio, si nō pasco fame morientem. Oportet nāq; in promptu apparere nō solum potentiam, sed actum subuentionis aliunde, vt ego non tenear subuenire. Aut intēdit quòd in promptu apparet modus, quo de facto subueniatur: & tūc litera est diminuta, quia nihil dicit de apparentia facti, sed potentiæ.

Inf. arti. 4. cor. & ad 1

¶ In eodem ar. 1. dubium alterum est, an cōclusio. s. quòd quādo non apparet quo modo aliter subueniri possit, tenetur sciens subuenire, & aduocatus patrocinari, & medicus mederi, intelligatur de obligatione peccati mortalis, an venialis. Et ē ratio dubii, quia si intendit de peccato mortali contradicit sibi, & ratio ni. Sibi quidē, quia in principio corporis huius articuli dicit, quòd idē est hic dicendum, quod supra de aliis operib⁹ misericordię dictum est. Constat autem, quod superius in ar. 5. q. 32. dictum est, quòd non omnis necessitas obligat ad præceptum, sed illa sola, sine quas is, qui necessitatē patitur. sustentari nō potest. Cum igitur pauper ex hoc, quòd opprimitur causa sua, nō incurrat in casum, hunc, quòd sustentari non possit, sequitur quòd secundum antedicta nō teneatur aduocatus sub peccato mortali patrocinari, etiam, si nullus alius appareat potens subuenire. Rationi vero, quia cum præceptum de misericordiæ operibus non obliget ad mortale, nisi tempore necessitatis, cum sit affirmatiuum, aut hoc intelligitur de necessitate simpliciter. s. respectu vitæ, quia. s. aliter non posset viuere, aut de necessitate respectu alicuius particularis casus, quia. s. aliter non posset in tali negotio subsistere: sed constat, q nō intelligitur de necessitate hoc secundo modo, vt patet discurrendo per opera misericordiæ. Nam non teneor sub peccato mortali colligere hospitē, qui dormiēdo sub diuo nō moreretur, nec similiter teneor sepelire mortuum, qu em nullus sepelire curat: aut redimere captiuum, qui propterea non moritur, & sic de aliis. ergo intelligitur de necessitate primo modo. s. respectu vitæ: ac per hoc non tenebitur quis sub peccato mortali patrocinari causæ pauperis, quàmuis opprimatur, si perditio causæ nō pertinet ad extremam vitæ necessitatem. Si autem intendit de peccato veniali, obstant tria. Primo responsio ad tertium, vbi author expresse respondens argumento de præcepto, dicit necessitatem in corpore articuli positam causare debitum. Secundo, quorundam opinio credentium esse mortale peccatū, si aduocato non patrocinante pauper in notabile dānū incurrit. Tertio ius scriptum disponens, quòd pauperi vel propter inopiam, vel propter aduersæ partis potentiam carenti aduocato, iudex det aduocatum cogendo illum, & nolentē obedire potest punire, vt patet ff. de officio pro consu. & leg. 1. nec quicquā adiuncto C. de postu. l. quidēdū. Hoc aūt nō esset, si nō teneretur quis paupēris causæ patrocinari, cum aliter non potest iustitiam suam tueri.

¶ Ad primum dubiū dicitur, q sensus literæ sumendus est iuxta materiā subiectam. In hmōi n. moralibus in particulari, tunc in

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aduocatus teneatur præstare patrocinium causæ pauperum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q aduocatus teneatur præstare patrocinium causæ pauperum. Dicitur. n. Exod. 23. Si videris asinum odiētis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis cum eo: sed non minus periculum imminet pauperi, si eius causa cōtra iustitiam opprimatur, quàm si eius asinus iaceat sub onere. ergo aduocatus tenetur præstare patrocinium causæ pauperum.

¶ 2 Præt. * Gregor. dicit in quadā homil. Habens intellectum, curet omninō, ne taceat: habens rerum effluentiam, a misericordia nō torpescat: habens artem qua regitur, vsum illius cum proximo partiat: habens loquendi locū apud diuitem, pro pauperibus intercedat. Talenti. n. nomine cuilibet reputabitur qđ vel minimū accepit: sed talentū commissum nō abscōdere, sed fideliter dispensare quilibet tenetur, qđ patet ex pena serui abscōditis talentū, Matth. 25. ergo aduocatus tenet pro pauperibus loqui.

¶ 3 Præt. Præceptum de misericordiæ operibus adimplentis, cum sit affirmatiuum, obligat pro loco, & tempore, quod est maxime in necessitate: sed tēpus necessitatis videtur esse, qnando alicuius pauperis causa opprimitur. ergo in tali casu videtur q aduocat⁹ teneatur pauperibus patrocinium præstare.

SED CONTRA Non minor necessitas est indigentis cibo, quàm indigentis aduocato: sed ille qui habet potestatem cibandi, nō semper tenetur pauperem cibare. ergo nec aduocat⁹ semp tenet causę pauperum patrocinium præstare.

RESPON. Dicendum, q cū præstare patrocinium causæ pauperū ad opus misericordiæ pertineat, idem est hic dicendum, quod & supra de aliis operibus misericordię *dictum est. Nullus aūt sufficit omnibus indigentibus misericordiæ opus impendere. Et iō, sicut* Aug. dicit in 1. de doct. christ. Cum omnibus prodesse non possis, his potissime consulendū est, qui pro locorū, & tēporū, vel quarumlibet rerū opportunitatibus cōstrictius tibi, quasi quadā sorte, iunguntur. Dicit pro locorū opportunitatibus, quia nō tenetur hō p mundū quærere indigētes, quibus subueniat, sed sufficit, si eis qui sibi occurrūt, misericordiæ opus impendat. Vñ dicit Exod. 23. Si occurreris boui inimici tui, aut asino errāti, reduc ad eū. Addit aūt & tēporū, qa non tenetur homo futuræ necessitati alterius prouidere sed sufficit si promptu dr apparere modus, quo pōt subueniri, quando absq; inquisitione offertur modus quo pōt nō qualitercūq;, sed potēs probabiliter cōiungenda actui: vt si quis videt pauperē vexari, & scit illū habere fratrē aduocatū, satis in prōptu videt qūo pōt ei aliter subueniri cū effectu probabiliter. Et similiter si scio aliquē esse captiuū habentem fratres diuites, satis probabile est, q rediment eū, & sic de aliis. Nō loquitur ergo author in casu, quo apparet ipsa subuētio in actu exercito, quia tunc nō esset in casu necessitatis, sed extra necessitatē: sed quādo subuentio apparet in promptu futura iuxta humanam æstimationem. Et ppterea vsus est potētiæ nomine, & nulla ē diminutio i eo.

¶ Ad secundum dicitur, quòd cum author loquat de subuentione, quæ est misericordiæ opus, non possum intelligere, quòd loquatur de, obligatione peccati mortalis, nisi casu, quo succumbere, & opprimi in causa illa ad extremam necessitatem spectaret. Quod quia contingere potest, ideo author indistincte locutus est dicēdo, q teneat subuenire, & nō explicādo modū an. s. venialiter, vel mortaliter peccet non patrocinando. Quandoq; nāq; esset peccatū mortale, & quādoq; veniale iuxta naturam necessitatis. Quod explicatum esse volunt p illa verba in principio corporis articuli. s. q idem est hic dicendū, quod supra de aliis operibus misericordiæ dictū est. Tripliciter ergo causa pauperis occurrere pōt aduocato. Primo, ad extremā spectans necessitatē simpliciter: & tunc tenet sub pcō mortali si alius nō apparet, qui subueniat tēpore suo. Secūdo vt ad magnā pauperis necessitatē spectās: & tūc si alius nō apparet, qui suo subueniat tempore, tenetur, sed non sub mortali. Tertio, quandoque apparet alius patrocinator: & tunc de consilio est operam suam præueniendo impendere.

¶ Ad prima ergo obiecta nō oportet aliter rndere, qa iam patet ex dictis, q conformis est sententia ista supradictis, & rationi.

¶ Ad obiecta vero secūdo loco de obligatiōe veniali, rndēdo dr. Ad primū q dē, q author nō loquit dilicte de vinculo mortali, aut veniali, sed i cōi. Et ppea tractādo pceptū nō rndit, q ē debitū mortale, sed q est debitū ex antedicta necessitate cōiuncta cū maiori necessitate. s. extrema, quā i principio corpis, referēdo se ad superi⁹ dicta de operib⁹ misericordiæ, expressāti esse censuit.

¶ Ad secm vero, q dicētes peccare mortaliter aduocatū nō exhibentē patrocinium pauperi gratis, vñ pauper notabile dānū incurrit, absq; fundamēto loqui videnti: qm ex pcepto charitatis nō tenetur sub mortali pctō ad subueniendū proximo rōne suæ necessitatis præcise, nisi sit extrema. De tali. n. Ioannes intelligendus est, cū dicit, Qui viderit fratrem suum necessitatem habere &c. si ly, Quomodo charitas manet in eo, accipiendum est negatiue. At si putet quispiā esse ex præcepto iustitiæ teneri aduocatum ad patrocinium pauperis, meminerit, quòd sit ex præcepto iustitiæ obligaretur, aut esset hoc ex iustitia distributiua: & hoc non, quia illa est a toto ad partem. Aut ex iustitia commutatiua, quę est inter partem & partem: & hoc nō, quia nulla est hic commutatio rerum, actionū, aut personarū. Aut ex iustitia legali, &

li, & hoc non: quia illa est a parte ad totum, aliam iustitiā nescio. Amplius, qui tenētur ex præcepto iustitiæ obstare inuasoribus, vel oppressoribus, si hoc cū possunt non faciunt, tenētur ad restitutionem: sed ut superius in q. 62. author dixit, tunc solū nō obstans tenetur ad restitutionem, quādo ex officio tenetur obstare, vt principes, et custodes. Aduocatus autem nō ex officio, quia non est publicus officialis: sed ex arte aduocandi debet de opera suæ artis subuenire. Nō igitur tenetur ad restitutionem nō subueniendo, nec reus est violatæ iustitiæ propter damnum notabile, quod pauper incurrit.

Q. 32. a. 5.

¶ Ad tertium dicitur, quòd iura etsi, disponant quòd detur pauperi aduocatus, nō tamen quòd gratis seruiat: sed de publico ærario merces sibi dari debet, si pauper non potest soluere, & aduocatus renuit gratis patrocinari.

Li. 1. ca. 1. in pn. n. mo.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ primæ Articulum secundum & tertium.*

In ar. 2. & 3. nihil occurrit scribendum, nisi quòd in 3. artic. memineris ignorantiam excusare: quando est causa actus, & non est peccatum. Et vocatur ignorantia causa actus, quando si sciuisset, non fecisset. Est quoque sine peccato, quando est alicuius circunstantiæ, quam non potest, aut non tenetur scire, & si tenetur scire non fuit negligēs vt sciret. Et hæc ampliando ad aduocatum perspicere potest si excusatus est a defendēdo iniustam causam ignoranter. Qui enim omnino defendissent siue iustam, siue iniustam, quāmuis nesciāt iniustam non ex ignorantia, sed cum ignorantia, quæ non excusat, patrocinantur iniuste, qui etiā non

In 2. corp. ar.

In 2. corp. ar.

Ar. præced.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q inconuenienter aliqui secundum iura arceātur ab officio aduocādi. Ab operibus. n. misericordię nullus debet arceri: sed patrocinium præstare in causis ad opera misericordiæ pertinet, vt * dictum est. ergo nullus debet ab hoc officio arceri.

¶ 2 Præt. Contrariarū causarum non videtur esse idem effectus: sed esse deditum rebus diuinis, & esse deditum peccatis, est contrarium. præsenti necessitati succurrat. Vnde dicitur 1. Ioan. 3. Qui viderit fratrem suum necessitatē habentē, & clauserit viscera sua ab eo &c. Sub dit aūt: Vel quarumlibet rerū, quia homo sibi coniunctis quacumque necessitudine maxime debet curā impēdere, sm illud 1. ad Timothe. 5. Si quis suorum, & maxime domesticorum curā non habet, fidē negauit. Quibus tñ cōcurrentibus considerandū restat, vtrum aliquis tantam necessitatē patiatur, q non in promptu appareat, qūo ei possit aliter subueniri, & in tali casu tenetur ei opus misericordiæ impendere. Si autem in promptu appareat, qūo aliter ei subueniri possit vel p seipsum, vel p aliā personam magis coniunctam, aut maiorē facultatem habentē, non tenetur ex necessitate indigenti subuenire, ita q non faciendo peccet, quàmuis si subuenerit absque tali necessitate, laudabiliter faciat. Vnde aduocat⁹ nō tenetur semper causæ paupērū patrocinium præstare, sed solū cōcurrentibus conditionibus prædictis: alioquin oporteret eū, oia alia negotia prætermittere, & solis causis pauperum iuuandis intendere. Et idem dicendum est de medico, quantum ad curationem paupērū.

AD PRIMVM ergo dicendū, q quando asinus iacet sub onere, nō pōt ei aliter subueniri in casu isto, nisi p aduenientes subueniatur: et iō tenētur iuuare. Nō aūt tenerent si posset aliunde remedium afferri.

AD 2^m dicendum, q homo talētum sibi traditum tenetur vtiliter dispensare, seruata opportunitate locorum, & temporum, & aliarū rerum, vt * dictum est.

AD 3^m dicendum, quòd non quælibet necessitas causat debitum subueniendi, sed solum illa, quæ est * dicta.

ARTICVLVS II.

Vtrum inconuenienter aliqui secundum iura arceantur ab officio aduocandi.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q inconuenienter aliqui secundum iura arceātur ab officio aduocādi. Ab operibus. n. misericordię nullus debet arceri: sed patrocinium præstare in causis ad opera misericordiæ pertinet, vt * dictum est. ergo nullus debet ab hoc officio arceri.

¶ 2 Præt. Contrariarū causarum non videtur esse idem effectus: sed esse deditum rebus diuinis, & esse deditum peccatis, est contrarium. inconuenienter ergo excludūtur ab officio aduocati, quidā propter religionem, vt monachi, & clerici: quidam autē propter culpam, vt infames, & hæretici.

¶ 3 Præt. Homo debet diligere proximum sicut seipsum: sed ad officiū dilectionis pertinet, quòd aliquis aduocatus causæ alicuius patrocinetur. inconuenienter ergo aliqui, quibus conceditur pro seipsis authoritas aduocationis, prohibentur patrocinari causis aliorum.

SED CONTRA est, quòd * 3. quæstio. 7. multæ personæ arcentur ab officio postulandi.

3. q. 7. c. infames.

RESPON. Dicendum, q aliquis impeditur ab aliquo actu duplici rōne. Vno modo propter impotentiam: alio modo pp indecentiam, sed impotentia simpliciter excludit aliquem ab actu: indecentia aūt non excludit omnino, quia necessitas indecentiam tollere pōt. Sic ergo ab officio aduocatorū prohibentur quidam pp impotentiam, eo q deficiunt sensu, vel interiori, sicut furiosi & impuberes: vel exteriori, sicut surdi, & muti. Est. n. necessaria aduocato & interior peritia, qua possit conuenienter iustitiā assumptæ causæ ostendere: et iterū loquela cū auditu, vt possit pronūtiare, & audire quod ei dr. Vnde qui in his defectum patiūtur, omnino prohibent ne sint aduocati nec pro se, nec pro alijs. Decentia aūt huius officij exercendi tollitur dupliciter. Vno modo ex hoc, q aliquis est rebus maioribus obligatus: vnde monachos, & presbyteros nō decet in quacūq; causa aduocatos esse, neq; clericos in iudicio sæculari, quia hmōi personæ sunt rebus diuinis astrictæ. Alio modo, pp personæ defectū vel corporalem, vt patet de cæcis, qui conuenienter iudicio astare non possent: vel spiritualem. Nō. n. decet, vt alterius iustitiæ patronus existat, qui in seipso iustitiā cōtempsit: et iō infames, infideles, & damnati de grauibus criminibus nō decēter sunt aduocati, tñ hmōi indecentiæ, necessitas præfertur. Et pp hoc hmōi personæ possunt pro seipsis, vel pro personis sibi coniunctis vti officio aduocati. Vnde & clerici pro ecclesijs suis possunt esse aduocati, & monachi pro causa monasterij sui, si abbas præceperit.

AD PRIMVM ergo dicendum, q ab operibus misericordiæ interdum propter indecentiam impeditur aliqui, & aliqui propter impotentiam. Nō. n. omnia opera misericordiæ omnes decent: sicut stultos non decet consilium dare, neque ignorantes docere.

AD 2^m dicendum, q sicut virtus corrumpitur per superabundantiam, & defectum: ita aliquis fit indecens & per maius, & per minus. Et propter hoc quidam arcentur a patrocinio præstando in causis, quia sunt maiores tali officio, sicut religiosi, & clerici: quidam vero, quia sunt minores quàm vt eis hoc officium competat, sicut infames, & infideles.

AD 3^m dicendum, quòd non ita imminet homini necessitas patrocinari causis aliorum, sicut proprijs: quia alij possunt sibi aliter subuenire. Vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS III.

Vtrum aduocatus peccet, si iniustam causam defendat.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd aduocatus non peccet, si iniustam causam defendat. Sicut enim ostenditur peritia medici, si infirmitatem

mitatem desperatam sanet, ita etiam ostenditur peritia aduocati, si iniustam causam defendere possit: sed medicus laudatur, si infirmitatem desperatam sanet. ergo etiam aduocatus non peccat, sed magis laudandus est, si iniustam causam defendat.

¶ 2 Præt. A quolibet peccato licet desistere: sed aduocatus punitur, si causam suam perdiderit, vt habetur. 2. q. 3.* ergo aduocatus non peccat, iniustam causam defendendo, si eam defendendam susceperit.

2.q.3.c. Si quem peni tuerit.

¶ 3 Præt. Maius videtur esse peccatum, si iniustitia vtatur ad iustam causam defendendam, puta, producendo falsos testes, vel allegando falsas leges, q̃ iniustam causam defendendo, quia hoc est peccatum in forma, illud ī materia: sed videtur aduocato licere talibus astutijs vti, sicut militi licet ex insidijs pugnare. ergo videtur q̃ aduocatus nõ peccet, si iniustã causam defendat.

SED CONTRA est, quod dicitur 2. Paralipomen. 19. Impio præbes auxilium, & ideo iram Domini mereberis: sed aduocatus defendens causam iniustam, impio præbet auxilium. ergo peccando, iram Domini meretur.

RESPON. Dicendum, q̃ illicitum est alicui cooperari ad malum faciendũ siue consulendo, siue adiuuando, siue qualitercũq; consentiendo, quia consiliãs, & coadiuuans quodammodo est faciens. Et Apost. dicit ad Rom. 1. q̃ digni sunt morte non solum qui faciunt peccatum, sed etiam qui consentiunt facientibus: vn de & supra dictum est*, q̃ omnes tales ad restitutionẽ tenentur. Manifestum est autem, q̃ aduocatus auxiliũ, & consiliũ præstat ei, cuius causæ patrocinatur. Vnde si scienter iniustam causam defendit, absq; dubio graui- ter peccat, & ad restitutionem tenetur eius damni, quod contra iustitiam per eius auxiliũ altera pars incurrit. Si autem ignoranter iniustam causam defendit, putans esse iustam, excusatur secundum modum, quo ignorantia excusari potest.

62.ar.7

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ medicus accipiens in cura infirmitatem desperatam, nulli facit iniuriã: aduocatus autem suscipiens causam iniustam, iniuste ladit eum, contra quem iniuste patrocinium præstat: et ideo nõ est similis ratio. Quãmuis. n. laudabilis videatur quantum ad peritiam artis, tamen peccat quantũ ad iniustitiam voluntatis, qua abutitur arte ad malũ.

AD 2^m dicendum, q̃ aduocatus si in principio credidit causam iustam esse, & postea in processu appareat eam esse iniustam, non debet eã prodere, vt. s. aliã partem iuuer, vel secreta suę causæ alteri parti reuelet, potest tamẽ, & debet causam deserere, vel eum, cuius causam agit ad cedendum inducere, siue ad componẽdum sine aduersarij damno.

AD 3^m dicendum, quòd sicut supra dictum est* militi, vel duci exercitus licet ī bello iusto ex insidijs agere ea, quæ facere debet prudenter occultando, non autem falsitatem fraudulenter faciendo: quia etiã hosti fidem seruare oportet, sicut Tulli. dicit in 1. de Offic.

Q.40.ar.3. In c.vlr.qõ de Iustitia agit a medio.

* Vnde & aduocato defendẽti causam iustã, licet prudenter occultare ea, quibus impediri posset processus eius: non autem licet ei aliqua falsitate vti.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæprimæ Articuli quartiũ.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aduocato liceat pro suo patrocinio pecuniam accipere.

Opusc. 19. cor. 11.

IN ar. 4. dubiũ occurrit in respõsione ad tertium, circa rationem redditam, quare, iudex & testes sunt communes, quia. s. iustitia, & veritas in neutram partem declinant. Videtur. n. q̃ dicta ratio non concludat differentiam intentã inter aduocatum, & alios. s. iudicẽ, & testes. Nam aduocatus non potest licite, nisi iustum patrocinium præstare, sicut iudex iustam sententiam. Si ergo ex ratione iustitiæ prohibetur iudici pecuniam accipere, ex eiusdem ratione prohiberi deberet aduocato: et si aduocato ex hac parte non prohibetur, ergo nec iudici. Rursus, si ratio iustitiæ facit personam testis & iudicis cõmunẽ, debet quoque facere personam aduocati communem, quia tenetur ad iustum tantum patrocinium.

Ar. 1. q. 71. quæst. 3. Epist. 3. ad Hyppg. eosdem illum tom. 2. ubi ep. 54.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ cũ vnumquodq; ofhciũ a proprio fine, nõ a cõmuni, & a proximo, nõ a remoto sine pẽsandũ sit inter personas cõcurrẽtes ad iudiciũ, discernẽdũ est, q̃ quorundã proprius finis est cõmunis vtriq; parti: quorundã uero proprius finis est propriꝰ uni parti. Finis aũt utriq; parti cõmunis est iustitia non mea, aut tua, sed simpliciter: finis aũt proprius nõ simpliciter, sed iustũ tale, puta, iustũ patrocinium, iustum consiliũ. Quo circa quia tam iudex, quàm testis ad id quod commune vtriq; parti est non positiue, sed negatiue, hoc est, qđ i neutrã partẽ declinet, assumit ī indicio, cõsequens est, q̃ ad iustũ & verũ simpliciter & absolute tamquã proprium finẽ rẽdant ambo. Et econtra, q̃ a finis proprius eorum est iustum, & verum absolute, qđ in neutram declinat partem, idcirco ad commune utrique parti tamquàm proximum ordinantur finẽ. Aduocatus aũt, & iurisconsultus nõ tendunt, tamquàm ad proprium finem, ad iustum simpliciter, & absolute: in cuius signũ si in processu

Eccles. lo. cõ nõ pro ximo cito

Epist. 3. ad Nepot. tom. 2.

SED CONTRA est, quod Augu.* dicit ibidem, q̃ aduocatus licite vẽdit iustum patrocinium, & Iurisperitus verum consilium.

RESPON. Dicendum, quòd ea quæ quis nõ tenetur alteri exhibere, iuste potest pro eorum exhibitione recompensationem accipere. Manifestum est autem, q̃ aduocatus non semper tenetur patrocinium præstare, aut consilium dare causis aliorum: et ideo si vendat suum patrocinium, siue consilium non agit contra iustitiam. Et eadẽ ratio est de medico opem ferente ad sanandum, & de omnibus alijs huiusmodi personis, dumtamen moderate accipiant, cõsiderata cõditione psonarũ, & negotiorũ, & laboris, & consuetudine patriæ. Si autem per improbitatem aliquid immoderate extorqueant, peccant contra iustitiam. vnde Augu.* dicit ad Macedoniũ, q̃ ab his extorta per immoderatam improbitatẽ repeti solent, data per tolerabilem consuetudinem non solent.

Epist. 54. ad Macedon. tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ non semper quæ homo potest misericorditer facere, tenetur facere gratis, alioquin nulli liceret aliquam rem vẽdere, quia quãlibet rem potest homo misericorditer impendere: sed quando eam misericorditer impendit, non humanam, sed diuinam remunerationem quærere debet. Et similiter aduocatus, quando causæ pauperum misericorditer patrocinatur, nõ debet intendere remu-

cessu inuenerint causam suam iniustam, nõ debent, vt in ratione ad ſm præcedentis arti. dictũ est, prodere secreta suæ causæ, nec alterã, q̃ uis iustã, parte iuuare, ad quod tenerẽtur, si ad iustũ simpliciter & absolute, vt propriũ finem ordinarentur, sed tẽdũt ad iustũ tale. s. iustũ patrocinium, & iustũ consiliũ huius partis, tãquã ad proximũ finẽ, q̃ uis finis eorũ remotus sit iustitia simpliciter vel attingenda, vel saltẽ non impedienda. Et ex his patet solutio obiectorum, Quare iustitia, & veritas absolute inferant iudicẽ, & testes esse communes, & non aduocatum &c.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsecundæ Articulum primum.*

IN ar. 1. q. 72. dubium occurrit, an de ratione contumeliæ sit, q̃ dicatur contumelia coram illo, cui infertur contumelia. Et est ratio dubii, quia contumelia importat manifestã iniuriã, sicut ira manifestam vindictam. Cõstat autem q̃ hæ iusmodi manifestatio principaliter refertur ad eum, contra quem irrogatur contumelia, sicut in ira ad eũ, contra quẽ irascimur. Ex altera autem parte apparet oppositum, nã multi contumelias contra absentem profecerunt.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ cum actus morales ex intentione iudicentur, & cõtumeliæ actus per hoc in sua natura locetur, q̃ contra honorem directe machinatur alterius, consequens est q̃ ad hoc, q̃ aliq̃s aliquis sit per se, & directe contumelia, exigitur q̃ directe contra honorem tendat proximi. Non tẽdit autem directe, & per se contra honorẽ alienius, qui illum reuereatur, qui occulte intendit iniuriari, sed solus ille qui, eũ sic parui facit, vt ad manifestã sibi iniuriã tẽdat. Et propter hoc ī litera dicitur, quòd contumelia id, quod est contra honorem alicuius deducit in notitiã eius. Sciendũ tamen est, quod tripliciter contingit hoc facere. Primo, in faciem eius personaliter audiẽtis: secundo literis, seu libello, vt ad eum deueniat: tertio, verbis uel signis in absentia per accidẽs, quia. s. absens est: sed in p̃sentia per se quo ad intentionẽ, quãdo. s. ad hoc dicit iniuriosa contra illũ verba, ut in eius notitiam deueniant, & ad hoc operam dat. Sem per. n. in notitiam eius intendit contumeliosus deducere quod est contra illius honorem, sicut iratus vindictam, quam in absentia facit. Et per hoc patet solutio obiectorum.

¶ In eodẽ 1. q. 72. ar. dubiũ occurrit, An sit uera determinatio litteræ. s. q̃ contumelia consistens in factis, nõ cõsistit in eis inquantum sunt facta, sed inquantũ sunt signa. Apparet nãq; falsum, eo

A

B

C

D

E

quòd cõtumelia consistens in dehonestatione ianuarum domus alicuius, in deturpatione, uel destructione imaginum, uel stẽmatum alicuius, consistit in factis ipsis, ut talia facta sunt, ut patet: sicut rapina in ablatione rerũ, & verberatio in persecutione personæ, licet significent animum male dispositum erga illum &c.

Hoc. n. commune est omnibus malis factis, qñ per se. s. ex ītentione fiunt. Et cõfirmatur: quia huiusmodi iniuriæ nõ spectant ad aliquod supradictorũ uitiorũ, quæ posita sunt opponi iustitiæ, ut patet discurrendo per singula, homicidia, furtum, rapinã &c.

q.59.ar.1. Et Psal 45 Et Roma. 1. lect. 2.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ dubitatio oritur ex hoc, q̃ credit ī proposito factũ habere rationẽ signi respectu faciẽtis, sicut uerba respectu loquentis, cũ tñ hoc nõ sufficiat. Sed pro tanto facta, ut facta distinguuntur hic contra facta ut signa, quia ad eius offensam, cõtra qué fiunt, nõ per ueniunt ut facta, sed ut signa. Fur fiqdẽ, aut latro iniuriatur facto, ut factum est, quia actio auferendi priuat illum rebus suis. Et simile est de homicidio, & aliis supradictis. Contumelioſus aũt qñ facto iniuriatur, nõ in iuriatur facto ut factum est, sed facto ut signo, quia actio illa dehonestationis ianuæ, & huiusmodi, inquantũ talia facta absolute sunt, nõ lædũt proximũ. Neq; enim personalia, neq; res eiꝰ diminuũt, nisi forte p accidens: qa. sicut imago erat sua, & nihil amplius ualet, sed ut habent rationẽ signi pertingunt, quãtũ in se est, ad lædendũ honorẽ proximi. Quãmuis aũt cõmune sit omnibus male factis significare malã intẽtionem agentis, neq; penes sic esse signũ, distinctio hic fit: prius tamẽ est male factis, vt sunt contumelioſa, ad hoc ut sint cõtumelioſa, induere rõnẽ signi quo ad efficaciã, hoc est, q̃ nõ pingũt cõtumelioſa ad iniuriatũ, nisi ut signa, ac per hoc talia facta sunt cõtumelioſa, ut sunt talia facta materialiter, ut signa formaliter. Et aduerte, q̃ quia unũ uitium imperat alteri, sicut qñ quis furat vt mœchet: ita siquis raperet, seu peuterer ut cõtumeliaret rapina, seu peussio ut factũ lederet in rebus, ut in eius notitiam deueniant, & ad hoc operam dat. Sem per. n. in notitiam eius intendit contumelioſus deducere quod est contra illius honorem, sicut iratus vindictam, quam in absentia facit. Et per hoc patet solutio obiectorum.

Li. 2. c. 3. circa medium tom. 3.

¶ Quarto, de origine contumeliæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum contumelia consistat in uerbis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ contumelia non consistat in verbis. Contumelia. n. importat quoddam nocumentum proximo illatũ, cum pertineat ad iniustitiam: sed verba nullum nocumentum uidentur inferre proximo nec in persona, nec in rebus. ergo cõtumelia nõ cõsistit in uerbis.

¶ 2 Præt. Contumelia uidetur ad quandam dehonorationẽ pertinere: sed magis aliquis põt inhonorari, seu uituperari factis, quàm uerbis. ergo uñ q̃ contumelia nõ consistat in factis, sed magis in factis.

¶ 3 Præt. Dehonoratio, quæ fit in uerbis, dr̃ conuitium, uel improperium: sed contumelia uñ differre a conuitio, & ab improperio. ergo contumelia nõ consistit in uerbis.

SED CONTRA. Nihil auditu pcipitur, nisi uerbũ: sed contumelia auditu pcipitur, secũdum illud Ieremiæ, 20. Audiui contumelias in circuitu. ergo cõtumelia ẽī uerbis.

RESPON. Dicendum, q̃ cõtumelia importat dehonorationem alicuius: quod quidem contingit dupliciter. Cum. n. honor aliquã excellentiam cõsequatur, uno modo aliquis aliũ dehonorat, cũ priuat eũ excellentia, pp quã habebat honorem: quod quidem fit per pecca ta factorum, de quibus supra dictũ est.* Alio mõ, cum aliquis id, quod est cõtra honorẽ alicuius, deducit in notitiã eiꝰ, & aliorũ: & hoc proprie pertinet ad cõtumeliã, quod quidem fit per aliqua signa. Sed sicut* Augustin. dicit in 2. de doct. christ. omnia signa uerbis comparata, pauciſſima sunt. Verba enim inter homines obtinuerunt prin-

Q. 64. 65.

¶ In responsione ad tertium eiusdem primi articuli, dubium occurrit, An contumelia distinguatur in plures species, seu distinguatur species ab improperio, & conuitio. Et est ratio dubii, quia distinctio specifica attendi tur penes obiectū, qđ est materia circa quam. Constat autem ex litera, quòd defectus culpæ est materia cōtumelię, defectus comiuniter est materia conuitii, defectus præteritæ indigentiæ est materia improperii: rursus defectus culpæ maximam habet diuersitatem specificam, vt patet de diuersitate vitiorū. In oppositum autem est, quòd non cōsuenit author prę terire specificam distinctionem vitiorū in hoc opere, vbi descendit vsque ad specialissima moraliū, alioquin nō esset vltimus moraliū liber.

¶ Ad hoc dicitur, quòd procul dubio, cōtumelia vnius est speciei specialissimæ ex vnitate honoris, contra quem tendit specificam vnitatem habens, sicut detractio ex vnitate famæ. Huius autem signum manifestum est, quòd idem defectus culpæ spectat ad detractionem, & contumeliam. Potest enim quis & detrahendo, & contumeliando, defectum adulterii, furti &c. dicere. Habent ergo se omnes defectus, qui dicuntur, ad hæc vitia, non vt materia circa quam formaliter versantur, sed materialiter. Et propterea non variant species, sed secundum diuersitatē finium ad quos ordinantur, puta, dehonorationis, vel infamiæ ad diuersas species moraliū vitiorū reducuntur, & vniūtur &c. Omnes siquidē defectus quatenus honorem lædunt, vnius sunt rationis, & ad contumeliā spectant: quatenus famā minuūt, aut auferunt, vnius alteri⁹ sunt rationis & ad detractionem

Li. 10. c. 3. incipit: Clarus: parum ante mediū

Gloſ. inter vinearis ibi.

Q. 64. 65. 66.

cipatum signandi quæcūq; animo cōcipiuntur. Et iō cōtumelia, proprie loquēdo, in verbis cōsistit. Vñ Isidor. *dicit in lib. Etymo. ꝙ cōtumelioſus dr̄ aliquis, quia velox est, & tumet verbis iniuriæ. Tū quia etiam per facta aliqua significatur aliquid, quæ in hoc, quod significant, habent vim verborū significātium, inde est ꝙ contumelia extēso nomine etiam in factis dicit. Vnde Roman. 1. super illud, Contumelioſos, superbos, dicit gloſ. ꝙ contumelioſi sunt, qui dictis, vel factis cōtumelias, & turpia inferūt.

Ad primvm ergo dicēdum, ꝙ verba ſm sui essentiam. i. inquantū sunt quidam soni audibiles, nullū nocumentum alteri inferunt, nisi forte grauando auditum, puta, cū aliquis nimis alte loquitur. Inquātum vero sunt signa repræsentantia aliquid in notitia aliorū, sic possunt damna multa inferre, inter q̄ vnum est, ꝙ homo damnificatur quantum ad detrimētum honoris sui, vel reuerentiæ sibi ab alijs exhibendæ. Et iō maior est cōtumelia, si aliquis alicui defectum suum dicat coram multis: & tamē si sibi soli dicat, potest esse contumelia, inquātum ipse qui loquitur, iniuste cōtra reuerentiam audientis agit.

Ad 2^m dicendum, ꝙ intantū aliquis aliquem factis dehonorat, inquantum illa facta vel faciunt, vel significant illud quod est cōtra honorē alicuius, quorum primū non pertinet ad cōtumeliā, sed ad alias iniustitiæ spēs, de quibus supra dictum est: *ſm vero pertinet ad cōtumeliam, inquantum facta habēt vim verborum in significando.

Ad 3^m dicēdum, ꝙ conuitiū, & improperium cōsistunt in verbis, sicut & contumelia: quia per oīa hęc repręsentatur aliquis defectus alicuius in detrimentum honoris ipsius. Hmōi autem defectus est triplex. s. defect⁹ culpæ, qui repræsentatur ꝙ verba contumelioſa: et defectus generaliter culpæ, & pœnæ, qui repræsentatur per conuitium: quia vitiū cāsueuit dici non solum aīæ, sed etiam corporis. Vñ siquis alicui iniuriosē dicat, eum esse cæcum, conuitiū quidē dicit, sed non contumeliam. Si quis autem dicat alteri, ꝙ sit fur, non solum conuitium, sed etiam contumeliā infert. Quandoq; vero repræsentat aliqs alicui defectū minorationis, siue indigentiæ, qui etiam derogat honori consequenti quācūque excellentiā, & hoc fit per verbū improperij: quod proprie est, qñ aliquis

Iniuriosē alteri ad memoriā reducit auxilium, quod contulit ei necessitatē patienti. vnde dicitur Ecclesia. 20. Exigua dabit, & multa improperabit. Quandoque tamē vnum istorum pro alio ponitur.

Articvlvs II.

Vtrum contumelia, seu conuitium sit peccatum mortale.

Ad secvndvm sic procedi tur. Videtur ꝙ contumelia vel conuitium, non sit peccatum mortale. Nullum. n. peccatum mortale est actus alicuius virtutis: sed cōuitiari est actus alicuius virtutis. s. eutropelię, ad quā pertinet bene conuitiari, ſm Philo. in 4. Ethi. *ergo conuitium, siue contumelia non est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Peccatum mortale non inuenitur in viris perfectis, qui tū conuitia, vel contumelias aliquando dicunt, sicut patet de Apost. qui ad Galatas tertio dixit. O insensati Galatæ. Et Dominus dicit Lucæ vltimo. O stulti, & tardi corde ad credendum. ergo cōuitium, siue contumelia nō est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Quāmuis illud quod est peccatum veniale ex genere, possit fieri mortale, non tamen peccatū, quod est ex genere mortale, potest esse veniale, vt supra habitum est. * Si ergo conuitiū, vel contumelia esset peccatum mortale ex genere suo, sequeretur ꝙ semper esset peccatum mortale: quod vī esse falsum, vt patet in eo, qui leuiter & ex surreptione, vel ex leui ira dicit aliquod verbū cōtumelioſum' nō ergo contumelia, vel cōuitium ex genere suo est peccatum mortale.

Sed contra. Nihil meretur pœnam æternā inferni, nisi pctm̄ mortale: sed conuitium, vel contumelia meretur pœnam inferni, secundum illud Matth. 5. Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis. ergo cōuitium, vel contumelia est peccatum mortale.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut supra dictū est, *verba inquantū sunt soni quidā, non sunt in nocumētū aliorū, sed inquantū significāt aliquid, quæ quidē significatio exinteriori affectu ꝓcedit: et iō in peccatis verborum maxime considerandum videtur, ex quo affectu aliquis verba proferat. Cum ergo cōuitiū, seu cōtumelia de sui rōne importer quandā dehonorationē, si intētio proferentis ad hoc ferat, vt aliquis p verba quæ profert, honorē alterius auferat, hoc proprie & per se est dicere cōuitium, vel cōtumeliam: & hoc est peccatum mortale non minus quàm furtū, vel rapina. Non enim homo minus amat suum honorem, quàm rem possessam. Si vero aliquis verbum conuitij, vel cōtumeliæ alteri dixerit, non tamen animo dehonorandi, sed forte propter correctionem, vel propter aliquid huiusmodi, non dicit conuitium, vel cōtumeliam formaliter, & per se, sed per accidens, & materialiter, inquantum. s. dicit id, quod potest esse conuitium, vel contumelia. Vnde hoc potest esse quandoque peccatum veniale, quandoque autem absque omni peccato. In quo tamen necessaria est discretio, vt moderate homo talibus verbis vtatur: quia posset esse ita graue conuitium, quod per incautelam prolatum auferret honorem eius, contra quem proferretur: & tūc posset homo peccare mortaliter, etiam si non intenderet dehonorationem alterius. Si cut etiam si aliquis incaute alium exludo percutiēs, grauiter lædat, culpa non caret.

Ad primvm ergo dicendum, quòd eutropelum pertinet dicere aliquod leue conuitium non ad dehonorationem, vel ad contristationem eius, in quem dicitur, sed magis causa delectationis, & ioci: et hoc potest esse sine peccato, si debitæ circūstantiæ obseruentur. Si vero aliquis non reformidet contristare eum, in quem profertur huiusmodi iocosum conuitium, dummodo aliis risum excitet, hoc est vitiosum, vt ibidem dicitur. *

Ad 2^m dicendum, quòd sicut licitum est aliquem verberare, vel in rebus damnificare causa disciplinæ: ita etiam & causa disciplinæ potest aliquis alteri, quē debet corrigere, verbum aliquod conuitiosum dicere. Et hoc modo Dñs discipulos vocauit stultos: & Apostolus Galatas insensatos. Tū, sicut dicit August. * in libro de sermone Domini in mōte, raro, & ex magna necessitate obiurgationes sunt adhibendæ, in quibus non nobis, sed vt Domino seruiatur, instemus.

Ad 3^m dicendum, quòd cum peccatum conuitij, vel contumeliæ ex animo dicentis dependeat, potest contingere, quòd sit peccatum veniale, si sit leue conuitium, non multum hominem dehonestans, & proferatur ex aliqua animi leuitate, vel ex leui ira absque firmo proposito aliquem dehonestandi, puta, cum aliquis intendit aliquem per huiusmodi verbum leuiter contristare.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ secundæ Articulum secundū.*

In art. 2. eiusdē q. 72. diligenter discerne nō solum inter contumeliam formaliter, & materialiter ex intentione dehonorandi, sed ét latitudinem tam cōtumeliæ formalis, q̄ materialis. Nam contumelia formalis. s. ex animo dehonorandi procedens, licet ex suo genere sit peccatū mortale, pp imperfectionem tamen actus, qnque est venialis, quādo. s. vel est imperfectio ex parte honoris, puta, cū irrendit nō ni si parū dehonorare, q̄d author vocat in responsione ad tertium, leuiter contristare: modicū. n. pro nihilo reputat: Vel est imperfectio ex parte intētionis, puta, cū ex leui ira ꝓrumpit in verbū contumelioſum, non ex consensu dehonorādi. Materialis autem contumelia non est ex se mortalis, sed posset esse mortalis ex damno, quod inferret proximo. Vñ quantūcūq; excessiuam contumeliā in aliquē diceré nō animo iniuriandi, si ꝓpterea non damnificatur ille in honore, nō pecco mortaliter peccato cōtumeliæ. In illis. n. peccatis materialiter, & per accidens nō est mirū si iudicam⁹ ex materiali, & p accidens damno. Et ppea in litera dr̄, ꝙ p incautelam prolatū auferret honorē eius &c. Et aduerte hic, ꝙ cōtumelias, quas plati obiurgādo proferre possunt, licet vt materiam virtutis assumāt, & i litera dicatur ꝙ raro, & ex magna

Li. 4. Ethi. ca. 8. to. 5.

Ha. ca. 30. non remotæ fine. to. 24.

Infra q. 73. ar. 4. ad 1. Et opu. 19. cap. 16.

gna necessitate dicer debeāt, tutius tñ mihi videt, ꝙ nūquàm, nisi Spiritu sācto sugerente dicatur, quoniam repræsentatur subditis, quòd non ex charitate, sed ex passione procedant, siūtq; deteriores nō susciꝑientes disciplinam, leuiusque verbera, quàm contumelioſa verba suscipiunt. Vnde Tullius in libro de Officiis, Omnis animaduersio, & castigatio cōtumelia vacare debet.

Articvlvs III.

Vtrum aliquis debeat contumelias sibi illatas sustinere.

Ad tertivm sic procedit. Videtur quòd aliquis non debeat contumelias sibi illatas sustinere. Qui enim sustinet contumeliam sibi illatam, audaciam nutrit conuitiantis: sed hoc non est faciendū. ergo hō non debet sustinere contumeliā sibi illatam, sed magis conuitianti respondere.

¶ 2 Præt. Homo debet plus se diligere, quàm alium: sed aliquis nō debet sustinere, ꝙ alteri conuitiū inferatur. vnde dicitur Prouer. 26. Qui imponit stulto silentium, iras mitigat. ergo ét aliqs nō debet sustinere cōtumelias illatas sibi.

¶ 3 Præt. Non licet alicui vindicare seipsum, secundum illud. Mihi vindictam, & ego retribuam: sed aliquis non resistendo contumeliæ, se vindicat, secundum illud Chrysosto. * Si vindicare vis, sile, & funestam ei dedisti plagā. ergo aliquis non debet silendo sustinere verba contumelioſa, sed magis respondere.

Sed contra est, quod dicitur in Psal. 37. Qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates. et postea subdit. Ego autem tanquàm surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.

Respon. Dicendum, quòd sicut patientia necessaria est in his, quæ contra nos fiunt, ita etiam in his, quæ contra nos dicuntur. Præcepta autem patientiæ in his, quæ contra nos fiunt, sunt in præparatione animi habenda, sicut Aug. * in libro de sermone Domini in monte exponit illud præceptum Domini, Si quis percusserit te in vna maxilla, præbe ei & aliam, vt scilicet homo sit paratus hoc facere, si opus fuerit. Non tamen semper tenetur facere actu, quia nec ipse Dominus hoc fecit: sed cum suscepisset alapam, dixit. Quid me cædis? vt habetur Ioannis 18. Et ideo etiam circa verba contumelioſa, quæ contra nos dicuntur, est idem intelligendum. Tenemur enim habere animum paratum ad contumelias tolerādas, si expediens fuerit. Quandoque tamen oportet vt contumeliam illatam repellamus, maxime propter duo. Primo quidem propter bonum eius, qui contumeliā infert, vt videlicet eius audacia reprimatur, & de cætero talia non attentet, secundū illud Prouerb. 27. Respondе stulto iuxta stultitiā suam, ne sibi sapiens videatur.

Alio modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumelias nobis illatas. Vnde Gregorius * dicit super Ezech. homil. nona. Hi, quorum vita in exemplo imitationis est posita debent, si possunt, detrahentium sibi verba compescere, ne eorum prædicationem non audiant, qui audire poterant: & ita in prauis moribus remanentes, bene viuere contemnant.

Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne ei similis efficiaris. Qui primo vult vti præcepto, attendat intra se, si ad hoc monetur ex charitate fraterna, qua malum proximi tolerare nō potest, vt. s. se sapientem reputet: an mouetur potius, vt ipse respondens, sapiēs videatur aut bonus, aut non malus &c. Si enim non propter proximi charitatem respondet, frustra se illa authorita excusat. Et quo pacto iactat se aliquis fraterna charitate moueri ad respōdendum, qui multa alia mala ciusdē proximi, & forte grauiora nouit, nec curat ei subuenire? Qui autem tanta se non flagrare charitate cognoscit, mansuetusq; tacet, ne & ipse peccet rñdendo, optime sibi consulit.

¶ Circa reparationem cōtumeliæ iam illatæ, dubium occurrit, An teneatur ad petendam veniā ab iniuriato is, q̄ cōtumeliam in eū protulit. Et est ratio dubii, quia August. in regula mandat hoc fieri, & quidam dicunt ad hoc teneri.

¶ In oppositum autem est, quia sicut in aliis iniuriis sufficit restituere, & nō oportet aliter petere veniam, ita nec in contumelia.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia iniuria emenda tur sufficiēter per reductionem ad æqualitatem, quam facit restitutio, non tenetur cōtumelioſus ad aliud proximo exhibendum, quàm restitutionē. Vnde quomodocumque restituat ei honorē, quē abstulit, reuerentiā exhibēdo, vel aliter, satisfecit, nec ad aliud tenetur, nec aliud docuit August. cum expresse dicat, Quicumque conuitio, vel maledicto alicui quem læserit, memineritsatisfactione quàmcitius curare quod fecit. Præcepit ergo in primis satisfactionem, quam restitutio importat. Sed quia i religiosis debet

Homil. 43. in Matth. circa medium habetur ad sensum. Et homil. 85. a medio. to. 2

lib. 1. ca. 34 35. & 36. tom. 4.

Homi. 9. in Ezech. circa mediū.

debet abundãtior esse iustitia, modus satisfaciendi abundantioris humilitatis datus est: & idcirco ad petitionẽ veniæ maximæ hominis, a quo petitur, honoratio. Doctores autem dicentes teneri hominem ad veniã petendam, exponendi sunt, quando nõ potest aliter restitutionem facere. Vnde S. Tho. superius in quæstione 72. artic. 2. ad tertium, dicit, quòd restitutio honoris ablati per contumeliam, sit per exhibitionem reuerentiæ. Satisfactio ergo est in præcepto, non modus satisfaciendi. Et hæc ẽt pro 4. 72. q. ar. sufficiant.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd audaciam conuitiantis contumelioſi debet aliquis moderate reprimere .ſ. propter officium charitatis, non propter cupiditatẽ priuati honoris. Vnde dr Prouer. 26. Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suã, ne ei similis efficiaris.

AD 2m dicendum, quòd in hoc, quòd aliquis alienas contumelias reprimit, non ita timetur cupiditas priuati honoris, sicut cum aliquis repellit cõtumelias proprias: magis autem videtur hoc pertinere ex charitatis affectu.

AD 3m dicendum, quòd si aliquis hoc animo taceret, vt tacendo contumeliantem ad iracundiã prouocaret, hoc pertineret ad vindictam. Sed si aliquis taceat, volẽs dare locum iræ, hoc est laudabile. Vnde dicitur Eccle. 8. Non litiges cum homine linguato, & non struas in ignem illius ligna.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum contumelia oriatur ex ira.

Infr. q. 73. a. 3. ad 3. & q. 158. art. 7. cor.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd contumelia non oriat ex ira, quia dr Prouerb. 11. Vbi ſuperbia, ibi contumelia: ſed ira est vitium distinctũ a ſuperbia. ergo contumelia non oritur ex ira.

¶ 2 Præt. Prouerb. 20. dicitur. Omnes ſtulti miſcentur contumelijs: ſed ſtultitia est vitium oppoſitum ſapiẽtiæ, vt ſupra habitum est, *ira aũt opponitur mã ſuetudini. ergo contumelia non oritur ex ira. Q. 46. ar. 1.

¶ 3 Præt. Nullũ peccatũ diminuitur ex ſua cauſa: ſed peccatũ contumeliæ diminuitur, ſi ex ira proferatur, grauius. n. peccat qui ex odio contumeliam infert, quàm qui ex ira. ergo contumelia non oritur ex ira. I

lib. 3 1. cap. 31. a medi. SED CONTRA est, quod Gregorius 31. *Moralium dicit, quòd ex ira oriuntur contumeliæ.

RESPON. Dicendum, q̃ cum vnum peccatum poſſit ex diuerſis oriri, ex illo tamen dicitur principalius habere originem, ex quo frequentius procedere conſueuit propter propinquitatem ad finẽ ipſius. Contumelia aũt magnam habet propinquitatem ad finẽ iræ, qui est vindicta. Nulla. n. vindicta est irato magis in promptu, quàm inferre contumeliam alteri: & ideo contumelia maxime oritur ex ira.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd contumelia nõ ordinatur ad finem ſuperbiæ, qui est celſitudo, & ideo non directe contumelia oritur ex ſuperbia. Diſponit tamen ſuperbia ad contumeliam, inquantum illi, qui ſe ſuperiores æſtimant, facilius alios contemnunt, & iniurias eis irrogant. Facilius enim iraſcuntur, vtpote reputantes indignum quicquid contra eorum voluntatem agitur.

lib. 7. ca. 6. in princip. tom. 5. AD 2m dicendum, quòd ſm Philoſop. in 7. Ethicorum, *ira non perfecte audit rationem. Et ſic iratus patitur rationis defectum, in quo conuenit cum ſtultitia. Et propter hoc ex ſtultitia oritur contumelia ſecundum affinitatem, quam habet cum ira.

li. 2. cap. 4. declinando ad finẽ tom. 6 AD 3m dicendum, quòd ſecundum Philoſoph. in 2. Rhetoric. *iratus intendit manifeſtam offenſam, quod non curat odiens. Et ideo contumelia, J quæ importat manifeſtam iniuriam, magis pertinet ad iram, quàm ad odium.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæ tertiæ Articulum primũ.

QVAESTIO LXXIII.

De Detractione, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA considerandũ est de detractione.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quid ſit detractio.

¶ Secũdò, Vtrum ſit peccatũ mortale.

¶ Tertio, De comparatione eius ad alia peccata.

¶ Quarto, Vtrum peccet aliquis audiendo detractiouem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum detractio conuenienter diffinitur, quod est denigratio alienæ famæ per uerba.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd detractio non ſit denigratio alienæ famæ per occulta verba, vt a quibuſdam diffinitur. Occultum. n. & manifeſtum, ſunt circũſtantiæ non conſtituentes ſpeciem peccati. Accidit enim peccato, quòd a multis ſciatur, vel a paucis: ſed illud, quod non conſtituit ſpeciem peccati, non pertinet ad rõnem ipſius, nec debet poni in eius diffinitione. ergo ad rõnem detractionis nõ ptinet, q̃ fiat p occulta verba. K

¶ 2 Præt. Ad rationem famæ pertinet publica notitia. Si ergo per detractionem denigretur fama alicuius, non poterit hoc fieri per verba occulta, ſed per verba in manifeſto dicta.

¶ 3 Præt. Ille detrahit, qui aliquid ſubtrahit, vel diminuit de eo, qđ est: ſed quandoque denigratur fama alicuius, etiam ſi nihil ſubtrahatur de veritate, puta, cum aliquis vera crimina alicuius pandit. ergo non omnis denigratio famæ est detractio.

SED CONTRA est, quod dr Eccleſiaſt. 10. Si mordeat ſerpẽs in ſilentio, nihil eo min⁹ habet, qui occulte detrahit. ergo occulte mordere famã alicuius, est detrahere.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut facto aliquis noçet alteri dupliciter, manifeſte quidem, ſicut in rapina, vel quacumque violentia illata, occulte autem, ſicut in furto, & doloſa percuſſione: ita etiam uerbo aliquis dupliciter ali-

Q. 66. ar. 4. & 1. 2. Q. 6 ar. 5. & 8. cant, vt pater in detractione mendacij. Ex his autẽ quæ sũt per accidens, nõ uariatur ratio vitii: falſum tamen aſſumitur, quòd tantũ ſciat de inrẽtione proximi quilibet, quantum dicens illũ mala intentione operari, tum quia præſumũt audiẽtes, quòd ille dicens, aliquod ſciat ſecretũ ſibi teſtimonium de proximi mala intentione: tum quia aſſerendo malam intentionem proximi, inſinuat ſe ſcire aliquid de intentione proximi, qđ audientibus manifeſtat: loquitur enim tãquàm verũ dicens. Vnde ſi perſona ſic detrahẽs est talis, de qua potest preſumi, quòd dicat hoc ex aliqua particulari notitia, quam habet de intentione illius, tenetur ad reſtitutionẽ famæ: quẽ admodum qui crimen aliquod impoſuit falſo. Et dicere quòd ipſe temere iudicauit, & dixit qđ non ſciuit &c. Si autem est perſona, quã conſtat audientibus omnibus nihil noſſe de proximo illo magis quàm alios, ſed ex ſua temeritate, odio, uel inuidia, & huiuſmodi hęc diciſſe, licet peccauerit, reſtituere tñ nõ tenẽt famã quã nõ abſtulit, quãuis conatus fuerit auferre.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæ tertiæ articulũ ſecundũ.

In art. 2. eiuſdẽ 73 q. nota detractionem materialiter, ſcilicet non animo detrahendi, non eſſe regulariter mortale peccatum: per accidens tamen poſſe eſſe mortale, ſi notabiliter lædat famam proximi. Sed aduerte, quòd non lædit. Vno modo in manifeſto, & hoc ſit per cõtumeliã, ut ſupra dictum est: * alio modo occulte, & hoc ſit p detractionẽ. Ex hoc autem quòd aliquis manifeſte verba contra alium profert, uidetur eum paruipẽdere, unde ex hoc ipſo dehonoratur: et ideo contumelia detrimentum affert honori eius, in quem profertur. Sed qui verba cõtra aliquem profert in occulto, videtur eum uereri magis, quàm paruipendere: vnde non dicrecte infert detrimẽtum honori, ſed famæ, inquãtũ huiuſmodi uerba occulte proferens, quantum in ipſo est, eos qui audiunt, facit malam opinionem habere de eo, contra quem loquitur. Hoc enim intẽdere videtur, & ad hoc conatur detrahẽs, vt eius verbis credatur. Vnde patet q̃ detractio differt a contumelia dupliciter. Vno modo, quantum ad modum proponẽdi verba: quia ſcilicet contumelioſus manifeſte contra aliquem loquitur, detractor autem occulte. Alio modo, quantum ad finem intentum, ſiue quantum ad nocumentũ illatũ, quia .ſ. cõtumelioſus derogat honori, detractor famæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in uoluntarijs cõmutationibus, ad quas reducuntur omnia nocumẽta proximo illata verbo, vel facto, diuerſificant rationẽ peccati occultũ, & manifeſtum: quia alia est ratio inuoluntarij per violentiam, & per ignorantiam, vt ſupra dictum est*. D

AD 2m dicendum, quòd verba detractionis dicuntur occulta nõ ſimplicicer, ſed per comparationẽ ad eũ, de quo dicũtur, quia eo abſente, & ignorante dicuntur: ſed contumelioſus in faciem contra hominẽ loquitur. Vnde ſi aliquis de alio male loquatur coram multis eo abſẽte, detractio est: ſi aũt eo ſolo præſente, cõtumelia est, quãuis ẽt ſi vni ſoli aliquis de abſente malum dicat, corrumpit famam eius non in toto, ſed in parte. E

AD 3m dicendum, quòd aliquis dicitur detrahere, non quia diminuat de veritate, ſed quia diminuit famam eius: quod quidẽ fit quandoque directe, quandoq; idirecte. Directe quidẽ quadrupliciter. Vno modo, qñ falſum imponit alteri: ſecundo, quando peccatum adauget ſuis uerbis: tertio, quãdo occultum reuelat: quarto, quando id quod est bonum, dicit mala intentione factum. Indirecte autem uel negando bonum alterius, uel malitioſe reticendo, vel minuendo.

ARTICVLVS II.

Vtrum detractio ſit peccatum mortale.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd detractio nõ ſit peccatum mortale. Nullus enim actus virtutis est peccatũ mortale: ſed reuelare peccatũ occultũ, qđ ſicut dictũ* ẽ, ad detractionẽ pertinet, est actus virtutis, vel charitatis, dum aliquis fratri peccatũ denuntiat, eius emendationem intendens, vel etiam est actus iuſtitiæ, dum aliquis fratrẽ accuſat. ergo detractio non est peccatum mortale. B

¶ 2 Præt. Super illud Prouerb. 24 Cum detractoribus ne commiſceatis, dicit gloſ. Hoc ſpecialiter vitio periclitatur totum genus humanũ: ſed nullum peccatũ mortale in toto humano genere inuenitur, quia multi abſtinent a peccato mortali: peccata autem venialia ſunt, quæ in oĩbus inueniuntur. ergo detractio est pctm̃ veniale. C

¶ 3 Præt. Aug. in homil.* de igne purgatorio, inter peccata minuta ponit, quando cum omni facilitate, vel temeritate maledicim⁹, qđ pertinet ad detractionem. ergo detractio eſt peccatum veniale.

SED CONTRA est, quod Rom. 1. dicitur, Detractores Deo odibiles: quod ideo additur, vt dicit† gloſ. ne leue putetur propter hoc, q̃ conſiſtit in uerbis. D

RESPONDEO. Dicendũ, q̃ ſicut ſupra dictũ* eſt, peccata verborum maxime ſunt ex intẽtione dicentis diiudicanda. Detractio aũt ẽm ſuã rationem ordinatur ad denigradũ famã alicuius. Vnde ille, p ſe loquẽdo, detrahit, qui ad hoc de aliquo obloquitur eo abſente, ut eius famã denigret. Auferre autem alicui famam, valde graue est, quia inter res temporales videtur fama[d] eſſe pretioſior, per cuius defectũ impeditur homo a multis bene agendis. Propter quod dicitur Eccleſi. 41. Curã habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quã mille theſauri magni, & pretioſi: et ideo detractio, per ſe loquendo, est peccatum mortale. Cõtingit tamen quandoque quòd aliquis dicit aliqua verba, per quæ diminuitur fama alicuius nõ hoc intẽdẽs, ſed aliquid aliud: hoc aũt nõ est detrahere per ſe, & formaliter loquẽdo, ſed ſolũ materialiter, qui confitentes peccata propria, dicunt imprudenter confeſſori in quo confidũt, perſonam, cum qua grauiſsime peccauerunt, & ſimilib⁹. Ex his enim aut nõ lædi tur fama proximi, quia quærũt magis tegere ſcientes, q̃ vt ẽt quis hæc ſuſpicetur, uel parum lædi tur: quia propterea non impeditur a bonis iuſte conſequẽdis, & vnius notitia infamiam, non niſi ſecundũ quid, remote cõſtituit, ſi in illo ſiſtitur, & uerũ, li cet occultũ, dictum est. Et ad hũc caſum reducitur circa ſecreta fidei cõmiſſa petitio cõſilii a ſecreta perſona, vt poſſit quidere ſibi, uel alteri, & huiuſmodi, quãdo hæc fiunt cũ indiſcreta reuelatione occulti criminis. Nõ est. n. in huiuſmodi mortale peccatum: quia non notabiliter lẽditur fama proximi in effectu, neque in intentione. Locis ſupra art. 1. inducẽtis.

¶ In eodẽ art. 2. dubium occurrit circa illa verba, Quia hoc ex ipſo genere uerborum habet rationem peccati mortalis. Et est ratio dubii, quia ly hoc, demonſtrat dicere uerba, per quæ diminuitur fama alterius in his, quæ ſpectant ad honeſtatem vitæ, ut patet ex contextu literæ: et ſic intelligitur, aut gratia materiæ turpis, & hoc non: quia conſtat q̃ ex ipſo genere uerborũ non conſtituitur maius peccatũ, quàm turpiloquiũ, ſcurrilitas, & ſi quid huiuſmodi est, quæ non eſſe ex ſuo genere peccata mortalia Apoſto. ad Ephe. 5. cap. inſinuat, & gloſ. Remigii ibidem notat. Quomodo ergo uerificabitur q̃ ex ipſo genere verborum ſit peccatum mortale? Aut gratia peccati mortalis ſignificati per hęc uerba in altero, de quo est ſermo, puta, quia per hæc uerba dicit adulter, aut fornicator &c. Et hoc non: quia. quũ iniuſtitia ſit ex ſuo genere peccatũ mortale *Homil. de ſanc. 41. Est ſer. 4. in die animarum ante mediũ. Et est ſerm. 14. in ordine S. Tho. 10 †gloſ. ordinaria ibidẽ. q. 62. art. 2. D. 595.

mortale, vt superius determinatum est, idem esset iudiciū de uer bis in materia iniustitiæ ex suo genere verborum.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ sensus literæ neuter assignatorum esse vide tur: sed cum distinxisset author, q̄ dicere verba detractoria con tingit dupliciter, s. formaliter, & materialiter, & quòd detrahe re formaliter est ex suo genere peccatū mortale, quia tollit famā: detrahere aūt materialiter non ex cipit a materiali de tractione casum no tabilis læsionis fa mę. Et hunc casum ꝑcipue accidere pos se dicit in verbis detractoriis quo ad ho nestatem vitæ: quia huiusmodi verba ex suo genere sunt ad emptiua famæ, qua si diceret, q̄ inter de trahere materialiter ī aliis materiis, & ī materia honestatis hæc est differētia, quòd in aliis mate riis raro accidit no tabilis læsio famæ: q.62.ar.2. in materia autem honestatis sępe, quia huiusmodi detractio habet ex suo genere rationem infamati uii, ac per hoc pecca ti mortalis, de quo est sermo, hoc est, de tractionis: et hoc quia peccata carnis sunt maioris infamiæ. Scito tamen discerne re personarum differētiam, & modum dicendi. Sunt enim quæ dā personę quæ ex quibuslibet inhonestis infames redduntur, vt moniales, puellæ nubiles, nuptæ, pudicæ, religiosi, sui nominis curam habentes, & huiusmodi: & de his accipienda sunt uerba literæ. Sunt autem personæ multæ, quarum famam simplex for nicatio in nullo lædit, ut iuuenes sæculares, qui tanti faciunt q̄ hoc dicitur de eis, quantum q̄ cœnauerunt. & simile est de adul terio apud multos. Et breuiter eorum nulla uidetur ex alienis uerbis per accidens infamia, quia proprio ore hoc se patrasse li bere dicunt, uel iactant. Modus autem dicendi, scilicet asseriue, vel ex auditu, aut dubitatiue multam varietatē in hoc facit. Nā solus assertor propriè tollit famā. Propter q̄d reliqui nō tenētur ad restitutionē famę, si falsum sit quod retulerunt, aut dubia æsti matione narrarūt. Ex leuitate siquidem audientis, non ex vi di centis lædit̄ fama, si lædit̄ in istis casibus. Et licet hæc dicta in se sint vera ad literam, tamen aliter exponenda est litera, ut formaliter intelligatur: nec ad maiorem infamiam, sed ad ipsam infamiā, quæ peccatū mortale cōstituit, recurratur. Dicendū est igitur, q̄ ly hoc, non demonstrat dicere verba inhonestatis, sed demonstrat verbum notabiliter famā alicuius lædēs: ita quòd cū doceret author detractionē materialiter nō eē peccatū mortale, excepit ab huiusmodi regula detractionē materialē, quando sit verbo notabiliter lædente famā proximi, quia hoc, idest, uerbū notabiliter lædens famam proximi, ex suo genere est peccatum mortale: q̄ est per se notū: quia ex suo genere importat notabi le nocumentū famæ proximi. Et hic est planus & clarus sensus: literę: quoniā sic redditur ratio exceptionis quo ad substantiam, & non quo ad quantitatis magnitudinem importatam per ly, præcipue in his quæ pertinent ad honestatem vitæ. Est enim ly hoc demōstratiuum substantiæ. Et rursus, quoniam sic est dire cte ad propositum de detractione uniuersaliter, & nullum ha bet scrupulum. Et bene nota, quia in litera dicitur, quòd huius modi detractio materialiter lædat famam notabiliter, & non di xit, quòd sit læsiua, hoc est, potens lædere: quia, ut dictum est, si tali modo dicatur, quòd non lædat notabiliter famam proximi, quāuis ex suo genere uerbum sit notabiliter læsiuum, nō est pec catū mortale, propter imperfectionem actus, ut declarauimus.

¶ Circa detractionem materialiter quo ad finem, non quo ad modum, hoc est, circa infamationem suipsius, dubium occurit, An ille qui tormentis ductus, aut metu mortis & cruciatus infā mat seipsum mentiendo, peccet mortaliter, & teneatur ad restī tutionē famæ suæ. Et est ratio dubii, quia sicut homo est domi nus aliarū suarum rerum exteriorum ita & suæ famæ. Est enim fama inter exteriora bona hominis, quę possunt ab inuito auferi. Sicut ergo potest homo ut se a morte, aut tormentis liberet miscendo etiā multa mēdacia sine præiudicio proximi, diuitias suas dare: ita & famam suam absque peccato mortali. In oppositum aūt est glosa in capit. Si sacerdotibus. 15. quæst. 6.

¶ Ad hoc dicitur, quòd licet quidam opinētur nō esse peccatum mortale infamare seipsum ꝑpter cruciatus &c., nec esse pernitiosum mē dacium, quia huiusmodi cōfessio nō ualet, nec cedit sibi ad infamiā, vt in dicto cap. dicitur. Verum tamen proculdubio est, q̄ est peccatum mortale, sicut occide re seipsum. Et ratio est, q̄a est cōtra charitatis præceptum quo quilibet tenetur seipsum diligere: & quia iniuriatur sal tem Ecclesiæ, cuius est pars, infamando partē illius iniuste, sicut occidēs se ipsū offendit ciuitatē cuius est pars: & ꝓpterea punitur, q̄a creat sepultura. Et ꝓpterea tenetur Eccle siæ ad restitutionem famæ sui mēbri. Et ex hac parte huius modi infamatio opponitur iustitiæ, quæ est ad alterū. Amplius infamare seipsum, absolute loquēdo est, peccatū mortale ex suo genere, ut patet. ergo infamare seipsū metu mortis, vel propter tormenta &c. est peccatum mortale. Et tenet consequētia, quia nec metus mortis, nec tormenta excusant actum ex suo genere peccatū mortale ab hoc, q̄ est esse peccatū mortale: alioquin q̄ tormenta liceret fornicari, & alia huiusmodi facere.

¶ Ad obiecta igitur in oppositū dicitur, q̄ quia homo nō est ita suus, quin sit pars alterius, tenetur ita de se disponere, vt iniuriā nō faciat alteri, hoc est, toti, cuius est pars. Exponendo aūt ꝓ prias diuitias pro cōseruatione vitę & integritatis, & sanitatis cor poris, nulli facit iniuriā, sed rectū seruat ordinem: sed infamādo seipsum afficit totū ratione partis tali nota infamiæ, ut saluet vi tā corporalē, quod est iniustum: sicut etiā infamare proximum propter eandem causā esset mortale. Non est ergo eadem ratio de diuitiis, & fama. Quāuis sit etiā alia differentia, quia expo nendo diuitias fit sola priuatio rerum: in infamando uero nō so lū fit priuatio famæ, sed appositio infamiæ. Aliud. n. est sustinere priuationē famæ propter tormenta: aliud est apponere infamiā, quod facit infamans seipsum. Vnde nō potest iste excusari a per nicioso mendacio, cum sit mendacium læsiuum proximi, seu totius in magno bono. Et pro quanto est contra seipsum, est plus quàm iniustum. Est enim cōtra charitatem propriam, qua quili bet non minus seipsum, quàm proximum tenetur diligere. Et si cet teneaē magis diligere propriā vitā, quā ꝓpriā famā, & magis curā habere de priuatione vitæ, q̄ de priuatione famæ, tenetur tñ magis curā habere, ne apponat sibi infamiā, quā ne auferat ab eo vita, & integritas, & sanitas, & quies, & libertas: quoniā hoc cōsistit in mala pati, quod nō est malū: illud vero est malefacere, qđ est malum. Canon autem allegatus ex Decretis, quòd confes sio extorta non est ad infamiam, si generaliter intelligatur, verifi cabitur de infamia iuris: nos aūt de infamia moris tractamus. Nā cōfessio ī tormētis, & si nō sit valida ad infamādū in foro iudi ciali, est tñ valida ī foro cōsciētię: q̄a est actꝰ missꝰ ex volūtario & inuolūtario, q̄ vt dicit in 3. Eth. est tūc in singulari volūtarꝰ.

Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Articulum tertium.

In ar. 3. nota tria. Primo, radicē, quare peccata luxuriæ sūt pec cata, quia. s. sunt cōtra generationē humanā, per quam suscī pimus uitam. Sed esse contra huiusmodi generationem cum multipliciter contingat, scilicet uel cōtra debitum ordinem, vel contra finem primarium, vel secundarium, &cet. multa sunt huiusmodi vitia, quæ in suo tractabuntur loco inferius, &c.

Secundo

¶ Secundo, respōsiō ad primum, quòd peccata, quæ in nobis distinguūtur, vt detractio, & contumelia, in his quæ ad Deum sunt, vniuntur in blasphemia: vt supius dictū fuit.

¶ Tertio, quòd respōsio ad tertiū, cōsistit ī hoc, quòd excæcatio mentis non est proprius effectꝰ detractionis, sed cōmunis sibi & aliis vitiis: & propterea nō concludit detractionem grauiꝰ peccatū esse.

grauius omnibus peccatis, quæ in proximum committuntur. Quia super illud Psal. 108. Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi, dicit gl. Plus nocent in membris de trahentes Christo, quia animas creditorum interficiunt quàm qui eius carnem mox resurrecturā per emerunt. Ex quo videtur, quòd detractio sit grauius peccatū, quā homicidium, quanto grauius est occidere animā, quā occiderecorpus: sed homicidiū est grauius iter cætera peccata, quæ in proximum committuntur: ergo detractio est simpliciter inter omnia grauior.

¶ 2 Præt. Detractio videtur esse grauius peccatum, quàm contumelia, quia contumeliam potest homo repellere, non autem detractionem latentem: sed cōtumelia videtur esse maius peccatum, quàm adulterium per hoc, quòd adulterium vnit duos in vnam carnem, contumelia autem vnitos in multa diuidit. ergo detractio est maius peccatum, quàm adulterium, quod tamen inter alia dicta, quæ sunt in proximum, magnam grauitatem habet.

fig1. cap. ꝑ medio ¶ 3 Præt. Contumelia oritur ex ira, detractio autem ex inuidia, vt patet per * Gregor. 31. Moral. sed inuidia est maius peccatum, quàm ira. ergo & detractio est maius peccatum, quàm contumelia. & sic idem, quod prius.

¶ 4 Præt. Tanto aliquod peccatum est grauius, quanto inducit grauiorem defectum: sed detractio inducit grauiorem defectum, scilicet excęcationem mētis. dicit enim * Gregor. Quid aliud detrahentes faciunt, nisi quòd in puluere sufflant, & in oculos suos terrā excitāt, & vnde plus detractionis sufflant, inde minus veritatis videāt? ergo detractio est grauissimū peccatum inter ea, quæ committuntur in proximum.

In registro lib. 8. c. 45. ante medium

Sed contra. Grauius est peccare facto, quàm verbo: sed detractio est peccatum verbi, adulterium autem, & homicidum, & furtum sunt peccata in factis. ergo detractio non est grauius cæteris peccatis, quæ sunt in proximum.

Respon. Dicendum, quòd peccata, quæ cōmittuntur in proximum, sunt pensanda per se quidem secundum nocumenta, quæ proximo inferuntur, quia ex hoc habent rationē culpæ. Tāto aūt est maius nocumentum, quanto maius bonum demitur. Cum autē sit triplex bonum hominis, scilicet bonum animæ, bonum corporis, & bonum exteriorum rerum: bonum animæ, quod est maximum, nō potest alicui ab alio tolli nisi occasionaliter, puta, per malā persuasionē, quæ necessitatem non infert: sed alia duo bona. s. corporis & exteriorum rerum, possunt ab alio violenter auferri. Sed quia bonum corporis præeminet bono exteriorū rerū, grauiora sunt peccata, quibus infertur nocumenrum corpori, quàm ea, quibus infertur nocumentū exterioribus rebꝰ. Vnde inrer cætera peccata, quæ cōmittunt in proximū, homicidiū grauius est, per quod tollitur vita proximi iam actu existens. Cōsequenter [d] autē adulterium, quod est contra debitum ordinē generationis humanæ, per quā est introitus ad vitam. Consequenter aūt sunt exteriora bona, inter quæ fama præeminet diuitiis, eo quòd propinquior est spiritualibus bonis. Vnde dicitur Prouerb. 22. Melius est nomē bonum, q̄ diuitiæ multæ. Et ideo

A detractio secundum suum genus, est maius peccatū, quàm furtum; minus tamen quàm homicidium, vel adulteriū. Potest tamē esse alius ordo propter circunstantias aggrauantes, vel diminuentes: per accidens autem grauitas peccati attenditur ex parte peccantis, qui grauius peccat, si ex deliberatione peccet, quàm si peccet ex infirmitate, vel incautela. Et secundum hoc peccata locutionis habent aliquam lenitatem, inquantum de facili ex lapsu linguæ proueniunt absque magna præmeditatione.

Habetur de pæitentia dist. 1. cap. Homicidio rum.

Ad primum ergo dicendum, quòd illi, qui detrahunt Christo impedientes fidem membrorum ipsius, derogant diuinitati eius, cui fides innititur: vnde non est simplex detractio, sed blasphemia.

Ad 2m dicendum, quòd grauius peccatum est cōtumelia, quàm detractio, inquantum habet maiorem contemptū proximi: sicut & rapina est grauius peccatum, quàm furtum, ut supra dictum* est. Contumelia autem non est grauius peccatum, quàm adulterium: non enim grauitas adulterij pensatur ex coniunctione corporum, sed ex deordinatione generationis humanæ. Contumeliosus autem non sufficienter causat inimicitiam in alio, sed occasionaliter tārum diuidit vnitos, inquantum scilicet per hoc, quòd mala alterius promit, alios, quantum in se est, ab eius amicitia separat, licet ad hoc per eius uerba non cogantur. q.66.ar.9.

C Sic ergo & detractor occasionaliter est homicida, in quantum. s. per sua verba dat alteri occasionem, vt proximū odiat, vel contemnat. Propter quod in epistola Clementis* dicitur, detractores esse homicidas, scilicet occasionaliter: quia qui odit fratrem suum, homicida est, vt dicitur 1. Ioannis 3.

lib. 2. cap. 4. declinando ad finē, tō. 6

Ad 3m dicēdum, quòd ira quærit in manifesto vindictam inferre, vt Philoso. dicit in secundo * Rhetor. Ideo detractio, quæ est in occulto, non est filia iræ, sicut contumelia, sed magis inuidiæ, quæ nititur quali tercumque minuere gloriam proximi. Nec tamen sequitur propter hoc, quòd detractio sit grauior quàm contumelia: quia ex minori vitio pōt oriri maius peccatū, sicut ex ira nascitur homicidiū, & blasphemia. Origo enim peccatorum attēditur fm inclinationem ad finem, quod est ex parte conuersionis: grauitas autem peccati magis attenditur ex parte auersionis.

D

Ad 4m dicendum, quòd quia homo lætatur in sē tentia oris sui, ut dicitur Prouerb. 15. inde est quòd ille, qui detrahit, incipit magis amare, & credere quod dicit, & per consequens proximum magis odire, & sic magis recedere a cognitione veritatis. Iste tamē effectus potest sequi etiam ex aliis peccatis, quæ pertinent ad odium proximi.

Articvlvs iiii.

Vtrum audiens, qui tolerat detrahentem, grauiter peccet.

Homil. 9 in Ezec. parū ante mediū

Ad qvartvm sic ꝓcedit. Videt̄ q̄ audiēs, qui tolerat detrahentem, nō grauiter peccet. Non enim aliquis magis tenetur alteri, quam sibi ipsi: sed laudabile est, si patiēter homo suos detractores toleret. dicit. n. * Gregorius super Ezechielem homilia nona, Linguas detrahentiū sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi pereant: ita per suam malitiā

E

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ articulum quartū.*

In ar. 4. eiusdē 73. q. dubiū occurrit circa audientē materialiter tantum, hoc est sine cōplacentia detractionis, quādo est peccatū mortale. Et est ratio dubii, q̄a litera ponit tres casus, in quibus pōt esse mortale. Si incūbit ex officio corrigere, si audiens nouit aliquod periculū cō sequens, si timor humanus esset tātus, q̄ esset

esset pctm̃ mortale. Et inferius in respõsione ad ultimũ dicitur q̃ resistendũ est detractoribꝫ, sicut raptoribꝫ, uel oppressoribꝫ aliorũ, & in calce corporis articuli, sicut tenet ex Deuter. 22. subleuare asinũ proximi iacẽtem sub onere, ita hominẽ ab infamia oppressum &c. Videnẽ. n. hęc doctrinæ superius datæ i articulo 7. q. 62. ad tertium aduersari, vbi dicitur, q̃ non obstans Ar. 3. huius quæst. ad 3.

6. q. 1. cap. oues pastorem.

non solũ si incũbit ex officio. Hic. n. dicit, quòd nõ solũ si incũbit ex officio, sed ẽt si nouit piculũ consequens, q̃ tenetur: imo plus, q̃ tenet ipsũ sub onere ifamiæ iacentẽ subleuare.

In epist. ad Nepotianũ in ult. pagi. ante finem epist. tom. 1

¶ Ad hoc dicitur, q̃ sententia authoris est vna & eadem hic, & superius. Neque. n. intendit, quòd tenea tur quis plus obstare detrahenti, quàm rapienti, vel innadenti, seu percutiẽti, sed quòd proportionaliter tenetur in omnibus materiis.

¶ Ad cuius euidẽtiã sciendum, q̃ tres numerati casus in litera ita se habent, q̃ primus respicit non solum bonũ hominis, qui detrahit, uel bonũ cõmune, sed ẽt bonum proximi, cui detrahitur, præcipue si est ẽt subditus illi, cui ex officio incumbit detractorem corrigere: quoniã tunc vtrinque incũbit sibi cura & ne detractor offendat, & ne proximus subditus lædatur in fama. Magis. n. tenetur ad defensionẽ subditorũ, quàm aliorũ. & ideo regulandus est secũdum regulas correctionis fraternæ, & iustitię: & inde discernere oportet quãdo est mortale, & quãdo non. Tertius vero respicit plonã audiẽtis, quantũ. s. in eius animo timor dominetur, vt. s. præponat charitati fraternæ humana: & hic ẽm charitatis, & fraternitatis leges examinandus est. Secundus vero respicit nõ ipsam infamiam

Lib. 2. de Consideratione ad Eugeniũ circa fiñ illius.

Q. 19. ar. 3.

excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritũ crescat. ergo non peccat aliquis, si detractionibus aliorum non resistat.

¶ 2 Præt. Eccles. 4. dicitur. Non cõtradicas verbo veritatis vllo modo: sed quandoque aliquis detrahit verbo veritatis dicendo, vt supra dictũ* est. ergo videtur quòd non semper teneatur homo detractoribus resistere.

¶ 3 Præt. Nullus debet impedire id, quod est in vtilitatẽ aliorum: sed detractio frequẽter est in vtilitatem aliorũ, cõtra quos detrahit. dicit enim* Pius Papa. Nonnunquã detractio aduersus bonos cõcitat, vt quos vel domestica adulatio, vel aliorũ fauor in altũ extulerat, detractio humiliet. ergo aliqs non debet detractores impedire.

SED CONTRA est, qd̃ Hierony. *dicit. Caue ne linguã, aut aures habeas pruriẽtes, aut aliis detrahas, aut alios audias detrahentes.

RESPON. Dicẽdum, q̃ secũdum Apostolũ ad Romanos 1. Digni sunt morte nõ solum qui peccata faciunt, sed etiam qui faciẽtibus peccata consentiunt: quod quidem contingit dupliciter. Vno modo directe, quãdo scilicet quis inducit alium ad peccatum, vel ei placet peccatum. Alio modo indirecte, scilicet quando non resistit, cum resistere possit: & hoc cõtingit quandoque non quia peccatum placet, sed propter aliquẽ humanum timorem. Dicendum est ergo, quòd si aliquis detractiones audiat absque resistentia, videtur detractori consentire, vnde fit particeps peccati eius. Et si quidem inducat eum ad detrahendũ, vel saltem placeat ei detractio propter odium eius, cui detrahitur, non minus peccat, quàm detrahens, & quandoque magis. Vnde Bernardus* dicit. Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim. Si vero non placet ei peccatum, sed ex timore, vel negligentia, uel etiam verecundia quadã omittat repellere detrahentem, peccat quidem, sed multominus quàm detrahens, & plerumque venialiter. Quandoque etiam hoc potest esse peccatum mortale vel propter hoc, quòd alicui ex officio incumbit detrahentem corrigere, vel propter aliquod periculũ, quod audiens nouit cõsequẽs, vel propter radicẽ, qua timor humanus quandoq; potest esse peccatũ mortale, vt supra habitũ* est.

F

G

H

I

K

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ detractiones suas nullus audit: qa mala quæ dicũtur de aliquo eo audiente, non sunt detractiones proprie loquendo, sed cõtumeliæ, vt dictum* est. Possunt tamen ad notitiam alicuius detractiones contra ipsum factæ aliorum relationibus peruenire: & tunc sui arbitrij est detrimentum suæ famæ pati, nisi hoc vergat in periculum aliorum, vt supra dictũ* est. Et ideo in hoc põt commẽdari eius patientia, quòd patienter detractiones sustinet. Non autem est sui arbitrij, quòd patiatur detrimentũ famæ alterius: & ideo in culpam ei vertitur, si non resistit, cum possit resistere eadem ratione, qua tenetur aliquis subleuare asinũ alterius iacentem sub onere, vt præcipitur Deuter. 22.

AD 2m dicendum, quòd non semper aliquis debet resistere detractori, arguendo eum de falsitate, & maxime si sciat verum esse quod dicitur: sed debet eum verbis redarguere de hoc, quòd peccat fratri detrahendo, vel saltem ostẽdere q̃ ei detractio displiceat per tristitiam faciei: quia vt dicitur Prouerb. 25. Ventus Aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem.

AD 3m dicendum, quòd vtilitas, quæ ex detractione prouenit, non est ex intentione detrahentis, sed ex Dei ordinatiõe, qui ex quolibẽt malo elicit bonum: & ideo nihilominus est detractoribus resistendum, sicut & raptoribus, vel oppressoribus aliorum, quàmuis ex hoc oppressis, uel spoliatis per patientiam meritum crescat.

QVAESTIO LXXIIII.

Dẽ Susurratione, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de susurratione.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, vtrum susurratio sit peccatum distinctum a detractione.

¶ Secundo, quod horũ sit grauiꝰ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum susurratio sit peccatum distinctum a detractione.

AD PRIMVM sic pcedit. Vẽ q̃ susurratio nõ sit pctm̃ distinctũ a detractione. Dicit. n. Isid. in lib. *Etymologiarum. Susurro proximi, sed periculum consequens, nõ quodcumque, sed notabile siue illius, siue alterius. Et propterea regulandus est secundum regulas nõ obstantis, vel participantis. Et si quidem non obstantis periculo noto vinculum cõsideremus, dicemus, q̃ quantũ est ex parte sua non tenetur sub mortali peccato, nisi incumbat ei ex officio, iuxta supradicta. Sed quantum est ex parte imminentis necessitatis proximi, vel reipublicæ in spiritualibus, uel tẽporalibus, teneẽ sub mortali, vt̃ veniali iuxta conditionem necessitatis, puta, quia ijdet inde homicidia, vel proditionem, uel hæreticos, & huiusmodi ꝓuenire, quibus teneẽ homo ratione instantis necessitatis sibi occurrentis subuenire. Si aũt consideremus vinculum participantis in crimine, quod directe licitum præsens in tẽdere uidetur, quia de peccato auditionis loquẽs dicit, Propter periculũ quod audiens nouit consequens, scilicet ex detractione audita: tũc ipsa auditio tãquã causa, uel cum causa perculi consequentis noti constituit ipsum audientẽ in peccato mortali: & sic audiens tenetur ratione participij in crimine detractionis, quàmuis materialiter propter notabile periculum, seu damnum quod concaũsat, nec de hoc est sibi cura. Ex quibus patet, quòd nulla est contradictio inter hęc, & supradicta, quòd sicut necessitas succumbentis oneri obligat proximum ad subleuandum, iuxta conditionem tamen necessitatis: ita quo que est i eo, qui opprimit a detractoribus.

Art. ad 3.

In corp. ar. & q. 3. ad 3.

Glo. interli nealis ibid.

Glo. interli nealis ibid.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ articulũ primũ.*

In vtroq; simul articulo quæ. septuagesimæquartæ de susurratione,

Infra. q. 73. ar. 1. cor. Et Ro. 1. lect. 8 *Lib. 10. c. 18. incipit: Sapiens dicitur paruã ãte medi-

susurratione, dubium occurrit, an susurratio sit vnius speciei specialissimę. & est ratio dubii: quia susurratio directe tendit cõtra amicitiam, sicut detractio cõtra famã, & cõtumelia contra honorẽ. Constat aũt amicitiæ esse multas species, s. honesti, vtilis &c. Videtur ergo quòd susurratio in tot debeãt distingui species, quot sunt amicitiæ species.

¶ In oppositum authoritas est literę, q̃ susurrationẽ ut vnicam tractat speciem: & vt pater, hic liber est consumatio moralium.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ quia non incõuenit vnam speciem specialissimã habitũ tendere in rationem communem multis generibus, vt in habitibus intellectualibus patet de Metaphysica, quæ tendit in ens inquantũ ens: & in habitibus moralibꝫ de odii vitio, qd̃ iuxta supradicta tendit in communẽ mali rationem: idcir co mirum non est, si amicitiæ multę sunt species, & tamen susurratio vnica tantum est species, tendens in communem rationẽ inimicitiæ. Ita quòd, sicut odiũ in quæcũque mala tendit, attingit ea in quantum habẽt mali rationẽ: ita susurratio in cuiuscumq; amicitiæ diuortium tendat, attingit eam inquantum continet amare, & nõ amari, quæ est communis ratio amicitiæ. Vnde patet, quòd non oportet multiplicare species susurrationis, dato quòd multiplicentur species amicitiæ. Recolendũ tamen hoc in loco est, quòd quia vnũ vitiũ vtitur alio, si quis susurrando intendit delectabile, puta, q̃ ponendo discordias inter coniuges, abuteꝰ vxore illius: aut utile, puta, quia susurrando inter principes, vsurpabit sibi regnum, uel comitatum: aut damnum alterius cui inuidet, puta, quia susurrando inter negotiatores, alter excludetur a societate commercii, huiusmodi susurratio non est simpliciter susurratio, sed sicut qui furatur ut mœchetur, magis est mœchus, quàm furita hic magis est adulter, latro &c. quàm susurro. & hæc dicta sint, ut perspicias, quòd particulares fines, ad quos ordinatur susurratio in dissolutione amiciciarum si ue spectent ad utile, siue ad delectabile, seu illorũ opposita, non uariant susurrationis speciem, sed apponunt circunstiã alterius speciei, ut exempla allata ostendunt.

I. Susti in 2. Sed cõ.

¶ In eisdem articulis quæstionis septuagesimæquartæ, memento ut scias distinguere susurrationem sicut distinguitur tã cõtumelia, quàm detractio, scilicet i materialem & formalẽ. & q̃ licet susurratio formalis, quæ. s. intẽdit ꝺeparationẽ amicitiæ, sit mortale peccatum ex suo genere, materialiter tamen non est mortale. Posset tamen esse mortale, sicut de detractione dictum est, quando scilicet culpabiliter homo ad vtramque partem sic loquitur, vt inferat diuortiũ amicitiæ, nec de hoc curat. Hoc. n. est peius, quàm notabiliter lædere honorẽ, aut famã proximi præter intentionem.

Mal. q. 10. ar. 3. ad 3.

¶ Super illud, Susurrones, detractores, dicit* glos. Susurrones, inter amicos discordiam seminãtes: detractores, qui aliorum bona negant, uel minuunt.

RESPON. Dicendum, quòd susurro, & detractor in materia conueniunt, & etiam in forma, siue in modo loquendi, quia vterq; malũ occulte de proximo dicit: propter quã similitudinẽ interdũ vnũ pro alio ponitur. Vnde Eccles. 5. super illud, Non appelleris susurro, dicit* glos. ideſt, detractor. Differũt autem in fine, quia detractor intendit denigrare famam proximi: unde illa mala de proximo præcipue profert, ex quibus proximus infamari possit, uel saltem diminui eius fama: susurro autem intẽdit amicitiam separare, ut patet per* glo. inductam, & per illud qd̃ dicitur Prouerbio. 26. Susurrone subtracto iurgia conquiescunt: & ideo susurro talia mala profert de proximo, quæ possunt contra ipsum commouere animum audientis, secundum illud Eccles. 28 Vir peccator cõturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimiciciam.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd susurro, inquantum dicit malum de alio, dicitur detrahere. In hoc tamen differt a detractore, quia non intendit simpliciter malũ dicere: sed quicquid sit illud, quod possit animum unius perturbare contra alium, etiam si sit simpliciter bonũ, tñ apparẽs malũ, inquantũ displicet ei, cui dicit.

AD 2m dicendum, quòd criminator differt a susurrone, & a detractore: quia criminator est, qui publice crimina alijs imponit vel accusando, vel cõuitiãdo, qd̃ nõ ꝓtinet ad detractorẽ, & susurronẽ.

AD 3m dicendum, quòd bilinguis proprie dicitur susurro. Cũ enim amicitia sit inter duos, nititur susurro ex vtraque parte amicitiam rumpere: & ideo duabus linguis vtitur ad duos, vni dicens malum de alio, propter quod dicitur Eccl. 28. Susurro, & bilinguis maledictus. & subditur: Multos enim turbauit pacem habentes.

ARTICVLVS II.

Vtrum detractio sit grauius peccatum, quàm susurratio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd detractio sit grauius peccatũ, quàm susurratio. Peccata enim oris consistunt in hoc, quòd aliquis maledicit: sed detractor dicit de proximo ea, quæ sunt mala simpliciter, quia ex talibus oritur ifamia, vel diminuitur fama: susurro aũt non curat dicere nisi mala apparẽ tia, quæ scilicet displicent audienti. ergo grauius peccatum est detractio, quàm susurratio.

¶ 2 Præt. Quicumque aufert alicui famam, aufert ei non solum unũ amicum, sed multos: quia intellectus vniuscuiusque refugit amici tiam infamium personarum. unde cõtra quẽdam dicitur, Paralip. 19. His qui oderunt Dominum, amicitia iungeris: susurratio autem aufert vnum solum amicum. grauius ergo peccatum est detractio, quàm susurratio.

¶ 3 Præt. Iacob. 4. dicitur. Qui detrahit fratri suo, detrahit legi, & p cõsequens Deo, qui est legislator: & sic peccatum detractionis uidetur esse peccatũ in Deũ, qd̃ est grauissimum, ut supra habitum* est: peccatũ autem susurrationis est, in proximũ. ergo peccatum detractioni est grauius, quàm peccatum susurrationis.

Q. 20. ar. 3. & 1. 2. q. 73 ar. 3. & 6.

SED CONTRA est, quod dicitur Eccles. 5. Denotatio pessima super bilinguem: susurratori autem odiũ, & inimicitia, & contumelia.

RESPON. Dicẽdum, quòd sicut supra dictum* est, peccatum in proximum tãto est grauius, quanto per ipsum maius nocumẽtũ proximo infertur: nocumentum aũt tanto maius est, quanto maius est bonum qd̃ tollitur. Inter cætera vero exteriora bona præeminet amicus, quia sine amicis nullus viuere põt, ut patet p Philoso. in* 8. Ethic. unde dicitur Eccle. 6. Amico fide li nulla est cõparatio. Fama aũt ipsa, quæ p detractionẽ tollitur, ad hoc maxime necessaria est, ut homo idoneus ad amicitiam habeatur: & ideo susurratio est maius peccatum, quàm detractio, & etiam quàm cõtumelia, quia amicus est melior, quàm honor, & amari, quàm honorari, ut in* 8. Ethic. Philoso. dicit.

Ar. 3. & 1. 2. q. 73. ar. 8

Lib. 8. Eth. c. 1. in principio, to. 5.

Lib. 8. c. 8. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd species, & grauitas peccati magis attenditur ex fine, q̃ ex materiali

rialí obiecto; & ideo ratione finis susurratio est grauior, quàmuis detractor quandoque peiora dicat.

AD 2^m dicendũ, quòd fama est dispositio ad amicitiam, & infamia ad inimicitiam. Dispositio autem deficit ab eo, ad quod disponit: & ideo ille qui operatur ad aliquod, quod est dispositio ad inimicitiam, minus peccat, quàm ille qui directe operatur ad inimicitiam inducendam.

AD 3^m dicendum, quòd ille qui detrahit fratri, in tantum videtur detrahere legi, inquantum contemnit præceptum de dilectione proximi, cõtra quod directius agit, qui amicitiam disrumpere nititur. Vnde hoc peccatum maximè contra Deum est, quia Deus dilectio est, vt dicitur 1. Ioann. 4. & propter hoc dicitur Prouerb. 6. Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius: & hoc septimũ ponit cum, qui seminat inter fratres discordiam.

¶ Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum primũ.

IN articu. utroq; simul q. 75. nota primo, quòd aliunde habet irrisio distinctionem ab aliis peccatis verborum contra p ximum, & aliunde habet grauitatem. Nam distinctionem habet a fine malo, ad quem directe tendit, scilicet ab erubescentia, & cõfusione, quã intendit causare in proximo. Grauitatẽ vero habet a contemptu proximi maiore in modo iocoso, q̃ serio.

¶ Nota secũdo quòd irrisio Dei claditur sub blasphemia, ut prædictum fuit, nec est peccatum specie distinctum a blasphemia, sicut nec contumelia. Vnde Isaias blasphemos dixit irrisores Dei Israel. Et Lucæ 22. de irrisoribus Christi dicendo, Prophetiza nobis, quis est qui te percussit, dicitur. Et alia multa blasphemantes dicebant in eum. Respectu autẽ proximorum distinguitur irrisio ab aliis peccatis dictis.

¶ Nota tertio, quòd etiam irrisio fit dupliciter, s. materialiter, & formaliter, s. ex intẽtione irridẽdi, ut confundatur & erubescat: vel præter hanc intentionem ludendo, seu loquendo talia, unde possit sequi erubescẽtia. & regulariter quando sic fit, est venialẽ.

QVAESTIO LXXV.

De Derisione, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de derisione.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrũ derisio sit peccatũ speciale, distinctum ab alijs peccatis, quibus per verba nocumentũ proximo infertur.

¶ Secundo, Vtrum derisio sit peccatum mortale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum derisio sit speciale peccatũ, ab alijs præmissis distinctum.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd derisio nõ sit speciale peccatum, ab alijs præmissis distinctum. Subsannatio enim videtur idẽ esse quòd derisio: sed subsannatio ad contumeliam videtur pertinere. ergo derisio non uidetur distingui a contumelia.

¶ 2 Præt. Nullus irridet, nisi de aliquo turpi, ex quo hõ erubescit: huiusmodi autẽ sunt peccata, quę si manifeste de aliquo dicũtur, ptinẽt ad contumeliã: si aũt occulte, pertinent ad detractionem, siue susurrationem. ergo derisio non est uitium a præmissis distinctum.

¶ 3 Præt. Huiusmodi peccata distinguuntur secundũ nocumẽta, quæ proximo inferuntur: sed per derisionem non infertur aliud nocumentum proximo, quàm in honore, uel fama, vel detrimento amicitiæ. ergo derisio non est peccatum distinctum a præmissis.

SED CONTRA est, quòd derisio fit ludo, vnde & illusio nominatur; nullum aũt præmissorũ ludo agitur, sed serio. ergo derisio ab omnibus prædictis differt.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum* est, peccata verborum præcipue pẽsanda sunt secundũ intẽtionem proferentis: & ideo secundũ diuersa quæ quis intendit cõtra aliũ loquens, huiusmodi peccata distinguuntur. Sicut aũt aliquis conuitiando intẽdit conuitiati honorẽ deprimere, & detrahẽdo diminuere famam, & susurrando tollere amicitiã: ita etiã irridendo aliquis intendit, quòd ille qui irridetur, erubescat. Et quia hic finis est distinctus ab alijs, ideo etiam peccatũ derisionis distinguitur a præmissis peccatis. * Q. 72. a.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd subsannatio, & irrisio conueniunt in fine, sed differunt in modo, quia irrisio fit ore, idest, uerbo & cachinnis: subsãna tio aũt naso rugato, ut dicit glo. sup illud * Psal. 2. Qui habitat in cælis, irridebit eos. Talis aũt differentia nõ diuersificat speciem: utrũque tamen differt a cõtumelia, sicut erubescentia a dehonoratione. Est enim erubescentia timor dehonorationis, †sicut Damasc. dicit. Glo. interl. & Aug. hoc loco.

AD 2^m dicendum, quòd de opere uirtuoso aliquis apud alios & reuerentiam meretur, & famam, & apud seipsum bonæ conscientiæ gloriam, secundum illud 2. ad Corinth. 1. Gloria nostra hæc est, testimoniũ conscientiæ nostrę. Vnde econuerso, de actu turpi, idest, vitioso, apud alios quidẽ tollitur hominis honor, & fama: & ad hoc contumelioſus, & detractor turpia de alio dicunt. Apud seipsum autem per turpia, quæ dicuntur, aliquis perdit conscientiæ gloriam per quã daṁ cõfusionem, & erubescentiam: & ad hoc turpia dicit derisor. Et sic patet quòd derisor communicat cũ prædictis vitijs in materia, differt autem in fine. † Lib. 2. c. 10. & 11. mul.

AD 3^m dicendum, quòd securitas conscientiæ, & quies illius magnum bonum est, secundum illud Prouerb. 15. Secura mens quasi iuge conuiuium: & ideo qui conscientiam alicuius inquietat confundendo ipsum, aliquod speciale nocumentum ei infert. Vnde derisio est peccatum speciale.

ARTICVLVS II.

Vtrum derisio possit esse peccatum mortale.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ derisio non possit esse peccatũ mortale. Omne enim peccatum mortale contrariatur charitati: sed derisio non uidetur contrariari charitati, agitur enim ludo quandoque inter amicos, vnde & delusio nominatur. ergo derisio non potest esse peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Derisio illa videtur esse maxima, quæ fit in iniuriã Dei: sed non omnis derisio, quæ vergit in iniuriam Dei, est peccatum mortale, alioquin quicumque reciduaret in aliquod peccatum veniale, de quo pænituit, peccaret mortaliter. Dicit enim Isidorus* quòd irrisor est, & nõ pœnitens, qui adhuc agit, quod pœnitet. Similiter & sequeretur, q̃ omnis simulatio esset peccatum mortale: quia, sicut† Grego. dicit in Moral. Per struthionem significatur simulator, qui deridet equum, idest, hominem iustum, & ascensorem, id est, Deum. ergo derisio non est peccatum mortale. Tibul. lib. 1. elegia. 8. circa fin. * Lib. 2. c. 8. sũmulter c. 16. & 17. capitib. † Lib. 31. 6. & 11. mul.

¶ 3 Præt. Contumelia, & detractio videtur esse grauiora peccata, quàm derisio, quia maius est facere aliquid serio, quàm ioco: sed non omnis detractio, uel contumelia est peccatũ mortale. ergo multo minus derisio.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouerb. 3. Ipse derider illusores: sed deridere Dei, est ęternaliter punire pro peccato mortali, vt patet p id quod dicitur in Psal. 2. Qui habitat in cælis irridebit eos. ergo derisio est peccatum mortale.

RESPON.

RESPON. Dicendum, quòd irrisio non fit nisi de aliquo malo, vel defectu. Malum autem, si sit magnum, non pro ludo accipitur, sed serioſe. Vnde si in ludũ, vel risum vertatur, ex quo irrisionis, vel illusionis nomen sumitur, hoc est quia accipitur vt paruũ. Potest autem aliquod malũ accipi, vt paruum, dupliciter. Vno modo, secundum se: alio modo, ratione personæ. Cum autem aliquis alterius personæ malũ, vel defectum in ludum, vel risum ponit, quia secundum se paruum malum est, est veniale, & leue pctm̃ secundũ suum genus. Cum autem accipitur quasi paruum ratione personæ, sicut defectus puerorum, & stultorũ parum ponderare solemus, sic aliquẽ illudere, vel irridere, est eum omnino paruipendere, & eum tam vilẽ æstimare, vt de eius malo non sit curandũ, sed sit quasi pro ludo habẽdum: & sic derisio est pctm̃ mortale, & grauius quàm contumelia, quæ similiter est in manifesto: quia contumelioſus vẽ accipere malum alterius serioſe, illusor autem in ludum, & ita videtur esse maior contemptus & dehonoratio. Et s̃m hoc illusio est graue peccatum, & tanto grauius, quanto maior reuerentia debetur personæ, quæ illuditur. Vnde grauissimum est irridere Deum, & ea quæ Dei sunt, secundum illud Isaiæ 37. Cui exprobrasti? & quem blasphemasti? & super quem exaltasti vocem tuam? & postea subditur. Ad sanctum Israel. Deinde secundum locum tenet irrisio parentum: unde dicitur Prouer. 30. Oculum, qui subsannat patrem, & despicit partũ matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & cõmedant eum filij aquilæ. Deinde iustorum derisio grauis est, quia honor est virtutis præmium. & contra hoc dicitur Iob. 12. Deridetur iusti simplicitas: quæ quidem derisio valde nociua est, quia per hoc homines a bene agendo impediuntur, secundũ illud Greg. Qui in aliorum actibus exoriti bona respiciunt, mox ea manu pestiferæ exprobrationis euellunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ludus non importat aliquid contrarium charitati respectu eius, cum quo luditur: potest tamen importare aliquid cõtrarium charitati respectu eius, de quo luditur, propter contemptum, vt dictum est *. In con. art.

AD 2^m dicendum, quòd ille qui recidiuat in peccatum de quo pœnituit, & ille qui simulat, non expresse Deum irridet, sed quasi interpretatiue, inquãtum scilicet ad modum deridentis se habet. Nec tamẽ venialiter peccando aliquis simpliciter recidiuat, vel simulat, sed dispositiue, vel interpretatiue. In con. arti. * Tũc est graue peccatum.

AD 3^m dicendum, quòd derisio secundum suam rationem, leuius aliquid est, quàm detractio, vel contumelia: quia non importat contemptum, sed ludum. Quandoque tamen habet maiorem contemptum, quàm contumelia, vt supra dictum est *, & tunc est graue peccatum.

¶ Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulũ primũ.

IN q. 76. nota ex 1. articu. eiusdem, quid sit ꝓprie maledictio, s. dicere malũ, inquantum malum, alicui ex intẽtione. Et ex hoc oritur, q̃ maledictio, sicut alia supradicta peccata, distinguitur in maledictionem formaliter & materialiter: & quòd quandoque est pctm̃ mortale, & quãdoq; veniale. Nã maledictio formaliter est ex suo genere mortale, vt patet. Materialiter autem si sit optatiue, nõ est mortale: si vero fieret imperatiue, posset esse mortale. Et ratio diuersitatis est, quia præter intentionem optatiue maledicẽs, neminẽ lædit; qa nec ex intentiõe, nec ex opere. Imperatiue aũt quandoque lædit ex opere ministri obsequentis, q̃uis non ex propria intentione. Dixi autem, ex suo genere, quia propter imperfectionem actus, siue ex parte obiecti, vt si paruũ malum optet, vel imperet: siue ex parte operantis, vt si ex ira aut alia passione maledicat quàmuis affectu tendat in malum, quia non ex consensu rationis in malum tendit, deficit a perfecta ratione peccati, sicut in cæteris peccatis ex suo genere contingit, ac ꝓ hoc non est mortale, vt in articulo 3. dicitur. Et hinc patet, q̃ maledictiões filiorũ a parentibus, quæ nõ trãseunt guttur, nõ sunt mortalia peccata. Discerne tñ hęc ſter tẽpus passionis, & tẽpus quietis, ne fallaris. Et scito q̃ ex hoc, q̃ maledicẽs, post transactã passionem doleret, si eueniret malũ qđ optauit, nõ ꝓpea signum est quòd fuerit pctm̃ veniale maledictio, aut quòd nõ ex intẽtione maledixerit: quoniam si tempore iræ, aut alterius passiõis tñ inualuit passio, vt portionẽ superiorẽ ad cõsensum maledictionis flexerit, mortale pctm̃ est: sicut cũ passio cõcupiscentiæ tãtum exardescit, q̃ trahit ad cõsensum in actũ venereũ. Oportet ergo ad ipsum passionis tempus inspicere, an tũc maledicens consenserit, hoc est, voluisset ꝓ tunc, q̃ sic esset vt dicebat, an non. Hoc enim tempus infallibiliter ostendit an mortale, an veniale fuerit. Tempus aũt quie- Est Origenis Hom. 15 in Numer. parũ 2 mendio. tom. 1.

quietis post passionē ostendit, quòd non est persistens animus erga malum: & ꝙ non per modum habitus, sed passionis transeūtis peccauit.

¶ Nota secundo ex secundo articulo, ꝙ maledicere creaturæ irrationali, inquantum ordinem habet ad rōnalem, perinde est ac maledicere ipsi rationali creaturæ ad quam ordinatur: sicut maledicere creaturis inquantum sūt Dei, perinde est ac maledicere Deo, vt in litera dicit, quoniam est blasphemię peccatum. Cum igitur maledicit quis diem natiuitatis suæ & huiusmodi, si nō solo ore, sed corde maledicit, maledicit tempori, inquantum continet rationalis creaturę natiui tatē: ac per hoc male dicit natiuitati suę, qđ est optare malū natiuitati suę, quod est optare malum sibiipsi, qui natiuitate ingressus est vitā. Et quoniā nō optat hoc vel illud modicum malum, sed absolute maledicit natiuitatem, quæ capax est magni mali rōnalis creaturæ, vt patet: consequēs est ꝙ peccet mortaliter. Nec obstat, quòd natiuitas sua, quia præteriit, non est amplius capax mali: sufficit enim ad peccatum peruersitas intētiōis, ēt si impossibile sit quod intendit, vt patet in maledictione Dei, cui nihil mali potest accidere. Nec agiteris scrupulo, si die festo natus sit, ꝙ diei suæ natiuitatis maledixit, quoniam nisi festi maledictio intenta fuit, non aggrauat peccatū. Est namque hoc per accidens respectu actꝰ illius maledictionis: sicut etiam esse creaturam Dei diem illum, per accidens se habet ad actum illiꝰ maledictionis, quæ non nisi inquantum natiuitatem suā continuit, fertur in illū &c. Secus aūt est, si ex sola ira maledicit, nec sibi, nec alteri optās malum, sed dicacitati satisfaciens. & sīliter si ma

1. 2. q. 20. art. 3.

qui omnia suo verbo fecit, secundum illud Psal. 32. Dixit, & facta sunt. Consequenter autem competit hominibus, qui verbo suo alios mouent per imperium ad aliquid faciendum: & ad hoc instituta sūt verba imperatiui modi. Tertio modo, ipsum dicere se habet ad id qđ dicitur, quasi expressio quædā affectus desiderātis id, quod verbo exprimitur: & ad hoc instituta sunt uerba optatiui modi. Prætermisso ergo primo modo maledictionis, qui est per simplicem enuntiationem mali, considerandum est de alijs duobus. Vbi scire oportet, ꝙ facere aliquid, & velle illud, se consequuntur in bonitate & malitia, vt ex supradictis * patet. Vnde in istis duobus modis, quibus malū dicitur per modum imperantis, vel per modum optantis, eadē ratione est aliquid licitum & illicitū. Si enim aliquis imperet vel optet malum alterius, inquantum est malum, quasi ipsum malum intēdēs, sic maledicere vtroque modo erit illicitum: & hoc est maledicere, p se loquendo. Si autem aliquis imperet, vel optet malū alterius sub ratione boni, sic est licitum, nec erit maledictio, per se loquendo, sed per accidens: quia principalis intentio dicentis non fertur ad malum, sed ad bonum. Contingit autem malum aliquod dici imperando vel optādo sub ratione duplicis boni. Quādoq; quidē sub ratione iusti, & sic iudex licite maledicit illum, cui præcipit iustā pœnā inferri. Et sic ēt Ecclesia maledicit anathematizando: sicut & prophetæ in scripturis quādoq; imprecātur mala peccatoribus, quasi cōformātes voluntatē suā diuinæ iustitiæ: licet hæ iprecationes possint ēt p modum prænūtiationis intelligi. Quādoq; vero dicit aliquod malū sub ratiōe vtilis, puta, cū aliquis optat aliquē peccatorē pati aliquā ægritudinē, aut aliquod impedimentū, vel ut ipse melior efficiatur, uel vt saltē ab aliorum nocumēto cesset.

Ad primvm ergo dicēdū ꝙ Apostolus prohibet maledicere p se loquendo cum intentione mali. Et similiter dicendum ad secundū.

Ad 3m dicēdū, ꝙ optare alicui malū sub ratione boni nō contrariatur affectui, quo quis simpliciter alicui optat bonum: sed magis habet conformitatem ad ipsum.

Ad 4m dicendū, ꝙ in diabolo est considerare naturam, & culpā. Natura qdē eius bona est, & a Deo, nec eā maledicere licet: culpa aūt eius est maledicenda, ſm illud Iob 3. Maledicant ei qui maledicunt diei. Cum autem peccator maledicit diabolum propter culpam, seipsum simili ratione iudicat maledictione dignum: & secundū hoc dicitur maledicere animam suam.

Ad 5m dicendum, ꝙ affectus peccantis etsi in se non videatur, potest tamen percipi ex aliquo manifesto peccato pro quo pœna est īfligenda. Similiter etiam quàmuis sciri non possit quem Deus maledicat ſm finalē reprobationē, pōt tamē sciri quis sit maledictus a Deo secūdum reatum præsentis culpæ.

Articvlvs II.

Vtrum liceat creaturam irrationalem maledicere.

Ad secvndvm sic procedi tur. Videtur quòd nō liceat creaturam irrationalem maledicere. Maledictio enim præcipue videtur esse licita, inquantum respicit pœnam: sed creatura irrationalis nō est susceptiua nec culpæ nec pœnæ. ergo eam maledicere nō licet.

¶ 2 Præt. In creatura irrationali nihil inuenit nisi natura, quam Deus fecit: hanc autem maledicere non licet, etiam in diabolo, vt dictum * est. ergo creaturam irrationalē nullo modo licet maledicere.

¶ 3 Præt. Creatura irrationalis aut est permanēs, sicut corpora aut est transiens, sicut tempora: sed sicut Greg. dicit in *4. Moral. Otiosū est maledicere nō existēti, vitiosū vero, si existeret. ergo nullo modo licet maledicere creaturæ irratiōali.

Sed contra est, quòd Dominus maledixit ficulneæ, vt habetur Math. 21. Et Iob maledixit diei suo, ut habetur Iob 3.

Respon. Dicendum, quòd benedictio, vel maledictio proprie ad illam rem pertinet, cui potest aliquid bene, uel male contingere, scilicet rationali creaturæ. Creaturis autem irrationalibus bonū uel malum dicitur contingere in ordine ad creaturam rationalem, propter quam sunt. Ordinantur autem ad eam multipliciter. Vno quidem modo, per modum subuētionis, inquantum scilicet ex creaturis irrationalibus subuenitur humanæ necessitati: & hoc modo Dominus homini dicit, Gen. 3. Maledicta terra in ope tuo, vt scilicet per eius sterilitatē homo puniretur, & ita ēt intelligitur quod habetur Deut. 28. Benedicta horrea tua, & infra: Maledictum horreum tuum. Sic etiā Dauid maledixit montes Gelboe, secundum* Grego. expositionē. Alio modo, creatura irrationalis ordinat ad rationalem per modū significationis: & sic Dñs maledixit ledixisset natiuitatē suā, inquātū causam malorū pœnę, optans illā nō fuisse non simpliciter, sed non fuisse causā tanti mali. Hoc nāque modo nec ēt venialē peccatū est, iuxta illud Iob, Pereat dies, ī qua natus sum. Et de similib' idē intelligas, quod de die natiuitatis dictum est.

¶ Nota 3. ex 4. articulo, ꝙ maledictio in tot species distinguit, quot specierū sunt mala quę speratur, vel optat. Vnde ī litera dicitur in respōsione ad ſm, ꝙ si ille, q maledicit, velit malū occisionis alterius, nō differt desiderio ab homicida. & simile est de aliis malis, puta, cōtumeliæ, īfamiæ, rapinæ, pcussionis, carceris, mutilationis &c. Vniuersaliter nāq; verū est, ꝙ optare, vel imperare aliquid, ad illā speciē spectat, ad quā spectaret facere illud. Vbi memento, ꝙ sicut odiū tendit ad malū absolute, alia aūt vitia, puta, homicidiū, cōtumelia &c. ad tales malorum species: ita hoc qđico, Maledictio ſt ille, & huiusmodi, vnīſpeciei est & nō differt specie ab odii vitio: quoniā ad malū vtrūq; terminat. Cū uero ad spēs malorū imprecando descendit, puta, Sit mortuus, pauper, captiuꝰ, æger, & huiusmodi, ad species homicidii, furti, carceratiōis &c. declinatur, iuxta præsentis literæ dēctrinā. Et si omnia, aut multa simul mala quis imprecatur, multarum specierū deformitates īcurrit uno vitio circūstāte aliud, ut frequenter accidit. Et hoc de tota q. 76. sufficiant.

Inſr. art. 4. ad 1.

Arguend. ad 4.

Lib. 24. pauloāte.

Lib. 6. ral. op. in fine.

Glos. inter linearis ibi.

maledixit ficulneam in significationem Iudææ: Tertio modo, ordinatur creatura irrationalis ad rationalem per modum continentis, scilicet temporis, vel loci: & sic maledixit Iob diei natiuitatis suæ propter culpam originalem, quam nascendo contraxit, & propter sequētes pœnalitates. Et propter hoc etiā potest intelligi Dauid maledixisse montibus Gelboe, vt legitur 2. Regum 1. scilicet propter cædem populi, quæ in eis contigerat. Maledicere autem rebus irrationalibus, inquantum sunt creaturæ Dei, est peccatū blasphemiæ: maledicere autem eis secundum se consideratis est otiosum, & vanum, & per consequens illicitum. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Articvlvs III.

Vtrum maledicere sit peccatum mortale.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur quòd maledicere non sit peccatum mortale. Augustinus enim in homilia de Igne purgatorio, numerat maledictionē inter leuia peccata: hæc aūt sunt venialia. ergo maledictio nō est pctm mortale, sed veniale.

¶ 2 Præt. Ea quæ ex leui motu mentis procedunt, nō videtur vniuersaliter esse peccata mortalia: sed interdum maledictio ex leui motu procedit. ergo maledictio non est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Grauius est malefacere, quàm maledicere: sed malefacere non semper est peccatum mortale. ergo multo minus maledicere.

Sed contra. Nihil excludit a regno Dei, nisi peccatum mortale: sed maledictio excludit a regno Dei, secundum illud 1. ad Corinth. 6. Neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. ergo maledictio est peccatum mortale.

Respon. Dicendum, quòd maledictio, de qua nunc loquimur, est per quam pronuntiatur malum contra aliquem vel imperando, vel optando. Velle autem, vel imperio mouere ad malum alterius, secundum se repugnat charitati, qua diligimus proximum volentes bonum ipsius: & ita secundum suum genus est peccatum mortale, & tanto grauius, quanto personam, cui maledicimus, magis amare, & reuereri tenemur. Vnde dicitur Leuic. 20. Qui maledixerit patri suo, & matri morte moriatur. Contingit tamen verbum maledictionis prolatum, esse peccatum veniale, vel propter paruitatem mali, quod quis alteri maledicendo, imprecatur: vel etiam propter affectum eius, qui profert maledictionis verba, dum ex leui moru, vel ex ludo, aut ex surreptione aliqua, talia verba profert, quia peccata verborum maxime ex affectu pensantur, vt supra dictū est *. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

q. 73. ar. 3. † Homil. 20 in Matt. inter mediū & finē to. 2

Ar. 1. huius quæst. 1. p. q. 48. art. 5. 1. p. q. 48. art. 6.

Articvlvs IIII.

Vtrum maledicere sit grauius peccatum, quàm detractio.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur ꝙ maledictio sit grauius peccatum, q̄ detractio. Maledictio enim videtur esse blasphemia quædam, vt patet per id, quod dicitur in Canonica Iudæ, ꝙ cum Michael archangelus cum diabolo disputans, altercaret de Moysi corpore, nō est ausus iudicium inferre blasphemiæ: & accipitur ibi blasphemia ꝙ maledictione, ſm glos.* blasphemia autem est grauius peccatum, q̄ detractio. ergo maledictio est grauior detractione.

¶ 2 Præt. Homicidium est detractione grauius, vt supra dictum est *: sed maledictio est par peccato homicidij. dicit enim Chrysost. † super Matth. Cum dixeris, Maledice ei, & domum euerte, & omnia perrire fac, nihil ab homicida differs. ergo maledictio est grauior, quàm detractio.

¶ 3 Præt. Causa præeminet signo: sed ille qui maledicit, causat malum suo imperio, ille autem qui detrahit, solum significat malum iam existens. grauius ergo peccat maledicus, quàm detractor.

Sed contra est, quòd detractio non potest bene fieri: maledictio autem fit bene, & male, vt ex dictis * patet: ergo grauior est detractio, q̄ maledictio.

Respon. Dicendum, quòd sicut in primo habitum * est, duplex est malum, scilicet culpæ, & pœnę. Malum autem culpæ peius est, vt ibidem ostensum † est: vnde dicere malum culpæ peius est, quàm dicere malum pœnæ, dummodo sit idem modus dicendi. Ad contumeliosum ergo, & susurronem, & detractorem, & etiā deriſorem pertinet dicere malum culpæ: sed ad maledicentem, prout nunc loquimur, pertinet dicere malum pœnę, non autem malum culpæ, nisi forte sub ratione pœnæ. Non tamen est idem modus dicendi: nam ad prædicta quatuor vitia pertinet dicere malum culpæ solum enuntiando. Per maledictionem vero dicitur malum pœnæ vel causando per modum imperij, vel optando. Ipsa autem enuntiatio culpæ, peccatum est, inquantum aliquod nocumentum ex hoc proximo infertur. Grauius autem est nocumentum inferre, quàm nocumentum desiderare, cæteris paribus: unde detractio secundum communem rationem grauius peccatum est, quàm maledictio simplex desiderium exprimens. Maledictio vero quæ fit per modum imperij, cum habeat rationem causæ, potest esse detractione grauior, si maius nocumētum inferat, quàm sit denigratio famæ, vel leuior, si minus. Et hæc quidem accipienda sunt secundum ea, quæ per se pertinēt ad rationem horum vitiorum. Possunt autem & alia per accidens considerari, quæ prædicta vitia vel augent, vel minuunt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd maledictio creaturæ, inquantum creatura est, redundat in Deum, & sic per accidens habet rationem blasphemiæ: non autem si maledicatur creaturæ propter culpam. Et eadem ratio est de detractione.

Ad 2m dicendum, quòd sicut dictum est *, maledictio vno modo includit desiderium mali. Vnde si ille qui maledicit, velit malum occisionis alterius, desiderio non differt ab homicida: differt tamen, inquantum actus exterior aliquid adijcit voluntati.

Ar. præced.

Ad 3m dicendum, quòd ratio illa procedit de maledictione, secundum quod importat imperium.

QVAESTIO LXXII.

Super Quæstione septuagesimā secundam.

De fraudulentia, quæ committitur in emptionibus, & uenditionibus, in quatuor articulos diuisa.

Deinde cōsiderandum est de peccatis, quæ sunt circa volūtarias commutationes. Et primo de fraudulentia, quæ committitur in emptionibus, & venditionibus. Secundo, de vsura; q̄ fit in mutuis. Circa

stinguatur a rapina, vel furto dubiũ occurrit, vnde distinctionẽ habet specificã a furto, fraudulentia in venditione, & emptione. Et est rõ dubii, tum quia huiusmodi acceptio aut fit sciẽte dño inuito, aut nõ. Si sciente, nõ est fraudulẽtia, sed rapina. Si nesciẽte, est furtũ, qđ est occulta rei alienę acceptio: tum quia sicut cõmittitur fraus i emptione, & venditiõe, ita in aliis cõmutationibus volũtariis, vt pater in cõductione, & locatione, & pignore. Contingit. n. locare equum vitiosum, dare pignus falsum &c. Non est ergo specifica distinctio plus in emptione & vẽditione, q̃ in aliis, si in aliis hæc distinguuntur a furto, & rapina.

¶ Ad hoc dicit, qp distinctio iniustitiæ, q̃ fit in emptionib⁹ & venditionib⁹, a rapina & furto ex multis manifesta est.

¶ Primo ex hoc, qp iniustitia hmõi cõmuniter fit dolose, seu fraudulenter: vnde & fraudulẽtia nominat, qđ nõ est de rõne furti, aut rapinę.

¶ Secundo, qp acceptio iniusta hic sit quodãmodo inuito, & quodãmodo volẽte dño: in furto autẽ & rapina fit acceptio dño inuito simpliciter: qm̃ in emptione & vẽditione iniusta, vtraque pars volũtarie dat alteri quod suum est, & sic est ibi aliquo modo voluntarium: sed qa pars decepta non datur, si sciret se decipi, ideo est etiam ibi inuoluntarium. Furtum autẽ, aut rapinã patiens nõ agit ad translationem rei suę a se, sed tantummodo patitur.

alias. n. cõmutationes volũtarias, nõ inueniẽ aliqua spẽs peccati, q̃ distinguatur a rapina, vel furto.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, De iniusta vẽditione ex parte pretij, s. vtrum liceat aliquid vẽdere plus quàm valeat.

¶Secũdo, De iniusta venditione ex parte rei venditæ.

¶Tertio, Vtrum venditor teneatur dicere vitium rei venditæ.

¶Quarto, Vtrum licitũ sit aliquid negotiãdo plus vendere, quàm emptum sit.

Articvlvs primvs.

Vtrum licite aliquis possit vendere rem plus quàm ualeat.

Ad primvm sic procedit. Videt qp aliquis licite possit vendere rem plus quàm valeat. Iustum. n. in cõmutationibus humanæ vitæ secundũ leges ciuiles determinatur: sed sm̃ eas licitum est emptori, & venditori, vt seinuicem decipiant: quod quidem fit, inquantũ venditor plus vendit rẽ q̃ valeat, emptor aũt minus q̃ valeat. ergo licitum est quòd aliquis vendat rem plus quàm valeat.

¶ 2 Præt. Illud quod est omnibus cõmune, videtur esse naturale, & non esse pctm̃: sed sicut Augustinus refert 13.* de Trin. dictũ cuiusdã Mimi fuit ab omnib⁹ acceptatũ, Vilia vultis emere, & care vendere: cui etiam consonat qđ dicitur Proue. 20. Malum est, malũ est, dicit omnis emptor, & cũ recesserit, gloriatur. ergo licitũ est aliquid carius vẽdere, & vilius emere, q̃ valeat.

¶ 3 Præt. Nõ videt esse illicitum, si ex cõuentione agatur id, qđ fieri debet ex debito honestatis: sed secundũ Philos. in 8. Ethic.* in amicitia vtilis, recompensatio fieri debet sm̃ vtilitatem, quam consecutus est ille, qui beneficiũ suscepit, quæ quidẽ quandoq; excedit valorem rei datæ: sicut contingit cum aliquis multum re aliqua indiget vel ad periculum euitandum, vel ad aliquod cõmodum consequendum. ergo licet in contractu emptionis, & venditionis aliquid dare pro maiori pretio quàm valeat.

Sed contra est, quod dicit Matt. 7. Omnia quæcumq; vultis vt faciãt vobis homines, & vos facite illis: sed nullus vult sibi rẽ vẽdi carius q̃ valeat. ergo nullus debet alteri vẽdere rẽ carius q̃ valeat.

Respon. Dicendũ, qp fraudem adhibere ad hoc, qp aliquid plus iusto pretio vẽdatur, omnino peccatũ est, inquantũ aliquis decipit proximũ in damnum ipsius. Vnde & Tullius dicit in libro* de Offic. Tollendũ est igit in rebus cõtrahẽdis omne mendacium: non licitatorem venditor, nec qui cõtra se liciteť, emptor apponet. Si aũt fraus deficit, tunc de emptione, & vẽditione dupliciter loqui possumus. Vno modo sm̃ se, & secundũ hoc emptio, & vẽditio vr̃ esse introducta, p cõmuni vtilitate vtriusque, dum. s. vnus indiget re alterius, & respectu pretii communiter currentis. verbi gratia. Pannus iste a mercatoribus communiter venditur centum: ego qui ultro offero, & quæro emptorem, non inuenio qui velit mihi dare plus q̃ 80. & sic uendente me pro 80. longe minus quàm communiter valet, emitur: ex quibus apparet unde difficultas consurgit. Nã modus uendendi. s. ultro offerre, & quærere emptorẽ, manifeste in æstimatione hominũ vilificat rẽ uenalem. Vtroneæ nãq; merces, ut in Prouer. dr̃, vilescũt prõ tertia parte. Et si pretia rerum determinãda sunt, put res æstimanť ab hominib⁹, cõsequẽs uidetur, q̃ modus iste uẽdẽdi rõnabiliter minuat de pretio cõmuniter inuento: sed cum modus uendendi reducitur in causam uendendi, apparet oppositum: quia cõmuniter minus notabiliter uẽdentes, ex necessitate, non uoluntate hoc faciũt, ut patet & in his quæ subhastãtur. Sunt. n. bona pauperum debitorũ, quæ ut satisfiat creditori in pecunia, uenduntur plus dãti illo mõ uẽdẽndi. Et totum hoc dãnum sustinet pauper, quia nõ habet unde aliter soluat, saltẽ p tunc. Patet etiã in his quæ p mediatores uẽduñť, ab illis qui emerunt ad tẽpus, non ut illa haberent, sed ut statim uenderent, ut pecuniam haberent sibi necessariam, & hoc quia non inueniunt qui eis mutuet. Tales. n. quod hodie iusto pretio emunt mille, hodie dant ibidem pro octingentis, vel minus, put possunt. Stat ergo difficultas in hoc, an mod⁹ uẽdẽndi, an eã uẽdẽdi, an utrũq;, an neutrũ, sit hac i re pẽsitãdũ. Hęc de primo.

¶ Quoad secundum scito, qp in huiusmodi commutationibus, scilicet emptione, & uenditione, non est recurrendum ad ea, quæ sunt per accidens, puta, donationem admistam, dicendo quòd venditor præsumitur donare, & huiusmodi, tum quia hoc non est verum, sicut nec in vsura, etiamsi sine necessitate aliqua quis accipiat mutuum sub vsura, præsumitur donare: tum quia iustum pretium censendum est id, quod inueniri nũc potest, facta promulgatione rei uenalis, ne occulta venditio sit causa penuriæ emptorum, quæ uis sit notabiliter minus quàm pretium, quod cõmuniter currit apud expectãtes emptores. Et licet hoc ex dicta ratione ostensiua clarum videatur, manifestatur tamen ex communiter accidentibus reputatis iustis. Videmus qp post bella, & deuastatas urbes, habentes domos, nec potentes expectare emptores, qui compositis rebꝰ & refecta urbe erunt, uendunt pro mille domos ualentes quatuor millia, si casus hic non esset. Et iustum pretium dicitur mille: quia hodie non inuenit emptorẽ, q̃ emat plus. Similiter a mercatoribus in fine nũdinarũ, qa nolũt expectare futuros emptores, post nũdinas emuntur conductæ merces multo uilioꝰ, quàm illis diebus cõmuniter ualebant. Et breuiter cessantibus fraudibus, et coactione, si propter penuriam emptorum nunc tantum uenditur, quãtum inueniri tur ab emptoribus nunc, & communiter scitur rem talem esse uenalem nunc, iusto pretio uenditur, & emitur quacumque ex causa quis uendat, quantumcumque expectantes crastinum emptorem communiter longe plus uendant.

¶ Et si obiiciatur, qp paucitas emptorum oritur ex hoc, qp homines æstimant huiusmodi emptionem esse iniustam, Respondetur primo, qp hoc nõ constat. Secundo, qp stultorũ infinitus est numerus, & pauci sunt adeo timoratiunde nõ vr̃ causa ista probabilis. Tertio, quòd appareť manifeste in subhastione, etiam sine curię authoritate, non deesse emptores. Videtur aũt probabilis ratio defectus emptorum: quia pauci sunt qui egeant tũc re illa, & habeant tũc paratam pecuniã ad emendũ hæc. Et hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, scito quòd ex hac conclusione, scilicet iustũ pretium rei est illud, quod nunc potest inueniri ab emptoribus præsupposita cõmuni notitia, & remota omni fraude, & coactione &c. soluuntur multæ quæstiones, scilicet de ementibus ab ultro offerentibus, siue subhastando intercedente, aut non intercedẽte curia: & de ementibus ab his, qui recedere uolunt, nec amplius ibi expectare: uel ab his qui necessitate ducti expectare nequeunt emptores, & alia huiusmodi &c. Apparet quoque ex hac eadem radice, quòd facientes monopolium, ut pretium prout uolunt imponant, iniustissimi sunt: quoniam cogũt ex hac homines plus soluere, quàm communiter uenderetur, si huiusmodi monopolium non esset: sicut coguntur soluere usuras egentes pecuniis, & non inuenientes mutuum sine usura, unde tenentur ad restitutionẽ totius summæ excedẽtis pretiũ qđ ualeret, si no esset huiusmodi monopolium. Tenentur autem restituere his, a quib⁹ extorserunt: nec solum ipsi tenenť restituere, sed dñi cõcedentes hoc, & reliqui qui sunt causæ hmõi iniustæ acceptionis.

¶ Ad rationem autem in oppositum, scilicet, quia huiusmodi uenditio ex indigentia non est uoluntaria simpliciter, sed semiuiolenta, sicut proiectio mercium in mare, Respondetur, quòd licet huiusmodi uenditio habeat aliquid admistum de inuoluntario, quo ad causam uenditionis, est tamẽ simpliciter, & ab-

4.d.15.q.3. artic.1.q.1. cor. Et quo. 2.art.2.cor. & 10.

Lib.13.c.3. paulo a prin. tom. 3.

Lib.1.ca.5 & 4.com.5.

Lib.8.Ethi. capit.ult. longe in. com.5.

Lib.5.ca.5. com.5.

1.2.q.96. art.2.

solute voluntaria. Regulare autem est, quòd si iusto prętio res venditur, nihil nocet cõmutationi, q̃ fm causam inuoluntaria fit venditio, vt patet in eo, qui necessitate indigentię ductus, vendit a proauis habitũ agrũ, iusto tñ prętio, & similib⁹: vnde si iustum est prętium quod diximus, nihil obstat huiusmodi admissio voluntarii &c.

¶ In eodem artic. dubium occurrit: quia vendere aliquid, puta, agrũ, vel domũ cum pacto de retrouendendo: & etiam cum pacto quòd interim quòd retrouendatur, locetur ipsi eidem primo vendito ri, est licitum, vt cõmunis obseruantia testatur, si sint iusta prętia. Et tamen constat, quòd in hoc casu res venditur plus q̃ valet: quia si valet mille, venditur pro mille, & pro obligatione ad retrouendẽdum, quã obligationem cõstat esse æstimabilẽ pecunia, non minus quàm obligationem ad renuntiãdum, quam pecuniæ æquiualere dicit author inserius ĩ quæstione sequenti articulo 2. ad 4. est ergo licitum vẽdere rem plus quàm valet.

¶ Ad hoc dr̃ quòd in huiusmodi contractibus non venditur res plus quàm valet propter duo. ¶ Primo, quia communiter res, quæ sic venduntur, valent plus non absolute, sed vẽditori: quia iõ vult illud pactũ, quia incommodum ex venditione incurrit. Respondet ergo obligatio emẽtis ad reuendendum & locandũ, quãtitati valoris rei respectu hui⁹. Et sic quia res ualet mille, & quanti est incommoditas mea, ideo emitur pro mille, & obligatione ad uendẽdum, & locandũ. ¶ Secundo, quia cũ ex iure positiuo sit rerum diuisio, & proprietas: consuetudo, quæ iurisvim habet, efficit, vt pro nihilo habeãtur hæc pacta in huiusmodi contractibus, & hoc ad obuiandum fraudibus usurarum. Si enim ager ualens mille, uẽderetur octingentis cũ illis pactis in fraudem vsurarum, mutuum magis quàm venditio putaretur.

¶ In calce corporis eiusdem articuli nota illa uerba, Ille qui ex re alterius accepta multũ iuuatur &c. Ex his namque apparet, quòd nũmularii habentes in depositio aliorum pecunias, quibus utendo in exercitio suo licito multum iuuantur, quàmuis nõ teneantur ex debito iustitiæ, ex debito tamen honestatis gratiosẽ donare debent aliquid dominis depositorum. Et si gratiose donant ex dicta causa, quia scilicet multum iuuantur ex uero deposito, ipsi laudabiliter operantur dando, & dñi depositorũ licite possunt recipere data. Attendat tamen utraque pars, ne corrupta sit intentio, ut quasi ex debito iustitiæ soluatur, aut expectetur. Et si dominus depositi libẽtius tenet depositum suũ apud hunc gratum, quàm apud non gratum, non propterea peccat. Et similiter, si nũmularius ideo supererogat, vt gratus sit, & ex hoc ipso quòd gratus est sperat, quòd dominus tenebit suum depositum apud ipsum gratum, non peccat. Et ratio est, quia omnis ratio est gratia, non obligatio implicite, vel explicite. Quòd si non ex gratitudine, sed propter ipsum pecuniæ datur quasi pretium, usura est.

¶ In responsione ad primum nota, quòd ex hoc quòd iustum pretium habet latitudinem, & distingui solet in pium, moderatum, & rigorosum, soluuntur quæstiones multæ ex vario pretio eiusdem rei in eodem loco, & tempore, dum venditur ab vno decẽ, ab alio vndecim, ab alio duodecim, & ab omnibus iuste. Et hinc fit, ut un⁹ emat decem, & ita tim uẽdat rem illam duodecim absque læsione conscientiæ. Hinc quoque fit, ut uendat soluenti nunc̃ p decem, qui soluturo ad annum non nullo uendere nisi pro duodecim, & sic de aliis similibus.

Loco citato in arg.

Lib. 5. ca. tomo. 5.

Lib. 5. ca. 11. a medio li. to. 1.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum secundum.*

IN artic. 2. eiusdem quæstionis 77. nota, quòd licet author in respõsione ad primum, non reputet impossibile fieri aurum uerum per artem, quia tamen nũquam, aut raro fit, sed sæpissime accidit contrarium, quòd scilicet ex uero auro faciunt fumũ, dum multas expensas faciunt, quæ in fumum resoluuntur: ideo huiusmodi ars aut non humana, aut principum post res consultas cum sapientibus est. Habes autem in litera, quòd nõ sufficit alchimicum aurũ, uel argentũ tale facere, ut nũmis, uasis, & huiusmodi construẽdis sit habile, cum

damnificatus est, si sit notabile dãnum. Quod ideo dico, quia iustũ prętium rerũ nõ est punctualiter determinatum, sed magis in quadam æstimatione consistit: ita q̃ modica additio, vel minutio non videtur tollere æqualitatẽ iustitię.

AD 2^m dicendum, quòd sicut Aug. ibidem* dicit. Mimus ille vel seipsum intuendo, vel alios ex periendo, vili uelle emere, & care vendere, omnibus id credidit esse cõmune: sed quoniã reuera vitiũ est, potest quis̃q; adipisci huiusmodi iustitiã, qua huic resistat, & vincat. Et ponit exemplũ de quodã, qui modicũ pretium de quodã libro pp ignorantiã postulãti, iustũ prętiũ dedit. Vnde patet quòd illud commune desiderium non est naturæ, sed vitij: et ideo commune est multis, qui per latam viam vitiorum incedunt.

AD 3^m dicendum, quòd in iustitia commutatiua consideratur principaliter æqualitas rei: sed in amicitia vtilis, consideratur æqualitas vtilitatis. Et ideo recompensatio fieri debet secundũ vtilitatem perceptam: in emptione vero secundum æqualitatẽ rei.

ARTICVLVS II.
Vtrum uenditio reddatur illicita propter defectũ rei venditæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ vẽditio non reddatur iniusta, & illicita propter defectum rei venditæ. Minus. n. cętera sunt pẽsanda in re, quàm rei species substantialis: sed propter defectum speciei substantialis nõ videtur reddi venditio rei illicita, puta, si aliquis vendat argentum, vel aurum alchimicum pro vero, q̃d est utile ad omnes humanos vsus, ad quos necessarium est argẽtũ & aurũ, puta, ad uasa, & ad alia huiusmodi. ergo multo min⁹ erit illicita vẽditio, si sit defect⁹ in alijs.

¶ 2 Præt. Defectus ex parte rei, q̃ est secundum quantitatem, maxime videtur iustitię cõtrariari, quæ in æqualitate consistit, quantitas autem p mensurã cognoscitur. Mẽsuræ aũt rerũ, quæ in vsum hominum veniunt, nõ sunt determinatæ, sed alicubi maiores, alicubi minores, ut patet per Philosophum in 5. *Ethicor. ergo non potest euitari defectus ex parte rei vendităe: & ita videtur quòd ex hoc venditio non reddatur illicita.

¶ 3 Præt. Ad defectum rei venditæ pertinet, si ei cõueniens qualitas deest: sed ad qualitatem rei cognoscendam requiritur magna scientia, quæ pleriq̃ venditoribus deest. ergo non redditur vẽditio illicita propter rei defectũ.

SED CONTRA est, quod Amb.* dicit in lib. de Offic. Regula iustitiæ manifesta est, quòd a vero nõ declinare virum deceat bonũ, nec dãno iniusto afficere quẽquã, nec aliq̃d dolo annectere rei suæ.

RESPON. Dicendum, q̃ circa rem, quæ venditur, triplex defectus considerari põt. Vnus quidẽ secundum speciem rei: et hunc quidem defectum si venditor cognoscat in re, quã uẽdit, fraudẽ cõmittit in vẽditione, vnde venditio illicita redditur. Et hoc est q̃d dr̃ contra quosdam Isa. 1. Argentum tuum uersum est in scoriam, uinũ tuum mistum est aqua. Quod. n. p mistũ est, patitur defectum quãtũ ad speciem. Alius aũt defectus est secundum quantitatem, quæ p mensuram cognoscitur: et iõ si q̃s scienter utatur deficienti mẽsura in uẽdendo, fraudẽ cõmittit, & est illicita uẽditio. Vnde dr̃ Deut. 25. Nõ habebis in sacculo diuersa põdera, maius, et min⁹: nec erit ĩ domo tua modius maior, & minor. et postea subdit: Abhominat. n. Dñs eum, qui facit hæc, & aduersatur omnẽ iniustitiã. Tertius defect⁹ est ex parte qualitatis, puta, si aliq̃d animal infirmũ uẽdat quasi sanum: quod si quis scienter fecerit, fraudẽ cõmittit ĩ uenditiõe, unde est illicita uẽditio. Et in omnibus talibus non solum aliquis peccat iniustam uenditionem faciendo, sed etiã ad restitutionẽ tenet. Si uero eo ignoranter aliquis pdictorũ defectuũ in re uẽdita fuerit, uẽditor quidẽ nõ peccat, quia facit iniustũ materialiter: nec eius

cum propter naturæ impuritatẽ, tum propter operationes naturales, tum propter frequentiorẽ applicationem, tum propter diuturniorem permansionem. Iniustam ergo reddit uenditionẽ talis speciei defect⁹ &c. Et si bene pspexeris has quatuor rõnes, videbis eas habere locũ ĩ aliis, quæ per alchimiã fieri possunt, proportionaliter applicãdo, nisi forte tertia ratio loco in quibusdam careat, propterea quia res illa non nisi semel applicari potuisset ad operationẽ ex natura sua. Reliquę namque cõmunes ad omnia huiusmodi rationes videntur &c. Et ideo memento applicare eas ad occurrentia.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum tertium.*

IN art. 3. eiusdem quæst. nota tria. Primum in principio corporis articuli. s. generalem regulam, vnde aliquis tenet dare auxiliũ, vel consilium &c. proximo, scilicet vel ex parte agentis, q̃a suæ curæ incumbit, vel ex parte patientis, quia est in necessitatis articulo, ita q̃ non possit ei per aliũ subueniri. In his. n. duobus casibus tantum tenetur quis p̃ximum adiuuare, vt in litera dicitur. Et ex his tu applicãdo, casus occurrentes determinato.

¶ Secundum in calce eiusdem corporis, quòd illud dictum, scilicet venditor potest suæ idẽnitati cõsulere reticendo occultũ vitium, est intelligendum, quãdo vitium occultũ, nec damnum, nec periculum proximo inferre potest: et non si in periculum, aut dãnum p̃xima esse potest. Et scito, quòd si res huiusmodi plus communiter æstimatur, vitium est occultum, quãuis quantũ est ex parte venditoris, iustum seruatum sit, seruando quòd in litera dicit,

D. 94. & D. 340.

Lib. 3. ca. 8. tom. 3.

Lib. 11. cap. 16. tom. 5.

operatio est iniusta, vt ex supradictis* paret: tenet tamen cũ ad eius notitiam peruenerit, damnum recompensare emptori. Et quod dictum est de venditore, etiam intelligendum est ex parte emptoris. Contingit enim quandoque venditorem credere rem suam esse minus pretiosam quantum ad speciem, sicut si aliquis vendat aurum loco auricalchi, emptor si id cognoscat, iniuste emit, & ad restitutionẽ tenetur: & eadem ratio est de defectu qualitatis, & q̃titatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aurũ, & argentum non solum cara sunt pp vtilitatem vasorum, q̃ ex eis fabricãtur, aut aliorum huiusmodi, sed etiam pp dignitatem & puritatem substantiæ ipsorũ. Et ideo si aurũ, vel argentũ ab alchimicis factum, veram speciem non habeat auri & argenti, est fraudulenta & iniusta vẽditio: pstertim cũ sint aliquę vtilitates auri, & argẽti veri, fm naturalẽ operationẽ ipsorum, q̃ non cõueniũt auro p alchimiã sophisticato. Sicut q̃d habet proprietatem lætificãdi, & cõtra quasdã ifirmitates medicinaliter iuuat. Frequẽtius etiã põt poni in operatione, & diutius in sua puritate pmanet aurũ verũ, q̃ aurũ sophisticatũ. Si autem per alchimiã fieret aurum verum, nõ esset illicitum ipsum p̃ vero vendere: q̃a nihil prohibet artem vti aliquibus naturalibus causis ad p ducẽdum naturales, & veros esse ctus, sicut Aug. dicit in 3.* de Trin. de his, quæ arte demonum fiunt.

AD 2^m dicendum, quòd mensuras rerum venalium necesse est in diuersis locis esse diuersas pp diuersitatem copiæ, & inopiæ rerum: quia vbi res magis abundat, consueuerunt esse maiores mensuræ. In vnoquoq; tamen loco ad rectores ciuitatis pertinet determinare, quæ sint iustæ mẽsuræ rerum venaliũ, pensatis cõditionibus locorum, & rerũ. Et iõ has mẽsuras publica authoritate, vel cõsuetudine institutas præterire nõ licet.

AD 3^m dicendum, quòd sicut Aug. dicit in 11.* de ciui. Dei, Pretium rerum venalium non considerat̃ secundum gradum naturæ, cum quandoq; pluris vendat̃ vnus equus, quàm vnus seruus: sed consideratur secundum quod res in vsum hominis veniunt. Et iõ nõ oportet q̃ vẽditor, vel emptor cognoscat occultas rei vendităe qualitates, sed illas solum, per quas reddit̃ humanis vsibus apta, puta, quòd equus sit fortis, & bene currat: & similiter in cæteris. Has aũt qualitates de facili venditor & emptor cognoscere possũt.

ARTICVLVS III.
Vtrũ uenditor teneatur dicere uitium rei uenditæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd vẽditor nõ teneatur dicere vitiũ rei venditæ. Cum. n. venditor emptorem ad emendum nõ cogat, vr̃ eius iudicio rem, quam vendit, supponere: sed ad eundẽ pertinet iudiciũ, & cognitio rei. non ergo videtur imputandum venditori, si emptor in suo iudicio decipitur, præcipitanter emendo absque diligenti inquisitiõe de cõditionibus rei.

¶ 2 Præt. Stultũ vr̃, quòd aliquis id faciat, vnde eius operatio impediatur: sed si aliquis vitia rei vẽdendæ indicet, impedit suã venditionem. Vnde Tull. in lib. de Offi. inducit quẽdam dicentẽ. Quid tã absurdum, q̃ si dñi iussu ita præco prædiceret, Domum pestilentem vendo? ergo venditor non tenetur dicere vitia rei venditæ.

¶ 3 Præt. Magis necessariũ est homini vt cognoscat viam virtutis, quàm vt cognoscat vitia rerum, quæ venduntur: sed homo non tenetur cuilibet consilium dare, & veritatem dicere de his, quæ pertinent ad virtutem, quamuis nulli debeat dicere falsitatem. ergo multo minus tenetur venditor vitia rei venditæ dicere, quasi consilium dando emptori.

¶ 4 Præt. Si aliquis teneatur dicere defectum rei venditæ, hoc non est nisi vt minuatur de pretio: sed quãdoque diminueretur de pretio etiam absque vitio rei venditæ propter aliquid aliud, puta, si venditor deferens triticum ad locũ, vbi est caristia frumenti, sciat multos posse venire, qui deferãt: quod si sciretur abementibus, minus prętium darent. Huiusmodi autem non oportet dicere venditorem, vt videtur. ergo pari ratione nec vitia rei venditæ.

SED CONTRA est, quod Ambro.* dicit in lib. de Offic. In contractibus vitia eorum quæ veneunt prodi iubentur, ac nisi intimauerit venditor, quàmuis in ius emptoris transierint, doli actione vacãtur.

RESPON. Dicendum, quòd dare alicui occasionem periculi, vel damni semper est illicitum, quàmuis non sit necessarium, quòd homo alteri semper det auxilium, vel consilium pertinens ad eius qualemcumque promotionem: sed hoc solum est necessarium in aliquo casu determinato, puta, cum alius eius curæ subdatur, vel cum non potest ei per alium subueniri. Venditor autem, qui rem vendendam proponit, ex hoc ipso dat emptori damni, vel periculi occasionẽ, q̃ rem uitiosam ei offert, si ex eius uitio damnum, uel periculum incurrere possit. Damnum quidem, si pp huiusmodi uitium res, q̃ uenduenda proponitur, minoris sit pretij: ipse uero pp huiusmodi uitium nihil de pretio subtrahat. Periculum cauendum tñ est ne si emptor possmodũ rem illã vendat, nescius occulti defect⁹ plus vendat, q̃ sit iussũ prętiũ. Alioquin vendendo rem occultę vitiosam, dat occasionem damni secundo emptori. Et propterea primus venditor conscius occulti defectus, postquã vẽdidit, debet dicere p se, vel per alium occultum defectum ei qui emit, qui est dominus, rei: vt sic ei se ipsum seruauerit indemnem, & proximo occasionem damnificandi alterũ non dederit.

Quol. 2. artic. 10.

¶ Tertiũ est in rñsione ad quartum, q̃ regulariter consideratur in emptiõe, & vẽditione pretiũ psens, non futurũ, aut præteritum. In quibusdã tñ contractibus, quando scilicet erat res suas seruaturus, vt futurò tẽpore venderet, vel cum emit res futuro tempore assignandas, ratio prętii futuri habet: vt patet extra. de vsuris, capit. Nauiganti &c.

Lib. 3. parũ ante mediũ libri, in cuius titul⁹ est. In contractib⁹ cõmunibus, q̃ forma honesti, in fine illius.

Lib. 3. cap. 10. parũ a prin. to. 1.

autem, si propter huiusmodi vitium vsus rei reddatur impeditus, vel noxius, puta, si aliquis alicui vendat equum claudicãtem pro veloci, vel ruinosam domum pro firma, vel cibum corruptũ, siue venenosum pro bono. Vnde si huiusmodi vitia sint occulta, & ip se non deregat, erit illicita, & dolosa venditio, & tenetur venditor ad damni recompensationem. Si vero vitium sit manifestum, puta, si equus sit monoculus, vel cum vsus rei, etsi nõ competat venditori, potest tamẽ esse conueniens alijs, & ipse propter huiusmodi vitium, subtrahat quantũ oportet de pretio, non tenetur ad manifestandum vitium rei: quia forte propter huiusmodi vitium emptor vellet plus subtrahi de ptio, quàm esset subtrahẽdum. Vnde potest licite venditor indemnitati suæ consulere, vitium rei reticendo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iudicium non potest fieri nisi de re manifesta. Vnusquisque.n. iudicat secundum quod cognoscit, vt dicitur * in 1. Ethi. Vnde si vitia rei, q̃ vendenda proponitur, sint occulta, nisi per venditorem manifestentur non sufficienter committitur emptori iudicium: secus autem esset, si essent vitia manifesta.

Lib. 1. ca. 1. tom. 5.

AD 2m dicendum, quòd non oportet quòd aliquis per præconem vitium rei venditæ prænuntiet: quia si prædiceret vitium, exterreretur emptores ab emendo, dum ignorarent alias conditiones rei, secundum quas est bona, & vtilis: sed singulariter est dicendum vitium rei ei, qui ad emendum accedit, qui potest simul omnes conditiones adinuicem comparare bonas, & malas. Nihil enim prohibet rem in aliquo vitiosam, in multis alijs vtilem esse.

AD 3m dicendum, quòd quàmuis homo non teneatur simpliciter omni homini dicere veritatem de his, quæ pertinẽt ad virtutes: tenetur tamen in casu illo de his dicere veritatem, quando ex eius facto alteri periculum immineret in detrimentum virtutis, nisi diceret veritatem: & sic est in proposito.

AD 4m dicendum, quòd vitium rei facit rem in præsenti esse minoris valoris, quàm videatur: sed in casu præmisso in futurum res expectatur esse minoris valoris per superuentum negociatorum, qui ab emẽtibus ignorant. Vnde venditor, qui vẽdit rem fm pretium quod inuenit, non videtur contra iustitiam facere, si quod futurũ est, nõ exponat: si tamen exponeret, vel de pretio subtraheret, abundãtioris esset virtutis, q̃uis ad hoc non videatur teneri ex iustitiæ debito.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum liceat negotiando, aliquid carius uendere, quàm emere.

Opus. 13. cap. 3.

IN art. 4. eiusdem 77. quæst. nota tria. Primum in corpore artic. vt scilicet scias discernere inter affirmationẽ mali, & negotiationem boni. negotiatio namque propter lucrum est huius naturæ, quòd nõ affirmatur de ea malum, sed negatur bonum. Nõ enim est secundum se mala, qa si talis esset, nulla intentione posset esse licita. Neq; etiã secundum se bona, quia non ordinatur

Homil. 38. in opere imperfecto a medio to. 2.

Rodẽ loco.

AD QVARTVM sic procedi-K tur. Videtur q̃ non liceat negotiando aliquid carius vendere, quàm emere. Dicit enim * Chrys. super Matth. 21. Quicumq; rem comparat, vt integram & immutatam vendendo lucretur: ille est mercator, qui de templo Dei eijcitur. & idem dicit Cassiodorus super illud Psalm. 70. Quoniam non cognoui literaturam, vel negotiationem, secundum aliam literam. Quid, inquit, est aliud negotiatio, nisi vilius comparare, & carius velle distrahere? & subdit *, Negotiatores tales Dominus eiecit de templo: sed nullus eiicitur de tẽplo, nisi pp aliquod peccatũ. ergo talis negotiatio est peccatũ.

¶ 2 Præt. Contra iustitiam est, q̃ aliquis rem carius vendat, quàm valeat, vel vilius emat, vt ex dictis *apparet: sed ille qui negotiando rem carius vendit, quàm emerit, necesse est q̃ vel vilius emerit, q̃ valeat, vel carius vẽdat. ergo hoc sine peccato fieri non potest.

G ¶ 3 Præt. Hieron. * dicit, Negotiatorem clericum ex inope diuitem ex ignobili glorioſum, quasi quãdam pestem fuge: non autem negotiatio clericis interdicta esse videtur, nisi propter peccatum. ergo negotiãdo aliquid vilius emere, & carius vendere est peccatũ.

SED CONTRA est, quod Aug. † dicit super illud Psalm. Quoniam non cognoui literaturam: Negotiator auidus acquirendi, pro dãno blasphemat, pro pretiis rerum mentitur, & peierat: sed hæc vitia hominis non sunt artis, q̃ sine his vitiis agi potest. ergo negotiari secundum se non est illicitum.

H RESPON. Dicendum, q̃ ad negotiatores pertinet commutationibus rerũ insistere. Vt aũt Philos. dicit in* primo Politic. duplex est rerum commutatio. Vna quidem quasi naturalis, & necessaria, per quam scilicet fit cõmutatio rei ad rem, vel rerũ, & denariorũ pp necessitatẽ vitæ: & talis cõmutatio non proprie pertinet ad negotiatores, sed magis ad œconomicos, vel politicos, qui habent prouide re vel domui, vel ciuitati de rebº necessarijs ad vitã. Alia vero commutationis spẽs est vel denariorũ ad denarios, vel quarũcumq; rerũ ad denarios nõ pp res necessarias vitæ, sed pp lucrũ q̃rẽdũ. Et hæc quidẽ negotiatio proprie videtur ad negotiatores ptinere, fm* Phil. Prima autem commutatio laudabilis est, quia deseruit naturali necessitati. Secunda autẽ iuste vituperatur, quia quantum est de se deseruit cupiditati lucri, quæ terminũ nescit, sed in infinitũ tẽdit. Et iõ negotiatio secundũ se cõsiderata quandã turpitudinẽ habet, in quantũ non importat de sui ratione finẽ honestum, vel necessariũ. Lucrũ tamen, quod est negotiatio nis finis, etsi in sui ratione non importet aliquid honestũ, vel necessariũ, nihil tamen importat de sui rõne vitiosũ, vel virtuti cõtrariũ. Vnde nihil prohibet lucrũ ordinari ad aliquem finem necessarium, vel ad finem necessariũ, aut honestum: sed habet potius speciẽ mali, vt in responsione ad tertium dicitur. Et quia actio secundum se non mala, nec bona moraliter, potest ex adiuncto fine esse bona, si finis est bonus: & mala, si finis est malus, ideo negociatio propter lucrum & iuste vituperatur, tãquam habens speciem mali: & illicita est, si ordinat ad lucrum vt vltimum finem: & licita est, si ordinatur ad sustentationem familiæ, vel reipublicæ.

Arist.

In cap. Negotiatores inter prædicta & mal. tom. 1.

¶ Secundo in responsione ad primum, ne fallaris intelligẽs ex litera, quòd author putet eum qui vendit rem non mutatã carius, constituere finem vltimum in lucro, ac per hoc peccare mortaliter. Non enim hoc dicit, sed comparando venditem rẽ mutatam carius, vendenti carius rem nõ mutatam, in primo apparet quòd præmium sui laboris in mutando inest dit: in secundo autem nihil aliud apparet, nisi lucrum. Hæc sunt quo ad apparentiam. Veruntamẽ vt in litera subiungitur, quia etiam ipsum lucrum potest licite intendi, si in alium finem ordinetur: ideo etiam vendendo rem non mutatam carius, põt lucrum intẽdere nõ vt vltimum finem.

† Philos. in politicorum prin. Philos. in oeconom.

Lib. de Ethicis. & de anim.

¶ Tertium est in responsione ad secundum, quòd non putes authorem voluisse ibidem comprehẽdere omnes causas, ob quas licet carius vendere, quàm emptum fuerit. Sufficit enim literæ, quòd tres causæ assignatæ ibidem sint veræ, nec requiritur, quòd sint solæ, cum hoc non dicatur in litera. Superius namque alia causa assignata est, scilicet, latitudo prætii iusti. Et ratio expensarum in conducẽdo, cõseruãdo &c. & operarũ ipsius negotiatoris habenda est. Non enim gratis nostræ debent commoditati ministrare.

Lib. 1. Ethicorum. ca. 8. tom. 5.

vel etiam honestum, & sic negotiatio licita redditur. Sicut cum aliquis lucrum moderatum, quod negotiando quærit, ordinat ad domus suæ sustentationem, vel etiam ad subueniendum indigentibus: uel ẽt cũ aliquis negotiationi intẽdit pp publicam vtilitatem, ne scilicet res necessariæ ad vitam patriæ desint, & lucrũ expetit nõ quasi finẽ, sed quasi stipendiũ laboris.

A

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Chrysost. est intelligendum de negotiatione, secundum quod vltimum finem in lucro constituit: quod præcipue videtur, quando aliquis rem non immutatam carius vendit. Si enim rem in melius mutatam carius vendat, videtur præmium sui laboris accipere: quàmuis & ipsum lucrum possit licite intendi, B non sicut vltimus finis, sed propter alium finem necessarium, & honestum, vt dictum est.

AD 2m dicendum, quòd non quicumque carius vendit aliquid, quàm emerit, negotiatur, sed solum qui ad hoc emit, vt carius vendat. Si autem emit rem non vt vendat, sed vt teneat, & postmodum propter aliquam causam eam vendere velit, non est negotiatio, quamuis carius vendat. Potest enim hoc licite facere, vel quia in aliquo rem meliorauit: vel quia pretium rei est mutatum secundum diuersitatẽ loci, vel temporis: vel pp periculum, cui se exponit, transferendo rem de loco ad locum, vel etiã * fieri faciendo. Et secundum hoc nec emptio, nec venditio est iniusta. C

Aristo. ferri

AD 3m dicendum, quòd clerici non solum debent abstinere ab his, quæ sunt secundum se mala, sed etiam ab his, quę habent speciem mali. Quod quidem in negotiatione contingit, tum propter hoc, q̃ est ordinata ad lucrum terrenum, cuius clerici debent esse contemptores: tum etiam propter frequentia negotiatorum vitia, quia difficulter exuitur negotiator a peccatis labiorum, vt dicitur Eccles. 26. Est & alia causa, quia negotiatio nimis implicat animum sæcularibus curis, & per consequens a spiritualibus retrahit. Vnde Apostolus dicit 2. ad Timo. 2. Nemo militans Deo implicat se negocijs sæcularibus. licet tamen clericis vti prima commutationis specie, quæ ordinatur ad necessitatem vitæ emendo, vel vendendo. D

¶ *Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulum primum.*

QVAESTIO LXXVIII.

De pẽcato usuræ, quod committitur in mutuis, in quatuor articulos diuisa.

IN ar. 1. quæst. 78. dubium occurrit circa rationem literæ, qua probat vsuram esse peccatum. Arguunt enim quidam, quòd rationes non sint efficaces, quia falsum est, q̃ in huiusmodi rebº mutuabilibus non differat vsus a substantia rei, quoniam in omnibº differt sicut operatio a natura. Et quia ratio illa, quòd pecunia est principaliter propter negotiationes, non habet locum in aliis mutuabilibus, puta, vino, tritico &c. Non concludit igitur effi eaciter litera intẽtũ. ¶ Ad hoc dicitur, q̃

EINDE considerãdum est de peccato vsurę, qđ cõmittitur in mutuis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum sit peccatum accipere pecuniam in pretium p̃ pecunia mutuata, quod est accipere vsuram.

¶ Secũdo, Vtrum liceat p̃ eodem quancumque vtilitatem accipere, quasi in recompensationem mutui.

¶ Tertio, Vtrũ aliquis restituere teneatur id, quod de pecunia vsuraria iusto lucro lucratus est.

¶ Quarto, Vtrum liceat accipere mutuo pecuniam sub vsura.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum accipere usuram pro pecunia mutuata sit peccatum.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur q̃ accipere vsuram pro pecunia mutuata nõ sit peccatum. Nullus enim peccat ex hoc, quod sequitur exemplum Christi: sed Dñs de se ipso dicit, Luc. 19. Ego veniẽs cum vsuris exegissem illam, scilicet pecuniam mutuatã. ergo non est peccatũ accipere vsuram pro mutuo pecuniæ.

3. di. 37. ar. 6. Et mal. q. 13. art. 4. Et quol. 3. art. 19. Et opus. 73. cap. 4. & 15.

¶ 2 Præt. Sicut dicitur in Psal. 18. Lex domini immaculata, quia scilicet peccatum prohibet: sed in lege diuina cõceditur aliqua vsura, secundum illud Deut. 23. Non fœnerabis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quãlibet aliã rem, sed alieno: & quod plus est, etiam in præmium repromittitur pro lege seruata, secundum illud Deut. 28. Fœnerabis gentibº multis, & ipse a nullo fœnus accipies. ergo accipere vsurã non est pctm.

¶ 3 Præt. In rebº humanis determinatur iustitia per leges ciuiles: sed secundũ eas conceditur vsuras accipere. ergo nõ videtur esse illicitũ.

¶ 4 Præt. Prætermittere consilia nõ obligat ad peccatum: sed Luc. 6. inter alia consilia ponitur. Date mutuum, nihil inde sperãtes. ergo accipere vsuram nõ est peccatum.

¶ 5 Præt. Prætium accipere pro eo quod quis facere non tenetur, non videtur esse secundum se peccatũ: sed non in quolibet casu tenetur pecuniam habens eam proximo mutuare. ergo licet ei aliquando pro mutuo accipere pretium.

¶ 6 Præt. Argentum monetatum & in vasa formatũ, non differt specie: sed licet accipere pretium pro vasis argenteis accõmodatis. ergo etiã licet accipere pretium p̃ mutuo argenti monetati. vsura ergo non est secundum se peccatum.

¶ 7 Præt. Quilibet põt licite accipere rẽ, quã ei dominus rei, volũtarie tradit: sed ille, qui accipit mutuũ voluntarie tradit vsuram. ergo ille qui mutuat, licite potest accipere.

SED CONTRA est, quod dicitur Exod. 22. Si pecuniam mutuã dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eũ quasi exactor, nec vsuris opprimes.

RESPON. Dicendũ, q̃ accipere vsurã pro pecunia mutuata, est fm se iniustum: quia venditur id quod non est, per quod manifeste inæqualitas constituitur, q̃ iustitię

sed nota quòd aliud est condere legem, quòd vsura possit impune fieri, & aliud quòd vsura non possit repeti. Stat enim esse primam legem sine secunda, quòd scilicet vsurarius non possit a laico iudice puniri, & cum hoc possit conueniri quasi debitor. Non enim Moy si lex permittens vsuram ab extraneis, vetat repetitionem, sed impunitatem concedit: & similiter licitam iura ciuilia dicunt vsuram, vt author dicit in litera.

¶ In responsione ad quartū, vbi agit de spe mutuātis, dubiū occurrit, an spes habēdi aliqd vltra sortem, cōstituat vsurarium. Et est ratio dubitandi, quia cum sola spe aliquid habendi vltra sortem, stat recipere aliquid vltra sortem gratis donatum ab eo, qui accepit mutuum. Et si esset vsura, teneretur ad restitutionem, sed cum non teneatur, sequitᵉ q nō sit vsura.

¶ In oppositum autem cōmunis authoritas dictare videtur.

¶ Ad euidentiā huius dubii duo videnda simul sunt, scilicet de peccato, & de restitutione, an sit peccatū vsuræ, & an teneatur restituere. Et quoniam peccatū cordis, & operis in eadem sunt specie, quia facere, & delidere aliquid inter se conuertuntur in bonitate et malitia, sciēdum est quòd delidere aliqd vltra sortem dupliciter cōtingit. Primo ex mutuo hoc est, propter mutuum. Secundo, non ex mutuo, sed ex beneuolentia amicabilis eius, cui mutuatur. Et siquidem hoc secundo modo speretur aliquid vltra sortem, constat non esse vsurę peccatum: quoniam nihil inde, hoc est, ex mutuo, speratur. Si vero primo modo, subdiltinguendum est, quia aut speratur ex mutuo principaliter, aut secundario: si principaliter, vsuræ vitium est contra domini præceptum, nihil inde sperantes. Si secundario, vsuræ peccatum non est, vt author dicit in quæst. de malo quæst. 13. art. vlt. Quoniam licitum est ex beneficio, quod confert proximo de suo, habere oculum sinistrum ad vtile: Contingit autem hic secundarius respectus, quando aliquis mutuat, nihil propter mutuum expectans, sed expectans ex gratitudine illius cui mutuat, quòd non erit ingratus: sed sicut gratiam illi facit mutuando, ita ille gratus vel in remutuando, vel in seruiendo, vel in munusculo, iuxta conditionem suam erit, non vt vsuram soluat, sed vt gratis se gratum exibeat. Debetur enim mutuanti ratione mutui, & res quæ mutuo est cōcessa, propter ipsam rem mutuatam, & gratia propter affectum mutuantis gratis: et propterea speranș vtrumque cum suis effectibus, non peccat. Nec putes me immemorē eorum, quæ in quolibetis scripsi: quoniam eadem est sententia, licet aliis vtar vocabulis, & melius hic. Nec fallaris, putans esse sufficiens signum vsurariæ mentis, quòd non mutuaret si crederet illum futurum ingratum. Est enim signum fallax in foro cōscientiæ, quāmuis in foro iudiciali multum forte ponderaret: & doctores tanquā nuncio peruersæ mentis ipsō quandoque vtantur. Constat namque in arctiori materia, scilicet i simonia scripta propter distributiones, alias nō iturus, tunc non est simoniacus. Et simile est in proposito, quia remuneratio sperata non est ratio quòd mutuet, sed est conditio, quare magis mutuat huic quam illi: quia iste gratus, ille non. Et quoniam facere & deliderare, vt dictum est, eiusdem sunt rationis, si quis non solū hæc intus speret, sed extra etiam spem talem, hoc est, sic moderatam, vt descripta est, demonstret, & sequatur effectus gratuitæ remunerationis, vt descripsimus, nullum est peccatum vsuræ. Vnde in sequenti articulo author dicit, quòd si mutuans aliquid accipiat non quasi exigēs, nec quasi ex aliqua obligatione tacita, vel expressa, sed sicut gratuitum donum, non peccat. Et loquitur de obligatiōe ciuili, qua quis tenetur ad debitū quasi iustū: non autem de obligatione, qua quis tenetur ad debitū de honestate, secundum quam debet qui mutui gratiam accepit, vltra mutuum repēdere gratuitū beneficium æquale, & amplius secūdum Aristot. doctrinam: sed ideo doctores tā caute loquuntur, vt nec directe, nec indirecte petatur aliquid; quia fraudes hominum, qui ad malum proni sunt, timent: quia in foro exteriori suspecti essent, qa voluntas proximi, qui gratus dicitur, ignoratur, & putatur quòd quasi redimēs vexationē suā, rependat. Nec habet locum restitutio aliqua, quando supradicta seruantur. Propter varietatem tamen occurrentem hinc inde, scito, q quadrupliciter pōt variari recompensatio alicuius vltra sortem sine pacto explicite vel implicite, scilicet ex parte mutuantis tantum, vel ex parte accipientis mutuū tantum, vel ex parte vtriusque, vel ex parte neutrius. Et ordine prepostero a clariotibus inchoando, quando ex parte neutrius corrupta est intentio, ita quòd nec mutuans habet malam intentionem habendi, nec dans habet aliquo modo coactionem, sed omnino sponte & libere donat, nullum omnino est peccatum, vt patet, nullaq; intercedit restitutio. Sed quando vtriusque mens mala est, mutuantis quidem, quia omnino sue hoc, siue illo modo vult aliquid vltra sortem: accipientis vero mutuum, quia videt, vel putat non posse aliter sibi consulere, nisi dando, ac per hoc est mala passiue, quia patitur, non quia facit malum, peccatum vsuræ est, & tenetur ad restitutionem: quia ex mutuo principali speratur, & datur nō voluntarie. Et in hoc casu intelligendum est capitulum, Consuluit. extra de vsuris circa restitutionem vsuræ sine pacto. Quando vero ex parte tantum accipientis mutuum, claudicat intentio, quia scilicet ipse nō dat voluntarie id, quod dat, mutuans aūt credit propter suā innocentiam sibi gratis dari, accipiendo non peccat, sed tenetur restituere illud, quando postmodum hoc scit, si ex illo est factus locupletior. Nam si consumpsit illud tamquam aduentitiū nō computatum, ad nihil tenetur, & sibiipsi imputet qui dedit: & non est imputandum ei, qui in bona semper fide steterit, & nihil ex illo locupletatus est. Si enim locupletior factus ex illo esset, teneretur reddere allenum non ratione acceptionis, sed ratione rei acceptæ, quia inuoluntarie a domino exiit. Quando autem corrupta est mens ex parte mutuantis tantum, tunc peccat mortaliter absque dubio, sed ad restitutionem non tenetur, vt quidam dicunt: quia restitutio ordinatur ad hoc, quòd ille qui minus habet quàm suum est, rehabeat suum. Modo iste qui donauit nihil minus habet, qm̄ hoc quod dedit nō inuito, sed libere a se abdicauit: neque est ab eo ablatum, sed ipse sponte donauit. non est igitur restituendum. Sed si meditemur in regulis restitutionum superius, cum de restitutione tractaremus, habitis, dubio non paruo apparebit, quòd hæc ratio concludit quòd non est restituendum ei a quo accepit, sed non quòd non sit restituēdum absolute. Et ratio est, quia pro regula accepimus, q̄ quando acceptio ipsa est iniusta, ita q̄ ille qui accipit, contra legem accipit, nō debet sibi retinere, sed debet ī pios vsus conuertere. Constat namq; quòd in hoc casu licet datio sit bona, acceptio tamē ipsa est vsuraria, & contra legē vtriusq; testamenti. ergo non potest ille qui accepit, retinere, sed debet in pios vsus restituere: & cōfirmat, quia ad vinculum restituendi sufficit q̄ teneat aliquis rōne acceptionis iniustæ, etiam si nō teneatur ratione rei acceptæ. In proposito aūt hic tenetur rōne vsurariæ acceptionis. Solūtur autem hoc dubiū distinguendo inter per se, & per accidens, & dicendo q̄ huiusmodi acceptio optimæ dationi respondens, non est p̄ se iniusta, & vsuraria: qa cū iustitia sit ad alterū, & iustitia in commutationibꝰ sit inter cōmutātes, & huiusmodi acceptio nō violet ſm rē equalitatē inter eos, sed solum secūdum opinionem, & intentionem accipientis, cōsequens est, q̄ per accidēs, hoc est, propter intentionem accipientis, & non per se, hoc est, non propter inæqualitatem rei ad rem, acceptio ista ē iniusta, & vsuraria: ac per hoc, quandiu iste qui accepit, vigore talis acceptionis retinet, tenetur restituere, ex contracto quidem vitio per accidens acceptionis pauperibus: ex putata autem non donatione libera dantis, ei qui dedit. Et hoc debet exequi: quoniam ratiō superius allata concludit, quòd per se non est ei qui dedit, restituendū. Cum quo stat, quòd per accidens sit ei restituendum: sed si post sciuerit donatum sibi esse, & vigore donationis cœpit retinere, non tenebitur amplius restituere: sit enim licite suum de nouo per acceptionem donationis sibi hactenus incognitæ. Et sic vtraque opinio, scilicet dicentium quòd non potest ista retinere sibi, & dicentium quòd potest retinere, est vera diuersimode, vt diximus. Et per hæc patent solutiones multarum quæstionum de vsura mentali &c.

¶ In responsione ad sextum eiusdem artic. vbi agitur de multiplici vsu rei, aduerte quòd vsus principalis pecuniæ est expēdi, vt pretium rerum, sicut vsus principalis vini est vt bibatur. Verum quemadmodum vino non solum vtimur ad bibendum, sed ad commutandum vel cum pecunia, & tunc induit rationem

Lib. 5: Eth. cap. 5. & 1. Poli. 16. ca. & 7. tom. 5.

Dixit. 9.

Lib. ca. 7. tom ante med. tom. 5

rei venalis: vel cū alia re, & tunc quandoque rationem pretii, puta, si vino emimus frumentum, vel etiam vtriusq;, puta, rei venalis, & pretii, cum simul emimus vino frumentum, & vendimus vinum pro frumento, intendētes vendere nostrum vinū, & emere frumentum &c. ita proportionabiliter contingit in pecunia: quoniam ipsa nō solum vtimur vt pretio rerum, sed etiam vt re venali, considerando sicut de aliis rebus, abundantiam, vel penuriam eius respectu occurrentium necessitatum. Et hoc modo vtit pecunia ars nūmularia, vulgariter nūcupata cāpsoria, scilicet vt re quadam. Et propterea vtitur ipsa simul vt re, & pretio, quēadmodum in cōmutationem vini, & frumenti declaratū est. Et supra hoc fundamentum cōsurgit tota doctrina cambiorum. Nec vlla apparet ratio, quare magis aliis rebus possimus tot modis vti, & auro, vel argento monetato non, cum multiplicitas vsus nō impediat vsum principalem, & de facto pecuniam multos vsus habere præter principalem experientia testatur.

habetur Isa. 26. Quod autem ᵈ in præmiū p̄mittitur, Fœnerabis gentibus multis &c. fœnus ibi large accipitur p̄ mutuo, sicut Eccl. 29. dicitur. Multi non causa nequitiæ nō fœnerati sunt. i. non mutuaverunt. Promittitur ergo in p̄mium Iudeis abundātia diuitiarū, ex qua cōtingit q̄ alijs mutuare possint.

Ad 3ᵐ dicendum, q̄ leges humanæ dimittūt aliqua peccata impunita propter cōditiones hominū imperfectorum, in quibus multæ vtilitates impedirentur, si omnia pēnā districte prohiberētur pœnis adhibitis. Et ideo vsuras lex humana concessit, non quasi existimans ea esse secundū iustitiā, sed ne impediretur vtilitates multorū. Vnde ī ipso iure ciuili dicitur, q̄ res, quæ vsu consumuntur, neq; rōne naturali, neq; ciuili recipiūt vsūfructum: & q̄ Senatus nō fecit earum rerū vsumfructū, nec. n. poterat, sed quasi vsūfructū cōstituit cōcedens. ſ. vsuras. Et Philoſ. naturali rōne ductus dicit * in 1. Politic. quòd vsurariа acquisitio pecuniarum est maxime præter naturam.

Ad 4ᵐ dicēdum, q̄ dare mutuū non semper tenet homo. Et ideo quantum ad hoc ponitur inter cōfilia: sed quòd homo lucrum de mutuo non quærat, hoc cadit sub rōne præcepti. Potest tamē dici cō silium per comparationem ad dicta Pharisæorum, qui putabāt vsuram aliquam esse licitam, sicut & dilectio inimicorum est consiliū: vel loquit ibi nō de spe vsurarij lucri, sed de spe, q̄ ponit in hoīe. Nō enim debemus mutuum dare, vel quodcūq; bonum facere p̄ter spē hominis, sed propter spem Dei.

Ad 5ᵐ dicendum, quòd ille q̄ mutuare non tenetur, reconpensationē potest accipere eius, quod fecit, sed non amplius debet exigere. Recompensatur autem sibi secundum æqualitatem iustitiæ, si tantum ei reddatur, quantum mutuauit. Vnde si amplius exigat pro vsufructu rei, quæ aliū vsum non habet, nisi consumptionem subſtantiæ, exigit pretium eius qđ non est, & ita est iniusta exactio.

Ad 6ᵐ dicendū, q̄ vsus principalis vasorum argenteorum, nō est ipsa eorū consumptio: et ideo vsus eorum potest vēdi licite, seruato domino rei. Vsus aūt principalis pecuniæ argēteę est distractio pecunię in cōmutatiōes: vnde nō licet eius vsum vendere cū hoc, q̄ aliquis velit eius restitutionē, qđ mutuo dedit. Sciendum tamen, q̄ secūdarius vsus argēteorū vasorū posset esse commutatio: & talem vsum eorum non liceret vendere. Et similiter potest esse aliquis secundarius vsus pecuniæ argenteę, vt puta, si q̄s concederet pecuniā signatam ad ostētationē, vel ad ponendū loco pignoris: & talē vsum pecuniæ licite homo vendere pōt.

Ad 7ᵐ dicēdū, q̄ ille q̄ dat vsurā, nō simpſt volūtarie dat, sed cū quadā necessitate, inquātū īdiget accipere pecuniā mutuo, quā ille q̄ hēt, nō vult sine vsura mutuare.

Articvlvs II.

Vtrū liceat pro pecunia mutuata aliquā aliam commoditatem expetere.

Ad secvndvm sic procedi tur. Videt q̄ aliquis possit pro pecunia mutuata aliquā aliā cōmoditatem expetere. Vnusquisque enim licite potest suę indemnitati consulere: sed quandoque damnum aliquis patitur ex hoc, scire, vt nescire eas applicare ad casus particulares, quoniā hinc multæ falsæ solutiones emanare videntur: ideo vt consulamus multorū ingeniis debilioribus, afferendi sunt casus, summarie tn̄, ex quibꝰ facile credimꝰ posse reliqs satisfieri. Querunt ergo hęc, An. ſ. mutuās rustico, vt colat agrū mutuātis salua iusta mercede sua, sit vsurariꝰ: & an mutuās alicui, vt vadat ad furnū, molēdinū, scholas, officinā, & hmōi mutuātis, salua simili iusta mercede, sit vsurarius. An mutuās cōmunitati, vt durāte mutuo nō teneatur ad collectas, ad quas alii tenētur, sit vsurarius. An mutuās Principi vt donet, vel vēdat mutuāti tale officiū, sit vsurarius. An mutuās vt accipiat is, cui mutuat, debitores, vel res mutuātis, sit vsurarius. An mutuās nauigāti, vt periculū mutui trāsferat ī mutuātē recepturū ex saluo itinere lucrū, sit vsurarius. An mutuans persecutori, vt nō vexet mutuantē, sit vsurarius. Quæ ad examē dictarū regularū si reducātur, facile soluuntur. Nā ex eo q̄ quicquid pecunia estimabile petitur p̄ mutuū ex obligatione ciuili, vsurariū est: & cōstat obligationē ad colendū agrum

Mal. q. 13. ar. 4. ad 10. Et opu. 21. qu. 3. Et 4. Et opu. 73. ca. 3. & 7.

In ar. 2. eiusdē 78. q. scito duas notabiles regulas in litera tradi. Vna est. Expetere propter mutuum aliquid pecuniā estimabile, vt debitum ex obligatione, seu pacto, tacite, vel expresse, est vsura. Altera est. Expetere p̄pter mutuū, & exigere beneuolentiam, & quodcūque, vt ex beneuolentia debitum, nō est peccatum, sed licitum. Et quoniam multum refert nosse istas ī vniuersali, &

agrum salua iusta mercede, & similiter ad coquendū in hoc fur no, molendū in hac mola, visitādum has scholas, emendū ex hac officina, non imponendum mihi collectas, donandū, vel vendendum officium, ad acceptandum debitores, vel res venales, ad soluendū cōtractū assecuratiōis, esse aliquid pecunia æstimabile nō minus q̄ obligationē ad remutuādum, cōsequens est, vt vsura sit in omnibus prę dictis, & similibus casib⁹, vltimo excepto, mutuare vt ex pacto tacito, vel expresso obligationes huiusmodi pueniant. Nec est vagandum extra ad videdum, si lucrū vltra sortem mutuanti aduenit. In promptu.n. est lucrū vltra sortem. sipsa obligatio ad hæc faciendū. Et penultimus casus videtur esse ad literā casus primus positus in cap. Nauiganti. extra de vsuris. In vlt. aūt casu de mutuo facto p̄ secutori, si p̄secutio est iniusta, manifeste patet q̄ ē redimere suā vexationē: nec aliquid lucri accedit, sed obligatio ad non nocendū, ad quam p̄secutor tenet, si iudex adesset potens cogere &c. Si aūt p̄secutio esset iusta, & ex mutuo exigeretur amor, & interim misericordia principis, qui pōt amando misereri, est hæc nō sint pecunia æstimabilia, licitū esset iuxta sc̄am regulā, sicut etiam licitum est ex mutuo exigere beneuolentiā eius: quē iuste vel iniuste offenderam eadem rōne. Et non tolum licitū est ipsam beneuolentiam ex mutuo exigere, sed quodcumque ex beneuolentia pueniens quantūcumq; pretiosum munus, vt litera in rūsione ad tertium expresse dicit. Ex quo patet, q̄ si quis in omnibus supradictis mutuat, exigēdo beneuolentiā, seu ex beneuolo affectu nō quasi ex obligatiōe, aut pacto tacito, vt expresso quis faciat supradicta, s. colat agrum, & ueniat ad molam &c. non est p̄ctm̄. Fugientes autem vtrumq; modū, & reducentes cōtractū mutui ad donec, hoc est, mutuo tibi donec venies ad furnum meum, donec officium a te habeo, donec colueris agrum meum, & huiusmodi, sciant primo, q̄ licet ex forma contractus sit determinatio temporis solutionis tantummodo, & consequenter nulla iniustitia interueniat, sed gratia expectationis, si tamen sit, vt sit quasi tacitum pactum obligandi ad hoc, donec soluerit, vsura est. Et bene aduerte, q̄ iste cōcomitantię reflexarum actionum suspectę sunt q̄nque de usura, ut dictū est, & inexcusabiles q̄q; , ut cū quis mutuat acceptāti malos debitores mutuātis, aut res difficile uenales, dicēdo nō p̄p mutuū se exigere hmōi acceptiōes ab eo cui mutuat: sed cū nō teneat isti mutuare, non uult mutuare, nisi accipiēti in se talia iura, vel tales res. Hoc.n. nihil aliud, est q̄ dicere, Nolo mutuare nisi uolēti dānificari ob meam vtilitatē, quod est usurarium: et idem est de similibus iudicium. Sunt enim adinuentiones istæ palliantium suos contractus, quibus opprimunt petentes mutuum ab eis, respondendo: Mutuabo tibi quingentos in nummis, & quingētos in talibus iuribus, seu rebus, & sic miscent mutuum emptioni coactæ, pter mutuū quingentorum in ueritate: et duo mala committūt. Primum est, q̄ cogunt emere propter mutuum: secūdum, quòd etiam in rebus damnificatur exinde petitor. Et primum quidem semper, secundum autem sæpe contingit: ideo non licet, etiam si res optimas facile venales cogeret emere, quoniam ipsa obligatio emendi, seu obligata emptio, excrescentia est usurariæ prauitatis.

¶In responsione ad primum tractātur duo capita quęstionum in materia vsuræ, s. damnum emergens, & lucrum cessans: & iuxta singula traduntur singulæ regulæ. Altera est, q̄ damnum emergens ex mutuo licet expetere ab eo, cui mutuatur: quia ex beneficio mutui nō debet damnum incurrere. Altera est, quòd lucrū cessans ex hoc, quòd de pecunia quā mutuat, non potest lucrari, non licet expetere: quia non debet vendere id, quod non habet, & potest multipliciter impediri. Et quoniam quicquid petitur ratione interesse, ad hæc duo reducitur, oportet has regulas applicari ad casus, & ex eis rectum, & obliquum monstrare.

¶Ex prima namque regula, in qua duo nota verba. Primo, quòd damnum sit alicuius quod habet, vel debet habere. Secundo, ex quòd pecuniam mutuat. ergo licitum est ei supra pecuniam mutuatam aliquid aliud pro damno expetere, vel etiam exigere.

¶2 Præt. Vnusquisq; tenet ex quodā debito honestatis aliquid recō pēsare ei, qui sibi gfam fecit, vt dicit in 5.*Ethic. sed ille, qui alicui in necessitate constituto pecuniā mutuat, gfam facit, vnde & gfarū actio ei debetur. ergo ille qui recipit, tenetur naturali debito aliquid recōpensare: sed non vr esse illicitū obligare se ad aliquid, ad qd̄ ex naturali iure tenet. ergo non vr esse illicitum, si aliquis pecuniā alteri mutuans, in obligationem deducat aliquā recompensationē.

¶3 Præt. Sicut est quoddam munus a manu, ita est quoddam munus a lingua, & ab obsequio. vnde dicit glos. Isa. 33. Beat⁹ qui excutit manus suas ab omni munere: sed licet accipere seruitium, vel ēr laudem ab eo, cui quis pecuniam mutuauit. ergo pari rationē licet quodcūq; aliud munus accipere.

¶4 Præt. Eadē videtur esse com paratio dati ad datum, & mutuati ad mutuatū: sed licet pecuniā accipere pro alia pecunia data. ergo licet accipere recōpensationē alterius mutui pro pecunia mutuata.

¶5 Præt. Magis a se pecuniā alienat, qui eā mutuādo dominiū trāsfert, q̄ qui eam mercatori, vel artifici committit: sed licet lucrum accipere de pecunia commissa mercatori, vel artifici. ergo licet etiā lucrū accipere de pecunia mutuata.

uatio huiusmodi est inter lucra cōputāda, sicut si absolueretur a creditore de sibi debito. Et hæc dixerim, ut nō fallaris ab illis, q̄ putāt hoc esse uitationē dāni. Clare.n. liquet, q̄ non soluere q̄ teneor, est lucrari illud debitum. Cōputandū est aūt infra latitū dinem dāni emergētis, si post morā debētis restituere mutuum, oportet creditorē sub usuris illā pecuniæ quantitatē accipere, ut cōsulat rebus suis, & q̄cquid usurarū tunc soluit, pōt a suo debitore exigere, si denunciauit sibi, quòd ipse tale incurret damnū, si non soluerit tempore debito. Hoc enim est uere damnum ex detento mutuo contra domini voluntatem prouenies sciēte detentore. Et de similibus his recitatis idem est iudicium.

¶Circa secūdā aūt regulā dubiū occurrit, quia videtur falsa, & cōtra authorē. Falsa quidē, qm̄ cōstat s̄m omnes, q̄ post morā debitoris licet petere interesse nō solū dāni emergētis, sed lucri cessantis. Licitū est ergo dānū, quod quis incurrit ex hoc, q̄ de pecunia nō lucratur, exigere. Præt. Sc̄m multos licitū est volēti pecuniā suā negotiationi exponere, seu emere ex illa agrū, & huiusmodi, si vt succurrat ad tempus proximo, mutuat illam, deducere in pactum lucrum cessans ex negotiatione, vel fructibus. Sicut licitum est secundum Innocentium, & Raymundum, volenti deferre merces suas vendendas alibi ad instātiam volentis hic emere, vendere tantum plus, quantum æstimatur lucrum, quod deductis expensis habuisset alibi. Non est igitur absolute vera dicta regula. Et ne in particularibus fallamur, ad rationem ascendendo monstratur, quòd regula ista repugnat principiis restitutionum procedendo sic. Habens pecuniā, habet lucrum in potentia magis, & minus propinqua actui iuxta ingenium habentis negotiationes occurrentes, commoditates. ergo mutuans potest deducere in pactum damnum, quod incurrit ex hoc, quòd de pecunia sua non lucratur. Antecedens probatur multipliciter, tum quia pecunia est instrumentum ad lucrandum, quando vtitur ea industrius negotiator, vel emptor rei fructuosæ: tum quia aliter non oporteret debitorem post moram, vel alias detentorem pecuniæ alienæ restituere aliquid plus, quàm sit quantitas detenta: cuius oppositum tenetur, & superius est habitum, cum de restitutione tractaretur. Ideo enim secundum formam commutatiuæ iustitiæ debetur aliquid plus, quia in aliquo plus, quàm sit quātitas detenta, est læsus creditor: alioquin non seruaretur æqualitas rei ad rem. Et confirmatur. Habens pecuniam, aut habet aliquid plus quàm sit quantitas pecuniæ, aut non. Si habet aliquid plus, sequitur q̄ possit vendere, & in actum deducere. Si non habet, sequitur quòd post moram non debeatur ei plus, quoniam non debet restitui nisi ablatum: sed detinēdo non auferetur plusquā pecunia, quia nihil plus ibi continetur secundum istam rēsponsionem: hoc autem constat esse falsum, scilicet quòd non debeat plus restitui post moram. ergo. Si dicatur, quòd oportet post moram plus reddere, quia impeditus est dominus ab vsu rei suæ, patet responsio, quòd in pecunia idem est impedire dominum a re, & ab vsu rei. Vnde nihil plus propter vsum debetur

petur. Si dicatur, quòd quia inuito domino detinetur, patet responsio, quòd hoc non est ratione interesse, seu ratione rei, sed ratione iniuriæ, quæ fit ex hoc, quòd inuito ipso suū detinetur. Quæstio autem nostra nō est de satisfactione iniuriarum, sed de æqualitate rei ad rem in cōmutationibus, ratione cuius author in casu proposito dicit superius in arti. 4. q. 62. Ille qui habet pecuniam, nondum habet lucrum in actu, sed solum in virtute. Consequentia autem probatur dupliciter. Primo, quia habens duo, & priuans se illis propter mutuandum, potest ambosum restitutionem in pactū deducere: sed sic est quòd in casu posito, iste mutuans habet duo, s. pecuniam, & potentiā lucri, seu fructū, & quia mutuat, priuat se vtroq;, scilicet pecunia, & facultate lucri. ergo potest vtriusque restitutionem in pactum deducere. Secundo, sicut in venditione licitum est vendere rem plusquàm valet absolute, si plus valet venditori, ita in mutuo licet pecuniā æstimare plusquā valet absolute, si plus valet mutuanti, par nāq; vtrobique est ratio: sed cōstat quòd industrio negotiatori, vel emptori agri plus valet pecunia q̄ valeat absolute, quoniam sic isti se habēt ad pecunias, sicut alii artifices ad instrumenta suę artis. ergo isti possunt mutuando deducere in pactum, quòd plus velint. Et per hoc soluitur ratio regulæ assignata in litera, scilicet, quòd non possunt vendere quod nondum habent, & potest multipliciter impediri. Soluitur enim dicendo, quòd nō possunt vēdere tamquàm habitum in actu, sed tamquàm habitum in potentia. Quod non esse nihil, patet ex dictis in materia restitutionum, s. quòd qui dānificauit habentē aliquid in potentia non tenetur ad restitutionē, acsi in actu habuisset, sed ad restituē dum sicut habitum in potentia pensatis conditionibus &c. Vnde in proposito dicitur, quòd licitum est accipere tantum, quantum si impeditus fuisset a negotiando, vel in emendo impeditor iudicaretur restituere. Et sic sequitur, q̄ lucrū cessans pōt deduci pactum a principio mutui a negotiatore, & emptore. Et confirmatur, quia hoc nō est accipere vltra sortē rōne vsus pecuniæ, sed est accipere ratione annexæ potentiæ lucri, qua se priuat, pter quam potentiam pecunia plus mihi valet, quàm absolute. Et propterea nō est peccatū vsuræ, sed rationem habere rei suæ, vt stat sub sua industria. Et ex his patet regulam hanc cum sua ratione contradicere authori in superius dictis, & allegatis.

¶Ad euidentiam huius ambiguitatis, super qua fundamenta intereſſe veri, vel palliari cōsurgunt, sciēdum est, quòd tota difficultas consistit in his duobus punctis, An habens pecuniam, puta mille ducatos, p̄p annexam potentiā lucri habeat plusquā sit quantitas pecuniæ, puta, mille ducati. Et si nō habet plus, quare post moram propter adæquandam rem rei oportet dari plus. Si autem habet plus, quare non licet illud plus vendere a principio, & licet illud plus exigere post moram propter adæquandam rem rei vltra satisfactionem iniuriæ. Hæc enim non videntur sibimuicem consona, immo non videntur intelligibilia. At si quis dixerit, quòd habet aliquid plus, & quòd licet illud vendere, patens aperta est via, vt in quolibet mutuo pecuniæ possit aliquid vltra sortem ex pacto exigi, quod omnes negant.

¶Initium autem inuestigandę veritatis est, quòd potentia ad lucrum ex pecunia est duplex, quędam consequens ipsam pecuniā absolutę, pro quanto ipsa pecunia potest esse instrumētum ad lucrandum siue per viam negociationis, siue per viam emptionis agri, armenti, gregis &c. Et hæc potētia vocat potentia pecuniæ, quia ipsam absolute comitatur. Quædā vero potentia ad lucrū ex pecunia est cōsequens pecuniam non absolute, sed vt subsitat tali industriæ negotiatoris, vel emptoris tali tempore, in tali loco, in tali commoditate &c. & hæc vocatur potentia pecuniæ, vt subsitat industriæ. Et quoniam prima potentia cōmunis est pecuniæ a quocumq; habeatur, idem est iudicium de ipsa pecunia, & de eius potentia. Et propterea sicut non licet rōne pecuniæ accipere vltra sortem, ita non licet addere aliquid plus ratione suæ potentiæ. Cum enim inseparabiliter sese cōmitentur, iudicium latum a doctoribus de pecunia, intelligitur de ipsa cū sua quasi naturali potentia ad lucrum: sed secunda potentia adiungitur pecuniæ ex hoc, quòd subsitat tali industriæ. Et propterea non conuenit pecuniæ absolute, nec a quocumque habeatur, sed in ordine ad aliquem, & suscipit magis & minus iuxta approximationē ad lucrū, & quātitatem negocii, industriæ &c. Et de hac potentia nō sunt intelligēda dicta doctorum, cum loquuntur de pecunia: immo hanc vendere, seu melius loquendo, redimere licet vltra sortem. Quod vt radicaliter penetres, consideandum est quādo, & quomodo conuenit ista potentia pecuniæ exemplariter breuioris, & clarioris doctrinæ gratia. Granum tritici dupliciter possideri potest. Primo absolute, & sic q̄uis habeat in se potētiam semētinam, p quā to posset aliquis vti eo ad serendum, nihilominus nō plus valet p̄p istam potētiam, quā absolute habet: & huic potentiæ rīdet in pecunia potentia pecuniæ. Nā sicut potest quis vti grano ad comedendū, vel ad serendum: ita potest quis pecunia vti ad cōmutationes cōmunes, vel ad lucrandum. Secundo, potest possideri vt serēdum, & hoc suscipit incrementa, dum magis p̄paratū est & ordinatū, approximatum, vel sparsum: & huic potentiæ respondet in pecunia potentia vt subest industriæ. Sicut aūt granum tritici nō possidetur vt semen, nec est restituēdum vt semen, si ablatum esset, nisi in veritate ad hoc delatū, vel saltem paratum sit: ita pecunia nō habetur vt substans industriæ negotii &c, nisi in veritate applicanda est, Quo sit, vt sicut fur, qui abstulit granum paratū pro semine, tenet nō solum ad restituendum æquale accepto tritico, sed etiam aliquid plus respondens potentiæ sementinæ ad arbitrium boni viri iuxta qualitatem, & quantitatem damni ex hoc emergentis impedito a seminando, & non tenetur restituere totum fructum deductis expensis, quem ex tali ratione alii conuicini, qui seminauerunt, reportarunt: quia habebat fructū in potentia, seu in virtute, & nō in actu; ita siquis furatus esset pecuniā applicandā ad negotiationem &c. teneretur nō solū tantā pecuniā, puta, mille aureos reddere, sed aliquid plus ad arbitrium bonorum pensatis conditionibus negotii &c. Non tamen tenetur ad totum lucrum, quod fuisset habiturus eadem ratione, quia scilicet solum in potentia illud habebat. Et ex hoc sequitur, quòd negociatores habentes pecuniam paratam ad certam negotiationem in promptu æstimatam, communiter futuram cum lucro centum ducatorum deductis expensis, dato q̄ mutuare possint Ioanni occurrenti petendo dictam pecuniam *mutuo pro suis necessitatibus*, & ex pactolpetere aliquid plus forte ratione prædictæ potentiæ, non possunt tamen petere totum lucrum speratum, hoc est, centum. Et patet sequela dupliciter, tum ex hoc, quòd non tenetur ad plus restituendum in hoc casu accipiens mutuo, quàm si furaretur dictam summam ab eodem, vt patet ex ratione iustitiæ cōmutatiuæ, q̄ æqualitatem rei ad rem exigit in vtroque, & arctius in fure ratione iniuriæ: sed si furaretur, non teneretur ad restituendum lucrum integrum. ergo nec si mutuo accepit: Tum ex hoc, quòd mutuans granum iam delatum ad agrum pro seminatione non potest exigere totum fructum sperate messis, imo si sparsa semina, & iam vegetata quis conculcando destrueret, non teneretur ad restitutionem fructus sperate messis deductis expensis, vt patet ex superius habitis in materia restitutionum. Et ex hoc patet, quòd Raymundus, & Innocentius, & quicumque alii dixerunt, quòd delaturis merces ad nundinas potest vendere tantum plus, quantum ibi acesisset lucri: & similiter exposituris pecuniam suam negotiationi, vemptioni &c. potest exigere tantum, quantum ex illa negotiatione, vel emptione lucratus fuisset, errant, salua eorum reuerentia, errore intolerabili: quia æstimant id quod est in potētia, ac si esset in actu, quod est contra iustitiam: quia sic non respondet simplum simplo, sed simplo multiplicatum, vt in quæstione 62. author docuit. Patet namque clarius luce, quòd si potest aliquid plus petere, non potest plus petere quàm id, ad quod teneretur furatus

Lib 5. ca. 5. paulo a pri. tomo, 5.

Lib. 4. cap. 5. paulo a prin. tom. 5.

ſuratus eſſet. An autem poſſit quis pecuniam in tali ſtatu mutuando hoc aliq̃d, ad quod fur teneretur, perere ex pacto, hinc videndum eſt. Magna eſt differentia inter valorem rei abſolute, & valorem rei in tali ſtatu: quoniam valor rei abſolute tam reſpectu commutationum voluntariarũ, quàm inuoluntariarũ eodẽ mõ ſe habet. Mille.n. ducati abſolute ſiue mutuo, ſiue emptiõe, ſiue furto, ſiue rapina alienent, ſem per valorem mille ſecum gerunt. Valor autem rei in tali ſtatu non comitatur rem extra illum ſtatum, ſed ſtatim vt extra illũ ſtatum fit, perdit tantum valorem. Propter quod magna oritur diuerſitas, quo ſit vt diſtinguendum ſit, an inuito, an volẽte domino res in ſtatu tali alienetur. Si enim inuito domino auferetur, conſtat quòd reſtituenda eſt iuxta valorem rei in tali ſtatu, vt patet de deſtruẽte ſemina. Si autem voluntarie dominus illam rem diſtrahat, ſubdiſtinguẽdum eſt, quòd aut ſine mutatione ſtatus illius rei, & ſic poteſt licite eam alienare iuxta valorem rei in tali ſtatu. Et propterea ſicut dominus agri ſati licite vendit tantum quantum nunc æſtimatur ager ſatus: ſic habens pecuniam expoſitam negotiationi, licite cedit alteri eam, quod eſt cedere negotiationi illi tunc accipiendo quãtum æſtimatur applicata negotiationi illi tanta pecunia: hoc eſt enim alienare pecuniam ſeruato ſtatu, in quo eſt. Si autem alienare vult eã non ſeruato illius ſtatu, ſed eam a ſtatu negotiationis remouendo, ſic non licet alienare eam, pluſquã abſolute valeat: quoniam ex quo ipſemet dominus aufert rem a ſtatu, in quo erat maioris valoris, qđ facit dũ vult eam mutuo exponere (volũtas enim eſt quæ transfert rẽ de ſtatu in ſtatũ in huiuſmodi) non poteſt quantũcunq; parũ petere plus ſorte. Sed nota hic, q̃ aliud eſt volũtarie transferre rem, ſeu pecuniã, a ſtatu negotiationis: & aliud eſt voluntatem impeditam a negotiatione ſufferre diſpendiũ ſperati lucri. Nã qui in veritate negotiationi, vel emptioni rerũ fructuoſarũ incumbit, recto tendit tramite ad totũ ſperatum lucrũ, vel fructũ, & non niſi impeditus ſiſtit ꝛ principio, aut medio a ꝓſecutione: alioquin aut nelcit, aut vere nõ vult ꝓſequi. Impeditur aũt quis in propoſito non ſolũ a fure, aut latrone, & huiuſmodi, ſed etiam ab occurrente neceſſitate ꝓximi cogente charitatẽ negotiatoris ad mutuandum ſibi, ac per hoc ad perdendum integrum lucrum ſperatum, ſeruando tamen ſe idemnem quo ad id, quod tunc æſtimatur, ſi a fure auferetur hæc pecunia negotiatoria, uel emptoria. Et propterea in tali caſu licere puto per dictam rationem, ex pacto exigere mutuando aliquid plus ſorte. Qui autem affectu minoris lucri, ſecuri tamen, quia melius eſt hodie ouum, vt aiunt, quàm cras gallina, pecuniam ſuam negotiatoriam, ſeu emptoriã transfert ad mutuum, volens ex pacto tantum plus ſorte, quantum ſibi teneretur ſuperaddere fur, ſi pecuniã illam negotiatoriam &c. abſtuliſſet, vſurarius eſt propter dictam rationem. Et confirmatur, quia alioquin quilibet poſtquàm ſemel expoſuiſſet pecuniam ſuam negotiis, poſſet tranferre eã ad mutuandum cum moderato lucro, ſicut teneretur fur &c. & ſic paſſim experientia doceret, quòd vſura non reputaretur peccatum. Ex prædictis igitur patet veritas trium caſuum. Primus eſt, An liceat negotiatori totũ lucrum ſperatum deducere in pactum vendendo, vel mutuando. Conſtat namque, quòd pars negatiua eſt vera, ſcilicet, quòd non licet. Secundus eſt, An liceat eidem diuertere voluntarie pecuniam a negotiatione, vel emptione ad mutuũ, vt aliquid ſperati lucri, vel fructus exigat mutuando. Conſtat namque etiam huius pars negatiua, ſcilicet, quòd non licet. Tertius eſt, An liceat eidem impedito impedimento inuoluſitario ſecundum quid, hoc eſt, ex ſubuentione occurrente ꝓximi, exigere mutuando aliquid plus iuxta valorem pecuniæ in illo ſtatu. Videtur namque quòd pars affirmatiua eſt uera, ſcilicet, quòd licet.

¶ Nunc ſupereſt obiectionibus reſpondere. Et ad primã dicitur, quòd debitor poſt morã prætermiſſa iniuria, qua creditorẽ offendit, tenendo rẽ illius ipſo inuito, nõ tenetur ad aliquid vltra ſortem, niſi quia impedit creditorem a lucro, quod erat in via habẽdi, vt patet ſuperius in quæſt. 62. art. 4. in corpore articuli iuncto reſponſioni ad primum, & ſecundum. Nam ibi ex ſecundo membro diſtinctiõis redditur ratio reſtitutionis poſt morã, & effoſſi ſeminis. Secundum autem membrum eſt damnificatio eius, quod erat ĩ via habendi. Vnde ex hoc nihil aliud habetur, niſi tertius caſus, vt patet ex ſupradictis, & amplius dicetur.

¶ Ad ſecundã dicit, q̃ quãuis licite poſſit, iuxta tertiũ caſum, aliq̃d plus exigi ratione impedimẽti, non tñ poteſt exigi totum ſperatũ lucrũ, aut totus fructꝰ, alioquin exigeretur multiplicatũ qđ per ditur ſimplum. Ad ſimilitudinem autem mercatoris: volentis deferre merces ad nũdinas, dicitur, q̃ falſum eſt, quòd mercator poſſit totum ſperatum lucrum alibi exigere ꝓp dictam rationem. Et ſi contra hoc afferatur rõ a ſimili ex capitulo, Nauiganti. extra de vſuris, quia. ſ. ratione dubii in tempore licet plus exigere, q̃ nunc valeat. ergo pari rõne, ratione dubii de loco, licitum eſt plus exigere. Reſpondetur facile, q̃ nõ eſt ſimile, nec ſimilis ratio: quia ibi eſt ſermo de venditione claudicante in tempore, quo ad vnam partẽ. ſ. ſolutionem, vt patet ibi: & ideo habetur ratio temporis ſolutionis. In ꝓpoſito aũt noſtro non claudicat in loco, quo ad aliquam partem, venditio: quoniam neq; res, neque pretium alibi aſſignabitur. Ad rationem primam in oppoſitũ dicitur, quòd antecedens ẽ diſtinguẽdum iuxta duplicem potentiam iam explanatam, ſcilicet potentiam pecuniæ, & potentiam pecuniæ vt ſubſtat induſtriæ. & iuxta hanc poteſtiam admittitur antecedẽtis: iuxta primam vero nihil valet ad propoſitum. Et ſic intelligendo antecedens iuxta potentiã pecuniæ vt ſubſtat induſtriæ, probatur per primam, & ſecũdam propoſitionem ipſius antecedẽtis. Confirmatio autem, quia indiſtincte loquitur de habente pecuniam, diſtinguenda eſt dicendo, q̃ habens pecuniam dupliciter, ſcilicet abſolute, & ſic non habet aliquid plus, q̃ ſit quãtitas pecuniæ. Et cũ infertur. ergo poſt morã non eſſet ei aliquid plus reſtituendũ, Reſpondetur, concedẽdo, q̃ ſecluſa iniuria non eſt poſt moram aliquid plus reddendum creditori, qui in nulla via adipiſcendi lucrum ex pecunia derẽta impeditur, qualis eſt ille, qui habendo pecuniam, habet illam abſolute: quoniam nullum in ueritate intereſſe paſſus eſt talis creditor. Alio modo eſt quis habens pecuniam ſub induſtria, & ſic habens pecuniam, habet aliquid plus, quàm ſit quantitas pecuniæ: non tamen propterea ſequitur: ergo poteſt vendere, & in pactum deducere illud plus, niſi ſaluo ſtatu pecuniæ ſub induſtria: quoniam illud plus non habet abſolute, ſed ratione ſtatus talis, ſcilicet ſub induſtria, & hoc loquendo regulariter: ſecus enim eſt in commutatione inuoluntaria, vt declaratum prius eſt. Ad conſequentiam ex antecedente ſic intellecto, dicitur vt tunc dictum eſt, q̃ dupliciter poteſt intelligi, ſ. ſaluo illo pecuniæ ſtatu. & ſic conceditur: quoniam licitũ eſt habentẽ duo, vendere vtrumq;, ſi vtrũq; eſt ſaluũ, non autem ſi alterum periit, in propoſito autem negotiator habet duo. Sed cum diuertit pecuniam ad mutuum, alterum eorum deſinit ex ipſa voluntate diuertente pecuniam a ſtatu induſtriæ ad ſtatum pecuniæ abſolute: & ideo non ſequitur, quòd poſſit vtrumque vendere. Alio modo poteſt intelligi conſequentia, vt ſonat, ſiue ſit ſaluum vtrumque, ſiue non, & ſic negatur ſequela. Nec prima eius probatio aliquid probat, niſi ſaluum ſit vtrumque, vt patet ex nunc dictis. Ad ſecundam vero probationem, quæ magis vrget, dicitur, quòd vt patet in primo articulo quæſtionis præcedentis, tunc dicitur valere res plus ei qui vendit, quàm abſolute, quando actu habet vnde plus illi valeat, & non quando habet in potentia: quoniam, vt ibi dicitur, venditor vendit qđ ſuum eſt, & non quod ſuum eſſe poteſt. Pertinet ergo damnum illud ad intereſſe damni emergentis: noſtra autem quæſtio eſt de intereſſe lucri ceſſantis, quod ſecundum potentiam attenditur. Non eſt ergo ſimile de caſu illo, quo venditor plus poteſt voluntarie vendere, quia ſibi plus valet: & iſto noſtro caſu, quo negotiator vult plꝰ ſorte, quia ſibi pecunia eſt vtilior: quia ibi plꝰ valet ſibi actu, hic autẽ vtilitas eſt in potẽtia: ibi eſt aliquid plus ſuum, hic non eſt, ſed poteſt eſſe ſuũ aliquid plus, quoniam in via eſt. Ad ea autẽ quę dicũtur pro ſoluenda ratione regulæ, reſpõdetur, q̃ regula traditur de his quæ debent regulariter ſeruari, & non de his q̃ in tali caſu fieri poſſunt: hoc enim ſpectat potius ad exceptiones, q̃ ad regulas. Vnde regula hęc docens, quòd non licet deducere in pactũ lucrũ ceſſans ex pecunia, quã qs mutuat, veriſſima eſt, & docet id quod regulariter fieri debet: & formalis eſt de poteſtia, & commutatione omnino voluntaria, qualis eſt mutuare, tum quia pecunia non ſolũ caret lucro in actu, ſed etiam in via (habet nãq; illud ſolum in potentia communi nõ æſtimabili ſupra ipſam pecuniã) tum quia pecunia negotiatoria non poteſt voluntaria commutatione diuerti ad mutuum cũ ſuperaddita æſtimatione, in quantum lucratoria. Vnde cum nec de pecunia abſolute, nec de pecunia negotiatoria liceat regulariter mutuãdo exigere aliquid plus ſorte, quia in pecunia quæ mutuatur, nõ habetur lucrũ in actu, aut via, ſed ſolum in potentia cõmuni nõ æſtimabili, ſequitur & q̃ regula ſit optima, & q̃ ratio eius ſtet ſolida, nec obſtat aliis authoris dictis: quia ſupra rius locutus eſt de lucro quod habetur in via, & de rebus in quibus eſt lucrum in via ſaluis in illo ſtatu, quo habent lucrum in uia, ita quòd in illo ſtatu occupentur, impediãtur, vel alienentẽ.

¶ Ad confirmationem demum vltimam dicitur, q̃ iam patet, q̃ voluntarie diuertens pecuniam ab induſtria negotiationis, vel emptionis non exigit ratione potentiæ pecuniæ ſub induſtria, qa illa amplius, ipſo ſic uolente, non eſt: & propterea non niſi proter vſum exigit. Cum hac tamen regula, & illius ratione ſtat, q̃ in caſu qualis eſt caſus tertius, licitum eſt habere rõnem damni, quod quis patitur ex hoc quòd de pecunia negotiatoria nõ poſt lucrari per occurrentem impeditorem. Et eſt ex dictis clarum, q̃ quãmis debitor poſt moram teneatur ad intereſſe: non tamen tenetur ad intereſſe, ſi mora eſſet de conſenſu creditoris: ſicut nec a principio obligabat ad intereſſe, quia de cõſenſu creditoris tenuit ciuſdem ſiquidem rationis eſt habere aliquid ab alio, & conſeruari ab eodẽ. Vnde creditor non põt poſt moram deducere in pactũ, ut de reliquo futuro tpe donec tenuerit debitor ſuã pecuniam ſoluat tantum, ſicut non poterat hoc a principio: quia non eſt in mora qui de conſenſu domini non reddit. Poteſt tamen exigere intereſſe præteriti temporis quo fuit in mora.

¶ In reſpõſione ad ſecundũ eiuſdẽ art. 2. habes clare, q̃ limitatio quã aliqui dant illi dicto in rñſione ad quartum. ſ. quòd nõ licet mutuanti deducere in pactũ remutuationem, quòd. ſ. intelligendum eſt qñ deduceretur in pactum ſimpliciter non aũt ſi deducatur in pactũ cum conditionibus. quibꝰ extantibus naturali iure ille teneretur remutuare, puta, ſi indiguero, & tu commode poteris &c. Limitatio inquã iſta eſt falſa ꝓp duo. Primo, qa expreſſe litera hic arguẽdo opponit q̃ non vr eſſe illicitum obligare ſe ad aliquid ad qđ naturali iure teneẽ. Et rñdet quòd tali debito nõ cõpetit ciuilis obligatio. Ecce quòd manifeſte dicit q̃ non poteſt in ciuilem obligationem deduci naturalis obligatio ad antidora, de qua loquitur. Secũdo, quia vt in rñſione ad quartũ dicitur, talis obligatio ciuilis, eſt pecunia eſtimabilis, ac ꝓ hoc cũ quibuſcũque fiat cõditionibus plus ſorte ex pacto exigit & vſura eſt. Licitum tamen, vt dictum fuit eſt nolle mutuare illi quẽ credo aut timeo ingratum fore. ſ. quòd non mihi remutuaret, aut ſeruiret eum opus eſſet: quia non minus licitum eſt reſpicere ad effectum contrariũ qui eſt in ingrato, q̃ ad effectũ amicitiæ. Hæc aũt oĩa ſine pacto ex affectu animi expectantur tãq̃ ex naturali debito.

¶ In reſponſione ad quartum eiuſdem art. aduerte: quòd hinc habes, quòd fideiuſſor poteſt aliquid pecuniæ exigere, vt fideiubeat: quoniam fideiubẽdo obligat ſe ciuiliter ad ſoluendum pro alio, quod non eſt minus quàm obligare ſe ad mutuandum: ac per hoc q̃ obligatio ad mutuandum poteſt vendi vt in litera dicit, cõſequens eſt vt obligatio ad ſoluendum pro alio poſſit vendi vtpote pecunia æſtimabilis: hanc autem obligationem importat fideiuſſio. Quantum autem æſtimanda eſt fideiuſſio, prudentiæ ſapientum in his determinandum relinquitur.

¶ In riſione ad quintum ubi de lucro ex contractu ſocietatis agitur, ſi ad particularia deſcendendum eſſet de diuerſis artibus & ſoccidis animis eſſet cum valde varientur. Formale autem de quo eſt ſcientia conſiſtit in duobus. Primo quòd capitale ſubſtet periculo: ſicut & lucro. Secundo quòd ita proportionatum ſit lucrum capi tali vt ſaluetur debita proportio lucri ad ſocium, hoc eſt quòd tam lucrum q̃ damnum proportionaliter reſpõdeat cuiq; ſocio ponenti pecuniã vel operas vel induſtriã. Quibus adde tertium tãquam canonẽ ad iuſtitiã ſemper ſeruandã in hmõi, ſcilicet q̃ a principio æſtimentur ſingulæ ſociorum portiones: & his ſtat quaſi vna ſumma pecuniæ communis illis proportionabiliter, ideſt, ſecundũ ſuas ratas. Et deinceps tam in lucro quàm in dãno in diuiſione totius remanentis ſeruetur diuiſio ac ſi talem ſummam pecuniæ poſuiſſent proportionaliter. v. g. Sunt tres ſocii, vnus ponit mille ducatos alter ponit operas eſtimatas mille: alter ponit induſtriam æſtimatam quingentis. Stabilienda eſt ſocietas ac ſi hi tres poſuiſſent duo millia & quingentos ducatos: ita tñ vt tertius ſemper pro medietate ſtet. Et ſic lucrũ diuidendum eſt: vt ſi fuerint quinque tertius habeat vnum: vtraque autem aliorum duo: & tandem quicquid ſupereſt eodẽ modo diuidẽdũ eſt, ita q̃ ſi ſuperſunt duo millia & quingẽti: mille dẽtur vni & mille alteri: & quingẽti tertio: alioquin iſte dãnificaretur in perdita induſtria: & ille in opera: & qui apposuit pecuniam lucraretur. Et ſimile eſt in ſoccidis animalium.

¶ In reſponſione ad ſextum: quia ibi agitur de fructu pignoris ſcito, q̃ author loquitur de pignore inquantũ pignus eſt abſolute: & non de pignore pro tali cauſa. Nam contingit ex cauſa tali quòd põt quis facere fructus pignoris ſuos vt patet de agro aſſignato pro pignore dotali extra, De vſuris, ca. Saluberiter. & ratio ibi aſſignatur: quia doris fructus ſunt pro oneribus matrimonii ſupportandis. Vnde limitatio quã quidã huic determinationi Innocentii tertii apponunt, ſcilicet q̃ intelligitur qñ pecunia dotalis erat exponenda negotiationi, vel emptioni rei fructuoſę alioquin nõ haberet locũ intereſſe, falſa eſt: quoniã ratione oneris matrimonii quæ omnem maritum ſine negotietur ſiue nõ, ſiue emat ſiue non, conſtat ſuſtinere, fructus dotis deputati ſunt. Et hoc per ſe loquendo. Per accidens autem eſt quòd maritus vtatur vel non vtatur dote ad fructificandum: ita per hoc ad inuandum ſeipſum ad ſupportandum dicta onera. Et quia ſecundum ea quæ ſunt per accidens non iudicatur de re, ſed ſecundũ id quod eſt per ſe: ideo abſolute loquendo gener facit fructus pignoris dotalis ſuos: & poteſt hoc deducere in pactũ a principio, ſi non vult ducere vxorem ſine dote præſenti &c. Ciuitates autem quæ a principibus egentibus in pignus aliis principibus dantur: fructificare debent domino qui impignorauit, deductis expenſis officialium &c. qm̃ non eſt translatum dominium, nec annexa habet onera ſicut matrimonium. Sicut vniuerſaliter quando

quãdo suscipitur pignus expensis deductis fructificat domino. Deberent autem principes, si volunt facere fructus suos, nõ accipere in pignus ciuitates, sed emere eas cum pacto de retrouendendo sic enim facerent fructus suos. Et quia fructus dotis deputati sunt propter onera matrimonii, & soluto matrimonio nõ restant onera eius, quoniam illi⁹ quod nõ est, nullũ est on⁹: ideo errant viduæ volentes fructus dotis suę acsi matrimoniũ extaret. Verum si statuto ciuitatis in viri di obseruantia, ordinatum est q̃ viduæ, donec reddatur sibi dos, assigneẽ quinq; vel decem pro centenario, cũ sit hoc factum in fauorẽ infirmi sexus, & pœnam hæredum mariti, licite potest mulier, q̃n per eam nõ stat rehabere dotem suã, accipere hmõi pensionẽ. Et rõ est, quia distincta proprietas rerum in particularia iure positiuo cũ sit, potest pro communi bono patriæ, per patriæ legẽ dispensari ab hoc ad illũ &c. Et peãm rationẽ si extat statutum, quòd socer non soluens dotẽ teneatur genero ad decem pro centenario donec soluat, iustum est. Cedunt. hæc ad pacem inter affines, & ad remouẽdas lites, ad solicitandum debitores, vt timore saltem pœnarũ soluãt quod debent.

Dixi autem, quando vidua non est in causa vt dos retineatur ab hærede: q̃n si vidua, & similiter si gener esset in causa, q̃ dos retineret ab hærede, vel socero, iam cedũt iuri suo: & non possunt beneficio penalis statuti vti in foro conscientię contra illum, qui non retinet suam dotem creditore inuito &c.

¶ *In responsione ad septimum* eiusdem articuli secundi, vbi agitur de augmento, vel diminutione pretii in venditione ad tempus, dubium occurrit ex sacris canonibus: quoniam extra, de vsuris ca. In ciuitate, & ca. Nauiganti, duo in sententia, licet tres sint numero, casus ponũtur huic doctrinę cõtrarii. Expresse nãq; ibi dr, quòd si piper ualet nũc quinq; libras, &, & venditur sex libris ad tempus, eo quòd tempore solutionis, an plus vel minus quàm sex valebit, verisimiliter dubitatur, non peccant vendentes nunc piper pro sex ad tempus. Et eadem sententia replicatur in ii. §. d. capituli, Nauiganti. Constat nãq; q̃ in hoc casu expectata solutio in futuro, est rõ maioris pretii. in calce quoq; d. capituli, Nauiganti, ponitur alter casus, quòd seruatur⁹ granũ, põt plus vendere ad tempus, quàm tunc valeat, quando vendit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dupliciter contingit differre secundum tempus solutionem a venditione. Vno modo, vt est actio secundum seipsam separata ab emptione, ita q̃ sint ibi quatuor actiones. s. venditio emptio, mutuũ implicitum de expectando solutionem in futuro, & solutio ipsa: & sic loquitur author de solutione futura, & dicit, quòd vendere plus ratione huiusmodi expectationis, est vsura: & similiter emere minus ratione anticipatæ solutionis, eadem ratione. Alio modo, vt est pars cõmutatiuæ emptionis, ita quòd sicut venditio integratur quasi ex duabus partibus, s. ex contractu venditionis, & ex traditione rei, quæ vẽditur: ita emptio integratur quasi ex duab⁹ partibus. s. emptione, & solutiõe pretii. Et sicut vẽditio põt habere suas partes separatas ſm tẽpus, vt patet dũ aliquis vẽdit res assignandas in futura æstate: ita etiã emptio potest habere partes suas separatas, vt patet cũ aliquis emit oleum in hyeme, soluturus p eo in æstate futura frumentum. Quando igitur solutio vt pars emptionis cõsumatiua expectatur, tũc nullũ interuenit mutuũ. Et ideo dr in Decretalibus, q̃ nõ est vsura, sed commutatio ista est quasi claudicans, seu pendens ad futurum, quasi emptionis consumatio trahat ad se venditionẽ. Et propterea æstimandus conceditur valor rei quæ vẽditur cõferendo, tẽpus præsens ad tempus solutionis, hoc est, consumatæ emptionis: ita quòd tantum plus potest æstimari quantum interest plus & minus creditur verisimiliter tũc res valitura &c. Et est hæc iudicio meo literalis ratio illarũ Decretaliũ, quo ad istos casus. Vltimi autem casus ratio est eadem, vt ibi dicitur quo ad hoc, quòd. s. ratione dubii pretii futuri maioris tunc, quàm nunc uerisimiliter æstimati, licitũ est seruaturo res venales vendere ad tẽpus aliquid pluſquã valeant tẽpore, quo vẽdit. Et nota quòd licet glosa in cap. In ciuitate, cũ sequacibus censuerit casum antedictum in ca. In ciuitate, decisum esse iuxta hunc vltimũ casum, s. quòd in illo casu subintelligatur si venditor erat seruaturus: manifestę tamen conuincitur hanc expositionẽ nõ consonare literæ, tũ quia nihil de hac cõditione ibi dicitur: tum qa in hoc eodẽ capitulo, Nauiganti. in §. ii. casus in idem re dit cum casu in capit. In ciuit. & determinatur ibidem sine hac cõditionali, si erat seruaturus. Vnde mihi videtur, quòd iste vltimus est alius in sententia ab illis primo dictis, & quòd ibi habeatur ratio valoris rei pro tempore, quo consumatur emptio, hic autem non: unde nihil dicitur de valore tempore solutionis, sed habetur ratio valoris rei tempore futuro, quia erat seruaturus: Vnde etiam si non ad tempus, sed tunc fuisset soluendum, potuissẽt etiam plus vendere in hoc tertio casu. Sed nota, quòd nõ dicitur in litera, q̃ liceat in hoc casu tantũ vẽdere quantũ ere dẽ valiturũ, q. a hoc est falsum: q̃n futur⁹ valor nõ nisi in potẽtia est, & iuxta pri⁹ dictas regulas, non est æstimãdũ q̃d habeẽ in potẽtia, ac si haberẽ in actu, sed q̃ licet vẽdere aliq̃d plus. Et si quæras quãtũ, Rñdeo quãtũ plus teneretur fur secluſa iniuria, si tũc furaretur rẽ illã a seruaturo. Cõstat nãq; q̃ nõ teneretur ad totũ lucrũ cessans, vt patet ex antedictis. Aduerte tñ, q̃ si hic seruaturus vẽderet ad tẽpus, & vellet pẽsitare rem suã ad tẽpus in quo erat seruaturus, ita q̃ tunc ẽt solutio cõsumatiua emptionis expectetur, licitũ cõtractũ faceret, sicut de casu primo dictũ est. Hæc autẽ q̃ dicimus vide q̃ periculosa sint, & licet nõ extorta, tracta tñ quãtũ trahi possunt. Et propterea magis pro casib⁹ & exceptionibus tolerabilibus q̃ pro regularib⁹ habẽda sunt: propter quod pastor animarũ cõsulit abstinendũ. Vnde nihil obstat doctrinæ authoris, quæ quid regulariter agendũ est tradit dicta in primo casu. Dicta autẽ in secũdo, ſm regulas eius, quod habetur in potentia res æstimetur, cõsonãt doctrinæ authoris, & nõ spectãt ad dilatã solutionẽ, sed ad tertiũ casum in responsione ad primũ per nos decisum: quoniã sic iste est intelligẽdus, sicut ille de pecunia negotiatoria vel emptoria, & de mercibus de ferẽdis ad nundinas, si quidẽ pari passu currunt, & ex eadẽ radice. s. ex potẽtia ad lucrũ rei existẽtis in tali statu sub industria.

¶ *Super quæstionis septuagesimæoctauæ Articulum tertium.*

IN artic. 3. eiusdem quæst. 79. occurrit antiquum illud dubiũ, An in vsura transferatur dominiũ. Et quoniã de hoc ordinata qstionẽ in quolibeto nostro scripsi, & vt puto, ostẽdi partẽ negatiuam

eiã veram, quã hic author pro indubitata præsupponit, dũ reddens rationem restitutionis fructuum agri p vsurã extorti dicit, Quia sunt fructus rerum, quarum alius ẽ dominus: nec occurrit noua ratio dubitandi: ad illã te remitto iam editam, & impressam. Et q̃uis forte ppter perfectionem operis esset repetenda, nunc iter acturus inter calores mẽsis Iulii, ad alia propero.

¶ 3 Præt. Illud, qd aliquis emit de pecunia vsuraria, debetur sibi ratione pecuniæ, quam dedit. non ergo habet maius ius in re, quam acquisiuit, q̃ in pecunia, quam dedit: sed pecuniam vsurariam tenebatur restituere. ergo & illud qd ex ea acquirit, tenetur restituere.

SED CONTRA. Quilibet potest licite tenere id qd legitime acquisiuit: sed id, qd acquiritur p pecuniam vsurariã, interdum legitime acquiritur. ergo licite põt teneri.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra dictum* est, res quædã sunt, quarum vsus est ipsarum rerũ consumptio, quæ non habent vsum fructum secundũ iura: & ideo si talia fuerint per vsurã extorta, puta, denarij, triticum, vinum, aut aliquid hmõi, non tenetur homo ad restituẽdum, nisi id quod accepit: quia id, quod de tali re est acquisitum, non est fructus hmõi rei, sed humanæ industrię: nisi forte per detentionem talis rei, alter sit damnificatus amittendo aliquid de bonis suis, tunc. n. tenetur ad recompensationem nocumenti. Quædam vero res sunt, quarum vsus nõ est earum consumptio, & talia habent vsum fructum, sicut domus, & ager, & alia huiusmodi: & ideo siquis domum alterius, vel agrum per vsurã extorsisset, non solum tenetur restituere domum, vel agrum, sed etiã fructus inde perceptos: quia sunt fructus rerum, quarum alius est dominus, & ideo ei debentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ radix non solum habet rationem materiæ, sicut pecunia vsuraria: sed habet ẽt aliqualiter rationem causæ actiuæ, inquãtũ administrat instrumentum: & ideo non est simile.

AD 2^m dicendũ, q̃ possessiones, quæ de vsuris sunt comparatæ, non sunt eorum, quorum sunt vsuræ, sed illorum qui eas emerunt: sunt tñ obligatæ illis a quibus fuerunt vsuræ acceptæ, sicut & alia bona vsurarij. & ideo non præcipitur, q̃ assignentur illæ possessiones his, a quibus fuerunt acceptæ vsuræ, quia forte plus valent, q̃ vsuræ, quas dederunt: sed præcipitur quod vendantur possessiones, & earum pretia restituantur. s. secundum quantitatem vsuræ acceptæ.

AD 3^m dicendum, q̃ illud quod acquiritur de pecunia vsuraria, debetur quidem acquirenti non pp̃ pecuniam vsurariam datã, sicut propter causam instrumentalẽ, sed propter suam industriam, sicut propter causam principalẽ: & ideo plus iuris habet in re acquisita de pecunia vsuraria, q̃ ipsa pecunia vsuraria.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articuli quarti.*

IN arti. 4. eiusdem quæst. 68. nota diligenter tria. Primo, quòd quia vtì pecca to alterius ad bonũ suum, vel alterius, non est peccatũ: ideo si quis absque necessitate, pro vtilitate tamen sua vel alterius, utatur peccato alteri⁹, a peccato immunis est, cum⁹ bonũ vtile, quoddam bonum sit. Et similiter si quis propter bonũ delectabile utatur alterius peccato, quãuis uenialiter peccet, si delectabile ueniale est, non tamen peccat mortaliter. Et ppterea non oportet petẽtes mutuum ab usurario parato nimis urgere in conscientia, quanta aut quali necessitate ductus hoc fecerit: quoniam actum de genere suo non malũ faciunt, ac per hoc, nisi ex fine sit mortale, aut nullũ, aut ueniale peccatũ est. Nullum, si ex necessitate, aut pietate: ueniale autẽ, si fine rationabili causa, sicut cæteri actus irrationabiles damnosi sibiipsis. Nec obstat, quòd author respõdẽdo lectori Florẽtino dixerit, quòd propter maiores negotiationes exercendas non excusatur quis a peccato petendi mutuum sub usuris: quoniam hoc intelligendum est de pcto ueniali, quando negotiationes tẽdunt ad utile nimis abundans: nam si tenderẽt ad utile necessariũ domui suæ, nullum peccatum esset. Secundo, quòd qa inducere ad peccandum nulli licet, & peritor aliquid petit, ad quod directe illum induceit: ideo oportet cautum esse in omnibus materiis ubicumque agit de usu peccati alterius, ut pe endo, aliquid licitum peratur. ver bi gratia, in proposito, petitur mutuum, non acceptio usuræ. In treuga, uel pace cum infidelibus petitur fidelitas pactorum, non diuina iniuria. In manifestatione rerũ suarũ latronibus, petitur uita propria, & sic de aliis, ita q̃ semp petatur aliquid, quod ille potest cõcedere, si uult, sine peccato, ut patet i dictis exẽplis. Et propterea petens, qui directe tendit ad inducendum eum a quo petit, ad concedendum illi petitum, non dat ei occasionem peccandi: sed ipse a quo petitur, apponit ex sua mala uolũtate actui

¶ 2 Præt. Pro nullo commodo temporali debet aliquis alteri quãcũque occasionem præbere peccandi, hoc enim pertinet ad rationẽ scãdali actiui, quod semper est peccatum, vt supra* dictum est: sed ille qui petit mutuum ab vsurario, expresse dat ei occasionem peccandi. ergo pro nullo commodo temporali excusatur.

¶ 3 Præt. Non minor videtur esse necessitas quãndoque deponendi pecuniam suam apud vsurarium, quàm mutuum accipiendi ab ipso: sed deponere pecuniam apud vsurarium omnino videtur esse illicitum, sicut illicitum esset deponere gladium apud furiosum, vel uinum cõmittere luxurioso, seu cibũ guloso. ergo neque licitũ est accipere mutuum ab vsurario.

SED CONTRA. Ille qui iniuriam patitur, non peccat, secundũ* Philosoph. in 5. Ethicor. Vnde iustitia non est media inter duo vitia, vt ibidem† dicitur: sed usurarius peccat, inquantum facit iniustitiã accipienti mutuum sub usuris. ergo ille qui accipit mutuum sub usuris, non peccat.

RESPON. Dicendum, q̃ quòd inducere hominem ad peccãdum nullo modo licet: uti tamen peccato alterius ad bonum, licitum est: quia & Deus utitur omnibus peccatis ad aliquod bonum. Ex quolibet. n. malo elicit aliquod bonum, ut dicitur in* Enchiridio: & ideo† Augustinus. Publicolæ quærenti, utrum liceret uti iuramento eius, qui per falsos deos iurat, in quo manifeste peccat, eis diuinam reuerentiam adhibens, Respõdit, quòd qui utitur fide illius, qui p falsos deos iurat, non ad malum: sed ad bonum, non peccato illius se sociat, quo per dæmonia iurauit, sed pacto eius bono, quo fidem seruauit: si tamen induceret eum ad iurãdum per falsos deos, peccaret. Ita etiam in proposito dicendum est, quòd nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum sub usuris: licet tamẽ ab eo, qui hoc paratus est facere, & usuras exercet, mutuum accipere sub usuris propter aliquod bonũ, qđ est subuentio suæ necessitatis, uel alterius. Sicut etiam licet ei, qui incidit in latrones, manifestare bona quæ habet, quæ latrones peccant diripiendo, ad hoc quòd non occidatur, exemplo decem virorũ, qui dixerunt ad Ismael. Noli occidere nos, quia thesauros habemus in agro, ut dicitur Hiere. 41.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulum quintum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum liceat pecuniam accipere mutuo sub usura.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ nõ liceat pecuniã accipere mutuo sub vsura, Dicit enim Apost. Roma. 1. quòd digni sunt morte non solũ qui faciunt peccata, sed etiam qui consentiunt facientibus: sed ille qui accipit pecuniam mutuo sub vsuris, consentit vsurario in suo peccato, & præbet ei occasionem peccandi. ergo etiam ipse peccat.

bono petito alium actum prauum non petitum, immo displi-
centem ei, qui petit. Si namq; peteret quis ab aliquo actum, quē
non poteſt exercere ſine peccato, prōcul dubio ad peccandū eum
induceret, quāmuis paratiſſimum: ac per hoc particeps peccati
eſſet conſentiēs peccato alterius. Aduerte ergo ſemper in caſi-
bus, vt diſcernas, ſi
actus petitus poteſt
ab eo a quo petitur,
ſine peccato fieri: qa
hic radix ē liciti, vel
illiciti; cūm de vſu
peccati alterius agi-
tur. Tertio, quòd ex
exemplo manifeſtan-
tium bona ſua la-
tronibus hic expoſ-
to, habes quōmodo
intelligi poſſunt ge-
ſta Loth, Gene. cap.
19. cum filias pro-
prias abūſui impio-
rum obtulit, vt eui-
taret ſodomiticam
hoſpitum iniuriā, in
ppria domo. Quē-
admodū illi decem
viri petierūt nō oc
cidi, quod poterat ſine peccato concedi, & manifeſtauerunt loca
theſaurorum ſuorum, quod etiam ſine peccato fit, etiā cum paſ-
ſiuo ſcandalo pximi, ex malitia tamen accepto, quāuis ſciērent
quòd ex hoc ſumerēt occaſionem rapinæ eis minus diſplicentis,
ē occiſionis; & ad neutrum pctm eos induxerunt, ſed vſi ſunt
iniqua eorum voluntate ad ſalutem propriæ vitæ. Ita Loth petiti
q̄ non committerent ſodomiam cum maſculis hoſpitibus, quod
ſine peccato concedere poterant, & obtulit proprias ſe filias edu
cturum extra: ita q̄ non oporteret inferri ipſi patri aliam vio-
lentiam ad hoc, vt puellæ eſſent extra, quod totum ſine peccato
eſt, quāmuis ſciret, q̄ occaſionem abūtendi eis inde ſumerent,
& ipſi peccarēt faciendo iniuſtum: filiæ autē paterentur iniu-
ſtum. Vnde ad neutrum peccatum inducebat eos Loth ſciens, q̄
non ſunt facienda minus mala, vt euitentur mala maiora: quā-
uis dixerat, abutimini eis, vt libet: quoniam permiſſiue hæc dice
bat, ſed vti volebat iniquitate illorum ad bonum. S. tantæ offen-
ſæ vitationem. Et ſimile eſt de geſtis circa vxōrem Leuitæ, Iudi-
cum 19. quāuis non oporteat forte illum excuſare ſicut Loth,
de quo ſcriptura teſtatur, q̄ erat iuſtus. 2. Pet. cap. 2. Et hæc dicta
ſint vt non putet quis exemplo illorum, decem virorum licere
inducere ad minus malum paratos, vt euitetur maius malum. Si
enim non ſunt facienda mala, vt veniant bona, multo minus fa-
cienda ſunt, vt nō fiant maiora mala, qđ non in boni poſitione,
ſed mali negatione conſiſtit. Magna namque differentia eſt inter
inducere ad minus malum, vt vitetur maius: & offerre, ac tradere
materialiter materiam minoris mali. Primum enim nulla ra-
tione licet, p̄p rationem dictam. Secundum autem fecerunt illi
decem viri, fecit Loth, fecit Leuites; facimus quotidie redimētes
captiuitatem, vel vexationem noſtram iniuſtā, & ſoluentes vſu-
tas. Dixi autem offerre, ſeu tradere materialiter, hoc eſt, non ad
inducendum ipſum ad explendam pr̄auam ſuam voluntatem cir
ca oblatam materiam, ſed ad redimēdum vexationem ſuam, vel
proximi tali oblatione, ſeu traditiōne vtēdo alterius iniquitate;
non inducendo aliquem ad peccandum. Vnde non licuiſſet ipſi
Loth, qui obtulit materiam liberi arbitrii, filias. S. conſulere fi-
liabus ſuis, vt conſentirent in ſtuprum; ſed vt illatum violen-
ter conſtanti patientia ſuſtinerent ad coronam, vt Lucia dixit.
Et hæc dicta ſint, ſi Loth excuſandus eſt propter authoritatem
Petri Apoſtoli, quam glo. ſuper Geneſ. cap. 19. ponit compa-
ratiue, hoc eſt, quòd Loth non iuſtus ſimpliciter, ſed compara-
tione Sodomitarum iuſtus dicitur. Et Aug. glo. ibidem Loth re-
prehendit de oblatione filiarum, quaſi non habeat locum redi-
mere vexationem offerendo materiam liberi arbitrii ad patien-
dum huiuſmodi opera nefanda, quāmuis Aug. redemptionem
vexationis in his geſtis, vt tractauimus, non tradet.

¶ In reſpōſione ad tertium eiuſdem ar. 4. dubium occurrit, quo
niam aduerſari videtur doctrinæ tradit̄æ in hoc articulo, & ve-
ritati, pro quāto dicitur, q̄ ſi quis committeret pecuniam ſuam
vſurario non habenti alias vnde vſuras exerceret, daret materiā
peccandi, vnde & ipſe eſſet particeps culpæ. Nam ſicut petens
mutuum ab vſurario dat materiā vſuræ, pignus. ſic qđ exerceat
auaritiam ſuam accipiendo vſuram, & incidens in latrones, &
tradens illis bona ſua, dat eis materiam rapinæ: ita dans pecuniā
in depoſitum vſurario non habenti alias vnde exerceat vſuras,
dat materiam vſuræ. Et ſi illi excuſantur, quia non formaliter,

ſed materialiter dant materiam peccandi, quia ipſi non dant ad
hoc vt peccent, ſed patiuntur potius illos peccare propter ſuum
bonum: eadem ratione iſte deponens excuſandus eſt cum bona
intentione det, & non inducat illum ad violandum depoſitum,
aut vſuram exercendam; ſed patiatur illius futurum præſumum
peccatū propter bo-
num ipſius deponē
tis, vt ſcilicet tute pe
cunia ſua cuſtodiat.
Quare hic eſt magis
particeps pēti, quām
ille, cum ſit æqua ne
ceſſitas, & æqua bo
na intentio, & vter
que patiatur præſu
ſum alterius peccā
tum, non faciat.

¶ Ad hanc dubita-
tionē dicitur, quòd
cum verborum ſen-
ſus ex ratione dicen
di ſumendus ſit, &
ratio dicendi, vt ap-
pāret in argumēto,
cui datur hęc reſpō-
ſio, eſt, quia cōtēt, ſe
cuſtodi, inſi deli com
mittere non eſt abſque culpa committentis, vt patet in multis al
latis exēplis de luxurioſo, & guloſo, non ſunt hæc verba autho
ris, vt prima facie ſonare videntur intelligenda, ſed diſtinguen-
dum eſt, q̄ ſicut talis vſurarius non habens alias vnde exerceat
vſuras duo committit peccata, ſcilicēt diſtractionem depoſiti, &
vſuram, quæ patet eſſe ſecundum ſe duo, quia ſeparabilia ſunt
(poſſet. n. diſtrahere depoſitum exponēdo pecuniam depoſitam
in alias negotiationēs, vt patet) ita in deponēte apud talē vſura
rium, duo ſunt conſideranda. Primo, q̄ deponit apud diſtractō-
rem; Secundo, quòd deponit apud vſurarium non habentem
vnde alias exerceat vſuras. Ratione primi, particeps eſt culpæ
diſtractionis: ſicut committens cibum guloſo, particeps eſt cul-
pæ comeſtionis: & committens virginem luxurioſo, particeps
eſt culpę libidinis. Nā ſine culpa committentis non eſt, vt actum
exigat cuſtodiæ ab eo, quem ſcit probabiliter actum illum non
facturum. Et quo ad hoc, eſt differentia inter petentem ab vſu-
rario mutuum, & deponentem apud eundem non habentē &c.
quia ibi actus bonus petitus ſcītus exercendus: ſimutuum hic
actus bonus debitus commiſſus ſcitur non exercendus, ſcilicet,
cuſtodia. Iſte ergo errat in actu commiſſo debito, ille autē non.
Et propterea iſte dicitur dare materiam peccandi, & particeps
culpę: quia in actu commiſſo debito dat materiam peccandi, &
propterea eſt particeps culpæ, quæ committitur in actu cōmiſſo
debito ab eo, cui commiſſum eſt. Malus enim cuſtos virginis eſt,
qui committit eam luxurioſo, & ſic de aliis. Nec excluditur hoc
a dicentibus, q̄ quia quilibet eſt dominus rei ſuæ, ponitque illē
legem, quam vult: ideo iſte deponēs apud diſtractorem rē ſuam
non peccat, utpote dans illi implicite licentiā diſtrahendi. Errāt
ſiquidem ſic reſpōdendo in radice: qm̄ deponens nec explicite,
nec implicite dat licentiam diſtrahendi, eo q̄ deponens vult de-
poſitarium teneri ſibi de depoſito ſecundum iura depoſiti, & ta-
li actione ageret contra eum, ſi res ad iudicium reduceretur. Ius
aūt depoſiti diſtractionem prohibet, & ad cuſtodiam obligat. Et
propterea deponens peccat participando cum malo depoſitario
in mala, cuſtodia, ad quam tñ illū obligat ex natura contractus.
Ratione uero ſecundi, non eſt particeps culpæ, neq; dat materiā
peccandi, ſeu peccato, pluſquam accipiens mutuum, & incidens
in latrones, p̄p rationem allatam obiiciendo. Vnde & in litera
nō dicitur, q̄ dat materiam peccandi peccato uſuræ, neq; q̄ eſt
particeps culpæ uſuræ, ſed peccandi, & culpæ ſimpliciter dixit.
Et qm̄ peccatum diſtractionis depoſiti non ſemper eſt mortale,
qñ. n. quis pecuniam depoſitam diſtrahit, non habendo aliam
quā reddere poſſit requiſitus ſtatim, peccat. Depoſitū cuſtodiēn
dum, non diſtrahendum traditur, & acceptatur, propterea non
transfertur in eo dominium, ſed leuiter peccāt, ſi fiducia ueritati
innixa inſit, q̄ requiſitus paulo poſt faciat facit: leuis enim inter
homines culpa hæc habetur. Ideo committens pecuniam ſuam
diſtractori, quem tamen nouit fideliter reddituru paulo poſt
requiſitionem, licet peccet, non tamen mortaliter, ſicut commit
tens cibum guloſo, ſine mortali tamen peccato gulæ: Et ſicut cō
mittens in depoſitum pecuniam ſuam negotiatori, quem nouit
non ſeruare pecunias, ſed omnes quouis modo habeat in nego-
tiationes ſuas exponere. Et hoc modo conſonat huius reſponſo-
nis doctrina toti articulo. Vnde differentia formalis inter depo-
nentem apud vſurarium habentem, unde alias vſuras exerceat,
& non

habentem eſt: quia ille probabiliter creditur fidus depoſi-
tarius, & non diſtractor depoſiti, ac p̄ hoc cōmittitur ei actus bo
nus, debitus, ſperatus, q̄ fiet ab illo. Hic creditur contrarium, &
committitur actus bonus debitus ei, qui probabiliter timetur fa
cturus oppoſitū. Et propterea hic cōmiſſor particeps eſt culpæ di
ſtractionis. Non tñ
propterea, quia. S. dat
operam rei illicitæ,
venialiter ſputaē ei
ſup appoſitū vſuræ
crimen ex malitia di
ſtractionis: qm̄ hoc
eſt p accidens, & di-
ſplicens deponenti,
nec ex ſuo actu con
ſequens, ſed ex alte-
rius adiūcta malitia,
quā iſte tolerat p̄p
bonū ſibi neceſſariū

Super Queſtionis ſeptuageſimenonæ Articulū primum.

IN q. 79. ar. 1. du-
bium occurrit cir-
ca rationē in reſpon
ſione ad primū red-
ditā, quare. S. declina
re a malo, & facere
bonum, ſecundū ali-
quā propriam ratio-
nē boni, & mali po-
nuntur partes iuſti-
tiæ, & nō ponuntur
partes aliarum virtu
tum, puta, fortitudi-
nis, & temperantiæ
ſecundum alias ſpe-
ciales rōnes boni.
Rō. n. literę eſt, quia
in aliis virtutibus in
idem redit vtrumq;.
In iuſtitia aūt aliud
eſt æqualitatem face
re, & aliud factā non
corrūpere. Videtur
aūt hæc ratio nulla,
tum quia in ipſa iu-
ſtitia ēt in idē redit
vtrumque, nā idem
eſt æqualitatem face
re, & ab inæquali de
clinare, non minus
q̄ ab extremis ad me
diū venire: tū quia
ſicut aliud eſt æqua
litatē facere, & aliud
factam non corrum-
pere, ita aliud eſt me
dium inter paſſiones
conſtituere, & aliud
cōſtitutum medium
non corrumpere. Et
ſic vndiq; ratio ruit.
¶ Ad huius euiden-
tiam ſciendum eſt,
q̄ inter æqualitatē,
circa quam uerſatur
iuſtitia, & mediū cir
ca qđ aliæ ſunt vir-
tutes morales, hæc ē
differentia, q̄ æqua-
litas eſt in rebus ip-
ſis, mediū aūt intus
in animis noſtris. Et
hinc fit vt conſtitu-
tum per alias virtu-
tes mediū a me, nul
lus alius poſſit cor-
rumpere. Nullus. n.
me pōt inuitum ex

Mal. 33. & Mal 36.

Et Caſſiodori ſuper illum locū, Pſal. 33.

Cyp. circa medium. 7.

QVAESTIO LXXIX.

De partibus integralibus iuſtitiæ, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de partibus integralibus iuſtitiæ, quæ ſunt bonum facere, & a malo declina-
re, & de vitijs oppoſitis.

Circa quod quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum duo predicta ſint partes iuſtitiæ.

¶ Secundo, Vtrum tranſgreſſio ſit ſpeciale peccatum.

¶ Tertio, Vtrum omiſsio ſit ſpeciale peccatum.

¶ Quarto, De comparatione omiſſionis ad tranſgreſsionem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum declinare a malo, & facere bonum, ſint partes iuſtitiæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vt q̄ declinare a malo, & facere bonū, nō ſint partes iuſtitiæ. Ad quālibet. n. virtutem pertinet facere bonū opus, & malū vitare: ſed partes non excedunt totū. ergo declinare a malo, & facere bonū, non debent poni partes iuſtitiæ, quæ eſt quædam virtus ſpālis.

¶ 2 Præt. *Super illud Pſal. 33. Diuerte a malo, & fac bonum, dicit glo. Illud vitat culpam, ſcilicet diuertere a malo, hoc meretur vitā, & palmam, ſcilicet facere bonum: ſed quælibet pars virtutis meretur palmam, & vitam. ergo declinare a malo non eſt pars iuſtitiæ.

¶ 3 Præt. Quæcumque ita ſe habēt, quòd vnum includitur in alio, nō diſtinguuntur ab inuicē, ſicut partes alicuius totius: ſed declinare a malo includitur in hoc, quod eſt facere bonum, nullus enim ſimul facit bonum, & malum. ergo declinare a malo, & facere bonum, non ſunt partes iuſtitiæ.

SED CONTRA eſt, quod *Aug. in lib. de correptione & gratia ponit ad iuſtitiā legis pertinere, declinare a malo, & facere bonum.

RESPON. Dicendū, q̄ ſi loquamur de bono, & malo in cōi, facere bonum, & vitare malū pertinet ad oēm virtutem: & ſm hoc non p̄t poni partes iuſtitiæ, niſi forte

A temperato facere intemperatum. Cōſtitutā uero æqualitatem a
me pōt alius me inuito corrumpere, ut patet cum reddēdo iuſti
agrum ſuū Ioanni, & alter iuber eundem agrū ab eo auferendū.
Corrumpit. n. ille æqualitatem, quā ego feci. Et hinc intenta ad
propoſitum differentia clara habetur. S. q̄ in aliis uirtutibus fa-
cere medium, & non
corrūpere illud, idē
eſt, ſicut illuminatio
continua. In iuſtitia
aūt facere æqualita-
tem, & non corrum-
pere illā diuerſa ſūt,
quia æqualitas facta
in rebus non conſer-
uatur ex meo facere,
quia non dependet
a me, poteſt nāque a
multis aliis corrūpi.
Quia ergo aliud eſt
facere æqualitatē, &
aliud eſt corrūpere
æqualitatē factā a ſe,
vt ab alio, & hoc nō
habet locum in aliis
uirtutibus: ideo fa-
cere bonum, & decli
nare a malo, quę hęc
important, aſſignan-
tur ſpecialiter iuſti-
tiæ, & non aliis uir-
tutibus. Et quia au-
thor non uidetur ex
literæ ſuperficie ſup
hac ſe fundaſſe diffe
rentia, ideo rādēdo
ad obiecta dr, q̄ dif
ferentia iſta ſm ue-
ritatem non attendi
tur penes neceſſum a
termino a quo, puta, malo, & acceſſum
ad terminū ad quē, puta, bonum: ſed pe-
nes facere terminum
ad quem, & non cor
rumpere illū. Et hoc
expreſſit litera, aſſi-
gnando, quare ſpecia
liter hęc ſunt partes
iuſtitiæ, ut patet in
hac reſpōſione. Cau
ſa aūt quare Iſa de
aliis uirtutibus me-
minit acceſſ⁹ ad me-
dium, & receſſus ab
extremis, & hoc con
traposuit, ut appa-
ret, uerę differen-
tiæ, quæ eſt ſecūdum
facere, & non corrū-
pere, ſuit, quia au-
thor a notioribus do
cebat, & manifeſtis.
Manifeſtum autem
eſt, quòd in aliis uir
tutibus declinare a
malo, & facere bonū
communiter ſumun
tur p̄ neceſſu ab ex-
tremis, & acceſſu ad
medium. Et propte-
rea oſtendit, q̄ hæc
manifeſte importata
per has partes ī aliis
uirtutibus non ſunt
duæ partes. Et p op-
poſitum eſt, quòd il-
la quæ manifeſte im
portantur per eaſdē
partes in materia iu
ſtitiæ, ſunt duæ par-
tes: ita quòd author

q. 58. art. 2.

primo excluſit, quòd importata per illas partes in materia aliarum virtutũ, non ſunt duæ partes. Deinde, q̃ importata per eaſdem partes in materia iuſtitiæ ſunt duæ partes, & nõ contrapoſuit in veritate illa ſignificata iſtis ſignificatis. Et per hæc patet ſolutio primæ obiectionis, quia nõ penes illud poſita eſt differentia & ſecundæ, quia pẽnes illã poſita eſt differẽtia. Et falſum eſt, quòd ſit eadẽ ratio i iuſtitia, & aliis de facere, & nõ corrumpere conſtitutũ, vt patet ex dictis.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimenonæ Articuli ſecundũ.*

IN arti. 2. eiuſdem quæſt. 79. dubium occurrit ſimpliciter, & ad hominem, circa id quod dicitur in calce articuli, ſcilicet, quòd omiſſionis peccatum, omnino a tranſgreſſione diſtinguitur. Simpliciter quidem, quia omiſſio põt eſſe materialiter tranſgreſſio, vt patet cũ quis non vult ire ad miſſam tempore debito. Ad hominem vero, quia author in corpore huius articuli dicit, quòd omnes ſpecies peccatorum poſſunt eẽ materialiter tranſgreſſio, quia per quodlibet mortale homo trãſgreditur aliquod diuinum præceptũ. Si enim per quodlibet mortale homo tranſgreditur præceptum diuinum, & omiſſio eſt peccatũ mortale quãdoque. ergo omiſſio eſt etiã trãſgreſſio, ſicut alia peccata materialiter ſunt tranſgreſſio, & non omnino diſtinguuntur a tranſgreſſione.

¶ Ad hoc dicitur, quòd, vt patet in litera, trãſgreſſio formaliter eſt actus poſitiue, quo quis vult non ſeruare legem, & directe contrariatur actui volũtatis, quo quis vult ſeruare legẽ. Et quia hic actus, eſt actus iuſtitiæ legalis extendẽs ſe ad opera omnium virtutum, pro quanto vult quis non ſolum facere illa opera virtutum abſolute, ſed vult ea facere, quia præcepta a lege diuina, vel naturali, vel humana: ideo actus contrarius. ſ. velle non ſeruare legem, eſt actus iniuſtitiæ generalis, ſeu legalis. Et iam extendere ſe quoq; poteſt ad omnia opera vitiorum, pro quanto poteſt quis nõ ſolum peccata abſolute committere, ſed poteſt etiam committere in odium legis. Et ſic tranſgreſſio

Infra ar. 3. ad 3. Et art. 4. ad 3.

Lib. de Paradiſo c. 8. parum ante med. to. 4.

Lib. 22. ca. 27. in prin. tom. 6.

AD 3ᵐ dicendum, quòd facere bonum eſt actus completiuus iuſtitię, & quaſi pars principalis eiꝰ. Declinare autem a malo eſt actus imperfectior, & ſecundaria pars eius: & ideo eſt quaſi pars materialis, ſine qua nõ poteſt eſſe pars formalis completiua.

ARTICVLVS II.

Vtrum trãſgreſſio ſit ſpeciale peccatũ.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd trãſgreſſio non ſit ſpeciale peccatum. Nulla enim ſpecies ponitur in diffinitione generis: ſed tranſgreſſio ponitur in communi diffinitione peccati. dicit enim* Ambro. quòd peccatum eſt tranſgreſſio legis diuinæ. ergo tranſgreſſio non eſt ſpecies peccati.

¶ 2 Præt. Nulla ſpecies excedit ſuũ genus: ſed trãſgreſſio excedit peccatum, quia peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei, vt patet per* Aug. 22. contra Fauſtum, tranſgreſſio autem eſt etiam contra naturam, vel conſuetudinem. ergo tranſgreſſio non eſt ſpecies peccati.

¶ 3 Præt. Nulla ſpecies continet ſub ſe omnes partes, in quas diuiditur genus: ſed peccatum tranſgreſſionis ſe extendit ad omnia vitia capitalia, & etiam ad peccata cordis, oris, & operis. ergo tranſgreſſio non eſt ſpeciale peccatum.

SED CONTRA eſt, quia opponitur ſpeciali virtuti. ſ. iuſtitiæ.

RESPON. Dicendum, quòd nomen trãſgreſſionis a corporalibus motibus ad morales actꝰ detiuatum eſt. Dicitur aũt aliquis ſecundum corporalem motũ tranſgredi ex eo, q̃ graditur trans terminum ſibi præfixum. Terminus autem præfigitur homini, vt vltra non tranſeat in moralibus p̃ præceptum negatiuum: & ideo tranſgreſſio proprie dicitur ex eo, q̃ aliquis agit aliquid contra præceptũ negatiuũ: quod quidem materialiter poteſt eſſe commune in omnibus ſpeciebus peccatorũ, quia per quãlibet ſpeciem peccati mortalis, homo tranſgreditur aliquod præceptũ diuinum. Sed ſi accipitur formaliter. ſ. ſecundum hanc ſpecialem rationem, q̃d eſt facere contra præceptum negatiuum, ſic eſt ſpeciale pctũ dupliciter, Vno quidem modo, ſecũdum q̃ opponitur ad genera peccatorũ oppoſita aliis virtutibus. Sicut. n. ad priã rationem iuſtitiæ legalis pertinet attẽdere debitum præcepti: ita ad propriam rõnem tranſgreſſionis pertinet attendere contemptũ præcepti. Alio modo, ſecundũ q̃d diſtinguitur ab omiſſione, quæ cõtrariatur præcepto affirmatiuo.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ſicut iuſtitia legalis eſt oĩs virt' ſubiecto, & quaſi materialiter: ita etiã iniuſtitia legalis eſt materialiter omne peccatum. Et hoc modo peccatum diffinit* Ambr. ſecundum. ſ. rationem iniuſtitiæ legalis.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ inclinatio naturæ pertinet ad præcepta legis naturalis: cõſuetudo etiam honeſta habet vim præcepti. quia vt Aug.* dicit in epiſtola de ieiunio ſabbathi: Mos populi Dei pro lege habẽdus eſt: & ideo tam pctũ, q̃ tranſgreſſio poteſt eſſe contra conſuetudinem honeſtam, & contra inclinationem naturalem.

AD 3ᵐ dicendum, quòd omnes enumeratæ ſpecies peccatorũ poſſunt habere tranſgreſſionem non ſecundum proprias rationes, ſed ſecundum quandam ſpecialem rationem, vt* dictum eſt. Peccatum autem omiſſionis omnino a tranſgreſſione diſtinguitur.

ARTICVLVS III.

Vtrum omiſſio ſit ſpeciale peccatum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videt' q̃ omiſſio nõ ſit ſpeciale pctũ. Omne. n. pctũ aut eſt originale, aut actuale: ſed omiſſio nõ eſt originale pctũ, quia nõ contrahitur per originem: nec eſt actuale, quia poteſt eſſe abſq; omni actu, vt ſupra* habitũ eſt, cũ de peccatis in cõi ageretur. ergo omiſſio non eſt ſpeciale peccatum.

¶ 2 Præt. Omne peccatum eſt voluntarium: ſed omiſſio quandoque non eſt voluntaria, ſed neceſſaria, puta, cũ mulier corrupta eſt, quæ virginitatem vouit: vel cũ ali quis amiſit rẽ, quã reſtituere tenetur: vel cũ ſacerdos tenet' celebrare, & habet aliq̃d impedimentũ. ergo omiſſio non ſemper eſt pctũ.

¶ 3 Præt. Cuilibet ſpeciali peccato eſt determinare aliquod tempus, qñ incipit eſſe: ſed hoc non eſt determinare in omiſſione, quia quãdocumq; non facit ſimiliter ſe habet, nec tamẽ ſemper peccat. ergo omiſſio nõ eſt ſpeciale peccatum.

¶ 4 Præt. Omne peccatum ſpeciale ſpeciali virtuti opponitur: ſed nõ eſt dare aliquã ſpecialẽ virtutem, cui omiſſio opponatur, tum quia bonum cuiuſlibet virtutis omitti poteſt: tũ quia iuſtitia, cui ſpecialius videtur opponi, ſemper requirit aliquem actũ ẽt in declinatione a malo, vt* dictũ eſt, omiſſio autem poteſt eſſe abſq; omni actu. ergo omiſſio non eſt ſpeciale pctũ.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Iaco. 4. Scienti bonum, & non facienti, peccatum eſt illi.

RESPON. Dicendum, q̃ omiſſio importat prætermiſſionem boni, non autem cuiuſcumque, ſed boni debiti. Bonum autem ſub ratione debiti pertinet proprie ad iuſtitiam: ad legalem quidem, ſi debitũ accipiatur in ordine ad legem diuinam, vel humanam. Ad ſpecialem autem iuſtitiã, ſecundum quod debitum conſideratur in ordine ad proximum. Vnde eo modo, quo iuſtitia ẽ ſpecialis virtus, vt ſupra* habitum eſt, & omiſſio eſt ſpeciale peccatum diſtinctũ a peccatis: quæ opponuntur aliis virtutibus. Eo vero modo, quo facere bonum, cui opponitur omiſſio, eſt quędã ſpecialis pars iuſtitię diſtincta a declinatione mali, cui opponitur tranſgreſſio, etiã omiſſio a tranſgreſſione diſtinguitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ omiſſio non eſt pctũ originale, ſed actuale, non quia habet aliquem actum ſibi eſſentialem, ſed ſecũdum q̃ negatio actus reducitur ad genus actus: et ſecundum hoc, nõ agere accipitur, vt agere quoddam, ſicut ſupra* dictum eſt.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ omiſſio, ſicut* dictum eſt, non eſt niſi boni debiti, ad qđ aliquis tenetur. Nullus aũt tenetur ad impoſſibile: unde nullus, ſi non facit id, qđ facere non poteſt, peccat per omiſſionem. Mulier ergo corrupta, quæ virginitatẽ vouit, non omittit virginitatem non habendo, ſed non pœnitendo de peccato præterito, vel non faciendo qđ poteſt ad votum adimplendũ per continentię obſeruantiã. Sacerdos ẽt non tenetur dicere miſſam, niſi ſuppoſita debita opportunitate, quæ ſi deſit, non omittit. Et ſimiliter aliquis tenetur ad reſtitutionẽ ſuppoſita facultate, quã ſi non habet, nec habere poteſt, non omittit, dummodo faciat quod poteſt: et idem dicendum eſt in alijs.

AD 3ᵐ dicendum, quòd ſicut peccatum tranſgreſſionis opponitur præceptis negatiuis, quæ pertinent ad declinandum a malo: ita peccatum omiſſionis opponitur præceptis affirmatiuis, quæ pertinent ad faciendum bonum. Præcepta autem affirmatiua non obligant ad ſemper, ſed ad tempus determinatum, & pro illo tempore peccatum omiſſionis incipit eſſe. Poteſt tamen contingere, q̃ aliquis tunc ſit impotens ad faciẽdum quod oportet: quod quidem ſi ſit præter eius culpam; non omittit quod debet, vt* dictum eſt. Si vero ſit propter eius culpam præcedentẽ, puta, ſi aliquis de ſero ſe inebriauerit, & non poteſt ſurgere ad matutinas vt debet, dicunt quidam, q̃ tũc incepit peccatum omiſſionis, quãdo aliquis ſe applicat ad actum illicitum & incompoſſibilem cum illo actu, ad quem tenetur. Sed hoc non videtur verum, quia dato quòd excitaretur per violentiam, & iret ad matutinas, non omitteret: unde patet, quòd præcedens inebriatio non fuit omiſſio, ſed omiſſionis cauſa. Vnde dicendum eſt, quòd omiſſio incipit ei imputari ad culpam, quando fuit tempus operandi, tamen propter cauſam præcedentem, ex qua omiſſio ſequens redditur voluntaria.

In ſoluc. ad arg. præced. Et 1. 2. q. 75. art. 5.

AD 4ᵐ dicendum, quòd omiſſio directe opponitur iuſtitiæ, vt* dictum eſt. Non enim eſt omiſſio boni alicuius virtutis, niſi ſub ratione debiti, qđ pertinet ad iuſtitiam. Plus autem requiritur ad actum virtutis meritorium, q̃ ad demeritum culpę: quia bonũ eſt ex integra cauſa, malum autẽ ex ſingularibus defectibus: & ideo ad iuſtitiæ meritũ requiritur actus, non autem ad omiſſionem.

In corp. ar.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimenonæ Articuli quarti.*

Vtrum peccatũ omiſſionis ſit grauius, quam peccatum tranſgreſſionis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatũ omiſſionis ſit grauius, quàm peccatum tranſgreſſionis. Delictum enim videtur idem eſſe, quod derelictum, & ſic per conſequens videtur idem eſſe omiſſioni: ſed delictum eſt grauius, quàm peccatũ tranſgreſſionis, quia maiori expiatione indigebat, vt patet Leuit. 5. ergo peccatum omiſſionis eſt grauius, q̃ peccatum tranſgreſſionis.

Mal. q. 2. ar tic. 1. ad 4. & ar. 9. cor.

¶ 2 Præt. Maiori bono maius malũ opponitur, vt patet per Philoſ. in 8.* Eth. ſed facere bonum, cui opponitur omiſſio, eſt nobilior pars iuſtitiæ, q̃ declinare a malo, cui opponitur trãſgreſſio, vt ex ſupra* dictis patet. ergo omiſſio eſt grauius peccatum, quàm tranſgreſſio.

Lib. 8. c. 10 circa princ. tom. 5.

¶ 3 Præt. Peccatum tranſgreſſionis poteſt eſſe & veniale, & mortale: ſed peccatum omiſſionis videtur eſſe ſemper mortale, quia opponitur præcepto affirmatiuo. ergo omiſſio videtur eſſe grauiꝰ peccatum, quàm ſit tranſgreſſio.

Tar. 1. ad 3.

¶ 4 Præt. Maior pœna eſt pœna

modo sit sermo, constat inter contradictoria esse maiorem distantiam, quia minus conueniunt, vt arguēdo dicitur. Sed primo modo maior est distantia contrariorum, q̄ contradictoriorum. Et rō est, quia contrariorū distantia vtrinq; quātificatur: nam vtrūque extremū est positiuum, & ponit aliquantam sui distantiam. In contradictoriis vero ex vno tantum membro quantitas distantiæ est. Tātum.n. distat albū a non albo, quātum entitatem ponit albū, & non plus: quia non album nullam distantiam ponit. Et ꝓpterea author optime hoc probauit ex illata ratione, quia scilicet distantia contrariorū continet in se distantiā contradictoriorū, & addit ista: p. a illam: hoc enim significant illa verba, Omne.n. nigrum est non album, & nō ecōtra, ac si diceret. Nigrum includit distantiam albi a non albo, quia omne nigrum est nō album, & vltra hoc includit distātiam, quam ponit ipsum nigrū ab albo. ergo est maior, cum nō sit econtra, scilicet, quòd omne nō album sit nigrū. Et quod obiiciendo dicitur, quòd non album extendit se ad tot, nihil obstat: qa hoc est ꝑ accidens, seu materialiter. Formaliter namque loquendo, non album, neque nigrum, neq; aliud genus infert: & stat cū minori distantia positiua, puta, cū pallido, et aliis mediis coloribus.

Homil. 47. ad Pop. Antioch. 10. 5.

Lib. 10. tex. 13. & 14. tomo 3.

damni, scilicet carentia visionis diuinæ, quæ debetur peccato omissionis, quàm pœna sensus, quæ debetur peccato transgressionis, vt patet per* Chrysost. super Matth. sed pœna proportionatur culpæ. ergo grauius est peccatum omissionis, quàm trangressionis.

SED CONTRA est, qđ facilius est abstinere a malo faciēdo, q̄ implere bonū. ergo grauius peccat, qui non abstinet a malo faciendo, quod est transgredi, quàm qui nō implet bonū, quod est omittere.

RESPON. Dicendum, quòd peccatum in tantum est graue, inquantum a virtute distat. Contrarietas autem est maxima distātia, vt dicitur in 10.* Metaphy. Vnde contrarium magis distat a suo contrario, q̄ simplex ei⁹ negatio: sicut nigrū plus distat ab albo, q̄ simpliciter nō album. Omne.n. nigrum est non album: sed non conuertitur. Manifestum est autem quod transgressio contrariatur actui virtutis: omissio autem importat negationē ipsius: puta, pctm̄ omissionis est, si quis debitam reuerentiā parentibus non exhibeat: peccatū autem transgressionis, si contumeliam, vel quancumq; iniuriā eis inferat. Vnde manifestum est, ꝙ simpliciter, & absolute loquēdo, trāsgressio est grauius pctm, q̄ omissio, licet aliqua omissio possit eē grauior aliqua trāsgressione.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ delictum communiter sumptū significat quācumq; omissionem. Quandoque tamen stricte accipitur pro eo, ꝙ omittitur aliquid de his quæ pertinēt ad Deum, vel quādo sciēter, & quasi cum quodam cōtemptu derelinquit homo id quod facere debet: et sic habet quandam grauitatem, ratione cuius maiori expiatione indiget.

AD 2^m^ dicēdum, quòd ei quod est bonū facere, opponitur & non facere bonum, quod est omittere, & facere malum, quod est transgredi; sed primum contradictorie, secundum contrarie, quod importat maiorem distantiā, & ideo transgressio est grauius peccatum.

AD 3^m^ dicendum, quòd sicut omissio opponitur præceptis affirmatiuis, ita trāsgressio opponitur præceptis negatiuis: & ideo vtrumque si proprie accipiatur, importat rationem peccati mortalis. Potest autem large dici transgressio, vel omissio, ex eo quòd aliquid fit præter præcepta affirmatiua, vel negatiua, disponens ad oppositum ipsorum. Et sic vtrumque large accipiendo, potest esse peccatum veniale.

AD 4^m^ dicendum, quòd peccato transgressionis respondet & pœna damni propter auersionem a Deo, & pœna sensus pp inordinatam conuersionem ad bo-

num commutabile. Similiter etiā omissioni non solum debetur pœna damni, sed etiam pœna sensus, secundum illud Matth. 7. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et hoc propter radicem, ex qua procedit, licet non habeat ex necessitate actualem conuersionē ad aliquod bonum commutabile.

QVAESTIO LXXX.

De *partibus potentialibus iustitiæ, in duos articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de partibus potentialibus iustitię, ideſt, de virtutibus ei annexis.

Et circa hoc duo sunt consideranda.

¶Primo quidem, quę virtutes iustitiæ annectantur.

¶Secundo, considerandū est de singulis virtutib⁹ iustitiæ annexis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conuenienter assignentur virtutes iustitiæ annexæ.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ inconuenienter assignentur virtutes iustitię annexæ. * Tullius enim enumerat sex, scilicet, religionē, pietatem, gratiam, vindicationem, obseruantiā, veritatem: uindicatio autem videtur ſpecies esse commutatiuę iustitiæ, secūdum quam illatis iniurijs vindicta rependitur, vt ex supra† dictis patet. non ergo debet poni inter virtutes iustitiæ annexas.

¶2 Præt. *Macrobius super somnium Scipionis ponit septem, scilicet, innocētiam, amicitiam, concordiam, pietatem, religionem, affectum, humanitatem, quarū plures a Tullio prætermittuntur. ergo videtur insufficiēter enumeratas esse virtutes iustitiæ adiūctas.

¶3 Præt. A quibusdam alijs ponuntur quinque partes iustitię, scilicet, obediētia respectu superioris, disciplina respectu inferioris, æquitas respectu æqualium, fides & veritas respectu omniū, de quibus a† Tullio non ponitur nisi veritas. ergo videt insufficienter enumeraſſe virtutes iustitiæ annexas.

¶4 Præt. Andronicus Peripateticus ponit nouē partes iustitiæ annexas, scilicet, liberalitatē, benignitatem, vindicatiuam, eugnemosynam,

¶ *Super Quæſtionem octuagesimam.*

IN ar. vnico q. 80. dubium occurrit, circa respōsionē ad primum, pro quanto ibi dicitur, quòd vindicta, quæ fit a iudice, spectat ad commutatiuam iustitiā. Vindicta aūt, quam quis a iudice requirit, pertinet ad virtutem adiunctā, hoc est, ad vindicationē. Videtur namque ꝙ implicet repugnantia. Nā eadē est vindicta quam quis requirit a iudice, & quam iudex facit. Et cōsequenter si facta, est commutatiuæ iustitiæ. ergo & requisita. Et si requisita, non est iustitiæ commutatiuæ, sed adiunctæ. ergo nec facta.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ distinctio vindictæ non est accipiēda realiter, acsi oporteat eē duas vindictas, alteram a cōmutatiua, alteram a vindicatione: sed est intelligenda relatione, ꝙ scilicet vindicta pro quāto reddit peccanti æquale in pœna, pertinet ad iustitiam commutatiuam. Pro quanto autem immunē reddit personam ab illata sibi iniuria, pertinet ad vindicationem, vt inferius q. 108. patet. Et quia a parte petitur, vt immunis reddat, ideo dicitur, quòd spectat ad vindicationem. Et quoniam a iudice fit ob æqualitatē faciendam, ideo dicit, ꝙ pertinet ad commutatiuam iustitiā.

¶ In eodem art. 80. quæſt. in respōsione ad tertium, nota diligentissime illud, scilicet, fides qua fit dicta, includitur in veritate: quoniam inferius cum de virtute veritatis tractabitur, examinanda sunt, & de fide tractandum est.

¶ In eodem articulo, nota quantū profecerit author a tempore, quo scripsit articulum ultimum q. 3. distin. 33. in 3. sententiarum. Distant enim hæc ab illis, vt lux clara a subobscura. Quare hæc sequere.

Locus citatus in argum. 1

Lib. cap. 10. com. 5.

Supra q. 58. ar. 11. ad 1. & 2. Infra q. 120. ar. 1. con. Et 2. dist. 33. q. 1. ar. 4. Alii. determinationis fol. 4. tex finem libri.

† q. 60. ar. 4

† Ali. infra nisi Scipionis in fol. a me diam libri.

† locus citatus in arg.

Rod. lib. 2. de iustitia tit. 10. q. 4. ar. 3. finem li. ri:

† Rodericus lo. citato.

Loco citato in argu. 1.

† In arg. 1.

Loco ia citato in arg.

Lib. 10. cap. 8. Ineipit, Humilis, circa princ.

Lib. 4. cap. 6. tom. 6.

† lib. 8 & 9. Eth per totum, tom. 5

In corp. ar.

Loco citato in argu. 1.

Loco i arg. 1. & 2. citatis.

q. 109. ar. 3.

q. 51. ar. 4.

nem. Eusebia vero dicitur, quasi bonus cultus, vnde est idem quod religio: ideo de ea dicit, quòd est scientia Dei famulatus. Et loquitur secundum modũ, quo Socrates dicebat omnes virtutes esse scientias: & ad idem reducitur sanctitas, vt postea* dicetur. Eucharistia autem est idem, quod bona gratia, quam† Tullius ponit, sicut & vindicatiuam. Benignitas autem videtur esse idem cum affectu, quem ponit Macrobius. Vnde & *Isido. dicit in lib. Etymol. quòd benignus, est vir sponte ad bene faciendum paratus, & dulcis ad eloquium. Et ipse Andronicus dicit, quòd benignitas est habitus voluntarie benefactiuus. Liberalitas autem videtur ad humanitatem pertinere.

q. sequenti. ar. 8.
†Ieco antedicto.
*li. 10. Etymol. cap. 2. parũ a princip.

AD 5^m dicendum, quòd epicheia non adiungitur iustitiæ particulari, sed legali: & videtur esse idem cũ ea, quæ dicta est eugnomosina.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ primæ Articulum primũ.*

QVAESTIO LXXXI.

De religione, in octo articulos diuisa.

IN q. 81. artic. 1. Nota quòd quemadmodum in præcedẽti libro didicim^s, peccatorum distinctio penes hoc, quòd sunt in Deum, seipsum, proximum, reliquis dictionib^s antereponitur. Attendit enim non ad rationes, sed ad personas ipsas, in quas solas peccare contingit. Nullum namq; peccatum est, si contra personam nullũ est, cum solius intellectualis naturæ subsistentes res, quas psonas dicimus, offendi possint. Ita inter virtutes, quædã hominem perficiunt ad seipsum, vt temperantia: quædam ad proximum, vt iustitia: quædam ad Deum, vt religio. Quot modis. n. dicit vnum oppositorum, tot dr & reliquum. Religio ergo bonũ reddit hominem, & opus eius in ordine a Deũ directe & proxime: quia hic est proximus finis eius, vt homo recte ad Deũ se habeat, sicut temperantiæ proximus finis est, vt homo in seipso sobrius sit: & iustitiæ, vt proximo reddat quod suũ est. ¶ In eodem articulo, circa derivationẽ vocabuli religionis, male consonant viri illustres. Nam Cicero a relegendo libros diuini cult^s, Lactantius a religando nos Deo. August. a relegendo Deũ, quẽ dimisim^s, religionis nomen deducit. Nec

Infra q. 94. ar. 1. ad 1.

DEINDE considerandũ est de singulis partibus præ dictarũ virtutũ, quantũ ad præsentem intentionẽ ptinet. Et primo cõsiderãdũ est de religione. Secundo, de pietate. Tertio, de obseruantia. Quarto, de gratia. Quinto, de vindicta. Sexto, de veritate. Septimo, d̃ amicitia. Octauo, de liberalitate. Nono, de epicheia. De alijs aũt hic enumeratis, supra dictũ est, partim in tractatu de charitate. s. de concordia, & alijs huiusmodi: partim in hoc tractatu de iustitia, sicut de bona commutatione, & innocentia. De legispositiua aũt in tractatu de prudentia.

Circa religionem uero tria cõsideranda occurrunt.

Primo quidem, De ipsa religione secundum se. Scdo, De actibus eius. Tertio, De vitijs oppositis.

Circa primũ quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum religio consistat tantum in ordine ad Deum.
¶ Secundo, Vtrũ religio sit virtus.
¶ Tertio, Vtrũ religio sit vna virt^s.
¶ Quarto, Vtrum religio sit specialis virtus.
¶ Quinto, Vtrum religio sit virtus theologica.
¶ Sexto, Vtrum religio sit præferẽda alijs virtutib^s moralibus.
¶ Septimo, Vtrum religio habeat exteriores actus.
¶ Octauo, Vtrum religio sit eadem sanctitati.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum religio ordinet hominem solum ad Deum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ religio non ordinet hominem solũ ad Deũ. Dicitur .n. Iac. 1. Religio mũda, & immaculata apud Deũ & patrẽ, hæc est, Visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorũ, & immaculatũ se custodire ab hoc sæculo: sed visitare viduas, & pupillos dr fm ordinem ad proximũ. Qd aũt dicit, Immaculatũ se custodire ab hoc sæculo, pertinet ad ordinem, quo ordinatur hõ in seipso. ergo religio nõ solum dicitur in ordine ad Deum.

¶ 2 Præt. *Aug. dicit in 10. de ciui. Dei, quòd quia latina loquendi consuetudine non imperitorum tantum, verum etiam doctissimorum, cognationibus humanis, atque affinitatibus, & quibuscumq; necessitudinibus dicitur exhibenda religio, nõ eo vocabulo vitatur ambiguum, cum de cultu diuinitatis vertitur quæstio, vt fidenter dicere valeamus, religionem non esse, nisi cultũ Dei. ergo religio dicitur, nõ solum in ordine ad Deũ, sed ẽt in ordine ad propinquos.

¶ 3 Præt. Ad religionem videtur latria pertinere. Latria. n. interpretatur seruitus, vt* August. dicit in 10. de ciuit. Dei. Seruire autem nõ solum debemus Deo, sed etiam proximis, secundum illud Gala. 5. Per charitatem spiritus seruite inuicem. ergo religio importat ordinem etiam ad proximum.

¶ 4 Præt. Ad religionem pertinet cultus: sed homo dicitur non solum colere Deum, sed etiã proximum, secundum illud Catonis, Cole parentes. ergo etiam religio nos ordinat ad proximum, & non solum ad Deum.

¶ 5 Præt. Omnes in statu salutis existentes, Deo sunt subiecti. Non aũt dicuntur religiosi omnes, qui sunt in statu salutis, sed solum illi, qui quibusdam votis, & obseruantijs, & ad obediendum aliquibus hominibus se astringunt. ergo religio non videtur importare ordinem subiectionis hominis ad Deum.

SED CONTRA est, quod *Tullius dicit 2. Rhetor. quòd religio est quædam tuitio naturæ, quam diuinã vocant, quæ cultum, vel cæremoniam affert.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut *Isidor. dicit in lib. Etymol. Religiosus, vt ait Cicero, a religione appellatus est, qui retractat, & tamq̃ relegit ea, quæ ad cultũ diuinum pertinent. Et sic religio videtur dicta a relegendo ea, quæ sunt diuini cultus, quia hmõi sunt frequenter in corde reuoluenda, fm illud Prouerb. 3. In omnibus vijs tuis cogita illũ. Quàmuis ẽt possit intelligi religio ex hoc dicta, q̃ Deũ reeligere debemus, quem amiseramus negligentes, sicut* Augu. dicit in 10. de ciuit. Dei. Vel potest intelligi religio a religando dicta: unde† August. dicit in lib. de vera religione. Religet nos religio vni omnipotenti Deo. Siue autem religio dicatur a frequenti relectione, siue ex iterata electione eius, quod negligenter amissum est, desunt, qui a relinquendo deduci illud opinãtur, quasi Deo dicata, separata ab humanis eẽ debeãt. Mihi Lactãtiana magis cõsona, & linguę latinæ & significato uidetur. Nã religiosa, Deo addicta uocamus, ac per hoc religatos dicim^s frequẽti usu.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli, aduerte quòd cũ ibi dicitur, quòd religio habet quosdam actus proprios & immediatos, quos elicit, sicut sacrificare, adorare, & huiusmodi &c. ly, proprium, & immediatum nõ excludit cõmune, & mediatum quodcũque, sed communionẽ, & meditationem alterius uirtutis: ita quòd sensus est, quòd religio habet quosdam actus sibi ꝓprios, hoc est, nõ conuenientes sibi ex ratione alterius uirtutis, sed sui, & immediatos, hoc est, nõ prouenientes ab ea mediante alia uirtute, sed p seipsam, & absq; alia media uirtute. Et per oppositum quosdam act^s habet non proprios, sed per participationem alterius uirtutis, puta, spei, vel caritatis, ut initi Deo, & uniri Deo, ut inferius dicet. Et quosdã habet non immediatos, sed per mediã aliquã uirtutẽ, ut uitare pupillos. &c.

Lib. 10. ca. 1. tom. 5.
Lib. de ueneficiorum fol. 4. ante finem lib.
Lib. 10. ca. 1. tom. 5.
Lib. de ciuita. Dei, cap. 1. a med. tom. 5.
Lib. 10. ca. 1. tom. 5.
Lib. de ciuita. Dei, cap. 1. a med. tom. 5.
Lib. de ueneficiorum fol. 4. ante finem lib.
Libro cap. 17. incipit, religiosus.
Lib. de ciuita. Dei, cap. 1. a med. tom. 5.
Lib. 10. ca. 1. tom. 5.

est, siue dicatur religatione, religio proprie importat ordinem ad Deum. Ipse enim est, cui principaliter alligari debemus tamquàm indeficienti principio, ad quem etiam nostra electio assidue dirigi debet, sicut in vltimum finem, quem etiam negligenter peccando amittimus, & credendo, & fidem protestando recuperare debemus.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ religio habet duplices actus, quosdam quidem proprios, & immediatos, quos elicit, per quos homo ordinatur ad solum Deũ, sicut sacrificare, adorare, & omnia huiusmodi. Alios autem actus habet, quos producit mediãtibus virtutibus, quibus imperat, ordinãs eos ad diuinã reuerentiam, quia. s. virtus, ad quam pertinet finis, imperat virtutibus, ad quas pertinent ea, quæ sunt ad finem. Et secundum hoc actus religionis per modum imperij ponitur esse, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, quod est actus elicitus a misericordia. Immaculatum autem se custodire ab hoc sæculo, imperatiue quidem est religionis, elicitiue autẽ temperantiæ, vel alicuius huiusmodi virtutis.

AD 2^m dicendum, quòd religio refertur ad ea, quæ exhibentur cognationibus humanis, extẽso nomine religionis, nõ aũt secundum quod religio proprie dicitur: vnde* August. parum ante verba inducta, præmittit. Religio districtius non quemlibet, sed Dei cultum significare videtur.

AD 3^m dicendum, quòd cum seruus dicatur ad dominum, necesse est quòd vbi est propria, & specialis ratio dominij, ibi sit specialis, & propria ratio seruitutis. Manifestum est autem, quòd dominium conuenit Deo secundum propriam, & singularem quãdam rationem, quia scilicet ipse omnia fecit, & quia summum in omnibus rebus obtinet principatũ: & ideo specialis ratio seruitutis ei debetur. Et talis seruitus nomine latriæ designatur apud Græcos: & ideo ad religionem proprie pertinet.

AD 4^m dicendum, quòd colere dicimur homines, quos honorificatione, vel recordatione, vel præsentia frequentamus. Et etiam aliqua, quæ nobis subiecta sunt, coli a nobis dicuntur: sicut agricolæ dicuntur ex eo, quòd colunt agros, & incolæ dicuntur ex eo, quòd colunt loca, quæ inhabitant. Quia tamen specialis honor debetur Deo, tamquàm primo omniũ principio, etiã specialis ratio cultus ei debetur, quæ græco nomine vocatur eusebia, vel theosebia, vt patet per* August. 10. de ciuitate Dei.

AD 5^m dicendum, q̃ religiosi, quàmuis dici possint communiter omnes qui Deum colunt, specialiter tamen religiosi dicuntur, qui totam vitam suam diuino cultui dedicant, a mundanis negotiis se abstrahentes. Sicut etiam contemplatiui dicuntur, non qui contemplantur, sed qui contemplationi totam vitam suam deputant. Huiusmodi autem non se subiiciunt homini propter hominem, sed propter Deum, secundum illud Apostoli Galat. 4. Sicut angelum Dei excepistis me, sicut Iesum Christum.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ primæ Articulum secundum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum religio sit virtus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ religio nõ sit virtus. Ad religionẽ enim pertinere videtur Deo reuerentiam exhibere: sed reuereri est actus timoris, qui est donum, vt ex supra* dictis patet. ergo religio non est virtus, sed donum.

¶ 2 Præt. Omnis virtus in libera voluntate cõsistit, vnde dicitur habitus electiuus, vel voluntarius: sed sicut dictũ* est, ad religionẽ pertinet latria, q̃ seruitutẽ quandam importat. ergo religio non est virtus.

¶ 3 Præt. Sicut dicitur in 2.* Ethic. Aptitudo virtutis inest nobis a natura, vnde ea, quæ pertinent ad virtutes, sunt de dictamine rationis naturalis: sed ad religionem pertinet cæremoniam diuinæ naturæ afferre, cæremonialia autem, vt dictum* est supra, non sunt de dictamine rationis naturalis. ergo religio non est virtus.

SED CONTRA est, quia connumeratur aliis virtutibus, vt ex præmissis patet.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra* dictum est, virtus est, quæ bonum facit habentẽ, & opus eius bonum reddit. Et ideo necesse est dicere omnem actum bonum ad virtutẽ pertinere. Manifestum est autem, quòd reddere debitum alicui habet rationẽ boni, quia per hoc q̃ aliquis alteri debitũ reddit, constituitur in proportione conueniẽti respectu ipsius, quasi conuenienter ordinatus ad ipsum. Ordo autem ad rationem boni pertinet, sicut & mod^s, & species, vt per August. patet in libro* de natura boni. Cum ergo ad religionem pertineat reddere honorem debitum alicui, scilicet Deo, manifestum est quòd religio virtus est.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ reuereri Deum est actus doni timoris. Ad religionẽ autẽ pertinet facere aliqua propter diuinam reuerẽtiam: vnde non sequitur q̃ religio sit idem quod donum timoris, sed quòd ordinetur ad ipsum, sicut ad aliquid principalius. Sũt enim dona principaliora virtutibus moralibus, vt supra* habitum est.

AD 2^m dicendum, q̃ etiã seruus potest voluntarie exhibere domino suo quod debet, & sic facit de necessitate virtutem, debitum voluntarie reddens. Et similiter exhibere Deo debitam seruitutem potest esse actus virtutis, secundum quod homo voluntarie facit.

AD 3^m dicendũ, q̃ de dictamine rationis naturalis est, q̃ homo aliqua faciat ad reuerentiã diuinam: sed q̃ hęc determinate faciat, vel illa, istud nõ est de dictamine rationis naturalis, sed de institutione iuris diuinis, vel humani.

1. 2. q. 19. art. 9.
Art. præced. ad tertium.
Lib. 2. in princ. 10. 5.
1. 2. q. 99. art. 3. ad 2. & q. 101.
1. 2. q. 55. art. 2. 3. & 4. Et supra q. 58. art. 5.
Cap. 55. & ca. 3. to. 6.
q. 9. artic. 1. ad 3. & 1. 2. q. 68. art. 1. 2. 3. & 4.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum tertiũ.*

Infra ar. 4. ad 1. & 2.

IN art. 3. eiusdẽ 81. q. dubiũ difficile est, qũo iste articul⁹ stare põt cum art. 5. huiusmet q. In art. nãq; 5. expresse negatur Deũ esse obiectum religionis: et propterea religionẽ nõ esse virtutẽ theologalẽ, vt patet ibi. Hic aũt probatur ꝙ religio est vna virt⁹, quia habet vnũ Deũ secundum vnam rationem pro obiecto, vt patet in litera assumẽte pro maiore propositione, Habitus distinguũtur secundũ diuersam rõnem obiecti: & subsumente, Ad religionẽ pertinet exhibere reuerentiam vni Deo ſm vnã rationem, inquantum. ſ. est primum principium creationis, & gubernationis rerũ. Si namq; discursus iste non æquiuocus, sed efficax est, manifeste dicit Deũ esse obiectũ religionis: et propterea ex ei⁹ vnitate secundum talẽ rationem, religionem esse vnam virtutem.

Art. 1. huiⁿ quæſt.

q. 50. art. 2. ad 2. & q. 47. art. 5. & q. 23. art. 4. & 5.

In locis citatis arg. 1.

¶ Ad hoc dubium ſummarie dr, ꝙ obiectum virtutis est duplex, cui, & qđ, & ꝙ Deus est obiectum religionis cui, nõ quod. Et propterea vterq; articulus verum dicit, & inter tum fortitur. Sed quoniam hæc obscura sunt, in 5. art. declarabuntur.

¶ In responsione ad tium eiusdem articuli dubia plura occurrunt, scilicet de vnico motu in imaginem, & id cuius imago: & de imaginibus Christi adorandis adoratione latriæ. Sed quoniam de his erit specialis tractatus in proprio loco, in tertia scilicet parte q. 25. ideo ibi tractanda relinquuntur.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum quartum.*

IN art. 4. eiusdem q. in responsione ad secũdum, dubiũ

ARTICVLVS III.

Vtrum religio sit una uirtus.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur ꝙ religio non sit vna virtus. Per religionem enim ordinamur ad Deum, vt* dictum est. In Deo autem est accipere tres personas, & iterum multa attributa, quæ saltem ratione differunt: diuersa autem ratio obiecti sufficit ad diuersificandum virtutes, vt ex supra* dictis patet. ergo religio non est vna virtus. G

¶ 2 Præter. Vnius virtutis vnus est actus. Habitus. n. distinguũtur ſm actus: religionis aũt multi sunt actus, sicut colere, & seruire, vouere, orare, sacrificare, & multa huiusmodi. ergo religio nõ est vna virt⁹.

¶ 3 Præt. Adoratio ad religionem pertinet: sed adoratio alia ratione adhibetur imaginibus, & alia ipsi Deo: Cũ ergo diuersa ratio distinguat virtutes, videtur quòd religio non sit vna virtus.

SED CONTRA est, quod dicitur Ephes. 4. Vnus Deus, vna fides: sed vera religio protestatur fidẽ vnius Dei. ergo religio est vna virtus.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra* habitum est, habitus distinguuntur secundum diuersam rationẽ obiecti. Ad religionem autẽ pertinet exhibere reuerentiam vni Deo secũdum vnam rationem, inquãtum. ſ. primũ est principiũ creationis, & gubernationis rerum, vnde ipse dicit Malach. 1. Si ergo pater, vbi honor meus? Patris enim est & producere, & gubernare: & ideo manifestum est, quòd religio est vna virtus.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ tres personæ diuinæ sunt vnum principium creationis, & gubernationis rerum: & ideo eis vna religione seruitur. Diuersæ autem rationes attributorum cõcurrunt ad rationem primi principij: quia Deus produxit omnia, & gubernat sapientia, voluntate, & potentia bonitatis suæ: & ideo religio est vna virtus.

AD 2ᵐ dicẽdum, ꝙ eodem actu homo seruit Deo, & colit ipsum. Nam cultus respicit Dei excellentiam, cui reuerentia debetur: Seruitus autem respicit subiectionẽ hominis, qui ex sua cõditione obligatur ad exhibendum reuerẽtiam Deo. Et ad hæc duo pertinent omnes actus, qui religioni attribuuntur: quia per omnes homo protestatur diuinam excellentiam, & subiectionem sui ad Deum vel exhibendo aliquid ei, vel iterum assumendo aliquid diuinum. F

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ imaginibus non exhibetur religionis cultus, secundum quod in seipsis considerãtur, quasi res quædam, sed secundum quod sunt imagines ducẽtes in Deum incarnatum. Motus ᵈ autem, qui est in imaginẽ, prout est imago, non consistit in ipsa, sed tẽdit in id, cuius est imago. Et ideo ex hoc, quòd imaginibus Christi exhibetur religionis cultus, non diuersificatur ratio latriæ, nec virtus religionis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum religio sit specialis uirtus ab alijs distincta.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur ꝙ religio nõ sit specialis virtus ab aliis distincta. Dicit enim * Aug. 10. de ciuit. Dei. Verũ sacrificium est omne opus quod geritur, vt sancta societate Deo iungamur: sed sacrificium pertinet ad religionẽ. ergo omne opus virtutis ad religionẽ pertinet, & sic non est specialis virtus. H

¶ 2 Præt. Apost. dicit. 1. ad Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite: sed ad religionem pertinet aliqua facere ad Dei reuerentiam, vt supra dictum* est. ergo religio non est specialis virtus.

¶ 3 Præter. Charitas, qua diligitur Deus, nõ est virtus distincta a charitate, qua diligitur proximus: sed sicut dr in 8.* Ethi. Honorari propinquũ est ei, quod est amari. ergo religio, qua honoratur Deus, non est virtus specialiter distincta ab obseruantia, vel dulia, vel pietate, quibus honoratur proximus. ergo non est virtus specialis. I

SED CONTRA est, quòd ponitur aliqua pars iustitiæ ab aliis eius partibus distincta.

RESPON. Dicendum, ꝙ cum virtus ordinetur ad bonũ, vbi est specialis ratio boni, ibi oportet esse specialem virtutẽ. Bonũ aũt ad quod ordinatur religio, est exhibere Deo debitũ honorẽ: honor aũt deberur alicui ratione excellentiæ. Deo aũt cõpetit singularis excellentia, inquantum oĩa in infinitũ transcendit ſm omnimodũ excessum: vnde ei debetur specialis honor. Sicut in rebus humanis, videmus ꝙ diuersis excellẽtiis personarum diuersus honor debet, alius quidem patri, alius regi, & sic de aliis. Vnde manifestum est, quòd religio est specialis virtus. K

occurrit, quæ pacto ea, quæ secundum suam speciem spectant ad diuinam reuerentiam, vt oratio, adoratio &c. spectent ad religionem elicitiue. Et est ratio dubii, quia religio est in voluntate, plures autem huiusmodi operationũ sunt actus alterius potentiæ, quàm voluntatis. Oratio enim est actus intellect⁹ &c. Dytus.

¶ Ad hoc dicitur, quòd licet eius sit actus, cuius est potẽtia, vt dicitur in de Somno & vigilia, & multo magis eiusdẽ sit habitus, & actus, ac per hoc actus religionis sit voluntatis, cuius est habitus ipsa religio, in assignatione tamen priorum actuum respectu virtutis non attenditur sic, identitas potentiæ, quin magis attenditur identitas habitus. Hoc est, quòd virtuti attribuuntur, vt proprii actus nõ solum si eiusdem sint potẽtiæ, in qua est habitus virtutis, sed etiã actus aliarum potẽtiarũ, dummodo nõ per aliam virtutem illos eliciant, vt patet in actibus iustitiæ, temperantiæ, & oppositorum vitiorum. Iustitię siquidẽ proprius actus est non solum vellẽre quod debere cuiq; suum, sed exteriori actu reddere quod suũ est: & similiter iniustitiæ actus est auferre alienum. Temperantiæ quoq; actus est non solum concupiscere moderate cibũ, sed etiam exterior sumptio moderata. Et similiter intemperantiæ est exterior luxuria &c. Ratio autem, quare actus inferioris potentiæ attribuantur superiori potentiæ imperatiue tantum, habitui vero in illa superiore potentia existenti elicitiue, est quia potentia importat principium actus quo ad substãtiam actus: habitus autẽ importat principium actus, quo ad qualitatem eiusdem. Substantia autem actus, nisi principium imperfectũ sit, ab vno tantum proprio, ac proximo principio elicitiue est. Qualitas vero eiusdem ab extraneo etiam principio, tamquàm a proximo elicitiue esse potest, quia accidẽs eius est aduentitiũ, multiplex, & variabile. Actus igitur multi exteriores, vt sacrificia, cęremoniæ, & interiores aliarum potẽtiarum, vt oratio, sunt proprii immediate, & elicitiue actus religionis, quãuis sint imperatiue tantum actus voluntatis, in qua est subiectiue religio. Et simile est respectu aliarũ virtutum, & viriorum, vt patet in exemplis datis.

Art. 1. huiⁿ q. ad 1.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, aduerte quòd author iterum asserit excellentiam diuinæ bonitatis esse obiectũ religionis, ac per hoc Deũ esse obiectum religionis.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ primæ Articuli quintũ.*

IN art. 5. eiusdem 81. q. dubium in tertio artic. inchoatũ occurrit de obiecto religionis. Aperte namq; author docet hoc in loco Deũ non esse obiectũ religionis. Et hoc habet quæstionem ad hominem, vt patet ex antedictis: et simpliciter, qa falsum est, quòd actib⁹ religionis non attingatur Deus. Orãdo nãq;, & petendo Deũ ipsum honorificari, & Deum ipsum nobis, cõstat ꝙ a Deo Deũ petimus, & cultum Deo afferendo, Deũ orationis actu attingimus, sicut credendo Deum, & Deo, fidei actu attingimus Deum.

Iacob. ca. 3. num. 3.

Art. 1. ad 3.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sicut in vniuerso naturæ rerum sic sunt connexæ, & ordinatæ, vt inferior i sui supremo attingat naturæ superioris conditionem, in cuius signum natura elementaris in sui supremo mouet motu cælesti, & anima in sui supremo intelligit absq; discursu: ita in virtutibus moralibus suprema earum, quæ est religio participat naturam theologalium virtutũ. Propter qđ religio, qa moralis est, actibus suis non attingit Deũ, vt obiectũ, seu materiam, circa quã operatur,

1. 2. q. 57. artic. 4. & q. 58. per totum.

A sed circa humanam mentem humana opera, resque exteriores, quas offert Deo orando, adorando, sacrificando, offerendo. Quia vero theologales participat, Deum habet pro obiecto non simpliciter, sed cui debitum cultum affert. Et quidem ꝙ religio habeat Deum pro obiecto, cui debitum affert cultum, euidenter patet. Quòd etiã ex tali obiecto sumatur vnitas, vel diuersitas habit⁹, patet ex hoc, ꝙ alia est virt⁹, qua cultum Deo, alia, qua cultum patri, alia qua cultum maioribus exhibemus, propterea quia alia ratione Deus, alia pater, alia alii honorandi sunt, vt testatur distinctio intr pietatem, obseruantiam, & religionem. Et propter hoc in articulo tertio ex vnitate rationis formalis Dei assignata est vnitas religionis. Et i articulo quarto ex incommunicabilitate illius rationis, distinctio religionis a virtute, qua honoratur creatura, deducta ẽ in responsione ad vltimum. Sed ꝙ, De' non attingatur actibus, quibus colitur, non ita liquet. Si tamen proprios religionis actus formaliter, & nudos inspexerimus, manifestũ erit, quod quærim⁹. Actus namque interiores, quibus solis possumus Deum attingere, vt sunt act⁹ voluntatis, & intellect⁹ (nãmateriales actus ad Deum terminari nequeunt) quatenus religionis sunt, debitum Deo cultum reddũt, hoc est, offerũt Deo, vel mentem ipsam, vt deuotio, oratio: uel exteriora. Ac ꝙ hoc colendo Deum, non Deum secundũ rem attingimus actibus illis, quibus illum colere dicimur: sed attingim⁹ nosipsos, aut res extra, quãmuis grammaticaliter colere Deum, attingere Deum significet pro quãto ly colere, significat terminari ad Deum. Secũdum tamen veritatem rei, actus colendi ad nos, aut nostra attingit, offerendo illa Deo. Non sic autem in fide, vt in litera dicitur. Sed credendo Deo, quòd est habere Deum, pro obiecto, vt cui attingit actu credẽdi ipsum Deum. Sed obscuritatem

Art. 1. huiⁿ q. 2. & 3. huius quæst.

q. 2. art. 2.

Loco citato in arg.

ARTICVLVS V.

Vtrum religio sit uirtus theologica.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quòd religio sit virtus theologica. Dicit enim Augus.* in Enchiridio, quòd Deus colitur fide, spe, & charitate, quæ sunt virtutes theologicæ: sed cultum Deo afferre pertinet ad religionem. ergo religio est virtus theologica. D

¶ 2 Præt. Virtus theologica dicitur, quę habet Deum pro obiecto, religio autem habet Deũ pro obiecto, quia ad solum Deum ordinat, vt* dictum est. ergo religio est virtus theologica.

¶ 3 Præt. Omnis virtus vel est theologica, vel intellectualis, vel moralis, vt ex supra* dictis patet. Manifestum est autem, quòd religio non est virtus intellectualis: quia eius perfectio non attenditur secundum cõsiderationem veri. Similiter etiam non est virtus moralis, cuius propriũ est tenere medium inter superfluum, & diminutum. Non enim aliquis potest superflue Deum colere, secundum illud Eccles. 43. Benedicentes Domino, exaltate illũ quantũ potestis. maior. n. est omni laude. ergo relinquitur, quòd sit virtus theologica.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ omne opus virtutis dicitur esse sacrificium, inquãtum ordinatur ad Dei reuerentiam. Vnde ex hoc nõ habetur, ꝙ religio sit generalis virtus, sed quòd imperet oĩbus aliis virtutibus, vt supra* dictum est.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ omnia, secundum quod in gloriã Dei fiunt, pertinent ad religionem nõ quasi ad elicientem, sed quasi ad imperantem. Illa autem pertinent ad religionem elicientem, quæ secundũ rationem suæ speciei pertinent ad reuerentiam Dei. B

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ obiectum amoris est bonum: obiectum autẽ honoris, vel reuerentiæ est aliquid excellens. Bonitas autem Dei communicatur creaturæ, nõ autem excellẽtia bonitatis eius: et ideo charitas, qua diligitur Deus, nõ est virtus distincta a charitate, qua diligitur proximus. Religio aũt, qua honoratur Deus, distinguitur a virtutibus, quibus honoratur ꝓximus. C

SED CONTRA est, quòd ponitur pars iustitiæ, quæ est virtus moralis.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra* dictum est, religio est, quæ Deo debitum cultum affert. Duo ergo in religione considerantur. Vnum quidem, quod religio Deo affert, scilicet cultus, & hoc se habet per modũ materiæ, & obiecti ad religionem. Aliud autem est id, cui affertur, scilicet Deus, cui cultus exhibetur, non quasi actus, quibus Deus colitur, ipsum Deũ attingãt, sicut cum credimus Deo, credendo Deum attingimus. Propter quod supra* dictum est, quòd Deus est fidei obiectum nõ solum inquantum credimus Deum, sed inquantum credimus Deo. Affertur autem Deo debitus cultus, inquantum actus quidam, quibus Deus colitur, in Dei reuerentiam fiunt, puta, sacrificiorum oblationes, & alia huiusmodi. Vnde manifestum est, quòd Deus non comparatur ad virtutem religionis, sicut materia, vel obiectum, sed sicut finis. Et ideo religio non est virtus theologica, cuius obiectum est vltimus finis, sed est virtus moralis, cuius esse est circa ea, quæ sunt ad finem. E

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd semper potentia, vel virtus, quæ operatur circa finem, per imperium mouet potentiam, vel virtutem operantem ea, quæ ordinantur in finem illum: virtutes autem theologicæ, scilicet fides, spes, & charitas habent actum circa Deum, sicut circa proprium obiectũ. Et ideo suo imperio causant actum religionis, quæ operatur quædã in ordine ad Deum. Et ideo* Augus. dicit, quòd Deus colitur fide, spe, & charitate.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ religio ordinat hominem in Deum nõ sicut in obiectum, sed sicut in finem.

AD 3ᵐ dicendum, quòd religio non est virtus theologica, neque intellectualis, sed moralis, cum sit pars iustitiæ, & medium in ipsa accipitur, non quidem inter passiones, sed secundum quandam æqualitatem inter operationes, quæ sunt ad Deum. Dico autem æqualitatẽ non absolute, quia Deo non potest tantum exhiberi, quantum ei debetur: sed secundum quan-

scuritatem in hac re faciti, quia considerantur actus religionis non formaliter, quatenus religionis solius sunt, sed quasi vestiti ab aliqua alia virtute. Sicut cum oratio petit Deum propter Deum, & huiusmodi, imperata a charitate hoc facit. Cum initiatur diuino auxilio, imperata a spe hoc habet. Cum contemplationi diuinæ insistit, a fide, & donis intellectus ac sapientiæ mouetur, & sic de similib⁹ dicendum est. In hoc ergo oportet resoluere, quòd actus religionis, pro quanto religionis puræ sunt, nos, nostraque attingunt vt materiam, quã Deo offerũt: ita quòd sicut cũ genu flectimus, ipso actu membra nostra offerimus eorum officio, ita actibus intellectus, & voluntatis ipsas vires offerimus earundem officio. Et quia voluntas cætera mouet, per ipsam etiã reliqua offerimus. Pro quanto vero quandoq; actus religionis ad Deum attingunt, ex alieno hoc sortiuntur. Et per hæc patet, quòd nec veritati, nec sibi aduersatur author hoc in loco, sed omnia cõsonant, vt amplius in hoc tractatu liquida erit eius intentio ex ipsius doctrina.

Infra q. 88. art. 6. cor. & q. 183. art. 2. cor. Et 3. con. c. 183. cor. 1. fi. Et quol. 6. artic. 11. cor.

* Li. 2. c. 6. tom. 5.

¶ In responsione ad primũ intellige Nouitie, quòd author glosat Augustinũ, quòd Deus fide, spe, & charitat: colitur causaliter, quia scilicet causant religionẽ, qua colitur &c. quod de religione infusa nullam videtur habere quæstionem. De acquisita aũt verificatur, quo ad reuelata cærimonialia, & huiusmodi ad religionẽ spectantia.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum sextũ.*

IN arti. 6. eiusdem quæstionis 81. dubiũ occurrit ad hominem, & simpliciter. Nã superius in q. 58. artic. vlt. author posuit iustitiam primam inter virtutes moraleshic autem posuit religionem præcipuam inter easdem. Simpliciter autem, quia iustitia ordinatur ad proximum, religio autem ad Deum: ac per hoc religio præferenda est iustitiæ, etiam legali, quæ ad bonum commune humanum ordinatur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd comparatio præsens, ad literam non fit, nisi inter partem, & partem, & non inter totum & partem. Iustitia autem legalis, & religio se habent vt totum & pars. Nam ad iustitiam legalem spectat ordinare ea, quæ religiosi, sicut ea quæ temperati, & quæ fortis. Vnde & leges latę inueniuntur de dam considerationem humanæ facultatis, & diuinæ acceptationis. Superfluum autem in his, quæ ad diuinum cultum pertinẽt, esse potest non secundum circũstantiam quanti, sed secundum alias circumstantias, puta, quia cultus diuinus exhibetur, cui non debet exhiberi, vel quando non debet, vel secundum alias circũstantias, prout non debet.

ARTICVLVS VI.

Vtrum religio sit præferenda aliis virtutibus moralibus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd religio non sit præferenda aliis virtutibus moralibus. Perfectio enim virtutis moralis consistit in hoc, quòd attingit medium, vt patet in 2. *Ethi cor. sed religio deficit in attingendo medium iustitiæ, quia non reddit Deo omnino æquale. ergo religio non est potior aliis virtutibus moralibus.

¶ 2 Præt. In his, quæ hominibus exhibentur, tanto videtur aliquid esse laudabilius, quanto magis indigẽti exhibetur. vnde dicitur Isa. 57. Frange esurienti panem tuum: sed Deus nõ indiget aliquo, quod ei a nobis exhibeatur, secundum illud Psalm. 15. Dixi domino, Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non eges. ergo religio videtur minus laudabilis aliis virtutibus, per quas hominibus subuenitur.

¶ 3 Præt. Quanto aliquid fit ex maiori necessitate, tanto minus est laudabile, secundum illud 1. ad Corinth. 9. Si euangelizauero, nõ est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit; ubi autem est maius debitum, ibi est maior necessitas. cum ergo Deo maxime sit debitum, quod ei ab homine exhibetur, videtur quòd religio sit minus laudabilis inter virtutes humanas.

SED CONTRA est, quòd Exod. 20. ponuntur primo præcepta ad religionem pertinentia tamquàm præcipua. Ordo autem præceptorum proportionatur ordini virtutum, quia præcepta legis dantur de actibus virtutum. ergo religio est præcipua inter virtutes morales.

RESPON. Dicendum, quòd ea, quæ sunt ad finem, sortiuntur bonitatem ex ordine in finem: et ideo quanto sunt fini propinquiora, tanto sunt meliora. Virtutes autem morales, vt supra habitum * est, sunt circa ea, quæ ordinantur in Deum, sicut in finem. Religio autem magis de propinquo accedit ad Deum, quàm aliæ virtutes morales, inquantum operatur ea, quæ directe, & immediate ordinantur in honorem diuinum: et ideo religio præeminet inter alias virtutes morales.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd laus virtutis, in voluntate consistit, non autem in potestate deficere. Et ideo ab æqualitate, quæ est medium iustitiæ, propter defectum potestatis, non diminuit laudem virtutis, si non fuerit defectus ex parte voluntatis.

AD 2m dicendum, quòd in his, quæ exhibentur alteri propter eorum vtilitatem, est exhibitio laudabilior, quæ fit magis indigenti: quia est vtilior. Deo autem non exhibetur aliquid propter eius vtilitatem, sed propter eius gloriam, nostram autem vtilitatem.

AD 3m dicendum, quòd vbi est necessitas, tollitur gloria supererogationis: non autem excluditur meritum virtutis, si adsit voluntas. Et propter hoc ratio non sequitur.

his, quæ ad religionem spectant. Non enim perfecta esset iustitia legalis, nisi reddendo Deo debitum, ordinaret non minus, quàm proximo. Propter quod non est a iustitiæ legalis fine alienus Deus, vt finis est cultus sibi per religionem exhibendi, cum potius sicut ad eam spectant fines cæterarum virtutum moralũ particularium, ita ad eandem spectat finis religionis. Nec obstat, quòd finem illum non ordinat ad commune bonũ, sicut nec religio, licet sit particularis virtus, illum finem ad commune bonũ ordinat, quia hoc repugnat tali fini: sed sufficit quòd bonitatem tam hominis, quàm operis religiosi, in hoc ipso, quòd Deo debitum reddat cultum ad commune bonũ ordinat iustitia imperatiue, religio participatiue.

¶ Vnde ad primam obiectionẽ dicitur, quòd licet religio sit inferior iustitia legali, vtpote, pars ipsius, & imperata ab illa, est tamen præcipua pars iustitiæ, & præeminet iustitiæ particulari, tam commutatiuæ, quàm distributiuæ; nec oppositum author alibi sensit. Art. præc. 1. arg. Et 2. Et supra q. 4. art. 3.

¶ Ad secundam rõ obiectionem negatur, quòd iustitia restringatur ad proximum. Licet enim sit ad alterum, sub ly tamen alterum, etiam Deus ipse comprehenditur: quoniam nonnulla iustitia est reddere Deo, quod sibi debetur, quàmuis non possit reddi omnino æquale: vnde & pars iustitiæ ponitur religio.

¶ Potest tamen aliter dici, quòd licet finis proximus adæquatusque iustitiæ legalis, sit commune bonum humanum, finis tamen eiusdem particularis est etiã Deus: ac per hoc nõ est postponenda religioni.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli, nota, quòd ad virtutem moralem ea, quæ sunt potestatis se habent materialiter, vt patet de diuitiis in magnificentia: ea vero quæ sunt voluntatis, se habẽt formaliter. Et rõ est, quia virtus est habitus electiuus, vt dicitur in 2. Ethic. Et propterea defectus in posse non minuit decorem, & excellentiam virtutis, si adsit perfectio in velle. Et ideo in litera dicitur, quòd nihil religionis landi adimitur, ex hoc, quòd non potest attingere æquale simpliciter: quoniam religio perficit voluntatem ad reddendum debitum possibile, ac per hoc æquale, si esset possibile. Attendendum est enim ad formale rerum, & secundum illud magnificandæ sunt.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum septimum.*

IN art. 7. eiusdem 81. q. nota duo. Primo, q̃ cum dr, Deo honorem exhibemus non propter seipsum, ly p̃p, non denotat cãm finalem, sed terminum vtilitatis. Constat namq; q̃ colimus Deũ propter seipsum, vt finẽ, alioquin puer ipsius ordo eẽt vti frue do: sed nõ p̃p ipsius Dei, sed nostri vtilitatem, ita q̃ nec augmentum gloriæ, nec q̃dcũq; aliud, Deo ex nostro cultu accrescere põt; de quo scriptũ est. Bonorum nostrorũ nõ indiges. Recolendum est n. q̃ sicut quæcumque perfectio creata adiuncta diuinæ non facit perfectius, ita nec quæcumque gloria creata adiuncta gloriæ diuinæ facit gloriosius. Nec obstat, q̃ gloria de genere suo sit bonũ extrinsecum, vtpote, consistẽs in cognosci, æstimari, ac laudari. Nã ipsius, & imperata præcipua pars iustitiæ, & præeminet iustitiæ particulari, tam commutatiuæ, quàm distributiuæ; nec oppositum author alibi sensit.

Infra q. 84. art. 3. & q. 91. a. 2. cor. Et 3. contr. gen. 119.

Art. præc. 1. arg. Et 2. Et supra q. 4. art. 3.

¶ Ad secundam rõ obiectionem negatur, quòd iustitia restringatur ad proximum. Licet enim sit ad alterum, sub ly tamen alterum, etiam Deus ipse comprehenditur: quoniam nonnulla iustitia est reddere Deo, quod sibi debetur, quàmuis non possit reddi omnino æquale: vnde & pars iustitiæ ponitur religio.

¶ Potest tamen aliter dici, quòd licet finis proximus adæquatusque iustitiæ legalis, sit commune bonum humanum, finis tamen eiusdem particularis est etiã Deus: ac per hoc nõ est postponenda religioni.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli, dubiũ occurrit, quo pacto sanctitas, vt in litera dicitur ne: quia inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta cõspiciuntur, vt Apost. dicit ad Ro. 1. Et ideo in diuino cultu necesse est aliquibus corporalibus vti, vt eis, quasi signis quibusdã, mens hominis excitetur ad spirituales actus, quibus Deo coniungitur. Et ideo religio habet quidẽ interiores actus, quasi principales, & per se ad religionẽ pertinentes: exteriores vero actus quasi secundarios, & ad interiores actus ordinatos.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Dominus loquitur quãtum ad id, quod est principale, & per se intentum in cultu diuino.

AD 2m dicendum, q̃ huiusmodi exteriora nõ exhibentur Deo quasi his indigeat, fm illud Psal. 49. Nũquid mãducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? sed exhibentur Deo tãquam signa interiorum, & spiritualium operum, quæ per se Deus acceptat. Vnde * Augst. dicit in 10. de ciuit. Dei. Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est.

AD 3m dicendum, q̃ idolatræ deridentur ex hoc, q̃ ea, quę ad homines pertinent, idolis exhibebãt, non tamquàm signa excitantia eos ad aliqua spiritualia, sed tamquàm per se eis accepta: & præcipue quia erant vana, & turpia.

* Li. 10. ca. 1. & 4. inter princ. & medium tom. 5.

ARTICVLVS VII.

Vtrum religio habeat aliquem exteriorem actum.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur q̃ religio non habeat aliquem exteriorem actum. Dicitur. n. Io. 4. Deus spiritus est, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate adorare oportet: sed exteriores actus nõ pertinent ad spiritũ, sed magis ad corpus. ergo religio, ad quã pertinet adoratio, nõ habet actũ exteriores, sed interiores.

¶ 2 Præt. Religionis finis est Deo reuerentiam, & honorem exhibere: sed videtur ad irreuerẽtiam aliquius excellentis pertinere, si ea sibi exhibeantur, quæ proprie ad inferiores pertinent. Cum ergo ea, quæ exhibet homo, corporalibus actibus, proprie videantur ad indigentias hominũ ordinari, vel ad reuerentiam inferiorum creaturarum: ideo videtur q̃ nõ cõgrue possunt assumi in diuinam reuerentiam.

¶ 3 Præt. * Aug. in 6. de ciuit. Dei, cõmendat Senecam de hoc, q̃ vituperat quosdam, qui idolis ea exhibebãt, quæ solent hominibus exhiberi, quia. Cimmortalibus nõ conueniunt ea, quæ sunt mortaliũ: sed hæc multo minus cõueniunt Deo vero, qui est excellus super omnes Deos. ergo videtur reprehensibile esse, q̃ aliquis corporalibus actib⁹ Deum colat. Non ergo habet religio corporales actus.

* Li. 6. ca. 10. tom. 5.

SED CONTRA est, qđ in Psa. 83. dicitur. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum: sed sicut interiores actus pertinent ad cor, ita exteriores actus pertinent ad membra carnis. ergo videtur q̃ Deus sit colendus nõ solũ interioribus actibus, sed etiã exterioribus.

RESPON. Dicendum, q̃ Deo reuerẽtiam, & honorem exhibemus non propter seipsum, quia seipso est gloria plenus, cui nihil a creatura adiici potest, sed p̃pter nos: quia videlicet per hoc, quòd Deũ reuereremur, & honoramus, mens nostra ei subiicitur, & in hoc eius perfectio consistit. Quælibet. n. res perficitur per hoc, q̃ subditur suo superiori, sicut corpus p hoc, quòd viuificatur ab anima: & aer p hoc, quòd illuminatur a Sole. Mens aũt humana indiget ad hoc, q̃ coniungatur Deo, sensibiliũ manuductione quasi per quãdam scalam. Vnde Dionysius dicit 1. cap. Cæles. Hier. quòd impossibile est nobis lucẽ diuinorum radiorum videre, nisi circumuelatum multiplicium sacrorum velaminum varietate. Et ideo necessarium fuit, vt sensibilibus signis, quæ a sensibilibus sumuntur, mens nostra in diuina subleuetur. Et hoc est quod dicit Hugo de S. Victore, quòd sacramenta fidei sunt, quibus diuina virtute inuisibilis gratia visibili forma significando, & sanctificando ita temperatur, vt & species rei gestæ exprimat, & vim pietatis, qua intus operatur, ostendat.

¶ Super

ARTICVLVS VIII.

Vtrum religio sit idem sanctitati.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur q̃ religio nõ sit idẽ sanctitati. Religio. n. est quædã specialis virtus, vt * habitum est. Sanctitas autem dicitur esse generalis virtus. Est. n. faciens fideles, & seruantes ea, quę ad Deum sunt iusta, vt Andronicus dicit. ergo sanctitas non est idem religioni.

¶ 2 Præt. Sanctitas munditiam importare videtur. Dicit. n. Dion. 12. cap. de diuin. no. q̃ sanctitas est ab omni immunditia libera, & perfecta, & omnino immaculata munditia. Munditia autem maxime videtur pertinere ad temperantiam, quę turpitudines corporales excludit. cum ergo religio ad iustitiam pertineat, videtur quòd sanctitas sit idem religioni.

¶ 3 Præt. Ea quæ diuiduntur ex opposito, videntur esse diuersa. Sed religio, & sanctitas diuiduntur ex opposito. Dicit. n. Aug. 10. de ciuit. Dei. Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est. Sanctitas autem dicitur circa inuisibilia Dei, quæ sunt mentis munditia. ergo videtur quòd religio sit alia a sanctitate.

* Art. 4. huius quæst.

SED CONTRA est, quòd Exod. 19. dicitur. Sanctificate populum hodie, & cras, & lauent vestimenta sua. Quod exponens Augst. dicit 3. de Trinit. Sanctificare est sacrificium Deo facere. ergo videtur quòd religio sit idem sanctitati.

RESPON. Dicendum, quòd sanctitas, vt dictum est, importat munditiam quandam. Munditia autem dupliciter potest intelligi. Vno modo, secundum quod homo se disponit. Et specialiter quo ad religionis opera hoc declarans subdit, Per bona quædam opera ad cultũ diuinum pertinentia. Fuit autem specialis ratio religionis potius quàm aliarum virtutum moralium operibus declarandi, q̃ dispo nunt hominem, q̃ a sunt ad alterũ. Opera n. mãsuetudinis, temperantiæ, & huiusmodi, manifeste disponũt hominem in se. Ex hac autem differentia patet, q̃ multi sunt religiosi, qui nõ sunt sancti. Omnes autem sancti sũt religiosi. Qui enim cæremoniis, sacrificiis, & huiusmodi vacant, religiosi vocari possunt, sancti aũt nequaquã, nisi semetipsos intrinsecus per hæc Deo applicent.

¶ In responsione ad primũ eiusdem articuli, dubiũ occurrit, quo pacto sanctitas, vt in litera dicitur

tor, imperat actibus aliarum virtutum, cum dictum sit, q̃ iustitia legalis imperat religioni. Oportet enim imperantē virtutem, superiorem esse imperata.

4. Eth. ar. 4.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ manifestum est bonū religionis ex parte subiecti esse partē boni cōmunis, & ordinabile ad bonū commune, & propter ea iustitiam legalem imperare religioni. Manifestū rursus est, iustitiā legalem mundificare mētem, ac per hoc imperari posse a sanctitate ad mentis sanctificationem, sicut tēperantiam, & aliarum virtutum actus. Manifestum quoque amplius est, quòd quilibet virtutis actus pro quanto liber est, potest sub voto cadere, ac per hoc materia sanctitatis, aut religionis esse, cuius votum est actus, vt infra patet, ac per hoc imperari a sanctitate. Ex quibus sequitur, q̃ ex hoc solum, quòd vna virtus potest imperare actui alterī, nō efficaciter arguit virtutem illam esse simpliciter priorem: alioquin religio esset prior fide, cū cōtingat vouere actum fidei. Contingit nāque hoc ex reflexione actuum animæ supra seipsos: & religio, seu sanctitas hoc sortitur ex suo priore fine, qui est Deus, ad quem omnia multis posſūt referri modis. Concedendum est igitur, quòd sanctitas imperat iustitiæ legali, & econtra, quāmuis diuersimode: quia iustitia legalis īperat in ordine ad cōmune bonum, sanctitas autem in ordine ad Deū, vt sanctitatis finem. Et quāmuis secundum quid hæ virtutes se habeant vt excedentes & excessæ, simpliciter tamen iustitia legalis potior, & prior videtur, tum quia eorum præfertur partitum quia ex obiecto nobilitantur, & ordinantur simplici ter virtutes. Obiectum autem iustitiæ

Ar. 2. ad 3. & art. 3. ad 2.

11. to. Etymol. ca. 18. incipit, Sapiens circa princip.

positō, non sunt idem: sed in quadam enumeratione partium iustitiæ sanctitas cōdiuiditur religioni, vt supra habitum * est. ergo sanctitas non est idem quod religio.

SED CONTRA est, quod dicitur Luc. 1. Seruiamus illi in sanctitate, & iustitia: sed seruire Deo pertinet ad religionem, vt supra habitum * est. ergo religio est idem sanctitati.

RESPON. Dicendum, q̃ nomen sanctitatis duo videtur importare. Vnō quidem modo munditiam, & huic significationi competit nomē græcum. dicitur. n. agios, id est, sine terra. Alio modo importat firmitatem, unde apud antiquos sancta dicebantur, q̃ legibus erant munita, vt violari nō deberent. Vnde & dicitur aliquid esse sancitū, quia est lege firmatum. Potest etiā fm Latinos hoc nomē, sanctus, ad munditiam pertinere, vt intelligatur sanctus, quasi sanguine tinctus, eo q̃ antiquitus illi, qui purificari volebant, sanguine hostiæ tingebantur, vt * Isid. dicit in lib. Etym. Et vtraq; significatio competit, vt sanctitas attribuatur his, quæ diuino cultui applicantur: ita q̃ nō solum hoīes, sed etiā templū, & vasa, & alia huiusmodi sanctificari dicant ex hoc, q̃ cultui diuino applicantur. Munditia. n. necessaria est ad hoc, q̃ mēs Deo applicetur, quia mēs humana inquinatur ex hoc, q̃ inferioribus reb' cōiungitur: sicut quælibet res ex immistione peioris sordescit, vt argentū ex immistione plūbi. Oportet aūt q̃ mens ab inferioribus rebus abstrahatur ad hoc, q̃ supremę rei possit coniungi: & ideo mēs sine munditia Deo applicari nō pōt. Vnde ad Hebr. 12. dicitur. Pacē sequimini cū oībus, & sanctimoniā, sine qua nemo videbit Deū. Firmitas ēt exigitur ad hoc, q̃ mens Deo applicetur. Applicatur. n. ei sicut vltimo fini, & primo principio: huiusmodi autē oportet maxime īmobilia esse. Vnde dicebat Apost. Rom. 8. Certus sum, q̃ neq; mors, neq; vita separabit me a charitate Dei. Sic ergo sanctitas dicitur, per quā mēs hominis seipsam, & suos act' applicat Deo: unde nō differt a religione fm essentiā, sed solum ratione. Nam religio dicitur fm quod exhibet Deo debitum famulatum in his, quæ pertinent specialiter ad cultum diuinū, sicut in sacrificiis, oblationibus, & aliis huiusmodi. Sanctitas autē dr fm q̃ homo non solum hæc, sed aliarum virtutum opera refert in Deum, secundum quod homo se disponit per bona quædam opera ad cultū diuinum pertinentia.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̃ sanctitas est quædam specialis virtus secundum essentiam, & secundum hoc est quodāmodo eadē religioni. Habet aūt quandā generalitatem, fm quod omnes virtutum actus per imperium ordinat in bonū diuinum: sicut & iustitia legalis dicitur generalis virtus, inquantum ordinat omnium virtutum actus in bonum commune.

AD 2^m dicendum, q̃ temperantia munditiam quidem operatur: non tamen ita, q̃ habeat rationem sanctitatis, nisi referatur in Deum. Vnde de ipsa virginitate dicit Augustin. * in lib. de Virginitate, q̃ non quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur.

AD 3^m dicēdū, q̃ sanctitas distincta est a religione propter differentiam prædictam, non quia differūt re, sed ratione, vt * dictum est.

QVAESTIO LXXXII.

De deuotione, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actibus religionis. ¶ Et primo, De actibus interioribus, qui secundum prædicta sunt principaliores.

¶ Secundo, De actibus exterioribus, qui sunt secundarij. Interiores autem actus religionis videntur esse deuotio, & oratio.

¶ Primo ergo de deuotione agendum est,

¶ Secundo, De oratione.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum deuotio sit specialis actus.

¶ Secundo, Vtrū sit act' religionis.

¶ Tertio, De causa deuotionis.

¶ Quarto, de eius effectu.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum deuotio sit specialis actus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt' q̃ deuotio nō sit specialis actus. Illud. n. qđ pertinet ad modū aliorum actuum, non vr esse specialis actus: sed deuotio vr pertinere ad modum aliorum actuū. dicitur. n. 2. Paral. 29. Obtulit vniuersa multitudo hostias, & laudes, & holocausta mente deuota. ergo deuotio non est specialis actus.

legalis est commune bonum, sub quo cōprehenditur etiam illud particulare bonū, quod est religionis obiectū. Propter quod non est propriū quius Deo vltimo fini religionis materia, seu obiectum, q̃ iustitiæ legalis obiectum, nisi sicut proprium cōmuni, aut pars totius toto, qđ pertinet ad abusiuā comparationem. Et propterea dictū est, quòd author nō cōparauit religionem iustitiæ legali, cum prætulit eam ceteris moralib': qm̃ nobilitas partis nō cōdiuiditur contra nobilitatē totius, sed alterius paris. Et nō authoris de approximatione maiori ad finē, nō habet locū respectu obiectī iustitiæ legalis eadem ratione.

Cap. 1. circa principium.

In corp. ar.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum primum.*

IN art. 1. q. 82. circa propriam significationē deuotionis aduerte, quòd cum deuotio manifeste a deuouendo dicatur, & deuoueo, quod a voueo componitur, sponte promittere Deo significet, quòd principiū, quod maxime in huiusmodi promissionibus pensatur, est voluntas non quomodolibet, sed sic affecta, vt prompta sit. Hinc & in lingua latina, deuoti alicui superiori dicuntur, qui voluntate sic affecta ei sunt dediti, vt prompti sint pro eo: & proprie Deum, & eos, qui quasi locū Dei tenent, principes, & patriam, nostri principia, respicere videtur. Vnde in Ecclesiæ vsu deuotio appropriata est his, qui sic Deo affecti sunt, vt prōptos seipsos ad Deum, & ea q̃ Dei sunt, habeāt. Et propterea deuotio ad significādum huiusmodi voluntatis actū, quo homo promptū se exhibet diuino cultui, dedicta est, & sumitur in proposito.

Infra artic. 2. co. Et 2. 2. q. 82. art. 3. ad 2.

¶ In eodem articulo dubium occurrit pro conclusione, & ratione, pro quanto dicitur, quòd deuotio est specialis actus voluntatis, & q̃ prompta voluntas &c. Nam cum omne nomen vnum significet, vt dicitur 4. Meth. aut deuotio significat ipsum actum voluntatis, aut qualitatem eius, puta, promptitudinem. Si significat actum, cū nullus actus voluntatis, ni si forte naturalis, qué cōstat non esse deuotionē, sit promptus, sed sit ex habitu infuso, vel acquisito, vel inclinatiōe aliqua particulari promptus, sequit, q̃ deuotio non significet promptam volūtatē. Si vero significat promptitudinē, cū promptitudo nō sit actus, sed qualitas, seu modus act', sequitur q̃ deuotio nō sit specialis actus voluntatis.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ sicut similitas significat curuitatem non absolutam, sed incertā materia, scilicet nasō: ita deuotio formalr significat prōptitudinem nō absolutē, nec in quocūq; actu cuiuscūq; potētiæ, sed in actu volūtatis nō quocumq;, sed illo, quo volūtas se, suaq; oīa opera ī diuino culto offert Deo. Et sic vtrumq; verūm est, & neutrū alteri aduersatur diuersimode īntellectū, q̃. fī & qualitatem, & actum importat, dum significat qualitatem in tali actu spāli: sicut similitas curuitatē in tali speciali materia. Ratio autē quæ me mouet ad hoc, est, quia deuotio, vt in sequēti patet artic. est actus religionis. Constat aūt, q̃ sicut religio est qualitas potētię, ita actus ꝓprius religionis est qualitas actus potentiæ. Sic enim in aliis virtutibus videmus, vt patet de scire in intellectu speculatiuo, & prouidere in intellectu practico, iustificatione in volūtate, & aliis huiusmodi propriis actibus virtutum, quibus nomina non sunt imposita propria, sed circūloquimur eos cum nomine, vel aduerbio bonitatis, aut rectitudinis, vt bona consiliatio, recte præcipere, moderate appetere &c. Est enim videre actus proprios virtutum qualitatem, seu modum substantiæ, actus potentiæ significare. Et propterea sic est in proposito dicendum de deuotione.

11. to. Etymol. ca. 18. in principio, & med.

1. 2. q. 8. artic. 1.

A ¶ In responsione ad primum eiusdem articuli aduerte, q̃ cum actus voluntatis respectu finis sint tres, s. velle, frui, & intendere, vt in principio q. 8. præcedentis libri patet, & deuotio, vt hic dicitur, importet actum voluntatis respectu finis, & sit actus hominis offerentis seipsum Deo ad eius cultum, consequens est, q̃ deuotio significet illum volūtatis actū, qui est velle nō quālitercumq;, sed vt habet pro fine, ac ratione volendi Deū, & pro eo quod est, ad finem, ac re volita, se & sua in cultu diuino. In superiori namque libro dictū est, q̃ velle est actus respectu finis, non solum absolute, sed etiam respectu finis positi in his, q̃ sunt ad finem. Actus aūt voluntatis hominis offerentis seipsum Deo ad eius cultū, importat huiusmodi velle. Nam talis actus, vt in litera dicitur, est respectu finis, & claudit etiam ea, quę sunt ad finē, s. seipsū quę offert, & cultum diuinū, in quo se offert. Sic ergo deuotio, q̃ præcipuus est religionis actus, importat primo prompte velle diuinum honorem ī nostra exercitatione sui cultus, & inde quandoque ꝓmpta electio opportunorum ad hoc, & prōpta executio consequentium. Cuius signum est, quòd personæ vere deuotæ, cum percipiunt aliquid esse pro diuino cultu agendū, promptæ adeo sunt, vt gaudeant se aliquid huiusmodi operatas, & operari.

In corp. ar.

Infra q. 83. art. 3. ad 1. & a. 15. co. Et q̃. 104. art. 3. ad 1. * Art. præc.

Cap. 4. par. 1. non multum remote a fine.

Artic. 1. q̃ præced.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum sequentem.*

IN art. 2. eiusdem q. in responsione ad primum aduerte, q̃ charitas sit amor amicitiæ ad Deum, & religio sit honoratiua Dei, ideo diuersarum rationum sunt vniones earum ad Deum. Propter quod charitas per se ipsam vnit mentem Deo per vnionem spiritus, hoc est, voluntatis: ita quòd habentis charitatem, & Dei, sit vnū velle vno vitali impulsu, quem significat spiritus. Eodem siquidem vitali impulsu mouetur habens charitatem vt sic, quo voluntas Dei amici se mouet. Vnde scriptum est. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Eadem quoque charitas mediante religione, vt san-

In ser. 8. de Passione domini circa princip.

Art. præce.

Lib. 5. ca. 1. in princip. tom. 5.

SED CONTRA est, quòd actibus meremur, vt supra * habitum est: sed deuotio habet specialem rationem merendi. ergo deuotio est actus specialis.

B ¶ 2 Præt. Nullus specialis actus inuenit' in diuersis generibus actuū: sed deuotio inuenitur in diuersis generibus actuum. s. in actib' corporalibus, & etiam spiritualibus. dicitur. n. aliquis & deuote meditari, & deuote genu flectere. ergo deuotio non est specialis actus.

C ¶ 3 Præt. Omnis actus specialis aut est appetitiuæ, aut cognoscitiuæ virtutis: sed deuotio neutri earum appropriatur, vt patet discurrenti per singulas species actuum vtriusque partis, quæ supra enumeratæ sunt. ergo deuotio nō est specialis actus.

D RESPON. Dicendum, quòd deuotio dicitur a deuouendo: vnde deuoti dicunt, qui seipsos quodammodo Deo deuouent, vt ei se totaliter subdant. Propter quod & olim apud Gentiles deuoti dicebantur, qui seipsos idolis deuouebant in mortē pro. sui salute exercitus, sicut de duobus * Decijs Titus Liuius narrat. Vnde deuotio nihil aliud esse videtur, quàm voluntas quædam prompte tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum. Vnde Exod. 35. dicitur, q̃ multitudo filiorum Israel obtulit mente promptissima, atque deuota primitias domino. Manifestū est autem, quòd voluntas prompte faciendi quod ad Dei seruitium pertinet, est quidam specialis actus: vnde deuotio est specialis actus voluntatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mouens imponit modū motui mobilis. Voluntas autem mouet alias vires animæ ad suos act', & voluntas secundum quod est finis, mouet seipsam ad ea, quę sunt ad finem, vt supra * habitum est. Et ideo cum deuotio sit actus voluntatis hominis offerentis seipsum Deo ad ei seruiendum, qui est vltimus finis, consequēs est, quòd deuotio imponat modum humanis actibus siue sint ipsius voluntatis circa ea, quæ sunt ad finem:

E

1. 2. q. 8. artic. 1.

SED CONTRA est, quia deuotio a deuouendo dicitur, vt * dictū est: sed votum est actus religionis. ergo & deuotio.

RESPON. Dicendum, quòd ad eandem virtutem pertinet velle facere aliquid, & promptam volūtatē habere ad illud faciendū: quia vtriusque actus est idē obiectum. Propter quod, vt * Philos. dicit in 5. Ethic. iustitia est, qua volunt homines, & operantur iusta.

Lib. 5. ca. 1. in princip. tom. 5.

vt sanctitas est, applicat mentem Deo vt subditam honorando, & pp mentē cętera ad honorem, & cultū Dei. Mediāte vero religione vt religio est, applicat hoiem ad ipsa opera diuini cultus, vt in litera dicitur, & prio declaratum fuit.

q. præcedē. art. 4. & 7.

¶ In responsione ad 3. in eod. arti. habes explicite distinctam significationem alterius rōnis in speciali huiꝰ nominis, deuotio, ab ea, qua vtitur in proposito, nec altera earum est impropria. Nec est propterea nomen æquiuocū, sed potius analogum. Proportionaliter namq; ad Deū, & dominos volūtas sic affecta, se habet i dinerso famulatu.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulū tertium.*

IN art. 3. eiusdem q. 82. nota causas deuotionis intrinsecas, duas. s. alterā ex parte meditationis Dei, & beneficiorū suorum: alteram ex parte meditationis propriorū defectuū. In prima sunt bonitas, misericordia, charitas &c. Dei erga hoiem, & me, beneficiaq; creationis ad imaginem suā, redēptionis, baptismi, inspirationū, vocationū p se, vel alios, expectationis ad pœnitentiam, Euchariſtiæ, præseruationis a tot periculis aīæ & corporis, angelicæ custodiæ, & reliquorū beneficiorum singulariū. In secūda, sunt defectus culpę, & pœnæ tam in præterito, q̄ in præsenti, labilitas ad peccandum, dissipatio propriæ substāriæ, assuefaciendo cogitatus & voluntates & inclinationes aliarum suarū virium ad malum, habitatio in regione longinqua ab amicitia & conuersatione diuina, peruersitas affectus magis temporalia, q̄ spiritualia commoda, vel incōmoda sentiētis, nuditas a virtutibus, vulnera ignorātiæ, malitiæ, infirmitatis, & cōcupiscentiæ, vincula manuū, & pedum, operum, s. & affectuum, in tenebris, in fœtoribus, & amaritudinibus esse, nec horrere, vocē pastoris interius non agnoscere, & q̄ omnibus peius est, Deū pro inimico, & hostē totiens elegisse mortaliter peccando, & propterea tantā eidē iniuriam fecisse, vt ip Deo refutatus sit, factusque noster Deus sitvēter, aut pecunia, aut delectatio &c. Ex huiusmodi nāq; meditationibꝰ, quæ quotidianæ esse debent religiosis, & spiritualibus personis, omissio vocalium orationum multiloquio voluntario, deuotio, aliēq; cōsequēter gignunt virtutes: nec religiosi, aut religiosæ, seu spirituales etiā nomine vocari pōt, qui saltē semel in die ad huiusmodi se nō transfert. Quomodo namq; effectus absq; causa, finis absq; medio, insularis portus absq; nauigatione haberi nequit: sic nec religio in actu absque frequentatis actibus suarum causarum, mediorū, ac vehiculorum.

Infr. art. 4. cor. Et 4. distin. 15. q. 4 art. 3. q. 2. cor. Et mal. q. 11. art. 1. ad 7.

¶ In responsione ad tertium attende, q̄ sicut remouens prohibēs ponitur causa occasionalis motus, ut auferens columnam, est causa occasionalis motus grauium superpositorum deorsum, & auferens obstaculum aquæ est causa fluxus eiusdē: ita simplices, & mulieres causam in se habent deuotionis, quia. s. non habent prohibēs deuotionē, s. timorem de seipsis. Et quia non ponentibus obicē Deus dat gratiam, ideo ecclesia femineum sexū deuotum appellat. Non est ergo in culpa scientia doctorum, nec in laude imperfectio muliebris, sed abusus scientiæ in magnificiendo se, & rectus vsus imperfectionis in non eleuando. Est quoniam melior esset rectus vsus perfectionis, vt scilicet & eam haberet, & ex ea non se magnificaret, vt ipse author tam eminentis doctrinæ faciebat.

Manifestum est autem, q̄ operari ea, quæ pertinent ad diuinum cultum, seu famulatum, pertinet propriæ ad religionē, vt ex * prædictis patet. Vnde etiam ad eam pertinet habere promptam voluntatem ad huiusmodi exequēda, quod est esse deuotum: & sic patet, q̄ deuotio est actus religionis.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ad charitatem pertinet immediate, q̄ homo tradat seipsum Deo, adhærendo ei per quandā spiritus vnionem: sed quod homo tradat seipsum Deo ad aliqua opera diuini cultus, hoc immediate pertinet ad religionem: mediate autem ad charitatem, quæ est religionis principium.

AD 2m dicendum, q̄ pinguedo corporalis & generatur per calorem naturalem digerētem, & ipse naturalis calor habet pinguedinē, quasi eius nutrimentum. Et similiter charitas & deuotionē causat, inquantum ex amore aliquis redditur promptus ad seruiendū amico, & etiam per deuotionem charitas nutritur, sicut & quælibet amicitia conseruatur, & augetur per amicabilium operum exercitium, & meditationem.

AD 3m dicendum, quòd deuotio, q̄ habetur ad sanctos Dei mortuos, vel viuos, non terminatur ad ipsos, sed transit in Deum, inquantum scilicet in ministris Dei Deū veneramur. Deuotio autem quam subditi dicuntur habere ad dominos tēporales alterius est rationis: sicut & temporalibus dominis famulari differt a famulatu diuino.

ARTICVLVS III.

Vtrum contemplatio, seu meditatio sit deuotionis causa.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̄ cōtemplatio, seu meditatio sit deuotionis causa. Nulla. n. causa impedit suū effectum: sed subtiles meditationes intelligibilium multoties deuotionem impediunt. ergo contemplatio, seu meditatio non est deuotionis causa.

¶ 2. Præter. Si contemplatio esset propria, & per se deuotionis causa, oporteret q̄ ea q̄ sunt altioris contemplationis, magis deuotionem excitarent: huius autem contrarium apparet. frequenter. n. maior deuotio excitatur ex consideratione passionis Christi, & aliis mysteriis humanitatis ipsius, quàm ex consideratione diuinæ magnitudinis. ergo contemplatio non est propria deuotionis causa.

¶ 3 Præt. Si cōtemplatio esset propria causa deuotionis, oporteret q̄ illi, qui sunt magis apti ad cōtēplationem, essent etiā magis apti ad deuotionem, cuius cōtrarium videmus: quia deuotio frequenter magis inuenitur in quibusdā simplicibus viris, & in femineo sexu, in quibus inuenitur cōtemplationis defectus. ergo contēplatio non est propria causa deuotionis.

SED CONTRA est, quòd in Psal. 38. dr. In meditatione mea exardescet ignis: sed ignis spiritualis causat deuotionem. ergo meditatio est deuotionis causa.

RESPON. Dicendum, quòd causa deuotionis extrinseca, & principalis Deus est, de quo dicit Ambr. super Lucam, q̄ Deus, quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit: & si voluisset, Samaritanos ex indeuotis deuotos fecisset. Causa autem intrinseca ex parte nostra, oportet q̄ sit meditatio, seu contemplatio. Dictum * est enim, q̄ deuotio est quidam volūtatis actus ad hoc, q̄ homo prompte se tradat ad diuinū obsequiū. Omnis autem actus voluntatis ex aliqua consideratione procedit, eo q̄ bonum intellectum est obiectū voluntatis. Vnde &* August. dicit in lib. de Trinit. q̄ voluntas oritur ex intelligentia. Et ideo necesse est q̄ meditatio sit deuotionis causa, inquātum. s. homo per meditationem concipit, q̄ se tradat diuino obsequio: ad quod quidem inducit duplex cōsideratio. Vna quidē, quæ est ex parte diuinæ bonitatis, & beneficiorum ipsius, secundum illud Psal. 72. Mihi adhærere Deo bonum est, & ponere in domino Deo spem meam: et hæc consideratio excitat dilectionem, quæ est proxima deuotionis causa. Alia vero est ex parte hominis considerātis suos defectus, ex quibus indiget, vt Deo innitatur, secundum illud Psal. 120. Leuaui oculos meos i mōtes, vnde veniet auxiliū mihi. Auxiliū meū a Dño, qui fecit cęlū, & terram: et hæc consideratio excludit præsumptionem, per quam aliquis impeditur, ne Deo se subiiciat, dum suæ virtuti innititur.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ consideratio eorum, quæ nata sunt dilectionem Dei excitare, deuotionem causant. Consideratio vero quorumcumq; ad hoc non pertinētium, sed ab eis mentē distrahētiū, impedit deuotionem.

AD

AD 2m dicendum, q̄ ea, quæ sunt diuinitatis, sunt secundū se maxime excitantia dilectionem, & per cōsequens deuotionem: quia Deus est super omnia diligendus. Sed ex debilitate mentis humanæ est, q̄ sicut indiget manuductione ad cognitionem diuinorum: ita ad dilectionem per aliqua sensibilia nobis nota, inter quæ præcipuum est humanitas Christi, secundū quod in præfatione dicitur, Vt dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibilium amorē rapiamur. Et ideo ea quæ pertinent ad Christi humanitatē per modum cuiusdam manuductionis, maxime deuotionē excitant: cum tamen deuotio principaliter circa ea, quæ sunt diuinitatis, consistat.

AD 3m dicendum, q̄ sciētia, & quicquid aliud ad magnitudinem pertinet, occasio est, q̄ homo confidēret de seipso, & ideo non totaliter se Deo tradat. Et inde est, q̄ huiusmodi quandoq; occasionaliter deuotionem impediunt: et in simplicibus, & mulieribus deuotio abundat elationem comprimendo. Si tamen scientiam, & quamcumq; aliam perfectionem homo perfecte Deo subdat, ex hoc ipso deuotio augetur.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulū quartum.*

IN art. 4. eiusdem 82. q. aduerte, q̄ hinc habes, quòd nō sunt deuotæ personæ, quæ cōiter tristes, ac syluestres nesciunt conuersari cū aliis, nisi perturbentur, aut dissoluātur. Nā deuotæ personæ sunt hilares, lętæ in animo suo non solū ex principali causa, vt in litera dicit, sed ex secundaria, s. consideratione priorum defectuum. Nam tristitia earum est secundum Deū, & eā comitatur gaudium, secundum illud Aug. Doleat, & de dolore gaudeat. Propter quā de sctis legimus, q̄ læti, hilaresq; erant, & merito, vtpote inchoantes in terris cælestē conuersationem.

In lib. de cen. hois, ca. 11. a me dio.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lætitia sit deuotionis effectus.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur q̄ lætitia non sit deuotionis effectus: Quia vt * dictum est, passio Christi precipue ad deuotionem excitat: sed ex eius consideratione cōsequitur in anima quædā afflictio, secundū illud Tren. 3. Recordare paupertatis meę, absinthij, & fellis q̄ pertinet ad passionem: et postea subditur. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. ergo delectatio, siue gaudium non est deuotionis effectus.

Ant. præce.

¶ 2 Præt. Deuotio præcipue consistit in interiori sacrificio spiritus: sed in Psal. 50. dicitur, Sacrificium Deo spiritus cōtribulatus. ergo afflictio magis est deuotionis effectꝰ quàm iucunditas, siue gaudium.

¶ 3 Præt. * Grego. Nyssenus dicit in lib. de homine, q̄ sicut risus procedit ex gaudio, ita lacrymæ, & gemitus sunt signa tristitiæ: sed ex deuotione contingit, q̄ aliqui prorumpant in lacrymas. ergo lætitia, vel gaudium non est deuotionis effectus.

Ant. præce.

SED CONTRA est, quod in collecta dr. Quos iciunia votiua castigāt, ipsa quoq; deuotio sācta lætificet.

RESPON. Dicendū, q̄ deuotio per se quidē, & principaliter spiritualē lætitiā mētis causat, ex consequēti autem, & per accidens causat tristitiā. Dictum * est. n. q̄ deuotio ex duplici consideratione procedit. Principaliter quidem ex consideratione diuinæ bonitatis; quia ista cōsideratio pertinet quasi ad terminū motus voluntatis tradētis se Deo. Et ex ista consideratione p se quidē sequitur delectatio, s̄m illud Psal. 76. Memor fui Dei, & delectatus sum. Sed p accidens hæc cōsideratio tristitiā quandā causat in his, qui nōdum plene deo fruunt, s̄m illud Ps. 41. Sitiuit aīa mea ad Deū fontē viuū. et postea sequit. Fuerūt mihi lacrymę meę &c. Secundario vero causatur deuotio, vt * dictū est, ex cō

Ant. præce.

sideratione propriorū defectuū. Nam hæc cōsideratio pertinet ad terminum, a quo homo per motū volūtatis deuotæ recedit, vt s. nō in se existat, sed Deo se subdat. Hæc aūt cōsideratio ecōuerso se habet ad primā. Nā per se quidem nata est tristitiā causare, recogitādo proprios defectus: per accidens aūt lætitiam, s. pp terspem diuinæ subuentionis. Et sic patet q̄ ad deuotionem primo, & per se consequitur delectatio: secūdario aūt, & per accidēs tristitia, quę est secundū Deum.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ in consideratione passionis Christi est aliquid, quod contristet, s. defectus humanus, propter quē tollendum Christum pati oportuit: & est aliquid quod lætificet, s. Dei erga nos benignitas, quæ nobis de tali liberatione puidit.

AD 2m dicendum, quòd spiritus, qui ex vna parte contribulatur propter præsentis vitæ defectus, ex alia parte condelectatur ex consideratione diuinæ bonitatis, & ex spe diuini auxilij.

AD 3m dicendum, q̄ lacrymæ prorumpunt non solum ex tristitia, sed etiā ex quadam affectus teneritudine, præcipue cum consideratur aliquid delectabile cū permistione alicuius tristabilis: sicut solent homines lacrymari ex pietatis affectu cū recuperant filios, vel charos amicos, quos æstimauerāt se perdidisse. Et per hunc modum lacrymæ ex deuotione procedunt.

QVAESTIO LXXXIII.

De Oratione, in decem & septem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de oratione.

Et circa hoc quæruntur decē & septem.

¶ Primo, Vtrū oratio sit actus appetitiuę virtutis, vel cognitiuę.

¶ Secundo, Vtrum sit conueniens orare Deum.

¶ Tertio, Vtrum oratio sit actus religionis.

¶ Quarto, Vtrum solus Deus sit orandus.

¶ Quinto, Vtrum in oratione sit aliquid determinate petendum.

¶ Sexto, Vtrum orando debeamus temporalia petere.

¶ Septimo, Vtrum pro aliis orare debeamus.

¶ Octauo, Vtrum debeamus orare pro inimicis.

¶ Nono, De septem petitionibus orationis dominicæ.

¶ Decimo, Vtrum orare sit propriū rationalis creaturæ.

¶ Vndecimo, Vtrum sancti in patria orent pro nobis.

¶ Duodecimo, Vtrum oratio debeat esse vocalis.

¶ Tertiodecimo, Vtrum attentio requiratur ad orationem.

¶ Quartodecimo, Vtrū oratio debeat esse diuturna.

¶ Quintodecimo, Vtrum oratio sit efficax ad impetrandū q̄d petit.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulū primū.*

IN art. 1. q. 83. aduerte diligēter, q̄ licet o fonis nomen plures significationes habeat, & aliter apud grāmaticos, & aliter apud rhetores, aliter apud theologos sumatur, vt de se patet. nō ideo author etymologiarū Cassiodori, quę etiā est Hieronymi, attulit, vt significationē super etymologiam fundaret, sed vt ex illa occasionem haberet ingressus ad distinctionē orationis speculatiuæ, & practicæ, & ex earū officiis vnam manifestā orationis significationē, quæ est ad propositum, s. pro petitione, seu deprecatione, locaret in ꝓprio subiecto, ac per hoc respōderet quæsito. Habes igitur ex hoc loco quid nominis: quia significat petitionē. Habes & quo dammodo quid rei: quia petitio est actꝰ rationis practicæ, quo homo dispositiue ordinat aliquid per aliū agendum. Per has enim particulas distinguitur ab actibus appetitus, & rationis speculatiuæ, & aliis actibus rationis practicæ, vt facile est discurrere per eosdē.

Memẽto tamẽ hic, ꝙ quia ratio practica ab appetitu mouet, & petitio in ratione practica se habet vt cõclusio vltima, sicut imperium: pp quod sicut oportet pconsiliari, & iudicare de prædictis, & vltimo præcipere, ita oportet prius cõsiliari, & iudicare de petẽdis, & tandẽ petere: ideo petitio est actus rõnis, vt subest volũtari, sicut imperium. Et ꝓpterea oratio attribuit vtriq; s. intellectui, & voluntati, & voluntas in culpa est, cum ab oratione debita deficit.

¶ In eo.art est aliud singulariter notandũ, s. quòd oratio est in genere causæ efficiẽtis, dispositiue tamen. Ex hoc namq; habes, ꝙ cũ Deum oramus ꝓ re aliqua, non solũ mentes nostras Deo offerimꝰ, ac appropinquamꝰ eidẽ, sed etiã causas apponimus efficiendis petitis. Propter qđ merito nõ orãs vt debet, priuatur optatis, sicut negligẽs cultor priuat fructu horti, agri &c. vt infra patet in litera.

¶ In responsione ad secundum eiusdem artic. nota primo, ꝙ hic habes, qđ supra dixim in q. 81. ar. 5. de religione ſm ſe, vel imperata ab alia virtute, & ꝙ imperata a charitate, ad Deum terminatur vt obiectum nõ ſm ſe. Habes nãq; ꝙ petere Deum sortitur oratio ex charitatis imperio, & simile est in aliis.

¶ Nota secundo, ꝙ oratio duplicem ex parte petẽtis vnitatẽ requirit ad Deũ, alterã cõmunem, & hæc est vnitas amicitiæ, quã facit charitas: & propter hãc inferius ponetur inter conditiones orationis ifallibilis amicitia charitatis: alteram ſubſtantialẽ, quam facit ipſa oratio, & hęc est vnitas applicationis, qua mens ſeipſam, & ſua exhibet Deo in famulatu, & cultu affectuũ, pretum, meditationum, & exteriorum actionum.

¶ Decimoſexto, Vtrũ ſit meritoria. E
¶ Decimoſeptimo, De ſpeciebus orationis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum oratio ſit actus appetitiuæ virtutis.

AD PRIMVM ſic procedi tur. Videtur quòd oratio ſit actus appetitiuæ virtutis. Orationis enim eſt exaudiri: ſed deſiderium eſt, quod exauditur a Deo, ſm illud Pſal. 9. Deſiderium pauperum exaudiuit dominus. ergo oratio eſt deſiderium: ſed deſiderium eſt actus appetitiuæ virtutis. ergo & oratio. G

¶ 2 Præt. * Dionyſ. dicit in 3. ca. de diui. no. Ante omnia ab oratione incipere eſt vtile, ſicut Deo noſipſos tradentes, & vniẽtes: ſed vnio ad Deum per amorem fit, qui pertinet ad vim appetitiuã. ergo oratio ad vim appetitiuam pertinet.

¶ 3 Præt. Philoſ. * in 3. de aïa, ponit duas operationes intellectiuæ partis, quarũ prima d eſt indiuiſibiliũ intelligentia, per quam ſ. apprehẽdimus de vnoquoq; quid eſt. Secũda vero eſt compoſitio, & diuiſio, per quam ſ. apprehẽditur aliquid eſſe, vel non eſſe, quibus tertio additur ratiocinari, procedẽdo ſ. de notis ad ignota: ſed oratio ad nullam iſtarum operationum reducitur. ergo non eſt actus intellectiuæ virtutis, ſed appetitiuæ. H

SED CONTRA eſt, quod Iſid. dicit in lib. * Etymol. ꝙ orare, idem eſt quod dicere: ſed dictio pertinet ad intellectum. ergo oratio non eſt actus appetitiuæ virtutis, ſed intellectiuæ.

RESPON. Dicendum, quòd ſecundum * Caſſiod. oratio dicitur quaſi oris ratio. Ratio autem ſpeculatiua, & practica in hoc differunt, ꝙ ratio ſpeculatiua eſt apprehenſiua ſolum rerum: ratio vero practica eſt non ſolum apprehenſiua, ſed etiam cauſatiua. Eſt autẽ K aliquid alterius cauſa dupliciter. Vno quidẽ modo, perfecte neceſſitatem inducendo: & hoc cõtingit, quando effectus totaliter ſubditur poteſtati cauſæ. Alio vero modo, imperfecte ſolũ diſponendo, quando ſcilicet effectus non ſubditur poteſtati cauſæ totaliter. Sic ergo & ratio dupliciter eſt cauſa aliquorum. Vno quidem modo ſicut neceſſitatem imponẽs. Et hoc modo ad rationem pertinet non ſolũ imperare inferioribus potentiis, & membris corporis, ſed etiam hominibus, & ſubiectis, quod quidem fit imperando. Alio modo, ſicut inducens, & quodammodo diſponens. Et hoc modo ratio petit aliquid fieri ab his, qui ei nõ ſubiiciuntur ſiue ſint æquales, ſiue ſint ſuperiores. Vtrumque autem horum, ſcilicet imperare, & petere, ſiue deprecari, ordinationem quandam importat, prout ſcilicet homo diſponit aliquid per aliud eſſe faciendum: unde pertinent ad rationem, cuius eſt ordinare. Propter quod Philoſ. * dicit in 1. Ethic. quòd ad optima deprecatur ratio. Sic autem nunc loquimur de oratione, prout ſignificat quandam deprecationẽ, vel petitionem, ſecundum quod Aug. dicit in lib. de verbis Domini, quòd oratio petitio quædam eſt. Et Damaſ. * dicit in 3. lib. quòd oratio eſt petitio decentium a Deo. Sic ergo patet, quòd oratio, de qua nunc loquimur, eſt rationis actus.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ deſiderium pauperum dicitur dominus exaudire, vel quia deſiderii eſt cauſa petendi, cum petitio quodãmodo ſit deſiderij interpres: vel hoc dicitur ad oſtendẽdum exauditionis velocitatẽ, quia ſcilicet dum adhuc aliquid in deſiderio pauperum eſt, Deus exaudit antequàm orationem proponant, ſecundum illud Eſa. 65. Eritq;, antequàm clament, ego exaudiam eos.

AD 2^m dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum * eſt, voluntas mouet rationẽ ad ſuum finẽ. Vnde nihil prohibet mouente voluntate, actum rationis tendere in finem charitatis, qui eſt Deo vniri. Tendit autem oratio in Deum, quaſi a voluntate charitatis mota, dupliciter. Vno quidem modo, ex parte eius quod petitur; quia hoc præcipue eſt in oratione petendum vt Deo vniamur, ſecundum illud Pſal. 26. Vnam petij a domino, hanc requiram, vt inhabitẽ in domo domini omnibus diebus vitę meæ. Alio modo, ex parte petentis, quem oportet accedere ad eum, a quo petit vel loco ſicut ad hominẽ, vel mẽte ſicut ad Deum. Vnde dicit I * ibidem, ꝙ quando orationibus inũocamus Deum, reuelata mẽte adſumus ipſi. Et ſm hoc etiã † Damaſ. dicit, quòd oratio eſt aſcenſus mentis in Deum.

AD 3^m dicendum, quòd illi tres actus pertinent ad rationem ſpeculatiuam: ſed vlterius ad rationem practicam pertinet cauſare aliquid per modum imperij, vel per modum petitionis, vt * dictum eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſit conueniens orare.

AD SECVNDVM ſic procedi tur. Videtur ꝙ nõ ſit conueniens orare. Oratio enim videtur eſſe neceſſaria ad hoc, quòd intimemus ei, a quo petimus, id quo indigemus: ſed ſicut dicit Matth. 6. Scit pater veſter, quia his omnibus indigetis. ergo non eſt conueniens Deum orare.

¶ 2 Præt. Per orationem flectitur animus eius qui oratur, vt faciat quod ab eo petitur: ſed animus Dei eſt immutabilis, & inflexibilis, ſecundum illud 1. Reg. 15. Porro triumphator in Iſrael non parcet, nec pœnitudine flectetur. ergo

Per hanc enim vnitatem indiuiſus eſt ſecundum cultum, & famulatũ a Deo, dum quis orat. Sicut cum alicui ſeruit, indiuiſus eſt ſecundum ſeruitium ab illo.

Lib. 1. cap. vlt. tom. 3.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæ tertiæ Articulum ſecundum.*

4. diſt. 49. art. 1. q. 3. ad 1. & 2. Et ver. q. 1. ar. 2. conclu. opuſc. 3. 355.

In N art. 2. multa eſſent dicẽda, ſi materia hæc ex itegro repetenda eſſet. Sed quoniam in 1. lib. de prædeſtinatione, & prouidentia ſatis dictũ eſt, & inde hæc pendent: tranſeundum eſt in hoc morali opere. Cõſideratamen, & attende quanta agãtur chriſtiani ſtultitia, qui in cæteris effectibus media natura, aut arte ſperatis, conatur vt mediæ adhibeantur cauſæ, aliequin

quin eſſent vanam eſſe expectationem. In orationum autẽ fructibus procurandis ſomniant, tamquàm orationes inter cauſas non ſint, aut inter remotas valde ſint. Quo fit, vt ſomniãtes in cauſis, nil percipiamus in fructibus.

Lib. de beneficiis, ca. 1. ante fin.

¶ In reſpõſione ad tertium eiuſd. artic. aduerte, ꝙ author quia in corpore art. reddiderat cauſam eſſentialem neceſſitatis orationis ſecũdum ordinem diuinæ ſapientiæ, & prouidentiæ, vt ſcilicet ſicut diſpoſuit multiplicare homines medio actu generationis, & triticum mediante ſemine, ac cultura, & domos mediãte artifice cũ tot mediis: ita diſpoſuit multorũ ſalutem, & multos effectus efficere mediante oratione, reliquoq; diuino cultu. Hæc eſt vera, & eſſentialis ratio reddita in corpore art. quam quia reddiderat, nunc ſecundarias, acceſſoriaſque reddit ex parte noſtri in intellectu, vt cognoſcamus ipſum eſſe authorem, ad quem ſit confugiendum in voluntate, vt fiduciã habeamꝰ recurrẽdi ad ipſum: in natura, vt magnificemur i hoc, quòd cum eo loquimur, conuerſamur, petimus &c.

1. 1. q. 22. arti. 4. & 4. q. 113. ar. 6. & q. 114 & q. 119 art. 1. & 8.

Ca. 3. diuin. no. pu lo a prin. † Lib. 3. ecclo. hier. 24. inpri.

In corp.

Art. 1. huiꝰ quæſt.

Infr. ar. 15. cor. Et 4. di. 15. q. 4. ar. 1. q. 2. & ar. 5. q. 1. ad 2.

In ſententia id habet in li. 2. de orãdo Deũ, nõ pcul a prin cip. incipit, Duplici nomine par ẽ.

D.771. Art. 1. huiꝰ q. ad 2.

DISPOSITIONIS, ſed vt obtineatur noſtris precibus, quod Deus diſpoſuit.

AD 3^m dicendum, quòd Deus nobis multa præſtat ex ſua liberalitate, etiam non petita: ſed quòd aliqua vult præſtare nobis petentibus, hoc eſt propter noſtrã vtilitatem, vt ſcilicet fiduciam quandam accipiamus recurrẽndi ad Deum, & vt recognoſcamus eum eſſe bonorum noſtrorum authorem. Vnde * Chryſoſtomus dicit. Conſidera quanta eſt tibi conceſſa felicitas, quãta gloria attributa, orationibus fabulari cum Deo, cum Chriſto miſcere colloquia, optare quod velis; quod deſideras poſtulare.

Matth. 7. Luc. 11. Ioan. 16.

ARTICVLVS III.

Vtrum oratio ſit actus religionis.

AD TERTIVM ſic procedi tur. Videtur ꝙ oratio non ſit actus religionis. Religio. n. cum ſit pars iuſtitiæ, eſt in voluntate ſicut in ſubiecto: ſed oratio pertinet ad partem intellectiuam, vt ex ſupra * dictis patet. ergo oratio non videtur eſſe actus religionis, ſed doni intellectus, per quod mens aſcendit in Deum.

¶ 2 Præt. Actus latriæ cadit ſub neceſſitate præcepti: ſed oratio non videtur cadere ſub neceſſitate præcepti, ſed ex mera voluntate procedere, cum nihil aliud ſit quàm voluntatis petitio. ergo oratio nõ videtur eſſe religionis actus.

¶ 3 Præt. Ad religionem pertinere videtur, vt quis diuinæ naturæ cultum, cæremoniamque afferat: ſed oratio nõ videtur aliquid Deo afferre, ſed magis aliquid obtinendum ab eo petere. ergo oratio non eſt religionis actus.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in Pſal. 140. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Vbi dicit gloſ. ꝙ in huius figurã in veteri lege incẽſum dicebatur offerri in odorem ſuauem domino: ſed hoc pertinet ad religionẽ. ergo oratio eſt religionis actus.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra * dictum eſt, ad religionem proprie pertinet reuerentiam, & honorẽ Deo exhibere: & ideo oĩa illa, per quæ Deo reuerentia exhibetur, pertinẽt ad religionem. Per orationem aũt homo Deo reuerẽtiam exhibet, inquantũ. s. ei ſe ſubijcit, & profitetur orando ſe eo indigere, ſicut authore ſuorum bonorum. Vnde manifeſtũ eſt, ꝙ oratio eſt proprie religionis actus.

Ps. 38. nõ multum remote a fin.

Li. 10. ca. 4. & cap. 14. cuius principium eſt, Orthodoxus, iprinç.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ voluntas d mouet alias potẽtias aię in ſuum finẽ, ſicut ſupra * dictũ eſt. Et ideo religio, quæ eſt in voluntate, ordinat actus aliarum potẽtiarũ ad Dei reuerentiam. Inter alias

Li. 2. ca. 8. a medio.

In corp. ar.

AD 2^m dicendum, quòd ſicut dictum * eſt, oratio noſtra non ordinatur ad immutationem diuinæ

randum Deum, vt declaratum est. Et sic orando offerimus, & sacrificamus mentem Deo: sicut genu flectendo genua offerimus, & sacrificamus Deo ipsis ad Dei honorem vtendo. Et hoc est, quod author intendit in litera in responsione ad tertium.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulum quærtum.*

IN art. 4. dubium occurrit circa rationem in litera reditam, quare solus Deus debet orari: q.a. omnes orationes nostræ ordinari debent ad gratiam, & gloriã consequendã, quã solus Deus dat. Dupliciter nãq; deficere videtur, primo in veritate assũptii: quia multa licite potest homo desiderare, & facere absque ordine ad cõsecutionem gloriæ, vt patet de desideriis, & operibus cõmoditatũ corporalium, salutis patriq, honoris parentis, & huiusmodi apud cõstitutos in mortali peccato, & infideles &c. Quicquid autem potest desiderari licite, põt quoque licite in oratione peti. Secundo, in illatione: quoniam dato q̃ finis omnium orationum sit gloria a solo Deo donabilis, multa tamẽ quę sunt media ad talẽ finem, effici possunt ab aliis a Deo, vt patet de institutione, custodia, & aliis huiusmodi.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ ratio verum in primis assumit, per se loquendo de oratione fidelium. Ad cuius euidẽtiam sciendum, q̃ oratio tripliciter inuenitur, s. ordinata, inordinata priuatiue, & inordinata contrarie. Oratio ordinata est sola illa, quæ ordinatur ad supremum oium appetibilium, quod beatitudo æterna est. Et ratio est, quia primũ in vnoquoq; ordine est causa omniũ, quæ sunt post. Ac per hoc supremum appetibiliũ est causa finalis omniũ appetibiliũ: et propterea omnes petitiones debent ordinari ad talem finem. Et quia orationes fidelium a religione, & fide procedunt, ordinatę ad supremum supernaturalem finem, quem respiciunt proportionabiliter: ideo verum est per se loquendo, q̃ omnes orationes fidelium ordinantur ad gloriam æternam. et de his loquitur litera. Oratio vero inordinata priuatiue, est quæ caret ordine ad finem vltimum charitatis, vt cum quis in peccato mortali orat pro sanitate corporis, nihil curans an expediat ad vitam æternam, an contrarietur eidem. Et huiusmodi orationum habitum intentum quandoque est maximum malum: et sunt communes secundum genus suum fidelibus, & infidelibus. Nec merentur orationes dici simpliciter: quia nec sunt simpliciter actus, autem potẽtias animæ intellectus altior est, & voluntati ꝓpinquior. Et ideo post deuotionem, quę pertinet ad ipsam volũtatem, oratio, quæ pertinet ad partem intellectiuam, est præcipua inter actus religionis, per quam religio intellectũ hominis mouet in Deum.

Art. 1. huius q. arg. 2.

Cap. 13. 15 & 16. to. 4.

AD 2^m^ dicendum, q̃ non solum petere quæ desideramus, sed etiã recte aliquid desiderare sub præcepto cadit: sed desiderare quidem cadit sub præcepto charitatis, petere autem sub præcepto religionis: quod quidem præceptum ponitur Matth. 7. vbi dicitur. Petite, & accipietis.

AD 3^m^ dicendũ, q̃ orando tradit homo mentem suam Deo, quã ei per reuerentiã subiicit, & quodammodo præsentat, vt patet ex authoritate * Dionysij prius inducta. Et ideo sicut mens humana præeminet exterioribus, & corporalibus membris, vel exterioribus rebus, quæ ad Dei seruitium applicantur, ita etiã oratio præeminet aliis actibus religionis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum solus Deus debeat orari.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur q̃ solus Deus debeat orari. Oratio. n. est actus religionis, vt * dictũ est: sed solus Deus est religione colendus. ergo solus Deus est orandus.

¶ 2 Præt. Frustra porrigitur oratio ad eum, qui orationem nõ cognoscit: sed solius Dei est orationem cognoscere, tum quia plerumque oratio magis agitur interiori actu, quẽ solus Deus cognoscit, quàm voce, secũdum illud, quod Apost. dicit 1. ad Corinth. 14. Orabo spiritu, orabo & mente: tum etiã quia vt * Augus. dicit in lib. de cura pro mortuis agenda, Nesciunt mortui etiam sancti, quid agant viui, etiã eorum filij. ergo oratio non est nisi Deo porrigenda.

¶ 3 Præt. Si aliquibus sanctis oꝝnẽ porrigimus, non est nisi inquantũ sunt Deo coniuncti: sed quidã in hoc mundo viuentes, vel in purgatorio etiã existentes, sunt multum Deo coniuncti per gratiã, ad eos autem non porrigitur oratio. ergo nec ad sanctos, qui sunt in paradiso, debemus orationem porrigere.

SED CONTRA est, qd dr̃ Iob 5. Voca, si est, qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum cõuertere.

RESPON. Dicendum, q̃ oratio porrigit alicui dupliciter. Vno modo, quasi per ipsum impleda: alio modo, sicut per ipsum impetrãda. Primo quidẽ modo, soli Deo orationem porrigimus: quia oẽs orationes nostræ ordinari debent ad gratiã, & gloriã cõsequendã, quę solus Deus dat, s̃m illud Psal. 83. Gratiã, & gloriã dabit Dñs. Sed secundo modo, orationem porrigimus sanctis angelis, & hoĩbus, non vt per eos Deo nostras petitiones cognoscat, sed vt eorum precibus, & meritis orationes nostræ sortiantur effectum. Et ideo dicitur Apoca. 8. q̃ ascendit fumus incensorũ de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo. Et hoc etiã patet ex ipso modo, quo Ecclesia vtitur in orando. Nam a sancta Trinitate petim^r^, vt nostri misereat^r^: ab aliis autem sanctis quibuscumque petimus, vt orent pro nobis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ illi soli impedimus orãdo religionis cultum, a quo quærimus obtinere quod oramus, quia in hoc protestamur eũ bonorum nostrorum authorem, non autem eis, quos requirimus quasi interpellatores nostros apud Deum.

AD SECVNDVM dicendum, quòd licet multa cõducentia ad vitam æternã possint absolute, & secundum se effici a creaturis, vt tamen habẽt rationẽ mediorum ad vitam æternam, a solo deo, qui nouit eorundẽ hanc orationem, sicut numerum electorũ, fieri possunt. Sic. n. Pauli Apostoli angelus ab angelo sathanæ eum custodisset, contra salutem Pauli operatus esset, & simile est de aliis. Intendit ergo author, quòd qa̓ solius Dei est dare gloriã æternam, & media vt sic ad gloriam: ideo oratio, quæ ad gloriam ordinatur, soli Deo porrigenda est, vt per ipsum impleda.

¶ In responsione ad secundum in eodem articulo aduerte, q̃ duo sunt modi, quibus sancti in Verbo vident singularia, Alter, quo ipsa visio Verbi est realiter etiam visio singularium: & hæc est cõaua sanctis a principio suæ beatitudinis. Alter est, quo ipsa visio Verbi ẽ causaliter tantum visio singularium: & hæc de nouo aduenit sanctis, iuxta diuinæ gratiæ extẽsionem. Patet. n. vtrumque modum inueniri in sanctis. Primũ quidem ex eo, quòd cognoscere quædam singularia ad beatitudinem eorum spectat. Secundum autem ex eo, quòd reuelationes eisdem fiunt de nouo &c. Quo autem horum modo sancti videãt orationes nostras, nõ facile dixerim. Ex hac tamen litera habetur, quòd maxime excellentiam eorum decet, q̃ cognoscant petitiones ad eos factas, & consequenter primo modo videant in Verbo easdem: quoniã beatitudo ipsa summa excellentia est. Et hoc videtur attestari Ecclesia in suo modo interpellandi sanctos, dum dicit. Sancte Petre, ora pro nobis. Nihil enim præsupponeret omnes sanctos ex hoc, quòd Deo fruuntur, orationes nostras cognoscere, non omnes adiret vt orarent pro nobis: sed orandus prius esset Deus, vt eis reuelaret orationes nostras, & seipsi orarent pro nobis. Maior mihi videtur hæc Ecclesiæ authoritas, quàm cuiusquam doctoris: propter quod sic esse credo. Cum quo tamen stat, q̃ nonnũs illuminationibus cognoscat quid circa suos clientulos agendũ, aut quid simpliciter orandũ pro eis sit, ita q̃ ipsas orationes videt ipsa Verbi visione. An aũt hoc expediat quod petitur, aut quomodo implendũ sit, & an Deo hoc placeat, & hmõi, sciunt de modo

do modo discunt. Et propterea ecclesia Deum rogat, vt faciat sanctos orare pro nobis dicẽs. Tribue quæsumus Domine omnes sanctos tuos iugiter pro nobis orare. Nam videtes sancti orationes nostras, nesciunt si orãdus est Deus simpliciter pro illa petitione, vt dictũ est.

Lib. 12. ca. 11. circa prin.

AD 2^m^ dicendum, quòd mortui ea, quæ in hoc mundo aguntur, cõsiderata eorũ naturali conditione, non cognoscunt, & præcipue interiores motus cordis: sed beatis, vt Greg. * dicit in 12. Moral. in Verbo manifestat^r^ illud, qd decet eos cognoscere de eis, quæ circa nos agũtur, etiam quantum ad interiores motus cordis: maximæ autem excellentiam eorum decet, vt cognoscant petitiones ad eos factas vel voce, vel corde: et ideo petitiones, quas ad eos dirigimus, Deo manifestante cognoscunt.

AD 3^m^ dicẽdum, quòd illi, qui sunt in hoc mundo, aut in purgatorio, nõdum fruuntur visione Verbi, vt possint cognoscere ea, quæ nos cogitamus, vel dicimus. Et ideo eorum suffragia non imploramus orando, sed a viuis petimus colloquendo.

ARTICVLVS V.

Vtrum in oratione debeamus aliquid determinate a Deo petere.

ad 15. q. 4 art. 4. q. 1. & opusc. 3. cap. 140 & lib. 3. fid. cath. ca. 24.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ in oratione nihil determinate a Deo petere debeamus: Quia, vt * Damasc. dicit: Oratio, est petitio decentium a Deo. Vnde inefficax est oratio, per quã petitur id, quod nõ expedit, secundũ illud Iac. 4. Petitis, & nõ accipitis, eo q̃ male petatis: sed sicut dicitur Rom. 8. Quid oremus, sicut oportet, nescimus. ergo nõ debemus aliquid orando determinate petere.

¶ 1 Præt. Quicumq; aliquid determinate ab alio petit, nititur voluntatem ipsius inclinare ad faciendum id, quod ipse vult: non aũt ad hoc tendere debemus, vt Deus velit quod nos volumus, sed magis vt nos velimus, quod ipse vult, vt dicit glos. super illud Psal. 32. Exultate iusti in Domino. ergo non debemus aliquid determinate a Deo in oratione petere.

¶ 3 Præt. Mala a Deo petenda non sunt, ad bona autẽ Deus nos inuitat: frustra autem ab aliquo petitur, ad quod accipiendum inuitatur. ergo non est determinate aliquid a Deo in oratione petendum.

SED CONTRA est, quòd Dominus Matth. 6 & Luc. 11. docuit discipulos determinate petere ea, quę continentur in petitionibus orationis dominicæ.

Lib. 7. ca. 2. in vit. Extreme: de Socrate Philosopho.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut * M. Valerius refert, Socrates nihil vltra petẽdum a diis immortalibus arbitrabatur, q̃ vt bona tribuerent, quia hi demũ scirẽt, quid vnicuiq; esset vtile: nos autem plerumq; id votis expetimus, quod nõ impetrasse melius foret. Quæ quidem sententia aliqualiter vera est, quantum ad illa quæ possunt malum euẽtũ habere, quibus etiã homo potest male, & bene vti, sic diuitiæ, quæ, vt ibidem dicitur, multis exitio fuere: honores etiã cõplures pessumdederũt: regna, quorum exitus sæpe miserabiles cernuntur: splendida coniugia, quæ nonnũquàm funditus domos euertunt. Sunt tamen quædã bona, quibus homo male vti non potest, quæ. s. malum euẽtum habere non possunt. Hæc autem sunt, quibus beatificamur, & quibus beatitudinem meremur: quæ quidem sancti orãdo absolute petunt, s̃m illud 79. Ostende faciem tuam, & salui erimus. Et iterum 118. Deduc me in semitam mandatorum tuorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ licet homo ex se scire non possit quid orare debeat: Spiritus tamen, vt ibidem dicitur, in hoc adiuuat infirmitatem nostrã, q̃ inspirando nobis sancta desideria recte postulare nos facit. Vnde Dominus dicit Io. 4. q̃ veros adoratores, adorare oportet in spiritu, & veritate.

AD 2^m^ dicendum, quòd cum orando petimus aliqua, quæ pertinent ad nostram salutem, cõformamus voluntatem nostrã voluntati Dei, de qua dicitur 1. ad Timoth. 2. q̃ vult omnes homines saluos fieri.

AD 3^m^ dicendum, quòd sic ad bona Deus nos inuitat, q̃ ad ea non passibus corporis, sed piis desideriis, & deuotis orationibus accedamus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo debeat temporalia petere a Deo orando.

4. di. 15. q. 4 art. 5. q. 2.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ homo non debeat temporalia petere a Deo orando. Quæ. n. orando petimus, quærimus: sed temporalia non debemus quærere. dicitur. n. Matth. 6. Primum quærite regnum Dei, & iustitiã eius, & hęc omnia adiicientur vobis, scilicet temporalia, quæ non quærenda dicit, sed adiicienda quæsitis. ergo temporalia non sunt in oratione a Deo petenda.

¶ 2 Præt. Nullus petit nisi ea, de quibus est solicitus: sed de temporalibus solicitudinem habere non possumus, secundum quod dicitur Matth. 6. Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis. ergo temporalia petere non debemus orando.

¶ 3 Præt. Per orationem nostram mens debet eleuari in Deum: sed petendo tẽporalia descendit ad ea, quæ infra se sunt, contra id, qd̃ Apost. dicebat 2. ad Cor. 4. Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. ergo non debet homo temporalia in oratione a Deo petere.

¶ 4 Præt. Homo non debet petere a Deo, nisi bona, & vtilia: sed quandoq; temporalia habita sunt nociua non solum spiritualiter, sed etiam temporaliter. ergo non sunt in oratione a Deo petenda.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouerb. 30. Tribue tantum victui meo necessaria.

Epist. 121. ca. 12. Et c. 4. & 5. to. 2.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut * Aug. dicit ad Probã, de orando Deum. Hoc licet orare, quod licet desiderare. Temporalia aũt licet desiderare, non quidẽ principaliter, vt in eis finem constituamus, sed sicut quædã adminicula, quibus adiuuamur ad tendendum in beatitudinem, inquantum. s. per ea vita corporalis sustentatur, & inquãtum nobis organice deseruiunt ad actus virtutum. Vt etiam * Philos. dicit in 1. Ethic. & ideo pro temporalibus licet orare. Et hoc est, qd̃ Aug. dicit † ad Probam, q̃ sufficientiam vitæ non indecenter vult, quisquis eam vult, & non amplius: quę quidem non appetitur propter seipsam, sed propter salutem corporis, & congruentem habitum personæ hominis, vt non sit inconueniens eis, cum quibus viuẽdum est. Ista ergo cum habentur, vt teneantur: cum non habentur, vt habeantur orandum est,

Lib. 1. Eth. ca. 8. ad fin. to. 5. † Epist. 121. cap. 6. circa med. to. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ temporalia non sunt quærẽda principaliter, sed secũdario. Vnde Aug. dicit * in lib. de serm. do. in monte. Cũ dixit illud, primo quærendum est, s. regnum Dei, significauit, quia hoc. s. temporale bonum, posterius quærendum est, non tempore, sed dignitate: illud tamquàm bonum nostrum, hoc tamquàm necessarium nostrum.

Li. 2. ca. 24. paulo a pri cip. tom. 4.

AD 2^m^ dicendum, quòd non quælibet solicitudo rerum temporalium est prohibita, sed superflua, &

q.55.art.6. inordinata, vt supra habitum * est.

AD 3^m dicendum, quòd quando mens nostra intendit temporalibus rebus, vt in eis quiescat, remanet in eis depressa: sed quando intendit eis in ordine ad beatitudinem consequendam, non ab eis deprimitur, sed magis eleuatur sursum.

AD 4^m dicendum, ꝙ ex quo non petimus temporalia, tamquàm principaliter quæsita, sed in ordine ad aliud, eo tenore a Deo petimus ipsa, vt nobis concedantur secundum quod expediunt ad salutem.

ARTICVLVS VII.

Vtrum debeamus pro alijs orare.

3.q.21.ar.3 ad 3. Et 4. dist. 15.q.4 art.4.q.3. AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non debeamus pro aliis orare. In orando. n. sequi debemus formam, quã Dominus tradidit: sed in oratione dominica petitiones pro nobis facimus, nõ pro aliis dicentes, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie &c. ergo non debemus pro aliis orare.

¶ 2 Præt. Ad hoc oratio fit, vt exaudiatur: sed vna de conditionibus, quæ requiruntur ad hoc, ꝙ oratio sit exaudibilis, est vt aliquis oret pro seipso. vnde super illud Ioan. 16. Si quid petieritis patrem in nomine

Tract.102. non remote a princ. tom 9. meo, dabit vobis. *Augustꝰ dicit, Exaudiuntur oẽs pro seipsis, non autem pro omnibus: vnde nõ simpliciter dictum est, dabit: sed dabit vobis. ergo videtur ꝙ non debeamus pro aliis orare, sed solum pro nobis.

¶ 3 Præt. Pro aliis, si sint mali, prohibemur orare, secundum illud Hier. 7. Tu ergo noli orare pro populo hoc, & nõ obsistas mihi, quia non exaudiã te: pro bonis autem non oportet orare, quia ipsi pro seipsis orantes exaudiuntur. ergo videtur quòd non debeamus pro aliis orare.

SED CONTRA est, quod dicitur Iacob. 5. Orate pro inuicem, vt saluemini.

Art præce. RESPON. Dicendum, quòd sicut * dictum est, illud debemus orando petere, quod debemus desiderare. Desiderare autem debemus bona non solum nobis, sed etiam aliis. Hoc enim pertinet ad rationem dilectionis, quam proximis debemus impendere, vt ex

q.25.& 26. supra dictis * patet: & ideo charitas hoc requirit, vt pro aliis oremus. Vnde *Chrysost. dicit super Matth.

Homil.14. in ipẽfecto circa princ. tom.2. Pro se orare necessitas cogit: pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcior autem ante Deum est oratio non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commendat.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut Cyprianus dicit in lib. de oratione Dominica, ideo non dicimus pater meꝰ, sed noster: nec da mihi, sed da nobis: quia vnitatis magister noluit priuatim precẽ fieri, vt ſ. quis pro se tantum precetur. Vnum. n. orare pro omnibus voluit: quoniam in vno omnes ipse portauit.

AD 2^m dicendum, quòd pro se orare ponitur conditio orationis, non quidem necessaria ad effectum merendi, sed sicut necessaria ad indeficientiam impetrandi. Contingit enim quandoque, quòd oratio pro alio facta non impetrat, etiã si fiat pie, & perseueranter, & de pertinentibus ad salutem propter impedimentum, quod est ex parte eius, pro quo oratur, secundum illud Hier. 15. Si steterint Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Nihilominus tamen oratio meritoria erit oranti, qui ex charitate orat, secundũ illud Psal. 34. Oratio mea in sinu meo conuertetur. glos. id est, etsi non eis prosit, ego tamen non sum frustratus mea mercede.

F AD 3^m dicendum, quòd etiam pro peccatoribus orandum est, vt conuertantur: & pro iustis, vt perseuerent, & proficiant. Orantes tamen non pro omnibus peccatoribus exaudiuntur, sed pro quibusdam. Exaudiuntur. n. pro prædestinatis, non autem pro præscitis ad mortem: sicut etiã correctio, qua fratres corrigimus, effectum habet in prædestinatis, non in reprobatis, secundum illud Eccles. 7. Nemo potest corrigere, quem Deus despexerit. Et ideo dicitur 1. Ioan. 5. Qui scit fratrem suum peccare peccato non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti peccatum non ad mortem. Sed sicut nulli quandiu viuit hic, subtrahendum est correctionis beneficium, quia non possumus prædestinatos distinguere a reprobatis, vt * Aug. dicit in lib. de correptione, & gratia: ita etiã nulli est denegandum orationis suffragium. Pro iustis etiã est orandum triplici ratione. Primo quidem, quia multorum preces facilius exaudiuntur: vnde super illud Rom. 15. Adiuuetis me in orationibus vestris, dicit *Glos. Bene rogat Apostolus minores pro se orare. Multi enim minimi dumeo ngregantur vnanimes, fiunt magni: & multorum preces impossibile est, ꝙ non impetrent illud, scilicet quod est impetrabile. Secundo, vt ex multis gratia agatur Deo de beneficiis, quæ conferuntur iustis, quæ etiam in vtilitatem multorum vergunt, vt patet per Apostolum 2. ad Cor. 1. Tertio, vt maiores non superbiant, dum considerant se minorum suffragiis indigere.

Cap.15. tom.7.

Est Aug. circa finem cõmentarii ad 15. cap. ad Roma. tom.5.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum debeamus pro inimicis orare.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur ꝙ non debeamus pro inimicis orare: quia, vt dicitur Rom. 15. Quæcumq; scripta sunt, ad nostrã doctrinã scripta sunt: sed in sacra scriptura inducuntur multæ imprecationes cõtra inimicos. dicitur enim in Psal. 6. Erubescãt, & conturbentur omnes inimici mei, conuertantur, & erubescant valde velociter. ergo & nos debemus orare cõtra inimicos nostros magis, quàm pro eis.

¶ 2 Præt. Vindicare de inimicis, in malum inimicorum cedit: sed sancti vindictam de inimicis petunt, secũdum illud Apoc. 6. Vsquequo non vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra? unde & de vindicta impiorum lætãtur, secũdum illud Psal. 57. Lætabitur iustus cum viderit vindictam. ergo non est orandum pro inimicis, sed magis contra eos.

¶ 3 Præt. Operatio hominis, & eius oratio non debent esse contraria: sed homines quãdoq; licite impugnant inimicos, alioquin omnia bella essent illicita, quod est cõtra supra * dicta. ergo nos non debemus orare pro inimicis.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5. Orate pro persequẽtibus, & calumniantibus vos.

Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulum octauum.

OMissis articu. 3. 4. 5. 6. & 7. in 8. eiusdem 83. q. artic. dubiũ occurrit simpliciter, & ad hominem circa illa verba, Vel si veniam peteret. Ad hominem quidem, quia superius in q. 25. art. 7. & 8. vbi de dilectione inimicorum tractatum est, solus necessitatis articulus exceptus est. Hic autem vltra necessitatem, excipitur petitio veniæ. Quomodo stant hæc simul? Simpliciter vero, quia regula generalis é, quòd præcepta affirmatiua licet obligent semper, non tamen obligãt ad semper operandum, sed solo necessitatis tẽpore. Quomodo ergo nunc contra tempus necessitatis distinguitur tempus petitionis veniæ? Et augetur dubium: quia nõ apparet ad quem actum dilectionis in speciali teneatur hic propter hoc, quòd inimicus petit ab eo veniam. Nam si ego diligo in communi inimicum, nec in speciali eum

Bibliander. in Alphabeto Hebraico. fol. 10. col. 2. Et vide Augustinum. 2. de doctrina Christiana. cap. 11. tom. 3. Et Hieronymum. 6. in Ezechielem. cap. 16. tom. 3. Et Origenem. 1. in Genesim. Homil. 13. tom. 2. Et Rabbi Moysen. 1. Doctor. Perplexorum. cap. 2. fol. 16. col. 1. Et Rabbi Dauid. in Radicibus. fol. 10. col. 2. Et Rabbi Abraham. in Libro Tsachoth. fol. 2. col. 1. Et Rabbi Ioseph. in Libro Sepher Ikkarim. 1. Doctor. cap. 5. fol. 3. col. 1. Et Rabbi Ioseph. in Libro Sepher Ikkarim. 3. Doctor. cap. 25. fol. 70. col. 1. Et Rabbi Ioseph. in Libro Sepher Ikkarim. 4. Doctor. cap. 1. fol. 73. col. 1. Et Rabbi Ioseph. in Libro Sepher Ikkarim. 4. Doctor. cap. 2. fol. 74. col. 1. Et Rabbi Ioseph. in Libro Sepher Ikkarim. 4. Doctor. cap. 3. fol. 75. col. 1. Et Rabbi Ioseph. in Libro Sepher Ikkarim. 4. Doctor. cap.

est cum effectu, intelligitur per illum subiunctum modũ, Sicut in cælo, & in terra: quia singularum trium est modus, ita quòd rectum nostrum desiderium primo ad hoc tendit, hoc optat, hoc petit, quasi ipsius Dei bonum, vt ipse *in suo nomine* sanctificetur, ideſt, super omnia stabiliter eleuetur, sicut in cælo, & in terra, vt ipse regnet, non peccatum: sicut in cælo & in terra, vt ipsius voluntas, non aliena quæcumque, fiat sicut in cælo, & in terra: in quibus tamen eisdem petitionibus nostra bona spiritualia maxima secundario petimus, vt in litera exponitur. Ordinantur autem inter se hæ tres sic, quia primo nomen, secundo regnum, tertio ad nutum executio desideratur.

Epiſt. 121. cap. 12. in princ. to. 2.

¶ 4 Præter. Secundum Lucam, In oratione dominica ponuntur ſolum quinque petitiones, vt patet Luc. 11. Superfluum ergo fuit secundum Matth. quòd ſeptem petitiones ponuntur.

¶ 5 Præt. In vanum videtur captare beneuolentiam eius, qui beneuolẽtia ſua nos prẽuenit: ſed Deus ſua beneuolentia nos prẽuenit, qa ipſe prior dilexit nos, vt dicitur 1. Ioã. 4. Superfluę ergo præmittitur petitionibus, Pater noſter, qui es in cælis: quod videtur ad beneuolentiam captandum pertinere.

SED IN. CONTRARIVM ſufficit authoritas Chriſti orationem inſtituentis.

RESPON. Dicendum, quòd oratio dominica pfectiſſima eſt: quia ſicut* Auguſt. dicit ad Probam. Si recte, & cõgruenter oramus, nihil aliud dicere poſſumꝰ, quàm quod in iſta oratione dominica poſitum eſt. Quia enim oratio eſt quodammodo deſiderij noſtri interpres apud Deum, illa recte ſolum orando petimus, quæ recte deſiderare valemus. In oratione autem dominica non ſolum petuntur omnia, quæ recte deſiderare poſſumus, ſed ẽt eo ordine, quo deſideranda ſunt, vt ſic hæc oratio nõ ſolum inſtruat poſtulare, ſed etiam ſit informatiua totius noſtri affectus. Manifeſtum eſt autem, quòd primo cadit in deſiderio noſtro finis: deinde ea, quæ ſunt ad finem. Finis autem noſter Deus eſt, in quem noſter affectus tẽdit dupliciter, vno quidem modo, prout volumus gloriam Dei: alio modo, ſecundum quod volumus frui gloria eius, quorum primũ pertinet ad dilectionem Dei, qua Deum in ſeipſo diligimus: ſecundum vero pertinet ad dilectionem, qua diligimus nos in Deo. Et ideo prima petitio ponitur, Sanctificetur nomen tuum, per quam petimus gloriam Dei. Secunda vero ponitur, Adueniat regnum tuum, per quam petimus ad gloriam Dei, & regni eius peruenire. Ad finem autem prædictum nos ordinat aliquid dupliciter, vno modo per ſe: alio *modo per accidens*. Per ſe quidem bonum, quod eſt vtile in finem. Eſt autem aliquid vtile in finem beatitudinis dupliciter, vno modo directe, & principaliter ſecundum meritum, quo beatitudinem meremur Deo obediendo: & quantum ad hoc ponitur, Fiat voluntas tua ſicut in cælo, & in terra. Alio modo inſtrumentaliter, & quaſi coadiuuãs nos ad merendum: & ad hoc pertinet quod dicitur, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, ſiue hoc intelligatur de pane ſacramentali, cuius quotidianus vſus proficit homini, in quo etiam intelliguntur omnia alia ſacramenta: ſiue etiam intelligatur de pane corporali, vt per panem intelligatur omnis ſufficientia victus, ſicut dicit* Auguſt. ad Probam: Quia & Euchariſtia eſt præcipuum ſacramentum, & panis eſt præcipuus cibus. Vnde & in Euangelio Matthæi ſcriptum eſt, Superſubſtantialem, ideſt, præcipuum, vt* Hieronymus exponit. Per accidens autem ordinamur in beatitudinem per remotionem prohibentis. Tria autem ſunt, quæ nos a beatitudine prohibent. Primo quidem peccatum, quod directe excludit a regno, ſecundum illud 1. ad Corinth. 6. Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes &c. regnum Dei poſſidebunt: et ad hoc pertinet quod dicitur, Dimitte nobis debita noſtra. Secundo, tentatio, quæ nos impedit ab obſeruantia diuinæ voluntatis: et ad hoc pertinet, quod dicitur, Et ne nos inducas in tentationem: per quod non petimus vt non tentemur, ſed vt a tentatione non vincamur, quod eſt in tentationem induci. Tertio, pœnalitas præſens, vt quæ impedit ſufficientiam vitæ: et quantum ad hoc dicitur, Libera nos a malo.

Epiſt. 121. cap. 11. in med. to. 2.

Matt. 6. Et ad Titũ ca. 2. tomo. 9

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut* Aug. dicit in lib. de ſerm. dom. in monte, cum dicimus, Sanctificetur nomen tuum, non hoc petitur quaſi nõ ſit ſanctũ nomen Dei, ſed vt ſanctum ab hominibus habeatur: quod pertinet ad Dei gloriã in hominibus propagandam. Quod autem dicitur, Adueniat regnum tuum, non ita dictum eſt, quaſi Deus nunc nõ regnet, ſed ſicut* Aug. dicit ad Probam: Deſiderium noſtrum ad illud regnum excitamus, vt illud nobis veniat, atq; in in eo regnemus. Quod aũt dicitur, Fiat voluntas tua: recte intelligitur, vt obediatur prẽceptis tuis, Sicut in cælo, & in terra. i. ſicut ab angelis, ita ab hominibus. Vnde hæ tres petitiones perfecte cõplebuntur in vita futura: aliæ vero quatuor pertinent ad neceſſitatem vitæ præſentis, ſicut Aug. dicit* in Enchiridio.

Lib. 2. de ſerm. dom. in monte circa princ. & cap. 10.

Epiſt. 121. cap. 11. in medio. tom. 2.

Ad huius quæſt.

Ad huius quæſt.

Enchirid. cap. 30.

AD 2m dicendum, ꝙ cum oratio ſit interpres deſiderij, ordo petitionum non reſpondet ordini executionis, ſed ordini deſiderij, ſiue intentionis, in quo prius eſt finis, quàm ea quæ ſunt ad finem, & conſecutio boni, quàm remotio mali.

Lib. 2. de ſerm. dom. in monte tom. 4.

AD 3m dicendum, ꝙ* Aug. in lib. de ſerm. dom. in monte, adaptat ſeptẽ petitiones donis, & beatitudinibus, dicẽs. Si timor Dei eſt, quo beati fiunt pauperes ſpiritu, petamus vt ſanctificetur nomen Dei in hominibus timore caſto. Si pietas eſt, qua beati fiũt mites, petamus vt veniat regnum eius, vt miteſcamus, nec ei reſiſtamus. Si ſcientia eſt, qua beati ſunt qui lugẽt, oremus vt fiat voluntas eius, & ſic non lugebimus. Si fortitudo eſt, qua beati ſunt qui eſuriunt, oremus vt panis noſter quotidianus detur nobis. Si cõſilium eſt, quo beati ſunt miſericordes, debita dimittamus, vt nobis noſtra dimittãtur. Si intellectus eſt, quo beati ſunt mundo corde, oremus ne habeamus duplex cor tẽporalia ſectando, de quibus tentationes ſiunt in nobis. Si ſapientia eſt, qua beati ſunt pacifici, quoniã filij Dei vocabuntur, oremus vt liberemur a malo. Ipſa enim liberatio liberos nos faciet filios Dei.

Lib. 2. de ſerm. dom. in monte tom. 4.

Capitulo principio.

AD 4m dicendum, ꝙ ſicut* Aug. dicit in Enchirid. Lucas in oratione dominica petitiones non ſeptem, ſed quinque complexus eſt. Oſtendens. n. tertiam petitionem duarum prẽmiſſarum eſſe quodãmodo repetitionem, prætermittendo eam magis facit intelligi: quia. ſ. ad hoc præcipue voluntas Dei tendit, vt eius ſanctitatẽ cognoſcamus, & cũ ipſo regnemus. Quod etiam Matth. in vlt. poſuit, Libera nos a malo, Lucas non poſuit, vt ſciat vnuſquiſque in eo ſe liberari a malo, quòd non infertur in tentationem.

Enchirid. cap. 30.

AD 5m dicendum, quòd oratio non porrigitur Deo vt ipſum flectamus, ſed vt in nobis ipſis fiduciam excitemus poſtulandi: quæ quidem præcipue excitatur in nobis conſiderando eius charitatem ad nos, qua bonum noſtrum vult: et ideo dicimus, Pater noſter: Et eius excellentiam, qua poteſt: et ideo dicimus, Qui es in cælis.

ARTI-

ARTICVLVS X.

Vtrum orare ſit proprium rationalis creaturæ.

3. dist. 9. q. 4. ad. 4. q. 1. ar. 3.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ orare nõ ſit proprium rationalis creaturæ. Eiuſdem n. videtur eſſe petere, & accipere: ſed accipere conuenit etiã perſonis increatis, ſcilicet Filio, & Spiritui ſancto. ergo etiam eis conuenit orare. nam & Filius dicit Ioan. 14. Ego rogabo patrem meum. et de Spiritu ſancto dicit Apoſtolus: Spiritus poſtulat pro nobis.

¶ 2 Præt. Angeli ſunt ſupra rationales creaturas, cum ſint intellectuales ſubſtantię: ſed ad angelos pertinet orare, vnde in Pſ. 96. dicitur: Adorate eũ oẽs angeli eius. ergo orare, nõ eſt proprium rationalis creaturæ.

¶ 3 Præt. Eiuſdem eſt orare cuius eſt inuocare Deũ, qd præcipue ſit orando: ſed brutis animalibus conuenit inuocare Deum, ſm illud Pſal. 146. Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocãtibus eũ. ergo orare non eſt proprium rationalis creaturæ.

SED CONTRA. Orare eſt actus rationis, vt ſupra* habitum eſt: ſed rationalis creatura a ratione dicitur. ergo orare eſt proprium rationalis creaturæ.

Epiſt. 121. cap. 11. in medio. tom. 2.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ex ſupra* dictis patet, oratio eſt actus rationis, per quam aliquis ſuperiorem deprecatur: ſicut imperium eſt actus rationis, quo inferior ad aliquid ordinatur. Illi enim proprie competit orare, cui conuenit rationem habere, & ſuperiorem, quem deprecari poſſit. Diuinis autem perſonis nihil eſt ſuperius: bruta autem animalia non habent rationem. Vnde neq; diuinis perſonis, neque brutis animalibus conuenit orare, ſed proprium eſt rationalis creaturæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ diuinis perſonis conuenit accipere per naturam: orare autem eſt accipientis per gratiam. Dicitur autem Filius rogare, vel orare ſecundum naturam aſſumptam, ſcilicet humanam, nõ ſecundum diuinam: Spiritus autem ſanctus dicitur poſtulare, quia poſtulantes nos facit.

D. 10. 84. 1. 1. q. 79. ar. 1.

AD 2m dicendum, ꝙ intellectus[d] & ratio non ſunt in nobis diuerſæ potentiæ, vt in 1.* habitum eſt. Differũt autem ſecundum perfectum, & imperfectum, & ideo quandoq; intellectuales creaturæ, quæ ſunt angeli, diſtinguuntur a rationalibus: quandoq; autem ſub rationalibus comprehenduntur. Et hoc modo dicitur oratio eſſe proprium rationalis creaturæ.

AD 3m dicendum, ꝙ pulli coruorum dicuntur inuocare Deum *propter naturale deſiderium*, quo omnia ſuo modo deſiderãt cõſequi bonitatem diuinam. Sic etiam bruta animalia dicuntur Deo obedire, propter naturalem inſtinctum, quo a Deo mouentur.

¶ *Super Quæſtionis octauæ ſeptimæ tertiæ Articulum vndecimum.*

4. dist. 15. q. 4. ar. 6. q. 2. Ar. di. 45. q. 3. ar. 3.

IN art. 11. prætermiſſo decimo, dubiũ occurrit ſimpliciter, & ad hominẽ, quo pacto Hieremias qui tempore Machabæorum nõ erat in patria, ſed in limbo patrũ, orabat pro Hieruſalẽ. Et quare de oratione ſanctorũ in patria author tractans, miſcuit orationes patrũ in limbo, nec definiuit aliquid de eis, cum non ſit eadem ratio de ipſis, & beatis.

¶ Ad hæc dicit, ꝙ ſi fundamẽtũ ac radix, vnde ſanctorũ in patria oratio pro nobis pdit, conſideretur diligẽter, inuenitur locũ habere nõ ſolum in ipſis comprehenſoribus, ſed ẽt in ſanctis qui erant in limbo: qm̃ charitas eorundem in ſtatu ſuperiori ſimpliciter, ponitur rõ orandi ꝓ nobis. Propter hoc. n. ſed̃m excludũtur in reſpõſione ad tertiũ exiſtentes in purgatorio ab orando ꝓ nobis, quia non ſunt totaliter nobis ſuperiores, ſed rõne pœnarum inferiores, & egentes noſtris orationibus. Conſtat autẽ ꝙ ſancti olim in limbo patrũ, erãt in charitate cõfirmati, & impeccabiles, & nulli propriæ ſeu nouæ pœnæ ſubiecti. Nã pœna dãni cõis eſt eis, & viatoribus, extra omnẽ aũt ſenſus pœnã erant. eorũ igitur erat orare pro nobis. Sed aduertenda eſt differentia inter eos & ſanctos ĩ patria: qa licet vtiſque cõe ſit orare pro viatoribus, propriũ tñ ſanctorum in patria eſt videre orationes viatorũ ſibi directas. Vñ Hieremias tunc orare dicit, non orationes, aut preces eorũ audiſſe. Miſcuit ergo author limbum patrũ cũ patria quo ad orationes pro nobis: quia eadẽ eſt rõ, et argumentũ a minori aſſumpſit. Nec oportuit aliter ĩ ſpeciali de eis determinare, ex quo allata in litera ratio in eis locũ habet, & a purgatorio ſunt diuiſi.

Hier. cont. uig.

Circa finẽ primi folii a prin. epiſ. quæ ſcipit: Multa i orbe tom. 3.

¶ In rñſione eiuſdẽ art. aduerte, ꝙ ſancti orãtes, neſciunt ſi impetrabunt, ſed petũt æſtimantes, vt in lra dicit, id Deo placitum rũ. Et de hoc orando cõſulunt diuinã maieſtatem, per qd̃ diuerſi ſancti abſq; diſcordia voluntatum cõtraria petũt, quaſi contraria proponentes adunati ad Dei beneplacitum. Vnde Daniel. 10. dicitur, quòd princeps Perſarum reſtitit mihi.

*art. 7. & 8. D. 280.

ARTICVLVS XI.

Vtrum ſancti, qui ſunt in patria, orent pro nobis.

AD VNDECIMVM. ſic proceditur. Videtur ꝙ ſancti qui ſunt in patria, non orent pro nobis. Actus enim alicuius magis eſt meritorius ſibi, quàm alijs: ſed ſancti qui ſunt in patria, non merentur ſibi, nec pro ſe orant, quia iam ſunt in termino conſtituti. ergo etiam neque pro nobis orant.

¶ 2 Præt. Sancti perfecte ſuã voluntatem Deo conformant, vt nõ velint, niſi qd̃ Deus vult: ſed illud quod vult, ſemper impletur. ergo fruſtra ſancti pro nobis orarent.

¶ 3 Præt. Sicut ſancti qui ſunt in patria, ſunt ſuperiores nobis, ita & illi qui ſunt in purgatorio, quia iam peccare non poſſunt: ſed illi qui ſunt in purgatorio nõ orant pro nobis, ſed magis nos pro eis. ergo nec ſancti qui ſunt in patria, pro nobis orant.

¶ 4 Præt. Si ſancti qui ſunt in patria, pro nobis oraret, ſuperiorum ſanctorum eſſet efficacior oratio. non ergo deberet implorari ſuffragium orationũ ſanctorum inferiorum, ſed ſolum ſuperiorum.

¶ 5 Præt. Anima Petri, non eſt Petrus: ſi ergo animæ ſanctorũ pro nobis orarent quamdiu ſunt a corpore ſeparatę, non deberemus interpellare ſanctum Petrũ ad orandum pro nobis, ſed animam eius, cuius contrarium Eccleſia facit. non ergo ſancti, ad minus ante reſurrectionem, pro nobis orant.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur 2. Mach. vlti. Hic eſt qui multũ orat pro populo, & vniuerſa ſancta ciuitate Hieremias propheta Dei.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut Hieronymus* dicit, Vigilantij error fuit, ꝙ dum viuimus, mutuo pro nobis orare poſſumus: poſtquã autem mortui fuerimus, nullius pro alio ſit exaudiẽda oratio, præſertim cũ martyres vltionem ſui ſanguinis obſecrãtes, impetrare nequeant. Sed hoc eſt omnino falſum: quia cum oratio pro alijs facta ex charitate proueniat, vt dictum* eſt, quanto ſancti qui ſunt in patria, ſunt perfectioris charitatis, tanto magis orant pro viatoribus, qui orationibus iuuari poſſunt: & quanto ſunt Deo coniunctiores, tanto eorũ orationes ſunt magis efficaces. Habet. n. hoc diuinus ordo, vt ex ſuperiorum excellentia in inferiora refundatur, ſicut ex claritate Solis in aerem. Vnde & de Chriſto dicitur Hebræ. 7. Accedens per ſemetipſum ad Deũ ad interpellandum pro nobis. Et pp̃ hoc Hieron.* contra Vigilantium dicit. Si Apoſtoli, et martyres adhuc in corpore conſtituti, quando ꝓ ſe adhuc debent eſſe ſoliciti, pro alijs orant, quanto magis poſt coronas, victorias, & triumphos?

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſanctis, qui ſunt in patria, cũ ſint beati, nihil deeſt niſi gloria corporis, pro qua orant. Orant autem pro nobis, quibus deeſt beatitudinis vltima perfectio. Et eorũ oratio-

orationes habent efficaciam impetrandi ex præceden tibus eorum meritis, & ex diuina acceptione.

AD 2^m dicendum, quòd sancti impetrant illud, quod Deus vult fieri per orationes eorum. Et hoc pe tunt, quod ęstimãt eorum orationibus implendum, secundum Dei voluntatem.

AD 3^m dicendum, quòd illi qui sunt in Purgatorio, etsi sint superiores nobis propter impeccabilitatem, sunt tamen inferiores quantum ad pœnas, quas patiuntur. Et secundum hoc non sunt in statu orandi, sed magis vt oretur pro eis.

AD 4^m dicendum, ꝙ Deus vult inferiora per omnia superiora iuuari: & ideo oportet non solum superiores, sed etiã inferiores sanctos implorare, alioquin esset solius Dei misericordia imploranda. Contingit tamen quandoque quòd imploratio inferioris sancti efficacior est, vel quia deuotius imploratur, vel quia Deus vult eius sanctitatem declarare.

AD 5^m dicendum, quòd quia sancti viuentes meuerunt, vt pro nobis orarent: ideo inuocamus eos nominibus, quibus hic vocabãtur, quibus etiam nobis magis innotescunt: & iterum propter fidem resurrectionis insinuandam, sicut legitur Exod. 3. Ego sum Deus Abraham.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulum duodecimum.*

3.di.9.q.1.ar.3.q.3.ad 3. Et 4.dist. 15.q.4.art. 2.q.1.

IN art. 12. eiusdem quæstionis, nota diligẽter, qui murmuras de officio ecclesiastico, tria, distinctionem vocalis orationis, necessitatem, conditiones. Distinguitur siquidem oratio vocalis in cõmunem, & propriã, seu singularem. Necessitas cõmunis est, quia in persona Ecclesiæ offertur. Cũ. n. Ecclesia ex sensitiuis creaturis constet, oportet sensibiles, ac per hoc vocales per suos ministros orationes offerre, alioquin nesciret offerre per ministros orationis cultũ, ac munꝰ qđ Deo ꝑ illos offert. Nõ nouit enim Ecclesia nisi quę foris sunt. Necessitas propria est excitãda propria deuotio, ac conseruanda. Conditiones cõmunis orationis sunt duę, quòd scilicet sit vocalis, & quòd sit alta. Prima est simpliciter necessaria, vt declaratum est. Secunda est rationabilis, vt in litera dicitur. Propter quod dicentes priuatas missas ita submisse de industria, vt intelligi ab auditoribus nequeãt, a ratione deuii uidẽtur, & inexcusabiles, nisi forte per accidens coram aliis non celebrent: tunc enim sufficiens videtur, si a seruitore ꝓximo audiri possit. Et hinc apparet qualiter utẽdum est uel cantu, uel uoce, siue nota, in communi oratione, scilicet iuxta deuotionẽ cõmunem. Hoc tamen semper seruato, ꝙ quocumq; modo dicatur, sic intelligibiliter dicatur, ut percipi possit a se, & aliis distincte sensus uerborum, unde deuotio excitari Eccle się possit. Proprię autem orationis condi tio est etiam ipsa rationis, scilicet ꝓpria deuotiõ. Vnde patet, quòd errãt, qui numerum tot uocaliũ orationum proprioꝝ explendũ quotidie præponunt meditationibus, & mentalibus orationibus. Relinquunt namq; finẽ propter eą, quæ sunt ad finem.

¶ In responsione ad tertium, nota quãm vitandæ sunt singularitates motuũ &c. in orationibus.

Ephes. 3. cap. 9. circa principium.

Homil. 19. in operis gręci ꝓtexto ꝓ medium. post mo. 2. Bonum. in homil. 19. eiusdem libri. circa principium 4.

ARTICVLVS XII.

Vtrum oratio debeat esse vocalis.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ oratio non debeat esse vocalis. Oratio. n. sicut ex dictis* patet, principaliter Deo porrigitur: Deus autem locutionẽ cordis cognoscit. frustra ergo vocalis oratio adhibetur.

¶ 2 Præt. Per orationem mens hominis debet in Deum, ascendere, vt dictum † est: sed voces retrahunt homines ab ascensu contemplationis in Deum, sicut & alia sensibilia. ergo in orationibus nõ est vocibus vtendum.

¶ 3 Præt. Oratio debet offerri Deo in occulto, secundum illud Matt. 6. Tu autem cum oraueris intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuũ in abscondito: sed per vocem oratio publicatur. ergo nõ omnino debet esse vocalis.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psalm. 3. Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Dominum deprecatus sum.

RESPON. Dicendum, quòd duplex est oratio, communis, & singularis. Cõmunis quidem oratio est, quæ per ministros Ecclesiæ in persona totius fidelis populi Deo offertur: & ideo oportet, quòd talis oratio innotescat toti populo, pro quo profertur, quod non posset fieri, nisi esset vocalis: & ideo rationabiliter institutũ est, vt ministri Ecclesiæ huiusmodi orationes etiã alta voce pronuntient, vt ad notitiam omniũ possint peruenire. Oratio vero singularis ẽ, quæ offert a singulari persona cuiuscumque siue pro se, siue pro alijs orantis: et de huiusmodi orationis necessitate nõ est quòd sit vocalis: adiungitur tamen vox tali orationi triplici ratione. Primo, quidem ad excitãdum interiorem deuotionem, qua mens orãtis eleuetur in Deum: quia per exteriora signa siue vocum, siue etiam aliquorum factorum, mouetur mẽs hominis secundum apprehensionem, & per cõsequens secundum affectionem. Vnde Augu. *dicit ad Probã, quòd verbis, & alijs signis ad augendum desiderium sanctũ, nosipsos acrius excitamꝰ: & ideo in singulari oratione tantũ est vocibus, & huiusmodi signis vtendum, quantum proficit ad excitandum interius mentẽ. Si vero mens per hoc distrahatur, vel qualitercumque impediatur, est a talibus cessandum. Quod præcipue contingit in his, quorũ mens sine huiusmodi signis est sufficienter ad deuotionẽ parata. Vnde Ps. 29. dicebat. Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea. Et de Anna legitur 1. Reg. 1. quòd loquebatur in corde suo. Secundo, adiungitur vocalis oratio quasi ad redditionẽ debiti, vt scilicet homo Deo seruiat secundum illud totum, quod ex Deo habet, id est, non solum mente, sed etiam corpore, quod præcipue competit orationi, secundum quòd est satisfactoria. Vnde dicitur Oseæ vlti. Omnem auser iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum nostrorum. Tertio, adiungitur vocalis oratio ex quadã redundantia ab anima in corpus ex vehementi affectione, secundum illud Psal. 15. Lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vocalis oratio non profertur ad hoc, quòd aliquid ignotum Deo manifestetur: sed ad hoc, quòd mens orantis, vel aliorum excitetur in Deum.

AD 2^m dicendum, ꝙ verba ad aliud pertinentia distrahunt mentem, & impediunt deuotionem orãtis: sed verba significantia aliquid ad deuotionem pertinens, excitant mentes, præcipue minus deuotas.

AD 3^m dicendum, quòd sicut Chrysosto. *dicit super Matthæum. Eo proposito Dominus vetat in conuentu orare, vt a conuentu videatur. Vnde orans nihil nouum facere debet, quod aspiciant homines vel clamando, vel pectus percutiendo, vel manus expandendo. Nec tamen, vt Augustꝰ dicit in lib. *de sermo. Domini in monte, videri ab hominibus nefas est, sed ideo hoc agere, vt ab hominibus videaris.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum de necessitate orationis sit, quòd sit attenta.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articuli tertiumdecimum.*

AD TERTIVMDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd

IN ar. 13. eiusdem. 83. quæst. circa tertiũ genus attẽtionis ad orationem, dubium multorum occurrit. Si quis ex proposito in principio officii diuini, ad quod tenetur, applicet se ad meditationẽ diuinæ bonitatis, aut passionis Christi, ad hoc vt mentem firmam teneat cum Deo in hac continua meditatione, satisfaciat præcepto Ecclesiæ.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ certo certius constat, quòd intendẽs, & studens ad hoc, vt mens sua tam in cõtemplatione, quàm in eius prole, hoc est, affectiõe circa Deũ, seu ea quæ diuinitatis sunt, occupetur i toto officio, optime satisfacit: quoniam habet attentionem optimã maxime necessariam, & communem, iuxta vniuscuiusque modulum. Intendens autem, & studens vt circa passionem Christi meditatio sit, & affectus excitetur in toto officio, satisfacit sine dubio: qa in melius mediũ ad diuinitatẽ ducens fertur, quàm si sensui verborum attenderet. Nam passio Christi (vt in art. 3. quæstio. præceden tis habitum est) optima est manuductio ad diuinitatem, iuxta illud, Vt dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibiliũ amorẽ rapiamur. Cum grano tamen salis hæc intentio habenda est per totum, vt scilicet negligatur hæc perseuerãtia, si ascendere ad ea quæ diuinitatis sunt, in progressu non dabitur, quod debet esse principale intentum: ita quòd talis orantis mens debet ea, quæ sunt passionis Christi eligere vt media, non vt finem, vt scilicet per illa (vt Deus dederit) ascendat ad ea q̃ diuinitatis sũt.

¶ Et vt satisfiat huiusmodi quæstis, scito quòd quęcumque attentionum in litera numeratarum eligatur sine præcisione tamen melioris, hoc est, quòd illa eligatur vt medium sibi accommodum peruenièdi ad meliorem, prout Deus dignabitur misericorditer concedere, satisfit præcepto Ecclesiæ. verbi gratia. Si quis putat suæ paruitati accommodatius medium attendere ne erret, & in hac attentione vult persistere, intendat hoc vt medium, si forte miserentur sic Deus, & det meliorem attentionem sic dispositio ad meliorem, quam potius vellet. Et simile est de aliis. Verum circa attentionem ad rem petitam, caue ne peruersus fiat affectus cum oculo tuo. Nam non licet petenti necessaria victui sic versari circa meditationẽ victus, vt diuina ad humana ordinari videãtur, quasi oratio sit medium, & victus finis. Reminisci siquidem oportet doctrinæ superius habitæ in hac eadem q. art. 4. quòd quo ad rem petitam, omnes nostræ orationes ordinari debent ad gratiam, & gloriam consequendam. Et hæc est res petita, ad quam attendere author tantum commendat in litera. Attendere enim ad gloriam æternam, vel gloriam adoptionis filiorum in via, aut virtutes vt media ad æternam patriam, & ornamẽta ciuium cælestiũ, ac inchoationes cælestis conuersationis, & huiusmodi, inter optimas attentiones est. Et breuiter omnis res petita, aut finis ipse cælestis gloriæ, aut medium ad illã, vt medii rationem habet siue pro se, siue pro alio, i attẽtionis optimo genere locata est in litera, & nulla res alia vt petita.

* ut supra dictum est.

¶ In responsione ad tertiũ, nota diligenter, quòd quia ex ꝓposito vagari in oratione peccatũ est ex genere suo: ideo non solũ in oratione necessaria ex precepto, sed etiam in oratione spontanea, tenetur orans attendere, ita quòd licet nõ teneatur orare, tenetur tamẽ, si orat, attente quãtum est ex parte propositi, orare. Et ratio est similis in aliis actibus virtutum, ꝙ scilicet homo si exercet eos, tenetur eos exercere cum debitis circunstantiis. Qui. n. recipit hospite, qui proalio aduocat' intercedit, & huiusmodi, tenet hoc facere cũ debitis circunstãtiis, si facit. Et si nõ vult facere, ut decet, non se exercerat in huiusmodi operationibꝰ. Per hæc tamen non intelligas male agere eum, qui sponte oratiõ se uestit, aut aliquo simili operę occupatur, quantum potest intendens orationi attendere, tum quia alia est quæstio de euagatione ex ꝓposito, & alia de opere, cũ quo stat attentio. Huiusmodi. n. opera non impedire orationis attentionẽ experientia testatur: & in quibusdam religiosorũ statutis scriptum est, ꝙ surgendo dicãt officium B. Virginis. Beatꝰ quoque pater Dominicus medicinam contra phantasmata mala cõem ac fructuosam, dicebat orationẽ solicitã, statim cũ quis surgit a somno. Nota secõ, ꝙ author, Basilii authoritate utens, euagationem ex negligẽtia computat sub euagatione ex proposito, ita ꝙ euagatio ex proposito distinguif in euagationem directe ex industria, ut cum quis explicite vult non attendere: & euagationem ex negligentia, ut cũ quis negligit attendere. Quia. n. negligentia voluntaria est, ideo euagatio uoluntaria reputatur, & est. Euagatio aũt ex fragilitate excusaf, utpote non ex uoluntate, sed impotẽtia procedens. Hæc igitur euagatio sine peccato est: prima aũt semper cum peccato, mortali quidem qñ ex cõtemptu, uel qñ ex industria in oratione, quæ est sub præcepto, quis in notabili parte euagatur: perinde namq; est ac si illã omitteret: ueniali uero, qñ orationẽ spõtaneã absq; ꝓposito attendẽdi quis dicit: & qñ ex negligẽtia in oratione de ꝓcepto quis nõ attẽdit, saluo ꝓposito attẽdẽdi. In neutro. n. casu

In li. de modo orandi, cap. 2. a medio, tom. 2.

contra

Isidem, cuius titulus de Institutione uitæ perfectã. & de Orando Deum, post medium il lius. Et in simil exercitacap. 1.

3. ad 2.

contra virtutem, sed præter eam agitur. Nã orationem spontaneã sic male persoluere, est sicut recipere hospitem, & indecenter tractare. In oratione aũt præcepta, ex quo semp saluatur, positũ attentionis, essentialis bonitas moralis actus ex finis intẽtione saltua est, & remissio voluntatis in culpa est accidentalis.

In 3. regula, tom. 1.

In Serm. de orãdo Deũ, a medio illius.

¶ *Super Quæstionis obscurissimæ tertiæ Articulum quartumdecimum,*

4. dist. 15. q. 4. ar. 2. q. 2. & 3. Et Ro. 1. sect. 5. Et Colos. 1. Et cor. 6. prin. Et 1. Thess. 5. le. 2. fi.

In art. tribus s. 14, 15. & 16. eiusdem q. dubiũ occurrit circa tertiam conditionem orationis .s. ly, pie, quid importet. Et est ratio dubii, qa in responsione ad 2. art. 15. author dicit, qp nõ pie petere ẽ petere cõplemẽtũ peccati, ex quo apparet quòd pie petere coincidit cum scda cõditione. s. necessaria ad salutẽ petere: nã petẽdo necessaria ad saluté pie petimus.

¶ Et augetur dubiũ, quia in artic. 16. author in corpore articuli dicit, qp in peccatorũ oratione possunt inueniri omnes quatuor cõditiones: & idem cõfirmat in responsione ad secũdum ibidem. In tertio vero libro contra Gent. ca. 96. author vult amicitiam orantis cum Deo interuenire in oratione efficaci, quæ sub pietatis nomine concludi videtur. Ad hoc dicitur, quòd illa conditio, pie, in hoc distinguitur ab aliis conditionibus, quòd aliæ personam pro qua, rem petitam, & perseuerantiam significant, ista intentionẽ referẽtem ad Deum importat. Nam pietas officiũ, ac cultũ cælestis patriæ, principi & pri exhibet. Et propterea distinguitur, quòd potest dupliciter inueniri, scilicet formata, & informis, vt in responsione ad secundum 15. artic. apparet. Et hinc reddi potest ratio diuersorũ dictorum de hac conditione. Nam quia huiusmodi intẽtio ad Deũ

Ad 3^m^ dicendum, quòd si quis ex proposito in oratione mente euagatur, hoc peccatum est, & impedit orationis fructum. Et contra hoc Augustꝰ dicit in regula. Psalmis, & hymnis cũ oratis Deũ, hoc versetur in corde, quod profertur in ore: euagatio vero mentis quæ fit præter propositum, orationis fructũ non tollit. Vnde Basil.* dicit. Si vero debilitatus a peccato, fixe nequis orare, quantumcũque potes teipsum cohibeas, & Deus ignoscit, eo quòd non ex negligentia, sed ex fragilitate non potes, vt oporteat, assistere coram eo.

Articvlvs xiiii.

Vtrum oratio debeat esse diuturna,

Ad qvartvmdecimvm sic proceditur. Videtur qꝑ oratio non debeat esse diuturna. Dicitur enim Matt. 6. Orantes nolite multum loqui: sed oportet multum loqui diu orantem, præsertim si oratio sit vocalis. ergo nõ debet esse oratio diuturna.

¶ 2 Præt. Oratio est explicatiua desiderij: sed desideriũ tanto est sanctius, quanto magis ad vnum restringitur, secundum illud Psa. 26. Vnam petij a Domino, hanc requiram. ergo & oratio tanto est Deo acceptior, quanto est breuior.

¶ 3 Præt. Illicitum videtur esse, qꝑ homo transgrediatur terminos a Deo præfixos, præcipue in his, quę pertinent ad cultum diuinum, secundum illud Exod. 19. Contestare populũ, ne forte velit transcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo: sed a Deo fixus est nobis terminus orandi per institutionem orationis dominicæ, vt patet Matth. 6. ergo non licet vltra orationem protendere.

Sed contra. Videtur quòd cõtinue sit orandum: quia Dominus dicit Luc. 18. Oportet semper orare, & nõ deficere. Et 1. ad Thess. 5. Sine intermissione orate.

Respon. Dicendum, quòd de oratione dupliciter loqui possumus, Vno modo, secundum seipsam: alio modo secũdum causam suam. Causa autem orationis est desiderium charitatis, ex quo procedere debet oratio, quod quidem in nobis debet esse continuũ vel actu, vel virtute: manet enim virtus huius desiderij i omnibus, quæ ex charitate facimus. Omnia autem debemus in gloriam Dei facere, vt dicitur 1. ad Corinth. 10. et secundum hoc oratio debet esse continua. Vnde* Augustꝰ dicit ad Probam. In ipsa fide, & charitate cõtinuato desiderio semper oramus: sed ipsa oratio secundum se cõsiderata, nõ potest esse assidua, quia oportet alijs operibus occupari: sed sicut Augustinus* dicit ibidem, Ideo per certa interualla horarum, & temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum signis nosipsos admoneam^s^, quantumcũque in hoc desiderio processerimus nobisipsis innotescamus, & ad hoc agendum nosipsos acrius excitemus. Vniuscuiusque autẽ rei quantitas debet esse proportionata fini, sicut quantitas potionis sanitati; vnde & cõueniens est, vt oratio tantum duret, quantum est vtile ad excitandum interioris desiderij feruorem. Cum vero hanc mensuram excedit, ita qꝑ sine tædio durare non possit, non est vlterius protendenda. Vnde Augustꝰ* dicit ad Probam. Dicuntur fratres in Aegypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamẽ breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimũ necessaria est, per productiores moras euanescat, atque hebetetur intentio, ac per hoc etiam ipsi satis ostendunt hanc intentionem sicut non esse obruendã, si perdurare non potest, ita si perduauerit, non cito esse rumpendam. Et sicut hoc est attendendum in oratione singulari per comparationem ad intentionem orantis, ita etiam in communi oratione per comparationem ad populi deuotionem.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut Aug.* dicit ad Probam. Non est hoc orare in multiloquio, si diutius oretur: aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso Domino scriptũ est, quòd pernoctauerit in orando, & quòd prolixius orauerit, vt nobis præberet exemplum. & postea subdit. Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio. Nam multum loqui est in orando rem necessariam superfluis agere verbis. Plerumque autem hoc negotium plus gemitibus, quàm sermonibus agitur.

Ad 2^m^ dicendum, quòd prolixitas orationis non cõsistit in hoc, quòd multa petãtur, sed in hoc, quòd affectus continuetur ad vnum desiderandum.

Ad 3^m^ dicendum, quòd Dominus non instituit hanc orationem, vt his solis verbis vti debeamus in orando, sed quia ad hæc sola impetranda debet tendere nostræ orationis intentio, qualitercumque ea proferamus, vel cogitemus.

Ad 4^m^ dicendum, qꝑ aliquis continue orat vel ppter continuitatem desiderij, vt dictum* est: vel quia non intermittit quin tẽporibus statutis oret, vel propter effectum siue in ipso orante, qui etiam post orationem remanet magis deuotus, siue etiam in alio, puta, cum

Epist. 121. c. 9. in princ. tom. 3.

Supra ar. 7. ad 1. Et 4. dist. 15. q. 4. 7. artic. q. 2. per to. & q. 3. ad 3.

Eod. loco nunc proxime dicto

Epist. 121. cap. circa medium, to. 2.

Ar. 3. huius quæst.

Ar. 1. quæst. præced.

*Serm. 5. Et 23. non remote a principio, to. 10.

Cap. 23. circa hoc ex Ambr. in 1. to. 12.

In Ioan. 8.

ta, cũ aliquis suis beneficijs prouocat alium, vt prosequatur etiam quando ipse ab orando cessat, & quiescit.

Articvlvs xv.

Vtrum oratio sit memoria.

Ad qvintvmdecimvm sic proceditur. Videtur quòd oratio nõ sit meritoria. Omne enim meritum procedit a gratia: sed oratio præcedit gratiã, quia etiã ipsa gratia per orationem impetratur, secundũ illud Luc. 11. Pater vester de cælo dabit spiritũ bonũ petentibus se. ergo oratio nõ est actus meritorius.

¶ 2 Præt. Si oratio aliquid meretur, maxime videtur mereri illud, quod orando petitur: sed hoc non semper meretur, quia multotiens etiam sanctorum orationes non exaudiuntur, sicut Paulus non est exauditus petens a se remoueri stimulum carnis. ergo oratio non est actus meritorius.

¶ 3 Præt. Oratio præcipue fidei innititur, secundũ illud Iac. 1. Postulet aũt in fide nihil hæsitans: fides aũt non sufficit ad merendũ, vt patet in his qui habent fidem informem. ergo oratio non est actus meritorius.

Sed contra est, quòd super illud Psal. 34. Oratio mea in sinu meo conuertetur, dicit glos. Et si eis non profuit, ego tamen non sum mea mercede frustratus: merces autem non debetur nisi merito. ergo oratio habet ratiohem meriti.

Respon. Dicendum, quòd sicut dictum* est, oratio præter effectum spiritualis cõsolationis, quam præsentialiter affert, duplicem habet virtutem respectu futuri effectus, scilicet virtutem merendi, & virtutem impetrandi. Oratio autem, sicut & quilibet alius actus virtutis, habet efficaciam merendi, inquantum procedit ex radice charitatis, cuius proprium obiectum est bonum ætternum, cuius fruitionem meremur. Procedit tamen oratio a charitate mediante religione, cuius est actus oratio, vt dictum* est, concomitantibus etiam quibusdam alijs virtutibus, quę ad bonitatem orationis requiruntur, scilicet humilitate, & fide. Ad religionem enim pertinet ipsam orationem Deo offerre: ad charitatem vero pertinet desiderium rei, cuius complementum oratio petit. Fides autem est necessaria ex parte Dei quem oramus, vt scilicet credamus ab eo nos posse obtinere, quod petimus. Humilitas autem est necessaria ex parte ipsius petentis, qui suam indigentiam recognoscit. Est etiã & deuotio necessaria, sed hoc ad religionem pertinet, cuius est primus actus necessarius ad omnes consequentes, vt supra dictum* est. Efficaciam autem impetrandi habet ex gratia Dei, quem oramus, qui etiam nos ad orandum inducit. Vnde Augustꝰ dicit* in libro de verbis Domini: Non nos hortaretur vt peteremus, nisi dare vellet. Et Chrysostꝰ dicit: Numquàm oranti beneficia denegat, qui vt orantes non deficiant, sua pietate instigat.

Ad primvm ergo dicendum, quòd oratio sine gratia gratum faciente meritoria non est, sicut nec aliquis alius actus virtuosus. Et tamen etiam oratio, quæ impetrat gratiam gratum facientem, procedit ex aliqua gratia, quasi ex gratuito dono: quia ipsum orare, est quoddam donum Dei, vt Augustinus dicit in libro de Perseuerantia.

Ad 2^m^ dicendum, quòd ad aliud principaliter respicit meritum orationis quandoque, quàm ad id, qđ petitur. Meritum enim præcipue ordinatur ad beatitudinem, sed petitio orationis directe se extendit quandoque ad aliqua alia, vt ex dictis* patet. Si ergo illud aliud, quod petit aliquis pro seipso, non sit ei ab beatitudinem vtile, non meretur illud: sed quãdoque hoc petendo & desiderando, meritum amittit, puta, si petat a Deo complementum alicuius peccati, quod est non pie orare. Quandoque vero non est necessarium ad salutem, nec manifeste saluti contrarium: & tunc licet orans possit orando mereri vitam ætternã, non tamen meretur illud obtinere, quod petit. Vnde Augustꝰ dicit in lib.* sententiarum Prosperi. Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus huius vitæ, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quid enim infirmo sit vtile magis nouit medicus, quàm ægrotus. Et propter hoc etiã Paulus non fuit exauditus petens amoueri stimulum carnis, quia non expediebat. Si vero id quòd petitur, sit vtile ad beatitudinem hominis, quasi pertinens ad eius salutem, meretur illud non solum orando, sed etiam alia bona opera faciendo: & ideo indubitanter accipit quod petit, sed quando debet accipere. Quædam enim non negantur, sed vt congruo dentur tempore, differuntur, vt Augustꝰ* dicit super Ioannẽ: quod tamen potest impediri, si in petendo non perseueret. Et propter hoc dicit † Basilius. Ideo quandoque petis, & non accipis: quia perperam postulasti, vel infideliter, vel leuiter, vel non conferentia tibi, vel destitisti. Quia vero homo non potest alij mereri vitam ætternam ex condigno, vt supra dictum* est: ideo per consequens nec ea quæ ad vitam ætternam pertinent, potest aliquando aliquis ex condigno alteri mereri. Et propter hoc non semper ille auditur, qui pro alio orat, vt supra habitum* est: & ideo ponuntur quatuor conditiones, quibus cõcurrentibus sem per aliquis impetrat quod petit, vt scilicet pro se petat, necessaria ad salutem, pie, & perseueranter.

Ad 3^m^ dicendum, quòd oratio innitur principaliter fidei non quantum ad efficaciam merendi, quia sic innititur principaliter charitati, sed quantum ad efficaciam impetrandi: quia per fidem habet homo notitiam omnipotentiæ diuinæ & misericordiæ, ex quibus oratio impetrat, quod petit.

Articvlvs xvi.

Vtrum peccatores orando impetrent aliquid a Deo.

Ad sextvmdecimvm sic proceditur. Videtur quòd peccatores orando nõ impetrent aliquid a Deo. Dicitur enim Ioan. 9. Scimus, quia peccatores Deus non audit: quod consonat ei, quod dicitur Prouerb. 28. Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis: oratio autem execrabilis non impetrat aliquid a Deo. ergo peccatores non impetrant aliquid a Deo.

¶ 2 Præt. Iusti impetrant a Deo illud, quod merentur, vt supra habitum* est: sed peccatores nihil possunt mereri, quia gratia carent, & etiam charitate, quæ est virtus pietatis, vt dicit glos. 2. ad Timoth. 3. super illud, Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes: et ita non pie orant, quod requiritur ad hoc, quòd oratio impetret, vt supra* dictum est. ergo peccatores nihil impetrant orando.

¶ 3 Præt. Chrysostꝰ dicit super Marth. Pater non libenter exaudit orationem, quam filius non dictauit: sed in oratione quam Christus dictauit, dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, quod peccatores non faciunt. ergo vel mentitun-

Art. 6. & 7

In lib. qui inscribitur Sententiæ ex Aug. decerpt. ca. 212. to. 3. inter opera Aug.

Tract. 102. paulo a princ. tom. 9. †In sermo. de orando Deũ a medio. Et in const. Exerci. ca. 1. *1. 2. q. 114. art. 6.

Art. 7. ad 2. & 3.

Inf. q. 178. art. 2. ad 1. Et po. q. 6. art. 9. ad 5. Et Io. q. 16. 3.

Ar. præced.

Ar. præced. ad 2.

In opere imperfec. homi. 14.

mentiuntur hoc dicentes, & sic nō sunt exauditione digni: vel si non dicant, non exaudiuntur, quia formam orandi a Christo institutam non seruant.

Tract.44. ī Io.a medio tom. 9. †Homi.18. in opere imperfecto, parū ante medium, to.2.

SED CONTRA est, quod Augustꝰ dicit super Ioannem. Si peccatores non exaudiret Deus, frustra publicanus dixisset. Domine, propitius esto mihi peccatori. Et Chrysost. †dicit super Matt. Omnis qui petit, accipit, ideſt, siue iustus sit, siue peccator.

RESPON. Dicendum, quòd in peccatore duo sunt consideranda, scilicet natura, quam diligit Deus: & culpa, quam odit. Si ergo peccator orando aliquid petit, inquantum peccator, ideſt, secūdum desiderium peccati, in hoc a Deo nō auditur ex misericordia, sed quandoque auditur ad vindictam, dum Deus permittit peccatorem adhuc amplius ruere in peccata. Deus enim quædam negat propitius, quæ concedit iratus, vt Augustꝰ dicit. Orationem vero peccatoris ex bono naturæ desiderio procedentem Deus audit non quasi ex iustitia, quia peccator hoc non meretur, sed ex pura misericordia, obseruatis tamē quatuor præmissis conditionibus, vtscilicet pro se petat, necessaria ad salutem, pie, & perseueranter.

Tract. 73. ī Ioan. paulo a prin. to. 9. Et de uer. dom. Ser. 53. †ar. præced. ad 2. Tract. 44. ī Ioan. a medio, tom. 9.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Aug. dicit *super Ioan. Illud verbum est cæci adhuc inuncti, ideſt, nondum perfecte illuminati, & ideo non est ratum: quàmuis possit verificari, si intelligatur de peccatore, inquantum est peccator, per quem etiam modum oratio eius dicitur execrabilis.

AD 2ᵐ dicendum, quòd peccator non potest pie orare, quasi eius oratio ex habitu virtutis informetur: potest tamen eius oratio esse pia quantum ad hoc, quòd petit aliquid ad pietatem pertinens: sicut ille qui non habet habitum iustitiæ, potest aliquid iustum velle, vt ex suprādictis*patet. Et quàmuis eius oratio nō sit meritoria, potest tamen esse impetrativa: quia meritum innititur iustitiæ, sed impetratio innititur gratię.

In corp. ar. & q.10. ar. 4. & q. 58. ar.1. ad 3. †ar.7.ad 1.

AD 3ᵐ dicendum, quòd sicut dictum †est, oratio dominica profertur ex persona communi totius Ecclesiæ: & ideo si aliquis nolens dimittere debita proximo, dicat orationem dominicam, non mentitur, quàmuis hoc quod dicit, non sit verum quantum ad suā personam: est enim verum quantum ad personam Ecclesię, ex qua est meritum, & ideo fructu orationis caret. Quandoque tamen aliqui peccatores parati sunt debitoribus suis dimittere: & ideo ipsi orātes exaudiuntur, secundum illud Eccl. 28. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur.

¶ *Super Quæstionis octauagesimæ tertiæ Articulum decimumseptimum.*

ARTICVLVS XVII.

Vtrum conuenienter dicantur esse orationis partes, obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones.

AD DECIMVMSEPTIMVM sic ꝓceditur. Vī ꝙ inconuenienter dicant eē orationis partes, obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarū actiones. Obsecratio. n. vī esse quædā adiuratio: sed sicut Orig. dicit*super Matth. Non oportet ꝙ vir, qui vult secundum Euangelium viuere, adiuret alium: si enim iurare nō licet, nec adiurare. ergo inconuenienter ponitur obsecratio orationis pars.

4. dist. 15. q. 4. art. 3. Et Phil. 4. Et 1. Tim. 2.

* Origenes Homi. vlt. ī Matt. trac. non multū remote ātemed. tom. 3

¶ 2 Præt. Oratio, secundum Damascenum, est petitio decētiū a Deo. incōuenienter ergo orationes contra postulationes diuiduntur.

¶ 3 Præt. Gratiarum actiones pertinent ad præterita, alia vero ad futura: sed præterita sunt priora futuris. inconuenienter ergo gratiarum actiones post alia ponuntur.

IN CONTRARIVM est authoritas Apostoli 1. ad Timoth. 2.

RESPON. Dicendum, quòd ad orationem tria requiruntur, quorum primum est, vt orans accedat ad Deum, quē orat, quod significatur nomine orationis: quia oratio est ascensus intellectus in Deum. Secūdo, requiritur petitio, quæ significatur nomine postulationis, siue petitio proponatur determinate, qđ quidā nominant propriè postulationem: sine indeterminate, vt cum quis petit iuuari a Deo, quod nominant supplicationem: siue solum factum narretur, secūdum illud Io. 11. Ecce, quē amas, infirmatur, quod vocant insinuationē. Tertio, requiritur ratio impetrandi quod petitur, & hoc vel ex parte Dei, vel ex parte petentis. Ratio quidem impetrandi ex parte Dei est eius sanctitas, propter quam petimus exaudiri, ſm illud Daniel. 9. Propter temetipsum inclina Deus meus aurem tuam, & ad hoc pertinet obsecratio, quæ ē per sacra contestatio, sicut cum dicimus: Per natiuitatem tuam libera nos Domine. Ratio uero impetrandi ex parte petentis est gratiarum actio: quia de acceptis beneficijs gratias agētes, meremur accipere potiora, vt in collecta dicitur. Et ideo dicit*glo. 1. ad Tim. 2. ꝙ in Missa obsecrationes sunt, quę præcedunt cōsecrationem, in quibus quędam sacra commemorantur. Orationes sunt in ipsa consecratione, in qua mēs maxime debet eleuari in Deū. Postulationes autem sunt in sequētibus petitionibus. Gratiarum actiones in fine. In pluribus etiam Ecclesiæ collectis hæc quatuor possunt attendi, sicut in collecta Trinitatis, quod dicitur: Omnipotens sempiterne Deus, pertinet ad orationis ascensum in Deum. quod dicitur: Qui dedisti famulis tuis &c. pertinet ad gratiarum actionem. quod dicitur: Præsta quæsumus &c. pertinet ad postulationem. quod in fine ponitur: Per Dñm nostrum &c. pertinet ad obsecrationē. In collationibus autem patrum*dicitur, ꝙ obsecratio est imploratio pro peccatis; oratio cū aliquid Deo vouemus, postulatio cum pro alijs petimus: sed primum melius est.

Lib. 3. dd. cap.

Glosa ibi in principio ad capitula ad Tim.

In collatione 12. & 13. mal.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obsecratio non

nō est adiuratio ad complendum, quod prohibetur, sed ad misericordiam implorandum.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ oratio cōmuniter sumpta includit omnia quę hic dicuntur: sed secundum qđ contra alia diuiditur, importat proprie ascensum in Deū.

AD 3ᵐ dicendum, quòd in diuersis præterita præcedunt futura: sed aliquid vnum & idem prius est futurum, quàm sit præteritum. Et ideo gratiarum actio de alijs beneficijs præcedit postulationē aliorum beneficiorum: sed idem beneficium prius postulatur, & vltimo cum acceptum fuerit, de eo gratię aguntur. Postulationem autem præcedit oratio, per quam acceditur ad Deum, a quo petimus. Orationem autem præcedit obsecratio: quia ex considerationе diuinæ bonitatis, ad eum audemus accedere.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum primū.*

QVAESTIO LXXXIIII.

De Exterioribus actibus latriæ, in tres articulos diuisa.

RESTEA considerandum est de exterioribus actibus latriæ.

¶ Et primo, de adoratione, per quā aliquis suum corpus ad Deum venerandum exhibet. Secundo, de illis actibus, quibus aliquid de rebus exterioribꝰ Deo offertur. Tertio, de actibus, quibus ea quæ Dei sunt, assumuntur.

Circa primum quærūtur tria.

¶ Primo, Vtrum adoratio sit actus latriæ.

¶ Secūdo, Vtrū adoratio importet actū interiorem, vel exteriorē.

¶ Tertio, Vtrum adoratio requirat determinationem loci.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum adoratio sit actus latriæ, siue religionis.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ adoratio non sit actus latrię, siue religionis. Cultus .n. religionis soli Deo debetur: sed adoratio non debetur soli Deo. Legitur enim Gen. 18. quòd Abrahā adorauit angelos. Et 3. Regum 1. dicitur, quòd Nathan Propheta ingressus ad regem Dauid, adorauit eū pronus in terram. ergo adoratio non est actus religionis.

Iudic. q. 1. an. 9. 7. Iri. contra ep. 119.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ de mēte Mardochæi satis videtur in litera scripturę insinuatum, quòd ea ratione renuerit adorare Aman, ne scilicet reuerentiam exteriorē Deo consuetam a Iudæis exhiberi (vt patet 3. Regum 8. de genuflexione Salomonis) ad hominem talem transferret. Dicitur enim Hester tertio, quòd arguentibus aliis pueris regis Mardocheū de hoc, dicit se esse Iudæum: & quod illi volentes experiri an perseueraret, accusauerunt eum ad Amam hostem Iudæorum: quoniam erat de stirpe Agag regis Amalechitarū, occisi a Samuel, 1. Regum 15. Sic ergo patet, ꝙ conuenienter author mentem Mardochæi interpretatus est. An autem prudēter in hoc egerit Mardochæus, cū sciret Iacob adorasse fratrem suum Esaū, Gen. 33. & filios eiꝰ incognitum Ioseph adorasse, Gen. 43. & rationabile sit quod ipse more Persarū, adoraret pronus in terram regem, alia quæstio est, ex particularibus tunc occurrentibus pensandā. Factum autem Ioannis Euangelistę ad exteriorem tantū actum spectat, ita ꝙ Ioannes nolebat diuinam reuerentiam angelo exhibere, sed reuerētiam summā in exteriori actu, scilicet ꝓstrationis, ei exhibere, quam licite facere poterat, cum hæc possit etiā hoī excellenti exhiberi, & exhibita fuerit, vt patet in prædictis locis: sed quia ista tanta exterior reuerentia deberet reseruari soli Deo, vt aliqua exterior reuerentia esset illi propria, ideo angelus dicitur prohibuisse eū a reuerentia debita Deo, ita quòd sensus est, quòd secundum reuerētiam exteriorem debitam Deo, hoc est, ex debito honestatis reseruandā soli Deo, phibitus é Ioānes ī ꝓsona generis humani offerēs prædecessorū suorum more reuerentiam exteriorem summam excellentibus creaturis, ne hanc exhiberet: sed soli Deo reseruaret illam propter verāque rationem in litera allatam. Et hæc de tota quæstiōe. 84. sufficiant.

q. 81. art. 1. ad 3.

q. 102. & sequent. & q. 103. art. 3. & 4.

*lib. 10. cap. 4. circa fin. tom. 5.

¶ 2 Præt. Vnius religionis cultꝰ tri

AD

AD 2^m dicendum, quòd sub maiestate diuina intelligitur omnis Dei excellentia, ad quam pertinet quòd in ipso, sicut in summo bono, beatificamur.

AD 3^m dicendum, quòd quia vna est excellentia trium personarum, vnus honor & reuerentia eis debetur, & per consequens una adoratio. In cuius figuram cum legitur de Abrahã, Genes. 18. quòd tres viri apparuerunt, adorans, vnum alloquitur dicens. Domine, si inueni gratiam &c. Terna autem genuflexio signum est ternarij personarum, non autem diuersitatis adorationum.

ARTICVLVS II.

Vtrum adoratio importet actum corporalem.

Supra q. 81 art. 7. Et 3. di. 9. q. 1. ar. 3. q. 3. & 3. cõtra c. 19

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd adoratio non importet actum corporalem. Dicitur enim Ioan. 4. Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate: sed id quod fit in spiritu, non pertinet ad corporalem actum. ergo adoratio nõ importat corporalem actum.

¶ 2 Præt. Nomẽ adorationis ab oratione sumitur: sed oratio principaliter consistit in interiori actu, secundum illud 1. ad Cor. 14. Orabo spiritu, orabo & mente. ergo adoratio maxime importat spiritualem actũ.

¶ 3 Præt. Corporales actus ad sensibilem cognitionem pertinent: Deũ aũt nõ attingimus sensu corporis, sed mentis. ergo adoratio nõ importat corporalem actũ.

SED CONTRA est, quòd super illud Exod. 20.

Glo. ordinaria ibid. Nõ adorabis ea, neque coles: dicit* glos. Nec affectu colas, nec specie adores.

Li. 4. Orth. fid. in princip. cap. 13. RESPON. Dicendum, q̃ sicut Damasc.* dicit in 4. lib. Quia ex duplici natura compositi sumus, intellectuali. s. & sensibili, duplicem adorationem Deo offerimus. s. spiritualem, quæ consistit in interiori mentis deuotione: & corporalem, quæ consistit in exteriori corporis humiliatione. Et quia in omnibus actibus latriç id, quod est exterius, refertur ad id, quod est interius, sicut ad principalius: ideo ipsa exterior adoratio fit pp interiorem, vt videlicet per signa humilitatis, quç corporaliter exhibemus, excitetur noster affectus ad subijciendum se Deo: quia cõnaturale est nobis, vt per sensibilia ad intelligibilia procedamus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam adoratio corporalis in spiritu fit, inquantum ex spirituali deuotione procedit, & ad eam ordinatur.

q. 83. ar. 12. AD 2^m dicendum, q̃ sicut oratio primordialiter est quidem in mente, secundario aũt verbis exprimitur, vt supra dictum* est: ita etiam adoratio principaliter quidem in interiori Dei reuerentia cõsistit, secundario autem in quibusdam corporalibus humilitatis signis: sicut genu flectimus, nostram infirmitatem designantes in comparatione ad Deum. Prosternimus autem nos, quasi profitentes nos nihil esse ex nobis.

AD 3^m dicendum, quòd etsi per sensum Deum attingere nõ possimus, per sensibilia tamen signa mens nostra prouocatur, vt tendat in Deum.

ARTICVLVS III.

Vtrum adoratio requirat determinatum locum.

1. Tim. 2. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ adoratio non requirat determinatum locum. Dicitur. n. Io. 4. Venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem: eadem au tem ratio videtur esse & de alijs locis. ergo determinatus locus non requiritur ad adorandum.

¶ 2 Præt. Adoratio exterior ordinatur ad interiorem: sed interior adoratio fit ad Deũ, vt vbiq; existentẽ. ergo exterior adoratio nõ requirit determinatũ locum.

¶ 3 Præt. Idẽ Deus est, qui in nouo, & veteri testamẽto adoratur: sed in veteri testamento fiebat adoratio ad occidentem, nam ostiũ tabernaculi respiciebat ad orientem, vt habetur Exod. 26. ergo eadem ratione etiam nunc debemus adorare ad occidentem, si aliquis locus determinatus requiritur ad adorandum.

SED CONTRA est, q̃d dicitur Isa. 56. et inducitur Luc. 19. Domus mea, domus orationis vocabitur.

Ar. præced. RESPON. Dicendum, q̃ sicut dictum* est, in adoratione principalior est interior deuotio mentis: secundariũ aũt est, q̃d pertinet exterius ad corporalia signa. Mens autem interius apprehendit Deum, quasi non comprehensum aliquo loco, sed corporalia signa necesse est q̃ in determinato loco, & situ sint: & iõ determinatio loci non requiritur ad adorationẽ principaliter, quasi sit de necessitate ipsius, sed secundum quandam decentiam, sicut & alia corporalia signa.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Dñs per illa verba prænunciat cessationem adorationis tam secundũ ritum Iudæorum adorantium in Hierusalem, q̃ etiam secundũ ritum Samaritanorum adorantiũ in monte Garizim. Vterque enim ritus cessauit veniente spirituali Euangelij veritate, secundum quam in omni loco Deo sacrificatur, vt dicitur Malac. 1.

AD 2^m dicendum, quòd determinatus locus eligitur ad adorandum non propter Deum qui adoratur, quasi loco concludatur, sed propter ipsos adorantes: et hoc triplici ratione. Primo quidẽ, propter loci consecrationem, ex qua spiritualem deuotionem concipiunt orantes, vt magis exaudiãtur, sicut patet ex adoratione Salomonis. 3. Regum 8. Secundo, propter sacra mysteria, & alia sanctitatis signa, quæ ibi cõtinentur. Tertio, propter concursum multorum adorantium, ex quo fit oratio magis exaudibilis, secundum illud Matth. 18. Vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum.

AD 3^m dicendum, q̃ secundum quandam decentiam adoramus versus orientem. Primo quidem, pp diuinæ maiestatis indicium, quod nobis manifestatur in motu cæli, qui est ab oriente. Secundo, propter paradisum in oriente constitutum, vt legitur Gen. 2. secundũ literam septuaginta interpretum, quasi quęramus ad paradisum redire. Tertio, propter Christũ, qui est lux mundi, & Oriens nominatur, Zach. 6. Et qui ascendit super cælum cæli ad orientẽ: et ab oriente etiam expectatur venturus, secundum illud Matth. 24. Sicut fulgur exit ab oriente, & paret vsque ad occidentem, ita erit & aduentus filij hominis.

QVAESTIO LXXXV.

¶ *Super Quæstionis octogesimæquintæ Articulum primũ.*

De his quæ a Deo fidelibus dantur, in quatuor articulos diuisa.

POSTEA considerandum est de actibus, quib^9 aliquæ res exteriores Deo offeruntur.

¶ Circa quos occurrit duplex consideratio. Primo quidẽ de his, quę ipsi Deo a fidelibus dantur. Secũdo, de votis, quibus ei aliqua ꝓmittũtur. Circa primum considerandum est de sacrificijs, oblationibus, primitijs, & decimis.

Circa sacrificia quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum offerre Deo sacrificium sit de lege naturæ.

¶ Secũdo, Vtrum soli Deo sit sacrificium offerendum.

¶ Tertio, Vtrum offerre sacrificiũ sit specialis actus virtutis.

¶ Quarto, Vtrum omnes teneantur ad sacrificium offerendum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum offerre sacrificium Deo sit de lege naturæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ offerre sacrificiũ Deo non sit de lege naturæ. Ea. n. quæ sunt iuris naturalis, cõmunia sunt apud omnes homines: nõ aũt hoc contingit circa sacrificia. Nam quidam leguntur obtulisse in sacrificium panem, & vinum, sicut de Melchisedech dicitur Gen. 14. et quidam hæc, quidam vero alia, vt animalia. ergo oblatio sacrificiorum non est de iure naturali.

¶ 2 Præt. Ea quæ sunt iuris naturalis oẽs iusti seruauerunt: sed nõ legitur de Isaac, q̃ sacrificiũ obtulerit, neque etiam de Adam, de quo tñ dicit Sap. 10. q̃ sapiẽtia eduxit eum a delicto suo. ergo oblatio sacrificij non est de iure naturali.

¶ 3 Præt. Aug. dicit 10.* de ciuit. Dei, q̃ sacrificia in quadam significantia offeruntur: uoces aũt quæ sunt præcipua inter signa, sicut idẽ dicit in libro† de doct. christ. non significant naturaliter, sed ad placitum, secũdum† Philosophum. ergo sacrificia non sunt de lege naturali.

SED CONTRA est, quòd in qualibet ætate, & apud quoslibet hominum nationes semper fuit aliqua sacrificiorum oblatio: quod autem est apud omnes, videtur naturale esse. ergo & oblatio sacrificiorum est de iure naturali.

RESPON. Dicẽdum, q̃ naturalis rõ dictat homini, q̃ alicui superiori subdatur propter defectus, quos in seipso sentit, in quibus ab

A sub se omnẽ cognitionem, quã ex lumine intellectus agentis statim, vel discurrendo, & multũ studẽdo &c. habere possumus. Et hoc modo intellexit author dicens, q̃ rõ naturalis dictat. Ita q̃ intentio sua est, q̃ rõ naturalis, vt distinguitur contra supernaturalem, qualis est lex diuina: & contra voluntariã, qualis est lex positiua, quæ iõ dr̃ volũtaria, q̃a a principio nihil differt, vt dr̃ 5. Eth. talis rõ dictat hoi, q̃ subditur alicui superiori &c.

¶ Ad cuius euidentiã sciẽdũ, q̃ rõ dictans sacrificium, est rõ procedẽs ex multis præmissis. s. q̃ in natura ẽ aliquod supremũ, & q̃ illud cognoscit hos nostros singulares actꝰ singulariter, & q̃ benefactor noster est in singularibus. Et q̃m hæc oĩa rõne naturali cognosci possunt, ideo rõ naturalis fulta tot notitiis dictat hoi, q̃ se sentit defectuosum quoad aĩam pcipue, & se subdi superiori ad iustorũ & directori; quem Deũ dicimus.

¶ Ad primum ergo obiectorum dr̃, q̃ sermo pręsens ẽ de defectibus hominis ꝑm animam, & corporis in ordine ad aniam. Et q̃ quia homo cũ toto lumine intellectus agentis, & depẽdentibus ab eo, deficere se experimento sentit & in cognitione, & in rectitudine appetitus: & deficiens in aliquo naturaliter reducitur ad indeficiens ramũ dependẽs ab illo: iõ cognoscit se subiici alicui supiori indeficiẽti: ac p̃ hoc recurrendũ eẽ ad illũ vt adiutorẽ, & directorẽ. Et dato q̃ hæc nõ dictaret naturalis rõ, tãquàm necessario scita, saltẽ tãquàm rõnabilia dictat. In moralibꝰ aũt nõ oportet expetere certitudinẽ mathematicam, sed rõnabilia sufficiunt.

I. 2. q. 95. art. 2.

¶ Ad cõfirmationẽ vero dr̃ dupl̃r. Primo, q̃ hoc dictamẽ eẽ cõmune testaẽ, q̃ vt ĩ litera dr̃ in rñsione ad primũ, oẽs cõmuniter cõueniũt ĩ hoc, q̃ sacrificiũ offeraẽ. Quòd aũt q. dã hoc negẽt, cõtigit ex hoc, q̃ dicẽtes se esse sapientes, stulti facti sunt, vt dr̃ ad Ro. 1. Alio vero mõ dr̃, q̃ ea q̃ sunt de dictamine naturali, vt principia, sunt oĩbus cõia: ea vero q̃ sunt de dictamine naturali, vt cõclusiones inuestigatæ, nõ cõcedunt ab oĩbꝰ, quia nec ab oĩbꝰ cognoscuntur.

L. 4. Mora c. 2. parum ante mediũ

Li. 2. c. 5. circa medium com. 3. Arist. li. 1. Phisicorum. c. 1 com. 1.

scūt. Sic aūt ad dictamen naturale spectat sacrificare Deo, & nō primo modo: propterea nō est mirum, si multi sapientes huius mundi nō acceptant hoc.

1.2.q. 102. ar.3.cor. Et 3.q.48.ar.3 cor. Et 3.cōtra c.120.fi. Et Psal.28. co.2. Et Roma.1.lec.7. fin.

¶ In eodem ar. nota, q̄ author non solum ostendit q̄ adius naturale spectat oblatio sacrificii sēd q̄ oblatio sacrificii exterioris. Nā poterat quis dicere, q̄ Deo, vtpote intellectualis naturę, sufficit oblatio mentis interior. Et propterea author ex eo quòd naturale est homini exprimere interiorem mentem exterioribus signis, quia a sensibilibus cognitionē accipit, docet quòd ideo naturale quoq; est hominē interiorē oblationem mentis, exteriori oblatione explicare. Et bene adnerte, quòd non ex parte necessitatis, q̄a scilicet alteri homini non possumus exprimere aliter mētem nostrā, nisi sensibilibus signis: sed ex parte naturalitatis, quia. s. ex primere per sensibilia signa, naturale est homini, quia a sensibilibus accipit cognitionem, author processit: quoniā ratio necessitatis non habet locū respectu Dei, qui intuetur cor, sed optime locum habet ratio naturalitatis ex pte hominis, qui offert sacrificiū.

Ar. præced.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum secundum.*

Q.84.ar.2. & q.81.art. 7.

IN arti.2. eiusdem 85.q. aduerte, q̄ in corpore articuli author rationem radicalē, quia. s. sacrificium exterius debet conformari interiori, quòd soli Deo offertur, confirmat similitudine proportionali, quia. s. sic se habet vox, & conceptus significatus, et postmodum conclusionem ipsam ex humana consuetudine probat, quam etiam authoritate diuinæ legis de thymiamate, seu vnguēto prohibito sub pēna mortis confirmat. Et si vis materiam hanc

D.178.

Q.118.art. 2.

1.2.q.2. & 3.ar.8.

Li.10.c.19. paulo a pri. tom.5.

ARTICVLVS II.

Vtrum soli Deo sit sacrificium offerendum.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̄ non soli summo Deo sit sacrificium offerēdum. Cum. n. sacrificium Deo offerri debeat, videtur q̄ omnibus illis sit sacrificium offerēdum, qui diuinitatis cōsortes fiunt: sed etiam sancti homines efficiuntur diuinæ naturæ consortes, vt dicitur 2. Petri 1. Vnde & de eis in Psal. 81. dicitur. Ego dixi Dij estis. Angeli etiam filij Dei nominantur, vt patet Iob 1. ergo omnibus his debet sacrificium offerri.

¶ 2 Præt. Quanto aliquis maior est, tanto ei maior honor debet exhiberi: sed angeli, & sancti sunt multo maiores quibuscūq; terrenis principibus, quibus tamen eorum subditi multo maiorem honorem impendunt, se coram eis prosternentes, & munera offerētes, q̄ sit oblatio alicuius aīalis, vel rei alteri⁹ in sacrificiū. ergo multo magis angelis, & sanctis pōt sacrificiū offerri.

¶ 3 Præt. Templa, & altaria instituūtur ad sacrificia offerenda: sed templa, & altaria instituuntur angelis, & sanctis. ergo etiam sacrificia posſunt eis offerri.

SED CONTRA est, q̄d dicitur Exodo. 22. Qui immolat dijs, occidetur, præter Domino soli.

RESPON. Dicendū, q̄ sicut dictū * est, oblatio sacrificii fit ad aliquid I significandum. Significat autem sacrificiū quod offertur exterius, interius spirituale sacrificium, quo anima seipsam offert Deo, ſm illud Psalmistæ. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: quia sicut supra dictum* est, exteriores actus religionis ad interiores ordinantur. Anima autem se offert Deo in sacrificium, sicut principio suæ creationis, & sicut fini suę beatificationis. Secundum [d] autem veram fidem solus Deus est creator animarum nostrarum, vt in 1. habitum* est. In solo etiam eo animæ nostræ beatitudo cōsistit, vt supra dictum † est. Et ideo sicut soli Deo summo debemus sacrificium spirituale offerre, ita etiam soli ei debemus offerre exteriora sacrificia. Sicut etiā orantes atq; laudantes ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde, quas significam⁹, offerimus, vt Aug. dicit 10.* de ciuit. Hoc ēt videmus in omni republica obseruari, q̄ summū rectorē alio quo signo singulari honorāt, q̄d cui cūque alteri deferretur, esset crimē læsæ maiestatis. Et ideo in lege diuina statuitur pęna mortis his qui diuinū honorem aliis exhibent.

F

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nomen diuinitatis communicatur aliquibus non per æqualitatem, sed per participationem: & ideo nec æqualis honor eis debet.

AD 2^m dicēdū, q̄ in oblatione sacrificii nō pēsatur pretiū occisi pecoris, sed significatio, qua hoc fit ī honorē summi rectoris totius uniuersi. Vnde sicut* Augusſt. dicit 10. † de ciui. Dei, dęmones non cadauerinis nidoribus, sed diuinis honoribus gaudent.

G

AD 3^m dicēdū, q̄ sicut Aug. dicit 8. † de ciui. Dei. Nō cōstituim⁹ Martyribus tēpla sacerdotalia, q̄m non ipsi, sed Deus eorū nobis est Deus. Vnde sacerdos non dicit, Offero tibi sacrificiū Petre, vel Paule: sed Deo de illorum victoriis gratias agimus, & nos ad imitationē eorum exhortamur.

H

ARTICVLVS III.

Vtrum oblatio sacrificij sit specialis actus virtutis.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, q̄ oblatio sacrificii non sit specialis actus virtutis. Dicit. n. Aug. 10.* de ciui. Dei. Verū sacrificiū est oē opus quod agitur, vt sancta societate inhæream⁹ Deo: sed oē opus bonū nō est specialis act⁹ alicui⁹ determinatę virtutis. ergo oblatio sacrificij nō ē specialis act⁹ determinatæ virtutis.

¶ 2 Præt. Maceratio corporis, quę fit per ieiuniū, pertinet ad abstinentiā: quæ autem fit per continentiā, pertinet ad castitatem: quæ autem est in martyrio, pertinet ad fortitudinem, quæ omnia videntur comprehēdi sub sacrificii oblatione, ſm illud Rom. 12 Exhibea tis corpora vestra hostiam viuentem. Dicit etiam Apo sto. ad Heb. ult. Beneficentiæ, & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hostiis promeretur Deus: beneficentia autem, & communio pertinent ad charitatem, misericordiam, & liberalitatē. ergo sacrificii oblatio non est specialis actus determinatę virtutis.

K

¶ 3 Præt. Sacrificium videtur quod Deo exhibetur: sed multa sunt q̄ Deo exhibent, sicut deuotio, oratio, decimę, primitię, oblationes, & holocausta. ergo sacrificiū nō vī esse aliquis specialis act⁹ determinatę virtutis.

SED CONTRA est, quòd in lege specialia præcepta de sacrificiis dantur, vt patet in principio Leuit.

RESPON. Dicēdū, q̄ sicut supra habitū est, q̄ actus vnius uirtutis ordinatur ad finē alterius uirtutis, participat quodāmodo speciē eius: sicut cū quis furatur, ut fornicetur, ipsum furtum accipit quodāmodo fornicationis deformitatem, ita q̄ si etiā alias nō esset peccatū, ex hoc iam peccatū esset, q̄ ad fornicationē ordinatur. Sic ergo sacrificium est quidam specialis actus laudē habens ex hoc, q̄ in diuinam reuerentiam fit, propter quod ad determinatam uirtutem pertinet, latius videre, inspice c. 120. libri 3. contra Gent.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum tertium.*

IN ar. 3. vide quòd vis rationis consistit in hoc. Actus ex quo aliī tā proprias ſpecies habentes, q̄ non ordinati ad illum, trahunt speciē, est actus specialis: oblatio sacrificii est hmōi. ergo &c.

In litera siquidem primo maior in exēplo vtrorumq; ordinatorum ad fornicationem: deinde minor similiter in vtrisque ordinatis ad diuinam reuerētiam, declaratur &c. vbi & habes differentiā inter actus habentes aīas species virtutis, & non habentes in hoc, quòd isti ꝓprie dicuntur sacrificia, illi autem participatiue dicuntur sacrificia. Sicut etiam furtum ꝓp fornicationem est participatiue fornicari: proprie autem actus fornicādi, est fornicari.

¶ In responsione ad tertium ibidē habes proprietatem vocabulorum scripturæ.

Li.20.cōtra Faust.c.21. tom.6. Li.10.de ciuita.Dei.c. 19. nō procul a fi.to. ¶ Li.8.c.vlt. in principio tom.5.

Libro.c.6. i principio, tom.5.

scilicet ad religionem. Contingit autem & ea quæ ſm alias virtutes fiunt, in diuinam reuerentiam ordinari, puta, cum aliquis eleemosynā facit de rebus proprijs propter Deum, vel cum aliquis proprium corpus alicui afflictioni subijcit propter diuinam reuerentiam: & secundum hoc etiam actus aliarum virtutum sacrificia dici possunt. Sunt tamen quidam actus, qui non habent ex alio laudem, nisi quia fiunt propter reuerētiam diuinam, & isti actus proprie sacrificia dicūtur, & pertinent ad virtutem religionis.

A

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ hoc ipsum q̄ Deo quadam spirituali societate volumus inhærere, ad diuinam reuerentiam pertinet: & ideo cuiuscūq; virtutis actus rationē sacrificij accipit ex hoc, quòd agitur, ut sancta societate Deo inhæreamus.

B

AD 2^m dicēdum, q̄ triplex est hominis bonum. Primum quidem est bonū animę, quod Deo offertur in teriori quodam sacrificio per deuotionem, & orationē, & alios huiusmodi interiores actus: & hoc est principale sacrificium. Secundum, est bonum corporis, quod Deo quodammodo offertur per martyrium, & abstinentiam, seu continentiam. Tertium, est bonum exteriorum rerum de quo sacrificium offertur Deo, directe quidē, quando immediate res nostras Deo offerimus, mediate autem, quando eas communicamus proximis propter Deum.

AD 3^m dicendum, q̄ sacrificia proprie dicuntur, qñ circa res Deo oblatas aliquid fit, sicut q̄ animalia occidebantur, & comburebantur, q̄ panis frangitur, & comedit, & benedicitur: & hoc ipsum nomen sonat. Nā sacrificium dicitur ex hoc, q̄ homo facit aliquid sacrum. Oblatio autem directe dicitur, cum Deo aliquid offertur, etiam si nihil circa ipsum fiat: sicut dicunt offerri denarij, vel panes in altari, circa quos nihil fit. Vnde omne sacrificium est oblatio, sed non cōuertitur. Primitiæ autem oblationes sunt, quia Deo offerebantur, vt legitur. Deut. 26. Non autē sunt sacrificia, quia nihil sacrum circa eas fiebat. Decimæ autē proprie loquendo non sunt sacrificia, neque oblationes: quia non immediate Deo, sed ministris diuini cultus exhibentur.

C

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulū quartū.*

IN arti. 4. habes, q̄ duo genera sactificii sint omnibus cōmunia. s. interioris mentis oblatio per deuotionem & orationem, & oblatio actuum aliarum uirtutum. Tertium autem sacrificii genus est proprium sacerdotibus, & ministris Ecclesiæ, quod hodie in sola Eucharistiæ oblatione essentialiter consistere uidetur: Quamuis largo uocabulo in iure etiam inueniatur, iuxta illud Gregorii ī benedictione cerei: Suscipe sancte pater incensū huius sacrificium uespertinum.

Act. huius quæst.

SED CONTRA est, quòd sacrificium offerre est de lege naturæ, vt supra habitum * est. Ad ea autē quæ sunt legis naturæ, omnes tenentur. ergo omnes tenentur ad sacrificium Dei offerendum.

RESPON. Dicēdum, q̄ duplex est sacrificium, sicut dictum* est, quorum primum, & principale est sacrificium interius, ad quod omnes tenentur: omnes enim tenentur Deo deuotam mentem offerre. Aliud autem est sacrificiū exterius, q̄d in duo diuiditur. Nā quoddam est, quod ex hoc solum laudem habet, q̄ Deo aliquid exterius offertur in protestationem diuinę subiectiōis: & ad hoc aliter tenentur illi, qui sunt sub lege nōua, uel veteri: aliter illi, qui non sunt sub lege. Nam illi qui sunt sub lege, tenentur ad determinata sacrificia offerenda ſm legis præcepta. Illi vero qui non erāt sub lege: tenebantur ad aliqua exterius facienda in honorem diuinum ſm condecentiam ad eos, inter quos habitabant, nō autem determinate ad hæc, vel ad illa. Aliud vero est exterius sacrificium, quādo actus exteriores aliarum virtutum in diuinam reuerentiam assumuntur, quorū quidam cadunt sub præcepto, ad quos omnes tenētur: quidam vero sunt supererogationis, ad quos non omnes tenentur.

Ar. 2. huius quæst.

AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ ad illa determinata sacrificia, quæ in lege erant præcepta, non omnes tenebantur: tenebantur tamen ad aliqua sacrificia interiora, vel exteriora, vt dictum* est.

In corp. ar.

AD 2^m dicendum, q̄ quāmuis non omnes sciant explicite virtutem sacrificiorum, sciunt tamen implicite, sicut & habent fidem implicitā, vt supra habitū* est.

Q. 2. ar. 7.

AD 3^m dicēdum, q̄ sacerdotes offerunt sacrificia, quæ sunt specialiter ordinata ad cultum diuinum nō solum pro se, sed etiam pro alijs: quædam vero sunt alia sacrificia, quæ quilibet potest pro se Deo offerre, vt ex supra dictis * patet.

In corp. ar. & ar. 2. & 3

QVAESTIO LXXXVI.

De oblationibus & primitijs, in quatuor articulos diuisa.

DOSTEA considerandum est de oblationibus & primitiis.

D

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum aliquæ oblationes sint de necessitate præcepti.

¶ Secūdo, Quibus oblationes debeantur.

¶ Tertio, De qb⁹ rebus fieri debeāt.

¶ Quarto, Specialiter de oblationibus primitiarū, vtrū ad eas homines ex necessitate teneantur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homines teneantur ad oblationes ex necessitate præcepti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ homines nō teneantur ad oblationes ex necessitate præcepti. Non enim homines tempore Euangelii tenentur ad obseruanda cæremonialia præcepta veteris legis, ut supra habitū* est: sed oblationes offerre ponit inter cęremonialia p̄ceptaveteris legis. df. n. Exod. 23. Tribus uicibus per singulos annos apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo, scilicet in festo Azymorum, in festo messis primitiarum operum tuorum, quæ seminaueris in agro, & in festo collectionis fructuum in exitu anni, quando congregas opera tua de agro. Ergo videtur, quòd homines non teneantur ad oblationes ex necessitate præcepti.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum primum.*

IN ar. 1. q. 86. in responsione ad primum, grauis occurrit quæstio, Quo pacto saluatur differentia inter cæremonialia, & iudicialia præcepta legis ueteris, si licite potest, & debet modo obseruari hoc cæremoniale mandatum Exod. 23. Nō apparebis in conspectu meo uacuus: Differentia siquidē assignata in præcedenti libro, quæ etiam in quæstione sequenti, articulo primo replicatur, est, quòd iudicialia possunt nunc seruari, si princeps ea statuat, cæremonialia autem non. Ex quo dubitatur sic. Cum commune sit utrisq; præceptis, quòd nō liceat ea obseruare tāquàm sub, hoc est, tanquàm obligātia ex authoritate veteris legis, q̄a hoc effet euacuare fidē Christi, q̄ legis authoritatē

1. 2. q. 103. ar. 3. & 4.

thoritatē ad præfinitum tempus datam terminauit, differentia ista consistit in hoc, quòd iudicialia quo ad ipsam substātiam operum licet obseruare, si noua statuantur authoritate: cæremonialia vero non licet noua authoritate statuere alioquin membra diuisionis non contrainuicem ponerentur. Et si sic intelligitur, sequitur quòd præceptum de oblationibus nō licitum est renouare, aut seruare, cuius contrarium in litera hic dicitur, & ab Ecclesia obseruatur.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ differentia inter cæremonialia, & iudicialia non est intelligenda quo ad substātiam operum absolute, sed secūdum eandem rationem formalem, hoc est, quòd licitum est iudicialia olim in lege facere iudicialia in ciuitate, vel regno: sed non est licitum cæremonialia olim in lege, facere cæremonialia in Ecclesia Dei. Sic enim intellecta differentia ista, ex opposito membro optime distincta formaliter saluat. Quo ad substantiam namque operis licitum est id quod erat cæremoniale facere, vt patet, si quis se causa sanitatis circuncideret. Et licet sensus iste sit verus & intētus, ex eo tamen nō habetur solutio motæ difficultatis de oblationibus, quoniam oblationes inter cæremonias erant, vt hic, & ex præcedenti lib. q. 101. ar. 4. ad vltimum habes, & nunc inter cæremonialia continentur: quoniam Deo offeruntur in protestationem subiectionis nostræ, & ipsa oblatio cultus est Dei exterior. Si ergo non licet olim cæremonialia nunc ut cæremonialia exercere, quomodo licitę sunt oblationum cæremoniæ videndū restat.

¶ Si quis autem diligenter inspiciat rōnem, quare cæremonialia sunt mortifera, & Ecclesiæ cōsuetudinem, videbit q̄ nō est vna omnium cæremonialium rō, & distinguet inter ea, atq; inueniet q̄dā posse institui cæremonialia, quæ etiam olim erant, sicut de iudicialibus cōstat: quædā aūt nō. Cæremonialium, n. quædā continent in se figuram Christi futuri, vt sacrificia, & sacramenta: & hæc assumere in cæremonias nihil aliud est, q̄ profiteri Christū adhuc nō venisse, sed venturū, ut Aug. cōtra Faustum, & author in præcedēti li. q. 103. ar. ult. dixerunt. Propter quod sine peccato mortali seruari mō nequeūt. Quædam vero ad diuinā reuerentiā tantummodo spectant, nihil implicantes de Christo uēturo, aut statu populi Hebræi ex pactis Christū, quemadmodū obseruatio sabbathi cō tineret. Et eorū obseruantiam Ecclesia pōt sibi assumere in cæremonias, q̄ cessat in his rō, quare sīt mortifera: & sub hoc genere continet cæremonia oblationū. Attestatur aūt huic distinctioni Ecclesiæ authoritas, qm̄ oblationes thuris, & hmōi odoriferorū, & ablutionem manuum, & panem azymū assumpsit in cæremoniā. Veneratione quoq; templi post partū a mulieribus fieri nō improbat, extra de Purificatione post partum capitulo unico: quæ in ueteri lege oīa ad cæremonialia pertinent. Attestatur etiā his authoritas sanctorū ac doctorū in has duas rationes resoluentes peccatum obseruandi legalia, s. uel tāquām ex lege ueteri ordinata, sic. n. oīa sunt mortifera, utpote protestātia legē non esse per Christum adimplendam: vel quia continēt Christū futurū, quod est etiā contra fidei uerā professionē. Et ppterea illa, quæ significant non futura q̄ Christū uēturū, seū q̄ semp fieri, aut haberi debēt, nō

Grego. 7. & habetur de Consecrat. di. 1. c. Omnis Christianus.

Q. præc. ar. 3.

Ad Hebr. 10. dicit de hac tatione 2 ne dic tom. 2.

Habet ra q. 1. c. hac consuetud

Citatum in arg. Sed cō tra, 10. q. 1. Hic cōsue.

Q. præc. ar. 3.

Referetur simile 12. q. 1. ca. habet Ex Hie ro. Matt. 17 in fi. tom. 9.

Dist. 96.

In corp. ar.

vt turificatio, ablutio, & azyma, quæ significant deuotionem, mūditiam, syncēritatem, ac veritatem, aut simplicem reuerentiam, vt purificatio post partū quantum ad abstinētiam ingressus Eccle siæ, & oblationes, licite fieri possūt nō vt legis cæremoniæ, sed vt ab Ecclesia sunt, & sunt. Hæc autem esse de mente authoris inuenies in 3. senten. di. 37. ar. 5. quæstincula 3. Et in 4. sent. tam dist. 1. q. 2. ar. 5. quæstiuncula 1. quàm distinct. 11. q. 2. ar. 2. quæstiuncula 3. Et in 3. parte q. 83. ar. 5. Et sic saluatur dicta differentia inter iudicialia, & cæremonialia, quòd iudicialia omnia possunt assumi: cæremonialia vero nec omnia proprie, nec principalia, sed quædam tantum communia, & secundaria assumi possunt.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, vide quòd nō ad rem, sed apparentiam respicit ratio dicens, quare sacerdos non debet priusre sacramento negātem debitas oblationes, ne. s. videatur p̄ sacramento exigere. Oportet enim sanctos ab his, qui foris sunt, testimoniū habere. Si tamen negaret puniendo peccatorē, non esset s̄m veritatem simoniacus: vsurparet tamē sibi superioris iurisdictionem, ad quem spectat priuatio sacramenti pro hac causa.

¶ Sed tunc insurgit dubium, quid faciet sacerdos i tali casu. Si ministrat sacramētum existenti in peccato mortali, peccat: si non ministrat, peccat. erit ergo perplexus.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ sacerdos debet chari tatiue monere hominem non reddentem debitas oblationes, vt siltem sit paratus consulere conscientię suæ iuxta boni viri iustum arbitrium. Et si quidem consenserit, potest illi iā in bona statu per hoc existenti ministrare sacramenta. Si non consenserit, protestari coram aliis debet, quòd non propterea quia ad eum peruenire debent oblationes, sed quia ille nō est paratus consciētiæ suæ cōsulere, negat ei sacramenta, donec superior consultus prouideat, & sic debet denuntiare superiori. Et interim nō tamquàm iudex, sed tamquàm deuitans participare in peccato mortali cum illo, negare sacramenta illi. Nō remanet ergo perplexus, nec oportet eū vsurpare sibi superioris potestatem.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum tertium.*

IN artic. 3. eiusdē quæst. omisso secundo, aduerte in responsione ad tertiū, quòd triplex ratio illicitæ oblationis animalis cęci, aut claudi, sic distinguitur, quòd prima penes improportionem oblatę rei ad sacrificiū: secunda penes hoc, quòd res ipsa contemptibilem redderet diuinum cultum: tertia penes voti vinculum attenditur. Propter primam namq; non licet vinum acetosum, aut farinam quasi corruptam offerre pro sacrificio Eucharistiæ: quoniā immaculato sacrificio sola immaculata materia proportionata est. Propter secundam, vestes concubinarum non debent, vbi sunt cognitæ, in sacras trāsferri vestes. Propter tertiam, qui vouit vitulum, non satisfacit, si firmum offert: quia votum intelligitur de vitulo in bono statu. Vbi ergo qualem habet rē Deo quis offert, & nihil horum inconuenientium sequitur, bene facit.

Sermo. 35. ante mediū tom. 10.

D. 937.

RESPON. Dicēdum, q̄ sacerdos A quodammodo constituitur sequester, & medius inter populum, & Deum, sicut de Moyse legitur Deuter. 5. et ideo ad eum pertinet diuina dogmata, & sacramēta exhibere populo: et iterum ea, quæ sunt populi, puta, ṗces, & sacrificia, & oblationes per eum Domino debent exhiberi, secundū illud Apostol. ad Hebr. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Et ideo oblationes, quę a populo Deo exhibētur, ad sacerdotes pertinent non solū vt eas in suos vsus conuertant, verum etiam vt fideliter eas dispensent, partim quidem expendendo eas in his, quæ pertinent ad cultum diuinum: partim vero in his quæ pertinent ad proprium victum: quia qui altari deseruiunt, cum altari participant, vt dicitur 1. ad Corinth. 9. partim etiam in C vsus pauperum, qui sunt, quantum fieri potest, de rebus Ecclesiæ sustentandi: quia & Dominus in vsum pauperū loculos habebat, vt Hierony. *dicit super Matthęū.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quæ pauperibus dantur, sicut non proprie sunt sacrificia, dicuntur tamen sacrificia, inquantum eis dantur propter Deum: ita etiam secūdum eandem rationem oblationes dici possunt, tamen nō D proprie dictæ, quia non immediate Deo offeruntur. Oblationes vero proprie dictæ in vsum pauperum cedunt non per dispensationem offerētium, sed per dispensationem sacerdotum.

AD 2^m^ dicendum, q̄ monachi, si ue alij religiosi possunt oblationes recipere tripliciter. Vno modo, sicut pauperes per dispensationem sacerdotū, vel ordinationem Ecclesiæ. Alio modo, si sint ministri altaris: & tūc possunt accipere oblationes sponte oblatas. Tertio modo, si parochię sint eorum: & tunc E ex debito possunt accipere oblationes ramquàm Ecclesiæ rectores.

AD 3^m^ dicēdum, quòd oblationes postquàm fuerint consecratæ, non possunt cedere in vsum laicorum, sicut vasa, & vestimenta sacra: & hoc modo intelligitur dictum * Damasi Papæ. Illa vero, quæ non sunt consecrata, possunt in vsum laicorum cedere ex dispensatione sacerdotum siue per modum donationis, siue per modum venditionis.

ARTICVLVS III.

Vtrū homo possit oblationes facere de omnibus rebus licite possessis.

AD TERTIVM sic procedit. Vī q̄ nō possit hō oblatiōes facere de oībus rebus licite possessis: Quia s̄ 3 iura humana, turpiter facit meretrix ī hoc q̄ est meretrix, non tñ turpiter accipit, & ita licite possidet: sed non licet de ea facere oblationē, s̄m illud Deuteron. 23. Nō offeres mercedē prostibuli ī domo dñi Dei tui. ergo nō licet facere oblationē de oībus licite possessis. ¶ 2 Præt. Ibidem prohibetur, quòd pretium canis non offeratur in domo Dei: sed manifestum est, quòd pretium canis iuste venditi, iuste possidetur. ergo nō licet de omnib^9^ iuste possessis oblationē facere. ¶ 3 Præt. Malac. 1. dī. Si offeratis claudū, & lāguidū, nōne malū est? sed claudū, & lāguidū ē animal iuste possessum. ergo vī q̄ nō de oī iuste possesso possit oblatio fieri.

SED CONTRA est, qđ dī Prouer. 3. Honora dominum Deum tuum de tua substantia: ad substantiam autem hominis pertinet quicquid iuste possidet. ergo de omnibus iuste possessis potest fieri oblatio.

RESPON. Dicendū, q̄ sicut Aug. dicit in libro,* de uerbis dñi. Si de prædaueris aliquem inualidum, & de spolijs eius dares alicui iudici: si pro te iudicaret, tanta vis est iustitiæ, vt & tibi displiceret. Non est talis Deus tuus, qualis non debes esse nec tu. Et iō dī Eccles. 34. Immolantis ex iniquo oblatio est maculata. Vñ patet q̄ de iniuste acquisitis, & possessis nō pōt oblatio fieri. In veteri aūt lege, in qua figuræ seruiebatur, quædam pp̄ significationē reputabantur immunda, quę offerre non licebat: sed in lege noua omnis creatura Dei reputatur mūda, vt dī ad Titū 1. Et iō quantūm est de se, de quolibet licite possessō pōt oblatio fieri. Per accidēs aūt cōtingit, q̄ de aliquo licite possesso oblatio fieri non pōt: puta, si vergat in detrimentum alterius, vt si filius aliquis offeret Deo id, vnde debet patrē nutrire, quod Dominus improbat Matth. 15. Vel propter scandalum, uel propter contēptū, uel aliquid aliud huiusmodi.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ [a] in ueteri lege prohibebatur oblatio de mercede prostibuli ppter immunditiam: in noua autem lege propter scandalū, ne uideatur Ecclesia sauere peccato, si de lucro peccati oblationem recipiat.

[a] Secunda secundæ S. Tho.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum quartum.*

IN art.4.eiusdem q.86.dubium occurrit circa illud qđ pertinet ad ius naturale, vt homo ex rebus sibi datis a Deo aliquid exhibeat ad eius honorem. Quoniam cum de rebus exterioribus sit sermo, aut author intẽdit ꝙ præter res, quæ in sacrificiũ referũtur, adhuc rõ naturalis dictat alias esse Deo offerendas: aut replicat id quod de sacrificii exterioris oblatione dixit. Si primum intẽdit, oportet hoc sup aliqua ratione fundari. Dicet.*n*. quispiam, ꝙ sat est rationi naturali, ꝙ aliquo sensibili sacrificio Deum honoremus. Offerre autẽ aliter quàm in sacrificio, vel in ordine ad sacrificium, vt pro altari, & huiusmodi quæ ad sacrificii oblationem ordinantur, nulla ratione apparet, cum nullꝰ inde appareat Deo honor. Sublata nãq; ministrorũ Dei ratione, quæ honoris ratio restat, vt Deo primitias frugum offeramus? Nã ex quo non sacrificãtur, sed per modum simplicis oblationis exhibentur, dicendũ erit Deo: Suscipe has fruges, & relinquendæ erunt: qđ videtur ridiculum. Si vero creditur replicare quod de sacrificii oblatione dixerat, sequitur ꝙ non infert intentum: quoniam non infert, ꝙ oblationes sint de iure naturæ, sed ꝙ sacrificia tantum, qđ non oportebat iterare: nec erat quæsitum de sacrificio, sed de primitiis & oblationibus.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ proculdubio author intendit de oblationibus, vt distinguuntur contra sacrificia, vt ipsa distinctio qõnũ, & articulorum testatur. Videtur autem hæc esse differẽtia inter dictamẽ naturalis rationis ad sacrificium, & oblationes, quòd ad sacrificium naturalis ratio bene sulta veritate naturali dictat quasi absolute ad Deum honorãdum: ad oblationes vero dictat quasi ex suppositiõe, hoc est, supposito ꝙ hæc offerre sit in honorem Dei, ita ꝙ dictamen rõnis naturalis ad sacrificium, dictat ipsum sacrificium esse honorem Dei: in oblationibꝰ vero, supposito ꝙ sint in honorẽ Dei, dictat aliquid esse ex rebus a Deo nobis collatis ipsi offerẽdum. Esse autem hmõi oblationes in honorem Dei supponit ministros diuini cultus dispensatores huiusmodi oblationum, coram quibus fiat huiusmodi professio recepturam rerum a Deo. Propter quod a principio sola sacrificia fuisse videntur, vt Abel & Cain oblationes testanẽ. Vterque.n.per modũ sacrificii sua offerebat.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli, aduerte quòd author implicite ẽt hoc in loco distinguit cæremonialia in cæremonias proprie tacito altero membro, quod erat in cæremonias communiter. Et vult quòd cæremoniæ proprie sunt illæ, de quibꝰ dicitur, quòd non possunt sine peccato seruari, quia sunt in signum futuri: secus autẽ est de cæremoniis communiter. Possunt enim, vt prædiximus, hæc assumi, & constitui ab Ecclesia, vt de primitiis fecit, quas sub cæremonialibus præceptis cadere nõ est dubium, cum in Dei honorem immediate exhibeantur, & ipsa exhibitio nõnullus est cultus Dei.

¶ In responsione ad vltimum aduerte, quòd primitiarum exhibitio habet in se duo, ipsam rem dandam, & modum dandi. Si considerẽtur res datæ, sic cadit sub obligatione præcepti statuẽtis, ꝙ primitiæ dẽtur. Si vero considerẽtur modus dãdi, quia, ſ. datur ꝙ modum

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ad primitias soluendas homines teneantur.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur ꝙ ad primitias soluendas homines nõ teneantur: quia Exod. 13. data lege primogenitorum subditur. Erit quasi signũ in manu tua, & ita videt esse præceptum cæremoniale: sed præcepta cæremonialia non sunt seruanda in lege noua. ergo neque primitiæ sunt soluendæ.

¶ 2 Præt. Primitiæ offerebant dño pro speciali beneficio illi populo exhibito. Vnde dr Deuteron. 26. Tolles de cũctis frugibus tuis primitias, accedesq; ad sacerdotem qui fuerit in diebus illis, & dices ad eũ. Profiteor hodie coram dño Deo tuo, ꝙ ingressus sum terrã, ꝙ qua iurauit patribus nostris, vt daret eam nobis. ergo aliæ nationes nõ tenẽtur ad primitias soluẽdas.

¶ 3 Præt. Illud, ad quod aliquis tenetur, debet esse determinatũ: sed non inuenit nec in noua lege, nec in veteri determinata quãtitas primitiarũ. ergo ad eas soluendas nõ tenentur homines ex necessitate.

SED CONTRA est, qđ dr 16.q.7. Oportet decimas, & primitias, quas iure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ primitiæ ad quoddã genus oblationũ pertinent: quia Deo exhibentur cum quadã professione, vt habet Deuter. 25. Vñ & ibidem subditur. Suscipiens sacerdos cartallum. ſ. primitiarũ, de manu eius qui defert primitias, ponat ante altare dñi Dei tui. Et postea mandatur ei, ꝙ dicat. Idcirco nunc offero primitias frugũ terrę, quas dñs dedit mihi. Offerebãtur aũt primitiæ ex speciali causa. ſ. in recognitionem diuini beneficij, quasi aliquis profiteatur se a Deo fructus terræ percipere, & iõ se teneri ad aliquid de hmõi Deo exhibendum, ſm illud 1. Paralip. vlt. Quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Et quia Deo debemus exhibere id, qđ præcipuũ est, ideo primitias, quasi præcipuũ aliquid de fructibus terrę, præceptũ fuit Deo offerre. Et quia sacerdos cõstituitur pro populo in his, q̃ sunt ad Deũ, iõ primitiæ oblatę a populo in vsum sacerdotum cedebãt. Vñ dr Nũ. 18. Locutus est dns ad Aaron. Ecce, dedi tibi custodiã primitiarũ mearũ. Pertinet aũt ad ius naturale, vt homo ex rebus sibi datis a Deo, aliquid exhibeat ad eius honorẽ: sed ꝙ talibus psonis exhibeat, aut de primis fructibus, aut in tali quãtitate, hoc qdem fuit in veteri lege iure diuino determinatũ: in noua aũt lege definitur ꝙ determinationẽ Ecclesiæ, ex qua hoïes obligant vt primitias soluant ſm cõsuetudinem patrię, & indigentiã ministrorũ Ecclesiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cæremonialia proprie erant in signũ futuri: & ideo ad præsentiã veritatis significatæ cessauerunt. Oblatio autem primitiarum fuit in signum præteriti beneficij, ex quo etiam debitum recognitionis causatur secundum dictamen rationis naturalis: & ideo in generali huiusmodi oblatio manet.

AD 2ᵐ dicendum, quòd primitiæ offerebantur in veteri lege nõ solum propter beneficium fructuum terræ promissionis datæ a Deo: sed etiam propter beneficium fructuum terræ a Deo datorum. Vnde dicitur Deut. 26. Offero tibi primitias frugũ terrę, quas dominus Deus dedit mihi. & hæc secunda causa apud omnes est cõmunis. Potest etiam dici, quòd sicut Iudæis speciali quodam beneficio terram promissionis contulit Deus, ita generali beneficio totì humano generi contulit terræ dominium, ſm illud Psal. 113. Terrã autem dedit filijs hominum.

AD 3ᵐ dicẽdum, ꝙ sicut* Hiero. dicit, ex maiorum traditione introductum est, ꝙ qui plurimum, quadragesimam partem dabant sacerdotibus loco primitiarum: qui minimũ, sexagesimã, unde vĩ quòd inter hos terminos sint primitię offerendæ ſm consuetudinem patriæ. Rationabiliter tñ primitiarũ quantitas non fuit determinata in lege: quia, sicut dictum* est, primitiæ dãtur per modũ oblationis, de cuius ratione est, ꝙ sint voluntariæ.

Referur in decretal. li. 3. titul. 30. c. 1. a medio illius.

Lyra. ar.

16.q.7.c.de cimas.

modũm oblationis, quæ est spontanea: sic habet, ꝙ non sit certa quantitas primitiarum obligata ex lege, sed videtur cõmuni arbitrio offerentium pensanda relicta &c.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum primum.*

IN art. 1. q. 87. aduerte primo originalem radicẽ, vnde determinatio decimæ partis exhibendæ ministris diuini cultus pronenerit. ſ. ex duodenario numero tribuũ Israel. Statuit nãq; Deus, ꝙ esset duodecim, ut duodecima, quæ erat Dei ministra, in duabꝰ partibus cetras excederet. Nam singulis vndecim tribubꝰ singillatim decẽ partibus nouẽ restabant, & decima dabatur duodecimæ Leuitarũ. Et sic quælibet habebat nouẽ partes, & duodecima habebat vndecim, quia habebat decimã quãq; cuiuslibet vndecim. Et cũ præceptum hoc, vt in litera dicitur, esset iudiciale ordinatum ad æqualitatẽ in populo illo seruãdã, duplex rõ huius excrescentiæ assignatur in litera. Primo, vt seruaretur æqualitas proportionis, vt ſ. ministri diuini cultus, qui erant nobiliores, ex hoc ipso, ꝙ ad nobilius ministerium addicti sunt, honorabilius viuerent. Secundo, vt vel sic seruaretur æqualitas simpliciter inter Leuitas, & alios: qm̃ inter tot futuras transgressiones aut non dando, aut non exacte, saluaretur saltem æqualitas simpliciter, cũ tamen proportionis deberet saluari.

¶ In eodẽ ar. dubiũ occurrit circa hoc ꝙ præceptũ decimarũ dicitur iudiciale. Nã videt ꝙ sit cæremoniale: qm̃ differentia iter iudicialia & cæremonialia hęc ẽ, ꝙ cæremonialia ad diuinum cultum, iudicialia ad populũ, æqualitatẽ, & pacẽ spectant. Constat autem quòd decimæ ad diuinum cultũ, immo ad Deum ipsum ordinabantur in recognitionem sui vniuersalis dñii, vt patet extra, de decimis. c. Tua nobis. ergo ẽ cæremoniale.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ differẽtia inter cæremonialia & iudicialia, intelligenda est sic: cæremonialia sunt quæ ad Deum, vel diuinũ cultũ immediate referũtur. Illa autem quæ mediante æqualitate populi, & ministrorũ, aut ministrorũ inter se ad Deum referũtur, ad iudicialia proprie spectant. Vnũquodq; n. penes id quod directe, & immediate habet, iudicãdum est. Quia igitur decimatio per se directè, & immediate ordinatur ad æqualitatem inter ministros Dei, & populum seruandam, ac etiam inter ministros inter se, & mediante hac ordinatur ad Deum: ideo inter iudicialia, non cæremonialia, est præcepta computãdum. Decretalis autem illa intelligenda est mediate & facto, non immediate & instituto. Non.n. decimæ sunt institutæ ut immediate Deo offerantur in signũ vniuersalis dominii, sicut sacrificia, oblatiões & primitiæ: sed sunt institutæ, vt sit in domo Dei cibus proprius ministris, vt dicitur Malach. 3. sed ex hoc ipso, quòd ad honorabilem ministrorum Dei victum* 1.2.q.103. ab vniuersis dantur, arti.3.& q. significatur, ac pro- 104.ar.3. sessio fit, ꝙ Dominꝰ vniuersorũ est ille, cuius ministris hæc dantur: sicut populus tribuens ministris regis, profitetur regem dominũ suum esse.

¶ In eodem art. dubium occurrit circa illud, ꝙ determinatio decimæ partis soluẽdæ, est authoritate Ecclesię tempore nouæ legis instituta secundum quandã humanitatẽm, vt ſ. nõ minus populꝰ nouę legis, ministris nouũ testamenti exhiberet. Videtur.n. irrationabilis, atq; iniqua huiusmodi determinatio decimæ, Canone 24 circa mediũ nec conclusa per rationes duas in litera ad hoc allatas. Et quidẽ ꝙ sit irrationabilis, probatur ex hoc, quòd non est similis proportio tribus Leuitarũ ad reliquas tribus, & clericorum curatorũ, qui bus solis debẽtur decimæ, ad populum christianum: quoniã tribus Leuitarũ erat duodecima pars illius populi, clerus autem dictus nõ est forte centesima pars populi christiani. Licet enim sint multi curati non habentes centũ viros sub sua cura, computando tamen paruas cũ magnis parochiis, computatis etiã eorum coadiutoribus, vt sunt canonici cathedralium, & similium ecclesiarũ, qui bus debentur decimæ, si transcendit centesimam, non transcendit forte octuagesimam partem christiani populi, hoc præsertim per accidens seruato statu, quòd. scilicet non habent vxores, & filios, quę tamen personæ in tribu Leuitarum computabantur ad integrandam partẽ duodecimam. Cũ igitur notabilis valde excessus sit inter populum christianum, & suum clerum, atque populum Israel, & Leuitas, consequens est quòd irrationabile sit in noua lege sequi determinationem decimæ partis in lege veteri statutam. Quòd autem sit iniqua, patet ex hoc, ꝙ quia secundum hoc, si clerus est quinquagesimæ

Quoli. 2. ar. 3. & quo. 5 ar. 10. co. Et Hebr. 7.

Canon 24 circa medium

pars populi, quælibet quadraginta nouem partium populi nó habebit nisi de decem partibus rerum, nouem: clerus autē habebit quadraginta nouem partes, habendo decimam quāq; partem rerum cuiuslibet quadraginta nouem partium populi, & sic nó excedet clerus populum in duabus partibus, vt Leuitæ excedebāt populum, sed i quadraginta partibus: quod est iniquum. Quòd vero neutra ratio in litera allata probet intentum, patet ex hoc, q̄ veraq; procedit a communi ad proprium, seu a superiori ad inferius determinate. Licet enim iustitia nostra debeat abūdare plus q̄ Iudęorum, non tamē quo ad hāc improportionatam determinationem. Et similiter licet ministri noui testamenti sint honorabiliores, non tamen debetur eis stipendium in tāto excessu. Et augetur hoc dubium de decimis in noua lege, propter decimas personales, & propter hoc quòd ex integris fructibus decimæ solugndæ sunt, quæ si diligētius cōputentur, non decima, sed quinta forte pars clero addicta inuenitur, vt inferius declarabitur: ac per hoc clerus si quisquā gesima pars esset populi, excederet quālibet aliam partem populi sibi æqualem non in quadraginta, sed octoginta partibus decimis.

Aug in Sermo. 1. Dominicæ 12. post Tri. Et in Ser. de Tēp. 119. r. 10. Et habetur 16. q. 1. ca. Decimæ a medio.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ quia iudiciū de his, quæ sunt ad fine, ex fine sumendum est, non ex ea, quę sunt per accidens, sed ex id quod est per se, inter decimas in veteri lege, & noua, hæc est per se differentia, q̄ tunc debātur pro victu tantum ministrorum: nunc vero dantur pro victu ministrorum, & pro vsu pauperum. Et hoc est, quia ministri veteris testamenti erant tātum ministri diuini cultus: ministri aūt nouæ legis sunt & ministri sacramētorum, ac diuini cultus, & sunt patres pauperum ad imitationem Iesu Christi, qui loculos pro sustentatione, & pro pauperibus legitur habuisse Ioan. 13. Et rursus imitandi formā dedit, Ego sum Pastor bonus. Pastor bonus animam suam dat pro ouibus suis, & a fortiori bona exteriora, q̄m in maiori ineluditur minus. Et ex̄m Apostō. 2. ad Tim. 2. Oportet Episcopum esse hospitalē. et ex̄m Hier. ad Damasum, Quicquid habent clerici, pauperū est, vt dicitur 16. q. 1. c. Q̄m. et Aug. expresse decimas dari pro vsu pauperum adeo asseuerat, vt non dantem decimas, reum tot homicidiorum dicat, quot pauperes ibi mortui sunt, vt habet ibidē c. Decimę. Author quoq; expresse in hac q̄ pluries dicit, decimas dari ministris, vt per eos dispententur pauperibus, ex hac nāq; radice solutio omniū oritur. Nam si decimæ in subsidium tantum ministrorum dādæ essent, vt in veteri mandatum erat lege, nescirem ego oppositas obiectiones soluere, libenter q̄s solutiones audirem aliorū, qui scirent tā ex cessiuā distributionē ad æqualitatē deducere. Soluere aūt ex hoc, quòd Deus sic mandauit, aut quòd Eccle-

aliæ decimæ, de quibus legitur, Deutero. 14. Decimam partem separabis de cūctis frugibus tuis, q̄ nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu dñi Dei tui in loco quē elegerit Deus. Erāt quoq; & alię decimę, de quib⁹ ibidem subditur. Anno tertio separabis aliā decimā ex omnib⁹, quæ nascuntur tibi eo tempore, & reponeS intra ianuas tuas, venietq; Leuita, qui aliam non habet partē neq; possessionē tecum, & peregrinus ac pupillus, & uidua, qui intra portas tuas sunt & comedet, et saturabūtur: sed ad secūdas & tertias decimas hoīes nó tenentur tēpore gratiæ. ergo neq; ad primas.

¶ 4 Pręt. Quod sine determinatione tēporis debetur, nisi statim solua tur, obligat ad peccatū. Si ergo homines tempore gratię obligarē tur ex necessitate præcepti ad decimas soluēdas in terris, in quibus decimæ non soluuntur, omnes essent in peccato mortali, et per consequēs etiam ministri Ecclesiæ, dissimulando: quod videtur incōueniens. non ergo homines tempore gratiæ ex necessitate tenētur ad solutionem decimarum.

SED CONTRA est, qđ Aug. dicit, & habetur * 16. q. 1. Decimæ ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerint, res alienas inuadunt.

RESPON. Dicendum, q̄ decimæ in veteri lege dabantur ad sustentationem ministrorum Dei. Vnde dicitur Malach. 3. inserte omnem decimationem in horreū meum, vt sit cibus in domo mea. Vnde præceptum de solutione decimarum partim quidem erat morale inditum naturali ratione, partim autem erat iudiciale, ex diuina institutione robur habens. Quod enim eis, qui diuino cultui ministrabant ad salutem populi totius, populus necessaria victus ministraret, ratio naturalis dictat, sicut & his qui communi utilitati inuigilant. s. principibus, & militibus, & alijs huiusmodi stipendia victus debentur a populo. Vnde & Apostolus hoc probat 1. ad Corinth. 9. per humanas consuetudines dicens. Quis militat suis stipendijs vnquam? aut quis plātat vineam, & de fructibus eius non edit? Sed determinatio certæ partis exhibēdæ ministris diuini cultus, non est de iure naturali, sed est introducta institutione diuina secundum conditionem illius populi, cui lex dabatur, qui cū in duodecim tribus esset diuisus, duodecima tribus. s. Leuitica, quæ tota erat ministerijs diuinis mancipata, possessiones nō habebat. Vnde conuenienter institutum est, vt reliquæ vndecim tribus decimam partem suorum prouentuum Leuitis darent, vt honorabilius viuerent, et quia etiam ali qui per negligentiam erant transgressores futuri. Vnde quātum ad determinationem decimæ partis erat iudiciale, sicut & alia multa specialiter in illo populo instituta erāt ad æqualitatem inter homines adinuicem conseruandam ſm populi illius conditionem, quæ iudicialia præcepta dicuntur: licet ex consequenti aliquid significarent in futurum, sicut & omnia eorum facta, secūdum illud 1. ad Corint. 10. Omnia in figuram contingebāt illis: in quo conueniebant cum cæremonialibus præceptis, quę principaliter instituta erant ad significandum aliquid futurum: vnde & præceptum de decimis soluendis significat aliquid in futurum. Qui enim decimam dat, quæ est perfectionis signū, eo q̄ denari⁹ est quodāmodo numerus perfectus, quasi primus limes numerorum, vltra quē numerū nō ꝓcedūt, sed reiterātur ab vno, nouem sibi partibus reseruatis, protestatur quasi i quodam signo ad se pertinere imperfectionem: perfectionem vero quæ erat futura per Christum esse expectandam a Deo. Nec tamē propter hoc est cæremoniale præceptū, sed iudiciale, vt dictum* est. Est autem hæc differentia inter cæremonialia & iudicialia legis præcepta, vt supra* dixim⁹, quòd cæremonialia, illicitum est obseruare tempore legis nouæ. Iudicialia vero etsi non obligent tēpore gratiæ, tñ possunt obseruari absq; peccato, & ad eorū obseruantiā aliqui obligantur, si statuātur authoritate eorū, quorū est condere legē. Sicut præceptū iudiciale veteris legis est, q̄ qui furatus fuerit ouem, reddat quatuor oues, vt legitur Exod. 22. Quod si ab aliquo rege statuatur, tenentur eius subditi obseruare. Ita etiā determinatio decimæ partis soluēdę, est authoritate Ecclesiæ tēpore nouæ legis instituta ſm quandā humanitatē, vt. s. nō minus populus nouæ legis ministris noui testamē ti exhiberet, q̄ populus veteris testaměti exibebat: cum tñ populus nouæ legis ad maiora obligetur, ſm illud Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plus q̄ Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum: & cum ministri noui testamenti sint maioris dignitatis, q̄ ministri veteris testamenti, vt probat Apostō. secundæ ad Corint. 2. Sic ergo patet, q̄ ad solutionem decimarum homines tenētur partim quidē ex iure naturali, partim ēt ex institutiōe Ecclesiæ: quæ tñ pensatis opportunitatibus temporum, & personarum, posset aliā partē determinare soluendā. Et per hoc patet responsio ad Primum.

AD 2^m^ dicēdum, q̄ præceptum de solutione decimarum, quātum ad id quod erat morale, datum est in Euangelio a Domino, vbi dicit Matth. 10. Dignus est operarius mercede sua. et etiam ab apostolo, vt patet 1. ad Corinth. 9. sed determinatio certæ partis est reseruata ordinationi Ecclesiæ.

AD 3^m^ dicendum, q̄ ante tēpus veteris legis non erant determinati ministri diuini cultus: sed dicit q̄ primogeniti erāt sacerdotes, qui duplicem portionem accipiebant. Et ideo etiam nō erat determinata aliqua pars exhibenda ministris diuini cultus, sed vbi aliquis occurrebat, vnusquisq; dabat ei propria sponte, quod sibi videbatur. Sicut Abrahā quodā prophetico instinctu dedit decimas Melchisedech sacerdoti Dei summi, vt dr̄ Genes. 14. Et similiter Iacob decimas vouit se daturū, q̄uis non videat decimas vouisse, quasi aliquibus minis tris exhibēdas, sed i diuinū cultū, puta, ad sacrificiorum consummationem. Vnde signāter dicit, Of feram tibi decimas.

AD 4^m^ dicendū, q̄ secundæ decimæ, quæ reseruabantur ad sacrificia offerenda, locum in noua lege non habent, cessantibus legalibus victimis. Tertię vero decimę, quas cum pauperibus comedere debebant, in noua lege augētur p hoc, q̄ Dominus nō solum decimā partem, sed oīa superflua pauperibus iubet exhiberi, secundum illud Lucæ 11. Quod superest, date eleemosynam. Ipsæ etiam decimæ quæ ministris Ecclesiæ dantur, per eos debent in vsus pauperū dispensari.

AD 5^m^ dicendum, q̄ ministri Ecclesiæ maiorem curam debent habere spiritualium bonorum in populo promouendorū, q̄ tēporaliū colligendorum. Et ideo Apost. noluit vti potestate sibi a Domino tradita, vt. s. acciperet stipēdia victus ab his quibus Euangelium prædicabat, ne daretur aliquod impedimentum Euangelio Christi. Nec tamē peccabant illi, qui ei nō subueniebāt, alioquin Apostol⁹ eos corrigere nō omisisset. Et similiter laudabiliter ministri Ecclesię decimas Ecclesiæ nō requirunt, vbi sine scādalo requiri nō possent pp dissuetudinem, a peccato non excusatur, vtpote iuris naturæ violator.

¶ Ad hoc dicitur duplicit̄, Primo, q̄ quantūcūq; aliquis sit debitor alicui, si is qui debetur, satisfactū sibi dicit, nulla est violatio iuris cuiusq;. Ministri aūt Ecclesiæ vbi nō petunt, facēt videlicet propter obstinationē animi. Videtur nāq; rē clarā sub dubio dicere.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ quia nolentes dare petentibus ministris decimas, possent allegare aut præscriptionem, aut Ecclesiæ Romanæ tacitam donationem, eo quòd tam diuturno tempore sciuit, & toleravit:

F sia sic mandauit, vt daretur Deo, cui nō pōt excessiue dari, nihil valet, tum qm̄ præceptū diuinum in lege veteri de parte decima ab ipso Deo Iesu Christo reuocatū est in cruce cū cæteris iudicialibus, & cæremonialibus præceptis, cum dixit, Consummatū est: tum qm̄ præceptū erat, vt decima pars realium non personalium cuiusq; vndecim tribuum daretur duodecimæ parti totius ppli, & nō q̄ quinquagesimæ parti totī populi data ref decima pars cuiusq; quadragintano uē. Ecclesiā aūt mandare, vt hoc def Deo immediate, falsum in primis est, quia decimæ quasi stipendia sunt clericorum. Et deide, q̄ iusta sit ista rerū distributio, si ab Ecclesia fit, oportet ostēdere Oporet. n. iustitiæ distributiuæ locū esse in distribuēdis oneribus, quale est onus decimarū. Dicam⁹ igitur, quòd quia decimæ dantur ministris Dei, & seip sis, & pauperibus, quos semper habemus nobiscū, ideo iusta ē distributio oneris huius quātūcūq; excedat: qm̄ unusquāta est decimę quātitas, vt pauperibus sufficiat, sed semper pauperes remaneāt nobiscū iuxta verbū dñi. Et p hoc patet, q̄ nec iniquā, nec irrationabilis ē istius distributio: sed pia mater prouide pauperum filiorum misertā, salubre subsidiū eisdem attulit.

¶ Et si quis obiiciat, quòd multi ministri Ecclesię non se exhibēt patres pauperū, Respondetur, quòd cogendi sunt nō minus ministri ad dispēsandum pauperibus, quām populi ad soluendas decimas, quanto ipsi in altiori gradu constituti magis tenentur.

Sat enim est iustitiæ legali ecclesiasticæ, vt illis cōmissa fit dispensatio in pauperes, qui de iure debent esse patres pauperum. Et sic patet, quòd non restat respondendum nisi obiectis contra rationes allatas in litera. Et ad vtramque simul dicitur, quòd author non induxit illas ad inferendum determinationem decimæ partis, sed ad ostendendum, quòd populus nouæ legis ad maiora obligetur ministris Dei, quām populus veteris legis: quod satis rationabiliter ostenditur ex illis, vt patet.

¶ Sed adhuc restat literale dubium, quōmodo in litera dicitur, quòd Ecclesia secundum quandam humanitatem determinauit decimam partē ministris soluendam, cōformando populum nouæ legis populo veteris legis, cum hoc sit, vt patet ex dictis, potius secundum inhumanitatem.

¶ Sed ad hoc dicitur, quòd quia solutio decimæ est actus populi ad ministros Dei, vtrimq; pōt considerari, s. ex parte populi, & ex parte ministrorum. Et licet ex parte ministrorum, considerato eorum paucorum honorabili victu, vt decet, non consonet veteri legi determinatio decimæ in noua propter supradictā rationem, tamen ministrorum dignitas attendatur, plus eis debetur quām ministris veteris legis. Ex parte tamen populi, simpliciter loquendo, humanum valde est, vt non plus in nouo testamento, in quo plus tenentur, vt in litera probatur, quis soluat, quām soluebat i veteri. Et ſm hæc ītelligēda est litera, vt in ipsis rōnibus patet.

¶ In eodē art. dubiū occurrit, pro quanto dicitur, q̄ decimæ non diuina, sed ecclesiastica authoritate impositæ sunt populo Christiano. Nam oppositum habetur extra de decimis in pluribus capitulis, vt patet in cap. Parochianos, & ca. Aliquib⁹. vbi habetur, q̄ ideo decimæ debentur, quia Deus, non homo sic statuit.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̄ proculdubio cōstat Deum in sua diuina lege decimas dādas decreuisse, nec hoc inter fideles veritur in dubium. Sed diuinum decretum potest referri ad populum veteris testamenti, & ad populū nouę legis, et si ad primum referatur, habet vim obligatiuā: si ad secūdū, hēt vim exēplarem, ita q̄ sensus hmōi. Decretalium est, Quia Deus in veteri lege obligauit populum suum ad decimam, dedit nobis exemplum similis obligationis suscipiendæ ab Ecclesia tāquā iustæ, & rationabilis, & piæ. Cum ergo dicit, quòd lege diuina, aut Deo iubente ad decimas tenemur, intellige exemplariter. Nec aliud sancti Patres intellexerunt, qui a lege onere nos esse liberos tam quo ad iudicialia, q̄ cęremonialia docuerunt.

Iuiko art. 1.d. q. 104. ar. 3.

¶ In responsione ad quartū tres decimas si vis late ītelligere, vide Hierony. super Mala. 3. c. & recitatis in Decretis. 16. q. 1. c. Reuertimini. & extra d decimis. c. 1.

¶ In responsione ad quintum eiusdem articuli, dubiū occurrit, quia cū debeatur decimæ partim ex iure naturæ, & partim ex authoritate Ecclesiæ, quāmuis Ecclesia possit dissimulare q̄ ex ecclesię authoritate pendet, nō tamen, pōt facere, quin naturæ ius impleat: ac per hoc, qui nihil decimæ soluit, vt in multis, Italiæ locis contingit ex consuetudine, a peccato non excusatur, vtpote iuris naturæ violator.

¶ Ad hoc dicitur duplicit̄, Primo, q̄ quantūcūq; aliquis sit debitor alicui, si is qui debetur, satisfactū sibi dicit, nulla est violatio iuris cuiusq;. Ministri aūt Ecclesiæ vbi nō petunt, facēt videlicet propter obstinationē animi. Videtur nāq; rē clarā sub dubio dicere.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ quia nolentes dare petentibus ministris decimas, possent allegare aut præscriptionem, aut Ecclesiæ Romanæ tacitam donationem, eo quòd tam diuturno tempore sciuit, & toleravit:

& tolerault: ideirco author sub dubitatiõis nota hęc dixit.
¶ In eadem respõsione iuncta corpori tr. nota, ꝙ si gẽs aliqua vellet fidẽ christianam ampłcti sine onere decimarũ, non solum Ecclesia posset eis hoc concedere, quia ecclesiasti ex authoritate decimæ debentur: sed deberet eis hoc concedere, quia ministri Ecclesiæ maiorẽ debẽt habere curã spitualiũ bonorũ in populo promouẽdorum, q̃ temporaliũ colligendorum. Et Apostoli exẽplo effi cere deberent, ne decimarũ onus præstaret impedimentum Euangelio Christi.

Q, præced. ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ septimæ Articulũ secundũ.*

IN arti. 2. eiusdem 87. q. dubiũ occurrit circa tationem literæ in corpore art. f. Seminantibus spiritualia, debentur carnalia, sub quibus cõtinentur quæcũq; possidemus. ergo de omnibus possessis debentur decimæ. Videtur namq; rõ hæc in illatione deficere, a carnalibus confuse ad carnalia distributiue vniuersaliter descendendo, quod non licet. sicut non valet, Animal ambulat, ergo omne animal ambulat: vel, ergo omnis speciei animalis aliquod ambulat.
¶ Ad hoc dicitur, ꝙ intentio authoris tẽ dere videtur non ad necessitatem, sed ad rationabilitatem ecclesiastici statuti de solnẽda decima omnium iuste possessorum. & tenet discursus suus subintellecta hac propositione f. ꝙ non est maior ratio de vno carnali, quàm de alio. Hac enim adiuncta propositione, patet nullũ vitiũ in illatione inueniri. Si. n. carnalia debentur, & non est maior rõ de vno, q̃ de alio, consequẽs est ꝙ oĩa, aut nullũ decimationi subsint.
¶ In eodẽ art. in respõsione ad vltimũ aduerte, ꝙ quia Ecclesia sic statuit, ꝙ ex integris fructib decimæ soluãtur, vt patet extra. de decimis. c. Tua nobis, idcirco author rationẽ reddere conatur huiusmodi statuti. Et aduerte, ꝙ hoc modo intellectis decimis in veteri lege, cũ expensæ, tributa, ac semina medietatem fructuum forte adæquent, consequens est, vt tribus Leuitarum habẽs vndecim decimas sine seminũ expensarum, atq; tributorum ońere, excederet quamlibet aliam nõ in duabus, sed in septem decimis partibus. Quod ideo notandum duxerim, vt aduertas Deum tam excellentem portionem decreuisse suis ministris, ac per hoc non detrahas Ecclesiæ, si diuini exempli. De creti mota, excellens quoque stipendium Dei ministris statuit. Nemo. n. inficiari potest iustum cẽ, qđ ad diuinã firmitationem. Et aduerte, ꝙ hæc de decimis fructũ dicitur. De decimis aũt venaliũ rerũ habes in c. Pastoralis. & vniuersaliter de decimis personalibus vide dictũ titulum, & tandem defer consuetudini patriæ.

Ser. dcim. 119. In ferm. Dominica 12. p Trinit. habetur.

Q. c. decimæ.

tudinem, vel pp aliquam aliã causam. Nec tamen sunt in statu damnationis, qui non soluunt in locis illis, in quibus Ecclesia non potit, nisi forte propter obstinationẽ animi, habentes voluntatem non soluendi, etiam si ab eis peterentur.

ARTICVLVS II.

Vtrum de omnibus teneantur homines decimas dare.

AD SECVNDVM sic procedi- G tur. Videtur ꝙ non de omnibus teneantur hõmines decimas dare. Solutio. n. decimarũ videtur esse ex veteri lege introducta: sed in veteri legẽ nullũ præceptũ datur de personalibus decimis, quę. f. soluuntur de his, quæ aliquis acquirit ex proprio actu, puta, de mercationibus, vel de militia. ergo de talibus decimas nullꝰ soluere tenet.
¶ 2 Præt. De male acquisitis non debet fieri oblatio, vt supra dictũ *ẽ: H sed oblationes, quæ ĩmediate Deo exhibentur, magis videntur pertinere ad diuinũ cultum, quàm decimæ quæ exhibentur ministris. ergo etiã nec decimæ de male acquisitis sunt soluendæ.
¶ 3 Præt. Leuit. vlti. Non mandatur solui decima, nisi de frugibꝰ, & pomis arborum, & animalibus quæ trãseunt sub virga pastoris: sed præter hæc sunt quædam alia minuta, q̃ homini proueniunt, sicut herbæ quę nascuntur in horto, & alia huiusmodi. ergo nec de illis homo I decimas dare tenetur.
¶ 4 Præt. Homo nõ potest soluere nisi id, quod est in eius potestate: sed non omnia, quæ proueniunt homini de fructibus agrorum, aut animalium, remanent in eius potestate, quia quædam aliq̃n subtrahuntur per furtum, vel rapinam: quædam vero q̃nq; in alium transferuntur per venditionem: quædã etiam alijs debẽtur, sicut principibus debentur tributa, & operarijs debẽtur mercedes. ergo de his nõ K tenetur aliquis decimas dare.

SED CONTRA est, quod dicitur Gene. 28. Cunctorũ, quę dederis mihi, decimas offeram tibi: sed omnia quæ homo habet, sunt ei data diuinitus. ergo de omnibus debet decimas dare.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ de vnaquaq; re præcipue est iudicandum fm eius radicẽ. Radix aũt solutionis decimarum est debitũ, quo seminantibus spiritualia, debentur carnalia, fm illud Apost. 1. ad Cor. 9. Si nos vobis spiritualia seminauimus, non magnum est si carnalia vestra metamus. Super hoc. n. debitũ fundauit Ecclesia determinationẽ solutionis decimarũ. Oĩa autẽ quæcũq; homo possidet, sub carnalibus cõtinẽtur: & ideo de oĩbus possessis decimæ sunt soluendę.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd specialis ratio fuit, quare in veteri lege non fuit datũ præceptũ de personalibus decimis fm cõditionẽ populi illius, quia. f. omnes aliæ tribus certas possessiones habebant, de quibus poterant sufficienter prouidere Leuitis, qui carebant possessionibus: non autẽ interdicebat eis, quin de aliis operibus honestis lucrarẽtur, sicut & alij Iudæi. Sed populus nouæ legis est vbiq; per mũdũ diffusus, quorum plurimi possessiones non habent, sed de aliquibus negotijs viuunt, qui nihil cõferrent ad subsidiũ ministrorum Dei, si de eorum negotijs decimas nõ soluerent. Ministris ẽt nouę legis arctius interdicitur, ne se ingerãt negotijs lucrativis, fm illud secũdæ ad Timoth. 2. Nemo militans Deo, implicat se sæcularibus negotijs. Et iõ in noua lege tenentur hoĩes ad decimas psonales, fm cõsuetudinem patriæ, & indigẽtiam ministrorum. Vnde Aug.* dicit, & habetur 16. q. 1. ca. Decimæ. De militia, de negotio, & artificio, redde decimas.

AD 2ᵐ dicẽdum, ꝙ aliqua male acquiruntur dupliciter. Vno modo, quia ipsa acquisitio est iniusta, puta, quia acquirũtur per rapinã, aut furtum, aut vsuram, quæ homo tenetur restituere, non aũt de eis decimas dare: tamẽ si aliquis ager sit emptus de vsura, de fructu eius tenetur vsurarius decimas dare, quia fructus illi non sunt ex vsura, sed ex Dei munere. Quædam vero dicuntur male acquisita, quia acquirũtur ex turpi causa, sicut de meretricio, & histrionatu, & alijs hmõi, quæ non tenentur restituere. Vnde de talibus tenentur decimas dare secundum modum aliarum personalium decimarum. Tamen Ecclesia non debet eas recipere, quãdiu sunt in peccato, ne videatur eorum peccatis cõmunicare: sed postquã pœnituerint, possunt ab eis de his recipi decimæ.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ ea quę ordinantur in finẽ, sunt iudicanda secundum qđ competunt fini. Decimarum autem solutio est debita non propter se, sed propter ministros, quorum honestati non cõuenit, vt etiã minima exacta diligẽtia requirant. Hoc. n. in vitium cõputarũt, vt patet per Philos. in* 4. Ethic. & ideo lex vetus nõ determinauit vt de huiusmodi minutis rebus decimæ dẽtur, sed relinquit hoc arbitrio dare volẽtiũ, quia minima quasi nihil computantur. Vñ Pharisæi quasi perfectam legis iustitiam sibi ascribentes, ẽt de his minutis decimas soluebant. Nec tamen de hoc reprehẽdunt a Domino, sed solum de hoc, ꝙ maiora. f. spiritualia præcepta cõtemnebant: magis autẽ de hoc eos secũdum se commendabiles esse ostendit, dicens: hæc

Dist. 6.

Li. 4. c. 2. & 3. quantum a medio, ꝙ mo. f.

Homil. 44. in Matth. i opere imperfecto a medio illi, tom. 2.

hæc oportuit facere. f. tẽpore legis, vt Chrys.* exponit. A Quod etiam vẽ magis in quandã decentiam sonare, q̃ in obligationem. Vnde & tunc de huiusmodi minutis rebus non tenẽtur homines decimas dare, nisi forte propter consuetudinem patriæ.

AD 4ᵐ dicẽdũ, ꝙ de his q̃ furto, vel rapina tolluntur, illea quo auferuntur, decimas soluere nõ tenet anteq̃ recuperet, nisi forte pp culpã, vel negligẽtiã suã damnũ incurretit: qa ex hoc Ecclesia nõ debet dãnificari. Si vero vẽdat triticũ nõ decimatũ, pót Ecclesia decimas exigere & ab emptore, quia habet rẽ Ecclesię debitã: & a vẽditore, qa quãtũ est de se, Ecclesiã defraudauit, uno tñ soluẽte, alius nõ tenet. Debẽtur aũt decimæ de fructibus terræ, inquãtũ proueniunt ex diuino mune B re: & iõ decimę nõ cadũt sub tributo, nec ẽt sunt obnoxiæ mercedi operariorũ. Et ideo nõ debẽt prius de duci tributa, & pretiũ operariorũ, q̃ soluant decimæ: sed ante oĩa debent decimę solui ex integris fructibus.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ septimæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum decimæ sint clericis dandæ.

IN arti. 3. eiusdem q. 87. aduerte, ꝙ ius decimarum consequitur ministeriũ altaris, & seminationẽ spiritualiũ nõ separatim, sed simul, ita ꝙ licet aliqui sint ministri altaris, ut multi religiosi, & sæculares clerici, nõ propterea debet eis populus decimas. Et similiter licet aliqui fidelẽt, & ministrẽt populo sacramenta, non propterea debẽtur eis decimæ. Et rursus, licet aliqui faciãt utrũq; per accidens, ut multi religiosi ex priuilegio, non propterea debẽtur eis decimæ, sed oportet, ꝙ utrũq; habeant per se, hoc est, ꝙ teneantur ad altaris ministerium pro populo, quod solis curatarum ecclesiarum clericis conuenit, reliqui. n. ꝙ accidẽs pro populo ministrant altari: & ꝙ ex officio teneantur seminare spiritualia sacramenta, & doctrinam populo, quod etiam solis habentibus animarũ curam conuenit. Sic ergo de iure solis clericis habentibus animarum curã decimæ debẽtur: ceteris autem ratione ipsorum debentur, ut canonicis ecclesiarum cathedralium, & similibus.
¶ In eodem 3. artic. nota, quòd ius decimarum est spirituale, ut in litera dicitur, & probatur. Et

AD TERTIVM sic procedit. Vt ꝙ decimæ nõ sint clericis dãdæ. Leuitis. n. in veteri testamẽto decimæ dabant, quia nõ habebãt aliquã partẽ ĩ possessiõibus populi, vt habet Nume. 18. sed clerici ĩ nouo testamẽto habẽt possessiones & patrimoniales interdũ, & ecclesiasticas, recipiunt insuper primitias & oblationes pro viuis & mortuis. Superfluum ergo est quòd eis decimæ dentur.
¶ 2 Præt. Cõtingit quãdoq;, ꝙ aliquis habet domiciliũ in vna parochia, & colit agros ĩ alia. Vel aliqs pastor ducit gregẽ ꝑ vnã partẽ anni in terminis vnius parochiæ, & D alia parte anni ĩ terminis alterius: vel habet ouile ĩ vna parochia, & pascit oues ĩ alia, ĩ qbus, & cõsimilibꝰ casibꝰ nõ vĩ posse distingui qbus clericis sint decimæ soluẽdæ. ergo nõ vĩ ꝙ aliquibus clericis de terminatæ sint soluendæ decimæ.
¶ 3 Præt. Generalis cõsuetudo habet in quibusdam terris, ꝙ milites decimas ab Ecclesia in feudum tenent, religiosi etiam quidam decimas accipiunt. non ergo videtur, ꝙ solum clericis curam animarum habentibus decimæ debentur. R

SED CONTRA est, qđ dr Num. 18. Filijs Leui dedi oẽs decimas Israel ĩ possessionẽ ꝑ ministerio, quo seruiũt mihi in tabernaculo: sed filijs Leui succedũt clerici ĩ nouo testõ. ergo solis clericis decimę debent.

RESPON. Dicendũ ꝙ circa decimas duo sunt cõsiderãda. f. ipsum ius accipiẽdi decimas, & ipsæ res quæ nomine decimæ dant. Ius aũt accipiendi decimas spirituale est. Consequit. n. illud debitũ, quo ministris altaris debẽtur sumptus de ex hoc habes, quòd ius præbendæ annexæ ministerio altaris, aut curæ animarum, sic quòd propter alterum horum ordinata sit præbenda, spirituale est, qm utrũq; horum spirituale est, ut patet. Nec obstat quòd ius decimarum sit ãb Ecclesia. Est nãq; ab Ecclesia utrũq;, quantum ad determinationem. f. quòd decima pars, & quòd per modum præbendæ debeatur: sed nouo quo ad fundamentũ iuris. f. ministeriũ altaris, & finationẽ spiritualium: hæc enĩ spiritualia sunt, & a Deo ordinata. Et quoniã eadẽ ratio est de iure ex ministerio diuini cultus & altaris quo ad spiritualitatẽ, quia utrũq; ministerium spirituale est: ideirco ius præbendæ cuiusq; competens clericis, qa diuino cultui sunt addicti, spirituale esse ex hoc loco habes. Et hęc bene notabis in materia simoniæ.
¶ In respõsione ad primum eiusdem articuli habes clare doctrinam in 1. ar. discussã de excessu de cimarũ ĩ nouo lege. Art. huius quæst. ad 2. præcipue.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ septimæ Articulum quartũ.*

IN ar. 4. eiusdẽ q. obiectio quorundam occurrit, quòd illud in respõsione ad primum. f. quòd clerici de propriis prędiis tenentur de cimas soluere, etiam si sint eiusdem Ecclesiæ clerici, quoniam extra de decimis. c. Nouũ, dicitur, quòd illi clericis debẽt solucre decimas, qui a clericis spiritualium ministeriorum labores accipiũt. Ex quo pater, quòd quia clerici eiusdem Ecclesię nõ accipiunt ministeria spiritualia a clericis, sed ipsi simul populo ministrant, ideo non tenentur ad decimas.
¶ Ad hoc dicitur, quòd licet ex illa Decretali, quidã cõtra authorẽ, & Glossam ibidem hoc opinentur, secundum tamen

tamen veritatem ex illa Decretali hoc non habetur : quia Decretalis nõ dicit, quòd illi soli teneantur, sed dicit quòd illi tenẽtur, cum quo stat, quòd etiam alii teneantur. Et ratio pro authore est ex parte modi habendi vt proprium, vel cõmune, vt patet in litera, & ex parte personæ: quia per accidens est, quòd clericus teneatur suæ Ecclesiæ. Accidit enim quòd iste homo dominus agri sit in parochia, sit clericus huius Ecclesiæ.

¶ In eadem responsione ad primũ, dubium occurrit circa illud. ſ. prædia Ecclesiæ non sunt ad decimas soluendas obligata, etiam si sint infra terminos alterius parochiæ. Nam ex hoc sequeretur, quòd aliqua Ecclesia fraudaretur suis decimis, vt patet, si ponamus quòd omnia prædia infra terminos alicuius parochiæ donarentur a diuersis, diuersis aliis Ecclesiis, tunc aliis Ecclesiis possidẽtibus cuncta, spoliata remanerent parochialis illa Ecclesia suis decimis.

In Decret. li. 3. tit. 30. c. 12.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ statutum Ecclesiæ, quòd ibi prædia Ecclesiæ curatæ nõ sint obnoxia decimis alterius Ecclesiæ curatæ, intelligẽdum est cum grano salis. Alioquin damno Ecclesiarum, vt colligi potest ex ca. Suggestũ, extra, de decimis. Ne contingat, quòd vnus esuriat, et alius ebrius sit. Aequitas namque non patitur statuta Ecclesiæ deordinationem talẽ inducere. Propter quod in similibus casibus debent prædia extraneis curatis Ecclesiis donata transire cum onere suo, vt scilicet solitas parochiali Ecclesiæ decimas soluant. Et in tali casu clerici per accidens a clericis decimas exigent. Per se namque exigunt a pdiis sibi obnoxiis. Vnde non violatur capitulum secundum in sui principio extra, de decimis, rici, qui tamen tenentur dare decimas Ecclesijs ratione prædiorum, quæ etiam manibus propr̃is, excolunt. ergo videtur q̃ clerici non sint ímunes a solutione decimarũ.

¶ 3 Pret. Sicut Num. 18. pr̃cipitur, q̃ Leuitæ a populo decimas accipiant: ita etiam pr̃cipitur, q̃ ipsi dent decimas summo sacerdoti. ergo qua ratione laici debẽt dare decimas clericis, eadem ratione cleri ei debent dare decimas summo Pontifici.

¶ 4 Præt. Sicut decimæ debent cedere in sustentationem clericorũ: ita etiam debent cedere in subuentionem pauperum. Si ergo clerici excusantur a solutione decimarũ, pari ratione excusant & pauperes: hoc aũt est falsum. ergo & primũ.

SED CONTRA est, quod dicit* Decretalis Paschalis Papę. Nouum genus exactionis est, vt clerici a clericis decimas exigant.

RESPON. Dicendum, quòd idem non potest esse causa dãdi, & recipiendi, sicut nec causa agendi, & patiendi. Contingit autem ex diuersis causis & respectu diuersorũ eundem esse dantem & recipientẽ, sicut agentem & patientem. Clericis autem, inquantum sunt ministri altaris, spiritualia populo seminantes, decimæ a fidelibus debentur: unde tales clerici, inquantum clerici sunt, idest, inquantum habẽt Ecclesiasticas possessiones, decimas soluere non tenẽtur. Ex alia vero causa. ſ. propter hoc, q̃ possident proprio iure, vel ex successione parentũ, vel ex emptione, vel quocumq; huiusmodi modo, sunt ad decimas soluendas obligati.

Vnde patet respõsio ad PRIMVM: quia clerici de pprijs prædijs tenent̃ soluere decimas parochiali Ecclesię, sicut & alij etiã, si ipsi sint eiusdem Ecclesiæ clerici: quia aliud est habere aliquid vt proprium, aliud vt commune. Prædia vero Ecclesiæ non sunt ad decimas soluendas obligata, etiam si sint infra terminos K altertius parochię.

AD 2^m dicẽdum, q̃ religiosi, qui sunt clerici, si habeant curam animarum, spiritualia populo dispensantes, non tenẽtur decimas dare, sed possunt eas recipere. De alijs vero religiosis, etiam si sint clerici, qui non dispensant populo spiritualia, est alia ratio. Ipsi enim tenẽtur de iure communi decimas dare, habent tamen aliquam immunitatem secundum diuersas cõcessiones eis a sede Apostolica factas.

AD 3^m dicendum, q̃ in veteri lege primitiæ debebantur sacerdotibus, decimæ aũt Leuitis. Et quia sub sacerdotibus Leuitæ erant, Dominus mandauit, vt ipsi loco primitiarum soluerent summo sacerdoti decimam decimæ. Vnde nunc eadem ratione tenẽtur clerici summo Pontifici decimam dare, si exigeret. Naturalis. n. ratio dictat, q̃ illis, qui habent curã animarum, de communi multitudinis statu prouideatur: vnde possint exequi ea, quæ pertinẽt ad cõem salutem. G

AD 4^m dicendum, quòd decimæ debent cedere in subuentionẽ pauperum per dispensationem clericorum: & ideo pauperes non habent causam accipiendi decimas, sed tenentur eas dare.

QVAESTIO LXXXVIII.

De Voto, per quod aliquid Deo promittitur, in duodecim articulos diuisa.

H

DEINDE considerandũ est de voto. q̃ qd̃ aliquid Deo promittitur.

Et circa hoc quæruntur duodecim.

¶ Primo, Quid sit votum.
¶ Secũdo, Quid cadat sub voto.
¶ Tertio, De obligatione voti.
¶ Quarto, De vtilitate vouendi.
¶ Quinto, Cuius virtutis sit actus.
¶ Sexto, Vtrum magis meritoriũ sit facere aliquid ex voto, quàm sine voto I
¶ Septimo, De solemnitate voti.
¶ Octauo, Vtrum possint vouere qui sunt potestati alteri° subiecti.
¶ Nono, Vtrum pueri possint voto obligari ad religionis ingressũ.
¶ Decimo, Vtrum votum sit dispẽsabile, vel commutabile.
¶ Vndecimo, Vtrum in solẽni voto continentiæ possit dispẽsari.
¶ Duodecimo, Vtrum requiratur in dispensatione voti, superioris authoritas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uotum consistat in solo proposito uoluntatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ votũ consistat in solo proposito volũtatis: Quia ſm quosdã, votum est conceptio boni propositi cum animi deliberatione firmata, qua quis ad aliquid faciẽdum, vel non faciẽdum se Deo obligat: sed conceptio boni proQuod per se regulariter intelligitur.

¶ *Super Quæstionis octauæ septimi Articulum primũ.*

IN q. 88. ar. 1. circa principium corporis articuli, vbi dicitur, Obligat aũt homo se homini per modum promissionis, dubium occurrit, An promissio sine iuramento, sit obligatoria in foro cõscientiæ.

¶ Ad hoc dicitur, quòd promissio dupliciter fieri potest. Primo, in actu signato & exercito simul, vt dicendo, Promitto tibi quòd faciam hoc. Secũdo, in actu exercito solum, vt dicendo, Faciã hoc. Et quomodocũque fiat promissio, non refert. Verumtñ in hoc secũdo modo loquendi, quia potest multiplex sensus esse, oportet quòd cum animo promittendi, futuri tẽporis verbum in vsum veniat, si promissio esse debet. Nam cum dicitur, Faciam hoc, potest tripliciter exponi. Primo, vt sit enũtiatio propositi, quasi diceret, Intendo hoc facere. Secũdo, vt sit enuntiatio euentus, quasi diceret, Ponetur in effectu facere hoc. Tertio vt enunciat promissionẽ, quasi dicerẽt, Promitto quòd faciã hoc. Et in hoc solo tertio sensu, habet vim promissionis. Vnde quia ea quę sunt in voce, sũt in anima, oportet quòd animus promittendi adsit, si cũ quis dicit, Faciam, aut, Ibo, promissionem significat. Vtroque igitur modo facta promissio ex materia, & eo cui fit, promissio iudicanda est. Nam si fiat promissio de aliquo lẽsti simpliciter, vel illi cui, et propter quẽ promittit, promissio nõ obligat ad mortale. Si aũt de notabili, obligat ad sui observationem sub mortali, concurrentibus reliquis conditionibus. 4 dist. 38 art. 1. q. 2.

¶ Quòd enim promissio ex natura sui obligẽt, in litera habes hic, & in arti. 3. ad primum, & manifeste patet ex vsu hominum. Nam fidei reos dicimus non seruãtes promissum licitum. Hoc. n. testatur, quòd contra fidelitatem agitur, cum promissio violatur: quę fit, vt idem sit violare promissionem, & violare obligationem. Quòd autem obligatio quãdoque sit ad mortale, & quãdoq; ad veniale, patet ex hoc, q̃ quandoque violatur cum modico dãno proximi, parum autem pro nihilo reputatur: quandoque cum notabili detrimento proximi, qđ de genere suo cõstat esse mortale. Sunt tamẽ duo hic nõ prætereunda. Alterum spectans ad rem ipsam. ſ. q̃ omnia debent esse immutata, si promissa sunt seruanda, vt Seneca dixit: ac p̃ hoc, si quis promisisset alicui dotare hinc ad annum illius filiam, & interim tanto est affectus infortunio rerum suarum, vt extra ordinem illum sit, in quo promisit, non tenetur ad promissa, quæ constat quod nõ promisisset in tali statu. Et simile est de his, qui promittunt ire aliquo, & postmodum maiora vrgent. Alterũ est spectans ad loquentium abusum, quoniam cõmuniter videntur homines simplici promissione vti, vbi non intendunt se obligare ad mortale. Cuius signum est, q̃ nolũt super promissione iurare nõ pro reuerentia iuramenti, sed ne peccent mortaliter, si non seruent: seu quia nolunt se ligare, arbitrantes ex simplici promissione se non teneri, nisi de quadam beneuola honestate. Omnes. n. qui tali animo promittunt, quòd si tunc quæreretur ab eis vt se obligarent sub peccato mortali si non seruent, & negarent, cõstat non proprie promittere in rebus arduis. Et hinc ortum videtur, ut parũ æstimentur promissiones hominum, iuxta illud, Pollicitis diues quilibet esse potest.

¶ In eodem ar. 1. q. 88. dubium occurrit, Quo pacto in præcedenti lib. diffinitum est, quòd vltimus actus rationis practicæ est præcipere: & in hoc lib. distinguitur actus imperandi contra actũ deprecandi, & promittendi. Non ergo sufficienter fuerat prius determinatus vltimus actus rationis practicæ.

¶ Ad hoc dicitur, quòd præcipere, seu imperare intelligi potest dupliciter. Primo, respectu electionis absolute, quia. ſ. aliquis præcipit sibi ipsi eligere: & sic præceptum est vltimus actus rationis practicæ ad agendum, vel faciendum. Alio modo sumitur præcipere respectu aliorum, prout aliquis præcipit subditis suis: & sic præcipere distinguitur contra deprecari, & contra promittere: quia p̃cipere ad inferiores, deprecari ad superiores vt plurimũ, promittere est ad omnes. Et scito, quòd omnes hi tres actus distinguuntur a præcipere primo modo per hoc, quòd præcipere primo modo, ad cuius rectificationem ponitur prudentia, est causa electionis: hi autem tres actus sunt materia, & effectus electionis. Nam postquàm homo consulte elegit imperandum aliis, aut orandum, aut promittendum, imperat, orat, & promittit. Nulla ergo est insufficientia in superioribus admissa.

¶ In eodem articulo circa primam condicionem ad votum requisitam. ſ. deliberationem, dubium occurrit, An vota ex facilitate cordis, ex repentino timore, ex nimio dolore, ex magna tribulatione facta, sint vere vota. Et est ratio dubii, quia huiusmodi promissiones fiunt absq; maturo discursu, quem deliberatio importat. Dicimus. n. ea, quæ ex passionis impetu facimus, non deliberate fecisse: & similiter quæ repente agimus: & breuiter agere ex surreptione, passione, & facilitate, contra agere ex deliberatione distingui communiter videtur, vt patet ex hoc, quòd multa voluntarie agimus, & quandoque iuramento firmamus, quæ tamen nec deliberate agimus, nec ex deliberatione iuramẽto firmamus, vt patet in communibus locutionibus.

¶ Et confirmatur, quia deliberatio aut requiritur ad votum, vt proprie sumitur & distinguitur cõtra propositum & promissionem: aut vt cõmuniter sumitur pro volũtario libere. Nõ hoc secũdo mõ: quia sic sufficeret dicere, q̃ ad votũ requiritur propositũ & promissio. ergo primo mõ: ac per hoc nõ omnis voluntaria promissio Deo facta, est votũ, quia stat quòd sit volũtas cũ proposito, & tñ nõ sit deliberata, sumendo proprie deliberationem.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ nulla est hic difficultas, quòd deliberatio requiratur ad votũ, sed difficultas est quid importat deliberatio ad votũ requisita. Ricardus in 4. dist. 38. actus volũtarios distinguit

A in actus deliberatos, & nõ deliberatos, appellãs deliberatos illos, qui sunt plene voluntarii: non deliberatos vero, qui non sunt plene voluntarii, qui. ſ. per surreptionem fiunt, & vult q̃ vota per surreptionem non obligent ad mortale. Petrus vero de Palude ibidem vult, q̃ illa deliberatio, quæ sufficit ad constituendũ hominem seruum diaboli per peccatum mortale, sufficiat ad constituendum debitorem Deo per votum. Vult tamen, q̃ vota faciliter facta non sunt vsquequaque obligatoria. Si quis autem diligenter doctorum dicta consideret conueniẽtium in hoc, quòd ad votum exigitur deliberatio, & quare, facile veritatem percipiet quæstiõis. Aduertendum est, q̃ deliberatio duo ꝑportat. ſ. discursũ, seu collationem inter multa, & determinationem ad vnum. Nõ enim deliberatio petitur, nisi quando optio datur multorum eligendorum, ĩ alterã affirmationis, vel negationis, puta, facere, vel non facere. Et similiter eousque petimus ab aliqua persona vt deliberet, donec determinet se, an velit pacem aut bellum, nuptias an cælibatum, & huiusmodi. Et constat, q̃ huiusmodi determinatio, conferendo conditiones vnius partis cum conditionibus alterius in ordine ad se, vel alterum sit experientia restante. Et de discursu quidẽ, seu collatione huiusmodi nulla est quæstio, quòd est actus intellectus practici. Verum cum determinatio sit duplex, quædam intellectus practici, quæ sit in conclusione consilii per actum iudicii, vt patet ex supradictis: & quædam voluntatis, quæ fit per actum voluntatis determinate volentis potius hoc, quàm illud, puta, nubere, quàm virginitatem seruare, & quantumcumque aliquis iudicet expedire sibi magis hoc, quàm illud, non adhuc deliberasse dicitur: quoniam multi sunt iudicantes sibi magis eligendum fore aliquid, puta, veram pœnitentiam peccatorum, non tamen deliberant illam amplecti, consequens est vt deliberatio importet determinationem voluntatis: ita quòd deliberatio, licet in se duo claudat, scilicet collationem practici intellectus, & determinationem voluntatis, vnũ tantummodo significat, scilicet ipsam voluntatis determinationem, non absolute, sed vt ex discursu collatio fit. Propter hoc enim videtur a Damasceno distinctio illa de volũtate facta, scilicet in voluntatem naturalem, & deliberatiuam. Hinc etiam fit, vt deliberans aliquid facere, si est bonum, meretur: & si est malum, peccat. utrumque enim voluntatis est. Nec obstat si quandoque inueniatur, quòd deliberatio est actus rationis, quoniam hoc est verum quo ad collationem. At siquis contendat, quòd deliberatio significat collationem non qualitercumque, sed vt infert determinationem voluntatis, meminerit, quòd non de re, sed de vocis significatione quæstionem facit. Ex hoc autem quòd deliberatio determinatio est voluntatis ex collatione, manifeste patet, quòd actus voluntatis, qui non ex collatione, sed ex simplici apprehensione obiecti prodeunt, deliberati non sunt, vt appetere beatitudinem, velle esse, nolle miseriam, & huiusmodi. Sunt enim actus hi a voluntate non vt deliberatiua, sed vt natura est, vt in superioribus declaratum fuit. His quoque similis est appetitus illorum, quæ vt oblata nobis sunt, statim complacent, quàmuis vt collata fuerint refutentur, vt sunt primi motus nostri appetitus circa mala. Est enim tunc quædam appetitio talis obiecti delectabilis, uel utilis absolute oblati tamquàm consonantis, quæ postmodum reprimitur considerata annexa turpitudine, uel periculo, ut patet in motibus auaritiæ, luxuriæ, & huiusmodi. Verum, ne fallaris, scito quòd dupliciter contingit uoluntarium actum esse ex collatione, scilicet actualiter, vel virtualiter. Ille actus dicitur esse actualiter ex collatione, de quo fuit collatio, an faciendus sit: sed hoc contingit dupliciter, scilicet perceptibiliter, & quasi imperceptibiliter. Exemplum primi, Vt cum quis confert an ducenda sit vxor, & tandem deliberat vxorari: tunc enim uelle uxorem, & ducere uxorẽ, ex deliberatione actualiter & perceptibiliter procedit. Exemplum secundi, Vt cum quis ex impetu passionis iræ commouetur ad occidendum, uel blasphemandum, & huiusmodi, & percutit, uel blasphemat. Tunc enim offerente passione uim dictam ut cõsonam, occurrit quasi imperceptibiliter oppositum, puta, Quid facis? Oportet enim eum aduertere quid faciat, si hu-

manum

manum actum facit ex passione, alioquin sibi imputaretur, & sic quasi imperceptibiliter confert eligendo cõsenũ passioni. Actus quoque ex collatione virtualiter dupliciter contingit. Primo, ille actus dicitur esse virtualiter ex collatione, de quo non in seipso, sed in sui principio collatio præcessit: & hoc modo artifices absque actuali delibera

tione, nõ tamen absque virtuali, operantur. Nõ.n. cum quis pulsat, aut scribit, de liberat de singulis actibus: sed deliberauit de initio scribendi, aut pulsandi, & vniuersaliter de vtendo tunc arte illa. Secundo, actus ille voluntarius dicitur esse ex collatione virtualiter, qui sic volẽti consonat, vt nolit conferre de illo, vt contingit quando quis operatur ex habitu, seu consuetudine, aut negligentia. Qui.n. cõsuetudine suam prosequitur in bono, vel in malo, non deliberat actualiter quando secundum illam operatur, nec vmquàm forte proposuit vti illa consuetudine: sed quia refutat collationẽ, & illud opus acceptat, ac si contulisset, dũ sic acceptat illud, q̃ fugit oppositũ, consequens est, q̃ ex collatione virtualiter operatur. Omnis.n. voluntarius actus præter naturales & primos motus ex collatione ẽstiãc per hoc deliberatus actualiter vel virtualiter, positiue vel negatiue, explicite vel implicite. Ex eadem quoque radice patet distinctio deliberationis a proposito; quoniam deliberatio de terminationem voluntatis ex collatione significat indifferenter respectu præsentis, aut futuri. Deliberamus.n. & nũc pulsare, scribere, ire &c. Et deliberamus nos ituros, pulsaturos, missuros, & huiusmodi. Propositum autẽ & ad futura restringitur: nullus.n. proponere dicitur, nisi de futuris agendis, vel omittendis. Et collationem rationis præferentis vnum alteri non importat, sed voluntatis actum simplicem ad futurum committendum aut omittendum significat. Cum autem multipliciter contingat in humanis actibus deliberationem interuenire, qualem exigat votum deliberationẽ, ex ratione, quare ad votum requiritur deliberatio, sumendum est. Si.n. deliberatio exigitur ad hoc, vt votum sit actus perfecte humanus, consequens est, q̃ omnis deliberatio sufficiens ad peccatum mortale sufficit ad votum: quoniam mortale peccatum non est in primis motibus quantumcumque durent, sed in solis actibus perfectis humanis consistit, vt patet de delectatione morosa, quæ numquàm est peccatum mortale, nisi ratione ac ceptata. Si vero exigitur deliberatio ad hoc, vt promissio sit discussa, ac mature digesta, non omnis deliberatio, quæ sufficit ad peccatum mortale, sufficit ad votum. Et licet hic secundus dicẽdi modus magnæ videatur inniti æquitati, quoniam promissio tam arduum habens vinculum. s. mortis æternæ, non nisi cõsilio exacto fieri debet, multo magis quàm obligatio ad pœnam proprii capitis, quanto vita æterna pretiosor est temporali: primus tamen dicendi modus ex authore, sacris canonibus, & ratione cõ probatur verus. Author siquidem in litera propterea deliberationem exigi dicit ad votum, quia propositum est actus voluntatis deliberatæ: ac per hoc docet, q̃ illa deliberatio sufficit ad votum, quæ sufficit ad propositum. Constat autem q̃ omnis deliberatio sufficiens ad peccandum mortaliter sufficit ad actum proponendi. Nam peccatum mortale est etiam actus voluntatis deliberatæ. In sacris quoque canonibus extra devoto, & voti redẽpt. cap. Vt nientis. ex presse votum factum magis animi facilitate, quàm arbitrio rationis, validum iudicatur. Rationi quoque consonat, vt sicut iurans ex consuetudine mala, aut facilitate, reus est periurii in iuramento assertorio, si veritas deest: ita vouens, suo se vinculo illaqueat; immo dupliciter hi rei esse videntur. Primo, quia actu tanto. s. voto, & iuramento tam irreuerenter vtuntur. s. absque exacta diligentia: secundo, q̃ votum, aut iuramentum non seruant, Cum his tamen omnibus distingue, q̃ vota dupliciter fiunt, quædam ex diligenti discursu ac proposito, & hæc plene sunt vota, & in his dispensandis, aut redimendis, aut commutandis, diligens est adhibenda prouisio: quædam vero ex facilitate animi, aut passionibus statim fiunt, vt multis pro qualibet re statim vouentibus, contingit: & quidam tot multiplicant faciliter propter eandem rem vota, vt nesciant ad quæ vouendo se obligarit. Et talia vota licet sint vere vota, & ad peccatum mortale ob-

RESPON. Dicendũ, q̃ votum quandam obligationem importat ad aliquid faciendum, vel dimittẽdum. Obligat autem homo se homini ad aliquid per modum, promissionis, qui ẽ rationis actus ad quem pertinet ordinare. Sicut.n. homo imperando, vel deprecando ordinat quodãmodo quid sibi ab alijs fiat, ita promittendo ordinat quid ipse pro alio facere debeat: sed promissio, quæ ab homine fit, homini nõ põt fieri, nisi per verba, vel quæcũq; exteriora signa: Deo autem potest fieri promissio per solam interiorem cogitationẽ, quia vt dicitur 1. Reg. 16. Homines vident ea quę parent, sed Deus intuetur cor. Exprimuntur tamen quandoq; verba exteriora vel ad suiipsius excitationem, sicut circa orationem dictum * est: vel etiam ad alios contestandum, vt non solum desistat a fractione voti propter timorem Dei, sed etiam propter reuerentiam hominum. Promissio autem procedit ex proposito faciẽdi: propositum autem aliquã deliberationẽ præexigit, cũ sit actus voluntatis deliberatæ. Sic ergo ad votũ tria ex necessitate requiruntur. Primo quidem, deliberatio. Secundo, propositum voluntatis. Tertio promissio, in qua perficitur rõ voti. Superadduntur vero q̃nque & alia duo ad quãdã voti cõfirmationem. s. pronuntiatio oris, *m illud Psal. 65. Reddã tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. et iterũ testimoniũ aliorũ. Vñ magister dicit 38. distin. 4. lib. senten. q̃ votum est testificatio quędam promissionis spontaneæ, quæ Deo, & de his quæ sunt Dei, fieri debet: quàmuis testificatio posit ad interiorẽ testificationem proprie referri.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ conceptio boni propositi nõ firmatur ex animi deliberatiõe, nisi promissione deliberationẽ cõsequẽte.

AD 2^m dicendum, quòd voluntas mouet rationem ad promittendum aliquid circa ea, quæ eius voluntati subduntur. Et pro tanto, votum a voluntate accipit nomen quasi a primo mouente.

ligantia, quia ex apposito promissio talis fit Deo: nõ sunt tñ vtiq; quaq; obligatiua, pro quanto facilis debet eorũ esse dispensatio, redẽptio, aut cõmutatio, vt in dicto capitulo, Venietis, apparet.

¶ Ad obiecta autem in oppositum dicitur, q̃ distinctio voluntariorum cõtra deliberata, potest dupliciter intelligi. Primo, vt sint actus perfecte humani, seu voluntarii, & tamen non sint deliberati, & sic est falsum. Alio modo, q̃ sunt actus aliqui voluntarii, imperfecte tamen, quia nõ sunt deliberati: & sic est verum, vt patet in primis motib^9. Nec est verum, q̃ multa agamus, & iuramẽto firmemus sine deliberatione, nisi gñ non aduertimus id quod facimus, aut dicimus. Eodem.n. modo excusaretur a voto, si quis non aduerteret se vouere. Falsum est igitur, quòd agere ex passione, facilitate, & huiusmodi, distinguatur cõtra agere ex deliberatione absolute: sed distinguitur cõtra agere ex digesta deliberatione. Vnde si Ricardus per vota ex surrepetione, intelligit vota secundum primos motus, bene dixit: si autem vota non exacta collatione facta, errat.

¶ Ad confirmationem autem iam patet respõsio, q̃ non ideo deliberatio distinguitur cõtra propositum, quia requiratur exacta deliberatio: sed ideo, quia ex materia proponiti, & etiam vt condiciones voti, q̃ omnino plene habet rationem voti innotescant. Dictum est enim, q̃ tale votum collationem exactã exigit, quæ per deliberationem dicitur dictam contra propositum insinuatur.

¶ In eodem ar. 1. q 88. circa secũdã conditionẽ voti. s. propositi, dubium occurrit: quia multi putant, q̃ propositũ sic sit conditio voti, q̃ etiam sufficit ad votum quando cõiungitur alteri actui, puta, susceptioni habitus in religione, & dicũt hoc haberi ex capitulo. Cõsulti, extra, de regul. cuius oppositum hic docemur.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ positum cum quocumque alio, nisi interueniat promissio implicita, vel explicita, aut præsumpta, nũquàm, sufficit ad votum. Textum autem illius capituli memini me alibi exposuisse ex textu capituli, Statuimus, q̃. s. intelligitur de proposito habente implicite promissionem: quoniam intelligitur de tali voluntate mutandi vitam, qualis est voluntas perseuerantis post completum probationis annum: quia de voluntate illius, qui renuntiat anno probationis, intelligitur, ac per hoc facientis quantum ex se est nunc, quod facturus est probationis tempore completo. hoc autẽ est promittere. Quia implicite igitur promittit, renuntians anno probationis, & textus loquitur de proposito mutandi vitam, renuntiando probationis anno, ut jungendo utrumque capitulum patet, consequens est, quòd propositum non faciat votum, quàmuis sit illius conditio.

¶ In eodem articulo circa tertiam conditionem, quæ est promissio in ordine ad alias duas. s. deliberationẽ, & propositum, dubiũ occurrit: quia sola promissio sufficit ad votum, & aliæ duæ cõditiones superfluunt. quod sic probatur: Quia promittens voto solẽni obedientiã &c. sine proposito obseruandi tam essentialia, q̃ cæremonialia religionis intendens tantũ uere profiteri, & effici religiosus, vouet; & tñ sine deliberatione, & proposito faciendi. Non exiguntur ergo ad votũ tot cõditiones, sed sufficit sola promissio Deo. Nec putet inexpertus aliquis casum dictum impossibilem: quoniã de facto forte sæpe accidit in istis, quia ideo proficiunt. ut habeãt redditus annuos, unde luxuriose sic uiuãt &c.

¶ Ad huius euidentiam scito, q̃ cum votum sit promissio alicuius operationis, uel omissionis (omnis.n. uouẽs promittit aut uelle, aut dicere, aut dare &c, aut non uelle, non facere, non dicere &c.) dupliciter possunt concurrere dictæ conditiones ad votum. Primo, q̃ omnes sint circa materiam uoti, hoc est, quòd isti tres actus. s. deliberare, proponere, & promittere, circa illud idem obiectum uersentur, quod est materia uoti. uerbi gratia, q̃ aliquis deliberet ieiunare, proponat ieiunare, promittat ieiunare. Alio modo, q̃ primi duo actus habeãt pro obiecto tertiũ actum, & non materiam uoti. uerbi gratia, q̃ aliquis deliberat promittere ieiunium, proponit promittere ieiunium: & tertius actus habeat pro obiecto ipsam uoti materiam. s. q̃ promittit ieiunium. Isto.n. modo non deliberat quis ieiunare, nec proponit ieiunare, sed deliberat, & proponit promittere ieiunium: ita q̃ solus tertius actus

A dendum est, quando promisit, quomodo eidem credendum erit, dicendo se non uere promisisse? Quare magis tunc mendax q̃ nunc? Et ex his patet, quòd non est credendum ab Ecclesia iuranti se non esse professum animo profitendi, nisi ostendat sufficientia indicia uiolentiæ, aut huiusmodi. Sicut etiam non est credendum alteri coniugum iuranti quòd non animo contugii coniugium fubiit.

AD 3^m dicendum, q̃ ille qui mittit manum ad aratrũ, iam facit aliquid: sed ille qui solum proponit, nondum aliquid facit, sed quando promittit, iam incipit se exhibere ad faciendum, licet nondũ impleat q̃d promittit: sicut ille qui ponit manũ ad arandum, nondum arat, iam tamen ponit manũ ad arandũ.

Et si contra hoc dicatur, quòd ab aliquibus Ecclesiæ ministris datur fides huiusmodi iuramento religiosorum de suo animo in profitẽdo, patet respõsio. s. nõ quod fit, sed quod fieri debet spectãdum est. Possunt, si uolũt, isti ministri facile uidere errorem suum ad similia respiciendo. Si enim de proprio animo contrario publicis factis ac dictis a se, fides danda est iuranti, quotidie matrimonia dissoluentur, sacerdotes fient laici, cõtractus omnes rescindi possent, & breuiter uniuersa non solum ecclesiastica, sed humana conuersatio destrueret. Et per hoc etiam patet, quantum scandalum daretur nõ seruando huiusmodi uota. Ex his autem haberi potest solutio quæstionis, quòd. s. uotum nõ monstruosum requirit illas tres conditiones sic, quòd illi tres actus. s. deliberare, proponere, & promittere cadãt super materiam uoti. Vnde in litera dicitur, quòd promissio oritur ex proposito faciendi, & non dicitur ex proposito promittendi. Naturali namque ordine proponere aliquid, facere, aut omittere, deliberati animi circa illud actus est: & similiter promittere aliquid ex proposito, illud idem faciendi prouenit, ubi sine fallacia agitur. Assignatur autem huiusmodi tres conditiones necessariæ ad uotum perfectum non ad uotum diminutum: sicut si diceretur, q̃ partes necessariæ ad personam humanam, sunt manus, pedes, cor &c. nerũ diceretur de persona humana perfecta intelligẽdo: cum quo tamen stat, quòd humana persona posset inueniri sine manibus, & pedibus. Et hoc modo notum inuenitur cum solla promissione cadente super materiã uoti absque reliquis conditionibus, seu actibus cadentibus super eandem. Distinctio igitur uoti in uotum perfectum, & monstruosum quæstionẽ soluit.

¶ In respõsione ad secundũ eiusdem primi art. nota unde ueniat nomen voti, & transumptio ad significandum desiderium. Dicitur enim quis uoti compos, cum desiderium suum impleuit.

ARTICVLVS II.

Vtrum votum semper debeat fieri de meliori bono.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ votũ nõ semper debeat fieri de meliori bono. Dicitur.n. melius bonũ, quod ad supererogationẽ pertinet: sed votum non solum fit de his quæ sunt supererogationis, sed etiam de his quæ pertinent ad salutem. Nam & in baptismo vouent hoĩes abrenũtiare diabolo, & pompis eius, &

¶ *Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum secundum.*

IN titulo art. 2. eiusdem 88. q. aduerte, q̃ quia in 1. ar. de forma uoti determinatũ est, cõsequenter in hoc de materia uoti quæritur, & determinatur. Et quia materia uoti dicitur esse bonũ melius, hoc est, bonum supererogationis, propterea author quærens de materia uoti, quærit, utrum sit de meliori bono.

¶ In corpore eiusdem 2. arti. aduerte, q̃ eorum quæ aliquo modo nostræ subsunt uoluntati, septem sunt genera. Quædã necessaria simpliciter, ut mori. Quædã necessaria ad finem æternæ salutis, ut præcepta. s. diligere Deum, & proximum, nõ adulterari, non occidere &c. Quædam expedientia ad æternam salutem, ut consilia, puta, dare eleemosynam, seruire infirmis, mancipari diuinis obsequiis, & huiusmodi. Quędam bona, nec tamen de præcepto, nec de consilio, ut nubere. Quædam indifferentia, ut transire extra muros uillæ, uti uestе alba, uel nigra, & huiusmodi, quæ siue sic, siue aliter fiant, nil refert ẽm rationem. Quædam impedientia uiam æternæ salutis, ut peccata uenialia, ut dicere uerbum otiosum, & huiusmodi. Quædam contrarię æternę saluti, ut peccata mortalia, homicidium, adulterium, blasphemia &c. Horum autem septem generum, quatuor extra quæstionẽ sunt: quoniam manifeste constat de illis. s. primo. 3. 6. & 7. Nam clare patet primum genus. s. necessariorum absolute nõ posse esse materiam

teriâ voti. Nullus.n. vouere pōt se moriturū, nisi stultus. Tertium autem genus. s. consiliorum, cōstat esse materiam voti. De bonis enim melioribus, ad quæ non tenemur, vota nos facere experimur. Sextum vero & septimum. s. impedientium, & contrariorum æternæ saluti, non posse esse materiam voti patet, quia, vt in litera dicitur, nō esset promissio, sed comminatio, si quis se aliquid displicēs Deo facturum deceret. Tria autē genera. s. ēm, & similiter quartū, ac quintum, quæstionem habent, & similiter tertium genus quo ad sua opposita. s. nō facere opera quæ sunt de consilio, vt non mutuare, nō fideiubere, & huiusmodi. Et cum bona quoq; supererogatiōis niā lum habēt annexū, sub dubio cadūt, vt vouere religionem propter auaritiam, & similia. Vnde quinque sunt tractanda dubia. Primum est, de necessariis ad salutem. Secūdum, de oppositis consiliorum. Tertium, de bonis supererogationis propter malum finem. Quartum, de indifferētibus. Quintum, de bonis non sub præcepto aut consilio.

Sumitur ex Caisiod. & Aug. i hoc loco.

¶ Circa ea igitur quę sunt de necessitate salutis, duplex occurrit dubitatio. Prima, An talia cadant sub voto proprie dicto. Secunda, An in baptismo fiat vere votū: et vtriusq; dubii ratio est multiplex sermo doctorum. In primo siquidē dicunt multi, quòd nō est proprie votum, & tamen q̄ qui vouet non fornicari, si fornicatur, peccat dupliciter. s. contra votum, & cōtra præceptum. In secundo quoque quidam negant, quidam affirmant esse votum.

¶ Dicendum est ad primum. q̄ sine dubio necessaria ad salutem possunt esse materia voti proprie dicti, et ratio in litera redditur, quia sunt voluntaria. Effectus vero voti in huiusmodi necessariis ad salutem, est facere idem alio modo Deo debitum a seipso vouente: ita vt non fornicari, quod erat debitum solum, vt erat castitatis, modo est etiam debitum, quia est religionis. Manifestatur autem hæc sic. Vouens non fornicari, si post fornicatur, nō solum peccat peccato luxuriæ, sed etiam irreligiositatis, agens contra votum. Ergo est ibi vera species voti. Non.n. circunstātia mutaret speciem, nisi esset ibi essentialis ratio illius speciei. Vbi aūt saluatur essentialis ratio alicuius, ibi est proprie illud, vt patet discurrendo. Quia ergo in huiusmodi transgressionibus inuenitur essentialis ratio speciei, ad quam trahit circunstantia contra votum, manifestum sit q̄ ibi proprie fuit votum. Nec putes me contradicere authori in 38. dist. 4. vbi votum de necessariis ad salutem nō proprie, sed communiter votum esse dicit: qm̄, vt ibi dem patet, æquiuocamus de proprio. Nam nos accipimus in proposito ly proprie, vt distinguitur contra transumptiue, vt denotat ipsam essentiā voti, quia s. ibi saluatur essentia voti. Author autem ibidem accipit proprie, non ex parte essentiæ voti, sed ex parte materiæ voti, et vt distinguitur contra cōe similiter ex parte materiæ. Et vocat votum communiter, quia obligat ad ea, ad quę communiter homines tenētur. Votum vero proprie, qđ obligat ad ea, ad quæ alius non teneretur: unde nullæ est in hoc controuersia, sed opus est intelligentia vocabulorum.

¶ Ad secundum vero dubium de voto baptismi, dicendum est, quòd non est ibi proprie votum: nec Christianus quando fornicatur, peccat dupliciter. s. contra præceptum, & cōtra votum, sed simpliciter. s. contra præceptum, grauius tamen quàm infidelis, vt superius didicimus, quia dignior est propter sacramenta, quibus imbutus est. Quòd autem non fiat in baptismo votum proprie, manifestatur dupliciter. Primo, q̄ non sit ibi votum explicite, ex verbis quæ dicit baptizandus, quæ sunt tria. s. Abrenuntio, Volo, & Credo. Nullum autem horū significat promittere, quod est proprie vouere. Abrenunciare.n. diabolo, & pompis, & operibus eius, significat abdicationem, non promissionem. Vnde renūtiās suo iuri, vel beneficio, nihil .pmittit, sed spoliat se illo. Velle quoq; baptizari, nō est promittere. Credere in Deū patrē &c. non est promittere. Secundo, manifestatur q̄ non sit ibi votū implicite. hoc.n, posset dupliciter contingere. Primo, ratione ecclesiastici statuti, quemadmodum implicite fit votum continentiæ in susceptione sacri ordinis. Secundo, ratione ipsius rei. s. assumptionis noui status, ac professionis fidei, quasi hoc habeat vim voti. Et quidem quod non intercueniat in baptismo votum ex præcepto Ecclesiæ, manifestat ex hoc, quòd adulto, qui baptizatur nullibi inuenitur præceptum q̄ voueat, sicut præceptum est suscipiētibus ordinem sacrum, q̄ voueant castitatem: ac per hoc si adultus corde contrito suscipiat baptismum, non intendens nisi baptisma suscipere, & ad nihil aliud se obligare inrēdens, nisi ad qđ baptismus obligat, cōstat q̄ nō vouet, & nullius est reus præcepti, nec est alio modo Christianus iste, q̄ alii. Et confirmatur, quia Ecclesiæ non est multiplicare laqueos in sacramentis necessitatis. In cuius signū in sacramento pœnitentiæ, quæ est secunda post naufragium tabula, pœnitens renūtiat operibus diabo li per contritionem, ac confessionem, & vult suscipere pœnitentiā & suscipit, & tamen nō vouet: immo inhibetur confessoribus inducere pœnitentes ad vouendum abstinere a peccatis, ne multiplicentur laquei. s. præcepti, & voti. Et confirmatur, quia vouere est consilii, baptizari est præcepti. Inconsonum est ergo annectere præceptum voti præcepto baptismi: quoniam sic vouere nō esset consilii, sed præcepti vniuersaliter, & simpliciter, non sicut in ordine sacro præcipitur vouere, quia suscipere ordinem non est in præcepto. Quòd autem non sit in baptismo votum implicite ex natura facti, quia scilicet assumitur nouus status, scilicet, christianitatis, & sit professio fidei, quasi hoc factum habeat vim voti, vel habeat annexum votum nouæ uitæ & fidei, ex eo patet, quòd secluso Ecclesiæ statutis cum quis suscipit sacerdotii ordinem, nouum statum assumit, mancipaturq̄e diuinis obsequiis, atque consecratur ad illa sine ullo voto. Ad professionem quoque fidei sat est corde, & ore illam confiteri cum proposito mutandi vitam. Vnde saluator docendos homines esse ante & post baptismum statuit, non exigendam promissionem, sed exhibitionem sui ad baptismum prædicandum, dixit. Qui crediderit & baptizatus fuerit: non, Qui vouerit. Vnde licet plus sit exhibere se ad baptismum & fidem, quàm promittere, non tamen includit promittere: sicut donare plus est quàm promittere, donans tamen nihil promittit. In promptu autē ratio est, quare baptismo nō oportet, nec expedit adiungere votum proprie dictum, quia votum est priuata lex a se sibi voluntarie imposita. Cum autem quis baptizatur, legem Christi uoluntarie suscipit, habentem sufficientem uim coactiuam, & inductiuam ad obseruantiam fidei, & præceptorum. Non est ergo opus quòd baptizatus addat sibi aliam legem obligantem præcise ad præcepta. Quòd uero non expediat, patet ex dictis, quia est multiplicatio laqueorum ad nihil quodammodo vtilium: quoniam æque cauemus, uel non cauemus a casu cuiuscunq; voto, & sine tali uoto, ut experientia testatur. Sine dubio igitur non est uotum in baptismo, nisi large uoti nomine uendo pro uoluntate nouæ uitæ in professione fidei: et sic forte multi doctores exponi possunt. Quòd si aliqui aliter senserint sanctum est præhonorare ueritatem. In litera tū in respōsione ad primū, author non affirmat in baptismo esse uotum, sed supponendo hoc a Magistro sentent. in 38. dist. 4. & a Glos. dictum, ubi etiam ipse approbauit, exponit modum quo hæc comprehenduntur sub uoto, dicens, quòd hoc modo sub uoto baptizatorum &c. Augustinus quoque ad Neophytos, ut habetur de consecr. distin. 4. cap. 1. dicens, quòd spopondistis abrenunciare diabolo &c. aut large sponsionem accepit, aut ritum forte, qui tunc apud eos erat, expresit.

¶ Circa oppositā consiliorum, dubium non simpliciter, sed quorundam uidetur esse, An possit quis uouere quòd nō mutuabit, aut dabit eleemosynam, non ingredietur religionem, & huiusmodi. Et ratio dubii uidetur esse, quia quòd licitum est facere, licitum est uouere. Constat autem quòd licitum est non mutuare, non ingredi religionem, & huiusmodi, quia hæc sunt de consilio, quod non tenemur sequi. ergo.

¶ Sed huius opinionis error facile deprehenditur, si consideremus cui fit uotum, quia. s. fit Deo, ut inferius patet. Certum est enim, q̄ eēi non displiceat Deo te nō sequi consilium suum, displiceat tamē ei, quòd tu promittas ei, te consilium suum non secuturum: quoniam hoc esset facere, quòd promissio sibi facta el set uinculum contra consilium suum: ac per hoc Deus ipse ex una parte daret consilium, & ex alia parte prohiberet consilium suum,

suum, dum acceptaret vinculum contra suum cōsilium. Non est ergo Deo acceptabilis promissio contra consilia sua, ac per hoc nō est votū: sed in hoc hēt locū illud, In turpi voto muta decretū. Immo sic votētes, peccāt abutēdo promissione ad Deum.

Arguit.

¶ Sed tunc insurgit quæstio, quale peccatum est hoc, veniale scilicet, an mortale. Videtur enim talis vouens non solum irreuerantiam Deo exhibere indiscrete ei promittendo, sed etiam blasphemiam incurrere, attribuēdo Deo quod ei non conuenit, scilicet, esse sibi gratum vinculum cōtra sua consilia, & deliberat proponere contra ea quæ sunt de necessitate salutis: quoniam consilia in articulo necessitatis sunt præcepta. hoc autē est peccare mortaliter.

¶ Si diligentius tamen cōsideretur, tria mala in huiusmodi votis inueniri contingit. Primum, ex parte rei promissæ, quæ quandoque. s. in articulo necessitatis, potest esse in præcepto. Et ex hac parte si quis tam pertinaci animo vouereț non mutuare, nō dare eleemosynam, & huiusmodi, vt etiam intendat in articulo necessitatis hæc non facere, sine dubio peccat mortaliter. Secundum, ex parte inclusæ attributionis Deo, quia scilicet hic clauditur, q̄ Deo sit gratum vinculum contra sua consilia. Et si quis hoc cognosceret, animaduerteret, & non curaret, blasphemia esset. Sed quoniam hoc magis supponitur, quàm fiat a vouente, supponit enim sic vouens Deo acceptum esse suum votum, ideo hoc malum, nisi fieret ex industria, non induceret mortale. Tertium, ex parte abusiuæ promissionis, quia scilicet sit Deo promissio sibi displicens, iuxta illud, Displicet ei stulta promissio: et in hoc formaliter consistit peccatum istud. Et si quidem ex intentione aliquis eligeret formaliter displicere Deo, cum hoc de genere suo sit mortale, contrarium directe charitati, sine dubio peccaret mortaliter. Sed cum materialiter eligitur id, quod displicet Deo, non oportet esse mortale, vt patet cum quis deliberate dicit uerbum otiosum. Constat autem quòd talis uoues non solum materialiter, sed etiam ex ignorantia satis excusabili, quia regnat etiam apud doctos, vt dicitur de Hostiensi, facit quod Deo displicet. Credit enim sic uouens se obsequium præstare Deo uouendo, & licite uouere. Propter quod non nisi uenialiter peccant sic uouentes, & non intendentes contra præcepta Dei uouere, ut communiter accidere uidetur.

¶ Circa bona supererogationis, dubium occurrit a Ricardo, in quarto dist. 38. motum, sed parum discussum, An votum factum de bono supererogationis propter malum finem, sit vere votum. Et est ratio dubii: quia bonum supererogationis propter malum finem, non est bonum, sed male formaliter, vt patet de eleemosyna propter inanem gloriam. Quod autem est formaliter malum, non potest esse materia voti.

¶ In oppositum est, quòd si quis profitetur religionem Hierosolymitanam, seu aliquam eiusmodi, vt habeat diuitias vnde luxuriose viuat, & propter luxuriose viuere profitetur, vere votum emittit boni supererogationis. s. religionis propter malum finem, scilicet luxuriosam vitam. Potest ergo de bono fieri votum propter malum finem.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, distinguendus est sensus quæstionis, & singula tractanda sunt membra, cum suis incidentibus. Tripliciter igitur potest intelligi, quòd homo uoueat bonum supererogationis propter malum finem. Primo, vt malus finis sit finis illius boni, quod dicitur uoueri: sicut vana gloria est finis eleemosynæ, cum quis uoueret dare eleemosynam propter inanem gloriā. Secundo, vt malus finis sit finis non boni quod promittitur; sed applicationis hominis ad vouendum: sicut luxuriosa vita est finis professionis, cum quis professionem aliquam religionem vt luxuriose viueret. Tertio, vt malus finis sit finis ipsius voti; ita quòd ipsum votum ordinetur ad malum finem, vt quod est ad finem, ordinatur ad finem. Sicut victoria in bello iniusto esset finis voti, si quis promitteret A Deo, quòd si daret illi victoriam in tali bello, offerret Deo mille aureos.

¶ In primo ergo sensu dicendum est, quòd votum nihil ualet, quia non est votum, sed diabolica promissio: quia materia eius non est aliquod bonum, sed formaliter malum, ut patet in exemplo dato, cum quis uouet dare eleemosynam propter inanem gloriam. Et ratio est, quia iuxta hunc sensum ordo promissæ actionis ad malum finem cadit sub voto, non sola actio supererogationis, v. g. ly, propter inanem gloriam; determinat ly, dare eleemosynam, quoniam est finis illius dare. Ac per hoc materia talis voti nō est solummodo dare eleemosynam, sed totum hoc, scilicet, dare eleemosynam propter inanem gloriam, quod constat esse formaliter malū. Attende ergo in huiusmodi votis, si malus finis ponitur finis actionis supererogatiuæ, quæ est materia voti, ut uides in exemplo dato. Et cum hoc inueneris, dicito promissionem talem non esse uotum: quia supererogationis bonum non nudum, sed uestitum tali propter, ponitur materia voti. In secundo autem sensu, quando scilicet malus finis ponitur finis *solius applicationis ad vouēdum*, vt patet in exemplo professionis propter vitam luxuriosam, dicendū est, quòd uotum est uere uotum & ualidum, quāmuis talis sic vouendo peccet mortaliter. Et in prōpta ratio est, quia malus finis iuxta hunc sensum non est finis voti, aut actionis, uel omissionis supererogatiuę. Non enim qui profitetur, ordinat suum obedire ad luxuriam, sed est finis applicationis ad profitendum. Nam si quæratur, propter quid applicas te ad profitendum, & tot Deo promittendum, respondebis, ut uiuam luxuriose. Ex fine autem applicationis ad vouēdum non adimitur, aut datur natura uoti, aut illius vinculum. Discute igitur & hoc diligenter: quoniam multas quæstiones inde solues de multis uouentibus propter malum finem, puta, ut complaceant alicui scelerato in hoc, quod uouent: in omnibus enim huiusmodi uere uotum est & bonum, & sanctum, sed applicatio ad vouendum est diabolica: propter quam, ut dictum est, peccat sic uouens.

¶ Et ex his patet, quòd obiectiones ad utramque partem allatæ concludunt uerum. Prima iuxta primum sensum: & secunda, iuxta secundum. In tertio uero sensu, quando finis malus ponitur finis ipsius uoti, distinguendum est, quia hoc potest dupliciter fieri. Primo, ut promittatur executio uoti pro malo obtinendo fine. v. g. Vouet dux belli iniusti, se ante congressum belli oblaturum Deo mille aureos pro obtinenda a Deo victoria. Et sic cum talis oblationis mille aureorum finis sit malus, redit casus reprobatus in primo sensu. Clare namque patet, quòd ipsa uoti executio, scilicet offerre mille aureos pro iniusta victoria, est actio formaliter mala, non minus quàm dare eleemosynam propter inanem gloriam. Non est ergo sic facta promissio votum. B Secundo, ut promittatur executio uoti post obtētum a Deo finē. Et in hoc sensu difficultas emergit: quia ex quo iste est cōsecutus victoriā, licet iniustā, & victoria ista est a Deo, quia omne bonū est a Deo, licet iniustitia eius nō sit a Deo, consequens est, q̄ teneatur iste seruare promissum bonū, scilicet offerre Deo mille aureos. Et confirmatur, quia plus tenetur seruare promissum homo Deo, quàm alteri homini: sed homo homini tenetur seruare promissum bonum, quāmuis ex turpi causa, ut patet de promissa mercede meretrici. ergo homo tenetur seruare promissum bonū Deo, quāmuis ex turpi causa scilicet, uictoria iniusta.

¶ Sed cū nemo, ut Augustinus dicit, Deo authore fiat malus, aut peior, & quilibet in assequendo suum malum finem fiat peior, consequens est, quòd Deus non sit author assecutionis mali finis: ac per hoc uotum tale blasphemia potius quàm uotum est, & ad nihil omnino obligat, nisi ad pœnitentiā. Blasphemum est namque attribuere Deo, quòd ipse concedat iniustam victoriam, non minus quàm quòd ipse concedat concubitum alienæ uxoris. Par enim est ratio de quolibet malo fine: & con-

 sta,

stat, quòd si quis promitteret Deo offerre sibi mille aureos, si faceret quòd cõcumberet cum vxore proximi sui, blasphemus esset, faciens quantum in se est, Deum lenonem. Quòd autem dicitur victoriã esse a Deo, verũ est: sed iste promittit pro victoria belli iniusti, q̃ vt scit, nõ est a Deo. Sicut ét delectatio cõcubit⁹, & ipse concubitus est a Deo, sed nõ cũ vxore aliena, vt sic p̃ quali cõcubitu & delectatiõe ille voueret. Cõfirmatio quoque nihil adiuuat: quoniã ab homine potest obtineri turpe obsequium, a Deo autẽ non. Nec propterea min⁹ solida est hæc doctrina, quia sic vouens non credit se blasphemare: quoniam secũdum naturã voti iudicium fit, non secundum istius, aut illius ignorantiam.

¶ Sed quid dicendũ est, si votũ fieret sub conditione talis euẽtus absolute, & non sub cõditione determinata ad patrocinium diuinum? v.g. Dux in tali bello vouet se oblaturum Deo mille aureos, si euenerit victoria, & non si Deus dederit, aut non dederit. Respondeo, q̃ quia sub quacũque verborũ forma votũ fiat, secundũ cõtentũ & intentũ sensum iudicandum est: ideo cum in huiusmodi votis bonũ promissum, puta, oblatio, aliquem ordinem ex intentione vouentis accipiat ad optatum malum, puta, iniustã victoriam: quoniam promittendo bonum, si malum eueniet, ordinat executionem illius boni ad euentum huius mali, oportet inspicere qualis sit iste ordo promissi boni ad malum, & secundum illum iudicare. Si enim promissum bonum ordinetur quasi effectiuum, aut imperatiuum mali, puta, si dux sic vouendo intenderet vt per hoc votũ assequeretur victoriam, iam patet ex dictis, quòd blasphemia potius quàm votum est. Et eadẽ ratio est, si oblatio promissa ordinetur ad malũ, quasi recompensatiuum pro gratiarum actione. Vt si dux sic vouendo, intendat se obligare ad gratiarum actiones Deo pro beneficio talis victoriæ: continet enim hoc eandem blasphemiam. Si vero promissum bonum ordinetur ad malum solo euentu, puta, si erit victoria, offeram mille: qd tamen difficile est accidere homini rationali, cuius est conferre vnũ alteri, in tali casu votũ esset vere votum, & adueniente cõditione tenetur seruare promissum. Et multo magis validum est votum simile, si bonum pollicitum ordinatur ad malum, vt punitiuum, aut vt præseruatiuum. Exemplum primi. Si quis voueret, quòd si committeret adulterium, offerret mille pro pœnitentia. Exemplum secundi. Si committam adulterium, ingrediar religionem, vt quia scit se nolle esse religiosum, & propterea reddat sibi adulterium magis alienum, quàm ingressum religionis. In his namque, & similibus, vbi nulla est mala relatio boni ad malum, aut ad Deum, votum est vere votum, & ligat conditione extante. Aduerte tamen, quòd si quis discerneret in optato malo, puta, victoria in bello iniusto, bonum a malo, & voueret offerre mille aureos pro consequendo eo, quod est boni in iniusta victoria, cum hoc vere sit Dei donũ, vota huiusmodi essent vere vota, & valida: essemus enim tunc extra casum, quo promittitur bonum supererogationis propter malum finem, quoniam finis esset bonus. Et eadem ratione valida sunt vota de bono supererogationis propter assecutionem bonorum temporalium turpibus causis annexorum. v.g. Si quis vouet se oblaturum statuam argenteam Deo, si ex concubina habuerit prolem, ita quòd beneficium optatum sit generatio, non illicitus concubitus: constat enim hoc esse Dei beneficium, & licitum desiderium. Et similiter si quis vouet se oblaturum decimam partem turpis lucri, ita quòd beneficium optatum sit lucrari, non causa eius, vt si quis lusurus ad hoc vt lucraretur, voueret Deo daturum in eleemosynam decimam partẽ lucri, votũ esset validum: quia licet ludere propter lucrum, sit malum, ex quo tamen ludit, lucrari non est illicitum. Ex his autem patet, quid dicendum est de votis pugnantium illicite in duello, quia scilicet si voueret quis pro incolumitate, aut vita, aut quacumq; alia re, quam licite optat, obtinenda, votum verum est. Si autem pro occisione aduersarii, aut quauis re illicite optata obtinenda, blasphemia potius quàm votum est. Nec te moueant quorundam verba contra vota conditionalia pro temporalibus obtinendis, quasi sit illicitum vouere pro temporalibus tamquàm sit emere temporalia pro spiritualibus, aut spiritualia pro spiritualibus; extranea namq; sũt hæc a proposito, nulla est hic emptio, nulla commutatio. Sed oblatio quæ est religionis actus conditionata, si diuina largitas tale beneficium concesserit. Stultum enim est votum emittere, quasi commutando cum Deo: bonorum siquidem nostrorum non solũ nõ eget, sed nec aliquid ex nostris bonis põt sibi accrescere.

¶ Circa indifferentia vero ad bonũ & malum moraliter, distinguendum est. Nam indifferentia dupliciter assumi possunt in materiam voti, scilicet salua eorum indifferentia, vel translata de indifferentium ordine ad ordinem bonorum, seu expedientium ad bonum. Et primo mõ votum nihil valet: secundo aũt modo votũ ligat, v.g. Non filare in sabbatho est indifferens: quia nec bonum, nec malum morale importat. & propterea mulier vouens non filare in sabbatho, nihil vouet. Et si adiungatur ad non filare in sabbatho, reuerentia beatæ Virginis, adhuc non filare retinet suam indifferentiam: quia negatio filationis ob reuerentiam beatæ Virginis, nullum bonum morale importat, quoniam nullam affirmationem habet annexam, quæ sit materia reuerentię beatæ Virginis. Ordinare siquidem talem negationem in reuerentiã beatæ Virginis, est nihil ordinare, sicut nec ordinare in eiusdem reuerentiam filare. Nihil namque magis est in reuerentiam vnũ, magis quàm alterum. Secus autem est, cum quis vouet non facere opera seruilia in reuerentiam beatæ Virginis: quoniam hoc habet annexam expeditionem ad cultum diuinum, sicut in diebus festis. Sed non filare stat cum operibus magis impedientibus mẽtem, & nõ fit propter expeditionem mentis ista negatio filandi, sed ex ignorantia vouendi. Nihil ergo valent huiusmodi vota, quorum materia relata etiam ad aliud, indifferens remanet. Sed quando materia absolute est indifferens, relata autẽ ad aliud est bona, aut expediens ad bonum, votum valet, vt dictum est. verbi gratia. Ire Parisium est quoddam indifferens, & si quis vouet ire Parisium, nullo voti vinculo astringitur: sed si addatur ad ire Parisium ob visitandum beatum Dionysium, tunc ire Parisium non est indifferens, sed actus virtutis, puta, religionis, & propterea votum valet. Et similiter ire domũ talis viri, est actus indifferens, sed si meum ire ad illam domum est mihi in scandalum propter frequentem abusum ludi, aut occursum alicuius mulieris, aut aliquid huiusmodi, tunc non ire domum illam relatum ad securitatem animæ meæ, est de genere expedientium, ac per hoc bonorum, & consultorum a Domino: iuxta illud. Si manus tua scandalizat te, abscinde eam &c. Et propterea si quis ob sui cautelam vouet non ire illuc, votum valet. Sed tunc insurgit quæstio, An cessante illa superaddita relatione, quæ habet rationem expedientis mihi, cesset votum. v.g. Vouit quis non ire ad talem domum, vt fugeret ludum malum, uel mulierem ibi &c. post lapsum temporis in domo illa non est amplius huiusmodi mulier, aut non amplius luditur ibi, an tunc etiam cesset voti vinculum, ita quòd libere possit ille ire in domum illam. Et respondendum est, quòd licite potest ire in domum illam, quia non ire ad domum illam non est amplius materia voti. Ex hoc namque non ire ad illam domum erat materia voti, quia relata erat ad euitandum scandalum. Cessante ergo fundamento relationis, puta, muliere aut ludo ibi, cessat relatio, & mutatur materia illa de relata in non relatam, ac per hoc de expediente in indifferentem, quæ non est materia voti. Sine ergo dispensatione aliqua licite potest ire ad domum illam in hoc casu. Et quoniam de similibus idem est iudicium, docti viri erit in huiusmodi votis indifferentium secundum dicta iudicare.

¶ Circa

¶ Circa bona quæ non sunt præcepta, nec consulta, vt nubere, dubium occurrit, An vouens nubere, verum votum emittat, & consequenter teneatur nubere. Videtur enim primo, quòd sic. Primo, quia votum non minus obligat, quàm iuramentum: sed iurans nuptias, tenetur ad illas, nisi ingrediatur religionem. ergo eodem modo vouens. Et cõfirmatur: quia votum de minori bono, dummodo non fit exclusiuũ maioris, tenet: alioquin votum non posset fieri nisi de optimo, aut compossibili cũ optimo, & sic multa vota perirent, vt patet de vouẽtibus perpetua seruitia hospitalibus, & huiusmodi, quæ nõ sunt compossibilia cum optimo. Scriptum est enim: Optimam partẽ elegit sibi Maria. In oppositum est: quia voti materia est bonum supererogationis: cõstat autem matrimoniũ non esse bonũ supererogationis. ergo.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis aliter oportet procedere, q̃ in indifferentibus, q̃ vana sunt respectu Dei: & quàm in formaliter oppositis consiliorum, quæ non sunt de genere bonorum, quorum vinculum displicet Deo, vt ostensum est: quoniam hæc, de quibus est quæstio, sunt bona moraliter, & vt patet, primæ ad Cor. 7. Qui matrimonio iungit virginẽ suã, non solũ non peccat, sed bene facit. Considerandũ itaque est, q̃ quoddã est boni genus, quod nõ solũ est tale bonũ opus, sed cõtinet in se status mutationẽ, vt patet de matrimonio. Qui.n. matrimoniũ contrahit, statũ mutat: quoniã de statu continentiũ ad statũ transit coniugatorũ. Mutatio autẽ status potest esse duplex, s. descensiua, & ascẽsiua. Et qa mutatio de statu continentium ad statum coniugatorum nõ est mutatio ascensiua, sed descensiua, vt patet primæ ad Cor. 7. consequens est quòd, per se loquendo, nubere est descẽdere a statu meliori ad statum minus bonum. Sed quoniam status non semper consonat personæ, quoniam multi sunt in statu continentiũ qui non sunt continentes, quibus dicitur ab Apostolo, Melius est nubere quàm vri: ideo distinguendum est, quòd votum nubendi dupliciter fieri potest. Primo absolute: & sic non valet: quia est votum de declinando a statu continentium ad statum coniugatorum, quæ declinatio etsi sit licita, est tamen minus grata Deo, cui fit promissio votiua, quàm perseuerantia in statu continentium, in quo manet vouens. Constat enim quòd promissio de minus grato alicui, quàm id quod habet, non obligat illi: quia mallet perseuerare in eo quod habet. Hæc autem est huiusmodi, quia est promissio de declinando a meliori. Et de Deo scriptum est, quòd mouet ad disponendum ascensiones in corde hominis, quem adiuuat. Non est igitur, absolute loquendo, votum, cum quis vouet nubere. Secundo, potest dictum votum fieri propter fornicationem virandam, quia scilicet cognoscit se labilem, & nisi nubat, cadet in crimina multa: et secundum antedicta votum videtur validum: Quia si votum de indifferenti absolute, differenti autem quo ad cautelã a malo, obligat, vt dictum est, a fortiori votum de bono remedium daturo tot periculis obligat. Et hæc quidem ratio concluderet, nisi esset differentia in hoc, quòd indifferens relatum ad cautelam, nullam implicat culpam. Matrimonium autem relatum ad vitandam propriam fornicationem, culpam continet venialem apud Authorem in quarto sententiarum. dist. 31. ratione superfluitatis. Nullum autem culpabile potest sub voto cadere: et propterea hoc sequendo diceretur, quòd nec sic votum nubendi valet. Ego autem non video superfluitatem aliquam in tali remedio respectu humanæ naturæ sic infirmæ, vt est. Quoniam si in carne præter carnem viuere, angelicum potius est, quàm humanum, consequens est quòd communiter loquendo, superare, ac domare cõcupiscentias sub perpetua continentia, angelicum quoque sit, & heroicæ virtutis, nõ humanæ: ac per hoc humana ratione vtẽdo, quòd factus est super eum spiritus domini: quia fides & deuotio ipsius, ex qua motus est ad vouẽdũ, fuit a Spiritu sancto. Propter qd ponitur in catalogo Sanctorum, & propter victoriam quam obtinuit: & quia probabile est eum pœnituisse de facto iniquo, quod tñ aliquod bonum figurabat.

Ad 3m dicendum, quòd maceratio proprij corporis, puta, per vigilias & ieiunia, non est Deo accepta, nisi inquantum est opus virtutis: quod quidem est inquãtum cum debita discretione fit, vt scilicet cõcupiscentia refrænetur, & natura non nimis grauetur. Et sub tali tenore possunt huiusmodi sub voto cadere: propter quod & Apostolus Rom. 12. postquàm dixerat, Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem: addidit, Rationabile obsequium vestrum. Sed quia in his quæ ad seipsum pertinẽt, de facili fallitur homo in iudicando talia vota, congruentius secundum arbitrium superioris sunt vel seruanda, vel prætermittenda, ita tñ quòd si ex obseruatione talis voti magnum, & manifestum grauamẽ sentiret, & non esset facultas ad superiorem recurrendi, non debet homo tale votũ seruare. Vota vero q̃ sunt de reb⁹ vanis & inutilib⁹, sũt magis deridẽda, q̃ seruãda.

Articvlvs iii.

Vtrum omne votum obliget ad sui obseruationem.

Ad tertivm sic procedit. Videtur q̃ non omne votũ obliget ad sui obseruationem. Homo enim magis indiget his, quæ p alium hominẽ fiunt, quàm Deus, qui bonorũ nostrorũ nõ eget: sed promissio simplex homini facta, obligat votum, & alii iuramentum. Nam votum soli Deo fit, iuramentum autem homini præstatur. Ac per hoc sicut alios cõtractus rerum iuramento inter homines firmatos, tenetur quis seruare, ita contractum personarum. Licet enim Deo minus grata sit promissio matrimonii, quàm perseuerantia in statu cõtinentiæ, homini tñ cui facta est promissio matrimonii, magis grata, ac per hoc debita est obseruatio promissi, q̃ recedere a promisso.

¶ Ad secundum dicitur, quòd votum de minori bono potest dupliciter intelligi, scilicet in genere, vel absolute. Si in genere bonorum supererogationis⁹, sic verum est, quòd validum est, vt obiiciendo probatur. Potest enim sub voto cadere quodlibet supererogationis bonũ, quantũcũque vnum sit minus alio. Si absolute, sic non est verum vniuersaliter, vt patet ex dictis.

¶ In responsione ad secundum, nota, quòd Author non dicit, Quædã sunt quæ possunt bonum, vel malum euentum habere: sed dicit, Quædam bona in se sunt, quæ possunt bonum, vel malum euentum habere. Nota autem hoc, quia oportet votum, si votum est, habere propriam materiam, scilicet bonum, sicut votum Iepte, cuius materia propria fuit immolare Deo: sed quia materia remota voti, quæ erat materia sacrificii, scilicet animal immolatum, erat incerta, potuit habere bonum, vel malũ euentum, vt habuit. Præsuppone igitur semper in voti materia bonitatem, & deinde scrutare euentus: quoniam vbi deesset bonitas, votum non esset. Et propterea dictum est, quòd nec illicita, nec opposita consiliorum, nec indifferentia possunt esse materia voti: nihil enim horum est bonum.

¶ In responsione ad tertiũ in articulo secundo, nota duo. Primo, quòd litera non dicit, q̃ quãdo obseruatio voti est manifeste nociua notabiliter, requiratur recursus ad superiorẽ, etiã in prõptu habitũ: sed dicit, q̃ cõgruentius talia vota secundũ superioris arbitriũ &c. Et ratio est, quia definit in tali casu res promissa, scilicet nere, esse pro tunc materia voti, ex quo non est pro tunc actus virtutis talis maceratio corporis, vt in litera habes. Secundo, q̃ vota de vanis & inutilibus, qualia sunt indifferentia, sunt deridẽda, & non seruanda: & ratio est, quia nõ placẽt Deo vana, aut inutilia, cui sola bona placent. Vniuersaliter quippe verũ est, q̃ oportet materiam voti bonam esse moraliter: quamuis, vt patet ex dictis, hoc non sufficiat ad voti materiam.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum tertium.*

In artic. tertio quæst. 88. nota, quòd fides in morali theologiæ doctrina dupliciter sumitur. Primo, pro virtute theologali, de qua in principio huius libri tractatum est. Secundo, pro virtute morali, qua (vt Augustinus ex Cicerone in quarto de rep. inquit) fiunt dicta, seu pollicita, quæ decus est principum:

4. dist. 38. q. 1. ar. 3. q. 1. & 2. ar. 4. q. 1. cor. & ad 3.

que etiam hosti seruatur, quod dictum est. Et de hac modo est sermo, cum fideles, aut infideles in promissionibus seruandis dicimus.

¶ In eodem 3. articu. in responsione ad primum, caue ne fallaris, nesciens vsum vocabulorum apud authorem, & putes quòd simplex promissio obliget secundū honestatem, hoc est, congruitatem. error est iste. Vcitur siquidem author honestatis nomine contra legem exterius coactiuam, vt patet superius in quæstio. 80. Intendit namq; author, ꝙ debitum est duplex, ciuile, & morale. Et hoc vocat alio nomine debitū ex honestate: & hoc morale, seu ex honestate debitum, subdiuiditur in debitum morale siue quo honestas morū seruari nequit, & qđ est ꝓmelius, vt patet ibi. Ex hoc igitur quòd simplex promissio obligat ex honestatis debito, intellige quòd obligat secundum debitum morale, quod spectat ad forū conscientiæ. Vnde & in litera dicitur, quòd obligat ex naturali iure: quàmuis non possit ciuiliter cogi, hoc est, a iudice dānari. & ex his patet doctrinam in primo articulo traditam de obligatione simplicis promissionis, esse consonam authori.

¶ Aduerte quoque quantum a seipso in 38. dist. quarti sentētia rum, differat author hic, dum altius naturam, vimque promissionis contemplatus, ex ipsa vim obligatoriam ad Deū intulit.

¶ In responsione ad secundū in eodē tertio articulo, dubium occurrit, An ille qui vouit hanc religionem in hoc monasterio determinate, & *principaliter*, & *sine sua noua culpa repulsus est*, teneat seruare castitatē. Et est ratio dubii, quia in voto religionis, ēt huius, includitur votum continentiæ: ac per hoc si nō potest seruare votū religionis, quia hoc nō est in potestate sua, tenetur seruare votū cōtinentiæ, quia hoc est in potestate sua, sicut dicitur i litera de ea quæ vouit virginitatē, & postmodū est corrupta, ꝙ tenetur seruare qđ potest, scilicet continentiā. Et cōfirmatur, quia in litera dicitur, quòd si illud, qđ quis vouet ex quacūq; alia, hoc est, nō culpabili causa impossibile reddatur, debet homo facere quod in se est, vt saltem habeat promptam voluntatē faciendi quod potest. Iste igitur qui sic repulsus est, ex quo religio quam vouit, facta est sibi impossibilis ex aliorum voluntate, debet habere promptam voluntatem faciendi qđ potest: cōstat aūt quòd potest continere. ergo tenetur continere.

¶ In oppositū aūt est, quia cū quis vouet quod est in alterius potestate, si ille in cuius est potestate, non vult, vouens est absolutus *ipso facto*, *tamquàm votum conditionaliter factum non extante conditione*: sed hoc est huiusmodi. ergo. & confirmatur, quia accessorium sequitur naturam principalis: continentia autem accessoria est ad religionem. si ergo iste est absolutus a voto religionis, ergo & a voto continentiæ in religione inclusæ.

¶ Ad hoc dici potest, negando quòd in tali voto claudatur votum continentię. Potest enim votum religionis dupliciter intelligi, scilicet vt sit religionis constitutiue, vel obiectiue. Nam si est vorū religionis constitutiue, hoc est, constituens religionem, constat quòd includit tria essentialia religionis vota. Et hoc est votum, quod in professione emittitur. Si uero est votum religionis obiectiue hoc est, habens religionem pro obiecto tantum, quia scilicet vouet se futurum religiosum, in tali voto non clauditur votum continentiæ: *cuius signum est*, quòd si antequàm fiat religiosus, fornicaretur, non facit contra votum castitatis.

¶ Sed hæc responsio licet bene distinguat, male tamen soluere videtur: quoniam vouens religionem, & eius perseuerantiam, vouet hinc ad tantum tempus & assumere religionis statum, & perseuerare in eo. In hoc autem secundo includitur castitatem seruare: unde & adueniente tempore quo esset in mora, si fornicaretur, faceret contra votum castitatis. Manifestatur autē hoc esse uerū ex eo, quòd si habens tale votū, statum matrimonialē ingrederetur, non posset exigere debitum, sicut habens votum continentiæ non potest exigere. Sed quoniam difficultas ista, scilicet, An in tali voto claudatur votum continentiæ, nō est clara, ideo tractanda est præsens quæstio, præsupponendo quòd in voto simplici religionis contineatur votum continentiæ implicite. Aliter ergo dicitur distinguendo de intentione vouētis. Aut enim intēdit se obligare ad continētiam &c. etiam si non posset recipi in religione: aut si cogitaret quòd non esset recipiēdus, ad nihil intēdit se esse obligacum. & in primo casu tenetur ad continentiam, in secundo non.

¶ Sed quoniam hęc responsio particularis est, scilicet respectu huius qui habet talem intētionē, & quæstio est de voto absolute, oportet ex natura voti satisfacere quæstioni, & non ex particularibus intentionibus huiꝰ, & illius vouentis.

¶ Dicendum est ergo, quòd quemadmodum in habitibꝰ virtutum, sublata ratione formali obiecti, non remanet virtutis habitus, ita & i voto. Formalis autem ratio voti religionis est status religiosus, ad quē quasi materialiter se habent vota obedientiæ, paupertatis, & castitatis. Rursus, cum omne votum de eo quod est in potestate alterius, habeat implicitā cōditionem, si ille voluerit, seu nō contradixerit, alioquin tale votū esset illicitum, aut fatuum: & consetet quòd votum de assumendo religionis statu in hoc monasterio, stat in potestate prælati, & capituli, cōsequens est quòd tale votum sit formaliter de assumendo religionis statu, & perseuerando in eodem in hoc monasterio, si monasterio placuerit: materialiter autem de obseruanda obediētia, castitate, paupertate &c. Cū ergo cōditio nō esset in proposito casu, quia monasteriū recusat eū, & sic ratio formalis, quæ sub cōditione pēdebat, cessat: cōsequēs est ꝙ votū totaliter cessat, & licite potest talis persona nubere absque cōscientiæ scrupulo. Et confirmatur hoc, quia seruare castitatem & paupertatem &c. in voto religionis, sunt velut accessoria: quoniā repugnat naturali ordine vouentibus, quòd in religione seruare hæc, opportunum & consonum, nec multum difficile est, quæ re mansuris in sęculo aut impossibilia, aut adeo difficilia videtur, vt communiter vouentes religionem, si non remansuros se scirent, non vouerent hæc. Hoc autem est signum, quòd natura talis voti non fertur super hæc, nisi per religionis statum, & non aliter: quoniam quod communiter inuenitur, signum naturæ rei est. Reddito ergo huic religionis statu, quem vouit, impossibili absque sua culpa, absolutus est a voto, non medio, sed toto. & ex his patet responsio ad obiectionem in contrarium, quia non nisi materialiter, seu secundario clauditur uotum continentiæ sub formali & principali conditione non extante. Ad confirmationem vero dicitur, quòd author intelligitur sic, Debet facere quod in se est, circa ea ad quæ remanet obligatio uoti. In proposito autem casu non remanet obligatio ad reliqua, non extante conditione circa principale.

¶ In eadem responsione circa eundem casum, dubium occurrit, An semel refutatus ab hoc monasterio, teneatur vlterius expectare, si forte alias admitteret eum.

¶ Ad hoc dr, ꝙ attendēdū est in hoc casu ad cām repulsæ, an sit tēporalis, an perpetua. Nā si repellunt illum non simpliciter, sed pro nunc, tenetur expectare, ex hoc ipso, ꝙ non est simpliciter refutatus. Si aūt repellitur toraliter, nō oportet amplius expectare, manifestato eisdem prius suo voto: quia hoc forte esset inductiuum eorum ad recipiendum eum.

¶ In eadē respōsiōe dubiū occurrit de eo, qui vouit principaliter religionē, aut religioné talē, puta Prædicatorū, & repulsus est a multis religionibus, aut a pluribus locis eiusdem religionis, an teneatur quærere per omnes religiones, & per omnia loca.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quantum est ex natura voti, iste tenetur omnes requirere, si spes est, quòd alicubi inueniat receptores. Et ratio est, quia ex quo obligauit se ad id, quod dependet a totis, debet omnes, a quibus dependet, requirere. Dixi autem quantum est ex natura voti, quia ex intentione vouentis posset aliter accidere. Nā si vouēs nō intēdebat se obligare, nisi ad religiones sibi notas, & in locis propinquis, non tenetur limites suæ intentionis exire. Vnde adolescentula, uel uidua, quæ vouet ingredi religionē, & nullū in terra sua, aut propinqs locis sueniēs monasteriū, qđ illa uelit, ꝙ hoc ꝙ qesciet patiēter reputās sibi eē amplꝰ ꝓpositibile qđ vouit, satis ostēdit facto suo, ꝙ nō intēdebat se obligare ut iret, aut mitteret ꝙ mūdum ꝗrēdo monasteria, simili modo

modo potest discerni intētio vouentiū. Nullus siquidē in Italia vouens religionem, intenderet se obligare ad eundum in Græciam, Daciam, & similia, *si hoc sibi diceretur, quando vouet.*

¶ Sed quid, si talis non inuenit nisi monasteria non reformata parata ad eius receptionem, numquid obligatur.

¶ *Dicendum*, quòd siue nocētur monasteria reformata, siue non, si publice constat ꝙ non seruatur ibi regularis disciplina, sed quilibet vivit ad placitum, & reputantur male cōscientiæ fere omnes, non tenetur persona, quæ vouit religionem, in veritate subire conuersationem talium monasteriorum. Scriptum est enim, cū peruerso peruerteris. Secusaūt est, si vocarentur uitæ communis, & tamen in ueritate bene uiuerēt cum timore domini in substantialibus, & multis accidentibus sub prælatorum cura in ueritate: quàmuis non ita districte uiueretur, ut regularis exigit disciplina. Hoc enim modo omnes antiquæ hodie uidentur esse religiones secundum veritatem: quàmuis secundum uocabula quædam regularis vitę vocentur, & sint in respectu ad laxiores.

Ibi de mēdacio c. 10. tom. 4. Et cpi. 19. post mediū to. 2

¶ In eadem responsione, pro quanto ibi tractatur, quando votū est factum impossibile ex culpa vouētis, dubia duo simul occurrunt. Primum est, Ad quid tenetur, qui vouit ingredi religionē, & postmodum contraxit, & *consumauit matrimonium*. Secundum est, Ad quid tenetur, qui vouit perseuerare in religione, & post contraxit, & consumauit matrimonium. In vtroque siquidem casu factum est votum impossibile ut obseruetur, ex culpa vouentis, qua uoluntarie coniugem se constituit.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd cum uotum de ingressu religionis intelligatur, secundum formam Ecclesiæ, scilicet ut ingrediatur bona fide probaturus & probandus, manifeste patet, quòd in tali voto non claudicur uotum continentiæ, nisi in potentia, quæ est conditio diminuens: homo enim in potentia, non est homo, & simile est de aliis religionis notis. Vnde durante impossibilitate implendi uotum de ingressu huiusmodi, ad solam pœnitentiam peccati, quia fecit se impotentem, & uoluntatem implendi, quando poterit, remanet obligatus.

¶ Ad secundum uero dubium, quia ponitur sub uoto cadere perseuerantiam in religione, non facile liquet ad quid remanet obligatus. Discordia siquidem apparet in principiis, & in applicatione ad conclusionem. In principiis quidem, quoniam ut prius tactum fuit uotum simplex religionis creditur differre in materia a uoto solenni professionis: ita quòd materia uoti professionis est obedientia, paupertas, castitas &c. Materia autem voti simplicis, cum scilicet quis uouet religionem assumere, & per petuo permanere, est ipsa professio in veritate: in hoc enim claditur, vt perseueret. Non enim plus tenetur ad perseuerandū in religione, qui prius votum simplex habuit de religione absolute, qđ includit perseuerantiam, & postmodum est professus, quàm qui sine precedente simplici uoto professus est: quoniam non plus cadit sub uoto simplici religionis, quàm perseuerantia debita ex professione, ut patet extra, de voto capit. Per tuas. ubi Episcopo Gebenebsi prehabenti votum religionis, dicitur, quòd fiat religiosus. Et si post fuerit iterum ab Ecclesia Gebenensi factus episcopus, poterit esse episopus. Idem est ergo vouere se futurum religiosum, & se ingressum, & perseueraturum in religione, & se professurum religionem. Constat autem quòd si quis vouet se professurum religionem, materia talis uoti est ipsa professio, cuius professionis materia sunt obedientia, paupertas, & castitas. Non est ergo eadem materia vtriusque uoti religionis simplicis scilicet, & solennis. Aliis autem videtur ꝙ materia utriusque uoti est eadem, sic, quòd tota materia uoti solennis est materia uoti simplicis, quàmuis non econtra: quia etiam ipsum uotum solemne est materia voti simplicis. Et ratio horum est, quia promissio est propter promissum, ac per hoc magis tenditur per votum ad promissum, quàm ad obligationem promissi: quemadmodum magis tenditur ad terminum, quàm ad uiam. Promissio enim, & obligatio propter rem promissam fit, & ordinatur ad illam, sicut via ad terminum. Vnde qui vouet profiteri, cum profiteri importet promissionē, & obligationem ad castitatem &c. non vouet profiteri, nisi propter esse religiosum, obedientem, pauperem, castum. Cadit ergo sub voto suo tota materia professionis, ad quàm directe tendit media professione. Et confirmatur, quia secundum

A Anselmū, votū se habet ad opera, quæ sunt illius materia, sicut arbor ad fructus: ita ꝙ qui vouet dat arborē, & fructꝰ, & nō dat arborē reseruādo sibi fructus: *quoniā nihil vouenet, nec fructꝰ solos*, sicut qui facit bonum sine uoto. Constat autem quòd promittens arborem cum fructibus, habet pro materia promissionis utrumque, scilicet arborem, & fructus, & tenetur ad vtrumque. ergo qui vouet profiteri, habet pro materia uoti professionem, & opera sequentia, scilicet obedire &c. Ex hac autem discordia *in principiis*, deducitur diuersa conclusio. Nā secundum primam viam dicitur, quòd in casu posito, tenetur transgressor ultra pœnitentiam solum modo ad uoluntatem implendi uotum quando potest. Iuxta secundam autem viam tenetur ad hæc, & opera religionis, quæ poterit facere in illa impotentia profitendi constitutus.

¶ Duabus autem existentibus his extremis opinionibus, media via incedendum est, & dicendum, quòd votum quo quis se obligat ad esse religiosum, habet duplicem materiam, scilicet proximam ac immediatam, & remotam ac mediatam: & quòd materia eius proxima ac mediata est assumere statum religiosum, seu (quod idem est) profiteri religionem, seu, obligare se voto solemni ad religionem. Materia autem remota & mediata est obedire, continere, abdicare a se proprietatem rerum. Declaro singula. Primo, quòd utrumque sit materia talis uoti: secundo, quòd primum sit materia proxima ac immediata: tertio, quòd secundum sit materia remota ac mediata. Quòd enim utrumque sit materia talis voti, patet ex hoc, quòd ex ui uoti non per accidens, sed per se tenetur quicumque est astrictus tali uoto non solum ad profitendum religionem, sed ad obseruandam religionem non minus, quàm iurans alicui accipere illam in uxorem, tenetur non solum contrahere per uerba de præsenti: sed habere se ad illam ut vxorem. & ratio vtrobique est eadem, quia scilicet, professio, & contractus matrimonii vane promitteretur, nisi propter opera religionis, & coniugii. Quòd uero professio sit proxima & immediata materia talis voti, patet ex hoc, quòd directe absque vllo medio tale uotum attingit ipsam. Qui enim promittit se religiosum fore, professionem suam directe, & immediate applicat super professione facienda, quæ constituitur religiosus. Quòd autem opera religionis, scilicet, obedire, continere &c. sint mediata, & remota materia talis uoti, patet ex hoc, quòd non cadunt sub tali uoto, nisi mediante professione, cuius hæc opera sunt materia. Sicut qui vouet suscipere ordinem sacrum in Ecclesia occidentali, habet pro materia proxima suscipere ordinem, & obligare se ad continentiam: pro materia vero remota habet ipsam continentiam, quę est materia voti, quæ in susceptione ordinis sacri emittitur. Duabus autem talis voti existētibus materiis diuersimode, *sic* quòd vna non nisi *mediante alia cadit sub voto*, consequens est, quòd secundaria sequatur naturam primæ: mediata, naturam immediatę quo ad obligationem & non obligationem: *quia cum votum* ipsum obligatorium sit, eodem modo materia voti refertur ad obligationem, quo refertur ad uotum. Quod igitur non nisi mediante alio est materia voti, illud non nisi mediante eodem est materia obligationis: ac per hoc cum opera obedientiæ, cōtinentiæ, & abdicationis proprietatis rerū nō nisi mediante professione cadunt sub simplici voto religionis, oportet vt non nisi mediante professione cadant sub obligatione dicti voti simplicis. & ex hoc manifeste sequitur, quòd quicquid excusat a professione, excusat a consequentibus, seu comitantibus *vinculis*, & operibus. Ac per hoc si quis uouit non solum ingressum religionis, sed etiam perseuerare, seu, quod idem est, profiteri, & postmodum consumauit matrimonium, non tenetur ad uota obedientiæ, paupertatis, castitatis, & *reliqua concomitātia*, quàmdiu in statu isto est: quoniam ex quo excusatur a proxima, & immediata materia uoti, scilicet professione, excusatur quoque a remota & mediata, scilicet operibus castitatis, obedientię &c. quæ nō nisi mediante professione fuerunt & sunt materia simplicis voti. Nec refert quo ad hoc, quòd culpabiliter se posuit in hoc statu: quia culpabiliter se posuisse in hoc statu, bene facit quòd non excusetur a professione. Executio namque a professione est

effectus non culpæ, aut meriti, sed est effectus status, in quo iste inuenitur. Vnde & in litera ille, cui ex sua culpa votum est redditū impossibile, non dr quòd teneatur ad aliquid plus, quàm ille, cui sine culpa sua redditū est impossibile, præter pœnitentiā.

¶ Confirmatur autem hoc tripliciter. Primo, quia si quis apud nos vouit se post annū susceperum ordinem sacrum, & ela pso anno non impleat votum, sed declinet ad alia &c. iste licet peccet non implendo votum, nō tamen peccat non dicendo officium diurnum, ad quod obligaret ordo sacer, qđ cadit sub suo voto consequenter. Et similiter si fornicatur, nō peccat contra votum continentię, qđ in ordine sacro fuerat emissurus. Secundo, quia cum votum sit quædam singularis lex, quam homo sibipsi instituit, eodem modo iudicandum est de obligatione voti, quo iudicatur de obligatione legis. Cōstat autem quòd si esset lex obligatiua alicuius, vt fieret post tale tempus subdiaconus, aut religiosus, & iste elapso tempore nō obediret legi, sed yagaretur ad libitum, non esset in eo culpa, secundum affectum, & speciem, nisi omissionis eius, quod tenebatur suscipere: nec exigeretur ab eo, quare non seruat pauperta tem, continentiam, obedientiam, aut quare nō dicit officiū &c. Sed quare non suscepit subdiaconatum, aut religionem. Tertio, ducendo ad inconuenies: quia si destruendo huius solutionis fundamentum dicatur, quòd sub voto cadunt opera religionis, & professio eorundem, sequitur quòd habens tale votum, si est coniugatus, teneatur ad votum paupertatis (Potest enim habere solam administrationem bonorum absque proprietate in matrimonio) Sequitur quòd teneatur ad votum obedientiæ in his, quæ non contrariantur coniugio, & similiter castitati: immo sequitur quòd teneatur dicere horas canonicas, si professi tenentur, quæ inconuenientia videtur. Et si quis sequelas ex voto obedientiæ consideret, deducet subiectionem huius respectu regulæ, & statutorū, & censurarum illius religionis, quam vouit assumere, & exinde tot, vt absurdum sit audire. Dicendum est igitur ad quæsitum, quòd ad pœnitentiam magnam tenetur, quia magni reatus peccatum incurrit, & ad voluntatem profitendi religionem quando poterit: nec video quòd teneatur de necessitate salutis ad aliud, deberet tamen bonis operibus exhibere se quasi religiosum. Vnde collige quòd votum religionis tripliciter dicitur. I. votum de ingressu religionis: & votum de professione religionis: & votum de ipsa religione, quod solum proprie dicitur votum religionis, quod si fiat sine Ecclesiæ approbatione, est simplex: si cum approbatione, est solēne. Vnde etiam videre potes, quàm differens sit propria materia in primo, secundo, & tertio, & quòd eadem est materia tertii, & quarti.

¶ Ad rationes vero aliarum opinionum respondendo dicitur, quòd prima opinio fauet nostro proposito, dum ponit diuersitatem materiæ: & verum dicit loquendo de materia proxima, & immediata, penes quam cætera pensantur. Secunda autem opinio fundata in ratione cum similitudine non habet necessitatem: quoniam ex hoc quòd promissio est propter promissum, nihil aliud habetur, nisi quòd vana esset promissio absque debito promissi: ac ex hoc optime infertur, quòd debitor futuræ promissionis, est debitor ad constituendum se obligatum ad exequendum id, quod sub futura promissione cadit. Et non sequitur, quòd ista promissio prima, qua obligo me ad promittendum, cadat sub executione futuræ promissionis, vt patet in exemplo, Si quis promisit alicui quòd post mensem ducet eam in vxorem, sub hac promissione non cadit, quòd teneatur ei reddere debitum coniugale, ad quod tamen obligabitur ex contracto coniugio, quod est quasi secunda promissio, ad quam secundam promissionem tenetur ex prima, vt patet.

¶ Ad id vero quod additur, quòd magis quæritur opus, quàm promissio, sicut terminus quàm via, respondetur, quòd reddendo singula singulis respectu cuiuslibet promissionis, verū est, quòd magis quæritur opus quàm promissio. Sed error est in hoc, quòd respectu primi voti, scilicet simplicis, opus est ipsa solēnis professio, & nō opus obedientiæ &c. Ac p hoc cōcedit, q̄ sicut professio sit p̄p obedire, cōtinere &c. ita votum simplex sit p̄p profiteri. Hoc est. n. opus, ad quod solūmodo immediate ordinat promissio talis voti simplicis, & hoc opus est terminus uoti simplicis: & est opus hoc tāti meriti, q̄ si absq; culpa sua non sequeretur executio obedientiæ, cōtinentiæ, aut paupertatis, creditur quòd euolaret ad cælum, quantum est ex parte huius meriti. Similitudo autem ex Anselmo, quām-uis excludi posset ex eo, quòd theologia symbolica non est argumentatiua: verūtamē dicitur primo, quòd male affertur ad propositum, quia Anselmus comparat facere cum voto, vel sine voto ad donationem fructus cum arbore, vel sine arbore, & non comparat vouentem futurum votum ad promittendum arborem, & fructus. Dicitur secundo, quòd amissa similitudine ad propositum, debet cum grano salis intelligi, distinguendo quòd fructus possunt dupliciter promitti. Vno modo, ex æquo cum arbore, ac si promittat duo disparata, arborem ex vna parte, & fructus ex altera. Alio modo ordine quodam; scilicet mediationis, & immediationis: ita quòd arbor promittatur immediate, & fructus mediante arbore. Qui ergo promitterer arborem seorsum, & fructus seorsum, ad vtrumque tenetur, quia duo promisit: qui vero promitteret fructus prout sunt in arbore, non tenetur nisi ad arborem fructuosam, nihil sibi reseruando. Votum autem quo quis vouet se futurum religiosum, assimilatur promittenti arborem cum fructibus secundo modo, & non primo: et propterea non obligat nisi ad professionem fructuosam, immo ex hac similitudine sequitur contra arguentem. Quia quemadmodum succisa infuste arbore, etiam ab ipso qui promiserat, non tenetur recompensare nisi quantum ualeat illa arbor fructuosa, nec tenetur singulis annis dare ei fructus, qui producti fuissent: ita succisa facultate profitendi Deo, nisi de fructuosa professione, & non de operibus ipsis, qui fuissent fructus professionis, tenetur.

¶ In eadem responsione ad secundum eiusdem tertii articuli, dubium occurrit, de illa quæ vouit virginitatem ratione non continentiæ absolute, sed continentiæ virginalis, an corrupta culpabiliter teneatur continere. Et est ratio dubii, quia si ista fuisset præscia sui casus, non vouisset, sicut nec vouisset, si fuisset corrupta. Allegatur siquidem dictum authoris in 38. distinctione 4. sententiarum, quæstione 1. articulo 3. quæstione 1. ad primum, quòd illud quod votum fiendum impediret, si præsens esset, etiam voto facto obligationem auferet: et super hoc discretio obligationis votorum fundanda dicitur. Constat autem in proposito casu hoc accidere. ergo. In oppositum est communis doctorum sententia de voto virginitatis; cum tamen rationabile sit, multas si non essent virgines, non fuisse se astricturas voto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd de voto dupliciter loqui possumus, scilicet, aut secundum naturam voti, aut secundum intētionem vouentis. Et si in proposito est dicendum, secundum naturam talis voti, scilicet virginitatis, cum seruare virginitatem non consistat in operatione, sed in non operando, quoniam consistit in negatione venereæ voluptatis voluntariæ, & hæc negatio nō pro quodam tempore, sed semper sit de ratione virginitatis: (exigitur namque ad virginem, quòd numquàm voluntarie veneream admiserit uoluptatem) cōsequens est, ut uotum virginitatis ex sua natura obliget ad numquàm uoluntarie uenereum admittere opus. Et quia vniuersali negatiuæ quælibet singularis affirmatiua contradicit, ideo noto de numquàm admittenda uenere, quocumque tempore admittatur, oppositum est. Idē est ergo amore virginitatis nouere, & nouere amore numquā admittendi uenereum uoluptatem. Ac per hoc, si qua persona post uotum uirginitatis semel deliquit, non liberata est ab obligatione numquàm delinquendi. Si autem dicendum est secundum intentionem uouentis, sic non est dubium, quòd uotum vltra limites intentionis vouentis non obligat. Et si aliqua hac præcise intentione uouisset, ut si uirginitatem contingat ipsam perdere, non uult amplius obligari, non tenetur ex uoto post perditam virginitatem de cætero continere. Perinde enim esset ac si vouisset, se non prima vice admissuram veneream voluptatem. Verum talis intentio non probatur in aliqua persona ex allatis, dubitando scilicet, ex hoc, quòd fuisset præscia sui casus, non vouisset. Constat namque innumera pacta, naturalia esse talia, scilicet, quòd si affuisset a principio præscientia futurorum, non fuissent facta, vt patet de matrimoniis, & professionib⁹ multis. Similiter nec ex hoc, quòd si fuisset nō virgo, non vouisset: hoc namq; speciat ad excitationē ad votum, & nō ad conditionem obligationis. Non enim ex hoc fit uotum conditionale, sed incitat ad faciendum uotū absolute. Authoritas autem allata authoris non suffragatur, & male videtur intelligi: quoniam author loquitur de impedimento voti, & non de impedimento voluntatis vouentis. Et docet, quòd quicquid impediet votū fiendum, aufert voto facto obligationem, vt patet de materia impossibili ibidē pluribus exemplis. Oportet enim votum habere materiam possibilem: quoniam ad impossibile nemo tenetur. & non docet, quòd quicquid impediret voluntatem vouentis, si præsens esset, auferat a voto obligationem. Hæc enim doctrina vniuersas religiones cum clero eneruaret: quoniam innumeri euentus, si præsentes essent quando fit votum, impedirent voluntatem vouentis, qui tamen non auferunt voto facto obligationem.

¶ Circa eandem materiam, scilicet, votum cōtinentiæ, occurrūt duo dubia mota ab aliis, sed minus, vt videtur, bene soluta. Primum est, An votum non nubendi, sit votum castitatis. Secundū est, An cōcubina, vel meretrix, vt satisfaciat Ienoni suo timenti ne eam deserat, vouens non nubere, possit post licite nubere.

¶ Ad primum dubium, quod in quolibeto nostro primo tractauī, iterum dicitur, quòd uotum non nubendi æquialet voto castitatis, quo ad propriam materiam voti castitatis, licet nō quo ad communem materiam, votis & præceptis.

¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd votum castitatis habet duplicem materiam, scilicet communem, & propriam. Materia propria eius est castitas supererogationis, quæ directe opponitur operibus matrimonii: quoniam propria materia voti est bonum supererogationis. Materia vero cōmunis eius est castitas opposita luxuriæ: & propter hanc communem materiam fit, ut habens votum castitatis, si fornicetur, faciat contra votum. Iam enim dictum est, quòd votum proprie dictum, cadit super materiā communem, & non solum super propriam, dum dictū fuit, quòd necessaria ad salutem possunt esse materia voti proprie dicti: in uoto autem nō nubendi cōstat, quòd sola castitas supererogationis clauditur. Aequiualent ergo votum non nubendi, & votum castitatis, quo ad propriam materiam voti: quāmuis ille qui habet votum non nubendi, si fornicetur, non faciat contra uotum. Hæc enim differentia ex materia communi uoti, & non ex propria procedit, ut patet ex dictis. Et quia vota secundum propriam materiam voti primo considerantur, iudicantur, dispensantur, & commutantur: ideo eiusdem rationis sunt ambo, licet non aduertentes ad huiusmodi distinctionem, aliter dicere videantur.

¶ Ad secundum dubium sub dubitatione relictum in 38. dist. 4. sententiarum a Petro de Palude, dicitur cum distinctione, quòd aut mulier talis intendit vere votum emittere, & obligare se ad id, ad quod tale votum ex se natum est obligare, quāmuis nō intēdat seruare castitatem, sed luxurioſe viuere, & de carne continue cogitare, tale votum est obligatiuum: sicut professio illius qui propter auaritiam, & commoda luxuriæ, uerę professionis uinculum subiit nihil intendendo obseruare, ipsum obligat, ut supra dictum est. Aut mulier intendit obligare se solum ad nō nubēdū, ut liberius malefaciat, credēs hoc posse cadere sub uoto, & sic cū finis sit malus, & id quod est ad finē nō sit de genere suo bonū, quia fini s est libertas peccādi, & materia, quæ est ad finē, est nō nubere, qđ cōstat nō esse de genere suo bonū, clare patet, q̄ votū tale nō est uotū, sed promissio de nō impediēdo malū, procedens ex errore supponētis hoc posse esse materiā voti: unde ad nihil obligat tale votū. Et licet vtraq; intētio possit accidere, prima tamē cōmuniter accidere uidetur: quoniā intēdūt uoto illo se astringere, quo bonæ mulieres solitę sūt se astringere, cū nouerint non nubere. & hoc denones ab eis requiritur, ut tali vinculo arceantur a matrimonio contrahendo.

¶ In responsione ad tertiū eiusdē tertii articuli, dubiū occurrit de uotis, quæ fiūt nō statim, nec certo tēpore, sed sine determinatione tēporis solūēda, ut cum quis vouet ieiunare trib⁹ dieb⁹, aut offerre aliquā imaginē &c. & nihil cogitat de tempore, certę rei est, q̄ nō se intendebat obligare ad statim. 3. cont. cap. 138.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ quando intentio vouentis ignota est sibi ipsi, ita q̄ nihil aliud scit de intentione sua, nisi q̄ in casu proponit, tunc posset alicui uideri, q̄ idē esset iudiciū de obligatione huiusmodi uotorū, & de obligatione præceptorum affirmatorum: quoniam huiusmodi uota obligent non ad semper, quēadmodum affirmatiua præcepta: & ex hoc, sicut præcepta affirmatiua sine determinatione temporis obligant solum ad tempus necessitatis, ita etiā ista vota non obligarent nisi in articulo necessitatis. Sed hoc non recte dicitur in proposito: quoniam uotum licet sit lex quędam singularis, non est tamen in proposito de his, quæ sunt quandoque necessaria ad salutem, ita vt articulus necessitatis determinaturus sit tempus obligationis, sicut in præceptis affirmatiuis cōtingit, ut patet de præcepto baptismi, & honorandi parentes, & huiusmodi.

¶ Præt. Præcepta affirmatiua dantur cōmuniter hominibus, in quibus est tāta varietas, vt unum omnibus necessariū tēpus fore impossibile esset statuere. Lex autem uotiua est singularis, non uentem tantum sponte obligans rempore præfixo a uouente.

¶ Præt. Obligatio votiua est ex intentione vouentis: contra intentionem autem uouentium communiter uidetur esse, quòd expectetur articulus necessitatis. Non est igitur de tempore executionis uotorum, sicut de executione præceptorum affirmatiuorum censendum: sed iuxta sacræ legis authoritatem allatam in litera, tempus executionis est infra tarditatem, seu moram iuxta conscientiam vouentis, quando non est tempus præfixum. Ita quòd si conscientia sua sibi dictat, quòd expectare per annum, aut duos annos &c. non est contra vinculum sui uoti, non est in mora, non tardat reddere Deo votum suum. Potest aūt hoc multipliciter scire. Primo, ex recordatione uinculi, quod habet, quòd numquàm occurrit sibi cum remorsu, q̄ non impleuit aut impler, sed vt post implendum. Secundo ex hoc, quòd intentio sua erat ita obligare se promissione votiua, sicut consueuit promittere alia, scilicet faciendo cum tempore satis large. Tertio, qđia multa tempora sunt tempora commoda secundum veritatem, quæ tamen secundum morem uouentis non reputantur commoda, & ipse intendebat de tempore commodo in idiomate suo. Quòd si nec ex his, nec aliis potest intentio uouentis haberi, determinatio temporis arbitrio boni uiri, pensatis singularibus cōditionibus personæ, materię &c. relinquitur, si non potest tunc tutiorem partem eligere, scilicet reddendo uotum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum expediat aliquid uouere.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur quòd non expediat aliquid vouere. Non. n. alicui expedit, vt priuet se bono qđ ei Deus donauit: sed libertas est unum de maximis bonis, quæ homini Deus dedit, qua vī priuari p

Si autem ad certum tempus, uel sub certa conditione, nō statim tenetur soluere, sed nec debet tardare ultra quàm intēdit se obligare. Dicitur enim ibidem. Cum uotum uoueris domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud dominus De⁹ tu⁹: & si morat⁹ fueris, reputabit tibi in pctm.

Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum quartum.

IN articulo 4. eiusdem quæst. 88. aduerte, quòd articulus præsens de utilitate voti inquirit, vt diuisio quæst. & titulus articuli testantur, ita quòd expedire significat in proposito, utile esse, sicut in Euangelio. Expedit ut vnus moriatur pro populo. Propter quod in corpore artic. vtilitas uoti monstratur non respectu Dei, sed nostri, quo ad utrumque, scilicet promissionem, & redditionem, ordine tamen præpostero, ab opere

ad principium procedendo, ut a notioribus, & potioribus fiat disciplina.

¶ In eodem articul. in respõsione ad primum circa illud, Talis est necessitas uoti &c. dubium occurrit: quoniam falsũ videtur esse, quòd necessitas uoti sit similis necessitati non peccandi: quoniam necessitas non peccandi est necessitas ad bonum, vt distinguitur contra malũ: necessitas vero voti est necessitas ad bonum, ut distinguitur contra minus bonum, quia materia propria uoti est bonum supererogationis, vt patet ex dictis, ad quod votum necessitat: bonũ autem supererogationis vt sic, non opponitur malo, sed minꝰ bono. igitur.

¶ Præterea, uotum non necessitat ad bonum supererogationis absolute, sed ad tale bonũ supererogationis, puta, peregrinationem, ieiunium &c. Hęc autem bona quãdoque sunt impeditiua maioris boni, ita quòd si ille non uouisset, quilibet consuleret sibi quòd eleemosynas, aut aliquid aliud maius supererogationis opus faceret, q̃ peregrinaretur. Ergo votum necessitat ad bonum, habens per accidens annexum impedimentum melioris. Constat autem, quòd necessitas non peccandi non necessitat ad huiusmodi bona, sed ad bonum. Non est ergo talis necessitas voti, sicut necessitas non peccandi.

Nec est habens similitudinem quandam cum confirmatione beatorum propter eadem rationes, quorum oppositũ in litera dicitur.

¶ Ad hanc dubitationem breuiter dicitur, q̃ similitudo, si in omnibꝰ curreret, non esset similitudo, sed identitas: sufficit namque q̃ teneat quo ad id, in quo fit assimilatio. Hoc autem est in proposito firmitas, seu necessitas ab bonum.

Epi. 45. nõ multum re more a fine tom. 2.

At. 1. & 2.

Epi. 45. post medium illiꝰ tom. 2.

Eadẽ epi. a medio tom. 2.

necessitatem, quam votum imponit. ergo non uidetur expediens homini, quòd aliquid voueat.

¶ 2 Præt. Nullus debet se periculis iniicere: sed quicũque vouet, se periculo iniicit, quia quod ante votum sine periculo poterat præteriri, si non seruatur post votum, periculosum est. vnde Augu. *dicit in epistola ad Armentarium, & Paulinam. Quia iam uouisti, iam te obstrinxisti, aliud facere tibi non licet. Non talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale uouisses: minor enim tunc esses, non peior. Modo autem tanto, quod absit, miserior si fidem Deo fregeris, quanto beatior si persolueris. ergo non expedit aliquid vouere.

¶ 3 Præt. Apostolus dicit primæ ad Cor. 4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi: sed non legitur neque Christum aliquid vouisse, nec Apostolos. ergo videtur quòd non expediat aliquid vouere.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psalm. 75. Vouete, & reddite Domino Deo vestro.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum* est, votum est promissio Deo facta. Alia autem ratione promittitur aliquid homini, & alia ratione Deo. Homini quidem promittimus aliquid propter eius vtilitatem, cui vtile est & quod ei aliquid exhibeamus, & quod eum de futura exhibitione prius certificemus: sed promissionem Deo facimus non propter eiꝰ vtilitatem, sed propter nostram. Vnde Augustinus * dicit in prædicta epistola. Benignus exactor est, & non egenus, & qui nõ crescat ex redditis, sed í se crescere faciat reddentes. Et sicut id quod damus Deo, nõ est ei utile, sed nobis, quia quod ei redditur, reddẽti additur, vt Augustinus ibidem * dicit: ita etiam promissio, qua Deo aliquid vouemus, non cedit in eius vtilitatem, qui a nobis certificari non indiget, sed ad vtilitatem nostram, inquantum vouendo voluntatem nostram immobiliter firmamus ad id, quod expedit facere: & ideo expediens est vouere.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut non posse peccare non diminuit libertatem: ita etiam necessitas firmatæ voluntatis in bonum, non diminuit libertatem, vt patet in Deo, & in beatis: & talis est necessitas voti, similitudinẽ quandam habens cum cõfirmatione beatorum. Vnde Augu. dicit* in eadem epistola, quòd felix necessitas est, quæ in meliora compellit.

AD 2m dicendum, quòd quando periculum nascitur ex ipso facto, tunc factum illud non est ex pediens, puta, quòd aliquis per pontem ruinosum transeat fluuiũ: sed si periculum immineat ex hoc, quòd homo deficit ab illo facto, non desinit propter hoc esse expediens. Sicut expediens est ascende re equum, quàmuis periculum immineat cadenti de equo: alioquin oporteret ab omnibus bonis cessare, quæ etiam per accidẽs ex aliquo euentu possunt esse periculosa. Vnde dicitur Ecclesiastes. 11. Qui obseruat uentum, nõ seminat: & qui considerat nubes, numquã metet. Periculum autem vouenti non imminet ex ipso voto, sed ex culpa hominis, qui voluntatem mutat transgrediens uotum. Vnde Augu. dicit* in eadem epistola. Non te vouisse pœniteat, immo gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo de trimento licuisset.

AD 3m dicendum, quòd Christo secundum se non competebat vouere, tum quia Deus erat: tum etiam quia inquantum homo, habebat firmatam voluntatem in bono quasi comprehensor existens, quàmuis per quandam similitudinem ex persona eiꝰ dicatur in Psal. 65.* secundum glossam. Vota mea reddam in conspectu timentium eum: Loquitur autẽ de corpore suo, quod est Ecclesia. Apostoli autem intelliguntur vouisse pertinentia ad perfectionis statum, quando Christum relictis omnibus sunt secuti.

ARTICVLVS V.

Vtrum uotum sit actus latriæ, siue religionis.

AD QVINTVM sic procedi-
tur. Videtur quòd votum non sit actus latrię, siue religionis. Omne. n. opus uirtutis cadit sub uoto: sed ad eandẽ virtutẽ ptinere uidet promittere aliquid, & facere illud. ergo votum pertinet ad quãlibet uirtutem, & non specialiter ad religionem.

¶ 2 Præt. Secundum* Tullium, ad religionem pertinet cultum, & cæremoniã Deo offerre: sed ille qui vouet, nondum aliquid Deo offert, sed solum promittit. ergo votum non est actus religionis.

¶ 3 Præt. Cultus religionis non debet exhiberi nisi Deo: sed votũ nõ solum sit Deo, sed etiam sanctis, &

In hoc autem constat, q̃ uoti necessitas similis est libertati a peccato, & cõfirmationi bono, quæ est in beatis, quicqd sit de necessitate ad tale bonum &c. & hoc sufficit ad propositum, vbi sustinetur q̃ necessitas uoti nõ opponitur libertati, quia est necessitas ad bonũ: sicut necessitas cõfirmatoria non opponitur libertati, quia est necessitas ad bonũ. Pro plenitudine tamen doctrinæ scito, q̃ uotũ de bono, quod quandoque per accidens impediret maius bonum, non ita necessitat ad tale bonum, quin reliquat viam ad melius per commutationem uel propria potestate, sicut cum commutatur in votum religionis: vel authoritate superioris, cum commutatur in alia, ut infertius patet.

¶ *Super Quæstionis huiusce Articuli quinti.*

IN articulo. 5. eiusdem 88. quæstio. dubium occurrit circa processum literæ. Nam ex hoc, quòd uotum est promissio Deo facta, & promissio est ordinatio promissorum in ea cui promittitur, optime sequitur, ergo votum est ordinatio eorum, quæ quis vouet, in Deum: & tamen in litera infertur, ergo est ordinatio in diuinum cultum. Aliud est enim ordinari in Deum, & aliud ordinari in Deum per uiam cultus. Charitas namque ordinat in Deum, & non per viam cultus.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ quia sermo rei, non res sermoni debet subiici, & in vnaquaq; materia sermones intelliguntur ſm subiectã materiã, ideo nõ est faciẽda vis in verbis, ubi constat de rebus. Constat autem q̃ Deo promittimus quicquid promittimus sub ratione reuerẽtię, quoniã promittitur vt offerẽdũ Deo. Diuinam autẽ reuerentiã cõstat ad cultum

Eadẽ epi. 45. non multum a fine tom. 2.

Psal. 18. Augustin.

infra q. 88. ar. 2. corp. 2. & q. 100. ar. 3. ad 2.

Lib. 2. de peccatorũ meritis & remissione cap. 20.

ad cultũ Dei pertinere; et propterea ex hoc, q̃ voto promissa ordinatur in Deum, infertur. ergo ordinatur in cultum. Non ergo ex hoc q̃ aliquid ordinatur in Deum, sed ex hoc q̃ aliquod promissum ordinatur in Deum, concluditur. ergo ordinatur in cultum diuinum. Vnde etiã credere, & sperare, qui sunt actus theologalium virtutum, & amare Deum, si ex voto fiant, ordinantur vt exeunt a subiecto in diuinam reuerentiam, finem religionis, licet hoc sit per accidens.

¶ In respõsione ad secundum ar. 5. eiusdem q. 88. aduerte, quòd promissio potest dupliciter accipi. Primo in ordine ad rem promissam, & sic sumitur in litera, & bene dicit, quòd non est dare, scilicet nisi in causa. Aliò modo, sumitur vt est in se quidam mentis actus, quo mens nostra se subiecit Deo, dum promittit illi aliquid. Et sic qui promittit Deo, dat Deo non rem dandã, sed mentem secũdum illum actum: sicut etiam dictum est, quòd oratio est oblatio mentis, et sic vouens cultum Deo affert ẽt in actu. Vnde Isaias inter actus religionis nõ solum posuit reddere vota, sed vouere, dicẽs. Vota vouebũt Domino &c. vt in litera habes.

¶ In respõsione ad tertium eiusdẽ quinti articuli, dubium occurrit de votis, quæ fiunt sanctis: quoniam male videntur interpretata in litera, quia eodem modo promittimus sanctis, quo accidit Deo. s. quòd non intercedunt duæ promissiones, sicut accidit in votis, quæ fiunt in manus prælatorum, vt patet ex ipsa vocum differentia. Dicimus namque, Voueo tibi sancte Petre, & non dicimus, Voueo tibi Domine Abbas: sed voueo Deo & sanctis, quòd ero tibi obediens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia sancti sunt medii inter Deum & homines, & medium vtriusque naturam sapit, ideo diuersa de sanctis sentiuntur in proposito. Si enim considerentur sancti vt homines, seu creaturæ rationales capaces secundum se honoris, obedientiæ &c. sic promissiones quæ eis fiunt, non sunt vota, sed possunt esse materia voti. Et in hoc conueniunt sancti cum hominibus viatoribus, & sic considerat eos litera loquens de sanctis ex ea parte, qua distinguuntur a Deo, & verum dicit. Si autem considerantur sancti vt sunt dii participatiue, immo vt in eis est, & honoratur Deus, sic promissiones eis factæ sunt vota, quoniam Deo in ipsis fiunt. Et quoniam voti nomen sonat promissionem Deo factam, ideo cum absolute quis vouet sancto alicui, intelligitur vouere Deo in illo sancto: sicut blasphemans aliquem sanctum, intelligitur blasphemare Deum in sancto illo, vt superius dictum est, quia blasphemia solius Dei est. Simile nãque est de vouere, quoniam soli Deo fit. Et confirmatur, quia aliter sanctis, aliter hominibus aliquid promittitur. Sanctis nãque promittitur sicut Deo. s. nõ ratione vtilitatis sanctorum, aut certificationis eorundem, sicut fit hominibus, vt patet in litera arti culi præcedentis. eadem ergo ratione votum fit Deo, & sanctis. Nec obstat q̃ vouere sit actus latriæ, seu religionis: quoniã eiusdem virtutis actus est vouere, & orare: et constat q̃ oramus sanctos in ordine ad Deum. Et confirmatur hoc ex eo, q̃ vouentes nõ recurrunt ad sanctos, nisi sicut orantes ad eosdem recurrunt. Et cũ certa ratione nesciamus, an sancti nostra vota cognoscant, quãmuis pie hoc credamus, consequens est, vt vouẽdo sanctis ad

A Deum in ipsis recurramus. Consonat quoque huic interpretationi modus vouẽdi, quia. s. sanctis absolute vouemꝰ, sicut Deo, prælatis autem non: sed vouemus nos dicimus Deo, aut sanctis, seruare quæ homini promittimus, vbi manifeste sanctos contra homines distinguimus, ponentes illos ex parte Dei. Et hoc de facto seruatur in professione fratrum ordinis Prædicatorũ vouentium Deo, Beatę Mariæ, beato Dominico, et oĩb⁹ sãctis, quòd erunt obedientes prælato suo.

¶ In eadem respõsione dubium occurrit, An quãdo in voto concurrunt duæ promissiones, altera vt materia, altera vt essentia voti, si quis transgressor voti extiterit, peccatũ duarum specierum incurrat. verbi gratia. Voueo Deo, quòd ero obediens prælato meo. Si sum inobediens, an peccem solum cõtra votum, an etiam contra obedientiæ virtutem, vt sic peccatum sit & in specie sacrilegii, & in specie inobedientiæ. Et est ratio dubii, quia si sic dicitur, pari ratione vouens ieiunare die sabbathi, frangẽdo postmodum ieiunium peccabit etiã dupliciter. s. peccato gulæ, & peccato sacrilegii: quod videtur falsum, cum contingat frangere votum ieiunii absque violata sobrietate.

Si vero non sic dicitur, pari ratione frangens ieiunium præceptum ab Ecclesia, non peccaret contra sobrietatem, seu abstinentiam, sed solum contra obedientiam, cuius oppositum superius, & inferius habetur. Est enim votum lex singularis, sicut præceptum lex communis.

¶ Ad huius euidentiam primo sciendum est, quòd inter præcepta legis, & vota, est conuenientia secundum aliquid, & differentia secundum aliquid. Conueniunt siquidem in hoc, quòd rata præcepti, quàm voti materia est actus virtutis: præcipit liquidem lex quæ sunt iustitiæ, mansuetudinis, temperantiæ &c. Differunt vero in hoc, quòd materia præcepti est actus necessarius ad virtutem, sine quo. s. virtus saluari nequit, siue ista necessitas sit ex naturã actus absolute, vt patet de honoratione parentum (sine ea siquidem non potest saluari pietas, & de furto, homicidio, adulterio &c. cum quibus non stat virtus) siue ista necessitas sit ex positione legis, vt patet de coniunctione carnali cum consanguineis, vel affinibus in secundo, & aliis gradibus. Est enim huiusmodi abstinentia necessaria ad castitatem, nõ ex natura actus & virtutis, vt patet in antiquorum sanctis matrimoniis in talibus gradibus, sed ex legis determinatione. Et simile est de ieiunio respectu abstinentiæ, extractione homicidæ de Ecclesia respectu sacrilegii, & aliis eiusmodi. Materia vero voti ẽ actus supererogationis, nec ex voto fit talis actus necessarius ad virtutem illam: quoniam votum non respicit virtutem illam vt finem, sicut lex, cuius est facere homines virtuosos, sed fit ex voto talis actus necessarius ad virtutẽ religionis ex hoc ipso, quòd assumitur vt materia voti, ita quòd actus voto promissus, puta, ieiunare sabbatho, qui erat supererogationis respectu operãtis, & virtutis illius, ad quem spectat actus ille, puta, ieiunare, factus est ex vi voti necessarius respectu operantis, & respectu religionis cuius est vouere, & reddere uota, & non est factus necessarius respectu illius virtutis, cuius actus ieiunare est, puta, abstinentiæ, ita quòd sicut præceptum positum substernit actum ieiunii virtuti abstinentiæ, tamquàm necessarium ad illam, & propterea frangens ieiunium

In corp. ar

B

C

D

E

ieiunium Ecclesiæ, peccat contra abstinentiam, & non cõtra obedientiam formaliter, si desit contemptus ita votũ substernit actũ ieiunii virtuti religionis, tamquàm necessarium ad illam. Et propterea frangens ieiunium uotiuum peccat contra religionem, & non contra abstinentiam formaliter, si desit superfluitas gulæ opposita abstinẽtiæ.

¶ Sciendum secũdo, quòd sicut promissio facta Deo, est actus religionis, ita promissio facta homini, est actus fidei, quæ est uirtus moralis; Et ratio in prompeu est, quia. f. eiusdem uirtutis est promittere, & reddere promissa. Est enim fides, ut Tullius, & Augustin. dicunt, qua fiunt dicta. Fidei igitur actꝰ est promittere homini: sed quoniam uallde diuersa sunt, quæ contingit hominem homini promittere, materia promissionis nõ habet certam & determinatam uirtutem. Contingit. n. promittere homini actum iustitiæ necessarium, ut reddere depositum, uel mutuũ, aut cõferre officium reipublicæ parti digniori: & actum fortitudinis supererogationis, ut pugnare pro amico: uel liberalitatis, ut donare prædium &c. Quibus præmissis respõdetur quæsito cũ distinctione, quòd quãdo in uoto sunt duæ promissiones, si promissio quæ dicitur materia uoti, secundum se obligat ad mortale, tunc trangressor uoti peccat contra votum, & cõtra fidem, & vlterius contra illam virtutem, quia actus promissus erat necessarius ad virtutem. Vt pæret, si quis non solum promitteret homini reddere depositũ, sed voueret Deo quòd seruaret promissum hoi. Trãsgrediẽdo namq; votum, triplicem deformitatem ĩcurreret, sacrilegi, infidelitatis, & iniustitiæ. Si autem promissio illa facta homini absolute non obligat ad mortale, sed obligatio ad mortale est solum ratione adiuncti voti, tunc transgressor non incurrit peccatum nisi contra votum, & hoc loquendo de peccato, quod perfecte est peccatũ. f. mortale. Quod dico, quia possent aliæ deformitates leues adiungi. Vnde quia promissio de obedientia, quæ fit prælatis ex se absolute obligat ad mortale, etiam si numquàm voto formaretur, quoniam est in perpetuæ obligationis vinculum: ideo trãsgressor voti obedientiæ peccat dupliciter & contra votum, & contra obedientiam.

Infr. q. 189. ar. 2. cor. Et 3. q. 28. art. 4. cor. Et 3. cõtr. c. 138. Et opu. 17. c. 12. & opu. 18. c. 13. Li. 2. ca. 24. in princ. & ult. c. ult. li. Ei. 5. tex. 6. tom. 3. Ar. 4 huius quæst. Ar. præced.

¶ Et ex his patet solutio primæ obiectionis, & similium, assumẽdo pro regula, quòd quando actus cadens sub voto non esset necessarius, cessante voto, tunc trãsgressio vnius esset speciei: quãdo vero esset necessarius, tunc vltra trasgressionem voti fieret contra illam virtutem. Et inde est, quòd licet coniungatus, & non coniungatus haberent votum castitatis, si coniugatus vtaꝫ uxore sua post votum petendo debitum, peccat contra votum, & non contra castitatem. Nõ coniugatus uero, si cognoscat mulierẽ, peccat cõtra votũ, & cõtra castitatẽ. D. 17.

¶ Secundæ quoque obiectionis patet ẽt solutio, quòd. f. non est par ratio de præcepto, & uoto, licet uotum quædam singularis lex sit, quoniam præceptum ordinatur ad uirtutem illam, cuius actum præcipit, cuius signũ manifestũ est, quòd iudex capiens in ecclesia homicidam, est sacrilegus. Homo autẽ capiens nocturnũ populatorẽ, & cognoscẽs consanguineam quarto gradu cõmittit incestũ, quẽ tñ nõ cõmitteret, si Ecclesia restringeret cõsanguinitatẽ ad tertiũ solũ gradum. Committẽtes siquidem hæc, sacrilegii, & incestus *rei dicuntur*, & non rebellionis, aut inobedientiæ: hoc enim testatur, quòd præcepta ordinant actũ ad uirtutem illam, cui substernitur. Votum vero ordinat actum ad religionis virtutem, cui actum quem pro materia assumit, substernit: quoniã nihil aliud uotũ facit, nisi quia assumit talem actũ in materiã religionis: sicut præceptũ, ut dictum est, assumit talem actum in materiã talis, uel talis uirtutis. Nõ est ergo in uoto supererogationis, nisi simplex trãsgressio uoti: in præcepto ãt est trãsgressio uirtutis, & si cõtẽptus præcepti adhĩc, est ẽt trãsgressio obdiẽtiæ debitæ superiori, cui contemptus opponitur, quod in uoti trangressione nõ habet locum: quia non a superiore, sed a seipso uotum est, nisi forte adesset contemptus diuini præcepti de uoto seruando. Ca. 8. circa prin. to. 6. Ar. præced. ad 2. Li. 2. c. 4. in 2. mo. 5. Q. 14. ar. 2. Loco cit. in argum.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum sextum.*

IN ar. 6. eiusdem q. 88. nota, quòd cum in 4. ar. de utilitate uoti, & in quinto de specie bonitatis uoti, in sexto comparatiua secundum

ARTICVLVS VI.

Vtrum magis sit laudabile, & meritorium facere aliquid ex uoto, quàm sine uoto.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ magis sit laudabile & meritorium facere aliquid sine voto, quàm cum voto. Dicit. n. * Prosper in secundo de vita cõtẽplatiua. Sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt nõ nos necessitati ieiunandi subdamus, ne iam non de uoti, sed inuiti rem voluntariã faciamus: sed ille qui vouet ieiuniũ subdit se necessitati ieiunãdi. ergo melius esset si ieiunaret sine voto.

¶ 2 Præt. Apost. dicit 2. Corinth. 9. Vnusquisque prout destinauit in corde suo non ex tristitia, aut ex necessitate. Hilarem. n. datorẽ diligit Deus: sed quidã ea quæ vouent ex tristitia faciũt, & hoc vĩ procedere ex necessitate, quã votũ imponit, quia necessitas cõtristans est, vt dĩ 5. †Metaph. ergo melꝰ est aliquid facere sine voto, quàm cum voto.

¶ 3 Præt. Votũ necessarium est ad hoc, quòd firmeturvoluntas homini ad rem quam vouet, vt supra *habitum est: sed nõ potest firmari melius voluntas ad aliquid faciendum, quàm cum actu facit illud. ergo non melius est facere aliquid cum voto, quàm sine voto.

SED CONTRA est, ꝙ super illud Psal. 75. Vouete, & reddite, dicit gloss. Vouere voluntati cõsulitur: sed consilium non est nisi de melioribono. ergo melius est facere aliquod melius opus ex voto, quàm sine voto, quia qui facit sine voto implet tantum vnum consilium, scilicet de faciẽdo: qui autem facit cum voto, implet duo consilia, scilicet & vouendo, & faciendo.

RESPON. Dicendum, ꝙ triplici ratione facere idem opus cum voto est melius, & magis meritoriũ, q̃ facere sine voto. Primo quidem, quia vouere sicut * dictum est, est actus latriæ, quę est præcipua inter virtutes morales. Nobilioris autẽ virtutis est opus melius, & magis meritorium, vnde [d] actus inferioris virtutis est melior, & magis meritorius ex hoc, quòd imperatur a superiori virtute, cuius actus fit ꝓ imperiũ: sicut actus fidei, uel spei melior est si imperetur a charitate. Et ideo actus aliarum uirtutũ moralium, puta, ieiunare, quod est actus abstinentiæ & continere, qđ ẽ actus castitatis, sunt meliora, & magis meritoria si fiant ex voto, quia sic iam pertinent ad diuinum cultum, quasi quædam Dei sacrificia. Vnde * Augustin. dicit in lib. de uirginitate, ꝙ neque ipsa uirginitas, quia uirginitas est, sed qa Deo dedicata est, honoratur, quam fouet, & conseruat cõtinentia pietatis. Secũdo, quia ille qui uouet aliquid, & facit, plus se Deo subijcit, q̃ ille qui solum facit. Subijcit. n. se Deo non solum quantũ ad actũ, sed etiam quãtum ad potestatem, quia de cætero non potest aliud facere: sicut plus daret homini, qui daret ei arborem cum fructibus, q̃ qui daret ei fructus tantum, vt dicit * Anselmus in libro de similitudinibus: & inde est, ꝙ etiam promittentibus gratiæ aguntur, ut * dictum est. Tertio, quia per uotum immobilitur uoluntas firmatur in bonum. Facere autẽ aliquid ex uolũtate firmata in bonum, pertinet ad perfectionem uirtutis, ut patet per * Philos. in 2. Ethic. Sicut etiam peccare mente obstinata, aggrauat peccatũ, & dr̃ peccatũ in Spiritum sanctum, vt supra * dictum est.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ authoritas illa est intelligenda de necessitate coactionis, quæ inuoluntarium causat, & deuotionem excludit. Vnde signanter dicit: Ne iam non deuoti, sed inuiti rem uoluntariam faciamus. Necessitas autem uoti per immobilitatem fit uoluntatis, unde & uoluntatem confirmat, & deuotionem auget: & ideo ratio non sequitur.

AD 2[m] dicendum, ꝙ necessitas *coactionis*, inquantum est contraria uoluntati, tristitiam causat, sm * Philos. Necessitas aũt uoti in his, qui sunt bene dispositi, inquãtum

cundum bonitatem quæstio agitur, an. f. sit melius opus cum voto, quàm sine. Et additur in titulo magis meritorium in habenti bus charitatem, quorum solummodo opera sunt meritoria.

¶ In responsione ad secundum eiusdem 6. art. dubium occurrit, An ille quem pœnitet vouisse, ita ꝙ displicet ei vouisse, etsi esset in statu libertatis, sicut erat antequàm vouisset, nollet voue re, ex quo tamen vo to astringitur, vult seruare votum suũ, peccet, & si peccat, an peccet mortaliter. Videtur enim ꝙ nõ peccet, quia vellesuũ fertur in obiectum licitum absq; aliqua mala circunstantia. Manifestatur assumptũ, quia idem est obiectum istius, & obiectũ vni alterius non habentis votum, qui refutat obligare se voto, quem constat nõ peccare. Differentia nãque inter istos duos nõ est ex parte obiecti, sed ex parte modi volendi: quia habens votum fertur in libertatem a voto conditionaliter, scilicet si esset in statu libero: non habens vero votum fertur in libertatem absolute, quia est in statu libero.

† Epiſt. 45. non remore a fine. to. 2.

¶ In oppositum autem est, quia actus cadens super materia repugnante, est malus: sed actus pœnitendi in proposito cadit super materia repugnante, quia super bono. f. voto emisso, pœnitentia enim non debet esse nisi mali præteriti. ergo huiusmodi pœnitentia peccatum est. Et videtur ꝙ sit mortale, tum quia ex hoc ipso quòd habet materiam repugnantem, est actus malus ex suo genere: tũ quia alioquin religiosius dolens se esse, fuisse, & fore religiosum, paratus tamen viuere religiose ex quo est, esset in bono statu. Dolor. n. iste nihil aliud est, quàm pœnitentia voti religionis, cum voluntate non vouendi religionem, si esset liber.

¶ Ad euidentiam horũ tria videnda sunt. Primo, quid dicendũ *sit* de pœnitentia voti absolute. Secundo, quid de pœnitentia voti talis, puta, religionis, vel peregrinationis. Tertio, quid de pœnitẽtia subsecutorum bonorum operum.

¶ Quo ad primum sciendum est, ꝙ aliud est loqui de pœnitẽtia voti, & aliud de pœnitentia eius qđ est fecisse votum. Nam pœnitentia voti est dolere de promissione: quæ autem dolet de promissione promissionem non seruat, vt patet in his qui de malis promissionibus propositis & deliberationibus dolentes, propositum deliberationemq; mutant, & promissionem non seruant. Propter quod pœnitentia voti peccatum mortale est manifestę: sed de tali pœnitentia non est præsens quæstio. Pœnitentia autẽ eius qđ est fecisse uotum, est dolor de præterita applicatione sui ad vouendum, & non de voto ipso. Dolet. n. talis pœnitens, ꝙ se subiecit voto, & non mutat propositum adimplẽdi promissa pro posita, & deliberata. Et de hac pœnitẽtia ẽ præsens quæstio, quæ vocatur abusiue de voto, quia est de voto quo ad eius omissionẽ. De huius igitur pœnitentia absolute loquendo, dicendum est, ꝙ est de genere actuum, qui absolute sumpti male sonãt, qui tamẽ adiunctis quibusdam conditionibus honestantur. Sicut occidere hominem, male sonat: sed si adiungãtur debitæ cõditiones. f. pro pter iustitiam &c. est actus honestus. Non solum namque votũ, sed etiam applicare se ad vouendum, est actus bonus, ac per hoc male sonat ꝙ sit materia pœnitentiæ, quoniam pœnitentia malorum est: sed si causæ aliquæ rationabiles adiungantur, poterit actus honestari. Neq; enim emissio voti est ita de genere bonorum, vt non possit licite esse materia actus nolitionis, vt patet in eo, qui vult non vouere, seu refutat vouere. Nec obstat ꝙ emissi se votum est præterituꝫ, quia eiusdem rationis est actus præteritus, & futurus. Eiusdem siquidem rationis est velle occidere hominem, & velle occidisse hominem. Similiter non obstat, ꝙ actus preteritus est iam acceptatus: quoniam ipsa acceptatio preterita, & futura eiusdem est rationis, & idem est de ipsa iudiciũ, & applicatione ad vouendum. Ratio autem quare aliquod bonũ potest licite esse materia nolitionis, ac per hoc pœnitentiæ, est, quia tale bonum nõ est necessarium ad salutem. Quæ enim sunt necessaria ad salutem, non possunt licite refutari: & similiter nõ

D. 17.

Ca. 8. circa prin. to. 6.

Li. 2. c. 4. in 2. mo. 5.

Q. 14. ar. 2.

Loco cit. in argum.

poterit eorum esse pœnitentia sine peccato mortali, vt patet.

¶ Quo ad secundum differentia est inter *vota* maximorum, & diuturnorum bonorum, & alia vota. Nam pœnitentia votorum maximorum ac diuturnorum ratione suæ materiæ, infert remissiorem voluntatem in bono, quàm fuerit, quæ *sine detrimento* virtutis perseuerasię non est. Nam vbi prius iste, quẽ modo pœnitet fecisse votũ religionis, aut continentię, perseuerabat in complacentia inchoata vtriusque. f. eius quod est facere tale votũ, & ipsius voti, modo mutata uoluntate circa primum, non perseuerat in illo, quod est quasi radix tanti boni. Et consequenter magis ex necessitate, quàm amore perseuerat in conseruando continentiam, & religionem, quod si non peccato ueniali non est, nec parui periculi ad dispondum ad mortale. Cui enim minus cõtinentia, aut religio placet, non facile tot pericula euadet, aut remedia opportuna suscipiet, castigando corpus &c. Pœnitentia autem aliorum uotorum, ut peregrinationis, ieiunii, & huiusmodi, ratione materiæ non inferunt remissiorem uoluntatem in bono, quoniam sunt particularia quædam parua bona: et constat facile aliquem ista bona refutare propter meliora. Vnde huiusmodi uotorum pœnitẽtia nec ratione formæ nec ratione materiæ, est peccatum, si ex rationabili causa sit: alioquin ueniale peccatum est.

Infr. arti. 9. co. Et 4. di. 38. q. 1. ar. 2. q. 3. Et quol. 3. ar. 18. cor. Et quol. 8. ar. 10. cor. Ar. 1. huius quæst.

¶ Quo ad tertium, distinguendũ est, ꝙ aut pœnitentia est de operibus bonis factis ex voto, præsuppositio uoto, & sic est manifeste peccatum mortale. Hoc enim nihil aliud est, quàm dolere de præterita obseruatione uoti. quam constat fuisse de necessitate salutis. Aut pœnitentia est de ipsis eisdem operibus non præsuppositio uoto, sed magis cum eradicatione uoti. uerbi gratia. Plãtauit quis arborem fructiferam in horto suo, multo tempore fructus protulit, pœnitet post multum temporis dominum plantasse in suo horto arborem illam, uellet; cartuisse semper illa arbore, & fructibus perceptis, potius quàm habere illam cum fructibus. Sic in proposito, pœnitet aliquem se professum esse, uellet; nuaquàm professum esse, non curans quòd etiam non fecisset tor bona, quæ fecit seruando professionem suam &c. Pœnitẽtia siquidẽ ista non est de obseruatione uoti, sed de ipsa applicatione ad uotum cum subsecutis, nullo præsuppositio uinculo. Et talis pœnitẽtia eiusdem est rationis, cum pœnitentia talis uoti secundo loco discussæ. Ac per hoc, si habet pro materia maxima diuturnaque bona, ut castitatem, uel religionem, peccatum tanto gratius est, quanto remotioris a bono uoluntatis est, dũ omnia refutaret bona peracta si posset, infra lacitudinem tamen uenialiũ ualde proximorum casui ad mortale. Si uero habet pro materia, particularia parua bona, posset esse sine peccato, si rationabilis causa subsisteret. Et ex his patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS VII.

Vtrum uotum solemnizetur per susceptionem sacri ordinis, & per professionem ad certam regulam.

AD SEPTIMVM sic procedi tur. Videtur ꝙ votum non solemnizetur per susceptionem sacri ordinis, & per professionẽ ad certam regulam. Votum. n. vt* dictũ est, est promissio Deo facta: ea vero quæ exterius aguntur ad solẽnitatem pertinentia, non videntur eius omnino firmata in futurum, sicut vouentis, qui suam voluntatem obligauit ad aliquid faciendum, & antequàm faceret illud singulare opus, & fortasse ad pluries faciendum.

Super quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum septimum.

IN ar. 7. q. 88. dubium occurrit, in quo consistit solemnitas uoti. Et est ratio dubii, tum ipsa rei obscuritas, tũ diuersitas opinionum, tum necessitas sciendi hoc: quoniam hinc multarum quæst. solutiones pendent. Et ne in æquiuoco laboremus, quid nominis præponamus. Solemnitatis nomine in proposito nuncupamus illud, unde uotum habet quòd dirimat matrimonium. In hoc enim secundum omnes differt uotum solẽne a uoto simpliciter, quòd uotum solemne non solum impedit, sed etiã dirimit matrimonium si contrahatur, ita quòd matrimonium post contractum, est nullum: votum autem simplex impedire solummodo matrimonium potest.

¶ Est igitur triplex de hoc opinio. Prima est, quòd solẽnitas uoti consistit in benedictione, seu consecratione uouentis. Dupliciter enim solẽnizatur uotum. f. per professionem religionis approbatæ, & per susceptionem sacri ordinis, & in susceptione sacri ordinis manifeste interuenit cõsecratio uouẽtis. In professione

ne uero interuenit benedictio, ut patet ex 6.c. Ecclesiasticæ hie-
tar. vbi ritus constituendi monachum ponitur, & in pontificali,
seu ordinario Romanæ Ecclesiæ, vbi etiam ordo constituēdi mo
nachum habetur, licet aliter quàm tempore Dionysii fiebat.

¶ Sed hæc opinio falsa est, tum quoniam solemnitas voti non consistit in eo, sine quo votum solemne inuenitur: sed votū solēne religionis sine omni benedictione vouentis inuenitur. ergo solemnitas eius non consistit in benedictione vouentis. Patet minor dupliciter. Primo, quia professio tacita, Voluntate deliberata, acceptata est vere votū solemne, non præsumptum, sed vere actum, & tamen sine omni, benedictione fit. Secundo, quia professio expli cita non fit in omnibus religionibus approbatis cum benedictione, vt patet in ordine Prædicatorum, vbi solæ vestes benedicunt post professionem imme diate, ita quòd etiā hoc fit postquàm est solemni voto alligatus ille cuius vestes benedicūtur. Tum, quoniam solemnitas voti non consistit in eo, cum quo stare potest, q votum coniunctum sit simplex: sed consecratio sacri ordinis est huiusmodi, q cum ipsa stare potest, q votum continentiæ illi annexum sit simplex. ergo solemnitas talis voti non consistit in consecratione. Patet minor ex hoc, q Ecclesia posset statuere, q de cætero susci pientes ordinem sacrum, nō nisi simplex votum cōtinentiæ emittant. Tunc. n. quilibet voueret castitatē suscipiendo sacrū ordinem, & tñ non nisi simplex votum haberet: Tum, qm̄ concurren tibus simul voto, & cōsecratione, seu voto religionis, & benedictione, semota Ecclesiæ institutione, aut approbatione, nō cōstituitur votū solemne, vt patet ex eo, quòd si quis secluso Ecclesiæ statuto suscipiens subdiaconatū, vt totaliter sacris māciparetur, voueret continentiā, non propterea astringeretur voto solemni, & tñ concurrerent simul consecratio, & votum rōne cōsecrationis emissum. Et similiter, si quis profiteretur aliquā religionem, quæ nunc est approbata semota approbatione, puta, quòd desineret esse approbata, & post aliquis eam profiteretur, & benediceretur, vt de monachis est ordinatū, nō propterea astringeretvo to solēni. Nō habet ergo votū cōtinentiæ ex hoc, quòd sit cum susceptione sacri ordinis, quòd sit solēne: neque votum religionis ex hoc, quòd sit cum benedictione, quòd sit solemne.

¶ Secunda autē opinio est, quòd solēnitas voti consistit in exhibitione sui ipsius, ita quòd votū simplex habet solam promissionem: votum autem solēne habet promissionē & exhibitionē, nō promissorū in seipsis, sed in sua radice: quia habet exhibitionem suiipsius in nouo statu, in quo radicaliter cōtinētur omnia promissa. Nam & qui profiteretur religionē, & qui suscipit sacrū ordinem, non solū promittit seruare &c. sed ipso facto mutat statū, q̄uis nō mutaret vestes, habitationē, & conuersationē, vt patet.

¶ Sed nec hæc opinio est vera: qm̄ mutatio status, mācipando hominem ad diuinum cultum & religiosa opera, stare potest cū voto simplici, vt patet, si Ecclesia institueret, quòd in sacro ordine, & religione aliqua votum simplex fieret. Et rursus in sacro ordine mancipatur homo ad diuinum cultum sine dependentia ab annexo voto, vt patet in Ecclesia primitiua, & orientali vsq; in hodiernum diem. In religionibus vero quantumcumque aliquis exhiberet seipsum, & voueret, nisi Ecclesiæ authoritas interueniret, numquam votum religionis esset solēne, vt patet de

F votis professionis religionē nō approbatam, quàmuis sanctam.

C Est igitur tertia opinio, quæ est veritas, quòd solemnitas voti consistit in hoc, quòd Ecclesiæ authoritate statutum est tale votum esse solēne. s. per quod homo inhabilis est ad matrimoniū, vt in voto sacri ordinis, & in voto regularis obedictię, castitatis paupertatisque, vt est votū religionis. Probatur autē hoc esse verum tam ex eo, quòd Ecclesia posset statuere q̄ quicumque coram tribus voueret continētiam, faceret votum solemne continentiæ, ita quòd ipso facto esset voto solemni astrictus: sicut statuit, quòd quicūque susciperit ordinem sacrum, emittat votū continentiæ, quod voluit Ecclesia esse solēne. Constat aūt quòd in causa dicti statuti nulla benedictio, nulla consecratio, nulla mutatio status, nisi cōsequēs dictum votū interueniret. Sola ergo Ecclesię authoritate præueniēte votum, quod in se esset simplex, est solemne.

¶ Et cōfirmatur hoc ex professionibus tria vota de facto, hoc est, sine Apostolica autoritate. s. obediētiæ, paupertatis, & castitatis in religione nō approbata ad hoc quòd sit simpliciter religio, vt multis personis tertii habitus ex deuotionis feruore inuentum est contigisse. Hmōi. n. vota nō excedunt vim voti simplicis ex hoc solo, quòd authoritas Ecclesiæ deest. Secus autem esse de eisdem personis tertii habitus tria religionis vota professentibus de licentia sedis Apostolicæ, Sixtus quartus per bullam declarauit. Et hoc est, quod in sexto Bonifacius octauus determinauit dicens, quòd solēnitas voti sola Ecclesiæ institutione est inuenta. Et propterea Apostolica authoritate decreuit duo tantum vota esse solemnia. s. religionis approbatæ, & ordinis sacri. Et si contra dictā doctrinam obiiciatur, quòd contradicit authori in litera, quo ad primæ opinionis reiectionē, & in 4. sent. dist. 38. tā quo ad secundæ opinionis rationē, q̄ quo ad tertiæ opinionis assertionē: Rndeo q̄ quātum ad primā opinionē spectat, sī æquiuoco forte sumus quia author de solēnitate cæremoniali de facto ordinata in hmōi votis adhibēda loquitur: ego aūt de solēnitate, qua ipsum votum absolute in se habet, quòd sit solemne. Veruntamen de benedictione cuius meminit in litera, latior erit sermo.

¶ Quantū vero ad secundā, & tertiā opinionē, nō cōtradico author. Ad cuius euidentiā scito, q̄ exhibitio suiipsius, & statuti Ecclesiæ, possunt dupliciter cōsiderari. s. seorsum: et sic neutrum sufficit ad solemnitatē voti. Et proterea secunda opinio ponens in sola exhibitione consistere solemnitatem, refutata est, & ab ipso authore refutatur 4. senten. dist. 38. q. 1. ar. 2. q. 3. dum dicit, quòd quantumcumque aliquis profiteatur, nisi seruato posito iure hoc faciat, non est votum solēne. Propterea quoque tertia opinio ab authore ibidem refutatur, quòd. s. super simplici statuto Ecclesiæ fundatur. Oportet namque iuxta ſm distinctionis propositæ membrum, ambo simul concurrere. s. & Ecclesiæ authoritatem, & ex parte vouentis in potentia tradendi seipsum alteri, quæ impotentia, quia negatio est, fundatur super affirmatione: aut approbatæ exhibitionis suiipsius, vt author voluit, & rationi consonat, quasi Ecclesia propter hoc inhabilitet ad carnis, seu mundi opera, quia approbat exhibitionē ad Dei culcū, seu famulatum: aut approbati sic voti, vt ex hoc ipso, q̄ votum est sic, hoc est, cum inhabilitatione vouentis ad matrimoniū &c. approbatū prius ab Ecclesia, impotentia ista cōsequatur. Vtroq; siquidem modo Ecclesia facere potest, ex quibus patet primo, q̄ A ad solemne votum duo exiguntur tantum. Nam ex parte vouentis requiritur quòd vouerit: ex parte autem Ecclesiæ, quòd votū sit inhabilitans hominem ad matrimonium &c. Hanc enim inhabilitantem vim non potest votum ex priuata potestate habere, sed ab Ecclesia solū, manifeste patet ex eo, quòd sublata Ecclesiæ approbatiōe, & institutione, quātumcumque aliquis suscipiendo subdiaconatum voueret castitatem, & quicumque alius professionem alicuius religionis faceret, numquā solemni voto ligare B Dist. 34. tur, numquàm inhabilis esset ad matrimonium, quàmuis peccaret contrahendo, vt pote cōtra votū simpliciter agens: & in hac vi consistit solemnitas voti. Patet secundo, quòd hæc vis inhabilitans secundum præsentes Ecclesiæ institutiones conuenit voto ratione exhibitionis ipsius vouentis ad cultum ordinis sacri, vel famulatum religionis approbatæ. Cuius signum euidens est, quòd si quis susciperet ordinem sacrum a non episcopo, ac per hoc non susciperet vt in veritate sacrū ordinē, nō astringeretur voto solēni ad castitatem. Hoc n. ideo est, quia Ecclesia vim inhabilitātem statuit in voto mediante ordine: & simile est de professione omnino inualida. Et propterea ius canonicum, & omnes dicunt, quòd votum solemnitatis per susceptionem ordinis sacri, vel per professionē religionis approbatæ. Patet tertio, quòd hæc vis inhabilitans nō necessario exigit talem exhibitionem ad hoc, q̄ possit inesse voto ex noua constitutione Ecclesiæ: quoniam posset Ecclesia statuere, q̄ vouens coram tribus continentiam emittere, intelligatur votum inhabilitans ad matrimonium, seu votum solemne cōtinentiæ, q̄d idem est. Et ex his oībus apparet, q̄ oēs opiniones aliquid veri dixerūt, & q̄ doctrina hæc nō cōtrariatur authori.

¶ In eodem 7. artic. tam in corpore, q̄ in rēsponsione ad primū, aduerte, q̄ in voto solemni per susceptionem sacri ordinis, manifeste inuenitur aliquid aliud a voto spectans ad Deum. s. ipse ordo facer. In voto autem professionis, benedictio spiritualis, cuius memisit author, non inuenitur vniuersaliter, vt consuetudo Ecclesiæ testatur. Non enim ministri Ecclesiæ inuocant, vt Deum benedicere putemus, iuxta authoritatem literæ, quæ non adducitur ab authore ad probandum, q̄ in professione fiat benedictio, sed ad hoc, quòd quando per ministros Ecclesiæ fit benedictio, Deus est qui benedicit. Quare autem author benedictionem ad votum solemne omnis approbatæ religionis extenderit, ratio est se vī, quia attendit ad id, q̄d de iure fieri debere debeē, & non ad id quod fit: quasi præsumatur, q̄ professentes absq; benedictione, intelliguntur profiteri cum benedictione, sicut ab Apostolis, & Ecclesia institutum est de monachis. Sicut professentes tacite per habitus gestationem post annum &c. præsumuntur vouere solēniter, sicut ab Ecclesia institutum est. Ratio vero, quare benedictionem huiusmodi tanti fecerit, videtur esse, quia aliter stabiliter fundare indispēsabilitatem voti solemnis religionis iuxta decretalem allatam inferius in arti. 11. non poterat.

¶ Ad cuius clariorem notitiā scito, q̄ in votis solēnibus, q̄ habet Ecclesia, vidit author tria inueniri. s. votum, mancipationem ad diuinum cultum, seu famulatum: & consecrationem, seu benedictionem Et supponit, vt inferius patet, q̄ votum religionis esse indispensabile per quācūq; Ecclesiæ authoritatē: & propterea oportuit quòd indispensabilitatem fundaret super aliquo, quod non subiiceretur ecclesiasticę authoritati quo ad illius mutationem. Et quoniam tam votum, quàm mancipatio ad Dei famulatum, vt pote hominum opera, ab ecclesia mutari possunt, ad opus Dei recursum habuit. s. consecrationem, & benedictionem, vt in his constituendo solemnitatem voti, indispensabile concluderet votum solemne quo ad id, quod per se ad solemnitatem spectat, vt in dicto articulo inferius patet. Hæc est radicalis ratio, quæ coegisse videtur author ad ponendum, quòd solēnitas voti consistit in consecratione, vel benedictione diuina. Altera autem ratio, quæ in hac litera affertur ex similitudine solemnitatū in aliis actibus, seu statibus. s. militię, & nuptiarum, fundata super ratione communi, quia. s. solemnitas vnicuique rei adhibetur secundum illius rei conditionem, efficaciter infert quòd solemnitas cæremonialis in voto debet fieri secundum aliquid spectans ad Deum, puta, secūdum puritatem mentis, confessionem, & cæremonias ecclesiasticas ad Dei cultū pertinētes: sicut etiā ipsum votū ad Dei cultum pertinet, cū sit religionis actus. Hoc enim optime infertur ex ratione, & similitudine militię, & nuptiarum: sed to hoc concessio, non habetur quòd solēnitas, qua votum habet vim dirimēdi matrimonium, consistat in his cęremoniis, aut diuino effectu p eas. Videtur siquidē mihi, quòd hoc in loco distinctio illa locum habeat. s. de prima impositiōe nominis, de trāslatiōe eius ad aliud significandū. In corp. ar.

Ad primvm ergo dicendū, q̄ huiusmodi solemnitas pertinet nō solum ad homines, sed ad Deum, inquantū habet aliquam spiritualem consecrationē, seu benedictionem, cuius Deus est author, etsi homo sit minister, ſm illud Num. 6. Inuocabunt nōmen meum super filios Israel, & ego benedicam eis: B & ideo votum [4]solemne habet fortiorem obligationem apud Deum, quàm votū simplex, & grauius peccat, qui illud transgreditur. Quod autem dicitur, q̄ votū simplex non minus obligat apud Deum, quàm solemne, intelligendum est quantum ad hoc, quòd vtriusque transgressor peccat mortaliter.

Ad 2m dicendum, quòd particularibus actibus non consueuit solemnitas adhiberi, sed assumptioni noui status, vt [4]dictum est. Et ideo cum quis vouet aliqua particularia opera, sicut aliquam peregrinationem, vel aliquod speciale ieiunium, tali voto non congruit solemnitas, sed solum voto, quo aliquis totaliter se subijcit diuino ministerio, seu famulatui, in quo tamen voto quasi vniuersali multa particularia opera comprehenduntur.

Ad 3m dicendum, q̄ vota ex hoc q̄ fiunt in publico, possunt habere quandam solemnitatem humanā, non autem solemnitatem spiritualem, & diuinam, sicut habent vota prætermissa, etiam si coram paucis fiant. Vnde aliud est votum esse publicum, & aliud esse solemne.

C Solemnitas namque si secundum propriam significationem sumitur, cæremonialia, & præcipue ea. ra importare videtur, quæ singulari quodam tempore fiunt: & inde translatum est ad alia. Et a consuetudine Ecclesiæ factum est, vt cū de voto agitur, significer in voto vim dirimendi matrimonium, seu id vnde votū habet vim talem Vnde author ad propriam vocabuli significationē more suo aspiciens, & in cæremonialibus significatis nomine solemnitatis, diuinum opus cōtemplatus, ad ipsum diuinū opus. s. spiritualem benedictionem solemnitatis nomen applicauit, volens quòd ex tali diuino opere votum habeat vim dirimendi matrimonium &c. Vt autem ex dictis patet, hæc benedictio non inuenitur in omni uero voto solemni. Et ubi inuenitur, per accidēs se habet ad solemnitatem voti non cæremonialem, sed legitimam, de qua est qō: quæ uoti solemnitas ideo uocari potest legitima, quia lege sancita, & hoc nomine nuncupata, legis uim habet. Hæc autem ideo dicta sunt, ut mens literæ percipiatur, & ut D scias solemnitatem duplicem esse in voto. s. cæremonialem, & legitimam, quæ ratione cæremoniarum adiunctarum sortita uidetur nomen solemnitatis. Sed de nomine non est qō, sed de re.

¶ In eadem rēsponsione ad primum eiusdem septimi articuli, dubiū occurrit. An distinctio uoti simplicis, & solemnis sit specifica, sic, quòd transgressor utriusq; simul incurrat deformitates duarum specierum. uerbi gratia. Habens uotum solemne & simplex continentię, si fornicatur, peccet cōtra continentiam latriā uoti simplicis, & latriam uoti solemnis. Apparet enim ex dictis authoris in 4. di. 38. quòd distinguantur hæc vota specie, sicut vegetatiuum, & sensitiuum: & cōsequenter, quòd duarum specierum mala incurrat transgressor utriusque.

¶ In oppositum uidetur esse, quia nihil est uinculi, nihil uirtutis in uoto simplici, quod non sit in solemni. Et similiter quicquid transgressionis est in uoti simplicis uiolatione, clauditur in uiolatione solemnis. Nulla ergo alia additur deformitas ex uiolatione simplicis uoti de eodem. E

¶ Ad hoc dicitur, quòd quemadmodum oculus hominis, & oculus leonis sunt eiusdem speciei, inquantum sunt potentiæ uisiuę proper identitatem formalem obiecti utriusq;, puta, coloris: potentiarum. n. diuersitas, uel identitas formalis, penes obiecti formalis diuersitatem, uel identitatem attenditur. Et sunt diuersarū specierum, inquātum sunt naturalia membra hominis, & leonis, iuxta illud Auer. in 1. de anima. Membra hominis, & mēbra leonis differunt, quia anima hominis differt ab anima leonis. Hæc siquidem distinctio ex parte subiecti, seu habētis, se tenet: ita uotum solemne, & uotum simplex, si ad actus referantur, præsupposita identitate materiæ, eiusdem sicut speciei, quoniam utriusq; cultum Deo affert promittendo idem. Si autem referantur ad uoluentem, sic claudunt in se diuersitatem specificam, saltē propter inhabilitatem uouentis ad oppositā, puta, ad matrimonium, & ad habendum proprium &c. Propter quod uotum solemne dicitur habere plene uim obligatiuam, simplex autem nō: quoniā simplex uotum cōtinentiæ sic obligat ad cōtinentiam, q̄ relinquit poten-

potentiam ad matrimonium, & eius opus. Solemne autē sic obligat, ꝙ vouens est inhabilis ad matrimonium, & eius opus, ita ꝙ si contrahat, matrimonium est nullum: & si vratur illo, peccat mortaliter, etiam reddendo debitum. Et quoniam distinctio specifica vitiorū ex parte obiecti attenditur (vnde non est hic diuersitas) ideo eiusdē

ARTICVLVS VIII.

Vtrum illi, qui sunt alterius potestati subiecti, impediantur a vouendo.

speciei est transgressio voti solemnis solum, & coniuncti cū voto simplici præcedente, vel sequente.

Infr. q. 189 arti. 5. Et 4. di. 32. ar. 4. & di. 38. q. 2. ar. 1. q. 3. Et opus. 17 c. 12.

Immo eiusdem est speciei transgressio solemnis & simplicis, & differunt solū secundum magis & minus graue. Vnde in litera dicitur, ꝙ grauius peccat, qui solemne transgredi tur. Ad obiectionem autem ex 4. sentent. dicitur, ꝙ distinctio specifica, qua sensitiuū in homine differt specie a sensitiuo puro, puta, in leone, nō est ex parte obiecti, vt patet de oculis, & cæteris sensibus, sed ex parte habentis. Vnde ex hoc non habetur aliquid contra determinationem factam.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum octauum.*

IN ar. 8. eiusdem 88. q. dubium occurrit, An votum subditi de eo, in quo subiicitur, obliget subditum ad mortale antequā innotescat superiori. Verbi gratia. Vouet religiosus quotidie dicere septem psalmos pœnitentiales, nec hoc votum indicat prælato suo, si interim transgreditur tale votum, an peccet mortaliter. Videtur enim ꝙ non peccet, saltem mortaliter, quia tale votum vsquequo innotescat prælato, nō est firmum, vt patet, & in litera dicitur in responsione ad tertium & ad quartum. Et si nō est firmum, ergo non est votum, quoniam de ratione voti est firmitas. Et si non est votum, ergo non habet vim obligatiuam ad mortale. In oppositum est, quia votum conditionatum extante conditione obligat ad mortale: sed huiusmodi votum est conditionatum, vt in litera dicitur in responsione ad vltimum, & conditio extat: nam conditio subintellecta est, si superior non cōtradixerit, et hæc extat quandiu superior nescit tale votum. ergo huiusmodi votum obligat ad mortale nescienre superiore.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis sciendum est, quòd bonum supererogationis quod subditus vouet, pōt dupliciter se habere ad subditum vouentem. s. vt inhibitum in communi, uel in particulari uel ut non inhibitum. Habet enim se ad religiosum, ut inhibitum in communi, opus peregrinationis, quia non potest sine licentia exire claustrum: ut inhibitū uero in particulari, opus mortificationis uerberando se, & huiusmodi, si a prælato prohibeutur fieri sine sua licentia. Vt nō inhibitum uero opus orationis, quando sibi uacat. Si igitur subditus vouet opus supererogationis inhibitum, subintelligitur conditio affirmatiua. s. si superior consenserit, quoniam aliter materia uoti non esset opus uirtuosum. Opus enim inhibitum stante inhibitione constat nō esse opus uirtuosum. Votum autem est promissio facta Deo, & nō debet esse ridiculosa. Vnde tenetur subditus consensum superioris requirere, antequàm sit in mora persoluēdi uotum. Nisi enim ipse superiorem teneretur requirere de relaxāda inhibitione, seu concedenda licentia, uana & ridiculosa esset promissio.

¶ Et confirmatur, quia in promissione quæ fit homini cum conditione, si consenserit amicus, uel cognatus &c. aut implicite sub intelligit quis debeat requirere cōsensum, aut specificatur quis teneatur, si inter rationales homines fit cōtractus. In uoto autem inter hominem & Deum fit quasi contractus quidam, & cū non expectetur ꝙ Deus procurare debeat cōsensum superioris, restat ut uouens teneatur ad superioris consensum requirendum. Tempus autem requirendi, ut dictum fuit, est antequàm sit in mora implendi promissum. Si autē subditus vouet Deo opus supererogationis non inhibitum, tunc conditio subintellecta est negatiua. s. si non contradicat superior. Et ratio est, quia actus supererogationis, qui est in potestate superioris nō inhibitus, est uere actus uirtutis, & stante conditione non inhibitionis, est in potestate uouentis durante cōditione. ergo pōt esse materia uoti. Nō requiritur ergo ad hoc, ꝙ tale uotū sit uere uotum conditionatū, cōsensus superioris: quoniam in nullo potestatem superioris lædit.

¶ Et propterea ad dubium motum dicit, ꝙ si subditus quicūq; puta, puella, uxor, religiosus &c. uouerat non inhibita, quæ sunt in potestate superioris, tenetur ea implere, superiore nihil de hoc sciente, & peccat mortaliter transgrediendo, durante conditione non contradictionis superioris. Et ad obiectionem in oppositum dicitur, ꝙ uotum tale non est firmū simpliciter & absolute, quia non habet materiam quę absolute sit in potestate uouentis, sed in potestate alterius, est tamē firmum durante conditione, & propterea obligat durante conditione, & non obligat absolute. Et ex his patet sensus litteræ: et quare author sua distinctione ponat condicionem affirmatiuam, & negatiuam dicendo, Si superiori placuerit, uel non renitatur. Facta est n. hæc distinctio propter diuersam dispositionem materię promissæ sm et se inhibitum, uel non esse inhibitum, ut declaratum est.

¶ Sed hic occurrit dubiū non pertranseundū silētio, An superioris consensus, uel contradictio in uotis subditorum referatur ad opus, qđ est materia uoti: an ad uinculū uoti. Est nāq; dubitare de hoc, quærere, cum quis sit subditus uouet, uerbi gratia, peregrinationem uel ieiunium, si superior negat licentiam peregrinādi, aut inhibet ieiunium, an teneatur manifestare superiori uinculum facti uoti de hoc, an sufficiat, quòd superior nesciens contradicat operi. Ex hac siquidem cogitatione multa dependent. Videtur enim ꝙ contradictio, uel dissensus referatur ad uinculū uoti: qm cōtradictio superioris nihil aliud est, quàm irritatio uoti: non irritatur autem uotum a superiore nesciente. Et confirmatur: quia Numeri trigesimo, ubi de hmōi uotis est sermo, cōsensus, uel cōtradictio superioris refertur manifeste ad uotum, ut patet ibi i litera de patre respectu puelle, et uiro respectu uxoris.

¶ In oppositum aūt est, quia oppositorū eadem est rō: sed ad constituendū uotum conditionatū ualidū, sufficit superioris cōsensus ad opus, ut patet ex dictis. ergo ad destruendam obligationem huiusmodi uoti sufficit superioris dissensus respectu operis.

¶ Ad hoc dr, ꝙ quia consensus, uel dissensus superioris exigitur ad votum rōne materiæ, quia. s. id quod voto promittitur, est in potestate superioris, et ad hoc ꝙ sit materia voti, oportet ꝙ sit actus virtutis, nec pōt esse actus virtutis, nisi sit a superiore non inhibitus, iō cōtradictio, vel cōsensus superioris directe ad opus respicit, qđ est voti materia. Et propterea si opus ihibetur, desinit esse materia voti, durāte inhibitione. Et obligatio uoti nō se extendit ad illud: et si opus nō inhibetur, iā habetur materia voti, & obligatio uoti extēdit se ad illud, durāte nō inhibitiōe. Ex eo aūt ꝙ cessat obligatio uoti rōne materiæ subtractæ ab eo cuius est, sequitur ꝙ nō tenetur indicare uoti sui uinculum superioris: quoniam indicatione opus est, quando obligatio remaneret respectu illus operis tunc exequendi, non aūt qñ desinit esse. Sicut nec habens uotum simplex continentiæ, tenetur coniugi indicare uotum suum: sed pōt licite reddere debito eadem ratione, quia. s. actus concubitus reddendo debitum, desinit esse materia uoti castitatis, durante cōiungio. Nec obstat si dicatur, quia si indicaret uoti sui uinculum superiori, inhibenti opus, forte concederet illud, qm licet hoc forte accideret, nō tn ad hoc tenetur ex ui uoti. Sicut nec talis coniux tenetur petere a coniuge, ꝙ nō teneatur reddere debitum, uel ꝙ non petat debitum. Et tō eadem est quæ iam dicta est, quia. s. obligatio uoti deficit pp subtractionē materiæ, durāte tali statu, seu inhibitiōe. Dixi aūt ex ui uoti, quia secus esset qñ intētio alicuius uouētis fuisset obligare se ad manifestādū uotū illi, i cui[2] potestate, est materia quā promittit.

¶ Ad obiectionem uero in oppositum dr, ꝙ aliud est uotum irritare, & aliud est uotum desinere ab obligatione totaliter, uel nūc propter defectum materiæ totaliter, uel ad tempus. Irritatio namque requirit notitiam uoti, aut saltem superioris uoluntatem irritatiuam uotorū subditi. Et de irritatione loquitur scriptura, quę notitiā superioris ponderat. Desitio aūt ab obligatione defectu materiæ non exigit nisi materiæ defectū siue sciēter, siue ignorāter dns materiæ illā auferat. Et de hac est sermo in præsentiarū. Sed qm idem nō est petere aliquam rem, uel aliquod opus absolute, & petere hæc eadē ut exhibenda Deo ex suscepto beneficio per uotū; & uniuersaliter ut promissa Deo, & negat qñque quis concedere aliquid absolute subdito, qđ ut Deo exoluēdum concederet: ideo tutius est dicere, ꝙ tenetur petere rem, uel opus, ut promissa Deo. Nec est simile de coniuge habente uotum castitatis, quia nō est uti actu uenereo reddēdo debitū, nec ēi sub cōditione cadit sub uoto castitatis. Votum autem subditi conditionaliter compre hendit opus etiam inhibitum: & hæc uia est regulariter amplectenda. In casibus autem prima uia sufficere uidet, non tamen ad irritādum uotum, ut dictum est.

¶ In eodem ar. circa uota subditorum occurrit aliud dubiū, An subditus uouens cum licētia superioris, qui post uotum factum reuocat licētiam, teneatur adimplere uotum. Et uidetur quòd non. Primo, quia hæc est Augustini sententia sumpta ex 30. c. Numeri, ut patet per ipsum Augustinum in eodem loco, cuius uerba in parte allegātur a Magistro sentētiarū in 32. dist. 4. & habentur in Decretis 33. q. 5. ca. Manifesto. Vbi Gratianus in fine ca. Mulierem. expresse hoc explicat.

¶ In oppositum autem est, quia superior reuocans peccat, ut patet ex eo quòd Numeri 30. dicitur de uiro reuocante, quòd portabit iniquitatem suam. Et constat quòd ideo peccat, quia iniuste inhibet rem Deo cum suo consensu promissam, non dari. Iniustis autem inhibitionibus non est obediendū, sed contradicendum. Igitur subditus tenetur fidem promissam Deo seruare contra uoluntatem superioris iniustam.

¶ Ad eius euidentiā præmittēda sunt duo. Et primo, ꝙ cū cōsensus, vel dissensus superioris in voto subditi, respiciat directe materiam voti, quæ quia non est ipsius vouentis, sed superioris, nō pōt esse materia subditi, nullus. n. pōt obligare Deo qđ suum nō est, consequens est, vt qñ superior concedit subdito vouere aliquid, puta, ieiunium, vel orationem, facit actum illum qui est materia voti, esse vouentis, non simpliciter & absolute, sed ad promittendum, & exhibendū Deo quod exigitur. Et sufficit ad hoc, ꝙ res sit materia voti subditi, vt manifestius patet in exemplo rerū corporalium. Vir nāque concedens vxori vt voueat tale vas argenteum Deo, non facit per hanc concessionem, ꝙ illud vas sit simpliciter & absolute vxoris: sed facit ꝙ illud vas sit vxoris quo ad promittendum, & exinde exhibendum Deo. Nam vxor non pōt per istam concessionem facere quicquid vult de illo vase, sed solū promittere, & exinde exhibere illud Deo. Non transfertur ergo per hmōi cōcessionē, vasis dñiu m in vxorem simpliciter, sed sm quid. s. quo ad promittendum, & inde exibendum Deo: sed remanet dominio vasis apud virum, vxor sit domina eiusdem vasis, quo ad hæc tantum. Sicut si vir concederet tale vas alicui vt daret illud in pignus, nō pro ipso dño, sed pro eo cui cōceditur vas, dominium vasis absolute remaneret apud virum & is cui concessum est, esset dominus quo ad hoc, qđ est dare illud i pignus. Esset. n. vas suum quo ad hoc, & non simpliciter. Cum igitur superior consentit inferioris voto, facit vt materia voti sit sua. s. ipsius subditi. Sua aūt non simpliciter, sed ad promittendū, & exinde exhibendum Deo. Et propterea remanet post concessionē dominiū simpliciter illius materiæ apud superiorem. Secundo sciēdum est, quòd qñ aliquid conceditur alicui non absolute, sed ad aliquem actum, res illa sic concessa, non transit in actuale dominium eius cui est sic concessa, nisi per actum illum ad quē est cōcessa: ac per hoc donec exerceatur actus ille, res sic concessa non est, etiam quo ad hoc, extra dominiū superioris qui concessit, nisi in potentia, quia. s. subditus pōt rem illam assumere in materiā talis actus, verbi gratia, prosequendo exemplū positum, Vas cōcessum a viro vxori ad vouendum illud Deo, vel ad dandum in pignus, quia non est cōcessum absolute, sed ad actum promittendi, & exinde exhibendi Deo, vel dandi in pignus, ideo nō trāsit et in dominium vxoris quo ad hoc. s. ꝙ sit suum vt materia promissionis &c. nisi in potentia, donec promittat illud Deo. Nam antequàm promittat illud Deo, non est illud vas suum in actu, vt materia promissionis, sed in potentia, quia. s. pōt illud promittere. Vnde si vxor nūquàm promissionem reduceret ad actū, nū quàm vas concessum sibi ad actum promissionis tantum, efficeretur actus suum sm quid. s. vt materia promissionis suæ. Ex his aūt principiis trādendum est ad quæstiū, ꝙ subitus qui vouit de consensu superioris postea reuocantis, seu inhibentis exhibitionem rei voto promissæ, excusatur a peccato non seruando votū: superior vero peccat mortaliter reuocādo, seu inhibendo. Quòd enim subditus excusetur, sequitur ex eo, ꝙ res concessa sibi ad promittendū, & exhibendum, licet facta fuerit actualiter sua vt materia promissionis qñ vouit, non tn facta est sua in actu, sed in potentia, vt materia exhibitionis. Et propterea ex quo superior antequā ab eo transferatur dominium, quo ad hoc ꝙ res sit materia exhibitionis, rem illā retraxit ad se, subditus cuius non erat adhuc actu et sm quid res illa, non tenetur ad exhibendum qđ suū non est. Quòd vero superior mortaliter peccet inhibēdo, sequitur ex hoc, ꝙ licet apud superiorē remanserit dominium illius rei exhibendæ Deo, remanet tn dominium obligatum ad exhibendum rem illā Deo rōne voti sui subditi, quo res illa obligata est Deo de consensu ipsius superioris. Et propterea tamquàm violator, & delusor vinculi ad Deum, mortaliter peccat. Et propterea lex diuina Numeri 30. maritum qui post consensum reuocauit, portare suam iniquitatem statuit: vxori aūt non iusuit vt inuito marito exequeretur, inūnuans per hoc, vt Aug. exposuit, vxorē esse excusatam ad obseruationem voti. Et per hoc patet rnsio ad obiectionem in oppositum, quia. s. iniuste inhibere, aut præcipere contingit dupliciter. Vno modo, vt a iustis exequendis ad quem tenemur, abstineamus, aut iniusta faciamus, vt si quis præciperet furari, aut non credere in Deum: & sic non est obediendū iniuste mandantibus. Alio modo, quia tantum ipse præcipiens, aut inhibens peccat inhibendo, seu præcipiendo: & sic iniuste inhibentibus, aut præcipientibus est parēdum. Et sic est in propositō, qm, vt dictum est, subditus non tenetur ad exhibendum Deo, qđ debebat esse suum, & impeditum est ne sit suum, sed superior impediens post vinculum, ne sit subditi ad exhibendum Deo vt cō senserat, in culpa solus est. Caue aūt hoc in loco ne ex dictis accipias, aut inferas, ꝙ si prælatus consentiat uoto sui subditi, nō post sit sine peccato in uoto illo postea dispensare: hoc nāque non est dictū, nec clauditur sub data doctrina, si formaliter intelligatur vt intelligi debet. Sermo nāque habitus fuit de superiore, & subdito, inquantum hmōi, inquantum. s. superior est dns, aut quasi dns materiæ voti, & subditus dominio illius caret. Magna aūt est differentia inter superiorem, & ecclesiasticum prælatum. Nam uir est superior respectu uxoris, & pater respectu filii, & dns respectu serui, nō tn ecclesiasticus prælat⁹. Et rursus superioris potestas est ad irritandum uota: ecclesiastici aūt prælati ut sic, potestas est ad dispensandum, uel commutandū uota. Et superioritas conuenit alicui in propria persona, eadem rōne qua est dns, uel quasi dns materiæ promittendæ, ut patet de patre, marito &c. Prælatio aūt ecclesiastica conuenit alicui in persona Dei, ut infe rius in hac eadem q. patet ab authore. Vn hæc duo inueniuntur & separata, & coniūcta. Q̄n sunt separata, ut contingit in uotis sæcularium. uerbi gratia, in uotis mulierū habentium uiros, potestas superioris est in marito: potestas aūt prælati est i episcopo. Et tūc maior est potestas superioris quàm prælati, quia superior utpote dns materiæ uoti pōt irritare uotum, utpote de re sua sine se factum. Prælatus aūt, utpote dispensator, non dns, pōt dispensare, uel commutare. Et propterea uxorum uota tutius a uiris irritantur, quàm a prælatis dispensetur: & simile est de aliorum subditorum uotis, quo ad id, in quo sunt alterius. Q̄n uero sunt cōiuncta in eodē supposito, ut contingit in prælatis religiosorū, qui sunt & tāquam domini materiæ uouendæ, & tamquàm dispensatores uotorum in persona Dei, non sunt deterioris conditionis ex hoc, ꝙ sunt coniuncta hæc duo in uno, quàm si essent separata. Et propterea sicut i uotis uxoris de cōsensu mariti factis, pōt episcopus dispensare, ita in uotis religiosorum de superioris cōsensu factis, pōt ipse idem, inquantū prælatus, in persona Dei dispensare. Nam qñ cōsensit uoto subditi nō ut prælatus in persona Dei, sed ut quasi dns materiæ promittendæ consensit. Vn si postea in persona Dei dispenser, aut commuter, non est reuocator cōcessionis, aut inhibitor seruandæ promissionis, sed dispensator. Nec hoc est authorizare in facto proprio, ut quidam autumare

Ar. 1. q. præced.

autumare videntur, qm̃ nihil de proprio facto iudicat: sed de vo to subditi tamquam rato & firmo, cui per accidens coniungitur, quòd ex propria concessione ipsius qui dispẽsat, fuerit ratũ. Quę enim sunt per accidens, tamquam externa relinquuntur.

¶ Circa vota subditorũ aliud adhuc dubiũ incurrit, An si irrita sunt ab habente potestatem non perpetuã, sint semper irrita, aut cessante statu subiectionis illi⁹ reuiuiscant. Verbi gratia. An puella ꝛte neatur ad exequẽdũ suum votũ a patre irritatum, postquã ætate puellari trãsacta, facta ẽ sui iuris.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ siue uotum fuerit perpetuum, siue temporale, ex quo est factũ de eo, qđ est nõ suum, sit superior, in cuius potestate tunc est illud quod voto promittitur, irritat votum, amplius nõ tenetur. Et ratio est, quia si teneretur postquàm est facta persona illa sui iuris, aut absoluto illo prælato qui irritauit, ista obligatio cum non sit postea de nouo adueniens, non esset nisi ratione continuati vinculi ipsius uoti. Sed vinculum voti ex quo fuit irritum, desiit esse, & cõstat ꝙ illud qđ nõ est, continuari non potest. Non ergo tenetur quis ad implendũ votum semel irritum: et hoc aperte in sacris canonibus patet extra, de conuer. coniu. c. Quidã. &c. Placet. vbi vir professus irritante vxore suũ votũ, illa mortua, non tenetur ad religionẽ. Sed aduerte, quòd si persona subdita voueret nunc aliqd non pro nunc, sed pro tempore quo illud erit suum, ꝙ votum tale est firmũ, adeo ꝙ non potest a superiore irritari. Verbi gratia. Vxor vouet ieiunare qñ erit uidua, & sic de aliis. Et ratio ẽ, quia res promittitur pro illo tempore quo non erit in potestate superioris. Et iam constat, quòd ideo superior habet potestatem irritãdi, quia ẽ dñs, aut quasi dñs materiæ quæ promittit, cuius oppositũ hic accidit, & nõ ratione superioritatis respectu pœnæ vouẽtis. nisi quatenus ipsa persona vouentis esset uoti materia. Sup hoc enim fundamento tota hæc doctrina fundata est, & bene.

¶ In responsione ad tertium eiusdem 8.ar. primo declarãdus est verus sensus literæ: deinde discutienda sunt dubia quædam de votis religiosorum. Scito igitur quòd responsio ista communiter videtur male intellecta, qm̃ intelligitur quòd hæc litera reddat pro ratione, quare nullum votum religiosi est firmum: quia nullum tempus est, in quo prælatus non possit subditum occupare. Et quia ratio ista inefficax inuenitur, aut reprehenditur author, aut excusatur cum glossis. Et salua eorum reuerentia, omniũ error accidit, quia verba literæ ſm planam eius constructionẽ non consideraueruntLitera nãq; in principio responsionis ponit causam, quare nullum votũ religiosi est firmum tali contextu, quòd primo explicat ipsam rem, quæ est causa, dicens quòd religiosus subditus est prælato quantum ad suas operationes ſm professionem regulæ. Et statim subdit aduerbium causale ad inferendam dictam conclusionem, dicens, Et ideo nullum votum religiosi est firmum, nisi sit de consensu prælati. Sed qm̃ in contextu literæ in ly ideo, & ly nullum votum, mediat vna parenthesis, quia in terponitur totum hoc. s. (Etiam si aliquis ad horam aliquid facere possit, quando ad alia non occupatur a prælato, quia tamẽ nullum tempus est exceptum, in quo prælatus non possit eum circa aliquid occupare) idcirco male intellecta est hæc litera. Vbi aduerte duo. Primo, quòd ratio illius interpositionis fuit, vt responderet non tacitæ, sed expressæ obiectioni in argumento, & in ipsa interpositione replicatæ. s. Etiam si religiosi possint aliqua bona facere sine licentia prælatorũ. ergo possunt promittere. Secũdo, quia illa conclusio, Nullum votum religiosi est firmum, est conclusio illata in cõtextu literę ex duobus. Primo, ex propositione posita in principio responsionis tãquã causa conclusionis, vt dictum est. Secundo, ex illa aduersatiua interposita. s. Quia tamen nullum tempus est &c. non tãquã a causa conclusionis, sed tãquã a particulari causa excludẽte particularem obiectionem. s. de votis, quorũ adimpletio eget tpe. Nõ. n. omnia vota, etiã propriissime respectu boni supererogationis, egẽt tpe i executiõe, vt patet de voto abstinẽtiæ. Propter hoc. n. ſm plenam cõstructionem literæ, illa cõclusio vtriq; deseruit. Hic est proculdubio sensus lfæ.

¶ Circa conclusionem autem ipsam. s. Nullum uotum religiosi est firmum, dubium multiplex oritur. Primũ est, de eius ratione, qua. s. ratione habeatur ueritas istius cõclusionis. Secundum est, de eius ueritate. Nam uidetur habere instantiam in tribus generibus rerum. Primo, quo ad inhibita, seu mandata ex regula, seu statutis religionis. Videtur enim quòd possint talia a religioso uoueri firmiter: quoniam non est subditus prælato contra regulã, aut statuta, ut si quis uoueret ieiunare feria sexta, aut tenere silentiũ in dormitorio. Secundo, ex his quæ sunt ex genere suo pctã uenialia, ut non dicere uerbũ otiosum, uidetur ꝙ religiosus possit hęc firmiter uouere, qa in his non est subditus alicui homini. Tertio, in his quæ sunt peccata mortalia, ut non furari. In his namque nulli subditur: et simile est iudicium de actibus uirtutum necessariis ad salutem, ut communicari semel in anno, colere Deũ.

Ar. 2. huius quæst. Q. 32. ar. 7. & q. 86. ar. 3.

Ad primum dicitur, ꝙ ideo religiosus non põt uouere, quia Ecclesia sic statuit, vt habetur 20. q. 4. canone Monacho, ubi dicit, Monacho nõ licet uota uouere; ꝙ si uouerit, frãgendũ est. Sed cũ textus iste sit ex Basilio a Gratiano acceptus, & a Concilio, aut apostolica sede, non ostendatur habere robur, nulla ex hoc loco Ecclesiæ, sed Basilii authoritas habetur. Et propterea dicens Ricardus, ꝙ Ecclesia diuina authoritate hoc statuit, si statutũ Ecclesiæ attulisset, fecisset satis. Accõmodationes vero quas affert, taceo, quia rõnem efficacem quærimus. Ad rõnem igitur in litera posita me cõuerto. s. quia religiosus subditus est prælato quantũ ad suas operationes ſm professionem regulæ. Ex hoc. n. habetur, ꝙ cum omne votum habeat pro materia operationes ipsius religiosi, cõsequens est vt religiosus nõ sit dñs materiæ uoto promittẽdæ. Et si quidem oẽs religiosi operationes sint subditæ prælato, manifeste rõ currit vniuersaliter. Si aũt aliquæ sic, & aliquæ nõ, oportet videre vnde vniuersalis sequela habeatur. Principiũ aũt huius euidentiæ hinc sumendum est, quòd operationes religiosi quo ad duo possunt subiici prælato. Primo, quo ad exercitationem, quia. s. prælatus põt illas, vel earum omissiones præcipere exequẽdas a subdito, vt sunt ire ad chorum, seruire infirmis &c. Secũdo, quo ad qualitatem operationis, quia. s. prælatus põt de operatione illicita facere licitã dispẽsando, vt comedere bis feria sexta, loqui tempore silentii, & hmõi, quæ sunt operationes ſm regulam illicitæ, quas tamen ſm regulam potest, quando ei videbitur, prælatus dispensando facere licitas huic suo subdito. Constat ꝙ operationes necessariæ ad salutem, aut quæ sunt peccata ex suo genere siue venialia, siue mortalia, neutro modo subsunt prælatis religiosorũ. Operationes vero supererogationis superexcedentes professionem aliquo modo subsunt, & aliquo modo non subsunt prælatis. Nam quo ad exercitationem. s. ꝙ fiant a subditis, non subsunt prælatis. Votum meum, inquit Bernardus, non augeat prælatus sine mea voluntate. Non. n. potest prælatus regulariter præcipere ieiunium, quando ſm regulam non tenetur religiosus ieiunare: quod tamen potest in casu, quando. s. tale opus ad ea quæ dicta sunt regulæ foret opportunum. Quo ad omissionem vero subsunt prælatis omnia, excepto transitu ad altiorem religionem, seu statum. Potest enim prælatus religiosi suo subdito quodlibet aliud supererogationis opus inhibere, quia istæ operatiões possunt ordinari ad ea quę regulæ sunt, in quibus directe religiosus est subditus prælato. Opera autem illicita ex regula, quæ prælatus potest facere licita suo subdito dispensando, constat quòd subsunt prælato quo ad qualitatẽ, quia potest secundum regulam de illicitis facere licita. Et etiam quo ad excercitationem, quia præsupposita dispensatione potest præcipere suo subdito eorum executionẽ in ordine ad ea, quæ sunt secundum regulam. Potest enim prælatus religioso subdito præcipere, quòd loquatur tempore silentii, aut bis comedat tempore ieiunii, quando dispensando, vinculum regulæ aufert quo ad illum tunc, & necessitas, aut pietas hoc suadet. Et ratio est, quia nihil prohibitum in regula, dispensabile tamen a prælato est, quod non possit dispensatum ad ea quæ sunt regulæ rationabiliter ordinari. Religiosus autem subditus prælato secundum regulam, non solum subditus est quo ad operationes, & omissiones contentas in regula, sed quo ad eas, quæ ad contenta sub regula rationabiliter ordinari possunt. Alioquin oporteret inter prælatum & subditũ disceptationes esse, an facere, vel omittere hoc, vel illud propter bonũ conuẽtus, aut obsequiũ &c. teneatur,

netur, quia nõ est hoc expressum in regula. Ex quibus omnibus colligitur, ꝙ religiosus subditus est prælato i operationibus exercendis & omittẽdis, omnibus, quę non sunt de necessitate salutis, aut peccata, excepto exercitio excedentium regulam, & transitu ad arctiorem religionem, vel statum: quæ quia semper intelliguntur excepta, ideo absolute verificat, ꝙ religiosus est subditus prælato in oĩbus operationibus, & omissionib⁹ suis. Vnde facile patet ratio, quare nullum religiosi votũ, pprie, s. respectu boni supererogatiõis, o patiõis, uel omissionis, est firmũ, qa. s. est subdit⁹ prælato quo ad hæc secundum regulam: quia est subditus ei in omnibus suis operationibus, & omissionibus, quę sunt, aut possũt esse oportunæ ad regulam, & ad ea quæ regulæ sunt. Et propterea licet religiosus non subsit prælato in oĩbus absolute, quia tamen est subditus ei in omnib⁹ suis, quę sunt, vel eẽ possunt oportuna secundum regulam, ideo bene infertur, quòd est ei subdit⁹ in omnibus suis operationibus, & omissionib⁹ superogationis reductiue saltẽ ad regulã, & ea quæ sunt regulæ. Et propterea nullũ illi⁹ votũ de huiusmodi est firmũ, vtpote factũ de eo, quod est in potestate alterius directe, vel reductiue: quod magis rñdẽdo singillatim singulis dubiis patet.

¶ Vnde ad primum dubium de uoto eorum, quæ sunt statuta i regula dicitur, quòd tale votum est votũ supererogationis, quã do fit de his, quæ sunt dispensabilia a prælato: quia ẽ de his quę sunt religioso ex dispensatione licita, & ad quorum opposita potest cogi a prælato dispensante cum eo: qm̃, ut dictũ est, horum opposita sunt quandoque opportuna ad ea, quæ religionis sunt, propter quod prælatis cõmissa est authoritas dispensandi. Nec hoc est præcipere contra, aut præter regulam, sed ſm regulã, qm̃ ſm regulã habet potestatẽ dispensatiuã: & constat quòd dispensatione facta, regula non obligat. Vnde nihil contra, aut præter eam agitur, sed ſm eã præcipit actũ opportunũ ad ea quæ regulæ sunt. Quo fit ut huiusmodi vota dupliciter derogent potestati prælati. Primo, quo ad qualitatem actus, quia prælatus potest facere dispensando de actu illicito licitum huic suo subdito. Et si votum subditi esset ualidũ, quãtũcũq; prælatus faceret licitũ, esset illicitũ huic qui vouit. Secũdo, quo ad exercitationẽ, seu omissionem, quia prælatus potest dispensando præcipere subdito suo oppositum illius inhibiti, seu mandati: & si votum esset ualidum, non posset hoc præcipere. Et si bene prospexeris, horũ inconuenientium causa est vsurpatio dominii suarum operationum. Nam firmitas talium votorum ex sola voluntate subditi dominium præsupponit i subdito, ut possit super tales operationes; & quo ad qualitatem reddendo sibi eas illicitas lege proprii uoti, & quo ad exercitationem obligando se ad illa omittenda, aut exequenda, & dicat prælatus quicquid vult. Non sunt ergo firma talia vota sine consensu prælati. Nec obstat quòd prælat⁹ non possit hęc facere licita, aut præcipere, nisi dispẽsando: quoniã potestas dispensatiua, & factiua de illicito licitum, & præceptiua omnium reductiue opportunorum ad ea quæ sunt regulæ, est potestas prælati ordinaria, contra quam constat omne votum subditi esse infirmum.

¶ Ad secundum vero dubiũ de uoto vitandi ea, quæ sunt peccata venialia, vt nõ dicere verbum otiosum, & huiusmodi, dicitur quòd huiusmodi vota religiosorum sunt firma nõ minus quàm si a sæcularib⁹ fierẽt: quia nõ sunt de his q̃ subsunt potestati prælatorũ directe, uel reductiue quo ad qualitatẽ, aut exercitationẽ, ut patet. Vnde huiusmodi vota nõ põt prælatus irritare, sed põt ea commutare in persona Dei. Et quandoq; sunt adeo indiscreta, ut mererẽt puniri voues ꝙ eo, ꝙ tãto se exponit periculo peccãdi mortaliter. Nec author, nec iura de hmõi votis loquunt, cũ de votis religiosorũ loquũt, qa nõ sũt de bono superogationis.

¶ Ad tertiũ demũ dubiũ dicit, ꝙ vota de his quæ necessaria sũt ad salutẽ, a quocumq; fiãt, vera vota sunt & firma: quoniam in his nullus prælato subest. Nec oportuit hæc excipi, quia, vt dictum est, non habent propriam voti materiã, ratione cuius subditi non possunt vouere sine voluntate superioris.

ARTICVLVS IX.

Super Quæstionis octauagesimæoctauæ Articulum nonũ.

Vtrum pueri possint uoto se obligare ad religionis ingressum.

AD NONVM sic pcedit. Vꝫ ꝙ pueri non possint voto se obligare ad religiõis ingressũ. Cũ. n. ad votũ requiratur animi deliberatio, nõ cõpetit vouere nisi illis, qui habẽt vsũ rationis: sed hoc deficit in pueris, sicut & ĩ amẽtib⁹, uel furiosis. Sicut ergo amẽtes, & furiosi nõ possunt se ad aliqd uoto astringere: ita ẽt nec pueri, ut uidet, possunt se uoto obligare religioni.

¶ 2 Pręt. Illud qđ rite põt ab aliquo fieri, nõ põt ab aliquo irritari: sed votũ religiõis a puero, vel puella factũ ante ãnos pubertatis, põt a pãrẽtib⁹ reuocari, uel a tutore, vt habet 20. quæst. 2. ca. Puella. ergo vꝫ ꝙ puer, uel puella ante 14. annos non possit rite vouere.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd religiosus subditus est prælato quantum ad suas operationes secundum professionem regulæ. Et ideo etiam si aliquis ad horam aliquid facere possit, quando ad alia non occupatur a prelato, quia tamen nullum tempus est exceptum, in quo prælatus non possit eum circa aliud occupare, nullũ uotũ d religiosi est firmũ, nisi sit de cõsensu prælati: sicut nec uotũ puellæ existẽtis in domo, nisi sit de cõsensu patris: nec vxoris, nisi sit de consensu uiri.

Ad 4ᵐ dicendum, ꝙ licet uotũ eorum qui sunt alterius potestati subditi, non sit firmum sine consensu eorum quibus subiiciũtur, non tamen peccant vouẽdo, quia in eorum voto intelligitur debita conditio, scilicet, si suis superioribus placuerit, uel non renitantur.

ANTE factum Ecclesia habet maiorẽ potestatẽ supra votũ solẽne, quàm supra simplex, quoniam statuta Ecclesiæ sunt in eius potestate. Singulorum autem animi interiores motus, in quibus pficitur uotum simplex, non ita subsunt Ecclesiæ, ut patet. Et ex hac differentia sequitur secundo notandum, quòd scilicet Ecclesia potest ante factum, uotum solemne irritum facere si fiat, ut patet ex litera dicente, quòd quantumcumque aliquis sit doli capax, non potest obligari voto solemni religionis propter Ecclesiæ statutum. Ex hoc ergo quòd Ecclesia sic statuit, inhabiles sunt impuberes ad votum solẽne religionis. Et quia plus est inhabilitare omnes huiusmodi impuberes, quàm habilitare aliquem vnum puberem: ideo sicut potest prohibere omnes impuberes doli capaces, qui secũdum naturæ ius possent solẽnitet ꝙ fieri: ita potest prohibere ne aliquis, puta, Petrus, prositeatur, ritum & inane decernendo si secus factum fuerit. et ratio iam dicta est superius. Et bene aduerte, quòd non loquimur de quocũque uoto solemni, sed religionis tantum: nam secus est de uoto solemni continentiæ. Tale namque votum, si impubes est doli capax, suscipiendo sacrum ordinem emittit.

¶ Tertio, notandũ est, quòd author est male intellectus in illis verbis, Si vero ante pubertatis annos attigit vsum rationis potest, quantum in ipso est, se obligare. Interpretati namque sunt, quòd de omni uoto, etiam religionis loquatur, & impugnarunt: cum tamen clare constet, quòd loquitur de uoto distincto contra votum religionis, ut patet per sequentia, scilicet, Quantumcumque autem sit doli capax, ante annos pubertatis non potest se obligare uoto solemni religionis. Et scito quòd votum solemne religionis, quod non ualet pro solemni, propter defectum ætatis non remanet habens vim voti simplicis, declarante, seu statuẽte hoc Ecclesia, extra, de regul. cap. 16. Qui, in sexto, vbi dicitur quòd professus ante completum annum 14. potest libere redire ad sæculum. Quod non diceret Ecclesia, si talis, quantum in ipso est, teneretur ad religionem, aut continentiam.

¶ Occurrit autem primo dubium circa illud, Nec tamen propter hoc, scilicet quòd impuberes sunt doli capaces, in aliquo eximuntur a cura parentum. Videtur namque quòd hoc sit falsum, quoniam impubes si malitia supplet ætatem, potest contrahere verum matrimonium, vt patet extra de desponsatione impuberum. Et si potestate contrahere, ac per hoc dare potestatem sui corporis alteri homini inuitis parentibus: ergo ante annos pubertatis eximitur a potestate parentum, cuius oppositum dicitur in litera. Et rursum, si potest corpus suum dare inuitis parentibus homini, ergo Deo: cum non debeat esse magis liber ad dandum alteri homini, si iusta est ecclesiastica lex, quàm Deo. Et confirmatur, quia Ecclesia videtur hoc approbare ut patet vigesima

Infr. q. 189 ar. 5. cor. Et 4. dist. 27. q. 2. art. 3. cor. Et dist. 38. qõ. 1. art. 1. q. 3. Et op. 17. cap. 12. & ca. 13. ad 10.

quæſt. 1. capi tolo, Firma: vbi profeſſio vitginitatis, & nuptię æquiparantur quo ad tempus.

19. quæſt. 2 c. Cõſtald⁹ ex Alexandro.

¶ Ad hoc dicit primo, ꝙ alius eſt impuberẽ eſſe doli capacẽ, & aliud eum eſſe talẽ, vt malitia in eo ſuppleat ætatẽ reſpectu matrimonii, quoniã primũ ĩportat ſolius animæ diſpoſitionẽ, quòd ſcilicet habeat uſum rationis liberum: ſecundum autem ĩportat animæ & corporis ſimul diſpoſitionem, qñ tunc malitia dicitur in propoſito ſupplere ætatem, quòd & uſum ratiõis habet, & corpus potens ad generandum, alioquin malitia non ſupplet ætatem facientẽ corp⁹ potens ad generandũ, nec poſſet corpus ſuum facere alterius de præſenti ad generatiõis actũ, quod facit cõtrahẽs matrimoniũ de præſenti, propter quod dicitur de præſenti, aliter eſſet promiſſio corporis potius, quàm donatio. Author autem non loquitur hic in caſu, quo a iure dicit, ꝙ malitia ſupplet ætatem ante annos communis pubertatis, ſed in caſu quo é doli capax, & malitia ſupplere diceretur ætatẽ quo ad actũ ĩteriorẽ voti: & ideo obiectio non eſt contra authorẽ. Sed qd dicendũ eſt ad obiectionẽ ſubiunctã, ſ. ꝙ ante annos pubertatis, ſi malitia ſupplet ætatem, põt qs corpus ſuum inuitis parentibus dare homini, ergo Deo? Dicendũ eſt, quòd cum iſta ex poſitiuo iure pẽdeant, oportet verã doctrinã iuri conformari, & dicere, ꝙ vtique verum eſt, ꝙ quando malitia ſupplet ætatem, immo etiam ante, ſi ſit doli capax, poteſt puer dare corpus tã Deo, quàm homini: ſed non poteſt dare tali modo, ſcilicet per ſolemne uotum religionis, Eccleſia ſic ſtatuente. Cum quo ſtat, quòd poſſit illud dare, quia põt alio modo illud dare

Ar. 7 huius quæſt.

Ar. 7. huius quæſt.

Ar. præced.

¶ 3 Præt. Religionem intrantibus annus probationis cõceditur ſm regulam. B. Benedicti, & ſecundum ſtatutum* Innocentij 4. ad hoc, quòd probatio obligationem uoti præcedat. ergo illicitũ videt eſſe, quòd pueri voto obligent ad religionẽ ante ꝓbationis annum.

SED CONTRA. Id quod nõ eſt rite factum, non eſt validũ, ẽt ſi a nullo reuocetur: ſed votũ puellæ ante annos pubertatis emiſſũ, validũ eſt, ſi infra annũ a parentibus non reuocetur, vt* habetur 20. quæſtione 2. capi. Puella. ergo licite, & rite poſſunt pueri obligari ad religionem, etiam ante annos pubertatis.

RESPON. Dicendũ, quòd ſicut ex ſupra* dictis patet, duplex eſt votum, ſ. ſimplex, & ſolemne. Et qa ſolemnitas voti in quadã ſpiritua li benedictione, & conſecratione cõſiſtit, ut* dictum eſt, quæ fit per miniſterium Eccleſię: ideo ſolẽnizatio voti ſub diſpenſatione Eccleſiæ cadit. Votum aũt ſimplex efficiã habet ex deliberatione animi, qua qs ſe obligare intendit. Quòd aũt talis obligatio robur non habeat, dupliciter ꝓt cõtingere. Vno quidẽ modo pp defectũ rationis, ſicut patet in furioſis, & in amẽtib⁹, qui ſe voto nõ poſſunt obligare ad aliquid, dũ ſunt in furia, vel amentia. Alio modo, qa ille qui vouet, eſt alterius poteſtati ſubiectus, vt ſupra* dictum eſt. Et iſta duo concurrunt in pueris ante annos pubertatis, quia & patiũtur rationis defectũ vt in pluribus, & ſunt naturaliter ſub cura parẽtũ, vel tutorum, qui ſunt eis loco parentum: & ideo eorũ vota ex duplici cauſa robur nõ habẽt. Contingit tamen propter naturę diſpoſitionẽ, quæ legib⁹ humanis non ſubdit, in aliquibus, licet paucis, accelerari rationis uſum, qui ob hoc dicunt⁹ doli capaces. Nec tñ pp hoc in aliquo eximunt⁹ a cura parẽtũ, quę ſubiacet legi humanæ reſpicienti ad id, qd frequentius accidit. Eſt ergo dicendum, ꝙ ſi puer, vel puella ante pubertatis ãnos nõdũ habeat uſũ rationis, nullo modo põt ad aliquid ſe uoto obligare. Si vero ante pubertatis annos attingit uſum rationis, põt quidẽ, quantũ in ipſo eſt, ſe obligare, ſed votũ eius põt irritari p parentes, quorũ cutæ remanet adhuc ſubiectus. Quãtũcũq; tamẽ ſit doli capax, ante ãnos pubertatis nõ põt obligari voto ſoleni religionis, ꝓpter Eccleſiæ ſtatutũ, qd reſpicit id, qd ĩ plurib⁹ accidit.

Post annos aũt pubertatis poſſũt iã ſe voto religionis obligare vel ſimplici, uel ſolemni, abſque voluntate parentum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio illa procedit de pueris, qui nõdũ attigerũt uſũ rationis, quorũ uota ſunt inualida, vt* dictum eſt.

AD 2^m dicendũ, ꝙ vota eorum, qui ſunt in poteſtate aliorũ, habẽt conditionem implicitam, ſcilicet ſi non reuocentur a ſuperiori, ex qua licita redduntur & ualida, ſi conditio extat, vt* dictum eſt.

AD 3^m dicendum, quòd ratio illa procedit de uoto ſolemni, qđ fit per profeſſionem.

ARTICVLVS X.

Vtrum poſſit in uoto diſpenſari.

AD DECIMVM ſic ꝓceditur. Vĩ ꝙ in uoto diſpẽſari non poſſit. Min⁹. n. eſt cõmutari uotũ, q̃ in eo diſpenſari: ſed uotũ nõ põt cõmutari. dicit⁹. n. Leuiti. 27. Animal, qđ immolari põt Dño, ſiquis uouerit, ſanctũ erit, & mutari nõ poterit, nec melius malo, nec peius bono. ergo multo minus poteſt diſpenſari in uoto.

¶ 2 Prę. In his quę ſunt de lege naturæ, & in ꝓceptis diuinis, non põt ꝓ hominẽ diſpẽſari, & præcipue in ꝑceptis primæ tabulæ, quæ ordinãtur directe ad dilectionem Dei, quę ẽ vltimus ꝓceptorũ finis: ſed ĩplere votũ eſt de lege naturæ, & eſt ẽt ꝑceptũ legis diuinæ, ut ex ſupra* dictis patet, & ꝓtinet ad ꝑceptã primæ tabulæ, cũ ſit actus latriæ. ergo ĩ uoto diſpẽſari nõ põt.

¶ 3 Prę. Obligatio voti fundatur ſuper fidelitatem, quam homo debet Deo, vt* dictũ eſt: ſed ĩ hac nullus põt diſpẽſare. ergo nec ĩ uoto.

SED CONTRA. Maioris firmitatis eſſe videtur quod procedit ex cõi voluntate, q̃ qđ procedit ex ſingulari voluntate alicuius perſonæ: ſed in lege, quæ habet robur ex communi voluntate, poteſt per hominem diſpenſari. ergo videtur quòd etiam in uoto per hominem diſpenſari poſſit.

RESPON. Dicendum, quòd diſpenſatio voti intelligenda eſt ad modum diſpenſationis, quæ fit in obſeruantia alicuius legis: quia vt ſupra* dictum eſt, lex ponitur⁴ reſpiciendo ad id, quod eſt ut in pluribus bonum. Sed quia contingit huiuſmodi in aliquo caſu non eſſe bonum, oportuit per aliquem determinari in illo particulari caſu legem non eſſe

re Deo, ſcilicet per votum ſolemne continentiæ ſuſcipiendo ordinem ſacrum: quia Eccleſia acceptat tale votũ, ĩmo ſtatuit tale votum eſſe ſolemne, etiã in tali puero doli capace, qđ patet ex eo, quòd Eccleſia exigit a tali, quòd ſe in ſacro ordine, quẽ ſpõte ſuſcepit, recognoſcat. Et cõſtat quòd vult ordini ſacro inſeparabiliter annẽxum eſſe votum continentiæ in Eccleſia occidentali. Et ſi inſteturꝫ ergo doli capax puer poteſt inuitis parentibus facere votum ſolemne continentiæ, & ſe eximere a poteſtate parentum. Reſpõdẽdũ eſt, quòd id, qđ eſt inconueniens ab aliquo ſolute, poteſt per accidens fieri non inconueniens. Et ſic eſt in propoſito, quoniã totum hoc eſt ratione ordinis ſacri, & non ratione propriæ poteſtatis pueri. Exẽptio namq;, & uotũ conſequuntur ordinem ſacrum in propoſito: author vero & doctores loquuntur abſolute.

¶ Ad cõfirmationẽ aũt dicit, ꝙ põdẽrada ſunt verba canonis: qñ ibi expreſſe de ætate eſt ſermo, & nõ de malitia ſupplente ætatẽ. Quare aũt canonicum ius in matrimonio, & voto ſolemni continentiæ ordinis ſacri malitiã, uel uſũ rationis ſupplere admiſit ætatẽ, & nõ in uoto ſoleni religionis, ratio duplex eſſe potuit. Prima propter mortem ciuilem, quæ in profeſſione religionis interuenit, quæ ardua valde mutatio eſt, quæ in aliis non inuenitur. Secũda, propter ſacramenta eccleſiaſtica in illis interuenientia, ſcilicet ordinis, & matrimonii. In profeſſione nãq; religionis nullum interuenit ſacramẽtũ,

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæoctauæ Articuli decimi.*

IN arti. decimo eiuſdẽ 88. quæſtio. nota primo, quòd in litera

In corp.

Ar. 3. huius quæſt.

Ar. 3. huius quæſt.

1, 2, 5. q. 88. arti. 6. D. 38.

in litera tres cauſæ enumeratæ ꝓ ratione diſpẽſandi in voto, ſe tenant omnes ex parte materię uoti, vti patet applicãdo. Eſſe nãq; malũ, vel inutile, vel maioris boni impeditiuum ad materiam voti ſpectat. Neque .n. author oẽs cãs diſpẽſandi cõplecti intendebat, qa non de his erat qõ: ſed ſat fuit oſtendere, ꝙ diſpenſari poteſt in uoto ex natura ipſius materiæ voti, quæ põt reddi uel mala, vel inutilis, vel maioris boni impeditiua. Inferius aũt in art. ultimo huius q. de cauſa diſpenſandi tractabimus.

¶ Nota ſecundo, ꝙ inter diſpenſationẽ proprie dictã, & cõmutationem uoti, hoc intereſt, ꝙ diſpẽſatio auferꝫ voti materiã, & vinculum, quia decernit abſolute non ſeruandũ: commutatio autem aufert a voto materiã, & non vinculũ. Nã remanet vinculum, ſeu obligatio voti ſuper alia materia cadẽs. Tenetur enim ex uoto adimplere id, in qđ cõmutatum eſt, & nõ ex præcepto, propter loquendo. Vnde nullum interuenit præceptũ in commutationibus votorum, ſed habente poteſtatem cõmutandi cõmutante, concurrit ſola patiua acceptatio eius qui vouit, et ſic facta eſt cõmutatio. Et hoc rationi conſonat, vt ẽt in exequendo cõmutatũ actus latriæ inueniatur, ſicut inuenibaſ in exequẽdo promiſſum voto.

¶ Nota tertio, ꝙ licet veteris legis ratio in reſpõſione ad primum data optima videatur, vtpote ſuper litera fundata, quæ uocat huiuſmodi animal cõſecratum domino: tamen quia lex illa non eſt moralis, ſed ceremonialis, hodie nõ ligat. Nõ deſunt tñ dicẽtes, ꝙ lex illa nõ vetat mutabilitatẽ aĩalis oĩno, ſed ex ptãte vouẽtis illud, ita ꝙ nõ licebat vouẽti illud mutare

Ar. 4. huius quæſt.

Ar. præced.

ſeruandam: et hoc proprie eſt diſpenſare in lege. Nam diſpenſatio vĩ importare quandã commenſuratã diſtributionẽ, vel applicationem cõmunis alicuius ad ea, quæ ſub ipſo continentur, per quẽ mõdum dicitur aliquis diſpenſare cibũ familiæ. Similiter aũt ille qui vouet, quodãmodo ſibi ſtatuit legẽ, obligãs ſe ad aliquid quod eſt ſm ſe, & vt in pluribus bonũ. Põt tamen contingere, quòd in aliquo caſu ſit vel ſimpliciter malum, vel iutile, vel maioris boni impeditiuum, quod eſt cõtra rationẽ eius, qđ cadit ſub uoto, vt ex* prædictis patet, & ideo neceſſe eſt, ꝙ determinetur in tali caſu votum non eſſe ſeruãdũ. Et ſi quidem abſolute determinetur aliquod votũ nõ eſſe ſeruandum, dicitur eſſe diſpenſatio voti. Si aũt pro hoc, quod ſeruãdũ erat, aliquid aliud imponat⁹, dicit⁹ commutatio uoti. Vnde minus eſt votũ cõmutare, quàm in voto diſpenſare. Vtrumque tamen in poteſtate Eccleſiæ conſiſtit.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ animal, quod ĩmolari poterat, ex hoc ipſo quòd vouebatur, ſanctum reputabat, quaſi diuino cultui mãcipatum. Et hæc erat ratio, quare non poterat cõmutari: ſicut nec modo poſſet aliquis rẽ quam vouit, iã cõſecratã, puta, calicẽ uel domũ, cõmutare in melius, vel in peius. Animal autem quod nõ poterat ſanctificari, quia non erat immolatitiũ, redimi poterat & debebat, ſicut ibidem lex dicit. Et ita ẽt nunc commutari poſſunt vota, ſi conſecratio non interueniat.

AD 2^m dicendũ, quòd ſicut ex iure naturali, & præcepto diuino tenetur homo implere votum, ita etiã tenetur ex eiſdẽ obedire ſuperiori legi, vel mãdato. Et tũ cum diſpenſatur in aliqua lege humana, non fit vt legi humanæ non obediat, quod eſt contra legẽ naturę, & mãdatũ diuinũ, ſed fit vt hoc, quod erat lex, non ſit in hoc caſu. Ita etiam authoritate ſuperioris diſpenſantis fit vt hoc, quod cõtineat, inquantum determinatur in hoc caſu hoc non eſſe congruã materiã voti. Et ideo cũ prælat⁹ Eccleſiæ diſpẽſat in voto, nõ diſpẽſat in præcepto iuris naturalis, vel diuini, ſed determinat id, quod cadebat ſub obligatione deliberationis humanæ, quę nõ potuit oĩa circũſpicere.

AD 3^m dicendum, quòd ad fidelitatem Deo debitã nõ pertinet, quòd homo faciat id, quod ad vo-

A uẽdũ eſt malũ, vel inutile, *vel maioris boni impeditiuum, ad quod tendit voti diſpenſatio. Et ideo diſpenſatio voti non eſt contra fidelitatem Deo debitam.

ARTICVLVS XI.

Vtrum in uoto ſolemni continẽtiæ poſſit fieri diſpenſatio.

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Vĩ quòd in voto ſolemni continentiæ poſſit fieri diſpenſatio. Vna. n. ratio diſpenſandi in voto eſt, ſi ſit impeditiuum melioris boni, ſicut* dictũ eſt: ſed votũ contineniæ etiã ſi ſit ſolemne, põt eſſe impeditiuum melioris boni: nam bonum commune eſt diuinius, q̃ bonum vnius. Poteſt aũt ꝓ continentiam alicuius impediri bonum totius multitudinis, puta, quando ꝓ cõtractum matrimoniũ aliquarũ ꝑſonarum, quæ continentiã vouerũt, poſſet pax patriæ procurari. ergo vĩ ꝙ etiã in ſoleni voto continentiæ poſſit diſpenſari.

¶ 2 Præt. Lattia eſt nobilior virtus quàm caſtitas: ſed ſi quis vouerit aliquem actũ latriæ, puta, offerre Deo ſacrificium, poteſt *in illo* voto diſpenſari. ergo multo magis poteſt diſpenſari in voto continentiæ, quod eſt de actu caſtitatis.

¶ 3 Præt. Sicut votum abſtinentię obſeruatum poteſt vergere in periculum perſonæ, ita etiam obſeruatio voti continentiæ: ſed in voto abſtinentiæ ſi vergat in corporale periculum vouentis, poteſt fieri diſpenſatio. ergo pari ratione in voto continentiæ põt diſpẽſari.

¶ 4 Præt. Sicut ſub profeſſione religionis, ex qua votum ſolemnizatur, continetur votum continentiæ, ita etiam votum paupertatis, & obedientiæ: ſed in voto paupertatis, & obedientiæ poteſt *diſpenſari, ſicut patet in illis* qui poſt profeſſionem ad epiſcopatũ aſſumuntur, ergo videtur quòd in ſolemni voto continentiæ poſſit diſpenſari.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccleſ. 26. Omnis ponderatio non eſt digna animæ continentis.

¶ Præt. Extra, de ſtatu* mona. ĩ fin. illius Decretalis. Cũ ad monaſterium, dicitur: Abdicatio proprietatis, ſicut etiam cuſtodia caſtitatis, adeo annexa eſt regulæ monachali, vt *contra* eam nec ſummus Pontifex poſſit indulgere.

RESPON. Dicendum, quòd in ſolemni voto continentiæ triã poſſunt conſiderari. Primo quidẽ, ma

in melius, licuiſſet tũ ſacerdotis aũthoritate hoc facere. Primum tamen conſonat literæ ſtatuenti alias mutatiões me diis ſacerdotib⁹ agẽdas, & iſtam abſolute prohibenti.

*Alias, qđ ad vitandũ malum eſt inutile.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæoctauæ Articuli undecimi.*

IN art. eiuſdem q. 88 declaranda eſt litera quãtũ ad tria. Primum eſt, ꝙ opinio iſta de indiſpenſabilitate voti ſolẽnis religionis, nõ eſt authoris abſolute, ſed cum duabus limitationibus, quæ habentur in litera. Prima limitatio eſt, quia Decre. extra, de ſta. mona. c. Cum ad monaſteriũ, tenit hoc. Inchoat .n. ſic author, Sed quia Decretalis inducta expreſſe dicit, ꝙ nec ſumm⁹ Põtifex põt contra cuſtodia caſtitatis monacho licentiã dare: ideo &c. Secũda limitatio ẽ, ꝙ opinatiue author hoc ſentit. Vĩ ſtati ſubdit, Ideo alĩervi detur dicẽdũ. Eſt igitur iſta nõ ſẽtẽtia, ſed opinio authoris quatenꝰ ex Decretali depẽdet. Et qñ ciuſ dẽ eſt interpretari canonem, cui⁹ eſt condere illã, ſi author vidiſſet ſũmũ Põti. declaraſſe, quòd Decretalis illa ĩtelligẽ ſtante monachatu, ꝓculdubio nõ ſuſceꝑiſſet on⁹ hui⁹ opinionis ad defẽſionẽ illi⁹ Decretalis non interpretatę. Vĩ aũt pluries a Rom. Pontif. interpretata Decretalis illa, ut dixim⁹, dũ diſpenſauit cũ multis religioſis, vt contraherent matrimoniũ, vt de rege Aragonũ, Petrus de Palude in 38. diſt. 4. refert. Et de Conſtãtia filia Rogerii regis, vxoreque Henri ci ſexti, quæ erat ſãctimonialis in Panormo, & iã quãdam genaria, ut hiſtoriæ tradũt, diſpẽſata a Papa Celeſtino 3. q̃ genuit ex tali cõiugio Fridericũ 2. Secundũ eſt, quòd non inſẽdit author, ꝙ ſicut conſecratio ordinis imprimit

Ar. præced.

In Decretali li. 3. ar. 36 c. 6. in fi.

characterē indelebilē, ita benedictio spiritualis, qua monachus benedicit, imprimat aliquā spiritualē formā indelebilē i religioso. Nec ēt intēdit, ꝙ postquā benedict⁹ est, nō pōt facere Papa, ꝙ nō fuerit benedictus: hoc. n. nec diuinæ subiicit potestati, iuxta Agatonis dictum Eth. 6. Quia est impossibile qđ fuit, postquàm fuit nō fuisse: sed intendit, ꝙ sicut res quæ benedicitur, ut sit sacra, quādiu viuit, seu ē in esse suo, ꝓseuerat sacra, vt patet de calice, corporali, paramētis &c. ita homo qui benedicit ut sit religiosus, quādiu viuit ꝓseuerat religiosus. & sic, sicut nō pōt humana authoritate fieri, ut sit res illa nō sacra, ita non pōt fieri vt hō iste sit nō religios⁹.

D.1801.

In 1. argu. sed contra.

¶ Iste est planus sensus literæ, ꝑm quem non oportet fingere aliq̄ formā indelebilē in religioso, sicut nec i paramētis sacerdotalib⁹, & aliis huiusmodi. Tertiū est, ꝙ licet Ecclesia possit aliter solēnizare uotu, q̄ꝙ sacrū ordinē, & religionis statū: qa tñ de facto nō nisi mediātib⁹ his vota solennizari statuit, ideo votū cōtinētiæ ꝙ sacri ordinis suscepti oportet solēnizari dicit ad gradū sacri ordinis. Et similiter vota religionis ad statum religionis, tāquàm finis, atq; ratio solemnizationis illius, sit gradus ordinis sacri, & istorū status religiosus. Et ꝓpterea author ex connexione ad huiusmodi fines, dispēsari, vel non dispensari posse, deducit in litera votum solēne cōtinētiæ. Hæc quo ad expositiōē literę.

¶ Circa rationē i litera redditā, quare votū solēne religionis sit indispēsabile, dubiū occurrit quantū valeat. Male. n. de cōclusiōe iudiciū fit indiscussa ratione illi⁹. Quidā nāq; dicunt, ꝙ rō ineficax est, tum quia sacra possunt deordinari a Papa ab eo, ad qđ ꝙ cōsecrationē dedicata sunt, vt si Papa præcipet, ꝙ null⁹ cōsecraret in tali calice: tū qa dato ꝙ sacra nō possint nō ꝓseuerāt sacra, possunt tñ desineꝛ cē obligata ab eo, ad id qđ ex solo Ecclesiæ statuto sunt obligata. Sic aūt est in ꝓposito: quia votū religiosi obligare ad cōtinētiā, sic ꝙ matrimōiū cōtractū post nō valeat, ex solo Eccl̄æ. statuto ē.

In argu. 1.

¶ Sed neutrū horū satisfacit. Nō rationi primū, qa aliud est inhibere usus calicis, aliud est execrari illū. Religiosus aūt si fiat sæcularis, execrat, qa iā nō est religiosus; sicut calix execraꝛet, si posset fieri calix idifferēs ad oēm potationē. Nec ēm, qa religiosi tati de qua loquimur, non inest ex Eccl. statuto inhabilitas ad matrimoniū, ut in litera probat, & ēt isti satēt. Vnde si hō religiosus ꝓseuerat religiosus, inhabilis est ad matrimoniū, nō ex statuto, sed ex natura ita quòd oppositū implicat cōtradictoria.

F Oportet ergo aūt religiositatē cessare, aut inhabilitatē manere.

¶ Aliter igitur alii, quos alibi sū in hoc secut⁹, soluūt, dicētes ꝙ sacra, etsi nō possint passim ad alios trāsferriusus, possunt tñ trāsferri ad alios usus in art. necessitatis, ut panes propositionis trāslati sunt ad usū Dauid, & suorū, ꝓpter articulū necessitatis, vt dominus exposuit.

Ac ꝓ hoc ratio ista nō cōcludit indispēsabilitatē in art. necessitatis. Pōt nāq; ꝙ benedict⁹ est, vt sit religiosus, in necessitatis art. ad vsū matrimōii trāsferri authoritate Ecclesię: q̄ uis matrimoniū repugnet religiositati absolute: sed huic exceptioni obstaret, si verū esse cōstaret, ꝙ de Matth. Apostolo dicit, ꝙ potiꝰ morte elegit, q̄ dispēsare cū Ephigenia virgine Deo dicata, ꝙ cōtra heret matrimonium cū rege, ꝑmittēte cōuersationē dimidii regni ad fidem, si ipsa sibi matrimonio copularetur.

Ar. præsent. art. 1.

Ar. hic quæs. D.99

Verū, qa hoc nō in uenio pro authētico recipi in Ecclesia, & aliter pōt rationis huiꝰ efficacia discuti, arq; veritas videri, idcirco alia gradi cēdū est via. Principiū aūt huius euidentiæ hinc sumēdū est. Benedictionū duplex est genꝰ. Nā quædā sunt inuocatiuæ, & quædā cōstitutiuæ. Benedictiones cōstitutiuas voco oēs q̄ bꝰ ea quæ bñdicunt, cōstituunt in esse sacro: & tales sunt oēs benedictiones vestiū sacerdotalium. Benedictiones uero inuocatiuas appello eas, quib⁹ ea quæ benedicūt nō ꝓpterea sunt sacra, vt sūt benedictiones mēsę, et domꝰ, & nauis &c. Ad discernēdū aūt has bñdictiones ab illis, nō ducit diuersitas verborū, ut patet ex hoc, ꝙ in vestiū sacerdotalū benedictione Ecclesia vtit consecrationis nomine, & in Corporis benedictione non: & tñ cōstat Corporale sacratius esse vestibus, qa ad vsum magis sacrū benedicit, s. continentiā Christi corporis immediate. Nec ducit diuersitas modi benedicendi, simpe ratiue, enunciatiue, aut deprecatiue: qm̄ constat benedictiones veraſq; fieri deꝑcatiue, vt patet in Pōtificali, & ordinario Romanæ Ecclesiæ. Nec ducit diuersitas ministrorū, puta, episcopi, aut sacerdotis, ut patet de bñdictiōe cōstitutiua aquę sāctæ a sacerdote facta. Innotescit tñ quādoq; huiusmodi differētia ex ministri cōmunitate: qm̄ benedictio, quæ passim cōmunis est ēt ministeriō mulierū, non est cōstitutiua, sicut est benedictio quæ dat in cōpletorio, & benedictio vestiū in professione. Vnde illæ vestes non sunt magis benedictæ, q̄ cibus, qui in mensa benedicitur. Sed ad hāc discretionem vniuersaliter ducere uidetur restrictio vsus ex ui benedictionis, hoc est, ꝙ ex hoc, quòd hoc est benedictum, non est amplius habile licite, etiam si alienetur, nisi ad tale vsum procul dubio spiritualem. Cum enim vnumquodque sit propter suum opus, vt dicitur in secūdo cæli. consequens est, quòd res constituta per benedictionem in nouo esse, ad correspondentem vsum tali esse determinetur. Et hoc modo corporale, quod ante benedictionem erat habile, vt esset sudariolum &c. ex benedictione constituitur habile tantū ad corporis Domini susceptionē, & sic de aliis. Et per oppositum domus, seu nauis ad omnem vsum est habilis post benedictionem, ad quem est habilis ante benedictionem. Et propterea benedictio horum est solum inuocatiua diuinæ assistētiæ ex sua gratia, ex memoria passionis, ex merito benedictiū de congruo &c. Et bene nota ꝙ dixi, ex vi benedictionis, qa si res quę benedicitur, etiam sine benedictione ex alia causa deputata esset tali vsui spirituali, nō haberet sā ctitatem suam ex vi benedictionis, sed benedictio concurret ibi ad bene esse. Et similiter benedictio, quæ, nisi aliter interueniret contrarietas, nō admitteretur quòd esset constitutiua, sed inuocatiua: quia nihil constituitur in aliquo esse per id, sine quo habet illud esse: talis autem est benedictio, quæ datur suscipienti bus primam tonsuram in collecta prima. Nam sine tali benedictione esset nihilominus data, & suscepta prima tonsura, & consequenter effectus clericus, qui sic eam suscepisset. Ex quibus sequitur quòd benedictio, qua monachus benedicitur, non est constitutiua ipsi⁹ in esse religioso: quoniā si sola professione fit monachus, sine benedictione iā constitutus est in esse religioso, sed solummodo inuocatiua. In cuius signum in ordinario Ecclesiæ Rom. collecta illa, in qua continetur benedictio monachi, non appellat benedictio, sed oratio: fit nāq; ibidē pluries distinctio benedictionis ab oratione. Vnde ad rationem literæ diceretur, quòd minor propositio, scilicet esse religiosum, cōsistit in benedictione: sicut esse sacrum in calice, consistit in consecratione, cum reuerentia est falsa: quoniam non ex ui benedictionis est quis religiosus, sed benedictio, si qua quandoq; fit, est inuocatiua tantum. Manifestatur aūt sic esse ex hoc, quòd multi religiosi nō benedicuntur, vt patet de ordine Prædicatorum, & tamen constat eos esse non minus religiosos, & voto solēni astrictos. Alioquin monachi dupliciter essent religiosi, scilicet ex vi benedictionis, & ex vi professionis: reliqui autem vno tantum modo essent religiosi, quod adhuc non est auditum. Et huic solutioni nihil ego video obstare authoritatem sacræ scripturæ, aut naturā sacrorum: Quia potius, si Ecclesiæ authoritati & ritui attēdimus, videmus ꝙ imperator qui inungit, benedicitur, & sanctificatur, non solum priuatur imperio, sicut episcopus episcopatu: sed sic priuatur, vt nō remaneat imꝑator, episcopo tñ priuato remanente Episcopo. Quòd si hæc potest ecclesia in ꝓperatore vncto, benedicto, & sanctificato, quanto magis potest in monacho solum benedicto? Testari enim videtur hæc, quòd omnes huiusmodi benedictiones, sanctificationes, & unctiones, solū inuocationes solemnes sunt. Fateor tamen quòd si consecratio virginum, vera consecratio, aut constitutiua benedictio est, ita ꝙ ex vi consecrationis sponsa Christi esset, non posset per ecclesiam dispensari plus quàm cum calice consecrato. Nec dirimeretur matrimonium post cōtractum ex vi voti, sed ex vi cōsecrationis. Nec obstat hoc non esse computatum inter impedimenta dirimentia matrimōnii: qm̄ hoc ideo fuit, quia non consecrantur virgines, nisi professæ aliquam religionem: sed si de facto Episcopus consecraret uoluntariam virginē, tunc si esset benedictio, vt dictū est, credo quòd Ecclesia iudicaret sequens matrimonium fore nullū ex vi consecrationis ab Ecclesia approbatæ. Et qm̄ hoc nō esset ī potestate Ecclesiæ, sicut nec calicē execrari viuū. Et ideo forte Matthęꝰ Apost. pati potius uoluit: quāuis passionis eiꝰ possit alia reddi ratio, scilicet quia non expediebat in principio fidei per talē apparenter irreuerentiam diuinam, fidē propagari, quę prædicatione, & signis propaganda erat, secundum Domini mādatū, Marci vltimo.

In li. de bono cōiugal. c. 21. in prici. to. 6. de uirginitate c. 7. & 8.

¶ Circa authoritatē Decretalis inductæ in litera ab authore, dubium quoq; occurrit, quātū valeat ad conclusionem inferendam. Super ea namq; fundatur processus literæ, & tantæ authoritatis, vt repelli non possit.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ licet multipliciter exponi videatur, illa tamē ex positio literalis est, quæ ex ratione in litera reddita habet. Cū aūt ī textu illo ratio indispēsabilitatis in uoto continentiæ monachi reddatur, qa annexa est custodia castitatis regulæ monachali, clare consequens est, ꝙ de licētia, seu dispēsatione separāte custodiā castitatis a regula monachali loquit: ita ꝙ nihil aliud ex decretalis illius hoc textu habeꝛ, nisi ꝙ custodia castitatis ē adeo annexa statui monachali, ꝙ nec sūmꝰ Pōtif. pōt illā a tali statu separare: quod gratis cōceditur. Cū hoc nāq; stat, ꝙ sūmus Pontif. pōt vt statū, seu regulā monachalē cū oibus sibi annexis separare ab isto homine, qui est monachus. exēplū. Proprietas albi est esse disgregatiuū visus, ergo adeo annexa hæc ꝓprietas albo, vt nō possit ab eo separari: cū hoc tñ stat, ꝙ esse albū cū omnib⁹ ꝓprietatib⁹ suis possit separari a subiecto, qđ ē albū. Et hoc ēſq̄ dicūt docētes, ꝙ Papa pōt dispensare in voto cōtinētiæ religiosi, faciēdo de monacho nō monachū. Nō infertur igitꝛ ex illa decretali necessario indispensabilitas omnino voti cōtinentiæ religiosi, sed sic. s. stante monachatu. Cōsonat quoq; hic sensus authori illi⁹: qm̄ Innocētius 3. qui fecit illā Decretalē, succesit immediate Cęlestino 3. qui dispēsauerat Cōstantiā prædictā. Nec eū latebāt gesta hæc nuprime in facie totius orbis, ab eo qui fecit ipsū Cardinalē, & vndiq; admirāda ꝓp ætatē q̄nquagenariā, & statū ꝑsonæ, & tanto plus, q̄to matrimoniū illud Romę cōsummatū fuit. Nō ē n. rationabile, vt sic facta a ꝓcedētibus, damnare ꝓhęc verba hāc dānationē nō significātia voluerit, ex q̄bus omnib⁹ colligi pōt, ꝙ nulla apparet ratio, quare votū solemne religionis nō sit dispēsabile per Ecclesiam in articulo necessitatis communis.

¶ In respōsione ad 3. ciusdē 11. ar. aduerte, ꝙ inter abstinentiā, & continētiā hæc est differentia, quòd abstinētia in peculum ꝑsonæ nō est actus virtutis: & ꝓpterea si est notabile & manifeste tale ꝑculū, ipso iure votū nō ligat ꝓpter defectū materiæ: quoniā rationale debet esse abstinētiæ obsequium. Si aūt est aliter, dispensandū, aut cōmutādū erit. Cōtinentia vero ēt in periculū ꝑsonæ est actus virtutis, & propterea votum ꝑseuerat in suo robore. & ratio huius differētię assignat in litera: quia comedere priuatū abstinētia, directe ordinatur ad salutē ꝑsonę. Coire aūt priuatū continentia, directe ordinatur ad speciem, nō ad personam. Quòd si per accidēs vergat in periculum personę, prouideatur ēt per accidens, s. per abstinentiam, superfluam materiam indiuiduo subtrahentem, & alia accidentia.

¶Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum duodecimum.

IN artic. 12. eiusdem 88. qō. dubium occurrit, An votum possit in melius euidenter commutari ab ipso vouente, absq; prælati authoritate. Et est ratio dubii, diuersitas opinionum, & iurium. Nam quidam tenēt partem affirmatiuā: alii tenent partē negatiuam. Ex capit. quoq;. Peruenit. cl. secundo, extra de iureiurando, habetur pars affirmatiua, dū dicitur, quòd non infringit propositum, aut promissum, qui in melius illud commutat. Et idem confirmari uidetur capit. *Scripturæ.* extra de uoto. & capit. Licet. extra de regu. Oppositum autem i cap. 1. extra de uoto habetur.

Supra ar. 2. ad. 3. Et 4. dist. 38. q. 1. ar. 1. q. 1. ad 4. & arti. 4. qō. 1. cor. & ad 2. & qō. ✠ per totū.

¶Ad huius euidentiam sciendum est, quòd quemadmodū promissio quæ fit homini, fit ut illi rem gratam exibeamus, & propterea ex eius dependet gratia commutatio promissi. Nec est dubium, quòd si constat gratius fore ei, cui promissum est aliquid aliud loco promissi, puta, uitulus quàm aries, non est reus violatæ fidei ille qui promisit arietem, si exhibet vitulū. Cuius H etiam signum est, quòd recipiendo vitulū, maiores gratias agit ille, cui promissus erat aries. Si autem in dubium uerticut, qđ sit illi gratius, quàm nis non sit dubium vitulum esse meliorē arietē, non potest qui promisit, commutare promissum sine voluntate eius, cui promisit. Nam licet viculus sit melior, non tamen est melior huic, cui forte est minus gratus. Et in hoc sensu intelligē dū est ius ciuile, uolens ꝙ soluens melius non liberatur a debito, quando scilicet dubium est, an creditori illud melius sit magis gratum: ita in uoto, quæ est promissio de meliori bono facta Deo, dicendum est, quòd quando euidenter constat gratius esse Deo opus in quo commutatur, quàm id quod est promissum, non est reus fracti uoti, qui promissum mutat in melius ac gratius Deo. Neq; enim agrestis est Deus, aut ab alio quàm a Deo habet homo rationem, qua homo factum sibi satis putat, si loco promissi, melius & gratius sibi datum est. Cessat siquidem tunc ratio requirendi superioris arbitrium vice Dei: quoniam constat euidenter Deo hoc esse gratius. Et hoc, est quod absq; extorsione aliqua Decretalis, Peruenit. de iureiurando, docet. Hoc est quod ex capit. Scripturæ, extra de uoto, docemur. Non enim caput illud condit ius nouum, sed declarat veritatem ex natura rei existentem, scilicet, quòd propria authoritate quilibet potest uotum temporalis obsequii in perpetuam religionis obseruantiam commutare. Constat namque hoc esse longe melius, & gratius Deo. Hoc est quod in capitulo, Licet. de regularibus, etiam declaratur. Nam neque ibi fit nouum ius, sed quia licitum fuit transire ad aliam arctiorem religionem propter melioré vitam, non obstante uoto solemni prioris religionis, quo obligabatur non tolum Deo, sed prælatis illius religionis, & erat eis ius acquisitum de persona illa: ideo Papa declarat illum non molestandū. Constat nāque euidenter in illo casu melius, & gratius esse Deo obsequium in meliori religione. Et propterea non requiritur authoritas superioris commutantis, sed solum petitio licentiæ pro reuerentia, vt ibi dicitur. Ratio autē quare potest in I tali casu quis præiudicare prælatis, & religioni priori est, qa nō propter seipsos, sed propter Deū, prælato & religioni data est religiosi psona. Propter hoc. n. solius Dei ratio habetur in huiusmodi cōmutatione. Et quàmuis textus iste sane intelligatur ratione impedimenti, qa, s. votum laxioris religionis, est in hoc casu impeditiuum maioris boni: alii tamen textus allati non loquuntur magis de incompossibili bono cum meliori, quàm de compossibili cum eodem, sed solam cōmutationem in melius pōsant, ut patet intuenti: & propterea concludendum est, ꝙ commutatio in melius ac gratius Deo, euidenter fieri potest in uotis ex ipso naturæ iure absque alia superioris authoritate.

¶Et cōfirmatur hoc, quoniā si qs uouisset alicui certæ Ecclesiæ offerre decē oues, & curā habētes illius Ecclesiæ non prælati tamē vouētis, ꝙ meliori & magis expediēti euidenter Ecclesiæ peterēt, ut daret eis, verbi gratia, cētū aureos, qs adeo desipet, ut diceret oportere adesse ptātē prælati ad hmōi cōmutationē? Et cōfirmatur amplius hoc ex responsione ad primū in hoc arti. vbi quāuis author in corpore determinauerit requiri potestatē prælati in cōmutando, rationē reddit, quare non requiratur prælati authoritas cū cōmutatur votū in religioné, nō qa canonici hoc excipit, sed qa particulare includitur in vniuersali. Similis enim est ratio vbicunque euidēter in melius & gratius Deo cōmutatur: quoniā i meliori & gratiori includitur bonū, & gratū. Quando vero nō euidēter constat, qđ meli⁹ & grāti⁹ Deo sit, ab ipso Deo, ac p hoc, a gerente vices eius requirendū est, vt in litera dicit, & in capit. primo extra de uoto: et sic omnia iura consonant.

Art. 1. huius quæst.

¶In eodē art. dubiū occurrit circa causas dispēsandi in uotis, s. honorem Christi, vel vtilitatē Ecclesiæ an altera sufficiat, si ne quacūq; necessita

Art. 2. huius quæst.

ARTICVLVS XII.

Vtrum ad commutationem, uel dispensationem uoti requiratur prælati authoritas.

AD DVODECIMVM sic procēditur. Videtur quòd ad cōmutationem, uel dispensationem G voti nō requiratur prælati authoritas. Aliquis. n. pōt intrare religionē absq; authoritate alicui⁹ supioris prælati: sed p introitū religionis absoluit' hōa uotis in sęculo factis, ēt a uoto terræ sāctæ. ergo uoti cōmutatio, vel dispēsatio pōt eē absq; authoritate supioris prælati.

¶2 Præt. Dispensatio voti in hoc consistere videtur, quòd determinatur in quo casu votum non sit obseruandum: sed si prælatus male determinet, non videtur esse uouens absolutus a uoto, quia nullus prælatus potest dispensare contra præceptum diuinum de implendo voto, vt * dictum est. Similiter etiam si aliquis propria authoritate recte determinet in quo casu votum non sit implendum, nō videtur voto teneri: quia uotum non obligat in casu, in quo habet peiorē euētū, ut * dictum est. ergo dispensatio uoti nō requirit authoritatem alicuius prælati.

Art. 1. huius quæst.

te ex parte habentis votum. Et est ratiō dubii in hac litera, qa author in responsione ad secundum, dicens, Pura si prælatus dispensaret cum aliquo in uoto de ingressu religionis, nulla apparente causa obstante, insinuat ꝙ aliqua causa obstans ad implementum uoti requiritur ad dispensationem. Oppositum tamen continue practicari videtur in cōmutationibus uotorū: ad solā enim uoluntatem petentis commutationem fit commutatio.

¶Ad euidentiam causæ dispensandi, & commutandi vota scīdum est, ꝙ aliud est de dispensatione, aliud de commutatione iudicium. Nam quia dispensatio tollit ex integro votum, tamē si quo ad materiam, quàm quo ad vinculū, oportet causam obstātē executioni voti interuenire, ad hoc ut licite decernatur uotū non esse seruandum, alioquin dissipatio est, nō dispensatio. Nec refert, an causa obstans sit ex natura, puta infirmitate, aut ex malitia hominum excitata, ut si bellum ciuile non posset sedari, nisi puella habens votum continentiæ, nuberet &c. & hoc intendit author in litera ad secundū. Concurrente aūt obstāte causa, quæ redderet executionē voti impeditiuam maioris boni, dispensatio ad honorem maiorē Christi, peculdubio fieret: qa facere maius bonū ē magis honorare Deū. Sed aduerte ꝙ debet esse bonū, qđ est causa dispēsandi maius nō solū bonū, quod erat materia uoti, sed bono quod erat ipsum uotum, quod est actus latriæ, quoniam vtrumque cessat, scilicet uotum & materia.

¶In commutatione autem uotorum, nec exigitur causa obstās executioni voti, nec exigitur quòd bonū, quod est causa commutandi sit maius vtroq;. s. voto, & materia eius: quoniam uotum remanet, sed sufficit ꝙ sit maius bonum, quàm bonum qđ erat materia uoti: Ita quòd ipsa maioritas boni, in quod cōmutatur, est sufficiens causa commutationis. Et quidem quòd non exigatur causa obstans, & quòd maioritas boni sit sufficiens commūtādi causa, patet extra de uoto ca. Quod super his, ubi mulierū, & inutilium ad pugnam vota pro subsidio terræ sanctæ quāmuis habiles sint ad eundū illuc, *redimēda dicuntur*: quia melius est subuenire terræ sanctę de pecuniis, quas consumerent in itenere, quàm illas in uia consumere. In ca. quoque primo ibidem, omnes causæ personales resoluendæ dicuntur in hoc, an recompensatio sit melior, & Deo acceptior arbitrio præsidentis, quando causa commutandi so um se tenet ex parte rei, in quam fit K commutatio. Quādo uero aliqua necessitas impotentiæ, vel incommoditatis, vel scandali inuitat ad commutandum, tunc sufficit commutare in æquale: quoniam non pertinet ad infidelitatē dispēsatoris, si debitori dño suo in æquale gratū eidem dominо acceptando commutet ex causa: Quinetiam de rigore iuris, si sola cā miserendi, seu condescēdendi uouēti, quasi vt vice Dei sit gratus illi, qui sponte Deo se obligauit, æque gratum Deo ac ceptaret, contra fidem boni dispensatoris non faceret prælatus, sicut nec dispensator alicuius domini temporalis hoc faciendo, infidelitatis argueretur: constat autem quòd æquale bonum est æque gratum Deo. Secus autem esset, quando pro sola voluntate prælati hoc fieret, nō causa gratitudinis vice Dei. Hæc enim causa manifestata uouētib⁹, ꝙ deest Ecclesiæ, qm̄ est attractiua ad Deū, & eius sapientes ac pios ministros. An aūt tāta, aut talis possit subesse cā, ut cōmutatio fiat licite i minus, facile patet ꝙ sic, a miscēdo cōmutationē dispēsatiōi, ita ꝙ partī sit dispēsatio, & partim

partim commutatio, quando scilicet causa non est tanta, quòd A sufficiat ad dispensationem absolute, est tamen tanta, quòd exeūsat a tanto, etsi non a toto: sed stando infra limites puræ cōmutationis, non potest fieri in minus, quoniam commutatio debet esse iusta. Non est autem commutatio sine æqualitate rei ad rem, vt patet in 5. Ethicorum. Et propterea caueant sibi illi, qui non habent potestatem aliā in votis, nisi commutandi: quia tenentur ad maius, vel æquale, vt dictum est. Illi autem qui prælati sunt, & vtramque habent potestatem, scilicet dispensandi, & commutandi possunt miscendo vtramque ex causa in minus dispensando commutare, sicut etiam possunt ex causa dispensare absolute.

Arist. & 1. 4. 97. ar. 4

¶In responsione ad primum eiusdem articuli, nota rationem, quare ipso iure omnia vota in sæculo facta spirant in professione: quia, scilicet, homo moritur priori vitæ, ad cuius directionem emissa erant vota illa. Et præter hoc adduntur duæ aliæ rationes extendentes se ad vota emissa post religionem, quia scilicet onus religionis sufficit, & singulares obseruantiæ non competūt religioni. Et ex hac radice prælatus potest omnia post emissa vota irritare, tamquàm incompetentia religioni.

¶In responsione ad secundum, dubium primo occurrit de ratione reddita in litera ad ostendendum, quòd prælati non possunt pro libito dispensare in uotis, quāntum valeat. Videtur. n. inualida, tum quia aliud est prohibere vota, aliud irritare: et cōsequenter aliud est posse prohibere, aliud posse irritare. In litera autem hæc duo sumuntur pro eodem: quoniam concludit, quòd non possunt prælati irritare vota, quia non possunt prohibere vota. Et confirmatur, quia si ista duo æquiualent in proposito, posse inhibere votum, & posse irritare illud, sequitur, quòd Papa possit cuiusque religiosi votum solemne irritare, quia potest cuiusque solemne votum prohibere: quoniam ex Ecclesiæ authoritate hoc pendet: Tum quia si radix, & processus rationis esset in proposito efficax, scilicet, Non habemus potestatem, nisi in ædificationem &c. sequeretur, quòd nec prælati religiosorum possent subditorum vota irritare, quia etiam tales prælati non habent potestatem nisi in ædificationem: et sicut non possunt præcipere actus viciorum, ita non possunt prohibere actus bonū, qđ est causa dispēsandi maius nō solū bonо, quod erat materia uoti, sed bono quod erat ipsum uotum, quod est actus latriæ, quoniam vtrumque cessat, scilicet uotum & materia.

¶In commutatione autem uotorum, nec exigitur causa obstās executioni voti, nec exigitur quòd bonū, quod est causa commutandi sit maius vtroq;. s. voto, & materia eius: quoniam uotum remanet, sed sufficit ꝙ sit maius bonum, quàm bonum qđ erat materia uoti: Ita quòd ipsa maioritas boni, in quod cōmutatur, est sufficiens causa commutationis. Et quidem quòd non exigatur causa obstans, & quòd maioritas boni sit sufficiens commūtādi causa, patet extra de uoto ca. Quod super his, ubi mulierū, & inutilium ad pugnam vota pro subsidio terræ sanctæ quāmuis habiles sint ad eundū illuc, *redimēda dicuntur*: quia melius est subuenire terræ sanctę de pecuniis, quas consumerent in itenere, quàm illas in uia consumere. In ca. quoque primo ibidem, omnes causæ personales resoluendæ dicuntur in hoc, an recompensatio sit melior, & Deo acceptior arbitrio præsidentis, quando causa commutandi so um se tenet ex parte rei, in quam fit commutatio. Quādo uero aliqua necessitas impotentiæ, vel incommoditatis, vel scandali inuitat ad commutandum, tunc sufficit commutare in æquale: quoniam non pertinet ad infidelitatē dispēsatoris, si debitori dño suo in æquale gratū eidem dominо acceptando commutet ex causa: Quinetiam de rigore iuris, si sola cā miserendi, seu condescēdendi uouēti, quasi vt vice Dei sit gratus illi, qui sponte Deo se obligauit, æque gratum Deo ac ceptaret, contra fidem boni dispensatoris non faceret prælatus, sicut nec dispensator alicuius domini temporalis hoc faciendo, infidelitatis argueretur: constat autem quòd æquale bonum est æque gratum Deo. Secus autem esset, quando pro sola voluntate prælati hoc fieret, nō causa gratitudinis vice Dei. Hæc enim causa manifestata uouētib⁹, ꝙ deest Ecclesiæ, qm̄ est attractiua ad Deū, & eius sapientes ac pios ministros. An aūt tāta, aut talis possit subesse cā, ut cōmutatio fiat licite i minus, facile patet ꝙ sic, a miscēdo cōmutationē dispēsatiōi, ita ꝙ partī sit dispēsatio, & partim

¶3 Præt. Si dispensare in voto pertinet ad potestatē prælatorū, pari ratione pertinet ad omnes: sed nō pertinet ad omnes dispensare in quolibet voto. ergo nō ptinet ad potestatē platorū dispēsatio voti.

SED CONTRA. Sicut lex obligat ad aliquid faciendum, ita & votū: sed ad dispēsandū in ꝑcepto legis requirit superioris authoritas, vt supra dictū * est. ergo pari rōne etiam in dispensatione voti.

RESPON. Dicendū, quòd sicut supra * dictū est, votū est promissio Deo facta de aliquo, qđ sit Deo acceptum. Quid sit autem in aliqua promissione acceptum ei, cui promittit, ex eius pēdet arbitrio. Prælatus aūt in Ecclesia gerit vicē Dei: & iō in cōmutatiōe, vel dispē B satione votorū requitur plati authoritas, quæ in psona Dei determinat quid sit Deo acceptū, secundum illud 2. ad Cor. 2. Nā & ego

Art. 1. & 2. huius quæst.

Propter qđ in litera dr, Cū potestas prælati spiritualis, qnō dns, sed dispensator &c. Probihere ergo & irritare pōt platus religiosorū vota, tamquā dominus, vel quasi dns subditorum secūdum regulam, & nō tamē prælatus. Non sic aūt pōt dici de aliis prælatis Ecclesiæ, qm̄ nō sunt nisi prælati in populis. Vnde nihil ex hoc adimitur efficaciæ rationis de prælati potestate concludētis.

¶Ad tertiam obiectionem dicitur, quòd inhibere absolute vota, est inhibere non actum vnum vnius virtutis, scilicet vouere, sed est inhibere actus supererogationum omnium virtutum: quoniam omnis actus supererrogationis est materia voti. C

¶Et si instetur, quòd inhibere vota, non est inhibere actus, qui sunt materiæ uotorum, sed est inhibere vincula, & obligationes ad ipsos actus, ac per hoc non est nisi inhibere vnum actum, scilicet, vouere vnius virtutis, scilicet religionis.

¶Respondendum est, quòd licet prima facie appareat, ꝙ inhibere uota sit inhibere vnū actum, s. vouere totaliter, alios aūt actus non totaliter, sed quo ad libertatem, & firmitatem, quia inhibitus a voto potest quidē actus virtutis facere, sed non libere, quia non est dominus sui quo ad illa opera, nam si dominus esset, posset illa absolute promittere, nec firmare se posset, quia inhibitus est: si tamen radix potestatis inhibendi perspicacius cōsideretur, apparebit, quòd non solum potest inhibere actum, qui est vouere, sed actus qui sunt materia voti. Nam ideo posset inhibere obligationē ad illos actus, quia posset inhibere actū illos fieri, quando sibi placuerit vti iure suo: sicut patet de viro: respectu vxoris, & patre respectu puellæ. Infert igitur optime D ratio literę, ꝙ prælati nō possunt inhibere vota, quia nō possunt inhibere opera virtutum, quæ sunt materia voti. Iste enim manifeste est processus literæ, ab operibus virtutū, nō ad vnū tantū opus virtutis, sed ad omnia opera supererogationis quæ materia sunt voti, quod est etiam opus supererogationis. Et propterea in litera concluditur dicendo. Et ideo absolute potest homo vouere ea, scilicet virtutis opera, & non tantum cōditionaliter, vt religiosi, & alii subditi vouere possunt.

¶Ad secundæ quæstionis euidentiam sciendum est, quòd ista quæstio est propter plenitudinem potestatis Papæ, & potest in duplici sensu tractari. Primo, vt refertur in litera, scilicet, quia omnia vota Christianorū sunt sicut vota puellę in domo, & religiosi &c. ꝙ scilicet habent conditionē implicitā, si Papa nō cōtradicat. Et secūdum hunc sensum nullum votū esset absolute firmū & ratū, sed quodlibet posset irritari ꝑ Papā. Et cōtra hūc sensum author in litera procedit, & probat quòd virtutis opera E possunt absolute vouēri a personis sui iuris. Secundo, vt teneamus vota personarum sui iuris esse absolute firma & rata, et tamen Papa posset libere relaxare omnia vota de plenitudine potestatis. Et hunc sensum litera non tetigit, et oportet, vt doctrina completa sit, vtrumque tractare. Et quoniā votū est quædā singularis lex habens vim obligatiuā, & quædā promissio Deo facta & per modū legis, & per modū promissionis, perspiciendū est. In voto igitur est primo ipsa essentia voti habēs vim obligatiuā: & quo ad hoc assimilatur legi. Est sēcō materia voti, quę ē actus virtutis: & quo ad hoc assimilatur legi, cuius materia etiā actus virtutis est, q m̄ legis est bonos facere. Virtus autem est q bonū reddit habentē. Est tertio obseruatio voti, quæ in debita executione cōsistit: & in hoc etiā assimilat legi, qm̄ eius obseruatio in debita quoque executione cōsistit. Est & quarto ratio, seu modus promissionis, qm̄ per modum promissionis Deo tenetur qui vouit: & in hoc nō legi, sed promissionibus factis hominibus assimilat. Quo circa oportet aliquo horū quatuor modorū inuenire in hoie potestatiuā, aut relaxatiuā votorū ad li-

bitum, si in homine est. Sunt autem modi isti aut ex parte obser F
uationis, aut ex parte materiæ, aut ex parte essentiæ, aut ex parte eius, cui facta est promissio. Et vt melius omnia percipiãtur, singillatim singula tractanda sunt, ordine quo numerata sunt. Ex parte siquidem obseruationis, clare patet, quòd non est in potestate hominis relaxare nõ solum vota, sed nec etiam ius positiuũ qm̃ implicat duo cõtradictoria, q̃ votũ, & ius stet i suo robore, etiã respectu istius: & q̃ iste non teneaꝫ obseruare legem, seu votum. Vn de licet Papa possit tollere legẽ positiuã totaliter, vel quo ad istum hominem, non põt tñ facere q̃ lex stet, etiam respectu istius nunc &c. & q̃ iste non teneatur illam obseruare: qm̃ stante lege, obligatio ad obseruãdũ est de iure naturę, & nõ positiuo. Et propterea cõmuniter dicit, & bene, quòd Papa, quando dispensat in voto, non dispensat in iure diuino, aut naturæ, quia non dispen- H
sat in obseruatione, stante voto. Obseruatio.n.de diuino, & naturæ iure est. Ex parte vero materiæ clare patet ex supradictis, q̃ quilibet dominus, aut quasi dominus, potest irritare vota subditorũ in his, in quibus subiiciunt. Hinc.n.dictum est, quòd pater puellæ, vir vxoris, dominus serui, prælatus sui religiosi, vota irritare potest. Sicut vniuersaliter quilibet potest de re sua irritare dispositionem ab alio factã sine suo consensu. Et quoniam Papa Christiani quo ad bona temporalia, & quo ad operationes personales non subiiciuntur absolute, sicut religiosi subduntur platis suis, inter quos primus est Papa, nec sicut serui dominis, nec sicut puella patri, nec sicut vxor viro, quo ad ea, in quibus naturaliter subduntur prædicti, quoniam nullus horum est dñs eorum, in quibus alteri subditur: quilibet autem Christianus sui iuris, est dominus & personalium suarum operationũ, & rerum suarũ, si habet bona aliqua. Et propterea ex isto capite Papa non potest irritare vota Christianorũ tãquã facta de suo, hoc est, Papæ, sicut dominus respectu serui, & prælatus respectu religiosi, & pater respectu filiæ, & vir respectu vxoris irritat, quia de suo sunt facta vota: & propterea opinio confutata in litera, quòd vota Christianorum sint conditionalia, scilicet si Papa non contradicat, sicut contingit in votis religiosorum, & aliorum subditorum, est falsissima: quoniam non est dominus materiæ Papa. Nec mireris quòd materiam voti dixerimus actus virtutis, & modo descendamus ad operationes personales, & temporales res quas possidemus: quoniam hæc, scilicet operationes personales, & bona temporalia, sunt materia actuum virtutum, qui sunt materia voti, sicut linum est materia-sili, quod est materia telæ. Omnes.n. actus virtutis, operationes sunt personales materialiter, & multi eorum res temporales assumunt, vt liberalitas, eleemosyna, magnificentia &c. Ex hac K
tamen parte, s. materiæ voti, commutationes votorum fiunt, vt patet ex dictis: & dispensationes etiam fiunt, quando scilicet materia voti est impeditiua maioris boni, vt si continentia istius impediat pacem christianitatis. Potestas enim a Christo data prælatis in ædificationem, ex hac parte commutat, & dispensat. Ex parte autem essentiæ voti patet, q̃ non est irritabile, aut relaxabile ex differentia inter votum, & legem positiuam. Lex namque positiua est in potestate principis ad libitum, ita q̃ põt ipsam tollere quãdo sibi placet, nullusq; amplius obligatur illa ablata: quoniã vis obligatiua legis ad ipsam legis essentiã spectat, quæ subiicitur principis potestati. Essentia autem voti, cũ sit promissio facta superiori, quàm sit princeps de illius cõsilio, quia est promissio facta Deo, & consulta a Deo, non subiicitur principi, sicut nec tractatus alicuius cũ principe subduntur pro consuli. Ex parte demũ Dei, inquantũ ei fit promissio, cõstat, q̃ sicut quilibet hõ põt quamlibet promissionem sibi pp se factã, libere relaxare, sic Deus potest quodlibet votũ relaxare: qm̃ promissio est Deo propter Deum facta. Et si Dei vicarius plene potestate Dei fungeretur in terris, sine dubio posset omnia vota vice Dei relaxare: sed quoniam non plene fungitur Dei potesta-

te, sed limitate, s. ad pascendũ oues, ad clauibus regni cælorum vtendum ad ædificationẽ: ideo non potest ad libitum vota relaxare, sed quantum ædificationi consonat commutare, vel dispẽsare. Relaxare siquidem ad libitum vota, pertinet ad claues excellẽtiæ ipsius Christi, qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Vñ nulla via remanet, qua Papa possit ad libitũ vota irritare, aut relaxare, nisi spediẽdo viam vitæ æternæ. ¶ Ad obiectionẽ aũt primam in oppositũ dicitur, q̃ illa propositio, In omni obligatione, & promissione, intelligitur excepta auctoritas Papæ. Et illa, Nihil potest promitti in præiudiciũ potestatis Papæ, & similes, possunt bonũ, & malũ sensum habere: possunt enim intelligi dupliciter. Primo, vt nulla obligatio &c. possit p̃iudicare potestati Papæ: & sic sunt veræ. Secundo, vt nulla obligatio &c. sit, quæ non subsit potestati Papæ: & sic sunt falsissimæ. Propter veritatem primi sensus, religiosus non tenetur obedire suo superiori totaliter, vel in aliquibus, si Papa exemit eum totaliter, vel in aliquo. Obligatio enim voti obediẽtiæ fit superiori, & non ligat manus Papæ ad disponendum de illius superioritate. Et simile est in aliis huiusmodi. Hoc enim non est relaxare, nec dispensare in voto obedientiæ, sed tollere superioritatem illius prælati. Ex hac autem primi sensus veritate nihil habetur contra determinata. Nam ad habendum cõtra determinata, oporteret subsumere, quòd vouere esset in præiudiciũ potestatis Papæ: quod ridiculum esse patet ex eo, quòd nulli facit præiudicium, qui iure suo vtitur. Nõ præiudicat ciuitati ciuis, qui, licet sit ciuitatis pars, religionẽ ingreditur, quia iure suæ libertatis vtitur: & tñ ciuitas non potest amplius de eo disponere: & sic de aliis. Sic.n.é in ꝓposito, vt pater, quia quilibet vouẽs, I
iure suæ libertatis vtitur ex Christi cõsilio. Quòd aũt secundus sensus sit falsus, probatione non eget. Nam patet innumeras esse obligationes, quæ non sub sunt Papæ ad nutum, vt pater in contractibus inter hominem & hominem, & multo minus inter hominem & Deum, cum quilibet homo subditus sit Papæ, Deus autem nulli sit subditus. Et si inter vtrumque subditum obligatio Papæ non subest ad libitum, quomodo cadere potest in mẽtem sapientis, quòd omnis obligatio inter vnum subditum, & alterum superiorem Papa, Papæ subsit ad libitum? Quin potius ex hoc, q̃ non ois obligatio inter christianos omnes, quos cõstat subiici Papæ, subditur Papæ ad libitum, clare patet, q̃ christiani nõ sunt Papæ subditi absolute quo ad omnia, sed limitate, scilicet quo ad spiritualia in ædificationem corporis Christi, & ea quæ ordinãtur ad hæc. Et ex his patet responsio ad confirmationem, & alteram obiectionem.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit ad hominem, quia author tenet, quòd solus Papa dispenset in votis perpetuis: hic autem vota ieiuniorum, & abstinentiarum, quæ quandoq; sunt perpetua, vt patet, & ab aliis dispensabilia dicit. ¶ Ad hoc dr, q̃ materia ista, s. quis in quo voto dispẽset, iuris est positiui: & non solum lex, sed consuetudo in his dat, & aufert iurisdictionẽ. Et propterea aliqua vota minora, vt visitare limina Apostolorũ, reseruantur Papæ. Constat.n. quòd vicinis vrbi lõge maior peregrinatio est visitare sanctum Thomã in Cãtuaria: inde in his vltra legem, consuetudo æmulanda est. Quod autem de perpetuis obiicitur, distinguendo soluitur. Nam dupliciter cõtingit dici votum perpetuum, s. quasi per se, & quasi per accidens. Illa.n. vota dicuntur perpetua quasi per se, quæ absolute, sine s. tempore adiecto, expresso solo voto cum materia intelliguntur perpetua, vt votum cõtinentiæ, & religionis. Hæc.n. statim siue a iure, siue ab homine dicantur, intelliguntur perpetua, si nihil aliud addatur. Illa vero quæ sine adiectione temporis, non intelliguntur perpetua, sunt quasi per accidens perpetua, vt vota peregrinationis, ieiunii, eleemosynæ. In his.n. aut apponatur, aut semper, aut numquam, aut tali tẽpore, incertum relinquitur, an temporalia, an perpetua sint. Loquitur et ge-

go author de perpetuis primo modo, cum dicit, reseruata esse A
Papæ perpetua vota, non de perpetuis secundo modo. Hæc.n. frequenter accidunt, & egent facili recursu ad prælatum.

In eadem responsione, quo ad vota ieiuniorum, dubium male solutum occurrit, an vouens ieiunare tali die, puta, in vigilia natiuitatis beatæ Virginis, si non ieiunat illo die, teneatur supplere alio die ieiunando.

¶ Ad hoc dubium, vt plena sit doctrina, cum distinctione dicendũ est, quòd aut votum principaliter est de ieiunio: & secundario quasi per accidẽs determinatur tẽpus talis diei, sicut contingit in ieiuniis ininuentis a confessore, puta, q̃ singulis vnius anni hebdomadibus ieiunet feria sexta: in his enim principale est, quòd ieiunet semel in hebdomada, & secũdario, tẽpus. Aut principaliter est de tempore propter celebritatẽ, vel deuotionẽ, vt cõtingit in his qui vouent in die Dominæ nostræ per totum annum, hoc est, illo die quo celebratur annuntiatio beatæ Virginis, per totum Annũ abstinere a carnibus, & lacticiniis. Hic tempus principaliter eligitur propter deuotionẽ Dominæ nostræ. In primo casu tenetur ex voto ad duo, s. ad ieiunium, & talẽ diẽ. Et propterea, si non ieiunat tali die, tenetur alio die ieiunare: sicut debitor pecuniæ tali die, si tũc non soluit, tenetur post. In secundo autem casu, si non ieiunat illo die, non tenetur alio die ieiunare, sed pœnitentiam agere de non seruato voto, si in culpa fuit: quia onus temporis erat ieiunium, sicut sunt omnia ieiunia statuta ab Ecclesia. Sunt n. onera illorum tantum dierum, sicut horæ canonicæ. In his.n. quilibet dies solicitus est sibiipsi tantum. Et quoniam vota, quę fiunt de ieiuniis in vigiliis sanctorum, & huiusmodi, communiter fiunt, vt onera dierum illorum ad imitationem Ecclesiæ, quæ ieiunia in vigiliis statuit: ideo communiter hæc vota non B
obligant vltra diem illum, nec tenetur transgressor alio die ieiunare. Cuius manifestum signum est, q̃ si esset illo die infirmus, ac per hoc excusatus illo die, nullam sibi relinqui obligationem tuta conscientia vouens, bene timens Deum putaret, cuius oppositum crederet, si ieiunium tali die a confessore iniunctum nõ perfecisset per infirmitatem. Ipsa namque distinctio testatur ibi ieiunium electum, vt onus temporis: hic absolute ieiunium electum, licet cum tali tempore.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum primum.*

IN arti. 1. q. 89. dubiũ occurrit, an iuramentũ distinguatur specie, cũ distinguiẽ p assertoriũ, vel p̃missoriũ: & similiter cũ distinguit p simplicẽ cõtestationẽ, & p execrationẽ. Et rõ dubii ẽ, quo ad primã diuisionẽ, differentia inter assertionẽ & promissionẽ. Quo ad ẽm vero, tũ qa Deꝰ in execratione hẽt i se nõ solũ testis, sed iudicis rõnẽ, vt in rñsione ad tertiũ litera dicit: tũ qa assumitur maledictio i execratione; dũ dr: Putiat me Deꝰ i hoc, vel illo,

innititur: quia cum potestas prælati spiritualis, qui nõ est dominus, sed dispensator, in ædificationem sit data, & non in destructionẽ, vt patet. 2. ad Cor. 10. sicut prælatus nõ põt imperare ea, quę ẽm se Deo displicent, scilicet peccata: ita non potest prohibere ea, quæ secũdum se deo placent, scilicet virtutis opera, & ideo absolute põt [d] homo vouere ea. Ad prælatũ tamẽ pertinẽt diiudicare qd sit magis virtuosũ, & Deo magis acceptũ. Et iõ in manifestis dispensatio prælati non excusaret a culpa, puta, si prælatus dispẽsaret cũ aliquo super voto de ingressu religionis, nulla apparẽti cã obstãte. Si autẽ esset causa apparẽs, per quã saltẽ in dubiũ verteretur, posset stare iudicio prælati dispensantis, vel cõmutantis, non tamen C
iudicio proprio: qa ipse nõ geritur cẽ Dei, nisi forte in casu, in quo id quod vouit, esset manifeste illicitum, & non posset opportune ad superiorem recurrere.

AD 3^m dicẽdũ, q̃ quia summus Põtifex gerit plenarie vicẽ Christi in tota Ecclesia, ipse hẽt plenitudinẽ potestatis dispẽsandi in omnibꝰ dispẽsabilibꝰ votis. Alijs aũt inferioribꝰ prælatis cõmittitur dispẽsatio in votis q̃ cõmuniter fiũt, & indigent frequẽti dispẽsatione, vt habeãt de facili homines ad quẽ recurrãt, sicut sunt vota peregrinationũ, & ieiuniorum, & aliorum huiusmodi. Vota vero maiora, puta, continẽtiæ, & peregrinationis terręsãctę, reseruantur summo Pontifici. D

QVAESTIO LXXXIX.

De iuramento, in decẽ articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de actibus exterioribus latriæ, quibus aliquid diuinum ab hominibus assumitur: qd est vel sacramentum aliquod, vel ipsum nomẽ diuinum. Sed de sacramenti assumptione locus erit tractãdi in tertia huius operis parte. De assumptione autẽ nominis diuini nunc agendum est. Assumitur autẽ diuinũ nomen ab homine tripliciter. Vno modo, per modũ iuramenti ad propria verba confirmãda. Alio modo, per modum adiurationis ad alios inducẽdum. Tertio modo, per modũ inuocationis ad orandum, vel laudandũ. Primo ergo de iuramento agendum est.

Circa quod quæruntur decẽ.

¶ Primo, Quid sit iuramentum.
¶ Secundo, Vtrum sit licitum.
¶ Tertio, Qui sit comites iuramẽti.
¶ Quarto, Cuius virtutis sit actus.
¶ Quinto, Vtrũ sit appetẽdũ, & frequẽtãdũ tãquã vtile, & bonũ.
¶ Sexto, Vtrũ liceat iurare per creaturam.
¶ Septimo, Vtrum iuramentum sit obligatorium.
¶ Octauo, Quę sit maior obligatio, vtrum iuramenti, vel voti.
¶ Nono, Vtrum in iuramento possit dispensari.
¶ Decimo, Quando, & in quibus liceat iurare.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ differẽtiæ alicuius dicuntur, proprie loquẽdo, solæ illæ quæ sunt differentiæ per se. Nã differẽtiæ per accidẽs, accidentia sunt respectu illius, cui sunt per accidens, quãuis sint per se differẽtiæ alterius: vt si distinguamus animal p albũ & nigrũ, sunt differentiæ per accidẽs ãsalis, quæ tñ sunt differẽtiæ per se coloris. In proposito ergo cũ iurare, sit deũ in testẽ producere, oẽs allatæ differentiæ materialiter, & per accidens se habẽt ad Dei testificationẽ. Quòd.n. Deus testẽtur supra præteriro, præsenti, vel futuro, ad materiã testimonii spectat. Et similiter q̃ Deus testetur simplici manifestatiõe, vel manifestatiõe punitiua, nõ ad naturã spectat testimonii, sed effectũ. Vñ nulla apparet specifica distinctio in iuramẽto. Et licet iuramentum non distinguaẽ specie, nihil tamen prohibet, quòd vtẽdo aliis speciebꝰ moraliũ vitiorũ, vel virtutũ, in multas diffundatur speciẽs eo modo, quo vna species imperat alteri, ordinando illã in finem suum. Sicut cũ quis adulteratur vt occidat, homicidiũ imperat adulterio. Hoc.n. mõ iuramentũ imperat maledictioni, dũ fit per execrationem. Nam qñ quis iurat, Deus me occidat, si nõ est sic, aut si non fecero, sic iurans maledictionẽ sui quo ad vitam, assumit ad finem iuramenti, qui est testificatio diuina. Et iuxta specificã multitudinem maledictionũ assumuntur multæ species ad eundem finem. Vnde patet quòd iuramentum per execrationem, quãdo scilicet ad pœnam se obligat quis iurando, & si non distinguatur specie ẽm naturam iuramenti, distinguitur tamen per accidens in multas species ẽm naturam assumpti mali in pœnam. Aduerte tamen q̃ iuramentũ factum, assumendo benedictionẽ pro manifestatione testimonii, verbi gratia, Faciã hoc, vel Sic est, Ita Deus me adiuuet, & huiusmodi, non est ex vi verborum per execrationẽ, sed per contestationẽ Dei in effectu boni, scilicet adiutorii diuini, salutis vitæ, & huiusmodi. Solũ enim illud iuramentum quòd mali euentũ assumit in manifestationem diuini testimonii, per execrationem est, secundum verba. Sed quantum ad sensum, quia testis ad vtramque partem debet esse, subintelligitur execratio, scilicet, Si non est sic, aut, Si non fecero, Deus non me adiuuet.

¶ Ad id aũt quod obiectũ est, quòd Deus in execratione est ẽt iudex, qui differt specie a teste, respondetur in litera. s. quòd officiũ iudicis in iurando imploratur sub ratione testis, quoniã imploraꝫ ad hoc punitio, vt testetur: iõ iudex nõ nisi materialiter cõcurrit. Et propterea in litera cõcluditur, q̃ iurare, universaliter loquẽdo, est Deũ in testẽ exhibendũ invocare. Cũ his tñ scito, q̃ periurans execrando pro eo, q̃ credit punitionẽ, quã assumit, nõ affuturã, non incurrit duorũ vitiorum deformitatem. s. periurii, & maledictionis talis, puta, homicidii: qa maledictioné nõ sibi ex corde iprecat, sed soli Deo iniuriã facit, vtẽs eo vt teste falsitatis.

¶ In rñsione ad tertiũ eiusdem articuli aduerte, q̃ huiusmodi locutiones

entiones, Deus scit, Corã deo loquor, & huiusmodi, possunt dupliciter intelligi, scilicet inuocatiue, vel enuntiatiue. Sumuntur nãq; inuocatiue communiter, quando inducuntur ad cõfirmãdũ qđ dicitur: & tunc habent rõnem iuramẽti. Sumuntur autem communiter pure enuntiatiue, quãdo p modum narrationis hęc dicuntur. Et hoc frequẽter accidit his q nolunt iurare ad cõfirmãdum dicta sua, sed remittere ad diuinum iudicium, & futurã vitam, vbi omnia erunt palam. Et quoniã verba ex intentione, & animo proferẽtis pẽsantur: ideo cessante dolo, et præiudicio cuiuscũque, si aliquis nõ intendẽs iurare, sed folũ exprimere, quòd ipse habet conscientiam rectã in hoc, & Deum præ oculis in non mentiendo, dicat, Deus videt, q dico veritatem, & similia, nõ est iuramentũ: quia nõ est inuocatio Dei i testẽ, sed simplex enũtiatio, q Dꝰ hoc scit, q Dꝰ videt, quòd ego loquor coram Deo, & huiusmodi. Et propterea notãter dicit in litera, q iurare est inuocare Deũ in testem: & nõ dicitur q est narrare Deũ esse testẽ. In iudicio aũt, & in præiudicialibꝰ oportet ad cõmunẽ intellectũ audientiũ respicere, ne erretur.

Infra ar. 4. cor. & q. 98 ar. 2. cor. Et 3. d. 39. ar. 2

In serm. 28 de verbis Apost. parũ ante mediũ tom. 10. * q. 67. per totum & q. 70. p totũ.

Ser. 28. de verb. Apo. parum ante med. to. 10.

ARTICVLVS PRIMVS. F

Vtrũ iurare, sit testẽ Deum inuocare.

AD PRIMVM sic proceditur. Vꝰ quòd iurare, non sit testem Deum inuocare. Quicũque enim inducit authoritatem sacræ scripturæ, inducit Deum in testimoniũ, cuius verba proponuntur in sacra scriptura. Si ergo iurare, est testẽ Deũ inuocare quicũque inducit authoritatem sacræ scripturæ, iurat: hoc autem est G falsum. ergo & primum.

¶ 2 Præt. Ex hoc quòd aliquis inducit aliquẽ in testem, nihil ei redditur: sed ille qui p Deũ iurat, aliqd Deo reddit. dicitur enim Matth. 5. Reddes Dño iuramenta tua. et * Aug. dicit, quòd iurare est ius veritatis Deo reddere. ergo iurare, non est Deum testem inuocare.

¶ 3 Præt. Aliud est officium iudicis, & aliud testis, vt ex supra * dictis patet: sed quandoque iurando iplorat homo diuinũ iudiciũ, H fm illud Psal. 7. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidã merito ab inimicis meis inanis. ergo iurare, nõ est testẽ Deũ inuocare.

SED CONTRA est qđ * Aug. dicit in quodam sermone de periurio. Quid est iurare per Deum, nisi testis est Deus?

RESPON. Dicẽdũ, q sicut Apo. dicit ad Hebr. 6. Iuramentum ad confirmationẽ ordinatur. Confirmatio autem in scibilibus per rationẽ fit, quæ procedit ex aliquibꝰ I naturaliter notis, quæ sunt infalliBiliter vera: sed particularia facta cõtingentia hominũ, non possunt per rationem necessariam confirmari. Et ideo ea quæ de his dicuntur, solent confirmari per testes. Sed humanũ testimoniũ nõ est sufficiẽs ad huiusmodi confirmandũ pp duo. Primo quidem, pp defectum veritatis humanæ, quia plurimi in mendaciũ labunt, fm illud Psal. 16. Os eorum locutũ est mendaciũ. Secũdo, pp defectum cognitiõis, quia homines nõ possunt cognoscere neque futura, neque cordium occulta, vel etiã absentia, de quibus tñ homines loquunt, & expedit rebus humanis, vt certitudo aliqua de his K habeat. Et iõ necessariũ fuit recurrere ad diuinũ testimoniũ: quia Deus neq; mentiri põt, neque eũ aliquid latet. Assumere aũt Deũ in testẽ, dr iurare: quia quasi pro iure introductũ est, vt quod sub inuocatione diuini testimonij dr, pro vero habeatur. Diuinum aũt testimoniũ quandoq; inducitur ad asserendũ præsentia, vel præterita: & hoc dicitur iuramentũ assertorium. Quandoq; aũt inducitur diuinum iuramentum ad cõfirmandum aliquid futurum: & hoc dicit iuramentũ promissorium. Ad ea vero quæ sunt necessaria, & per rationem inuestiganda, non inducitur iuramentum. Derisibile.n. videret, siquis in dispuratione alicuius scientiæ, vellet propositum per iuramentũ probare.

AD PRIMVM ergo dicendum, q aliud est testimonio Dei vti iam dato, quod fit cũ aliquis authoritatẽ sacræ scripturæ inducit: & aliud est testimoniũ Dei implorare vt exhibendum, quod fit in iuramento.

AD 2m dicendum, quòd dicitur aliquis reddere iuramẽta Deo ex hoc, quòd implet illud quod iurat vel quia in hoc ipso quòd inuocat Deum in testem, recognoscit eum habere omnium cognitionem, & infallibilem veritatem.

AD 3m dicẽdũ, q alicuius testimonium inuocatur ad hoc, quòd testis inuocatus veritatem manifestet circa ea, quæ dicuntur. Deus autẽ manifestat, an verũ sit quòd dicitur dupliciter. Vno modo, simplr revelando veritatem vel per internam inspirationẽ, vel etiam p facti denudationẽ, dum. s. producit in publicũ ea quæ erant occulta. Alio modo, per pœnam mentitis: & tunc simul est iudex, & testis, dum puniẽdo mẽdacem, manifestat mendaciũ. Et ideo duplex est modus iurandi. Vnus quidem per simplicem Dei contestationem: sicut cũ aliquis dicit, Est mihi Deus testis: vel, Coram Deo loquor: vel, Per Deũ, quod idem est, vt dicit * Augustinus. Alius modus iurãdi est per execrationem, dum scilicet aliquis se, vel aliquid ad sepultinens ad pœnam obligat, nisi sit verum quod dicit.

ARTICVLVS II.

Vtrum sit licitum iurare.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q non sit licitum iurare. Nihil.n. quod prohibetur in lege diuina, est licitũ: sed iuramentum ꝓhibetur in lege diuina Mat. 5. Ego dico vobis, Non iurare omnino &c. et Iac. 5. dicitur. Ante omnia fratres mei nolite iurare. ergo iuramentũ est illicitũ.

¶ 2 Præt. Id qđ est a malo, videtur esse illicitũ, quia vt dr Mat. 7. Nõ põt arbor mala fructꝰ bonos facere: sed iuramentũ est a malo. dicitur.n. Mat. 5. Sit autem sermo vester, est, est: nõ, non. Quod aũt his abundantius est, a malo est. ergo iuramentum videtur esse illicitũ.

¶ 3 Præt. Exquirere signum diuinæ prouidentiæ est tẽtare Deum, quod est omnino illicitum, fm illud Deut. 6. Nõ tẽtabis dñm Deũ tuũ: sed ille qui iurat, vr exquirere signum diuinæ prouidentiæ, dũ petit diuinum testimoniũ, quod est per aliquem euidentem effectum. ergo videtur quòd iuramentum sit omnino illicitum.

SED CONTRA est, quod dr Deut. 6. Dñm Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis.

RESPON. Dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse secundum se bonum, quod tamen cedit in malũ eius, qui non vtitur eo conuenienter. Sicut sumere Eucharistiã est bonum, et tamen qui indigne sumit, iudicium sibi mãducat, & bibit, vt dicitur 1. ad Cor. 11. Sic ergo in proposito dicendum est, quòd iuramentũ secundum se, est licitum, & honestum: quod patet ex ea-

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ nonæ Articulus secundus.*

Infra ar. 2. cor. Et 3. d. 39. ar. 2. quæst. 1. & Hen. 6. q. 8

IN ar. 2. eiusdẽ 89. q. nota duo. Primo, sententiam illã ex Aug. scilicet, q consuetudo iurandi non excusat, sed inducit ad periurium. Quod bene notent assueti.

¶ Nota secundo, q secunda ratio reddita in litera in responsione ad 3. excludit a iuramẽto pctiũ tentatiõis dei, ẽt in his, qui vane iurãt: quoniã ex hoc, q iurando non exponit quis se periculo alicui, si Deus testificari noluerit i præsenti, manifeste patet, q iurãs nõ tentat Deũ, sed inuocat ipsum in testem, sic ut in beneplacito suæ maiestatis relinquat testificationẽ in præsenti, absque vllius imminẽte incursu periculi. Non sic faciũt q duello expectãt diuinũ testimoniũ, sed tẽtãt Deum: sicut qui igne, aut aqua se purgare uolunt.

origine & ex fine. Ex origine quidẽ, qa iuramentũ est introductũ ex fide, qua homines credunt Deũ habere infallibilẽ veritatẽ, & vniuersalẽ omniũ cognitionẽ, & prouisionẽ. Ex fine autẽ, quia iuramentũ inducitur ad iustificandũ homines, & ad finiendũ cõtrouersias, vt dicitur ad Hebr. 6. sed iuramentũ cedit in malum alicui ex eo quòd male vtitur eo, ideſt, sine necessitate, & cautela debita. Vr enim paruã reuerentiã habere ad Deũ, qui eũ ex leui causa testem inducit: quod nõ præsumeret etiã de aliquo viro honesto. Imminet etiã periculũ periurij: quia de facili homo in verbo delinquit, secundũ illud Iaco. 3. Si quis in verbo nõ offendit, hic perfectus est vir. Vnde & Eccl. 23. dicitur. Iurationi nõ assuescat os tuũ: multi.n. casus in illa. B

Super illud Matt. 5. ego dico vobis, non iurare, tex. 9.

In lib. de mẽdacio c. vi. circa medium tex. 4

SED CONTRA est, quod dicitur Hiere. 4. Iurabis, Viuit dominus, in veritate, in iudicio, & in iustitia: quod exponens * Hierony. dicit. Animaduertẽdum est, quòd iusiurãdum hos habet comites. s. veritatẽ, iudicium, & iustitiam.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra * dictum est, iuramentũ nõ est bonum, nisi ei qui bene vtitur iuramento. Ad bonum autem vsum iuramenti duo requirũtur. Primo quidem, quòd aliquis non C leuiter, sed ex necessaria causa, & discrete iuret: & quantum ad hoc requiritur iudicium, scilicet discretionis ex parte iurantis. Secundo, quantum ad id, qđ p iuramentũ confirmatur, vt. s. neq; sit falsum, neq; sit aliquid illicitum: & quantum ad hoc requiritur veritas, per quam aliquis iuramento confirmat quod verum est: & iustitia, per quam cõfirmat quod licitum est. Iudicio autem caret iuramẽtum incautũ: veritate autem iuramentum mendax: iustitia autem iuramentum iniquum, siue illicitum.

Lib. 1. c. 30. a medio, to no. 4.

AD 2m dicendum, quòd sicut * Augus. dicit in lib. de serm. Domini in monte, Si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades, quæ utique infirmitas malum est. Itaque non dixit: Quod amplius est, malum est. Tu enim non malum facis, qui bene vteris iuratione, vt alteri persuadeas quod vtiliter persuadeas: sed a malo est illius, cuius infirmitate iurare cogeris.

AD 3m dicendum, quòd ille qui iurat, non tentat Deum: quia non implorat diuinum auxilium absque vtilitate, & necessitate. Præt. Non exponit se alicui periculo, si Deus testimonium adhibere noluerit in præsenti. Adhibebit autem pro certo testimonium in futuro, quando illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, vt dicitur 1. ad Corint. 4. Et illud testimonium nulli iuranti deficiet vel pro eo, vel contra eum.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ nonæ Articulum tertium.*

Infra ar. 7. cor. & q. 98. ar. 2. ad 1. & 3. di. 39 ar. 2. q. 3. Et quod. 5. art. 27. Filli. 2. de Penitentia fol. 4. ante fine libri. & 460. ar. 1

IN ar. 3. eiusdem q. 89. nota, quòd secundus iuramẽti comes, ciustitia, vt i litera dicit, pôt referri ad duo, s. ad rem de qua iurat, vel ad causã iurãdi. Et differentia ista hic orta vide turquoniã si isti comites debẽt esse comites sub eadẽ ratione iuramẽti vniuersaliter, oportet q iustitia referat ad causã iurãdi, vt. s. subsit iusta iurandi causa. Alioqn iuramẽtũ assertoriũ nõ haberet istos tres cõites: quoniã iuramentũ assertoriũ est de re mala & iniusta quãdoq;, vt de adulterio facto &c. & ꝓpter hoc author i respõsione ad fm, & i 3. sẽrentiarũ dist. 39 refert iustitiã ad causã. Si aũt intelligantur, vt adsint ubi adesse debẽt, sic iustitia relata ad rẽ, nõ est comes nisi in iuramẽto promissorio, in quo oporret, quòd homo iuret de re iusta: alioquin iuramẽtum nõ est. Et licet prima assignatio ad æquata sit iuramento, ac p hoc verior videat: quia tñ secũda verũ necessariũ exprimit quo ad hoc, q iuramẽtũ ꝓmissoriũ exigit materiã iustã, & sermo Animadnes morales, vtilitatis causa sũt: ideo author istã secũdã assignationẽ hic prætulit, & illi solet i corpe meminit. In hac liquidẽ explicat radix solutionis multarũ quæstionũ valde vtiliũ in moralibꝰ.

Et habetur 22. q. 2. ca uertẽdum. Ar. præced.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter ponantur tres comites iuramẽti, videlicet iustitia, iudicium, & veritas.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur q inconuenienter ponãtur tres comites iuramẽti, videlicet iustitia, iudiciũ, & veritas. Ea.n. quorũ vnũ includitur in altero, nõ sunt cõnumerãda tãquã diuersa: sed horũ trium vnum includitur in altero, quia veritas est pars iustitiæ † secundum Tullium. Iudicium autem est actus iustitiæ, vt supra * habitum est. ergo inconuenienter ponuntur tres comites iuramenti.

¶ 2 Præt. Multa alia requiruntur ad iuramentũ, scilicet deuotio, & fides, per quam credamus Deum omnia scire, & mentiri non posse. ergo videtur quòd insufficienter tres comites iuramenti enumerẽtur.

¶ 3 Præt. Hæc tria in quolibet opere humano requirenda sunt. Nihil enim debet fieri cõtra iustitiã, aut veritatem, aut sine iudicio, secundum illud 1. ad Timo. 5. Nihil facias sine præiudicio, id est, sine præcedenti iudicio. ergo hæc tria non magis debent associari iuramento, q̃ alijs humanis actibus.

SED CONTRA est, quod dicitur Hiere. 4. Iurabis, Viuit dominus, in veritate, in iudicio, & in iustitia: quod exponens * Hierony. dicit. Animaduertẽdum est, quòd iusiurãdum hos habet comites. s. veritatẽ, iudicium, & iustitiam.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra * dictum est, iuramentũ nõ est bonum, nisi ei qui bene vtitur iuramento. Ad bonum autem vsum iuramenti duo requirũtur. Primo quidem, quòd aliquis non leuiter, sed ex necessaria causa, & discrete iuret: & quantum ad hoc requiritur iudicium, scilicet discretionis ex parte iurantis. Secundo, quantum ad id, qđ p iuramentũ confirmatur, vt. s. neq; sit falsum, neq; sit aliquid illicitum: & quantum ad hoc requiritur veritas, per quam aliquis iuramento confirmat quod verum est: & iustitia, per quam cõfirmat quod licitum est. Iudicio autem caret iuramẽtum incautũ: veritate autem iuramentum mendax: iustitia autem iuramentum iniquum, siue illicitum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iudicium nõ sumitur hic pro executione iustitiæ, sed pro iudicio discretionis, vt * dictum est. Neque etiam veritas hic accipitur secundum quod est pars iustitiæ, sed secundum quod est quædam conditio locutionis. In corp. ar.

AD 2m dicendũ, quòd deuotio, & fides, & omnia huiusmodi, quæ exiguntur ad debitum modum iurãdi, intelliguntur in iudicio. Alia.n. duo pertinent ad rem, de qua iuratur, vt * dictũ est. Quãuis posset dici, quòd iustitia pertinet ad causam, per quam iuratur. In corp. ar.

AD 3m dicendum, quòd in iuramento est periculum magnum, tum propter Dei magnitudinem, cuiꝰ testimonium inuocatur: tum etiam propter labilitatem linguæ humanæ, cuius verba iuramento confirmantur. Et ideo huiusmodi magis requiruntur ad iuramentum, quàm ad alios humanos actus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iurare sit actus religionis, siue latriæ.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ nonæ Articulum quartũ & quintum.*

AD QVARTVM sic procedit. Vꝰ q iuramẽtũ non sit actꝰ religionis, siue latriæ. Actus.n. latriæ sunt circa aliqua sacra, & diuina: sed iuramẽta adhibẽt circa trouersias humanas, vt Apostolus dicit ad Hebr. 6. ergo iurare nõ est actus religionis, seu latriæ.

IN ar. 4. & 5. simul eiusdẽ qõ. dubiũ occurrit, Quomodo iuramentum se habeat ad verũ, quod iuramẽto firmatur. an. s. vt finis, an ut ad finem. Et quidem quòd iuramentũ non sit finis veri, clare

clare habetur in responsione ad primũ 5. articuli, vbi ponitur differentia inter votum, & iuramentum ĩ hoc, quòd votum materiam suã facit actum religionis, iuramentum autem non. Quòd autem iuramentum ordinetur ad verũ, ut id quod est ad finem ordinatur in finem, in responsione ad secundum 5. arti. patet, vbi dicitur, q̃ iurans non ordinat iuramentũ ad venerãdum, aut diligendũ eum, per quem iurat, sed ad aliquid aliud quod est necessarium præsenti vitæ: hoc autem constat esse certitudinẽ ueri, qđ iuramẽto firmat. Quòd uero iuramẽtũ non ordinetur ad uerũ quod firmatur, vt finẽ, ex eo patet, quòd latria non recte ordinatur in res humanas, vt finem, cum finis nobilior sit eo quod est ad finem. Neque in. *fas est diuinã reuerentiam humanæ veritati supponere.*

Lib. 2. de interpretatione in fol. 4. ante finẽ libri.

Arg. huius quæst.

*Matt. 5. super illud: ego autem dico nõ iurare omnino rom. 9.

¶ Ad hoc dubiũ dicitur, quòd in iuramento concurrunt duo, alterũ, vt exhibitum, scilicet diuina reuerentia, quæ Deũ inuocãdo in testẽ exhibeẽ ipsi Deo: Alterum, vt expectatum, scilicet manifestatio veri, quæ ut fiat, a Deo iurando imploratur. Primũ horum spectat ad ipsam essentiam iuramenti, ut patet ex hoc, quòd iuramentũ est actus latriæ, vt in litera dicitur. Secũdũ autem spectat ad effectum ipsius, mediãte tamẽ Deo: & simile est videre in oratione. Ipsa nã que oratio est actus latriæ. Protectio tamen ab hostibus circunstantibus in sylua per aliquem petita, est effectꝰ orationis diuina mediante ope. Et quemadmodum oratio ipsa ad Deum ut finem, ordinatur, & nõ ad rem humanam ut finem: effectus tamẽ ofnis, puta ꝓtegi, ordinat ad rẽ humanã vt finẽ, ut puta, vitã corporalem: ita in proposito ipsum iuramentum non ordinatur in verũ quod firmatur vt finem, sed in Deum: effectus tamen iuramenti, scilicet manifestari, ordinatur ad verum vt finem. Finis enim quare illud manifestatur est, vt verum esse cognoscatur. Oportet ergo cautum esse lectorem, vbi inuenerit iuramẽtum ordinari, vel non ordinari ad ueri cognitionẽ, vt distinguat, vt diximus. Pro intellectu tamen litteræ scito, quòd de iuramento ipso loquendo, vt author loquitur, dicendum est, ꝙ neutrum ad alterũ ordinatur, vt finem. Ita quòd nec iuramentum est finis ueri quod firmatur, nec ecõtra. Et quod iuramentum non sit finis, clare patet in responsione ad primum 5. articuli. Quòd etiam uerum non sit finis iuramẽti, habes in responsione ad 3. 4. articuli, vbi habes, vt sicut Deus propter gloriam suam, & non ſtram vtilitatem operatur, ita nos iuramus propter diuinam reuerentiam, & gloriam, & veilitatem humanam. & dicitur hoc respondendo argumento, quòd finis religionis est Deus, iuramenti autem, confirmatio veri, tamquã si aperte diceretur, quòd iuramenti finis est Deus: confirmatio autem veri, non est finis iuramenti, sed vtilitas ex iuramento proueniens, sicut patet in exẽplo dato de operatione Dei, cuius finis est ipse. Vtilitas autem est bonum nostrum. Et merito sic dixit, quia licet testis vt sic videretur esse propter firmitatem veri ad quod affertur, excellentiæ tamen talis ac tantæ personæ, quæ Deus est, in infinitum eleuat indutionem testis, vt patet ex hoc, quòd inducere Deũ ĩ testẽ, est actꝰ latriæ, quæ soli Deo exhiberi põt. Ex hoc. n. *pueniit, ꝙ veri certitudo non finis,

Supra q. 88. ar. 3 cor. Et 2. 2. q. 101. ar. 2. cor. & ad 2. Et 3. dist. 39. ar. 2. q. 1. Et Psal. 14. fi. Et Rom. 1. lect. 5. q. 88. ar. 5. & 6.

†Matt. 5. fu per illud, ego aũt dico uobis non iurare, to.

†Hilb. de trinitate, circa mediũ to.

3. dist. 39. ar. 1. & in expo. lit. Et Heb. 6. lect. 4.

*Super illud Matt. 5. Ego dico uobis non iurare to. 6

22. q. 1. c. Clericum.

Ar. 4. huius quæst.

Lib. 1. c. 3 a medio 4.

Ar. 3. ad 3. argum.

non finis, sed vtilitas est iuramenti. Vnde quando inuenies ꝙ iuramentum ordinatur ad verum, quod firmatur, vt litera dicit in responsione ad *secundum 5. arti., intellige de ordine honesti ad utile, & nõ de ordine vtilis ad honestũ. Honestũ. n. habet annexũ vtile quasi effectũ, & non habet vtile pro fine. Nec te perturbent illa verba in eadem responsione dicta, scilicet, Iurans non ordinat iuramentum ad venerandum, aut diligendum eum, per quem iurat. Hæc n. intelliguntur sic. Iurans non ordinat absolute iuramentum ad uenerandum, sed ordinat ex necessitate iuramentum ad venerandum. Ex hoc enim sensu dire ẽte satisfit argumento ex veneratione Dei inferenti appetibilitatem iuramẽti. Si enim iurare esset Dei veneratio absolute, appetendum esset. Si, vt patet, non est veneratio Dei, nisi in necessitate, quãdo, scilicet oporteat verum aliquod certificare, tunc vtimur honesta veneratione, & dilectione, Dei ad vtilitatẽ humanam, quam talis inuocatio nata est parere.

¶ Sed adhuc circa hæc dubium restat, An iuramentum, & verum quod confirmatur, se habeant vt forma, & materia: an aliquo alio modo, aut omnino peraccidens.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ proprie loquendo, nullum genus causę & effectus ꝓprie inuenitur inter ea nisi efficientis, codẽ modo quo deprecans inter efficientes causas computatur: ita tamẽ quòd causalitas iuramenti supra verum nõ referatur ad uerum in se, sed in sui certificatione. Quod ex hoc patet, quòd inuocans Deũ in testẽ, inuocat manifestatorem veri; est tamen quædam similitudo materiæ, & formæ iter ea quo. ad hoc, ꝙ iuramentum superuenit, & quasi adiacere intelligitur vero quod cõfirmatur: non tamẽ ibi est proprie materia, & forma, sicut inter uotum, & rem promissam, quia materia est propter formam. Iam autem dictum est, quòd ue

Ad 2m dicẽdũ, ꝙ ille qui iurat, vtitur quidẽ veneratione, aut dilectione eiꝰ ꝙ quẽ iurat, nõ aũt ordinat iuramẽtũ ad venerãdũ, aut diligẽdũ eũ ꝙ quẽ iurat, sed aliqd aliud qđ est necessarium præsenti uitæ.

Ad 3m dicẽdũ, ꝙ sicut medicina est vtilis ad sanãdũ, & tñ quãto magis ẽ virtuosior, tãto maiꝰ nocumẽtũ iducit, si nõ debite sumatur: ita ẽt iuramẽtũ vtile quidem est ad cõfirmationẽ, tamẽ quãto est magis venerãdũ, tãto est magis periculosũ, nisi debite inducatur: qa vt dicitur Eccl. 23. *Si fruſtrauerit, ideſt, deceperit fratrẽ, delictũ ipsiꝰ supra ipsum erit. Et si dissimulauerit, quasi ꝓ simulationẽ iurãdo falsum, delinquit dupliciter: quia. ſ. simulata æqtas est duplex iniqtas: & si in vanum iurauerit, id est, sine debita causa, & necessitate, non iustificabitur.

Articvlvs VI.

Vtrum liceat ꝑ creaturas iurare.

Ad sextvm sic proceditur. Vĩ ꝙ non liceat ꝑ creaturas iurare. Dicit. n. Matt. 5. Ego dico vobis nõ iurare oĩno, neq; ꝑ cælũ, neque ꝑ terrã, neq; ꝑ Hierosolymã, neq; ꝑ caput tuũ. quod exponens* Hierony. dicit. Cõsidera, ꝙ hic saluator nõ ꝑ Deũ iurare prohibuit, sed per cælum, & terram &c.

¶ 2 Præt. Pœna nõ debetur nisi culpæ: sed iuranti ꝑ creaturas adhibet pœna. dicitur. n. †22. quæst. 1. Clerici cũ ꝑ creaturã iurantẽ acerrime obiurgandum, si ꝑsiterit in vitio, ex cõmunicãdũ placuit. ergo illicitũ est per creaturas iurare.

¶ 3 Præt. Iuramẽtũ ẽst actus latriæ, sicut* dictum est: sed cultus latriæ non debetur alicui creaturæ, ut patet Roman. 1. ergo non licet iurare per aliquam creaturam.

Sed contra est, ꝙ Ioseph iurauit per salutem Pharaonis, vt legitur Gene. 42. Ex consuetudine etiam iuratur per Euangelium, & per reliquias, & per sanctos.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ sicut supra *dictũ est, duplex est iuramẽtum. Vnũ qdẽ, qđ fit ꝑ simplicẽ cõtestationẽ, inquãtũ. ſ. testimonium Dei iuocatur: & hoc iuramẽtũ innitit diuinę veritati, sicut & fides. Fides aũt est ꝑ se quidẽ, & principaliter de Deo, qui est ipsa veritas: secũdario aũt de creaturis, in qbus veritas Dei relucet, vt supra habitum est. Et similiter iuramẽtũ principaliter refertur ad ipsum Deũ, cuius testimoniũ inuocat: secũdario aũt assumuntur ad iuramẽtum aliquæ creaturæ nõ ſm se, sed inquantũ ĩ eis diuina veritas manifestatur. Sicut iuramus ꝑ Euãgeliũ, ideſt, per Deũ, cuius vetitas in Euãgelio manifestatur: & ꝑ sanctos, qui hanc ueritatem crediderũt, & obseruauerunt. Alius aũt modus iurãdi est ꝑ execrationẽ: & ĩ hoc iuramẽto inducitur creatura aliqua, vt in qua diuinũ iudiciũ exerceat. Et sic solet homo iurare ꝙ caput suũ, aut ꝑ filium suũ, aut per aliquã aliam rẽ, quã diligit. Sicut & Apostolus iurauit 2. ad Corin. 1. dicens. Ego testem Deum inuoco in animam meã. Quòd aũt Ioseph ꝑ salutẽ Pharaonis iurauit, vtroq; modo ĩtelligẽdum põt vel ꝑ modũ execrationis, quasi salutem Pharaonis obligauerit Deo: vel ꝑ modũ cõtestationis, quasi contestãdo veritatẽ diuinæ iustitiæ, ad cuiꝰ executionem principes terræ constituuntur.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ Dominus prohibuit iurare ꝑ creaturas, ita quòd eis adhibeat reuerentia diuina. Vnde* Hierony. ibidem subdit, quòd Iudæi per angelos &c. huiusmodi iurãtes, creaturas venerabantur Dei honore. Et eadẽ ratione punitur ſm canones, clericus ꝑ creaturã iurans, ꝙ ad blasphemiam infidelitatis pertinet. Vnde in* sequenti capit. dicit. *Si quis per capillũ Dei, vel caput iurauerit, vel alio modo blasphemia cõtra Deũ vsus fuerit, si in ecclesiastico ordine est, deponatur. Et ꝑ hoc patet responsio ad Scdm.

Ad 3m dicendum, quòd cultus latriæ adhibetur ei, cuius testimonium iurando inuocatur, & ideo præcipitur Exod. 23. Per nomen externorum deorum non iurabitis. Nõ autem exhibetur cultus latriæ creaturis, quę in iuramẽto assumuntur, ſm modos prædictos.

Articvlvs VII.

Vtrum iuramentum habeat uim obligandi.

Ad septimvm sic ꝓcedit. Vĩ ꝙ iuramẽtũ non habeat

Super Quæſtionis octauageſimæ nonæ Articuli ſextum.

In ar. 6. eiusdẽ q. 89. dubiũ occurrit: An cõfirmaẽ qđ dẽ dicẽdo, In veritate, aut ꝑ fidẽ meã, & hmõi sit iurare. & ẽ ratio dubii, istructio simpliciũ, & correctio errantium.

¶ Ad hoc breuiter dr, ꝙ nihil horũ est iuramẽtũ, qcq; mi nꝰ scrutãtes scripserint. Et ratio est, qa nõ inuocaẽ ĩ his testimoniũ diuinum, sed humana addũẽ adiectiua ad firmitatẽ. Cũ. n. dr, In veritate sic est, nihil aliud dicit, q̃ uere sic ẽ. Nec obstat, qa Deꝰ veritas est. Nã licet Deꝰ sit uerit as, ñ tñ q̃qd affirmaẽ de veritate, affirmaẽ de Deo: qa veritas cõmunior ẽ q̃ Deꝰ. Qui aũt dicit, ꝑ fidẽ meã sic faciã, vel sic est nõ de fide, q̃ est uirtꝰ theologica, sed de fide quæ est virtꝰ moralis, loqr, hoceſt, fidelitate & pinde est acti dicere, ita hoc faciã sicut ũ fidelis in promissis, vel in dicẽdo verũ. Seipsũ ergo affert ĩ testẽ, nõ Deũ. Sicut reges ꝓmittẽtes in fide regia, nõ iurãt ꝑ hoc, sed ꝓpriã fidelitatẽ excelẽte, qualis debet in rege esse asseruntur ad cõfirmãdũ vt sic seipsos inducãt in testes, nõ Deũ. Et est sic de similibꝰ, puta, dicẽr, Ad fidẽ bonã, &c. sic est, aut sic faciã. Sẽper nãq; de fidelitate est sermo: qa sermonũ ueritas fidelitati innitit, nõ fidei, quæ est virtus theologica: & verba ſm subiectã materiã intelligẽda sũt. Hæc aũt debẽt ꝑ se intelligi, nõ ꝑ accidẽs: qa si iste putat, ꝙ dicere ista sit iurare, & dicit ꝓculdubio, ex intentione sua iurat iste, nõ ex ui verborum.

Loco citato in argu.

22. q. 1. cap. Si quis per capillum.

3 dist. 39. ar. 3. q. 1. Et 2. & 4 dist. 29. ar. 1. ad 4. Et quoli. 3. ar. 14. & quol. 5. art. 27. & quol. 12. ar. 22.

In ar. 7. eiusdẽ 89. q. duo occurrunt dubia

dubia quotidiana. Primũ est, An iuramẽtũ promissoriũ de minimis sit obligatorium. Et est ratio dubii, quia votum de minimo bono supererogationis, puta, dicendi hæc verba, Aue Maria, est obligatoriũ. ergo pari ratione iuramentum. In oppositum autẽ est, quia in omni genere, modicum pro nihilo reputatur.

¶ Secundum dubiũ é, An homines seinuicem præuenientes honore, iurantes se non præcessuros in exitu dom⁹, ad hoc vt ille alter præcedat in exitu, ut quotidie fit, teneãt seruare hæc iuramẽta. Et est ratio dubii, quia possũt seruari absq; hoc, quòd vergant in peiorẽ exitum. In oppositũ est, qa ilta iuramẽta nõ hũt cũ tali imobilitate animi, vt velint oino hęc seruare, vt patet ex hoc, qp statim faciunt oppositum.

*I. lib. 2 Topico. c. 3. & in c de oppositis to. 1 † Ar. 4. huius quæst.

¶ Ad primũ dubiũ dicitur, quòd proculdubio iuramentũ ꝓmissi solũ de quocũ; minimo ope virtutis est obligatoriũ, sed an obliget ad mortale si nõ seruet, non vsq; quaq; patet, propter rationes allatas hinc inde. Quibusdã nãq; vr, qp periurio huiusmodi sit veniale propter dictam rationẽ, quia. l. modicum pro nihilo reputatur: vt si mater, quæ iurauit verberare filium, aut dare pomũ, & huiusmodi, nõ seruauit, uenialiter tãtũ peccasse dicit. Et firmatur ratio, qa videmus in præceptorũ obseruatione sic esse, qp transgressio in minimis nõ est mortalis, vt patet in præceptis iustitię de nõ auferẽdo, et de nõ detinẽdo alienũ inuito domino. Constat. n. qp minima auferens, aut detinens, nõ nisi venialiter peccat, propter imperfectionem actus, quãuis furtum, & detentio alieni sit peccatum mortale ex suo genere, sicut piuriũ: sed si ꝓ spicacius intueamur, apparebit qp male applicat hoc præcipiũ ad ꝓpositũ. Modicũ nãq; sine parũ relative, cũ dicatur ad aliqd, respectu cui⁹ est modicũ, aut parũ, tunc pro nihilo haberi intelligẽdũ est, quãdo ut pars, aut quasi pars alterius respicit: quando vero ut totũ quoddã ſm se sumitur, tunc non modici, sed totius habet rationẽ. verbi gratia. Vouet qs dicere die Dominico Psalterium, si dicẽdo omittit vnũ versum, non est reus fracti voti, qa modicũ pro nihilo reputatur: at si solũ vouisset dicere vnũ versum, & omisisset illũ, esset proculdubio reus fracti voti. Vbi manifeste vides, qp vnus versiculus diuersimode cadẽs sub præcepto diuino de seruãdis votis, vt pars modica & quoddã totum, diuersimode cadit sub obligatione. Nã ad illũ versum, ut modicã partẽ, non obligatur nisi sub peccato veniali, ꝓpter imperfectionẽ actus: qa modicũ pro nihilo reputatur. Ad cundẽ vero versũ vt totũ, obligatur sub peccato mortali: hẽt. n. rationẽ ꝑfecti act⁹.

¶ Inspice igitur conuenientiã, & differentiã præceptorum naturalium, & diuinorũ, cum præceptis ẽt naturę, & Dei de votis & iuramẽtis seruandis. Conueniẽtiã qdẽ in hoc, quòd si vota fiant de aliquo toto, sicut ꝑcepta dantur de generibus, quasi de aliquibus totis, puta, de nõ auferendo alienum. (Hoc. n. quod dico alienũ, habet rationẽ cuiusdã totius) constat, quòd transgressor totius peccat mortaliter, & transgressor in parte modica peccat venialiter. Et ratio iã dicta est, quia transgressio totius habet rationem actus perfecti: transgressio vero minimæ partis habet rationẽ actus imperfecti. Nec refert quo ad hanc conuenientiæ rationẽ, an quantitas illius totius sit parua, vel magna in se. Formalis nãq; ratio consistit in hoc, quòd sit transgressio toti⁹ sub præcepto cadentis. Differentiam autẽ in hoc, quòd præcepta naturæ, & Dei ex se non sunt determinata vniuersaliter ad minimas res, sed ad genera rerum, ut patet discurrendo ꝓ præcepta charitatis, religionis, iustitiæ, fortitudinis, tẽperantię. Et propterea in eis modicũ in se, ẽt si seorsum fiat, pro nihilo reputatur, vt patet de accipiẽte alienum pomum. Sed præcepta de votis, & iuramentis seruandis, qa a nobis voto, uel iuramento determinantur, res etiam paruæ in se, ideo obligant ad minimas eleęmosynæ, liberalitatis, charitatis, aliarumq; virtutum actiones, quãdo seorsum, & per se sunt promissæ. Nostra nãq; determinatio ad hoc minimum ut quoddã totum, substernit diuini præcepti vinculo hoc minimum, ac si præceptum de hoc minimo factum esset. Vnde patet & qp vouẽs dicere Aue Maria, aut dare ꝓ eleemosyna potum aquæ frigidę, tenetur sub mortali, eæsimiliter iurans quodcunq; uirtuosum quãtumcunq; minimum: cuius ẽt signum est, quòd sacri canones cogunt ad soluẽdas usuras iurã-

tas, ut patet in cap. Debitores, extra, de iureiurã: qui tamẽ ad minimum habet de uirtute, cum qs non eget amplius usurario: quoniã illi. l. usurario nõ tenetur, & sui utilitati tã consuluit: et quòd nihil obstat illa regula, Modicum pro nihilo reputatur. Quod autẽ refertur de iuramẽtis matrum circa uerberationẽ filiorum, non ex paritate promissi boni, s. correctionis paruæ, sed aliunde iudicandũ est, s. uel ex obiecto, qa. l. huiusmodi iuramenta communiter fiũt ex passione iracundię, & uerberatio sub ratione paruæ uindictæ, magis q̃ correctionis præsentatur mulieri præsẽti, quæ facile agitur passionibus: cuius signũ est, qp si in eodẽ erraret filius, & mater nõ curaret irata, nõ ꝓmitteret punire illũ. Et sic huiusmodi punitio promittitur sub ratione mali venialis, ac per hoc non tenẽt seruare qnãdo sic est. Secus autẽ esset, si ut bonũ correptionis promitteret, quãuis ex ira. Vel iudicãdũ est ex cõmunitate in melius. Quãuis n. bonũ correptionis promiterit, si tñ melius est post pacatã domũ parcere, ne fletus cõturbet domũ, cõmutatur iuramentũ in melius: sicut Dauid iuramentũ, quo punire Nabal ꝓmiserat, mutauit in melius, indulgendo. Et qa alterũ horũ cõmuniter accidit in huiusmodi, ideo cõmuniter non nisi venia liter peccant, non puniẽdo ut iurauerant. Cũ autẽ facile iurat qs dare pomũ puero ad alliciẽdũ, nisi puer alliciatur, nõ tenetur, sicut in cæteris cõditionatis iuramẽtis: allecto tñ tenetur ob iusurandũ, & sibi imputet, qp in his minimis non veretur Deũ tẽtẽ ducere. Vbi tamẽ cessaret ratio actus virtuosi, puta, quia impotunus iam esset, si daret post huiusmodi minima, non tenereturs quoniam iuramentum ad nihil obligat imprudens.

¶ Ad ſm autẽ dubium dicitur, qp in huiusmodi actibus, in qbus de nulli⁹ agitur præiudicio, sed potius de honoris animo, ac signis, cõsideranda sunt duo. Primo, pia intentio iurantis, qa, sic iurando non intendit omnino sic facere, sed cũ grano salis, quatum ex se est. Sicut Petrus cum dixit Christo, Nõ lauabis mihi pedes in ęternũ, intẽdebat quãtum ex se erat. & hãc intẽtionem manifestat, qp tãti ad voluntatẽ alterius facit oppositum: & sic nec iurãdo, nec faciẽdo oppositũ, deest iuramẽto veritas. Secũdo, actus qualitas, qa. l. iurat in huiusmodi quis sępe de actu, qui est in potestate alterius, puta, non venies mecũ, nõ transibis hoc ostium, & huiusmodi. Hæc. n. licet pie interpretẽda sint, s. quãtũ est ex parte iurantis, in ueritate tamen indiscreta sunt iuramẽta. Et propterea sic iurans communiter peccat venialiter ꝓp indiscretionẽ. Faciendo tñ oppositũ, periurus non est: quia non facit contra intentionem implicitã, & cõmuniter cognitã in huiusmodi.

¶ In codẽ ar. 7. eiusdẽ quæst. 89. in responsione ad primũ, nota diligenter, qp iuramentũ promissoriũ exigit duplicem ueritatẽ, Alterã, in qua cõuenit cũ assertorio, ut. l. dicat verum, hoc est, ut habeat propositum adimplendi qd promittit, qm̃ promittendo hoc dicit: quoniam promissio vera includit animum adimplẽdi. Alteram, in qua differt ab assertorio, ut scilicet faciat esse verum qd promittit. Et sicut habet duplicem ueritatẽ, ita habet duplicem obligationem, alteram cadentem super ipso actu iurandi, ut. s. iuret esse verum, ut in animo promittit: & in hac cõmunicat cum assertorio iuramento: alteram cadentem super rem quæ implenda iuratur, ut scilicet faciat sic esse tempore quo tenetur. Et quoniam prima veritas, & prima obligatio indispensabilis est, nec refert in quacumque materia sit, quoniam spectat ad ipsum actum iurandi; ideo non minus quo ad hoc, quòd est euadere peccatum mortale, tenetur homo in quacumque etiam minima materia, & indifferenti, & iniqua, dicere veritatem in promissorio iuramento, quã in assertorio: quãmuis peccet iurando promissionem iniquam cum animo faciendi ex alio capite, scilicet ex iniustitia, & iniqua pollũtate perpetrandi malum. Et hæc bene perspice, & applica: quoniam hinc habes, quòd quicumque iurat se aliquid facturum non aio faciendi, peccat mortaliter, vtpote uiolans iuramẽtũ inquãtũ ẽ assertoriũ sui animi.

¶ In responsione ad secundum eiusdem tertii articuli, dubium occurrit, quantum peccet iurans se non facturum aliquod bonum, qđ facere non tenetur: quia ponit obicem Spiritui sancto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd non peccat nisi venialiter, nisi adeo pertinaciter

tinaciter iuraret, vt etiam in articulo necessitatis iuraret se nõ facturum: nam proculdubio peccaret mortaliter sic iurando, ut in capitolo. Archidiaconũ, dist. 85. de illo dicitur, qui iurauit se nũquam fore episcopum. Hoc enim est contra debitum obedientię, vel charitatis, quod necessitatis, non superegationis est. Si tamẽ iuramentũ illud criminosum censendũ est, ad qđ textus series non ducit, qa potest dici, quòd Gregorius voluit illum licito iuramẽto, quãtum ex se erat, astringi etiã, suũ seruare iuramentum, & nõ cogere illum nulla necessitate existẽte. Et qp non peccet nisi venialiter, patet ex hoc, quòd si quis iurat cõmittere peccatum veniale, puta dicere verbũ ociosum, non nisi venialiter peccat iurãdo. Et tamen constat, qp multo plus obicẽ ponit Spiritui sancto, qui iurat peccare venialiter, quàm non facere bonum, ad qđ; non tenetur: quia plus repugnat gratiæ firmitatis ad faciendum malum, quàm ad non faciendũ bonum, quantumcumque magnum, supererogationis.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit circa obligationẽ in foro conscientiæ, tum quia falsum videtur quòd in promissorio iuramento sit duplex obligatio, vna hominis, altera Deo. Nã si esset duplex obligatio, non posset ego relaxare iuramentum mihi pro me factum. Et tenet sequela, quia ego possum relaxare alicui obligationem, qua mihi tenetur, non qua Deo tenetur.

¶ Et cõfirmat, qa sequereẽ in ꝓposito, qp latro qui coegit ad iurãdũ, nõ posset relaxare tale iuramentũ: quod patet esse falsum.

¶ Et confirmatur rursus, quia sequeretur quòd Ecclesia aut foueret periuria, aut male relaxaret huiusmodi iuramenta. Probatur sequela. Nam Ecclesia aut fecit hæc iuramenta ipso iure irrita, aut irritanda in foro conscientiæ, ex quo in foro iudiciali nõ admittit ista tam quàm valida. Si fecit irrita, ergo non ligant in foro conscientiæ. Et si ligant in foro conscientiæ, ergo non sunt ipso iure irrita, & consequenter Ecclesia iudicãdo eum, qui coactẽ iurauit, non implere, foueret periuria non occulta ipsi Ecclesiæ. Si autẽ censẽt esse relaxanda, cum nulla superueniat causa, & iuramentum obliget coram Deo, quomodo absque commutatione & causa noua Ecclesia relaxat ius Deo quæsitum, non apparet. Et quoniã constat, quòd Ecclesia alterum horum facit, ut ẽt in utera dicitur, & habeẽ extra, de his quę vi, metuue. cap. Abbas, & de iureiurãdo. cap. Verum. & 15. quæst. 4. in pluribus ca. Tum quia in iuramẽto coacto nõ saluatur materia iuramenti, ac per hoc non obligat coram Deo. Et quòd non saluetur materia iuramenti, probatur. Nam materia iuramenti promissorii est ipsa materia promissionis, vt patet, puta, dare pecuniam &c. Promissionis autẽ materia non est nisi actus virtutis: quoniã quicquid operis extra actus virtutis est, aut peccatum, aut indifferens est. Et constat, quòd peccata non possunt promitti nec; indifferẽtia, silua eorum indifferentia, quoniam esset promittere otiosa, ac per hoc uenialia. Materia igitur iuramenti promissorii in hoc differt a materia voti, qp propria materia voti est uirtutis actus ad supererogationem spectans: iuramenti autem promissorii est virtutis actus quicũque. Vnde arguitur sic in proposito. In iuramento coacto non promittitur aliquis uirtutis actus. ergo non obligat in foro conscientiæ. Declaratur antecedens. Iohannes coactus promittit Petro latroni inuasori & c. dare centum ducatos. Iste actus, qui est dare Petro centum, non est actus virtutis: quia non iustitiæ, ut patet, ex hoc quòd cessante iuramento non teneretur, quantumcumque coactę promisisset. Deficit siquidem ratio debiti, sine qua non potest intelligi actus iustitiæ, cui⁹ est vnicuique dare debitum. Nec liberalitatis, quia non donat, vt patet ex hoc, quòd potest repetere. Nec fidei, quia, ut in litera dicitur, coactio illata a latrone tollit talem obligationem, ut scilicet iste teneatur dare ei quod promisit, ac per hoc actus iste non est de necessitate fidei. Sed nec ad supererogationem spectans: quia dare bona sua indignis, speciem mali, saltem habet. Scriptum est autem: Ab omni specie mali abstinete vos. Nec potest dici, quòd dare istos centum est actus religionis propter iusurandum adiunctum, tum quia materia iuramenti debet esse actus virtutis præsupposititus iuramẽto, & non fieri actus uirtutis ex iuramento, ut patet de materia voti: tum quia, author ponendo differentiam inter votum & iuramentum in responsione ad primum 5. art. hui⁹ quæst. explicite docet, qp illud qđ iuramento confirmatur, non propter hoc fit religionis actus.

¶ Et cõfirmatur, qa talis exhibitio cẽtũ, est nociua spiritualiter receptori, tũ qa recipiẽdo peccat, & q̃uis paratus, adiũgendo tñ actũ exterioris receptionis, fit peiorẽ qa recipiẽdo reddit difficiliorem ad reditũ in uiam salutis, quãto difficilius est resilire tuere receptum, q̃ solũmodo pænitere.

¶ Præt. Materia iuramẽti promissorii nõ est materia iuramẽti immediate, sed mediante promissione. Nã iuramentũ promissoriũ, promissionis est confirmatio. Quãdocũq; aũt extrema iungũt̃ ꝑ mediũ, cessante medio cessat cõiũctio extremorũ. Desinẽte ergo ꝓmissione, desinit eiꝰ materia esse materia iuramẽti: sed in ꝓposito desinit ꝓmissio, qa, vt ī litera dicit, promissio nõ obligat. ergo iuramẽti materia desinit, & cõsequẽter iuramẽtũ nõ obligat.

¶ Et cõfirmat hęc ratio, qa videm⁹ qp iuramẽtũ sequiẽ vim promissionis. Nã si ꝓmissio ẽ mali ut nociui, aut inutilis, aut ipeditiui maioris boni, aut iudicialis alteri, qa ꝓmissio non obligat, iuramẽtũ nõ obligat, quãdo ꝓmissio obligat, iuramẽtũ obligat.

¶ Et cõfirmat, qa sicut cõfirmatio dati nihil dat, sed firmat datũ: ita cõfirmatio ꝓmissi nõ ꝓmittit, sed est firmitas ꝓmissi. Ac ꝓ hoc quemadmodũ si donatio fuisset inualida, cõfirmatio nõ faceret eã ualidã: ita si promissio fuit inualida, iuramentum cõfirmatorium non facit esse validam. & sic sequitur idẽ qđ prius.

¶ Ad euidẽtiã hui⁹ quæst. scilicẽt, qp iuramẽta coacta, si u ex metu, ex triplici capite possunt cõsiderari, s. ex parte iurantis, & ex parte cogẽtis, & ex parte materiæ. Et si cõsiderẽt ex parte iurantis, aut irritanda in foro conscientiæ, ex quo in foro iudiciali nõ admittit ista tam quàm valida. Si fecit irrita, ergo non ligant in foro conscientiæ. Et si ligant in foro conscientiæ, ergo non sunt ipso iure irrita, & consequenter Ecclesia iudicãdo eum, qui coactẽ iurauit, non implere, foueret periuria non occulta ipsi Ecclesiæ. Si aũt censẽt esse relaxanda, cum nulla superueniat causa, & iuramentum obliget coram Deo, quomodo absque commutatione & causa noua Ecclesia relaxat ius Deo quæsitum, non apparet. Et quoniã constat, quòd Ecclesia alterum horum facit, ut ẽt in utera dicitur, & habeẽ extra, de his quę vi, metuue. cap. Abbas, & de iureiurãdo. cap. Verum. & 15. quæst. 4. in pluribus ca. Tum quia in iuramẽto coacto nõ saluatur materia iuramenti, ac per hoc non obligat coram Deo. Et quòd non saluetur materia iuramenti, probatur. Nam materia iuramenti promissorii est ipsa materia promissionis, vt patet, puta, dare pecuniam &c. Promissionis autẽ materia non est nisi actus virtutis: quoniã quicquid operis extra actus virtutis est, aut peccatum, aut indifferens est. Et constat, quòd peccata non possunt promitti nec; indifferẽtia, silua eorum indifferentia, quoniam esset promittere otiosa, ac per hoc uenialia. Materia igitur iuramenti promissorii in hoc differt a materia voti, qp propria materia voti est uirtutis actus ad supererogationem spectans: iuramenti autem promissorii est virtutis actus quicũque. Vnde arguitur sic in proposito. In iuramento coacto non promittitur aliquis uirtutis actus. ergo non obligat in foro conscientiæ. Declaratur antecedens. Iohannes coactus promittit Petro latroni inuasori & c. dare centum ducatos. Iste actus, qui est dare Petro centum, non est actus virtutis: quia non iustitiæ, ut patet, ex hoc quòd cessante iuramento non teneretur, quantumcumque coactę promisisset. Deficit siquidem ratio debiti, sine qua non potest intelligi actus iustitiæ, cui⁹ est vnicuique dare debitum. Nec liberalitatis, quia non donat, vt patet ex hoc, quòd potest repetere. Nec fidei, quia, ut in litera dicitur, coactio illata a latrone tollit talem obligationem, ut scilicet iste teneatur dare ei quod promisit, ac per hoc actus iste non est de necessitate fidei. Sed nec ad supererogationem spectans: quia dare bona sua indignis, speciem mali, saltem habet. Scriptum est autem: Ab omni specie mali abstinete vos. Nec potest dici, quòd dare istos centum est actus religionis propter iusurandum adiunctum, tum quia materia iuramenti debet esse actus virtutis præsupposititus iuramẽto, & non fieri actus uirtutis ex iuramento, ut patet de materia voti: tum quia, author

sequeretur, quòd postquàm homo euasit periculum vexationis, non tenetur soluere redemptionem promissam cum iuramento præteritæ vexationis. verbi gratia. Ioannes est iniuste captiuus, & occidendus, nisi det centum: promittit sub iuramento detentori, dare sibi centum si eum liberet. Liberatur sub hac fide, & redit ad partes proprias, vbi non timet amplius vexari. Nũquid tenebitur dare centum?

¶ Quoniã ista solutio si fiat, non erit redẽptio vexationis, quoniã vexatio præterita non est vexatio, sicut nec homo mortuꝰ est homo.

¶ Secundũ dubium ẽ. Quare simplex pmissio redemptionis non obliget, & iuramentum obligat: cũ vtriusque materia actꝰ virtutis sit unus & idem.

Q. præced. ar. 3. ad 2.

¶ Ad primũ horum potest prima facie dici, quòd quia cessante vexatione cessat redemptio illius, & cessante forma redemptionis ab actu exhiben di centum, actus ille illicitus est, quia habet speciẽ mali, quia nociuus spiritualiter proximo multipliciter, & quia prodigalitatis actus est expendere quando, & quare non oportet, consequenter iuramentum non obligat. Et quòd iura, & doctores, dum dicunt quòd iuramenta ista obligant, intelligi debent stante forma redemptionis, ita quòd quàmdiu actus iuratus habet rationem redemptionis, tamdiu obligatur ille ex iuramento: cum autem nõ habet rationẽ redemptionis, non tenetur: quia actus ille non est materia iuramenti, nisi sub illa forma. Et propterea quotiescumque cessauit vexatio, & periculum, non obligatur amplius. Hoc tamen dictum, licet sit verum quo ad Maiorem, scilicet quòd cessante forma redemptionis, cessat materia talis iuramenti, falsum tamen subsumit, scilicet quòd exhibitio ista non fiat sub forma redemptionis, Tum quia actus fit sub forma qua iuratus est: constat autem quòd est iuratus sub forma redẽptionis. ergo exercetur, quandocũq; exercetur, sub forma redẽptionis inchoatę in iuramento, continuandæ in exhibitione. & cum dicitur, Vexatio non est, ac per hoc nõ potest redimi: dicendum est, quòd quia vexatio fuit, & redẽptio est iã inchoata olim quãdo erat vexatio, dum iuramẽto promissa est: ideo concedit quòd iste actus nõ habet nouã formam redẽptionis, sed antiquã, sub qua consumãdus est. Hæc ratio cõcludit, quòd nõ est noua redẽptio, sed nõ quòd nõ sit actus sub inchoata iã iurando redẽptionis forma: Tum quia iuramentũ huiusmodi promissionibus ideo exigitur, & apponitur, vt Deus ipse innocatus in testem consumandæ promissionis habeatur veluti fideiussor: alioquin nec detentor, nec vsurarius relinqueret promissorem sub sola iuramenti fide absque pignore, & alia fideiussione, quod, vel quam oporteat promissorẽ illũ redimere. Vnde sicut iniuria fieret fideiussori homini, si non adimpleretur promissum: ita iniuria fit Deo, si non impleretur promissum. Et hoc sacris canonibus satis consonat, & communi proborum hominum conceptioni, qua perfidus æstimaretur, qui huiusmodi promissa per nomen Domini, non adimpleret.

¶ Ad secundum vero dubium dicitur, quòd quia promissio homini fit non intuitu actus virtutis, sed sub ratione vtilis, quãuis debeat virtutis esse ille actus vtilis illi, cui pmittitur, & actꝰ redemptionis non est vtilis secundum veritatem illi cui promittitur: ideo promissio non obligat illi siue sit coacta, siue non. Et de coacta quidem habes in litera: de non coacta habes in dicto cap. Debitores, vbi dicitur, quòd licet promiserint soluere usuras, non tamen sunt cogendi ad hoc, nisi iurauerint. Iuramentum vero promissorium, quia respicit actum sub ratione boni, & veri, hoc est, vt bonum quod iuratur, fiat verum in executione, ideo obligat ad actum redemptionis, qui est bonus vt exit ab agente, quãuis sit malus in recipiente.

¶ Ex his ergo ad principalem quæstionem dicitur, quòd iuramẽta promissoria tam coacta, quàm voluntaria, si habent materiam bonam moraliter, obligant in foro conscientiæ. Et ratio est, qa seruata non declinant in peiorem exitum. Vnde quo ad obligationem in foro conscientiæ non est recurrendum ad voluntariũ mistum, vel purum, sed ad materiam, vt declaratum est.

¶ An autem sit differentia inter ista iuramenta in hoc, quòd facta metu cadente in constantem, obligent ad venialẽ tantum, sicontra sup rem, quã aliquis iuramẽto firmauit. Tenet. n. aliquis, vt faciat verũ esse id qđ iurauit, alioquin deest veritas iuramẽto. Si autẽ est talis res, quæ in eius potestate nõ fuit, deest iuramento discretionis iudicium: nisi forte qđ erat ei possibile, quãdo iurauit, redderetur ei impossibile p aliquem euentum, puta, cum aliquis iurat se pecuniam soluturum, quæ ei postmodum vi, vel furto subtrahitur. Tunc enim videtur excusatus esse a faciendo quod iurauit, licet tenear facere qđ in se est, sicut* ẽt sutamquàm pro mortali puniendi, ad iudicium præsentis clementiæ spectat, non ad diuinæ animaduersionis iudicium, quod non subest statutis canonici iuris. Cõmunicant ergo omnia promissoria iuramenta in hoc, quòd si habent actum virtutis p materia, obligant ad mortale in foro conscientiæ.

¶ Ad primã autem obiectionem dicitur, quòd sequela nõ valet, sed procedit ex malo intellectu literæ. Potest siquidem habere duplicem sensum. Primus est, vt in iuramento promissorio sit velut duplex promissio super eadem materia, vna homini, altera Deo exhibita. Et hic sensus est falsus: & tamen iuxta hunc sensum procedit obiectio cum prima confirmatione. Clarum quippe est, quòd si promissio est facta duobus hominibus, vnus eorum non potest remittere ius alterius, quanto minus homo potest relaxare ius Dei? Alter sensus est, quòd sunt duæ obligationes, hoc est, duæ rationes vnius obligationis, scilicet iuramentum, & promissio facta coactori. Et hic est verus & intentus sensus literæ, & vt patet, est absque obscuritate aliqua verus. Et quia iuramẽtũ obligat iurãtẽ vt reddat Deo sua iuramẽta, & pmissio obligat vt reddat homini cui pmisit: ideo duæ dictæ sunt obligationes ex duplici capite, Deo scilicet, & homine. Iuxta hunc autem sensum non tenent sequelæ: quia, vt in litera dicitur, iuramentum seruasse intelligitur, qui de mihi propter me promisso, fecit quod ego volui. Nec oportet solicitum te esse de actu virtutis promisso non seruato: quia ex quo mihi satisfactum est, iam non esset actus virtutis exhibere mihi aliquid vt debitum, aut vt redemptionem vexationis, quoniã & ratio debiti, & redemptionis abolita est.

¶ Ad secundam autem confirmationem similiter negatur sequela, & dicitur quòd Ecclesia nullum istorum iuramentorum, quãdo habet materiã virtuosam, statuit irritum esse: nec etiam si cõstat de iuramento, reddẽdũ illi ius statuit cõtra iuramẽtũ, sed pabsoluto a iuramẽto succurrit. Circa irritãda tñ huõi iuramẽta Ecclesia magis respicit ad hoc, an scilicet spõte, vel magno metu factum fuerit iuramentum, quàm ad materiam, vt patet ex hoc, quòd pari existente materia, scilicet redemptione vexationis ꝑpriæ, Ecclesia cogendum ducit eum, qui non ex metu iurauit, ut patet in d.c. Debitores, extra, de iureiurãd. de illo qui iurauit soluere usuras, quod nihil aliud est, quàm redimere vexationem suam: & irritanda ducit iuramenta coacta, ut habes extra, de his quæ vi, metusue causa fiunt c. Abbas. Et ratio est, quia princeps boni publici curam habet: & ad ipsum spectat reddere homines alienos a coactionibus aliorum. In odium ergo coactionis communi bono nociuę, lex irritanda coacta iuramenta dicit, vt patet in dicto c. Si vero, Quo fit, vt is qui coacte iurauit, dum se præsentat prælato vice Dei petens relaxationem, paratum se offerat ad satisfaciendum, quoniam sine relaxatione non vult cõtrauenire, & prælatus ex causa rationabili materiam iuramẽto subtrahat, dũ relaxando iuramentum, quasi ex officio suo voles bono communi ꝓuidere, subtrahit hanc materiam quasi fautri cem mali, & maioris boni impeditiuam. Aliam rationem innuit Alexander Papa 15. quæst. 6. cap. Si sacerdotibus; quia scilicet, quę fiunt coacte, nõ exeunt de corde: vnde iuxta Domini sẽtentiam, exeunt periuria, adulteria &c. sed de necessitate exeunt. Et proculdubio utraque simul concurrit communiter, & sufficit ad relaxandum. Sed aduertendum est, ne relaxatio cedat in dominì blasphemiam, aut Ecclesiæ contemptum, vt si quis iniuste captiuus apud infideles, pro redimenda vita sub iuramento promitteret decem millia ducatorum &c. non esset ei relaxandum iuramentũ cantifactum ab infideli, ne nomẽ dei blasphemaretur ab infidelibus: et simile est in similibus. Et quemadmodũ non semper sunt relaxanda talia iuramẽta, ita non semper egent relaxatione, quando. s. huiusmodi cõsummatio redẽptionis propriæ vexationis manifeste præiudicialis ẽ bono aliorũ spirituali, vel temporali: vt si quis timore mortis iurauit se cessurum esse suæ Ecclesiæ cui præest, & euidenter constet de damno spirituali ouium ex tali cessione, non tenetur sic se redimere propter iuramentum: immo iurando peccauit, promittendo actum malum pro sui redemptione: quia nõ sunt facienda nec permittenda mala, vt eueniant bona. Et simile est in omnibus, quando actus ꝑmissus est illicitus ex circunstantiis adiacentibus, licet absolute sit licitus, vt in exemplo dato de renuntiatione appareat. Stant ergo ista duo simul, & qꝺ coacta iuramenta obligent coram Deo, & quòd Ecclesia relaxet ea rationabiliter absque alia commutatione.

¶ Ad secundam rationem principalem tendentem ad hoc, quòd in iuramento promissorio coacto non saluatur materia iuramenti, scilicet actus virtutis, iam patet responsio: quia saluatur actus virtutis, scilicet redemptio propriæ vexationis renuntiando, vel dando, & siquid est aliud eiusmodi: est enim talis actus, vt dictum est, charitatis. Nec obstat, quòd sit spiritualiter nociuus proximo, & quasi fouens malignitatem cogentium: quoniam hæc omnia non habet actus iste, inquantum actio, vt dicitur exit ab agente, sed inquantum passio, hoc est, vt recipitur a patiente. Et considerare hęc, ad habentem publici boni curam spectat, qui propterea relaxat iuramentum, & non ad personam oppressam, cui sat est se redimere.

¶ Ad vltimã denique rationem principalem de promissione desinente dicitur, qꝺ promissio & iuramentum promissorium, habent quidem eandem materiam, sed non sub eadem ratione. Nã quia promissio alteri fit, respicit actum in ordine ad alterum: iuramentum vero, quia de propriis ẽt fieri potest, respicit actũ eundem absolute, vndecumque habeat rationem actus virtuosi. Et hinc fit, vt promittens latroni cum iuramento redimere vexationem suam dando illi certum, habeat iuramentum obligatorium, promissionem autem non. Nam latroni nõ tenetur seruare promissum, sed ꝓp diuinum testimoniũ tenetur consummare charitatis actum in fauorem suimet, non latronis, sancte inchoatum. Solue ergo distinguendo, & dicendo, quòd promissionẽ mediare inter iuramentum & materiam, intelligitur duplicitèr. Vno modo, quantum ad rem, quæ iurando promittitur: et sic est verum. Alio modo, quo ad rationẽ, qua res promissa sub iuramento cadit; et sic non est verum vniuersaliter, vt declaratum est. Et propterea stat, quòd desit ius promissionis, quia deest illius ratio: & non desinat ius iuramenti super eodem, quia non deest illius ratio. Deficit siquidem materiæ ratio, qua subdatur promissioni obliganti huic homini cogenti, non tamen deest eidem materię ratio, qua subdatur iuramento, vt declaratum est. Et per hæc patet responsio ad primam confirmationem.

¶ Ad secundam autem, scilicet, quòd confirmatio nihil dat, dicitur, quòd confirmatio cadens super vno & eodem actu secundum omnino eandem rationem, nihil aliud facit nisi firmitatẽ, sed confirmatio cadens super eodem actu, secundum tamen aliã rationem, ex hoc ipso firmat actum eundem secundum aliam rationem. Et sic est in proposito, vt declaratum est.

¶ In eadem responsione ad tertium, dubium occurrit, Quomodo iuramentum de non denuntiando, est contra publicam iustitiam, cum denuntiatio ordinetur ad medelam peccantis, & non ad publicam iustitiam, nec proprium commodum denuntiantis. Et augetur dubium, quia passus dispendium in proposito, non spectat correctionem eius, qui eum coegit, nec mouetur propter bonum coactoris, sed proprium.

¶ Ad hoc dicitur, qꝺ quia denuntiatio ordinatur ad publici officii exercitium, primarius aũt finis officii publici, est bonum publicum: ideo denũtiatio etiam ordinatur ad cõe bonum. Vnde quia ab ipso principio habet peiorem exitum, vel quia est secundũ se malum, sicut cũ aliquis iurat se perpetraturum adulterium: siue quia est maioris boni impeditiuũ, puta, cum aliquis iurat se non intraturũ religionem, vel quòd non fiet clericus, aut quòd nõ accipiet prælationẽ in casu, in quo expedit eum accipere, vel si quid aliud est huiusmodi. Huiusmodi enim iuramentum a principio est illicitum, differenter tamen: quia si quis iuret se facturũ aliquod peccatum, & peccat iurãdo, & peccat iuramentum seruando. Si quis autem iurat se nõ facturum aliquod melius bonum, quod tamẽ facere non tenetur, peccat quidem iurando, inquantum ponit obicem maxime tenemur denũtiare prælatis crimina, quæ sunt in damnum spirituale, vel corporale multitudinis, vt seminantes hæreses, & prodi tores patriæ, & huiusmodi. Quod autẽ dicitur, quòd accusatio ad bonum publicum, denuntiatio vero ad bonum peccantis intendit, intelligendum est quo ad principales terminos, non quo ad viã, hoc est, publicũ officiũ, quod tam denuntiator, quàm accusator implorat sic, quòd accusatio ad bonum publicum principaliter, vt terminũ ordinatur: denuntiatio vero ad bonum eius qui erraut principaliter ordinatur, vt terminum. Ita quòd nullus tenetur accusare, nisi propter bonum publicum: denuntiare autem tenetur quandoque propter publicum, quandoque propter priuatum. et vltra hoc, quandoque potest denuntiare, etiam si non teneatur. Spectat ergo ad publicam iustitiam denũtiatio siue propter bonum commune, siue propter bonum priuatum fiat: quia ad publici officii iustitiæ exercitium ordinatur. Vnde licet passus dispendium non speret correctionem coactoris, ꝺperat tamen semper tria. Primum est, commune bonum, quod fit compellendo coactores ad restituendum, vel coercendo eos publica potestate. Secundum est, quòd coactor releuabitur ab onere restituendi de cætero, ac per hoc facilius conneti poterit. Tertium est, propria subuentio de sibi debito: unde iuramentum tale absolute est nullum, quia eius materia est negatio actus opportuni ad publicam iustitiam, mihi etiam vtilem.

¶ In responsione ad quartum eiusdem septimi articuli, dubium occurrit, An iuramentum dolose factum, scilicet sine intentione seruandi, obliget ad seruandum. Et est ratio dubii, quia author in litera dicit, quòd debet iuramentum tale seruari. et Isido. vt habetur 22. quæstio. 5. cap. Quacumque, plus dicit, scilicet quòd Deus iuramentum sic accipit, sicut ille cui iuratur intelligit. Multi autem doctores in hoc conuenire videntur, quòd iuramentum factum non cum animo se obligandi, non obligat.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum quæstio hæc locum non habeat, nisi in iuramento promissorio, ex natura promissorii iuramenti veritas deducenda est. Sunt igitur in promissorio iuramento tria extra, & tria intus, scilicet in animo. Est siquidem exterius ipsum iuramentum, est & promissio, & hæc duo in præsenti, quando scilicet iuratur, sunt. Est & obseruatio, in futuro tamen. Interius autem in animo iurantis tria sunt, scilicet animus ad iurandum, animus ad promittendum, animus ad obseruandum. Hæc namque omnia clare patent in promissorio iuramento, si iuramentum, & non magis periurium est, inuenire. Quocirca tripliciter contingit ex defectu debitæ intentionis iurare. Primo, si deficit solum animus ad obseruandum. Secundo, si cum hoc deficit etiam animus ad promittendum. Tertio, si cum his deficit etiam animus ad iurandum. Exemplum primi patet in his, qui profitentur religionem etiam cum iuramento, vt habeant vnde luxurioſe viuant. Exemplum secundi patet in his, qui licet iurent se facturos, in corde tamen non promittunt, sed mendacibus verbis simulant se promittere. Exemplum tertii esset in his, qui, licet ore proferant verba iuramenti sibi nota, non intendunt tamen iurare, sed mendacibus verbis simulant se iurare. Vnde singillatim singulos modos huius dolosi iuramenti discutiendo, dicamus, quòd si primo modo iuretur, scilicet cum animo iurandi, & promittendi, sed non obseruandi, iuramentum proculdubio obligat ad obser-

uandum: quia defectus animi ad obseruandum non excludit vinculum iuramenti, sed rectitudinem intentionis. Si vero iuretur cum animo iurandi, sed non promittendi, nec obseruandi, quibusdam videtur, quòd iuramentum non obliget, quia animum obligandi se non habuit, quia obligatio iurandi ex animo est.

Et confirmatur per illud Greg. 22. quæstio. 5. cap. Humanæ aures, ubi dicitur, quòd diuina iudicia talia foris audiunt nostra verba, qualia ex intimis proferuntur. Quia ergo ex corde non proferuntur animo obligandi, sequitur quòd nō obligent.

¶ Præterea. Iuramentum promissorium nihil aliud est, quàm promissio firmata iuramento. Vbi ergo nulla est promissio, licet sit promissionis simulatio, nullum est iuramentum promissorium, & consequenter non obligat ad obseruandum. Lib. 3. c. 12 to. 1. Et habetur 22. q. 4. c. Est etiã contra.

¶ Sed si diligentius contemplati fuerimus, inueniemus, salua istorum reuerentia, falsum esse quod dicunt, & in multis a veritate alienum. In primis alienum a veritate est qđ supponunt, s. quòd obligatio possit separari a iuramento, quasi in potestate hominis sit iurare, & non obligari ex iuramento: hoc enim falsum esse constat in iuramento assertorio. Oportet namque si iuratur, obligationem adesse ad dicendum verum. Et proportionaliter est apud perspicaciter speculantes in iuramento promissorio. Nam quia iuramentum promissorium, vt ex dictis patet, includit duas veritates. s. assertoriam præsentis promissionis, & executoriam futuræ obseruationis, super vtramque incadit iuramentum promissorium. s. & quòd nunc promittit, & quòd in futuro exequetur: idcirco iuramento promissorio duplex obligatio inseparabiliter annexa est, vna respectu præsentis promissionis, & altera respectu futuræ executionis. Ac per hoc sicut non est in potestate iurantis separare a iuramento obligationem ad hoc, quòd in præsenti vere promittat: ita nō est in potestate eius separare ab eodem iuramento obligationem ad hoc, vt in futuro vere exequatur. Alienum deinde a veritate est, quòd obligatio iuramenti ex nostro sit animo: est namque ex natura ipsius iuramenti obligare. Alienum denique a veritate est, non progredi ex intimis cordis talem obligationem: quoniam ex hoc ipso, quòd habet animum iurandi, oportet, velit nolit habeat animū se obligandi: quia obligatio a iuramento inseparabilis est, per intellectū absque contradictione non minus, quàm esse disciplinabilem ab homine. Alienum demum a veritate est, quòd vbi nulla est promissio, nullum sit iuramentū promissorium. Oportebat dicere, Vbi nulla est, nec esse debet promissio, ibi nullum est iuramentum promissorium: sed si promissio non sit ex dolo, debeat tamen esse, & iuramentum interuenit, ibi est iuramentum promissorium, obligatorium ad promissionem in præsenti, & executionē in futuro. Alioquin iuramenti vis periret, & iuramentum simul esset, & non esset: quia si non obligat, non est: & si est, obligat: in proposito autem esset, & non obligaret, ac per hoc esset, & non esset.

¶ Dicendum est ergo, q̃ iuratur animo iurandi, licet non promittendi, nec obseruandi, tenet iuramentum non solum in foro iudiciali, sed in foro conscientiæ, & obligat ad obseruandum. Et ratio est, quia subiuramento promissorio continetur futura executio duobus modis, scilicet in sua causa, quæ est promissio præsens: & in seipsa, quòd scilicet ponatur *in esse tempore futuro*. Et primum horum patet manifeste: secundum vero probatur ratione, & authoritate. Ratio est, quia si iuramẽtum caderet super executione in sua causa tãtum, iuramenti promissorium numquàm violaretur ex defectu executionis, quod est manifeste falsum. Probatur sequela, quia sensus iuramenti promissorii esset, Iuro me promittere. Qui enim iurat se promittere, iurat executionem promissi in sua causa tantum. Tale autem iuramentum, s. Iuro me promittere, nō obligat nisi ad veritatem assertoriam, scilicet, q̃ verum sit me promittere, vt patet. Ac per hoc si sic iurans in veritate promisit, consummauit opus iuramenti. Et si postmodum pœnitet promisisse, & non seruat, non est periurus: quia non iurauit se seruaturum, sed se promittere, quod fuit verum. Et sic nullus erit periurus ex defectu obseruationis iuramenti promissorii: immo, si recte inspiciatur, sequitur ex hac opinione, quòd nullum iuramentum erit promissorium, sed omnia sunt assertoria. Et accidit hic error, quia non discernitur differẽtia inter duo, s. iuramentum promissorium, & iuramẽtum assertorium promissionis. Nam assertorium promissionis, est sicut assertorium intentionis, locutionis, & aliorũ actuum nostrorum. Et quia executio cõtinetur in asserta promissione, vt in causa: ideo, vt dictum est, tale iuramẽtum non est de executione, nisi in sua causa, Iuramentũ vero promissorium nõ solum obligat ad assertionẽ promissionis, sed ad executionem ponendam in esse futuro tempore. Et ideo si non obseruatur omittendo executionẽ iuratam, periurium incurritur: sicut si non seruatur omittendo promissionem assertam, periurium incurritur. Patet igitur, quòd iuramentum promissorium obligatiuam vim habet ex natura sua ad duo, scilicet ad promissionem vt asserta, qđ includit habere vim ad executionẽ in sua causa: & ad executionem in seipsa, vt scilicet ponatur in esse. Et propterea si omissum fuit primum, scilicet promissio, non sequitur quòd omittendum sit secundum, scilicet executio, sed potius quòd primo malo additur secundum malum, omittẽdo in futuro executionem. Authoritas est S. Tho. in hoc art. in responsione ad primum, vbi clare habes hanc distinctionẽ de veritate executionis in sua causa, vel in seipsa. Et differentiam inter simplex verbum de futuro, & iuramento firmatum, quod scilicet ad illud sufficit veritas futuri in causa, ad hoc autem vltra hoc exigitur veritas futuri in seipso: quia obligatur, inquit homo vt faciat esse verum id quod iurauit. Quid clarius, quamuis breue?

¶ Ex quibus patet solutio obiectorum in contrarium, & quàm bene dicatur in litera, quòd iurans in dolo, tenetur seruare iuramentum secundum sanum intellectum eius, cui præstatur: & q̃ bene dixerit Isido. q̃ dolosum iuramẽtum Deus ipse intelligit, sicut ille cui iuratur: si enim Deus sic accipit, in foro conscientiæ obligat. Si autem tertio modo iuratur, i. solo exteriori actu sine animo obseruandi, sine animo promittendi, sine animo iurandi, tunc nulla est obligatio ex iuramento ad executionem in foro conscientiæ absolute: quia nullum est in veritate iuramentum, *sed in apparentia tantum*. Dixi autem absolute, quia ex suppositione scandali iudicis, vel partis exigentis seruari iuramentum, tenetur in foro conscientiæ obseruare propter iuramentum exterius, ne scandalizet, quantum ex se est, audientes non seruari iuramentum. Neque enim meretur, vt credas sibi dicenti, se non ex animo iurasse, sed sibiipsi impucet, quòd se sic illaqueauit.

¶ In eadem responsione ad quartũ, dubium occurrit, An iurans coacte aliter simulatoriis verbis, animo non se obligandi, nec adimplendi, peccet mortaliter sic iurando. Et est ratio dubii, quia quidam scripserunt quòd non, si habet aliquam tacitam in mente conditionem, puta, Si debebo. verbi gratia, Iurat dare lationi centum aureos, in mente tamen sua intendit, si sum obligatus, & non aliter. Et afferunt, quòd licet vti extra iudicii simulationibus huiusmodi, vt patet 22. quæst. 2. cap Vilem, ex authoritate Hieronymi. In oppositum autem est, quia iuramentum mendax est mortale.

¶ Ad hoc dicitur, quòd hic est opus duplici distinctione. Prima est, de verbis quę in huiusmodi iuramentis assumuntur: quoniã aut sunt falsa, aut sunt plures sensus habentia, & in vno vero, & in alio falsa: aut absolute vera, sed sic artificiose composita, vt audiens alium sensum, non verum accipiat. Secunda distinctio est, quia aut est sermo in materia præiudiciali alteri, vt sunt emptiones, vẽditiones, actus iudicii, & huiusmodi: aut *sine* cuiusquam præiudicio. Et tunc dicitur, quòd in quacumque materia sit, si verba sunt falsa, tale iuramentum est peccatum mortale. Et ratio est, quia ibi est mendacium iuramento firmatum: quia ibi est falsæ vocis significatio, cum intentione fallendi iuramento

mento firmata. Vnde 22. q. 2. cap. In dolo. dicit Aug. In dolo iurat, qui aliter fictus est, quàm promittit. Vbi Gratianus in sequenti cap. exponens, dicit: Ille in dolo iurat, aut mendaciter promittit, in cuius mente est non sic se facturum, vt promittit. Nec excusatur propter implicitã subauditionem in mente retẽtam: quoniam huiusmodi subauditio nõ excusat, quin sit falsa vocis significatio cum intentione fallendi illum, vt intelligat sibi promitti, quod iste nõ promittere intendit. Et breuiter habeatur, q̃ vniuersali regula, q̃ mendacio interueniente, semper iuramentum est mortale. Et quia vbicumque deficit animus promittẽdi, aut obseruandi in iuramento promissorio, interuenit mẽdacium, ideo semper est mortale. Vbi autem deficit etiã animus iurandi, & solum exterioris iuramenti apparentia interuenit, mortale quoque peccatum est. Et ratio est, quia exterius iuramentum applicatur mendacio, quod est materia omnino contraria iuramento tã interiori, quàm exteriori. Sicut si quis non animo colendi, sed solo actu exteriori, coleret idola, vt de Marcellino dicitur, peccaret mortaliter, quia actum exterioris cultus applicaret cui non debet: ita in proposito actũ exterioris iuramenti, qui est actus latriæ applicaret materiæ contrariæ, scilicet mendacio, dum diceret, Deus est mihi testis, quòd sic faciam, & non intendit facere. Est enim hoc exhibere Deo irreuerentiam coram hominibus, quibus mendacium manifestum fieri debet in non obseruando. Et scriptum est. Quicumque me erubuerit coram hominibus, hunc & filius hominis erubescet coram angelis Dei. Si vero non interueniunt verba falsa, sed plures sensus habentia, & in vno vera, & alio falsa, & a iurante intenduntur in sensu quo sunt vera, si non est in iudicio, aut materia præiudiciali, quàmuis sit intentio vt audiens fallatur, absque peccato mortali sit tale iuramentum, quia veritas & iustitia adsunt, licet differetio deficiat: quoniam non debet diuinum testimonium his immisceri, quasi duplicitatibus. Si autem artificiose composita verba dicuntur, cum iuramento vera quidem, sed non penetrabilia ab audiente nisi falso, cessante præiudicio iuris, & hominis, absque peccato fieri potest: quoniam cõtingit huic iuramento oẽs tres adesse comites, cum scilicet ex rõnabili causa fit. Nec obstant verba Isidori allata, scilicet quacumque arte verborũ &c. quoniam intelligenda sunt quando falsa, aut præiudicialia sunt, quoniam dolosa sunt tunc.

¶ Ad obiectionem autem in principio allatam, quia scilicet simulatio vtilis, est licita, dicitur, quòd accipiendo simulationem pro mendacio falsum est, quòd quandoque sit assumenda: accipiendo autem large pro fictione, potest quandoque assumi. Hoc autem secundo modo dicit inferius in q. de simulatione author, quòd Hieronymus simulationem accepit: in nostro autem casu manifeste concurrit mendacium.

¶ Ex his autem in tot dubiis de iuramentis coactis, & simulatis discussis patet, quòd si quis animo cuadendi iurat redire ad carcerem, in foro conscientię tenetur redire ad carcerem, quantumcumque iniuriosum siue iniuste, siue iuste patiatur. Et ratio in promptu est, quia materia est licita, & sancta. Nam velle pati iustum, & velle pati iniustum, sanctum est: materia autem existente sancta, iuramentum non perdit vim suam obligatoriam, vt patet ex dictis. Nec iura, quæ afferuntur in oppositum a quibusdam, scilicet extra de his quæ *metus causa* c. 1. & 3. q. 1. c. Lotarius, aliquid probant in contrarium: sed iuramenta metu facta in foro iudiciali tractant. Et hoc particulare sit scriptum, vt de similibus idem intelligatur iudicium.

¶ Sed restant circa discussam materiã adhuc dubitationes duæ. Prima est, An iurare super vero cum animo non iurandi, sit peccatum mortale. Secunda est, An iurare cum animo se non obligandi, sit interpretandum pro iurare cum animo non iurandi.

¶ Est autem primi dubii ratio, quia iurando verum animo non iurandi, nec Deo, nec homini fit iniuria: qñ Deus non affertur ex iuramento exteriori in testem falsi, quia iuratur verũ: nec homini detrimentũ aliquod affertur: quia in nullo homo lædetur, nisi in noticiam vnius singularis, scilicet, q̃ ille habet animum iurandi, in quo fallere non excedit limites peccati venialis.

¶ In oppositũ autem est, q̃ veritas sermonis debet esse comes iuramenti, et si desit in materia iuramenti, hoc est, in eo, quod iuramento confirmatur, est mortale. ergo a fortiori, si desit in forma, hoc est, in ipsa iuratione, quia scilicet iurato ipsa est mendacium, magis est mortale. Libr. 2. de summo bono, cap. 31. a medio.

¶ Secundi autem dubii ratio est, quia intendens se non obligare, intendit quicquid annexum necessario ẽ ad hoc, q̃ est se non obligare: sed ad iuramentum cum animo non obligãdi annectitur necessario animus non iurandi. ergo iurare cũ animo nõ se obligandi, interpretandũ est pro iurare cũ animo non iurandi. Lib 2. q. 4 ante med.

¶ In oppositum autem est, quia mentiens in vno non est interpretandus mentiri in duobus: sed iurans cum animo se non obligandi, mentitur in materia iuramenti, scilicet in promissione, ad quam non intendit se obligare, vt dicit. ergo non est censendus mentiri etiam in forma iuramenti. Constat enim quòd iurare cum animo non iurandi, est mentiri in ipsa iuratione.

¶ Ad euidentiam primi dubii sciendum est, quòd in hac quæstione non est difficultas ex parte materiæ, quia supponitur, quòd verum dicatur, & iustum sed ex parte ipsius actus iurandi, in quo mendacium inuenitur, quia iurat verbo, & non mente. Et propterea oportet ex parte mendacii videre si sit perniciosum: apparet enim quòd non, quia mentiendo, *dum dicit*: Deus est testis, non attribuit aliquid non competens Deo: quoniam verum est, quòd Deus est testis omnis veritatis, sed attribuit sibiipsi, quod non conuenit, scilicet se inuocare in testem Deum: in hoc enim mentitur. hoc in nullius iniuriam videtur esse. Sed si subtilius inspexerimus, apparebit hoc mẽdacium perniciosum ex propria natura, quoniam directe contrariatur huic iurationis, scilicet confirmationi veritatis: ideo enim iuramus, vt veritatem confirmemus. Iurare namque non cum animo iurandi, est confirmare, & non confirmare veritatem. Nam quia iurat actu exteriori, firmat veritatem inquantum est ex specie actus exterioris: quia vero non iurat mente, non confirmat veritatem. Vnde actus iste sic peruersus in seipso, vt sibiipsi sit contrarius, est perniciosus toti generi humano, vpote quantum in se est, rollens a iuramento exteriori finem quare fit, scilicet confirmationem veri. Et similiter, quantum ex se est eneruans fidem dandam exteriori iuramento. Magis autem apparet directe pernicies huiusmodi ficti iuramenti, considerando iuramentum in ordine ad Deum. Nam sic iurare, est ex suo genere illudere diuino testimonio: quia ex actu exteriori inducit diuinum testimonium, & ex actu interiori dissentit inuocationi diuini testimonii, quod nihil aliud videtur, quàm quædam diuini testimonii illusio. & per hoc patet solutio obiectionis in oppositum. Nec putes me immemorem suprascriptorum, scilicet, quòd iurans secum animo non iurandi, non ligatur, ac per hoc non iurat. Cum enim homo sibiipsi loquitur, non habet locum mendacium nec in materia, nec in forma: sed sola ibi interuenit vana, & fatua prolatio illorum verborum tamquàm nihil significantium: ita quòd omnia verba, etiam ipsa iuratio, materialiter proferuntur, & supponunt, nec contingunt hæc personis sani capitis in hoc.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd cum quis fatue secum sibiipsi iurat, cum animo non se obligandi, iurare illud pro vano habendum est: quia cum nulla sit ibi materia, quoniam verba quæ dicuntur, materialiter sumuntur, iuramentum super nihilo proferatur, ac per hoc indiscrete: sed cum quis alteri promittit, aut dicit sub iuramento cum animo se non obligandi, iuramentum pro iuramento cum animo iurandi interpretandum est. Et ratio est, quia in iuramento animus iurandi concurrit directe, & manifeste ipsi iurãti. Ac per hoc numquam interpretandum est de ille animum iurandi, nisi manifesta sit huiusmodi

modi intentio iuranti. Regulare siquidem ac naturale est, vt iurantes habeant animum iurandi. Et quoniam ex animo non se obligandi, non nisi indirecte, & occulte sequitur intentio non iurandi: ideo ex animo non se obligandi non est interpretandum iuramentum, quod sit factum animo non iurandi. Quinimmo ex errore videt procedere animus iste non se obligádi, quia scilicet putant posse se separare obligationem a iuramento.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiectionem pro contraria parte. Non enim quicumque vult aliquid, vult omne necessario annexum sibi incognitum, quod credit non esse annexum: immo, ex errore vult implicite contradictoria latentia apud eum.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum octauum.*

q.88.art.1. IN articul. 8. eiusdem 89. quæstio. nota pro intellectu literæ tria. Primum est, quòd in obseruatione tam voti, quàm iuramenti cõcurrunt duo, scilicet ipsa obseruatio voti, vel iuramenti, & actus seruatus, qui promissus, vel iuratus erat, puta, dare centum aureos. Commune est autem voto, & iuramento, quòd ipsa obseruatio vtriusque spectat ad religionem: quoniam ex diuino aliquo causatur, vt in litera dicitur, & ad diuinum cultum spectat reddere Deo tã vota, quàm iuramenta. Sed differentia inter votum, & iuramentum est quo ad actus seruatos: quia in voto etiam actus seruatus ẽ actus religionis, imperatus tamen. In iuramento autem actus seruat⁹ relinquitur suę naturæ, & non est factus religionis act⁹, vt in articulo quinto huius quæstionis didicimus. Secundum est, quòd licet fidelitas & reuerẽtia, diuersarum virtutum sint inter homines, vt patet ex distinctione virtutum ordinatarum ad honorandum, & ad fidem seruandam, in ordine tamen ad Deum fidelitas, & reuerentia eiusdem virtutis sunt. s. religionis. Decet enim vt quæ in inferioribus diuisa sunt, in superiori uniantur. Tertium est, quòd dictum literæ, scilicet, Omnis infidelitas irreuerentiam continet, si secundum subiectam materiam restringatur, scilicet respectu domini, clarum est. Maxima namque, vt in litera subditur, irreuerentia domini videtur infidelitas ad eum. Si uero uniuersaliter, ut sonat, intelligendum est, nõ caret scrupulo, cum fides etiam sit supremorum ad infimos. Veruntamen uerificatur ratione contemptus annexi: quia quicumque infidelis alicui est, ipsum paruipendere uidetur, ac per hoc dehonorare, quod ad irreuerentiam spectat.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum maior sit obligatio iuramenti, quàm uoti.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur quòd maior sit obligatio iuramenti, quàm voti. Votum enim est simplex promissio; sed iuramẽtum supra promissionem adhibet diuinum testimonium. ergo maior est obligatio iuramenti, quàm voti.

¶ 2 Præt. Debilius solet per fortius confirmari: sed votum interdum confirmatur iuramento. ergo iuramẽtum est fortius, quàm votum.

¶ 3 Præt. Obligatio voti causatur ex animi deliberatione, vt supra *dictum est: obligatio autem iuramenti causatur ex diuina veritate, cuius testimonium inuocatur. Cum ergò veritas Dei excedat deliberationem humanam, videtur quòd obligatio iuramenti sit fortior, quàm obligatio voti.

SED CONTRA. Per votũ obligatur aliquis Deo, per iuramentũ aũt obligatur aliquis interdũ homini. magis autem obligatur homo Deo, q̃ homini. ergo maior est obligatio voti, quàm iuramenti.

RESPON. Dicendum, ꝙ vtraq; obligatio, scilicet voti, & iuramenti, causatur ex aliquo diuino, aliter tamen, & aliter. Nam obligatio voti causatur ex fidelitate, quam Deo debemus, vt, s. ei promissum soluamus. Obligatio autem iuramenti causatur ex reuerẽtia quam debemus ei, ex qua tenemur ꝙ verificemus id, quod per nomẽ eius promittimus. Omnis autem infidelitas irreuerentiam cõtinet, sed non cõuertitur. Videtur enim infidelitas subiecti ad dominum esse maxima irreuerẽtia: & ideo votum ex ratione sua magis est obligatorium, quàm iuramentum.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum nonum.*

IN artic. 9. eiusdem 89. quæstio. nota conuenientiam, & differentiam inter votum, & iuramentum, quo ad dispensationis authoritatem. Nam conueniunt in hoc, quòd vtrobique dispensatio, commutatio, irritatio, aut relaxatio fit ratione materiæ, vt habes clare in litera. Differunt vero in duobus ad propositum, scilicet in qualitate materiæ, & in persona cui fit. Nã voti propria materia est solum bonum supererogationis, & soli Deo votum fit. Iuramẽti autem propria materia est non solum bonũ supererogationis, sed etiam bonum de necessitate salutis, vt reddere debitum, seruare fidem &c. & vniuersaliter quodcumque licitum: ita tamen quòd non ponatur obex Spiritui sancto. Et sit iuramentum non solum Deo, sed frequentissime homini. Et hinc prouenit duplex differentia. Prima est, ꝙ in votis dispensandis, seu commutandis attenditur quid magis Deo acceptum sit, vt præ dictum est. In iuramentis autem oportet respicere ad præiudicium hominis, cui factum est, & in cuius fauorem factũ est. Et hinc sequitur altera, scilicet quòd homo non potest votum relaxare, quia non sit homini: sed iuramentum potest homo homini relaxare, vt in litera dicitur in responsione ad secundum: quia sit homini ꝓpter ipsum hominem, & ꝙ prælatus ecclesiasticus, etiam Papa, non habet ita potestatem super iuramenta, sicut supra vota. Quia nõ est ita in potestate Papæ auferre ius tertii in rebus non ecclesiasticis, sicut est in potestate sua commutare in aliquid gratius Deo, quia est Dei uicarius, & nõ est uicarius illius hominis: nec ita est super eum, vt possit illum rebus suis priuare ad libitum. Et hoc non est propter defectũ potestatis Papæ, aut excellentiam iuramenti, sed ex natura cõtractus iuramento firmati, s. inter hominem & hominẽ. Quocirca cessante præiudicio hominis, ita iuramenta subiiciuntur Ecclesiæ potestati, sicut & uota. Et cum iuramentũ sit minus obligatiuũ quàm uotũ, vt præhabitum est, consequens est, vt omnia iuramenta subsint inferioribus Papæ, quæ si essent uota, subessent eisdem. quia cui conceditur posse ordinare in maius, cõcessum est posse & in minus. Et similiter uidentur reseruata ofa iuramẽta Papæ, quæ si essent uota, essent Papæ reseruata, ut iuramentũ de castitate, & hmõi. Et ex hac radice Ecclesia dispẽsat in iuramẽtis coactis, q. s. cessat præiudiciũ hois, & audacia malorũ coercetur dispensando.

¶ In

A SED CONTRA est, quòd votũ est maioris obligationis, quàm iuramentum, vt supra* dictum est: sed in voto potest dispensari. ergo in iuramento.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra* dictum est, necessitas dispensationis tam in lege, quàm in voto, est propter hoc quòd id quod in se, vel vniuersaliter consideratum est vtile, & honestum, secundum aliquem particularem euentum potest esse inhonestum, & nociuum: quod non potest cadere nec sub lege, nec sub voto. Quod autem aliquid sit inhonestum, vel nociuum, repugnat his, quę debent attendi in iuramento. Nam si sit inhonestum, repugnat iustitiæ, si sit nociuum, repugnat iudicio: & ideo pari ratione etiã in iuramento dispensari potest.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dispensatio quæ fit in iuramento, non se extendit ad hoc, ꝙ aliquid contra iuramentum fiat. Hoc enim est impossibile, cum obseruatio iuramenti cadat sub præcepto diuino, quod est dispensabile: sed ad hoc se extendit dispensatio iuramenti, vt id quod sub iuramento cadebat, sub iuramento non cadat, quasi non existens debita materia iuramenti, sicut & de voto supra* diximus. Materia autem iuramenti assertorii, quod ẽ de præterito, vel præsenti, in quandã necessitatem iam trãsit, & immutabilis facta est: & ideo dispensatio non referretur ad materiam, sed referretur ad ipsum actũ iuramenti. Vnde talis dispensatio directe esset contra præceptum diuinum: sed materia iuramẽti promissorij est aliquid futurum quod variari potest, ita .s. ꝙ in aliquo euentu potest esse illicitum, & nociuum, & per consequens nõ esse debita materia iuramenti, & ideo dispensari potest in iuramento ꝓmissorio: quia talis dispensatio respicit materiam iuramenti, & non contrariatur præcepto diuino de iuramenti obseruatione.

AD 2ᵐ dicendum, quòd homo potest alteri ꝓmittere aliquid sub iuramento dupliciter. Vno modo, quãdo promittit aliquid pertinens ad vtilitatem ipsius, puta, si sub iuramento promittat se seruaturũ ei, vel pecuniam daturũ: & a tali promissione potest absoluere ille, cui ꝓmissio facta est. Intelligitur enim iam ei soluisse promissum, quando facit de eo secundum eius vtilitatem. Alio modo, A promittit aliquis alteri, quod pertinet ad honorem Dei, vel vtilitatem aliorũ, puta, si aliquis sub iuramento promittat alicui se intraturum religionem, vel aliqd opus pietatis facturum: et tunc ille, cui promittitur, non potest absoluere promittentẽ, quia promissio non est facta ei principaliter, sed Deo: nisi forte sit interposita conditio, rõne cui⁹ possit. s. si illi videbit cui ꝓmittitur, vel aliquid aliud tale.

AD 3ᵐ dicendum, quòd quandoque illud quod cadit sub iura- B mento promissorio, est manifeste repugnãs iustitię, vel quia est peccatum, sicut cũ aliquis iurat se facturum homicidium: vel quia est maioris boni impeditiuum, sicut cum aliquis iurat se non intraturum religionem. Et tale iuramentum dispensatione nõ indiget, sed in primo casu tenetur aliquis tale iuramẽtum non seruare: in secundo autem casu licitum est & seruare, & non seruare, vt supra* dictum est. Quãdoque vero aliquid C sub iuramento ꝓmittitur, de quo dubium est, vtrum sit licitum vel illicitum, proficuum vel nociuum aut simpliciter, aut in aliquo casu: & in hoc potest quilibet episcopus dispensare. Quandoque vero sub iuramento promittitur aliquid, quod est manifeste licitũ, & vtile. Et in tali iuramento non videtur habere locum dispẽsatio, vel commutatio, nisi aliquid melius occurrat ad communem vtilitatem faciendum: quod maxime D videtur pertinere ad potestatẽ Papæ, qui habet curam vniuersalis Ecclesiæ: vel etiam absoluta relaxatio, quod etiam ad Papam pertinet in omnibus generaliter, quæ ad dispensationem rerum Ecclesiasticarum pertinent, super quas habet plenitudinem potestatis. Sicut & ad vnumquemque pertinet irritare iuramentum, quod a sibi subditis factum est, circa ea quæ eius potestati subdũtur: sicut pater potest irritare iuramẽtum puellæ, & vir vxoris, vt dicitur Num. 30. sicut & supra de voto* dictum est. E

ARTICVLVS X.

Vtrum iuramentum impediatur per aliquam conditionem personæ, uel temporis.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd iuramentum non impediatur per aliquã cõditionem personæ, vel temporis. Iuramentum enim ad confirmationem inducitur, vt patet per Apostolum ad Hebræ. 6. sed cuilibet conuenit confirmare dictum suum, & quolibet tempore. ergo videtur quòd iuramentum non impediatur per aliquam con-

¶ In eodem articulo in responsione ad tertium, nota quòd dupliciter contingit fieri relaxationẽ iuramenti, scilicet directe, vel indirecte. Dicitur quidem fit duabus viis, aut ratione materię, quia scilicet materia est potestati relaxantis subdita, vt contingit in patre respectu filii, & viro respectu vxoris, & domino respectu serui, & huiusmodi: aut ratione publici officii, quia scilicet sic expedit facere, quis ille, qui iurauit licite posset seruare, vt contingit in iuramentis coactis. Et vtraq; via vtitur Ecclesia in relaxatione iuramenti. Prima quidẽ in distributione, seu dispensatione & rerum ecclesiasticarum, & officiorũ ecclesiasticorum, super quibus Papa habet plenitudinem potestatis in dispensando, seu distribuẽdo. Et hoc modo relaxari possunt iuramenta facta a beneficiatis de rebꝰ Ecclesiæ, disponente Papa aliter de rebus illis. Et similiter iuramenta de conferendis, aut suscipiendis beneficiis, officiis, aut gradibus ecclesiasticis, sic relaxãtur, ut pluries fieri uidemꝰ, dũ relaxantur iuramenta Baccalaureorũ in theologia, de non suscipiendo alibi magisterium. Omnium autem horum causa est, quia hæc ita sub sunt inferioribus potestatibus, ut Papa sit magis potens super hæc dispensanda, distribuenda, cõmittenda, inhibenda, communicanda, quàm quæcumque inferior potestas tã personalis, quàm collegialis, ut nulli iniuriã faciat utendo iure suo. Immo in ipso iuramẽto intelligitur semper superioris ius exceptũ, ut patet extra, de iureiurando. capitulo. Venientes. Secunda autem uia, scilicet ex publico officio, utitur Ecclesia, quãdoque quidem in pęnam eius, cui iuramentum erat præfixum, ut patet de relaxatione iuramẽti exhibiti excommunicato 15. quæst. 6. cap. Nos sanctorum, & cap. Iuratos. Quandoque uero & in pœnã, & in odiũ humanæ sæuitiæ, ut fit in relaxatione iuramentorum coactorum, ut patet, extra, de iureiurando. cap. Si uero. Quandoq; uero propter bonum publicum. Sed hic opus est fale, ne cuiquam fiat præiudicium. Indirecte autem relaxãtur ab Ecclesia iuramenta ex naturali sequela, ut si deponit Episcopũ, ex naturali sequela oẽs iuramento astricti, illi quatenus Episcopo, non tenentur ei amplius. Et similiter si remouet statuta alicuius religionis, uel collegii ex naturali sequela nõ tenentur qui nouerunt, aut iurarũt seruare statuta: quia nõ sunt amplius statuta. Et similiter si priuat iuste regem regno, omnes qui illi personæ iurauerant se foturos illũ in regno, non tenentur amplius: quia ex hoc ipso, quòd iudicatus iuste est indignus regno, nullus tenetur eum amplius fouere in codẽ. Consuetũ tamen ut uidetur, Ecclesia & quando directe, & quando indirecte relaxat iuramentum, mẽtionem facere de talis uinculi relaxatione, ut ex sciẽtia potestatem habentis, intelligatur procedere relaxatio, ne surreptio opponatur. Et de uotis & iuramẽtis pro nũc dicta sufficiant, & pro tota hac quæst. 89.

Ar. præced.

Artic. 9. præced.

9. præcedẽ. artic. ad 2.

9. præcedẽ. ar. 8. & 9.

Ar. 7. ad 2.

D. 799.

3. dist. 39 in expo. lit.

ditionem personæ, vel temporis.

¶2 Præt. Maius est iurare per Deum, quàm per Euangelia. Vnde *Chrysost. dicit. Si aliqua causa fuerit, modicum videtur facere, qui iurat per Deum: sed qui iurat per Euangelia, maius aliquid fecisse videtur. Quibus dicendum est: Stulti, scripturæ propter Deum factæ sunt, non Deus propter scripturas: sed cuiuslibet conditionis personæ, & quolibet tempore in cõmuni locutione consueuerunt iurare per Deũ. ergo multo magis licitum est eis iurare per Euangelia.

¶3 Præt. Idem non causatur ex contrarijs causis, quia contrariæ causæ sunt contrariorum: sed aliqui excluduntur a iuramento propter defectum personæ, sicut pueri ante quatuordecim annos, & etiam illi qui semel fuerunt periuri. non ergo videtur, quòd aliqui prohibeantur iurare vel propter dignitatem, sicut clerici, aut etiam propter temporis solemnitatem.

¶4 Præt. Nullus homo viuens in hoc mundo est tantæ dignitatis sicut angelus. dicitur enim Matth. 11. quòd qui minor est in regno cælorum, maior est illo, scilicet Ioanne Baptista adhuc in mundo viuente: sed angelo conuenit iurare. dicitur enim Apocal. 10. quòd angelus iurauit per viuentem in sæcula sæculorum. ergo nullus homo propter dignitatem debet excusari a iuramento.

*2.q 5.cap. presbyter. †22.q.5.ca. Nullus ex Ecclesiastico.

SED CONTRA est, qđ habetur* 2.q.5. Presbyter vice iuramenti per sanctã cõsecrationẽ interrogetur. Et †22.q.5.dr. Nullus ex ecclesiastico ordine cuiquã laico quicquã super sancta Euangelia iurate præsumat.

RESPON. Dicendum, q̃ in iuramento duo sunt cõsideranda. Vnum quidem ex parte Dei, cuius testimonium inducitur: et quantum ad hoc debetur iuramento maxima reuerentia. Et propter hoc a iuramento excluduntur pueri ante annos pubertatis, qui non coguntur ad iurandum: quia nondum habent perfectum vsum rationis, quo possint cum reuerẽtia debita iuramentũ præstare. Et iterũ periuri, qui ad iuramentum non admittuntur: quia ex retroactis præsumitur, q̃ debitam reuerentiam iuramento non exhibebunt. Et pp hoc etiã, vt iuramento debita reuerentia exhibeatur, dicitur* 22.q.5. Honestũ est, vt qui in sanctis audet iurare, hoc ieiunus faciat cum omni honestate, & timore Dei. Aliud autem est cõsiderãdum ex parte hominis, cuius dictum iuramento confirmatur. Non.n. indiget dictum hominis confirmatione, nisi quia de eo dubitatur. Hoc autem derogat dignitati personæ, vt dubitetur de veritate eorum quæ dicit: & ideo personis magnæ dignitatis non conuenit iurare. Propter qđ dicitur* 2.q.4.cap. Si quis presbyter. quòd sacerdotes ex leui causa iurare non debent: tamen pro aliqua necessitate, vel magna vtilitate licitum est eis iurare, & precipue pro spiritualibus negotijs, pro quibus etiam iuramẽta competit præstare in solemnibus diebus, quibus est spiritualibus rebus vacandum: non aũt tunc sunt iuramenta præstanda pro rebus temporalibus, nisi forte ex magna necessitate.

22.q 5.cap. Honestum.

2.q.4. vel 5 (secundum aliquos codices) cap. Si quis presbyter.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ quidam sunt, qui dictum suum confirmare non possunt propter defectum eorum: & quidam sunt, quorum dictum adeo debet esse certum, quòd confirmatione non egeat.

AD 2^m dicendum, quòd iuramentum secundum se consideratum, tanto fortius est, & magis obligat, quanto maius est id, per quod iuratur, vt *August. dicit ad Publicolam: et secundum hoc, maius est iurare per Deum, quàm per Euangelia. Sed potest esse conuerso propter modum iurandi, vtpote si iuramentũ,

Epist. 54. aliquantulum a principio, to. 2.

quod fit per Euangelia, fiat cum quadam deliberatione, & solemnitate: iuramentum autem quod fit per Deum, fiat leuiter, & absque deliberatione.

AD 3^m dicendum, quòd nihil prohibet aliquid tolli ex contrarijs causis per modum superabundantiæ, & defectus: & hoc modo aliqui impediuntur a iuramento, quia sunt maioris authoritatis, quàm quòd eos iurare deceat: aliqui vero, quia sunt minoris authoritatis, quàm quòd eorum iuramento stetur.

AD 4^m dicendum, quòd iuramentum angeli inducitur non propter defectum ipsius, quasi non sit eius simplici dicto credendum, sed ad ostendendum id, quod dicitur, ex infallibili Dei dispositione procedere. Sicut etiam & Deus aliquando in scripturis iurans inducitur, ad ostẽdendum immobilitatem eius quod dicitur, sicut Apostolus dicit ad Hebr. 6.

QVAESTIO XC.

De assumptione diuini nominis per modum adiurationis, in tres articulos, diuisa.

¶ *Super Quæstionem nonagesimam.*

POSTEA considerandũ est de assũptione diuini nois per modum adiurationis.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum liceat adiurare homines.

¶ Secũdo, Vtrum liceat adiurare dæmones.

¶ Tertio, Vtrum liceat adiurare irrationales creaturas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum liceat adiurare hominem.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd nõ liceat hominem adiurare. Dicit.n.* Origenes super Matth. Aestimo quoniam non oportet, vt vir qui vult secundum Euãgelium viuere, adiuret alterum. Si enim iurare non licet quantum ad euangelicum Christi mãdatum, notum est, quia nec adiurare alterum licet.

* Super qđ ar. hanc. * Origenes Homil. vlt. in Matth. multum remote accommodans.

¶ 2 Præt. Manifestum est, quòd Princeps sacerdotum Iesum illicite adiurauit per Deum viuum.

¶ 3 Præt. Quicumque adiurat aliquem, quodammodo ipsum compellit: sed nõ licet alium inuitum cogere. ergo videtur quòd nec liceat alium adiurare.

¶ 4 Præt. Adiurare est aliquem ad iurandum inducere: sed inducere aliquem ad iurandum est superiorum, qui inferioribus iuramenta imponunt. ergo inferiores superiores suos non possunt adiurare.

SED CONTRA est, q̃ ẽt Deum per aliqua sacra obsecramus, cum obtestantes. Apostolus etiam fideles obsecrat per misericordiam

fit difficultatis sciendum est, quòd hic non est quæstio de inuocatione dæmonum, vt patet ex titulo dubii: quoniam illa est manifeste illicita, & peccatum mortale, spectans ad apostasiam, vt infra loco proprio patet: sed quæstio est de colloquiis, & admixtione seruitiorum, & huiusmodi, quando dæmon sponte se offert, aut occurrit. Et dicendum est, quòd dupliciter homo potest huiusmodi communes actus exercere cum dæmone, aut tãquam cum hoste, aut tamquàm cum socio, seu non hoste. Si enim homo inquirit aliquid loquendum, vel faciendum a dæmone tamquàm ab hoste, nullũ peccatum est: quoniam dati sunt nobis i hostes, & hostiliter ad eos nos habere debemus. Et quoniam cũ his Hostibus nulla est induciarum cõcessa libertas, vt interim possit homo cum dæmone quasi treugæ tempore consuersari, consequens est, vt semper hostiliter ad eos nos habere oporteat. Ad hostes autem dupliciter nos inculpabiliter exhibemus, scilicet expulsiue, vel compulsiue. Et propterea his solis duobus modis per se loquendo, licite ad dæmones nos habemꝰ, vel expellendo, vt in exorcismis & oratio nibus supra arreptitios fit: vel compellendo, vt sancti viri sæpe faciunt præcipiendo eis diuina potestate, qua se eos cõpellere posse sciunt, vt aliqua dicant, vel faciant non vt sponte, sed vt hostes in captiuitate seruitutis redacti: quomodo Deus, & angeli vtuntur ministerio dæmonum. Si vero homo ad dæmonem se habeat, non vt hostem, peccatum est quãdoque mortale, quandoque veniale. Nã habere socialem actum cum dæmone, est peccatum mortale ex suo genere: quia actus socialis habet materiam repugnantem non qualiter-cumque, sed perniciose. Et quòd sit materia repugnans, patet ex eo, quòd socialis actus terminatur ad hostem. Dei cæleste patriæ, & nostrum. Constat enim hostem repugnare societati cælestis societas omnis sub amicitia cõprehendatur honesti, delectabilis, vel vtilis? Nulla autem cum hoste amicitia est concessa. Quòd autem sit repugnans perniciose, patet ex eo, quòd est

1 part. 1.

A cum hoste in his, in quibus est hostis. Nam non potest in dæmone distingui duplex genus voluntariorum, quoddam pertinens ad hostilitatem, & quoddam non, vt inter homines adinuicem inimicos contingit: sed omnia voluntaria dæmonis, hostilia sunt propter eorum peruersam, ac obstinatam litudinem iuramenti a se inducti, alium ad aliquid agendum prouocare. Aliter tamẽ adiuratione vtimur ad hominẽ, & aliter ad Deũ. Nam adiurando hominem, eius voluntatem per reuerentiam rei sacræ immutare intẽdimus, quod quidẽ non intendimus circa Deũ, B cuius voluntas est immutabilis: sed quòd a Deo per æternam eius voluntatem aliquid obtineamus, non est ex meritis nostris, sed ex eius bonitate.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat dæmones adiurare.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̃ non liceat dæmones adiurare. Dicit.n.* Origenes super Matth. Non est secundũ potestatem datam a Saluatore adiurare dæmonia, iudaicum.n. est hoc: non autem debemus Iudæorum ritus imitari, sed potius vti potestate a Christo data. ergo non est licitum dæmones adiurare.

¶ 2 Præt. Multi nigromanticis incantationibus dæmones inuocant per aliquid diuinum, quod est adiurare. Si ergo licitum est dæmones adiurare, licitum est nigromanticis incantationibus vti, quod patet esse falsum. ergo & primum.

¶ 3 Præt. Quicumque adiurat aliquem, ex hoc ipso aliquam societatem cum ipso facit: sed non licet cum dæmonibus societatem facere, secundum illud 1. Cor. 10. Nolo vos socios fieri dæmoniorum. ergo non licet dæmones adiurare.

SED CONTRA est, quod dicitur Marc. vlt. In nomine meo dæmonia eijcient: sed inducere alium ad aliquid agendum propter nomen diuinum, hoc est adiurare. ergo licitum est dæmones adiurare.

RESPON. Dicendum, quòd sicut* dictum est, duplex est adiurandi modus. Vnus quidem per modum deprecationis, vel inductionis ob reuerentiã alicuius sacri: alius autem per modum compulsionis. Primo autem modo nõ licet dæmones adiurare, quia ille modus adiurandi videtur ad quãdam beneuolentiam, vel amicitiã

* Homil. vlt. in Mat. sup illud: Adiuro te, dic nobis si tu es Christus romo 3.

C

D

minens vtilitas, hoc exposcens ad honorem Christi: quod rarq, aut numquàm accidere videtur, nisi his qui possunt dæmones compellere. Quoniam mendax cũ sit, & hostis, nulla potest eius verbis fides dari, nisi adsit virtus compulsiua.

E

Ar. Præced.

pertinere, qua non licet ad dæmones vti. Secundo autem adiurationis modo, qui est per compulsionem, licet nobis ad aliquid vti, & ad aliquid non licet. Dæmones.n.in cursu huius vitę nobis aduersarij constituuntur: non autem eorum actus nostræ dispositioni subduntur, sed dispositioni diuinæ, & sanctorũ angelorum, quia vt* Aug. dicit in 3. de Tri. spiritus desertor regitur per spiritum iustum. Possumus ergo dęmones adiurando per virtutem diuini nominis, tãq; inimicos repellere, ne nobis noceãt spiritualiter, vel corporaliter, secundũ potestatẽ diuinã datã a Christo, ſm illud Luc. 10. Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpẽtes, & scorpiones, & supra omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Non tñ licitum est eos adiurare ad aliquid ab eis addiscendum, vel etiam ad aliquid per eos obtinendum: quia hoc pertineret ad aliquam societatem cum ipsis habendam, nisi forte ex speciali instinctu, vel reuelatione diuina, aliqui sancti ad aliquos effectus, dæmonũ operatione vtantur: sicut legitur de beato Iacobo, quòd per dæmonem fecit Hermogenem ad se adduci.

Lib.3.ca.4. ante mediũ tom. 3.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Origenes loquitur de adiuratione, quæ non fit potestatiue per modum compulsionis, sed magis per modum cuiusdam beneuolæ deprecationis.

Ad 2^m^ dicendum, quòd nigromantici vtuntur adiurationibus, & inuocationibus dæmonũ ad aliquid ab eis addiscendum, vel adipiscendum: & hoc est illicitum, vt* dictum est. Vnde † Chrysost. dicit Marc. 1. exponens illud verbum Domini, quod spiritui immundo dixit. Obmutesce, & exi ab homine. Salutiferum hoc nobis dogma datur, ne credamus dæmonibus quantumcumque denuntient veritatem.

In corp. ar. †In concione 2. de Lazaro inter prin. & medium, to. 2.

Ad 3^m^ dicendum, ꝙ ratio illa procedit de adiuratione, qua imploratur auxiliũ dęmonum ad aliquid agendũ, vel cognoscendum: hoc.n. videtur ad quandam societatem pertinere. Sed ꝙ aliquis adiurando dæmones repellat, hoc est ab eorũ societate recedere.

Articvlvs iii.

Vtrum liceat irrationalem creaturam adiurare.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur ꝙ non liceat adiurare irrationalem creaturã. Adiuratio .n. fit per locutionẽ: sed frustra sermo dirigitur ad eũ, qui non intelligit, qualis est irrationalis creatura. ergo vanũ est, & illicitũ irrationalẽ creaturã adiurare.

¶ 2 Præt. Ad eum videtur competere adiuratio, ad quem pertinet iuratio: sed iuratio non pertinet ad creaturam irrationalem. ergo videtur quòd ad eam non liceat adiuratione vti.

¶ 3 Præt. Duplex est adiurationis modus, vt ex supra* dictis patet. Vnus quidem per modum deprecationis, quo non possumus vti ad irrationalem creaturam, quæ non est domina sui actus. Alia autem adiuratio est per modum compulsionis, qua etiam, vt videtur, ad eam vti non possumus: quia non est nostrum creaturis irrationalibus imperare, sed solum illius, de quo dicitur Matth. 8. Quoniam venti, & mare obediunt ei. ergo nullo modo, vt videtur, licet vti adiuratione ad irrationales creaturas.

Art. 1. & 2. præced.

Sed contra est, quòd Simon & Iudas leguntur adiurasse dracones, & eis præcepisse, vt in desertum locum discederent.

Respon. Dicendum, ꝙ creaturæ irrationales ab alio aguntur ad proprias operationes. Eadem[d] autem actio est eius, quod agitur & mouetur, & eius quod agit & mouet, sicut motus sagittæ etiam est quædam operatio sagittãtis: & ideo operatio irrationalis creaturæ nõ solum ipsi attribuitur, sed principaliter Deo, cuius dispositione omnia mouentur. Pertinet etiam ad diabolũ, qui permissione diuina vtitur aliquibus irrationalibus creaturis ad nocendum hominibus. Sic ergo adiuratio, qua quis vtitur ad irrationalem creaturam, potest intelligi dupliciter. Vno modo, vt adiuratio referatur ad ipsam irrationalem creaturam secundum se: & sic vanum esset irrationalem creaturam adiurare. Alio modo, vt referatur ad eum, a quo irrationalis creatura agitur, & mouetur: & sic dupliciter adiuratur irrationalis creatura. Vno quidẽ modo, per modum deprecationis ad Deũ directę: quod pertinet ad eos qui diuina inuocatione miracula faciunt. Alio modo, [4] per modum compulsionis, quæ refertur ad diabolum, qui in nocumentum nostrum vtitur irrationalibus creaturis: & talis est modus adiurandi in Ecclesiæ exorcismis, per quos dæmonum potestas excluditur ab irrationalibus creaturis. Adiurare autem dæmones ab eis auxilium implorando, non licet. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

D.34.

Dan.

QVAESTIO XCI.

De assumptione diuini nominis ad inuocandum per orationem, uel laudem, in duos articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæprimæ, Articulum primũ, & secundum,*

Deinde considerandum est de assumptione diuini nominis ad inuocãdũ per orationẽ, vel laudẽ. Et de oratione quidem iam dictum est. Vnde nũc de laude restat dicendum.

Circa quam quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum Deus sit ore laudandus.

¶ Secũdo, Vtrum in laudibus Dei sint cantus adhibendi.

Articvlvs primvs.

Vtrum Deus sit ore laudandus.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ sit ore laudandus. Dicit enim* Philosoph. in 1. Ethico. Optimorum non est laus, sed maius aliquid, & melius: sed Deus est super omnia optimus. ergo Deo non debetur laus, sed aliquid maius laude. Vnde Eccl. 43. dicitur, quòd Deus maior est omni laude.

¶ 2 Præt. Laus Dei ad cultum ipsius pertinet, est enim religionis actus: sed Deus mente colitur magis, quàm ore. unde Dominus Matth. 15. contra quosdam induxit illud Isa. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. ergo laus Dei magis consistit in corde, quàm in ore.

¶ 3 Præt. Homines ad hoc ore

In duobus articulis quæst. 91. nota primo finem cantus consistere in excitatione deuotionis propriæ, vel alienæ ad Deum. Et cum omnia quæ sunt propter finem, non sint propter se appetenda, nec facienda, nisi inquantum sunt vtilia ad finẽ, consequens est, vt in ecclesiasticis officiis in ecclesiis persoluẽdis, debeat tantum cantari, quantum expedit excitandæ deuotioni cantantiũ, si alienæ deuotionis ratio cessat, & non plus. Et quoniam non potest prælatus singulorum affectus in statera habere, & si haberet, ipsius est communis deuotionis, nõ singularis rationem habere in communibus: ideo prudentia opus est in istis, vt pensatis conditionibus personarum &c. quantum pro excitãda, & conseruanda deuotione expedire videbitur, cantetur. Ratio vero alienæ deuotiõis sic habenda est, vt propria non destruatur. Non.n. debet nostra esse tribulatio alienæ subuentio, secũdum Apostoli doctrinam, 1. ad Corinth. 8. Et

3. dis. q1. arti. 3. ſ. cor. & in Et 4. dist. q. 4. art. 1. cor. 1. Et Psalm. 32. Et Ephes. 5. lect. 7. & lib. 1. de peculiar.

Dauid, cum dixisset. Semper laus eius in ore meo, subiungit, Magnificate dominum mecum, non contra me. Vnde a duobus canendum est, scilicet, ne ideo cantetur, quasi ipse cantus secũdum se sit Deo gratior, & ne cantetur causa delectationis nostræ, vel alienæ in ecclesiasticis officiis, vt patet ex fine. Et ex authoritate Aug. ex 10. confessionum in litera allata.

¶ Nota secundo, ꝙ tempore Diui Thomæ Ecclesia nõ vtebatur organis.

¶ In cuius signum, adhuc Romana Ecclesia corã summo Pontifice nõ vtitur. Et si rationem in litera allatã ex 8. Politic. attentius meditati fuerimus, apparebit, quòd in ecclesiastico officio, ad quod suscipiendę diuinę interioris disciplinæ gratia conuenimus iuxta illud, Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendã illi salutare Dei; non sunt admittenda instrumenta musica. Tantoque magis excludẽda sunt, quanto diuina disciplina interior excellentior est omnibus disciplinis humanis huiusmodi instrumẽta repellentibus. Et licet per se loquẽdo hoc sit verũ, potest tamen per accidens tolerari extensa iam consuetudo organorum, propter nimiam elongationem hominum a diuino cultu, vt vel sic allecti, diuinis interſint. Qui tamen organa in Ecclesia medicinam animę a remotis esse cogitauerit, parce illis vtetur, ne sanis noceat minuendo, vel tollẽdo eorum deuotiones. Et licet organorũ vsus licitus iam in Ecclesia sit causa excitandæ deuotionis, illicitus tamen est causa delectationis eadem ratione, qua cantus.

¶ Sed occurrit hic dubium, An pulsare in organis inter officia ecclesiastica sonos secularium vanitatum, sit peccatũ mortale. Et est ratio dubii, quia quidam propter irreuerentiã diuini cultus, putant quòd sic. Alii autem videntur hanc respuere sententiam, quia sonus abstrahit a materia hac, vel illa, & sonus qui ab vno applicatus est ad materiam vanam, potest ab altero applicari ad materiam spiritualem, vt patet.

¶ Ad euidentiam huius oportet vitare ambo extrema, ne scilicet tanti faciamus abstractionẽ soni a materia, vt omnis sonus ꝙcunq; admitti dignus sit in Ecclesia, quoniam eadem est ratio de cãtu, & sono: quoniam cantus abstrahit etiam a materia, & potest unusquisq; cantus applicatus ad malam materiam, etiam applica

ri ad spiritualem non minus, quàm vnusquisq; sonus. Constat autem ex authoritate Hieronymi in litera allata, quæ habetur in Decretis dist. 92. ca. Cantantes, quòd non omnis cantus est in Ecclesia licitus. Non igitur omnis sonus est in Ecclesia licitus. Neq; etiam omnem irreuerentiam, seu indecentiam diuinis admistã, mansueti, & lætentur. Magnificate dominum mecum.

laudantur, vt ad meliora prouocẽtur. Sicut enim mali ex suis laudibus superbiũt, ita boni ex suis laudibus ad meliora prouocãtur. vnde dicitur Prouerb. 27. Quomodo probatur in conflatorio argẽtum, sic probatur homo ore laudantiũ; sed Deus per verba hominum nõ prouocatur ad meliora, tum quia immutabilis est: tũ quia summe bonus est, & non habet quo crescat, ergo Deus non est laudandus ore.

Sed contra est, qđ in Ps. 62. dicitur. Labiis exultationis laudabit os meum.

Respon. Dicendum, ꝙ verbis alia ratione vtimur ad Deũ, & alia ratione ad hominem. Ad hominẽ enim vtimur verbis, vt cõceptum nostri cordis, quem non potest cognoscere, nisi verbis nostris ei exprimamus: & ideo laude oris ad hominẽ vtimur, vt vel ei, vel aliis innotescat, ꝙ bonam opinionẽ de laudato habemus, vt per hoc & ipsum qui laudatur ad meliora prouocemus, & alios, apud quos laudatur, in bonam opinionem, & reuerentiam, & imitationem ipsius inducamus: sed ad Deum verbis vtimur, non quidem vt ei, qui est inspector cordium, nostros conceptus manifestem^a^, sed vt nosipsos, & alios audientes ad eius reuerentiam inducamus: & ideo necessaria est laus oris, non quidem propter Deum, sed propter ipsum laudantem, cuius affectus excitatur in Deum ex laude ipsius, secundũ illud Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei. Et inquantum homo per diuinam laudem affectu ascendit in Deum, intantum per hoc retrahitur ab his, quæ sunt contra Deum, secundum illud Isa. 48. Laude mea infrenabo te, ne intereas. Prodest etiam laus oris ad hoc, ꝙ aliorũ affectus prouocetur in Deum. vnde dicitur in Psal. 33. Semper laus eius in ore meo & postea subditur. Audiant

Ad primvm ergo dicendum, quòd de Deo dupliciter possumus loqui. Vno modo, quãtum ad eius essentiam: & sic, cum sit incomprehensibilis, & ineffabilis, maior est omni[a] laude. Debetur autem ei secundum hanc comparationem reuerentia, & latriæ honos: unde & in Psal. 64. secundum translationem* Hierony. dicitur. Tibi silet laus Deus, quantum ad primum: &, Tibi reddetur votum, quãtum ad secundum. Alio modo, secundum effectus ipsius, qui in nostrã vtilitatem ordinantur: & secundũ hoc debetur laus Deo, vnde dicitur Isa. 63. Miserationũ Dñi recordabor: laudẽ Dñi annũtiabo super omnibus, quæ reddidit nobis Dominus. & * Dionys. dicit 1. cap. de diui. nom. Omnem sanctum theologorum hymnum, id est, diuinam laudem inuenies ad beatos thearchiæ, id est, diuinitatis processus, manifestatiue, & laudatiue Dei nominationes diuidentem.

Ad 2^m^ dicendum, quòd laus oris inutilis est laudanti, si sit sine laude cordis. Tunc enim loquitur Deo laudem, dum magnalia operum eius recogitat cum affectu. Valet tamen exterior laus oris ad excitandum interiorem affectum laudantis, & ad prouocandum alios ad Dei laudem, sicut* dictum est.

Ad 3^m^ dicendum, quòd Deum non laudamus propter vtilitatem suam, sed propter vtilitatem nostram, vt* dictum est.

Articvlvs ii.

Vtrum in diuinis laudibus sint cantus assumendi.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur ꝙ cantus non sint assumẽdi in laudem diuinam. Dicit enim Apost. ad Colos. 3. Docentes, & commonentes uosmetipsos in psalmis, & in hymnis, &

D.806.

In commẽtario suo in Psal. 64. tomo 8. adiũcta et trãslatione sua in Psal. cundẽ rom. 4.

Cap. 1. non multum re more ante medium.

In corp ar.

In corp ar.

Locis art. 1. inductis.

contrarius actui diuini cultus excitatiuj ad deuotionem. Secundo, quo ad veritatem ex parte colentis: quia cultus diuinus per ministerium pulsantis ab Ecclesia Deo reddendus, falsificatur, ira quòd falsarii sunt omnes sic pulsantes, & procurantes, ac cõsentientes: quoniam ex parte Ecclesiæ cultum cõtra modum ab ea iussum, Deo exhibent, quantum est ex natura talis actus, vt inferius in q. 93. art. 1. ex litera habere potes. Et quoniã superstitio ex suo genere est mortale peccatum, & actus iste ex suo genere contrariatur fini diuini cultus: ideo ex intentione pulsare in ecclesiasticis officiis siue mala, siue vana, peccatum est mortale ex

ex suo genere. In cuius signũ Leuit. 10. Filii Aaron deuorati sunt: quia ignem alienum in diuino cultu appoſuerunt. Simile namque accidit in ꝓpoſito: quoniã ignis alieni amoris, ſ. carnis, vel mũdi in diuino apponitur cultu loco antiphonarum, & laudũ diuinarũ. Par siquidem est ex intentione talium, ſono vocis naturalis, aut artificialis hæc in diuino cultu proferre. Constat autem, ꝙ naturali voce hęc dominio admiſta cultui pniciosiſſima cẽnt: ergo &c. Si quis tamen neſciẽs diuino ſe cultui per hoc facere iniuriã, ſed putans vanitatem ſolummodo in huiuſmodi interuenire, & ex huiuſmodi ignorantia ingerat pulſando vana delectationis cauſa, ſicut etiam prædicatores vana aliqua inter ꝑdicandũ immiſcent non tamquàm prædicatores, ſed perſonæ priuatæ, vanæ delectationis gratia, talis non niſi materialiter ſuperſtitionem committit, & excuſatur a mortali ſuperſtitioſo, ex quo paratus erat, ſi cognouiſſet, nõ patrare hoc facinus, ſicut de aliis ſuperſtitionibus ignotis inferius dicetur. A grauiſſimo tamen peccato, & forte mortali, ſacrilegii non excuſatur, qui ex intẽtione inter diuina immiſcet talia mundana, quæ ſi verbis ex primeret ibidem, nullus excuſaret a mortali. Et reducitur hoc crimen ad eã ſacrilegii ſpeciẽ, qua reb⁹ ſacris iniuria fit vtẽdo diuino cultui in hac parte, vt re quadam non ſacra, ex quo non vt partẽ diuini cultus iſte pulſans diceret ſe hęc inferre, ſed potius vt extrãea interponere. Et nihilominus ꝙ quã to etiam loco ſacro iniuria ſit, dũ in dicato ad Dei laudẽ loco ꝓphana hęc fiũt, ad aliam ſacrilegii ſpeciem ſpectat, qua loco ſacro iniuria

Ad Eph. 5. 10. 9. habetur in decr. diſ. 92. cap. cantantes.

Lib. 4. regiſtri cap. 88. paulo a princip. Et habetur di. 92 cap. in ſancta Romana.

Li. 9. cap. 7. tom. 1.

Art. præce.

F

G

H

I

K

cãticis ſpiritualibus: ſed nihil debemus aſſumere in diuinum cultũ præter ea, quæ nobis authoritate Scripturæ traduntur. ergo videtur quòd non debemus vti in diuinis laudibus cãticis corporalibus, ſed ſolum ſpiritualibus.

¶ 2 Præt. * Hierony. ſuper illud ad Epheſ. 5. Cantantes, & pſallẽtes in cordib⁹ veſtris domino, dicit. Audiant hęc adoleſcẽtuli: audiant hi, quibus in Eccleſia eſt pſallendi officium, Deo non voce, ſed corde cãtandum: nec in tragœdiarũ modũ guttur, & fauces medicamine liniendæ ſunt, vt in Eccleſia theatrales moduli audiantur, & cantica. non ergo in laudes Dei ſunt cantus aſſumendi.

¶ 3 Præt. Laudare Deum conuenit paruis, & magnis, ſecundum illud Apoc. 19. Laudem dicite Deo noſtro omnes ſancti eius, & qui timetis Deum puſilli, & magni: ſed maiores, qui ſunt in Eccleſia, non decet cantare. dicit enim * Gregor. & habetur in decretis diſtinct. 92. ca. In ſancta Romana Eccleſia. Præſenti decreto conſtituo, vt in ſede hac ſacri altaris miniſtri cantare non debeant. ergo cantus nõ cõueniunt diuinis laudibus.

¶ 4 Præter. In veteri lege laudabatur Deus in muſicis inſtrumentis, & humanis cantibus, ſecundum illud Pſal. 32. Confitemini domino in cithara, in pſalterio decẽ chordarum pſallite illi. Cantate ei canticum nouum: ſed inſtrumẽta muſica, ſicut citharas, & pſalteria nõ aſſumit Eccleſia ī diuinas laudes, ne videatur iudaizare. ergo pari ratione nec cantus in diuinas laudes ſunt aſſumendi.

¶ 5 Præt. Principalior eſt laus mentis, quàm laus oris: ſed laus mentis impeditur per cantus, tũ quia cantantium intentio abſtrahitur a conſideratione eorum quæ cantant, dum circa cantum ſtudent: tum etiam quia ea quæ cantantur, minus ab aliis intelligi poſſunt, quàm ſi ſine cãtu proferrentur. ergo cantus non ſunt in diuinis laudibus aſſumendi.

SED CONTRA eſt, quod beatus Ambroſius in Eccleſia Mediolanenſi cantus inſtituit, vt * Auguſt. refert lib. 9. confeſſ.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dictum * eſt, Laus vocalis ad hoc neceſſaria eſt, vt affectus hominis prouocetur in Deum: & ideo quęcumque ad hoc vtilia eſſe poſſunt, in diuinas laudes congruenter aſſumuntur. Manifeſtum eſt autem, quòd ſecũdum diuerſas melodias ſonorum, animi hominum diuerſi modi diſponũtur, vt patet ꝑ Philo. 18. * Politic. & per Boet. ī prologo muſicę et ideo ſalubriter fuit inſtitutum, vt in diuinas laudes cãtus aſſumerentur, vt animi infirmorum magis prouocarentur ad deuotionem. Vnde * Auguſt. dicit in 10. confeſſ. Adducor cantandi conſuetudinem approbare in Eccleſia, vt per oblectamẽta aurium, infirmorũ animus in affectũ pietatis aſſurgat. Et de ſeipſo * dicit in 9. confeſſ. Fleui in hymnis, & cantícis tuis ſuaue ſonãtis Eccleſię tuę; vocibus commotus acriter.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cantica ſpiritualia poſſunt dici non ſolum ea, quæ interius cantantur ſpiritu, ſed etiam ea quæ exterius ore cantantur, inquãtum per huiuſmodi cantica ſpiritualis deuotio prouocatur.

AD 2ᵐ dicendum, quòd Hieronẽ ſimpliciter vituperat cantum, ſed reprehẽdit eos, qui in Eccleſia cantãt more theatrico non ꝓpter deuotionem excitandam, ſed propter oſtẽtationem, vel delectationem prouocandam. Vnde Auguſt. dicit in * 10. confeſ. Cum mihi accidit, vt me amplius cantus, quàm res quæ cãtatur, mouet, pœnaliter me peccare confiteor, & tunc malem non audire cantantem.

AD 3ᵐ dicendum, quòd nobilior modus eſt prouocandi homines ad deuotionem per doctrinã, & prædicationem, quàm per cantum. Et ideo diaconi, & prælati, quibus competit per prædicationem, & doctrinam animos hominum prouocare in Deum, non debent cantibus inſiſtere, ne per hoc a maioribus retrahantur. Vnde ibidem * Greg. dicit. Conſuetudo eſt valde reprehenſibilis, vt in diaconatus ordine conſtituti, modulationi vocis inſeruiant, quos ad prædicationis officium, & eleemoſynarũ ſtudium vacare congruebat.

AD 4ᵐ dicendum, ꝙ ſicut Philoſ. dicit in * 8. Polit. Neq; fiſtulãs ad diſciplinam eſt adducẽdum, neq; aliquod aliud artificiale organum, puta, citharam, & ſi quid tale alterum eſt: ſed quæcumque faciunt audito res bonos. Huiuſmodi enim muſica inſtrumẽta magis animum mouent ad delectationem, quàm per ea formetur interius bona diſpoſitio. In veteri autem teſtamento vſus erat talium inſtrumẽtorum, tum quia populus erat magis durus, & carnalis, unde erat per huiuſmodi inſtrumẽta prouocãdus, ſicut & per promiſſiones terrenas: tum etiã quia huiuſmodi inſtrumenta corporalia aliquid figurabant.

AD 5ᵐ dicendum, quòd per cantum, quo quis ſtudioſe ad delectandũ vtitur, abſtrahitur animus a conſideratione eorum, quæ cantantur: ſed ſi aliquis caneret propter deuotionem, attentius cõſideraret quæ dicuntur;

Li. 10. c. 33. in princ. & medium tom. 1.

Li. 8. Polit. c. 5. & 7. Lib. 1. c. 6.

Li. 10. c. 33. tom. 1.

Lib. 4. regiſtri, cap. 6. circa princ.

Lib. 8. cap. 6. circa med. tom. 5.

D. 966.

Li. 10. c. 33. non procul a fine, tom. 1.

Infra q. 94. art. 1. cor. Et q. 95. ar. 2. cor. Et 3. dic. 9. q. 1. ar. 1. q. 1. ad 3.

Glo. interlineatis, ibi.

Li. 10. c. 8. incipit. Sapiens dicit, autem cod.

cuntur, tum quia diutius moratur ſuper eodem: tum quia, vt * Auguſt. dicit in 10. confeſſ. Omnes affectus ſpiritus noſtri pro ſua diuerſitate habẽt proprios modos in voce, atq; cantu, quorum occulta familiaritate excitantur. Et eadem etiã eſt ratio de audientibus, in quibus etſi aliquando nõ intelligant, quæ cantantur, intelligunt tamen propter quid cantantur. ſ. ad laudẽ Dei: et hoc ſufficit ad deuotionem excitandam.

¶ Super Quæſtionem nonageſimamſecundam.

QVAESTIO XCII.

De uitiis religioni oppoſitis, in duos articulos diuiſa.

IN q. 92. articulis duobus, quædam occurrunt ſcribenda ſpectãtia ſpecialiter ad ſecundum articulum. Et primo, quòd duæ ponuntur in littera ſpecificæ diſtinctiones ſuperſtitionis. Prima, penes diſtinctionẽ obiectorũ, ſ. Creatoris, cui debetur cultus latriæ, qñ indebite exhibetur: & creaturæ, cui cultus latriæ nõ debet. Secũda, penes diſtinctionem finium diuini cultus: quod non eſt ſic intelligẽdum, quaſi cultus diuinus habeat plures fines pricipales, cum vnus ſit eius adæquatus finis, ſ. diuina reuerentia: ſed quia ſub vno principali fine ſunt & alii fines ſecũdarii, qui in litera numerantur. Deinde, quòd quemadmodũ in diuino cultu inueniuntur tria genera diuinorum, primo, ſacrificia, oblationes, decimæ, vota, & huiuſmodi, quæ directe in Dei reuerentiam ſiunt: ſecundo, orationes, cõtemplationes, lectiones, & huiuſmodi, quæ ad inſtructionẽ noſtrã ordinantur: tertio, ſacramenta, benedictiones, ſacramẽtalia, ieiunia, feſta, & huiuſmodi, quæ directe conſiſtunt in ritu inſtituto a Deo, & ordinanẽ ad diuinã gẽdos noſtros actꝰ, vt ſunt actus regenerationis, confirmationis, ordinis, matrimonii &c. ita in cultu ſuperſtitioſo eſt primo idolatria, quæ diuinã reuerentiam exhibet creaturæ: eſt deinde diuinatio, quę tot modis inſtructionem a dæmone quærit: eſt denique obſeruatio, quæ tam multiplici

A

B

C

D

E

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ſuperſtitio ſit uitium religioni contrarium.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſuperſtitio non ſit vitium religioni contrarium. Vnum enim contrariorum nõ ponitur in diffinitione alterius: ſed religio ponitur in diffinitione ſuperſtitionis. dicitur enim ſuperſtitio eẽ religio ſupra modum ſeruata, vt patet in * gloſ. ad Coloſſ. 2. ſuper illud, Quæ ſunt rationem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione. ergo ſuperſtitio non eſt vitium religioni contrarium.

¶ 2 Præt. * Iſidor. dicit in lib. etym. Superſtitioſos ait Cicero appellatos, qui totos dies deprecabantur, & immolabant, vt ſui ſibi liberi ſuperſtites fierent: ſed hoc etiam poteſt fieri ſecũdum veræ religionis cultum. ergo ſuperſtitio nõ eſt vitium religioni oppoſitum.

¶ 3 Præt. Superſtitio quendam exceſſum importare videtur: ſed religio non poteſt habere exceſſum, quia ſicut ſupra dictum * eſt, ſecun

dum eã non contingit æquale Deo reddere eius, quod debemus. ergo ſuperſtitio non eſt vitium religioni oppoſitum.

SED CONTRA eſt, quod Auguſt. * dicit in lib. de decem chordis. Tangis primam chordam, qua colitur vnus Deus, & cecidit beſtia ſuperſtitionis: ſed cultus vniꝰ Dei pertinet ad religionẽ. ergo ſuperſtitio religioni opponitur.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, religio eſt virtus moralis. Omnis autem virtus moralis in medio conſiſtit, vt ſupra * habitum eſt: et ideo duplex vitium virtuti morali opponitur. Vnum quidẽ ſecundum exceſſum: aliud autem ſecundum defectum. Contingit autem excedere mediũ virtutis non ſolum ſecundum circunſtantiam, quæ dicitur quãtum, ſed etiam ſecundum alias circunſtantias. Vnde & in aliquibus virtutibus, ſicut in magnanimitate, & magnificentia, vitium excedit virtutis medium, non quia ad maius aliquid tẽdat quàm virtus, ſed forte ad minus. Tranſcendit tamen virtutis medium, inquantum facit aliquid, cui non debet, vel quando non debet, & ſimiliter ſecundũ alia huiuſmodi, vt patet * per Philoſophum in 4. Ethic. Sic ergo ſuperſtitio eſt vitium religioni oppoſitum ſecundũ exceſſum, non quia plus exhibeat in cultum diuinũ, quàm vera religio, ſed quia exhibet cultum diuinum vel cui non debet, vel eo modo quo nõ debet.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut bonum metaphorice dicitur in malis, prout dicimus bonum latronem: ita etiam nomina virtutũ quandoque tranſumptiue accipiũtur in malis, ſicut prudentia quandoque ponitur pro aſtutia, ſecundum illud Luc. 16. Filij huius ſæculi prudentiores filiis lucis ſunt: & per hunc modum ſuperſtitio dicitur eſſe religio.

AD 2ᵐ dicendum, quòd aliud eſt etymologia nominis, & aliud eſt ſignificatio nominis. Etymologia attenditur ſecũdum id, a quo imponitur nomen ad ſignificandum: nominis vero ſignificatio ſecundum id, ad quod ſignificandum nomen imponitur, quæ quãdoque diuerſa ſunt. Nomen enim lapidis imponitur a læſione pedis, nõ tamen hoc ſignificat: alioquin ferrum, cum pedem lædat, lapis eſſet. Similiter etiã nomen ſuperſtitionis non oportet ꝙ ſignificet illud, a quo nomen eſt impoſitum.

ter & operationes ſuas conſtruunt, continent, laxant, & aliquas creaturas quãdoque aſſumunt ad ſua opera, quaſi ſacramentalia quædã.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem ſe cundi articuli aduerte, quòd licet prima fronte appareat, quòd quemadmodum religio eſt virtus vna ſecũdum ſpeciẽ, eo quòd actꝰ eius adæquatus eſt vnus, ſ. colere Deũ, quoniã in hoc actu clauditur & diuina reuerentia, & homini ſeruitus reſpectu Dei, ad quæ duo ordinantur omnia religionis opera, vt ſupra in q. 81. art. 3. ad ſecundum didici mus: ita in ſuperſtitione colente creaturam, vna eſt ſpecies, cuius proprium eſt colere creaturam, & illam venérando ſacrificiis, & illi ſubiiciendo hominem: & in hoc quòd ſignis illius ſe ſubiicit, obſeruando illa: Quia tamẽ ex cõmunibus patet, quòd multa ad vitiorum diſtinctionem ſufficiunt, quæ non ſufficiunt ad diuerſificandum virtutẽ, vt patet in materiis moralium, in quibus vna exiſtẽte virtute, duo ſunt vitia. Et ratio ſuffragatur cõmunis, quia ad conſtitutionẽ boni multa exiguntur: ad malum autem, quodlibet ſufficit, vt in littera ex Dionyſio dicitur: ideo in ſpeciali intuitus eſt author, ꝙ illi tres fines, ſ. reuerentia, inſtructio, & directio, licet non ſufficiant ad diſtinguendam religionẽ, ſufficiũt tñ ad diſtinguẽdam ſuperſtitionẽ. Quo fit vt inuolutus vno malo, puta, diuinatione, non ſit inuolutus altero, puta, idolatria: religionis autem virtutem nemo habeat, niſi qui integre omnibus polleat.

¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte, quòd quia vis argumenti ſtat in hoc, ꝙ ſicut religio eſt in ordine

q. 81. art. 5. ad 3.

Ca. 9. a me dio, tom. 9.

q. 81. art. 5.

1. 2. q. 64. art. 1.

Li. 4. cap. 1. & 5. to. 5.

D. 916.

ordine ad Deum: ita superstitio cōtraria est in ordine ad creaturam, puta, dæmonē, cui cultus exhibetur. Sed diuinatio, & obseruatio est in ordine ad euētus & actꝰ nostros. ergo non sunt superstitionis species. Ideo respōdeo directe satisfacit argumento, dicendo, ꝙ diuinationes, & obseruationes inquantum dæmoniacæ, sunt species superstitionis, & non inquantum humana opera. Sicut etiam sub religione comprehēdūtur opera hominū inquantum diuina, per assumptionē alicuius diuini, vt supra patuit: ita ꝙ in omnibus istis saluatur ordo aliquis reuerētialis ad dæmonem, inuocando ipsum, & subiiciendo se institutis eius: sicut i religionis multis operibus accidit respectu Dei, vt patet in iuramento, sacramentis, & huiusmodi. Et tu bene seruabis hoc in corde tuo, vt inde postmodū discernas in obseruationibus, & diuinationibus, rationem peccati mortalis, vel venialis, vt infra declarabimus.

Infra q. 94. art. 1.

Li. 1. ca. 13. tom. 1.

q. 81. art. 1. & 5.

Glos. ordinaria ibid. super illud: Ad saturitatē carnis, ex Ambr.

Ad 3^m dicendum, quòd religio non potest habere excessum secundum quantitatem absolutam: potest tamen habere excessum secundum quantitatem proportionis, prout scilicet in cultu diuino sit aliquid, quod fieri non debet.

Articvlvs II.

Vtrum sint diuersæ superstitionis species.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd non sint diuersæ superstitionis species, quia secundum * Philos. in 1. Topicor. Si vnum oppositorum dicitur multipliciter, & reliquum: sed religio, cui opponitur superstitio, nō habet diuersas species, sed omnes eius actus ad vnam speciem referuntur. ergo nec superstitio habet diuersas species.

¶ 2 Præt. Oppositæ sunt circa idē: sed religio, cui opponitur superstitio, est circa ea, quibus ordinamur in Deum, vt supra habitum * est. non ergo species superstitionis, quæ opponitur religioni, possunt attendi secundum aliquas diuinationes humanorum euentuum, vel secundum aliquas obseruationes humanorum actuum.

¶ 3 Præt. Ad Coloss. 2. super illud, Quæ sunt rationem habentia sapientiæ in superstitione, dicit glo. * idest, in simulata religione. ergo etiam simulatio debet poni species superstitionis.

Sed contra est, quòd † Aug. in 2. de doctr. christ. diuersas species superstitionis assignat.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra * dictū est, vitium superstitionis consistit in hoc, quòd transcendit virtutis medium secundum aliquas circunstantias, vt supra dictum † est. Non enim quælibet circunstantiarum corruptarum diuersitas variat peccati speciem, sed solum quando referuntur ad diuersa obiecta, vel diuersos fines. Secundum hoc enim morales actus speciem sortiuntur, vt supra * habitū est. Diuersificātur ergo superstitionis species. Primo quidē, ex parte obiecti. Potest enim diuinus cultus exhiberi, vel cui exhibendus est, scilicet Deo vero, modo tamen indebito, & hæc est prima superstitionis species: vel ei, cui non debet exhiberi, scilicet cuicumq; creaturæ, et hoc est aliud superstitionis genus, quod in multas species diuiditur, secundum diuersos fines diuini cultus. Ordinatur enim primo diuinus cultus ad reuerentiam Deo exhibendam: et secundum hoc, prima species huius generis est idolatria, quæ diuinā reuerentiam indebite exhibet creaturæ. Secundo, ordinatur ad hoc, quòd homo instruatur a Deo, quem colit: & ad hoc pertinet superstitio diuinatiua, quæ dæmones consulit per aliqua pacta cum eis inita vel tacita, vel expressa. Tertio, ordinatur diuinus cultus ad quandam directionem humanorum actuum secūdum instituta Dei, qui colitur: & ad hoc pertinet superstitio quarumdam obseruationum. Et hæc tria tangit * Augustin. in 2. de doctr. christ. dicens superstitiosum esse quicquid institutum est ab hominibus ad faciendā, & colenda idola pertinens: & hoc pertinet ad primum. et postea * subdit: Vel ad consultationes, & pacta quædam significationum cū dæmonibus placita, atq; fœderata, quod pertinet ad secundū. & post pauca * subdit: Ad hoc genus pertinent omnes ligaturæ, & huiusmodi, quod pertinet ad tertium.

Li. 2. ca. 20. tom. 3. *Art. præc. † 1. 2. q. 72. art. 9.

1. 2. q. 1. ar. 3. & q. 18. artic. 4. 5. 6. 10. & 11.

Li. 2. ca. 20. p. tō. 3. prin.

Bode. loc. nunc dicā.

Eo. ca. 20. p. tō. 2. prin.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut Dionys. dicit * 4. cap. de diuin. nomin. Bonum contingit ex vna, & integra causa: malum autem ex singularibus defectibus. Et ideo vni virtuti plura vitia opponuntur, vt supra * habitum est. Verbum autem Philosophi [d] veritatem habet in oppositis, in quibus est eadem ratio multiplicationis.

Ca. 4. par. 4. inter med. & finem.

Art. præc. & supra q. 10. art. 5. D. 714. & 958.

Ad 2^m dicendum, ꝙ diuinationes, & obseruationes aliquæ pertinent ad superstitionem, inquantum dependent ex aliquibus operationibus dæmonum: & sic pertinent ad quædam pacta cum eis inita.

Ad 3^m dicendum, quòd simulata religio ibi dicitur, quando traditioni humanæ nomen religionis applicatur, prout in glos. sequitur. Vnde ista simulata religio nihil est aliud, quàm cultus Deo vero exhibitus modo indebito: sicut si aliquis tempore gratiæ vellet colere Deum secūdum veteris legis ritum. Et de hac ad literam loquitur glos.

QVAESTIO XCIII.

De speciebus superstitionis, in duos articulos diuisa.

Deinde considerandum est de speciebus superstitionis.

¶ Et primo, De superstitione indebiti cultus veri Dei.

¶ Scdo, De superstitione idolatriæ.

¶ Tertio, De superstitione diuinationum.

¶ Quarto, De superstitione obseruationum.

Circa primū quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum in cultu veri Dei possit esse aliquid perniciosum.

¶ Secundo, Vtrum possit ibi esse aliquid superfluum.

Articvlvs primvs.

Vtrum in cultu veri Dei possit esse aliquid perniciosum.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd in cultu veri Dei non possit esse aliquid perniciosum. Dicitur enim Ioel. 2. Omnis, quicumque inuocauerit nomē domini, saluus erit: sed quicumq; colit Deum quocumque modo, inuocat nomen eius. ergo omnis cultus Dei confert ad salutem. nullus ergo est perniciosus.

¶ 2 Præt. Idem Deus est, qui colitur a iustis quacumq; mundi ætate; sed ante legem datā, iusti absq; peccato mortali colebant Deū qua libet cumque eis placebat, unde & Iacob, prio voto se obligauit ad specialem cultum, vt habetur Genes. 28. ergo etiā modo nullus Dei cultus est perniciosus,

¶ 3 Præt. Nihil perniciosum in Ecclesia sustinetur: sustinet autē Ecclesia diuersos ritus colendi Deū. vnde * Greg. scribit Aug. episcopo Anglorum, proponenti, ꝙ sunt diuersæ Ecclesiarum consuetudines in missarum celebratione. Mihi, inquit, placet, vt siue in Romanis, siue in Galliarum partibus, seu in qualibet Ecclesia aliquid inuenisti, quod plus omnipotenti Deo possit placere, solicite eligas. ergo nullus modus colendi Deum est perniciosus.

Super Quæstionis nonagesimæterti. Articulum primum, & secundum.

In ambobus articulis q 93. notandum est, ꝙ duo culpabilia in cultu veri Dei committuntur, s. falsitas, & superfluitas, quorū primū manifeste mortiferum est, et ideo sub pernitiosi nomine in litera proponitur primus artic. Secundus autem in superfluitatis stat nomine. Et in prōptu horum ratio est, qa sūm ipso actu diuini cultus requiritur veritas: quia oportet Deum adorare in veritate, vt dicitur Ioan. 4. Et requiritur commensuratio, seu proportio ad spiritum: quia vt ibidē dicitur, oportet Deum adorare in spiritu. Opponitur autem veritati falsitas, & ꝓportioni ad spiritum superfluitas. Quicqđ namque extra necessarium, aut vtile ad spirituale est cultum, totum superfluum est. In corpore primi articuli dubium occurrit de ritu Iudæorum, quomodo in eo inuenia tur mendacii ratio. Nam mēdacium in verbo, et: sed ante legem datā, iusti absq; peccato mortali colebant Deū qua litercumque eis placebat, unde & Iacob, prio voto se obligauit ad specialem cultum, vt habetur Genes. 28. ergo etiā modo nullus Dei cultus est perniciosus.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut * Aug. dicit in lib. cōtra mendaciū. Mendacium maxime perniciosum est, quod fit in his, quæ ad christianam religionem pertinent. Est aūt mendacium, cum aliquis exterius significat contrarium veritati. Sicut autem significatur aliquid verbo, ita etiam significatur aliquid facto, & in tali significatione facti cōsistit exterior religionis cultus, vt ex supra * dictis patet; & ideo si per cultum exteriorem aliquid falsum significetur, erit cultus perniciosus. Hoc autem cōtingit dupliciter. Vno quidem modo, ex parte rei significatæ, a qua discordat significatio cultus; & hoc modo, tē pore nouę legis, peractis iam Christi mysteriis, pniciosum est vti cæremoniis veteris legis, quibꝰ Christi mysteria figurabātur futura: sicut etiā perniciosum esset, si quis

Li. 1. a. 18. ult. iter. 3. In fine regi sūad dece interrogat. adp. ca. 3.

Ep. 18 ad iter opa Aug. to. 2.

Lib. de mēdacio ca. 4. in princip. tom. 4.

¶ Hinc 7.

A verbo, est falsa vocis significatio cum intentione fallendi; & proportionaliter mendacium in facto debet esse falsa factī significatio cum intentione fallendi. Constat autem, ꝙ iudæi modo vtentes veteri cultu, non habent intentionem fallendi: quāuis factis falsum significātibus, credentes se verum significantia facta exercere, vtantur.

Non est ergo in eorum ritu mendaciū, sed factum perniciosum. Et tamen in litera mendacium reputatur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ in litera numq̄ dicitur, nisi in cōmuni, ꝙ mēdacium est cū aliquis exterius significat contrarium veritati siue verbo, siue facto, & propter ea non subsumitur in particulari, quòd in tali cultu, s. veteris legis apud Iudeos, nunc sit mendaciū perniciosum, sed ꝙ sit cultus pernicios, & ꝙ sit falsitas pernicios. Sat enim est quæstioni motę, ꝙ inueniat in cultu veri Dei aliqd pernicios um, siue falsum, siue mendaciū. Vnde sicut Iudæus dicens corde, & ore Christū nō venisse, sed venturum, non mētitur: sed falsum pernicios um dicit: ita colens Deum ritu veteris legis, profitente facto Christum venturum, nō mētitur, sed factum falsū pniciose exercet in cultu Dei. Quāuis posset dici ꝙ istis falsis est mēdacium quantū est ex parte actus exterioris, s. verbi, vel facti falsi, licet nō sit mēdacium ex parte intentionis interioris: & quòd in litera distinguitur mendacium ex parte rei significatæ, contra id, quod est ex parte colentis. Prima respōsio, adiuncta hac secunda, amplectenda est: quia falsitatem significare in diuino cultu distinguitur i litera ex parte rei, & ex parte colētis. Inchoauit sn author a mēdacio pernicioso in hoc corpore articuli, quia pernicios a est huiusmodi falsitas, sicut mendacium pernicios um; & quia, vt tactum est, ex parte exterioris actus est pernicios um mendacium, nec excusat Iudæorū ignorantia tale crimen, sicut nec infidelitatem eorundem. In eod. art. quo ad falsum cultum ex parte colentis nota tria. Primo, quòd cultus iste est pernicios us iuxta authoris sententiam: quoniam cum dixisset, Et ideo si per cultū exteriorem aliquid falsum significetur, erit cultus pernicios us, statim subdidit, Hoc autē contingit dupliciter, s. ex parte rei significatæ, & ex parte colentis. Vtrumq; ergo falsum, est ex genere peccatum mortale. Secundo, quòd tunc est falsitas, quando cō

A tra Ecclesiam, non autem si præter Ecclesiæ institutionē fieret. Vnde author in hoc articulo falsitatē ex parte colentis instituit in hoc, quod est esse contra Ecclesiæ institutionem, seu consuetudinem: quia falsitas cultus contra Ecclesiam est.

¶ In sequenti vero art. superfluitatem dicit, quando est cultus præter, vel cōtra cō stitutionem, seu consuetudinē Ecclesiæ. Perspice igitur differentiam inter cōtra, & præter. Illud pniciosum, hoc superfluum constituit. Illud contrariatur veritati, & ideo perniciosum: hoc vtilitati, & ideo minus malum, & est veniale, licet possit esse mortale propter cōtemptum, vel præceptū. Et ideo admiscetur in litera sequentis art. ly contra consuetudinem cōmunem. Tertio, ꝙ falsitas ista habet locū & in cultu communi, & in cultu singulari. Et propterea in litera nō dicitur, Et hoc in cultu cōmuni: sed dicit, Et hoc præcipue in cultu communi. Infinuās per ly præcipue, ꝙ hoc etiam potest habere locum in cultu singulari, puta, in ieiunio, vel oratione singulari non imposita ab Ecclesia, vt si quis contra modum Ecclesiæ ieiunaret i Dominica, aut oraret sic in propria psona, quòd nihil ad Ecclesiam, cum quilibet sit pars Ecclesiæ, & in persona Ecclesiæ præceptū habeat orandi a Domino, dicēte. Orabitis. Pater noster: Panē nostrū: Dimitte nobis &c. Ad falsitatē autem cōmunis cultus ex parte colentis nō solū spectat, si sacramenta cōtra Ecclesiæ ritum celebrētur, vt habes 26, q. 5. ca. Quicumq;, sed etiam reducitur, si miracula falsa qs prædicet, aut docēdo scribat. Prædicatores namque, & doctores in persona Ecclesiæ dicere, & prędicare constat. Nec excęsantur quacūq; pia intentione a pernicioso cultu: quia, quantum in se est, fidem Christi euacuant veritate.

1. ad Cor. 11. super illud: Quicūque ederit pane, to. 5. † Et glos. Ambro. circa fin. cōmentarii ad col. cap. 2. to. 5.

Supr. q. 81. art. 5. ad 1. Et q. 92. ar. 1. cor. & ad 3. Et infra q. 104. ar. 2 ad 2.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum secundum.*

In 2. eiusdem q. art. vide in litera resolutionem superfluitatis, s. quia in exterioribus solum consistens, ad interiorem Dei cultum non pertinet. Cum. n. cultus exterior ad interiorem ordinetur, si aliquis extra fiat cultus, qui ad interiorem nō ordinetur, superfluus est. Et quia ad interiorem Dei cultum non recte ordinatur,

natur, quòd præter Ecclesiæ institutionem, aut consuetudinem fit: ideo, dato quòd aliquis præter Ecclesiæ morem, ad interiorem devotionem intenderet nouã ordinare, superfluitatis vitio non caret, & exterius tantum colit: nam interius peccat, ab Ecclesiæ regula declinans.

Enchir. c. 3 tom. 3.

Quale autem peccatum committatur in huiusmodi superfluitate, quæ inter superstitiones numeratur, in litera non exprimitur. Est tamen communiter veniale, nisi contemptus ecclesiasticæ disciplinæ, aut interioris cultus adsit, quia non est ibi perfecta superstitionis ratio. Nec tamen leue habendum est peccatum hoc: quoniam infra superstitionis latitudinem continetur, quæ diuino opponitur cultui. Omne autem peccatum in his, quæ Dei sunt, magnum esse constat.

Li. 2. ca. 18. in med. to. 3

fluum in eo potest esse.

¶ 2 Præt. Exterior cultus est professio quædã cultus interioris, quo Deus colitur fide, spe, & charitate, vt Aug. dicit* in Enchirid. sed in fide, spe, & charitate non potest esse aliquid superfluum. ergo neq; in diuino cultu.

¶ 3 Præt. Ad diuinum cultum pertinet, vt eã Deo exhibeamus, quæ a Deo accepimus: sed omnia nostra a Deo accepimus. ergo si totũ quicq̃ possumus, facimus ad Dei G reuerẽtiam, nihil superfluum erit in diuino cultu.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit* in 2. de doctr. christ. quòd bonus, verusque christianus etiam in literis sacris superstitiosa figmenta repudiat: sed per sacras literas Deus colendus ostenditur. ergo etiam in cultu diuino potest esse superstitio ex aliqua superfluitate. H

RESPON. Dicendum, quòd aliquid dicitur superfluum dupliciter. Vno modo, secundum ablolutam quantitatem: & secundũ hoc nõ potest esse aliquid superfluum in diuino cultu: quia nihil potest homo facere, quod non sit minus eo, qđ Deo debet. Alio modo potest esse aliquid superfluum secundum quantitatem proportionis, quia scilicet non est fini proportionatum. Finis autẽ diuini cultus est, vt homo Deo det gloriam, & ei se subiiciat mente, & corpore: et ideo quicquid homo faciat quod pertinet ad Dei gloriam, & ad hoc, quòd mens hominis Deo subiiciatur, & etiam corpus per moderatam refrænationem concupiscentiarum, secundum Dei, & Ecclesiæ ordinationem, & consuetudinem eorum, quibus homo conuiuit, non est superfluum in diuino cultu. Si autem aliquid sit, quod quantum est de se, non pertinet ad Dei gloriam, neq; ad hoc, quòd mens hominis feratur in Deum, aut q̃ carnis concupiscentiæ moderatæ refrænentur: aut etiam si sit præter Dei, & Ecclesiæ institutionem, vel contra consuetudinem communem, quæ secundum

In epis. 86. parũ a princip. tom. 2. Et de Eccl. dogm. c. 22. Ca. 3. a medio, tom. 1.

* Augustinum pro lege habenda est, totum hoc reputandum est superfluum, & superstitiosum: quia in exterioribus solum consistens, ad interiorem Dei cultum non pertinet. Vnde* Aug. in lib. de vera religione, inducit, quod dicitur Luc. 17. Regnum Dei intra vos est: loquitur contra superstitiosos, qui scilicet exterioribus principalem curam impendunt. K

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in ipsa Dei glorificatione implicatur, quòd id quod fit, pertineat ad Dei gloriam, per quod excluditur superstitionis superfluitas.

AD 2^m dicendum, quòd per fidem, spem, & charitatem, anima subiicitur Deo: unde in eis non potest esse aliquid superfluum. Aliud autem est de exterioribus actibus, qui quandoque ad hæc non pertinent.

AD 3^m dicendum, quòd ratio illa procedit de superfluo, quantum ad quantitatem absolutam.

F QVAESTIO XCIIII.

De idolatria, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de idolatria.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum idolatria sit species superstitionis.

¶ Secundo, Vtrum sit peccatum.

¶ Tertio, Vtrum sit grauissimum peccatorum.

¶ Quarto, De causa huius peccãti. Vtrum autem cum idolatris sit cõmunicandum, dictum est supra, cũ de infidelitate ageretur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum idolatria recte ponatur species superstitionis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ idolatria non ponatur recte species superstitionis. Sicut enim hæretici sunt infideles, ita & idolatrę: sed hæresis est species infidelitatis, vt supra* habitũ est. ergo & idolatria, non autem superstitionis.

¶ 2 Præt. Latria pertinet ad virtutem religionis, cui opponitur superstitio: sed idolatria videtur vnuoce dici cum ea latria, quæ ad veram religionẽ pertinet. Sicut enim I appetitus falsæ beatitudinis cum appetitu veræ beatitudinis vnuoce dicitur: ita cultus falsorũ Deorum, qui dicitur idolatria, vnuoce videtur dici cum cultu veri Dei, qui est latria veræ religionis. ergo idolatria non est species superstitionis.

¶ 3 Præt. Illud quod nihil est, non põt esse alicuius generis species: sed idolatria nihil esse videtur. dicit enim Apost. 1. ad Cor. 8. Scim° quia nihil est idolum in mundo. & infra 10. Quid ergo? dico quòd idolis immolatum sit aliquid, aut q̃ idolum sit aliquid? quasi dicat non: immolare autem idolis proprie ad idolatriam pertinet. ergo idolatria, quasi nihil existens, non potest esse superstitionis species.

¶ 4 Præt. Ad superstitionem pertinet exhibere cultum diuinum, cui nõ debetur: sed cultus diuinus sicut nõ debetur idolis, ita nec aliis creaturis. vnde ad Ro. 1. Quidã viluperãtur de hoc, quòd coluerũt, & seruierũt poti° creaturis, quàm creatori. ergo incõueniẽter huiusmodi superstitionis species idolatria

¶ *Super Quæstionem quæstionem quarræ Articulum primũ.*

IN art. 1. q. 94. nota duo pro claritate literæ. Primo, q̃ cum circa principia corporis articuli dicitur; Huiusmodi autem cultus diuinus, sicut creaturæ insensibili exhibebatur &c. ita etiam econuerso &c. Sensus est, quòd sicut exhibẽdo sensibilia sacrificia insensibili creaturæ ascẽdebãt a sensibilibus ad insensibilia: ita cultũ exhibẽdo idolis, descẽdebatur ab insensibilib° rebus repræsentatis, vel occultis, ad sensibilia idola: ita vt idolis ipsis cultus exhiberetur, diuersimode tñ, vt litera subiũgitur. Secundo, q̃ cũ narrat opinio de mũdo animato, ly sicut homo dicitur sapiens pp animã, non propter corpus, referendum est ad ly, quidam vero æstimabant totum mundum esse verum Deum, non propter corporalem substantiã, sed propter animam. Ita q̃ sensus est, q̃ sicut dicimus, Homo est sapiens, ita illi dicebant, Mundus est Deus: utrumq; tamen dicitur de toto, ratione partis, s. animæ. Et quia mundum dicebant Deũ, quælibet pars mundi erat pars Dei, quãmuis non deitatis: sicut q̃libet pars hoís est pars sapientis, quãmuis non sapientiæ. Ideo cuilibet parti mundi cultum exhibebãt, tãquàm parti totius subiecti deitatis: Quemadmodũ aliquis veneratur manus viri sapientis, tamquàm partẽ totius subiecti animæ sapientis.

¶ In respõsione ad primum eiusdem articuli, dubiũ occurrit, An christianus committens actum idolatriæ, salua integre interiori fide, incurrat pœnas ecclesiasticarũ in foro cõscientiæ q̃ in veritate, & non solum in foro exteriori sit excommunicatus. Et est ratio dubii, quia censuræ sunt latæ contra hæreticos. In casu autem proposito nulla est infidelitas in anima secundum veritatẽ, ergo non incurrunt in foro conscientiæ huiusmodi censuræ. Et confirmatur, quia sicut dicens nõ ex intẽtione infideli, sed ioco verba hæretica, puta, quòd mortuo corpore est mortua etiam anima, non est excommunicatus: ita dicens facto cultus, & nõ ex intentione idolũ esse Deum, nõ est excommunicatus. Pro parte autẽ affirmatiua est, q̃ talis est vere apostata, ac per hoc excõmunicat°.

¶ Ad euidentiam huius sciendum est, quòd dupliciter cõtingit aliquem actũ humanum pernicio sum exercere, s. ex animo affecto illo vitio, vt si quis ex auaritia furetur, ex luxuria fornicetur, ex infidelitate neget Christũ, ex interiori idolatria offerat exterius sacrificium idolis: & de istis nulla est quæstio. Alio modo contingit fieri ex animo refutandi secũdum se illud crimen, sed propter alium affectum consentiente in actum exteriorem pernicio sum, vt si mulier exosum habens libidinem, timore pmittat se cognosci. Et si militer homo exosum habẽs furtum, compulsus a domino, consentit in exteriorem actum furi. Et similiter retinens pe fectã intus fidẽ, timore victus, consentit in exterio rem actum negandi fidẽ, vt fecit Petrus, aut despiciens idola in mente tua, timore, vt Marcellinus, thura exterius offerat idolis. Aut amore populari idem faciat, vt Seneca. Et de huiusmodi est quæstio præsens, & iam ex datis exemplis potest patere solutio quæstionis, quòd quemadmodum nõ excusatur in foro cõscientiæ a furto, fornicatione, negatione fidei, & idolatria q̃ ex alieno affectu hos actus perniciosos exterius cõmittit, quia voluntarie committit actus exteriores talium vitiorum: ita non excusatur in foro conscientiæ ab ecclesiasticis censuris latis contra committentes talia crimina: ita quòd si esset lata ex cõmunicationis sententia contra fures, ille qui in solum exteriorem actum furti consentiendo, furatus est, proculdubio esset excommunicatus in foro conscientiæ, quia voluntarie furtum commisit. Similiter Christianus ille, qui in solum exteriorem actum negandi fidẽ consensit, est in foro conscientiæ excommunicatus: quia voluntarie cõsensit in actum infidelitatis, & illũ exercuit negando Christũ verbo, vt Petrus fecit. Et similiter qui solum actũ idolatriæ exterius commisit, excõmunicatus est in foro conscientiæ: quia actum infidelitatis, & apostasiæ voluntarie exercuit. Est enim idolatria ex proprio genere infidelitatis protestatio, vt in hac litera dicitur. Et oĩum horum, & similium communis ratio est, quia iste in foro cõscientiæ est idolatra, fuit &c. Non enim solum dicitur in foro conscientiæ fur, aut idolatra, qui ex affectu furti, aut idolatriæ furatur, aut idola colit: sed etiã qui voluntarie exercet exteriorẽ actum furti, aut idolatriæ. Concurrunt.n. tunc ad hanc denominationem & actus exterior, & actus interior: quãmuis act° interior videat quasi extraneus ab exteriori. Et per hoc patet respõsio ad primam obiectionem in oppositum, dicendo, quòd hic est infidelitas exterior voluntaria. Et quia act° voluntatis quo consentit in actum exteriorem ad eãdem speciem spectat, in qua est actus exterior,

Li. 23. com. 5.

Li. 7. ca. 16. & c. 6. to. 5.

Li. 18. c. 14 tom. 5.

Li. 2. ca. 20. in princip. tom. 3.

rior, ideo in hoc dicto, scilicet, Infidelitas exterior voluntaria includitur interior nolũtatis 2ª 2ª infidelitatis. Ac per hoc voluntarie negans Christum solo uerbo, non solum extra, sed etiam intus, est quodãmodo infidelis, quãmuis absolute non sit intus infidelis.

¶ Ad secundum dicitur, quòd dicens, cognoscendo quod dicit, verba cõtra fidem serio, proculdubio est excommunicatus, ut dictũ est. Dicens autem ioco, excõmunicatus nõ est: quia non dicit illa verba, vt sunt verba infidelitatis, grauissime tamen peccat.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quartæ Articulum secundum & tertium.*

IN ar. 2. & 3. simul q eiusdem 94. dubia duo occurrunt. Alterum de compatiõe idolatriæ exterioris tantum voluntarie ad infidelitatem. Alterum, de cõparatione idolatrię ad omnia alia crimina. Est autem ratio primi dubii, quia videtur quòd infidelitas interior sit peccatũ grauius, quãm mendacium perniciosum, quo quis non ex animo colit idola, vt Seneca, aut Marcellinus. In oppositum autẽ est authoritas Aug. in litera 2. articuli allata, dicentis de Seneca, quòd eo damnabilĩ colebat idola, quo illa, quæ mẽdaciter agebat, sic ageret, vt cum populus veraciter agere existimaret. Et in litera tertii articuli in respõsione ad primum dicitur, quòd infidelitatẽ grauius esse peccatũ arguebat, defendendo cõtrarium. Si vero sit exterior tãtum idolatria absque interiori infidelitate, additur culpæ falsitatis, quasi culpa falsitatis æquetur infidelitati interiori.

¶ Secundi autẽ dubii rõ est, quia odiũ Dei ex genere suo

3. Contra, cap. 100.

Enchir. c. 3. tom. 3.

dum hoc latria vninoce dicetur, secundum hoc, quòd pertinet ad veram religionem, & secundũ quod pertinet ad idolatriam. Sicut solutio tributi vniuoce dicitur siue exhibeatur vero regi, siue falso. Alio modo accipitur latria prout est idẽ religioni: & sic cum sit virtus, de ratione eius est quòd cultus diuinus exhibeatur ei, cui debet exhiberi, & secundum hoc latria æquiuoce dicitur de latria veræ religionis, & de idolatria. Sicut prudentia æquiuoce dicitur de prudẽtia quæ est virtus, & de prudentia quæ est carnis.

AD 3ᵐ dicendum, quòd Apostolus intelligit idolum nihil esse in mundo, quia imagines illæ, quæ idola dicebantur, non erant animatæ, aut aliquã virtutem diuinitatis habẽtes, sicut Hemes ponebat, quasi esset aliquid compositum ex spiritu & corpore. Et similiter intelligendum est, quòd idolis non est aliquid immolatum: quia per huiusmodi immolationem carnes immolatitiæ aliquam sanctificationem non consequebantur, vt Gentiles putabant: neque aliquam immunditiam, vt putabant Iudæi.

AD 4ᵐ dicendum, quòd ex cõmuni consuetudine, qua creaturas quascũque colebant Gentiles sub quibusdam imaginibus, impositũ est hoc nomen idolatria ad significandum quemcũque cultum creaturæ, etiã si sine imaginibus fieret.

ARTICVLVS II.

Vtrum idolatria sit peccatum.

AD SECVNDVM sic procedi-tur. Videtur q̃ idolatria nõ sit peccatum, quod vera fides in cultũ Dei assumit: sed vera fides imagines quasdam assumit ad diuinum cultum. Nam & in tabernaculo erant imagines Cherubin, vt legit Exod. 25. et in Ecclesia quædam imagines ponuntur, quas fideles adorãt. ergo idolatria, secundum quam idola adorantur, nõ est peccatum.

¶ 2 Præt. Cuilibet superiori est reuerentia exhibenda: sed angeli, & animæ sanctorum sunt nobis superiores, ergo si eis exhibeatur reuerentia per aliquem cultum vel sacrificiorum, vel aliquorum huiusmodi, non erit peccatum.

¶ 3 Præt. Summus Deus interiori cultu mentis est colendus, secundum illud Ioann. 4. Deum oportet adorare in spiritu & veritate. Et Augustinus dicit* in Enchiridio, quòd Deus colitur fide, spe, & charitate: potest autem contingere q̃ aliquis exterius idola colat, interius tamen a uera fide non discedat. ergo videtur quòd sine præiudicio diuini cultus possit aliquis exterius idola colere.

SED CONTRA est, qđ Exod. 20. dicitur. Non adorabis ea, scilicet exterius, neque coles, scilicet interius, vt glos. exponit: et loquitur de sculptilibus, & imagĩnibus. ergo peccatũ est idolis exteriorẽ, uel interiorem cultum exhibere.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc aliqui dupliciter errauerũt. Quidam enim putauerunt, quòd offerre sacrificium, & alia ad latriã pertinentia non solũ summo Deo, sed etiam aliis supradictis esset debitum, & per se bonum, eo quòd cuilibet superiori naturæ diuinam reuerentiam exhibendam putant, quasi Deo propinquiori: sed hoc irrationabiliter dicitur. Nam etsi omnes superiores reuereri debeamus, non tamen eadem reuerentia omnibus debetur, sed aliquid speciale summo Deo debetur, qui singulari ratione omnes excellit: et hoc est latriæ cultus. Nec potest dici, sicut quidam putauerunt, hæc visibilia sacrificia diis aliis cõgrue re, illi vero summo Deo tamquàm meliori meliora, scilicet puræ mentis officia: quia vt Augustinus dicit in 10.* de Ciuit. Dei, exteriora sacrificia ita sunt signa interiorũ, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Quo circa sicut orãtes atque laudãtes ad eum dirigimus significãtes voces, cui tñ res ipsas in corde quas significamus, offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quàm ei, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ip si esse debemus. Alii vero æstimauerunt latriæ cultum exteriorem non esse idolis exhibendum tanq̃ per se bonum, aut opportunũ, sed tamquàm vulgari consuetudini cõsonum, vt Augustinus in * 6. de Ciuitate Dei, introducit Senecã dicẽtem: Sic, inquit, adorabimus, vt & meminerim⁹ huiusmodi cultum magis ad morem, quàm ad rẽ pertinere. Et in lib. de * vera religione, Augustinus dicit, non esse religionem à philosophis quærendam, qui eadem sacra recipiebant cum populis, & de suorum deorũ natura, ac summo bono diuersas contrariasque sententias in scholis personabant. Et hunc etiam errorem secuti sunt quidam hæretici qui grauius peccatũ q̃ idolatria: quia directe opponit amori Dei in seipso. Idolatria autem opponitur exteriori cultui ipsius Dei, & odium Dei tollit, quantum ex se est, diuinum esse, idolatria minuit. Odium Dei annullat Deũ: idolatria æqualem illi dat: unde ex genere suo odium Dei grauius est quocumque alio. Et augerur dubium, quia author in litera in primor argumento tertii articuli, tãgit hanc difficultatem de odio, infidelitate, & desperatione, & soluendo ptrãsit.

¶ In oppositũ autẽ authoritas literæ.

¶ Ad hæc dubia retrogrado ordine dicendum est: quia primum est de specie, secundum de genere, vt doctrina ordinata sit a magis cõmuni ad minus cõmune. Sciendum est igitur, quòd comparatio hoc in loco fit inter peccata secundum sua genera, vt ex pluribus locis tertii articuli apparet. Et quoniam diuersorum generum peccata contingit se habere ex additione, vt scilicet vnum includatur in altero, quãmuis non econuerso: idcirco quando comparatio fit inter peccatum ex additione se habẽs ad aliud, & reliquũ secũdum se solum, facilis est comparatio: quoniam cõstat, quòd includens est grauiꝰ incluso, nec propter hoc mouenda esset solẽnis quæstio. Sic autẽ est in proposito, quia idolatria secũdum suũ genus, claudit in se infidelitatẽ, & odiũ Dei, quoniã vtrumque protestatio est. Colens namq; idola, quantũ in se est, rollit a Deo suam singulárem excellẽtiam, qua solus est Deus: hæc est autẽ sua deitas: quod ad odium Dei spectat, et negat huiusmodi singularitatem, quod ad infidelitatem spectat: ac per hoc grauius peccatum illis secundum se est.

I

Li. 6. ca. 10. & fin. to. 5.

Li. 6. ca. 10. cons. 5.

Cap. 5. in prin. to. 1.

Lib. 20. contra Faust. c. 5. & 9. circa principiũ tom. 6.

sc est: Et propterea author, qui nõ. mouit quẽnem de idolatria in respectu ad ista, sed vniuersaliter in respectu ad oĩa peccata, pertãsuit facile in respõsione ad primũ tertii arti culi, materiam istam tamquàm claram.

¶ Ad obiectionẽ aũt in oppositũ dicitur, q̃ aliud est comparare peccata sm̃ sua genera, & aliud comparare peccatũ vniꝰ generis ad summitatẽ alterius generis, vt in argumento fit comparando idolatriam ad summum odiũ Dei, puta, quo quis vellet Deũ toraliter nõ esse. Huic enim summo oportet e regione ponere aliud summum, puta, idolatriam ex tali odio, & sic idolatriã inueniretur grauior.

¶ Ad primum autẽ dubiũ dicitur, quia idolatria tantũ exterior est etiam protestatio infidelitatis, & odii Dei, ideo retinet grauitatẽ sui generis, ac per hoc est grauior secundũ suum genus infidelitate, & odio Dei. Et includit præter sui generis grauitatem, grauitatem mendacii perniciosi: & proterea ab Aug. damnabilior dicitur, & ab author sustinet: & non dicitur in litera, q̃ tale mendacium adæquet, aut excedat infidelitatẽ interiorẽ, sed, vt dictum est, declaratur quid idolatriæ exteriori secundũ se conueniat, s. q̃ præsupponat infidelitatem interius, ac per hoc etiãsi interior desit infidelitas, exterior tamen quam idolatria ex proprio genere ex hoc, quòd est interioris infidelitatis protestatio, habet, non amittit. Cũ his tamen stat, quòd ex parte peccantis grauius peccatũ sit deliberare intus negare fidem Christi, & intus odio habere Deum, quàm voluntarie extra tantum idola colere: quoniam in peccantis intus maior deordinatio ipsius peccatis inuenitur.

II

1. 1. q. 10. a. 3. ad 11. Et mil. q. 2. ar. 10.

Li. 8. ca. 10. circa princ.

Li. 10. ca. 9. circa princ. tom. 5.

Art. præce.

Li. 6. ca. 10. cons. 5.

D. 703. & 716.

asserentes nõ esse periculosum, si quis persecutionis tẽpore deprehensus, exterius idola colat, dũ tñ fidem in mente seruet: sed hoc apparet manifeste falsum. Nam cum exterior cultus sit signũ interioris cultus, sicut est pernicioſum mendaciũ, si quis verbis asserat cõtrarium eius, quod per veram fidem tenet in corde: ita etiam est pernicioſa falsitas, si quis exteriorẽ cultum exhibeat alicui cõtra id, quod sentit in mente. Vnde Aug. dicit cõtra Senecam in 6.* de ciui. Dei: q̃ eo damnabilius colebat idola, quo illa quæ mendaciter agebat, sic ageret, vt eum populus veraciter ageret existimaret.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ neq; in veteris legis tabernaculo, seu templo, neq; etiã nunc, imagines in Ecclesia instituũtur, vt eis cultus latriæ exhibeatur, sed ad quandã significationẽ, vt p̃ huiusmodi imagines mentibꝰ hominũ imprimatur, & confirmetur fides de excellentia angelorum, & sanctorum: secus autem est de imagine Christi, cui ratione diuinitatis latria debet vt dicetur* in Tertio.

AD 2ᵐ & 3ᵐ patet respõsio per ea, quæ dicta* sunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum idolatria sit grauissimum peccatorum.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur q̃ idolatria non sit grauissimũ peccatorum. Pessimũ enim opponitur optimo, vt dicitur* 8. Ethic. sed cultus interior, qui consistit in fide, spe, & charitate, est melior, quàm cultus exterior. ergo infidelitas, desperatio, & odium Dei, quæ opponuntur cultui interiori, sunt grauiora peccata, quàm idolatria, quæ opponitur cultui exteriori.

¶ 2 Præt. Tanto aliquod peccatum grauius est, quanto magis est contra Deũ: sed directius aliquis videtur cõtra Deũ agere blasphemãdo, vel fidem impugnando, q̃ cultum Dei alii exhibẽdo, quod pertinet ad idolatriam. ergo blasphemia, vel impugnatio fidei, est grauius peccatum, quàm idolatria.

¶ 3 Præt. Minora mala maioribus malis puniti videntur: sed peccatũ idolatriæ punitum est peccato cõtra naturã, vt dicitur ad Roma. 1. ergo peccatum cõtra naturam est grauius peccato idolatriæ.

¶ 4 Præt. August.* dicit 20. contra Faustum. Neq; vos, scilicet Manichæos, paganos dicimus; aut schisma paganorum, sed cum eis habere quãdam similitudinem, eo quòd multos colatis deos. Verum in hoc esse eis longe deteriores, quòd illi ea colunt quæ sunt, sed pro diis colenda non sunt: vos autem ea colitis, quæ omnino nõ sunt. ergo vitium hæreticæ prauitatis est grauius, quàm idolatria.

¶ 5 Præt. Super illud ad Gálat. 4. Quomodo conuertimini iterum ad infirma, & egena elemẽta, dicit glo. Hieron. Legis * obseruantia, cui dediti tunc erãt, erat peccatum pene par seruituti idolorum, cui ante conuersionem vacauerant. non ergo peccatum idolatriæ est grauissimum.

SED CONTRA est, quòd Leuit 15. super illud quod dicitur de immunditia mulieris patientis fluxũ sanguinis, dicit * glo. Omne peccatum est immunditia animæ, sed idolatria maxime.

RESPON. Dicendum, q̃ grauitas alicuius peccati põt attẽdi dupliciter. Vno modo, ex parte ipsius peccati, & sic peccatũ idolatriæ grauissimũ est. Sicut. n. in terrena republica grauissimum esse videtur, q̃ aliquis honorem regium alteri impẽdat, quàm vero regi, quia quãtum in se est, totum reipublicæ perturbat ordinem: ita in peccatis, quæ contra Deum cõmittuntur, quæ tamen sunt maxima, grauissimũ esse videtur, q̃ aliquis honorem diuinũ creaturæ impendat: quia, quantum est in se, facit alium Deum in mundo, minuens principatum diuinum. Alio modo, potest attendi grauitas peccati ex parte ipsius peccantis: sicut dicitur grauius esse peccatum eius qui peccat scienter, quàm eius qui peccat ignoranter. Et secundum hoc nihil prohibet grauius peccare hæreticos, qui sciẽter corrumpunt fidem quam acceperunt, quàm idolatras ignoranter peccantes. Et similiter etiam aliqua alia peccata possunt esse maiora propter maiorem contemptum peccantis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd idolatria præsupponit interiorem infidelitatem, & adiicit exterius indebitum cultum. Si vero sit exterior tantum idolatria absque interiori infidelitate, additur culpæ falsitatis, vt prius dictum* est.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ idolatria includit magnã blasphemiam, inquantum Deo subtrahitur dominij singularitas, & fidem opere impugnat idolatria.

AD 3ᵐ dicendum, quòd quia de ratione pœnæ est, q̃ sit contra voluntatem, peccatum per quod aliud punitur, oportet esse magis manifestum, vt ex hoc homo sibiipsi, & aliis detestabilis reddatur. Non autem oportet, q̃ sit grauius: & secundum hoc, peccatum quod est contra naturam, minus est peccatum, quàm idolatriæ: sed quia est manifestius, ponitur quasi conueniẽs pœna peccati idolatriæ, vt scilicet, sicut homo per idolatriam peruertit ordinem diuini honoris: ita per peccatum contra naturam, propriæ naturæ confusibilem peruersitatem patiatur.

AD 4ᵐ dicendum, quòd [d] hæresis Manichæorum, etiam quantum ad genus peccati, grauior est quàm peccatum aliorum idolatrarum, quia magis derogant diuino honori, ponentes duos deos contrarios, & multa vana fabulosa de Deo fingẽtes: secus autem est de aliis hæreticis, qui vnum Deum confitentur, & eum solum colunt.

AD 5ᵐ dicendum, quòd obseruatio legis tempore gratiæ non est omnino æqualis idolatriæ secundum genus peccati, sed pene æqualis: quia vtrumque est species pestiferæ superstitionis.

Id habet in ſnia glo. interlinearis, ſhoc loco.

Glo. ordin. ſuper illud Docebitis filios Iſrael vt caueant ſimũditias.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quartæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum causa idolatriæ fuerit ex parte hominis.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur ꝙ causa idolatriæ non fuerit ex parte hominis. In homine. n. nihil est nisi vel natura, vel virtus, vel culpa: sed causa idolatriæ nō potuit esse ex parte naturę hominis, quin potius naturalis ratio hominis dictat, ꝙ sit vnus Deus, & ꝙ non sit mortuis cultus diuinus exhibendus, neq; rebus inanimatis. Similiter etiā nec idolatria habet causam in homine ex parte virtutis, quia non potest arbor bona malos fructus facere, vt dicitur Matth. 7. neque etiam ex parte culpæ, quia, vt dicitur Sapien. 14. Infandorum idolorū cultura omnis mali est & initium, & finis. ergo idolatria non habet causam ex parte hominis.

¶ 2 Præt. Ea, quæ ex parte hominis causantur, omni tēpore in hominibus inueniuntur. Non aūt semper fuit idolatria, sed in secunda ętate legit' cē adinuēta vel a Nembroth, qui, vt dicitur, cogebat homines ignē adorare: vel a Nino, ꝙ imaginem patris sui Beli adorari fecit. Apud Græcos aūt, vt Isid.* refert, Prometheus primus simulacra hominū de luto finxit. Iudæi vero dicūt, ꝙ Ismael primus simulacrū de luto fecit. Cessauit etiam in sexta ætate idolatria ex magna parte. ergo idolatria non habuit causam ex parte hominis.

¶ 3 Præt. Aug.* dicit 21. de ciuit. Dei. Neq; potuit primum, nisi in illis, s. dæmonibus docētibus, disci quid quisq; illorum appetat, quid exhorreat, aut quo inuitetur nomine, aut quo cogatur, vnde magicæ artes, earumq; artifices excreuerunt: eadē aūt ratio videtur esse de idolatria. ergo idolatriæ causa non est ex parte hominum.

SED CONTRA est, quod dicitur Sap. 14. Superuacuitas hominum hæc, scilicet idola, adinuenit in orbem terrarum.

RESPON. Dicendū, ꝙ idolatriæ est duplex causa. Vna quidē dispositiua, & hæc fuit ex parte hominum: et hoc tripliciter. Primo quidē ex inordinatione affect⁹, put. s. homines aliquem hominē vel nimis amantes, vel nimis venerātes, honorem diuinū ei impenderunt. Et hęc causa assignatur Sapien. 14. Acerbo luctu dolens pater, cito sibi rapti filij fecit imaginem, & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nūc tamquàm Deum colere cœpit. Et ibidem etiam subditur, quòd homines aut affectui, aut regibus deseruientes, incommunicabile nomen, scilicet diuinitatis, lignis, & lapidibus imposuerunt. Secundo, propter hoc, quòd homo naturaliter de repræsentatione delectatur, vt Philos. dicit in * Poetria sua. Et ideo homines rudes a principio videntes per diligentiam artificum imagines hominum expressiue factas, diuinitatis cultum eis impenderunt. Vnde dicitur Sapient. 13. Siquis artifex faber de sylua lignum rectum secuerit, & per scientiam suæ artis figuret illud, & assimilet imagini hominis, de substantia sua, & filiis, & nuptiis votum faciens, inquirit. Tertio, propter ignorantiam veri Dei, cuius excellentiā homines non considerantes, quibusdam creaturis propter pulchritudinem, seu virtutem, diuinitatis cultum exhibuerunt. Vnde dicitur Sap. 13. Neq; operibus attēdentes, agnouerunt quis artifex esset, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrū stellarum, aut nimiam aquam, aut Solem, aut Lunam, rectores orbis terrarum, deos putauerunt. Alia autem causa idolatrię fuit consumatiua ex parte dæmonum, qui se colendos hominibus errantibus exhibuerūt, in idolis dando responsa, & aliqua, quæ videbantur hominibus mirabilia, faciendo. Vnde & in Psal. 95. dicitur: Omnes dii gentium dæmonia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd causa dispositiua idolatriæ fuit ex parte naturæ hominis defectus, vel per ignorantiam intellectus, vel per inordinationem affectus, vt dictum *est. Et hoc etiam ad culpam pertinet. Dicitur autem idolatria esse causa, initium, & finis omnis peccati: quia non est aliquod genus peccati, quod interdum idolatriam non producat vel expresse inducendo per modum causæ, vel occasionem præbendo per modum initij, vel per modum finis, inquantum peccata aliqua assumebantur in cultum idolorum, sicut occisiones hominum, & mutilationes membrorum, & alia huiusmodi. Et tamen aliqua peccata possunt idolatriam præcedere, quæ ad ipsam hominem disponunt.

AD 2ᵐ dicendum, quòd in prima ætate non fuit idolatria propter recentem memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vigebat cognitio vnius Dei in mente hominum. In sexta autem ætate idolatria est exclusa per virtutem, & doctrinam Christi, qui de diabolo triumphauit.

AD 3ᵐ dicendum, quòd ratio illa procedit de causa consumatiua idolatriæ.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quintæ Articulum primum.*

QVAESTIO XCV.

De superstitione diuinatiua, in octo articulos diuisa.

POSTEA considerandum est de superstitione diuinatiua.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrū diuinatio sit pctm̄.
¶ Secundo, Vtrum sit species superstitionis.
¶ Tertio, De speciebus diuinationis.
¶ Quarto, De diuinatione, quæ fit per dæmones.
¶ Quinto, De diuinatione, quæ fit per astra.
¶ Sexto, De diuinatione, quæ fit per somnia.
¶ Septimo, De diuinatione, quæ fit per auguria, & alias huiusmodi obseruationes.
¶ Octauo, De diuinatione, quæ fit per sortes.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum diuinatio sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ diuinatio nō sit peccatum. Diuinatio enim ab aliquo diuino nominatur: sed ea, quæ sunt diuina, magis ad sanctitatem pertinēt, quàm ad peccatum. ergo videtur quòd diuinatio non sit peccatum.

¶ 2 Præt. August.* dicit in lib. de lib. arbit. Quis audeat dicere discipli nam esse malum? & iterum. Nullo modo dixerim aliquam intelligentiam malam esse posse: sed aliquæ artes sunt diuinatiuæ, vt patet per Philos.* in lib. de memoria. Videtur etiam ipsa diuinatio ad aliquam intelligentiam veritatis pertinere. ergo videtur ꝙ diuinatio non sit peccatum.

¶ 3 Præt. Naturalis inclinatio non est ad aliquod malum, quia natura non inclinat, nisi ad simile sibi: sed ex naturali inclinatione homines solicitātur prænoscere futuros euentus, quod pertinet ad diuinationem. ergo diuinatio non est peccatum.

SED CONTRA est, quod dicitur Deut. 18. Non sit qui Pytones consulat, neq; diuinos. Et in decretis 26.* quæst. 5. dicitur. Qui diuinationes expetunt, sub regulis quinquennij iaceant secundum gradus pœnitentiæ diffinitos.

RESPON. Dicendum, ꝙ nomine diuinationis intelligitur quædam prænuntiatio futurorum. Futura autē dupliciter prænosci possunt. Vno quidem modo in suis causis: alio modo in seipsis. Causę autem futurorum tripliciter se habent. Quædam enim producūt ex necessitate, & semper, suos effect⁹. Et huiusmodi effectus futuri per certitudinem prænosci, & prænuntiari possunt ex cōsideratione suarum causarum, sicut astrologi prænuntiant eclipses futuras. Quædā vero causæ producunt suos effectus non ex necessitate, & semper, sed vt in pluribus, raro tamen deficiūt. Et per huiusmodi causas possunt prænosci effectus futuri non quidem per certitudinem, sed per quandam coniecturam: sicut astrologi per considerationem stellarū quædam prænoscere, & prænuntiare possunt de pluuiis, & siccitatib⁹, & medici de sanitate, vel morte. Quædam vero causæ sunt, quæ si secundum se considerentur, se habent ad vtrumlibet: quod præcipue videtur de potentiis rationalibus, quæ se habent ad opposita secūdum* Philos. Et tales effectus, vel etiam si qui effectus, vt in paucioribus casu accidunt, ex naturalibus causis per considerationem causarum prænosci non possunt: quia eorū causæ non habent inclinationē determinatā ad huiusmodi effectus. Et ideo effectus huiusmodi prænosci nō possunt, nisi in seipsis cōsiderentur. Homines autem in seipsis huiusmodi effectus considerare possunt solum dum sunt præsentes, sicut cū homo videt fortē currere, & ambulare: sed considerare huiusmodi in seipsis, antequàm fiant, est Dei proprium, qui solus in sua æternitate videt ea, quæ futura sunt, quasi præsentia, vt in 1. habitum* est. Vnde dicitur Isa. 41. Annuntiate quæ vētura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos. Si quis ergo huiusmodi futura prænuntiare, aut prænoscere quocūque modo præsumpserit, nisi Deo reuelāte, manifeste vsurpat sibi quod Dei est, & ex hoc aliqui diuini dicuntur. Vnde dicit Isid. in lib.* Etym. Diuini dicti quasi Deo pleni. Diuinitate enim se plenos simulant, & astutia quadā fraudulentiæ hominibus futura coniectant. Diuinatio ergo non dicitur, si quis prænuntiet ea, quæ ex necessitate eueniunt, vel vt in pluribus, quæ humana ratione prænosci possunt: neque etiam si quis futura alia contingentia, Deo reuelante, cognoscat. Tunc. n. non ipse diuinat. i. quod diuinū est facit, sed magis quod diuinum est, suscipit. Tunc autem solum dicitur diuinare, quando sibi indebito modo vsurpat prænuntiationem futurorum euentuū. Hoc autē constat esse peccatum: unde diuinatio semper est peccatū. Et propter hoc Hieron.* dicit super Michęam, quòd diuinatio semper in malam partem accipitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diuinatio non dicitur ab ordinata participatione alicuius diuini, sed ab indebita vsurpatione, vt dictum* est.

AD 2ᵐ dicendum, quòd artes quædam sunt ad prænoscendum futuros euētus, qui ex necessitate, vel frequēter proueniunt, quæ ad diuinationem nō pertinent: sed ad alios futuros euentus cognoscēdos nō sunt aliquæ veræ artes, seu disciplinæ, sed fallaces, & vanæ ex deceptione dæmonum introductæ, vt dicit August. in 21. de ciuit. Dei.

AD 3ᵐ dicendum, quòd homo habet naturalem inclinationem ad cognoscendum futura secundum modum humanum, non autem secundum indebitum diuinationis modum.

2. dist. 15. q. 1. artic. 2. cor. Et 3. cōtra cap. 120. Et po. q. 3. ar. 4 cor.

Lib. 8. Etymol. ca. 11. paulo a prīcip.

Lib. 21. c. 6. a med. illi⁹ tom. 5.

Cap. 2. prin. illi⁹ tom. 6.

2. dist. 15. q. 1 art. 3. ad 4. Et 3. contra ca. 154. Et Isai. 5. lec. 4 princ.

Li. cap. 1. non. 1.

Parā a principio libri, tom. 1.

In cap. 21.

26. q. 1. ca. qui diuinationes.

Lib. 8. ca 9. a medio. Et refertur 26. q. 4. cap. igitur, circa princip.

Li. 9. Meta. tex. 3. & 18. tom. 3.

q. 14. ar. 13. & q. 57. ar. 3. & q. 86. ar. 4.

A med. cōmentarii in cap. 3. Michęæ, to. 6.

In corp. ar.

Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum secundum.

IN art.2.eiusdem 95.q.vide in primis,quòd ratio superstitionis in diuinationibus est, quia auxilium dæmoniacũ assumitur: & ideo ad hoc oportet semper inspicere,& hinc scire, quòd diuinatio ex genere suo mortale peccatum est, & ab Ecclesia damnata, tamq; diabolici cultꝰ pare ex propria natura operis,vt diffuse habes in Decretis 26. q.1.2.3.4.5.& 7. vbi materiam istius quæstionis tractatã videre potes.

Infra art.3. cor. princi. Et 2 di.15. q.1. arti.3. ad 4 Et 3. cont.c.154 * Cap. 38. & præced. tom.1.

¶ In eod.art. nota, quòd duplex in litera ponitur inquisitio p diuinatione, s. manifeste perniciosa,quę.s.est cum expressa dæmonum inuocatione: & vana, quæ.s.est quando aliquis futurum prægnoscere tentat, vnde prægnoscere non potest. Et hæc propter admistionem occultam dæmonum est perniciosa,sed occulte,vt amplius infra patebit. Et hoc oportet seruare pro fundamentis in tota materia diuinandi:quoniam in his consistit formale, ad quod oportet resoluere. Ex his enim non scimus,an talis inquisitio,puta, per somnia,per sortes,per astra, per lineas &c. sit vana: sed tantum in quo formalis ratio dæmoniacæ inquisitionis respectu futurorum consistat, scilicet aut in expressa inuocatione, aut tacita, per hoc quòd vana sit futuri inquisitio. Si nosse autem vis,an talis inquisitio sit vana,oportet formale ad talem materiam applicare,& videre si inde futurum potest, vel non potest prænoscri.Et propterea oportebit in singulis articulis sequentibus singula examinare,quãtum Deus dederit,ne homines docti nos derideant tamquàm rudes auferentes a rebus eas, quæ in eis occultę sunt conditiones,& dæmoni attribuentes: & ne sapientes in occultis suis,quasi sine ratione dicta omnia promiscue despiciant,sed habeãt rationes,quibus obedire debet humana ratio: & vt viri boni peccatum non timeant,vbi peccatum non est.

¶ Occurrit tamen ante omnia dubium, quare vana inquisitio futurorum sit perniciosa. An ex propria natura,an quia prohibita,& damnata ab Ecclesia. Et est ratio dubii,quoniam vana appellatur in proposito inquisitio ex defectu a fine, quia scilicet non potest assequi intentum finem,qui est cognitio futurorum, seu occultorum,vt patet ex diffinitione in litera posita,quæ iam prænotata est. Inquisitio autem sic vana non est ex genere suo perniciosa:quoniam multas constat esse inquisitiones vanas nõ perniciosas, vt si quis quærat Smaragdum in cerebro gallinæ. Nec etiam ex eo, quòd ad cognitionem tendit, perniciosa est: quandoquidem & vane inquirere speculatiuam cognitionem, puta,geometricam a iurisconsulto, aut practicam etiã in agibilibus,puta,consilium de aliquid agendo a puero,stultum nõ pernicioſum est.Nec etiam ex eo,quòd ad futura,vel occulta termi natur,perniciosa est:qm̃ siquis illamet futura,aut occulta ab homine inquireret,vane inquireret: qm̃ ille nõ põt dare de his notitiã,non tm̃ pernicioſe inquireret.Et breuiter in huiusmodi inquisitionibus magis relucet hominem stultum,quàm perniciosum esse.Et confirmatur, quia sicut non est pernicioſum ex suo genere committere vanitati fortunæ futurum dominium exterioris rei,etiam cum periculo perdendi, vt fit in omnibus ludis fortunæ:ita non est pernicioſum committere fortunæ vanitati cognitionem singularium, quæ non sunt de perfectione intellectus,sine cuiusque damno:hoc autem importat vana inquisitio futurorum. Nõ est ergo ex propria natura pernicioſa vana inquisitio futurorum, sed ex Ecclesię prohibitione, iuxta dictũ Gratiani 26.quæst.2.cap.Sors.

¶ In oppositum autem est,quia hæc inueniuntur in vtroque testamento damnata, scilicet a Moyse,& Paulo Apostolo. Huiusmodi autem non sunt mala,quia prohibita,sed ideo prohibita, quia mala.

¶ Ad euidentiam huius sciendum est,vanas occultorum inquisitiones dupliciter fieri posse.Primo,vt vana: secundo,vt vtilia

ARTICVLVS II.

Vtrũ diuinatio sit species superstitionis.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur ꝙ diuinatio nõ sit species superstitionis. Idem.n.nõ põt esse species diuersorũ generũ: sed diuinatio videtur esse species curiositatis,vt Aug.*dicit 1 lib.de vera religione.ergo videtur quòd non sit species superstitionis.

¶ 2 Præt. Sicut religio est cultus debitus, ita superstitio est cultus indebitus: sed diuinatio nõ videtur ad aliquem cultum indebitũ pertinere. ergo diuinatio nõ pertinet ad superstitionem.

¶ 3 Præt. Superstitio religioni opponitur: sed in vera religione non inuenitur aliquid diuinatio-

ni per contrarium respondens. ergo diuinatio non est species superstitionis.

SED CONTRA est,qđ Origenes dicit* in Periarchon. Est quædam operatio dæmonum in ministerio præscientiæ,quę artibus quibusdã ab his,qui se dæmonibus mãcipauerunt nunc per sortes, nunc per auguria, nunc per cõtemplationẽ vmbrarum, comprehendi vł.Hæc aũt omnia operatione dæmonum fieri nõ dubito: sed,vt* Aug.dicit in 2.de doct.christ. Quicquid procedit ex societate dæmonum, & hominũ, superstitiosum est. ergo diuinatio est species superstitionis.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra* dictum est, superstitio importat indebitũ cultũ diuinitatis.

ad cognitionem occultorum. Si fiant vt vana, sic constat,quòd fiunt vt in veritate sunt,quia vana in veritate sunt. Et sic cum vacare vanis inquantum huiusmodi, nullam maiorem culpam quàm vanitas sit,ponat,consequens est, quòd exercere inquisitiones vanas vt vanas,licet sit secundum se malum, non tamen pernicioſum est. Vade veniale tantum peccatum est,si quis vtat huiusmodi inquisitionibus vanis, vt vanis,hoc est,non expectans notitiam ex ipsis nisi a casu. Si vero fiant vt vtilia,cum non sint secundum veritatem vtilia ratione sui, sed ratione secretæ virtutis dæmoniacę,inquisitiones istę ex genere suo sunt pricioſę: quoniam vti vanis vt vtilibꝰ, secundum secretam vim dæmoniacam, manifeste pernicioſum est. Nec obstat si dicatur, quòd inquisitiones istæ vt vtiles, non sunt secundum secretam vim dæmoniacã, sed secundum secretam quandam vim nobis incognitam. Dicunt enim inquisitores isti,quòd non inuocant, nec inuocare intendunt dæmonẽ, sed vti talibus, quia experiuntur illa esse vtilia ad huiusmodi cognitionem occultorum. Hoc,inquam,non obstat:quoniam ex quo secreta illa virtus in veritate est virtus dæmoniaca,nisi homo vtens illa excusetur propter ignorantiam, diabolicæ se societati immiscet tacite ex hoc ipso, quòd vtitur vanis vt vtilibus secundum secretam vim ignotam. Debet.n.cura habere operũ suorũ, vt sciat quid facit. Quando vero ignorantia in istis excusat a mortali, & quando non, ex communibus ignorantiæ regulis iudicandum est. Rationi autem consonum est, vt credentes absque hæsitatione aliqua inquisitiones aliquas,quę in veritate sunt vanę secundum se,vtiles autem ex dæmone,esse vtiles ex diuina,aut naturali, secreta tamen virtute:& pro tanto eis vtentes,ac eis inhærentes, sic tamen quòd parati sunt nullo modo facere,si ambiguum esset,quòd ex dæmone essent,excusentur a mortali:nisi forte laborarent ignorantia affectata,aut crassa,& supina. Hos enim non audeo excusare. Talis enim videtur ignorantia, qui vtuntur quodam versiculo Psalmistæ ad hoc,vt anulus super protenso filo moueatur. Constat enim ex Deo non esse inditam virtutem sacris verbis ad huiusmodi leuitates, nec ex natura inesse verbis illis hanc virtutem.ex dæmone igitur. Et hoc vnum dixerim, vt ex hoc alia scias iudicare, diligenter notans,quòd extra de sortilegiis, cap. Ex tuarum,presbyter in secreto loco cum infami ad inspectionem astrolabii propter furtum inueniendum ex zelo,& simpliciter accedens,non modicam peccati maculam contraxisse dicitur. Iste siquidem animum inuocandi dæmonem non habuit: inuocauit tamen tacite de facto non ex ignorantia excusante: quia cum intami,& in loco priuato, presbyter. Ratio autem excusans prima est,quia non per se, sed per accidens,& materialiter tantum tales immiscent se tacite cum dæmonibus. A toto autem omnino excusantur, qui credulitatem hanc falsam ex consilio sapientis acceperunt, & propterea his vanitatibus se immiscuerunt. Sunt igitur huiusmodi vana, quatenus pro vtilibus habentur, secundum genus suum superstitiosa, ac per hoc inquantum vana, & inquantum superstitiosa; ideo sunt prohibita,quia mala, & non econuerso. Et ex hoc, quòd licet Ecclesia moneat abstinere etiam a licito vsu astrologiæ,somniorum,linearum,& huiusmodi in prænũciationibus, propter periculum declinandi in vsum illicitum, sicut accidit in vsu iuramenti: non tamen absolute prohibet in communi loquendo, nisi quatenus sunt vana, aut superstitiosa. Dixi autem in communi loquendo, quia in tali materia, puta, in electionibus,quia debet eligi melior,& non debet committi fortunæ electio: ideo in speciali sunt prohibitæ sortes; extra de sortileg.cap.vltim. Et hic etiam sunt prohibitæ,quia malæ secundum se in tali materia: et simile est in prohibitione sortium ex paginis Euangelicis, quo ad sæcularia negotia, propter scilicet diuinam irreuerentiam, vt Augustꝰ dicit 26. quæst. 2. Hi qui.

Quòd

Quòd autem prohibitiones omnes de his sic sint intelligendæ, scilicet,in quantum vana,aut superstitiosa,aut alias mala, manifestatur ex quatuor. Primo, ex studio doctorum ad discernendum ad quid astra,somnia,auium motus &c. sint vtilia secundum naturam: & ad quid non,concludendo quòd vti eis secundum quòd sunt ex natura vtilia, non est peccatum. Si.n. essent mala aliqua, quia prohibita, non oporteret hanc discretionem facere. Secundo,ex hoc ꝙ tot textus, qui habentur in Decretis ea.26. per tot quæstiones diuinationẽ, incantationem, vel superstitionem asserendo, hæc spectare ad ritum paganorũ, culturam,vel societatem dæmonũ insinuãt. Tertio,ex hoc quòd ius diuinum in hac materia,Deut.18. Non inuenietur in te, qui obseruet somnia,& auguria:exponitur secundum dictã glosam, sed vana,aut superstitiosa. Multo ergo magis ius humanũ, vbi aliter non exprimitur,interpretabimur sic. Quarto, ex hoc quòd Apost.Gal.4.non dixit, observatoribus temporum, quòd in vanũ in eis laboraverit: sed dixit, Timeo ne in vanum in vobis laborauerim, significans se timere, ne tẽpora superstitiosę obseruauerint: & sic in vanum in eis laborasset, vt etiam Augu exponit,vt habetur 26.q.7.c. Quis existimaret. Hoc n.mõ timẽs Ecclesia ne ad superstitiosa filii sui declinẽt,hortet, dãnat, puniteq; hæc,nõ inniciendo laqueum animabus, sed prohibendo quæ mala sunt, & monendo ne etiã licitis in huiusmodi se implicent,ne paulatim declinent in pernicioſa. Et si christiani intelligerent celsitudinẽ gradus sui(qua diuinæ facti consortes naturæ asciti sunt in mẽbra Christi,& darũ est eis oibus præesse naturalibus,& dæmonibus,iuxta Domini promissionem Marc.vlt.vbi dicitur. Signa autem eos qui crediderint,hæc sequentur &c.) neq; a signis cæli,neq; ab aliis quæ gentes,quæ homines non christiani timẽt, metuerent sibi, sed christianitatis virtute super omnia seipsos agerent, felicissime omnia calcantes.

¶ Ad obiectiones autem in oppositum allatas in principio dubii,iam patet responsio:quia loquuntur de inquisitionibus istis, quatenus vanæ sunt,& infra vanitatem sistunt, excepta vltima confirmatione, ad quam dicitur, quòd non est eadem ratio de dominio rei temporalis, & de cognitione: quoniam casus fortuitus ex conuentione hominum potest esse vtilis ad translationem dominii, vt patet in ludis fortunæ, & in sortibus diuinoriis. Non subest autem humanæ voluntati, quòd casus fortuitus sit vtilis ad cognitionem occultorum: & ideo argumentum non valet.

¶ Gratianus autem in oppositum allatus verificatur quo ad monitionem Ecclesiæ, vt diximus, & quo ad cessationem inquisitionis per sortes non vanas, sed a Deo olim probatas,propter rationem in hoc articulo ad tertium ab authore assignatam ex differentia inter legem nouam, & veterem: Quamuis fuerit etiam alia ratio, scilicet pronitas illius populi ad idolatriam,in qua videbãt responsa dari gẽtilibus. Vnde Saul cum non haberet a Deo responsum, ad Pytonis se conuertit diuinationem,1.Regum.28.

¶ In responsione ad primum, & secundum eiusdem 2.art. nota, quòd diuinatio, licet subiectiue sit in intellectu, in quo est tam

A inquisitio, quàm cognitio, siue indebite habeatur, quia tamen includit ordinem ad voluntatem; cuius est vti pacto cum dæmoniis:ideo author ex hac parte ponit ipsam speciẽ esse superstitionis, quæ vitium in voluntate est, sicut religio est virtus in voluntate. Et licet vti pacto dæmonis,absolute loquendo, videatur ad societatem, & non ad cultum spectare, ac per hoc diuinationem non esse speciem superstitionis, cuius est exhibere cultũ creaturæ &c. si tamen diligentius attendamus, quòd ratione diuinæ excellentiæ subiectionem profiteri Deo religionis est, videbimus, quòd ratione affectatæ excellentiæ diuinæ a dæmone, profiteri se subiectum dæmoni, implorando illius consilium,vel auxilium, superstitionis est. Constat autem,quòd vti pacto cum dæmone, est profiteri se indigentem dæmone,ac per hoc illi subditum. Omnis enim indigens, quatenus indigens est, subiicitur illi, cuius opera indiget. Propter quod propheta deitatem ex nullius indigentia probat, dicens. Dixi domino, Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum nõ egces.

Opusc.25. cap.4.

B Ad primum ergo dicendum, ꝙ diuinatio pertinet ad cultum dæmonum,inquãtum aliquis vtitur quodam pacto tacito, vel expresso cum dæmonibus.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ in noua lege mẽs hois arcetur a temporaliũ solicitudine: et ideo non est in nouа lege aliquid institutum ad prægnitionẽ futurorum euentuum de tẽporalibus rebus. In veteri aũt lege,quę promittebat terrena, erãt cõsultationes de futuris ad religionem pertinentibus. unde dł Isa.8. Et cum dixerint ad vos: Quęrite a Pytonibus, & a diuinis, qui stridunt in incantationibus suis, subdit quasi responsionẽ: Numquid non populus a Deo suo requiret visionẽ ꝙ viuis, & mortuis? Fuerunt tm̃ in nouo testamẽto etiã aliqui prophetæ spiritum habentes,qui multa de futuris euẽtibus ꝑdixerunt.

C

ARTICVLVS III.

Vtrum sit determinare plures diuinationis species.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur ꝙ non sit determinare plures diuinationis species. Vbi.n.est vna ratio peccandi, non videntur plures esse peccati species: sed in omni diuinatione est

D ¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum tertium.*

IN arti.3.eiusdem quæst.95.nota, penes quid distinguitur expressa a tacita inuocatione dæmonis, scilicet penes intentionem hominis, quam intellige dupliciter haberi pro expressa. Primo, cum inuocat dæmonem. Secundo, cum aliquid facit quod scit ex diaboli virtute operari, vt faciunt incantatores. Vtrique namque expresse dæmonem inuocant ex intentione, verbo, vel facto. Et tunc interuenit pactum factum, & si non cum illo homine, factum tamen cum aliquo alio, qui assistet illis operibus ostendendo, vel operando. Tacita autem inuocatio dæmonum, tunc solummodo est, quando aliquis talibus se implicat, vt dignum sit dæmonem se illis immiscere, quàmuis hoc sit præter intentionem talis hominis, vt in multis enumeratis in litera habes.

E ¶ In eod.art.circa apparitiones dæmonum nota, ꝙ quinq; modis contingunt huiusmodi visiones: Tribus secũdum sensus exteriores,& duobus secundum interiores. Contingit siquidẽ exterius a dæmone induci,primo verum corpus aliunde acceptũ, vt cum verum semen,vestem,& huiusmodi,offert, aut tunc formatum cõmiscendo naturalia actiua,& passiua, vt serpentes factos per magos Pharaonis, Exod.7.& volucres factos loco sociorum Diomedis submersorum,vt Aug.dicit 18.de ciuit.Dei. Cõtingit secundo non verũ corpus, sed similitudinẽ aliquã corporeã offerre exterius,ex naturaliũ tm̃ operatione consurgentẽ, vt Aug.dicit ibidẽ de Archadibus, & sociis Vlyssis. Et in phialis aquæ,vel polito corpore apparent qñq; similitudines, q̃ã a dæmone procurãtæ,cum ad hmõi inuocatur. Et frequẽter accidit, cũ dæmones in assumptis corporibus humanis apparent vigilãtibus,conuersantur cum eis familiariter colloquentes,& concũbentes,qñq; etiam munera vera afferẽtes eisdem. Non enim habent veras carnes,& vera ossa,nec membra:sed carnis,& membrorum similitudinẽ non solum visibilẽ,sed palpabilẽ,& solidã, ita vt sentiantur tamquã humanæ personæ, vt a multis fide di-

gnis ex propria experientia narrantibus audiui. In duobus tamen deficere ab humanis percepi corporibus. Primo, in tēperamento carnis. Nam confessius est ipse mendacii pater, cum eius caro quasi glacialis molesta esset tactui humanæ carnis, se nō posse melius facere. Non potest enim sic commiscere naturalia absque vera generatione hominis, vt carnem humanam efficiat. Et simili ratione non potest semen humanum efficere, ppter perfectionem horū, & similiū effectuū requirentium propria naturalia actiua perfecta, & ex hoc patet, quòd verissimum est quòd Christus post resurrectionem dixit, Palpate, & videte, quia spiritus, seu dæmonium, carnem & ossa nō habet. Io. 20 & Luc vlt. Secundo, in delectatione tactus, & concubitus. Est enim tanto personarum humanarū cōmistio naturalis delectabilior, quāto verum superexcedit verisimili. Et hæc sunt dicta & pro declaratione veritatis, & pro confutatione sapientiū in oculis suis negantium dæmones, qui si Ecclesiæ non credunt, accipiant fidei christianæ testimonium vel ab hoste. Ex eisdem namque cognouit, quòd volunt dæmones personas has fidē Christi relinquere. Quorsum hoc, si fides Christi dæmoni nō displiceret? Neque somnia, aut extases, aut subita, momentaneae aliqua, sed diuturnas familiaritates, sicut inter homines sensibiliter cū effectibus sensibilibus nō vernlarum, non insensatarum, aut malencopicarū, vt aiunt, personarū, narro. Sed quia habent Moysen, & prophetas, & scriptum est, quòd fides donum Dei est, non hominū voluntatis: & non est volentis, neq; currētis, sed miserētis Dei, ideo &c.

q.92.art.2. & 1,2,q.1. art.

Lib.8.ca.9.

Art. præce.

Alias, petitione.

q.57.art.3.

Lib.8.ca.9. parum ante medium.

Lib.8.Ety. cap.9 a medio.

vna ratio peccandi, quia s. vtitur aliquis pacto dæmonum ad cognoscēdum futura. ergo diuinationis non sunt plures species.

¶ 2 Præt. Actus humanus speciem sortitur ex fine, vt supra *habitum est: sed omnis diuinatio ordinatur ad vnum finem, s. ad prænūtiationem futurorum. ergo omnis diuinatio est vnius speciei.

¶ 3 Præt. Signa non diuersificāt speciem peccati. Siue enim aliquis detrahat verbis, vel scripto, vel nutu, est eadem species peccati: sed diuinationes non videntur differre, nisi secundum diuersa signa, ex quibus accipitur præcognitio futurorum. ergo non sunt diuersæ diuinationis species.

SED CONTRA est, quod *Isido. in lib. Etymol. enumerat diuersas species diuinationis.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut dictū* est, omnis diuinatio vtitur ad præcognitionem futuri euentus aliquo dæmonum cōsilio, vel auxilio. *Quod quidē vel expresse imploratur, vel præter intentionem hominis se occulte dæmon ingerit ad prænuntiandum futura quædā, quæ hominib⁹ sunt ignota, eis aūt cognita per modos, de quibus in primo dictū est. Dæmones aūt expresse inuocati, solent futura prænuntiare multiplicitér. Quandoq; quidē præstigiosis quibusdam apparitionibus se aspectui, & auditui hominū ingerentes ad prænuntiandum futura: & hęc species vocatur præstigium, ex eo ꝙ oculi hominum perstringuntur. Quādoq; aūt per somnia: & hæc vocatur diuinatio somniorum. Quandoque vero per mortuorum aliquorū apparitionem, vel locutionē: & hæc species vocatur nigromantia, quia vt dicit *Isid. in lib. Etymol. Nigrū græce mortuus, mantia vero diuinatio nuncupatur: quia quibusdā præcantationibus adhibito sanguine, videntur resuscitati mortui diuinare, & ad interrogata respondere. Quandoq; vero futura prænuntiant per homines viuos, sicut in arreptitiis patet. Et hæc est diuinatio per Pytones. Et vt *Isido. dicit: Pytones a Pytone Apolline sunt dicti, qui dicebatur esse author diuinādi. Quandoq; vero futura prænuntiant per aliquas figuras, vel signa, quæ in rebus inanimatis apparent, quæ quidē si appareāt in aliquo corpore terrestri, puta, in ligno, vel ferro, vel lapide polito, vocatur geomantia. Si aūt in aqua, hydromantia: si autem in aere, aeromantia: si aūt in igne, pyromantia: si autē in visceribus animalium immolatorum in aris dæmonum, vocatur aruspicium. Diuinatio autem quæ fit absque expressa dæmonum inuocatione, in duo genera diuiditur, quorū primum est, quando ad prænoscendū futura aliquid consideramus in dispositionibus aliquarum rerū. Et si quidē aliquis conetur futura prænoscere ex consideratione situs, & motus siderum, hoc pertineret ad astrologos, qui & genethliaci dicuntur, propter natalium considerationes dierū. Si vero per motus, vel voces auium, seu quorumcūq; animaliū, siue per sternutationes hominum, vel membrorum saltⁿ, hoc pertinet generaliter ad augurium, quòd dicitur a garritu auiū, sicut auspiciū ab inspectione auiū, quorum primum pertinet ad aures, secundum ad oculos. In auibⁿ enim huiusmodi præcipue considerari solent. Si vero huiusmodi consideratio fiat circa verba hominum absque intentione dicta, quæ quis retorquet ad futurum, quod vult ꝓnoscere, hoc vocatur omen. Et sicut Valerius Maximus *dicit, ominū obseruatio aliquo cōtractu religioni annexa est: quoniam non fortuito motu, sed diuina prouidentia cōstare creditur, quæ fecit: vt Romanis deliberantibus vtrū ad alium locum migrarēt, forte eo tempore centurio quidā exclamauit, Signifer, statue signū, hic optimē manebimus: quam vocem auditam pro omine acceperunt, transeundi consilium omittentes. Si autem considerentur aliquæ dispositiones figurarum in aliquibus corporibus visui occurrētes, erit alia diuinatiōis species. Nam ex lineamentis manus consideratis diuinatio sumpta, chiromantia vocatur, quasi diuinatio manⁿ. Chiros enim græce dicitur manus. Diuinatio vero ex quibusdam signis in spatula alicuius animalis apparentibus, spatulamantia vocatur.

Ad secundum aūt diuinationis genus, quod est sine expressa dæmonū inuocatione, pertinet diuinatio quæ fit ex cōsideratione eorū, quæ eueniunt ex quibusdā, quæ ab hominibus serio fiunt ad aliquid occultum inquirēdum, siue per protractionem pūctorum, quod pertinet ad artem geomantiæ: siue per considerationem figurarum, quæ proueniunt ex plumbo liquefacto in aqua projecto: siue ex quibusdā schedulis scriptis, vel non scriptis in occulto repositis, dum consideratur quis quam accipiat, vel etiā ex festucis inæqualibus ꝓpositis, quis maiorem, vel minorum accipiat, vel taxillorum projectione, quis plura puncta proiiciat, vel etiam dum consideratur quid aperiēti librum occurrat, quæ omnia sortium nomen habent. Sic ergo patet triplex diuinationis genus, quorum primum est per manifestam dæmonum inuocationem, quod ꝓtinet ad nigromāticos. Secundum autem est per solam consideratiōnē dispositionis, vel motūs alterius rei, quod pertinet ad augures. Tertiū est, dum facimus aliquid vt nobis manifestetur aliquid occultum, quod pertinet ad sortes: sub quolibet aūt horū multa continentur, vt patet ex *dictis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in omnibus prædictis est eadem generalis ratio peccandi, sed non eadem specialis. Multo enim grauius est dæmones inuocare, quàm aliqua facere, quibus dignum sit, vt se dæmones ingerant.

AD 2^m dicendum, ꝙ cognitio futurorum, vel occultorum est vltimus finis, ex quo sumitur generalis ratio diuinatiōis. Distinguūtur autem diuersæ species secundum ꝓpria obiecta, siue materias, prout scilicet in diuersis rebus occultorum cognitio consideratur.

AD 3^m dicendum, ꝙ res, quas diuinantes attendunt, cōsiderantur ab eis nō sicut signa, quibus exprimant quod iam sciunt, sicut accidit in demonstratione, sed sicut principia cognoscendi. Manifestū est autem ꝙ diuersitas principiorū diuersificat speciem, etiā in scientiis demonstratiuis.

E aere, aeromantia: si aūt in igne, pyromantia: si autē in viscēribus animalium immolatorum in aris dæmonum, vocatur aruspicium. Diuinatio autem quæ fit absque expressa dæmonum inuocatione, in duo genera diuiditur, quorū primum est, quando ad prænoscendū futura aliquid consideramus in dispositionibus aliquarum rerū. Et si quidē aliquis conetur futura prænoscere ex consideratione situs, & motus siderum, hoc pertineret ad astrologos, qui & genethliaci dicuntur, propter natalium considerationes dierū. Si vero per motus, vel voces auium, seu quorumcūq; animaliū, siue per sternutationes hominum, vel membrorum saltⁿ, hoc pertinet generaliter ad augurium, quòd dicitur a garritu auiū, sicut auspiciū ab inspectione auiū, quorum primum pertinet ad aures, secundum ad oculos. In auibⁿ enim huiusmodi præcipue considerari solent. Si vero huiusmodi consideratio fiat circa verba hominum absque intentione dicta, quæ quis retorquet ad futurum, quod vult ꝓnoscere, hoc vocatur omen. Et sicut Valerius Maximus *dicit, ominū obseruatio aliquo cōtractu religioni annexa est: quoniam non fortuito motu, sed diuina prouidentia cōstare creditur, quæ fecit: vt Romanis deliberantibus vtrū ad alium locum migrarēt, forte eo tempore centurio quidā exclamauit, Signifer, statue signū, hic optimē manebimus: quam vocem auditam pro omine acceperunt, transeundi consilium omittentes. Si autem considerentur aliquæ dispositiones figurarum in aliquibus corporibus visui occurrētes, erit alia diuinatiōis species. Nam ex lineamentis manus consideratis diuinatio sumpta, chiromantia vocatur, quasi diuinatio manⁿ. Chiros enim græce dicitur manus. Diuinatio vero ex quibusdam signis in spatula alicuius animalis apparentibus, spatulamantia vocatur.

Ad secundum aūt diuinationis genus, quod est sine expressa dæmonū inuocatione, pertinet diuinatio quæ fit ex cōsideratione eorū, quæ eueniunt ex quibusdā, quæ ab hominibus serio fiunt ad aliquid occultum inquirēdum, siue per protractionem pūctorum, quod pertinet ad artem geomantiæ: siue per considerationem figurarum, quæ proueniunt ex plumbo liquefacto in aqua projecto: siue ex quibusdā schedulis scriptis, vel non scriptis

serētis Dei, ideo &c. Contingit tertio secūdum exteriorem sensum apparere aliqua, quæ nec in veritate, nec in similitudine extra sunt, sed ex parte videntis causa est. Et talia videntur præstigia dæmone cōmouente humores, aut spiritus hominum. Sicut accidit febricitātibus videre similitudines in parietibus, & huiusmodi, vt Philos. dicit in lib. de somno, & vigilia. Contingit & secundum interiorē sensum apparitiones dæmonem causare, vel ꝑ alienationē a sensibus, siue per nimiam attentionem, vt accidit superbis contemplatiuis, qui a dæmone illudūtur in variis imaginibus, siue per vinctionem corporea, quintæ feriæ ad Ipdos Dianæ, vel similia diabolica. Sunt hæc in imaginatione, vt experientia testatur. Fuit vitum est a fide in puerpera digna persona, quæ mihi narrauit se vetulā illam, quæ pro miserat se iturā in suam cameram, nocte illa inuenisse nudam in propria camera, ipsensibiliter constituram: unde & postea conuertit eam ex tali confusione. Ego quoque ab vna muliere amante quendam scio, ꝙ diabolus vnxit eam nudam suadēs illi, ꝙ sic duceret eam ad domum sui dilecti, & postmodum posq̄am fuit extra se multo tempore, & crederet se cū suo dilecto fuisse &c. inuenit se in suo loco ita lassatam, quòd refocillatione indiguit &c. Et nisi ego declarassem ei, ꝙ imaginatio fuit, & ex tali qualitate ita lassa esset, nescisset forte vsq; hodie, quòd illud non fuerit in veritate. Per hæc tamen non negamus quin diabolus, Deo permittente, aliq; personā aliquā voluntariam, etiam corporaliter ducat de loco ad locum. Sed hoc fal-

Libro.ar.

Lib.8.ca.9.

Infra q.96. arti.1.cor. Et 3.cōtr.c. 154.

fallissimè videtur accidere: siue quacumque alia causa alienatio a sensibus contingat, vel sine alienatione a sensibus operatur dæmon in homine, quemadmodū ex infirmitate accidit phrenēticis, qui vident, & audiunt quæ nō sunt. Facit aūt dæmon hæc omnia intus in sensibus, cōmouendo humores spiritus, componendoq; diuersimode, vt diffuse habes ab auctore in q. disputatis de malo, q.16. quæ est de dæmonibus.

¶ In eod. art. 3. q. 95 circa duo reliqua genera diuinationis, vbi nō expresse inuocatur dæmon, aduerte, ꝙ q.a hinc nō habes, nisi diuinationem sumptam ex istis enumeratis in litera esse illicitam, & superstitionis speciē, & diuinatio sonat indebitam vsurpationem diuinę cognitionis, non potes hinc damnare ista, nisi quatenus diuinationis sunt opera, ac per hoc si aliqua horum sint, quę possunt aliter heri, q̄ diuinative, cohibe sententiam, & linguā, & discute prius singula quot modis fieri possunt, anteq̄ damnes opera absolute, & tolerabili intentione facta. Et licet hoc difficile sit, conabor pro viribus illud efficere non exeundo terminos morales, in singulis artic. sequentib. cum ēta tangendo.

¶ In respōsionibus argumentorum aduerte, ꝙ author species diuinationis tot distinxit ex parte intellectus, q.2, s. ex diuersis principiis formalibus adinuicem nō resolubilib⁹, nec ad alia vnius speciei constitutiua principia procedūt, puta, ex lineis, ex vocib⁹, ex sortibus &c. Hęc enim nec adinuicem reducuntur, nec resoluuntur in aliqua principia specifica, sed generica, aut analoga, iuxta eorum conuenientiam. Et quoniam formalium principiorum diuersitas infert formalem diuersitatem obiectorū, ideo author in respōsione ad secundum, diuersitatē formalem obiectorum cum dixisset, probauit eam in respōsione ad tertium ex diuersitate principiorum. Non ergo intelligas in respōsione ad secundum, per diuersas materias rerum, in quibus cognitio quæritur, diuersitatem rerum conquisitarum, puta, auri, argenti, vel vestis &c. sed diuersitatem declaratam in corpore articuli, puta, in terra, in lineis, in vocibus &c.

Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum quartum.

IN art. 4. eiusdem 95. q. primo declarandi sunt termini: deinde discutiendæ sunt rationes conclusionis. In primis scito primo, ꝙ ly illicita, tā in titulo huius articuli, quàm in titulo quatuor sequentium articulorum, licet absolute comprehendat illicitum quouis modo, scilicet venialiter, vel mortaliter, & nō vacat argumentum. Hoc est illicitū, ergo mortale, vbi tamē quæritur de licito, vel illicito ex suo genere, & est sermo de genere contrario virtuti necessariæ ad salutem, dubium non est, ꝙ peccatum mortale principaliter quæritur: quoniam omne sic illicitum, peccatum mortale est, nisi propter imperfectionem actus sit veniale. Et quia sic est in proposito, quoniam de diuinatione, & vniuersaliter de speciebus superstitionis est quæstio, & superstitio vitium est genericum, contrariū religioni necessariæ ad salutem æternam: ideo & cū inquiritur, & cum in conclusione principali responsua dī, ꝙ est illicita, intelligitur de illicito ex suo genere, ac p hoc de mortali peccato. Est ergo literæ sensus, ꝙ inuocatio dæmonum est mortale peccatum ex suo genere.

¶ Scito secundo, ꝙ ly pactum cum dæmone initum, potest dupliciter accipi. Vno modo, pro conuētione aliqua cum dæmone facta, puta, Tu facias, aut dicas hoc, & ego hoc. Alio modo, p̄ sociali actu cum dæmone. Et licet hęc vocabula pactū, & fœdus, sonent conuentionem, ac p hoc cum totiens replicātur hæc verba, videntur sic accipiē da. si quis tamen diligenter consideret intentionem, & verba authoris, hāc primam interpretationem non exiget, sed in secunda permanebit, scilicet de actu sociali. Et intentio quidē authoris manifesta est, quoniam intendit, ꝙ inuocatio dæmonum sit illicita, vt per totum, & spāliter in respōsione ad primum patet, vbi distinguit inquisitionem inuocatiuam dæmonis contra inquisitionem ꝓ occursum dæmonis.

Verba autem authoris ad hoc in litera clara sunt in prima ratione, cum dicit, quòd scilicet est pactum expresse cum dæmone initum per ipsam dæmonis inuocationem. Ex his namque subiunctis verbis, scilicet per ipsam dæmonis inuocationem, explanauit in quo consisteret pactum, scilicet in ipsa inuocatione: ita quòd inuocatio expressa, est pactum expressum, & inuocatio tacita, est pactum tacitum. Constat autem quòd inuocatio est actus sociālis. ergo.

¶ Amplius in q. sequenti in art. 1. ad tertium, authoris verba sunt ista. Exquirere cognitionem futurorum a dæmonibus, non solum est peccatum propter hoc, quòd ipsi futura non cognoscunt, sed propter societatem cum eis initam, quæ etiam in proposito habet locum. Vbi clare manifestat, quòd appellatione pacti intelligit societatem: ita quòd quando legeris pactum, vel fœdus initum, intellige societatem initam expresse per inuocationem, tacite per opus, cui merito dæmon se immiscet. Et bene hæc nota, quòd actus inuocationis, seu cuiuscumq; recursus ad dæmonem, est saltem societas inita, quia est initium societatis cum dæmone, & vocatur pactum initū, sicut etiā societas inita

quoniam societas claudit in se pactum, fœdus, seu conuentionem & si non verbo, saltem facto ipsius societatis, de ipsa societate, vt sic etiam primæ interpretationi locus sit sane intellectæ. Vnde ad rationis primæ discussionem descendere amplius non oportet: quoniam ex eo, quòd societatem initam cum dæmone ex hoc ipso, quòd inuocatur dæmon, manifeste mortale peccatum esse monstratum est, ratio prima clare concludit.

¶ Sed secunda ratio, q̃ ex parte euentus se tenet, non caret ambiguitate, quoniã videtur minus efficax: quoniam euẽtus, licet addat ad grauitatẽ peccati, non tamen constituit peccatũ. Et ꝓpterea ex euentu non potest probari inuocationem esse illicitam: præsertim, quia euentus iste, scilicet deceptionis, non est intentus ab inuocante, sed pręuisus, & in potestate sua remanet, quòd se præseruet a tali euentu in his, quæ sunt necessaria ad salutem.

Id Chryso. cõcio. 2. de Lazaro a med. to. 2. Et Theoph. etiã Mar. i. & Luc. 4.

¶ Ad hoc dicitur, quòd licet euentus, vt est in executione, non constituat actum malum, aut bonum, sed peiorem, vel melioré, vt tamen est in sua causa, constituere potest actum malum: quia sic redundat in obiectum, seu finem, vt patet de boue cornupeta, non incluso a domino post cognitionem eius. Certum est. n. quòd ex hoc ipso, quòd bos est nociuus hominibus, ipsa non inclusio eius mala est siue euentus læsionis sequatur, siue nõ. Vnde in proposito, quia inuocatio dæmonis est ex natura sua nociua humanæ saluti siue sequatur læsio in homine inuocãte, siue non, actus ipse est illicitus. Manifestatur autem actũ istum, quo inuocatur dæmon ad diuinandum, esse ex natura sua nociuum homini ex parte tam dęmonis, quàm hominis. Nam dæmon intẽdit, vtpote hostis, perditionem nostram per omnia opera sua: homo quoq; ex hoc ipso, quòd cognitionem mendicat a dæmone, se offert a d initium saltem credendi illi, & cauendi, vel operandi secundum verba illius, vel saltem secundum proprium iudicium, collatis auditis a dæmone cum occurrentibus. Hæc aũt cum per se ex natura talis inuocationis consequantur, & importent assuefactionem hominis ad credendũ dæmoni astutissimo, & per multa vera scienti deducere hominem in perditionẽ, consequens est, vt actum illicitum reddant. Et hoc est malum, quod in litera ponitur, scilicet, assuefactio ad credẽdum dæmoni: nec est in potestate hominis assueti præseruare se a fallacia. Si enim homines a dæmonum cõuersatione alienos, oporter tam armatos esse: quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates tenebrarũ harum, vt Apost. dicit Ephes. 6. quomodo inermes, immo subditi dæmoni ex hoc ipso, quòd ad eum cõfugiunt, poterunt se præseruare? Diuina namque iustitia deferendi sunt in manu hostili, ad quam recurrunt.

¶ Circa diuinationem, & vniuersaliter inuocationem dæmonũ, dubiũ adhuc vnum occurrit, An possit fieri absq; cultu dæmonis. Et est ratio dubii, quia ex eo, quòd est species superstitionis, sequitur quòd spectet ad cultũ: ex eo vero, quòd aliquis potest inuocare dæmonem, vt socium, aut amicum absque omni oblatione, reuerentia, & cæremonia, apparet, quòd inquisitiones huiusmodi fieri possint absque superstitione, & cultu, quicquid sit de alio genere peccati. Et confirmatur, quia si diuinatio, & huiusmodi inuocationes, essent necessario cum cultu dæmonis, sequereturr, quòd essent manifeste actus infidelitatis protestatiui: ac per hoc facientes hæc, incurrerent pœnas apostatarum, seu hæreticorum. Hæc autem constat esse falsa, vt patet de hæret. c. Accusatus. in 6. vbi ne negotium fidei impediatur, dicitur quòd inquisitores hæresum non se impediant de diuinationibus, & sortilegiis, nisi hæresim sapiant manifeste. Et aliæ sunt in iure pœnæ hæreticorum, & aliæ sortilegorum, vt patet. Non ergo huiusmodi diuinationes, & inuocationes sunt necessario cum cultu dæmonum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd opera diuinationum, & obseruationum, quæ in q. sequen. tractantur, & vniuersaliter inuocationes dæmonum, dupliciter exerceri possunt, s. formaliter, & materialiter. & quòd si formaliter fiant, ad superstitionem, & cultum dæmonum spectant: si autem materialiter, de talibus, etsi vera loqui videat. Nefas. n. est, vt cũ adsit nobis scriptura diuina, a diabolo istruamur.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ sicut Beda dicit, * Luc. 8. nõ velut insciis Dominus inquirit, sed vt cõfessa peste, quã tolerabat, virtus curantis gratior emicaret. Aliud aũt est inquirere aliqd a dæmone sponte occurrente, quod quãdoq; licet ꝓp vtilitatẽ aliorum, maxime qñ diuina virtute potest compelli ad vera dicenda: & aliud dæmonẽ inuocare ad cognitionem occultorum acquirendam ab ipso.

Ad 2m dicendũ, ꝙ sicut August. dicit * ad Simplicianum, non est absurdum credere aliqua dispensatione permissum fuisse, vt non dominante arte magica, vel potẽtia, & ex ratione: quia hæc ordinantur & ex natura sua, & a dæmone, qui hæc instituit ad subiectionẽ hominis respectu dæmonũ. Huiusmodi aũt subiectio ratione excellentiæ diuinæ affectatæ, & inuentæ a dæmonibus, ad superstitionem spectat, sicut subiectio hominis ad Deum, ad religionem, vt prædictũ est. Alio modo, potest fieri materialiter, vt, s. homo separet ab opere animum faciendi id, ad quod opus ordinatur, hoc est, ꝙ nolit subiicere se dęmoni, sed solum tãquam a sciente, vel potente aliquid adiuuari, sicut ab altero homine requireret absque vlla reuerentia &c. & sic ad superstitionem, & cultum materialiter spectãt: quia opera ista materia sunt superstitionis, & cultus, quãuis non fiant tali animo. Nec tamen propterea euaditur peccatum mortale: quia opera ista etiam materialiter spectant ad societatem dæmonum, & constituunt initam societatem formaliter cũ dæmonibus, ac per hoc cum hostibus Dei, & propriis. Constat nãque, quòd societas cum hoste siue consumata, siue inita solum sit, pernitiosa est, & læsæ maiestatis rea, & cum tali hoste, scilicet dæmone, contra fidelitatem, quam Deo debemus eẽ, & cõtra nosipsos, quia dolosi sunt semper vbique, & in omnib⁹. Propterea August. vbi supra, dicit hanc amicitiam infidelem, & dolosam, & proculdubio ad apostasim a Deo pertinet hæc societas. Et si vis perpendere grauitatem huius peccati, respice, quòd sicut ad initium cælestis felicitatis, & patriæ spectat conuersatio in hac vita cum angelis, aut sanctis apparentibus quandoque nobis, ita ad initium æternæ damnationis, & infernalis habitaculi spectat societas cum dæmonibus: et propterea in ea est iniquitas consumata. Vnde patet, quòd vtraque pars quæstionis vera aliquo modo est: absolute tamen, & simpliciter vtrum est, quòd sunt superstitiones, & cultus dæmonum. Propter quod prima ratio dubii concedatur, quòd concludit verum simpliciter: quia dicit, quòd ista implicent cultum dæmonum formaliter, vel materialiter. Rationi autem in oppositum duo dicẽda sunt. Primo, quòd ex distinctione posita in illa Decretali in fauorem fidei non plus habetur, quàm ꝙ quædam diuinationes non habent cultum dæmonum manifestum. Hoc. n. consonat dictis propter illos, qui hæc exercent materialiter tantum. Secundo, quòd referẽdo etiam Decretalem illam ad diuinationes, & sortilegia formaliter, distinguendum est de cultu dæmonum, s. directe, vt sunt ea, quæ in reuerentiam dæmonum ordinantur: qualis est in adorationibus, oblationibus, & huiusmodi, quæ ad idolatriæ speciẽ spectant. Et hæc sapiunt hæresim manifeste, vt patet ex prædictis, & inducunt omnes pœnas apostatarũ, & hæreticorũ: vel indirecte, vt sunt ea, quæ ordinantur ad nostri scire, vel operari per dæmones, quę ad duas vltimas species superstitionis dictum est in art. 2. q. 92. spectare, & in hac & sequẽti q. tractantur. Hæc enim non sapiunt hæresim manifeste: quoniam cultum exhibent dæmoni, eo modo, quo in religione cultum exhibent Deo iurantes per ipsum, pro quanto inuocant dæmoné ad sua cõmoda. Non tamen tantum honorant dæmoné, pro quãto nõ protestantur per hæc eum esse Deum, aut infallibilem veritatem, & huiusmodi, nisi consulant ipsum tamquam scientem, aut potentem omnia: hoc enim manifeste saperet hæresim. & per hæc patet responsio ad cõfirmationem. Hæc autem accipe dicta theologice, quoniam non me impedio, an iuris inter tio sit, quòd contra fortilegos cum injuria sacramentorum &c, sed dispẽsatione occulta, quæ Pythonissam, & Saulem latebat, se ostẽderet spiritus iusti aspectibus regis, diuina eum sentẽtia percussurus. Vel nõ vere spiritus Samuelis a requie sua excitatus est, sed aliquod phantasma, & illusio imaginaria, diaboli machinationibus facta, quam scriptura Samuelem appellat, sicut solent imagines, rerum suarũ nominibus appellari.

Ad 3m dicendũ, ꝙ nulla vtilitas temporalis potest cõparari detrimẽto spiritualis salutis, quod imminet ex inquisitione occultorũ per dæmonum inuocationem.

Articvlvs V.

Vtrum diuinatio, quæ fit per astra, sit illicita.

Ad qvintvm sic procedi-C tur. Videtur quòd diuinatio, quæ fit per astra, non sit illicita. Licitum est enim ex considerat̃ione causarum prænuntiare effectus, sicut medici ex dispositione ęgritudinis prænuntiant mortem: sed corpora cęlestia sunt causa eorum, quæ fiunt in hoc mundo, vt etiam Dionys. dicit 4. cap. de diui. nomi. ergo diuinatio, quæ fit per astra, non est illicita.

In titulo ar. 5. nota tam pro ipso, q̃ pro tribus sequentibus articulis, quòd titulus minus dicit quàm significat. Dixit namq; An diuinatio talis sit illicita, & significat an inquisitio futurorum talis sit illicita. De diuinatione namque D omni definitum est, quòd est illicita: sed an in tali materia, seu via, aut modo inquirendi notitiam futurorum sit diuinatio propria, discutiendum restat.

¶ In artic. eodem repere primo, in quo formaliter consistit illicita per cælestia inquisitio occultorum, scilicet in hoc, quòd est vana, aut falsa: ita quòd sola illa inquisitio occultorum per astra est illicita, quæ est vana, aut falsa, & ne sit quæstio de vanitatis vocabulo, in litera declaratur, ꝙ tunc est vana, aut falsa, quando per ea vult quis prænoscere, quæ per ipsa cælestia prænoscibilia non possunt. Formale ergo ad quod oportet resolui inquisitionem, & consultationes astrorum, est, si id quod quæritur, potest per cælestia prænoscibile. Si enim potest prænoscibile, non est inquisitio vana, aut falsa, non est illicita, non est superstitiosa, non est digna vt dæmon se immisceat, non est prohibita. Et ratio in promptu est, quia naturalis scientiæ opiniones, & coniecturæ non sunt prohibitæ, sed a Deo nobis in perfectionem intellectus adminiculumque datæ. Si autem per cælestia corpora E cognosci nequeunt, inquisitio ipsa ex sua temeritate meretur vt dæmon se immisceat, & quandoque vera, quandoque falsa, prout permittitur iuste a Deo, dicat. Et tunc væ homini illi, qui ad hæc tendit: quoniam diuinatio est, superstitio est, pernities est animæ, vt ex antedictis patet: & huiusmodi inquisitio damnata est ab Ecclesia, & prohibita. Oportet autem & in hoc formali diligenter distinguere modum cognoscendi, seu inhærendi. Nam multum refert, an aliquis ex cælestibus velit scire per certitudinem quid futurum sit: aut scire per coniecturam, quantũ scilicet est ex tali inclinatione. Primo namq; modo, scilicet per certitudinem inquirere cognitionem futurorum cõtingentium ex cælestibus, est vanum, & superstitiosum, diabolicum, ac damnatum ab Ecclesia. Et ratio est, quia futura contingentia non de necessitate causantur a cælo. Secundo autem modo, inquirere cognitionem inclinationum, siue hominum, siue aliarum corporearum ad electiones nostras, quæ naturæ facultatem non excedunt, & alia casualia, siue fortuita, non est malum, nec damnatum. Et ratio est, quia huiusmodi inclinationes sunt effectus corporum cælestium, vt nunc, nunc manifestabitur. Conari autem ad cognoscendum effectus causarum naturalium per eas, non est malum. Propterea author in litera concludendo dicit, Si quis vtatur ad cognoscendum per certitudinẽ futura opera hominũ &c. non dixit ad cognoscendum, sed dixit ad cognoscendum per certitudinem, vt differentiam istam, quam declaramus, intelligeres. Lib. 1. ca. 1. nõ longe a princ. to 3.

¶ In eodem artic. 5. nota regulã vniuersalem de signis corporeis naturalibus, scilicet, quòd tribus modis contingunt. Primo, vt sint non solum signa, sed causæ significantes. Secũdo, vt sint effectus significãtes causam. Et tertio, vt sint effectus multi vnius & eiusdem causæ. Et tũc vnus effectus est signum alterius effectus propter connexionem saltem in causa, quia scilicet repræsentãt causam etiam alterius effectus. Exemplum primi, astra sunt in signa, vt scriptura dicit in principio Genesis. Exemplum secundi, in litera ponitur fumus signum ignis. Exemplũ tertii, iris, seu arcus signũ serenitatis, quia est effectus causæ cõmunis sibi, & sereni tati. Ad aliquid horum memento recurrere, quando signa corporalia in natura dicuntur, si resolute apperis intelligere, & loqui. Et hæc bene nota propter imagines, auguria, somnia &c. Li. 4. cap. 3. in princ. to. 1. Ar. 1. & 2.

¶ 2 Præt. Scientia humana ex experimentis originem sumit, vt patet per Philosoph.* in 1. Metaph. sed per multa experimenta aliqui comperierunt, ex consideratione syderum aliqua futura posse prænosci. ergo non videtur esse illicitum tali diuinatione vti.

¶ 3 Præt. Diuinatio dicitur esse illicita inquantum innititur pacto cum dęmonibus inito: sed hoc nõ fit in diuinatione, quæ fit per astra, sed solum consideratur dispositio creaturarum Dei. ergo videtur ꝙ hmõi diuinatio non sit illicita.

Sed contra est, quod August. * dicit in 4. confess. Illos planetarios, quos Mathematicos vocant, consulere non desistebam, quasi nullum esset sacrificium, & nullæ preces ad aliquem spiritum ob diuinationem dirigerentur: quod tamen christiana, & vera pietas expellit & damnat.

Respon. Dicendum, quòd sicut dictum * est, diuinationi, quæ ex opinione falsa, vel vana procedit, ingerit se operatio dæmonis, vt hominum animos implicet vanitati, aut falsitati. Vana autẽ, aut falsa opinione vtitur, si quis ex cõsideratione stellarum futura velit prænoscere, quæ per ea prænoscibilia non sunt, & ex consideratione occulta, quæ Pythonissam, & Saulem latebat, se ostẽderet spiritus iusti aspectibus regis, diuina eum sentẽtia percussurus. Vel nõ vere spiritus Samuelis a requie sua excitatus est, sed aliquod phantasma, & illusio imaginaria, diaboli machinationibus facta, quam scriptura Samuelem B appellat, sicut solent imagines, rerum suarũ nominibus appellari.

Ad 3m dicendũ, ꝙ nulla vtilitas temporalis potest cõparari detrimẽto spiritualis salutis, quod imminet ex inquisitione occultorũ per dæmonum inuocationem.

Articvlvs V.

Vtrum diuinatio, quæ fit per astra, sit illicita.

Ad qvintvm sic procedi-C tur. Videtur quòd diuinatio, quæ fit per astra, non sit illicita. Licitum est enim ex considerat̃ione causarum prænuntiare effectus, sicut medici ex dispositione ęgritudinis prænuntiant mortem: sed corpora cęlestia sunt causa eorum, quæ fiunt in hoc mundo, vt etiam Dionys. dicit 4. cap. de diui. nomi. ergo diuinatio, quæ fit per astra, non est illicita.

In titulo ar. 5. nota tam pro ipso, q̃ pro tribus sequentibus articulis, quòd titulus minus dicit quàm significat. Dixit namq; An diuinatio talis sit illicita, & significat an inquisitio futurorum talis sit illicita. De diuinatione namque D omni definitum est, quòd est illicita: sed an in tali materia, seu via, aut modo inquirendi notitiam futurorum sit diuinatio propria, discutiendum restat.

¶ In artic. eodem repere primo, in quo formaliter consistit illicita per cælestia inquisitio occultorum, scilicet in hoc, quòd est vana, aut falsa: ita quòd sola illa inquisitio occultorum per astra est illicita, quæ est vana, aut falsa, & ne sit quæstio de vanitatis vocabulo, in litera declaratur, ꝙ tunc est vana, aut falsa, quando per ea vult quis prænoscere, quæ per ipsa cælestia prænoscibilia non possunt. Formale ergo ad quod oportet resolui inquisitionem, & consultationes astrorum, est, si id quod quæritur, potest per cælestia prænoscibile. Si enim potest prænoscibile, non est inquisitio vana, aut falsa, non est illicita, non est superstitiosa, non est digna vt dæmon se immisceat, non est prohibita. Et ratio in promptu est, quia naturalis scientiæ opiniones, & coniecturæ non sunt prohibitæ, sed a Deo nobis in perfectionem intellectus adminiculumque datæ. Si autem per cælestia corpora E cognosci nequeunt, inquisitio ipsa ex sua temeritate meretur vt dæmon se immisceat, & quandoque vera, quandoque falsa, prout permittitur iuste a Deo, dicat. Et tunc væ homini illi, qui ad hæc tendit: quoniam diuinatio est, superstitio est, pernities est animæ, vt ex antedictis patet: & huiusmodi inquisitio damnata est ab Ecclesia, & prohibita. Oportet autem & in hoc formali diligenter distinguere modum cognoscendi, seu inhærendi. Nam multum refert, an aliquis ex cælestibus velit scire per certitudinem quid futurum sit: aut scire per coniecturam, quantũ scilicet est ex tali inclinatione. Primo namq; modo, scilicet per certitudinem inquirere cognitionem futurorum cõtingentium ex cælestibus, est vanum, & superstitiosum, diabolicum, ac damnatum ab Ecclesia. Et ratio est, quia futura contingentia non de necessitate causantur a cælo. Secundo autem modo, inquirere cognitionem inclinationum, siue hominum, siue aliarum corporearum ad electiones nostras, quæ naturæ facultatem non exce-

dunt, & alia casualia, siue fortuita, non est malum, nec damnatum. Et ratio est, quia huiusmodi inclinationes sunt effectus corporum cælestium, vt nunc, nunc manifestabitur. Conari autem ad cognoscendum effectus causarum naturalium per eas, non est malum. Propterea author in litera concludendo dicit, Si quis vtatur ad cognoscendum per certitudinẽ futura opera hominũ &c. non dixit ad cognoscendum, sed dixit ad cognoscendum per certitudinem, vt differentiam istam, quam declaramus, intelligeres. Lib. 1. ca. 1. nõ longe a princ. to 3.

¶ In eodem artic. 5. nota regulã vniuersalem de signis corporeis naturalibus, scilicet, quòd tribus modis contingunt. Primo, vt sint non solum signa, sed causæ significantes. Secũdo, vt sint effectus significãtes causam. Et tertio, vt sint effectus multi vnius & eiusdem causæ. Et tũc vnus effectus est signum alterius effectus propter connexionem saltem in causa, quia scilicet repræsentãt causam etiam alterius effectus. Exemplum primi, astra sunt in signa, vt scriptura dicit in principio Genesis. Exemplum secundi, in litera ponitur fumus signum ignis. Exemplũ tertii, iris, seu arcus signũ serenitatis, quia est effectus causæ cõmunis sibi, & sereni tati. Ad aliquid horum memento recurrere, quando signa corporalia in natura dicuntur, si resolute apperis intelligere, & loqui. Et hæc bene nota propter imagines, auguria, somnia &c. Li. 4. cap. 3. in princ. to. 1. Ar. 1. & 2.

¶ In eodem 5. art. circa exemplionem eorum, quæ fiunt, & sunt per accidens a causalitate corporũ cælestium, qualia sunt casualia, & fortuita, nota duo simul, & quomodo se habet rei veritas iuxta communem philosophiæ doctrinam, & quantum, & ad quid valeat ratio literæ ad hæc allata.

¶ Scito igitur, quòd ea quæ iunguntur per accidens, siue secundum locum, vt locus sepulcri, & locus thesauri, cum quis fodiendo sepulcrum inuenit ibi thesaurum, siue secundum tempus, vt tempus tonitrui, & tempus deambulationis animalis, puta, bouis cum boue deambulante, tonat, siue quomodocumque aliter iungantur per accidens, possunt dupliciter considerari. Primo, vt sic, hoc est, inquantum sint entia per accidens, hoc est, quòd consideretur hoc totum, locus sepulcri, & locus thesauri, & sic de aliis. Secundo, secundum ambas seorsum, puta, locus sepulcri secundum se. Nec solum possunt dupliciter considerari, sed etiam possunt referri secundum rei veritatem ad diuersas causas, scilicet naturales, vel rationales. Et est tanta inter has relationes distantia, ꝙ quomodocumque considerata, etiam per accidens, si ad rationales causas referantur, possunt habere causam per se. Immo omnia habent diuinam prouidentiam pro per se causa: quoniam nihil ei comparatum est prꝛter illius intentionem. Si autem referantur ad causas naturales, quales sunt omnia corpora, sic secũdum suas partes possunt habere suas per se causas: ita quòd hic sit locus thesauri, ab aliqua est causa: & similiter, quòd hic sit locus sepulcri, ab aliqua causa est. Seu in naturalibus, quòd bos deambulet hora tertia, aliquã habet causam: sed hoc totum quòd tempus ambulationis, & tempus tonitrui sit vnũ & idem, nullam habet vnam naturalem causam: quia hoc totum non est vnum, sed multa simpliciter. Omnis autem causa naturalis determinata est ad vnum, & ad hoc affertur ratio literæ. Notanter autem dixi, vnam causam naturalem, quoniam

quoniam illud totum habere multas causas naturales concurrentes simul per se, quandoque non inconuenit, puta, Martem & Saturnum concurrentes in tali signo, & aspectu &c. Nec contra hoc affertur ista ratio. In causis namque naturalibus inueniuntur duo, scilicet virtus causatiua, & conditio causarum, vt appropinquatio fitus &c. Ratio litere inducta est ad ostendendum, quòd cause naturales ex virtute causatiua non possunt hens per accidens secundum se totum. An autē possint ex concursu causarum quandoque, nihil in litera dicitur. Sed hæc altioris sunt speculationis, & tractata in 115. q. primi lib. Nec tamē propter hæc quę dicta sunt, ne profitētes philosophiam, derideant rationem quasi insufficiētem, supponenda sunt causalia, seu fortuita corporibus cælestibus, omnibus simul sumptis: quoniam secūdum veritatem a toto cælo nō necessario eueniunt hæc propter naturā possibilis, seu potentiæ cōtradictionis inuentam in istis inferioribus, quæ sunt materia actionum cælestiū, vt ibidem declaratum est. Excipiuntur ergo a cælestium corporum omnium simul actionib⁹ necessario inferentibus effectus, duo genera rerū. Scientia per accidens, casualia, vel fortuita, & omnia voluntaria, vt sic. Vtraque tamen cælestibus causis subesse aliquo modo non est negandum: quoniam casualia, ac fortuita secundum partes constat ad inclinationes aliquas ex cælo deriuatas, sequi, vt author expresse dicit in lib. 3. contra gent. cap. 92. dicens. Potest esse, q̄ ex inclinatione cælesti inclinatur aliquis ad eligendum aliquid, cui coniungatur per accidens aliquod commodū, & ex alia inclinatione aliud, & ex tertia tertium, non aūt ita q̄ ex vna inclinatione inclinetur ad omnia. hæc ille. Vnde habes, quòd non minus, sed maius est iudicium de concursu causarum cælestium causantium inclinationes, & q̄ potest simul concurrere inclinatio ad inueniendum thesaurum cū inclinatione ad fodiendum puteum, cum non sit maior ratio de cōcursu harum, q̄ aliarum. Veruntamen scito, q̄ cōiter istæ inclinationes non exeunt simul in opera, sed concurrit cōiter inclinatio cæli cum aliqua actione ordinata ad cognitū finem. Ita q̄ Sortes. v.g. inclinatus ad submersionē in aquis, stimulatur p modū passionis ad eundum iuxta aquas, vel in aquas, nesciens p̄p quid ita incitatur: & p̄p aliquod negotium occurrens nauigat, vel ad aquas vadit ex alio propositio, & sic submergitur. & simile est in aliis. Vbi vides, q̄ submersio euntis ad tale negotiū, ibi est effectus casualis, seu fortuitus, & per accidens. Et totū hoc non habet vnā, sed duas causas, s. cælum, & propositum hominis ad eundum: & q̄ ille homo non necessitatur a cælo, sed incitatur per modum passionis, hoc est, per modum, quo illa tristitia, amor, odium &c. incitat voluntatem nostrā. Et q̄ si in illo homine esset tunc vna alia inclinatio cælestis ad tale negotium ibi tractandum, quale elegit, tunc tale per accidens esset secundum vtramque sui partem a cælo non necessario, sed inclinatiue: ac per hoc, totū hoc, s. submersio euntis ad tale negotium, esset, inclinatiue tamen, a cælo propter concursum inclinationum simul. Simili quoque modo sortimur a cælo inclinationes ad eligendum multa: quibus inclinationibus fit quandoque vt ille inclinetur ad eligendum casta, alter venerea, alter naturalia, alter contra naturam, alter religiosa, alter ambitiosa. Habent enim electiones, & opera nostra prō causis quandoq; non solam, aut purām voluntatem, sed voluntatem motam a corporibus, in quibus sunt istæ inclinationes a natura prouenientes. Et propterea, quāmuis opera nostra, vt sunt a voluntate, nō subsint cælo, vt tñ sunt a corporalibus, subsunt cælo, sicut subsunt passionibus nostris. Et quemadmodum sapiens dominatur passionibus suis, ita dominabitur astris. Videat ergo vir sapiens, vt cū instigatur ad mala, aut periculosa, non sectet stimulos hos, sicut nec passiones sequi debet. Cum autem ad bona, si ratio non obstet, sectetur illa, etiam si nesciat propter quid: quoniā ad bona agitur quodammodo a superioribus causis. Cauendus ergo triplex est error in hui⁹modi. Primo, vt nō quæramus ex cælestibus supernaturā lia, qualia sunt mysteria fidei. Secūdo, vt nullū contingentium quæramus ex cælestibus cognoscere per certitudinem. Tertio, vt cognitioni per coniecturam, quam ex cælestibus habere quærimus, non inhæreamus secūdum affectum, & executionem tamquàm legi, vt faciūt forte multi principes, qui non exirent domo, aut equitarēt sine calculo cæsti, habētes quinternos, diarios, vel hebdomadarios, tamquàm leges suorum operum, astrologorum computo conditos. Iste namque error parum, aut nihil distat a secundo. Secundus namque est error in intellectu contra naturam, & gratiam: iste autem in voluntate contra naturæ, & gratiæ libertatem. Et errantes in secundo digni sunt venia, quia ignoranter peccant: errantes autem in tertio digni sunt duplici pœna, quia scientes corpora cælestia non pluſquàm passiones nostras posse, subiiciunt seipsos corporalibus, & in captiuitatem seipsos redigunt, nō in obsequium Christi, sed diaboli. Et verificatur de eis illud propheticum: Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Homo namque secundum rationis dominium super corporalia omnia in honore est. Et qui hoc non intelligit facto, sed tamquā subditus corporalibus operatur ex proposito, cōparatur iumentis, immo viliori iumentis, quæ natura, non vilitate animi subsunt corporalibus. Et propterea iuste a Deo similis factus est illis, quia. s. curam de eo habet Deus, sicut de iumentis. s. propter bonum aliorum, non p̄p bonum sui: & propterea traduntur dæmonibus gubernandi, qui tales sunt. Quilibet. n. horum triū errorum peccatum mortale est ex suo genere: quia inhæsionē importat animi humani ad cælestia corpora supra eorum facultates. Hoc enim patet ex dictis superstitiosum, & demoniacū esse. Sapientes autem, si cælestes influxus nosse volunt, non vtuntur eis vt legibus, sed dominantur eis vtentes rationis iudicio, atque gratiæ diuinæ lumine, & adiutorio, si christiani sunt. Et ex his patet, qūo intelligendum est, q̄ corpora cælestia non sunt supra electiones, & opera nostra voluntaria: & qūo damnata, vel non damnata est cōsultatio astrologorum circa natiuitates hominū, & sequentia, & hmōi. Hæc. n. si ad certitudinē cognitionis contingentium ordinentur, vel, q̄ idem est, si vt lege vtendū est talī figura natiuitatis &c. diabolica sunt, damnata sunt. Et hoc intendit Augustinus in 4. confess. &c. Si autem fiant ad coniecturam habendum naturalium inclinationum, & dominandum corporalibus sapientis, mala non sunt, prohibita non sunt, vt patet ex antedictis. Et scito, quòd licet quandoque veritas aliqua ex istis habeatur, tam debilis tamen est ratio coniecturæ, vt vix coniectura sit. Et hoc propter humanam ignorantiam, maxime partis causarum cælestium, & proximarum. Totum enim id, quod cognoscimus in huiusmodi, non meretur dici pars quantumcumque minima eorum, quę ignoramus de eodem effectu: Quoniam astra sūt nobis ignota, quomodo se habeant adinuicem, & ad nos, & quotidie vsquequo complet⁹ sit semel totus cursus cælestiū, qui ante triginta sex millia annorum non completur: quotidie inquam, est nouus stellarū cæli situs, qui numquàm fuit consideratus, ad quem zelati planetæ & astra, quis scit, quàm causalitatē induant, mutent, perdāt? &c. Taceo de calculo motuum, quoniam impossibile forte est habere instrumēta, q̄b⁹ ad amussim sciāt ortū & occasum, vt ab ipsis audio astrologis.

Lib. 3. text. 41. com. 2.

Lib. 2. text. 19. com. 2.

Lib. de sensu & sensib. mo.

¶ *Super Quæstionis nonagesimequintæ Articulum secundum.*

IN art. 6. eiusdem quæstio. 95. circa causas, & significationes somniorum, aduertēda sunt multa. Primo, quo ad causas naturales intrinsecas, quot modis fiant, & quid significent, ad medicos & physicos spectat: Significant siquidem semper suas cās naturales, vt humores aliquos causantes mot⁹ illos in phantasia, vt in litera dicitur: vel superfluitatem potus vini, causantis distorsionem somniorum, vt Arist inquit de som. & vig. & alia huiusmodi. Secundo, quo ad causas extrinsecas naturales, & præcipue corpora cælestia, quòd quique cælestia corpora vnū & eundem effectum producunt in duplici esse, scilicet in esse materiali naturali, & in esse proportionali, seu conformi. Verbi gratia. Pluuia futura primo producitur in quodam effectu conformi ipsi pluuiæ in animali crocitante, & deinde producitur in esse materiali, quando actualiter pluit. Et tunc crocitatio auis est signum pluuiæ, tamquàm coeffectus vnius cōmunis causæ vtriusq;. Et hoc modo somnia, quæ a corporibus cælestibus habemus, sunt signa futurorum euentuum. Præcausant nāque in hominibus motus phantasię cōformes ipsi cōmuni causæ, & effectui futuro: ita quòd somniū, & futurus effectus, sunt effectus vnius communis causæ cælestis, & propterea somnium significat illum effectum futurum. Et propterea author dicit in litera, quòd secundum hoc, præcognitiones futurorum plurimū sunt ex somniis. Qualis autem huiusmodi conformitas sit, non videtur ratione comprehendi, quoniam in ordine ad causam

Lib. 1. Eth. ar. tit. 10. 5. lib. de Anima, text. 42. & 43. to. 2.

videtur esse analoga quædam similitudo, quoniam phantasia nostra non nisi analogice cœlestibus causis similis efficitur. Non enim est in phantasia similitudo sideris talis, quando a tali sidere mouetur, sed motus conformis & analogice correspondens, vt effectus proportionatus tali sideri in tali patiente. In ordine vero ad futurum effectum, quandoque videtur habere rationem idoli, seu similitudinis. Quemadmodum apparent in speculo imagines rerū, & experimur in nobis intus habere multorum simulacra. Et hoc Arist. in libro de somno & vigilia expresse: & dixit artificiosissimum esse somniorum iudicem, qui potest similitudines inspicere, quoniā plures impediūtur huiusmodi similitudines propter motus nostros proprios, sicut cōtingit i aquis motis idola dissipari. Et talia fuisse somnia Ioseph de manipulis, & Sole, & Luna, & stellis, patet, nō curando a quo fuerint. Quandoque autem habet rationem non similitudinis, sed proportionis, sicut si motus crocitantis repræsentat pluuiam, non q̄ fiat in imaginatione animalis imago pluuiæ, sed quia fit motus quidā correspondens pluuiæ. Et hoc videtur frequenter accidere. Talia autē videtur fuisse pincernæ, & pistoris in carcere cū Ioseph somnia. Sed quia latent nos proportiones, & correspondentię motuum phantasiæ in nobis ad futuros, vel existentes effectus, quis motus cui respondeat effectui: iō artificiosissimus index, & interpres somniorum esset, si quis sciret aut cuius causæ cælestis sit effectus talis motus phantasiæ, aut cui effectui correspondeat: sed hoc scire p̄ certitudinē impossibile est: qm̄ id quod habet multas causas, neutram determinate monstrat, vt in 2. Posteriorum, patet. Constat aūt nullum esse somnium a cælo, q̄d non possit exire alia causa prouenire, & consequenter non significare illum effectum, quem significaret, si a cælo esset. Et hoc bene nota tu, qui philosopharis. Et, propter hoc ego, qui tot habui in vita mea somnia vera de remotis præcipue, hoc modo, scilicet per huiu⁹modi correspondentiam, & aliquam similitudinem, vt si ea scripsissem cum suis euentibus, quorū forte aliqui adhuc pendent, non mirarentur philosophi & theologi, sed stuperent, incertus de causa eorundem, sto suspensus, nec vmquàm me, aut mea illis credidi, ne forte illusio dæmoniaca se immisceat. Fateor tñ q̄ paucorum, aut nullorum interpretationem determinatam noui ante euentum. Tertio, quo ad cautelam in significationibus somniorum, quoniā oportet omnes cautelas, quæ circa cognitionem futurorum quæ ex cælestibus causant corporibus, puta, siccitates, & pluuias, & alia hmōi, non erit illicita diuinatio, nec superstitiosa. Et secundū hoc patet responsio ad primū.

Lib. 2. de Anima text. 19. com. 2.

Eodem c. 17 in fin. to. 3.

3. contra c. 54. Et opu. 25. c. 4.

AD 2um dicendum, quòd hoc, q̄ astrologi ex consideratione astrorum frequenter vera prænuntiāt, contingit dupliciter. Vno quidem modo, quia plures hominum passiones corporales sequuntur: & ideo actus eorum disponuntur, vt in pluribus, secūdum inclinationem cælestium corporum. Pauci autem sunt, idest, soli sapientes, qui rōne huiusmodi inclinationes moderentur: & ideo astrologi in multis vera prænuntiant, & præcipue in communibus euentibus, qui dependent ex multitudine. Alio modo propter dæmones se immiscentes. Vnde Augustinus in *2. super Gen. ad literam dicit, Fatendum est, quādo a Mathematicis vera dicuntur, instinctu quodam occultissimo dici, quem nescientes humanæ mentes patiuntur: quod tamen ad decipiendos homines fit spirituum immundorum, & seductorū operatione, qui quadam vera de temporalibus rebus nosse permittuntur. Vnde* cōcludit. Quapropter bono christiano, siue Mathematici, siue quilibet impie diuinantium, & maxime dicentes vera, cauendi sunt, ne consortio dæmoniorum animam deceptam pacto quodam societatis irretiant. Et per hoc patet responsio ad Tertium.

Lib. 2. c. 17. non procul a fin. to. 2.

ARTICVLVS VI.

Vtrum diuinatio quæ fit per somnia, sit illicita.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ diuinatio, quæ fit per somnia, non sit illicita.

turorum ex corporibus cælestibus dictæ sunt, adhibere. Et tãto plus oportet hic esse cautioré, & minus cõiicere ex somnio, quãto somnium incertissimus effectꝰ est cæli. Si enim cognita cælesti causa i aliis coniecturarum generibus trepida res ſtat coniectura futurorum, quid dicendum est, quando ẽt ignoratur, quòd hoc iudiciũ, scilicet somniũ a cælesti est causa? Ex somniis igitur soli suspicioni locus relinquitur circa futura contingentia. Quarto, quo ad peccatum, quia inuenitur in adhæsione ad somnia pectatum omnibus supradictis tribus modis, quibus inuenitur in sequendo cælestia: & vltra hæc inuenitur error in attribuendo somniũ vni determinatæ causæ, puta, cælo. Est enim iste error contra omnem rationem, vt Aristo. docet in 2. Posteriorum: quoniam, vt dictum est, effectus potens prouenire a pluribus causis, nullam earum determinate infert. Incerta est ergo oís ex somnio coniectura pendẽs ex causa extrinseca. Et si quis incerta causa vt certa vteretur, proculdubio vane inquireret quo ad modũ, pro quanto supponeret certũ, quod est dubium, & consequenter acciperet coniecturam certam, quæ est dubia. Et periculose iste erraret, nõ tamen pernitiose, si infra latitudinem coniecturæ maneret. Quòd. n. periculose erraret, patet, quia facile posset decipi a dæmone, ex quo indicia, quæ incertum est esse a cælo, accipit vt certa a cælo. Non pnicioſe aũt pro quanto infra latitudinem coniecturæ ex cælo, haberi possibilis ver ſatur. Vnde author in litera duobus modis superstitionẽ esse in somniis cõcludit, quando scilicet est expressa innocatio dæmonum, vel quãdo somnia extẽduntur ad ea, quæ non

Art. 2. & 5.

Vti enim instructione diuina non est illicitum: sed in somnijs homines instruuntur a Deo. dicitur. n. Iob 33. Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiũt in lectulo, tunc aperit, scilicet Deꝰ, aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina. ergo vti diuinatione, quæ est per somnia, nõ est illicitũ.

¶ 2 Præt. Illi qui interpretãtur somnia, proprie vtuntur diuinatione somniorum: sed sancti viri leguntur somnia interpretati, sicut Ioseph est interpretatus somnia pincernæ Pharaonis, & magistri pistorum, vt legitur Genes. 40. & somnium Pharaonis, vt legitur Gene. 41. & Daniel interpretatus est somnium Regis Babylonis, vt habetur Dan. 2. & 4. ergo diuinatio somniorum non est illicita.

¶ 3 Præt. Illud quod cõmuniter homines experiuntur, irrationabile est negare: sed oẽs experiunt somnia habere aliquam significationẽ futurorum. ergo vanum est negare somnia habere vim diuinationis. ergo licitum est eis intendere.

SED CONTRA est, quod dicitur Deuter. 18. Non inueniatur in te, qui obseruet somnia.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictũ *est, diuinatio, quæ innititur falsæ opinioni, est superstitiosa, & illicita. Ideo considerare oportet, quid sit verum circa præcognitionẽ futurorũ de somnijs. Sunt aũt somnia futurorum euentuũ qñq; quidem causa, puta, cũ mens alicuius solicita ex his quæ videt in somnijs, inducitur ad aliquid faciendum, vel vitandũ. Qñque vero somnia sũt signa aliquorum futurorum euentuũ, inquantũ reducuntur ad aliquam causam cõem somnijs, & futuris euẽtibꝰ: & secũdũ hoc plurimũ præcognitiones futurorũ in somnijs fiunt. Est ergo considerandum quæ sit causa somniorũ; & an possit esse causa futurorũ euentuũ, vel ea possit cognoscere. Sciendum est ergo, q̃ somniorũ qdẽ qñq; est cã interius, qñq; exterius. Interior autem somniorum causa, est duplex. Vna quidem animalis, inquãtum. s. ea occurrunt hominis phantasiæ in dormiẽdo, circa quæ eius cogitatio, & affectio fuit immorata ĩ vigilãdo: & talis causa somniorum nõ est causa futurorum euentuũ: vnde hmõi somnia per accidẽs se habent ad futuros euentus, & si quandoq; simul concurrant, erit casuale. Quandoq; vero causa intrinseca somniorum est corporalis. Nam ex interiori dispositione corporis formatur aliquis motus in phantasia cõueniens tali dispositioni, sicut homini in quo abundant frigidi humores, occurrunt in somnijs, q̃ sit vel in aqua, vel niue: & propter hæc medici dicũt esse intẽdẽdũ somnijs ad cognoscendum interiores dispositiones. Causa autem somniorũ exterior, similiter est duplex. s. corporalis, & spiritualis. Corporalis quidem, inquantum imaginatio dormientis immutatur vel ab aere continenti, vel ex impressione cælestis corporis, vt sic dormienti aliquæ phantasiæ appareant cõformes cælestium dispositionum. Spiritualis aũt causa est, quandoq; quidem a Deo, qui ministerio angelorũ aliqua hominibus reuelat in somnijs, secundum illud Num. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somniũ loquar ad illũ. Quandoque vero operatione dæmonum aliquæ phantasiæ dormientibus apparent, ex quibus quandoq; aliqua futura reuelant his, qui cum eis habent pacta illicita. Sic ergo dicendum, q̃ si quis vtatur somnijs ad præcognoscenda futura, secundũ quòd somnia procedũt ex reuelatione diuina, vel ex causa naturali intrinseca, siue extrinseca, quantum potest se virtus talis extendere, non erit illicita diuinatio. Si autem huiusmodi diuinatio causetur ex reuelatione dæmonum, cum quibus pacta habent expressa, quia ad hoc inuocantur: vel tacita, quia huiusmodi diuinatio extenditur ad quod se nõ potest extendere, erit diuinatio illicita & superstitiosa. Et per hoc patet respõsio ad obiecta.

F

G

H

ARTICVLVS VII.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulũ septimũ.*

Vtrum diuinatio quæ sit per auguria, & omina, & alias huiusmodi obseruationes exteriorũ rerũ, sit illicita.

I

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videt̃ q̃ diuinatio, quæ fit per auguria, & omina, & alias hmõi obseruationes exteriorũ rerum, non sit illicita. Si enim esset illicita, sancti viri ea nõ vterẽtur: sed Ioseph legitur, quòd augurijs intendebat. Legitur enim Gen. 44. quòd dispẽsator Ioseph dixit: Scyphũ quẽ furati estis, ipse est ĩ quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet. & ipse postea dixit fratribus suis: An ignoratis, quòd non sit similis mei in augurandi scientia? ergo vti tali diuinatione non est illicitum.

¶ 2 Præt. Aues aliqua circa futuros euẽtus temporum naturaliter cognoscunt, secundum illud Hiere. 8. Miluus in cælo cognouit tẽpus suum, turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui: sed naturalis cognitio est infallibilis, & a Deo. ergo vti

K

In art. 7. eiusdem quæst. 95. duo tantum scribenda sunt: quoniam ex dictis in præcedẽtibus patet, quomodo signa ex auibꝰ, & animalibus sumuntur, & quæ subsunt cælestibus corporibus. Primum est, quòd cum in litera dicitur, q̃ non extendantur signa animaliũm, nisi ad ea quæ aliqualiter possunt ad huiusmodi animalia pertinere, & redditur ratio: quia consequuntur cognitionem, & instinctum ad necessaria suæ vitæ, non intelligas p hoc, excluſa humana a signis animalibus, tãquam nihil pertinẽtia ad illa animalia. Oportet namque recolere, q̃ vna eadẽque cælestis causa mouet animalia, & humana, dispositiones tamen

3. contra c. 154. Et op. 25. c. 4. & 5. Et Ephe. 1. lect. 4. fin.

se possunt extendere, vt sunt habere certitudinem de contingentibus, & alia quæ subterfugiunt etiam cælestia corpora &c. Tunc enim est tacita cum dæmone societas. Nihil autẽ horũ accidit in proposito casu, sed aut mentis compos non est, aut ignorans valde, aut pertinax, qui sic erraret, nisi tot signa cælestis influxꝰ haberet, vt minus grauiter peccaret. Mortale tamen non video, nisi ratione contemptus.

tamẽ quo ad voluntatia, ac per hoc esse ſtum quandoq; sat in animali conformem effectui causando in humanis. verbi gratia. Cælum inclinãs humana ad bella, causat in animalibus dispositiones colericas, ex qb⁹ prodeunt tales motus, aut voces, mugitus, garritus &c. animaliũ. Vnde cognitor hmõi confortitatum, coniecturam sumet futuri belli inter homines. Et sic verificatur, q̃ motus a fialium sunt ratione pertinentiũ ad se, & cum hoc significant quandoq; communis causæ cælestis coeffectum in humanis. Quòd autem directe ea quæ in auibus sunt, ad nostra referantur & stultum, & superstitiosum est. Secundũ est, quòd accipere quandoque omen oratione præmissa, vel tamquãm ex diuina datũ prouidentia, non est peccatũ, vt in responsione ad tertium habes. si tamen ex hoc persona non se imprudenter periculo exponat mali, quoniam nõ propterea excusaretur: sua enim credulitas, aut oratio nõ debet facere hominẽ præcipitem. Oportet. n. diuinũ percipere lumen, aut præceptum ad hæc, & non ex sola hac facili credulitate, aut fiducia moueri ad opus. Omen namque ad cognitionem, non ad operationem licitum ex nostra erga Deum fiducia, intelligitur.

A

cognitione auium ad præcognoscendum futura, quod est augurari, non videtur esse illicitum.

¶ 3 Præt. Gedeon in numero sanctorum ponitur, vt patet ad Hebr. 11. sed Gedeon vsus fuit omine ex hoc, quòd audiuit recitationẽ, & interpretationem cuiusdam somnij, vt Iudic. 7. dicitur. Similiter Eliezer seruus Abrahæ, vt legitur Genes. 14. ergo videtur quòd talis diuinatio non sit illicita.

SED CONTRA est, quod dicitur Deut. 18. Non inueniatur in te qui obseruet auguria.

RESPON. Dicendum, quòd motus, vel garritus auiũ, vel quæcumq; dispositiones in huiusmodi rebus consideratæ, manifestum est, quòd non sunt causa futurorum euentuum: vnde ex eis futura cognosci non possunt, sicut ex causis. Relinquitur ergo, quòd si ex eis aliqua futura cognoscãtur, hoc erit inquantum sunt effectus aliquarum causarum, quæ ẽt sunt causantes, vel precognoscentes futuros euentus. Causa autem operationum brutorum animaliũ est instinctus quidam, quo mouentur motu naturali: non enim habent dominium sui actus. Hic autẽ instinctus potest ex duplici causa procedere. Vno quidem modo, ex causa corporali. Cum enim bruta animalia non habeant nisi animam sensitiuam, cuius omnes potentiæ sunt actus corporalium organorum, subiacet eorum anima dispositioni cõtinentium corporum, & primordialiter cælestium: & ideo nihil prohibet aliquas eorum operationes esse futurorum signa, inquantum conformantur dispositionibus corporum cælestium, & aeris cõtinentis, ex quibus prouenit̃ aliqui futuri euentus. In hoc tamen duo considerari oportet. Primum quidem, vt operationes huiusmodi non extendantur, nisi ad præcognoscẽda futura, quæ causantur per motus cælestium corporum, vt supra dictum* est. Secundo, vt non extendant̃, nisi ad ea quæ aliqualiter possunt ad huiusmodi animalia pertinere. Consequuntur enim per cælestia corpora cognitionem quandam naturalem, & instinctum ad ea, quæ eorum vitæ sunt necessaria: sicut sunt immutationes, quę fiunt per pluuias, & ventos, & alia huiusmodi. Alio modo, instinctus huiusmodi causantur ex causa spirituali, s. vel ex Deo, vt patet in columba super Christum descẽdente, & in corvo qui pauit Heliam, & in cete qui euomuit, & eiecit Ionam. Vel etiam ex dæmonibus, qui vtuntur huiusmodi operationibus brutorum animalium ad implicandos animos hominum vanis opinionibus. Et eadem ratio uidetur esse de omnibus aliis huiusmodi, præterquàm de ominibꝰ: quia uerba humana, quę

Art. 5. & 6. huius q.

B

Ad 1^m dicendum, quòd illa authoritas loquitur de cognitione auium respectu eorum, quæ ad eas pertinent: et ad hæc præcognoscẽda, considerare earum voces, & motus non est illicitum, puta, si quis ex hoc, quòd cornicula frequenter crocitat, prædicat pluuiam cito esse futuram.

Ad 2^m dicendum, quòd Gedeon obseruauit recitationem, & expositionem somnij, accipiens ea pro omine, quasi ordinata ad sui instructionem a diuina prouidentia. Et similiter Eliezer attẽdit verba puellæ, oratione præmissa ad Deum.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum octauũ.*

C *Vtrum diuinatio sortium sit illicita.*

AD OCTAVVM sic procedit̃. Videtur quòd diuinatio sortium nõ sit illicita: Quia super illud Psalm. 30. In manibus tuis sortes meæ.* dicit gloss. Augu. Sors non est aliquid mali, sed res in humana dubitatione diuinam indicans voluntatem.

¶ 2 Præt. Ea quæ a sanctis in scripturis obseruata leguntur, non videntur esse illicita: sed sancti viri tam in veteri, q̃ in nouo testamento inueniuntur sortibus vsi esse. Legitur enim Iosue 7. q̃ Iosue ex pcepto Dñi, iudicio sortium puniuit Achã, qui de anathemate surripuerat. Saul etiam sorte deprehendit filium suum Ionatam mel comedisse, vt habetur 1. Reg. 14. Ionas etiam a facie Domini fugiẽs, sorte deprehensus est, & in mare deiectus, vt legitur Ionę 1. Zacharias etiam sorte exijt, vt incensum poneret, vt legitur Lucæ 1. Matthias etiam est sorte ab Apostolis in apostolatum electus, vt legitur Act. 1. ergo videtur, quòd diuinatio sortium non sit illicita.

¶ 3 Præt. Pugna pugilum, quæ monomachia dicitur. i. singularis concertatio, & iudicia ignis: & aquæ, quæ dicuntur vulgaria, videntur ad sortes pertinere, quia p hmõi aliqua exquiruntur occulta: sed huiusmodi non videntur esse illicita, qa & Dauid cũ Philistæo singulare iniisse certamen legitur, vt habetur 1. Reg 17. ergo videtur q̃ diuinatio sortium non sit illicita.

In art. 8. eiusdem quæst. 95. aduerte vsi sortes primo iudicandæ sunt, scilicet ex causa an expetatur sortium euentus a Deo, an a cælo, an a fortuna, an a dæmone. Hic. n. oportet primum iacere lapidem: quoniã hoc spectat ad rationem sortis in communi. Multa autẽ alia considerãda sunt, quæ spectãt ad rationem sortis talis, puta, diuisorie, vel consultorie, vel diuinatorie. Et propterea primo circa examẽ causarum versabimur, & deinde ad specialia descendet sermo. Si igitur sortes ea ratione exerceantur, vt a deo fiat diuisio, consilium, vel cognitio, necessitas requiritur inducẽs ad sortes, vt in litera dicitur, vt Dei tentatio euitetur cũ aliis conditionibus in litera explanatis, scilicet, vt sit reuerentia ex parte hominis recurrẽtis ad sortes: proportio ex parte actꝰ, scilicet diuina oratiõ, puta, Euangelia & huiusmodi, non conuertantur ad sortes pro tẽporalibus: et dispositio ex parte materiæ, vt scilicet, non sit materia prohibita fieri p sortes,

3. contra c. 154. Et op. 25. c. 4. & 5. Et Ephe. 1. lect. 4. fin. *Augustin. in Psal. 30. concione 2. de medio Psal. declinando ad fin. to. 8.

In lib. quæstio. sup Genesim cap. 145. tom. 4.

tes, vt sunt electiones spiritualium prælatorum, vt patet extra de sortilegiis cap. vlti. Si vero sortes exerceantur, vt effectus expectetur a cælo, distinguendum est: quia aut expectatur a cælo ratione subiectionis actuum nostrorum concurrentium ad sortes, quales sunt extrahere paleã, aut schedulã, iacere plura puncta, & huiusmodi.

26.q.5. ca. Sortes.

Et hoc in litera dãnatur, quia actus nostri non subsunt cælo. Ego autem intelligo hãc damnationem, quando quis vtitur nostris actib⁹ tamquam absolute atq; simpliciter subiectis cælo, & non quando quis vtitur eisdem vel vt non deliberatis, & tamq; non humanis, vel vt aliqualiter cælo subditis quo ad inclinationẽ: ad illa tamen quæ cælo subsunt. Quoniam primo modo est ibi falsitas: secũdo autem nõ est certa falsitas. Et propterea non est damnanda, sed vitãda, ac timenda. Et iuxta hunc sensum intellige authoris verba in tertio contra gent. cap. 154. cum dicit de somniis, & istis &c. quòd reducere ea in corpora cęlestia habet modicã rationem: & ideo existimãdum est, quòd ab aliquo cognoscente fiant. Accipe hæc vt dicta pro tutiore parte ad consulendum, quæ sanioris doctrinæ sunt, non ad damnationem defendentium hæc fieri quandoque a cælo. Et hæc diverim, vt qui legunt, aut docent, non sint præcipites, sed caueant sibi, & aliis: non damnent tamen eos qui seruatis superius dictis, tñ sibi de cælo promittunt. Aut expectatur euentus sortium a cælo ratione talis tẽporis, puta, quia occurrit tunc tempus suæ exaltationis secundum astrologiam, & propterea sperat q; omnia in quibus agitur de ipso, cælum inclinabit secundum suas vires in exaltationem ipsius, & sic forte cadet sors super illũ illa hora: consolatio quippe ista licet leuis sit, damnanda tñ non est. Et hæc omnia toleranda præcipue sunt, qñ sortes non fiunt præcise pp cælestẽ actionem, sed partim a fortuna, partim a cælo, partim a diuina prouidentia speratur. Si autem fortunæ committitur euentus per sortes, tunc ex genere suo nullum peccatũ apparet: sed ratione causæ, puta, si ex leuitate fiant, vel ratione materiæ, puta, quia in his, quæ per electionem fieri debent, aut aliunde, q̃ ex fortuna cognosci, aut haberi debent, peccatũ est. Et qm̃ tam consilia, quàm futurorum, & occultorum cognitiones, & magistratus atq; officia ex diuina, aut humana prouidentia, agenda secundum rectam rationem sunt: ideo nec sors consultoria, nec diuinatoria, nec diuisoria prælationum, & magistratuum debet esse fortuita.

Ar. 3 huius quæst.

¶ Est tñ hic dubitandi locus. Qm̃ in litera dicitur nõ esse pẽm vti sortibus diuisoriis in temporalibus dignitatibus, quæ ad terrenam dispositionem ordinantur. Constat namq; q̃ hmõi sortes fortunæ cõmittuntur, sub diuina tñ prouidentia, sicut in rerũ diuisione. Et ratio dubii est, quia in dignitatibus distribuẽdis agitur de malo cõi reip. qm̃ potest facile resp incidere in malos rectores, & consequenter contingit exaltari prauos, & opprimi bonos &c In diuisione autem rerum nulli fit iniuria, ex quo domini rerum committunt voluntarie fortunæ dominium earum.

¶ Sed hæc ambiguitas facile soluitur, si perceperimus qũo intelligitur, quòd sors est licita in dignitatibus temporalibus. Intelligitur namque quantum est ex suo genere, concurrentibus cæteris quæ ad actum licitum exiguntur. s. quòd non stulte fiat, q̃ sine iniuria alicuius &c. Vnde dupliciter contingit vti sortibus

F in dignitatibus temporalibus. Primo promiscue, vt vnusquisque de populo bonus & malus, aptus & ineptus, sorti subsit principatus, vel huiusmodi regiminis habendi. Et hoc, quia est contra naturalem dignitatem rationalis creaturæ, cui datum est, vt ratione prouideat sibi & aliis, & contra commune reip. bonum, quod quilibet tenetur tutari, & non in discrimen ponere, vt hic accideret: ideo peccatum est non sortitionis, sed fatuitatis, & iniquitatis cõtra commune bonum. Alio modo, contingit vti sortibus in dictis dignitatibus post nominatos multos, qui q̃ idoneis ad hmõi officia communiter habentur, sic q̃ super illos tm̃ nominatos, seu cõscriptos sortes cadere pñt. Et sic sortes in litera licite dicuntur in dignitatibus tẽporalibus, tã̃q̃ terrenæ hæ administrationes parũpendendæ sint, vtpote ad terrena ordinatæ, & ꝓpterea nõ sicut i spũalib⁹ opoteat in electione, & Spiritusancto omnino permanere. Agit quoque in temporalib⁹ dignitatibus de re humana tẽporalit in spiritualibus aũt de re diuina, & æterna hęreditate. Et ꝓterea in illis pax civium ꝓcipuum bonum est, ad quod ordinantur sortes: in istis pax Dei, q̃ exuperat omnem sensum, bonum est, qđ a solo Spiritusancto effici potest. Et propterea sortes repelluntur in dignitatibus spiritualibus, & non in temporalibus. Si denique a dæmone euentus sortium expectatur, clarissime sortilegii crimen incurritur. Et icto, quòd licet circa expressam d. monum expectationem idẽ sit iudicium in sortibus, & aliis: circa tacitam tñ variũ est iudiciũ pp fortunæ admistionem. In aliis namque supradictis. s. astris, somniis, & fignis, statim cum vires naturæ exceduntur, ad Deũ, aut dæmonem oportet se resoluere dantẽ operã his: & sic neglecto Deo, tacita dæmonum incurritur societas. In sortibus aũt, quia fortunæ se sæpe committunt vtentes non solum iocose, sed serio, sortibus, siue prudenter, siue stolide hoc faciant: ideo a tacita dæmonum invocatione remotior est sortium vsus.

Locorũ in alijs

¶ Circa duella, quæ in responsione ad tertium tractantur, dubiũ occurrit, an sint licita in aliquo casu saltem ex parte requisiti: Et an principes licite possint in casu duella concedere. Et est ratio dubii: quia extra de Purgatione vulgari. cap. Cura suscepti, in nullo casu tolerandum dicitur duellum. Et 2. quæst. 5. can. Monomachiam, duella damnantur. Quidem tamen dicunt licita esse in casu. Et quantum hactenus reperi, vnus casus ponitur, in quo innocens conuictus, morti adiudicatur, aut duello. Inquiũ quòd in hoc casu licite potest acceptare duellum: quia licitum est mihi pugnare, quando alio modo non possum euadere. Alter casus, si tamen alter dici debet, vniuersalior ponitur a Nicolao de Lyra supra 1. Regum cap. 17. Quando, scilicet lis aliqua criminalis, vel ciuilis non potest aliter terminari, q̃ duello. Tunc enim ille qui non potest aliter se, aut sua saluare, nisi acceptando duellum, potest, inquiunt, illud acceptare. Et ratio assignatur, quia licitum est pro defensione & sui, & rerum suarum pugnare. De principibus quoque refert idem ibidem, aliquos tenere, quòd in omni casu peccant mortaliter, concedendo duella. Sibi tamen videtur hoc durum: quia Sanctus Ludouicus Rex Francorum, & Carolus Magnus, & multi prælati hæc sustinuerunt: & quia licitum est tolerare minus mala, vt euitentur maiora, quę, nisi duella fierent, euenirent, vt vastationes & incen-

& incendia pauperum, & homicidia, & quia author hic dicit, quòd duella accedunt ad communem sortium rationem. Sortibus enim in multis casibus vti licet.

¶ Ad euidentiam huius materiæ inchoare oportet a perscrutatione, an duellum sit malum ex genere. Si enim est malum ex suo genere, vt mendacium, vel adulterium, nulla ratione est licitum. Et si nõ est malum ex suo genere, potest quandoque esse licitum. Duellum igitur cũ bellum sit duorum, ex belli ratione considerandum est. Et quoniam bellum nõ est malum ex suo genere, multa namque sunt bella iusta, & vnum & multa non variant speciem, eiusdem enim speciei est homicidium factum ab vno, & a multis, contingit proculdubio esse bellum iustum inter me & alterum, sicut inter regnum & regnum. Nam quemadmodum iustum suscipitur defensiuum bellum a regno impetito &c. ita et iustum ego habeo bellũ aduersus inuasorem, & licite me defendendo occido illum. Et rursus ego publicus ministęr iustitiæ iustum habeo bellum aduersus reum inuasorem, ita q̃ ex intentione licite occido illum. Non est ergo duellum, hoccst, duorum bellum, iniustum ex genere, sed potest esse iustũ ex vna parte. Oportet ergo ad causam inspicere suscipiendi belli talis. Notanter aũt dixi, ly, suscipiendi, & ly, talis. Dixi suscipiẽdi: quia indicere duellum num quàm licet, vt patebit. Dixi, talis: quia aliqua causa põt esse iusta causa suscipiendi belli, quæ non est iusta causa belli talis. S. singularis, vt patebit. Sex aũt causæ finales videntur potissimæ, ad quas singularis pugna ordinatur. Prima est manifestatio veritatis, dum. s. aliqui confidunt, q̃ victoria sua erit testis veritatis, q̃. s. ipse est innocens, aut habet ius, & hmõi. Et tale certamen proprie vocatur duellum, & inter purgationes vulgares computatur, & damnatur ab Ecclesia, extra, de Purgatione vulgari, & in c. Monomachiam. 2. q. 5. Et huiusmodi duellum licet, vt in litera dicitur, magis accedat ad rationem sortium, malum tamẽ est ex suo genere sortilegium, quia in propria ratione claudit repugnantiam ad rectam rationem, scilicet inducere in testimoniũ, quod non est testimonium: quoniam constat habentes ius succumbere quandoque in duello, vt patet in cap. Significantibus, extra, de Purgatione vulgari, Nec solum huiusmodi duellum est malum ex suo genere, vt mendacium, sed etiam est pernitiosum ex suo genere: quia contra rectam rationem eligit vterque percutere proximum, & cõtra rectam rationem vita vtriusq; ex proposito exponitur mortis & vulnerũ periculo cũ Dei tentatione, & diuini fit vsurpatio iudicii, vt in litera dicitur, & diabolica inuentio adimpletur, vt in decretis loco allegato dicitur, & in litangitur in c. Consuluisti, ibidem. Secunda causa, est ostentatio virium, vt Goliath Philistæis indicebat duellũ 1 Reg. 17. Et tale duellum committere est perniciosum ex suo genere, pp eandem causam, quia. s. contra rectam rationem eligit vterque alterum velle percutere. Constat namque a ratione alienum esse, vt pro ostentatione virium quis pugnet. Et propterea Dauid excusatur, q̃ Spiritusancto motus pugnauerit cum Philisthęo. Errãt aũt in hac sicut & prima causa principes, concedentes quasi specilaculi causa cũ in bellis sunt, certamina quasi singularia, puta, decem hinc, & decẽ inde ad ostentationem virorũ fortiũ. Diabolica sunt hæc, & licet duella iudicanda, eadem tõne. Nec excusat eos tẽpus belli, & conflictus partialis hostium cum hostibus: Qm̃ iusti causa belli in hoc partiali cõflictu locũ non habet: qa habens iustum bellum, vt sic, non ad ostentationem pugnat. Tertia causa, est euitatio ignominiæ, quia. s. reputaſ vilis, & de generis animi, si non acceptat duellũ. Et hæc causa licet apud idiotas plurimũ valere videatur, apud tñ sapientes nulla est. Et quia rebus vtendum est vt sapientes, non vt plures: ideo secundũ rectam rationem non est rationi consona causa hæc. Et propterea duellum tale committere, malum perniciosum est ex suo genere pp eandem rationem: quia contra rectam rationem vterque alterum eligit percutere &c. Quarta causa, est terminatio litis criminalis, aut ciuilis, quando. s. non potest aliter terminari lis, nisi duello acceptato. Alioquin aut non acceptans duellum, iustitiam non potest consequi: aut liti succumbit eum suo, & multorum quandoque magno damno. Et hic oportet considerare, q̃ ad hoc, q̃ actus moralis sit licitus, oportet medium non esse disproportionatũ fini: huic autem fini, qui est terminatio litis, proportionatum est medium, aut cõuenientia partium, aut sententia iudicis, aut pugna bellica ex parte habẽtis iustitiam cum conditionibus requisitis ad iustum bellum. Et propterea tunc

*Capit. in titulo de inuentis Zachariæ in tẽplum, ante prol. com.

A tantum duellum est licitum ad talem finem. s. ad terminandas lites, & contentiones, quando habet rationem iusti belli. Quod an sit possibile, hinc apparere potest. Bellum iustum aut est vindicatiuum, aut defensiuum. Si est vindicatiuum, hoccst, q̃ indicitur bellum ad vindicandam iniuriam illatam patriæ &c. indicens bellũ gerit personam iudicis, vtpote vtens publico gladio cõtra extraneos impugnatores reipublicæ eãdem rationẽ, qua vtitur cõtra internos perturbatores, vt patet ex sit prædictis, cũ de bello tractaretur. Huiusmodi autem iudex, & vindex fungitur persona, & officio agentis. Agens autem debet superexcedere patiẽs, vt possit illud sibi subiicere. Et propterea huiusmodi bellum non debet nisi a potentiori indici, & sic potentiori, vt licet varius sit euentus belli, humana tamen ratione quasi certa sit victoria, aut saltem nõ succumbere: quemadmodum iudex contra internos perturbatores pacis nõ procedit, nisi habens tot satellites, vt sit quasi certus, q̃ capiet malefactores &c. Hoc autem in duello seruari non potest: quia in singulari certamine aut par est vtriusque conditio, aut vni facile possunt accidere in illo actu aliqua, quæ fortiorem facient succumbere. Et propter hanc rationem, quàmuis indicere bellum quandoque fit licitum, indicere tamen duellum, nũquam est licitum: quia est contra rectam rationem ex suo genere. Si vero bellum iustum est defensiuum, prout patria aliqua indictum sibi bellum oportet aut sustinere, aut succumbere, tunc suscipiẽs bellum gerit personam, ac officium & resistentis, & propulsantis a se iniuriam: & ideo oportet imitari tunc res naturales, quæ quantum possunt, resistunt contrariis suis. Et debet in huiusmodi bello fortificari, quãtum fieri potest, virtus resistitiua & propulsatiua iniuriæ. Contrarium autem huius fit in duello: quia dum vnus solus ponitur ad resistendum vni, & ad propulsandum iniuriam ab eodem, debiliter, ac nimis periculose consulitur huic defensioni. Et propterea, nisi actualiter vnica persona inuadatur, debet defendi iustitia cum multitudine forti, & non committi vnius periculo secundum rectam rationem a cõitate, seu principe, cuius est bellum etiam defensiuum assumere. Aliena est ergo natura duelli a natura iusti belli tã defensiui, quàm vindicatiui. Et propterea nulla ex parte inuenitur duellum esse proportionatum medium ad terminationẽ litis tam ciuilis, quàm criminalis. Et quia non sunt facienda mala, vt veniãt bona, patiatur potius, qui non potest iura sua aliter tueri. In vno tamen casu licitum mihi videtur acceptare duellum, quando. s. accusator euidenter calumniatur, & prævalet contra me innocentem ad mortem, vel mutilationem. Tũc. n ex quo accusator impetit me iudicis gladio iniustissime, sine dubio occidet, vel mutilabit me, ego non habens aliud refugium, habeo iustũ bellũ defensiuum contra eũ. Et propterea si ipse offert mihi duellum, ego possum acceptare de consensu principis, & tueri me meliori modo quo possum. Hoc n. licet ſm apparentiã sit duellum, ſm veritatem non est nisi defensio cõtra inuadentem se personaliter ad mortem, vel mutilationem. Differt. n. ſm rem nihil, occidere me gladio, ꝓprio, & alieno. Vnde & Nathã dixit ad Dauid: Vriã interfecisti gladio filiorũ Amon. Secus aũt est in aliis causis, qm̃ defensio armata non est mihi licita, nisi contra inuadentem me armis: in aliis aũt causis sola sententia iniusta fit inuasio. Nec opus est violentia in executione ex parte iudicis: qm̃ reo non resistẽte absq; armis oia fiunt. Quinta causa, est indulgentia multitudinis, quando. s. inter duas patrias est bellum, & parcendo multitudini resoluitur de consensu partiũ totum bellũ in duellũ, vt legitur de Cosdroe filio, & Heraclio, in legenda exaltationis S. Crucis. Ob hanc siquidem causam non est licitum subire duellum. Et ratio est, quia declinatur a natura belli ex vna parte iusti, ad naturã duelli, qđ rationi rectæ aduersari patet ex antedictis. Nec verba authoris in hac litera fauent duello, tamquã cuidam forti, sed damnant duella, vt ferrũ candens, & aquã feruentem, minus tñ, q̃ illa: quia nõ expectatur miraculum. Et pp hoc dixit, q̃ magis appropinquat ad sortis rõnem. Nã ly, magis, comparationẽ ad prædicta dicit. Cũ. n oia posuerit in genere sortis, dixit duella magis participare de sortis ratione, q̃ iguem & aquam, & non dixit esse purãs sortes. Fateor tamen q̃ in casu, quo pars habens iustum bellum cognoscit in vires suas, & q̃ oportet aut confligere & succumbere, aut acceptare duellum, q̃ licite acceptat duellum. Transfert. n. quasi certum casum in dubiũ, & in spem victoriæ vtendo omnibus suis viribus. Nec solum licitum est tali parti in prædicto necessitatis articulo constitutæ acceptare,

† Beda in fine commentarii ad 1. cap. Act. to. 2.

B

C

D

E

† Epist. 109 cap. 20. in fine, tom. 2.

acceptare, sed etiam pronocare tale duellum, resoluendo bellum in duellū: qm̄ ex parte sui vtiq; omnib⁹ viribus suis meipsius in duello, q̄ in bello, & propterea nō peccat. Ex parte vero alterius partis supponitur, q̄ habeat bellā iniustū, et nō solā ille qui in duello comparebit, sed oēs parati sunt ad inuadendū iniuste patriā, vel exercitum, personas &c. Ac per hoc offerēdo duellū, abducūtur a maiori malo, auferē do materiā maioris mali non vt faciant torum hoc, s. minus malum, sed vt facturi malū, peccent minus, quod est officium angelorum, vt patet de decē uiris, qui occisuro eos obtulerūt vt acciperet suos thesauros. Sexta cā, é defensio, Et si quidem aliquis actualiter impetāt, non est dubium, q̄ vim vi repellere licet cum moderamine inculpatę tutelę: sed hoc non proprie est duellum, quoniā duellum sonat duorum bellum ex cōdicto. Et propterea cum ex ratione monstratū sit, q̄ duorum bellum ex condicto non est conueniens medium ad defensionem litis, aut discordię ciuilis, aut criminalis, quia nō potest habere rationem iusti belli ex quacūq; parte, nisi in duobus casibus supradictis: ideo non est licitum duellum pro defensione. Videntur autē in hoc quidam falli, q̄ nō discernunt inter hæc duo. s. bellū, & duellū. Et putāt quòd quia licet pugnare pro se, & suis, ideo licet duellum cōmittere, quod tñ monstratum est nō sequi: quia alia est ratio de bello, & alia de duello, vt patet ex dictis. Et ex his patet, quid de principibus cōcedentibus duella, dicēdum sit. Cōstat. n. quòd peccant cōcedendo, nō peccant autem permittendo ex vrgenti causa: sicut nec peccāt permittendo vsuras, & meretrices.

In fine cōmentarii cap. 1. Act. Apost. to. 2.

Epist. 180. inter med. & fin. to. 2.

Lib 1. cap. 28. tom. 3.

2. q. 5. cap. Cōsuluisti, ante med.

Vnde Aug. † dicit ad inquisitiones Ianuarij. His qui de paginis euangelicis sortes legunt, etsi optandū sit vt potius faciant, q̄ ad dæmonia consulenda concurrant: tamē ista mihi displicet consuetudo, ad negotia sæcularia, & ad vitę huius vanitates, diuina oracula velle cōuertere. Quarto, si in electionibus ecclesiasticis, quæ Spiritussancti inspiratione fieri debēt, aliqui sortibus vtantur. Vnde sicut Beda dicit* super actus Apostolorū. Matthias ante Pentecostem ordinatus sorte quæritur, quia scilicet nondum erat plenitudo Spiritussancti in Ecclesia effusa. Septē autem Diaconi postea non sorte, sed electione discipulorum sunt ordinati. Secus autem est in temporalibus dignitatibus, quæ ad terrenam dispositionem ordinantur, in quarum electione plerumque homines sortibus vtūtur, sicut & in temporalium rerum diuisione. Si vero necessitas immineat, licitum est cum debita reuerētia sortibus diuinum iudicium implorare. Vn de Aug. dicit in epistola* ad Honoratū. Si inter Dei ministros fit disceptatio, qui eorū persecutionis tempore maneant, ne fuga fiat omnium, & qui eorū fugiant, ne mor te omnium deseratur Ecclesia, si hæc disceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, sorte eligendi sunt. Et in primo de doctr. christia.* dicit. Si cui abundaret aliqd, quod oporteret dari eis qui nō haberent, nec duobus dari potuisset, si tibi occurrāt duo, quorū neuter alium vel indigentia, uel urgente aliqua necessitate superaret, nihil iustiꝰ faceres, q̄ ut sorte eligeres cui dandum esset, quod dari utrique non posset. Et per hoc patet responsio ad Primum, & Secundum.

A D 3^m dicendum, quòd iudicium ferri candentis, uel aquæ feruentis, ordinatur quidem ad alicuius peccati occulti inquisitionē per aliquid, quod ab homine fit, & in hoc conuenit cum sortibus: inquantum tamen expectatur aliquis miraculosus effectus a Deo, excedit cōmunem sortium rationem. Vnde huiusmodi iudicium illicitum redditur tum quia ordinatur ad iudicanda occulta, quæ diuino iudicio reseruantur; tum etiam quia huiusmodi iudicium non est authoritate diuina sanctum. Vnde 2. q. 5.* in decreto Stephani Papæ dicitur. Ferri cādētis, vel aquæ feruentis examinatione confessionem exterqueri a quolibet, sacri non censent canones. Et quod sanctorum patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinuentione nō est præsumendum. Spontanea enim confessione, vel testium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, concessa sunt nostro regimini iudicare. Occulta vero & incognita illi sunt relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum. Et eadem ratio videtur esse de lege duellorum, nisi quòd plus accedit ad communem rationem sortium, inquantum non expectatur ibi miraculosus effectus, nisi forte quando pugiles sunt valde impares virtute, vel arte.

QVAESTIO XCVI.

De superstitionibus obseruantiarum, in quatuor articulos diuisa.

POSTEA considerandum est de superstitionibus obseruantiarum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De obseruantijs ad scientiam acquirendam, quæ traduntur in arte notoria.

¶ Secō, De obseruātijs q̄ ordinātur ad aliqua corpora immutanda.

¶ Tertio, De obseruantijs quæ ordinantur ad cōiecturas sumendas fortuniorū, vel infortuniorū.

¶ Quarto, De suspensionibus sacrorum verborum ad collum.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum primum.*

IN ar. 1. q. 96. duo tantum notanda occurrunt. Alterum ē finis artis notoriæ, scilicet scientia per infusionem, & propterea inefficax est. Si. n. finis esset scientia per disciplinam a dæmone docente cū loquendo, licet esset illicita, quantum tamen est ex potestāte naturali dæmonis esset. efficax: q̄a posset facile docere aliquē melius, quàm quicumque philosophus, aut astrologus, si Deus permitteret. Alterum est in responsione ad tertium, quòd sola scientia non consummata, sed inita cum dæmone, constituit illicitū peccati mortalis, quod constat in obseruantiis artis notoriæ committi. Quod notā, propter casus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uti obseruantijs artis notoriæ sit illicitum.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd vti obseruantijs artis notoriæ nō sit illicitum. Dupliciter enim aliquid dicitur illicitum. Vno modo, secundum genus operis, sicut homicidium, vel furtum. Alio modo, ex eo quòd ordinatur ad malum finem, sicut cum aliquis dat eleemosynam propter inanem gloriam: sed ea quæ obseruantur in arte notoria, secundum genus operis non sunt illicita. sunt enim quædam ieiunia, & orationes ad Deum: ordinantur etiam ad bonum finem, scilicet ad scientiam acquirendam. ergo vti huiusmodi obseruationibus non est illicitum.

¶ 2 Præt. Daniel. 1. legitur, quòd pueris abstinentibus dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & sapientia: sed obseruantiæ artis notoriæ sunt secundum aliqua ieiunia, & abstinentias quasdam. ergo videtur quòd diuinitus sortiatur, ars illa effectum. non ergo illicitum est ea vti.

¶ 3 Præt. Ideo videtur esse inordinatum, a dæmonibus inquirere de futuris, quia ea non cognoscunt, sed hoc est propriū Dei, vt dictū* est: sed veritates scientiarum dæmones sciūt, quia scientiæ sunt de his quæ sunt ex necessitate, & semper, quæ subiacent humanæ cognitioni, & multo magis dæmonū, qui sunt perspicaciores, vt Aug.* dicit. ergo non videtur esse pctm vti arte notoria,

Quo. ar. 6.

Ibi nota. 9. Aquinas in prin. tom. 1.

1. Par. 6. ar. 1. ad 3.

* 4. sup. ver. de Diuinatione somni. 3 & 4. Et lib. 3. de Gen. 17. mor. cui 1 hic tom. 3.

notoria, etiam si per dæmones sortiatur effectum.

SED CONTRA est, qđ dicitur Deuter. 18. Non inueniatur in te qui quærat a mortuis veritatem, quæ quidem inquisitio innititur auxilio dæmonū: sed per obseruantias artis notoriæ inquiritur cognitio veritatis per quædam pacta significationum cum dæmonibus inita. ergo vti arte notoria non est licitum.

RESPON. Dicendum, q̄ ars notoria est & illicita, & inefficax. Illicita quidem est, quia vtitur quibusdā ad scientiam acquirendam, quæ non habent secundū se virtutem causandi sciētiam, sicut inspectione quarundam figurarum, & prolatione quorundam ignotorum verborū, & alijs huiusmodi. Et ideo huiusmodi ars non vtitur his vt causis, sed vt signis, non autē vt signis diuinitus institutis, sicut sunt sacramentalia signa. unde relinquitur q̄ sint superuacua signa, & p consequens pertinentia ad pacta quædam significationum cum dæmonibus placita atque fœderata. Et ideo ars notoria penitus est repudianda, & fugienda Christiano, sicut & aliæ artes nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis, vt Aug.* dicit 2. de doct. christ. Est ēt huiusmodi ars inefficax ad scientiam acquirendam. Cum enim per huiusmodi artem non intēdatur acquisitio scientiæ per modum homini connaturalem. s. adiuuando, vel addiscendo, consequens est q̄ iste effectus vel expectetur a Deo, vel a dæmonibus. Certum est autem aliquos a Deo sapientiam, & scientiam per infusionem habuisse, sicut de Salomone legitur 3. Reg. 3. & 2. Paral. 1. Dominus etiā discipulis suis dixit, Luc. 21. Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui nō poterūt resistere, & contradicere omnes aduersarij vestri: sed hoc donum nō datur quibuscumq;, aut cum certa obseruatione, sed secundum arbitrium Spiritussancti, secūdum illud 1. ad Cor. 12. Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum. et postea subditur. Hęc omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidēs singuli prout vult. Ad dæmones autem non pertinet illuminare intellectum, vt habitum* est in prima huius operis parte. Acquisitio autem scientiæ, & sapientiæ fit per illuminationem intellectus: & ideo nullus vmquàm per dæmones scientiam acquisiuit. Vnde Augu.* dicit in 10. de Ciui. Dei. Porphyrium fateri theurgicis thelestis in operationibus dæmonum animæ intellectuali nihil purgationis accidere, quod eam faciat idoneam ad videndum Deum suum, & perspicienda ea, quæ vera sunt, qualia sunt omnia scientiarum theoremata. Possent tamen dæmones verbis hominibus colloquentes, exprimere aliqua scientiarum documenta, sed hoc non quæritur per artem notoriam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd acquirere scientiam bonum est, sed acquirere eam modo indebito non est bonum: et ad hunc finem intendit ars notoria.

AD 2^m dicendum, quòd pueri illi non abstinebant secundum vanam obseruantiam artis notoriæ, sed secundum authoritatem legis diuinę, nolentes in quinari cibis gentilium: & ideo merito obedientiæ consecuti sunt a Deo scientiam, secundum illud Psal. 118. Super senes intellexi, quia mandata tua quęsiui.

AD 3^m dicendum, quòd exquirere cognitionem futurorum a dæmonibus non solum est peccatum propter hoc, quòd ipsi futura nō cognoscunt: sed propter societatem cum eis initam, quæ etiam in proposito non habet locum.

ARTICVLVS II.

Vtrum obseruationes ad corporum immutationem ordinatæ, puta ad sanitatem, uel ad aliquid huiusmodi, sint illicitæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ obseruationes ordinatæ ad corporum immutationem, puta, ad sanitatem, vel ad aliquid huiusmodi, non sint illicitæ. Licitum. n. est vti naturalibus virtutibus corporum ad proprios effectus inducendos: res autem naturales habent quasdam virtutes occultas, quarum ratio ab homine assignari non potest, sicut q̄ adamas trahit ferrū, & multa alia quæ Aug. enumerat 21.* de cini. Dei. ergo videtur q̄ vti huiusmodi rebus ad corpora immutanda, non sit illicitum.

¶ 2 Præt. Sicut corpa naturalia subdūtur corporibus cęlestib⁹, ita etiā corpora artificialia: sed corpora naturalia sortiuntur quasdam virtutes occultas specię consequentes ex impressione cælestium corporū. ergo & corpa artificialia, puta, imagines, sortiunt aliquā virtutē occultā a corporibus cęlestib⁹ ad aliquos effect⁹ causandos. ergo vti eis, & alijs hmōi, nō est illicitū.

¶ 3 Præt. Dæmones etiam possiunt multipliciter corpora transmutare, vt dicit* Aug. 3. de Trinita, sed eorum virtus a Deo est. ergo licet vti eorum virtute ad aliquas huiusmodi immutationes faciendas.

SED CONTRA est, q̄ Aug.* dicit in 2. de doct. chri. quod ad superstitionē pertinent molimina magicarū artiū, & ligaturæ, & remedia, quæ medicorū quoq; disciplina cōdemnat siue in præcantationibus, siue in quibusdam notis, quas characteres vocāt, siue in quibuscūq; rebus suspēdēdis atq; insignādis.

RESPON. Dicēdum, q̄ in his, quæ fiunt ad aliquos effectus particulares inducendos, considerandum est vtrum naturaliter videantur posse tales effectus causare: sic in. nō erit illicitum. Licet. n. causas naturales adhibere ad proprios effectus. Vnde si naturaliter nō videatur posse tales effectus causare, cōsequēs est, q̄ nec adhibeantur ad hos effectus causandos tāquā causæ, sed solū quasi signa: & sic pertinēt ad pacta significationū cū dęmonib⁹ inita. Vnde Aug. dicit 21.* de ciu. dei, Alliciunt dęmōes p creaturas, q̄s nō ipsi, sed Deꝰ cōdidit, delectationibus p̄ sua diuersitate diuersis,

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum secundum.*

IN ar. 1. eiusdem q. 96. not. in responsione ad primum, ly putatur habere naturalem virtutem: quoniam hinc habes, q̄ quando aliqui adhibent lapides, herbas, imagines, vel aliquid huiusmodi ad sanādū vulnus, vel mitigandum dolorem, & huiusmodi, putando q̄ adhibeāt naturales, vel diuinas causas, etiā, si errent, excusantur a superstitione, nisi ignorātia sit crassa & supina, excusationisque non capax.

¶ In eodē ar. in responsione ad 5^m, qō occurrit de imaginibus astronomicis sīpliciter, & ad hominē. Sīpliciter quidē, quia tota ratio quare dam nantur figuræ astronomicæ est, quia in veritate non sunt causæ, sed signa non naturalia, sed dæmoniaca. Ratio autem quare non possunt esse imagines astronomicę de numero causarum, assignatur ex parte agentis, quia sunt a cōceptione artificis: ex parte causæ formalis, quia forma artificialiū est ordo, compositio, aut figura, quæ non est principium actionis naturalis. Hæ rationes hic, & in tertio contra Gen. c. 105. & in quolib. 12. art. 14. sunt fundamenta conclusionis. Sed hæ rationes nō concludūt necessario in tētū, qm̄ quo ad causam efficientem dicitur, q̄ sicut hic homo generatur ab homine & Sole, ita hęc imago fit ab artifice & cælesti corpore, cum sit opus corporale, ac per hoc subiectum cælesti actioni. Quo ad causam vero formalem dicitur primo, q̄ licet figura non sit principium actionis naturalis, est tamē comprincipium actionis naturalis, vt patet in motu grauium. Idem namq; graue, puta ferrū, si latæ sit figuræ, natat i aqua,

3. cō. c. 105. Et opu. 26. Et Gala. 4. le c. 4.

Li. 21. c. 5. & 7. tom. 5.

Li. 3. c. 8. & 9. tom. 3.

Li. 2. ca. 20. tom. 3.

Lib. 21. c. 6. circa mediū, tom. 5.

facutę, submergitur. Coeficit ergo, vel impedit figura naturalē motū. Apparet quoq; manifeste in instrumētis artiū quantū cooperet figura, vt patet in serra, & hmōi. Dicitur secundo, ꝙ licet figura, inquantū figura, & inquantū artificialis, non sit actionis principiū, inquantū tā imago cælestis figuræ, gerit vicē illius, cuius est imago: & sic remanet quęstio ambigua simpliciter.

¶ Ad hominē vero, quia aut author hic retractat quod concessit in 3. cōtra Ge. cap 105. aut non. Si non, sequitur ꝙ imagines astronomicæ sint tolerabiles, si sine characteribus fiant: & quòd conclusio istarum ratio num non vt sonat in loco hoc sit accipienda, sed moderanda, & oportet glossam inuenire nō destruentē hunc textum: qm ibi post discussionem quomodo figura non potest susc̄ipere influxum cælestis virtutis, subiungit hæc verba, Quia vero figuræ in artificialibus sunt quasi formæ specificæ, potest aliquis dicere, quòd nihil prohibet, quin constitutionem figuræ, quæ dat speciem imagini, cō sequatur aliqua virtus ex influentia cælesti non secundum quòd figura est, sed secūdum quòd causat speciem artificiati, quod adipiscitur virtutem ex stellis. Sed de literis quibus inscribitur, aliquid in imagine, vel characteribus, nihil aliud potest dici, quàm quòd signa sunt. hæc ibi. Si vero retractat ista ibi dicta, nuirum est, quòd non meminerit huius obiectionis, seu euasionis de constitutione figuræ, inquantum specificans est.

D. 613.

Lib. 1. tex. 46. tom. 2.

Li. 10. c. 9. & 11. & li. 2. 1. c. 2. tomo. 5.

¶ Ordine retrogrado respondendo ad secundum dubium, quod est ad hominem, dicitur, quòd cum clare & aperte in hac litera concludatur vniuersaliter, quòd corpora artificialia ex impressione cælestium corporum nullam virtutem sortiuntur, inquantum sunt artificialia, sed solum secundum materiam naturalē: & huic conclusioni repugnet illud, quod ex lib. contra Gen. asseritur, scilicet quòd artificiatum, inquantum constituitur in specie, susc̄ipiat influxum cælestem: quoniam constitui in specie artificiati conuenit corpori artificiali inquantum artificiale, immo hoc est constituere ipsum corpus in tali esse artificiali: & rursus hoc non conuenit artificiato solum secundum materiam naturalem, sed ratione figuræ quæ est forma, in litera autem expresse dicitur, quòd non sortiuntur inquantum artificialia, sed solum secundum materiam naturalem: quia, inquam, clare apparet intentio authoris in litera, quam condidit post libros cōtra Gen. verī principio primæ partis ipse insinuat, dicens, quòd non solum pro doctis &c. ideo dicitur, quòd author non retractauit se proprie loquendo: quia illa verba non dixit in propria persona, sed dixit, Posset alīquis dicere: sed confutauit, & exclusit hoc in loco, quod ibi non exclusit. Quod nullum est inconueniens, cum naturaliter homo proficiat secundum intellectum: nec oportuit meminisse specialiter figuræ, inquantum reponit in specie artificiati, summarie docens de artificialibus, inquantum artificialia tam ratione formæ, q̄ materię, vt in litera fit. Sed qm̄ author in lib. cōtra Gen. post discussam hāc materiā distinxit figuram ab aliis formis artificialiū, & uidens eius principatū inter ipsas in hoc, ꝙ ipsa est velut forma specifica artificialiū, illā euasionē nō est prosecutus: vt dicendū, quòd si bene perspiciātur verba illic dicta in illa euasione, nō est sensus, ꝙ figura inquantū causans specię artificiati, susc̄ipiat influxū cęlestē, vt præcedēs rīsio interpretata est: sed ē sensus, ꝙ figura inquātū causans specię artificiati talis. s. qđ adipiscīf virtutē ex stellis, susc̄ipere pōt cælestē influxū, ita ꝙ ex hoc, ꝙ figura est principalis forma ster artificiales, vtpote constituens ī specie, nihil prohibet artificiale susc̄ipiendo figurā quasi specificā formā artificiati cælo conformis, susc̄ipere simul cælestē aliquā virtutē ad ea q̄ subdūtur illi sideri. Et iuxta hunc sensum dr̄, ꝙ nō ē hic retractatū, seu confutatū quod in lib. contra Gen. dictū, seu ꝓmissum est, & quòd nō repugnat his quæ in hac litera tradunt: qm̄ litera loquitur hic, de corporibus artificialibus inquantum artificialia sunt, & propterea sola materia naturalis relinquitur capax influxus: ibi vero ſm hāc singularissimā rationem inquantum cō stituuntur in specie cælestis conformitatis, ratione figuræ talis. In cuius signum hoc in loco damnare volens author imagines astronomicas, non audet eas damnare sine signo sumpto ex characteribus. Ex quo vult quòd imaginibus vtantur non vt effectibus cæli, sed vt signis: quia constat characteres nihil valere ad operationem naturalem, sed ad significandum tantum, quoniam illi nullius sunt actionis principia. Potest nihilominus litera (Non enim est figura actionis naturalis principium) referri ad ipsam necessitatem characterum: quasi diceret. Cum figura imaginis nón sit naturalis actionis principium, necesse est addere characteres ad hoc, ut imago induat rationem signi, quo mediante dæmon operetur. Et quocumque modo hæc verba applicentur, sat est proposito, quòd imagines astronomicæ non apparent hic damnandæ, nisi per figurarum, & characterum signa. Quæ harum solutionum moti ad hominem dubii eligenda sit, vt authoris intentioni satisfiat, non facile dixerim. Valde namque magni fecisse videtur author rationem allatā in litera, cum infert. Falsum est ergo quod Porphyrio videbatur.

¶ Ad primum dubium simpliciter videtur mihi, saluo meliori iudicio, quòd imagines astronomicę absque characteribus, non ut corpora artificialia sunt, sed vt effectus sunt cælestis syderis (licet ministerio humano) non sint damnandæ. Et ratio me mouens est, quia impressio, uerbi gratia, figuræ leoninę in auro sub tali sidere, opus est corporale subiectum cælo suppositā executione, & constitutio illius imaginis potest influxum cælestem susc̄ipere: sicut aggressio bellica, quæ voluntaria est, & in nostris constitit actibus, robur ex cælesti sidere susc̄ipit in tali tempore. Vnde de Guidone Bonacto Forliuiensi legitur, quòd capta hora secundum astrologiam, impetum fecit in hostes, & liberauit patriam. Et licet figura, ut in litera dicitur, & bene, nullius appareat naturalis actionis principiū, & propterea faciens figuratū nō facit actiuū: quia tamen

dā, ac uocibus, & figurationibus, atque figmētis, quibusdam etiam obseruatis in cæli cōuersione motibus siderū, fabricari in terra ab hominibus potestates idoneas siderū uarijs effectibus exequēdis, quasi effectus magicarum artium ex uirtute cælestium corporū prouenirent: sed sicut Aug. ibidē* sub dit, totum hoc ad dæmones pertinet, ludificatores animarum sibi subditarum. Vnde etiam imagines quas astronomicas uocant, ex operatione dęmonū habent effectum: cuius signum est, ꝙ necesse est eis inscribi quosdam characteres, qui naturaliter ad nihil operātur. Nō enim est figura actionis naturalis principium: sed in hoc distāt astronomicę imagines a nigromāticis, ꝙ in nigromanticis fiunt expresse inuocationes, & præstigia quædā. Vnde pertinent ad expressa pacta cum dęmonibus inita: sed in alijs imaginibus sunt quædam tacita pacta per quædam figurarum, seu characterum signa.

Ad 3ᵐ dicendū, ꝙ ad dominiū diuinæ maiestatis pertinet, cui dęmones subsunt, vt eis utatur Deus ad quodcūq; uoluerit: sed homini nō est potestas super dæmones cōmissa, ut eis licite possit uti ad quodcūq; uoluerit, sed est ei cōtra dæmones bellū indictū. Vnde nullo modo licet homini dæmonū auxilio vti p pacta tacita, uel expressa.

Li. 10. c. 9. & 11. & li. 2. 1. c. 2. tomo. 5.

tamē figura ē actionis naturalis cōprincipium, & dispositio ad formā, quæ est naturalis actionis principium. Nam sicut figura hominis est consequens formam hominis, ita similis figura est dispositio in materia ad susciendum formā hominis: & figura cuiuscumq; organi naturalis, puta, cordis, epatis, manus &c. inter dispositiones sunt ad formas organicas, & ad operationes, non quatenus figuræ, sed quateus terminationes quædam corporum naturalium: ideo nihil prohibere videtur, quin figura quæ humano ministerio terminare ponitur tale corpus sub tali sidere, sit velut quædam secunda stella, propter cōformitatēm ad tale sidus. Nō enim negari potest, quin figuræ quę dā cælo approprientur, & quin occulti valde sint nobis modi cælestis influxus. Signum quoque cælestis conformitatis est, quòd aiunt imaginem sub leone factam prodesse non omnibus hominib⁹, sed leoninis. Et sic de aliis, tanq̄ oporteat actiones fieri in patiente proportionato. Rationes ergo in litera allatæ concludunt intētum de corporibus artificialibus, inquantum artificialia sunt, sic. n. nihil habent a cælo.

Opus. 16. Et Gila. 4. loc.

Li. 1. c. 10. tom. 3.

¶ In responsione ad tertium, nota rādicem quare omnis spectas cum dæmone ex suo genere ē mortale peccatum: quia scilicet est cum hoste iam indicto bello a principe vniuersi inter nos, & dęmones.

¶ *Super Quæstionis nonę, sectæ Articulum tertium.*

In Nar. 3. intellige titulum ex exemplis allatis in litera, argumentādo in oppositum, & aduerte ꝙ huiusmodi obseruationes si fiant ex cōsuetudine patriæ, vt Romæ oportet ꝙ prīs tangere nadum, cū proximi corporis bona valetudo laudatur, & dicere, Angel⁹ sanctus audiat. Et hoc passim a mulieribꝰ fit, & quādo ex quacumque lenitate, uel timore simplici corde fiunt, putantes se non male facere, sed vane, forsan, nō sunt superstitionis, sed vanitatis rei qui hæc seruant. Multo magis excusantur a superstitionis vitio, q̄ ex timore, ne ex cęlesti influxu præueniens sinistrū aliquod sit coeffectus alterius futuri mali: vt si timeat casum in mane, signum depressionis futuræ ex cōmuni causa cælesti. Et breuiter cōuniter hæc venialia videntur peccata, vt superius de diuinationibꝰ, & augurijs, & cęteris dictum est, qm̄ superfluus ē timor, aut irrationabilis.

1. p. q. 117. ar. 3. ad 2.

¶ *Super Quæstionis nonę, sectæ Articulum quartum.*

In ar. 4. eiusdē 96. q. aduerte, ꝙ multa obseruātur ī his, quæ pro Dei reuerētia aguntur, quæ superstitiosa apparēt, & tamen sunt: & dicūt se excusari quia habent talem deuotionē. Verbi gratia. Patiētes contractionem neruorum, accipiunt primum cæli num oblatū Crucifixo in parasceue cū adoratur, & ex eo fit anulus, qui gestatus valet cōtra illam passionē. Dicūt ꝙ habent deuotionē ad hoc, quia sic didicerunt, & experiuntur. Ego nescio hos excusare a vanitate, nisi putet quis experius effectum ex deuotione, quòd Deus alicui sancto viro hoc inspirauerit. Sicut hodie, qa Greg. trigīnta diebus orari fecit pro defuncto, missę numero trigīta dicunt pro defuncto. Videntur ergo simplici corde similia credētes, & facītes ex deuotiōe, excusandi: quia nō pecc̄at, aut venialiter tā tū, ex quo principale, puta, ꝙ diuina assistat virtus, pōt sus-

Li. 2. ca. 23 paulo a principio, to. 3.

Li. 4. c. 2. & li. 12. c. 14. com. 6.

Quol. 12. cap. 14.

ARTICVLVS III.

Vtrum obseruationes, quæ ordinantur ad præcognoscendum aliqua fortunia, uel infortunia sint illicitæ.

Ad tertium sic procedit. Vī qđ obseruationes, quæ ordinantur ad præcognoscendum aliqua fortunia, vel infortunia non sint illicitæ. Inter alia. n. infortunia hominum sunt etiam infirmitates: sed infirmitates in hominibus quædam signa præcedunt, quę etiam a medicis obseruantur. ergo obseruare huiusmodi significationes non videtur esse illicitum.

¶ 2 Præt. Irrationabile est negare id, qđ quasi cōmuniter omnes experiūtur: sed quasi oēs experiunt, ꝙ aliqua tempora, vel loca, vel verba audita, vel occursus hominum, siue animaliū, siue distorti, aut inordinati actus, aliquod præsagium habent boni, vel mali futuri. ergo obseruare ista nō vī esse illicitum.

¶ 3 Præt. Actus hominum, & euētus ex diuina prouidentia disponūtur ſm ordinem quendā, ad quem pertinere videt, ꝙ precedentia sint subsequētium signa. Vnde ea, quæ antiquis patribus contigerunt, signa sunt eorum, quæ in nobis cōplentur, vt patet per Apostolum 1. ad Corinth. 10. Obseruare autem ordinem ex diuina prouidentia procedentem non est illicitum. ergo obseruare huiusmodi præsagia non videtur esse illicitum.

Sed contra est, quod Aug.* dicit in 2. de doct. christ. ꝙ ad pacta cum dæmonibus inita pertinent milia inanium obseruationum, puta, si membrum aliquod salierit, si ſ̄ictim ambulātibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius interuenerit, limen calcare, cū ante domū sua aliquis transit, redire ad lectū, si quis cū se calciat, sternutauerit, redire domum si procedens offenderit, cum vestis a soricibus rodit, plus timere superstitiones mali futuri, q̄ præsens damnū dolere.

Respon. Dicendū, ꝙ homines hmōi obseruationes attendunt, nō vt quasdam causas, sed vt signa quædam futurorum euentuum bonorum, vel malorū. Non obseruantur aūt sicut signa a Deo tradita, cū non sint introducta ex authoritate diuina: sed magis ex vanitate humana, cooperāte dæmonū malitia, qui nitūtur animos hominū hmōi vanitatibus implicare. Et ideo manifestum est, omnes hmōi obseruationes esse superstitiosas, & illicitas.

Li. 2. c. 20. tom. 3.

Et videntur esse quædam reliquiæ idolatriæ, ſm quā obseruabātur auguria, & quidam dies fausti, vel infausti, quod quodammodo pertinet ad diuinationē, quę fit p astra, ſm quæ diuersificantur dies. Videtur ergo quòd huiusmodi obseruationes sint sine ratione, & arte: vñ sūt magis vanæ, & superstitiosę.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ infirmitatum causæ præcedunt in nobis, ex quibus aliqua signa præcedunt futurorū morborū, quæ licite a medicis obseruantur. Vñ & siquis præsagiū futurorū euentuū cōsideret ex sua causa, nō erit illicitū, vt si seruus timeat flagella videns iram dñi sui. Et simile ēt esse posset, siquis timeret nocumētum alicui puero ex oculo fascināte, de quo dictum* est in 1. lib. Sic autem non est in hmōi obseruationibus.

Ad 2ᵐ dicendū, ꝙ hoc ꝙ a principio ī istis obseruationibus aliqd veri homines experti sunt, hoc accidit casu: sed postmodū cū hoīes incipiunt suum animū hmōi obseruantijs implicare, multa ſm hmōi obseruationes eueniunt per deceptionem dæmonum, vt in his obseruationibus homines implicati, curiosiores fiāt, & se magis inserāt multiplicibꝰ laqueis pniciosi erroris, vt Aug. dicit* 2. de doct. christ.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ in populo Iudæorū, ex quo Christus erat nasciturus, non solum dicta, sed etiā facta fuerunt prophetica, vt Aug. dicit* contra Faustum. Et iō licitū est illa facta assumere ad nostrā instructionem, sicut signia diuinitus datia. Non autem omnia quæ agūtur per diuinam prouidentiam, sic ordinantur, vt sint futurorum signa: unde ratio non sequitur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum suspendere diuina uerba ad collum sit illicitum.

Ad quartum sic procedit. Vī ꝙ suspendere diuina verba ad collū non sit illicitum. Nō. n. diuina verba minoris sunt efficacię cum scribuntur, q̄ cum proferūtur: sed licet aliqua sacra verba dicere ad aliquos effectus, puta, ad sanandum infirmos, sicut, Pater noster, vel Aue Maria, vel qualitercūque nomen domini inuocetur, ſm illud Marci vlt. In nomine meo eiicient dæmonia, linguis loquentur nouis, serpentes tollent. ergo vī ꝙ licitum sit aliqua sacra scripta collo suspendere in remedium infirmitatis, vel cuiuscūque nocumēti.

stineri: licet nesciat aliam reddere rationem, quare has conditiones, quæ vanę sunt, obseruant; nisi quia sic acceperunt a maioribus. Difficile est.n. confutare, quod seniorum traditione, & authoritate firmatum, vulgares acceperunt. Non sunt tamē hæc extendenda, sed prudenter declaranda, vbi fructꝰ spꝫat, ne deteriora eueniāt. Videntur.n. hæc sic simplici corde ex deuotione facta, valde imperfecte superstitionem sapere. Sicut mēdacium iocosum imperfectum est in genere peccati in proximum.

In lib. 50. Hom. Ho. 26. ante medium, tom. 10.

¶ 2 Præt. Verba sacra non minus operātur in corporibus hominū, q̄ in corporibus serpentum, & aliorum animalium: sed incantatiōes quandam efficaciam habent ad reprimendum serpētes, vel ad sanādum quædā alia animalia. uñ dr̄ in Psal. 57, Sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, quæ nō exaudiet vocē incantantiū, & venefici cātātis sapiēter. ergo licet suspēdere sacra verba ad remediū horum.

¶ 3 Præt. Verbum Dei non est minoris sanctitatis, q̄ reliquiæ sanctorum. uñ Aug.* dicit, ꝙ non minus est verbum Dei, q̄ corpus Christi: sed reliquias sanctorum licet homini collo suspendere, vel qualitercumque portare ad suam protectionem. ergo pari rōne licet homini verbo, vel scripto, verba sacræ scripturæ ad suā tutelā assumere.

Homil. 43. in Matth. in opere imperfecto a medio illi? tom. 2.

SED CONTRA est, qđ Chrysost.* dicit super Matt. Quidam aliquā partem Euangelij scriptā circa collū portant: sed nonne quotidie Euangelium in Ecclesia legitur, vt audiatur ab omnibus? Cui ergo in auribus posita Euangelia nihil prosunt, qūo possunt eū circa collū suspēsa saluare? Deinde vbi est virtus Euangelii? In figuris literarū, an i intellectu sensuū? Si in figuris, bene circa collum suspendis. Si in intellectu, ergo melius in corde posita prosunt, q̄ circa collum suspensa.

RESPON. Dicendum, ꝙ in omnibus incantationibus, vel scripturis suspensis duo cauenda videnť. Primo quidē, quid sit quod profertur, vel scribitur: quia si est aliquid ad inuocationes dæmonū pertinens, manifeste est superstitiosum, & illicitū. Similr ēt vr̄ esse cauēdum, si contineat ignota nomina: ne sub illis aliquid illicitum lateat. Vñ Chrysost.* dicit super Matth. ꝙ Phariſæorum magnificantium fimbrias suas exemplo, nūc multi aliqua nomina hebraica angelorū, cōfingunt, & scribunt, & alligāt: quę non intelligētibus meruenda videntur. Est ēt cauendum ne aliquid falsitatis cōtineat: quia sic eius effectus nō posset expectari a Deo, qui nō est testis falsitatis. Deinde cauendum est secundo, ne cū verbis sacris cōtineantur aliqua vana, puta, aliqui characteres inscripti præter signū crucis. Aut si spes habeatur in mō scribendi, aut ligandi, aut in quacūq; hmōi vanitate, quæ ad diuinā reuerentiā nō pertineat: quia hoc iudicaretur superstitiosum, alias aūt est licitum. Vnde in Decretis* dr̄ 26. q. 5. c. Nō liceat christianis &c. nec in collectionibus herbarū, quæ medicinales sunt, aliquas obseruationes, aut incantationes licet attendere, nisi tantum cum symbolo diuino, aut dominica oratione, vt tantum creator & Deus omnium adoretur, & honoretur.

26. q. 5. ca. Non liceat

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam proferre diuina verba, aut inuocare diuinum nomen, si respectus habeatur solum ad Dei reuerentiam, a qua expectatur effectus, licitum erit. Si vero habeatur respectus ad aliquid aliud vane obseruatum, illicitum erit.

AD 2m dicendum, quòd etiam in incantationibus serpentum, vel quorumcumque animalium, si respectus habeatur solum ad verba sacra, & ad virtutem diuinam, non erit illicitum: sed plerumque tales incantationes habent illicitas obseruantias, & per dæmones fortiuntur effectum, & præcipue in serpentibus: quia serpens fuit primum dæmonis instrumentum ad hominem decipiendum. Vnde dicit* glos. ibidem. Notandum, quia non laudatur a scriptura, vndecumque datur in Scriptura similitudo, vt patet de iniquo iudice, qui rogantem viduam vix audiuit.

Glos. ordinaria Pla. 57. super Iud., Fundi illi secundū similitudinem. D. 93.

AD 3m dicendum, quòd eadem etiam ratio est de portatione reliquiarum: quia si portentur ex fiducia Dei, & sanctorum, quorum sunt reliquiæ, non erit illicitum. Si autem circa hoc attenderetur aliquid aliud vanum, puta, quòd vas esset triangulare; aut aliquid aliud huiusmodi, quod non pertineret ad reuerentiam Dei, & sanctorum, esset superstitiosum, & illicitum.

AD 4m dicendum, quòd Chrysost. loquitur quando respectus habetur magis ad figuras scriptas, quàm ad verborum intellectum.

QVAESTIO XCVII.

De Tentatione Dei, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articulum primū.*

IN 2. 2. q. 97. aspice in quo cōsistit formale interpretatiue tentationis Dei. sin hoc, quòd absque necessitate, vel vtilitate respuat homo causas secundas. Et aduerte in responsione ad tertium, ꝙ respuere corporalem medicinam contingit tripliciter. Primo tempore martyrii: et hoc non est tentare Deum, quoniam vel litas maxima est: & necessitas prōpitudinis animi ad sustinendum, & sic prompte testimonium prohibēdum fidei christianæ. Nam si medicinā corporalem susciperet, videret minus spōte hæc pati, & euitare passionē quātū posset, cuius oppositū sancti martyres facto docuerunt. Secundo, absolute in toto tēpore vitæ suæ: et hoc est de quo Agatha in domino gloriatur, & in litera exēplatur ex diuina experientia. Nam de cōmuni lege hoc esset tentare Deum. Scriptum est.n. Altissimus de terra creauit medicinam, & vir sapiens non despiciet illam. Tertio, ratione spiritualis profectus: et hoc si infra limites rationabilis obseruātiæ fit, non est tentare Deum, sed semetipsum offerre hostiam viuētem Deo. Et hoc modo sancti, qui dati sunt in exemplum cæteris, & præferti religiosis i hoc mundo

3. q. 41. ar. 4. ad 1. 2. cor.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, In quo consistit Dei tentatio.

¶ Secūdo, Vtrum sit peccatum.

¶ Tertio, Cui virtuti opponatur.

¶ Quarto, De comparatione eius ad alia vitia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Dei tentatio consistat in aliquibus factis, in quibus solius diuinæ potestatis expectatur effectus.

AD PRIMVM sic proceditur. Vr̄ ꝙ tentatio Dei non cōsistat in aliquibus factis, i quibus solius diuinæ potestatis expectaťr effectus. Sicut.n. Deus tētatur ab hoīe, ita ēt homo tētatur & a Deo, & ab hoīe, & a dęmone: sed nō qualitercūq; tentatur homo, expectatur aliquis effectus potestatis ipsius. ergo ēt neq; p hoc ꝙ Deus tentatur, expectaťr solꝰ effectꝰ potestatis ipsius.

mundo, dolores iliaeos, vlcera &c. quæ patiuntur, suscipiūt libenter, & vtuntur eis vt instrumentis diuinitus sibi concessis ad carnis subiectionem, & mortificationem, & ad Iesu Christi passionis participationē: & ideo respuunt medicinā, & ægre ferrent si filialis dilectionis signum hoc perderēt, sanitatem recuperādo. Sed hi licet infirmentur in carne, fortissimi sunt ad spiritualia, ita vt nihil mali videātur quādoque habere.

Ibi, in Lucam in ca. Qualiter discipuli ad Chſo missi, tom. 5.

¶ 2 Præt. Omnes illi qui per inuocationem diuini nominis miracula operantur, expectant aliquem effectum solius diuinę potestatis. Si ergo in factis huiusmodi consisteret diuina tentatio, quicumq; miracula facerent, Deum tentarent.

¶ 3 Præt. Ad perfectionem hominis pertinere videtur, vt prætermissis humanis auxilijs in solo Deo spem ponat. unde Amb.* super illud Lucæ 9. Nihil tuleritis in via &c. dicit. Qualis debeat esse, qui euangelizat regnum Dei, præceptis euangelicis designatur, hoc est, vt subsidij secularis adminicula nō requirat, fideiq; totus inhærens putet, quo minus ista requiret, magis posse suppetere. & beata Agatha dixit: Medicinā corporalē corpori meo nūquā exhibui, sed habeo Dñm Iesum Christum, qui solo sermone restaurat vniuersa: sed Dei tentatio nō cōsistit in eo quod ad perfectionē pertinet. ergo Dei tentatio nō consistit in hmōi factis, in quibus expectatur solū Dei auxilium.

Lib. 22. c. 36 a medio, tomo. 6.

SED CONTRA est, quod Aug.* dicit 22. cōtra Faustum, ꝙ Christus qui palàm docendo & arguendo, & tamen inimicorum rabiem valere in se aliquid non sinendo, Dei demonstrabat potestatem: idem tamen fugiendo & latendo hominis instruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat, quando habet quod faciat, vel quod cauere oportet, euadat. Ex quo videťin hoc Dei tentationem consistere, quando prætermittit homo facere quod potest ad pericula euadenda, respiciens solum ad auxilium diuinum.

Lib. c. 36 a medio to mo. 6.

RESPON. Dicēdum, ꝙ tentare est proprie experimentum sumere de eo, qui tentatur. Sumimus autem experimentum de aliquo & verbis, & factis. Verbis quidem, vt experiamur an sciat quod quærimus, vel possit, aut velit illud implere. Factis autem cum per ea quæ facimus, exploramus alterius prudentiā, vel voluntatem, vel potestatem. Vtrūque autem horum cōtingit dupliciter. Vno quidem modo, aperte: sicut cum quis tentatorē se profitetur, sicut Samson Iudi. 14. proposuit Philistęis problema ad eos tentandum. Alio vero modo, insidiose & occulte: sicut Pharisęi tētauerunt Christum, vt legitur Matth. 22. Rursus quādoque quidem expresse, puta, cum quis dicto, vel facto inteadit experimentum sumere de aliquo. Quandoque vero interpretatiue, quando. s. etsi hoc non intendat vt experimentum sumat, id tamē agit, vel dicit quod ad nihil aliud videtur ordinabile, nisi ad experimentum sumendum. Sic ergo homo tentat Deū quandoque verbis, quandoq; factis. Verbis quidē Deo colloquimur orando. Vnde in sua petitione expresse aliquis Deū tentat, quandō ea intentione aliquid a Deo postulat, vt exploret Dei scięntiam, potestatem, vel voluntatē. Factis aūt expresse aliquis Deum tentat, quando per ea quæ facit, intendit experimētum sumere diuinæ potestatis, siue pietatis, atq; sciētiæ: sed quasi interpretatiue Deum tentat, qui etsi non intendit experimentū de Deo sumere, aliquid tamen petit, vel facit quod ad nihil aliud est vtile, nisi ad probandā Dei potestatē, vel bonitatē, vel cognitionē: sicut cū qs equū currere facit vt euadat hostes, hoc non est experimentū de equo sumere: sed si equū currere faciat absq; aliqua vtilitate, hoc nihil aliud esse videtur, q̄ experimē tum sumere de equi velocitate: & idem est in omnibus alijs rebus. Quando ergo propter aliquam necessitatem, seu vtilitatem committit se aliquis diuino auxilio in suis petitionibus, vel factis, hoc nō est Deum tētare. Dicitur.n.in 2. Parilipomenon 20. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Quando uero hoc agitur absq; utilitate, & necessitate, hoc est interpretatiue tentare Deum. Vnde super illud Deut. 6. Non tentabis dominum Deum tuum, dicit glos. Deū tentat, qui habens quod faciat, sine ratione committit se periculo, experiens utrum possit liberari a Deo.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ homo etiam quādoq; factis tentatur, utrū possit, uel sciat, uel uelit huiusmodi factis auxilium, uel impedimentū præstare.

AD 2m dicendum, quòd sancti suis precibus miracula facientes, ex aliqua necessitate, uel utilitate mouētur ad petendum diuinæ potestatis effectum.

AD 3m dicendū, ꝙ prædicatores regni Dei ex magna necessitate, & utilitate subsidia tēporalia prætermittunt, ut uerbo Dei expeditius uacent. & ideo si soli Deo innitantur, non ex hoc tentant Deū; sed si absque utilitate, uel necessitate humana subsidia deserent, tentareut Deum. Vnde & Aug. dicit 22.* contra Faustum, ꝙ Paulus non fugit quasi non credendo in Deum, sed ne Deum tentaret, si fugere noluisset, cum sic fugere potuisset. Beata uero Agatha experta erat ergā se diuinā beneuolentiā, ut uel infirmitates non pateretur, pro quibus corporali medicina indigeret; uel statim sentiret diuinæ sanationis effectum.

ARTICVLVS II.

Vtrum tentare Deum sit peccatum.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articulū secundū.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ tentare Deū non sit peccatum. Deus enim non præcepit aliquod peccatum: præcepit autem ut homines eū probent, quod est eum tētare. dicitur enim Malach. 3. Inferte omnem decimā in horreum meum, ut sit cibus in domo mea, & probate me super hoc dicit Dominus, si non aperuero vobis cataractas cęli. ergo uidetur quòd tentare Deum non sit peccatum.

IN arti. 2. eiusdem 97. q. iunge doctrinam in calce art. traditam rationi positæ in corpore eiusdem, & vide, ꝙ cum in Deo sint tria, posse, scire, & velle, & tentare Deum ignorantiam, vel dubitationem malam claudat, consequens est ꝙ si quid est, quòd licet dubitare de Deo, hoc extra tentationem Dei sit, si cum debitis circunstantiis fiat. Et quoniam de Dei uolūtate, q̄d circa aliquid particulare velit nescimus, licitū est, si necessitas, aut vtilitas cum debitis adsit circunstātiis, per signū institutionē a Deo petere. De Dei potētia autem, scientia, & veritate dicti diuini, & aliis quæ ad Dei perfectionem, & excellentiam spectant, dubitare non licet. Et propterea velle hæc explorare, peccatum est. Et scito ꝙ ad primum modum. s. institutionis, spectat, si quis dubitat, an reuelās,

1. q. 112. ar. 1. 2. cor.

aut promittens sit Deus. Vnde Iudicū 6. laudatur a glosa Gedeon, quando primo explorare voluit, an esset angelus lucis, q̄ ei apparuit. Et similiter si dubitet, an sit promissio absolute, an secūdū merita secundarum causarum, quando hoc expedit scire. De vtroq; enim horum licitum est dubitare: & humiliter petere signū pro opportuna instructione, nullū peccatū ê.

non tentabo Dominum. Et dictū F est ei. Nunquid parū est vobis molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo? vt dicitur Isa. 7. De Abraham autem legitur Gene. 15. q̄ dixit ad Dominum. Vnde scire possum q̄ possessurus sim eā, s. terram repromissam a Deo? Similiter etiam Gedeon signum a Deo petijt de victoria repromissa, vt legitur Iudicum 6. qui tamē ex hoc non reprehenduntur. ergo tentare Deum non est peccatum.

SED CONTRA est, quod prohibe G tur in lege Dei. Dicit. n. Deut. 6. Nō tentabis dominum Deum tuum.

Ar. præced. RESPON. Dicendū, q̄ sicut supra dictum * est, tentare est experimentum sumere: nullus autem experimentum sumit de eo, de quo est certus. Et ideo omnis tentatio ex aliqua ignorantia, vel dubitatione procedit, vel eius qui tentat, sicut cū quis experimentum de aliqua re sumit, vt eius qualitatem cognoscat: siue aliorum, sicut cum quis experimentum de aliquo sumit, vt alijs ostendat, per quem modum Deus dicitur nos tentare. Ignorare aūt, vel dubitare de his quæ pertinent ad Dei perfectionē, est peccatū. Vnde manifestū est, q̄ tentare Deum ad hoc, q̄ ipse tentans cognoscat H Dei virtutem, est peccatum. Si quis autem ad hoc experimētum sumat eorum, quæ ad diuinam perfectionē pertinent non vt ipse cognoscat, sed vt alijs demōstret, hoc nō est tentare Deū, cum subsit iusta necessitas, seu pia vtilitas, & alia quæ ad hoc concurrere debent. Sic. n. Apostoli petierunt a Domino, vt in nomine Iesu Christi fierent signa, vt dicitur Actu. 4. ad hoc. s. q̄ virtus Christi infidelibus manifestaretur.

Q. 87. ar. 1. AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ solutio decimarū erat in lege præcepta, vt supra habitum * est. Vnde habebat necessitatem ex obligatione præcepti, & vtilitatem quæ ibi dicitur, vt sit cibus in domo mea: unde soluendo decimas non tentabant Deum. Quod autē I ibidem subditur: Et probate me, non est intelligendū causaliter, quasi ad hoc soluere deberent decimas, vt probarent si Deus aperiret eis cataractas cęli: sed consecutiue, quia. s. si decimas soluerent, experimēto probaturi erant beneficia, quæ eis Deus conferret.

AD 2^m dicendum, quòd duplex est cognitio diuinæ bonitatis, vel volūtatis. Vna quidem speculatiua: & quantum ad hanc non licet dubitare, nec probare, vtrum Dei voluntas sit bona, vel vtrum Deus sit suauis. Alia autem est cognitio diuinę volūtatis, siue bonitatis affectiua, siue experimentalis, dum quis experitur in seipso gustum diuinæ dulcedinis, & complacentiam diuinæ volūtatis: sicut de Ierotheo dicit Dioni. Ca. 2. par. 1 in fine. 2. c. de * Diui. no. q̄ didicit diuina ex compassione ad ipsa. Et hoc modo mouemur vt probemus Dei volūtatem, & gustemus eius suauitatem.

AD 3^m dicendum, q̄ Deus volebat signum dare regi Achaz non pro ipso solum, sed pro totius populi instructione: & ideo reprehenditur quasi impeditor communis boni, & salutis, q̄ signum petere nolebat. Nec petendo tentasset Deum, tum quia ex mandato Dei petijsset: tum quia hoc pertinebat ad vtilitatem communem. Abraham autem signum petijt ex instinctu diuino, & ideo non peccauit. Gedeon vero ex debilitate fidei signum petijsse videtur, & ideo a peccato non excusatur, sicut ibidem gloss. dicit. Sicut & Zacharias peccauit, dicens Lucæ 1. ad angelū. Vnde hoc sciam? Vnde & propter hanc incredulitatem punitus fuit. Sciendum tamen q̄ dupliciter aliquis signum petit a Deo. Vno modo, ad explorandam diuinam potestatem, aut ueritatem dicti eius: & hoc de se pertinet ad Dei tentationem. Alio modo, ad hoc q̄ instruatur, quid sit circa aliquod factum placitum Deo: & hoc nullo modo pertinet ad Dei tentationem.

ARTICVLVS III.

Vtrum tentatio Dei opponatur uirtuti religionis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ tentatio Dei nō opponatur uirtuti religionis. Tentatio. n. Dei habet rationem peccati ex hoc, q̄ hō de Deo dubitat, ut dictum * est: sed dubitare de Deo pertinet ad peccatum ifidelitatis, quod opponitur fidei. ergo tentatio Dei magis opponitur fidei quàm religioni.

¶ 2 Præt. Eccl. 18. dicitur. Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum. Vbi dicit * gl. interlinearis, qui. s. tentans Deum orat quod docuit, sed non facit quod iussit: sed hoc pertinet ad præsumptionem, quæ opponitur spei. ergo videtur q̄ tentatio Dei sit peccatum oppositum spei.

¶ 3 Præt. Super illud Psal. 77. Et tentauerunt Deum in cordibus suis, dicit * glos. q̄ tentare Deum est dolose postulare, vt in verbis sit simplicitas, cum sit in corde malitia: sed dolus opponitur uirtuti ueritatis. ergo tētatio Dei non opponitur religioni, sed ueritati.

SED CONTRA est, q̄ sicut ex prædicta * glo. habetur, tentare Deum est inordinate postulare: sed debito modo postulare est actus religionis, ut supra habitum * est. ergo tentare Deum est peccatum religioni oppositum. I

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex supra dictis * patet, finis religionis est Deo reuerentiam exhibere: unde omnia illa quæ directe pertinent ad irreuerentiam Dei, religioni opponuntur. Manifestum est autem, quòd tentare aliquem, ad irreuerentiam eius pertinet. Nullus enim præsumit tentare eum, de cuius excellentia certus est: unde manifestum est, quòd tentare Deum est peccatum religioni oppositum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut supra dictum * est, ad religionem pertinet protestari fidem K per aliqua signa ad diuinam reuerentiam pertinentia. Et ideo ad irreligiositatem pertinet, q̄ ex incertitudine fidei homo aliqua faciat, quæ ad diuinam irreuerentiam pertinent, cuiusmodi est tentare Deum: & ideo est irreligiositatis species.

AD 2^m dicendum, quòd ille qui ante orationem animam suam non præparat, dimittendo siquid aduersum aliquem habet, vel alias ad deuotionem se non disponendo, non facit quod in se est, ut exaudiatur a Deo: & ideo quasi interpretatiue tentat Deum. Et quàmuis huiusmodi interpretatiua tētatio uideat ex præsumptione, seu indiscretione prouenire, tamen hoc ipsum ad irreuerētiā Dei ptinet, ut homo præsumptuose, & sine debita diligentia se habeat in his, q̄ ad Deum

¶ *Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articulum tertium.*

IN ar. 3. in responsione ad secūdum legito literam prudenter, vt inde solicitior fias, vt præpares animā tuam ante orationem, vt qū in te est faciendo, in irreuerentiam diuinam non incidas, & scrupulum non incurras peccati tentationis Dei, si negligens fueris: quoniā non nisi extenso vocabulo, irreuerentia hæc, tētatio Dei est. Vnde & dicitur qua si tentatio Dei. Art. præt. Glo. interli neatis ibid.

Psal 77. gl. interlinearis ibid. In arg. præced. Q. 87. ar. 1. Q. 81. ar. 3. Q. 81. ar. 2. & 4. Q. 81. ar. 6.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articulū quartum.*

IN ar. 4 3. & 2. simul dubium occurrit, An tentare Deū sit semper peccatum mortale. Et est ratio dubii, quia in arti. 3. ponitur, q̄ tentare Deū est contra diuinam excellētiam, & in ar. 4. cōparatur ſm gratiā tem idolatriæ. Constat autē q̄ hæc non dicuntur de peccatis venialibus. ergo est semper peccatū mortale. Ex alia parte obstat, quia Zacharias pater Ioannis Baptistæ peccauit tentando Deum, & tamen non mortaliter. Et similiter Gedeon, vt in litera dicitur, peccauit peré do signum in vellere, & tamen tunc est exauditus, & in catalogo sanctorū ponitur ad Hebr. 11.

¶ Ad hoc dicitur, quòd tentare Deum ex suo genere ē peccatum mortale, quo niam cōtrariatur diuinæ excellentiæ, & ex illius dubitatione procedit, vt in litera dicitur. Propter imperfectionem tamē actus pluries interuenit aliqualis Dei tētatio absque mortali peccato: sicut etiam in quolibēt genere peccati ī uenitur aliquid veniale propter imperfectionem actus. Vnde Zacharias, licet peccauerit petendo signum, non nisi venialiter tamē peccauit, vt etiam pœna temporalis cum amplitudine Spiritus sancti completa pœna testatur: & peccatū eius fuit, quia non credidit verbis Angeli. Vidēs quippe angelum, & audiens exauditā orationem suam pro salute populi, ac prope esse saluatorem Messiā, ita q̄ ex eo & vxore nasciturus erat præcursor eius, vt Helias, cū sciret ipse sacerdos ex scriptura tempus Messiæ adesse, non plene credidit se generaturum præcursorem. Itaq; motus ex causis secundis. s. ex naturali impossibilitate generationis ex sene & sterili etiā in senectute, non plene credidit ista annuntiari a Deo per angelum sanctū, quis opinaretur, q̄ ille esset Angelus sanctꝰ. Et propter hāc fidei Glos. ordinaria in pri cap. 17.

Deum pertinent. dicitur. n. 1. Petri 5. Humiliamini sub potenti manu Dei. & secundæ ad Timoth. 2. Solicite cura teipsum probabilē exhibere Deo. Vnde huiusmodi tentatio, irreligiositatis species est.

AD 3^m dicēdum, q̄ in comparatione ad Deum, qui nouit cordis abscondita, non dicitur aliquis dolose postulare, sed per respectū ad homines: undę dolus per accidēs se habet ad tentationē Dei, & propter hoc non oportet, q̄ tentatio Dei directe opponatur veritati.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum tentatio Dei sit grauius peccatum, quàm superstitio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ tentatio Dei sit grauius peccatū q̄ superstitio. Maior. n. pœna pro maiori peccato infertur: sed grauius est punitū in Iudæis peccatū tentationis Dei, q̄ peccatum idolatriæ, quod tamen est præcipuum inter superstitiones: quia pro peccato idolatriæ interfecti sunt ex eis viginti tria millia hominum, vt legitur Exodi 32. pro peccato autem tētationis omnes vniuersaliter in deserto perierunt, terram promissionis non intrantes, ſm illud Psalm. 94. Tentauerunt me patres vestri. & postea subditur, Quibus iurauī in ira mea, si introibunt in requiem meam. ergo tentare Deum est grauius peccatum, quàm superstitio.

¶ 2 Præt. Tanto aliquod peccatum videtur esse grauius, quāto magis virtuti opponitur: sed irreligiositas, cuius species est tentatio Dei, magis opponitur virtuti religionis, q̄ superstitio, q̄ habet aliquā similitudinē cū ipsa. ergo tētatio Dei est grauius peccatū, q̄ superstitio. E

¶ 3 Præt. Maius peccatum videtur esse irreuerenter se habere ad parētes, q̄ reuerentiam parentibus debitam alijs exhibere: sed Deus est honorādus a nobis sicut omnium pater, vt dicitur Malac. 1. ergo maius peccatum esse uidetur tentatio Dei, per quam irreuerenter nos habemus ad Deum, quàm idolatria, per quam reuerentia Deo debita, exhibetur creaturæ.

SED CONTRA est, quod super illud Deute. 17 Cum reperti fuerint apud te &c. dicit * glo. Lex errorē, A debilitatem petebat signum vt firmiter adhæreret, sine qua firmā adhæsione non credimus, proprie loquendo. In cuius signum Angelus statim respondit, Ego sum Gabriel, & missus sum &c. Hæc autem infirmitas fidei non fuit de potentia, neq; de excellē tia, neque de prouidentia diuina, neque de veritate diuini dicti, sed de nuntio Dei, superflua tamen: quia ex circunstantiis, & dictis, & quia nihil ei mādabatur agendum cum aliquo periculo, debebat firmare iudiciū suum, quo sibi videbatur nuntius Dei esse, & cōsequenter credere cia futura: & iō fuit venialis. Gedeon vero a quibusdā excusatur tā quàm ex familiaritate diuina petierit illa duo signa ī vellere. Et posset forte excusari, q̄ pro ampliori Dei gloria manifestāda exercitui, cū esset nouus dux, nō exploratiue, sed deprecatiue cum humilitate pro maiori sua gloria Deꝰ hæc signa propalanda faceret. Si tamen verbis solis literæ stāndum est, vbi non allegatur causa vlla, nisi cōditionalis de victoria, cuius prius certificationem per Angelū habuerat, cum authore dicendum videtur, q̄ non excusāf a peccato: ueniale tamē illud puto fuisse, quia per modum humilis deprecationis infirmitatem fidei suæ adiuuandam petiit consolatione signorum, licet crederet, quòd priꝰ didicerat ab Angelo, Quasi fuerit tunc Gedeon dispositus, eo modo, quo ñ deles firmiter persistētes in fide, sunt dispositi quando tentātur intrinsecus de fide. Ita quòd imperfectio actus, quasi vacillandi, ex quo processit humilis supplicatio, infra venialis latitudinē retinuit actum tentationis. Et per hæc patet responsio ad obiecta. Art. 1. & 2. In corp. ar.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulū primum.*

IN arti. 1. q. 98. dubiū occurrit, de eo q̄ dē in corpore. Finis iuramenti est cōfirmatio dicti humani. Videtur enī hoc aduersari primo veritati: quia actus latriæ, vt est iuramentum, non ordinatur

QVAESTIO XCVIII.

De Periurio, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de periurio.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum falsitas requiratur ad periurium.

¶ Secūdo, Vtrum periuriū sit semper peccatum.

¶ Tertio, Vtrū sit peccatū mortale.

ad confirmationem humani dicti vt ad finē: quia nobilius non habet pro fine id quod est minus nobile. Diuina autē sunt nobiliora humanis. Deinde supradictis i q.89.a.4. ad 3. vbi author tractans, quòd confirmatio dicti humani sit finis iuramenti, oppositū sentit eius, quod hic dicitur.

Infr q.123. art.3. ad 3. Et 3.di. 39. art.4.

¶ Ad hoc dicitur ex authore superius in responsione ad 1.ar. 4.q. 98. quòd in iuramento duo considerantur. Primo testimonium quod inducitur, & hoc est diuinum: & ex hac parte iuramentū est actus latriæ & finis eius est diuina reuerentia. Et hoc ordinatur ad confirmationem humani dicti, non vt ad finem, sed vt honestum ad vtile. Secūdo, id qđ facit necessitatem inducēdi testimoniū: & hoc est humanū. Et ex hac parte iuramentum ordinatur ad confirmationem humani dicti vt ad finem. Quia igitur confirmatio dicti est & ratio vtilitatis, & finis necessitatis iuramenti, ac per hoc est tota ratio, quare sit licitum iuramentum: ideo in litera hac author ex hoc fine deduxit periurium consistere primo in falsitate. Ad* siquidē humani ex fine suæ necessitatis, & rōne suæ vtilitatis ad coniuiendum inter homines iudicantur.

In Ser.28. & 30. nō remote a principio, to.10.

¶ In rēsp̄ōne ad primum eiusdē art. aduerte, quòd author omne illicitum iuramentum, quia vocatur periurium a Hieronymo, reducit ad falsū aliquo modo, vt sic falsitas sit nō solū principalis rō periurii, sed cōis ḡlues oīum periuriorū. Et licet ita sit, q̄ ī oī illicito iuramēto desit aliquo mō veritas, vel quia deest in potētia periculosa, vt in iuramento indiscreto, vel quia deest in obligatione, quia.s. obligatur ad cōtrarium di ctum suū, vt cū quis iurat illicitū: aut nō

Q.92. ar.2. & 1.2. q.1. art.3. Et q. 18. art.6.

* Sup. illud Hierem. 4. Et iuribis, dicit Dominus. tom.5.

¶ Quarto, Vtrū peccet ille, qui iniungit iuramentum periurio.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum falsitas eius, quod in iuramento confirmatur, requiratur ad periurium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ falsitas ei*, quod in iuramento confirmatur, non requiratur ad periurium. Vt.n. supra dictum* est, sicut veritas debet cō comitari iuramētum, ita etiam iudiciū, & iustitia. Sicut ergo incurritur periurium per defectum veritatis, ita etiam per defectum iudicij, puta, cum aliquis indiscrete iurat: & per defectum iustitiæ, puta, cū aliquis iurat aliquid illicitū. ¶ 2 Præt. Illud p qđ aliquid confirmatur, potius esse videt eo, quod confirmatur per illud, sicut in syllogismo principia sunt potiora cō clusione: sed in iuramento confirmatur dictum hominis per assumptionē diuini nominis. ergo magis videtur esse periurium, cū aliquis iurat p falsos deos, q̄ si veritas desit dicto hoīs, qđ iuramēto cōfirmat. ¶ 3 Præt. Aug. dicit* in sermone de verbis Apostoli Iacobi. Homines falsum iurant vel cum fallunt, vel cum falluntur, & ponit tria exempla, quorum primum est. Fac illū iurare, qui verū putat esse, pro quo iurat. Secundum est, Da alium qui scit falsum esse, & iurat. Tertiū est, Da alium, qui putat esse falsum, & iurat, tāquām sit verum, quod forte verū est: de quo postea subdit, q̄ periurus est. ergo aliquis veritatem iurans, pōt esse periurus. Non ergo falsitas requiritur ad piuriū.

SED CONTRA est, quòd periurium *diffinitur* esse mendacium iuramento firmatum.

RESPON. Dicendū, q̄ sicut supra dictum* est, morales actus ex fine speciem sortiuntur. Finis autē iuramenti est confirmatio dicti humani, cui quidem confirmationi falsitas opponitur. Per hoc.n. confirmatur aliquod dictū, quod ostēditur firmiter esse verū, quod quidem non potest contingere de eo, quod falsum est: unde falsitas directe euacuat finem iuramēti. Et propter hoc a falsitate præcipue specificatur peruersitas iuramenti, quę periurium dicitur: & ideo falsitas est de ratione periurij.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ sicut Hieron.* dicit Hier. 4. Quodcūq; illorum trium defuerit, periurium est, non tamen eodem ordine. Sed primo quidem, & principaliter, periurium est, quādo deest veritas, ratione iam † dicta. Secundario autem, qñ deest iustitia. Quocūq;.n. modo quis iurat illicitū, ex hoc ipso falsitatē incurrit, quia obligatus est ad hoc q̄ cōtrariū faciat. Tertio vero, quando deest iudicium, quia cū indiscrete iurat, ex hoc ipso periculo se committit falsitatem incurrendi.

AD 2^m dicendum, quòd principia in syllogismis sunt potiora, tāquàm habentia rationē actiui principij, vt dicitur in* 2. Physi. sed in moralibus actibus principalior est finis, q̄ principium actiuū: & ideo licet sit peruersum iuramentū quādo aliquis verum iurat per falsos Deos, tñ ab illa peruersitate iuramenti periurium non nominatur, quod tollit iuramenti finem, falsum iurando.

AD 3^m dicendum, q̄ actus morales procedunt a voluntate, cuius obiectum est bonum apprehēsum: & ideo si falsum apprehēdatur vt verum, erit quidem relatum ad voluntatem materialiter falsum, formaliter autem verum. Si autem id quod est falsum, accipiatur vt falsum, erit falsum & materialiter, & formaliter. Si autē id quod est verum, apprehendatur vt falsum, erit verum materialiter, & falsum formaliter: & ideo in quolibet istorū casuum saluatur aliquo modo rō periurii propter aliquem falsitatis modum. Sed quia in vnoquoq; potius est id quod est formale, q̄ id quod est materiale, non ita est periurius ille qui falsum iurat, quod putat esse verū, sicut ille qui verū iurat, qđ putat esse falsum, Dicit.n. ibi* Aug. Interest quemadmodum verbum procedat ex animo, quia ream linguā nō facit nisi rea mens.

ARTICVLVS II.

Vtrum omne periurium sit peccatum.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̄ non omne periurium sit peccatum. Quicūq; enim non implet quod iuramento cōfirmauit, periurus esse videtur: sed quandoq; aliquis iurat se factu rū aliquid illicitum, puta, adulterium, vel homicidium, quod si faciat, peccat. Si ergo etiam nō faciēdo peccaret peccato periurii, sequeretur quòd esset perplexus.

¶ 2 Præt. Nullus peccat faciendo quod melius est: sed quandoq; aliquis periurādo facit quod melius est, sicut cū quis iurauit se non interficere filium, vel incendere domum, quod obligatur ad illū verificandum, q̄is iuret, vt cum iurat nō facere bonum supererogationis: vel deest veritas in intentione, vt cum quis mendaciter iurat, aut si veraciter iurat, mentitur in executione, proprie tamen & formaliter loquendo de periurio, sola falsitas orationis cognita, vel neglecta constituit periurium: quoniā iuramentum directe Deum ī testimonium orationis, qui iurās dicit, inducit & ꝓterea oportet orationē & esse, & cognosci veram. & si est ꝓmissoria, vltra hoc oportet dare operā ad illam verificandam. Ex tribus ergo comitibus iuramenti, solius veritatis defectus culpabilis cōstituit periurium simpliciter: iudicii aūt, & iustitiæ defectus constituit periurium ſm quid. pp dictam rationem, vt amplius manifestabitur.

† In cap. ar.

Lib.2.tex.t. 89.com.a.

¶ In rūsione ad tertium eiusdē art. aduerte, quòd cū quis iurat id quod in re est falsum, putans esse verum, si adhibuit debitam diligētiā, excusatur a peccato periurii.

¶ *Super Quæstionis nonagesimi octauæ Articulum secundum & tertium.*

IN ar.2. & 3. simul eiusdē q. 98. dubiū occurrit nō diffimulādū de doctrina authoris. Nā si iūgatur articulus articulo, apparet authorē docere, q̄ oē illicitū iuramētū est periurium, i.1.ar. Et oē periurium est peccatū, in 2.ar. & q̄ oē piuriū est peccatū mortale, in 3.art. Si hæc doctrina suscipiē, haberē*, qđ quicūq; idiscrete iurat quid verissimum, peccat mortaliter: qđ a nemine acceptari vī, & q̄ q. iurat de aliquo faciendo qđ est veniale, puta, de dicēdo mendacio ioco so, q̄ peccat mortaliter, quod valde durum videtur.

In Sent. 28. de verb. Apostoli quantalia principio, to.10.

¶ Ad hoc dī, q̄ piuriū dī dupliciter. s. simpliciter, vel secūdum quid: & vocatur periurium simpliciter & absolute id qđ dicit recte contrariatur fini iuramenti: ita q̄ licet iuramento multæ possint inueniri deformitates, sola illa deformitas quæ contrariatur primo fini iuramēti, constituit speciē peccati periurii. Iam.n. didicimus, q̄ ex fine proprio specificantur actus humani tam boni, quàm mali. Proprius autem finis iuramenti est cōfirmatio humani dicti: ita quòd ad hoc dirēte Deū inducitur testis, vt quod dicitur, firmum sit fultum diuino testimonio multo plus, quàm si eēt fultū testimonio mille hominum, quātūcūque grauium. Et quoniam firmitas ex tēste quo ad assertorias orationes, non facit aliud, q̄ firmare sic esse vt dicitur: & quantū ad promissorias sic futurū esse vt dicitur, & in hoc consistit ratio veri. ſ. sic esse, vel non esse, fore, vel non fore, vt patet 4. metaphy. iō fini iuramēti sola falsitas illa, qua aut falsum dicitur, aut falsificatur qđ vere promissum fuit, contrariatur. Vtraque nāque falsitas, & solæ hæ duæ tollunt finē iuramenti. Prima nāque falsitas, contrariatur firmitati assertoriæ orationis. Secūda autē firmitati oratiōnis promissoriæ: quoniam ad hoc directe firmatur promissoria oratio, vt verificetur in executione. Reliquas vero deformitates iuramēti, finem iuramenti nō tollere manifestatur. Nā & iurare per falsos deos, finem iuramenti nō tollit: quoniam saluatur ibi bonum fidelitatis, qua verum dicitur. Et iurare indiscrete, si uerum dicitur, finē iuramenti non tollit: quia saluatur ibi cōfirmatio dicti humani. Et iurare super re iniqua, finem iuramenti non tollit: quia saluatur ibi confirmatio dicti humani quantum ad veritatē, quāmuis non saluetur ibi cōfirmatio dicti humani quātū ad obligationē ad materiam veritatis. Qñ namq; quis iurat cōmittere homicidium cū animo occidendi, inuocatur tunc Deus in testem veritatis præsentis in intentione, & verificationis, ac veritatis futuræ in executione, & nō inuocatur in testē confirmatiuum obligationis ad occidēdum, tum quia obligatio ibi nulla est: tum quia testis nō inducitur ad firmandam obligationem, sed ad infirmandam veritatē locutionis in quacūq; materia sit siue sit obligatiua, siue non. Constat autem q̄ & veritas præsentis, & futuræ iniquitatis, & veritas adimpletionis iniquitatis, bonum quoddam est testificabile a Deo, ac per hoc locutio humana hæc dicens, est confirmabilis diuino testimonio. Sicut.n. cum assertorie iurat quis, Testis est mihi Deus, quòd odio habeo proximū, super veritate actus iniqui, quo actualiter peccat mortaliter, & quem tenetur de necessitate salutis euitare, Deū testē inuocat absq; periurio: ita cum iurat promissorie, Testis est mihi Deus quòd occidam, super veritate futuri actus iniqui, quem tenetur de necessitate salutis euitare, iurat absque periurio. Nullū est.n. hic mendacium, quāmuis sit iniquitas: & propterea iuramētum tale dicitur malum nō defectu veritatis, sed defectu iustitiæ. Propter quod iurans facere rem iniquam, sine animo faciendi illā, est periurus, quia est ibi rō periurii. ſ. mendacium iuramēto firmatum. Iurans autem idem cum animo faciendi, non est piurus absolute: qa non est ibi mendacium iuramento firmatū, sed veritas iniquitatis iuramento firmata. Peccat tamē mortaliter, si iurat cōmittere mortale, nō peccato periurii simpliciter, sed ſm quid. Et magis proprie diceretur, quòd iuramēti additio grauat peccatum illud, quàm constituat nouū peccati speciē: quia non apparet ibi species periurii, sed quædā irreuerentia iuramenti, pro quanto applicat ad materiā, quæ non est cōfirmabilis quo ad obligationem. Vel aliter autē peccat, si iurat se cōmissurū veniale, aut nō factum opus supererogationis extra casum necessitatis, propter eandem rationem, quia. ſibi nō est species periurii, sed irreuerētia minor tamē. Est.n. etiam materia ista non confirmabilis quo ad operationem exequendam.

Sermo. 28. & 30. nō remote a principio, tom.10.

Q. 89. ar. 1.

¶ Et vt melius hæc intelligantur, aduertendum est, quòd iuramentum habet duplicem vim. ſ. testificationem, & obligationem. Inter quas est hæc differētia, quòd vis testificatiua est in iuramento essentialis. Nam iurare est Deū in testē inuocare. Et hæc via testificatiua indifferēter se habet ad quamcūque materiam; qm̄ respicit directe id, quod est testificabile, qđ est quodcumq; verum, in quacūque materia sit. Vnde vis testificatiua pertinet ad intellectum, & cognitionem testis cuius est obiectum verum: & propterea fit iniuria directe Deo si inuocatur testis mēdacii; qm̄ aut attribuitur Deo quòd ignoret veritatem, aut quòd sciendo verum, abuti velit scientia sua mentiendo, per hoc, quòd attestaretur pro mendacio tamquàm vero. Et ex hoc patet, quòd vis testificatiua in iuramēto necessario fert secum vim obligatiuam iurantis ad veritatē dicti, ad quod Deū testem inducit siue locutio sit de præterito, siue de præsenti, siue de futuro: siue de bono, siue de malo. Manifeste siquidem iniuriā faceret mentiens testimonio diuino, vt deductum est. Et finis prius iuramenti, qui est confirmatio dicti humani, quo ad veritatem tolleretur, & propterea esset peccatum mortale: sed præter hanc obligationem ad veritatem locutionis, quæ est proxima, materia iuramenti consurgit, sed non semper, & necessario, sed quandoque iuxta materiam locutionis vna alia obligatio in iurante. ſ. obligatio ad verificandum quod dicitur. Et hoc nō habet locum

I. 2. q. 96. ar. 4. præcipue. Sup. q. 70. ar. 4. cor. Et 3. dist. 39. art. 5. q. 1. *In Decreta. lib. 2. tit. 24. cap. 15.

ARTICVLVS III.

Vtrum omne periurium sit peccatum mortale.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ non omne periurium sit peccatū mortale. Dicitur.n.* extra, de iureiuran. in ea quæstio, quæ ponitur, An a sacramenti vinculo absoluantur, qui illud inuiti pro vita, & rebus seruādis fecerūt. Nihil aliud arbitramur quàm q̄ antecessores nostri Romani non tenebantur ad seruandum iuramentum, quod fecerant, nisi vtilitas reipublicæ hoc exigeret. Ergo multo minus nos tenemur ad seruandum iuramentum, quod fecimus, quod non est vtile. Sed quod non est vtile, non est peccatum mortale. Ergo omne periurium non est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Illud quod est ex se bonum, non est peccatum mortale. Sed iurare ex se bonum est. Ergo periurium non est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Illud quod est ex se malum, non est peccatum mortale. Sed periurium est ex se malum. Ergo non est peccatum mortale.

SED CONTRA est, quòd Augustin. dicit* in sermone de verbis Apostoli Iacobi de periurio loquēs, Videtis quàm ista detestāda sit belua, & de rebus humanis exterminanda.

RESPON. Dicendum, q̄ sicut supra dictum* est, iurare est Deū testē inuocare. Pertinet autē ad Dei irreuerentiā, q̄ aliquis eū testem inuocet falsitatis: quia per hoc dat intelligere vel q̄ Deus veritatem nō cognoscat, vel q̄ falsitatem testificari velit. Et iō periurium manifeste est peccatū religioni cōtrarium, cuius est Deo reuerentiam exhibere.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ille qui iurat se facturū aliquid illicitū, iurando incurrit periurium pp defectū iustitiæ: sed si non impleat quod iurauit, in hoc periurium nō incurrit, qa hoc non erat tale quid, quod sub iuramēto cadere posset, tractaturum religionem, vel quæcūq; opera virtuosa nō facturum. ergo non omne periurium est peccatū.

¶ 3 Præt. Ille qui iurat facere alterius voluntatē, nisi eam faciat, vī incurrere periurium: sed quādoq; pōt contingere q̄ non peccat, si eiꝰ nō impleat voluntatem, puta, cum præcipit ei aliquid nimis durū, & impottabile. ergo videtur quòd nō omne periurium sit peccatum.

¶ 4 Præt. Iuramentū promissoriū se extendit ad futura, sicut assertoriū ad præterita, & præsentia: sed pōt contingere, q̄ tollatur obligatio iuramenti per aliquid, quod in futurū emergat, sicut cū aliqua ciuitas iurat se aliquid seruaturā, & post ea superueniūt noui ciues, q̄ illud nō iurauerunt; vel cū canonicus aliqs iurat statuta Ecclesiæ alicuiꝰ se seruaturū, postmodū aliqua fiūt de nouo. ergo vī q̄ iste qui trāsgreditur iuramentum, non peccet.

SED CONTRA est, qđ Augustin. *dicit in sermone de verbis Apostoli Iacobi de periurio loquēs, Videtis quàm ista detestāda sit belua, & de rebus humanis exterminanda.

RESPON. Dicendum, q̄ sicut supra dictum* est, iurare est Deū testē inuocare. Pertinet autē ad Dei irreuerentiā, q̄ aliquis eū testem inuocet falsitatis; quia per hoc dat intelligere vel q̄ Deus veritatem nō cognoscat, vel q̄ falsitatem testificari velit. Et iō periurium manifeste est peccatū religioni cōtrarium, cuius est Deo reuerentiam exhibere,

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ille qui iurat se facturū aliquid illicitū, iurando incurrit periurium pp defectū iustitiæ: sed si non impleat quod iurauit, in hoc periurium nō incurrit, qa hoc non erat tale quid, quod sub iuramēto cadere posset, tractaturum religionem, vel quæcūq; opera virtuosa nō facturum. ergo non omne periurium est peccatū.

¶ 3 Præt. Ille qui iurat facere alterius voluntatē, nisi eam faciat, vī incurrere periurium: sed quādoq; pōt contingere q̄ non peccat, si eiꝰ nō impleat voluntatem, puta, cum præcipit ei aliquid nimis durū, & impottabile. ergo videtur quòd nō omne periurium sit peccatum.

¶ 4 Præt. Iuramentū promissoriū se extendit ad futura, sicut assertoriū ad præterita, & præsentia; sed pōt contingere, q̄ tollatur obligatio iuramenti per aliquid, quod in futurū emergat, sicut cū aliqua ciuitas iurat se aliquid seruaturā, & post ea superueniūt noui ciues, q̄ illud nō iurauerunt; vel cū canonicus aliqs iurat statuta Ecclesiæ alicuiꝰ se seruaturū, postmodū aliqua fiūt de nouo. ergo vī q̄ iste qui trāsgreditur iuramentum, non peccet,

SED CONTRA est, qđ Augustin. *dicit in sermone de verbis Apostoli Iacobi de periurio loquēs, Videtis quàm ista detestāda sit belua, & de rebus humanis exterminanda,

RESPON. Dicendum, q̄ sicut supra dictum* est, iurare est Deū testē inuocare. Pertinet autē ad Dei irreuerentiā, q̄ aliquis eū testem inuocet falsitatis; quia per hoc dat intelligere vel q̄ Deus veritatem nō cognoscat, vel q̄ falsitatem testificari velit. Et iō periurium manifeste est peccatū religioni cōtrarium, cuius est Deo reuerentiam exhibere,

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ille qui iurat se facturū aliquid illicitū, iurando incurrit periurium pp defectū iustitiæ: sed si non impleat quod iurauit, in hoc periurium nō incurrit, qa hoc non erat tale quid, quod sub iuramēto cadere posset, tractaturum religionem, vel quæcūq; opera virtuosa nō facturum. ergo non omne periurium est peccatū.

¶ 3 Præt. Ille qui iurat facere alterius voluntatē, nisi eam faciat, vī incurrere periurium: sed quādoq; pōt contingere q̄ non peccat, si eiꝰ nō impleat voluntatem, puta, cum præcipit ei aliquid nimis durū, & impottabile. ergo videtur quòd nō omne periurium sit peccatum.

¶ 4 Præt. Iuramentū promissoriū se extendit ad futura, sicut assertoriū ad præterita, & præsentia; sed pōt contingere, q̄ tollatur obligatio iuramenti per aliquid, quod in futurū emergat, sicut cū aliqua ciuitas iurat se aliquid seruaturā, & post ea superueniūt noui ciues, q̄ illud nō iurauerunt; vel cū canonicus aliqs iurat statuta Ecclesiæ alicuiꝰ se seruaturū, postmodū aliqua fiūt de nouo. ergo vī q̄ iste qui trāsgreditur iuramentum, non peccet,

SED CONTRA est, qđ Augustin. *dicit in sermone de verbis Apostoli Iacobi de periurio loquēs, Videtis quàm ista detestāda sit belua, & de rebus humanis exterminanda,

RESPON. Dicendum, q̄ sicut supra dictum* est, iurare est Deū testē inuocare. Pertinet autē ad Dei irreuerentiā, q̄ aliquis eū testem inuocet falsitatis; quia per hoc dat intelligere vel q̄ Deus veritatem nō cognoscat, vel q̄ falsitatem testificari velit. Et iō periurium manifeste est peccatū religioni cōtrarium, cuius est Deo reuerentiam exhibere,

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ille qui iurat se facturū aliquid illicitū, iurando incurrit periurium pp defectū iustitiæ: sed si non impleat quod iurauit, in hoc periurium nō incurrit, qa hoc non erat tale quid, quod sub iuramēto cadere posset,

locum nisi in locutione promissoria materiæ licitæ. Nec vis ista est alia a vi testificatiua ℈m essentiam, sed ℈m effectum: quoniã vis obligatoria ad veritatem futuræ executionis consistit in hoc, ℔ Deus inuocatur testis futuræ veritatis. Sed quia materia futuræ veritatis quandoq; iniqua est, & diuinum testimoniũ non debet esse vinculum iniquitatis: ideo vis hæc obligatoria ad verificandum futurum, nullum habet effectũ, quando non habet materiam capacem. Prima autẽ vis semp habet suũ effectum in quacũq; materia fiat. Ex his autem patet, ℔ iuramentum duplicem firmitatem dicto humano præstat. s. firmitatẽ veritatis nũc, & firmitatẽ obligationis ad verificandum futurum. Primam dat ex vi testificatiua simpliciter, & absolute: secundã dat in tali materia. s. promissoria. Et siquidem iuramẽtum induceret simpliciter, & absolute ad constitutẽdam vtrãq; firmitatẽ, sicut est mortale apponere iuramentum materię nõ confirmabili, quo ad veritatem. s. mendacio, vt cum mendacium iuramento firmatur: ita esset mortale apponere iuramentum promissioni iuramento nõ cõfirmabili quo ad obligationẽ, vt cum quis iurat facere illicitum, aut nõ facere bonum supererogationis, qm̃ vtrobique tolleretur finis iuramenti, ibi firmitas veritatis: hic firmitas obligationis. Et propter hanc rationem iudicari videtur periurium, qñ quis iurat facere malum, aut omittere bonum supererogationis. Sed iuramentum cũ nihil aliud sit q̃ Deum in testem inducere, & constet ℔ testes nõ inducuntur ad vinculũ obligationis inducendũ, sed ad testimonium perhibendum veritati, & non ad aliud in quacũq; materia sit, & respectu cuiuscũq; differentiæ tẽporis, consequens est, ℔ sola confirmatio dicti humani quo ad veritatem, sit finis inductionis Dei in testem: ac per hoc falsitas dicti humani sola cõtrariatur veritati, & eius firmitati, tollatq; finem iuramenti. Confirmatio autem obligationis promissorię in iurante, nõ est finis prius iuramenti, sed consequens ad ipsum iuramentum in materia disposita. Et propterea licet nonnulla irreuerẽtia sit apponere iuramentum materiæ eius remotæ habenti repugnantiam respectu firmitatis obligationis, ac per hoc impedienti eam, quæ se quereretur ex iuramento firmitatem obligationis: quia tamen materia proxima iuramenti, quæ est oratio vera, est materia non repugnans, non tollitur finis proprius iuramenti: quia vere confirmatur humanum dictum quo ad veritatem præsentem & futuram, quantum est ex intentione inuocantis Deum in testem vtriusq; veritatis, & Deus vere potest vtriusq; testis esse: quamuis non inferat inuocatio ista vinculum in iurante ad verificandum futurũ. Et ideo non est periurii species, nisi sit mendaciũ iuramento firmatum. A vestatur autem huic doctrinæ, quoniam pro diffinitione periurii cõmuniter acceptatur, ℔ est mendaciũ iuramento firmatum, & ex 3. sent. dist. 39. Nec author docet hic

Refert 22. q. 1. c. Si alia causa.

6. quæ. 1. c. Infames.

D. 101 2.

Li. 1. Poste. tex. 5. non multum in fine, tom. 1.

mani pontifices arbitrati fuisse non sciuntur, qui tales a iuramenti nexibus absoluerũt. Cęterum vt agatur consultius, & auferatur materia deierandi, non eis ita expresse dicatur, vt iuramenta nõ seruent, sed si ea non attenderint, non ob hoc sunt tãquã pro mortali crimine puniendi. non ergo omne periurium est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Sicut Chryso.* dicit. Maius est iurare per Deum, q̃ per Euãgelium: sed nõ semper peccat mortaliter, qui per Deũ iurat aliquod falsum, puta si ex ioco, vel lapsu linguæ aliquis tali iuramẽto in cõmuni sermone vtatur. ergo nec ẽt si aliquis frangat iuramentũ, quod solemniter per Euangelium iurat, semper erit peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Secũdum iura, propter periurium aliquis incurrit infamiam, vt habetur* 6. q. c. Infames. nõ autem videtur ℔ propter quodlibet periurium aliquis infamiã incurrat, sicut dicitur de assertorio iuramento violato ℘ periuriũ. ergo videtur ℔ non omne periurium sit peccatum mortale.

Sed contra. Omne[d] peccatum, quod contrariatur præcepto diuino, est peccatum mortale: sed periurium contrariatur præcepto diuino. dicitur enim Leui. 19. Nõ periurabis in nomine meo. ergo est peccatum mortale.

Respon. Dicendum, quòd ℈m doctrinam* Philosophi, Propter quod vnũquodq; tale, illud magis. Videmus autem quòd ea quę ex se sunt peccata venialia, vel etiam bona ex genere, si in cõtemptum Dei fiant, sunt peccata mortalia. Vnde multo magis quicquid est, quod de sui rõne pertinet ad cõtemptũ Dei, est peccatũ mortale: periuriũ aũt de sui rõne importat contemptum Dei. ex hoc. n. habet rationẽ culpæ, vt dictum* est, quia ad irreuerentiam Dei pertinet. Vñ manifestum est, ℔ periurium, ex sui ratione, est peccatum mortale.

Ad primvm ergo dicendũ, ℔ sicut supra dictum* est, coactio nõ aufert juramento promissorio vim obligandi, respectu eius, quod licite fieri põt: & iõ si aliquis non impleat quod coactus iurauit, nihilo minus periurium incurrit, & mortaliter peccat. Põt tn̄ per authoritatem summi põtificis ab obligatiõe iuramenti absolui, præsertim si coact⁹ fuerit tali metu, qui cadere posset in cõstantẽ virum. Quod aũt dr̃ quòd tales nõ sunt puniendi tamq̃ pro mortali crimine, non hoc iõ dr̃, quia nõ peccent mortaliter: sed quia pœna eis minor infligitur.

Ad 2[m] dicendum, ℔ ille qui iocose periurat, non euitat diuinam irreuerentiam, sed quantum ad aliquid magis auget: & iõ nõ excusat a peccato mortali. Ille aũt qui ex lapsu linguæ falsum iurat, si quidem aduertat se iurare, & falsum esse qd iarat, nõ excusatur a peccato mortali, sicut nec a Dei contemptu. Si autem hoc non aduertat, nõ vr̃ habere intentionẽ iurandi: & iõ a crimine periurij excusat̃. Est ergo grauius peccatum, si quis soleniter iuret per Euãgelium, q̃ si per Deum

D. 39. ar. 3. ad 3.

I

K

oppositum: qm̃ author expresse in ar. 1. periuriũ falsitate constituit. Et in secundo peccatum periurii contra reuerentiã diuinam decernit ℘ falsitatem orationis, vt patet ex rõne, quam affert. s. ℔ vel Deus veritatem non cognoscat, vel falsitatẽ testificari velit. Et propterea in 3. ar. dicit, ℔ omne periurium est mortale. Intendit siquidem author de periurio ſm pliciter, & absolute, qđ est mẽdacium iuramento firmatum, cui deest veritas: & non de periurio ſm quid, quod est periurium ex defectu iudicii, aut iustitię. In cuius signum author in ar. 2. in rõne ad primũ dicit, Qui iurat se factũrũ aliquid illicitũ, incurrit periurium ℘ defectũ iustitiæ. Et nõ dicit absolute, incurrit periurium, sed cũ illa additiõe, ℘ defectum iustitiæ. Et similiter dicit in rõne ad ℈m de iurãte super promissione indiscreta, ℔ incurrit periurium ℘ defectũ iudicii. Et non dixit absolute, incurrit periurium.

Art. præc.

In ar. 2. not. diligẽter rõsionẽ ad tertium, Qũo interpretanda sunt iuramenta, & obligatiões ad mandatum alterius subcundum. Et diligentissime in rõsione ad quartum, illã regulam, Iuramẽtũ est actio personalis: qm̃ ex hoc sequit̃, ℔ non transit in secundam personã. Et propterea licet hæres teneatur soluere debitũ, quod pater iurauit soluere, non tn̄ tenetur ex iuramento, sed quia hæres. Et similiter si ℘curator iurauit in causa aliqua, licet principalis teneatur quia principalis, non tn̄ tenetur ex vi iuramenti facti a suo procuratore. Et similiter si episcopatus, aut quodcũq; aliud officiũ, aut quæuis dignitas habeat multa iuramẽta annexa, videlicet, ℘ acceptãs hoc, est obligat⁹ ad hoc & illud, & cõsueuit firmari obligatio iuramẽto, si aliquis absq; iuramẽto accepret, nõ tenet ad illa ex iuramento prædecessorũ. Et si nõ esset aliud vinculũ obligans ad illa nisi iuramentũ, esset omnino liber ab illis obligationibus talis personа: sed si est aliud vinculũ obligãs officiũ, seu dignitatẽ, puta, vinculũ statuti, aut cõtractus, rõne hmõi vinculi teneret seruare ille, qui nõ iurauit. Et hæc dicta sunt, vt facilius similia decernãtur. Nõ sis tn̄ ita rudis, vt sic accipias iuramẽtum esse actionẽ personalẽ, quòd nullo pacto possit exhiberi p aliũ: qm̃ constat, ℔ contrahere matrimonium est nõ minus actio personalis, & tn̄ põt per alium contrahi per verba de præsenti: sed intellige, ℔ sicut in coniungio contrahendo facit quis actionem personalem alterius, dicendo, Ego nomine Martini accipio te in cõiugẽ: ita in iuramẽto põt dicere, Ego nomine Martini iuro tibi quòd ille fuisse, vel esse, vel fore: & tunc ille solus, cuius nomine iuratur, tenetur ex vi iuramenti. Qui autem est minister, seu procurator ad sic iurandum, in nullo tenetur, si bona fide iurauit, vt sibi commissum est siue asserrorie, siue promissorie: sicut de procuratore ad contrahendum matrimonium patet.

In ar. 3. in rõsione ad primum, esset tractanda quæstio, de iuramento coacto, nisi tractata fuisset ſperius in q. 89. ar. 7.

℔ In

℔ In rõsione ad tertium ibidẽ nota, ℔ eũ qui non aduertit se iurare, excusat autẽ thor a mortali tãq̃ nõ exercẽtẽ iuramẽtũ vt actũ humanũ: sed si quis propter continuam iurandi consuetudinem tam vere, quàm falso in communi locutione nõ aduertit, nõ excusatur a mortali: quoniam inaduertentia excusans periuriũ, oportet ℔ sit causa periurii, hoc est, ℔ si aduerteret se periurare, non periuraret. In istis autem sic assuetis, vt dictũ est, inaduertentia non est causa periurii, sed solum concomitans periurium: nihil. n. minus periuraret si aduerteret. Cõmitans autem inaduertentia non excusat, sicut nec ignorantia, vt patet ex 3. Ethicor.

3. dil. 39. ar. 3. q. 1.

℄ *Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulũ quartũ.*

In ar. 4. in responsione ad quartum nota, ℔ quàmuis liceat vti iuramento iurantis per falsos, deos, non tamen licet inducere etiam paratum ad iurandum per falsos deos. Et idem est iudiciũ de quocumque alio crimine, videlicet, ℔ non licet aliquem: quantumcũque paratũ ad crimen prouocare, aut incitare ad illud. Et omniũ vna est cõmunis ratio: quia digni sunt morte non solum qui faciũt mala, sed etiã qui consentiunt facientibus. Et idem est de cooperatoribꝰ ad malum, iudiciũ. quòd aliquis sciens aliquẽ iurare falsum, teneatur eũ accusare. non igitur licet ab eo exigere iuramentum.

Epist. 154. & 154. nõ longe prius. to. 2.

Sed contra. Sicut peccat ille q falsum iurat, ita ille qui per falsos deos iurat, vt August.* dicit ad Publicolam. ergo licet iuramentum exigere ab eo, qui falsum iurat.

Sen. 18. de ver. Apost. in vlti. col. tom. 10.

Respon. dicendum, ℔ circa eum qui exigit ab alio iuramentum, distinguendum videtur. Aut. n. exigit iuramentum pro seipso propria sponte, aut exigit iuramentum pro alio ex necessitate officij sibi cõmissi. Et si quidem aliquis pro seipso exigit iuramentũ tãquàm persona priuata, distinguendum videtur, vt* Aug. dicit in sermone de periurijs. Si. n. nescit eum iuraturũ falsum, & ideo dicit, Iura mihi, vt fides ei sit, non est peccatum, tamen est humana tentatio, quia. s. procedit ex quadam infirmitate, qua homo dubitat alium in communi sermone iuret tum propter scandalum, tum pp maiorem deliberationem: quibus ęqualiter hinc inde pensatis, grauius est si quis per Deum iurãs periuret, q̃ si periuret iurans per Euangelium.

Ad 3[m] dicendũ, ℔ nõ pp quodlibet peccatum mortale aliquis infamis efficitur ipso iure. Vñ nõ sequitur, si ille, qui iurat falsum iuramẽto assertorio nõ est infamis ipso iure, sed solũ per sentẽtiam diffinitiuam latam cõtra eum in accusatione, ℔ pp hoc non peccet mortaliter. Ideo aũt magis reputatur infamis ipso iure, qui frangit iuramentum promissorium solemniter factum: quia in eius potestate remanet, postquàm iurauit, vt det suo iuramento veritatem, quod non cõtingit in iuramento assertorio.

A

B

C

Articvlvs IIII.

Vtrum peccet ille, qui iniungit iuramentum ei, qui periurat.

Ad quartvm sic procedit. Vr̃ ℔ ille peccet, qui iniungit iuramentũ ei qui periurat. Aut enim scit eum verũ iurare, aut falsum. Si scit eum verum iurare, pro nihilo ei iuramentum iniungit: si autem credit eum falsum iurare, quantum est de se inducit eum ad peccandum. ergo videtur quòd nullo modo debeat quis alicui iuramentum iniungere.

¶ 2 Præt. Minus est accipere iuramentũ ab aliquo, q̃ iuramentũ iniungere alicui: sed recipere iuramẽtum ab aliquo nõ vr̃ esse licitũ, & præcipue si periuret, quia in hoc vr̃ consentire peccato. ergo videtur ℔ multo minus liceat exigere iuramẽtũ ab aliquo, qui periurat.

D

¶ 3 Præt. Dr̃ Leuit. 5. Si peccauerit anima, & audierit vocem iurantis falsum, testisque fuerit ℘ ipse vidit, aut cõscius est, nisi idicauerit, portabit iniquitatẽ suã: ex quo vr̃ patet quòd ℈ iurare falsum, est peccatum mortale. Et ita videtur quòd iuramentum sit illicitum, & ita videtur quòd iuramentum sit malum. Et hoc est illud iuramentum, de quo Dominus dicit Matth. 5. Quod amplius est, a malo est. Si autem scit[d] eum fecisse. s. contrarium eius quod iurat, & cogit eum iurare, homicida est. Ille. n. de suo periurio se interimit: sed iste manum interficiẽtis impressit. Si autem aliquis exigat iuramentum tãquàm persona publica, secũdum q̃ exigit ordo iuris ad petitionem alterius, non videtur esse in culpa, si ipse iuramentum exigat siue sciat eum falsum iurare, siue verum: quia non videtur ille exigere, sed ille ad cuius instantiam exigit.

D. 800.

Ad primvm ergo dicendũ, ℔ obiectio illa procedit, quando pro se aliquis exigit iuramentum, & tamen non semper scit eum iurare verum, vel falsum: sed quandoque dubitat de facto, & credit eum verũ iuraturum, & tunc ad maiorem certitudinem exigit iuramentum.

Ad 2[m] dicendum, quòd sicut* Augu. dicit ad Publicolam, quàmuis dictum sit, ne iuremus, nũquàm tamen me in scripturis sanctis legisse memini, ne ab aliquo iurationem accipiamus. Vnde ille qui iurationem recipit, non peccat: nisi forte quando propria sponte ad iurandum cogit eum, quem scit falsum iuraturum.

Epist. 154. ante mediũ tom. 2.

Ad 3[m] dicendum, quòd sicut* Augusť. dicit, Moyses non expressit in prædicta authoritate, cui sit indicandum periurium alterius: & ideo intelligitur quòd debeat indicari talibus, qui magis possunt prodesse, q̃ obesse periuro. Similiter etiam non expressit, quo ordine debeat manifestari: & ideo videtur seruãdus ordo euangelicus, si sit peccatum periurij occultum, & præcipue quando non vergit in detrimẽtum alterius: quia in tali casu nõ haberet locum ordo euãgelicus, vt supra* dictum est.

In li. q. super Leuiti. q. 1. tom. 4.

Ad 4[m] dicendũ, ℔ licet malo vti propter bonũ, sicut & Deus vtitur, non tamen licet aliquẽ ad malum inducere. Vnde licet eius, qui per falsos Deos iurare paratus est, iuramentum recipere, non tamen licet eũ inducere ad hoc, quòd per falsos deos iuret. Alia tamen ratio videtur esse in eo, qui per verum Deum falsum iurat: quia in tali iuramento deest bonum fidei, qua vtitur aliquis in iuramento illius, qui verum per falsos deos iurat. Vnde* August. dicit ad Publicolam. Vnde in iuramento eius, qui falsum per verum Deum iurat, nõ videtur esse aliquod bonum, quo vti liceat.

Q. 33. ar. 7. & 8. & q. 68. ar. 1.

Epist. 154. non longe a prin. to. 2.

℄ *Super Quæstionem nonagesimamnonam.*

QVÆSTIO XCIX.

De sacrilegio, in quatuor articulos diuisa.

E

Deinde considerandum est de vitijs ad religiositatem pertinentibus, quibus rebus sacris irreuerentia exhibetur. Et primo, de sacrilegio. Secũdo, de simonia.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quid sit sacrilegium.

¶ Secũdo, Vtrum sit speciale peccatum.

¶ Tertio, De speciebus sacrilegij.

¶ Quarto, De pœna sacrilegij.

ipsum votum iniuriá facit, & tamé nõ est sacrilegiũ omittere ieiuniũ votiuũ.
¶ Secundum est, ꝙ in litera in responsione ad primum secundi articuli, asserit sacrilegium esse, si quis peruertat verba diuinæ legis. Et tamen in 3. ar. nõ in uenitur locus, i quo diuina lex ponatur inter res sacras, ut patet discurrẽti personas, loca, & res ibi enumeratas.
¶ Tertium est, quòd in litera tertii articuli exprimuntur tres sacrilegii species; & gradus earum. Et dicitur in responsione ad primũ, ꝙ est ibi diuersitas formalis, quæ tamen non explicatur. Nec apparet maior diuersitas inter illas species, q̃ inter gradus unius speciei, puta, inter iniuriam Eucharistiæ, & furtũ unius agni, q̃ esset ecclesiç.
¶ Quartum est, ꝙ percussio Monialis, & stuprum eiusdẽ, sint eiusdem speciei in genere sacrilegii, ut in responsione ad secundum tertii articuli dicitur, cũ sanctitas alia ratione sit utrobique, quia ratione uoti est dicata castitas, & ratione ecclesiasticæ manicipationis sit libera a uerbere.
¶ Quintum est, in quo cõsistit agere directe contra sanctitatem alicuius loci, personæ, uel rei, ut proprie sacrilegium sit, ut in responsione ad tertium tertii articuli dicitur.
¶ Sextum, an sacrilegium quod cõmittitur contra sacramẽtum Eucharistiç sit grauissimum inter omnia sacrilegia simpliciter, an inter omnia sacrilegia tertiæ speciei. Et est ratio dubii, quia quomodo hoc intelligitur in litera tertii ar. in corpore, nõ explicatur.
¶ Septimum est, an percutiens Eucharistiam, committat sacrilegium excommunicatum ab ecclesia, ita ꝙ sit excommunicatus. Et est ratio dubii, quia hinc apparet ꝙ sic; quia

Infr. arti. 2. ad 3. & qõ. 154. ar. 10. ad 3. *17. q. 4. c. Si quis suadente.

17. q. 1. ca. Constituit in medio.

Li. 10. Etymol ca. 18. incipit, Sapiens; circa medium.

Q. 81. ar. 5. & 1. 2. qõ. 101. ar. 4.

Li. 1. Ethi. c. 2. in fine, tom. 5.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sacrilegium sit sacræ rei violatio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ sacrilegium non sit sacrę rei violatio. Dicitur. n. *17 q. 4. Committunt sacrilegium, qui de principis iudicio disputant, dubitantes an is dignus sit honore, quem princeps elegerit: sed hoc ad nullam rem sacrã pertinere videtur. ergo sacrilegium non importat sacræ rei violationem.
¶ 2 Præt. Ibidẽ* subditur, ꝙ si quis permiserit Iudæos officia publica exercere, vélut in sacrilegum excõmunicatio proferatur: sed officia publica non videntur ad aliquod sacrũ pertinere. ergo videtur quòd sacrilegium non importet violationem alicuius sacri.
¶ 3 Præ. Maior est virtus Dei, quàm virtus hominis: sed res sacræ a Deo sanctitatem obtinent. ergo non possunt per homines violari. & ita sacrilegium non videtur esse sacræ rei violatio.
SED CONTRA est, qd* Isidor. dicit in lib. Ethymol. quòd sacrilegius dicitur ab eo, quòd sacra legit, ideſt, furatur.
RESPON. Dicendum, ꝙ sicut ex supra* dictis patet, sacrum dicitur aliquid ex eo, ꝙ ad diuinum cultũ ordinatur. Sicut autem ex eo quòd aliquid ordinatur in finem bonũ, sortitur rationem boni: ita etiam ex hoc ꝙ aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam diuinum, & sic ei quædam reuerentia debetur, quæ refertur in Deum. Et ideo omne illud, quod ad irreuerẽtiam rerum sacrarum pertinet, ad iniuriam Dei pertinet, & habet sacrilegij rationem.
AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ secundum* Philoso. in 1. Ethi. bonum commune gentis, est quoddã diuinum: & ideo antiquitus recto res rei publicæ, diuini uocabãtur, quasi diuinæ prouidẽtiæ ministri, ſm illud Sap. 6. Cum essetis ministri regni illius, nõ recte iudicastis. Et sic per quandam nominis extẽsionem illud, quod pertinet ad irreuerentiam principis. s. disputare de eius iudicio, an oporteat eum sequi, secundum quandam similitudinem sacrilegium dicitur.
AD 2^m dicendũ, ꝙ populus Christianus per fidẽ, & sacramẽta Christi sanctificatus est, ſm illud 1. ad Cor. 6. Sed abluti estis, sed sanctificati estis. Et ideo 1. Petr. 2, dicitur:

F Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gẽs sancta, populus acquisitionis: & ideo id, quod fit in iniuriam populi Christiani. s. ꝙ infideles ei præficiantur, pertinet ad irreuerentiam sacræ rei. Vnde rationabiliter sacrilegium dicitur.
AD 3^m dicendũ, ꝙ violatio hic large dicitur quæcumq; irreuerẽtia, vel exhonoratio. Sicut aũt honor est in honorante, nõ aũt in eo qui honoratur, vt dr in* 1. Eth. ita ẽt irreuerentia est in eo qui irreuerẽter se habet, quàmuis ẽt nihil noceat ei, cui irreuerentiam exhibet. Quantum ergo est in ipso rẽ sacrã violat, licet illa in se non violetur.

ARTICVLVS II.

Vtrum sacrilegium sit peccatum speciale.

AD SECVNDVM sic proceditur. Vt ꝙ sacrilegium nõ sit peccatum speciale. Dr. n. *17. q. 4. Committunt sacrilegiũ, qui in diuinæ legis sanctitatem aut nesciendo cõmittunt, aut negligendo violant & offendunt: sed hoc fit per omne peccatum. nam peccatum est dictum, vel factum, uel concupitum contra legem Dei, ut* Aug. dicit 22. contra Faustum. ergo sacrilegium est generale peccatum.
¶ 2 Præt. Nullum speciale peccatũ continetur sub diuersis generibus peccatorum: sed sacrilegiũ sub diuersis generibus peccatorum cõtinetur, puta, sub homicidio, si quis sacerdotem occidat: sub luxuria, si quis uirginem sacratam uiolet, uel quãcũq; mulierẽ in loco sacro: sub furto, si quis rẽ sacrã furat^r fuerit. ergo sacrilegiũ nõ ẽ speciale pcũm.
¶ 3 Præt. Omne speciale peccatũ inuenitur distinctum ab alijs peccatis, ut de iniustitia speciali* Philos. dicit in 5. Ethic. sed sacrilegiũ non uſ inueniri absque alijs peccatis, sed q̃nque coniungitur furto, quandoque homicidio, ut* dictum est. non ergo est speciale peccatũ.
SED CONTRA est, ꝙ opponitur speciali virtuti. s. religioni, ad quã pertinet reuereri Deũ, & diuina. ergo sacrilegiũ est speciale peccatũ.
RESPON. Dicẽdum, ꝙ ubicũq; inuenitur specialis rõ deformitatis, ibi necesse est ꝙ sit speciale peccatum: quia species cuiuslibet rei præcipue attenditur ſm rationem formalem ipsius, non autem ſm materiam, uel subiectum. In sacrilegio autem inuenitur specialis ratio deformitatis, qua. s. uiolat res sacra per aliquam irreuerentiam; violẽtas manꝰ ingerit corpori summi sacerdotis, quod i Eucharistia est. Et si dicatur, ꝙ violentia non pertingit ad corpus Iesu Christi, sed ad species tantum sacramentales, non obstat hoc: quia percutiens clericum, etiã si percussio non pertingat ad corpus, sed ad uestem, quam induitus actualiter, est, pro cul dubio excommunicatus est, Sic autem est in proposito: quoniam corpus Christi uelatũ specie sacramentali, attingitur in suo uelamine quasi sua uestę. ergo.
¶ In oppositum aũt est, quia rapiens Eucharistiã non est excommunicatus. ergo nec percutiens. Consequẽtia est eudẽs, quia utrobiq; est uiolenta manus in Eucharistiam. Antecedẽs autem ab omni bus cõceditur. ergo.
¶ Ad euidentiã horum sciendum est, ꝙ cum sacrilegium sit uitium oppositũ religioni, quæ est pars iustitiæ, utpote Deo debitum cultũ reddens, considerãdum est, sicut uitia opposita iustitię, ita ut quẽ admodũ distinguuntur penes iustitiam commutationes uoluntariæ, puta, emere, uendere, mutuare &c. ab inuoluntariis, puta, furto, rapina &c. & alia sunt uitia circa has, alia circa illas: sic in uitiis religioni oppositis intueri oportet, ꝙ quædam irreuerẽtiæ, uiolationes, & iniuriæ fiunt circa sacra per modũ commutationum uoluntariarum, ut in sumonia contingit. Et propterea in emptione, & uendicione dicit consistere quædam per modum commutationum inuoluntariarũ, ut contingit in sacrilegio. Et ꝓpterea in uiolatione rei sacrę, dicitur cõsistere. Sonat. n. uiolatio illationẽ iniuriosam, ut patet. Propter quod simonia, & sacrilegium licet conueniant in hoc, ꝙ in relatione ad res sacras uerumque iniuriam illis facit, in relatione tamen ad personas, quæ sunt uelut extrema huiusmodi iniustitiæ, differunt: quia simonia est inter homines ex utraque parte, nã hões emunt & uendunt sacra. Sacrilegium autem est inter hominẽ sacrilegũ ex una, & Deũ ex altera parte, cui signum est, ꝙ etiam si sanctitati personæ fit iniuria, persona ut res Dei cõcurrit. Vnde & i litera primi articuli cõcluditur, ꝙ omne quod ad irreuerentiam rerum sacrarum pertinet, ad iniuriam Dei pertinet, & habet rationem sacrilegii. Et Monialis uenereis uacans, sacrilega est, uiolans sanctitatem suæ personæ contra uoluntatem Dei. Sonat ergo in diffinitiõe sacrilegii, ly uiolatio, actionem iniuriosam per modum commutationis inuoluntariæ. Et per hoc distinguitur sacrilegiũ a simonia, quæ iniuriam facit Deo in rebus sacris tamquàm materia commutationis uoluntariæ inter homines. Ly rei, communiter sumitur, prout cõtinet & personas, & loca, & signa, & res, vt patet ex diuisione sacrilegii. Ly sacræ, communiter etiam sumitur pro sacro subiectiue, vt personę: & effectiue, vt sacramenta: contẽtiue, vt loca: & uniuersaliter relatiue ad diuinum cultum, vt uasa, uestes, bona mobilia, uel immobilia, vt patet ex diuisione sacrilegii.
¶ Ad primum ergo dubium dicitur, ꝙ diffinito sacrilegii sane intellecta, non se extendit in plus quàm. sacrilegium, et de differẽtia eius a simonia, iam dictũ est. De trãsgressione autem uoti, dicitur ꝙ uotum proculdubio actus religionis est, & oppositũ eius est propriè loquendo, perfidia fidelitati quam Deo debemus contraria. Sed huiusmodi perfidia sub sacrilegio comprehenditur: quoniã eo ipso quòd res, uel

Li. 4. Orthodidei, c. 3. circa medium.

Infr. q. 154. artic. 10 ad primum.

Li. 5. cap. 11. circa medium.

Arg. 2. huius.

Infr. q. 154. artic. 10 ad primum.

Li. 4. Sent. dist. 15. qu. 1. ar. 4. qu. 1. in prin. corp.

A tur persona sacra, sequeretur ꝙ oẽ peccatum, quod persona sacra cõmitteret, esset sacrilegiũ: quia per quodlibet peccatum violatur persona peccantis. non ergo species sacrilegij accipiũtur ſm res sacras.
SED CONTRA est, ꝙ actus & habitus distinguuntur ſm obiecta: sed res sacra est obiectum sacrilegij, vt* dictum est. ergo species sacrilegij distinguuntur secundum differentiam rerum sacrarum.
RESPON. Dicendũ, ꝙ sicut* dictum est, peccatũ sacrilegij in hoc consistit, ꝙ aliquis irreuerenter se habet ad rem sacram. Debetur aũt reuerentia rei sacræ ratione sanctitatis: & ideo ſm diuersam rõnem sanctitatis rerum sacrarum, quib^a irreuerentia exhibetur, necesse est ꝙ sacrilegij species distinguantur. Tanto. n. sacrilegium est grauius, quãto res sacra, in quam peccatur, maiorẽ obtinet sanctitatem. Attribuitur aũt sanctitas & personis sacris. i. diuino cultui dedicatis, & locis sacris, & rebus quibusdam alijs sacris. Sanctitas aũt loci ordinatur ad sanctitatẽ hoĩs, qui i loco sacro cultũ Deo exhibet. Dr. n. 2. Macha. 5. Nõ pp locum, gentẽ: sed pp gentẽ dñs locum elegit. Et iõ grauius peccatũ est sacrilegium, quo peccatur contra personam sacrã, q̃ quo peccatur contra locum sacrũ. Sunt tñ in vtraq; sacrilegij specie diuersi gradus ſm differẽtiam personarum, & locorum sacrorum. Similiter etiam & tertia species sacrilegij, quæ circa alias res sacras committit, diuersos habet gradus ſm differentiam rerum sacrarum, inter quas summum locum obtinẽt ipsa sacramenta, quibus homo sanctificatur, quorum præcipuum est Eucharistiæ sacramentũ, quod continet ipsum Christum. Et iõ sacrilegium quod contra hoc sacramẽtum cõmittitur, grauissimum est inter oĩa. Post sacramenta aũt, ſm locum tenent uasa cõsecrata ad sacramentorum susceptionem, & ipsæ imagines sacræ, & reliquiæ sanctorum, in quibus quodammodo personæ sanctorum venerantur, & dehonorantur: deinde quæ pertinent ad ornatum ecclesiæ, & ministrorum: deinde ea quæ sunt deputata ad sustentationem ministrorum siue sint mobilia, siue immobilia. Quicumque autem contra quodcumque prædictorum peccat, crimen sacrilegij incurrit.
AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ non est in omnibus prædictis eadem rõ sanctitatis: et iõ differen-

Ar. 1. huius quæst.

Ar. 1. huius quæst.

actus, uel persona Deo promissa est, ad diuinum ordinata est cultũ: ac per hoc eius subtractio, quæ in transgressione uoti fit, sacrilegium est. Attestantur hoc autem & sacri canones decernentes sacrilegium esse, si quis pecuniam legatã ecclesiæ non soluat, vt patet 17. q. 4. c. Sacrilegiũ. Attestatur & author in litera, in calce tertii articuli dicens sacrilegiũ esse, si uirgo Deo dicata fornicetur. Constat namque, non solum solẽni, sed simplici voto uirginitatis fieri uirginẽ Deo dicatam. Vnde sicut, mulier uouens abstinentiam a uenereis, dicat seipsam Deo quo ad immunitatẽ ab hisita uouens ieiunium, uel aliud personale, dicat seipsam quo ad illud, & sanctificatur persona quo ad hęc, hmõi votis. Et propterea si trãsgreditur, peccat contra sanctitatem suæ personæ peccato sacrilegii. Si votũ autẽ non personale, sed realeſ est siue de re mobili, siue immobili, sacrilegus est contra sanctitatem rerum omittendo adimplere, sicut negans legatum ecclesiæ. Et hinc habes, ꝙ frangens ieiuniũ votiuum, peccat pecco to gulę, & sacrilegii, si inordinatio est ẽt contra abstinentiam simpliciter: frangẽs autem ieiunium ecclesiæ peccat solum peccato gulæ. et sic de aliis.
¶ Ad secundum dubium dicitur, ꝙ per uertere uerba diuinæ legis, & uniuersaliter irreuerentia exhibita uerbo diuino, sacrilegiũ est tertiæ speciei. Nam & sermo diuin' sanctificatiuus est, iuxta illud Ioan. 13. Vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis: & representatiuus est Dei, sicut sermo hominis representat hominem. Vnde sicut sacramentorũ, & imaginum sacrarũ iniuria est in tertia specie, ita iniuria diuini uerbi, & tene

re

te videtur primum locum post sacramenta. Nec oportet in litera omnia sacrilegia enumerata intelligi: sed tat est & species, & gradus, ad quas, & quos cæteri reducuntur accepisse.

¶ Ad tertium dubium dicitur, ꝙ licet in litera non appareat explicite, in quo consistat ista diuersitas formalis, videtur tamen insinuata per ipsa vocabula, & propterea non aliter expressa, vt. s. ratio personæ, loci, & rei, vt distinguitur contra personam & locum, diuersæ rationis sanctitatem exigat. Nam persona sanctitatem personalem quæ formaliter sanctum facit, vt subiectum sanctitatis exigit. Loca vero, vt contentiuus personarum, ad diuinum cultum sanctitatem exposcit. Res vero, licet diuersimode sanctę sint, in hoc omnes conueniunt, ꝙ relatiue sanctæ sunt vel quia sanctum faciunt, vel quia ad sanctos ordinantur &c. Et p hoc patet responsio ad obiectionem, negando quòd sit maior diuersitas inter gradus vnius speciei, quàm inter species, quoniã sicut inter locum, & relationem est distinctio generica, non autē inter relationes inter se: sic inter sanctitatem localem, & relatiuam. De personali autem manifesta est distantia non solum

In sententia habetur 5 Epitaphio ad Eustochium virginē, a medio illius, incipit, Et si cūcta corporis membra.

Inf. q. 154. ar. 10 ad 2.

generica, sed etiam quia sola persona est simpliciter & absolute sancta, & cætera sunt sancta ſm quid, sicut cætera sunt sana ſm quid. At si alicui hæc non satisfaciūt, inueniat meliora.

¶ Ad quartum dubium dicitur, ꝙ licet diuersæ sanctitates vnius personę ex diuersis causis prouenient, puta, ex voto, ex ordine &c. omnes tamen cōueniūt in hoc, ꝙ personales sunt. Et propterea vnius speciei sacrilegium constitui dicitur, quęcumque sanctitas personæ violetur.

¶ Ad quintum dubium dicitur, ꝙ sicut agere contra iuramentum, est solum facere, vel velle facere contra illud, qđ iuramento firmatum est: & similiter agere contra votum, est committere oppositum, vel omittere illud, quod voto firmatum est: ita agere contra sanctitatem aliquam, est incurrere voluntarie in illud, ad cuius contrarium inest sanctitas illa. uerbi gratia. Persona cuiuslibet clerici est sancta quo ad hoc, ꝙ non potest subiici potestati sæculari: & similiter locus quo ad hoc, ꝙ non potest ibi extrahi aliquis violenter: & possessiones Ecclesiæ quo ad hoc, ꝙ non possunt donari &

tia sactarum rerum, nō solū est differentia materialis, sed formalis.

Ad 2m dicendum, quòd nihil prohibet aliqua duo esse secundum aliquid vnius speciei, & secūdum aliud diuersarum, sicut Sortes & Plato conueniunt in specie animalis: differūt autem in specie colorati, si vnus sit albus, & alius niger. Et similiter etiam possibile est aliqua duo peccata differre specie ſm materiales actus, conuenire autem in specie secundum vnā rationem formalem sacrilegij, puta, si quis sanctimonialem violauerit verberando, vel concumbēdo.

Ad 3m dicēdum, ꝙ omne peccatum quod sacra persona cōmittit, materialiter quidem, & quasi per accidens est sacrilegium. Vnde * Hierony. dicit, ꝙ nugæ in ore sacerdotis sacrilegium sunt, vel blasphemia. Formaliter autem & pro prie illud solum peccatum sacræ personæ sacrilegium est, quod agitur directe cōtra eius sanctitatem, puta, si virgo Deo dicata, fornicetur: & eadem ratio est in alijs.

Articvlvs IIII.

Vtrum pœna sacrilegij debeat esse pecuniaria.

Ad qvartvm sic procedi tur. Videtur ꝙ pœna sacrilegij non debeat esse pecuniaria. Pœna. n. pecuniaria non solet imponi pro culpa criminali: sed sacrilegiū est culpa criminalis, vnde capitali sententia punitur secundum leges ciuiles. ergo sacrilegium nō debet puniri pœna pecuniaria.

¶ 2 Præt. Idem peccatum nō debet duplici pœna puniri, ſm illud Nahum 1. Non consurget duplex tribulatio: sed pœna sacrilegij est excommunicatio, maior quidem si violentia inferatur in personā sacram, vel si aliquis incēdat, vel frāgat ecclesiam, minor autē in alijs sacrilegijs. ergo non debet sacrilegium puniri pœna pecuniaria.

¶ 3 Præt. Apost. dicit 1. ad Thess. 2. Si quis oppositum faciat, sacrilegus est. Siquis autē aliquid aliud quàmuis longe peius, faciat, vt si clericus blasphemet &c. nō propterea est sacrilegus. Et si tu eris memor doctrinæ habitæ in præcedenti libro videbis, ꝙ iuris positiui authoritate potest de actu, qui modo est sacrilegium, fieri non sacrilegium, vt si Ecclesia statueret, ꝙ nullus homicida ex proposito saluaretur in Ecclesia: & ecōtra, potest de non sacrilegio facere sacrilegium. Vt si Ecclesia statueret, ꝙ nocturnus populator esset saluus in Ecclesia. Substernit namq; lex actus vitiis uel vitijs, vt ibi dictum est.

17. q. 4. a. 3. quis contumax.

¶ Ad sextum dubiū dicitur, ꝙ proculdubio sacrilegium cōmissū cōtra Eucharistiam, est grauissimum omnium sacrilegiorum: quoniam est directe contra ipsam humanitatem Christi contentā in sacramento illo. Vt de grauit⁹ sacrilegiū est iniuriari eucharistiæ, quàm occidere Papā. Et hoc loquendo de grauitate peccati ex sua specie, vt etiam habes a S. Th. in 3. parte q. 80. ar. 5.

† 17. q. 4. c. Quisquis ueneri.

¶ Ad septimum dubium dicitur, ꝙ per cutiens Eucharistiā non est excommunicatus. Et ratio est, quia hoc sacrilegiū, (vt in litera patet) non est contra sanctitatē personæ, sed cōtra sanctitatē rei. Distinguitur. n. specie in litera sacrilegium contra sanctitatem personæ, a sacrilegio contra sanctitatem rei. Et sacrilegium contra Eucharistiā ponitur in specie sacrilegii contra sanctitatem rei. Et ratio huius est, quia corpus Christi non est in Eucharistia per modum corporis, vt inferius in tertia parte patet, & in 4. sentent.

¶ Ad obiectionē ergo in oppositum dicitur, ꝙ violentia in corpus Christi, ad hoc quòd sit sacrilegiū personale, oportet ꝙ inferatur corpori Christi per modum corporis existē

ti, quomodo non est in sacramento, sed in cælo. Violentia enim quæ infertur ei in Eucharistia, infertur quidem corpori Christi, non per modum corporis, sed per modum rei velatæ sub speciebus sacramentalibus. Et propterea non induxit excommunicationem latam contra personales iniurias sacrarum personarum. Et hæc de tota qōne de sacrilegio sufficiant pro nunc.

¶ Expl.

¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum primum.*

In ar. 1. q. 100. in responsione ad secundum, dubium occurrit circa illa verba, Iustitia, & omnes partes eius, & per consequens omnia vitia opposita, sunt in voluntate sicut in subiecto. Videtur. n. hæc verba contra authorem ipsum; quoniam constat ꝙ loquitur de partibus iustitiæ nō solum integralibus & subiectiuis, sed potentialibus, alioquin nō loqueretur ad propositum: quia de simonia loquif, quæ est vitium oppositum religioni, quæ est vna pars potentialis iustitię. Et eū author ponat ēt liberalitatem partē potētialem iustitię, vt patet inferius q. 117. arti. 5. & ponat eā subiectiue in concupiscibili, tam inferius in q. 134. art. 4. ad primū, quàm superius. s. i 1. 2. q. 60. ar. 5, quomodo ergo stat hæc duo simul, s. ꝙ omnes partes iustitiæ sunt in voluntate, vt in subiecto, & aliqua pars eius, s. liberalitas, est i cō cupiscibili vt in subiecto?

4 dist. 25. q. 3. a. 1. q. 1. per to. & q. 3 cor.

1 q. 1. c. Bos qui per pecuniæ.

¶ Ad hoc dubium, qđ ēt motū fuit in p̄cedenti lib. q. 60. ar. 5. dicitur, ꝙ in hac re est aliquid manifestum, & aliquid ambiguum. Nā clarū est primo, ꝙ omnes virtutes q̄ sunt ad alterum, oportet aliquam habitualē perfectionem in voluntate vt in subiecto ponere ex eo, quòd voluntas nec ex natura sua, nec ex natura volentis inclinatur naturaliter in bonū alterius, ita vt non egeat habitu perficiente ipsā ad eligendum bonū ad alterū. Sicut per oppositū supra dicimus, ꝙ a natura liter in proprium bonum inclinamur ſm. superiorem partem appetitus, ideo voluntas in his quæ ad nos sunt, nō eget virtute. Clarum est secundo, ꝙ quia alię virtutes, vt libe

Q. 10. ar. 2.

Homi. 5. in Euang. non multū ante medium.

Qvæstio C.

De simonia, in sex articulos diuisa.

Deinde cōsiderandum est de simonia.

Et circa hoc quæruntur sex

¶ Primo, Quid sit simonia.

¶ Secūdo, Vtrum liceat pro sacramentis pecuniam accipere.

¶ Tertio, Vtrum liceat accipere pecuniā pro spiritualibus actibus.

¶ Quarto, Vtrum liceat vendere ea quæ sunt spiritualibus annexa.

¶ Quinto, Vtrum solum munus a manu faciat simoniacū, an etiā mun⁹ a lingua, & ab obsequio.

¶ Sexto, De pœna simoniaci.

Articvlvs primvs.

Vtrū simonia sit studiosa uoluntas emēdi, uel uendendi aliquid spirituale, uel spirituali annexum.

Ad primvm sic procedi tur. Videtur ꝙ simonia non sit studiosa volūtas emendi, vel vēdendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum. Simonia. n. est hęresis quædam. dicitur. n. * 1. q. 1. Tolerabilior est Macedonij, & eorum qui circa ipsum sunt, Sancti spiritus impugnatorum, impia hęresis, q̄ simoniacorum. Illi. n. creaturam & seruū Dei patris & filij Spiritū sanctum delirando fatentur: isti vero eundem spiritum sanctum efficiunt seruum suum. Omnis enim dominus quod habet, si vult, vendit siue seruum, siue aliquid aliud eorum quæ possidet. Sed infidelitas non consistit in voluntate, sed magis i intellectu, sicut & fides, vt ex supra * dictis patet. ergo simonia nō debet per volūtatē diffiniri.

¶ 2 Præt. Studiose peccare est peccare ex malitia, quod est peccare in Spiritum sanctum. Si ergo simonia est studiosa voluntas peccandi, sequitur quòd semper sit per peccatum in Spiritum sanctum.

¶ 3 Præt. Nihil est magis spirituale q̄ regnum cælorum: sed licet emere regnum cælorum. dicit. n. * Grego. in quadā Homil. Regnū cęlorū tantum valet, quātum habes. ergo non est de simonia velle emere aliquid spirituale.

¶ 4 Præt. Nomen simoniæ a Simone mago acceptum est, de quo legitur Act. 8. ꝙ obtulit Apostolis pecuniā ad spiritualem potestatem emēdā, vt. s. quibuscūq; manus iponeret, reciperent Spiritum sanctū: nō aūt

A legitur ꝙ aliquid voluerit vendere. ergo simonia non est voluntas vendendi aliquid spirituale.

¶ 5 Præt. Multæ aliæ sunt volūtariæ cōmutationes, præter emptionem, vel vēditionem: sicut permutatio, transactio. ergo videtur ꝙ insufficienter diffiniatur simonia.

¶ 6 Præt. Omne quod est spirituali annexum, est spirituale. superflue ergo addit, Vel spirituali annexū.

¶ 7 Præ. Papa secundum quosdam, nō potest committere simoniam: B potest autem emere, vel vēdere aliquid spirituale. ergo simonia non est volūtas emēdi, vel vēdēdi aliqđ spirituale, vel spirituali annexum.

Sed contra est, qđ * Grego. dicit in registro. Altare, vel decimas, vel Spiritum sanctū emere, vel vēdere, simoniacā hæresim esse nullus fidelium ignorat.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut supra * dictum est, actus aliquis est malus ex genere, eo ꝙ cadit super C materiam indebitā. Emptionis autem & venditionis est materia indebita res spiritualis, triplici ratione. Primo quidē, quia res spiritualis non potest aliquo terreno pretio compensari, vt de Sapientia dicitur Prouerb. 3. Pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Ideo etiam Petrus in ipsa sui radice simoniacam prauitatem condemnans, dixit. Pecunia tua tecum sit i perditionem: quoniam donū Dei existimasti pecunia possidere. Secundo, quia id nō potest esse debita venditionis materia, cuius vēditor non est dominus, vt patet in authoritate supra * inducta. Prælatus autem Ecclesiæ non est dominus spiritualium rerum, sed dispēsator, secundum illud 2. ad Corint. 4. Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Tertio, quia venditio repugnat spiritualium origini, D quæ ex gratuita voluntate Dei prouenit. Vnde. & Dominus dicit Matth. 10. Gratis accepistis, gratis date. Et ideo a aliquis emendo, vel vendendo rē spiritualem, irreuerētiā exhibet Deo, & rebus diuinis: pp qđ peccat pctō irreligiositatis.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ sicut religio consistit in quadam fidei protestatione, quam tamen aliquis interdum nō habet in corde: ita etiā vitia opposita religioni habent quandam protestationē infidelitatis, licet quandoq; non sit infidelitas in mente. Secundam hoc ergo simonia, hæresis dicitur secū-

ralitas, sic respiciunt operationes ad alterum, puta, dare gratis pecunias alteri, vt oporteat passiones cupiditatis domare: ideo etiam in concupiscibili oporteat aliquam habitualem perfectionē ponere. Ambiguū vero est, in qua earū, scilicet in volūtate, an in concupiscibili dicenda sit esse simpliciter & absolute sicut in subiecto, huiusmodi virtus: qđ euidenter non apparet sine discussione actuum propriorum huiusmodi virtutū. Et propterea vsque ad dictum locū differatur vltima definitio. Quantum autem ad præsentem literam, potest gloss fari, ꝙ intelligitur de partibus iustitiæ, quæ stricte, & proprie sunt partes iustitiæ, quas Tullius enumerauit, quæ. s. habent rationem debiti ad alterum, ita ꝙ sine eo non saluatur morū honestas. Liberalitas autem, & huiusmodi, non sunt huiusmodi, sed parum habent de ratione debiti non ad necessitatē, sed propter melius, vt superius i q. 80. patet, vbi de partibus iustitiæ tractatur.

Habetur 1. q. 3. c. Alta re.

1. 2. q. 18. ar. 2.

¶ In responsione ad septimum, nota primo, quòd Papa potest committere peccatum simoniæ sicut peccatum adulterii, & aliorum vitiorum, quàmuis nullam censuram incurrat. & hoc est clarum.

Argum. 1.

¶ Nota secundo, ꝙ cum duplex sit pecunia, quam Papa posset recipere. s. ecclesiæ, vel prophana: quamcumque recipiat, vt pretium spiritualis rei, simoniā committit, quia neutra est sua. Et de prophana patent de ecclesiastica vero in litera declaratē: quia Papa non est dominus, sed dispensator principalis pecuniæ ecclesiasticæ: ac per hoc pecunia ecclesię non est sua absolute vt possit ad libitum de ea disponere.

D. 1 127.

¶ Nota tertio, ꝙ cū potestas Papæ, quo ad

ad res temporales Ecclesiæ, sit potestas nõ domini, sed dispensatoris, vt in litera dicitur, consequens est vt plenitudo potestatis Papalis circa bona Ecclesię tẽporalia nõ cxeat limites potestatis dispensatiuæ. Sicut in naturalibus plenitudo potentiæ calefactiuæ, non exit limites potestatis calefactiuæ: & in politicis plenitudo potestatis regiæ non exit limites regię prãtis. Acp hoc non potest Papa ad libitum donare res Ecclesiæ, sed potest tamquàm habẽs apicem dispẽsatiuæ potestatis, multo plus de eisdem dispensare, quàm quicunq; alius proximus ecclesiæ alicuius prælatus. Et per hoc patet solutio quæstionis mercatorũ, an. s. de vsuris, quas cum clericis variis, certis tamen, lucrari sunt, possint cum domino Papa cõponere, puta, si vsuræ ascendunt ad quindecim milia ducatorũ, dare Papæ tria, vel quatuor milia, & residuum sibi retinere tuta conscientia. Cõstat namque, ꝙ non remaneret mercator absolutus in cõscientia, tum, quia Papa nõ est dominus, sed dispensator rerũ ecclesiasticarum, & huiusmodi compositio nõ esset dispensatio, quæ discreta dispositionem importat: tum quia etiam si Papa esset dominus, præsumitur verisimiliter ꝙ nõ libere donaret, sed redimeret vexationem suã accipiendo de suo quantum habere posset. Cuius manifestum signum est, quia conatur componendo rehabere quantum plus potest. Ex eodẽ quoque fundamento. s. ꝙ Papa non est dominus, sed dispensator, sequitur, ꝙ de plenitudine potestatis non possit ad libitum dare bona Ecclesiæ cui voluerit, aut consanguineis &c. sed tenetur fideliter dispensare, vt recta ratio suadet: iuxta illud, Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Et rursus, Fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mẽsuram: & non ad libitum, quantum volet.

L.i. 8. ca. 5. in princip.

†In principio li. to. 6.

†q. 5 8. ar. 4.

Q. 14. ar. 2.

Q. 14. ar. 2. 2 q. 3. cap. Saluator, non remote a principio.

¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum secundum.*

IN ar. 2. in responsione ad primum, dubium occurrit, An in casu literæ, quo adultus in articulo mortis constitutus nullũ habet, qui velit eum baptizare sine pecunia, locum habeat redemptio propriæ vexationis. Et est ratio dubii, quia si ibi locum habet, sequitur ꝙ licitæ põt dare pecuniã auaro sacerdoti vt eũ baptizet, dum exteriorem protestationem; quia in hoc ꝙ aliquis vendit donũ Spiritussancti, quodammodo protestatur se esse dominum spiritualis doni, quod est hæreticum. Sciõdum tamen ꝙ Simon magus, præter hoc, ꝙ ab Apostolis Spiritussancti gratiã pecunia emere voluit, dixit, ꝙ mundus non erat a Deo creatus, sed a quadam superna virtute, vt dicit* Isido. in li. Etymol. Et sic secundum hoc inter alios hæreticos simoniaci computantur, vt patet in lib. † Aug. de hæresibus.

AD 2^m dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, Iustitia, & omnes partes eius, & per consequens omnia vitia opposita sunt in volũtate sicut in subiecto, & ideo conueniẽter simonia per voluntatẽ diffinit. Additur aũt studiosa, ad designãdũ electionem, quę principaliter perti- H net ad virtutem, & vitium. Nõ aũt omnis qui peccat electione, peccat peccato in Spiritũsanctũ, sed solũ qui peccatũ eligit per contemptum eorũ, per quæ hoies solẽt retrahi a peccãdo, vt supra* dictũ est.

AD 3^m dicendũ, ꝙ regnũ cælorũ dicitur emi, dũ quis dat, quod habet, propter Deũ, large sumpto nomine emptionis fm quod accipitur pro merito, quod tamẽ nõ pertingit ad perfectam rationem emptionis, tum quia non sunt condignæ passiones huius tẽporis, nec alicui nostra dona, vel opa, ad futuram gloriã quę reuelabitur in nobis, vt dicitur Roma. 8. tum quia meritũ nõ cõsistit principaliter in exteriori dono, vel actu, vel passione, sed in interiori affectu. I

AD 4^m dicendũ, ꝙ Simon magus ad hoc emere voluit potestatẽ spiritualem, vt eam postea venderet. Dicitur. n.* 1. q. 3. ꝙ Simon magus donum Spiritussancti emere voluit, vt ex venditione signorum quæ per eum fierent, multiplicatã pecuniam lucraretur. Et sic illi qui spiritualia vendunt, conformantur Simoni mago in intentione; in actu vero illi qui emere volunt. Illi autem qui uendunt in actu, imitantur Giezi discipulum Helisæi, de quo legitur 4. Reg. 5. quòd accepit pecuniam a leproso mundato: unde uenditores spiritualium possunt dici non solum Simoniaci, sed etiam Giezitæ.

AD 5^m dicẽdum, ꝙ nomine emptionis & uenditionis intelligitur omnis contractus non gratuitus. Vnde nec permutatio prębendarũ, uel ecclesiasticorum beneficiorum fieri potest authoritate partium absque periculo simonię, sicut nec transactio, ut iura determinant. Potest tamen prælatus ex officio suo permutationes huiusmodi facere pro causa utili, uel necessaria.

AD 6^m dicendum, ꝙ sicut anima uiuit secũdum seipsam, corpus autem uiuit ex unione animę; ita etiã quædam sunt spiritualia secũdum seipsa, sicut sacramenta, & alia huiusmodi: quædam autem dicuntur spiritualia ex hoc, quòd talibus adhærent. Vnde* 1. quæst. 4. dicitur ca. Si quis obiecerit, quòd spiritualia sine corporalibus rebus non proficiunt: sicut nec anima sine corpore corporaliter uiuit.

AD 7^m dicendum, ꝙ Papa potest incurrere vitium simoniæ, sicut & quilibet alius homo. Peccatum. n. tãto in aliqua persona est grauius, quanto maiorem obtinet locum. Quàmuis enim res ecclesiæ sint eius vt principalis dispensatoris, non tamen sunt eius ut domini, & possessoris. Et ideo si reciperet pro aliqua re spirituali pecuniam de redditibus ecclesiæ alicuius, non careret uitio simoniæ. Et similiter etiam posset simoniam committere, recipiendo pecuniam ab aliquo laico non de bonis ecclesiæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum semper sit illicitum pro sacramentis pecuniam dare.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Vt ꝙ nõ semper sit illicitum dare. Baptismus. n. est ianua sacramentorum, vt in* 3. parte dicetur; sed licet, ut uidetur, in aliquo casu dare pecuniam pro baptismo, puta, quando sacerdos puerum morientem sine pretio baptizare non uellet. ergo non semper est illicitum emere, uel uendere sacramẽta. B ¶ 2 Præt. Maximum sacramentorũ est Eucharistia, quæ in missa consecratur: sed pro missis cantandis aliqui sacerdotes pbẽdã, uel pecuniã accipiunt. ergo licet multo magis alia sacramẽta emere, uel uẽdere. ¶ 3 Præt. Sacramentũ pœnitentiæ est sacramẽtum necessitatis, quod præcipue in absolutione consistit: sed quidam absoluentes ab excommunicatione, pecuniam exigunt. ergo non semper est illicitum sacramentum emere, uel uendere. C ¶ 4 Præt. Consuetudo facit ut nõ sit peccatum id quod alias peccatũ esset, sicut* Aug. dicit, ꝙ habere plures uxores quãdo mos erat, crimẽ non erat; sed apud quosdam est cõsuetudo, ꝙ in cõsecrationibus episcoporum, benedictionibus abbatum, & ordinibus clericorum pro chrismate, uel oleo sancto, & alijs huiusmodi, aliquid detur. ergo uidetur quòd hoc non sit illicitum. ¶ 5 Præt. Contingit quãdoq; ꝙ aliquis malitiosè impedit aliquẽ uel ab episcopatu obtinendo, uel ab D aliqua alia dignitate: sed licet unicuique redimere suam uexationẽ. ergo licitum uidetur in tali casu pecuniam dare pro episcopatu, uel aliqua alia ecclesiastica dignitate. ¶ 6 Præt. Matrimonium est quoddam sacramentum: sed quandoq; datur pecunia pro matrimonio. ergo licitum est sacramentũ uẽdere.

*3. parte q. 68. ar. 6.

Li. 2. contra Faustũ ca. 47. circa princip. to. 6.

3 q. 64. a. 5. quis ordinetur.

4 dist. 25. q. 3. artic. 3. quæstiũ. 4.

1. q. 1. a. 1. c. Qui pro pecunia.

SED CONTRA est, quod dicitur* 1. q. 1. Qui pro pecunia quãquam consecrauerit, alienus sit a E tionis, non est velle temporale pro spirituali: ergo velle idem ex pacto, non est velle temporale pro spirituali, quod esset vendere. Secunda vero consequentia patet, quia non alia ratione hoc esset illicitum, nisi quia esset simonia, videlicet, velle temporale pro spirituali. Sublata ergo hac mali ratione, restat ꝙ non sit illicitum.

¶ Dubiũ secundo occurrit, an in hmõi spiritualibus liceat vendere laborem personalem, & locare operas suas sub pretij pacto. Et est ratio dubii, quia pars affirmatiua fouetur ex hoc, quòd labor corporeus, & similiter opera corporea non sunt de genere spiritualium, sed temporalium: uendere autem, aut locare tẽporalia, nullum peccatum est.

¶ Et confirmatur, quia si hoc est illicitum ex suo genere, non erit licitum in aliquo spirituali, & illicitum in aliquo alio spirituali, sed in toto genere spiritualium hoc erit licitũ, aut illicitũ: sed experiẽtia teste cõstat in multis spiritualibus esse hoc licitũ. Nam sacerdos licite locat operas suas in celebrãdo ter in hebdomada, & huiusmodi. Et laborẽ quẽ tenetur sustinere debet eundo in villam ad celebrandum, licite sub pretio ponit. Doctor quoq; theologiæ vẽ dit operas suas & laborem, sicut & aduocatus iustum patrociniũ. In aliis igitur spiritualibus, cũ non sint istis spiritualiora, licitũ erit.

Est Aug. li. de Pastor. c. 2. circa finẽ tom. 9.

¶ Partem vero negatiuam probant duo. Primũ, quia cũ omnia ecclesiastica, quę spiritualia dicũtur, vt sacramẽtorũ administratio, sacrificium missæ, prædicatio, diuinusq; cultus, constent ex duobus, uidelicet ex spirituali, & temporali, nam spirituale in eis est gratia, veritas &c. temporale vero est actio humana, si licitum est vendere, aut locare hæc ratione actionis humanæ omnia ecclesiastica venalia, licite essent, absolute loquendo: ita quòd sicut licitum est, vendere calicem ratione materiæ, ita proportionaliter licitum erit vendere omnia huiusmodi spiritualia ratione actionis humanæ.

¶ Et confirmatur ex diffinitione simoniæ, in qua ponitur vendere annexa spiritualibus. Constat autem quòd magis annexa sunt spiritualibus simultanea, quàm illa, ad quæ spiritualia se habent antecedenter: sed actio humana in istis est simul cum spiritualibus. ergo est magis inuendibilis, quàm beneficium ecclesiasticum, ad quod spirituale se habent antecedenter, & dicitur omnino inuendibile. Secundum est, quia nisi fiat differẽtia inter stipendium sustentationis, & venditionẽ laboris, seu locationem

Super Quæstionis centesimæ Articulũ secundũ, tertiũ, & quartũ.

IN ar. 2. 3. & 4. simul, dubiũ occurrit, An stipendia sustentationis sub pacto ponere liceat sacerdotibus, prædicatoribus, diuiniq; cultus ministris. Et est ratio dubii, quoniã partem negatiuam omnia iura clamãt, pacta ab hmõi ex terminantia, & pœnitentia si fiant. Et in litera expresse dicit in art. 3. in responsione ad primum, Si hmõi pacto interueniente fiãt, aut etiam, cum intentione emptionis, vel venditionis, simonia esset. Pro parte uidetur affirmatiua pugnat consuetudo ab Ecclesia approbata, vt videlicet sacerdotes seruituri per annum alicui capellæ, pacto conueniunt de annua quantitate pecuniæ. Non desunt quoque prædicatores, qui quantum eis pro quadragesima soluendum est, intelligere cum pacto volunt pro sustẽtatione sua. Ratio deinde suffragatur, quoniam velle stipendium sustentationis, nõ est velle temporale pro spirituali: ergo ex pacto velle tale stipendium, non est vendere spiritualia. non ergo est illicitum. Prima consequentia patet: quia pactum non mutat materiam actuum. Eadem namque est materia donationis & venditionis, si vas argenteum dono datur, vel venditur. Et propterea, si absolute velle stipendium sustenta-

operarum, sicut aduocato, & doctori quātūcūq; diuiti, licet vendere suum docere & patrocinari: ita sacerdotibus, prædicatoribusq; diuitibus licitum erit locare suas operas, vendere suos labores, ac per hoc non sustentationis gratia, sed mercedis titulo a populo temporalia suscipere, & cōsequenter omnia iura ruēt.

¶ Ad euidentiā horum sciendum est, ꝙ inter stipendium sustentationis, & stipendium locatarum operarū hæc est differentia, ꝙ stipēdiū locatarum operarū habet rationem mercedis, iuxta illud Math. 23. Voca operarios, & redde illis mercedem. Stipendium autem sustentationis non habet rationem mercedis, sed subuentionis ne cessāriæ, vel commode ministris. Et ex hoc sequitur, quòd In corp.ar. qui dat aliquid temporale, puta, pecuniam ministris Ecclesiæ pro sustentatione eorum, nondat pecuniā pro pretio operarum, aut laboris eorum: sed solum dat vt se sustentent in victu, & vestitu &c. vt sic habētes alimētum, & quibus tegantur, vacēt ecclesiasticis officiis gratis. Qui vero dat aliquid temporale eisdem pro locatis operis, mercedē debitam reddit quasi pretium laboris, & operarum eorundē, vt ipsum locationis nomen ostendit. Ex hoc autem quòd stipendium sustentationis concurrit vt necessariū, sine quo non potest minister, salua sui status honestate, diuina exercere officia, sequitur quòd potest sub pacto poni stipendium sustentationis, non minus quàm reliquorum opportunorum ad diuina seruitia prouisio. puta, calicis, sacrarum vestium, & huiusmodi: Ita quòd licet sacerdos celebraturus ad instantiam alicuius, possit sub pacto ponere, quòd vocans eum prouideat de calice, altari, vestibus sacris, & huiusmodi, sine quibus nō potest celebrare: ita potest sub pacto ponere sustentationem suam, sine qua non potest in sacerdotii ministerio deseruire, & in hoc nulla simonia interuenit. Aduertenda tamē sunt hic duo. Primo, quòd sustentationis nomine non tantū venit cibus & potus, sed quicquid est necessarium ad victum & vestitum sui, & eorum, quorū sibi cura incumbit. Non. n. debet mendicare sacerdos pro sustentatione suorum, aut parentum antiquorum, aut paruulorum ne potum suæ curæ secundum naturæ iura relictorum, & huiusmodi. Secundo, quod sustentationis stipendium dupliciter pōt obuenire, primo, gratuite, vel ex authoritate superioris: & sic non exigit necessitatem in eo, in cuius sustentationem datur, vt patet ex eo quòd episcopo ditissimo visitanti debetur ſm iura procuratio. Alio modo, ex pacto: & sic non nisi pauperi indigenti sustētationis stipēdio licite prouenirī pōt: qm̄ sacerdos habens vñ ſm suum statū honeste viuat, si ex pacto vult stipendiū sustentationis, cōuincitur ꝙ mendax est, cōueniendo de stipēdio vt necessario, sine quo nō pōt cōmode in sacerdotio seruire, qm̄ sine illo stipēdio pōt hoc commode facere. Vñ conuincitur, quòd conuenit non de stipendio sustentationis, sed de stipendio operarum suarum: quod an liceat, in sequenti tractabitur dubio. In hoc siquidem primo dubio de solo stipendio sustentationis est sermo.

¶ Ad obiecta aūt in oppositū dr̄, qđ ministeria ecclesiastica ponē sub pacto, dupl'r pōt intelligi. Primo simpl'r & absolute, vt videlicet dicat, Ego volo tātā pecuniā ꝓ ministerio, vel si debeo mini- I
strare. Et hæc pacta sunt prohibita, & dicunt simoniaca in iure, & in litera. Alio mō, ſm q̄d, seu cū limitatiōe v. g. Si debeo ministrare ſ spiritualib⁹, ego volo ꝓ stipēdio sustētatiōis meę tm̄ qa aliter nō possum ministerio cōmode incūbere. Et sic limitata pacta ab indigētib⁹ ministris facta, non sunt simoniaca apud Deū, q cor tectū videt. Nec sūt simoniaca apud eccle- G
siā, cui cōstat, vel cōstare pōt & de indigētia ministri, & de expressa limitatiōe in pacto appositā, videlicet pro sustētatione necessaria. Hæc de primo.

¶ Ad ſcām dubium dr̄, ꝙ in ecclesiasticis ministeriis licitū est, absolute loquēdo, locare operas suas ex pacto, tū qa habet ecclesiæ cōsuetudo, vt patet in sacerdotibus, q cōducunt vt sint capellani annuales, vel mēstruū pactū nāq; interuenit, ꝙ tm̄ debeat eis singulis mēsibus: tū qa eadē rō est de pacto ex presso, & pacto iplicito. Sed pactū implicitū inuenitur in iure approbatū, vt patet extra de præbēdis. ca. Siquis catū. ergo licitū ē & explicite pacisci de pretio operarū, tum quia locatiōnē operarū in huiusmodi iura, doctoresq; approbant. Constat autem quòd locatio pacto & cōuentione firmari potest: tum, quia Apostolus de hac materia loquens 1. ad Corin. 9. dicit. Quis vmquàm suis stipendiis militat? Si. n. nō tenetur quis militare in ecclesiastica militia suis stipendiis, potest de sui operis stipendio pacisci, sicut miles armatæ militiæ, iuxta rationem Apostoli. & confirmatur: quia Dominus Luc. 10. de Discipulorum opere loquens, subdit. Dignus est operarius mercede sua. Quid clarius? ergo licite pōt cōuentio fieri de mercede operis laborisq; humani in ecclesiasticis officiis. Firmaturq; opinio hæc ratione iam allata, videlicet quia res temporalis potest sub pacto poni. Et licet ita sit secundum veritatem ex parte rei, quia tamen ſm exteriora speciem habet mali, quoniam sic via simoniæ fraudibus aperitur: ideo ab ecclesia pacta in huiusmodi inhibita sunt. Sed hæc opinio non vī rōnabilis: qm̄ ecclesia iō prohibet pacta, quia illicita sunt pacta. & nō econtra, vt patet ex hoc, ꝙ doctores in hoc videntur varii, qui tm̄ conueniunt in ecclesiastico iure, Videtur ergo aliter dicendum, interponēdo vnam propositionem pro regula. s. ꝙ spirituale nō potest esse ratio pretii, seu æstimationis. Manifestatur siquidem istius regulæ veritas inductiue: qm̄ & calix consecratus non potest plus vendi ratione consecrationis: & villa habens iuspatronatus, non potest plus vēdi ratione iurispatronatus: & quæ sunt mere spiritualia, omnino inuēdibilia sunt, vt patet. Post hanc regulam distinguendū est, ꝙ quædā sunt mista ex spirituali & tēporali, in quibus principale quæsitū est id, quòd est temporale: quædā vero in quibus principale quæsitum est id, quod est spirituale. Et iuxta hanc distinctionem dicitur, quòd illa in quibus principale quæsitum est temporale, possunt sub pacto poni: illa autem in quibus

ſm illud Apost. 1. ad Thess. vlt. Ab omni specie mala abstinete vos.

Ad 5^m dicendū, ꝙ antequàm ali cui acquiratur ius in episcopatu, vel quācūq; dignitate, vel prębenda, p electionē, uel prouisionē, seu collationē, simoniacū esset aduersantiū obstacula pecunia redimere. sic. n. ꝙ pecuniā pararet sibi uiā ad rē spiritualē obtinēdā: sed postq̄ ius alicui acquisitū est, licet per pecuniā iniusta impedimenta remouere.

Ad 6^m dicendū, ꝙ quidā dicūt ꝙ ꝓ matrimonio licet pecuniā dare, qa in eo nō conferēt gra: sed hoc nō est vsquequaq; uerū, ut in *3. parte huius operis dicē. Et iō aliter dicendū est, ꝙ matrimoniū nō solum est Ecclesiæ sacramētū, sed ēt naturæ officiū. Et iō dare pecuniā ꝓ matrimonio, inquātū est naturæ officiū, licitū est: inquātū vero est Ecclesiæ sacramentū, est illicitum, et iō ſm iura prohibetur, ne pro benedictiōe nuptiarū aliquid exigatur.

Articvlvs III.

Vtrum liceat dare, & accipere pecuniam pro spiritualibus actibus.

Ad tertivm sic procedit. Vī ꝙ licitum sit dare, & accipere pecuniā pro spiritualibus actibus. Vsus. n. prophetiæ est spiritualis actus: sed ꝓ vsu prophetię olim aliquid dabatur, vt patet 1. Reg. 9. & 3. Reg. 13. ergo videtur quòd liceat dare, & accipere pecuniam pro actu spirituali.

¶ 2 Præ. Oratio, ꝑdicatio, laus diuina, sunt actus maxime spirituales: sed ad impetrandū orationū suffragia, pecunia datur sanctis viris, ſm illud Lucę 16. Facite vobis amicos de māmona iniquitatis. Prędicatoribus ēt spiritualia seminātibus tēporalia debentur, ſm Apostō. 1. ad Corin. 9. Celebrantibus ēt diuinas laudes in ecclesiastico officio, & processiones facientibus aliquid datur, & qnq; annui reddit⁹ ad hoc assignant. ergo licitū est pro spiritualibus actibus accipere aliquid.

¶ 3 Præt. Scientia non est minus spiritualis, q̄ potestas: sed pro usu scię tiæ licet pecuniā accipere, sicut ad uocato licet vendere iustū patrociniū, & medico cōsiliū sanitatis, & magistro officiū doctrinæ. ergo pari ratione vī ꝙ liceat prælato aliqd accipere pro usu spiritualis suę potestatis, puta, ꝓ correctione, uel dispensatione, uel aliquo hmōi.

¶ 4 Præt. Religio est status spiritualis perfectionis: sed in aliquibus monasteriis aliquid ab his qui recipiuntur, exigitur. ergo licet pro spiritualibus aliquid exigere.

Sed contra est, quod dr̄ 1. qu. 1. Quicquid inuisibilis grāe cōsolatione tribuitur, numquā quæstibus, uel quibuslibet præmiis uenundari penitus debet: sed omnia hmōi spiritualia p inuisibilē gratiā tribuuntur. ergo non licet ea quæstibus, uel præmiis uenundare.

Respon. Dicendū, ꝙ sicut sacramenta dicunt spiritualia, qa spiritualē conferunt gratiā: ita ēt quædā alia dicuntur spiritualia, quia ex spirituali gratia procedūt, & ad eam disponunt, quæ tm̄ per hominum ministeriū exhibentur,

bus principale quæsitum est spirituale, non possunt sub pacto A
poni. Et vtriusque conclusionis ratio est vna: quia accessorium sequitur principale, ita quòd non æstimatur vtrobique illud accessorium, sed concurrit concomitanter ad principale.

¶ Ex his autem duabus conclusionibus reddenda est ratio omnium obiectorū, & ociditum hinc, & inde. Ex his. n. patet primo, quare cātores ꝓ capellis Papæ, dominorum, & ecclesiarum, sicut & organistæ licite ex pacto locant operas suas: qm̄ principale in eis quæsitū est opera humana, nō spirituale quid: quāmuis opera humana ad spiritualia conducantur. Quæritur. n. in eis vox, artis opus, & huiusmodi, quæ sensibilia ac temporalia sunt.

¶ Patet secūdo, quare aduocati, acq; doctores cuiuscumque facultatis licite vendūt operas suas: qm̄ principale ī eis quæsitū est humanū auxiliū vel ad iustitiā, vel ad scientiā. Iustū siquidem patrocinium opem fert temporalē, æstimabilem pecuniā: & doctor opē tēporalem magnam fert discipulo declarando, applicando &c.

¶ Patet tertio, qua te pro celebratione, pro oratione, pro sacramentorum administratione, pro officio diuino, seu mortuorum, pro prædicatione, ꝓ oleo sancto, pro chrismate, ꝓ benedictione nubentium, non est licitum pacisci, quia ſ principale in istis quæsitum, est spirituale. Et quicquid temporale in istis interuenit, non æstimatur nisi ratione spiritualis. Verumtamen quia in his, quæ sunt per accidens, contingit etiam sapientes falli, vt dicit Arist. ideo aduertēdū est, ꝙ aliud est loqui de celebratione missæ absolute, & aliud est loqui de obligatione ad celebrandum missam in tali loco, totiēs in hebdomada, tali hora, & huiusmodi. Istę nāq; conditiones per accidens iunguntur, & sunt temporales, & propterea possunt sub pacto poni. Ita ꝙ licet sacerdos nō possit locare actionē suam, quā celebrando, prædicando, ministrando sacramenta &c. exercet: quoniā, vt dictū est, ratione spiritualis, qđ principaliter quæritur, æstimatur & appretiatur, potest tm̄ locare, seu uendere obligationem suā ad ꝑsonam suam continendā, vel præsentandā in tali loco totiens in hebdomada, tali tempore &c quoniā hæc temporalia sunt, & impedimenta propriæ libertatis notabiliter, & per accidens sunt coniuncta actui celebrationis, & huiusmodi. Non sic autem est in eo qui non se locat, sed sponte qm̄ occurrit celebrati: quoniā nihil notabile temporale interuenit per accidens in sic sponte celebrante, & propterea de spirituali pactum faceret, si conueniret de pretio. Quia igitur in istis mēstruis, vel annuis obligationibus ad celebrandum, & huiusmodi, interueniunt hæc temporalia accidentia: ideo dicuntur licite locare operas suas, quod non admittitur de non obligatis ad hæc accidentia. Vnde ad

obiectiones in oppositum dicitur singillatim. Et ad primam dicitur, quòd licet tam labor, quàm opera humana in sacramentorum administratione sit aliquid temporale, quia tamen ratio æstimationis eorum est id quod est spirituale, non licet illa vendere, vt patet de oleo sancto, & chrismate. Quodlibet enim eorum est aliquid tēporale: quia tamen non æstimatur nisi ratione spiritualis, ideo nō licet ea vendere.

¶ Ad secundam dicitur, quòd ratio dē uersitatis est manifesta, quia scilicet in quibusdam principale æstimatum est temporale, in quibusdam est spirituale. Et de sacerdote locante se, iam dictum est. De labore vero quem quis sustinet ad itinerandū ad locum celebrationis, vel prædicationis, non est ad propositum: quoniam est per accidens, & potest sub pretio poni, sicut & expensæ, quæ in itinere fiūt. Labor autem qui in ipsa celebratione, & prædicatione interuenit, pars est celebrationis & prædicationis per se: quoniam spiritualia per tales actus humanos dispensat Deus. Doctor quoq; theologiæ in hoc differt a prædicatore, quòd doctor quæritur propter temporale auxilium in theologia, sicut in cæteris scientiis: prædicator autem solum propter spiritualem opem, quasi prædicator sit instrumentum Spiritus sancti ad purgandum, illuminandū, perficiendumq; homines ſm adoptionis gratiā. Vnde nullus potest prædicare nisi missus, iuxta illud ad Ro. 10, Quo modo prædicabunt, nisi mittantur? Et ideo non potest prædicator pacisci de opera & labore suo in prædicando. Quāmuis ad hoc etiam sit alia ratio ex eadem authoritate, quia scilicet quilibet prædicans, prædicat ex officio delegationis: & propterea debet esse contentus stipendiis taxatis a delegāte, scilicet stipendio sustentationis, & non potest iterum locare se populo, qui semel locauit se deleganti. Non spectat tamen ad simoniæ vitium, quòd prædicator aliquis libentius in loco, vbi maiorem scit taxatam eleemosynam quàm alibi ptædicet, sed spectat ad charitatis defectum, quo quis magis temporalium, quàm spiritualium profectui intendit. De aduocato quoque iam dictum est, quòd temporale auxilium intelligitur vendere: & ideo eum ferunt magnum auxilium ex magno consilio ad magnam causam, uolunt sibi multum solui, & merito: quia tantum valet tam rarum auxilium, tot uigiliis, laboribus, expensisq; comparatum. Et per hæc patet responsio ad motiua alterius opinionis, nisi ad authoritates Apostoli, & Domini. Ad quarum primam dicitur, quòd tam Apostolus, quàm Dominus de stipendio sustentationis loquitur, ut patet ex conclusione Apostoli, videlicet quòd licet viuere de Euangelio. Et hoc Dominum ordinasse ipse ibi Apostolus testat, declarās quomodo verba illa

Domini. Dignus est operarius mercede sua, in proposito sunt accipienda. Quod etiam Matth. 10.c explanauit, dicens dominum dixisse, Dignus est operarius cibo suo. Qui etiam sensus patet ex eo quòd dominus eam apud Matthæum, quàm Lucam, postquã sine sæculo, & pera iussisset Apostolos ire, sustentationis stipendium, cibum. s. & potum concessit apud suos auditores. Triplici ergo titulo cũ possit pro spiritualium exhibitione tẽporale peti, seu dari, videlicet pro pretio, pro stipendio sustentationis, pro stipendio locatarum operarum, primus titulus simoniam constituit: secundus a domino ordinatus est in vtroque testamento, & potest in pactũ a pauperibus deduci, quando oportet propter inhumanitatem eorũ, quibus seruitur in spiritualibus: tertius in illis, in quibus principale quæsitum est temporale, locũ habet, & per accidens in quibusdam spiritualibus, vt patet ex dictis.

Et Aug. in li. de Pasto. c. 2. non lõge a fine, to mo. 9.

IN ar. 3. ad vlt. nota quòd quẽadmodum textus Decre. prohibens aliquid dare, vel recipere p ingressu monasterii, glossatur, quòd itel ligitur, quando petitur, vel datur tamquàm pretium pro ingressu: quod tunc est, quando ex pacto est a non indigente monasterio aliquid exigere: sed si monasterium indigeat, & manifeste caueat, q̃ pro necessaria sustẽtatione oportet tantũ dare, nulla simonia est: ita iura alia de hoc interpretanda sunt. Vnde quando taxatus est numerus monialium, quæ possunt absq; penuria sustineri, ita q̃ si plures reciperentur, monasterium grauaretur, ita q̃ aliis sororibus opportunorum aliquid ex hoc deesset, licite posset statui q̃ supra talem numerum nulla recipiatur, nisi quæ releuamen gra uaminis, quod sequeretur, afferret, puta, mille aureos: qm̃ hoc nõ est pro ingressu exigere, sed pro sustẽtatione. Nec est præcludere viam aliis, quoniam ipsa taxatio numeri, quę secundum iura fit, claudit viam: sed est aperire viam ingressus habentibus temporalia, quibus onus monasterii subleuare possunt, ac volunt.

IN ar. 4. dubium occurrit, An ecclesiastica beneficia liceat vẽdere authoritate Papæ. Sed quia hoc sat in nostro 1. quol. discussimus, quæ super hoc artic. fundantur, vbi dicitur, q̃ ius clericale, cui beneficium annectitur, est spirituale, ideo pertranseo. Vide ibi si vis. Vnum tamen dubium restat, quia in permutationibus beneficiorum, quorum vnum ditius est altero, licitum est pecuniã superioris authoritate a minus diuite dari, vt ad æqualitatẽ prouentus temporalis commutatio reducatur, vt habetur extra de rerum permuta. ca. Ad quæstiones. Ex hoc. n. insurgit dubiũ duplex. Primum est, quia qualis est proportio partis ad partem, talis est proportio totius ad totum: sed pro parte in qua tẽporalia prouentus alterius excedit, licitum est pecuniam exigere. ergo

dicit* glo. Necessitatis est accipere vñ viuitur, charitatis est præbere: non tñ venale est Euangelium, vt pro his prædicetur. Si. n. sic vẽdũt, magnam rem vili vendunt pretio. Similiter etiam aliqua temporalia dantur Deum laudantibus in celebratione ecclesiastici officij siue p̃ viuis, siue p̃ mortuis, nõ quasi pretiũ, sed quasi sustentationis stipendiũ. Et eo ẽt tenore pro processionibus faciendis in aliquo funere aliquę eleemosynę recipiuntur. Si aũt hmõi, pacto interueniente fiãt, aut ẽt cum intentione emptionis, vel venditionis, simonia esset. Vñ illicita esset ordinatio, si in aliqua ecclesia statueretur, q̃ nõ fieret processio in funere alicuius, nisi solueret certã pecuniæ quantitatẽ: quia per tale statutũ præcluderetur via gratis officiũ pietatis aliquibus impendendi. Magis aũt licita esset ordinatio, si statueretur q̃ omnibus certã eleemosynã dãtibus talis honor exhiberet: quia p hoc nõ præcluderetur via alijs exhibendi. Et p̃terea prima ordinatio habet speciẽ exactiõis: secũda aũt habet speciem gratuitæ recompensationis.

AD 3m dicendũ, q̃ ille, cui committitur spiritualis potestas, ex officio obligatur ad vsum potestatis sibi cõmissæ in spiritualium dispẽsatione: & ẽt pro sua sustentatione statuta stipẽdia habet ex redditib⁹ ecclesiæ. Et ideo si aliquid acciperet pro vsu spiritualis potestatis, nõ intelligeret locare operas suas, quas ex debito suscepti officij debet ipẽdere, sed intelligeret vẽdere ipsũ spiritualis gratiæ vsum. Et pp hoc nõ licet pro quacũq; dispensatione aliquid accipere. Nec etiam pro hoc q̃ vices suas committant, nec etiã pro hoc q̃ subditos suos corrigant, vel a corrigẽdo desistãt. Licet tñ eis accipere procurationes, qñ subditos visitant nõ quasi pretiũ correctionis, sed quasi debitum stipendium. Ille aũt qui habet scientiam, & non suscipit cum hoc officiũ, ex quo obligetur alijs vsum sciẽtiæ impendere, licite põt pretium suæ doctrinæ, vel consilij accipere: non quasi veritatem, aut scientiam uendens, sed quasi operas suas locans. Si aũt ex officio ad hoc teneretur, intelligeret ipsam uendere ueritatem, unde grauiter peccaret. Sicut patet ĩ illis, qui instituunt in aliquib⁹ ecclesijs ad docendum clericos ecclesiæ, & alios pauperes, pro quo ab Ecclesia beneficium recipiunt, a quibus nõ li cet eis aliquid recipere nec ad hoc q̃ doceant, nec ad hoc q̃ aliqua festa faciant, uel prætermittant.

AD 4m dicendũ, q̃ pro ingressu monasterij non licet aliquid exigere, uel accipere quasi pretiũ. Licet tñ si monasteriũ sit tenue, quod nõ sufficiat ad tot p̃sonas nutriendas, gratis quidẽ ingressum monasterij exhibere: sed accipere aliqd p̃ uictu p̃sonæ q̃ monasterio fuerit recipiẽda, si ad hoc nõ sufficiãt monasterij opes. Similiter ẽt licitũ est, si pp deuotionẽ quã aliqs ad monasteriũ ostẽdit, largas eleemosynas faciẽdo, facili⁹ ĩ monasterio recipiat. Sicut ẽt licitũ est aliquẽ econuerso p̃uocare ad deuotionẽ monasterij p̃ tẽporalia beneficia, ut ex hoc inclinet ad monasterij ingressum, licet nõ sit licitũ ex pacto aliqd dare, uel recipere pro ingressu monasterij, ut habet* 1. q. 2. c. Quàm pio. quoniam quod non est, non permutatur, & sic non esset ibi permutatio, sed venditio. Iura autem in permutationibus prouentuum supplẽtionem peccuniæ admittunt, & non venditionem præbendæ. Secundo dicitur, quòd licet inferiores prælati non possint, Papa tamẽ posset, cessantibus fraudibus, ex causa rationabili in permutationibus titulorum spiritualium toti prouentui vnius concedere, quòd pecunia responderet loco prouentus alterius, qui nihil habet: quoniam solum temporalia, vt sic, æstimarentur ab eo, qui ius nouum condere potest. Prima responsio est tutior, pro quanto titulo habenti prouentum, aliquid ipso iure prouentuum debetur: ac per hoc non totum adæquari debet pecunia vt principali correspondente. Non abiicio tamen secundam, propter plenitudinem potestatis Papalis, & singularis iuris, quod potest statuere.

¶ Ad secundum vero dubium, qđ directe est contra hanc responsionem dicitur, quòd ibi est sophisma: quoniam quicquid possit dari alteri, possit dari Papæ, nõ tamen eodem modo, nec eadem ratione. Sicut quicquid potest visus, potest intellectus, sed non eodem modo, nec eadem ratione. In proposito ergo permutanti licite dari potest, quia permutat, aut quasi permutat, depu

si alterum illorum beneficiorum nihil omnino prouẽtus habet, licitum erit pro tota præbenda alterius pecuniam dare. Et sic sequitur q̃ præbenda tota, seu prouentus beneficij poterit vẽdi authoritate superioris permutando duo beneficia, quorum alterũ nihil temporale, alterum aliquid habet. Falsum est ergo, quòd dicitur in litera, q̃ hmõi annexa spiritualibus nullo modo licet vendere. Secũdũ est, quia quicquid potest licite dari ipsi Papæ: quia ipse est cuiusque prouentus ecclesiæ dispensator principalis. Potest ergo Papa donãdo titulum spiritualem, exigere pro prouentu quantum valet prouentus, sicut potest præcipere, q̃ hoc prætiũ detur permutanti, si beneficiũ permutaretur.

¶ Ad primum horũ potest dupliciter dici. Primo, q̃ non est eadem ratio proportionis inter partem & partem, & totum quo ad vsuram: sed inductus fuit ad hoc a Iacob, dicente, Vẽde mihi primogenita. Gene. 25. tũ quia Esau non vevabat Iacob in iure primogenituræ, sed naturali iure illud possidebat pacifice, quia primo natus: ac per hoc non habuit hic locum redemptio vexationis, quæ in litera affertur. Redimere. n. vexationem supponit vexatorem. Nec sufficit dicere, q̃ debebat ius primogenituræ Iacob ex diuina electione: quia ex hoc nõ sequitur q̃ posset inducere fratrem ad peccandum, quia non sunt facienda mala vt veniant bona, vt dicit ad Rom. 3. Nec tenebat Esau renũtiare iuri, quod ĩ primogenitura habebat.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ quia Deus reuelauerat Rebeccæ, vt patet ibidem, q̃ maior seruiret minori: & rationabile est, q̃ ipsa omnia dilecto sibi filio Iacob reuelauerit, cõsequens est, vt Iacob certus de iure primogenituræ, q̃ esset suum ex diuina electione, ab Esau tã quàm ab occupatore iuris sui redimere

Dist. 44

1. q. 1. q. Quanto

tatum sibi stipẽdiũ. Papa aũt non se habet vt permutans, aut quasi permutãs deputatum sibi stipendium: sed potius se habet vt vendens stipendia Ecclesiarũ ministris deputata. Cum his tñ stat, q̃ Papa alio modo, puta, per viam vnionis ad mensam suã, vel subsidii charitativi, posset ex causa rõnabili prouentus vacãtis Ecclesiæ sibi applicare, & post alienare, aut op⁹ fuerit, & rõ sua fuerit ecclesiasticæ pietatis.

¶ In eodẽ art. circa gesta Iacob, dubium occurrit: quia inexcusabilis apparet Iacob, cum quia inhumanitatis est negare fratri lasso pulmẽtũ paratum: tum quia induxit Esau ad peccandum, vendendo sibi primogenitura. Non. n. erat Esau ad hoc paratus, sicut vsurarius stat paratus ad vsuram: sed inductus fuit ad hoc a Iacob, dicente, Vẽde mihi primogenita. Gene. 25. tũ quia Esau non vevabat Iacob in iure primogenituræ, sed naturali iure illud possidebat pacifice, quia primo natus: ac per hoc non habuit hic locum redemptio vexationis, quæ in litera affertur. Redimere. n. vexationem supponit vexatorem. Nec sufficit dicere, q̃ debebat ius primogenituræ Iacob ex diuina electione: quia ex hoc nõ sequitur q̃ posset inducere fratrem ad peccandum, quia non sunt facienda mala vt veniant bona, vt dicit ad Rom. 3. Nec tenebat Esau renũtiare iuri, quod ĩ primogenitura habebat.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ quia Deus reuelauerat Rebeccæ, vt patet ibidem, q̃ maior seruiret minori: & rationabile est, q̃ ipsa omnia dilecto sibi filio Iacob reuelauerit, cõsequens est, vt Iacob certus de iure primogenituræ, q̃ esset suum ex diuina electione, ab Esau tã quàm ab occupatore iuris sui redimere

Sepe. ar. 1. ad 6. Et 4. dist. 15. q. 2 ante. 3.

Ita de Offic. Extra. to. 1

ARTICVLVS IIII.

Vtrum sit licitum pecuniam accipere pro his, quæ sunt spiritualibus annexa.

AD QVARTVM sic procedi tur. Vñ q̃ licitũ sit pecuniã accipere pro his, quæ sunt spiritualibus annexa. Omnia. n. temporalia videntur spiritualibus esse annexa, quia tẽporalia sunt propter spiritualia quærenda. Si ergo non licet vendere ea, quæ sunt spiritualibus annexa, nihil temporale vendere licebit: qđ patet esse falsum.

¶ 2 Præt. Nihil vẽ magis esse spiritualibus annexum, quàm vasa consecrata: sed calicem licet vendere pro redemptione captiuorum, vt * Ambr. dicit. ergo licitũ est vẽdere ea, quæ sunt spiritualibus annexa.

¶ 3 Præt. Spiritualibus annexa dicuntur ius sepulturæ, ius patronatus, & ius primogenituræ ſm antiquos, quia primogeniti ante legẽ sacerdotis officio fungebãtur, & ẽt ius accipiendi decimas: sed Abraham emit ab Ephron spelunca duplicẽ in sepultura, vt habet Gene. 23. Iacob aũt emit ab Esau ius primogenituræ, vt habetur Gene. 25. Ius ẽt patronatus transit cũ re vẽdita, & in feudũ conceditur: decimæ ẽt cõcessę sunt quibusdã militib⁹, et redimi possunt: prælati ẽt interdum retinent sibi ad tempus fructus prębendarum, quas conferũt, cũ tñ præbendæ sint spiritualibus annexæ. ergo licet emere, et vẽdere ea, quæ sunt spiritualibus annexa.

SED CONTRA est, qđ dicit* Pascalis Papa, & habetur 1. q. 3. ca. Si quis obiecerit. Quisquis horũ alterum vendit, sine quo nec alterum prouenit, neutrũ inuenditũ derelinquit. Null⁹ ergo emat Ecclesiã, vl̃ pbẽdã, vel aliquod ecclesiasticũ.

1. q. 3. ca. Si quis obiecerit.

RESPON. Dicẽdũ, q̃ aliquid põt esse annexum spiritualibus dupliciter. Vno modo, sicut ex spiritualibus dependens, sicut habere beneficia ecclesiastica, dñ spiritualibus annexum quia non competit nisi habenti officium clericale: uñ hmõi nullo mõ possunt esse sine spiritualibus. Et pp hoc, ea nullo modo uẽdere licet, quia eis uẽditis intelliguntur etiã spiritualia venditioni subijci. Quædã aũt sunt annexa spiritualibus, inquantũ ad spiritualia ordinãtur: sicut ius patronatus, qđ ordinatur ad præsentãdũ clericos ad ecclesiastica beneficia, & uasa sacra, quæ ordinant ad sacramentorũ usum: vñ hmõi nõ præsupponũt spiritualia, sed magis ea

A ordine tẽporis precedunt. Et iõ ali quo d mõ uẽdi possunt, nõ aũt inquantũ sunt spiritualibus annexa.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ omnia tẽporalia annectuntur spiritualibus, sicut fini. Et ideo ipsa quidem temporalia uendere licet, sed ordo eorum ad spiritualia sub uenditione cadere non debet.

AD 2m dicendum, q̃ ẽt uasa sacra sunt spiritualibus annexa, sicut fini: & ideo eorum consecratio uẽ di non debet. Tamen pro necessitate Ecclesiæ & pauperũ, materia eorum uendi d potest, dummodo præmissa oratione prius cõfringãtur: quia post confractionẽ nõ intelligũtur esse uasa sacra, sed purũ metallum. Vnde si ex eadem materia similia uasa iterum integrarentur, indigerent iterum consecrari.

AD 3m dicendum, q̃ spelunca duplex, quã Abraham emit in sepulturam, non habetur q̃ erat terra consecrata ad sepeliendum: & ideo d licebat Abrahæ terram illã emere ad vsum sepulturæ, ut ibi institueret sepulcrum: sicut etiam nunc liceret emere aliquem agrũ communem ad instituendum ibi cœmeterium, vel etiam Ecclesiam. Tamen quia apud gentiles loca sepulturæ deputata, religiosa reputabantur, si Ephron pro loco sepulturæ intendit pretiũ accipere, peccauit uendens, licet Abraham nõ peccauerit emens: quia non intendebat emere nisi terram communem. Licet. n. etiam nunc terram, ubi quondã fuit Ecclesia, uẽdere, aut emere in casu necessitatis, sicut & de materia sacrorũ uasorum *dictũ est. Vel excusatur Abrahã, quia in hoc redemit suã uexationem. Quàmuis enim Ephron gratis ei sepulturam offeret, perpendit tñ Abraham, q̃ gratis recipere sine eius offensa non posset. Ius autem primogenituræ debebatur Iacob ex diuina electiõe, ſm illud Malach. 1. Iacob dilexi, Esau autẽ odio habui. Et ideo Esau peccauit primogenita uendens: Iacob autẽ non peccauit emendo, quia intelligitur suam uexationem redemisse. Ius autem patronatus per se uẽdi non potest, nec in feudum dari, sed transit cum uilla, quæ uenditur, uel conceditur. Ius autem spirituale accipiendi decimas non cõceditur laicis, sed tantummodo res temporales, quę nomine decimæ dantur, ut supra* dictum est.

Circa collationem uero beneficiorũ sciendũ est, q̃ si episcop⁹ antequàm beneficiũ alicui conferat, volueritsuam vexationem illo tẽpore, quo cõmode posset uti iniquitate alterius ad sui iuris cõsecutionem. Vnde licet Esau peccauerit, vt non solum litera dicit, sed Apost. ad Heb. 12. dicens, Ne quis fornicator, aut prophanus vt Esau, qui pp vnam escam vendidit primitiua: Iacob tñ excusatur, & primo ab ĩhumanitate, tũ quia Esau non necessitatis, sed delectationis causa motus videtur: tum quia prudentis viri est, negare aliquid occupatori iuris sui, qñ sperat ex hmõi negatione rehabere qđ suum ẽ. Secũdo, excusatur ab inductione ad peccatum, nõ minus quàm offerens pecuniam occupatori sui beneficii ecclesiastici. Non est. n. huc inducere ad peccatum, sed nõ solum parato, verũ actualiter peccanti detinendo maius offerre redemptionẽ secundum veritatẽ, quàmuis secũdum modum loquendi, & secundum intentionem alterius sit aliud. Vnde dicens Iacob, Vende mihi primogenita, sensus erat, Da mihi primogenita, quæ in veritate sũt mea, ex quo non vis gratis dare, offero prædium &c. In hoc enim sensu intelligũtur omnes redemptiones vexationũ. Inueniuntur namque in qualibet redemptione duo. Alterum licitum, quod petit redemptor, puta, dari sibi vitam, libertatem, ius, beneficium &c. Alterum, iniquum, quòd non petit, sed patitur redemptor, quàmuis per modũ petentis se habeat: quia offert materiam illius iniquitatis parato ad iniquitatem illam vel maiorem, vel forte nõ minorẽ, q̃ sit acceptio pretii. Non enim q̃ redimit fratrem, aut filium a latrone, petit vt accipiat latro tantum pecuniæ, quasi hoc volens, sed offert pecuniam patiens, vt latro illã accipiat, qui

D. 1127.

D. 535.

D. 5.

In solu. præced. arg.

Q. 88. ar. 3.

paratus est detinere hoſtem, & ſic d aijs. Nō induxit ergo Iacob Eſau ad peccandū, qui ſm rē occupator erat primogeniturę, & ſic erat vexator, & tenebatur renūtiare, quia tenebatur obedire diuinę ordinationi de iure primogenituræ: ſed ipſe Eſau occaſionē peccādi ex verbis Iacob accepit.

Nec obſtat ſi dicat, q̄ Eſau credebat primogenita eſſe ſua iuſcius diuinæ ordinationis, quā Iacob ſciebat, vt creditur, q̄n etiam ſi ſciuiſſet Eſau diuinā ordinationē, nō propterea ceſſiſſet, ſed in occupatiōe pſeuerāſſet, vt patet ex eo, q̄ cognita poſt paterna ordinatione, de eadē re, dixit. Venēt dies luctus patris mei, & interficiā Iacob, Gene. 27. Licuit ergo redimere vexationē ſuā ab ignorante tā to magis, quanto minus peccandi occaſionem accipit ignorās ſe poſſidere alienum, quàm ſciens.

4. di. 25. q. 3. ar. 3. Li. 2. c. 57. in prin.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ Articulum quintum.*

IN ar. 5 in rāſione ad 3. dubium occurrit, An preces beneficii cum cura animarū pro ipſo petēte, ſint preces pro idigno. Et eſt rō dubii diuerſitas opinionū.

¶ Ad hoc, licet diuerſi diuerſa ſcripſerint, vt habes a dño Ioanne de turrecremata ſuper Decret. in q. 1. c. Ordinationes 1 ar. 3. tota tamē ambiguitas ad hoc deducitur, An. ſ. in hmōi petitione interueniat præſumptionis vitium, ita q̄ ſi præſumptio interueniat in petēdo, preces ſunt pro indigno. Si nō interuenit præſumptio in petēdo, preces p̄ ſeipſo alias digno, non ſunt pro indigno. Et hoc ſatis in litera inſinuatur, cū dī, Ex ipſa præſumptione redditur indignus. An aūt petitio ipſa ſimpliciter vel regulariter præſumptuoſa ſit, videndum eſt. Et nūc ſummarie dicēda occurrunt quinq;. Primū, q̄ petitio curæ ſimpliciter animarū, regulariter eſt p̄ſumptuoſa, vt petere epiſcopatū. Dixi curæ ſimp̄r animarū, q̄a vt inferius patet, curati nō habēt ſimp̄r curam animarū: ſed epiſcopi ſūt habētes ſimp̄r curā animaū totī⁹ diœceſis. Dixi regulariť, vt p̄ſeruē petitionē epiſcopa⁹ i caſu neceſſitatis ip ſius Eccleſię. Hęc cōcluſio ſatis patet p̄dicta doctorū, & eſt Au. 19. de ciui. Dei, & iferius i tractatu de ſtatibus patet. Secūdū, q̄ petitio curę ſimp̄r animarū i caſu, nō eſt p̄ſumptuoſa, ſed ſācta, q̄ñ. ſ. clare cōſtat, q̄ niſi ipſe dign⁹ petat ep̄ſcopatū illū Eccleſiæ illi male prouidebitur. Tūc. n. ſi ſine ſc̄ādalo pōt alias digⁿ, li cite, vt prolīe, petit, & maxime ſi indiſcēte petit. Et rō eſt, q̄a charitatis eſt, nō p̄ſumptionis cōſiliū hoc: q̄d ex hoc pātet, q̄ Eccleſia illa gr̄as magnas illi referret, ſi ſciret ex illius petitiōe ex propoſito ereptā de manu lupi imminētis. Et ſimiliter ſponſus ac dñs Eccleſiæ Ieſus Chriſt⁹, vt fidelē negotii geſtorē illū recognoſcet non min⁹ q̄. vnus homo; cui hoc beneficiū p̄ſtitum fuiſſet. Conſtat nāq;, q̄ ſi meæēt Eccleſia illa, ego tenerer illi ſic petēti gr̄as agere. An forte ingrat⁹, aut tā rigoroſus eſt Chriſt⁹, vt nō velit ſuarū Eccleſiarum periculis humana rōne obuiāre? Tertiū eſt, q̄ petitio curæ ē. ſimp̄r animarū, non eſt neceſſario p̄ſūptuoſa. Patet hoc, q̄a i caſu ē licita: & q̄a Iſaias purgatū ſe vidēs, petiit abſq; p̄ſumptione, Ecce ego, mitte me. Quarto eſt, q̄ petitio curæ animarū ſm quid, ſeu ſecundario, vt eſt petitio parochiæ, archipresbyteratⁿ, & hmōi; licet aliq̄d ſapiat p̄ſumptiōis, iſra recti regiminis limites ſtando: vbi tñ cōmuniter eccleſiaſticū regimē corruptū eſſet; quia

ob aliquā cauſam ordinauerit aliquid ſubtrahendū de fructibus beneficij cōferēdi, & i pios vſus expēdēdū, nō ē illicitū. Si vero ab eo cui beneficiū cōfert, requirat aliq̄d ſibi exhiberi de fructib⁹ alīus bñficij, idē eſt ac ſi aliq̄d munus ab eo exigeret, & non caret vitio ſimoniæ.

ARTICVLVS V.

Vtrū liceat ſpiritualia dare pro munere quod eſt ab obſequio, vel a lingua.

AD QVINTVM ſic procedit. Vī q̄ liceat ſpiritualia dare pro munere, quod ē ab obſequio, vel a lingua. Dicit. n. *Gregor. in regiſtro. Eccleſiaſticis vtilitatibus deſeruientes eccleſiaſtica dignum eſt remuneratione gaudere: ſed deſeruire eccleſiaſticis vtilitatibus ptinet ad mun⁹ ab obſequio. ergo vī q̄ licitū ſit pro obſequio accepto eccleſiaſtica beneficia largiri.

¶ 2 Præt. Sicut carnalis vī eſſe intentio, ſi quis alicui det beneficiū eccleſiaſticum pro ſuſcepto beneficio, ita etiā ſi quis det intuitu cōſanguinitatis: ſed hoc nō videt⁹ eſſe ſimoniacū, quia nō eſt ibi emptio & vēditio. ergo nec primum.

¶ 3 Præt. Id quod ſolum ad preces alicuius fit, gratis fieri vī, & ita nō vī locum habere ſimonia, quæ in emptione, vel vēditione cōſiſtit: ſed munus a lingua intelligitur, ſi quis ad preces alicuius eccleſiaſticum beneficium conferat. ergo hoc non eſt ſimoniacum.

¶ 4 Præt. Hypocritę ſpiritualia opera faciunt vt laudē humanam cōſequantur, quæ ad munus linguæ ptinere vidētur: nec tñ hypocritę dicuntur ſimoniaci. nō ergo per munus a lingua ſimonia contrahitur.

SED CONTRA eſt, qd* Vrbanus Papa dicit. Quiſquis res eccleſiaſticas non ad quod inſtitutæ ſunt, ſed ad ꝓpria lucra munere linguæ vel obſequij, vel pecunię largitur, vel adipiſcitur, ſimoniacus eſt.

RESPON. Dicendum, q̄ ſicut ſupra* dictum eſt, nomine pecuniæ itelligitur cuiuſcūq; pretiū, quod pecunia menſurari pōt. Manifeſtū eſt aūt q̄ obſequium hominis ad aliquam vtilitatem ordinatur, quę pōt pretio pecuniæ æſtimari: vnde pecuniaria mercede miniſtri conducuntur. Et ideo idem eſt, quòd aliquis det rem ſpiritualē pro aliquo obſequio tēporali exhibito, vel exhibendo, ac ſi daret pro pecunia data vel ꝓmiſſa, qua illud obſequiū æſtimari poſſet. Similiter etiā q̄ aliquis ſacisfaciat precibus alicuius ad temporalem gratiā quærendam, ordinatur ad aliquam vtilitatem, quæ poteſt pecuniæ pretio æſtimari. Et ideo ſicut contrahitur ſimonia accipiēdo pecuniam, vel quamlibet aliam rem exteriorē, quod pertinet ad munus a manu: ita etiam contrahitur per munus a lingua, vel ab obſequio.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ſi aliquis clericus alicui prælato impendat obſequium honeſtum ad ſpiritualia ordinatum, puta, ad Eccleſiæ vtilitatem, vel miniſtrorū eius auxilium, ex ipſa deuotione obſequij redditur dignus Eccleſiaſtico beneficio, ſicut & ꝓpter alia bona opera: unde non intelligitur eſſe munus ab obſequio, et in hoc caſu loquitur Gregor. Si vero ſit inhoneſtū obſequium, vel ad carnalia ordinatū, puta, quia ſeruiuit prælato ad vtilitatem conſanguineorum ſuorū, vel patrimonij ſui, vel ad aliquid huiuſmodi, erit munus ab obſequio, & eſt ſimoniacū.

AD 2ᵐ dicendum, q̄ ſi aliquis aliquid ſpirituale alicui conferat gratis propter conſanguinitatem, vel quamcumque carnalem affectionem, eſt quidam illicita & carnalis collatio, non tamen ſimoniaca: quia nihil ibi accipitur. Vnde hoc non pertinet ad contractum emptionis & venditionis, in quo fundatur ſimonia. Si tamē aliquis dat beneficium eccleſiaſticum alicui hoc pacto, vel intentione, vt exinde ſuis conſanguineis prouideat, eſt manifeſta ſimonia.

AD 3ᵐ dicendum, q̄ munus a lingua dicitur vel ipſa laus pertinens ad fauorem humanum, qui ſub pretio cadit, vel etiam preces, ex quibus acquiritur fauor humanus, vel contrarium euitatur: et iō ſi aliquis principaliter ad hoc intēdit, ſimoniam committit. Videtur autem ad hoc principaliter intendere, qui preces pro indigno porrectas exaudit: unde ipſum factū eſt ſimoniacum. Si autē preces pro digno porrigantur, ipſum factum non eſt ſimoniacum: quia ſubeſt debita cauſa, ex qua illi, pro quo preces porriguntur, ſpirituale aliquid confertur: tamen poteſt eſſe ſimonia in intentione, ſi nō attēdatur ad dignitatem perſonæ, ſed ad fauorē humanū. Si vero aliquis ꝓ ſe rogat vt obtineat curā animarū, ex ipſa p̄ſumptione redditur indignus; & ſic preces ſunt pro indigno. Licite tamen poteſt aliquis, ſi ſit indigens, pro ſe beneficiū eccleſiaſticū petere ſine cura animarū.

quia. ſ. non dantur hæc beneficia, niſi petentibus, præſumptione caret, ſi citra quāſcunq; præiudiciū ſit, & eſt alias digna petens, & ex charitate ad Eccleſiam mouetur. Paret hoc ex eo, q̄ in huiuſmodi corruptis regiminibus frequēter fiunt malæ prouiſiones. Ac per hoc in hac diminuta cura animarum ſuffi- 4. diſt. 25. q. 3. ar. 1. q. 1. ad primū.
cit dignitas, & charitas ad petēdū mouens abſq; eo, q̄ videatur in particulari, q̄ mala imminet prouiſio. Quintum ē, q̄ quādo, vel vbi huiuſmodi corruptū regimen eccleſiaſticum eſt eſſet, petitio huiuſmodi beneficii curati pro ſe alias digno ex humano affectu procedēs, licet ſupiat aliquid præſumptionis, ꝓ quāto petit præeſſe, q̄a tamen vere appetit & intēdit prodeſſe, & periculum immineſt ſemper malæ p̄uiſiōis, ſtāte huiuſmodi corruptela, & probi viri poſtponūtur, non plus q̄ venialis videtur illa p̄ſumptio. Et ſic preces non ſunt pro indigno ſimpliciter, ſed ſm quid. Nec mirum ſi Aug. Grego. author, & alii aliter videntur docuiſſe, q̄n ipſi docuerūt quid agendum infra legū limites eſt: nos autem quid inter corruptiones legū fieri pōt, & quandoq; debet. Et rurſus ipſi quid abſolute fieri licet: nos aūt quid in caſu neceſſitatis, vel ſimpliciter, vel pro nunc inter tales.

1. 2. q. 74. artic. 1. & 2. & q. 71. art. 3. & 6.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ Articulum ſextum.*

IN art. 6. eiuſdem 100. q̄. dubium occurrit, præcipue in reſpōſione ad quītū. An ſimoniacus mentalis poſſit tuta conſcientia retinere quicquid ſimoniace acquiſiuit. Et eſt ratio dubii, quia pro parte affirmativa ē author. in litera in reſpōſione ad ſextū dicens, quòd non tenetur abrenuntiare beneficio ſimoniaco mente acquiſito. Et eſt textus iuris extra, de ſimonia. cap. Mandato: unde author reſponſionem Arti. 1. huius quæſt.
bñficio ſimoniaco mente acquiſito. Et eſt textus iuris extra, de ſimonia. cap. Mandato: unde author reſponſionem bñficio ſimoniaco mente acquiſito. Et eſt textus iuris extra, de ſimonia. cap. Mandato: unde author reſponſionem Arti. 1. huius quæſt.
dicere: ſed ſimonia cōmittitur ex ſola intentione, vel voluntate, vnde & per voluntatē diffinitur, * vt dictum eſt. ergo non debet aliquis priuari eo, q̄d ſimoniace acq̄ſiuit.

¶ 7 Præt. Multo maius eſt promoueri ad maiora, quàm in ſuſceptis permanere: ſed quandoque ſimoniaci ex diſpenſatione promouentur ad maiora. ergo non ſemper debent ſuſceptis priuari.

SED CONTRA eſt, quod dicitur * 1. q. 1. c. Si quis epiſcopus. Qui ordinatus eſt, nihil ex ordinatione, vel promotione, quæ eſt per negotiationem facta, proficiat: ſed ſit alienus a dignitate, vel ſolicitudine, quam pecunijs acquiſiuit.

RESPON. Dicendum, q̄ nullus poteſt licite retinere id, quod contra volūtatem domini acquiſiuit, puta, ſi aliquis diſpenſator de rebus domini ſui daret alicui contra voluntatē, & ordinationē dñi ſui, ille qui acciperet, licite retinere non poſſet. Dominus autem, cuius eccleſiarum prælati ſunt diſpenſatores, & miniſtri, ordinauit vt ſpiritualia gratis darentur, ſecundum illud Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Et ideo qui muneris interuentu ſpiritualia quæcūq; aſſequitur, ea licite retinere nō poteſt. Inſuper autem ſimoniaci tam ventes, q̄ mentes ſpiritualia, aut etiam mediatores, alijs pœnis puniuntur. Cinfamia, & depoſitione, ſi ſint clerici: & excommunicatione. Si quis epiſcopus.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ille qui ſimoniace recipit ſacrū ordinem, recipit quidem characterem ordinis propter efficaciam ſacramenti, nō tamen recipit gratiā, neq; ordinis executionem, eo q̄ quaſi furtiue ſuſcepit characterem cōtra principalis dñi voluntatē: & ideo eſt ipſo iure ſuſpenſus & quo ad ſe, vt. ſ. de executione ſui ordinis ſe non intromittat, & quo ad alios, vt. ſ. nullus ei cōmunicet in ordinis executione ſiue ſit peccatū eius publicum, ſiue occultum. Nec pōt repetere pecuniā, quā tunc piter dedit, licet alius iniuſte detineat. Si vero ſit ſimoniacus, quia cōtulit ordinē ſimoniace, vel quia dedit, vel recepit bñficiū ſimoniace, vel fuit mediator ſimonię: ſi eſt publicū, eſt ipſo iure ſuſpenſus & quo ad ſe, & quo ad alios: ſed q̄n ē occultū, eſt ſuſpenſus ipſo iure quo ad ſe tantūm, nō aūt quo ad alios.

AD 2ᵐ dicendum, quòd nec propter præceptum eius, nec. etiā

hibita, mentalis simoniacus non tenetur restituere acquisitũ tẽporale, vel spirituale iuxta dictum c. Mandato, In prohibitis autem, quia simoniaca, tenetur etiam acquisitum ex mentali simonia restituere in foro conscientiæ. Et istorũ ratio est quia textus ille non loquitur nisi de simoniacis ex iure positiuo, & propterea non est extendendus ad simoniaca ex iure diuino. Quidã autem reprehendũt hanc responsionem, quia textus indistincte loquitur.

¶ Mihi videtur q̃ hæc responsio nõ ualeat, quia textus ille loquitur de simoniacis etiã diuino iure prohibita. s. quæ committitur pro religionis statu. Constat nãque diuino iure prohibitum esse, vt spiritualis religionis status vendatur, cũ sit inuendibilis, & spiritualis status a Christo cõstitutus: Si vis perfectus esse, vade, vende &c. D.1128.

¶ Alii dicunt, quòd teneri ad restitutionem contingit dupliciter. s. ratione pænæ ecclesiasticæ, vel ratione naturalis iuris: & subdũt quòd simoniaci omnes ex pacto tenentur dupliciter iure ad restitutionem. s. ratione naturalis iuris, quia tã datio, q̃ acceptatio fuit iniusta, & ratione ecclesiasticæ pœnæ, quia Ecclesia sic statuit: simoniaci autem mentales ratione ecclesiasticæ pœnæ non tenẽtur, & hoc solũ textus ille dicit. Sed ratione naturalis iuris bene tenentur ad resignationem, & restitutionem tam spiritualium, quàm temporaliũ, quia iniuste accepit, q. quid simoniace accepit. Et hoc tacuit textus ille, quia sori ecclesiastici iura sonabat.

¶ Sed hæc responsio licet sit subtilis, a ueritate tamen deuia videtur, quia textus ille etiam de foro conscientiæ loquitur, & expresse dicit, q̃ apud Deũ sola pœnitentia opus est. Si nãq; sufficit creatori per solam pœnitentiam in simonia mentali satisfacere. non ergo vt satisfaciat Deo in foro conscientiæ, tenetur ad aliud, puta, resignationem, restitutionem &c. Non tenentur ergo mentales simoniaci ex naturali & diuino iure, nisi ad pœnitentiam. Quia igitur non oportet plus sapere q̃ oportet, & Decretalis illa vtrumq; dicit. s. & q̃ apud Deum sufficit sola pœnitentia, & absolute, q̃ non tenentur ad resignationem spiritualium & temporalium, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedẽte vtrinq; taliter acquiruntur: ideo absolute dicendum est, q̃ simoniaci mẽtales, hoc est, sine omni conuentione, non tenentur etiam in foro conscientiæ ad restitutionem eorum, quæ ex mente affectu simoniaco acquirunt siue sint spiritualia, siue temporalia, sed sola eis pœnitentia sufficit: vnde omnes simoniaci a manu, lingua vel obsequio, non ex conuentione, sed ex principali spe, siue affectu hæc dantes, vel recipiẽtes pp spiritualia, peccãt mortaliter peccato simoniæ, & sunt in statu dãnationis æternæ, quãdiu pseuerãt i tali malo aio: sed nõ tenenẽ ad resignãdũ, aut restituẽdũ ta liter accepta. & sic cõiter seruari videt. Ad obiectiones aũt in oppositũ, ex quibus clarior fiet veritas, dicẽdũ est. Et ad primã, quæ difficilis valde est, dr, q̃ datio, uel acceptio põt esse illicita dupliciter. Vno mõ, ẽm ipsam formã exterioris actus, qué significat tã datio q̃ acceptio, vt cũ actus dãdi, vel accipiendi ex sua exteriori forma est venditio, emptio, & huiusmodi. Alio mõ, ex solo interiori affectu, puta, quia actus exterior ẽm modũ, & formam exterius habet rõnẽ donationis gratuitæ, sed ex solo affectu interiori habet rõnẽ vẽditiõis. Regula illa, Q̃ datio & acceptio est illicita, nõ põt retineri taliter acquisitũ, intelligit de datione & acceptione illicita primo mõ, & nõ secundo: q̃m primo mõ datio & acceptatio est p̃ se illicita. Secũdo aũt mõ, est illicita p̃ accidẽs, quia nõ ex mõ & forma exteriori, sed ex adiuncta mala intentione. & sic est in proposito. Cũ. n. sola simonia mentalis vtrinq; interuenit, datio & acceptio est illicita nõ ẽm exteriorẽ formã, sed ex adiuncta interiori intentione, ita sola quòd non efficite in actu exteriori illam iniquam exteriorem formam: quoniam ille qui dat, per modum doni dat, & non per modum venditionis, licet intus habeat hanc iniquitatem. Et similiter ille qui accipit, per modum doni accipit, licet intus ex iniqua voluntate emat. F

¶ Ad secundã obiectionem dr, q̃ præsupponit vnum falsum, videlicet, quòd In solut. præcã. episcopus teneaẽ ad restitutionẽ illi⁹ pecuniæ, quã ex mẽra simonia accepit. Patet nãq; in textu Decretalis illius, q̃ nec ad spũalium, nec ad tpaliũ taliter acquisitorum tenent simoniaci mẽtales vtrumque. Ad tertiam obiectionem, quę a Panor. in d. ca. Mandato, diffuse tractatur, recitando tot rõnes diuersitatis iter vsurariũ, & simoniacũ mẽtales, omissis omnibus, quæ minus sufficienter dici videtur, ut pores ibi videre, breuiter dr, q̃ rõ quare usurarius mẽtalis tenetur ad restitutionẽ eius, qđ nõ animo donãdi aut mutuatario datum est, simoniacus autem mentalis non tenetur ad restitutionẽ eius, qđ a mentali simoniaco animo emendi, uel vẽndendi est donatum, quia quod taliter datur usurario, non datur sponte, sed inuoluntarie. Inuoluntarie nãq; soluuntur usuræ redimendo uexationẽ. Est. n. ibi uoluntariũ mistum inuoluntario, ut patet ex 3. Eth. Quod aũt datur simoniaco mentali, datur uolũtarie: q̃m datur animo emẽdi, uel uendendi. Cõstat. n. q̃ tam emere, q̃ uendere, uolũtarii cõtractus sunt absq; inuoluntario misto: ut ex 5. Eth. habes. Est igitur ẽta diuersitatis ratio differentia inter uoluntarium, & inuoluntarium, quia ibi inuoluntarie datur, & ideo restituendum est: hic autem uoluntarie, & ideo non est restitutioni obnoxium. I

¶ In respon. ad 7. eiusdẽ ultr. art. q. 100. aduerte, q̃ litera defectiua ut: q̃m defuit, ly ordinatus. Debet. n. dicere sic, qui est ordinatus, uel beneficiatus &c. Nã cõstat ẽm oẽs, & habetur extra, de simonia cap. Si quis, q̃ cũ ordinato sciẽter simoniace solus Papa dispẽsat. Nota tertio, q̃ Papa posse dispensare in pœnis cũ oi simoniaco, nõ est dubiũ: sed an dispenset ipso facto cũ cõmittentibus secũ simoniã in quæst. vertitur inter doctores, quibus dã dicentibus, q̃ Papa intelligitur dispẽsare in tali casu: quia scientia principis purgat. Sicut intelligit dispẽsare cũ irregulari, cõferẽdo ei sciẽter ordiñ, uel beneficiũ, q̃a iniit dr q̃ suus actus sit efficax. De horũ numero est Petr⁹ de Palude in. 4. dist. 25. q. 4. ar. 1. Aliis vero sentientibus oppositum: quia etsi Papa posset dispensare, nõ tñ cõmunicando in crimine intelligitur dispẽsare. De hoc tñ numero est Panor. in c. 1. de simonia. Vt aũt mihi, q̃ hæc sẽẽda opinio rõni, & veritati innitatur duplici rõne Primo, quia oẽ in tali casu nõ interueniat dispẽsatio, seu iuris relaxatio expresse, nõ alia rõne põt dici, q̃ hic interueniat dispẽsatio, nisi quia præsumendum est, quòd Papa intendat ipso suo facto dispẽsare: sed falsum est interuenire hic dispẽsationẽ præsumptam. ergo nulla hic interuenit dispensatio. Probatur minor, quia ad præsumendum q̃ princeps dispenset, requiritur quòd recta rõ id suadeat. Quãmuis. n. princeps possit ex sola voluntate dispensare, si tamen voluntas eius expressa non habetur, non debet præsumi q̃ dispenset, nisi recta ratione præsumptionem huiusmodi suadente: sed recta ratio non suadet hoc, sed potius oppositum, quia talis dispẽsatio est in maximã pernicié Ecclesiæ. Nam ex illa fierent sacrilegi essent legitimi pastores, & possessores Ecclesiarũ, & passim homines iniqui, securi de licita possessione emerẽt a Papa beneficia. Et sic Ecclesia impleret indignis prælatis, & curatis: quo quod perniciosius esse potest? Nec obstat, q̃ia supponimus q̃ Papa est iniquus: q̃m non est princeps præsumendus peior, q̃ opera sua mãstrent. Lõge aũt peior esset Papa vendẽs spiritualia, & volens ementes licite illa possidere illisq; frui, quàm si vendat tantum: quoniam hic est vnum malum, ibi duplex. Secundo, quia si persona Papæ sciret illum cui confert ordinem, vel beneficium, esse excommunicatum, & absque alia absolutione confert illi ordinem, vel beneficium, non propterea absoluit eum ab excõmunicatione, vt habes ex. ca. Si summus de sent. excom. in Clemẽ. vbi in tex. dicitur, quòd ex hoc, q̃ Papa quouis modo participat scienter cum excommunicato, non cẽsetur illũ absoluere, nisi hoc se velle exprimat. Et glo. ibidẽ in verbo, Quouis modo. dicit, quòd etiam hoc habet locum in participatione in diuinis. Si enim Papa conferẽdo scienter ordinem, vel beneficium excõmunicato non absoluit eum ipso facto, sed recipientem relinquit iuris dispositioni, pari ratione non relaxat iuris communis dispositionẽ per hoc, quòd confert beneficium illi qui recipiendo est secundum iura excommunicatus, & sit inhabilis &c. Et cõfirmatur, quia dispensationes huiusmodi cum maxime exorbitẽt a iure, & bono Ecclesiæ, sunt strictissimi iuris minime præsumendæ. Ad motiua autem alterius opinionis dicitur, quòd licet scientia principis, inquantum princeps, quæ est scientia publica, quandoque excuset, & non semper, vt patet in allato ca. scientia tamẽ principis, inquantũ priuata persona, nisi aliunde appareat, non videtur excusare. Vnde si Papa tribuit sciẽter beneficium irregulari, si solum hoc scit vt priuata persona, non habeo pro certo, q̃ præsumatur dispẽsare cũ eo, vt patet ex inducto capitulo in materia absolutionis, quæ non est ita odiosa sicut dispensatio. Sed si præsumeretur dispensare, non propterea simile sequitur in proposito casu, quia in ꝓposito nostro Papa peccaret mortaliter dispensando cum indigno, quòd sic pastor. Dispensando autem cum irregulari, non oportet quòd peccet. Vnde patet non esse similes casus, nec eandem rationem præsumendi dispensationem hic, & ibi. Ad id vero quòd dicitur, q̃ princeps intendit actionem suam esse efficacem, respondetur, quòd hoc est verũ, quantum est ex parte sui agentis. Sed ex hoc non habetur, quòd tollat impedimenta, quæ se tenent ex parte patientis, quãmuis nota sibi, vt priuata est persona, seu ad partem: quoniam princeps est agens uoluntarium, & non tantum agit semper quãtum potest, sed quantum vult. In proposito autem nec apparet, nec præsumitur eum uelle relaxare ius commune ex parte patiẽtis: sed forte est ignorans, & putat omnia esse ualida. Vel si habet sciẽtiam, ex quo ab eo nõ petitur suspensio iuris, quo ad illum relinquit ipsum in dispositione iuris, relinquens ementi, & recipienti beneficium cum suis ipsius. Aut nihil de hoc cogitat occupatus in aliis, uel male assuetus. Tenetur igitur & in foro conscientiæ, & in foro iudiciali resignare, & restituere quicqd acceperunt simoniaci cum Papa, & sunt excommunicati, & omnes iuris pœnas in currunt, nisi Papa se uelle suspendere iura quo ad hoc exprimat uel dispenset cum eis post factum. In hac tamen sententia non tam fixum firmo pedem, quin titubẽ: quoniam ad secũdam rationem dici potest, q̃ lex illa noua in Clem. est exceptiua a communi iure, & q̃ ideo facta est, quia de iure erat oppositũ: ac per hoc non est extendenda, sed in suo tantum casu intelligẽda. Ad primam uero potest dici, q̃ de uoluntate tam iniqua præsumẽ dum est consequẽter, ut. s. uelit illud, quod ad suum peruersum cõtractũ cõsequitur. Constat autem quòd uenditor vult rẽ uẽditã transferre in emptorẽ. Intẽdit igitur simoniacus Papa, ut qui emit ab ipso habeat in ueritate beneficium, quod ipse uẽdit, ne fraudulentus uẽditor uideat. Quãtum hęc ualeant alii uiderint. Fateor ego, quòd si secundũ iura talis scientia principis purgat, ita quòd excuset a pœnis iuris in foro iudiciali, quod iuristis decernẽdum relinquo, non tenetur, qui sic emit a Papa beneficium, renuntiare in foro conscientiæ: quia suspensæ simpliciter intelligerẽtur pœnę iuris. 3. dist. 3. q. 3. ar. 4. q. 1. cor. & ad secundũ. Et 1. Tim. 4. lec. 2. *Lib. 10. ca. 1. a medio, tom. 5.

dinis executione, & tenetur resignare beneficium, quod est consecutus cum fructibus extantibus: non autem tenetur restituere fructus consumptos, quia bona fide possedit, nisi forte inimicus eius fraudulenter pecuniam daret pro alicuius promotione: vel nisi ipse expresse contradixerit. Tunc enim non tenetur ad renuntiandum, nisi forte postmodum pacto consenserit, soluendo quod fuit promissum. B

Ad 4ᵐ dicendũ, q̃ pecunia, vel possessio, vel fructꝰ simoniace accepti, debẽt restitui ecclesiæ, in cuius iniuriam data fuerunt, nõ obstante, quòd prælatus, vel aliquis de collegio illius ecclesiæ fuit in culpa: quia eorum peccatum nõ debet alijs nocere, ita tamẽ quod quantum fieri potest, ipsi qui peccauerunt, inde commodum non consequantur. Si vero prælatus, & totum collegium sunt in culpa, tunc debet cum authoritate superioris vel pauperibus, vel alteri ecclesiæ erogari. C

Ad 5ᵐ dicendum, q̃ si aliqui sunt in monasterio simoniace recepti, debent abrenuntiare. Et si eis scientibus commissa est simonia post concilium generale, sine spe restitutionis de monasterio suo repelluntur, & ad agendã perpetuam pœnitentiam sunt in arctiori regula ponẽdi, vel in aliquo loco eiusdẽ ordinis, si arctior ordo non inueniretur. Si vero hoc fuit ante concilium, debẽt in aliis locis eiusdem ordinis collocari. Et si hoc fieri non potest, dispensatiue debent in eisdem monasterijs recipi, ne in sæculo euagẽtur, mutatis tamẽ prioribus locis, & inferioribus assignatis. Si vero ipsis ignorantibus siue ante concilium, siue post, sint simoniace recepti, postquàm renuntiauerint, possunt de nouo recipi locis mutatis, vt* dictum est. D

Ad 6ᵐ dicẽdum, quòd quo ad Deum sola volũtas facit simoniacum: sed quo ad pœnam ecclesiasticã exteriorẽ nõ punitur vt simoniacus, vt abrenũtiare teneat, sed debet de mala intẽtione pœnitere. E

¶ Super Quæstionis centesimæprimæ Articulum primum.

IN art. 1. q. 101. in responsione ad secundum aduerte, quòd nomẽ pietatis ad opera misericordię, & Deum extensum uidetur propter

QVAESTIO CI.

De pietate, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE post religionẽ considerandum est de pietate, cuius oppositа vitia ex ipsius consideratione innotescunt.

Circa pietatem ergo quæruntur quatuor.

¶ Primo, Ad quos pietas se extendat.

¶ Secundo, Quid per pietatem ali quibus exhibeatur.

¶ Tertio, Vtrum pietas sit specialis virtus.

¶ Quarto, Vtrum religionis obtentu sit pietatis officium prætermittendum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum pietas se extendat ad determinatas personas aliquorũ hominũ.

AD PRIMVM sic procedi-tur. Videtur quòd pietas non se extendat ad determinatas personas aliquorum hominum. Dicit enim* Augu. in 10. de ciuit. Dei, quòd pietas proprie Dei cultus intelligi soleꝛ, quam græci eusebiam vocant: sed Dei cultus nõ dicitur per cõparationẽ ad homines, sed solum ad Deum. ergo pietas nõ se extendit determinate ad aliquas hominum personas. In hac solutione. *Lib. 10. ca. 1. a medio, tom. 5.

propter sublimitudinem operum. Quia namque opera misericordię similia sunt operibus, quæ ex pietate exhibemus sanguine iunctis ac patriæ, ciuibus, & amicis: ideo opera misericordiæ, opera pietatis vocata videntur, & qui illis vacãt, pii appellati. Et hinc vsurpatum videtur, quòd Deus pius dicitur, quòd pietas diuina hæc, & illa faciat: quoniam Deus maxime exercet misericordię opera. Differũt autem in hoc, quantum ad propositum spectat, officia pietatis ab officiis misericordiæ; quòd pietas id quod impẽdit, impẽdit sub ratione debiti: misericordia autem sub ratione gratuitæ sublenationis.

Lib. 1. c. 32. parum ante mediũ. to. 3.

† Lib. 1. ca. 30. parum ante mediũ tom. 3.

Lib. 8. cap. 11. Et 12. tom. 5.

† gloſ. inter linearis ibi dem.

Lib. 2 de inuẽtione in fol. 4. ante finẽ libri.

¶ 2 Præt. Greg. dicit in 1.* Moraliũ, Pietas in die suo conuiuium exhibet, quia cordis viscera misericordiæ operibus replet: sed opera misericordiæ sunt omnibus exhibẽda, vt patet per Aug. in † 1. de doctri. christiana. ergo pietas non se extendit determinate ad aliquas speciales personas.

¶ 3 Præt. Multæ sunt aliæ in humanis rebus communicationes præter consanguineorum, & conciuiũ communicationem, vt patet per Philosophum in* 8. Ethi. & super quamlibet earum aliqua amicitia fundatur, quæ videtur esse pietatis virtus, vt dicit gloſ. † 2. ad Timot. 3. super illud: Habentes quidem speciem pietatis. ergo non solum ad consanguineos, & conciues pietas se extendit.

SED CONTRA est, quod Tullius dicit* in sua rhetorica, quòd pietas est per quam sanguine iunctis, patriæq; beneuolis officium, & diligens tribuitur cultus.

RESPON. Dicendum, quòd homo efficitur diuersi modo alijs debitor secundum eorum diuersam excellentiam, & diuersa beneficia ab eis suscepta. In vtroque autem Deus summum obtinet locum, & qui excellentissimus est, & est nobis essendi, & gubernationis primum principium. Secundario vero, nostri esse, & gubernationis principia sunt parentes, & patria, a quibus, & in qua nati & nutriti sumus. Et ideo post Deum est homo maxime debitor parẽtibus, & patrię. Vnde sicut ad religionem pertinet cultum Deo exhibere: ita secundario gradu ad pietatem pertinet exhibere cultum parentibus, & patriæ. In cultu autem parentum includitur cultus omnium consanguineorũ, quia etiam consanguinei ex hoc dicuntur, q̃ ex eisdẽ parentibus processerunt, vt patet per Philosophũ in 8.* Eth. In cultu autẽ patriæ intelligitur cultus omnium conciuium, & omnium patrię amicorum. Et ideo ad hos pietas principaliter se extendit.

Lib. 8. cap. 12. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ in maiori includitur minus. Et ideo cultº, qui Deo debetur, includit in se, sicut aliquid particulare, cultũ qui debet parẽtibus. Vñ dicitur Mal. 1. Si ego pater, vbi ẽ honor meus? Et iõ nomẽ pietatis etiam ad diuinum cultũ refertur.

Lib. 10. ca. 1. a medio tom. 5.

AD 2^m^ dicendum, q̃ sicut, Aug. dicit in* 10. de ciui. Dei. More vulgi nomen pietatis etiam in operibus misericordiæ frequentatur: quod ideo arbitror euenisse, quia hæc fieri præcipue mãdat Deus, eaque sibi præ sacrificijs placere testatur, ex qua consuetudine factum est, vt & Deus ipse pius dicatur.

AD 3^m^ dicendum, quòd communicationes consanguineorum, & conciuium magis referuntur ad principia nostri esse, quàm aliæ cõmunicationes: & ideo ad has nomen pietatis magis extenditur.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæprimæ Articulum 2. & 3.*

IN art. 2. & 3. simul eisdem quæst. dubium occurrit circa diffinitionẽ Tullii,

ARTICVLVS II.

Vtrum pietas exhibeat parentibus sustentationem.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur, q̃ pietas non exhibeat parentibus sustẽtationẽ. Ad pietatem enim videtur pertine re illud præceptum decalogi: Honora patrem tuum, & matrẽ tuã: sed ibi non præcipitur, nisi honoris exhibitio. ergo ad pietatem nõ pertinet sustentationem parentibus exhibere.

¶ 2 Præt. Illis homo debet thesaurizare, quos tenetur sustentare: sed secundum Apostolum, vt habetur 2. ad Cor. 12. filij non debent thesaurizare parentibus. ergo non tenẽtur eos per pietatem sustentare.

¶ 3 Præt. Pietas non solum extendit se ad parentes, sed etiã ad alios consanguineos, & conciues, vt dictum est: *sed non tenetur aliquis omnes cõsanguineos, & conciues sustentare. ergo nec etiam tenetur ad sustentationem parentum.

SED CONTRA est, quòd Dominus Matt. 15. Redarguit Pharisæos, quòd impediebant filios, ne parentibus sustẽtationẽ exhiberẽt.

RESPON. Dicendum, quòd parentibus & conciuibus aliquid debet dupliciter. Vno modo, per se: alio modo, per accidens. Per se quidẽ debetur eis id, quod decet patrem, inquantum pater est, qui cum sit superior, quasi principiũ filij existens, debetur ei a filio reuerentia, & obsequium. Per accidens autem aliquid debetur patri, quod decet eum accipere secundum aliquid quod ei accidit, puta, si sit infirmus, quòd visitetur, & eius curationi intendatur: & si sit pauper, quòd sustentetur, & sic de alijs huiusmodi; quę omnia sub debito obsequio continentur. Et ideo* Tullius dicit, quòd pietas exhibet & officiũ; & cultum: vt officium referatur ad obsequium, cultus vero ad reuerentiam, siue honorẽ: quia vt dicit Augu. in† 10. de ciui. Dei, Dicimur colere homines, quos honorificatiõe, vel recordatione, vel præsentia frequentamus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in honoratione parentũ intelligitur omnis subuentio, quę debet parentibus exhiberi, vt Dominus interpretatur Matt. 15. Et hoc ideo, quia subuentio fit patri ex debito tamquàm maiori.

AD 2^m^ dicendũ, quod pater habet rationem principii, filius aũt habet rationem a principio existẽtis: ideo per se patri conuenit vt subueniat filio, & propter hoc nõ solum ad horam debet ei subuenire, sed ad totam suam vitam: quod est thesaurizare. Sed quòd filius aliquid conferat patri, hoc est per accidens ad principale, scilicet ratione pietatis ab authore assignatam. Nam secundum Tullium pietas est qua officium, & cultus sanguine iũctis, patriæque beneuolis exhibetur, secundum vnum authorem, pietatis propria ratio formalis cõsistit in hoc, quòd parentes, & patriam, ut quod dã nostri principiũ colimus. Si namque in hoc ratio pietatis consistit, sequitur q̃ pietas non sit ad filios, nec inter virũ, & vxorem. Et tenet sequela, quia filius officia non impendimus ratione parentum, sed quia filij. Et similiter inter virum, & vxorem nõ intersunt cultus, & officium ratione parentum, sed suimet. Et tamen Tullius dicit, quòd pietas est ad sanguine iũctos. Constat enim & filios esse nobis sãguine iũctos, & virum, & vxorem sanguine iungi, cum sint duo in carne vna. Nõnullum quoque dubiũ est, quomodo pietas vniuersaliter cultũ exhibet sanguineis ũctis, cum parentum non sit colere filios, sed econuerso.

¶ Ad primũ dubiũ dicitur, quòd pietas habet plures actus, & respicit plures personas, sed præcipue personæ quas respicit, sunt personę parentum, & principalis actus pietatis est colere obsequijs parẽtibus: quoniã quilibet hõ qui est subiectum virtutis pietatis, prius habet parentes quàm consanguineos, quàm vxorem, quàm filios, q̃ patriã. Ex hoc enim quòd a patribus generati sumº, reliqua habemus statim, vt patriã: vel postquã adulti sumº, vt vxores, & filios. Ideo pietas secundum suum principalem actum ab authore distincta est, assignata scilicet ratione formali pietatis, secundũ principalẽ eius actũ, q̃ est reddere debitũ patri, & patriæ, vt principia ẽndi. Cũ quo tamen stat, q̃ pietas habeat actus secundarios

Art. pri

Lib. 10. ca. 1. tom. 5.

Lib. 5. Eth. ca. 1. lect. 2.

Lib. 2. de inuẽtione in fol. 4. ante fin. libri.

Lib. 2. de inuẽtione, in fol. 4. ante fin. libri.

Lib. de inuẽtione, fol. 4. ante fin. libri.

† Lib. 10. in medio tom. 5.

Tex. cap. 2. habetur.

secundarios ordinatos ad principale, vel annexos principali. Ordinatos quidẽ, vt sunt actº inter virum & vxorem, quoniam inter coniuges est cultus, & officiũ adinuicem: tamquã coadiutores ad conseruationẽ cõsanguinitatis vtriusq;, quilibet cõiugum a suis habet parẽtibº. Conseruatur. n. propagatione filiorum vtriusq; parentis sãguis. Et idẽ dicimº de filiis, quia. s. respiciũtur a pietatis virtute, vt conseruatores cõsanguinitatis a parẽtibus susceptæ. Et iam tam coniuges, q̃ filij secũdũ suasmet personales actiones & consistentias ad adiuuãdũ, & conseruãdũ cõsanguinitatẽ occurrunt, iõ ſm seipsos a pietate respiciuntur, tãquàm secundũ seipsos ordinatos ad principale, scil respicit pietas.

¶ Ad secundum vero dubiũ dicitur, q̃ pietas tã cultũ, q̃ subsidium sanguinę patriæq; iunctis omnibus exhibet diuersimode. Nã parentibº præcipue cultũ cum obsequio: filiis vero aliqualẽ cultũ, dum eos nõ vt seruos nõ vt illegitimos &c. tractamº, & a seruis, & aliis honorari volumus, & in loco honesto locum sedendi eis damus, & similia. Omnibus quoq; subsidiũ aliquod prębemº ex pietate vel cõseruando, vel faciem in prępatione animi. Dicitur enim in litera secundi articuli ad vltimũ, q̃ tenemur ad hoc secundũ facultatẽ, & decentiam personarum, pro loco etiam & tempore, cum sit præceptum affirmatiuum.

AD 3^m^ dicendum, quòd pietas se extendit ad patriã, secundũ qđ est nobis quoddã essendi principium: sed iustitia legalis respicit bonũ patriæ, secundũ quod est bonũ cõmune. Et ideo iustitia legalis magis habet q̃ sit virtus generalis, quàm pietas.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum occasione religionis sint prætermittenda pietatis officia in parẽtes.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q̃ occasione religionis sint prætermittenda pietatis officia in parentes. Dicit. n. Dominº. Luc. 14. Si quis venit ad me, & non odit patrẽ suum, & matrẽ, & vxorẽ, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autẽ & animã suã, nõ põt meus esse discipulus. Vnde & in laudẽ Iacobi, & Ioãnis Mat. 4. dicitur, quòd relictis retibus, & patre, secuti sunt Christũ. Et in laudẽ Leuitarũ dicitur Deuter. 33. Qui dixit patri suo & matri suæ, nescio vos: & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum: sed ignorando parentes, & alios consanguineos, vel etiam odiendo eos, necesse est quòd prætermittantur pietatis officia. ergo pp religionẽ officia pietatis sunt prætermittenda.

¶ 2 Præt. Matt. 8. & Luc. 9. dicitur, quòd Dominus dicẽti sibi, Permitte me primũ ire, & sepelire patrẽ meũ, respondit. Sine vt mortui sepeliãt mortuos suos, Tu aũt vade, & annuntia regnũ Dei, quod pertinet ad religionem: sepultura autẽ patris pertinet ad pietatis officiũ. ergo pietatis officiũ est prætermittendum propter religionem.

¶ 3 Præt. Deus per excellentiam dicitur pater noster: sed sicut per pietatis obsequia colimus parẽtes, ita per religionem colimus Deum. ergo prętermittẽda sunt pietatis obsequia propter religionis cultum.

¶ 4 Præt. Religiosi tenentur ex voto, quod transgredi non licet, suæ religionis obseruantias implere, secundum quas suis parentibus subuenire impediuntur tum propter paupertatem, quia proprio carẽt: tum etiam ptopter obedientiam, quia sine licentia suorum prælatorum eis clausţrum exire non licet. ergo propter religionẽ prætermittẽda sũt pietatis officia in parẽtes.

SED CONTRA est, quòd Dominus Matt. 15. redarguit Pharisæos, q̃ intuitu religionis honorẽ parentibus debitũ subtrahere docebãt.

RESPON. Dicendum, quòd religio, & pietas sunt duę virtutes. Nulla autẽ virtus alij virtuti contrariatur, nisi per accidens, inquantum scilicet actus vnius impedit actum alterius. Vnde cum actus vnius virtutis per accidens impedit actum alterius, non propter hoc dicitur virtus esse contraria virtuti, sed magis actus actui. Et sic patet quòd religio non est contraria pietati, nec alteri partium eius. Sed actus religionis impedit actum pietatis, & actus cuiuslibet alterius virtutis. Et hoc per accidens. Vnde non sequitur, religio est virtus, ergo est meritoria. Sed sequitur, ergo est bonum. Et similiter non sequitur, religio est meritoria, ergo est magis meritoria quàm pietas. Sed sequitur, ergo est magis bonum quàm pietas. Et ideo dicendum, quòd religio est magis meritoria quàm pietas, si sit paritas actuum, vel excessus actus pietatis. Sed si sit excessus actus religionis, non sequitur. Et ideo dicendum, quòd religio non debet præferri pietati, nisi in casu, in quo actus religionis non impedit actum pietatis. Et ideo dicendum, quòd religio non debet præferri pietati, nisi in casu, in quo actus religionis non impedit actum pietatis.

¶ Ad

¶ Ad hulus euidentiam sciẽdum est, q̃ dupliciter contingit patrẽ egere seruitio filii religiosi. Primo, citra extremã necessitatẽ: secũdo, in extrema necessitate. Et si quidem pater ita egeat filio, q̃ sine ipso extrema necessitate manifeste laboraret, tenetur filius petita licẽtia superioris, patri subuenire. Id rõ est, quia præceptũ iuris naturę & diuini, in extrema necessitate præeminet omni voto, et vinculo: nec solũ pro patre, sed ꝓ quocũq; homine in sęculi necessitate teneretur quilibet. Non .n. debet vota eẽ impeditiua operũ iustitiæ. Vñ sicut licet furari ꝓp extremã alterius necessitatẽ, ita licet actualẽ obedięntiã prælato subtrahere, & furari bona ecclesię, si aliter nõ potest patri subuenire. Nec oppositũ sensit hic Author, qui de necessitate paterna, non de necessitate humana loquitur, hoc ẽ de necessariis patri a filio, & nõ de necessariis absolute a quocũq; homine. Si vero pater citra extremã est necessitatẽ, tũc religiosus tenetur adiuuare patrẽ saluo suo statu, & nõ aliter, hoc est, salua obedięntia, et regulari obseruãtia: sicut filius voto ratus nõ tenetur patri, nisi saluo statu cõiugali. Et hoc est, q̃d in litera dicitur: ita q̃ differẽtiã, quę ponit in litera inter filiũ antequã sit religiosus, vel post, nõ intelligo respectu extremæ necessitatis patre, sed respectu cuiusq; necessitatis, in qua filius tenetur operas suas patri exhibere ex ꝓcepto pietatis. Constat nãque, q̃ nõ exigit necessitas extrema ad hoc, sed sufficit necessitas habẽs magnam latitudinẽ. Et forte sic cõcordarẽtur doctores. Ratio igit̃ q̃ mouet oppositã opinionẽ, facile soluitur. Nã præceptũ de honore parẽtũ, licet verũ sit, q̃ prius quã votũ, & ex naturæ iure obligat,

In ca. de oppositis, non remote a fine. 5it li. 2. Topic. ca. 3.

†1. 2. q. 7. arti. 2. & q. 18. art. 3.

In Luc. ca. 9. & 12 in titulo De spiritali intellectu ei⁹ quod Dñs dixit. to. 5.

Epistol. 1. Ad Heliodorũ de laude vitæ solitariæ, non procul a prin. tom. 1. D. 1033.

Homil. 37. in euãg. nõ multum ꝓ cul a prin.

Hom. 28. in Matt. nõ remote a fin. tom. 2.

In Luc. c. 9

trariatur, aut repugnat: quia secũdum Philosophũ* in Prędicamẽtis, Bonum non est bono cõtrariũ. Vñ non potest esse, q̃ pietas, & religio se mutuo ꝑpediãt, vt ꝓp actũ vnius, act⁹ alteri⁹ excludatur. Cuiuslibet enim virtutis actus, vt ex supra dictis patet, †debitis circumstãcijs limitatur, quas si præreneat, iã non erit virtutis actus, sed vitij. Vñ ad pietatẽ pertinet, officium, & cultum parentibus exhibere fm debitum modum: non est autẽ debitus modus, vt plus homo tẽdat ad colendum patrem, q̃ ad colẽdũ Deũ. Sed sicut Ambr. dicit super Luc.* Necessitudini generis, diuinæ religionis pietas anteferẽ. Si ergo cultus parentum abstrahat nos a cultu Dei, iã non esset pietatis, parentum insistere cultui contra Deum. Vnde Hieron. dicit in epist. ad Heliodorũ, † Per calcatũ pergе patrẽ, per calcatã perge matrem, ad vexillũ crucis euola: summũ genus pietatis est in hac re fuisse crudelem. Et ideo in tali casu dimittẽda sunt officia pietatis in parentes ꝓp diuinum religionis cultum. Si uero ex hibendo debita obsequia parẽtibus non abstrahamur a diuino cultu, hoc iã pertinebit ad pietatem: & sic non oportebit propter religionem pietatem deserere.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ Greg.* exponens illud verbũ Domini, dicit q̃ parẽtes, quos aduersarios in via Dei patimur, odiẽdo, & fugiẽdo nescire debemus. Si.n. parentes nostri nos prouocent ad peccandum, & abstrahãt a cultu diuino, debem⁹ quãtum ad hoc eos deserere, & odire. Et hoc modo dicuntur Leuitæ suos cõsanguineos ignorasse: quia idolatris secũdum mãdatum Domini nõ pepercerũt vt habetur Exod. 33. Iacobus autẽ & Ioannes laudãtur ex hoc, quòd sunt secuti dominum dimisso parente, non quia eorum pater eos prouocaret ad malum, sed quia aliter æstimabant ipsum posse vitam transigere eis Chr̃m sequentibus.

Ad 2m dicendum, quòd Dominus ideo prohibuit discipulum a sepultura patris: quia sicut Chrysost. dicit.* per hoc eum Domin⁹ a multis malis eripuit, puta, luctibus, & mæroribus, & alijs quæ hinc expectantur. Post sepulturam enim erat necesse & testamenta scrutari, & hæreditatis diuisionem, & alia huiusmodi: & præcipue quia alij erãt qui complere poterãt huius funeris sepulturam. Vel sicut Cyrillus exponit super Luc. discipulus ille non petijt, quòd patrem iã defunctum sepeliret, sed adhuc viuẽtem in senectute sustentaret vsquequo sepeliretur: quod Dominus nõ cõcessit, quia erãt alij, qui ei⁹ curã habere poterãt, linea parẽtelę astricti.

Ad 3m dicendum, q̃ hoc q̃d parẽtibus carnalib⁹ ex pietate exhibem⁹, in Deum referim⁹: sicut & alia misericordiæ opera, q̃ quibuscumque proximis impendimus, Deo exhibita videntur, secundum illud Matth. 25. Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Et ideo si carnalibus parentibus nostra obsequia sint necessaria, vt sine his sustentari non possint, nec nos ad aliquid contra Deum inducant, non debem⁹ intuitu religionis eos deserere. Si autem sine peccato eorum obsequijs vacare non possumus, vel etiã si absq; nostro obsequio possunt sustẽtari, licitum est eorum obsequia prętermittere ad hoc, q̃ amplius religioni vacem⁹.

Ad 4m dicendum, q̃ aliud dicẽdum est de eo qui ẽ adhuc in sęculo cõstitutus, & aliud de eo qui iã est in religione professus. Ille .n. q̃ est in sæculo cõstitutus, si habet parentes qui sine ipso sustentari non possunt, non debet eis relictis religionẽ intrare, quia trãsgrederetur præceptum de honoratione parẽtum: quãmuis quidã dicãt, q̃ etiã in hoc casu licite posset eos deserere, eorũ curã Deo cõmittẽs. Sed si quis recte cõsideret, hoc esset tẽtare Deũ, cum habẽs ex humano cõsilio q̃d ageret, periculo parẽtes exponeret sub spe diuini auxilij. Sivero sine eo parẽtes vitã trãsigere possent, licitũ esset ei desertis parẽtib⁹ religionẽ intrare: quia filii nõ tenẽtur ad sustentationẽ parẽtũ, nisi cã necessitatis, vt dictũ est.* Ille vero qui iã est in religione professus, reputatur iã quasi mortuus mundo. Vnde non debet occasione sustentationis parentũ exire clausurã, in quo Christo cõsepelitur, & se iterum sęcularibus negotijs implicare: tenetur tamẽ, salua sui prælati obedientia, & suæ religionis statu, pium studium adhibere, qualiter eius parentibus subueniatur.

nec est abrogabile ꝓ superuenięs votũ: sil sum tũ est, q̃ eodem mõ obliget filium in quocũque statu: q̃m est præceptũ affirmatiuũ, & obligat pro tẽpore vnũquęque, prout tũc inuenit illũ. Nõ .n. eodẽ modo obligat filiũ liberũ, & vxoratũ. Nã vxoratus nõ obligat ad actũ cõmanendi cũ patre: quia iã ẽ obligatus ad cõmanẽdũ cũ vxore. Et sic est in proposito, q̃ filius liber tenetur ex hoc ꝓcepto ad subsidiũ patrẽ, simpliciter. Filius autẽ religionis vinculo astrictus tenetur, vt religiosus pót. Propterea in litera dicitur, q̃ tenetur pius adhibere statu diũ, salua religione, vt patri subueniat.

¶ *Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum primũ.*

IN art. 1. q. 102 iuncto cũ ar. 2. dubiũ occurrit, ñ differẽtia inter pietatẽ, & obseruantiã circa personas in dignitate constitutas. Et est ratio dubii, quia eiusdem virtutis est colere patriã & patriæ principẽ, sicut eiusdẽ virtutis est colere patrẽ, quẽ nostri esse principiũ. Principes autẽ, quia nõ habẽt rõnẽ principii eẽndi, sed solũ gubernandi, excludunt ab illa excellẽtiori virtute, videlicet pietate, quę colit principia essẽdi & gubernãdi simul, s. patrem & patriã, & sequẽti virtuti, scilicet obseruãtię relinquunt. In reliqs autẽ cõiunctionibus, puta, exercitus, scholæ, collegii &c. non est hæc admissio principiorũ essẽdi & gubernãdi, sicut in patria, & in principe patriæ, sed omnes ad gubernationẽ spectãt. Et hãc rationẽ habes ab authore in quæstione pręcedente. ar. 1. ad vltimũ, vbi reddit rõnẽ, quare patria colitur a pietate, aliæ autẽ cõmunicationes nõ. Et per hęc patet responsio ad primo obiecta, & quare obseruãtia nõ respicit principẽ quo ad cõmunia, quæ spectant ad patriã, quia scilicet præuentus a pietate patriæ ꝓp excellentiam quã habet patria, & non princeps, quia sci licet est principiũ nostri esse. Et sic solida rõ primũ dubiũ soluit.

¶ Secundũ vero dubiũ solũitur dicendo, q̃ personalia hoc in loco dicũtur nõ omnia quæ personæ principis a quocũq; exhibẽtur (nam quod illi a filio exhibetur, pietatis: quod a mercenario, iustitiæ est:) sed ea q̃ non alia ratione illis exhibentur, nisi quia sunt in dignitate constituti, & terminatur ad eorum personas. Vbi aduerte quòd hac in re in ueniuntur duo, scilicet ratio exhibendi cultũ, & terminus cui exhibetur. Vniuersaliter siquidẽ ratio exhibẽdi istis cultũ, est dignitas. vnde siue boni, siue mali sint homines in dignitate cõstituti colendi sunt: terminus autem qui colitur ꝓ obseruantię virtute, est persona illa quæ in dignitate est constituta, ita quòd differentia inter exhibita a pietate, & ab obseruãtia pręcipuus statũ hoc, quòd exhibita a pietate dirẽctę terminatur ad cõmune bonũ vtilitatis, vel honoris: & principes tũc se habẽt vt ꝓcipientes, & nõ ut termini, sicut cũ quis instituitur a principe in publico officio reipub. vt in litera tertii articuli dicitur. Si quis vero ad subleuandũ principis laborẽ ministraret, ad obseruantiam spectaret act⁹ iste, qa ad ꝑsonã principis seruitiũ hoc ordinatur. Et ecõtra, cũ patria gloriã suã ostentare rõnabiliter veller, & aliq; ciues pątrię caput propterea amplius colerẽt, pietati, nõ obseruantiæ operã darent, qa ad patriã iste cultus tẽminat. Honorat ergo semp ab obseruãtia in ꝑsonis ī dignitate cõstitutis communitas, seu Deus, cuius sunt ministri, vt rõ honorãdi: sed ꝑsona ipsa vt termin⁹, & ꝑsona q̃ honoratur. Et ꝓ hęc patet solutio omniũ obiectorũ. Nã quicquid impẽditur ꝑsonæ in dignitate constitutæ rõne dignitatis, impẽditur cõitati, vel Deo vt rõni honoris & cultꝰ, & nõ vt termino. Personas. n. ipsas licet malas, honorãm⁹ rõne dignitatis.

¶ Super

ta personalia, quia nõ seruitia exhibita a seruis, nec a filiis, nec a mercenarijs. In quo igitur discernẽda sunt ista ꝑsonalia a cõib⁹? Tũ qa rõ cuiusq; seruitii, aut honoris præsidẽti a subditis exhibiti, est dignitas. quicquid aũt impẽditur personæ rõne dignitatis, nõ personæ, sed cõitati vel principi, cuius vices gerit, exhibẽtur, vt Author fatetur inferius in quæstionẽ sequẽti art. 2. ad 2. Et sic omnia exhibita præsidẽtibus, inquãtũ præsidẽtes sunt, spectant ad pietatem, & nõ ad obseruantiam.

¶ Ad huius dubii dilucidationẽ sciendũ est, q̃ regulariter eiusdem rationis est cõitatẽ, collegiũ, & vniuersaliter cõmunicationẽ aliquã, & illius caput colere. Et ꝓpterea ad obseruãtiã spectat tam episcopũ q̃ canonicos colere, tã magistrũ q̃ cõdiscipulos, tã ducẽ q̃ exercitũ, & sic de aliis: nisi q̃ absista regula excipiatur princeps patriæ: nã alterius virtutis est colere patriã, & alterius principẽ patriæ. Et rõ exceptionis istius est, qa princeps ẽ solũmodo principiũ gubernatiõis: patria aũt est etiam principiũ nostri esse. Et ꝓpterea patriæ cultus ad eandẽ virtutẽ spectat, ad quã spectat colere patrẽ, quẽ nostri esse principiũ. Principes aũt, quia nõ habẽt rõnẽ principii eẽndi, sed solũ gubernandi, excludunt ab illa excellẽtiori virtute, videlicet pietate, quę colit principia essẽdi & gubernãdi simul, s. patrem & patriã, & sequẽti virtuti, scilicet obseruãtię relinquunt. In reliqs aũt cõiunctionibus, puta, exercitus, scholæ, collegii &c. non est hæc admissio principiorũ essẽdi & gubernãdi, sicut in patria, & in principe patriæ, sed omnes ad gubernationẽ spectãt. Et hãc rationẽ habes ab authore in quæstione pręcedente. ar. 1. ad vltimũ, vbi reddit rõnẽ, quare patria colitur a pietate, aliæ autẽ cõmunicationes nõ. Et per hęc patet responsio ad primo obiecta, & quare obseruãtia nõ respicit principẽ quo ad cõmunia, quæ spectant ad patriã, quia scilicet præuentus a pietate patriæ ꝓp excellentiam quã habet patria, & non princeps, quia scilicet est principiũ nostri esse. Et sic solida rõ primũ dubiũ soluit.

¶ Secundũ vero dubiũ solũitur dicendo, q̃ personalia hoc in loco dicũtur nõ omnia quæ personæ principis a quocũq; exhibẽtur (nam quod illi a filio exhibetur, pietatis: quod a mercenario, iustitiæ est:) sed ea q̃ non alia ratione illis exhibentur, nisi quia sunt in dignitate constituti, & terminatur ad eorum personas. Vbi aduerte quòd hac in re in ueniuntur duo, scilicet ratio exhibendi cultũ, & terminus cui exhibetur. Vniuersaliter siquidẽ ratio exhibẽdi istis cultũ, est dignitas. vnde siue boni, siue mali sint homines in dignitate cõstituti colendi sunt: terminus autem qui colitur ꝓ obseruantię virtute, est persona illa quæ in dignitate est constituta, ita quòd differentia inter exhibita a pietate, & ab obseruãtia pręcipuus statũ hoc, quòd exhibita a pietate dirẽctę terminatur ad cõmune bonũ vtilitatis, vel honoris: & principes tũc se habẽt vt ꝓcipientes, & nõ ut termini, sicut cũ quis instituitur a principe in publico officio reipub. vt in litera tertii articuli dicitur. Si quis vero ad subleuandũ principis laborẽ ministraret, ad obseruantiam spectaret act⁹ iste, qa ad ꝑsonã principis seruitiũ hoc ordinatur. Et ecõtra, cũ patria gloriã suã ostentare rõnabiliter veller, & aliq; ciues pątrię caput propterea amplius colerẽt, pietati, nõ obseruantiæ operã darent, qa ad patriã iste cultus tẽminat. Honorat ergo semp ab obseruãtia in ꝑsonis ī dignitate cõstitutis communitas, seu Deus, cuius sunt ministri, vt rõ honorãdi: sed ꝑsona ipsa vt termin⁹, & ꝑsona q̃ honoratur. Et ꝓ hęc patet solutio omniũ obiectorũ. Nã quicquid impẽditur ꝑsonæ in dignitate constitutæ rõne dignitatis, impẽditur cõitati, vel Deo vt rõni honoris & cultꝰ, & nõ vt termino. Personas. n. ipsas licet malas, honorãm⁹ rõne dignitatis.

¶ Super

Circa obseruantiam autem quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum obseruantia sit specialis virtus, ab alijs distincta.

¶ Secũdo, Quid obseruãtia exhibeat.

¶ Tertio, De cõparatione eius ad pietatem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum obseruantia sit specialis uirtus ab alijs distincta.

AD primvm sic proceditur. Videtur q̃ obseruãtia nõ sit specialis virtus ab alijs distincta. Virtutes .n. distinguuntur fm obiecta: sed obiectũ obseruantiæ nõ distinguitur ab obiecto pietatis. Dicit .n. Tullius* in sua rhetorica, q̃ obseruãtia est, per quã homines alicui qua dignitate antecedentes quodãmodo cultu & honore dignãtur: sed cultũ & honorẽ etiã pietas exhibet patrẽtibus, qui dignitate antecedunt. ergo obseruantia non est virtus distincta a pietate.

¶ 2 Præt. Sicut hominib⁹ in dignitate cõstitutis debẽt honor & cultus, ita etiam eis qui excellunt sciẽtia & virtute: sed nõ est aliqua specialis virtus, ꝑ quã honorẽ & cultũ exibeamus hominibus, qui sciẽtiæ & virtutis excellẽtiã habent. ergo etiã obseruãtia, per quã cultũ & honorẽ exhibemus his, qui nos in dignitate antecedunt, non est specialis virtus ab alijs distincta.

¶ 3 Præt. Hominibus in dignitate constitutis multa debẽtur, ad quæ soluẽda lex cogit, secundũ illud ad Rom. 13. Reddite omnib⁹ debita, cui tributũ, tributũ &c. Ea vero, ad quæ per legẽ cõpellimur, pertinent ad iustitiã legalẽ, seu etiã ad iustitiã specialẽ. ergo obseruantia nõ est ꝑ se, specialis virtus ab alijs distincta.

Sed contra est, qđ Tullius dicit cõdiuidẽdo obseruãtiã* aliis iustitię partib⁹, q̃ sunt spẽales virtutes.

Respon. Dicendũ, q̃ sicut ex dictis* patet, necesse est vt eo mõ per quendã ordinatũ descensum distinguantur virtutes, sicut excellentia personarũ, quibus est aliquid reddendum. Sicut autem carnalis pater particulariter participat rõnem principii, quæ vniuersaliter inuenitur in Deo: ita etiã persona, quæ quantum ad aliquid prouidẽtiam circa nos gerit, particulariter participat proprietatẽ patris: quia pater est principium & generationis, & educationis, & disciplinæ, & omnium quæ ad perfectionem humanæ vitæ pertinent. Persona autẽ in dignitate constituta est sicut principium gubernationis respectu aliquarum rerũ: sicut princeps ciuitatis in rebus ciuilib⁹: dux autẽ exercitus in rebus bellicis: magister autẽ in disciplinis, & simile ẽ in alijs. Et inde est, q̃ omnes tales personæ patres appellãtur propter similitudinem curæ, sicut 4. Reg. 5. Serui Naaman dixerũt ad eum: Pater, etsi rẽ grãdẽ dixisset tibi propheta &c. Et ideo sicut sub religione, ꝓ quã cultus tribuitur Deo, quodammodo inuenitur pietas, per quã colunt parentes: ita sub pietate inueniuntur obseruantia, per quam cultus & honor exhibetur personis in dignitate constitutis.

Ad primvm ergo dicẽdum, q̃ sicut dictum est supra,* quòd religio per quandam supereminentiã pietas dicitur, & tamen pietas proprie dicta a religione distinguitur: ita etiam pietas per quandã excellentiam potest dici obseruantia, & tamen obseruantia proprie dicta a pietate distinguitur.

Ad 2m dicendum, q̃ aliquis ex hoc q̃ est in aliqua dignitate constitutus, non solum quãdam status excellentiam habet, sed etiam quãdam potestatem gubernandi subditos: unde cõpetit sibi ratio principij, prout est aliorũ gubernator. Ex hoc autem quòd aliquis habet perfectionem sciẽtię, vel virtutis, non fortitur rationẽ principij quãtum ad alios, sed solum quandam excellentiam in seipso: & ideo specialiter quædam virtus determinatur ad exibendum honorem & cultum his, qui sunt in dignitate constituti. Verũ quia per sciẽtiã, & virtutẽ, et omnia alia hmõi aliquis idoneus redditur ad dignitatis statũ, reuerẽtia quæ propter quãcumque excellentiam aliquibus exhibetur, ad eandem virtutem pertinet.

Ad 3m dicendũ, q̃ ad iustitiã specialẽ proprie sumptã, pertinet reddere æquale ei, cui aliqd debetur: quod quidẽ nõ pót fieri ad virtuosos, & ad eos qui bene statu dignitatis vtũtur, sicut nec ad Deũ, nec ad parẽtes. Et iõ ad quãdã virtutem adiũcta hoc ꝓtinet, nõ aũt ad iustitiã specialẽ, q̃ ẽ principalis, virt⁹. Iu-

Leo de iustitia in argum.

Q. præc. ar. 2. & 1. 2. q. 60. a. 5. & q. 73. ar. 3.

¶ *Super Quæstionis centesimæsecũdæ Articulum secundum.*

Q.58.ar.6.

IN ar.2.eiusdẽ 102. qõ. in respõsione ad primum, nota q̃ cultus nomẽ absolute habetur cõmune ad honorem, & reliquos de cẽtes act^9, vt in litera dicitur: sed in proposita diffinitione Tullii, vbi contra honorẽ distinguitur, cultus sumitur pro reliquis decẽtibus actibus tãtũ, ne superfluitas, aut incongruum aliquid incurratur.

Lib.10.ca.2.in medio.tom.5.

¶ In eodẽ articulo in respõsione ad sẽcũdum, vide hinc q̃ omissio honoris præ fidẽtibus propriis debiti nõ solũ est peccatũ, sed est punibilis p̃ humanã legẽ. Omissio autẽ honoris extraneorũ præsidẽtiũ punibilis non est pro quanto ad legale debitũ non spectat: peccatũ tamen quandoque est, pro quãto quãdoq; præter morem est, & a morali ꝓpterea debito declinat.

stitia vero legalis se extẽdit ad act^9 omniũ virtutũ, vt supra dictũ est.*

ARTICVLVS II.

Vtrum ad obseruantiam pertineat exhibere cultum & honorẽ his, qui sunt in dignitate constituti.

AD SECVNDVM sic procedit. Videt̃ q̃ ad obseruantiã non pertineat exhibere cultũ et honorẽ his, qui sunt in dignitate cõstitutis. Quia vt Aug. dicit in* 10. de ciuit. Dei, colere dicimur illas personas, quas in quodã honore habemus: & sic idẽ esse videtur cultus & honor. incõueniẽter ergo determinatur q̃ obseruantia exhibet in dignitate constitutis cultum & honorẽ.

¶ 2 Præt. Ad iustitiã pertinet reddere debitũ, vnde & ad obseruãtiã, q̃ ponitur iustitiæ pars pertinet: sed cultũ & honorẽ nõ debem^9 omnibus in dignitate cõstitutis, sed solũ his, qui super nos prælationem habent. ergo incõuenienter determinatur, quòd eis obseruãtia exhibet cultum & honorem.

¶ 3 Præt. Superiorib^9 nostris in dignitate constitutis nõ solũ debem^9 honorẽ, sed etiã timorẽ, & aliquã munerũ largitionẽ, secũdũ illud ad Rom.13. Reddite oĩbus debita cui tributũ, tributũ cui vectigal, vectigal: cui timorẽ, timorẽ: cui honorẽ, honorẽ. Debem^9 etiã eis reuerẽtiã & subiectionẽ, ſm illud Heb.13. Obedite prepositis vestris, & subiacete eis. non ergo cõuenienter determinatur quòd obseruantia exhibet cultum & honorem.

Lib.2.de inuẽtione in fol.4.ante fin.libri.

SED CONTRA est, quod Tullius* dicit, q̃ obseruantia est, per quam homines aliqua dignitate anteceden tes, quodam cultu & honore dignantur.

RESPON. Dicendũ, q̃ ad eos qui sunt in dignitate cõstituti, pertinet gubernare subditos. Gubernare aũt est mouere aliquos in debitũ finẽ, sicut nauta gubernat nauem ducendo eam ad portũ: omne autẽ mouens habet excellentiã quandã & virtutẽ supra id, qd̃ mouetur. Vnde oportet, q̃ in eo qui est in dignitate constitutus, primo consideretur excellentia status cũ quadam potestate in subditos: secundo, ipsum gubernationis officium. Ratione igitur excellẽtiæ debetur ei honor, qui est quædã recognitio excellentiæ alicuius. Ratione autem officij gubernationis debetur ei cultus, qui in quodam obsequio consistit, dum scilicet aliquis eorum obedit imperio, & vicem beneficiis eorum pro suo modo rependit.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ in cultu non solũ intelligitur honor, sed etiã quæcũque alia, quę pertinent ad decentes actus, quibus homo ad alium ordinatur.

Q.80.per totum.

AD 2^m dicẽdum, q̃ sicut supra dictum est, *duplex est debitum. Vnum quidem legale, ad quod reddendum homo lege compellitur: & sic debet homo honorem & cultũ his, qui sunt in dignitate constituti, prælationem super ipsum habentes. Aliud autem est debitũ morale, quod ex quadã honestate debetur: & hoc modo debemus cultum & honorẽ his, qui sunt in dignitate constituti, etiam si non simus eis subiecti.

AD 3^m dicendum, q̃ excellentiæ eorum, qui sunt in dignitate constituti, debetur honor, ratione sublimioris gradus: timor autem ratione potestatis, quam habent ad coercendum. Officio vero gubernationis ipsorum debetur obediẽtia, per quam subditi mouentur ad imperium præsidentium: & tributa, quæ sunt quędam stipendia laboris ipsorum.

ARTICVLVS III.

Vtrum obseruantia sit potior uirtus quàm pietas.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ obseruãtia sit potior virtus, q̃ pietas. Princeps. n. cui cultus per obseruantiam exhibetur, cõparatur ad patrem, qui pietate colitur, sicut vniuersalis gubernator ad particularem, nam familiam quã pater gubernat, est pars ciuitatis, quę gubernatur a principe: sed vniuersalis virtus potior est, & magis ei inferiora subdũtur. ergo obseruãtia est potior virtus, quàm pietas.

¶ 2 Præt. Illi qui sunt in dignitati constituti, curã gerunt boni communis: consanguinei autem pertinent ad bonum priuatũ, quod est propter bonũ commune contemnendũ, unde laudabiliter aliqui pro bono cõmuni periculis mortis seipsos exponunt. ergo obseruantia, per quã exhibetur cultus his, qui sunt in dignitate constituti, est potior virtus, quàm pietas, quæ exhibet cultum personis sanguine iunctis.

¶ 3 Præt. Honor & reuerẽtia maximę debetur virtuosis post Deum: sed virtuosis exhibetur honor & reuerentia per obseruantiæ virtutem, vt dictum est.* ergo obseruantia est præcipua post religionem.

Art.1.

SED CONTRA est, q̃ præcepta legis dãtur de actibus virtutũ: immediate aũt post præcepta religionis, quæ pertinẽt ad primã tabulã, subdit̃ pceptũ de honoratione parentũ, qd̃ pertinet ad pietatem. ergo pietas immediate sequitur religionem ordine dignitatis.

RESPON. Dicendum, quòd personis in dignitate cõstitutis, potest aliquid exhiberi dupliciter. Vno modo, in ordine ad bonum commune, puta, cum aliquis eis seruit in administratione reipub. & hoc iam non pertinet ad obseruantiam, sed ad pietatem, quæ cultũ exhibet non solum patri, sed etiam patriæ. Alio modo, exhibetur aliquid personis in dignitate constitutis pertinẽs specialiter ad personalem eorum vtilitatem, & gloriam: & hoc proprie pertinet ad obseruantiam. secundũ quod a pietate distinguitur. Et ideo cõparatio obseruantiæ ad pietatẽ necesse est, q̃ attendatur secundũ diuersas habitudines diuersarũ personarũ ad nos, quas respicit vtraque virtus. Manifestũ est autẽ, quòd personæ parentũ, & eorũ qui sunt nobis sanguine coniuncti, substantialius nobis cõiunguntur, quàm personæ quæ sunt in dignitate constitutæ. Magis enim ad substantiam pertinet generatio, & educatio, cuius principiũ est pater, quàm exterior gubernatio, cuius principium sunt illi, qui in dignitate constituuntur. Et secundum hoc pietas obseruantiæ præeminet, inquantum cultum reddit personis magis coniunctis, quibus magis obligamur.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ princeps comparatur ad patrẽ, sicut vniuersalis virtus ad particulare, quantum ad exteriorẽ gubernationem, non autẽ quãtum ad hoc, quòd pater est principium generationis. Sic enim comparatur ad ipsum virtus diuina, quæ est omnium productiua in esse.

AD 2^m dicendum, quòd ex ea parte, qua personæ in dignitate constitutæ ordinantur ad bonum commune, non

ne, non pertinet earum cultus ad obseruantiam, sed ad pietatem, vt dictum est.*

Art.2.

AD 3^m dicendum, quòd exhibitio honoris, vel cultus non solum est proportionanda personæ cui exhibetur secundũ se consideratæ, sed etiã ſm quod ad exhibentes comparatur. Quãmuis ergo virtuosi secundum se cõsiderati, sint magis digni honore, quàm personæ parentum: tamen filij magis obligantur propter beneficia suscepta ab ipsis parentibus, & coniunctionem naturalem, ad exhibendum cultum & honorem parentibus, quàm extraneis virtuosis.

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum primum.*

Q.58.ar.1.ad1.

IN art. 1. qõ 103. nota duo. Primo, in respõsione ad primum, quòd reuerentia nec ẽ adæquatũ motiuũ ad honorandũ, nec est adæquat^9 finis honoris: quoniã & aliqui mouẽtur ad honorandum nõ ex reuerẽtia, sed ex amore, vt patet cũ superiores honorãt inferiores quosdam. Et multi honorant solum vt honorem debitum impẽdant: sed distinctio inter reuerentiã, & honorem satis manifesta est in litera ex hoc, q̃ quãdoque est principium, & quandoque finis honoris. Secundo, in respon. ad secundum, quòd q̃a bono, & pulchro debitum est vt manifesteturideo tam cõmunis est appetitus gloriæ quasi debitæ cuilibet æstimãti in se bonũ, aut pulchrũ aliq̃d rei, vel operis.

QVAESTIO CIII.

De Dulia, in quatuor articulos diuisa.

REINDE considerandum est de partibus obseruantiæ. Et primo de dulia, q̃ exhibet honorem, & cætera ad hoc pertinẽtia, personis superioribus. Secundo, de obediẽtia, per quã earum obeditur imperio.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum honor sit aliquid spirituale, vel corporale.

¶ Secundo, Vtrum honor debeatur solis superioribus.

¶ Tertio, Vtrum dulia, cuius est exhibere honorẽ & cultũ superioribus, sit specialis virtus a latria distincta.

¶ Quarto, Vtrum per species distinguatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum honor importet aliquid corporale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ honor non importet aliquid corporale. Honor enim est exhibitio reuerentię in testimoniũ virtutis, vt potest accipi a Philosopho in 1.* Ethic. sed exhibitio reuerentiæ est aliquid spirituale: reuereri. n. est actus timoris, vt supra habitum est. ergo honor est aliquid spirituale.

1.Ethic.ca.5.tem.5.

10.Q.81.ar.2.ad1.

1.Eth.ca.3.aliquã tulã a prin.tem.5.

¶ 2 Præt. Secundum Philosophũ in* 4. Ethi. Honor est præmium virtutis: uirtutis autẽ, quæ principaliter in spiritualibus consistit, præmium non est aliquid corporale, cum præmium sit potius merito. ergo honor non consistit in corporalibus.

¶ 3 Præt. Honor a laude distinguitur, & etiã a gloria: sed laus, & gloria in exterioribus consistunt. ergo honor consistit in interioribus spiritualibus.

Ad 1.epist.ad Gerontiam ante mediũ incipit Inuenio.1.

SED CONTRA est, q̃ Hiero.* exponens illud 1. ad Timot. 5. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur &c. dicit. Honor in presentiarũ vel pro eleemosyna, vel munere accipitur: utrumq; autem horũ ad corporalia pertinet. ergo honor in corporalibus consistit.

Lib.1.ca.8.tem.1.

RESPON. Dicendum, q̃ honor testificationẽ quandam importat de excellentia alicuius: unde homines qui volunt honorari, testimoniũ suæ excellẽtię quærunt, vt per Philosophum patet in.* 8. Ethic. Testimonium autẽ redditur vel corã Deo, vel corã hominibus. Corã Deo quidem, qui inspector est cordium, testimonium conscientię sufficit: et ideo honor, quo ad Deũ, potest consistere in solo interiori motu cordis, dũ scilicet aliquis recogitat vel Dei excellentiã, vel etiã alterius hominis corã Deo. Sed quo ad homines, aliquis non põt testimoniũ ferre, nisi per aliqua signa exteriora, vel verborũ, puta, cum aliquis ore pronũtiat excellentiã alicuius: vel factis, sicut inclinationibus, obuiationibus, & alijs huiusmodi: vel etiã exteriorib^9 reb^9, puta, in munerũ oblatione, aut imaginum institutione, vel alijs huiusmodi: et secundum hoc honor in signis exterioribus & corporalibus consistit.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ reuerentia nõ est idem quod honor, sed ex vna parte est primũ motiuũ ad honorandum, inquantum scilicet aliquis ex reuerentia, quam habet ad aliquem, eũ honorat. Ex alia vero parte est honoris finis, inquantũ scilicet aliquis ad hoc honoratur, vt in reuerentia habeatur ab alijs.

Lib.4.ca.3.ante mediũ tomo.5. D.710.

AD 2^m dicendum, q̃ sicut Philosophus* ibidem dicit, Honor non^4 est sufficiẽs virtutis præmium. Sed nihil potest esse in humanis rebus & corporalibus maius honore, inquantũ scilicet ipsæ corporales res sunt signa demõstratiua excellẽtis virtutis. Est autẽ debitũ bono, & pulchro vt manifesteturm, secundũ illud Mat. 5. Neque accẽdunt lucernã, & ponũt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt: et pro tanto præmiũ virtutis dicitur honor.

AD 3^m dicendum, quòd laus distinguitur ab honore dupliciter. Vno modo, quia laus consistit in solis signis verborum, honor autem in quibuscumque exterioribus signis: & secundum hoc laus in honore includitur. Alio modo, quia per exhibitionẽ honoris, testimonium reddimus de excellentia bonitatis alicuius absolute: sed per laudem testificamur de bonitate alicuius in ordine ad finem, sicut laudamus bene operantem propter finem. Honor autem est etiã optimorum, quæ non ordinantur ad finẽ, sed iam sunt in fine, vt patet per Philosophũ in* 1. Ethic. Gloria aũt est effectus honoris, & laudis: quia ex hoc q̃ testificamur de bonitate alicuius, clarescit bonitas eius in notitia plurimorũ. et hoc importat nomen gloriæ. Nã gloria dicitur quasi claria. Vnde ad Rom. 1. dicit quædã glossa Ambr.* q̃ gloria est clara cum laude notitia.

Lib.1.ca.12.tomo.5.

Id hẽt August.in lib.83.q.q.37.circa finem tomo.4.

ARTICVLVS II.

Vtrum honor proprie debeatur superioribus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd honor nõ proprie debeatur superioribus. Angelus enim est superior quolibet homine viatore, secundũ illud Matth. 11. Qui minor est in regno cęlorũ, maior est Ioan. Bapt. sed angelus prohibuit Ioannem volentem se honorare, vt patet Apoc. 19. ergo honor non debetur superioribus.

Ad Heb.13 lec.3. prin.

¶ 2 Præt. Honor debetur alicui in testimonium virtutis, vt dictum est.* sed quandoque contingit, quòd superiores non sunt virtuosi. ergo eis non debetur honor: sicut nec dæmonibus, qui tamen superiores nobis sunt ordine naturæ.

Ar.præc.& q.63.art.3.

¶ 3 Præt. Apostolus dicit ad Rom. 12. Honore inuicẽ preuenientes. & 1. Pet. 2. Omnes honorate: sed hoc nõ esset seruandũ, si solis superioribus honor deberetur. ergo honor non debetur proprie superioribus.

¶ 4 Præt. Tobiæ 1. dicitur, quòd Tobias habebat decẽ talenta ex his, quibus erat honoratus a rege. Legi-

tus

Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum tertium.

IN art.3. eiusdē q. omisso secundo, nota in corpore articuli, q̄ Deus non solū est maior dominus q̄ homo, quia dñs vniuersorum est, sed est alia ratione dominus: quia est dñs totius cuiusque rei, vtpote creator totius: homo autem non. Vnde seruitus hominis ad Deū est secundū totū id, quod quomodolibet est. Errat autem, inquit Hier. de seruis hominū, qui seruitutem in totū hominē descēdere putat, tū propter libertatē mentis: tū quia materiæ dominus non est homo, sed solus Deus, qui pōt annihilare animā, & corpus.

Lib.5.ca.6. sed clarius Lib.4.ca.3. & lib.1.ca 12. tom. 5. *Art.præc.

¶ In responsione ad tertium eiusdem tertii art. dubium primo é, An vnaquæq; duarū respōsionū sit per se sufficiens.

¶ Dubium secundo est, An rō primæ respōsionis, videlicet, quia homo quando honorat hominē, nō semper actu refert hoc in Deū, valeat. Et est ratio dubii, q̄a videtur peccare secūdum non causam vt causam: quoniā nō requiritur ad identitatē motus in imaginē, & id cuius é imago, q̄ actu ille qui mouetur, referat in id, cuius est imago, vt pater de adoranti b' imaginē Christi, & sanctorum mente euagata. Constat. n. quòd non actu referunt ad id, cuius est imago, suam venerationem.

¶ Dubiū tertio est, quo pacto verificef, quòd reuerētia, quæ exhibetur ipsi Deo, nullo modo ptinet ad eius imaginē, cū statim author in sequentis calce articuli dicat quòd eodem honore Chr̄s, & eius crux honoratur.

¶ Dubium quarto est, An venerari hominem inquantum est imago Dei, referendo hoc actualiter in Deum, spectet ad latriam, vel duliam.

Et est rō dubii, quia sicut præter amicitias proprias, quibus amamus proximos, vt patrē, vt cōciuē, vt cōmilitonē, vt amicū &c. est charitatis amicitia, qua amamus in proximo Deū. Quare nō præter proprias venerationes, quib' colimus patrē, principes, excellentes viros &c. datur vna veneratio, qua colamus Deū in hominib', & in omnib' creaturis tāquā in imagine, & vestigio suo. Et augetur dubiū, q̄a sicut datur vnū vitiū, puta, blasphemia, qua blasphematur Deus & in se, & in qualibet creatura: ita debet dari vnus honor quo & in se, & creaturis omnibus honoretur Deus gloriosus omnium creator.

¶ Ad euidentiā horū nosse oportet duplex esse genus imaginis. Nā quædā sunt, quæ ex̄m seipsas sunt capaces honoris: quēdā vero quæ honoris capaces nō sunt, nisi vt exercēt imaginis officiū. Et quoniā capacia honoris nō sunt q̄ a virtutis capacitate aliena sunt, cū honor sit præmiū virtutis, cōsequens est vt nō nisi rationalia, seu intellectualia sint secūdū seipsa honoris capacia. Inter imaginem ergo Dei in natura intellectuali, & in rebus aliis, hæc est differētia, q̄id, q̄d cōstituit in creatura rationali imaginem diuinā, cōstituēdo imaginē, cōstituit ipsam creaturā secūdū seipsam honorabilē. Id vero quod cōstituit imaginē diuinā in aliis, nō constituit creaturā, nisi vt imaginis exerceat officiū honorabile. In p̄senti igitur proposito tripartis rōnis de imagine, secundū se honorabili sermonem habet. Et prima quidem rōnis ex parte imaginis se tenet: secunda vero ex parte eius, cuius é imago. Prima nāq; distinguit duplicem animi motū in imaginē. s. secundū se, & inquantū est imago. Et sufficienter euacuat argumētū subiungendo, q̄ duplex motus in rationalē creaturā secundū seipsam, hoc est, ex̄m q̄ ipsa est sēm seipsā honorabilis. Secūda aūt rōnis ēt euacuat argumentū, dicēdo, q̄ licet dulia quodā modo redunder in Deū, nō é tñ latria, quia latria ita exhibetur Deo, q̄ nō illi creaturę, cui debet dulia. Et per hoc patet responsio ad primum dubium.

3.dist.9.q.2.art.2. Lib.de vera & falsa pœnit. ca.10. Lib.de cōuer. ad clericos. ca.10.

¶ Ad secundū vero dubiū dicitur, q̄ author per referre actu in Deum, nō intēdit referre actualiter cogitando de Deo, sed intēdit de actu vt cōmune quoddā est ad actualiter, & virtualiter, hoc est, virtute primæ intētionis referre: ita quòd vocatur actu referre in Deū ille, qui ab initio hoc intēdit, quis in prosecutione nūquā amplius de Deo cogitet. Sicut etiā in sacramētis dicit̄ q̄s actu intētionē cōsecrādi habere, q̄ accessit ad altare intētione celebrādi, licet qñ cōsecrat, actualiter ē agetur. Hmōi aūt actualis rō est vera cā distinctiua motus in imaginē ex̄m se, & motus in imaginē inquantū imago: & propterea veram dedit rationē, quare dulia nō terminatur ad Deū in homine, sed ad hominē: q̄a nō cadit sub intētione exhibētis homini duliā, honorare Deū in homine, sed hominē ipsum.

¶ Ad tertium autē dubiū dicēd ū est post discussionē quartæ diuisionis, quoniam ex illius pendet claritate.

¶ Ad quartū igitur dubiū dicitur, q̄ difficultas cōsistit in hoc, quòd creatura rationalis videtur ex vno & eodem constituta honorabilis dupliciter, videlicet & ex̄m seipsam, & ex̄m quod é imago Dei. Nam ex hoc ipso q̄ est rationalis, est ex̄m seipsam virtutis capax, & imago Dei. Et quia secundū seipsam honoratur dulia, videt̄ q̄ ex̄m q̄ est imago venerāda sit latria: ita q̄ Deo in ipsa honoret, iuxta illud Augu. in reg. Honorate in vobis Deum inuicē. Aliquin imago Dei in creatura rōnali esset deterioris conditionis, q̄ imago eius in statua, vel pictura, inquantū imago. Et q̄m eadē est ratio de vestigio in creaturis aliis, nisi q̄ non constituuntur honorabiles ex̄m se, sed solū ratione repræsentati. Idem namque est motus in vestigium vt sic, & in id cuius é vestigiū: ideo oportet communem rationem reddere.

¶ Videtur mihi q̄ dicenda sunt duo. Primum est, q̄ latria de facto nō exhibeā, necé exhibēda creaturæ cuicunq; rōnali, etiā inquantum é imago Dei. Et hoc dicere videt̄ author in litera in secunda responsione, dicēdo q̄ reuerētia quæ ipsi Deo debetur, nullo modo pertinet ad eius imaginē. Loquitur.n. de imagine inquantum motus in ipsam est motus in id cuius est imago. Secūdum est, q̄ cōmunis ratio huius dicti est euitatio erroris, ne. s. Deo soli debitū honorē creaturæ videamur impendere. Ex hac nāque ratione nec creaturis irrationabilib', inquantū repræsentāt Deū, nec creaturis rationabilibus, inquantum similes sunt Deo, diuinum honorem impendimus, vt fugiamus. s. errorem colentium omnes mundi partes, & errorem exhibentium hominibus diuinos honores. Sicut.n. Ecclesia humanitatem Christi ex̄m seipsam nō adorat dulia, sed Chr̄o exhibet latriā, dicēdo illi, Miserere nobis, & num quis, ora

mo ad imaginem, vel similitudinem Dei, non tamen semper homo quando reuerentiam alteri exhibet, refert hoc actu in Deum. Vel dicendum, quòd motus qui est in imaginem, quodammodo est in rem: non tamen motus qui est in rem, oportet quòd sit in imaginem: & ideo reuerentia quæ exhibetur alicui, inquantum est imago Dei, redundat quodammodo in Deum. Alia tamen est reuerentia quæ ipsi Deo exhibetur, quæ nullo modo pertinet ad eius imaginē.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū dulia habeat diuersas species.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd dulia habeat diuersas species. Per duliam enim exhibetur honor proximo. Diuersa autem ratione honorantur diuersi proximi, sicut rex, pater, & magister, vt patet per Philosophū in *9. Ethicor. Cum ergo diuersa ratio obiecti diuersificet specie virturis, videtur quòd dulia diuidatur in virtutes specie differentes.

¶ 2 Præt. Medium differt specie ab extremis, sicut pallidum ab albo & nigro: sed hyperdulia videtur esse medium inter latriā, & duliā. Exhibetur enim creaturis, quæ habent specialem affinitatem ad Deū, sicut beatæ Virgini, inquantum est mater Dei. ergo videt̄ q̄ duliæ sint species differētes, vna quidē dulia simpliciter, alia vero hyperdulia.

¶ 3 Præt. Sicut in creatura rationali inuenitur imago Dei, ratione cuius honoratur, ita etiam in creatura irrationali inuenitur vestigiū Dei: sed alia ratio similitudinis importatur ī nomine imaginis, & nomine vestigii. ergo etiam oportet secūdum hoc diuersas species duliæ attendi, præsertim cum quibusdam irrationabilibus creaturis honor exhibeatur: sicut ligno sanctæ crucis, & aliis huiusmodi.

SED CONTRA est, quòd dulia contra latriam diuiditur: latria autem non diuiditur per diuersas species. ergo nec dulia.

RESPON. Dicendum, quòd dulia potest accipi dupliciter. Vno modo communiter, secundū quòd exhibet reuerentiam cuicumque homini ratione cuiuscumque excellentiæ, & sic continet sub se pietatem, & obseruantiam, & quamcumque huiusmodi virtutem, quę homini reuerentiam exhibet: & secundum hoc habebit partes spe-

pro nobis, ne occasione errādi ex huiusmodi distinctiōe sumāt filii, & pcipue minus docti & idiotæ: ita ipposito diuinū honorem negat rōnalib' imaginibus, & vestigiis deitatis, ne ex hmōi adoratione occasionē errādi sumāt populi. Concludendū ergo vt, q̄ ex eis creatura veneraret, inquantū est similitudo, vt vestigiū Dei, hoc est, q̄ veneraret Deū, ī creatura hac vel illa, latriæ cultū exhiberet nō creaturæ, sed Deo in creatura, sicut ex blasphemaē Deus ī creatura, & amatiet hoc pbāt rōnes allatæ.

3.dist.9.q.2.art.2.

Sed qm̄ obiecta hæc annexā habent occasionē erroris, ideo exhibēdus nō est honor latriæ istiusmodi imaginibus & vestigiis, vt sic.

lib.9. ca. 2. tomo.5.

¶ Nūc ad 3. dubiū dē, q̄ cū imago Dei inueniat̄ quasi triplex, primo pictura, seu statua ad repræsentādū Deū, vt quotidie in Ecclesia videm': sēdo, ipsa rōnalis creatura ex̄m seipsam. (Est.n. ex̄m seipsam imago repsentans Deū) tertio, ipsa rōnalis creatura vt relata in Deū, author in hac nō intendit de prima imagine, vt instātia obiicit de cruce, sed dicēte intēdit de secūda, cui' veneratio redūdat ex̄m quendā modū in Deū, q̄ quātō eius est imago id qđ honoratur. Et indicēte verificat̄ de tertia, pp vtriusq; concursum in identitatem formalē fundamenti vtriusq; imaginis: vel recte ius loquendo, imaginis vtroq; mō sumptæ. Et tunc est sensus, q̄ nullo modo absque occasione erroris speciat ad eius imaginē latriæ reuerentia. Et.n. si honor imagini sic sumptæ ispēderet, nō redundaret quodāmodo in Deū, sed directe renderet ex̄m pliciter, & absolute.

Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum quartum.

IN art.4. eiusdē q. 103. dubiū occurrit,

rit, qm̃ author vr̃ oblitus sui, dum hoc in loco ponit obseruantiã esse virtutem genericam, dicendo q̃ dulia est vna specierum obseruantiæ. In primo aũt arti. q. præcedentis ex proposito posuit obseruantiam esse virtutem specialem distinctam contra pietatẽ, religionem, & iustitiam.

Art. 3. huius quæst.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ author nõ dixit obseruantiã esse virtutẽ specialem specie specialissima. Sat. n. est intẽto suo, quòd sit specialis specie subalterna. Et hoc ibi insinuauit dicendo, q̃ ad obseruantiam spectat venerari principem, ducẽ, ac magistrum, quos diuersa ratione constat honorari.

¶ Sed tunc insurgũt dubia duo. Primum est, q̃ nulla haberetur propria virtus ad cultum exhibendum principibus nostris, quia obseruantia genus est ad omnes species, quarum alia princeps, alia dux &c. colitur. Secundum est, q̃ nulla esset species obseruãtiæ, ad quam pertineret venerari hominem propter virtutem eius. Et est ratio sequelæ, quia in litera illius articuli in responsione ad secundum dicitur, q̃ talis cultus spectat ad eãdẽ virtutẽ: sed nulla est eadem in specie virtus colens omnes in dignitate cõstitutos. ergo nulla vna secundũ speciẽ virtus est, cuius sit colere hominem propter virtutẽ illi⁹.

*lib. 2. de Inuentione in fol. 4. ante fin. lib.

Ex lib. 4. c. 12. & lib. 3. ca. 8. & 32.

¶ Sed primum horum solui potest, primo concedendo, q̃ nulla specierũ obseruãtiæ est nominata, nisi dulia, & hyperdulia. Secundo dicẽdo, q̃ sicut dispositio est nomen genericum ad habitum, & dispositionem, & est nomen specificũ dispositionis distinctæ cõtra habitum: ita obseruãtia & est nomen genericum commune ad omnes obseruantiæ species, & est etiam nomen specificum illius speciei, qua colitur caput ciuitatis. Et q̃a de nominibus quæstio hęc ẽ, siue sic sit, siue nõ, parui refert.

Sup. q. 69. ar. 1. cor. & q. 88. ar. 10. ad 2. & infr. arti. 5. cor. & ar. 6. ad 2.

¶ Secunda aũt dubitatio soluitur dicendo, q̃ proprie loquẽdo honorare hominẽ propter virtutem, quia dignus est cie diuersas. Alio modo, potest sumi stricte, prout secundum eam reuerentiam exhibet seruus dñō: nã dulia seruitus dr, vt dictũ est*. Et sm hoc non diuiditur in diuersas species, sed est vna specierũ obseruantiæ, quam Tullius* ponit, eo quòd alia ratione seruus reueretur dñm, miles ducem, discipulus magistrum, & sic de alijs huiusmodi.

* lib. 2. de Inuentione.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ ratio illa procedit de dulia communiter sumpta.

Ad 2m dicendũ, q̃ hyperdulia est potissima species duliæ cõmuniter sumptæ. Maxima. n. reuerentia debetur homini ex affinitate, quam habet ad Deum.

Ad 3m dicendum, q̃ creaturæ irrationali in se consideratæ non debetur ab homine aliqua subiectio, vel honor: quin potius omnis talis creatura est naturaliter homini subiecta. Quòd aũté crux Christi honoretur, hoc fit eodẽ honore, quo Christus honoratur: sicut purpura regis honoratur eodẽ honore, quo rex, vt Damas.* dicit in 3. lib.

* lib. 3. de fide orth. ca. 12.

QVAESTIO CIIII.

De obedientia, in sex articulos diuisa.

Deinde considerandum est de obedientia.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum homo debeat obedire homini.

¶ Secundo, Vtrum obedientia sit specialis virtus.

¶ Tertio, De cõparatione eius ad alias virtutes.

¶ Quarto, Vtrum Deo sit in omnibus obediendum.

¶ Quinto, Vtrum subditi suis prælatis teneãtur in oĩbus obedire.

¶ Sexto, Vtrum fideles teneantur sęcularib⁹ potestatibus obedire.

Articvlvs I.

Vtrum vnus homo teneatur alteri obedire.

Ad primvm sic procedit. Videtur quòd vnus homo non teneatur alteri obedire. Non est enim aliquid faciendum contra institutionem diuinam: sed hoc habet diuina institutio, vt homo suo cõsilio regatur, sm illud Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominẽ, & reliquit illum in manu consilii sui. ergo non tenetur vnus homo alteri obedire.

¶ 2 Præt. Si aliquis alicui teneretur obedire, oporteret q̃ haberet uolũtatem præcipientis tamquàm regulã suæ actionis: sed sola diuina uoluntas, quæ semper est recta, est regula humanæ actionis. ergo non tenetur homo obedire, nisi Deo.

¶ 3 Præt. Seruitia quanto sunt magis gratuita, tanto sunt magis accepta: sed id qđ hõ ex debito facit, nõ est gratuitũ. Si ergo hõ teneret ex debito aliis obedire in bonis operibus faciendis, ex hoc ipso redderetur minus acceptabile opus bonũ, quod ex obedientia fieret. non ergo tenetur homo alteri obedire.

Sed contra est, qđ præcipitur ad Hebr. vlti. Obedite præpositis uestris, & subiacete eis.

Respon. Dicẽdũ, q̃ sicut actiones rerũ naturaliũ ꝓcedunt ex potentijs naturalibus: ita etiã operationes humanæ procedunt ex humana uolũtate. Oportuit aũt in rebus naturalibus, ut superiora mouerent inferiora ad suas actiones p excellentiã naturalis virtutis collatæ diuinitus. Vnde ẽt oportet in rebus humanis, q̃ superiores moueãt inferiores per suã uoluntatẽ ex ui authoritatis diuinit⁹ ordinatæ. Mouere aũt per rationem, & uolũtatẽ, est præcipere: et ideo sicut ex ipso ordine naturali diuinitus ĩstituto inferiora ĩ rebus naturalib⁹ necesse habent subiici motioni superiorũ, ita etiã in reb⁹ humanis ex ordine iuris naturalis & diuini, tenẽtur ĩseriores suis superiorib⁹ obedire.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd Deus reliqt hominẽ in manu cõsilii sui, nõ qa liceat ei facere omne qđ uelit, sed quia ad id quod faciẽdum ẽ, nõ cogit̃ necessitate naturæ, sicut creaturę irrationales, sed libera electione ex proprio cõsilio ꝓcedente. Et sicut ad alia faciẽda debet ꝓcedere proprio consilio, ita etiã ad hoc quòd obediat suis superioribus. Dicit enim Gregor. ult. Moral. * q̃ dum alienæ uoluntati nos humiliter subdimus, nosmetipsos in corde superamus.

Ad 2m dicendum, quòd diuina uoluntas est prima regula, qua regulantur omnes rationales uoluntates, cui vna magis appropinquat q̃ alia secundum ordinem diuinitus institutũ. Et ideo voluntas vnius hominis præcipientis potest esse quasi secunda regula volũtatis alterius obedientis.

Ad 3m dicendũ, q̃ aliq̃d põt iudicari gratuitũ dupliciter. Vno mõ, ex parte ipsius operis, qa. s. homo ad id nõ obligat̃. Alio mõ, ex parte operãtis, qa. s. libera voluntate hoc facit. Op⁹ aũt reddit̃ virtuosum, & laudabile, & meritoriũ ꝓcipue sm qđ ex volũtate ꝓcedit. Et ideo quãuis obedire sit debitum, si propria voluntate aliquis obediat, nõ propter hoc minoratur eius meritum, maxime apud Deum, qui nõ solum exteriora opera, verum etiam interiorem uoluntatem videt.

Articvlvs II.

Vtrum obedientia sit specialis virtus.

Ad secvndvm sic procedit. Videtur, q̃ obediẽtia nõ sit specialis virtus. Obedientiæ. n. inobedientia opponit̃: sed in obediẽtia est generale peccatũ. dicit. n. Ambro. * q̃ peccatũ est inobediẽtia legis diuinæ. ergo obedientia non est specialis virtus, sed generalis.

¶ 2 Præt. Omnis virtus specialis aut est theologica, aut moralis: sed obedientia nõ est virt⁹ theologica, qũia neq; cõtinet̃ sub fide, neq; sub spe, neq; sub charitate. Similiter etiã nõ est virtus moralis, quia non est in medio superflui, & diminuti: quãto enim aliquis est magis obediẽs, tanto magis laudatur. ergo obediẽtia non est specialis virtus.

¶ 3 Præt. Gregor. dicit vlti. * Moraliũ, q̃ obedientia tãto magis est meritoria, & laudabilis, quãto minus habet de suo: sed quælibet specialis virtus tãto magis laudat̃, quãto magis habet de suo, eo q̃ ad virtutẽ requiritur vt sit volẽs, & eligẽs, sicut dr in 2. Ethicorũ. * ergo obedientia non est virtus specialis.

¶ 4 Præt. Virtutes differunt specie sm obiecta: obiectũ aũt obedientiæ est, vt superioris præceptũ, qđ multipliciter diuersificari videtur secundum diuersos superioritatis gradus. ergo obedientia est virtus generalis sub se multas virtutes speciales comprehendens.

Sed contra est, q̃ obedientia a quibusdam ponitur pars iustitiæ, vt supra dictum est*.

Respon. Dicendum, q̃ ad oĩa opera bona, quæ specialẽ habẽt laudis rationẽ, specialis virtus determinat. Quia. n. proprie cõpetit virtuti, vt opus bonũ reddat. Obedire aũt superiori debitũ est sm diuinũ ordinẽ rebus inditũ, vt ostẽsum ẽ*, & per consequens est bonum, cum bonum cõsistat in modo, specie, & ordine, & Augu, † dicit in libro de natura boni. Habet aũt hic actus specialem rationẽ laudis ex speciali obiecto. Cum. n. inferiores suis superioribus multa debeant exhibere, inter cætera hoc est vnum speciale, q̃ tenẽtur eorũ præceptis obedire. Vnde obedientia est specialis virtus, & eius speciale obiectum ẽ præceptum tacitũ, vel expressum. Voluntas enim superioris quocũq; modo innotescat, est quoddã tacitũ præceptum. Et tanto videtur obedientia promptior, quanto expressum præceptũ obediẽdo ꝓuenit, voluntate tamẽ superioris intellecta.

Ad primvm. ergo dicendum, quòd nihil ꝓhibet duas speciales rationes, ad quas duæ speciales virtutes respiciunt, in vno et eodẽ materiali obiecto concurrere: sicut miles defendendo castrum regis & implet opus fortitudinis non refugiens mortis periculum propter bonum, & opus iustitiæ, debitum seruitiũ domino suo reddens. Sic igitur ratio præcepti, quam attendit obedientia, concurrit cum actibus omnium virtutum, non tamen cũ omnibus virtutũ actibus, quia non omnes actus uirtutũ sunt in præcepto, ut supra habitum est.* Similiter etiam quædam quãdoque sub præcepto cadunt, quæ ad nullam aliam uirtutem pertinent, ut patet in his quæ non sunt mala, nisi quia prohibita. Sic ergo, si obediẽtia proprie accipiatur secundum quod respicit per intentionem formalem rationem præcepti, erit specialis virtus, & inobedientia peccatum speciale. Secundum hoc. n. ad obedientiam requiritur, quòd impleat aliquis actum iustitiæ, uel alterius uirtutis, intendens implere præceptum, & ad inobedientiã requirit̃ quòd actualiter contẽnat speciale præceptũ. Si vero obedientia large accipiatur pro executione cuiuscũq;, quod potest cadere sub præcepto, & inobedientia ꝓ omissione eiusdem ex quacũque intentione, sic obedientia erit generalis virtus, & inobedientia generale peccatum.

Ad 2m dicendum, quòd obediẽtia non est virtus theologica. Non enim per se obiectum eius est Deꝰ, sed præceptum superioris cuiuscũque vel expressum, vel interpretatum. Qui. n. præcipit, sufficienter mouet: qa necessitatẽ imponit mobili, vt moueatur. Qui autem petit, nõ imponit illi, a quo petit, necessitatem, vt patet.

Art. præcedent.

† to. 3. tom. 6

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæquartæ Articulum secundum.*

In art. 2. eiusdem 104 q. dubiũ occurrit, an obiectum obediẽtiæ sit ꝓceptũ obligans ad mortale peccatũ, vel præceptũ cõiter, siue obliget ad mortale, siue ad veniale. Et est ratio dubii, quia hinc inde sunt authoritates, & rationes. In primis author hic dicit, q̃ voluntas sit perioris quomodolibet innotescat, est quoddam tacitum præceptum. Cõstat enim q̃ non omnis voluntas superioris nota: est præceptum obligans ad mortale, vt patet cum innuit subdito, q̃ deferat librũ hebdomadario. & huiusmodi. Et rursus in resp. ad secundum dicit, Simplex verbum plati, eius indicãs volũtatem, cui obedit prop⁹ obediẽs &c. In oppositum autẽ est, quia in hoc arti. in respõtione ad primũ, litera dicit Ratio præcepti quam attendit obediẽtia, concurrit cũ actibus omnium virtutũ, nõ tñ cum omnib⁹ actibus virtutũ: quia nõ oẽs actus virtutum sunt in præcepto. Et in qõ, sequẽti in ar. 1. ad primum dicitur. Peccatum veniale non est inobedientia, quia non est contra præceptum, sed præter ꝓceptũ. Ex his enim apparet quòd tam obedientia, quãm inobedientia respicit solummodo præceptũ obligans ad mortale.

† ca. 3. to. 6, 1. 2. q. 56. art. 3.

Non sic sumendo ꝓceptũ, aliqui actus virtutũ sunt in ꝓcepto, & venialia extra iobediẽtiã sunt, & non aliter: venialia siquidem in trãsgressione præcepti communiter sumpti consistunt.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ peculdubio obiectũ

obedientiæ est præceptum communiter sumptum, prout est tertius actus rationis practicæ, de quo sub imperii nomine in præcedenti libro tractatum est.

¶ Ad cuius clariorē intellectū scito, ꝙ sicut in dispositione humanæ vitæ ſm corpus, aliquis est cibus contrarius vitæ, vt venenū: aliquis est minuens aliquid, quod est de integritate vitæ, vt cibus nocens oculis, ut stomacho: & aliquis est in nullo minuens, sed eius omissio eēt melior, vt cibus non nocēs, qui tamē si omitteretur, expeditiorem redderet hominem: ita contingit in his quę ratio dictat agēda, vel omittenda in ordine ad vitā æternam. Quædam nāque indicit vt omnino necessaria ad vitam æternā, et hæc sunt præcepta obligantia ad peccatum mortale, vt nō adulterari &c. Quædā vero indicit non vt necessaria ad vitam ęternā, sed ut ad integritatē vitę spectatia: & hęc sunt præcepta obligantia ad veniale peccatū, vt non dicere verbum otiosum, & huiusmodi. Nam venialepeccatū tollit nō æternā vitā, sed integritatē vitæ animę pergentis in vitam æternā. Quædā vero indicit vt conferentia ad vitam æternā: & hæc sunt cōsilia, quæ nō obligāt, sed siue fiant, siue nō, nihil illicitū incurritur, vt seruare virginitatē, ingredi religionē, & hmōi. Ita ꝙ inter consilia, & præcepta tam primo, quam secūdo modo, hæc est differentia, ꝙ præceptum omne necessitatē imponit, licet diuersimode, quia præceptum obligans ad mortale, imponit necessitatem vitæ æternæ, quæ est finis. præceptum vero obligans solum ad veniale, necessitatē integritatis vitæ ad vitam æternam imponit: consilia autem nullam imponunt necessitatem. Et quia inobedientes constat esse, qui nolunt parere superiori in his, quæ necesse est eos exequi, si peccare nolunt: & similiter obedientes sunt non solum qui obediunt in simpliciter necessariis ad vitam æternam, sed in omnibus statutis, quorū omissio illicita est: ideo obedientiæ & inobedientiæ obiectum est præceptum communiter sumptum, vt distinguitur contra cōsilium. Et hoc manifestum fit ex actu vtriusque. Nam obedientię actus proprius est facere, vel omittere aliquid vt superioris volūtatem sibi notam impleat. Inobedientia vero proprius actus est facere, vel omittere aliquid vt contra qualitercumque insinuatam, vel creditam voluntatem superioris faciat: hoc est enim proprie cōtemnere, contrarie oppositum actui obedientiæ. Constat namque quòd si quis ideo aliquid facit, vel omittit quantumcumque minimum, vt superioris mandatum impleat, de obedientia laudatur: et qui oppositum, vt s. contra superioris mandatum faciat, contemptor dicitur, & est. Propter quod etiam in constitutionibus fratrum ordinis Prædicatorum sub distinctione dicitur, Nisi propter præceptum, vel contemptum, tāquām præcepti stricte sumpti transgressio, distinguatur contra transgressionem contemptus. Et vere sic est, quia siue adsit contemptus, siue non, sola transgressio præcepti obligantis ad mortale, inducit peccatum mortale: et similiter siue adsit præceptum ad mortale, siue non, solus contemptus obligat ad mortale. Qui enim frangeret silentium hac intentione vt faceret contra voluntatē indicentis illud, hic verę cōtemneret, & mortaliter peccaret. Sine huiusmodi aūt toties dicta intentione, videlicet, vt faciat contra superioris volūtatem, seu mandatum, numquām est contemptus.

¶ Ad primā ergo obiectionē in oppositum dicitur, ꝙ cum in litera dicitur, Oēs actus virtutū non esse in præcepto, sumitur præceptum cōiter, vt distinguitur contra consiliū: qm̄ multi actus virtutū sunt in cōsilio, vt vouere, qui est actus religionis, & similes, & non sumitur præceptū stricte vt distinguitur cōtra mādatum.

¶ Ad secundā vero dr̄, ꝙ qa inobedientia formaliter importat cōtrarietatem ad præceptū cōmuniter, & omne peccatū mortale importat cōtrarietatē ad id qđ ē præceptū, stricte sumēdo p̄ceptum, & nullū peccatū veniale importat contrarietatē ad præceptū, vel id qđ est p̄ceptū. ideo omne mortale est inobedientia materialiter, vel formaliter: veniale aūt neutro mō: & ꝓpterea dr̄, ꝙ venia le non est inobediētia. Cum quibus tñ stat omne veniale eē ſm quid inobediētia materialiter, vt reliqua venialia: vel formaliter, vt primus motus inobedientiæ, sicut primus motus infidelitatis spectat ad speciem infidelitatis. Loquit siquidē litera ibi de inobedientia simpliciter formaliter, vt materialiter.

¶ In eodem 2. art. in respōsione ad primū, circa illud, Ratio præcepti, quam obedientia attendit, concurrit cū actibus omniū virtutū &c. dubiū occurrit, An hæc differēcia intelligatur de concursu in actu, vel in potentia. Si namque intelligitur in potentia, nulla est differentia: quia omnis actus virtutis potest cadere sub p̄cepto. Si vero in actu, falsum dicitur: quia aliqua virtus est, cuius nullus actus cadit sub præcepto, vt magnificentia. Male ergo ponitur differentia inter concursum præcepti cum actibus omniū virtutum, & non cum omnibus actibus virtutum.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo, ꝙ sermo præsens est de virtutibus principalibus: sicut cū dr̄, ꝙ oēs virtutes oportet esse cōnexas, intelligit de principalibꝰ virtutibus, quæ sunt apud nos theologales & cardinales, quarū quālibet cōstat cadere sub præcepto. Secundo, dicitur ꝙ cuiusque virtutis actus aliquis cadit sub p̄cepto, sed nō eodē modo: quia actus positiuus cuiusq; virtutis cadit sub p̄cepto affirmatiuo, qđ obligat semper, sed nō ad sēp. Omissio aūt cōtrarii cadit sub præcepto negatiuo, qđ obligat semper, & ad semper. Et propterea quilibet tenet obedire præcepto Dei, seu naturalis iuris, de actu magnificentiæ pro loco & tpe, quando s. habet diuitias, & oportet magnificos facere sumptus: & nihilominus quilibet, quantumcumque pauper, tenetur nihil velle cōtra magnificentiā. Stat ergo solida differētia assignata in litera.

¶ In eadē respōsione ad primū illud, Quædā qnq; sub præcepto cadūt, quæ ad nullā aliā virtutē pertinēt, vt patet de his, quæ nō sunt mala, nisi quia prohibita, dubiū occurrit, An omittere mala quia prohibita, ad nullā aliā virtutem spectet, nisi ad obedientiā. Et est rō dubii, quia verbum literæ inductū hoc manifeste dicit.

¶ In oppositū aūt est, ꝙ a frāgere ieiuniū Ecclesiæ, qđ non est malum, nisi quia prohibitū, spectat ad gulā: & seruare illud, spectat ad virtutem abstinentiæ: & rapi a iudice homicidam in Ecclesia, quod nō est malum, nisi quia prohibitum, spectat ad sacrilegiū, & abstinere ab hoc, spectat ad virtutem religionis, & sic de aliis. Non videtur ergo verum esse, quod in litera dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ vt patet ex præcedenti libro, cū legis sit facere homines virtuosos, præcepta de actibus virtutum, vel vitiorū sic dantur, vt quidam actus ſm se spectent ad virtutes, vel vitia, vt colere patriā, non furari, non inebriari, & huiusmodi quidam aūt ſm se ad nullā virtutē spectāt, sed ex hoc ipso, ꝙ mādantur i tali materia, substernunt tali virtuti, vel vitio. Si. n. præcipit aliqd ꝙ veneratione sacrorū, ex hoc ipso fit actus religionis, & sic de aliis, vt ibi declarauimus. Sic ergo in hoc ꝙ in ꝓposito dr̄, subintelligenda est glo. hæc. s. secundum se, ita ꝙ sensus est, Quædā quandoque sub præcepto cadunt, quæ secundum se ad nullā spectant virtutem: et sic pars negatiua quæstionis est vera, quia etiā ad aliam virtutem spectat omittere mala, quia prohibita, & pars affirmatiua est quodāmodo vera: quia talia secundum se ad nullam aliam virtutem spectant, & non est mirum si diuersis locis apparet sententia

¶ In re-

¶ In respōsione ad quartum eiusdem secundi art. dubiū occurrit, An obediētia respectu Dei, & hominis sit vnius speciei specialissimę. Et est ratio dubii, quia in litera primo ex differētia inter obiectum reuerentię, & obedientię, cōcludit de obedientia absolute, ꝙ non est nisi vnius rationis. Postmodum vero subiūgit limitate, ꝙ obedientia hominis est eadē specie, quasi ply hominis, præseruerit se ab obedientia Dei &c.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ obedientia respectu Dei & hominis est quodāmodo vnius, & quodāmodo alterius rationis. Nā secundā propriā differentiam obedientię, quę ex obiecto sumitur, vnius est rationis, quia præceptum formaliter a quocūque fiat, & de quocūque fiat, vnius est rationis, & hoc est quod primo in litera concluditur. Si vero considereturobedientia secundum communem rationē virtutis, vel vitii, secundum quā distinguit virtꝰ erga Deū, vel proximū, vel seipsum: & similiter peccatū contra Deū aut ꝓximū, aut seipsum, sic obedientia diuini præcepti, & obedientia humani præcepti, diuersārū sunt rationū, & similiter inobedientiæ, quoniā vna respicit Deū, & alia hominem: sicut in naturalibus figura cęli, & inferioris corporis, sunt vnius rōnis ſm propriam rationem figuræ, & sunt diuersorū generum secūdum cōmunem rōnem entis, qua diuersificātur ꝓ incorruptibilē, & corruptibile: & ꝓp dictā diuersitatē author i litera subiūxit limitate de obediētia hominis, & sic omnia consonant.

¶ *Super Quæstionis cuiusmæquarvæ Articulum tertium.*

In Art. 3. eiusdem Tertiū quæst. dubiū occurrit de conclusione principali, An. s.

metu, sed charitatis affectu seruanda est, non timore pœnę, sed amore iustitiæ. ergo charitas est potior virtus quàm obedientia.

Respon. Dicendum, quòd sicut peccatū consistit in hoc, quòd homo cōtempto Deo commutabilibus bonis inhæret: ita meritū virtuosi actus consistit econtrario in hoc, quòd homo contemptis bonis creatis, Deo inhæret sicut fini. Finis autem potior est his, quæ sunt ad finē. Si ergo bona creata propter hoc contemnantur vt Deo inhæreatur, maior est laus virtutis ex hoc quòd Deo inhæret, quàm ex hoc quòd bona terrena contemnit: & ideo virtutes, quibus Deo secundum se inhęret, scilicet theologicæ, sunt potiores virtutibus moralibus, quibꝰ aliquid terrenum contemnitur, vt Deo inhæreatur. Inter virtutes aūt morales tāto aliqua potior est, quāto aliquis magis aliquid contēnit, vt Deo inhæreat. Sunt autem tria genera bonorum humanorū, quæ homo potest contemnere propter Deum, quorum infimum sunt exteriora bona, medium autē sunt bona corporis, supremum autē sunt bona animæ: inter quæ quodammodo præcipuum est voluntas, inquantum scilicet, per voluntatem homo omnibus aliis bonis vtitur. Et ideo per se loquendo, laudabilior est obedientiæ virtus, quæ pp Deum contemnit propriam voluntatem, quàm alię virtutes morales, quæ propter Deum aliqua alia bona contemnunt. Vnde Gregor. dicit in vlti.* Moral. quòd obedientia victimis iure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas ꝓpria macta tur. Vnde etiam quæcumque alia virtutum opera ex hoc meritoria sunt apud Deum, quòd fiunt vt obediatur voluntati diuinæ. Nam si quis etiam martyriū sustineret, vel omnia sua pauperibus erogaret, nisi hæc ordinaret ad implētionem diuinæ voluntatis, quod recte ad obediētiam pertinet, meritoria esse non possent: sicut nec si fierent sine charitate, quæ sine obedientia esse non potest. Dicitur enim primæ Iohan. 2. quòd qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est: qui autem seruat verba eius, vere i hoc charitas Dei perfecta est. Et hoc ideo est, qa amicitia facit idem velle, & nolle.

Ad primvm ergo dicēdum, ꝙ obedientia procedit ex reuerētia, quæ exhibet cultum & honorem superiori. Et quantum ad hoc sub

i litera cōcludatur, quòd obedientia est maxima virtutū moraliū, & est ratio dubii obscuritas lr̄æ.

¶ Ad hoc breuiter dr̄, quòd neq; ſm veritatē, neque ſm literā, obedientia est maxima virtutū simpliciter: quia theologales sunt præstantiores ea, vt i litera ꝓbatur. Nec est maxima in genere moraliū, quia religio adminꝰ est præstantior ea: quoniam religio ipsum Deum qui ꝓcipit, colit, obedientia vero ad eiꝰ ꝓceptum attendit. Constat autē, quòd maius est Deum, quàm Dei præceptum venerari: sed est maxima in genere moralium talium, quæ s. in contemptum tem poralium cōsistunt. Et hanc excellentiā non habet obedientia quæcumque, sed illa, qua Deo vniuersaliter obedimus: sic enim, & non aliter præcepto eius volūtatem nostrā subiicimus. Si enim quędam Dei præcepta placeet implere, & quædam nō, iam nō Dei, sed nostrā, qua implenda, & nō implenda eligimus, sequimur volūtatem. Omnes siquidē hæ cōditiones ex litera diligenter perspecta habentur. Et ex hac parte cōsiderata obedientia, filia ponitur charitatis idiuidua, differēs ab ea i hoc, quòd charitas facit hominem cum Deo idem velle, & idem nolle per modum amici: obedientia vero per modum subditi. Homo enim recognoscens se tali amico subditum ꝓpendit iustum esse vt obediat volendo & nolendo vt subditus, quicquid ille præcepit. Et ex hac eadem parte obediētia causat omnium virtutum etiam charitatis & fidei actꝰ, vt. s. impleat Dei ꝓcepta. Et ex eadem parte ponitur, quasi forma virtutū aliarum, pro quanto actꝰ reliquarū fiunt, vt impleantur diuina ꝓcepta, qđ directe spectat ad obedientiā. Veruntamen qa

Q. 91. ar. 2.

lib. 5. cap. 4. ante mediū tom. 5.

Q. 81. ar. 6. ad 1um

Philip. 2. lect. 3

Q. 81. ar. 6.

Iohn. Mor. cap. 12. paulo ante principio.

Ethic. cap. 13.

Eth. vlt. cap. 24. parum, ante mediū

D. 936.

li. vlt. c. 12. ante mediū

ipsa impletio præcepti diuini ordinatur ad impletionem diuinæ voluntatis per modū amicitiæ, qđ est proprium charitatis: ideo finis præcepti & obedientiæ simpliciter est charitas, iuxta illud Apo. ad Titū. Finis præcepti est charitas.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli aduerte, quòd obedientia dupliciter sumitur, causaliter, & formaliter, si formaliter, sic vna ē species: si causaliter, in multis reponitur speciēb⁹, & la⁹ eius, qua anteponitur religionis actui, qui est victimas offerre, cōuenit ei causaliter sumptæ, prout continetur sub religione, & spectat ad potiorem religionis actū, qui est deuotio. Et ideo non est mirum, si hoc modo prēponitur minori actui religionis, tāquā si diceret, melior ē deuotio, q̄ victima: melius est sacrificiū interioris voluntatis, q̄ exterioris victimæ, qđ est per se notum. Et hanc rationem reddit verba Gregorii, dicēdo q̄ mactatur voluntas, nullo dubio in sacrificiū diuinū.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli aduerte, q̄ per bonum ad qđ faciendum homo ex necessitate tenetur, nō intelligit solū de necessitate peccati mortalis, sed etiā veni-alis: ita q̄ nulli homini homo tenetur obedire in his, quæ sunt peccata, quantumcūque minima, quia nō sunt facienda mala, vt veniāt bona.

lib. vlt. Mo ra. c. 12. parum a principio,

diuersis virtutibus continetur, licet secundum se cōsiderata, prout respicit rationem præcepti, sit vna specialis virtus. Inquantum ergo procedit ex reuerentia prælatorū, cōtinetur quodammodo sub obseruantia; inquantum vero procedit ex reuerentia parentum, sub pietate: inquantum vero procedit ex reuerentia Dei, sub religione, & pertinet ad deuotionem, quæ est principalis actꝰ religionis. Vnde secundum hoc laudabilius est obedire Deo, quàm sacrificiū offerre: & etiā quia in sacrificio immolatur aliena caro, per obedientiam autem propria voluntas, vt Greg. * dicit. Specialiter tamen in casu, in quo loquebatur Samuel, melius fuisset Sauli obedire Deo, quàm animalia pinguia Amalecitarum in sacrificium offerre contra Dei mandatum.

Ad 2ᵐ dicendum, q̄ ad obedientiam pertinent omnes actus virtutum prout sunt in præcepto. Inquantum ergo actus virtutum operantur causaliter, vel dispositiue ad earum generationē, & cōseruationem, intantum dicitur q̄ obedientia omnes virtutes menti inserit, & custodit. Nec tamen sequitur, quòd obedictia sit simpliciter omnibus virtutibus prior, propter duo. Primo, quia licet actus virtutis cadat sub præcepto, potest tamen aliquis implere actū virtutis non attendens ad rationē præcepti. Vnde si aliqua virtus sit, cuius obiectū sit naturaliter prius quàm præceptum, illa virtus dicitur naturaliter prior, quàm obedientia; vt patet de fide, per quam nobis diuinæ authoritatis sublimitas innotescit, ex qua competit ei potestas præcipiendi. Secundo, quia infusio gratiæ, & virtutū potest præcedere, etiam tempore, omnem actum virtuosum: et secundum hoc neque tempore, neque natura est obedientia omnibꝰ aliis virtutibus prior.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd duplex est bonum, quoddam, ad quod faciendum homo ex necessitate tenetur, sicut amare Deum, vel aliquid huiusmodi; & tale bonum nullo modo debet propter obedientiā prætermitti. Est autem aliud bonum, ad quod homo non tenetur ex necessitate, & tale bonū debet homo quandoque propter obedientiam prætermittere, ad quā ex necessitate homo tenetur: quia non debet homo aliqđ bonum facere, culpam incurrendo. Et tamen, sicut ibidem Gregor. dicit, * qui ab vnoquoque bono subiectos vocat, necesse est vt multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, si a bonis omnibus repulsa penitus ieiunet. Et sic per obedientiam, & alia bona potest damnum vnius boni recompensari.

lib. vlt. Mora. c. 13. circa princip.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in omnibus sit Deo obediendū.

Ad Qvartvm sic proceditur. Videtur quòd non in omnibus sit Deo obediendum. Dicitur enim Matth. 9. quòd Dominus duobus cæcis curatis præcepit dicens: Videte ne quis sciat. Illi autem exeuntes diffamauerūt eum per totam terram illam, nec tamen ex hoc inculpantur. ergo videtur quòd non teneamur in omnibus obedire Deo.

¶ 2 Præt. Nullus tenetur aliquid facere contra virtutem: sed inueniuntur quędam præcepta Dei cōtra virtutem, sicut præcepit Abrahæ quòd occideret filium innocentem, vt habetur Genes. 22. & Iudæis, vt furarentur res Aegyptiorū, vt habetur Exod. 11. quæ sunt contra iustitiam. & Osee, quòd acciperet mulierem adulteram, quod est contra castitatē. ergo nō in omnibus est obediendum Deo.

¶ 3 Præt. Quicūque obedit Deo, conformat voluntatem suam voluntati diuinę, etiam in volito; sed non quantum ad omnia tenemur conformare voluntatem nostram voluntati diuinæ in volito, vt supra habitum est. * ergo non in oībus tenet homo Deo obedire.

Sed contra est, quod dicitur Exod. 24. Omnia quęcumque locutus est Dominus faciemus, & erimus obedientes.

Respon. Dicendum, q̄ sicut supradictum est, * ille qui obedit, mouetur per imperium eius cui obedit, sicut res naturales mouentur per suos motores. Sicut aūt Deus est primus motor omnium, quæ naturaliter mouentur, ita etiā est primus motor omnium voluntatum, vt ex supradictis patet. * Et ideo sicut naturali necessitate omnia naturalia subduntur diuinæ motioni, ita etiam quadam necessitate iustitiæ, omnes voluntates tenentur obedire diuino imperio.

Ad primvm ergo dicendū, q̄ Dominus cęcis dixit, vt miraculum occultarent, non quasi intendens eos p virtutē diuini p̄cepti obligare, sed sicut Greg. dicit 19. Moral. † Seruis suis sese sequentibus exemplum dedit, vt ipsi quidem virtutes suas occultare desiderēt, & in vt alii eorum exemplo proficiant, prodantur inuiti.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd sicut Deus nihil operatur contra naturam, quia hoc est natura vnius cuiusq; rei, qđ in ea Deus operatur, vt habetur in glo. ad Rom. 11. * operatur tamen aliquid contra solitum cursum naturæ: ita etiam Deus nihil potest præcipere contra virtutē, quia in hoc principaliter consistit virtus, & rectitudo voluntatis humanę, q̄ Dei voluntati conformetur & eius sequatur imperium, quāmuis sit contra cōsuetum virtutis modum. Secundum hoc ergo præceptum Abrahæ factum, q̄ filium innocentem occideret, non fuit contra iustitiā, quia Deus est actor mortis & vitæ. Similiter nec fuit contra iustitiam q̄ mādauit Iudæis, vt res Aegyptiorū acciperent, quia eius sunt omnia, & cui

¶ *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum quartum.*

In arti. 4. eiusdem quæst. 104. in responsione ad primū, dubium occurrit, an Dominus Iesus vere præceptū fecerit cæcis ne eum manifestarent. Et est ratio dubii, quia si nō intendit præcipere, vt litera dicit, sequitur quòd Euāgelista male expresserit verba Domini dicendo, q̄ præcepit eis. Si aūt intendit præcipere, male ergo exprimitur litera oppositū.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ Dominꝰ Iesus, licet eēt superior, & posset potestate præceptiua vti, in illo tamen actu non est eius vsus, sed vt vnus hominum locutus est ad exemplum aliorū per modū præcipiētis, petēdo ne diuulgaretur. Et superat veritas, quia tanquā vnus homo, quantū ex se erat, volebat vt non manifestaretur: et ad ostendendum veritatem talis intentionis per modum præcipientis loquebatur; & sic omnia consonant.

Infra corp. art. 2. & q. 33. art. 2. ad 1. in corp. & q. 186. art. 8. ad 3.

D. 4. D. 42. Et D. 92. D. 967.

1. 2. q. 94. art. 4.

Art. 5.

q. 104. art. 4.

cui voluerit, dat illa. Similiter etiam non fuit cōtra castitatem præceptum Oseę factum, vt mulierē adulterā acciperet, quia ipse Deus est humanę generationis ordinator: & ille est debitus modus mulieribus vtendi, quem Deus instituit. * Vnde patet q̄ prędicti nec obediendo Deo, nec obedire volendo peccauerunt.

Ad 3ᵐ dicendum, q̄ etsi * non semper teneatur homo velle quod Deus vult, semper tamē tenetur velle quod * Deus vult eum velle. Et hoc homini præcipue innotescit per præceptū diuinum: & ideo tenetur homo in omnibus diuinis præceptis obedire.

¶ *Super Quæstionis ceresimæquartæ Articulum quintum.*

In art. 5. eiusdem 104. q collige exēpta ab obediētia hominis, & vide esse tria. Primo, iussa a superiori. Secundo, interiores animi motus. Tertio, spectantia ad naturam corporis. Restare ergo patet, q̄ in dispositione actuum, & rerum humanarū homo homini subdit debēt prælatis suis in oībus obedire.

¶ 2 Præt. Prælati sunt medij inter Deum & subditos, secundum illud Deute. 5. Ego sequester, & medius fui inter Deum, & vos in tempore illo, vt annuntiarem vobis verba eius: sed ab extremo in extremum non peruenitur, nisi per medium. ergo præcepta prælati sunt reputanda tāquā p̄cepta Dei. Vnde & Apostolo dicit ad Gala. 4. Sicut angelum Dei excepistis me, sicut Christum Iesum. & 1. ad Thes. 2. Cum accepistis a nobis verbū auditus Dei, accepistis illud non ut uerbum hominum, sed sicut vere est, verbum Dei. ergo sicut homo debet Deo obedire in oībus, ita & prælatis.

¶ 3 Præt. Sicut religiosi profitendo, vouent castitatem & paupertatem, ita & obedientiam: sed religiosus tenetur quantum ad omnia seruare castitatem & paupertatem. ergo similiter quantum ad omnia tenetur obedire.

Sed contra est, quod dicitur act. 5. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus: sed quandoque præcepta prælatorum sunt contra Deum. ergo non in omnibus, prælatis est obediendum.

Respon. Dicendum, q̄ sicut dictum est, * obediens mouetur ad imperium præcipientis quadā necessitate iustitiæ, sicut res naturalis mouetur ex virtute sui motoris necessitate naturæ. Quòd autem aliqua res naturalis non moueatur a suo motore potest contingere dupliciter. Vno modo, propter impedimentum quod prouenit ex fortitudine virtutis alterius mouentis: sicut lignum non comburitur ab igne, si fortior vis aquæ impediat. Alio modo, ex defectu ordinis mobilis ad motorē, quia etsi subiiciatur eius actioni quantum ad aliquid, non tamen quantum ad omnia: sicut humor quandoq; subiicitur actioni caloris quantum ad calefieri, non tamen quantum ad exsiccari, siue cōsumi. Similiter ex duobus potest contingere, quòd subditus suo superiori non teneatur in omnibus obedire. Vno modo, propter præceptum maioris potestatis. Vt enim dicitur ad Rom. 13. Super illud, Qui potestati resistunt, ipsi sibi damnationē acquirunt, dicit glos. * Si quid iusserit curator, numquid est tibi faciendum, si contra proconsulem iubeat? Rursum, si quid procōsul iubeat, & aliud imperator, nunquid dubitatur illo contēpto, illi esse seruiēdū? ergo si aliud iperator, aliud Deus iubeat, contempto illo obtemperandum est Deo. Alio modo, non tenetur inferior suo superiori obedire, si ei aliquid præcipiat, in quo ei non subdatur. Dicit enim Seneca in tertio de Beneficiis. * Errat, si quis existimat seruitutem in totum hominem descendere: pars enim mēlior excepta est. Corpora obnoxia sunt & ascripta dominis, mens quidem est sui iuris. Et ideo in his quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo.

Tenetur autem homo homini obedire in his quæ exterius per corpus sunt agenda, in quibus tamen secundum ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo: quia omnes homines natura sunt pares, puta, in his quæ pertinent ad corporis sustentationem, & prolis generationem. Vnde non tenentur nec serui dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate seruanda, aut aliquo alio huiusmodi: sed in his quæ pertinent ad dispositionem actuū, & rerum humanarū tenetur subditus suo superiori obedire secundum rationem superioritatis, sicut miles duci exercitus, in his quæ pertinent ab bellum: seruus domino, in his quæ pertinent ad seruilia opera exequenda: filius patri in his, quæ pertinent ad disciplinam vitæ, & curam domesticā, & sic de aliis.

Sū. q. 69. ar. 3. ad 1. Et infr. q. 18. art. 1. cor. Et 3. dist. 25.

Ad 1. super. Cōtra ram. ordinē. fumit. Aug. contr. fum. to. 6. D. 96.

¶ Altera vero obiectio de iudicio con-

fessorum soluitur dicendo, q̄ confessor non vt homo, sed vt Deus exercet cōfessionis iudicium. Nā quod scit in confessione, non scit vt homo, sed vt Deus. Nec habet simile in quocūque alio actu ecclesiastico. Et ideo nō est mirum, si etiā cogitationes cordis confessoris subduntur, iudicio, sicut subdūtur diuinę legi, quæ vetat concupiscere vxorem, & rem proximi.

¶ Ad secundum dubium dicitur, q̄ vt in litera insinuatur, inter materiā corporis, et actiones alias, ac res possessas, hæc est differētia, q̄ homines ī natura sunt pares, & ideo nullus in alterum imperiū habet ī his quæ sunt naturæ, vt alimētū, operimentum, & generatio: sed in actionibus & rebus, valde impares sumus, dum alii aliis præstant. Et ad hæc disponenda, puniēda, cōpescenda &c. superiores instituuntur. Et ideo in his homo tenetur homini obedire. Ecclesia autem per ieiuniū nō subtrahit alimentum, hoc enim præcipere multo minꝰ posset, quàm virginitatem seruari: sed de tempore, & qualitate alimenti ordinat sic, vt naturæ sustentatio necessaria non tollatur. Et scito Nouitie, q̄ litera dicens, quòd homo non tenetur homini ī istis obedire, intelligitur absolute, & non de homine qui iam se voto proprio obligauit ad hæc, puta, ad virginitatem, & huiusmodi: hi enim tenētur obedire ratione voti. Cum autem audis homines secundum naturam esse pares, intellige non de æqualitate dignitatis, seu nobilitatis, quoniā et ſm animam, & secūdū corpus, vnꝰ alio inuenit nobilior a natura: sed de æqualitate potestatis, quia nullus homo in his quæ ad naturam spectant, habet potestatem super alium.

¶ In responsione ad

tertium eiusdē 5.ar. dubium occurrit,an religiosus teneatur obedire prælato præcipienti ea,in quib⁹ pōt prælatus dispensare,puta, ꝙ comedat carnes,ꝙ loquat̄ in loco silētii,& huiusmodi.Et est rō dubii, quia ex quo facere talia nō est ēm regulā,sed regulæ relaxatio, non tenetur obedire. Ex eo autē quòd prælatus potest relaxare in hoc regulam, sequitur, quòd potest hoc pcipere, sicut alia quę non sunt expressa in regula.

¶ Ad hoc dicit, ꝙ dispēsatio potest fieri dupliciter.Primo, absolute sine causæ discussione,q̄a sic videt prælato superficienus, aut sine cura dispensanti, vt communiter fieri uidetur in istis leuib⁹. Alio modo, cū causę vrgentis discussione, & conclusione. Si prælatus ergo præcipiat aliquid cōtra,uel præter regularem vitam dispensando, primo modo non tenetur subditus obedire, sed debet sequi potius statutū religionis suæ. Et ratio est,quia dispensatio sine causa legitima sufficiente ad relaxationē legis in hoc casu nō est dispēsatio, sed dissipatio, nisi forte dispēsans sit princeps in his quæ sunt pure iuris positiui. Si uero præcipiat aliquid dispensando cum causa legitima,sic tenet subditus obedire.

2.di.44.q.2 a 2.Et quo. 2.art.9.cor.

Et ratio est, quia ex quo accessit legitima dispensatio, op⁹ illud pro tunc nō ē cōtra,aut pter regulā uitā, & ex alia parte subest causa p cipiendi,ut fiat hoc opus propter aliquē finem subordinatū regulari cōuersationi,seu uitæ, ad quā omnia hominis præcepta ordinantur in religiōe,cōsequēs est vt nulla ratione excusetur subditus ab huiusmodi obedientia. Vnde Bernard⁹ in libro de dispensatione, & præcepto inquit. Votum meū non minuat prælatus sine necessitate,

*nst Augu. li.1 quæst. euang.c.23 tom.4.

ADPRIMVM ergo dicendū quòd hoc quod Apostolus dicit, intelligendum est per omnia quātum ad illa quæ pertinent ad ius patriæ, vel dominatiuæ potestatis.

AD 2m dicendum, ꝙ Deo subiicitur homo simpliciter quantum ad omnia & iteriora, & exteriora: & ideo in omnibus ei obedire tenetur.Subditi autē non subiiciuntur suis superioribus quantum ad omnia,sed quantum ad aliqua determinate,& quantum ad illa mediji sunt inter Deum,& subditos. Quantum ad alia vero immediate subduntur Deo,a quo instruuntur per legem naturalem, vel scriptā.

AD 3m dicendū, ꝙ religiosi obedientiā profitentur quātum ad regularē cōuersationē, ēm quā suis prælatis subduntur: & ideo quantū ad illa sola obedire tenentur, q̄ possunt ad regularē cōuersationē pertinere.Et hæc est obediētia sufficiens ad salutem.Si autem etiā in alijs obedire voluerint, hoc pertinebit ad cumulū pfectionis, dum tamen illa non sint contra Deum, aut cōtra professionē regulæ, quia talis obedientia esset illicita. Sic ergo potest triplex obedientia distingui, vna sufficiens ad salutem, quæ.s. obedit in his,ad quæ obligatur: alia perfecta, quæ obedit in omnibus licitis: alia indiscreta, quæ etiam in illicitis obedit.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Christiani teneantur sæcularibus potestatibus obedire.

ADSEXTVM sic ꝓcedit.Vī, ꝙ Christiani nō teneant̄ sæcularib⁹ potestatib⁹ obedire: quia super illud Matth.17.ergo liberi sūt filij, dicit glos.* Si quolibet regno filij illi⁹ regis,q̄ regno illi præfert, sunt liberi, tunc filij regis illius, cui omia regna subduntur, in quolibet regno liberi esse debent: sed Christiani per fidem Christi facti sunt filij Dei, secundum illud Ioannis primo, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, q̄ credunt in nomine eius. ergo non tenentur potestatibus sæcularibus obedire.

¶ 2 Præt. Ad Roma.7.dicitur. Mortificati estis legi p̄ corpus Christi, & loquitur de lege diuina veteris testamenti: sed minor est lex humana, per quā homines sæcularibus potestatibus subdūtur, quàm lex diuina veteris testamenti. ergo multo magis homines per hoc, ꝙ sunt facti membra corporis Christi, liberantur a lege subiectionis

F qua sæcularibus principib⁹ astringebantur.

¶ 3 Præt. Latronibus qui per violentiam opprimunt homines, obedire non tenentur: sed Augustinus dicit in 4. de ciuit. Dei*. Remota iustitia quid sunt regna, nisi magna latrocinia? Cum ergo dominia principum sæcularium plerūque cum iniustitia exerceātur, vel ab aliqua iniusta vsurpatione principatū sumpserint, videtur quòd non sit principibus sæcularib⁹ obediendum a Christianis.

SED CONTRA est, quod dicitur ad Titum 3. Admone illos principibus & potestatibus subditos esse &c. & 1. Petri 2. Subiecti estote oi humanæ creaturæ propter Deum, siue regi, quasi præcellenti: siue ducibus, tamquàm ab eo missis.

RESPON. Dicendum, quòd fides Christi est iustitię principium, & causa, secundum illud Roman. 3. Iustitia Dei per fidem Iesu Christi: & ideo per fidem Christi non tollitur ordo iustitiæ, sed magis firmatur. Ordo autem iustitiæ requirit, vt inferiores suis superioribus obediant: aliter enim non posset humanarum rerum status cōseruari. Et ideo per fidem Christi non excusantur fideles, quin principibus sęcularibus obedire teneātur.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ sicut supra dictū* est, seruit⁹ qua homo homini subiicitur, ad corpus pertinet, nō ad animā, quæ libera manet. Nunc autē in statu huius vitæ per gratiā Christi liberamur a defectibus animæ, non aūt a defectibus corporis, vt patet per Apostolū ad Ro. 7. qui dicit de seipso, ꝙ mēte seruit legi Dei, carne autē legi peccati. Et ideo illi q̄ sūt filij Dei per gratiam, liberi sunt a spirituali seruitute peccati: non autem a seruitute corporali, qua temporalib⁹ dominis tenēt astricti, ut dicit glo. sup illud 1.ad Tim. 6. Quicumq; sunt sub iugo serui &c.

AD 2m dicēdū, ꝙ lex vet⁹ fuit figura noui testamēti, & ideo debuit cessare veritate veniēte. Nō aūt ē simile de lege humana, p quā hō subiicit homini. Et tñ ēt ex lege diuina homo tenet homini obedire.

AD 3m dicendū, quòd principibus sæcularibus intantum homo obedire tenetur, inquantum ordo iustitiæ requirit. Et ideo si non haberent iustum principatū, sed usurpatum, vel si iniusta præcipiāt, nō tenentur eis subditi obedire, nisi forte per accidens, propter vitandum scandalum, vel periculum.

insinuans quòd quādo necessitas adest, pōt platus pcipere.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quartæ Articulū sextum.*

INarti.6. eiusdem 104.q. dubiū occurrit in relpōsione ad primū, de satisfactione responsionis. Nā non satisfacit ar gumēto, quia glosa illa ad literā loquitur de libertate quo ad temporalia, sicut textus loquēs de libertate a tributis, respōsio autem auctoris loquitur de libertate spirituali, & contraria omnino uidetur glosse. Et confirmatur hoc, q̄a glosa illa sūpta ē ex Aug. in quæstio. Euange. vbi ante illa verba dicitur, Dicit filios esse liberos, hoc est, non vectigales, vt patet in catena autea super illo textu.

Liber. a pricipio.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ author satisfacit argumento, exponendo glossam formaliter de filiis Dei, qui tenus sunt filii, & nō quatēn⁹ sunt serui. Et q̄a i hac vita sūt filii quo ad aiam, & remanet seruit⁹ quo ad corp⁹: ideo nō ē itel- ligēda glosa illa nisi de libertate aiæ pro nunc, corporis autē quādo cōpleta erit filiorū libertas. Posset nihilomin⁹ aliter exponi glosa dicēdo, ꝙ p filios regis seu regni æterni nō intelligit oēs Christianos, sed eos qui præsunt in regno quasi filii. Hi aūt sunt episcopi, psbiteri, & q reliquētes oia Christū sequūt, iudicatu ri orbē. Hi em i hoc mūdo tāquā filii regis, ex eorū statu regnū Dei in aliis ppagare fouereq; debēt, & liberi etiam a seruitute temporalium dominorum esse debent. Et hoc Saluatoris doctrinæ consonat, dum Petrum Apostolū liberū insinuat, subiūgēs, Ne scandalizemus eos; solue pro te: & glosse loquenti in hac vita, dum dicit, In quolibet regno terreno liberi esse debent filii regni, sub quo sunt oia regna.

Argum

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis centesimæ quintæ Articulū primum.*

INar.1.q. 105. q̄a iā exposita sunt in quæst. præcedente, quæ i respōsione ad primū dicunt, non oportet immorari: sed in respōsione ad secundum aduerte, ꝙ quia ad quandā excellentiā spectat nō subdi præceptis, eo ꝙ subdi seruitutē importat, iō astutus tentator Euæ, nescens superbā mulieris cōditionē inchoauit. Cur præcepit vobis Deus? vt fastidio præcepti nomē haberet, sicut & habuit.

Sup. q. 69. ar. con.

QVAESTIO CV.

De Inobedientia, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de inobedientia.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrū si peccatū mortale.

¶ Secundo, Vtrum sit grauissimū peccatorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum inobedientia sit peccatum mortale.

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur quòd inobediētia non sit peccatum mortale. Omne enim peccatum est inobedientia, vt patet per diffinitionē Ambrosij* superius positā. Si ergo inobediētia esset peccatū mortale, omne peccatū esset mortale.

Q̄ pręced. ar. arg. 1. Lin. c. 31. a medio.

¶ 2 Præt. Gregor. dicit 31. Moral.* quòd inobedientia oritur ex inani gloria: sed inanis gloria non est peccatum mortale. ergo nec inobedientia.

¶ 3 Præt. Tunc dicitur aliquis esse inobediens, quando superioris præceptum non implet: sed superiores multoties præcepta multiplicant, quæ vix, aut nū quàm omnia possunt obseruari. Si ergo inobediētia esset peccatum mortale, sequeretur quòd homo non posset vitare mortale peccatum, quod est inconueniens. non ergo inobedientia est peccatum mortale.

SED CONTRA est, quòd ad Romanos 1. & secundæ ad Tim. 3. inter alia peccata mortalia computantur parentibus non obedientes.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est*, peccatum mortale est, quod contrariatur charitati, per quam est spiritualis vita. Charitate autem diligitur Deus, & proximus. Exigit autem charitas Dei, vt eius mandatis obediatur, vt supra dictum est†. Et ideo inobedientem esse diuinis præceptis est peccatum mortale, quasi diuinæ dilectioni contrarium. In præceptis autem diuinis continetur, quòd etiam superioribus obediatur. Et ideo etiam inobedientia, qua quis inobediens est præceptis superiorū, est peccatū mortale, quasi diuinæ dilectioni contrariū, ēm illud ad Rom. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Cōtrariat̄ insuper dilectioni proximi, inquātū superiori ꝓximo subtrahit obedientiā, quā ei debet.

9.44.ar.12 & 1.a q.72 ar.5. & q. 88.ar.1. & 2.2.q.104.art. 1.

Li de Para dis.c.8.pa rū ante me dium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa diffinitio Ambrosij† datur de peccato mortali, quod habet pfectā peccati rationē. Peccatū aūt veniale non est inobedientia, quia non est contra præceptū, sed præter præceptum. Nec etiam omne peccatū mortale est inobedientia proprie, & per se loquendo, sed solum tunc, quando aliqs præceptum cōtemnit: q̄a ex fine morales actus speciem habent. Cum aūt facit aliquid cōtra præceptum, nō propter præcepti contemptū, sed propter aliquid aliud, est inobedientia materialiter tantū, sed pertinet formaliter ad aliam speciem peccati.

AD 2m dicendum, quòd inanis gloria appetit manifestationem alicuius excellentiæ. Et quia uidet ad quādā excellentiā pertinere, quòd homo præceptis alterius nō subdatur: inde est quòd inobedientia ex inani gloria oritur. Nihil autem prohibet ex peccato ve-

A niali oriri mortale, cū vēiale sit dispositio ad mortale.

AD 3m dicendum, quòd nullus obligatur ad impossibile: & ideo si tot præcepta prælatus aliquis ingerat, seu iniungat, quòd subditus ea implere nō possit, excusatur a peccato. Et ideo prælati abstinere debent a multitudine præceptorum.

ARTICVLVS II.

Vtrum inobedientia sit grauissimum peccatorum.

ADSECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd inobedientia sit grauissimū peccatū. Dicitur enim 1. Regum 15. Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatriæ nolle acquiescere: sed idolatria est grauissimum peccatum, vt supra habitum est*. ergo inobedientia est grauissimum peccatum.

¶ 2 Præt. Illud peccatū dicitur esse in Spiritumsanctū, p q̄d tolluntur impedimenta peccati, vt supra dictum est: * sed per inobedientiam cōtemnit homo præceptum, quod maxime retrahit hominem a peccando. ergo inobedientia est peccatum in Spiritumsanctum, & ita est grauissimum peccatum.

¶ 3 Præt. Apostolus dicit ad Rom. 5. Quòd p̄ uni⁹ inobediētiā peccatores multi cōstituti sunt: sed causa videtur esse potior effectu. ergo inobedientia videtur esse grauius peccatū, q̄ alia quæ ex ea causant.

SED CONTRA est, quòd grauis⁹ est contemnere præcipientem, q̄ præceptum: sed quędā peccata sūt contra ipsam personam præcipientis, sicut patet de blasphemia, & homicidio. ergo inobedientia nō est grauissimum pecatum.

RESPON. Dicendum, quòd nō omnis inobedientia est æquale peccatum. Potest enim vna inobedientia esse grauior altera dupliciter. Vno modo, ex parte præcipientis. Quamuis enim omnē curā homo apponere debeat ad hoc, quòd cuilibet superiori obediat, tamen magis est debitum quòd homo obediat superiori, quàm inferiori potestati, cuius dignū est, quòd præceptū inferioris prætermittatur, si sit præcepto superioris contrarium. Vnde cōsequens est, quòd quanto superior est ille qui præcipit, tanto ei inobedientem esse sit grauius, & sic inobedientem esse Deo, est grauius quàm inobedientem esse homini. Secundo, ex parte præceptorum. Non enim præcipiens, æqualiter vult impleri oia quæ mandat. Magis n. vnusquisq; præcipiens vult finem,

Opu. 64. c. 11. & Heb. lect. 2.

Q. 94. ar. 3. Q. 14 ar. 2.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quintæ Articulū secundū.*

INarti.2. eiusdem 105. qō. nota primo, q̄ litera inobediētia diuini præcepti grauiꝰ dicitur peccatum, q̄ adulterium ex ipsa ratione inobedientiæ, quia scilicet est peccatum contra Deū, illud vero est peccatū in hominem. Et ex principio corporis articuli manifestat̄ sensus intentus, quòd scilicet intendit de illa inobedientiæ ratione, q̄ se tenet ex parte præcipientis Dei. Nam cum ad præceptum tria concurrant, scilicet præcipientis excellentia, actus præceptus, & ipsum præceptum, author in litera grauitatem inobediētiæ graduat ex duobus primis, scilicet diuersitate præcipientium, & re præcepta: & ex excellentia Dei præcipiētis, inobedientiam diuini præcepti præponit peccato in hominem, ut patet in litera. Quo fit ut præsens litera aut intelligat̄ de ratione causali inobedientiæ, est enim excellētia præcipientis ratio causalis inobedientiæ, ut in q. præcedente art. 2. ad 4. dixit author: aut intelligitur de ratione formali inobedientiæ, qua constituitur i hoc, quod est esse peccatum cōtra Deū, iuxta ibidem a nobis explanata. & licet vterq; sensus in idem deducat, sensus tamen formalis est &c. Declaranda occurrit dein de litera, quia obscura apparet. Scito ergo quòd litera abit loco, Sic ergo oportet secundum diuersos inobedientiæ gradus, incipit applicare ad propositum, & tres, aut quatuor comparationes facere. Prima est inter inobedientiam Dei, & peccatū contra

tra hoſe, ſecluſa Dei inobedientia. Verbi gratia. Inter peccatum quo quis contemnit præceptum Dei, & peccatū quo quis offendit proximum adulterio, homicidio, furto &c. & in hac comparatione dicitur, quòd inobediētia Dei ē grauius peccatum.

Secunda eſt inter inobedientiā Dei, & peccatū contra proximum, incluſa inobedientia Dei. Et in hac comparatione dicitur, quòd adhuc inobediētia eſſet grauius peccatū, ſi tamen in aliquo potiori quàm ſit offenſa illa proximi, præceptum Dei contemneret. Tertia eſt inter peccatum quo contemnitur præcipiens, & peccatum, quo contemnit̄ præceptum. Et hæc, quia tractatur inter hominem & ſuum præceptum, & ſimiliter inter Deum & ſuum præceptum, ideo quatuor dici poſſunt cōparationes. Vna tamen eſt formaliter hæc tertia, & in ea dicitur, quòd grauius ē peccatum quo contemnitur homo præcipiens, puta, deſpectus ſuperioris, q̄ inobedientia. Et ſimiliter grauior eſt blaſphemia, qua cōtemnitur Deus, quā inobedientia præceptorum eius: & hoc etiam ſecluſa a peccato blaſphemiæ inobedientia, hoceſt, cōtemptu præcepti. Hic eſt ſenſus literæ. Et ſic diuerſi gradus inobedientiæ diuerſis aliorum peccatorū gradib⁹ ſunt comparati, vt in litera applicādo propoſuit. Et hinc patet, quibus peccatis quæ inobediētia eſt grauior, & quibus non. Ratio primæ comparationis eſt, quia per ſe loquendo, totum genus peccatorum in Deum excedit totum gen⁹ peccatorum in proximum, cæteris paribꝰ. Inobediētia aūt Dei formaliter eſt peccatum in Deum vt patet, diſtinguendo peccata aut in Deum, aut in ſe, aut & id quod eſt ſibi propinquiūs. Et ideo tāto eſt inobedientia grauior, quanto præceptum quod quis præterit, magis eſt de intentione illius qui præcipit. Et in præceptis quidē Dei manifeſtum eſt, q̄ quanto præceptum datur de meliori, tanto eſt eius inobedientia grauior: quia cū voluntas Dei per ſe feratur ad bonum, quanto aliquid eſt melius, tāto Deus vult illud magis impleri. Vnde qui inobediens eſt præcepto de dilectione Dei, grauius peccat, quàm qui inobediens eſt præcepto de dilectione proximi. Voluntas autem hominis non ſemper magis fertur in melius: & ideo vbi obligamur ex ſolo hominis præcepto, non eſt grauius peccatū ex eo, q̄ maius bonum præteritur, ſed ex eo, quòd præteritur illud, quod eſt magis de intentione præcipientis. Sic ergo oportet ſm diuerſos inobedientiæ gradus diuerſis peccatorum gradibus comparare. Nam inobedientia, qua cōtemnitur Dei præceptum, ex ipſa ratione inobediētiæ grauius eſt peccatum, quàm peccatum quo peccatur in hominem, ſi ſecerneretur inobedientia Dei. Et hoc ideo dico, quia qui cōtra proximum peccat, etiam cōtra Dei præceptū agit. Si tamen in aliquo potiori præceptum Dei contemneret, adhuc peccatū grauius eſſet. Inobedientia autem qua cōtemnitur præceptum hominis, leuior eſt peccato quo contemnitur ipſe præcipiens, quia ex reuerentia præcipientis procedere debet reuerentia præcepti. Et ſimiliter peccatum quod directe pertinet ad contemptū Dei, ſicut blaſphemia, vel aliquid huiuſmodi, grauius eſt ēt ſemota per intellectum inobediētia a peccato, q̄ eſſet illud peccatū, ī quo cōtinetur ſolū Dei præceptū.

Ad primvm ergo dicendum, quòd illa comparatio Samuelis nō eſt æqualitatis, ſed ſimilitudinis: quia inobediētia redundat in cōtemptum Dei, ſicut & idolatria, licet idolatria magis.

Ad 2^m dicendum, q̄ nō omnis inobedientia eſt peccatum in Spiritumſanctum, ſed ſolum illa, cui obſtinatio adhibetur. Non.n. contemptus cuiuſcumque, quod peccatum impedit, conſtituit peccatum in Spiritūſanctum. Alioquin cuiuſlibet boni contemptus eſſet peccatum in Spiritumſanctū, quia per quodlibet bonum poteſt homo impediri a peccato: ſed bonorum illorum contemptus facit peccatum in Spiritumſanctum, quæ directe ducunt ad pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum.

Ad 3^m dicendum, q̄ primum peccatum primi parentis, ex quo in omnes peccatum emanauit, nō fuit inobedientia ſecundum quod eſt ſpeciale peccatum, ſed ſuperbia, ex qua homo ad inobedientiam proceſſit. Vnde Apoſtolus in verbis illis videtur accipere in obedientiam ſecundum quod generaliter ſe habet ad omne peccatum.

proximum. Hæc̄ diſtinctio in præcedenti libro reliquis prælata eſt. Et peccatum tam in ſe, q̄ in proximū cōſtat cōprehendi ſub peccato in hominē, quod minus graue, quàm inobedientiam Dei eſſe in litera dicit. Ratio ſecundæ comparationis eſt inæqualitas rerū præceptarū, vt ſi quis peccet in proximū furto, contemnēdo diuinum præceptum, & aliter inobediens quoque Deo periuret, quia præceptum periurii potius eſt præcepto furti, peior eſt iſta inobedientia, quàm peccatum in proximum cū inobedientia diuina. Ratio vero tertię cōparationis aperta ē in litera: quia præcipiens longe maius quid eſt, quàm ſuū præceptum. Et memēto intelligere terminos formaliter. ſ. de inobedientia formaliter, quæ ſolum eſt, cum quis ideo tranſgreditur, vt faciat cōtra præceptū, vt prius dictum eſt, & in litera habes.

QVAESTIO CVI.

De Gratia, ſiue gratitudine, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de gratia, ſiue gratitudine, & ingratitudine.

Circa gratiā autem quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum gratia ſit ſpecialis virtus ab aliis diſtincta.

¶ Secūdo, Quis teneatur ad maiores gratiarū actiones Deo, vtrū innocens, vel pœnitens.

¶ Tertio, Vtrum ſemper teneatur homo ad gratias pro beneficiis humanis reddendas.

¶ Quarto, Vtrū retributio gratiarum ſit differenda.

¶ Quinto, Vtrum ſit menſuranda ſecundum acceptum beneficium, vel ſecundum dantis affectum.

¶ Sexto, Vtrum oporteat aliquid maius rependere.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum gratia ſit ſpecialis virtus ab aliis diſtincta.

Ad Primvm ſic proceditur. Videtur q̄ gratia nō ſit virtus ſpecialis ab aliis diſtincta. Maxima enim beneficia a Deo, & a parentibus accepimus: ſed honor, quem Deo retribuimus, pertinet ad virtutem religionis: honor autem, quem retribuimus parentibus, pertinet ad virtutem pietatis. ergo gratia, ſiue gratitudo non eſt virtus ab aliis diſtincta. Inducit̄ arti. 2. q. 80. ar. 1. ad 3. con.

¶ 2 Præt. Retributio proportionalis pertinet ad iuſtitiam commutatiuam, vt patet per Philoſo. in 5. Eth. † ſed gratiæ redduntur vt retributio ſit, vt ibidem dicitur. ergo redditio gratiarum, quę pertinet ad gratitudinem, eſt actus iuſtitiæ. non ergo gratitudo eſt ſpecialis virtus ab aliis diſtincta. lib. 5. cap. 4. tom. 3.

¶ 3 Præt. Recompenſatio requiritur ad amicitiam cōſeruandam, vt patet per Philoſo. in 8. & 9. Ethic.* ſed amicitia ſe habet ad omnes virtutes, propter quas homo amatur. ergo gratia, ſiue gratitudo, ad quam pertinet recompenſare beneficia, non eſt ſpecialis virtus. lib. 8. ſent. nulla. lib. 9. tom. 1.

Sed contra eſt, quod Tullius † ponit gratiam, ſpecialem iuſtitię partem. lib. 2. ſenten. fol. 4. finem. Q. inu. 1. & 160. ar. 2.

Respon. Dicendum, q̄ ſicut ſupra dictum eſt, ſm diuerſas cauſas, ex quibus aliquid debetur, neceſſe eſt diuerſificari debiti reddendi rationem; ita tamen q̄ ſemper in maiori, illud quod minus eſt, cōtinetur. Eodē lib. 2. q. 7. in fine, tom. 1.

In

In Deo autem primo & principaliter inuenitur cauſa debiti, eo q̄ ipſe eſt primum principium omnium bonorum noſtrorum. Secundario autem in patre, quia eſt proximum noſtrę generationis, & diſciplinæ principium. Tertio autem in perſona, quæ dignitate ꝓcellit, ex qua communia beneficia procedunt. Quarto autē in aliquo benefactore, a quo aliqua particularia & priuata beneficia percepimus, pro quibus particulariter ei obligamur. Quia ergo non quicquid debemus Deo, vel patri, vel perſonæ dignitate ꝓcellenti, debemus alicui benefactorū, a quo aliquod particulare beneficium recepimus, inde eſt q̄ poſt religionem, qua debitum cultum Deo impendimus, & pietatē, qua colim⁹ parentes, & obſeruantiā, qua colimus perſonas dignitate ꝓcellentes, eſt gratia, ſiue gratitudo, quæ benefactoribus gratiam recompenſat: & diſtinguitur a præmiſſis virtutibus, ſicut quodlibet poſteriorum diſtinguitur a priori, quaſi ab eo deficiens. D. 677.

Ad primvm ergo dicendū, quòd ſicut religio eſt quædā ſuperexcellens pietas, ita eſt & quędā excellens gratia, ſiue gratitudo: unde & gratiarum actio ad Deū ſupra poſita* eſt inter ea, quę ad religionem pertinent. Q. 81. ar. 1. & 7.

Ad 2^m dicendum, q̄ retributio proportionalis pertinet ad iuſtitiam commutatiuam, quando attenditur ſecundum debitum legale, puta, ſi pacto firmetur, vt tantum pro tanto retribuatur; ſed ad virtutem gratiæ, ſiue gratitudinis retributio pertinet, quæ ſit ex ſolo debito honeſtatis, quam ſcilicet aliquis ſponte facit: vnde & gratitudo eſt minus grata ſi ſit coacta, vt Seneca dicit in libro de Beneficijs.

Ad 3^m dicendum, q̄ cum vera amicitia ſupra virtutem fundetur, quicquid eſt virtuti contrarium in amico eſt amicitiæ impeditiuum, & quicquid eſt virtuoſum, eſt amicitiæ prouocatiuum. Et ſecūdum hoc per recompenſationem beneficiorum amicitia conſeruatur, quāmuis recompenſatio beneficiorum ad virtutem gratitudinis ſpecialiter pertineat.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæſextæ Articulum ſecundum.*

Omiſſo primo arti. quæſt. 106. ī titulo 2. art. aduerte, quòd nō eſt quæſtio de quocumq; beneficio præſtito innocenti & pœnitenti, ſed de ipſo beneficio innocentiæ, & pœnitentię, quis eorum teneatur ad maiores gras, innocens p innocētia, an pœnitēs pro pœnitentia.

¶ In corpore articuli eiuſdem aduerte, q̄ donū innocētiæ dicitur in litera donū maius ſecundum ſe quàm pœnitētiæ, cæteris paribus in hoc ſenſu, q̄ ſi iuſtitia innocentis eſt, verbi gratia, vt quatuor, & iuſtitia pœnitētis eſt etiā vt quatuor; & ſola differētia inter iſtos eſt, quia illa eſt iuſtitia innocēs, iſta pœnitēs, tunc recte fit cōparatio inter innocentē & pœnitentē cæteris paribus. Nā ſi iuſtitia innocens, ſecluſa rōne innocētiæ eēt vt decem, & pœnitens vt quatuor, aut ecōuerſo, puerilis eſſet cōparatio. Cū ergo dr, q̄ donū quod datur innocenti eſt abſolute maius cæteris paribꝰ, ſenſus eſt, q̄ ipſa innocentia maius eſt bonum ſm ſe, q̄ ſm ſe adiūctum innocentiæ, q̄ adiunctum pœnitentiæ. lib. 2. cap. 7. ante mediū tom. 1.

¶ In corpore eiuſdē 2. art. dubium occurrit. Primo, quia non videtur verū, q̄ donum innocentiæ ſit maius abſolute, tum quia innocentia negatiōne offenſæ importat, negatio aūt non auget bonitatē rei, licet quandoque ſit illius conditio: tū quia, vt dicitur in 1. Ethicorū, albedo decem dierū non eſt perfectior albedine vnⁱ⁹ diei, ac per hoc innocētia, quæ nihil aliud formaliter dicit, q̄ continuitatē in nō offendēdo, nō eſt maius bonū q̄ iuſtitia æqualis reſtituta.

¶ Dubium occurrit ſecundò, quia nō videtur verum, quòd datum pœnitenti ſit maius huic, q̄ datū innocenti, tum quia exemplum literę nō eſt ſimile, quoniam comparat modicum & magnum datum pauperi, & datū diuiti, præſuppoſito q̄ iſte ſit pauper, & ille diues. Præſens n. quæſtio, licet præſupponat quòd pœnitens fuerit peccator, non tamen præſupponit, quòd alter ſit innocens, & aliquid magnū ei detur, ſed de ipſo dono, quo conſtituitur innocens, quærit. Et eſſet ſimile, ſi diceretur quòd maius eſt modicum quod datur pauperi, quàm ditare aliquem. Et tunc hoc negaretur, quia plus tenet regi ditatus a rege a natiuitate ſua, quàm alius pauperꝰ ſublenatus a neceſſitatibus ſuis: tum q̄ in beneficiis ſuperuenientibꝰ meritis, vel demeritis perſonarum, lib. 3. cap. 1. tom. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum magis teneatur ad gratias reddendas Deo innocens, quàm pœnitens.

Ad Secvndvm ſic proceditur. Videtur q̄ magis teneatur ad gratias reddēdas Deo innocens, quàm pœnitens. Quanto enim aliquis maius donum a Deo percepit, tanto magis ad gratiarum actiones tenet̄: ſed maius eſt donū innocētiæ, q̄ iuſtitiæ reſtitutæ. ergo vī q̄ magis teneat̄ ad gratiarum actionē innocens, q̄ pœnitēs.

¶ 2 Præt. Sicut benefactori debetur gratiarū actio, ita & dilectio; ſed Aug. dicit in 4. Confeſ.* Quis hominū ſuā cogitans infirmitatē, audet viribus ſuis tribuere caſtitatē, atq; innocentiā ſuā, vt minus amet te, quaſi minus fuerit ei neceſſaria miſericordia tua, qua condonas peccata conuerſis ad te? & poſtea ſubdit.* Et ideo tantundē, imo amplius te diligat, q̄a per quē me videt tantis peccatorū meorū lāguoribus exui, per eum ſe videt tātis peccatorum languoribus nō implicari, ergo ēt magis tenet̄ ad gratiā reddēdā innocēs, q̄ pœnitēs.

¶ 3 Præt. Quanto gratuitum beneficium eſt magis continuatū, tāto maior pro eo debetur gratiarum actio; ſed in innocente magis cōtinuatur diuinæ gratiæ beneficiū, quàm in pœnitente, dicit.n. Aug. ibidem.* Gratiæ tuæ deputo, & miſericordiæ tuę, quia peccata mea tamquàm glaciem ſoluiſti: gratiæ tuæ deputo & quæcūque non feci mala. quid.n, facere non potui? Et omnia mihi dimiſſa eſſe fateor, & quæ mea ſponte feci mala, & quæ te duce non feci, ergo magis tenetur ad gratiarum actiones innocens, quàm pœnitens.

Sed contra eſt, qđ dicitur Lucæ 7. Cui plus dimittitur, plus diligit. ergo eadem ratione plus tenetur ad gratiarum actiones.

Respon. dicendum, q̄ actio gratiarum in accipiente reſpicit gratiā dantis. Vnde vbi eſt maior gratia ex parte dantis, ibi requiritur maior gratiarū actio ex parte recipientis. Gratia autem eſt, quia gratis datur: vnde dupliciter pōt eſſe ex parte dantis maior gratia. Vno modo, ex quantitate dati, & hoc modo innocēs tenetur ad maiores gratiarū actiones, quia maiꝰ donū ei datur a Deo, & magis cōtinuatū cæteris paribus, abſolute loquendo. Alio modo, poteſt dici maior gra, quia magis datur gratis: & ſm hoc magis tenet̄ ad gratiarū actiones pœnitens, quàm innocēs, quia magis gratis datur illud quod ei datur à Deo. Cum.n. eſſet dignus pœna, datur ei gratia. Et ſic, licet illud donū, quod datur innocenti, ſit abſolute conſideratum maius, tamen donum, quod datur pœnitēti eſt maius in comparatione ad ipſum: ſicut etiam paruum donum pauperi datum, eſt ei maius quàm diuiti magnū. Et quia actꝰ circa ſingularia ſunt, in his quæ agenda ſunt magis cōſideratur quod eſt hic, vel nūc tale, quàm quod eſt ſimpliciter tale, ſicut Philoſophus dicit in 3. Ethicorum,* de voluntario & inuoluntario. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo teneatur ad gratiarum actiones omni homini benefacienti,

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur q̄ homo nō

rum locum habet comparatio quid maius in se, vel huic: sed in beneficiis constitutiuis ipsarum personarum in bonitate, supposita æqualitate naturæ, non habet locum huiusmodi distinctio, quia quantum est donum in se, tantum est huic cui datur, quem constituit bonum. Ac per hoc cum innocentia constituat innocentem, quantū donum est innocentia secundum se, tātum donum est huic, qui est innocens, & cōsequenter, quia maius donum est in se, vt in ista dicit: ergo maius donum est et huic, cuius oppositū in litera dicitur.

¶ Dubiū tertio occurrit, quia magnitudines duæ doni, quæ in litera explicātur, s. secundum se, vel secūdum proportionem ad eum cui datur, sunt diuersarum rationum, ac per hoc iunctæ simul non faciūt maius, sed multiplex. Sicut longitudo, & latitudo non faciunt maius, sed multiplex quantum. Et secundum hoc donum pœnitentis habēs duas magnitudines, vnā, quia est in se alicuius bonitatis, & in hac exceditur a dono innocentiæ: & alteram ex proportione ad eum cui datur, quia datur inimico qui deberet puniri, & in hac excellit innocentiam, quia innocentia hanc magnitudinem non habet. Sicut superficies parui ssima excedit lineā quantumcūque magnam, quia habet latitudinem, qua linea caret. Secundum hoc, inquam, non deberet concludi, q̄ donum pœnitentis est maius, sed quòd est pluribus modis bonum, q̄ donū innocentiæ. Et consequenter in processu literæ cōmittit sophisma figuræ dictionis, mutādo multa in maius.

¶ Dubium quarto est, quia dato q̄ istæ duæ magnitudines iunctæ simul faciant maius, non apparet, nec probatur q̄ in proposito illa vna magnitudo innocentiæ excedatur ab vtraque simul iuncta in dono pœnitentiæ. Non enim apparet ratio, quare iustitia ut quatuor, verbi gratia, data vtrique, s. innocenti & pœnitenti, sit maius beneficium, quia data demerenti, quàm quia data ad præseruandum ne demereatur: hæc enim conditio videtur magis beneficum animum concedentis ostēdere. In cuius signum dicimus, quòd maius beneficium concessum fuit beatæ Virgini si præseruata est a peccato originali, quàm si mundata est ab illo. Oporteret nāq; i litera probari, quòd ille modus dandi, scilicet magis gratis, sit tanto excellentior, quòd excedat illam maiorem bonitatem, quam habet innocentia in se.

¶ Dubium quinto est, quia ex ratione literæ, videlicet, In his quæ agenda sunt, pensandum est magis id, quod est hic, & nunc, quàm quod absolute conuenit, non habetur intentum authoris. Nec similitudo ex 3. Ethico. est ad propositum, q̄n pensando innocentiam in rerū natura in hoc singulari, puta, in Adam positū, & in eodem iustitiam restitutam per pœnitentiam cæteris paribus, fit consideratio, & iudicium vtriusque hic, & nunc, & respectu huius: & non fit de vno secundū se, & de altero cōsiderationibus circunstantiis actualiter concurrentibus, vt de voluntario, & inuoluntario in 3. Eth. fit. Est ergo vitium æquiuocationis in litera, de ly secundum se, seu in se, vt capitur in proposito, & vt capitur in 3. Ethi. Nam in 3. Eth. capitur secūdum se, hoc est, non consideratis circunstantiis actualiter tunc interuenientibus: hic vero capitur secundum se, vt distinguitur contra secundum quid. Nam quod non est maius nisi huic, non est maius nisi secundum quid.

¶ Dubiū sexto principale est, quia falsa videtur conclusio huius articuli, videlicet, Pœnitens tenetur ad maiores gratias, quàm innocens, cæteris paribus: quoniam innocentia est melior, & magis dilecta a Deo, vt in prima parte, quæst. 20. ar. 4. ad quartum, author dixit, ac per hoc cōstituit hunc hominem meliorem, & magis dilectū a Deo q̄ pœnitens sit. Alioquin effectus, formalis separaretur a forma, si bonitas melior nō constituet meliorem habentem, & consequenter magis ad gratiarum actiones obligatum. Tanto namque magis quis gratias agere debet, quanto melior est factus a Deo. Et sic litera istius articuli concludens q̄ omnibus consideratis pœnitens magis tenetur quàm innocens, non permanet solida: quoniam omnibus consideratis innocēs actua liter est melior, & magis dilectus a Deo, & supra pœnitentem in vniuerso locandus, ac per hoc ad maiores gratias tenetur quàm

pœnitens. Et confirmatur, quia author in tertio sententiarum distinct. 32. arti. 5. quæst. 2. ad tertium dicit, quòd liberare inimicum, quàmuis sit maius respectu illius qui liberatur, non tamen est maius simpliciter. Cuius oppositum hic concluditur.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quòd innocentia & pœnitentia se habēt sicut sanitas nō interrupta, & sanitas reparata, & cæteris paribus sumptæ, puta, q̄ tanta sit sanitas reparata in isto, quāta est sanitas in altero conseruata, possunt dupliciter considerari. Primo, vt sunt in genere bonorum: secundo, vt sunt in genere donorū, seu beneficiorū. Si primo modo sumantur, sic innocentia excellit, & importat dignitatē irrecuperabilē, sicut virginitas. Vnde quantumcūque peccator resurgat p̄ pœnitentiam ad tātam, vel maiorem charitatem, numquàm tamen resurget ad tantam dignitatem: & propter istam dignitatem innocentia constituit hunc hominem meliorem, & magis dilectum a Deo. Si autem considerentur secundo modo, sic dico duo. Primo, quòd pœnitentia simpliciter excellit, quia est maius donum quàm innocentia: secundo, quòd innocentia est maius donum in se. Hæc sit manifestātur. Donum dupliciter, vt in litera distinguitur, dicitur magnum, vel secundum quantitatem rei quæ datur, & sic innocentia est maius donum: & propterea dictum est, quòd est maius donum in se. Nam consideratis duabus quantitatibus, scilicet boni innocentiæ, & boni pœnitentiæ, maior est quantitas innocentiæ quàm pœnitentiæ: sicut comparatis virginitate, & castitate viduali, maior inuenitur virginitas, propter quod in litera dicitur, quòd est maius donum, & magis continuatum. Vel secundum quantitatem proportionalem, referēdo scilicet donum pœnitentiæ huic supposito male merito de Deo, & donum innocentiæ illi alteri supposito non male merito: & sic maius donum inuenitur pœnitentia quàm innocentia, quia pœnitentia est maius donum huic, quàm sit donum innocentiæ illi, ut in literæ exemplo manifestatur. Et quoniam esse maius donum proportionaliter cōstituit maius donum simpliciter, sicut eleemosyna, vel oblatio maior proportionaliter, ex Domini sententia est maior simpliciter, vt patet de vecula Luc. 21. de qua dixit Dominꝰ quòd plus omnibus obtulit: ideo pœnitentia dicitur simpliciter donū maius. Simile namque est in proposito, nisi quòd ibi est sermo de quantitate proportionali respectu dantis, hic vero respectu recipientis: sed hoc non variat veritatem intentam. Nam sicut in illis oblationibus si comparemus duo minuta, & argentum oblatum ab aliis secundum suas quantitates, sic constat quòd alii plus dederunt quàm vidua: sed si spectemus ad proportiones hinc & inde, videbis quòd minutum fuit plus viduę, quàm argentum alteri: & quia vidua obtulit plus sibi, quàm quicūque alius sibi, iudicatur a Domino simpliciter q̄ plus omnibus obtulit: Ita in proposito, vt iam dictum est, si ad pœnitentiam & innocentiā respiciamus quantæ sint, maior inuenitur innocentia: sed si spectemus ad proportiones horum donorum ad eos quibus dantur, sic, cum plus sit pœnitentiæ donum huic malemerito de Deo, q̄ innocentiæ illi: ideo simpliciter concludendum est, quòd pœnitentiæ donum est maius. Et quia gratiarum actio directe respōdet quantitati doni, quatenus donum est, ideo concluditur quòd simpliciter loquendo, pœnitens plus tenetur ad gratiarum actiones. Hæc est intentio literæ: & (vt singulis dubiis respondendo patebit) huc omnia tendunt.

¶ Ad primum ergo dubium dicitur, q̄ innocentia non est negatio, sed dignitas est negationem interruptionis exigens, & ideo bonitatem auget.

¶ Ad obiectionem aūt ex 4. Ethi. dicitur, quòd licet sanitas decē dierum non sit maior sanitas intensiue, vt Aristot. ibi intēdit, est tamen maius bonum, quàm sanitas vnius diei. Duratio namque, & non interruptio, licet nō augeant rationem specificam formæ, cuius sunt extraneæ conditiones, augent tamen rationem transcendentem, sub qua comprehenduntur. Duratio namque est quædam bonitas, & quoddam donum, ac magnum beneficium. Et propterea augent rationem boni, & doni, ac beneficii. Et ideo sanitas

sanitas vt quatuor conseruata, licet non sit maior sanitas quàm æqualis sanitas restaurata, est tamen maius donum ex hoc ipso, quòd est maior extensiue extensione durationis. Et simile est de innocentia, quæ continuationem sanitatis animæ importat, quod videlicet, est maius bonum simpliciter, quàm pœnitentia, & est maius donum in se, q̄ pœnitentia in se.

¶ Ad secundum vero dubium dicitur, quòd datum pœnitentiæ esse maius huic, q̄ datum innocēti, clare patet. Et ad primam obiectionē dicitur, quòd exemplum literæ currit. Nam sicut in exemplo sunt duo data, videlicet paruum, & magnum, & duæ personæ quibus datur, videlicet pauper & diues ita in proposito sunt duo data, videlicet pœnitentia, quæ est vt paruum quid, & innocentia, quę est quid magnum, & præsupponuntur duæ personæ, videlicet, male meritæ de Deo, quæ est vt pauper, & non male meritæ, quæ est vt dines. Datus namque innocentia simpliciter & absolute, præsuppositæ (ordine naturæ saltem) personæ non male meritæ, vtpote quæ nunquàm offendisse supponitur, quæ sola est susceptiua doni innocentiæ totalis, quod Dico propter innocentiam secundū partem, scilicet a peccato actuali tantum: in quo sensu appellamus innocētes paruulos occisos ab Herode in Christi natiuitate.

¶ Ad secundam vero obiectionem dicitur, quòd vtrumque horum beneficiorum est superueniens non meritis & demeritis, sed demeritis & non demeritis personarum. Et hæc distinctio personarum secundum demeritum, vel nō demeritum sufficit ad distinguendū in beneficiis magnitudinē in se, vel huic: et sic est in proposito, vt patet ex dictis. Vnde falsum est, q̄ quanto maius est in se, quàm aliud in se, tanto maius est, huic q̄ aliud illi alteri.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd aliud est esse magnitudines diuersarum rationum, vt sunt linea, & superficies: & aliud est magnitudines attendi secundum diuersa, vt si magnitudo caloris attendatur secundum subiectum, vel secundum agens. Et in proposito duæ magnitudines, scilicet rei in se, & in comparatione ad alterum, non sunt diuersarum rationum sic, sed attenduntur secundum diuersa, scilicet, secundum quantitatem suam, & secundum proportionem ad alterum: et vna istarum superueniens alteri facit maius, vel minus. Ducatus enim aureus secundum se est quoddam bonum vile paruæ quantitatis, relatus autem ad pauperem mendicum fit de paruo magnum, & forte maximum bonum vtile illi: relatus autem ad regem, pro nihilo habetur. Nullus ergo est error, si paruum in se donum, magnum dicitur relatum ad malemeritū de Deo: nec est verum, quòd donum innocentiæ, nullam habeat magnitudinem relatum ad eū cui datur, quoniam gratis datur huic, ac per hoc habeat duas magnitudines, alteram in se, secundum quam est tantæ bonitatis: alteram in proportione ad eum cui datur pro quanto gratis, & non ex debito datur illi, cui datur. Nullum igitur sophisma in litera committitur, nec mutatur maius in multa, aut econuerso: sed quantum proportionatum sic vni, comparatur quanto sic proportionato alteri in ratione doni, quod eorum maius.

¶ Ad quartum dubium dicitur, quòd falsa est imaginatio in argumento, dum quærit, quòd magnitudo innocentiæ absolute debeat excedi ab vtraque simul iuncta magnitudine pœnitentiæ. Non versatur hoc in quæstione, vt patet in exemplo allato de oblatione viduæ. Nam cum dicitur, quòd vidua plus obtulit q̄ alii, non comparamus vtramque quantitatem oblationis viduæ quantitati absolute pecuniæ oblatæ ab aliis, sed vtraque vnius vtrique alterius, vt vna informatur altera, hoc est, quantitatē minuti, vt substernitur relationi ad viduam quantitati aurei, vt subsit relationi ad diuitem, vt patet ex uerbis Domini, Luc. 21. Reddit enim rationem, quare vidua obtulit plus, quia obtulit sibi necessarium, alii autem minus, quia sibi superfluum obtulerunt: ubi apparet quòd quantitas excessa est quantitas aurei non absolute sumpta, sed vt relata est relationi superflui ad dantem. Et sic in proposito donum innocentiæ non absolute, sed relatum ad eum cui datur, dicitur excedi à dono pœnitentiæ non absolute, sed relato ad male meritum de Deo, cui datur: et hoc est verum. Nec obstat exemplum de præseruatione beatæ Virginis, tum quia persona illa, cui donum præseruationis concessum secundum aliquos fuit, erat obnoxia peccato ex vi carnis sue per propagationem immediate genitam, & consequenter donū tale fuit etiam redemptiuum, & liberatiuum personæ. Ac per hoc ex conditione miserabili personæ donū illud redditur maius, quàm in se sit. Non sic autem in innocentia accidit, vbi persona non supponitur obnoxia peccato, quàmuis potens peccare: tum quia in casu illo diceretur, quòd beata Virgo accepisset maius beneficium secundum quantitatem beneficii, sed non maius sibi, ita quòd mundata a peccato recepit maius sibi, præseruata autem recepisset maius non sibi, sed absolute: & ideo fuisset melior, dignior, & magis dilecta a Deo.

¶ 6 Præt. Nullus debet pro alio facere, quod ei non expedit, sed est ei nocuum: sed quandoque contingit, quòd recompensatio beneficij est nociua, vel inutilis ei, cui recōpensatur. ergo non est semper beneficium recōpensandum per gratiarum actionem.

SED CONTRA est, quod dicitur contingit, quòd benefactor mutatur de virtute in vitium, & sic videtur quòd ei honeste recompensari non potest. Quandoque etiam ille qui accepit beneficium, pauper est, & omnino recompensare non potest. ergo videtur quòd non semper teneatur homo ad gratiarum recompensationem.

Dicitur quòd duplici ter. Vno modo, secundum se, hoc est nuda, secundum id tantum quod sunt: et sic donum innocentiæ inuenitur maius, et quod conuenit alicui hoc modo, vocatur in 3. Ethicorum conuenire illi absolute. Alio modo, prout actualiter in rerum natura exercentur, hoc est, vt sunt vestita tali relatione, seu proportione ad talem personam, vel finem: et sic donum pœnitentiæ inuenitur maius, quoniam sumendo ex una parte donum innocentiæ vestitum propotione ad eum cui datur, ex alia parte donum pœnitentiæ vestitum proportione ad eum cui datur, inuenitur quòd donum pœnitentiæ est maius huic, quàm donum innocentiæ illi, quia maius est male merito donum charitatis, vt quatuor, quàm non male merito idem donum cum dignitate innocentiæ, quoniam ille est in contraria dispositione ad tale donū, iste nō. Et quoniam hoc esse maius donum huic, quàm illud illi, est esse maius donū consideratis donis, prout sunt actualiter in actu exercito vestita suis relationibus ad singularia: ideo concluditur donum pœnitentiæ esse maius, simpliciter loquendo. Et quia q̄d cōuenit alicui hoc modo, distinguitur in 3. Eth. cōtra id, q̄d cōuenit ei absolute cōsiderato, ideo optimē é processus literę.

¶ Ad sextum dubium, quod est principale, dicitur quòd verum est quòd innocens, cæteris paribus, est magis dilectus a Deo, & melior, & in superiori sede locandus, & habet maius bonum a Deo, quàm pœnitens, & maius donum secundum se, quàm pœnitens: sed quia habet minus donum sibi, ideo minus tenetur ad gratiarum actiones, quàm pœnitens. Ita quòd penes aliud attenditur quantitas vinculi ad gratiarum actiones, & penes aliud quantitas bonitatis, & dilectionis Dei in istis, scilicet innocente, & pœnitente. Nā quantitas bonitatis & dilectionis Dei attenditur penes magnitudinem rei, quam in se habet: ille enim est melior, qui maiorem habet bonitatē, & idem magis diligitur a Deo. Sed quantitas gratitudinis attenditur penes magnitudinem doni relati ad eum, cui datur. Ille enim tenetur esse plus gratus, q̄ plus sibi recipit. Et quia magnitudo ista in proportione consistēs, crescit ex demerito personæ cui datur, ideo non est mirandum, si minus bonus magis tenetur ad gratiarum actiones, cuius signū manifestum est, quòd quanto quis ad æqualem charitatē ex peior restaru resurgit, tanto maius donum recipit, & tanto magis tenetur ad gratiarum actiones, & non tamen propterea est melior. Notanter autem dixi, in istis, quia simpliciter loquendo, quanto quis est melior, tanto magis tenetur ad gratiarum actiones Deo, a quo est omne bonū: sed in istis, scilicet pœnitente, & innocente, inuenitur aliter per accidens, seu ratione materiæ, quia scilicet pœnitentiæ donum augetur ex demerito personæ cui datur. Et propterea author specialem quæstionem mouit de gratitudine maiore inter istos: et hinc patet quàm bona fuerit distinctio præposita de his quæ dantur, vt sunt in genere bonorum, uel vt sunt in genere donorum. Non ergo contradicūt sibi inuicem dicta authoris. Sed alibi docuit innocentem simpliciter esse meliorem, & magis dilectum quàm pœnitentem, cæteris paribus: hic vero docet pœnitētem recipere maius donum simpliciter, & plus teneri ad gratiarum actiones Deo, quæ stare simul patet. Et propterea nomine doni hic authorem vsum fuisse perspice, & vide q̄ doctior seipso author fuerit hic, q̄ in 4. sententiarum. dist. 22. qō. 1. art. 2. q. 2. vbi adhuc nō penetrauerat pœnitētiā esse simpliciter maius donum pœnitenti, q̄ innocentis huic. Cum his tñ intellige, q̄ proprie & exacte loquendo, innocens tenetur minus ad gratiarum actionem, sic tamen, quòd tenetur ad maiores gratias agendas. Pœnitens vero sic tenetur magis ad gratiarum actionem, quòd tamen non tenetur ad maiores gratias agendas. Vt sic ex parte beneficiati modus vinculi respondeat modo dādi ex parte dantis: & quantitas gratiarum respōdeat quantitati rei datæ a donante. Patet namque in litera, q̄ secundum hæc duo magnificatur gratia donantis, & quòd pœnitenti magis gratis datur, innocenti vero maior gratia datur.

primæ ad Thes. vlti. In omnibus gratias agite.

cap. 1. decli nãdo ad fi nem.

RESPON. Dicendum, quòd omnis effectus naturaliter ad suam causam conuertitur, Vnde Dionys. dicit 3. cap. de diui. no.* quòd Deus omnia in se conuertit, tamquàm omnium causa. Semper enim oportet quòd effectus ordinetur ad finem agentis. Manifestum est autem quòd benefactor, inquantũ huiusmodi, est causa beneficiati. Et ideo naturalis ordo requirit, vt ille q̃ suscepit beneficium, per gratiarum recompensationẽ conuertatur ad benefactorem secũdum modũ vtriusque. Et sicut de patre dictum est supra,* benefactori q̃dem inquantum huiusmodi debetur honor & reuerẽtia, eo quòd habet rationem principij: sed per accidẽs debetur ei subuentio, vel sustentatio, si indigeat.

Q. 101. art. 2. & q̃. 31. ar. 3.

lib. 5. ca. 9. parũ a prin cipio.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd sicut Seneca dicit in lib. de Beneficijs,* Sicut non est liberalis qui sibi donat, nec clemens qui sibi ignoscit, nec misericors q̃ malis suis tangitur, sed qui alijs: ita etiã nemo sibiipsi beneficiũ dat, sed naturę suæ paret, quæ mouet ad refutanda nociua, & ad appetenda proficua. Vnde in his, quæ sunt ad seipsum, nõ habet locum gratitudo, & ingratitudo. Non. n. potest homo sibi aliquid denegare, nisi sibi retinendo. Metaphorice tamen illa, quæ ad alterum proprie dicuntur, accipiuntur in his quę sunt ad seipsum, sicut de iustitia dicit Philosoph⁹ in 5. Ethicorum,* inquantum scilicet accipiuntur diuersæ partes hominis, sicut diuersæ personæ.

lib. 5. ca. vl. tom. 5.

AD 2ᵐ dicendum, quòd boni animi est, vt magis attẽdatur ad bonum, quàm ad malum. Et ideo si aliquis beneficium dedit non eo modo quo debuit, non ideo debet recipiens a gratiarum actione cessare: minus tamen quàm si modo debito præstitisset, quia etiam beneficiũ minus est: quia vt Seneca dicit in lib. de Beneficiis.* Multum celeritas fecit, multum abstulit mora.

lib. 2. ca 6. in fi ne capi tis. † lib. 6. c. 12. circa me dium.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ sicut Seneca dicit in sexto de Beneficijs.† Multum interest, vtrum aliquis beneficiũ nobis det sua causa, an sua & nostra. Ille qui totus ad se spectat, & nobis prodest, quia & aliter sibi prodesse non potest, eo mihi loco habendus videtur, quo qui pecori suo pabulum prospicit, si me in consortiũ admiserit: si duos cogitauit, ingratus sum & iniustus, nisi gaudeã hoc illi profuisse, quod proderat mihi. Summæ malignitatis est non vocare hoc beneficium, nisi quod dantem aliquo incommodo afficit.

lib. 3. c. 21. in princip.

AD 4ᵐ dicendum, q̃ sicut Seneca dicit in tertio de Beneficijs.* Quãdiu seruus præstat quod a seruo exigi solet, ministerium est: ubi plusquàm a seruo necesse est, beneficium est. Vbi enim in affectum amici tẽdit, incipit vocari beneficium. Et ideo etiam seruis vltra debitum facientibus gratiæ sunt habendæ.

K

AD 5ᵐ dicendum, quòd etiam pauper ingratus non est, si faciat quod possit. Sicut enim beneficium magis in affectu consistit, quàm in effectu: ita etiam recompensatio magis in affectu consistit. Vnde Seneca dicit, in secundo de Beneficijs.* Qui grate beneficium accipit, primam eius pensionem soluit. Quòd grate autẽ ad nos beneficia peruenerint, indicemus effusis affectibus: quod non ipso tantum audiente, sed vbique testemur. Et ex hoc patet, quòd quantumcũque in felicitate existenti potest recompensatio beneficij fieri p exhibitionem reuerentiæ, & honoris. Vnde Philosophus dicit, in 8. Ethicorum,* quòd superexcellenti quidem habet fieri honoris retributio, indigenti autẽ retributio lucri. Et Seneca dicit in 5. de Beneficiis†, Multa sunt per quæ quicquid debemus, reddere & felicibus possumus, fidele consilium, assidua cõuersatio,

lib. 2. c. 22. in fine illi⁹.

lib. 8. c. vlt. circa me dium, to. 5. † videtur in ferri ex ca. 33. lib. 5.

F sermo communis, & sine adulatione iocũdus. Et ideõ nõ oportet, vt homo optet indigentiam eius, seu miseriam, qui beneficium dedit ad hoc, quòd beneficium recompensetur: quia vt Seneca dicit in 6. de Beneficijs.* Si hoc ei optares, cuius nullum beneficium haberes, inhumanum erat votum: quanto inhumãius ei optas, cui beneficiũ debes? Si autem ille qui beneficium dedit, in peius mutatus est, debet tamen sibi fieri recompensatio secũdum statum ipsius, vt scilicet ad virtutem reducatur, si sit possibile. Si autem sit insanabilis propter malitiam, tũc alter est effectus quàm prius erat: & ideo non debetur ei recompensatio beneficij sicut prius, & tamen quantum fieri potest salua honestate, memoria debet haberi præstiti beneficij, vt patet per Philosophum in 9. Ethicorum†.

lib. 6. c. 1 fine. lib. 9. ca. tom. 5. † in fine ad prima 5 sarg.

AD 6ᵐ dicendum, quòd sicut dictum est,* recompensatio beneficij præcipue pendet ex affectu: & ideo eo modo debet recompensatio fieri, quo magis sit vtilis. Si tamen postea per eius incuriam in damnũ ipsius vertatur, non imputatur recompensanti, vt Seneca dicit in 6. de Beneficiis.* Reddendum mihi est, non seruandum cum reddidero, ac tuendum.

lib. 6. c. 3 paulo p cipio.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum homo debeat statim beneficium recompensare.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̃ homo debeat statim beneficium recompẽsare. Illa enim quæ debemus sine certo termino, tenemur restituere statim: sed nõ est aliquis terminus præscriptus recompensationi beneficiorum, quæ tamẽ cadit sub debito, vt dictum est.* ergo tenetur homo statim beneficium recompensare. Arg. prin

¶ 2 Præt. Quanto aliquod bonum sit ex maiori animi feruore, tanto videtur esse laudabilius: sed ex feruore animi videtur procedere, quòd homo nullas moras adhibeat in faciẽdo quod debet. ergo videtur esse laudabilius, quòd statim homo beneficium reddat. lia. c. 7. circa principi.

¶ 3 Præt. Seneca dicit in 2. de Beneficijs,* quòd proprium benefactoris est libenter, & cito facere: sed recompensatio debet beneficium adæquare, ergo debet statim recompensare. lia. nec circa

SED CONTRA est, quod Seneca dicit in 4. de Beneficiis.* Qui festinat reddere, non animum habet grati hominis, sed debitoris. lib. 4. fine illius.

RESPON. Dicendum, quòd sicut in beneficio dando duo considerantur, scilicet affectus, & donum: ita etiam hæc duo considerantur in recompẽsatione beneficij, & quantum quidem ad effectum recompensatio statim fieri debet. Vnde Seneca dicit in secundo de Beneficiis.* Vis reddere beneficiũ? accipe benigne. Quãtum tũ ad donum, debet expectari tempus, quo recompensatio sit benefactori opportuna. Si autẽ nõ conuenienti tempore statim velit aliquis munus pro munere reddere, non videtur esse virtuosa recompensatio, sed inuita. Vt enim Seneca dicit in 4. de Beneficijs.* Qui nimis cito cupit soluere, inuitus debet, & qui inuitus debet, ingratus est. lib. 4. ne fin

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ debitum legale est statim soluendum, alioquin non esset conseruata iustitiæ æqualitas, si vnus retineret rem alterius absq; eius voluntate: sed debitum morale dependet ex honestate debentis. Et ideo oportet reddi debito tẽpore secundum quod exigit rectitudo virtutis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd feruor voluntatis

A non est virtuosus, nisi sit ratione ordinatus. Et ideo si aliquis ex feruore animi præoccupet debitum tempus, non erit laudandus.

AD 3ᵐ dicendum, quòd beneficia etiam sunt opportuno tempore danda: & tunc non est amplius tardandum, cum opportunum tempus aduenerit. Et idẽ etiã obseruari oportet in beneficiorũ recõpensatione.

¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum quintum.*

RRTICVLVS V.

Vtrum gratiarum actio sit attendenda secundum affectum beneficiantis, an secundum effectum.

Supra ar. 3. ad 5. & 6. et infra ar. 5. ad 8.

IN art. 5. eiusdem 106. qõnis dubiũ occurrit, quia diuersæ virtutes oportet quòd habeant actus sub diuersis formalibus rationibus. Ac per hoc male in litera dicitur, quòd recompensatio beneficii secundum eandẽ rationẽ, scilicet, affectum dantis, spectat ad duas virtutes, scilicet gratiam, & amicitiã honesti.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ aliud est loqui de rationibus formalib⁹ adæquatis ipsis virtutibus, & aliud de aliqua vna particulari ratione contenta subadæquata. Oportet nãque omnẽ actum vnius virtutis esse alteribus rationis ab actu alterius, loquendo de ratione formali adæquata virtutis. Sed non oportet hoc, loquendo de aliqua ratione particulari: quoniam stat quòd vna particularis ratio contineatur materialiter sub forma li ratione vtriusque virtutis. Vnde in proposito, quãuis gratia & amicitia conueniant in hac causa recompẽsandi beneficium, videlicet in affectu dantis, sub diuersa tamẽ ratione vtraq; hoc facit. Nam amicitia honesti hoc facit in ordine ad amicum simpliciter, & absolute: gratia autem ad benefactorem vt sic. Amicitiæ nãq; obiectum est ipse proximus absolute: gratiæ aũt non, sed beneficium, seu benefactor vt sic. Nec te moueat, q̃ author amicitiam virtutem appellauit, loquens non de amicitia quæponit inferius pars iustitiæ, vocata affabilitas, sed de amicitia honesti, de qua é

B

¶ 2 Præt. Gratia quæ recõpensat beneficia, est pars iustitiæ: sed iustitia respicit æqualitatẽ dati & accepti. ergo in gratiarũ recompensatione attendendus est magis effectus, q̃ affectus beneficiantis.

C

¶ 3 Præt. Nullus potest attendere ad id, quod ignorat: sed solus Deus cognoscit interiorem affectũ. ergo non potest fieri gratiæ recompensatio secundum affectum.

SED CONTRA est, quod Seneca dicit i primo de Beneficiis.* Nõnumquàm magis nos obligat qui dedit parua magnifice, qui exiguũ tribuit, sed libenter.

D

RESPON. Dicendum, q̃ recompẽsatio beneficii potest ad tres virtutes pertinere, scilicet, ad iustitiã, ad gratiam, & ad amicitiam. Ad iustitiam quidem pertinet, quando recompẽsatio habet rationẽ debiti legalis, sicut i mutuo, & aliis huiusmodi: & in tali recompensatio debet attendi secundum quantitatem dati. Ad amicitiam autem pertinet recompẽsatio beneficii, & similiter ad virtutem gratiæ secundũ quod habet rationem debiti moralis, aliter tamen & aliter. Nam in recompensatione amicitiæ oportet respectum haberi ad amicitiæ causam. Vnde in amicitia vtilis debet recompensatio fieri secundum vtilitatem, quam quis ex beneficio consecutus est. In amicitia autem honesti debet in recompensatione haberi respectus ad electionẽ, siue ad affectum dantis, quia hoc præcipue requiritur ad virtutem, vt dicitur in 8. Ethic.* Et similiter, quia gratia respicit beneficium secundũ quod est gratis impensum, quod quidem pertinet ad affectum: ideo etiam gratiæ recompensatio attendit magis affectum dãtis, q̃ effectũ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ omnis actus moralis ex voluntate dependet. Vnde beneficium secundum quod est laudabile, prout ei gratiæ recompensatio debetur, materialiter quidem consistit in effectu, sed formaliter & principaliter in voluntate. Vnde Seneca dicit in primo de Beneficiis.* Beneficium nõ in eo qd fit, aut datur consistit, sed in ipso dãtis, aut faciẽtis animo.

AD 2ᵐ dicendum, quòd gratia est pars iustitiæ, non quidem sicut species generis, sed per quandam reductionem ad genus iustitiæ, vt supra dictum est.† Vnde non oportet quòd eadem ratio debiti attendatur in vtraque virtute.

AD 3ᵐ dicendum, quòd affectũ hominis per se quidem solus Deus videt, sed secundum quod per aliqua signa manifestatur, potest etiã ipsum homo cognoscere. Et hoc modo affectus beneficiãtis cognoscitur ex ipso modo, quo beneficiũ tribuitur, puta, quia gaudenter, & prõpte aliquis beneficiũ impẽdit.

ARTICVLVS VI.

Vtrum oporteat aliquem plus exhibere in recompensatione, quàm susceperit in beneficio.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non oporteat aliquem plus exhibere in recompensatione, quàm susceperit in beneficio. Quibusdam enim, sicut parentibus, nec etiam æqualis recõpensatio fieri potest, sicut Philosophus dicit in 8. Ethic*. sed virtus non conatur ad impossibile. non ergo gratiæ recompensatio tendit ad aliquid maius. Infra q. 107 ar. 2. cor. li. 8. circa fi nem lib. to mo. 5.

¶ 2 Præte. Si aliquis plus recompensat, quàm in beneficio acceperit, ex hoc ipso quasi aliquid de nouo dat: sed ad beneficium de nouo datũ tenetur hõ gratiam recõpensare. ergo ille qui primo beneficium dederat, tenebit aliquid maius recõpensare, & sic procederet in infinitũ: sed virtus nõ conatur ad infinitũ, quia infinitũ aufert naturã boni, vt dr in 2. Meta.* ergo gratiæ recompensatio nõ debet excedere acceptũ beneficiũ. lib. 2. tex 8. tom. 3.

E

¶ 3 Præt. Iustitia in æqualitate consistit: sed maius, est quidam æqualitatis excessus. cũ ergo in qualibet virtute excessus sit vitiosus, videt q̃ recõpensare aliquid maiꝰ accepto bñficio sit vitiosum, & iustitiæ oppositũ.

SED CONTRA est, qđ Philosophus dicit in 5. Eth.* Referamur oportet ei qui gratiam fecit, & rursum ipsum recipere: quod quidem fit, dum aliquid maius retribuitur. ergo recompensatio debet tẽdere ad hoc, quòd aliquid maius faciat. li 5. cap. 5. paulo post pricipium, tom. 5.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut dictum† est, recompensatio gratiæ respicit beneficium secundum voluntatem benefacientis. In quo quidẽ præcipue hoc commendabile videtur, q̃ gratis beneficium contulit, ad quod non tenebatur: et ideo qui beneficium accepit, ad hoc obligat ex debito honestatis, vt similiter aliqd dubium an sit virt⁹, vt patet 8. Eth. Vtitur enim author in verbis positione dicente, quòd amicitia est virt⁹. Vel qa amicitia saltem est cum virtute, idem protulit iudiciũ de virtute, & de conseqũte ad virtutem. Amicitia nanq; est virtus, aut cũ virtute. Et propterea põt dici virtus concomitanter, quia virtutẽ consequitur. Et nota demum ex litera practicam negotiatorum, q̃ si grati esse debent, quantum lucri sibi accesserit ex beneficio amicitiæ vellis, cõsiderare debent. Quo fit vt qui ad quantitatẽ lucri respiciendo remunerant, supponant benefactorem vtilitatis gratia beneficium præstitisse absque pacto &c. Nam si honesti gratia beneficiũ collatũ supponerent, non metirentur propriũ lucrum in recompẽsando beneficium, sed affectum benefactoris. Et hæc de tota hac quæst. cum dictis i quæst. sequẽti dicta sufficiant. li. 1. c. 6. circa princ. q. 80. Art. præce. & ar. 3.

gratis

¶ *Super Quæstionis centesimæseptimæ Articulum primum.*

IN quæst. 107. & specialiter in artic. 3. dubium occurrit circa dictum authoris ibi videlicet. Potest tamen contingere, q talis ingratitudo sit peccatū mortale vel propter interiorē cōtemptū, vel propter conditionem eius quod subtrahitur. Et est dubii ratio multiplex, Tū quia ly talis ingratitudo refert ingratitudinē, de qua immediate ante sermo habetur. s. quæ illud nō tribuit debitum, ad quod non tenet. Constat namque, q hō non peccat mortaliter ex hoc quòd non addit beneficio recepto. Satis est. n. ad euitandum mortale peccatū reddere æquiualens. Tum quia etiam reddere æquiualens particulari benefactori non obligat, pluſquā reddere debitam obedientiam superiori: sed non adimplens præceptū superioris citra contemptum, non peccat mortaliter peccato inobedientiæ. ergo non gratus citra contemptū beneficii, & benefactoris, quāuis omittat reddere quod debet, multo minꝰ peccat mortaliter peccato ingratitudinis. Consistit enim formaliter ingratitudo in contemptu beneficij, sicut inobedientia in cōtemptu præcepti. Tum quia per illa verba literę, videlicet, Propter conditionem eius quod subtrahitur, q̄d ex necessitate debetur beneficio simpliciter, vel in casu: author intendit, q̄ omissio omnis rei, quæ ex necessitate debetur beneficio simpliciter, aut in casu, est peccatum mortale. & hoc videtur valde absonū: q̄n̄ sequeretur q̄ liquis omitteret honorare, aut reuereri benefactorem, peccaret mortaliter. Et tenet sequela ex articulo 3. præcedentis quæstionis, vbi dicitur, quòd benefactori inquantum huiusmodi, debetur honor & reuerentia, eo q̄ habet rationē principii, per accidens autem subuentio, si indigeat. Falsitas aūt consequentis probatur ex eo, quòd liquis etiam omittit honorare patrem, aut Principem, absque contemptu tamen, sic n. loquimur, nō peccat mortaliter. Et tū constat quòd peius est pietatem, aut obseruantiam omittere, quàm gratitudinem, vt patet ex 1. artic. præcedentis quæstionis. Aut author non intendit quòd omissio omnis rei debitæ ex necessitate benefico, sed q̄ omissio alicuius rei necessario debitæ benefico illius. s. quæ talis est cōditionis, q̄ eius omissio priuationē charitatis infert, mortale peccatum est. Et tunc restat sub dubio quæ est ista conditio rei ex necessitate benefico debitæ simpliciter, puta, honōris, aut reuerentiæ. Non enim apparet. Tum quia ingratitudo, vt in litera dicitur in respōsione ad secundum articuli primi quæstionis præcedentis, non est contra debitum legale, sed solummodo contra debitum honestatis. Sed omittere id q̄d solum ex honestate est debitum, quāuis minus bonum sit, peccatum tamen mortale non videtur. Et cōfirmatur, quia si esset mortale peccatū, esset peccatum cōtra proximum: & cum consistat in subtractione, oporteret q̄ consisteret in læsione proximi in aliquo notabili ad hoc, q̄ esset peccatū mortale ex suo genere: sicut cætera vitia, quæ proximū lædunt, vt patet de cōtumelia, detractione &c. In nullo aūt notabili apparet lædi proximū ab ingrato per sola omissionem citra contemptum.

¶ In eodem articulo dubium aliud occurrit, circa subiunctā differētiam, videlicet, quòd ingratitudo proueniens ex peccato mortali habet perfectam ingratitudinis rationem: quæ vero prouenit ex veniali, imperfectam, quòd intendit author. Nam aut loquitur de ingratitudine formaliter, aut materialiter, si formaliter, nulla est differentia: quia ex qualicumq; peccato pueniat ingratitudo formalis, habet perfectam rationem ingratitudinis, vt patet, si materialiter, falsum dicitur q̄ ingratitudo proueniens ex mortali habet perfectam ingratitudinis rationem. Nam perfecta ingratitudinis ratio non habetur sine eo quod cōplet rationem formalem ingratitudinis. Sicut nec habetur perfecta ratio nauis, si materia tantum habeatur sine forma ipsius nauis, vt patet.

¶ Ad horum euidentiam sciendum est, q̄ ingratitudo dupliciter sumitur, scilicet, formaliter, & sic est solummodo contemptus beneficii, seu benefactoris: sicut inobedientia & contemptus præcepti, vt ex articulo 2. in responsione ad primum habes. Et præterea ingratus formaliter ille solus è, qui ex contemptu omittit retribuere, aut laudare, aut reminisci, vel committit aliquid cōtra benefactorem. Et hoc membrum, scilicet, ingratitudo formaliter, exprimitur in litera hac ibi, Propter interiorem contemptum. Et quia contemptus beneficii, vel benefactoris directe contrariatur virtuti gratitudinis, & tollit charitatem, ex qua tenemur diligere benefactorē, ideo ingratitudo formaliter videtur de genere suo peccatū mortale. Potest tamen esse veniale propter imperfectionem actus vel ex parte actus, puta, q̄ primus motus, vel ex parte materiæ, puta, quia in re minima, vt de furto dicimus. Contemptus enim in re minima, non est cōtemptus, sicut furtum rei minimæ, quia minima, non est furtū. Secus autem si nō ideo quia minima res est, furatur quis, aut cōtemnit, iuxta illud Luc. Qui infidelis est in minimo, & in magno infidelis erit. Alio modo sumitur materialiter, & tā omissio triplex in litera numerata, scilicet retributionis in opere, locutione, & memoria, quàm commissio etiam triplex in opere, locutione, & æstimatione, ingratitudo est. Et hoc membrum in litera hac tangitur per totum residuū corporis articuli, vt distinguitur contra cōtemptū interiorē. Ita q̄ author in hoc huius articuli corpore semper loquitur de ingratitudine materialiter, nisi cum loquitur de contemptu: quia tunc loquitur de ingratitudine formaliter, & intēdit quòd ingratitudo formaliter est peccatum mortale, vt dictum est: materialiter autem nō, nisi ex cōditione omissi, aut cōmissi, hoc est, si omissum est talis cōditionis, vt eius subtractio sit mortale peccatum contra proximum. uerbi gratia. Socrates exposuit se mortis periculo, vt me liberaret. Ego autem eundem in mortis periculo positum possum eruere, & negligens ipsum eruere, sino ipsum occidi. Et similiter si benefactorem meum vulnero, aut contumelia afficio.

¶ In his enim, & similibus omissionibus, & cōmissionibus, ea q̄ omittuntur, aut committūtur, sunt talis conditionis, quòd ingratitudinem, materialiter tñ, manifeste ingerunt. sicut quodlibet peccatū mortale respectu Dei, ingratitudinem annexā habet peccatoris. Vnde sicut superius dictū est, q̄ detrahens materialiter tñ, nō peccat mortaliter, nisi ex cōditione mali prolati, q̄d videlicet est notabiliter læsiuū famę proximi: vt liquis de bene reputata muliere, ex loquacitate publicaret eius secretū adulterium: ita nūc dī, q̄ ingrat⁹ materialiter, nō peccat mortaliter, nisi ex cōditione omissi, aut cōmissi, q̄d videlicet notabiliter lædit proximū. Et quia hæc erat intentio authoris, ideo statim subiungit differētiam inter ingratitudinem consequentem peccatum mortale, & veniale.

Hæc tia, quæ est virtus cardinalis, attendit ur æqualitas rerum, ita in gratitudine attendit æqualitas voluntatū: vt. s. sicut ex prōptitudine voluntatis beneficium aliquis exhibuit, ad quod nō tenebat, ita etiam ille qui suscepit beneficiū, aliquid supra debitum recompenset.

QVAESTIO CVII.

De Ingratitudine, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de ingratitudine.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ingratitudo semper sit peccatum.

¶ Secundo, Vtrum ingratitudo sit peccatum speciale.

¶ Tertio, Vtrum omnis ingratitudo sit peccatum mortale.

¶ Quarto, Vtrum ingratis sint beneficia subtrahenda.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ingratitudo sit semper peccatū.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in gratitudo

gratis impendat. Non autem videtur gratis, aliquid impendere, nisi excedat quantitatem accepti beneficii: quia quandiu recompensat minus, vel æquale, non videt facere gratis, sed reddere q̄d accepit: et ideo grāe recōpēsatio semper tēdit, vt p̄ suo posse aliq̄d maiꝰ retribuat.

AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ sicut dictū est, * in recōpensatione beneficii magis est considerandus affectus, quàm effectus. Si ergo consideremus effectū beneficii, quod filius à parentibus accepit, scilicet, esse, & viuere, nihil æquale filius re compensare potest, vt Philosophus dicit. * Si autem attendamus ad ipsam voluntatem dantis, & retribuētis, sic potest filius aliquid maius patri retribuere, vt Seneca dicit in 3. de Beneficiis. † Si tamen nō posset, sufficeret ad gratitudinem recompensandi voluntas.

AD 2ᵐ dicendum, quòd debitum gratitudinis ex charitate deriuatur, quæ quanto plus soluitur, tanto magis debetur, secundum illud ad Rom. 13. Nemini quicquā debeatis, nisi vt inuicē diligatis: et ideo non est inconueniens, si obligatio gratitudinis ītermīabilis sit.

AD 3ᵐ dicendum, q̄ sicut in iusti

In corp. & art. 3. ad 5. & 6.

Li 8. Ethi. c. vlt. tom. 5. † lib. 3. cap. 11. & 17.

non semper sit peccatum. dicit enim Seneca in 3. de beneficijs*, quòd ingratus est, qui non reddit beneficiū: sed quandoque aliquis non posset recompensare beneficium, nisi peccando, puta, si auxiliatus est homini ad peccandum. cum ergo abstinere a peccato nō sit peccatum, videtur q̄ ingratitudo non semper sit peccatum.

¶ 2 Præt. Omne peccatum est in potestate peccantis, quia secundū

Aug. * nullus peccat in eo, quod vitare non potest: sed quandoque non est in potestate peccantis ingratitudinem uitare, puta, cū non habet unde reddat, obliuio etiam non est in potestate nostra, cum tamen Seneca dicat in 3. de beneficijs, * quòd ingratissimus omniū est qui oblitus est. ergo ingratitudo non semper est peccatum.

¶ 3 Præt. Non videtur peccare, qui non vult aliquid debere, secundū

Li. 3. de lib. arb. c. 17. Et lib. 1. retract. c. 9. ante medium tom. 1.

Li. 3. c. 1. in med. illius.

Hanamque differentia ad materiam ingratitudinis spectat, de qua author ratiocinatur in litera, alio tamen ordine: quia primo distinxit modos ingratitudinis, scilicet vel per omissionem, vel per commissionem. Et subdiuisit ly per omissionem, ratione materiæ, quæ omitti potest, in duo membra. s. vel per omissionem debiti, ad q̄d tamen

Phil. 3. cap. 2. circa medium.

gratus non tenet ex necessitate vt adæquet beneficium, sed vt habundet, iuxta determinata in art. 6. q. præcedētis: vel per omissionem debiti, ad quòd gratus tenetur ex necessitate vt adæquet beneficiū. Et primo quidem, author determinat simpliciter, q̄ ingratus per solam omissionem debiti superexcrescentis nō peccat mortaliter, sed venialiter. Secundo, quòd ingratus per omissionem debiti necessarii ad adæquandum, peccare potest mortaliter dupliciter vel propter interiorem contemptum, vel propter conditionem omissi. Tertio, quòd ingratus per commissionem potest peccare mortaliter propter conditionem commissi. Et tu subintellige, quòd multo magis propter contemptum potest peccare mortaliter quàm omittens, quanto contemptus ducens ad committendum, peior est omittente tantum. Et quia hoc manifeste sequebatur ex dictis de contemptu omissionis; ideo tacuit hoc litera.

¶ Ad primam ergo obiectionem dicitur, quòd ly talis ingratitudo, non refert ingratitudinem superexcrescentiæ, de qua negauerat litera mortale, & concluserat venialē peccatum: sed refert primum membrum diuisionis, scilicet ingratitudinem per solam omissionem, de qua quia dixerat, & manifestauerat quòd non semper est peccatum mortale, modo subiungit, quòd potest esse mortale peccatum vel propter contemptum interiorem, vel propter conditionem &c.

¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, quòd vtiq; verum est, quòd sicut inobedientia formaliter consistit in contemptu, ita & ingratitudo: sed quemadmodum inobedientia materialiter inuenitur mortale peccatum propter cōditionem eius quod præteritur, puta, quia est contra Deum, vel proximum, vt patet in periurio, & adulterio: ita ingratitudo inuenitur materialiter quandoque mortale peccatum propter conditionem eius quod omittitur, vel committitur: simile namque accidit vtrobique.

¶ Ad tertiam vero obiectionem dicitur, q̄ author per illa verba intendit secundam partem diuisiuæ propositæ, videlicet, quòd omissio alicuius necessario debiti benefactori potest esse peccatū mortale. Et determinatur in litera, quod est illud aliquod, cum dicitur, Propter cōditionem eius &c. Pro cuius pleniori notitia, nota, q̄ quia particularis benefactor est etiam nobis proximus, ideo debetur ei & quod proximo, & q̄d benefactori. Ita q̄ tria ei debet qui suscepit beneficiū, s. id q̄d debet ei vt proximo, & q̄d ei debet vt benefactori, vt adæquet beneficium susceptum, & id quod eidem debet vt aliquid plus exhibeat, vt sic fiat quædam adæquatio voluntatum. Hoc tertium in litera dicitur superexcrescens debitum, & distinguitur contra necessario debitum, q̄d ex necessitate debitum continet tam primū, q̄ secundū. Quemadmodum n. ea quę communiter proximis debemus, filius magis debet patri, q̄ aliis: ita beneficiatus magis debet benefactori ea, quæ communiter debentur proximis, q̄ aliis. Et quemadmodum impietatis materialiter est cōmissum in patrem quodcunq; crimen: ita ingratitudinis materialiter est omissum quodcumq; debitum benefactori, quomodocumq; ei debeatur. Nō intendit ergo author specialiter de honoris & reuerentiæ omissione, quæ debentur per se benefactori, sed de omissione cuiuscumq; ex necessitate quomodolibet debiti benefactori. Et docet, q̄ talis conditionis potest esse, id q̄d omittitur, q̄ erit p̄ctm mortale, vt patet: cum omittitur illud bonū proximi, ad q̄d de necessitate salutis tenet q̄lis exhibēdū benefactori simpliciter, vt est cōis amor: vel in casu, vt est subuentio. Declarat aūt hanc esse intentionem ibi & ex eo, q̄ de ingratitudine materialiter loquitur, & cōstat hæc oīa esse materiā ingratitudinis: & ex eo q̄ pas iudiciū in litera subiungitur de ingratitudine per commissionem alio modo &c. & concludit. Et hoc et secundum cōditionem eius quod agitur, quandoq; est p̄ctm mortale, & q̄q; veniale. Ieuis. n. offensa benefactoris ingratitudinem venialem habet annexam.

¶ Ad quartam demum obiectionem dicitur, q̄ vt in q. 80. superius didicimus, debitum morale est duplex, quoddam sine quo honestas morum non saluatur: quoddam ad bene esse. Et vt ibi patet, gratitudo spectat ad debitum morale primo modo, sicut et veritas, & fidelitas. Violatio aūt hmōi debiti, ut prædictū est, potest fieri dupliciter, materialiter, vel formaliter. Et materialiter quidem non est p̄ctm mortale, nisi conditio eius quod debetur, trahat in mortale, puta, q̄ est in notabile proximi nocumētum. Formaliter autem non videtur regulam generalem habere: quia quandoq; cōsistit in actu contra dilectionem proximi, & quādoque non, vt patet de mendacio. In proposito tamen, quia ingratitudo formaliter consistit in actu contemptus benefactoris, ideo ex genere suo videtur mortale peccatum. Vnde superius, cum de iudicio temerario tractaretur, didicimus q̄ inquantum non est sine contemptu proximi, peccatū mortale est. Ex hoc ergo q̄ contemptus benefactoris contrariatur dilectioni, quam ex necessitate charitatis illi debemus, ingratitudo formaliter peccatum mortale est. Iuxta litera ponitur, dum dicitur, quòd propter interiorem contemptum omissio est peccatum mortale. Et cum quæritur, quid tollit proximo ingratitudo formaliter, respondetur q̄ tollit amorem illi debitum, & honorem. Et hæc non qualitercumq; tollit, sed contemnendo, quo contemptu committit in benefactorem actu interiore, dum saltem ideo non vult retribuere, vt velit contra benefactorem. Sicut. n. contemptus præcepti est velle facere, vel omittere vt sit contra præceptum, ita contemptus beneficii, vt sic, ac proinde benefactoris est velle facere, vel omittere vt sit contra benefactorem, q̄d ex suo genere sonat contrarium actui dilectioni benefactoris, ac per hoc Dei, vel proximi iniuriam importare videtur, qui benefactor est. Ad idem. n. vitium ingratitudinis spectat contemptus beneficii, & benefactoris, sicut ad eandem virtutem gratitudinis spectat vtrumque, cuius oppositum dictum est contingere in obedientia, quia contemptus præcepti spectat ad inobedientiam: contemptus aūt illius qui præcipit, spectat ad obseruantiæ, vel pietatis contraria, & hmōi. Et ratio est, quia illi qui præcipiunt, speciali gaudent prærogatiua, vt Deus, pater, princeps, quibus proprias sibi vēdicant virtutes maiores, virtute respiciente eorum præceptum: sed particulares personæ quæ benefaciunt, nullam supponuntur habere specialem prærogatiuam vltra hoc, quòd beneficium conferunt.

¶ Ad dubium secundum potest dici, quòd vtroq; modo sumitur ingratitudo, & sensus in idem redit. Nam potest dici q̄ sumitur ingratitudo materialiter, & q̄ ingratitudo materialiter tunc dī habere perfectā rationem ingratitudinis, q̄n̄ habet perfecte materiā ingratitudinis. Et quia p̄ctm mortale est perfecta materia ingratitudinis, ueniale autem non: ideo ingratitudo consequens mortale dicitur perfecta, alia imperfecta, & secundū quid. Et potest dici, q̄ sumitur ingratitudo formaliter, sed non simpliciter, sed quo ad materiam: quia ex peccato mortali habetur perfecta ratio ingratitudinis ex parte materiæ, ex ueniali non. Prima tñ expositio magis literę cōsonat. Et debes scire, q̄ ingratitudo formaliter, dupliciter inuenitur, uel i propria specie, uel eleuata in superiori specie: sicut potentia calefactiua inuenitur formaliter in calore, & in luce. Ingratitudo formaliter in pròpria specie est uitiū, quo quis ingratus est particulari benefactori, & opponitur directe uirtuti gratiæ. Ingratitudo aūt formaliter eleuata in genius uitiū, continet mō sub uno, mō sub altero uitio. Nā respectu beneficii diuini continet sub irreligiositate, quæ opponit religioni, ad quā spectat gratias agere Deo. Respectu uero beneficii paterni cōtinet sub impietate, quæ opponit pietati, cuius est patri debitas gratias agere. Respectu vero principū spectat ad uitiū cōtrariū obseruantię, cuius est principibus gratias debitas reddere. Vnde quicūq; horū contēnit beneficiū, ingratus formaliter dī, & est, sed non ēm unā rōnē: quia alius ēm rationē irreligiositatis, alius secundū rationē impietatis &c. Et hanc doctrinā colligere potes ab authore pluries repetēte, q̄ religio est excellenter pietas &c. Et specialiter in 1. artic. præcedentis quæstio. ubi loquens de his quatuor uirtutibus, scilicet religione, pietate, obseruantia, & gratia, dixit quòd posterior distinguitur a priori, ut deficiens ab ea: quoniam prior includit quod est posterioris. Nam religio dum colit Deum ut patrem, habet quod est pietatis: & pietas dum colit patrem ut principium gubernationis, habet quod est obseruatiæ: & obseruantia dū colit principes ut benefacto-

nefactores, habet qđ est gratię & per cõsequens dũ contemnunt beneficia Dei, patris, principis, aut particularis benefactoris diuersæ sunt ingratitudines formaliter, vt declaratũ est. Ingratitudo quoq; materialiter ĩ omnibus, quæ materia ingratitudinis, quomodolibet sumptæ, esse possunt, inuenitur. Et talis ingratitudo, circũstantia ponitur peccati illius, quod materia est ingratitudinis, & non ad specię ingratitudinis, sed ad speciem illius peccati, cuius est circunstantia spectat, vt in art. vlt. q. 88. tertiæ partis, author docet. Notare quoque debes, quantum profecerit author, qui in 4. sen. dis. 22. q. 1. ar. 2. q. 1. posuit ingratitudinem opponi iustitię. Hic autem in art. 2. opponi dicit eã gratiæ. Cum enim gratia sit pars potẽtialis iustitiæ, id quod ibi toti attribuit, hic proprie illius parti tribuit, quia ad distinctam cognitionẽ partis peruenit.

illud Apostoli ad Ro. 13. Nemini quicquàm debeatis: sed qui inuitus debet, ingratus est, vt Seneca dicit in 4. de Beneficijs. *ergo non semper ingratitudo est peccatum,

SED CONTRA est, ꝙ 2. ad Tim. 3. ingratitudo connumeratur alijs peccatis, cum dicitur. Parentibus non obedientes, ingrati, scelesti.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut dictum est, *debitum gratitudinis est quoddam debitum honestatis, quam virtus requirit. Ex hoc autẽ aliquid est peccatum, quòd repugnat virtuti: unde manifestum est ꝙ omnis ingratitudo est peccatũ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ gratitudo respicit beneficium. Ille autem qui alicui auxiliatur ad peccandum, nõ confert beneficiũ, sed magis nocumentum: & ideo nõ debetur ei gratiarum actio, nisi forte propter voluntatem bonã, si sit deceptus, dum credidit adiuuare ad bonũ, & adiuuit ad peccandum. Et tunc non debetur talis recompensatio, vt adiuuetur ad peccandum: quia hoc non esset recõpensare bonum, sed malum, quod contrariatur gratitudini.

AD 2^m dicendum, ꝙ nullus ꝓp impotentiam reddendi, ab ingratitudine excusatur, ex quo ad debitum gratitudinis reddendũ sufficit sola voluntas, vt dictum est.* Obliuio aũt beneficij ad ingratitudinem pertinet, nõ quidẽ illa, quæ prouenit ex naturali defectu, qui non subiacet voluntati, sed illa quæ ex negligentia prouenit. Vt. n. dicit Seneca in 3. de benefi. *Apparet illũ nõ sæpe de reddendo cogitasse, cui obrepserit obliuio.

AD 3^m dicendum, quòd debitum gratitudinis ex debito amoris deriuatur, a quo nullus debet velle absolui. Vnde quòd aliquis inuitus hoc debitum debeat, videtur prouenire ex defectu amoris ad eum, qui beneficium dedit.

ARTICVLVS II.

Vtrum ingratitudo sit speciale peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd ingratitudo non sit speciale peccatum. Quicũque enim peccat, contra Deum agit, qui est summus benefactor: sed hoc pertinet ad ingratitudinem. ergo ingratitudo non est speciale peccatum.

¶ 2 Præt. Nullum speciale peccatum sub diuersis peccatorum generibus continetur: sed diuersis peccatorum generibus potest aliquis esse ingratus, puta, si quis benefactori detrahat, si quis furetur, vel aliquid aliud huiusmodi contra eum committat. ergo ingratitudo non est speciale peccatum.

¶ 3 Præt. Seneca dicit in 3. de beneficijs. *Ingratus est qui dissimulat, ingratior est qui non reddit, & ingratissimus omnium qui oblitus est: sed ista non videntur ad vnam peccati speciem pertinere. ergo ingratitudo non est speciale peccatum.

SED CONTRA est, quòd ingratitudo opponitur gratitudini, siue gratiæ, quæ est specialis virtus. ergo est speciale peccatum.

RESPON. Dicendum, ꝙ omne vitium ex defectu virtutis nominatur, qui magis virtuti opponitur: sicut illiberalitas magis opponitur liberalitati, quàm prodigalitas. Potest aũt virtuti gratitudinis aliquod vitium opponi per excessum, puta, si recompensatio beneficij fiat uel pro quibus non debet, uel citius, q̃ debet, ut ex dictis patet: †sed magis opponitur gratitudini vitium, qđ est per defectum, quia virtus gratitudinis, vt supra habitum est, *in aliquid amplius tendit: & ideo proprie ingratitudo nominatur ex gratitudinis defectu. Omnis aũt defectus, seu priuatio speciem sortitur secundum habitum oppositũ. Differũt .n. cęcitas, & surditas fm differentiã visus, & auditus. Vnde sicut gratitudo, vel gratia est vna specialis virtus, ita et ingratitudo est vnum speciale pctm: habetñ diuersos gradus secũdum ordinem eorum quæ ad gratitudinem requiruntur. In qua primum est, ꝙ homo acceptum beneficium recognoscat: secũdum est, ꝙ laudet & gratias agat: tertium est, ꝙ retribuat prolòco, & tempore secundum suã facultatem. Sed quia qđ est vltimũ generatione, est primũ in resolutione, ideo primus ingratitudinis gradus est, vt homo beneficium nõ retribuat: secundus est, vt dissimulet, quasi nõ demonstrans se beneficium accepisse: tertium & grauissimũ est, ꝙ nõ recognoscat siue per obliuionẽ, siue quocũq; alio modo. Et quia in affirmatione posita intelligitur negatio, ideo ad primum ingratitudinis gradum pertinet, ꝙ aliquis retribuat mala pro bonis: ad secundum quod beneficium vituperet: ad tertium, quòd beneficium, quasi maleficium reputet.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in quolibet peccato est materialis ingratitudo ad Deum, inquantum scilicet facit homo aliquid, quod potest ad ingratitudinem pertinere. Formaliter autem ingratitudo est, quãdo actualiter beneficium contemnitur: & hoc est speciale peccatum.

AD 2^m dicendum, ꝙ nihil prohibet formalem rõnẽ alicuius specialis peccati in pluribus peccatorũ generibus materialiter inueniri: & secundũ hoc in multis generibus peccatorũ inuenitur ingratitudinis ratio.

AD 3^m dicendum, quòd illa tria non sunt diuersæ species, sed diuersi gradus vnius specialis peccati.

ARTICVLVS III.

Vtrum ingratitudo semper sit peccatum mortale.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ ingratitudo semper sit pctm̃ mortale. Deo. n. maxime debet aliquis esse gratus: sed peccando venialiter homo non est ingratus Deo, alioquin oẽs hoies essent ingrati. ergo nulla ingratitudo est pctm̃ veniale.

¶ 2 Præt. Ex hoc aliquod peccatum est mortale, quòd contrariatur charitati, vt supra dictum est: * sed ingratitudo contrariatur charitati, ex qua procedit debitum gratitudinis, vt supra dictum est. †ergo ingratitudo semper est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Seneca dicit in 2. de beneficijs. *Hæc beneficij est lex, alter statim obliuiſci debet dati, alteri memor esse accepti: sed propter hoc, vt videtur, debet obliuiſci, vt lateat eum peccatum recipientis, si contingat eum esse ingratum, quod non oporteret si ingratitudo esset leue peccatum. ergo ingratitudo semper est peccatum mortale.

SED CONTRA est, quòd nulli est danda via peccandi mortaliter: sed sicut Seneca dicit ibidẽ. * Interdũ qui iuuatur, fallendus est vt habeat, nec a quo accepit sciat, qđ videtur viã ingratitudinis recipienti præbere. ergo ingratitudo non semper est pctm̃ mortale.

RESPON. Dicendũ, ꝙ sicut ex supradictis patet, * ingratus dicitur aliquis dupliciter. Vno modo, per solam omissionem, puta, quia non recognoscit, vel non laudat, vel non retribuit vices pro beneficio accepto. Et hoc nõ semper est pctm̃ mortale: quia, vt supra dictum est, * debitum gratitudinis est, vt homo etiã aliquid liberaliter tribuat, ad quod nõ tenetur: & ideo illud prætermittit, non peccat mortaliter. Est tñ peccatum veniale: quia hoc prouenit ex negligẽtia quadam, aut ex aliqua indispositione hominis ad virtutem. Potest tñ contingere, ꝙ etiam talis ingratitudo sit mortale pctm̃ vel pp interiorem contemptum, vel ętiã pp conditionem eius qđ subtrahitur, quod ex necessitate debetur beneficio siue simpliciter, siue in aliquo necessitatis casu. Alio modo, dicitur aliquis ingratus, quia non solum prætermittit implere gratitudinis debitum, sed etiam contrarium agit: & hoc etiã secundum conditionem eius quod agitur quandoq; est peccatum mortale, quandoq; veniale. Sciendum tamen ꝙ ingratitudo, quæ prouenit ex peccato mortali, habet perfectã ingratitudinis rationem: illa vero, quæ prouenit ex peccato veniali, imperfectam.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ per peccatum veniale non est aliquis ingratus Deo secundum perfectam ingratitudinis rationem. Habet tñ aliquid ingratitudinis, inquantum peccatum veniale tollit aliquem actũ virtutis, per quẽ homo Deo obsequitur.

AD 2^m dicendum, quòd ingratitudo, quæ est cum peccato veniali, non est contraria charitati, sed est prætet ipsam: quia non tollit habitum charitatis, sed aliquem actum ipsius excludit.

AD 3^m dicendum, quòd idem Seneca dicit in 7. de beneficijs. * Errat, siquis æstimat cum dicimus eum qui beneficiũ dedit, obliuiſci oportere, excutere nos illi memoriam rei, præsertim honestissimæ. Cum ergo dicimus, meminisse non debet, hoc volumus intelligi, prædicare non debet, nec iactare.

AD 4^m dicendum, quòd ille qui ignorat beneficiũ, non est ingratus si beneficiũ non recompenset, dummodo sit paratus recompensare si nosset. Est autem laudabile quandoque, vt ille cui prouidetur, beneficium ignoret, tum propter inanis gloriæ vitationem, sicut beatus Nicolaus aurum furtim in domũ proijciens vitare voluit humanum fauorem: tum etiam quia in hoc ipso amplius beneficium facit, quòd confulit verecundiæ eius, qui beneficium accipit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ingratis sint beneficia subtrahenda.

AD QVARTVM sic proceditur. Vĩ ꝙ ingratis sint beneficia subtrahenda. Dicitur. n. Sap. 26. Ingrati spes tamquã hibernalis glacies tabescet: non aũt eius spes tabesceret, si nõ esset ei beneficium subtrahendum. ergo sunt subtrahẽda beneficia ingratis.

¶ 2 Præt. Nullus debet alteri præbere occasionem peccãdi: sed ingratus beneficiũ recipiẽs sumit occasionẽ ingratitudinis. ergo non est ingrato beneficiũ dandũ.

¶ 3 Præt. In quo quis peccat, per hoc & torquetur, vt dicitur Sapien. 11. sed ille qui ingratus est beneficio accepto, peccat contra beneficium. ergo est beneficio priuandus.

SED CONTRA est, qđ dicitur Luc. 6. ꝙ Altissimus benignus est super ingratos, & malos: sed eius ꝓ imitationem nos filios esse oportet, vt ibidem dicitur. ergo non debemus ingratis beneficia subtrahere.

RESPON. Dicendum, ꝙ circa ingratum duo considerãda sunt. Primo, quid est ꝙ ipse dignus sit pati, & sic certum est, quòd meretur beneficij subtractionem. Alio modo, considerandum est, quid oporteat beneficum facere. Primo namque non debet esse facilis ad ingratitudinem iudicandam: quia frequenter aliquis, vt Seneca dicit, *qui non reddidit, gratus est, quia forte non occurrit ei facultas, aut debita opportunitas reddendi. Secundo, debet tendere ad hoc, ꝙ de ingrato gratum faciat, quòd si nõ potest primo beneficio satisfacere, forte faciet secundo. Si vero ex beneficijs multiplicatis ingratitudinẽ augeat, & peior fiat, debet a beneficiorum exhibitione cessare.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ authoritas illa loquitur quãtum ad id, quòd ingratus dignus est pati.

AD 2^m dicendum, ꝙ ille qui ingrato beneficiũ exhibet, non dat ei occasionem peccandi, sed magis gratitudinis, & amoris. Si vero ille qui accipit, ingratitudinis exinde occasionẽ sumat, nõ est dãti imputãdum.

AD 3^m dicendum, quòd ille qui beneficium dat, non statim se debet exhibere punitorem ingratitudinis, sed prius pium medicum, vt scilicet iteratis beneficijs ingratitudinem sanet.

QVAESTIO CVIII.

De Vindicatione, in quatuor articulos diuisa.

¶ Super Quæstionis cęsesimaoctauæ Articulum primum.

DEINDE considerandum est de vindicatione.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ vindicatio sit licita.
¶ Secũdo, Vtrũ sit specialis virtus.
¶ Tertio, De modo vindicandi.
¶ Quarto, In quos sit vindicta exercenda.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uindicatio sit licita.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ vindicatio non sit licita. Quicumq;, n. vsurpat sibi quod Dei est, peccat: sed vindicta pertinet ad Deũ. dicitur. n. Deut. 32. secundum aliam literam. Mihi vindictam, & ego retribuam. ergo omnis vindicatio est illicita.

¶ 2 Præt. Ille de quo uindicta sumitur non toleratur: sed mali sunt tolerandi, quia super illud Cant. 2. † Sicut lilium inter spinas, dicit glos. Non fuit bonus, qui malos tolerare non potuit. ergo vindicta non est sumenda de malis.

¶ 3 Præt. Vindicta per pœnas fit, ex quibus causatur timor seruilis: sed lex noua nõ est lex timoris, sed amoris, vt Augustꝰ. * dicit contra

IN ar. primis quæstio. 108. dubium non dissimulandum de vindicationis virtute occurrit. Et est ratio dubii, quia vindicationis actus non est nisi iustitiæ legalis actus, secundum formam commutatiuæ iustitiæ. Nam ꝙ vindicatio non sit actus singularis pẽsonæ, vt est iustitia cõmutatiua, & sunt aliæ partes iustitiæ, ex eo patet, ꝙ vindicatio nõ est licita inter partem & partẽ, sicut cõmutatio vertatur inter partẽ & partem: sicut gratiarum actio est debita benefactori a beneficiato, sed est tantum licita personæ publicæ: quoniã ad ipsam solam spectat vlcisci illatas iam iniurias. Actus aũt proprius personę publicæ ꝓp cõmune bonum ad iustitiam spectat legalem vtentẽ cõmutatiua iustitia, dum æquale debitum alicui secundum quantitatẽ reddit ꝓp cõmune bonum. Ita ꝙ & ex parte subiecti, & ex parte qualitatis debiti apparet, quòd vindicatio nõ est virtus ſ singulari

persona, nisi concedamus, q̃ vnicuiq; licitum sit vlcisci illatas sibi iniurias tantúdem recompensando in malis pœnæ: sicut dictum est, q̃ vnusquisq; debet susceptis beneficiis vices reddere. Et hoc forte voluit Tullius, ponens, vindicationem in malis, sicut gratiã in bonis. Sed cum doctrina christiana oppositum doceat in malis, mirũ est, quòd author secutus fuerit Tullium, & nõ excluserit hęc dubia.

Homi. 5. in Mat. in opere imperfecto, tom. 2.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ difficultatem inculcant duo concurrentia ad vindicationẽ, quę videntur ad inuicem repugnare, videlicet, ratio debiti moralis, & actus, scilicet reddere malum pro malo. Nã si inspiciamus rationem debiti, inuenimus q̃ priuata p̃sona vindicationis est subiectũ: quia hæc est differentia inter publicam, & priuatã personam in proposito, quòd persona publica debet debito legali vindicare illatas iniurias sibi commissis: priuata aũt persona, quæ iniuriã recepit, debet debito morali tantum vindicare suã iniuriam. Nõ.n. potest cogi ad hoc, quòd vindicet se. Iudex autẽ potest cogi ad vindictam exercendam. Si vero spectemus ad naturam actionis, videlicet reddere malum pro malo, inuenimus oppositum, hoc est, q̃ persona priuata nõ est subiectum vindicationis, sed p̃sona publica, seu in potestate cõstituta. Nam reddere malũ pro malo non est licitũ personæ priuatę, sed personę in potestate cõstitutæ, ad quam spectat malos homines castigare, & reddere eis iuxta demerita sua, vt patet 23. q. 4. ca. Ea vindicta. & sunt verba Augustini. Et quoniã intellectus adæquãdus est rebus, & non econtra, perspiciendũ est, quo possint hæc duo coire, vt veritas elucescat.

Gloss. ordinaria ibid. ex Aug.

D.792.

¶ Aduertendum est

Adamãtiũ. ergo ad minꝰ I nouo te stamẽto vindicta fieri non debet.

¶ 4 Præt. Ille dr vindicare se, q̃ iniurias suas vlciscitur: sed vt vr, nõ licet ẽt iudici in se delinquentes punire. dicit.n: Chrys. sup Mat. † Discamꝰ exẽplo Christi nostras iniurias magnanimiter sustinere, Dei aũt iniurias nec vsq; ad auditũ sufferre. ergo vindicatio vr eẽ illicita.

¶ 5 Præt. Peccatum multitudinis magis est nociuum, q̃ pctm vnius tantum. dicitur.n: eccles. 16. Attribus timuit cor meum, taleturam ciuitatis, & collectionem populi: sed de peccato multitudinis non est vindicta sumenda, quia super illud Matth. 13. Sinite vtraq; crescere, ne forte eradicetis triticum. dicit glos. * q̃ multitudo non est excommunicanda, nec princeps. ergo nec alia vindicatio est licita.

SED CONTRA. Nihil est expectandum a Deo, nisi quod est bonum, & licitũ: sed vindicta de hostibus est expectanda a Deo. dicit enim Luc. 18. Deus non faciet vindictam electorum suorum clamãtium ad se die ac nocte? quasi diceret, immo faciet. ergo vindicatio non est per se mala, & illicita.

RESPON. Dicendum, q̃ vindicatio sit per aliquod pœnale malũ inflictum peccanti. Est ergo in vindicatione cõsiderandus vindicantis animus. Si.n. eius intentio feratur principaliter in malum illius, de quo vindictã sumit, & ibi quiescat, est omnino illicitũ: quia delectari in malo alterius pertinet ad odium, quod charitati repugnat, qua omnes homines debemus diligere. Nec aliquis excusat, si malum intendat illius, qui sibi iniuste intulit malum: sicut non excusatur aliquis p hoc, q̃ odit se odiẽtem. Non.n. debet homo in alium peccare propter hoc, q̃ ille peccauit prius in ipsum: hoc enim est vinci a malo, qđ Apostolus prohibet ad Ro. 13. dicens, Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. Si uero intentio uindicantis feratur principaliter ad aliqđ bonum, ad quod peruenitur per pœnã peccantis, puta, ad emendationẽ peccãtis, vel saltem ad cohibitionem eius, & quietem aliorum, & ad iustitiæ conseruationẽ, & Dei honorem, potest esse [d] vindicatio licita, alijs debitis circũstantijs seruatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ille qui secundũ gradum sui ordinis uindictam exercet i malos, nõ usurpat sibi qđ Dei est, sed utit potestate sibi diuinitus cõcessa. Dicitur.n. ad Ro. 13. de principe terreno, q̃ Dei minister est, uindex in irã ei qui male agit. Si aũt præter ordinem diuinæ institutionis aliquis uindictam exerceat, usurpat sibi quod Dei est, & ideo peccat.

AD 2^m dicendum, q̃ mali tolerantur a bonis in hoc, quòd ab eis propias iniurias patienter sustinent secundum q̃ oportet: nõ autem tolerant eos, vt sustineant iniurias Dei, & proximorum. Dicit .n. Chrys. super Matt. † In proprijs iniurijs esse quempiam patientẽ, laudabile est: iniurias autem Dei dissimulare, nimis est impium.

AD 3^m dicendum, q̃ lex Euangelij est lex amoris, ideo illis, qui ex amore bonũ operãtur, qui soli p̃prie ad Euangelium pertinent, nõ est timor incutiẽdus p̃ pœnas, sed solũ illis qui ex amore nõ mouentur ad bonũ, qui etsi numero sint de ecclesia, non tamen merito.

AD 4^m dicendum, q̃ iniuria quę infertur personę alicui, quandoq; redundat in Deum, & in ecclesiã: & tunc debet aliquis propriã iniuriam ulcisci. Sicut patet de Helia, qui fecit ignem descendere super eos, qui uenerant ad ipsum capiendum, ut legitur 4. Reg. 1. & similiter Heliseus maledixit pueris eũ irridẽtibus, ut habetur 4. Reg. 2. & Syluester* Papa excommunicauit eos qui eum in exilium miserunt, vt habetur 23. q. 4. Inquantũ uero iniuria in aliquẽ illata ad eius personam pertinet, debet eã tolerare patienter, si expediat. Huiusmodi enim præcepta patientiæ intelligenda sunt secundum præparationem animi, ut Aug.* dicit in lib. de serm. Dom. in monte.

AD 5^m dicendũ, q̃ qñ tota multitudo peccat, est de ea uindicta sumenda uel quantum ad totã multitudinẽ, sicut Aegyptij submersi sunt in mari rubro prosequentes filios Israel, ut hĩ Exod. 14. & sicut Sodomitæ vniuersaliter perierũt: uel quantum ad magnam multitudinis partem, sicut patet Exo. 32. in pœna eorum, qui uitulum adorauerunt. Qñque uero si speretur multorũ correctio, debet seueritas uindictæ exerceri in aliquos paucos principaliores, quib^o punitis cæteri terreantur: sicut Dominus Num. 25. mandauit suspendi populi principes pro peccato multitudinis. Si aũt nõ tota multitudo peccauit, sed pro parte, tũc si possunt mali secerni a bonis, debet in eos uindicta exerceri, si tamẽ hoc fieri possit sine scandalo aliorum: alioquin parcẽdum est multitudini, & detrahendũ seueritati.

Et eadem ratio est de principe, quem sequitur multitudo. Tolerandũ. n. est pctm̃ eius, si sine scãdalo multitudinis puniri nõ posset: nisi forte esset tale peccatũ principis, qđ magis noceret multitudini vel spiritualiter, vel temporaliter, q̃ scandalũ qđ exinde oriretur.

Li. 2 de inuentione in fi. ante fi. primi lib. Li. 1 Ethic. in prin. lib. 5.

Loco il. citato in arg. sed contra.

Li. 22 de ciui. c. 1.

Bonil. 17. in Euange. secũdũ Matth. princi.

ARTICVLVS II.

Vtrum uindicatio sit specialis uirtus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ uindicatio non sit specialis virtus ab alijs distincta. Sicut.n. remunerantur boni pro his quę bene agunt, ita puniuntur mali pro his quæ male agũt: sed remuneratio bonorũ non pertinet ad aliquã virtutem specialem, sed est actus commutatiuæ iustitiæ. ergo pari ratione & uindicatio nõ debet poni specialis virtus.

¶ 2 Præt. Ad actũ illũ non debet ordinari specialis virtus, ad quem homo sufficienter disponitur per alias virtutes: sed ad uindicandum mala sufficienter disponit homo per virtutem fortitudinis, & per zelum. non ergo uindicatio debet poni specialis virtus.

¶ 3 Præt. Cuilibet speciali virtuti aliquod speciale vitiũ opponitur: sed uindicationi non uidetur opponi aliquod vitium speciale. ergo nõ est specialis virtus.

SED CONTRA est, quòd Tullius * ponit eam partem iustitiæ.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut Philosoph. dicit in 2. Ethic. * Aptitudo ad virtutem inest nobis a natura, licet cõplementum virtutis sit per assuetudinem, vel per aliquã aliam causam. Vnde patet q̃ virtutes perficiunt nos ad prosequẽdum debito modo inclinationes naturales, quæ pertinent ad ius naturale: & ideo ad quamlibet inclinationem naturalem determinatã ordinatur aliqua virtus specialis. Est autem quædam specialis inclinatio naturæ ad remouendũ nocumenta: unde & animalibus datur vis irascibilis separatim a vi cõcupiscibili. Repellit autem homo nocumenta per hoc, quòd se defendit cõtra iniurias ne ei inferantur, vel illatas iam iniurias vlciscitur non intentione nocendi, sed intentione remouendi nocumenta: hoc autem pertinet ad vindicationem. Dicit enim Tullius in sua rhetorica, * quòd uindicatio est, per quam uis, aut iniuria, & onio quicquid obscurum est, ideest, ignominiosum, defendendo, aut ulciscendo propulsatur. Vnde uindicatio est specialis uirtus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut recompensatio debiti legalis, pertinet ad iustitiam cõmutatiuam, recompensatio autem debiti moralis, quod nascitur ex particulari beneficio exhibito, ptinet ad virtutem gratiæ: ita etiã punitio peccatorum, secundum qđ pertinet ad publicam iustitiam, est actus iustitiæ commutatiuæ: secundum autem quòd pertinet ad immutationem alicuius personæ singularis, a qua iniuria propulsatur, pertinet ad uirtutem uindicationis.

AD 2^m dicendum, quòd fortitudo disponit ad uindictam remouendo prohibens, scilicet timorem periculi imminentis. Zelus autem secundum quòd importat feruorem amoris, importat primam radicem uindicationis, prout aliquis uindicat iniurias Dei, uel proximorum, quas ex charitate reputat quasi suas. Cuiuslibet autem uirtutis actus ex radice charitatis procedit: quia ut Gregor. dicit in quadam homilia. * Nihil habet uiriditatis ramus boni operis, si non procedat ex radice charitatis.

AD 3^m dicendum, quòd uindicationi opponuntur duo uitia, unum quidẽ per excessum, scilicet peccatum crudelitatis, uel sæuitiæ, quæ excedit mensuram in puniendo: aliud autem est uitium, quod consistit in defectu, sicut cum aliquis est nimis remissus in puniendo. Vnde dicitur Prouer. 13. Qui parcit uirgæ, odit filium suum. Virtus autem uindicationis cõsistit in hoc, ut homo secundum omnes circunstantias debitam mensuram in uindicando conseruet.

ARTICVLVS III.

Vtrum uindicatio debeat fieri per pœnas apud homines consuetas.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd uindicatio non debeat fieri per pœnas apud homines consuetas. Occisio enim hominis est quædam eradicatio eius: sed Dominus mandauit Matth. 13. quòd zizania, per quæ significantur filij nequam, nõ eradicarentur. ergo peccatores nõ sunt occidendi.

¶ 2 Præt. Quicumque mortaliter peccant, eadem pœna uidentur digni. Si ergo aliqui peccantes mortaliter, morte puniuntur, uidetur quòd omnes tales deberent morte puniri: quod patet esse falsum.

¶ 3 Præt. Cum aliquis pro peccato punitur manifeste, ex hoc peccatum eius manifestatur, quod uidetur esse nociuum multitudini, q̃ ex exemplo peccati sumit occasionẽ peccandi. ergo uidetur quòd non sit pœna mortis pro aliquo peccato infligenda.

SED CONTRA est, quòd in lege diuina huiusmodi pœnæ determinantur, ut ex supradictis patet. *

RESPON. Dicendum, quòd uindicatio [d] intantũ licita est & uirtuosa, inquantum tendit ad cohibitionem malorũ. Cohibentur autem aliqui a peccando, qui affectũ uirtutis nõ habent, per hoc quòd timent amittere aliqua, quæ plus amant, quàm illa quæ peccando adipiscuntur, alias timor non compesceret peccatum: & ideo per subtractionem omnium quæ homo maxime diligit, est vindicta de peccatis sumenda. Hæc autem sunt quæ homo maxime diligit, uitã, incolumitatẽ corporis, libertatem sui, & bona exteriora, puta, diuitias, patriam, & gloriam. Et ideo ut Augustinus refert 21. de ciuita. Dei *. octo genera pœnarũ in legibus esse scribit Tullius, scilicet mortẽ, per quam tollitur uita: uerbera, & talionem, ut scilicet oculum pro oculo perdat, per quæ amittit quis corporis incolumitatem: seruitutẽ, & uincula, per quæ perdit libertatẽ: exiliũ, per quod perdit patriam: damnum, per quod perdit diuitias: ignominiam, per quam perdit gloriam.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Dominus prohibet eradicari zizania, quando timetur ne simul cũ eis eradicetur & triticum. Sed quandoque possunt eradicari mali per mortem nõ solum sine periculo, sed etiã cum magna utilitate bonorum: & ideo in tali casu potest pœna mortis peccatoribus infligi.

AD 2^m dicendum, quòd omnes peccantes mortaliter

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæoctauæ Articulum tertium.*

IN eiusdem q. art. 3. ad secũdũ, notat vniuersalem radicẽ, vñ pœna corporalis mortis iuste infligi ab humano iure potest, quando scilicet crimẽ in grauem est aliorũ pernicię. Hac siquidem de cã furtum hodie pœna mortis damnatur.

¶ In responsione ad primum 4. art. eiusdem q. aduerte q̃ cũ dicitur pctm̃ vnius deriuari in alterum per modum meriti, & dantur exẽpla de rege hypocrita pp peccata populi, & peste populi pp Dauid, intelligie in primo exemplo q̃ peccata multorum particulariũ redundant in alterum particularem qui non peccauit: & tamen patitur regem hypocritam, acsi etiam ipse peccasset. In secundo aũt, q̃ quia princeps repræsentat populũ, & quod princeps facit, videtur regnũ facere: ideo peccatum regis Dauid, quasi peccatum, seu demeritũ populi punitum fuit. Et hæc de tota quæst. 108. dicta sufficiant.

1. 2. q. 105. art. 2.

D. 792.

Li. 21. c. 11. parũ a principio, to. 5.

taliter digni sunt morte æterna quàtum ad futuram retributionem, quæ est secundum veritatem diuini iudicij, sed pœnæ præsentis vitæ sunt magis medicinales; & ideo illis solis peccatis pœna mortis infligitur, quæ in grauem perniciem aliorum cedunt.

AD 3^m dicendũ, q̃ qñ simul cũ culpa innotescit & pœna vel mortis, vel quæcũq; alia, quã homo horret, ex hoc ipso voluntas eius a peccando abstrahitur: quia plus terret pœna, quàm alliciat exemplũ culpæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uindicta sit exercenda in eos, qui inuoluntarie peccauerunt.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ vindicta sit exercẽda in eos, qui inuoluntarie peccauerunt. Voluntas enim vnius non consequitur voluntatem alterius: sed vnus punitur pro alio, secundum illud Exod. 20. Ego sum Deus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem. Vnde pro peccato Cham, Chanaan filius eius maledictus est, vt habetur Gen. 7. Giezi etiã peccante, lepra transmittitur ad posteros, vt habetur 4. Reg. 5. Sanguis etiam Christi pœnæ reddit obnoxios successores Iudæorum, qui dixerunt Matth. 27. Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Legitur etiã quòd pro peccato Achan, populus Israel traditus est, in manus hostium, vt habetur Iosue 7. & pro peccato filiorum Heli, idem populus corruit in conspectu Philistinorum, vt habetur 1. Reg. 4. ergo aliquis inuoluntarius est puniendus.

¶2 Præt. Illud solum est voluntarium, quod est in potestate hominis: sed quãdoq; pœna infertur pro eo, quod non est in eius potestate, sicut propter vitium lepræ aliquis remouetur ab administratione Ecclesiæ, & propter prauitatem, aut malitiam ciuiũ, Ecclesia perdit cathedram episcopalem. ergo nõ solum pro peccato voluntario vindicta infertur.

¶3 Præt. Ignorantia causat inuoluntarium: sed vindicta quandoq; exercetur in aliquos ignorantes. Paruuli enim Sodomitarum licet haberent ignorantiam inuincibilem, cum parentibus tamen perierunt, vt legitur Genes. 19. Similiter etiam paruuli pro peccato Datan, & Abiron pariter cum eis absorpti sunt, vt habetur Num. 16. Bruta etiam animalia quę carent ratione, iussa sunt interfici pro peccato Amalecitarum, vt habetur 1. Reg. 15. ergo vindicta quandoque exercetur in inuoluntarios.

¶4 Præt. Coactio maxime repugnat voluntario: sed aliquis, qui timore coactus aliquod peccatum committit, non propter hoc reatum pœnæ euadit. ergo vindicta exercetur etiam in inuoluntarios.

In c. 5. Lu, in titulo de assensu Iesu ad nauẽ Simonis, tomo 5. habetur 24. q. 1. cap. nõ tur batur.

¶5 Præt. †Ambr. dicit super Lucã, q̃ nauicula, in qua erat Iudas, turbabatur. Vnde & Petrus qui erat firmꝰ meritis suis, turbabatur alienis: sed Petrus non volebat pcm̃ Iudæ. ergo quãdoq; inuoluntarius punitur.

SED CONTRA est, quòd pœna debetur peccato: sed omne peccatum est voluntarium, vt dicit * Aug. ergo in solos voluntarios exercenda est vindicta.

*Li. 3. de li. arb. c. 17. & lib. 1. retract. c. 9. t. 1.

RESPON. Dicendum, q̃ pœna dupliciter potest considerari. Vno modo, secundum rationem pœnæ, & sm hoc pœna non debetur nisi peccato: quia per pœnam reparatur æqualitas iustitiæ, inquantum ille, qui peccando nimis secutus est suã voluntatem, aliquid contra suam voluntatem patitur. Vnde cum ᵈ omne peccatum sit voluntarium, etiam originale, vt supra habitum est, *consequens est, q̃ nullus punitur hoc modo nisi pro eo, quod voluntarie factum est. Alio modo, potest considerari pœna, inquantum est medicina nõ solum sanatiua peccati præteriti, sed etiam præseruatiua a peccato futuro, vel etiã promotiua in aliquod bonum: & secundum hoc aliquis interdum punitur sine culpa, non tamen sine causa. Sciendum tamen, q̃ numquàm medicina subtrahit maius bonum, vt promoueat minus bonum: sicut medicina carnalis nũm quàm cęcat oculum, vt sanet calcaneum. Quandoque tamen infert nocumentum in minoribus, vt melioribus auxiliũ præstet. Et quia bona spiritualia sunt maxima bona, bona autem tẽporalia sunt minima: ideo quandoque punitur aliquis in temporalibus bonis absque culpa, cuiusmodi sunt plures pœnæ præsentis vitæ diuinitus inflictæ ad humiliationem, vel probationem. Non autem punitur aliquis in spiritualibus bonis sine propria culpa neque in præsenti, neque in futuro: quia ibi pœnæ non sunt medicinæ, sed consequuntur spiritualem damnationem.

1.2.q.87. ar.6.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ vnus homo pœna spirituali nũquàm punitur pro peccato alterius; quia pœna spiritualis pertinet ad animam, secundum quam quilibet est liber sui. Pœna autem temporali, quandoque vnus punitur pro peccato alterius tripliciter. Primo quidem, quia vnus homo temporaliter est res alterius, & ita in pœnam eius etiam ipse punitur: sicut filij secundum corpus sunt quædam res patris, & serui quędam res dominorum. Alio modo, inquantum peccatum vnius deriuatur in alterũ, vel per imitationem, sicut filij imitantur peccata parentum, & serui peccata dominorũ, vt audacius peccẽt: vel per modum meriti, sicut peccata subditorum merentur peccatorem prælatum, secundum illud Iob 34. Qui regnare facit hominem hypocritam pp peccata populi. Vnde & pro peccato Dauid populum numerantis, populus Israel punitus est, vt habet 2. Reg. vlt. Siue etiam per aliqualem consensum, seu dissimulationem: sicut ẽt interdũ boni simul puniuntur temporaliter cum malis, quia eorũ peccata non redarguerunt, vt Aug. dicit in 1. de ciu. Dei. *Tertio, ad cõmendandũ vnitatẽ humanæ societatis, ex qua vnus debet pro alio solicitus esse ne peccet: & ad detestationem peccati, dũ pœna vnius redundat in oẽs, quasi oẽs essent vnũ corpus, vt Aug. dicit de pctõ Achã.* Qd aũt Dñs dicit. Visitãs peccata parentũ in filios in tertiam, & quartã generationem: magis uidetur ad misericordiam, quàm ad seueritatem pertinere, dum non statim vindictam adhibet, sed expectat in posterum, ut uel saltem posteri corrigantur: sed crescente malitia posterorum, quasi necesse est ultionem inferri.

*Lib. 2. cap. 7. cap. 5.

In lib. de spiritu. & lia. cap. 44.

AD 2^m dicendum, quòd sicut † Aug. dicit. Iudicium humanum debet imitari diuinum iudicium in manifestis Dei iudicijs, quibus homines spiritualiter damnat pro proprio peccato. Occulta uero Dei iudicia, quibus temporaliter aliquos punit, absque culpa nõ potest humanum iudicium imitari: quia homo non potest comprehendere horum iudiciorum rationes, ut sciat quid expediat unicuique; & ideo nũquàm secundum humanum iudicium aliquis debet puniri sine culpa pœna flagelli ut occidatur, uel mutiletur, uel uerberetur. Pœna autem damni punitur aliquis ẽt secundum humanum iudicium, ẽt sine culpa, sed nõ sine causa: & hoc tripliciter. Vno modo, ex hoc quòd aliquis ineptus redditur sine sua culpa ad aliquod bonum habendum, uel cõsequendum; sicut propter vitium lepræ aliquis remouetur ab administratione ecclesiæ: & propter bigamiam, vel iudicium sanguinis aliquis impeditur a sacris ordinibus. Sedo, quia bonum, in quo damnificatur, non est proprium bonum, sed cõe: sicut q̃ aliqua ecclesia habeat episcopatum pertinet ad bonũ totius ciuitatis, non aũt ad bonum clericorũ tm̃. Tertio, quia bonum^d vnius dependet ex bono alterius: sicut in crimine læsæ maiestatis, filius amittit hæreditatem pro peccato parentis.

D.15.

AD 3^m dicendum, quòd paruuli diuino iudicio simul puniuntur temporaliter cum parentibus, tum quia sunt res parentum, & in eis etiam parentes puniũtur: tum etiam quia hoc in eorum bonum cedit, ne si reseruarentur, essent imitatores paternę malitię, & sic grauiores pœnas mererentur. In bruta vero animalia, & quaslibet alias irrationales creaturas, vindicta exercetur: quia p hoc puniũtur illi, quorũ sunt, & iterum propter detestationem peccati.

AD 4^m dicendum, quòd coactio timoris non facit simpliciter inuoluntarium, sed habet voluntariũ mistum, vt supra habitum est. *

1.2.q.6. ar. 6.

AD 5^m dicendum, quòd hoc modo pro peccato Iudæ cæteri Apostoli turbabantur, sicut pro peccato vnius punitur multitudo ad vnitatem commendandam, vt dictum est. †

Ad 1. & ad 2.

Super Quæstionis cemesimenonæ Articulum primum.

IN art. 1. q. 109. in responsione ad tertium, dubium occurrit circa illa verba, Circahuiusmodi res sunt solæ virtutes morales. Videtur. n. quòd falsum sit: nã circa signa rerum, vt verba, facta, & res extra, sunt etiam virtutes intellectuales, vt sciẽtia, & ars. nõ ergo sunt solæ virtutes morales circa hæc. Si dicatur quòd authoris verba cum grano salis intelligũtur, videlicet, quòd circa hæc non absolute, sed quãtum ad vsum, sunt solæ virtutes morales, quia vel est actus voluntatis: Cõtra, author ex natura talium rum probat veritatẽ, quæ est circa eas, esse virtutem moralem, vt patet in litera, & nõ ex eo, q̃ vel est actus voluntatis. ergo de rehº ipsis secũdum se, loquitur.

1.2.q.16.art. 4.ad 2.&q. 56.in.1.cor. lect.1.di.34. q.1.antica. cor.& 4.di. 49.q.4.ar.1 in.cor.& dist.17.q.3. ar.1.c.q.3. de ver.q.1. ar.12. 3.q.65.

¶Ad hoc dicitur, q̃ author proculdubio ex natura talium, puta, verborum, factorum, & rerum extra nõ absolute, sed quatenus signa sunt eorũ, quæ in nobis sũt, probat veritatẽ esse virtutem moralem. Et merito, quia ex materia, seu obiecto, pensanda est natura habitus. Signa autẽ quæ quis profert dũ verũ dicit, sunt materia, circa quam versãt veritas sine sint verba dũ loquimur, sine facta dũ nutu, aut gestu aliquo exprimimus mentẽ nostrã, sive sint res extra, vt si in obsidione positi igne accenso significamus his, qui extra sunt, indigentiam nostram, & huiusmodi. Quàmuis in de ione horũ absolute non sit aliqd, vnde potius moralis, quàm alterius ordinis virtuti subdãtur: de ratione tamẽ eorũdem, quatenus signa eorũ, quæ in nobis sunt, est materia moralis, qñ sunt signa volitaria. Et ꝓpterea circa ipsa, vt sic, solæ virtutes morales sunt, quàmuis circa ipsa, secundum alias rõnes possint cẽ aliæ virtutes. For maliter ergo loquendo de istis, quatenus signa sunt eorũ, quæ apud nos sunt, optime author dixit, & deduxit intentum.

Li. 2. de interpretatione, in fol. 4. circa finem lib.

D. 1162.

q. 16. art. 1. & q. 21. ar. 2

QVAESTIO CIX.

De Veritate, & uitijs oppositis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de veritate, & vitijs oppositis.

Circa ueritatem autem quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum veritas sit virtus.

¶Secũdo, Vtrũ sit specialis virtus.

¶Tertio, Vtrum sit pars iustitiæ.

¶Quarto, Vtrum magis declinet in minus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ueritas sit uirtus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ veritas nõ sit virtus. Prima enim virtutũ est fides, cuius obiectum est veritas. Cum ergo obiectum sit prius habitu, & actu, videtur quòd veritas non sit virtus, sed aliquid prius virtute.

¶2 Præt. Sicut Philosoph. dicit in 4. Eth. *ad veritatẽ pertinet, q̃ aliquis cõfiteatur existentia circa seipsum, & neq; maiora, neq; minora: sed hoc non semper est laudabile neq; in bonis, quia vt dicitur Prou. 27. Laudet te alienus, & nõ os tuũ: nec ẽt in malis, quia cõtra quosdã dr̃ Isa. 3. Pctm̃ suũ quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. ergo veritas nõ est virtus.

*Lib. 2. cap. 7. cap. 5.

¶3 Præt. Oĩs virtus aut est theologica, aut intellectualis, aut moralis: sed veritas non est virtus theologica, quia non habet Deum pro obiecto, sed res temporales. dicit enim Tullius, *quòd veritas est, per quam immutata ea quæ sunt, aut fuerũt, aut futura sunt, dicuntur. Similiter etiam non est virtus intellectualis, sed finis earum: neque etiam est virtus moralis, quia non cõsistit in medio inter superfluum, & diminutum. Quanto. n. aliquis plus dicit verum, tãto melius est. ergo veritas nõ est virtus.

*Li. 2. de interpretatione, in fol. 4. circa finem lib.

SED CONTRA est, quòd Philosoph. in 2. & 3. Ethic.* ponit veritatem inter cæteras virtutes.

RESPON. Dicẽdũ, q̃ veritas dupliciter accipi potest. Vno modo, secundum quod veritate aliquid dicitur verum, & sic veritas non est virtus, sed obiectum, uel finis virtutis. Sic. n. accepta veritas non est habitus, qui est genus virtutis, sed æqualitas quædã intellectus, vel signi ad rẽ intellectã, & signatam, vel ẽt rei ad suã regulam, vt in primo habitũ est.* Alio modo ꝑt dici veritas, qua aliquis verum dicit, secũdũ qd̃ per eã aliquis dicitur verax. Et talis veritas, sive veracitas, necesse est q̃ sit virtus: quia hoc ipsum qd̃ est dicere verum, est bonus actus. Virtus aũt est, quæ bonũ facit habentẽ, & opus eius bonũ reddit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de veritate primo modo dicta.

AD 2^m dicendum, quòd confiteri id quod est circa seipsum, inquantum est confessio veri, est bonum ex genere: sed hoc non sufficit ad hoc quòd sit virtutis actus, sed ad hoc requiritur, quòd vlterius debitis circunstantijs vestiatur, quæ si non obseruentur, erit actus vitiosus: & secundum hoc vitiosum est, q̃ aliquis sine debita causa laudet seipsum etiam de vero. Vitiosum est etiam quòd aliquis peccatum suum publicet, quasi se de hoc laudando, vel qualitercumque inutiliter manifestando.

AD 3^m dicendum, quòd ille qui dicit verum, profert aliqua signa conformia rebus, scilicet vel verba, vel aliqua facta exteriora, aut quascumque res exteriores. Circa huiusmodi autem res sunt solæ virtutes morales, ad quas etiam pertinet vsus exteriorum membrorum, secundum quod sit per imperium voluntatis: unde veritas non est virtus theologica, neq; intellectualis, sed moralis. Est autem in medio inter superfluum, & diminutum dupliciter. Vno quidem modo, ex parte obiecti: alio modo, ex parte actus. Ex parte quidem obiecti, quia verum secundum suã rationem importat quandam æqualitatem: æquale autem est medium inter maius, & minus. Vnde ex hoc ipso, quòd aliquis dicit verum de seipso, medium tenet inter eũ, qui maiora dicit de seipso, & inter eum, qui minora. Ex parte autem actus medium tenet, inquantum verum dicit quando oportet, & secundum quod oportet. Superfluũ autem conuenit illi, qui importune ea quæ sua sunt manifestat: defectus autem cõpetit illi qui occultat, quando manifestare oportet.

¶ *Super Quæstionis centesimænonæ Articulum secundum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum ueritas sit specialis uirtus.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd veritas non sit specialis virtus. Verum.n. & bonum conuertuntur: sed bonitas nõ est specialis virtus, quinimmo omnis virtus est bonitas, quia bonum facit habentem. ergo veritas non est specialis virtus.

¶ 2 Præt. Manifestatio eius, qđ ad ipsum hominẽ pertinet, est actus veritatis, dẽ qua nunc loquimur: sed hoc pertinet ad quamlibet virtutẽ, quilibet.n. virtutis habitus manifestatur per propriũ actum. ergo veritas nõ est specialis virtꝰ.

¶ 3 Præt. Veritas vitæ dicitur, qua quis recte viuit, de qua dicit Isa. 38. Memẽto, queſo, qũo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto: sed qualibet virtute recte viuitur, vt patet per diffinitionem virtutis suprapositã.* ergo veritas non est specialis virtus.

¶ 4 Præt. Veritas videtur idem esse simplicitati, quia vtrique opponit simulatio: sed simplicitas non est specialis virtus, quia facit intentionem rectam, quod requiritur in omni virtute. ergo etiam veritas non est specialis virtus.

SED CONTRA est, ꝙ in 2. Eth. connumeratur aliis virtutibus.

RESPON. Dicendum, ꝙ ad rationem virtutis humanæ pertinet ꝙ opus hominis bonum reddat. Vnde vbi in actu hominis inuenitur specialis ratio bonitatis, necesse est, ꝙ ad hoc disponatur homo per specialem virtutem. Cum autem bonum secundum Augu.* in lib. de natura boni, consistat in ordine, necesse est specialẽ rationem boni cõsiderari ex determinato ordine. Est autem quidam specialis ordo, secundum qđ exteriora nostra vel verba, vel facta debite ordinantur ad aliquid, sicut signum ad signatum: & ad hoc perficitur homo per virtutem veritatis. Vnde manifestũm est, quòd veritas est specialis virtus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verum, & bonum subiecto quidem conuertuntur: quia omne verum est bonum, & omne bonum est verum, sed secundum rationem inuicem se excedunt, sicut intellectus, & voluntas inuicem se excedunt. Nam intellectus intelligit voluntatem, & multa alia: et voluntas appetit ea, quę pertinent ad intellectum, & multa alia. Vnde verum secundum rationem propriam, quę est perfectio intellectus, est quoddam particulare bonum, inquantum appetibile quoddam est. Et similiter bonum secundum propriam rationem, prout est finis appetitus, est quoddam verum, inquantum est quoddam intelligibile. Quia ergo virtus includit rationẽ bonitatis, potest esse, quòd veritas sit specialis virtus, sicut verum est speciale bonũ: non autem potest esse, quòd bonitas hominis sit specialis virtus, cũ magis secundum rationem sit genus virtutis.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ habitus virtutum, & vitiorũ fortiuntur speciem ex eo qđ est per se intentum, non aũt ab eo, qđ est per accidens, & præter intentionem. Quòd aũt aliquis manifestet, qđ circa ipsum est, pertinet quidẽ ad virtutem veritatis, sicut per se intentũ: ad alias autem virtutes potest pertinere ex cõsequenti, præter principalem intẽtionem. Fortis enim intendit fortiter agere. Quòd autem fortiter agẽdo aliquis manifestet fortitudinem, quam habet, hoc consequitur præter eius principalem intentionem.

AD 3ᵐ dicendũ, ꝙ veritas vitæ est veritas secũdum quam aliquid est verum, non veritas secundũ quam aliquis dicit verum. Dicitur autem vita vera, sicut & quælibet alia res ex hoc, quòd attingit suam regulã, & mensuram, scilicet, diuinam legem, per cuius conformitatem rectitudinem habet: et talis ueritas, siue rectitudo, communis est ad quamlibet uirtutem.

AD 4ᵐ dicendum, quòd simplicitas dicitur per oppositum duplicitati, qua scilicet aliquis aliud habet in corde, & aliud ostendit exterius: et sic simplicitas ad hanc virtutem pertinet. Facit autem intentionem rectam, non quidem directe, quia hoc pertinet ad omnem virtutem, sed excludendo duplicitatem, qua homo vnum prætendit, & aliud intendit.

ARTICVLVS III.

Vtrum ueritas sit pars iustitiæ.

¶ *Super Quæstionis centesimænonæ Articulum tertium.*

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur ꝙ veritas non sit pars iustitiæ. Iustitiæ enim proprium esse videtur, quòd reddat alteri debitum: sed ex hoc, ꝙ aliquis dicit verum, non videtur alteri debitum reddere, sicut fit in oĩbus præmissis iustitiæ partibus. ergo veritas non est pars iustitiæ.

¶ 2 Præt. Veritas pertinet ad intellectum: iustitia autem est in voluntate, vt supra habitum est.* ergo veritas non est pars iustitiæ.

¶ 3 Præt. Triplex distinguitur veritas secũdũ Hiero.*. s. veritas vitæ, & ueritas iustitiæ, & ueritas doctrinæ: sed nulla istarũ est pars iustitiæ. Nã ueritas uitæ continet in se omnem uirtutem, ut †dictũ est. Veritas autem iustitię est idem iustitię, unde non est pars eius. Veri- autem doctrinę pertinet magis ad uirtutes intellectuales. ergo ueritas nullo modo est pars iustitiæ.

SED CONTRA est, ꝙ Tulli⁹ *ponit ueritatem inter partes iustitię.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, † ex hoc aliqua uirtus iustitiæ annectitur, sicut secundaria principali, ꝙ partim quidem cum iustitia cõuenit, partim aũt deficit ab eius perfecta ratione. Virtus aũt ueritatis conuenit quidem cum iustitia in duobus. Vno quidem modo in hoc, quòd est ad alterum. Manifestatio enim quã, diximus esse actũ veritatis, est ad alterum, inquantum s. ea, quæ circa ipsum sunt, vnus homo alteri manifestat. Alio modo, inquantum iustitia æqualitatem quandam in rebus constituit: et hoc etiam facit virtus veritatis, adæquat enim signa rebus existentibus circa ipsum: deficit autem a propria ratione iustitiæ quantum ad rationem debiti. Non enim hęc virtus attendit debitum legale, qđ attendit iustitia, sed potius debitũ morale, inquantum scilicet ex honestate vnus homo alteri debet veritatis manifestationem. Vnde veritas est pars iustitiæ inquantum annectitur ei, sicut virtus secundaria principali.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quia homo est animal sociale, naturaliter vnus homo debet alteri id, sine quo societas humana seruari non posset. Non autem possent homines adinuicem conuiuere, ni si sibiinuicem crederẽt, tamquàm sibiinuicem veritatem manifestantib⁹: & ideo virtus veritatis aliquo modo attendit rationem debiti.

AD 2ᵐ dicendum, quòd veritas secundum quòd est cognita, pertinet ad intellectum: sed homo per propriam voluntatem, per quam vtitur & habitibus, & membris, profert exteriora signa ad veritatẽ manifestãdã: & sm hoc manifestatio veritatis est actus voluntatis.

AD 3ᵐ dicendum, quòd veritas, de qua nũc loquimur, differt a veritate vitæ, vt dictum* est. Veritas autem iustitiæ dicitur dupliciter. Vno modo, secundum quòd ipsa iustitia est rectitudo quædam regulata secundum regulam diuinæ legis. Et secundum hoc differt veritas iustitiæ a veritate vitæ: quia veritas vitæ est secundum quam aliquis recte viuit in seipso: ueritas autem iustitiæ est secundum quam aliquis rectitudinem legis in iudiciis, quæ sunt ad alterum, seruat: et secundum hoc veritas iustitiæ non pertinet ad veritatem, de qua nunc loquimur, sicut nec veritas vitæ. Alio modo, potest intelligi veritas iustitiæ, secũdum quod aliquis ex iustitia veritatem manifestat, puta, cũ aliquis in iudicio veritatem confitetur, aut verum testimonium dicit. Et hæc veritas est quidam particularis actus iustitiæ, & non pertinet directe ad hanc veritatem, de qua nunc loquimur, quia scilicet in hac manifestatione veritatis principaliter homo intendit jus suum alteri reddere. Vnde* Philos. in 4. Ethic. de hac virtute determinans dicit, Nõ de veridico in cõfessionibus dicimus, neque quæcumq; ad iustitiã, vel iniustitiam contendunt. Veritas aũt doctrinæ consistit in quadam manifestatione verborum, de quibus est scientia. Vnde nec ista veritas directe pertinet ad hanc virtutem, sed solum veritas, qua aliquis & vita, & sermone talem se demonstrat, qualis est: & nõ aliæ q̃ circa ipsa sint nec maiora, nec minora. Verumtamẽ quia moralia, inquãtũ sunt a nobis cognita, circa nos sunt, & ad nos pertinent, sm hoc veritas doctrinę potest ad hanc virtutẽ pertinere, & quæcumq; alia veritas, qua q̃s manifestat verbo, vel facto qđ cognoscit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uirtus ueritatis magis declinet in minus.

¶ *Super Quæstionis centesimænonæ Articulum quartum.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur ꝙ virtus veritatis non declinet in minus. Sicut.n. aliquis dicendo maius, incurrit falsitatẽ, ita & dicendo minus, non.n. magis est falsũ quatuor eẽ quinq;, q̃ quatuor esse tria: sed omne falsum est sm se malum, & fugiendum, vt Philos.* dicit in 4. Ethic. ergo veritatis virtus non plus declinat in minus, quàm in maius.

¶ 2 Præt. Quòd vna virtus magis declinet ad vnum extremum, q̃ ad aliud, contingit ex hoc, ꝙ virtutis medium est ꝓpinquius vni extremo, quàm alteri, sicut fortitudo est propinquior audaciæ, quàm timiditati: sed veritatis medium non est propinquius vni extremo, quàm alteri, quia veritas, cum sit æqualitas quædam, in medio punctuali consistit. ergo veritas non magis declinat in minus.

¶ 3 Præt. In minus videtur a veritate recedere, qui veritatẽ negat, veritati aliquid subtrahens, in maius aũt qui veritati aliqd superaddit: sed magis repugnat veritati, qui veritatẽ negat, q̃ qui superaddit, quia veritas nõ cõpatitur secum negationem veritatis, cõpatitur autem secum superadditionem. ergo videtur ꝙ veritas magis debeat declinare in maius, q̃ in minus.

SED CONTRA est, qđ Philo.* dicit in 4. Ethic. ꝙ homo sm hãc virtutem, magis a vero declinat in minus.

RESPON. Dicendum, ꝙ declinare in minus a veritate, contingit dupliciter. Vno modo * affirmando, puta, cum aliquis nõ manifestat totum bonum, quod in ipso est, puta, scientiã, vel sanctitatem, vel aliquid huiusmodi, quod sit sine prejudicio veritatis, quia in maiori etiam est minus: et secundum hoc hæc virtus declinat in minus. Hoc.n. vt Philos.* dicit ibidem, vt esse prudentius, propter onerosas superabundãtias. Homines.n. qui maiora de seipsis dicunt quàm sint, sunt aliis onerosi, quasi excellere alios volentes. Homines aũt, qui minora de seipsis dicunt, gratiosi sunt, quasi aliis condescendentes per quandã moderationem. Vnde Apost. dicit 2. ad Cor. 12. Si volnero gloriari, nõ ero insipiens, veritatem.n. dicam: parco aũt, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit ex me. Alio modo, põt aliquis declinare in minus, negando, s. vt neget sibi inesse, quod inest: et sic nõ pertinet ad hanc virtutẽ declinare in minus, quia per hoc incurreret falsum. Et tñ hoc ipsum esset minus repugnans veritati, non quidem sm propriã rõnem veritatis, sed sm rationem prudentiæ, quã oportet saluari in omnibus virtutibus. Magis.n. repugnat prudentiæ, quia periculosius est, & onerosius aliis, ꝙ aliquis existimet, vel iactet se habere quod non habet, quàm ꝙ non existimet, vel dicat se non habere quod habet. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Super

4. dist. 6. q. 4 art. 1. q. 2. c.

In art. 2. eiusdem q. in responsione ad quartum, vbi dicitur, quòd simplicitas facit intẽtionem rectam non directe, intelligendũ est, non vt directe distinguitur cõtra indirecte: quandoquidem omnis virtus directe intentionem facit rectã, sicut & electionem, sed vt distinguit cõtra sectario, quia. s. facere intentionem rectam non est opus propriũ simplicitatis, sed cõmune omni virtuti, ac per hoc nõ est opus primo cõueniẽs simplicitati, sed secundario conueniens ei ex eo, ꝙ é sibi, & cęteris virtutibus commune. Vbi scito, ꝙ intentio potest fieri recta dupliciter. Primo, in hac vel illa materia, & sic est huius. vel illi⁹ virtutis opus: et sic simplicitas dicitur facere intentionem rectã per exclusionem duplicitatis in significando. Alio modo, absolute, & sic est omnis simul virtutis opus, & non alicuius particularis virtutis. Et quia illud directe dicitur spectare ad aliquam virtutem, ad quod secundũ propriam rationem institutа est: ideo in litera absolute negatur, quòd simplicitas directe faciat intentionem rectam.

2. 2. q. 55. art. 4.

cap. 3. to. 6.

uenit omnibus, quæ apud nos sũt, significare alia extra nos. Ideo Aristoteles, & author veritatẽ per signata in nobis desinierunt, ab his quæ per se, & immediate concurrunt ad veritatis virtutem, illã manifestantes. Vnde ex hoc ipso, quòd veritatis virtus manifestat hominem, qualis est, & nihil aliud sequitur, non quòd cætera nõ manifestet, sed quod cętera non manifestet nisi secundum quòd sunt in homine. Verbi gratia. Si sunt in homine vt opinata, non dicit ea vt certa, & sic de aliis: opposita autem vitia aliter quàm in significante sint, proferunt quæ dicunt, vt patet de mendacibus &c. Omne ergo ab homine quomodolibet cognitũ, vel imaginatum, potest per veritatis virtutem manifestari, sed nõ nisi secundũ qđ é apud significantem. Et hoc significauit, licet obscuri⁹, etiã Tullius dicens, Veritas est per quã omnia quę sunt, fuerũt, aut futura sunt, immutata dicitur, per ly immutata significãs, quòd sicut sunt apud dicẽtem, dici facit veritatis virtus. Hoc quoque pulcherrime patet in calce huiꝰ articuli, vbi & veritas doctrinæ proculdubio moralis, & quæcũq; alia veritas, quia in nobis est, ad hanc virtutẽ spectare dicit.

Infr. q. 129 art. 3. ad 5.

Li. 4. cap. 7. ante medium tom. 5.

Lib. 4. ca 7. circa med. tom. 5.

Alias, nõ affirmando.

Li. 4. Ethic. cap. 7. circa med. to. 5.

¶ Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum primum.

IN tit. 1. art. q. 110. nota, q̃ quēadmodum iuxta distinctionem habitam in 1. art. q. præcedētis, veritati, qua aliquid dicitur verum, opponitur semper falsitas, & ambæ sunt in intellectu: ita veritati, quæ est in voluntate, qua q̃s vult dicere verum, opponi videtur mēdacium tamquàm continens falsitatē, vtpote, quo q̃s vult dicere falsum. Et propterea i diuisione quæstionis huius, author proponendo primum articulum dixit, Quasi cōtinēs falsitatem. Vero enim cum non contrarietur nisi falsum, dicenti ex proposito verum, is q̃ ex ꝓposito dicit falsum, qui mēdax vocatur, opponi non quandoque, sed semper videtur: & ideo in quæstionis articulum veritur.

¶ In articulo eodē dubium occurrit circa illa verba, Vnde bruta animalia etsi aliquid manifestēt, non tamen manifestationem intendūt, sed naturali instinctu aliquid agunt, ad quod sequit manifestatio. Nam aut litera per ly intendunt, intelligit intentionem propriè dictam, quæ est actus voluntatis: & sic nihil dicit, quoniam constat bruta non habere volūtatem: aut per ly intēdūt, intelligit actum appetitus animalis, quasi diceret, Non tamen manifestationē appetūt animal ter, hoceſt, cognoſcunt, & appetunt: & sic falsum dicit, quoniā bruta quemadmodū cognoscūt eo gnitione ſenſitiua, & appetunt comedere, & bibere, ita etiā manifestare affectus ſuos: cuius signum est, quòd ſi impediātur a manifeſtatione, nituntur contra impedientes, ſicut pugnant pro cibo. Lætitia quoque preſentis manifeſtationis atteſtatur appetitui eiuſdem abſentis.

¶ Ad huius euidentiam ſciendum eſt, quòd vniuerſaliter quando aliquid fit propter finem, non ſolum inueniuntur ibi hæc duo, videlicet, finis, & id quod

Infra ar. 2. cor. Et 3. diſtin. 38. artic. 1.

In li. de mēdacio, c. 3 a med. to. 4.

Li. 4. cap. 7. paulo a princip. tom. 5.

Lib. de mēdacio, ca. 3. a med. to. 4

Lib. de mēdacio, ca. 4. non procul a fine. to. 4.

QVAESTIO CX.

De vitiis oppoſitis veritati, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de vitiis oppoſitis veritati.

¶ Et primo, De mendacio.

¶ Secundo, De ſimulatione, ſiue hypocriſi.

¶ Tertio, De iactantia, & oppoſito vitio.

Circa mēdacium quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum mendacium ſemper opponatur veritati, quaſi continens falſitatem.

¶ Secundo, De ſpeciebus mēdacij.

¶ Tertio, Vtrum mendacium ſemper ſit peccatum.

¶ Quarto, Vtrum ſemper ſit peccatum mortale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum mendacium ſemper opponatur veritati.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ mendacium non ſemper opponatur veritati. Oppoſita. n. non poſſunt eſſe ſimul: ſed mendacium ſimul poteſt eſſe cum veritate. qui enim verū loquitur, quod falſum eſſe credit, mentitur, vt Auguſt. * dicit in libro contra mendacium. ergo mendacium nō opponitur veritati.

¶ 2 Præt. Virtus veritatis non ſolū conſiſtit in verbis, ſed etiam in factis, quia ſecundum Philoſ. * in 4. Ethic. ſecundum hāc virtutem aliquis verum dicit & in ſermone, & in vita: ſed mendacium cōſiſtit ſolum in verbis. dicitur enim, q̃ mēdacium eſt falſa vocis ſignificatio. ſic ergo videtur q̃ mendaciū non directe opponat virtuti veritatis.

¶ 3 Præt. Aug. * dicit in lib. contra mendacium, q̃ culpa mentientis eſt fallendi cupiditas: ſed hoc non opponitur veritati, ſed magis benevolentiæ, vel iuſtitiæ. ergo mendacium non opponitur veritati.

SED CONTRA eſt, qd dicit Aug. * in lib. contra mendacium. Nemo dubitet mentiri eum, qui falſum enuntiat cauſa fallendi. Quapropter enuntiatio falſi cum voluntate ad fallendum prolata, manifeſtā

ad ipſum finem ordinatur; ſed oportet inueniri ibi collationem medii ad finem, alioquin non magis fieret hoc, q̃ aliud propter talem finem. Verum operatio ad finem, & collatio operis ad finem, quāmuis in opere ſemper cōcurrant ſimul (impoſſibile eſt enim aliquid fieri propter finem, niſi ſit collatum ſint an ſit ei

eſt mendacium: ſed hoc opponitur veritati. ergo mendacium veritati opponitur.

RESPONSIO. Dicendum, quòd actus moralis ex duobus ſpeciem ſortitur, ſcilicet ex obiecto, & ex fine. Nam finis eſt obiectum volūtatis, quæ eſt primum mouens in moralibus actibus. Potētia autem a voluntate mota, habet ſuū obiectum, quod eſt proximum obiectum voluntatij actus: & ſe habet in actu voluntatis ad finem, ſicut materiale ad formale, vt ex ſupradictis * patet. Dictum † eſt autem, quòd virtus veritatis, & per conſequens oppoſita vitia in manifeſtatione cōſiſtit, quæ fit per aliqua ſigna: quæ quidē manifeſtatio, ſiue enuntiatio eſt rationis actus confe rētis ſignum ad ſignatū. Omnis. n. repræſentatio cōſiſtit in quadā collatione, quæ proprie pertinet ad rationem. Vnde etſi bruta animalia aliquid manifeſtent, nō tamen manifeſtationem intendunt, ſed naturali inſtinctu aliquid agunt, ad qđ manifeſtatio ſequitur: inquātum tamē huiuſmodi manifeſtatio, ſiue enuntiatio eſt actus moralis, oportet, q̃ ſit voluntarius, & ex intentione voluntatis dependens. Obiectum autem proprium manifeſtationis, ſiue enuntiationis eſt verū, vel falſum. Intentio vero voluntatis inordinatæ poteſt ad duo ferri, quorum vnum eſt, vt falſum enuntietur: aliud eſt effectus proprius falſæ enuntiationis, vt ſcilicet aliquis fallatur. Si ergo iſta tria concurrant, ſcilicet quòd falſum ſit id, quod enuntiatur, & quòd adſit voluntas falſum enuntiandi, & iterum intentio fallendi, tunc eſt falſitas materialiter: quia falſum dicitur, & formaliter propter voluntatem falſum dicendi, & effectiue propter voluntatem falſitatem imprimendi. Sed tamen ratio mendacij ſumitur a formali falſitate, ſecūdum hoc, ſcilicet, quòd aliquis habet voluntatem falſum enuntiandi. Vnde & mendacium nominatur ex eo, quòd contra mētem dicitur. Et ideo ſi quis falſum enuntiet, credens id eſſe verum, eſt quidem falſum materialiter, ſed non formaliter, quia falſitas eſt præter intentionē dicētis: unde non habet perfectam rationē mendacij. Id enim quod præter

portionatum, ſeu conueniens) in operante tamen nō ſemper inuenitur cōiuncta, ſed ſ aliquo operāte coniunguntur, & in aliquo ſeparantur. In artificialibus ſiquidē apparet, q̃ magiſter artis, puta, fabēr ferrarius factūrus gladium, non ſolum ferrum aſſumit propter gladium cōſtruendum, ſed etiā confert ferrum cum fine, puta, opere gladij: & propterea refutat autem, & eligit fertū, vt idoneū ad talem finem, puta, inciſionem. Et ſic ſe iungūtur in eodem operante operari ꝓpter finem, & conferre mediū cum fine. In naturalibus autē agēntibus duo hi actꝰ ſeparati inueniuntur. Nam agens naturale, puta, arbor, habet vnum actum, videlicet, operari ꝓpter finem, dum profert frondes propter fructus protectionē: ſed non habet alterum actum, ſcilicet conferre tale medium tali fini, vt pater, ſed huiuſmodi collationis actus cōuenit inſtitutori, & directori naturæ. Propter quod, opus naturæ dicitur opus intelligentiæ. Quādo ergo inuenitur in aliquo operari propter finem abſq; collatione, vocatur operari propter finem executiue. Quando vero inuenitur in aliquo, quòd & operatur propter finem, & confert vnum cum altero, vocatur operari imperatiue, ſeu directiue. Et ſicut contingunt hæc in naturalibus, ita & in his, quæ ad animam ſpectant, ſentiendum eſt. Non enim omnis anima collatiua eſt, ſed rationalis tantum. Illi igitur actus animæ, de quibus eſt ſermo, ſcilicet enuntiare, manifeſtare, & repræſentare, exigunt in primis hæc duo, ſcilicet ſignū, & ſignatum. Nam oportet enuntiantem aliquo ſigno enuntiare, & ſimiliter manifeſtantem, & repræſentantem. Et exigunt deinde collationem ſigni ad ſignatum: alioquin non aſſumeretur magis vnū, quām aliud ſignum ad ſignificandum tale quid. Concurrentibus autē ad manifeſtationis rationem duobus extremis, ſ. ſigno, & ſignato, & collatione eorundem, vt in litera dicitur, ſpectandum eſt, quòd inter brutā, & rationalia hæc eſt differentia in propoſito, quòd brutis conuenit manifeſtare ſuos affectus per ſigna ſic, quòd non conferunt ſigna ſignatis. Vnde nō elīgunt ad ſignificandum aliquid magis vnum ſignū, quām aliud: ſed iuxta naturæ inſtinctū q̃libet illorum ſignum profert ſui affectus manifeſtatiuū. Homines autem per ſigna ſic manifeſtant, quæ in ipſis ſunt, vt conferant, quòd ſit idoneum ſignum ad tale quid ſignificandum, nunc, huic, & tunc &c. Et propterea bruta affectꝰ ſuos manifeſtāt exercitue tantum. Authoris autem naturæ, & inſtinctus eorum, eſt conferre illorū ſigna ad ſignata. Homines autem manifeſtant quæ in ipſis ſunt imperatiue, & directiue: & hæc eſt differētia in litera intenta. Cum ergo dicitur, quid intelligit per ly intendunt: Reſpondetur, quòd intelligit appetere animaliter, & quòd manifeſtare eodem modo appetitur a brutis, quo illis natum eſt conuenire. Et quia non conuenit eis manifeſtationis actꝰ niſi exercitue, ideo nō appetitur ab eis, niſi exercitue. Hoc aūt non eſt appetere manifeſtationis actum, niſi materialiter: quoniam de ratione manifeſtationis in actu exercito, eſt collatio in actu exercito, quæ a brutorum cognitione, & appetitu aliena eſt. Manifeſtant igitur bruta per ſigna affectus ſuos, ſicut naturalia operantur propter finē, & quia nō conferunt ſigna ſignatis, ſicut nec naturalia, media ad finē; ideo dicuntur non appetere appetitu animali manifeſtare ſed

maliter, ſicut nec vnquam poſſunt manifeſtare formaliter.

¶ In eodem articulo aduerte gloſam notabilem, ſuper vulgata definitione mendacii, ſcilicet, quòd eſt falſa vocis ſignificatio cū voluntate fallendi, ex Aug. 21. q. 2. cap. Beatus, videlicet, quòd ly fallendi, exponitur, hoceſt, falſum dicendi, ſi per eſſentialia tā tū definitio eſt accipienda, vt in litera dicitur.

¶ Super Quæſtionis centeſimædecimæ Articulum ſecundum.

Li. 7. t. 43. tom. 3.

IN art. 2. eiuſdem 110. q. nota duo. Primum eſt, quòd ſpeciale quid inuenit in oppoſitis virtutiveritatis, ſ. quòd habet vnum primo oppoſitū, videlicet, mēdaciū, ſub quo tamquàm genere, continentur alia oppoſita, puta, iactantia, & ironia, cum aliarum virtutū in medio duarum malitiarum exiſtentiū oppoſita aſſignētur imediate extrema, vt liberalitati auaritia, & prodigalitas, & ſic de aliis. Accidit autē hoc forte, quia innominatum eſt in aliis genus ꝓximum vtriuſq; vitii extremi. In hac autem materia nominatur mendacium, vt cōtinet etiam in ſe ſimulationem, genus ꝓximū vtriuſq; vitii extremi oppoſiti veritati, vt patet. Secundum eſt, quòd de ratione mendacii pernicioſi eſt intentio nocendi, vt in litera dicitur: ſicut de ratione mendacii iocoſi eſt intentio delectādi, & de ratione officioſi eſt intentio vtilitatem afferēdi. Et quoniam moralia ſecundum intentum finem maxime pēſantur, & formaliter conſiderantur, hinc habes, q̃ ſicut detrahens non intentione detrahēdi, non formaliter detrahit, nec peccat mortaliter, niſi forte per accidens ratione nocumēti illati: ita proferens mendacium pernicioſum non animo nocendi, licet ſit formaliter mendax, nō tamen eſt formaliter mendax pernicioſus, nec peccat mortaliter, niſi forte per accidens, ratione, ſ. materiæ, puta, quia in doctrina fidei mentitur: vel ratione

In li. de mēdacio, c. 14 tom. 4.

Lib. 4. ca. 7. tom. 3.

Eſt Auguſt. ibid. to. 8. Et li. de mēdacio, c. 14. tom. 4.

intentionem dicentis eſt, per accidens eſt: unde non poteſt eſſe ſpecifica differentia. Si vero [d] aliquis formaliter falſum dicat, habēs volūntatem falſum dicendi, licet ſit verum id quod dicitur, inquantū tamen huiuſmodi actus eſt voluntarius, & moralis, habet per ſe falſitatem, & per accidēs veritatem: unde ad ſpeciem mendacij pertingit. Quòd autem aliquis intendat falſitatem in opinione alterius cōſtituere, fallendo ipſum, non pertinet ad ſpeciem mendacij, ſed ad quandam perfectionem ipſius. Sicut & in rebꝰ naturalibus aliquid ſpeciem ſortitur, ſi formā habeat, etiam ſi deſit formæ effectus: ſicut patet in grani, quod violenter ſurſum detinetur, ne deſcendat ſecūdum exigentiam ſuæ formę. Sic ergo patet, quòd mendacium direcēte, & formaliter opponitur virtuti veritatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnumquodque magis iudicatur ſecundum id, quod eſt in eo formaliter & per ſe, quàm ſecundum id, quod eſt in eo materialiter & per accidens. Et ideo [d] magis opponitur veritati, inquātum eſt virtus moralis, quòd aliquis dicat verum, intendens dicere falſum, quàm quòd dicat falſum, intendens dicere verum.

AD 2^m dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in 2. de doctr. chriſt. [e] voces præcipuum locum tenent inter alia ſigna: & ideo cum dicitur, quòd mendacium eſt falſa vocis ſignificatio, nomine vocis intelligitur omne ſignum. Vnde ille qui aliquod falſum nutibus ſignificare intenderet, non eſſet a mendacio immunis.

AD 3^m dicendum, quòd cupiditas fallēdi pertinet ad perfectionem mendacii, non autem ad ſpeciem ipſius: ſicut nec aliquis [d] effectus pertinet ad ſpeciē ſuæ cauſæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum mendacium ſufficienter diuidatur per mendacium officioſum, iocoſum, & pernicioſum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd mendacium inſufficienter diuidatur: p mendaciū officioſum, iocoſum, & pernicioſum. Diuiſio enim eſt

D.167.

Li. 4. cap. 8. circa med. tom. 3.

D.874.

Diſt. 38.

Aug. 2. de doctr. chriſt. c. 3. & 5. & epiſt. 64. q. 2. & 16. & Pſal. 5.

tationē damni in audiente, puta, quia credendo commisit post mortale: vel in quocumque alio non tabiliter propterea læsus, quis est.

¶ In eodem secūdo articulo dubiū Nouitiorum occurrit, quo pacto mendaciū iocosum ex intentione delectādi, & similiter officiosum ex intentione boni, minuatur, cū semp remaneat mēdacium, ac per hoc ī sua prauitate, quā habet ex suo genef.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia bonū additum malo, & si illud non tollat, minuit tamē illius culpam. minus. n. culpabilis inuenitur qui malum propter bonum, quàm qui absolutè mālum facit: quoniā ibi ratio faciendi bona adiungitur: idcirco dicta mendacia alleuiantur, non tolluntur, hoc est, non sunt tantæ culpæ cum dictis intētionibus bonis, quantæ sunt absolute prolata.

Li. 4. ca. 7. tom 5.

Art. præce.

In argu. 2. ad oppositum.

Arg. 2. huius art.

trāscendit veritatē in maius, quod pertinet ad iactantiā: & in mendaciū, qđ deficit a veritate in minus, quod pertinet ad ironiā, vt patet p Philos. in 4. Ethi.* Hæc autē diuisio ideo per se est ipsius mendacij, quia mendacium, inquantum huiusmodi, opponitur veritati, vt dictū est. Veritas aūt æqualitas quædā est, cui per se opponit maius, & minus. Alio modo pōt diuidi mendacium, inquantum habet rationē culpæ ſm ea, quæ aggrauāt, vel diminuunt culpā mendacij ex parte finis intēti. Aggrauat aūt culpā mendacij, si aliquis per mendaciū intendat alterius nocumentū, quod vocatur mendacium perniciosum. Diminuitur aūt culpa mēdacij, si ordinet ad aliquod bonū vel delectabile, & sic est mendaciū iocosum: vel vile, & sic est mēdacium officiosum, quo intenditur iuuamentū alterius, vel remotio nocumenti: & ſm hoc diuiditur mendacium in tria prædicta.* Tertio modo diuiditur mendaciū vniuersalius ſm ordinem ad finē, siue ex hoc addatur, vel diminuatur ad culpam mendacii, siue non. Et ſm hoc diuisio est octo membrorum, quæ dicta* est: in qua quidem tria prima membra cōtinentur sub mēdacio pernicioso, quod quidē sit vel contra Deum, & ad hoc pertinet primū mendacium, quod est in doctrina religionis: vel est contra hominē siue sola intētione nocendi alicui, & sic est mendaciū ſm qd. ſ. nulli prodest, & obest alicui: siue etiā intendatur in nocumento vnius, vtilitas alterius, & hoc est tertium mēdacium, qđ vni prodest, & alteri obest. Inter quæ tria primum est grauissimum: quia semper peccata cōtra Deum sunt grauiora, vt supra *dictum est. Secundum aūt est grauius tertio, quod diminuitur ex intētione vtilitatis alterius. Post hæc aūt tria, quæ superaddunt ad grauitatem culpæ mēdacii, ponitur quartū, quod habet propriā quantitatem sine additione, vel diminutione. Et hoc est mendacium, qđ fit ex sola mētiendi libidine, quod procedit ex habitu. Vnde & Philos. dicit in 4. Ethic.* q̄ mendax, eo q̄ talis est ſm habitū, ipso mendacio gaudet. Quatuor vero subsequentes modi diminuunt de culpa mendacii: nā quintum est mendacium iocosum, qđ fit placendi cupiditate. Alia vero tria cōtinentur sub mendacio officioso, in quo intenditur quod est alteri vtile vel quātū ad res exteriores, & sic est sextū mēdacium, quod prodest alicui ad pecuniā conseruādam: vel est vtile corpori, & hoc est septimū mendaciū, in quo impeditur mors hominis: vel etiā vtile est ad honestatē virtutis, & hoc est octauum mēdaciū, in quo impeditur illicita pollutio corporalis. Patet aūt, q̄ quāto bonum intentū est melius, tanto magis minuitur culpa mendacii. Et ideo si quis diligenter consideret, ſm ordinē prædictæ enumerationis est ordo grauitatis culpæ in istis mendaciis. Nam bonum vtile præfertur delectabili, & vita corporalis præfertur pecuniæ, honestas autē ipsi corporali vitæ. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

1. 2. q. 73. art. 3.

Lib. 4 ca. 7. tom. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum omne mēdacium sit peccatum.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̄ non omne mendacium sit peccatum. Manifestum enim est quòd Euangelistæ scribēdo Euangelium non peccauerūt. Videntur tamen aliquid falsum dixisse: quia verba Christi, & etiam aliorum frequenter aliter vnus, & aliter retulit alius, unde videtur quòd alter eorum dixerit falsum. non ergo omne mendacium est peccatum.

¶ 2 Præter. Nullus remuneratur a Deo pro peccato: sed obstetrices Aegypti remunerate sunt a Deo, propter mēdacium. dicitur. n. Exo. 1. q̄ ædificauit illis Deus domos. ergo mendacium non est peccatum.

¶ 3 Præt. Gesta sanctorum narrantur in sacra scriptura ad informationem vitæ humanæ: sed de quibusdam sanctissimis viris legitur, quòd sunt mentiti, sicut Gene. 12. & 20. quòd Abrahā dixit de vxore sua, quòd soror sua esset. Iacob etiam mentitus est dicens se esse Esau, & tamē benedictionem adeptus est, vt habet Gene. 27. Iudith etiam commendatur, quæ tamen Holoferni mentita est. non ergo omne peccatum est mendacium.

¶ 4 Præt. Minus malum est eligendum, vt vitetur maius malum, sicut medicus præscindit membrum, ne corrumpatur totum corpus: sed minus nocumentum est, quòd aliquis generet falsam opinionem in animo alicuius, quàm quòd aliquis occidat, vel occidatur. ergo licite potest homo mentiri, vt vnum præseruet ab homicidio, & alium præseruet a merte.

¶ 5 Præt. Mendaciū est, si quis non impleat quod promisit: sed non omnia promissa sunt implenda. dicit enim Isid.* In malis promissis rescinde fidem. ergo non omne mendacium est peccatum.

¶ 6 Præt. Mendacium ob hoc videtur esse peccatum, quia per ipsum homo decipit proximum. Vnde Augustin.* dicit in lib. contra mendacium. Quisquis esse aliquod genus mendacii, quod peccatum nō sit, putauerit, decipiet seipsum tutpiter, cum honestum se deceptorē arbitretur aliorum: sed non omne mendacium est deceptionis causa, quia per mendacium iocosum nullus decipitur. nō enim ad hoc dicuntur huiusmodi mendacia, vt credantur, sed propter delectationem solam; unde & hyperbolicæ locu-

¶ *Super Quæstionis cēteſimædecimæ Articulum tertium.*

IN art. 3 eiusdē q. nota duo, primo, responsionē ad quintum, in qua author meminit virtutis fidei, quam reducit ad virtutē veritatis in q. 80. dixerat. Sed in fine huius tractat, scilicet de veritate, & illius oppositis, nos dicemus, quod Deus dabit.

¶ Secundo, in responsione ad sextum, q̄ mēdacium iocosum potest dupliciter sumi, scilicet formaliter, & materialiter. Et vocatur in proposito materialiter, qñ tota locutio tenetur materialiter. Sicut cum aliquis narrat vnam fabellam, aperiens se narrare fabellam. Et sic dicens infinita mēdacia iocosa, ī nullo peccat, si causa delectandi, qñ oportet, & vbi oportet &c. dicit qñ hoc qđ est falsū dicere, cū tētiōe falsum dicēdi, nō cadit sub locutione eius, ni si materialiter. Et hoc nec ex ipso genere operis natum est fallere, sed delectationem afferre tm. Formaliter aūt mentiri, q̄ sermone falso vitur causa delectādi, siue serio, ut cū quis fingit ī suo sermone aliqd alicui accidisse, vt delectet infirmus qui nouit illū, putādo illud esse verū: siue iocose, vt cū quis in suo sermone aliquid fingit, vt delectet audientes siue credāt, siue nō, in suspensō, quātū ex se est relinquēs, an verū, an falsum dicat. Quo fit, vt aliqui ex facetia iuētiōe prolata, aliqui ex credita, aut quasi credita delectētur. Et quocūq; horum modorum accidat, est proprie mendacium iocosum: & quantum est ex natura operis natū est fallere quoscunq; contingat, quòd quādoq; nec ex ittētione dicētis, nec ex mō dicendi fallat, vt pater in vltimo modo. Et quia ex natura operis natum est fallere, ideo formaliter exercens illud, peccat venialiter.

Super art. 1. dub. 2. q. 110. ar. 1. con. 3. Et 4. q. 111. ar. 1.

Refert in 4. q. 42. malis.

Cap. de mēdac.

locutiones quandoq; etiam in scriptura sacra inueniuntur. non ergo omne mendacium est peccatum.

SED CONTRA est, quòd dicitur Eccles. 7. Noli velle mentiri omne mendacium.

RESPON. Dicendū, quòd est secundum se malum ex genere, nullo modo potest esse bonum, & licitum: quia ad hoc, quòd aliquid sit bonū, requiritur q̄ omnia recte concurrant. Bonum enim est ex integra causa: malum vero est ex singularibus defectibus, vt Dyonisius dicit 4. cap. de diui. nom.* Mendacium autem est malum ex genere: est enim actus cadens super indebitam materiam. Cum. n. voces naturaliter sint signa intellectuum, innaturale est & indebitum, q̄ aliquis voce significet id, quod non habet in mēte. Vnde Philos. dicit in 4. Ethic.* quòd mendacium est per se prauū, & fugiēdum: verum autem est bonum, & laudabile. Vnde omne mendacium est peccatum, sicut etiā Augustin.* asserit in lib. contra mendacium.

Capitur. 4 tom. med. 4 fin.

Li. cap. 7. tom. medii 5.

Ca. 110. 4

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ nec in Euangelio, nec in aliqua scriptura canonica fas est opinari aliquod falsum asseri, nec quòd scriptores earum mēdacium dixerint: quia periret fidei certitudo, quæ authoritati sacræ scripturæ innititur. In hoc vero quòd in Euangelio, & in aliis scripturis sacris verba aliquorum diuersimode recitātur, non est mendacium. Vnde Augustin.* dicit in lib. de consensu Euangelistarum, nullo modo laborandum esse iudicat, qui prudenter intelligit ipsas sententias esse necessarias cognoscendæ veritati, quibuslibet verbis fuerint explicatæ. Et in hoc apparet, vt ibidem subdit, non debere nos arbitrari mentiri quemquàm, si pluribus remini scentibus rem, quā audierunt, vel viderunt non eodē modo, atque eisdem verbis eadem res fuerit indicata.

Lib. cōs. qui a me. tom. 4.

AD 2^m dicendum, quòd obstetrices non sunt remuneratæ pro mendacio, sed pro timore Dei, & benēuolentia, ex qua processit mendacium. Vnde signanter dicitur Exod. 1. Et quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit illis domos. Mendacium vero postea sequens non fuit meritorium.

AD 3^m dicendum, quòd in sacra scriptura, vt Augustin.* dicit, inducuntur aliquorum gesta, quasi exempla perfectæ virtutis, de quibus non est æstimandum eos fuisse mentitos. Si qua tamen in eorum dictis appareant, quæ mendacia videntur, intelligēdum est ea figuraliter, & prophetice dicta esse. Vnde Augustin.* dicitin lib. contra mendacium. Credendum est illos homines, qui propheticis temporibus digni authoritate fuisse commemorantur, omnia, quæ scripta sunt de illis prophetice gessisse, atque dixisse. Abraham tamē, vt Augustin. dicit in quæstionib. super Genes.* dicens, Sarram esse suam sororem, veritatem voluit celari, & non mendacium dici: soror enim dicitur, quia filia patris erat. Vnde & ipse Abraham dicit Genes. 20. Vere soror mea est filia patris mei, & non matris meæ filia, quia scilicet ex parte patris ei attinebat. Iacob vero mystice dixit se esse Esau primogenitum Isaac, quia videlicet primogenita illius de iure ei debebantur. Vsus autem est hoc modo loquendi per spiritum prophetiæ ad designandum mysterium, quia videlicet minor populus, scilicet gentilium, substituendus erat in locum primogeniti. ſ. in locum Iudæorum. Quidam vero commendantur in Scriptura non propter perfectā virtutem, sed propter quādam virtutis indolē, ſ. quia apparebat in eis aliquis laudabilis affectus, ex quo mouebantur ad quædam indebita faciendi & hoc modo, Iudith laudatur, nō quia mentita est Holoferni, sed propter affectum, quē habuit ad salutē populi, pro qua periculis se exposuit. Quāuis etiā dici possit, q̄ verba eius veritatem habent secundum aliquem mysticum intellectum.

Li. 22. cōf. Faust. c. 34. circa finem, tom. 6. D.

AD 4^m dicendum, q̄ mendacium nō solum habet rationem peccati ex damno, quod infertur proximo, sed ex sua inordinatione, vt dictum est.* Nō licet autem aliqua illicita inordinatione vti ad impediēdum nocumenta, & defectus aliorum: sicut non licet furari ad hoc, q̄ homo eleemosynam faciat, nisi forte in casu necessitatis, in quo omnia sunt cōmunia. Et ideo non est licitum mendacium dicere ad hoc, q̄ aliquis alium quocumque periculo liberet. Licet tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione, vt Augustin.* dicit in lib contra mendacium.

In corp. ar.

In li. de mēdacio, c. 10. in fin. to. 4.

AD 5^m dicendum, q̄ ille qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quòd promittit, non mētitur: quia non loquitur contra id, quod gerit in mente. Si vero non faciat quod promisit, tunc videtur infideliter agere per hoc, q̄ animum mutat. Potest tamē excusari ex duobus. Vno modo, si promisit id, quod manifeste est illicitum, quia promittendo peccauit, mutando autem propositum bene facit. Alio modo, si sunt mutatæ conditiones personarum, & negotiorum. Vt enim Seneca dicit in lib. de beneficiis:* Ad hoc q̄ homo teneatur facere quod promisit, requiritur q̄ omnia immutata permaneāt: alioquin nec fuit mendax in promittendo, quia promisit quod habebat in mente, sub intellectis debitis conditionibus: nec etiam est infidelis non implendo quod promisit, quia eædem conditiones non extant. Vnde & Apostolus non est mentitus, qui non iuit Corinthum, quo se iturum esse promiserat, vt dicitur 2. ad Corinth. 1. Et hoc propter impedimenta, quæ superuenerunt.

Li. 4. ca. 34. & 35.

AD 6^m dicendū, q̄ operatio aliqua potest considerari dupliciter. Vno modo, secundum seipsam alio modo, ex parte operantis. Mendacium ergo iocosum ex ipso genere operis habet rationem fallendi, quāmuis ex intentione dicentis non dicatur ad fallendum, nec fallat ex modo dicendi. Nec est simile de hyperbolicis, aut quibuscumque figuratiuis locutionibus, quæ in sacra scriptura inueniuntur: quia, sicut Augustin.* dicit in lib. contra mendacium, Quicquid figuratiuè fit, vel dicitur, non est mendacium. Omnis. n. enūntiatio ad id quod enūntiat referenda est: omne autem figuratiue aut factum, aut dictum hoc enūtiat, quod significat eis, quibus intelligendum prolatum est.

Lib. de mēdacio, ca. 5. ante medium tom. 4.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omne mendacium sit peccatum mortale.

¶ *Super Quæstionis cēteſimædecimæ Articulum quartum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ omne mendacium sit peccatum mortale. Dicitur enim in Psalm. 5. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Et Sap. 1. Os quod mentitur occidit animam: sed perditio, & mors animæ non est nisi peccatum mortale. ergo omne mendacium est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Omne quod est contra præceptum decalogi, est peccatum mortale: sed mendacium est cōtra hoc præceptū decalogi, Nō falsum

IN arti. 4. eiusdem 110 q. dubium occurrit, quia præsens distinctio videtur aduersari doctrinæ habitæ in art. 2. huius q. Nam ibi dictū est, q̄ distinctio mēdacii p se non est in mendacium pernicioſum, officiosum, & iocosum: sed ista distinctio attenditur secundum finem intētum, aggrauantē, vel alleuiātem. Hic vero mendaciū pernicioſum ponitur, & in

Supr. q. 69. art. 1. & 2. & q. 70. ar. 4. cor. Et 3. dist. 38. art. 4. & 4. dist. 36. q. 4. art. 1. q. 3. cor. Et quol. 8. artic. 14. & quol. 9. art. 14. cor.

& in mendacio ſm ſe, & in mẽdacio ratione finis intẽti, puta, nocumenti. Quo mõ ſtant iſta ſimul? Si.n. mendaciũ pernicioſum diffinitur penes finẽ nocumenti intenti, vt ibi dictum eſt, quo pacto hic duplex mendacii pernicioſi genus ponitur, ſ. ex nocumento intento, & ſecundum ſe? Et econtra, ſi ſecundum ſe inuenitur pernicioſum, ergo nõ ex ſolo nocumẽto intẽto.

Li.1.ca.26. med.to.3.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ finis vitioſi actus eſt duplex, intrinſecus, & extinſecus. verbi gratia. Finis detractionis intrinſecus eſt detrahere famæ: finis vero extrinſecꝰ eſſet damnũ in diuitiis, ſi hoc q̃s detrahendo intẽderet. Et ſicut detractio dupliciter põt eſſe peccatum mortale, ſ. ex fine intrinſeco, vt ſi quis animo infamãdi: & ex ſolo fine extrinſeco, vt ſi quis animo damnificandi proximum in ſtatu, vel diuitiis detrahat in aliquo minimo: ita in propoſito mendacium dupliciter dicitur peccatum mortale, ſ. ex fine intrinſeco, & ex fine extrinſeco. Et quia finis intrinſecus mendacii in cõmuni, eſt dicere falſum, vt ex diffinitione mendacii patet, conſequẽs eſt, vt finis intrinſecus mendacii in tali materia, ſit dicere falſum in tali materia: ac per hoc, qui mẽtitur, vt dicat falſum nociuum diuinis, ſiue humanis, hic mendacium & pernicioſum, & mortale incurrit ex fine intrinſeco intẽto cõtra charitatem Dei, aut proximi. Quiuero mẽtitur, vt dicat falſum, quicquid ſit illud, vt noceat diuinis, aut humanis, hic etiã pernicioſum mendaciũ, & mortale incurrit ex extrinſeco ſiue intento cõtra charitatem Dei, vel proximi. Et hãc diſtinctionem manifeſte intendit litera probans hoc ſecundum membrum ex hoc, quòd ſola intẽtio peccandi mortaliter conſtituit peccatũ mortale: quia dicereꝛ, q̃ licẽt mendacium tale ex ꝓpriis nõ ſit mortale, ex ſola intẽtione extranei mortalis, ſit mortale. Vnde doctrina præſens non aduerſat antedictæ: quoniam ſtat ſolida doctrina data, ſ. q̃ pernicioſum mendacium cõſtituitur ex intẽto ſiue nocumẽti. Sed vt declaratũ eſt, hic diſtinguitur finis intentus in intrinſecum, & extrinſecũ. Oportet nãq; pernicioſe mẽtientẽ animum habere, qñ dicat, falſũ nociuũ, vel ad nocendũ, as per hoc intẽdere nocumẽtum. Vnde & in illo articulo author ſub pernicioſo mendacio ſtatim locauit tria prima mẽbra enumerata ab Aug. tamq̃ cõtenta ſub mendacio pernicioſo ex fine intrinſeco intento. Et hic eadem tria membra ponit ſub mendacio ſecundum ſe cõtrario charitati, diſtinguens ea cõtra mendacium ex fine intẽto extrinſeco. Ad id aũt qd̃ obiicitur, q̃ mendacium hic dicitur ſecundũ ſe pernicioſum &c. Reſpõdetur, q̃ æquiuocatio accidit. Nam hic dicitur mendacium ſecũdum ſe, hoc eſt, ſecundum ſuã propriã materiam, quã conſtat eſſe de ratione eius: ibi vero vocatur mendacium ꝓ ſe ſecundum rationem formæ, qua opponitur veritati, & diuiditur in plus, & minꝰ. Vnde & pernicioſum gratia materiæ inuenitur ſub vtraque ſpecie, ſcꝛ. & licet factãtia, & iroꝛnia.

Lib.de mẽda. cap.17. circa med. tom.4.

Lib.8. moral. cap. 2. a medio.

Super illũ verſiculum Perdes omnes qui loquuntur mendaciũ, to.7.

q.24.ar.12. & 35.ar.3.

¶ In eodem articulo aduerte circa mẽdacium in materia ſcibili, q̃ ad hoc, q̃ ſiat formaliter, oportet q̃ ſit falſa vocis ſignificatio eũ intentione dicẽdi falſum nociuum proximo ita q̃ niſi tertia conditio, ſ. nocumẽtum proximi cadat ſub intẽtione, nõ incurritur formaliter talẽ mendacium. Et ex hoc habes, qñ quis dicat

testimoniũ dices. ergo omne mendacium eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Auguſt. dicit in 1. de doctri. chriſt. * Nemo mẽtiens, in eo quod mẽtitur, ſeruat fidem. Nam hoc vtique vult, vt cui mentitur, fidem ſibi habeat, quam tamen ei mentiendo non ſeruat. Omnis autem fidei violator iniquus eſt: nullus autem dicitur fidei violator, vel iniquus propter peccatum veniale. ergo nullum mendacium eſt peccatum veniale.

¶ 4 Præt. Merces æterna non perditur, niſi pro peccato mortali: ſed pro mendacio pditur merces æterna cõmutata in tẽporalẽ. dicit.n. Greg. * q̃ in remuneratione obſtetricum cognoſcitur quid mẽdacii culpa mereatur: nam benignitatis earum merces, quæ eis potuit in æterna vita tribui, præmiſſa culpa mendacij in terrenam eſt remunerationem declinata. ergo etiã mendacium officioſum, quale fuit obſtetricum, quod videtur eſſe leuiſſimum, eſt peccatum mortale.

¶ 5 Præt. Aug.* dicit in lib. contra mendacium, q̃ perfectorum præceptum eſt, omnino non ſolum non mentiri, ſed nec velle mentiri: ſed facere contra præceptum eſt peccatum mortale. ergo omne mendacium perfectorum eſt peccatum mortale: pari ergo ratione, & omnium aliorum, alioquin eſſent peioris conditionis.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 5. Pſal. * Duo ſunt genera mendaciorum, in quibus non eſt magna culpa, ſed tamen non ſunt ſine culpa, cum aut iocamur, aut proximo conſulendo mentimur: ſed omne peccatum mortale habet grauem culpam. ergo mendacium iocoſum, & officioſum non ſunt peccata mortalia.

RESPON. Dicendum, quòd peccatũ mortale proprie eſt, quod repugnat charitati, per quam anima viuit Deo coniuncta, vt dictũ * eſt. Poteſt autẽ mendacium cõtrariari charitati tripliciter. Vno modo, ſecundum ſe: alio modo, ſecundum finem intentum: tertio modo, per accidens. Secundum ſe quidẽ charitati contrariatur ex ipſa falſa ſignificatione: quæ quidẽ ſi ſit circa res diuinas, contrariatur charitati Dei, cuius veritatẽ aliquis tali mẽdacio occultat, vel corrũpit. Vnde huiuſmodi mendaciũ non ſolum opponit̃ virtuti charitatis, ſed ẽt virtuti fidei, & religionis: & ideo hoc mendaciũ eſt grauiſſimum, & mortale. Si vero falſa ſignificatio ſit circa aliquid, cuius cognitio pertineat ad hois bonũ, puta, quę pertinet ad perfectionẽ ſcientiæ, & informationem morum, tale mẽdaciũ, inquantum infert damnum falſæ opinionis proximo, contrariatur charitati quantũ ad dilectionẽ ꝓximi: unde eſt peccatum mortale. Si vero falſa opinio ex mendacio generata ſit circa aliquid, de quo nõ referat vtrũ ſic, vel aliter cognoſcatur, tunc ex tali mẽdacio nõ damnificatur ꝓximus: ſicut ſi quis fallatur in aliquibus particularibus contingentibus ad ſe nõ pertinentibus. Vnde tale mendaciũ ſecundum ſe nõ eſt peccatum mortale. Ratione vero finis intẽti aliquod mendacium cõtrariatur charitati, puta, quod dicitur aut in iniuriã Dei, quod ſemper eſt peccatũ mortale, vtpote religioni contrarium: aut in nocumentũ proximi, quantum ad perſonam, diuitias, vel famam, & hoc etiam eſt peccatum mortale, cum nocere proximo ſit peccatum mortale. Ex ſola aũt intentione peccati mortalis aliquis mortaliter peccat. Si vero finis intentus nõ ſit contrarius charitati, nec mendacium ſecundum hãc rationem erit peccatũ mortale: ſicut apparet in mẽdacio iocoſo, in quo intẽditur aliqua leuis delectatio, & in mẽdacio officioſo, in quo intenditur etiã vtilitas proximi. Per accidens autem poteſt contrariari charitati ratione ſcandali, vel cuiuſcumq; damni conſequentis. Et ſic erit etiã peccatum mortale, dũ ſcilicet aliquis non veretur ꝓpter ſcandalum publice mentiri.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ illæ authoritates intelliguntur de mendacio pernicioſo, vt exponit gl. ſuper illud Pſal. Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

AD 2um dicendum, q̃ cum omnia præcepta decalogi ordinentur ad dilectionem Dei, & proximi, ſicut ſupra dictum * eſt, intantum mendacium eſt contra præceptum decalogi, inquantum eſt contra dilectionem Dei, & proximi. Vnde ſignanter prohibetur contra proximum falſum teſtimonium.

AD 3um dicẽdum, q̃ etiã peccatũ veniale largo modo poteſt dici iniquitas, inquãtum eſt præter æquitatẽ iuſtitiæ. unde dicitur 1. Io. 3. Omne peccatum eſt iniquitas: & hoc modo loquitur Auguſt.

AD 4um dicendum, q̃ mendaciũ obſtetricum poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo, quantum ad effectum benevolentiæ in Iudæos,

Cõra in q. ſi iudex, dũ iudicat, mẽdacia aliqua impertinẽtia immiſceat, licet peccet, nõ tñ mortaliter: q̃a nõ mẽtitur cõtra veritatẽ iudicii, ſed imperitiam ad iudicium. Idem aũt eſt iudicium de doctoribꝰ, ſi docẽt dominentiã, nõ tñ cõtra veritatem doctrinæ. Sed aduerte, q̃ prædicator ſemper cõtra veritatem doctrinę chriſtianę mẽtitur, qñ miracula falſa ſcienter ꝓdicat: qñ quãtum in ſe eſt, ve ritatem miraculorũ Chriſti, & ſanctorũ euacuat. Agit.n. vt falſa etiã putentur Chriſti, & ſanctorũ miracula. Et ſi ſe eſt, ſi vitã ſanctorũ fingãt aliter q̃ ſit, eadẽ rõne. Mentiẽdo aũt in noſibus authorũ, aut quotationibus, puta, capitulum 10. pro 12. aut Iſaiã ꝓ Hieremia, vel Hiero. ꝓ Aug. dicendo, qa tũc nõ occurrit, & turpe putat ſic pertrãſire, peccat q̃dẽ, ſed non mortaliter: quia nõ contra, ſed pręter veritatem doctrinæ mẽtitur. Falſi nãq; in his nõ eſt falſi in doctrina, ſed in accidentibꝰ eius.

Lib.de mẽda. cap.17. circa med. tom.4.

Lib.de mẽda. cap.17. circa med. tom.4.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ undecimæ Articulum primũ.*

IN q.111. occurrũt quinq; dicẽda. Primo, q̃ author diſtinxit qõnẽ ſimulationis a quæſ. mẽdacii, non ꝓ formalẽ, ſed materialẽ differẽtiã, dum mẽdacium eſt falſa vocis ſignificatio: ſimulatio vero eſt falſa factõi ſignificatio. Et vtrobiq; requiritur voluntas, ibi falſum dicendi,

dor peccat mortaliter dicendo falſa, qñ ſ aduertit ſe docere falſum in ſcibilib⁹, & tñ aſſertiue illud docet. Conſtat.n. q̃ inexcuſabilis eſt abſtẽtione nocumẽti, q̃ nociuũ ex ſuo genere ſciens, & prudens infert, vt iſte facit. Vt aũt q̃ cumq; ſciẽter mendaciũ dicit contra iudicium, vel doctrinã, mortaliter peccat, vt in reſponſione ad vltimũ habes. Vbi nota ly cõtra: qñ ſ de habes, q̃ ſi iudex, dũ iudicat, mẽdacia aliqua impertinẽtia immiſceat, licet peccet, nõ tñ mortaliter: q̃a nõ mẽtitur cõtra veritatẽ iudicii, ſed imperitiam ad iudicium. Idem aũt eſt iudicium de doctoribꝰ, ſi docẽt dominentiã, nõ tñ cõtra veritatem doctrinæ. Sed aduerte, q̃ prædicator ſemper cõtra veritatem doctrinę chriſtianę mẽtitur, qñ miracula falſa ſcienter ꝓdicat: qñ quãtum in ſe eſt, ve ritatem miraculorũ Chriſti, & ſanctorũ euacuat. Agit.n. vt falſa etiã putentur Chriſti, & ſanctorũ miracula. Et ſi ſe eſt, ſi vitã ſanctorũ fingãt aliter q̃ ſit, eadẽ rõne. Mentiẽdo aũt in noſibus authorũ, aut quotationibus, puta, capitulum 10. pro 12. aut Iſaiã ꝓ Hieremia, vel Hiero. ꝓ Aug. dicendo, qa tũc nõ occurrit, & turpe putat ſic pertrãſire, peccat q̃dẽ, ſed non mortaliter: quia nõ contra, ſed pręter veritatem doctrinæ mẽtitur. Falſi nãq; in his nõ eſt falſi in doctrina, ſed in accidentibꝰ eius.

& quantum ad reuerentiam diuini timoris, ex quibus commendatur in eis indoles virtutis: & ſic debetur eis remuneratio æterna. Vnde Hiero. exponit, q̃ Deus ędificauit illis domos ſpirituales. Alio modo poteſt conſiderari quãtum ad ipſum exteriorem actum mendacij, quo quidem non potuerunt æternam remunerationem mereri, ſed forte aliquam remunerationem temporalem, cuius mẽrito non repugnabat deformitas illius mendacii, ſicut repugnabat mẽrito remunerationis æternæ. Et ſic intelligenda ſunt verba Gregor.* non quòd per illud mendacium mererentur amittere remunerationem æternã, quam iam ex præcedenti affectu meruerant, vt ratio procedebat.

AD 5^m dicendum, q̃ quidam dicunt, q̃ perfectis viris omne mendacium eſt peccatum mortale. Sed hoc irrationabiliter dicitur: nulla enim [d] circũſtantia aggrauat in infinitum, niſi quæ trãsfert in aliam ſpeciẽ. Circunſtantia autem perſonæ non transfert in aliam ſpeciẽ, niſi forte ratione alicuius annexi, puta, ſi ſit cõtra votũ ipſius: quod non poteſt dici de mẽdacio officioſo, vel iocoſo. Et ideo mendaciũ officioſum, vel iocoſum, non eſt peccatum mortale in viris perfectis, niſi forte per accidens rõne ſcandali. Et ad hoc põt referri qd̃ Aug.* dicit, perfectis eſſe pręceptũ nõ ſolum nõ mentiri, ſed nec velle mentiri: quàmuis hoc Aug. non aſſertiue, ſed ſub dubitatione dicat. Præmittit.n. * Niſi forte ita, vt perfectorum &c. Nec obſtat q̃ ipſi ponuntur in ſtatu conſeruandæ veritatis: quia veritatem tenentur cõſeruare ex ſuo officio in iudicio, vel doctrina, contra quæ, ſi mentiantur, erit mendacium, quod eſt peccatum mortale, In aliis autem non oportet, quòd mortaliter peccent mentiendo.

QVAESTIO CXI.

De Simulatione, & hypocriſi, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandum eſt de ſimulatione, & hypocriſi.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum omnis ſimulatio ſit peccatum.

¶ Secundo, Vtrum hypocriſis ſit ſimulatio.

¶ Tertio, Vtrum opponat̃ veritati.

¶ Quarto, Vtrum ſit peccatum mortale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnis ſimulatio ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ non omnis ſimulatio ſit peccatum, Dicitur.n. Luc. vlt. q̃ Dominus ſe finxit longius ire. & Amb. dicit de Abrahã* in lib. de Patriarchis, q̃ captioſe loquebatur cum ſeruulis, cum dixit Gene. 22. Ego & puer illucuſq; properãtes, poſtquàm adorauerimus, reuertemur ad vos. Fingere autem, & captioſe loqui ad ſimulationem pertinet: ſed non eſt dicendũ, q̃ in Chriſto, & in Abrahã fuerit peccatum. ergo non omnis ſimulatio eſt peccatum.

¶ 2 Præt. Nullum peccatum eſt vtile: ſed ſicut Hiero.* dicit. Vtilem ſimulationem, & in tempore aſſumendam, Iehu Regis Iſrael nos doceat exemplum, qui interfecit ſacerdotes Baal, fingens ſe idola colere velle, vt habetur 4. Reg. 10. & Dauid immutauit faciem ſuam coram Achis rege Geth, vt habetur 1. Reg. 21. ergo non omnis ſimulatio eſt peccatum.

¶ 3 Præt. Bonum eſt malo contrarium: ſi ergo ſimulare bonum, eſt malum. ergo ſimulare malum, erit bonum.

¶ 4 Præt. Iſa. 3. contra quoſdam dicitur, peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt: ſed abſcondere peccatum ad ſimulationem pertinet. ergo non vti ſimulatione interdũ eſt reprehẽſibile: uitare aũt peccatũ numq̃ eſt reprehenſibile. ergo ſimulatio non ſemper eſt peccatum.

SED CONTRA eſt, quod Iſa. 16. ſuper illud, In tribus annis &c. dicit gloſ.* In comparatione duorũ malorum leuius eſt aperte peccare, quàm ſanctitatem ſimulare: ſed aperte peccare ſemper eſt peccatũ. ergo ſimulatio ſemper eſt peccatũ.

RESPON. Dicendum, q̃ ſicut dictum* eſt, ad virtutem veritatis pertinet, vt quis talem ſe exhibeat exterius per ſigna exteriora, qualis eſt: ſigna autem exteriora non ſolum ſunt verba, ſed etiam facta. Sicut ergo veritati opponitur, quòd aliquis per verba exteriora aliud ſignificet, quàm habet apud ſe, qđ ad mendacium pertinet: ita etiam opponitur veritati, quòd aliquis per hic falſum faciendi. Et pp hãc malã voluntatem ſemper ſimulatio eſt peccatũ, ſicut mẽdaciũ forma liter ſumẽdo vtrũq; & qa habet ſpãles difficultates in theologia, pp vaná ſimulationis ſpeciẽ, q̃ vocãt hypocriſis, qua q̃s ſimulat factis pſonã iuſti. Scdo, q̃ Abrahã a ſimulatione, ſimo a mẽdacio, pp figuratã locutionẽ pphetice excuſatur: qa cõmiſiſſe ſe intelligitur Spũſanctο, tamq̃ proferret illa verba ad ſenſum intẽtũ a Spũſancto, q̃uis ſibi ignota. Poteſt tñ aliter excuſari, & facili⁹ Abrahã, vt intelligaẽ locutꝰ ſm cõem hoiũm morem, ſm quem erãt poſt adorationẽ reuerſuri, quaſi dixerit, Deo aliter nõ diſponente, reuertemur ego & puer. Hiuſmodi.n. cõditiones generales ſubintelligũtur: ſed ꝓ reuerẽtia Ambroſii author ſic expoſuit. Tertio, q̃ de fictiõe Dauid corã Achis, licet author vtaẽ glo. & ad myſteriũ tranſeat, ad literã tñ excuſari vł, quia facta niſi ex intentione ſignificãdi fiant, ſignivim nõ per ſe habẽt ex parte ſcibilis, vt ſuperius dixi. Quarto, q̃ ſimplicitas, ſeu veritas nõ intelligit opponi dolo, vł fraudi formaliter, ſed potius cauſaliter, pro quanto opponitur ſimulationi, & mẽdacio, q̃ ſunt effectꝰ doli, vel fraudis. Aſtutus.n. adinueniens vias apparẽtes dolo ſiue fraude, exequit eas mediãte mendacio, & ſimulationis vitio, & aliquo alio qñq;. Et pro quanto eis imiſcetur mẽdacii, aut ſimulatio, ꝓ tãto opponi dñr ſimplicitati in art. 3. ad ſecũdum. Nam ſm ſe abſolute opponi dicuntur prudentiæ ſuperius in qó. 45. Quinto, quomodo hypocriſis cõſueuit in ſacra ſcriptura ſumi, vt dicit in artic. 4. & propterea tam deteſtabiliter commemoratur. Et hæc de quæſtio. 3. ſufficiant.

In Libr. de Abraham, ca. 8. in medio, tom. 4.

Ad Gal. 2. ſup. illud: Cum veniſſet Pet. Antiochiã, tomio 9.

eſt gl. Hie. in fin. com. mẽt. ad 16. ca. Iſa. to 5

q.109. ar.3 ad 3. & qõ. 110. arti. 1.

per

per aliqua signa factorum, vel rerũ, aliquid significet F
contrarium eius, quod in eo est: quod proprie simula
tio dicit. Vnde simulatio proprie est mendaciũ quod-
dam in exteriorum signis factorum cõsistens. Non re
fert autem vtrum aliquis mentiatur verbo, vel quo-
cumq; alio facto, vt supra habitum est.* Vnde cũ om-
ne mendacium sit peccatum, vt supra dictũ est, con-
sequens est etiam, ꝙ omnis simulatio sit peccatum.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ sicut Aug. dicit in
lib. de quæstionib. Euang. * nõ omne quod fingimus,
mendacium est: sed quãdo id fingimus, qđ nihil signi
ficat, tunc est mẽdacium. Cum autem fictio nostra re
fertur ad aliquam significationem, nõ est mendaciũ, G
sed aliqua figura veritatis. Et subiungit exemplum de
figuratiuis locutionibus, in quibus fingitur quædam
res non vt asseratur ita esse, sed eam proponimus, vt
figuram alterius quod asserere volumus. Sic ergo Do
minus in Euãgelio finxit se longius ire, quia compo-
suit motum suũ quasi volentis longius ire, ad aliud fi
guratiue significandum, s. ꝙ ipse ab eorum fide longe
erat, vt Greg. * dicit: vel vt Augustin. † dicit, quia cum
longius recessurus esset ascendendo in cælum, per ho
spitalitatẽ quodãmodo retinebatur in terra. Abrahã
etiam [4] figuratiue locutus est. Vnde Ambros.* dicit
de Abraham, ꝙ prophetauit quod ignorabat. Ipse. n.
solus disponebat redire immolato filio: sed Domin⁹
per os eius locutus est quod parabat. Vnde patet,
quòd neuter simulauit.

Ad 2m dicendum, ꝙ Hiero. vtitur large nomine si-
mulationis pro quacumq; fictione. Commutatio aũt
faciei Dauid fuit fictio figuralis, sicut glo. exponit in
titulo illius Psal. Benedicam dñm in omni tempore.
Simulationem vero Iehu nõ est necesse excusari a pec
cato, vel mendacio, quia malus fuit, vtpote ab idola-
tria Ieroboam nõ recedens. Commendatur tamẽ, &
temporaliter remuneratur a Deo non pro simulatio-
ne, sed pro zelo, quo destruxit cultum Baal.

Ad 3m dicendum, ꝙ quidã dicunt, quòd nullus põt
se simulare esse malum, quia per opera bona nullus
simulat se malum: si aũt opera mala faciat, malus est. I
sed hæc ratio non cogit. Potest. n. aliquis se simulare
malum per opera, quæ in se nõ sunt mala, sed habent
in se quãdam speciem mali: & tamen ipsa simulatio
est mala tum ratione mendacij, tum ratione scãdali.
Et quàmuis per hoc fiat malus, non tamen fit malus
illa malitia, quã simulat. Et quia ipsa simulatio secun-
dum se mala est non ratione eius, de quo est, siue sit
de bono, siue sit de malo, peccatum est.

Ad 4m dicendum, quòd sicut aliquis verbo men-
titur, quando significat quod non est, non autẽ quan-
do tacet quod est, quod aliquando licet: ita etiam si-
mulatio est, quando aliquis per exteriora signa facto-
rum, vel rerum significat aliquid quod non est, non K
autem si aliquis prætermittat significare quod est.
Vnde aliquis potest peccatum suum occultare absq;
simulatione. Et secundũ hoc intelligendum est, quod
Hierony. * dicit ibidem, quòd secundum remedium
post naufragium est peccatum abscondere, ne scilicet
exinde aliis scandalum generetur.

Esa. 3. sup verbũ Esa. citatum in argu. to. 5.

Articvlvs ii.

Vtrum hypocrisis sit idem quod simulatio.

4.di 16.q.4 art.1.q.1. per to. & q.3. ad 2.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur ꝙ
hypocrisis nõ sit idem quod simulatio. Simu
latio enim consistit in quodam factorum menda-

cio: sed hypocrisis potest etiam esse si aliquis osten-
dat exterius, quæ interius agit, secundum illud Mat-
thæ. 6. Cum facis eleemosynam noli tuba canere an-
te te, sicut hypocritæ faciunt. ergo hypocrisis non
est idem simulationi.

¶ 2 Præt. Gregor.* dicit 31. Moral. Sunt nonnulli, Li.31.
qui & sanctitatis habitum tenent, & perfectionis me- ca.11.in p.
ritum exequi non valent. Hos nequaquàm creden- cip.&c.
dum est in hypocritarum numerũ currere, quia aliud
est infirmitate, aliud malitia peccare: sed illi, qui te-
nent habitum sanctitatis, & meritũ perfectionis non
exequuntur, sunt simulatores, quia exterior habitus
sanctitatis opera perfectionis significat. non ergo si-
mulatio est idem quod hypocrisis.

¶ 3 Præt. Hypocrisis in sola intentione consistit. di-
cit enim Dominus de hypocritis Matt. 23. quòd om
nia opera sua faciunt, vt ab hominibus videantur. &
Greg. dicit 31. Moral.* quòd numquàm quid agant, Li.31.ca.
sed quomodo de actione qualibet hominib⁹ possint 11.in fi.&
placere, considerant: sed simulatio non consistit in so- 12.in pri.
la intentione, sed in exteriori operatione. unde super
illud Iob 36. Simulatores, & callidi prouocant iram
Dei. dicit glo. quòd simulator aliud simulat, & aliud
agit: castitatem præfert, & lasciuiam sequitur: osten-
dit paupertatem, & marsupium replet. ergo hypocri-
sis non est idem quod simulatio.

Sed contra est, quod Isidor. dicit in lib.* Ety- Li.10.ca.
mologiarum. Hypocrita græco sermone, in latino, si- inquies.
mulator interpretatur, qui cum intus malus sit, bo- hypocrita
num se palam ostendit. hypo enim falsum, crisis iu- dicitur.
dicium interpretatur.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut Isid. dicit* ibidẽ, Li.ca.
nomen hypocritæ tractum est a specie eorum, qui in mimis
spectaculis contecta facie incedunt, distinguẽtes vul- dicitur.
tum vario colore, vt ad personæ quam simulant, co-
lorem perueniant, modo in specie viri, modo in spe-
cie feminæ, vt in ludis populum fallant. Vnde Aug. Tullius.
dicit in lib.* de sermone Domini in mõte, quòd sicut cited per
hypocritæ simulatores aliarum personarũ, agunt par- Lom.
tes illius, quod non sunt (non enim qui agit partes
Agamemnonis, vere ipse est, sed simulat eum) sic in
ecclesiis, & in omni vita humana, qui se vult videri
quod non est, hypocrita est: simulat enim se iustum,
non exhibet. Sic igitur dicendum est, quòd hypocri-
sis simulatio est, non autem omnis simulatio, sed so-
lum illa, qua quis simulat personam alterius: sicut cũ
peccator simulat personam iusti.

Ad primvm ergo dicendum, quòd opus ex-
terius naturaliter significat intentionem. Quãdo er-
go aliquis per bona opera quæ facit, ex suo genere ad
Dei seruitium pertinentia, non quærit Deo placere,
sed hominibus, simulat rectam intentionem, quam
non habet. Vnde Gregor. dicit 31. Moral.* quòd hy- Li.
pocritæ per causas Dei, deseruiunt intentioni sæculi: cap.
quia per ipsa quoque quæ se agere sancta ostendunt,
non conuersionem quærunt hominum, sed auras fa-
uorum: & ita simulant mendaciter intentionem re-
ctam, quam non habent, quàmuis non simulant ali-
quod rectum opus, quod non agunt.

Ad 2m dicendum, ꝙ habitus sanctitatis, puta, re-
ligionis, vel clericatus, significat statũ, quo quis obli
gatur ad opera perfectionis: & ideo cum quis habitũ
sanctitatis assumit intendens se ad statum perfectio-
nis transferre, si per infirmitatẽ deficiat, non est simu
lator, vel hypocrita: quia nõ tenetur manifestare sui
peccatum, sanctitatis habitum deponendo. Si aũt ad hoc

hoc sanctitatis habitum assumeret, vt se iustum osten- A
taret, esset hypocrita, & simulator.

Ad 3m dicendum, quòd in simulatione sicut in mẽ
dacio duo sunt. Vnum quidem sicut signum, & aliud
sicut signatum. Mala ergo intentio in hypocrisi con-
sideratur sicut signatum, quod non respondet signo.
Exteriora autem vel verba, vel opera, vel quæcum-
que sensibilia considerantur in omni simulatione, &
mendacio, sicut signa.

Articvlvs iii.

Vtrum hypocrisis opponatur virtuti veritatis.

Ad tertivm sic ꝓceditur. Videtur ꝙ hypocri-
sis non opponatur virtuti veritatis. In simula-
tione enim, siue hypocrisi est signũ, & signatum: sed
quantum ad vtrumq; non videtur opponi alicui spe
ciali virtuti. Hypocrita enim simulat quamcumque
virtutem, & etiam per quæcumque virtutis opera,
puta, per ieiunium, orationem, & eleemosynam, vt
habetur Matth. 6. ergo hypocrisis non opponitur spe
cialiter virtuti veritatis.

¶ 2 Præt. Omnis simulatio ex aliquo dolo videt pro-
cedere, vnde & simplicitati opponitur: dolus autem
opponitur prudentiæ, vt supra habitum est.* ergo hy
pocrisis, quæ est simulatio, nõ opponitur veritati, sed C
magis prudentiæ, vel simplicitati.

¶ 3 Præt. Species moralium cõsiderantur ex fine: sed
finis hypocrisis est acquisitio lucri, vel inanis gloriæ.
unde super illud Iob 27. Quæ est [species hypocritæ, si
quare rapiat &c. dicit* glo. Hypocrita, qui latine] di-
citur simulator, auarus raptor est, qui dum inique
agens desiderat de sanctitate venerari, laudem vitæ
rapit alienæ. cum ergo auaritia, vel inanis gloria nõ
directe opponatur veritati, videtur quòd nec simula-
tio, siue hypocrisis.

Sed contra est, quia omnis simulatio est mẽda-
cium quoddã, vt dictum* est. Mendacium aũt directe
opponit veritati. ergo & simulatio, siue hypocrisis. D
Respon. Dicendum, ꝙ secundum Philos.* in 10.
Metaph. Cõtrarietas est oppositio secundum formã,
a qua scilicet res speciem habet. Et ideo dicẽdum est,
ꝙ simulatio, siue hypocrisis potest opponi alicui vir-
tuti dupliciter. Vno modo directe: alio modo indire
cte. Directa quidem oppositio eius, siue eius contra-
rietas est attẽdenda secundum ipsam speciem actus,
qui accipitur secundum proprium obiectum. Vnde
cum hypocrisis sit quædam simulatio, qua quis simu
lat se habere personam, quam nõ habet, vt dictũ* est,
consequens est, quòd directe opponatur veritati, per
quam aliquis exhibet se talem vita, & sermone, qua-
lis est, vt dicitur in 4. Ethic.* Indirecta autem oppo si
tio, siue contrarietas hypocrisis potest attendi secun
dum quodcumque accidens, puta, secundum aliquẽ
finem remotum, vel secundum aliquod instrumentũ
actus, vel quodcumque aliud huiusmodi.

Ad primvm ergo dicẽdum, ꝙ hypocrita simu
lans aliquam virtutẽ, assumit eam vt finem, non qui-
dem secũdum existentiam, quasi volens eam habere,
sed secundum apparentiã, quasi volẽs videri eã habe-
re: ex quo non habet quod opponatur illi virtuti, sed
quod opponatur veritati, inquantum vult decipere
homines circa illam virtutem. Opera autẽ illius vir-
tutis non assumit quasi per se intenta, sed instrumen
taliter quasi signa illius virtutis. Vnde ex hoc non ha
bet directam oppositionem ad illam virtutem.

Ad 2m dicendum, ꝙ sicut supra dictum est,* pru- q.55.art.3.
dentiæ directe opponitur astutia, ad quam pertinet 4.& 5.
adinuenire quasdam vias apparentes, & non existen-
tes, ad propositum consequendum. Executio autem
astutiæ est proprie per dolum in verbis: per fraudem
autem in factis. & sicut astutia se habet ad prudẽtiã,
ita dolus, & fraus ad simplicitatẽ. Dolus aũt, vel fraus
ordinatur ad decipiendum principaliter, & quãdoq;
secundario ad nocendum: unde ad simplicitatẽ per-
tinet directe se præseruare a deceptione. Et secũdum
hoc, vt supra dictum est,* virtus simplicitatis est ea- q.109.ar.2.
dem virtuti veritatis: sed differt sola ratione, quia ve ad 4.
B ritas dicitur secundum quòd signa cõcordant signa-
tis: simplicitas autem dicitur secundum quòd non
tendit in diuersa, vt scilicet aliud intendat interius, &
aliud prætendat exterius.

Ad 3m dicendum, ꝙ lucrum, vel gloria est finis re
motus simulatoris, sicut & mendacis. Vnde ex hoc fi-
ne speciem non sortitur, sed ex fine proximo, qui est
ostendere se alium, q̃ sit. Vnde quandoque contingit,
ꝙ aliquis fingit de se magna, nullius alterius gratia,
sed sola libidine simulandi, sicut Philos.* dicit in 4. Li.4.cap.7.
Ethic. & sicut etiam supra de mendacio dictum est.* tom.5.
q.109.ar.2.

Articvlvs iiii.

Vtrum hypocrisis semper sit peccatum mortale.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur ꝙ hy- 4.di.16.q.4
pocrisis semper sit peccatum mortale. Dicit. n. art.1.q.3.
Hiero. Isa. 16.* in glos. quòd i comparatione duorum In fin. com
malorum, leuius est aperte peccare, quàm sanctitatẽ mentar. ad
simulare. & super illud Iob 1. Sicut autem domino ca. 16. Esai.
placuit &c. glos. dicit, quòd simulata æquitas non est tom. 5.
æquitas, sed duplex peccatũ. Et super illud Thren. 4.
Maior effecta est iniquitas peccati populi mei pecca-
to Sodomorum, dicit glos.* Scelera animæ plangun- Glos. ordi-
tur, quæ in hypocrisim labitur, cuius maior est ini- naria ibid.
quitas peccatorum † Sodomorum: peccata autem So †Alias pec-
domorum sunt peccata mortalia. ergo & hypocrisis catis.
semper est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Greg. dicit 31. mora.* quòd hypocritę ex ma Li.31.ca.11
litia peccant: sed hoc est grauissimum, quia pertinet
ad peccatũ in Spiritum sanctum. ergo hypocrita sem-
per mortaliter peccat.

¶ 3 Præt. Nullus meretur iram Dei, & exclusionem
a Dei visione, nisi propter peccatum mortale: sed per
hypocrisim aliquis meretur iram Dei, secundũ illud
Iob 36. Simulatores, & callidi prouocant irã Dei. Ex-
cluditur etiam hypocrita a visione Dei: secundum il-
lud Iob 13. Non veniet in conspectu eius omnis hy-
pocrita. ergo hypocrisis semper est peccatũ mortale.

Sed contra est, quia hypocrisis est mendacium E
operis, cum sit simulatio quædam: non autem omne
mendacium operis est peccatum mortale. ergo nec
omnis hypocrisis.

¶ Præt. Intentio hypocritæ est ad hoc, ꝙ videatur bo-
nus: sed hoc non opponitur charitati. ergo hypocri-
sis non est secundum se peccatum mortale.

¶ Præt. Hypocrisis nascitur ex inani gloria, vt Grego. Li.31.c.31.
dicit 31. moral.* sed inanis gloria nõ semper est pec- a medio.
catum mortale. ergo neque hypocrisis.

Respon. Dicendum, ꝙ in hypocrisi duo sunt,
s. defectus sanctitatis, & simulatio ipsius. Si ergo hy-
pocrita dicatur ille, cuius intẽtio fertur ad vtrumq;,
vt s. aliquis nõ curet sanctitatem habere, sed solũ san
ctus apparere, sicut cõsueuit accipi in sacra scriptura.

ꝙ præced. art. 1.
†q. præced. art. 3.
Li. 2. ca. 5. r. in princip. tom. 4.
Gregor. homil. 23. in Euang. non lõge a principio.
†Aug. li. 2. q. Euãge. q. sic ca. vlti. a medio.
D. 2.
*Ambr. in li. de Abraham. cap. 8. tom. 4.

sic manifestum est, quòd est peccatum mortale. Nullus enim totaliter priuatur sanctitate, nisi per peccatum mortale. Si autem dicatur hypocrita ille, qui intendit simulare sanctitatem, a qua deficit per peccatũ mortale, tunc quàmuis sit in peccato mortali, ex quo priuat sanctitate, nõ tamen semper ipsa simulatio est ei peccatum mortale, sed quandoque veniale: quod discernendum est ex fine, qui si repugnat charitati Dei, vel proximi, erit peccatum mortale, puta, cum simulat sanctitatem, vt falsam doctrinã disseminet, vel vt adipiscatur ecclesiasticã dignitatem indignus, vel quæcumq; alia temporalia bona, in quibus finem cõstituit. Si vero finis intentus non repugnet charitati, erit peccatum veniale, puta, cũ aliquis in ipsa fictione delectatur, de quo dicitur 4. Ethi. * q̃ magis videtur vanus, quàm malus: eadem enim ratio est de mendacio, & simulatione. Contingit tamen quandoq; q̃ aliquis simulat perfectionem sanctitatis, quæ non est de salutis necessitate: & talis simulatio nec semper est peccatum mortale, nec semper est cum peccato mortali. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Lib. 4. ca. 7. a medio.

¶ *Super Quæstionis centesimæduodecimæ Articulũ primum.*

IN art. 1. q. 112. nota duo. Primo, q̃ iactantia, licet quo ad vocabuli vsum dicatur etiã de ostẽtatione veri supra opinionẽ, seu cognitionẽ aliorũ, vt de Assuero dr: tñ frequẽtius, prout est nomen vitii ex suo genere (sic enim tantũ proprie sumitur) non dr nisi de oppositio veritatis p modũ excessus: qm̃ sic tm̃ est nomẽ vitii ex suo genere. Ostẽtatio namq; veri supra cognitionẽ aliorũ, non est mala ex suo genere, sed qnq; bona, iuxta necessitatẽ, aut vtilitatẽ exigẽtẽ hmõi manifestationẽ: & qnq; mala p̃p malũ, aut vanum finẽ. Et propterea in calce corporis art. concludit, q̃ iactantia proprie dicta opponitur veritati p modũ excessus: & sic de iactãtia est i litera reliquus sermo. Secundo, q̃ ex responsione ad secundum discas & discernere, & proprie loqui. Nam species superbiæ nõ iactantia, sed arrogantia intus est, quæ frequenter causa est iactantiæ, quæ species est mendacii: & quoniam se habent vt causa, & effectus, ideo vnũ ponitur inuenitur pro alio.

* Libr. 22. Mor. & citatur a Magist. libr. 2. dist. 41. Et lib. 23. cap. 7. circa princip.

QVAESTIO CXII.

De Iactantia, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de iactantia, & ironia, quæ sunt partes mendacij secundum Philos. in 4. Ethic.

Primo autem circa iactantiam quæruntur duo.

¶ Primo, Cui virtuti opponatur.
¶ Secundo, Vtrum sit peccatum mortale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum iactantia opponatur virtuti veritatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd iactantia non opponatur virtuti veritatis. Veritati enim opponitur mendacium: sed quandoque potest esse iactantia etiam sine mendacio, sicut cum aliquis suam excellentiam ostentat. dicitur enim Hester 1. quòd Assuerus fecit grande conuiuium, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ, ac regni sui, ac magnitudinem, atque iactantiam potentiæ suæ. ergo iactantia non opponitur virtuti veritatis.

¶ 2 Præt. Iactantia ponitur a Gregor. * 21. Moral. vna de quatuor speciebus superbiæ, cum scilicet quis iactat se habere, quod non habet, unde dicitur Hier. 48. Audiuimus superbiam Moab, superbus est valde. sublimitatem eius, & arrogantiam, & superbiam, & latitudinem cordis eius ego scio, ait Dominus, iactantiam eius, eo quòd non sit iuxta eam virtus eius. Et 31. * Moral. Gregor. dicit, quòd iactantia oritur ex inani gloria: superbia autem, & inanis gloria opponuntur virtuti humilitatis. ergo iactantia non opponitur veritati, sed humilitati.

Li. 31. c. 31. a medio.

¶ 3 Præt. Iactantia ex diuitiis causari videtur. unde dicitur Sapien. 5. Quid nobis profuit superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? sed superfluitas diuitiarum videtur pertinere ad peccatũ auaritiæ, quod opponitur iustitiæ, vel liberalitati. non ergo iactantia opponitur veritati.

SED CONTRA est, quod Philos. dicit in 2. & 4. Ethic. * iactantiam opponi veritati.

Lib. 2. cap. & li. 4. circa fin.

RESPON. Dicendum, quòd iactantia proprie importare videtur quòd homo verbis se extollat. Illa enim, quæ vult homo longe iactare, in altum eleuat. Tunc autem proprie aliquis se extollit, quando de se supra se aliquid dicit: quod quidem contingit dupliciter. Quandoque enim aliquis loquitur de se non quidem supra id, quod in se est, sed supra id, quod de eo homines opinantur: quod Apost. refugiens, dicit 2. ad Corinth. 12. Parco, ne quis existimet me supra id, quod videt in me, aut audit aliquid ex me. Alio modo, aliquis per verba se extollit, loquens de se supra id, quod in se est secundum rei veritatem. Et quia magis est aliquid iudicandum secundũ quod in se est, quàm secundum quod est in opinione aliorum, inde est, quòd magis proprie dicitur iactantia, quando aliquis effert se supra id, quod in ipso est, quàm quando effert se supra id, quod est in opinione aliorum, quàmuis vtroque modo iactantia dici possit. Et ideo iactantia proprie dicta opponitur veritati per modum excessus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de iactantia, secundum quod excedit opinionem.

AD 2^m dicendum, quòd iactantiæ peccatum considerari potest dupliciter. Vno modo, secundum speciem actus: & sic opponitur veritati, vt dictum est. * Alio modo, secundum causam suam, ex qua etsi non semper, tamen frequentius accidit: & sic procedit quidem ex superbia, sicut ex causa interius motiua, & impellente. Ex hoc enim quòd aliquis interius per arrogantiam supra seipsum eleuatur, sequitur plerumque, quòd exterius maiora quædam de se iactet: licet quandoque non ex arrogantia, sed ex quadam vanitate aliquis ad iactantiã procedat, & in hoc delectetur, quia talis est secundum habitum. Et ideo arrogantia, per quam aliquis supra seipsum extollitur, est species superbiæ, non tamen est idem iactantiæ, sed, vt frequentius, eius causa: & propter hoc Greg. * iactantiam ponit inter superbiæ species. Tendit enim iactator plerumque ad hoc, quòd gloriam consequatur per suam iactantiam: & ideo secundum Gregor. * ex inani gloria oritur. secundum rationem finis.

In comp. & q. 132. tic. 2.

Loc. citat. argu. 2. & princip.

Li. 31. c. 31.

AD 3^m dicendum, q̃ opulentia etiam iactantiã causat dupliciter. Vno modo occasionaliter, in quantum de diuitiis aliquis superbit: unde & signanter Prouerb. 8. opes dicuntur superbæ. Alio modo, per modum finis, quia vt dicitur in 4. Ethic. * aliqui seipsos iactant non solũ propter gloriã, sed etiam propter lucrum, qui de seipsis fingunt ea, ex quibus lucrari possunt, puta, quòd sint medici, vel sapientes, vel diuiti.

Li. 4. cap. med. to. 5.

Super

¶ *Super Quæstionis centesimæduodecimæ Articulum secundum.*

IN art. 2. eiusdem q. 112. collige primo quinque casus, in quibus iactantia est mortale peccatum. Primus, quando iactator de se profert id quod est contra charitatem Dei, vt de rege Tyri dicitur. Secundus, quando profert id quod est contra charitatem proximi, vt Pharisæus fecit. Tertius, quando ex superbia, vel inani gloria mortali, vt cum q̃s quasi non acceperit a Deo, se iactat. Quartus, quãdo ex cupiditate lucri cũ damno proximi, intus, vel extra, vt cũ quis iactat se docto rem, aut medicũ, & inde falsam doctrinam seminat, vel pecuniã exhaurit, aut corpora lædit. Quia tutus, cum quis vsque adeo delectatur iactantia, vt in ea finẽ ponneret, puta, q̃a nõ curat de præceptis Dei, vt impleat appetitum suum in se iactando. Et hic casus cõmunis est omnibus vanis, quæ de genere suo sunt venialia.

Li. 4. cap. 7. circa med. tom. 5.

¶ Aduerte secũdo, q̃a iactãtia proprie dicta, de quo est sermo, est species mendacii: ideo in primis duobus casibus, in quibus iactantia secundum se est peccatũ mortale, interuenit mẽdacium perniciosum, vel directe contra Deum, vt in primo, dum dixit homo, Deus ego sũ: uel cõtra proximũ, dum superbẽ dixit, Non sum sicut cæteri hoium, velut etiã hic Publican⁹. In reliquis autẽ casibus mendacium iactantiæ fit perniciosum ex causa. Ideo enim perniciose mentitur quis se medicũ, quia propter damnũ proximi, vel propter talem superbiam, & huiusmodi, vt patet.

Li. 31. c. 31. a medio.

¶ Circa præsentem articulum, dubiũ occurrit: quia diminuta videtur doctrina hęc de iactantia. Nã cõtingit, quòd quis iactet se de malo perpetrato, & tunc constat, quòd non mentitur, & tamen peccat mortaliter iactãdo se. Et similiter contingit, quòd aliquis absque mendacio iactet se medicũ ex superbia mortali, & cupiditate nocendi: & tunc similiter iactantia est peccatum mortale. Et hæc in litera prætermittitur. In qua etiã prætermittitur, cum quis iactat se de malo, quod non fecit: quoniam iactantia opposita veritati per excessum plus dicit de bono, non de malo. Nam dicere plus de malo spectat ad ironiam, quæ dicit minus de bono. Eiusdem nãq; rationis est dicere minus boni, & plus mali: quoniam minus bonum mali rationem habet.

¶ Ad hoc dicitur, quòd doctrina præsentis articuli est sufficiens, nec aliquid prætermisit opportunum. Nam quod aliquis iactet se de perpetrato malo, non est actio ista iactantiæ vitii: sed inanis gloriæ, iuxta illud Psalmi, Quid gloriaris i malitia? Iactantia enim mendacium exigit: quoniam species nõ est separabilis a suo genere. Inanis autem gloria non requirit mendacium. Similiter, quòd iactet se quis cum veritate medicum, aut confessorem &c. animo nocendi, aut ex superbia, & huiusmodi, non est actus iste iactantiæ vitii, sed superbiæ, aut iniustitiæ, aut sacrilegii, aut luxuriæ, & huiusmodi, iuxta naturam vitii imperantis hanc manifestationem veri. Quando autem aliquis iactat se de malo, q̃d non fecit, hic veræ iactantiæ actus est, habens mendacium perniciosum, pro quanto seipsum infamat. Et quoniam talis iactator accipit malum sub ratione boni, & differt nihil bonum, uel apparens bonum, vt dicit in 2. Physicor. ideo nõ ad ironiam, quæ declinationem a bono, sed ad iactantiam, quæ excessum in bono vero, vel apparenti dicit, talis loquutio spectat. Nec prætermissa est ab authore, sed comprehensa est in secundo casu, in quo iactator profert aliquid contra charitatem proximi. Scriptum enim cum sit, Diliges proximum tuum sicut teipsum, sub charitate proximi præintelligitur charitas suipsius.

Li. 4. Ethi. ca. 7. parũ a med. to. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum iactantia sit peccatũ mortale.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ iactãtia sit peccatũ mortale. Dicitur enim Prouerb. 28. Qui se iactat, & dilatat, iurgia concitat: sed concitare iurgia est peccatum mortale. dete statur enim Deus eos, qui seminãt discordias, vt habetur Prouerb. 6. ergo iactantia est peccatũ mortale.

¶ 2 Præt. Omne quod prohibetur in lege Dei est peccatum mortale: sed super illud Eccles. 6. Non te extollas in cogitatione animæ tuę, dicit glos. * iactantiam, & superbiam prohibet. ergo iactantia est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Iactantia est mendacium quoddam: non est autem mendacium officiosum, vel iocosum, quod patet ex fine mendacii, quia vt Philos. dicit in 4. Ethic. * iactator fingit de se maiora existẽtibus, quandoque nullius gratia, quandoque gratia gloriæ, vel honoris, quandoque autem gratia argenti. & sic patet, q̃ neque est mendaciũ iocosum, neque officiosum. Vnde relinquitur, quòd semper sit pernicio sum. uidetur ergo quòd semper sit peccatum mortale.

SED CONTRA est, quòd iactantia oritur ex inani gloria, secundum Gregor, * 31. moralium: sed inanis gloria non semper est peccatum mortale, sed quandoq; veniale, quod vitare est valde perfectorum. Dicit enim Greg. q̃ valde est perfectorũ sic ex ostẽso operẽ, authoris gloriã quærere, vt de illata laude priuata nesciant exultatione gaudere. ergo iactantia nõ semper est peccatum mortale.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * peccatum mortale est, quod charitati cõtrariatur. Dupliciter ergo iactantia cõsiderari potest. Vno modo, secundum se, prout est mendacium quoddam: & sic quandoque est peccatum mortale, quandoq; veniale. Mortale quidem, quando aliquis iactãter de se profert, quod est contra gloriã Dei: sicut ex persona regis Tyri dicitur Ezech. 28. Eleuatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum. Vel etiam contra charitatem proximi: sicut cum aliquis iactando seipsum, prorumpit in contumelias aliõrum, sicut habetur Luc. 18. de Pharisæo, qui dicebat, Non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic Publicanus. Quandoque vero est peccatum veniale, quando scilicet aliquis de se talia iactat, quæ neq; sunt contra Deũ, neque contra proximum. Alio modo, potest considerari secundum suam causam, scilicet superbiam, vel appetitũ lucri, aut inanis gloriæ. Et sic si procedat ex superbia, vel inani gloria, quæ sit peccatum mortale, etiam iactantia erit peccatum mortale: alioquin erit peccatum veniale. Sed quandoque aliquis prorumpit in iactantiam propter appetitum lucri: & hoc videtur iam pertinere ad proximi deceptionem, & damnum. Et ideo talis iactantia magis est peccatum mortale. Vnde & Philos. dicit in 4. Ethic. * quòd turpior est, qui se iactat causa lucri, quàm qui se iactat causa gloriæ, vel honoris. Non tamen semper est peccatum mortale: quia potest esse tale lucrum, ex quo alius non damnificatur.

Li. 4. cap. 7. circa med. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ille q̃ iactat se ad hoc, q̃ iurgia concitet, peccat mortaliter: sed quandoq; contingit, quòd iactantia est causa iurgiorũ non per se, sed per accidens. Vnde ex hoc iactantia non est peccatum mortale.

AD 2^m dicẽdum, quòd glos. illa loquitur de iactantia, secundum quòd procedit ex superbia prohibita, quæ est peccatum mortale.

AD 3^m dicendum, q̃ nõ semper iactantia importat mendacium perniciosum, sed solum quãdo est contra charitatẽ Dei, aut proximi, aut secundum se, aut fm suam causam. Quòd autem aliquis se iactet quasi ex hoc ipso delectatus, est quoddam vanũ, vt Philos. dicit. * Vnde reducitur ad mendacium iocosum, nisi forte hoc diuinæ dilectioni præferret, vt ꝓpter hoc Dei præcepta cõtemneret. Sic enim esset contra charitatem Dei, in quo sola mens nostra debet quiescere, sicut in vltimo fine. Videtur autẽ ad mendacium officiosum pertinere, cum aliquis ad hoc se iactat, ut gloriam, vel lucrum acquirat, dummodo hoc sit sine damno aliorum: quia hoc iam pertineret ad mendacium perniciosum.

Li. 4. Ethi. ca. 7. parũ a med. to. 5.

¶Super Quæstionem centesimamtertiamdecimam.

IN q.113.nihil in specie de sola ironia occurrit dicendum. Sed vniuersaliter de oppositis veritatis virtuti quærendū, an virtuti veritatis sint sufficienter assignata opposita vitia. Videtur. n. quod nō, Tum quia ad veracem spectat dicere verum non solum circa cōditiones personæ suę, sed in quacūq; materia: iactantia aūt, & ironia solum importāt excessum, & defectū veritatis circa cōditiones personæ propriæ. Multa ergo relinquuntur sub veritate, quæ nō pollui possunt per hæc vitia: Tum quia ad veracē spectat verificare dicta, seruando promissa, vt in q.80.habitum est. Sed obseruationi promissorum neque mendacium, neq; simulatio, neque iactantia, neque ironia opponitur, sed perfidia, cuius nulla fit in litera mentio. Insufficienter ergo determinatum hic videtur de oppositis veritati, & de ipsa veritate quo ad actum fidei.

QVAESTIO CXIII.

De Ironia, in duos articulos diuisa.

¶ Ad primum horum dicitur, q̄ quia veritas per se primo respicit conditiones personæ dicentis, & alia non respicit, nisi prout sunt in dicente, vt patet ex dictis: ideo veritati & assignatū est vniuersaliter oppositū, qđ se extēdit ad primo, & secundario respecta a veritate, s. mēdaciū tam verbo, q̄ facto, & assignata sunt specialia opposita circa per se primo materiam veritatis, conditiones scilicet personæ dicentis, videlicet iactantia, & ironia.

¶ Ad secundam aūt non facile patet satisfactio. Oportet siquidē hic multa discutere. Primo, an fides coincidat cum veritate: & si non, quomodo p̄termissa est fides: Si sic, quare nō est determinatū de actu fidei, & eius oppositis. Secundo, an fides habeat propriam materiā, & quam. Tertio, an sit ad omnes. Quarto, an habeat vim obligatiuam, & quantum peccet frāgens fidē. Et primi quidem dubii ratio est, quia veritas consistit in conformitate signorum exteriorum ad ea, quæ sunt intus in nobis: fides autem consistit in conformitate factorum ad dicta. Hæ aūt diuersæ sunt conformitatū species. nō est ergo fides idem quod veritas. Et cōfirmatur hoc ex oppositis, quia s. veritati opponitur directe mendacium: fidei autem directe opponitur infidelitas.

¶ In oppositum autem est authoritas literæ superius in q.80.

¶ Secundi vero dubii ratio est, quia fides est, qua fiunt dicta: sed omnia possunt dici. ergo omnia possunt esse materia fidei. Præterea. Quæcūq; possunt promitti, possunt esse materia fidei: sed omne possibile fieri ab aliquo, potest promitti. non ergo est aliquod certum genus eorum, quæ sunt materia fidei.

¶ In oppositum autem est, quia specialis virtus habet specialem materiam: fides autem est specialis virtus. ergo.

¶ Tertii autem dubii ratio est, quia fides non est ad infideles, iuxta illud Atræi in Actio poeta. Neque dedi, neque do infideli fidem. Præterea. Fides non est ad latrones, & vniuersaliter ad extorquentes vi, metu, aut dolo promissiones, vt patet ex Tullio in primo de Officiis.

¶ In contrarium autem est, quia fides etiam hosti seruanda est, vt dicitur 23.q.1.ca.Noli. Præterea. Nisi esset fides mutua inter homines, non possemus conuiuere: sed cum omnibus contingit conuiuere. ergo ad omnes est fides.

¶ Quarti demū dubii ratio est, quia seruare fidē est de præcepto iuris naturę: quod aūt est huiusmodi, obligat de necessitate, ac per hoc si non fiat, incurritur peccatum mortale. Præterea. Infidelitas tollit conuictum societatis humanæ, quoniam nisi fidem sibiinuicem seruarent homines, non possent conuiuere. ergo cōtrariatur charitati, qua homo animal sociale debet cum aliis cōuiuere: ac per hoc opponitur charitati quātum ad delectationē proximi. ergo est mortale ex suo genere.

¶ In oppositum est, quiā simplex promissio non obligat ex necessitate, sed de honestate. non est ergo huiusmodi infidelitas mortale, sed veniale peccatum.

¶ Ad horum euidentiam sciēdum est, q̄ fides qua fiunt dicta, de qua est sermo, sumitur tripliciter. Primo, vt ex debito legali, seu ciuili implet promissa, iuxta Tullii diffinitionē in 1. de Officiis. Fides est dictorum, conuentorumque constantia, & veritas.

¶ Secundo, vt ex debito morali implet promissa.

¶ Tertio, vt ex debito implet promissa non determinādo quale sit illud debitum, an morale, an ciuile. Et si primo modo sumitur fides, non est specialis virtus, sed coincidit cū diuersis virtutibus. Seruando namque promissum, qui reddit debitum creditori, iustitiæ actum exercet: qui implet iusiurandum, religionis opus complet. Similiter si tertio modo sumitur, nō est vnius specialis virtutis nomen, sed commune nomen est ad omnem fidem, qua fiunt dicta. Secundo autē modo si sumatur, est specialis virtutis moralis nomē. Significat. n. virtutem illam, qua homo bene se habet ad alterum in hoc, q̄ facit vt dixit in his, ad quæ non tenetur ex debito legali, sed morali tantum. Actus namque iste humanus bonus moraliter est, specialem habens laudem ex hoc ipso, q̄ facit, qđ dixit, seruata debita materia, & circunstantiis, &

Sup.q.110. art.3.con.fi 3.dist.39. art.2.ad 6

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ironia, per quam aliquis de se fingit minora, sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ ironia, per quam aliquis de se fingit minora, non sit peccatū. Nullum enim peccatum procedit ex diuina cōfortatione, ex qua procedit q̄ aliquis de se minora dicat, secundum illud Prou.30. Visio quam locutus

In fine rescripti in epist. ad Aug. epist. Angl. cap.20.ante medium.

ad alterum est, nec ex debito est ciuili. Vnde non potest cogi a iudice si non facit qđ dixit, sed ex debito morali procedit, sine quo moris honestas non saluatur. Nam violando fidem non restat moris honestas, vt patet: & propterea exigit specialem virtutem adiunctam iustitiæ. Videtur autem virtus ista eadem esse virtuti veritatis ea ratione, quia eiusdem moris esse videtur, vt homo verum dicat, & vt dicta verificet. Veritatis quippe est verum dicere: fidei vero dictum verificare. Vnde & Tullius fidem per veritatē diffinit, dicendo, q̄ est dictorū veritas, cuius signum est, q̄ veraces illos appellamus, qui implent quod dicunt. Vocatur ergo virtus veritatis fides, pro quanto est principium verificandi dicta. & propterea dictum est, q̄ fides reducitur ad veritatem. Actus autem proprius eius vt sic, non est vere significare, hic enim est actus proprius veritatis: sed est verificare quod dictum est. Vnde patet, quòd materia eius propria est materia promissionis, ita quòd quicquid non potest esse materia promissionis, lōge abest a materia fidei. Quo fit, vt quicquid aut malum, aut maioris boni impeditiuum est, sub fide cadere non possit. Propter quòd 22.q.4.dicitur. In malis promissis rescinde fidem. Et si diligenter considerauerimus, eosdem exigit comites fides, quos iuramentum promissorum, videlicet iustitiam, iudicium, & veritatem. Oportet namque quod faciendum est pro fide seruanda, esse iustum, hoc est, non malum esse: discretum, hoc est, rationabile. Et hinc excluduntur indifferentia, & stulta: in verificatione autem fides ipsa consistit. Et quoniam tam promissio, quàm eius verificatio, voluntarius actus est, & primus quidem gratuitus, secundus ex morali procedens debito: ideo quicquid repugnat gratuitæ, seu voluntariæ promissioni, tollit morale debitum fidei. Et propterea, si quis vi, metu, aut dolo promisit, cum promissio gratuita non fuerit, quàmuis fuerit voluntaria, loquendo de voluntario misto, non tenetur verificare dictum suum. Non enim morum honestas exigit, vt gratuita fiant coacte. Nec honestati conuenit, vt ex iniquitate reportet quis commodum sibi, vel suis: reportaret autem, si teneretur coactus vi, metu, aut dolo, implere promissum.

¶ Quibus visis, singillatim ad quæstiones motas dicendum est. Et ad primā quidem dicitur, q̄ fides coincidit in idem specie, & numero cum veritate, & sola ratione ab ea differt: quoniam veritas dicitur pro quāto conformat signa signatis apud se, fides autem pro quāto conformat facta dictis. Ab authore autem non omnino prætermissa est: quoniam & superius de p̄missione determinauit, & in q.110.art.3.ad quintum, declarauit q̄ dupliciter aliquis ab infidelitate excusatur, vt ibi patet.

¶ Ad primam autem obiectionem in oppositum dicitur, quòd licet conformitas signi ad signatum, & facti ad dictum, sint diuersarum rationum in genere naturæ, sunt tamen eiusdem rationis in genere moris.

¶ Ad secundā vero dicitur, q̄ cum consistet vni virtuti multa vitia opponi s̄m diuersos modos corrumpendi actus illius virtutis, vt patet de charitatis oppositis vltra odiū, qđ directe illi opponitur, nullū inconueniens est, q̄ veritati inquantū veritas est, directe, & adæquate opponatur mendacium: & eidem inquantū fides est, opponatur infidelitas, quæ & si non sit proprie mēdacii species, sapit tamen nonnihil mendacii, dum infidelis aliud habet ex debito in mente, licet non de facto, quia mutauit voluntatem, & aliud in opere: ac per hoc mentitur debitum.

¶ Ad secūdam vero quæstionem dicitur, quòd fides habet propriam materiam, scilicet opus bonum aliàs non debitum, possibile fieri a promittente. Nullus enim promittit, nisi id quod in sua est potestate. Nec valet promissio, nisi sit alicuius boni. Et quia

Et quia affirmatio, & negatio vnius sunt generis, appellatione operis boni intellige etiam vel omissionem bonam, vt cum quis promittit non ire venatum tali die, ne impediat illius venationem. Et si aliàs tale bonum esset proximo debitum ab hoc, iam non ex sola fide deberetur.

¶ Ad primam autē obiectionem. in oppositum dicitur, q̄ non est eadem ratio de materia verbi, & de materia fidei: q.a. etiā mala, & turpia possunt bene dici, non tamen possunt bene promitti: et ideo non oia quæ possūt dici, cadūt sub fide. Secunda vero obiectiovna limitatione excludit, vt s. fides æquetur in materia nō promissioni, sed promissioni spontaneæ, & s̄m rectā rationem. Constat. n. quòd recta ratio nō cōcedit promittere, nisi bonum possibile fieri per promittentem &c.

¶ Ad tertiā autem q̄nē dr, quòd fides, absolute loquendo, est ad omnes homines: q̄n omni homini promitti aliquid potest, quod seruandum est. Verum sicut ex parte materiæ cōtingunt impedimēta, vt patet ex dictis, ita ex parte illius cui seruanda est fides. Nam si cōpulit, aut decepit, non meretur vt sibi fides seruetur, ut superius dixit author s̄ q.89. art.7.ad tertium. Et hoc vult Tullius. Et similiter si infidelis est in eodē negotio: et sic verificatur dictum Actii, loquendo videlicet de infideli vt sic. Nam infidelis vt sic, non minus, quàm dolosus meretur nō sibi seruari fidem: vt si mutua fuit quasi cōuentio, altero non seruāte fidem, absolutus est alter: Quàmuis Tullius dicta Actii tamquàm ab Atræo prolata suscipienda non putet in libro 3. de officiis. Et per hæc patet solutio obiectorum.

¶ Ad quartam demum dubitationem dicitur, quòd violare fidē proculdubio peccatum est. Nam ex qualibet promissione homo obligatur in foro conscientiæ ad verificandum dictum. Hoc. n. naturalis ratio sic dictat, vt eius oppositū manifeste noceat tranquillitati humanæ societatis. Discernere autem oportet quando est veniale, vel mortale peccatum, mortale illud solum est, quod charitati contrariatur. Sicut autem de mendacio in litera dictum est, ita & de infidelitate distinguendum est: nam quædā est perniciosa, quædam non. Et perniciosa quidē mortale peccatum est, cæterę venialia peccata non transcendunt. Est aūt pernciosa, si contra dilectionē Dei, aut proximi est: vt si quis promittat alicui succurrere primo mane inchoato bello, & non seruet. Et similiter si quis promittit tenere aliquod secretum, quod magni refert, si reuelaretur: si medicus promittat periclitāti infirmo subuenire, qui spe frustratus notabiliter læsus est. Et vniuersaliter ad conditionē rei promissæ spectare oportet, an sit vtalis, seu necessaria proximo, ita q̄ oppositum sit nociuum proximo, quoniam tunc cōtra eius charitatē est. Nam ex sola ratione promissionis violatæ, licet ratio peccati habeatur, quia est contra rationis naturalis rectitudinem, non tamen habētur ratio peccati mortalis, nisi ad aliquid cōtra charitatē Dei, aut proximi descendatur. Violare namq; promissionē, non nisi fallere importat. Fallere aūt proximum ex genere suo non est morle, vt patet de mentiēte, qui ad hoc mētitur vt fallat. Et cōstat, q̄ non peccat mortaliter, nisi gratia materię pernicio sę. Sunt aūt duo s̄m Tullium casus, in quib⁹ sine omni peccato fides recte præstita non seruatur. Primus est, cum seruare fidem factū est inutile ei, cui seruāda est: vt siquis promisisset alicui ensem, & interim efferetur furiosus, nō est ei seruāda fides. Secundus, cum seruare fidem, factū est magis nociuū mihi, quàm tibi esset vtilis obseruatio; vt si quis promisisset se iturum aduocatum in causa eius cras, & accidit proprii filii infirmitas exigens paternā curā, nō tenetur tunc ad seruandam fidem. Author aūt sequens Senecā vnum vniuersalem casum posuit in q.110.s.mutationem, dum dixit, quòd omnia debent esse immutata, si pacta seruāda sunt. Oportet ergo considerare impedimenta superuenientia, & conferre cum re promissa, & collatione facta, qđ recta tūc ratio suadet, pensatis conditionibus locorū, p̄sonarum, temporū, & negotiorum, honestum exequi.

Referē 22.q.2.c.nō ita.

Lib.26.Moral.ca.2.nō procul a fine.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppositum dicitur, quòd non quicquid est contra ius naturæ, est peccatum mortale, vt patet de mendacio, quod est secundum se prauum, vt dicitur in 4.Ethic. Plus enim requiritur ad peccatum mortale, scilicet, quòd sit contra dilectionem Dei, aut proximi. Vnde ex hoc, quòd natura eius violatur, non aliud habetur, nisi quòd fidei violātio peccatum est.

¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, quòd fides, vt extendit se ad debitum ciuile, bene obligat ad mortale: quia eius oppositum tolleret, & ius, & socialem vitam. Sed fides, vt cōclu dicitur infra limites debiti moralis, oportet q̄ cōsideretur iuxta materiā subiectam, & distinguendo dicatur, q̄ vt concernit ea, quorum perfidia vergeret contra Deum, aut proximum obligat ad mortale, quia talis perfidia tollit societatis diuinæ, & humanæ bonum: ut vero concernit illā, quorum perfidia parum, aut nihil alicui nocet, non obligat ad mortale. Nec huiusmodi perfidia tollit bonum conuictus humanæ societatis, quāmtūis aliqualiter impediat tranquillitatem illius: est enim præter tale bonum potius, quàm contra. Et hæc de toto tractatu de veritatis virtute, & illius oppositis dicta sufficiant.

ARTICVLVS II.

Vtrum ironia sit minus peccatum, quàm iactantia.

Locis supra art. 1. inductis.

AD SECVNDVM sic procediur. Videtur quòd ironia non sit minus peccatum, quàm iactantia. Vtrumque enim est peccatum, inquantum declinat a veritate, quæ æqualitas est quædam: sed ab æqualitate non magis declinat qui excedit, quàm qui diminuit. ergo ironia non est minus peccatum, quàm iactantia.

Li. 4. cap. 7. tom. 5. ¶ 2 Præt. Secundum Philos. * ironia quandoque iactantia est: iactantia autem non est ironia. ergo ironia non est minus peccatum, quàm iactantia.

¶ 3 Præt. Prouer. 26. dicitur. Quando submiserit vocem suam, ne credideris ei, quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius: sed submittere vocem pertinet ad ironiam. ergo in ea est multiplex nequitia.

Lib. 4. ca. 7. tom. 5. SED CONTRA est, quòd Philos. dicit in 4. Ethic. * quòd irones, & minus dicentes, gratiores secundum mores videntur.

q. 100. ar. 2. & 4. RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est, * vnum mendacium est grauius altero, quandoq; quidem ex materia de qua est, sicut mendacium, quod fit in doctrina religionis, est grauissimum. Quandoque autem ex motiuo ad peccandum, sicut mendacium pernicioſum est grauius, quàm officioſum, vel iocoſum. Ironia autem & iactantia circa idem mentiuntur vel verbis, vel quibuscumque exterioribus signis, scilicet circa conditionem personæ, unde quantum ad hoc æqualia sunt: sed vt plurimum iactantia ex turpiori motiuo procedit, scilicet ex appetitu lucri, vel honoris: ironia vero ex hoc, quòd fugit licet inordinate, per elationem aliis grauis esse: et secundum hoc Philos. * dicit, quòd iactantia est grauius peccatum, quàm ironia. Contingit tamen quandoq;, quòd aliquis minora de se fingit ex aliquo alio motiuo, puta, ad doloſe decipiendum, et tunc ironia est grauior.

Li. 4. Ethic. ca. 7. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de ironia, & iactantia secundum quod mendacij grauitas cõsideratur ex seipso, vel ex materia eius. Sic enim dictum est, quòd æqualitatem habent.

AD 2^m^ dicendum, quòd duplex est excellẽtia. Vna quidem in temporalibus rebus: alia vero in spiritualibus. Contingit autem quandoque, quòd aliquis per verba exteriora, vel signa prærendit quidem defectum in exterioribus rebus, puta, per aliquam vestẽ abiectam, aut per aliquid huiusmodi: & per hoc ipsum intendit ostendere aliquam excellentiam spiritualem, sicut Dominus de quibusdam dicit Matth. 6. quòd exterminant facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. Vnde isti simul incurrunt vitium ironiæ, & iactantię, tamen secundum diuersa, & propter hoc grauius peccant. Vnde & Philos. dicit in 4. Ethicor. * quòd & superabundantia, & valde defectus iactantium est. Propter quod & de August. legitur, quòd neque vestes nimis pretiosas, neque nimis abiectas habere volebat, quia in vtroque homines suam gloriam quærunt.

Lib. 4. ca. 7. ad fi. to. 5.

AD 3^m^ dicendum, quòd sicut dicitur Eccles. 19. Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo: & secundum hoc Salomon loquitur de eo, qui ex dolosa humilitate nequiter vocem suã submittit.

F *QVAESTIO CXIIII.*

De amicitia, quæ affabilitas dicitur, in duos articulos diuisa.

Super Quæstionem centesimæ quartæ decimæ Articulum primum.

IN art. 1. q. 114. nota tria. Primũ ẽ, q̃ virtus ista apud græcos innominata est, vt dicitur in 4. Ethi. sed quia similis vr amicitiæ, ideo amicitia vocatur. Apud latinos aũt vocat affabilitas, vt authori placet, & merito, quia circa colloquia delectabilia principaliter versat, vt dr in 4. Ethi. Affabiliũ aũt est colloqui delectabiliter. Vel appellat comitas, qua quis ad oẽs se comiter habet, suauẽ est omnibus conuersationem habendo.

Super. 4. art. 3. ad 1. Et 3. dist. 35. q. 1. artic. 3. ad 1. & 34. q. 2. art. 2. con. Ethic. q. 1. artic. 3. ad 3. & 4. art. 2. ad 1. & 2. † Ca. 4. pœte t. non mote sum medium. * Li. 4. ca. 6. parum ante medium tom. 5.

¶ Secundum est, q̃ affabilitatis materia est cõuersatio hominis cum aliis nõ in quibuscumque, sed his quæ serio fiũt, aut dicuntur. Et per hoc distinguitur ab eutrapelia, seu vrbanitate, quæ circa delectabilia versatur in his, quæ ioco fiunt.

¶ Tertium est, quòd affabilitas duo exigit, quorum vnum se habet vt finis, alterum vt medium ad finem. Nam finis eius est delectabilẽ se aliis exhibere in seriis: mediũ autem est componere verba, motusq; suos in seriis, vt decet ipsũ respectu illorum cũ quibus cõuersatur, considerata qualitate negotiorum, & tẽporum. Ita quòd sicut iustitia in his quæ fiunt, facit vt si ne iniuria alicuius verba, negotiaque fiant: ita affabilitas efficit, vt in his quę dicuntur, & fiunt, homo non sit hominũ, cum quo cõuersatur, molestus, nec etiam in modo dicẽdi, sed ei delectabilẽ se in omnibus seriis exhibeat: secũdum tamen quod eundẽ, negotium decet: & hi vulgariter gratiosi appellant. Non arcet tn affabilitas hominẽ, quin q̃q; ingerat quis tristitiam illi, cum quo conuersatur, quãdo scilicet oportet, vt dicitur in 4. Ethic.

Li. 4. ca. 6. tom. 5. Li. 2. ca. 11. tom. 5. Li. 2. ca. 11. tom. 5. Li. 4. ca. 6. tom. 5. q. 114. art. 1. & 2. q. 114. art. 1. & 2.

Circa amicitiam autem, seu affabilitatem, quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum sit specialis virt⁹.

¶ Secundo, Vtrum sit pars iustitiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum amicitia sit specialis virtus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ amicitia non sit specialis virtus. Dicit. n. Philos. in 8. Ethi. * q̃ amicitia perfecta est, quæ est propter virtutem: quæliber autẽ virtus est amicitiæ causa, quia bonũ omnibus est amabile, vt Dio. dicit in 4. cap. de diui. no. † ergo amicitia nõ est specialis virtus, sed consequens omnẽ virtutẽ.

¶ 2 Præt. Philos. dicit in 4. Ethic. * de tali amico, q̃ non in amando, vel inimicando recipit singula vt oportet: sed si aliquis signa amicitię ostendat ad eos, quos nõ amat, videtur pertinere ad simulationẽ, quæ repugnat virtuti. ergo huiusmodi amicitia non est virtus.

¶ 3 Præt. Virtus immediate constituitur, prout sapiens determinabit, sicut dicitur 2. Ethic. * sed Eccles. 7. dicitur, Cor sapientum vbi tristitia, & cor stultorum ubi lætitia. Vnde ad vitiosum pertinet maxime a delectatione sibi cauere, vt dicitur 2. Ethi. * Hæc autẽ amicitia per se quidem desiderat condelectare, cõtristare autem reuereatur, vt Philos. dicit in 4. Ethi. ergo amicitia non est virtus.

SED CONTRA. Præcepta legis dantur de actibus virtutum: sed Eccles. 4. dicitur. Congregationi pauperum affabilem te facio. ergo affabilitas, quæ hic amicitia dicitur, est quædam specialis virtus.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum * est, cum virtus ordinetur ad bonum, vbi occurrit specialis ratio boni, ibi oportet esse specialem rationem virtutis. Bonum autem in ordine consistit, sicut supra dictum * est. Oportet autem hominem conuenienter ad alios homines ordinari in cõmuni conuersatione tam in factis, quàm

D. 87. quàm in dictis, vt. s. ad vnum quemq; se habeat, secũdum quod decet. Et ideo oportet esse [d] quandam specialem virtutem, quæ hanc conuenientiam ordinis obseruet: & hæc vocatur amicitia, siue affabilitas.

Loco citato in argumẽto sed. 5. AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philos. in libr. * Ethico. de duplici amicitia loquitur, quarum vna consistit principaliter in affectu, quo vnus alium diligit: & hæc potest consequi quamcumque virtutem. Quæ autem ad hanc amicitiam pertinent, supra de charitate dicta sunt. * Aliam vero amicitiã ponit, quæ cõsistit in solis exterioribus verbis, vel factis, quæ quidem non habet perfectam rationem amicitiæ, sed quandam eius similitudinem, inquantũ aliquis decenter habet se ad illos, cũ quibus cõuersatur.

q. 4. art. 1. Remitto. 3. dl. AD 2^m^ dicendum, q̃ omnis homo naturaliter omni homini est amicus quodam generali amore, sicut etiam dicitur Eccles. 13. quòd omne animal diligit simile sibi. Et hunc amorem repræsentant signa amicitiæ, quæ quis exterius ostendit in verbis, vel factis, etiam extraneis, vel ignotis: vnde non est ibi simulatio. Non enim ostendit eis signa perfectæ amicitiæ, quia non eodem modo se habet familiariter ad extraneos, sicut ad eos, qui sunt sibi speciali amicitia iuncti.

AD 3^m^ dicendum, quòd cor sapientum dicitur esse vbi tristitia, non quidem vt ipsi proximo tristitiam inferat. dicit enim Apost. ad Rom. 14. Si propter cibum frater tuus contristatur, iam nõ secundum charitatem ambulas: sed vt contristantibus consolationem conferat, secundum illud Eccles. 7. Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Cor autem stultorum est vbi lætitia, non quidem vt ipsi alios lætificent, sed vt ipsi aliorum lætitia perfruantur. Pertinet ergo ad sapientem, vt condelectationem afferat his, cum quibus conuersatur, non quidem lasciuam, quam virtus cauet, sed honestam, secũdum illud Psal. 132. Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Quandoque tamen propter aliquod bonum consequens, vel propter aliquod malum excludendum, non refugiet virtuosus eos, quibus conuiuit, contristare, vt Philosophus dicit in 4. Ethicor. * Vnde & Apost. dicit 2. ad Corinth. 7. Si contristaui vos in epistola, non me pœnitet. & postea: Gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Et ideo his, qui sunt proni ad peccandum, nõ debemus hilarem vultum ostendere ad eos delectandum, ne videamur eorum peccato consentire, & quodammodo peccati audaciam ministrare. Vnde dicitur Eccles. 7. Filiæ tibi sunt, serua corpus earum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.

Li. 4. cap. 6. tom. 5.

Super Quæstionis centesimæ quartæ decimæ Articulum secundum.

IN articulo secundo eiusdem quæstionis, nota primo, quòd affabilitas nõ attendit, vt in litera dicitur, rationem debiti moralis ex parte debentis, & eius cui debetur, sed magis ex parte debẽtis. Cum enim homo sit naturaliter animal sociale, debitũ naturali ra-

Li. 4. cap. 6. tom. 5. q. 114. art. 1. & 2. q. 114. art. 1. & 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum huiusmodi amicitia sit pars iustitiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd huiusmodi amicitia nõ sit pars iustitiæ. Ad iustitiam enim pertinet reddere debitum alteri: sed hoc non pertinet ad hanc virtutem, sed solum delectabiliter aliis conuiuere. ergo huiusmodi virtus non est pars iustitiæ.

¶ 2 Præt. Secundum Philos. in 4. Ethicor. * Huiusmodi virtus consistit circa delectationem, vel tristitiam, quæ est in conuictu: sed moderari maximas delectationes pertinet ad temperantiam, vt supra habitum * est. ergo hæc virtus est magis pars temperantiæ, quàm iustitiæ.

¶ 3 Præter. Aequalia inæqualibus exhibere, cõtra iustitiam est, vt supra habitum est: * sed sicut Philos. dicit 4. Ethi. * Hæc virtus similiter ad notos & ignotos, & consuetos & inconsuetos operatur. ergo hæc virtus non est pars iustitię, sed magis ei contrariatur.

SED CONTRA est, q̃ Macrob. * ponit amicitiam partem iustitiæ.

RESPON. Dicendum, quòd hæc virtus est pars iustitiæ, inquantum adiungitur ei, sicut principali virtuti. Conuenit enim cum iustitia in hoc, quòd ad alterum est, sicut & iustitia. Deficit autem a ratione iustitiæ, quia non habet plenam debiti rationẽ, prout aliquis alteri obligatur vel debito legali, ad cuius solutionem lex cogit, vel etiam aliquo debito proueniente ex aliquo beneficio suscepto: sed solum attendit quoddam debitũ honestatis, quod magis est ex parte ipsius virtuosi, quàm ex parte alterius, vt scilicet faciat alteri, quod deceat eum facere.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut supra dictũ * est, quia homo naturaliter est animal sociale, debet ex quadam honestate veritatis manifestationem aliis hominibus, sine qua societas hominum durare non posset. Sicut autem non posset homo viuere in societate sine veritate, ita nec sine delectatione: quia sicut Philos. * dicit in 8. Ethicor. Nullus potest per diem morari cum tristi, nec cũ nõ delectabili. Et ideo homo tenetur ex quodam naturali debito honestatis, vt aliis delectabiliter conuiuat, nisi propter aliquam causam necesse sit aliquando alios vtiliter contristare.

AD 2^m^ dicendum, q̃ ad temperantiam pertinet refrænare delectationes sensibiles: sed hæc virtus consistit circa delectationes in conuictu, quæ ex ratione prouenium, inquantum vnus ad alterum decenter se habet. Et has delectationes non oportet refrænare tamquàm noxias.

AD 3^m^ dicendum, quòd verbum illud Philosophi non est intelligendum, quòd aliquis eodem modo debeat colloqui, & conuiuere notis, & ignotis: quia vt ipse ibidem * subdit, non similiter conuenit consuetos, & extraneos curare, aut tristare: sed in hoc attenditur similitudo, quòd ad omnes oportet facere quod decet.

Li. 4. Eth. cap. 6. circa med. to. 5.

tione est, vt vnusquisque conuiuat cum altero prout socium, & vniuersaliter, prout cõuenit omnem hominẽ decet. Et quoniam cum tristi, aut non delectabili persona eligibilis non est cõuersatio, ideo & vnicuique debetur, quòd conuersatio cum ipso fiat delectabilis, & quilibet quicõuersatur, debet delectabiliter conuersari: sed quia debitum hoc non fundatur super inqualitate aliqua ex eo, quòd hic aliquid acceperit ab eo, ac per hoc debeat recompẽsare vt ad æqualitatem reducatur, vt accidit in debito iustitiæ commutatiuæ, & in virtute gratiudinis: sed super commensurabilitate actuum nominis ad alium in conuiuando. ex hoc namque quòd actus mei sunt secundum rationem commẽsurabiles sociali vitæ, debeo ego componere eos, prout me decet, in ordine ad vitam socialem: Ideo debitum hoc magis se tenet ex parte ipsius virtuosi debentis facere quod eum decet ad omnes.

Elicitur ex 1. 2. q. 60. artic. 5. & q. 61. art. 3. q. 59. art. 1. Lib. 4. ca. 6. ante mediũ tom. 5. Lib. 1. in 2. fo. ante medium lib. q. 109. ar. 3. ad 1. Lib. 8. ca. 5. tom. 5.

¶ Nota secundo, quòd quia affabilitas ex debito moralis est, sine quo honestas moris in conuersatione humana saluari potest, sed non bene, vt patet ex his, quæ in litera habes, & ex quæst 80. vbi distinctæ sunt partes iustitiæ: ideo omissio affabilitatis extra peccata venialia non est.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quintæ decimæ Articulum primum.*

IN art.1.q.115. in respõsione ad primum, dubiũ occurrit circa illud verbũ, Quòd peccatũ esset, siquis vellet placere hominibus propter lucrum, videtur hoc falsum: Tũ quia in 4.Ethic. de affabili dicitur, q̃ conietabit non contristare, vel placere, referens ad honestũ, vel vtile, non est ergo peccatũ referre hoc ad vtile, ex quo est actus virtutis. Tum quia iste finis, scilicet ꝓpter lucrum, non importat aliquid malum, sicut importat ly ꝓpter inanem gloriã: & placere hominibus, nec importat malum, nec aliquod spirituale non ordinabile ad lucrum. ergo placere hominibus nõ fit malum moraliter ex hoc, q̃ fit ꝓp lucrũ. Prætereа, I ludicris placere hominibus ꝓp lucrum non est peccatum, vt patet in his q̃ de huiusmodi arte viuunt in curiis principũ, q̃ histriones vocantur. ergo nec in seriis placere hominibus propter lucrum est peccatũ. Et tenet sequela, q̃a vtrobiq; placere hominibus ordinatur ad eorũ delectationem in materia temporali.

In registr. lib.9.epist. 39.ante medium.Et 22. mor.cap.9.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ quia in seriis quilibet ex debito oportet quòd se habeat in conuersatione, vt ipsũ decet, ideo turpe esset si sub pretio hoc poneret. Quẽad modũ siquis vellet sibi solui hoc ipsum quod in conuersando, & colloquendo verum diceret. Alie na siquidem hæc a ratione sunt: & propterea turpẽ hominem redderent, qui propter lucrum hoc faceret.

q.72.art.2. & 3.

Glo. interlinear.ibid.

q.præcedẽ.

¶ Vnde ad primam obiectionẽ dicitur, quòd ly honestum, & vtile non dicit finẽ affabilitatis, sed finem actuum, qui sũt affabilitatis materia, ita quòd intentionem alteri loqui, excedit modũ in delectando, & ideo peccat per excessum. Et si quidem hoc faciat sola intentione delectãdi, vocatur placidus, secundum *Philos. Si autem faciat hoc intentione alicuius lucri consequendi, vocatur blandi tor, siue adulator. Communiter tamen nomen adulationis attribui solet omnibus, qui supra debitũ modum virtutis volunt alios verbis, vel factis delectare in communi conuersatione.

QVAESTIO CXV.

De Adulatione, in duos articulos diuisa.

MEINDE considerandum est de vitiis oppositis prædictæ virtuti.

¶ Et primo, De adulatione.

¶ Secundo, De litigio.

Circa adulationem quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum adulatio sit pctm̃.

¶ Secundo, Vtrum sit peccatum mortale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum adulatio sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ adulatio non sit peccatum. Adulatio enim cõsistit in quodam sermone laudis alteri exhibito intentione placendi: sed laudare aliquem non est malum, secundum illud Prouer. vlt. Surrexerunt filii eius, & beatissimã prædicauerũt, vir eius & laudauit eã. Similiter & velle placere aliis non est malum, secundum illud 1. ad Cor. 10. Per omnia omnibus placeo. ergo adulatio nõ est peccatũ.

¶ 2 Præt. Bono malum est contrarium, & similiter vituperium laudi: sed vituperare malum, non est peccatum. ergo neque laudare bonum, quod videtur ad adulationem pertinere. ergo adulatio non est peccatum.

¶ 3 Præt. Adulationi detractio cõtrariatur. Vnde Greg.* dicit, quòd remedium cõtra adulationem est detractio. Sciendum est, inquit, q̃ ne immoderatis laudibus eleuemur, plerumq; nostri rectoris moderamine detractionibus lacerari permittimur, vt quos vox laudantis eleuat, lingua detrahentis humiliet: sed detractio est malum, vt supra habitum* est. ergo adulatio est bonum.

SED CONTRA est, quod super illud Ezech. 13. Væ qui cõsuunt pulillos sub omni cubito manus, dicit glo.* idest, suauem adulationẽ. ergo adulatio est peccatum.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * amicitia prædicta, vel affabilitas etsi principaliter delectare intendat eos, quibus conuiuit, tamẽ vbi necesse est, propter aliquod bonum exequendum, vel malum vitandum, non veretur contristare. Si ergo aliquis in omnibus velit ad delectationem alterius loqui, excedit modũ in delectando, & ideo peccat per excessum. Et si quidem hoc faciat sola intentione delectãdi, vocatur placidus, secundum *Philos. Si autem faciat hoc intentione alicuius lucri consequendi, vocatur blandi tor, siue adulator. Communiter tamen nomen adulationis attribui solet omnibus, qui supra debitũ modum virtutis volunt alios verbis, vel factis delectare in communi conuersatione.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ laudare aliquem contingit & bene, & male, prout scilicet, debitæ circunstantiæ vel seruãtur, vel prętermittuntur. Si enim aliquis aliquem velit delectare laudando, vt ex hoc eum consoletur ne in tribulationibus deficiat, vel etiam vt in bono proficere studeat aliis, debitis circũstantiis obseruatis, pertinebit hoc ad prædictã virtutẽ amicitiæ. Pertinet aũt ad adulationem siquis velit aliquẽ laudare, in quibus non est laudandus, quia forte mala sunt, secundum illud Psal. 9. Laudatur peccator in desideriis animæ suæ: vel quia nõ sunt certa, secundum illud Eccles. 27. Ante sermonem non laudes virum. Et iterum Eccles. 11. Non laudes virũ in specie sua: vel etiã si timere possit, ne humana laude ad inanẽ gloriam prouocetur. Vnde dicitur Eccles. 11. Ante mortẽ ne laudes hominem. Similiter etiãvelle placere hominibus propter charitatẽ nutriẽdam, vt in ea homo spiritualiter proficere possit, laudabile est. Quòd autem aliquis velit placere hominibus propter inanẽ gloriã, vel propter lucrũ, vel etiã in malo, hoc esset peccatũ, secundum illud Psal. 52. Deus dissipabit ossa eorũ, qui hominibus placent. Et Apost. dicit ad Galat. 1. Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus nõ essem.

AD 2m dicendum, quòd etiam vituperare malum, si non adhibeantur debitæ circũstantiæ, est vitiosum: & similiter laudare bonum.

AD 3m dicendum, q̃ nihil prohibet duo vitia esse cõtraria: & ideo sicut detractio est malum, ita & adulatio, quæ contrariatur ei quantum ad ea quæ dicuntur, non autem directe quantum ad finem; quia adulator quærit delectationẽ eius, cui adulatur: detractor autem non quærit eius contristationem, cum aliquãdo occulte detrahat, sed magis quærit eius infamiã.

ARTICVLVS II.

Vtrum adulatio sit peccatum mortale.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ adulatio sit peccatum mortale, quia secũdum Augustũ* in Enchiri. Malum dicitur, quia nocet: sed adulatio maxime nocet, secundum illud Psal. 9. Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur: exacerbauit dominũ peccator. & ideo Hiero. † dicit, q̃ nihil est, qd̃ tam facile corrumpat mentes hominum, quàm adulatio. Et super illud Psal. 69. Conuertantur statim erubescentes, dicit* gl. Plus nocet lingua adulatoris, quàm gladius persecutoris. ergo adulatio est grauissimum peccatum.

¶ 2 Præ. Quicumq; verbis alijs nocet, non minus nocet sibi, q̃ alijs: unde dicitur in Psal. 36. Gladius eorum intret in corda ipsorũ: sed ille qui alteri adulatur, inducit eũ ad peccandũ mortaliter. unde super illud Psal. 140. Oleum peccatoris non impinguet caput meum, dicit glo.* Falsa laus adulatoris mentes a rigore veritatis emollit ad noxia. ergo multo magis adulator in se mortaliter peccat.

¶ 3 Præt. In Decretis scribit di. † 46. Clericus, qui adulationibus & ꝓditionibus vacare deprehenditur, degradetur ab officio: sed talis pœna non infligitur nisi pro peccato mortali. ergo adulatio est pctm̃ mortale.

SED CONTRA est, qd̃ Aug.* in sermo. de purga. inter peccata minuta numerat, siqs cuiquã maiori psonę aut ex volũtate, aut ex necessitate adulari voluerit.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra dictũ* est, pctm̃ mortale est, qd̃ charitati cõtrariatur. Adulatio autem q̃ñq; quidem charitati contrariatur, q̃ñq; autem nõ. Contrariatur siquidem charitati tripliciter. Vno modo, ratione ipsius materiæ, puta, cũ aliquis laudat aliquod pctm̃. Hoc. n. contrariatur dilectioni Dei, cõtra cuius iustitiã homo loquitur: & contra dilectionem proximi, quem in peccato fouet, unde est pctm̃ mortale, sm̃ illud Isa. 5. Væ qui dicitis malum, bonũ. Alio modo, ratione intentionis, puta, cum quis alicui adulatur ad hoc, q̃ fraudulenter ei noceat vel corporaliter, vel spiritualiter: & hoc etiam est pctm̃ mortale. Et de hoc habetur Prou. 27. Meliora sunt vulnera diligentis, q̃ fraudulenta oscula odientis. Tertio modo, ꝓ occasionem, sicut cum laus adulatoris fit alteri occasio peccandi, etiam ꝓter adulatoris intentionem. Et in hoc cõsiderare oportet, vtrum sit occasio data, vel accepta, & qualis ruina subsequatur, sicut põt patere ex his quæ supra* de scãdalo dicta sunt. Si aũt aliquis ex sola auiditate delectandi alios, vel etiam ad euitandum aliquod malum, vel consequendum aliquid in necessitate, alicui adulatus fuerit, non est contra charitatem: unde non est peccatum mortale, sed veniale.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ authoritates illæ loquuntur de adulatore, qui laudat peccatũ alicuius. Talis. n. adulatio dicitur plus nocere, quàm gladius persecutoris: quia in potioribus bonis nocet, scilicet in spiritualibus. Nõ autem nocet ita efficaciter: quia gladius persecutoris occidit effectiue, quasi sufficiens causa mortis,: nullus autem adulando potest esse alteri sufficiens causa peccandi, vt ex supradictis patet.*

AD 2 Vicendum, quòd ratio illa procedit de eo, qui adulatur intentione nocendi. Ille enim plus nocet sibi quàm alijs, quia sibi nocet tamquàm sufficiẽs causa peccandi, alijs autem occasionaliter tantum.

AD 3m dicendum, q̃ authoritas illa loquitur de eo, qui proditorie alteri adulatur, vt eum decipiat.

QVAESTIO CXVI.

De litigio, in duos articulos diuisa.

POSTEA considerandum est de litigio.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum opponatur virtuti amicitiæ.

¶ Secundo, De comparatione eius ad adulationem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum litigiũ opponatur virtuti amicitiæ, seu affabilitatis.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Vt̃ q̃ litigiũ nõ opponatur virtuti amicitiæ, vel affabilitatis. Litigium. n. ad discordiam pertinere videtur, sicut & cõtẽtio: sed discordia opponitur charitati, sicut dictum est.* ergo & litigium.

¶ 2 Præt. Prouerb. 26. dicitur. Homo iracundus incendit litem: sed iracundia opponitur mansuetudini. ergo & lis, siue litigium.

¶ 3 Præt. Iac. 4. dicitur. Vnde bella, & lites in vobis? Nonne ex concupiscentijs vestris, quæ militant in mẽbris vestris? sed sequi concupiscentias vt̃ opponi tẽperantiæ. ergo videtur q̃ litigium non opponatur amicitiæ, sed temperantiæ.

SED CONTRA est, q̃ Philos. in 4.* Eth. litigiũ opponit amicitiæ.

RESPON. Dicendum, q̃ proprie litigiũ in verbis consistit, cum scilicet vnus verbis alterius contradicit: in qua quidem cõtradictione duo possunt attendi. Quandoque enim contingit contradictio propter personã dicentis, cui contradicens consentire recusat propter defectũ amoris animos vniẽtis: & hoc videtur ad discordiam pertinere charitati contrariam. Quandoq; vero contradictio oritur ratione personę, quam aliquis contristare non veretur: & sic fit litigium, quòd prædictæ amicitiæ, vel affabilitati opponitur, ad quã pertinet delectabiliter alijs conuiuere. Vnde Philosoph. dicit in 4. * Eth. quòd illi, qui ad omnia contrariãtur causa eius quod est contristare, neque quoscumq; curantes, dyscoli & litigiosi vocantur.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ contentio magis proprie pertinet ad cõtradictionem discordiæ, litigio-

¶ *Super Quæstionis centesimæ sextæ decimæ Articulum primum.*

IN art.1. quæstio. 116. nota primum differentiã inter contẽtionem, & litigiũ in tribus. Primo, in fine: quia finis contentionis est impugnatio veritatis, vt patet superius q. 8. & ex diffinitione Ambrosii. Cõtentio est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Finis aũt litigii est perturbare quietẽ animi. Nã cõtristatio nihil aliud é, quàm ingerere inquietudinem animi. Et hæc est per se, & essentialis differẽtia inter hæc duo vitia. Secundo, differũt in materia ꝓxima: q̃ contentio est in colloquiis, litigiũ uero est & in colloquiis, & aliis actib⁹ ad cõuersationem concurrentibus, sicut & affabilitas, cui contrariatur. Tertio, in radice: quia cõtentio, vt in litera dicitur, est ex discordia animorum: litigiũ vero nõ ex alia est causa, nisi quia molesta natura, vsu, vel passione quis est aliis i conuersando.

q.37.art.1.

Lib.4. cap. 6.tom.5.

¶ Nota secundo, q̃ sicut cõtingit detrahere dupliciter, scilicet formaliter, hoc est, cum intentione detrahendi: & materialiter, hoc est, ex loquacitate nõ animo detrahendi, ita contingit esse aliquos litigiosos dupliciter, scilicet formaliter, hoc est, cũ intentione contristandi proximũ, opponere his quæ dicuntur, aut exhibere se grauem, seu molestum aliis: vel materialiter, scilicet nõ cum hac intentione, sed tamen cum effectu, vt accidit his, qui consueuerunt dare agrestes respõsiones, qui nesciunt hilariter conuiuere, & cõuersari cum aliis, hoc nõ ex intentione cõtristandi alios, sed ex complexione, vel malo usu, aut passione. Et hic licet non sit formaliter litigiosus, é tamen materialiter, & quo ad effectum litigio-

Lib.4. cap. 6. non procul a princ. tom.5.

litigiosus, qa in suis colloquiis, & ex conuersatione infert de facto tristitiã aliis. Nec excusatur a peccato, quoniam volũtarii sunt actus isti deformes: sicut non totaliter excusãtur detrahens ex loquacitate.

¶Nota tertio pro artic. 2. quòd quia magis contrariatur affabilitati litigiũ quàm adulatio, tutius est hominẽ, qui vult esse virtuosus, declinare in extremum adulationis, quàm litigii, hoceſt, attendere vt in colloquiis, & conuersatione sua magis declinet vt posit excedat in placendo, quàm in contristando, iuxta illã regulam Philoſo. in 2. Ethic. videlicet, q declinandũ est in vitiũ similius virtuti. Et hæc de tota hac quæstione sat sint.

Est Aug. in lib. de spiritu & liter. c. 4. a med. tom. 3.

litigium aũt ad contradictionem, quæ fit intentione contristandi.

Ad 2m dicendum, quòd directa oppositio vitiorũ ad virtutes, non attenditur secundum causas, cum contingat vnum vitium ex diuersis causis oriri, sed attẽditur secundum speciem actus. Licet autem quandoq; litigium ex ira oriatur, potest tamen ẽt ex multis alijs causis oriri: unde non oportet q directe opponatur mansuetudini.

Ad 3m dicendum, q Iacobus loquitur ibi de cõcupiſcentia secundũ q̃d est generale peccatum, lex quo omnia vitia oriuntur, prout dicit glos.* ad Ro. 7. Bona est lex, quæ dum concupiſcentiam prohibet, omne malum prohibet.

ARTICVLVS II.

Vtrum litigium sit grauius peccatum, quàm adulatio.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̃ litigiũ sit minus peccatum, q̃ contrarium vitiũ. ſ. placiditas, vel adulatio. Quãto .n. aliquod peccatum plus nocet, tanto peius esse videtur: sed adulatio plus nocet, q̃ litigium. dicitur. n. Isa. 3. Populc meus, qui beatum te dicunt, ipſi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipãt. ergo adulatio est grauius peccatum, quàm litigium.

¶ 2 Præt. In adulatione videtur esse quædam dolositas, quia aliud adulator dicit ore, aliud habet in corde: litigiosus autem caret dolo, quia manifeste contradicit: ille autem qui cum dolo peccat, turpior est,

Lib. 7. cap. 6. parũ ante med. tom. 5

vt Philoſoph. dicit in 7.* Eth. ergo grauius peccatum est adulatio, quàm litigium.

¶ 3 Præt. Verecundia est timor de turpi, vt patet per Philoſoph. in 4.* Ethicor. sed magis verecundatur homo esse adulator, quàm litigiosus. ergo litigium est minus peccatum, quàm adulatio.

*li. 4. c. vlt. nõ longe a princ. to. 4.

SED CONTRA est, quòd tanto aliquod peccatum videtur esse grauius, quanto spirituali statui magis repugnat: sed litigium magis repugnare videtur statui spirituali. dicitur enim 1. ad Timoth. 3. quòd oportet episcopum non litigiosum esse. & 2. ad Timot. 2. Seruum Domini non oportet litigare. ergo litigium videtur esse grauius peccatum, quàm adulatio.

RESPON. Dicendum, q de vtroque istorum peccatorum loqui possumus dupliciter. Vno modo, considerando speciem vtriusque peccati. Et secundum hoc, tanto aliquod vitium est grauius, quanto magis repugnat oppositæ virtuti. Virtus autẽ amicitiæ principalius tendit ad delectandum, q̃ ad contristandum: & ideo litigiosus qui superabundat in contristando, grauius peccat quàm placidus, vel adulator, qui superabundat in delectando. Alio modo, possunt considerari secundum exteriora motiua. Et secundum hoc quandoque adulatio est grauior, puta, quando intendit per deceptionem indebitum honorem, vel lucrũ acquirere. Quandoque vero litigium est grauius, puta, quando homo intendit vel veritatem impugnare, vel dicentem in contemptum adducere.

AD PRIMVM ergo dicendum, q sicut adulator potest nocere occultè decipiẽdo: ita litigiosus potest interdum nocere manifeste impugnando. Grauius autẽ est, cæteris paribus, manifeste alicui nocere quasi per violentiam, quàm occulte. Vnde rapina est grauius peccatum, quàm furtum, vt supra* dictum est.

q. 66. art. 9.

AD 2m dicendum, quòd non semper in actibus humanis illud est grauius, quod est turpius. Decor enim hominis est ex ratione, & ideo turpiora sunt peccata carnalia, quibus caro dominatur rationi: quãuis peccata spiritualia sint grauiora, quia procedunt ex maiori contemptu. Similiter peccata quæ fiunt ex dolo, sunt turpiora, inquantum videntur ex quadam infirmitate procedere, & ex quadã falsitate rationis, cum tamen peccata manifesta, quandoque sint ex maiori contemptu. & ideo adulatio quasi cum dolo existẽs, videtur esse turpior: sed litigium quasi ex maiori contemptu procedens, videtur esse grauius.

In 4. dist. 15. quæst. 3. art. 3. quæstiunc. 2.

AD 3m dicendum, quòd sicut* dictum est, verecundia respicit turpitudinem peccati. Vnde non semper magis verecundatur homo de grauiori peccato, sed de magis turpi peccato. Et inde est, quòd magis verecundatur homo de adulatione, quàm de litigio, quàmuis litigium sit grauius.

*Super Quæstionem centesimam decimaseptimam.

QVAESTIO CXVII.

De liberalitate, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de liberalitate, & vitijs oppositis, scilicet auaritia, & prodigalitate.

Circa liberalitatem autem quæruntur sex.

¶Primo, Vtrũ liberalitas sit virtus.
¶Secundo, Quæ sit materia eius.
¶Tertio, De actu ipſius.
¶Quarto, Vtrum magis ad eum dare, quàm accipere pertineat.
¶Quinto, Vtrũ liberalitas sit pars iustitiæ.
¶Sexto, De comparatione eius ad alias virtutes.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum liberalitas sit virtus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd liberalitas non sit virtus. Nulla enim virtus contrariatur naturali inclinationi: inclinatio autem naturalis est ad hoc, vt aliquis plus sibi, q̃ alijs prouideat, cuius contrarium pertinet ad liberalem, quia vt* Philoſoph. dicit in 4. Ethicor. liberalis nõ est respicere ad seipſum, ita quòd sibi minora derelinquit. ergo liberalitas non est virtus.

¶2 Præt. Per diuitias homo suam vitam sustentat, & ad felicitatem diuitiæ organice deseruiunt, vt dicitur in 1.* Ethi. Cum ergo omnis virtus ordinetur ad felicitatem,

In omnibus simul artic. quæstio. 117. aduerte, quòd habitus liberalitatis ad hoc ponitur, vt moderetur amorem, defiderium, atque delectationem pecuniæ, sic vt homo afficiatur ad eam, prout opus est ea ad vsum, & nõ plus, nec minus. Nam homo sic, & non aliter affectus ad pecuniam, ex tali affectu vtitur pecunia tam ad se, quàm ad alios quando oportet &c. Ex eo enim quòd amat pecuniã, & delectatur in ea, non simpliciter, sed vt opus est ea ad vsum, consequens est cũ tempus est vtendi, vt amori suo satisfaciat, & delectetur in vsu illi⁹, & quãdo non est tẽpus vtendi, custodiat pro vsu &c. Et quia hæc est prima essentialis cõditio liberalitatis, ió exipſa cęteræ facile patẽt, scilicet quòd proximæ eius materia sunt passiones concupiſcibilis: quoniam, vt ex dictis patet, est medietas amoris cupiditatis, & delectationis pecuniæ, dũ scilicet amore, cupiditate, & delectatione pecuniæ, medium rationis constituit, facit quod amare eam secundum quod oportet &c. & quòd

1. Coinc. Ieſu. 1. Eth. lect. 8.

*Lib. 4. ante med. tom. 5.

& q remota eius materia est pecunia, quæ est obiectũ passionũ, vtpote amata, desiderata, & delectans: & q proprius actus eiusdem est recte vti pecunia. Ex eo namq; q amare facit pecuniam ad vsum, consequens est, vt ad vtendum pecunia inclinet hominem. Fit aũt vti actio liberalitatis non per modum imperantis, sic. n. solius est volũ

q. 74. cap. quoad animalia. 5.

tatis actus, sed p modum exequentis medii, hoceſt, mouentis moti. Concupiſcibilis siquidẽ subest superiori potestati, habituata liberalitate mota a volũtate, mouet apperendo exteriora membra, puta, manus ad vsum pecuniæ, vel linguã ad ſignificandum mini ſtro, quòd det pecuniã &c. Vel per modũ remouentis prohibens, q̃m tollit passionẽ cupiditatis, & delectationis pecuniæ, quæ impediret voluntarem ab actu vtendi pecunia. Et hic est modus cõis omnibus virtutibus circa passiones impedientes voluntatem a recto vſu exteriorũ membrorũ, vel rerũ, & est certus ac indubitatus: & q liberalitas consiſtit in affectu magis, quàm in effectu. Ex eo. n. q amat pecuniam put oportet ad vsũ, manifeste patet, q penes quantitatẽ talis affectⁱ liberalior & minⁱ liberalis q̃s est, & nõ penes quãtitatem, aut multitudinem eorum quæ dat, cum contingat maxime liberalem posse minus dare, & quòd liberalis non est alicui ex eo, q amat illũ: hoc. n. misericordiæ, aut charitatis est, vt in litera dicitur: sed ex eo q recte amat pecuniã, ſad vſum, q̃ oportet &c. Et propterea quãdo dat, non ideo dat, quia illũ amet, sed qa decet ipſum dare illi, quod est ex morali debito dare, cuius signum in litera affertur, quia dat notis, & ignotis. ¶In respõſione ad primum 3. art. circa illud, Ad liberalitatẽ pertinet bene vti diuitiis inquantum hmõi, dubiũ occurrit, quia falſum hoc videtur, eo q ſicut magnificentia est circa diuitias magnas: ita liberalitas est circa diuitias mediocres, vt patet in 4. Ethicor. Ac per hoc

Lib. 1. c. 19 circa princ. tom. 1.

Amb. I fer. tuo. 3. Et Bas. in fer. ad diuites paros.

Lib. 1. c. 30 circa princ. tom. 1.

Lib. 4. Eth. ante me dium. 5.

neutra est circa diuitias inquantum huiusmodi. Diuitiæ enim vt sic, abſtrahunt a magnis, & mediocribus.

¶Ad hoc dr, q cum author dicit liberalitatem esse circa diuitias inquantum hmõi, ly inquantũ, tenetur ſpecificatiue, & determinat conditionẽ, qua diuitiæ sunt materia liberalitatis. Et

†lib 1. c. 30. circa med. tom. 1.

q̃m conditio ista est, q diuitias ſumant ſine aliqua additione, q̃m diuitiæ abſolute ſumptæ sunt obiectum concupiſcibilis: ideo talẽ conditionẽ ſignificauit q notã ſignificationis rõnis proprię ipſarũ diuitiarũ. Ita q̃ ſensus est, q liberalis ẽ vti diuitiis, inquantũ hmõi, hoceſt, diuitiis abſolute ſine additione aliqua conſideratis. Magnificentiæ vero est, vti eis cũ additione arduitatis. Iuſtitiæ aũt cũ additione debiti, vt in lra dr Dicta autẽ conditio explicatur q̃ns ex quantitate diuitiarum non q̃ quantitas variet rõnẽ materiæ, ſed per viã circũlocutionis explicatur differẽtia inter diuitias abſolute, & vt arduas p eſſe magnas, vel mediocres: quã magnę idoneitatẽ quãdã habent vt tẽdãt ad ardui rõnẽ, mediocres aũt non. Ac per hoc denotãt diuitias abſolute, quas author hic vocat diuitias inquantũ diuitias, per excluſionẽ ſuperaddítæ rõnis alicuius.

¶In reſponſione ad primum 6. ar. aduerte, q dum author dicit, quòd diuina datio non prouenit ex eo, q ſic afficiatur ad ea quæ dat, vt eſt datio liberalitatis, ſed ex eo quòd amat pſonas, quibus dat, q̃ pertinet ad charitatem, corripere videtur quod dixerat alibi, & ſpecialiter i primo huius operis libr. quæſt. 21. quòd ſcilicet in Deo eſt proprie liberalitas: quia tũ diuina datio hẽt de liberali hoc, quod eſt ſine expectatione & debito, ac per hoc liberalitas ſecluſis imperfectionibus potest ſuſtineri in Deo: ideo author non totaliter reprobat dictũ alibi, ſed dicit quòd magis ſpectat ad charitatem, quàm liberalitatẽ diuina datio. Et hæc de tota hac quæſtione ſufficiant.

1. 2. q. 65. art. 1.

†lib 4 Eth. cap 1. to. 5.

Lib. 1. c. 30 inter princ. & medium tom. 1.

*lib. 5. cap. 1. tom. 5.

¶2 Præt.

videtur quòd liberalis non sit virtuosus, de quo† Philoſoph. dicit in 4. Ethicor. quòd non est acceptiuus pecuniæ, neque custoditiuus, sed emiſſiuus.

¶3 Præt. Virtutes habent connexionem adinuicem: sed liberalitas non videtur connexa alijs virtutibus. Multi enim sunt virtuoſi, qui non possunt esse liberales, quia non habent quod dent. Multi etiam liberaliter dant, vel expendunt, qui tamen alias sunt vitioſi. ergo liberalitas non est virtus.

SED CONTRA est, quod* Ambroſ. dicit in 1. de Offic. quòd in Euangelio multas doctrinas accepimus iuſtæ liberalitatis: sed in Euangelio non docentur niſi ea, quæ ad virtutem pertinent. ergo liberalitas est virtus.

RESPON. Dicendum, q sicut Aug.* dicit in lib. de lib. arbit. bene vti his quibus male vti possumus, pertinet ad virtutem. Possumus autẽ bene, & male vti non solum his, quæ intra nos sunt, puta, potentijs, & passionibus animæ, ſed etiam his, quæ extra nos sunt, ſcilicet, rebus huius mundi cõcessis nobis ad sustentationem vitæ: & ideo cũ bene uti his rebus pertineat ad liberalitatem, cõsequens est, quòd liberalitas virtus sit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut* Ambro. & Basilius dicunt, superabundãtia diuitiarum datur aliquibus a Deo, ut meritũ bonæ dispensationis acquirant. Pauca autem uni ſufficiũt: & ideo liberalis plura laudabiliter ĩ alios expendit, quàm in seipſum. Debet autem homo ſemper magis sibi prouidere in ſpiritualibus bonis, in quibus vnuſquiſque sibi præcipue subuenire põt: & tamen ẽt in rebus temporalibus non pertinet ad liberalem, vt ſic alijs intendat, q omnino ſe, & suos despiciat. Vnde* Ambroſ. dicit in 1. de Officijs. Est illa probanda liberalitas, vt proximos ſeminis tui non despicias, ſi egere cognoſcas.

AD 2m dicendum, quòd ad liberalem non pertinet ſic diuitias emittere, vt non ſibi remaneat vnde ſuſtẽtetur, & vnde virtutis opera exequatur, quibus ad felicitatem peruenitur. Vnde* Philoſop. dicit in 4. Ethicor. quòd liberalis non negliget propria, volens per hoc quibuſdam ſufficere. & † Ambroſ. dicit in lib. de Offic. q Dominus non vult ſimul effundi opes, ſed diſpenſari. Niſi forte vt Heliſæus boues ſuos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domeſtica: quod pertinet ad ſtatũ perfectionis ſpiritualis vitæ, de quo infra *dicetur. Est tamen ſciendũ, quòd hoc ipſum, quod est ſua liberaliter largiri, inquantum est actus virtutis, ad beatitudinem ordinatur.

AD 3m dicendum, quòd ſicut †Philoſoph. dicit in 4. Ethicor. illi qui conſumunt multas res in intemperantijs, non ſunt liberales, ſed prodigi: & ſimiliter quicumque effundit quæ habet propter quæcumque alia peccata. Vnde & *Ambro. dicit in 1. de Offic. Si adiuues eum, qui poſſeſſiones aliorum eripere conatur, non probatur largitas. Nec illa perfecta est liberalitas, ſi iactãtiæ cauſa magis, q̃ miſericordiæ largiaris: & ideo illi qui carent alijs virtutibus, licet in aliqua mala opera multa expendant, non ſunt liberales. Nihil etiã prohibet aliquos multa in bonos vſus expendere, & habitum liberalitatis non habere: ſicut & aliarum virtutũ opera faciunt homines antequàm habitũ virtutis habeant, licet nõ eodem modo quo virtuoſi, ut ſupra* dictum est. Similiter etiam nihil prohibet aliquos virtuoſos, licet ſint pauperes, eſſe liberales. Vnde† Philoſo. dicit 4. Eth. Secundum ſubſtantiã, ideſt, facultatem diuitiarum, liberalitas dicitur. Non enim conſiſtit in multitudine datorũ, ſed in dantis habitu. &* Ambroſ. dicit in 1. de Offic. quòd affectus diuitem collationem, aut pauperem facit, & pretium rebus imponit.

ARTICVLVS II.

Vtrum liberalitas sit circa pecunias.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd liberalitas non sit circa pecunias. Omnis enim virtus moralis est circa operationes, uel paſſiones: eſſe autem circa operationes est proprium iuſtitiæ, vt* dicitur in 5. Ethicor. ergo cum liberalitas ſit virtus moralis, videtur quòd ſit circa paſſiones, & non circa pecunias.

Infra ar. 2. Et 1 2. q. 60 ar 5. cor. Et malo. q. 13. ar. 1. cor fi. Et 4. Ethic. fi.

¶2 Præt.

¶2 Præt. Ad liberalẽ pertinet quarumcumque diuitiarũ vſus: ſed diuitiæ naturales ſunt veriores, quàm diuitiæ artificiales, quæ in pecunijs conſiſtunt, vt patet per † Philoſoph. in 1. Politic. ergo liberalitas non eſt principaliter circa pecunias.

†li. 1. Polit. cap. 5. & 6. tom. 5.

¶3 Præt. Diuerſarum virtutum diuerſæ ſunt materię, quia habitus diſtinguuntur ſecundum obiecta: ſed res exteriores ſunt materiæ iuſtitiæ diſtributiuæ, & cõmutatiuæ. ergo non ſunt materia liberalitatis.

SED CONTRA eſt, qđ* Philoſ. dicit in 4. Eth. q liberalitas videtur eſſe medietas quędam circa pecunias.

Lib. 4. cap. 1. circa medium, to. 5.

RESPON. Dicendum, q ſecundum* Philoſ. in 4. Ethico. ad liberalem pertinet emiſſiuum eſſe. Vnde & alio nomine liberalitas, largitas nominatur, quia qđ largum eſt, non eſt retentiuum, ſed eſt emiſſiuum: et ad hoc idem pertinere videtur etiam nomen liberalitatis. Cum enim aliquis a ſe emittit, quodammodo illud a ſua cuſtodia & dominio liberat, & animũ ſuum ab eius affectu liberum eſſe oſtendit. Ea vero quę emittenda ſunt aб vno homine in alium, ſunt bona poſſeſſa, quæ nomine pecunię ſignificãtur: & ideo propria materia liberalitatis eſt pecunia.

Lib. 4. cap. 1. tom. 5.

In ſolut. ad arg. 3. præc. artic.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, liberalitas non attenditur in quantitate dati, ſed in affectu dantis. Affectus autem dantis diſponitur ſecundum paſſiones amoris & cõcupiſcentiæ, & per conſequens delectationis & triſtitię ad ea, quæ dantur: & ideo immediata materia liberalitatis ſunt interiores paſſiones, ſed pecunia exterior eſt obiectum ipſarum paſſionum.

De diſcipl. chriſt. ca. 1. a med. to. 9

AD 2^m dicendum, quòd ſicut* Auguſt. dicit in lib. de diſciplina chriſt. Totum quicquid homines in terra habent, & omnia quorum ſunt domini, pecunia vocatur: quia antiqui, quæ habebant, in pecoribus habebant. et* Philoſophus dicit in 4. Ethicor. quòd pecunias omnia dicimus, quorum dignitas numiſmate menſuratur.

Lib. 4. Eth. in princ. libri, tom. 5.

AD 3^m dicendum, q iuſtitia cõſtituit æqualitatem in iſtis exterioribus rebus: nõ autem ad eam propriè pertinet moderari interiores paſſiones. Vnde aliter pecunia eſt materia liberalitatis, & aliter iuſtitiæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum uti pecunia ſit actus liberalitatis.

Infra ar. 4. Et quo. 5. artic. 2. 3. ad 1. Et 4. Ethic.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q vti pecunia non ſit actus liberalitatis. Diuerſarum enim virtutũ diuerſi ſunt actus: ſed vti pecunia conuenit alijs virtutibus, ſicut iuſtitiæ, & magnificentiæ. non ergo eſt proprius actus liberalitatis.

¶2 Præt. Ad liberalitatẽ non ſolũ pertinet dare, ſed ẽt accipere, & cuſtodire: ſed acceptio, & cuſtodia nõ videntur ad vſum pecuniæ pertinere. ergo incõuenienter dicitur proprius actus liberalitatis vſus pecuniæ.

¶3 Præt. Vſus pecuniæ non ſolum conſiſtit in hoc, quòd pecunia detur, ſed in hoc, quòd expendatur: ſed expendere pecuniam refertur ad ipſum expendentem, & ſic non videtur eſſe actus liberalitatis. dicit enim* Seneca in 5. de Beneficijs. Non eſt liberalis aliquis ex hoc, quòd ſibi donat. ergo non quilibet vſus pecuniæ pertinet ad liberalitatem.

Lib 5. ca. 9. parũ a prin cipio.

Lib 4. ca. 1. non multũ a prin. to. 5.

SED CONTRA eſt, quod* Philoſoph. dicit in 4. Ethic. Vnoquoque optime vtitur, qui habet circa ſingula virtutem. ergo diuitijs vtetur optime, qui habet circa pecunias virtutem: iſte autem eſt liberalis. ergo bonus vſus pecuniarum eſt actus liberalitatis.

RESPON. Dicendum, q ſpecies actus ſumitur ex obiecto, vt ſupra* habitum eſt. Obiectum autem, ſiue materia liberalitatis eſt pecunia, & quicquid pecunia menſurari poteſt, vt† dictum eſt. Et quia quælibet virtus conuenienter ſe habet ad ſuum obiectum, conſequens eſt, vt cum liberalitas ſit virtus, actus eius ſit proportionatus pecuniæ. Pecunia autem cadit ſub ratione bonorum vtilium, quia omnia exteriora bona ad vſum hominis ſunt ordinata: & ideo actus proprius liberalitatis eſt pecunia, vel diuitijs vti.

1. 1. qu. 1. ar. 1. ad 3. † ar. præc. ad 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, q ad liberalitatem pertinet bene vti diuitijs inquantum huiuſmodi, eo quòd diuitię ſunt propria materia liberalitatis. Ad iuſtitiam autem pertinet vti diuitijs ſecundũ rationem debiti, prout ſcilicet res exterior debetur alteri. Ad magnificentiam autem pertinet vti diuitijs ſecundũ quandam ſpecialem rationem, ideſt, ſecundum quòd aſſumuntur in alicuius operis magni expletionem. Vnde & magnificentia quodammodo ſe habet ex additione ad liberalitatem, vt infra* dicetur.

q. 134. ar. 1.

AD 2^m dicendum, q ad virtuoſum pertinet non ſolum conuenienter vti ſua materia, vel inſtrumento, ſed etiã præparare opportunitates ad bene vtendum. Sicut ad fortitudinem militis pertinet non ſolũ exercere gladium in hoſtes, ſed etiam exacuere gladium, & in vagina conſeruare. Sic etiam ad liberalitatem pertinet non ſolum vti pecunia, ſed etiam eam præparare, & conſeruare ad idoneum vſum.

Arguebat ab vtili.

AD 3^m dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, propinqua materia liberalitatis ſunt interiores paſſiones, ſecundum quas homo afficitur circa pecuniam: & ideo ad liberalitatem pertinet præcipue, vt homo propter inordinatam affectionem ad pecuniam non prohibeatur a quocumque debito vſu eius. Eſt autem duplex vſus pecuniæ. Vnus ad ſeipſum, qui videtur ad ſumptus, vel expenſas pertinere. Alius autẽ quo quis vtitur ad alios, qui pertinet ad dationes: & ideo ad liberalitatem pertinet, vt neque propter immoderatum amorem pecuniæ aliquis impediatur a conuenientibus expenſis, neq; a conuenientibus dationibus. Vnde circa dationes, & ſumptus liberalitas conſiſtit, ſecundum* Philoſoph. in 4. Ethic. Verbum autem Senecę eſt intelligendum de liberalitate ſecundum quòd ſe habet ad dationes. Nõ enim dicitur aliquis liberalis ex hoc, quòd ſibi aliquis donat.

Lib. 4. cap. 1. tom. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ad liberalem maxime pertineat dare.

Infra q. 118. ar. 4. & 3. Ethic.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q ad liberalem non maxime pertineat dare. Liberalitas. n. a prudentia dirigitur, ſicut & quęlibet alia virtus moralis: ſed maxime videtur ad prudentiam pertinere, diuitias conſeruare. unde &* Philoſoph. dicit in 4. Ethic. quòd illi qui non acquiſierunt pecuniam, ſed ſuſceperunt acquiſitam ab alijs, liberalius eã expendunt, quia ſunt inexperti indigentiæ. ergo videtur quòd dare non maxime pertineat ad liberalem.

Lib. 4. cap. 1. ante med. tom. 5.

¶2 Præt. De hoc, quod aliquis maxime intendit, nullus triſtatur, neq; ab eo ceſſat: ſed liberalis quandoque triſtatur de his quæ dedit, neque etiam dat omnibus, vt* dicitur in 4. Ethicor. ergo ad liberalem non maxime pertinet dare.

Lib. 4. cap. 1. circa fin. tom. 5.

¶3 Præt. Ad illud implendum, quod quis maxime intẽdit, homo utitur uiis quibus põt: ſed liberalis non eſt peritiuus, vt* Philoſoph. dicit in 4. Ethic. cum per hoc poſſet ſibi præparare facultatem alijs donandi. ergo videtur quòd maxime non intendat ad dandum.

Lib. 4. cap. 1. ante med. to. 5. & 4. cor. ar. præc.

¶4 Præt. Magis homo obligatur ad hoc, quòd prouideat ſibi, quàm alijs: ſed expendendo aliquid, prouidet ſibi, dando autem prouidet alijs. ergo ad liberalem magis pertinet expendere, quàm dare.

SED CONTRA eſt, quod* Philoſoph. dicit in 4. Ethicor. quòd liberalis eſt ſuperabundare in dationẽ.

RESPON. Dicendum, quòd proprium eſt liberalis ipſius vti pecunia. Vſus autem pecuniæ eſt in emiſſione ipſius: nam acquiſitio pecuniæ magis aſſimilatur generationi, quàm vſui. Cuſtodia vero pecuniæ, inquantum ordinatur ad facultatem vtendi, aſſimilatur habitui. Emiſſio autem alicuius rei, quanto fit ad aliquid diſtantius, tanto a maiori virtute procedit, ſicut patet in his, quæ proijciuntur: & ideo ex maiori virtute procedit, quòd aliquis emittat pecuniam dando eam alijs, quàm expendendo eam circa ſeipſum. Proprium eſt autem virtutis, vt preciſe tendat in id, quod perfectius eſt: nam virtus eſt perfectio quædam, vt* dicitur in 7. Phyſic. & ideo liberalis maxime laudatur ex dationẽ.

Lib. 2. com. 17.

AD PRIMVM ergo dicendum, q ad prudentiam pertinet cuſtodire pecuniam, ne ſurripiatur, aut inutiliter expendatur: ſed vtiliter eam expendere non eſt minoris prudentiæ, quàm vtiliter eam conſeruare, ſed maioris: quia plura ſunt attẽdenda circa vſum pecuniæ, qui aſſimilatur motui, q̃ circa conſeruationem, quæ aſſimilatur quieti. Quòd autem illi, qui ſuſceperunt pecunias ab alijs acquiſitas, liberalius expendunt, quaſi exiſtentes inopiæ inexperti, ſi propter ſolam hanc inexperientiam liberaliter expenderent, non haberent virtutem liberalitatis: ſed quandoque huiuſmodi inexperientia ſe habet ſolum ſicut tollens impedimentum liberalitatis, ita quòd promptius liberaliter agant. Timor enim inopiæ ex eius experientia procedens, impedit quandoque eos, qui acquiſierunt pecuniam, ne eam conſumant liberaliter agendo: & ſimiliter amor, quo eam amant, tamquàm prorium effectum, vt* Philoſoph. dicit in 4. Ethicor.

AD 2^m dicendum, quòd ſicut† dictum eſt, ad liberalitatem pertinet conuenienter vti pecunia, & per conſequens conuenienter dare, quod eſt quidam pecuniæ vſus. Quæliber autem virtus triſtatur de contrario ſui actus, & vitat eius impedimenta. Ei autem quod eſt conuenienter dare, duo opponuntur, ſcilicet non dare quod conuenienter eſt dandum, & dare aliquid inconueniẽter. Vnde de vtroque triſtatur liberalis, ſed de primo magis, quia plus opponitur proprio actui: & ideo non dat omnibus. Impediretur enim actus eius, ſi quibuſlibet daret. Non enim haberet vnde alijs daret, quibus dare conuenit.

AD 3^m dicendum, quòd dare, & accipere ſe habent ſicut agere, & pati. Non eſt autem idem principium agendi, & patiendi. Vnde quia liberalitas eſt principium dationis, non pertinet ad liberalem vt ſit promptus ad recipiendum, & multo minus ad petendum. Vnde verſus.

Si quis in hoc mundo vult multis gratus haberi,
Det, capiat, quærat, plurima, pauca, nihil.

Ordinat autem ad dandum aliqua ſecundum conuenientiam liberalitatis. ſ. fructus propriarum poſſeſſionũ, quos ſolicite procurat, vt eis liberaliter vtatur.

AD 4^m dicendum, quòd ad expendendum in ſeipſum natura inclinat: unde ad hoc quòd pecuniam quis perfundat in alios, pertinet proprie ad virtutẽ.

ARTICVLVS V.

Vtrum liberalitas ſit pars iuſtitiæ.

Supra q. 58. ar. 12. ad 1. & q. 117. artic. 2. ad 3. & art. 3. ad 2. Et infr. q. 157. art. 1. co. Et 3. di. 27. q. 2. art. 4. q. 2. cor. Et ma. q. 13 ar. 1. cor. ſi. *q. 58. ar. 9. & 1. 2. q. 60 ar. 1. 2. & 3.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd liberalitas non ſit pars iuſtitiæ. Iuſtitia enim reſpicit debitum: ſed quanto eſt aliquid magis debitum, tanto minus liberaliter datur. ergo liberalitas non eſt pars iuſtitiæ, ſed ei repugnat.

¶2 Præt. Iuſtitia eſt circa operationes, vt ſupra* habitum eſt: ſed liberalitas eſt præcipue circa amorem, & concupiſcentiam pecuniarum, quæ ſunt paſſiones. ergo magis videtur liberalitas ad temperantiam pertinere, quàm ad iuſtitiam.

¶3 Præt. Ad liberalitatem pertinet præcipue conuenienter dare, vt* dictum eſt: ſed conuenienter dare pertinet ad beneficẽtiam & miſericordiam, quæ pertinent ad charitatem, vt ſupra† dictum eſt: ergo liberalitas magis eſt pars charitatis, quàm iuſtitiæ.

B *ar. præced. ad 2. q. 30. & 31.

SED CONTRA eſt, quod* Ambroſ. dicit in 1. de Officijs. Iuſtitia ad ſocietatem generis humani refertur. Societatis enim ratio diuiditur in duas partes, iuſtitiam ſcilicet, & beneficentiam, quam eandem liberalitatem, aut benignitatem vocant. ergo liberalitas ad iuſtitiam pertinet.

Ambr. lib. 1. de Offic. cap. 28. in princ. to. 1.

RESPON. Dicendum, quòd liberalitas non eſt ſpecies iuſtitię: quia iuſtitia exhibet alteri quod eſt eius, ſed liberalitas exhibet id, quod ſuum eſt. Habet tamen quandam conuenientiam cum iuſtitia in duobus. Primo quidem, quia principaliter eſt ad alterũ, ſicut & iuſtitia. Secũdo, quia eſt circa res exteriores, ſicut & iuſtitia, licet ſecundum rationem, vt* dictum eſt: & ideo liberalitas a quibuſdam ponitur pars iuſtitiæ, ſicut virtus annexa ei vt principali.

C Hic in cor. & ar. 2. huius quæſtio. ad 3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q liberalitas, etſi nõ attendat debitum legale, quod attendit iuſtitia, attendit tñ debitum quoddã morale, quod attenditur ex quadam ipſius decentia, non ex hoc quòd ſit alteri obligatus: vnde minimum habet de ratione debiti.

AD 2^m dicendum, quòd temperantia eſt circa concupiſcentias corporalium delectationum. Concupiſcentia autem pecuniæ & delectatio non eſt corporalis, ſed magis animalis: vnde liberalitas non pertinet proprie ad temperantiam.

D

AD 3^m dicendum, q datio beneficentiæ, & miſericordiæ procedit ex eo, quòd homo eſt aliqualiter affectus circa eum, cui dat: & ideo talis datio pertinet ad charitatem, ſiue ad amicitiam: ſed datio liberalitatis prouenit ex eo, quòd dans eſt aliqualiter affectus circa pecuniam, dum eam non concupiſcit, neq; amat: vnde etiam non ſolum amicis, ſed etiam ignotis dat quando oportet. Vnde non pertinet ad charitatem, ſed magis ad iuſtitiam, quæ eſt circa res exteriores.

ARTICVLVS VI.

Vtrum liberalitas ſit maxima uirtutum.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur q liberalitas ſit maxima virtutum. Omnis enim virtus hominis eſt quædam ſimilitudo diuinę bonitatis: ſed per liberalitatem homo maxime aſſimilatur Deo, qui dat omnibus affluẽter, & non improperat, vt dicitur Iac. 1. ergo liberalitas eſt maxima virtutum.

¶2 Præt. Secundum* Aug. in 6. de Tri. In his quæ non mole magna ſunt, idem eſt eſſe maius, quod melius: ſed ratio bonitatis maxime videtur ad liberalitatem pertinere, quia bonũ diffuſiuũ eſt, vt patet per* Dion.

Lib. 6. ca. 8. parum ante medium tom. 3. *Dion. c. 4. 4. cap. in princip.

†Amb. lib. 1.c.28. circa prin. to. 1.

4.cap.de diui.no. Vnde &†Ambros.dicit in 1.de Officijs, quòd iustitia censuram tenet, liberalitas bonitatem. ergo liberalitas est maxima virtutum.

¶3 Præt. Homines honorantur, & amantur propter virtutem: sed† Boetius dicit in lib.de consolat. Largitas maxime charos facit. & * Philosoph. dicit in 4. Ethic. quòd inter virtuosos maxime liberales amantur. ergo liberalitas est maxima virtutum.

†li.2. prof. 5. *lib.4.c.1. aliquantulum a prin. tom.5. †lib.1.c.28 circa princ. tom. 1. *li.1.Rhetoric.cap.9. non multũ a prin.to.6.

SED CONTRA est, quod † Ambros.dicit in lib.de Officijs, quòd iustitia excellentior videtur liberalitate, sed liberalitas gratior. * Philosophus etiam dicit in 1.Rhetoric.quòd fortes, & iusti maxime honorantur, & post eos liberales.

RESPON. Dicendum, ꝙ quælibet virtus tendit in aliquod bonum. Vnde quanto aliqua virtus in maius bonum tendit, tanto melior est. Liberalitas autem tendit in aliquod bonum dupliciter. Vno modo, primo & per se: alio modo, ex consequenti. Primo quidem & per se tendit ad ordinandum propriam affectionem circa possessionem pecuniarum, & vsum. Et sic secundum hoc præfertur liberalitati: & temperantia, quæ moderatur & concupiscentias, & delectationes pertinentes ad proprium corpus: & fortitudo, & iustitia, quæ ordinantur quodãmodo in bonũ cõmune, una quidem tempore pacis, alia vero tempore belli. Et omnibus præferuntur virtutes, quæ ordinant in bonum diuinum: nam bonũ diuinũ præeminet cuilibet bono humano. Et in bonis humanis bonum publicum præeminet bono priuato, in quibus bonum corporis præeminet bono exteriorum rerũ. Alio modo, ordinatur liberalitas ad aliquod bonum ex consequenti: & secundum hoc liberalitas ordinatur in omnia bona prædicta. Ex hoc enim quòd homo non est amatiuus pecuniæ, sequitur quòd de facili vtatur ea & ad seipsum, & ad vtilitatem aliorum, & ad honorem Dei: & secundum hoc habet quãdam excellentiam ex hoc, quòd vtilis est ad multa. Quia tamen vnumquodque magis iudicatur secundum id, quod primo & per se competit ei, quàm secundum id quod consequenter se habet: ideo dicendum est liberalitatem non esse maximam virtutum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd datio diuina prouenit ex eo, quòd amat homines quibus dat, non autem ex eo, quòd afficiatur ad ea quæ dat: & ideo magis videtur pertinere ad charitatem, quæ est maxima virtutum, quàm ad liberalitatem.

AD 2ᵐ dicendum, quòd quælibet virtus participat rationem boni, quantũ ad emissionem proprij actus. Actus autem quarundam aliarum virtutum meliores sunt, quàm pecunia, quam emittit liberalis.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ liberales maxime amantur, nõ quidem amicitia honesti, quasi sint meliores, sed amicitia vtilis, qua sunt vtiliores in exterioribus bonis, quæ communiter homines maxime cupiunt: & etiã propter eandem causam clari redduntur.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ octauæ Articuli primum.*

INdubium occurrit circa illud, Mensura diuitiarum est, prout sunt necessarie ad vitã hominis secundũ suã conditionem, ita ꝙ in excessu huius mẽ

QVAESTIO CXVIII.

De vitijs liberalitati oppositis, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de vitijs liberalitati oppositis.

Et primo, de auaritia.

Secundo, de prodigalitate.

Circa primũ quæruntur octo.

¶Primo, Vtrũ auaritia sit peccatũ.

¶Secundo, Vtrũ sit speciale pctm.

¶Tertio, Cui virtuti opponatur.

¶Quarto, Vtrum sit peccatũ mortale.

¶Quinto, Vtrum sit grauissimum peccatorum.

¶Sexto, Vtrum sit carnale, vel spirituale peccatum.

¶Septimo, Vtrum sit vitium capitale.

¶Octauo, De filiabus eius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum auaritia sit peccatum.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur quòd auaritia non sit peccatum. Dicitur enim auaritia quasi æris auiditas, quia scilicet in appetitu pecuniæ consistit, per quam omnia exteriora bona intelligi possunt: sed appetere exteriora bona non est peccatum, naturaliter enim homo ea appetit, tum quia subiecta sunt homini naturaliter, tum quia per ea vita hominis conseruatur, vnde & substãtia hominis dicuntur. ergo auaritia non est peccatum.

¶2 Præt. Omne peccatum, aut est in Deum, aut in proximum, aut in seipsum, vt supra* habitum est: sed auaritia non est proprie peccatum contra Deum. non enim opponitur neque religioni, neque virtutibus theologicis, quibus homo ordinatur in Deum. neque ẽt est peccatum in seipsum: hoc.n. proprie pertinet ad gulam, & luxuriam, de qua Apostolus dicit 1.ad Corinth.6. Qui fornicatur, in corpus suum peccat. Similiter etiam non videtur esse peccatũ in proximum, quia per hoc quòd homo retinet suã, nulli facit iniuriam. ergo auaritia non est peccatum.

¶3 Præt. Ea quæ naturaliter aduenium, nõ sunt peccata: sed auaritia naturaliter cõsequitur senectutem, & quemlibet defectum, vt* Philosoph. dicit in 4. Ethicor. ergo auaritia non est peccatum.

SED CONTRA est, quod dicitur ad Hebr. vlti. Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus.

RESPON. Dicendum, ꝙ in quibuscumq; bonum consistit in debita mẽsura, necesse est, quòd per excessum, vel diminutionẽ illius mẽsurę malum prouenial. In omnibus autem quæ sunt propter finem, bonum consistit in quadam mensura. Nã ea quæ sunt ad finẽ, sortæ consistit pctm auaritiæ. Nã falsum vt hoc esse, quia sequeret, ꝙ nemo posset licite cumulare sibi pecunias, vt mutet statum quem habet, in maiorem. Cuius oppositũ quotidie fit absq; remorsu conscientię, & reprehensione aliqua. Et patet sequela, qa si homo non pòt excedere mensurã necessariorũ ad conditionẽ suã, consequẽs est, vt si ad conditionem suã abundãter sufficiũt mille, ꝙ nõ possit iste cumulare quatuor, vel decem milia sine excessu mensurę requisitorũ ad conditionem suã: ac per hoc nõ posset hac via mutare statũ sine pctõ. Et sic rusticũ oporteret semper fore rusticum, & artificem semper artificem, & ciuẽ semper ciuem, & numq̃ posse emere sibi dñium aliquod: quæ sunt manifeste absurda.

¶ Ad hoc dr, ꝙ cum appetitus cuiuslibet instrumenti in infinitũ, manifeste dissonet a recta ratione, quæ dictat, ꝙ quodcũq; non alia ratione est bonũ, nisi pp id aliud mensurate appetatur, quantum. opus est pp illum fẽnem. Signum autem ꝙ appetitꝰ debet esse mensuratus est, ꝙ exterior vsus illius instrumenti, seu mẽdii oportet, ꝙ sit cõmensuratus fini ita ꝙ tã excessus, quãm defectus ab omnibꝰ vituperatur, vt patet in medicina respectu sanitatis, & in excisione ligniorum, aut lapidum pp aliqd opus, puta, ꝙ ponãtur in angulo, aut fiant laquearia &c. Hinc.n. laudantur opifices, ꝙ commensurata finibus opera effiniunt. Cõstat autem quòd pecunia, & quicquid pecuniæ est, ideo possidetur in generẽ bonorum vitæ, quòd non nisi pp aliud experitur, possidetur, & expenditur. Oportet ergo ꝓportionia & appeti, & amari, & habere mensurate, quatum scilicet opus est ad finem. Et nis autẽ proprios in vnoquo-

vnoquoque propter quem diuitiæ sunt secundum rationem rectam, est propria vniuscuiusque vita secundum suam conditionem, ita quòd in vita propria intelligatur etiam eorum vita, quorum sibi curam incumbit. Et appellatione vitæ intellige non solum cibum, & potum, sed quæcumque opportuna commoda, & delectabilia, salua honestate. Vltra hũc autem finem non sistit recta ratio appetiti, aut haberi diuitias, nisi ꝓpter alios, puta propter liberalitatis, misericordię, aut magnificentiæ opera, & si quid est huiusmodi, vbi etiã apparet mensura appetitus ex fine. Vnde appetere diuitias in infinitum, & sic amare, aut velle habere, a recta ratione deuiat. Et propterea negotiatio propter solum lucrum, vtpote infinita, vituperatur a Philosopho in 1. Polit. Sunt igitur hic duo indubie vera. Primum est, quòd amor pecuniæ debet esse mensuratus homini quo ad se quidem secundum conditionem suam, quo ad alios vero iuxta opera virtutum. Secundum est, quòd appetitus in infinitũ pecuniæ est illicitus, vtpote a recta rõne discordans. Dubium autem restat, quid dicendum de appetitu mutare volentiũ statum ex cumulatione pecuniæ supfluæ præsenti eius conditioni. Et dicendum videtur, quòd conditio hominis est duplex, vna consequẽs speciem humanam, & altera consequens individua. Species siquidẽ humana ex eo quòd præsentis felicitatis capax est, rationi consentaneum esse constituit, vt q̃libet eo vsque seipsum suosque ducere conetur, vt felicitatis vitæ ꝑsentis particeps esse possit. Et quia ad felicitatem præsentem diuitiæ, licet non magnæ, requiruntur organice, vt dicitur in 10. Ethic. idcirco absque immoderato pecuniæ amore potest seipsum, & suos reducere de operum seruiliũ mechanicorumque, nec non negotiationum necessitate, & moderatas diuitias acquirere, quatenus felicitatis præsentis, quæ secundum virtutis supremæ exercitationem est, particeps esse possit secundum suum modulum. Singulares autem personas multas ab intrinseco donatas conspicimus quadam sapientia, aut a natura indita, aut exercitatione comparata, seu aucta, ita quòd inter homines velut aliorũ domini nati, vel facti sint, quamuis domini non sint. Et quia his naturali æquitate debetur regimen aliorũ, idcirco si isti appetunt dominium, si ad hoc cumulant pecunias, vt dominium temporale emant, vt cuiusque decet sapientiam, a rationis rectæ tramite non recedunt. Et simile est iudicium de aliis virtutibus, quibus homo idoneus redditur ad mutandum statum, puta, cum quis ad fortitudinis actus præclaros, ex peritia teste, in bello conspicitur præparatus, vt propter ea dignus sit præesse aliis. In omnibus enim huiusmodi mensuratur appetitus pecuniæ ex vita hominis secundum suam conditionem, vt patet. At si quis sufficienter diues ꝙ naturali felicitate consequenda ex solo appetitu ascendendi, & gloriæ, cumulat pecunias ꝑsenti suæ conditioni supfluas, proculdubio immoderato fertur amore: sicut illi qui solo amore lucri negotiatur. Vtriusq; namq; appetitus sine fine est, qm̃ tam ascendere, quàm lucrari, absolutesumpta, termino carẽt. Et sicut nõ sic cõtingit appetentibus lucrũ propter opportunam vitam suæ familiæ, aut necessitatem patriæ, quia mẽsuratur eorum appetitus ex bono œconomico, aut politico: ita non sic accidit illis, de quibꝰ prædictum est, quòd cumulãt pecuniam vt habeant superiorem statum consonũ suæ virtuti. Mensuratur quippe horũ appetitus ascendendi penes quãtitatem suæ virtutis. Et propterea isti postquàm ascenderint ad gradum suę virtuti consonum, puta, comitatũ, quiescent, & non cumulabũt iterum, vt ascendant ad regnum, vtpote excedẽs virtutem suam. Qui vero sola libidine ascẽdendi & gloriæ cumulant, cum aliquid nacti fuerint dominii, iterum cumulant, vt altiora cõscendant, & sic in infinitũ. Et per hæc patet solutio obiectorum. Verum autẽ hi qui illicite cumulant, propter solam libidinem ascendendi, peccent mortaliter, in ar. 4. ad secundum differetur.

Inf.ar.5.ad 2. Et 1.q.62 art.2. ad 2. Et 2. dist.21 in expo. lit. fi. Et ma.q. 8.ar.1.ad 2. †lib.3.c.17 circa mediũ tom.1.

*1.2. q.71. ar.6. arg.3. †lib.10.c.1. circa med. †q. precedẽ. ar.2. ad 2.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæoctauæ Articulum secundum.*

IN ar.2. hoc solũ notandũ occurrit, ꝙ noĩe pecuniæ vt est materia auaritiæ, non intelligit quicquid est pecunia cõparabile, sed solũmodo quicquid habet rationẽ boni vtilis. Ita ꝙ cũ pecunia ex sua ratione habeat rõnẽ boni vtilis, vt principale sui generis. ſ. boni vtilis, ponitur obiectũ auaritiæ, ducens secũ totum suũ genus. Cũ aũt audis auari obiectũ esse bonum vtile tm̃, memẽto, vt intelligas id, qđ per se est de genere bonorum vtilium, vt sunt agri, ouilia, armenta, & hmõi: qm̃ per accidẽs ẽt honor, & voluptas possunt spectare ad vtilia. ſ. ex intentione alicuius appetentis hæc, non propter se, sed propter lucrũ. Obiecta namque & materiæ virtutum, & vitiorum penes ea q̃ per se insunt, distinguuntur, & non penes ea quæ sunt per accidens.

Est Aug. in lib. de spiritu & littera c. 4. a med. tom. 3.

dicit * glos. Bona est lex, quæ dum concupiscentiam prohibet, omne malum prohibet: uidetur autem lex specialiter prohibere concupiscentiam auaritiæ. unde dicitur Exod. 20. Non concupisces rem proximi tui. ergo concupiscentia auaritiæ est omne malum. Et ita auaritia est generale peccatum.

SED CONTRA est, qđ ad Ro. 1. Auaritia cõnumeratur inter alia specialia peccata, vbi dicitur. Repletus omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia &c.

1. 2. q. 72. ar tic. 1.

RESPON. Dicendum, ꝙ peccata sortiuntur speciẽ secundum obiecta, vt supra * habitum est: obiectum autem peccati est illud bonum, in quod tendit inordinatus appetitus. & ideo vbi est specialis ratio boni, quod inordinate appetitur, ibi est specialis ratio peccati. Alia autem est ratio boni vtilis, & boni delectabilis: diuitiæ autem secundum se habent rationem vtilis. Ea enim ratione appetuntur inquantum in vsum hominis cedunt: & ideo speciale quoddam peccatum est auaritia, secundum quod est immoderatus amor habendi possessiones, quæ nomine pecuniæ designantur, ex qua sumitur auaritiæ nomen. Verum quia verbum habendi secundum primariam impositionem ad possessiones pertinere videtur, quarũ sumus totaliter domini, ad multa alia deriuatur. Sicut dicitur homo habere sanitatem, vxorẽ, vestimentum, & alia huiusmodi, vt patet in prædicamentis, per consequens etiam, & nomen auaritię ampliatum est, ad omnem immoderatum appetitum habendi quamcumque rem, sicut * Gregor. dicit in quadam Homil. quòd auaritia est non solum pecuniæ, sed etiã scientiæ, & altitudinis, cum supra debitum modum sublimitas ambitur: & secundum hoc auaritia non est speciale peccatum. Et hoc etiam modo loquitur *Auguſt. de auaritia in authoritate inducta. Vnde patet responsio ad Primum.

Homi. 6. in Euange. inter princip. & med.

Citata ī 21 gum. 1.

AD 2^m dicendum, quòd omnes res exteriores, quæ veniunt in vsum humanæ vitæ, nomine pecuniæ intelliguntur, inquantum habent rationem boni vtilis. Sunt autem quædam exteriora bona, quæ potest aliquis pecunia consequi, sicut voluptates, & honores, & alia huiusmodi, quę habent aliam rationem appetibilitatis: & ideo illorum appetitus non proprie dicitur auaritia, secundum quod est vitium speciale.

AD 3^m dicendum, ꝙ glos. illa loquitur de concupiscentia inordinata cuiuscumque rei. Potest. n. intelligi, quòd per prohibitionem concupiscentiæ rerum possessarum, prohibeantur quarumcumque rerum concupiscentiæ, quę per res possessas haberi possunt.

Super Quæstionis centesimædecimæoctauæ Articulum sextũ & quartũ.

ARTICVLVS III.

Vtrũ auaritia opponatur liberalitati.

Supr. q. 107 ar. 2. cor. & q. 118. ar. 5. ad 3. Et ma. q. 13. art. 2. ad 10. Et 4. Ethi. lec. 4. ꝙ to & lec. 5. fin. *Homil. 6. ex variis locis in Mat. tom. 2. †lib. 5. cap. 3. & 2. to. 5

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ auaritia nõ opponatur liberalitati, quia super illud Matth. 5. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, * Chryſost. dicit, quòd duplex ẽ iustitia, vna generalis, & alia specialis, cui opponitur auaritia. & hoc idem † Philoſoph. dicit in 5. Ethic. ergo auaritia non opponitur liberalitati.

¶ 2 Præt. Peccatum auaritiæ in hoc cõsistit, ꝙ homo transcendit mensurã in rebus possessis: sed huiusmodi mensura statuitur per iustitiam. ergo auaritia directe opponitur iustitiæ, & non liberalitati.

¶ 3 Præt. Liberalitas est virtus media inter duo vitia contraria, vt patet per † Philoſ. in 2. & 4. Eth. sed auaritia nõ habet peccatũ contrarium, & oppositũ, & vt patet per *Philoſoph. in 5. Ethic. ergo auaritia non opponitur liberalitati.

SED CONTRA est, ꝙ sicut dr Eccl. 5. Auarus non implebit pecunia, & qui amat diuitias, fructũ nõ capiet ex eis: sed non impleri pecunia, & inordinate eas amare, ẽ contrariũ liberalitati, quæ in appetitu diuitiarum mediũ tenet. ergo auaritia opponitur liberalitati.

RESPON. Dicendum, ꝙ auaritia importat immoderantiã quandam circa diuitias dupliciter. Vno modo, immediate circa ipſam acceptionem, & conuersationem diuitiarum, inquantum scilicet aliquis acquirit pecuniam vltra debitum aliena surripiendo, vel retinendo, & sic opponitur iustitiæ. Et hoc modo accipit auaritia Eze ch. 22. vbi dicitur. Princeps eius in medio eius quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, & auara lucra sectanda. Alio modo, importat immoderantiam circa interiores affectiones diuitiarum, puta, cum quis nimis amat, vel desiderat diuitias, aut nimis delectatur in eis, ét si nolit rapere alienã: & hoc modo, auaritia opponitur liberalitati, quæ moderatur hmõi affectiones, vt * dictũ est. Et sic accipitur auaritia 2. ad Cor. 9. Præparent repromissam benedictionẽ hãc paratã esse, & sic quasi benedictionem, non quasi auaritiam. glos. scilicet, vt doleant pro dato, & parum sit quod dent.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Chryſosto. & Philoſophus loquuntur de auaritia primo modo dicta. Auaritiam autem secundo modo dictam nominat Philoſophus illiberalitatem.

K AD 2^m dicendũ, ꝙ iustitia proprie statuit mẽsuram in acceptionibus, & cõseruationibus diuitiarum, secundũ rationem debiti legalis, vt. ſ. homo non accipiat, nec retineat alienum: sed liberalitas constituit mensurã rationis, principaliter quidem in interioribus affectionibus, & per consequens in exteriori acceptione, & conseruatione pecuniarum, & emissione earum, secundum qđ exteriori affectione procedunt, non obseruando rationem debiti legalis, sed debiti moralis, quod attenditur

nib^s taci te insinuat, quòd ex propria auaritia ista non est peccatum mortale, sed ex communi ratione, qua cæteri amores bonorũ tam naturalium, quàm fortunæ &c. sunt mortalia peccata si excedunt diuinum amorem. Ex quo patet, quòd immoderatus appetit^s lucri in infinitum, vt contingit negotiatoribus absolute, non est mortale peccatum ex suo genere.

†lib. 5. ca. 7. & lib. 2. cap. 1. ad 2.

*lib. 5. ca. 2. & 3.

¶ In eisdem articulis dubiũ occurrit, An habens de superfluo possit cogi ad dandũ pauperibus. Et est ratio dubii, quia in ar. 4. in responsione ad 2. dicitur, ꝙ ex debito legali tenetur habens de superfluo dare pauperibus. Constat aũt ꝙ id, ad qđ homo tenetur ex legali debito, põt homo a iudice cogi, vt patet superius, q. 80. ¶ In oppositum aũt est, quia nulli competit agere contra talẽ diuitẽ pro iure suo, quia nulli pauperi quæsitum est ius super superfluis diuitiis, cũ non sit maior rõ de vno, q̃ de alio. ¶ Ad huius euidentiam sciendum est, ꝙ in litera dicit non solum de habente superfluum, sed ét absolute de vidẽte paupẽre in periculo necessitatis extremæ, ꝙ ex legali debito tenetur erogare sua pauperib^s. Et de secundo quidem casu, hoc est, rõne periculi necessitatis extremæ, non est difficile perspicere, ꝙ interueniat legale debitũ. Nã tẽpore extremæ necessitatis omnia sunt cõia. Ac per hoc bona, quæ alter possidet, fiunt mea si patior extremam necessitatẽ. Et si possidẽs nõ sponte vult mihi subuenire, possem iudex cogere. Et si hęc via deficit, possum occulte quasi ꝙ modũ furti: vel manifeste, quasi per viã raping accipere quãtum mihi opus est: quoniam nõ accipio aliena, sed communia negata, & impossibilia aliter haberi in extrema necessitate.

quæres. 11. art. 6. & 12. ad 1. & 2. ad 3. ad 4.

Blicitur ex Homil. 15. in Math. in opere imperfecto de elinãdo, ad finẽ, tom. 2.

¶ Est Aug. in li. de fide & operibus c. 16. to. 4.

Mil. q. 13. ar. 1. ad.

Inferm. ad diuites suas res declinã do ad finẽ.

dispece.

satẽ. Apparet ergo hic, ꝙ quia extrema necessitas facit res alterius mihi communes, quòd ex debito legali mihi debentur, & cogi potest a iudice, & in eius defectu a meipso propter necessitatis articulum. Sed in primo casu, cũ quis habet de superfluo naturæ, & personæ, & nullus apparet in extremæ necessitatis periculo, non ita apparet legale debitum. Verum si inspexerimus qđ dupliciter aliquis potest a iudice cõpelli: Vno modo, propter debitum alicui certæ personæ, vt si furatus quis fuerit bona alicuius, vel alias ei debitor fuerit rõne depositi, vel mutui &c. Alio modo, ratione debiti non alicui singulari personæ, sed propter cõmune bonum, vt si quis homicidium commisserit, & nullus cõque rãtur, potest iudex ex officio propter commune bonũ iustitiæ seruãdum punire hominem: Si hoc, inquàm, inspexerimus, nõ apparebit difficile, ꝙ habens de superfluo, nec volens sponte impartiri indigentibus, potest a principe cogi ad subuentionem indigentiũ. Ita ꝙ põt princeps ex officio, vt iustitia in diuitiis seruetur, a nolente superfluũ naturæ, & personæ distrẽgere, distribuere illud indigentibus, tamquàm auferendo dispensationẽ diuitiarum commissam diuiti ab ipso īdigno. Nam iuxta sanctorũ doctrinã, diuitiæ superfluæ non sunt diuiti nisi vt dispensatori concessæ a Deo, vt habeat meritum bonæ dispẽsatiõis. Funda tur ergo legale debitũ i hoc casu sup ipsa diuitiarum iustitia, quæ cum in genere bonitatis sint, superfluitas non dispensata, sed retẽta contra vtriusque vtilitatem, occupatur. Nam & contra retinentem occupatur, quia sua est vt sibi prosit dispensatio.

secundum regulam rationis.

AD 3^m dicendum, ꝙ auaritia secundum qđ opponitur iustitiæ, nõ habet vitium oppositum, quia auaritia consistit in plus habendo q̃ debeat secundum iustitiam. Et huic opponitur minus habere, quod non habet rationem culpæ, sed pœnæ: sed auaritia secundum qđ opponitur liberalitati, habet vitium prodigalitatis oppositum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum auaritia semper sit peccatum mortale.

AD QVARTVM sic proceditur. Videt ꝙ auaritia semper sit peccatum mortale. Nullus enim est dignus morte, nisi ꝓ peccato mortali: sed propter auaritiã homines digni sunt morte. Cũ. n, Apoſt. ad Roma. 1. præmiſiſſet, Repletos omni iniquitate, fornicatione, auaritia &c. subdit, qui talia agũt, digni sunt morte. ergo auaritia est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Minimum in auaritia est, ꝙ aliquis inordinate retineat sua: sed hoc videtur esse peccatũ mortale. dicit. n. * Baſi. Est panis fame lici quẽ tu tenes, nudi tunica quã cõseruas, indigentis argentum qđ possides. Quocirca tot iniuriaris, quot exhibere valeres: sed iniuriari alteri est peccatũ mortale, quia contrariatur dilectioni proximi. ergo multo magis omnis auaritia est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Nullus excæcatur spirituali cæcitate, nisi per peccatũ mortale, quod animam priuat lumine gratiæ: sed ſm * Chryſoſt. tenebra animæ est pecuniarum cupido. Ergo auaritia, quę est pecuniarũ cupido, est peccatum mortale.

SED CONTRA est, qđ 1. ad Corinth. 3. super illud, Si quis ædificauerit super hoc fundamẽtũ &c. dicit † gl. ꝙ lignum, fœnum, & stipulam super ædificat ille qui cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat mundo, quod pertinet ad peccatum auaritiæ. Ille autem qui ędificat lignum, fœnum, & stipulã, nõ peccat mortaliter, sed venialiter. De eo enim dicitur quod saluus erit sic quasi per ignem. ergo auaritia quandoq; est veniale peccatũ.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ sicut * dictũ est, auaritia dupliciter dicitur. Vno modo, ſm quod opponitur iustitiæ: & hoc modo ex genere suo est peccatũ mortale. Sic. n. ad auaritiã ptinet ꝙ aliqs iniuste accipiat, vel retineat res alienas, quod pertinet ad rapinam, vel furtum, quæ sunt peccata mortalia, vt supra * habitum est. Contingit tamen in hoc genere auaritiæ aliquid esse peccatum veniale propter imperfectionem actus, sicut supra † dictũ est, cũ de furto ageretur. Alio mõ põt accipi auaritia ſm qđ opponit liberalitati: & ſm hoc importat inordinatum amorem diuitiarum. Si ergo in tantum amor diuitiarum crescat, ꝙ præferatur charitati, vt. ſ. propter amorẽ diuitiarũ aliquis non vereatur facere contra amorẽ Dei, & proximi, sic auaritia erit peccatũ mortale. Si aũt inordinatio amoris intra hoc sistat, vt. ſ. homo, quàmuis superflue diuitias amet, nõ tñ pfert earũ amorẽ amori diuino, vt si pp diuitias nõ velit aliqđ facere cõtra Deũ, & ꝓximũ, sic auaritia est peccatum veniale.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ auaritia connumeratur peccatis mortalibus secundum illam rationem, qua est peccatum mortale.

AD 2^m dicendũ, ꝙ Basi. loquitur in illo casu, in quo aliquis tenetur ex debito legali bona sua pauperibus erogare vel propter periculum necessitatis, vel etiã propter superfluitatem habitorum.

AD 3^m dicẽdũ, ꝙ cupido diuitiarũ obtenebrat animã proprie, qñ excludit lumen charitatis, præferẽdo amorẽ diuitiarũ amori diuino.

ARTICVLVS V.

Vtrum auaritia sit maximum peccatorum.

Pſal. 15.

AD QVINTVM sic proceditur. Videt ꝙ auaritia sit maximum peccatorũ. Dicitur. n. Eccl. 10. Auaro nihil est scelestius. & postea subditur. Nihil est iniquius q̃ amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet. & * Tullius dicit in 1. de Offic. Nihil est tã angusti animi, tamq; parui, quàm amare pecuniam: sed hoc pertinet ad auaritiam. ergo auaritia est grauissimum peccatorum.

Li. 1. ſ. c. cũ ius titul. est Vera magnanimitas in duobus sita est.

¶ 2 Præt. Tanto aliquod peccatum est grauius, quanto magis charitati contrariatur: sed auaritia maxime contrariatur charitati. dicit enim * Aug. in lib. 83. q. ꝙ venenum charitatis est cupiditas. ergo auaritia est maximum peccatorum.

¶ 3 Præt. Ad grauitatem peccati pertinet ꝙ sit incurabile. Vnde & peccatum ī Spiritum sanctum dicitur grauissimum, quia est irremissibile: sed auaritia est peccatum insanabile. vnde dicit * Philo. in 4. Eth.

Et contra indigentium vtilitatem occupatur, quia quod ſ eorum vſum cedere debet, occupatur. Et vt Basilius dixit, ipsorum indigentiũ est ex debito, licet nõ de facto. Et ideo indigentibus fit iniuria non dispensando superflua, quam iuriam princeps, qui custos iusti est, ex officio auferre potest, & debet, si cõstat euidenter.

Q. 66. ar. 5. & 8.

†Q. 66. art. 6. ad 3.

¶ Ad obiectionem autem in oppositũ dicitur, ꝙ licet nulli determinato pauperi sit acquisitũ ius vt debeatur sibi id ꝙ dues habet de superfluo, quia ex arbitrio diuitis pẽdet dispensatio vt huic, vel illi indigẽti det: quia tamen communi bono hominum acquisitũ est ius, vt quæ superſunt vni, dentur indigẽtibus: ideo princeps, cuius est curam habere de communi bono, potest ex officio ad hoc cogere tales diuites. Et quia violatio legalis debiti in diuitiis iustitiam violat, non liberalitatem, vt patet ex littera, iniustitia aũt ex suo genere est peccatum mortale, vtpote contra bonũ proximi, vt ex superius habitis didicim^s: ideo diues non dispensans superflua, sed cumulans ad emendum sibi dominium, ex sola ascendendi libidine non solum illicite agit propter libidinem dominandi, & inordinatũ amorẽ pecuniæ: sed mortaliter peccat cõtra proximorum indigẽtiam, occupando superflua, quæ pauperibus debẽtur, ex hoc ipso ꝙ superflua sũt, vt habes ex Basilio, & littera &c. Et per hoc patet solutio dubii in 1. art. insoluti.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæoctauæ Articulũ quintũ.*

Q. 36. pauſlo a prin. to mo. 4.

IN ar. 5. caue ne ī verbis literę erres, aut fluctues, legẽs ꝙ priuatio boni formaliter se habet in peccato: cõuersio aũt ẽ ad bonũ commutabile materialiter. Memẽto ꝙ de pctõ in genere mali simpliciter

Li. 4. c. 2. de elinãdo ad finẽ, tom. 5.

pliciter sermo est, cum comparatur inter se, quod eorum sit peius, vt hic sit, Constat autem formale peccati in genere mali simpliciter consistere in priuatione, vt superius pluries dictum est.

quòd senectus, & omnis impotentia auaros facit. ergo auaritia est grauissimum peccatorum.

¶ 4 Præt. Apostol. dicit ad Epes. 5. q auaritia est idolorum seruitus: sed idolatria computatur inter grauissima peccata. ergo & auaritia.

D.34. SED CONTRA est, quòd [d] adulterium est grauius peccatũ quàm furtum, vt habetur Prouerb. 6. furtum autem pertinet ad auaritiam. ergo auaritia non est grauissimum peccatorum.

RESPON. Dicendum, quòd omne peccatum ex hoc ipso quod est malum, consistit in quadam corruptione, siue priuatione alicuius boni. Inquantum autem est voluntarium, consistit in appetitu alicuius boni. Dupliciter ergo ordo peccatorum potest attendi. Vno modo, ex parte boni quod per peccatum contemnitur, vel corrumpitur, quod quanto maius est, tanto peccatum grauius est: & secundum hoc peccatum quod est contra Deum, est grauissimum, & sub hoc est peccatum quod est cõtra personam hominis, sub quo est peccatum, quod est contra res exteriores, quę sunt ad vsum hominis deputatę: quod videt ad auaritiam pertinere. Alio modo potest attendi gradus peccatorum ex parte boni, cui inordinate subditur appetitus humanus, quod quanto minus est, tanto peccatũ est deformius. Turpius est enim subesse inferiori bono, quàm superiori. Bonum autem exteriorum rerum est infimum inter humana bona: est enim minus quàm bonum corporis, quod etiam minus est quàm bonum animæ, quod exceditur a bono diuino. Et secundum hoc peccatum auaritiæ, quo appetitus humanus subijcitur etiam exterioribus rebus, habet quodammodo deformitatem maiorem. Quia tamen corruptio, vel priuatio boni, formaliter se habet in peccato: conuersio autem ad bonum cõmutabile materialiter, magis est iudicanda grauitas peccati ex parte boni quod corrumpitur, quàm ex parte boni, cui subijcitur appetitus. Et ideo dicendum est, q auaritia non est simpliciter maximum peccatorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritates illæ loquuntur de auaritia ex parte boni, cui subditur appetitus. Vnde & in Ecclesiast. pro ratione subditur, q auarus suam animam habet venalem, quia vilipendit animam suam. i. vitam suam exponit periculis pro pecunia. & ideo subdit, Quoniam in vita sua proiecit. i. contempsit, intima sua, vt. s. pecuniam lucraretur. * Tullius etiam addit hoc esse angusti animi, vt

Loco citato in argu. scilicet, velit pecuniæ subijci.

AD 2[m] dicendum, quòd Augustinus ibi accipit cupiditatem generaliter cuiuscũq; temporalis boni, non secundum quod accipitur specialiter pro auaritia. Cupiditas enim cuiuscumque temporalis boni est venenum charitatis, inquantum. s. homo spernit bonum diuinum propter hoc, q inhæret bono temporali.

D.1005 AD 3[m] dicendum, quòd aliter [d] est insanabile peccatum in Spiritum sanctum, & aliter auaritia. Nã

D.1019. peccatum in Spiritum sanctum est [d] insanabile ex parte contemptus, puta, quia homo contemnit, vel misericordiam, vel iustitiam diuinam, aut aliquid horum, per quæ hominis peccata sanantur. & ideo talis insanabilitas pertinet ad maiorem grauitatem peccati. Auaritia vero habet insanabilitatẽ ex parte defectus humani, in quem scilicet, semper procedit humana natura, quia quo aliquis est magis deficiens, eo magis indiget adminiculo exteriorum rerũ: & ideo magis in auaritiam labitur. Vnde per talem insanabilitatem non ostenditur peccatum esse grauius, sed quodammodo per hoc est periculosius.

AD 4[m] dicendum, quòd auaritia comparatur idolatriæ per quandam similitudinem, quam habet ad ipsam: quia sicut idolatra subijcit se creaturæ exteriori, ita etiam auarus, non tamen eodem modo: sed idolatra quidem subijcit se creaturæ exteriori vt exhibeat ei cultum diuinum: auarus autem subijcit se creaturæ exteriori immoderate eam concupiscẽdo ad vsum, non tamen ad cultum. Et ideo non oportet quòd auaritia habeat tantam grauitatem, quantam habet idolatria.

ARTICVLVS VI.

Vtrum auaritia sit peccatum spirituale.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæoctauæ Articulum sextum, septimum, & octauum.*

AD SEXTVM sic procedit. Videtur q auaritia non sit peccatum spirituale. Peccata enim spiritualia videtur esse circa spiritualia bona: sed materia auaritiæ sunt bona corporalia, scilicet, exteriores diuitiæ. ergo auaritia non est peccatum spirituale.

¶ 2 Præt. Peccatum spirituale contra carnale diuiditur: sed auaritia videtur esse peccatum carnale. Sequitur enim corruptionem carnis, vt patet in senibus, qui propter naturæ carnalis defectum in auaritiam incidunt. ergo auaritia non est peccatum spirituale.

¶ 3 Præt. Peccatum carnale est per quod etiam corpus hominis deordinatur, secundum illud Apostoli 1. ad Corinth. 6. Qui fornicatur, in corpus suum peccat: sed auaritia etiam corporaliter hominem vexat. unde & * Chrys. Marc. 5 Comparat auarum dæmoniaco, qui in corpore vexatur. ergo auaritia nõ videtur esse peccatum spirituale.

SED CONTRA est, quòd † Greg. 31. Moral. computat auaritiam cũ vitijs spiritualibus.

RESPON. Dicendum, quòd peccata præcipue in affectu consistunt. Omnes autem affectiones animæ, siue passiones terminantur ad delectationes, & tristitias, vt patet per * Philos. in 2. Ethico. Delectationum autem quędam sunt carnales, & quædam spirituales. Carnales quidem delectationes dicuntur, quæ in sensu carnis complentur, sicut delectationes ciborum, & venereorum. Delectationes vero spirituales dicuntur, quę complentur in sola animę apprehensione. Illa ergo peccata dicuntur carnalia, quę perficiũtur in delectationibus carnalibus: illa vero dicuntur spiritualia, quæ perficiuntur in spiritualibus delectationibus absq; carnali delectatiõe: & huiusmodi est auaritia. De lectatur. n. auarus in hoc, quòd cõsiderat se possessorem diuitiarum: & iõ auaritia ẽ peccatũ spirituale.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q auaritia circa corporale obiectum non quærit delectationem corporalem, sed solum animalem, prout scilicet homo in hoc delectatur, q diuitias possideat: et ideo non est peccatum carnale. Ratione tamen obiecti medium est inter peccata pure spiritualia, quæ quærunt delectationem spiritualem circa obiecta spiritualia, sicut superbia est circa excellentiã: & vitia pure carnalia, quæ quærunt delectationẽ pure corporalẽ, circa obiectũ corpale.

AD 2[m] dicendum, q motus recipit speciem ſm terminum ad quẽ, non autem secundum terminum a quo. Et ideo vitium dicitur carnale ex hoc, q tendit in delectationẽ carnalẽ, non autem ex eo, q procedit ex aliquo defectu carnis.

Leonitato in arg. 1. AD 3[m] dicendum, quòd * Chrysost. comparat auarum dæmoniaco, non quia vexetur in carne sicut dæmoniacus, sed per oppositum: quia sicut dęmoniacus ille, de quo legitur Marc. 5. se denudabat, ita auarus se supfluis diuitijs onerat.

ARTICVLVS VII.

Vtrum auaritia sit vitium capitale.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q auaritia non sit vitium capitale. Auaritia. n. opponitur liberalitati, sicut medio, & prodigalitati, sicut extremo: sed neq; liberalitas est principalis virtus, neque prodigalitas vitium capitale. ergo auaritia non debet poni vitium capitale.

¶ 2 Præt. Sicut supra * dictum est, illa dicuntur esse vitia capitalia, quæ habẽt principales fines, ad quos ordinantur fines aliorum vitiorum: sed hoc non competit auaritiæ, quia diuitiæ non habent rationem finis, sed magis rationem eius quod est ad finẽ, vt dicitur in 1. * Ethi. ergo auaritia non est vitium capitale.

¶ 3 Præt. † Grego. dicit 15. Moral. q auaritia quandoque oritur ex elatione, quandoq; per timorem. Dum enim quidam deficere sibi ad sumptum necessaria effimant, mentem ad auaritiam relaxant. Sunt alij qui dũ potentiores videri appetunt, ad alienarum rerum ambitum succẽdũtur. ergo auaritia magis oritur ab alijs vitijs, q̃ ipsa sit vitium capitale respectu aliorum.

Li.31.c.31. SED CONTRA est, quòd * Gregor. 31. Moral. ponit auaritiam inter vitia capitalia.

RESPON. Dicendum, q sicut supra * dictum est, Vitium [d] capitale dicitur ex quo alia vitia oriuntur ſm rationem finis, qui cum sit multum appetibilis, propter eius appetitum homo procedit ad multa faciẽda vel bona, vel mala. Finis autẽ maxime appetibilis est beatitudo, vel felicitas, qui est vltimus finis humanæ vitæ, vt supra * habitum est: et ideo quãto aliquid magis participat conditiones felicitatis, tanto magis est appetibile. Est autem vna de conditionibus felicitatis, vt sit per se sufficiens, alioquin non quietaret appetitum tamquàm vltimus finis: sed per se sufficiẽ tiam maxime repromittunt diuitiæ, vt * Boetius dicit in 3. de Consol. cuius ratio est, quia sicut † Philos. dicit in 5. Ethico. denario vtimur quasi fideiussore ad omnia habenda. et Eccles. 10 dicitur quòd pecuniæ obediunt omnia. et ideo auaritia, quæ consistit in appetitu pecuniæ, est vitium capitale.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus perficitur secundum rationem. Vitium autem perficitur secundum inclinationem appetitus sensitiui. Non autem ad idem genus principaliter respicit ratio, & appetitus sensitiuus: et ideo non [d] oportet q principale vitium opponatur principali virtuti. Vnde licet liberalitas non sit principalis virtus, quia non respicit ad principale bonum rationis: auaritia tamen est principale vitium, quia respicit ad pecuniam, quæ habet quandam principalitatem inter bona sensibilia ratione iam * dicta. Prodigalitas autem non ordinatur ad aliquem finem principaliter appetibilem, sed magis videtur procedere ex defectu rationis. Vnde * Philos. dicit in 4. Ethico. quòd prodigus magis dicitur vanus, quàm malus.

AD 2[m] dicendum, quòd pecunia ordinatur quidem ad alium finem: inquantum tamen vtilis est ad omnia sensibilia acquirenda, continet quodammodo virtute omnia. Et ideo habet quandam similitudinem felicitatis, vt * dictum est.

AD 3[m] dicendum, quòd nihil prohibet vitium capitale interdum a quibusdam alijs oriri, vt * dictum est, dumtamen ex eo alia vitia soleant plerumque oriri.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obduratio, sint auaritiæ filiæ.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q non sint auaritiæ filiæ quæ dicuntur, scilicet, proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obduratio. Auaritia enim opponitur liberalitati, vt * dictum est: proditio autem, fraus, & fallacia, opponuntur prudentiæ, periuria religioni, inquietudo spei, vel charitati, quæ quiescit in amato, violentiæ opponuntur iustitiæ, obduratio misericordiæ. ergo huiusmodi vitia non pertinent ad auaritiam.

¶ 2 Præter. Proditio, dolus, & fallacia, ad idem pertinere videntur, scilicet ad proximi deceptionem. ergo non debent omnia enumerati tamquàm diuersæ filiæ auaritiæ.

¶ 3 Præt. Isido. ponit nouem filias, videlicet, mẽdaciũ, fraus, furtum, periurium, & turpis lucri appetitus, falsa testimonia, violentia, inhumanitas, rapacitas. ergo prima assignatio filiarum fuit insufficiens.

¶ 4 Præt. * Philo. in 4. Ethico. ponit multa genera vitiorum pertinentium ad auaritiam, quam nominat illiberales operatiões operãtes, & de meretricio pastos, & vsurarios, aleatores, & mortuorum spoliatores, &

nam lucri cupiditatẽ ostendit. Vnde litera corrigenda vi det ad textũ 4. Ethi. & legi, Quia lucratur parum cum multo labore. Est enim hic vn[a] auaritiæ modus. Tertio, quòd primum mẽbrum turpis lucri. s. vilia, & seruilia opera exercendo per illiberales operationes licet nõ habeat exemplũ in litera, non propterea est obscurũ, quia in promptu exẽpla sunt auarorum qui ciues diuites cum sint, non verentur vilibus, & seruilibus se occupare operib[us] propter lucrum, vt patet in his qui sequuntur iumenta, laborãt manib[us] &c. vt pleniores fructus percipiãt pecorum, aut agrorum &c. Quarto, q cum in litera aleatores ponũtur sub iniusto damno tam hic, q̃ in 4. Ethi. ab authore, licet non ab Aristote le, intelligo hoc dictũ de aleatoribus in casibus, in quibus tenentur ad restitutionem, de quibus supra dictum est: nã alias aleatores non iniusti, sed auari sũt, lucrari quærẽtes ab amicis quibus liberalitas dandum censet. Inde ẽt turpes sunt, q cupiũt lucrati vnde non debẽt. s. ex amicorum bonis: qm̃ deberent cupere vt illa cõseruẽt : nõ ut diminuantur.

illa vero dicuntur spiritualia, quæ perficiuntur in spiritualibus delectationibus absq; carnali delectatiõe: & huiusmodi est auaritia. De lectatur. n. auarus in hoc, quòd cõsiderat se possessorem diuitiarum: & iõ auaritia ẽ peccatũ spirituale.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q auaritia circa corporale obiectum non quærit delectationem corporalem, sed solum animalem, prout scilicet homo in hoc delectatur, q diuitias possideat: et ideo non est peccatum carnale. Ratione tamen obiecti medium est inter peccata pure spiritualia, quæ quærunt delectationem spiritualem circa obiecta spiritualia, sicut superbia est circa excellentiã: & vitia pure carnalia, quæ quærunt delectationẽ pure corporalẽ, circa obiectũ corpale.

AD 2[m] dicendum, q motus recipit speciem ſm terminum ad quẽ, non autem secundum terminum a quo. Et ideo vitium dicitur carnale ex hoc, q tendit in delectationẽ carnalẽ, non autem ex eo, q procedit ex aliquo defectu carnis.

AD 3[m] dicendum, quòd * Chrysost. comparat auarum dæmoniaco, non quia vexetur in carne sicut dæmoniacus, sed per oppositum: quia sicut dęmoniacus ille, de quo legitur Marc. 5. se denudabat, ita auarus se supfluis diuitijs onerat.

ARTICVLVS VII.

Vtrum auaritia sit vitium capitale.

AD SEPTIMVM sic procedi- tur. Videtur q auaritia non sit vitium capitale. Auaritia. n. opponitur liberalitati, sicut medio, & prodigalitati, sicut extremo: sed neq; liberalitas est principalis virtus, neque prodigalitas vitium capitale. ergo auaritia non debet poni vitium capitale.

¶ 2 Præt. Sicut supra * dictum est, illa dicuntur esse vitia capitalia, quæ habẽt principales fines, ad quos ordinantur fines aliorum vitiorum: sed hoc non competit auaritiæ, quia diuitiæ non habent rationem finis, sed magis rationem eius quod est ad finẽ, vt dicitur in 1. * Ethi. ergo auaritia non est vitium capitale.

¶ 3 Præt. † Grego. dicit 15. Moral. q auaritia quandoque oritur ex elatione, quandoq; per timorem. Dum enim quidam deficere sibi ad sumptum necessaria effimant, mentem ad auaritiam relaxant. Sunt alij qui dũ potentiores videri appetunt, ad alienarum rerum ambitum succẽdũtur. ergo auaritia magis oritur ab alijs vitijs, q̃ ipsa sit vitium capitale respectu aliorum.

SED CONTRA est, quòd * Gregor. 31. Moral. ponit auaritiam inter vitia capitalia.

RESPON. Dicendum, q sicut supra * dictum est, Vitium [d] capitale dicitur ex quo alia vitia oriuntur ſm rationem finis, qui cum sit multum appetibilis, propter eius appetitum homo procedit ad multa faciẽda vel bona, vel mala. Finis autẽ maxime appetibilis est beatitudo, vel felicitas, qui est vltimus finis humanæ vitæ, vt supra * habitum est: et ideo quãto aliquid magis participat conditiones felicitatis, tanto magis est appetibile. Est autem vna de conditionibus felicitatis, vt sit per se sufficiens, alioquin non quietaret appetitum tamquàm vltimus finis: sed per se sufficiẽ tiam maxime repromittunt diuitiæ, vt * Boetius dicit in 3. de Consol. cuius ratio est, quia sicut † Philos. dicit in 5. Ethico. denario vtimur quasi fideiussore ad omnia habenda. et Eccles. 10 dicitur quòd pecuniæ obediunt omnia. et ideo auaritia, quæ consistit in appetitu pecuniæ, est vitium capitale.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus perficitur secundum rationem. Vitium autem perficitur secundum inclinationem appetitus sensitiui. Non autem ad idem genus principaliter respicit ratio, & appetitus sensitiuus: et ideo non [d] oportet q principale vitium opponatur principali virtuti. Vnde licet liberalitas non sit principalis virtus, quia non respicit ad principale bonum rationis: auaritia tamen est principale vitium, quia respicit ad pecuniam, quæ habet quandam principalitatem inter bona sensibilia ratione iam * dicta. Prodigalitas autem non ordinatur ad aliquem finem principaliter appetibilem, sed magis videtur procedere ex defectu rationis. Vnde * Philos. dicit in 4. Ethico. quòd prodigus magis dicitur vanus, quàm malus.

AD 2[m] dicendum, quòd pecunia ordinatur quidem ad alium finem: inquantum tamen vtilis est ad omnia sensibilia acquirenda, continet quodammodo virtute omnia. Et ideo habet quandam similitudinem felicitatis, vt * dictum est.

AD 3[m] dicendum, quòd nihil prohibet vitium capitale interdum a quibusdam alijs oriri, vt * dictum est, dumtamen ex eo alia vitia soleant plerumque oriri.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obduratio, sint auaritiæ filiæ.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q non sint auaritiæ filiæ quæ dicuntur, scilicet, proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obduratio. Auaritia enim opponitur liberalitati, vt * dictum est: proditio autem, fraus, & fallacia, opponuntur prudentiæ, periuria religioni, inquietudo spei, vel charitati, quæ quiescit in amato, violentiæ opponuntur iustitiæ, obduratio misericordiæ. ergo huiusmodi vitia non pertinent ad auaritiam.

¶ 2 Præter. Proditio, dolus, & fallacia, ad idem pertinere videntur, scilicet ad proximi deceptionem. ergo non debent omnia enumerati tamquàm diuersæ filiæ auaritiæ.

¶ 3 Præt. Isido. ponit nouem filias, videlicet, mẽdaciũ, fraus, furtum, periurium, & turpis lucri appetitus, falsa testimonia, violentia, inhumanitas, rapacitas. ergo prima assignatio filiarum fuit insufficiens.

¶ 4 Præt. * Philo. in 4. Ethico. ponit multa genera vitiorum pertinentium ad auaritiam, quam nominat illiberales operatiões operãtes, & de meretricio pastos, & vsurarios, aleatores, & mortuorum spoliatores, &

latrones. ergo videtur quòd prædicta enumeratio sit F insufficiens.

¶5 Præt. Tyranni maxime violentias subditis inferũt. Dicit autem* Philo. ibidem, q tyrannos ciuitates desolantes, & sacra prædantes non dicimus illiberales .i.auaros ergo violentia nõ debet poni filia auaritiæ. Li. 4. Ethi. c. 1. circa fi nem.

SED CONTRA est, quòd * Greg. 31. Moral. assignat auaritiæ filias prius enumeratas. Li. 31. c. 31.

RESPON. Dicendũ, q filiæ[d] auaritiæ dicuntur vitia, quæ ex ipsa oriuntur, & præcipue secundum appetitum finis. Quia vero auaritia est superfluus amor habendi diuitias, in duobus excedit. Primo enim superabundat in retinẽdo: et ex hac parte oritur ex auaritia obduratio contra misericordiam, quia. s. cor eius misericordia non emollitur, vt de diuitijs suis subueniat miseris. Secũdo, ad auaritiam pertinet superabũdare in accipiendo: et secundum hoc auaritia potest considerari dupliciter. Vno modo secũdum qđ est in affectu: et sic ex auaritia oritur inquietudo, inquantũ ingerit homini solicitudinẽ, & curas superfluas. Auarus enim non implebitur pecunia, vt dicitur Eccl. 5. Alio modo, potest cõsiderari in effectu: & sic in acquirendo aliena vtitur quandoque quidem vi, quod pertinet ad violentias: quandoque autẽ dolo, quod quidem si fiat in verbo, fallacia erit quantum ad simplex verbum, periurium autem, si addatur confirmatio H iuramenti. Si autem dolus committitur in opere, sic quantum ad res erit fraus: quantum autem ad personas, erit proditio, vt patet de Iuda, qui ex auaritia prodidit Christum. D.302.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q non oportet filias alicuius peccati capitalis ad idem genus vitij pertinere: quia ad finem vnius vitij possunt ordinari etiam peccata alterius generis. Aliud est enim peccatum habere filias, & peccatum habere species.

AD 2[m] dicendũ, quòd illa tria distinguuntur, sicut * dictum est. In corp. ar.

AD 3[m] dicendum, q illa nouem reducuntur ad septem prædicta: nam mendacium, & falsum testimonium continentur sub fallacia. Falsum. n. testimoniũ est quædam specificatio mendacij, sicut & furtum est quædam specificatio fraudis, vnde sub fraude continetur. Appetitus autẽ turpis lucri pertinet ad inquietudinem. Rapacitas autem continetur sub violentia, cum sit species eius. Inhumanitas autem est idem quod obduratio contra misericordiam. I

AD 4[m] dicendum, q illa quæ ponit Arist. sunt liberalitatis, vel auaritię species magis, q̃ filię, potest enim aliquis dici illiberalis, vel auarus ex eo q deficit in dãdo, & si quidem parum det, vocatur parcus: si autẽ nihil tenax: si cum magna difficultate det, vocatur chimibilis, quasi chimini venditor, quia de paruis magnã vim facit. Quandoq; aũt aliquis dicit illiberalis, vel auarus, quia excidit in accipiendo. et hoc duplici ter. Vno modo, quia turpiter lucratur vel vilia, & sertilia opera exercendo per illiberales operationes, vel quia de aliquibus vitiosis actibus lucratur, sicut de mercttricio, vel de aliquo huiusmodi, uel quia lucratur de eo quod gratis oportet concedere, sicut vsurarij, uel quia lucratur parua cum magno labore. Alio modo, quia iniuste lucratur vel viuis vim inferendo, sicut latrones, vel mortuos spoliando, vel ab amicis, auferendo, sicut aleatores. K

AD 5[m] dicendũ, q sicut liberalitas est circa mediocres pecunias, ita & illiberalitas. Vñ tyrãni q magna p violentiã auferunt, nõ dicũtur illiberales, sed iniusti.

QVAESTIO CXIX.

De prodigalitate, in tres articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionem centesimam decimam nonam.*

DEINDE cõsiderandũ est de prodigalitate.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum prodigalitas auaritiæ opponatur.

¶ Secũdo, Vtrum prodigalitas sit peccatum.

¶ Tertio, Vtrum sit grauius peccatum quàm auaritia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ prodigalitas opponatur auaritiæ.

IN q. 119. tria no. Primũ est, q quæstio ista mota est in priori lib. q. 84. ar. 1. An cupiditas p auaritia sumpta sit radix omnium malorũ. Et propterea non aliter est hic in arti. 2. in responsione ad 1. discutienda. Secũdum est, q prodigalitas clericorum nõ simplex est prodigalitas: sed habet annexam auaritiam oppositam iustitiæ, qm clericus accipit pecuniam a pauperibus, q a pecunia Ecclesiæ est pauperũ, & dat. qm, cui &c. non oportet. Tertiũ est, q peccata quæ ex minori sensu fiũt ab his qui vocantur simplices, vt contingit in multis actib' bonarum mulierum & hominum deuotorum, qui non pollent prudentia, tãto leuiora sunt quanto soli prudentiæ opponuntur, vt in responsione ad tertiũ articuli tertii dicit. Et ratio est quia feruntur in istis affect' qm se bene disposit-us, dũ putant se nõ tig. malefacere. Et hæc de tota hac quæst. sufficiant. Supra 118 art. 4. ad 3. Et infra. 2. 83. 2. 2. q. 59. a. 1.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q prodigalitas non opponatur auaritiæ. Opposita enim nõ possunt simul esse in eodẽ: sed aliqui sunt ꝓdigi, & illiberales. ergo ꝓdigalitas nõ opponit auaritię. ¶ 2 Præ. Opposita sunt circa idẽ: sed auaritia qm qđ opponitur liberalitati, est circa passiones quasdã, quibus homo afficitur ad pecuniam: prodigalitas aũt non videtur esse circa aliquas animæ passiones, nõ enim afficitur circa pecunias, nec circa aliquid aliud hmõi. nõ ergo prodigalitas opponit auaritiæ. ¶ 3 Præt. Peccatum principaliter recipit speciem a fine, vt supra * habitum est: sed prodigalitas semper videtur ordinari ad aliquem finem illicitũ, pp quẽ sua bona expẽdat, & ꝑcipue pp voluptates. unde & Luc. 15. dicitur de filio ꝓdigo, q dissipauit substantiã suã luxuriose viuendo. ergo videtur q prodigalitas magis opponatur temperatiæ, & insensibilitati, quàm auaritiæ, & liberalitati.

SED CONTRA est, quod * Philo. in 2. & in 4. Ethi. ponit prodigalitatem oppositam liberalitati, & illiberalitati, quam nunc auaritiam dicimus. Li. 4. c. 1. to mo. 5. Li. 4. c. 1. to mo. 5.

RESPON. Dicẽdũ, q in moralibus attẽdit oppositio vitiorũ adinuicẽ, & ad virtutẽ qm superabundantiã, & defectũ. Differũt aũt auaritia, & prodigalitas qm superabũdãtiã, & defectũ diuersimode. Nã in affectione diuitiarũ auarus superabũdat, plus debito eas diligens; prodigus aũt deficit, minus debito earũ solicitudinẽ gerens. Circa exteriora vero ad prodigalitatem pertinet excedere quidẽ in dãdo, deficere aũt i retinẽdo, & acquirẽdo. Ad auaritiã aũt ptinet ecõtrario deficere q dẽ in dãdo, superabundare aũt in accipiẽdo, & retinẽdo: unde patet, q prodigalitas auaritiæ opponitur.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q nihil ꝓhibet eidẽ inesse opposita qm diuersa, ab illo tñ aliquid magis denominat, qđ inest principalius. Sicut aũt in liberalitate, q mediũ tenet, præcipua est datio, ad quã acceptio, & retẽtio ordinãtur: ita etiã auaritia, & prodigalitas præcipue attẽduntur qm dationẽ. Vnde ille qui superabundat in dãdo, vocatur prodigus: qui aũt deficit i dãdo, vocatur auarus. Cõtingit aũt q̃nq; quòd aliquis deficit in dando, qui tamen non excedit in accipiendo, vt Philo. Li. 4. c. 1. to mo. 5.

Philo.* dicit in 4. Ethic. Similiter etiam contingit, q aliquis excedat in dando, & ex hoc est prodigus, & simul cum hoc excedat in accipiendo vel ex quadam necessitate, quia dum superabundat in dãdo, deficiũt ei propria bona, vnde cogitur indebite acquirere: quod pertinet ad auaritiam, vel etiam propter animi inordinationem. Dum enim nõ dat propter bonum, quasi contempta virtute, non curat vndecumque, & qualitercumque accipiat. Et sic non secundum idem est prodigus, & auarus. A

AD 2[m] dicendum, quòd prodigalitas attenditur circa passiones pecuniæ, non sicut superabundans in eis, sed sicut deficiens.

AD 3[m] dicendum, q prodigus non semper abũdat in dando propter voluptates circa quas est intemperantia, sed quandoque quidem ex eo q taliter disponitur, vt diuitias non curet: quandoq; autem propter aliquid aliud. Vt frequentius tñ ad intemperantias declinant, tum quia ex quo superflue expendũt in alijs, etiã in rebus voluptuosis expendere non verentur, ad quas magis inclinat concupiscentia carnis: tum etiã quia non delectantur in bonis virtutum, quærũt sibi corporales delectationes. Et inde est vt Philo. in * 4. Ethi. dicit, q multi prodigorum fiunt intemperati. B

ARTICVLVS II.

Vtrum prodigalitas sit peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q prodigalitas non sit peccatũ. Dicit. n. Apost. 1. ad Timoth. vlti. Radix oĩum malorum est cupiditas: sed non est radix prodigalitatis, quæ ei opponitur. ergo prodigalitas non est peccatum. C

¶ 2 Præt. Apost. 1. ad Timot. vlt. dicit. Diuitibus huius sæculi ꝑcipe, facile tribuere, cõmunicare: sed hoc maxime faciũt prodigi. ergo prodigalitas nõ est peccatũ.

¶ 3 Præt. Ad prodigalitatem pertinet superabundare in datione, & deficere in solicitudine diuitiarum: sed hoc maxime conuenit viris perfectis implentibus qđ Dominus dicit Matth. 6. Nolite soliciti esse in crastinum, & Matth. 19. Vende omnia quę habes, & da pauperibus. ergo prodigalitas non est peccatum. D

SED CONTRA est, q filius prodigus vituperatur de sua prodigalitate. Luc. 15.

RESPON. Dicendũ, q sicut dictum* est, prodigalitas opponitur auaritiæ secundum oppositionem superabundantiæ & defectus: medium autem virtutis per vtrũq; horum corrumpitur. Ex hoc aũt est aliquid vitiosum & peccatum, quòd corrumpit bonũ virtutis, unde relinquitur, q prodigalitas sit peccatum. Art. præce.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q illud verbũ Apostoli, quidam exponunt non de cupiditate actuali, sed de quadã habituali cupiditate, quæ[d] est cõcupiscẽtia fomitis, ex qua omnia peccata oriuntur. Alij vero dicũt, q loquitur de cupiditate generali respectu cuiuscũq; boni: et sic manifestũ est, q prodigalitas ex cupiditate oritur. Prodigus. n. aliquod bonũ tẽporale cupit cõsequi inordinate, vel placere alijs, vel saltem satisfacere suæ voluntati in dando: sed si quis recte consideret, Apostolus loquitur ibi ad literam de cupiditate diuitiarũ. Nã supra ꝑmiserat, Qui volunt diuites fieri &c, Et sic[d] dicitur esse auaritia radix omnium malorũ, nõ quia omnia mala semper ex auaritia oriãtur: sed quia nullũ malũ est, quod nõ interdum oriatur ex auaritia. Vnde & prodigalitas quandoq; ex auaritia nascitur: sicut cũ aliquis prodige multa consumit intentione D. 19. D. 56. & 154. & 1144.

AD 2[m] dicendũ, q Apostolus monet diuites vt facile tribuant, & cõmunicẽt sua qm quod oportet, quod non faciunt prodigi, quia vt Philos.* dicit in 4. Ethi. dationes eorum non sunt bonæ, neq; boni gratia, neque secundum quod oportet: sed quandoque dant multa illis, quos oporteret pauperes esse. s. histrionibus, & adulatoribus, bonis autem nihil dant. Lib. 4. ca. 1. post mediũ tom. 5.

AD 3[m] dicendum, q superexcessus prodigalitatis non attenditur principaliter qm quantitatem dati, sed magis inquantum excedit id quod fieri oportet. Vnde quãdoq; liberalis maiora dat q̃ prodigus, si necessarium sit. Sic ergo dicendum est, q illi qui intẽtione sequendi Christum, omnia sua dant, & ab animo suo omnium temporalium solicitudinem remouent, non sunt prodigi, sed perfecte liberales.

ARTICVLVS III.

Vtrum prodigalitas sit grauius peccatum quàm auaritia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q prodigalitas sit grauius peccatũ q̃ auaritia. Per auaritiã. n. aliquis nocet proximo, cui bona sua non communicat: per prodigalitatem aũt quis sibijpsi nocet. Dicit. n. Philo. in* 4. Ethi. q corruptio diuitiarum, per quas homo viuit, est quædã ipsius esse perditio: grauius autem peccat qui sibijpsi nocet, secundum illud Eccles. 14. Qui sibi nequã est, cui bonus erit? ergo prodigalitas est grauius peccatum, quàm auaritia. Sup. q. 197. ar. 2. cor. & q. 118. ar. 5. ad 3. Et ma. q. 73. art. 2. ad 10. Et 4. Ethic. lect. 4. per to. & lec. 5. fi. *Li. 4. ca. 1. circa princ. tom. 5.

¶ 2 Præt. Inordinatio, quæ prouenit cum aliqua conditione laudabili, minus est vitiosa: sed inordinatio auaritiæ quandoque est cum aliqua laudabili conditione, vt patet in illis, qui nolunt sua expendere, ne cogãtur aliena accipere: prodigalitatis autem inordinatio prouenit cum conditione vituperabili. unde & prodigalitatem attribuimus intemperatis hominibus, vt Philo. dicit in* 4. Ethic. ergo prodigalitas est grauius peccatum quàm auaritia. Li. 4. c. 1. to mo. 5.

¶ 3 Præt. Prudentia præcipua est inter morales virtutes, vt supra habitum* est: sed prodigalitas magis opponitur prudentiæ q̃ auaritiæ. dicitur. n. Prouer. 21. Thesaurus desiderabilis, & oleũ in habitaculo iusti, & imprudens homo dissipabit illud. et Philoso. dicit in † 4. Ethic. q insipientis est superabundanter dare, & non accipere. ergo prodigalitas est grauius peccatum quàm auaritia. Q. 56. ar. 1. ad 1. & 1. 2. q. 61. art. 2. ad 1. Li. 4 c. 1. to mo. 5.

SED CONTRA est, quod Philo. dicit* in 4. Ethi. q prodigus multum videtur melior illiberali. Lib. 4. ca. 1. post mediũ tom. 5.

RESPON. Dicendum, q prodigalitas qm se considerata minus peccatum est q̃ auaritia. et hoc triplici ratione. Primo quidem, quia auaritia magis differt a virtute opposita. Magis. n. ad liberalem pertinet dare, in quo superabundat prodigus, q̃ accipere, vel retinere in quo superabundat auarus. Secundo, quia prodigus est multis vtilis quibus dat, auarus autem nulli, sed nec sibijpsi, vt dicitur in* 4. Ethi. Tertio, quia prodigalitas est facile sanabilis, & per hoc q declinat ad ætatem senectutis, quæ est contraria prodigalitati, & per hoc q peruenit ad egestatem de facili, dum multa inutiliter consumit, & sic pauper factus non potest indando superabundare: & etiam quia de facili perducitur ad virtutem propter similitudinẽ quã habet ad ipsam: sed auarus non de facili sanatur rõne* supradicta. Li. 4. c. 1. a medio, to. 5. In isto art. & q. præce. ar. 5. ad 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd differẽtia prodigi, & auari non attenditur qm hoc, quod est peccare in seipsum, & in alium. Nam prodigus peccat in

¶ *Super Quæstionem centesimam vigesimam.*

IN q. 119 nota primo, ꝙ qd est epiicię, seu æquitatis, vt latine loquamur in lingua latina. Vt enim ex 5. Ethic. patet, æquitas est dirctio legis vbi deficit propter vniuersale. Dicitur.n.in primis directio, quia constitit actus eius in hoc q̄ est rectificare, & rectum facere opus. Dicitur, legis tā positiuæ, quam naturalis; vniuersalis tamen, & defectiuæ in aliquib⁹. Dicit, vbi deficit ad monstrandam propriam materiam æquitatis esse actus illos, i quibus lex deficit. Dicitur, propter vniuersale, quia causa defectus eius ad hoc vt æquitas habeat locū, non est quæcumque, sed sola illa. ℒ si propter vniuersale deficit, hoc est, si ideo deficit quia qd vniuersaliter statutum est in hoc particulari casu deficit. Ad quorum pleniorem intellectum scire oportet, quòd lex positiua cōtinet duo genera statutorum. Quædam quę vocātur, & sunt iuris positiui, quæ. ℒ. a principio nihil differt sic, vel aliter statuere, vt quòd homines sic, vel aliter vestiantur, & huiusmodi. Quædam vero quæ vocantur iuris naturæ, seu gentium, quæ lex posituа magis monstrat, quàm statuat. Hæc autem quæ ad naturale ius spectant, sūt duorum ordinum. Nam quędā sic sunt vniuersaliter vera, vt in nullo casu deficiant, vt non esse mētiendū, nō esse adulterium perpetrādū, & hujusmodi: & in istis, quia deficere nequeunt, nullū locum habet æquitas. Quædā veto sunt, quæ vt in pluribus rectitudinem continēt, in aliquo tamen casu a rectitudine, declinarent si seruarentur, vt depositа reddenda esse, rectū est vt in pluribus, Quia tamen q̄nque ne, tom. 1. ſi redderetur depo

Li. 4. cap. 1. non multo post principium, to. 5.

seipsum, dum bona sua consumit F vñ viuere deberet. Peccat ēt in alterum, consuēndo bona ex quibus, alijs deberet, puidere: & præcipue hoc apparet in clericis, qui sunt dispensatores bonorū ecclesiæ, quæ sunt pauperū, quos defraudāt, prodige expēdēdo. Similiter ēt auarus peccat in alios, inquantū deficit in dationibus: peccat & in seipsum, inquantū deficit in sumptibus. Vñ dr Eccle. 6. Vir, cui Deus dedit diuitias, nec tribuit ei potestatē vt comedat ex eis: sed tñ in hoc superabūdat, pdigus, quia sic sibi, & qui G busdā alijs nocet, ꝙ tñ aliquibus prodest. Auarus aūt nec alijs, nec sibi prodest; quia non audet vti ēt ad suam vtilitatem bonis suis.

AD 2^m dicendum, ꝙ cum de vitijs communiter loquimur, iudicamus de eis fm propriam rationem ipsorum. Sicut circa prodigalitatē attendimus, ꝙ superflue consumit diuitias: circa auaritiam vero, ꝙ superflue eas retinet. Quòd autem quis propter intemperantiam superflue cōsumat, hoc iam nominat H simul peccata multa: unde & tales prodigi sunt peiores, vt dicitur^a 4. Ethi. Quòd autē liberalis, siue auarus abstineat ab accipiēdis alienis, etsi in se laudabile videatur, tamē ex causa propter quam facit, vituperabile est, dum ideo non vult ab alijs accipere, ne cogat alijs dare.

AD 3^m dicendū, ꝙ oīa vitia prudentiæ opponūtur, sicut & omnes virtutes a prudentia diriguntur: & ideo vitium ex hoc ipso ꝙ opponitur soli prudētię, leuius reputatur, I

QVAESTIO CXX.

De Epiicia, seu æquitate, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de epiicia.

Circa quam quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum epiicia sit virtus.

¶ Secūdo, Vtrum sit pars iustitiæ. K

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum epiicia sit virtus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ epiicia non sit virtus. Nulla.n. virtus aufert aliam virtutem: sed epiicia aufert aliam virtutem, quia & tollit id quod iustum est fm legē. & opponi vī seueritati. ergo epiicia nō est virtus.

¶ 2 Præt. Aug. dicit* in libro de ue

ra religione. In istis temporalibus legibus quāquam de his homines iudicent, cum eas instituunt, tñ cū fuerint institutæ, & firmatę non licebit iudici de ipsis iudicare, sed fm ipsas; sed epiicia vī iudicare de lege quando eam æstimat nō esse seruādā in aliquo casu. ergo epiicia magis est vitium quàm virtus.

¶ 3 Præt. Ad epiiciam vī pertinere vt attendat ad intentionē legislatoris, vt Philos. dicit in 5.* Ethic. sed interpretari intētionem legislatoris ad solum principem pertinet. Vñ imperator dicit† in codice de legibus, & constitutionibus princip. Inter equitatem iusque, interpositam interpretationem nobis solis, & oportet, & licet inspicere. ergo actus epiicię non est licitus: ergo epiicia non est virtus.

SED CONTRA est, quòd Philos. in † 5. Ethic. ponit eam virtutem.

RESPON. Dicēdum, ꝙ sicut supra dictum* est, cū de legibus ageret. Quia humani actus de quibus leges dantur in singularibus cōsistunt, quæ^d infinitis modis variari possunt, nō fuit possibile aliquā regulā legis institui, q̄ i nullo casu deficeret: sed legislatores^d attēdunt ad id qd in pluribus accidit, fm hoc legē ferentes: quā tñ in aliquibus casibus seruare, est cōtra æqualitatē iustitiæ, & contra cōmune bonū, qd lex intendit. Sicut lex instituit, ꝙ depositа reddātur, quia hoc, vt in pluribus, iustū est. Cōtingit tñ aliquando esse nociuū, puta, si furiosus deposuit gladium, & cum reposcat dum est in furiā; uel si aliquis reposcat depositū ad patriæ impugnationē. In his ergo & similibus casibus, malū est sequi legē positā. Bonū aūt est prætermissis verbis legis, sequi id qd poscit iustitiæ ratio, & communis vtilitas: & ad hoc^d ordinatur epiicia, quæ apud nos dr æquitas, Vnde patet ꝙ epiicia est virtus.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ epiicia nō deserit iustum simpliciter, sed iustū quod est lege determinatū: nec ēt opponitur seueritati, quæ sequit' veritatē* legis i quibus oportet. Sequi aūt verba legis in q̄b⁹ nō oportet, vitiosum est. Vñ dr * in codice de legibus, & constit. princ. Nō dubiū est in legē cōmitte re eū, qui verba legis amplexus, cōtra legislatoris nititur voluntatē.

AD 2^m dicendum, ꝙ ille de lege iudicat, qui dicit eam non esse bene positam: qui^d vero dicit verba legis nō esse i hoc casu seruāda, non iudicat de lege, sed de aliquo

situm, esset iniquū^a oportuit aliq̄ aliud directiuum inuenīri horū operū, in quib^b lex naturalis deposītorū deficit: & hoc directiuū vocat virtus q̄tatis: & similiter in statutis, q̄ sunt pure positiui iuris, oportet simile directiuū adesse: qm̄ leges de singularibus singulariter, vtpote ignoris, nō dātur, sed oportet, ꝙ de singularib⁹ vniuersaliter def. pura, ꝙ quicūq; ascendit sine licentia muros ciuitatis decapitet, & sic de aliis. Cōtigit aūt singulares casus, in q̄bus hmōi leges deficiūt, ita ꝙ iniquū esset eas seruare, vtpote si hostes subito inuadūt ciuitatē, & per subitum ascensum eorū, qui sunt intus, pōt auxilium ferri, & saluari. Decernit iquidem æquitas in hoc casu non esse legem seruandā, & in his actibus ipsa æquitas dirigit. Patet ergo, ꝙ vtriusque legis. ℒ pure positiuæ, & naturalis defectiuæ, æquitas directio est in his operibus, in q̄bus deficiūt nō quomodolibet, sed ꝙ p vniuersaliter esse poticas. Nā si deficeret lex i casu aliquo ꝙ priuilegiū aliter præcipiēs, quàm lex cōmunis, non spectat directio actuum priuilegii ad æquitatem: qm̄ non deficit. tunc lex prouerea quia erat vniuersalis, sed quia legislator derogauit legi quo ad hos priuilegiaros: & simile est si ex quacūque alia causa lex deficiat. Nūquàm.n. spectat directio ad æquitatē nisi deficiat propter vniuersale: & propter ea nō spectat ad ęq tatem si lex propter obscuritatē, aut ambiguitatem sensuum deficiat, aut deficere dubitetur. Interpretari enim leges authoritatiue spectat ad principem: doctrinaliter autem ad legisperitos. Propter quod in litera dicitur in ar. 1. in responsione ad tertium, ꝙ æquitas non habet locum nisi vbi manifeste deficit lex, vbi nō cōsultatione, sed

a Li. 5. Eth. ca. 10. 11.

† In Codice li. 1. titulo 17. ca. Inter equitatem.

Supr. q. 80. a. 1. vnico ad 3. dist. 35. q. 1. art. 3. q. 1. cor. & ad 5. & Eth. lect. 16. Q. 58. ar. 5. ad 3.

† Li. 5. cap. 10. tom. 2.

1. 2. q. 96. art. 6.

D. 35.

D. 36.

sed executiōe opus est. Et hoc bene notent sapiētes in oculis suis, A qui ēt quæ iuris sunt diuini interpretari præsumunt in casu non esse intelligenda. & dicūt se vti epiicia. Non.n. æquitatis est interpretari, an in hoc casu seruanda sit lex, sed vbi manifeste lex deficit propter vniuersale, dirigere. Diligentissime quoq; notādū est, ꝙ nō de quocūque defectu legis ꝙ pter vniuersale, est sermo in hac distinctione Aristotelis, sed de defectu obliqtatis. Dupliciter nāque contingit deficere legem propter vniuersale. ℒ. negatiue, vel contrarie. Deficit siquidem lex propter vniuersale negatiue tantum, quādo accidit casus, in quo cessat rō legis, ac per hoc videtur, quòd lex in illo casu non obliget. Si tamen seruetur lex, nihil mali, nihil inordinati committitur. Verbi gratia. Lata est lex, vt quilibet tali die sacrificet, vt satisfaciat pro peccatis suis, accidit, vt vnus sciat certe nūc se satisfeciſſe pro peccatis suis: deficit tūc lex in hac particulari propter vniuersale. Deficit autē defectu pure negatiuo, quia cessat ratio legis in illo. & propterea creditur legē nō habere vim obligationem respectu illius, & quòd si legislator adesset certus de hoc, nō obligaret illum. Si tamen ille legem seruaret, nihil mali, nihil inordinati committeret, seruando illam, vt patet de domino Iesu Christo, qui seruauit circūcisionis legē in seipso. & similiter beata Virgo legē præsentationis in templo. Cōtrarie autē deficit lex ꝓp vniuersale, qñ enenit casus, in quo nō solū cessat rō legis, sed iniq; ageretur, seruādo legē, vt patet i lege de reddēdis depositis, si redderenē poscēti ad impugnādū patriā: & de lege nō ascendēdi mœnia ciuitatis, si nō ascendēdo permitteret ciuitatē capi, & aliis hmōi, in quibus seruare legē esset a recto deuiare. Cum igitur ꝓp vniuersale lex deficit cōtrarie, tunc æquitas directio legis est, ne ad obliqua deducat. Quando autem deficit pure negatiue, non spectat ad æquitatem ordinare actus illos, sed seruanda est lex ipsa: quoniam fm veritatem vim obligatiuam nō perdit ex eo, ꝙ rō legis cessat ꝓp vniuersale: sed hoc ex natura vniuersalis in humanis operationibus cōtingit, qm̄. ℒ. non est quandoq; totaliter vniuersale, quin aliquando deficiat.

¶ Probatur aūt tripliciter materiā æquitatis nō esse nisi actus, ꝙ B obliqui essent, nisi lex seruaret vniuersalē. Primo ostēdue, ex rōne ipsius virtutis, quæ vocat æquitas. Cū.n. sit iustitia quādā, vt in litera, & in 5. Eth patet, & iustitia virtus necessaria homini sit ad hoc vt virtuosus sit, cōsequēs est vt materia eius, sicut & alia rū specierū iustitię, sit operatio illa, quę sine ipsius directiōe recta nō esset. Videm⁹ aūt, ꝙ cōmutatiōes sine cōmutatiua iustitia, distributiōes sine distributiua, recte nō fierēt. Operatiōes igit illæ, quæ obliquarēt a recto, seruādo legē vniuersalē, sunt propria materia æquitatis, & ꝓp eas solas necessaria est directio. & ꝓp hoc merito vocata est a Philos. principe directio legis. Nō enim eget directione lex, nisi vbi a rectitudine cadit, vbi a recto abduceret.

¶ Secundo, probatur ducendo ad inconueniens. Nam si ad æquitatem spectaret dirigere ea, in quibus lex pure negatiue deficit propter vniuersale, sequeretur & ꝙ simplex fornicatio quandoque esset æqua, & ꝙ multa alia crimina quandoque essent iusta, & sancta. Declaratur sequela in simplici fornicatione. Legis namque ratio in simplici fornicatione est bonum prolis, non generationis, sed educationis, institutionis, curæ, & huiusmodi. Propter quæ oportet coniugali copula iungi maremꝝ feminam in humanis, ne ℒ. proles fornicarie nata, priuetur tali bono, seu iniurrat

tale damnum, vt in 3. contra Ge. c. 122. author dicit. Huiusmodi autem legis ratio pōt in casu aliquo cessare, puta, si vtraque pars carnalis copulæ sit sui iuris, & diues, & prouisioné omnem proli necessariam ordinent &c. & consequenter in tali casu licita esset talis copula carnalis cum soluta. Quod constat esse falsum, quoniam essent fornicarii, de quibus dicitur ad Gal. 5. ꝙ regnum Dei non possidebunt. Adimplenda est ergo lex vniuersalis, etiam si ratio legis cessat in casu aliquo, dummodo ad obliqua non ducat i casu aliquo. Nam si ad obliqua i casu duceret, æquitate tunc opus est lex deducat ad malum: quod est cōtra legis intentionē. Si vero ad obliqua non ducat, licet in casu cesset legis ratio, seruanda est lex, quæ ex his quæ vt in pluribus inueniūtur, statuta est sic, vt numquàm ad obliqua declinet, vt inferius in q. 154. ar. 2. de fornicatione author dicit.

¶ Tertio, probatur authoritate. Nam in 3. senten. dist. 37. q. 1. ar. 4. distinguit author inter casum in quo salua intentione legis possunt præcepta præteriri, a casu in quo lex a legis intentione discederet, dicens quòd in primo casu opus est dispensatione, in secundo autem non: sed epiicia ad hoc perficit.

Li. 2. de Iuuentione fol. 4. ante finem libri.

† Li. 5. c. 10. a medio tom. 5. Q. 48.

Li. 5. c. 10. tom. 5.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ Articulum secundum.*

IN ar. 2. eiusdē q. dubiū occurrit circa illud, Iustitia dicitur per prius de æquitate, quàm de legali iustitia, & circa illius rationem. Nam legalis iustitia dirigitur fm æquitatem. Videtur nāq; verūq; falsum. Primum quidem, quia legalis iustitia nobilior est omnibus moralibus virtutibus, vt dicitur in 5. Ethic. adeo ꝙ neque hesperus neque lucifer est ita admirabilis sicut iustitia legalis: ac per hoc per prius iustitia dicitur de legali, quàm de æquitate. Secundum vero, quia æquitas non est directio legis, seu legalis iustitiæ absolute: sed in paucioribus, in quibus deficit propter vniuersale, vt in 5. Eth. dicitur. Ex hoc autem ꝙ æquitas in casu dirigit legalem iustitiam, non sequitur quòd simpliciter & absolute dirigat illam, sed secundum quid tantum: & consequenter non sequitur ꝙ sit nobilior illa simpliciter, sed secundum quid.

¶ In eodē ar. 2. in rōnsione ad primū occurrit aliud dubiū circa distinctionē iustitiæ legalis, & æquitatis. Nā male sonat ꝙ iustitia legalis distincta cōtra æquitatē, obtēperet legi quātū ad verba legis tātū: qm̄ in 5. Eth. expresse distinguit æquitas cōtra iustitia legalē penes id qđ est vt in pluribus, & id qđ in casu accidit. Constat aūt quòd iustitia vt in pluribus nō solum verba, sed intentionem attendit, vt patet in reddendo depositum, quod pertinet ad iustitiam legalem. Reddit namque quis depositum vt bonum, & iustum seruet: quod est intentio legis.

¶ In eodem ar. dubium. 3. occurrit circa illud, Aequitas est quasi superior regula humanorū actuū, Tum quia regula humanorū actuū vt in pluribus, nō est inferior regula eorundē vt in paucioribus; æquitas aūt est regula in paucioribus, iustitia legalis vt in pluribus. ergo. Tū quia superior regula debet sumi ex superiori causa: æquitas aūt & iustitia legalis nō sic se habēt, ꝙ respiciāt duos fines. ℒ. superiorē, & inferiorē, sed respiciūt eūdē finē, vt patet in lege, ne peregrini ascēdāt mœnia ciuitatis, & in lege depositorū. Nā finis legis ibi est salꝰ ciuitatis, ne peregrini noceāt. Accidēte aūt casu, quo pderet ciuitas nisi peregrini ascēderēt mœnia, finis æquitatis est etiam salus ciuitatis: & similiter reddendi de-

positum finis est bonum vtile domini. In casu autem quo furiosus est, æquitas negat depositum ex eodem fine, quia scilicet esset ei nociuum tunc habere gladium. Non est ergo æquitas superior regula humanorum actuum.

¶ Ad hæc dubia ordine retrogrado rñdēdo, dr̄ ad tertiū, q̄ quēadmodum in intellectu practico iudicatiuo respectu singularium agibilium positæ sunt duæ virtutes, *Synesis*, & gnome, quarum prima secundum communes regulas est recte iudicatiua de agibilibus occurrentibus: altera autē est recte iudicatiua de agibilibus occurrentibus præter communes regulas: Ita ī parte appetitiua est duplex iustitia, vna inclinatiua ad iustum secūdum leges communes, & hæc vocatur iustitia legalis: altera inclinatiua ad iustum extra cōes leges, & hæc vocatur æquitas. Et quēadmodum illæ quæ ad iudicandū perficiūt sic se habēt, quòd iudicans præter communes regulas ad aliqua respicit principia, quàm iudicās secundum communes leges, vt superius in q. 51. ar. 4. author dixit: ita istæ quæ ad volēdum perficiunt, proportionaliter se habent sic, quòd iustitia legalis inferiores sortitur fines, & æquitas superiores. Fines enim appetibilium, principia appetendi, & operandi sunt. Vnde ad primā obiectionē dicitur, quòd falsum assumitur, vt clare ī loco allegato author dixit.

¶ Ad secundam autem negatur minor, & ad exemplaré probationem dicitur, q̄ etiam in istis exēplis patet propositū nostrum. Nā in lege peregrinorū finis proximus ē securitas ciuitatis a peregrinis: finis autē æquitatis in casu est salus ciuis ratis. Constat aūt q̄ altior finis est salus ciuitatis, q̄ securitas a peregrinis: quia securitas ista ordinat ad salutem ciuitatis vt ad finē. Et similiter in lege depositorū finis proximus est vt cuique suum reddatur: finis aūt æquitatis negātis *in casu* est vtile, q̄a. ſ. in casu hoc illud suū nō est illi vtile, sed nociuum. Constat aūt q̄ altior finis est dare alicui suum vtile, q̄ suum: quia ideo datur alicui suum, vt sit vtile. dat. n. sub rōne finali boni vtilis. Habet ergo se æquitas ad iustitiā legalē, quasi regula superior: quia nomē regulæ ad partē cognoscitiuam spectare videtur. Est tñ vere superior, quia superiorem intendit finem.

¶ Ad scdm dubiū dr̄, q̄ cū in litera distinguitur lex quātū ad verba tm̄, & quātū ad intentionē, intelligiē distingui intētio extrinseca, cōtra verba cū sua intrinseca intētione: ita q̄ verba, & finis

Lib 5.c.10. tom.5.

iustitię: & de ea iustitia dicitur per prius quàm de legali. Nam legalis iustitia dirigitur secundum epicieiam. Vnde epiecieia est quasi superior regula humanorum actuū.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ epiecieia correspondet proprie iustitiæ legali, & quodammodo cōtinetur sub ea, & quodāmodo excedit eam. Si. n. iustitia legalis dicat, quæ obtemperat legi siue quantū ad verba legis, siue quantū ad intētionē legislatoris, q̄ potior est, sic epiecieia est pars potior legalis iustitiæ. Si vero iustitia legalis dicat solū quæ obtēperat legi ſm verba legis, sic epiecieia nō est pars legalis iustitiæ, sed est pars iustitiæ cōmuniter dictæ, diuisa contra iustitiam legalē, sicut excedens ipsam.

AD 2^m dicēdum, q̄ sicut Philos. dicit in* 5. Ethic. epiecieia est melior quadā iustitia, scilicet legali, quæ obseruat verba legis: quia tamen & ipsa est iustitia quædam, non est melior omni iustitia.

AD 3^m dicēdum, q̄ ad epiecieiā pertinet aliquid moderari. ſ. obseruantiam verborum legis: sed modestia, quæ ponitur pars temperātiæ, moderatur exteriorem hominis vitam, puta, in incessu, vel habitu, vel alijs huiusmodi. Potest tamē esse q̄ nomē epiecieiæ apud Græcos per quādam similitudinē transfertur ad oēs moderationes.

QVAESTIO CXXI.

De Pietate, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de dono correspondente iustitię, scilicet de pietate.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum sit donum Spiritussancti.

¶ Secūdo, Quid in beatitudinibus

& fructibus ei correspondeat.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum pietas sit donum.

AD PRIMVM sic procedit. Vī q̄ pietas non sit donum. Dona. n. a virtutibus differunt, vt supra habitum* est: sed pietas est quædam virtus, vt supra dictum *est. ergo pietas non est donum.

¶ 2 Præt. Dona excellentiora sunt virtutibus maxime moralibus, vt supra habitū* est: sed inter partes iustitiæ religio est potior pietate. ergo si aliqua pars iustitiæ debeat poni donum, videtur q̄ magis religio debeat esse donum q̄ pietas.

¶ 3 Præt. Dona manent in patria, & actus donorum, vt supra habitum* est: sed actus pietatis nō pōt manere in patria. dicit. n. Greg. 1. †Moral. q̄ pietas cordis viscera misericordiæ operibus replet. & sic nō erit patria, vbi nulla erit misericordia. ergo pietas nō est donū.

SED CONTRA est, quòd Isaiæ 11. ponitur inter dona.

RESPON. Dicendum, q̄ sicut supra dictū* est, dona Spiritussancti sunt quædā habituales animæ dispositiones, quibus est prompte mobilis a Spiritusancto. Inter cætera autem mouet nos Spiritussanctus ad hoc, q̄ affectum quendam filialem habeamus ad Deum, secundum illud Roma. 8. Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in in quo clamamus Abba pater. & quia ad pietatem proprie pertinet officium & cultū patri exhibere, consequens est, q̄ pietas secūdum quam cultum, & officium exhibemus Deo vt patri per instinctum Spūssācti, sit Spiritussācti donum.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ pietas, q̄ exhibet patri carnali officiū & cultū est virt^o: sed pietas q̄ ē donū, hoc exhibet Deo vt patri.

AD 2^m dicendū, q̄ exhibere cultum Deo vt creatori, quod facit religio, est excellentius q̄ exhibere cultū patri carnali, quod facit pietas, q̄ est virtus: sed exhibere cultū Deo vt patri est adhuc excellentius, q̄ exhibere cultū Deo vt creatori, & domino. Vnde religio est potior pietate virtute, sed pietas secundum quod est donum, est potior religione.

AD 3^m dicendum, q̄ sicut per pietatem quæ est virtus, exhibet homo officium & cultum non solum patri carnali, sed etiam omnibus sanguine iunctis, secūdum q̄ pertinēt ad patrem: ita etiam pietas, secundū quòd est donum, non solum exhibet cultum & officium Deo, sed etiam omnibus hominibus inquantū pertinēt ad Deū. Et propter hoc ad ipsam pertinet honorare sanctos, non cōtradicere scripturæ siue intellectæ, siue non intellectæ, sicut Aug. dicit* in 2. de doctri. Christ. Ipsa etiam ex consequenti subuenit in miseria constitutis. Et quàmuis iste actus non habeat locum in patria, præcipue post diē iudicij, habebit tñ locum præcipuus actus eius, qui est reuereri Deum affectu filiali, quod præcipue tunc erit secundum illud Sap. 6. Ecce quomodo cōputati sunt inter filios Dei. Erit etiam mutua honoratio sanctorum adinuicem. Nunc autem ante diem iudicij miserentur sancti etiā eorum, qui in statu huius miseriæ viuunt.

ARTICVLVS II.

Vtrum dono pietatis respondeat secunda beatitudo, scilicet, beati mites.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ dono pietatis non respondeat secunda beatitudo. ſ. beati mites. Pietas. n. est donum respōdens iustitię, ad quam magis pertinet quarta beatitudo. ſ. beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. uel etiam quinta beatitudo, videlicet, beati misericordes: quia, vt dictū* est, opus misericordiæ pertinet ad pietatem. non ergo secunda beatitudo pertinet ad donum pietatis.

¶ 2 Præt. Donum pietatis dirigitur dono sciētiæ, quod adiungitur in connumeratione donorum Isa. 11. Ad idem autem se extēdunt dirigens, & exequens. Cum ergo ad scientiam pertineat tertia beatitudo, scilicet, beati qui lugent, videtur quòd non pertineat ad pietatem secunda beatitudo.

¶ 3 Præt. Fructus respōdent beatitudinibus, & donis, vt supra habitum* est: sed inter fructus bonitas, & benignitas magis videntur cōuenire cum pietate, q̄ mānsuetudo, quæ pertinet ad mititatem. ergo secunda beatitudo non respondet dono pietatis.

SED CONTRA est, qđ Aug.* dicit in lib. de sermone domini in monte. Pietas congruit mitibus.

RESPON. Dicendū, q̄ in adaptatione beatitudinū ad dona, duplex conuenientia potest attendi. Vna qui dem secundum rationem ordinis, quam videtur Aug.* fuisse secutus. Vnde primam beatitudinem attribuit infimo dono. ſ. timoris: secundam autem. ſ. beati mites, attribuit pietati, & sic de alijs. Alia conuenientia potest attendi secundum propriam rationem doni, & beatitudinis. Et secundum hoc oporteret adaptare beatitudines donis secūdum obiecta, & actus: & ita pietati magis responderet quarta & quinta beatitudo, q̄ secunda. Secunda tamen beatitudo habet aliquam conuenientiam cum pietate, inquantum. ſ. per mansuetudinem tolluntur impedimenta actuum pietatis. Et per hoc patet responsio ad primum.

AD 2^m dicendū, q̄ secundum proprietatem beatitudinum, & donorum oportet q̄ eadem beatitudo re

Ipondeat scientiæ, & pietati: sed secundum rationem ordinis, diuersæ beatitudines eis adaptantur, obseruata tamen aliquali conuenientia, vt supra dictum* est.

AD 3^m dicendum, q̄ bonitas, & benignitas in fructibus directe attribui possunt pietati: mānsuetudo autem indirecte, inquantum tollit impedimenta actuū pietatis, vt dictum* est. In corp.ar.

In corp.ar.

QVAESTIO CXXII.

De præceptis iustitiæ, in sex articulos diuisa.

¶ Super Quæstionis centesimæ vigesimæ secundæ Articulum primum.

DEINDE cōsiderandū est de præceptis iustitiæ.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum præcepta decalogi sint præcepta iustitiæ.

¶ Secūdo, De primo præcepto decalogi.

¶ Tertio, De secundo.

¶ Quarto, De tertio.

¶ Quinto, De quarto.

¶ Sexto, de alijs sex.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum præcepta decalogi sint præcepta iustitiæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ præcepta decalogi non sint præcepta iustitiæ. Intentio. n. legislatoris est ciues facere virtuosos secundum omnem virtutem, vt dicitur in* 2. Ethic. Vnde & 5. Ethico. dicitur, q̄ lex præcipit de oīb^9 actibus oīum virtutū: sed præcepta decalogi sunt prima principia totius diuiuæ legis. ergo præcepta decalogi non pertinent ad solam iustitiam.

¶ 2 Præt. Ad iustitiam videntur pertinere præcipue præcepta iudicialia, quæ contra moralia diuiduntur, vt supra habitum† est: sed præcepta decalogi sunt præcepta moralia, vt ex dictis* patet. ergo præcepta decalogi nō sūt p̄cepta iustitię.

¶ 3 Præt. Lex præcipue tradit præcepta de actibus iustitiæ pertinentibus ad bonū cōe, puta, de officijs publicis, & alijs huiusmodi: sed de his nō fit mentio in p̄ceptis decalogi. ergo videtur q̄ præcepta decalogi nō ptineāt ꝓprie ad iustitiā.

¶ 4 Præt. Præcepta decalogi distinguuntur in duas tabulas secundū dilectionem Dei, & proximi, quæ pertinent ad virtutem charitatis. ergo præcepta decalogi magis pertinent ad charitatem, q̄ ad iustitiā.

SED CONTRA est, quòd iustitia sola videtur esse virtus, per quā ordinamur ad alterum: sed per omnia

In Nar. 1. q. 122. dubium occurrit circa illud in princip. corpois art. Præcepta decalogi sunt prima principia legis, quibus statim ratio naturalis assentit tam quàm manifestissimis. Videtur namque hoc esse falsum, atq; contra doctrinam in prædicti libro habitam, vbi in q. 100. ar. 3. dictū fuit a præceptis decalogi principia ꝓ se nota tam in moralibus, quàm in fide, vt ibi patet. Quomodo ergo nunc dicitur q̄ sunt prima principia manifestissima?

¶ Ad hoc dicitur, q̄ aliud est loqui de principijs intrinsecis legis, & aliud de principijs extrinsecis, quæ sunt velut prima principia in speculabilibus. Nā principia intrinseca legis claudūtur infra latitudinem eorum, quæ indigent editione: quoniam sunt partes legis, quam constat oportere ꝓmulgari, sunt tamen primo edita inter omnia quæ in lege continentur: & propterea vocantur prima, & cōmunia legis principia. Principia vero extrinseca editione nō egēt, sed solo naturali, seu infuso lumine in nobis existente contenta sunt. Et propterea vocantur nō prima principia legis, sed prima principia communia absolute, vtpote ante leges existētia. Et hæc sunt per se nota lumine naturali, vt nulli esse nocēdum, & bona esse prosequenda: vel infuso, vt credere ī Deum, diligere Deum, & huiusmodi. Illa vero nō sunt per se nota, sed modica consi-

Supr. q. 56. arti. 1. ad 1. & arti. 2. & q. 140. ar. 1. ad 3. & q. 148. a. 2. ad 1. Et 11. q. 99. ar. 5. ad 1. & q. 100. ar. 2. cor. & ar. 3. ad 3. Li. 2. c. 1. & li. 5. c. 1. & 2. tom. 5.

1. 2. q. 99. arti 4.

1. 2. q. 100. ar. 3.

deratione

deratione manifesta. Propter quod in litera dicitur, Non quòd intellectus, sed ratio naturalis statim eis assentit: qñ cognitio horum ad discursum non discit plinæ, sed naturæ spectat: Ita quod inter principia intrinseca legis, & principia prima simpliciter in moralibus, nō solum est differentia quo ad materiam, quia principia legis sunt vel ut principia propria, principia vero prima sunt communia, sed etiā quo ad modum notitiæ, quia illa noscuntur discursu naturali tantum, hoc est, non egēte humano doctore, ista vero cognoscuntur absque discursu quocumq; cognitis terminis. Non contradicunt ergo hæc superius dictis, quia de præmis principiis legis, hoc est, contentis in lege, & communibus respectu contentorum in lege, & manifestissimis inter contenta in lege, est hic sermo. Superius autem de primis principiis moralium simpliciter, & communibus simpliciter & per se notis est sermo.

In corp. ar.

¶ In eodem ar. 1. nota, q ratio debiti requisita ad præceptū aliter inuenitur in præceptis naturalis & diuini iuris, & aliter in præceptis iuris positiui. Nam in illis ratio debiti sumitur præceptum, in istis vero ratio debiti sit a præcepto. Præcepta namq; illa affirmatiua ideo iubēt aliquid, quia debitū est illud fieri, puta, honorare parentes, tempus aliquod diuino cultui deputare, & huiusmodi. Et similiter negatiua ideo prohibēt, quia debitum est non fieri illud, puta, non furari, non colere plures Deos, & huiusmodi. In positiuis vero præceptis patet quòd ideo est debitū aliquid fieri, uel omitti, quia præceptum est: quoniam a principio nihil differt quod spectat ad ius positiuum, vt dicitur in 5. Ethico.

1.2.q.100. arti.6.& 7. Et 3.di.36. art.2.

nia præcepta decalogi ordinamur ad alterū, vt patet discurrenti per singula. ergo omnia præcepta decalogi pertinent ad iustitiam.

RESPON. Dicēdum, q præcepta decalogi sunt prima principia legis, & quibus statim ratio naturalis assentit, sicut manifestissimis principijs. Manifestissime autē ratio debiti, quæ requiritur ad præceptum, apparet in iustitia, quæ est ad alterum, quia in his quæ sunt ad seipsum videtur primo aspectu q G homo sit sui dominus, & q liceat ei facere quodlibet: sed in his quæ sunt ad alterum, manifeste apparet q homo est alteri obligatus ad reddendum ei quod debet, & ideo præcepta decalogi oportuit ad iustitiā pertinere. Vnde tria prima præcepta sunt de actibus religionis, quæ est potissima pars iustitiæ. Quartū autē præceptū est de actibus pietatis, quæ est pars iustitiæ secunda, H Alia vero sex dantur de actibus iustitiæ communiter dictæ, quę inter æquales attenditur.

AD PRIMVM ergo dicendū, q lex intendit omnes homines facere virtuosos: sed ordine quodā, vt. s. prius tradat eis præcepta de his in quibus est manifestior ratio debiti, vt dictum * est.

AD 2^m dicendum, quòd iudicialia præcepta sunt quædā determinationes moraliū præceptorū, I prout ordinantur ad proximum: sicut & cæremonialia sunt quædam determinationes præceptorū moralium, prout ordinantur ad Deū. Vnde neutra præcepta continētur in decalogo: sunt tamen determinationes præceptorū decalogi, & sic ad iustitiam pertinent.

AD 3^m dicendū, q ea quę pertinent ad bonum commune oportet diuersimode dispensari ſm hominum diuersitatem: & ideo non fuerunt ponēda inter præcepta de calogi, sed inter pcepta iudicialia. K

AD 4^m dicendū, q præcepta decalogi pertinent ad charitatē sicut ad finem, ſm illud 1. ad Timoth. 1. Finis præcepti est charitas: sed ad iustitiam pertinent, inquantum immediate sunt de actibus iustitię.

ARTICVLVS II.

Vtrum primum præceptum decalogi conuenienter tradatur.

AD SECVMDVM sic procedi tur. Videtur q primum præceptum decalogi inconuenienter tradatur. Magis. n. homo est obligatus Deo q̄ patri carnali, ſm illud ad Heb. 12. Quanto magis obtemperabimus patri spirituum & viuemus? sed præceptum pietatis, qua honoratur pater, ponitur affirmatiue, cum dicitur, Honora patrē tuum, & matrem tuam. ergo multo magis primum præceptum religionis, qua honoratur Deus, debuit proponi, affirmatiue: pręsertim cū affirmatio naturaliter sit prior negatione.

Præcepti igitur ratio debiti rationem exigit, diuersimode tamen, vt causam scilicet, vel effectum.

¶ 2 Præt. Primum præceptum decalogi ad religionem pertinet, vt dictum * est; sed religio cum sit vna virtus, habet vnum actum. In primo autē præcepto prohibentur tres actus, nam primo dicitur, Non habebis deos alienos coram me; secundo dicitur, Non facies tibi sculptibile: tertio vero, Non adorabis ea, ne que coles. ergo incōuenienter tradit primū pręceptū, ¶ 3 Præt. Aug. * dicit in lib. de decem chordis, q per primum præceptum excluditur vitium superstitionis: sed multæ sunt aliæ noxiæ superstitiones præter idolatriam, vt supra dictum * est. insufficienter ergo prohibetur sola idolatria.

IN CONTRARIVM est Scripturæ authoritas.

RESPON. Dicēdum, q ad legem pertinet facere homines bonos. Et ideo oportet præcepta legis ordinari secundum ordinem generationis, qua. s. fit homo bonus. In ordine autem generationis duo sunt attendenda, quorum primum est, q prima pars primo cōstituitur: sicut in generatione animalis primo generatur cor; et in domo primo ponitur fundamentum: et in bonitate animæ prima pars est bonitas voluntatis, ex qua aliquis homo bene vtitur qualibet alia bonitate. Bonitas autem voluntatis attenditur ad obiectum suum, quod est finis: et ideo in eo qui erat per legem instituēdus ad virtutem primo oportuit quasi iacere quoddam fundamentum religionis, per quam homo debite ordinatur in Deum, qui est vltimus finis humanæ voluntatis. Secundo attendendum est in ordine generationis, q primo contraria, & impedimenta tolluntur. Sicut agricola primo purgat agrum, & postea proijcit semina, secundum illud Hiere. 4. Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas, & tribulos. Et ideo circa religionem primo homo erat instituendus vt impedimenta veræ religionis excluderet. Præcipuū autem impedimentum religionis est, q homo falso Deo inhæreat, ſm illud Matth. 6. Non potestis Deo seruire, & mammonæ: & ideo in primo præcepto legis excluditur cultus falsorum deorum.

AD PRIMVM ergo dicendū, q etiam circa religionem ponitur vnum præceptum affirmatiuum. s. Memento vt diem sabbathi sanctifices: sed erant prætermittenda præcepta negatiua, quibus impedimēta religionis tollerentur. Quāmuis. n. affirmatio naturaliter sit prior negatione, tamen in via generationis, negatio, qua remouentur impedimenta, est prior, vt dictum * est. Et præcipue in rebus diuinis, in quibus negationes præferuntur affirmationibus, propter insufficientiam nostram, vt Diony. * dicit 2. c. cæl. hierar.

AD 2^m dicendum, q cultus alienorum deorum dupliciter apud aliquos obseruabatur. Quidam. n. quasdā creaturas pro dijs colebant absq; institutione imaginum. Vnde Varro dicit, q antiqui Romani diu sine simulacris deos coluerunt: et hic cultus prohibetur primo cum dicitur, Non habebis deos alienos. Apud alios autem erat cultus falsorum deorum sub quibusdā imaginibus: & ideo opportune prohibet & ipsarū imaginū institutio, cū dr, Nō facies tibi sculptibile, et ip-

ipsarum imaginū cultus, cū dicitur, Non coles ea &c. A

AD 3^m dicendū, q omnes aliæ superstitiones procedūt ex aliquo pacto cum dæmonibus inito tacito, vel expresso: & ideo omnes intelliguntur prohiberi in hoc quod dicitur, Non habebis deos alienos.

ARTICVLVS III.

Vtrum secundum præceptum decalogi conuenienter tradatur.

Locis supra. ar. 1. indu. ctis. Glos. inter lineas ibi. Art. prec.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q secundum præceptū decalogi non conuenienter tradat. Hoc. n. pceptū, Non assumes nomē Dei tui in vanum, sic exponitur in * glosſ. Exod. 20. Non existimes B creaturam esse filium Dei, per quod prohibetur error contra fidem. & Deute. 5. exponitur, Non assumes nomen Dei tui in vanum. s. nomen Dei ligno, vel lapidi attribuendo, per quod prohibetur falsa cōfessio, quæ est actus infidelitatis, sicut & error: actus autem infidelitatis est prior superstitione, sicut & fides religione. ergo hoc præceptum debuit præmitti primo, in quo prohibetur superstitio.

Cap. 4. ante dio. ma. p.

¶ 2 Præt. Nomen Dei ad multa assumitur, sicut ad laudandum, ad miracula faciendum, & vniuersaliter ad omnia quæ dicuntur, vel fiunt a nobis, secundum illud ad Col. 3. Omne quodcūq; facitis verbo, vel opere, in nomine Domini facite. ergo præceptū, quo prohibetur nomen Dei assumi in vanum, videtur vniuersalius esse quàm præceptum, quo prohibetur superstitio, & ita debuit ei præmitti. C

¶ 3 Præt. Exod. 20. exponitur illud verbum, Non assumes nomen Dei tui in vanum, iurando. s. pro nihilo. unde videtur per hoc prohiberi vana iuratio, quę est, s. sine iudicio: sed multo grauior est falsa iuratio, quæ est sine veritate, & iniusta iuratio, quæ est sine iustitia. ergo magis debuerunt illa prohiberi per hoc pceptū.

¶ 4 Præt. Multo grauius peccatum est blasphemia, vel quicquid fiat verbo, vel facto in contumeliam Dei, q̄ D periuriū. ergo blasphemia, & alia huiusmodi debuerunt magis per hoc præceptum prohiberi.

¶ 5 Præt. Multa sunt Dei nomina. ergo non debuit indeterminate dici, Nō assumes nomē Dei tui in vanū.

SED IN CONTRARIVM est authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendum, q oportet prius impedimenta veræ religionis excludere in eo, qui instituit ad virtutem, q̄ eū in vera religione fundare. Opponitur autem verę religioni aliquid dupliciter. Vno modo, per excessum, quando. s. id quod est religionis, alteri indebite exhibetur: quod pertinet ad superstitionē. Alio modo, quasi per defectum reuerentiæ, cum. s. Deus cōtemnitur: quod pertinet ad vitium irreligiositatis, vt E supra habitum * est. Superstitio autem impedit religionem quantum ad hoc, ne suscipiatur Deus ad colendum. ille autem, cuius animus implicatus est alicui cultui indebito, non potest simul debitum Dei cultū suscipere, secundum illud Isa. 28. Coangustatū est stratum, ita vt alter decidat. s. Deus verus, vel falsus a corde hominis: & pallium breue vtrūq; operire non potest. Per irreligiositatem autem impeditur religio quātum ad hoc, ne Deus, postquàm susceptus est, honoretur. Prius autem est Deum suscipere ad colendum, q̄ eum susceptum honorare: & ideo præmittitur pręceptum quo prohibetur superstitio, secundo pręcepto, quo prohibetur periuriū ad irreligiositatē pertinens.

Q. 97. in di uisione qst. & in sequē tibus.

In corp.

Ca. 1. Hieron. cū auct. dium.

AD PRIMVM ergo dicendum, q illæ expositiones sunt mysticę. Literalis autem expositio est quę habetur Deut. 5. Non assumes nomen Dei tui in vanum. s. iurando pro re, quæ non est.

AD 2^m dicendum, q non prohibetur quælibet assumptio diuini nominis per hoc præceptum: sed propriè illa, qua assumitur diuinum nomen ad confirmationem humani verbi per modū iuramenti: quia ista assumptio diuini nominis est frequentior apud homines. Potest tamen ex consequenti intelligi, q per hoc prohibeatur oīs inordinata diuini nominis assumptio: & secundum hoc procedūt illæ expositiones, de quibus supra dictum * est.

In corp. t. huius art.

AD 3^m dicendū, q pro nihilo iurare dicitur ille, qui iurat pro eo quod non est, quod pertinet ad falsam iurationem, quæ principaliter periurium nominatur, vt supra dictum * est. Quando enim aliquis falsum iurat, tunc iuratio est vana secundum seipsam, quia nō habet firmamentum veritatis. Quando autem aliquis iurat sine iudicio ex aliqua leuitate, si verum iurat, non est vanitas ex parte ipsius iuramenti, sed solū ex parte iurantis. Q. 98. ar. 1. ad 3.

AD 4^m dicendū, q sicut ei qui instruitur in aliqua scientia, primo proponuntur quędam communia documenta: ita etiam lex, quæ instituit hominem ad virtutem in præceptis decalogi, quæ sunt prima, proposuit ea vel prohibendo, vel mandando, quę cōmunius in cursu vitæ humanę solēt accidere. Et ideo inter pręcepta decalogi prohibetur periurium, quod frequentius accidit quàm blasphemia, in quam homo rarius prolabitur.

AD 5^m dicēdum, q nominibus Dei debetur reuerētia ex parte rei significatę, quę est vna: non autem ratione vocum significantium, quę sunt multę. & ideo singulariter dixit, Non assumes nomen Dei tui in vanum: quia non differt per quodcūq; nomen Dei periurium committatur.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ secundæ Articulum quartum.*

Vtrum tertium decalogi præceptum conuenienter tradatur, scilicet, de sanctificatione sabbathi.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur q inconuenienter tertium præceptum decalogi tradatur, s. de sanctificatiōe sabbathi. Hoc. n. præceptum spiritualiter intellectum, est generale. dicit enim Ambro. * super illud Luc. 13. archisynagogus indignans q sabbatho curasset. Lex, inquit, in sabbatho non iubet hominem curare, sed seruilia opera facere. i. peccatis grauari prohibet. Secundum autē literalem sensum est pręceptum cę remoniale. dicitur enim Exod. 31. Videte vt sabbathum meum custodiatis, quia signum est inter me, & vos in generationibus vestris: pręcepta autem decalogi & sunt pręcepta spiritualia, & sunt pręcepta moralia. inconuenienter ergo ponitur inter pręcepta decalogi.

¶ 2 Præt. Cęremonialia legis pręcepta continent sacra, sacrificia, sacramenta, & obseruantias, vt supra habitum † est: ad sacra autem per-

IN ar. 4. omissis secundo & tertio, nota diligentissime, q pręceptum de sanctificatione sabbathi ad literam non est de interiori, sed de exteriori Dei cultu datum. Colebatur siquidem Deus sabbatho in ipsa exteriore quiete ab operibus seruilibus, quia quiescebant ad repræsentandam diuinā quietē a creatione mundi. In noua vero lege exterior cultus ē dicere, vel audire missam. Quies autem a seruilibus operibus est ad remouenda exteriora impedimenta quietis mētis i Deo. Vnde ex duobus capitibus excluditur phantasia dicētium, q homo tenetur in die festo contritionē habere de peccatis q̄ habet. Primo, ex hoc q contritio est actus interior: præceptum autem

12.q.100.a. 5.ad 2.& q. 102.arti.4. ad 10. Et 3. di.37.ar.5. Et Isa. 56. Et Iob. 3. lect. 4. Et col.2.lec.4. *Ca.13.li. 7. in Luc. in c.de curatione mulieris, circa medium, to mo. 5.

† 1.2.q.10. art.4.

autem decalogi est de cultu exteriori. Secundo, quia contritio est actus pœnitentiæ virtutis: præceptū autem de sanctificatione festorū, est de actu religionis. & confirmatur: quia si, pro quia, actus interior religionis, puta, deuotio, & oratio, non cōtinetur sub hoc præcepto, vt in litera dicitur, multo minus continentur sub eodem præcepto interiores actus aliarum virtutum, de quorū numero est contritio. A veritate ergo longe errant, dicētes sub præcepto teneri hōminē in die festo ad dolendum de peccatis quæ habet, aut ad orādum, aut ad quietē mentis in Deo. Et minus perspexerunt literæ huius doctrinam, dicētes, q̄ ſm omnes tenetur quis sub præcepto ad quietē mentis in Deo in festo. Finis enim præcepti nō est sub præcepto: quoniam aliud est de quo datur præceptū, & aliud ad q̄d intendit lex per præceptum hominē ducere, vt in q. 100. ar. 9. author dicit i lib. præcedenti.

¶ In eodem ar. in responsione ad tertiū, dubium occurrit circa illa verba, Magis contra hoc præceptum agit qui peccat in die festo, q̄ qui aliud corporale opus licitum facit. Nam videtur sententia hæc falsa esse, ex eo q̄ sequeretur, q̄ circunstantia diei festi variaret speciem peccati cōmissi in festo, quod nulla rōne probatur. & tenet sequela: qa tūc fornicatio cōmissa i die festo esset cōtra virtutē religiōis, cuius actus cadit sub hoc præcepto, & nō solū esset ipse luxuriæ.

¶ Ad hoc dr̄, q̄ cū duo in hoc præcepto concurrant. s. finis, & id quod est ad finē: & finis sit duplex, itrinsecus, & extrinsecus (cultus. n. interior est finis extrinsecus, cultus exterior, puta, audire Missam, est finis intrinsecus: cessare ab operibus seruilibus est id q̄d est ad finē) & cū finē extrinsecū, cultū videlicet interiorē contingat non cadere sub præcepto, vt in litera dicitur, sed solum exteriorem cultum, & cessationem a seruilibus operibus, consequens est vt id solum cadat sub hoc præcepto ad literam, q̄d cōtrariatur directe exteriori cultui. Hoc aūt ē opus seruile. Clare aūt liquet, q̄ sicut sanctitati sacerdotis non cōtrariatur quodlibet peccatū: sed solum illud quod cōtrarium est ei, ad quod sanctificatus est, puta, si percutiat seipsum, aut abutatur sacerdotio, & hmōi: ita sanctitati temporis deputati ad exteriorem cultum non contrariatur quodlibet peccatum, sed illud tātum, quod cultum illum adimit, aut violat. Non prohibetur ergo quodlibet peccatū per hoc præceptum inquantum præcipit duinum cultum, sed solum illud irreligiositatis, seu sacrilegii peccatum, quod diuino cultui tunc debito contrariatur. Sicut vniuersaliter cum actus alicuius virtutis præcipitur, non prohibetur per hoc omne peccatum: sed solum contrarium ei quod præcipitur, vt patet de præceptis temperantiæ, fortitudinis, mansuetudinis, & huiusmodi. Opus autē seruile ad literam non est peccatum, tum quia non proprie, sed metaphorice seruile opus dicitur de peccato: sicut esse seruū peccati, metaphorice dicitur de faciente peccatum, nam nullus est seruus suipsius. Sed sicut iustitia metaphorice in homine dicitur respectu sui, ratione diuersarum partium hominis, puta, rationis, & sensualitatis, ita seruitus, & alia huiusmodi. Sensus autem metaphoricus vbi inuenitur sensus proprius cōsonus literæ sine metaphora, non pertinet ad sensum literalem: alioquin sensus metaphoricus semper esset literalis. Sic autem est in proposito: quia opera seruilia ad literam secūdum propriam rationem sunt illa, in quibus serui distinguūtur a liberis, ad quæ. s. seruos deputatos habemus: qualia sunt opera mechanicarum artium distinctarum cōtra artes liberales. Tum quia author in 3. senten. distin. 37. ar. 5. expresse dicit, q̄ opera seruilia mystice dicūtur peccata. & hic in responsione ad primum, respondēdo ad eandem Ambrōsii authoritatem, q̄ lex prohibet hominem in sabbatho grauari peccatis, dicit quòd cessare a peccato pertinet ad sensum mysticum moralem huius præcepti. Vnde quod in quodam de hac re scripsi quolibeto, maioribꝰ rationibus apparet hic confirmari.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitur dupliciter. Primo, quòd author loquitur de hoc præcepto spirituāliter intellecto. Vel, & melius, dicitur quòd loquitur de hoc præcepto quantum ad suum finem, qui nō est in præcepto, vt patet ex eius ratione, quia. s. magis impediunt peccata applicationem hominis ad diuina, quàm corporalia operatiua. Cum autem audis & legis i litera, interiorem cultum deuotiōis, & orationis non iuberi hoc præcepto, intellige de cultu interiori secundum se. Talis enim hic non iubetur, sed est finis præcepti. Cū quo tamen stat, quòd cultꝰ interior vt ratio, seu cōditio cultus exterioris sit in præcepto. Tenetur enim audiēs Missam in Dominica interiorem & exteriorem hominem cultui Missæ exhibere: sicut sacerdos tenetur ad attentē soluendum horas canonicas, hoc est, vt ex proposito, seu aduertenter, non notabiliter mentem auertat.

¶ In eodem ar. in responsione ad tertium, dubium occurrit circa illam comperatiuam, videlicet, Magis agit cōtra hoc præceptum qui peccat, quàm qui opus corporale alias licitum facit, quia peccatum magis impedit, quàm corporale opus. Videtur hoc esse falsum: quia exercēs in festo die opus corporale alias licitum, puta, fodiens terram, vel ædificans domum, magis impedit finē huius præcepti, quia impedit & ex genere operis, quia facit opus seruile: & ex delormitate peccati, quia peccat mortaliter. Qui aūt cōmittit aliquod peccatum mortale absque exercitio mechanico, solum præstat impedimentum fini præcepti huius ex parte peccati. Male ergo dicitur, quòd magis facit contra hoc præceptum qui peccat, quàm qui laborat.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ cum comparatio omnis sit inter distincta, & non inter idem & seipsum, nō est in hac comparatione sumendū ex vna parte peccatum, & ex alia peccatum & opus mechanicū: quoniam hoc esset comparare peccatum sibiipsi coniuncto cum alio: sed ex vna parte sumitur peccatum mortale, & ex alia opus mechanicum secundum suum genus. Hæc n. duo communicant in hoc, q̄ vtrūq; est cōtra finem præcepti huius, quia vtrūq; impedit quietem mentis in Deo: & ideo vtrūque est cōtra hoc præceptum quo ad finem, non quia prohibitū: sed econtra, ideo prohibitum, quia impeditiuum finis. Sed quia actus peccati mortalis ex suo genere plus contrariatur quieti mentis in Deo, quàm actus exercitationis mechanicę, ideo magis, agit contra hoc præceptum quo ad finem eius, qui peccat mortaliter, quàm qui corporale opus exercet.

¶ Ad obiectionem ergo in oppositum dicitur, quòd male sumit extrema comparationis: quoniam hic comparantur hæc duo genera impedimentorum finis præcepti huius, vt patet ex ratione quæ in litera redditur. s. ex ratione peccati, & ex ratione corporalis operis: & non comparantur peccatum commissum in festo, & peccatum transgressionis festi in opere seruili, vt argumentum assumit. Contingit namque peccatum commissum in festo esse grauius, puta, blasphemiam, vel odium Dei: contingit & esse leuius ex suo genere, puta, gulam. Transgressio namque festi opponitur religioni, quæ est inter præcipuas virtutes, ac per hoc inter grauia comparatur peccata ex suo genere. Vnde & pœna mortis primus violator affectus est Leuitici 24.

¶ In eodem ar. 4 col lige opera corporalia licita i festo, quæ in litera ponuntur, & inuenies primo opera corporalia ad cultum Dei pertinētia, exemplo gestantium arcam domini, & violantium sabbathum sine crimine. Secundo, corporale exercitiū cuiuscūque spiritualis actus, exēplo doctoris verbo, vel scripto. Tertio, actus corporales necessarios ad salutem corporis proprii exēplo Heliæ, Machabæorum & discipulorū Christi. Quarto, actus necessarios ad salutem corporis proximi, exemplo Christi, qui totum hominē curauit in sabbatho Quinto, actus corporales opportunos ad imminens damnum exterioris rei vitandum, exemplo leuantium in sabbatho oue, quę cecidit. Sexto, coquere cibos, itinerare, & huiusmodi ex cōsuetudine populi Christiani. Septimo, piscari ex indulgentia ecclesiæ quandoque dispensantis. Ratio primi est, quia præceptum de sabbatho non contrariat actui religionis. Rō secūdi est, quia actus spirituales sunt liciti i festo. Ratio tertii, & quarti, & quinti est, qa actus tales nō sunt seruiles, sed cōmunes liberis, & seruis: qm̄ quilibet debet eos exercere. Rō sexti, & septimi est, qa nō est ita arcta obseruatio festorū in lege gratiæ, sicut erat in lege scripta.

¶ Et qm̄ ambiguitates circa obseruationes, seu violationes festorum communes ac frequentes sunt: ideo latius singula discutienda sunt. Ante omnia autem scire oportet, q̄ vltra præceptum de cessatione ab omni opere seruili ex veteri lege acceptum, ab Ecclesia renouatum, vt patet in ca. Licet. extra, de feriis. inuenimus Ecclesiam multa alia opera in festis inhibere, vt patet ibidem in cap. Omnes, & in cap. Conquestus. Nam ibi quinque prohibentur. s. mercatum, placitum, iudicium mortis vel pœnæ, & iuramentum nisi pro pace, vel alia necessitate: & iudicialis strepitus intātum quiescere iubetur, vt annulletur tā processus habitus, quàm sententia promulgata in festo, etiam de consensu partium, nisi necessitas vrgeat, aut pietas suadeat. Cum igitur præceptum de obseruatione festorum, quantum ad temporis & operum determinationem, sit non de iure diuino, quia sic erat cæremoniale, & cessauit, sed ex Ecclesiæ cōstitutione, & cōsuetudine: posset. n. Ecclesia aliter tēpus festiuum decernere, puta, q̄ vsque ad meridiem tantum esset festum: & similiter quātum ad opera tam potestiua, puta, mutare præceptum de auditione Missæ, quàm negatiua, puta, concedere aliqua talia opera, quæ nunc sunt prohibita: & licet quo ad opera nulla appareat necessaria mutatio, quo ad tempus tamen multis videtur, q̄ oporteret festum esse solum mane, & hoc propter communiter accidentia, quia post prandiū in festis communiter committuntur infinita peccata, quæ aliis diebus nō fiunt, nec fierent si liceret laborare, quia, inquam, præceptum hoc huiusmodi est, consequens est, vt duo genera operū inneniamus in festo prohibita. s. opera seruilia, & quædam non seruilia, quæ enumerauimus ex textu Decretalium.

¶ Verum quia in duobus operibus non seruilibus. s. iuramento & iudiciali processu, seu sententia, exceptio fit casuum necessitatis & pietatis: ideo statim dubium consurgit. An similis exceptio intelligenda sit in cæteris prohibitis tam seruilibus quàm nō seruilibus, & est hoc quærere, An propter necessitatem, vel pietatem licitum sit in festis facere quodcumque oportuerit, vel expedierit facere. Et est ratio dubii, tū quia exceptio in numeratione multorum apposita quibusdā, nō videtur extendenda ad omnia. Nā si extenderetur ad omnia, minus erudite apponeret, quibusdam tantum enumeratorum. Sic autem est i proposito: quia in cap. Omnes, enumeratis illis quatuor. s. mercato, placito, iudicio, & sacramento, non apponitur exceptio necessitatis, vel pietatis nisi vltimo: tum quia dato quòd exceptio vnius extēdatur ad omnia similia, nō tamen extenditur ad maiora. In proposito autē sunt duo genera prohibitorum, scilicet opera seruilia, & quædam non seruilia: & constat q̄ magis prohibita sunt opera seruilia, quàm illa non seruilia, quia illa sunt prohibita per se: ista per accidens. Exceptio vero est apposita ad opera minus prohibita. s. nō seruilia, vt sunt processus, sententiæ, sacramenta. ergo non extendenda est exceptio ista ad opera seruilia, quæ sunt magis prohibita: ac per hoc non est licitum opera seruilia in festo facere vniuersaliter causa necessitatis, aut pietatis. In oppositum autem multi sunt, qui de festorum obseruatione scripserunt.

¶ Ad hoc dubium, quia duas partes habet, ſm duas causas. s. necessitatis, & pietatis, singillatim dicendum est. & primo, q̄ si necessitas vrgeat, vt textus dicit, nullum est opus siue seruile, siue non seruile, quod non fiat ratione necessitatis vrgentis licitum in festo, & in litera huius articuli ratio redditur: quia videlicet cum necessario exercenda imminent, iam non sunt seruilia, sed communia liberis, & seruis: quia quilibet debet ad sui ac proximorum conseruationem, & damnum imminens vitandum, ne cessariam prouisionem facere. De pietate vero fuadente distinguendum est: qm̄ pietas tripliciter sumitur. s. pro religione, pro misericordia, pro speciali parte iustitiæ, quæ vocatur pietas, per quam sanguine iunctis patriæque benenolis officium & diligens tribuitur cultus, vt a Tullio diffinita est. Primo modo pietatis nomine vtitur Augustinus: secundo modo vtitur vulgus, intātum vt etiam Deum pium appellet: tertio modo vtūtur philosophi. Si sumatur ergo pietas pro religione, vt glossa ibidem exponit, tunc distinguendum est, vt inferius tractando primum casum inter septem collectos ex litera, dicetur concludendo, q̄ vniuersaliter non est licitum. Si vero sumatur pro misericordia, vt etiā glossa ibidem accipit, & bene: sic dicendum est, q̄ quāmuis sola misericordiæ ratio sufficiat ad excusandum iudicialia opera in festo

exterior Dei cultus sub signo communis beneficij: quod pertinet ad homines. s. ad repræsentandū opus creationis mūdi, a quo requieuisse dr̄ Deꝰ septima die: in cuius signū dies septima mandatur sanctificanda. i. deputāda ad vacandū Deo. Et iō Exod. 20. præmisso præcepto de sanctificatiōe sabbathi assignat̄ rō: quia sex diebus fecit Deus cælū & terrā, & in septima die requieuit.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ præceptum de sanctificatione sabbathi literaliter intellectū, est partim morale, partim aūt cæremoniale. Morale quidē, quantū ad hoc, q̄ homo deputet aliquod tēpus vitæ suæ ad vacandum diuinis. Inest. n. homini naturalis ĩclinatio ad hoc q̄ cuilibet rei necessarię deputetur aliquod tēpus, sicut corporali refectioni somno, & alijs hmōi. Vñ etiā spirituali refectioni, qua mens hominis in Deo reficitur ſm dictamē naturalis rōnis, aliquod tēpus deputat homo: & sic habere aliquod tempus deputatum ad vacandū diuinis, cadit sub præcepto morali: sed inquantū in hoc præcepto determinatur speciale tēpus in signū creationis mundi, sic est præceptū cæremoniale. Similiter ēt cæremoniale est ſm allegoricam significationem, prout fuit signum quietis Christi in sepulchro, quæ fuit septima die: & similiter ſm moralem significationem, prout significat cessationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deo: & ſm hoc quodammodo est præceptum generale. Similiter ēt cæremoniale ſm significationē anagogicā, prout. s. præfigurat quietem fruitionis Dei, quæ erit in patria. Vnde præceptū de sanctificatione sabbathi ponitur inter præcepta decalogi, inquātum est præceptum morale, non inquantum est cæremoniale.

AD 2^m dicendum, q̄ aliæ cæremoniæ legis sunt signa aliquorum particularium effectuum Dei: sed obseruatio sabbathi est signum generalis beneficij. s. productionis vniuersæ creaturæ: & ideo conuenientius debuit poni inter præcepta generalia decalogi, quàm aliquod aliud cæremoniale legis.

AD 3^m dicendum, q̄ in obseruātia sabbathi duo sunt considerāda, quorum vnū est sicut finis; & hoc ē vt homo vacet rebus diuinis, q̄d significatur in hoc q̄ dicit, Memento vt diem sabbathi sanctifices. Illa. n. dicuntur sanctificari in lege, quę diuino cultui applicant̄. Aliud aūt est cessatio operum, quæ significatur cum subditur, Septima die domini Dei tui non facies omne opus: sed de quo opere intelligat, apparet per id quod exponitur Leuit. 23. Omne opus seruile nō facietis in eo: opus autem seruile dr̄ a seruitute. est autem triplex seruitus. Vna quidem qua homo seruit peccato, secundum illud. Qui facit peccatum, seruus est peccati: & secundum hoc dr̄ Ioan. 8. Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Alia est seruitus pœnæ, secundum illud Sapien. 3. Iniustos autem pœna comitabitur. Tertia est seruitus operis, quæ est communis seruis & liberis, & ad quam pertinent opera mechanicarum artium. Et quia ista seruitus est ad vtilitatem operantis, ideo non dr̄ seruitus simpliciter, sed secundum quid. Et ideo ista seruitus non est opposita libertati, quæ est proprium hominis. Et ideo ista seruitus non est opposita libertati, quæ est proprium hominis. Et ideo ista seruitus non est opposita libertati, quæ est proprium hominis.

festo, non tamen sufficit ad excusandum opera seruilia omnia in festo, nisi adsit simul necessitas, aut vitatio damni imminentis: & ratio est, quia præceptum de festorum obseruatione est de actu religionis, vt vacemus Deo. Nec debet impedimentum præstari cultui diuino ex occupatione seruili circa proximos extra articulum necessitatis.

Quod autē dicit ibi gl. quòd in operibus misericordiæ nō est discretio dierum, intelligēdum est cum grano salis, hoc est, in illis operibus, quę de genere suo sunt opera misericordiæ, qualia sunt vestire nudum, pascere esurientem, potum dare sitienti, visitare infirmum &c. quæ opera misericordiæ appellantur: & non intelligitur de omnibus operibus seruilibus, quæ causa misericordiæ fieri possent: quoniam hæc per accidēs sunt opera misericordiæ, & per se sunt seruilia. Propter quod nō est licitum propter misericordiam colere agros pauperum, aut alia huiusmodi facere in die festo. Si autem pietas sumatur ꝓprie tertio modo, tunc dicendum est, quòd a nullo prohibito opere pietas excusat i festo: quoniam nec propter cōsanguineos, aut patrię benevolos licet in festis iudicialia exercere, & multo minꝰ seruilia opera. Vnde sequitur falsum esse quòd liceat, si necessitas non adsit, laborare in festis ꝓ refectione pōtus, aut viæ propter pietatē publicæ vtilitatis: sicut nō licet propter pietatem consanguineorum hæc eadem facere, cum eadem virtus pietatis sit ad consanguineos & patriam: & sicut non licet, agros serere, metere, arare &c. ꝓpter patriam extra necessitatis articulū. Et decepti videntur, dicentes oppositum ex pietatis vocabulo: et quia non considerarunt quòd religionis opera non sunt prærmittenda propter pietatem, quæ est ad proximos extra necessitatis articulum in seruilibus operibus. Concludendum est, ergo, quòd ad literam Decretales illæ intelligēdæ sunt vt sonant, scilicet in casibus, in quibus applicantur, & similibus, licet possint propter veritatem subsistentem quo ad casum necessitatis vrgentis extendi. Vnde non oportet ad obiecta aliter respondere.

Q. 104. ar. 5. & arti. 6. ad 1. arg.

¶ Redeundo igitur ad discussionem septem casuum ex litera collectorum in primo casu, videlicet de operibus pertinentibus ad Dei seruitium, dubium occurrit, An licitum sit in festo quodlibet seruile opus ad Dei seruitium facere. Videtur enim quòd sic, tum quia non videtur maior ratio de vno quàm de alio seruili opere, ac per hoc aut omnia licita sunt ad Dei seruitium, aut nullum licitum erit: tum quia quodcumque opus non malum moraliter, ex hoc quòd fit ad Dei seruitium, fit etiam actus religionis: ac per hoc consonat fini huius præcepti, qui est, omissis aliis, vacare operibus ad Dei seruitutem pertinentibus, vt in litera dicitur. In oppositum autem est, quia si sic esset, liceret ecclesiarum quantūcūq; diuitum agros colere, terras fodere, domos fabricare, & alia huiusmodi facere ad Dei seruitium: quod est falsum.

cundum hoc, omne opus peccati dicitur seruile. Alia vero seruitus est, qua homo seruit homini. Est autem homo alterius seruus nō ſm mentem, sed ſm corpus, vt supra habitum* est: & ideo opera seruilia ſm hoc dicūtur opera corporalia, in quibus vnus homo alteri seruit. Tertia autē est seruitus Dei, & ſm hoc, opus seruile posset dici opus latriæ, quod pertinet ad Dei seruitium. Si autē sic intelligatur opus seruile, non prohibetur in die sabbathi, quia hoc esset contrarium fini obseruationis sabbathi. Homo enim ad hoc ab alijs operibus abstinet in die sabbathi, vt vacet operibus ad Dei seruitutem pertinentibus: & inde est, quòd sicut dicit Ioan. 7. circuncisionem homo accipit in sabbatho, vt nō soluatur lex Moysi. Inde etiam est quòd sicut dicitur Matth. 12. Sabbathis sacerdotes in templo sabbathum violant, ideſt, corporaliter in sabbatho operantur, & sine crimine sunt: & sic etiam sacerdotes in sabbatho circunferentes arcam non transgrediebantur præceptum de sabbathi obseruatione. Similiter etiam nullius ſpiritualis actus exercitium est contra obseruantiam sabbathi, puta, si quis doceat verbo, vel scripto. Vnde Numeri 28. dicit glos. ꝙ fabri, & huiusmodi artifices otiantur in die sabbathi. Lector autem diuinæ legis, vel doctor, ab opere suo non desinit, nec tamen contaminatur sabbathum: sicut sacerdotes in templo sabbathum violant, & sine crimine sunt. Sed alia opera

¶ Ad hoc dicitur quòd corporalia opera ad Dei seruitutem pertinentia sunt triplicis ordinis. Quædam sunt consistentia in ipso cultu diuino: vt olim erat gestare arcam domini, & modo est gestare sanctorum statuas argenteas, vel aureas in processionibus, & deferre crucem, & huiusmodi: & hæc sunt omnino licita, & amplectenda, qa sunt pars diuini cultus. Quædam vero sunt præparatoria ad diuinum cultum: & hæc in duo secantur genera. Nā quædam sunt præparatoria simultanea cum cultu, vt olim erat præparatio victimarum, ex coriando, lauando, & huiusmodi, & nunc est pulsare cāpanas ad missam, vesperas: & hæc quoque procul dubio sunt omnino licita, & sancta: & sunt illa de quibus dicitur Matth. 12. ꝙ sacerdotes in templo sabbathum violant, & sine crimine sunt. Quædam vero sunt præparatoria, quæ possunt præcedenti die fieri, vt ornare templum, mundare illud, conficere hostias pro missis celebrandis: & hæc sine rationabili causa non debent in die festo fieri. Ex causa autem rationabili licita sunt in festo, puta, si ecclesia est paupercula, ita vt non possit prouidere sibi de huiusmodi necessariis. Neque hoc auderem dicere, nisi quia multi hoc sentiunt, & de facto quandoque fit absque reprehensione: & nullam video huius rationē, nisi quia vacant in veritate seruitio diuino, & ecclesia non reprehendit. Quare autem extra necessitatis articulum illicita sint hæc opera in festo, ratio est: quia ista sunt opera ex suo genere seruilia, non per se spectantia ad Dei seruitutem, sicut spectant reliqua omnia tam primi, quàm secundi ordinis, opera. Et confirmatur hoc ex consuetudine populi christiani, quæ est optima legum

D. 36 & 39

C. 2. qu. 1 medicus nocq.

seruilia, quæ dicuntur seruilia primo, vel secundo modo, contrariantur obseruantiæ sabbathi, inquantum impediunt applicationem hominis ad diuina. Et quia magis homo impeditur a rebus diuinis per opus peccati, quàm per opus licitum, quàmuis sit corporale: ideo magis contra hoc præceptū agit qui peccat in die festo, quàm qui aliud corporale opus licitū facit. Vnde Aug. dicit in libro* de decem chordis. Melius faceret Iudæis in agro suo aliquid vtile, quàm si in theatro seditiosus existeret: & melius feminæ eorum die sabbathi lanam facerent, quàm ꝙ tota die in neomenijs suis impudicē saltarēt. Non enim qui peccat venialiter in sabbatho, contra hoc præceptum facit, quia peccatum veniale non excludit sanctitatem. Opera enim corporalia ad ſpiritualem Dei cultum non pertinentia, in tantum seruilia dicuntur, inquātum proprie pertinent ad seruientes: in quantū vero sunt communia seruis, & liberis, seruilia non dicuntur. Quilibet autem tam seruus: quàm liber tenetur in necessarijs prouidere nō tantum sibi, sed etiam proximo, præcipue quidem in his quæ ad salutem corporis pertinent, ſm illud Prouerb 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. Secundario autem etiam in damno rerum vitādo, ſm illud Deuter. 22. Non videbis bouem fratris tui, aut ouem errantē, & ꝓteribis, sed reduces fratri tuo: & ideo opus corporale pertinens ad conseruandam salutem proprij

si festum aliquod eueniret, uerbi gratia, in Sabbatho sancto. Tūc enim cum non decuerit prius ornare templum propter luctum passionis Domini, rationi consonat vt sine crimine parent propaschalt solemnitate. Similiter si continuatis festis templa ad cōcursum immunda reddita sunt, mundanda sunt, ne immunditia inter solemnitates duret, & sic de similibus. Et licet huiusmodi præparatoria opera ex causa rationabili licita sint, & sine ea illicita, si simplici tamen corde fiant in festo, veniale tantum peccatum est: quia sunt infra ea, quæ per se ordinantur ad diuinum cultum, & per se spectant ad Dei seruitium. Quædam vero sunt per accidens ordinata ad diuinum cultum, quia. ſ. ex hoc solo spectant ad diuinum cultum, quia ob Dei seruitium fiunt, cum ex suo genere non ordinentur ad cultum diuinum, vt arare, metere, fabricare, fodere, & huiusmodi. & hæc non nisi necessitatis causa licita sunt in festo, puta, si ecclesia est paupercula, ita vt non possit prouidere sibi de huiusmodi necessariis. Neque hoc auderem dicere, nisi quia multi hoc sentiunt, & de facto quandoque fit absque reprehensione: & nullam video huius rationē, nisi quia vacant in veritate seruitio diuino, & ecclesia non reprehendit. Quare autem extra necessitatis articulum illicita sint hæc opera in festo, ratio est: quia ista sunt opera ex suo genere seruilia, non per se spectantia ad Dei seruitutem, sicut spectant reliqua omnia tam primi, quàm secundi ordinis, opera. Et confirmatur hoc ex consuetudine populi christiani, quæ est optima legum

interpres, qua vix, & forte non nisi alicubi sine scandalo toleratur, huiusmodi labores fieri in obsequium pauperum ecclesiarum.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppositum dicitur, quòd alia est ratio de his quæ sunt in primo & in secundo ordine, & alia de his quæ sunt in tertio: quia illa per se pertinent ad Dei seruitutem, cū sint aut pars cultus diuini, aut præparationes ad illum: ista vero extranea, ac per accidens ordinantur ad Dei seruitium.

¶ Ad secundam vero dicitur, quòd ad hoc præceptum spectat occupari in operibus, quæ per se spectant ad Dei seruitutem, non autem in operibus extraneis, quæ per accidens ordinantur ad Dei seruitium, qualia sunt opera tertii ordinis.

¶ In secundo casu de corporali exercitio spiritualis actus duo occurrunt dubia. Alterum de ipsa vniuersali regula, videlicet, Nulli* spiritualis actus exercitium est contra obseruātiam sabbathi. Alterum de exemplo, videlicet, Docere verbo, vel scripto. Dubitatur namque de veritate illius regulæ. Nam si spirituale dicitur a Spiritu sancto, eo modo quo dicuntur spiritualia sacramenta, & sacra doctrina, sic sequeretur ꝙ docere philosophiam nō esset licitum in festo, quod falsum est. Si vero spirituale sumitur a mente nostra eo mō, quo virtutes omnes, & opera intellectus dicuntur res & actus spirituales, sic sequeretur, quòd omnia opera artium essent licita in die festo: quia ars est virtus intellectualis, vt patet in 6. Ethi. ac per hoc liceret i festis texere, seu fabricare, & huiusmodi. Sequeretur etiam quòd licitum esset diebus festis ad vocatis patrocinari in causis iustis, cū actus iste sit scientiæ vsus.

A re religioso absq; strepitu iudiciali, & alia huiusmodi q̄ in art. 3. q. 100. superius habes, vbi de actibus spiritualibus quæstio vertitur. Actus vero spirituales penes spiritū mentis nostræ liciti qui dem, sed non mandati sunt in festo. Sed a quocūq; spiritu actus dicantur spirituales, oportet considerare, quòd in proposito dicūtur spirituales non solum a principio, sed etiā a termino, ita quòd illi dicuntur spirituales, qui per se terminantur ad spirituale, ita ꝙ si factio a spirituali principio proueniat per corporale ministerium, oportet ad hoc quòd sit spiritualis, quòd per se ordinetur ad spiritualem passionē inferendam, vt actio doctrinæ ordinatur ad inferendam disciplinam, quæ est spirituale opus. Et similiter laus Dei terminatur ad excitationē spiritualē mētis, & Dei gloriam: & sic de aliis. Actiones vero quæ ad corporalem inferēdam passionem per se ordinantur, non computantur inter spirituales, quàmuis a spirituali sint principio, vt patet de artibus quæ per se ordinātur ad perfectionem corporalis operum, vt fabrilis ad gladium, vasa, domos, &cæt. constituendum. Vnde patet solutio primæ obiectionis.

3. dis. 37. ar. 2. q. 2.

Q. 101. & 102.

Q. 101. ar. 1.

¶ Ad secundam autem dicitur, quòd sicut licitum est docere philosophiam, & cæteras disciplinas, ita licitum est aduocatis præstare patrocinium. Ordinatur enim patrocinium aduocati ad notitiā & persuasionem veritatis causæ. Constat autem nosse, & persuaderi esse spiritualia. Et ex his patet quòd in festo licitum est ciuibus ad consilia conuenire, quoniam consiliari spirituale opus est vndique, quoniam ex prudētia oritur, & terminus consilii electio est, quæ spiritualis est, & omni tēpore licita. Nec obstat quòd sit electio ad temporalia officia, aut negotia: quoniam hæc materialiter se habēt ad electionem, quæ formaliter & per se est terminus consilii. Aduerte tamen in hac regula, ꝙ intelligenda est quantum est ex genere operis: quod propterea dico, quia ex prohibitione Ecclesiæ alius actus spiritualis est illicitus in festo. ſ. vsus spiritualis potestatis prælatorum ad exercenda iudicia, & processus, vt patet ex supra allegatis. Et propterea omnis actus spiritualis, qui nō specialiter est prohibitus ab Ecclesia in festo, est procul dubio licitus in festo. Et hinc fit, ꝙ prælati possunt potestate sua in festis vti, nisi in prohibitis, quæ dicta sunt, & infra discutientur singillatim.

¶ Ad

ARTICVLVS V.

Vtrum conuenienter tradatur quartum præceptum de honoratione parentum.

AD QVINTVM sic procedi tur. Videtur ꝙ inconuenienter tradatur quartum præceptū de honoratione parentum. Hoc enim est præceptum, quod pertinet ad pietatem: sed sicut pietas est pars iustitiæ, ita etiam obseruantia, & gratia, & alia de quibus dictum* est. ergo videtur quòd non debuit dari speciale præceptum de pietate, cum de alijs non detur.

¶ 2 Præt. Pietas non solum exhibet cultum parentibus, sed patrię, & etiam alijs sanguine cōiunctis, & patriæ benevolis, vt supra dictum* est. Inconuenienter ergo in hoc quarto præcepto fit mentio solum de huiusmodi honoratione patris, & matris.

¶ 3 Præt. Parentibus non solum debetur honoris reuerentia, sed etiam sustentatio. ergo insufficienter sola parētū honoratio prēcipit.

¶ 4 Præt. Contingit quandoque, quod hi qui honorant parentes, cito moriuntur: & econtrario, qui parentes non honorant, diu viuūt. Incōuenienter ergo creditur huic præcepto hæc promissio, vt sis longæuus super terram.

IN CONTRARIVM est sacræ scripturæ authoritas.

RESPON. Dicendum, ꝙ præcepta decalogi ordinātur ad dilectionem Dei, & proximi. Inter proximos autem maxime obligamur parentibus: & ideo immediate post præcepta ordinantia nos in Deum, ponitur præceptum ordinans nos ad parentes, qui sunt particulare principium nostri esse, sicut Deus est vniuersale principiū: & sic est quædam affinitas huius præcepti ad præcepta primæ tabulæ.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ corporis non violat sabbathum. Non enim est contra obseruantiā sabbathi ꝙ aliquis comedat, & alia huiusmodi faciat, qbus salus corporis conseruatur. Et propter hoc Machabæi nō polluerunt sabbathum pugnātes ad sui defensionem die sabbathi, vt legitur 1. Machabæor. 2. Similiter nec etiam Helias fugiens a facie Iezabel in die sabbathi. & propter hoc etiam Dominus Matthæi 12. excusat discipulos suos, qui colligebant spicas in die sabbathi propter necessitatem, quam patiebantur. Similiter opus corporale, quod ordinatur ad salutem corporalem alterius, non est contra obseruantiam sabbathi. Vnde dicitur Ioan. 7. Mihi indignamini, quia totum hominem saluum feci in sabbatho. Similiter ēt opus corporale, quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitandum, nō violat sabbathum. Vñ dicit Dominus Matthæi 12. Quis erit ex vobis homo, qui habet vnā onem, & si ceciderit sabbatho in foueā, nōne tenebit & leuabit eā?

AD 4ᵐ dicendum, ꝙ obseruantia diei dominicæ in noua lege succedit obseruantiæ sabbathi non ex vi præcepti legis, sed ex constitutione Ecclesiæ, & consuetudine populi christiani. Nec. n. huiusmodi obseruatio est figuralis, sicut fuit obseruatio sabbathi in veteri lege. & ideo non est ita arcta prohibitio operandi in die dominica sicut in die sabbathi: sed quædam opera conceduntur in die dominica, quæ in die sabbathi prohibebātur sicut decoctio ciborum, & alia huiusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in noua quàm in veteri lege: quia figura pertinet ad protestationem veritatis, quam nec in modico prę terire oportet. Opera autem secundum se considerata immutari possunt pro loco, & tempore.

¶ Dubitatur quoque de actu scribēdi, An ex suo genere sit opus seruile. Et est ratio dubii, quia inuenitur licitus quandoque in festo, puta, docēdo: et dicitur qñq; in festo illicitus, puta, transcribēdo libros. Si. n. esset ex suo genere opus seruile, semper esset seruile: et similiter si esset opus liberum, semper esset liberum.

¶ Ad primum horum dicitur, ꝙ spiritualis actus siue a spiritu mentis nostræ, siue a spiritu gratiæ sumatur, non refert in proposito, nisi secundum magis & minus, quia. ſ. spirituales actus penes spiritum gratiæ nō solum liciti sunt, sed quasi præcepti sunt in festis, vt orare, prædicare, laudare Deum, docere sacram scripturam, ministrare sacramenta, visitare ecclesias, & clericos mo-

Ad secundum dubium dicitur, ꝙ scribere de genere suo nō est actus seruilis, sed communis liberis, & seruis. Vnde & Reges prælatosq; omnes non dedecet scribere: quin potius turpem principem putamus nescientem exprimere conceptum, aut secretum suum propria manu. Quare autem quandoq; sit licitum, & quādoque nō, in diebus festis, ratio est, quia scribere quandoque est quasi species quędam locutionis, & tūc est opus liberū: ita ꝙ locutio quasi diuiditur in locutionem successiuam, & locutionem permanētem. Illa fit labiis, & lingua, & instrumentis naturalibus tantum: ista fit scriptura. Quandoque autem nō egreditur latitudinem corporalis operis, sicut mechanicū quoddam opus existēs, vt pingere, & statuā facere, & tunc est opus seruile. Propter quę scribere literas, scribere per se, vel per alium docendo, & huiusmodi, licitum est in festo: quoniā hoc non est aliud q̄ loqui permanenter. Transcribere autem illicitum est, quoniā mechanicum, quoniā corporalis operis limen non exit.

Q.101.art. 1.& 2.

¶ In tertio casu, & duob⁹ sequētibus aduerte diligenter, & perspicaciter eorum rationem. Ad cuius euidentiam scito, ꝙ operum corporaliū quędā sunt ex suo genere seruilia: & hæc sunt propria seruis, vt opera mechanica. Quędam ex suo pencre libera: & hæc sunt propria liberis, vt opera artium liberalium. Quędam vero ex suo genere cōmunia seruis, & liberis, vt scribere, & itinerare. Cum autem sola seruilia prohibita sint in festo, libera autem & communia remanserint licita in festo, intantum litera vtitur licentia communium, ꝙ nō solum communia ex suo genere, sed etiam quæ seruilia sunt ex suo genere, si in casu induunt rationē communium, licita sint, vtpote exuta tunicam seruilitatis, & vestita formam communium. Induunt autem rationem communium, vt in litera dicitur, cum sunt necessaria ad salutem corporalem propriam vel proximi, vel ad euitandum imminens dānū exteriorum rerum tam suarum, quām proximi. Et propterea tertius, quartus, & quintus casus, liciti sunt in festo. Et hinc patet multorum licentia operum in festo. s. medicorum tā physicorū, quām chirurgicorum, phlebotomantium, tondentium capita, & vniuersaliter seruitorum omnium necessariorum ad sanitatem corporis. Hinc lōgæ fugæ, & bella in festis licent. Hinc etiam ipsum diuinum cultum, auditionis Missæ, licite omittūt custodes, ac seruientes infirmis, quando vtrumque fieri nequit. Hæc enim omnia, & similia ex hoc ipso ꝙ necessaria sunt ad corporalem salutem, communia sunt seruis & dominis, ac per hoc sine alia dispensatione licita, vtpote extra genus prohibitorum existentia. Hinc quoque imminense bello licite laboratur, faciendo fossas, aggeres, propugnacula, & huiusmodi in festo, vt scilicet euitetur imminēs damnum exteriorum rerum, & sicut imminente publico bello ac dāno hæc licent, ita imminēte huic pauperi priuato damno ex priuato bello iniusto, quod dominus suus habet aduersus eum, dum vult ipsum damnificare in rebus, aut persona, nisi fodiat in festo, licite ad vitandum imminens damnum, laborat in festo. Hinc imminente pluuia uitatur licite damnum rerū sub diuo damnificandarum, auferēdo inde eas quæcūq; res sint. Sic licite subleuantur bestiæ a casu huiusmodi. Hinc mater rationabiliter timens damnum stupri in puella, quam non debet secum ducere ad Ecclesiam, nec habet cui tute committat, licite in festo omittit Missam. Hinc ad vitandum commune damnum reipublicæ, & multorū priuatorum, licite in festo exercentur cōmunes artes, quæ continuationē operis absque discretione

..101. ar.

sicut supra dictum* est, pietas ordinatur ad reddendum debitum parentibus, quod cōmuniter ad omnes pertinet: & ideo iter præcepta decalogi, quæ sunt cōmunia, magis debet poni aliquid pertinēs ad pietatē, q̄ ad alias partes iustitiæ q̄ respiciūt aliquod debitū speciale.

Ad 2^m dicēdum, ꝙ per prius aliquid debetur parētibus, q̄ patrię, & cōsanguineis: quia per hoc ꝙ sumus nati a parentibus, perūnēt ad nos & consanguinei, & patria. & ideo cū præcepta decalogi sint prima præcepta legis, magis ordinatur homo per ea ad parētes, quàm ad patriam, vel ad alios consanguineos: nihilominus tamen in hoc præcepto, quod est de honoratione parentum, intelligitur mādari quicquid pertinet ad reddendum debitum cuicumque personæ, sicut secundariū includitur in principali.

Ad 3^m dicēdum, ꝙ parentibus, inquātum huiusmodi, debetur reuerentiæ honor: sed sustentatio, & alia huiusmodi debetur eis ratione alicuius accidentis, puta, inquā tum sunt indigentes, vel serui, vel aliquid huiusmodi, vt supra dictū *est. Et quia quod est p se, prius est eo quod est per accidens: ideo inter prima etiam præcepta legis, quæ sunt præcepta decalogi, specialiter præcipitur honoratio parē tum, in quo, sicut in quodam principali, intelligitur mandari sustētatio, & q̄cquid aliud parētib⁹ debet.

Ad 4^m dicendum, ꝙ longeuitas promittitur honorantibus parentes non solum quantum ad futuram vitam, sed etiam quantum ad præsentem, s̄m illud Apostо. 1. ad Tim. 4. Pietas ad omnia vtilis est, promissionē habens vitę, quæ nūc ē, & futurę. & hoc rationabiliter. Qui enim est gratus benefico, meretur s̄m quandam congruentiam vt sibi beneficiū conseruetur. Propter ingratitudinem autem meretur aliquis beneficiū perdere. Beneficium autem vitæ corporalis post Deum a parētibus habemus: & ideo ille qui honorat parentes quasi benefico gratus, meretur vitę cōseruationē: qui aūt nō honorat parentes, tāquā ingratus meret vita priuari. Quia tamen præsentia bona, vel mala non cadunt sub merito, vel demerito, nisi inquātū ordinantur ad futurā remunerationem, vt dictum* est: ideo quandoq; s̄m occultam rationem diuinorum iudiciorum, quę maxime futuram remunerationem respiciūt, aliqui qui sunt pij in parētes, citius vita priuant: alij vero q̄ sunt impij in parentes, diutius viuunt.

nis, quia tamen ex suo genere non sunt seruilia, & ex positiua lege non sunt prohibita, restat vt sint licita. Prohibentur ergo homines litigare, quo ad iudiciales actus, in diebus festis, actu appellandi excepto, qui in omni tempore licitus reputatur. Tertiū autem prohibitorū est iudicare ad mortem, vel ad pœnā, & vniuersaliter procedere, & sententiā ferre. Sub qua inhibitione non intelligo prohibitas sententias excōmunicationis, quas prælati faciunt inhibendo ne aliquid fiat: quoniā hoc non est procedere, aut iudicare, sed quasi legem cōdere. Et quoniā ius excipit a processu, & iudicio causas necessitatis, vel pietatis, rōnabiliter videtur, ꝙ cum immanitas sceleris notorii exigit captū subito suspendi, aut decollari absque processu & sententia, vt sæpe contingit publicis latronibus, licite possint in die festo morte affici, vt consuetudo videtur seruare de facto, quòd multi in memoribus suspenduntur, & huiusmodi. Quartum prohibitorum est iurare, nisi pro pace, vel alia necessitate, quod intelligo solum de iuramento iudiciali: alioquin sub præcepto caderet non iurare i festo, si Canon ille præceptum continet: & sic quilibet indiscrete, nō tamen falsō, iurans in festo peccaret moraliter, quod cōstat esse falsum. Sed tunc obijcitur: quia ex quo lites, & iudicia sunt prohibita in festo, superflue iuramenta iudicialia prohibentur. Sed hoc potest tripliciter solui. Primo, quòd tempore quo conditus est ille Canon in concilio Compendiē. adhuc non erant ecclesiastica iudicia prohibita, quæ postmodū Greg. nonus in ca. Cōquestus, prohibuit. Secundo dicitur, ꝙ quia adhuc restant iudicia aliquando in festis licita, scilicet causa necessitatis, vel pietatis, inhibent iuramenta præstanda in festis, vt author exponit superius in quæst. 89. art. vlt. pro rebus temporalibus, nisi forte in magna necessitate, non autem pro spiritualibus negotiis. Et ratio sua est, quia festis diebus est spiritualibus rebus vacandum, non temporalibus. Posset & tertio dici iuxta istam authoris distinctionē, quòd lex exprimere voluit in specie, iuramenta iudicialia pro temporalibus causis intelligi prohibita. Quia enim actus iurandi de se habet quandam spiritualitatem, cum sit actus religionis, videri siquidem poterat, ꝙ consonus esset fini dierum festorum: & idcirco non superfluum fuit specialiter inhibere iura menta iudicialia in festo.

Q.44. & se quentibus.

¶ His igitur expeditis, ad sextū casum redeūdo. Ex cōsuetudine multa opera seruilia, & nō seruilia, q̄ tn̄ phibita sunt, hodie licite exercentur, vt coquere cibos, itinerare longo itinere, quod in veteri lege non fiebat, quia quasi seruiliter fit longum iter: emere, & vendere in nundinis, quas prælati scientes consuetas esse, non reprehendunt: carnes vendere in macello, nauigare in fluminibus, locare conducereque equos, ac operarios pro die sequētibus dicere rusticis vbi est consuetum, vendere authoritate publica pignora in subhastatione in locis, vbi emptores aliis diebus non comparent, & sic fieri consueuit cum equis, aut mulis continuare vecturam, præcipue ad partes remotas: inchoare vero abusionis esset. Non tamen dicitur inchoare, qui die festo cum mulis vacuis ad locum accedit, vt sequenti die inueniat se cum mulis ibidem, quoniam hoc non est nisi itinerare. Infra etiam itinerari, comprehende opera mulionum agentium mulos cum lecto, & huiusmodi necessariis ad iter, quoniam hæc per accidēs sunt, propter iter scilicet: & eadem ratione licita sunt, qua iter

Art. 37. ar. 2.

Articvlvs VI.

Vtrum alia sex præcepta decalogi conuenienter tradantur.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur ꝙ alia sex præcepta decalogi inconuenienter tradātur. Non enim sufficit ad salutē, ꝙ aliquis proximo suo non noceat, sed requiritur, quòd ei debitum reddat, secundum illud ad Rom. 13. Reddite omnibus debita: sed in sex vltimis præceptis solum prohibetur nocumentum proximo inferendum. ergo inconuenienter præ dicta præcepta traduntur.

¶ 2 Præt. In prædictis præceptis ꝙ hibentur homicidium, adulteriū, furtum, & falsum testimonium: sed multa alia nocumēta possunt proximo inferri, vt* patet ex his q̄ supra determinata sunt. ergo videtur quòd inconuenienter sint tradita huiusmodi præcepta.

¶ 3 Præt. Cōcupiscētia dupliciter potest capi, vno modo, secūdū qđ est actus volūtatis, vt dicitur Sap. 6. Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum perpetuū: alio modo, secundū quod est actus sensualitatis, sicut dicitur Iacob. 4. Vnde bella, & lites in vobis? nōne ex cō cupiscentijs quæ militāt in mēbris vestris? sed per præceptū decalogi nō prohibetur cōcupiscētia sensualitatis, qa secūdū hoc primi motus essent peccata mortalia, vtpote cōtra præceptū decalogi existētes: similiter ēt nō ꝓhibetur cōcupiscētia volūtatis, qa hæc includitur in quolibet præcepto. ergo inter ꝑcepta decalogi incōuenienter ponunt quædā cōcupiscētiæ prohibitiua.

¶ 4 Præt. Homicidium est grauius peccatū quàm adulteriū, vel furtū: sed nō ponitur aliquod præceptū prohibitiuū concupiscentiæ homicidij. ergo inconuenienter ponuntur quædam præcepta prohibitiua cōcupiscentiæ, furti, & adulterij.

Sed in contrarivm est auctoritas Scripturæ.

Respon. Dicendū, quòd sicut per partes iustitiæ debitū redditur aliquibus determinatis personis, quibus homo aliqua speciali ratione obligatur: ita etiam per iustitiā ꝓprie dictā aliquis debitū reddit cōmuniter omnibus. Et ideo post omnia, vbi antiquata est cōsuetudo, ac per hoc a prælatis scita, cū sint omnib⁹ notoria, licita sunt ex ipsa consuetudine fundata super libertate euangelica; qua nō tenemur stricto iuri veteris legis de obseruatione festorum. Et eadem ratione licitū est barbitonsoribus artem suam exercere vsq; ad tot noctis horas iuxta patriæ consuetudinē, vacando tamen per vigintiquatuor horas: quia festa quo ad principiū & finē inchoant secundū cōsuetudinē regionum, vt extra, de fer. ca. Quoniā, dicitur. Nec obstat si dicatur, quòd vna ars non facit consuetudinem, tum quia cōcurrit populus q̄ tondetur, ad hāc cōsuetudinem: tū quia scientia prælatorum absque reprehēsione per se, vel parochianos, vel prędicatores licita facit opera illius artis, quæ cōsueta tolerant, vt patet in exemplo dato de venditione caballorum Romæ. Similiter nō obstat, ꝙ cap. illud exprimat extensionem temporis, & non restrictionē: quoniā caillud non vnū tantum, sed multa exprimit disparata inter se, scilicet, quòd finis, & initium festorum sit iuxta regionum consuetudinem, & quòd iuxta solennitatem maiorem prior præuentio, & subsequens retardatio abstinentiæ ab operibus fiat. Moderationis tamen illius memento in huiusmodi, vt non dilatentur, nec consueta post horam vesperorum extendantur ad totam diem, & huiusmodi. Eadem quoque ratione excusantur a diuino cultu audiendi missam puellæ, vbi cōsuetum est quòd non exeant, ita quòd nec ipsæ, nec matres peccant propter hoc. Et similiter quæ consueuerunt vno mense domum non exire propter viri mortem. Et omnium prius, & nunc dictorum communis ratio est, quòd omnia hæc sunt de iure positiuo, quod constat per contrariam consuetudinem abrogari prælatis scientibus, & non reprehendentibus. Nec est opus videre si consuetudo sit rationaliter introducta: sufficit enim quòd ita fit. Venari autem solatii causa, vt domini faciunt: & ludere cum magna, vel parua sphæra, & huiusmodi: & similiter sonare musicis instrumentis, & choreas ducere, & similia, si modico temporis spatio fierent cum debitis circunstantiis, licitum esset, cum non possit homo diem absque delectatione transire, vt dicitur in 9. Ethi. Sed quòd toto quasi die, vel magna festi parte, hæc fiant, illicitum est: quia hæc contrariantur fini huius præcepti, qui est, vacare diuinis: impeditur enim propter hæc a vacatione diuinorum. Non tamen est peccatum mortale, quia non est contra id quod præcipitur hoc præcepto. Iam enim dictum est, quòd aliud est de quo datur præceptum, & aliud quod est finis præcepti. Et scito quòd multa diximus licita ex consuetudine, quæ ex ratione quasi damni imminentis, etiam videntur licita, vt patet de vectoribus partes remotas: inchoare vero abusionis esset. Non tamen dicitur inchoare, qui die festo cum mulis vacuis ad locum accedit, vt sequenti die inueniat se cum mulis ibidem, quoniam hoc non est nisi itinerare. Infra etiam itinerari, comprehende opera mulionum agentium mulos cum lecto, & huiusmodi necessariis ad iter, quoniam hæc per accidēs sunt, propter iter scilicet: & eadem ratione licita sunt, qua iter

¶In septimo casu de indulgentia Ecclesiæ, vnum in iure indultum inuenio, scilicet piscationem halecum, vt patet in cap. Licet extra, de feriis. Quod ideo in iuris corpore positum puto, vt ex eo similes casus dispensati intelligantur, puta, piscatio tunnorũ & similium: quoniam eadem est ratio, quia scilicet non omni tempore capiuntur. Verũ si beneficio huius indulgentiæ vtuntur aliqui in simili casu memores sint sustinere adiunctum onus, vt scilicet ecclesiis circũpositis & Christi pauperibus honesta de lucro portionem faciant. Quotiens quoque repentinus aliquis casus occurrit, aut necessitas aliqua, ita quòd clarum non sit an liceat laborare in illo festo, ad Episcopi, & ipso deficiente, ad sacerdotem cuius est maior authoritas, recurrendo, etiam si illa minus perspicaciter licentiam concedendo erraret, excusanẽ a crimine, qui in festo laborãt: quoniam vt in litera dicitur, in noua lege dispensatio circa hoc non est difficilis, sicut erat in antiqua, ac per hoc nõ tanta opus est subtilitate.

¶Post omnes speciales casus communis omnibus generibus mortaliũ actuũ, casus occurrit: iõ tacitus in litera, quia cõmunis est, videlicet, q̃ modicũ pro nihilo reputatur, ac propterea facere modicum cuiuscumque seruilis operis in festo, nõ est contra præceptum hoc. Et hinc prouenit, quòd domini aliqui in festis diebus rasuram barbæ propriæ volunt propter nuptias, vel quia ex itinere venerunt, aut quia assueti sunt secundo aut tertio quoq; die releuationem huiusmodi habere &c. Aiunt enim perinde esse ac si saluari mundarique faciant sibi vultum. Tolerari hoc potest, quoniam mortale peccatum non est tondere vnam barbam, quoniam paucissimo tempore hoc fit.

¶Dubium vnum non dissimulãdum restat, An opera in festo licita, reddatur illicita ex hoc quòd fiunt mercenarie, seu propter lucrum. Apparent enim rationes contrariæ. Nam quòd reddantur illicita probatur ex hoc, quòd quæcumque opera fiunt mercenarie, fiunt seruiliter, quoniam fiunt propter alium, scilicet dãtem mercedem. Liber enim in hoc differt a seruo, quòd liber sui causa est, vt dicitur in procemio Metaphysi. seruus autem non. Opera autem seruilia sunt illicita die festo. & confirmatur ex ratione literæ. Nam ideo opera ex suo genere seruilia, licita esse in festo concluſum est ratione necessitatis, aut imminentis damni: quia transeunt tunc in communia dominis, & seruis. ergo e contra, opera communia, vel libera illicita esse debent in festo, si transeunt in seruilia. Et quia quæcũque ratione necessitatis, aut imminentis dãni fiunt mercenarie, ex hoc ipso quòd fiunt mercenarie, transeunt in seruilia: ideo consequens est vt omnia huiusmodi quæ mercenarie in festo fiunt, illicite fiant. In oppositum autem est, quia nemo cogitur gratis operas suas impendere ei, qui potest mercedem reddere. Constat autem quòd necessariis in festo seruitiis pro salute corporis, vel propter imminens damnum, cogerentur homines gratis seruire, si non possent absque peccato propter mercedem seruire. Et ex hoc vlterius sequeretur, quòd inuenirentur numquam, aut raro seruitores pro huiusmodi: quoniam omnes quærunt naturaliter quæ sua sunt, & raræ est virtutis alieno studere bono.

¶Ad hoc dubium a quibusdam dicitur, quòd si quis seruiat, seu operetur in festo, principaliter propter mercedem, seu lucrum, ille licite agit. Si autem principaliter facit vt seruiat homini patienti necessitatem, seu periculum, secundario autem propter lucrũ, non peccat. Et simile datur iudicium de operibus liberis, quæ fiunt mercenarie, vt docere, studere, & huiusmodi. Secundũ enim principaliora. Nam omnia nocumenta, quę in personã proximi inferuntur, intelliguntur prohiberi in homicidio, sicut in principaliori. Quæ vero inferuntur in personam coniunctam, & maxime per modum libidinis, intelliguntur prohiberi simul cũ adulterio. Quę vero pertinent ad damna in rebus illata, intelliguntur prohiberi simul cum furto. Quæ autem pertinet ad locutiones: sicut detractiones, blasphemiæ, & si qua huiusmodi, intelliguntur prohiberi in falso testimonio, quod directius iustitiæ contrariatur.

Ad 3^m dicendũ, q̃ per præcepta prohibitiua cõcupiscẽtiæ, nõ intelligitur prohiberi primus motꝰ cõcupiscẽtiæ, qui consistit infra limites sensualitatis. Sed prohibetur directe consensus voluntatis, qui est in opus, vel delectationem.

Ad 4^m dicẽdũ, q̃ homicidiũ fm se nõ est concupiscibile, sed magis horribile, qa nõ hẽt de se rõnẽ alicuius boni. Sed adulteriũ hẽt rõnẽ alicuius boni, scilicet delectabilis.

dictam distinctionem hæc omnia & similia licita, vel illicita iudicant. Mihi autem altius ordiendo aliter dicendum videtur, præmittendo duo. Primo, quòd spes lucri non reddit opus ex nõ seruili seruile. Probatur, quia cum lucri spes maxime inueniatur, & quasi per se primo in negotiatione, quoniã negotiatio directe ordinat ad lucrũ, cõsequẽs eẽt q̃ negotiatio eẽt opus seruile, qđ cõstat eẽ falsum, qa negotiari est liberorum, qui soli sunt domini pecuniarum & rerum, & non seruorũ qui nihil habent. Vnde negotiatio non est prohibita in festo, qa sit opus seruile, sed alia ratione, vt dictũ est. Et ex hoc patet quòd non bene dicunt dicentes, quòd studere, ꝓpter spem lucri, est opus seruile formaliter. Et de similibus idẽ est iudicium.

¶Secũdo, quòd merces non reddit opus ex non seruili seruile. Probatur hoc tripliciter. Primo, quia opera seruilia inueniuntur sine mercede, vt patet in his, qui operantur seruilia opera propter ipsos, vt puta faciunt calceos, vacant texturæ &c., propter q̃ prium vsum. Ex eo enim quòd hi seruilia exercẽt opera sine mercede, apparet q̃ seruilitas operis nõ pensatur mercedẽ attẽditur: sed aliud est opus esse seruile, aliud opus esse mercenariũ. Secũdo, quia operari seruiliter distinguitur cõtra operari mercenarie. Nã operari seruiliter, nõ est operari ꝓp se, qa seruꝰ quicquid operat, dño operat: operari aũt mercenarie, é operari ꝓp se. Nã mercenarius operatur principaliter ꝓp mercedem sibiipsi necessariam, aut vtilem. Repugnant ergo adinuicem operari seruiliter, & operari mercenarie: quia seruo non redditur merces aliqua, mercenario autem oportet mercedem reddi, ac per hoc ille non propter se, iste propter se principaliter operatur. Non redditur ergo opus seruile ex hoc quòd fit propter mercedem, cum seruile opus sit quod proprium est seruoũ, ad quod seruos deputatos habemus. Tertio, quia licet opus mercenarium in hoc assimiletur seruili, quòd ipsum opus quod quis propter mercedem facit operatur propter alium, puta, arat agrum alterius, suit vestem alterius &c. ueruntamen si resoluatur totum opus mercenarium in suas partes, apparebit quòd non est seruile: ex duobus siquidem costat, scilicet ex vinculo mercedis, & operari ad alium. Sed ex operari ad alium constat quòd non est seruile, quia contingit operari ad alium non seruiliter, puta, gratis. Et vinculum mercedis distinguitur contra vinculum seruile, quia vinculum seruile est per dominum, vinculum autem mercedis est propter seipsum. Non fit ergo operari ad alium opus seruile nisi ex vinculo seruili, si ex suo genere non est opus seruile. Minus ergo bene distinxerunt quidam opus seruile in formaliter, & materialiter seruile penes finem lucri, seu mercedis: quoniam hæc impertinentia sunt ad seruilia opera. Propter quod diuinum authoris ingenium nũquam in tertio sententiarum, aut hic, tractans de seruilibus operibus, meminit lucri, aut mercedis.

¶His præmissis, quoniam vniuersale ex singularibus colligendum, seu abstrahendum est, intuẽdum est quid obseruatio christiani populi absque scrupulo conscientiæ habeat. Musici in primis locant operas suas præcipue pro diebus festis in pulsandis organis in ecclesia: doctores illustres locant operas suas ad legendum diebus festis lectionem publicam, vel astrologiæ, vel moralem, vel Theologiæ, vel aliam huiusmodi, vt patet Romæ, Parisiis, Paduæ: & ita debet esse in aliis studiis. Musici iterum, & coqui locant operas suas diebus festis cum nuptiæ celebrantur, vt patet. Aduocati & procuratores locant operas informando in causis diebus festis, vt patet Romæ. Medici, minutores, & huiusmodi, ita pro mercede operantur diebus festis sicut aliis, nauæ similiter. Et breuiter manifeste absque tergiuersatione aliqua liquet, quòd operantes in diebus festis opera quæ reputantur licita in illis diebus eadem intẽtione, vt pacta, & cõuentiones, & conditiones seruitiorum testantur, eadem, in quam, intẽtione operantur, qua aliis diebus illa operantur, scilicet, propter mercedem. Et cum hæc vtpote notoria constent, & absque seruulo fiant, colligẽdum est vniuersale, Quòd scilicet, opera q̃ licite possunt in festo fieri siue propter consuetudinẽ, siue propter necessitatem corporalis salutis, siue propter imminẽs damnum, siue ex suo genere, possunt licite fieri ꝓpter mercedem, seu mercenarie, sicut aliis diebus fiũt mercenarie quo ad intẽtionẽ mercedis. Vbi scito, q̃ in his operibus, quæ licite fiunt in festo, duplex inuenitur finis, alter operis: alter operantis. v.g. Finis, seu rõ operis in minutore est adiuuare naturam hominis egentis minutione: in doctore, est illuminare intellectũ: in musico, delectare, vel solemnizare diuinum cultum, & sic in aliis. Finis autem, seu ratio operantis est merces, ita quòd hi qui in festo operantur, pro ratione operis habent necessitatem vel imminens periculum, vel genus operis per se licitum, vel consuetudinem, & si quid est eiusmodi: pro ratione autem applicandi se ad illa opera, habent mercedem. Ideo namque Ioannes paratus est locare operas suas in festo ad coquendum, & nõ ad arandum, quia coquere est de consuetudine licitum, arare autem non: & ideo applicat se ad locandum operas suas ad coquendum, quia indiget pecunia, quæ erit eius merces. Et si non indigeret, sine dubio non locaret sua operas neque in festo, neque in aliis diebus, sed viueret vt nobilis dominus. Ista est cõmunis dispositio, & intentio operantium tam in festo, quàm extra: et vt ex consuetudine & ratione apparet, nullum hic peccatum interuenit. Ex eo namque quòd opus facio concessum in die festo, non pecco: ex eo vero quòd ad opus illud me applico, vt subueniam meæ indigentiæ, nulla deformitas apponitur, nihil contra finem festi facio: quoniam non minus abstrahor a diuinis faciendo illudmet opus absque mercede, quàm propter mercedẽ. Nihil facio contra id quod vetitum est præcepto festi, quia non propterea opus illud afficitur seruilitate, vt probatum est. cur ergo peccatũ hic timetur, vbi nulla culpæ ratio inuenitur? Vnde ad dubium motum dicitur, quòd opera nõ sunt, neque fiũt seruilia ex eo q̃ fiunt mercenarie, vel propter lucrum tãquã propter finem principalẽ applicandi se ad opus: sed dicũtur seruilia ex suo genere, vt sunt opera mœchanica, ad quæ seruos deputatos habemus, vt author docuit. Et propterea secunda obiectio nihil obstat, neque prima aliud concludit quàm quòd opera mercenaria habent aliquid de seruili, quia scilicet operantur propter alterum. Sed hoc non sufficit ad opus seruile proprie dictum: quia exigit vel quòd sit ex seruili vinculo, vel quod sit opus mœchanicum, quod tamen in multis casibus trãsit in commune, & licitum in festo: & propterea quando iam exiuit a seruilitate, & transiit in commune, aut licitum, non redit in seruilitatẽ ex hoc solo, quòd fit propter aliud, aut mercenarie: quoniam neutrum horum nec vtrumque simul constituit seruilitatem, vt probatum prius est.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ tertiæ Articulum primum.*

IN q. 123. incipit sexta pars huius libri, in qua tractat de fortitudine. Occurrit aũt in hoc tractatu, & sequenti de tẽperãtia, nouus S. Tho. impugnator doctor Parisien. qui ex proposito duos libros edidit per modum quæstionum. Alterum de fortitudine, alterum de tẽperãtia, conaturque, vt audio, quãtũ põt dicta authoris impugnare: pp qđ decreui obiecta eius referre, & cum diui Thomæ auxilio soluere, solidã eius doctrinã clarificando.

¶In primo igiẽ art. huius q. dubiũ occurrit ex dicto doctore, qui vocatur Martinus de Magistris, cuius su, perius in tractatu de odio & inuidia, corrigẽdo meminimus, circa rationẽ redditam in corpore art. ad ostendendũ, quòd fortitudo est virtus. quia. s. tollit impedimenta abducentia voluntatẽ a rectitudine rõnis. Arguit siqdẽ cõtra hoc prima sua q. sex mediis. Primo sic, Omnis virtꝰ moralis habet ponere rectitudinem in operibus humanis. igitur fortitudo nõ est præcise virtꝰ ex hoc quòd tollit impedimenta rectitudinis ponẽdæ in operibꝰ humanis. Antecedẽs probatur inductiue sic, Rectitudo iste, s. pugnandũ est cõtra hostẽ oppugnantẽ ciuitatẽ, ponenda est ab aliqua virtute morali, & nõ a prudẽtia, nec tẽperãtia, nec iustitia. ergo a fortitudine. Similiter, Rectitudo ista, abstinendũ est ab vxore aliena, ponenda est, & non a iustitia, nec fortitudine. ergo a tẽperantia: de iustitia vero nõ oportet probare quòd sit posititua rectitudinis, quia in litera author fatetur, & non sunt plures morales virtutes: quia prudẽtia est virtus intellectualis. ergo &c. Secundo, Omnis causa cui cõuenit operatio & remotio impedimẽti magis debet denominari ab operatione, q̃ a remotione impedimẽti. virtus est huiusmodi. ergo. Tertio, Rectitudo rationis põt poni in operibus humanis tã si sint ad alterũ, quàm si sint ad se: sed iustitia ponit rectitudinẽ in his quæ sunt ad alterũ. ergo aliæ virtutes ponunt rectitudinẽ in his quæ sunt ad se. Quarto, authoritate Arist. in 1. Rhet. diffiniendo virtutem dicendo, quòd est potentia benefactiua. Quinto, Stãte æquali periculo, & æquali actu in contemnendo periculum, adhuc vnus potest fortius facere quàm alter: et non nisi ratione actus humani, in quo ponitur rectitudo rationis. ergo fortitudo habet ponere rectitudinem in operibus humanis. Sexto, Sublato impedimento tali, ponitur rectitudo, aliter sublatio impedimenti esset otiosa: sed huiusmodi rectitudo non ponitur per temperantiam, neque per iustitiam, vt patet. ergo per fortitudinem.

¶Ad horũ euidentiã recolenda est doctrina in præcedẽti lib. habita, s. q̃ volũtas humana ex sua natura determinata est ad rõnis bonũ in operibus humanis, quæ sunt ad se, ita q̃ non eget in seipsa virtute aliqua ad hoc. Et ratio est, quia inclinatur naturaliter in propriũ bonũ suppositi sui: & quia nõ inclinatur naturaliter in bonũ alterius, iõ eget volũtas virtute aliqua in semetipsa volũtate, ad hoc q̃ recte velit bonũ alterius. Et propterea iustitia, quæ perficit in operibus ad alterũ, est in volũtate: fortitudo autẽ & tẽperãtia, quæ perficiunt humanos actus in ordine ad ipsum operantẽ, non sunt in volũtate, sed in appetitu sensitiuo, vt rationalis tamẽ est per participationem, vt patet ex 3. Ethic. in principio capit. de Temperantia. ex hac namque radice pullulat, quòd voluntas quantum est ex parte sua est recte electiua tam in his quæ sunt temperantiæ, quàm in his quæ sunt

Infr. art. 3. 4. & 5. cor. & q. 124. ar. 2. cor. Et 3. di. 33. q. 3. ar. 3. q. 1. cor. Et op. 42. lib. 4. ca. 17. Et Psal. 17. Et 3. Ethic. lec. 18. fin.

Furtũ etiã habet rõnẽ alicuius boni, s. vtilis. Bonum autẽ de se habet rationẽ concupiscibilis. Et iõ fuit specialibus præceptis prohibenda concupiscentia furti, & adulterij: nõ aũt concupiscentia homicidij.

QVÆSTIO CXXIII.

De fortitudine, in duodecim articulos diuisa.

CONSEQVENTER postiu stitiã cõsiderandũ est de fortitudine. Et primo de ipsa virtute fortitudinis.

¶Secundo, De partibus eius.

¶Tertio, De dono ei correspõdẽte.

¶Quarto, De præceptis ad ipsam pertinentibus.

¶Circa fortitudinem autem consideranda sunt tria.

¶Primo quidẽ, d̃ ipsa fortitudine.

¶Secundo, De actu præcipuo eius, scilicet, de martyrio.

¶Tertio, De vitijs oppositis.

Circa primum quæruntur duodecim.

¶Primo, Vtrũ fortitudo sit virtus.

¶Secũdo, Vtrũ sit virtus specialis.

¶Tertio, Vtrum fortitudo sit solũ circa timores, & audacias.

¶Quarto, Vtrum sit solum circa timorem mortis.

¶Quinto, Vtrum sit solum in rebus bellicis.

¶Sexto, Vtrum sustinere sit præcipuus actus eius.

¶Septimo, Vtrũ operetur propter proprium bonum.

¶Octauo, Vtrum habeat delectationem in suo actu.

¶Nono, Vtrum fortitudo maxime consistat in repentinis.

¶Decimo, Vtrum vtatur ira in sua operatione.

¶Vndecimo, Vtrum sit virtus cardinalis.

¶Duodecimo, De cõparatione eiꝰ ad alias virtutes cardinales.

ARTICVLVS PRIMVS.
Vtrum fortitudo sit virtus.

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ fortitudo nõ sit virtus. Dicit enim Apostolus 2. ad Corinth. 11. Virtus in infirmitate perficitur: sed fortitudo infirmitati opponitur. ergo fortitudo non est virtus.

fortitudinis. Et nisi ex motibus appetitus sensitiui, scilicet timore & audacia impediretur voluntas, ipsa voluntas recta ratione regulata absque habitu fortitudinis rectitudinem poneret in operibus humanis, quæ sunt fortitudinis. Sed quoniã impeditur ex huiusmodi passionibus, ideo opus est fortitudinis habitu in appetitu sensitiuo, ita q̃ habitus fortitudinis habet duo officia propria. Alterum respectu superioris, scilicet voluntatis, & hoc est tollere impedimenta rectę electionis, tum quia voluntas exercere debet electionẽ rectã eligẽdo mediũ, seu moderamen in passionib⁹ timoris & audaciæ respectu periculorũ mortis: tũ quia passiones immoderatæ mouẽt voluntatẽ ad male eligendum: tũ quia electio recta debet participari in ipso appetitu sẽsitiuo, & constat quòd participari nequit in subiecto sensitiuo impedito p immoderatas passiones. Alterũ respectu sui subiecti in quo ẽ: & hoc est reddere ipsum firmũ ac potentem ad prõpte & faciliter moderãdum timorem & audaciã instantibus periculis mortis bellicæ. Tertiũ autẽ officiũ, scilicet, directe rectitudinẽ ponere in operibus exterioribus fortitudinis, officiũ est principaliter voluntatis rectæ eligentis, & vtentis omnibus viribus humanis. Secundario autem & inquantũ pendent huiusmodi opera, & earũ rectitudo ex passionibus appetitus sensitiui, scilicet, timoris & audaciæ, est actus a fortitudine emanans, ita quòd virtus fortitudinis si recte perspiciatur, est in primis causa rectæ electionis, quæ est a voluntate, non eliciendo illam, sed impedimenta illius tollendo. Est deinde causa per modum habitus elicitiue, scilicet in appetitu sensitiuo participatæ electionis moderatæ, & timendi & audendi in periculis. Est demum ex vtroque officio diuersimode causa rectitudinis ponẽdæ in exterioribus operibus, instantibus periculis mortis.

Ad primũ ergo argumẽtũ dicitur cũ duplici distinctione, vt clarior sit doctrina. Prima est, q̃ ly ponere rectitudinẽ, cõtingit nõ vno mõ. sed multis, s. vel directe causando illã, vel tollẽdo ipedimẽta illius: & rursus principaliter, vel secũdario. Secũda. dis. est q̃ ly in operibus humanis, põt dupliciter intelligi. Primo, p̃ oĩbus opib⁹ humanis partis appetitiuæ, & executiuæ necessariis ad op⁹ illius virtutis. Secũdo, p̃ quibuscũq; tũ passionibus. Iuxta has dist. dicitur primo, q̃ cũ in litera author ponit differentiã inter officiũ iustitiæ, & aliorũ moraliũ, s. fortitudinis, & tẽperantiæ, locutus est de ponere, seu facere rectitudinẽ, directe causando illã. Et similiter locutus est de operibus humanis oĩbus, nõ his, vel illis, per se tñ cõcurrẽtibus ad opus virtutis. Ita q̃ sola iustitia inter morales virtutes est directe effectiua rectitudinis in omnibus humanis operibus cõcurrẽ tib⁹ ad opus suæ virtutis: q̃a ipsa sola est elicitiua rectæ electionis, & medii in operibus humanis. Hæc siquidẽ duo ponũtur in diffinitione virtutis moralis in 2. Eth. dũ dicit, **q̃ virtus est habitus electiuus in medietate cõsistẽs.** Fortitudo aũt, & tẽperãtia nõ sunt directe causatiuæ electionis rectæ, quia sunt in appetitu inferiori: sed causatiuæ illius alio modo, scilicet tollendo impedimenta illius. Et hic est verus, & planus literæ sensus, contra quem si argumenta tendant, facile ordinate soluuntur. Et primi, siquidem antecedens distingue, quia si intelligit de ponere rectitudinẽ quouis modo, verum est, & nihil contra authorem dicit, quia fortitudo ponit rectitudinem in operibus humanis tollẽdo impedimenta illius, & passiões directe modificans. Si autem intelligit de ponere rectitudinẽ, & de operibus humanis concurrentibus, falsum est. Et ad probationem inductiuam, cũ dicit, Ponere rationis rectitudinem in hoc opere, pugnãdũ est contra hostẽ ciuitatem oppugnantẽ, non pertinet ad iustitiã &c. Respondetur, q̃ rectitudo ista spectat non ad vnã, sed ad plures morales virtutes: quia q̃quãto pugna est ad⁹ ad alterũ, hoc est, ad hostẽ cõtra quẽ fit, rectificada est a iustitia. & ppea oportet bella esse iusta. Pro quanto vero homo debet in seipso bene moraliter disponi, pertinet ad fortitudinem, sed non illo modo, vt scilicet directe causetur rectitudinem illam in omnibus actibus cõcurrẽtibus, sed vt in aliquo causet rectitudinẽ, tollendo impedimenta, puta, in electione, & in aliquo directe, puta, in passionibus: & in aliquo secundario, puta, in operationibus exterioribus. Et si instetur, Ponere directe huiusmodi rectitudinẽ simpliciter spectat ad aliquã virtutẽ. ergo: Respõdẽdũ est per interẽptionẽ, q̃m recta electio talis operis pro⁹ quãto cedit in propriũ operãtis bonũ (sic. n. solũ cadit sub fortitudine sola) nulla eget virtute morali directe cãtina illius, sed solũ ablatiua impedimẽtorũ eius, & rectificatiua inferioris appetitus. Falluntur autẽ arguentes in hoc, quòd putant actũ, qui rectificatur sua virtute, vno tñ modo, scilicet directe, rectificari: cũ tamẽ alio modo contingat, scilicet tollendo impedimenta, vt monstratum est. Ita quòd si recte perspiciatur, non negatur actus hmõi rectificari a fortitudine, & tẽperãtia: sed dẽ, q̃ nõ vno sed diuersis modis diuersi actus ad id cõcurrẽtes, a fortitudine rectificãtur: quia electio quæ est in voluntate rectificatur, vt dictum est, a fortitudine, tollendo impedimenta. Passiones autem quæ sunt in appetitu sensitiuo rectificantur a fortitudine directe, causando earum rectitudinem. Opera autem exteriora pro quanto ex passionibus pendent, secũdario rectificat fortitudo, directe tamen: quo ad principale vero eorundem rectificatiuum, quod est voluntas eligens & vtens, concurrit fortitudo, tollendo impedimenta. Et sic fortitudo omnia concurrentia rectificat, sed non omnia directe, quia non est opus: quia quædam, scilicet actus voluntatis requisiti, habent directe rectificatiuum eorundum longe excellentius, scilicet inclinationem naturalem voluntatis in rationis bonũ propriũ supposito. Ex hoc enim quòd habitus imitatur naturam dum inclinat per modum naturæ, & consuetudo dicitur

¶ 2 Præt. Si est virtus aut est theologica, aut intellectualis, aut moralis: sed fortitudo neq; cõtinetur inter virtutes theologicas, neq; inter intellectuales, vt ex supra dictis* patet: neq; vt esse virt⁹ moralis, q̃a vt Philos. dicit in† 3. Ethic. videtur aliqui esse fortes pp ignorãtiã, aut propter experientiã, sicut milites, quæ magis pertinẽt ad artem, quàm ad virtutẽ moralem. Quidã etiam dicuntur esse fortes pp aliquas passiones, puta, ꝓpter timorem comminationum, vel dehono rationis, aut etiã propter tristitiã, vel irã, seu spem: uirtus autẽ moralis non operatur ex passione, sed ex electione, vt supra habitũ est. ergo fortitudo non est virtus.

¶ 3 Præt. Virtus humana maxime consistit in anima, est. n. bona qualitas mentis, vt supra dictum* est: sed fortitudo videtur cõsistere in corpore, vel saltẽ corporis cõplexionẽ consequitur. ergo videtur q̃ fortitudo non sit virtus.

Sed contra est, quòd Aug.* in lib. de moribus Ecclesiæ fortitudinem inter virtutes enumerat.

Respon. Dicendũ, q̃ secundũ Philos. in*2. Ethic. virtus est quæ bonũ facit habẽtẽ, & opus eius bonũ reddit: vnde virtus hominis, de qua loquimur, est quæ facit bonũ hominẽ, & opus eius bonũ reddit. Bonũ autẽ hominis est secundũ rationẽ esse, secũdũ Dion. 4. cap.* de diuin. nom. Et ideo ad virtutẽ humanã pertinet vt bonũ faciat hominẽ, & opus eius secũdum rationem esse. Quod quidem tripliciter contingit. Vno modo, secundũ quod ipsa ratio rectificatur, quod fit per virtutes intellectuales. Alio modo, secundũ quod ipsa rectitudo rationis in rebus humanis instituitur, quod pertinet ad iustitiam. Tertio modo, secundũ quod tollũtur impedimenta huius rectitudinis in rebus humanis ponẽdæ. Dupliciter autẽ impeditur volũtas humana ne rectitudinẽ rõnis sequatur. Vno modo, per hoc q̃ attrahitur ab aliquo delectabili ad aliq̃d aliud quàm rectitudo rõnis requirat, & hoc impedimentũ tollit virtus tẽperãtiæ. Alio modo, per hoc quod voluntatẽ repellit ab eo qđ est secundũ rõnẽ, propter aliquod difficile qđ incũbit. Et ad hoc impedimẽtũ tollendũ requiritur fortitudo mẽtis, qua scilicet hmõi difficultatibus resistat: sicut & homo per fortitudinẽ corporalem impedimẽta corpalia superat, & repellit. Vnde manifestũ est quòd fortitudo est virtus inquantũ facit hominẽ secundum rationẽ esse.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ virtus animæ non perficitur in infirmitate animæ, sed in infirmitate carnis, de qua Apostolus loqueba tur: hoc autẽ ad fortitudinẽ mentis pertinet, quòd infirmitatem carnis fortiter ferat, quod pertinet ad virtutem patientiæ, vel fortitudinis: & quòd homo propriã infirmitatem recognoscat, quod pertinet ad perfectionem, quæ dicitur humilitas.

I. 2. q. 57. & 62.

Lib. 3. ca. 6. & sequentibus, to. 5.

I. 2. q. 55. art. 4.

Cap. 15. & 22. tom. 1.

Lib. 2. ca. 6. circa prin. tom. 5.

Ca. 4. part. 4. nõ multũ procul a fine.

tur altera natura, euidenter patet, q̃ inclinatio naturæ præmenet omni habitui. ¶ Ad secundum dicitur etiam cum distinctione, quòd causa est duplicis ordinis, quædam ordinata immediate ad propriam operationem, vt calor ad calefaciendum: quædam immediate ordinata ad actionem superioris causæ, & mediante illa ad operationem propriam.

In primo genere causarum, vera est maior, quòd causa habens operari, & tollere impedimẽta magis secũdum operari, quàm secundum tollere impedimenta, iudicanda est: in secundo autem causarum genere nõ est vera. Et in promptu ratio diuersitatis est, quia in istis causis præcipuũ est, quo respiciunt causam superiorem: in illis vero principale est respicere propriã operationẽ. Et procerea in istis causis principalius, & immediatius cõsideratur ablatio impedimentorum superioris causæ, quàm facere operationẽ propriã, quã mediãte superioris causæ actio ne causant. hæc ad maiorem. Ad minorem vero dicitur, verum esse, quòd virtus habet vtrũque, scilicet operari, et tollere impedimenta: sed non vno modo quælibet virtus hæc duo habet, quoniã quædã virtutes sunt velut causæ superioris ordinis: & hæc primo operantur, & secũdario tollũt impedimenta, vt iustitia facit. Quædam sunt inferioris ordinis, quæ primo ordinantur ad operationẽ superioris, & mediãte illa ad operationem propriam, vt fortitudo, & temperantia: quoniã primo ordinatur quælibet moralis virtus ad rectam electionẽ, quæ est actus voluntatis. Virtus enim est habitus electiuus 2. Ethic. Et hæ primo tollunt impedimenta rectæ electionis: ac per hoc participando electionem rectam moderate operantur, passiones rectificando, & consequenter exteriora opera.

¶ Ad tertium iam patet respõsio, concedendo quòd fortitudo, & temperantia ponunt rectitudinem in operibus humanis, quæ sunt ad se, sed non directe, nec vno & eodem modo in omnibus operibus eius, vt iam bis declaratum est.

¶ Ad quartum conceditur, quòd virtus, & fortitudo est habitus benefactiuus: sed non vno, sed multis modis rectificat diuersos actus concurrentes ad suum beneficium.

¶ Ad quintum gratis conceditur, quòd fortitudo ponit rectitudinem in actibus humanis diuersis modis respectu diuersorum actuum, & non nisi tollendo impedimenta respectu principalis actus, qui est electio.

Ad 1^m dicendum, quòd exteriorẽ virtutis actũ quandoque aliqui efficiunt, nõ habẽtes virtutẽ ex aliqua alia causa q̃ ex virtute. Et ideo Philos. in*3. Ethic. ponit quinque modos eorũ, qui similitudinarie dicunt fortes, quasi exercẽtes actũ fortitudinis præter virtutẽ: quod quidẽ cõtingit tripliciter. Primo q̃ dẽ, quia feruntur in id quod est difficile, ac si nõ esset difficile: quod i tres modos diuiditur. Quandoq; enim hoc accidit pp ignorantiã, q̃a scilicet homo non percipit magnitudinẽ periculi. Quãdoque hoc accidit pp hoc, quòd homo est bonæ spei ad pericula vincẽda, puta, cũ expertus ẽ se sæpe pericula euasisse. Quandoq; autẽ hoc accidit pp scientiã & artẽ quandã, sicut cõtingit in militibus, qui pp peritiã armorũ, & exercitiũ, nõ reputãt grauia pericula belli, æstimãtes se per suam artẽ posse contra ea defendi, sicut Vegetius dicit* in libr. de re militari. Nemo facere metuit, qđ se bene didicisse confidit. Alio mõ agit aliquis actũ fortitudinis sine virtute pp impulsum passionis, siue tristitiæ, quã vult repellere, vel etiã iræ. Tertio modo pp electionẽ nõ quidẽ finis debiti, sed alicuius temporalis cõmodi acquirẽdi, puta, honoris, voluptatis, vel lucri: vel alicuius incõmodi vitandi, puta, vituperij, afflictionis, vel dãni.

Ad 3^m dicẽdũ, q̃ ad similitudinẽ corporalis fortitudinis dr̃ fortitudo animæ, q̃ ponitur virtus, vt dictũ* est: nec tamẽ est cõtra rõnẽ virtutis, quòd ex naturali cõplexione aliq̃s habeat naturalẽ inclinationẽ ad virtutẽ, vt* supra habitum est.

Articvlvs II.

Vtrum fortitudo sit virtus specialis.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd fortitudo nõ sit specialis virtus. Dicitur. n. Sap. 8. q̃ sapientia sobrietatẽ & prudẽtiã docet, iustitiã, & virtutẽ, & ponitur ibi virtus pro fortitudine. Cũ ergo nomẽ virtutis sit cõmune omnibus, videtur q̃ fortitudo sit generalis virtus.

¶ 2 Præt. Ambros.* dicit in primo de offic. Non mediocris animi est fortitudo, q̃ sola defendit ornamẽta virtutũ omniũ, & iudicia custodit, & quæ inexpugnabili prælio aduersus oĩa vitia decertat, iuncta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, auaritiã fugat tãquã labẽ quãdã, quæ virtutẽ effeminet, & idem postea subdit de alijs vitijs: hoc autẽ nõ põt conuenire alicui speciali virtuti. ergo fortitudo est generalis virtus.

¶ 3 Præt. Nomen fortitudinis a firmitate sumptum esse videtur: sed firmiter se habere, pertinet ad omnem virtutem, vt dicitur* in 2. Ethico. ergo fortitudo est virtus generalis.

Sed contra est, quòd 22. Moral. † Greg. connumerat eam alijs virtutibus.

Respon. Dicendum, q̃ sicut supra dictũ* est, nomen fortitudinis dupliciter accipi põt. Vno modo, secundũ quod absolute importat quandã animi firmitatẽ: & secundũ hoc est generalis virtus, vel potius conditio cuiuslibet uirtutis, quia sicut Philos. dicit in* 2. Ethic. ad virtutem requiritur firmiter et immobiliter operari. Alio mõ, põt accipi fortitudo secũdũ qđ importat firmitatẽ animi i sustinẽdis, & repellendis his, in quibus maxime difficile est firmitatẽ habere, scilicet, i aliquibus periculis grauib⁹. Vnde Tullius* dicit in sua Rhet. q̃ fortitudo ẽ cõsiderata periculorũ susceptio, & laborũ ppessio: et sic fortitudo ponit⁹ specialis virt⁹, vtpote materiã determinatã habẽs.

¶ Et per hoc etiam patet respõsio ad sextum. Nos enim docemus, quòd sublatis impedimentis, voluntas non per habitum iustitiæ, sed per naturalem inclinationem iam expedite ponit rectitudinem in electione sua, & quasi infert rectitudinem in electione participata in appetitu sensitiuo, cooperante ad hoc virtute fortitudinis, vt patet ex dictis.

Stat ergo solidũ fundamentum literæ, quòd virtus nõ vno modo dicitur, & q̃ fortitudo ideo virtus est, quia tollit impedimenta rectitudinis rationis: quoniam hoc est præcipuum & immediatum suum officium, & in hoc suo officio continetur reliquũ, quod sibi conuenit, scilicet, moderari passiones: quoniam ipsa ẽ in appetitu sensitiuo non absolute, sed vt subest voluntati, ac per hoc est firmatiua appetitus vt mouetur a voluntate: & per hoc est moderatrix timoris, & audaciæ vt eligibiles quodammodo sunt ab appetitu sensitiuo. Numquàm enim moderaretur has passiones fortitudo, nisi electionis impedimenta abstulisset: et per hoc ipsum, quòd impedimenta rectę electionis aufert, electionis rectæ participatiuum, habile constituit, vn de reliqua recta sequuntur.

¶ In eodem art. dubium ex eodẽ Martino occurrit, circa illud quod in litera dicitur, quòd temperantia tollit impedimenta a delectabili prouenientia. cõtra inquit, Perseuerantia pertinet ad tẽperantiam, & tollit impedimenta prouenientia a contristabili, vt patet in 7. Ethic. ergo temperantia male dicitur tollere impedimẽta a delectabili.

¶ Ad hoc dicitur primo, q̃ cũ tẽperantia sit circa delectationes, & tristitias, vt inferius patebit: quia tamen principaliter est circa delectationes, ideo merito, & vere dictũ est, quòd tollit impedimenta a delectabili prouenientia. Nihil ergo obstat veritati huius literæ, si etiam secundario impedimenta a tristabili tollat. Secundo dicitur, quòd perseuerantia non est virtus, sed imperfectum quid in genere virtutis, vt inferius patebit: aliudque est de ea, & aliud de temperantia iudicium, quoniam illius prima materia est tristitia: istius vero principalis materia est delectatio.

¶ In eodẽ primo art. in respõsione ad 5m, dubium occurrit circa hoc, q̃ cõtra vere fortes distinguũtur exercẽtes fortitudinis actũ, puta, pugnare propter damnũ vitandũ vituperii, afflictionis, aut dãni. & est ratio dubii, quia istæ sunt causæ iusti belli, & per hoc pugnando pro his, vere fortitudinis actus exercetur.

¶ Ad hoc dr̃, q̃ cũ finis virtutis nõ sit aliquid inferius ipsa vir-

Lib. 3. cap. fin. 5.

I. 2. q. 61. art. 3. & 4. Lib. 3. di. 33. q. 1. art. 1. q. 4. con. & ad 1.

I. 2. q. 61. ar. 3. et 4. Et q. 65. art. 1.

Lib. 2. ca. 4.

Li. 2. de Inuentione in fol. 3. ante fin. libri.

tute, cũ nihil sit pp vilius se rãquã finẽ, & omnia bona exteriora sunt minus bona q̃ virtutes ipsæ, quę sunt ĩteriora animi bona, quæ nec dari possunt, nec auferri ab omnibus, cõtequẽs est, q̃ finis fortitudinis nõ re ẽ ponatur quodcũque tẽporale bonũ, puta, honor, voluptas, aut lucrum. & propterea pugnantes pro gloria, aut imperio dilatando, quãmuis fortissime se habeãt, nõ sunt tamẽ vere fortes, sed fortibus similes, & qa vitare mala oppõsita, puta, vi tuperiũ, tristitiã, & dãnũ, oriturã ex amore bonorũ, quorum priuationes annectũtur malis: ideo eadẽ ratione nõ recte ponitur fortitudinis finis pugnare propter tẽporale dãnũ vitãdũ tãq̃ ppter finẽ.

Lib. 1. text. 16. to. 2.

Lib. 5. tex. 17. tom. 3.

¶ Ad obiectionẽ autẽ in oppositũ dicitur, q̃ tẽporalia bona dupliciter considerantur. Primo absolute, & sic non excusant bellũ. Alio modo vt sunt admixta virtutũ, & sic reddunt iusta bella. Litera autẽ loquit̃ quando in ipsis bonis tẽporalibus constituitur finis. Vnde dicit tertio mõ propter electionẽ non quidem finis debiti, sed alicuius temporalis. Vbi insinuat quòd temporale præstituatur vt finis: quod constat esse illicitum, quia debet respici vt ad finem, virtutem scilicet, seu veram felicitatem, quæ est secundum virtutem.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ secundũ Philosophũ* in primo de cælo, nomen virtutis refertur ad vltimũ potentiæ. Dicitur autẽ vno modo potentia naturalis, secundũ quam aliquis potest resistere corrumpẽtibus. Alio modo secundũ quòd est principiũ agẽdi, vt patet in* 5. Metaph. & ideo quia hæc acceptio est cõmunior, nomẽ virtutis secundũ q̃ importat vltimũ talis potentię, est cõmune. Nã virtus cõmuniter sumpta, nihil aliud est quàm habitus, quo quis põt bene operari. Secundũ autẽ q̃ importat vltimũ potẽtię primo modo dictę, qui quidẽ est modus magis specialis, attribuit̃ speciali virtuti, i. fortitudini, ad quã pertinet firmiter cõtra quæcũque impugnãtia stare.

Ad 2m dicendũ, q̃ Ambrosius accipit fortitudinẽ large, secundũ quòd importat animi firmitatem respectu quorũcũq; impugnantiũ. Et tamen etiam ſm quod est specialis virtus habens determinatã materiam, coadiuuat ad resistendũ impugnationibus omniũ vitiorũ. Qui enim potest firmiter stare in his quæ sunt difficillima ad sustinẽdum, consequens est, quòd sit idoneus ad resistẽdum alijs, quę sunt minus difficilia.

Ad 3m dicendum, quòd obiectio illa procedit de fortitudine primo modo dicta.

Articvlvs III.

Vtrum fortitudo sit circa timores, & audacias.

Ad tertivm sic procedit. Vẽ q̃ fortitudo nõ sit circa timores, & audacias. Dicit enim* Greg. 7. Moral. Iustorũ fortitudo ẽ carnẽ vincere, proprijs voluptatibus cõtraire, delectationẽ præsentis vitæ extinguere. ergo fortitudo magis videtur esse circa delectationes q̃ circa timores, & audacias.

Et tamen etiam ſm quod est speciales virtus habens determinatã materiam, coadiuuat ad resistendũ impugnationibus omniũ vitiorũ. Qui enim potest firmiter stare in his quæ sunt difficillima ad sustinẽdum, consequens est, quòd sit idoneus ad resistẽdum alijs, quę sunt minus difficilia.

Ad 3m dicendum, quòd obiectio illa procedit de fortitudine primo modo dicta.

Articvlvs III.

Vtrum fortitudo sit circa timores, & audacias.

Ad tertivm sic procedit. Vẽ q̃ fortitudo nõ sit circa timores, & audacias. Dicit enim* Greg. 7. Moral. Iustorũ fortitudo ẽ carnẽ vincere, proprijs voluptatibus cõtraire, delectationẽ præsentis vitæ extinguere. ergo fortitudo magis videtur esse circa delectationes q̃ circa timores, & audacias.

Ad 2m dicendũ, q̃ Ambrosius accipit fortitudinẽ large, secundũ quòd importat animi firmitatem respectu quorũcũq; impugnantiũ. Et tamen etiam ſm quod est speciales virtus habens determinatã materiam, coadiuuat ad resistendũ impugnationibus omniũ vitiorũ. Qui enim potest firmiter stare in his quæ sunt difficillima ad sustinẽdum, consequens est, quòd sit idoneus ad resistẽdum alijs, quę sunt minus difficilia.

Ad 3m dicendum, quòd obiectio illa procedit de fortitudine primo modo dicta.

Articvlvs III.

Vtrum fortitudo sit circa timores, & audacias.

Ad tertivm sic procedit. Vẽ q̃ fortitudo nõ sit circa timores, & audacias. Dicit enim* Greg. 7. Moral. Iustorũ fortitudo ẽ carnẽ vincere, proprijs voluptatibus cõtraire, delectationẽ præsentis vitæ extinguere. ergo fortitudo magis videtur esse circa delectationes q̃ circa timores, & audacias.

Et tamen etiam ſm quod est speciales virtus habens determinatã materiam, coadiuuat ad resistendũ impugnationibus omniũ vitiorũ. Qui enim potest firmiter stare in his quæ sunt difficillima ad sustinẽdum, consequens est, quòd sit idoneus ad resistẽdum alijs, quę sunt minus difficilia.

Ad 3m dicendum, quòd obiectio illa procedit de fortitudine primo modo dicta.

Articvlvs III.

Vtrum fortitudo sit circa timores, & audacias.

Ad tertivm sic procedit. Vẽ q̃ fortitudo nõ sit circa timores, & audacias. Dicit enim* Greg. 7. Moral. Iustorũ fortitudo ẽ carnẽ vincere, proprijs voluptatibus cõtraire, delectationẽ præsentis vitæ extinguere. ergo fortitudo magis videtur esse circa delectationes q̃ circa timores, & audacias.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ secundũ Philosophũ* in primo de cælo, nomen virtutis refertur ad vltimũ potentiæ. Dicitur autẽ vno modo potentia naturalis, secundũ quam aliquis potest resistere corrumpẽtibus. Alio modo secundũ quòd est principiũ agẽdi, vt patet in* 5. Metaph. & ideo quia hæc acceptio est cõmunior, nomẽ virtutis secundũ q̃ importat vltimũ talis potentię, est cõmune. Nã virtus cõmuniter sumpta, nihil aliud est quàm habitus, quo quis põt bene operari. Secundũ autẽ q̃ importat vltimũ potẽtię primo modo dictę, qui quidẽ est modus magis specialis, attribuit̃ speciali virtuti, i. fortitudini, ad quã pertinet firmiter cõtra quæcũque impugnãtia stare.

Ad 2m dicendũ, q̃ Ambrosius accipit fortitudinẽ large, secundũ quòd importat animi firmitatem respectu quorũcũq; impugnantiũ. Et tamen etiam ſm quod est speciales virtus habens determinatã materiam, coadiuuat ad resistendũ impugnationibus omniũ vitiorũ. Qui enim potest firmiter stare in his quæ sunt difficillima ad sustinẽdum, consequens est, quòd sit idoneus ad resistẽdum alijs, quę sunt minus difficilia.

Ad 3m dicendum, quòd obiectio illa procedit de fortitudine primo modo dicta.

Articvlvs III.

Vtrum fortitudo sit circa timores, & audacias.

Ad tertivm sic procedit. Vẽ q̃ fortitudo nõ sit circa timores, & audacias. Dicit enim* Greg. 7. Moral. Iustorũ fortitudo ẽ carnẽ vincere, proprijs voluptatibus cõtraire, delectationẽ præsentis vitæ extinguere. ergo fortitudo magis videtur esse circa delectationes q̃ circa timores, & audacias.

Et tamen etiam ſm quod est speciales virtus habens determinatã materiam, coadiuuat ad resistendũ impugnationibus omniũ vitiorũ. Qui enim potest firmiter stare in his quæ sunt difficillima ad sustinẽdum, consequens est, quòd sit idoneus ad resistẽdum alijs, quę sunt minus difficilia.

Ad 3m dicendum, quòd obiectio illa procedit de fortitudine primo modo dicta.

Articvlvs III.

Vtrum fortitudo sit circa timores, & audacias.

Ad tertivm sic procedit. Vẽ q̃ fortitudo nõ sit circa timores, & audacias. Dicit enim* Greg. 7. Moral. Iustorũ fortitudo ẽ carnẽ vincere, proprijs voluptatibus cõtraire, delectationẽ præsentis vitæ extinguere. ergo fortitudo magis videtur esse circa delectationes q̃ circa timores, & audacias.

extremi habét cõditiones in ipsis actibus. Ille timet nõ quæ, aut F
qñ, aut pp quod oportet: & simili mõ alter audet. Fortis aũt & timet, & audet quãdo, vbi, quæ, sicut, & pp quod oportet. Exercẽdo ergo fortitudinis actum, fortis tollit timoré & audaciã non tollendo ipsos actus, sed tollendo eorũ conditiones non aliter, q̃ ponẽdo primaria in tentione suas conditiões, & ex cõsequẽti expellẽdo cõtrarias. Et quia actus fortitudinis seipsũ cum suis conditionibus, scilicet quando oportet &c. ponit formaliter, ideo contrarias conditiones tollit formaliter: & sic patet, q̃ falsa est maior primæ obiectionis, s. Omnis virtus, quæ est circa aliquem actum, est tãquam circa partiale obiectũ, circa omne illud, quod scitũ est esse impedimentum illius actus: quoniã stat, quòd sit circa impeditiũ tãquam circa contrariũ, seu priuationé formaliter illius recti actº. Probatio autem maioris nihil concludit in oppositum dictorum: quoniam concesso assumpto, scilicet, Fortitudo quantũ inclinatur in proprium actum, tantũ ad tollendum impedimentum inclinatur, non sequitur, quòd tollet impedimenta tali modo, scilicet, vt obiecta partialia, quoniam stat quòd tollatur per suum actũ alio modo, s. formaliter.

¶ Ad secũdam quoque dicitur, q̃ maior est falsa, vt manifeste patet de ipso actu fortitudinis. Cõstat nãque quòd ille cognitus est per prudẽtiã, ac per hoc illius obiectum: & tamen non est obiectum, sed actus fortitudinis. Non ergo quicquid est obiectũ prudentiæ regulantis fortitudinem, est obiectum fortitudinis: sed ſtat q̃ sit vel obiectum, vel actus fortitudinis, vel conditio actus, & si quid est huiusmodi. Probatio autem maioris, s. quia alias non esset actus voluntatis sufficienter cõformis actui rationis, nihil valet, loquendo de conformitate, qua natus est actus voluntatis esse conformis rationi, quæ est conformitas rectitudinis: quinimmo per hoc est rationi cõformis, quòd exercet vt actum id quod est cognitum, ac præceptum a prudentia. Loquendo autem de conformitate naturæ concedatur obiectum: Quia voluntas est valde difformis naturæ a natura intellectus, vt patet. Sed hoc est impertinens proposito. Ad tertiam autem obiectionem negatur sequela: quia esse volitum, vel nolitum cõtingit dupliciter, s. vt obiectũ, & vt actus. Cũ. n. quis vult, vel nõ vult scribere, ly scribere, est uolitũ, seu nolitũ vt obiectum: sed ly vult, aut nõ vult est volitũ vt actus, vtrũque enim est volũtariũ. Et differentia est inter hos duos modos volitj, seu noliti: quia volitũ, seu nolitũ vt obiectũ, est volitũ illo actu voluntatis, quo dicitur volitũ, aut nolitũ, ita quòd est illius obiectum, ut in exemplo dato, scribere est obiectũ actus voluntatis, quo vult, aut non vult scribere. Volitũ aũt, seu nolitũ vt actus volendi, vel nolẽdi, nõ alio q̃ seipso est volitũ, aut nolitum: quoniã seipso formaliter est voluntarius actus in actu exercito. Quia igitur quilibet actus voluntarius volitus nõ vt obiectũ, sed vt actus, est volitus formaliter, vel æquialenter, & nõ est obiectum actus alicuius quo sit volitus: ideo non valet sequela. Impedimẽta sũt nolita p actũ fortitudinis formaliter, vel æquialenter. ergo sunt obiecta actus, quo dicuntur nolita, quoniam stat quòd sint nolita vt actus. Et vere sic est, quòd sunt æquialenter nolita per actum fortitudinis, vt priuationes, seu cõtraria ipsius actº. Eodem siquidé modo, quo actus fortitudinis est volitus vt actus, eodem modo contraria, seu priuationes illius sunt nolita vt actus. Ex hoc enim ipso quòd fortis timet, & audet, quãdo, quæ, & sicut oportet, eiicit formaliter ab appetitu suo quod est æquialenter nolle, nõ quãdo, nõ q̃, nõ sicut oportet. Nõ sunt ergo a fortitudine ista impedimẽta nolita vt obiecta actº fortitudinis, sed vt formaliter cõtraria, seu priuatiua actº fortitudinis. Et scito quòd princi piũ errãdi ĩ hoc est, quia creditur quòd solus actus voluntatis, puta, electio, & actus exterior, vt exponere se periculo mortis bellicæ, quãdo, vbi &c. sint actº fortitudinis, cũ secũdũ veritatẽ peripateticam, fortitudo sit subiectiue in appetitu sensitiuo, & actº eius sit participata electione timere, & audere in periculis mortis bellicæ, quãdo, vbi, quæ, sicut &c. oportet. Vt enim dicti est, si appetitus sensitiuus nõ esset natº ꝓprio motu appetere ſter, & cõtra bonũ rationis, nõ esset necessaria virtº fortitudinis, sed sola voluntas naturaliter inclinata in propriũ suppositi bonũ rõnis innixa prudẽtiæ, sufficeret ad opa fortitudinis: & ppter rea nũc exigit fortitudo, vt habilitet appetitũ, vt particeps est libertatis, ad firmiter prõpteque actus timendi, atque audẽdi exercendos, quando, sicut, in quibus, & propter quod oportet.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimætertiæ Articulum quartum.*

IN art. 4. dubiũ occurrit circa cõclusionẽ iunctã titulo: ná titulus dubii é, An fortitudo sit solũ circa pericula mortis. Cõclusio aũt é, Fortitudo é circa pericula mortis, vbi patet q̃ deficit a quæsito: q̃a quæsitũ est, an circa hoc solũ sit, & nihil rñdetur quo ad ly solũ. & augeẽt dubiũ: quia ex articulo ĩsto nõ habetur rñsio ad hoc, quoniã & dicitur quòd fortitudo se extẽdit ad alia pericula, &

amatur: & in sexto musicę†ca. 15. dicit, q̃ fortitudo est affectio, quæ nullas aduersitates mortemq́; formidat. ergo fortitudo non est solum circa pericula mortis, sed circa omnia alia aduersa.

¶ 2 Præt. Oportet omnes passiones animæ per aliquã virtutem ad medium reduci: sed non est dare aliquã aliã virtutẽ reducentẽ ad mediũ alios timores. ergo fortitudo non solũ est circa timores mortis, sed etiam circa alios timores.

¶ 3 Præt. Nulla virtus est in extremis: sed timor mortis est in extremis, quia est maximus timorum, vt dicitur in. † 3. Ethic. ergo virtus fortitudinis non est circa timores mortis.

SED CONTRA est, qđ Andronicus dicit, q̃ fortitudo est virtus ira scibilis nõ facile obstupescibilis a timoribus, qui sunt circa morté.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut supra dictum* est, ad virtutẽ fortitudinis pertinet, vt voluntatẽ hominis tueatur, ne retrahatur a bono rationis pp timorẽ mali corporalis. Oportet autẽ bonum rationis firmiter tenere contra quodcumq; malũ, quia nullũ bonũ corporale æquialet bono rõnis: & iõ oportet q̃ fortitudo animi dicatur, quæ firmiter retinet volũtatẽ hominis in bono rõnis contra maxima mala: quia qui ſtat firmus contra maiora, cõsequẽs est q̃ ſtet firmus cõtra minora, sed nõ conuertitur. Et hoc etiã ad rationẽ virtutis pertinet, vt respiciat vltimum. Maxime aũt terribile inter oĩa corporalia mala, est mors, q̃ tollit omnia corporalia bona. Vnde Aug. dicit* in lib. de moribus Ecclesię, quòd vinculum corporis, ne concutiatur, atque vexetur labore, vel dolore: ne auferatur aũt atque perimatur,

In arg. †loco citato in arg.

1. 2. q. 45. art. 1.

Loco citato in arg. 2.

Art. 2. huiº quæst.

Infr. ar. 11. & 12. cor. Et 3. dist. 33 q. 2. ar. 3. ad 6. & 4. dist. 49. q. 5. art. 3. q. 2. ad 8. Et vir. q. 1. ar. 12. ad 6. & 23. & q. 5. ar. 1. & 4. cor. Et 3. Eth. lec. 18. * Cap. 15. circa finẽ, tom. 1.

mila, & dicitur quòd est fortis simpliciter nisi respectu maximorum malorum, quæ dicit esse pericula mortis: & non dicit quòd ĩta sola sunt maxima mala. Non caret siquidem quæstionis scrupulo, an solum mortis pericula sint maxima mala, quoniam cruciatus, & tormenta peiora sunt quàm pericula mortis: quoniam appetibilius est mori in bello, quàm cruciatus, & tormenta sustinere. Constat autem ex 3. Ethic. quòd nemo est tolerantior malorum virorũ forti. Pertinet ergo ad fortitudinem sustinere non sola pericula mortis.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ cruciatus, & tormenta aut sunt ducentia ad mortem, quãmuis nõ tam repente, & hęc sunt maxima pericula, nec sunt extra pericula mortis: aut non ducunt ad mortem, vt verbera non multum grauia, absscissio manº, euulsio oculi, & huiusmodi: & talia nõ sunt maxima pericula. Quia ergo sola mortis pericula maxima mala ex suo genere sunt, quãmuis inter illa sit latitudo, quia quædam sunt maiora mala quibusdam, & fortitudo est circa maxima mala: ideo fortitudo est simpliciter circa sola pericula mortis, circa alia autem est fortitudo ſm quid. Et hęc cõclusio habeẽ ex litera articuli, & propterea satisfacit quæsito ẽt quo ad ly solũ. Et p hoc patet solutio oĩum.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimætertiæ Articulum quintum.*

IN art. 5. dubium occurrit ex Martino q. 3. circa illud dictum literæ s. Fortitudo est etiam circa pericula mortis in bello particulari, cũ. s. quis vt deserat virtutem, impugnatur vsquead mortem. Vult siquidem Martinus hoc esse falsum, affertque contra hoc plura motiua. Primo igitur arguit, sic. Fortitudo est tantum circa illa mortis pericula, in quibus est contrapugnatio secundũ vires exteriores contra mortem: sed in solis periculis mortis, quæ est in bello cõmuniter dicto, est huiusmodi contrapugnatio. ergo in his solis est fortitudo, & consequenter non est in illis, quæ sustinentur propter virtutem seruandam sine exteriori defensione. Maior probatur, inquit, per rationem Ari. in 3. Ethic. dicẽtis, Similiter autem & virili ter agunt, in quibus est fortitudo, & bonum mori. Deinde probatur ratione. In illis solis mortis periculis, in quibus est contrapugnatio, de qua loquimur, reperitur timor, & audacia. ergo in illis solis est fortitudo. Consequentia patet, & antecedens probatur: quia in actibus illis, in quibus pro iustitia, aut fide seruanda sine contrapugnatione subimus pericula mortis, audere semper est laudabile, quia audere ibi fit tantum per actum, quo malumus subire mortem quàm relinquere virtutem. Timere autem, seu fugere, semper est inhonestum, quia timere fit per actum contrarium audaciæ rectæ. In illis vero in quibus est contrapugnatio, cadit actus audendi honeste. s. in contrapugnatione assumenda &c. Et præterea in executione huius actus cadit audacia, cadit timor, cadit fortitudo media: & rursus potest etiam stante imperio executionis ad contrapugnandum peccare peccatis oppositis fortitudini per audaciam aggrediendo, vel expectando, cum vtilius esset cedere, his, qui lõge proculdubio numero & robore, & armis validiores sunt, ita vt certa sit eorum victoria, si expectentur, ergo &c. Tertio, In subeundis periculis mortis contingentibus aliter quàm in bello contrapugnatino diriguntur homines sufficienter per alios habitus a fortitudine, ergo fortitudo non est circa illa. Consequentia

ARTICVLVS V.

Vtrum fortitudo proprie consistat circa pericula mortis, quæ sunt in bello.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur q̃ fortitudo nõ cõsistat proprie circa pericula mortis, quæ sunt in bello. Martyres. n. præcipue de fortitudine commendantur: sed martyres non commẽdantur de rebus bellicis. ergo fortitudo non proprie consistit circa pericula mortis, quæ sunt in bello.

¶ 2 Præt. Ambros.* dicit in lib. de Offic. q̃ fortitudo diuiditur in res bellicas, & domesticas. Tullius etiam dicit in primo de Officijs. Cum plerique arbitrentur res bellicas maiores esse, quàm vrbanas, minuenda est hęc opinio. Sed si vere volumus iudicare, multę res extiterunt vrbanæ maiores clarioreśque, quàm bellicæ: sed circa maiora maior fortitudo consistit. ergo non proprie consistit fortitudo circa mortem, quæ in bello est.

¶ 3 Præt. Bella ordinantur ad pacẽ temporalem reip. conseruandam.

Infr. q. 124. ar. 2. cor. & q. 141. ar. 8. cor. Et 2. di. 44. q. 2. ar. 1. ad 3. & 3. di. 33. quæst. 3. ar. 3. q. 1. cor.

*Lib. 1. ca. 35. in principio, to. 1.

patet, & antecedens probatur longo processu, distinguendo secundum Arist. vt ipse dicit, virtutem in ipsam simplicem, & in eius gradus tres, quorum primus est continentiæ & perseuerantiæ: secundus, temperantiæ. tertius heroicus, ita q̃ ad virtutem liberalitatis simpliciter spectat expendere, & donare prout oportet, & in quem oportet absolute. Ad liberalitatem vero vt cõtinentem spectat donare, & expendere superando blanditias, uel quæcũq; oblectamenta in oppositum. Et similiter ad liberalitatem vt perseuerantem, pertinet donare, & expendere superãdo quæcumque tristia ab hoc abducentia. Ad liberalitatẽ vero vt temperantiam, seu temperantem spectat donare, & expẽdere, domitis iã tristitiis, delectationibus ac cupiditatibº, & vniuersaliter passionibus ĩ oppositũ. Ad liberalitatem de mum heroicam spectat donare, & expẽdere, etiam si periculum mortis imminet, inhibente aliquo sub pœna mortis & cruciatuũ ne expẽdat, aut donet: quoniam permanere in huiusmodi virtutis opere non obstante cruciatu, aut morte, communem hominum facultatẽ excedit. Quibus prælibatis dicit, quòd persistere in virtute contra mortis pericula cũ contrapugnatione contra mortem ipsam, spectat ad fortitudinem. Sine cõtrapugnatione vero dicta suscipere, & tolerare mortẽ potius quàm a virtute recedere, spectat ad illammet virtutẽ, in qua persistitur, puta, fidẽ, iustitiã, liberalitatem, castitatẽ &c. sub gradu tamen heroico. Et adeo sic esse dicit, vt etiam subire pericula mortis sine contrapugnatione in mortem illam propter actum fortitudinis, puta, siquis comminetur militi mortem, si in bello defendat patriam, miles pugnando quidem fortis sit: sed subeundo periculum mortis propterea comminatæ, fortis heroice sit. Deinde allato exemplo Buridani de muliere coniugata tentata de adulterio quadrupliciter. s. primo per blanditias & lasciuias: secundo, per terrores verberum & mortis: tertio, per pretium: quarto, per falsas suasiones, probare nititur quòd huiusmodi mulier in castitate, non obstante periculo mortis, persistit per temperantiam heroicam, & non fortitudinem: qđ est probare assumptum. s. quòd per alias virtutes sufficienter diriguntur homines in subeundis periculis mortis propter virtutem sine contrapugnatione. Arguit cõtra sic, Contingit aliquando q̃ mulier illa pudica vincat huiusmodi timorem mortis, & non per fortitudinem, nec per iustitiam. ergo per temperantiam. Probatur secũda pars assumpti: quia possibile est, q̃ quæ sic impugnatur, num quàm se exercuit in materia iustitiæ, & fortitudinis spectãtis pręcipue ad pudicitiam, ac per hoc nec iustitiam, nec fortitudinem habeat, & consequenter defendendo se, non nisi per temperantię virtutem se defendit. Secundo, quia dato etiam q̃ talis mulier cũ temperantia habeat iustitiam & fortitudinẽ, non tamen sic se defendet per illas virtutes, quòd actus elicitus, quo mauult subire mortem, quàm adulterari, sit actus fortitudinis, & non actus tẽperantiæ; immo temperantia huius mulieris est generatiua fortitudinis, ita q̃ temperantia, mediante actu suo elicito est productiua actus fortitudinis formaliter. Nam inter comminationes pudica illa mulier apud se dicit, pudice viuam: deinde, malo cruciatum quàm impudicitiam: & deinde cruciatum sustinendum non refugit. Ecce quomodo temperantia parit fortitudinem.

¶ Ad huius difficultatis euidentiam, quoniam iste homo dicit se habere fortitudinẽ, quam inter virtutes ponit Ari. idcirco

ex

ex ipsa Arist. doctrina ostendendum est propositum: deinde declaranda amplius natura fortitudinis est, quo ad propositū, & demū satisfiet argumentis. Arist. 3. Eth. tractans, in quibus periculis mortis est fortitudo, primo vult q̄ sit circa mortem non omnem, sed eam quæ est in optimis. & ex hoc infert, Ergo in

Li. 19. c. 12. tom. 5. his quæ sunt in bello. Deinde probat illationem, quia in maximo & optimo periculo, & affert ad hoc testimonium ab honorib⁹, qui exhibentur his qui se istis exponūt. Dein de extendens fortitudinē, dicit q̄ principaliter fortis dicit

Li. 3. c. 6. parū ante finē & ca. 9. qui impauidus circa bonā mortē, & quæ cūque repentina existentia inferunt mortem. Et talia subsumit, Maxime quæ ſm bellum. Secundario quoque fortis est, qui impauid⁹ circa morte in ægritudinibus, & in mari, aliter tñ quàm nautę &c. Et demum addit de fortibus, quòd viriliter agūt, in quibus est fortitudo, & bonum mori. Hæc Arist. Ex quib⁹ manifeste liquet primo, q̄ ratio formalis, quare circa bellicā

Ar. præced. mortem sit fortitudo, est quia in maximo & optimo periculo cōsistit. Et ex hoc capite habemus statim intentum subsumendo; Sed subire mortem propter fidem, vel iustitiam constanter tolerando sine contrapugnatione virium exteriorum, quando oportet &c. consistit in maximo & optimo periculo. Ergo hic est vere proprie dicta fortitudo virtus posita ab Aristo. Minor probatur, & q̄ periculum sit maximū, quia est de morte, & q̄ sit optimum, quia propter optimum. s. bonū animi interius, quo nihil nouimus melius in nobis. Cōcordant quoq; & his honores pricipibus, & ciuitatibus, qñ tales maxime honorantur. Et apud Christianos patet de sanctis martyribus: & apud gentiles Marcus Attilius, qui propter fidem sustinuit cruciatū, tantopere cōmendatur: & a Tullio inter fortes locatur, vt patet in 1. de Officiis, de fortitudine. Liquet secūdo, q̄ fortis principaliter dicitur, qui circa bonam mortem, & quæcūq; repentina existentia inferunt mortem, impauidus est. Et ex hoc capite habetur etiam statim intentū, subsumēdo, Sed qui propter virtutem absq; cōtrapugnatione exteriorum virium quando oportet &c. constanter sustinet mortem, est circa bonam mortem, & repentina inferētia mortem impauidus. Ergo talis est vere & proprie fortis in principali gradu fortitudinis existens apud Arist. Probatur minor. Et quòd sit impauidus circa bonam mortem patet, quia optima est huiusmodi mors propter virtutem conseruandam. Et quòd sit impauidus circa repentina inferētia mortē, qm̄ hæc sunt magis repentina inferentia mortem, quàm ea quę sunt in bello cōmuni: quoniam bellica sunt præuisa, ista autem sæpe omnino repente adueniunt, vt patet in gestis martyrum ex improuiso apprehensorum &c. & in casibus infinities accidentibus repente in istis particularibus impugnationibus ob destruendam virtutem aliquam in aliquo, vt patet de iudicibus, de mulieribus, & de infidelibus. Liquet tertio, quòd fortes i quibus est fortitudo, & bonum mori, viriliter agunt quando oportet, & propter quid oportet, & sicut oportet, & nō aliter: sic. n. proculdubio intendit Arist. Ex hoc capite habetur intentum, subsumēdo, quòd in impugnatione particulari homo impauidus quando, & sicut oportet, agit viriliter ſm quod oportet. s. actibus interioribus & exterioribus opportunis, puta, fidei confessione, & vlterius non fugiendo, neq; declinando mortem, sed prompte corpus exhibendo ad cruciatum, & mortem: immo quandoque quasi aggrediendo, vt de beato Vincentio legitur, quòd moras carnificum arguēdo ad pœnam properabat. Hoc. n. est viriliter agere in his, in quibus est fortitudo, & bonum mori. Probatur aliter contrapugnationem exteriorum virium non esse conditionem periculorū mortis, circa quæ est fortitudo: & probatur sic. Contrapugnatio minuit pe

Dicit. n. Aug. 19. de ciui. Dei, q̄ intentione pacis bella geruntur: sed pro pace temporali reip. non videtur q̄ aliquis debeat se periculo mortis exponere, cum talis pax sit multarum lasciuiarum occasio. ergo videtur q̄ virtus fortitudinis non consistat circa mortis bellicæ pericula.

G Sed contra est, qd Philo.* dicit in 3. Ethi. q̄ maxime est fortitudo circa mortem, quæ est in bello.

Respon. Dicendū, q̄ sicut dictum* est, fortitudo confirmat animum hominis contra maxima pericula, quæ sunt pericula mortis. Sed quia fortitudo virtus est, ad cuius rationem pertinet q̄ semper tēdat in bonum, consequens est, vt homo pericula mortis non refugiat propter aliquod bonum eōse quendum. Pericula autem mortis q̄ sunt ex ęgritudine, vel ex tempe H state maris, vel ex incursu latronū, vel si qua alia sunt huiusmodi, nō videntur alicui directe imminere ex hoc, q̄ prosequatur aliquod bonū: sed pericula mortis, quæ sunt in bellicis directe imminent homini propter aliquod bonum, inquātum videlicet defendit bonum cōmune per iustū bellum. Potest aūt aliquod esse iustum bellum dupli citer. Vno modo generale, sicut cū G aliqui decertant in acie: alio modo particulare, puta, cum aliquis iudex, vel ēt priuata p̄sona nō recedit a iusto iudicio timore gladij imminētis, vel cuiuscūq; periculi ētsi sit mortiferum. Pertinent aūt ad fortitudinem firmitatem animi præbere cōtra pericula mortis, nō solum quæ imminent in bello cōmuni, sed ēt quæ imminent in particulari impugnatione, quæ cōmuni nomine bellum dici pōt. & ſm hoc concedendum est, quòd fortitudo proprie est circa pericula mortis, quæ est in bello, sed & circa pericula cuiuscūq; alterius mor

la, quàm mori in bello contra infideles. Minuit ergo rationem optimi periculi, & optimæ mortis cōtrapugnatio. Hęc de primo.

¶ Quo ad ſm sciendū est primo, in hoc differre fortitudinē a iustitia, q̄ iustitia est rectificatiua operationum quæ sunt ad alterum, vt sic: fortitudo aūt operationū quę sunt ad seipsum operantem. Et quia exterior contrapugnatio est actio ad alterum cōtra quem pugnatur, ideo vt prius dictum fuit, rectificare contrapugnationem exteriorem, non spectat ad fortitudinem, nisi inquantum spectat ad rectam dispositionem hominis in seipso. Et hinc similiter prouenit, quòd fortitudinis opus proprium est solummodo rectificare, diuersimode tamen electionem, & I timorem, & audaciam, & actus consequentes respectu talium obiectorum, qualia descripta sunt ad hoc, & vt homo recte dispositus in seipso secundum virtutem sit. Rectificare siquidem contrapugnationem, & cæteros exteriores actus quatenus ad alterum sunt, iustitiæ est, vt prædictum est. Sciendū est secundo, i hoc differre materiā fortitudinis, circa quā est fortitudo, ab impauiditatis materia in periculis mortis propter ægritudinem, vel tempestatem maris, vt in litera optime dicitur: quia fortis imminent pericula directe propter aliquod bonum conseruandū &c. & propterea sunt optima pericula, circa quę ē fortitudo, puta, propter pacem, fidē, castitatem &c. Aegritudinis aūt, & maris pericula non imminent directe propter boni impugnationem, etiam si propter pias & sanctas causas nauigant. Quod ex eo patet, quòd communia sunt omnibus in mari tunc existentibus ex quacumque causa. Ex hoc siquidem habes, q̄ in fortitudi K nis exercitio semper oportet interuenire duo. s. id de quo est pugna, puta, fides, iustitia, regnum &c. & hoc ex parte materiæ circa quam: & pugnam ipsam inter impugnātem, & inpugnatum: & hoc ex parte formæ, seu habitus fortitudinis. Quod. n. exigatur id de quo est pugna patet, quia aliter fortitudo non haberet propriam materiā. s. pericula mortis: optima sunt namque optima propter bonum, de quo est pugna. Quod vero exigatur pugna aliqua, patet, quia aliter fortis non perfisteret in boni proprii exercitatione. Ex primo vero documento habes, q̄ quia fortitudo est virtus rectificatiua hominis in seipso, & ad rectam dispositionem hominis in se non semper exigitur contrapugnatio exteriorum virium contra mortem: sed quādoque recta ratio exigit, q̄ pugnetur actibus exterioribus & interioribus, puta, locutione, absque contrapugnatione per vires corporeas, vt patet cū est directe pugna de fide, iuxta doctrinam Domini, Ecce ego mitto vos sicut oues inter lupos: & hoc quo ad contrapugnationem virium exteriorum. Estote fortes in bello, & pugnate cum antiquo serpente: & hoc quo ad pugnā interiorē, & prædicationē, ac confessionem

cōfessionem fidei, & morū. Non ergo exigit fortitudo q̄ sit actu, A vel proposito contrápugnatiua ſm exteriores vires, sed q̄ agat viriliter quando oportet, & quæ oportet &c. Ac per hoc concludendo, fortitudo est circa maxima & optima pericula mortis, vt Arist dixit, abstrahendo a contrapugnatione exteriorum virium, & a non contrapugnatione earūdem: qm̄ q̄q; recta ratio dictat in talibus periculis esse contrapugnandū ſm exteriores vires, vt cum de potentia, aut dominio temporali, cum fidelibus aut infidelibus pugna est: quādoq; autem nō, vt cum de fide aut moribus directe pugna est, & ratio est quia victoria, ad quā pugnans tendit, melius acquiritur in talibus, sanctis moribus, prædicatione, & confessione fidei, ac exemplari vita, & sustinendo etiam mortem, q̄ contrapugnando militibus &c. Nec oportet hæc probare: quoniam experientia testatur sic sanctos vicisse tyrānos, & mundum totum inimicum eisdem, & conātē exterminare illos. Est ergo contrapugnatio aliqua de ratione fortitudinis, ſm quā semper viriliter agunt, sed non ſm exterioriores vires, licet q̄q; C hæc sit fortitudinis actus, vt declaratum est. Hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, respondendo argumentis iam patet, q̄ primi falsa est maior. s. Fortitudo est in solis periculis mortis, in quibus est dicta contrapugnatio. Prima vero probatio illius ex Arist. sophistica est, arguendo, Fortes agunt viriliter, ergo agunt contra pugnando secundum vires exteriores. Stat. n. q̄ agunt viriliter, pugnando pro bono, de quo est pugna, & non per exterioris militiæ exercitium: sed per actus virtuosos, quibus bonum illud defendunt, & augent. Secunda vero probatio. s. q̄ timor & audacia sint solum vbi est dicta contrapugnatio, falsissima est, & ad eius probationem dicitur, q̄ quāmuis non sit opus in omni exercitio fortitudinis interuenire timorem & audaciā simul, vt ipsum etiā arguentem oportet fateri. dicentem q̄ fugere q̄q; est actus fortitudinis (tunc. n. nulla est audacia, sed timor est causa fugæ) nihilominus in huiusmodi particularibus bellis vtrāq; passionem habere locum sicut in bello cōmuni, sed non quo ad omnē actū, sustineri potest. Nam q̄ sic possit esse audacia nimia, patet in his qui temere se ingerunt his periculis: q̄ etiam timor nimius, pa- D tet in his qui propter timorem mortis perdunt castitatem, aut fidem: & consequenter q̄ in his sit medietas laudabilis. s. timere & audere moderate ſm q̄ oportet, & qñ, & sicut oportet, patet in his qui vincunt tyrannos, seu impugnatores, conseruando virtutem. moderantur siquidem tunc hi & audaciam, ne insiliat temere, & quandoq; vt audeat offerre corpus tormentis & morti paratum. Moderantur & timorem, ne superetur a tot malis. Vn de audere ſm rectā rationem semper est laudabile tā hic, quàm in communi bello. Et similiter timere ſm rectam rationem vtro bique est laudabile semper. Et sicut audere & non timere abstrahendo a recta ratione non est laudabile in bello communi, ita & in particulari. Et similiter sicut post inchoatum commune bellū contingit peccare cōtra fortitudinem per audaciam, vel timorē, ita ctiā post inchoatū bellū particulare, vt patet. Vnde nihil penitus valent contra propositū, quæ in illa probatione narrātur.

¶ Ad tertiū negatur antecedens. s. q̄ in subeundis periculis ali- E ter quàm in bello contrapugnatiuo sufficienter prouideatur per alias virtutes: hoc. n. falsissimum est, & est cōfusio virtutum. Et cū dicitur, q̄ ad liberalitatē seu temperantiam ſm gradū heroicum spectat subire periculū mortis propter seipsam cōseruādā, dicitur q̄ aliud est iudicium de principio elicitiuo talis actus in habente virtutē fortitudinis & vtente illa: & aliud in non habēte, aut nō vtente. Nam si iudex impugnatus de iustitia, aut mulier de pudicitia habet habitū fortitudinis, & vtitur illo, hocest, si resistit & sustinet eo modo quo fortes resistūt, & sustinent, tunc talis actus. s. subire pericula mortis, quæ contra iustitiā, aut pudicitiā inferuntur, est actus proprius fortitudinis elicitiuus. Et quia fortis, vt infra patebit, operatur tamquàm propter proprium & proximum finem, vt fortiter se habeat: ideo nec imperatiue tē perantia, aut iustitia est principium talis actus, nisi ex parte materiæ, quia. s. temperātia, seu iustitia est finis materiæ, circa quā fortis versatur. Est quidem finis periculorū mortis, propter quē mortis pericula reddūtur bona, seu optima. Vnde videtur quòd temperantia, siue iustitia non imperet fortitudini in tali casu, sed potius materiā fortitudini præbeat, proprie loquendo, ita quòd iudex, seu mulier fortis non habet pro fine actus fortitudinis pu

Li. 19. c. 12. tom. 5. tis, fortis bene se habet, præsertim quia & cuiuscumq; mortis homo potest periculum subire propter virtutem, puta, cum aliquis non refugit amico infirmāti obsequi propter timorem mortiferæ infectionis, vel cū non refugit itinerari ad aliquod piū negotiū prosequendū. pp timorem naufragij, vel latronū. B

Ad primvm ergo dicendū, q̄ martyres sustinēt personales impugnationes propter summū bonū, quod est Deus. Ideo eorū fortitudo præcipue cōmēdatur: nec est ex tra gen⁹ fortitudinis, q̄ est circa bellica. Vñ dicunt fortes facti i bello.

Ad 2^m dicendum, q̄ res domesticę, vel vrbanę distinguuntur cōtra res bellicas, quę. s. pertinent ad bella communia. In ipsis tamen re⁹ domesticis, vel vrbanis possunt imminere pericula mortis ex ꝑpugnationibus quibusdā, q̄ sunt quędā particularia bella. & ita ēt circa hmōi pōt ee ꝑprie dicta fortitudo.

Ad 3^m dicendum, q̄ pax reipub. est secundum se bona, nec redditur mala ex hoc quòd aliqui male ea vtuntur. Nam & multi alij sunt, qui bene ea vtuntur, & multo peiora mala per eam prohibentur. s. homicidia, sacrilegia, quàm ex ea occasionentur: quæ præcipue pertinent ad uitia carnis.

diciriā, seu iustitiā, sed fortiter agere in tali casu, vt infra latius patebit. sed habet iustitiam, seu pudicitiam pro vtilitate cōsequēte ad suū proprium finem. Ita q̄ cū dicitur, quòd fortis sustinet propter iustitiā, vel pudicitiam, nō denotatur finis fortitudinis: sed finis materię fortitudinis, & vtilitas consequens ex proprio fine fortitudinis. & posset appellari secundarius finis fortitudinis. Et quia rarissime inueniri videtur fortis in veritate operans eo modo, quo fortes debent operari: ideo frequenter talis actus iudicis, aut mulieris volentium potius subire mortis pericula q̄ iustitiā, aut pudicitiā deserere, est actus tēperantiæ, seu iustitiæ imperatiue tantū: elicitiue. n. semp est fortitudinis, aut principiorū fortitudinis. Patet autem imperiū ex hoc, q̄ in subeundo hmōi mortis pericula, magis est temperata mulier quàm fortis, & similiter magis est iustus iudex q̄ fortis: sicut qui furatur vt mœchet, magis est mœchus quàm fur. Sic autem se habent non habentes fortitudinis habitum, aut habentes, & pro tunc eo non vtentes eo modo quo fortes vtuntur. s. propter qd̄ proxime oportet, qñ malunt pericula mortis subire q̄ virtutem quācūq;, quæ impugnatur, deserere. Vñ de talium tali actu loquēdo dicitur, quòd talis actus. s. malle mortem subire q̄ temperantiam, verbi gratia, deserere, spectat elicitiue ad fortitudinem, imperatiue autem ad tē perantiam. & in promptu ratio est: qm̄ sicut vitium imperat actū vitii alterius, vt cum quis propter intemperantiam, puta, lasciuias amatas in bello existens timet, & fugit (tunc. n. intēperantia imperat actum timiditatis, & fuga est actus timiditatis elicitiue ex sua natura, & est actus intemperantiæ imperatiue: quia fuga ordinatur ad finem intemperantiæ) ita virtus imperat alterius virtutis actum, ac per hoc si de iustitia pugna est, puta, cū iudex impugnatur ad mortem vsque, si facit iustitiam, tunc iustitiam imperando fortitudinis actum, facit iudicem audacem & intimidū vt oportet &c. & sic subire tunc pericula mortis est actus iustitiæ imperatiue: quia ad finem iustitiæ subire mortem ordinatur. Semper. n. respiciens finem, propter quem actus exercētur, tunc imperat actus, qui ordinantur ad finem illum. Notāter aūt dico, tunc, quia licet simpliciter & absolute imperare sit superioris virtutis, & imperari inferioris: quia ad finem superioris ordinantur inferiora, & non econtra, si ꝑspectetur ad ordinem virtutū ex parte earum: si tamen ex parte operantis ordo cōsideretur virtutum, contingit ſm rectam rationem, nunc in tali necessitatis articulo virtutem inferiorem imperare alicui superiori, vt temperantiam actui fortitudinis: qm̄ & hoc recta rō habet, vt in articulo necessitatis constitutæ temperantiæ, quia. s. vehementer impugnat, seruiat pro tunc actus fortitudinis in ordine ad cōmunem vltimū finem, superiorem. s. rationis bonū tuendū. Hoc. n. non est temperantiā imperare fortitudini, neq; fortitudinis actui quaten⁹ fortitudinis est, sed actui qui ex suo genere est actus fortitudinis: & non fit eo modo quo fortes habent illum, quē constat esse actum imperfectum. & rursus imperium hoc ex parte operantis prouenit, & non actuum imperantis, & imperati.

¶ Ad primum autem argumentum in oppositum subiunctum applicando ad exemplum mulieris tentatæ de adulterio, dicitur primo q̄ impossibile est mulierē habere temperantiæ virtutem in esse completo, & perfecto, quale est esse heroicum: & non habēte omnes quatuor cardinales virtutes: qm̄ virtutes sunt cōnexæ: sed quia præsens negotium non eget transitu ad istam aliā quæstionem, dicitur secundo q̄ dato, q̄ nullam habeat virtutem, habet tāmē actus qui attribuuntur virtutibus, & ita habet actum tēperatū volendo seruare castitatē: & iustū, volēdo seruare fidē marito. & q̄ actus eiusmodi ꝑerat actui q̄ de genere suo est act⁹ fortitudinis: ita q̄ sine oī virtute acquisita possunt hæc euenire

¶ Ad secundum autem dicitur, q̄ falsum est temperantiam actu

suo

suo elicito producere fortitudinem, cum actus elicitus temperantiæ sit in concupiscibili, & sit actus immanens non excedens elicitiue proprium subiectum: fortitudo autem sit in irascibili. Sed distinguendum erat de producere imperatiue & elicitiue: & dicendum, q̃ temperantiæ actus in casu posito, imperatiue coadiuuat ad productionẽ fortitudinis, a recta electione in irascibili participata frequenti exercitio producẽdæ. Et sicut vtraque virtus inest ℔ exercitium propriũ, temperantia non imperat, vt dictum est, actũ fortitudinis: sed solum materiam dat fortitudini ex hoc ipso q̃ reddit tale periculum mortis optimum, ac per hoc materia circa quam fortis fortiter se habeat sustinendo: ita quòd actus ille quo mulier temperata, & fortis maulit pericula mortis sustinere, q̃ pudicitiam amittere est actus fortitudinis circa pericula oprima propter temperãtiam: & nõ est actus temperantiæ nec elicitiue, nec imperatiue proprie loquẽdo, nisi forte ex parte materiæ circa quam est fortitudo: quasi imperare dicat, quia excitat fortitudinẽ constituendo materiam circa quam versari debet. Et hæc sat sint Martini dictis, quatenus propositũ impugnant: quatenus autem virtutem quamlibet graduat modo supradicto, & dicit hæc esse tradita ab Arist. in 7. Eth. alterius negotii est.

Supra ar. 3. cor. & if. ar. 8. cor. & ar. 10. ad 3. & ar. 11. ad 1. & q. 124. art. 2. ad 3. & q. 141. ar. 2. & 3. co.

¶ In eodem ar. 5. nota, quòd cũ Ari in 3. Ethic. posuerit fortẽ principaliter respice re pericula maxima & optima, qualia sunt bellica: & secũdario bene quoque se habere circa quæcumque alia mortis pericula, quia impauidus existet, author hunc secundarium actum extendit, & traxit ipsum ad maiorẽ approximationem ad principalem, ostendens in eo quandoque inueniri rationem boni ex intentione operantis, dum. s. aliquis propter virtutem subit periculum pestiferæ infectionis, ac per hoc periculum mortis per ægritudinem: vel nauigare, & sic periculum mortis in tempestatibus: vel itinerari in locis, vbi non sine latronum metu itur. Impauidum siquidem esse i huiusmodi periculis qua cumque occasione inueniat se in his homo, spectat siquidem secundario ad fortem, vt in 3. dicit Ethico. sed impauidum esse in eisdem propter aggressum opus virtutis, multo propinquius spectat ad fortem: quoniam huiusmodi pericula mortis sunt etiam bona, quia propter bonum virturis. Deficiunt autem a principali materia fortitudinis, quia mala huiusmodi non directe & per se tendunt ad bonũ virtutis: qm̃ nõ ideo imminent vt virtutem destruant, sed tantundẽ imminerent, si quacũq; ex causa illic homo inueniretur. Fortitudo n. circa maxima & directe optima est pericula, quæ. s. directe tendunt contra optima, hoc est, virtutes.

¶ In eodem 5. ar. in responsione ad tertium aduerte, quòd pax reipub. pro qua fit bellum, est actus virtutis, aut secundum virtutem, cum sit secundum August. 19. de ciuitate Dei ordinata concordia: & propterea non est temporale bonum, sed virtus

† li. 3. ca. 9. circa princi pium, to. 5.

*Ar. 3. hui' quæst.

†lib. 3. ca 9. in pricipio, tom. 5.

ARTICVLVS VI.

Vtrum sustinere sit principalis actus fortitudinis.

AD SEXTVM sic proceditur. Vt q̃ sustinere non sit principalis actꝰ fortitudinis. Virtus. n. est circa difficile, & bonum, vt dr̃ in*2. Ethic. sed difficilius est aggredi, quàm sustinere. ergo sustinere nõ est præcipuus actꝰ fortitudinis.

¶ 2 Præt. Maioris potentiæ esse vr̃, q̃ aliquid possit in aliud agere, q̃ q̃ ipsum ab alio non immutetur: sed aggredi est in aliud agere, sustinere autem est immobile perseuerare. cum ergo fortitudo perfectionem potentiæ nominet, videtur quòd magis ad fortitudinem pertineat aggredi, quàm sustinere.

¶ 3 Præt. Magis distat ab vno contrariorum aliud contrarium, q̃ simplex eius negatio: sed ille qui sustinet, hoc solum habet, q̃ non timet. ille autem qui aggreditur contrarie mouetur timenti, quia insequitur. ergo videtur quòd cum fortitudo retrahat maxime animum a timore, quòd magis pertineat ad eam aggredi, quàm sustinere.

SED CONTRA est, qd̃ Philo. † dicit in 3. Ethic. q̃ in sustinendo tristia maxime aliqui fortes dicunt.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra dictum* est, Philos. † dicit in 3. Ethic. fortitudo est magis circa timores reprimẽdos, quàm circa audacias moderandas. Difficilius. n. est timorem reprimere, quàm audaciam moderari, eo q̃ ipsum periculum, quod est obiectum audaciæ, & timoris de se cõfert aliquid ad repressionem audaciæ, sed operatur ad augmentum timoris. Aggredi autẽ pertinet ad fortitudinẽ ℔ qd̃ moderatur audaciã: sed sustinere sequitur repressionẽ timoris. & ideo principalior actus fortitudinis est sustinere. i. immobiliter sistere in periculis, q̃ aggredi.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ sustinere est difficilius q̃ aggredi, triplici ratione. Primo quidem, quia sustinere videtur aliquis ab aliquo fortiori inuadente: qui aũt aggreditur, inuadit per modũ fortioris. Difficilius autem est pugnare cum fortiori q̃ cum debiliori. Secundo, quia ille qui sustinet iam sentit pericula imminentia: ille autem qui aggreditur, habet ea ut futura. Difficilius autem est non moueri a præsentibus q̃ a futuris. Tertio, quia sustinere importat diuturnitatem temporis: sed aggredi põt aliquis ex subito motu. Difficilius autẽ ẽ diu manere immobilẽ, q̃ subito motu moueri ad aliquod arduũ. vnde Philo. dicit in 3. Ethi. q̃ quidam sunt præuolantes ante pericula, in ipsis autẽ discedunt: fortes aũt e contrario se habent.

AD 2ᵐ dicẽdum, q̃ sustinere importat quidem passionẽ corporis, sed actum animę fortissime inhærentis bono: ex quo sequitur q̃ nõ cedat passioni corporali iã imminenti. Virtus autẽ magis attẽditur circa animam q̃ circa corpus.

AD 3ᵐ dicendũ, quòd ille qui sustinet, nõ timet præsentẽ iã causa timoris, quam nõ habet præsentem ille qui aggreditur.

I

finis belli iusti quod pro pace sit. Nõ enim est pax, sicut nec amicitia vera, nisi secundum virtutem.

¶ Super Quæstionis centesimæ vigesimætertiæ Articulum sextum.

IN arti. 6. eiusdem q. aduerte, q̃ tres illæ rationes assignatæ in respõsione ad primũ, Quare sustinere est difficilius q̃ aggredi, intelligendæ sunt formaliter: Respectu siquidem periculi vniꝰ & eiusdem aliter se habet sustinens, & aliter aggrediens: quia sustinens se habet vt patiens, ac per hoc se habet ad periculi vt agens in se, quod est se habere ad ipsum periculum vt ad fortius: quia constat agens vt sic, fortius esse patiente, aliter non ageret in illud. Aggrediẽs vero econtra se habet vt agens superatus, ac per hoc per modum fortioris. Similiter quoq; patet, q̃ sustinere ex propria ratione, moram quandam importat: quoniam importat immobiliter persistere, quod sine mora quadam non est intelligibile. Huiusmodi autẽ mora in moralibus diuturnitas quędam esse videtur, quia talis videtur esse moralis mora: aggredi autẽ nec moraliter, nec naturaliter moram, aut diuturnitatẽ importat, quãmuis tẽpus cõsignificet, quo aggressio fit, sicut cętera verba. Hoc enim commune est omnibus.

lib. 3. ca 9. com. 9.

¶ In responsione ad secundum eiusdem articuli nota, quòd sustinere, licet ex parte corporis importet passionem, ex parte tamen animæ importat actionem, vt infra dicitur, multiplicem. Prima est, firmiter velle bonum, de quo est pugna, puta, fidem, pacem &c. quod est finis remotus fortitudinis, & est finis ex parte materiæ circa quam est fortitudo, vt infra patebit. Et hæc actio est causa omnium sequentium, quando inuenitur tale velle distinctum a velle proprium fortitudinis bonum: *quod ideo dico*, quia potest esse pugna de ipso fortitudinis bono. Secunda est, velle bonum rationis, quod est proximus finis fortitudinis, & proximum bonum fortitudinis: & hoc est cuius meminit litera. Tertia, quæ ex ista oritur, est electio moderatiua timoris, & audaciæ. Quarta, quæ ex omnibus antedictis oritur, est imperii, electionis, & vti respectu ipsius sustinere, dũ & ratio præcipit sustinere, & voluntas eligit sustinere, & ipsa eadem vtitur corpore ad sustinendum, firmiter tenẽdo illud sub periculis, ictibus, vulneribus &c. ita quòd firmiter & immobiliter pati in corpore, oritur ex firmiter & immobiliter agere ipsius animæ. Et propterea sustinere ex parte animæ constitit in agere, licet ex parte corporis dicat pati.

¶ Super

¶ Super Quæstionis centesimæ vigesimætertiæ Articulum septimum.

IN ar. 7. eiusdem q. aduertendum est, q̃ conclusio literę accepta tur, cum distinctione tamen. Distinguitur siquidem, & dicitur q̃ finis habitus est duplex, vnus connaturalis: & hic est operatio propria. & sic litera verificatur. Alter prostitutus ab operãte: & hic est quem dicunt, q̃ ex præstitutione operantis, per operationem habitus consequi intendimus. Et hic finis nõ est operatio perfecta fortitudinis, sed illud qd̃ per illã consequimur, puta, pax patriæ. Distant autem hi a veritate, & authore in duobus. Primo in hoc, q̃ ex propriis non determinant fortitudinis naturam, sed ex remotis, & non necessariis, qualia sunt exteriseca bona, quæ per fortitudinem cõsequimur. Secundo in ista negatiua. s. q̃ perfecta operatio fortitudinis non fit, nec possit esse finis præstitutus respectu habitus fortitudinis, & fortis. Hoc enim falsum esse constat: quoniam potest *solum fortitudinis morale bonum impugnari*, vt si Tyrannus aliquis, ad hoc solum vt eos quos vere fortes & impauidos intelligit esse, tormentis variis mortis afficeret, vt fortitudinis bono priuaret. Constat namque, quòd illi sustinendo sicut oportet &c. fortissimi essent, dicente Arist. in 3. Ethic. Principaliter autem vtique dicetur fortis, qui circa bonam mortẽ impauidus; & quæcumque repentina existentia inferunt mortem. & tamen hi per fortitudinem, & fortitudinis actum nullum aliud bonum consequi intendunt, nisi fortitudinis actum perfectum continuare, qd̃ est in fortitudinis bono perseuerare. Qua propter soluenda sunt argumenta Martini, quæ ad probandam dictam negatiuam falsam, affert in q. 6. dubio 3. Probat ergo quinque mediis intentam negatiuam. s. Perfecta operatio fortitudinis non est finis secundum præstitutionem ipsius habitus. Primo sic. Actus, & habitus habent eundem finem præstitutum: sed actus fortitudinis nõ est finis actus per præstitutionem. ergo nec habitus. Secũdo, Nullus elicit *fortitudinis actum conformiter ad rectam rationem* nisi gratia alicuius alterius quod consequi intendit per actum illũ. ergo. Tertio, Si nõ esset necesse præstituere aliquem finem actui, sequeretur quòd liceret duobus principibus, inter quos nulla est de iure, vel iniuria, vel contentio, congregare exercitus, & pugnare propter fortitudinem exercendam: hoc est falsum. ergo. Patet sequela: quia actus illi possent habere omnes circunstantias requisitas ad actum fortitudinis, ex quo non requiritur alius finis præstitutus. Nec valet dicere, quòd actus haberet iniustitiã annexam, puta, mortem innocentum: quia respondebitur quòd volenti non fit iniuria. Quarto, Quæcũque ita se habent, quod postremum ordine natum est haberi per primum, & primum non poncretur si postremum sine eo haberetur, tunc postremum est verus finis prioris: sed prohibitio iniuriæ vt postremum, & actus fortitudinis vt primũ, ita se habent. ergo. Minor patet, quia prohibitio iniuriæ nata est haberi per actum fortitudinis, & non oporteret *fortitudinem exerceri si prohibitio iniuriæ sine actu* eius haberi posset. Esset enim temeritatis non fortitudinis actus. Maior probatur, quia esse tale est gratia cuius aliquid fit. Quinto, Nullus actus bonus & laudabilis, quo lædetur proximus, habet seipsum pro fine ex præstitutione, quia lædere proximum nõ est ex se bonum, sed tantum gratia alicuius alterius a se: sed per actũ fortitudinis lædetur proximus, quia vulneratur, spoliatur, occiditur. ergo præter actum ipsum necesse est esse alium finem proprium ex præstitutione.

¶ Arguit quoque idem Martinus ibidem contra expositionem authoritatis Aristot. in litera allatæ, dicens quòd male exponitur bonum pro fine, & fortitudo pro operatione, cum dicitur, Forti autem fortitudo bonum, vt authorem accipere dicit. & probat sic, Arist. vult ibi probare quòd fortitudo operatur gratia boni, ita. s. quòd operatio fortitudinis sit alicuius gratia boni, quod numquam posset probari per hoc, Operatio fortitudinis est finis

A

B

C

D

E

ARTICVLVS VII.

Vtrum fortis operetur propter bonum proprij habitus.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur q̃ fortis non operetur propter bonum proprij habitus. Finis enim in rebus agendis & si sit prior intentione, est tamẽ posterior in executione: sed actus fortitudinis in executione est posterior, q̃ ipse fortitudinis habitus. non ergo potest esse q̃ fortis agat propter bonum proprij habitus.

¶ 2 Præt. Aug. dicit 13. * de Trini. Virtutes quas solum propter beatitudinem amamus, sic persuadere quidam nobis audent. s. dicendo eas propter se appetendas, vt ipsam beatitudinem non amemus. Quod si faciunt, etiam ipsas amare vtique desistemus, quãdo illam, propter quã solam ista amauimus, nõ amamus: sed fortitudo est quædã virtus. ergo actus fortitudinis non est ad ipsam fortitudinem, sed ad beatitudinem referendus.

¶ 3 Præt. Aug. * dicit in lib. de moribꝰ Eccleſiæ, q̃ fortitudo est amor omnia propter Deum facile perferens: Deus autem nõ est ipse habitus fortitudinis, sed aliquid meliꝰ, sicut oportet finem meliorem esse his quæ sunt ad finẽ. nõ ergo fortis agit propter bonũ proprij habitus.

SED CONTRA est, quod Philos. * dicit in 3. Ethi. q̃ forti fortitudo est bonum: talis autem est finis.

RESPON. Dicendum, q̃ duplex fortis. Et q̃ loquatur ibi de fine operationis, patet ex textu totũ do. Finis, inquit, omnis operationis est qui secundum habitum.

¶ Ad euidentiam huius quæstionis altius ordiri oportet. Et vt clare res tam occulta eluceſcat omnibus, triplici distinctione vtemur. Prima est, de fine proprio actus secundum se, vel per aliud. *Finis enim proprius* actus secundum se est ille, qui est proprius finis, propter quem habens talem habitum operatur. Finis autem eiusdẽ per aliud, est quodcũq; aliud, propter quod faciens talem actũ operatur. Verbi gratia. In vitiis furandi est ille, propter quẽ furatur: vt sic operatur: finis autem per aliud est quodcũq; aliud propter quod aliquis furatur, puta, vt luxurietur. Tanta hinc ad propositum differentia emanat, vt sicut qui furatur vt mœchetur, magis mœchus q̃ fur sit, qui autem furatur vt alienum auferat, ille vere & proprie fur sit (primus namque ex alio principio. s. inclinatio ad mœchiam, & ex alio fine. s. delectabili venereo furtũ committit: alter autem ex proprio furandi principio & fine, furtum committit) ita in actu temperantiæ, fortitudinis, & aliarum est virtutũ. Qui enim fortitudinis actum facit propter temperatum esse, aut iustum esse, magis est temperatus, aut iustus q̃ fortis, quoniam ex alio principio & alio fine fortem actum facit. s. ex principio inclinatiuo in temperantiam, & illius proprio fine: vel inclinatiuo in iustitiam, & illius proprio fine fortem actum facit. Qui vero fortitudinis actum exercet vt fortiter agat, ille vere & proprie fortis est, quia ex principio inclinatiuo in fortitudinis opera, & propter proprium finem operũ fortitudinis, operatur per se primo, & non propter aliud vt proprium finem. Patet ergo facile inducendo in vitiis & virtutibus hęc prima distinctio.

Supra ar. 3. cor. & if. ar. 8. cor. & ar. 10. ad 3. & ar. 11. ad 1. & q. 124. art. 2. ad 3. & q. 141. ar. 2. & 3. co.

Et 2. dist. 33. q. 2. ar. 3. ad 6. & q. 3. ar. 3. q. 1. cor. Et uirt. q. 1. ar. 12. cor.

* lib. 2. c. 3. circa finẽ, tom. 5.

Ca. 15. circa finem, tomo. 1.

Li. 3. c. 7. ante medium tom. 5.

Secunda distinctio est de operatione virtutis, q̃ dupliciter de ea loqui possumus. Primo, de ipsa operatione, secundum suam substantiam, puta, in proposito de timere, audere, sustinere &c. Secũdo, de ipsa secundum formam conditionum quas fortitudo ex habitu *illius virtutis*. Valde enim refert loqui de *sustinere*, vel loqui de sustinere quando oportet, vbi oportet, quæ oportet, sicut oportet &c. Et hãc distinctionem vtpote claram, nõ oportet aliter manifestari, sed ex ea ad propositum scire, q̃ cum operatio secundum substantiam sit a potentia naturali, puta, imperare, eligere, timere, audere, sustinere, aggredi, & vniuersaliter pati, & agere voluntaria: conditio autẽ, seu qualitas eius sit ab habitu, puta, quando, quæ, sic, vbi, propter quid oportet, sicut habitus se habet ad potentiã naturalem vt forma ad materiam, ita se habet id qd̃ per habitũ fit, & est ad operationem, ita q̃ operatio est materia eius, quòd secũdum habitum fit, & est. Et quoniam materia est propter formam, & finis generationis est forma, vt patet ex 2. Phy. ideo propriusfinis operationis cuiuscũq; virtutis est id quod secundum *habitum illius virtutis* in operatione fit. Et hoc est quod *Aristo.* in 3. Ethic. assumit, dicens in textu rotundo. Finis enim omnis operationis est qui secundum habitum. Hoc est quod author docet in litera, ponendo proprium finem fortis non operationem, vt arguens male interpretatus est, fed similitudinem, seu conuenientiam habitus in operatione positam, quæ nihil aliud est, q̃ forma, vel quasi forma operationis saltem in esse morali. Tertia distinctio est propria huic materiæ, & est de fine fortitudinis, & de fine materiæ fortitudinis. Bonum siquidem de quo est pugna, (qcqd illud sit, siue sit aliud a bono fortitudinis, vt iustitia &c. siue sit ipsum propriũ bonũ fortitudinis, inquãtũ est bonum, de quo est pugna) non est proprius finis fortitudinis, sed proprius finis materiæ circa quam est fortitudo reddens illam bonam, seu optimam. uerbi gratia. Extat bellum propter repellendam iniustam patriæ vexationem. Salus patriæ est directe proprius finis propter quem pericula mortis in bello sunt optima, & mors ipsa ibidem redditur bona. Quòd enim ille finis se teneat ex parte materiæ, circa quam est fortitudo & rationę, & authoritate patet. Rationę quidem, quia fortis circa pericula maxima & optima

ma ramquàm circa propriam materiam versatur: sed pericula, sicut non sunt maxima, nisi sint mortalia, ita nõ sunt optima nisi propter bonum virtutis, quod impugnatur. Reddantur ergo pericula optima ex tali fine, ac per hoc pericula maxima sunt materia fortitudinis ex hoc, ꝙ sunt optima ex tali fine. & potes formare rationem sic.

Pericula maxima ac optima sunt materia fortitudinis. ergo id quo sunt optima spectat ad materiam fortitudinis: sed non sunt optima bonitate intrinseca ea denominãte, sed ex ordine ad optimum finem. s. bonum virtutis, de quo est pugna vt patet. ergo bonũ de quo est pugna, finis est materiæ circa quam est fortitudo. Quod autem illud idem bonum non sit finis proprius fortitudinis, probatur ex hoc, ꝙ finis ꝓprius vnius virtutis communis esset multis virtutibus. Verbi gratia, Esse tẽperatum est proprius finis temperantiæ, & secundũ hoc esset etiã proprius finis fortitudinis, quod est impossibile. Implicat namq; dicere, finem proprium vnius virtutis esse finẽ proprium plurium virtutum eiusdẽ ordinis. Authoritate vero, nam in 3. Ethi. Arist. inuestigando materiam fortitudinis clare concludit, quòd nõ circa omnia pericula mortis, sed circa optima est: & constat ꝙ non huiusmodi sunt pericula bona bonitate in eis. ergo propter ordinem ad bonum, propter quod non effectiue, nec exemplariter, vt patet, sed finaliter sunt optima. Et post non immediate, sed cum determinat de actu formato ipsius fortitudinis, probat quòd fortis boni gratia operatur, vbi numquàm meminit alicuius boni in speciali, nisi fortitudinis, aperte ostendens, quòd proprius finis fortis, & virtutis fortitudinis est fortitudo actualis, quę est forma, vel quasi forma operationis substratæ fortitudini actuali. Substernitur enim ly timere, audere, sustinere, aggredi &c. actuali fortitudini, quæ secundum conuenientiam ad habitum fortitudinis apponitur huiusmodi actibus dũ sustinet, vel aggreditur &c. quando oportet, quid oportet, sicut oportet.

¶ His prælibatis, non est difficile intueri veritatem quæstionis istius, quæ consistit in hoc, quòd finis proprius fortis, & habitus fortitudinis tam præstantius, quàm connaturalis, est actualis fortitudo, tum a communibus inchoando (quia vnumquod que est propter suam operationem, vt dicitur in secundo cæli: proprium autem opus fortis vt fic, & habitus fortitudinis, non est operatio secundum suam substantiam, puta, sustinere, sed secundum suam formam, ac per hoc est fortitudo actualis, quæ significat formam in tali operatione, sicut similitas significat curuitatem in naso) tum quia sicut finis proprius iustitiæ est iustitia in actu exercito, eo modo quo fit a iustis: & similiter finis temperantiæ proprius, est temperate se habere in actu exercito, eo mõ quo tẽperati se habent: & finis proprius liberalis est liberalitas in actu exercito, eo modo quo liberales se exercent, & sic de aliis: ita finis proprius fortitudinis, & fortis, vt sic, est fortiter operari, eo modo quo fortes operantur. Et omnium est vna communis ratio, quia habitus sunt propter proprias perfectiones actuales, quas apponunt operationibus in actu exercito. Sunt enim habitus velut potentiæ quædam mediæ inter potentiam, & actum: & propterea sunt instituti propter actuales perfectiones tamquàm omnino actus. Tum, quia fortis, occurrente materia fortitudinis, puta, maximo & optimo periculo, puta. iusto bello, præstituet sibi, inquantum fortis non alium finem nisi fortiter agere actu interiori, & exteriori: & hoc secundum rectissimã sit rationem, quia fortitudo ipsa actualis est bonũ forti, & est finis suæ operationis, puta, sustinere, aggredi. Hæc enim omnia operatur vt fortiter agat, & huius boni gratia agit fortis & potes hinc formare rationem. Fortis habet pro fine proprio fortitudinem actualem tamquàm sufficiens, & proprium motiuum intentionis suæ ad hoc vt sustineat, aggrediatur &c. ergo non oportet alium finem propriũ quærere, sicut nec in aliis virtutibus. Et ex his habes triplicem modum fortitudinis actualis. Primus & perfectissimus in suo genere est, cum quis ex habitu fortitudinis tendit actualiter ad hunc finem, vt fortiter se habeat circa optima, ac maxima pericula: hic enim ad finem proprium fortitudinis se habet eo modo quo se habent fortes. Secundus est minus perfectus, cum quis non ex habitu fortitudinis, quia caret illo, sed ex intentione circa optima ac maxima pericula, ad eundem finem, hoc est, fortiter se habere, actualiter tendit: hic enim deficit a primo in hoc, quòd nõ operatur fortiter eo modo quo fortes operantur. s. prompte, ac faciliter. Tertius imperfectissimus, cum quis non propter fortiter se habere, sed propter aliud bonum, puta, pacem, vel iustitiam, fortiter se habet: hic enim tam parum habet de fortitudinis virtute, vt magis sit iustus quàm fortis: sicut mœchatus, vt furetur, magis fur quàm mœchus ẽ. Et ex his clare patet ꝙ cũ fortis vt sic, agat scienter, & ex electione &c. proprio fine præstituto habet illudmet bonum, quod est sibi finis cõnaturalis: & ꝙ sicut iniusto ac iniustitia, temperato ac temperantia, nõ est distinguendus finis proprius præstitutus a fine proprio connaturali, sed ille qui secundum habitum est, ipsemet præstitutus est: ita nec in fortitudine distinguendum est de fine proprio connaturali, vel præstituto: secus autem est loqui de fine remoto.

¶ Ad primum ergo argumentum in oppositum, & omnia sequẽtia simul, dicitur ꝙ iste homo deceptus est in hoc, ꝙ non discrevit inter operationem, quam assumit fortitudo & fortis, puta, sustinere, & id quod secundum conuenientiam habitus operationi opponitur, quorum vtrũq; importat operatio perfecta, seu actus perfectius, seu formatus, & cõputauit pro vno & eodem vtrũq;, cum tamen valde distent: cum alterum materia, alterum forma, alterum finis, alterum propter finem sit. Vnde proprie loquendo debemus dicere, non ꝙ operatio fortitudinis est eius finis, sed ꝙ fortitudo actualis ī operatione est finis naturalis, & præstitutus.

¶ Singillatim autem respondendo dicitur, concedendo maiorẽ de operatione secundum substantiam: sed negando minorem si recte subsumeretur. s. Fortitudo actualis non est finis actus secundum substantiam, alioquin nihil obstat.

¶ Ad secundum negatur maior, loquendo de actu formato, qui est secundum rectam rationem: quoniam vt fortis, eligit fortiter agere circa optima pericula, quia fortiter agere est secundum se bonum.

¶ Ad tertium negatur sequela, quia deficeret propria materia fortitudinis in casu illo. s. periculum optimum, ac per hoc non se exercerent in fortitudine vera. Falsissimum quoque est, quod additur ibi, ꝙ quia vult quis percuti, vel occidi, ideo non fit iniuste si quis percutiatur, vel moriatur, nisi apud eos qui putant ꝙ homo possit per seipsum, vel alium, ad libitũ licite se occidere, vel percutere, quod constat esse alienum a veritate, & ratione.

¶ Ad quartum negatur maior, loquendo de proprio fine. Stat enim quòd sit finis materiæ circa quam est, & non sit proprius finis illius. Probatio autem nihil probat, nisi forte hoc quòd est aliquo modo finis illius, vel alicuius ad illud requisiti, puta, materiæ eius: cum quo stat quòd non sit proprius finis illius, quod erat probandum: Ita quòd, vt vno verbo dicatur, id de quo est pugna &c. est quidem finis fortis ex parte materiæ, sed non est proprius finis fortitudinis ex parte operationis, & habitus.

¶ Ad quintum negatur maior: quoniam actus bonus, & laudabilis quo læditur proximus, potest esse secundum se bonus, non inquantum est læsiuus proximi, sed inquantum est secundum se actus virtutis circa propriam materiam. Et sic est de fortitudine, cuius non est respicere operationem suam inquantum est ad alterum, sed inquantum est ad se, saluata materia propria. s. optimo & maximo periculo. Ad id vero quod contra expositionem authoris afferri dicitur, respõdetur, quòd male intellectus est author. Nam author per fortitudinem non exponit operationem: sed fortitudinem actualem, quæ est similitudo fortitudinis habitualis, & est proprium bonum ipsius habitus fortitudinis, & fortis, & proprius finis vtriusq;, & operationis secundum substantiã puta, sustinere, aggredi. Et propterea ad probationem dicitur, quòd optime per hoc probatur intentum Aristotelis, scilicet, quòd fortis operatur propter fortitudinem actualem vt propriũ finem, quia finis omnis operationis est qui secundum habitum. Et propterea optime concludit, quòd operatur, & patitur boni gratia, quia gratia actualis fortitudinis sustinet, & facit quicquid operatur.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ tertiæ Articulum octauum.*

ARTICVLVS VIII.

Vtrum fortis delectetur in suo actu.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝙ fortis delectetur in suo actu. Delectatio. n. est operatio connaturalis habitus nõ impedita, vt dicitur in* 10. Eth. sed operatio fortis ꝓcedit ex habitu, qui agit in modũ naturæ. ergo fortis habet delectationẽ in suo actu.

¶ 2 Præt. Ad Galat. 5. super illud, Fructus autẽ spiritus est charitas, gaudiũ, & pax, dicit* Ambrosius, ꝙ opera virtutũ dicuntur fructus, quæ mentem hominis sancta, & syncera delectatione reficiunt: sed fortis agit opera virtutis. ergo habet delectationem in suo actu.

¶ 3 Præt. Debilius vincitur a fortiori: sed fortis plus amat bonum virtutis, quàm proprium corpus, quod periculis mortis exponit. ergo delectatio de bono virtutis eua cuat dolorem corporalem: & ita delectabiliter omnino operatur.

SED CONTRA est, quod Philos.* dicit in 3. Eth. ꝙ fortis in suo actu nihil delectabile videtur habere.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum* est, cũ de passionibus ageretur, duplex est delectatio, vna quidem corporalis, quæ consequitur tactum corporalem: alia autem aĩalis, quæ consequitur apprehensionem animæ: & hæc proprie consequitur opera virtutũ, quia in eis consideratur bonum rationis. Principalis vero actus fortitudinis est sustinere aliqua tristia secũdũ apprehensionẽ animæ, puta, ꝙ homo amittat corporalem vitam, quã vir tuosus amat non solum inquantũ est quoddam bonum naturale: sed etiam inquantum necessaria est ad opera virtutum, & quæ ad eã pertinent. Et iterum sustinere aliqua dolorosa ſm tactum corporis, puta, vulnera, vel flagella: & ideo fortis ex vna parte habet vñ delectetur. s. ſm delectationem animalẽ. s. de ipso actu virtutis, & de fine eius. Ex alia vero parte habet vnde doleat, et animaliter, dum considerat amissionem propriæ vitę, & corporaliter. Vñ legitur 2. Machab. 6. ꝙ Eleazarus dixit. Diros corporis sustineo dolores: ſm animam vero ꝓp timorem tuum libenter hæc patior. Sensibilis aũt dolor corporis facit non sentiri animalem delectationem virtutis, nisi forte propter abundantem Dei gratiam, quæ fortius eleuat animã ad diuina, in quibus delectatur, quàm a corporalibus pœnis afficiatur. Sicut beatus Tiburtius cum super carbones in censos nudis plantis incederet, dixit, ꝙ videbatur sibi super roseos flores ambulare. Facit tñ virtus fortitudinis, vt ratio non absorbeatur a corporalibus doloribus. Tristitiã autem animalem superat delectatio virtutis, inquantum homo præfert bonũ virturis corporalivitę, & quibuscũq; ad eam pertinentibus. & ideo Philos.* dicit in 3. Ethic. ꝙ a forti non requiritur, vt delectetur quasi delectationem sentiens, sed sufficit quòd non tristetur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ vehemẽtia actus, vel passiõis vnius potentiæ impedit aliã potentiã in suo actu: & ideo per dolorẽ sensus impeditur mens fortis, ne in propria operatiõe delectationẽ sẽtiat.

AD 2m dicendũ, ꝙ opera uirtutũ sunt delectabilia prẽcipue propter finem. Possunt autem ex sui natura esse tristia, & præcipue hoc contingit in fortitudine. Vnde Philos. dicit* in 3. Eth. ꝙ non in omnibus uirtutibꝰ operari delectabiliter existit, præter inquantũ finẽ attingit.

AD 3m dicendum, ꝙ tristitia animalis uincitur in forti a delectatione virtutis: sed quia dolor corporalis est sensibilior, & apprehensio sensitiua magis est hoi manifesto ide est, ꝙ a magnitudine corporalis doloris euanescit delectatio spiritualis, quæ est de fine uirtutis.

ARTICVLVS IX.

Vtrum fortitudo maxime consistat in repentinis.

AD NONVM sic proceditur. Videtur ꝙ fortitudo nõ maxime consistat in repentinis. Illud enim uidetur esse in repentinis, quod ex inopinato prouenit: sed Tullius* dicit in sua rhetorica, quòd fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio. ergo fortitudo non consistit maxime in repentinis.

¶ 2 Præt. Ambrosius dicit* in 1. de Officijs. Fortis uiri est non dissimulare cum aliquid immineat, sed prætendere, & tãquàm de specula quadam mentis obuiare cogitatione prouida rebus futuris, ne forte dicat postea, Ideo ī ista incidi, quia non arbitrabar posse euenire: sed ubi est aliquod repentinũ, ibi non põt prouideri ī futuro. ergo operatio fortitudinis nõ ẽ circa repẽtina.

¶ 3 Præt. Philoso. dicit* in 3. Eth. ꝙ fortis est bonæ spei: sed spes expectat aliquid in futurum, quod quam habuit, absorpta fuit eius ratio. Ac per hoc falsum videtur, ꝙ passa fuerit spasmũ quo vsus rõnis impeditur, seu absorbetur per tristitiam: sicut ecõtra in coitu per delectatione nẽ absorberi quoq; dicit Aristoteles.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ tertiæ Articulum nonum.*

IN ar. 9. eiusdẽ q. dubium occurrit, An fortitudo consistat circa repẽtina ꝙtum ad electionem. & est ratio dubii, ꝙa Martinus in q. 6. dubio secundo nominatim cõtra Sanctum Thomam, dicit se tenere partem affirmatiuã, allegando verba, quæ in principio corporis articuli huius author dicit. s. In operatione fortitudinis duo sunt consideranda, vnum quidẽ quantum ad electionem ipsius: & sic fortitudo non est circa repentina. Cõtra inquit; quinque mediis probans fortem circa repẽtina eligere sustinere, & aggredi, vt oportet &c. sed ego nolo implere folium superfluis argumentis, & ideo ista non recito. Iste homo aut noluit ĩtelligere, aut non intellexit S. Tho. cum tamen in promptu esset planus sensus verborum eius. Dupliciter siquidem in telligi potest, quòd non sit electio circa repentina. Primo, ꝙ repentinis occurrentibus non sit electio sustinendi, & aggrediẽdi vt oportet &c. & attribuere hãc negationem forti, est dicere fortẽ non esse fortem: & est cõtradicere directe authori in hoc articulo volenti, ꝙ in repentinis fortis facit ea, quæ sũt virtutis fortitudinis: & in hoc manifestat se habere fortitudinis habitũ firmatum. Præcipuum autem in virtute morali est electio. Ex electione igitur in repẽtinis operaẽ fortitudo apud authorem. Nec vmquã etiam somniauit

Li. 2. c. 3. in prin. & lib. 3. ex c. 7. & 9. tom. 5.

Li. 3. c. 9. uide procul a fine, tom. 5.

Li. 2. de inuentione in fol. 3. ante finem libri.

*Li. 1. c. 38. circa mediũ, tom. 1.

Li. 3. c. 8. to mo. 5.

In cap.

Li. 2. c. 4. & 10. 5.

Ioh. de Pa ralio c. 13 numero, to 4. Et in fund. ad cap. 5.

Li. 2. c. 9. to ne.

Li. 3. 3 ar ap. & 4. &

ult author oppositum, quod iste homo imponit eidem. Allo ergo modo potest intelligi, ꝙ circa repentina non sit electio tamquàm circa electam conditionem obiecti: & sic intendit author, nec solum intendit, sed dicit & probat. Intendit siquidem quòd fortitudo ex parte electionis non exigit ꝙ sit circa repentina: sed bene hoc requirit ex parte manifestationis, ꝙa maxime manifestatur in repentinis. Dicit vero in verbis allatis, dum dicit ꝙ in operatione fortitudinis duo sunt consideranda, vnum quidem quantum ad electionem ipsius, proculdubio operationis: & sic fortitudo non est circa repentina, quod nihil aliud est, q̃ dicere ꝙ fortitudo non eligit operationem esse circa repentina; & statim probat subdens. Eligit enim fortis præmeditari pericula &c. Iste ergo doctrina authoris, ꝙ esse repentinus non est conditio electa a forti, quia fortis eligit potius oppositam conditionē, scilicet, præmeditari. Si tamē occurrat talis conditio in periculis maximis, fortis fortiter se habebit proculdubio nō ex ebrietate, aut passione, sed electione, & recta ratione. Ex quibus patet, ꝙ in promptu erat planꝰ sensus, & verus & intentus: quare &c.

Li.3.c.8.ad finem,to.5.

Homil.35. in Euang. in princ.

Li.3.c.8.ad finem,to.5.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ tertiæ Articulum decimum.*

Infra ar.11. ad 1. Et ver. q.26. art.7. cor.fi. Et 3. Eth.lect.17

IN ar.10. eiusdem q̃ in respōsione ad tertiū, dubia occurrunt tria ex Marthino q. dubio primo impugnante hanc responsionem quo ad tria. Primū est, quòd fortitudo non assumit iram ad actū sustinendi. Contra hoc dupliciter arguit. Primo, Ira maxime facit hominem insensibilem inter vulnera, & ictus. ergo maxime facit hominem perdurare in tolerantia passionū, quod est sustinere. Secūdo, Ad iram moderatā pertinet insilire, quādo insiliendū est. ergo ad candē pertinet quādoq; sustinere, vt tandē commodius insiliat. ¶ Secundū est, Tristitia nō coadiuuat ad aggrediendū nisi per accidens, quia ſm propriam rōnem succumbit nociuo. Cōtra hoc arguit tripliciter. Primo, Si hoc est per accidēs coadiuuare aggressum. ſ. ꝙ aliquis se exponat periculo, vt tristitiā effugiat, sequetur quòd ira ēt nō adiuuaret ad aggrediendū nisi per accidēs, inquantū. ſ. aliquis periculo se exponit, vt de aduersario vlciscatur. Secūdo, Quia tristitia rerū pertinentiū ad bellū, puta, desolatio nis patriæ, filii occisi, & hmōi, tacit homines regulariter pugnaces. ergo coadiuuat non per accidens ad aggrediendum. Tertio, Tristitia moderata nō est deficiens, nec absorbens, sed afficiēs tātum. ergo nō succūbit nociuo, quinimmo ipsa ira tristitia est. Nō valet ergo ratio authoris, ꝙa immoderatæ tristitiæ est succūbere non moderatæ, quæ adiuuat fortitudinis executionem.

¶ Tertium est, Concupiscentia per accidēs quandoque adiuuat ad aggressum, inquantum. ſ. aliquis vult potius in pericula incidere, quàm delectabili carere: & non per se, quia concupiscentia repugnat repētino. ergo opatio fortitudinis nō cōsistit circa repētina.

SED CONTRA est, qđ Philoso. *dicit in 3. Ethic. ꝙ fortitudo maxime est circa quæcumque mortem inferunt, repentina existentia.

RESPON. Dicendū, ꝙ in operatione fortitudinis duo sunt consideranda, vnum quidē, quātum ad electionem ipsius: & sic fortitudo nō est circa repentina. Eligit. n. fortis præmeditari pericula, quæ possunt imminere, vt eis resistere possit, aut facilius ea ferre: quia, vt Gregorius dicit* in quadā Homil. Iacula quæ prævidentur, minus feriūt: & nos mala mūdi facilius ferimus, si cōtra ea clypeo pręsciētię pręmunimur. Aliud vero cōsiderandū est in opere fortitudinis, quantum ad manifestationē virtuosi habitus, & sic fortitudo maxime est circa repētina: quia ſm Philoso. in* 3. Ethic. In repētinis periculis maxime manifestatur fortitudinis habitus. Habitus. n. agit in modum naturæ. Vñ ꝙ aliquis absque præmeditatione faciat ea quæ sunt virtutis, cum ne cessitas imminet propter repentina pericula, hoc maxime manifestat, ꝙ sit fortitudo habitualis in anima cōfirmata. Potest autem aliquis, etiam qui habitu fortitudinis caret, ex diuturna præmeditatione animum suum cōtra pericula præparare, qua etiam præparatione fortis vtitur, cū tēpus adest. Et p hoc patet respōsio ad obiecta.

ARTICVLVS X.

Vtrum fortis utatur ira in suo actu.

AD DECIMVM sic procedit. Videtur ꝙ fortis non vtatur ira in suo actu. Nullus enim debet assumere quasi instrumentum suæ actionis illud, quo non potest vti pro suo arbitrio: sed homo nō potest vti ira pro suo arbitrio, vt. ſ. possit eam assumere cum velit, & deponere cum velit. ut enim Philoso.* dicit in libro de Memoria, quādo passio corporalis mota est, non statim quiescit vt homo vult. ergo fortis non debet assumere irā ad suam operationem.

¶ 2. Præt. Ille qui per seipsum sufficit ad aliquid peragendum, non debet in auxilium sui assumere id, quod est infirmius, & imperfectiꝰ: sed r̄ō per seipsam sufficit ad opus fortitudinis exequendum, in quo iracundia deficit. unde Seneca* dicit in libro de Ira. Non ad prouidē dum tantum, sed ad res gerendas satis est per seipsam ratio: & quid stultius est, quàm hanc ab iracundia petere præsidium? rem stabilem ab incerta, fidelem ab infida, sanam ab ægra? ergo fortitudo nō debet iram assumere.

¶ 3 Præt. Sicut aliqui propter iram opera fortitudinis vehemētius exequuntur, ita etiam propter tristitiam, vel concupiscentiam. unde Philoso.* dicit in 3. Ethicor. quòd feræ propter tristitiam, siue dolorem incitantur ad pericula, & adulteri propter concupiscentiam multa audacia operantur: sed fortitudo non assumit ad actum suum neque tristitiam, neque concupiscentiam. ergo pari ratione non debet assumere iram.

SED CONTRA est, qđ Philoso.* dicit in 3. Ethicor. quòd furor cooperatur fortibus.

Li.3.c.11. mediopag.

Li.3.c.11. mediopag.

Li.3.c.8

ne abducat a sustinendo. Secundario autem audaciæ, ne forte præsumat inuadere. Et sic fortitudo neutra passione vtitur vt instrumento ad actum sustinendi: sed tollit vtrumlibet impedimentum, quod prouenire posset interiori electioni, & exteriori executioni in sustinendo. Et hinc apparet primo, quàm optime dixerit author, q fortitudo est virtus inquã tum tollit impedimẽta, tum quia hoc verũ est vniuersaliter, scilicet respectu omnis actꝰ fortitudinis, quia ad omnem fortitudinis actũ oportet fortitudinem concurrere vt tollentem impedimenta: tum quia hoc est verum respectu principalis actus, non solum interioris, qui est electio, sed exterioris. Apparet secundo, q cum dicitur fortitudinem esse operatiuam timoris & audaciæ, & fortem timere & audere, non intelligitur vniuersaliter, quia nõ in omni actu hæc facit: nec intellectualiter, quòd semper quando aliquid horũ habet, habeat ex electione: quoniam quandoque habet ex necessitate naturæ passionem, & solum moderamẽ eius ex electione, sed intellectualiter & timet, & audet, quando oportet, vbi oportet &c.

1.2.qõ. 47. ar.1. & 3.

lib.3.ca.8.a medio,to.5.

Infra q. 141. ar.7. Et 1.2. q 61.art.2. & 3. & qõ. 66.art.2. & 4.cor. Et 3. dist.33. q.2. art.1.q.3.& 4. Et uirt.q. 1.art.12.ad 25. & 26. & q.5.ar.2.

¶ *Super Quæstionis centesimæuigesimæterciæ Articulũ vndecimum.*

IN art. 11. eiusdẽ qõnis, dubia quatuor occurrũt ex eodẽ Martino, supra quatuor hic dicta impugnata ab eo in quæst. 2. Primũ est contra illud, Virtutes cardinales dicunt, quæ præcipue sibi vendicant id quod cõmuniter pertinet ad virtutes. Cõtra hoc arguit dupliciter. Primo, quia sequeretur q essent tm̃ tres virtutes cardinales. Probatur sequela, quia tria tm̃ sunt quæ pertinẽt cõmuniter ad virtutes, vt patet ex 2. Ethi ſ. q sciens ac eligens, & propter finem, & firmiter ac immobiliter. Secundo, Hęc tria sic sunt communia omnibus virtutibus, quòd non magis insunt vni quàm alteri, nisi forte vna virtus sit magis intensa quàm altera. ergo nulla virtus videtur cardinalis ex hoc, quòd præcipue sibi vendicat conditionem communem virtutum. Antecedens patet, quia omnis virtus moralis habet hæc omnia.

¶ Secundum est cõtra illud, Fortitudo ideo est cardinalis, quia laudem firmitatis potissime sibi vendicat. Contra hoc arguit dupliciter. Primo, Omnis virtus secundum gradum heroicum habet firmitatem æqualiter laudabilem. ergo fortitudo nõ est virtus cardinalis, quia æque laudabilem sibi vendicat firmitatem. Antecedens probatur, Omnis virtus secundũ gradum heroicũ habet actum imperatiuum mortis subeundæ potius quàm deserendæ virtutis: hac aũt firmitate nulla est maior, aut laudabilior. ergo. Secundo, Cum huiusmodi firmitate stat quòd vita humana non voluatur circa talem virtutem tamquàm circa cardinem. ergo non est ex huiusmodi firmitate cardinalis.

¶ Tertium est contra conclusionem principalem, scilicet, Fortitudo proprie dicta, quæ scilicet est distincta virtus a magnanimitate, de qua tractat Arist. 3. Ethic. est virtus cardinalis. Cõtra hoc arguitur quadrupliciter. Primo, argumento qđ in hoc articulo facit author tertio loco, scilicet, Virtus cardinalis est circa ea, in quibus versatur vita humana: sed pericula bellica sunt rara. ergo. Secundo nõ est verisimile quòd viri sancti & perfecti, in morali honestate careant aliquo vno toto genere virtutum cardinalium: sed innumeri tales caruerunt fortitudine proprie accepta tam actu interiori quàm exteriori, cum multi nec vrbes incolerẽt, nec respublicas administrarent. ergo. Tertio, Humilitas est vnum de maximis fundamentis, & vnus de cardinibus moralis honestatis. ergo vel est virtus cardinalis, vel pars eius: sed non est cardinalis. ergo pars eius. Sed non est pars nisi magnanimitatis. ergo fortitudo, vt communiter significat fortitudinem proprie, & magnanimitatem, est virtus cardinalis: sicut iustitia vt communiter est commutatiuæ & distributiuæ. Quarto, Omnes authores qui virtutem in quatuor cardinales diuidunt, de magnanimitate & fortitudine indifferenter loquuntur. ergo fortitudo non proprie sed communiter sumpta, est virtus cardinalis. Assumptum patet ex Ambros. Grego. Seneca, & Tullio.

*Art.p

¶ Quartum est contra responsionem ad tertium, vbi dicitur q occasiones periculorum mortis frequẽter occurrunt. Non, inquit, mihi placet hæc responsio: quia mori propter iustitiã sine bello non pertinet ad fortitudinem, sed ad iustitiam secũdum gradũ heroicũ.

¶ Ad euidentiam horum recolendum est, quòd in priori lib. q. 61. docuit author, q ſ. istę quatuor virtutes, quæ dicuntur cardinales, possunt dupliciter accipi. Primo, vt quælibet earũ importat rectitudinem vnius conditionis communis omnibus virtutibus, vt scilicet prudentia boni tatem discretionis, iustitia rectitudinis seu debiti, fortitudo firmitatis, temperantia modi seu moderami nis. Et sic non sunt virtutes speciales nisi sola prudentia, & tamẽ sic de eis loquuti videntur authores ecclesiastici, & philosophi multi. Et propterea quicquid est firmitatis, tribuunt fortitudini: & quicquid moderaminis, temperantiæ: & quicquid rectitudinis iustitiæ: & quicquid discreti, prudentiæ. Alio modo sumuntur, vt quælibet earum dicit habitum circa illam materiam, in qua difficillime & principaliter conditio illa habetur. Verbi gratia, Temperantia vt modum ponat in delectationibus tactus, in quibus & difficillimũ est persistere, & in quibus principaliter oportet persistere: quoniam qui persistit in maximis, persistit in minoribus. Iustitia vt rectitudinem debiti & æqualis seruet ad alterum: quoniam & hoc difficillimum est, & in hoc principaliter oportet hominem recta facere, scilicet ad alterum. Hoc enim maximũ virtutis opus est, vt dicitur 5. Eth. quoniam seipsum naturaliter hõ amat. Prudẽtia, vt bene ꝑcipiat operationibus ac passionibus suis. Hoc etenim & difficillimũ est, & ꝑcipuũ valde, qñ esse suiipsius dum, difficillimũ & supremũ dominiũ est. Et sic sunt speciales virtutes habẽtes ꝑprias materias, & dñr virtutes cardinales, hoc est, principales in morali vita: q a vere circa principales materias vitæ moralis rectitudinẽ cõditionis redũdãtis in oẽs virtutes apponũr, vt pulchre declarat author i dicta q. ar. 4. ad primũ.

¶ Quibus ꝓmissis singillatim ad singula respõdẽdo dr ad primũ argu. cõtra primũ, q cõsequentia nõ valet. Nec ꝓbatio ex 2. Eth. aliqd valet, ꝓp tria. Primum, q a falsum manifeste dicit ꝙ Arist. tres tm̃ cõditiones ponat, cũ in tex. sint 4. ſ. si sciẽs, si eligẽs, & ꝓp hoc, & firmiter: iste aũt ex duobꝰ primis fecit vnã. Secũdo, quia ista quatuor appropriari possunt quatuor virtutibus cardinalibus, vt adaptanẽ ab autore in quæst. eadẽ art. 4. in argu. 3. & illi respõsione. Tertio, q a generales cõditiones, de quibus loquif author i litera, nõ sunt, ꝓprie loquẽdo, illæ, quas Ari. posuit, sed illæ quas supra dixim⁹, ſ. discretio, rectitudo, moderamẽ, & firmitas.

¶ Ad 2m dicitur, q deficit ꝓpter tria. ſ. & quia non de illis enumeratis ab Arist. est proprie sermo, & quia falsum est quòd nihil illorũ sibi magis unã quàm alia virtus uendicet, cum prima cõditio, ſ. scire, sit proprium prudentiæ, & omnis alia virtus hanc habeat ratione prudentiæ, & quia aliqua virtus potest aliquid illorũ sibi ut proprium uendicare quo ad materiã principalem. Et sic fortitudo, q a habet materiã principalẽ respectu firmitatis in quæ ſ. difficillimũ & præcipuum est firmitatem habere, ut sunt pericula mortis, ideo uendicat sibi firmitatem ut magis propriam. Et cum hoc stat q ratione habitualis dispositionis, quia scilicet quælibet uirtus est habitus, commune sit omni uirtuti firmiter operari. Est ergo solidum literæ fundamentum.

Ad

¶ Ad primum obiectorum contra secundum, negatur maior: qm̃ virtus quantumcumque in gradu heroico nõ excedit propriam materiam, sed infra propriæ materiæ limites heroica est. Pericula autem optima mortis non sunt omnis virtutis materia, sed solius fortitudinis, vt patet ex distinctione virtutũ penes suas proprias materias.

2. Ethicor. Vnde probatio falsum assumit, quòd virtus heroicaẽ ex sua natura circa subeunda pericula mortis, quando oportet &c. Hoc. n. nõ nisi mediante fortitudine habet.

¶ Ad secundum dicitur negando assumptum: quoniam cum firmitate animi circa optima mortis pericula non stat quin humana vita circa hanc versetur tamquàm vnum principale sustinens vitam moralẽ, quod est circa cardinem volui: quoniam, vt in litera dicitur, occasiones periculorũ bonæ mortis frequenter occurrẽtes, exigunt animũ firmum circa illa.

¶ Ad primum obiectorum contra tertium respondetur cũ authore in litera, q occasiones periculorum bonę mortis frequenter, & non raro occurrunt.

¶ Ad secundum dicitur, quòd sancti viri, qui vnam habuerunt virtutem acquisitam, omnes habuerunt, quoniam connexæ sunt. Et breuiter conceditur quòd habuerunt fortitudinem sicut iustitiam.

Nec ad hoc opꝰ fuit vt vrbes incolerent, aut respublicas administrarent: quoniam fortitudo in animo potest haberi circa optima pericula mortis, quando, & vbi oportet.

¶ Ad tertium dicitur cum authore, q virtutes dicunt cardinales, seu principales ratione principalis materiæ, qualẽ nõ habet humilitas.

Et propterea dicitur q humilitas nec est virtus cardinalis, nec pars subiectiua eius, sed pars potentialis temperantiæ: quoniam est species modestiæ, quæ pars potentialis est temperantiæ, vt infra patet. Dicitur autem humilitas fundamentum virtutum non directe, sed removendo prohibens, scilicet superbiam, vt in tractatu de humilitate infra patet. Ex hoc autem quòd est sic fundamentum, non sequitur, ergo est virtus cardinalis, quæ principalis dicitur ex materiæ propriæ principalitate.

¶ Ad quartum dicitur, quòd tam theologi quàm philosophi, qui permistiue vtuntur nominibus virtutum, primo modo loquuti de virtutibus videntur: nos autem loquimur secundo modo.

¶ Ad obiectiõẽ cõtra quartũ iã patet ex supradictis, q falso innititur fundamento, scilicet, q fubire mortem propter iustitiam, aut

RESPON. Dicendum, q sicut supra dictum* est, virtutes cardinales, siue principales, dicuntur, quæ præcipue sibi vendicant id, quod pertinet communiter ad virtutes. Inter alias autem cõmunes virtutis conditiones vna ponitur, firmiter operari, vt patet in secundo *Ethicor. Laudem autem firmitatis potissime sibi vendicat fortitudo. Tanto enim magis laudatur qui firmiter stat, quanto habet gravius impellens ad cadendum, vel ad retrocedendum. Impellit autem hominem ad discedendum ab eo quod est secundum rationem & bonum delectans, & malum affligens: sed grauius impellit dolor corporis, quàm voluptas. Dicit. n. Augustꝰ in lib. 83. quæst. Nemo est qui non magis fugiat dolorẽ, quàm affectet voluptatem. Namque videmus & immanissimas bestias a maximis voluptatibꝰ exterreri dolorum metu. Et inter dolores animi, & pericula maxime timentur ea, quæ ducunt ad mortem, contra quæ firmiter stat fortis. vnde fortitudo est virtus cardinalis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd audacia, & ira non cooperantur fortitudini ad actum eius, qui est sustinere, in quo præcipue commendatur firmitas eius. Per hunc enim actum fortis cohibet timorẽ, qui est passio principalis, vt supra dictum* est.

AD 2um dicendum, quòd virtus ordinatur ad bonum rationis, quod conseruari oportet contra impulsus malorum. Fortitudo autem ordinatur ad mala corporalia sicut ad cõtraria, quibus resistit: ad bonum autem rationis sicut ad finem, quem intendit conseruare.

AD 3um dicẽdum, quòd quãmuis pericula mortis raro imminent, tamen occasiones illorum periculorum frequenter occurrunt, dũ scilicet homini aduersarii mortales suscitantur propter iustitiam quam sequitur, & etiam propter alia bona quæ facit.

ARTICVLVS XII.

Vtrum fortitudo præcellat inter omnes alias virtutes.

AD DVODECIMVM sic ꝓceditur. Videtur quòd fortitudo præcellat inter omnes alias virtutes. Dicit enim * Ambros. in primo de offi. Est fortitudo velut cæteris excelsior.

¶ 2 Præt. Virtus est circa difficile & bonũ: sed fortitudo est circa difficillima. ergo est maxima virtutũ.

¶ 3 Præt. Dignior est persona hominis quàm res eius: sed fortitudo est circa personã hominis, quã aliquis periculo mortis exponit propter bonum virtutis: iustitia autẽ & aliæ virtutes morales sunt circa alias res exteriores. ergo fortitudo est præcipua inter omnes virtutes morales.

SED CONTRA est, quod Tulliꝰ * dicit in primo de offic. In iustitia virtutis splendor est maximus, ex qua viri boni nominantur.

¶ Præt. Philosophus dicit† in 1. Rhet. Necesse est maximas esse virtutes, quę maxime aliis vtiles sunt: sed liberalitas videtur magis utilis q̃ fortitudo. ergo est maior virtus.

RESPON. Dicendũ, q sicut* Augustꝰ dicit in 6. de Trin. in his quæ non mole magna sunt, idem est esse maius, quod melius. Vnde tanto aliqua virtus maior est, quãto melior est. Bonum autem rationis est hominis bonum, secundum Dionꝰ. 2. cap.* de diuin. nomin. Hoc autem bonum essentialiter quidem habet prudentia, quæ est perfectio rationis. Iustitia autem est huius boni factiua, inquantum scilicet ad ipsam ꝓtinet ordinẽ rationis ad exteriora. Et ideo iustitia est quasi ꝓtinens ad finem, qui est bonum rationis. Fortitudo autem est quasi ꝓtinens ad id quod est principium in operabilibus, scilicet ad audaciam, quæ est quasi ꝓtinens ad spem, vt supra dictum* est. Et ideo iustitia ꝓcellit inter omnes virtutes, sicut finis inter omnia principia. Et fortitudo est quasi fundamentum, quia sicut fundamentum est principium quoddam in ædificio, ita fortitudo in vita spirituali. Et ideo fortitudo est maior inter virtutes quæ non ꝓtinent ad finem, sed ad ea quæ sunt ad finem, sicut temperantia, quæ est circa concupiscentias, & mansuetudo, quæ est circa iras.

¶ Præterea. Cum hic dicitur, Nisi propter iustitiam conseruandam, aut est sermo de iustitia particulari, & tunc falsum dicitur: quia homo tenetur subire periculum mortis propter alias virtutes, puta, temperantiam, fidem &c. aut de iustitia legali, & tunc etiam falsum est: quia homo licite subit mortis periculum, non propter commune bonum, sed proprium bonũ tantummodo, vt si homo impugnetur de ipsa virtute fortitudinis in seipso, & non sit pars alicuius reip. sed solitarius, talis fortiter ageret sustinendo solum propter proprium bonum proprii habitus, & non propter iustitiam quamcumque seruãdam, nisi iustitia metaphorice sumatur, quod est a proposito alienum.

¶ Ad primum horum dicitur, q hic non est sermo de fine fortitudinis ex vi actus, sed de fine eiusdem ex parte materiæ: ita quòd ly propter iustitiam, denotat finem ex parte materiæ

Art.p

1.2.qõ.61. ar.5.& 4.

2.ca.4. fin.

lib.83.qõ. 30. ante fin. to.

lib. 1. c. 35. in principio, & cap. 28. tom. 1.

lib. 1. c. de Iustitia circa principiũ. lib. 1. ca. 9. parũ a principio, to 6.

lib. 6. ca. 8. parum ante mediũ, to. 3.

cap. 4. part. 4. nõ remota a fine.

quoniam nisi pericula mortis sint, ꝓpter iustitiam bona, fortis non se exponit illis. Hoc autem non cõtradicere supradictis, .s. quòd fortis operatur propter bonum proprii actus, vt proximum finem actus & habitus, patet. Et quòd ista sit intentio literæ insinuatur ex eo quòd subditur, Et ideo la⁹ fortitudinis dependet quodãmodo ex iustitia. Dicens, quodammodo, insinuat quòd secundum aliquid dependet, scilicet secundum materiam.

¶ Ad secundum dicitur, quòd hic proculdubio est sermo de iustitia communiter, vt claudit in se legalem, seu de ipsa legali: & quòd semper pericula, circa q̃ versatur fortis, sunt bona propter iustitiã legalem: quia homo est naturaliter animal politicũ, ac per hoc pars communis alicuius boni, ac ꝓ hoc omne bonũ reddens pericula bona, vt circa ea fortis versetur, ordinatur ad bonum commune vt pars ad totum, & sic spectat ad iustitiam legalẽ bonificare pericula mortis, circa quæ est fortitudo. Ad id autem quòd de solitario homine obiicitur, potest multipliciter dici. Primo, ꝙ sermo præsens est de virtutib⁹ istis politice sumptis. Secundo, quòd sermo moralis sufficit quòd verificetur secundũ id quod est vt in pluribus. Constat autem quòd vt in pluribus, homines non solitarii, sed politici sunt. Tertio, quòd etiam in casu fortis solitarii pericula mortis sunt bona propter iustitiam legalem, etsi nõ actu, tamen aptitudine: quia bonum proprium illius virtutis, quod impugnatur in solitario per mortis intentationẽ, etsi non actu ordinetur ad commune bonum, est tamen ordinabile ad illud, & sic spectat ad iustitiã legalẽ.

lib. 1. de officiis capit. 35. in principio, to. 1.

lib. 1. c. 35. ãre medii, tom. 1.

lib. 1. ca. 9. non multũ a principio tom. 6.

tionis ponere in omnibus rebus humanis. Aliæ autẽ virtutes sunt conseruatiuæ huius boni, inquantum scilicet moderãtur passiones, ne abducant hominem a bono rationis. Et in ordine harum fortitudo tenet locũ præcipuum, quia timor periculorum mortis maxime est efficax ad hoc, quòd hominem faciat recedere a bono rationis: post quam ordinatur temperãtia, quia etiam delectationes tactus maxime inter cætera impediũt bonum rationis. Id autem quod essentialiter dicitur, potius est eo qđ dicit̃ effectiue: & hoc etiã potius est eo qđ dr̃ cõseruatiue secũdum remotionem impediměti. Vnde inter virtutes cardinales est potior prudentia, secunda iustitia, tertia fortitudo, quarta temperantia, & post has cæteræ virtutes.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Ambros. fortitudinem aliis virtutibus præfert, secundũ quandam generalem vtilitatem, prout scilicet, & in rebus bellicis, & in rebus ciuilibus, siue domesticis vtilis est. Vnde ipse ibidem* præmittit. Nunc de fortitudine tractemus: quę velut excelsior cæteris diuidit̃ in res bellicas, & domesticas.

Ad 2m dicendum, ꝙ ratio virtutis magis cõsistit in bono quàm in difficili. Vnde magis est mẽsuranda magnitudo virtutis secundum rationem boni, quàm secundum rationem difficilis.

Ad 3m dicendum, quòd homo non exponit personam suam mortis periculis, nisi propter iustitiã conseruandam: et ideo laus fortitudinis dependet quodammodo ex iustitia. Vnde Ambros.* dicit in 1. de offic. quòd fortitudo sine iustitia, iniquitatis est materia. Quo enim validior est, eo promptior, vt inferiorem opprimat.

Qvartvm concedimus.

Ad 5m dicendum, quòd liberalitas vtilis est in quibusdam particularibus beneficiis: sed fortitudo habet vtilitatem generalem ad conseruandum totum iustitiæ ordinem. Et ideo Philosophus* dicit in 1. Rhet. quòd iusti, & fortes maxime amantur, quia vtiles sunt in bello, & in pace.

QVAESTIO CXXIIII.

De Martyrio, in quinque articulos diuisa.

Deinde considerãdum est de martyrio.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum martyrium sit actus virtutis.
¶ Secundo, Cuius virtutis sit act⁹.
¶ Tertio, De ꝑfectione huius act⁹.
¶ Quarto, De pœna martyrij.
¶ Quinto, De causa.

Articvlvs I.

Vtrum martyrium sit actus uirtutis.

Ad Primvm sic proceditur. Videtur quòd martyrium nõ sit actus virtutis. Omnis enim actus virtutis est voluntarius: sed martyrium quandoq; non est voluntarium, vt patet de innocentibus pro Christo occisis, de quibus dicit* Hilarius super Matth. quòd in æternitatis profectũ per martyrii gloriam efferebãtur. ergo martyrium non est actus virtutis.

¶ 2 Præt. Nullum illicitum est act⁹ virtutis: sed occidere seipsum est illicitum, vt supra habitũ* est, per quod tamen martyrium consumatur. dicit enim Aug. in primo* de ciuit. Dei, ꝙ quædam sanctæ feminæ tempore persecutionis, vt insectatores suæ pudicitiæ deuitarent, se in fluuium deiecerũt, eoq; modo defunctæ sunt, earũq; martyria in catholica Ecclesia veneratione celeberrima frequentant. nõ ergo martyrium est actus virtutis.

¶ 3 Præt. Laudabile est, ꝙ aliquis sponte se offerat ad exequendum actum virtutis: sed non est laudabile quòd aliquis martyrio se ingerat, sed magis videtur esse præsumptuosum & periculosum. non ergo martyrium est actus virtutis.

Sed contra est, ꝙ præmium beatitudinis nõ debetur nisi actui virtutis, debetur autem martyrio, secundum illud Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. ergo martyrium est actus virtutis.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut dictum* est, ad virtutem pertinet ꝙ aliquis in bono rationis conseruetur. Consistit autem bonum rationis in veritate, sicut in ꝓprio obiecto: & in iustitia, sicut proprio effectu, sicut ex supradictis* patet. Pertinet autem ad rationem martyrii, vt aliquis firmiter ſter in veritate, & iustitia contra persequentium impetus. Vnde manifestum est ꝙ martyrium est actus virtutis.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ quidã dixerunt, quòd innocẽtibus

¶ *Super Quæstionis centesimæsegesimequartæ Articulum primum.*

In arti. 1. qõ. 124. aduerte, ꝙ cum in litera dicitur, quòd bonum rationis consistit in veritate sicut in proprio obiecto: & in iustitia sicut in proprio effectu, per bonum rationis non intelligas solum bonum rationis practicæ, quod prudentia ponit, sed etiam bonum rationis speculatiuæ, quod fides infusa ponit. Et similiter per iustitiã non intelligas solum iustitiæ virtutem distinctam cõtra alias, sed vniuersaliter bonum partis appetitiuæ, quæ iustitia vocatur, quæ est per fidem Iesu Christi: ita quòd per hęc duo cõprehensum est bonum virtutum omnium theologicaliũ, & moralium tam ac quisitarum quàm infusarum. Bonum nãq; que appetitus a bono rationis deriuari necesse est, & esse ꝓprium illius effectum eo modo, quo ea quę in ratione sunt, causant ea quæ appetitus sunt.

Capito. 1. in Matth. fine illius.

q. 64. art. 3.

lib. 1. c. 16. in principio, tom. 5.

¶ In eodem primo artic. in responsione ad primum, aduerte quòd martyrium innocentum apud authorem, ita est meritorium cælestis palmæ, sicut baptismus parvulorum est meritorius vitæ æternæ. Nam sicut parvuli, ratione baptismi merentur præmium vitæ æternæ, non ex aliquo proprio merito, sed merito Iesu Christi eis per baptismũ communicato: ita innocentibus, & similiter quibusdam in fantibus pro Christo occisis, etiam in matris vtero, effusio sanguinis est meritoria æternæ palmæ non ꝓprio merito, sed merito passionis Christi eis communicato per baptismum sanguinis. Et hæc sit dicta propter Martinum in dicto de fortitudine tractatu de martyrio quæst. 1. cp positum sensum ex his literæ verbis assumentem. Author namque

Arti. 1. 2. ccd. quæ.

Arti. 1. 6. 3. 10p. arti. 2.

namque expresse ponit martyrii Christi meritum in innocentibus, & non solum præmium gloriæ, nec ex speciali priuilegio dicit hoc competere innocentibus. Et constat ꝙ eadẽ est ratio de omnibus infantibus propter Christum occisis, puta, quia sunt christianorũ filii. Nam christianitas est quæ mortis cã est. Mortui autem ratione christianitatis martyres sunt, vt infra patebit.

¶ In eodem 1. arti. in responsione ad secundum Martinus in eadem q. occurrit contra authoris solutionem, directe arguens, dicendo ꝙ eum hac solutione adhuc stat vis rationis, quia si occiderunt se, actum illicitum, & non martyrii habuerunt. Vnde & aliter respondet dupliciter. Primo, quòd non occiderũt ex intentione, quia licet actum committerent vnde sequebatur mors earum, non tamen intendebant per hoc mori, sed seruare pudicitiam. Secũdo, quòd ignorãtia iuris adiuta ex feruore pudicitiæ, excusauit eas ne hoc imputaretur eis ad demeritum, qđalias fuit peccatũ

lib. 1. de Ciuit. Dei, cap. 26. circa principiũ, tom. 5. Et in serm. de Epiphan.

¶ Sed hæc Martini dicta facile ostẽdun tur a veritate alienа: qm̃ sola authoris solutio satisfacit argumento tendens ad hoc, ꝙ ex speciali diuino instinctu mulieres illæ se occidũt, ita ꝙ martyres ꝺeipsas facerent diuina authoritate. Excusationes siquidem ambæ allatæ a Martino, falsæ atque pernitiosę sunt tam ex parte voluntatis, quàm ex parte intellectus. Si quidẽ ex parte ignorantiæ, errat: quia ignorantia iuris naturalis contra præcepta priora præceptis decalogi nullum excusat. Constat autem quòd non occidere seipsum est prius præceptum, quàm Non occides, quod est præceptum decalogi: sicut amor suimet prior, & naturalior est, quàm amor alterius. Prima autem ex parte intentionis implicat, sicut protestatio contra factum. Ridiculum, immò fatuum est, aliquem suspendere se lethaliter, & non intendere mori, aut percutere se in corde &cæt. ad mortem, & non intendere mori: & similiter proiicere se in ignem, aut fluuium, aut mare, & non intendere submergi, aut comburi, nisi quis vsque adeo desipiat, vt dicat id solum esse ex intentione, quod est principaliter intentum: & propterea secundario volita non imputari. Nam sic Iudas excusatur, qui non propter mori se suspendit, sed vt pœnitentiam ageret, vel euaderet miseriam. Et eadem est ratio de cęteris se interficientibus, quia omnes aliud a morte principaliter intendunt per actum illum voluntarium, quo mortem causant, sciendo quòd actus ille infert mortem, vt est in proposito. Et ex hoc habes vnde a Martino ibidẽ cauere debẽas dicente, quòd in casu, in quo christianus a tyranno constitutus coram idolo sic, quòd habeat ante se foueam ita altam, vt casus sit mortalis, & habeat statutum a tyranno sibi impositum, quòd si stat, intelligitur adorare idolum, nec potest declinare a stando ante idolum, nisi præcipitando se in foueã mortis, ꝙ si ex suo stare, & protestando verbis, quòd non intẽdit adorare idolum, scandalizantur astantes, quòd benefacit præcipitare se in foueam non intendendo mori, sed committendo se diuinæ prouidentiæ: iam enim patet, quòd ista non volitio mortis, implicatio est. Esset namque hoc tentare Deum, & peccatum acceleratus est miraculose liberi arbi. vsus, ita quòd etiam voluntarie martyrium passi sunt. Sed quia hoc per authoritatem Scripturæ nõ cõprobatur, ideo melius dicendum est, quòd martyrii gloriam, quam in aliis propria voluntas meretur, illi paruuli occisi per Dei gratiam sunt assecuti. Nam effusio sanguinis propter Christum vicem gerit baptismatis. Vnde sicut in pueris baptizatis per gratiam baptismalẽ meritum Christi operatur ad gloriã obtinendam, ita & in occisis propter Christum, meritum martyrii operatur ad palmam martyrii consequendam. Vnde August. dicit in quodã sermone de epiphania quasi eos alloquens, Ille de vestra corona dubitabit in passione pro Christo, qui etiam paruulis baptismũ prodesse non æstimat Christi. Non babebatis ætatem, qua in passurum Christum crederetis, sed habebatis carnem, in qua pro Christo passuro passionem sustineretis.

Ad 2m dicendum, quòd Aug. ibidem* dicit esse possibile, quòd aliquibus fide dignis testificationibus diuina persuasit authoritas Ecclesiæ, vt dictarum sanctarum memoriam honoraret.

Ad 3m dicendum, quòd præcepta legis dantur de actibus virtutũ. Dictum autem est* supra, quædam præcepta legis diuinæ tradita esse secundum præparationem animi, vt scilicet homo sit paratus hoc, vel illud faciendi, cum fuerit opportunum: ita etiam & aliqua pertinẽt ad actum virtutis secundum præparationem animi, vt scilicet superueniente tali casu homo secũdum rationem agat. Et hoc præcipue videtur obseruandum in martyrio, quod consistit in debita sustinentia passionum iniuste inflictarum. Non autem debet homo occasionem dare alteri iniuste agendi: sed si alius iniuste egerit, ipse moderate tolerare debet.

Articvlvs II.

Vtrum martyrium sit actus fortitudinis.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd martyrium non sit actus fortitudinis. Dicit̃ enim martyr in græco, quasi testis. Testimonium autem redditur fidei Christi, secundum illud Act. 1. Eritis mihi testes in Hierusalem &c. & Maxim⁹ dicit in quodã sermone. Mater martyrii est fides catholica, in qua illustres athletæ suo sanguine subscripserunt. ergo martyrium est potius actus fidei, quàm fortitudinis.

¶ 2 Præt. Actus laudabilis ad illam virtutẽ præcipue pertinet, quæ ad ipsum inclinat, & quæ ab ipso maquòd non habebatur martyrio dignus. Numquàm tamen prouocauit ad sui mortem tyrannos.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæquartæ Articulum secundum.*

In arti. 2. dubium occurrit ex Martino in dicto tractatu. q. 3. volente quòd martyrium est actus illius virtutis, in gradu tamen heroico, ad quam spectat actus ille, pro cuius perſistentia patitur, vt si patitur pro iustitia, est actus iustitiæ &cæt. Arguit ergo directe contra authorem quinque mediis. Primo sic, Volitio iustitiæ tam firma, vt nec pro cruciatu & morte velit eam deſerere, est actus iustitiæ: sed martyrium mentale pro iustitia non est aliud quàm huiusmodi volitio. ergo martyrium mentale pro iustitia est actus iustitiæ, & consequenter martyrium exterius imperatum. Maior probatur, Omnes volitiones, quæ habent idem obiectum commune, pertinent ad idem genus virtutis, licet per diuersas circunstantias, quæ se habẽt vt obiecta partialia volitionum, vel nolitionum possent ad diuersas species pertinere: sed hæ duæ volitiones, scilicet volitio iustitiæ absolute, hoc est, sine conditione mortis, & volitio iustitiæ cum conditione circunstantiæ mortis, habent idem obiectum commune, scilicet, opus iustitiæ. ergo ambæ pertinent ad idem genus virtutis: sed prima pertinent ad iustitiam. ergo & secunda. Secundo, Volitio cum contemptu mortis imperativa executionis ne deseratur iustitia, aut spectat ad iustitiam tantum, & habetur intentum, aut ad fortitudinem tantum, & hoc non: quia fortitudo non inclinat ad actum iustitiæ per se, & immediate, ille autem actus est volitio iustitiæ, aut ad vtranque, & hoc non, tum quia ille actus est vnus. ergo pertinet ad vnum genus virtutis, & non ad duos: tum quia omnis

actus, qui refertur in aliqua duo, in vnum tamquàm in subſtantiam actus, & in alterum tamquàm in circunſtantiam, pertinet ad illud virtutis genus, ad quod pertinet ſubſtantia actus: ſed huiuſmodi volitio fertur in opus iuſtitiæ tãquàm in ſubſtantiam actus, & obiectum primum, & principale: & fertur in cruciatus, & mortem cõtemnendo. ſtamquàm in circunſtantiam: quia vt ponitur in caſu, facienti iuſtitiam proponitur conditio mortis, & cruciatuũ. Maior iſtius propoſitionis probatur: quia alias idem actus poſſet ratione ſubſtãtiæ ſpectare ad vnum virtutis genꝰ, & ratione vnius circũſtantię ad aliud, & rõne alterius ad aliud: quod eſt omnino abſurdum, & contra omnem doctrinam philoſophorum moralium, & ſanctorum, qui in doctrinis ſuis declarant actus virtutis per nullas circunſtantias variare genus virtutis. Tertio. Omnis actus qui eſt circa vnum tãquàm finem, & circa aliud tanquàm id quod eſt ad finem, pertinet ad illud genus, ad quod ſpectat ille qui eſt circa finem, vt velle adulterari cauſa diuitiarum acquirẽdarum pertinet ad auaritiam: velle furari vt intemperate viuat, ad intemperantiam. Et hanc Maiorem habet Ariſto. expreſſe in 4. Ethico. ſed volitio iuſtitię cum contemptu mortis, habet opus iuſtitiæ pro fine, & contemptum mortis tãquàm medium ad finem, vt ipſemet ſanctus Thom. in quæſtionis huius arti 3. dicit. ergo huiuſmodi volitio pertinet ad iuſtitiam. Quarto. Iuſtitia eleuata ſupra omnem iuſtitiam, quæ ſolet in hominibus reperiri, pertinet ad genus iuſtitiæ, & ſimiliter eſt de temperantia, & cæteris: ſed aliquod martyrium non eſt aliud quàm iuſtitia eleuata ſic ſupra omnem iuſtitiam, & aliquod non eſt aliud niſi temperantia ſic eleuata ſupra omnem temperãtiam. ergo quoddam martyrium ſpectat ad vnam heroicam virtutem, & quoddã ad aliam. Quinto. Ad omnem virtutem in gradu heroico ſpectat inclinare habentem ipſiam vt vincat omnes difficultates impedientes actum eius: ſed ex conditione mortis propoſita iuſto, vel temperato, prouenit difficultas in actu heroico, qui non poteſt vinci niſi per contemptum mortis. ergo ad iuſtitiam, vel temperantiam &c. heroicam, pertinet facere cõtemptum mortis impedientis &c.

¶ Ad huius difficultatis euidentiam præmittendum reor quid ſit martyrium: ſic enim poſtea clarum eſſe poterit cuius ſit actꝰ virtutis. Martyr cũ idem ſit quod teſtis, martyrium nil aliud eſt quàm teſtimonium. Sed quoniam in Eccleſia chriſtiana martyres, ſeu teſtes per antonomaſiam appellãtur illi ſoli, qui pro Chriſto, ſeu diuina lege mortui ſunt, ideo martyrium in propoſito non ſignificat quodcumque teſtimonium, ſed teſtimonium Chriſti, vnde martyres Chriſti dicuntur. Et ipſe dixit, Eritis mihi teſtes. Act. 1. Nec quodcumque teſtimonium, quia teſtimonium Chriſti, verbo prædicationis, aut confeſſionis, aut cuiuſcumque operis ſufficit ad martyrium, vt patet ex hoc quòd non ex quocumque modo teſtimonii martyres dicimus, ſed exigitur teſtimonium tale factum, ſcilicet, quòd per tolerantiam mortis.

Omnes enim & ſolos tales martyres dicere ſolet Eccleſia, iuxta illud. Hic eſt vere martyr, qui pro Chriſti nomine ſanguinem ſuum fudit. Ex quibus patet, ad rationem martyrii quatuor cõcurrere. Primo, ipſa teſtificatio exterior, quoniam oportet quòd ſit teſtimonium de natura ſua coram hominibus, quibus ſola exteriora certa ſunt. Secundo, ſpecies facti aſſumpti ad teſtificandum, ſcilicet ſuſtinere mortem. Tertio, id de quo teſtimonium redditur, puta veritas fidei. Quarto, is, in cuius fauorem teſtimonium redditur, puta, Deus, qui per Filium ſnum veritatem fidei reuelauit. Et quoniam diuerſorum generum conditiones concurrunt ad actum martyrii, oportet a multis diuerſorum generum virtutibus actum martyrii effici, diuerſimode tamen ſecundum diuerſas conditiones. Diuerſimode quidem, quia ab vna elicitiue, & ab alia imperatiue: ſecundum vero diuerſas conditiones, quia ab vna ſecundum vnam, & ab alia ſecundum aliam conditionem, vt patebit. Et vt a primo inchoemus, Actus martyrii inquantum eſt teſtimonium veritatis fidei, oportet q̃ ſit a virtute fidei. Nam ſicut teſtimonium de veritate quacumque eſt a notitia illa, quam teſtis habet de illa veritate, quia quòd ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur. Et teſtimonium ferre quòd Iuppiter & Saturnus fuerunt in tali coniunctione, ſpectat ad aſtrologum vt ſic: & teſtimonium reddere, quòd talis tali die fecit teſtamentum, ſpectat ad notitiam, qua audiuit & vidit præſens, & ſic de aliis: ſic teſtimonium de veritate fidei, ad notitiam quam de fidei veritate habemus, ſpectat. Hæc autem eſt notitia habitualis, & actualis fidei. A fide ergo emanat martyrium inquantum eſt teſtimoniũ quoddam ipſius. Et confirmatur hoc, qa ſicut teſtimoniũ de veritate fidei, quod verbo fit, eſt actus fidei, vt patet: ita & teſtimonium eiuſdẽ quod facto fit, eſt actus fidei. Idẽ aũ martyrii actꝰ inquã tum eſt volũtarie ac impauide toleratiuus mortis, optime eſt actꝰ fortitudinis, vt patet ex ſupradictis de fortitudine, & eius actu, atque obiecto. Eſt quoque idem actus, quatenus eſt in fauorem & gloriam Chriſti, ſeu Dei, actus charitatis. Qui enim vitam ponit pro Deo, facto diligit Deum ſupra omnia, iuxta illud Io. 15. Maiorem dilectionem nemo habet &c. Et licet martyrii ſit ſemper harum trium virtutum actus ratione dictarum eius conditionum, charitatis tamen, & fidei non niſi imperatiue eſt: fortitudinis autem elicitiue. Fides namque per dilectionem operans, vt dicitur ad Ga. 5. mediante fortitudine elicit martyrii actum his veſtitum conditionibus. Patet autem ſic eſſe, & reſpectu fortitudinis quidem, quia ipſe actus in quo teſtificatio conſummatur, ſcilicet ſuſtinere mortem optimam, eſt principalis actus fortitudinis, vt patet ex prædictis. Actus nãque a pluribus procedens virtutibus, eſt elicitiue vltimæ, cui directe reſpõdet actus ille: ſicut actus emanans a pluribus potentiis, ſpectat elicitiue ad infimam illarum potentiarum, vt concupiſcere quando oportet, &c. eſt a voluntate, & a concupiſcibili, ſed elicitiue eſt a concupiſcibili: reſpectu vero charitatis, quia charitas imperat actꝰ omnium virtutum: reſpectu autem fidei, quia fides eſt quæ per dilectionem operatur, & ab authore ſuperius in quæſtione 3. arti. 1. ad tertium habes.

¶ His præmiſſis ad argumenta in oppoſitum reſpondendo dicitur primò, quòd primi argumenti maior eſt falſa, intelligendo ipſam ad ſenſum arguentis, ſcilicet quòd talis volitio ſit actus iuſtitiæ ſolius: quoniam ex hoc ipſo quòd ad ſuſtinere viriliter bonam mortem declinat, genus iuſtitiæ exit, & ad genus fortitudinis venit: Velle ſiquidem iuſtitiam quantumcumque firmiſſime, & perfectiſſime, ad iuſtitiam ſpectat: ſed velle ſuſtinere mortem optimam ſiue propter iuſtitiam, ſiue quodcunq; aliud genus virtutis, fortitudinis eſt. Ex quo patet, quòd probatio eius aſſumit falſum, quando vltra commune obiectum apponitur aliud obiectum alterius generis, vt eſt in propoſito: quoniam ſecunda volitio ſiue ſit vna, ſiue multiplex, non curando pro nunc, includit actum & obiectum alterius generis, ſcilicet fortitudinis, puta, ſuſtinere mortem optimam. Dicitur ſecundo, q̃ minor quoque eſt falſa: ſed martyrium mentale pro iuſtitia non eſt aliud quàm huiuſmodi volitio. Nam martyrium mentale, q̃ iuſtitia econtra ſe habet ad hæc duo obiecta. ſ. iuſtitiam, & tolerantiam mortis: quoniam martyrium mentale reſpicit tolerantiam mortis vt proprium obiectum, & iuſtitiam vt cauſam: quoniam teſtis directe reſpicit teſtificationem vt proprium actum: ad per hoc velle teſtificari quod eſt martyrium mentale, directe reſpicit ipſum ſuſtinere, quod eſt teſtificari vt proprium obiectum: iuſtitia autem pro cauſa, cuius oppoſitum minor aſſumit.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd volitio imperatiua executionis ad ſuſtinendum mortem ne deſeratur iuſtitia, ſpectat ad vtramque virtutem, ſcilicet fortitudinem, & iuſtitiam. Et ad primam improbationem negatur ſequela. Actus eſt vnus, ergo ſpectat ad vnum genus virtutis: quoniam ſtat quòd vnus numero ſm ſubſtantiam actus ſit in pluribus virtutum generibus.

¶ Ad ſecundam improbationem dicitur, quòd maior eſt falſiſſima. Et ad eius probationem dicitur, quòd nullum inconueniens eſt eundem actum ratione vnius circunſtantiæ ſpectare ad vnum genus virtutis, & ratione alterius ſpectare ad aliud

aliud genus. Nec hoc eſt contra doctores ſanctos, aut philoſophos. Immo oppoſitum eſt contra ſanctos, & theologos dicentes aliquando circunſtantiam trahere actum extra genus ſuum. Vt cum quis fornicatur in eccleſia, conſtat quòd fornicatio eſt in genere intemperantiæ, & trahitur ad ſacrilegium, quod eſt in genere iuſtitiæ ex circunſtantia loci, cui fit iniuria. Hoc enim conſtat ſecundum omnem moralem philoſophiã, & theologiam eſſe verum. Et mirum eſt quòd in manifeſto errore citet omnes ſanctos, & philoſophos. Et quod in generibus vitiorum oſtẽdimus, idem patet in generibus virtutum. Nam ſeruare caſtitatẽ propter Deum cui dicata ẽ, ſpectat ad temperantiæ genus ſecũdum ſpeciem operis, ſcilicet caſtitatem, & ad iuſtitiæ genus ratione circunſtantiæ finis, nã religio iuſtitię pars eſt. Ad tertium dicitur, quòd licet maior poſſit negari, & ſit manifeſte falſa ad ſenſum arguentis, loquendo tamen ſimpliciter & abſolute diſtinguẽda eſt, quòd dupliciter poteſt intelligi. Primo, quando iſta duo, ſcilicet finis, & id quod eſt ad finem, ſecundum ſe non ſunt diuerſorum generum moralium. Secundo, quando iſta duo ſecundum ſe ſunt diuerſorum generum. Si enim iſta duo non ſunt ſecundum ſe diuerſorum generum, maior eſt vera: ſi autem ſunt diuerſorum generũ, maior eſt falſa. Et quia in propoſito iuſtitia, & ſuſtinere mortem ſunt ſecundum ſe diuerſorum generum, ideo maior, vt eſt ad propoſitum arguentis, eſt falſiſſima. Nam in ſenſu vero habet falſam minorem pro quanto includeret, quòd hæc duo non ſunt diuerſorum generum. Probationes autem ab exemplis, falſum aſſumunt, niſi meretrices quis putet eſſe ſic auaras, vt non peccent peccato intemperantiæ. Et ſimiliter fures ac latrones vt luxurientur, putet quis ſic eſſe luxurioſos, vt nec fures ſint, nec latrones, quod conſtat ad ſenſum eſſe falſum. Nec eſt uerum quòd Ariſt. in 4. Ethico. dicat illam maiorem, vt iſte aſſumit: immo dicit oppoſitum, dum dicit quòd qui furatur vt mœchetur, magis eſt mœchus quàm fur. Eſt ergo ſecundum Ariſt. & fur, & mœchus, ſed magis mœchus. Et hæc eſt veritas.

¶ Ad quartum negatur minor. ſ. Aliquod martyrium non eſt aliud quàm iuſtitia eleuata ſuper omnem iuſtitiã &c. Iam enim dictum eſt falſum eſſe, quòd omnis virtus in gradu heroico eſt per ſeipſam toleratiua mortis: hoc enim non niſi mediante fortitudine facere poteſt.

¶ Ad quintum dicitur, vt ſuperius dictum fuit, quòd vincere impedimenta propria quæ. ſ. ex propriis contrariis emergunt, ſpectat ad eandem virtutem, ad quam ſpectat actus qui impeditur. ver. gra. Ad temperantiam ſpectat vincere impedimenta ex inſenſibilitate, & intemperantia: ad iuſtitiam, ex iniuſtitia: ad liberalitatem, ex auaritia, & prodigalitate, & ſic de aliis: ſed vincere impedimenta extranea, hoc eſt, ab aliorum contrariis propriis prouenientia, non ſpectat ad illam virtutem, ſed ad aliam, ſcilicet quæ medium inter illa contraria tenet. & ratio huius diuerſitatis eſt ipſa diuerſitas virtutum ſecundum diuerſitatem propriarum materiarum. Et hinc prouenit, quòd quælibet virtus egeat anima vt. ſ. ab extraneis impedimẽtis protegat eam. Propter quod oportet quòd qui vnam habet virtutem perfecte, omnes habeat. In propoſito autẽ impedimenta mortis reſpectu tẽperãtiæ, aut iuſtitiæ ſunt impedimẽta extranea, & nõ ſpectant ad iuſtitiã heroicã, nec ad tẽperantiã heroicã vincere talia impedimenta.

¶ In eodem 2. art. in reſponſione ad primũ occurrit dubium ex Martino ibidẽ directe cõtra hanc reſponſionẽ arguente, pro quãto hic dicitur, q̃ firmare animũ in bono iuſtitiæ contra pericula mortis, ſpectat ad fortitudinẽ: quia ſic ſequereſ q̃ fortitudo habet oẽs materias virtutũ pro obiecto cõmuni, & pricipali. Probaẽ ſequela. Cõfirmatio hominis in bono iuſtitiæ, aut fidei cõtra pericula mortis, nõ eſt aliud q̃ volitio iuſtitiæ nõ obſtãte, ꝓpoſita ſibi cõditione mortis: ſed hæc volitio directiſſime pertinet ad iuſtitiã, & mortis conditio non ſe habet niſi tãquam circunſtantia. ergo. Deinde arguit argumentis allatis in præcedenti dubio, præſertim, Omnis virtus inclinat ad tollendum impedimẽta actus ſui, quia quantum inclinat in actum ſuum, tantum inclinat ad tollendũ impedimẽta illius: ſed timor mortis impedit actũ iuſtitiæ.

¶ Ad primum negatur ſequela. Et ad probationem illius dicitur primo, quòd maior eſt falſa: quoniam vt ex dictis patet, confirmatio hominis in bono iuſtitiæ contra pericula mortis dirẽcte eſt velle ſuſtinere mortem, & iuſtitia ſe habet vt circunſtantia, cuius oppoſitũ argumentũ aſſumit. Dicitur ſecundo, vt etiã dictum eſt, q̃ quia i hoc opere im plicantur duo genera obiectorum moralium, quodcũque eorũ ponatur vt circunſtantia, transfert actum in aliud genus: ita q̃ dato q̃ velle ſuſtinere mortem eſſet circunſtãtia, dicitur quòd circunſtantia talis reponit volitionẽ ſui in gener: fortitudinis. Et ſic iſta volitio eſſet in duobus generibus moralibꝰ ratione diuerſarum conditionũ eius, quod nullum eſſe inconueniens mõſtratum eſt.

¶ Ad ſecundum, & reliqua non oportet repetere reſponſiones. Iam. n. diſtinctum eſt de impedimẽtis. Nec probatio allata. ſ. Quãtum inclinat virtus ad actũ proprium, tm̃ ad tollendũ illius impedimenta, ad aliud valet, niſi ad impedimenta eiuſdem generis: qm̃ ſicut virtus non inclinat ad actum ſuum niſi in propria materia, ita nec ad tollendũ impedimenta niſi communicãtia in materia, qualia non ſunt quæ ex extraneis ſui generis proueniunt. Quæ autem non conueniunt in materia, ab iſta tollenda ſunt virtute, quæ circa illam verſatur materiam. Et qm̃ timor mortis eſt impedimentũ in materia diuerſa a materiis aliarum virtutũ, qm̃ vt patet 3. Ethi. eſt propria fortitudinis materia: ideo tollere hoc impedimentum reſpectu cuiuſcumque virtutis ſpectat ad fortitudinẽ tamquã habitũ elicitentẽ: ad alias autẽ virtutes, tãquam ad finem materiæ. Et ſi bene aduertamus, ponere quòd quælibet virtus tollit omnia impedimenta ſui actus, eſt confundere materias virtutum, cuilibet virtuti attribuendo materiam omnis virtutis. Et ſic quia temperantiæ actus poteſt impediri per pecuniam, per honorem, per timorem mortis, per vindictæ affectum &c. ad temperantiæ actũ ſpectare mediũ cõtra auaritiã, cõtra ambitionem, cõtra timiditatẽ, cõtra irã &c. eligere, qđeſt ridiculũ apud diſtinguentes virtutes penes materias, iuxta Ari. doctrinam in 2. Ethi. Et ſi contra hæc obiiciatur, q̃ aduerſantur hæc dictis ſuperius, hoceſt, in qõ. 65. præcedentis libri de connexione virtutum loquendo: quia ex hoc ipſo, ſcilicet quòd temperantiæ eſt tollere quæcumque annexa impedimenta, illatum eſt, quòd exigit prudentiam totalem: non ſtant enim dicta ibi cum dictis hic: Reſpondetur, quòd virtus moralis poteſt dupliciter conſiderari. Primo, vt electiua præciſe: et ſic proculdubio non ſe extendit ad connexas materias, quæ ſunt propriæaliarum moralium virtutũ. Et hoc eſt quòd hic dicimus. loquimur. n. de virtute fortitudinis ſecundum ſe, vt eſt electiua proprii medii. Alio modo, conſideratur vt ẽ electiua & imperatiua omniũ ad ſui ſalutẽ neceſſariorũ: et ſic proculdubio nulla moralis virtus eſt perfecta, niſi ſit & electiua medii excludẽdo impedimẽta propria, & imperatiua actuũ excludentium impedimenta alia ab extra occurrẽtibus. Et ſic in precedenti lib. de virtute morali perfecta tam elicitiue, q̃ imperatiue verificentur dicta. Tẽperantia. n. licet vt elicitiua tantũ eſt, ſit ſolum excluſiua impedimentorum ex intemperantia, aut inſenſibilitate prouenientium: quia tñ excluſio horũ nõ ſufficit ad ſaluandam temperantiam in animo, vt patet de muliere, quæ nõ ob delectationem, ſed auaritiam fornicatur, corrumpitur enim illius temperantia ab extraneo contrario vt patet: ideo oportet ad hoc vt temperantia ſit ita perfecta vt ſit ſufficiens ſaluare ſeipſam, quòd ſit etiam perfecta imperatiue, hoceſt, vt habet actũ imperii ad alios actus excluſiuos extraneorum contrariorum, puta, ad imperandum actui fortitudinis, ne propter timorem mortis perdatur temperantia, ad imperandum actui liberalitatis, ne. ſ. propter lucrum perdatur temperantia, & ſic de aliis. Nulla ergo eſt inter dicta ibi, & hic contrarietas. Et ſcito quòd ex virtute morali, puta, temperantia perfecta, primo inferri optime poteſt connexio eius cum fortitudinis totali: quoniã temperantia exigit prudentiam neceſſariam ad ſuã ſalutem, vt patet: ſed ad ſuam ſalutem exigitur prudentia totalis. Quod probatur, & patet ex hoc, quia tẽperãtia nata eſt corrũpi a cõtrariis aliarũ virtutũ cardina-

lium. s. ab iniustitia, & timiditate, vt patet de adultera non propter delectationem, sed vt violet fidem marito: & de fornicaria ex timore mortis. & similiter est de fornicaria ex auaritia. Nisi enim adsit rectum iudicium, consiliū, ac præceptum circa huiusmodi impedimēta, cōstat q̄ dicitur tēperātia declinādo a medio in venereis, & eligēdo alterum extremum. s. intēperātiā. Perspicuū aūt est, q̄ prouidere omnibus huiusmodi impedimentis ad prudentiam totalē spectat, hoc est, ad prudentiā simpliciter, & nō in hac sola materia: qm̄ vniuersa materia agibilium, in his cōprehenditur potēti[b]ᵖ impedire, vt patet. Et hæc sint dicta, vt scias connexionē virtutum vndiq; necessariā ituēri, & non oportere recurrere ad virtutē p̄fectā imperatiue: quæ licet clari[ꝰ] connexionē conuincat, & veritati innitatur absolute, nō tñ ex diffinitione virtutis data 2. Ethic. habetur primo: quoniā diffinitio virtutis secundum electionem, in propria tamē materia, intelligēda proprie est, quā uis a me fuerit extensa ad eandem secundum imperium ad sui salutem necessarium, q̄d non primo, sed secundo ad virtutem spectat: & ideo ex diffinitione virtutis habetur secūdario p̄fectio imperatiua virtutis. Et quia verē ac perfectē virtuti conuenit, licet secūdario, conuincit connexionem virtutum, vt ibi monstratum est, & p̄cedenti seruit proposito, vbi dicimus quòd iustitia non infra limites sistens proprios, sed vt imperat actui fortitudinis sustinēt mortem propter saluandam iustitiam, & similiter temperantia, & aliæ virtutes faciunt. Vnde nō cōfunduntur materiæ virtutū, sed connectuntur tam virtutes, quām earum materiæ, & reflecticur actus vnius super actu alterius.

¶ In cadē responsione ad primum eiusdem secundi articuli, circa illud, Quod hoc. s. bonū in quo aliquis firmatur, est fortitudinis finis, dubium occurrit: quia ex hoc sequeretur, quòd cum quis sustinet mortem propter castitatem, ac per hoc firmatur in bono castitatis, quòd finis fortitudinis esset bonum temperantię: quod est inconueniens, quoniā finis est nobilior eo quod est ad finem: fortitudo autem est temperantia nobilior, & non econtra. Et augetur dubium, quia authorē loqui de fine fortitudinis ex parte actus fortitudinis probatur ex verbis eiusdem in sequenti artic. vbi dicit, Tolerare mortem non est laudabile secundū se, sed solū secundū quod ordinatur ad aliquod bonū, quod consistit in actu virtutis, puta ad fidem, & ad dilectionem Dei. Vnde ille actus virtutis cum sit finis, melior est. hæc ille. Ex vltimis siquidē verbis habetur, quòd ille actus virtutis, propter quem fortis sustinet, & in quo firmatur, est finis, & melior actu fortitudinis.

¶ Ad hoc dubium dicetur sequenti articulo, vbi allegata verba discutientur.

¶ In eadem responsione dubium aliud ex Martino ibidem occurrit, directe contra hanc responsionem arguente, pro quanto dicit, quòd martyrium comparatur ad fidem sicut ad finem, in quo quis firmatur: & ad fortitudinem vt ad habitum elicientem. Ista inquit solutio non videtur sufficere, tum quia falsa: quoniam non ideo quis firmatur in fide, quia pro fide suscipit martyrium, sed econtra, quia firmatus est iam in fide, ideo pro fide suscipit martyrium: tum quia non satisfacit argumento, quia dato quòd fides sit finis martyrii, non propter hoc tamen habetur quòd sit mater, quia mater non est propter quam res est, sed per quam res est. Hæc Martinus.

¶ Potest & contra idem argui, quia per martyrium fides martyris euacuatur: quoniam martyr per martyrium transit ad patriam cælestem. ergo fides martyris non est finis sui martyrii. Finis enim acquiri, aut conseruari debet per id quod est ad finem, & non debet desinere esse, vt de fide contingit in proposito.

¶ Ad primum Martini dicitur, quòd quia causæ sunt inuicem causæ, non inconuenit vtrumque verum esse, scilicet quia firmus in fide, ideo imperatiue suscipit martyrium: & econtra, quia suscipit martyrium, ideo & meritorie, & vt per medium ad finē, & saltem per redundantiam firmatur in fide.

¶ Ad secundum eiusdem dicitur, quòd quia finis in operabilibus est sicut principiū in speculabilibus, & virtus ad quā spectat finis est imperatiua actibus virtutū obsequētiū ad finē: ideo ex hoc ipso quòd bonum fidei est finis martyrii, sequitur quòd fides sit finis martyrii, vt pote primario imperio generās illud ad propriū ipsius fidei bonum. Vnde ad probationem dicitur, quòd licet mater nō habeat rationem finis, tamen habet rationem generantis, quæ conuenit virtuti, ad quam spectat finis, quę est fides. Propter quod Nouitiis dicito, q̄ fides, hoc est, virtus fidei, ē mē martyrii: q̄a fides, hoc est, bonum fidei, est finis martyrii: quia ex hoc ipso habet ipsa virtus q̄ imperet. Infra qō. 1. ar. 5. ad 3.

¶ Ad aliud argumētum dicitur, quòd quanto tēpore martyr sustinet martyrium, tanto tempore fides firmat: quia non sustinet nisi dū viuit, quo tempore fides est, & firmatur.

Euacuatio autem fidei sit post hanc vitam. Posset quoque, sed nō oportet, dici quòd martyr per martyrium firmatur in fide acquirendo visionem, quæ succedit fidei, qua visione sit in eo firmitas euidentiæ respectu eorum quæ sunt fidei.

¶ In responsione ad secundum eiusdem art. dubium occurrit ex Martino ibidem volente aliquod martyrium non esse actum charitatis, etiam imperatiue: quia stat aliquem fidelem in peccato mortali subire mortem, vt non neget fidem Christi: tale enim martyrium est sine charitate, ac per hoc nullo modo a charitate. Et si dicatur, quòd tūc ei cōfertur gratia, sicut ei qui baptizatur, hoc non obstat, tum quia hoc non videtur verum vniuersaliter, quia forte ponit obicem: tum quia si datur charitas, illa sequitur naturaliter actū martyrii, ac per hoc nō est imperatiua martyrii.

¶ Ad hoc dicitur, quòd martyrium non secundū opinionē hominū, sed secūdū veritatē vt. s. importat sustinere mortē ꝓpter fidei veritatem, secundum suum genus est actus charitatis, imperatiue tamen, vt prædictum est. Et ratio est, quia ponens vitā pro Christo, ipso facto præponit Christum vitæ suę, ac per hoc omnibus bonis minoribus vita: & consequenter omnibus exterioribus bonis tā corporalibus q̄ spiritualibus, puta honori, gloriæ, & famæ. Hæc .n. omnia secundum veritatem minora sunt vita, & minima bona sunt: & vlterius præponit habituali bono omnium, quas habet virtutum, pro quāto sunt in p̄senti vita. Vnde sicut actus inferioris dilectionis, quo Deus vt finis æternæ felicitatis reuelatæ diligitur super omnia, est actus charitatis elicitus: ita exterior actus, quo Deus vt finis &c. diligitur facto super omnia, est ex suo genere actus charitatis, imperatus tñ. Et propterea Saluator martyrii actum charitati attribuit dicens, Maiorem charitatem nemo habet &c. Verum quia nullus actus exterior est ita ex suo genere bonus, quin possit male fieri, vt patet discurrendo per actus exteriores fidei, spei, charitatis, iustitiæ &c. ideo exterior martyrii actus potest male fieri, puta si quis, vt non neget fidem Christi, sustineat mortem propter inanem gloriam: tunc enim actus imperandus, quantum est ex se ex charitate, imperatus est ab inani gloria. Et quia talis latentem celat peruersitatem suæ intentionis, coram Deo est martyr diaboli: coram hominibus aūt haberetur pro Christi martyre. Sic sustinens mortem pro fide Christi, non habuit verum martyrii actum, de cuius ratione est, quòd sustinere mortem sic fiat propter bonum fidei, vt non ordinetur ad aliquid cōtrarium alicui spectanti ad veritatē fidei. Cōstabit aūt in articulo vltimo huius q. quòd omnis virtus moralis spectat ad veritatem fidei: ac per hoc omne pctm illi cōtrariatur. Quo fit vt martyrium habens cæteras suas debitas conditiones, scilicet quòd sit voluntaria toleratio mortis propter veritatem fidei Christianæ in fauorem, seu honorem Dei tamquām finis vltimi, nūquām fit imperatus nisi a charitate propter allatā rationē, quia scilicet talis actus ex suo genere exigit imperium charitatis.

¶ Ad primum autem argumentum Martini dicitur, quòd siquis in peccato mortali existens, superueniente persequutore in voluntarium huiusmodi actum prorumperet, statim charitatē a Deo haberet; ita quòd charitas infunderetur in termino deliberationis ac propositi, & principio imperii actus talis: & sic totius actus martyrii esset imperatus a charitate, vel saltem infunderetur post

post inchoatum imperium, ante tamen mortem. Et tunc quia inter instans infusionis charitatis, & mortis oportet esse tempus medium, martyrium erit imperatum a charitate: et si non ab initio propter obicem ex parte hominis, tamen quo ad prosecutionem. Et hoc sufficit ad saluandum, quòd martyrium semper est actus imperatus a charitate. Primum tamen horum ita veritati innititur, vt non sit opus ad hoc secundum recurrere. Nam homo, qui veraciter tunc mori pro Christo deliberauit ac proposuit, sic vt paratus sit ita tim imperare executionem, quātum est ex se, separauit se ad gratiam & charitatē, ac per hoc decet Deum liberalissimū statim charitatem infundere in principio imperii: ita quòd primum instans imperii est instans infusionis charitatis, quasi imperium informatum charitate sit terminus temporis immediate præcedentis, quo deliberatum, & propositum est.

Articvlvs III.

Vtrum martyrium sit actus maximæ perfectionis.

Ad tertivm sic procedit. Videtur q̄ martyriū non sit actus maximæ perfectionis. Illud enim ad perfectionem videtur pertinere, quod cadit sub consilio, non sub præcepto, quia scilicet nō est de necessitate salutis: sed martyrium videtur esse de necessitate salutis. dicit enim Apostolus ad Roma. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. et 1. Ioann. 3. dicitur, quòd nos debemus pro fratribus animas nostras ponere. ergo martyrium non pertinet ad perfectionē.

¶ 2 Præt. Ad maiorem perfectionē videtur pertinere quòd aliquis det Deo animam, quod fit per obedientiā, quàm quòd Deo det proprium corpus, quod fit per martyrium constituendum materiam eius optimam, hoc est, constituenda mortis pericula in optimo esse, aliter non esset materia circa quā versaretur fortitudinis virtus: præsupponit siquidem fortitudo pericula circa quæ versatur, esse maxima & optima. Secundo, ad informandum actum sustinendi, vel aggrediendi, timendi, vel audēdi &c. Oportet nāq; sustinere quando, sicut, vbi &c. oportet. Quodcūq; enim horum defuerit, deficit fortitudinis ratio. Nec refert in proposito, an sint bonitates materiarum, aut eiusdem rationis istæ duæ. Eadem namq; ratio est si pericula mortis reddantur bona, ꝓpter fortitudinis bonū, puta, q̄a directe imminent, vt auferant fortitudinis virtutem ab homine: & sic bonitas fortitudinis bonificaret materiam, & actum fortitudinis. Vel si pericula reddantur bona propter iustitiæ bonum, puta, si directe imminent vt deseratur iustitia: & sic alterius rationis erit bonitas materiæ, scilicet iustitia, & bonitas actus, scilicet fortitudo, nihil in quam refert ad propositum vtro modo contingat: sat enim est proposito vtrangue bonitatem requiri ad fortitudinis exercitium. Et quoniam actus dependet ex obiecto, consequens est vt fortitudinis actus formatus ex bonitate obiecti dependeat vt a materia circa quam est. Et propterea in litera dicitur, quòd tolerare mortem vt est actus fortitudinis, non est secūdum se laudabile, vt ly secundum se, denotat præcisionem a bonitate materiæ circa quā est: quoniam secluſa per intellectum conditionalem saltem, bonitate materiæ circa quam est, tolerare mortem quantumcūque ad fortitudinem referatur, non est laudabile. Ista siquidem conditionalis est vera, Si fortis toleraret mortem non bonam secundum finem materiæ circa quam, non esset laudabilis. Intendit igitur author, quòd martyrium relatum ad fortitudinem dependet ex bonitate bonificante mortem illiusq; pericula, ita quòd sine tali bonitate materiæ, martyrium nō esset laudabile: & hæc sufficiunt ad motum dubium. Sed quoniam in litera subditur, quòd huiusmodi bonum bonificans materiam, in quod ordinatur martyrium relatum ad fortitudinem, consistit in actu virtutis, & quòd actus ille cum sit finis, est melior actu fortitudinis: ideo videndum est si vniuersaliter, aut particulariter verum est, quòd bonum bonificans materiam fortitudinis sit finis fortitudinis melior ipsa: hoc enim erit respondere dubio in præcedenti articulo in responsione ad primum, & declarare simul hęc, & prius dicta, atque similia. Sciendum est ergo, quòd aliter est dicendum si omnino vniuersaliter de fide bonificante materiam fortitudinis loquimur, & aliter si de eodem regulariter sermo est.

¶ Ad cuius euidentiam recolere oportet, quòd fortitudo est triplex, s. monastica, politica, & gratuita. *Monastica vocatur fortitudo absolute vt. s. bonum fortis est*: politica vero vt a legali iustitia imperatur, & ad commune bonū ordinatur: gratuita aūt, vel eadem vt a charitate imperatur, vel quæ infusa est. Inter quas in proposito hęc differentia est, quòd bonum bonificans materiā fortitudinis politicæ est formaliter determinatum, quia iustitia legalis est: & similiter determinatum est bonificans materiam fortitudinis gratuitæ, quia iustitia fidei est, vt clare habes de his duobus in art. præcedenti in responsione ad primum: bonum autem bonificans materiam fortitudinis monasticæ non est determinatum, quia potest esse bonum cuiuscque virtutis ipsius fortis: quo fit vt aliter se habeat fortitudo monastica ad tolerandū mortem propter castitatem, & similia, & aliter politica atque gratuita: quoniam castitas ad bonificandum pericula mortis respectu fortitudinis monasticæ concurrit omnino formaliter vt propriæ materiæ finis: ad bonificandum vero eadem pericula respectu fortitudinis politicæ, sic se habet formaliter, quòd tamen est materia iustitiæ legalis, ac per hoc non ipsa absolute, sed ipsa vt ordinata per legalem iustitiam ad commune bonum est finis bonificans materiam. Et propter hoc dictum est, quòd finis bonificans materiam politicæ fortitudinis est determinatus formaliter: & similiter castitas vt ordinata ad iustitiam, quæ est per fidem, & dilectionem Dei, est bonificans materiam fortitudinis gratuitæ: ac per hoc finis bonificans materiam gratuitæ fortitudinis est formaliter determinatus, ex quibus sequitur differentia soluens difficultatem motam. Nam ex his sequitur, quòd in fortitudine tam politica, quàm gratuita vnus & idem finis formalis, est fortitudinis ex parte materiæ, & ex parte actus, licet diuersimode:

¶ Super Quæstionis centesimæ vigesimaquartæ Articulum tertium.

In ar. 3. eiusdem q. 124. dubiū occurrit circa rationem literæ, ad concludendum quòd martyrium relatum ad fortitudinem, non est actus perfectissimus. Et est ratio dubii, quoniam cum dicitur, Quia tolerare mortem non est laudabile secundum se, sed solum secundum quòd ordinatur ad aliquod bonum, quod consistit in actu virtutis &c. aut sumitur ly tolerare mortem, secundum solam actus subsistantiam, aut secundum quod est actus fortitudine informatus. Si namque sumitur primo modo, verum dicitur, sed non infert conclusionem intentam. Verum siquidem est, quòd tolerare mortem secundum se non est laudabile, quoniā nihil boni moralis ponit passio ista. Sed ad intentam conclusionem, scilicet, Martyrium relatum ad fortitudinem non est actus perfectissimus, nihil facit: quoniam martyrium sic acceptum, non importat solummodo tolerare mortem, sed fortiter tolerare mortem. Si vero sumatur secundo modo, tunc falsum assumitur, s. Tolerare fortiter mortem non est secundum se laudabile: quoniam hic actus includit actualem fortitudinem vt formam, qua est morale bonum, & proximus finis tolerationis secundum suam substantiam, vt patet ex supradictis, ac per hoc est ꝑm se laudabilis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum fortitudo sit circa mortis pericula optima, vt patet ex 3. Ethico. ad fortitudinis actum duplex, seu dupliciter oportet concurrere bonum moralis virtutis. Primo ad

mode: quia respectu materiæ est finis proximus, respectu vero actus est finis non proximus, principalis tamen: non proximus quidem, quoniã proximus finis actus est fortitudo actualis, principalis tamen est, quia est finis ipsius actualis fortitudinis. Et rõ est, quia in vtraque fortitudine finis materiæ est nobilior fortitudine etiã actuali: & propter ipsum fortis fortiter se habet. In monastica autem fortitudine non sem per sic est finis fortitudinis ex parte materię, & ex parte actus: quia quandoque finis proximus ex parte materiæ est bonum ignobilioris virtutis quàm sit fortitudo, & tũc fortis non agit fortiter p̃p illius alterius virtutis bonum, vt finem sui actus principalẽ, sed vt finem secũdarium sui actus, & proximum finem ex parte materiæ. Et quoniam homo naturaliter est animal politicum, & homo Christian⁹ ciuis est cælestis patrię, idcirco regulariter fortitudinis actus formatus, & martyriũ relatum ad fortitudinẽ ordinatur ad vlteriorem finem, qui est melior, vt in litera dicitur, fortitudine: & est proxim⁹ finis materiæ fortitudinis, quoniam tã iustitia legalis, q̃ iustitia fidei nobilior est fortitudine.

li. vlt. c. 12. ãte mediũ.

lib 1. cap. 2. ĩ fine, to. 5.

cap. 46. circa finẽ, to mo 6.

tyrium. unde Greg.* dicit vlti. mõral. quòd obedientia cunctis victimis præfertur. ergo martyrium nõ est actus maximæ perfectionis.

¶ 3 Præt. Melius esse videtur aliis prodesse quàm seipsum ĩ bono cõseruare, quia bonum gẽtis melius est quàm bonum vnius hominis, secundum Philosophũ in* 1. Ethic. sed ille qui martyrium sustinet, sibi soli prodest, ille autem qui docet, proficit multis. ergo actus docendi, & gubernandi subditos est perfectior quàm actus martyrii.

SED CONTRA est, quòd Augustinus* in lib. de sancta virginitate, præfert martyrium virginitati, quæ ad perfectionẽ pertinet. ergo martyrium maxime ad perfectionem pertinere videtur.

RESPON. Dicendũ, q̃ de aliquo actu virtutis loqui possumus dupliciter. Vno modo, secundum speciem actus ipsius, prout comparatur ad virtutem proxime elicientem ipsum: & sic non potest esse quòd martyrium, quod cõsistit in debita tolerantia mortis, sit perfectissim⁹ inter virtutis actus: quia tolerare mortem non est laudabile secundũ se, sed solum secundum quod ordinatur ad aliquod bonum ĩ quod consistit in actu virtutis, puta, ad fidem, & ad dilectionem Dei: unde ille actus virtutis cum sit finis, melior est. Alio modo, potest considerari actus virtutis secundum q̃d comparatur ad primum motiuũ, quod est amor charitatis. Et ex hac parte præcipue aliquis actus habet quòd ad perfectionem vitæ pertineat: qa vt Apostolus dicit ad Col. 3. Charitas est vinculũ pfectionis. Martyrium aũt inter omnes actus virtuosos maxime demõstrat perfectionem charitatis: quia tanto magis ostenditur aliquis aliquam rem amare, quanto pro ea rem magis amatam contemnit, & rem magis odiosam eligit. Manifestum est autem quòd inter omnia alia bona præsentis vitæ maxime amat homo ipsam vitam, & ecõtrario, maxime odit ipsam mortẽ, & præcipue cũ doloribus corporalium tormentorum, quorum metu etiam bruta animalia a maximis voluptatibus abstrahuntur, vt August.* dicit in lib. 83. q. Et secundum hoc patet, quòd martyrium inter cæteros act⁹ humanos est perfectior secundum suum genus, quasi maximæ charitatis signum, secundum illud Ioã. 15. Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.

ARTIC. III.

tentiæ. s. creatiuæ, nullus tamen ex hoc concederet, quòd ipsa esset perfectior, quàm equus ex equo genitus.

¶ Ad primum horum non oportet aliter respondere, quia bene respõsum est: nec solutio quo ad formam aliqualiter improbatur, sed quo ad materiam. Vnde ad improbationem dicitur, quòd diuisio est insufficiens, quia detur tertium. Virtus enim proxime eliciês martyriũ quãtum ex se est nec elicit tolerare mortem secundum se, nec in ordine ad fidem, & charitatem, sed vt fortiter operetur. Iã enim probatum est superius, quòd fortitudo agit ꝓpter bonum proprii habitus, vt proprium & proximum finem. Dixi autem quantum est ex se, quia vt fortitudo imperata a charitate elicit martyrium integraliter, ita quòd elicit tolerare mortem & propter bonum fortitudinis ex propria virtute, & propter bonũ fidei & charitatis vt imperata. Ad obiectionẽ aũt cõtra affirmatiuam partẽ, scilicet, Martyrium ẽ perfectissimus actus quasi signum &c. respondetur, quòd signum est duplex, quoddã proprie signum, & de tali procedit argumẽtũ, sed non est ad propositum: quoddam non pure signum, sed vera res, hoc est, operatio illius cuius dicitur signum, & de tali est sermo. Tale enim signum intrinsece claudit in se suam perfectionem iuxta modum sui generis, & signi rationem induit ea ratione, quia demonstrat suum principium. Quia ergo constat quòd author loquitur de actu charitatis, qui est illius operatio, ac per hoc non loquitur de puro signo, consequens est quòd argumentum non sit ad propositum, quia de puro signo procedit, & non aliter.

¶ Ad confirmationem autem ex exemplo de signo, quod est effectus, scilicet, musca creata, dicitur ꝙ non recte applicatur exemplum, quoniam sermo est de operatione, & non de illius effectu: musca autem non est operatio, sed effectus. Et rursus musca creata non est signum perfectissimum potentiæ ratione effectus qui est musca, sed ratione operationis, quæ est creatio: & propterea non debet inferri, ergo musca est perfectissimus effectus: sed, ergo creatio muscæ est perfectissima factio, vtpote perfectissimę potentiæ signum, vt operatio eius. & hoc est verum. Et similiter infertur in litera, ergo martyrium est operatio perfectissima, quasi maximæ charitatis signum, vt operatio eius scilicet.

¶ In eodem 3. ar. nota perspicaciter verba conclusionis principalis in litera. s. Martyrium inter cæteros actus humanos est perfectior secundum suum genus. nam ly martyrium, supponit pro martyrio integraliter, vt scilicet est etiam actus charitatis, & cõparatur ad reliquos omnes humanos actus tam interiores, quàm exteriores. Nullũ enim excusit dicendo, Inter cæteros actus humanos, hoc est, voluntarios: sed limitata est illius excellentia per ly secundum suum genus, potest namque actus aliquis humanus, esse perfectior aliquo martyrio, & vnius martyrium esse perfectior actus quàm martyrium alterius. Actus namque dilectionis, quo beata Virgo diligebat Deum, perfectior fuit actus humanus quàm martyrium. s. Petri, & reliquorum sanctorum, sed non fuit perfectior secundum suum genus, sed secundum gradum maiorem charitatis. Si namque ad genus operis attendamus, martyrium charitatis actus est præponens Deũ rei maximæ amatæ, s. vitæ, & hoc, nõ solũ volũtate aut verbo, sed ope executionis consumato. Nullum aũt genus actus maioris perfectionis, aut dilectionis potest inueniri. Et propterea Deus dixit: Maiorẽ charitatem nemo habet &c. Si vero ad gradũ charitatis in hoc, vel illo subiecto attendamus, sic inuenit & ꝙ martyrium vnius, puta, S. Petri, est perfectius martyrio alterius, puta, s. Quintini, vtpote ex maiori charitate procedês: & similiter aliquis actus interior, vt ex terior, puta, dilectio interior beatæ Virginis, & similiter explanatio qua discipulos Domini, quę de filii annuntiatione, conceptione, natiuitate &c. nonerat, docuit, perfectior actus ex pte maioris charitatis in ipsa beata Virgine fuit quàm martyriũ aliquod, puta, beati Petri, nõ tñ fuit pfectior actꝰ quàm quodcumque martyriũ: quia martyrium Christi, qui ad hoc venit in mũdum, vt testimoniũ perhiberet veritati, est actus & fin suũ genus, & ex parte gradus charitatis in subiecto simpliciter perfectissimus inter omnes actus humanos: & merito sic eẽ debuit ad hoc, vt supremũ gen⁹ actuũ humanorum, quod est martyriũ, habeat sui supremum, hoc est, martyriũ supremũ simpliciter, hoc est, supremũ simpliciter inter oẽs actus humanos. hoc. n. ordo vniuersi expetere videtur.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ quartæ Articulum quartum.*

IN art. 4. eiusdem q. 124. dubiũ occurrit ex Martino ĩ dicto trac. q. 4 volẽte, ꝙ actualis tolerãtia mortis nõ sit de rõne martyrii. Arguitque contra S. Tho. dupliciter. Primo. Potest esse perfecta dilectio fidei cũ contemptu vitæ propter eam formaliter imperatiua executionis indicata signis exterioribus non fallacibus, nec duplicibus, sed tam certis ꝙ nullus apprehendens, rationabiliter poterit dubitare talem contemnere mortem actualiter, & interpretatiue omnia alia quæ dicuntur bona præsentia, pro bono fidei sine actuali tolerantia mortis; sed positis prioribus ponitur perfecta ratio martyrii. ergo ad perfectam rationem martyrii non exigitur actualis tolerantia mortis. Minor probatur: quia positis illis omnibus habetur & apud Deum, & apud homines sufficiens testimoniũ contẽptus vitæ pro fide. Maior iterum probatur, & etiã minor. ponendo ꝙ tyrannus se habeat ad aliquem passurum pro fide, sicut Abrahã ad Isaac, ita quòd extendat gladium super eum, & ab angelo prohibeatur. Tunc enim omnia sine morte concurrunt, & sufficiens testimonium apud Deum, & homines. Secundo. Si ad rationem martyrii exigitur tolerãtia mortis, aut actus martyrii est post mortem: & hoc non, quia sic martyrium non esset actus meritorius: aut est in instãti aliquo præcedẽte instans mortis. & hoc non, quia inter illud instans, & instans mortis est tẽpus mediũ. ergo potest naturaliter, vel supernaturaliter non consequi mors. Et ponendo quòd per diuinam potentiam non sequatur mors, oportet alterum duorum concedere, vel ꝙ ad martyrium nõ exigitur mors, vel quòd actus iste, qui concessus est fuisse martyrii, nunquã fuit martyrii: quod S. Tho. nõ concederet. Aut est tpe

præcedenti: & hoc non, quia tunc idem sequitur, quia in secunda medietate eius poterit per diuinam potentiam impediri ne sequatur mors: et tamen in prima medietate actus ille fuit martyrii. ergo actus qui fuit martyrium, potest nũquàm fuisse martyrium. Aut est in instanti mortis: & hoc non, quia tunc homo non est amplius viator, nec habetur tunc actus meritorius.

¶ Ad idem quoque arguit idem Martinus ĩ q. 1. dicti trac. de martyrio, quinq; mediis. Primo, quia alias sequeretur, ꝙ duo oĩno æquales ĩ proposito grauissimorum suppliciorũ pro Christo, in hoc solum differentes ꝙ furor tyranni fæuit in vnum, & non in alium, sic in merito differrent, & vnus esset martyr, & alter non: consequens est falsum. ergo. Probatur falsitas cõsequentis. Quorũcumque actus interiores sunt eiusdem rationis, & intentionis, eorum merita sunt eiusdem rationis, & æqualia: sed actus interiores isto rum sunt huiusmodi, vt supponimus. ergo vterq; est martyr. Secundo, quia aliter sequeretur, ꝙ p aliquid mere violentum, quod nõ est in potestate virtuose operantis, aliquis de non martyre fieret martyr: consequens est falsum. ergo. Consequentia patet, quia per tolerantiam mortis violentæ, quæ non est in potestate martyris, de non martyre fieret martyr. Tertio. Dines est liberalis deficiente paupere cui det, si non solũ est paratus, sed extrahit pecuniam vt det his, quos credit pauperes: sed comperto ꝙ sint simulatores, retrahit manũ. ergo Christianus potest esse martyr deficiente qui eum occidat, si ipse nõ solum est paratus, sed imperet actu executionem passionis mortis. Quarto. Actus formaliter imperatiuus passionis mortis pro Christo, est ita proprius habitui elicitiuo martyrii, quòd non potest ab alio habitu elici. ergo habens ipsum est vere martyr. Consequentia nota: & antecedens patet, quia nulli alii habitui potest attribui. Quinto. Omnis actus, ex cuius frequentatione natus est generari habitus elicitiuus martyrii, est actus martyrii: sed actus sic imperatiuus est huiusmodi. ergo est actus martyrii. Probatur minor: quia aut ex istis volitionibus imperatiuis frequentatis insufficienter generantur habitus martyrii: aut vltra hoc requiritur actualis mors. Si primum, habetur intenta minor: si secundum, sequitur primo quòd numquàm in aliquo viatore esset habitus martyrii. Sequitur secundo, quòd habitus martyrii non potest naturaliter generari ex pluribus volitionibus, sed vna tantum. Sequitur tertio, quòd nullus habitus martyrii acquisitus inclinabit in actum martyrii. & patet sequela: quia talis non est capax amplius martyrii, cum iam sit mortuus.

¶ Ad huius rei euidentiam non oportet aliud iacere fundamentum, quàm illud quod in litera positũ est: sed illud, quàm solidũ sit ostendere. Tota siquidem res in hoc stat, quòd martyrium est Christi testimonium facto, seu opere, quo ponitur vita pro Christo. Et ratio literæ est, quia aliter non est perfecta ratio testimonii,

ARTICVLVS IIII.

Vtrum mors sit de ratione martyrij.

AD QVARTVM sic procedi-tur. Videtur quòd mors non sit de ratione martyrii. Dicit enim Hiero.* ĩ sermone de Assumptiõe, Recte dixerim quòd Dei Genitrix virgo & martyr fuit, quãuis in pace vitam finiuerit. & Grego.† dicit Quàmuis occisio persecutiõis desit, habet tamen pax suum martyrium: quia etsi carnis colla ferro non subiicimus, spirituali tamen gladio carnalia desideria mẽte trucidamus. ergo absq; passione mortis potest esse martyrium.

¶ 2 Præt. Pro integritate carnis seruanda aliquæ mulieres legũtur laudabiliter cõtempsisse vitam suam, & ita videtur quòd corporalis integritas castitatis præferatur vitæ corporali: sed quandoque ipsa integritas carnis aufertur, aut auferri intentatur pro confessione fidei Christianæ, vt patet de Agnete, & Lucia. ergo videtur quòd martyriũ magis debeat dici, si aliqua mulier pro fide Christi integritatẽ carnis perdat, quàm si etiam perderet corporalem vitam. Vnde & Lucia dixit, Si me inuitam feceris violari, castitas mihi duplicabit ad coronã.

¶ 3 Præt. Martyrium est fortitudinis actus. Ad fortitudinem autem pertinet non solum mortem non formidare, sed nec alias aduersitates, vt August.* dicit in 6. musicæ: sed multæ sunt aliæ aduersitates

4. dist. 49. q. 5. arti. 3. quæst. 2. *inter medium & finem scipit: Cogitis me o Paula. to. 2.

† Greg. Homi 3 i Euã. in fine.

lib. 6. cap. 15. a medio tom. 1.

monii, quoniam durante vita semper aliquid restat operis apponendi ad testimonium, quia semper restat ponere vitam. Patet autem fundamentum hoc solidum esse, primo ex ipsa ratione perfecti, & testimonii opere. Constat siquidem testimonium operis, cui semper aliquid operis restat, non esse perfectum: sed durante vita semper testimonio, qđ consistit in opere, aliquid operis testificatiui restat: quia restat hoc opus, ponere vitam. ergo. Et ne aliquis hæsitet in illa propositione, scilicet, Martyrium est Christi testimonium confitẽs in opere, probatur.

Art. præcedẽt. & 2. ad 2. argum.

Quod enim martyrium cõsistit in actu exteriori ex hoc patet, ꝙ martyrium testimonium Dei est apud homines. Homo autem non intuetur cor, sed videt ꝙ foris sunt, vt dicitur 1. Reg. 16. Quòd autem non consistat in actu exterioris locutionis tantum: & similiter quòd nõ consistat in quocũq; exteriori opere citra ponere vitam & ex parte dilectionis, & ex parte testimonii patet. Ex parte siquidem testimonii, quia martyr dicitur testis antonomastice: & similiter martyrium dicitur testimonium per excellentiam. ergo martyriũ est testimonium summum in genere exteriorum testimoniorum. ergo martyriũ consistit in opere, quod est ponere vitam. Et patet sequela: quia tam locutio quæcumque, quàm præparata exhibitio ad mortem, ꝙ etiam pati cruciatus, & dolores, sunt minora opera secundum suum genus, quàm ponere vitam. Vnde, vt in litera dicitur, multi cruciatus sustinent, vt mortem euadant, vt patet de his qui a iudicibus maleficiorum torquentur. Ex parte vero dilectionis, martyrium est actus maximæ charitatis. ergo est ponere vitam pro Deo. Antecedens est per se clarum, consequẽtia patet ex' sententia Dñi, Maiorem charitatem nemo habet, ꝙ vt animam suam ponat. Non dixit vt animã suã, hoc est, vitam ponere imperet, sed ponat: ponere siquidẽ vitã differt ab actu imperatiuo ponẽdi, sicut executio ab imperio. Et licet hæc sufficiant, soliditas tñ conclusionis ostendit etiã ex eo, ꝙ oẽs vere martyres Christi sunt salui, sed non oẽs imperantes executiue subire mortem sunt salui, quia ante mortẽ posset quis peccare mortaliter, tũ quia posset propter tormenta deficere a cõfessione fidei, vt patet, & de facto multis hoc accidisse videtur: tum quia posset post diu insuper viuere, & variis peccatis implicari: & sic verũ esset ꝙ multi Christi martyres pfecte sunt damnati ſm adinventionẽ huius nouellæ doctrinæ, qđ Ecclesia Christi horret audire. Sequeret̃ etiam ꝙ vnus & idem posset esse centies vere & perfecte martyr, qđ alienum est a cõmuni theologia. Sequeretur ẽt ꝙ Ioan. Euangelista esset martyr, qđ iste homo negat. Et patet sequela, quia in secuentis olei dõlium missus, habuit actũ imperatiuũ executionis mortis, cum ferutius olei dolii mortis sit ꝓculdubio illatiuũ. Et si quis bene ꝑspiciat, ista noua adinuentio sibiipsi dissonat: qm̃ vniuersaliter verũ vide mr, ꝙ ideo propositũ, vel imperium alicuius actus exterioris requiritur ad virtuté, ant saluté, quia perfectio cõsistit in illo actu exteriori. Ideo n. requiritur ad saluté propositũ baptismi, quia perfectio salutaris consistit in exteriori baptismo. Ideo ad virtutẽ iustitiæ requiritur propositum restituendi, quia pfectio iustitiæ habentis alienum, consistit in exterioti restitutione. Ideo in peccatore requirit ad pœnitentiam propositum confessionis, quia pfectio consistit in exteriori confessione, & receptione clauium. Ideo in medico requiritur imperium medicinæ, & in ægro non sufficit imperiũ executionis, sed oportet actualiter suscipere medicinã, quia pfectio cõsistit in actu exteriori, & sic de aliis. Et ꝓpterea consequens est, ꝙ ideo imperium executionis ponẽdi vitã requiritur ad martyrium, quia pfectio martyrii consistit in actuali positione vitæ. Dicere ergo ꝙ ad martyriũ requirit̃ actus imperatiuus ponendi vitã, & ꝙ martyrii perfectio nõ consistat in ponere vitam, est dissonare a veritate, & seipso. Ex dicto igitur solido fundamẽto videlicet, Martyrium consistit in testimonio) summi facti exterioris, hoc est, ponere vitam pro Deo, ad opposita respondendũ est. Sed debes scire prius regulã tã bonitatis, q̃ malitiæ consistentis in actu exteriori. Et est, ꝙ ex proposito, vel ſm̃ rio illius actus, aliquis est, & dicitur talis ſcm quid: ex solo aũt illo facto actualiter est, & dicitur aliquis talis simpliciter & absolute. Declaratur regula in vitiosis, & virtuosis actibus. Quia. n. homicidium consistit in facto, quo aufertur vita hominis, ideo quicumq; proponit occidere aliquem, est homicida secundũ qd, hoc est, métalis, iuxta illud, Qui odit fratrem suũ, homicida est. Et similiter q̃cumq; extẽdit actualiter gladium ad occidendũ aliquem, q. tñ nõ moritur, homicida est ſm qd, sinchoatiue, & quãtũ ẽ ex se: nũquàm tñ est simpliciter & absolute homicida, nisi vere inferat passionem mortis. Vnde & nũquàm esset irregularis, nisi actio sua inferret mortis passionẽ. Similiter quia restitutio est actus exterior iustitiæ, & consistit in facto, quo alteri quod suũ est reddi tur, quãtumcũq; qs proponat restituere, aut proponat restitutionem, nisi sequatur hoc factum, quòd ſ. domino, vel illi qui succedit pro domino, det quod suũ est, nũquàm aliquis est simpliciter iustus iustitia, quę penes restitutionẽ attenditur, sed semper imperfecta restitutio, ac p hoc illius propria iustitia imperfecta est vtpote defectum patiens in proprio suo actu. Et simile est de martyrio, quod licet ex proposito, & ex imperio executionis, & cum aliquo pacto, puta, passione cruciatuum multorum pẽdẽtiũ ad mortem, nõ tñ illam inferẽrim efficaciter, dicatur, & sit aliquis martyr ſm quid, puta, mentalis, aut inchoatiue: nũquàm tñ est aliquis simpliciter & absolute martyr, nisi actualiter ponat vitã pro Deo: & hoc propter imperfectionem actus, quousque perueniatur ad factum, in quo consistit martyrium, vt patet ex antedictis.

¶ Ad primum ergo duorum primo obiectorũ negat minor. ſ. Sed positis omnibus illis, ponitur perfecta ratio martyrii: qm̃ deest passio mortis. Ad probationẽ aũt illius. ſ. ꝙ tali actu habeat apud Deum, & apud homines sufficiens testimoniũ cõtemptus vitæ ꝙ Christo, respõdetur, quòd aliud est habere testimonium sufficiẽs, & aliud est haberi testimonium summum ex genere operis inter actus exteriores. Ad martyrium non sat̃ est testimoniũ sufficiẽs, sed exigitur testimonium summũ: quia martyrium importat testimonium per excellentiã, seu antonomasice. Constat. n. liquido quòd tale testimonium sine passione mortis nõ est summũ: quoniam excellentius genus est testimonium ipsius passionis mortis, ac per hoc illud non est summum genus testimonii. Et ꝙ testimoniũ ipsius mortis sit excellentius, quãuis ridiculum sit dubitare, ex eo tamen conuincitur, ꝙ post imperiũ &c. remanet spes vitæ præsentis. Multi enim post huiusmodi imperia vixerunt, vt in exemplo suo de Isaac patet: & ꝓculdubio, quia viuere põt, remanet ſm se vita in spe, quãuis iste homo non speret. Sed hoc est per accidens: quia de natura talis actus ſm se loquendum est.

¶ Ad secundũ dicitur, ꝙ proprie loquendo, distinctio illa quatuor mẽsurarũ, in qua est actus martyrii, est insufficiens, vt iacet in litera: Datur siquidem quinta mẽsura, & est tẽpus immediate præcedens instans mortis. Actus siquidem martyrii, licet ante inchoet, nisi tamen ad temporis immediate præcedentis instans mortis mensuram perueniat, non est martyrium, nisi ſm quid: quia non potest consistere in facto summi testimonii, nisi illo tẽpore mensuretur. Et si cõtra hoc afferatur, quia potest per diuinã potentiam in secunda medietate illius temporis impediri sequela mortis &c. Respondetur, quòd hoc est incompossibile posito. Nam posito ꝙ actus martyrii mensuretur tempore immediate præcedente instans mortis, incompossibile est, ꝙ mors non sit in instanti immediate sequente illud tempus: quoniam hoc est ponere, ꝙ tẽpus illud sit immediatũ instãti mortis, & ꝙ non est immediatũ eidem: quod implicat cõtradictionem, nec subiacet diuinæ potentiæ. Ex eo namq; ꝙ actus martyrii mensuratur tempore immediate præcedente instans mortis, sequitur ꝙ mors sit immediata tempori illi. Ex eo verò ꝙ ponitur impediri mors, sequitur ꝙ mors non sit immediata tempori illi. Cum his tamen aduerto

aduerto, ꝙ quia in instanti mortis homo simul moritur, & mortuus est. Ideo quatenus de martyre in illo mortis instanti verificatur ꝙ moritur, ita verificatur ꝙ meretur, suppposito, vt de facto est, ꝙ mori martyrii sit meritorium. Nam pro quacumque mensura durationis verificatur, quòd martyr moritur pro eadem, patet manifeste ꝙ verificatur quòd moritur meritorie. Quia tas siquidem actus importata per ly meritorie, sub eadem est mensura, qua est actꝰ quem qualificat. Ac per hoc quia in proposito qualificat mori. ergo pro quacũq; mẽsura verum est, ꝙ martyr moritur: verum etiam est, ꝙ moritur meritorie, qđ est mereri. Quemadmodum ergo in tempore immediate præcedente instans mortis martyr moritur, vt in via immediate ad mortem, & in ipso instanti moritur vt in termino, ita martyrium, ac per hoc actus meritorius mensuratur tempore immediate præcedente, vt actus viatoris immediatus ad terminum, & mensuratur instanti vt in termino. Ita quòd quatenus in instanti mortis martyr moritur vt in termino vitæ, eatenus martyrium consumat, & meretur vt in termino vitæ. Sic enim mereri. ſ. vt in termino vitæ, non repugnat illi qui sic est mortuus, quòd tunc primo est viator in termino, sicut sic mortuo, non repugnat tunc etiam mori, vt patet in 5. Physic.

quiritur, quòd aliquis mortem sustineat propter Christum.

Ad primvm ergo dicẽdum, ꝙ illæ auctoritates, & si quæ similes inueniuntur, loquuntur de martyrio per quandam similitudinem.

Ad 2m dicendum, ꝙ in muliere, quæ integritatem carnis perdit, vel ad perdendam eam damnatur occasione fidei christianæ non est apud homines manifestum, vtrũ hoc mulier patiatur propter amorẽ fidei christianę, vel magis pro contemptu castitatis: & ideo apud homines non redditur per hoc testimoniũ sufficiens. Vnde hoc non proprie habet rationem martyrii. Sed apud Deum qui corda scrutatur potest hoc ad præmium deputari, sicut Lucia dixit.

Ad 3m dicendũ, quòd sicut supra* dictum est, Fortitudo principalis habitus acquisitus elicitiuus martyrii requiritur ad martyrium, nec ex frequentatis electionibus, seu imperiis (concordando cum isto in vocabulis minus proprijs) generatur alius habitus, quàm fortitudo, quæ potest vocari habitus martyrii pro quanto firmat circa pericula maxima, & optima. Nec ad generationem fortitudinis requiritur martyriũ simpliciter, sicut nec ad generationem temperantiæ requirit quòd actualiter exercuerit supremũ tẽperantiæ actũ perfectum. Sed sicut fabricando fabri fimus: ita exercendo nos in occurrentibus actibus opportunis virtutes acquirimus. Argumentum autẽ procedit ac si martyrium esset habitus generandus ex actibus martyrii, quod est ridiculum. Maiorem, inquit Christus Iesus, charitatem nemo habet &c. & non dixit, Maius martyrium nemo habet, docens ꝙ charitas mediante infusa fortitudine, est habitus quo quis ponit animam pro Deo amico, quod est esse martyrem. Nec oportet ponere aliquem habitum acquisitum inclinatiuum ad martyrium, quoniam habitus infusi exiguntur, & sufficiunt. q. præcedẽ. art. 4. & 5.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit ex Martino, vbi supra quæst. 4. dicente, quòd ista responsio reliquit multa dubia. primum, an carnis integritas sit pretiosior vita, quod tamen petebat argumentum, cui hic respondetur: secundum, qd est testimonium sufficiens, & cuius: tertium apud quẽ: & quartum, an mulier patiens corruptionem propter Christum sit vere martyr apud Deum.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd falsum est quòd argumentum peteret, an per se integritas carnis sit pretiosior vita. Sed argumentum, hoc supposito, arguit, quòd pati violationem integritatis, est martyrium, vt patet in litera: & ideo si dicta quæstio non determinatur in hac responsione, nihil obstat: quia author respondet non curando de tali suppositione, ita quòd cum potuisset respondere dupliciter, scilicet ad suppositionem, & argumentum, dimissa suppositione respondit argumento, quod non esse reprehensibile patet: & argumentum quidem dicit, quòd non constat apud homines vtrum talis mulier patiatur in contemptum fidei, vel in contemptum castitatis. Videtur nanque quòd tam Agneti, quàm Luciæ, licet occasione christianitatis, tamen in castitatis contemptum principaliter forte pœna hæc data esset. Vtraque namque castitatem prætulerat, vt patet in gestis vtriusque. Ad suppositionem autem dici potuit, quòd perdere carnis integritatem contingit dupliciter, scilicet voluntarie, & inuite, & quòd integritas voluntaria pretiosior est vita, quoniam includit moralem bonitatem: integritas autem quæ potest perdi inuite, non est pretiosior vita. Posset aliter dici, quòd integritas carnis secundum se non est pretiosior vita: sed integritas carnis vt custos virtutis, est pretiosior vita. Commistio namque carnalis via est multum potentissima ad luxuriam, saltem venialem, inducendam, quam integritas carnis obstruit. Et quia hoc officium habet carnis integritas ex natura sua, & vt in pluribus peccatum aliquod, saltem veniale, interuenit in hoc, quòd est pati commistionem viri: ideo si mulier damnata ad alterum duorum, scilicet ad patientiam commistionis, vel ad patientiam mortis, dicat se paratam potius ad patiendum mortem, recte eliget: quoniam eligendum est potius pati mortem si inferatur, quæ ad nullum malum morale ducit, quàm pati commistionem, quæ potentissima est ad inducendum ad peccatum, immo quæ vt in pluribus inducit peccatum in patiente. Et confirmatur, quia tentatio carnalis intrinseca, qua scilicet caro concupiscit aduersus spiritum, numquàm est eligibilis, quoniam nonnullum peccatum est, vt Augustin. dicit. Eligendo autem patientiam commistionis, eligitur, secundario tamen, tentatio carnalis intrinseca: quoniam naturaliter nata est in tali commistione inueniri. Et propterea mulieres laudabiliter contemnunt vitam pro seruanda integritate carnis, vt castitatis custode. Et quia, vt dictum est, hoc habet integritas carnis non in hac, vel in illa, sed communiter, ideo suppositionem illam quasi veram author pertransit insinuatione præmissa in argumento, quòd de integritate carnis in ordine ad castitatem est sermo, cum dixit, Et ita videtur quòd corporalis integritas castitatis præferatur vitæ corporali. Ly enim castitatis, innuit ꝙ de corporali integritate, vt castitatis signaculo loquitur. Ad reliqua dubia dicitur, quòd etiam ista responsio reliquit sub dubio

¶ Ad quartum dicitur, quòd gratis conceditur, quòd electio executionis mortis pro Deo, quæ electio est effectus imperii, qui actus est prudentiæ, vt patet in sexto Ethicorum, huiusmodi, inquàm, electio includens imperium & cæt. est actus martyrii inchoatiue, sed non habet perfectam rationem actus martyrii: quia deficit factum, in quo consistit excellẽtia testimonii. Et aduerte hic ꝙ si in hac ratione quæritur, aut supponitur, quòd martyrium sit habitus, falsum quæritur, aut supponitur. Si autem per habitum martyrii intelligat quis habitum elicitiuum martyrii, tunc dicitur quòd talis est fortitudo, imperatiuus aũt charitas, vt patet ex supradictis. & charitas quidẽ cũ fortitudine gratuita a Deo infundit, & nõ est habitus acquisitus. Fortitudo vero acquisita non necessario requiritur ad actum martyrii. Vnde nullus habitus acquisitus elicitiuus martyrii requiritur ad martyrium, nec ex frequentatis electionibus, seu imperiis (concordando cum isto in vocabulis minus proprijs) generatur alius habitus, quàm fortitudo, quæ potest vocari habitus martyrii pro quanto firmat circa pericula maxima, & optima. Nec ad generationem fortitudinis requiritur martyriũ simpliciter, sicut nec ad generationem temperantiæ requirit quòd actualiter exercuerit supremũ tẽperantiæ actũ perfectum. Sed sicut fabricando fabri fimus: ita exercendo nos in occurrentibus actibus opportunis virtutes acquirimus. Argumentum autẽ procedit ac si martyrium esset habitus generandus ex actibus martyrii, quod est ridiculum. Maiorem, inquit Christus Iesus, charitatem nemo habet &c. & non dixit, Maius martyrium nemo habet, docens ꝙ charitas mediante infusa fortitudine, est habitus quo quis ponit animam pro Deo amico, quod est esse martyrem. Nec oportet ponere aliquem habitum acquisitum inclinatiuum ad martyrium, quoniam habitus infusi exiguntur, & sufficiunt.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit ex Martino, vbi supra quæst. 4. dicente, quòd ista responsio reliquit multa dubia. primum, an carnis integritas sit pretiosior vita, quod tamen petebat argumentum, cui hic respondetur: secundum, qd est testimonium sufficiens, & cuius: tertium apud quẽ: & quartum, an mulier patiens corruptionem propter Christum sit vere martyr apud Deum.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd falsum est quòd argumentum peteret, an per se integritas carnis sit pretiosior vita. Sed argumentum, hoc supposito, arguit, quòd pati violationem integritatis, est martyrium, vt patet in litera: & ideo si dicta quæstio non determinatur in hac responsione, nihil obstat: quia author respondet non curando de tali suppositione, ita quòd cum potuisset respondere dupliciter, scilicet ad suppositionem, & argumentum, dimissa suppositione respondit argumento, quod non esse reprehensibile patet: & argumentum quidem dicit, quòd non constat apud homines vtrum talis mulier patiatur in contemptum fidei, vel in contemptum castitatis. Videtur nanque quòd tam Agneti, quàm Luciæ, licet occasione christianitatis, tamen in castitatis contemptum principaliter forte pœna hæc data esset. Vtraque namque castitatem prætulerat, vt patet in gestis vtriusque. Ad suppositionem autem dici potuit, quòd perdere carnis integritatem contingit dupliciter, scilicet voluntarie, & inuite, & quòd integritas voluntaria pretiosior est vita, quoniam includit moralem bonitatem: integritas autem quæ potest perdi inuite, non est pretiosior vita. Posset aliter dici, quòd integritas carnis secundum se non est pretiosior vita: sed integritas carnis vt custos virtutis, est pretiosior vita. Commistio namque carnalis via est multum potentissima ad luxuriam, saltem venialem, inducendam, quam integritas carnis obstruit. Et quia hoc officium habet carnis integritas ex natura sua, & vt in pluribus peccatum aliquod, saltem veniale, interuenit in hoc, quòd est pati commistionem viri: ideo si mulier damnata ad alterum duorum, scilicet ad patientiam commistionis, vel ad patientiam mortis, dicat se paratam potius ad patiendum mortem, recte eliget: quoniam eligendum est potius pati mortem si inferatur, quæ ad nullum malum morale ducit, quàm pati commistionem, quæ potentissima est ad inducendum ad peccatum, immo quæ vt in pluribus inducit peccatum in patiente. Et confirmatur, quia tentatio carnalis intrinseca, qua scilicet caro concupiscit aduersus spiritum, numquàm est eligibilis, quoniam nonnullum peccatum est, vt Augustin. dicit. Eligendo autem patientiam commistionis, eligitur, secundario tamen, tentatio carnalis intrinseca: quoniam naturaliter nata est in tali commistione inueniri. Et propterea mulieres laudabiliter contemnunt vitam pro seruanda integritate carnis, vt castitatis custode. Et quia, vt dictum est, hoc habet integritas carnis non in hac, vel in illa, sed communiter, ideo suppositionem illam quasi veram author pertransit insinuatione præmissa in argumento, quòd de integritate carnis in ordine ad castitatem est sermo, cum dixit, Et ita videtur quòd corporalis integritas castitatis præferatur vitæ corporali. Ly enim castitatis, innuit ꝙ de corporali integritate, vt castitatis signaculo loquitur. Ad reliqua dubia dicitur, quòd etiam ista responsio reliquit sub dubio

bio, an Deus sit trinus & vnus, & an sol sit maior tota terra, & infinita alia, non potest tamen propterea reprehendi: quia dubia ista sunt impertinentia ad responsionem. Omnia tamen illa tria in hoc art. soluuntur. Nam secundum in corpore art. vbi dicitur, quòd oportet quòd sit testimonium summum, hoc est, in opere mortis, & qp sit fidei christianæ testimonium. Tertiũ in hac responsione, vbi dicitur, Apud homines. Quartum in eadem responsione, vbi dicitur, Non qp proprie habet rationem martyrii. Si.n. non proprie habet rationem martyrii nec apud Deum, nec apud homines, est, proprie martyrium.

¶ In responsione ad tertiũ aduerte, quòd Martinus dicit in eadem 4. quæst. quòd carcer, ad quẽ sequitur mors præuisa, & contempta, est martyrium: & subdit, Huic cõclusioni videtur contradicere Thomas in responsione ad tertium 4. artic. de martyrio. Mirum est de ista interpretatione huius responsionis. Nam cum dixit author, Nisi forte secundũ quod ex his sequitur mors: ex dictis in corpore artic. & ex subiunctis in responsione ad quartum intelligi voluit: ex his namque constat quòd ad martyrium exigitur subire voluntarie mortem. Et propterea qui patitur carcerem voluntarie, & non mortem inde sequentem, non est martyr: & si carcer est de sua natura mortalis, a principio voluntarie carcerem talem volens, martyrii actum incipit.

¶ In responsione ad quartum eiusdem 4 artic. dubium occurrit ex Martino in eadem q. 4. Si huiusmodi tolerantia afflictionum est apud te actus martyrii meritorius, aut est pro instanti terminante continuationem earum ad mortem: & hoc non, quia tale instans est instans mortis: aut est in instanti, aut tempore præcedente: & hoc non, tum primo, quia tunc non est tolerantia mortis: tum secundo, quia possibile est per diuinam potentiam ne mors sequatur. ergo actus qui fuit martyrium, potest namquã fuisse martyrium: tum tertio, quia si de facto impediretur, sicut in multis martyribus impedita est mortis sequela, certi quæritio, An talis esset martyr, aut non. si non, ergo ad martyrium non fuit ei tolerare afflictiones naturaliter continuandas. si hæc, ergo sine actualis tolerantia mortis potest esse martyrium.

¶ Ad hoc breuiter soluendo supradicta dicitur, in huiusmodi tribulationibus continuatis vsque ad mortem, ipsum voluntarie propter Deum sustinere vsque ad mortem, est actus martyrii meritorius, & mensuratur hic actus tempore immediate præcedente instans mortis, vt mensura successiua, & ipsi anti mortis, quatenus tunc martyr moritur vt termino successiuæ mensuræ & hoc sub aliis verbis dicitur, quòd sicut mensuratum est sisti nere continuatum ad mortem, ita mensura est tempus terminarum ad instans mortis. Ita quòd sustinere, vt continuatur morti, est martyrium: & tempus, vt terminatum ad instans mortis, est mensura martyrii, & in hoc fige pedem. Vnde patet responsio ad primum, quia scilicet diuisio est insufficiens: quia datur hoc aliud membrũ, quod dictum est. Et si contra hoc afferantur tres obiectiones allatæ contra tempus mortem præcedens, respõderur, & ad primam negatur assumptum: quia in tempore immediate præcedente instans est tolerantia mortis, vt in via indefectibili omnino a morte: & in ipso instanti est toleratio mortis vt in termino, in quo non inconuenit mereri vt in termino.

¶ Ad secundum dicitur, quòd nõ est compossibile per quamcumque potestatem tribulationes esse continuas vsque ad mortem, & tribulationes esse sine mortis termino, quoniam implicat contradictoria, vt patet.

¶ Ad tertium dicitur primò, quòd author non dicit, quòd sustinere tribulationes continuandas naturaliter ad mortem est martyrium: sed dicit, quòd sustinere tribulationes continuandas ad mortem, est martyrium. & propterea argumentum quod de continuandis, & non continuatis loquitur, non est contra literam, contra quam iste arguit. Dicitur nihilominus secundo ad propositum casum, qp dupliciter contingit impediri mortales passiones a morte. Vno modo, per viam impedimenti simpliciter, vt accidit beato Ioanni euangelistæ, cum ante portam Latinam missus est in feruentis olei dolium: quoniam fuit impedita mors totaliter, ne scilicet tunc, vel vllo vnquàm tempore ex illo oleo feruente moreretur. Et cum sic impedimentum præstatur, dicendum est, quòd talis non est proprie martyr, vt de ipso, beato Ioan. patet. Alio modo, per viam suspensionis ad tempus, a persecutoribus patitur pro fide Christi, diu viuat: in quo statu actus martyrij meritorius est, & etiam ipso eodem tempore, quo huiusmodi afflictiones patitur.

ARTICVLVS V.

Vtrum sola fides sit causa martyrij.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd sola fides sit causa martyrii. Dicitur.n. 1. Petri 4. Nemo autem uestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut aliquid huiusmodi. Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine. Sed ex hoc dicitur aliquis christianus, quia tenet fidem Christi. ergo sola fides Christi dat patientibus martyrii gloriam.

¶ 2 Præt. Martyr dicitur quasi testis, testimonium autem non redditur nisi veritati. Non autem aliquis dicitur martyr ex testimonio cuiuslibet veritatis, sed solum ex testimonio veritatis diuinæ: Alioquin si quis moreretur pro confessione veritatis geometricæ, vel alterius speculatiuæ scientiæ, esset martyr: quod videtur ridiculum. ergo sola fides est martyrii causa.

¶ 3 Præt. Inter alia virtutum opera illa videntur esse potiora, quæ ordinantur ad bonum commune: quia bonum gentis melius est, quàm bonum vnius hominis, secundum Philosophum in 1. Ethi. Si ergo aliquod aliud bonum esset causa martyrij, maxime videretur quòd illi essent martyres, qui pro defensione reipublicæ moriuntur, quod Ecclesiæ obseruatio non habet: non enim militum qui in bello iusto moriuntur, martyria celebrantur. ergo sola fides videtur esse martyrii causa.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quod pertinet ad martyrium, vt* Glos. ibidem dicit: ad iustitiã autem pertinet non solum fides, sed etiam aliæ virtutes. ergo & aliæ virtutes possunt esse martyrij causa.

RESPON. Dicendum, quòd sicut*dictum est, martyres dicuntur quasi testes, quia scilicet corporalibus suis passionibus vsque ad mortem testimonium perhibent veritati non cuicunque, sed veritati quæ secundum pietatem est, quæ per Christum nobis innotuit. unde et martyres Christi dicuntur quasi testes ipsius. Huiusmodi autem est ueritas fidei, & ideo cuiuslibet martyrii causa est fidei veritas. Sed ad fidei veritatem nõ solum pertinet ipsa credulitas cordis, sed etiam exterior protestatio, qui in bello iusto moriuntur, martyria celebrantur. ergo sola fides videtur esse martyrii causa.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quod pertinet ad martyriũ, vt* Glos. ibidem dicit: ad iustitiã autem pertinet non solum fides, sed etiam aliæ virtutes. ergo & aliæ virtutes possunt esse martyrij causa.

RESPON. Dicendum, quòd sicut*dictum est, martyres dicuntur quasi testes, quia scilicet corporalibus suis passionibus vsque ad mortem testimonium perhibent veritati non cuicunque, sed veritati quæ secundum pietatem est, quæ per Christum nobis innotuit. unde et martyres Christi dicuntur quasi testes ipsius. Huiusmodi autem est ueritas fidei, & ideo cuiuslibet martyrii causa est fidei veritas. Sed ad fidei veritatem nõ solum pertinet ipsa credulitas cordis, sed etiam exterior protestatio, qui in bello iusto moriuntur, martyria celebrantur. ergo sola fides videtur esse martyrii causa.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quod pertinet ad martyriũ, vt* Glos. ibidem dicit: ad iustitiã autem pertinet non solum fides, sed etiam aliæ virtutes. ergo & aliæ virtutes possunt esse martyrij causa.

RESPON. Dicendum, quòd sicut*dictum est, martyres dicuntur quasi testes, quia scilicet corporalibus suis passionibus vsque ad mortem testimonium perhibent veritati non cuicunque, sed veritati quæ secundum pietatem est, quæ per Christum nobis innotuit. unde et martyres Christi dicuntur quasi testes ipsius. Huiusmodi autem est ueritas fidei, & ideo cuiuslibet martyrii causa est fidei veritas. Sed ad fidei veritatem nõ solum pertinet ipsa credulitas cordis, sed etiam exterior protestatio, qui in bello iusto moriuntur, martyria celebrantur. ergo sola fides videtur esse martyrii causa.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quod pertinet ad martyriũ, vt* Glos. ibidem dicit: ad iustitiã autem pertinet non solum fides, sed etiam aliæ virtutes. ergo & aliæ virtutes possunt esse martyrij causa.

RESPON. Dicendum, quòd sicut*dictum est, martyres dicuntur quasi testes, quia scilicet corporalibus suis passionibus vsque ad mortem testimonium perhibent veritati non cuicunque, sed veritati quæ secundum pietatem est, quæ per Christum nobis innotuit. unde et martyres Christi dicuntur quasi testes ipsius. Huiusmodi autem est ueritas fidei, & ideo cuiuslibet martyrii causa est fidei veritas. Sed ad fidei veritatem nõ solum pertinet ipsa credulitas cordis, sed etiam exterior protestatio, qui in bello iusto moriuntur, martyria celebrantur. ergo sola fides videtur esse martyrii causa.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quod pertinet ad martyriũ, vt* Glos. ibidem dicit: ad iustitiã autem pertinet non solum fides, sed etiam aliæ virtutes. ergo & aliæ virtutes possunt esse martyrij causa.

RESPON. Dicendum, quòd sicut*dictum est, martyres dicuntur quasi testes, quia scilicet corporalibus suis passionibus vsque ad mortem testimonium perhibent veritati non cuicunque, sed veritati quæ secundum pietatem est, quæ per Christum nobis innotuit. unde et martyres Christi dicuntur quasi testes ipsius. Huiusmodi autem est ueritas fidei, & ideo cuiuslibet martyrii causa est fidei veritas. Sed ad fidei veritatem nõ solum pertinet ipsa credulitas cordis, sed etiam exterior protestatio,

lationẽ. Pro protestatione fidei licitum est subire martyrium: sed in omni opere bono quod fit, & in omni opere malo quod vitatur propter Christum, fit protestatio fidei. ergo pro quolibet bono opere faciendo, & quolibet malo vitando propter Christum, licitum est subire martyrium. Ad hanc, inquit, Thomæ rationem concedo antecedens, & nego consequentiã: quia est aliquod bonum opus secluſa circunstantia mortis, quod, posita mortis circunstantia, desinit esse bonum, vt opus eueraepeliæ, & opus seiunii. Est etiam aliquod opus malũ, secluſa circũstãtia mortis, quod, eadem posita, non est opus malum, vt verbum otiosum, mendacium iocosum, occultatio veritatis, aut Abraham tacuit Saram esse cõiugem.

¶ In eodem quoque articulo parũ distans dubium ex eodem Martino ibidem occurrit circa responsionem ad secundum, pro quanto ibi dicitur, quòd vitatio mẽdacii contra quamcũque veritatem sit, inquantum mendacium est diuinæ legi contrarium, potest esse martyrii causa. Inquit enim quòd non constat adhuc omne mendacium esse peccatũ veniale, vel mortale: nec adhuc etiam constat peccatum veniale esse diuinæ legi cõtrarium. Vel, licet omne mendacium, secluſa circunstantia alicuius excessiue tristis & doloroſi, sit peccatum mortale vel veniale, multa tamẽ sunt quæ nec mortalia, nec venialia sunt, posita circunstantia alicuius excessiue tristis & doloroſi, sicut grauium cruciatuum, aut incommodorum, aut mortis.

¶ Ad horum euidentiam declarandum est vnde hic difficultas apparet, & quàm nulla sit difficultas, si opus virtutis in actu & excellentia illius perspecta fuerit. Sciendum est igitur quòd aliquod opus potest dici opus virtutis dupliciter. primo, ex suo genere tantũ: secundo, ex genere & omnibus circunstantiis, quãdo, vbi, sicut &c. Exemplum primi, Restituere depositum ei qui depoſuit, subuenire indigentiam patienti, mala pœnæ voluntarie sustinere ad euitandum malum cũlpæ. Exemplum secundi, Reddere quòd suum est vnicuique, quando, vbi, sicut &c. oportet, opera misericordiæ exercere, quando, vbi, sicut oportet: ieiunare quando, propter quid, sicut oportet, & sic de aliis. Est autẽ inter hæc tanta differentia, quòd opera bona ex suo genere tantum, non sunt vniuersaliter opera virtutis, nisi sint etiam bona ex circunstantiis, quoniam bonum consurgit ex causa integra. Immo si absque debitis circunstantiis fiant, mala moraliter sunt: quoniam saltem sunt contra prudentiam, quæ forma est virtutum moralium, quæ circunstantias omnes exigit ad opera virtutis: & ex hoc ipso quòd homo se applicat ad quodcumque opus virtutis ex suo genere, quando, vel vbi &c. non decet, peccat. Et ex hoc te habere volo, quòd cum in litera dicitur, quòd omne opus virtutis potest esse causa martyrii, intelligitur de opere virtutis non partialiter, quale est opus virtutis ex solo genere, sed totaliter, ita quòd hic, nunc, coram istis &c. est opus virtutis. Quòd enim non est nunc, hic, coram istis &c. opus virtutis, non est tunc agendum, & consequenter, non est pro eo tunc agendo moriendum. Hoc est primum in quo deficiunt argumenta allata ex Martino, quoniam accipiunt per opera virtutis, opera solum ex suo genere bona, cum tamen constet, quòd nisi sint ex circunstantiis quoque bona, non sunt virtutis opera nisi partialiter. Aliud autem est, quoniam non æqua lance bonum honestum, & malum culpæ, bono commodi, & malo pœnæ comparantur. Nosse namque oportet quòd bonum moris, quod integre, vt dictum est, bonum moris est, præstat omni bono exteriore, puta, diuitiis, honoribus, regnis &cæt. & mine: sed ex hoc dicitur aliquis christianus, quia tenet fidem Christi. ergo sola fides Christi dat patientibus martyrii gloriam.

¶ 2 Præt. Martyr dicitur quasi testis, testimonium autem non redditur nisi veritati. Non autem aliquis dicitur martyr ex testimonio cuiuslibet veritatis, sed solum ex testimonio veritatis diuinæ: Alioquin si quis moreretur pro confessione veritatis geometricæ, vel alterius speculatiuæ scientiæ, esset martyr: quod videtur ridiculum. ergo sola fides est martyrii causa.

¶ 3 Præt. Inter alia virtutum opera illa videntur esse potiora, quæ ordinantur ad bonum commune: quia bonum gentis melius est, quàm bonum vnius hominis, secundum Philosophum in 1. Ethi. Si ergo aliquod aliud bonum esset causa martyrij, maxime videretur quòd illi essent martyres, qui pro defensione reipublicæ moriuntur, quod Ecclesiæ obseruatio non habet: non enim militum qui in bello iusto moriuntur, martyria celebrantur. ergo sola fides videtur esse martyrii causa.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quod pertinet ad martyriũ, vt* Glos. ibidem dicit: ad iustitiã autem pertinet non solum fides, sed etiam aliæ virtutes. ergo & aliæ virtutes possunt esse martyrij causa.

RESPON. Dicendum, quòd sicut*dictum est, martyres dicuntur quasi testes, quia scilicet corporalibus suis passionibus vsque ad mortem testimonium perhibent veritati non cuicunque, sed veritati quæ secundum pietatem est, quæ per Christum nobis innotuit. unde et martyres Christi dicuntur quasi testes ipsius. Huiusmodi autem est ueritas fidei, & ideo cuiuslibet martyrii causa est fidei veritas. Sed ad fidei veritatem nõ solum pertinet ipsa credulitas cordis, sed etiam exterior protestatio, qui in bello iusto moriuntur, martyria celebrantur. ergo sola fides videtur esse martyrii causa.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quod pertinet ad martyriũ, vt* Glos. ibidem dicit: ad iustitiã autem pertinet non solum fides, sed etiam aliæ virtutes. ergo & aliæ virtutes possunt esse martyrij causa.

RESPON. Dicendum, quòd sicut*dictum est, martyres dicuntur quasi testes, quia scilicet corporalibus suis passionibus vsque ad mortem testimonium perhibent veritati non cuicunque, sed veritati quæ secundum pietatem est, quæ per Christum nobis innotuit. unde et martyres Christi dicuntur quasi testes ipsius. Huiusmodi autem est ueritas fidei, & ideo cuiuslibet martyrii causa est fidei veritas. Sed ad fidei veritatem nõ solum pertinet ipsa credulitas cordis, sed etiam exterior protestatio, qui in bello iusto moriuntur, martyria celebrantur. ergo sola fides videtur esse martyrii causa.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quod pertinet ad martyriũ, vt* Glos. ibidem dicit: ad iustitiã autem pertinet non solum fides, sed etiam aliæ virtutes. ergo & aliæ virtutes possunt esse martyrij causa.

RESPON. Dicendum, quòd sicut*dictum est, martyres dicuntur quasi testes, quia scilicet corporalibus suis passionibus vsque ad mortem testimonium perhibent veritati non cuicunque, sed veritati quæ secundum pietatem est, quæ per Christum nobis innotuit. unde et martyres Christi dicuntur quasi testes ipsius. Huiusmodi autem est ueritas fidei, & ideo cuiuslibet martyrii causa est fidei veritas. Sed ad fidei veritatem nõ solum pertinet ipsa credulitas cordis, sed etiam exterior protestatio,

Ex glos. Hieron. in hũc locum habeẽ to. 9.

Ar. ꝓcedẽt.

tium vero ex his deducendum est, quòd cum duæ sint partes iustitiæ, scilicet declinare a malo, & facere bonum, & vitare malũ culpæ nulla egeat circunstantia ad hoc, quòd sit bonum moraliter nisi circunstantia finis, scilicet virtutis amore, iuxta illud, Oderunt peccare mali formidine pœnæ &c. quoniam præceptæ negatiua diuini, vel naturalis iuris obligant semper, & ad semper: ideo vitatio mali culpæ ex circunstantia imminentis mortis numquàm definit esse bona, ac per hoc facere contra, vel præter præcepta negatiua diuini, vel naturalis iuris, numquàm fit bonum, aut non malum moraliter ex timore mortis: quamuis, vt in tertio Ethic. Arist. dicit, quandoque sit venia dignum. Et ex hoc habes, quòd nũquàm dicere verbum otiosum, aut mendacium ex quacumque circunstantia fit licitum, quia negatiua sunt præcepta de non mentiendo, de non dicendo verbum otiosum: facere autem bonum, quod per præcepta affirmatiua præcipitur, multis eget circunstantiis, quæ quoniam circa singularia sunt, multipliciter variantur, & quo ad hoc verum & indubitatũ est, quòd circunstantia imminentis mortis potest facere de opere, quod alias esset bonum, tunc non bonum, immo malum. verbi gratia. Si persona valde vtilis Ecclesiæ, exosa esset tyranno, adeo vt credatur quòd si coram illo compareret, occideretur ab illo, & adueniente die soleni quo missarum solenniis tyrannus interesse debet, persona illa deberet ex officio cantare missarum solemnia, imprudenter faceret persona illa si celebraret coram tyranno propter imminens periculum mortis, quia potest per alium sine illo scandalo missa celebrari, & Ecclesiæ sanctæ sua persona conseruari: & sic vti officio suo, quod alias esset sanctum, tunc ex huiusmodi circunstantia efficeretur imprudens, ac per, hoc malum moraliter. Et in promptu huiusmodi, & similium ratio est, quia scilicet præcepta affirmatiua nõ obligant ad semper, sed pro loco, tempore, circũstantiisque aliis. His igitur prælibatis, ad dubia & argumenta respondendum est. Et ad primum dicitur, quòd siue sit parua, siue magna necessitas, aut vtilitas, nihil refert quo ad hoc, quòd est licite subire martyrium propter opus virtutis, si tamẽ est tunc virtutis opus integraliter, vt patet ex dictis. Est tamen ex hoc differentia quo ad teneri ex præcepto, vel ex consilio: & rursus ad teneri ex obligatione contra, vel præter præceptum ad martyrium. Quando namque opus imminet, cuius oppositum esset mortale peccatum, tenetur sub præcepto ad martyrium: quando vero oppositũ esset peccatum veniale, tenetur quidem ad martyrium sic, quòd præter

ter non contra præceptum facit, si peccat venialiter, vt non moriatur: quando aũt tale opus est, quod est integre bonum si tunc fiat, & nihilominus si prætermitteretur, nullum peccatum esset, tunc martyrium est de cõsilio. Ad authoritatem Arist. dicitur, quòd Arist. dicit pro nullo, aut modico bono: & non dicit, pro bono morali, seu virtutis: & iterum dicit, q̃ præferre modicum bonũ vtile magnæ ignominiæ, praui animi ẽ, vt faciũt qui patiũtur turpissimas sibi inferri iniurias, puta, adulterii pro pecunia & similes. Nos aũté loquimur de bono virtutis moralis, de quo dicit ibidem Aristo. distinguẽdo, q̃ quẽdam facere quæ non oportuit propter timorem mortis, quãdoque dignum videtur venia: quædam autem talia sunt, q̃ potius est moriendũ: ex quib⁹ patet quòd Arist. nũquàm excusat facere quæ non oportet, sed digna venia ponit quandoque. Certum est. n. quòd venia non egẽt nisi culpę: & hoc etiã nos dicimus, q̃ quãdoque propter timorem mortis peccare, non nisi veniale est: vt si quis mẽdacium officiosum diceret ne moreretur: cum quo tamen stat, quòd licite posset eligere subire mortem pro eo tuendo illud veniale, & tanto plus, quãto vitatio illius venialis relata in Deũ quid diuinũ sit, quod Aristotelem latuit.

D. 846.

¶ Ad secundum dicitur, quòd pro operibus eutrapeliæ, affabilitatis, liberalitatis, & misericordiæ paruissimis, si tunc sunt opera virtutis integraliter relatis in Deum, vir sapiens licite subit martyrium.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ Greg. loquitur de præceptis operibus, vel prohibitis affirmatiuis, vel a iure positiuo, quæ exigunt debitas circunstantias ad hoc, quòd sint virtutis opera integra, vt sunt ieiunium, vti prædicationis officio, & huiusmodi. hæc enim nisi prudentibus circunstantiis vestiantur, non sunt virtutum opera. Scriptũ est enim, Rationabile obsequium vestrum, ad Ro. 12. Et propterea gratis cõcedimus, quòd talia quandoq; sunt licita, & quandoq; non. Et propterea nõ semper sunt causa martyrii, quia non semper sunt virtutum opera.

¶ Ad secundi dubii argumentum dicitur, quòd mirum esset de ista negatione cõsequentię, nisi iam cõstaret ex dictis, q̃ iste æquiuocat de opere virtutis: quoniã author loquitur de virtutis opere integre, quod implicat ex aliqua circunstantia desinere esse bonum: iste vero accipit opus virtutis ex suo tantum genere. Et propterea ratio literæ stat solida. Quòd aũt ille dicit esse malum aliquod secluſa mortis circunstãtia, q̃ illa appoſita non est malũ, dupliciter potest intelligi. Primò, de actu per se malo, vt est mendacium, furtum &c. Et de hoc est falsum, quia quod est ẽx se malum moraliter, nulla potest circunstantia fieri non malum: quoniam ad malum quilibet singularis defectus sufficit, vt Dio. dicit 4. c. de diui. no. Secũdo, potest intelligi de actu qui est malus sine tali circunstãtia, puta, dicere aliquod verbũ sine necessitatis, aut vtilitatis causa, est otiosum & malum. Et si ex aliqua circunstantia fieret necessarium, aut vtile non esset otiosum: & de tali malo verum dicitur. Sed nihil obstat doctrinæ authoris: quoniam nos dicimus, quòd pro euitando verbo otioso salua hac ratione quòd tunc sit otiosum, licite patitur quis martyrium referendo vitationem illius peccati ad Deum, vt prædictum est. Argumentũ autem concludit, quòd pro vitando verbo, q̃d alias fuisset otiosum, tunc tñ nõ est otiosum, nõ ẽ moriendum. Quod gratis concedimus; q̃a tunc nõ imminet vitatio verbi otiosi.

quæ quidem sit non solum per verba, quibus aliquis cõfiteatur fidem, sed etiam per facta, quibus aliquis fidem se habere ostendit, secundũ illud Iaco. 2. Ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Vnde & de quibusdã dicitur ad Titũ. 1. Cõfitẽtur verbis se nosse Deũ, factis autem negant. Et ideo omnium virtutum opera secundum quod referuntur in Deum, sunt quædã protestationes fidei, per quam nobis innotescit, quòd Deus huiusmodi opera à nobis requirit, & nos pro eis remunerat, & secundum hoc possunt esse martyrii causa. Vnde & beati [d] Iohãnis Baptistæ martyrium in Ecclesia celebratur, qui non pro neganda fide, sed pro reprehensione adulterii mortem sustinuit.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ Christianus dicitur, qui Christi est. Dicitur autem aliquis esse Christi, non solum ex eo quòd habet fidẽ Christi, sed etiam ex eo quòd Spiritu Christi ad opera virtuosa procedit, secundum illud ad Roma. 8. Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et etiam ex hoc quòd ad imitationem Christi, peccatis moritur, secundum illud ad Galat. 5. Qui Christi sunt, carnẽ suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentis. Et ideo vt Christianus patitur non solum qui patitur pro fidei confessione, quæ fit per verba: sed etiam quicumque patitur pro quocumque bono faciendo, vel pro quocũque peccato vitando propter Christum, quia hoc totum pertinet ad fidei protestationem.

Ad 2[m] dicendum, quòd veritas aliarum scientiarum non pertinet ad cultum diuinitatis: & ideo non dicitur esse veritas secũdum pietatem, vnde nec eius confessio potest esse directe martyrii causa. Sed quia omne mendacium peccatum est, vt supra* habitum est, vitatio mendacii contra quamcũque veritatem sit, inquantum mendacium est diuinæ legi contrarium, potest esse martyrij causa.

Ad 3[m] dicendum, q̃ bonum Reipublicæ est præcipuum inter bona humana, sed bonum diuinũ, quod ẽ propria causa martyrij, est potius quàm humanum: tamen quia bonum humanum potest efficere diuinum, vt si referatur in Deum, ideo potest esse quodcumque bonum humanum martyrij causa secundum quod in Deum refertur.

QVAESTIO CXXV.

De timore, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de vitiis oppositis fortitudini. Et primo, De timore. Secundo, De intimiditate. Tertio, De audacia.

vi. metusve causa fiunt. c. Sacris. Et ex ratione prius allata, quia bonum moris relatum in Deum quantumcumque minimum, præstantius est quàm bonum vitæ corporalis. Vnde eiicienda est procul ab ecclesiastica etiam disputatione præsumptio ista, volẽs mendacia excusare totaliter a peccato. Scriptum est enim, quòd proles est diaboli, procul a Christianis abiicienda finibus.

¶ *Super Quæstionem centesimamnonagesimamquintam.*

In tota q. 125. dubium vnum tantũ occurrit, An timor mortis excuset a prohibitis, vel præceptis legis positiuæ, seu humanis. Et est ratio dubii, quia in litera articuli tertii dicitur, quòd si quis contra prohibita, vel præcepta diuinæ legis facit propter timorem, est peccatum mortale, alioquin esset peccatum veniale. Cum enim constet quòd agens contra legem positiuam, aut præceptum hominis, non agit contra legem diuinam, quia lex humana distinguitur a diuina, & præceptũ hominis ab vtraque lege, consequens est quòd non nisi venialiter peccet huiusmodi transgressor propter timorem, si sententia literæ vera est.

¶ Præterea, Secundũ iura citatus sub censuris, personaliter non tenetur comparere, si tutus accessus non patet. ergo timor mortis, & tormentorum saltem excusat a præcepto hominis. Consequentia nota est, & antecedens patet.

¶ Ad hanc quæstionem in præcedenti li. responsum est, & nunc occasione huius literæ, q. eidem motæ dicitur, quòd sine dubio timor mortis non eximit hominem a præceptis, & prohibitis per legem positiuam. Et hoc clare patet ex ca. Sacris, extr. de his quæ

his quæ vi metusve causa fiunt. Vbi participatio in diuinis cum excommunicatis pro nullo metu excusari dicitur, quia, vt ibi dicitur, est peccatum mortale. Et tamen constat, quòd talis prohibitio de iure positiuo est, quia de licentia Papæ est licita. Obligat ergo ius positiuum quandoque ad peccatum mortale, & consequenter nullo mortis metu declinandum est ab obseruatione positiui iuris.

¶ Præt. Ius ciuile potest obligare sub pœna capitis. ergo ius canonicũ potest obligare sub pœna peccati mortalis. Et patet sequela, quia sicut ad ciuile ius se habet mors corporis, ita ad ecclesiasticũ ius mors animæ. De præceptis aũté, vel prohibitis ab homine idem est iudicium quod de præceptis, & phibitis a potestate iure, quod ab hominis authoritate robur habere dignoscitur, quoniam princeps ẽ custos iusti, vt dicitur in 5. Ethic. & veluti lex animata. Vnde huiusmodi distinguendum videtur, quia quædã imponuntur ab homine directe, vt dum aliquis citatur, aut mittit, aut iubetur facere, vel omittere hoc, aut illud: quædam vero indirecte ex sententia hoĩs consequuntur. v. g. Episcopus excommunicauit tales, vel posuit interdictum &c. Ex hoc enim sequitur, quòd quilibet tenetur illos excõmunicatos vitare non ex præcepto episcopi, sed ex iuris dispositione. Et in istis, quia præceptum iuris est obligans, euidens est iudicium idem esse. In illis vero vbi solum hominis præceptum est, idem quoque est iudicium patet vi dictibus quòd lex, & principes eandẽ habent pótestatem, & veteque in foro citi li pót præcipere sub pœna capitis, & facere præcepta simpliciter: et propterea cum huiusmodi præcepta ab hoĩe fiunt, interpretãda sunt si cut ſi a lege fuissent facta. Et si extant circũstantiæ, tunc cum quibus lex obligat res, præceptum quoque hominis obligat: ita q̃ sicut timor mortis non excusaret a transgressione legis, si esset super hoc lata, sta non excusat a transgressione præcepti lati ab homine. Si vero circunstantionatus aliter inuenitur, tunc actus, vt lex, si esset la-

A ta, non obligaret, nec præceptum hominis tunc ligat.

¶ Et per hoc patet responsio ad secundam obiectionem in oppositum, quia citatus personaliter carens tuto accessu, ideo non tenetur, quia nec etiam si lex hoc præcepisset, teneretur. Quoniam aũt accessus nõ est tutus ex parte iudicis, puta, quia sæuus tyrannus, & tũc constat, q̃ non declinat iudicem, sed sæuitatẽ tyranni, quod lex cõcedit. Aut non est tutus pp alios, & tunc excusat a lege, quia non posset comparere. Qui. n. non potest tute comparere, perinde est ac si non posset cõparere.

¶ Ad primam aũtẽ obiectionẽ dr, q̃ litera nõ accipit legem diuinã hoc in loco, vt distinguitur ab aliis legibus: quod ex duobus patet. Primo, ex eo q̃ sequeretur, quòd ex timore mortis facere contra ius naturale, esset sola pctm veniale, qđ ridiculũ ẽ imponere tanto doctori. Et patet sequela, quia ius naturale distinguit contra diuinũ, prout sumptũ, vt patet in præcedẽti lib. scdo, ex eo. q̃ sequeretur, q̃ ex timore cuiuscumq; tẽporalis mali transgredi ius positiuũ solũ esset veniale, qđ est ridiculum, puta, q̃ aliquis ex timore ne perdat pallium, celebrando missam sine sacris vestibus, & sine altari, & vasis sacris, solum peccaret venialiter. Et patet sequela, qa in litera dicitur, Propter timorẽ, quo refugit periculũ mortis, vel quodcumq; aliud temporale malum. Constat enim quòd perdere pallium, quoddam temporale malum est. Intelligit ergo author per legem diuinam, ipsam diuinam institutionem, vt firmat & ius naturę, & ius positiuũ, & præcepta hominum, datque omnibus vim obligatiuã in foro conscientiæ. Hoc enim omnia iura, & præcepta habent ex eo, quòd a Deo immediate, vel mediate procedunt. Et præterea, ex hac litera firmatur doctrina data: quoniam hinc habes, q̃ quicumque contra præcepta hominis, uel positiui, aut cuiuscumque iuris facit, contra legem diuinam facit, ac per hoc timore siue mortis, siue alterius mali, non excusat a toto licet a tanto, vt in 4. Ethicor. habes.

Lib. 2. Eth. cap. 5. to. 5.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ timor sit peccatum.
¶ Secundo, Vtrum opponatur fortitudini.
¶ Tertio, Vtrum sit pctm̃ mortale.
¶ Quarto, Vtrum excuset, vel diminuat peccatum.

Articvlvs primvs.

Vtrum timor sit peccatum.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd timor nõ sit peccatum. Timor enim est passio quædam, vt supra* habitum est: sed ex passionibus nõ laudamur, neque vituperamur, vt patet in †2. Ethic. Cum ergo omne peccatũ sit vituperabile, videtur quòd timor non sit peccatum.

¶ 2 Præt. Nihil quod in lege diuina mandatur, est peccatum, quia lex Domini est immaculata, vt dicitur in Psal. 18. sed timor mandatur in lege Dei. dicitur enim ad Ephes. 6. Serui, obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore. ergo timor non est peccatum.

¶ 3 Præt. Nihil quod naturaliter inest homini, est peccatum, quia peccatum est contra naturam, vt *Damasce. dicit in 2. libro: sed timere est homini naturale, vnde †Philosoph. dicit in 3. Ethico. quòd erit aliquis insanus, vel sine sensu doloris, si nihil timeat, neq; terræmotum, neque inundationes. ergo timor non est peccatum.

Sed contra est, quod Dominus dicit Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus. et Ezech. 2. dicitur. Ne timeas eos, neque sermones eorum metuas.

Respon. Dicendum, quòd aliquid dicitur esse peccatum in actibus humanis propter inordinationem. Nam bonum actus humani in ordine quodam consistit, vt ex supra* dictis patet. Est autem hic debitus ordo, vt appetitus regimini rationis subdatur. Ratio autem dictat aliqua esse fugienda, & aliqua esse prosequenda: & inter fugienda, quædam dictat magis fugienda, quàm alia. Et similiter etiã inter prosequẽda, quæda m dictat esse magis prosequẽda, quàm alia: & quantum est bonũ prosequendum, tantum est aliquod oppositum malum fugiendum. Inde est quòd ratio dictat quædam bona magis esse prosequenda, q̃ quædã mala fugienda. Quando ergo appetitus fugit ea, quę ratio dictat esse sustinenda, nẽ desistat ab alijs quæ magis prosequi debet, timor inordinatus est, & habet rationẽ peccati. Qñ aũt appetitus timendo fugit id, quod est secundum rationem fugiendum, tũc appetitus nõ est inordinatus, nec peccatum.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ timor communiter dictus secundũ suam rationem importat vniuersaliter fugam: vnde quantũ ad hoc nõ importat rationem boni, vel mali, & similiter est de qualibet alia passione. Et ideo *Philosophus dicit, quòd passiones non sunt laudabiles, neque vituperabiles, quia scilicet non laudantur, neque vituperantur qui irascuntur, vel timent: sed qui circa hoc aut ordinate, aut inordinate se habent.

Ad 2[m] dicendum, q̃ timor ille, ad quẽ inducit Apostolus, est conueniens rationi, vt scilicet seruus timeat ne deficiat ĩ obsequijs, quæ domino debet impendere.

Ad 3[m] dicendum, quòd mala, quibus homo resistere nõ potest, & ex quòrum sustinentia nihil boni prouenit homini, ratio dictat esse fugienda: & ideo timor taliũ non est peccatum.

Articvlvs ii.

Vtrum peccatum timoris opponatur fortitudini.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd peccatum timoris non opponatur fortitudini. Fortitudo enim est circa pericula mortis, vt supra* habitum est: sed peccatum timoris nõ semper pertinet ad pericula mortis, quia super illud Psal. 127. Beati omnes qui timent Dominum. †Glos. dicit, quòd humanus timor est, quo timemus pati pericula carnis, vel perdere mundi bona,

1. 2. q. 23. artic. 5.

†Glos. ordi. Psal. 127.

& super illud Mat. 26. Orauit tertio eundem sermonem &c. dicit* glos. quòd triplex est malus timor, s. timor mortis, timor doloris, & timor vtilitatis. non ergo peccatum timoris opponitur fortitudini.

Est Augus. lib 1. quæst. Euang. cap. 47. to. 4.

¶ 2 Præt. Præcipuũ qđ cõmendatur in fortitudine, est ꝙ ipsa exponit se periculis mortis: sed qñq; aliquis ex timore seruitutis, vel ignominiæ exponit se morti, sicut* Aug. in 1. de ciuit. Dei narrat de Catone, qui vt non incurreret Cæsaris seruitutem, morti se tradidit. ergo peccatum timoris non opponitur fortitudini, sed magis habet similitudinem cum ipsa.

Lib. 1. cap. 24. tom. 5.

¶ 3 Præt. Omnis desperatio procedit ex aliquo timore: sed desperatio non opponitur fortitudini, sed magis spei, vt supra* habitum est. ergo neque peccatum timoris opponitur fortitudini.

*q. 20. ar. 1. & 1. 2. q. 40 ar. 4. †ca. 7. to. 5.

SED CONTRA est, quòd † Philosoph. in 2. & 3. Ethic. timiditatem ponit fortitudini oppositam.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra* dictum est, omnis timor ex amore procedit: nullus enim timet nisi contrarium eius quod amat, amor autem nõ determinatur ad aliqđ genꝰ virtutis, velꝝ vitij: sed amor ordinatus includitur in qualibet virtute, quilibet. n virtuosus amat proprium bonum virtutis: amor autem inordinatus includitur in quolibet peccato. Ex amore enim inordinato procedit inordinata cupiditas: vnde similiter inordinatus timor includitur in quolibet peccato, sicut auarus timet amissionem pecuniæ, intemperatus amissionem voluptatis, & sic de alijs: sed timor præcipuus est periculorum mortis, vt probatur in *3. Ethico. & ideo talis timoris inordinatio opponitur fortitudini, quæ est circa pericula mortis, & propter hoc antonomasice dicitur, timiditas fortitudini opponi.

Supra q. 19 ar. 3. & 1. 2. q. 43. art. 1.

Lib. 3. cap. 6. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritates illæ loquuntur de timore inordinato communiter sumpto, qui diuersis virtutibus opponi potest.

AD 2m dicendum, ꝙ actus humani præcipue dijudicantur ex fine, vt ex supra* dictis patet. Ad fortem autẽ pertinet, vt se exponat periculis mortis propter bonum: sed ille qui se periculis mortis exponit, vt fugiat seruitutem, vel aliquid laboriosum, a timore vincitur, quod est fortitudini contrarium. Vnde* Philos. dicit in 3. Ethic. quòd mori fugientem inopiam, vel captionem, vel aliquid triste, non est fortis, sed magis timidi. Mollities est enim fugere laboriosa.

1. 2. q. 1. ar. 3. & q. 18. art. 6.

Lib. 3. cap. 8. tom. 5.

AD 3m dicendum, quòd sicut supra* dictum est, sicut spes est principium audaciæ, ita timor est principium desperationis. Vnde sicut ad fortem, qui vtitur audacia, moderate præexigitur spes, ita econuerso desperatio ex aliquo timore procedit. Non autem oportet, quòd quælibet desperatio procedat ex timore quolibet, sed ex eo qui est generis sui. Desperatio autem quæ opponitur spei, ad aliud genus refertur, scilicet ad res diuinas: timor autem qui opponitur fortitudini, pertinet ad pericula mortis. Vnde ratio non sequitur.

1. 2. q. 45. artic. 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum timor sit peccatum mortale.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd timor non sit peccatum mortale. Timor enim, vt supra* dictum est, est in irascibili, quæ est pars sensualitatis: sed in sensualitate est tantum peccatum veniale, vt supra † habitum est. ergo timor non est peccatum mortale.

2. 2. q. 23. artic. 1. †1. 2. q. 74. ar. 4.

¶ 2 Præt. Omne peccatum mortale totaliter cor auertit a Deo: hoc autem non facit timor, quia super illud Iudic. 7. Qui formidolosus est &c. dicit* glos. ꝙ timidus est qui primo aspectu congressum trepidat, non tamen corde terretur, sed reparari & animari potest. ergo timor non est peccatum mortale.

Glos. ante medium ex Hie.

¶ 3 Præt. Peccatum mortale non solum retrahit a perfectione, sed etiam a præcepto: sed timor non retrahit a præcepto, sed solum a perfectione, quia super illud Deut. 20. Quis est homo formidolosus, & corde pauido &c. dicit* glos. Docet non posse quemquàm perfectionem contemplationis, vel militiæ spiritualis accipere, qui adhuc nudari terrenis operibus pertimescit. ergo timor non est peccatum mortale.

Glos. ante nat. ex Hie.

SED CONTRA est, ꝙ pro solo peccato mortali debetur pœna inferni, quæ tñ debetur timidis, secundũ illud Apoc. 21. Timidis, & incredulis, & execratis &c. pars erit in stagno ignis & sulphuris: quod est mors secunda. ergo timiditas est peccatum mortale.

Act. huius quæst.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra* dictum est, timor peccatum est secundum quod est inordinatus, prout scilicet refugit, quod non est secundum rationem refugiendum. Hæc autem inordinatio timoris quandoque quidem consistit in solo appetitu sensitiuo non superueniente cõsensu rationalis appetitus: & sic non potest esse peccatum mortale, sed solum veniale. Quandoque vero huiusmodi inordinatio timoris pertingit vsque ad appetitum rationalem, qui dicitur voluntas, quæ ex libero arbitrio refugit aliquid non secundum rationem: & talis inordinatio timoris quandoque est peccatum mortale, quandoque veniale. Si enim aliquis propter timorem, quo refugit periculum mortis, vel quodcumq; aliud temporale malum si dispositus est, vt faciat aliquid prohibitum, vel prætermittat aliquid quod est præceptum in lege diuina, talis timor est peccatum mortale: alioquin erit peccatum veniale.

Act. huius quæst.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio illa procedit de timore secundum qđ consistit infra sensualitatem.

AD 2m dicendum, quòd etiam glos. illa potest intelligi de timore in sensualitate existente: vel potest melius dici, quòd ille toto corde terretur, cuius animũ timor vincit irreparabiliter. Potest autem contingere, quòd etiam si timor sit peccatum mortale, non tamen aliquis ita obstinate terretur, quin persuasionibus reuocari possit: sicut quandoque aliquis mortaliter peccans, concupiscentiæ consentiendo, reuocatur, ne opere impleat quod proposuit facere.

AD 3m dicendum, quòd glos. illa loquitur de timore reuocante hominem a bono, quod non est de necessitate præcepti, sed de perfectione consilij. Talis autem timor non est peccatum mortale, sed quandoque veniale, quandoq; etiam non est peccatum, puta, cum aliquis habet rationabilem causam timoris.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum timor excuset a peccato.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd timor non excuset a peccato. Timor enim est peccatum, vt* dictum est: sed peccatum non excusat a peccato, sed magis aggrauat ipsum. ergo timor non excusat a peccato.

Arist. quæ

¶ 2 Præt. Si aliquis timor excusat a peccato, maxime excusaret timor mortis, qui dicitur cadere in constantem virum: sed hic timor non videtur excusare, quia cum

etum mors ex necessitate immineat omnibus, non videtur esse timenda. ergo timor non excusat a peccato.

¶ 3 Præt. Omnis timor aut est mali temporalis, aut spiritualis: sed timor mali spiritualis non potest excusare peccatum, quia non inducit ad peccandum, sed magis retrahit a peccato. Timor etiam mali temporalis non excusat a peccato, quia sicut* Philosoph. dicit in 3. Ethicor. inopiam non oportet timere, neque ægritudinem, neque quæcumque non a propria malitia procedunt. ergo videtur quòd timor nullo modo excuset a peccato.

Lib. 3. ca. 6. ante mediũ tom. 5.

SED CONTRA est, quod dicitur in * Decret. 1. quæst. 1. Vim passus, & inuitus ab hæreticis ordinatus, colorem habet excusationis.

Act. 1. cõfes.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra* dictum est, timor intantum habet rationem peccati, inquantum est contra ordinem rationis. Ratio autem iudicat quædam mala esse magis alijs fugienda: & ideo quicumque, vt fugiat mala, quæ secundum rationem sunt magis fugienda, non refugit mala, quæ sunt minus fugienda, non est peccatum: sicut magis est fugienda mors corporalis, quàm amissio rerum temporalium. Vnde si quis propter timorem mortis, latronibus aliquid promitteret, aut daret, excusatur a peccato quod incurreret, si sine causa legitima prætermissis bonis, quibus esset magis dandum, peccatoribus largiretur. Si autem aliquis per timorem fugiens mala quæ secundum rationem sunt minus fugienda, incurrat mala quæ secundum rationem sunt magis fugienda, non potest totaliter a peccato excusari, quia timor talis inordinatus esset. Sunt autem magis timenda mala animæ, quàm mala corporis: corporis autem magis, quàm mala exteriorum rerum. Et ideo si quis incurrat mala animæ, idest, peccata, fugiens mala corporis, puta, flagella, vel mortem, aut mala exteriorum rerum, puta, damnum pecuniæ, aut si sustineat mala corporis, vt vitet damnum pecuniæ, non excusatur totaliter a peccato. Diminuit tamen secundum aliquid eius peccatum, quia minus voluntarium est, quod ex timore agitur. Imponitur enim homini quædam necessitas aliquid faciendi propter timorem imminentem. Vnde* Philosophus huiusmodi, quæ ex timore fiunt, dicit esse non simpliciter voluntaria, sed mista ex voluntario, & inuoluntario.

Lib. 3. Eth. cap. 1. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd timor non excusat ex ea parte qua est peccatum, sed ex ea parte qua est inuoluntarium.

AD 2m dicendum, ꝙ licet mors omnibus immineat ex necessitate, tamen ipsa diminutio temporalis vitæ est quoddam malum, & per consequens timendum.

AD 3m dicendum, quòd secundum Stoicos, qui ponebant bona temporalia non esse hominis bona, sequitur ex consequenti, quòd mala temporalia non sint hominis mala, & per consequens nullo modo timenda: sed secundum * August. in lib. de liber. arbit. huiusmodi, temporalia sunt minima bona, quod etiam Peripatetici senserunt. & ideo contraria eorum sunt quidem timenda, non tamen multum, vt pro eis recedatur ab eo, quod est bonum secundum virtutem.

Lib. 1. cap. 18. & 19. to. 1.

QVAESTIO CXXVI.

De uitio intimiditatis, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de vitio intimiditatis.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum intimidum esse sit peccatum.

¶ Secundo, Vtrum opponatur fortitudini.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intimiditas sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intimiditas non sit peccatum. Quod enim ponitur in commẽdationem viri iusti, non est peccatum: sed in commendationẽ viri iusti dicitur Prouer. 28. Iustus quasi leo confidens absque terrore erit. ergo esse impauidum non est peccatum.

¶ 2 Præt. Maximum terribilium est mors, secundum * Philosoph. in 3. Ethic. sed nec mortem oportet timere, secũdũ illud Matth. 10. Nolite timere eos qui occidũt corpus &c. nec etiam aliquid quod ab homine posset inferri, secundũ illud Isa. 51. Quis tu, vt timeas ab homine mortali? ergo impauidum esse non est peccatum.

¶ 3 Præt. Timor ex amore nascitur, vt supra* habitum est: sed nihil mundanum amare pertinet ad perfectionẽ virtutis, quia vt† Augustus dicit in 14. de ciui. Dei, amor Dei vsque ad contemptum sui facit ciues ciuitatis cælestis. ergo nihil humanum formidare, videtur non esse peccatum.

SED CONTRA est, quod de iudice iniquo dicitur Luc. 18. ꝙ nec Deum timebat, nec hominem reuerebatur.

RESPON. Dicendum, quòd quia timor ex amore nascitur, idem iudicium videtur esse de amore, & timore. Agitur autem nunc de timore, quo mala temporalia timentur, qui prouenit ex temporalium bonorum amore. Inditum autem est vnicuique naturaliter, vt propriam vitam amet, & ea quæ ad ipsam ordinantur cum debito modo, vt scilicet amentur huiusmodi non quasi finis constituatur in eis, sed secundum quod eis vtendum est propter vltimum finem. Vnde quòd aliquis deficiat a debito modo amoris ipsorũ, est contra naturalem inclinationem, & per consequens est peccatum. Numquàm tamen a tali amore aliquis totaliter decidit, quia id quod est naturale, totaliter perdi non potest: propter quod Apostolus dicit ad Ephe. 5. Nemo vmquàm carnem suam odio habuit. Vnde etiam illi qui seipsos interimunt, ex amore carnis suæ hoc faciunt, quam volunt a

¶ Super Quæstionem centesimamnonagesimamsextam.

IN tota quæst. 126. nihil aliud occurrit scribendum, nisi attentos reddere lectores, quòd author in art. 2. in responsione ad tertium, in calce non dicit, ꝙ fortitudo secundũ diuersa media habeat diuersa extrema, vt Martinꝰ imponit sibi ex hac responsione, bis, scilicet, in q. 1. & q. 12. Sed dicit, quòd non est inconueniens, quòd fortitudo secundum diuersa, habeat diuersa extrema. Aliud ẽ enim dicere, secundũ diuersa: & aliud, secundũ diuersa media. Fortitudo nãq; vnum tãtum medium habet formaliter, scilicet ad maxima, & optima pericula inclinare secũdum qđ oportet, quãdo, vbi, sicut &c. Sed quia hoc medium in pluribus passionibꝰ ponit tamquàm in mediis: ideo nõ inconuenit secundũ diuersas passiones habere diuersa extrema, & hic est sensus literæ. Vnde inferius in q. 131. art. 2. ad primũ, author ponẽs plura extrema ꝙ excessũ, respectu magnanimitatis, clarius hanc eandem sententiam replicat dicens, Nõ est inconueniens secũdum diuersa, esse plures excessus vnius medii, hæc ille: sed de his latior erit in quæstio. 128. sermo, vbi Martino respondebitur.

Lib. 3. cap. 6. a medio tom. 5.

Ar. præced. arc. 2. †lib 14. ca. 28. in prin. tom. 5.

præsentibus angustijs liberare. Vnde contingere potest, quòd aliquis minus, quàm debeat timeat mortem, & alia temporalia mala, propter hoc, quòd minus debito amet ea: sed quòd nihil horum timeat, nō potest ex totali defectu amoris contingere, sed ex eo, q̄ æstimat mala oppositа bonis quæ amat, sibi subuenire non posse. Quod quandoque contingit ex superbia animi de se præsumentis, & alios contemnentis, secundum quod dicitur Iob 41. Factus est, vt nullum timeret, omne sublime videt. Quandoque autem contingit ex defectu rationis, sicut* Philosoph. dicit in 3. Ethicor. quòd stulti propter stultitiam nihil timent. Vnde patet quòd esse impauidum est vitiosum siue causetur ex defectu amoris, siue causetur ex elatione animi, siue causetur ex stoliditate, quæ tamen excusat a peccato si sit inuincibilis.

Lib.3.ca.7. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iustus commendatur a timore non retrahente eum a bono, non quòd sit absque omni timore. Dicitur enim Eccle.1. Qui sine timore est, non poterit iustificari.

AD 2m dicendum, quòd mors, vel quicquid aliud ab homine mortali potest inferri, non est ea ratione timendum, vt a iustitia recedatur. Est tamen timendum, inquantum per hoc homo potest impediri ab operibus virtuosis vel quantum ad se, vel quantum ad profectum, quem in alijs facit. Vnde dicitur Prouerb. 14. Sapiens timet, & declinat a malo.

AD 3m dicendum, quòd bona temporalia debent contemni inquantum nos impediunt ab amore, & timore Dei: & secundum hoc etiam non debent timeri. unde dicitur Eccle. 34. Qui timet Deum, nihil trepidabit. Non autem debent contemni bona temporalia, inquantum instrumentaliter nos iuuant ad ea quæ sunt diuini timoris, & amoris.

ARTICVLVS II.

Vtrum esse impauidum opponatur fortitudini.

2.dist.26.q. 2.arti.2.ad 4. Et di.34. q.1.artic 2. cor. fin. Et dist.44.q.2. ar.1.ad 4.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd esse impauidum non opponatur fortitudini. De habitibus enim iudicamus per actus: sed nullus actus fortitudinis impeditur per hoc, quòd aliquis est impauidus, remoto enim timore aliquis & fortiter sustinet, & audacter aggreditur. ergo esse impauidum, non opponitur fortitudini.

¶ 2 Præt. Esse impauidum est vitiosum vel propter defectum debiti amoris, vel propter superbiam, vel propter stultitiam: sed defectus debiti amoris opponitur charitati, superbia autem humilitati, stultitia autem prudentiæ, siue sapientiæ. ergo vitium impauiditatis non opponitur fortitudini.

¶ 3 Præt. Virtuti opponuntur vitia sicut extrema medio: sed vnum medium ex vna parte non habet nisi vnum extremum. Cum ergo fortitudini ex vna parte opponatur timor, ex alia vero parte opponatur ei audacia, videtur quòd impauiditas ei non opponatur.

Lib.3.ca.7. tom. 5. q.123. ar.3

SED CONTRA est, quòd* Philosoph. in 3. Ethic. ponit impauiditatem fortitudini oppositam.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra* dictum est, fortitudo est circa timores, & audacias. Omnis autem virtus moralis ponit modum rationis in materia circa quam est. Vnde ad fortitudinem pertinet timor moderatus secundum rationem, vt scilicet homo timeat quod oportet, & quando oportet, & similiter de alijs. Hic autem modus rationis corrumpi potest, sicut per excessum, ita & per defectum. Vnde sicut timiditas opponitur fortitudini per excessum timoris, inquantum scilicet homo timet, quod nō debet, vel secundum quod non oportet: ita etiam impauiditas opponitur ei per defectum timoris, inquantum scilicet aliquis non timet, quod oportet timere.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ actus fortitudinis est timorem sustinere, & aggredi non qualitercūque, sed secundum rationem, quod non facit impauidus.

AD 2m dicendum, quòd impauiditas ex sua specie corrumpit medium fortitudinis, & ideo directe opponitur fortitudini: sed secundum suas causas nihil prohibet, quin opponatur alijs virtutibus.

D.455.

AD 3m dicendum, quòd vitium audaciæ opponitur fortitudini, secundum excessum audaciæ: impauiditas autem secundum defectum timoris: fortitudo autem in vtraque passione medium ponit. Vnde non est inconueniens, quòd secundum diuersa habeat diuersa extrema.

¶ *Super Quæstionem centesimamnonagesimam septimam.*

QVAESTIO CXXVII.

De audacia, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de audacia.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum audacia sit pctm̄.

¶ Secundo, Vtrum opponatur fortitudini.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum audacia sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd audacia non sit peccatum. Dicitur enim Iob 39. De equo per quē designatur bonus prædicator, secundum * Gregor. in Moral. quòd audacter in occursum pergit armatis: sed nullum vitium cedit in commendationem alicuius. ergo esse audacem non est peccatum.

¶ 2 Præt. Sicut* Philosoph. dicit in 6. Ethicor. oportet consiliari quidem tarde, operari autem velociter consiliata: sed ad hanc velocitatem operādi iuuat audacia. ergo audacia non est peccatum, sed magis aliquid laudabile.

¶ 3 Præt. Audacia est quædam passio, quę causatur a spe, vt supra* habitum est, cum de passionibus age retur: sed spes non ponitur peccatum, sed magis virtus. ergo nec audacia debet poni peccatum.

SED CONTRA est, quod dicitur Eccles. 8. Cum audaci non eas in via, ne forte grauet mala sua in te: nullius autem societas est declinanda, nisi propter peccatum. ergo audacia est peccatum.

RESPON. Dicendum, quòd audacia, sicut supra* dictum est, rum

rum solum concomitantia fiūt, nec propria ars, nec propria idea, nec proprium generans, & consequenter nec proprij vitium assignatur, vt patet de subiecto & propria passione. Potest autem dubitatio ista dupliciter solui. Primo, tenēdo partem affirmatiuā, s. q̄ defectus audaciæ solum contingit ex nimio timore, vt author in hac litera sentire videtur, dum dicit, q̄ motus audaciæ consistens inuadendo contrarium, qa sequitur inclinationem naturalem, qua vnumquodque potēs inuadit suum contrarium, nisi per timorē impediatur, officiū naturalis inclinationis exequit: et propterea infert non inueniri vitium oppositum audaciæ per defectū. Sed q̄m defectus audaciæ nō solū ex nimio timore, sed ex parua, vel nulla spe superandi conteraria, mala q̄nque sit: nā sicut spes est causa audaciæ, ita defectus spei est causa defectus audaciæ: ideo aliter dubitatio hæc soluitur tenēdo partē negatiuā, & dicendo, sicut dat quadruplex peccatū contra actum fortitudinis, ita & quadruplex vitium contra virtutem fortitudinis, quorū tria sunt nominata ab Aristo. & in litera. Quartū autē, de quo est quæstio, ab aliquibus nominatur vecordia, & merito, pro quanto vel in compositione sumitur pro fine, qa qui non audet, quasi sine corde est, & vecors dici potest. Nec oportet aliam rationem huius vitii reddere, q̄ q̄ actus eius, s. non audere, quando, aut quantū oportet, est actus secundū se ex propria specie contrarius fortitudini directe, & non solum ex concomitantia alterius vitii exurgens, vt probatū est. Et cōfirmatur, quia si homo nō timeret, & tamen diffideret de victoria, desisceret in audendo, & hoc peccatū incurreret. Videmus quoque in

1.2.q.35.a.8. 1.2.q.45.a.3. 2.2.q.19.a.1. ad 3. 2.2.q.127.a.1. ad 3. 2.2.q.133.a.1. ad 3. 2.2.q.140.a.1. ad 3. 2.2.q.154.a.1. ad 3.

Lib.3.ca.7. tom.5. Lib.4.cap.4. & 7.to.5. Lib.3.cap. 18.circa.b. Lib.6.ca.9. tom.5. 1.2.q.45.a. 1.ad 2.

res & audacias, vt* dictum est, sed quia timiditas opponitur fortitudini secundum excessum timoris, habet aliud vitium oppositum timiditati secundum defectum timoris. Si ergo audacia opponatur fortitudini propter excessum audaciæ, pari ratione opponetur ei aliquod vitium propter audaciæ defectum: sed hoc non inuenitur. ergo nec audacia debet poni vitiū oppositum fortitudini.

SED CONTRA est, quòd* Philosoph. in 3. & 4. Ethicor. ponit audaciam fortitudini oppositam.

RESPON. Dicendum, q̄ sicut supra* dictum est, ad virtutem moralem pertinet modū rationis seruare in materia circa quam est: & ideo omne vitiū, quod importat immoderantiam circa materiam alicuius virtutis moralis, opponitur illi virtuti morali, sicut immoderatum moderato. Audacia autē secundum quod sonat in vitium, importat excessum passionis, qui audacia dicitur: unde d manifestū est, quòd opponitur virtuti fortitudinis, quæ est circa timores & audacias, vt supra* dictum est.

d D.455.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd oppositio vitij ad virtutem nō attenditur principaliter secundum causam vitij, sed secundum ipsam vitij speciem: & ideo non oportet quòd audacia opponatur eidem virtuti, cui opponitur præsumptio, quæ est causa ipsius.

AD 2m dicendum, quòd sicut directa oppositio vitij non attenditur circa eius causam, ita etiam nō attenditur secundum eius effectū. Nocumentū autem quod prouenit ex audacia, est effectus ipsius: unde nec etiā secundum hoc attenditur audaciæ oppositio.

AD 3m dicendum, q̄ motus audacię consistit in inuadendo id qđ est homini contrariū, ad quod natura inclinat, nisi inquantum talis inclinatio impeditur p timorē patiendi nocumentū ab eo: & ideo vitium qđ excedit in audacia, non habet contrariū defectum, nisi timiditatem tantum: sed audacia non semper concomitatur tantum defectum timiditatis, quia sicut* Philos. dicit in 3. Ethic. audaces sunt præuolantes, & volentes ante pericula, sed in ipsis discedunt, scilicet præ timore,

Lib.3.c.7. non multū a fin.to.5.

QVAESTIO CXXVIII.

¶ *Super Quæstionis centesimamnonagesimam octauæ Articulum primum.*

De partibus fortitudinis.

DEINDE considerandū est de partibus fortitudinis.

¶ Et primo, cōsiderandum est, quæ sint fortitudinis partes.

virtus, non habet partes subiectiuas. Cõtra hoc siquidem arguit Martinus & in q.1. & in q.12. directe contra hanc literam. Primo, quia fortitudinis sicut cuiuslibet alterius virtutis sunt tres gradus specie differentes. s. continentia, temperantia, heroica. ergo. Secundo, quia aliqui habitus fortitudinis habent circunstantias pro obiectis: sed in illis variata quacunq; circunstantia semper variatur habitus. ergo. Tertio, Duo sunt actus principales fortitudinis, s. aggredi & expectare, qui sunt specie distincti. ergo duo sunt, vel esse pñt habitus fortitudinis specie distincti, secũda pars antecedẽtis probat. Primo. Multi laudabiliter se habent in vno & nõ in alio. ergo. Secundo, Prudentiæ directiuæ talium actuum sunt distinctæ specie. ergo habitus morales virtuosi inclinantes ad illos sunt distincti specie. Antecedens probat, q̃a sunt aliæ, & aliæ disciplinæ militares de aggrediẽdo, & de expectando. Tertio, Cũ obliquatione in aggrediendo stat rectitudo in expectando. ergo rectitudo vtriusque non est eadem specie. Quarto, Rectitudini in aggrediẽdo nõ contrariatur obliquitas in expectando, sed in aggrediẽdo. ergo non sunt eiusdem speciei. Et tenet sequela, quia in indiuiduis eiusdem speciei, quic quid contrariatur vni, contrariatur & reliquo. Quinto, Vbicũq; est alia & alia medietas, ibi sunt habitꝰ morales distincti specie: sed hic sunt duæ medietates. ergo. Probatur minor, quia alia est medietas in expectando, & alia in aggrediendo. Et confirmatur, q̃a sunt quatuor extrema & duo media. timiditas & timor extrema medietatis in expectãdo, & audacia & vecordia extrema medietatis in aggrediendo. Et hæc potest esse quarta rõ ad principale, Quia virtus habẽs duas medietates specie distinctas cum suis extremis, non est vna specie specialissima: sed fortitudo est hmõi. ergo. Et confirmatur, quia timor & audacia non sunt contraria, quia pñt esse in eodem simul. Quinto, principaliter arguitur, quia hoc vt̃ sensisse S. Tho. in q.126. ar.2. ad 3. dicens, q̃ non est inconueniens, q̃ sm diuersa media habeat diuersa extrema. Est, inquit, mihi omnino non intelligibile, quòd eadem fortitudo secundum speciem habeat diuersa media secundum speciem.

¶ Secundum dubium est, circa rationem in litera subiunctam, s. Quia fortitudo est circa materiam valde specialem. Arguit cõtra hoc Martinus q.12. Circa eandem materiam quantumcumque specialem possunt esse actus moraliter boni specie distincti. ergo & habitus virtuosi specie distincti. Antecedẽs probatur ex dictis S. Tho. quia fiducia, magnificentia, patientia, & perseuerantia, circa materiã fortitudinis habent actus bonos specie distinctos, alias tres eorum superfluerent. ergo. Secundo, Circa materiã fortitudinis reperiuntur ista quatuor, & sunt habitus boni, & specie distincti, & continentur sub fortitudine sicut inferiora sub superiore. ergo. Primæ duæ partes antecedentis patent: tertia probatur, quia aliter nõ essent partes integrales heterogeneæ ipsius fortitudinis, q̃d est cõtra S. Tho. hic. Quarta pars probatur, quia continentur sub hoc cõi, qd est virtus, & non immediate, ergo mediante aliquo genere virtutis: sed non nisi forticudine. ergo continentur sub fortitudine tamq̃ inferiora sub superiori. & cõfirmatur ex dictis S. Tho. hoc dicentis de istis quatuor, si coarctentur ad propriam materiam fortitudinis. s. pericula mortis, sunt quasi partes integrales; si aũt referantur ad alias materias, sunt virtutes adiunctæ fortitudini, distinctæ ab ea sm speciem, ex quibus, inquit, verbis arguo sic. Istæ quatuor virtutes arctatæ ad materiam fortitudinis, non sunt virtutes adiunctæ fortitudini, nec sunt virtutes oino separatæ a fortitudine, quia tunc nullo modo partes integrales eius dici deberent. ergo sunt virtutes sub fortitudine contentæ. Tertio, Quæcũq; sunt distincta inter se specie, & non sunt distincta specie a fortitudine, sunt diuersæ species sub fortitudine: sed istæ quatuor ad materiã fortitudinis arctatæ sunt hmõi. ergo. Minor pro secunda parte est. S. Th. pro prima probata est. Quarto, Ista quatuor nec sunt eadẽ specie cũ fortitudine, nec diuersa specie a fortitudine: & ipsa sunt species. ergo fortitudo nõ est species specialissima. ergo fortitudo est genus ipsorũ. Antecedens pro prima parte probatur, quia nõ sunt eadem specie specialissima inter se. ergo nec cũ fortitudine. Secunda pars probatur, q̃a distincta specie a fortitudine continẽtur sub iustitia, temperantia &c. sed ista arctata ad materiam fortitudinis nõ continẽtur sub aliis, ergo non sunt distincta a fortitudine. Prima consequentia probatur: quia quorũcumque multorum, quorũ quodlibet est species, illa sunt eadẽ specie, aut distincta specie. Secũda vero consequẽtia probatur, quia ista continentur sub vno genere, puta, virtus, & non ęque immediate: q̃a fortitudo nec genere, nec specie abeis distinguit. ergo vel fortitudo continet immediatius, q̃ ista quatuor. & hĩ intentũ, q̃a immediatius supremo est superius ad mediate cõtẽtas vel ecõtra, qđ cõstat esse falsũ, q̃a sic fortitudo esset pars istorũ.

¶ Tertium dubium est circa eandem rationem literæ. Nam dupliciter deficit. Primo, quia ex valde speciali materia infert fortitudinem indiuisibilẽ formaliter, quasi vnitas, & distinctio specifica ex materia sumatur, quod rationi non consonat. Secundo, quia aut est sermo de specialissima materia in esse naturæ, aut in esse morali: non in esse naturæ, q̃a pericula maxima sunt diuersarum specierum, vt comburi, submergi, percuti, iugulari: nec in esse morali, tum quia hoc erat probandum: tum quia pericula maxima optima diuersarum sunt specierum moralium, si propter iustitiam, vel propter pietatem, vel religionem, vel propter castitatem, & cætera, imminent.

¶ Quartum dubium est ex eodem ibidem circa literam, inquantum ponit partes integrales fortitudinis distinctas a partibus potentialibus eiusdem. Contra hanc siquidem literam directe, & nominatim arguit. Primo, Omnis pars ordinata ad aliquẽ actũ alicuius virtutis non habens in se totam potestatem illius virtutis, est pars potentialis eius: sed omnis pars integralis fortitudinis est huiusmodi, respectu fortitudinis. ergo omnis pars integralis fortitudinis est pars potentialis. Maior est nota, & minor probatur, quia secundum Sanctum Thomam ad perfectum actũ fortitudinis, & aliarum virtutum necesse est multa concurrere, immo etiam concurrunt multi habitus, quorum quilibet dicitur pars integralis. Aut ergo primo primus illorum habituum continet totam potestatem fortitudinis, & tunc reliqui superfluunt: aut non, & tunc habetur intentum.

¶ Ad hanc rationem, inquit Martinus, potest respõdere Beatus Thomas negando maiorem, quia ad partem potentialem requiritur, quòd ordinetur ad aliquos secũdarios actus, vel materias, vt ipse superius in quæstionis quadragesimæoctauæ articulo primo dixit, & consequenter diceret, quòd fiducia, magnificentia, patientia, & perseuerantia ordinantur ad principales fortitudinis actus, & non ad secundarios. Contra, Primo, quia secundũ eum ibidem, nutritiuum & sensitiuum sunt partes potentiales animæ, & tamen constat quòd non ordinantur ad secundarios, sed principales actus animæ. Secundo, quia secundum eum ibidem, sinesis, eubulia, & gnome sunt partes potentiales prudentiæ, & tamen ordinantur ad principales actus prudentiæ. Probatur, quia licet aliquis actus, puta, præcipere sit principalior, tamen alii sunt etiam principales. Sicut intelligere est principalior actus animæ, & tamen sentire, & vegetare sunt etiam principales, & intellectiuum est etiam pars potentialis animæ. Tertio, Partes potentiales prudentiæ sunt circa actus magis principales, quàm partes prudentiæ integrales apud ipsum ibidem: ergo nihil restat, per quod partes potentiales distinguantur ab integra-

¶ Secũdo, De singulis partibus est agendum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum partes fortitudinis conuenienter enumerentur.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur q̃ inconuenienter partes fortitudinis enumerentur. * Tullius enim in sua Rhetor. ponit fortitudinis quatuor partes, scilicet magnificẽtiam, fiduciam, patientiam, & perseuerantiam. Set videtur quòd inconuenienter. Magnificentia enim videtur ad liberalitatem pertinere, quia vtraque est circa pecunias, & necesse est magnificum liberalem esse, vt̃ Philosoph. dicit in 4. Ethic. sed liberalitas est pars iustitiæ, vt supra† habitum est. ergo magnificentia non debet poni pars fortitudinis.

¶ 2 Præt. Fiducia nihil aliud videtur esse, q̃ spes: sed spes non videtur ad fortitudinem pertinere, sed potius p se est virtus. ergo fiducia nõ debet poni pars fortitudinis.

¶ 3 Præt. Fortitudo facit hominem bene se habere circa pericula: sed magnificentia, & fiducia non important in sui rõne aliquã habitudinẽ ad pericula. ergo non ponunt conuenienter partes fortitudinis.

¶ 4 Præt. Patientia secundum* Tullium importat difficilium perpessionem, quod etiam ipse attribuit fortitudini. ergo patiẽtia est idem fortitudini, & non est pars eius.

¶ 5 Præt. Illud quod requiritur in qualibet virtute, non debet poni pars alicuiꝰ specialis virtutis: sed perseuerantia requiritur in qualibet virtute. dicit. n. Matth. 24. Qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. ergo perseuerantia nõ debet poni pars fortitudinis.

¶ 6 Præt. * Macrobius ponit septem partes fortitudinis, scilicet magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, cõstantiam, tolerantiam, firmitatem. Andronicus etiam ponit septem virtutes annexas fortitudini, quæ sunt eupsychia, lenia, magnanimitas, virilitas, perseuerantia, magnificentia, * andragathia. ergo videtur q̃ insufficienter Tullius partes fortitudinis enumeret.

¶ 7 Præt. † Aristoteles in 3. Ethic. ponit quinq; partes fortitudinis, quarum prima est politica, quæ fortiter operatur propter timorẽ vel exhonorationis, vel pœnæ. Secunda est militaris, quæ fortiter operatur propter attem, vel experientiam rei bellicæ. Tertia est fortitudo, quæ fortiter operat̃ ex passione, præcipue iræ. Quarta est fortitudo, quæ fortiter operatur propter consuetudinẽ victoriæ. Quinta est fortitudo, quæ fortiter operatur propter inexperientiam periculorum: has autem fortitudines nulla prædictarum enumerationum continet. ergo prædictæ enumerationes partium fortitudinis videntur esse inconuenientes.

In. q. 129. ar. tic. 5. & q. 134 ar. 4. & q. 136. ar. 4. & q. 161. ar. 4. ad 3. Et 3. di. 33. q. 3 ar. 3. q. 1. 2. & 4.

* lib. 2. de inuentione in fol. 3. ante finem lib.

† lib. 4. c. 2. tom. 5. † q. 117. ar. 5.

Lib. 2. de inuentione in fol. 3. ante finem lib.

Lib. 3. ca. 8. nu. 5.

*vel. andrapatheia.

Lib. 3 somnii Scipionis in fo. 2. ante medium libri.

integralibus. Cõsequentia patet, & assumptũ probatur: quia eubulia, sinesis, & gnome sunt circa principaliores actus prudentiæ, q̃ memoria, intellectus, eustochia, docilitas, & ratio, quia hęc ordinantur ad prudentiam quatenus cognoscitiua est: illa vero habent perficere cognitiones ipsas. s. consilium, & iudicium.

¶ Si dicatur, inquit Martinus, quòd eubulia, sinesis, & gnome sunt partes potẽtiales respectu prudẽtiæ propriissime acceptæ, hoc est, secundum quòd est præceptiua, & ideo actus earum sunt secũdarii ad actum prudentiæ. Contra duplicitẽr. Primo, quia secundum hoc, partes integrales adhuc essent circa actus magis secũdarios, & remotiores ab actu p̃cipiendi, ac per hoc stat argumentũ. Secundo, quia secundũ hoc nutritiuum, & sensitiuum dicerentur partes potentiales actus intelligendi, quia est principalior, & illi sunt ordinati ad ipsum.

¶ In eodem articulo dubium quintum occurrit circa calcẽ corporis articuli, A n ꝑ3 authorem ponendæ sint duæ patientiæ, & duæ perseuerantiæ, ita ꝙ vna sit arctata ad materiã fortitudinis, & altera ad quascumque materias difficiles: an vna & eadẽ vt respicit materiam fortitudinis, sit pars integralis eius, & vt respicit quascũq; materias difficiles, sit pars eius potentialis. Et est ratio dubii, quia in litera istæ vt partes potentiales, ponuntur virtutes specie distinctæ a fortitudine, ac per hoc vt integrales, contra istas distinctæ, non virtutes specie distinctæ a fortitudine, & consequenter ponendæ sunt duæ patientiæ. In oppositum autem est, quia patientia, vel perseuerantia vt respicit quascumque res difficiles, respicit etiã materiam fortitudinis vt aliquid contentum sub rebus difficilibus. ergo ipsa sufficit ad adiuuandum fortitudinem, nec ponenda est superflue alia patientia, vel perseuerantia.

¶ Ad primum dubium de partibus subiectiuis fortitudinis, dicitur cum authore, quòd fortitudo est species specialissima non habens aliquam sub se speciem.

¶ Et ad primum argumentum in oppositum, negatur quòd illi sint gradus forticudinis, & quòd sint specie distincti: quoniam fortitudo, si qua est secundum gradum continentiæ, non est virtus, sed imperfectum quid in genere virtutis: secundum autem gradus temperantiæ, & heroicum non distinguitur specie. & sic ambæ propositiones assumptæ sunt falsæ.

¶ Ad secundum negatur maior. Nullus enim habitus fortitudinis habet pro obiecto circunstantiam obiecti fortitudinis: immo hoc videtur implicare.

¶ Ad tertium dicitur, quòd aggredi, & sustinere non sunt specie distincti in genere moris, quamuis distinguantur specie in genere naturæ. Ex eodem siquidem more procedit circa maxima & optima pericula aggredi, vel sustinere, quando, vbi, sicut &c. oporter. & propterea si antecedens intelligitur in genere moris, negatur. Et ad primam probationem eius negatur sequela, similiter ad tertiam & quartam: quoniam ex specifica distinctione in esse naturæ talium actuum, & ex imperfectione habitus, qui nõ est fortitudo, sed imperfectum quid in genere virtutis, aliquando prouenit, ꝙ aliqui laudabiliter se habẽt in vno, & nõ in alio, & similiter ꝙ sit rectitudo in vno, & non in alio, & ꝙ non contrarietur semper rectitudo vnius, obliquitati alterius: sed si esset sermo de rectitudine, quæ in vera virtute consistit, falsa sunt omnia assumpta, qm̃ nõ laudabiliter laude virtutis fortitudinis potest se habere quis in vno, & non in alio, quantũ est ex parte virtutis. Et similiter cum rectitudine vnius non stat obliquitas alterius, quãtũ ex parte virtutis: & similiter quicquid ex parte virtutis repugnat rectitudini vnius, repugnat rectitudini alterius.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra* dictũ est, alicuius virtutis possunt esse triplices partes, scilicet subiectiuæ, integrales, & potentiales. Fortitudini autem secundum quòd est specialis virtus non possunt assignari partes subiectiuæ, eo quòd non diuiditur in multas virtutes specie differẽtes, quia est circa materiam valde specialem. Assignantur autem ei partes quasi integrales, & potẽtiales. Integrales quidem secundum ea quæ oportet concurrere ad actum fortitudinis: potentiales autem secundum quod ea quæ fortitudo obseruat circa difficillima, scilicet, circa pericula mortis, aliquæ aliæ virtutes obseruant circa quasdam alias materias minꝰ difficiles, quæ quidem virtutes adiunguntur fortitudini sicut secundariæ principali. Est autem sicut supra* dictum est, duplex fortitudinis actus, scilicet, aggredi, & sustinere. Ad actũ autem aggrediendi duo requiruntur, quorum primum pertinet ad animi præparationem, vt scilicet aliquis promptum animum habeat ad aggrediendum: & quantum ad hoc, ponit* Tullius fiduciam. Vnde dicit, quòd fiducia est, debet poni pars fortitudinis.

¶ 6 Præt. * Macrobius ponit septem partes fortitudinis, scilicet magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, cõstantiam, tolerantiam, firmitatem. Andronicus etiam ponit septem virtutes annexas fortitudini, quæ sunt eupsychia, lenia, magnanimitas, virilitas, perseuerantia, magnificentia, * andragathia. ergo videtur q̃ insufficienter Tullius partes fortitudinis enumeret.

¶ 7 Præt. † Aristoteles in 3. Ethic. ponit quinq; partes fortitudinis, quarum prima est politica, quæ fortiter operatur propter timorẽ vel exhonorationis, vel pœnæ. Secunda est militaris, quæ fortiter operatur propter attem, vel experientiam rei bellicæ. Tertia est fortitudo, quæ fortiter operat̃ ex passione, præcipue iræ. Quarta est fortitudo, quæ fortiter operatur propter consuetudinẽ victoriæ. Quinta est fortitudo, quæ fortiter operatur propter inexperientiam periculorum: has autem fortitudines nulla prædictarum enumerationum continet. ergo prædictæ enumerationes partium fortitudinis videntur esse inconuenientes.

Quia. n. non distinguitur inter rectitudinẽ virtutis, & rectitudinẽ actus, ideo falli contingit. Operantur namque fortia quidam sine virtute fortitudinis, & iusta sine virtute iustitiæ &c. vt patet in 2. Ethic. sed non operantur vt fortes, neque vt iusti. q. 48.

¶ Ad secundam autem probationem dicitur, quòd falsum est esse multas secundũ speciem prudentias directiuas agressiõis, & expectationis, quãmuis sint multæ partes vnius secundum speciem prudentię: quoniam prudentia non est nisi vniꝰ speciei si quacumque materia cuiuscumque virtutis monasticæ, acp hoc, si disciplinæ militares sunt prudentiæ, non distinguuntur specie respectu diuersorum actuum fortitudinis. q. 123. art 3. & 6.

¶ Ad tertiam probationẽ negatur, quòd sit alia medietas formalis in vtroque actu. Vna namque & eadem secundum speciem est medietas formalis vtriusque, quãmuis materialiter, hoc est, secundum ipsos actus diuersos distinguantur numero: & licet sint quatuor extrema, non tamen sunt duo media, sed vnum tantum. Nec est verum, quòd author hoc dicat, sed iste bonus homo subintellexit ly media, cum author dixerit, Non inconuenit secundum diuersa habere plura extrema ex vna parte. Et per hoc patet solutio quarti & quinti principalis. Confirmatio vero illa, Timor, & audacia possunt simul esse in eodem: ergo non sunt contraria, nihil valet, quia sunt simul respectu diuersorum: sicut etiam aliquis est simul prodigus, & auarus respectu diuersorum, scilicet rapiendo hinc, & effundendo illinc. Loco citato in argu. 2.

¶ Ad secundum dubium de ratione allata in litera, s. Quia fortitudo est circa materiã valde specialem, dicitur vnica distinctione præmissa, ꝙ aliud est loqui de distinctione specifica simpliciter: & aliud est loqui de distinctione specifica secundum quid, v.g. In naturalibus dicimus, quòd mas & femina in qualibet specie sunt eiusdem speciei: & rursus dicimus, quòd mas & femina cuiuscumque speciei distinguuntur specie, vt sunt in genere sexus. Primum enim est verum simpliciter: secundum, secundum quid, hoc est, cum ista additione, vt sunt sub genere sexus. Similiter dicimus, quòd caro, ossa, nerui &cæt. hominis, distinguuntur specie a carne, ossibus, neruis &cæt. leonis, loquendo de distinctione specifica simpliciter: sicut anima hominis distinguitur specie ab anima leonis, iuxta illud Auerrois primo de Anima commenta. 65. Membra hominis non distinguuntur a membris leonis, nisi quia hominis anima distinguitur ab anima leonis. Et rursus dicimus, quòd caro, & ossa inter se distinguuntur specie vt partes integrales, quia sunt partes heterogeneæ, & hoc est verum, loquendo de distinctione specifica secundum quid, hoc est, vt partes sunt. Vnde caro, ossa, & nerui hominis non sunt multæ species simpliciter, quòd patet ex duobus, tum ex eo, quòd sunt vnius speciei simpliciter, scilicet humanæ: tum ex eo, quòd si ossa constituerent vnam per se speciem simpliciter, sequeretur quòd ossa hominis, & ossa leonis, & caro hominis, & caro leonis, esset simpliciter vnius.

speciei; sed sunt hæc in qualibet animalis specie seorsum multarum specierum, vt partes & vnius speciei simpliciter, & propter hoc distinguũtur specie simpliciter a similibus in leone. Ex naturalibus igitur ad moralia procedendo, dicimus ꝙ licet circa materiam fortitudinis sint illæ quatuor partiales virtutes, non tamen sequitur, ergo circa illam sunt multæ virtutes specie distinctę. Et cum arguitur, Possunt esse circa eam plures actus moraliter boni specie distincti, dicitur, ꝙ loquẽdo de distinctione specifica simpliciter, falsũ assumitur: loquendo autem de distinctione specifica secundũ quid, verum dicitur. Et hoc probatur per authoritatẽ S. Tho. ponentis illas quatuor partes fortitudinis vnius speciei simpliciter, & diuersarũ, vt partes sunt: ac per hoc nulla superfluit.

Loco citato in argu. 1.

¶ Ad secundum dicitur, ꝙ tertia pars antecedẽtis. ſ. Et sũt specię distincti, iam distincta est, quomodo vera, & quomodo falsa est, ac per hoc quarta pars eiusdẽ est simpliciter falsa. ſ. quòd contineat sub fortitudine vt inferiora sub superiore essentiali, sicut nec cor, & hepar hominis sub homine.

Lib. 4. ca. 2. & 3. tom. 5

¶ Ad probationem cum dicitur, Continentur sub hoc communi, quod est virtus, negatur. Vt. n. patet ex verbis authoris ab arguẽte allatis, nihil horũ quatuor est proprie virtus. Ad cõfirmationem ex verbis authoris dicitur, quòd ista quatuor cõtracta ad materiam fortitudinis, non sunt virtutes proprie loquendo, nec sunt virtutes adiunctæ, nec separatæ, nec contentæ sub ea, sed sunt conditiones virtutis velut partes ipsius.

¶ Ad tertium dicitur, quòd distincta inter se, & specie, dupliciter sunt, simpliciter, & vt partes. Ista quatuor sunt secundo modo tantum distincta inter se specie, & sunt indistincta specie simpliciter a fortitudine: & propterea non sequitur conclusio, quę accipit distingui specie vno modo, scilicet simpliciter.

¶ Et per hoc patet responsio ad quartũ, distinguendo de distinctione, & identitate specifica absolute, & vt partes sunt.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd procul dubio sermo est de materia spectabilissima in esse morali. Ex materiæ enim circa quã est virtus vnitate in esse morali, sumitur vnitas virtutis: ita ꝙ vnitas rationis formalis materiæ circa quam, dat vnitatem virtuti. Et quoniam esse morale attenditur penes esse secundum rationẽ, ideo ex hoc quòd pericula maxima, & optima, vt subsunt rectæ rationi, vnam indiuisibilem formaliter habent rationem, quare homo viriliter se habet ad ea sustinendo, timendo, ac audendo: ideo specialissima species ponitur fortitudo. Et cum contra hoc obiicitur, quòd hoc erat probandum, respondetur quòd quia hoc est confessum communiter, & a principe peripateticorum ex 3. Ethicor. acceptum, author vt confessum communiter assumpsit, absq; probatione alia. Et quidem ꝙ pericula maxima non habeant moralem diuisibilitatem secundũ speciem, inquantum maxima, ex eo patet, ꝙ vnius moris est, quemodolibet secundum esse naturæ hmõi pericula varientur, sustinere. Non. n. refert formaliter ad rectã rationem, si ferro, si ligno, si igne, aut aqua immineant maxima pericula, ad quæ oporteat viriliter se habere, sed materialiter hæc se habent. Et similiter ad materialem differentiam spectat, ꝙ maxima pericula sunt optima ex ordine ad hanc, vel illam virtutem, puta, castitatem, vel iustitiam. Consistit. n. formale huius materiæ in hoc, ꝙ pericula sũt maxima, & optima. Vndecumq; aũt sint optima materialiter, cõcluditur sub illa vnica rõne formali, q̃ sunt pericula maxima, & optima: & vocant optima respectu bonorũ tam delectabilium, quàm vtilium. Optimum. n. genus boni est bonum honestũ, magnam tamen habens infra suum genus latitudinẽ. Vnde patet solutio secundæ obiectionis, Ista namq; differentiæ virtutũ, ex quibus pericula maxima sunt optima, licet sint morales, & formales in se, non sunt tãformales, sed materiales respectu huius. ſ. materiæ circa quã fortitudinis. Quẽadmodũ masculinum, & femininũ sunt in se differentię materiales, & formales, respectu tñ speciei humanę sũt differentiæ materiales.

q. 1. art. 1. & 2. q. 2. art. 3.

¶ Ad quartũ dubiũ ex Martino cõtra distinctionẽ partiũ integraliũ a partibus potentialibus fortitudinis, dicit ꝙ maior est falsa: & bene ibidem respondetur ad illam maiorem. Pars siquidẽ potentialis ordinatur ad perficiendum actum secundarium, vel in materia secundaria: ita ꝙ fortitur propriam perfectionẽ in illo actu, uel materia, etiã si per intellectum abstraheremus ordinem ad actum, seu materiã principalẽ, vt patet de eubulia respectu consilii, & potentia vegetatiua respectu animæ intellectiuæ. Pars vero integralis actũ suum ponit circa actum, seu materiam principalem: ita quòd sine actu, seu materia principali, nihil quodammodo est, vt patet de memoria respectu consilii, seu iudicii &c. & cautela ac circũspectione respectu præcepti. Et ad primum in oppositum dicitur, ꝙ nutritiuum, sensitiuum, & intellectiuum tripliciter sumuntur. Primo, vt sunt animæ: secundo, vt sunt gradus viuentium: tertio, vt sunt potẽtiæ. Primo modo, sunt partes subiectiuæ animæ: secũdo; sunt partes subiectiuę gradus viuẽtiũ: tertio, sunt partes subiectiuæ potentiarũ animæ, vt alibi diffuse habes.

I. 1. q. 40. art. 3. ad 1.

¶ In proposito ergo nutritiuum, & sensitiuum vt continentur in intellectiua anima, quemadmodum trigonum in tetragono; vt dicitur in 2. de Anima, dicuntur partes potentiales animæ intellectiuæ: & sic constat, quòd ordinantur ad actus secundarios animæ intellectiuæ, quoniam ad actus seruientes animę intellectiuæ vt sic. Quãuis sensitiuum, vt est anima, seu gradus, seorsum ordinetur ad principalem actum.

¶ Ad secundum dicitur, quòd falsum est, quòd eubulia, sinesis, & gnome, ordinentur ad actus principales prudentiæ: ordinantur. n. ad actus ministrantes prudentiæ. Constat aũt actus ministeriales esse non principales, sed secundarios. Et ad probationem

nẽ scilicet. Intelligere est actus principalior, cũ sentire est actus etiam principalis ipsi animæ, iam dictum est, quòd sentire, & intelligere, respectu animarum, intellectiuæ seorsum, & sensitiuæ seorsum, sunt principales actus animæ: sed respectu animæ intellectiuæ continentis id, quod est sensitiuæ, sentire est secundarius actus: quia ad. miniculum intellectus est. Intelligere aũt, & velle, & vniuersaliter actus intellectiuæ partis, solum sunt principales actus.

¶ Ad tertium negatur antecedens vniuersaliter. Ad cuius euidentiam oportet aduertere, quòd illas octo partes integrales prudentiæ supernaturalis assignatas, nõ deputauit author prudentiæ vt distinguitur contra adiunctas sibi virtutes, scilicet, gnomen, sinesim, & eubuliã, sed quasdam, scilicet earum tantum posuit integrare prudentiã proprie dictã distinctã ab aliis, vt principalis virtus distinguitur a sibi adiunctis. Et propterea de illis tribus, puta, circũspectione, cautela &c. loquendo, dicitur, quòd sunt circa actum prudentię principalem, ſ. præcipere, circa quem nulla est pars potentialis. Et propterea istæ partes integrales sunt multo propinquiores prudentiæ proprie dictæ, quàm partes potentiales, quia sunt circa potẽtialem actũ. Potẽtiales aũt sunt circa actus secundarios, ſ. consiliari, & iudicare. Remanet ergo distinctiuũ ab authore assignatum inter partes integrales, & potẽtiales virtutis, quia ſ. illæ circa principalẽ actũ: istæ circa secundarium actum, vel secundariam materiã versantur. De aliis vero quinque partibus integralib⁹ prudentiæ loquendo, dicimus cum authore ibidem, quòd sunt circa eosdem actus, circa quos sunt virtutes, quas integrant: ita quòd vt concurrunt ad rectum consilium, sunt partes integrales eubuliæ: & prouę cõcurrunt ad iudicium, sunt partes integrales gnome, vel sinesis. Ex quo patet, ꝙ referẽdo singula singulis semper inueniuntur distinctæ partes integrales, & potentiales prudentiæ cum suis distinctiuis. Est ergo antecedens vniuersaliter falsum. ſ. ꝙ partes potẽtiales prudentiæ sint circa actus magis principales, quàm partes integrales: quoniam loquendo de prudentia proprie dicta, & suis integralibus partibus, ipsa cum dictis partibus est circa præcipere: potentiales vero sunt circa cõsiliari, & iudicare. De reliquis vero partibus conceditur, quòd ipsæ partes potẽtiales sint principalius circa suos actus, quàm partes integrales suæ, quæ communi vocabulo appellatæ sunt partes integrales prudentiæ. Ad primum autem argumentum contra

I. 1. q. 40. art. 4.

Loco citato in argu. 1.

Loco citato in argu. 6.

I. 1. q. 40. art. 7.

Dist. 17.

A

B

C

D

E

A responsionem ibi recitatam, quæ bona est, ſ. ꝙ eubulia, sinesis, & gnome sunt partes potentiales respectu prudentiæ, prout dictæ vt est præceptiua, dicitur falsum esse, ꝙ partes integrales, prout dictæ prudentiæ sic sumptæ, retinent remotiores ab actu principali prudentiæ. Vt. n. iam dictum est, circunspectio, cautio, & prouidentia, circa ipsum actũ præcepti sunt, circa quem non sunt potentiales.

¶ Ad secundum vero negatur sequela, vt iacet: sed deberet inferri sic, Ergo nutritiuum, & sensitiuum essent partes potentiales respectu animæ intellectiuæ: & hoc iam ex dictis patet esse verũ. Neque. n. dicim⁹, ꝙ sinesis est pars potentialis præcepti, sed prudentiæ, quæ est præceptiua. Et propterea non respectu actus intelligendi, sed animæ intellectiuæ, sensitiuum ponitur pars potentialis.

Li. 2. de inuentione in fol. 3. ante fin.

Locis citatis in arg. 4 & 6.

¶ Ad quintum dubium, de duplici potẽtia &c. rñdetur, ꝙ sine dubio apud authorẽ ponendę sunt duæ patientiæ, duæ perseuerãtiæ, duæ magnanimitates, duæ magnificentiæ, quæ inter se specie distinguũtur, nõ sicut species pfectæ, sed vna cuiusq; combinationis est vere virtus. Altera, modus, seu conditio virtutis, & non proprie virtus, vt author expresse dicit in seq. q. art. 6, ad tertium; de fiducia quam magnanimitatem vocauit: & idem est de aliis in dicti. Distinguũtur aũt inter se ista quatuor vt virtutes sũt, & vt partes virtutis, vt dictum est, quantum ad formam, & quantum ad materiam: quia vt partes virtutis habent pro materia solam materiam fortitudinis; vt virtutes vero, habẽt suas proprias materias disparatas. a materia fortitudinis: ita ꝙ virtus patientiæ est non circa omnes tristitias, quia non circa tristitias, quæ sunt in periculis maximis, & optimis, quæ sunt fortitudinis materia, sed circa alias tristitias, vt author in respõsione ad quartum dicit: & simile est de perseuerantia &c. Inter se vero istæ quatuor partes integrales fortitudinis sic distinguntur, ꝙ duæ earum sunt respectu boni, & duæ respectu mali. Fiducia siquidem, & magnificentia, vt partes sunt fortitudinis, sunt respectu boni: sed illa respectu boni vt præmii, seu finis sperati, ista respectu boni vt operis quod fit. Oportet. n. virum fortem in aggrediendo habere spem firmam, quam fiducia facit habere de bono sperato: sic. n. magnum cauſabit aggressum. Spes. n. est causa audaciæ aggredientis. Et oportet rursus, quam prius concepit spem de fortiter operando, indeficienti animo seruare dum fortiter agit, quod magnificentia facit: ita quòd vtraq; circa spe ponenda videtur respectu boni diuersimode, vt dictum est. Et

ἀνδρεία

consonat

consonat literæ ponenti ambas circa aggressum alteram respectu præparationis, alteram respectu executionis. Patientia vero, & perseuerantia respectu mali, quod tristitia importat, sunt illa quidem, ne animus frangatur tristitiis, quæ sunt in periculis mortis &c. ista vero, ne ipsum diu sustinere talia tristia, quæ sunt i periculis mortis &c. animum fatiget. Et propterea hę partes in concupiscibili ponendæ sunt, in qua est tristitia. Vnde fortitudo, licet sit in irascibili, in qua sunt timor, & audacia, exigit tamen modificatā spē & tristitiā ad actuū suorum perfectionem: & propterea vocantur modificantia hæc partes integrales. Et per hoc patet, quòd nō superflue, sed necessario multiplicantur huiusmodi morales dispositiones, & habitus, vt scilicet i qualibet materia propria virtus cum condītionibus requisitis inueniatur, quasi totum cum suis partibus heterogeneis, & euitetur cōfusio indistinctas relinquēs naturas totorum, & partium. Ac per hoc patientia, quæ est totum, fiat pars, aut econtra.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ nonæ Articuli primum.*

In artic. 1. q. 129. dubium occurrit, An magnanimitas sit circa magna operari, tamquam proprium actum, & obiectum: an sit circa magna operari, vt circunstantiam recte sperandi honores magnos. Et est ratio dubii, quia de magnanimitate diuersa dicuntur. Dicitur namq; hic, & in 4. Ethicorum, quòd est virtus circa honores magnos, vt propriam materiam, & in litera hac exprimitur, quòd proprius actus eius est recte vti magnis honoribus. Dicitur rursus in 4. Ethicoruni, quòd magnanimi est, quod in vnaquaque virtute magnum. Vbi author exponendo dicit, quòd per hoc magnitudo est specialis virtus distincta ab aliis, quia tendit ad rationē magni in cuiusliber virtutis opere. verbi gratia. Fortitudo intendit fortiter agere: magnanimitas intendit magna operari in fortiter agendo; & sic de aliis. In eodem quoque quarto dicitur, quòd magnanimus moderate delectatur de honore, nec ipsum multum æstimat, & quòd medietas in appetitu honoris consistit, si appetitur, vnde oportet, & vt oportet. Ex quo apparet, quòd quia magna operari est, vnde oportet appetere honorem, ideo magnanimitas attendit ad magna operari, vt circunstantiam, vnde magnos honores appetat, vnde oportet, & vtatur vt quatuor principales reducuntur, quas Tullius ponit.

q 123. ar. 1. ad 2.

Ad 7^m dicendum, q̄ illa quinq; quæ ponit Aristot. deficiunt a vera ratione virtutis, quia etsi conueniant in actu fortitudinis, differunt tamen in motiuo, vt supra* habitum est. Et ideo non ponuntur partes fortitudinis, sed quidā fortitudinis modi.

QVAESTIO CXXIX.

De Magnanimitate, in octo articulos diuisa.

DEINDE cōsiderandum est de singulis fortitudinis partibus, ita tamen, quòd sub quatuor principalibus, quas Tullius ponit, alias comprehendamus, nili quòd magnanimitatem, de qua etiam Arist. tractat, loco fiduciæ ponemus.

¶ Primo ergo considerandum erit de magnanimitate.
¶ Secundo, De magnificentia.
¶ Tertio, De patientia.
¶ Quarto, De perseuerantia.
¶ Circa primum primo cōsiderandum est, de magnanimitate. Secundo, de vitiis oppositis.

Circa primum quærūntur octo.

¶ Primo, Vtrum magnanimitas sit circa honores.
¶ Secundo, Vtrū magnanimitas sit solum circa magnos honores.
¶ Tertio, Vtrum sit virtus.
¶ Quarto, Vtrū sit virtus specialis.
¶ Quinto, Vtrum sit pars fortitudinis.
¶ Sexto, Quomodo se habeat ad fiduciam.
¶ Septimo, Quomodo se habeat ad securitatem.
¶ Octauo, Quomodo se habeat ad bona fortunæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum magnanimitas sit circa honores.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ magnanimitas non sit circa honores. Magnanimitas. n. est in irascibili, quod ex ipso nomine patet. nam magnanimitas dicit quasi magnitudo animi. Animus autem pro vi irascibili ponitur, vt patet in 3. de anima,* vbi Philosophus dicit, quòd in sensitiuo appetitu est desiderium, & animus, idest, concupiscibilis, & irascibilis: sed honor est quoddam bonum concupiscibile, cum sit præmium virtutis. ergo videtur quòd magnanimitas non sit circa honores.

¶ 2 Præt. Magnanimitas cum sit virtus moralis, oportet q̄ sit circa passiones, vel operationes: non autem est circa operationes, quia sic esset pars iustitiæ. & sic relinquitur, q̄ sit circa passiones: honor autem non est passio. ergo magnanimitas nō est circa honores.

¶ 3 Præt. Magnanimitas videtur pertinere magis ad prosecutionē quàm ad fugam. dicitur. n. magnanimus, quia ad magna tendit: sed virtuosi non laudantur ex hoc, q̄ cupiunt honores, sed magis ex eo, q̄ eos fugiunt. ergo magnanimitas non est circa honores.

SED CONTRA est, quod* Philos. dicit in 4. Ethicor. quòd magnanimitas est circa honores, & inhonorationes.

RESPON. Dicendum, q̄ magnanimitas ex suo nomine importat quandam extensionem animi ad magna. Consideratur autem habitudo virtutis ad duo. Primo ad materiam, circa quam operatur: alio modo ad actum proprium, q̄ cōsistit in debito vsu talis materiæ. Et quia habitus virtutis principaliter ex actu determinatur, ex hoc principaliter dicitur aliquis magnanimus, quia habet animū ad aliquem magnum actum. Aliquis autem actus potest dici dupliciter magnus, vno modo secundū proportionem: alio modo absolute. Magnus quidem pōt dici actus secundum proportionem etiam, qui cōsistit in vsu alicuius rei paruæ, vel mediocris, puta, si aliquis illa re optime vtatur: sed simpliciter, & absolute magnus actus est, qui consistit in optimo vsu rei maximæ. Res autem, quæ in vsum hominis veniunt, sunt res exteriores, inter quas simpliciter maxima est honor, tum quia propinquissimū est virtuti, vtpote, testificatio quædam existens de virtute alicuius, vt supra habitum* est: tum etiam quia Deo, & optimis exhibetur: tum etiam quia homines propter honorem consequendum, & vituperium vitandum, alia omnia postponunt. Sic autem dicitur aliquis magnanimus ex his, quæ sunt magna absolute, & simpliciter: sicut dicitur aliquis fortis ex his, quæ sunt difficilia simpliciter. Et ideo consequens est, quòd magnanimitas consistat circa honores.

Super qu. cor. & infra præsenti art. 4. & q. 131. art. 2. cor. Et 3. dist. 36. q. 2. art. 2. ad 1. Et dist. 33. q. 3. artic. 3. q. 1. cor. & ad 2. Et dist. 34. q. 1. art. 2. cor. & Lib. 3. cap. 4. tom. 2.

Dicit.

Arist. post. text. 4. com. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum, vel malum, absolute quidem considerata, pertinent ad concupiscibilem: sed inquantū additur ratio ardui, sic pertinent ad irascibilem. Et hoc modo honorem respicit magnanimitas, inquantum scilicet honor habet rationem magni, vel ardui.

AD 2^m dicendum, quòd honor, etsi non sit passio, vel operatio, est tamen alicuius passionis obiectū, scilicet spei, quæ tendit in bonum arduū. Et ideo magnanimitas est circa honores, vt videlicet studeat facere ea, quæ sunt honore digna: non tamen sic, vt pro magno æstimet humanum honorem.

ARTICVLVS II.

Vtrum magnanimitas de sui ratione habeat, quòd sit circa magnum honorem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt quòd magnanimitas de sui ratione nō habeat, quòd sit circa magnum honorem. Propria enim materia magnanimitatis est honor, vt dictum* est: sed magnum, & paruum accidunt honori. ergo de ratione magnanimitatis non est, quòd sit circa magnum honorem.

¶ 2 Præt. Sicut magnanimitas est circa honores, ita mansuetudo est circa iras: sed non est de ratione mansuetudinis, quòd sit circa iras magnas, vel paruas. ergo etiam nō est de ratione magnanimitatis, q̄ sit circa magnos honores.

¶ 3 Præt. Paruus honor minus distat a magno honore, quàm exhonoratio: sed magnanimitas bene se habet circa exhonorationes. erat enim quidem immediate circa passionē spei, mediate autem circa honorem, sicut circa obiectum spei: sicut & de fortitudine supra* dictum est, quòd est circa pericula mortis, inquātum sunt obiectum timoris, & audaciæ.

q 123. ar. 3. & 4.

AD 3^m dicendum, quòd illi, qui contemnūt honores hoc modo, quòd pro eis adipiscendis nil inconueniens faciunt, nec eos nimis appretiantur, laudabiles sunt. Si quis autem hoc modo contemneret honores, quòd non curaret facere ea, quæ sunt digna honore, hoc vituperabile esset. Et hoc modo magnanimitas est circa honores, vt videlicet studeat facere ea, quæ sunt honore digna: non tamen sic, vt pro magno æstimet humanum honorem.

¶ *Super Quæstionis centesimæ trigesimæ nonæ Articulum secundum.*

In ar. 2. q. 129. dubium occurrit ex Martino in eodem lib. de fortitudine, tractatu de Magnanimitate, q. 1. vbi recitata differentia posita hic in litera inter passiones in hoc, quòd quędam sunt, quæ habent magnā vim resistēdi rationi principaliter ex parte passionis: & quædam principaliter ex parte rerum, q̄ sunt obiecta passionum &c. subdit, q̄ ista opin. S. Tho. vī mihi deficere in aliquibus. Primo, in ipsa distinctione: qa si hoc valeat, cōstat quòd vnum membrū intelligitur cū præcisione alterius, quia si vnum includeretur in alio, nulla esset differentia inter mēbra. Tunc arguo sic. Quantācumque repugnantiā rationi nata est facere cupiditas pecuniæ ex parte obiecti, tāta natus est facere timor ex parte obiecti, s. periculorum mortis in bello. igitur distinctio Thomæ nulla. Antecedens probatur, quia quantumcūq; pecunia siue parua, siue magna est amabilis, tantum terribile siue paruum, siue magnum est fugibile, imo plus: & similiter potest argui de ira respectu paruipensionis fugibilis, & vindictæ amabilis. Secundo Omnes passiones in hoc conueniunt, quòd positæ in appetitu resistunt rationi, & non positæ non resistunt: & vtrumque horū est, siue obiecta sint, siue nō sint. Omnia quoque obiecta passionum in hoc conueniunt, quòd non resistunt rationi, nisi apprehensa causent passionem in appetitu: & similiter quòd resistunt si apprehēsa causant passionem in appetitu. ergo si aliquæ passiones resistunt, vt passiones, & omnes: & si aliquæ ex parte obiectorū, & omnes. Tertio. Timor, inquantum timor, non plus resistit rationi, quàm cupiditas, inquātum cupiditas: & tristitia ex paruipensione, inquantum tristitia, non plus resistit rationi, quàm tristitia difficultatis rerum difficilium gerendarum. ergo. Quarto, Nulla obiecta resistunt rationi, nisi ratione passionum ab eis causata-

q 123. ar. 3.

Supr. q. 60. ar. 5. cor. Et infra præsenti q. ar. 4. ad 1. & q. 130. artic. 2. ad 2. Et 3. dist. 9. q. 1. artic. 1. q. 2. cor. & q. 3. ad 3. Et dist. 34. q. 1. art. 2. cor.

* Art. præc.

set vere magnanimus, vtpote non tendens in vere & simpliciter magna bona: & nisi appetitum, delectationemq; magni honoris gloriæque humanæ moderaretur, non esset circa honores vt propriam materiā. Ex quibus patet, quid ad quæstionem dicendum sit, s. q̄ simpliciter, & absolute loquendo, operari magna spectat ad magnanimū vt principalis ei^s act^s. Secundum quid autem, hoc est, loquendo de magnanimitate in ordine ad actū eius circa materiā ipsius, operari magna est circūstantia, aut quasi circunstātia, vnde seu cur. Finis namq; proprius alicuius non est proprie inter circunstātias. Proprius autē finis, quare aliquis est magno prosequēdus honore, est, qa magnū virtutis op^e fecit, facit, custodit &c. Testimoniū enim virtutis ad virtutē, & virtuosum ordinatur vt finē. Vnde rectius loquendo, dicendū esset, q̄ nec etiam respectu secundarii actus est circunstātia, sed est proprius finis: & q̄ Arist. posuit ly vnde, inter requisita ad rectum appetitum honoris, non inter circunstantias, nisi largo vocabulo circunstantias appellando omnia requisita ad rectitudinem actus. Ex his quoque patet solutio alterius quæstionis, s. An magnitudo, q̄ est obiectum magnanimitatis, sit illius formale obiectum, vt relata ad magnum honorem: an absolute, in quantum s. est excellentia in opere virtutis. Patet, inquā, solutio: qa hinc patet, quòd magnanimitas non habet honorem pro obiecto. Et si tenderet in magna formaliter, inquātum sunt digna magno honore, iam haberet honorē magnum pro obiecto, quia sub eius ratione tenderet in quæcumque. Sed quoniam habet magnum in cuiusuis virtutis opere pro formali obiecto, & sic magnum est suapte natura dignum magno honore: ideo magnanimitas est circa magna vtroque modo, sed principaliter prout sunt absolute magna. Et hinc prouenit, q̄ habeat pro materia, appetitus, & delectationes magnorum honorum. Quocirca cū dicitur, quòd magnanimus est magnis dignus, intelligitur & de magnis operib^s, & de magnis honoribus. Expresse siquidem in 4. Ethic. dicitur, quòd pusillanimus priuat se magnis virtutum operibus, & adinventionibus, quibus dignus est. Solus namque magnanimus est, cui magna operari proportionatum est, nec præsumptionis arguī potest, quòd magnis virtutis operibus se dignificat, hoc est, tamquam dignum ad talia se exhibet, & quòd magnis se honoribus dignum æstimet, speret, velit, ac faciat. Nec obstant dictæ diffinitioni verba authoris in art. 4. huius q. vbi dicit, quòd magnanimus intendit magna operari in qualibet virtute, inquantum scilicet tendit ad ea, quæ sunt digna magno honore. Et rursus, quia honor est cuiusque virtutis præmium: ideo ex consequenti ratione suæ materiæ respicit omnes virtutes. hæc ille. Sunt. n. hæc intelligēda ex ea parte, qua magnanimitas distinguitur ab aliis virtutibus, s. ex parte specialis materiæ: cum quo tñ stat, quòd vt distinguitur ab eis ex parte formalis obiecti, ar se habeat: vtroque namque modo ab aliis virtutibus magnanimitas distinguitur, vt infra latius patebit.

Dicto.

Arist. post. text. 4. com. 2.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ nonæ Articulum secundum.*

In ar. 2. q. 129. dubium occurrit ex Martino in eodem lib. de fortitudine, tractatu de Magnanimitate, q. 1. vbi recitata differentia posita hic in litera inter passiones in hoc, quòd quędam sunt, quæ habent magnā vim resistēdi rationi principaliter ex parte passionis: & quædam principaliter ex parte rerum, q̄ sunt obiecta passionum &c. subdit, q̄ ista opin. S. Tho. vī mihi deficere in aliquibus. Primo, in ipsa distinctione: qa si hoc valeat, cōstat quòd vnum membrū intelligitur cū præcisione alterius, quia si vnum includeretur in alio, nulla esset differentia inter mēbra. Tunc arguo sic. Quantācumque repugnantiā rationi nata est facere cupiditas pecuniæ ex parte obiecti, tāta natus est facere timor ex parte obiecti, s. periculorum mortis in bello. igitur distinctio Thomæ nulla. Antecedens probatur, quia quantumcūq; pecunia siue parua, siue magna est amabilis, tantum terribile siue paruum, siue magnum est fugibile, imo plus: & similiter potest argui de ira respectu paruipensionis fugibilis, & vindictæ amabilis. Secundo Omnes passiones in hoc conueniunt, quòd positæ in appetitu resistunt rationi, & non positæ non resistunt: & vtrumque horū est, siue obiecta sint, siue nō sint. Omnia quoque obiecta passionum in hoc conueniunt, quòd non resistunt rationi, nisi apprehensa causent passionem in appetitu: & similiter quòd resistunt si apprehēsa causant passionem in appetitu. ergo si aliquæ passiones resistunt, vt passiones, & omnes: & si aliquæ ex parte obiectorū, & omnes. Tertio. Timor, inquantum timor, non plus resistit rationi, quàm cupiditas, inquātum cupiditas: & tristitia ex paruipensione, inquantum tristitia, non plus resistit rationi, quàm tristitia difficultatis rerum difficilium gerendarum. ergo. Quarto, Nulla obiecta resistunt rationi, nisi ratione passionum ab eis causata-

causatarum: & omnia, quæ causant huiusmodi passionem, resistunt rationi. ergo distinctio nulla.

¶ Secundo deficit opinio S. Tho. in hoc dicto, scp circa passiones primi generis non est aliqua virtus: nisi circa illud quod est magnum. Probatur, quia circa paruas concupiscentias, circa paruas iras, & paruos timores, potest aliquis deficere, superabundare, & mediocriter se habere. ergo circa hæc omnia est aliqua virtus: & per consequens circa paruas concupiscentias est ita bene temperãtia, sicut circa magnas, & similiter mansuetudo circa paruas iras &c. Et circa hoc multiplicat Martinꝰ multas rationes, quas pertranseo: quia nõ procedunt cõtra sensum literæ verum, sed contra male acceptum ab ipso sensum, vt patebit respondendo.

Lib 2.ca.7. ante mediũ tom.5.

L.i.7.tex.17 & 18. to.2.

¶ In eodem 2. art. dubium occurrit circa illud. Res exterius existentes, etiã si sint paruæ, sunt multũ appetibiles, vtpote, necessariæ ad vitã hominis. Videtur. n. cum hoc ad literam dicatur de pecunia & honore, dupliciter deficere. Primo in hoc, scp nõ solum parua pecunia, aut honor, sed paruus cibus, aut potus est multum appetibilis propter eãdem rõnem, quia s. necessarius est ad vitã hominis. Secundo in hoc, scp honorem ponit inter necessaria ad vitam hominis, cum non sit necessarius, vt patet.

L.i.2.cap.3. in fi.to.5.

Cap.4.par. 4. aliquantulũ a principio.

¶ In eodem 2. art. in responsione ad tertium, dubium occurrit, quo magnanimitas sit etiã circa paruos honores, vt in littera dicitur, & cum hoc distinguatur ab alia virtute, quæ est circa paruos honores, & similiter ab aliis virtutibus, puta, temperantia, fortitudine, & mansuetudine in hoc, quòd illæ sunt circa magna principaliter, & parua secundario: magnanimitas autem circa magna solum.

¶ Ad euidentiam primi dubii sciendum est, scp doctrina authoris est formalis, & formaliter intelligenda. Non distinguit ergo passiones contra obiecta, aut econtra: sed in vtroq; membro accipit passiones cum suis obiectis, & obiecta cum suis passionibus. Neq; distinguit passiones contra passiones, puta, amorem, desiderium, delectationem &c. cõtra timorem, audaciam &c. quoniam vna & eadem passio, cũ diuerso tamen obiecto, sub vtroq; membro continetur, vt patet de amore, desiderio, & delectatione carnali, & de eisdem passionibus respectu pecuniæ. Sed distinguit passiones cum quibusdam aliis suis obiectis in hoc, quòd quã vim magnã resistẽdi rationi habẽt principaliter ex parte passionis: quædã principaliter ex parte obiecti. Vbi nota tria. Primo, scp

F author non dicit, scp quædã ex parte passionis, & quædã ex parte obiectis: sed dicit, quædã principaliter hinc, & quædã principaliter inde: ita quòd differentia consistit in ly, principaliter. Secundo, quòd vt patet ex præcedenti lib. q. 22. operationes appetitus sensitiui habent rationem passionis ex adiuncta transmutatione corporali, quæ cadit in ratione earum, vt ibi dicitur: Ita quòd attribuere aliqd passioni ex parte passionis, est attribuere illi ex parte corporalis transmutationis sibi iunctæ: quoniã sic est sermo formalis de passione, vt sic. Tertio, scp obiectum passionis appetitus dupliciter consideratur, s. vt actum, & vt obiectũ; & proprie loquẽdo, tunc sumitur formaliter vt obiectum, quando sumitur vt terminus appetitiui motus: vt actium autẽ sumitur, qñ vt facit appetitiuũ motum considerat.

Ex his siquidem tribus patent termini, & membra distinctionis, ipsiusq; sensus. Inquit siquidẽ diuinũ authoris ingenium, quòd quædã sunt morales materiæ integræ, scilicet passiones cũ suis obiectis, in quibus vis magna resistendi rationi prouenit principaliter nõ ex parte obiecti, hoc est, termini: sed ex parte passionis, hoc est, transmutationis corporalis, quæ sit in nobis, vt sunt delectationes carnales, timores mortis, & iræ. Quædam vero sunt, in quibus magna resistendi vis principaliter est ex parte obiecti terminantis, vt sunt appetitus bonorum, & pecuniarum. Nec eget probatione hæc distinctio: quoniam experimur in nobis hanc differentiã, dũ in carnalibus occupiscẽtiis adeo trãsrint vehementes, eo quòd appetitus sensitiuus, in quo sunt passiones, naturaliter subditur rationi: & ideo virtutes, quæ sunt circa huiusmodi passiones, non ponuntur, nisi circa id, quod est magnũ in illis passionibus. Sicut fortitudo est circa magnos timores, & audacias: temperantia autem circa maximarum delectationum concupiscentias, et similiter mansuetudo est circa maximas iras. Passiones autem quædam habent magnam vim repugnandi rationi ex ipsis rebus exterioribus, quæ sunt passionum obiecta, sicut amor, vel cupiditas pecuniæ, suæ honoris. Et in his oportet esse virtutem non solum circa id, quod est maximum in eis, sed etiã circa mediocria, vel minora: quia res exterius existentes, etiam si sint paruę, sunt multum appetibiles, vtpote, necessariæ ad vitam hominis. Et ideo circa appetitum pecuniarum sunt duæ virtutes, vna quidẽ circa mediocres, vel moderatas, scilicet liberalitas: alia autem circa pecunias magnas, scilicet magnificentia. Similiter etiam & circa honores sunt duę virtutes, vna quidem circa mediocres honores, quæ innominata est: nominatur tamen ex suis extremis, quæ sunt philotimia, idest, amor honoris: & aphilotimia, idest, sine amore honoris. Laudatur enim quandoque qui amat honorem, quandoq; autem qui non curat de honore, prout scilicet vtrumque moderate fieri potest: circa magnos autem honores est magnanimitas. Et ideo dicendum est, quòd propria materia magnanimitatis, est magnus honor, et ad ea tendit magnanimus, quæ sunt magno honore digna.

G

H

I

K

Ad primvm ergo dicendum, quòd magnum, & paruum per accidens se habent ad honorem secundum se consideratum: sed magnam differentiam faciunt, secundum quòd comparantur ad rationem, cuius modum in vsu honoris obseruari oportet, qui multo difficilius obseruatur in magnis honoribus, quàm in paruis.

Ad 2m dicẽdum, quòd in ira, & in aliis materiis, nõ habet difficultatem notabilem, nisi illud, quod est maximum, circa quod solum oportet esse virtutẽ. Alia autẽ est rõ de diuitiis, & honoribꝰ, quæ sunt res extra animam existentes.

Ad 3m dicendum, scp ille, qui bene magnis vtitur, multo magis potest bene vti paruis. Magnanimus ergo intendit magnos honores, sicut quibus est dignus: vel etiam sicut minores his, quibus est dignus, quia scilicet virtus non potest sufficienter honorari ab homine, cui debetur honor a Deo. Et ideo non extollitur ex magnis honoribus, quia non reputat eos supra se, sed magis eos cõtemnit: & multo magis moderatos, aut paruos. Et similiter etiam dehonorationibus non frangitur, sed eas contemnit, vtpote, quas reputat sibi indigne afferri.

A

B

C

D

Articvlvs III.

Vtrum magnanimitas sit virtus.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur scp magnanimitas non sit virtus. Omnis enim virtus moralis *in* medio consistit: sed maganimitas non consistit in medio, sed in maximo, quia maximis dignificat seipsum, vt dicitur in 4. Ethicor.* ergo magnanimitas non est virtus.

¶ 2 Præt. Qui vnam virtutem habet, habet omnes, vt supra* habitum est: sed aliquis potest habere aliquam virtutem non habens magnanimitatem. dicit enim Philos. in 4. Ethicor.* quòd qui est paruis dignus, & his dignificat seipsum, temperatus est, magnanimitas autem non. ergo magnanimitas non est virtus.

¶ 3 Præt. Virtus est bona qualitas mentis, vt supra habitum est: sed magnanimitas habet quasdã corporales dispositiones. dicit enim Philos. in 4. Ethic.* scp motus lentus magnanimi videtur, & vox gravis, & locutio stabilis. ergo magnanimitas non est virtus.

¶ 4 Præt. Nulla virtus opponitur alteri virtuti: sed magnanimitas opponitur humilitati. nam magnanimus se dignum reputat magnis, & alios contemnit, vt dicitur in 4. Ethicor.* ergo magnanimitas non est virtus.

¶ 5 Præt. Cuiuslibet virtutis proprietates sunt laudabiles: sed magnanimitas habet quasdam proprietates vituperabiles. Primo quidem, quia non est memor beneficiorum: secundo, quia est ociosus & tardus: tertio, quia vtitur ironia ad multos: quarto, quia nõ potest aliis conuiuere: quinto, quia magis possidet infructuosa, quàm fructuosa. ergo magnanimitas non est virtus.

Sed contra est, quod in laudem quorundam dicitur 2. Macha. 14. Nichanor audiens virtutem comitum Iudæ, & animi magnitudinem, quàm pro patriæ certaminibus habebant &c. laudabilia autem sunt solum virtutum opera. ergo magnanimitas, ad quã pertinet magnum animum habere, est virtus.

Respon. Dicendum, quòd ad rationẽ virtutis humanæ pertinet, vt in rebus humanis bonum rationis seruetur, quod est proportionis est: & similiter quartum cõuenientiam afferens obiectorum. Omnia siquidem hæc a cõparatione literæ longe sunt: quñ vt patet ex dictis, in litera cõparantur passiones integræ, hoc est, cum talibus obiectis, passionibus integris, hoc est, cum aliis obiectis in hoc, quòd est resistere principaliter ex parte passionis, i. transmutationis corporalis, vel principaliter ex parte obiecti: cum hac. n. dicta stant oẽs conuenientiæ arguẽdo allatæ.

¶ Ad ea autẽ q̃ Martinus secundo loco obiicit, dñ quòd non cõtra authorem bene intellectum procedunt. Nam nõ inredit author subtrahere paruas iras, paruos timores, paruasque cõcupiscentias carnales, a virtutis moderamine, vt iste intellexit: sed intendit, scp circa prædicta parua, nulla est virtus simpliciter tam quàm circa materiã propriã simpliciter. Cum quo tñ stat, scp circa prædicta tamẽ relata ad propriam materiam sit virtus: virtus, inquam, non alia, sed illamet. Ita scp temperãtia, verbi gratia, quæ simpliciter est circa maximas carnis delectationes, tamẽ circa materiam propriam simpliciter, est etiã s̃m quid circa paruas delectationes carnis: tamẽ circa materiam eiusdem s̃m quid. Patet autẽ hãc esse veram authoris intentionem ex duobus. Primo, ex eo scp supert* ex præscidit, scp circa pecunia alia est fortitudo s̃m quid. Secũdo, ex eo scp sic dicte constituitur inter differẽtia in litera inter virtutes, quæ sunt circa honores, & pecunias, & virtutes, q̃ sunt circa bona, & mala carnis, dũ in illis distinguitur duę virtutes s̃m simpliciter altera circa magnũ: altera circa mediocre vt propriã materiam tã in honoribus, q̃ pecuniis, ut patet in 4. Ethi. & hic, & superius. In istis vero ponitur vna tantum virtus simpliciter circa maximũ in quolibet genere, tamẽ circa propriã materiã. Circa mediocre vero, aut paruum, nulla ponitur propria virtus simpliciter vt circa propriam materiam: sed illamet, quæ est circa maximum illius generis, extenditur ad mediocre, & paruum tamquàm ad id, quod reducitur ad propriam materiam, vt imperfectum ad perfectum in illo genere.

¶ Ad tertii dubii primam obiectionem dicitur, scp cibus, & potus possunt dupliciter appeti. Primo, vt delectabiles secundum tactum, vt sunt materia sobrietatis, seu abstinentiæ: et sic quantumcumque parui cibi, vel potus spectant ad maximas delectationes, quæ sunt delectationes tactus. Et propterea sunt extra propositum huius membri: quoniam spectant ad illammet virtutem, ad quam spectat moderari maximas delectationes circa alimenta. Aliqo modo, possunt appeti, vt possibilis ad sumendi: & sic comprehenduntur sub pecuniæ nomine, & cadunt sub hoc membro, & habent paruæ pecuniæ rationem.

¶ Ad secundam vero dicitur, quòd licet honor non sit necessarius ad vitam corporalem hominis, est tamen necessarius ad vitam politicã: adeo vt etiã famuli stabulariorum, & coquorum suos velint honores. Homo autẽ est naturaliter animal politicum.

Lib 4.ca.3. circa princ. tom.5.

¶ Ad dubium vltimo motum in responsione ad tertium, respondetur, quòd de magnanimitate vere negat, scp est circa paruos honores ut propriam materiã: scp est circa magnos honores solum vt propriã materiam. Cũ quo tamen stat, quòd eminenter est quodammodo circa paruos honores, & priuationem honoris, s. despiciendo illos, & priuationem eorundem. Virtus autem innominata, quæ est circa mediocres honores, est circa illos, vt propriam materiã: & priuationẽ illorum respicit ex illa parte, qua respicit cõtrarium sibi vitium per defectũ. Priuatio enim alibi ex parte nigri se tenet.

Lib.4.ca.3. non multũ ante finem tom.5.

Li.4.ca.3.& med.to.5.

¶ *Super Quæstionis centesimæ nigesimæ nonæ Articuli tertium.*

Inar.3.eiusdẽ 129. q. in rãtione ad secundum, dubium ex Martino in dicto tractatu q.2. occurrit. Vbi contra hanc *responsionem arguit*, scp non facis cõtentus tibiipsi. Propinqua, inquit, dispositio ad habitum non est nisi mediante actu generatiuo illius habitus, ita scp est prius dispositio ad actum, quàm ad habitum. ergo virtutes magis sunt connexæ secundum actus, quàm secũdum habitus: sed nõ sunt connexæ secundum actus, vt hic dicitur, propter quãcumq; dispositionem propinquam ad actum. ergo nec dicentur connexæ secundum habitus propter quamcumque dispositionem ad habitum.

¶ Ad hoc dubium dicitur, scp *responsio literæ optime sibi, & veritati consonat*, & scp illa propositio est falsa, Propinqua dispositio ad habitum non est, nisi mediante actu generatiuo illius habitus. Habentur siquidem habitus secundariarum virtutum, puta, magnificentiæ, magnanimitatis, & huiusmodi, in propinqua dispositione ex hoc ipso, scp habentur virtutes principales, quæ cardinales vocantur. Illa quoque propositio adiuncta, Prius est dispositio ad actum, quàm ad habitum virtutis, distinguẽda est: quia de actu virtutis contingit loqui dupliciter. Primo, vt est actus virtutis, vt s. fit a virtuoso, & sic falsa est: qm̃ prius oportet habere virtutem, q̃ actũ virtutis, eo modo, quo a virtuosis actus exercetur

exercetur, vt patet. Secundo, vt est actus secundum speciem tantum virtutis, eo modo, quo etiã vir quantumcũq; iniustus, quãdoq; facit iustum, soluendo quod debuit & talis actus præcedit virtutem, quia fabricando fabri fimus. Sed cum de connexione virtutum est sermo non de istis imperfectis, sed de perfectis actibus virtutis sermo est. Et propterea in proposito negãdum est, q̃ prius est dispositio ad actũ, quàm ad habitum, quoniã econtra est verum: & ideo argumẽtum nihil valet.

Art. 1. huiꝰ q. & 1. 2. q. 2. ar. 2. ad 1.

¶ In eodem artic. in responsione ad quartum, dubium occurrit ex eodem Martino, in eadem quæst. contra hanc responsionem directe sic arguente. Humilitas facit quòd homo secundum conditionẽ magnorum bonorũ, quæ à Deo possidet, se magnis dignificet, & ad magna opera cõformia illis bonis tendat: & magnanimitas facit, q̃ secundum conditionem defectuum suorum se paruipendat, ergo nulla penitus est differentia inter magnanimum, & humilem in se dignificando, & nõ dignificando magnis bonis. Antecedens pro prima parte probatur, tum primo quia secundum Sanctum Thomam humilitas facit honorare alios, & dignificare, inquantum in eis inspicit aliquid de donis Dei. ergo humilitas, si similia inspicit quis in se, facit q̃ dignificet se magnis bonis: tum secũdo, quia vel humilitas impedit ne humilis cognoscat dona Dei quæ habet, esse i se, aut nõ. Nõ primũ, quia humilitas nec sensum, nec intellectum hebetat. Si secundum, ergo humilis cognoscit in se dona Dei, etiã magna. Aut ergo ſm eã magnis bonis se dignificat, aut non. Si sic, ergo humilitas eodem modo inclinat, sicut magnanimitas. Si non, ergo contrarietas inter magnanimitatem, & humilitatem est: humilitas enim inclinaret ad non se dignificandum. Secunda vero pars antecedentis probatur, quia magnanimus iudicat secundum veritatem. ergo si sunt aliqui defectus in eo, magnanimitas sua inclinat eum ad minus æstimãdum de se tantum, quantum illi defectus sunt impeditiui virtuosarum operationum. Secundo principaliter posito casu, q̃ sit aliquis maxime magnanimus, & maxime humilis, dignus aliqua certa ardua administratione, & sic existimetur a ciuibus &c. committentibus illam illi. Tunc sic. Aut iste per vtramque virtutem simul iudicabit se dignum illa, & suscipiet, aut per vtramque iudicabit se indignum, & refutabit, aut per magnanimitatem iudicabit se dignum, & per humilitatem se indignum. Non primum hominis bonum. Inter cæteras autem res humanas exteriores, honores præcipuum locum tenent, sicut dictum est: * & ideo magnanimitas, quæ modum rõnis ponit circa magnos honores, ẽ virtꝰ.

Lib. 4. ca. 3. paulo a pri. tom. 5.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut etiam Philos. dicit in 4. Ethic. * magnanimus est quidem magnitudine extremus, inquãtum scilicet ad maxima tendit: eo autẽ q̃ vt oportet, medius, quia videlicet ad ea quæ sunt maxima, secundum rationem tendit. Eo enim q̃ secundum dignitatem seipsum dignificat, vt ibidem dicitur, * quia scilicet se non extendit ad maiora, quàm dignus est.

Lib. 4. ca. 3. tom. 5.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd connexio virtutum non est intelligenda secundum actus, vt s. cuilibet cõpetat habere actus omnium virtutum. Vnde actus magnanimitatis non cõpetit cuilibet virtuoso, sed solum magnis: sed secundum principia virtutũ, quæ sunt prudentia, & gratia, omnes virtutes sunt connexæ secundum habitus simul in anima existentes vel in actu, vel in propinqua dispositione. Et sic potest aliquis, cui non cõpetit actus magnanimitatis, habere habitum magnanimitatis, per quem scilicet disponitur ad talem actum exequendum, si sibi secũdum statum suum competeret.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd corporales motus diuersificantur secundum diuersas animæ apprehẽsiones: & secundum hoc contingit, q̃ ad magnanimitatem consequũtur quædam accidentia determinata circa motus corporales. Velocitas enim motus prouenit ex eo, q̃ homo ad multa intendit, quæ explere festinat: sed magnanimꝰ intendit solum ad magna, quæ pauca sunt, quæ etiã indigent magna attentione, et ideo habet motum tardum. Similiter etiã acuitas vocis, & velocitas, præcipue competit his, qui de quibuslibet contendere volunt: quod nõ pertinet ad magnanimos, qui non intromittunt se, nisi de magnis. Et sicut prædictæ dispositiones corporaliũ motuum conueniunt magnanimis secundum modum affectionis eorum: ita etiam in his, qui sunt naturaliter dispositi ad magnanimitatem, tales conditiones naturaliter inueniuntur.

Ad 4ᵐ dicendum, q̃ in homine inuenitur aliquid magnũ, quod ex dono Dei possidet: & aliquis defectus, qui competit ei ex infirmitate naturæ. Magnanimitas ergo facit, q̃ homo se magnis dignificet secundum considerationem donorum, quæ possidet ex Deo: sicut si habet magnam virtutem animi, magnanimitas facit quòd ad perfecta opera virtutis tendat. Et similiter est dicendum de vsu cuiuslibet alterius boni, puta, scientiæ, vel exterioris fortunæ. Humilitas autem facit quòd homo seipsum paruipendat secundum considerationẽ proprii defectus. Similiter etiam magnanimitas contemnit alios secundum quod deficiũt a donis Dei. Non enim tantũ alios appretiatur, quòd pro eis aliquid indecens faciat: sed humilitas alios honorat, & superiores æstimat, inquantum in eis aliquid inspicit de donis Dei. vnde dicitur in Psal. 14. de viro iusto, Ad nihilum deductus est in cõspectu eius malignus: quod pertinet ad contemptum magnanimi. Timentes autem Dominum glorificat: quod pertinet ad honorationem humilis. Et sic patet, quòd magnanimitas, & humilitas non sunt contraria, quàmuis in contraria tendere videantur: quia procedunt secundum diuersas considerationes.

mum, nec secundum: quia sic haberetur intentum de eadem, aut simili vtriusque inclinatione. ergo tertium, quod est impossibile, tum quia duo contradictoria essent simul vera: tum quia erit in eodem duo iudicia contraria: tum quia vel suscipiet, & tunc aget contra dictamen humilitatis: uel reiiciet, & tunc aget contra dictamen magnanimitatis: uel neutrũ faciet, & sic aget cõtra vtrumq; dictamen: vel simul suscipiet, & reiiciet, & tunc erunt duo cõtradictoria simul. Sed forte, inquit, respondebitur, quòd secundum considerationem donorum Dei iudicat se dignũ: secundum vero considerationem propriorũ defectuũ iudicat se indignũ. Cõtra primo. Quorumcumque consequentia repugnant, antecedentia quoq; repugnant: sed hæc consequentia, Iste est dignus hac administratione, & iste non est dignus hac administratione, repugnant. ergo & antecedentia: sed antecedentia sunt ista, Iste secundum conditiones bonorum, quæ a Deo habet, vere iudicat q̃ est dignus hac administratione, & iste secundum defectus quos habet, vere iudicat q̃ non est dignus eadem. ergo ista duo antecedentia repugnãt. Probatur subiuncta minor, s. Sed antecedentia sunt ista &c. quia bene sequitur, Iste secundum hanc cõsiderationem vere iudicat se esse dignum tali administratione. ergo iste est dignus illa. Et ſm hanc aliã consideratione, vere iudicat se esse indignum illa eadẽ. ergo est indignꝰ eadẽ. Secundo, q̃a vel defectus impediũt, habita etiam ratione tot bonorum, ab administratione, aut non. Si sic, ergo magnanimus, cũ sint noti defectus, non dignificabit se illa. Si non, ergo non reddunt eum indignum, & consequenter humilitas non inclinabit ad nõ dignificandum se hac administratione.

¶ Ad hanc dubitationem Martini cõfundentem humilitatem, & magnanimitatem, respondetur, negando antecedens. Et ad primam probationem primæ partis dicitur, quòd nõ est eadem ratio de aliis, & de seipso respectu humilis vt sic: quoniam humilitas inclinat ad respiciendum in aliis bona, & in se mala, seu defectus. Ad secundam vero dicitur, quòd humilitas non impedit hominem humilem a cognitione donorum Dei, quæ habet ipse. Sed ex hoc non sequitur. ergo ad ipsam spectat dignificare se secundum illa. Sicut nec humilitas impedit cognitionem iustorum, vel temperatorum, vel fortium operum; & tamen non sequitur. ergo ad ipsam spectat inclinare in iusta, vel fortia &c. cum arguitur, Aut humilis vt sic, dignificat se, aut non: respondetur, quòd non. Et cum infertur, Ergo est contraria magnanimitati humilitas, nihil valet sequela: quia aliud est humilitatem non inclinare ad dignificandum hominem bonis, quibus est dignus: & aliud est humilitatem inclinare ad non dignificandum hominem bonis, quibus est dignus. Nam in primo est pura negatio, in secundo affirmatur inclinatio ad oppositum: & primum verificatur de humilitate, non secundum, & tamen arguens secundum imponit humilitati. Ad secundam vero partem antecedẽtis principalis, s. q̃ magnanimitas facit, q̃ homo secundum cõditionem defectuũ suorum se paruipendat, dicitur, q̃ non est falsa sic prima pars: quoniã magnanimitas tendit ad magnũ in qualibet virtute: ac per hoc, inquantũ tendit ad magnum in humilitatis ope, facit quodammodo qd̃ humilitatis est. Nõ sic autem humilitas deiicit magnanimitatẽ, sicut magnanimitas magnificat humilitatẽ: & ideo prima pars dicti antecedẽtis simpliciter negata est. Ad secũdum argumẽtum principale dicitur, quòd responsio ibi recitata est bona, & sumpta ex litera pſenti. ¶ Ad improbationẽ autem dicitur, q̃ distinctio inter dignũ simpliciter, vel secũdum hoc, soluit quæstionem. Humilitas namq; indignum se cundum quid, hoc est, secundum proprios defectus: magnanimitas vero dignum simpliciter, hoc est, omnibus cõsideratis, iudicat. quod patet ex duobus. Primo, ex hoc, quòd humiles inuenimus nõ nisi quantum ex se est subtrahere se a magnis, vt patet de Ioanne Baptista, Ego a te debeo baptizari: & tamen baptizauit Christum. Et in veteri testamento Moyles, & Hieremias a diuina legatione ob proprios defectus se subtrahebant, quam simpliciter parati erant suscipere, vt fecerunt. Secundo ex ratione: quia humilitas non est retractiua a virtutum operibus, sed custos omnium, semper inclinans hominem ad nihil sui sapiendum, quod spectat ad secundum quid: magnanimitas autem ad cuiusque virtutis magna tendens non secundum quid, sed omnibus consideratis, etiam eo quòd ad humilitatem spectat, dignificat simpliciter hominem his bonis, in quibus dignus est. Et licet fundamentum dignitatis bonorum sint dona Dei, hoc tamen non facit dignum secundum quid: quia quicquid est homo, & hominis, & i homine, est donũ Dei. Non sic autem de defectibus: quoniam non quicquid est homo

Ad 5ᵐ dicendum, q̃ proprietates illæ, secundum quod ad magnanimum pertinent, non sunt vituperabiles, sed superexcedenter laudabiles. Quod enim primo dicitur, quòd magnanimus non habet in memoria a quibus beneficia recipit, intelligendum est quantum ad hoc, quod non est sibi delectabile, quòd ab aliquibus bene ficia recipiat, quin sibi maiora recompenset: quod pertinet ad perfectionem gratitudinis, in cuius actu vult superexcellere, sicut & in actibus aliarũ virtutum. Similiter etiã secũdo dicitur, q̃ est otiosus, & tardus, non quia deficiat ab operando ea quæ sibi cõueniunt, sed quia nõ ingerit se quibuscũq; operibus, sed solum magnis, qualia decent eum. Dicitur etiam tertio, q̃ vtitur ironia, nõ secundum quod opponitur veritati, vt scilicet dicat de se aliqua vilia, quæ non sunt, vel neget aliqua magna, quæ sunt: sed quia non totam magnitudinem suam monstrat, maxime quãtum ad inferiorum multitudinem: quia sicut etiam Philosophus ibidem * dicit, ad magnanimum pertinet magnum esse ad eos, qui in dignitate, & bonis fortunæ sunt, ad medios autẽ moderatum. Quarto etiam dicitur, q̃ ad alios non potest conuiuere, scilicet familiariter, nisi ad amicos, quia omnino vitat adulationem, & simulationem, quæ pertinẽt ad animi paruitatem. Conuiuit tamẽ omnibus & magnis, & paruis, secundum quod oportet, vt dictum est. * Quinto etiam dicitur, quòd vult habere magis infructuosa non quæcumque, sed bona, idest, honesta. Nam in omnibus præponit honesta vtilibus tamquàm maiora. Vtilia enim quæruntur ad subueniẽdum alicui defectui, qui magnanimitati repugnat.

Solut. ad 1. argum.

mo &c. est defectus. Ex hoc igitur, quòd magnanimus se dignificat simpliciter, & humilis secundum quid tantum se indignificat, hoc est, indignum se æstimat in relatione ad suos defectus, patet quòd nec antecedentia, nec consequentia repugnant, vt putabatur repugnare, accipiendo dignum semper simpliciter.

Et similiter patet, quòd humilis magnanimus procedet ad actꝰ magnos: sem per tamẽ indignum se credens, cognoscẽs, & dicẽs in relatione ad proprios defectus. Vnde de angelis cælestibꝰ dicimus, quòd tremũt ante Deum, referendo hoc ad defectum naturæ, quæ ex se potest deficere: quãuis semper felices assistant, & ministrent Deo.

Infra ar. 5. ad 2. & qõ. 134. arti. 2. ad 2. Et 2. dist. 42. q. 2. artic 4. cor. & dist. 44. q. 2. artic. 1. cor. Et 3. distin. 9. q. 1. artic. 1. q. 2. cor. & dist. 33. q. 3. art. 3. q. 4. cor. & ad 1. Et 4. dist. 14. q. 1. art. 1. q. 3. ad 2. & dist. 16. q. 4. artic. 1. q. 2. ad 2. Et ma. q. 8. arti. 2. ad 1.

Articvlvs IIII.

Vtrum magnanimitas sit uirtus specialis.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur quòd magnanimitas non sit specialis virtus. Nulla enim specialis virtus operatur in omnibus virtutibꝰ: sed Philos. in 4. Ethic. * dicit, q̃ ad magnanimum pertinet, quod est in vnaquaque virtute magnũ. ergo magnanimitas nõ est specialis virtus.

¶ 2 Præt. Nulli speciali virtuti attribuuntur actus diuersarum virtutum: sed magnanimo attribuuntur diuersarum virtutum actus. dicitur. n. in 4. Ethic. * q̃ ad magnanimum pertinet nõ fugere cõmouentem, quod est actus prudẽtiæ: neque facere iniustia, quod est actus iustitiæ: & q̃ est promptus ad benefaciendum, quod est actus charitatis: & q̃ ministrat prompte, quod est actus liberalitatis: & q̃ est veridicus, quod est actus veritatis: & q̃ non est planctiuus, quod est actus patiẽtiæ. ergo magnanimitas nõ est specialis virtus.

¶ 3 Præt. Quælibet virtus est quidam specialis ornatus animæ, secũdum illud Isa. 61. Induit me Dominus vestimentis salutis. & postea subdit, Quasi sponsam ornatam monilibus suis: sed magnanimitas est ornatus omnium virtutũ, vt dicitur in 4. Ethic. * ergo magnanimitas est virtus generalis.

Sed contra est, quòd Philos. in 2. Ethi. * distinguit eam contra alias virtutes.

Respon. Dicendum, q̃ sicut supra dictum est, * ad specialem virtutem pertinet, q̃ modum rationis in aliqua determinata materia ponat. Magnanimitas autem ponit modum rationis circa determinatam materiam, scilicet, circa honores, vt supra dictum * est: homaxima iustitia, maxima temperantia, & sic de aliis: quælibet enim harum tendit in magnum suum actum.

Lib. 4. ca. 3. ante mediũ tom. 5.

Lib. 2. ca. 7. tom. 5.

q. 123. artic. 2.

Art. 1. & 2. huius q.

¶ Præterea. Magnum in actu temperantiæ, vel iustitiæ aut habet rationem ardui, aut non. Si habet rationem ardui, ergo maxima temperantia non potest in magnum actum temperantiæ. Si non, ergo magnum in tali actu non est obiectum magnanimitatis, quia cum sit in irascibili, oportet obiectum eius esse quoddam arduum.

¶ Præterea. Magnum in quiuscumque virtutis opere, quod dicitur obiectum magnanimi, aut significat magnam quãtitatem actus virtutis substratæ, puta, temperãtiæ, vel fortitudinis, & sic redeunt difficultates præmissarum rationum: aut significat aliquid superadditum quantitati actus illius substratæ virtutis. Et tunc assignetur illud, quod non apparet cum magnanimus fortis-

Lib. 4. ca. 3. tom. 5. †Li. 4. ca. 3. tom. 5.

fortissimus tendit in maximum fortitudinis actū, ꝙ in aliā tendat magnitudiné, quàm fortitudinis ad intra, & honoris ad extra: de quo non est ad præsens propositum loqui.

¶ Ad huius difficultatis euidentiā sciendū est primo, ꝙ magnū, & paruū, vt in Prædicamentis dr, est relatiuum circa quantitatē. Propter qđ importat vltra subiectū, quantitatē, & relationē. Et licet ex parte quantitatis magnū, & paruū nō distinguātur specie, quia eiusdē est speciei linea parua, & magna, & similiter superficies, & corpus: & sīt ex parte subiecti, seu rei quantæ, non exigūt magnum, & paruū differentiā specificā: Magna siquidē, & parua aqua eiusdē est speciei, & similiter magna, & parua albedo: ex parte tñ relationis specifice distinguunt magnū, & paruū. Sunt. n. relatiua specie distincta, sicut duplum, & dimidiū: spectant. n. nō ad relatiua æqui parātiæ, sed suppositionis, & superpositionis. Quocirca, licet magnū, & paruū nō distinguant specie rei, q dr magna, vel parua, puta, albedinis, caloris, honoris, pecuniæ &c. nec specie quantitatis: sunt tñ relatiua iter se distincta specie. Sciendū est secūdo, quòd in effectib⁹ naturalibus duo inueniuntur, s. res ipsa, q̄ est termin⁹ formalis actionis, & magnitudo ipsius. Sicut cum ignis calefacit aquā, est ibi & calor, q̄ formaliter terminat calefactionē, & quantitas eius, puta, ꝙ est calor, vt duo &c. Ad hæc aūt duo naturale agens ita se habet, ꝙ primū est, ad quod directe intendit, quodq; ex rōne formæ quam agit, directe ꝓducit. Secundū vero ex cōditione ipsius formæ ꝓuenit. Calidum. n. inquātum calidum, facit calidū. Sed quia intensus est actiuus calor, ideo in patiente disposito sit nō solū calor, sed calor intensus. Ita ꝙ calidū actiuū directe non intendit, nisi calidū facere tamē proprium, & formalem effectum. Intensionem aūt caloris efficit non tamē ex forma intēta directe, sed tamē conditionē cōcomitantē naturaliter tale agēs in hoc passo & c. Et quia in aia intellectus natus est adunata diuidere, & aīa natura quædā est, in hoc anima excedit materiā, ꝙ efficit magnitudinem actus virtutis non solū per modū naturæ, s. vt cōdition̄ actus, sicut de calore dictū est; sed etiā per modū aīæ; s. per directā intentionem ipsius magnitudinis, vt cuiuldā rationis for malis: ita ꝙ homo valde fortis, & magnanimus duplicirer tēdit in magnum fortitudinis actū. Primo, per modū naturæ, inquantū fortis ex ratione namq; suæ magnæ fortitudinis exit in magnum fortitudinis actum, sicut magnus calor in magnā calefactionem. Secundo, per directam intentionem ipsius magnitudinis, inquantū magnanimus: ex ratione namq; magnanimitatis tendit in magnitudiné actus fortitudinis, vt propriā rationē formalem intentam. Ita ꝙ magnitudo actus fortitudinis à fortitudine fit, & respicitur, vt conditio concomitās actū ex magnitudine fortitudinis: a magnanimitate vero fit, & respicitur, vt forma male obiectū ipsius. Et propterea distinguūtur specie fortitudo, & magnanimitas, vtpote habentes diuersas rationes formales obiectiuas. Fortitudinis namq; obiectū est forte, magnanimitatis vero magnū: quāmuis coincidāt in hoc, ꝙ id quod est vnius obiecti conditio, illudmet est alterius formalis ratio obiectiua. Sciendū est tertio, ꝙ inter magnum ſm se sumptū, & magnum non ſm se, sed per aliud, tanta est differentia in moralibus, vt magnum ſm se, qa excellēs quid ac difficile, altūq; sonat, ardui rationem habeat: non secundum se autē, sed ꝓ aliud respectum, infra limites illius, qđ principaliter respicitur, contineatur. Ac per hoc magnum tēperantiæ opus, si referatur ad magnā tēperantiam, non habet rationem arduiꝰ quia temperantia ꝙ se primo respicit ipsum tēperātiæ op⁹, circa quod principaliter est, & ex consequenti respicit magnitūdinem operis. Et ꝓpterea nō exit sic limites concupiscibilis magnū temperantiæ opus. Sed si idem opus referatur ad magnanimitatē, tunc per se primo refertur ad ipsam, non quatenus opus tēperantię, sed quatenus magnum. Est. n. magnanimitas per se primo circa magnum: & ꝓpterea vt sic, habet rationem arduī, & exiens terminos cūpiscibilis, ad irascibilis obiectum transit.

¶ Ad primum ergo dicendū, ꝙ in obiectiōe argumentū dicitur, ēē magnum, & paruum, vt sunt modi alterius, non distinguūt speciem illius rei, cuius sunt modi, tamen magnum, & paruum secundū se distinguuntur specie: & ex hac parte magnum habet rationē ardui, & paruum non. Et propterea distinguuntur specie in moralibus, quando. s. magnum induit rationem ardui. Et sic est in proposito: quoniam & magnum in opere cuiuscunque virtutis, & magnum in honoribus habet rationem ardui. Constat autem arduum distingui specie a non arduo.

¶ Ad secundum dicitur, quòd magnū opus temperantiæ dupliciter cōsideratur. Primo, vt ly magnum, dicit modum alterius, s. operis temperantiæ: et sic, quia nō per se respicitur ab habitu, sed ratione alterius, s. operis temperati, non habet rationem arduī, & ad temperantiam spectat. Secundo, vt ly magnum, dicit rationem formalem, qua opus ab habitu respicitur: & sic habet rationem arduī, & ad magnanimitatem spectat.

¶ Ad tertium dicitur, ꝙ nō est hic diuersitas rei significatæ per ly magnum opus temperantiæ vno, vel altero modo: sed est diuersitas rationis, quam induit ly magnum, vt respicitur a temperantia, & a magnanimitate: magnitudo siquidem operis temperati semper significatur. Sed cum refertur huiusmodi magnitudo ad temperantiam, habet rationem modi, & secundario respecti ab ea, vt dictum est. Quando vero refertur ad magnanimitatem, habet rationem rationis formalis primo, & per se respectæ ab ea, & propterea magnanimitas habet pro formali obiecto, & fine magnum in cuiuscumque virtutis opere: temperantia vero, & aliæ virtutes habent pro formalibus obiectis ipsa ꝛperata, iusta, fortia, & huiusmodi. Magna autem hæc ipsa ex consequenti attingunt, vt dictum est.

q. 103. ar. 1. ad 2.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ magnanimitas non est circa honorem quemcumque, sed circa magnum honorem. Sicut autem honor debetur virtuti, ita & magnus honor debetur magno operi virtutis: et inde est, ꝙ magnanimus intēdit magna operari in qualibet virtute, inquantum scilicet tendit ad ea, quę sunt digna magno honore.

Ad 2ᵐ dicēdum, quòd quia magnanimus tendit ad magna, consequens est, ꝙ ad illa præcipue tendat, quæ important aliquam excellentiam: & illa fugiat, quæ pertinent ad defectum. Pertinet autem ad quandam excellentiam, ꝙ aliquis bene faciat, & ꝙ sit communicatiuus, & plurīū retributiuus. Et ideo ad ista promptum se exhibet, inquantum habent rationem cuiusdam excellentiæ: non autem secūdum eam rationem, qua sunt actus aliarum virtutum. Ad defectū aūt pertinet, quia aliquis intantum magnipendat aliqua exteriora bona, vel mala, ꝙ pro eis a iustitia, vel quacumque virtute recedat, & declinet. Similiter etiam ad defectum pertinet omnis occultatio veritatis, quia videtur ex timore procedere. Quòd etiam aliquis sit planctiuus, ad defectum pertinet, quia per hoc videtur animus exterioribꝰ malis succūbere: & ideo hæc, & similia vitat magnanimus secundum quandā specialē rationem, s. amq̄ contraria excellentiæ, vel magnitudini.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd quælibet virtus habet quēdam decorē, siue ornatum ex sua specie, qui est proprius vnicuiq; virtuti: sed superadditur alius ornatus ex ipsa magnitudine operis virtuosi per magnanimitatem, quæ omnes virtutes maiores facit, vt dicitur in 4. Ethicor.*

Articvlvs V.

Vtrum magnanimitas sit pars fortitudinis.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur quòd magnanimitas non sit pars fortitudinis. Idem enim non est pars suiipsius: sed magnanimitas videtur idē esse fortitudini. dicit enim Seneca in libro* de quatuor virtutibus. Magnanimitas, quæ & fortitudo dicitur, si insit cordi tuo, cum fiducia magna vines. et Tullius* dicit in primo de Officiis. Viros fortes magnanimos eosdem esse volumus veritatis amicos, minimeque fallaces. ergo magnanimitas non est pars fortitudinis.

¶ 2 Præt. Philos. in 4. Ethic.* dicit quòd magnanimus non est philokindinos, ideſt, amator periculi: ad fortem autem pertinet se exponere periculis. ergo magnanimitas non conuenit cum fortitudine, vt possit dici pars eius.

¶ 3 Præt. Magnanimitas respicit magnum in bonis sperādis. Fortitudo autem respicit magnū in malis timendis, vel audēdis: sed bonū est principalius quàm malum. ergo magnanimitas est principalior virtus quàm fortitudo. non ergo est pars eius.

Sed contra est, quòd Macrobius & Androni cus ponunt magnanimitatem fortitudinis partem.

Respondeo, Dicendum, quòd sicut supra dictum est*, principalis virtus est, ad quam pertinet aliquem generalem modum virtutis constituere in aliqua materia principali. Inter alios autem generales modos virtutis vnus est firmitas animi, quia firmiter se habere requiritur in omni virtute, vt dicitur in 1.* Ethico. Præcipue tamen laudatur hoc in virtutibus, quæ in aliquod arduum tendunt, in quibus difficillimum est firmitatem seruare. Et ideo quā to difficilius est in aliquo arduo firmiter se habere, tanto principalior est virtus, quæ circa illud firmitatem præstat animo. Difficilius autem est firmiter se habere in periculis mortis, in quibus confirmat animum fortitudo, quàm in maximis bonis sperandis, vel adipiscendis, ad quæ confirmat animum magnanimitas: quia sicut homo maxime diligit vitam suā, ita maxime refugit mortis pericula. Sic ergo patet quòd magnanimitas conuenit cum fortitudine, in quantum confirmat animum circa aliquid arduum. Deficit autem ab ea in hoc, quòd firmat animum in eo circa quod facilius est firmitatem seruare. Vnde magnanimitas ponitur pars fortitudinis, quia adiungitur ei sicut secundaria principali.

Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 5.* Ethico. carere malo accipitur in ratione boni. Vnde & non superari ab aliquo grauimalo, puta, a periculis mortis, accipitur quodammodo pro eo, quod est attingere ad magnum bonū, quorum primum pertinet ad fortitudinem, sed secūdum ad magnanimitatem: & secundum hoc fortitudo, & magnanimitas pro eodē accipi possunt. Quia tamen alia ratio difficultatis est in vtroque prædictorum, ideo proprie loquendo magnanimitas a Philosopho* ponitur alia virtus a fortitudine.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd amator periculi dicitur, qui indifferenter se periculis exponit: quod videtur pertinere ad eum, qui indifferenter multa quasi magna existimat, quod est contra rationem magnanimi. Nullus enim videtur pro aliquo se periculis exponere, nisi illud magnum existimet. Sed pro his, quæ vere sunt magna, magnanimus promptissime se periculis exponit: quia operatur magnum in actu fortitudinis, sicut in actibus aliarum virtutum. Vnde & Philosophus ibidem* dicit, quòd magnanimus non est microkindinos, ideſt, pro paruis periclitans. Sed est megalokindinos. i. pro magnis periculis periclitans. & Seneca dicit in libro† de quatuor virtutibus. Eris magnanimus, si pericula nō appetas vt temerarius, nec formides vt timidus. Nam nil timidum facit animū, nisi reprehensibilis vitæ cōscientia.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd malum inquātum huiusmodi, fugiendū est. Quod aūt cōtra ipsum sit persistēdum, est per accidens. i. inquātum oportet sustinere mala ad conseruationem bonorum. Sed bonum de se est appetendum: & quòd ab eo refugiatur, non est nisi per accidens, inquantum scilicet existimatur excedere facultatem desiderātis. Sem per autem quod per se est, potius est quàm illud quod est per accidens: & ideo magis repugnat firmitati animi arduum in malis, quàm arduum in bonis. & ideo principalior est virtus fortitudinis, quàm magnanimitatis. Licet. n. bonum sit simpliciter principalius quàm malum, malum tamen est principalius quantum ad hoc.

Articvlvs VI.

Vtrum fiducia pertineat ad magnanimitatem.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur ꝙ fiducia non pertineat ad magnanimitatem. Potest enim aliquis habere fiduciam nō solum de seipso, sed etiam de alio, secundum illud 2. ad Corinth. 3. Fiduciam autem talem habemus per Christum Iesum ad Deum, nō quòd sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis: sed hoc videtur esse contra rationem magnanimitatis. ergo fiducia ad magnanimitatem non pertinet.

¶ 2 Præt. Fiducia videtur esse timori opposita, secundū illud Isa. 12. Fiducialiter agam. & non timebo: sed carere timore magis pertinet ad fortitudinem. ergo & fiducia magis ad fortitudinem pertinet, quàm ad magnanimitatem.

¶ 3 Præt. Præmium non debetur nisi virtuti: sed fiduciæ debet præmium. dicitur enim ad Hebr. 3. ꝙ nos sumus domus Christi, si fiduciam & gloriam spei vsque in finem firmam retineamus. ergo fiducia est quædā virtus distincta a magnanimitate: quod etiam videtur per hoc quòd Macrobius* eam magnanimitati condiuidit.

Sed contra est, quòd Tullius* in sua Rhetorica videtur ponere fiduciam loco magnanimitatis, vt supra dictum est.†

Respon. Dicendum, quòd nomen fiducię ex fide assumptum esse videtur. Ad fidem autem pertinet aliquid, & alicui credere. Pertinet autem fiducia ad spem, secundum illud Iob 11. Habebis fiduciā proposita tibi spe: & ideo nomen fiducię hic principaliter significare videtur, quòd aliquis spem concipiat ex hoc, quòd credit verbis alicuius auxiliū promittentis. Sed quia fides dicitur ēt opinio vehemens, contingit aūt aliquid vehementer opinari non solum ex eo, quod est ab alio dictum, sed etiam ex hoc quòd est in alio consideratum: inde est ꝙ fiducia etiam potest dici, qua aliquis spē alicuius

Sup. q. 128. cor. Et 3. di. 33. q. 3. ar. 3 q. 1. cor.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ nonæ Articulum sextum.* ¶

In art. 6. eiusdem q. in respōsione ad tertium pro quanto ibi dicit, ꝙ fiducia pro spe certa in materia magnanimitatis nō est virtus, sed cōditio virtutis, dubium ex Martino occurrit in eodē tract. quæst. de fiducia, ꝓbāte primo, quòd est species magnanimitatis. Primo, Fiducia cōtinetur sub aliqua virtute, vt inferius sub superiore essentiali: sed nulla est alia, nisi magnanimitas. ergo. Minor patet, quia restricta est ad materiā magnanimitatis. Maior ꝓbatur, quia actus fiduciæ est actus ꝓ se virtuosus. ergo habitus est per se virtus. Dicit secūdo, quòd non valet, quod dicit Thomas, ꝙ fiducia importat quendam modum spei: quia fiducia est spes roborata ex firma opinione, quia posset quæri, qd ꝓ modum spei intelligat. Aut. n. intelligit ipsam spem, aut aliud a spe. Et si aliud, aut intrinsecū, aut extrinsecū: & facile deducerent mēbra. Ego autem dico, ꝙ fiducia nō est aliud quàm spes, nō quælibet, sed habens cōiunctā certitudinē. Et si hoc intelligat per modum spei, nō contradico.

¶ Ad hoc dicitur, negando ꝙ fiducia, vt est pars integralis fortitudinis, vt scilicet restricta est ad materiam fortitudinis, sit virtus ꝓprie loquendo: & propterea non continetur sub aliqua virtute, vt inferius sub suo superiori essentiali. Et ad ꝓbationē, qa actꝰ fiduciæ est actꝰ per se virtuosus. ergo ha-

Li. 1. in somniū Scipionis in fol. 2 ante mediū libri.

*Lib. 3. de inuentione in fol. 3. ante finem.

†q. præced. & q. 129. in diuisione.

go habitus est per se virtus. Negatur antecedens, quoniam actus fiduciæ non est virtuosus per se, sed vt pars alterius, scilicet, fortitudinis: sicut nec actus hepatis, aut cerebri est actus per se, sed vt partis, quæ quicquid est, totius est. Vnde author dicit, quòd nõ est fiducia virtus, quia alienam materiam respicit, scilicet, fortitudinis materiam: ad virtutis autem speciem propria exigitur materia. Ad improbationem autem secundo loco authoris p interrogationem, respondetur, q robur spei est modus spei addens supra spem firmitatem rectam. Et sic patet quòd est aliud a spe, & est qualitas, vel relatio superaddita spei secundum diuersas opiniones de bonitate, & malitia morali in passionibus posita vel elicitiue, vel imperatiue &c. Hæc enim sunt proposito impertinentia, & sunt in præcedenti libro tractata.

Art. 1. ad 2. argum.

Li. 4. cap. 3. declinando ad finem, tom. 5. D. 679.

rei concipit ex aliquo considerato. Quandoque quidem in seipso, puta, cum aliquis videns se sanũ, confidit se diu victurum. Quandoque autem in alio, puta, cum aliquis cõsideratus alium amicum suum esse, & potentem, fiduciam habet adiuuari ab eo. Dictum est autem supra, * quòd magnanimitas proprie est circa spem alicuius ardui: & ideo quia fiducia importat quoddã robur spei proueniẽs ex aliqua cõsideratione, quæ facit vehemẽtem opinionem de bono assequendo, inde est q fiducia ad magnanimitatem pertinet.

E

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut dicitur in 4. Ethicor.* ad magnanimũ pertinet nullo d indigere, quia hoc deficientis est: hoc tamen debet intelligi secundum modum humanũ. vnde addit, vel vix. Hoc est enim supra hominem, vt omnino nullo indigeat. Indiget enim omnis homo, primo quidem diuino auxilio: secundo autem etiam auxilio humano, quia homo est naturaliter animal sociale, eo quòd sibi non sufficit ad vitam. In quantum ergo indiget aliis, sic ad magnanimum pertinet, vt habeat fiduciam de aliis: quia hoc etiam ad excellentiam hominis pertinet, quòd habet alios in promptu, qui eum possint iuuare. Inquantum autem ipse aliquid potest, intantum ad magnanimitatem pertinet fiducia, quam habet de seipso.

1. 2. q. 23. art. 2. & 3. & q. 40. art. 4.

Ad 2m dicendum, quòd, sicut supra * dictum est, cum de passionibus ageretur, spes quidem directe opponitur desperationi, quæ est circa idem obiectum, scilicet, circa bonum: sed secundum obiectorum contrarietatem opponitur timori, cuius obiectum est malum. Fiducia autem quoddam robur spei importat, & ideo opponitur timori, sicut & spes. Sed quia fortitudo proprie firmat hominem circa mala, magnanimitas autem circa prosecutionem bonorum: inde est quòd fiducia magis proprie pertinet ad magnanimitatem, quàm ad fortitudinem. Sed quia spes causat audaciam, quæ pertinet ad fortitudinem, inde est quòd fiducia ex consequenti ad fortitudinem pertinet.

In corp. ar.

Ad 3m dicendum, quòd fiducia, vt dictum * est, importat quendam modum spei: est enim fiducia spes roborata ex aliqua firma opinione. Modus autem adhibitus alicui affectioni potest pertinere ad commendationem ipsius actus, vt ex hoc sit meritorius: non tamen ex hoc determinatur ad speciem virtutis, sed ex materia. Et ideo fiducia non potest, proprie loquendo, nominare aliquam virtutem, sed potest nominare conditionem virtutis. Et propter hoc numeratur inter partes fortitudinis, non quasi virtus adiuncta, nisi secundum quod accipitur pro magnanimitate a Tullio, * sed sicut pars integralis, vt dictum est. *

Loco citato in argu. sed contra. q. 128. ar. 1.

ARTICVLVS VII.

Vtrum securitas ad magnanimitatem pertineat.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur quòd securitas ad magnanimitatẽ non pertineat. Securitas. n. vt supra habitum * est, importat quietem quãdam a perturbatione timoris: sed hoc maxime facit fortitudo. ergo securitas videtur idẽ esse, qđ fortitudo: sed fortitudo nõ pertinet ad magnanimitatem, sed potius econtrario. ergo neque securitas ad magnanimitatem pertinet.

G

¶ 2 Præt. Isid. dicit in li. Etymolog.* q securus dicitur quasi sine cura: sed hoc videtur esse contra virtutem, quæ curam habet de rebus honestis, secundum illud Apostoli 2. ad Timot. 2. Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo. ergo securitas non pertinet ad magnanimitatem, quæ operatur magnum in omnibus virtutibus.

H

¶ 3 Præt. Non est idem virtus, & virtutis præmium: sed securitas ponitur virtutis præmiũ, vt patet Iob 11. Si iniquitatẽ, quæ est in manu tua, abstuleris, defossus securus dormies. ergo securitas non pertinet ad magnanimitatem, neque ad aliam virtutem, sicut pars eius.

Sed contra est, quod Tullius dicit in 1. * de Officiis, quòd ad magnanimum pertinet neque perturbationi animi, neq; homini, neque fortunæ succumbere: sed in hoc consistit hominis securitas. ergo securitas ad magnanimitatem pertinet.

I

Respon. Dicendum, q sicut Philos. dicit in 2.* suæ rhetoricæ, Timor fecit homines consiliatiuos, inquantum scilicet curam habent qualiter possint euadere ea, quæ timent. Securitas autem dicitur per remotionem huius curæ, quam timor ingerit: & ideo securitas importat quãdam perfectam quietem animi a timore, sicut fiducia importat quoddam robur spei. Sicut autem spes directe pertinet ad magnanimitatẽ, ita timor directe pertinet ad magnanimitatem, ita securitas immediate pertinet ad fortitudinem. Considerandum tamen est, q sicut spes est causa audaciæ, ita timor est causa desperationis, vt supra habitum est, * cum de passionibus ageretur: & ideo sicut fiducia ex consequenti pertinet ad fortitudinem, inquantum

K

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ nonæ Articulum septimum.*

In art. 7. ciusdẽ q. dubium ex Marinõ in dicta quæst. de fiducia, occurrit, ponente directe contra S. Thomam, q præter fiduciam nõ sit ponenda securitas, tãquam aliquid ad magnanimitatẽ pertinens. Arguit ergo primo. Securitas non est aliud secundum S. Thomam, q perfecta quies animi a timore: sed habita fiducia habetur perfecta quies animi a timore. ergo præter fiduciam nõ est ponenda securitas. Probat minor, quia certa spes, quæ est fiducia, auferti morem inquietantem: & si est timor inquietans, non est spes certa. Secundo, Fiducia est spes roborata ex vehementi opinione secundũ S. Thomam. ergo est sine timore, quia ex tali spe boni esse quẽdi cessat timor. Tertio, Omne virtuosum per se expulsiuũ desperationis est securitas: fiducia est huiusmodi. ergo. Maior probatur. Securitas est expulsiua desperationis, vt Thomas dicit. ergo quodlibet virtuosum, quod expellit eãm, est securitas. Minor probatur, quia splicat, quòd aliquis simul cõfidat, & desperet. Quarto, Ois pars magnanimitatis, est vel fiducia, vel magnificentia, vel patientia, vel perseuerantia: sed securitas nihil illorum trium est. ergo est fiducia. Maior est Tullii recepta a beato Thoma. Quinto, quia S. Thomas in q. 128. dicit, Securitatem, quam ponit Macrobius, comprehendit Tullius sub fiducia: sed Macrobius p magis specialia distinxit. ergo fiducia est superius ad securitatem. non fuit ergo distinguenda securitas cõtra fiduciam. Sexto, Securitas aut dicit actum intellectus, aut voluntatis. Si volũtatis, aut est volitio simplex, aut imperatiua. Si secundum, ipsa non est distincta a magnificentia. Si primum, cum cõueniat ex parte intellectus certitudinem quãdam, sic est eadem spei. Si autẽ sit actus intellectꝰ, non videtur esse nisi certitudo. Et hoc dicebamus esse conuentũ per fiduciam.

¶ Ad hoc dubium dicitur, q securitas optime ponitur vtra fiduciam. Et cũ dicitur, Habita fiducia habetur quies a timore, respõdetur dupliciter. Primo, q cũspes sit de bono, & timor de malo, quanto firmior est spes alicuius boni, tanto minor est timor oppositi mali, hoc est, priuationis, seu carẽtiæ illius boni: & q ratione negationis boni spe rati non oportet ponere vltra fiduciã, securitatem, sed ratione aliorum malorum. ver. gra. In materia fortitudinis ponitur fiducia ratione victoriæ, & non oportet ponere securitatem respectu prionis victoriæ: sed ponitur securitas respectu malorũ, q sustinenda imminent, puta, vulnerum &c. Et sic fiducia, & securitas ponunt respectu diuersorum obiectorum. Dicitur nihilominꝰ secundo, q est alia necessitas ponendi vtramq; ex parte diuersarum passionũ. Nam fiducia respicit spem, securitas timorem. Et oportet vtramq; passionem habere propriam rectificatiuam. Vnde ex hoc ipso, q fiducia parit securitatẽ, ostenditur nec super fluitas, nõ identitas, sed concomitantia respectu eiusdem, si concurrunt. Prima tamen respõsio, quæ cathegorica est, sufficit: quoniam ostendit q in diuersis passionibus respectu diuersorum obiectorũ partialium oportet ponere plures modos, seu conditiones virtuosas. Et per hoc patet solutio secundi.

Si vo-

luntatis, aut est volitio simplex, aut imperatiua. Si secundum, ipsa non est distincta magnificentia. Si primum, cum cõueniat ex parte intellectus certitudinem quãdam, sic est eadem spei. Si autẽ sit actus intellectꝰ, non videtur esse nisi certitudo. Et hoc dicebamus esse conuentũ per fiduciam.

¶ Ad hoc dubium dicitur, q securitas optime ponitur vtra fiduciam. Et cũ dicitur, Habita fiducia habetur quies a timore, respõdetur dupliciter. Primo, q cũspes sit de bono, & timor de malo, quanto firmior est spes alicuius boni, tanto minor est timor oppositi mali, hoc est, priuationis, seu carẽtiæ illius boni: & q ratione negationis boni spe rati non oportet ponere vltra fiduciã, securitatem, sed ratione aliorum malorum. ver. gra. In materia fortitudinis ponitur fiducia ratione victoriæ, & non oportet ponere securitatem respectu prionis victoriæ: sed ponitur securitas respectu malorũ, q sustinenda imminent, puta, vulnerum &c. Et sic fiducia, & securitas ponunt respectu diuersorum obiectorum. Dicitur nihilominꝰ secundo, q est alia necessitas ponendi vtramq; ex parte diuersarum passionũ. Nam fiducia respicit spem, securitas timorem. Et oportet vtramq; passionem habere propriam rectificatiuam. Vnde ex hoc ipso, q fiducia parit securitatẽ, ostenditur nec super fluitas, nõ identitas, sed concomitantia respectu eiusdem, si concurrunt. Prima tamen respõsio, quæ cathegorica est, sufficit: quoniam ostendit q in diuersis passionibus respectu diuersorum obiectorũ partialium oportet ponere plures modos, seu conditiones virtuosas. Et per hoc patet solutio secundi.

vtitur audacia, ita & securitas ex consequenti pertinet ad magnanimitatem, inquantum repellit desperationem.

A

Ad primvm ergo dicendum, quòd fortitudo non præcipue laudatur ex hoc, quòd non timeat, quod pertinet ad securitatem: sed inquantum importat firmitatem quandam in passionibus. Vnde securitas non est idem quod fortitudo, sed est quædam conditio eius.

Ad 4m dicendum, q non quælibet securitas est laudabilis, sed quando deponit aliquis curã, quã debet, & in quibꝰ timere nõ oportet: & hoc modo est conditio fortitudinis, & magnanimitatis.

B

Ad 3m dicendum, q in virtutibus est quædam similitudo, & participatio futuræ beatitudinis, vt supra habitum est: * & ideo nihil prohibet securitatem quãdam esse conditionem alicuius virtutis, quàmuis perfecta securitas ad præmium virtutis pertineat.

Articvlvs VIII.

Vtrum bona fortunæ conferant ad magnanimitatem.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur quòd bona fortunæ non conferant ad magnanimitatem: quia, vt Seneca dicit in lib. de ira. Virtus sibi sufficiens est: sed magnanimitas facit omnes virtutes magnas, vt dictũ * est. ergo bona fortunæ non conferunt ad magnanimitatem.

D

¶ 2 Præt. Nullus virtuosus contẽnit ea, quibus iuuatur. sed magnanimus contẽnit ea, quæ pertinent ad exteriorem fortunam. Dicit. n. Tullius in libro de Offic. * q magnus animus in externarum rerum despicientia commendatur. ergo magnanimitas non adiuuatur a bonis fortunæ.

¶ 3 Præter. Ibidem Tullius * subdit, quòd ad magnanimum pertinet ea, quæ videntur acerba ita ferre, vt nihil a statu naturæ discedat, nec a dignitate sapientis. & Aristot. dicit in 4. Ethicorum, * quòd magnanimus in infortuniis non est tristis: sed acerba, & infortunia opponuntur bonis fortunæ, quilibet enim tristatur de subtractione eorum quibus iuuatur. ergo exteriora bona fortunæ non conferunt ad magnanimitatem.

Sed contra est, quod Philosoph. dicit in 4. Ethicorũ, * quòd bona fortunæ videntur cõferre ad magnanimitatem.

A

Respon. Dicendum, quòd sicut ex supra dictis patet, magnanimitas ad duo respicit, ad honorem quidem sicut ad materiam, & ad aliquid magnum operandum sicut ad finem: ad vtrumq; autem istorum bona fortunę cooperantur. Quia enim honor virtuosis non solum a sapientibus, sed etiam a multitudine exhibetur, quæ maxima reputat huiusmodi exteriora bona fortunæ, fit ex consequenti vt ab eis maior honor exhibeatur his, quibus adsunt exteriora bona fortunæ. Similiter etiam ad actus virtutum organice bona fortunæ deseruiunt, quia per diuitias, & potentias, & amicos datur nobis facultas operandi: & ideo manifestum est, quòd bona fortunæ conferunt ad magnanimitatem.

B

Ad primvm ergo dicendum, quòd virtus sibi sufficiens esse dicitur, quia sine his etiam exterioribus bonis esse potest: indiget tamen his exterioribus bonis ad hoc, quòd expeditius operetur.

C

Ad 2m dicẽdum, quòd magnanimus exteriora bona contemnit, inquantum non reputat ea bona magna, pro quibus debeat aliquid indecens facere. Non tamen quantum ad hoc contemnit ea, quin reputet ea vtilia ad opus virtutis exequendum.

Ad 3m dicendum, quòd quicumque non reputat aliquid magnum, neque multum gaudet, si illud obtineat, neq; multum tristatur, si illud amittat. Et ideo quia magnanimus non æstimat exteriora bona, scilicet, bona fortunę, quasi aliqua magna, inde est quòd nec de eis multum extollitur si adsint, neque in eorum amissione multum deiicitur.

D

QVAESTIO CXXX.

De præsumptione, in duos articulos diuisa.

Deinde cõsiderandum est de vitiis oppositis magnanimitati.

¶ Et primo, de illis q opponunt sibi p excessum, q sunt tria, s. psumptio, ambitio, & inanis gloria.

E

¶ Secundo, de pusillanimitate, quæ opponitur ei per modũ defectus.

Et circa primũ quærũtur duo.

¶ Primo, Vtrũ psumptio sit pctm.

¶ Secundo, Vtrum opponatur magnanimitati per excessum.

Articvlvs primvs.

Vtrum præsumptio sit peccatum.

Ad primvm sic proceditur. Videtur q præsumptio non sit peccatum. Dicitur enim

¶ *Super Quæstionis centesimæ trigesimæ Articulum primum.*

In art. 1. q. 130. in respõsione ad primũ, circa illud, Præsumptuosum esset, q aliqs in statu imperfectæ virtutis attẽtaret assequi statũ ea, quæ sunt pfectæ virtutis, dubium occurrit ex Martino, i tractat. dicto q. 1. de psumptione, vbi triplicitẽr cõtra hoc dictum vniuersaliter intellectũ arguit. Primo, Quia historiis ecclesiasticis nõ cõsonat, dũ multos legimus in statu imperfectę virtutis volasse ad eremum, aut religionem: alios ex possuisse se martyrio, q fide Christi. Secũdo, Quia non consonat rationi morali. Nam

Secunda secundæ S. Tho.

Ant. huius quæst.

Supr. q. 21. art. 2. ad 1. & q. 70. ar. tic. 3. ad 2.

cuilibet virtutis moralis actus, est in plena facultate libe ri arbitrij adiuti spe cialiter a Deo. ergo existens in statu im perfectæ virtutis, po test appetere opus pfectæ virtutis. Ter tio, quia opus perfectũ, per quod generatur perfectus habi tus, præcedit habitũ perfectũ. ergo opus perfectum habetur pro tempore, p quo non habetur adhuc nisi habitus imperfectus. Non est ergo ꝑsumptuosum vniuersaliter, quòd aliquis habens imperfectum habitum, attentet opus perfectę virtutis.

Li.10.ca.7. non procul a fin.to.5.

Lib.1.ca.2. declinando ad finẽ id innuit,to.3

¶ Ad hoc dubiũ dicit, ꝙ verba authoris sũt vniuersaliter vera, sane tamen intellecta, vt intelligi debent: notanda siquidem sunt verba literæ. Vnde ad primam obiectionẽ dr, ꝙ illi, q̃ ad eremũ, aut religionẽ absq; ꝑsumptione ingressi sunt, nõ attentabãt statim assequi ea, q̃ sunt perfectæ virtutis, sed attentarunt viã perfectæ virtutis: quod in litera approbatur manifeste. Religio.n. schola est virtutis perfectę, nõ professio perfectę virtutis. Qui autẽ martyrio se exposuerũt, licet quo ad nos viderentur esse imperfectæ virtutis, vepote inchoãtes: quo ad Deum tñ erant perfectæ virtutis, ipso Domino attestante, Maiorem charitatẽ nemo habet. Charitas siquidem vnius incipientis pót esse maior charitate alterius, qui multo tẽpore profecit: quoniam vnicuique datur charitas secundum mensuram donationis Christi, & non est mensura aliqua initii. Similiter illi, qui statim ad solitariam vitam rectę processerunt, a perfecta virtute incepẽrũt, vt Antonius, & Benedictus, propter iam dictam diuinæ largitatis mẽsuram, quæ uni tantum tribuit in initio, quãtũ non habebit alius post quadraginta annos in religione,

Apost. ad Philippen. 3. Quæ retrò sunt obliuiscens, ad anteriora me extendo; sed hoc videtur ad præsumptionem pertinere, quòd aliquis tendat in ea, quæ sunt supra seipsum. ergo præsumptio non est peccatum.

¶ 2 Præt. Philosoph. dicit in 10.* Ethicor. quòd oportet non secundum suadentes humana sapere hominem entem, neque mortalia mortalem, sed inquantum contingit immortalem facere. & in 1.* Metaph. dicit, quòd homo debet se trahere ad diuina inquãtum potest: sed diuina, & immortalia maxime videntur esse supra hominẽ. Cum ergo de ratione ꝑsumptionis sit, ꝙ aliquis tendat in ea, quæ sunt supra seipsum, videtur quòd præsumptio non sit peccatum, sed magis sit aliquid laudabilo.

¶ 3 Præt. Apostol. dicit 2. ad Corinth. 3. Non sumus sufficientes aliquid cogitare a nobis quasi ex nobis. Si ergo præsumptio, secundum quam aliquis nititur in ea, ad quæ non sufficit, sit peccatum, videtur quòd homo nec cogitare ali quid bonum licite possit: quod est inconueniens. non ergo præsumptio est peccatum.

SED CONTRA est, quod dicitur Eccles. iast. 37. O præsumptio nequissima, vnde creata es? Vbi respondet glos.* de mala, scilicet, voluntate creaturæ: sed omne quod procedit ex radice malæ voluntatis est peccatum. ergo præsumptio est peccatum.

RESPON. Dicendum, quòd cum ea, quæ sunt secundum naturam, sint ordinata ratione diuina, quam humana ratio debet imitari, quicquid secundum rationem humanam sit, quod est contra ordinem communiter in naturalibus rebus inuentum, est vitiosum & peccatum. Hoc autem communiter in omnibus rebus naturalibus inuenitur, ꝙ quælibet actio commensuratur virtuti agentis. Nec aliquod agens naturale nititur ad agendum id, quod excedit suam facultatem, & ideo vitiosum est, & peccatum, quasi contra ordinem naturalem existens, quòd aliquis assumat ad agendum ea, quæ præferũtur suæ virtuti: quod pertinet ad rationem ꝑsumptionis, sicut & ipsum nomen manifestat. Vnde manifestum est, quòd præsumptio est peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse supra potentiam actiuam alicuius rei naturalis, quod non est supra potentiam passiuam eiusdem. Inest enim aeri potentia passiua, per quam potest transmutari in hoc, quod habeat actionem, & motum ignis, quæ excedunt potentiam actiuam aeris. Sic etiam vitiosum esset, & præsumptuosum, quòd aliquis in actu imperfectæ virtutis existens, attentaret statim assequi ea, quæ sunt perfectæ virtutis: sed siquis ad hoc tendat, vt proficiat in virtutem perfectam, hoc non est præsumptuosum, nec vitiosum. Et hoc modo Apostolus in anteriora se extendebat, scilicet per continuum profectum.

AD 2ᵐ dicendum, quòd diuina, & immortalia secundum ordinem naturæ sunt supra hominem. Homini tamen inest quædam potentia naturalis, scilicet, intellectus, per quã potest coniungi immortalibus, & diuinis: & secundũ hoc Philos.* dicit, quòd oportet hominem se trahere ad immortalia, & diuina, non quidem vt ea operetur, quæ decet Deum facere, sed vt eis vniatur per intellectum, & voluntatem.

AD 3ᵐ dicendum, quòd sicut Philos. dicit in 3. Ethicor.* Quæ per alios possumus, aliqualiter per nos possumus: & ideo quia cogitare, & facere bonum possumus cum auxilio diuino, non totaliter hoc excedit nostram facultatem. Et ideo non est præsumptuosum, si aliquis ad aliquod opus virtuosum agendum intendat: esset autem præsumptuosum si ad hoc aliquis tenderet absque fiducia diuini auxilij.

ARTICVLVS II.

Vtrum præsumptio opponatur magnanimitati per excessum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd præsumptio non opponatur magnanimitati per excessum. Præsumptio enim ponitur species peccati in Spiritumsanctum, vt supra habitũ est:* sed peccatum in Spiritumsanctum non opponitur magnanimitati, sed magis charitati. ergo etiam neque præsumptio opponitur magnanimitati.

¶ 2 Præt. Ad magnanimitatẽ pertinet, ꝙ aliqs se magnis dignificet: sed aliquis dicit præsumptuosus, etiam si se paruis dignificet, dummodo hoc excedat propriam facultatem, nõ ergo directe ꝑsumptio opponitur magnanimitati.

¶ Ad secundam dr, quòd soluit seipsam in hoc. quòd dicit, Specialiter adiuti a Deo. Quilibet enim quantumcumq; imperfectæ virtutis, si specialiter adiuuatur a Deo ad opus aliquod quantumcumq; magnũ, põt absq; ꝑsumptione tendere in illud. Author autẽ loquitur de imperfectæ virtutis hoie absq; alia appositione auxilii specialis.

¶ Ad tertiam autẽ dicitur primo, quòd falsum est opus perfectum præcedere habitũ perfectum. Est enim oppositũ verum. Fabricando siquidem imperfecte, fabri simus, & fabricamus post pfecte. Et similiter cantando, & pulsando imperfecte, musici simus, & cantamus, & pulsamus perfecte, vt experientia testatur. Generat aũt imperfecti actus habitum perfectum ī virtute superioris principii, vt in præcedẽti libro dictum est. Dicitur nihilominus secundo, ꝙ aliud est habere actũ perfectum ante perfectũ habitum: & aliud est post imperfectam virtutem statim attentare ea, quæ sunt perfectæ virtutis. Stat.n. ꝙ post imperfectã virtutẽ multo studio, exercitio, & conatu, habeat quis aliquẽ actum quasi perfectum ante perfectã virtutem: & sic non ꝑsumet, quia non statim attentat.

¶ *Super Quæstionis centesimæ tricesimæ Articulum secundum.*

IN art. 2. eiusdẽ q. in responsione ad primũ, dubiũ occurrit ex Martino ibi q. 2. circa oppositionẽ ꝑsumptionis, de qua in litera fit mentio, ad magnanimitatẽ, & charitatẽ. Et primo arguit, ꝙ talis ꝑsumptio qualis in litera describit, non opponatur magnanimitati: quia nullus affectat cõtemptũ diuinæ iustitiæ tãquam rem honorabilem. ergo non est ꝑsumptio opposita magnanimitati. Secundo, ꝙ nõ opponit proprie charitati, quia magis opponitur spei. Secundũ.n. authorẽ in q. de malo, ꝑsumptio est inordinata spes. Tertio, Inordinata confidẽtia de diuina misericordia non opponit magnanimitati. ergo. Probatur assumptũ, quia nõ est respectu arduorum agendorũ, sed respectu impunitatis in extremo iudicio.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ꝑsumptio, qua qs inordinate confidẽs de diuina misericordia, contemnit diuinam iustitiam & ratione radicis, & ratione ipsius contemptus manifeste opponitur magnanimitati. Radicis quidẽ, quia talis vt sic, dignificat se magnis, q̃bus nõ est dignus. Dignificat se siquidem diuina adoptione, & visione, quibꝰ non est dignus. Ratione vero contemptus: quia ipsum cõtenere est actus magnus excedẽs facultatẽ hominis talis: quia cõtemnere vindicatiuam iustitiam est hominis sancti, & iusti. Vnde patet responsio ad primũ. Quilibet.n. ꝑsumptuosus contẽnens, exercet ipsum actũ vt magnũ, & honorabilem, vepote, vt actum iam securi de Deo. Et similiter patet responsio ad tertium: quia arduissimum agendum, est regnare cum Christo, videre Deum, assequi opera felicitatis æternæ, quæ iste sperat. Ad secundum vero ex litera patet, ꝙ non dr opponi simplr charitati, sed ratione materiæ, inquantum s. est aliquid diuinum: q̃d non impugnatur ab argumento.

¶ 3 Præt. Magnanimus exteriora bona reputat quasi parua: sed secundum Philos. in 4. Ethico.* præsumptuosi propter exteriorem fortunam fiunt despectores, & iniuriatores aliorum, quasi magnũ aliquid æstimantes exteriora bona. ergo præsumptio non opponitur magnanimitati per excessum, sed solum per defectum.

SED CONTRA est, quod Philos. dicit in 2. & 4. Ethi. ꝙ magnanimo opponitur ꝑ excessum chaynus, i. furiosus, vel ventosus, quẽ nos dicimus præsumptuosum.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est,* magnanimitas consistit in medio non quidem secundum quãtitatem eius, in quod tendit, quia tendit in maximum: sed constituitur in medio secundũ proportionem ad propriam facultatem. Non.n. in maiora tendit, q̃ sibi conueniant. Præsumptuosus autem quãtum ad id, in quod tendit, nõ excedit magnanimum: sed multum quandoq; ab eo deficit. Excedit autem secundum proportionem suæ facultatis, quã magnanimus non trãscendit: & hoc modo opponitur præsumptio magnanimitati per excessum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ non quælibet ꝑsumptio ponitur peccatũ in Spiritumsanctum, sed illa, qua quis diuinam iustitiã contemnit ex inordinata confidentia diuinæ misericordiæ. Et talis præsumptio ratione materiæ, inquantum scilicet per eam contemnitur aliquid diuinum, opponitur charitati, vel potius dono timoris, cuius est Deum reuereri. Inquantum tamen talis contẽptus excedit proportionem propriæ facultatis, potest opponi magnanimitati.

AD 2ᵐ dicendum, quòd sicut magnanimitas, ita & præsumptio in aliquod magnum tendere videtur. Non enim multum consueuit dici aliquis præsumptuosus, si in aliquo modico vires proprias trãscendat. Si tamen talis præsumptuosus dicatur, hæc præsumptio nõ opponitur magnanimitati: sed illi virtuti, quę est circa mediocres honores, vt dictum est.*

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ nullus attentat aliquid supra suã facultatẽ, nisi inquantum facultatẽ suam æstimat maiorẽ, quàm sit. Circa quod potest esse error dupliciter. Vno modo, secundum solam quantitatem, puta, cum aliquis æstimat se habere maiorem virtutem, scientiã, vel aliquid aliud huiusmodi, q̃ habeat. Alio modo, secundũ genus rei, puta, cum aliquis ex hoc æstimat se magnũ, & magnis dignum, ex quo non est, puta, propter diuitias, vel propter aliqua bona fortunæ. Vt enim Philos. dicit in 4. Ethico.* qui sine virtute talia bona habent neque iuste magnis seipsos dignificant, neq; recte magnanimi dicũtur. Similiter etiã illud, ad quod aliquis tendit supra vires suas, quandoq; quidem secundum rei veritatem est magnum simpliciter: sicut patet de Petro, qui tẽdebat ad hoc, ꝙ pro Christo pateretur, quod erat supra virtutem suam: quandoque vero non est aliquid magnum simpliciter, sed solum secundum stultorum opinionem, sicut prætiosis vestibus indui, despicere, & iniuriari aliis: quod quidẽ pertinet ad excessum magnanimitatis nõ secundum rei veritatem, sed secundum opinionem. Vnde Seneca dicit in libr.* de quatuor virtutibus, ꝙ magnanimitas si se extra modum suum extollat, faciet virũ minacem, inflatum, turbidum, inquietũ, & in quasq; excellentias dictorum, factorumq; neglecta honestate, festinum. Et sic patet, ꝙ ꝑsumptuosus secundum rei veritatem, quandoq; deficit a magnanimo: sed secundum apparentiam in excessu se habet.

QVAESTIO CXXXI.

De ambitione, in duos articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis centesimæ trigesimæ primæ Articulum primum.*

DEINDE considerandum est de ambitione.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum ambitio sit pctũ.

¶ Secundo, Vtrum opponatur magnanimitati per excessum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ambitio sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ambitio non sit peccatum. Importat.n. ambitio cupiditatẽ honoris: honor autem de se quoddam bonum est, & maximum inter exteriora bona. vnde & illi, qui de honore non curant, vituperantur. ergo ambitio non est peccatum, sed magis aliquid laudabile, secũdum quod bonum laudabiliter appetitur.

¶ 2 Præt. Quilibet absq; vitio potest appetere illud, quod sibi debetur pro præmio: sed honor est præmium virtutis, vt Philos. dicit in 1. & 8. Ethic.* ergo ambitio honoris non est peccatum.

¶ 3 Præt. Illud, per qđ homo prouocatur ad bonum, & reuocatur a malo, nõ est peccatum: sed per honorem homines prouocantur ad bona facienda, & mala vitanda, sicut Philos. dicit in 3. Ethi.* quòd fortissimi videtur esse, apud quos timidi sunt inhonorati, fortes autem honorati. & Tullius* dicit in libro de Tusculanis quæstionib. quòd honor alit artes. ergo ambitio non est peccatum.

†Li.4.ca.3. circa medium tom.5.

In cap. de moderand. fortitudine

Li.3.ca.1.& li.4.ca.3 tom.5.

Li.3.cap.8. tom.5.

* li.1.nõ remote a pri.

dictæ. Videtur siquidem rationi consonum, ꝙ si quis appetat honorem suæ virtuti debitũ, ea ratione, quia sibi est debitus, vt habenti talem virtutem, non referendo aliter ad vtilitatem aliorũ, in nullo a rectitudine declinet. Sicut appetẽs pecuniam sibi debitam, quia est sibi debita, in nullo peccat.

¶ Dubiũ quarto est, An iſtæ relatiões honoris in Deum, & proximum in litera positæ requirantur actualiter, an habitualiter. Et est ratio dubii, quia requiri actualiter nimis durum est, & intolerabile: cum frequẽtissime honoremur absque cogitatione aliqua de Deo, & proximo. Habitibus autẽ nec meremur, nec demeremur, vt patet in dormientibus, & vigilantibus, qñ nõ actuaſr vtuntur habitibus, quos habẽt.

q.63. art.3. & qõ. 103. art.1.

¶ Ad primum dubium dicitur, ꝙ cũ bonum sit naturaliter suiipsius diffusiuum, ex hoc ipso ꝙ aliquis constituitur a Deo in aliquo bono excellentiori, cõstituitur ad hoc, vt profit aliis. Debent enim superiora in inferiora diffundi. Et quoniã ratio ista in promptu clara erat, ideo author non adiecit rationẽ in dicto tã vero, & rationabili: præsertim cum Deus vniuersi curam habẽs, vniuersi partes diffundat, vt suapte natura cõmunicabiles sint. Constat autem, ꝙ perfectiora in seipsis nata sunt aliis prodesse. Ad hoc igitur a Deo facta sunt perfectiora, vt aliis profint, & non solum, vt in seipsis perfectiora sint. Ex hoc in ipso, ꝙ constituta sunt superiora ratione excellentiæ, instituta sunt, vt inferioribus non solũ præsint, sed profint, vt sic omnia suauiter disposita inueniantur.

¶ Ad secundum dubium dicitur, ꝙ distinctio trimembris in litera facta, sufficiens videtur, ita ꝙ omnis inordinatus appetitus honoris ad aliquod membrum illius reducitur. Nam appetitus honoris, quo quis secundum se dignus est, sed ratione præiudicii alterius dignioris redditur *illicitus*, ad primum membrum spectat, quo quis appetit honorari de excellentia, quam non habet. Multipliciter inquidem contingit non habere excellentiam aliquam, primo, absolute; secundo, relatiue. verbi gratia. Ego absolute sum dignus episcopatu, quia tamẽ est alter magis dignus illo episcopatu, ego non sum dignus respectiue ad illum. Ac per hoc si tunc appeto honorem episcopalem, appeto testimonium excellentiæ, quam nõ habeo: quoniã appeto testimoniũ dignioris, cum tamen non sim dignior. Et similiter cum quis absolute dignus multis dignitatibus, quia tamen sunt multi digni, qui ex coaceruatione dignitarum in vnum hominem, priuantur illis, non appetit licite tot dignitates, quia appetit testimonium excellentiæ, quam non habet, s. dignioris: cum non sit dignus respectiue ad tot dignos, qui propterea contemnuntur. Qui autẽ per indebita media affectat, aut quærit honorem, sub eodem membro claudit: quandoquidem eo ipso, quòd per illicita media appetit, aut quærit, indignus fit: ac per hoc quærit honorẽ, quo non est simpliciter dignus nunc, licet alias esset dignus, si non per talia media quæreret. Qui demum magis affectat honorem, quàm oporteat, ad idem membrum reducitur, pro quanto excellentia quam habet, vehementiam appetitus non adæquat, sed exceditur ab ipsa.

¶ Ad euidentiam tertii, & quarti dubii aduertendum est, quòd honor cum sit in genere bonorum vtiliũ quo ad hoc, quòd propter aliud est appetibilis, ad hoc quòd ordinate appetatur, aut

SED CONTRA est, quod dicitur 1. ad Cor. 13. ꝙ charitas nõ est ambitiosa, nõ quærit quę sua sunt: nihil autẽ repugnat charitati, nisi peccatum. ergo ambitio est peccatũ.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, * honor importat quandã reuerentiam alicui exhibitam in testimoniũ excellẽtiæ eius. Circa excellentiã autẽ hominis duo sunt attendenda. Primo quidem, ꝙ illud secũdum quod homo excellit, nõ habet homo a seipso, sed est quasi quiddam diuinum in eo: & ideo ex hoc non debetur sibi principaliter honor, sed Deo. Secũdo, considerandum est, ꝙ illud in quo homo excellit, datur homini a Deo, vt ex eo aliis prosit. vnde in tantum debet homim placere testimoniũ suæ excellẽtiæ, quod ab aliis exhibetur, inquantum ex hoc paratur sibi via ad hoc, ꝙ aliis prosit. Tripliciter autem appetitũ honoris cõtingit esse inordinatũ. Vno modo per hoc ꝙ aliquis appetit testimonium de excellentia quam non habet, quod est appetere honorem supra suam proportionem. Alio modo per hoc, ꝙ honorem sibi cupit nõ referendo in Deum. Tertio per hoc, ꝙ appetitus eius in ipso honore quiescit non referens honorem ad vtilitatem aliorum. Ambitio autem importat inordinatũ appetitum honoris: vnde manifestum est, ꝙ ambitio semper est peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ appetitus boni debet regulari secundum rationem, cuius regulam si transcendat, erit vitiosus: & hoc modo vitiosum est, ꝙ aliquis honorem appetat non secundum ordinem rationis. Vituperantur autem qui non curant de honore, secundum ꝙ ratio dictat, vt. s. nõ vitent ea, quæ sunt cõtraria honori.

AD 2m dicendum, ꝙ honor non est præmiũ virtutis quo ad ipsum virtuosum, vt scilicet hoc pro præmio expetere debeat: sed pro præmio expetit beatitudinem, quæ est finis virtutis. Dicitur autem [d] esse præmium virtutis ex parte aliorũ, qui non habent aliquid maius, quod virtuoso retribuant, quàm honorem, qui ex hoc ipso magnitudinem habet, ꝙ perhibet testimonium virtuti. vnde patet, quòd non est sufficiens præmium, vt dicitur in 4. Ethicor.*

AD 3m dicendum, ꝙ sicut per appetitum honoris, quando debitus eius in ipso honore quiescit non referens honorem ad vtilitatem aliorum. Et similiter, quia excellentia mea est principaliter a Deo, ideo honor exhibitus meæ excellentiæ, ordinatur principaliter ad Deum vt authorem excellentiæ illius. Et hęc sunt proculdubio vera. Sed quod difficultatem ingerit est, quia non oportet omnem rectum vsum alicuius referre in omne id, ad quod natum est referri: sed sufficit quòd referat illud ad aliquem licitum finem, in quem est natum ordinari. verbi gratia. Pecunia ordinatur principaliter ad commutationem, & potest secũdario ordinari ad depositionem, vel aliquid aliud. Nec oportet quòd quilibet vens pecunia, commutet, sed sufficit, quòd ordinet ad aliquem licitum finem. Ita in proposito, honor ordinatur ad tres, scilicet ad Deum, vt actorem excellentiæ: & ad personam excellentem, vt habentẽ illam: & ad proximos, vt prosit illis.

Si is qui excellit, appetit honorem, aut delectatur honore infra proprios limites, scilicet præcise, vt habens excellentiam, ex hoc ipso referuat locum suum Deo, vt authori. & proximis, vt quibus prosit: quoniam relinquit honori relationes, quas habet, ex hoc ipso, quòd non vsurpat, aut despicit relationem illius honoris ad Deum, aut proximos. Intelligo igitur ego, esse inordinatum appetitum honoris propter non referre in Deum, vt actorem: & proximos, vt quibus prosit, si non referre sumitur contrarie, aut priuatiue: & non si sumitur pure negatiue. Notanter autẽ dico in Deum, vt actorem excellentiæ, hoc est, vt ipse principaliter honoretur tamquàm author excellentiæ, quoniam non est hic sermo de Deo, vt est finis vltimus omnium. Hoc enim non est de propriis huiusmodi quæstionis, sed de communibus circunstantiis omnium humanorum operum. Non enim video me, cum honoror, teneri ad aliud quàm ad referendum honorem mihi exhibitum in finem proportionatum. Constat autem, quòd ego, vt habens excellentiam dignam tali honore ab hoc, tunc sum proximus, & commensuratus finis, ad quem suapte natura honor ordinatur. In nullo igitur pecco, si omitto relationes ad Deum vt actorem, & proximos: quoniam præceptum affirmatiuum de his relationibus exercendis nulla ratione probat, ꝙ obliget pro tunc, nisi aliqua alia necessitas subsit. Sicut cum appeto, aut recipio pecuniam mihi debitam, tenẽor referre eam ad talem, vel talem vsum: peccatum autem esset, si homo in tantum delectaretur honore, vt non curaret, an honoretur Deus vt actor, dummodo ipse habens honoretur. Et similiter pro nihilo haberet, an honor vtilis esset proximis, dummodo ipse honoraretur. Hoc enim esset quasi priuare, quantum est ex parte sui affectus, Deum, & proximos relationibus debitis ad illos, dum in affectu contemnuntur: hoc enim esset quiescere in ipso honore, & proprios egredi limites cum affectu ad demolitionem aliorum. Vnde patet solutio tertii dubii, & quarti, scilicet, quòd iſtæ relationes non exiguntur actualiter, nec habitualiter in speciali ad euitandum peccatum: quàmuis exigi videãtur virtualiter ad hoc, quòd appetitus honoris sit meritorius

rectus æternæ vitæ: quia charitas virtualiter omnia meritoria suauiter disponit. Sed declinare ab aliqua harum relationum sine contrarie, siue priuatiue, peccatum constituit ambitionis.

¶ In eodem primo articulo in responsione ad secundum, dubiũ occurrit ex Martino ibidem, in quæst. 1. de ambitione, dicente, quòd hæc responsio non placet, tũ quia nõ est verum, quòd virtutis præmiũ sit beatitudo æterna, sed solum virtutis meritoriæ: tũ quia soluitio hæc nõ enervat, sed corroborat argumentum. Nam si honor est præmiũ insufficiẽs virtutis, non sequitur quòd appetitus eius sit inordinatus: immo oppositũ, quia si aliud non obstet, videtur sequi, quòd quantuscumq; honor aperi possit ab habẽte exiguã valde virtutem.

In notitia dione Catilinar non re mores prin cip. in cap. ait initiũ: Vbem Roam a me dio.

Lia. cap. 8. tom. 5.

¶ Ad hoc dicitur, quòd prima obiectio peccat, tũ quia author non dicit, Virtutis præmium est beatitudo æterna, sed beatitudo: sicut Philosophus posuit finẽ omnis virtutis felicitatẽ. Nec obstat, quòd ipsa felicitas sit actus virtutis perfectissimæ: quoniam sicut inordinatus animus sibi ipsi est pœna, ita felicitas est præmium felicis animi: tum quia apud Theologum virtus non meritoria non est virtus, nisi secundum quid in statu naturæ lapsæ: quia non est dispositio perfecti ad optimum simpliciter.

D. 9to.

¶ Ad secundam vero obiectionem dicitur, quòd ex hoc ipso, quòd honor negatur virtutis præmium simpliciter, & affirmatur virtutis præmium secundum quid ex parte aliorum, satis habetur, quòd honor nõ est de numero bonorum simpliciter, sed vtilium: ac per hoc quòd appetitus eius non est ordinatus, si est appetitus eius vt finis. Et hoc sufficit ad solutionem argumenti volentis, quòd appetitus honoris sit appetitus licitus, quia est appetitus præmii virtutis, quod habet rationem finis. Habetur nihilominus ad perfectionem doctrinæ hinc, quòd appetitus honoris si debet esse ordinatus, debet esse vt appetitus boni vtilis, qui debet esse secundum commensurationem ad finem, & nõ in infinitum, vt patet vniuersaliter de recto appetitu vtilium. Et propterea non potest quicumq; habens virtutem, appetere quãtumcumque honorem, sed commensuratum secundum patria

Lia. in ca. secũdũ di. 8, si ab hoc tate re mũta.

to modo appetitur, aliqui prouocantur ad bonum, & reuocantur a malo: ita etiam si inordinate appetatur, põt esse homini occasio multa mala faciendi, dum s. aliquis nõ curat qualitercumq; honorẽ consequi possit. vnde Sallustius* dicit in Catilinario, quòd gloriam, & honorem, & imperiũ bonus & ignauus æque sibi exoptant. Sed ille, s. bonus, vera via vtitur: huic signa uo, quia bonæ artes desunt, dolis, atq; fallaciis contendit. Et tamen illi, qui solum propter honorem vel bona faciunt, vel mala vitant, non sunt virtuosi, vt patet per Philos. in 3. Ethicor.* vbi dicit, quòd non sunt vere fortes, qui propter honorem fortia faciunt.

ARTICVLVS II.

Vtrum ambitio opponatur magnanimitati per excessum.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur ꝙ ambitio non opponatur magnanimitati per excessum. Vni enim medio non opponitur ex vna parte nisi vnum extremum: sed magnanimitati per excessum opponitur præsumptio, vt dictum est. * ergo non opponitur ei ambitio per excessum.

¶ 2 Præt. Magnanimitas est circa honores: sed ambitio videtur pertinere ad dignitates. dicitur enim 2. Macha. 4. ꝙ Iason ambiebat summum sacerdotium. ergo ambitio non opponitur magnanimitati.

¶ 3 Præt. Ambitio videtur ad exteriorem apparatum pertinere. dicitur enim Act. 25. quòd Agrippa, & Bernice cum multa ambitione introierunt prætorium. & 2. Paralipomenon 16. quòd super corpus Asa mortui combusserũt aromata, & vnguẽta ambitiõe nimia: sed magnanimitas nõ est circa exteriorem apparatũ. ergo ambitio non opponitur magnanimitati.

SED CONTRA est, quod Tullius in 1. de Offic. * dicit, ꝙ sicut quisque magnitudine animi excellit, ita maxime vult omnium princeps esse solus: sed hoc pertinet ad ambitionẽ. ergo ambitio pertinet ad excessum magnanimitatis.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est, * ambitio importat appetitum inordinatum honoris. Magnanimitas autem est circa honores, & vtitur eis secundum quod oportet. Vnde manifestũ est, ꝙ ambitio opponitur magnanimitati, sicut inordinatum ordinato.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd magnanimitas ad duo respicit, ad vnum quidem, sicut ad finẽ intentum, quod est aliquod magnum opus, quod magnanimus attentat secundum suam facultatem: & quantum ad hoc opponitur magnanimitati per excessum præsumptio. Præsumptio enim attentat aliquod magnum opus supra suam facultatem. Ad aliud autẽ respicit magnanimitas, sicut ad materiam, qua debite vtitur, s. ad honorem: & quantũ ad hoc opponitur magnanimitati per excessum ambitio. Non est autem inconueniẽs secundum diuersa esse plures excessus vnius medii.

AD 2m dicendum, quòd illis, qui sunt constituti in dignitate, propter quandam excellentiam statutus debetur honor: & secundum hoc inordinatus appetitus dignitatum pertinet ad ambitionẽ. Si quis enim inordinate appeteret dignitatem non ratione honoris, sed propter debitum dignitatis vsum suam facultatem exceden tem, non esset ambitiosus, sed magis præsumptuosus.

AD 3m dicendum, quòd ipsa solẽnitas exterioris cultus ad quendam honorem pertinet: unde & talibus consueuit honor exhiberi. Quod significatur Iacob. 2. Si introierit in cõuentum vestrum virum anulum aureum habens in veste candida, & dixeritis ei: Tu sede hic &c. Vnde ambitio non est circa exteriorem cultum, nisi secundum quod pertinet ad honorem.

A morem virtuti illi. Honor enim cum ab aliis exhibeatur excellentiæ alicui, diuersis excellentiis diuersi honores accommodati sunt; & propterea appetitus rectus non est, qui incommensuratum suæ virtuti honorem appetit. Et quàmuis nullus honor sit cuicumque virtuti sufficiens simpliciter vt præmium, est tamen tali virtuti, ab hominibus talibus, talis honor sufficiens vt testimoniũ humanum: & tali virtuti, talis ali⁹ honor, & sic de aliis. Et propterea vitiosum esset, si doctor in theologia vellet honorari vt imperator triumphans, & sic de aliis. Præced. art.

¶ *Super Quæstionis centesimæ trigesimæ primæ Articulum secundum.*

IN art. 2. eiusdẽ q. in responsione ad primum, dubium occurrit ex Martino ibidem in q. 2. discedente ab hac solutione: propterea qa distinguit magnanimitatem in multas magnanimitates, puta, in eam, quæ habet pro obiecto rem honorabilem, puta, dignitatem: & eam quæ habet pro obiecto honorem, sicut illa, qua quis cupit honorem suæ dignitati debitũ. & ideo concludit quòd nec ambitio, nec præsumptio cuilibet magnanimitati opponitur &c.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ iste homo in hoc videtur deceptus, ꝙ distinguit magnanimitatem in species, vbi debet distingui in actum vt est circa obiectum, & actũ vt est circa materiã, vt in litera fit. Magnanimitas siquidẽ vt est appetitus magnorum operum, habet pro excessu præsumptionem. Et ipsamet, & nõ alia vt appetitus est honoris, habet pro excessu ambitionem. Et similiter vt est appetitus gloriæ, habet pro excessu inanem gloriam. Eadem *siquidem est* magnanimitas habens pro fine opus magnum, & pro materia honorem, & gloriam, rectęque ad omnia hæc se habet: ac per hoc ex cuiusque horum defectu corrumpitur. Vnum est ergo medium magnanimitatis constitutũ ex causa integra: plures autem sunt excessus diuersorum concurrentium ad perfectionem illius vnius medii. Si vero essent diuersæ magnanimitates secundum speciẽm, non esset medium vnum, sed quælibet haberet suum medium.

¶ Super Quæstionis centesimæ trigesimæ secundæ Articulum primum.

IN ar. 1. q. 132. dubium ex Martino in 1. q. de inani gloria occurrit, impugnante quòd gloria largiori vocabulo significat etiam notitiam solius ipsiusmet, qui gloriatur, tum quia secundum omnes gloria importat alienam opinionem: tum quia ❡. Rhetoricæ frequenter videtur poni bona opinio pro gloria: tum quia gloria inter externa bona habita est.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ omnia hæc facile vnico verbo excluduntur, dicendo, quòd loquuntur de gloria proprie. Largiori autem vocabulo, sicut iustus est quis sibipsi, ita gloriosus est ꝙs in sua opinione.

Mal. qō. 9. arti. 1. & 2. cor.

¶ In eodem primo articulo circa sufficientiam trium modorum in litera positorum de inani gloria, dubium ex Martino ibidem occurrit, dicēte dari alios modos, scilicet, cum quis gloriam suam quærit cum alienæ gloriæ detrimento: & rursus cum quis nimis ardet amore gloriæ.

Li. 1. nō remote a principio.

¶ Ad hoc dicitur, quòd hi duo modi spectant ad tertium modum in litera positum, qui est ex parte ipsius, qui gloriā appetit. Omnes siquidem defectus, & deformitates annexæ non ex parte rei, de qua, vel eius a quo gloria quæritur, siue sint finis, siue modi, siue damni, siue vtilis, & huiusmodi, ex parte inordinati affectus illius, qui gloriam appetit, se tenent: quāmuis author solam circunstantiam finis, & vtilis, vtpote principalem in hoc membro expresserit. Per hæc enim insinuauit reliqua ex eodē capite procedentia, scilicet ex parte appetentis. Sicut ad primum membrum, scilicet, ex parte rei, reduc-

QVAESTIO CXXXII.

De inani gloria, in quinque articulos diuisa.

DEINDE cōsiderandum est de inani gloria.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum appetitus gloriæ sit peccatum.
¶ Secundo, Vtrum magnanimitati opponatur.
¶ Tertio, Vtrum sit pctm̄ mortale.
¶ Quarto, Vtrū sit vitium capitale.
¶ Quinto, De filiabus eius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum appetitus gloriæ sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ appetitus gloriæ non sit peccatum. Nullus enim peccat in hoc, quòd Deo assimilatur, quinimmo mandatur ad Ephes. 5. Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi: sed in hoc, quòd homo quærit gloriam, videtur Deum imitari, qui ab hominibus gloriam quærit. vnde dicitur Isai. 43. Affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ, & omnem, qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum. ergo appetitus gloriæ non est peccatum.

¶ 2 Præt. Illud, per quod aliquis prouocatur ad bonum, non videtur esse peccatum: sed per appetitum gloriæ homines prouocatur ab bonum. dicit enim Tullius * in libro de Tuscula. quæstionibus, ꝙ homines ad studia impelluntur gloria. In sacra etiā scriptura promittitur gloria pro bonis operibus, secundum illud ad Roma. 2. His quidem, qui sunt secundum patientiam boni operis, gloriam, & honorem. ergo appetitus gloriæ non est peccatum.

¶ 3 Præter. Tullius * dicit in sua Rhetorica, quòd gloria est frequens de aliquo fama cum laude, & ad idem pertinet quod Ambr. dicit, * quòd gloria est quasi clara cū laude notitia: sed appetere laudabilem famam nō est peccatum, quinimmo videtur esse laudabile, secundum illud Eccles. 41. Curam habe de bono nomine. & ad Roma. 12. Prouidentes bona non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. ergo appetitus inanis gloriæ non est peccatū.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit 5. de ciuitat. Dei. Sanius videt, qui amorem laudis, vitium esse cognoscit.

RESPON. Dicendum, ꝙ gloria claritatem quādam significat: vn de gloriari idem est, quòd clarificari, vt Aug. * dicit super Ioan. Claritas autem, & decor quandam habent manifestationem: & ideo nomen gloriæ proprie importat manifestationē alicuius de hoc, quod apud homines decorum videtur, siue illud sit bonum corporale aliquod, siue spirituale. Quia vero illud quod simpliciter clarum est, a multis conspici potest, & a remotis: ideo proprie per nomen gloriæ designatur, quòd bonum alicuius deueniat in multorum notitiam, & approbationem, secundum quod Sallustius dicit in Catilinario: Gloriari ad vnum nō est. Largius tamen accepto gloriæ nomine non solum consistit in multitudinis cognitione, sed etiā paucorum, vel vnius, aut sui solius, dum scilicet aliquis propriū bonum considerat, vt dignū laude: quod autem aliquis bonum suum cognoscat, & approbet, non est peccatum. dicitur enim 1. ad Corinth. 2. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus, quæ a Deo donata sunt nobis. Similiter etiam non est peccatum, quòd aliquis velit bona opera sua ab aliis approbari. dicitur enim Matth. 5. Luceat lux vestra coram hominibus: et ideo appetitus gloriæ de se non nominat aliquid vitiosum. Sed appetitus inanis, vel vanæ gloriæ vitium importat: nam quodlibet vanū appetere vitiosum est, secundū illud Psal. 4. Vt quid diligitis vanitatē, & quæritis mendacium? Potest aūt gloria dici vana tripliciter. Vno modo, ex parte rei, de qua quis gloriam quærit, puta, cū quis quærit gloriā de eo quod nō est, vel de eo quod nō est gloria dignum, sicut de aliqua re fragili, & caduca. Alio modo, ex parte eius, a quo quis gloriā quærit, puta, hominis, cuius iudiciū non est certū. Tertio, ex parte ipsius, qui gloriam appetit, qui vidēlicet appetitū gloriæ suæ non refert in debitum finem, puta, ad honorem Dei, vel proximi salutem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut Augustus * dicit super illud Ioan. 13. Vos vocatis me magister, & Domine, & bene dicitis. Periculosum est sibi placere, cui cauendum est superbire. Illę aūt qui

citur omnis defectus ex parte rei, de qua maior gloria quæritur.

Lib. 5. de ciui. in princ. tom. 5.

¶ In eodem 1. artic. dubium occurrit circa secundum membrum inanis gloriæ, scilicet, quòd gloria est inanis ex parte eius, a quo quis gloriam quærit: puta, hominis, cuius iudicium nō est certum. Videtur siquidem hoc falsum. Nam si gloria quęsita ab homine ex hoc ipso quòd quæritur ab homine, est vana, ac per hoc deformis, sequitur quòd nulla ratione sine peccato potest quæri gloria ab homine; ac per hoc non liceret appetere gloriā humanam propter profectum alium, nec propter profectum proprium, nec propter honorem Dei: quod est inconueniens, cum gloria humana sit quoddam bonum vtile referibile in bonum finem.

Trac. 1. in Ioā. nō in ge a prin. & Ioā. non procul ab tom. 9.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quærere gloriam ab homine, vt homine, non est secundum se prauum vt allata ratio probat. Sed si quæratur gloria humana vltra humanos limites, vel quia quæritur ab homine tamquām a certo, vel magno testimonio, aut etiam vltimo testimonio, tunc vitiū est inanis gloriæ: eo hoc modo intelligēda videtur litera. Gloria siquidē humana si quæratur tamquām magnū, aut certum aliquid, cum minimū quid, & incerti sit testimonii, vana est ex parte eius, a quo quæritur. Si vero quæratur infra humanæ magnitudinis, & certitudinis limites, vana non est ex parte eius, a quo quæritur. Et hoc si aduertisset Martinus in quæst. 3. non putasset oppositū esse de mente auctoris, vt in sequenti articu. verba author is ad primum, manifestant.

Tract. 1. non mā pecialiter cip. tom.

¶ In eodē art. in respōsione ad primū, cū dicitur, ꝙ Deus quærit

quærit gloriam suam non propter se, sed propter nos, non intelligitur vt ly propter, denotat causam finalem: quoniā Deus gloriam suam, & omnia vult propter se tamquām finem omnium creatorum & creabilium: sed intelligitur ly ꝓp, vt denotat terminū vtilitatis. Nos. n. sumus ad quorum vtilitatem Deus quærit suam gloriā. Nā de ipso scriptum est, Bonorum nostrorū, inter quæ est gloria, non indiges.

¶ In eodem artic. in respōsione ad secundum, vbi de prouocatione ad virtutum opera ex gloriæ appetitu tractatur, scito ꝙ si gloria vt finis virtutū ponitur, virtutem destruit: si autem vt calcar, ad virtutem excitat, ad virtutem acquirendam humanum animū adiuuat magis quām cætera bona vtilia: quoniā in genere vtilium, gloria tenet principatum.

¶ In eodem artic. in respōsione ad tertium, dubium occurrit: quoniā appetere gloriam humanam, vt debitam suæ virtuti, quæ in veritate illi debetur, nullum peccatum est: & tamen talis appetitus humanæ gloriæ sistens in ea, vt habet rationem debiti sibi ratione virtutis, quā habet, aut fecit, non habet aliquod trīsi in litera numeratorū: quia nec ad hoc, quòd Deus honoretur, nec ad hoc ꝙ proximi proficiant, nec ad hoc quòd ipsemet proficiat, tenditur sed ad hoc, quòd gloria sibi debita ab hominibus, detur ab illis. Vt si quis appetat gesta suæ virtutis conscribi, aut manifestari, vt debitas sibi laudes habeat non plus quām oportet.

Lib. 5. cap. iuxta. 5.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ex hoc ipso, ꝙ gloria ordinatur immediate ad virtutē, & habentem ipsam vt sic, sequitur quòd ordinetur mediate ad Deum, qui est ordinarius finis virtutis, & habentis ipsam vt sic. Ac per hoc talis appetitus gloriæ est appetitus gloriæ vt vtilis ad hoc, quòd Deus ab hominibus glorificetur: licet non immediate, tamen mediate.

¶ Super Quæstionis centesimæ trigesimæ secundæ Articulum secundum.

IN art. 2. eiusdem 132. q. dubium occurrit ex Martino, vbi supra q. 3. impugnāte literæ huius rationem, ꝙ non concludat: quia ista consequentia nihil valet, Hæc se habent sicut causa, & effectus, igitur ad eandem virtutem pertinent: qđ tñ præsupposito ratio illa. Fortitudo enim bellica est causa honoris, & tamen ad diuersas virtutes spectant fortitudinis actus, & honor.

¶ Ad hoc dicitur, quòd consequentia literæ non præsupponit illā vniuersalē propositionem, scilicet. Causa, & effectus spectant ad eandem virtutem, sed tenet consequentia in his specialibus terminis, gloria scilicet, & honore, ratione similitudinis vltra cōnexionem causalem: ita quòd ex hoc, ꝙ gloria est effectus quasi homogeneus honoris (qđ potuit declarari in multis ad propositum) tenet rō. Ambo siquidem sunt bona externa, vtilia, testimonia, ac quasi pmia virtutis suprema inter humana, eadem ratione appetibilia. Ex hoc siquidem quòd honor est causa talis effectus, sequitur quòd vnamet virtus habet ꝙ materia vtrumque.

2. d. 42. q. 2. art. 4.

¶ In eodem 2. artic. dubium occurrit, An sicut distinguit honor in magnum & mediocrē sic vt spectent ad diuersas virtutes, ita distinguenda sit gloria in magnā, & mediocrem: ita quòd magna spectet ad magnanimitatem, & mediocris ad aliam virtutem, ac ꝙ hoc inanis gloria magna opponatur magnanimitati, mediocris vero alteri virtuti. Et si sic est, cur author hoc tacuit?

*ar. præced.

¶ Ad hoc dicitur primo, ꝙ sicut de honore distinctum est, ita de gloria distinguendum est: ita quòd magna gloria est materia magnanimitatis, parua autem est materia illius virtutis, cuius materia est paruꝰ honor. Tacuit autem hoc author, dimittens hoc ꝙ claro, & aperto ex hoc, quòd gloria consequitur ad honorem, & proportionabiliter illi respondet.

q. 130. ar. 2. q. præc ar. 2

¶ Dicitur secundo, quòd gloria simpliciter dicta non consequit nisi magnos honores, reuerētias, & laudes: quoniam qui mediocriter honore, aut laude digni sunt, nō sunt simpliciter clari, sed secundū quid. Et præterea inanis gloria est vnum tantum vitium, ad quod reductiue spectat quæcumque mala gloriatio: sicut secundum quid tale, reducitur ad simpliciter tale. et hæc solutio est vera. Ideo author non distinxit de honore, sicut nec de gloria: quia gloria simpliciter sumpta, non est distinguibilis in magnam & mediocrem, quāmuis vna gloria sit maior altera: sicut etiam inter magnos honores vnus est maior altero honore.

Est gl. Ambro. in hūc locum to. 5

Lib. 1. in c. Magnanimitatis in duo bº potissime sita est.

q. 103. ar. 1 ad 3.

¶ In eodem artic. in respōsione ad primum, nota illa verba. Magnitudini animi repugnat, quòd aliquis glorietur in testimonio laudis humanæ, quasi hoc magnum aliquid æstimetur. Ex his namque vltimis verbis apparet Martinum non penetrasse literam hanc, & propterea dixisse, quòd secundum S. Tho. quærere gloriam humanam semper videtur vanum: cum author hic explicet tunc esse peccatum, seu vanum, quando humana gloria quæritur vt aliquid magnum, vt superius probauimus.

¶ In

¶ In eodem secundo articul. in respõsione ad secundum, dubium ex Martino vbi supra occurrit, impugnante hanc respõsionem, pro quanto dicit, quòd cupidus gloriæ, secundum rei veritatem deficit a magnanimo: quia cupidus gloriæ ex dignis cupit maiorem gloriã, quàm dignus sit, & ex non dignis cupit gloriã: magnanimus autem ex dignis proportionatam, ex non dignis nullam, ergo secũdum veritatem opponitur magnanimo per excessum.

q.123.ar.1. & 2.

Lib.4.cap. 3. ante medium.co.5.

¶ Ad hoc dicitur, quòd in magnanimi operibus duo cõsiderantur. Primum est, id vnde est dignus: secundum, id quo est dignus. Et quo ad primum, cupidus deficit a magnanimo, quoniam id vnde magnanimus gloriam honoremque habet, est vere magnum, nec est minus quàm reputetur. Id vero vnde cupidus gloriam quærit, aut non est vere magnum, quale est omne humanum bonum externum aut est minus magnum quàm æstimetur, vt cum appetit maiorem gloriam, quàm sua virtus mereatur. Et sic secundum veritatem rei qua dignus æstimatur gloria, deficit a magnanimo cupidus, vt in litera dicitur.

Lib.4.cap. 3. aliquantulum ante fin.c.tom.5

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ secũdæ Articulum tertium.*

q.127. ar.2 ad 2.

IN articul. tertio eiusdem quæstionis collige quatuor modos, quibus inanis gloria est peccatum mortale, scilicet tres se tenentes ex parte materiæ, quorum primus est de bono, falso tamen, & contra diuinam reuerentiam vel vsurpando diuinitatem, vel non recognoscendo dependentiam. Secundus, de bono temporali amato præ

†lib.4.c.3. aliquantulũ ante fin. tom.5.

In solutio. ad præced. argum.

Mal.q.9.ar tic.2.

enim quòd aliquis laudatur, vel quæcumque reuerentia ei exhibetur, redditur clarº in notitia aliorum. Et quia magnanimitas est circa honorem, vt supra* dictum est, consequens est etiam, vt sit circa gloriam, vt scilicet, sicut aliquis moderate vtitur honore, ita etiam moderate vtatur gloria: & ideo inordinatus appetitus gloriæ directe magnanimitati opponitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc ipsum magnitudini animi repugnat, quòd aliquis res modicas tantum appretietur, quòd de eis glorietur. Vnde in 4.* Ethicor. dicitur de magnanimo, quòd sibi sit honor paruus. Similiter etiam & alia, quæ propter honorem quæruntur, puta, potentatus, & diuitiæ, parua reputãtur ab eo. Similiter etiam magnitudini animi repugnat, quòd aliquis de his, quæ non sunt glorietur. Vnde de magnanimo dicitur 4.* Ethicor. quòd magis curat veritatẽ, quàm opinionem. Similiter etiam magnitudini animi repugnat, quòd aliquis glorietur testimonio laudis humanæ, quasi hoc magnũ aliqd æstimetur. Vñ de magnanimo dicitur in 4.† Ethicor. quòd non est ei cura, vt laudetur: & sic ea quæ alijs virtutibus opponuntur, nihil prohibet opponi magnanimitati, secundũ quod habent pro magnis: quæ parua sunt.

AD 2^m dicendum, quòd inanis gloriæ cupidus, secundum rei veritatẽ deficit a magnanimo, quia videlicet gloriatur in his, quæ magnanimus parua æstimat, vt dictũ est: * sed considerando æstimationem eius, opponitur magnanimo per excessum, quia videlicet gloriam quam appetit, reputat aliquid magnum, & ad eam tendit supra suam dignitatem.

AD 3^m dicendum, quòd sicut supra dictum est,* oppositio vitiorum non attenditur secundum affectum: & tamen hoc ipsum magnitudini animi opponitur, quòd aliquis contentionem intendat. Nullum enim contendit nisi pro re, quam æstimat magnam. Vnde Philosoph. dicit in 4.* Ethic. quòd magnanimus non est contentiosus, quia nihil æstimat magnum.

ARTICVLVS III.

Vtrum inanis gloria sit peccatum mortale.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inanis gloria sit peccatum mortale. Nihil enim excludit mercedem æternam, nisi peccatum mortale: sed inanis gloria excludit mercedem æternam. dicitur enim Matth. 6. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. ergo inanis gloria est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Quicumque surripit sibi, quod est Dei proprium, mortaliter peccat: sed per appetitum inanis gloriæ aliquis sibi attribuit, quod est proprium Dei. dicitur enim Isaiæ 42. Gloriam meam alteri non dabo. & 1. ad Timoth. 1. Soli Deo honor, & gloria. ergo inanis gloria est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Illud peccatum, quod est maxime periculosum, & nociuum, videtur esse mortale: sed peccatum inanis gloriæ est huiusmodi, quia super illud 1. ad Thessalonicenses 2. Deo qui probat corda nostra. dicit glos.* Augustini. Quas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor non sentit, nisi qui ei bellum indixerit: quia etsi cuiquàm facile est laudem non cupere dum negatur, difficile tamen est ea non delectari cum offertur. Chrysostomus etiam dicit* Matth. 6. quòd inanis gloria occulte ingreditur, & omnia quæ intus sunt insensibiliter aufert. ergo inanis gloria est peccatum mortale.

SED CONTRA est, quod Chrysostom. dicit super Matthæ.* quòd cum vitia cætera locum habeant in seruis diaboli, inanis gloria etiam locum habet in seruis Christi: in quibus tamen nullum est peccatum mortale. ergo inanis gloria non est peccatum mortale.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* ex hoc aliquod peccatum est mortale, quòd charitati contrariatur. Peccatum autem inanis gloriæ secundum se consideratum, non videtur contrariari charitati quantum ad dilectionem proximi: quantum autem ad dilectionem Dei, potest contrariari charitati dupliciter. Vno modo, ratione materiæ, de qua quis gloriatur, puta, cum quis gloriatur de aliquo falso, quod contrariatur diuinæ reuerentiæ, secundum illud Ezechiel. 28. Elevatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum. Et 1. ad Corinth. 4. Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Vel etiam cum quis bonũ temporale, de quo gloriatur, præfert Deo, quod prohibetur Hierem. 9. Non glorietur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec dives in diuitijs suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire, & nosse me. Aut etiam cum quis præfert testimonium hominum testimonio Dei. Sicut contra Deo. Tertius, de testimonio humano prælato testimonio diuino. Et vnum ex parte intẽtionis gloriantis.

¶ Sed accidit hic dubium: quia prætermissus est modus ex parte materiæ, cum quis gloriatur de peccato mortali, iuxta illud. Quid gloriaris in malitia?

¶ Ad hoc dicitur, quòd author distinxit peccatum mortale inanis gloriæ in duo capita, scilicet ex parte materiæ, & ex parte gloriantis. Nec assumpsit prouinciam ponendi exempla omnium modorum, qui se tenent ex parte materiæ: quoniam distinguendum fuisset de materia bona, vel mala. Sed author solicitus fuit circa materiam propriã gloriæ, quæ est bonum: & de bono dedit quatuor exempla, dicendo, puta, cum quis &c. de malo autem nullum tamquàm manifestũ relinquens, quòd gloriari de mortali peccato est peccatũ mortale inanis gloriæ ratione materiæ, quia est gloria de eo, quod est contra diuinum honorem: gloriari autem de veniali, est veniale.

Habetur in glos. citata.

Homil.15. in Matthæum tom.2.

Homil.15. in Matth. i opere imperfe. tom.6.

q.24.ar.12 Et quæst. 4. Eth. 11.2. arti.

contra quosdam dicitur Ioã. 12. Qui dilexerũt magis gloriam hominum, quàm Dei. Alio modo, ex parte ipsius gloriantis, qui intentionem suam refert ad gloriã tamquàm ad vltimum finem, ad quem scilicet ordinatur etiã virtutis opera, & pro quo consequendo non prætermittit facere etiam ea quæ sunt contra Deum: et sic est peccatum mortale. Vnde August. dicit in 5. de* ciuita. Dei, quòd hoc vitium, scilicet amor humanæ laudis, tam inimicum est piæ fidei, si maior in corde sit cupiditas gloriæ, quàm Dei timor, vel amor, vt diceret Dominus Ioan. 5. Quomodo potestis credere, gloriam ab inuicem expectantes, & gloriam quæ a solo Deo est, non quærentes? Si autem amor humanæ gloriæ, quàmuis sit inanis, non tamen repugnet charitati neque quantum ad id de quo est gloria, neque quantum ad intentionem gloriam quærentis, nõ est peccatum mortale, sed veniale.

Lib.5.c.14. paulo a principio.

D.Aug.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nullus peccãdo meretur^d vitam æternam. Vnde opus virtuosum amittit vim merendi vitam æternam, si propter inanem gloriam fiat, etiam si illa inanis gloria non sit peccatum mortale. Sed quando aliquis simpliciter amittit æternã mercedem propter inanem gloriam, & non solum quantum ad vnum actum, tunc inanis gloria est peccatum mortale.

AD 2^m dicendum, qº non omnis qui est inanis gloriæ cupidus, appetit sibi illam excellentiã, quæ competit soli Deo. Alia enim est gloria quæ debetur soli Deo, & alia quæ debetur homini virtuoso, vel diuiti.

AD 3^m dicendum, quòd inanis gloria dicitur esse periculosum peccatum non tantum propter grauitatem sui, sed etiam propter hoc, quòd est dispositio ad grauia peccata, inquantum scilicet per inanem gloriam redditur homo præsumptuosus, & nimis de seipso confidens. Et sic etiam paulatim disponit ad hoc, quòd homo priuetur interioribus bonis.

¶ *Super Quæstionis centesimæ trigesimæ secũdæ Articulum quartum.*

Infra art.5. et locis ibi dem. notatis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum inanis gloria sit vitiũ capitale.

IN arti.4. eiusdem quæst. 132. multa occurrunt ex Martino, in q.5. dubia, circa multas propositiones literæ. Primũ est circa differẽtiam inter superbiam, & inanem gloriam, qº superbia est inordinatus appetitus excellentiæ: inanis gloria vero inordinatus appetitus manifestationis ipsius excellentiæ: quoniã aut superbº appetit excellere secundum veritatem, aut secundum apparentiam. Si primo modo, hoc nõ videtur malum. Si secundo, hoc est appetere manifestationem excellentiæ, quam non habet, qđ spectat ad inanẽ gloriam secũdũ ipsum. ¶ Secundum est circa illam propositionem, Ex omni bono quod quis appetit

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inanis gloria non sit vitium capitale. Vitium enim quòd semper ex altero oritur, non videtur esse capitale: sed inanis gloria semper ex superbia nascitur. ergo inanis gloria nõ est vitium capitale.

¶ 2 Præt. Honor videtur esse aliqd principalius, quàm gloria, quæ est eius effectus: sed ambitio, quæ est inordinatus appetitus honoris, non est vitium capitale. ergo etiã neq; appetitus inanis gloriæ.

¶ 3 Præt. Vitium capitale habet ali quam principalitatem: sed inanis gloria nõ videtur habere aliquam principalitatem neque quantum ad rationẽ peccati, quia non semper est peccatum mortale, neque etiam, quantum ad rationem boni appetibilis, quia gloria humana videtur esse quiddã fragile, & extra hominem existens. ergo inanis gloria non est vitium capitale.

SED CONTRA est, quod Greg. 31.* Moral. numerat inanem gloriam inter septem vitia capitalia.

RESPON. Dicendum, qº de vitijs capitalibus dupliciter aliqui loquuntur. Quidam enim ponũt superbiam vnum de vitijs capitalibus. Et hi non ponunt inanem gloriam inter vitia capitalia. Gregor. autem in 31.* Moral. superbiã ponit reginam omnium vitiorũ: & inanem gloriam, quæ immediate ab ipsa oritur, ponit vitium capitale. & hoc rationabiliter. Superbia enim, vt insta dicetur,* importat inordinatum appetitũ excellentiæ. Ex omni autem bono qđ quis appetit, quandam perfectionem & excellentiam cõsequitur: & ideo fines omnium vitiorum ordinantur in finem superbiæ. & propter hoc videtur quòd habeat quãdam generalem causalitatem super alia vitia, & non debeat cõputari inter specialia vitiorũ principia, quæ sunt vitia capitalia. Inter bona autem, per quæ excellentiam homo cõsequitur, præcipue ad hoc operari videtur gloria, inquantum importat manifestationem bonitatis alicuius. Nam bonum naturaliter amatur, & honoratur ab omnibus: & ideo sicut p gloriam, quæ est apud Deum, consequitur homo excellentiam in rebus humanis. Et ideo propter propinquitatem ad excellentiam, quam homines maxime desiderant, consequens est, quòd sit multum appetibilis: & quia ex eius inordinato appetitu multa vitia oriuntur, ideo inanis gloria est vitium capitale.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquod vitium oriri ex superbia non repugnat ei, qđ est esse vitium capitale, eo quòd, sicut supra dictum est,* superbia est regina, & mater omnium vitiorum.

AD 2^m dicendum, quòd laus, & honor comparantur ad gloriam, vt supra* dictum est, sicut causæ ex quibus sequitur gloria. Vnde gloria comparatur ad ea sicut finis. Propter hoc n. aliquis amat honorari, & laudari, inquantum per hoc aliquis æstimat se in aliorum notitia fore præclarum.

AD 3^m dicendum, quòd inanis gloria habet principalem rationẽ appetibilis ratione iam dicta:* & hoc sufficit ad rationem vitij capitalis. Non autem requiritur quòd vitium capitale semper sit peccatum mortale: quia etiam ex ve-

quandam perfectionem & excellẽtiam consequitẽ &c. quia aut hoc esset secundum veritatem, aut secundum opinionẽ appetẽtis. Non primo modo, quia per omnem inordinatũ appetitum delectabilis, aut vtilis, fit qs secũdum veritatem imperfectior: nec secundo modo, quia libidinosus, & auarus opinatur se imperfectiorem. Et inde est quòd refugit hoc facere coram hominibus, putans se despici, si hæc sciantur.

Li.3.c.31.

Li.3.c.31.

Q.162.ar. 1. & 2.

¶ Tertium est circa illam propositionẽ, Fines omniũ vitiorum ordinantur in finẽ superbiæ: quoniam finis pusillanimitatis, timoris, luxuriæ, accidiæ, & hũiusmodi, non ordinantur in finem superbiæ, scilicet, excellentiæ appetitum. Et ex his omnibus infert, quòd author non sufficientem rationem reddit, quare superbia regina vitiorum ponitur.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd superbª appetit excellere secũdũ rem, & quòd hoc est peccatum: quia excellentia appetita non est proportionata appetenti vel simpliciter, vel quo ad modum habendi.

1.2.84.ar.2 & 4.ad 4.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd aliud est loqui de bono quod appetitur, puta, delectabili, vel vtili: aliud de modo appetẽdi, seu habendi bonum illud, puta inordinate, seu iniuste. Ex omni siquidem bono tam delectabili quàm vtili, quod homo appetit, consequitur homo perfectionẽ aliquã, ac per hoc excellentiã respectu non habentium illam. Aut rus siquidem pecunia perficitur quo ad potentiam: quia põt per illã, quod sine illa nõ poterat. Libidinosus perficitur in satietate appetitus, quæ nonnulla felicitatis pars est, quàmuis ex modis habendi, deterior nõ perfectior fiat. In litera autem dicitur, quòd ex omni bono quis

Ar.2.huius quæst. & q. 103. art. 1. ad 3.

In corp. ar.

quis perficitur, & non ex omni modo habendi bonum: Et ex tur- F pitudine modi prouenit, quòd refugiunt homines ista corã aliis committere. Est ergo vera literæ propositio proportionaliter, quòd ex bono consecuto secundum rem, perficitur secundum rem: consecuto autem secundum apparentiam, perficitur secundum apparentiã, seu opinionem.

¶ Ad tertium dicitur, ꝙ cum omnia vitia machinẽtur vel ad bonũ consequendum, vel tuendum, vel ad malum vitandum vere, vel apparenter, & vtrumque horum ad excellentiam ordinabile sit, cõsequens est, vt nullum excipiatur viciũ a fine superbiæ. Pusillanimes namq; & timidi retrahunt se a bono, vel cauent a malo, vt conseruent quod habent, vt patet de seruo, qui abscondit talentum, & sic de aliis: & ex his patet, ꝙ bene deductum est in litera, superbiam esse reginã vitiorum.

niali peccato potest mortale oriri, inquantum scilicet veniale disponit ad mortale.

ARTICVLVS V.

Vtrum conuenienter dicãtur filiæ inanis gloriæ esse inobedientia, iactantia, hypocrisis, cõtentio, pertinacia, discordia, & nouitatũ præsumptio. G

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter dicantur filię inanis gloriæ esse inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentio, pertinacia, discordia, nouitatũ præsumptio. Iactantia enim secundum Gregor. 23. Moral. * ponitur inter species superbiæ: superbia autem non oritur ex inani gloria, sed potius eõ

Supr. q. 21. art. 4. & q. 105. ar. 1. ad 2. Et infr. q. 138. ar. 2. ad 1. Et 2. dist. 42. q. 2. art. 3. cor. Et li. 2. Et ma. qu. 8. art. 1. cor. & q. 9. ar. 3. & q. 13. ar. 3. co.

*li. 23. ca. 7.

¶ In eodem art. 4. nota, quòd quia finis, & medium ad finem aliter se habẽt secundum ordinem intentionis, & aliter secundum H ordinem executionis: prius enim est in intentione sanitas, quàm medicina: in executione autem prius adhibẽtur medicina, q̃ acquiratur sanitas: ideo cum superbia, & inanis gloria se habeant, vt finis, & medium, prior est in intentione excellentia, quæ est finis superbiæ, & cõsequenter apparentia, quę est finis inanis gloriæ: sed secundum ordinẽ executionis primo quærimus apparere, vt manifesti iam & clari, excellentiã consequamur. Quærunt siquidem superbi manifestare se tamquàm virtute, aut potestate, aut industria præditos, vt manifesti amentur, & honorentur. Bonum .n. vt in litera dicitur, naturaliter amatur, & honoratur cũ manifestum est. Amati autem, & honorati clari habentur. Qui aũt gloriosi habentur, propinqui satis sunt, vt exaltentur ad dignitates, & excellentias: & sic gloria est medium ad excellentiã acquirendam, vt in litera ex hac ratione probatur. Et sic oritur inanis gloria ex superbia, sicut medium ex fine. Oritur nihilominus gloria ex excellentia, tamquàm quasi passio ex subiecto, I dum excellentem minus æstimamus, nisi effluat in aliorum notitiã, iuxta illud. Scire tuũ nihil est, nisi te scire hoc sciat alter. Ambæ aũt dictæ propinquitates, connexiones, & dependentiæ, se tenẽt ex parte rerum ſm se: & propterea secundum se loquendo inanis gloria ex superbia est. Quod aũt autumat nouiter Martinus contra cõem doctrinam, inanem gloriam esse vitium capitale respectu superbiæ, non est verum secundũ se, sed quo ad nos quandoque: & ideo est simpliciter falsum. Et tanto minus suscipiendum, quanto simul cum hoc negat inanem gloriam esse capitale vitium respectu luxuriæ: quoniam ex parte nostri, sicut possumus excellentiam ordinare in vanam gloriã vt finem, ita possumus ordinare luxuriæ actus in vanã gloriã vt finem, cum multi de his glorientur, & multi ideo luxurientur, vt ęstimẽt magni.

¶ Vnde ad argumenta Martini in q. 5. dicendum breuiter.

¶ Ad primum quidem, quòd multi excellere ordinant in gloriam, iam patet, quòd hoc ex parte nostri est.

¶ Ad secundum vero de Lucifero, quòd quia gloriosus appetiit æqualitatem dui nam, dicitur quòd si, quia, dicit finem, falsum assumitur. Non .n. propter inanem gloriam appetiit æqualitatem. Si autem ly, quia, denotat dispositionem ex parte appetentis, verum aliqualiter est, sed non ad propositum. Ex eo namque quòd Lucifer erat in seipso magnus ac gloriosæ naturæ, propinquus fuit vt appeteret aliquid superius, sed non propter gloriam, sed propter excellere.

¶ Ad authoritatem vero Cassiani, collatione quinta dicitur, quòd ex parte nostri saluari potest.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ secundæ Articulum quintũ.*

IN articulo 5. eiusdem quæstionis 132. multa Martini in quæstione sexta, ibidem dicta occurrunt contra hunc articulum. Primum est, Quòd iactantia fit tantum verbis, vt vult Tho.

¶ Secundum est, Non placet quod ait Thomas de pertinacia, quòd pertinet ad intellectum: cum ipse ponat eam opponi virtuti perseuerantiæ, & vitio mollitiei, quæ sunt habitus partis appetitiuæ, & non intellectus.

¶ Tertium est, Non puto verũ quod ait Thomas, ꝙ ira non causat contentionem, & discordiam nisi cum adiunctione inanis gloriæ. Nam cum irã ex dispendio lucri prouenit, nõ fit contentio de gloria, sed de lucro, vel dãno: nec talis contendit, quia gloriosum putat non cedere alteri, sed propter lucrũ habendum, vel damnum vitandum, a quo deficeret, si non contenderet.

¶ Quartũ est, Quòd vitia ista, quæ dicuntur filiæ inanis gloriæ, possunt tripliciter inueniri. Primo, nullius gratia, vt cũ se iactat aliquis non pp aliud, sed delectatus ipsa iactãtia. Secundo, pp lucrum, vt cum quis iactat se medicum vt lucretur, vt dꝫ in 4. Ethi. Tertio, propter gloriam, vt cum quis se iactat propter inanem gloriam. Et quòd non primo, nec secundo mõ sunt filiæ inanis gloriæ, sed tertio tãtũ modo: quia tunc solum habent pro fine gloriam. Et quòd istamet vt non filiæ inanis gloriæ distinguuntur specie a seipsis, vt filiis inanis gloriæ, quia istæ habent gloriam pro obiecto, illæ non. Probatur, quia actus, & habitus per se bonus, aut per se malus habet finem, & quamlibet circunstantiam exterioris actus bonificatiuam, vel malificatiuam pro obiecto: sed gloria in istis est finis, in illis nec est finis, nec circunstantia. igitur.

¶ Ad primum horum de iactantia dicitur, quòd falso imponitur illud authori: quoniam licet dicat, quòd iactantia sit verbis, non tamen dicit, quòd sit tantum verbis: immo expresse docuit oppositum superius bis in artic. 2. quæst. 113. Sed distinxit hic iactantiam contra præsumptionem & hypocrisim, secundũ verba & facta, quia iactantia principaliter sit per verba.

¶ Ad secundum de pertinacia dicitur, quòd pertinacia spectat ad intellectum materialiter ratione sententiæ, in qua pertinax firmatur, licet sit in appetitu formaliter, sicut perseuerantia, & mollities. Et propterea non est absonum dicere, quòd pertinacia pertinet ad intellectum.

¶ Ad tertium, quòd commistio vitiorum multorum non excludit, quin inanis gloria sit admista, præcipue illo modo quo in litera dicitur, scilicet indirecte. Quamuis enim quandoque contendens principaliter, & directe, contendat propter lucrum, cum hoc tamen stat, quòd ideo clamat contentiose, ne videatur minor. Et sic indirecte contentio est filia inanis gloriæ.

¶ Ad quartum dicitur, quòd licet distinctio de modo tripliciter vera quo ad finem directe principaliter intentum: falsa tamen est extendendo sermonem ad finem indirecte. Et quoniam filiæ inanis gloriæ, vt in litera dicitur, non omnes directe, & principaliter ordinantur ad gloriam, sed aliqua directe, & aliqua indirecte: ideo non sunt ista vitia sic distinguenda, vt solum sint filiæ inanis gloriæ, quando directe ordinantur ad illam, vt Martinus facit. Quoniam si sic intelligerentur filiæ, sic inanis gloriæ filię esset non solũ ista septem vitia, sed oĩa vitia quæ possunt ordinari principaliter ad inanem gloriam vt finem principalem. Et sic rapina, prodigalitas, & fœuitia, &c. essent filiæ inanis gloriæ: & sic esset confusio filiarum, cum quodlibet possit ordinari ad quodlibet. Vnde vitia ista non solum si ordinantur ex operantis intentione ad gloriam ut finem principalem, sed secundum seipsa sunt filiæ inanis gloriæ: quia secundum seipsa nata sunt communiter ordinari directe, uel indirecte in manifestationem propriæ excellentiæ, siue cum hoc ordinentur ad aliud vitium, siue non. Et propterea ista specialiter dicuntur filiæ inanis gloriæ, & non alia vitia. Iactantia siquidem ſm se ordinatur ad manifestationem excellentiæ. Et propterea cum quis ex malo habitu sola iactãtiæ vanitate delectatus, se iactat, non effugit filiationem inanis gloriæ, quia ipsa iactantia secundũ se ad illam ordinatur. Inobedientia similiter, discordia &c. secundum

supra dictum est, *illa vitia quę de A se nata sunt ordinari ad finem alicuius vitij capitalis, dicuntur filiæ eius. Finis autem inanis gloriæ est manifestatio propriæ excellentiæ, vt ex supra dictis patet. † Ad quod potest homo tendere dupliciter. Vno modo, directe siue p verba, & sic est iactantia: siue per facta, & sic si sint verba habentia aliquã admirationem est præsumptio nouitatum, quas homines solent magis admirari: si aũt per falsa sit, sic est hypocrisis. Alio autem modo nititur aliquis manifestare suã excellentiam indirecte, ostendendo se non esse alio minorem. & hoc quadrupliciter. Primo quidẽ, quãtum ad intellectum: & sic est pertinacia, per quã homo nimis innititur suæ sententiæ, nolens credere sententiæ meliori. Secundo, quantum ad voluntatem: & sic est discordia, dũ non vult a propria voluntate discedere, vt alijs consordet. Tertio, quantũ ad locutionẽ: & sic est contentio cũ aliquis verbis clamose contra alium litigat. Quarto, quantũ ad factũ: & sic est inobedientia, dum ſ. aliquis non vult exequi superioris præceptũ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut supra dictũ est, *iactãtia ponitur species superbiæ quantũ ad interiorẽ causam eius, quæ est arrogantia. Ipsa autem iactantia exterior, vt dicitur in 4. Ethic. † ordinatur quandoq; quidem ad lucrum, sed frequentius ad gloriam & honorẽ: & sic oritur ex inani gloria.

AD 2ᵐ dicendum, quòd ira non causat discordiam & contentionem, nisi cum adiunctione inanis gloriæ, per hoc scilicet, ꝙ aliquis sibi gloriosum reputat, ꝙ non cedit voluntati, vel verbis aliorum. D

AD 3ᵐ dicendum, quòd inanis gloria vituperatur circa eleemosynam propter defectum charitatis, quæ videtur esse in eo qui præfert inanem gloriam vtilitati proximi, dum propter hoc illud facit. Non autem vituperatur aliquis ex hoc, quòd præsumat eleemosynam facere, quasi aliquid nouum. E

QVAESTIO CXXXIII.

De Pusillanimitate, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de Pusillanimitate.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum pusillanimitas sit peccatum.

¶ Secũdo, Cui virtuti opponatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum pusillanimitas sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd pusillanimitas non sit peccatum. Ex omni enim peccato aliquis efficitur malus, sicut ex omni virtute aliquis efficitur bonus: sed pusillanimus non est malus, vt Philosophus dicit in 4. Ethic. * ergo pusillanimitas non est peccatum.

¶ 2 Præt. Philoso. † dicit ibidem, quòd maxime videtur pusillanimus esse, qui magnis bonis dignꝰ existit, & tamen his non dignificat seipsum: sed nullus est dignus magnis bonis nisi virtuosus, quia vt Philosoph. * ibidem dicit, secundum veritatem solus bonus est honorandus. ergo pusillanimus est virtuosus. Non ergo pusillanimitas est peccatum.

¶ 3 Præt. Initium omnis peccati est superba, vt dicitur Ecclesiast. 10. sed pusillanimitas non procedit ex superbia, quia superbus extollit se supra id quod est: pusillanimitas autem subtrahit se ab ipsis, quibus dignus est. ergo pusillanimitas non est peccatum. C

¶ 4 Præt. Philosoph. dicit in 4. Ethico. * quòd qui dignificat se minoribus, quàm sit dignus, dicitur pusillanimus: sed quandoque sancti viri dignificant seipsos minoribus quàm sint digni, sicut patet de Moyse, & Hieremia, qui digni erant officio, ad quod assumebantur a Deo, quod tamen vterque eorum humilirer recusabat, vt habetur Exod. 3. & Hier. 1. non ergo pusillanimitas est peccatum.

SED CONTRA. Nihil in moribus hominum est vitandum nisi peccatum: sed pusillanimitas est vitanda. dicitur enim ad Colos. 3. Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant. ergo pusillanimitas est peccatum.

RESPON. Dicendum, ꝙ omne illud quod contrariatur naturali inclinationi est peccatum, quia contrariatur legi naturæ. Inest autem vnicuique rei naturalis inclinatio ad exequendum actionem commensuratam suæ potentiæ, vt patet in omnibus rebus naturalibus tam animatis, quàm inanimatis. Sicut autẽ per præsumptionem aliquis excedit proportionẽ suæ potentiæ, dum nititur ad maiora quàm possit: ita pusillanimus etiam deficit a proportione suæ potentiæ, dum recusat in id tendere, quod est suæ potentię commensuratum: & ideo sicut præsumptio est peccatum, ita & pusillanimitas. Et inde est ꝙ seruus, qui acceptã pecuniam domini sui fodit in terram, nec est operatus ex ea propter quẽdam pusillanimitatis timorem, punitur a domino, vt habetur Matth. 25. & Luc. 19.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Philosoph. illos nominat malos, qui proximis inferunt nocumenta. Et secundum hoc pusillanimus dicitur non esse malus: quia nulli infert nocumentum nisi per accidens, inquantum scilicet deficit ab operibus, quibus posset alios iuuare. Dicit enim Grego. * in pastorali, quòd illi qui

§ 11. ar. 5. & 935. ar. 1. & 1. 2. q. 8. ar. 3. & 4.

† in præced. & in 1. huius quæst.

§ 11. ar. 1. & 2.

Lib. 4. c. 7. tom. 5.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vigesimæ tertiæ Articulum primum.*

IN tota q. 133. vnũ dubium occurrit proprium 2. ar. Quo nã pacto author ponit retrahere se a magnis actum pusillanimitatis secũdũ propriã speciem in primo membro, & rursus in tertio mẽbro idem ponit effectum pusillanimitatis. Coincidunt siquidẽ mẽbra hæc, scilicet primum, & tertium.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum magnanimitas sit virtus moralis re ẽficãs primo ſpiem magnorum, consequens est, quòd pusillanimitas sit eriã primo circa interiorem appetitus dispositionẽ circa magna, ac per hoc in pusillanimitate inuenitur duplex retractio a magnis. Prima est secundum affectũ in hoc, quòd animus retrahitur a magnis, tanquam non commensuratis ta-

men: & hæc ponitur ab authore ī primo membro, & est ipsa actualis pusillanimitas. Altera est secundum exteriorẽ executionem, dum recto animo a magnis desistit ab executione, seu susceptione, & aggressione magnorũ: & ista ponitur in litera in tertio membro, eo quòd est effectus primæ. Et ad hanc retractionem, quæ est in executione, spectat pigritia, de qua in secundo argumento literæ fit mentio, & respondendo dicitur, quòd procedit de pusillanimitate ex parte effectus. Pigritia siquidem consequitur ad animi paruitatem. Nam ex hoc quòd animus a magnis retrahitur, sit homo piger ad vtendũ talento suo, & ad aggrediendum magna sibi proportionata.

4. Eth. le. 11

Lib 4. ca. 3. paulo ante finem, to. 5.

† lib. 4. c. 3. non multũ a principio tom. 5.

*lib. 4. ca. 3. ante medium tom. 5.

Lib 4. ca. 3. paulo post principium tom. 5.

Parte 1. c. 5 circa finem

qui prodesse vtilitati proximorum in predicatione re- E fugiunt, si districte iudicentur, ex tantis rei sunt, ex quantis venientes ad publicum prodesse potuerunt.

AD 2^m dicendum, ꝙ nihil prohibet aliquem habẽtem habitum virtutis peccare, venialiter quidem, etiam ipso habitu remanente: mortaliter autem cum corruptione ipsius habitus virtutis gratuitę. Et ideo potest contingere, quòd aliquis ex virtute quá habet, sit dignus ad aliqua magna facienda, quæ sunt digna magno honore. Et tamen per hoc ꝙ ipse nõ attentat sua virtute vti, peccat quandoq; quidem veniáliter, quandoque autem mortaliter. Vel potest dici, ꝙ pusillanimus est dignus magnis secundum habilitatem ad G virtutem quæ inest ei, vel ex bona dispositione naturæ, vel ex scientia, vel ex exteriori fortuna, quibus dũ recusat vti ad virtutem, pusillanimus redditur.

AD 3^m dicendum, quòd etiam pusillanimitas aliquo modo ex superbia potest oriri, dum scilicet aliquis nimis ꝓprio sensu innititur, quo reputat se insufficientem ad ea, respectu quorum sufficientiam habet. Vnde dicitur Prouerb. 26. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias. Nihil enim prohibet, quòd se quantum ad aliqua deijciat, & quantum ad alia se in sublime extollat. Vnde Parte 1.c.7 post mediũ Gregor. in pastorali de Moyse dicit,* quòd superbus fortasse esset, si ducatum plebis suæ sine trepidatione susciperet: & rursum, superbus existeret, si authoris imperio obedire recusaret. H

AD 4^m dicendum, quòd Moyses & Hieremias digni erant officio, ad quod diuinitus eligebantur ex diuina gratia: sed ipsi considerantes propriæ infirmitatis insufficientiam, recusabant, non tamen pertinaciter, ne in superbiam laberentur.

ARTICVLVS II.

Vtrum pusillanimitas opponatur magnanimitati.

Infr. q 162 art. 1. ad 3. Et 4. Ethic. lec. 11. fin. * lib. 4. c. 3. ad fin. to. 5. AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ pusillanimitas nõ opponatur magnanimitati. Dicit I enim Philosoph. in 4. Eth.* ꝙ pusillanimus ignorat seipsum. Appeteret enim bona, quibus dignus est, si se cognosceret: sed ignorantia sui videtur opponi prudentiæ. ergo pusillanimitas opponitur prudentiæ.

¶ 2 Præt. Matth. 25. Seruum qui propter pusillanimitatem pecunia vti recusauit, vocat Dominus malum, & pigrum. Philosoph. etiam dicit in 4. Ethic.* ꝙ Li. 4. c. 3. ad fin. tom. 5. 1q. 47. ar. 9. pusillanimi videntur pigri: sed pigritia opponit solicitudini, quę est actus prudentiæ, vt supra habitũ est. ergo pusillanimitas non opponitur magnanimitati.

¶ 3 Præt. Pusillanimitas videtur ex inordinato timore procedere. Vnde dicitur Isaiæ 35. Dicite pusillanimes, confortamini, & nolite timere. Videtur etiam K procedere ex inordinata ira, secundum illud ad Coloss. 3. Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant: sed inordinatio timoris opponitur fortitudini, inordinatio autem iræ mansuetudini. ergo pusillanimitas non opponitur magnanimitati.

¶ 4 Præt. Vitium quod opponitur alicui virtuti tanto grauius est, quanto est magis virtuti dissimile: sed pusillanimitas magis est dissimilis magnanimitati, q̃ præsumptio. ergo si pusillanimitas opponeretur magnanimitati, sequeretur ꝙ esset grauius peccatum, quàm præsumptio, quod est contra illud, quod dicitur Eccles. 27. O præsumptio nequissima, vnde creata es? nõ ergo pusillanimitas opponitur magnanimitati.

SED CONTRA est, quòd pusillanimitas, & magnanimitas differunt secundum magnitudinem, & paruitatem animi, vt ex ipsis nominibus apparet: sed magnum & paruum sunt opposita. ergo pusillanimitas opponitur magnanimitati.

RESPON. Dicendum, quòd pusillanimitas potest tripliciter considerari. Vno modo, secundum seipsam: & sic manifestum est, quòd secundum propriam rationem opponitur magnanimitati, a qua differt secundum differentiam magnitudinis, & paruitatis circa idem. Nam sicut magnanimus ex animi magnitudine tendit ad magna: ita pusillanimus ex animi paruitate se retrahit a magnis. Alio modo, potest considerari ex parte suæ causæ, quæ ex parte intellectus est ignorantia propriæ conditionis, ex parte autem apperitus est timor deficiendi in his, quæ falsę æstimat excedere suam facultatem. Tertio modo, potest considerari quantum ad effectum, qui est retrahere se a magnis quibus est dignus. Sed sicut supra dictum est,* oppositio vitij ad virtutem attendi- q. præced. a. 2. ad 3. tur magis secundum propriam speciem, quàm secundum causam, vel effectum: & ideo pusillanimitas directe magnanimitati opponitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de pusillanimitate ex parte causæ, quam habet in intellectu. Et tamen non proprie potest dici, quòd opponatur prudentię etiam secundum causam suam: quia talis ignorantia non procedit ex insipientia, sed magis ex pigritia considerandi suam facultatem, vt dicitur in 4. Ethicor.* vel exequendi quod Lib. 4. c. 3. ad fin. suæ subiacet potestati.

AD 2^m dicendum, quòd ratio illa procedit de pusillanimitate ex parte effectus.

AD 3^m dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte causæ. Nec tamen timor causans pusillanimitatem semper est timor periculorum mortis. Vnde etiam ex hac parte non oportet ꝙ opponatur fortitudini. Ira aũt secundum rationem proprij motus, quo quis extollitur in vindictã, non causat pusillanimitatem quę deijcit animum, sed magis tollit eam. Inducit autem ad pusillanimitatem ratione causarum iræ, quæ sunt iniuriæ illatæ, ex quibus deijcitur animus patientis.

AD 4^m dicendum, quòd pusillanimitas est grauius peccatum secundum propriam speciem, quàm præsumptio: quia per ipsam recedit homo a bonis, quod est pessimum, vt dicitur in 4. Ethicor.* sed Lib. 4. c. 3. declinando ad finem. præsumptio dicitur esse nequissima ratione superbię, ex qua procedit.

QVAESTIO CXXXIIII.

De magnificentia, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de magnificentia, & vitijs oppositis.

Circa magnificentiam autem quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum magnificentia sit virtus.

¶ Secũdo, Vtrũ sit virtus specialis.

¶ Tertio, Quæ sit materia eius.

¶ Quarto, Vtrum sit pars fortitudinis.

¶ Super Quæstionis centesimætrigesimæ quartæ Articulum primum.

IN quæst. 134. de magnificentia circa tres primos articulos simul, dubium occurrit ex Martino in dicto tractatu, q. de magnificentia. ponente quandam aliã magnificentiam specialem virtutem nõ circa sumptus magnos, sed circa opera magna, quæ sunt in publicis administrationibus, vt sunt pontificatus, imperiũ, regnũ, episcopatus, ducatus,

A catus, legatio, & huiusmodi: & vult quòd Tullius, Macrobius, & Andronicus, de hac locuti fuerit. Probat igitur non omnem magnificentiam, quæ est specialis virtus, esse circa sumptus magnos dupliciter. Primo, In Christo fuit excellentissima magnificentia, & non circa magnos sumptus. igitur. Antecedens probatur per illud, Eleuata est magnificentia tua super cælos, quod de Christo dicitur, denotando magnificẽtiam eius esse causam suæ eleuationis sup cælos. Secundo, per illud Psal. Sãctitas & magnificẽtia in sanctificatione eius. & Exod. 15. Magnific^a in sanctitate. Cõstat enim quòd hæc magnificẽtia non cõsistit in magnis sumptibus, sed i executione operis sancti ardui &c. & ideo paulo post in eodẽ psalmo inuitat ad laudem huius magnificentiæ subdens. Dicite in nationibus, quia Domi^s regnauit a ligno. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd author Aristotelẽ sequitur, qui manifeste inter virtutes morales magnificentiam numerans, ponit ipsam circa magnos sumptẽ. Nec oppositum credendum est sensisse Tullium, & alios, licet forte magnificentiã cõmunius quandoque acceperint, vt non est specialis virtus. Vnde istam fictam magnificẽtiam cũ ficta materia magnanimitatis & ipsi fugiendo, & peripatetica via incedendo, ad argumenta Martini dicitur primo, quòd mirum est quòd magnificentiã istam suã a tot philosophis hauserit, & cum ad probandum eam venitur, recurritur ad solum Christum. Dicitur secundo, quòd scriptura, ad literam nõ videtur sumere semper magnificentiam pro speciali virtute, sed quandoque communiter, vt importat facere magna virtutis opera quomodolibet, vt in litera secundi articuli dicitur. Quod patet ex illo Exod. 15. Magnificus in sanctitate. Ad literam enim videtur laudari Deus de hoc, quòd magna facit in his quæ ad sanctitatem spectãt. Quòd si fieret per

B pinqua dispositione, vt supra dictum est,* cum de connexione virtutum ageretur. * q. 129. ar. 3. ad 2. & 1. 2. q. 65. ar. 1.

AD 2^m dicendum, ꝙ magnificentia cõsistit quidem in extremo considerata quantitate eius quod facit: sed tamen in medio consistit considerata regula rationis, a qua non deficit, nec eam excedit, sicut C et de magnanimitate dictum est.*

AD 3^m dicendum, quòd ad magnificentiam pertinet facere aliquid magnum. Quod autem pertinet ad personam vniuscuiusque, est aliquid paruum in comparatione ad id, quod conuenit rebus diuinis, vel rebus communibus. Et ideo magnificus non principaliter intendit sumptus facere in his, quæ pertinent ad personam propriam, non quia bonum suum non quærat, sed quia non est magnum. Si quid tamẽ in his quæ ad ipsum pertinent, magnitudinem habeat, hoc etiam magnifice magnificus prosequitur: sicut ea quæ semel fiunt, vt nuptiæ, vel aliqd aliud hmõi, vel et ea quæ permanentia sunt: sicut ad magnificũ pertinet preparare conuenientem habitationẽ, vt dicitur in 4. Ethic. q. 129. ar. 3. ad 2. q. 129. art. 3. ad 2.

AD 4^m dicendum, quòd sicut dicit Philosoph. in 6. Ethic.* Oportet artis esse quandam virtutem, scilicet moralem, per quam scilicet appetitus inclinetur ad recte vtẽdum ratione artis: & hoc pertinet ad magnificentiam. Vnde nõ est ars, sed virtus. D

ARTICVLVS II.

Vtrum magnificentia sit specialis virtus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd magnificentia nõ sit specialis virtus. Ad magnificẽtiam enim videtur pertinere, facere aliquid magnum: sed facere aliquid magnum potest conuenire cuilibet virtuti, si sit magna, sicut qui habet magnam virtutem temperantiæ, facit magnum temperantiæ opus. ergo magnificentia non est aliqua specialis virtus, sed significat statum perfectum cuiuslibet virtutis. E

¶ 2 Præt. Eiusdem videtur esse aliquid facere, & tendere in illud: sed tẽdere in aliquid magnũ pertinet ad magnanimitatem, vt supra di-

Lib. 6. c. 5. a med. to. 5.

ter, quòd faceret etiam opus prauum modo esset magnum. Tum tertio, quia aut magnanimus producit magnitudinem operis iusti, & iustus ipsum opus secundum quod est debitis circunstantiis vestitum: aut tam magnanimus, quàm iustus producit vtrumque, sed magnanimus non fert intentionem suam nisi ad magnitudinẽ, & iustus nisi ad iustum. Primum horum nõ est intelligibile: qa magnitudo operis non est quantitas superaddita rei magnæ, sed est ipsa operatio magna: sicut arduitas operis non est nisi opus arduum, & difficultas opus difficile. Contra secundum autem dicendi modum militat primo ratio præcedens: quia ex hoc indissoluibiliter sequitur, qp magnanimus secundum quod huiusmodi, nõ plus operatur magnum in bono, quàm in malo. Secũdo, Magnanimus scit opus suum esse bonum. igitur intentio sua nõ est ad magnum tãtum, sed ad bonum. Tertio, Magnanimus operans magnum opus iustitiæ attingit de facto opus iustum. Aut ergo præter, aut contra intentionem, aut ex intentione: non primo, nec secundo. ergo tertio modo. Et cõfirmatur: quia aut attingit illud naturaliter, aut causaliter, aut ex electione: non primum, nec secundum. ergo tertium. Quarto, Magnanimus interdum iudicat, quòd ad bene gerendum susceptam administrationem, oportet facere opus arduum iustitiæ: sed omnis volens facere opus iustitiæ arduum nõ tantum dirigit intentionem suam ad opus secundum quod magnum, sed etiam secundum quod iustum. igitur magnanimitas non solum dirigit intentionem suam ad opus secundum quod magnum. Et tandem concludit opinionem hanc in hoc deficere, quòd secundum eam omne opus magnum, secundum quod magnum, pertinet ad magnanimitatem. Et postea addit, quòd magnanimitas est solum circa graues administrationes. & probat. Illa sola opera spectãt ad magnanimum, quibus homo dignificat se magnis honoribus, quibus est dignus: sed per sola opera publicæ administrationis est homo dignus magnis honoribus. igitur. Probatur minor: quia per reliqua opera homo non dicitur magnanimus, aut pusillanimus, aut ambitiosus &c. sed per sola ista.

q.129.ar.1. & 2.

q.131. art.8.

Li.2.Ethic. cap.7. & li. 4.cap.2. to mo 5.

D.946.

¶ In eadem responsione ad secundum, dubium aliud occurrit, An magnanimitas sit circa magnum in opere magnificentiæ. Et est rõ dubii, quia pro parte affirmatiua est litera quarti Ethic. & presentis articuli, scilicet, Magnanimi est operari magnum in qualibet virtute, & magnanimitas intendit magnum in omni materia. Pro parte autem negatiua est, tum quoniam ad magnũ in sua materia magnificẽtia tendit directe, ac per hoc oporteret duas virtutes, scilicet magnanimitatem, & magnificentiam tendere directe ad magnum in eadem materia, quod est inconueniens. Tum quoniam magnificentia in hoc differt a cæteris virtutibus sub magnanimitate, quòd aliæ virtutes, vt in litera dicitur, faciunt magnum consecutiue ex quantitate virtutis perfectæ. Magnificentia autem ex intentione tendit ad magnum in tali materia, sicut magnanimitas in omni materia. Videtur ergo excipienda magnificentia a materia magnanimitatis.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd primum dubium, licet spectet ad tractatum de magnanimitate, vbi adhuc nõ aduerteram ibi cum tanto labore traditam doctrinam haberi, in hac responsione ab authore tam breuiter: sed quoniam ibi explanata est diffuse, & hic ab authore explicatur, & a Martino hic impugnatur: ideo hic quoque respondendum est, quòd quemadmodum similitas significat curuitatem non simpliciter, sed in naso, & non significat vtrumque scilicet curuitatem & nasum, sed formaliter curuitatem, in hac tamen materia contractam; ita magnum quod est obiectum magnanimi, nõ est magnum absolute, sed est magnum in opere virtutis, ita quòd magnitudo est id quod formaliter significatur, & respicit a magnanimitate. Opus autem virtuosum, in communi non contractum ad speciem huius virtutis, vel illius magnitudinis, est proxima materia illius magnitudinis contrahens magnitudinem, materialiter tamen, ad obiectum magnanimitatis: sicut nasus contrahit curuitatem, & contraheret ad obiectum scientiæ propriæ de similitate, si qua esset. Recolendum rursus ex supradictis, quòd magnitudo virtuosi operis, vt habet rationem conditionis consequentis quantitatẽ virtutis producentis ipsam, non habet rationem ardui, & ideo a quilibet perfecta virtute fit. Et ipsamet, vt inducit rationem formæ, habet rationem ardui: & ideo a sola magnanimitate respicitur in opere virtuoso, vt in materia. Vnde magnanimitas, ornatus dicitur omnium virtutum, quarto Ethicor. quia magnitudo ipsa, rationem habet formæ ornantis omnes virtutes.

Li.4.c.2. ante medium, to mo.5.

¶ Ad argumenta primi dubii rñdẽdo cõcedit, qp omne opus virtuosum quatenus magnũ formaliter, & ex intẽtione directa spectat ad magnanimũ, nec aliqd tale vt sic spectat ad magnificũ.

¶ Ad secundum dicitur, qp magnanimus dupliciter respicit ad bonitatẽ. Primo materialiter, quia materia suæ formæ est opus bonum. Et propterea vt dicitur in 4. Ethicor. oportet magnanimum esse virtuosum. Secundo formaliter, sicut quælibet virtus in actu suo eligit scienter bonum &c. Cum ergo in litera dicitur, quòd magnanimus respicit solam magni rationem circa hoc, notandum est qp ly, circa hoc, quia denotat materiam primam, scilicet opus virtuosum, ita quòd circa opus virtuosum versatur vt materiam, ac per hoc non indifferenter se habet ad ipsum bonitas materiæ. Notandum est etiam, quòd respicere sumitur pro directe & primo intendere, & quòd ly, sola, non excludit concomitantia omnes virtutes, quæ in 2. Ethicorum numerantur, puta, quòd sciens, & eligens, & propter hoc &c. sed excludit speciales, seu differentiales rationes virtutum, puta, iustitiæ vt sic, mansuetudinis vt sic, & sic de aliis. Et per hoc patet responsio ad omnia argumenta de respectu solius magnitudinis.

¶ Ad tertium autem de productione dicitur, qp magnanimus facit magnitudinem vt formam, & iustus iustitiam, & magnitudinem vt conditionem. Nec est verum qp idem sit opus magnum, & sua magnitudo, præcipue vt forma: immo distinguuntur genere in esse morali, vt arduum ab absolute appetibili.

¶ Ad reliqua vero dicitur, qp magnanimus faciendo magnum in opere iustitiæ attingit de facto opus iustum, materialiter tamẽ, sed solam magnitudinem formaliter. Et ad omnia quæ afferuntur, conceditur, qp scienter ex intentione & electione eligit magnum & bonum dupliciter, vt prius dictũ est, s. formaliter quo ad formale proprii actus, & materialiter quo ad materiam propriæ

ptæ formæ & finis principaliter intenti. Ex quibus patet, quòd positio authoris in nullo deficit, dicens omne opus bonũ, quatenus magnum, ex principali intentione spectare formaliter ad magnanimitatem. Ad id vero quod additur de materia magnanimitatis, dicit quòd minor est falsa, & probatio nihil valet: quoniam excluso omni administratione publica dicitur quis magnanimus, si magnũ opus virtutis facit ex intentione: pusillanimus, si nõ audet ad illud, vt patet de seruo, qui abscondit talẽtum: & præsumptuosus, si attentat actus supra vires, vt Petrus, si omnes scãdalizati fuerint &c. Vnde iste homo proprium magnanimi, extraneũ fecit. s. operari magnũ in qualibet virtute, & extraneum. s. administrationem publicã, propriam facit: cum tamen in 4. Ethic. sũ primũ didicerit.

Li.4.c.2. ante medium, to mo.5.

¶ Ad aliud dubium secundo loco motũ dicitur, qp magnanimitas tendit in magnum, & facit illud etiam in operatione magnifici. Nec contra hoc obstant obiecta, quoniam alia est materia, in qua magnificus appetit, & facit magnum: alia in qua magnanimus

li.q.152. ar.3.cor. & q.160.ar.1. in corp. & ar.4.q. 161.ar.4.cor. Et 3.dist.34. q.1.ar.1.a. Et 4.dist.7. q.1.ar.2.q. 2.cor.& di. 17.q.3.ar. 1.q.3.co.& dist.33.q.3. ar.2.cor. Et 2.Ethi. lec. 6. Q.117.ar. 1. 4.c.2.pa ri poſt prin cip. tom.5.

appetit, & facit magnum. Magnificus liquidem facit magnum in materia exteriori, scilicet in ali quo opere factibili, puta, domo, templo, nuptiis &c. Magnanimus autem facit magnum in actu eli cito ipsius magnificentiæ: ita qp actus magnificentiæ, sicut & aliarum virtutũ actus, sunt quos magnanimus ornat magnitudine. Non est ergo eadem magnitudo directe intenta ab vtraque virtute: sed magnificẽtia intendit ad magnum i materia exteriori, magnanimitas autem ad magnum in ipso actu magnificẽtiæ, & hoc per se primo, inquantum est

magnum operantur, non principaliter dirigunt intẽtionem suam ad magnũ, sed ad id quod est proprium vnicuique virtuti. Magnitudo autem consequitur ex quantitate virtutis. Ad magnificentiam vero pertinet nõ solum facere magnum, sm qp facere proprie sumitur, sed etiam ad magnum faciendum tendere animo. Vnde Tullius dicit* in sua rhetorica, qp magnificentia est rerum magnarum & excelsarum, cum animi quadam ampla, & splendida propositione cogitatio atq; administratio: vt cogitatio referatur ad interiorem intẽtionem, administratio autẽ ad exteriorem executionem. Vnde oportet quòd sicut magnanimitas intẽdit aliquod magnum in omni materia, ita & magnificentia in aliquo opere factibili.

Ad 3^m dicendum, qp magnificẽtia intendit opus magnum facere: opera autem ab hominibus facta, ad aliquem finem ordinãtur. Nullus autem finis humanorum operum est adeo magnus, sicut honor Dei: & ideo magnificentia præcipue magnum opus facit in ordine ad honorem Dei. Vnde Philo. dicit in 4. Ethi.* qp honorabiles sumptus sunt maxime, qui pertinẽt ad diuina sacrificia, & circa hos maxime studet magnificus. Et ideo magnificentia coniungitur sanctitati, quia precipue eius effectus ad religionẽ, siue ad sanctitatẽ ordinat.

Articvlvs III.

Vtrum materia magnificentiæ sint sumptus magni.

Ad tertivm sic procedit. Videtur qp materia magnificentiæ nõ sint sumptus magni. Circa eandẽ. n. materiã non sunt duæ virtutes: sed circa sumptus est liberalitas, vt supra habitum est.* ergo magnificẽtia nõ est circa sumptus.

¶ 2 Præt. Omnis magnificus est liberalis, vt dicitur in 4. Ethic. † sed liberalitas est magis circa donã, quàm circa sumptus. ergo etiam magnificentia non precipue est circa sumptus, sed magis circa dona.

¶ 3 Præt. Ad magnificentiam pertinet aliquod opus exterius facere. Non autẽ quibuslibet sumptibus fit aliquod exterius opus, etiam si sint sumptus magni, puta, cum aliquis multa expendit in xenijs mittendis. ergo sumptus nõ sunt propria materia magnificentiæ.

¶ 4 Præt. Magnos sumptus nõ possunt facere nisi diuites: sed omnes virtutes possunt habere etiam pauperes, quia virtutes non ex necessitate indigẽt exteriori fortuna, sed sibiipsis sufficiunt, vt Seneca dicit in li. de Ira. ergo magnificentia nõ est circa magnos sumptus.

Sed contra est, qd Philo. dicit in 4. Ethi.* qp magnificentia nõ extenditur circa omnes operationes quæ sunt in pecunijs, sicut liberalitas, sed circa sumptuosas solum, in quibus excellit liberalitatem magnitudine. ergo est solum circa magnos sumptus.

Respon. Dicendum, qp ad magnificentiam, sicut dictũ est*, pertinet intendere ad aliquod magnũ opus faciendum. Ad hoc autem qp aliquod magnum opus conueniẽter fiat, requiruntur proportionati sumptus. Non enim possunt magna opera fieri, nisi cũ magnis expensis. Vnde ad magnificentiã pertinet magnos sumptus facere ad hoc, qp opus magnum conuenienter fiat. Vnde & Philo. dicit in 4. Ethico. qp magnificus ab æquali. i. a proportionato sumptu, opus faciet magis magnificum. Sumptus autem est quædam pecuniæ emissio, a qua potest aliquis prohiberi per superfluum amorem pecuniæ. Et ideo materia magnificentiæ possunt dici & ipsi sumptus, quibus vtitur magnificus ad opus magnum faciendum: & ipsa pecunia, qua vtitur ad sumptus magnos faciendos, & amor pecuniæ quem moderatur magnificus, ne sumptus magni impediantur.

Li.4.c.2.ante medium tom.5.

Ar.præced.

Li.4.c.2.ante medium tom.5.

Ad primvm ergo dicendum, qp sicut supra dictum est,* virtutes illæ quæ sunt circa res exteriores, habent aliquam difficultatem ex ipso genere rei, circa quam est virtus, & aliam difficultatem ex magnitudine ipsius rei: & ideo oportet circa pecuniam & vsum eius, esse duas virtutes, scilicet liberalitatem, quæ respicit communiter vsum pecuniæ, & magnificentiam, quæ respicit magnum pecuniæ vsum.

Q.129.art. 2.

Ad 2^m dicendũ, qp vsus pecuniæ aliter pertinet ad liberalem, & aliter ad magnificum. Ad liberalẽ enim pertinet secundum quod procedit ex ordinato affectu circa pecunias. Et ideo omnis vsus debitus pecuniæ, cuius impedimentum tollit moderatio amoris pecuniæ, pertinet ad liberalitatem. s. & dona, & sumptus: sed vsus pecuniæ pertinet ad magnificum in ordine ad aliquod magnum opus quod faciendum est, & talis vsus non potest esse sine sumptu, siue expensa.

Ad 3^m dicendũ, qp magnificus etiam dat dona, uel xenia, ut dicitur in 4. Ethic.* non tamen sub ratione doni, sed potius sub ratione sumptus ordinati ad aliquod opus faciendũ, puta, ad honorandum aliquem, uel ad faciendũ aliquid, unde proueniat honor toti ciuitati: sicut cũ facit aliquid, ad qđ tota ciuitas studet.

Li.4.c.2.to mo.5.

Ad 4^m dicendum, qp principalis actus uirtutis est interior electio, quam uirtus potest habere absq; exteriori fortuna, & sic etiam pauper potest esse magnificus: sed ad exteriores actus virtutum requiruntur bona fortunæ, sicut quædam instrumenta, & sm hoc pauper non potest actum magnificentiæ exteriorem exercere in his quæ sunt magna simpliciter, sed forte in his quæ sunt magna per cõparationem ad aliquod opus, quod etsi in se sit paruum, tamen põt magnifice

fieri secũdum proportionem illius generis. Nam paruum & magnum dicuntur relatiue, vt Philoso. dicit in prædicamentis *.

In prædicamẽto ad aliquid, to.1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum magnificentia sit pars fortitudinis.

¶ *Super Quæstionis centesimætrigesimæ quartæ Articulum quartum.*

Sup. q. 28. & locis ibi notatis.

INar. 4. eiusdẽ q. 134. dubium occurrit ex Martino ibidem tripliciter arguẽte, quòd istę duę conditiones quæ in litera ponuntur, nõ sufficiũt ad esse virtutẽ adiunctã vt secundariam principali. Primo, q̃a sic omnis virtus excelsa a fortitudine esset secũdaria virtus respectu eius. Probatur, quia habet a nbas conditiones. ſ & ꝙ conuenit cũ ea (omne enim excelsum conuenit in aliquo cum excedente) & quòd exceditur ab ea. Secundo, quia sic liberalitas, eutrapelia, & sic de multis aliis, esset secundaria virtus respectu iustitiæ, quia ambas habet conditiones. Tertio, q̃a iustitia, & omnis virtus requisita ad grauẽ ad ministrationẽ, esset secundaria respectu magnanimitatis: q̃ omnia sũt absurda. ¶Ad primum horũ dicitur, ꝙ prima cõditio in litera posita scilicet, Cõuenientia in aliquo non est sic intelligenda vt sonat, cum omne ens cum omni ente in aliquo conueniat: sed intelligenda est sane, vt expoſuit author superius in q. 128. vbi partes fortitudinis assignauit. ſ. ꝙ conueniat in modo, quẽ principalis virtus seruat in sua materia, puta, in iustitia, ꝙ sit ad alterum: in fortitudine, ꝙ sit ad arduum: in temperantia, ꝙ consistet in moderatione: & sic non omnis virtus excelſa conuenit cum virtute excedente. Secunda similiter conditio, ꝙ sit excelſa, intelligitur quo ad rationẽ, hoc est, ꝙ adiuncta virtus deficiat a perfecta ratione iusti, fortis, vel temperati. vel præterea etiam ex diuersis generibus virtutum, vt ex iustitia & fortitudine, vel temperantia & fortitudine, vel iustitia & temperantia, vel ex omnibus quatuor, vt ex iustitia, fortitudine, temperantia & prudentia, vel ex omnibus virtutibus moralibus, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiuis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiuis & glorificis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiuis & glorificis & deificis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiuis & glorificis & deificis & transformatiuis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiuis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiuis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiuis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiuis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiuis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiuis & glorificis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiuis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiuis & glorificis & deificis, vel ex omnibus virtutibus tam moralibus quam intellectualibus & theologicis & cardinalibus & infusis & acquisitis & gratuitis & naturalibus & politicis & purgatoriis & exemplaribus & heroicis & diuinis & humanis & angelicis & beatificis & glorificis & deificis & transformatiuis & unitiuis & perfectiuis & consummatiu

alias numquàm posset exire in primũ actum. Tum secũdo quia dicetur cp omnis virtus conseruat bonum rationis contra tristitias, & sic per hoc medium non probatur cp vltra alias virtutes sit necessaria patientia. Tertio deficit, quia non assignat nisi vnam passionem quam moderetur, scilicet tristitiam: & tamen omnis virtus moralis est media inter duas passiones, aut saltẽ dupliciter circa eandẽ passionem: sicut mã suetudo est medietas inter excessum & defectũ irę. Quarto, quia omnis virtꝰ pugnat contra tristitiam impedientẽ bonum rationis directiuæ sui, vt patet de perseuerantia. Quinto, quia secundum sanctos patientia est vtilis ad tollendam insensibilitatem, & inducendam tristitiam, vbi nulla esset ex malis sequutura tristitia, sicut de facto Christus suscepit tristitiam. Tristis, inquit, est anima mea. Vnde patientia non solum est cohibitiua tristitiæ excedentis, sed excitatiua tristitiæ deficientis: quod patet ex mansuetudine respectu iræ, quæ vtrũque facit, & ex hoc cp omnis virtꝰ moralis est media inter duo extrema vitia, & ex authoritate Gregor. in Moralibus super illud, Surrexit Iob, scidit vestimẽta sua & tonso capite adorauit. Vbi contra nimium dolorum sensum cõtraponit insensibilitatẽ, & utrũque damnat, afferẽs contra secundos illud prophetæ, Percussisti eos, nec doluerunt: attriuisti eos, & noluerunt accipere disciplinam: & similitudinẽ mẽbrorum stupidorum, quæ incisa dolere non possunt.

Non esurient, neque sitient, & nõ percutiet eos æstus, neque Sol. ergo patientia non est virtus.

¶ 2 Præt. Nulla virtus in malis põt inueniri, quia virtus est quæ bonũ facit habentem: sed patientia quãdoque in malis hominibus inuenitur, sicut patet in auaris, qui multa mala patiẽter tolerant, vt pecunias cõgregent, ſm illud Eccl. 5. Cũctis diebꝰ vitę suę comedit i tenebris, & i curis multis, & in ęrumna atq; tristitia. ergo patiẽtia nõ est virtus.

¶ 3 Præt. Fructus a virtutibus differũt, vt supra habitũ est: † sed patiẽtia ponit inter fructus, vt patet ad Galat. 5. ergo patiẽtia nõ est virtus.

Sed contra est, quod Aug. dicit in lib. de patiẽtia. *Virtus animi quæ patiẽtia dr, tam magnum Dei donum est, vt etiam ipsius, qui non H bis eã largitur, patiẽtia prædicetur.

Respon. Dicendum, cp sicut dictum est supra, * virtutes morales ordinantur ad bonũ, inquantũ cõseruant bonũ rõnis cõtra impetus passionũ. Inter alias aũt passiones tristitia efficax est ad impediẽdum bonũ rõnis, ſm illud 2. ad Cor. 7. Sæculi tristitia mortẽ operatur. & Eccl. 30. Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa. Vnde necesse est habere aliquã virtutẽ, per quã bonũ rõnis conseruetur cõtra tristitiam, ne. s. rõ tristitiæ succumbat: hoc aũt facit patientia. Vnde Aug. dicit in lib. de patiẽtia, *quòd patientia hoïs est, qua mala æquo animo toleramus, ideſt, sine perturbatione tristitiæ, ne animo iniquo bona deseramus, per quę ad meliora perueniamus. Vnde manifestum est patientiam esse virtutem.

Ad primvm ergo dicendũ, cp virtutes morales nõ remanent ſm eundem actum in patria, quem habent in via. s. per comparationem ad bona præsentis vitæ, quæ nõ remanebunt in patria, sed per cõparationẽ ad finẽ, qui erit in patria. Sicut iustitia non erit in patria circa emptiones & venditiones, & alia quæ pertinent ad præsentẽ vitam, sed in hoc qđ est subditũ esse Deo. Similiter actus patientiæ in patria non erit in sustinendo aliqua, sed in fruitione bonorũ, in quo peruenire volebamus patiendo. Vnde Aug. dicit in 14. de ciuit. Dei, * cp in patria non erit ipsa patientia, quæ necessaria non est, nisi vbi tolerãda sunt mala: sed æternum erit id, quo per patientiam peruenitur.

Ad 2um dicendum, cp sicut Aug. dicit in lib. de patientia, *patientes ꝓprie dicũtur, q malũt mala nõ cõmittẽdo ferre, quàm nõ ferẽdo cõmittere. In illis aũt, qui mala sustinẽt vt mala faciãt nec mirãda, nec laudãda est patiẽtia, quæ nulla est: sed mirãda duritia, negãda patiẽtia.

Ad 3um dicendum, cp sicut supra dictũ est, † fructus in sui rõne importat quandã delectationẽ. Sunt aũt operationes virtutũ delectabiles ſm seipsas, vt dicitur in 1. Ethi. Consuetũ est aũt, vt nomine virtutis ẽt virtutũ actus significentur, & ideo patientia quantũ ad habitum ponitur virtus, quãtum aũt ad delectationem quam habet in actu, ponitur fructus. Et præcipue quãtum ad hoc, cp per patiẽtiã animus præseruatur, ne obruatur tristitia.

Ca. 1. in prin. tom. 4.

1. 2. q. 70. ar. 1. ad 3. præcipue.

Ca. 1. in prin. tom. 4.

Q. 123. ar. 1.

sutem & summa delectatio, non. Et hic multa inculcat. Inquit secundo, quòd exemplum de iustitia quod remanet in patria nõ respectu emptionum &c. sed quo ad hoc, quod est esse subditum Deo, non valet: quoniam est vna species iustitiæ, cuius actus est esse subditum Deo. Nulla autem est patientia, cuius actus sit illa fruitio, quæ est in patria.

¶ Ad hæc dicitur, quòd nulla est abusio vocabulorũ: quoniam cum patientia habeat pro proximo fine fruitionem boni, pro quo tristitia sustinet, dicere quòd non remanet in patria ipsa patiẽtia in seipsa, sed in suo fine, nullus abusus, nulla obscuritas iteruenit. Sed sicut ducimus, quòd militia i victoria remanet, & in triumpho: ita patientia in fruitione bonorum patriæ, pro quibus quis passus est i via.

¶ Ad secundam vẽro obiectionem dicitur, quòd similitudo de iustitia tenet quo ad hoc, quòd est remanere respectu finis, & ad hoc est allata C ab authore. Vnde non oportet fingere patientiam, cuius actus sit fruitio patriæ: quoniam expresse author dicit in litera, quòd non remanet secundum seipsam, sed secundum suum finem tantũ, qui attribuitur patiẽtiæ, sicut triũphare attribuitur militiæ.

¶ *Super Quæstionis centesimætrigesimæsextæ Articulum secundum.*

In 2. eiusdem q. multa occurrunt ex Martino dubia in q. 4. Primum est de comparatione iustitiæ ad patiẽtiam cõtra hoc, quòd ideo iustitia est perfectior patientia, quia iustitia constituit hominem in bono: patientia autem seruat tantum contra impedimenta boni. Arguitque sic. Patientia non tantum impedit ea quæ a bono rectahunt, sed etiam cõstituit animum in bono principaliter, proprie, & per se. ergo. Antecedẽs ꝓbatur, Primo, quia patientia constituit hominem in æquanimitate, quæ est bonum magnum. Secundo, quia patientia inclinat hominem ad sequelam rectæ rationis: hoc autẽ est bonum. ergo. Tertio, quia huiusmodi virtutes firmant animum in bono: propter quod subimus D pericula, sustinemus tristia &c.

¶ Quarto arguit, quòd illa propositio, Omnis virtus constituens animum in bono, excellentior est virtutibus tollentibus impedimenta boni, non est vniuersaliter vera, tum quia tollere impedimenta magnorum bonorum est multo melius quàm constituere in paruis bonis: tum quia fortitudo excellit affabilitatem, eutrapeliam, & veritatem, quæ tamen constituunt animum in bono communicationis humanæ: & similiter potest argui de mansuetudine respectu earundem.

¶ Secũdum dubium est de comparatione fortitudinis ad patientiam, quòd non ideo fortitudo est excellentior patientia, quia tollit maiora impedimenta. s. pericula mortis: quia patientia firmat animum contra pericula mortis cum incumbunt. Quod probatur dupliciter. Primo, quia pericula mortis sunt inter aduersa. Secundo, quia hoc dicit expresse Thomas in articul. 4. q. de patientia. & hoc supposito, multiplicat tot & tanta Martinus, quæ E taceo: quia falsum hoc supponit.

¶ Tertium dubium est de comparatione temperantiæ ad patientiam, quòd. s. temperantia est fortior patientia. Probatur. Secundum Aristo. difficilius est pugnare contra tristitias, quàm contra delectationes: sed patientia contra tristitias, temperantia contra delectationes pugnat. ergo. Antecedens probatur, quia cruciatus, & communiones &c. plus retrahunt a bono opere, quàm delectationes & promissiones. Et confirmatur, quia omnium vulgata vox ac sententia est, quòd timor malorum in constantem virum cadens excusat ab impletione præceptorum. Concupiscentia autem, aut delectatio carnalis & ciborum &c. non excusat. Plus sunt igitur retractiua a bono mala contristantia, quàm bona delectantia, cuius contrarium dicit hic Tho. volens quòd delectationes tactus plus retrahunt a bono, quàm tristitia aduersorum, quæ est patientia.

A ¶ Quartum dubium est rursus de iustitia, quòd. s. patientia est perfectior quàm iustitia, quæ est ad proximum. Probatur. Melius est esse patientem, & carere iustitia, quàm esse iustum, & carere patientia. ergo. Probatur assumptum: quia patiens non iustus, est dispositus ad iustitiam, ad mansuetudinem, & omnem honestam communicationem.

Qui vero est iustus & nõ patiẽs, non est dispositus ad patientiam, cum multi iusti sint in aduersis impatientissimi. Secundo, quia iustus non patiens non est dispositus ad vllam virtutem secundum gradum perseuerantiæ, nisi primo inclinetur ad actum patientiæ: sed patiens sine iustitia est dispositus ad omnem virtutem secũdũ gradũ perseuerãtiæ. igitur.

¶ Quintum dubiũ est in responsione ad primum circa glos. illius. Patiẽtia opus perfectum habet, nõ simpliciter, sed in aduersorũ toleratione. Dupliciter siquidem hoc impugnat. Primo, Ordiné passionum in litera ex aduersis. s. primo tristitia, inde ira, inde odium, inde iustitia, seu iniustum nocumẽtum. Nam cum ira sit appetitus vindictæ, ac per hoc iniusti nocumenti, ira sine quocũque medio fertur in iniustum nocumentum. Secundo, ex hac solutione probat excellentiam patientiæ. Multo difficilius est recte se habere circa aduersa in tota vita humana, quàm circa prospera: sed in aduersis tolerandis patientia est perfectior, vt ipse Tho. dicit. ergo. Probatur maior, tũ quia aduersa multo frequentius contingunt quàm prosperа: quoniam & in ipsis prosperis multa aduersa commiscẽtur. Minor probatur tum ex ipso Thoma: tum quia habita patiẽtia ex aduersis nec ira, nec odiũ, nec iniustũ nocumentũ facimus: habita vero iustitia, adhuc habetur odium, ira, & tristitia. Habita quoque charitate, quantum est ex parte habitus, adhuc habetur ira, & tristitia. Habita etiam mansuetudine, adhuc habetur tristitia. Et cõfirmatur: quia quicquid habet optimum perfectum, ita vt habens ipsum in nullo deficiat, est perfectissimum simpliciter: sed patientia est huiusmodi, vt patet authoritate Iacobi. ergo.

¶ Sextum dubium est in responsione ad secundum circa glo. illius, In patiẽtia vestra possidebitis, quod scilicet intelligitur per remotionem aduersitatum inquietantium possessionem animæ. Possessio. n. importat quietum dominium. Contra, inquit Martinus, hanc solutionem arguit similiter vt prius. Si aliqua virtus, etiam circa prospera, est perfectior patientia, sequitur quòd per patientiam non possidemus animas nostras. Probatur, quia carens virtute perfectiore non habet quietum dominium supra animam suam. Nulla ergo virtus est perfectior patientia.

¶ Septimum dubium est in responsione ad tertium circa glos. illius dicti Greg. Patiẽtia est radix, & custos omnium virtutum, non directe causando & promouendo, sed solum remouendo prohibens. Contra, inquit Martinus ibidem, volo quòd aliquis habeat patientiam perfectam, & notitiam agẽdorum, & careat omni alia virtute. Tunc sic, Talis recte aget in materia, cuius virtutem non habet. ergo. Assumptum probatur, quia nõ peccabit in materia iustitiæ, nisi aut odio, aut amore, aut aliqua simili passione: sed in huiusmodi semper interuenit non sufferre aliquod malum vel in se, vel in alio. ergo. Et tandem dicit, cp hoc. s. respectu omnium aliarum virtutum a se habere radicaliter vel remouendo prohibens, vel effectiue causando, nulli alteri virtuti morali cõuenit: & ideo patientia est cæteris virtutibus ad vitam humanam transigendam accommodatior. Multa quoque affert ad probandum excellentiam patientiæ, quæ omitto: quoniam ex hac elucidatione omnia clara reddi puto.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd falsum est antecedens assumptum ab arguente. Eodem siquidem modo respondendum est hic, sicut superius responsum est de fortitudine in principio tractatus huius. Vnde ad primam, secundam, & tertiam probationes illius dicitur, quòd patientia perse primo moderatur tristitias in concupiscibili, & mediante hac moderatione constituit æquanimẽ, inclinat ad bonum, & firmat in bono. Argués enim

Hom. 35. i euang. non remote ante mediũ.

*Greg. lib. 22. cap. 1. † Au. c. 15. & 22. to. 1.

lib. 2. c. a. 6. circa princi pium.

Li. 14. declinando ad fine.

Cassiod. dispu. 2. a medio

3. 2. q. 2. ar. 1.

Li. 1. ch. 1 medio.

deberet probare non quòd patientia hæc det aliquo modo, sed quòd principaliter, & immediare &c. constituat in bono, non mediante moderatione tristitiæ, sicut facit iustitia, & prudentia, quarum vtraque directe & primo constituunt bonum voluntatis & intellectus. Quarta autem obiectio, quæ est contra illam vniuersalem. Virtus constituës in bono præstat virtute tollentæ impedimentum, excludit dicendo, quòd est vera cæteris paribus. & rursus est vera quo ad nobilitatē substantialem: ita ꝙ patientia secundum sui generis rationem est ignobilior iustitia acquisita: quàmuis tollat impedimenta maioris boni. s. supernaturalis. & rursus patientia absolute ignobilior est iustitia infusa, quia cætera sunt paria: & hęc iustitia constituit in bono gratuito. Patiētia autem tollit boni gratuiti impedimenta tristitiæ. Nec est inconueniens, quòd veritas sit secundum generis sui conditionem. hanc nobilior fortitudine, quæ tamen aliunde præeminet veritati. De eutrapelia autem, & affabilitate non oportet solicitari: quia sunt circa delectationes, & non directe constituunt hominem in bono, sed ponunt medium in passionibus, sicut patientia, & fortitudo.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd patientia, quæ est specialis virtus, non est circa pericula mortis. & ad primam probationem negatur, quòd *patientia, vt est virtus specialis*, sit circa omnia aduersa: quoniam est solum circa aduersa alia ab his, quæ mortis sunt, circa quæ est patientia pars integralis fortitudinis. Et per hoc patet responsio ad secundam: quoniam id, quòd author dicit in illa responsione, quam allegat arguens, declarat ibidem in responsione ad vltimum, distinguendo de patientia parte integrali fortitudinis, & patientia speciali virtute: primæ attribuendo mala mortis, secundæ cætera mala.

¶ Ad tertium dubium de temperantia respectu patientiæ dicitur, quòd si arguens bene aduertisset ordinem, qui ponitur in litera inter impedientia bonum rationis, non dixisset ea quæ dicit. Expresse namque author ponit plus impedire mala mortis & cruciatus, quę opponuntur bono corporis, quàm delectabilia secundum tactum: & ideo præponitur fortitudo temperantiæ. Vnde quod iste obiicit de tormentis, & cruciatibus, non est contra authorem, nisi quis adeo rudis sit, vt putet timorem huiusmodi malorum poni ab authore in primo loco, & non tristitiam eorūdem: sed quoniam rudium est, non meretur audiri. Est ergo mens authoris, quòd quia bonum corporis naturaliter plus amatur q̄ bonum externū, ideo & timor, & tristitia malorum corporis maxime impediunt bonum rationis. Quia autem delectabilia secūdum tactum naturaliter sunt nobis magis connaturalia & sensibilia, ac percepta, quàm bona extrinseca, ideo cōmuniter magis nati sumus impediri ab istis bonis, quàm a bonis aliis, & eorum contrariis, circa quæ est patientia. Vnde delectabilia secundum tactum non præponuntur ab authore in impediēdo rationis bonum omnibus aduersis, sed quibusdam, illis. s. quorum bona, quæ tollunt, sunt minus connaturalia, sentibilia, & percepta. Vnde cum dicitur, quòd difficilius est pugnare contra tristitias quàm contra delectationes, *verum est cæteris paribus*: quia facilius est abiicere voluntaria, quàm nolita. Quæ enim nobis inuitis nos tāgunt, non sunt in potestate nostra, sicut ea quæ volentibus nobis accidunt. Constat autem quòd tristitia de nolito, delectatio de amato est. & propter hanc rationem metus & tristitia excusant, & non delectatio: quia illa. s. sunt de nolito, ista de uolito: ac per hoc delectatio est in potestate nostra longe plusquàm tristitia, & metus. Cùm his tamen stat, quòd delectatio carnalū magis impediat rationis bonum, quàm tristitia exteriorum bonorū, quantum est ex natura delectabilium, & tristabiliū. Quod dico, quia per accidens ex parte hominis auari, vel aliter dispositi cōtinget oppositum: sed doctrina datur secundum ea quæ sunt per se.

¶ Ad quartum dubium de comparatione patientiæ ad iustitiam ad proximum dicitur, quòd si virtutes possent separari, & cōparetur patientia acquisita, de qua loquitur arguens, ad iustitiam respectu proximi, etiā acquisitam, negatur assumptum. s. quòd melius est: quoniam melius est esse iustum, quàm patientē. Quoniam vt dicitur in 5. Ethicor in hoc maxime commendatur bonus homo, quòd etiā aliis est bonus. Iustus autem talis est, patiens autem sibi soli bonus est. Nec est verum quòd iustus sit minus dispositus ad virtutes, quàm patiens: immo iustitia magnum est principium & patientiæ, & omnium virtutū: quoniam volens, & reddens vnicuique quod suum est, totā legem implet. Propter quod omnia p̄cepta legis sunt præcepta iustitiæ, vt superius patet, & ad fortitudiné se accingit, vt debitum patriæ reddat: & ad temperantiam, a nō sua muliere abstinēdo: & ad patiētiam, superiori parti animæ suę reddens q̄d debet. s. conseruationem boni ipsius. Quod autem dicitur, quòd aliqui *iusti* sunt impatientissimi, quia de facto loquitur, negandum est: quoniam si vere sunt iusti, habent tantum patientiæ, vt vitio impatientiæ careant, ac per hoc non sunt *impatientissimi*: q̄uis non oporteat omnes iustos habere patientiam perfectam, vt patet de his, quæ de connexione virtutum dicta sunt.

¶ Ad quintum dubium, Quomodo patientia habeat opus perfectum, dicitur quòd id quod primo obiicitur contra ordinem passionum, nihil obstat. Nam nō dicit author quòd oporteat iram causare prius odium, & deinde iniustum nocumentū: ita ꝙ odiū oporteat mediare, vt iste intellexit: sed dixit, quòd naturalis progressus mali moris in animo nostro ex aduersis præsentibus est, quòd primo tristitia &c. Præter quē tamen naturalem progressum potest aliquis male se habere in aduersis. Nullus siquidem dubitat, quòd ira crescat in odium, non tamen opus est omnem iram peruenire ad odium. Ad id vero, quod secundo loco obiicitur ad probandum patientiæ excellentiam, *dicitur*, quòd si per prospera iste intelligit omnia non aduersa, circa quæ est patientia, antecedens est falsissimum: quoniam multo difficilius est habere reliquas *virtutes*, iustitiam, magnanimitatē &c. quàm patientiam. Si autem per prospera intelligit quædam bona delectabilia, nihil valet consequentia inferens patientiam esse perfectiorem simpliciter cæteris virtutibus: quoniam dato quòd esset perfectior illis, quæ essent circa tales prosperitates, nō sequitur, ergo est perfectior cæteris simpliciter. Peccat quoque dicta ratio & in hoc, quia præsupponit patientiæ virtutem esse circa omnia aduersa, cum circa summe aduersa. s. mortis pericula, sit fortitudo. Peccat & tertio, quia perfectionem virtutis sola difficultate graduat, cum perfectio virtutis, de qua dicitur in 2. Ethicor. quòd est circa bonum, & difficile, magis pensetur ex bono, quàm ex difficili. Quæ vero addit, quòd habita patientia habentur illæ virtutes, puta, mansuetudo, charitas, & iustitia, non est verum, si secludatur connexio virtutum, nisi negatiue, hoc est, quia habita patientia, tollitur iracundia, odium, & iniustitia non simpliciter, sed quantum est ex tristitia aduersorum. Posset enim patientia sola præditus ex alio capite, odio habere proximum, & illi nocere, puta, ex crudelitate, vel auaritia, vel tyrannide, seu libidine dominandi, excellendi &c. Quod vero econtra dicitur de charitate, quòd quantum est ex parte habitus, habet sine patientia, falsum est. Nā teste Apostolo, Charitas patiēs est. & probatur ratione, quia charitas ex sui proprii habitus ratione præfert Deum omnibus, ac per hoc omnibus contristantibus: & propterea Apostolus posuit primogetam charitatis patientiam. Et ne hic occupemus tēpus, breuiter argumentum satis abundat falsitatibus. Vltima demum probatio. s. Quicquid habet opus perfectū, ita vt habens *ipsum* in nullo deficiat, est perfectissimum simpliciter, concludit, quòd patientia est Deus. Illa enim maior, vt iacet, soli conuenit diuinæ perfectioni: habere namque opus perfectum sic vt nullo indigeat, solius Dei est. Omnis enim creatura, sic est perfecta, vt alio indigeat: & ideo aut Martinus corrigat maiorem, aut fateatur patientiam esse deitatem.

¶ Ad sextum dubium dicitur, quòd quies animi, seu quieta sui possessio dupliciter intelligi potest. s. ꝙ sit omnino perfecta: & hæc non nisi per æternam beatitudinem, quæ in patria erit, præstatur. Et de tali quieta possessione verum est, quinon habetur quandiu deficit aliqua virtꝰ maior nata haberi &c. sed talis quieta possessio non ponitur a Christo effectus patientiæ in hac vita, *sed in futura tantū*. Alio modo intelligitur, ꝙ sit quieta in genere perturbabilium vt sic: & talis quieta possessio animæ ponitur effectus patiētiæ. Nec exigit ꝙ ipsa sit perfectissima virtus: quoniam cum hoc, ꝙ est alia virtus ipsa perfectior, stat ꝙ habens ipsam, si careat illa alia, possit deat suam animam quiete in genere perturbabilium, hoc est, vt *homo sit imperturbabilis* a multis contristantibus. Peccat quoque dicta obiectio in hoc, quòd supponit virtutes non esse connexas, cum falsissimum esse constet hoc de patientia, quæ est virtus gratuita. Constat enim, omnes virtutes infusas esse cōnexas: ac per hoc non admittitur, quòd patiens careat illa virtutē perfectiore, cum habeat charitatem, & cæteras virtutes.

¶ Ad septimum dubium de glos. dicti Gregor. dicitur, ꝙ casus incompossibilis continet. Nam impossibile est habere patientiā perfectē, & carere reliquis virtutibus, tum quia virtutes sunt cōnexæ: tum quia charitas semper coniungitur patientiæ, vt infra patebit. Admissa tamen conditionali. s. Si patientia esset sine vlla alia virtute, respondetur negando, ꝙ patiens recte ageret in materia iustitiæ, nisi forte per accidens. Sermo autem doctrinalis debet esse de his, quæ per se insunt. & ad probationem, quia si nō recte aget, hoc erit ex amore, vel odio, vel aliqua passione, in qua interuenit aliquod non sufferre, dicitur ꝙ ex nulla passione, sed ex sola electione mali, iniustū faciet, vt iniustus facit delectatus de iniustitia, & non propter aliud, vt patet ex 4. & 5. Ethic. Ad illud vero ꝙ subditur de excellentia patientiæ, dicitur ꝙ iustitia secundum se rotam multo excellentius ad omnes virtutes se habet: præsertim quia legalis iustitia ad commune bonum omnes habet virtutes, omnis est virtus, omnes parit, omnibus imperat.

¶ *Super Quæstionis centesimætrigesimæsextæ Articulum tertium.*

IN ar. 3. eiusdem q. dubia occurrunt multa ex Martino vbi supra q. 3. Primum circa illam probationem literæ, Illud bonū propter quod aliquis vult malum, est magis volitum & amatū, quàm illud bonum cuius priuatio ingerit dolorem, quem patiēter toleramus. Contra. Patientia est respectu malorum simpliciter ineuitabilium, non propter aliquod aliud magis volitum, sed quia decet æquanimiter tolerare. non ergo patientia semper est propter bonum magis amatum. Et confirmatur, quia huius generis fuit patientia ipsius Iob. Et nescio, inquit, quomodo hoc patientiæ genus a beato Tho. prætermissum est.

¶ Ad idem præterea respondet ad authoritatem Augustini. in litera, quæ est fundamentum dictæ propositionis, & dicit quòd duplex est patientia, quædam spontanea, & quo ad æquanimitatē, & quo ad tolerationem: ita quòd in potestate nostra est non tolerare mala, & perdere bonum, pro quo toleramus: & de tali loquitur Augustinus. vt insinuat per Jy, Sponte suscipere quod cruciat. Quædā vero est spontanea quidem quo ad æquanimitatem, sed non quo ad tolerantiam: quia velit nolit oportet illa mala pati: & hæc fuit in Iob. & de hac non loquitur Augustinus.

¶ Secundum dubium est circa illud, Quòd patientia secundum quod est virtus, nō potest haberi sine charitate, & gratia gratum faciente. Contra hoc arguit multipliciter. Primo, Aliquis actus patientiæ potest esse bonus moraliter, & nō meritorius vitæ æternæ. Ergo. Secundo, Possibile est quòd aliquis sine gratia & charitate habeat habitum patientiæ firmum & intensum. ergo potest exire in actum sine charitate & gratia. & probatur manifeste, quia fides potest esse & exire in actū sine charitate. ergo. Tertio, Quia si aliquis habens habitum patientiæ firmum & intensum, peccet mortaliter, & perdat charitatem, poterit nihil hominus sine charitate exire in actum, vt patet, sicut cæteri habitus remanētes, ergo. Quarto, Omnis creatura rationalis habens actuale iudicium, quo iudicat gratia esse præferēda omnibus bonis naturalibus, potest per fidem informem cum speciali auxilio Dei & sine charitate tamen, habere velle conforme ad tale dictamen. ergo: Assumptum patet, quia aliter voluntas non esset libera. Quinto, Multi gentiles habuerunt virtutem patiētiæ &c. Similiter multi pro bono sanitatis patiuntur incisiones &c. ergo nec valet solutio Thomæ in responsionibus argumentorum dicentis, quòd bonum politicæ virtutis commensuratum est naturæ humanæ: bonum autem gratiæ est supernaturale. Et similiter propter sanitatē pati, procedit ex amore naturali: patientia vero ex amore supernaturali. Commensuratio, inquit, boni amati ad naturam est omnino impertinens ad hoc, quòd propter ipsum sint æquanimiter, mala toleranda, immo propria ratio huius tolerantiæ est amor huius boni: sed ad amorem sufficit cum libertate voluntatis iudicii rationis æquanimum cū auxilio Dei, sine charitate tñ. Cōtra. Quia sequeretur quòd nullus in peccato mortali existens, posset pati pro Christo: hoc est falsum, vt patet de hæreticis, qui arbitrantur obsequium se præstare Christo. ergo. Nec valet, inquit, dicere quòd secundum veritatem non patiuntur pro Christo, quia sufficit, quòd credant se pati pro Christo.

¶ *Tertium* dubium est contra rationem. s. Tho. *in litera*, Nullus eligit pati tristitiam propter se, sed eam horret secundum se, sed solum propter finem magis amatum &c. Ad hanc, inquit, rationem, loquendo de patientia spontanea solum quo ad æquanimitatem, respondeo, distinguendo de fine, vel increato, & sic hoc est dubium, de quo alibi: vel creato, & tunc vel alio ab opere honesto, & sic nego: vel quomodolibet, & sic cōcedo, quòd ille finis, puta, honestitas, est magis amatus: sed quia non est finis extrinsecus operi patientiæ, ideo nihil ad propositum.

¶ Quartū dubium est contra rationem Thomæ in litera. s. quòd aliquis præferat bonum gratiæ omnibus naturalibus bonis, ex quorum amissione potest dolor causari, pertinet ad charitatem: hoc autem spectat ad patientiam. ergo. Ad hanc, inquit, rationem nego maiorem, & minorem. Dico enim quòd habens fidem informem cum auxilio Dei & libertate voluntatis, potest præferre Deū omnibus bonis naturalibus: & multo magis si habeat charitatem acquisitam, ad quam spectat diligere Deum super omnia. Minor quoque negata est, quia patiens pro Christo &c. non semper patitur priuationem omnium bonorum naturalium: & ideo non potest concludi vniuersaliter, quòd omnis patiens præfert Deum omnibus bonis naturalibus. Et confirmatur: quia sicut reperitur iustus in vno gradu & non in alio, ita & patiens, & reperti sunt multi, qui patienter sustinuerunt carceres &c. sed non mortem. Quare &c.

¶ Ad primum dubium dicitur primo secundum veritatem, ꝙ patientia semper patitur propter bonum extrinsecum magis amatum, quia propter amorem Dei, vt in hoc patet artic. Iob siquidem, & quilibet patienter ferens ineuitabilia propter cælestē patriam, habet actum virtutis patientiæ, qui est non pari, sed faciēdo de necessitate virtutem, æquanimiter & libenter sufferre aduersa, vt Dei volūtas impleatur. Vnde Iob dixit, Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Dicitur secūdo, ꝙ si ēr patientia poneretur virtus acquisita, adhuc saluaret ꝙ patiēs propter bonū magis amatū, & aliud pp bonū extrinsecū magis

ARTICVLVS III.

Vtrum patientia possit haberi sine gratia.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur ꝙ patientia possit haberi sine gratia: Id enim, ad qđ ratio magis inclinat, magis potest implere rationalis creatura; sed magis est rationabile ꝙ aliquis patiatur mala propter bonum, quàm propter malum: aliqui autem patiuntur mala propter malū ex propria virtute, sine auxilio gratiæ. dicit enim Augustinus in lib. de patientia, * quòd multa in laboribus & doloribus sustinent homines propter ea, quæ vitiose diligunt. ergo multo magis homo pōt mala sustinere sine gratia, qđ ē vere patientem esse absque auxilio gratię.

Ca. 3. prin. tom. 4.

¶ 2 Præt. Aliqui non existentes in statu gratiæ magis abhorrent mala vitiorum, quàm corporalia mala. Vnde quidam gentilium leguntur multa mala tolerasse, ne patriā proderet, aut aliquid aliud inhonestū cōmitteret: sed hoc est vere patientem esse. ergo videtur ꝙ patientia possit haberi absq; auxilio gratiæ.

¶ 3 Præt. Manifeste apparet, quòd aliqui propter sanitatem corporis recuperandā grauia quædā, & amara patiuntur: salus autem animæ nō est minus appetibilis quàm sanitas corporis. ergo pari ratione pro salute animæ potest aliquis multa mala sustinere, qđ ē vere patientem esse absque auxilio gratię.

¶ *Tertium* dubium est contra rationem. s. Thomæ *in litera*. s. quòd aliquis præferat bonum gratiæ omnibus naturalibus bonis, ex quorum amissione potest dolor causari, pertinet ad charitatem: hoc autem spectat ad patientiam. ergo. Ad hanc, inquit, rationem nego maiorem, & minorem. Dico enim quòd habens fidem informem cum auxilio Dei & libertate voluntatis, potest præferre Deū omnibus bonis naturalibus: & multo magis si habeat charitatem acquisitam, ad quam spectat diligere Deum super omnia. Minor quoque negata est, quia patiens pro Christo &c. non semper patitur priuationem omnium bonorum naturalium: & ideo non potest concludi vniuersaliter, quòd omnis patiens præfert Deum omnibus bonis naturalibus. Et confirmatur: quia sicut reperitur iustus in vno gradu & non in alio, ita & patiens, & reperti sunt multi, qui patienter sustinuerunt carceres &c. sed non mortem. Quare &c.

¶ Ad primum dubium dicitur primo secundum veritatem, ꝙ patientia semper patitur propter bonum extrinsecum magis amatum, quia propter amorem Dei, vt in hoc patet artic. Iob siquidem, & quilibet patienter ferens ineuitabilia propter cælestē patriam, habet actum virtutis patientiæ, qui est non pari, sed faciēdo de necessitate virtutem, æquanimiter & libenter sufferre aduersa, vt Dei volūtas impleatur. Vnde Iob dixit, Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Dicitur secūdo, ꝙ si ēr patientia poneretur virtus acquisita, adhuc saluaret ꝙ patiēs propter bonū magis amatū, & aliud pp bonū extrinsecū magis

gis amatum. Nec valet argumentum, Non vult pati propter bonum exterinsecum magis amatum. ergo non vult pati propter bonum magis amatum: quia procedit a negatione inferioris ad negationem superioris, vt si diceretur, Non est album, ergo non est coloratum. Ex hoc igitur quòd aliquis ineuitabilia suffert, quia bonum est æquanimiter aduersa sufferre, sequitur quòd ꝓpter bonum magis amatum velit pati. s. propter bonum æquanimitatis. Nec omisit author patiẽtiã hanc, sed posuit ipsam habere vlteriorem finem. s. cæleste patriã. Ad glosam autem a Martino data super authoritatem Augustini dicitur, ꝙ voluntaria est, & cõtra Augustinum. quoniam Augustinus loquitur de patientia tam commendata in scriptura. Constat autem quòd maxime commẽdatur in scriptura patientia Iob, quam ille a doctrina Augustini excludit. Nec inuit Augustinum illum sensum, per ly, Sponte susci pere quod cruciat. quoniam Aug. vt in litera hac patet, non dicit sic: sed dicit, Sponte susci pit ferre quod cruciat. Ita ꝙ Aug. non ponit ꝙ patiens sponte suscipit cruciatũ: sed ꝙ sponte suscipit ferre cruciatum, vt sic spontanea susceptio nõ referatur ad cruciatum, sed ad sufferendum crucia tũ siue euitabilem, siue non. Si. n. Iob sponte suscepit tolerare ineuitabilia aduersa, qui non sponte suscepit aduersa.

C2.4. circa finem, tom. 4.

SED CONTRA est qđ dr̃ in Psal. 61. Ab ipso. s. Deo patientia mea.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ sicut Augst. dicit in lib. de patientia. * Via desideriorum facit tolerantiã laborum, & dolorum: & nemo nisi pro eo quod delectat, spõte suscipit ferre quod cruciat. & huius rõ est, qa tristitiam & dolorẽ, fm se, abhorret animus. Vnde nũquã eligeret eam pati pp se, sed solum pp finem. ergo vr ꝙ illud bonũ, pp quod aliquis vult pati mala, sit magis volitum & amatum, q̃ illud bonum, cuius priuatio ingerit dolorem: quem patienter toleramus. Quod autem aliquis prẽferat bonum gratię omnibus naturalibus bonis, ex quorũ amissione põt dolor causari, pertinet ad charitatem, quę diligit Deũ super omnia. Vnde manifestũ est, ꝙ patientia, fm qđ est virt', a charitate causatur, fm illud 1. ad Corrinth. 13. Charitas patiens est. Manifestum est autem ꝙ charitas non põt haberi, nisi per gratiã, fm illud ad Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum, qui datus est nobis. Vnde patet ꝙ patientia non potest haberi sine auxilio gratiæ.

ADPRIMVM ergo dicendũ, ꝙ in natura humana, si esset integra, prævaleret inclinatio rõnis: sed in natura corupta prævalet inclinatio cõcupiscẽtiæ, quę in hoĩe dominatur. Et ideo pronior est homo ad sustinendũ mala in quibus concupiscentia delectatur præsentialiter, quàm tolerare mala propter bona futura, quæ secundum rationem appetuntur: quod tamen pertinet ad veram patientiam.

ADSECVNDVM dicendum, quòd bonum politicæ virtutis commensuratum est naturæ humanæ: & ideo absque auxilio gratiæ gratum facientis potest voluntas humana in illud tendere, licet non absque auxilio gratiæ Dei. Sed bonum gratiæ est supernaturale, unde in illud non potest tendere homo per virtutem suæ naturæ. & ideo non est similis ratio.

ADTERTIVM dicendum, quòd tolerantia etiam malorum, quæ quis sustinet propter corporis sanitatem, procedit ex amore, quo homo naturaliter diligit suam carnem: & ideo non est similis ratio de patientia, quæ procedit ex amore supernaturali.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum patientia sit pars fortitudinis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd patientia non sit pars fortitudinis. Idem enim non est pars sui ipsius: sed patientia videtur idem esse fortitudini, quia, sicut supra dictũ est,* proprius actus fortitudinis est sustinere, & hoc etiam pertinet ad patientiam. dicitur enim in lib. sententiarum Prosperi, quòd patientia consistit in alienis malis tolerandis. ergo patientia non est pars fortitudinis.

*q. sup. 123. & locis notatis.

¶ 2 Præt. Fortitudo est circa timores & audacias, vt supra habitum est,* & ira est in irascibili: sed patientia videtur esse circa tristitias, & ita videtur esse in concupiscibili. ergo patientia non est pars fortitudinis, sed magis temperantiæ.

*q. 45. art. 3.

¶ 3 Præt. Totum non potest esse sine parte. Si ergo patientia sit pars fortitudinis, fortitudo numquàm posset esse sine patientia, cum tamen fortis quandoque non toleret patienter mala, sed etiam aggrediatur eũ, qui mala facit. ergo patiẽtia nõ est pars fortitudinis.

SED CONTRA est, quòd Tullius in sua Rhetorica, * ponit eam fortitudinis partem.

*Lib. de inuentione in fi. ante fin.

RESPON. Dicendum, quòd patiẽtia est pars fortitudinis quasi potentialis, quia adiungitur fortitudini sicut virtus secũdaria principali. Ad patientiam enim pertinet aliena mala æquanimiter perpeti, vt Gregor. dicit in quadam Homil.* In malis autẽ quæ ab aliis inferuntur, præcipua sunt & difficillima ad sustinendum illa, quæ pertinent ad pericula mortis, circa quæ est fortitudo. Vnde patet, quòd in ista materia principalitatem tenet fortitudo, quasi vendicans sibi id quod principalius est in hac materia. Et ideo patientia

*Homil. 35. in euãg. nõ multũ ante medium.

¶ Præterea, Laudabiliter se habere in malis præsentibus, est actus patientiæ: non deficere autem propter præsentium tristitiam, est actus fortitudinis secundum istam responsionem, & iste secundus coincidit cum primo. ergo patientia est fortitudo.

¶ Contra secundum autem Falsum, militant, inquit, rationes quatuor primo allatæ, quòd patientia non est adiuncta magnanimitati, quas omitto: quia vt nullius ad propositum valoris videntur.

¶ Præterea, inquit, Ego non video quomodo hæc patientia sit distincta a magnanimitate. Nam secundum Tullium i primo de offic. Magnus animus sicut fortis cernitur in gerendo res magnas, plenasque laborum, & periculorum. Tũc sic, Eadem sunt pericula circa quæ versatur magnanimitas & patientia ista. ergo. Neque potest dici quòd magnanimitas firmat animum in maximis bonis sperandis, patientia vero in malis tolerandis: quia cum bona de se alliciant ad se, non est opus virtute firmante ad se nisi propter mala & pericula quæ cõtingunt in prosecutione eorum. eiusdem igitur virtutis est firmare animum in bonis adipiscendis, & firmare ipsum contra mala, & pericula occurrentia in eorũ adeptione.

¶ Ad hoc dubium respondendo dicitur, negando primi argumenti minorẽ: quia inter actum fortitudinis, & patientiæ est ordo ex parte materię. Nam materia fortitudinis sunt maxima mala, scilicet mortis: materia vero patientiæ sunt minora mala. Constat autem inter maiora & minora mala pœnæ, de quibus est sermo, esse ordinem aliquẽ. Patientia igitur adiungitur fortitudini quasi circa' secundariam in malis materiam existens.

¶ Ad secundum ex dictis authoris dicitur, quòd hic æquiuocatio accidit de patiẽtia. Nã patiẽtia, vt est circa omnia aduersa, nõ est vnũ quid, sed est vox significans virtutẽ patiẽtię ad mala alia a mortis periculis, & ad patientiam modum virtutis, seu partẽ integralem fortitudinis, quæ est circa mala spectantia ad mortis pericula. Vnde aut author in responsione ad primum vsus est nomine patientiæ vt communiter significat vtramque patiẽtiã, quia in responsione ad tertium erat ibidem hoc explanaturus, vt explanauit. Aut per ly, quæcumque mala, subintellexit alia a dictis, scilicet periculis mortis. Et sic accepit patientiam proprie pro virtute patientiæ, vt in responsione ad tertium explanauit. Et sic nil contra authorem, quouis modo dicatur, sequitur.

¶ Ad tertium ex dictis authoris in responsione ad secundum dicitur, quòd si interpretanda sunt dicta verba de patientia virtute, patet quòd nulla est difficultas in comparatione: quia talis patientia non est circa præsentia mala, scilicet pericula mortis. Plus enim est sistere contra timores maximorum malorũ, quàm sustinere minora mala. Si vero exponatur de patiepatientia parte integrali fortitudinis, tunc dicendum est, quòd fortitudo habet pro actu suo principali immobiliter sistere & cõtra timores, & cõtra tristitias,

fortitudini. Qualis est ordo habituum, talis est ordo actuum. Vbi ergo actus nullum habent ordinem inter se, nec habitus: sed actus patientiæ spõtaneæ tantum quo ad equanimitatem, non habet ordinẽ ad quẽcumque actum fortitudinis. ergo. Et eodẽ modo arguit de actu patientiæ circa quæcumque mala, secluso periculo mortis. Secũdo, arguitur ex dictis ipsius Thomæ: quia se cundũ ipsum in responsione ad primũ huius articuli, Fortitudo est circa periculum mortis tantũ: patientia vero circa q̃cũq; mala. ergo fortitudo est adiũcta patiẽtiæ, & nõ ecõtra. Tertio arguitur ad idẽ ex dictis Thomę in respõsione ad secũdũ istius articuli, sic, Fortitudo est principaliter circa timorẽ futurorũ: patiẽtia principaliter est circa præsentiũ tristitias. ergo fortitudo est adiũcta patiẽtiæ. & tenet sequela: qa plus est sustinere p̃sentia, quàm futura eadem mala timere.

¶ Præterea, Sustinere præsentia mala é principalior, & difficilior actus, q̃ non fugere propter futura, & iste ordinatur in illum. Nã non multũ prodesset non fugere futura, nisi subsequeretur laudabilis tolerantia præsentiũ. ergo magis patiẽtiæ fortitudo, quàm econtra, subordinatur secundũ hæc in hac solutione dicta. Sic dicatur, ꝙ patiẽtia quãtũ ad tolerãtiam malorum mortis, non est virtus adiuncta fortitudini, sed inquantum tolerat alia, vt ipse Thomas in responsione ad tertium huius articuli innuit. Contra, Ex hac, inquit, imprimis responsione confirmatur vnum assumptum, scilicet, quòd patientia est tam circa pericula mortis, quàm etiam circa alia mala. Deinde ista solutio continet duo, quæ videntur falsa. Primum est, ꝙ patientia, vt est circa pericula mortis, est pars integralis fortitudinis. Secundum est, quòd patientia, vt est circa alia mala a malo mortis, est virtus adiuncta virtuti fortitudinis, vt secundaria principali.

¶ Contra primum arguitur, Patientia quæ est circa mortis pericula, est secundum doctrinam eius fortitudo. ergo non est pars integralis fortitudinis. Antecedens probatur. Patiens martyrium vsque ad mortem pro Christo, secundum istum doctorem, est patiens, & fortis actu quo tolerat malum mortis. Aut ergo est patiens & fortis eodem actu: & tunc habetur intentum, quia si actus non est distinctus, nec habitus. Aut vno actu est fortis, & alio patiens: & tunc quæritur, qui sint illi. Non enim sunt ibi duæ tolerantiæ mortis, neque duo alii actus. Neque potes dicere, quòd non fugere est actus fortitudinis: & laudabiliter se habere in tolerando, est actus patientiæ, quia sequeretur, quòd aggredi, & perdurare laudabiliter in periculis mortis non esset actus fortitudinis, quod est contra eundem doctorem dicentem in responsione ad secundum, Actus fortitudinis non solum consistit in hoc, quòd aliquis in bono persistit contra timores futurorum periculorum, sed etiam vt non deficiat propter præsentium tristitias.

¶ *Super Quæstionis centesimætrigesimæsextæ Articulum quartum.*

IN ar. 4. eiusdẽ 136. q. dubium ex Martino occurit in q. 2. cõtra cõclusionẽ principalem. s. Quòd patientia sit virtus adiuncta fortitudini.

tristitias, quæ in periculis mortis interuenerunt, ita q̃ actus eius F est & superatis timoribus, & tristitiis taliũ malorũ immobiliter persistere, qđ est plus q̃ superare timores, & plus q̃ superare tristitias. Et hoc intendit author, dicens quòd ad fortitudinem spe stat non deficere p̃ tristitias &c. Cum hoc tñ stat, comparãdo istas passiones, s. timorem & tristitiam respectu periculorũ mortis, quòd timor sit principalior materia fortitudinis q̃ tristitia: quia timor est respectu huiusmodi periculorum, vt habent rationem ardui: tristitia autem non, quoniam hæc est concupiscibilis passio, ille est passio irascibilis. Vnde fortitudo per seipsam firmat contra timorem, & per manum suam, hoc est, patientiam partem integralẽ firmat cõtra tristitias. Et cum dicitur, Plus est superare præsentia, quàm futura timere, respõdetur quòd verum est sub eadẽ ratione: sed non est sic comparando tristitiam præsentium præcise, & timorem periculorum mortis præcise, quia timor respicit illa sub rõne ardui: tristitia autem respicit illa absolute. Et sic nõ sunt cætera paria. Rursus dato quòd difficilius esset superare tristitias istas q̃ timores istos, non tamen sequitur, quòd patientia principalior sit fortitudine: quia fortitudo habet pro principali actu persistere cum superatiõe vtriusq; , diuersimode tñ, qa cũ superatione timoris, immediatecũ superatione vero tristitiæ, mediate nõ media alia virtute, sed media sua parte. Et per hæc patet respõsio ad aliud, s. sustinere mala præsentia est principalius q̃ non fugere p̃ timores. Vtraq; siquidẽ rñsio data habet hic locũ, & q̃ non fugere excellit p̃ arduitatẽ, q̃ est in obiecto, & q̃ fortitudinis actus nõ est tantũmodo propter timores nõ fugere, sed non fugere propter timores & tristitias, & quæcumque sint annexa damna. Nec est verum, quòd non fugere ordinetur ad tolerandum præsentia mala, sed vtrumque ordinatur ad principalem fortitudinis actum, qui est immobiliter persistere, non obstãtibus timoribus, & tristitiis. Quod autem iste addit, quòd si distinguatur de patientia, vt dictum est ex authore in responsione ad tertium, habetur vnum intentum, scilicet, quòd patientia extendit se ad omnia aduersa, falsum est, nisi sumatur patientia pro voce, quoniã nec patientia virtus extendit se ad omnia, nec patientia pars virtutis extendit se ad omnia.

lectationibus tactus, puta, quæ sunt ex abstinẽtia ciborum, vel venereorum: sed patientia præcipue est circa tristitias, quæ ab alijs inferuntur. Et iterum ad temperantiam pertinet refrænare huiusmodi tristitias, sicut & delectationes contrarias. Ad patientiam autem G pertinet, vt propter huiusmodi tristitias, quantæcumque sint, homo non recedat a bono virtutis.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd patientia potest quantũ ad aliquid sui poni pars integralis fortitudinis, de qua parte obiectio procedit, prout scilicet aliquis patienter sustinet mala, quæ pertinent ad periculum mortis. Nec est cõtra rationem patientiæ, q̃ aliquis quando opus fuerit, insiliat in eum, qui mala facit: quia vt Chrys. dicit super illud H. Matth.* Vade satana: In iniurijs p̃rijs patientẽ esse laudabile est: iniurias autem Dei patienter sustinere, nimis est impium. Et Augustinus dicit in quadã epistola contra Marcellinum, † quòd præcepta patientiæ nõ cõtrariantur bono Reipublicæ, pro quo conseruando cõtra inimicos pugnatur. Secundũ vero, q̃ patiẽtia se hẽt circa quæcũque alia mala, adiũgit fortitudini, vt virtus secundaria principali.

Homi. 5. in Matth. iter mediũ & finẽ, tom. 2.

Epist. 5. ante medium tom. 2.

ARTICVLVS V. I

Vtrum patientia sit idem quod longanimitas.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur q̃ patientia sit idem quod longanimitas. Dicit. n. Aug. in lib. de patientia, *q̃ patientia Dei prædicatur non in hoc, q̃ aliquod malũ patiatur, sed in hoc, q̃ expectat malos vt cõuertantur. Vnde Eccles. 5. dicitur. Altissimus patiẽs redditor est. ergo videtur q̃ patiẽtia sit idẽ quod lõganimitas.

¶ 2 Præt. Idem non est oppositum duobus: sed impatientia opponitur longanimitati, per quã aliquis

Sup. q. 117. art. 5. ad 3. Et 1 2. q. 70. ar. 3. co. Et 2. cor. 6. lect. 2. prin. Ca. 1. to. 4.

¶ Ad ea vero quæ obiiciuntur contra solutionẽ authoris respondendo dicitur, quòd vtrumque dictum authoris est verum. Et cum contra primum de patientia parte arguitur, negatur antecedens, scilicet quòd patientia sit fortitudo. Et ad probationem, quòd sustinens pro Christo martyrium, proprie loquendo, nõ deberet dici fortis ex patiens, sed integre fortis, sicut non debet dici, quòd est homo, & habet manus, sed homo integer, aut quòd est prudẽs & bonæ rationis. Si tamẽ sic dicatur, nullus est error. Concedit ergo, quòd est fortis & patiens. Et eum dicitur, Aut eo dem, aut diuersis. Dicitur, quòd eodẽ & diuersis. Diuersis quidem, quia patiẽs est in æquanimiter tolerãdo præsens malũ: fortis vero in immobiliter persistendo, non obstante & timore, & tristitia. Eo dem vero, quia ad istum principalem actũ subseruit actus patientiæ. Propter quod martyres laudantur de patientia tamquàm seruiente fortitudini. Et sic actus fortitudinis ẽ quodammodo patientiæ adiuuãtis ad illum, sicut econtra fortitudo imperat patientiæ.

Glaudat ria, illud Aug.

¶ Ad vltimum contra hoc membrũ dicitur, quòd laudabiliter tolerare præsentẽ tristitiã est actus patientiæ & non dicere propter tristitias in prosequẽdo mortis pericula, est actus fortitudinis, et nõ sunt idem actus, sed primus est in cõcupiscibili: secũdus, qui per negationem circunlocutus est, scilicet immobiliter p̃sistere in mortis periculo, nõ obstante tristitia, ẽ in irascibili, seu voluntate.

¶ Ad obiecta contra aliud dictum, scilicet, de patientia virtute adiũcta fortitudini vt secundaria principali, dicitur, q̃ patiẽtiæ distinctio a magnanimitate clara est: quia magnanimus tendit ad magnum in qualibet virtute, patientia non. Magnanimitas est circa spem magnorum bonorum vt materiã, patientia circa tristitiam. Et cũ dicitur, Eadẽ sunt aduersa, seu pericula, circa quæ est magnanimitas & patientia. ergo. Respondetur primo, q̃ non sunt eadem adæquate: secundo, quòd non sub eadem ratione respiciuntur ab vtraque virtute, quia a magnanimitate sub ratione magni, a patientia vero absolute, & in ordine ad cælestem patriam. Falsum quoque est quod dicitur, scilicet, q̃ quia bona de se alliciunt ad se, non est opus virtute, nisi propter pericula, & labores: quoniam ad bona opus est virtute, vel quia non sufficienter natura inclinamur ad illa, vt patet de iusto, vel quia

moram expectat. dicitur enim aliquis impatiens moræ, sicut aliorũ malorum. ergo videtur quòd patientia sit idem longanimitati.

¶ 3 Præt. Sicut tempus est quædã circunstantia malorum, quæ sustinentur, ita etiam locus: sed ex parte loci non sumitur aliqua virtus quæ distinguatur a patientia. ergo similiter, nec longanimitas, quæ sumitur ex parte temporis, in quantum scilicet aliquis diu expectat, distinguitur a patientia.

Sed contra est, quòd super illud ad Rom. 2. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, dicit gloss.* Videtur longanimitas a patientia differre: quia qui infirmitate magis quàm proposito delinquũt, sustentari per longanimitatem dicũtur. Qui vero pertinaci mẽte exultant in delitiis suis, ferri patienter dicendi sunt.

Respon. Dicẽdum, quòd sicut magnanimitas dicitur, per quam habet aliquis animum tẽdendi in magna, ita etiam longanimitas dicitur, per quam aliquis habet animum tendendi in aliquid quod in longiquũ distat. Et iõ sicut magnanimitas magis respicit speciem tẽdentem in bonum, quàm audaciam, vel timorem siue tristitiam, quæ respiciunt malum, ita etiam & longanimitas. Vnde longanimitas maioré conuenientiã videtur habere cũ magnanimitate, quám cum patientia. Potest tamen conuenire cum patientia duplici ratione. Primo quidem, quia patientia sicut & fortitudo sustinet aliqua mala ꝓpter aliquod bonũ. Quod si ex propinquo expectetur, faciliꝰ est sustinere: si autẽ in longinquũ differatur, difficilis est expectatio. Mala autẽ in præsenti sustinere difficilius est. Secundo, quia hoc ipsum quod ẽ differri bonũ speratũ, natũ est causare tristitiã, secundũ illud Pro. 13. Spes quæ differtur af-

Glaudat. in li. de patiẽtia in fi. ante ca. 1. libri.

Loco citato in argu. sed cõtra.

quia passiones ad illa egent moderamine, vt est in proposito de A spe magnorum, Quod demum dicit, quòd eadem est virtus boni & mali oppositi, gratis conceditur. Sed hoc non obstante, superius ostensum est rationabiliter poni patientiam virtutem gratuitam respectu malorum in ordine ad patriam cælestem.

¶ Circa relictũ dubiũ, An patiẽtia diffiniatur formatã, & informẽ, dicẽdũ est, q̃ cũ virtus, immo & habitus quilibet, corrũpat ex hoc ipso quòd rõ formalis seu obiecti, seu materiæ, cessat, & tãdiu sit quãdiu rõ forma lis saluatur in eo, vt patet de scientia quæ pdito medio deperditur, & quãdiu medium applicatũ habetur, scientia est: & similiter habitꝰ in fusis, fides tandiu in aliquo ẽ, quãdiu q̃s credit oia reuelata a Deo ecclesię Chſtę, ita q̃ statim, q̃ q̃s aliq̃d primaciter crederet, quãtũcũq; oppositũ determinauerit Ecclesia, habitũ infusę fidei statim pdit: quo circa ad videndum an aliqua virtus possit esse informis spectãdũ est, an sua formalis rõ, qua attingit obiectũ suũ, saluet sine charitate. Si. n. põt sine charitate saluari, potest esse informis. Si non põt saluari sine charitate hmõi rõ, nõ põt esse iformis. Propter hoc. n. fides põt eẽ informis, prudẽtia autẽ nõ, vt patet ex superiꝰ dictis. Quãtum aũt ab authore cõcipio, q̃ posuit patiẽtiã, vt est specialis virtus, esse virtutem gratuitam nõ politicã, rõ formalis patiẽtiæ consistit in æquanimi tolerãtia aduersorũ ꝓpter supernaturalia bona. Hoc autẽ non põt esse informe, cũ sine charitate esse ne queat, vt in litera ꝓbatur. Vnde virtus patiẽtiæ sic est charitatis comes, q̃ aut nõ est, aut est cũ charitate. Et pp hoc Apostolus posuit primogenitã charitatis patiẽtiã.

Loco citato in argu. sed cõtra.

¶ Sed occurrit hoc in loco dubiũ maius cõtra doctorẽ: quia ex hoc ipso q̃ ad patiẽtiã, secundũ q̃ est virtus, spectat omnia tolerare pp bonũ supernaturale, sequitur quòd ad ipsam spectet etiã sustinere amissionẽ vitæ, quæ est summum bonũ naturale. Et si hoc conceditur. ergo non est virtus adiuncta fortitudini, sed excedens potius ipsam.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ author loquitur in hoc articulo de patiẽtia cõmuniter, hoc est, vt cõprehẽdit patiẽtiã specialẽ virtutẽ, & patiẽtiã partẽ fortitudinis infusæ. Sic. n. accepta patiẽtia, ad omnia aduersa se extẽdit ꝓ futuræ patriæ bono tolerãda. Nec obstat q̃ dicat, Patiẽtia sm quod est virtus: quia per hoc nõ solũ intelligit q̃ sit simpliciter virtꝰ, sed q̃ attingat ad perfectionẽ virtutis simpliciter: paria siquidẽ hæc sunt quo ad propositũ. Et hoc sm inuenitur in patiẽtia parte integrali fortitudinis infusæ: & adiũgitur vniuersꝰ patiẽtia fortitudini vel quaſi pars integralis, vel vt

QVAESTIO CXXXVII.

De perseuerantia, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de perseuerantia, & vitijs oppositis.

Circa perseuerantiam autem quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ perseuerãtia sit virtꝰ.
¶ Secũdo, Vtrũ sit pars fortitudinis.
¶ Tertio, quomodo se habet ad cõstantiam.
¶ Quarto, Vtrum indigeat auxilio gratiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum perseuerantia sit virtus.

Adprimvm sic proceditur. Videtur q̃ perseuerãtia nõ sit virtus: quia, vt Philos. dicit in 7. Ethi.* cõtinẽtia est potior q̃ perseuerãtia: sed cõtinẽtia nõ est virtus, vt dicitur in quarto Ethi. † ergõ perseuerantia non est virtus.

¶ 2 Præt. Virtus est qua recte viuitur, sm Aug. in li. de li. arbit. * sed sicut ipse dicit in li. de pseuerãtia, † nullus potest dici perseuerãtiã habere quandiu viuit, nisi perseueret vsque ad mortem. ergo perseuerantia non est virtus.

¶ 3 Præt. Immobiliter persistere in opere virtutis requiritur ad omnẽ virtutẽ, vt patet in secũdo Ethic. † sed hoc pertinet ad rõnẽ perseuerãtiæ. dicit. n. Tullius in sua Rhet. † q̃ perseuerantia est in rõne bene cõsiderata stabilis & ꝑpetua permãsio. ergo pseuerãtia nõ ẽ specialis virtus, sed cõditio oĩs virtutis.

Sed contra est, qđ Andro. dicit, q̃ pseuerãtia ẽ habitus eorũ, q̃ bus imanẽdũ est, & nõ imanẽdũ, cũ a dño vel socio. Et similꝰ difficilius est exercere iustitiã cõtra potẽtem, q̃ cõtra pauperẽ, & ꝓ tẽpore quo eges alicuius auxilio, q̃ ꝓ tẽpore, quo nõ eges illo. Secũdo, Sicut specialis difficultas ex diuturnitate tẽporis accidit, ita ex frequẽti repetitione opis, vt patet in ieiunio quadragesimæ, & in quotidiana pſolutione officii diuini, & pstim in choro. Et tñ beatus Tho. nõ ponit aliquã spãlẽ virtutẽ pp difficultatẽ ex frequẽti repetitione opis. ergo.

¶ Secũdũ dubiũ est circa cõclusionẽ principalẽ, s. Perseuerantia est specialis virtus. Cõtra, inquit, Perseuerãtia nõ est aliud quàm virtus perseuerãs, accipiendo virtutẽ cõmuniter ad actũ, & ad habitũ. Probatur, tũ quia iustitia, & sic de aliis, inclinat ad eliciẽdũ exequendũ, & cõtinuandũ tandiu quãdiu recta rõ dictat. Nõ ergo est necessaria alia virtus pp diuturnitatẽ. Antecedens probatur ex Arist. 2. Eth. ponente cõditiones virtutis ex parte operãtis, scilicet q̃ operẽ sciens & eligens, & pp hoc firmiter & immobiliter, tũ q̃a posito recto dictamine, & electione recta, & opere iusto cõtinuato vsq; ad finẽ operis, remotis quibuscumq; aliis virtuti-

Infra. ar. 2. cor. & ad 1. & 2. q. 138. art. 1. cor. Et 3. dist. 33. q. 3. ar. 3. q. 1. ad 4. & q. 4 ad 1.
*Li. 7. ca. 7. circa med. tom. 5.
† Lib. 4. circa fin. to. 5.
*Lib. 2. de lib. arbi. ca. 19. tom. 1.
† Aug. li. de bono perseuerãtiæ, ca. 1. tom. 7.
*Lib. 2. ca. 4. tom. 5.
† Lib. 2. de inuentione in fol. 3. ante fin. libri.

virtutibus, ponitur perseuerãtia. ergo perseuerãtia iustitiæ nõ est F alia virtus a iustitia, & sic de aliis. Secũdo, Si perseuerãtia est virtus distincta a virtute perseuerãte, seque retur proceſſus in infinitũ: quia perseuerare diu in ipsa perseuerãtia habet eandẽ rõnem difficilis & boni ex ipsa diuturnitate tẽporis, quã habent opera aliarũ virtutũ. Qua ergo ratione ponit perseuerantia distincta ab aliis, ponẽda est distincta ab ista, & sic in infinitum.

Lib. 2. Eth. ca. 3. in fin. tom. 5.

Aut eadẽ rõne qua ipsa perseuerãtia ponitur circa diuturnitatẽ sui actus, aliæ quoq; virtutes concedantur circa diuturnitatẽ, pprii actº.

¶ Ad euidẽtiã horũ scito, q̃ sicut magnanimitas respicit magnũ in opere cuiuscumque virtutis, ita perseuerãtiæ virtus respicit diu turnũ in opere cuiuscũque virtutis. Et propterea sicut magnũ dupliciter cõsideratũ est superius, scilicet vt cõditio operis absolute, & vt ratio principaliter obiecta & intẽta: ita diu turnitas cõsideratur & vt circunstantia operis, & sic spectat ad eandem virtutẽ, ad quã spectat illud opus: & vt rõ principaliter intẽta, & sic ponitur obiectũ specialis virtutis, quæ dicitur perseuerãtia propter rõnẽ literę.

D. 1026.

¶ Et ad primã rõnẽ contra eã negatur sequela loquendo de circũstantiis vt sic: quoniã nec perseuerantia ponitur circa diuturnitatẽ, vt est circũstantia. Verũtamen cõceditur, q̃ quæcũque circunstãtia potest transferri in rõnẽ formalẽ alicuius boni moralis secundũ speciem distincti ab aliis, constituere potest specialem virtutem. Quæ autem affert arguens sunt circunstantiæ vt sic, & ideo non variant speciem, sed magis, aut minus in eadem specie.

¶ Ad secundam dicitur, quòd frequens eiusdem operis repetitio ad obseruationem vnius totalis operis consumandi sub diuturni tate comprehenditur: quoniã eiusdẽ moris est ex intẽtione tẽdere ad diu insistendum operis consumationi, si opus vnũ pluries propterea repentendum est, etsi opera succedentia sint diuersa.

¶ Ad secundum dubiũ negatur primo aſſumptũ: vel distinguatur quòd perseuerantia sumitur dupliciter, scilicet ex cõditione, & ex principali intentione: & quòd perseuerantia ex cõditione habitus est ipsa virtus perseuerans. Nã quilibet habitus ex cõditione immobilitatis firmat ad diu persistendũ. Sed perseuerãtia q̃ ex principali intentione in quolibet opere tendit ad ipsam diu turnitatem, nõ est ipsa virtus iustitiæ, tẽperãtiæ &c. quæ perseuerat, sed alia. Et per hoc patet responsio ad vtrãque probationẽ antecedentis: quoniã gratis cõceditur, q̃ quælibet virtus potest perseuerare ex conditione, sed non ex principali intentione.

¶ Ad secundũ argumẽtũ negatur sequela, proceſſus in infinitũ: quoniã ista ſpecialis virtus, quæ est perseuerantia, quæ per se primo rẽdit ad diuturnitatẽ in quocũque actu virtutis, sufficit ad tẽdẽdũ ad diuturnitatẽ proprii actus, sicut & aliorũ. Nec est par

ratio de aliis virtutibus, quia nulla earũ tẽdit ad diuturnitatem per se primo, seu ex principali intẽtione. Et propea aliæ egent ista per se primo in diuturnũ tendẽte: ista vero quia ex se hoc habet, non eget aliqua alia tendente ad diuturnitatem sui operis.

¶ In eodẽ primo artic. in responsione ad secundũ, dubiũ ex Martino occurrit ibidem quæst. secũda, vbi ie citata hac responsione dicit, Sequentes hanc opinionẽ hñt cõcedere quæ sequũtur. Primo, sequitur quòd de aliquo actu aliquãdo est verum dicere, q̃ fuit perseuerãtia, de quo num quã fuit verũ dicere quòd est perseueran tia. Secundo, q̃ per mortẽ actus qui nũquã fuit perseueran tia, incipit esse perseuerantia. Tertio, q̃ actus proprius alicuius virtutis pro tẽpore quo fit, nõ fortietur denominatio nẽ ab illa. Quarto, quòd perseuerãtia ẽ virtº, & tñ eius operatio virtuosa non põt esse perseuerantia: quia vel esset pseuerãtia anteq̃ esset, & hoc non: vel quãdo ẽ, & hoc nõ, quia adhuc nõ est finis: vel post, & hoc nõ, quia tũc nõ est. Quinto, q̃ duorum omnino vniformiũ intus & extra vsque ad aliq̃ instans, de vno vere dicetur q̃ perseuerauit, & alio nõ, vt patet si vnus moriatur in illo instanti, & alius non. Ista sunt quæ sequũtur ex dicta opinione, ad quã cũ ponendã nec rõ, nec authoritas cogere videt.

Trut. 23 paulo post tom. 3.

¶ In eadẽ responsione dubium occurrit ex eodẽ circa illud, Per se ad perseuerãtiã pertinet, quòd aliquis perseueret vsq; ad finẽ opis virtuosi. Cõtra arguitur, quia quãdoq; aliquis vere perseueraſſe dr, qui nõ cõpleuit opus, sed impeditus fuit per mortẽ, vel violentiam.

¶ Ad euidentiã eorũ quę in primo dubio tanguntur, scito q̃ quia vnũquodque ens tunc põt vere enuntiari esse simpliciter, vel de aliquo, quãdo iuxta naturæ suæ cõditionẽ hẽt esse. Vñ successiua entia tũc dicũtur esse, qñ sunt nõ simul, sed in successione propria inchoata. Dicitur nãque hodiernus dies eẽ, quãdo iã inchoata est. Vnde ab inchoatione vsque ad terminũ diei verificatur de illo tẽpore, hodie. Et similiter cum domus ædificatur, dicimus quòd ædificatio domus est, quãmuis nihil horũ totũ sit, & possit impediri ne terminetur. Proportionabiliter in proposito dicim', quòd quandocũque aliquis incœpit actũ perseuerandi, iam actu perseuerat, & de illo actu vere dicitur, q̃ est perseuerantia. Nec obstat, si nõ consumetur, sicut nõ obstat si domus ædificatio non cõsumatur, quin ædificatio cœpta fuerit ædificatio, & domificatio. Et si hodiernus dies nũq' cõsumaret, non auferret quin fuerit verũ prius dicere, hodie, in primis horis eius. Quocirca aliud est loqui de perseuerãtia, & aliud de pseuerãtia cõsumata. Ad veritãcandũ siquidẽ de aliquo actu q̃ est perseuerãtia, sufficit q̃ actus ille perseuerandi sit cum debitis conditionibus inchoatus, & sit in successione habeat esse. Sicut ad verificandum quòd aliquis actus sit motus, sufficit quòd inchoatus motus successione sit, Si enim

enim non consumatur, non sequitur ergo perseuerantia nõ fuit A perseuerantia, sicut non sequitur, ergo motus non fuit motus: sed sequitur, ergo perseuerantia non est consumata, sicut ergo motus non est consumatus.

¶ Ad verificandum vero de aliquo actu, quòd est perseuerantia consumata, oportet terminum consumationis expectare, & tunc potest primo dici, quòd est perseuerantia cõsumata, quoniam tunc est in suo termino, nec aliud esse requirit. Sicut motus consumatus non nisi in termino potest primo dici motus consumatus, non curando in proposito quomodo terminetur positiue, vel negatiue. Negatur ergo quòd sectãtes diui Thomæ doctrinam de perseuerantia, oporteat illa concedere, quæ arguens affert. Actus siquidem perseuerãdi vsque ad mortem habuit hanc veritatẽ in vita, quòd iste perseuerat. Nec per mortem fit perseuerantia, sed in illo instanti fit consumata. Et prop rerea patet, quòd propterea cum fit actus virtutis perseuerantiæ, ab illa denominatur perseuerantia, & est perseuerãtia quãdo est in successione. Nec obstat quòd adhuc non sit finis: quia non exigitur ni si ad consumatã perseuerantiam. Ad casum demum quinto loco dicitur, quòd de illo qui moritur, verificatur perseuerãtia cõsumata, quia iam est instans consumationis eius. In alio vero verificatur quòd perseuerat, sed non cõsumate, quia adhuc non est in termino. Vnde nullum inconueniens hinc accidit, ex quo ponitur vnius terminus, & alterius non. Vnde pater, quòd non sequuntur ex sancti Thomæ opinione, quæ arguens dicit, & quòd rationabiliter ponitur illa virtus ſicut magnanimitas.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd sicut per se conuenit homini, quòd generet hominem, & quòd leo generet leonem, & tamen potest impediri: ita per se conuenit perseueranteæ virtuti, quòd intendat persistere vsque ad finem. Si tamen impeditur ab extra, hoc est, per accidens, & nihil obstare constat naturæ virtutis, cui ex propria natura conuenit inclinare in hoc quòd persistat vsque in finem. Argumentũ

ficare, & non compleat domum. Sic ergo dicendũ est, quòd nomen perseuerantiæ quandoque sumitur pro habitu quo quis eligit perseuerare: quãdoque autẽ pro actu quo quis perseuerat: & quandoque quidẽ habens habitũ perseuerantiæ, eligit quidẽ perseuerare, & incipit exequi aliquandiu, persistẽdo non tamen cõplet actũ, quia nõ persistit vsque ad finem. Est autem duplex finis. Vnus quidem, qui est finis operis, alius autem qui est finis humanæ vitæ. Per se autẽ ad perseuerãtiã pertinet vt aliquis pseueret vsque ad terminũ virtuosi operis: sicut q̃ miles perseueret vsque ad finẽ certaminis, & magnificus vsq; ad cõsumationem operis. Sunt autẽ quædã virtutes, quarum actus per totã vitam debent durare, sicut fidei, spei, & charitatis, qa respiciunt vltimũ finẽ totius vitæ humanæ. Et iõ respectu harũ virtutũ, q̃ sunt principales, non consumatur actus perseuerãtiæ vsq; ad finẽ vitæ. Et secundũ hoc Aug.* accipit perseuerantiam pro actu perseuerantiæ consumato.

Ad 3^m dicẽdum, q̃ virtuti potest aliquid conuenire dupliciter. Vno modo, ex propria intentione finis: & sic diu persistere vsque ad finẽ in bono, pertinet ad specialẽ virtutem, quæ dicitur perseueran D tia, quæ hoc intendit, sicut specialẽ finem. Alio modo ex comparatione habitus ad subiectum: & sic immobiliter persistere cõsequitur quamlibet virtutem, inquantum est qualitas difficile mobilis.

Articvlvs II.

Vtrũ perseuerãtia sit pars fortitudinis.

Ad secvndvm sic procedi E tur. Videtur q̃ perseuerantia nõ sit pars fortitudinis. Quia vt Philos. dicit in 7. Ethic.* perseuerãtia est circa tristitias tactus: sed huiusmodi pertinet ad temperantiã. ergo perseuerãtia magis ẽ pars temperantiæ, quàm fortitudinis.

¶ 2 Præt. Omnis pars virtutis moralis ẽ circa aliquas passiones, quas virtº moralis moderatur: sed perseuerantia non importat moderãtiam passionũ, quia quanto vehementiores fuerint passiones, tãto aliquis secũdũ rationẽ perseuerans laudabilior videtur. ergo videtur quòd perseuerantia nõ sit pars alicuius virtutis moralis, sed magis prudentiæ, quæ perficit rationẽ.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in lib. de perseuerantia, quòd perseuerantiam nullus potest amittere, alias autẽ virtutes potest homo amittere. ergo perseuerantia est potior omnibus alijs virtutibº; sed virtus principalis est potior quàm eius pars. ergo perseuerantia non est pars alicuius virtutis, sed magis ipsa est virtus principalis.

Sed contra est, quòd Tullius *ponit perseuerantiam partem fortitudinis. C

Respon. Dicendũ, quòd sicut supra dictum est,* virtus principalis est, cui principaliter ascribitur aliquid quod pertinet ad laudem virtutis, inquantum scilicet exercet illud circa propriam materiã, in qua difficillimum & optimum est illud obseruare. Et secũdũ hoc dictũ est,* quòd fortitudo est principalis virtus: quia firmitatem seruat in his, in quibus difficillimum est firmiter persistere, scilicet, in periculis mortis. Et ideo necesse est, quòd fortitudini adiungatur sicut secundaria virtus principali omnis illa virtus, cuius laus consistit in sustinendo firmiter aliquod difficile. Sustinere autem difficultatem, quæ prouenit ex diuturnitate boni operis, dat laudem perseuerantiæ; nec hoc est ita difficile, sicut sustinere pericula mortis. Et iõ perseuerãtia adiungitur fortitudini, sicut virtº secũdaria principali.

Ex ca. 1. habetur & ca. 5. 10. 7.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ annexio secũdariæ virtutis ad principalem nõ solũ attẽditur secundũ materiã, sed magis secũdũ modũ; quia forma in vnoquoque potior est, quàm materia. Vnde licet perseuerantia magis videatur conuenire in materia cũ tẽperãtia, quàm cũ fortitudine, tamẽ in modo materiæ

Lib. 2. de intẽtione in fol. 3. ante fin. libri. Q. 123. art. 11. & 1. 2. q. 61. ar. 3. & 4.

D. 1025.

IN art. 2. eiusdem quæst. dubium ex Martino ibidem occurrit circa rationẽ in corpore articuli ad conclusionẽ principalem, scilicet, Omnis illa virtus, cuius laus consistit in sustinendo aliquid difficile, est adiuncta fortitudini sicut secundaria principali: sed laus perseuerantiæ est in sustinendo difficultatem ex diuturnitate boni operis. ergo. Probatur maior: quia fortitudo firmat animum in sustinendo difficillima, quæ sunt pericula mortis. Contra, inquit, Martinus, maior est falsa, quod probatur, qa aliàs sequeretur, q̃ omnis virtus esset adiũcta fortitudini; quia omnis virtus est circa difficile, & animum firmat contra aliquid difficile. Probatio quoq; maioris non infert apparenter, nisi virtutes quæ sunt circa eandem materiam, esse adiũctas. Et adhuc quæstio est, an hoc sufficiat. Iustitia enim perseuerãs facit sustinere diuturnitatem operis iusti, & sic de aliis.

q. 123. art. 11.

¶ Ad hoc dicitur, quòd maior est verissima, & negatur sequela. Et ad probationem dicitur, quòd falsum est, omnis virtutis laudem principaliter consistere in sustinendo aliquid difficile, cũ iustitiæ laus consistat in recte operando ad alium, & temperantiæ laus in moderatione. Et vt excludãtur omnes apparentiæ, notato qđ diximus, scilicet, quòd laus virtutis illius consistat principaliter in sustinendo difficile. Nam dato quòd omnis virtus aliquo modo sit stinendi actum participaret, vel haberet, non tamen principaliter consistit circa sustinendum. Iam autem dictum est, quòd virtutes ex principali intentione pensantur. Et per hoc patet solutio obiectorum de iustitia, & aliis virtutibus perseuerantibus ex conditione, non ex principali intentione, vt prædictum est.

D. 1025.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimæ vrigesimæ septimæ Articulum tertium.*

IN art. 3. eiusdem q. dubium ex Martino ibidem, quæst. 2. occurrit, circa differentiam inter perseuerantiam, & constantiam. Arguit siquidem dupliciter. Primo sic. Cõtinuet aliquis aliquem virtutis actum, & deinde sola diuturnitate victus deserat, talis nec perseuerans, nec constans est. ergo constantia nõ respicit extrinseca impedimenta, vt dicitur. Secundo, Aristoteles expresse ponit perseuerantiam circa vehementes tristitias &c. ergo in vsu terminorũ debemus conformari antiquis doctoribꝰ, nisi cõstet de abusu.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dupliciter aliquis potest continuare actum virtutis, primo ex intentione diuturnitatis, Et sic inchoans, & aliquanto tempore continuans, & victus post a diuturnitate desistẽs, habuit quidem perseuerantiæ actum, sed adueniente opposito, factus est mollis. Si vero continuauit actum ex conditione virtutis, & post occurrente diuturnitate superante, deficit, in mollitiem declinauit non ex contrario, sed ex priuatiuo, hoc est, non ex perseuerantia, sed ex non mollitie.

¶ Ad secũdum vero dicitur, quòd licet Arist. perseuerantiæ nomine vsus fuerit in habitu cohibitiuo tristitiarũ imperfecto in genere virtutis: ex hoc tamen non sequitur quòd sit abusus vti eodem vocabulo in habitu virtutis circa diuturnitatem, quã vocabulum perseuerantiæ respicere magis constat, quàm tristitias. Perseuerans enim communi, & frequẽti vsu dicitur, qui diu durat in aliquo. Et simpliciter perseuerans, qui vsque ad finem durat in opere.

gis conuenit cum fortitudine, inquantum firmitatem seruat cõtra difficultatem diuturnitatis.

AD 2m dicendum, ꝙ illa perseuerantia, de qua loquitur Philos. non moderatur aliquas passiones, sed constituit solum in quadam firmitate rationis, & voluntatis. Sed perseuerãtia secundum qđ ponitur virtus, moderatur aliquas passiones, scilicet timorem fatigationis, aut defectus propter diuturnitatẽ. Vnde hæc virtus d est in irascibili, sicut & fortitudo.

AD 3m dicendũ, ꝙ Augu. ibi loquitur de perseuerantia non secundũ qđ nominat habitũ virtutis, sed secũdum qđ nominat actum virtutis continuatum vsque in finẽ, secundũ illud Matth. 24. Qui perseuerauit vsq; in finẽ, hic saluus erit. Et ideo contra rõnẽ perseuerantiæ sic acceptæ esset, ꝙ amitteretur, ꝙa iam non duraret vsque in finem.

ARTICVLVS III.

Vtrum constantia pertineat ad perseuerantiam.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur ꝙ constantia non pertineat ad perseuerantiam. Constantia enim pertinet ad patientiã, vt supra dictum est: * sed patientia differt a perseuerãtia. ergo cõstãtia non pertinet ad perseuerantiam.

¶ 2 Præt. Virtus est circa difficile bonum: sed in paruis operibus cõstantẽ esse, non videtur esse difficile, sed solum in operibus magnis, quæ pertinent ad magnificentiam. ergo cõstãtia magis pertinet ad magnificentiã, quàm ad perseuerãtiã.

¶ 3 Præt. Si ad perseuerantiã pertineret cõstantia, in nullo videretur a perseuerantia differre, quia vtrũque immobilitatem quandam importat: differunt autẽ. Nã Macro.* condiuidit constãtia firmitati, per quam intelligitur perseuerãtia, vt supra dictum est. † ergo cõstãtia nõ pertinet ad perseuerantiam.

SED CONTRA est, quòd aliquis dicitur esse constans ex eo, ꝙ in aliquo stat: sed immanere aliquibus pertinet ad perseuerantiam, vt patet ex diffinitione quam Andronicus ponit. ergo constantia pertinet ad perseuerantiam.

RESPON. Dicendum, quòd perseuerantia, & constantia conueniũt quidem in fine: quia ad vtrumque pertinet firmiter persistere in aliquo bono. Differunt autem secũdũ ea, quæ difficultatem afferunt ad persistendum in bono. Nam virtus F perseuerantiæ proprie facit firmiter persistere hominem in bono contra difficultatem, quę prouenit ex ipsa diuturnitate actus. Constantia autem facit firmiter persistere in bono contra difficultatem, quæ prouenit ex quibuscumque alijs exterioribus impedimentis. Et ideo principalior pars fortitudinis est perseuerãtia, quàm cõstantia: quia difficultas quæ est ex diuturnitate actus, est essentialior actui virtutis, quàm illa quæ est ex exterioribus impedimentis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ exteriora impedimenta persistendi in bono præcipue sunt illa, quæ tristitiã inferunt: circa tristitiã autẽ est patiẽtia, vt dictũ est. * Et ideo constantia secundũ finem conuenit cum G perseuerantia: secundum autem ea quæ difficultatem inferunt, conuenit cum patientia. Finis autem potior est. & ideo constantia magis pertinet ad perseueran, tiam, quàm ad patientiam.

AD 2m dicendũ, ꝙ in magnis operibus persistere, difficilius est: sed in paruis, & mediocribus diu persistere habet difficultatem, & si non ex magnitudine actus quam respicit magnificentia, saltem ex ipsa diuturnitate quam respicit perseuerantia. Et ideo constantia potest ad vtrumque pertinere.

AD 3m dicendum, quòd constantia pertinet quidẽ ad perseuerantiam, inquantũ conuenit cũ ea, non tamen est idem ei, inquãtũ differt ab ea, vt dictum est.

H ARTICVLVS IIII.

Vtrum perseuerantia indigeat auxilio gratiæ.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vrigesimæ septimæ Articulum quartum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd perseuerantia non indigeat auxilio gratiæ. Perseuerantia enim est quædã virtus, vt dictum est: * sed virtus, vt Tullius dicit in sua Rhet. † agit in modum naturæ. ergo sola inclinatio virtutis sufficit ad perseuerandum. Non ergo ad hoc requiritur aliquod auxilium gratiæ. I

¶ 2 Præt. Donum gratiæ Christi est maius quàm nocumentum, quod Adam intulit, vt patet ad Rom. 5. sed ante peccatum sic cõditus fuit homo, vt posset perseuerare per id quod acceperat, sicut Aug. dicit in lib. de correct. * & gratia. ergo multo magis homo p gratiã Christi reparatus, potest perseuerare absque auxilio nouæ gratiæ.

K ¶ 3 Præt. Opera peccati quandoque sunt difficiliora, quàm opera virtutis. unde ex persona impiorũ dicitur Sap. 5. Ambulauimus vias difficiles: sed aliqui perseuerãt in operibus peccati absque alterius auxilio. ergo etiã in operibus virtutum potest homo perseuerare absque auxilio gratiæ.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in lib. de perseuerantia. * Asserimus donum Dei esse perseueran tiam, qua vsque ad finem perseueratur in Christo.

RESPON. Dicendum, quòd si-

& malum; & ad malum quidem sufficienter, ad bonum autem non, iuxta illud: Perditio tua Israel ex te, salus autem ex me, oportet quòd causetur vel ab habitu, vel ab extrinseca causa. Et si ab aliquo habitu causari sufficienter ponitur, necesse est quòd habitus ille sic perficiat voluntatẽ, vt immobiliter ipsam in appetitu boni: alioquin numquam sufficiẽs causa perseuerantiæ ponitur. Nam si non immobiliter liberũ arbitrium, remanebit vertibile ad malum, & consequenter non (sufficiente tali habitu ad retrahendum ab appetitu mali) appetet quãdoque malum, & sic non perseuerabit vsque ad mortem. Efficacia ergo requisita ad habitum, sufficiẽtem causam perseuerantiæ actualis vsq; ad mortẽ in nostra voluntate, est immobilitare liberum arbitrium ad bonum. Et propterea intuitus hoc author, quia quæstio erat, an posito habitu virtutis perseuerantiæ &c. remaneret indigentia alterius gratiæ Dei, radicalẽ causam attulit, quare habitus relinquit indigentiã talem, quia, scilicet non immobilitat voluntatem ad bonũ: sed relinquit ipsam vertibilem ad malũ. Ex hoc autẽ qđ non sufficienter causatur talis perseuerãtia a voluntate infor mata charitate sub intellecto generali auxilio Dei, manifeste patent duo. Primum est, qđ remanet homo indigens ad talem perseueratiam speciali Dei auxilio protegentis, & custodientis hominem ne declinet ad malũ: quoniam hoc maximũ bonum esse constat, & ab extrinseco oportet causari, ex quo ab intrinseco sufficientem causam in via hac non habet, nisi quis talẽ, & tantum bonum a casu ponat, aut absque propria causa sufficiente, quod est ridiculum. Secundum est, qđ authoris responsio directe satisfacit argumẽto radicalem causam assignãs, quare habitus virtutis non sufficit causare perseuerãtiam actualem vsque ad mortem, ac per hoc, quare relinquit indigentiã diuini auxilii ad talẽ perseuerantiam. Vnde cum arguens dicat, Nemo dubitat, an opus virtutis sit necessario eliciẽdum, dicitur quòd licet non dubitet de hoc: dubitãt tamen, an habitus virtutis sit tantæ efficaciæ, quòd sit sufficiens causa perseuerandi vsq; ad mortem. Et ad declarandum, quòd omnis noster in via habitus est insufficiens, reddita optime est ratio, quia non immobilitat ad bonum. Et si hoc penetrasset arguens, nõ opposuisset quæstionem alio modo, quàm ab authore formetur. Dicta enim ratio omnem difficultatem excludit, & causam assignat indigentiæ extrinsecæ causæ, quæ proculdubio est Deus.

¶ In eodem quarto ar. in responsione ad tertium, dubium occurrit ex Martino ibidem arguente contra hanc responsionẽ, ꝙ non satisfacit: quia supponit vnum, cuius contrarium argumentũ nititur probare, nec tamen illud solutio enuacuat. Supponit enim quòd homo põt de se peccare, & tamen nõ potest per se resurgere a peccato immo nec bonũ facere. Cõtra qđ directe procedit argumẽtũ quo arguitur, quòd opera peccati sunt difficiliora quàm opera virtutis. & ideo videtur mihi, quòd nisi ad hoc respondeatur, non est sufficienter solutum.

¶ Ad quod dicitur, quòd responsio authoris directe tendit, & satisfacit argumento quo ad principalem difficultatem eius, scilicet, quare homo potest seipsum peccãdo facere perseuerantem in peccato, & non põt bene operando facere se perseuerantẽ in virtute vsq; ad mortem. Hæc enim difficultas euacuatur per hoc, quòd homo peccãdo constituit se in statu, vnde non põt resurgere, & propterea remanet perseuerans in malo vsque ad mortem, quantũ est ex se: sed virtuose agendo nõ potest se statuere in statu, vnde non possit ex seipso declinare. Ex hac autem vniuersali conditione cuiusque peccati mortalis, & cuiuscumque operis meritorii patet, quòd nihil obstare relinquitur illud assumptum, scilicet, opera peccati sunt quandoque magis difficilia, quàm opera virtutis. Hæc est enim vna particularis in nullo obstans vniuersali cõditioni mortalis peccati, & meriti, ex qua satisfit in litera argumẽto. Et ppea nõ opus fuit, ꝙ author litera aliter respõderet.

¶ *Super Quæstionis centesimæ tricesimæ octauæ Articulum primum.*

IN ar. 1. q. 138. dubia multa occurrunt ex Martino in eodẽ tract. in q. de mollitie. Primũ est circa illud quod in corpore articuli dicitur, scilicet, Secundum Philosophum proprie mollis dicitur, qui recedit a bono ex tristitia causata ex defectu delectationum, quasi cedens debili mouenti. Contra hoc siquidem dupliciter procedit. Primo, arguendo quòd non solum tali tristitiæ cedens est mollis, sed etiã cedens aliquibus tristitiis, ex positiuis causis afflictiuis, causatis. Secundo, quòd nõ omnis cedẽs tali tristitiæ, ita vt recedat a bono, est mollis. & ad primum quidem multa affert. Sed quoniam primum non est contra authorẽ, quàmuis arguens putauerit, & dixerit se impugnare in hoc, San. Thom. ideo non affero sua argumẽta, sed ostendo vnde nõ intellexerit authorẽ. Ly enim, pprie, in hac litera æquialet ad ly principaliter, & non æquialet ad ly solum, vt iste interpretatus est: ita quòd non est sensus literæ, quòd mollis est solum recedens a bono propter tristitiam ex carentia delectationum causata, sed est sensus quòd mollis est principaliter recedens a bono propter huiusmodi tristitias. Vnde in hac eadem litera dicitur, quòd mollis est, qui de facili recedit a bono propter difficilia, quę sustinere non potest. Per hæc enim verba in principio corporis articuli, author diffinit mollem. Et postmodum excludens eum, qui a magnis tristitiis vincitur a numero molliũ, tres gradus retrahẽtium a bono ponit, scilicet metum, delectabile, & carẽtiã delectatio-

QVAESTIO CXXXVIII.

De vitiis oppositis perseuerantiæ, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de vitijs oppositis perseuerantiæ.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, De mollitie.

¶ Secundo, De pertinacia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum millities opponatur perseuerantiæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ mollities nõ opponatur perseuerantiæ, quia super illud 1. ad Cor. 6. Neque adulteri, neque molles, neque masculorum cõcubitores. glo. * exponit molles, idest, pathici, hoc est, muliebria patientes: sed hoc opponitur castitati. ergo mollities non est vitiũ oppositum perseuerantiæ.

te cum tanta non peccandi facilitate: isti autem sæuiente mundo ne starent, steterunt in fide.

AD 3m dicẽdum, ꝙ homo per se potest cadere in peccatũ, sed non potest per se resurgere a peccato sine auxilio gratiæ. Et ideo ex hoc ipso quòd homo cadit in peccatum, quantum de se est, facit se in peccato perseuerãtem, nisi gratia Dei liberetur. Non autem ex hoc ꝙ facit bonũ, facit se perseuerãtẽ in bono, quia de se potẽs est peccare: & ideo ad hoc indiget auxilio gratię.

cut ex dictis patet, * perseuerantia dupliciter dicitur. Vno modo, pro ipso habitu perseuerãtiæ secundũ quod est virtus: & hoc modo indiget dono habitualis gratię, sicut & cætere virtutes infusę. Alio mõ, potest accipi pro actu perseuerantiæ durante vsque ad mortem. Et secũdum hoc nõ indiget solũ gratia habituali, sed etiã gratuito Dei auxilio conseruantis hominẽ in bono vsque ad finem vitę, sicut supra dictum est, * cum de gratia ageretur. Quia cũ lib. arb. de se sit vertibile, & hoc ei non tollatur per habitualem gratiã præsentis vitæ, non sub est potestati liberi arb. etiã per gratiam reparati, vt se immobiliter in bono statuat, licet sit in potestate eius ꝙ hoc eligat. Plerũque enim cadit in nostra potestate electio, sed non executio.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ virtus perseuerantiæ quantum est de se, inclinat ad perseuerãdũ: quia tamen habitus est quo quis vtitur cũ voluerit, nõ est necessarium, ꝙ habens habitum virtutis, immobiliter, vtatur eo vsque ad mortem.

AD 2m dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit in lib. de cor. & gratia, * primo homini datũ est non vt perseueraret, sed vt perseuerare posset p liberũ arb. quia nulla corruptio tũc erat in humana natura, quę per seuerãdi difficultatẽ præberet. Sed nunc prædestinatis per gratiã Christi, non solum datur vt perseuerare possint, sed vt perseuerent. Vnde primus homo, nullo terrente cõtra Dei terrentis imperiũ libero vsus arbitrio, non stetit in tanta felicita

Infr. art. 2. cor.

Gloss. interlinearis. ibidem.

delectationum, concludens quòd ex his proprie, hoc est, principaliter aliquis dicitur mollis secundum Philosophum, quod est verum. Cum hoc tamen stat, quòd etiam ille qui a mediocribus tristitiis, ex aliquibus contristantibus illatis vincitur, sit etiam mollis, Dictum etiam est supra, quòd proprie fortitudo est circa pericula mortis in bello, & per hoc declaratum est non excludi, quin secundario sit etiam circa alias mortes sustinendas. Aduertere quoque hic expedit, quòd sicut author aliter perseuerantiæ nomine vtitur quàm Arist. ita & mollitiem aliter accipit. Nã apud authorem pro vero vitio sumitur, apud Arist. autem pro imperfecto in genere vitii, vt patet ex oppositis bonis, s. perseuerãtia in virtute, & perseuerãtia in imperfecto genere virtutis, sicut ẽt & continẽtia.

Li. 7. cap. 7. tom. 5.

Li. 7. Ethic. cap. 7. post med. to. 5.

Lib. 4. ca. 8. tom. 5.

Lib. 4. ca. 8. tom. 5.

¶ Quod autem secundo loco confutatur, est contra authorem in hoc loco in responsione ad primum, & ideo afferẽda sunt argumenta eius. Primum ex authoritate Aristo. 7. Ethic. quòd vincia carentia delectabilium propter naturam generationis, aut pp ægritudinẽ, non est mollitiei.

Q. præced. ar. 1. & 2. D. 1025.

¶ Secundò est, quia secũdum Arist. aliquæ delectationes sunt necessariæ, & propter carẽtiam talium delectationum recedere a bono non est mollities, sed ꝓpter carentiam superfluarum delectationum.

Lib 7. ca. 7. a med. to. 5.

¶ Tertium dubium ex eodem est circa responsionem ad secũdum. Hæc, inquit, solutio nõ mihi placet, tum quia si delitia est quædam mollities, ergo ẽ species mollitiei, ergo non habẽt illas diuersas connotationes, quas dicit Thomas: tum quia ex nominibus ipsis videtur oppositum, & proprie delitiosus est, qui non potest sufferre absentiam delectationum. Tertio, quia omnis delitia pertinet ad intemperantiam: ac per hoc si est quædam mollities, pertinebit ad intẽperantiã. ergo mollities nõ est totaliter opposita perseuerãtiæ.

Li. 1. in ca. Vera magnanimitas in duobus fita est.

Li. 7. Ethi. ca. 7. a med. elicitur. to. 5.

¶ Quartum dubium est circa responsionem ad tertium. Hæc, inquit, responsio nõ videtur mihi consona dictis eiusdem doctoris. Arguo enim sic. Appetere remissionem secundum quod huiusmodi, aut est delectabile, aut carens labore. Si primum, ergo luxuus vt appetens remissionẽ, non est dicendus mollis, sed incontinẽs, quia propter delectationem deserit bonum. Si secundum, ergo mollities non est vniuersaliter circa tristitiam ex defectu delectationis, cuius oppositum determinat idem doctor. Patet consequentia, quia luxuus vt appetit remissionem, fugit laborem cõtristantem & molestantem.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in 7. Ethic.* ꝙ delitia, mollities quædã est: sed esse delitiosum videtur pertinere ad intemperantiam. ergo mollities non opponitur perseuerantiæ, sed magis temperantiæ.

¶ 3 Præt. Philosophus ibidẽ dicit, *quòd luxuus est mollis: sed esse immoderate luxuũ opponitur eutrapeliæ, quæ est virtus circa delectationes ludorum, vt dicitur in 4. Ethic. † ergo mollities non opponitur perseuerantiæ.

SED CONTRA est, qđ Philosophus dicit in 7. Eth.* quòd molli opponitur perseueratiuus.

REPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, *laus perseuantiæ[a] in hoc consistit, ꝙ aliquis non recedit a bono propter diuturnã tolerantiam difficiliũ, & laboriosorũ, cui directe videtur opponi, ꝙ aliquis de facili recedat a bono pp aliqua difficilia, quę sustinere non potest: & hoc pertinet ad rõnẽ mollitiei. Nã molle dicitur, quod facile cedit tangenti. Nõ autẽ iudicatur aliquid molle ex hoc, ꝙ cedit fortiter impellenti, nã & parietes cedũt machinæ percutienti: & ideo nõ reputatur aliquis mollis, si cedat aliquibus valde grauiter impellẽtib⁹. Vnde Philos. dicit in 7. Ethic.* ꝙ si quis a fortibus, & superexcellentibus delectationibus vincitur, vel tristitijs, nõ est admirabile, sed cõdonabile, si contra tendat. Manifestũ est autẽ, ꝙ grauius impellit metus periculorũ, q̃ cupiditas delectationũ. Vnde Tullius dicit in primo de Offic.* Nõ est consentaneũ qui metu non frãgatur, eũ frangi cupiditate: nec qui inuictũ se a labore præstiterit, vinci a voluptate. Ipsa etiã voluptas fortius mouet attrahẽdo, q̃ tristitia de carẽtia voluptatis retrahẽdo: quia carẽtia voluptatis est purus defectus. Et ideo s̃m Philosophũ* proprie mollis dicit, qui recedit a bono propter tristitias causatas ex defectu delectationũ, quasi cedens debili mouẽti.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ prædicta mollities causatur dupliciter. Vno modo, ex consuetudine. Cũ enim aliquis consuetus est voluptatibus frui, difficilius põt earũ absentiã sustinere. Alio mõ, ex naturali dispositione, quia videlicet habet animũ minus cõstantẽ pp fragilitatẽ cõplexionis: & hoc modo cõparãtur feminæ ad masculos, vt Philos. dicit in 7. Ethic.* & ideo illi qui muliebria patiũtur, molles dicũtur, quasi muliebres effecti.

AD 2ᵐ dicendũ, ꝙ voluptati corporali opponitur labor: & iõ res laboriosæ tantũ impediunt voluptates. Delitiosi autẽ dicũtur, qui nõ possunt sustinere aliquos labores, nec aliquid quod voluptatem diminuat. Vnde dicitur Deut. 28. Tenera mulier, & delicata, quę super terrã ingredi nõ valebat, nec pedis vestigiũ figere pp mollitiẽ: & iõ delitia mollities quædam est. Sed mollities proprie respicit defectũ delectationũ, delitiæ autẽ causam impeditiuã delectationis, puta, laborem, vel aliquid huiusmodi.

AD 3ᵐ dicendũ, ꝙ in ludo duo ẽ considerare. Vno quidẽ modo delectationem, & sic inordinate luxuus opponitur eutrapeliæ. Alio modo, in ludo consideratur quædã remissio, siue quies, quæ opponitur labori: & ideo sicut nõ posse sustinere laboriosa ptinet ad mollitiem, ita etiam nimis appetere remissionem ludi, vel quamcumque aliquam quietem.

ARTICVLVS II.

Vtrum pertinacia opponatur perseuerantiæ.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur ꝙ pertinacia

¶ Ad obiecta secundi dubii dicitur, ꝙ sermo Arist. formaliter intellectus non infert, qđ arguens intendit: quoniam Arist. vult non posse carere delectationibus quibusdã, propterea quia sic nutriti sunt vt reges Scytharum, vel propter infirmitatẽ cõplexionis, vt mulieres, nõ est vitii. Et verũ est, qm̃ recta rõ habet, vt cõplexionis, & consuetudinis rõ habeat, ita ꝙ id qđ ẽẽt mollitiei vitiũ i vno, nõ est mollities in alio: sicut etiã quod esset ebrietas i vno, ẽt sobrietas in alio. Sed, vt patet, ex hoc non sequitur cõclusio argumentis, scilicet, Nõ omnis cedẽs tristitię ex carentia delectationũ, ita vt recedat a bono, ẽ mollis. Secunda quoque obiectio nil obstat, quia sequi delectationes necessarias nõ est vitiosum. Sed si pp carentiam superfluarũ declinet a bono, est manifestę mollis. Si vero propter carẽtiã necessariarũ aliquis declinaret a bono, ita ꝙ nõ propter carentiã subtracti, sed ipsius delectationis vt sic, a bono recederet, mollis quoq; esset: quoniã delectationes necessariæ nõ sunt pp se, sed pp subtracta, puta, cibũ, vel potũ. Vñ qui declinaret a virtute, quia cibus nõ delectat eum, qui tamen prodest, mollis esset, quãmuis delectatio cibi sit necessaria pp cibationẽ, & vitã ani maliũ: nõ esset autẽ mollis si cibo nõ delectãti ꝓponit delectãtẽ, qa nõ p hoc recedit a virtutis bono. Et si in hoc excederet, ad gulę vitiũ spectaret.

¶ Ad tertiũ respondẽdo dubiũ, dicitur ad primũ, ꝙ delitia est species, vel quasi species mollitiei. Et negatur cõsequẽtia. ergo nõ differunt pennes connotata, vt dicit Tho. Stat enim ꝙ aliquid exprimat inferius, quod nõ ex primit superius. Ad tertiũ negatur assũptũ. s. quòd ois delitia spectat ad intẽperãtiã, nisi cõsudẽdo vitia.

¶ Ad quartũ dubiũ dicitur, ꝙ appetere remissionẽ in proposito ẽ appetere negationẽ laboris. Et cũ dicitur, ergo luxuus vt mollis, fugit laborẽ cõtristãtẽ, cõceditur. Et cũ dicitur, Mollities nõ est præcise circa tristitias ex absentia delectabiliũ, cõceditur. Et cũ ditur, ꝙ author oppositũ determinauit, negat, vt patet ex supra dictis, & ex hac litera, vbi expresse dicit, quòd non posse sustinere laboriosa pertinet ad mollitiem.

¶ Super Quæstionis centesimæ trigesimæ octauæ Articulum secundũ.

IN art. 2. eiusdem q. 138. dubium ex Martino occurrit ibidẽ, in quæst. de pertinacia, arguente quòd conclusio non est cõformis

mis allis dictis eiusdem Thomæ. Nam secũdum eum non omnis persistens in sententia secundum quòd oportet, est perseuerans, sed ille tantum qui persistit non obstante molestia diuturnitatis. Si ergo pertinacia directe opponitur perseuerantiæ, oportet quòd nimis persistat contra diuturnitatis molestiam, sed secundum eum pertinacia non est tale vitium: sed aliquis dicitur pertinax, esto quòd nihil ex diuturnitate sentiat molestię. Nõ conuenit ergo conclusio cum allis dictis Thomæ. Secundo, quia sequeretur nullum vitium esse pertinaciam nisi vbi diuturnitatis circũstantia de bono malum transferret. Et tenet consequentia, quia si directe opponitur perseuerãtiæ, oportet quòd includat in sua ratione diuturnitatem, sicut perseuerantia. Tertio, quia pertinax secundum Isid. est qui immanet sententiæ, cui non debet immanere. Talis autẽ excedit pertinacem oppositum perseueranti, quia perseuerans est non obstante tristitia., & similiter suus pertinax. ergo pertinacia accepta sic Isido. & Thoma, non opponitur perseuerãtiæ. Quarto, quia pertinax vt de eo loquitur Thomas, immanet sententiæ pp delectatio nẽ. ergo nõ opponit perseuerãtiæ sed cõtinẽtiæ. Probatur assumptum, quia pertinax immanet sententiæ propter victoriã. ergo propter delectationem. Probatur hoc vltimum antecedens, tum ex ipso Tho. hic: tum ex Arist. 7. Ethic. dicente, quòd isti propriæ sententiæ vincuntur a delectationibus. Gaudent. n. uincentes si nõ transuadeantur: & concludit, quòd sunt magis similes incontinentibus, quàm continentibus.

Li. 7. cap. 10. tom. 5.

Li. 7. cap. 10. tom. 5.

¶ Ad horum euidentiam scito, quòd sicut magnanimitas & facit magnum in qualibet virtute, & ponit medium in appetitu magnorum horum: nec oportet quodlibet oppositum illi vitium respicere appetitum honoris, sed sufficit quòd magnum honorẽ respiciat vel per excessum, vel per defectum, vt patet de præsumptione, quæ non excedit in appetitu honoris, sed actus incõsyderatus ita proportionabiliter perseuerantia & facit ex intentione perstitẽtiam opportunam in qualibet virtute, & medium ponit insistendo in sententia. Et propterea vitia opposita eidem, si extrema sunt eius quod est sistere in sententia, perseuerantiæ opponũtur. Sicut ambitio, & eius oppositum extrema sunt magnanimitatis, quia extrema sunt eius, quod est appetere magnos honores.

¶ His præhabitis ad primum in oppositum dicitur, ꝙ persistere in sententia bene operando, aut malum vitando, contingit dupliciter. Vno modo, ex conditione habitus operantis: & sic persistens non est perseuerans secundum authorem. Alio modo, ex principali intentione, & sic persistens est perseuerans: quoniam sic persistere intendens, directe intendit tam diu insistere, quàm diu oportet. Hoc enim importat ly persistere, sicut perurigilare est vsque ad finem vigilare. Vnde cum dicitur, quòd actus perseuerãtię est psistere in sentẽtia cũ executiõe, nõ oportet addere cõtra molestias diuturnitatis: qm̃ ipsum persistere hoc importat. s. ꝙ si est directe intẽtũ, supet molestiam causabilẽ a diuturnitate. Et cũ ex hoc infertur. ergo pertinacia perseuerantiæ opposita nõ est, nisi nimis psistat cõtra diuturnitatis molestias, negat sequela: sed sufficit, ꝙ nimis ex intẽtiõe persistat in sentẽtia vndecũq; hoc accidat: sicut sufficit ad intẽperatũ ꝙ excedat in delectationibus tactus, vndecũq; ad hoc veniat, puta, ex auaritia, vt mere trix: vel ex vidicta, ut occisor &c. Et rõ est quia ad positionẽ vitii alicuius nõ requiritur, ꝙ principalis intẽtio hoꝰ sit diuertendi a medio ꝓprio, sed sat est ꝙ ipsum vitiũ ex propria natura sit primo recessiuũ a medio proprię virtutis. Mediũ autẽ i pseuerãtia, vt dictũ est, est p sistere in sententia. Pertinax autẽ ex intẽtiõe excedit hoc, qm̃ immanet sententiæ, qm̃ non oportet, vel cui nõ oportet. Hoc autẽ est recedere a persistẽtia s̃m qđ oportet, siue molestię diuturnitatis faciãt hũc recessum, siue nõ. Et similiter mollis est vndecũq; quis ex intẽtione non perstet in sentẽtia s̃m quod oportet, & nõ solũ s̃m ꝓp laborẽ diuturnitatis nõ perstet in sẽtẽtia pp eandẽ rõnẽ. s. quia ex natura sua talis nõ pertãs recedit a persistẽtia s̃m qđ oportet. Iã. n. dictũ est, ꝙ in persistẽtia clauditur diuturnitas. Et per hoc patet rnsio ad s̃m, dicẽdo ꝙ recessus a persistẽtia ẽcludit recessum a diuturnitate s̃m qđ oportet: & per hoc patet rnsio ad 3. Aliud est. n. loqui de recessu vitii a medio, & aliud de recessu operãtis vitiose: qm̃ causa monẽs vitiosũ põt esse multiplex, & nõ tollit natura vitii. Pertinax. n. est, qui nimis ex intẽtiõe perstat vndecũq; iste hõ moueatur ad immanẽdũ sentẽtię qm̃, vel cui nõ oportet. Ad quartũ dẽ cũ authore, ꝙ pertinax ex parte delectationis appetitæ est similis incõtinẽti, vt Arist. dicit, s̃m tñ id qđ directe intẽdit. s. immanere propriæ sententiæ, opponitur perseuerantiæ: & secundũ finem opponitur magnanimitati, pro quanto est inanis gloriæ.

Q. 127. art. 2. ad 1. & q 133. ar. 2.

¶ Super Quæstionem centesimam trigesimam nonam, & centesimam quadragesimam.

IN q. 139. & 140. de dono, & præceptis fortitudinis nihil occurrit scribendum, nisi ꝙ aduertas donum fortitudinis nõ arctari

QVAESTIO CXXXIX.

De Dono fortitudinis, in duos articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de dono, quod respondet fortitudini, quod est fortitudinis donum.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrũ fortitudo sit donũ.

ad materiam fortitudinis, vt est specialis virtus, sed extendi ad totam materiam fortitudinis, vt est virtus generalis, vt in artic. 1. ad 3, in litera habes, & excedere illam quo ad finem tam respectu bonorum, quàm malorum, vt in corpore ibidē habes. & hæc de fortitudine dicta sufficiant.

3.dist.34.q.1.ar.2.cor. & q.3.art.1.q.1.

1.2.q.68.ar.6.

Li.1.c.32.ante med.

Li.2.c.7 in medio 10.3.

Q.123.ar.2.& 1.2.q.61.ar.3.

Q.123.ar.3.

1.2.q.68.ar.2.

Q.123.ar.4.

¶ Secūdo, Quid respondeat ei in beatitudinibus, & fructibus. F

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum fortitudo sit donum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ fortitudo non sit donū. Virtutes enim a donis differunt: sed fortitudo est virtus. ergo non debet poni donum.

¶ 2 Præt. Actus donorum manēt in patria, vt supra habitum est*: sed actus fortitudinis nō manet in patria. dicit enim Grego. in 1. Moral. † ꝙ fortitudo dat fiduciam trepidanti contra aduersa, quæ nulla erunt in patria. ergo fortitudo non est donum. G

¶ 3 Præt Aug. dicit in 2. de doctri. christ. *ꝙ fortitudinis est ab omni transeuntium mortifera iucunditate seipsum sequestrare: sed circa noxias iucūditates, seu delectationes magis consistit temperantia, q̄ fortitudo. ergo videtur quòd fortitudo non sit donum respondens virtuti fortitudinis.

SED CONTRA est, quod Isa. 11. fortitudo inter alia dona Spiritussancti computatur.

RESPON. Dicendum, ꝙ fortitudo importat quandam animi firmitatem, vt supra dictum est:* & hæc quidem firmitas animi requiritur & in bonis faciendis, & in malis perferendis, & præcipue in arduis bonis, vel malis. Homo autem secundum proprium, & connaturalem sibi modum hanc firmitatem in vtroque potest habere, vt non deficiat a bono propter difficultatem vel alicuius ardui operis implendi, vel alicuius grauis mali perferendi: & secundum hoc fortitudo ponitur virtus specialis, vel generalis, vt supra dictum est. *Sed altius a Spiritusancto mouetur animus hominis ad hoc, quòd perueniat ad finem cuiuslibet operis inchoati, & euadat quæcūque pericula imminētia: quod quidem excedit naturam humanā. Quandoque enim non subest potestati hominis, vt consequatur finem sui operis, vel euadat mala, seu pericula, cum quandoque opprimatur ab eis in morte: sed hoc operatur Spiritussanctus in homine, cum perducit eum ad vitam æternam, quæ est finis omnium bonorum operum, & euasio omnium periculorum. Et huius rei infundit quandam fiduciam menti Spiritussanctus contrarium timorem excludens: & secundum hoc fortitudo donum Spiritussancti ponitur. Dictum est enim supra, quòd dona respiciūt motionem animæ a Spiritusancto. H

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ fortitudo, quæ est virtus, perficit animum ad sustinendum quæcumque pericula, sed non sufficit dare fiduciam euadendi quæcumque pericula, sed hoc pertinet ad fortitudinem, quæ est donum Spiritussancti. I

AD 2^m dicendum, ꝙ dona non habent eosdē actus in patria quos habent in via, sed ibi habent actus circa perfruitionem finis, Vnde actus fortitudinis ibi est perfrui plena securitate a laboribus, & malis.

AD 3^m dicendum, ꝙ donum fortitudinis respicit virtutem fortitudinis non solum secundum quod cōsistit in sustinendo pericula, sed etiam secundum qđ cōsistit in quocumque arduo opere faciendo. Et ideo donum fortitudinis dirigitur a dono consilij, quod videtur præcipue esse de melioribus bonis.

ARTIC. I. ET II.

ARTICVLVS II.

Vtrum quarta beatitudo, scilicet Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, respondeat dono fortitudinis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ quarta beatitudo. s. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, non respondeat dono fortitudinis. Donum enim fortitudinis non respondet virtuti iustitiæ, sed potius donum pietatis: sed esurire, & sitire iustitiam pertinet ad actum iustitiæ. ergo beatitudo ista magis pertinet ad donum pietatis, q̄ ad donū fortitudinis.

Info.q.8.art.3.ad 1. Hēr.q.8.art.3.ad 2. Et 3.dist.33.art.1.q.1.ad 3.

¶ 2 Præt Esuries, & sitis iustitiæ importat desiderium boni: sed hoc proprie pertinet ad charitatem, cui nō respondet donum fortitudinis, sed magis donum sapientiæ, vt supra habitū est. * ergo ista beatitudo nō respondet dono fortitudinis, sed dono sapientiæ.

Q.4.in 1.ad 1.

¶ 3 Præt. Fructus consequuntur ad beatitudines, quia de ratione beatitudinis est delectatio, vt dicitur in 1. Ethicor. * sed in fructibus non videtur aliquid poni, quod pertineat ad fortitudinem. ergo neque beatitudo aliqua ei respondet.

Li.1.c.8.medio.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in lib. de sermone Dom. in monte. *Fortitudo congruit esurientibus: laborant enim desiderantes gaudium de veris bonis, amorem a terrenis auertere cupientes.

Li.4.de ser.dom.in mō.

RESPON. Dicendū, ꝙ sicut supra dictum est, * Aug. † attribuit beatitudines donis ſm ordinem enumerationis, considerata tamē aliqua conuenientia: & ideo quartam beatitudinē. s. de esurie, & siti iustitię, attribuit quarto dono. s. dono fortitudinis. Est tamen ibi aliqua conuenientia: quia sicut dictum est, * fortitudo in arduis consistit. Est autem valde arduum, quòd aliquis non solum opera virtuosa faciat, quæ communiter dicuntur opera iustitiæ: sed quòd faciat ea cum insatiabili quodam desiderio, quod potest significari per famem, & sitim iustitiæ.

Qua.ar.3. Locorum in q.de comm.

Aug.ep.ad.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Chrys. dicit super Matth. † Iustitia hic potest accipi non solum particularis, sed etiam vniuersalis, quæ se habet ad omnium virtutum opera, vt dicitur in 5. Ethicor. in quibus arduum intēdit fortitudo, quæ est donum.

Homil.de verbis Isaiæ in Mīs.ma. Li.5.eth. c.2.

AD 2^m dicendū, ꝙ charitas est radix omniū donorū & virtutū, vt supra dictū est: † & ideo quicquid pertinet ad fortitudinem, pōt etiā ad charitatē pertinere.

Q.4.ar.8. ad 3.dist.35. q.1.ar.2. ad 3.

AD 3^m dicendum, quòd inter fructus ponuntur duo, quę sufficiēter correspondēt donō fortitudinis, scilicet patientia, quæ respicit sustinentiam malorum, & longanimitas, quæ respicere potest diuturnam expectationem, & operationem bonorum.

QVAESTIO CXL.

De Præceptis fortitudinis, in duos articulos diuisa.

EINDE cōsiderandum est de præceptis fortitudinis.

¶ Et Primo, De præceptis ipsius fortitudinis.

¶ Secundo, De præceptis partium eius.

ARTICVLVS PRIMVS

Vtrum conuenienter in lege diuina, præcepta fortitudinis tradantur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non cōuenienter in lege diuina, præcepta fortitudinis

tradantur. Lex enim noua perfectior est veteri lege: sed in veteri lege ponūtur aliqua præcepta fortitudinis, vt patet Deut. 20. ergo & in noua lege aliqua præcepta fortitudinis danda fuerunt. A

¶ 2 Præt. Præcepta affirmatiua videntur esse potiora præceptis negatiuis, quia affirmatiua includunt negatiua, sed non econuerso. Inconuenienter ergo in lege diuina ponuntur præcepta fortitudinis solum negatiua timorem prohibentia.

¶ 3 Præt. Fortitudo est vna de virtutibus principalibus, vt supra habitum est*: sed præcepta ordinantur ad virtutes sicut ad fines, vnde debēt eis proportionari. ergo & præcepta fortitudinis debuerūt poni iter præcepta decalogi, quæ sunt principalia legis pcepta. B

SED CONTRARIVM apparet ex traditione sacræ scripturæ.

RESPON. Dicendum, quòd præcepta legis ordinantur ad intentionem legislatoris. Vnde secūdum diuersos fines, quos intendit legislator, oportet diuersimo de præcepta legis institui: unde & in rebus humanis alia sunt præcepta democratica, alia regia, alia tyrannica. Finis aūt legis diuinæ est, vt homo inhæreat Deo: & ideo præcepta legis diuinæ tā de fortitudine, quàm de alijs virtutibus dantur secundum quòd cōuenit ordini mentis in Deum. Et propter hoc Deute. 20. dicitur: Nō formidetis eos, quia dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit. Leges autem humanæ ordinantur ad aliqua mū dana bona, secundum quorum conditionem præcepta fortitudinis in humanis legibus inueniuntur. C

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ vetus testamentum habebat temporalia promissa, nouum autem spiritualia & æterna, vt Aug. dicit contra Faust.* & ideo necessariū fuit vt in veteri lege populus instrueret qualiter pugnare deberet etiam corporaliter pro terrena possessione acquirenda. In nouo autem testamento instruendi fuerunt homines qualiter spiritualiter certādo, ad possessionem vitæ æternę peruenirent, ſm illud Matth. 11. Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Vnde & Petrus præcipit. 1. Pet. vlt. Aduersarius vester diabolus tāquàm leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. & Iac. 4. Resistite diabolo, & fugiet a vobis. Quia tamen homines ad spiritualia bona tendentes, ab eis retrahi possent per corporalia pericula, fuerunt etiam in lege diuina danda fortitudinis præcepta ad sustinenda fortiter temporalia mala, secundum illud Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus. D

AD 2^m dicendum, quòd lex in suis præceptis debet habere cōmunē instructionē. Ea vero quæ sunt agēda in periculis non possunt ad aliquod commune bonū reduci, sicut ea quę sunt vitanda: & ideo præcepta fortitudinis magis dantur negatiue, quàm affirmatiue. E

Q.122.ar.4.

AD 3^m dicendū, ꝙ sicut dictū est*, præcepta decalogi ponuntur in lege sicut prima principia, quæ statim debent esse omnibus nota. Et ideo præcepta decalogi debuerunt esse principaliter de actibus iustitię, in quibus manifeste uidetur esse ratio debiti: non autem de actibus fortitudinis, quia nō ita manifeste videtur esse debitū, ꝙ aliquis pericula mortis nō reformidet.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter tradantur præcepta in lege diuina de partibus fortitudinis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter tradantur præcepta in lege diuina de partibus fortitudinis. Sicut enim patientia, & perseuerantia sunt partes fortitudinis, ita magnificentia, & magnanimitas, siue fiducia, vt ex supradictis patet*: sed de patientia inueniuntur aliqua præcepta tradita in lege diuina, similiter etiam & de perseuerantia, ergo pari ratione de magnificentia, & magnanimitate aliqua præcepta tradi debuerunt. Q.128.

¶ 2 Præt. Patientia est virtus maxime necessaria, cū sit custos aliarum virtutum, vt Greg. dicit. † sed de alijs virtutibus dantur absolute præcepta. non ergo de patientia fuerunt danda præcepta, quæ intelligantur solum secūdum præparationem animi, vt Aug. dicit in lib. de sermon. Domini in monte*. Homil.35. in euāg. nō remote ante medium

¶ 3 Præt. Patientia, & perseuerantia sunt partes fortitudinis, vt dictum est*: sed de fortitudine non dantur præcepta affirmatiua, sed solum negatiua, vt supra habitū est. † ergo etiā neq; de patientia, & perseuerātia fuerunt dāda præcepta affirmatiua, sed solū negatiua. Li.1.de ser.dom.in mō te c.34.35. & 36. to.4. Q.128. & 136.ar.4.& 137.arti.2. Ar.præced. ad 2.

SED CONTRARIVM habetur ex traditione sacræ scripturæ.

RESPON. Dicendum, quòd lex diuina perfecte in format hominem de his, quæ sunt necessaria ad recte viuendum. Indiget autem homo ad recte viuendum non solum virtutibus principalibus, sed etiam virtutibus secundariis, & adiunctis: & ideo in lege diuina sicut dantur conuenientia præcepta de actibus virtutum principalium, ita etiā dātur conuenientia præcepta de actibus secundarum virtutum, & adiunctarū,

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ magnificentia, & magnanimitas non pertinent ad genus fortitudinis, nisi ſm quandam magnitudinis excellentiam, quā circa propriam materiam cōsiderant. Ea autem quę pertinent ad excellentiam, magis cadunt sub cōsilijs perfectionis, q̄ sub præceptis necessitatis: & ideo de magnificentia, & de magnanimitate non fuerunt danda pcepta, sed magis cōsilia. Afflictiones autem, & labores præsentis vitæ pertinēt ad patientiam, & perseuerantiam non ratione alicuius magnitudinis in eis cōsideratæ, sed ratione ipsius generis: & ideo de patientia, & perseuerantia fuerunt danda præcepta.

Q.3.ar.2.

AD 2^m dicendum, ꝙ sic supra dictum est*, præcepta affirmatiua etsi semper obligent, non tamen obligāt ad semper, sed pro loco, & tempore: & ideo sicut præcepta affirmatiua, quæ de patientia dantur, sunt accipienda secundum præparationem animi, vt scilicet homo sit paratus ea adimplere cum opus fuerit, ita etiam & præcepta patientiæ.

AD 3^m dicendū, quòd fortitudo, ſm qđ distinguitur a patientia, & perseuerantia, est circa maxima pericula, in quibus est cautius agendum. Nec oportet aliquid determinari in particulari quid sit faciendum, sed patientia & perseuerantia sunt circa minores afflictiones, & labores, & ideo magis sine periculo pōt in eis determinari qđ sit agēdū, maxime in vniuersali.

QVAESTIO CXLI.

De tēperātia, in octo articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis centesimæquadragesimæprimæ Articulum primum.*

CONSEQVENTER considerādum est de temperātia.

¶ Et primo quidem de ipsa tēperātia. Secūdo, de partibus ei⁹. Tertio, de præceptis ipsius.

Circa tēperātiā aūt primo cōsiderare oportet de ipsa temperantia.

¶ Secundo, de vitijs oppositis.

SEptima pars huius libri hic incipit, in qua de tēperātia tractatur. Et quoniā Martinus antedictus edidit etiā tractatū de tēperantia, vbi doctrinā authoris ex oppositio impugnat: ideo sicut tra-

ctatu de fortitudine eidem respondimus, ita quoque in præsenti diuum Thomã ab eius obiectis tuerí intendimus.

In 1. ar. q 141. nota in corpore arti. quòd cum ibi legis, temperantiam ideo esse virtutem, quia inclinat ad bonum, non aliter intelligit quàm superius dictũ est, vbi posita est differentia inter prudẽtiam iustitiamq; ex vna, & fortitudinẽ ac temperantiam ex alia parte. ſ. quòd illæ directe faciũt bonum rationis, istæ bonum rationis tuẽtur contra passionũ impetus. Inclinant ergo omnes in bonum, sed diuersimode. Illæ directe faciẽdo illud, istæ tuendo idem. Nam temperantia modificando passiones concupiscibilis, bonam voluntatem custodit, fouet, implet, & per hæc facere quodammodo dicitur.

¶ In eodẽ articulo in respõsione ad primũ nota, quòd caute author loquitur, dicens, quòd temperantia non contrariatur inclinationi naturæ humanæ: quoniã secus est de inclinationibus cõplexionũ indiuidualium aliquorum hominum. Contrariatur siquidem temperantia naturali inclinationi illi⁹, q nat⁹ est ad luxuriãdũ &c. Nasci namque quosdam iracũdos, quosdam intemperatos, quosdam bestiales, clarũ est: sicut quosdam cõtemplatiuos, quosdã pictores &c.

¶ In eodẽ articulo in respõsione ad tertium, aduerte, quòd quia de nullo restat dono tractandum, ideo author in principio tractatus hui⁹ expedit se de correspõdẽtia doni ad virtuem temperãtiæ.

Circa primũ quæruntur octo.

¶Primo, Vtrũ tẽperantia sit virtus.
¶Secũdo, Vtrũ sit virtus specialis.
¶Tertio, Vtrum sit solum circa cõ cupiscentias, & delectationes.
¶Quarto, Vtrum sit solum circa de lectationes tactus.
¶Quinto, Vtrum sit circa delectationes gustus, inquãtum est gustus, vel solum inquantum est tactus quidam.
¶Sexto, Quæ sit regula tẽperantiæ.
¶Septimo, Vtrũ sit virtus cardinalis, seu principalis.
¶Octauo, vtrũ sit potissima virtutũ

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum temperantia sit virtus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ temperantia nõ sit virtus. Nulla. n. virtus repugnat inclinationi naturæ, eo ꝙ in nobis est naturalis aptitudo ad virtutẽ, vt dicitur 2. Ethi. * sed temperãtia retrahit a delectationibus, ad quas natura inclinat, vt dicit in 2. Ethi. † ergo temperantia non est virtus.

¶2 Præt. Virtutes sunt cõnexæ adinuicem, vt supra habitum est, * sed aliqui habent tẽperantiã, qui non habent alias virtutes. multi. n. inueniuntur temperati, qui tamen sunt auari, vel timidi. ergo temperantia non est virtus.

¶3 Præt. Cuilibet virtuti respondet aliquod donum, vt ex supradictis patet: † sed temperantiæ non videtur aliquod donum respondere, quia iam in superioribus dona omnia sunt alijs virtutibus attributa. ergo temperantia non est virtus.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 6. musicæ. * Ea est virtus, quæ temperantia nominatur.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est †, de ratione virtutis est vt inclinet hominem ad bonum. Bonum autem hominis est ſm rationem esse, vt Dionys. dicit 4. c. de diui. nõ. * & ideo virtus humana est quæ inclinat ad id, quod est ſm rationem. Maxime autẽ ad hoc inclinat tẽperantia: nã in eius nomine importatur quædam moderatio, seu tẽperies quã ratio facit: & ideo temperantia est virtus.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ natura inclinat in id, quod est cõueniens vnicuique. Vnde homo naturaliter appetit delectationem sibi conuenientem. Quia vero homo, inquantum huiusmodi, est rationalis, consequens est quòd delectationes sint homini conuenientes, quæ sunt ſm rationem: & ab his non retrahit temperãtia, sed potius ab his quæ sunt contra rationem. Vnde pater quòd temperantia non contrariatur inclinationi naturæ humanæ, sed conuenit cũ ea. Contrariatur tamen inclinationi naturæ bestialis non subiectæ rõni.

AD 2ᵐ dicendũ, ꝙ tẽperantia ſm qd perfecte habet rationẽ virtutis, nõ est sine prudentia, qua carẽt quicumq; vitiosi. Et ideo illi, qui carent alijs virtutibus oppositis vitijs subditi, nõ habẽt tẽperãtiã, quæ ẽ virtus, sed operant⁹ act⁹ tẽperãtię ex quadã naturali dispositione, prout virtutes q̃dã iperfectæ sunt hoĩb⁹ naturales, vt supra dictũ est *. Vel p cõsuetudinẽ acqsitã, q̃ sine prudẽtia ñ hẽnt pfectionẽ rõnis, vt supra dictũ †.

AD 3ᵐ dicẽdũ, ꝙ tẽperãtiæ etiã ñdet aliqd donũ. ſ. timoris, quo aliquis refrænatur a delectationibus carnis, ſm illud Psal. 118. Confige timore tuo carnes meas. Donũ aũt timoris principaliter quidẽ respicit Deũ, cuius offensam vitat: & ſm hoc correspondet virtuti spei, vt supra dictũ est *. Secundario aũt potest respicere quæcũq; aliquis refugit ad vitandam Dei offensam. Maxime aũt homo indiget timore diuino ad fugiẽdũ ea, quæ maxime alliciunt, circa quę est tẽperãtia: & iõ temperantię etiam correspondet donum timoris.

ARTICVLVS II.

Vtrum temperantia sit specialis virtus.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd temperãtia non sit specialis virtus. Dicit enim Aug. in lib. de moribus Eccles. * quòd ad temperantiam pertinet Deo se integrum incorruptumq́ue seruare: sed hoc conuenit omni virtuti. ergo temperantia est virtus generalis.

¶2 Præt. Amb. dicit in de offic. † ꝙ in temperantia maxime trãquillitas animi spectatur, & quæritur: sed hoc pertinet ad omnẽ virtutẽ. ergo tẽperãtia est generalis virtus.

¶3 Præt. Tulli. dicit in 1. de offic. * quòd decorũ ab honesto nequit separari, & ꝙ iusta omnia decora sunt: sed decorũ proprie cõsideratur in tẽperantia, vt ibidẽ dicitur. ergo tẽperãtia nõ ẽ specialis virt⁹.

SED CONTRA est, quòd Philosoph. in 2. & in 4. Ethicor. * ponit eam specialem virtutem.

RESPON. Dicendum, quòd secundum consuetudinem humanę locutionis, aliqua nomina cõmunia restringuntur ad ea, quæ sunt præcipua inter illa quæ sub tali communitate continentur, sicut nomen vrbis accipitur antonomatice pro Roma. Sic ergo nomen tẽperantiæ dupliciter accipi potest. Vno modo, ſm communitatẽ suæ significationis, & sic temperantia non est virtus specialis, sed generalis: quia nomen tẽperantię significat quãdam tẽperiẽ. i. moderationẽ, quã rõ ponit in humanis operationibus, & passionibus, qđ est cõmune in oĩ virtute morali. Differt tñ rõne temperantia a fortitudine

¶ *Super Quæstionis centesimæquadragesimæprimæ Articulum secundum.*

In ar. 2. eiusdem 141. q. dubium occurrit ex Martino in tractatu de temperãtia. q. 1. circa differẽtiam in corpore articuli positam inter tẽperantiam & fortitudinem, vt sunt virtutes generales. Hęc inquit, opinio mihi non placet. & contra eam tripliciter arguit. Primo, Fortitudo ſ3 qđ nimõi, habet modũ ponere timori & audacię. ergo est temperãtia hoc modo accepta. Secundo, Aut operatio fortitudinis vt sic, habet circunstantiã debiti modi, aut non. Si non. ergo operatio fortitudinis vt sic, non est virtuosa. Si sic, ergo fortitudo vt sic, est temperantia. Tertio, Audacia q̃nq; nimia ẽ ad subcũdũ pericula belli. Tũc sic. Aut moderatio audaciæ spectat ad fortitudinẽ vt sic, aut vt est tẽperãtia. Si ſm qđ tẽperãtia, ergo fortitudo vt sic, non est mediocritas inter timorem & audaciam. Si ſm quòd fortitudo, ergo fortitudo, vt retrahit ab his quæ, cõtra rationem appetitum alliciunt, & sic non saluatur differentia posita inter fortitudinẽ, & temperãtiam.

¶ Ad hoc dicitur, quòd argues æquiuocat. Nam fortitudo, & temperantia, etiam ſm quod vtraque sumitur vt virtus communis. Nam temperantia retrahit ab his quæ cõtra rationem appetitum alliciunt: fortitudo autem impellit ad ea sustinẽda, vel aggredienda, propter quæ homo refugit bonum rationis. Si vero cõsideretur antonomastice tẽperãtia ſm qđ refrænat appetitum ab his quæ maxime alliciũt hoĩem, sic est specialis virtus vtpote habẽs specialẽ materiã, sicut & fortitudo.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ appetitus hominis maxime corrũpitur p ea, quibus allicitur homo ad recedendũ a regula rationis, & legis diuinę: & ideo sicut ipsum tẽperantiæ nomẽ põt dupliciter sumi, vno modo cõmuniter, alio modo excellẽter, ita & integritas, quã temperantiæ Augu. attribuit *.

AD 2ᵐ dicẽdum, ꝙ ea circa quæ est tẽperantia, maxime possunt animum inquietare propter hoc, ꝙ sunt homini essentialia, vt infra dicetur: * & ideo tranquillitas animi per quandam excellentiam attribuitur temperantiæ, quàmuis cõmuniter cõueniat oĩbus virtutib⁹.

AD 3ᵐ dicendũ, ꝙ quàmuis pulchritudo conueniat cuilibet virtuti, excellenter tamen attribuitur tẽperãtię duplici ratione. Primo quidem, ſm rationem communem tẽperantiæ, ad quam pertinet quędam moderata, & conueniens proportio, in qua consistit ratio pulchritudinis, vt patet per Dion. 4. c. de diui. no. * Alio modo, quia ea, a quibus refrænat temperantia, sunt infima in homine cõuenientia sibi ſm naturam bestialẽ, vt infra dicetur: † & ideo ex eis maxime natus est homo deturpari: & per consequens pulchritudo maxime attribuitur tẽperãtiæ, quæ pręcipue turpitudinẽ hominis tollit. & ex eadẽ ratione honestũ maxime attribuitur temperantiæ. Dicit. n. Isidor. in lib. Etymolog. * Honestus dicitur, qui nil habet turpitudinis. Nã honestas dicit⁹ quasi honoris status, qui maxime cõsideratur in temperantia, quæ repellit vitia maxime opprobriosa, vt infra dicetur †.

ARTICVLVS III.

Vtrum temperantia sit solum circa concupiscentias, & delectationes.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur ꝙ temperantia non sit solum circa concupiscentias, & delectationes. Dicit. n. Tullius in sua Rhetorica, * ꝙ temperantia est rationis in libidinẽ, atque in alios

differẽtia, quàm eius ratio nulla. Differẽtia quidem, quia sicut concupiscentia boni sẽsibilis ex hoc est mala, quia nõ secundum rationẽ est, ita timor mali, puta, mortis, ex hoc ẽ malus, quia non ſm rationem est. Et ita vtrobique immoderantia rationi repugnat & similiter vtrobiq; effectus rationẽ deprimit. Nã sicut ex nimio timore mali ratio declinat a bono, ita ex nimio appetitu delectabilis, ratio declinat a bono honesto.

Allata vero ratio in litera pro primo membro, quia. ſ. bona corporalia, & sensibilia ſm se non repugnãt rationi, sed seruiunt ei instrumentaliter ad bonum, si aliquid valet, concludit idẽ pro secundo membro. Nã & mala corporalia & sensibilia ſm se non repugnãt rationi: sed fuga eorum est instrumẽtũ rationis ad felicitatem, quæ est secundum virtutem. Et propterea ex hac ratione cõcluditur in secundo membro, ꝙ fuga mali est mala propter immoderantiam, sicut & appetitus boni sensibilis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd aliud est loqui de nimio timore & amore sensibili, significãdo per ly nimio, excessum cõtra rationẽ: & aliud est loqui de eodem, significando quandam magnitudinẽ absõlute. Nam dubitare, an timor nimius, hoc est, excedens metas rationis ex hoc ipso rationi aduersetur, non est nisi propriam vocẽ ignorantis. Sed dubitare de timore sensibili magno absolute, an ex magnitudine, an aliunde principaliter aduersetur rationi, non est irrationabile. Et sic loquitur hic author. Vnde non intendit, ꝙ concupiscentia sit mala ex immoderantia, hoc est, ex magnitudine, & timor nõ: aut ꝙ timor sit malus ex effectu, & cõcupiscẽtia nõ: sed intendit ꝙ sensibilis amor

timor, & sensibilis timor in hoc differunt, quòd vterque si ponatur absolute magnus, statim vt amor dicitur nimius, sonat ex ipsa magnitudine aliquid rationi aduersum. Sed cū timor dicitur nimius, antequàm aliquid aduersum rationi insinuetur, recurrimus ad effectum an scilicet declinare fecerit timentem a recto. Et hoc i nostris quotidianis iudiciis experimur laudando, vel vituperando. Nimis enim concupiscentes statim vituperamus, ad nil aliud spectantes, q̄ ad ipsam concupiscentiæ magnitudinem. Nimis aūt timentes, non statim vituperamus, sed prius intuemur, an ex timore declinent a bono. Hæc enim præseferunt differētiam in litera positā inter appetitus sensitiui motum in bonū sensibile, & motum eiusdem declinando mala, quòd scilicet ille hoc ipso quòd nimius est, quod in litera vocatur ex immoderantia, primo, & principaliter aduersatur rationi: iste autem non primo, & principaliter aduersatur rationi ex hoc quòd ē nimius, sed ex hoc quòd a recto abducit. Laus. n. & vituperiū, q̄ sunt ad extra, sunt signa eorū q̄ sunt in[a]. Ex his aut ē patet, q̄ nō oportet obiectis affrōdere, qñ ex falso sensu literæ procedunt.

D.255.

p.t.q.25.ar 1.&2.

¶ Ad obiectionem autem contra rationem dicitur, q̄ ratio illa non est allata ad concludendam differentiam intentam, sed ad ostendēdum, q̄ appetitus sensitiui motus in bonū sensibile non est malus ex obiecto. Et hoc optime probat. Et ex hoc consequenter sequitur, q̄ sit malus ex excessu rationis. Sed an sit principaliter mal[a] ex excellētia, an ex effectu, nōdū deductū ē ex illa rōne, & propterea non obstat proposito. Cum aūt legis fortitudinem firmitatem præstare in bono rationis, non intelligas aliter quàm supra, quasi fortitudo ponat aliquam firmitatem in volūtate, aut ratione. Hoc enim aduersatur supradictis, scilicet quoniam firmando appetitum inferiorem, voluntas in recta volitione solidatur, sicut dum temperantia moderatur inferiorem appetitum, voluntas in bonum rationis inclinationem protēdit.

¶ In responsione ad secundum eiusdem articuli aduerte, quòd responsio consistit in hoc, quòd timor non eget tēperatione, quia non consistit in prosecutione: sed eget firmitate, quia consistit in fuga. Et ideo licet sit difficilioris rectificationis, non tamen spectat ad temperantiam, cuius est moderari prosecutiones delectabilium.

¶ *Super Quæstionis centesimæquadragesimæprimæ Articulum quartum.*

IN artic. 4. eiusdem q. 141. dubium ex Martino occurrit in eodem tractatu de temperantia, q. 4. contra rationem in articulo allatam. Arguit siquidem quadrupliciter contra eam. Primo, Aristoteles inuestigans circa quas delectationes est temperantia, non ex eo quòd sunt maximæ, seu ex magnitudine, sed ex vsu

ralem pertinet in huiusmodi firmitatem præstare in bono rationis. Sicut ergo virtus fortitudinis, de cuius ratione est firmitatem præstare, præcipue consistit circa passionem pertinentē ad fugam corporaliū malorum, scilicet circa timorē ex consequenti autem circa [a] audaciam, quæ aggreditur terribilia sub spe alicuius boni: ita etiam tēperantia, quæ importat moderationem quandam, præcipue consistit circa passiones tendentes in bona sensibilia. s. circa concupiscentiā, & delectationem: ex consequenti aūt circa tristitias, quæ contingunt ex absentia taliū delectationū. Nā sicut audacia præsupponit terribilia, ita etiā tristitia talis q̄uenit ex absentia prædictarū delectationū.

G

H

Ad primum ergo dicendū, q̄ sicut supra dictū est* cū de passionibus ageretur, passiones quæ pertinent ad fugam mali præsupponunt passiones quæ ptinēt ad prosecutionem boni, & passiones irascibilis præsupponunt passiones concupiscibilis. Et sic dum temperantia directe modificat passiones concupiscibilis tendētes in bonū, per quandā cōsequentiā modificat oēs alias passiones, inquātū ad moderātiā priorū passionū sequit̄ moderantia posteriorū. Qui. n. nō immoderate cōcupiscit, consequens est vt moderate speret, & moderate de absētia cōcupiscibiliū tristet.

I

Ad 2[m] dicendum, q̄ cōcupiscētia importat impetū quendā appetitus in delectabile, qui indiget refrænatione, quod pertinet ad tēperantiam: sed timor importat retractionem quādam animi ab aliquibus malis, cōtra qd indiget hō animi firmitate, quā pstat fortitudo. Etiō tēperātia, prie est circa cōcupiscētias, fortitudo circa timores.

Ad 3[m] dicendum, quòd exteriores actus procedūt ab interioribus animæ passionibus: & ideo moderatio eorū depēdet a moderatione interiorum passionum.

Articvlvs IIII.

Vtrum temperantia sit solum circa concupiscentias, & delectationes tactus.

Ad quartvm sic procedi-
tur. Videtur q̄ tēperātia nō solū sit circa cōcupiscentias, & delectationes tactus. Dicit. n. Aug. in li. de moribus Ecclesiæ, * q̄ virtus tēperantiæ est in coercendis sedan-
disq; cupiditatibus, quibus vertimur i ea, quę nos auertūt a legibus Dei, & a fructu bonitatis eius. & post pauca subdit †, quòd officiū tēperantiæ est contemnere omnes corporales illecebras, laudemq; popularem: sed non solū cupiditates delectationum tactus auertunt nos a legibus Dei, sed etiā cōcupiscētiæ delectationū aliorū sensuū, q̄ ēt ptinēt ad illecebras corporales, & similiter cupiditates diuitiarū, vel ēt mūdanæ gloriæ. unde dī 1. ad Timoth. vlti. q̄ radix omnium malorum est cupiditas. ergo temperātia non est solum circa concupiscentias delectationum tactus.

J

K

Præterea, sicut dictum est* supra, temperantia est circa maxima delectabilia. Sed maxima delectationes sunt delectationes tactus, sicut patet per Philosophum in 7. Ethic.* Ergo temperantia non est circa alias delectationes, sed solum circa tactus.

L

Præterea, sicut dictum est* supra, temperantia est circa maxima delectabilia. Sed maxima delectationes sunt delectationes tactus, sicut patet per Philosophum in 7. Ethic.* Ergo temperantia non est circa alias delectationes, sed solum circa tactus.

¶In responsione ad quartum eiusdē articuli, dubiū ex Martino ibidem occurrit contra secundā responsionem hic data tam arguente, dicendo ꝙ non potest stare. Primo, quia si delectatio spiritualis, puta, scientiæ, retrahit a præcepto orandi, aut retrahit per se, aut per aliud. Nō per aliud, quia illud non est dabile, & sine illo alio impediret. ergo per se. Ergo per se est refrænāda. Secundo, Si cupiditas pecuniæ, aut honoris nō retraheret ab aliqua alia potiori, & magis debita, ipsa non esset moderanda, nec circa eam esset ponēda virtus. Ergo ex hoc ipso, ꝙ delectatio spiritualis retrahit ab alia magis debita, est moderanda &c.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ delectatio spiritualis non ſm se, sed per aliud, hoc est, propter temporis concursum, quo alia debet exerceri operatio, repugnat quandoque rationi. Corporalis autem, etiā secluſa quacumque alterius impeditione, est ex proprii generis excellentia immoderata, & contra rationē. Et per hoc
§.Ethi.1c.9 patet respōſio ad secundum. Cupiditas enim pecuniæ & honoris, etiam ſi nō impediret alias bonas operationes, est secūdum se moderanda, quia habet in proprio genere extremа vitioſa. Non ſic
Art.3.& 4. præced. autem est de ſpirituali delectatione, qua ſolū ꝓ accidēs eget fræno, aut mō.

¶In respōſione ad quintum eiusdē articuli, dubiū ex Martino ibidem occurrit, contra hanc respōſionē arguente, quia multæ delectationes tactus ordinatæ ad conſeruationem naturæ, sunt præter delectationes alimenti, & veneris. Nō ergo bene determinantur quę sunt delectationes tactus pertinentes ad temperantiam per hoc, quòd ordinantur ad cōſeruationem naturæ.
Lib.2.text. 28.tom.2.
Li.7.c.4.5. & 7.& li.3. c.10. a medio,tom.5.

Probatur aſſumptū

delectationes aliorum ſenſuum, in quantum referuntur ad delectationes tactus, est temperantia, non principaliter, ſed ex conſequenti. Inquantum autem ſenſibilia aliorū ſenſuum ſunt delectabilia propter ſui conuenientiam, ſicut cum delectatur homo in ſono bene harmonizato, iſta delectatio non pertinet ad cōſeruationem naturæ. Vnde non habent huiuſmodi paſſiones illam principalitatem, vt circa eas antonomaſice tēperātia dicat.

Ad 4m dicendum, ꝙ delectationes ſpirituales etſi ſecundum ſuā naturam ſint maiores delectationibus corporalibus, tamen non ita percipiuntur ſenſu, & per conſequens non ita vehementer afficiūt appetitum ſenſitiuum, contra cuius impetum, bonum rationis conſeruatur per moralem virtutē. Vel dicendum, ꝙ delectationes ſpirituales per ſe loquēdo, ſunt ſecūdū rationem: unde non ſunt refrænā dæ niſi per accidens, inquātum. ſ. vna delectatio ſpiritualis retrahit ab alia potiori, & magis debita.

Ad 5m dicendū, ꝙ non omnes delectationes tactus pertinent ad naturæ conſeruationē: & ideo non oportet quòd circa omnes delectationes tactus ſit temperantia.

Articvlvs VI

Vtrum circa proprias delectationes gustus sit temperantia.

Ad qvintvm ſic procedi- I tur. Videtur ꝙ circa proprias delectationes guſtus ſit temperantia. Delectationes enim guſtus ſunt in cibis, & potibus, qui magis ſunt neceſſarij ad hominis vitam, quàm delectationes venereorum, quæ pertinent ad tactum: ſed ſecundum prædicta* temperātia eſt circa delectationes eorum, quæ ſunt neceſſaria ad vitā hois. ergo temperātia eſt magis circa proprias delectationes guſtus, q̄ circa proprias delectationes tactus. K

¶2 Præt. Temperantia eſt circa paſſiones magis q̄ circa res ipſas: ſed ſicut dicitur in 2. de Anima* tactus videtur eſſe ſenſus alimenti quātum ad ipſam ſubſtantiam alimēti: ſapor autem, qui eſt proprie obiectum guſtus, eſt ſicut delectamentum alimentorum. ergo temperantia magis eſt circa guſtum, quàm circa tactum.

¶3 Præt. Sicut dicitur in *7. Ethic. circa eadem ſunt temperātia & intemperantia, continentia & incontinentia, perſeuerantia & mollities, ad quam pertinent deliciæ: ſed ad delicias videtur pertinere delectatio, q̄ eſt in ſaporibus, qui pertinent ad guſtum. ergo temperantia eſt circa delectationes proprias guſtus.

Sed contra eſt, quod Philoſ. dicit,* ꝙ temperantia & intēperātia videntur guſtu parū, vel nihil vti.

Respon. Dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt*, temperantia conſiſtit circa præcipuas delectationes, quæ maxime pertinent ad conſeruationem humanæ vitæ vel in ſpecie, vel in indiuiduo: in quibus conſideratur aliquid principaliter, aliquid ſecundario. Principaliter quidem ipſe vſus neceſſariorum, puta, vel feminæ, quæ eſt neceſſaria ad conſeruationem ſpeciei: vel cibi & potus, quæ ſunt neceſſaria ad conſeruationem indiuidui. Et ipſe vſus horum neceſſariorum habet quandam eſſentialem delectationem adiunctam. Secundario autē conſideratur circa vtrūq; vſum ali quid quod facit ad hoc, ꝙ vſus ſit magis delectabilis, ſicut pulchritudo & ornatus feminæ, & ſapor delectabilis in cibo, & etiam odor. Et ideo principaliter temperantia eſt circa delectationem tactus, quæ per ſe conſequitur ipſum vſum neceſſariarum rerum, quarum omnis vſus eſt in tangendo. Circa delectationes autem guſtus, vel olfactus, vel viſus, eſt temperantia & intemperantia ſecundario, inquantum ſenſibilia horum ſenſuum cōferunt ad delectabilem vſum rerū neceſſariarum, quæ pertinent ad tactum. Quia tamen guſtus propinquior ē tactui, q̄ alij ſenſus, ideo tēperantia magis eſt circa guſtum, q̄ circa alios ſenſus.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ etiam ipſe vſus ciborum, & delectatio eſſentialiter ipſum cōſequēs, ad tactum pertinent. Vnde Philo. dicit in 2. de anima,* ꝙ tactus eſt ſenſus alimenti. Nutrimur enim calido & frigido, humido & ſicco: ſed ad guſtū pertinet diſcretio ſaporum, qui conferunt ad delectationem alimenti, inquantum ſunt ſigna conuenientis nutrimenti.

Ad 2m dicendū, quòd delectatio ſaporis eſt quaſi ſuperueniens: ſed delectatio tactus per ſe conſequitur vſum cibi, & potus.

Ad 3m dicendum, ꝙ deliciæ principaliter quidem conſiſtunt in ipſa ſubſtantia alimenti: ſed ſecundario in exquiſito ſapore, & præparatione ciborum.

Articvlvs VI.

Vtrum regula temperantiæ sit sumēda secundū necessitatē præsentis uitæ.

¶ *Super Quæstionis centeſimæquadrageſimæ primæ Articulum ſextum.*

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur ꝙ regula temperantiæ non ſit ſumenda ſecundum neceſſitatem præſentis vitę. Superius enim non regulatur ab inferiori: ſed temperantia cum ſit virtus animæ, eſt ſuperior quàm neceſsitas corporalis. ergo regula temperantiæ non debet ſumi ſecundum neceſsitatem corporalem.

¶2 Præt. Quicumque excedit regulā, peccat. Si ergo neceſsitas corporalis eſſet regula temperantiæ, quicumque aliqua delectatione vteretur ſupra neceſsitatem naturæ, quæ valde modicis cōtenta eſt, peccaret contra temperantiam: quod videtur eſſe inconueniens.

¶3 Præt. Nullus attingens regulam peccat. Si ergo neceſsitas corporalis eſſet regula temperantiæ, quicumque vteretur aliqua delectatione propter neceſsitatem corporalem, puta, propter ſanitatem, eſſet immunis a peccato: hoc autē videtur falſum. ergo neceſsitas corporalis non eſt regula temperātiæ.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. de moribus eccleſ.* Habet vir temperatus in rebus huius vitæ regulam vtroque teſtamēto firmatam, vt eorum nil diligat, nil per ſe appetendum putet: ſed ad vitæ huius atque officiorum neceſſitatem, quantum ſatis eſt, vſurpet vtētis modeſtia, nō amātis affectu.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ex *ſupradictis patet, bonum virtutis moralis præcipue conſiſtit in ordine rationis. Nam bonum hominis eſt ſecūdum rationem eſſe, vt*Dion. dicit 4. ca. de di. no. Præcipuus autem ordo rationis conſiſtit in hoc, ꝙ aliqua in finem ordinat, & in hoc ordine maxime cōſiſtit bonum rationis. Nam bonum habet rationem finis, & ipſe finis eſt regula eorum quæ ſunt ad finē. Omnia autem delectabilia, quæ in vſum hominis veniunt, ordinantur ad aliquam huius vitæ neceſsitatem ſicut ad finem: & ideo tēperātia accipit neceſsitatē huius vitę ſicut regulam delectabiliū, quibus vtitur, vt. ſ. tātum eis vtatur, quantū neceſsitas huius vitæ requirit.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ ſicut* dictum eſt, neceſsitas huius vitæ habet rationem regulę, inquātum eſt finis. Cōſiderādū eſt aūt, ꝙ quandoque aliud eſt finis operantis, & aliud finis operis. Sicut patet ꝙ ædificationis finis ē domus, ſed ædificatoris finis quandoque eſt lucrum. ſic ergo temperantiæ ipſi⁹ finis & regula eſt beatitudo: ſed eius rei, qua vtitur, finis & regula eſt neceſsitas humanę vitę, īfra quā eſt id qđ ī vſum vitę venit.

Ad 2m dicendum, ꝙ neceſsitas humanæ vitæ poteſt attendi dupliciter. Vno modo, ſecundum quod dicitur neceſſarium illud, ſine quo res nullo modo poteſt eſſe, ſicut cibus eſt neceſſarius animali. Alio modo, ſecundum quod dicitur neceſſarium illud, ſine quo res nō poteſt conuenienter eſſe. Temperantia autem non ſolum attendit primam neceſſitatem, ſed etiam ſecūdam. Vnde* Philo. dicit in 3. Ethi. ꝙ temperatus appetit delectabilia propter ſanitatem, vel propter bonam habitudinem. Alia vero quæ ad hoc nō ſunt neceſſaria, poſſunt dupliciter ſe habere. Quædā enim ſunt impedimenta ſanitatis, vel bonæ habitudinis, & his temperatus nullo modo vtitur: hoc enim eſſet peccatum contra temperantiam. Quædam vero ſunt, quæ non ſunt his impedimēta: & his moderate vtitur pro loco, & tempore, & congruentia eorū quibus conuiuit. Et ideo ibidem* Philo. dicit, ꝙ etiā temperatus appetit alia delectabilia, quæ. ſ. non ſunt neceſſaria ad ſanitatem, vel ad bonam habitudinem, non impedimenta his exiſtentia.
Li.3. Ethi. c.11. nō procul a fi. tomo.5.

Ad 3m dicendū, ꝙ ſicut* dictum eſt, temperantia reſpicit neceſſitatem quantum ad conuenientiam vitæ, quæ quidem attenditur non ſolum ſecundum conuenientiam corporis: ſed etiam ſecundum conuenientiam exteriorum rerum, puta, diuitiarū, & officiorū, & multo magis ſecundum conuenientiam honeſtatis. Et ideo* Philoſo. ibi ſubdit, ꝙ in delectationibus, quibus temperatus vtitur, non ſolum cōſiderat vt nō ſint impeditiua ſanitatis, & bonæ habitudinis corporalis: ſed etiam vt non ſint præter bonum. i. cōtra honeſtatem, & ꝙ non ſint ſupra ſubſtantiam. i. ſupra facultatem diuitiarum. Et* Aug. dicit in lib. de moribus Eccleſiæ, ꝙ temperatus reſpicit non ſolum neceſſitatem huius vitæ, ſed etiam officiorum.
In corp.ar.
Li.3.ca.11. tom.5.
Ca.21. circa fi. tom.1

Articvlvs VII.

Vtrum temperantia sit virtus cardinalis.

¶ *Super Quæstionis centeſimæ quadrageſimæprimæ Articulum ſeptimum.*

Ad septimvm ſic procedi- E tur. Videtur ꝙ temperantia non ſit virtus cardinalis. Bonum enim virtutis cardinalis a ratione dependet: ſed temperantia eſt circa ea quæ magis diſtant a ratione, ſcilicet circa delectationes, q̄ ſunt nobis & brutis communes, vt dicitur in 3.* Ethi. ergo temperātia nō videtur eſſe principalis virtus.

¶2 Præt. Quanto aliquid eſt magis impetuoſum, tanto difficilius videtur eſſe ad refrænandum: ſed ira quam refrænat manſuetūdo, videtur eſſe impetuoſior q̄ concupiſcētia, quam refrænat temperantia. dicitur enim Prouerb. 27. Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati ſpiritus

tionem, & bonam habitudinem, & cōgruis iuxta facultates, officia, conſeruationem, & honeſtatem. Hæc enim omnia tollunt aliquam indigentiā, quæ eſt, vel eēt ſine tali vſu. Nam qui conuiuiū celebraret non conſonum gradui ſuo, & conuiuarum, iuxta facultates & honeſtatem, nō eſſet factum ſatis neceſsitati congruentiæ præſentis vitæ, ac conſeruationis. Neceſſitas ergo cōgruētiæ præſentis vitæ eſt regula temperantiæ, ēm quam etiam imperat aliis virtutibus, puta, liberalitati, vrbanitati, & ſi qua alia opus q̄que eſt.
Li.3.ca.11. ad ſi. tom. 5.

¶ Super Quæſtionis centeſimæ quadrageſimæprimæ Articulum ſeptimum.

In art. 7. eiusdem q. dubiū ex Martino in eodem tractatu q. 2. occurrit, arguente contra rationem literæ, qua temperantia ponitur virtꝰ cardinalis: quia moderatio, q̄ ſ. omni virtute requiritur, præcipue laudatur in delectationibus tactus, quæ ſunt materia temperantiæ. Probat ergo quòd moderatio nō eſt præcipue laudabilis in delectationibus tactus. Primo, quia moderatio ardua laudabilior eſt non ardua: ſed moderatio in delectationibus tactus non eſt ardua.
1.2.q.71.& q.66. art.1. & 4. cor. Et 3 diſt. 33.q. 2.arti.1. Et temperantia ponitur virtꝰ cardinalis: virt.q.1.art. 12. ad 24. 25.& 26.& q.5 ar.1. *Li.2.c.10. a medio to mo.5.

Ar.prædi. Lib.2.cæ. 28.tom.2.
Li.3.Eth. c.10. tomo.5.
Cap.4. tex. multū reuol.a fi.
Aug.huius dist.109. can.1. & q. 1.ar.1.
Ca.cir- ca fi. tom.1.
In corp.ar.
Infra eo. tit. ar.1.ad 1. & 2. & 4.cor. & 5.ad 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100. & 101. & 102. & 103. & 104. & 105. & 106. & 107. & 108. & 109. & 110. & 111. & 112. & 113. & 114. & 115. & 116. & 117. & 118. & 119. & 120. & 121. & 122. & 123. & 124. & 125. & 126. & 127. & 128. & 129. & 130. & 131. & 132. & 133. & 134. & 135. & 136. & 137. & 138. & 139. & 140. & 141. & 142. & 143. & 144. & 145. & 146. & 147. & 148. & 149. & 150. & 151. & 152. & 153. & 154. & 155. & 156. & 157. & 158. & 159. & 160. & 161. & 162. & 163. & 164. & 165. & 166. & 167. & 168. & 169. & 170. & 171. & 172. & 173. & 174. & 175. & 176. & 177. & 178. & 179. & 180. & 181. & 182. & 183. & 184. & 185. & 186. & 187. & 188. & 189. & 190. & 191. & 192. & 193. & 194. & 195. & 196. & 197. & 198. & 199. & 200. & 201. & 202. & 203. & 204. & 205. & 206. & 207. & 208. & 209. & 210. & 211. & 212. & 213. & 214. & 215. & 216. & 217. & 218. & 219. & 220. & 221. & 222. & 223. & 224. & 225. & 226. & 227. & 228. & 229. & 230. & 231. & 232. & 233. & 234. & 235. & 236. & 237. & 238. & 239. & 240. & 241. & 242. & 243. & 244. & 245. & 246. & 247. & 248. & 249. & 250. & 251. & 252. & 253. & 254. & 255. & 256. & 257. & 258. & 259. & 260. & 261. & 262. & 263. & 264. & 265. & 266. & 267. & 268. & 269. & 270. & 271. & 272. & 273. & 274. & 275. & 276. & 277. & 278. & 279. & 280. & 281. & 282. & 283. & 284. & 285. & 286. & 287. & 288. & 289. & 290. & 291. & 292. & 293. & 294. & 295. & 296. & 297. & 298. & 299. & 300. & 301. & 302. & 303. & 304. & 305. & 306. & 307. & 308. & 309. & 310. & 311. & 312. & 313. & 314. & 315. & 316. & 317. & 318. & 319. & 320. & 321. & 322. & 323. & 324. & 325. & 326. & 327. & 328. & 329. & 330. & 331. & 332. & 333. & 334. & 335. & 336. & 337. & 338. & 339. & 340. & 341. & 342. & 343. & 344. & 345. & 346. & 347. & 348. & 349. & 350. & 351. & 352. & 353. & 354. & 355. & 356. & 357. & 358. & 359. & 360. & 361. & 362. & 363. & 364. & 365. & 366. & 367. & 368. & 369. & 370. & 371. & 372. & 373. & 374. & 375. & 376. & 377. & 378. & 379. & 380. & 381. & 382. & 383. & 384. & 385. & 386. & 387. & 388. & 389. & 390. & 391. & 392. & 393. & 394. & 395. & 396. & 397. & 398. & 399. & 400. & 401. & 402. & 403. & 404. & 405. & 406. & 407. & 408. & 409. & 410. & 411. & 412. & 413. & 414. & 415. & 416. & 417. & 418. & 419. & 420. & 421. & 422. & 423. & 424. & 425. & 426. & 427. & 428. & 429. & 430. & 431. & 432. & 433. & 434. & 435. & 436. & 437. & 438. & 439. & 440. & 441. & 442. & 443. & 444. & 445. & 446. & 447. & 448. & 449. & 450. & 451. & 452. & 453. & 454. & 455. & 456. & 457. & 458. & 459. & 460. & 461. & 462. & 463. & 464. & 465. & 466. & 467. & 468. & 469. & 470. & 471. & 472. & 473. & 474. & 475. & 476. & 477. & 478. & 479. & 480. & 481. & 482. & 483. & 484. & 485. & 486. & 487. & 488. & 489. & 490. & 491. & 492. & 493. & 494. & 495. & 496. & 497. & 498. & 499. & 500. & 501. & 502. & 503. & 504. & 505. & 506. & 507. & 508. & 509. & 510. & 511. & 512. & 513. & 514. & 515. & 516. & 517. & 518. & 519. & 520. & 521. & 522. & 523. & 524. & 525. & 526. & 527. & 528. & 529. & 530. & 531. & 532. & 533. & 534. & 535. & 536. & 537. & 538. & 539. & 540. & 541. & 542. & 543. & 544. & 545. & 546. & 547. & 548. & 549. & 550. & 551. & 552. & 553. & 554. & 555. & 556. & 557. & 558. & 559. & 560. & 561. & 562. & 563. & 564. & 565. & 566. & 567. & 568. & 569. & 570. & 571. & 572. & 573. & 574. & 575. & 576. & 577. & 578. & 579. & 580. & 581. & 582. & 583. & 584. & 585. & 586. & 587. & 588. & 589. & 590. & 591. & 592. & 593. & 594. & 595. & 596. & 597. & 598. & 599. & 600. & 601. & 602. & 603. & 604. & 605. & 606. & 607. & 608. & 609. & 610. & 611. & 612. & 613. & 614. & 615. & 616. & 617. & 618. & 619. & 620. & 621. & 622. & 623. & 624. & 625. & 626. & 627. & 628. & 629. & 630. & 631. & 632. & 633. & 634. & 635. & 636. & 637. & 638. & 639. & 640. & 641. & 642. & 643. & 644. & 645. & 646. & 647. & 648. & 649. & 650. & 651. & 652. & 653. & 654. & 655. & 656. & 657. & 658. & 659. & 660. & 661. & 662. & 663. & 664. & 665. & 666. & 667. & 668. & 669. & 670. & 671. & 672. & 673. & 674. & 675. & 676. & 677. & 678. & 679. & 680. & 681. & 682. & 683. & 684. & 685. & 686. & 687. & 688. & 689. & 690. & 691. & 692. & 693. & 694. & 695. & 696. & 697. & 698. & 699. & 700. & 701. & 702. & 703. & 704. & 705. & 706. & 707. & 708. & 709. & 710. & 711. & 712. & 713. & 714. & 715. & 716. & 717. & 718. & 719. & 720. & 721. & 722. & 723. & 724. & 725. & 726. & 727. & 728. & 729. & 730. & 731. & 732. & 733. & 734. & 735. & 736. & 737. & 738. & 739. & 740. & 741. & 742. & 743. & 744. & 745. & 746. & 747. & 748. & 749. & 750. & 751. & 752. & 753. & 754. & 755. & 756. & 757. & 758. & 759. & 760. & 761. & 762. & 763. & 764. & 765. & 766. & 767. & 768. & 769. & 770. & 771. & 772. & 773. & 774. & 775. & 776. & 777. & 778. & 779. & 780. & 781. & 782. & 783. & 784. & 785. & 786. & 787. & 788. & 789. & 790. & 791. & 792. & 793. & 794. & 795. & 796. & 797. & 798. & 799. & 800. & 801. & 802. & 803. & 804. & 805. & 806. & 807. & 808. & 809. & 810. & 811. & 812. & 813. & 814. & 815. & 816. & 817. & 818. & 819. & 820. & 821. & 822. & 823. & 824. & 825. & 826. & 827. & 828. & 829. & 830. & 831. & 832. & 833. & 834. & 835. & 836. & 837. & 838. & 839. & 840. & 841. & 842. & 843. & 844. & 845. & 846. & 847. & 848. & 849. & 850. & 851. & 852. & 853. & 854. & 855. & 856. & 857. & 858. & 859. & 860. & 861. & 862. & 863. & 864. & 865. & 866. & 867. & 868. & 869. & 870. & 871. & 872. & 873. & 874. & 875. & 876. & 877. & 878. & 879. & 880. & 881. & 882. & 883. & 884. & 885. & 886. & 887. & 888. & 889. & 890. & 891. & 892. & 893. & 894. & 895. & 896. & 897. & 898. & 899. & 900. & 901. & 902. & 903. & 904. & 905. & 906. & 907. & 908. & 909. & 910. & 911. & 912. & 913. & 914. & 915. & 916. & 917. & 918. & 919. & 920. & 921. & 922. & 923. & 924. & 925. & 926. & 927. & 928. & 929. & 930. & 931. & 932. & 933. & 934. & 935. & 936. & 937. & 938. & 939. & 940. & 941. & 942. & 943. & 944. & 945. & 946. & 947. & 948. & 949. & 950. & 951. & 952. & 953. & 954. & 955. & 956. & 957. & 958. & 959. & 960. & 961. & 962. & 963. & 964. & 965. & 966. & 967. & 968. & 969. & 970. & 971. & 972. & 973. & 974. & 975. & 976. & 977. & 978. & 979. & 980. & 981. & 982. & 983. & 984. & 985. & 986. & 987. & 988. & 989. & 990. & 991. & 992. & 993. & 994. & 995. & 996. & 997. & 998. & 999. & 1000.

trēna. ergo. Secundo. Moderatio ſ omni virtute eſt id qđ potiſſime laudatur, ergo ſi temperantiæ propria eſt moderatio, ipſa eſſet excellẽtiſſima virtutum, cuius oppoſitum ſentit author. Antecedens probatur, quia omnia quæ laudabilia ſunt in virtute, ideo laudantur, quia ad moderationem ordinata ſunt. Tertio, Moderatio delectationum tactus non ē ſ difficilior cęteris', ergo non eſt præcipue laudabilis. Conſequẽtia tenet ex dictis authoris. Antecedens vero probatur: quia difficilius eſt vincere retrahentia a bona in materia fortitudinis, vt ipſemet author fatetur. moderatio ergo fortitudinis eſt difficilior.

¶ Ad primum horũ dicitur, qđ maior eſt vera cæteris paribꝰ. ſed in propoſito nõ ſunt paria. Moderatio nãq; manſuetudinis, & humilitatis licet ſit ardua, non tamen eſt in materia ita naturali, neceſſaria, communi, diuturna, ac vehementer motiua appetitus noſtri, qualis eſt materia temperantiæ, vt in litera patet in corpore articuli, & reſponſionibus argumentorum.

¶ Ad ſecundum negatur antecedens: quoniam moderatio propꝛie, vt diſtinguitur contra alias conditiones virtutũ, non eſt potiſſima. Nec eſt verũ, quòd quæcũq; ſunt laudabilia in virtute, laudentur in ordine ad modum, ꝙuis ſine modo non laudabilia ſint, Diſcrete ſiquidẽ agere potior eſt conditio ꝙ̃ moderate, & ſimiliter rectitudo potior eſt: cum tamen prima prudentiæ, ſecunda iuſtitiæ tribuatur.

¶ Ad tertium negatur aſſumptum. Et ad probationem dicitur, ꝙ materia impediens bonum in fortitudine, nõ eget principaliter moderatione, ſed firmitate animi. Et propterea. ergo. Secundo. Moderatio ſ omni virtute eſt id qđ potiſſime laudatur, ergo ſi temperantiæ propria eſt moderatio, ipſa eſſet excellẽtiſſima virtutum, cuius oppoſitum ſentit author. Antecedens probatur, quia omnia quæ laudabilia ſunt in virtute, ideo laudantur, quia ad moderationem ordinata ſunt. Tertio, Moderatio delectationum tactus non ē ſ difficilior cęteris', ergo non eſt præcipue laudabilis. Conſequẽtia tenet ex dictis authoris. Antecedens vero probatur: quia difficilius eſt vincere retrahentia a bona in materia fortitudinis, vt ipſemet author fatetur. moderatio ergo fortitudinis eſt difficilior.

¶ Ad primum horũ dicitur, qđ maior eſt vera cæteris paribꝰ. ſed in propoſito nõ ſunt paria. Moderatio nãq; manſuetudinis, & humilitatis licet ſit ardua, non tamen eſt in materia ita naturali, neceſſaria, communi, diuturna, ac vehementer motiua appetitus noſtri, qualis eſt materia temperantiæ, vt in litera patet in corpore articuli, & reſponſionibus argumentorum.

¶ Ad ſecundum negatur antecedens: quoniam moderatio proprie, vt diſtinguitur contra alias conditiones virtutũ, non eſt potiſſima. Nec eſt verũ, quòd quæcũq; ſunt laudabilia in virtute, laudentur in ordine ad modum, ꝙuis ſine modo non laudabilia ſint, Diſcrete ſiquidẽ agere potior eſt conditio ꝙ̃ moderate, & ſimiliter rectitudo potior eſt: cum tamen prima prudentiæ, ſecunda iuſtitiæ tribuatur.

¶ Ad tertium negatur aſſumptum. Et ad probationem dicitur, ꝙ materia impediens bonum in fortitudine, nõ eget principaliter moderatione, ſed firmitate animi. Et propterea. ergo. Secundo. Moderatio ſ omni virtute eſt id qđ potiſſime laudatur, ergo ſi temperantiæ propria eſt moderatio, ipſa eſſet excellẽtiſſima virtutum, cuius oppoſitum ſentit author. Antecedens probatur, quia omnia quæ laudabilia ſunt in virtute, ideo laudantur, quia ad moderationem ordinata ſunt. Tertio, Moderatio delectationum tactus non ē ſ difficilior cęteris', ergo non eſt præcipue laudabilis. Conſequẽtia tenet ex dictis authoris. Antecedens vero probatur: quia difficilius eſt vincere retrahentia a bona in materia fortitudinis, vt ipſemet author fatetur. moderatio ergo fortitudinis eſt difficilior.

¶ Ad primum horũ dicitur, qđ maior eſt vera cæteris paribꝰ. ſed in propoſito nõ ſunt paria. Moderatio nãq; manſuetudinis, & humilitatis licet ſit ardua, non tamen eſt in materia ita naturali, neceſſaria, communi, diuturna, ac vehementer motiua appetitus noſtri, qualis eſt materia temperantiæ, vt in litera patet in corpore articuli, & reſponſionibus argumentorum.

¶ Ad ſecundum negatur antecedens: quoniam moderatio proprie, vt diſtinguitur contra alias conditiones virtutũ, non eſt potiſſima. Nec eſt verũ, quòd quæcũq; ſunt laudabilia in virtute, laudentur in ordine ad modum, ꝙuis ſine modo non laudabilia ſint, Diſcrete ſiquidẽ agere potior eſt conditio ꝙ̃ moderate, & ſimiliter rectitudo potior eſt: cum tamen prima prudentiæ, ſecunda iuſtitiæ tribuatur.

¶ Ad tertium negatur aſſumptum. Et ad probationem dicitur, ꝙ materia impediens bonum in fortitudine, nõ eget principaliter moderatione, ſed firmitate animi. Et propterea. ergo. Secundo. Moderatio ſ omni virtute eſt id qđ potiſſime laudatur, ergo ſi temperantiæ propria eſt moderatio, ipſa eſſet excellẽtiſſima virtutum, cuius oppoſitum ſentit author. Antecedens probatur, quia omnia quæ laudabilia ſunt in virtute, ideo laudantur, quia ad moderationem ordinata ſunt. Tertio, Moderatio delectationum tactus non ē ſ difficilior cęteris', ergo non eſt præcipue laudabilis. Conſequẽtia tenet ex dictis authoris. Antecedens vero probatur: quia difficilius eſt vincere retrahentia a bona in materia fortitudinis, vt ipſemet author fatetur. moderatio ergo fortitudinis eſt difficilior.

¶ Ad primum horũ dicitur, qđ maior eſt vera cæteris paribꝰ. ſed in propoſito nõ ſunt paria. Moderatio nãq; manſuetudinis, & humilitatis licet ſit ardua, non tamen eſt in materia ita naturali, neceſſaria, communi, diuturna, ac vehementer motiua appetitus noſtri, qualis eſt materia temperantiæ, vt in litera patet in corpore articuli, & reſponſionibus argumentorum.

¶ Ad ſecundum negatur antecedens: quoniam moderatio proprie, vt diſtinguitur contra alias conditiones virtutũ, non eſt potiſſima. Nec eſt verũ, quòd quæcũq; ſunt laudabilia in virtute, laudentur in ordine ad modum, ꝙuis ſine modo non laudabilia ſint, Diſcrete ſiquidẽ agere potior eſt conditio ꝙ̃ moderate, & ſimiliter rectitudo potior eſt: cum tamen prima prudentiæ, ſecunda iuſtitiæ tribuatur.

¶ Ad tertium negatur aſſumptum. Et ad probationem dicitur, ꝙ materia impediens bonum in fortitudine, nõ eget principaliter moderatione, ſed firmitate animi. Et propterea

ꝙ. 2. q. 25. art. 4.

Li. 2. c. 36. ante med.

Q. 123. art. 11. & 1. 2. q. 61. art. 3.

Ar. 4. huius quæſt.

tus ferre quis poterit? ergo maſuetudo eſt principalior virtus quàm temperantia.

¶ 3 Præt. Spes eſt principalior motus aſæ ꝙ̃ deſiderĩ, ſeu cõcupiſcentia, vt* ſupra habitum eſt: ſed humilitas refrænat præſumptionem immoderatæ ſpei. ergo humilitas videtur eſſe principalior virtus ꝙ̃ tẽperantia, ꝙ̃ refrẽnat cõcupiſcẽtiã.

SED CONTRA eſt, quòd* Greg. in 2. Moralium ponit temperantiã inter virtutes principales.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ ſicut* ſupra dictum eſt, virtus principalis, ſeu cardinalis dicitur, quæ principalius laudatur ex aliquo eorum, quæ communiter requiruntur ad rationem virtutis. Moderatio autẽ quæ in omni virtute requiritur, præcipue laudabilis eſt in delectationibus tactus, circa quæ eſt temperantia, tum quia tales delectatiões ſunt magis nobis naturales, & ideo difficilius eſt ab eis abſtinere, & cõcupiſcẽtias earũ refrænare: tũ etiã ꝙa earũ obiecta magis ſunt neceſſaria pſenti vitæ, vt ex dictis patet. & ideo tẽperantia ponitur virtus principalis, ſeu cardinalis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ tanto maior oſtenditur agentis virtus, quanto in ea quæ ſunt magis diſtantia, poteſt ſuam operationẽ extendere. Et ideo ex hoc ipſo oſtẽditur maior virtus rationis, ꝙ poteſt etiam concupiſcentias, & delectationes maxime diſtantes moderari: unde hoc pertinet ad principalitatem temperantiæ.

AD 2ᵐ dicẽdum, ꝙ impetus iræ cauſatur ex quodam accidente, puta, ex aliqua læſione contriſtante. & ideo cito trãſit, quàmuis magnũ impetum habeat. Sed impetus cõcupiſcentiæ delectabilium tactus, procedit ex cauſa naturali, vnde eſt diuturnior & communior: & ideo ad principaliorem virtutem pertinet ipſum refrænare.

AD 3ᵐ dicẽdum, ꝙ ea quorum eſt ſpes, ſunt altiora his quorũ eſt cõcupiſcentia, & propter hoc ſpes ponitur paſſio principalis in iraſcibili: ſed ea, quorum eſt concupiſcẽtia & delectatio tactus, vehementius mouent appetitum, quia ſunt magis naturalia. & ideo temperantia, quæ in his modum ſtatuit, eſt virtus principalis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrũ tẽperantia ſit maxima virtutũ.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ temperantia ſit maxima virtutum. Dicit. n. Ambro. in 1. de* Offic. ꝙ in temperantia maxime honeſti cura, decoris cõſideratio ſpectatur, & quæritur: ſed virtus laudabilis eſt, inquantũ eſt honeſta & decora ergo temperantia eſt maxima virtutum.

¶ 3 Præt. Maioris eſt virtutis operari id quod eſt difficilius: ſed difficilius eſt refrænare concupiſcentias, & delectationes tactus, quàm rectificare actiones exteriores, quorum primum pertinet ad temperantiam, ſecundum ad iuſtitiam. ergo temperantia eſt maior virtus quàm iuſtitia.

¶ 3 Præt. Quanto aliquid eſt cõmunius, tanto magis neceſſarium videtur eſſe & melius: ſed fortitudo eſt circa pericula mortis, quæ rariꝰ accidunt ꝙ̃ delectabilia tactus, quę quotidie occurrũt, & ſic vſus temperantiæ eſt communior ꝙ̃ fortitudinis. ergo tẽperãtia eſt nobilior virtus quàm fortitudo.

SED CONTRA eſt, quod* Philo. dicit in 1. Rheto. ꝙ maxime virtutes ſunt, quæ alijs maxime ſunt vtiles: & propter hoc fortes, & iuſtos maxime honoramus.

RESPON. Dicendum, ꝙ* ſicut Philo. dicit in 1. Ethi. bonum multitudinis diuini* eſt ꝙ̃ bonũ vnius: & ideo quanto aliqua virtus magis pertinet ad bonum multitudinis, tãto melior eſt. Iuſtitia autem, & fortitudo magis pertinent ad bonum multitudinis quàm temperantia, quia iuſtitia cõſiſtit in communicationibus quæ ſunt ad alterum. Fortitudo autem in periculis bellorum quæ ſuſtinentur pro ſalute commnni. Temperantia autem moderatur ſolum concupiſcentias, & delectationes eorum quæ pertinent ad ipſum hominem. Vnde manifeſtũ eſt, quòd iuſtitia & fortitudo ſunt excellentiores virtutes, quàm temperantia, quibus prudentia & virtutes theologicæ ſunt potiores.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd honeſtas, & decor maxime attribuuntur temperantiæ non propter principalitatem proprij boni, ſed propter turpitudinem contrarij mali, a quo retrahit, inquantum ſcilicet moderatur delectationes, quæ ſunt nobis & brutis communes.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ cum virtus ſit circa difficile & bonum, dignitas virtutis magis attenditur ſecundum rationem boni, in quo excedit iuſtitia, ꝙ̃ ſecundum rationem difficilis, in quo excedit temperantia.

AD 3ᵐ dicendum, quòd illa communitas, qua aliquid pertinet ad multitudinem hominum, magis facit ad excellentiam bonitatis, ꝙ̃ illa quæ conſideratur ſm quod aliquid frequẽter occurrit, in quarum prima excedit fortitudo, in ſecunda temperantia. Vnde ſimpliciter fortitudo eſt potior: licet quo ad aliquid poſſit dici temperantia potior non ſolum fortitudine, ſed etiam iuſtitia.

rea concedendo ꝙ difficilius vincũtur retrahentia a bono in fortitudine, nõ ſ quitur, ergo difficilius eſt illa moderatio: ſed ſequitur, ergo difficilius eſt ibi bonum rationis habere. quod gratis conceditur: ſed non mõderando, ſed firmando, vt patet ex ſupradictis. Et ſi inſtaretur, quia audacia in fortitudine eſt ꝓprie moderanda: reſpondetur, ꝙ virtutes iudicantur & pẽſantur ſecundũ principales ſuos actus. Principale autẽ in fortitudine eſt firmare: moderari autem audaciam &c. eſt ſecundarium. Et propterea laus moderaminis temperantiæ præcipue tribuitur, quia ipſa pro principali actu moderatis habet. Et inter omnes habentes moderationem, pro principali actu ipſa obtinet principatum ratione materiæ tam communis, diuturnæ, neceſſariæ, naturalis, ac vehementer motiuæ.

Li. 1. c. 4. in prin. mo. 1.

Li. 2. c. 4. in prin. mo. 1.

QVAEST. CXLII.

QVAESTIO CXLII.

De vitijs quæ aduerſantur temperantiæ, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de vitijs oppoſitis temperantiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum inſenſibilitas ſit peccatum.
¶ Secũdo, Vtrum intemperantia ſit vitium puerile.
¶ Tertio, De cõparatione intẽperantiæ ad timiditatẽ.
¶ Quarto, Vtrum vitium intemperãtię ſit maxime opprobrioſum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum inſenſibilitas ſit uitium.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inſenſibilitas non ſit vitium. Dicuntur enim inſenſibiles, qui deficiũt circa delectationes tactus: ſed in his penitus deficere videtur eſſe laudabile, & virtuoſum. dicitur enim Dan. 10. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum tempus, panem deſiderabilem nõ comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum, ſed neq; vnguẽto vnctus ſum. ergo inſenſibilitas non eſt peccatum.

¶ 2 Præt. Bonum hominis eſt ſecũdum rationem eſſe, ſecundum* Dion. c. 4. de diui. no. ſed abſtinere ab omnibus delectabilibus, tactus maxime, promouet hominem in bono rationis. dicitur enim Danie. 1. ꝙ pueris, qui vtebantur leguminibus, dedit Deus ſcientiam & diſciplinam in omni libro & ſapientia. ergo inſenſibilitas quæ vniuerſaliter repellit huiuſmodi delectationes, non eſt vitioſa.

¶ 3 Præt. Illud, per quod maxime receditur a peccato, non videtur eſſe vitioſum: ſed hoc eſt potiſſimum remedium abſtinendi a peccato, ꝙ aliquis fugiat delectationes, quod pertinet ad inſenſibilitatem. dicit. n. Philo. in 2.* Ethi. ꝙ abijcientes delectationem, minus peccabimus. ergo inſenſibilitas nõ eſt aliqd vitioſum.

SED CONTRA. Nihil opponitur virtuti niſi vitiũ: ſed inſenſibilitas virtuti tẽperantiæ opponitur, vt patet ꝙ* Philo. in 2. & 3. Ethi. ergo iſenſibilitas eſt vitiũ.

RESPON. Dicendum, quòd omne illud, quod contrariatur ordini naturali, eſt vitioſum. Natura autẽ delectationem appoſuit operationibus neceſſarijs ad vitam hominis: & ideo naturalis ordo requirit, vt homo intantum huiuſmodi delectationibus vtatur, quãtum neceſſarium eſt ſalũti humanæ, vel quantum ad conſeruationem in diuidui, vel quantum ad conſeruationem ſpeciei. Si quis ergo intantum delectationem refugeret, ꝙ prætermitteret ea quæ ſunt neceſſaria ad conſeruationem naturæ, peccaret quaſi ordini naturali repugnans: & hoc pertinet ad vitium inſenſibilitatis. Sciendum tamẽ, ꝙ ab huiuſmodi delectationibus conſequentibus huiuſmodi operationes quandoque laudabile, vel etiam neceſſarium eſt abſtinere propter aliquem finem: ſicut propter ſanitatem corporalẽ aliqui abſtinent a quibuſdam delectationibus cibi, potus, & venereorum. Et etiam propter alicuius officij executionẽ: ſicut athletas, & milites neceſſe eſt a multis delectationibus abſtinere, vt officium proprium exequantur. Et ſimiliter pœnitentes ad recuperandã animæ ſanitatem abſtinẽtia delectabiliũ quaſi quadã dieta vtuntur. Et homines volentes cõtemplationi, & rebus diuinis vacare, oportet ꝙ ſe magis a carnalibus deſiderijs abſtrahãt. Nec aliquid prædictorũ ad inſenſibilitatis vitiũ pertinet, quia ſunt ſm rationẽ rectam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Daniel ille abſtinentia a delectationibus vtebatur, non quaſi propter ſe abhorreas delectationes vt ſm ſe malas, ſed propter aliquem finem laudabilem, vt. ſ. idoneum ſe ad altitudinem contemplationis redderet, abſtinendo. ſa corporalibus delectationibus. Vnde & ſtatim ibi ſubditur de reuelatione facta.

AD 2ᵐ dicendum, quòd quia ratione homo vti non poteſt ſine ſenſitiuis potentijs, quæ indigent organo corporali, vt in 1.* habitum eſt, neceſſe eſt ꝙ homo ſuſtentet corpus ad hoc, ꝙ ratione vtatur. Suſtentatio autem corporis fit per operationes delectabiles. Vnde non poteſt eſſe bonum rationis in homine, ſi abſtineat ab omnibus delectationibus. Secundum tamẽ qđ hõ nõ exequẽdo actũ rõnis plus, vel minus indiget corporali virtute, ſm hoc plus, vel minus neceſſe habet delectabilibus corporalibus vti. Et ideo homines qui hoc officium aſſumpſerunt, vt contemplationi vacẽt, & bonum ſpirituale quaſi quadam ſpirituali propagatione in alios tranſmittant, a multis delectationibus laudabiliter abſtinent, a quibus, illi quibus ex officio competit operibus corporalibus, & generationi carnali vacare, laudabiliter non abſtinent.

AD 3ᵐ dicendum, quòd delectatio fugienda eſt ad vitandum peccatum non totaliter: ſed vt vltra nõ quæratur, quàm neceſſitas requirat.

ARTICVLVS II.

Vtrum intemperantia ſit puerile peccatum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ intemperantia nõ ſit puerile peccatum: Quia ſuper illud Matth. 18. Niſi cõuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli &c. dicit* Hiero. ꝙ paruulus nõ perſeuerat in iracundia, læſus non meminit, videns pulchram mulierem non delectatur: quod contrariatur intemperantiæ. ergo intemperantia nõ eſt puerile peccatum.

¶ 2 Præt. Pueri non habent niſi concupiſcentias connaturales: ſed circa connaturales cõcupiſcentias parũ aliqui peccant per intẽperantiã, vt Philo. dicit in 3.* Ethi. ergo intẽperantia nõ eſt peccatũ puerile.

¶ 3 Præt. Pueri ſunt fouendi & nutriendi: ſed concupiſcentia & delectatio, circa quæ eſt intemperãtia, eſt ſemper diminuenda & extirpãda, ſecundum illud ad Col. 3. Mortificate membra veſtra ſuper terram, quæ ſunt concupiſcentia &c. ergo intemperantia non eſt puerile peccatum.

SED CONTRA eſt, quod Philo. dicit in 3. Ethic. ꝙ nomen intemperantiæ referimus ad puerilia peccata.

RESPON. Dicendum, quòd aliquid dicitur eſſe puerile dupliciter. Vno modo, quia conuenit pueris; & ſic* Philo. non intendit dicere, ꝙ peccatum intemperantiæ ſit puerile. Alio modo, ſecundum quandam ſimilitudinem; & hoc modo peccata intemperantiæ

¶ *Super Quæſtionis centeſimæquadrageſimæſecundæ Articulum ſecundum.*

IN tota quæſtio. 142 ſunt non dubitanda, ſed notanda quædam.

¶ In 2. ſiquidem articu. in reſponſione ad 2. ſcito, quòd reſponſio conſiſtit in hoc, Concupiſcẽtia naturalis ẽ duplex. Primo, quia eſt rei ordinatæ ad naturæ conſeruationem. Secundo, quia eſt rei requiſitæ a natura ad ſui conſeruationem. Sub primo mẽbro continẽtur omnia delectabilia ad alimentum, & venerea ordinem habentia. Sub ſecundo ea tantum quæ natura requirit. Et propterea in ſecũdo parũ contingit errare.

3. Ethi. lec. vlt.

Mat. 18. ſuper illud, Quicũque humiliauerit ſe ſicut &c. tom. 9.

Li. 3. ca. 11. tom. 5.

Li. 3. c. vlt. tom. 5.

Li. 3. c. vlt. tom. 5.

puerilia

puerilia dicuntur. Peccatū. n. intemperantiæ est pecca tū superfluæ concupiscentiæ, quæ assimilatur puero quo ad tria. Primo quidem, quātum ad id quod vter que appetit. Sicut. n. puer, ita & concupiscentia appe tit aliquid turpe: cuius ratio est, quia pulchrum in re bus humanis attenditur prout aliquid est ordinatum fm rōnē. Vnde * Tullius dicit in 1. de offic. ꝙ pulchrū est quod cōsentaneum est hominis excellentiæ in eo, in quo natura eius a reliquis animātibus differt. Puer autem non attendit ad ordinem rationis. & similiter concupiscentia non audit rationem, vt dicitur in * 7. Ethi. Secundo, conueniunt quantum ad euentū. Puer enim si suæ volūtati dimittatur, crescit in propria vo luntate. unde Eccl. 30. dicitur, Equus indomitus eua dit durus, & filius remissus euadit præceps: ita etiam & concupiscentia, si ei satisfiat, maius robur accipit. Vnde Aug. dicit in 7. confes. Dum seruitur libidini, fa cta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Tertio, quantum ad remediū quod vtriq; præbetur. Puer enim emēdatur per hoc, ꝙ coercetur. unde dicitur Prouer 23. Noli substrahe re a puero disciplinam: tu virga percuties eū, & ani mam eius de inferno liberabis. Et similiter dum con cupiscentiæ resistitur, reducitur ad debitum honesta tis modum. Et hoc est quod Augu. dicit in 7. Musicæ, ꝙ mente in spiritualia suspensa atq; ibi ifixa & manē te, consuetudinis. s. carnalis concupiscentiæ impetus frāgitur, & paulatim repressus extinguitur. Maior. n. erat cū sequeremur, non omnino nullus, sed certe mi nor cū refrænamus. & ideo * Philo. dicit in 3. Ethi. ꝙ quemadmodum puerum oportet fm præceptū pæda gogi viuere, sic & concupiscibile consonare rationi.

Lib. 1. in c. de temperātia, aliquan tulū a prin.

Li. 7. c. 6. circa princip. tom. 5.

Cap. 11.

Li. 3. c. 11. in fine to. 5

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ratio illa procedit secundum illum modū, quo puerile dicitur id quod in pueris inuenitur. Sic autem non dicitur peccatum intēperātiæ puerile, sed fm similitudinē, vt * dictū est.

In corp. ar.

AD 2^m dicendū, quòd concupiscentia aliqua po test dici naturalis dupliciter. Vno modo, fm genus suum: & sic temperātia, & intēperantia sunt circa cō cupiscentias naturales. Sunt. n. circa concupiscentias ciborum, & venereorum, quæ ordinantur ad conser uationem naturæ. Alio modo potest dici concupiscē tia naturalis quantum ad speciem eius, quod natura ad sui conseruationē requirit: & sic non multum con tingit peccare circa naturales cōcupiscētias. Natura. n. non requirit nisi id, per quod subuenitur necessitati naturæ, in cuius desiderio non contingit esse peccatū, nisi solum secundum quātitatis excessum: & fm hoc solum peccatur circa naturalem concupiscentiam, vt * Philo. dicit in 3. Ethic. Alia vero, circa quæ plurimū peccatur, sunt quædam concupiscentiæ incitamenta, quæ hominum curiositas adinuenit, sicut curiose præ parati cibi, & mulieres ornatæ. Et quàmuis ista non multum requirant pueri, nihilominus tamen intem perantia dicitur puerile peccatum ratione iam dicta.

Li. 3. c. 11. tom. 5.

In corp. ar.

AD 3^m dicendū, ꝙ id quod ad naturam pertinet, in pueris est augmentandum, & fouendum. Quod au tem pertinet ad defectum rationis in eis, non est fo uendum, sed emendandum, vt * dictum est.

In corp. ar.

ARTICVLVS III.

¶ Super Quæstionis centesimæquadrageſimæsecundæ Articulum tertium.

Vtrum timiditas sit maius uitiū quàm intemperantia,

2. Ethi. lec. 2.

IN 3. autem ar. in respōsione ad pri mum, habes vnde re spondeas regulæ to picæ, puta, ꝙ opposi tum meliori est pe ius. glossabis hinc, ꝙ intelligitur nō sim pliciter, sed ex illa parte qua opponit illi bono maiori, ex quo meli^s habet ꝙ sit melius. Sunt enim hic quatuor scilicet fortitudo, tē perantia, timiditas, & intemperātia. Et fortitudo est simpli citer melior temperantia. Timiditas au tem, quæ fortitudi opponitur, nō est simpliciter peior q̄ intemperantia: sed ex illa parte est peior, qua priuat bono cōmuni, ex quo habet fortitudo excellentiam simpliciter. Quàmuis possit aliter huiusmodi regu la glossari. s. ꝙ intel ligitur formaliter. s. de oppositis vt oppo sita sunt. Quāto. n. melius est quod tol litur, tanto peius est illud tollens vt sic.

Q. præced. 8. 4. huius quæst.

Li. 7. c. 6. med. to. 5.

Li. 2. c. 3. fin. tom. 5.

Li. 2. c. 1. in princip.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur ꝙ timiditas sit maius vitium q̄ intemperantia. Ex hoc. n. aliquod vitium vituperatur, ꝙ opponitur bono virtutis: sed timiditas opponitur fortitudi ni, quæ est nobilior virtus q̄ tem perantia, cui opponitur intempe rantia, vt ex supradictis patet. er go timiditas est maius vitium q̄ intemperantia.

¶ 2 Præt. Quanto aliquis deficit in eo qđ difficilius vincitur, tanto mi nus vituperatur. Vnde * Philo. di cit in 7. Eth. ꝙ si quis a fortibus & superexcellētibus delectationibus vincitur, vel tristitijs, non est admi rabile, sed condonabile: sed diffici lius videtur vincere delectationes q̄ alias passiones. Vnde in 2. * Ethi. dicitur, ꝙ difficilius est contra vo luptatem pugnare q̄ contra iram, quæ videtur esse fortior q̄ timor. er go intemperantia quæ vincitur a delectatione, minus peccatum est q̄ timiditas, quæ vincitur a timore.

¶ 3 Præt. De ratione peccati est, ꝙ sit voluntarium: sed timiditas est ma gis voluntaria q̄ intemperantia.

nullus enim cōcupiscit intempera tus esse. Aliqui tamē concupiscūt fugere pericula mortis, qđ pertinet ad timiditatem. er go timiditas est peccatum grauius q̄ intemperantia.

Ethic. c. 14. in princip.

Ioan. 15. 19.

SED CONTRA est, quod * Philo. dicit in 3. Ethic. ꝙ intemperantia magis assimilatur voluntario q̄ timidi tas. ergo plus habet de ratione peccati.

RESPON. Dicendū, ꝙ vnum vitium potest alteri comparari dupliciter. Vno modo, ex parte ipsius ma teriæ, vel obiecti. Alio modo, ex parte ipsius hominis peccantis: & vtroq; modo intemperantia est grauius vitiū q̄ timiditas. Primo nāq; ex parte materiæ. Nam timiditas refugit pericula mortis, ad quæ vitanda in ducit maxima necessitas conseruandæ vitæ. Intempe rantia autem est circa delectationes, quarū appetitus non est adeo necessarius ad vitæ cōservationem: quia vt * dictū est, intēperantia magis est circa quasdā oppo sitas delectationes, seu concupiscentias, q̄ circa cōcu piscentias, seu delectationes naturales. Quanto autē il lud quod cōmouet ad peccandū, videtur esse magis necessarium, tanto peccatū leuius est: & ideo intem perantia est grauius vitium q̄ timiditas ex parte obie cti, siue materiæ mouentis. Similiter etiam ex parte ip sius hoīs peccantis, & hoc triplici ratione. Primo qui dē, quia quanto ille qui peccat magis est compos suæ mentis, tanto grauius peccat: unde alienatis non im putantur peccata. Timores aūt & tristitiæ graues, & maxime in periculis mortis, stupefaciūt mētem hoīs, qđ non facit delectatio, q̄ mouet ad intēperantiā. Secū do, quia quanto aliquod peccatū est magis volūtariū, tanto est grauius. Intēperantia aūt plus habet de volū tario quàm timiditas. & hoc duplici ratione. Vno mo do, quia ea quæ per timorē fiunt, principiū habent ab exteriori impellente: unde nō sunt simpliciter volun taria, sed mista, vt dicitur in 3. Ethic. * Ea autem quæ per delectationem fiunt, sunt simpliciter voluntaria. Alio modo, quia ea, quæ sunt intemperati, sunt magis voluntaria in particulari, minus autem voluntaria in vniuersali. Nullus. n. vellet intēperatus esse: allicitur tamen

Ethic. c. 11. in princip.

tamen homo a singularibus delectationibus, quę intē perātū faciunt hominē. Propter quod ad vitandū intē perantiā maximū remediū est vt nō immoretur homo circa singulariū considerationē: sed in his quæ pertinent ad timiditatem, est econuerso. Nā singularia quæ imminent, sunt minus voluntaria, vt abijcere clypeū, & alia huiusmodi. Sed ipsum commune est magis vo luntarium, puta, fugiendo saluari. Hoc aūt est simpli citer magis voluntarium, quod est magis voluntariū in singularibus, in quibus est actus: & ideo intemperā tia cum sit simpliciter magis voluntarium q̄ timidi tas, est maius vitium. Tertio, quia contra intemperan tiam potest magis de facili remedium adhiberi, q̄ con tra timiditatem, eo ꝙ delectationes ciborum & vene reorum, circa quas est intemperantia, per totam vitā occurrunt, & sine periculo potest homo circa ea exer citari ad hoc, ꝙ sit tēperatus. Sed pericula mortis ra rius occurrunt, & periculosius in his homo exercita tur ad timiditatem fugiendam: & ideo intemperātia est simpliciter maius peccatum quàm timiditas.

A

B

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd excellentia fortitudinis supra temperantiam potest cōsiderari du pliciter. Vno modo, ex parte finis, quod pertinet ad ra tionē boni, quia. s. fortitudo magis ordinatur ad bo num commune q̄ temperantia. Ex hac etiā parte timi ditas habet quandam excellentiam supra intemperā tiā, inquantum. s. per timiditatem aliqui desistunt a defensione boni communis. Alio modo, ex parte diffi cultatis, inquantum. s. difficilius est subire pericula mortis, q̄ abstinere a quibusdā delectabilibus: & quā tum ad hoc, non oportet ꝙ timiditas præcellat intem perantiam. Sicut enim maioris virtutis est non vinci a fortiori, ita etiam e contrario, minoris vitij est a fortiori vinci, & maioris vitij a debiliori superari.

AD 2^m dicēdū, ꝙ amor cōseruationis vitæ, propter quam vitantur pericula mortis, est multo magis con naturalis, quàm quæcūq; delectationes ciborum, vel venereorum, quæ ad conseruationem vitę ordinātur: & ideo difficilius est vincere timorē periculorū mor tis, q̄ concupiscentiam delectationum, quæ est in ci bis & venereis: cui tamen difficilius est resistere q̄ irę, tristitiæ, & timori quorundam aliorum malorum.

C

AD 3^m dicēdū, ꝙ in timiditate cōsideratur magis vo lūtariū in vniuersali, minus tamē in particulari: & iō in ea est magis voluntariū fm quid, & nō simpliciter.

D

¶ Super Quæstionis centesimæquadrageſimæsecundæ Articulū quartum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum intemperantiæ sit maxime exprobrabile.

Ethic. q. 143. ar. & q. 56. ar. 1. ad 1. & q. 150. ar. 1. ad 3.

IN 4. autē ar. tue re authorē a Mar tino in q. 4. de tem perantia, dicēte, Ne scio quomodo Tho mas dicit, quòd secū dum Aristotelē, be stialitas est expro brabilior, quàm in temperantia, cū ex presse vbi ipse alle gat eū, Arist. habeat oppositum, vt ex presse declarat idem Thomas in commē to suo super 7. Ethi. Non auertit siquidē Martinus ad formā lem sermonem. Au thor siquidem dicit

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur ꝙ peccatū intē perātiæ nō sit maxime exprobrabi le. Sicut. n. honor debetur virtuti, ita exprobratio debet peccato: sed quædā peccata sunt grauiora q̄ in tēperātia, sicut homicidiū, blasphe mia, & alia hmōi. ergo peccatū intē perātię nō ē maxime exprobrabile.

E

¶ 2 Præt. Peccata quæ sunt magis cō munia, videntur minus esse expro brabilia, eo quòd de his homines minus verecundātur: sed peccata intēperantiæ sunt maxime cōmu nia, quia sunt circa ea quæ cōmu niter in vsum humanæ vitæ ve niūt, in quibus etiam plurimi pec cant. ergo peccata intēperantiæ nō vident esse maxime exprobrabilia.

¶ 3 Præt. * Philo. dicit in 7. Ethic. ꝙ tēperantia & intēperantia sunt cir ca concupiscentias & delectatio nes humanas: sunt autem quædā cōcupiscentiæ & delectationes tur piores concupiscentijs & delecta tionibus humanis, quæ dicuntur bestiales & ægritudinales, ut in eo dem lib. * Philo. dicit, ergo intēpe rātia nō est maxime exprobrabilis.

SED CONTRA est, quod * Philo. dicit in 3. Ethi. ꝙ intēperātia inter alia vitia vī iuste exprobrabilis eē.

RESPON. Dicendum, ꝙ expro bratio opponi videtur honori & gloriæ, honor autē excellentiæ de betur, vt * supra habitū est: gloria aūt claritatem importat. Est ergo intemperātia maxime exprobrabi lis propter duo. Primo quidem, quia maxime repugnat excellētiæ hominis. Est. n. circa delectationes cōmunes nobis & brutis, vt * supra habitum est. Vnde in Psalm. 48. di citur. Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iu mentis insipientibus, & similis fa ctus est illis. Secūdo, quia maxime repugnat eius claritati, vel pulchri tudini, inquantum. s. in delectatio nibus, circa quas est intemperan tia, minus apparet de lumine ratio nis, ex qua est tota claritas, & pulchritudo virtutis. Vn dē & huiusmodi delectationes dicuntur seruiles.

Li. 3. c. 11. ante med. ad fin.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut * Greg. dicit, vitia carnalia, quæ sub intemperantia cōtinentur, etsi sint minoris culpæ, sunt tamē maioris infamiæ. Nam magnitudo culpæ respicit deordinationem a fine: infamia autem respicit turpitudinem, quæ maxime consideratur secundum indecentiam peccantis.

AD 2^m dicendum, ꝙ consuetudo peccādi diminuit turpitudinem, & infamiam peccati fm opinionem hominum, non autem fm naturā ipsorum vitiorum.

AD 3^m dicendum, ꝙ cum dicitur intemperātia esse maxime exprobrabilis, est intelligēdum inter vitia hu mana, quæ. s. attenduntur fm passiones humanæ natu ræ aliqualiter conformes. Sed illa vitia, quæ excedunt modum humanæ naturæ, sunt magis exprobrabilia: & tamen etiam illa videntur reduci ad genus intēperantiæ secundum quendam excessum: sicut si aliquis delectaretur in comestione carnium humanarū, aut in coitu bestiarum, aut masculorum.

Li. 3. Mor. cap. 11. parum ante med. ad fin.

QVAESTIO CXLIII.

De partibus temperantiæ in generali, in duos articulos diuisa.

¶ Super Quæstionis centesimæquadrageſimætertiæ Articulum primum.

DEINDE considerandū est de partibus temperātiæ.

¶ Et primo de ipsis partibus in generali.

¶ Secdo, De singulis earū speciali.

IN 1 ar. vnico q. 143. de partibus temperantiæ dubia mul ta ex Martino occur rūt in q. 3. Primum dubiū est de partib^s integralib^s. Quia. n. ponit

ponit author verecundiã, & honestatẽ partes integrales tẽperantiæ. Arguit dupliciter Martinus contra hoc. Primo, Nõ plus spectat ad temperantiã tugere turpitudinẽ illi oppositam, & amare pulchritudinẽ eius, quàm ad fortitudinẽ refugere turpitudinẽ, & amare pulchritudinẽ eius: sed propter hoc verecũdia, & honestas nõ ponuntur partes fortitudinis, ergo ꝓ

Infr. q. 145. ar. 4. & qõ. 169. arti. 3. & q. 169. ar. 1. Et. 2. di. 44. q. 2. arti. 1. ad 3. Et 3. distin. 33. q. 3. art. 2. Li. 2. de inuent. in 3. fõl. antẽ fin. libri.

ter illud non sunt ponẽdæ partes temperantiæ. Secundo, Verecundia, & honestas communes sunt omnibus virtutib⁹: quia in omni materia turpe est recedere a recta ratione, & honestum conforma re se illi. ergo non sunt partes propriæ temperantiæ.

¶ Secundum dubiũ est de partibus potẽ tialibus tẽperanciæ. Arguit enim ꝙ partes assignatæ in litera vt potentiales, puta, modestia, & manſuetudo, non sunt partes temperantiæ potentiales. Primo, Quia si esset hoc, ideo esset, quia modum illum quẽ obseruat temperantia in materia principali, illæ obseruant in materia minus principali: sed hoc non est. ergo. Probatur minor, tum quia materia temperãtiæ, & istarum virtutum non sunt connexæ. ergo nõ est vna principalis, & alia minus principalis: tum quia actus, puta, moderatio illarum, non pendet a moderatione temperantiæ, aut ecõtra, ac ꝙ hoc non est vnus actus principalis, & alius secundarius. Secũdo, Quia sequeretur quòd iustitia, & fortitudo essent partes

†Q. 58. art. 8.

Li. 1. ſ Somnium Scipionis in 2. fol ante medium lib.

† Lib. 2. de Inuent. in fol. 3. ante fin. lib.

Q. 48. & 129.

potentiales temperantiæ. Probatur sequela, quia ſm authoré moderatio est difficilior in temperantia quàm in iustitia, & fortitudine. Tertio, Quæcumque se habent vt partes potentiales, & totum, hoc ideo est aut quia certum modum subordinationis habent respectu vnius actus, aut respectu plurium actuum subordinatorum: sed hoc est falsum, tum quia hæc nõ sufficiunt, tum quia temperantia, & illæ ad nullam vnũ actum subordinantur, tum quia actus illarũ non subordinantur actibus temperantiæ. Quarto, Quia videtur multis ꝙ moderatio mãſuetudinis sit difficilior, quàm tẽperantiæ. Nec valet dicere, ꝙ licet sit maioris impetus ira, non tamen est tantæ durationis. Hoc enim falsum videtur de his, quos Arist. duros appellat. Quinto, Quia sequeret ꝙ affabilitas, veritas, & eutrapelia essent partes potẽtiales manſuetudinis: quod est falsum. Probatur sequela, quia materia manſuetudinis est principalior quàm materiæ istarum, & moderatio eius est difficilior, quàm moderatio istarum.

¶ Tertium dubium multa continet. Est namque de nullis in doctrina huius articuli expositis. Refert siquidem illum ibidẽ Martinus de verbo ad verbum. Deinde subdit, Hæc opinio in multis deficit. Primo in hoc, quòd quæcũque virtus moderatur in alia materia est pars temperantiæ: quia sic omnis virtus moralis esset pars temperãtiæ, quoniam omnis operatur, & moderatur in alia materia. Secũdo, deficit in hoc qđ dicit, Cõtinẽtia moderat motum voluntatis commotæ ex impetu passionis. Primo namque, inquit, vellem scire quos motus moderatur cõtinentia, ſi isti sunt

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Tullius conuenienter assignet partes temperantiæ, continentiam, clementiam, & modestiam.

AD PRIMVM sic proceditur. Vt ꝙ Tullius in sua* Rhetorica incõuenienter assignet partes tẽperantiæ, quas dicit esse cõtinentiam, clementiã, & modestiam. Cõtinentia. n. contra virtutem diuiditur in 7. † Ethicor. sed temperãtia continetur sub virtute. ergo continentia non est pars temperantiæ.

¶ 2 Præt. Clemẽtia videtur esse mitigatiua odii, vel iræ: temperantia aũt non est circa hmõi, sed circa delectatiões tactus, vt* dictũ est. ergo clemẽtia nõ est pars temperantiæ.

¶ 3 Præt. Modestia cõsistit in exterioribus actibus. unde & Apost. dicit ad Phili. 4. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: sed actus exteriores sunt materia iustitiæ, vt † supra habitũ est. ergo modestia magis est pars iustitiæ, q̃ tẽperãtiæ.

¶ 4 Præt. * Macrobius super somnium Scipionis ponit multo plures tẽperantiæ partes. dicit. n. ꝙ tẽperantiam sequitur modestia, verecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, sobrietas, pudicitia. Andronicus etiam dicit, ꝙ familiares tẽperantiæ sunt austeritas, cõtinẽtia, humilitas, simplicitas, ornatus, bona ordinatio, per se sufficiẽtia. Vt ergo ſ sufficiẽter † Tullius enumerasse tẽperantiæ partes.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut* supra dictũ est, alicuius virtutis cardinalis triplices partes esse possunt. ſ. integrales, subiectiuæ, & potẽtiales. Et dicũntur partes integrales alicuius virtutis conditiones, quas necesse est cõcurrere ad virtutẽ: & ſm hoc sunt duæ partes integrales tẽperantiæ, ſ. verecundia, per quã aliquis refugit turpitudinẽ tẽperantiæ contrariã, & honestas, per quam. ſ. aliquis amat pulchritudinem tẽperãtiæ. Nam sicut ex* dictis patet, præcipue tẽperantia inter virtutes vendicat sibi quendã decorem, & vitia intemperantiæ maxime turpitudinem habent. Partes aũt subiectiuæ alicuius virtutis dicuntur ſpecies eius. Oportet aũt diuersificare species virtutũ ſm diuersitatem materiæ, vel obiecti. Est aũt tẽperantia circa delectationes tactus, quę diuiduntur in duo genera. Nã quædam ordinãtur ad nutrimentũ; & * in his quantũ ad cibũ est abstinẽtia, quantum aũt ad potũ proprie sobrietas. Quędã vero ordinantur ad vim generatiuã: & in his quantũ ad delectationem pricipalẽ ipsius coitus est castitas, quantũ aũt ad delectationes circũstantes, puta, quę sunt in osculis, tactibus, & amplexibus attenditur pudicitia. Partes aũt potentiales alicuius virtutis principalis dicũtur virtutes secundariæ, quæ modum, quem principalis virtus obseruat circa aliquam principalem materiam, eundem obseruant in quibusdam alijs materijs, in quibus non est ita difficile. Pertinet autem ad appropriate conueniunt temperantiæ propter turpitudinem, quam particulariter sibi vendicant intemperantiæ vitia. Verecũdia namque timor est turpis, & opprobrii: honestas autem decorem oppositum turpitudini, & obscuritati importat. Vnde ad primum dicitur, ꝙ aliud est loqui de turpitudine contracta ad hoc vitium, & aliud de turpitudine absolute. Et ꝙ licet cuilibet virtuti conueniat fugere turpitudinem suam, hoc est, cõtractam ad suam materiã: quia tamen turpitudo absolute magis salutatur in vna materia quàm in alia, ideo magis ad vnam virtutem quàm ad aliam spectat fugere turpitudinem. Et propter hanc causam magis spectat ad temperantiam refugere turpitudinẽ, quàm ad fortitudinem, licet temperantia non refugiat nisi sibi oppositam turpitudinem: & simile est de amore honestatis, quia penes oppositũ attenditur, iuxta illud Apostoli. Quæ in honestiora sunt &c. & per hoc patet solutio ad ſm, ꝙ. ſ. licet hæc cõmunia sint multis, appropriate tamen sunt partes integrales temperantiæ. Intelige tamen hoc cũ grano salis inferius in q. 144. ar. 4. ad 4. apposito. ſ. ꝙ verecundia est pars integralis temperantiæ non tamquàm intrans eius constitutionem, quia in virtuosis non remanet verecundia, sed tamquàm disponens ad temperantiam, iuxta illud Ambrosii. Verecundia iacit prima temperantiæ fundamenta.

¶ Ad secundum dubiũ de partibus potẽtialibus dicitur negãdo minorẽ primi argumenti. Et ad probationem primã dicitur, ꝙ materia temperantiæ, & dictarum virtutum sunt connexæ vinculo similitudinis, & ordinis in esse morali: quoniam omnes conueniunt in hoc, ꝙ præcipua laus earum consistit in fræno: & inter eas principalior est concupiscentia delectabilium tactus. Per hoc patet responsio ad secũdam probationem eiusdem minoris, quia scilicet non requiritur alia dependentia actuum, sed sat est similitudo & ordo inter actus, vt expositum est.

¶ Ad secundum argumentum negatur sequela: quoniã ad hoc, quòd virtus aliqua sit adiũcta temperantiæ, non sufficit quòd habeat faciliorem moderationem, sed exigitur ne cessario quòd principalis laus illius virtutis consistat in moderatione. Constat autem quòd iustitię principalis laus non est in modo, sed in debitum reddendo, seu rectitudine. Fortitudinis quoq; præcipua laus non est in frãno, sed in firmitate: & per hoc patet rõ, quare aliquæ virtutes, & nõ omnes ponũtur partes temperantiæ.

¶ Ad tertium dicitur, quòd actui temperantiæ subordinãtur actus adiunctarum: ita quòd in toto & parte sunt diuersi actus, quorum secundarius subordinatur principali nõ effectiue aut finaliter, sed formaliter, eo modo quo formæ imperfectiores subordinãtur formis ꝑfectioribus. Iam. n. declaratũ est, quòd est inter hæc similitudo & ordo.

¶ Ad quartum dicitur, quòd responsio ibi dicta, quæ est authoris. ſ. quòd passiones secundum tactum sunt diuturniores, quàm passiones iræ, est bona. Et cũ opponitur de duris, respondetur, ꝙ passiones secundum tactum sunt, per se loquendo, diuturniores q̃ ira durorum: quoniam in illis est continua per totam vitam pugna, in istis est ad tempus. ſ. vsque ad vindictam.

¶ Ad quintum negatur sequela, tum quia nec veritas, nec affabilitas principaliter laudatur ex modo: sed veritas ex debito, & affabilitas ex debito condecentiæ, vt patet ex supradictis. Et ideo positæ sunt partes iustitiæ, tum quia manſuetudo non est virtus principalis, sed est sub temperantia vt principali. Nullum tamẽ inconueniens video, ſi manſuetudini, aut alteri secundariæ virtuti adiungerentẽ aliquæ virtutes ut partes potentiales habentes se ad ipsam, sicut ipsa se habet ad principalẽ simpr̃ in illo genere.

¶ Ad tertium dubium, in quo corpus articuli examinatur, dicitur, quòd vt ex dictis patet, doctrina authoris in primo non deficit, sed stat solida. Nec sequitur quòd omnis alia virtus sit pars temperantiæ, quia licet quælibet virtus moderetur, non tamen quælibet virtus moderatur, ita quòd moderatio sit actus ex quo præcipue laudatur: sic enim intelligenda sunt verba authoris. Nec etiam in secundo deficit de continentia, quoniam continentia non differt a temperantia, ut arguens putat. ſ. quòd continentia est gradus superueniens temperantiæ, sed continentia realiter & essentialiter differt a temperantia. Continentia enim non moderatur passiones, sed voluntatis motum, ne a multa passione commota declinet à bono. Temperantia vero moderatur directe passiones ipsas ne insurgant, aut valde parum. Et sic per tẽperantiam voluntas tamquàm in tranquillo operatur: per continentiam vero tamquàm fluctibus agitata. Et per hoc patet ad

A primũ quæritur, ꝙ. ſ. cõtinentia moderatur directe actum voluntatis, non passiones: temperantia vero ipsas passiones.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd motus passionum ante temperantiam concitant voluntatem, sed genita temperantia motus non fluctuant amplius.

temperantiam moderari delectationes tactus, quas difficillimum est moderari. Vnde quæcũque virtus moderationem quandam operatur in aliqua materia, & refrænationem appetitus in aliquid tendentis, poni potest pars temperantiæ, sicut virtus ei adiuncta: quod quidem contingit tripliciter. Vno modo, in interioribus motibus animi. Alio modo, in exterioribus motibus, & actibus corporis. Tertio modo, in exterioribus rebus, Præter motum aũt concupiscẽtiæ, quem moderatur & refrænat temperantia, tres motus inueniuntur in anima in aliquid tendentes. Primus quidem est motus voluntatis commotæ ex impetu passionis: &, hunc motum refrænat continẽtia, ex qua fit vt licet homo immoderatas concupiscentias patiatur, voluntas tamen non vincitur. Alius autem motus interior in aliquid tẽdens, est motus ſpei & audacię, quæ ipſam consequitur: & hunc motũ moderatur, siue refrænat humilitas. Tertius autem motus est iræ tendens in vindictam, quem refrænat manſuetudo, siue clemẽtia. Circa motus autem & actus corporales moderationem & refrẽnationem facit modestia, quam Andronicus in tria diuidit, ad quorũ primum pertinet discernere quid sit faciendum, & quid dimittẽdũ, & quid quo ordine sit agendũ, & in hoc firmiter persistere: & quantum ad hoc ponit bonam ordinationem. Aliud autem est, ꝙ homo in eo quod agit, decentiam obseruet: & quantum ad hoc ponit ornatum. Tertium autem est in colloquijs amicorum, vel quibuscũque alijs: & quantum ad hoc ponitur austeritas. Circa exteriora vero duplex moderatio est adhibenda. Primo quidem, vt superflua nõ requirantur: & quantum ad hoc ponitur a* Macrobio parcitas, & ab Andronico ꝙ se sufficientia. Secundo vero, vt homo non nimis exquisita requirat: & quantum ad hoc ponit* Macro. moderationẽ, Andronicus vero simplicitatem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ continẽtia, differt quidem a virtute, sicut imperfectũ a perfecto, vt *infra dicetur: & hoc modo cõdiuiditur virtuti. Conuenit[d] tamen cũ temperantia & in materia, quia est circa delectationes tactus: & in modo, quia in quadam refrænatione consistit: & ideo conuenienter ponitur pars temperantiæ.

Q. 155. ar. 1. D. 389.

AD 2[m] dicendum, quòd clementia, siue manſuetudo non ponitur pars temperantiæ propter conuenientiam materiæ, sed quia conuenit cum ea in modo refrænandi & moderãdi, vt* dictum est.

AD 3[m] dicendum, ꝙ circa exteriores actus iustitia attendit id, quod est debitum alteri. Hoc autẽ modestia non attendit, sed solum moderationẽ quandã: & ideo non

¶ Ad Quæstionem ergo de motibus passionum præ generatorum temperantiæ dicitur, quòd ſicut fluct⁹ paulatim decrescunt ante trãquillitatem maris, ira & motus passionum, adeo vt prope tranquillitatem tẽperantiæ tam parui fiant motus passionum, vt anima dispolita sit ad veram tranquillitatem, & sic per tales motus non concitatur, aut parum, voluntas: & propterea sola continentia moderatur motum voluntatis inter fluctus passionum, temperantia aũt moderatur motum voluntatis compescendo ne insurgant fluctus. Dispositio vero propinqua ad temperantiã mitigando eosdem, moderatur motum voluntatis parum, aut nihil commotæ. Et quia modicũ pro nihilo reputatur, ideo ſoli continentiæ attribuitur moderari motum voluntatis commotæ ex fluctibus passionum. Et cum dicitur, ergo voluntas non habuit illos, cõceditur: quia tam parui erant vt non commouerent voluntatem. Passiones enim nõ sunt in voluntate, sed in appetitu sensitiuo, in quo est temperantia, & non continentia.

Loco citato in arg. 4.

Loco citato in arg. 4.

In cor. p. ar.

¶ Ad tertium negatur assumptum. ſ. quòd continentia moderetur & motus quos moderatur temperantia, & motum voluntatis, vt patet ex dictis. Ille enim supponit vnum falsum. ſ. quòd continentia & temperantia sint simul in anima, cum hoc sit impossibile: quoniã si est in anima temperantia, iam est tranquillitas: & continentia non est, quæ nõ nisi in fluctibus inuenitur.

¶ Ad quartum dicitur, quòd vt patet ex dictis, habita temperantia & stante, non est locus continentiæ. Ad id vero quod quæritur, an temperatus possit habere motum passionis commouentis voluntatem, respondetur quòd motus passionis cõtra bonum rationis dupliciter potest insurgere in homine. Primo, vt inchoet ex imperio volũtatis: & sic, quia temperatus potest agere præter, & contra suum habitum, potest commouere passiones concupiscentiæ, in quibus exardescet amplius voluntas &c. sed hoc non spectat ad continentiam vel incontinentiam, sed ad malitiam: quia continentia & incontinentia incipiunt a fluctibus passionum, vt patet 7. Ethic. Alio modo, vt inchoet ab ipso appetitu sensitiuo: & hoc dupliciter, ſecundum duplicem modum, quo natura operatur. ſ. vel vt in pluribus, & per se, vel vt raro, & per accidens. Dictũ siquidem temperatus a continente & incontinente ex parte appetitus sensitiui in hoc, quòd temperati appetitus est sic dispositus, vt regulariter, & vt in pluribus non possit appetere contra bonũ rationis. Continentis vero & incontinentis appetitus sensitiuus communiter, & vt in pluribus mouetur contra rationis bonum. De possibili autem, raro & per accidens potest contingere, vt appetitus temperati, & manſueti vehemẽ-

ter

ter moueatur cõtra bonum rationis, sicut in naturalibus contingit monstrũ fieri. Sed quoniam doctrina moralis de his est quæ sunt ut in pluribus, & contingentia ac incontinẽtia, temperantia & mãsuetudo, & vniuersaliter virtutes secundũ ea quæ vt in pluribus inueniuntur, pensantur, ideo de possibili morali loquẽdo, dicendũ est, q̃ non potest insurgere apud temperatum & mansuetum motus passionis cõmouẽtis voluntatẽ, qui pertineat ad cõtinentiam, vel incõtinentiam.

In corp. ar.

ponit pars iustitiæ, sed tẽperãtiæ. F

Ad 4m dicendum, q̃ Tullius sub modestia cõprehendit oĩa illa quæ pertinent ad moderationẽ corporaliũ motuũ, & exteriorũ rerũ, & etiam moderationem spei, quam *diximus ad humilitatẽ pertinere.

QVAESTIO CXLIIII.

De Partibus temperantiæ in speciali, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de partibus tẽperantiæ in speciali. Et primo, de partibus quasi integralibus, quæ sunt verecundia, & honestas. G

Circa uerecundiam autem quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum verecundia sit virtus.
¶ Secũdo, De quibus sit verecundia.
¶ Tertio, A quibus homo verecundatur.
¶ Quarto, Quorum sit verecundari.

Articvlvs primvs.

Vtrum uerecundia sit uirtus.

3.dist.23.q.1.art.3.q.2.ad 2. Et 4. dist 14.q.1.ar.1.q.1.ad 5. Et vers.q 26.art.6.ad 15. Et 4. Ethi lec.17 prin. Li.2.c.6.to mo.5. † Li.2.c.7.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd verecundia sit virtus. Esse enim in medio secũdum determinationem rationis, est proprium virtutis, vt patet ex diffinitione virtutis, quæ ponitur in 2.*Ethi. sed verecundia consistit in tali medio, vt patet per † Philo. ibidem. ergo verecundia est virtus. H

¶ Super Quæstionis centesimæquadragesimæquartæ Articulum primum.

¶ 2 Præt. Omne laudabile vel est virtus, vel ad virtutem pertinet: sed verecundia est quoddã laudabile, non est aũt pars alicuius virtutis. Non.n.est pars prudentiæ, I quia non est in rõne, sed in appetitu: neq; ẽt est pars iustitiæ, quia verecundia passionẽ quandã importat, iustitia aũt nõ est circa passiones. Similiter nõ est pars fortitudinis, quia ad fortitudinẽ pertinet p sistere & aggredi, ad verecũdiã aũt refugere aliquid. Neq; ẽt est pars tẽperantiæ, quia tẽperãtia est circa cõcupiscẽtias, verecundia aũt est timor quidã, vt patet per* Philos. in 4.Ethi. & per Damas. in 2.*lib. Relinquit' ergo q̃ verecũdia sit virtus. K

¶ 3 Præt. Honestũ cum virtute conuertitur, vt patet per † Tullĩ in 1. de Offic. sed verecũdia est quædam pars honestatis. dicit.n.* Amb. in 1. de offic. q̃ verecũdia est socia, ac familiaris mentis placiditati, proteruiam fugitãs, ab omni luxu aliena, sobrietatẽ diligit, & honestatem fouet, & decorem requirit. ergo verecundia est virtus.

¶ 4 Præt. Omne vitiũ opponitur alicui virtuti: sed quædam uitia opponuntur verecundiæ, scilicet

Li.4.c.vlt. tom.5. Dama li.2. c.5. Li.1. in ca. de tẽperantia. Amb li.1. c.42. paulo a prin. to.2

¶ Ad hoc respõdet author inferius in quæstio. 185. tertiæ partis, vbi dicit nõ esse eandem rationẽ de pœnitentia & verecundia, quia verecũdia respicit turpe nõ solum vt præ

inuerecundia, & inordinatus stupor. ergo verecundia est virtus.

¶ 5 Præt. Ex actibus similes habitus generãtur, vt dĩ in 2.*Eth. sed verecũdia ĩportat actũ laudabilẽ. ergo ex multis talibus actibus dat̃ fact̃ habitus: sed habitus laudabiliũ operũ est virtus, vt patet p Philo. in 1.*Eth. ergo verecundia est virtus.

Sed contra est, qd̃*Phi. dicit' 2. & 4. Eth. verecũdiã nõ eẽ virtutẽ.

Respon. Dicendũ, q̃ virtus dupliciter accipitur, proprie. s. & cõmuniter. Proprie quidẽ virtus perfecto quædã est, vt dĩ in 7.† Physi. & iõ omne illud qd̃ repugnat perfectioni, ẽt si sit bonũ, deficit a rõne virtutis: uerecũdia aũt repugnat perfectioni. est.n. timor alicui⁹ turpis, quod. s. est exprobrabile. Vnde*Damasc. dicit, q̃ verecundia est timor de turpi actu. Sicut aũt spes est de bono possibili & arduo, ita etiã timor ẽ de malo possibili & arduo, vt* supra habitũ est, cũ de passioni b⁹ agerẽt. Ille aũt qui est perfectus ĩm habitũ virtutis, non apprehendit aliquid exprobrabile, & turpe ad faciẽdũ, vt possibile & arduũ. i. difficile ad vitandũ: neq; ẽt actu facit aliquid turpe, vnde opprobriũ timeat. Vnde verecundia, proprie loquendo, nõ est virtus, deficit. n. a perfectione virtutis. Cõmuniter aũt dicitur virtus omne: quod est bonum & laudabile in humanis actib⁹, vel passionibus: & ĩm hoc quandoque verecũdia dicitur virtus, cũ sit quædã laudabilis passio.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ esse in medio non sufficit ad rõnẽ virtutis, quãmuis sit vna particula posita in virtutis diffinitione: sed requiritur vlterius, q̃ sit habitus electiuus. i. ex electione operans. Verecundia aũt nõ nominat habitũ, sed passionẽ: neq; motus ei⁹ est ex electiõe, sed ex ĩpetu quodã passionis, ũñ deficit a rõne virtutis.

Ad 2m dicendũ, q̃ sicut* dictum est, verecũdia est timor turpitudinis, & exprobrationis.* Dictũ ẽ aũt. supra, q̃ vitiũ intẽperantiæ est turpissimũ & maxime exprobrabile: & iõ verecũdia principalius pertinet ad tẽperãtiam, q̃ ad aliquã aliã virtutẽ rõne motiui, quod est turpe: non aũt ĩm speciem passionis, quę est timor. Secundum tamẽ q̃ vitia alijs virtutibus opposita sunt turpia & exprobrabilia, potest etiã verecundia ad alias virtutes ptinere.

Ad 3m dicendum, quòd verecũdia fouet honestatem remouendo ea q̃ sũt honestati cõtraria, nõ ita q̃ ptingat ad pfectã rõnẽ honestatis.

teritum, sed vt præsens: pœnitentia autem vt præteritum. Repugnat autẽ virtuoso habere turpe præsens, non autem habuisse, cum ex vitioso fiat quis virtuosus. Veritatamen cum his omnibus teneas pœnitentiam non esse virtutem nisi ex suppositione: quoniam nõ pertinet ad perfectiõnem hominis simpliciter, sed ex suppositione peccati, vt in vltimo articulo ibidem author docet. Et propterea ĩ primo articulo ibidem dicit, magis de pœnitẽtia quam de verecundia potest dici, quòd est virtus propter dictam rationem. Notanter dixit ly magis, quia neutra est studiosi, nisi ex suppositione.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, aduerte distinctionem, quòd scilicet ex frequentatis laudabilibus actibus similibus generatur quandoque habitus virtutis ad similes actus, sicut fabricando fabri fimus: & quandoque generatur virtutis habitus nõ ad similes actus, sed ad effectus eorum. Ex multotiens enim verecundari non causatur virtus verecũdandi, sed virtus vitãdi turpia, qd̃ est effectus verecundiæ timens siquidem turpe, vitat illud. Ratio autem diuersitatis est, quia actus quidam secundum suum genus spectat ad genus virtutis, vt operari iustum, forte, aut temperatum &c. Quidam vero secundum se non attingunt ad rationem virtutis genus, sed secundum suum esse tum. Et propterea in illis ex operibus iustis fit iustitia, & ex operibus fortibus fortitudo. In istis aũt ex operibus verecundiæ, non verecundiæ virtus, sed tẽperãtiæ virtutis fit. Per hoc aũt q̃ negamus, ex talibus operibus generari virtutem verecundiæ, intelligas quòd etiam

etiam negemus generari ex talibus habitualem quãdam dispositionem ad verecundandũ, quæ non est virtus. Ex frequentibus siquidem actibus verecũdiæ assuefit pars sensitiua ad actus verecundiæ, sicut ex aliis consueteris proni sumus ad similia. Et in tantum hoc videtur inueniri, vt etiam quandoque pfectos viros verecundos esse beati Bernardi vita testari videat.

¶ Super Quæstionis centesimæquadragesimæquartæ Articulum secundum.

In Nar. 2. eiusdem quæst. collige materiã verecundiæ propriã esse vituperiũ, & consequenter actũ turpem, vel defectũ: quoniam despicitur primo culpa, & apud homines defect⁹ ignobilitatis, paupertatis, & huiusmodi. Vituperia aũt propter virtutes non sunt materia verecũdiæ, quæ est timor laudabilis, sed potius timoris vituperabilis, qui non significatur nomine verecundiæ, vt patet 2. Ethico. vbi verecundia inter laudabilia computatur. Et hęc sufficiant pro sequẽtibus etiam duobus articulis.

Ad 4m dicendum, q̃ quilibet defectus causat vitium, nõ autem quodlibet bonũ sufficit ad rationem virtutis: et ideo non oportet quòd omne illud, cui directe opponitur vitium, sit virtus: quãuis omne vitium opponatur alicui virtuti secundum suam originem. Et sic inuerecundia inquantum prouenit ex nimio amore turpitudinum, opponitur tẽperãtiæ.

Ad 5m dicendum, q̃ ex multotiens verecundari causatur habitus virtutis acquisitæ, per quam aliquis turpia vitet, de quibus est verecundia: non autem vt aliquis vlterius verecundetur. Sed ex illo habitu virtutis acquisitæ sic se habet aliquis, q̃ magis verecũdaret, si materia verecundiæ adesset.

Articvlvs ii.

Vtrum uerecundia sit de turpi actu.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd verecundia non sit de turpi actu. Dicit.n. Philosophus in 4.*Eth. q̃ verecũdia est timor ingloriationis: sed quandoque illi qui nil turpe operantur, ingloriationem sustinent, secundum illud Psal. 68. Propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam. ergo verecundia nõ est ꝓprie de turpi actu.

¶ 2 Præt. Illa solum videntur esse turpia, quæ habent rationem peccati: sed de quibusdam homo verecundatur quæ non sunt peccata, puta, si aliquis exerceat seruilia opera. ergo videtur quòd verecundia non sit proprie de turpi actu.

¶ 3 Præt. Operationes virtutum non sunt turpes, sed pulcherrimæ, vt dicitur in 1.*Eth. sed quandoque aliqui verecundantur aliqua opera virtutis facere, vt dĩ Luc. 9. Qui erubuerit me, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet &c. ergo verecundia non est de turpi actu.

¶ 4 Præt. Si verecũdia proprie esset de turpi actu, oporteret q̃ de magis turpibus homo magis verecũdaret: sed quandoque homo plus verecundatur de his quæ sunt minus peccata, cum tamen de grauissimis quibusdam peccatis glorietur, secundum illud Psal. 51. Quid gloriaris in malitia? ergo verecundia non proprie est de turpi actu.

Sed contra est, quod*Damas. dicit in 2. lib. & * Greg. Nyssenus, quòd verecundia est timor in turpi actu, vel in turpi perpetrato.

Respon. Dicendum, quòd sicut* supra dictũ est cum de passione timoris ageret, timor ꝓprie est de malo arduo, quod. s. difficile vitatur. Est autem duplex turpitudo. Vna quidem vitiosa, quæ scilicet cõsistit in deformitate actus voluntarii: & hæc ꝓprie loquẽdo, non habet rationẽ mali ardui. Quod. n. in sola voluntate consistit, non videtur esse arduũ, & eleuatum super hominis potestatẽ, et propter hoc non apprehen-

A ditur sub ratione terribilis. Et ꝓpter hoc Philosophus dicit in 2.*Rhet. q̃ horum malorũ non est timor. Alia autem est turpitudo quasi pœnalis, quæ quidẽ consistit in vituperatione alicuius, sicut quædã claritas gloriæ cõsistit in honoratione alicuius. Et qa huiusmodi vituperiũ habet rationẽ mali ardui, sicut honor habet rationẽ boni ardui, verecundia quæ est timor turpitudinis, primo & prĩcipaliter respicit vituperiũ, seu opprobriũ. Et quia vituperiũ proprie debet̃ vitio, sicut honor virtuti, ideo etiã ex cõsequenti verecũdia respicit turpitudinẽ vitiosam: unde sicut Philos. dicit in 2.*Rhet. minus hõ verecundat̃ de defectibus, qui nõ ex B eius culpa prouenium. Respicit aũt verecundia culpã dupliciter. Vno mõ, vt aliquis desinat vitiosa agere propter timorẽ vituperii. Alio mõ, vt hõ in turpibus quæ agit, vitet cõspectus publicos propter timorẽ vituperij, quorũ primum, ĩm* Greg. Nyssenũ, prinet ad erubescentiam, scdm ad verecũdiam. Vnde ipse dicit, q̃ qui verecundatur, occultat se in his quæ agit: qui vero erubescit, timet incidere in ingloriationem.

lib.2.cap.5. circa mediũ tom.6.

lib.2 cap.6. ante mediũ tom.6.

Nyssen⁹ lib. 4. de creat. hominis, c. 14.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ verecundia respicit proprie ingloriationẽ secundum quod debetur culpæ, quæ est defectus voluntarius. Vnde Philo. dicit in 2. Rhetor. q̃ omnia illa homo magis verecũdat̃, quorum ipse est causa. Opprobria aũt quæ inferuntur alicui propter virtutem, virtuosus quidem contemnit, C quia indigne sibi irrogãtur: sicut de magnanimis Philosophus dicit in 4.*Ethico. & de Apostolis dicitur Act. quinto, quòd ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilii: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ex imperfectione autem virtutis contingit quòd aliquis uerecundetur de opprobriis, quæ sibi inferuntur propter uirtutem: quia quanto est aliquis magis uirtuosus, tanto magis contemnit exteriora bona, uel mala. Vnde dicitur Isa. 51. Noli timere opprobrium hominum.

lib. 2. ca.6. aliquãtulũ ante mediũ tom. 6. *lib.4. c. 3. tom.5.

Ad 2m dicendum, quòd sicut honor, ut *supra habitum est, quãmuis non debeatur uere nisi soli uirtuti, respicit tñ quandam excellentiam: ita etiam uitupe- q.63. art.3. rium, quãmuis debeatur proprie soli culpę, respicit tamen ad minus secũdum opinionẽ hominum, quemcumq; defectũ. Et ideo de paupertate, & ignobilitate, & seruitute, & aliis huiusmodi aliquis uerecundat̃.

Ad 3m dicẽdum, quòd de operibus uirtuosis, in se consideratis, non est uerecundia. Contingit tamen per accidens quòd aliquis de his uerecũdetur uel inquãtum habẽtur ut uitiosa, secundum hominum opinionem, uel inquantum homo refugit in operibus uirtutis notam de præsumptione, aut etiã de simulatione.

Ad 4m dicendum, quòd quandoque contingit aliqua grauiora peccata minus esse uerecũdabilia uel qa minus habent de ratione turpitudinis, sicut peccata spiritualia quàm carnalia, uel quia in quodam excessu temporalis boni se habent: sicut magis uerecundatur homo de timiditate, quàm de audacia, & de furto q̃ de rapina, propter quandam speciem potestatis. Et simile est in aliis.

Articvlvs iii.

Vtrum homo magis uerecundetur a personis coniunctis magis.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur q̃ homo non magis uerecundetur a personis magis coniunctis. Dicitur enim in 2.* Rhet. quòd homines magis erubescunt ab illis, a q̃bus uolũt in admiratio-

li.2.ca.6. circa medium et post me.

ne haberi: sed hoc maxime appetit homo a meliori- F
bus, qui quandoque non sunt magis coniuncti. ergo
homo non magis erubescit de magis coniunctis.

¶ 2 Præt. Illi videntur esse magis cõiuncti, qui sunt si-
milium operũ: sed homo nõ erubescit de suo peccato
ab his, quos scit simili peccato subiacere, ꝙa sicut dr in
2.*Rhet. Quæ quis ipse facit, hæc ꝓximis nõ vetat. er-
go homo nõ magis verecũdatur a maxime cõiunctis.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in 2.* Rhet. quòd homo
magis verecũdatur ab his, qui propalant multis quod
sciunt, sicut sunt irrisores, & fabularũ fictores: sed illi
qui sunt magis coniuncti non solent vitia propalare.
ergo ab eis non maxime est verecundandum.

¶ 4 Præt. Philosophus *ibidem dicit, ꝙ homines ma-
xime verecundantur ab eis, inter quos in nullo defece
runt, & ab eis a quibus primo aliquid postulant, & G
quorum nunc primo volunt esse amici: huiusmodi
autem sunt minus coniuncti. ergo non magis vere-
cundatur homo de magis coniunctis.

SED CONTRA est, quod dicitur in*2. Rheto. ꝙ
eos, qui semper aderunt, homines magis erubescunt.

RESPON. Dicendum, ꝙ cum virtuperium honori
opponatur, sicut honor importat testimoniũ quoddã
de excellentia alicuius, & præcipue quæ est fm virtu-
tem: ita etiam opprobrium, cuius timor est verecun-
dia, importat testimonium de defectu alicuius, & ꝑ-
cipue fm aliquam culpam. et ideo quanto testimonium
alicuius reputatur maioris ponderis, tanto ab eo ali-
quis magis verecundatur. Potest autem testimonium
aliquod maioris põderis reputari, vel propter eius cer H
titudinẽ veritatis, vel ꝓpter effectũ. Certitudo aũt ve-
ritatis adest testimonio alicuius propter duo. Vno q-
dẽ mõ, propter rectitudinẽ iudicij, sicut patet de sapiẽ
tibus, & virtuosis, a quibus hõ & magis desiderat ho-
norari, & magis verecũdatur. Vnde a pueris, & bestiis
nullus verecundatur propter defectum recti iudicii, ꝙ
est in eis. Alio modo, propter cognitionem eorum de
quibus est testimonium, quia vnusquisque bene iudi-
cat quæ cognoscit: et sic magis verecũdamur a perso
nis coniunctis, quæ facta nostra magis considerant. A
peregrinis autẽ & omnino ignotis, ad quos facta no-
stra non perueniunt, nullo modo verecundamur. Ex
effectu autem est aliquod testimonium magni ponde-
ris, propter iuuamentum & nocumentum ab eo prou- I
eniens: et ideo magis desiderant homines honorari
ab his qui possunt eos iuuare, & magis verecũdant ab
eis qui possunt nocere. Et inde etiã est, ꝙ quantum ad
aliquid magis verecundamur a personis coniunctis,
cum quibus semper sumus cõuersaturi, quasi ex hoc
nobis ꝓpetuum proueniat detrimentũ: quod aũt prou-
enit a peregrinis, & trãseuntibus, quasi cito ptransit.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ similis ratio est
propter quam verecundamur de melioribus, & magis
coniunctis: quia sicut meliorum testimonium reputa
tur magis efficax propter vniuersalẽ cognitionẽ, quam K
habent de rebus, & immutabilẽ sententiã a veritate:
ita etiam familiariũ ꝑsonarum testimonium videt ma
gis efficax propter hoc, quia magis cognoscunt partic-
ularia, quæ circa nos sunt.

AD 2^m dicendum, quòd testimonium eorum, qui
sunt nobis coniuncti in similitudine peccati, non re-
formidamus: quia non æstimamus ꝙ defectum no-
strum apprehendant, vt aliquid turpe.

AD 3^m dicendum, quòd a propalantibus verecun
damur propter nocumentum inde proueniens, quod
est diffamatio apud multos.

AD 4^m dicendum, quòd etiam ab illis, inter quos
nihil mali fecimus, magis verecũdamur propter nocu
mentum sequens, quia. s. per hoc amittimus bonam
opinionem, quam de nobis habebant: & etiam quia
contraria iuxta se posita maiora videntur. Vnde cũ ali-
quis subito de aliquo, quem bonum ẽstimauit, aliquid
turpe percipit, apprehẽdit hoc vt turpius. Ab istis aũt
a quibus aliquid de nouo postulamus, vel quorũ nũc
primo volumus esse amici, magis verecũdamur pp no
cumentum inde proueniens, quod est impedimentũ
implendæ petitionis, & amicitiæ consumandæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum etiam in virtuosis hominibus possit ẽsse uerecundia?

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ
etiam in virtuosis hominibus possit esse verec-
cũdia. Contrariorum. n. cõtrarii sunt effectus: sed illi
qui sunt superabundantis malitiæ non verecundãtur,
secũdum illud Iere. 3. Frons mulieris meretricis facta
est tibi, nescisti erubescere. ergo illi qui sunt virtuosi
magis verecundantur.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in 2.* Rhet. quòd homi-
nes nõ solum erubescunt vitia, sed etiam signa vitio-
rum, quæ quidem contingũt etiam esse in virtuosis. et
go in virtuosis potest esse uerecundia.

¶ 3 Præt. Verecundia est timor ingloriationis: sed cõ-
tingit aliquos virtuosos ingloriosos esse, puta, si false
diffamentur, vel etiam indigne opprobria patiantur.
ergo verecundia potest esse in homine uirtuoso.

¶ 4 Præt. Verecundia est pars temperantiæ, vt* dictum
est: pars autem non separatur a toto. cum ergo tẽpe-
rantia sit in homine virtuoso, videt ꝙ etiã uerecũdia.

SED CONTRA est, quod* Philosophus dicit in 4.
Ethi. quòd uerecundia non est hominis studiosi.

RESPON. Dicendum, quòd sicut* dictum est, ve
recundia est timor alicuius turpitudinis. Quòd autẽ
aliquod malum non timeatur, potest propter duplicẽ
rationem contingere. Vno modo, quia non æstimatur
ut malum. Alio modo, quia non estimatur ut possibi-
le, uel ut difficile uitari: & secundum hoc, uerecũdia
deficit in aliquo dupliciter. Vno modo, quia ea quæ
sunt erubescibilia, non apprehenduntur ut turpia: &
hoc modo carent uerecũdia homines in peccatis pro-
fundatis, quibus sua peccata non displicent, sed magis
de eis gloriantur. Alio modo, quia non apprehendũt
turpitudinem ut possibilem sibi, uel quasi non facile
uitabilem: & hoc modo senes, & uirtuosi uerecundia
carent. Sunt tñ sic dispositi, ut si in eis esset aliquid
turpe, de hoc uerecundarent. Vnde Philosophus dicit
in 4. Ethic. ꝙ uerecundia est ex suppositione studiosi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd defectus ue-
recundiæ contingit in pessimis, & optimis uiris ex di-
uersis causis, ut* dictũ est. Inuenitur aũt in his, qui me-
diocriter se habent fm quod est in eis aliquid de amo
re boni, & tamen non sunt totaliter immunes a malo.

AD 2^m dicendum, ꝙ ad uirtuosum pertinet non
solum uitare uitia, sed etiam ea quæ habent speciem
uitiorum, secundum illud 1. ad Thes. 5. Ab omni spe
cie mala abstinete vos. Et Philosophus dicit in 4.*
Ethic. quòd uitanda sunt uirtuoso tam ea quæ sunt
mala secundum ueritatem, quàm ea quæ sunt mala
secundum opinionem.

AD 3^m dicendum, quòd infamationes, & oppro-
bria uirtuosus, ut* dictum est, cõtemnit, quasi ea qui-
bus ipse non est dignus. Et ideo etiã nec de his multũ
verecun-

verecundatur. Est tñ aliquis motus verecundiæ præ- A
ueniens rationem, sicut & cæterarum passionum.

AD 4^m dicendum, ꝙ verecundia non est pars tem-
perantiæ quasi intrans essentiam eius, sed quasi dispo-
sitiue se habens ad ipsam. Vnde* Ambros. dicit in lib.
de offic. ꝙ verecundia iacit prima temperantiæ funda
mẽta, inquantũ scilicet incutit horrorẽ turpitudinis.

¶ *Super Quæstionem decimamquintam quæ-*
stionemquintam.

QVAESTIO CXLV.

De honestate, in quatuor articu-
los diuisa.

DEINDE cõsiderandum
est de honestate. B

Et circa hoc quæruntur
quatuor.

¶ Primo, Quomodo honestum se
habeat ad virtutem.

¶ Secũdo, Quomodo se habeat
ad decorem.

¶ Tertio, Quomodo se habeat ad
vtile, & delectabile.

¶ Quarto, Vtrum honestas sit pars
temperantiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum honestum sit idem uirtuti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ honestum nõ
sit idem virtuti. Dicit enim* Tullius in
sua rhetor. honestum esse quod
propter se appetitur: uirtus autem
non appetitur propter seipsam, sed
propter felicitatem. dicit enim Phi
loso. in 1.† Ethic. quòd felicitas est
præmium virtutis & finis. ergo ho
nestum non est idem virtuti.

¶ 2 Præt. Secundum* Isidor. hone- D
stas dicitur quasi honoris status: sed
multis aliis debetur honor q̃ virtu
ti. nam virtuti proprie debet laus,
vt dicitur in 1.† Ethic. ergo hone-
stas non est idem virtuti.

¶ 3 Præt. Principale virtutis consi-
stit in interiori electione, ut Philo-
sophus dicit in 8.* Eth. honestas au
tem magis videtur ad exteriorem
conuersationem pertinere, secun-
dum illud 1. ad Corinth. 14. Omnia honeste, & se-
cundum ordinem fiant in vobis. ergo honestas non
est idem virtuti. E

¶ 4 Præt. Honestas videtur consistere in exterioribus
diuitiis, secundum illud Eccles. 11. Bona & mala, vita
& mors, paupertas & honestas, vtraq; a Deo sunt: sed
in exterioribus diuitiis non consistit virtus. ergo ho-
nestas non est idem virtuti.

SED CONTRA est illud, qđ* Tullius dicit in 1.
de offic. & in 2. rhetor. diuidens honestum in qua-
tuor principales virtutes, in quas etiam diuiditur vir-
tus. ergo honestum est idem virtuti.

RESPON. Dicẽdum, quòd sicut* Isidor. dicit, ho-
nestas dicitur quasi honoris status. unde ex hoc vide-
tur aliquid dici honestũ, quod est honore dignũ. Ho-
nor autem, vt* supra dictum est, excellentiæ debetur. A
Excellentia autem hominis maxime consideratur se-
cundum virtutem, quę est dispositio perfecti, vt dici-
tur in 7.* Physic. Et ideo honestum, proprie loquẽdo,
in idem refertur cum virtute.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut † Philo-
sophus dicit in 1. Ethic. eorũ, quę propter se appetun-
tur, quędam appetuntur solum propter se, & numquã
propter aliud, sicut felicitas quæ est vltimꝰ finis: quæ-
dam verò appetuntur & propter se, inquãtum habent
in seipsis aliquam rationẽ bonitatis, etiã si nihil aliud
boni per ea nobis accideret, & tamen sunt appetibilia
propter aliud, inquãtum. s. perducunt nos in aliquod
bonum perfectius: et hoc modo virtutes sunt propter
se appetẽdæ. Vnde Tullius dicit in 2.* rhetor. ꝙ quid-
dã est quod sua vi nos allicit, & sua dignitate trahit, vt
virt⁹, veritas, sciẽtia: & hoc sufficit ad rõnem honesti.

AD 2^m dicendum, quòd eorum quæ honorantur
præter virtutem, aliquid est virtute excellentius, scili-
cet Deus, & beatitudo: et huiusmodi non sunt nobis
per experientiam nota, sicut virtutes, secundum quas
quotidie operamur: & ideo uirtus magis sibi vẽdicat
nomen honesti. Alia uero quæ sunt infra virtutẽ, ho-
norãtur in quantũ coadiuuant ad opera virtutis, sicut
nobilitas, potentia, & diuitiæ. Vt. n. Philosophus dicit
in 4.* Ethic. huiusmodi honorantur a quibusdam, sed
fm veritatem solus bonus est honorandus. Bonus au
tem est aliquis secundũ virtutem: et ideo uirtuti qui- C
dem debetur laus secundũ qđ est appetibilis propter
aliud: honor autẽ prout est appetibilis propter seip-
sum: et secundum hoc habet rationem honesti.

AD 3^m dicendum, quòd sicut* dictum est, honestũ
importat debitum honoris. Honor autem est contesta
tio quædam de excellentia alicuius, ut* suprà dictum
est. Testimonium autem non profertur nisi de rebus
notis. Interior autem electio non innotescit homini
nisi per exteriores actus: et ideo exterior conuersatio
habet rationem honesti secundũ quod est demõstrati-
ua interioris rectitudinis. Et propter hoc radicaliter
honestas consistit in interiori electione, significatiue
autem in exteriori conuersatione.

AD 4^m dicendum, quòd quia secundum vulgarẽ
opinionem excellentia diuitiarum facit hominem di-
gnum honore, inde est quòd quandoque nomen ho-
nestatis ad exteriorem prosperitatem transfertur.

ARTICVLVS II.

Vtrum honestum sit idem quod decorum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ ho
nestum non sit idem quod decorum. Ratio. n.
honesti sumitur ex appetitu. Nam honestum est quod
per se appetitur: sed decorum magis respicit conspe-
ctum cui placet. ergo decorum non est idẽ qđ honestũ.

¶ 2 Præt. Decor quandam claritatem requirit, quæ
pertinet ad rationem gloriæ: honestum aũt respicit ho
norẽ. Cum ergo honor, & gloria differant, ut* supra di-
ctum est, uidetur ꝙ etiam honestum differat a decoro.

¶ 3 Præt. Honestum est idem uirtuti, ut* supra dictum
est: sed aliquis decor contrariatur uirtuti. unde dici-
tur Ezech. 16. Habens fiduciam in pulchritudine
tua, fornicata es in nomine tuo. ergo honestum non
est idem decoro.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit 1. ad
Corin. 12. Quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorẽ
honestatem habent: honesta aũt nostra nullius egent.

colligit ex lib. 2. ca. 6. tom. 6. *lib. 2. c. 6. a med. to. 6.

lib. 2. rheto. c. 6 a med. tom 6.

lib. 2. cap. 6. a med. to. 6.

q. præce. ar. 2. ad 2. *lib. 7. text. 17. & 18. tom. 2. †lib. 1. c. 7. tom. 5.

lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem libri.

Li. 4. cap. 3. ante med. tom. 5.

in corp. arti.

q. 103. ar. 1. ad 3.

*ar. præced.

Infr. art. 4. cor.

Q. 103. ar. 1.

uocat autem ibi inhonesta, membra turpia: honesta autem membra pulchra, ergo honestum & decorum idem esse videntur.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut accipi potest ex verbis *Dionys. 4. cap. de diui. nomi. ad rationem pulchri sue decori concurrit & claritas, & debita proportio. Dicit. n. ꝙ Deus dicitur pulcher, sicut vniuersoꝝ consonantiæ, & claritatis causa. Vnde pulchritudo corporis in hoc cõsistit, ꝙ homo habeat mẽbra corporis bene proportionata cum quadã debiti coloris claritate. Et similiter pulchritudo spiritualis i hoc cõsistit, ꝙ cõuersatio hominis, siue actio eius sit bene ꝓportionata fm spiritualem rationis claritatẽ. Hoc autem pertinet ad rationẽ honesti, quod *diximus idem esse virtuti, quæ secũdum rationẽ moderatur oẽs res humanas. Et ideo honestum est idem spirituali decori. Vnde* Aug. dicit in lib. 83. q. Honestum voco intelligibilem pulchritudinem, quam spiritualem nos proprie dicimus. Et postea subdit, quòd multa sunt pulchra visibilia, quæ minus proprie honesta appellantur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ obiectum mouens appetitum est bonum apprehensum: quod autẽ in ipsa apprehensione apparet decorum, accipitur vt cõueniens, & bonũ. & ideo dicit* Dion. 4. cap. de diui. nomi, ꝙ omnibus est pulchrum & bonum amabile. Vnde & ipsum honestum secundum quod habet spirituale decorem, appetibile redditur. Vnde & *Tullius dicit in 1. de offic. Formam ipsam & tãquam faciem honesti vides, quæ si oculis cerneretur, mirabiles amores, vt ait Plato, excitaret sapientiæ.

AD 2m dicendum, ꝙ sicut †supra dictum est, gloria est effectus honoris. Ex hoc enim ꝙ aliquis honoratur, vel laudatur, redditur clarus in oculis aliorum: et ideo sicut idem est honorificum & glorioſum, ita etiã idem est honestum, & decorum.

AD 3m dicendum, quòd obiectio illa procedit de pulchritudine corporali. Quamuis possit dici ꝙ etiam propter pulchritudinem spiritualem aliquis spiritualiter fornicatur, inquãtum de ipsa honestate superbit, secundum illud Ezech. 28. Eleuatum est cor tuum in decore tuo: Perdidisti sapientiam tuam in decore tuo.

ARTICVLVS III.

Vtrum honestum differat ab utili, & delectabili.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ honestum nõ differat ab vtili, & delectabili. Dicit. n. honestũ, quod propter se appetitur: sed delectatio propter se appetitur. Ridiculum. n. videtur quærere propter quid aliquis velit delectari, vt* Philosophus dicit in 10. Eth. ergo honestũ non differt a delectabili.

¶ 2 Præt. Diuitiæ sub bono vtili continentur, dicit. n. *Tullius in 2. Rhetor. Est aliquid non propter suam vim & naturam, sed propter fructum & vtilitatem appetẽdum, quod pecunia est: sed diuitiæ habent rationem honestatis. dicitur. n. Eccles. 11. Paupertas & honestas, ideſt, diuitiæ a Deo sunt. & 13. c. Pondus super se tollit qui honestiori, ideſt, ditiori se communicat. ergo honestum non differt ab vtili.

¶ 3 Præt. *Tullius probat in lib. de offic. quòd nihil potest esse vtile, quod non sit honestum: et hoc idem habetur per* Ambros. in lib. de offic. ergo vtile non differt ab honesto.

SED CONTRA est, quod† Aug. dicit in lib. 83. q. Honestum dicitur, quod propter seipsum appetendũ est, vtile autem quod ad aliquid aliud referendũ est.

RESPON. Dicendũ, ꝙ honestum conuertitur in idem subiecto cum vtili, & delectabili, a quibus tamen differt ratione. Dicitur enim aliquid honestum, sicut dictum est, inquantum habet quendam decorem ex ordinatione rationis. Hoc autẽ quod est secundũ rationis ordinatum, est naturaliter conueniens homini. Vnumquodq; autem naturaliter delectatur in suo cõuenienti: et ideo honestũ est naturaliter homini delectabile, sicut de operatione virtutis Philosophus probat in 7.* Ethic. Non tñ omne delectabile est honestum, quia potest etiã aliquod conueniens esse fm sensum, & nõ secundum rationem: sed hoc delectabile est præter hominis rationem, quæ perficit naturam ipsius. Ipsa etiã virtus, quæ secũdum se honesta est, refertur ad aliud, sicut ad finẽ. i. ad felicitatem: & secundũ hoc idem subiecto est honestum, & vtile, & delectabile, sed ratione differunt. Nam honestũ dicitur secundum quod aliquid habet quandã excellentiã dignã honore propter spirituale pulchritudinẽ: delectabile aũt inquantũ getat appetitũ; vtile aũt inquantum refertur ad aliud. In pluribus tñ est delectabile q̃ vtile, & honestum: quia omne vtile & honestum est aliqualiter delectabile, sed non conuertitur, vt dicitur in secundo* Ethicorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ honestum dicit quod propter se appetitur appetitu rationali, qui tendit in id quod est conueniens rationi. Delectabile autem propter se appetitur appetitu sensitiuo.

AD 2m dicendum, quòd diuitiæ vocantur nomine honestatis secundum opinionem multorum, qui diuitias honorant: vel inquantum ordinantur organice ad actus virtutum, vt* dictum est.

AD 3m dicendum, ꝙ intentio Tullij, & Ambrosij est dicere, ꝙ nihil potest esse simpliciter & vere vtile, quod repugnat honestati: quia oportet quòd repugnet vltimo fini, hominis, quod est bonum secundum rationẽ. Quãmuis possit forte esse vtile secundũ quid, respectu alicuius finis particularis. Non autem intendunt dicere, quòd omne vtile in se consideratum pertingat ad rationem honesti.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum honestas debeat poni pars temperantiæ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ honestas non debeat poni pars temperantiæ. Non enim est possibile, ꝙ idem respectu eiusdem sit pars & totum: sed temperantia est pars honesti, vt Tullius dicit in 2.* rhet. ergo honestas non est pars temperãtiæ.

¶ 2 Præt. Secundo Esdræ cap. 3. dicitur, ꝙ vinum præcordia facit honesta: sed vsus vini præcipue superfluus, de quo ibi loqui videtur, magis pertinet ad intemperantiam quàm ad temperãtiam. ergo honestas non est pars temperantiæ.

¶ 3 Præt. Honestum dicitur, quod est honore dignum: sed iusti, & fortes maxime honorantur, ut dicit Philosoph. in 1. rhe. ergo honestas non pertinet ad tẽperantiã, sed magis ad iustitiã, vel fortitudinẽ. Vnde & Eleazarus dixit, vt dr 2. Macha. 6. Fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar.

SED CONTRA est, quòd* Macrob. honestatẽ ponit partem temperãtiæ. † Ambros. etiam in 1. de offic. temperantiæ specialiter honestatem attribuit.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut* supradictum est, honestas est quædam spiritualis pulchritudo: pulchro autem opponitur turpe. Opposita autem maxime sibi inuicem manifestant: et ideo ad temperantiã specialiter honestas

nestas pertinere videtur, quæ id quod est homini turpissimũ, & indecentissimũ repellit. s. brutales voluptates. Vnde & ipso nomine temperantiæ maxime intelligitur bonum rationis, cuius est moderari & tẽperare concupiscentias prauas. Sic ergo [d] honestas, prout speciali quadam ratione tẽperantiæ attribuitur, ponitur pars eius nõ quidẽ subiectiua, vel sicut virtus adiũcta, sed pars integralis ipsius, sicut quædam eius cõditio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd temperantia ponitur pars subiectiua honesti, prout sumitur in sua cõmunitate: sic aũt non ponitur temperantiæ pars.

AD 2m dicendum, ꝙ vinum in ebriis facit præcordia honesta secundum eorum reputationem, quia videtur eis quòd sint magni, & honorandi.

AD 3m dicendum, ꝙ iustitiæ, & fortitudini debetur maior honor quàm temperantiæ, propter maioris boni excellentiam. Sed temperantiæ debetur maior honor propter cohibitionẽ vitiorum magis exprobrabiliũ, vt ex* dictis patet: et sic honestas magis attribuitur temperantiæ secundũ regulam Apostoli, 1. ad Cor. 12. ꝙ inhonesta nostra maiorem habent honestatem, scilicet remouentem quod inhonestum est.

¶ *Super Quæstionis centesimæquadragesimæsextæ Articulum primum.*

QVAESTIO CXLVI.

De abstinentia, in duos articulos diuisa.

IN art. 1. quæstio. 146. ad secundũ, dubiũ occurrit circa distinctionẽ ibidem datam de moderatione ciborum secundum diuersa, & propter fines diuersos. Nam ad abstinentiam spectat totum primum membrum, scilicet, moderatio ciborum secundum quantitatem, & qualitatẽ, vt patet ex speciebus gulæ, quæ penes hoc distinguuntur. Et rursus ad abstinentiam spectat moderatio ciborum in ordine ad sanitatem corporis, vt patet in 3. Ethico. ab Aristotele, & patet etiam superius in artic. 6. quæst. 141.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ distinctio authoris in litera intelligenda est vt in vtroque membro sit sermo de ꝓpria & principali materia moderaminis, & similiter de ꝓprio & principali fine eiusdem. De his siquidem loquendo patet primum membrũ non claudi sub secundo, sed ex opposito membro diuisionis distinguuntur. Nam moderatio respiciens quantitatem, aut qualitatem ciborũ

¶ Circa primum considerãdum est de abstinẽtia, quæ est circa cibos & potus, & de sobrietate, quæ est specialiter circa potum.

Circa abstinentiam autem consideranda sunt tria.

¶ Primo, De ipsa abstinentia.
¶ Secundo, De actu eius, qui est ieiunium.
¶ Tertio, De opposito vitio, quod est gula.

Circa abstinentiam autem quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum abstinẽtia sit virt*.
¶ Secundo, Vtrũ sit virtus specialis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum abstinentia sit virtus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd abstinentia non sit virtus. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 14. Non est regnũ Dei in sermone, sed in virtute: in abstinentia autem non consistit regnũ Dei dicit. n. Apostolus ad Ro. 14. Non est regnũ Dei esca & pot*: ubi dicit *glos. nec in abstinẽdo, nec in manducando esse iustitiam, ergo abstinentia non est virtus.

¶ 2 Præt.* Aug. dicit in 10. confes. ad Deum loquens. Hoc me docuisti, vt quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedã: sed medicamenta moderari non pertinet ad virtutem, sed ad artem medicinæ. ergo pari ratione moderari alimenta, quod pertinet ad abstinentiam, non est actus virtutis, sed artis.

¶ 3 Præt. Omnis virtus in medio consistit, vt habetur in 2.* Ethic. abstinentia autem non videtur in medio consistere, sed in defectu, cũ ex subtractione nominetur. ergo abstinentia non est virtus.

¶ 4 Præt. Nulla virtus excludit aliã: sed abstinentia excludit patiẽtiam, dicit enim *Greg. in past. quòd abstinentium mentes plerũque impatientia excutit a sinu tranquillitatis. Ibidem etiam dicit, quòd cogitationes abstinentium nonnumquàm superbiæ culpa transfigit, & ita excludit humilitatem. ergo abstinentia non est virtus.

SED CONTRA est, quod dicit* 2. Pet. 1. Ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autẽ abstinentiam: vbi abstinentia aliis virtutibus connumeratur. ergo abstinentia est virtus.

RESPON. Dicendum, ꝙ abstinentia ex suo nomine importat subtractionem ciborum. Dupliciter ergo nomen abstinentiæ accipi potest. Vno modo, secundũ quod absolute ciborũ subtractionem designat: et hoc modo abstinentia non designat neque virtutem, neq; actũ virtutis, sed quoddã indifferens. Alio mõ potest accipi secundum quod est ratione regulata: et tunc significat vel habitũ virtutis, vel actũ. Et hoc significat in* præmissa authoritate Petri, vbi dr, in scientia esse abstinentiã ministrandam, vt. ꝙ homo a cibis abstineat prout oportet pro congruentia hominũ, cum quibus viuit, & ꝓsonæ suæ, & pro valetudinis suę necessitate.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ vsus ciborum, & eorum abstinentia, fm se considerata, nõ pertinent ad regnum Dei. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 1. Esca nos non commendat Deo. Neque enim si non manducauerimus, deficiemus: neq; si mãducauerimus, abundabimus, scilicet spiritualiter. Vtrumque autem horũ secundum quod fit rationabiliter ex fide, & dilectione Dei pertinet ad regnum Dei.

AD 2m dicendum, quòd moderatio ciborum secũdum quantitatem, & qualitatem, pertinet ad artẽ medicinę in comparatione ad valetudinem corporis: sed secundum interiores affectiones in comparatione ad bonum rationis, pertinet ad abstinẽtiã. Vnde* Aug. dicit in lib. de quæst. euang. Nõ interest omnino, scilicet ad virtutem, quid alimentorum, vel quãtum quis accipiat, dummodo id faciat pro congruentia hominum cum quibus viuit, & personæ suæ, & pro valetudinis suæ necessitate: sed quanta facilitate & seueritate animi his valeat cũ oportet, vel necesse est carere.

AD 3m dicendum, quòd ad temperantiam pertinet refrænare delectationes, quæ nimis animum ad se alliciunt: sicut ad fortitudinẽ pertinet firmare animũ cõtra timores a bono rationis repellẽtes. Et ideo sicut laus fortitudinis cõsistit i quodã excessu, & ex hoc denominantur

¶ *Super Quæstionis centesimæquadragesimæsextæ Articulum secundum.*

IN arti.2, eiusdem 147. quæstionis, duo occurrunt. Primum est in responsione ad primum articuli secundi, quòd responsio authoris non solum dicit abstinentiam commendari ex aliis virtutibus, sed etiam non commendari, nisi adiuncta habeat laudē ex aliis virtutibus, vt authoritas Gregorii exposcit. Sumit autē sensus iste ex eò quòd in respōsione dicitur, quòd oportet virtutes esse connexas, ac per hoc abstinentiā non esse virtutem nisi connexa sit aliis, & consequenter non ē laudabilis, nisi ex aliis commendetur, cum quo patet stare quòd habet propriā laudem sicut cæteræ virtutes morales &cæt.

¶ Secundum est in responsione ad tertium eiusdem articuli: est siquidem in illa duplex dubiū. Vnum est, quia falsum videtur, ꝙ vsus vestimētorum sit arte introductus: quoniam licet vestimenta fiant per artem, ꝙ vtamur tamen vestimento, a natura habemus, quæ nos indigentes vestimento produxit. Neque enim minus naturaliter homo est animal vestibile, ꝙ politicum. ¶ Alterū est, quia dato ꝙ vsus vestimentorum esset ab arte, ex hoc non recte infertur, quòd circa ipsum non sit aliqua specialis virtus. Et obiicit Martin⁹ in prædicto tractatu, in quæst.1.de abstinentia, Quia neque circa pecuniam, & delectationes oppositas, neque circa magna ædificia, neque circa ludos multos, quorum vsus est ab arte, essent ponendæ speciales virtutes: quod est falsum. ergo &cæt.

par.3.c.20. a medio.

ta.42.circa princi.to.3.

¶ Ad primum horum facile dicitur, quòd vsus vestimentorum est naturalis homini secundum quod est animal rationale, sicut esse politicū: sed non est naturalis eidem secundum naturam sensitiuam, nisi inchoatiue, pto quanto cōplexio corporis præparata est, vt vestimento melius conseruetur. Quod aūt non plus quàm sic naturalitatis habet, ab arte ponitur esse.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd verba authoris possunt intelligi dupliciter. Primo, vt differentia in hoc quòd vsus cuiuslibet materiæ est a natura, vel ab arte, sit causa differētiæ in hoc, quòd in illa materia sit virtus specialis, vel non. Et hic sensus est acceptus ab arguente, sed non est intentus ab authore.

¶ Secundo modo potest intelligi, quòd differentia dicta, scilicet a natura, vel arte, posita in talibus materiis, scilicet vsu alimentorum & vestimentorum, est causa quòd sit circa alimenta specia

lis virtus, & non circa vestimenta. Et hic sensus concedatur, quamuis etiam non habeatur plene in litera: quoniam apponitur ly magis, dicēdo, Et ideo magis debet esse virtus specialis circa alimenta, quàm circa vestimenta. Directa siquidem intentio literæ est satisfacere argumento per hoc, quòd non est parratio de vestimentis & alimentis ad specialē virtutē sibi vē dicendum. Hoc n. soluit argumentum a sicut, seu a simili tudine, & imparitatem rationis ostendit per hoc, quòd vsus alimentorum est a natura, vestimē torum vero ab arte.

lib.1.fen nisi Scotus nis in fi. ante med libri.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd dicendo vsus alimentorum, dico vsum necessariū simpliciter ad vitā animalis. Et si supra taliū vsum adiūgas, quòd est a natura, habebis statim quòd natura in talī vsu apposuit aliquā maximam, ac propriam tali vsui delectationem: quoniam solicita circa necessaria (sic necessaria sua) valde est. Ac per hoc, statim habes indigentiam specialis moderationis. Dicēdo autem, vsus vestimēторum, significo vsum rei non omnino, sed ad bene esse necessariæ. Et si super hoc apposueris quòd talis rei vsus est ab arte, non habes aliquid speciale & propriū retractiuum a bono rationis: sicut ibi erat tam magna delectatio sensibilis. Potest enim talis rei vsus, qui est ab arte, cōcurrere cum aliqua alia materia ad eandem formam moderaminis subiūdendam. Et ideo ex hac ratione optime illatum est in litera, quòd potius debet poni specialis virtus circa vsum alimentorum mode

q.qū. art.1. q.q. art.1.

moderatiua alimentorum.

SED CONTRA est, quòd *Macr. ponit abstinentiam specialem partem temperantiæ.

RESPON. Dicendum, quòd sicut *supra dictum est, virtus moralis conseruat bonum rationis cōtra impetus passionum: & ideo vbi inuenitur specialis ratio, qua passio abstrahit a bono rationis, ibi necesse est esse specialem virtutem. Delectationes autem ciborum natæ sunt abstrahere hominem a bono rationis, tum propter earum magnitudinem: tum etiam propter necessitatem ciborum, quibus homo indiget ad vitæ conseruationē, quam maxime homo desiderat: et ideo abstinētia est specialis virtus.

*q.141.ar. 3.& q.158. art.1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtutes oportet esse connexas, vt *supra dictum est: & ideo vna virtus adiuuatur & commendatur ex alia, sicut iustitia ex fortitudine. Et per hunc etiam modum virtus abstinentiæ commendatur ex aliis virtutibus.

AD 2^m dicendum, quòd per abstinentiam corpus castigatur nō solum contra illecebras luxuriæ, sed etiam contra illecebras gulæ: quia dum homo abstinet, magis redditur fortis ad impugnationes gulæ vincendas, quæ tanto fortiores sunt, quanto magis homo cis cedit. Et tamen non prohibetur per hoc abstinētiam esse specialem virtutem, quòd ad castitatem valet, quia vna virtus ad aliam iuuat.

AD 3^m dicendum, quòd vsus vestimentorum est introductus ab arte, vsus autem ciborum a natura. Et ideo magis debet esse virtus specialis circa moderationem ciborum, quàm circa moderationem vestimentorum.

randum, quàm vestimentorum. Et per hæc patet, quòd non oportet Martino aliter respondere, qui non contra literam sic intellectam, sed primo tantum modo arguit: quàmuis falsum dicat de tot speciebus virtutum, quas ponēdas esse putat. Nec est verum quòd aliqua virtus specialis sit circa pecuniam: quoniam tam liberalitas, quàm magnificentia sine pecunia ex commutatione naturalium diuitiarum exerceri potest, vt patet. Similiter nulla specialis virtus moralis est circa magna ædificia, aut ludos artificiales, aut delectationes appositas, sed hæc coincidunt cum similibus sibi materiis virtutum. Delectationes enim appositæ, coordinantur cum naturalibus, & est circa eas abstinentia, vel castitas. Ludi quoque omnes ad eutrapeliam spectant. Magna ædificia sub magnis sumptibus comprehenduntur spectantibus ad magnificentiam.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimæquadragesimæseptimæ Articulum primum.*

IN ar.1.quæst.147. in responsione ad secundum, aduertē prime duo, q̄ recta ratio obtineat i subtractione alimenti, s. conseruationem naturæ, & potentiam ad opera debita. Ex primo siquidem habetur, quòd non est virtutis sic abstinere, vt vita minuat quo ad tempus, siue hoc fiat vnico actu, puta, inedia multorum dierum, siue fiat frequētibus excessibus, puta, crebris inediis supra vires, vt patet ex authoritate Hieron. Non differt vtrū paruo, vel magno tempore te interimas. Ex secundo autem habet, quòd qui tenetur ad aliquod opus vel liberale, puta, ad legēdum, prædicandū, cantandum: vel mechanicū, puta, ad fodiendum, ædificandum &c. abstinentia impediens potētiam ad hæc, non est actus virtutis. Et simile est de viro qui tenetur ad reddendum debitum coniugale vxori: abstinentia siquidem impediens hoc nō est actus virtutis.

¶ Sed accidit hoc in loco dubium denotarum personarū. Ferentes siquidem spiritu, aiunt se velle mortificare, nec curare an decē annis minus victuræ sint. Et augetur dubium ex eo, quòd personas spirituales quæ excesserunt in abstinentiis, & huiusmodi, quātuis arguendas credamus, nō tamen damnamus homicidii, aut fœuitiæ in seipsas, quod tamen iudicium fieret, si statim se occidisse, aut simile damnum sibi intulissent. Differt ergo an magno, vel paruo tempore te interimas.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia, vt ex dictis patet, regula temperātiæ ē necessitas vitæ præsentis & quantū ad esse, & quantum ad bene esse, etiam in ordine ad alios, si quis ex intentione abstineat vt moriatur, aut infirmetur, aut impotens sit ad debita officia peragenda, huiusmodi abstinētia directe cōtrariatur temperantiæ, vtpote ex parte regulæ & finis ei⁹. Si quis vero abstineat vt carnem spiritui subiiciat, aut ad pœnitentiam pro peccatis suis agendam, & in hoc excedat, aut aduertit se excedere, & putat se bene facere, & tunc proculdubio peccat. Communiter tamen est peccatum veniale huiusmodi excessus propter rectam intentionem, & nocumenti ignorantiā, quo ad notabilitatē. Apprehēdunt enim nocumēta corporis, puta, dolorem stomachi &c quasi nihil. Et tanto plus excusantur, quanto sanitas corporis consideratur ab eis non absolute, sed in ordine ad seruitium spiritus. Et secundū morales regulas 2 Ethi. de. linandum est in eam partē vitii, quæ est similior virtuti. Constat autem abstinentię magis assimilari nimiam abstinētiam, quàm competenter se nutrire. Si autem non aduertit se excedere vtendo illa, quam habet, discretione, nullū peccatum est.

*li. 2.cōtra Iouinianū i fine 3.fol. incipiēdo a princ.to.3.

¶ Ad primam obiectionem dicitur, ꝙ verba piarum personarum sunt pie interpretanda. Intendunt siquidem dicere, ꝙ vacando actibus virtutis, & rationabili abstinentiæ non curant diminutionem vitæ, & in hoc recte sentiunt. Et non intendunt dicere, quòd volunt ita abstinere, vt anticipēt mortē.

*in ser.230 de tēpore, tom 10.

¶ Ad confirmationem dicitur, quòd authoritas Hieron. non contrariatur cōmune iudiciū: quoniam Hieron. loquitur de interimentibus, vel impedentibus se ex intentione, vel aduertendo notabilem excessum nocumenti. Commune autem iudicium extra hos casus est.

refertur de cōsecr.dist. 5.cap. Non mediocriter.

QVAESTIO CXLVII.

De ieiunio, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ieiunio.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum ieiunium sit actus virtutis.

¶ Secundo, Cuius virtutis sit act⁹.

¶ Tertio, Vtrū cadat sub præcepto.

¶ Quarto, Vtrum aliqui excusent ab obseruatione huius pcepti.

¶ Quinto, De tempore ieiunij.

¶ Sexto, Vtrū semel comedere requiratur ad ieiunium.

¶ Septimo, De hora comestionis ieiunantium.

¶ Octauo, De cibis, a quibus debent abstinere.

ARTICVLVS I.

Vtrum ieiunium sit actus virtutis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ieiunium nō sit actus virtutis. Omnis enim act⁹ virtutis Deo est acceptus: sed ieiunium nō semper est Deo acceptū, secundum illud Isaiæ quinquagesimooctauo. Quare ieiunauimus, & non aspexisti? ergo ieiunium non est actus virtutis.

¶ 2 Præt. Nullus actus virtutis recedit a medio virtutis: sed ieiuniū recedit a medio virtutis, quod q̄dem in virtute abstinentiæ accipitur secundum hoc, vt subueniatur necessitati naturæ, cui per ieiuniū aliquid subtrahitur, alioquin nō ieiunantes nō haberent virtutem abstinentiæ. ergo ieiunium non est actus virtutis.

¶ 3 Præt. Id quod cōmuniter omnibus conuenit & bonis & malis, nō est actus virtutis: sed ieiunium est huiusmodi. quilibet enim antequàm comedat, ieiunus est. ergo ieiunium non est actus virtutis.

SED CONTRA est, quòd cōnumeratur aliis virtutū actibus, secundæ ad Cor. 6. vbi Apostolus dicit, In ieiuniis multis, in scientia, in castitate &c.

RESPON. Dicendum, ꝙ ex hoc aliquis actus est virtuosus, quòd per rationē ordinatur ad aliquod bonum honestum: hoc autem conuenit ieiunio. Assumitur enim ieiunium principaliter ad tria. Primo quidem ad cōcupiscentias carnis reprimendas. Vnde Apostolus dicit in authoritate inducta, *In ieiuniis, in castitate: quia per ieiunia castitas conseruatur. Vt enim Hiero. dicit: *Sine Cerere & Bacho friget Venus. i. per abstinentiā cibi & potus tepescit luxuria. Secūdo, assumitur ad hoc, ꝙ mens liberius eleuetur ad sublimia contemplāda. Vnde dicitur Dan 10 quòd post ieiunium trium hebdomadarum, reuelationem accepit a Deo. Tertio, ad satisfaciendum pro peccatis. Vnde dicitur Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & plāctu. Et hoc est quod Augustⁱ dicit in quodam sermone de oratione, & ieiunio. Ieiunium purgat animā, mentem subleuat, propriam carnem spiritui subiicit, cor facit cōtritum & humiliatum, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinū ardores extinguit, castitatis vero lumen accendit. Vnde patet ꝙ ieiunium est actus virtutis.

*li. 2.cōtra Iouinianū i fine 3.fol. incipiēdo a princ.to.3.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ cōtingit ꝙ aliquis actus, q̄ ex genere suo est virtuosus, ex aliquib⁹ circunstantiis adiunctis redditur vitiosus. Vnde ibidem dicitur: Ecce in diebus ieiunii vestri inuenitur voluntas vestra. & paulo post subditur: Ad lites, & cōtentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Quod exponens Gregor. in pastorali dicit: * Voluntas ad iram. Incassum ergo per abstinentiam corpus atteritur, si inordinatis motibus dimissa mens vitiis dissipatur. Et Augustⁱ. in prædicto sermone dicit, * quòd ieiunium verbositatem non amat, diuitias superfluitatem non amat, diuitias superfluitatem iudicat, superbiam spernit, humilitatem commendat, præstat homini seipsum intelligere quòd est infirmum, & fragile.

*in ser.230 de tēpore, tom 10.

AD 2^m dicendum, quòd medium virtutis non accipitur secundum quantitatem, sed ꝑm rationē rectam, vt dicitur in 2. Ethicor.* Ratio autē iudicat quòd propter aliquam specialem causam aliquis homo minuat sumat de cibo, quàm sibi competeret secundum statum communem: sicut propter infirmitatem vitandam, aut ad aliqua opera corporalia expeditius agenda. Et multo magis ratio recta hoc ordinat ad spiritualia mala vitanda, & bona prosequenda: non tamen ratio recta tantum de cibo subtrahit, vt natura conseruari non possit: quia vt Hieronymus dicit, * Non differt vtrum magno, vel paruo tempore te interimas: quia de rapina holocaustū offert, qui vel ciborum nimia egestate, vel māducādi, vel somni penuria immoderate

lib.2. ca.6. tom.5.

Super Quæstionis centesimæquadragesimæseptimæ Articulum secundum.

refertur loco nunc dicto.

IN art. 2. eiusdem quæstionis in responsione ad secūdū, dubium ex Martino occurrit, vbi supra in quæstione de ieiunio, arguente contra authorem in hac secunda solutione sic, Ieiunium non includit negationem alio rum vitiorū tamquā actus principales, ne que tamquàm circūstantiam. ergo ieiunium positis, vel remotis aliis vitiis est vestitum omni circūstantia debita. ergo est act⁹ virtuosus siue alia vitia ponantur, siue non.

4.dist.15.q. 3.artic.1.q. 3. per tot. & q.5.ad 2. Et quolib. 3.art.12.ad 3.

¶ Ad hoc dubium dicitur, negando consequētiam: quoniam actus ieiunii vt act⁹ est virtuosus, etsi nō exigat negationes aliorum vitiorum vt actus principales, aut proprias circunstantias, exigit tñ eas vt concomitantes formam communē omnis virtuosi actus moralis. Est enim forma moralium prudentia: quam exigit omnis moralis virtus, & necessario comitatur omnem moralem virtutem, vt patet ex his quæ de connexione virtutū dicta sunt. Aduerte autem hic, quòd notanter dicimus, Ieiunium vt est actus virtutis, seu virtuosus. Dicim⁹ enim ad differentiam ieiunii ut est actus uitiosus, & ieiunii ut est act⁹ ex proprio tantum genere uirtuosus. Tripliciter siquidem cōtingit actum aliquē ex suo genere bonū inueniri. Primo, ut ordinatum ad finē malum, puta, inanē gloriam: & tunc est imperatiue actus illius uitii, ac per hoc est actus uitiosus. Secūdo, secundū seipsum absque tamen propria uirtute elicitiua ipsius, ut cum iniust⁹, & auarus reddit creditori quod suum est, fit enim tūc actus iustitiæ absque iusti tiæ uirtute, & sic de aliis: & sic luxuriosus, & blasphem⁹ &c. ieiunans, facit actū corpus affligit. Similiter etiā ratio recta non tm de cibo subtrahit, vt hō reddat impotens ad debita opera peragenda. Vnde dicit* Hier. ꝙ rationalis homo dignitatem amittit, qui ieiunium charitati, vel vigilias, sensus integritati prefert.

*Homi.16. in Euang. a medio.

*r. 2. q.87. *q. 143. & q. præced.

AD 3^m dicendū, quòd ieiuniū naturæ, quo quis dicitur ieiunus antequàm comedat, consistit in pura negatione, vnde non potest poni actus virtutis: sed solum illud ieiunium, quo quis ex rationabili proposito a cibis aliqualiter abstinet. Vnde primum dicitur ieiunium ieiuni, secundum vero ieiunium ieiunantis, quasi ex proposito aliquid agentis.

ARTICVLVS II.

Vtrum ieiunium sit actus abstinentiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd ieiunium non sit actus abstinentiæ: Quia super illud Matth. 17. Hoc genus dæmoniorū &c. dicit* Hieron. Ieiunium non solum est ab escis, sed a cunctis illecebris abstinentia: sed hoc pertinet ad omnē virtutem. ergo ieiunium non est actus specialiter abstinentiæ.

¶ 2 Præt. †Gregor. dicit in Homil. Quadragesimæ, ꝙ ieiunium quadragesimale est decima totius anni: sed dare decimas est actus religionis, vt* supra habitum est. ergo ieiuniū est actus religionis, & non abstinentiæ.

¶ 3 Præt. Abstinentia est pars temperantiæ, vt † dictum est. Temperantia autem contra fortitudinem diuiditur, ad quam pertinet molestias sustinere: quod maxime videtur esse in ieiunio. ergo ieiuniū non est actus abstinentiæ.

SED CONTRA est, quod Isidor. dicit, quòd ieiunium est parsimonia victus, abstinentiaque ciborū.

RESPON. Dicendum, quòd eadem est materia habitus, & actus. Vnde omnis actus virtuosus, qui est circa aliquam materiam, ad illam virtutem pertinet, quæ medium in illa materia constituit. Ieiunium autem attēditur in cibis, in quibus medium adinuenit abstinētia. Vnde manifestū est, quòd ieiunium est abstinentiæ actus.

AD. PRIMVM ergo dicendum, quòd ieiunium proprie dictū consistit in abstinendo a cibis. Sed metaphorice dictum consistit in abstinendo a quibuslibet nociuis, quæ maxime sunt peccata. Vel potest dici, quòd etiam ieiunium prie dictum est abstinētia ab omnib⁹ illecebris: quia per quælibet vitia adiūcta desinit esse actus virtuosus, vt* dictum est.

AD 2^m dicendum, quòd nihil prohibet actum vnius virtutis pti nere ad aliam virtutem, secundū quod ad eius finem ordinatur, vt ex* supradictis patet. Et secundum hoc nihil prohibet ieiunium pertinere ad religionē, vel ad castitatē, vel ad quamcūq; aliam virtutem.

AD 3^m dicendū, quòd ad fortitudinem secundum quod est specialis virtus, non pertinet perferre quascūque molestias, sed solum illas, quæ sunt circa pericula mortis. Sufferre autem molestias quæ sunt ex defectu delectabilium tactus, pertinet ad tēperātiā, & ad partes eius: & tales sunt molestiæ ieiunii.

ARTICVLVS III.

Vtrum ieiunium sit in præcepto.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ieiunium nō sit in præcepto. Præcepta enim non dantur de operibus supererogationum, quæ cadunt sub consilio: sed ieiunium est opus supererogationis, alioquin vbique, & semper equaliter eēt obseruādū. ergo ieiuniū nō cadit sub p̄cepto.

¶ 2 Præt. Quicūque transgreditur præceptum, peccat mortaliter. Si ergo ieiunium esset in præcepto, omnes non ieiunantes mortaliter peccarent, per quod videretur magn⁹ laque⁹ hominibus esse iniect⁹.

¶ 3 Præt. * Augustin. dicit in lib. de vera religione, ꝙ ab ipsa Dei sapiētia homine assumpto, a quo in libertatem vocati sumus, pauca sacramenta saluberrima constituta sunt, quæ societatem christiani populi, hoc est, sub vno Deo liberæ multitudinis, continerent. Sed nō minus videt libertas populi christiani impedīri per multitudinem obseruantiarum, quàm per multitudinem sacramentorum. Dicit enim* Aug. in lib. ad inquisitiones Ianuarii, quòd quidam ipsam religionē nostrā, quam manifestissimis & paucissimis celebrationū sacramentis Dei misericordia voluit eē liberā, seruilibus p̄munt onerib⁹. ergo uidetur ꝙ non debuit per Ecclesiā ieiuniū sub p̄cepto institui.

SED CONTRA est, quod* Hier. ad Lucinium dicit de ieiuniis loquens. Vnaqueq; prouincia abūdet in suo sensu, & præcepta maiorum leges apostolicas arbitretur. ergo ieiunium est in præcepto.

abstinētiæ ex suo genere absque abstinētiæ uirtute. Et per hoc liberat se a peccato transgressionis p̄cepti Ecclesiæ de ieiunio. Tertio, ut elicitum ab ipsa uirtute: & sic solū uocat, & ē actus uirtuosus seu uirtutis simp̄r. Et hoc modo loquitur author ſ litera de ieiunio, ut est actus elicitus a uirtute abstinentiæ, quę est cōnexa cæteris uirtutibus in forma uirtutum, quæ est prudentia. Sic autem acceptum ieiunium non cadit sub præcepto Ecclesiæ: quia, ut ſ perius didicimus, nō præcipit lex modum operis, scilicet ꝙ ex habitu uirtutis operemur, sed ipsa opera, quę ex suo genere nata sunt esse opera uirtutum.

art. præc. ad 1.

ꝙ præced. ad 2. ad 3. quæst. 2.

Super Quæstionis centesimæquadragesimæseptimæ Articulum tertium.

4.dist.15.q. 3.art.1.q. & q.sui. & 2.ar.q.

IN arti. 3. eiusdem quæstionis, & specialiter in responsione ad secundum, dubium occurrit, An is qui non eget ieiunii remedio ad deletionem cohibitionemq; culpæ, nec mēti is elevationem, teneatur ad ieiunium Ecclesiæ ex præcepto. Et est ratio dubii, quia secundum authoris doctrinam apparet pars negatiua uerā: quoniam & in respōsione ad primum expresse dicitur, quòd ieiuniū absolute nō est de necessitate p̄cepti, sed est de necessitate p̄cepti uniuscuique tali remedio indigenti. Et in responsione ad secundum dicitur, quòd præcepta quæ p̄ modum statuti communis proponuntur, nō eodem modo obligāt omnes, sed secūdum quod requiritur ad finem, quem legislator intēdit. Affirmatiua autem pars probatur. Primo, ex cōmuni ratione obligationis præceptorum. Nam ut superius dicimus, sub p̄cepto non cadit finis, sed id quod statuitur faciendum, quod est ordinatum ad finē.

cap. 1. par. ante med. tom.

in epi. 1. cap. 1. p. circ. fine, tom.

Incipit epistola. Secunda opinio tom.

Vnde

Vnde dictum est, quòd sub præcepto de sanctificatione festorum, non cadit quies spiritualis, quæ est finis, sed quies corporalis a seruilibus, quæ est statuta propter quietem spiritualem vt finem. Et sic in propōsito abstinentia est quæ cadit sub præcepto, & non aliquod illorum trium quæ ponuntur finis abstinentiæ. Ac per hoc siue finis abstinentiā exigat in aliquo, siue non, tenetur implere id quod sub præcepto cadit. Secundo, ex eo quòd aliter liceret cuilibet commutare sibi ieiunium in alia opera, verbi gratia, delere peccata eleemosyna, vel nona contritione cohibere peccata multa cautela, & oratione, eleuatam mentem habere parco alimento, absque ieiunio tamen. Et tenet sequela: quia commutatione tali vtēs non indiget remedio ieiunii ad hos fines, sed meliori remedio vtitur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ proculdubio quilibet non impeditus, siue egeat, siue non remedio ieiunii, subiacet præcepto ieiunii. Et ratio est, quia lex ieiunii data est omnibus potentibus ieiunare: quia omnes tales indigent remedio ieiunii vel pro peccato præterito delendo, vel cauendo futuro. Constat enim omnes esse peccatores quādiu in vita hac sumus. Et siquis non egeret tali remedio in specie, quia tamen lex data est de tali specie remedii, qua communiter homines egent, subiacet etiam i le dictæ legi. Pro vniuersali siquidem regula est habendum, quòd lex quæ cōmuniter fit ad omnes vt singulares personas, p̄ remedio, vel quocumque alio medio exequendo ligat omnes non impeditos: quia licet ratio legis sit indigentia remedii, vis tamē coactiua eius est ad non impeditos: quoniam hoc expedit, & ad communem legis finem, qui est facere homines virtuosos, & communem hominū subiectionem sub lege, & est de natura vis coactiuæ legi. ſ. obligare si impedimentū non obstat. Sicut competit naturalibus agētibus agere efficaciter in passum non impeditum.

¶ Ad primum ergo in oppositum dicitur, quòd sensus literæ est, ꝙ ieiunium, quia est de genere vtilium non cadit sub præcepto, nisi in ordine ad finem. Hoc enim sonat nomen remedii: quòd gratis conceditur, quia ratio legis ieiunii est determinare remedium cuilibet communiter opportunum: quoniam quilibet potens eget tali remedio vel vt curatiuo, vel vt præseruatiuo, vt dictum est.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd obligatio legis dicitur ligare vnumquemq; ſm requisitionem ad finem, quia ordo communis ad finem est ratio obligandi quemlibet potentem, & impedimēta talis finis per huiusmodi medium, sunt rationes excusantes ab obseruatione legis huius: ita quòd necessitas ieiunii ad finē in quolibet singulari, non ponitur causa legis nisi ex cōmuni cōdicione, & non ex partiali dispositione cuiusque. Excusantia autē ex particularibus impedimentis importentiæ istius, vel illius conditionis personarum, vel ipsarum personarum, sumuntur habita ratione finis.

¶ In eodem articulo in responsione ad secundum, dubium occurrit, An frangens Ecclesiæ ieiunium non in contemptum, sine causa rationabili tamen, peccet mortaliter. Et est ratio dubii diuersa diuersorum sententia.

¶ Ad huius euidentiam sciendum est, quòd in ieiunii ecclesiastici, de quo est sermo, obseruatione duplex virtus inuenitur, ſ. obedientia, & abstinentia. Nam ieiunando exequitur homo Ecclesiæ præceptum, & per hoc obedit, & medium ab ecclesiastica prudentia determinatum in cibo & potu seruat, & per hoc abstinet. Iuxta dictas autem virtutes duo quoque vitia contrariātur ieiunio, scilicet inobedientia, & gula. Et ex parte siquidē inobedientiæ non est peccatum mortale transgredi simplicia statuta iuris positiui, nisi propter contemptum: quoniam solus contēptus est formaliter inobedientia mortalis, vt patet ex dictis in tractatu de obedientia. Ex parte vero abstinentiæ, quæ vt remedium quoddā præcepta est, nō est peccatū mortale, nisi impediat finis intentus per talem abstinentiā. Sic.n. in hac litera de vtroq; modo transgrediendi ieiunium habes, cuius authoritatem si quis contemnat, vel hoc modo transgrediatur quòd impediatur finis intentus, peccat mortaliter. Verum quia in primo omnes conueniunt, scilicet, ꝙ violās ieiuniū Ecclesiæ ex cōtemptu, peccat mortaliter, & in secundo consistit difficultas duplex. Prima, quæ, aut qualis est transgressio ieiunii impediens finem. Secunda, si talis transgressio cōstituit mortale peccatum: ideo vtrūque considerandum est. Requirūtur igitur ad primū duæ conditiones. Altera est, vt sit transgressio medii statuti ab Ecclesia: altera est, vt sit impediens finem. Ob defectum primæ conditionis, comedēs nimis quasi vsque ad crapulam in die ieiunii, nō incidit in casum istū: qa talis excessus nō est trāsgressio medii ab Ecclesia statuti. Nā Ecclesia nō obligauit ad quātitatem cibi ſ die ieiunii, sed quo ad quātitatē requisiti vnumquēque in iure naturæ. Si.n. huiusmodi excessus cōtrariaretur statuto Ecclesiæ, cum habeat alterā conditionem, ſ. quòd impedit finem (nam venter plenus spumat libidinem, & mentem deprimit, & vitium facit, aut auget) sequeretur, quòd esset solutio ieiunii cum peccato mortali. Ob defectum secundæ conditionis, qui non seruat medium ab Ecclesia statutum, vt pascat se, gregemque suum pane vitæ & intellectus, immunis est a peccato: quoniam talis finem ieiunii non impedit, sed promouet in se, & in aliis, vt patet. Et prima quidem conditio omnibus nota est: quoniam penes conditiones ieiunii ab Ecclesia appositas, puta, tempus, qualitatem cibi, horam, vnitatemque mandūcandi, consistit. Secunda vero ab ipso authore exposita in 4. senten. distinct. 15. quæst. 3. artic. 1. quæstiuncula 4. ad 3. inuenitur, dum dicit, Intentioni legislatoris obuiat, qui ex contēptu, vel sine aliqua rationabili causa, ordinationem non seruat. Et hanc met expositionem hoc in loco insinuat, dum contra transgressionem vel ex contemptu, vel ex impedimento finis, distinguit non seruare ex rationabili causa, subdendo. Si autem ex aliqua rationabili causa &c. Et per hæc clare patet q̄, & qualis est transgressio impediens finem. An autem sit mortale peccatum semper huiusmodi transgressio, apud authorem non vertitur in dubium: quia expresse in litera dicitur, quòd talis transgressio est peccatum mortale. Sed ex aliorum dictis dubium habet.

Nam quidam videntur velle quòd transgressio ieiunii ex contēptu sola est peccatum mortale: quidam autem etiam illa quæ est sine causa, est peccatum mortale. Nam illa quæ fit ex causa, non ex toto sufficiente, peccatum veniale est. Inter istas autē opiniones prima a ratione longe est, supposito quòd Ecclesia ieiunium præceperit, quoniam solam obedientiam in Ecclesiæ præceptis considerauit: cum tamen vltra communem conditionem præceptorum, quam attendit obedientia, oporteat considerare actum virtutis, qui sub præcepto ponitur, & finem eius. Et propterea author duas radices transgressionis posuit, alteram ex parte authoritatis p̄ceptiuæ, & alteram ex parte finis intenti per actum imperatum a lege. Hęc enim duo sunt principalia in qualibet lege, ad quæ cætera ordinantur. Et propterea penes ambo transgressio mortalis, quasi principium legalis vitæ tollens, determinatur. Secunda uero opinio multum inniti uidetur æquitati, ne lex positiua nimis dura sit: & potest ad authoris doctrinam reduci, distinguendo de causa rationabili, scilicet, simpliciter & absolute, uel secundum æstimationem. Nam non seruare ieiunium ex causa rationabili simpliciter & absolute, non est contra præceptum Ecclesiæ: quod intelligitur cessante rationabili causa ad oppositum, & hoc est clarum. Et similiter si non seruo ieiunium ex causa rationabili secundum meam æstimationem absque fraude, puta, quia uidetur mihi quòd sim adeo debilis, vt non comprehendar sub obligatis ad ieiunium, quàmuis in ueritate non sit in me debilitas sufficiens ad eximendum me a uinculo ieiunii, excusor a peccato mortali: quàmuis peccem uenialiter, si absque pastoris indulto negligenter meas uires examinans

minans violaui ieiunium. Ad quæsitum ergo respondendo dici F tur, quòd soluens Ecclesiæ ieiunium sine causa rationabili tam absolute, quàm secundum æstimationem suam, peccat mortaliter: quoniam talis & transgreditur medium abstinentiæ statutum ab Ecclesia, & transgreditur sic, vt impediat legislatorem a fine intento in ipso homine potente ieiunare, dum sine omni rationabili causa medium renuit in seipso ad finem. Hoc namque est euidenter impedire intentionem legis talis, vt perueniat ad finem, ac per hoc est directe legi obuiare. Soluës autē illud ex causa rationabili secundū æstimationem suam absq; fraude, vel aliorum melius iudicantium scrupulosos, nō peccat mortaliter: quū infra latitudinē causæ rōnabilis continetur vterque modus rationabilitatis in tali materia, vt communis opinio, & conscientia hominū timentium Deū approbare videtur. Et scito, quòd nisi communis christianæ Ecclesiæ interpretatio susciperet statutum ieiunii esse non simplex statutum, sed habere vim præceptiuū, stricte sumendo præceptum, verum proculdubio esset, quòd nō nisi propter contemptum transgressio ieiunii esset peccatum mortale: quoniam in simplicium statutorum materia, transgressio modii, & impeditio finis, licet sit mala, non tamen mortale inducit peccatum, nisi materia illa ad charitatem Dei, aut proximi necessaria sit, quod in proposito constat non habere locum: quia ieiunium huiusmodi cōstat nec ad Dei, nec ad proximi dilectionem esse necessarium. Et hæc dixerim, quia ex vi verborum nullibi ieiunium ecclesiasticum inuenitur præceptum, loquendo de præcepto stricte.

¶ In eodem articulo dubium occurrit de causa rationabili, ex qua potentes ieiunare non tenentur ad ieiunia. De impotentia namque dubium non est: & de quibusdam conditionibus personarum, an timeddant homines impotentes, vt pueritia, senectus, & huiusmodi, in sequenti articulo erit sermo. Nunc quæstio occurrit de causa rationabiliter excusante potentes alias ieiunare, an sit necessitas sola, an ēt pietas. Et est rō dubii, q̄a hinc apparet q̄ sola necessitas excusat: quoniam dicitur quòd ieiunantes, & operarii, qui possunt iter, aut opus minuere, aut differre absque damno, tenēntur ad ieiunia. Inde autem apparet, quòd etiam pietas: quoniam dicitur quòd peregrinatio festina ex deuotione ad aliquod festum, excusat a ieiunio.

¶ Ad hoc dicitur, quòd rationabilis imprimis causa quòd alias potentes ieiunare, non ieiunent, est necessitas alicuius impedientis ieiunium, quod oportet fieri vel ad conseruandum vitam, vel sanitatem, vel statum temporalem, vel vitandum damnum, aut acquirendum aliquid raro contingens. Declaro singula. Si oportet aliquem laborare, quia ex solo labore viuere potest, aut sine talis laboris mercede non potest habere omnia necessaria ad sanitatem, vel statum temporalem sui, & suorum, puta, quia est faber, & sine continuo exercitio non potest viuere ipse cum sua familia iuxta gradum suum, & dotare filias, & tenere filium in studio, & vestire suos vt decet suam conditionem, & alia huiusmodi. Similiter ad vitandum damnum non solum repente occurrens, puta propter bellum imminens, sed simpliciter, puta, quia mercator si non cito pergit, aut perficit talia opera, dānificatur in rebus suis. Et similiter si damnum lucri cessantis repente accidit, vt de piscatione alecium dicitur. In omnibus enim dictis casibus, & similibus necessitas excusat a ieiunio Ecclesiæ, ex quo simul cum his operibus nō possunt ieiunare. Excusat quoque multo magis necessitas spiritualis. Nam si ad vitam spiritualem sui, vel alterius, oportet aliquid incompatiens ieiunii p̄ficere, puta, longam diætam facere, aut ex officio, vel obedientia prædicare, vel confessiones audire, docere verbo vel scripto, aut

aliquid huiusmodi: ita q̄ talis homo non potest ieiunando aliquid huiusmodi adimplere, excusatur a ieiunio. Et simile est de omnibus quæ quis teneretur adimplere. Ecclesia enim præcipiens ieiunia, non absoluit hominem ab his, ad quæ alias tenetur, vt prætermissis illis ieiunet. Et propter hanc rationem vxor quæ ex ieiunio macilenta, minusque grata viri sui oculis apparet, & hinc despici, aut minus amari se conspicit ab eo, excusatur a ieiunio: quoniam ipsa tenetur se conseruare gratam viro suo. Pincernæ quoq; principum etiā mane comedentiū, excusantur quo ad illos actus, quibus præsumūt aliqua pro securitare dominorū suorum, quoniā ad hoc alias tenebātur. Nec spectat ad eos iudicare, an domini sui excusentur a ieiunio: sed iuxta Apostoli sententiam, Qui non manducāt, manducātem non iudicet, sed præsumat ipsum vel dispēsatum a Papa, vel a conditione aliqua occulta sibi. Et ex eadem radice excusantur etiam si pro huiusmodi securitate dominorum infirmorum, aut dispensatorum, credentium facerent in cibis prohibitis, scilicet, & carnibus. Non absoluuntur tamen isti propterea a ieiunii vinculo, sed illas sumptiones computare debent, ac si non fuissent ex alio capite, quia scilicet non fiunt manducandi gratia, sed ex necessitate seruitii contingunt. Pietas deinde excusat quotiens ieiunium maioris boni inuenitur impeditiuum, vt habes in cap. Non mediocriter. de cons. dist. 5. Et ratio est, quia ieiunium præceptum est vt medium promotiuum ad spirituale bonum. Constat autem quòd si obseruaretur, quando est impeditiuum maioris boni, tunc contra intentionem legis ageretur, quæ ieiunium vt promotiuum, & non vt impeditiuum boni præcepit. Intentioni siquidem promouendi ad bonum obstat impedire maius bonū. Nec obstat quod de conse. dist. 5. cap. Ieiunia, Gelasius Papa dicit, Ieiunia sine rationabili necessitate non soluat: quoniam extra rationabilem necessitatem non est pietas, quoniam valde necessaria est, & magis quàm corporalis ieiunii exercitatio, iuxta illud Apostoli. Exerce te ipsum ad pietatem &c. Et hinc fit vt excusentur a ieiunio qui ex pietate sponte vacant operibus misericordiæ tam corporalis, quàm spiritualis, si ieiunium eos ab huiusmodi operibus impediret. Qui autē vacant istis propter lucrum vt mercenarii, ex hoc capite non excusantur, sed forte ex alio capite superius dicto. Si ex necessitate: quia isti non pietatis, sed mercedis gratia operantur. Et propter hoc illi qui prædicant, aut confessiones audiunt sua sponte vt lucrentur pecunias, si non possunt simul ieiunare, non excusantur propterea a ieiunio. Et quia ieiunium impedire maius bonum contingit, non solum quasi per se, hoc est, ex parte ieiunantis, sed per accidens, hoc est, ex parte alterius, cuius persona tenetur cōiuuere, ideo si propter improbitatem viri vxor potens ieiunare compellitur ad non ieiunandum, potest ex dispensatione ieiunium soluere: quoniam casus est talis, in quo si legislator adesset, mallet pacem domus quàm ieiunium vxoris, compatiendō quippe est sexui. Debet tamen per alia pia opera vxor ieiuniū suum redimere, & hoc authoritate episcopi. In vtroque autem casu necessitatis, vel pietatis casu, scito quòd quicquid excusaret a custodia diei festi, excusat a ieiunio, si est illi incompossibile: quoniam præceptum ieiunii minus est, & minus arctum. In omnibus autem casibus, in quibus rationabilis est causa soluendi ieiunium, si aliquid ambiguitatis habet, superioris arbitrium causa cognita, vel commutatio licitàm tute reddit solutionem ieiunii, quoniam superioris iudicium supplet defectum huiusmodi.

¶ *Super quæstionis centesimæquadragesimæseptimæ Articulū quartū.*

IN ar. 4. eiusdē quæst. 147. dubium occurrit, An in causa dubia circa conseruandum ieiunium Ecclesiæ possint Ordinarii dispensare.

AD 3^m dicendum, q̄ Aug. ibi loquitur de his, quæ neque sacrarum scripturarum authoritatibus continentur, nec in conciliis episcoporū statuta inueniuntur, nec consuetudine vniuersalis Ecclesiæ roborata sunt. Ieiunia vero quæ sunt in præcepto, sunt in conciliis episcoporum statuta, & consuetudine vniuersalis Ecclesiæ roborata. Nec sunt contra libertatem populi fidelis, sed magis sunt vtilia ad impediendum seruitutem peccati, quæ repugnat libertati spirituali, de qua dicitur ad Gal. 5. Vos enim, fratres, in libertatem vocati estis, tantum ne libertatem detis in occasionem carnis.

ARTICVLVS IIII.
Vtrum omnes ad ieiunia Ecclesiæ teneantur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videt q̄ omnes ad te dominorum infirmorum, aut dispensatorum, credentium facerent in cibis prohibitis, scilicet, & carnibus. Non absoluuntur tamen isti propterea a ieiunii vinculo, sed illas sumptiones computare debent, ac si non fuissent ex alio capite, quia scilicet non fiunt manducandi gratia, sed ex necessitate seruitii contingunt. Pietas deinde excusat quotiens ieiunium maioris boni inuenitur impeditiuum, vt habes in cap. Non mediocriter. de cons. dist. 5. Et ratio est, quia ieiunium præceptum est vt medium promotiuum ad spirituale bonum. Constat autem quòd si obseruaretur, quando est impeditiuum maioris boni, tunc contra intentionem legis ageretur, quæ ieiunium vt promotiuum, & non vt impeditiuum boni præcepit. Intentioni siquidem promouendi ad bonum obstat impedire maius bonū. Nec obstat quod de conse. dist. 5. cap. Ieiunia, Gelasius Papa dicit, Ieiunia sine rationabili necessitate non soluat: quoniam extra rationabilem necessitatem non est pietas, quoniam valde necessaria est, & magis quàm corporalis ieiunii exercitatio, iuxta illud Apostoli. Exerce te ipsum ad pietatem &c. Et hinc fit vt excusentur a ieiunio qui ex pietate sponte vacant operibus misericordiæ tam corporalis, quàm spiritualis, si ieiunium eos ab huiusmodi operibus impediret. Qui autē vacant istis propter lucrum vt mercenarii, ex hoc capite non excusantur, sed forte ex alio capite superius dicto. Si ex necessitate: quia isti non pietatis, sed mercedis gratia operantur. Et propter hoc illi qui prædicant, aut confessiones audiunt sua sponte vt lucrentur pecunias, si non possunt simul ieiunare, non excusantur propterea a ieiunio. Et quia ieiunium impedire maius bonum contingit, non solum quasi per se, hoc est, ex parte ieiunantis, sed per accidens, hoc est, ex parte alterius, cuius persona tenetur cōiuuere, ideo si propter improbitatem viri vxor potens ieiunare compellitur ad non ieiunandum, potest ex dispensatione ieiunium soluere: quoniam casus est talis, in quo si legislator adesset, mallet pacem domus quàm ieiunium vxoris, compatiendō quippe est sexui. Debet tamen per alia pia opera vxor ieiuniū suum redimere, & hoc authoritate episcopi. In vtroque autem casu necessitatis, vel pietatis casu, scito quòd quicquid excusaret a custodia diei festi, excusat a ieiunio, si est illi incompossibile: quoniam præceptum ieiunii minus est, & minus arctum. In omnibus autem casibus, in quibus rationabilis est causa soluendi ieiunium, si aliquid ambiguitatis habet, superioris arbitrium causa cognita, vel commutatio licitàm tute reddit solutionem ieiunii, quoniam superioris iudicium supplet defectum huiusmodi.

dispensare. Et est ratio dubii, quia quòd non possint, habetur ex A loc quòd ordinarii non habent potestatem super lege vniuersalis Ecclesiæ, qualis est lex ieiunii. Et confirmatur ex consuetudine populi christiani recognoscentis solam Apostolicam sedem super hac lege. Oppositum autem apparet, quia secundum hoc esset minus bene prouisum populo christiano: quū isti casus dubii frequenter accidunt, & authoritas proui sua casibus istis esset inaccessibilis tempore casus: quoniā Papa in vno tātum est loco, & impossibile esset ex toto terrarum orbe in tā frequētibus casibus recursum ad ipsum habere.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ dispensare in ieiunio contingit dupliciter. Vno modo absolute tollendo, vel cōmutando vinculum legis quo ad hanc personam: & hoc spectat ad Papam, qui solus est super vniuersalia iura positiua. Et hoc est quòd attestatur consuetudo populi christiani. Alio modo, in hoc particulari casu: & hoc spectat ad episcopos, & etiam ad presbyteros, curatos, & vniuersaliter ad prælatos respectu suorū subditorum propter rationem supradictam, attestante hoc authore in 4. sententiarum, distin. 15. dicente expresse quæst. 3. ar. 2. ad vltimum, de laborantibus, quòd possunt secundum dispensationem sacerdotis sui ieiunium soluere, & in hoc loco ad tertium, Nisi forte vbi est ita consuetum, quia ex hoc ipso quòd prælati dissimulant, videntur annuere. Ex quibus verbis patet, quòd non de solo Papa loquimur: quoniam locorum consuetudines non præsumitur Papam scire, sicut nec statuta municipalia. Minus ergo sapiunt prælati, qui petentibus subditis in causa dubia dispensationem eōnandi in ieiuniis Ecclesiæ, aut aliter ieiunium soluendi præmeniendo horam ieiunii, remittunt eos in conscientia sua. Debēt enim competi infirmis, & commutare ad cautelam ieiunium in septem Psalmos, vel aliquid huiusmodi. Et eadem ratione possunt dispensare in qualitate ciborum prælati, in casu.

¶ In eodem articulo in responsione ad primum dubium occurrit ex Martino in dict. tract. q. 4. de ieiunio, arguente contra hæc verba, Præcepta Dei sunt præcepta iuris naturalis, quæ secundū se sunt de necessitate salutis. Contra, Sacramenta nouæ legis, quæ sunt necessitatis, sunt præcepta Dei, & non sunt præcepta iuris naturalis. ergo. Præterea, Accedere ad suam est præceptum Dei, & tamen non est præceptum iuris naturalis. E

¶ Ad hoc dicitur, quòd præcepta Dei in hoc loco appellantur non quæcumque præcepta sunt a Deo quocumque modo, puta, per reuelationem, aut per medium Christum hominem, sed solum illa quæ sunt a Deo per seipsum præcepta per hoc, q̄ sunt ab ipso indita rationali creaturæ, quæ patet esse præcepta iuris naturalis. Sacramenta autem Ecclesiæ non sunt hoc modo præcepta Dei. Quod autem dicitur de accessu ad suam, vel non suā, falsum est non esse præceptum iuris naturalis.

¶ In eodem articulo quarto in responsione ad secundū, dubium ex Martino ibidem occurrit, quòd ratio authoris ad excusandos pueros non concludit vniuersaliter de omnibus Ecclesiæ ieiuniis, sed de quadragesimali tantum. Arguit enim sic. Secūdum istos bonum est quòd pueri assuefiant ad ieiunia, ieiunando bis, aut ter in quadragesima. ergo in tot septimanis ter ieiunare non est pueris nocium. Nam si noceret, non esset bonum: sed ieiunia quatuor temporum & maiorum solemnitatum, nō sunt crebriora quàm ieiunare ter in quadragesima. ergo ex ista ratione non excusantur pueri a ieiuniis quatuor temporum, & maiorum solemnitatum.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ ratio literæ concludit vniuersaliter impotentiam puerorum ad non ieiunādum absolute, & non pro tot, vel tot diebus. Nec obstat q̄ subdatur, bonum esse assuefieri ad ieiunia, quia hoc non est exceptionis aut vinculi, sed consilii. Nam sicut possent pro maiori necessitate, non obstante damno alio quo, quandoque cogi ad ieiunia pueri, vt in litera dicit: ita potest eis consilium dari, quòd aliquod quandoque damnū sustineant ex ieiunio, non obstante libertate eorum propter ætatis impotentiam. Hac ergo ratione sunt pueri absoluti simpliciter ab omni Ecclesiæ ieiunio, quāuis bene faciant si quandoque ieiunent aut abstineant. Ratio siquidem concludit libertatem puerorū: cōsilium autem infert supererogationem eorundem.

¶ In eadem responsione dubiū est de senibus, in quibus est euidens etiā necessitas ex prima ratione in litera allata. Sic propter debilitatem naturæ, ex qua prouenit quòd egent frequenti cibo, & non multo simul assumpto. Dubium quoque occurrit de mulieribus prægnantibus & lactantibus, in quibus videtur euidens necessitas propter secundā rationem literæ, quia scilicet indigent multo nutrimēto propter alimentum fœtus, seu prolis, quod ex superfluo proprii alimenti fit.

¶ Ad primum de senibus dicitur, quòd quia senectus nō est euidenter omnibus vna, sicut ætas augmenti, quoniam ætas augmenti determinatur ab ortu, qui certus est: ætas vero senectutis a naturali occasu, qui incertus est. Sunt enim quidam sexagenarii ita fortes sicut alii quadragenarii, & vnus altero habet multo plures circulationes cælestes, propter quod contingit forte aliquem esse senem in trigesimo, aliquem in quadragesimo, vel aliquo huiusmodi anno: ideo non determinatum est tempus quādo homines propter senectutē excusantur a ieiunio. Formaliter tamen loquendo, quandocunq; quis est vere senex, nō tenetur ad ieiunia Ecclesiæ. Et ratio est quia natura est adeo debilis in sene, vt nō possit multum simul cibum digerere, & propterea egent frequenti alimento modico, sicut infirmi. Cōmuniter aūt videtur hoc accidere anno sexagesimo ætatis, cum scriptū sit, Dies annorum nostrorum septuaginta anni, & quod veterascit, & senescit, prope interitū est, vt dicitur ad Hebræos. Est ergo sexagenarius communiter prope naturalem interitum, ac per hoc senex. Vnde nisi euidenter cōstet, q̄ possint alimentum pro ieiunio opportunū digerere & tolerare, non debent conari ad ieiuniu.m, sed debilitati quā sentiūt, subuenire frequenti, bono, & modico alimēto: quoniam senectus morbus est incurabilis.

¶ Ad 5m de prægnantibus & lactātibus dr, q̄ nisi sint mulieres adeo robustæ naturæ, vt vnica comestione possint cū alimenti sumere & digerere, qđ fat fit, p se & fœtu, seu ple, nō tenent ad ieiuniū, imo peccarēt ieiunādo, pp nocumētum plis. Cōmuniter aūt mulieres nō sunt tā robustæ naturæ. Propter qđ cōcludendū é, q̄ 5m legē quæ fit vt in pluribus, appellatione potentiū ieiuna re non veniunt mulieres prægnātes, aut lactantes. Et sic sub lege illa, Omnes potentes ieiunare ieiument &c. nō comprehendunt.

¶ In

1. 2. q. 40. art. 2. & q. 98. art. 2. & 6. D. 918.

Infr. art. 4. ad 3. dub. 5. art. 4. q. 3. & 4.

¶ In eodem articulo circa operarios, aduerte quòd cum ab au-
thore, & aliis audis, q̃ peccant, qui nolunt conducere operarios, nisi cum pacto quòd non ieiunent, intelligitur, si nolunt eos cõducere etiam modificata mercede iuxta modificationem operis, vel cũ equali mercede, stãte qualitate operis soliti tempore non ieiunii. Et non intelligitur, si nolunt minuere mercedem iuxta diminutionẽ operis. Nã cõductor operariorum non tenetur operario plus promittere, aut dare quàm opus suũ mereatur. Et propterea si operarius, qui scit teneri ad ieiuniũ, qui habet aliũde vnde viuat, & vult minuere laborem, debet etiã minuere mercedem, alioquin ipse non cõductor peccaret. In primo aũt casu conductor peccaret, pro quanto deterioris cõditionis ab eo redderẽtur ieiunantes iuxta Ecclesiæ præceptum, quàm inobedientes, & sic daret occasionẽ peccandi. Si tamen necessitas operis festinationẽ exigat, potest tute dicere, inuenias alium cõductorẽ &c. In secũdo vero casu manifeste peccat conductor, inducẽs obligarum porentẽ & volentẽ ieiunare, ad pctũm.

¶ Occurrit hoc in loco dubium de inuitantibus ad comedendũ, ac ministrantibus comedẽtibus in die ieiunii, vbi cõmuniter creditur, aut scitur q̃ nolunt ieiunare. Et est ratio dubii, quia hinc apparet quòd peccẽt, quia cooperãtur ad solutionem ieiunii absque rationabili causa: inde autem apparet q̃ nõ peccent, quia nec ex p̃posito, nec ex intentione tendunt inuitantes, aut ministrãtes ad hoc vt soluatur ieiunium. Peccata aũt ex intentione iudicantur, & specificantur.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ hic non vertitur in quæstionẽ, an peccẽt illi qui directe ad soluendũ ieiunium inuitant, aut ministrant: quia horum peccatum est manifestum, sicut inuitãtium, aut cooperantiũ ad furtũ, & alia mala. Nec etiam est quæstio, an peccẽt illi, qui præsumentes quemlibet saluris suæ memorem, & nescientes potentiã, vel impotentiam priuilegiaq; hominũ, simplici corde inuitãt ad comedendum pro vrbanitate, aut hospitalitate &c. vel petentibus cibos ministrant: q̃m horum excusatio est manifesta ex eo, q̃ non tenentur scrutari potentiam, aut conscientiam proximi. Sed quæstio est de ministrãtibus, aut inuitantibus ad comedendũ potentes, & nolẽtes ieiunare absque priuilegio, vt communiter creditur. Et est sermo de comestione, quæ si fiat, solueret ieiuniũ, puta, de cœna post sumptum prãdium, vel comestione summo mane, & hmõdi.

¶ Et ad hoc dicitur, q̃ ministrantes cibos istis, excusanẽ a peccato, q̃m non cooperantur comestioni quatenus est solutiua ieiunii, vt procedit a mala voluntate non ieiunãtis: sed cooperãtur comestioni quatenus est actus deseruiens nutritiuę, & subsẽtationi naturæ. Hoc n. licitũ esse ex eo constat, q̃ Deus ipse cooperatur illi comestioni quatenus seruit naturæ. Mini stri autem ciborum vt sic, absolute loquẽdo, actui comedẽdi seruiunt, vt est actus hominis, non vitii: & ideo, vt dictũ est, excusanẽ. Inuitãtes aũt ad comedendũ, aut credũtes inuitationẽ suam fore occasionẽ illis exequẽdi violationẽ ieiunii, quam nõ exequerenẽ forte nisi inuitati, quãuis parati sint ad nõ ieiunãdũ & tunc nõ excusantur, q̃m nõ licet etiã paratos ad malũ inducere ad illius executionẽ. Si aũt oino cœnaturi sunt, & ego iuito eos ad me cũ cœnãdũ, nõ inuito eos nisi ad locum et societatẽ cœnę, et ministro illis cibos. Ex nullo aũt horũ apparet peccatũ alicuod, & ꝓpterea ex cusanẽ: sicut etiã hospites cœnaturos inuitant vt in suo hospitio, magis q̃ in alio cœnent.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæquadragesimæseptimæ Articulum quintum.*

IN ar. 5. in, respõsione ad tertiũ, dubiũ occurrit, de ieiunio exultationis, an fuerit præceptũ. Et est rõ dubii, quia in lra dicit, & quòd non debet cadere sub p̃cepto, & quòd Ecclesia nõ præcipit. In oppositum aũt est, quia ieiunium vigiliæ Pentecostes, & quatuor temporum infra hebdomadam Pentecostes, est ieiunium exultationis: quod tamẽ in tempore paschali, in cuius signũ non fiunt flexiones in Ecclesia prostrationes. Et tamen hæc ieiunia ita sunt in præcepto, sicut alia Ecclesiæ ieiunia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ieiunia hæc secundum authorem non sunt in præcepto, sunt tamen rationabiliter statuta intra illud tempus, vt exultationis ieiunia principaliter & secũdario (iuxta Leonis dist. 76. cap. Legitur, sententiam) ad castigandã delicta, quæ inter paschalia gaudia ex negligentia & immoderata lætitia commissa sunt, vt in 4. sententiarum distinct. 15. quæst. 3. art. 3. quæstiuncula prima ad quintum, habes. Quia vero consuetudo & tollit, & facit legis vinculum, & communiter homines reputant nõ minus esse in præcepto hæc, quàm alia quatuor temporũ ieiunia: ideo. excõsuetudine sunt in præcepto sicut cætera, ita quòd vinculum quod lex non fecit, cõsuetudo intulit. Et propter hoc author in litera caute loquutus est dicens, quòd ieiunii exultationis nõ debet cadere sub p̃cepto, & quòd ab ecclesia non est institutũ, scilicet sub præcepto, ieiunium in toto paschali tpe.

sed nos Christum imitari debẽmus, secundum illud 1. ad Cor. 4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. ergo & nos debemus ieiunium peragere statim post Epiphaniam, in qua baptismus Christi celebrat.

¶ Præt. Cerimonialia veteris legis non licet in noua lege obseruare: sed ieiunia in quibusdam determinatis mensibus pertinent ad solẽnitates veteris legis. q̃ dicitur enim Zach. 8. Ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium & lætitiam, & in solemnitates præclaras. ergo ieiunia præcisum mensium, quæ dicuntur, quatuor temporum, in Ecclesia non conuenienter obseruantur.

¶ Præt. Secundum* Augustinum, in lib. de consensu Euangelist. Sicut est ieiunium afflictionis, ita est ieiunium exultationis. sed maxime exultatio spiritualis immineret fidelibus ex Christi resurrectione. ergo in tempore Quinquagesimæ, in quo Ecclesia solennizat propter dominicam resurrectionem in diebus dominicalibus, in quibus memoria resurrectionis agitur, debet aliqua ieiunia indici.

SED CONTRA est communis Ecclesiæ consuetudo.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supradictũ est, ieiunia ad duo ordinantur, scilicet ad deletionẽ culpę, & eleuationem mentis in superna. Et ideo illis temporibus specialiter fuerunt ieiunia indicenda, in quibus oportebat homines a peccato purgari, & mentem fidelium eleuari in Deum per deuotionem: quæ quidem præcipue imminent ante paschalem solẽnitatem, in qua & culpæ per baptismum relaxãtur, qui solẽniter in vigilia paschæ celebratur, quando recolitur dominica sepultura: quia per baptismum cõsepelimur Christo in mortem, vt dicitur ad Ro. 6. In festo etiam paschę oportet maxime mentem hominis per deuotionẽ eleuari ad æternitatis gloriã, quã Christus resurgendo inchoauit. Et ideo immediate ante solennitatem paschalem Ecclesia statuit esse ieiunandum. Et eadem ratione in vigiliis præcipuarũ festiuitatum, in quibus præparari nos oportet ad festa futura deuote celebranda. Similiter etiam consuetudo ecclesiastica habet, vt in singulis quartis anni sacri ordines conferantur, in cuius signũ Dominus quatuor milia hominum de septem panibus satiauit, per quos significantur anni noui testamẽti, vt* Hiero. dicit ibidem, ad quorum susceptionem oportet per ieiuniũ præparari & eos qui ordinantur, & illos qui ordinandi sunt, & etiam totum populũ, p̃ cuius vtilitate ordinantur. Vnde & legitur Lucæ 6. quòd Dominus ante discipulorum electionem exiuit in mõtem orare: quòd exponens* Amb. dicit. Quid te facere cõuenit cum vis aliquod officium pietatis adoriri, quãdo Christi missurus Apostolos prius orauit? Ratio etiam numeri, quantum ad quadragesimale ieiuniũ, est triplex secundũ* Greg. Primo quidẽ, quia virtus decalogi per libros quatuor sancti Euãgelii impletur. denarius aũt quater ductus in quadragenariũ surgit. Vel quia in hoc mortali corpore ex quatuor elementis subsistimus, per cuius voluntatẽ præceptis domini cis cõtrahimus, quæ per decalogũ sunt accepta. Vnde & signum est, vt eisdem carnẽ quater decies affligamus. Vel quia ita offerre contendimus Deo decimas dierũ. Dum. n. p̃ trecẽtos & sexaginta dies annus dr, nos aũt per triginta, ex dies affligimur, qui sunt ieiunabiles in rex septimanis. Quadragesimæ, quasi anni nostri decimas Deo damus. Secundum* August. autem additur quarta ratio. Nam creator est trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: creaturæ vero inuisibili debetur, ternarius numerus. Diligere enim iubemur Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Creaturæ vero visibili debetur quaternarius propter cãlidũ & frigidum, humidum & siccum. Sic ergo per denarium significantur omnes res: quasi ducatur per quaternarium, qui cõpetit corpori, per quod administratio geritur, quadragesimum numerum conficit. Singula vero ieiunia quatuor temporum tribus diebus continentur propter numerum mensium, qui cõperit cuilibet tempori: vel propter numerũ sacrorum ordinum, qui in his temporibus conferuntur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Christus baptismo non indiguit propter seipsum, sed vt nobis baptismũ commendaret. Et ideo sibi non competebat vt ante baptismum sũm ieiunaret, sed post baptismum, vt nos inuitaret ad ieiunandum ante nostrum baptismum.

AD 2m dicendum, quòd Ecclesia non seruat ieiunia quatuor temporum, nec omnino eisdem temporibus, quibus Iudæi, nec etiam propter causas easdem. Illi enim ieiunabãt in Iulio, qui est quartus mẽsis ab Aprili, quem primum habent: quia tunc Moyses descendens de monte Sinai, tabulas legis confregit, & iuxta Ierem. muri primum rupti sunt ciuitatis. In quo aũt mense, qui apud nos vocatur Augustus: quia propter exploratores seditio esset orta in populo, iussi sunt in montem non ascendere. Et in hoc mense a Nabuchodonosor, & post a Tito templum Hierosolymis est incẽsum. In septimo vero, qui appellat October, Godolias occisus est, & reliquiæ populi dissipatæ. In decimo vero mense, qui apud nos Ianuarius dicitur, populus cum Ezechiele in captiuitate positus, audiuit templũ esse subuersum.

AD 3m dicendum, q̃ ieiunium exultationis ex instinctu Spiritus sancti procedit, qui est spiritus libertatis: & ideo hoc ieiunium sub p̃cepto cadere nõ debet. Ieiunia ergo quæ præcepto Ecclesiæ instituuntur, sunt magis ieiunia afflictionis, quæ non conueniunt in diebus lætitiæ. Propter quod non est ieiunium ab Ecclesia institutum in toto paschali tempore, nec etiam in diebus dominicis, in quibus quis ieiunaret contra consuetudinem populi christiani, quæ, vt* Aug. dicit, est pro lege habẽda, vel etiam ex aliquo errore (sicut Manichęi ieiunant, quasi necessarium tale ieiuniũ arbitrantes) non esset a peccato immunis, quamuis ipsum ieiunium secundum se consideratum omni tẽpore sit laudabile, secundum quod* Hier. dicit ad Lucinium. Vtinam omni tempore ieiunare possemus.

¶ Super

Dist. 6. 27. Ieiunemus. Dist. 76.
Dist. 15. in fi. Dist. 95.
4. dist. 15. q. 3. q. 3.
* Hom. 31. in Matth. a med. illius tom. 2.
* Psal. 19. glos. ord. † Marg. glo. per illud: Nemo in mittit cor mittit ei, id inst. tom. 3.
Vlla. 2. de 6 ferito rũ. c. 20. non te mere 2. 2. com. 4.
* Aug. in lra ad Casulanum epi. 118. cap. 6. tom. 2.
* Greg. in 40. homil. 2. in euang. a medio.
* Aug. lib. 2. de doctr. christ. c. 16. a med. tom. 3.
epist. 86. parum a prin. tom. 2.
Refert dist. 76. cap. Vt einium.

¶ Super Quæstionis centesimæquadragesimæseptimæ Articulum sextum.

IN artic. 6. dubium occurrit de comestione, quæ consueuit fieri a ieiunantibus hora cœnæ, An frangatur ieiunium, si comedant ea, quę assumũtur ad nutrimentũ, vt fructus, panis, & huiusmodi. Et ē ratio dubii, quia, vt inlitera dicitur, electuaria & pot' ideo non frangunt ieiunium, quia eorum vsus non est secundũ se principaliter ad nutrimentum. ergo illa, quorũ vsus principalis ē ad nutriendum, frangũt ieiunium. Et confirmatur: quia author in 4. sententiarum dist. 15. qó. 3. artic. 4. dicit, quòd omnia quorũ vsus est manducare frangunt ieiunium vltra vnicã comestionem sumpta. In oppositum ēst populi christiani consuetudo.

¶ Ad huius euidẽtiam scito, quòd hic sunt quinq; dubia. Primum, An vnica comestio sit ab Ecclesia statuta in ieiuniis, quia nullum dicit haberi ius expressum. Secũdum, An vsus comestibilium sit per modũ medicinæ licitus tã vespertina hora, q̃ aliis horis. Tertiũ, An pro sustentatione naturæ liceat illa eadem refectione vti hora vespertina, qua ieiunantes vtũtur per modum medicinæ. Quartum, An liceat pro sustẽtatione naturæ vti refectione vespertina in mane, & prandere vespere absque solutione ieiunii. Quintũ, An nesciens, aut non cogitans istas causas medicinæ, vel sustentationis naturæ, sed simplici corde tamquam consuetudine communi sumens refectionem vespertinam, violet ieiunium.

4. dist. 8. q. 1. ar. 4. q. 2. ad 2. Et di. 15. q. 3, art. 4. q. 1. per to, & q. 2. cor. *art. 1. & 2. huius quæst.

¶ Et primi quidem dubii solutio est, quòd vnica comestio magis videtur in præcepto ieiunii præsupposita, tamquam communiter intellecta, quàm expressa, ita quòd hoc modo est statuta ab Ecclesia, & non solum ex consuetudine, iuxta illud literę, Ecclesiæ moderatione statutum ēst, vt semel in die &c. Probatur autem quod dicimus, tum ex eo quòd ieiunium tamquàm a patribus veteris testamenti acceptum, Ecclesia indixit. Constat autem q̃ apud Iudæos semel tantum in die comedebatur, scilicet ad vesperum: tum ex capitulo, Quadragesima, de consecratione, distin. 5. vbi inter dies ieiunii, & dominicos in quadragesima, differentia ponitur, dicendo, quòd dies dominici abstinentiæ subtrahuntur. Et constat q̃ non in aliquo alio subtrahuntur, quàm in multiplicata comestione, quoniã in qualitate ciborũ cõueniũt.

¶ Secundi autem dubii solutio est, quòd licet priscis temporibus non fuerit forte licitum sumere fructus, herbas, aut bucellam panis, ne potus lauet stomachum, quia horum vsus secundum se est manducatio, vt author dicit: hodie tamẽ omnia licita sunt per modum medicinæ in vespertino potu, fraude cessante: quoniam iam consueuit christianus populus vti per modum medicinæ huiusmodi, his, quorum vsus est manducatio. Deferendum tamen ēst consuetudini loci, scilicet vbi non consueuit sumi panis, non sumatur sine rationabili causa, puta quia fructus necerēt, aut non habentur, aut non possunt conteri dentibus.

¶ Tertii vero solutio est, quòd licet Panormita. extra, de observatione ieiuni putauerit licitum, secundum tamen veritatem nõ est licitum: quoniam cibus directe sumitur ad sustentationem naturę per viam nutrimenti, & non ad delectationem. Et propterea Ecclesia interdicendo binam comestionem, inhibet eam vt comestio ordinat ad nutriendum corpus. Vult enim ieiunantes affligi in corpore. Et ex hoc patet solutio quarti dubii, quòd scilicet & sustentatione naturæ nec vespere, nec mane licet manducare: secus autẽ, vt dictum est, pro medicina, aut necessitate. Nam si quis non posset aliter ieiunare, nisi huiusmodi refectione sumendo in mane, vel vespere, recte faceret si illa sumeret, & sic pro suis viribus ieiunium persolueret. Satisfaceret siquidẽ iste opimo ecclesiastico precepto, Et si in aliquo dubitaret, tute posset hoc facere cũ superioris arbitrio, vt de aliis dubiis ca sibus est dictum: nec propterea debet iste omnino prætermittere ieiunium, sicut qui non potest totã quadragesimã, sed ter in hebdomada ieiunare, debet, sic facere.

¶ Ad quintum demum dubium dicitur, quòd quia illa quę ex relatione ad aliquid sunt, ad illius naturam reduc-

cuntur, ideo refectiones quæ præter textu consuetudinis sunt, cum consuetudo rationabilis sit, ad rationabilem vsum talis refectio reducitur: & propterea excusantur tales a peccato. Inuenidi tamen sunt huiusmodi simplices de fundamento consuetudinis, scilicet quòd super modo medicinæ fundata est &c.

¶ In eodem artic. 6 in responsione ad secundum, dubium occurrit de potu, qui dicitur sumi ad alterationem corporum, & digestionem ciborum, cum medici testentur potum tam vini, quàm aquæ post horam lædere corpus, digestionemque impedire, & breuiter quasi venenum esse ieiunantibus huiusmodi potus, qui fiunt communiter cibo indigesto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd aliud est loqui de potu, & aliud est loqui de potu post horam inchoatæ digestionis super cibo indigesto. Author siquidem loquitur de potu absolute, qui procul dubio ad alterandum, & digestionem ciborum assumitur. Et quia non principaliter sumitur ad nutriendum, ideo dicitur licitus tẽpore ieiunii. De potu autem tam aquæ quàm vini super cibo inpore ieiunii. De potu autem tam aquæ quàm vini super cibo indigesto, non est theologi, sed medici docere. Expedit tamen vt temperantiæ deseruiat huiusmodi artis, quo ad hoc, notitia: quã ad ēperantiam spectat, vt dicit Aristoteles, refutare ea quæ contra sanitatem corporis sunt. Vnde magna abusio ēst illorũ, qui cibo adhuc indigesto, vespere bibunt ieiunantes. Et quod potus ēst, ne potus noceat, sumunt aliquod cõmestibile, vt duo cruda, ci ne potus noceat, sumunt aliquod cõmestibile, vt duo cruda, scilicet & potus, addantur indigesto. Propter quod multis infirmi & imbecilles rationabiliter eis repote sunt, & aliis cautis, quæ parum, aut nihil in causa sunt, attribuuntur infirmitates eorum. Et ex hoc patet, quòd non licet ieiunantibus causa medicinæ super indigesto sumere aliquid comestibile, ne cibus noceat, sed post completam digestionem hoc licet. Et ad hoc introducta ēst Ecclesiæ consuetudo.

¶ Super Quæstionis centesimæquadragesimæseptimæ Articulum septimum.

IN artic. 7. dubium ex Martino in q. 3. de ieiunio occurrit contra opinionẽ authoris arguente, Quia homines communiter consueuerunt comedere horã tertia, ac per hoc hora sexta debet esse hora comedendi ieiunantibus.

4. dist. 15. q. 3. artic. 3. q. 3.

¶ Dubium secũdo occurrit ex opinantibus, q̃ nimia anticipatio horæ taxatæ non violat ieiunium, sed ēst tantũ peccatum veniale: quia capit. Solent. de consec. distinct. 1. potius loquitur de perfectione, q̃ de necessitate. Nec aliquod inuenit̃ preceptum obligatiuũ ad mortale circa horam comedendi in die ieiunii.

¶ Ad euidentiam horum sciẽdum est, quòd quia materia ilta ē iuris positiui, quod sicut consensu ventium firmatur, ita cõtraria consuetudine infirmat & tollitur, sic quòd accidit, vt qđ prius erat ius, non sit amplius de iuris necessitate, & quod prius nefas erat, licitum postmodum sit. Tẽpore igit̃ diui Thomæ, vt patet in litera, communiter homines comedebant hora sexta, hoc ēst, in meridie: tunc enim ēst summus solis ascensus, & ieiunantes comedebant hora nona, quæ consequenter est tertia hora post meridiem, in qua hora constat Christum expirasse: & propterea author adinuenit rationem congruam iuri & facto. Ex eo autem quòd hodie homines communiter comedunt hora tertia, & ieiunantes hora sexta, currit ratio authoris de dilatione prandii ieiunantium proportionaliter: quia sicut se habet hodie prandium horę sextæ ad prandium horæ tertiæ, sic se habebat prandium horæ nonæ ad prandium horæ sextę. Et per hoc patet responsio ad Martinum. Ad alios vero dicitur, quòd canon ille allegatus aperte testatur esse ex statuto, vel consuetudine taxatam horam saltem nonam, ad ieiunium, dato quòd consilii sit expectare persolutum officium vespertinum: quoniam testatur quòd anticipantes, statim vt pulsabatur ad nonam, ibant pransum. Sed his omissis, conuincuntur isti ex hac propositione. Communis animi conceptio Christianorum ēst, quòd comedens summo mane in die ieiunii, non ieiunat. Quæ patet ex hoc, quòd quilibet christianus videns aliquem in die ieiunii summo mane comedentem, dicit, Iste non ieiunat. Verba namque sunt signa conceptuum. Ex hoc autem quòd omnes homines communiter iudicant non ieiunare illos, qui tam notabiliter ante consueram horam, qua ieiunantes solent prandere, comedunt, euidenter patet, quòd hora consueta comedendi pro ieiunio, quæcumque hora sit illa, ēst de necessitate ieiunii. Si enim non esset de necessitate, non negaretur esse ieiunium, quod tam notabiliter anticipatur. Tenetur ergo quilibet ad consuetam horam prandii in ieiunio, sicut tenetur ad ieiunium ipsum. Et hæc eadem ratio applicata ad vnicam comestionem, probat quòd vnica comestio est de necessitate ieiunii, assumendo quòd communis animi cõceptio Christianorum est, quòd in hoc distinguunt dies ieiunii ab aliis, quòd in illis semel tantum in die, in aliis pluries comedimus.

ar. 1. 3. & 5.

¶ In eodem artic. dubiũ occurrit, An sicut hora, ita & officium clericis sit taxatum, puta, quòd teneantur ad vesperas ante prandium tempore quadragesimæ. Et est ratio dubii, opinio diuersa.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd sicut in ieiuniis quatuor temporum non tenentur dixisse nonã antequã comedant, ita nec in quadragesima tenẽtur dixisse vesperas ante prandium (nisi causa tamen rõnabilis aliud suadeat (deberẽt q. tenentur ad officiũ & ieiunium, dixisse nonam in vigiliarũ quatuor temporum ieiuniis, & vesperas in quadragesima ante prandium, vt in cap. solent, de consc. dist. 1. insinuatur. Nec moueor alia ratione ad hoc, nisi qa nec scriptæ legis, nec consuetudinis ꝓcepto ad hæc arctamur.

¶ In eodem articulo in responsione ad vltimum, dubium occurrit, An egẽs dispensatione in vna conditione ieiunii, & propterea dispensatus, sit totaliter liber a vinculo præcepti de ieiunio. Verbi gratia, in casu qui ponitur in litera. Et est ratio dubii, quia hinc est authoritas literæ pro parte negatiua. Inde autem est, quòd dispensatus de vnica comestione, est totaliter liber a ieiunio. Vnica vero comestio est vna conditio ieiunii.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd proculdubio egens dispensatione in vna sola conditione ieiunii, etiam si illa conditio sit de necessitate ieiunii, & in illa sola dispensatus siue a prælato, siue a necessitate sit, non est propterea dispensatus, seu absolutus a ieiunio. Verbi gratia, Si quis est non potens expectare horam consuetam prandii, sed potest summo mane comedendo, ieiunium quo ad reliqua seruare: & dispensatur a prælato quacumque hora voluerit, non propterea est absolutus a vinculo ieiunii, sed debet, sicut potest, ieiunare. Et eadem ratione tenetur sic ieiunare, si necessitas euidens ipsum dispenser quo ad dictam conditionem. Et hoc satis ex authoritate huius literæ habetur. Et ratione firmatur: quia impotens seruare præceptum Ecclesiæ quo ad omnes eius conditiones, debet seruare illud secundum illas, quas potest. Non est autem eadem ratio de vnica comestione, & aliis conditionibus: quoniam ieiunium noui testamenti ex abstinentia carnium, & vnica comestione constat tamquàm ex substantialibus: ita quòd vnica comestio est essentialior ieiunio, vtpote a principio ieiunii instituta in veteri testamento, in quo vsque ad vesperam affligendum

ARTICVLVS VI.

Vtrum requiratur ad ieiunium, quòd homo tantum semel comedat.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non requiratur ad ieiunium, q̃ homo tantum semel comedat. Ieiunium enim, vt *dictum est, est actus virtutis abstinentiæ, quę quidẽ non minus obseruat debitam quantitatẽ cibi, quàm comestionis numerum: nõ autem taxatur ieiunãtibus quantitas cibi, ergo nec numerus comestionis taxari debet.

¶ 2 Præt. Sicut homo nutritur cibo, ita & potu, unde & potus ieiuniũ soluit, propter quod non possumus post potum Eucharistiam accipere: sed non ēst prohibitum quin pluries bibamus diuersis horis dici. ergo etiam non debet esse prohibitũ ieiunãtibus, quin pluries comedãt.

¶ 3 Præt. Electuaria quidam cibi sunt, quę tamen a multis in diebus ieiunii post comestionem sumuntur. ergo vnitas comestionis non est de ratione ieiunij.

SED in contrarium est communis consuetudo populi christiani.

RESPON. Dicendum, q̃ ieiunium ab Ecclesia instituitur ad concupiscentiam refrænandam, ita tñ q̃ natura saluetur. Ad hoc aũt sufficere videtur vnica comestio, p quã homo potest & naturæ satisfacere, & tamen concupiscentiæ aliquid detrahit, diminuendo comestionũ vices. Et ideo Ecclesię moderatione statutum est, vt semel in die a ieiunantibus comedatur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quantitas cibi non potuit eadem omnibus taxari propter diuersas corporũ complexiones, ex quibus contingit quòd vnus maiori, alter minori cibo idiget: sed vt plurimum, omnes possunt naturę satisfacere per vnicam comestionem.

AD 2^m^ dicendum, q̃ duplex est ieiunium. Vnum quidem naturæ, quod requirit ad Eucharistiæ sumptionem: & hoc soluitur per quęlibet potum, etiam aquę, post quem etiam non licet eucharistiam sumere. Est autem aliud ieiunium Ecclesiæ, quod dicitur ieiunium ieiunantis; & istud non soluitur nisi per ea, quæ Ecclesia interdicere intẽdit instituendo ieiunium. Nõ autem intendit Ecclesia interdicere, abstinentiam potus, qui magis sumitur ad alterationem corporis, & digestionem ciborum assumptorum, quàm ad nutritionem, licet aliquo modo nutriat: et ideo licet pluries ieiunantibus bibere. Si autem quis immoderate potu vtatur, potest peccare, & meritũ ieiunii perdere: sicut etiam si immoderate cibum in una comestione assumat.

AD 3^m^ dicendum, quòd electuaria etiam si aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimẽtum, sed ad digestionem ciborum. Vnde non soluunt ieiunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio, nisi forte aliquis in fraudẽ electuaria in magna quantitate assumat per modũ cibi.

stigendum hominem ieiunio statutum est. Nullus tñ cibus vespere prohibitus erat. Patet etiam ex hoc, ꝙ Ecclesiæ cõsuetudo traxit horam prandii in ieiunio a nona in sextam. In vnica tñ cõmestione perseuerat, nisi in diebus dominicis, quibus se nõ abstinere fatet. Dispẽsatus ergo a prælato i euidẽti necessitate de vnica comestione, ẽ simpliciter dispensatus de ieiunio, & ecõtra: quia ablato essentiali, auferetur res. Sed dispensatus in aliis conditionibus, non est dispensatus a ieiunio: quoniam sine istis potest ieiunium quo ad substantialia remanere:

¶ *Super Qꝙstionis centesimæquadrageſimæseptimæ Articulum octauum.*

IN art. 8. eiusdem 147. quæst. dubiũ occurrit, An hi qui non comprehendun tur sub præcepto Ecclesiæ de ieiunio, teneantur abstinere a cibis vetitis, puta, carnibus, ouis, & lacticiniis. Et est ratio dubii, quia in litera expresse dicitur, qualitatem ciborum interdictam ieiunantibus. Non ieiunanti bus ergo legitime nõ est interdicta. Et confirmatur: quia pueris ex consuetudine onadantur in quadragesima. In oppositũ aũt vẽ cõmunis opinio.

4.dist.15.q. 3.ar.4.q.2. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia consuetudo est optima legum interpres, & communiter in populi christiani obseruatione inueni tur, ꝙ dispensati ex impotentia euidenti ab abstinentia carnium sunt totaliter absoluti a præcepto ieiunii: potẽtes vero abstinere a carnibus, non potentes aũt abstinere ab ouis, aut a lacticiniis non absoluuntur a præcepto ieiunii. Et rursus potentes abstinere ab his omnibus, sed impotentes ad seruandam vnicam comestionem, liberantur a ieiunio solum, & non ab abstinẽtia.

*ar.6.huius quæst.

1.2.q.30. art.1. Prohibitorum in quadragesima: nam in aliis ieiuniis quo ad vsum ouorũ, & lacticiniorũ, stat consuetudini loci. Ideo dicendum est, quòd tam ieiunãtes, quàm non ieiunantes tenẽtur ad abstinentiam a cibis prohibitis, consuetudine præceptum Ecclesiæ non autem in nouo testamento.

AD 2m dicẽdum, quòd ad ieiunium requiritur hora determinata non secundum subtilem exami nationem, sed secundum grossam æstimationem. Sufficit enim quòd sit circa horam nonam: & hoc de facili quilibet cognoscere potest.

AD 3m dicendum, quòd modicum augmentum, vel etiam modicus defectus non multum potest nocere. Non est autem magnum tẽporis spatium, quod est ab hora sexta, in qua communiter homines comedere consueuerunt, vsq; ad horam nonam, quæ ieiunantibus determinatur: et ideo talis taxatio temporis nõ multum potest alicui nocere cuiuscumq; conditionis existat: vel si forte ꝓpter infirmitatem, vel ætatẽ, aut aliquid huiusmodi, hoc eis in magnũ grauamẽ cederet, esset cum eis in ieiunio dispensandũ, vel vt aliquantulum præuenirent horam.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum conuenienter ieiunantibus indicatur abstinentia a carnibus, & ouis, & lacticinijs.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter ieiunantibus indicatur abstinẽtia a carnibus, & ouis, & lacticiniis.* Dictum est enim supra, quòd ieiunium est institutum ad concupiscentias carnis refrænãdas: sed magis concupiscentiã prouocat potus vini quàm esus carnium, secundũ illud Prouerb. 20. Luxuriosa res est vinum. & ad Eph. 5. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. cum ergo non interdicatur ieiunantibus potus vini, videtur quòd non debeat interdici esus carnium.

¶ 2 Præt. Aliqui pisces ita delectabiliter comeduntur, sicut quædam animalium carnes: sed cõcupiscentia est appetitus delectabilis, vt* supra habitum est. ergo in ieiunio, quod est institutum ad concupiscentiam refrænandam, sicut non interdicitur esus piscium, ita non debet interdici esus carnium.

¶ 3 Præt. In quibusdam ieiuniorũ diebus aliqui ouis, & caseo vtuntur. ergo pari ratione in ieiunio quadragesimali talibus homo vti potest.

SED CONTRA est communis fidelium consuetudo.

RESPON. Dicendũ, ꝙ sicut* supra dictum est, ieiunium ab Ecclesia est institutum ad reprimendas concupiscentias carnis, quæ quidẽ sunt delectabilium secundum tactum, quæ consistunt in cibis, & venereis: et ideo illos cibos Ecclesia ieiunantibus interdixit, qui & in comedẽdo maxime habent delectationẽ, & iterum maxime hominẽ ad venerea prouocãt. Huiusmodi autem sunt carnes animalium in terra nascentium, & respirantium, & quæ ex eis procedunt: sicut lacticinia ex gressibilibus, & oua ex auibus. Quia. n. huiusmodi magis conformantur humano corpori, plus delectant, & magis cõferunt ad humani corporis nutrimentum: et sic ex eorum comestione plus superfluit, vt vertatur in materiam seminis, cuius multiplicatio est maximum incitamentum luxuriæ. Et ideo ab his cibis præcipue, ieiunãtibus Ecclesia statuit esse abstinendum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ad actum generationis tria concurrunt. s. calor, spiritus, & humor. Ad calorem quidem maxime cooperatur vinum, & alia calefacientia corpus. Ad spiritus autem videntur cooperari inflatiua: sed ad humorem maxime cooperatur vsus carnium, ex quibus multum de alimento generatur. Alteratio autem caloris, & multiplicatio spirituum cito transit, sed substantia humoris diu manet. Et ideo magis interdicitur ieiunantibus vsus carnium, quàm uini, uel leguminum, quæ sunt inflatiua.

AD 2m dicendum, ꝙ Ecclesia ieiunium instituens, intẽdit ad id quod communius accidit. Esus autẽ carnium est magis delectabilis communiter quàm esus piscium, quamuis in quibusdam aliter se habeat. Et ideo Ecclesia magis ieiunantibus prohibuit esum carnium, quàm esum piscium.

AD 3m dicendum, ꝙ oua, & lacticinia ieiunantibus interdicuntur, inquãtum sunt ex animalibus exorta carnes habentibus: unde principalius interdicuntur carnes quàm oua, vel lacticinia. Similiter etiam inter alia ieiunia solennius est quadragesimale ieiunium, tum

quia obseruatur ad imitationem Christi: tũ ẽt quia per ipsum disponimur ad redẽptionis nostræ mysteria deuote celebrãda, & ideo in quolibet ieiunio interdicitur esus carniũ. In ieiunio aũt Quadragesimali interdicũtur vniuersaliter ẽt oua & lacticinia, circa quorũ abstinentiam in aljs ieiunijs diuersę cõsuetudines existunt apud diuersos, quas quisq; obseruare debet secundũ morẽ eorũ, inter quos cõuersat. Vnde* Hiero. dicit de ieiunijs loquẽs. Vnaquæq; prouincia abundet in suo sensu, & præcepta maiorũ, leges Apostolicas arbitret.

QVÆSTIO CXLVIII.

De gula, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de gula.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum gula sit peccatũ.
¶ Secundo, Vtrũ sit pctm mortale.
¶ Tertio, Vtrum sit maximum peccatorum.
¶ Quarto, De speciebus eius.
¶ Quinto, Vtrũ sit vitium capitale.
¶ Sexto, De filiabus eius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum gula sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Vi ꝙ gula nõ sit pctm. Dicit. n. Dominus Matth. 15. Quod intrat in os, non coinquinat hominẽ: sed gula est circa cibos, qui intrant in hominem. Cum ergo omne peccatũ coinquinet hominem, videtur ꝙ gula non sit peccatum.

¶ 2 Præt. Nullus peccat in eo, qd vitare non potest: sed gula consistit in immoderantia cibi, quam non potest homo vitare. dicit. n. Grego. 30. Moral.* Quia per esum voluptas necessitati miscetur, qd necessitas petat, & quid voluptas suppetat, ignoratur. & * August. dicit in 10. confes. Quis est Domine, qui aliquantulum extra metas necessitatis cibum non sumit? ergo gula non est peccatum.

¶ 3 Præt. In quolibet genere pctĩ primus motꝰ est pctm: sed primus motus sumendi cibũ nõ est pctm, alioquin fames & sitis essent peccata. ergo gula non est peccatum.

SED CONTRA est, qd* Greg. 30. Moral. dicit, ꝙ ad conflictum spiritualis agonis non assurgitur, si nõ prius intra nosmetipsos hostis positus, gulę videlicet appetitus, edo

Secunda Secundæ S. Tho.

XX quæstio.

quæstio. 2. de gula, eiusdem tractatus circa determinationem peccati mortalis gulæ. Inquit enim, Ista opinio, iudicio meo, non sufficienter ostendit gulam esse peccatum mortale. Arguitque octo argumentis, quòd gula nō est peccatum mortale: quia directe auertit a fine vltimo, & præceptis diuinis. Quia vel hoc intelligitur de præcepto diuino de actu ipsius gulæ: & hoc non, quia secundum eūdem doctorem in responsione ad primum, nullum est tale præceptum. Aut intelligitur de præcepto diuino, quod est de aliis actibus, puta, furto, adulterio &c. Et tunc gula non esset alio modo peccatum mortale, quàm dare eleemosynam, orare, vel studere, quia scilicet ista non sunt secundum se mortalia. Si quis tamen ita esset affectus horum alicui, vt esset paratus facere contra præcepta Dei, propter hæc essent pec cata mortalia. Alia autem argumenta omitto, quia iuxta hunc secundum sensum præcise procedunt, qui alienus est a mente, & verbis doctoris, vt patebit. Duo tamen non sunt prætermittenda, quæ militant aduersus illud verbum, Contra præcepta Dei. Primum est, Gula, qua quis frangit iciunium quadragesimæ, est peccatū gulæ mortale: & tamen non contra præceptum Dei, sed Ecclesiæ. non ergo gula ex hoc diffinienda est peccatum mortale, quia. sest contra præcepta Dei. Secundum est, Gula, qua quis vescitur ob delectationem carnibus humanis, est peccatum mortale: quia est bestialitas, & gula contra naturam, sicut sodomia luxuria contra naturam. & tamen non est contra præceptum diuinum, quia nullum diuinum præceptum de hoc sit. ergo.

¶ Ad horum euidentiam scito, quòd verba literæ possunt dupliciter accipi. Primo confuse, quasi author voluerit ex multis circumlocutiue declarare, quando gula est peccatum mortale ex auersione a fine, ex contemptu Dei, & præparatione ad faciendum contra præcepta Dei. Et hic sensus satis rudis est, & alienus ab authoris excellentia, & doctrina. Secundo, distincte, & formaliter: ita quòd iuxta distinctionem, quæ fit in communi de ablatione ordinis rationis, scilicet tollendo finem, vel ea quæ sunt ad finē, subsumptum est in particulari de gula, quòd quando tollit finem vltimum tunc est mortale, & quòd tunc tollit finem vltimum, quando quis delectationi gulæ inhæret vt fini vltimo. Sicut etiam inanis gloria tunc est mortalis, quando quis humanæ gloriæ inhæret vt vltimo fini. Et hanc eandem, quo ad vitium, sententiam habes ex Aristo. in 3. Ethicor. dicente de intemperato, quòd a cupiditate adeo ducitur, vt illam cæteris omnibus anteponat. Et hic sensus est verus manifeste, & expressus, non implicite positus in litera, cum dicitur. Quod quidem tunc contingit, quando delectationi gulæ inhæret homo tamquàm fini, propter quem Deum contemnit, hoc est, tamquàm fini vltimo. Et idem replicatur in responsione ad secundum. Sic enim contemnitur Deus, qui est ex sua natura finis vltimus: quoniam dignitas vltimi finis attribuitur tali delectationi, & fit guloſi Deus iuxta illud, Quorum Deus venter est. Subiuncta aūt verba in litera de præparatione ad agendum contra præcepta Dei p̄p huiusmodi delectationes, ad duo apposita sunt. Primo, ad explicandum effectum diffinitæ gulæ. Effectus siquidem dictæ gulæ est, q̄ homo est paratus trāsgredi præcepta Dei propter illam: quoniam delectatio illa amatur vt vltimus finis, ac per hoc præceptis Dei anteponitur, & sic facit hominē transgressorem aliorum præceptorum propter illam assequendam. Secundo, ad declarandum a posteriori, quando delectatio gulæ affectatur vt vltimus finis. Quia enim hoc sæpe latere videtur, sicut de appetitu gloriæ, pecuniæ, & similium: ideo expediens fuit docere, vnde possemus cognoscere, quando homo ponit in delectatione gulæ, & similium, finem vltimum, quando scilicet propter illam adipiscendam paratus est trāsgredi præcepta Dei, puta, quia est paratus luxuriari, aut furari, aut aliquid eiusmodi perpetrare. Ex quibus patet, q̄ argumenta Martini, quæ subinducta verba literæ de præparatione ad agendum contra præcepta Dei, supponunt posita esse ad definiendum peccatum mortale in gula, in vanum laborant, quia falsum supponit: quoniam peccatum mortale in gula constituitur prius ex hoc, quòd delectatio gulæ appetitur vt finis vltimus. Et ex hoc appetitu efficitur alius appetitus agendi contra præceptum Dei. Et cū Martinus dicit, quòd fecundum authorem nullum est diuinum præceptum de ordinato appetitu gulæ, falsum dicit, nec author hoc dicit: sed dicit quòd nullum præceptum decalogi est directe de hoc. Cōstat autem quòd aliud est loq de peccatis diuinis, & aliud de præceptis decalogi: sicut aliud est loq de colore, & aliud de albedine. Non.n. omnia præcepta diuina sunt præcepta decalogi, sed econtra. In diuina autem scriptura prohibetur gula. Attendite ne grauētur corda vestra crapula, Luc. 21. & ab Apostolo, Non in comessationibus, ad Rom. 13. & ad Gal. 5. expresse dicitur de comessationibus, quòd qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Et bene nota, quòd non dicimus vehementiorem appetitū delectationis esse peccatum mortale, quasi excessus gradualis concupiscentiæ faciat peccatum mortale: sed dicimus quòd appetitus delectationis talis vt vltimi finis, est peccatum mortale. Multum enim hæc differunt: quoniam magis, vel minus appetere se tenent ex parte appetentis, & sunt gradus appetitionis: sed appeti vt finem vltimum, tenet se ex parte appetibilis, & est ratio rei appetitæ. Amatur enim sub ratione finis vltimi: & ideo quantumcumque remisse, deliberate tamen, quis appetat delectationem cibi vt finem vltimum, peccat mortaliter. Et quantumcumque intense quis appetat huiusmodi delectationē, citra tamen vltimum finem, non peccat mortaliter. Vnde si quis furatur propter delectationem gulæ, duplici deformitate mortali peccat, sicut cum quis furatur vt mœchetur: & non vna tantum, sicut cum quis furatur, vt det eleemosynam. Et ratio diuersitatis est, quia ibi sunt duo mala, alterum oppositum abstinentiæ, alterum oppositum iustitiæ, s. delectatio gulæ vt finis, & furtum. Hic autem est vnum tantum malum, s. oppositum iustitiæ, furtum. Dare namque eleemosynam non est malum.

¶ Sed occurrit hic non posthabenda quæstio speculativa, Quare dare eleemosynam non est malum alterum a furto in casu proposito, cum ex hoc ipso, quòd cēssat finis furti, sequatur quòd dare eleemosynam appetatur vt finis vltimus: quia propter ipsam homo contemnit Deum in præceptis suis, furtum committendo. Videtur enim quòd etiam hic sint duæ deformitates, altera opposita charitati, dum vltimus finis ponitur in dare eleemosynam: & altera opposita iustitiæ, dum furtum committitur propter dandam eleemosynam.

¶ Sed ad hoc dicitur, quòd dupliciter contingit amari aliquid vt vltimum finem. Primo modo, ita quòd illud in seipso ametur vt vltimus finis: sicut cum quis fornicatur, amat delectationem illam pro tunc in seipsa vt finem vltimum. Et simile est in aliis peccatis mortalibus ex suo genere. Alio modo ita, q̄ illud non secundum se, sed vt ratio alterius operis amatur vt vltimus finis: ita quòd ex hoc ipso quòd amatur, vt ratio talis operis, habet quòd ametur vt vltimus finis. Sicut cum quis non ponit finem suum in dando eleemosynam, sed dare eleemosynam ordinat in Deum, cum hoc tamen ex nimio affectu dandi eleemosynam, furatur vt det eleemosynā. Et q̄n. primus modus infert secundum, & non econtra, quoniam quod absolute amatur vt finis vltimus, amatur etiam vt finis vltimus tamquàm ratio aliorum, sed non econtra, vt patet in exemplo dato: ideo cū quis furatur vt det eleemosynam, vna tantum deformitate peccati, scilicet furti, peccat. Non enim talis præponit dare eleemosynā absolute Deo, sed vt est ratio furti. Sicut econtra, si quis daret eleemosynam vt furtum committeret, vnica quoque deformitate fœdaretur: quoniam dare eleemosynam ex hoc solo, quòd ordinatur ad furtum, deformitate furti fœdatur. Et hinc prouenit, quòd mulieres amantes propriam vitam, aut sustentationem &c. non vt finem vltimum absolute, sed solum vt rationē fornicandi, quia scilicet ne occidantur, aut vt habeant vnde viuant, fornicantur, non nisi vna specie peccati fœdantur, scilicet fornicationis.

Et ex istis causis homines & licitis in se, peccata commissa alleuiationem quandā habent. Ostenditur siquidem ex hoc, q̄ animus non per se ad vitia tendit; sed sub ratione boni honesti, aut liciti. Habes quoque ex hac theorica, q̄ si quis ex veniali secundum se affectu delectationis gulæ, aut gloriæ furatur, vnam tantum mortalem deformitatē incurrit, scilicet furti. Finis autem talis delectationis, licet in aliam transferat vicii speciem, puta, gulæ, aut inanis gloriæ, quia tamen nō aggrauat in infinitum, non apponit aliam mortalem deformitatem.

¶ Ad primum Martini cōtra illud, scilicet, Præceptum ei &c. dicitur, quòd præcepta Dei in proposito comprehendunt omnia iusta præcepta, q̄a Deo mediate sunt, iuxta illud: Qui vos spernit, me spernit. Et rursus: Omnis potestas a Deo est, ad Rom. 13.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd bestialitas, qua quidam vescuntur carnibus humanis, est contra præcepta iuris naturalis. Sicut enim naturaliter sola femina humana est habilis ad coitum hominis, ita naturaliter sola vegetabilia, & animalia irrationabilia sunt materia habilis ad nutriendum hominem. Vnde Deus primo dedit Adæ vegetabilia: deinde Noe dedit animalia. Contra naturæ ergo ordinem est, quòd vescatur quis humanis carnibus: sed quia ex hoc non habetur quòd sit peccatū mortale, quoniam dicere mendacium est contra ius naturale, & non tamen est de genere suo mortale; & comedere carbones, aut calcem sine læsione ex mala complexione, non est mortalis gula, quāmuis bestialis: sicut ambulare manibus & pedibus, ad bestialitatis vitium spectat, & tamen non est mortale: ideo cautus esto, & non admittas consequentiam. Est peccatum bestialitatis, ergo mortale. Ad hoc enim quòd sit mortale, exigitur quòd sit contra charitatem Dei, sui ipsius, aut proximi. Propter hoc enim mendacium non est ex sua genere mortale, & similiter ambulare manibus, & huiusmodi. Ad argumentum ergo dicitur, quòd quia præcepta iuris naturalis sunt præcepta Dei, ideo peccans in gula contra naturam, peccat contra præceptum iuris naturalis, & diuinū. Mortaliter autem tunc solum peccat loquendo in bestialitatis gula peccat, quando cibus est contra bonum sui, aut proximi. Et ex hac parte repugnat carni humanæ esse cibum hominis: quoniam cibus humanus potest iure priuari vita sua, vt sumatur in cibum. Licite enim mortificamus vegetabilia, & occidimus animalia in vsum nostri cibi. Homo autem non potest occidi, vt sit nutrimentum nostrum: & propterea talis bestialitas est peccatum mortalissimum, per se loquendo. An autem per accidens quandoque liceat, puta, quia homines sunt iam occisi in bello, & non subest cibus alius, alterius rationis est: & necessitas excusare videtur ex quo nocumentum proximi non est, & inhumanitatem vrgens necessitas apud se, & alios operit.

¶ In responsione ad primum eiusdem artic. 2. dubium occurrit ex Martino ibidem dicente. Non placet mihi quod dicit S. Th. concupiscentiam gulæ mortalem esse contra præceptum sanctificationis sabbathi, qua præcipitur quies in fine vltimo: quoniam tunc omne peccatum mortale esset contra sanctificationem sabbathi, quia quolibet peccato mortali auertitur secundū Thom. quis a fine vltimo.

¶ Ad hoc dicitur, quòd author non dicit peccatum gulæ esse

cōtra præceptum sabbathi absolute, sed cum duabus modificationibus, altera est contra illud per quandam reductionem: altera contra illud spiritualiter intellectum. Et hoc denotauit in illo verbo, In quo præcipitur quies in fine vltimo. Et sic peccatum gulæ nec directe, nec ad literam contrariari dicitur præcepto de sanctificatiōe sabbathi, sed reductiue, & mystice, quod patet verū esse. Et cum dicitur, Quia sic omne peccatum mortale esset contra hoc præceptum, respondetur quòd omne peccatū mortale esse sic contra hoc præceptum, non inconuenit: quoniam sic accepto est præceptum generale imponens, cessationem ab omni peccato, & quietem mentis in Deo vltimo omnium. fine, vt superius. in quæstio. 122. artic. 4. ad primum patet. Specialiter tamē appropriatur hoc peccato gulæ propter duas gulæ conditiones, scilicet quia est peccatum mentem deprimēs, & submittens delectationibus communibus nobis, & brutis, & cū hoc, nullo præcepto decalogi directe prohibetur: quæ duæ conditiones simul in nullo alio vitio apparent. Nam luxuria etsi similiter deprimat, & submittat, tamen habet duo præcepta quibus contrariatur, scilicet, Non mœchaberis: &, Non concupisces vxorem proximi tui. Superbia caret prima conditione &c. Merito ergo huiusmodi peccata reducuntur ad huiusmodi præceptum mystice ab authore.

Parte 3. ca. 20.

Hom. 13. in Mat. non re more a pri- cip. tom. 2.

¶ Ad 3^m dicendum, quòd illud verbum Augustini intelligitur de gula, inquantum importat inordinationem concupiscentiæ solum circa ea quæ sunt ad finem.

¶ Ad 4^m dicendum, q̄ gula dicitur virtutes auferre non tam propter se, quàm etiam propter vitia, quæ ex ea oriuntur. Dicit.n. Gregor.* in Pastorali. Dum venter in ingluuiem tenditur, virtutes animæ per luxuriam destruuntur.

ARTICVLVS III.

Vtrum gula sit maximum peccatorū.

AD TERTIVM sic procedi- tur. Videtur q̄ gula sit maximum peccatorum. Magnitudo n. peccati ex magnitudine pœnæ consideratur: sed peccatū gulæ est grauissime punitum. dicit enim Chrys.* Adā incontinentia ventris expulit a paradiso. Diluuiū quoq̄ fuit tempore Noe ipsa fecit, & pœ

¶ *Super Quæstionis centesimæquadragesimæoctauæ Articuli tertii.*

IN ar. 3. eiusdem quæst. dubium ex Martino in quæstione de gula sub hoc eodem titulo occurrit. Nam contra hoc, scilicet, grauitas peccatorum principaliter attenditur secundum materiam, in qua peccatur &c. arguit. Primo, quia si sic, nullum peccatum nisi circa res diuinas esset maximum. Secundo, quia esset simpliciter deterius, & grauius non colere Deum in die dominico, quàm homicidium, aut adulterium.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd quia maximum dicitur dupliciter, scilicet simpliciter, vel in genere, conceditur quòd solum peccatum in diuina. est maximum simpliciter. Aliquod autem aliud potest dici maximum in genere, vt vitium contra naturam in genere luxuriæ, est maximum.

¶ Ad secundū vero dicitur, q̄ quia peccata contra præcepta primæ tabulæ sunt ex suo genere grauiora peccatis contra secundam tabulam: ideo conceditur, q̄ violatio cultus diuini est grauius simpliciter, quàm homicidium, quāmuis hoc sit magis nociuum: sicut etiam periurium iocosum est grauius homicidio.

¶ In eodem artic. 3. nota, quòd aliud est loqui de peccante, & aliud tali peccante, vt patet: & q̄d author dicit, quòd peccatū gulæ ex parte peccātis alleuiatur, & non dicit, quòd ex parte talis, vel talis peccantis alleuiatur. Vnde probat quod dicit ex. communibus omni peccanti in gula, scilicet ex necessitate cibi, & difficultate discernendi. Et ex hoc habes vnde soluas obiecta ex parte talis, vel talis peccantis in gula in casu &c. Non.n. sunt contra præsentem doctrinam formaliter intellectam.

¶ In eodem ar. 3. eiusdem 148. quæst. in responsione ad tertium, dubium occurrit circa hoc, quòd nocumentum corporis ex gula per accidens se habet ad gulam, & non directe pertinet ad gulæ grauitatem. Et est ratio dubii, quia oppositæ conditionibus requisitis ad virtutem aliquam, spectant directe ad vitium oppositum illi virtuti: sed commensuratio cibi ad sanitatem, & bonā habitudinem spectat ad temperantiam, vt patet in 3. Eth. & supradictis. ergo incommensuratio cibi ad sanitatem ex gulæ delectatione spectat ad gulam per se, & non per accidens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia neceſſitas humanæ vitæ, ſanitatis, & huiuſmodi, non eſt finis temperantiæ, vt in quæſtione de temperantia, artic. 6. ad primum patet, ſed rerum quibus temperantia vtitur: ideo modificatio in ordine ad ſanitatem, & ad facultates, & huiuſmodi, non per ſe & proxime ſpectat ad temperantiam, ſed mediantibus aliis virtutibus, vel quaſi virtutibus. Pro quãto namque liberalitas ſumptuũ deſeruit temperantiæ, temperatus modum in ordine ad facultates ſeruat. Et pro quanto naturalis amor ſui ordinatus cooperatur temperãtiæ, temperatus modificat cibos i ordine ad ſanitatem. Nec aliud intendit Ariſto. in 3. Ethicor. Et propterea dicitur, quòd huiuſmodi conditiones nec virtutis abſtinentiæ per ſe, & proxime, nec earum oppoſitæ vitii gulæ ſic ſunt: quoniam virtus abſtinentiæ per ſe conſiſtit in moderatione delectabilis cibi ſecundum quod oportet &c. ad bonum rationis & gula in immoderata delectatione ipſidem. Et quòd ſi propter huiuſmodi delectationem facultates excedat, inquantum prodigalitate vtitur, facit. Et quòd ſi ſibiipſi noceat, mediante iniuſtitia cõtra ſeipſum (ſi ſic loqui licet) facit, & ſic de aliis. Et per hęc patet reſponſio ad Martinum vbi ſupra arguentẽ hãc authoris reſponſionem: quia penes nocumentum corporis ſumitur primum genus gulę, & ꝙ a prius peccat iſte guloſus ex nocumento quod ſibi infert, quàm ex delectatione quã intendit. Cõceſſo nãque hoc ſcdo, non ſequitur. ergo plus peccat peccato per ſe gulæ ex nocumento: ſed ſequitur, ꝙ plus peccat ex peccato quod oritur ex gula, quàm ex ipſa gula: quia maius peccatum eſt odium ſuipſius quàm gula. Prima autem obiectio falſum ſupponit, vt in ſequenti articulo patebit magis.

Eſt glo. Caſſiod. in hoc loco.

Lib. 33. Moral. ca. 11. parũ ante med. ad ſenſum.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæquadrageſimæoctauæ Articulum quartum.*

IN artic. 4. eiuſdem 148. q. dubia multa ex Martino in eodem tractatu in quæſt. 1. de gula occurrunt. Primum eſt circa ſufficientiam quinque ſpecierum gulæ aſſignatarum *in litera*. Arguit ſiquidem directe contra tripliciter. Primo, quia vtens cibo prohibito, puta, carnibus in die Veneris, peccat peccato gulæ, & tamen ſecundum nullam iſtarum ſpecierum, ergo. Minor probatur inductiue. Secundo, Comedens pluries quàm debet, puta, in die ieiunii, vel quàm honeſtum eſt, peccat peccato gulæ; & tamen nulla dictarum ſpecierum. ergo. Minor probatur inductiue. Tertio, Sumens cibum contrarium bonæ diſpoſitioni animi, vel corporis, peccat peccato gulæ; & tamen nulla dictarum ſpecierum. ergo. Minor patet inductiue. Deinde firmat ſuam opinionem, & arguit, Quarto, Gula diuiditur in tria genera, ſcilicet in cõcupiſcentiã cibi contra bonam habitudinẽ corporis vel animæ: & concupiſcentiam cibi contra honeſtatem, puta, quia contra præceptum, vel rationis iudicii propter conſuetudinem, locum, vel tempus: & ī concupiſcẽtiam cibi ſupra ſubſtãtiam, vel ſtatum, & ſub his continentur multo plures ſpecies, quàm iſtæ quinque. ergo. Et aſſumptũ probatur ex 3. Ethic. vbi Ariſtoteles hæc tria ponit.

¶ Dubiũ deinde eſt circa rationem ſufficientię iſtarũ quinque ſpecierum aſſignatam in litera, ſcilicet quia inordinata cõcupiſcentia poteſt attendi aut penes ipſum cibũ, aut penes eius ſumptionem &c. Arguit ſiquidẽ Martinus ibidem contra ſex dicta authoris in hac litera. Primũ eſt ipſa diſtinctio, cum dicitur, quòd inordinatio cõcupiſcentiæ attenditur aut penes cibũ, aut penes ſumptionem cibi. Contra, inquit, diuiſionẽ admitto, quãuis ſecundum rigorem ſermonis omne vitium gulæ proueniat ex parte ſumptionis, ꝙa quantumcumque cibus ẽ & magn⁹, vel delicatus, ſi non ſumeretur, nõ eſſet gulæ vitium ratione cibi cauſarum.

¶ Secundum eſt, ꝙ vna ſpecies attenditur penes cibũ quantum ad ſubſtãtiam, ſeu ſpeciem cibi: & ſic quærit cibos lautos, hoceſt, pretioſos. Contra. Hoc membrum, ſcilicet quantum ad ſubſtantiam, eſt diuiſibile, & tamen tamquàm indiuiſibile ponitur. ergo. Antecedens probatur: quia quo ad ſubſtantiam dupliciter contingit, vel quia pretioſi ſunt cibi, vel quia inconſueti. Et hoc vel vniuerſaliter, vt carnes humanæ, vel pro tempore, vt carnes in Quadrageſima.

¶ Tertium eſt, quòd vna ſpecies gulæ attenditur penes qualitatem cibi, dum concupiſcuntur cibi accurate præparati, quod importat ly, ſtudioſe. Contra. Hoc membrum, ſcilicet quantum ad qualitatẽ, eſt diuiſibile. probat, vel quia qualitas eſt nociua, vel quia nimis accurate procuratur vt inſit cibo qualitas delectans.

¶ Quartum eſt, quòd inordinatio ex parte ſumptionis contingit dupliciter, ſcilicet ex parte temporis, vel modi.

¶ Quintum eſt, quòd ex parte modi exponitur, ardenter. Contra. Hæc, inquit, diuiſio non eſt ſufficiens: quia non ſolum illis duobus modis ſit inordinata ſumptio, & quia ſecundum membrum, ſcilicet ex parte modi, eſt diuiſibile. probatur quadruplicitcr. Primo, Quia ſumptio inordinata eſt interdum, quia frequentior eſt quàm oportet: vt ſi quis ſiue cauſa decies in die reficiatur. Secũdo interdum, quia ſit cum eſt prohibita, vt ſi quis in die ieiunii bis reficeretur. Tertio interdum, quia loco prohibito, vt in Eccleſia.

Quarto interdum, quia ꝓp finem malum, puta, luxuriæ.

¶ Sextum eſt, ꝙ vna ſpecies ex parte ſumptionis attenditur ſecundum tempus, qđ importat ly præpropere. Contra, hoc ẽt membrum eſt diuiſibile. Nam præuentio temporis interdum eſt per comparationem ad exigentiam naturę, vt cum ſuper indigeſto comeditur. Interdum per comparationem ad præceptũ, vel laudabilem conſuetudinem, vt ſi quis in die ieiunii notabiliter præueniret horam prandii: aut celebraturus, prius comederet: aut antequàm diuinum officium dixiſſet. Et quòd hæc, & prædicta ſint diuerſarum ſpecierum patet ex hoc, quia ſunt diuerſorum generum. Nam prima præuentio pertinet ad primum genus, ſcilicet contra bonum animæ, vel corporis. Secunda ad ſecundum, ſcilicet contra honeſtatem. Et ſic facile eſt in ſupradictis aſpicere diſtinctionem genericã iuxta tria genera gulæ ſupradicta, ex Arist. 3. Ethic. quem, inquit Martinus, ſequor, & diſcrepare videtur a tot doctoribus ſacris.

¶ Dubium tertio principaliter eſt circa doctrinam litęræ in hoc, quod dicitur, ſpecies ſcilicet gulæ accipi ſecundum differentiam motiuorum. Repetitur ſiquidem hoc pluries in litera reſponendo ad argumenta. Contra, inquit Martinus ibidem. Primo, quia eadem cibi concupiſcentia fit vt ego in hac die ieiunii excedam in quantitate nimis comedendo, & tu in numero contra Eccleſiæ præceptum bis comedendo. ergo diuerſæ ſpecies habent idẽ motiuum. Secundo, quia eadem ſimiliter concupiſcentia ſit vt ego voraciter, & tu exceſſiue comedas. ergo diuerſæ ſpecies habent idem motiuum. Tertio, quia tempus & locus non ſe habent vt motiua. Nullus enim poteſt rationabiliter dicere, quòd præuentio temporis ſe habet vt motiuum reſpectu cibi ſumendi. Quarto, quia inordinata concupiſcentia eſt, quæ mouet ad metas modi, temporis, quantitatis &c. tranſgrediendam, & non econtra: ex quibus patet & quòd fundamentum dictæ opinionis diſtinguentis ſpecies gulæ penes motiua eſt omnino nullum, & quòd non eſt eidem opinioni conſonum, cum in multis ſpeciebus enumeratis ab iſta opinione idem motiuum reperiatur, vt patuit.

¶ Ad primi dubii argumenta contra ſpecierum gulæ ſufficientiam, ordinate reſpondendo dicitur ad primum, quòd comedens carnes feria ſexta peccat in prima ſpecie gulæ, in qua attenditur quid ſumitur. Nec obſtat quòd lautior, aut pretioſior interdum ſit piſcis, quàm caro: quoniam conſtat quòd ſecundum ſe melior cibus eſt caro, & quòd in prima ſpecie conſideratur ſubſtantia cibi. Et exponitur ab authore per pretioſitatem, quia pretium eſt menſura rerum: & ex menſura intendit nobilitatem menſurati ſcilicet cibi, deſcribere.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd comedens pluries quàm debet, peccat in quarta ſpecie gulæ, in qua attenditur præuentio temporis: quoniam ſi prima vice, v.g. pranſus eſt in die ieiunii hora debita, cum ſecunda vice comedit, præuenit tempus comedendi, quia vſque in diem ſequentem comedendi non eſt tempus.

¶ Ad tertium dicitur, quòd vtens cibo nocente corpori, vel animo, non peccat peccato gulæ ſecundum ſe, ſed vt eſt ratio alterius vitii, quo ſcilicet quis ſibiipſi eſt nequam. Species autem gulæ aſſignatæ ſunt de peccatis gulæ ſecundum ſe. Iam enim exdictis ab authore patet, quòd huiuſmodi nocumenta per accidens ſe habent ad peccatum gulæ.

¶ Ad quartum dicitur, quòd *in* 3. Eth. Ariſt. dicit quidem temperatum nõ exire terminos ſanitatis, honeſtatis, & facultatum, & bene: quia temperatus contra nullam debet agere virtutem: & non dicit, quòd ſecundum hæc tria attendantur genera, aut ſpecies intemperantiæ. Ex dictis autem authoris manifeſte apparet, ꝙ nocumentum animæ & corporis eſt per accidens ad gulam, &c per hoc excluditur primum genus: & ſimiliter tertium,

quod in nocumento facultatum conſiſtit eadem ratione. Secundum autem tamquàm connumeratũ his quæ ſunt per accidẽs, manifeſtat ſe non poſitum vt vnum trium generum. Et ſecundũ veritatem ſpectat ad vitium contrariũ illi honeſtati. v.g. Si quis indebite comedat in Eccleſia, *inhonestas* hæc ſpectat ad ſacrilegii vitium, & ſic de aliis.

¶ Ad ſecundi dubii argumenta cõtra rationem ſufficientiæ, reſpondendo ordinate, dicitur ad obiectionem contra primum dictum. ſ. ipſam diuiſionẽ, quòd diuiſio eſt optima, & formali ſermone artificioſa. Nam cũ gula ſit circa concupiſcentiam delectationis in cibo, & cibus non habeat rationem cibi, niſi in ordine ad eſum, non diſtinguitur cibus a comeſtione tãquàm ſint diuerſæ materie gulæ, ſed tamquàm duo requiſita, & concurrentia ad materiam gulæ. Oportet enim concurrere cibum & actum, quo quis vtitur cibo, quem conſtat eſſe non videre, aut audire, vendere aut emere, ſed comedere: & neutrum ab altero ſeparabile eſt. Et conſtat quòd aliquæ conditiones ſpectant ad cibum, vt ſubſtantia, quantitas, & qualitas cibi: & aliquæ ad ipſum actum vtendi illo, vt tempus, & modus. Falſum eſt ergo formaliter loquendo, quòd omnis inordinatio ſit ex parte actus vtendi, licet ſimul ſit cum ipſo actu in potentia, vel in actu. Et ad probationem, Si non ſumeretur, non eſſet gulæ vitium, dicitur quòd gulæ vitium eſt etiam ſi numquàm ſumatur cibus inordinate appetitus. Loquendo autem de ſumere in potentia, dicitur quòd probatio nihil valet: quia poſſe ſumi eſt de ratione cibi, & a conditionali negatiua vnius inſeparabilis non ſequitur cathegorica poſitiua rationis. verbi gratia. Licet illa ſit vera, Si non eſt riſibilis, non eſt homo: non tamen valet, ergo ratio hominis ſumitur ex riſibilitate. Ita non valet. Si cibus non poſſet ſumi, non cauſaretur vitium gulæ. ergo cauſare vitium gulæ conuenit cibo ratione ſumptionis. Sicut non valet, ergo eſſe cibum conuenit ſibi ratione ſumptionis. Sumitur enim quia eſt cibus, & non quia ſumatur, ideo eſt cibus.

¶ Ad obiecta contra ſecundũ dictum, ſcilicet de vna ſpecie gulę ſecundum ſubſtantiam cibi, dicitur ꝙ illud membrum eſſe diuiſibile contingit dupliciter. Vno modo, in eſſe morali formaliter ſecundum per ſe differentias gulæ. & ſic negatur. Alio modo, ſecundum differentias per accidens: & ſic conceditur, ſed non eſt contra doctrinam authoris: quoniam ſpecies debent per ſe differentiis formalibus illius generis conſtitui, & non differentiis per accidens. Et per hanc regulam reſpondetur ad obiecta contra indiuiſibilitatem tam huius, quàm aliarum ſpecierum. Vnde cum contra iſtam ſpeciem affertur, Quia ſubſtantia cibi diuiditur in pretioſam & inſuetam, dicitur quòd diſtinctio iſta eſt per *accidens ad ſubſtantiam cibi. Accidit enim* delectabili cibo, quòd ſit prohibitus lege, vel conſuetudine. Vnde quicumque cibus ſecundum ſeipſum inordinate appetitur infra humanos limites, ſiue hoc ſit ex nobilitate cibi, ſiue ex prohibitione, vt carnes ſunt in ieiuniis prohibitæ, ad eandẽ ſpeciem gulæ ſpectant.

Ciborum vero appetitus extra humanos limites, vt carbonum, calcis, carnium humanarum, & ſimilium, ad beſtialitatem ſpectant, quæ ſub his ſpeciebus non continetur, quoniam gula vt eſt humanum vitium, diſtincta eſt.

¶ Ad obiecta contra tertium dictum, ſcilicet de vnitate ſpeciei gulæ quantum ad qualitatem cibi, dicitur negando huiuſcemodi membri diuiſibilitatem formalem, & per ſe, vt dictum eſt. Et cum dicitur, quia diuiditur per qualitatem præparatam, vel nociuam, iam patet reſponſio, quòd eſſe nociuum accidit cibo vt obiectum eſt gulæ, quia accidit cibo vt eſt delectabilis. Eſt enim præter guloſi intentionem, vt author dixit.

¶ Ad obiecta contra quartum & quintum dictum reſpondetur negando vtrumque aſſumptum, ſcilicet & quòd ex parte ſumptionis ſint plures differentiæ formales per ſe in genere gulæ, & ꝙ ſecũdũ membrũ, ſ. ex parte modi, ſit diuiſibile formaliter &c.

¶ Et ad primum probationem. ſ. quia ſumptio inordinata eſt quandoque, quia frequentior eſt quàm oportet, reſpondetur quòd huiuſmodi deordinatio comprehẽditur ſub ſpecie quarta,

Lib. 30. Moral. cap. 27.

Ar. 1. huius quæſt.

1. 2. q. 71. ar. 6. ꝓcor. & ad 3. Et 4. diſt. 15. q. 3. art. 4. q. 1. b. 30. ca. 27. in ꝓnci.

scilicet, præuentionis temporis. Nam dum repetitur comestio inordinate: ideo peccatur, quia tempus congruum comestioni non expectatur. Et per idem respondetur ad secundam de multiplicata comestione in die ieiunii. Ante tempus siquidem debitum comedit qui violat ieiunium bis comedendo: quoniam vsque in diem crastinum differenda esset comestio, vt prædictum est.

¶ Ad tertiam autem obiectionē de loco, & quartam de fine, dicitur, q̄ huiusmodi inordinationes ad aliorum vitiorū species spectant, nec cōstituunt species gulę. Si quis enim propter adulterandum comedit, non gulæ, sed adulterii maculā se polluit. Et similiter si quis in Ecclesiæ contemptum in illa comedit, non gulæ, sed sacrilegii crimen incurrit. Desormitates siquidē istæ quia per accidens se habent ad gulā, non sufficiunt ad intrinsecas gulæ species causandas.

¶ Ad obiecta contra sextum dictum. s. de vnitate speciei gulæ ex præuentione temporis, respondetur negando, q̄ species ista sit diuisibilis formaliter &c. vt prius dictum est. Et ad probationē, quia præuentio potest esse vel in ordine ad exigētiā naturæ, vel ad prohibitionē &c. respondetur, quòd oēs allatæ differentiæ per accidens se habent ad gulam, aut nullam faciunt formalem differentiam. Nam præuentio temporis contra præceptum naturæ, vel contra præceptū Ecclesiæ, eiusdem est rationis. Vitia. n. non distinguuntur penes præcepta a quibus auertunt, sed penes obiecta ad quæ tendunt. Idem autem est obiectum. s. temporis præuentio in cibo a quocumque sit prohibita, & simile est in aliis vitiis. Incestus enim siue a natura, siue ab Ecclesia inhibitus, eiusdem est speciei. Si quis autem celebraturus comedit, sacrilegii crimen committit contra sacramentorum reuerentiam debitam agens. Quod autem subiungitur, quòd hæc ideo distinguuntur specie, quia distinguuntur genere, iuxta tria genera gulæ ab ipso Martino assignata, eadem facilitate negatur qua dicitur. Nam vt patet ex dictis, ex his quæ sunt per accidens, conficta sunt sub gula genera illa. Quo fit vt arguens, & doctorum theologorum communem doctrinam deserat, & Aristotelem non sequatur, vt putauit.

¶ Ad obiecta in tertio dubio de specificatibus peccata gulæ, scilicet, quòd sunt obiecta motiua appetitus, respondendo dicitur Ad primum, quòd falsum assumitur, q̄ eadem secundum speciē concupiscentia cibi fiat, vt vnus nimis, alter pluries in die ieiunii comedat. Et similiter negatur assumptum in secundo. Vtrūque siquidem petit principium: quoniam concupiscentiæ distinguuntur specie sicut delectationes. Alterius autem delectationis est delectabile in quantitate cibi a delectabili sumptione ante tempus, & a delectabili voracitate &c. cum hæc mouent ad inordinatam concupiscentiam sui.

¶ Ad tertium, cum dicitur quòd nullus potest rationabiliter dicere, quòd tempus se habeat vt motiuum appetitus in cibo sumendo, negatur assumptum; quoniā nec tēpus excluditur a motiuis appetitus, vt experimur in nobis, dum quia talis hora est, mouemur ad tale opus: nec tempus applicatum ad sumptionem cibi minus mouet nos, quàm applicatum ad agriculturā mouet ad illam. Ad quartum dicitur, quòd quia finis est prior in intentione, & posterior in executione, & obiectum appetitus habet rationem finis: ideo delectabile in substantia, qualitate, & quantitate, præuentione, vel voracitate cibi primo mouet appetitum ad sui concupiscentiam inordinatam, & concupiscentia inordinata mouet ad adipiscendum tale delectabile sumendo cibum illum tantum, talem, prius, vel sic. Vnde verum dicit arguens in hoc, quòd concupiscentia inordinata mouet ad gulæ peccatum in actu exterioris executionis: sed falsum dicit in hoc, quòd delectabile non prius moueat ad inordinatam concupiscentiam.

Elicitur ex li. 2. de sum mo bono, c 22. non procul a fine, & cap. 42.

Et sic quātū ad substātiā, vel speciē sibi quærit aliquis cibos lautos, id est, pretiosos. Quantū ad qualitatē quærit cibos nimis accurate præparatos, ideſt, studiose. Quantū ad quantitatē, excedit nimis in edendo. Alio vero modo attēditur inordinatio concupiscentiæ quantū ad ipsam sumptionē cibi, vel quia præuenit debitum tempus comedendi, quod est præpropere, vel quia non seruat modum debitum in edendo, qd est ardenter. Ysido.* vero comprehēdit primum & secundum sub vno, dicens, q̄ gulosus excedit in cibo secundū quid, quantum, quomodo, & quando.

Ad primvm ergo dicendum, q̄ corruptio diuersarum circunstantiarū facit diuersas species gulæ propter diuersa motiua, ex quibus moraliū species diuersificantur. In eo enim qui quærit lautos cibos, excitatur concupiscentia ex ipsa specie cibi. In eo vero q̄ præoccupat tempus deordinatur concupiscētia propter impatientiam moræ, & idem patet in alijs.

Ad 2^m dicēdum, quòd in loco, & in alijs circunstantijs, non inuenitur aliud differens motiuū pertinens ad vsum cibi, quod faciat aliam speciem gulæ.

Ad 3^m dicendum, quòd in quibuscumque alijs vitijs diuersæ circunstātiæ habent diuersa motiua, oportet accipi diuersas species vitiorum secūdum diuersas circunstantias: sed hoc non contingit in omnibus, vt dictum est.†

† Ad 1. arg. & 1. 2. q. 72 artic. 9.

¶ *Super Quæstionis ecntesimæquadragesimæoctauæ Articuli quintū & sextum.*

Articvlvs V.

Vtrum gula sit vitium capitale.

Ad qvintvm sic procedi tur. Videtur quòd gula nō sit vitium capitale. Vitia. n. capitalia dicuntur, ex quibus alia oriunta sunt multa oriri vitia secundum rationem causæ finalis. Probat autem hoc specialiter de quinque gulæ filiabus, quæ in 6. artic. tractantur, volens quòd non oriuntur ex gula secundum rationem causæ finalis: quia nemo appetit actus istorum quinque propter actum gulæ, neque delectationem in istis propter delectationem gulę: quoniam nullus appetit hebetudinem mentis, vt delectetur in cibis & potibus.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo, q̄ secundum doctrinam authoris, licet sit verum, q̄ vitium capitale sit, ex quo secūdum rationem finis multa oriuntur vitia, non tamen habetur ab ipso hæc propositio cū dictione exclusiua, hoc est, q̄ solum sic oriātur ex illo alia vitia, immo superius in quæstione de auaritia ar. vlt. dicit, ex quo oriuntur alia vitia, & præcipue secūdum rationem causæ finalis. Vbi patet non excludi alios modos causandi alia a vitio capitali. Secundo dicit, quòd istæ quinque filiæ gulæ assignatæ a Gregorio oriuntur ex gula secundum rationem causæ finalis. Et cum contra arguitur, quia nemo appetit ista p̄p gulā, respondetur, quòd appeti aliquid p̄p finē non contingit vno modo, vt arguens assumit, sed pluribus. Aliquid. n appetitur p̄p finem, vt medium ad consequendum finem, sicut appetitur equus ad quietius, vel celerius peragēdum iter. Et hoc modo ista quinque non appetuntur propter gulam vt finem. Et hoc solum probat arguens. Aliquid autem appetitur propter finem, vt acceptatum ex finis appetitu, dummodo intentum finem consequatur: sicut appetitur damnum exilii a vindicante se, sciens quòd ex vindicta incurret exilium. Ex nimia namque affectione ad finem, puta, vindictam acceptat incurrere exilium. Et hunc modum arguens prætermisit: & tamen hoc modo omnes dictæ filiæ gulæ ex gula oriuntur secūdum rationem finis. Est. n. gulosus tam affectus delectationi cibi & potus, quòd non curat, dūmodo illam expleat, incurrere damna ineptæ lætitiæ, scurrilitatis, immunditiæ, multiloquii, & mentis hebetudinis. Et licet hoc nō sit, ista vitia secūdum se oriri ex gula vt fine, sed est habere ipsa vitia ex gula vt fine: quoniam actus istorum vitiorū non ordinantur secundum se ad finem gulæ, sed incurrere dicta vitia procedit ex fine gulæ, vt declaratum est, sufficit tamē ad horum filiationem respectu gulę vt finis, huiusmodi dependentia finalis. Quòd enim non ita directe requiratur ad filiationem vitiorum causalitas finalis illorum secundum seipsa, ex quæstio. 35. superius de filiabus accidiæ, in artic. vltimo insinuatur: quāmuis, vt in prima responsione dictum est, non oporteat semper causalitatem finalem in filiatione vitiorum saluari. Stant ergo solida fundamenta authoris.

¶ In responsione ad primum dicti 5. ar. specialiter aduerte duas radices, ex quibus trahit gula, quòd sit vitium capitale, alteram ex cibo, qui est vitæ conseruatiuus. Est enim hoc valde appetibile, & propter hoc multa valde & sunt, & sustinentur. Alteram ex delectatione in cibo & potu, quæ sapit conditionē felicitatis, quæ est summe appetibilis. Nam dum homo in delectabili moratur, felix quodāmodo est. Vnde & homines qui semper versantur circa delectabilia, felices putatemus, nisi mala annexa, & consequentia consideremus.

¶ In sexto specialiter artic. dubium de scurrilitate occurrit, quantum peccatum sit. Et ē ratio dubii, quia tā gestus, quàm verba inhonesta videntur ex suo genere peccata mortalia, licet ex imperfectione actus, puta, quia leuiter, & sine mala intentione, & risus gratia dicuntur, videantur quandoque venialia.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ tam gestus, q̄ verba inhonesta dupliciter exerceri p̄nt. Primo, i ordine ad aliquod p̄ctm mortale, opis, vel delectationis. Exemplum primi, Si q̄s diceret verba inhonesta vt delectaret, vel q̄a delectat vindicta, aut fornicatio, de qua est sermo. Et sic proculdubio huiusmodi peccata verborum, vel gestuum sunt peccata mortalia. Alio modo, quia delectant, vel vt delectent ipsi inhonesti gestus, ipsa inhonesta locutio, & sic hilariter transeunt, vel trāseant. Et hoc proprie videtur ad scurrilitatē & turpitudinem pertinere, de quibus Apost. loquitur ad Ephe. 5. Et sic non sunt peccata mortalia, sed venialia valde periculosa. Scriptum est enim, Corrumpunt bonos mores colloquia prauа. Vñ Apostolus præcipit nec nominari hæc inter Christiānos. Et quòd tur secundum rationem causæ finalis: sed cibus circa quem est gula, non habet rationem finis, non enim propter se quęritur, sed propter corporis nutritionem. ergo gula non est vitium capitale.

¶ 2 Præt. Vitium capitale aliquam principalitatem habere videtur in ratione peccati: sed hoc non competit gulæ, quia videtur esse secundum suum genus minimum peccatorum, vtpote plus appropinquans adid, quod est secundum naturam. ergo gula non videtur esse vitium capitale.

¶ 3 Præt. Peccatum contingit ex hoc, quòd aliquis recedit a bono honesto propter aliquid vtile præsenti vitæ, vel delectabile sensui: sed circa bona quæ habent rationem vtilis, ponitur vnum tantum vitium capitale, scilicet auaritia. ergo & circa delectationes videtur esse ponendum vnum tantum vitium capitale: ponitur aūt luxuria, quæ est maius vitium q̄ gula, & circa maiores delectationes. ergo gula non est vitium capitale.

Sed contra est, quòd Gregor. 31. Moral.* computat gulam inter vitia capitalia.

Respon. Dicendum, q̄ sicut supra dictum est,* vitium capitale dicitur, ex quo alia vitia oriuntur secūdum rationem [d] causæ finalis, inquātum. s. habet finem multum appetibilem. Vnde ex eius appetitu homines prouocātur multipliciter ad peccādum. Ex hoc autem aliquis finis redditur multum appetibilis, quòd habet aliquam deconditionibus felicitatis, quæ est naturaliter appetibilis. Pertinet autem ad rationem felicitatis delectatio, vt patet in 1. & 10. Ethic.* & ideo vitium gulæ, quod est circa delectationes tactus, quæ sunt præcipuæ inter alias, conuenienter ponitur inter vitia capitalia.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ipse cibus ordinatur quidem ad aliquid sicut ad finem: sed quia ille finis, scilicet conseruatio vitæ, est maxime appetibilis, quæ sine cibo conseruari non potest, inde etiā est, quòd ipse cibus est maxime appetibilis: & ad hoc fere totus labor humanæ vitæ ordinatur, secundum illud Eccles. 6. Omnis labor hominis in ore eius. Et tamen magis gula videtur esse circa delectationes cibi, quàm circa cibos. Propter quod, vt Augustinus dicit in libro de uera religione.* Quibus vilis corporis salus est, malunt vesci, in quo scilicet delectatio est, quàm saturari: cum omnis finis illius voluptatis sit non sitire atque esurire.

Ad 2^m dicendum, quòd finis in peccato accipitur ex parte conuersionis, sed grauitas peccati accipitur ex parte auersionis: & ideo nō oportet vitium capitale, quod habet finem maxime appetibilem, habere magnam grauitatem.

Ad 3^m dicendum, quòd delectabile est appetibile secundum se: & ideo secundum eius diuersitatem ponuntur duo vitia capitalia, scilicet gula, & luxuria. Vtile autem ex se non habet rationē appetibilis, sed secundum quod ad aliud ordinatur. Et ideo in omnibus vtilibus videtur esse vna ratio appetibilitatis: & propter hoc circa huiusmodi nō ponitur nisi vnum vitium capitale.

Articvlvs VI.

Vtrum conuenienter assignentur gulæ quinque filiæ, scilicet, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, & hebetudo mentis circa intelligentiam.

Ad sextvm sic procedi tur. Videtur quòd inconuenienter assignentur gulæ quinque filiæ, scilicet, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo mentis circa intelligentiam. Inepta enim lætitia consequitur omne peccatum, secundum illud Prouerb. 2. Qui lætantur cū male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Similiter etiam hebetudo mentis inuenitur in omni peccato, secundum illud Prouerb. 14. Errant qui operantur malum. ergo inconuenienter ponuntur filiæ gulæ.

¶ 2 Præt. Immunditia, quæ maxime consequitur gulam, videtur ad vomitum pertinere, secundum illud Isa. 28. Omnes mensæ repletæ sunt vomitu sordium: sed hoc non videtur esse peccatum, sed pœna peccati, vel etiam aliquid vtile sub consilio cadens, secundum illud Eccles. 31. Si coactus fueris in edendo multum, surge e medio, & vome, & refrigerabit te. ergo non debet poni inter filias gulæ.

¶ 3 Præt. Isidorus ponit scurrilitatem filiam luxurię. Non ergo debet poni inter filias gulæ.

Sed contra est, quòd Gregor. 31. Moral.* has filias gulæ assignat. Lib. 31. c. 31

Respon. Dicendum, q̄ sicut dictum est, gula proprie consistit circa immoderatam delectationem, quę est in cibis & potibus: & ideo illa vitia inter filias gulæ computantur, quæ ex immoderata delectatione cibi & potus consequuntur: quæ quidem p̄nt accipi vel ex parte animæ, vel ex parte corporis. Ex parte aūt animæ quadrupliciter. Primo quidem, quantum ad rōnem, cuius acies hebetatur ex immoderatione cibi & potus. Et quantum ad hoc ponitur filia gulæ hebetudo mentis circa intelligentiam. Art. 2. & 3.

Mal. q. 14. arti. 4.

tudo sensus circa intelligentiam, propter fumositates ciborum perturbantes caput, sicut econtrario abstinentia confert ad sapientię perceptionem, secundū illud Eccles. 2. Cogitaui in corde meo abstrahere a vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad sapientiam. Secundo, quantum ad appetitum, qui multipliciter deordinatur per immoderantiam cibi & potus, quasi sopito gubernaculo rationis. Et quantum ad hoc ponitur inepta lætitia: quia omnes aliæ inordinatæ passiones ad lætitiam, & tristitiam ordinā
Lib. 2. cap. 5. tom. 5. tur, vt dicitur in 2. Ethic.* & hoc est, quod dicitur 2. Esdræ 3. quòd vinum omnem mentem conuertit in securitatem, & in iucunditatem. Tertio, quantum ad inordinatum verbum: & sic ponitur multiloG quium, quia vt Gregor. dicit in Pastoral.* Nisi gulæ
Parte 3. ca. 20. in prin. deditos immoderata loquacitas raperet, dies ille, qui epulatus quotidie splēdide dicitur, in lingua grauius non arderet. Quarto, quantum ad inordinatum actum: & sic ponitur scurrilitas, idest, iocularitas quædam prouenięs ex defectu rationis, quæ sicut non potest cohibere verba, ita non potest cohibere exteriores gestus. Vnde ad Ephes. 5. super illud, Aut stultiloquium, aut scurrilitas, dicit glos. quòd a stultis scurrilitas dicitur, idest, iocularitas, quæ risum mouere solet. Quāmuis possit vtrumque horum referri ad verba, in quibus contingit peccare, vel ratione superfluitatis, quod pertinet ad multiloquiū: H vel ratione inhonestatis, quod pertinet ad scurrilitatem. Ex parte autem corporis ponitur immunditia, quæ potest attendi siue secundum inordinatam emissionem quarumcumque superfluitatum, vel specialiter quantum ad emissionem seminis. Vnde super illud ad Ephes. 5. Fornicatio autem, & omnis immunditia &c. dicit glos. idest, incontinentia pertinens ad libidinem quocumque modo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd lætitia, quæ est de actu peccati, vel fine, consequitur omne peccatum, maxime quod procedit ex habitu: sed lętitia vaga incomposita, quæ hic dicitur inepta, præcipue oritur ex immoderata sumptione cibi, vel potus. Similiter etiam dicendum, quòd hebetudo sensus quātum ad eligibilia, communiter inuenitur in omni peccato: sed hebetudo sensus circa speculabilia, maxime
In corp. ar. procedit ex gula, ratione iam dicta.*

AD 2^m dicendum, quòd licet vtilis sit vomitus post superfluam comestionem, tamen vitiosum est, quòd aliquis huic necessitati se subdat per immoderantiam cibi, vel potus. Potest tamen absque culpa, vomitus procurari ex cōsilio medicinæ in remedium alicuius languoris.

AD 3^m dicendum, q̄ scurrilitas procedit quidem ex actu gulæ, non autem ex actu luxuriæ, sed ex eius voluntate; & ideo ad vtrumque vitiū pōt pertinere.

¶ *Super Quæstionis centesimæquadragesimænonæ Articulum primum.*

QVAESTIO CXLIX.

De sobrietate, in quatuor articulos diuisa.

IN artic. 1. q. 149. dubium ex Martino in eodem tractatu in quæstione de sobrietate occurrit. Arguit siquidē contra corpus huius articuli multipliciter. Primo, quia

DEINDE considerandum est de sobrietate, & vitio opposito, s. ebrietate.

Et circa sobrietatem quærūntur quatuor.

¶ Primo, Quæ sit mā sobrietatis.

¶ Secūdo, Vtrū sit specialis virtus.

¶ Tertio, Vtrū usus vini sit licitus.

¶ Quarto. Quibus præcipue competat sobrietas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum materia sobrietatis sit potus.

AD PRIMVM sic procedi-
Super. q. 141. ar. 1. ad 1. tur. Videtur quòd materia sobrietatis non sit potus. Dī. n. ad Roman. 13. Non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. ergo sobrietas est circa sapientiam, & non solum circa potum.

¶ 2 Præt. Sapien. 8. dicitur de Dei sapientia, quòd sobrietatē, & prudentiam docet, iustitiam, & virtutem, vbi sobrietatem ponit pro temperantia; sed temperantia non solum est circa potus, sed etiā circa cibos, & venerea. ergo sobrietas non est solum circa potus.

¶ 3 Præt. Nomen sobrietatis a mensura sumptum esse videtur: sed in omnibus, quæ ad nos pertinent, debemus mensuram seruare, vt dicitur ad Titum 2. Sobrie, & iuste, & pie viuamus in hoc sęculo, vbi dicit glos.* Sobrie in nobis. & 1. ad Timoth. 2. dicitur, Mulieres in habitu ornatu, cum verecundia & sobrietate ornantes se, & sic videtur sobrietas esse non solum in interioribus, sed etiam in his quæ pertinēt ad exteriorem habitum. non ergo propria materia sobrietatis est potus.

SED CONTRA est, quod dicitur Eccles. 31. Aequa vita hominis, vinum in sobrietate potatum.

RESPON. Dicendum, q̄ virtutes, quæ ab aliqua generali conditione virtutis nominantur, illam materiā sibi specialiter vendicant, in qua difficillimum, & optimum est conditionē eius obseruare: sicut fortitudo, pericula mortis: & temperantia delectationes tactus. Nomen aūt sobrietatis sumitur a mensura. Dicitur enim aliquis sobrius, quasi briam, idest, mensurā seruans: & ideo illam materiā specialiter sibi sobrietas ascribit, in qua maxime laudabile est mensuram seruare. Huiusmodi autē est potus inebriare valens, quia eius vsus mensuratus multū cōfert, & modicus excessus multum lædit, quia impedit vsum rationis magis ēt q̄ excessus cibi. Vnde Eccl. 31 Sanitas est animæ & corporis sobrius potus. Vinū multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Et iō specialiter

bria non est nomen mensuræ absolute, sed mēsuræ vinariæ, vt Donatus dicit super Terentiū, ac per hoc sobrietas non p appropriationē, sed proprietatē, importat mensuram potus vini. Secundo, quia non est verum vniSuper. q. 141. ar. 1. ad 2. uersaliter, q̄ virtutes quæ ab aliqua generali cōditione virtutis nominantur, illam materiā sibi specialiter vendicant, in qua difficillimum, & optimum est conditionem illam obseruare. Sequeretur. n. primo, quòd temperātia sibi vinum, aut concubitum pro materia vendicaret. Sequeretur secundo, q̄ iustitia vēdicaret sibi aliquam specialē materiam: & idem sequeretur tertio de prudentia. Tertio, quia ad huiusmodi appropriationē non sufficit, q̄ optimum & difficillimum sit in tali materia, sed requiritur loquētiū vsus. Quāmuis ergo Glosatoli neatis ibi. bria significaret mēsuram, non tamen sufficientem propter hoc causam huiⁱ appropriationis S. Thomas tetigit.

¶ Ad primum horū dicitur, quòd argumentum de vocabulis ad grammaticos spectat, qui discordes videntur, dum alii briam mēsuram vinariam, vt argues affert Donatum: alii vas vinarium, vt Seruius super Virgilium: alii mensuram, vt in Catholicon habes. Vnde commendandum est authoris ingenium, qui tertiam significationem secutus, rationem reddit quare sobrietas habeat potū pro materia: nam multo facilius fuisset hoc dicere, sequendo primas significationes.

¶ Ad secundum dicitur, quòd illa maior est vera communiter: & hoc sufficit proposito. Nec aliquā instantia in oppositum militat. Nā prima de temperantia, quoniam & in ipsa hoc verificatur: q̄m a temperare dicta; delectationes tactus ad naturam spectantes

tantes sibi specialiter vendicat pro materia, quas difficillimū, & optimum est temperare. Et non oportet descendere ad specialissimam materiam, puta, potum, sed sat est materiam specificā subalternam sibi specialiter vendicare. Nec secunda de iustitia, quia etiam iustitia adiuuatur, seu adæquat operationes ad alterū vt materiā propriā,
D. 1330. quas difficillimum, & optimum est ad æqualitatē ducere, a qua iustitia dicit. Nec demum tertia de prudentia, quoniam & ipsa rationis actus propriam materiā habet, quibus difficillimū, & optimum est vti ad procul videndū, vn de prudentia dicta est.

¶ Ad tertium dicitur, q̄ author vsum loquentium supponit. Constat namq; q̄ sobrietate ꝓprie vtimur cum de potu loqmur, sicut & ebrietate. Et supposito loquentium vsu, reddit rationem appropriationis satis sufficientem, & soli dam, vt patet ex iā discussis.

¶ In eodem art. in responsione ad primum, Martinus occurrit ibidem, dicēs q̄ licet solutio ista sit bona, non est tamen expositio conueniens dicto Apostoli, Calix enim sapientiæ inebriās est præclarus, sapere tamen non ad sobrietatem non est præclarum, sed vitiosū. Quia ergo in assecutione sapientiæ ebrietas est laudabilis, ideo nō videtur conuenienter aptata per Thomam similitudo.

¶ Ad hoc dicitur & q̄ solutio principalis, & expositio est optima, si recte intelligatur, & discernatur ad quid affertur. Nam ad nihil affertur nisi ad declarandum, q̄ sobrietas metaphorice locum habet in sapientia. Per hoc enim satisfit authoritati Apostoli directe dicendo, quòd sobrietas ibi non proprie sumitur, sed metaphorice. Et q̄ sobrietas metaphorice in sapientia inueniatur, manifestatur ex hoc, quòd etiā ebrietas metaphorice in illa inueniatur, iuxta illud, Calix meus inebrians &c. Impertinens est autem huic proposito, an tam ebrietas, quàm sobrietas sapientiæ sit laudabilis, quæ tamen impertinentia arguens ingerit, & nihil obstat proposito.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quadragesimænonæ Articulum secundum.*

IN art. 2. eiusdem q. aduerte primo, q̄ Martinus imponit ob corruptum forte suum codicem, quòd author diuersas de abstinentia tenuerit opiniones, ita quòd superius in q. 147. author distinxit abstinentiam, & sobrietatem penes cibum & potum: hic vero distinguit, quia abstinentia est circa cibum & potum communiter: sobrietas vero circa potum inebriare valentem. Falsum siquidem manifeste est, quòd primo dicit. Nam in principio q. 146. vbi distinguit partes subiectiuas temperantiæ, expresse distinguit istas dicendo, Considerandum est de abstinentia, quę est circa cibos & potus: & de sobrietate, q̄ est specialiter circa potum. Eandem ergo sententiam vtrobiq; tenuit author.

¶ In eodem art. dubium occurrit circa distinctionem sobrietatis ab abstinentia. Videtur enim q̄ distinctio sit superflua, & nulla formaliter. Superflua quidem, quia sola abstinentia sufficit ad tollendum impedimenta, quod rationi præstare potest potus inebrians. non ergo præter abstinētiam oportet ponere sobrietatem. Probatur antecedens: quia abstinens in omni potu seruat modū rationis. ergo etiā in potu inebriante potē te. Nulla autem, quia nullum inuenitur distinctiuū formaliter: in litera siquidem assignatur pro distinctiuo specialis ratio impedię di rationem. Et explicat in quo consistit ista specialis ratio impediendi rationem, s. quia per viam fumositatis natus est potē inebriatiuū impedire, aut perturbare rationē Sed hæc ratio aut non distinguit formaliter, aut sobrietas est species abstinentiæ. Probatur, quia litera in respō sione ad secundum dicit, q̄ abstinentia est circa cibos, & potus inquantum impediunt rationem. Tunc sic, Impedire rōnē, & ipedire rōnem per viā fumositatis, non cōstituūt diuersas species. sed potius quasi genus, & speciem, si distinguūtur formaliter. ergo vel sobrietas est species abstinentiæ, vel non distinguuntur formaliter. Si dicatur ex litera in responsione ad primum, quòd non absolute attribuitur abstinentiæ, quòd sit contra impedimenta rationis ex cibo & potu: sed sic, s̄per immoderantiam delectationis, ita q̄ contra impedimenta rationis ex cibi & potus immoderata delectatione ponitur abstinentia: contra impedimenta vero rationis ex potus inebriatiui fumositate, ponitur sobrietas; Contra. Sobrietas est species temperantiæ, quā constat esse circa delectationes tactus. ergo sobrietas est circa tale delectabile secundum tactum: alioquin non esset per se species temperantiæ, vt patet exercitatis in Metaphysica ergo sobrieras est etiam contra impedimenta rationis ex potu delectabili. Et sic sequitur vt prius, s̄ quòd sit species abstinētiæ, aut nō distinguatur ab ea formaliter, quorum vtrumque est contra authorem in responsione ad tertium, vtramq; virtutem specialissimam tenentē. Et per hæc videtur, q̄ licet ebrietas sit distinctum vitium a gula, quia gula opponitur moderatæ delectationi cibi & potus, & ebrietas opponitur saluti rationis, non tamen sobrietas distinguenda est ab abstinentia, quia abstinentia vtrumque ponit, scilicet & moderatam delectationem, & rationem expeditam.

¶ Ad

Lib. 1. in som niū Scipio. in fol. 2. ante med.

* q. 146. artic. 1. & q̄. 141. artt. 2. & q̄. 146. art. 2. & 1. 2. q. 65. artic. 2.

Aristot. 1. de. 3. Et Tullius.

¶ Ad huius euidentiã sciendum est, q̃ bonum rõnis conseruandum a moralibus virtutibus cõtra impetus passionũ est duplex, s. rectitudo, & vsus. Vtrumq; siquidem per passiones impeditur. Nam timor, & amor, delectatio, ira &c. rõnem a rectitudine flectunt, vt continue experimur. Et si fuerint vehemẽtes passiones, q̃q; rationis vsum tollunt, vt patet de nimia tristitia, & delectatiõe, & ira. Circa vsum tñ rationis impediendum, quia pluribus modis potest impediri & cũ pabi r, & sine culpa, vt patet cum impeditur per dormitionẽ, aduertẽdum est, q̃ dupliciter passio põt impedire vsum rõnis. Vno modo, ex sua immoderantia, ita q̃ ipsa immoderatio passionis est rõ peccati, & tanto grauioris, quãto pertingit vsq; ad impediẽdum rationis vsum. Et hoc modo impedire vsum rõnis ad idem vitiũ spectat, ad quod spectat inordinatio illius passionis, v.g. ad timiditatem, si ex nimio timore pdit q̃s vsum rationis, q̃m ad timiditatis vitiũ spectat immoderatio timoris. Et similiter ad illammet virtutẽ, ad quam spectat ordinatio talis passiõis, pertinet etiã conseruare vsum rationis contra immoderantiã illius passionis. Ver. gra. ad fortitudinem spectat cõseruare & rectitudinẽ, & vsum rationis cõtra immoderantiam timoris. Alio modo, passio põt impedire vsum rationis ex eo, q̃ est ratio alicuius impediẽtis vsum rationis, ita q̃ ex hoc

In corp. ar.

absorbendo eam per immoderantiam delectationis: & quãtum ad hoc communiter circa cibum & potum est abstinentia. Sed potus inebriare valens, impedit speciali ratione, vt dictum est,* & ideo requirit specialem virtutem.

Ad 2^m dicendum, quòd virtus abstinentiæ non est circa cibos & potus, inquantum sunt nutritiua, sed inquantum impediunt rationem: & ideo non oportet q̃ specialitas virtutis attendatur secundum rationem nutritionis.

Ad 3^m dicendum, q̃ in omnibus potibus inebriare valetib⁹ est vna & eadem ratio impediendi rationis vsum: & sic illa potuum diuersitas per accidens se habet ad virtutem: & propter hoc, secundum huiusmodi diuersitatem virtutes non diuersificantur. Et eadem ratio est de diuersitate ciborum.

Articvlvs III.

Vtrum vsus vini totaliter sit illicitus.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur q̃ vsus vini totaliter sit illicitus. Sine sapiẽtia enim non potest aliquis esse in statu salutis. dicitur enim Sapient. 7. Neminem diligit Deus, nisi eum, qui cum sapiẽtia inhabitat. & infra 9. Per sapientiam sanati sunt quicumq; placuerunt tibi a principio: sed vsus vini impedit sapientiam. dicitur enim Eccl. 2. cogitaui abstrahere a vino carnem meam, vt transferrem animum meum ad sapientiam: ergo potus vini est vniuersaliter illicitus.

¶ 2 Præt. Apost. dicit ad Romanos 14. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur: sed cessare a bono vir tutis est vitiosum, & similiter fratribus scandalum ponere. ergo vti vino est illicitum.

¶ 3 Præt. Hieron.* dicit, q̃ vinum cũ carnibus post diluuium est dedicatum: Christus autem venit in fine sæculorum, & extremitatem retraxit ad principium. ergo tempore christianæ legis videtur esse illicitum vti vino.

Sed contra est, quod Apost. dicit 1. ad Timoth. 5. Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuum, & infirmitates frequentes. & Eccles. 31. dicitur, Exultatio animæ, & cordis vinũ moderate potatũ.

Respon. Dicendum, quòd nullus cibus, vel potus secundum se consideratus est illicitus, secundum sententiam Domini dicentis Matth. 15. Non quod intrat in os coinquinat hominem: & ideo bibere vinum, secundum se loquendo, non est illicitum. Potest tamen reddi illicitum per accidens, quãdoq; quidem ex conditione bibentis, quia vino de facili lædit̃, vel quia ex speciali voto obligatur ad vinum non bibendum: quandoq; autem ex modo bibendi, quia scilicet mẽsuram in bibẽdo excedit: non negamus sobrietatem esse circa delectabile, vt subiuncta obiectio opponit, sed dicimus, quòd vtraque virtus est circa delectabile in potu, sed secundum diuersas rationes, secundum quod potus delectabilis natus est diuersis rationibus impedire rationis bonum, vt declaratum est. Ex quibus patet, quòd non solum ebrietas est distinguenda a gula, sed sobrietas ab abstinentia: & quòd falsum est, quòd abstinentia ponat vtrumq; bonum, scilicet, oppositum vtrique vitio. Ponit enim moderatam delectationem in potu, sed non ponit rationem expeditam a potu delectabili, vt est ratio sumositatis, sed solummodo a potu delectabili secundum se.

ℂ *Super Quæstionis centesimæ quadragesimænonæ Articulum tertium.*

In articulo 3. eiusdem quæstionis in responsione ad primum, aduerte, quòd Martinus vbi supra, dicit, Nec placet mihi opinio Thomæ dicentis, quòd licet ad acquirendum sapientiam quantum sufficit ad salutem, non exigatur omnino abstinentia a vino: ad acquirendum tamen eam secundum quendam perfectionis gradum, requiritur in aliquibus, quòd omnino abstineant, nisi velit saluare per hoc quòd adiungit, Secundum conditiones quarundam personarum, & locorum: quia non videtur mihi, quòd vsus sobrii vini noceat acquisitioni excellentis sapientiæ.

¶ Ad

niam in articulo hoc, & specialiter in responsione ad primum clare patet hanc esse doctrinam eius.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppositum dicitur, quòd distinctio sobrietatis ab abstinentia non est superflua, sed necessaria. & cum dicitur, Si homo est abstinens seruat mensuram in potu, ac per hoc nõ eget sobrietate: Respondetur, quòd seruare mensuram in potu contingit dupliciter. Vno modo, secundum quod potus est delectabilis in seipso. Alio modo, secundum quod potꝰ delectabilis est ratio sumositatis perturbatiuæ rationis. Abstinẽs seruat mẽsuram in potu primo modo. De secundo autem modo nõ se impedit, quia est sibi impertinens, & relinquit hoc sobrietati. Et si insistetur, ergo abstinens salua abstinentia potest inebriari, negatur sequela: quia virtutes sunt connexæ, & qui vna caret, nullam habet.

Habet dist. 35. cap. Ab exordio ex Hiero. lib. cõtra Iouinianum, tom. 2.

¶ Ad secũdam obiectionem iam patet responsio, quòd distinctiua non sunt, impedire rationem, & impedire rationem per sumositatem, sed sunt delectabile ex immoderantia sua impediẽs rationem, & delectabile ex eo, quòd est rõ sumositatis &c. impediens rationẽ, quæ duo constat, quòd non se habent sicut superius, & inferius, sed quòd specifice inter se distinguuntur ac per hoc sobrietas nec est species abstinentiæ, nec coincidit cum illa. Vnde patet, quòd

¶ Ad hanc siquidẽ Martini obiectionẽ non oportet respondere, tum quia litera clare dicit, secundum cõditionẽ personarum, & non dicit absolute, q̃ potꝰ vini impediat a perfecta sapientia. Vnde hoc non est saluare doctrinam, quasi periclitantem vt arguens sonat, sed sua obiectio est manifesta diuisio cõtextus: tum quia etiam si author non subiunxisset illa verba, Secundum cõditiones personarum &c. ex quo dixerat, q̃ hoc requiritur in aliquibus, satis se præseruauerat ab vniuersaliter, & cõmuniter. Prodest ergo acquisitioni sapientiæ perfectæ abstinentia a vino aliquibus, quibus scilicet abstinere a vino est bonum supererogationis, sicut ieiunium, & alia huiusmodi. Et per oppositũ talibus nõ abstinere a vino nocet, sicut non ieiunare, quia impedit progressum ad perfectã sapiẽtiam, qua beati pacifici, qui filii Dei vocabuntur.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quadragesimænonæ Articulum quartum.*

In art. 4. eiusdẽ q. dubiũ occurrit ex eo, quòd non bene ratio, quare senibꝰ, episcopis, & regibꝰ, specialiter indicitur sobrietas magis, q̃ iuuenibus, & mulieribus assignatæ: q̃m iuuenibus, & mulieribus opus est sobrietate & propter concupiscentias, & propter finem, & operationem: senibus autem propter operationem tantum, male ergo videtur distinctio ista rationũ assignata.

¶ Ad hoc dicitur, quòd distinctio, & ratio est optima, si formaliter intelligatur. Communis necessitas quippe sobrietatis in omnibꝰ est propter communem operationẽ rationis, s. propter vsum rationis, vt patet ex ipsa sobrietatis natura. Sed loquendo de

Quandoq; autem ex parte aliorũ, qui ex hoc scandalizantur.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ sapientia potest haberi dupliciter. Vno modo, secundum modũ cõmunẽ, prout sufficit ad salutẽ: & sic non requiritur ad sapiẽtiam habẽdam, quòd aliquis a vino omnino abstineat, sed q̃ abstineat ab immoderato vsu vini. Alio modo, secũdum quendã perfectionis gradũ: & sic requiritur in aliquibus ad perfecte sapientiam percipiendam, q̃ omnino a vino abstineant, secundum conditiones quarundã personarum, & locorum.

Ad 2^m dicendum, q̃ Apostolus non simpliciter dicit bonum esse abstinere a vino, sed i casu, in quo ex hoc aliqui scandalizantur.

Ad 3^m dicendum, q̃ Christus retrahit nos a quibusdã, sicut omnino illicitis: a quibusdã vero sicut ab impedimentis perfectionis. Et hoc modo retrahit aliquos a vino propter studiũ perfectionis, sicut a diuitiis, & aliis huiusmodi.

Articvlvs IIII.

Vtrum sobrietas magis requiratur in maioribus personis.

Ad Qvartvm sic proceditur. Videtur q̃ sobrietas magis requiratꝰ i maioribus personis. Senectus. n. excellẽtiam quandam homini præstat, vnde & senibus honor & reuerentia debetur, secundum Illud Leuit. 19. Coram cano capite consurge, & honora personam senis: sed Apostolus specialiter senes dicit esse ad sobrietatem exhortandos, secundum illud ad Tit. 2. Senes, vt sobrii sint. ergo sobrietas maxime requiritur in excellentioribus personis.

¶ 2 Præt. Episcopus in Ecclesia excellentissimum gradum habet, cui per Apostolũ indicitur sobrietas, secundum illud 1. ad Timoth. 3. Oportet episcopũ irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, prudentem &c. ergo sobrietas maxime requiritur in personis excellentioribus.

¶ 3 Præt. Sobrietas importat abstinentiam a vino: sed vinum interdicitur regibus, qui tenẽt summum locum in humanis rebus. concedi tur autem his qui sunt in statu desolationis, secũdũ illud Pouer. 31. Noli regibus dare vinũ, & postea subdit, Date siceram mœrentibus, & vinũ his qui amaro animo sunt. ergo sobrietas magis requiritur in excellentioribus personis.

Sed contra est, quod Apost. dicit 1. ad Timot. 3. Mulieres similiter pudicas, sobrias &c. & ad Tit. 2. dicitur, iuuenes similiter hortare, vt sobrii sint.

Respon. Dicendum, quòd virtus habet habitudinẽ ad duo. Vno quidem modo, ad contraria vitia quæ excludit, & concupiscẽtias quas refrænat. Alio modo, ad finem, in quem perducit. sic ergo aliqua virtus magis requiritur in aliquibꝰ duplici ratione. Vno modo, quia in eis est maior pronitas ad concupiscentias, quas oportet per virtutem refrẽnari: & ad vitia, quæ per virtutem tolluntur: & secundum hoc sobrietas maxime requiritur in iuuenibus, & mulieribus, quia in iuuenibus viget concupiscentia delectabilis propter feruorem ætatis: in mulieribus autem non est sufficiens robur mẽtis ad hoc, q̃ concupiscentiis resistãt. Vnde secundum Valerium Maximum,* mulieres apud Romanos antiquitus non bibebant vinum. Alio vero modo, sobrietas magis requiritur in aliquibꝰ, vtpote magis necessaria ad propriam operationem ipsorũ. Vinum autem immoderate sumptum præcipue impedit vsum rationis: & ideo senibus, in quibus ratio debet vigere ad aliorum eruditionẽ, & episcopis, seu quibuslibet Ecclesiæ ministris, qui mente deuota debent spiritualibus officiis insistere, & regibus, qui per sapientiam debent populum subditum gubernare, specialiter sobrietas indicitur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Li. 2. cap. 1. in titulo de vsuvini mulieribus interdicto.

diuersis conditionibus, & statibꝰ personarum secundum sibi propria: ita q̃ in iuuenibus, & mulieribus considerentur & propriæ operationes, & concupiscentiæ, & similiter in aliis, s. senibus, regibus, & episcopis, tunc specialiter loquendo, iuuenibus, & mulieribus est necessaria sobrietas, p̃ter concupiscẽtias, & vitia. Nam his sẽclusis, nulla est operatio iuuenis vt sic, aut mulieris vt sic, quæ exigat sobrietatem specialiter: quo niã nulla talis operatio exigit excellẽtiam puræ mentis. In senibus autem, episcopis, & regibꝰ, secluſis concupiscentiis, quia propriæ eorũ vt sic operationes exigunt mentis puritatem excellentem propter eorum officia, vt patet in litera, ideo ex hac parte egent sobrietate. Obiectio autem in oppositum procedit de operatione communi omnibus, scilicet, vti ratione. Sermo autem præsens est de opatione p̃pria conditionum, & statuum.

ℂ *Super Quæstionis centesimæ quinquagesimæ Articulum primum.*

In art. 1. q. 150. circa significationem ebrietaris, nota conditiones primi signi ficati, quia defectus rationis non absolute, sed vt causatus ex multo vino potato, significatur nomine ebrietatis primo modo, & quòd sic non est nomen culpæ, sed pœnæ ex culpa. Vbi appellatione vini intelligitur omne potabile inebriatiuum, ut cerui sia. Intelligitur. n. secundario sub principali, sicut etiã sunt adinuenta ad supplendum principale. Et propterea debentes abstinere aliquo die a vino, teneutur etiam abstinere a cerusia. Sumitur enim loco vini. Et quoniam vinum causare potest aliquid, potatum, vel

Mal. q. 14. a. 4. ad 2. Et ad Ti. 2. le. 6 fi. Ec 3. Eth. lect. 11. fin.

non

non potatum, subiungitur ly potato, ad differentiam defectus rationis, qui cõsequi potest ex vino odorato. Aiunt enim quosdam solo odore vini, rationis vsum perdere: talis enim defectus non est ebrietas, sicut nec defectus rationis somno, vel quacumque causa alia a vino potato. Additur autem in litera, ly multo, quia vinum potatum non inebriat, nisi sit multũ respectu illius qui bibit, quantumcũq; in seipso parum sit quod bibitur: multum autem dicimus cõmuniter in quantitate. Potest tamen cõtingere, quòd multum in virtute tantum, & non quantitate inebriet, puta, si tantundem ab eodẽ tunc bene dilutum bibitum non inebriasset. Tunc enim multitudo virtutis, non quantitatis in causa est. Est autem defectus iste, qui ebrietas vocatur, pœna ex culpa, non actuali semper, sed originali saltem. In statu siquidem innocentiæ, etiam si vsus vini fuisset, nullus fuisset ebrius, quia nullus error, aut infirmitas.

¶ In eodem articulo primo aduerte, quòd ebrietas pro actu inebriatiuo ad hoc quòd non sit peccatum, duas habet cõditiones. Prima est, quòd præter opinionem bibentis potus sit inebriatiuus Secunda, quòd nulla in hoc bibentis negligentia cõcurrat. Nam si credit quis, aut dubitat se inebriari, non excusatur. Et similiter, si non adhibet diligentiam suam in aduertendo quantũ bibit, & cuius vigoris sit vinum, & qualiter ipse bibens est dispositus, puta, quia est valde calefactus, non excusatur.

¶ In eodem art. 1. aduerte, quòd ebrietas ex inordinata concupiscentia, & vsu vini semper est peccatum, ita quòd peccatum cõsistit in actu, quo quis inordinato appetitu vtitur vino inebriatiuo, hoc est, in quãtum est inebriatiuum. Iam enim dictum est, quòd ad gulæ vitium, non ad ebrietatẽ spectat inordinatus vsus potus absolute: ad ebrietatem autem quatenus est inebriatiuus. I

¶ In eodẽ art. 1. circa illud, Ebrietas continetur sub gulâ, sicut spẽs sub genere, aduerte, quòd gula est nomẽ æquiuocum ad genus comessationis & ebrietatis, & ad ipsam speciem comessationis, ita quòd tractatus habitus superius de gula, non est habitus de gula vt est genus, sed vt est species: quoniam tractatũ est de gula vt est vitium oppositum abstinentiæ, vt expresse in principio q. 146. diuidendo dicitur. Et inter species gulæ non est cõputata ebrietas, quæ hic dicitur species gulæ, vt est genus, sed sub summodo enumeratæ sunt species gulæ, quæ continentẽ sub comessatione. Perinde igitur fuit tractare de gula, ac si de comessatione tractaretur: sed quia species illa nomen generis sibi vsurpauit, sub gulæ nomine tractata est. In hoc autem loco gula non similiter sumitur, sed pro genere communi ad gulam pro comessatione, & ebrietate. K

¶ In eodem articulo in responsione ad primum, dubium occurrit ad hominem. Superius namque author in quæstione de gula art. 3. ad tertium dixit, quòd nocumentum proueniés ex delectabili in cibo & potu, per accidens se habet ad gulam. In hac autem responsione de vitio oppositio ebrietati tractans, ex nocumento naturæ culpam in abstinendo a vino constituit. Si enim est per accidens, non debet ex hoc culpa cõstitui: & si ex hoc culpa constituitur, non est per accidens.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo, quòd aliud est dicere, quòd ex naturæ nocumento sit culpa, & aliud quòd ex naturæ nocumento sit culpa talis, scilicet opposita ebrietati. Author non dicit secundum, sed primum, quod constat esse verũ: quia est culpa contra naturalem amorem suiipsius, quamuis non opponatur ebrietati. Secundo dicitur, quòd per grauamen naturæ author intendit grauamen naturæ quo ad vsum rationis: & talis culpa, qua quis quo ad vsum rationis ex abstinentia vini grauaret naturam, opponi conceditur ebrietati, quæ vsum rationis tollit ex

F nimio vsu vini. In superioribus autem author dixit, quòd nocumentum corporis se habet per accidens ad gulam, & non dixit, quòd nocumentum rationis se habet per accidens: quin potius de nocumento rationis dixit in quæstione præcedenti articulo 2. quòd se habet per se ad abstinentiam, sobrietatem, & gulã, & ebrietatem.

¶ In eodem ar. 1. in responsione ad secũdum dubiũ primo ex Martino in q. 1. de ebrietate occurrit cõtra authorem in hac solutione arguente dupliciter. Primo, quia hæc solutio non consonat doctrinæ sequentis articuli, vbi dicitur, quòd si quis aduertit potum vini esse immoderatum, & inebriare potẽtem, magis tamen vellet ebrietatem incurrere, quàm a potu abstinere, talis proprie dicitur ebrius. Ex quibus arguitur sic, Omnis, qui magis vult inebriari potu vini, quàm a potu abstinere, vult inebriari: sed omnis, proprie ebrius est huiusmodi. ergo defectus ebrietatis est voluntarius. Secundo, Ratio peccati ebrietatis consistit in volitione potus immoderati, & inebriantis sciti quòd est talis. ergo ad ebrietatem forma liter, & proprie dictam, exigitur quòd potus secundum quod inebrians, sit volitus.

¶ Dubium deinde occurrit, quia falsum est, quòd nullus velit carere vsu rationis ex potu, cum aliqui sint, qui ex industria ad hoc bibant vt inebrientur, & in hoc delectantur, quod seipsos eximunt a rationis curis.

¶ Ad dubium ex Martino dicitur, quòd nõ inconuenit aliquid esse voluntarium vno modo, quod alio modo est inuoluntariũ. Multipliciter enim dicitur voluntarium, & inuoluntarium: sed quantum ad propositum spectat, dicitur dupliciter, scilicet directe, & in seipso: vel indirecte, & in causa, seu alio. Ver. gra. Cum quis sponte currit, & inde fatigatur, cursus est directe, & in seipso volitus: lassatio autem consequens est indirecte, & in alio, hoc est, in cursu, ad quem consequitur volita, & nõ in seipsa, nec directe: & hi duo modi voluntarii, communes omnibus peccatis videntur. Nam in peccato est aliquid, quod directe volumus, puta, accipere alienum, vti muliere non sua &c. & aliquid, quod indirecte volumus, s. deformitatẽ peccati, quæ annexa est illi actui. Differunt autem huiusmodi voluntaria inter se in hoc, quòd primum est omnino voluntarium: secũdum autem est aliquo modo voluntarium, s. indirecte, & in causa, & aliquo modo inuoluntarium, s. directe, & in seipso. Sic autem est in proposito. Potus scitus quòd est immoderatus, & inebriatiuus, est in se, & directe volitus: defectus autem rationis consequens non est volitus in seipso, & directe, sed tantummodo indirecte, & in sua causa. In hac ergo solutione author loquitur de voluntario in seipso, & directe, & dicit quòd defectus rationis est inuoluntarius, & bene: quia non est in se, & directe volitus. In sequenti autem articulo loquitur de voluntario indirecte in sua causa, non in verbis allatis a Martino: quia in illis verbis author loquitur non de defectu rationis consequente, sed de actu potatoris potente inebriare, quem diximus esse directe volitum: sed in verbis subiunctis, scilicet, quia secundum hoc homo volens, & sciens priuat se vsu rationis: & per hoc patet solutio primæ obiectionis.

¶ Ad secundam vero conceditur totum, sed non est contra id quod diximus: quoniam aliud est potum inebriatiuum, vt sic, esse cogitum & volitum directe, & in seipso: & aliud est defectũ rationis consequentem ex huiusmodi potu esse directe, & in seipso volitum. Ebrius proprie, & formaliter dicitur non a defectu rationis, qui causatur ex potu, sed ex ipso actu potente inebriare cognito, & volito directe, qui ebrietas dicitur. Nam sicut fornicator proprie ille est, qui scit hanc mulierem nõ esse suam, & vult vti illa, quod est fornicari: ita ebrius est, qui scit hunc potum esse inebriatiuum, & vult illo vti, quod est inebriari, vt inebriari sonat actum moralem. Ex hoc enim tamquàm ex intento per se & directe, vt in sequenti litera dicitur, sumit speciem ebrietatis vitium non ex defectu consequente, qui indirecte, & in sua causa tãtum est volitus. A

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd inebriare se ex industria vt careat vsu rationis, videtur esse valde paucorum: quoniam carere vsu rationis, communiter ebrii incurrunt magis quàm appetrant. In quibus tamen appetitus directe tendit ad carentiam vsus rationis, & ad hoc ebrietate vtuntur tamquàm instrumẽto delectabili, vitiũ plusquàm humanum videtur, & ad bestialitatis vitia pertinere. Velle namque directe se priuare vsu rationis nil aliud est, quàm velle se facere irrationale, ac brutum animal pro tũc. Author autem de ebrietate, vt est humanũ vitium, loquitur secundum id, quod communiter in hominibus inuenitur. Constat namq; qp communiter nullus directe vult se priuare vsu rationis. B

¶ Super Quæstionis centesimæ quinquagesimæ Articulum secundum.

In art. 2. eiusdem q. 150. dubiũ occurrit, An potus vini ex hoc ipso reddatur culpabilis mortaliter, quòd priuat scientem, & volentem vsu rationis. Et huic annectitur alterum dubium, an huiusmodi potus habeat rationem peccati mortalis ex ipso damno vsus rationis, an ex periculo, quia scilicet exponit hominem periculo peccatorũ mortalium, an ex vtroque simul. In litera siquidem vtrumq; simul ponitur. Est siquidem primi dubii ratio, quia nulla cõditio, quæ potest saluari tam in actu virtuoso, quàm vitioso, facit ex se sufficienter actum mortaliter culpabilem: sed ista conditio, scilicet inferre priuationem vsus rationis, potest saluari in actu virtuoso & vitioso. ergo actus potus ex hoc quòd est priuatiuus vsus rationis, non est peccatum mortale. Minor probatur multiplici ter. Primo, quia scienS & volens dormire, vult se priuare vsu rationis, & tamen non peccat. Secundo, quia propter vomitum inebrians se non peccat. Nec valet, inquit Martinus, quod ait Thomas in responsione ad tertium, quòd quia vomitus potest fieri per aquam tepidam, ideo propter hanc causam non excusaretur quis ab ebrietate, tum quia potus tepidæ aquæ non prouocat vomitum in hominibus omnibus: tum quia vomitus ex alia & alia causa prouocatus, alias superfluitates emittit. Tertio, quia si quis esset talis complexionis, quòd ex vino quãtumcũq;, & qualitercunque sumpto inebriaretur, & ex alio potu grauius læderetur in corpore, iste esset perplexus, si non liceret sibi vti minus malo bibendo vinum, per hoc scienter inebriando se. Quarto, ad euitãdam seuitiam tyranni, vel infidelis, in casu homo posset se inebriare, vt sic relinqueretur pro cõmuni bono &c. C

Hæc sunt motiua sumpta ex Martino vbi supra. Qui etiam ibi dem tenens conclusionem dictarum rationum, soluit rationes authoris in hoc art. Negat siquidem illã maiorem, Quicumque sciens & volens priuat se vsu rationis, propter instantias supradictas. Ad secundam vero rationem de periculo dicit tria. Primo, quòd huiusmodi periculo nõ sunt communia omnibus ebriis. Secũdo, quòd huiusmodi periculis potest prouideri ne sequantur, præcipiendo prius quòd caueãt, & obseruetur cum erit ebrius. Tertio, quòd duplex est periculum, circundans, vel inuolutũ. Et quòd licet non possit quis exponere se periculo inuoluenti, secus est de periculo circundante, quale est istud quandoq;. Et ad authoritatẽ Ambrosii in litera allatam dicit, quòd Joquitur Ambro. non vniuersaliter, sed secundum id, quod multis accidit. Ad rationem vero allatam in litera arguẽdo in oppositum ex canonibus Apostolorum, dicit duo. Primo, quòd non loquitur, nisi de assiduis in ebrietate, vt ostendit ly deseruiens ebrietati. Secundo, quòd huiusmodi pœnæ non solum pro mortali, sed etiam aliquando pro veniali, & sine culpa, non tamẽ sine causa imponuntur, præcipue propter indecẽtiam, & exprobrationem facti, vt est ebrietas. Secundi autem dubii ratio ex Martino iam dicta est. Et assignatur alia, qa pericula consequentia per accidens se habent. Species autem mortalis peccati nõ attenditur secundum ea, quæ sunt per accidens, sed secundum id, quod per se est obiectum actus.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd author nõ dicit, quòd priuare se vsu rationis constituat peccatum mortale, aut veniale: sed docet, quòd priuare se vsu rationis ex inordinata concupiscentia vini, est peccatum mortale. Etsi quæratur, in quo consistit ista in ordinatio: In promptu est responsio, qp cõsistit in hoc, quòd propter delectationem in potu non curat sciens, & volens priuare se vsu rationis, ita quòd non priuatio vsus rationis absolute, nec delectatio in potu vini absolute, culpam constituit, sed delectatio in potu vini inebriantis in scientẽ, & volente illam, constituit rationem culpæ mortalis. Et in hoc proprie consistit actus ebrietatis, qui cum intemperantiæ species sit, est circa delectabile secundum sensum tactus, quale est potus vini ebriantis. Ex hoc autem fundamẽto patet primo, quòd rationes Martini non sunt cõtra authoris doctrinam de ebrietate forma liter loquendo: sed allatæ suæ rationes si concludunt, inferunt tantum, quòd ebrietas materialiter, hoc est, bibere aduertentet vsq; ad mentis alienationem non propter delectationem potus, sed propter aliquam honestam in se causam est licita, quod nunc non affirmo, nec inficior. Sed in responsione ad tertium hæc quæstio tractabitur, & si Deus lumen dederit, determinabitur. Patet secundo, quòd solutio Martini ad primam rationẽ authoris

D

E

Canon. 42.

I. 2. q. 88. art. 5. ad 1. Et 2. di. 24. qõ. 2. art. 6. cor. Et mal. qõ. 2. art. 8. ad 3. Et Ro. 13. lec. 3. Et 1. cor. 5. le. 3.

* In ser. 4. in die animarum, tomo 1ỹ.

† 1. 2. q. 88. art. 7.

Serm. 4. in die animarũ ante medium, to. 10

Eth. 11. cõm. 1.

Epist. 64. pa. ri ante medium, to. 2.

133. art. 6.

authoris data, nihil valet, quia loquitur de priuatione vsus rationis absolute, & author loquitur de priuatione vsus rationis ex delectabili inebriatiuo potu. De dictis autem ad rationem de periculo, & obiectione allata in secundo dubio, dicendum est, quòd cum ebrietas directe opponatur bono rationis humanæ, hoc est, vsui rationis humanæ, & reliqui vitia essentialiter ex suis directe malis speciem, grauitatéq; habeant, non est aliter de ebrietate dicendum, sed distinguendū potius est, quòd ebrietas habet duplicem grauitatē, vnā substantialem, & hæc attenditur secundum ipsum rationis vsum ex delectabili potu priuatum: alteram consequenter se habentem, & hæc attenditur penes periculum mala committēdi, & penes omissionem bonorum, quæ operari, aut consequi debuisset. Et licet hæc se habeant per accidens pro quanto sunt extra speciem, non tamen se habent per accidens pro quanto sunt regulariter, seu communiter consequentia, & præuisa in communi, vel saltem in sua causa. Vnde ad dubium dico, quòd nō ex hoc primo habet ebrietas, quòd sit peccatum, & quòd sit mortale, sed hoc habet primo, vt dictum est, ex suo genere, & secundario habet ex hoc, scilicet ex periculo mortalis peccati, cui se sciens, & volens committit. Quòd autem huiusmodi pericula non sint communia omnibus ebriis, vt prima Martini obiectio dicit, nihil obstat, si sint consequentia vt in pluribus. Moralis enim doctrina attendit id, quod communiter accidit. Quòd vero huiusmodi periculis possit prius ebrius prouidere per alios ne occurrant, vt secūdo obiicitur, falsum primo est quo ad concupiscentiæ, & malas locutiones, puta, velle percutere, vel occidere, vel adulterari, & dicere turpia, quāmuis in quibusdam potantibus verum sit quo ad executiones exteriores, puta, ne percutiant, vel occidant clauendo ipsos in camera. Deinde, quia istæ prouisiones sunt per accidens, & paucis conueniunt: ideo attendendo ad ea, quæ eos sequuntur actum ebrietatis ex sua natura, vt author docet, dicitur quòd hæc secundaria grauitas non excusatur propter huiusmodi potentiam prouidendi, quāmuis si prouisiones apponerent, diminueretur, & excusarentur a tanto, sed non a toto. Distinctio demum tertio loco adducta de periculo circunstante, & inuoluente, non soluit, si communiter pericula mortalis peccati consequuntur, quia tunc esset periculum inuoluens hominem in peccato mortali. An autem ebrii communiter in hoc incidant, fateor me nescire, quia non vidi multos ebrios. Quāmuis autem responsio ista quo ad grauitatem ex periculo, quo ad primam partem sit optima, quòd scilicet grauitas substantialis est ex suo genere consequens ex periculo, quo ad secundam tamen partem, scilicet quòd sit ebrietas etiam mortalis ex periculo, non videtur vera, nec habetur in litera ab authore. Litera enim debet sic punctuari, vt ly, Et sicut peccat mortaliter, sit conclusio sequens ex præcedenti medio, quia scilicet sciens, & volens priuat se &c. & postmodum subiungi, Committens se periculo peccandi. Coniungendum est enim cum sequenti probatione ex authoritate Ambrosii, ita quòd ly, Committens se periculo peccandi, non est expositio, aut reddito alterius rationis, aut adminiculum præcedentis rationis, quare peccat mortaliter, sed est subiunctio communitatis ad ebrietatem aggrauantis ipsam. Cuius signum est, quòd non dicit author, Committens se periculo peccandi mortaliter, sed periculo peccandi: & hoc etiam in communi probat ex Ambrosio. Constat autem quòd ex periculo peccandi non peccat homo mortaliter, & sic procul dubio intendit author: & hoc etiam videtur verum secundum se, quia non apparet quantum ego scio, quòd communiter ebrii incurrant *actus peccatorum mortalium*, sed *multi* dormiunt, multi sunt otiosi &c. Doctrina autem moralis secundum communiter accidentia tradenda est. Nec obstat, quòd post hoc author *infert*. Vnde ebrietas per se loquendo, est peccatum mortale: quoniam illatio ista ex ratione inducta, de damno vsus rationis intelligenda est, quam comitatur periculum peccandi in communi siue mortaliter, siue venialiter.

Art. præce.

¶ Ad dicta autem Martini contra argumentum authoris ex pœna in canonibus Apostolorum, facile dici potest, quòd author non inducit illum canonem, nisi vt argumentum pro altera parte, ad quod non requiritur quòd necessario concludat, sed sat est quòd sit probabile. Dicitur tamen secundo, q; tales pœnæ sic modificatæ monitorio præmittendo, non nisi pro mortali peccato imponi videntur. Ex eo enim quòd moneri prius mandatur vt desinant, actus culpabiles ostenduntur exerceri. Ex eo vero quòd obstinatis priuatio communionis, & depositionis apponitur, insinuatur, quòd culpa non est toleranda: & sic videtur mortale.

Art. præc.

¶ In responsione ad primum eiusdem secundi articuli dubium ex Martino occurrit vbi supra, arguente contra hanc solutionem, quòd relinquat multa sub dubio. & arguit dupliciter. Primo. Quæro de illo qui primo, & secundo se inebriando, cognoscit hæc duo, quæ in litera ponuntur, scilicet fortitudinem vini, & habilitatem propriam ad ebrietatem, utrum tertia ebrietas sit peccatum mortale. si sic, sequitur quòd ebrietas non assidua, est peccatum mortale. si non, sequitur quòd ex concupiscentia vini, sciens & volens ebrius non peccat mortaliter, contra ipsum Thomam. Secundo, quòd posito casu, in quo quis assidua ebrietate venerit in dictam cognitionem, & statim abstineat, adeo quòd ex assiduitate genitus habitus corrūpatur, & post ex passione concupiscentiæ inebrietur scienter. Tunc sic, Aut ille peccat mortaliter in ista ebrietate, aut non. si sic, ergo aliquis non assiduus inebriando se, peccat mortaliter. si non, ergo volens & sciens ex concupiscentia vini ebrius non peccat mortaliter: quod est contra Thomam.

¶ Ad hæc dicitur, quòd ex malo intellectu, immo ex apposītione extranei sensus huic literæ, procedunt obiectiones. Non enim dicit, aut somniauit etiam author, quòd assiduitas requiratur ad hoc, quòd ebrietas sit peccatum mortale, vt obiectiones imponunt: sed Augustinum apponentem conditionem assiduitatis reuerenter glossat, quòd intelligitur de assiduitate quo ad effectum, qui est cognoscere fortitudinem vini, & habilitatem propriam ad ebrietatem. Et quoniam hui⁹modi cognitio non est effectus proprius assiduitatis ebrietatis, quoniam sine tali assiduitate potest talis cognitio haberi: idcirco sine assiduitate tam præsenti, quàm præterita est ebrietas peccatum mortale, si adsit dicta cognitio. Nec hoc est contra Augustinum, quoniam ipse dicit affirmatiuam, scilicet quòd ebrietas assidua, ideſt, habens talem cognitionem, est mortale: & non dicit negatiuam, scilicet, nisi sit assidua. Quāmuis etiam si diceret negatiuam, glossaretur vt dictum est, assidua, hoc est, habens cognitionem fortitudinis vini, & propriæ habilitatis: quia de assiduitate non secundum se, sed ratione talis effectus intelligitur.

¶ Ad vtramque ergo obiectionem, seu quæstionem dicitur, q; vtrobique est peccatum mortale, quia interuenit effectus assiduitatis necessarius ad ebrietatem, quāmuis non interueniat assiduitas, vt patet ex dictis. Sciens enim & volens ex delectatione vini in vtroque casu inebriat se.

¶ In eodem articulo in responsione ad secundum, dubium ex Martino ibidem occurrit, arguente contra hanc solutionem dicendo. Hæc solutio non videtur euacuare vim authoritatis Augustini: & arguitur sic. Cum sumitur potus vsque ad ebrietatem, sumitur plusquàm necesse sit. ergo non quoties sumitur plusquàm necesse sit, pertinet ad minuta peccata, aut ebrietas pertinet ad minuta peccata. Hoc est contra Thomam. *Maior est certa*: conclusio est contra Augustini authoritatem arguendo allatam.

¶ Ad hoc dicitur, quòd obiectio procedit ex nō formali intellectu literæ. Nā peccatū cōsistens in hoc, quòd delectatio cibi, vel potus facit hominem comedere, aut bibere plus quàm oportet, ita quòd ex hoc formaliter habeat speciem, spectat ad gulam, vt prius patuit. Delectatio autem trahens hominem ad bibendum vsque ad ebrietatem, licet inferat etiam potum plus quàm oportet, non tamen ex hoc trahit speciē, sed ex hoc quòd est inebriatiua. Et propterea illa propositio. Cum sumitur potus vsque ad ebrietatem, sumitur plusquàm oportet, distinguēda est: quòd si intelligitur forma liter & completiue, ita quòd ly plusquā oportet, sit in quo compleatur peccatum, falsa est. Si autē intelligitur circunstanter, ita quòd ad ebrietatem concurrit vt circunstantia quædam, ly plus quàm oportet, sic est vera. Augustinus ergo, & author tradunt q; sumere plus quā oportet formaliter & completiue, hoc homo volens & sciens priuat se vsu rationis, quo secundum virtutem operatur, & peccata declinat: & sic peccat mortaliter periculo peccandi se committens. Dicit enim Ambros. in lib. de Patriarchis,* Vitandam dicimus ebrietatem, per quam vitia cauere non possumus. Nam quæ sobrii cauemus, per ebrietatem ignorantes committimus: vnde ebrietas, per se loquēdo, est peccatum mortale.

* Alc. 1. de Abraham, cap. 6. non procul a fine, tom. 4.

¶ In responsione ad tertium iam tactum & promissum dubium occurrit, An ebrietas scienter nō ex delectatione potus, sed propter medicinam, sit licita. Et vltra superius allata ex Martino occurrit alia dubitandi ratio, quia in litera author non dicit simpliciter non licere propter medicinam, sed dicit non licere propter vomitū, quia potest aliter procurari vomitus. Et propterea restat quæstio de ista cōditionali, Si medici consulūt ebrietatem pro sanitate recuperanda, nunquid licēat.

¶ Ad hoc dicitur, quòd si medicinæ ars disponeret ebrietatem ex se necessariam ad euacuationem, seu curam alicuius infirmitatis, ebrietas in illo casu non esset ebrietas formaliter, quæ est peccatum, sed materialiter tantum, quoniam non esset ex delectatione in potu vini, & esset licita. Et ratio est illa, quam author in hac littera explicat, scilicet, quia talis potus esset moderatus infirmo, qui non est moderatus sano. Ista enim propositio directe subsumitur sub vniuersali regula in litera tradita de cibo, vel potu immoderato respectiue. An autem ita sit de facto, quòd medicina disponat in aliquo casu necessariam esse ebrietatem, non est philosophi moralis, nec theologi, sed scientiæ medicinæ opus. Nec huic conclusioni obstant verba subiuncta in litera, de vomitu per aquam tepidam, vt Martinus obiecit, quoniam author loquitur de vomitu formaliter, & non de tali vomitu, nec de vomitu talis personæ. Et intendit, quòd quia ad procurandū vomitū vt sic, nō est necessaria ebrietas, ideo non excusaret ab ebrietate, si quis propterea inebriaretur, vtpote inferendo sibiip si malum sine necessitate. Secus autem est de tali vomitu, aut de vomitu in tali persona, si necessaria est ebrietas ad talem vomitum, aut talem personam. Ex his autem ad duos casus Martini supra recitatos, dicendum est. Et ad illum quidem de homine sic complexionato, seu infirmo, quòd cum vino inebriatur, sine vino grauius infirmatur, standum esset consilio medicinæ, eo q; regula cibi & potus infirmorū in ordine ad sanitatem corporis ad artem medicinæ spectat. Ad alterū vero de ebrietate ad euitandum seuitiam tyranni, aut infidelis, respondetur, quòd cum potus talis in ordine ad proprium & proximū finem sit immoderatus, quia in ordine ad corpus & vsum rationis est immoderatus, & huiusmodi immoderatio scienter facta sit peccatum ex suo genere, & non sint facienda mala vt eueniant bona, non excusaretur a peccato nō solum qui inebriaretur, sed nec si medium excederet in cibo & potu, vt euaderet seuitiam tyranni, aut infidelis. Non sunt enim hæc congrua media ad huiusmodi finem.

¶ In eodem secundo articulo q. 105. dubium circa principalem conclusionem occurrit, An scilicet ebrietas sit mortale peccatum. Videtur namque ratio in oppositum, quoniam delectatio impeditiua vsus rationis, seu concupiscentia vini impeditiui vsus rationis, quæ assignatur pro causa peccati mortalis, nō est sufficiens ratio peccati mortalis, quāmuis sit sufficiens causa peccati: quoniam nec delectatio, seu concupiscentia vini secundum se est peccatum mortale, nisi in ea ponatur finis vltimus, quod est extra propositum: nec priuare se vsu rationis absolute est peccatum mortale, vt patet de dormiente voluntarie. Si igitur est hic peccatum mortale, oportet quòd sit ex vtroq; simul iuncto, scilicet ex hoc quòd concupiscentia, seu delectatio vini est ablatiua vsus rationis, & hoc superius affirmauimus: sed q; hæc duo simul non sufficiant ad peccatum mortale, probatur dū pliciter. Primo, ducendo ad inconueniens, scilicet quòd sciens, & volens dormire superflue ex delectatione, quam percipit, in aquæ stillantis sonitu, peccaret mortaliter: quoniam vtrobique ex delectabili volens & sciens priuat se quis vsu rationis. Et similiter quicumq; ex aliqua causa veniali secundum se volens & sciens sine necessitate dormiret, peccaret mortaliter, q; ex proposito, & causa mala priuaret se vsu rationis. Nil. n. plus mali culpæ assignat in causa ebrietatis, quàm in istis. Deinde probatur ostēsiue: quia priuare se vsu rationis continget dupliciter, scilicet simpliciter, & ad modicum tempus. Primo modo est maximum malum, vt patet in amentibus, & nullo modo licet, multo minus, quàm priuare aliquem nisu corporali. Sed secundo modo constat, q; non est peccatum mortale ex suo genere, vt patet ex somno, & dormiente superflue scienter. Oportet ergo aliquid apponere, vn de habeat rationem peccati mortalis: sed ex adiuncta concupiscentia, aut delectatione potus vini, hoc non habetur, quia secundum se aut non est peccatum, aut veniale. ergo.

Ad primvm ergo dicendum, quòd assiduitas facit ebrietatē esse peccatum mortale nō propter solam iterationem actus, sed quia nō potest esse, quòd homo assidue inebrietur, quin sciēs & volēs ebrietatem incurrat, dum multotiēs experitur fortitudinem vini, & suam habilitatem ad ebrietatem.

Ad 2m dicendum, quòd plus sumere in cibo & potu, quàm necesse sit, pertinet ad vitium gulæ,

¶ Ad hoc potest dici, nouam introducendo opinionem, immo potius antiquam renouando, quòd ebrietas nisi sit assidua, non est peccatum mortale non quòd iteratio actus faciat de veniali mortale, sed quia virtus assiduæ ebrietatis est notabiliter impeditiua vsus rationis, & per hoc notabilis nocumenti illatiua homini, qui secundum rationem viuere debet. In vna autem ebrietate non est huiusmodi vis damnificatiua notabiliter vsus rationis, vt experientia testari videtur. Sicut ergo gutta cauat lapidem ex frequenti casu, ita ebrietas efficit notabile damnum homini ex assiduitate. Et quia peccatum mortale ex suo genere non est, nisi sit notabiliter contra bonum Dei, proximi, aut ipsius peccantis: ideo ebrietas non nisi assidua, est peccatum mortale. Et hæc videtur doctrina Augustini in allegato sermone de purgatorio, vbi distinguendo peccata mortalia a non mortalibus ponit ebrietatem, si sit assidua, inter mortalia. Hoc idem sentit glos. ad Gal. 5. in verbo, Ebrietates, & diuus Thomas met ibidem glossat assidue, & in quæst. de malo q. 2 art. 8. ad tertium, & q. 7. art. 4. ad primum, sentit quòd ebrietas non est peccatum mortale ex suo genere. Hæc opinio sequaces multos inueniret, nisi authoritas tanti doctoris hic, & superius in præcedenti libro q. 88. art. 5. ad primum, & super epistolam ad Roman. 15. expresse obstaret.

¶ Ad cuius euidentiā, quia tota difficultas consistit, An vna ebietas inferat notabile nocumentum, aduertendum est, quòd vsus rationis est multo maius bonum, quàm vsus domus. Constat autem quòd priuans aliquem vsu suæ domus non solum totaliter, hoc est, in perpetuum, sed etiam ad tempus, puta, vno die, peccat mortaliter: quoniam vsus priuatus est bonum notabile, & temporis circunstantia non facit vt pro nihilo habeatur. Quanto ergo magis priuans proximum suum vsu rationis per vnum diem, peccat mortaliter? Et eadem ratione priuans seipsum vsu rationis peccat mortaliter: quoniam vsus rationis nō est bonum volūtariū sicut domus, sed est bonū naturale, sicut oculus, &cet. naturalia. In naturalibus autem ita peccat mortaliter priuans seipsum, sicut priuans proximum: quia homo non est dominus suorum naturalium, vt possit se priuare illis cum vult, sicut potest donare domum, & illius vsum. Inuenitur ergo in ebrietate, quæ vsum rationis violenter tollit, iniuriosa priuatio notabilis boni ex suo genere, nec ex imperfectione actus propter breue tēpus excusat, sicut nec excusaretur si tanto tempore quis violenter impediret aliquem ab vsu manuum suarum ligando illas.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum de dormiente superflue ex delectatione, vel alia illicita causa, respondetur, quòd nō est simile propter duo. Primo, quia priuatio vsus rationis per somnum, est priuatio naturalis: priuatio autem per ebrietatem, est priuatio violēta, quoniam illa sit media quiete sensuum, in quæ consistit somnus: ista fit perturbatione ægritudinali, vt patet in ebriis vigilantibus. Secundo, quia in vsu rationis considerantur tria. Primo, ipse actualis vsus rationis. Secūdo, rationis solutio, vt possit quis ea vti si vult. Tertio, expeditio ad solutionem rationis in somno. Prima duo tolluntur: in ebrietate autem tollitur etiam tertium, quoniam ebrietas non solum vinculum rationi imponit, sed etiam necessitatem permanēdi in tali vincu-

le.

lo. Vnde dormiens aliquo forti sono facto excitatur, & soluta F
ratione potitur. Ebrius autem quàmuis vigilet, necessitatem
violentam vinculi rationis patitur. Et rursus, dormiens potest di
sponere vt per hominem, aut horologium &c. tali hora excite-
tur, ebrius autem si ordinauerit, nil prodest, quia tali hora vio-
lentæ necessitati vin
culi rationis subiace
bit. Quod ergo au-
thor in prioribꝰ li-
bris pertransierat,
supponendo cum
Li.10.c.31. ante medi tom.1. aliis, quòd ebrietas erat veniale, post-
modum ad altiora
diuini luminis cum
accessisset, in sum-
ma hoc determina-
q.1 41.ar.6. uit dicendo, quòd est mortale peccatum ex suo genere, quia tanto bono, scilicet vsui rationis opponitur. Nec ob-
stat hoc superius dictis, scilicet quòd ebrietas materialiter, si necessaria est ex consilio medicinæ, est licita. Non enim sequitur ex his, quòd peccatum ex suo genere sit licitum propter bonum finem: sed bene sequitur, quòd materia peccati ex suo genere licita sit propter finem bonum quandoque, quod non esse conueniens patet. Detractio enim ex sua ratione est peccatum mortale, detractio tamẽ materialiter est quandoque licita, puta, si aliter non potest peccatum proprium confiteri, aut si propter bonum animæ illius expedit reuelare peccatum illius. Qui enim ex medicinæ necessitate se inebriat, vel alium, non nisi materialiter ebrietatem incurrit: quoniam non tendit ad delectabile, quod est formale in speciebus intemperantiæ, de quarũ numero est ebrietas.

quæ non semper est peccatũ mortale: sed plus sumere in potu scienter vsq; ad ebrietatem, hoc est peccatum mortale. vnde Aug. dicit in 10. confess.* Ebrietas longe est a me, misereberis ne appropinquet mihi: crapula autem nonnũquàm subrepsit seruo tuo.

AD 3m dicendum, quòd sicut G
dictum est,* cibus, & potus est moderandus, secundum quod competit corporis valetudini: & ideo sicut quandoque contingit vt cibus, vel potus, qui est moderatus* sano, sit superfluus infirmo: ita etiam potest econuerso contingere, vt ille qui est superfluus sano, sit moderatus infirmo. Et hoc modo cum aliquis multum comedit, vel bibit secundum consilium medicinæ ad vomitum prouocandũ, non est reputandus superfluus ci- H
bus, vel potus. Nec tamen ad vomitum prouocandum requiritur quòd sit potus inebrians, quia etiã potus aquæ tepidæ vomitum causat: & ideo propter hãc causam nõ excusaretur aliquis ab ebrietate.

ARTICVLVS III.

Vtrum ebrietas sit grauissimum peccatorum.

AD TERTIVM sic procedi- I
tur. Videtur quòd ebrietas sit grauissimum peccatorum. Dicit enim Chrysost.* quòd nihil ita est dæmoniacum, sicut ebrietas, & lasciuia, quæ est mater omnium vitiorum. Et in decreto dicitur distin. 35.† Ante omnia clericis vetatur ebrietas, quæ omniũ vitiorum radix, & nutrix est.

Homil. 71. ad pop. Antiochenum med. illiꝰ, tom. 5. †In decret. di. 35. c. ante omnia.

¶ 2 Præt. Ex hoc dicitur aliquid esse peccatum, quòd bonum rationis excludit: sed hoc maxime facit ebrietas. ergo ebrietas est maximum peccatorum.

¶ Super Quæstionis centesimæ quinquagesimæ Articulum tertium.

IN art. 3. eiusdem 150. quæst. in responsione ad primum, Martini obiectio occurrit vbi supra, contra authorem hic arguentis, q̃ non reputat veram hanc expositionẽ authoris, cum multa vitia sint magis communia, quàm ebrietas: immo qui se inebriant, pauci sunt in comparatione ad alios.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ obiectio non solum cõtra intentionem, sed contra verba authoris sensum accipit. Author siquidem dicit, q̃ peccata intemperantiæ sunt communissima quo ad pronitatem: & nõ dicit, q̃ ebrietas est maxime communis, ita q̃ author non intendit, q̃ Chrysostomus speciebus intemperantiæ attribuit tantam amicitiã cum dæmone propter generis sui frequentiam, qua tam amicum redditur demoni.

¶ In eodem art. 3. in responsione ad secundum, dubium occurrit, quia responsio authoris aut est falsa, aut non soluit argumentum. Responsio enim sua consistit in hoc, q̃ maius malum est vitium, seu peccatum, quàm amissio vsus rationis: quia maius bonum est virtutis bonum, quod est semper bonum, quàm vsus rationis, qui potest esse bon' & malus. Sub hac autem distinctione, & doctrina aut author intõdit subsumi debere, quòd ebrietas tollit vsum rationis, & non bonum virtutis, ac per hoc non magis contrariatur rationi, & sic falsum dicitur, quoniam ebrietas tollit vtrũque bonum, s. & vsum rationis, & ponit peccatum contrariũ bono sobrietatis: aut intendit, q̃ per ebritatem tollatur vtrumque bonum, & sic verum dicitur. Sed argumẽtum remanet, quia ebrietas totaliter tollit bonum rationis, quia & quãtum ad bonum moris, & quantum ad bonũ naturæ.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ nulla falsitas est in hac responsione, & quòd optime euacuat argumentum. Intendit siquidem author, q̃ cum duobus modis, seu quo ad duo tollatur bonum rationis, scilicet quo ad bonum naturæ, quod est vsus rationis, & quo ad bonũ moris, quod est bonum virtutis, comparatio vitiorum in grauitate non est tãmensuranda penes bonum, vel malum naturæ, quàm penes bonum, vel malum moris: quia bono naturæ, quale est vsus rationis, potest quis bene & male vti. Bonum vero moris, quale est bonum virtutis moralis &c. est bonũ semper. Et sub hac regula non est subsumendum, quòd ebrietas totaliter tollat bonum naturæ, scilicet vsum rationis, q̃n in veritate tollit & bonũ naturæ tollendo vsum rationis, & bonũ moris ponẽdo peccatũ cõtrariũ bono virtutis, quæ est sobrietas. Cõmune siquidem est omni vitio, ac peccato tollere bonũ moris. Peculiare aũt est ebrietati, q̃ etiã tollat bonũ naturæ in ipsa rõne, sicut alia vitia tollunt alia bona vel naturæ in corpore, vt homicidium tollit vitam: vel fortunæ, vt furtum tollit pecuniam &c. Sed subsũmendũ est, q̃ grauitas peccatorũ præcipue pensanda est ex contrarietate ad bonũ moris, ita q̃ vitium magis contrarium bono rationis morali est grauius: ac per hoc licet ebrietas sit cõtraria bono rationis & naturali, & morali, quia tamen aliqua alia vitia magis cõtrariãtur bono morali rationis, ideo ex hac ratione, quia scilicet ebrietas tollit bonũ rationis totaliter, q̃uia etiam tollit vsum, non sequitur q̃ grauissimum sit peccatorum, sed illa vitia, quæ tollunt multo maius bonũ rõnis morale, sunt grauiora.

In lib. Eth. Aristo. Nicomachiorũ dictum. Li. 3. c. 7. ad medio. K

¶ Super

¶ Super Quæstionis centesimæ quinquagesimæ Articulum quartum.

IN articulo 4. eiusdem quæstio. 150. dubia multa occurrunt. Primum est, An peccata commissa ab ebrio sine sua culpa, totaliter excusata sint.

Et est ratio dubii, quoniam Martinus in hac quæstione probat partem negatiuam quo ad alia peccata, quæ scilicet ebrius cognoscendo ex passionũ motibus committit, quæ etiam sine ebrietate esset factus, & gaudet post ebrietatem se commisisse: quoniam talia peccata ebrii nec per ignorantiam, nec ignorantes committunt. In oppositum videtur litera, dicens, q̃ sequẽs peccatum totaliter excusatur a culpa.

¶ Secundum dubiũ est, An peccatum cõmissum ab ebrio ex sua culpa excusetur a toto, vel potius aggraueturꝰ & est ratio dubii, quia singula media habent proprias opiniones. Martinus siquidem vbi supra, probare nititur, quòd ebrietas culpabilis, quandoque aggrauat peccatum sequens, probat que, hoc supponendo, quòd actus exterior non habet ex se propriam bonitatem, vel malitiam, licet tantum ratione actus interioris, & hoc suppositio, ponit duos casus similes, vnum de ebrio cognoscente coniugatam, quia non recolit esse iam nuptam. Alterum de Lot, supponendo ebrietatem eius culpabilem, ipsum putasse se cognoscere tunc propriam vxorem. Iste namque commisit incestum, & ille adulterium ex obiectate, cum tamen ex voluntate Lot reddere debitum, ille autem solum fornicari volebat. Ebrietas igitur auget quandoque peccatum. Et quàmuis nullum sciam in secundo membro dubitare, sane intellecto, quia scilicet constat ebrium minus peccare in his malis, quæ tunc facit, quàm si sobrius illamet faceret: & propterea proculdubio excusatur a tãto: dubium tamẽ non paruum est, an excusetur a toto: & est ratio dubii diuersitas opinionum, & rationum. Quibusdam enim probabilius videtur, quòd excusetur a toto, & his ratio suffragatur, quia mentis inopes non possunt peccare de nouo, quàmuis peccauerint ponendo se in tali statu mentis: & confirmatur hoc, quia furiosi, & amentes siue culpabiliter, siue non, excusantur a toto. Aliis autem videtur oppositum, & de eorum numero videtur author in litera, dũm dicit, Diminuitur sequẽs peccatum, & non dicit, Tollit sequens peccatum: diminutio enim quantitatis magnitudinem aufert, non speciem substantialem. & his ratio quoque suffragatur: quia peccatum sequens est in seipso actus deformis, & est voluntarius in sua causa, quam potuit, & debuit iste vitare. ergo habet omnia requisita ad hoc, q̃ sit formaliter peccatum in genere moris. Non subest igitur causa rationabilis, quare excusabile sit quin committenti imputetur, licet minus, quàm si sobrie committeret illud.

In 1. lib. Eth. Aristo. Nicomachiorũ dictum. Li. 3. c. 7. ad 2. 1.2. q. 76. art. 4. ad 2. 1.2. q. 87. art. 8. 2.2. q. 154. art. 3. ad 2. 1.2. q. 73. art. 5. ad 3. 1.2. q. 6. art. 8. ad medio. Li. 6. cap. 5. & 11.

¶ Ad horum euidentiam distinguenda sunt hæc, quæ in præcedenti libro quæstionis 76. dicta sunt de peccatis ebriorum, & similium, vt clara notitia casuum habeatur. Dicendum igitur mihi videtur, quòd ebrius ex sua culpa dupliciter se habet ad sequens ex ebrietate peccatum, scilicet præuidendo, vel non præuidendo illud. Reputatur autem præuisum peccatum, non solum si sit præuisum in sua specie, puta, quia nouit quis se ebrium proximis detrahere, aut in suo genere, puta, quia nouit quis se ebrium vitio linguæ irretiri, quàmuis modo detractione, modo contumelia, modo blasphemia, modo irrisione, modo turpiloquio, sed etiam si sit præuisum in communi, puta, quia scit se ebrium in aliquo peccare, licet nesciat in quo genere tunc peccabit. Reputatur ruisus præuisum, non solum si sit præcogitatum, sed si debuit esse præuisum præcogitando, puta, quia expertus est inclinationes suas pronas, quanto magis bibit, ad peccata: vel quia alias in alienatione mentis, vel propẽ incidit in peccatum. Aestimatur autem non præuisum peccatum ex ebrietate, quando nullo modo præuisum est, præuidere ab illo, qui se inebriauit, ex quo multorum ebriorum actiones contingit esse tales. Sicut enim inter præuisa homicidia computatur, si quis casu hominem in monte occidit, non præsciens an mons ille sit meabilis ab homine, an non, ex quo aliqui sunt meabiles, aliqui non: sic inter præuisa peccata nemo randa sunt, quæ aliquis nesciens si in se hæc sequentur, quæ in multis ebriis sequuntur, ebrietati, & suæ dispositioni sibi ignotæ quo ad hoc se committit, cum possit vtraque pars contingere. Peccata autem, quæ magis in passione, quàm in actione consistunt, quæ non ex ipsis ebriis, sed ab aliis capientibus tempus ebrietatis emergunt, videntur computanda sub non præuisis, quoniam hæc subterfugiunt humanam diligentiam communiter, quale fuit incestus Lot. Hoc enim excogitabile quodammodo est ad cauendum: & propterea non videtur cadere sub voluntate ebrietatis, nisi sicut euentus, seu effectus in sua causa possibilis.

¶ Sit quoniã in hoc vltimo dubio tractatur proprie de ebrii vt

A derique rationabiliter non potuit humano more. Quando igitur peccatum sequens ebrietatem culpabilem est præuisum, tunc peccatum illud non excusatur a specie sui peccati, sed reddit ad naturam suæ speciei ratione voluntarii in ignorantia ista inclusi terminati ad præuisum, licet excusetur a toto, quia non tantũ peccat, quantum peccaret si sobrius illud committeret, quia aliquo modo inuoluntarium est peccatum istud, aliter non ex ebrietate causare- Li. 22. c. 44. tur: & tũc sunt duo peccata, ebrietas, & illud peccatum in suis speciebus, & quo ad hoc vera est opinio dicentium, quòd ebrietas culpabilis excusat a tãto, sed non a toto. Licet enim sine rationis vsu, absolute loquendo, non possit quis de nouo peccare, qui tamẽ prius habens rõnis vsum præuidet, quòd si se priuat rationis vsu, actum peccati incurret, & culpabiliter priuat se rationis vsu, iam vult nunc pro tunc, scilicet quando sine rationis vsu erit, peccatum incurrere. Et si quæratur, Quando iste committit illud sequens peccatum, respondetur, quòd committit illud, actu quidem interiori quando inebriatur, quoniam tunc vult ebrietatem, & sequens peccatum actu vero exteriori, quando iam ebrius peccatũ illud exercet, petcutiendo, vel delirando. Et videtur quoque posse contingere in huiusmodi hominibus, quibus huiusmodi casus oportet esse præuisos, quòd alienatio mentis ex furia, vino, vniuersaliter infirmitate cuitabili, vel quacumq; simili causa (quæ secundum se esset venialis) propter præuisum actum futuri peccati mortalis, fiat mortalis, vtpote cum voluntate non curante incursum peccati mortalis. Quando autem nulla timenti futurum casum subest ratio, puta, ebrius assuetus est dormire in sua pace &c. tunc si casu ebrius culpabiliter aliquod peccatum committeret, peccatum illud excusaretur a toto, hoc est, a specie ita quòd ebrietas, & ille actus non sunt duo peccata, sed ille actus est circunstantia quid: hoc est effectus ebrietatis non intentus, nec præuisus, & nihil, aut parum aggrauat ebrietatem, nihil per se, pro quanto non intentus, nec præuisus: parum per accidens, pro quanto culpabiliter iste se posuit in statu causandi istum effectum, vt sic aliquid de voluntario imputabili habeat. Et quia sic Lot incestum commisit, ideo culpandus est secundum Augustinum non quantum incestus, sed quantum illa ebrietas meruit: & secundum hoc vera est opinio dicentium, q̃ excusantur a toto ebrii.

¶ Sed restat hic dubium, de homine inexperto primo se inebriante ex proposito, nihilque cogitante de periculo sequentium peccatorum, An sequens ex tali ebrietate peccatum excusetur, vt non præuisum, aut imputetur vt præuisum. Et ad hoc cum distinctione dicendum videtur, quòd peccata, quæ solent ab ebriis committi, quàmuis non omnes ebrii illa committant, collocanda sunt sub genere præuisorum: quoniam debuerunt præuideri ab illo, qui se inebriauit, ex quo multorum ebriorum actiones contingit esse tales. Sicut enim inter præuisa homicidia computatur, si quis casu hominem in monte occidit, non præsciens an mons ille sit meabilis ab homine, an non, ex quo aliqui sunt meabiles, aliqui non: sic inter præuisa peccata nemo randa sunt, quæ aliquis nesciens si in se hæc sequentur, quæ in multis ebriis sequuntur, ebrietati, & suæ dispositioni sibi ignotæ quo ad hoc se committit, cum possit vtraque pars contingere. Peccata autem, quæ magis in passione, quàm in actione consistunt, quæ non ex ipsis ebriis, sed ab aliis capientibus tempus ebrietatis emergunt, videntur computanda sub non præuisis, quoniam hæc subterfugiunt humanam diligentiam communiter, quale fuit incestus Lot. Hoc enim excogitabile quodammodo est ad cauendum: & propterea non videtur cadere sub voluntate ebrietatis, nisi sicut euentus, seu effectus in sua causa possibilis.

¶ Sit quoniã in hoc vltimo dubio tractatur proprie de ebrii vt

sic, peccatis: in præcedentibus vero de tali, vel tali ebrio, ideo secundum hæc tam authoris, quàm nostra in præcedenti libro dicta de peccatis ebriorum, interpretanda relinquimus.

¶ His præmissis respondetur directe ad primum dubium, & dicitur, quòd peccata sequentia ebrietatem vocantur illa solum, quæ causantur ex ebrietate, inquantũ tollit rationis vsum: & ideo si aliqua ex parte remanet ratio nis vsus libet, non est sermo de illis peccatis: similiter si peccata fiãt ex ebrietate ob affectata peccata. Huiusmodi ebrietas aggrauat proculdubio, sicut ignorantia affectata. Sed hæc non est causa quòd peccetur per ignorãtiam, imo ipsa ignorantia est instrumẽtum ad peccãdum liberius. In peccatis autem, ad quæ ebrietas se habet tantum concomitanter, regulæ ignorãtiæ concomitãtis seruãdæ sunt, quòd scilicet nec excusat, nec accusat, & propterea videtur redire peccatum in naturam suæ speciei. Author autem loquitur de peccatis ex ebrietate causatis, ita quòd ab illo sobrio non fierẽt; & dicit illa ex toto excusari, si ebrietas est inculpabilis.

¶ Ad obiecta autẽ Martini in secundo dubio pro aggrauatione peccatorũ ex ebrietate i illis duobus casibus dicitur dupliciter. Primo in neutro illorum casuum ebrius esset reus adulterii, aut incestus, nisi forte in primo, quia debuit præuidere casum. Dicitur secundo, & melius, quòd aliud est dicere, Ebrietas facit incurrere peccatum grauioris ordinis: & aliud, quòd ebrietas aggrauet peccatum. Primum enim gratis conceditur, quoniam ebrius incurrit & quandoque blasphemiã, & quandoque homicidium &c. Secundum autem negatur, quoniam illud peccatum cuiuscumque ordinis sit, quod ebrius ex ebrietate cõmittit, ita quòd sobrius non committeret, minus est, & ex ipsa ebrietatis conditione alleuiatur. Nec huius oppositum casus allati probant, sed primum, quòd scilicet ille adulteratur, qui non adulteraretur.

¶ Ad rationem pro opinione omnino excusante peccata omnia ebriorum, quia mentis inopes nequeũt de nouo peccare, Respõdetur quòd mentis inopes nõ possunt totaliter de nouo peccare, sed bene possunt ex antiqua voluntate de nouo peccare exeundo in peccatum exterius. Dicitur enim in litera, quòd sequens peccatum redditur voluntarium ex voluntate præcedẽtis actus. Ad cõfirmationem de amentibus & furiosis, dicitur q̃ quix absolute loquendo ista sunt in genere inuoluntariorum, seu pœnarum & ægritudinum, ideo simpliciter excusant a toto. An autem si accideret huiusmodi defectus voluntarie, peccata sequentia excusarentur a toto, licet diuersa forte sit opinio, ratio tamen conuincere videtur, q̃ idem sit de talium, & ebriotũ voluntarie peccatis, hoc adiecto moderamine, quòd furiosi & amentes possunt fieri voluntarie venialiter, vel mortaliter. Et si venialiter tantum fierent, reliqua consequentia non excederent gra-

Li. 22. c. 44 tom. 6.

Li. 2. Polit. in fin. to. 5.

Eodẽ loco nunc dicto.

In corp. ar.

D. 357. & 372. & 726.

F uitatem venialem. Ebrietas autem culpabilis proprie dicta, nõ nisi mortaliter peccando incurritur, vt patet in artic. 2.

¶ Accedit ad hæc Aristot in 3. Ethicorum authoritas, qui ex eadem causa ebriorum ignorantiam atque peccata, & malos habitus, & orbitates corporales voluntarias, & ignorantiam legum ob negligentiam reprehendit, quia scilicet in potestate nostra est, vt simus, vel non simus tales", puta, ebrii, iniusti, cæci, ignorantes. Simile siquidem esse constat in casu posito, scilicet, si voluntarie quis fiat amens, aut furiosus. Et hoc intantũ verum videtur, vt non solum in moralibus, sed etiam in iudiciis secũdum leges, si constaret q̃ aliquis voluntarie se furiosum fecisset, puniretur, & esset irregularis si occidisset hominem: quoniam i Sexto furiosus absolute, non furiosus voluntarie excusatur ab irregularitate homicidii. Leges enim, vt Arist. ibidem dicit, voluntarias ignorantias arguunt ac puniunt, non excusant.

¶ Ad rationem vero alterius opinionis, quòd nullum peccatum culpabiliter ebrii excusetur a toto, hoceſt, quin sit formaliter in se peccatum, dicendum est, quòd peccata, quæ rationabiliter præmissa sunt non sequi, aut sunt de raro contingentibus, quæ ab extra causantur, aut non sunt voluntaria in causa, ita q̃ debuerit ille vitare ebrietatem vt causam horum, licet debuerit ipsam vitare absolute. Et propterea ista non imputantur vt peccata, sed vt euentus consequentes peccatum ebrietatis.

I

Li. 1. ca. 5 & 6 vi. fe habet. com. 5.

QVAESTIO CLI.

De Castitate, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de castitate.

¶ Et primo, de ipsa uirtute castitatis.

¶ Secundo, De uirginitate, quæ est pars castitatis.

¶ Tertio, De luxuria, quæ est uitium oppositum.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum castitas sit uirtus.

¶ Secũdo, Vtrũ sit uirtus generalis.

¶ Tertio, Vtrum sit uirtus distincta ab abstinentia.

¶ Quarto, Quomodo se habeat ad pudicitiam.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum castitas sit uirtus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd castitas non sit virtus. Loquimur enim nũc de uirtute animæ: sed castitas videtur ad corpus pertinere, dicitur enim aliquis castus ex eo, quòd aliqualiter se habet ad vsum quarundam corporis partium. ergo castitas non est virtus.

¶ 2 Præt. Virtus est habitus voluntarius, vt dicitur in 2. Ethicor.* sed castitas nõ videtur esse aliquid voluntarium, cum per violentiam auferri videatur mulieribus violater oppressis. ergo videtur quòd castitas non sit virtus.

¶ 3 Præt. Nulla virtus est in infidelibus: sed aliqui infideles sunt casti. non ergo castitas est virtus.

¶ 4 Præt. Fructus a virtutibus distinguuntur: sed castitas inter fructus ponitur, vt patet ad Galat. 5. ergo castitas non est virtus.

SED CONTRA est, qd̃ Augu. dicit in lib. de decẽ chordis.* Cũ debeas in virtute præcedere vxorem, quoniam castitas est virtus, tu sub vno impetu libidinis cadis, & vis vxorem tuam esse victricem.

RESPON. Dicendum, q̃ nomen castitatis sumitur ex hoc, q̃ per rationem concupiscentia castigatur, quæ ad modum pueri est refrænanda, vt patet per Philos. in 3. Ethi. * In hoc autem ratio virtutis humanæ consistit, q̃ sit aliquid secundũ rationem modificatum, vt ex supradictis patet: * unde manifestũ est castitatem esse virtutem.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ castitas[d] consistit quidem in anima, sicut in subiecto, sed materiã habet in corpore. Pertinet enim ad castitatem, vt secundum iudicium rationis, & electionem voluntatis, aliquis moderate vtatur corporalibus membris.

AD 2m dicendum, quòd sicut August. dicit in 1. de ciuita. Dei.* Proposito animi permanente, per quod etiam corpus sanctificari meruit, nec ipsi corpori aufert sanctitatem violentia libidinis alienæ, quam seruat perseuerantia continentiæ suæ. Et ibidẽ dicit,* q̃ est virtus animi, quæ comitem habet fortitudinem, quæ potius quælibet mala tolerare, quàm malo consentire decreuit.

AD 3m dicendum, q̃ sicut Aug. dicit in 4. contra Iulianum*. Absit, vt sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit iustus. Absit autem vt sit iustus vere, nisi viuat ex fide. Et ideo concludit, quòd in infidelibus neque est vere castitas, neque aliqua alia virtus, quia scilicet non referuntur ad debitum finem. & sicut ibidem subdit. Non officiis, ideſt, actibus, sed finibus a vitiis discernuntur virtutes.

AD 4m dicendum, q̃ castitas, inquantum est quidem secundum rationem operans, habet rationẽ virtutis: inquantum autem habet delectationem in suo actu, connumeratur inter fructus.

Ca. 3. me dio, tom. 9.

Li. 3. c. vlt. tom. 5.

Li. 1. q. 64. art. 1.

D. 31. 9.

Epist. 144. vel medium tom. 5.

Eiusdem 1. lib. cap. 18. tom. 5. Lib. 4. ca. 3. aliquantu li a princ. tom. 7.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quinquagesimæ primæ Articulum primum.*

IN art. 1. q. 101. in responsione ad secundum, aduerte Noutie, quòd quia violentia non potest inferri animo, in quo est consensus, sed corpori: ideo mulier tunc tantum dicitur violenter oppressa, quando non consentit etiam in pari actum venereum, quamuis corpus compellatur, vt patiatur actum illum. Sic enim non perditur castitatis virtus, sed perseuerat cum duplici corona, vt Lucia dixit. Sed si mauult se opprimi q̃quam clamare, & in linguas loquentium incidere, vt mulcæ videntur mulieres facere, quo ad impudicitiam, aut q̃ percuti, occidi, & infamari, vt Lucretia dicitur fecisse, non saluã remanet castitas. Oportet siquidem aut Susannam imitari, aut declinare, si fieri potest, contagionem.

¶ In eodem articulo in responsione ad tertium. Martinus occurrit in quæst. 1. de castitate, dicens, q̃ hæc opinio videtur multis dura, & quòd est in vno sensu vera, scilicet de infidelibus nec christiano, nec illuminato ad bonam operationem: sed in gentili cõcedenda est virtus vera, & sic August. loquitur, & vt puto, Thomas, alias sequeretur, quòd numquam ex infideli posset fieri fidelis,

K

Ca. 30. post med. to. 4.

¶ 2 Præt. Nomen castitatis a castigatione sumitur: sed quilibet motus appetitiuæ partis debet castigari a ratione. cum ergo per quãlibet virtutem moralem refrænetur aliquis appetitiuus motus, videtur quòd quælibet virtus moralis sit castitas.

¶ 3 Præt. Castitati fornicatio opponitur: sed fornicatio videtur ad omne genus peccati pertinere. dicitur enim in Psal. 72. Perdes omnes, qui fornicantur abs te. ergo castitas est generalis virtus.

SED CONTRA est, quod Macrobius* ponit eam partem temperantiæ.

RESPON. Dicendum, quòd nomen castitatis dupliciter accipitur. Vno modo, proprie, & sic est specialis virtus habens specialem materiã, s. concupiscentias delectabilium, quæ sunt in venereis. Alio modo, nomen castitatis accipitur metaphorice. Sicut enim in corporis commistione consistit delectatio venereorum, circa quam proprie est castitas, & oppositum vitium, scilicet luxuria: ita etiam in quadam spirituali coniunctione mentis ad res aliquas cõsistit quædam delectatio, circa quã est quædam delectatio, circa quã est quædam spiritualis castitas metaphorice dicta, vel etiam spiritualis fornicatio hominis similiter metaphorice dicta. Si enim mens homini delectetur in spirituali coniunctione ad id, cui debet coniungi, scilicet ad Deum, & abstinet se ne delectabiliter aliis coniũgatur contra debitũ diuini ordinis, dicetur castitas spiritualis, secũdum illud 2. ad Cor. 11. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Si autem delectabiliter contra debitum diuini ordinis coniungatur mens quibuscumque aliis rebus, dicetur fornicatio spiritualis, secũdum illud Hier. 3. Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: & hoc modo accipiendo castitatem, castitas est generalis virtus, quia per quamlibet virtutẽ retrahitur mẽs humana ne rebus illicitis delectabiliter cõiungatur. Principaliter tamen ratio huius castitatis consistit in charitate, & aliis virtutibus theologicis, quibus mẽs hominis coniungitur Deo.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ratio illa procedit de castitate metaphorice dicta.*

AD 2m dicendum, q̃ sicut supra dictum est,* concupiscentia delectabilis maxime assimilatur puero, eo q̃ appetitus delectabilis est nobis connaturalis, & præcipue delectabilium secundum tactum, quæ ordinantur ad conseruationem naturæ: & inde est, quòd si nutriatur horum delectabilium cõcupiscentia per hoc, q̃ ei cõsentiatur, maxime augebitur, sicut puer, qui sue voluntati relinquitur. Et sic cõcupiscentia horum delectabilium maxime indiget castigari: & ideo circa

Li. 1. 1 som. Scipionis, i fol. 2. ante med. libri.

In corp. ar. *Art. præc q. 142. ar. 2.

circa huiusmodi concupiscentias antonomastice dicitur castitas: sicut & fortitudo est circa ea, in quibus maxime indigemus animi firmitate.

AD 3^m dicendum, quòd ratio illa procedit de fornicatione spirituali metaphorice dicta, quæ opponitur castitati spirituali, vt dictum est.*

In corp. ar.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quinquagesimæprimæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum castitas sit virtus distincta ab abstinentia.

2.di.24.q.2 art.1. ad 3. Et vit. q.1. ar.4. cor.fi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ castitas non sit virtus distincta ab abstinentia. Quia circa materiam vnius generis sufficit vna virt°: sed vnius generis videntur esse, quæ pertinent ad vnũ sensum. cum ergo delectatio ciborum, circa quã est abstinentia, & delectatio venereorum, circa quam est castitas, pertineant ad tactum, uidetur q̃ castitas non sit alia virtus ab abstinentia.

¶ 2 Præt. Philos. in 3. Ethic.* omnia uitia intemperantiæ assimilat puerilibus peccatis, quæ castigatione indigent: sed castitas nominatur a castigatione uitiorum oppositorum. ergo cum per abstinentiam cohibeantur quædam uitia intemperantiæ, uidetur quòd abstinentia sit castitas.

Li.3. c.vlt. tom.5.

¶ 3 Præt. Delectationes aliorum sensuum pertinent ad temperantiam, inquantũ ordinantur ad delectationes tactus, circa quas est tẽperantia: sed delectationes ciborum, circa quas est abstinentia, ordinãtur ad delectationes uenereorũ, circa quas est castitas, vnde dicit Hierony.* Venter, & genitalia sibimetipsis uicina sunt, ut ex uicinitate membrorum, confœderatio intelligatur uitiorum. ergo abstinentia, & castitas non sunt uirtutes ab inuicem distinctæ.

Ad Amandũ, aliquantulũ a principio. tom.4.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, dubium occurrit de hoc, scilicet, Delectationes aliorũ sensuum non pertinent ad naturã hominis conseruandam, nisi prout ordinantur ad delectabilia tactus. Nam Arist. in lib. de sensu & sensato, præro gatiuã hominis inter alia animalia ponit, quòd delectatur odore secundum se. Et hoc prouidit natura ad salutem hominis propter frigiditatem cerebri humani contemperandam, vt ibi dicitur. Sunt ergo sine ordine ad tactum delectabilia ad conseruãdum hominem, delectabilia odoratus, cuius oppositũ in litera dicitur: ac per hoc oportet aliquam temperantiæ

q.141.ar.4.

Li.9.ex c.7 a med. habetur. to.5.

SED CONTRA est, quòd Apost. 2, ad Corinth. 6. connumerat castitatẽ ieiuniis, quæ ad abstinentiam pertinet.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut dictum est,* temperantia est proprie circa concupiscentias delectationũ tactus: & ideo oportet ut ubi sunt diuersæ rationes delectationis, ibi sint diuersæ uirtutes sub temperantia comprehensæ. Delectationes autem proportionantur operationibus, quarum sunt perfectiones, ut dicitur 9. Ethic.* Manifestum est autem quòd alterius generis sunt operationes pertinentes ad usum ciborum, quibus natura indiuidui cõseruatur: & operationes pertinentes ad usum uenereorum, quibus cõseruatur natura speciei. Et ideo castitas, quæ est circa delectationes uenereorũ, est uirtus distincta ab abstinentia, quę est circa delectationes ciborũ.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ temperantia non consistit principaliter circa delectationes tact° quantum ad iudiciũ sensus de tangibilibus, quod est eiusdem rationis in omnibus, sed quantum ad ipsum usum tangibiliũ, ut dicitur in 3. Ethic.* Est aũt alia ratio uten di cibis, & potibus, & uenereis: & ideo oportet esse diuersas uirtutes, licet sint unius sensus.

AD 2^m dicendum, q̃ delectationes uenereæ sunt uehementiores, & magis opprimentes rationem, quàm delectationes ciborũ, & propter hoc magis indigent castigatione, & refrenatione: quia si eis consentiatur, magis ex hoc increscit uis concupiscentię, & deiicitur uirtus mentis. Vnde Aug.* dicit in 1. soliloquiorum. Nihil esse sentio, quod magis ex arce deiiciat animum uirilem, quàm blandimenta feminæ, corporumque ille contactus, sine quo uxor haberi non potest.

Li.1.ca.13. ante medi. tom.1.

AD 3^m dicendum, q̃ delectationes aliorum sensuum nõ pertinẽt ad naturam hominis conseruandam, nisi prout ordinantur ad delectabilia tactus, & ideo circa huiusmodi delectationes non est aliqua alia uirtus sub temperantia cõprehensa: sed delectationes ciborũ, quàmuis aliqualiter ordinẽtur ad delectationes uenereorũ, tamẽ etiam per se ordinantur ad uitam hominis conseruandã, & ideo etiã per se habẽt specialem uirtutem, quàmuis illa uirtus, quæ abstinentia dicitur, ordinet actum suum ad finem castitatis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum pudicitia pertineat specialiter ad castitatem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ pudicitia nõ pertineat specialiter ad castitatẽ. Dicit enim Augustin. in 1. de ciuita. Dei,* quòd pudicitia est quædam uirtus animæ. non ergo est aliquid ad castitatem pertinens, sed est per seipsam uirtus a castitate distincta.

¶ 2 Præt. Pudicitia a pudore dicitur, qui uidetur idem esse uerecundiæ: sed uerecundia secundum Damascenũ,* est de turpi actu, quod conuenit omni actui uitioso. ergo pudicitia nõ magis pertinet ad

Li.3.ca.10. tom.5.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quinquagesimæprimæ Articulum quartum.*

Sup.q.151. cor.

IN art.4. eiusdẽ q.,* dubiũ ex Martino occurrit vbi supra, arguente cõtrã assignatã distinctionẽ pudicitiæ a castitate & dicente, q̃ hæc opinio nõ videtur rationabilis, nec dictis eiusdem doctoris in eodẽ artic. cõsona. Et arguitur sic. Pudicitia est de illis actibus, de quibus maxime uerecundamur: sed homines magis uerecundantur de actibus uenereis, qui sunt signa uenereorum. ergo pudicitia est magis circa uenereos actus, quàm circa signa eorum. Maior est S. Thomæ. Minor est per se uera. Conclusio est contra authorem. Secundo, quia secundum Hugutionem, pudicitia habet võ tra iam significationem. Tertio, Si pudicitia esset talis virtus, tunc staret aliquem esse pudicũ, & non castum, puta, recte se habendo circa signa, & male circa actus venereos: & ecõtra esse castũ, & impudicum, habendo se oppositomodo.

Li.3.ca.10. tom.5.

¶ Ad hæc quidquid Martin^s glossando, vel trãsiendo ad se authorem dixerit, respondetur, q̃ pudicitia apud authoremest circa veraq; scilicet signa, & actũ venereum: & similiter castitas est circa veraq;. Differentia ergo nõ est ex hoc, castitas circa actũ, & pudicitia circa signa, vt prima, & tertia obiectio supponit. Et propterea nõ oportet eas aliter soluere: quia ex hac falsa imaginatione procedunt. Sed differentia est, vt in litera dicitur, in explicatione, quia pudicitia explicat magis virtutem illam quo ad signa, propterea. Primo, quia vt in litera dicitur, signa magis solẽt deprehẽdi, ac per hoc sunt magis materia occasionãs pudorẽ, qui consistit in hoc, q̃ turpe manifestatur: erubescentia. n. respectu aliorũ est. Secundo, quia pudor simpliciter non est, nisi se extendat ad signa. Paruus. n. personarũ illarum pudor est, quæ de solo actu venereo erubescunt. Pudicitia ergo simpliciter nõ est nisi ad signa venereorũ se extendat cõtinenda. Castitas autem a castigatione appellata, castigatam concupiscentiam quo ad appetitum delectabilium huiusmodi, sonat, non explicando sic signa, vt pudicitia a pudore sumpta.

Li.1.ca.6 poll. medii tom.6.

¶ Ad secundã obiectionem ex Hugutionis authoritate dicitur, q̃ quia vnaquæq; ars propriis terminis, seu vocabulis gaudet: ideo nos in moralibus rectius moralium patrem diuum Thomam, quàm extraneum quempiam sequimur.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quinquagesimæsecundæ Articulum primum.*

Li.3. ethic. fid. cap.11.

IN art.1. q.152. dubium ex Martino in 1. quæst. de uirginitate occurrit, contra authorem arguentẽ quo ad tria. Primũ est, Propositum perpetuæ incorruptionis per se pertinet ad uirginitatem. Contra, inquit, Propositum nubendi nõ repugnat uirginitati ergo. Assumptum probatur, quia alias numquàm uirgo uoluntarie desponderetur uiro. Præterea, Tales sunt castæ, & non sunt uiduæ, nec coniugatæ. ergo uirgines.

¶ Secundum est, Integritas signaculi virginalis per accidens se habet ad uirginitatem. Hoc siquidem concedit Martinus absolute, sed nõ modificate opinans, q̃ integritas virginalis signaculi opposita corruptioni libidinosæ, est de ratione uirginitatis, & ad eam per se pertinet. Et intendit per corruptionem libidinosam agitationẽ membrorum genitalium ad opus uenereum. Et probat hoc quadrupliciter.

¶ Primo, Illud, sine quo nõ consistit uirginitas, per se pertinet ad rationẽ uirginitatis: sed talis integritas est huiusmodi. ergo. Maior probatur: quia si aliquid spectat per accidens tantum ad uirginitatẽ, illo posito, vel remoto nihil minus consisteret uirginitas. Secundo, Illud quod est per se obiectum uolitionis, quę est essentialiter uirginitas, per se pertinet ad uirginitatẽ: sed talis integritas est huiusmodi. ergo. Tertio, Quicquid ẽ de diffinitione uirginitatis, per se pertinet ad uirginitatem: sed talis integritas est huiusmodi. ergo. Quarto, Illa integritas est de ratione uirginitatis, secundum quam feruntur iudicia humana de uirginitate: sed ex integritate signaculorum naturalium fiunt iudicia de virgine. ergo &c.

4.dist.33.q. 3.ar.1. & di. 34.q.1.ar.5 ad 4. & dist. 49.q.5.ar.3 q.1. cor. & ad 4. Et quolibet 5. ar. 24.ad 2. & quol.6 ar.18. cor.

¶ Tertiũ est, Immunitas a delectatione in seminis resolutione est de ratione uirginitatis tamquàm materia. Contra, Posito proposito integritatis oppositę corruptioni libidinosæ, & ipsa integritate, ponitur uirginitas: altero autem eorum remoto, remouetur uirginitas. ergo immunitas a delectatione seminis non est de ratione uirginitatis. Antecedẽs probatur, quia si per possibile uel impossibile puella habens dictam integritatem, & illius propositum, quantumcumque haberet delectationem voluntarie in resolutione seminis, manet uirginitas. Secundo, Pono duas puellas, quarum vna est passa nõ procuratam resolutionem seminis cum delectatione in somno, & in vigilia, cum meminit eius: altera nihil cogitãs de delectatione, sed pecunia subducta consentit viro, sed nec delectationem sentit, nec seminat, & postea proponit interdum non consentire delectationi venereæ. Tunc sic, Prima est virgo, & secunda non. ergo propositum integritatis dictæ, & non propositum immunitatis a delectatione, est Virginitas.

Id habet Aug.lib. de virginitate cap. 13. in prin.tom.6.

Tertio, sequeretur quòd virgo consentiens viro, & seminans propter vim tamen doloris non delectata, esset virgo secundum corpus, Probatur sequela, quia in ea non esset illa delectatio, quam ponit Thomas.

¶ Deinde ex doctrina authoris infero, inquit Martinus, quinq; corollaria. Primum,

Mulier non consentiens violento corruptori est vere virgo.

Li.1.ca.18. tom.5.

¶ Secundum est, Mulier cognoscens quòd cum de die cogitatione habet circa venerea, de nocte patitur i somno pollutionem circa eadem delectabilia, si ex proposito habeat huiusmodi cogitationem cum nocturna sequela iam dicta, perdit virginitatem, quia delectatio seminis ex mentis ppósito pcedit.

Li.1.ca.18. circa med. tom.5.

¶ Tertium est, quòd scientes se impotentes ad seminis resolutionem, vt de perfecte sciaticis dicit Arist. in problematibus suis, quantumcumq; concubeant, & frágerentur clastra pudoris &c. semper essent virgines: qa nec in actu, nec in ppósito seminis resolutionē habent.

¶ Quartum est, p naturaliter potest esse, quòd virgo pariat. Probatur de puella violenter corrupta, & grauida.

Cap 13. in princ. to.6.

¶ Quintū est, quòd si sint duæ puellæ virgines, quarum vna commisceatur viro per mensem sine seminis effusione: altera vero consentiat in commistionem, & per mensem, sed impedita non commisceatur, sequeretur quòd prima esset ita immunis a corruptione oppósita virginitati, sicut secunda.

¶ Ad euidentiam horum scito primo, quòd virginitas sumitur dupliciter, s. naturaliter, vel moraliter. Et rursus moraliter sumitur dupliciter, s. pro quodam castitatis statu, & prout est specialis virtus a castitate distincta. Virginitas naturalis consistit in naturali integritate membrorum. Secūdum cōmunem. n. vsum loquendi, illas appellamus virgines, quæ integritatem carnis, quam a natura habent, seruant: & ad hoc inspiciuntur quādoq; mulieres si sint virgines. Virginitas, vt est status castitatis, requirit duas conditiones. Primo, p persona non sit voluntarie pollu ta. Secundo, p sit in proposito sic se seruandi, nisi matrimonio iungatur: & hoc modo puellæ nubiles castæ dicuntur virgines. Virginitas, prout est spālis uirtus, addit supra virginitatis statū ppetuitatē voto firmatam, vt patebit: & hoc modo author tractat de virginitate hoc in loco. Scito deinde, p noua hæc opinio, quam Martinus introducere nititur de virginitatis materia, scilicet quòd est integritas oppósita corruptioni per libidinosum actum, irrationabilis est, & procul a piis, & pudicis auribus abiicienda: quod monstratur & ostensiue, & ducendo ad inconueniens. Ostensiue quidem, quia libidinosus ille actus, quem etiam turpe est dicere, per se ordinatur ad seminis delectationem. Quod manifeste patet ex hoc, quòd vterque sexus ab huiusmodi actibus cessat, cum ad resolutionem seminis peruentum est: & numquam naturali ordine cessat, quoutque ad hoc perueniat. Quia ergo intemperantia est circa delectabile secundum tactum, & omnes eius species sunt circa aliquod delectabile præcipuum secundum tactum, consequens est vt virginitas sit circa præcipuum delectabile secundum tactum inter ea, quæ ad ipsum spectant: sed præcipua delectatio non est in istis libidinosis actibus, sed in ipsa seminis resolutione. ergo talis delectatio est propria materia virginitatis. Et confirmatur, quia

¶ 2 Præter. Virginitas pudicitiam quandam importat: sed August. dicit in 1. de ciuitate Dei,* quòd pudicitia consistit in anima. ergo virginitas non consistit in carnis incorruptione.

¶ 3 Præt. Carnis integritas videtur consistere in signaculo virginalis pudoris: sed quandoq; absq; virginitatis præiudicio frangitur illud signaculum. dicit enim Aug. in 1. de ciuit. Dei,* q illa membra possunt diuersis casib⁹ vulnerata vim perpeti, & medici quandoque salūti opitulantes hoc ibi faciunt, quod horret aspectus: obstetrix etiā virginis cuiusdā integritatem manu velut explorās, dū inspicit, perdidit. & subdit: Non opinor quemquā tā stultē sapere, vt huic periisse aliquid existimet etiam de ipsius corporis sanctitate, quàm uis membri illius integritate iam perdita. ergo virginitas non consistit in carnis incorruptione.

¶ 4 Præt. Corruptio carnis maxime in seminis resolutione cōsistit, quæ potest fieri sine cōcubitu vel in dormiendo, vel etiā vigilando: sed sine concubitu nō videtur perdi virginitas. dicit. n. Aug. in lib. de virginit.* q virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est. ergo virginitas non consistit in carnis incorruptione.

SED CONTRA est, quod Aug. in eodem lib. dicit,* q virginitas est continentia, qua integritas carnis ipsi creatori animæ & carnis vouetur, consecratur, seruatur.

RESPON. Dicendum, quòd nomen virginitatis a virore sumptū videtur: & sicut illud dicit virēs, & in suo virore persistere, quod nō est ex superabundantia caloris adustionem expertum: ita etiā virginitas hoc importat, quòd persona, cui inest, immunis sit a concupiscentiæ adustione, quæ esse vī in consumatione maximæ delectationis corporalis, qualis est venereorum delectatio. Vnde Ambro.* dicit in libro de virginitate, q castitas virginalis est expers contagionis integritas. In delectatione autem venereorum tria est cōsiderare. Vnum quidem, quod est ex parte corporis, s. violatio signaculi virginalis. Aliud autē est, in quo coniungitur id quod est animæ, cum eo quod est corporis, scilicet ipsa resolutio seminis delectationem sensibilem causans. Tertium vbi vnum propter alterum, ibi vnum tantum: sed actus libidinosus est per se, & naturaliter propter seminis resolutionem, & illa delectatio propter istam delectationem. ergo sola delectatio in seminis resolutione est materia virginitatis. Et confirmatur rursus ab oppositis: quia cætera vitia luxuriæ secundum perfectam suæ speciei rationem constituuntur ex alia resolutione seminis, vt patet de fornicatione, adulterio, incestu, mollitie, sodomia &c. ergo stuprum consistit etiam in aliqua inordinata seminis emissione, ac per hoc virginitas opposita consistit in abstinentia ab huiusmodi delectatione. Ducit autem ad inconueniens maximum hæc noui tas: quoniam secundum hoc tam mulier, quàm vir voluntarie in motis delectationibus inhonestatis manentes, & aduertenter volentes inde sequi pollutiones, quæ sic dispositis communiter aduenient, tunc post mille pollutiones voluntarias, sine exteriori tamen procuratione, essent virgines moraliter: quia integritatem oppositam libidinosæ corruptioni omnino seruauerunt. Hoc autem non solum viri docti, sed ipsæ mulieres virgines non admittunt: & quomodo possit sustineri, vt illustrior portio gregis Christi virginitas compatiatur secum, quæ communis castitas non compatitur? Communis quidem animi cōceptio omnium Christianorum esse videtur, quòd virginitas sanctior est castitate. Quo autem pacto sanctior, si secum compatitur tot peccata mortalia, carnalia, naturalia, consumata, quæ castitas constat, quòd non compatitur secum? Et bene nota, quòd hoc inconueniens non est inconueniens ex aliquo casu per accidens ex infirmitate, sed stando infra naturalem, communemque cursum rerum, frequenter istud inconueniens accideret. Sequendo ergo patrum vestigia, ad obiecta respondendum est.

Ca.8. in fi tom.6.

¶ Ad duas obiectiones in primo dubio iam patet responsio ex dictis, scilicet, quòd de ratione virginitatis, vt est status castitatis, non est perpetuitatis propositum: & secundum talem castitatis statum virgo voluntarie nubit, & distinguitur status virginalis a coniugato, & viduali. Sed author loquitur, vt est specialis virtus ipsa virginitas a castitate distincta secundū speciē. Nec somniauit author, aut ex se posuit perpetuitatem de rōne virginitatis, sed, vt in litera patet, ex Aug. hoc accepit.

¶ Ad obiecta in secundo dubio dicitur ordinate. Et ad primū, quòd maior est falsa, quoniam subiectum non est sine propria passione, & tamen propria passio non est de ratione subiecti. Et probatio eius assumit falsum, scilicet, quòd est sine eo, quod per accidens se habet, nihilominus remanet res, vt patet in instāti data. Passio enim per accidens, hoc est, extra essentiam, est subiecti: & tamen sine illa non est, saltem naturaliter, subiectum. Apparet autē manifeste error in ista maiore, & probatione: quia plus exigitur ad esse de ratione alicuius, quàm inseparabiliter sibi connexum esse. Non adulterari namque necessario annexū est virginitati, ita quòd sine hoc non consistit virginitas: & tamen non adulterari non est de ratione virginitatis. Vnde ad minorem dicitur, q dato q sine tali integritate non saluaretur virginitas, ex hoc non habetur, q sit de ratione virginitatis, sed q radix huiusmodi integritatis, vt sit de ratione eius, sicut radix eius

In lib. de gi. in lib. a princ. li. tom.1.

eius, quod est non adulterari, & similiter radix eius, quod est nō libidinose corrūpi, s. non seminare voluntarie, est de ratione virginitatis, & non ipsa integritas oppósita, nisi vt via ad immunitatem seminariæ delectationis.

¶ Ad secundum dicitur, quòd huiusmodi integritas, secluſa pollutione, non est per se obiectum propositi virginalis, sed ea dit sub propósito virginali, vt via ad immunitatem a pollutione seminis. Et p hoc patet responsio ad tertium: quoniā integritas huiusmodi non nisi ratione immunitatis a pollutione, seu ordinis ad illam in ratione virginitatis claudituſ, si aliqua talis diffinitio inueniretur.

¶ Ad quartum iam patet, quòd æquiuocat de virginitate: quoniam signa apparent virginitatis naturalis, non moralis, vt clarum est.

¶ Ad obiecta in tertio dubio respondetur. Et primo, negatur antecedens: quoniam posita tali integritate, & illius proposito, non ponitur virginitas, vt patet: quia stat cum hoc quòd nullus p̄dat castitatem consumate voluntaria pollutione procurata per solas morosas delectationes. Vnde patet, quòd probatio petit principium.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd in casu illo, prima ideo diceretur virgo, qa nūquām habuit voluntariam pollutionem. Approbatio. n. post factum non redit præteritam voluntariam, sed videt æquiualere desiderio, seu voluntati pollutionis, quæ virginitatem mentalem solam tollit. Secunda autem est per accidens ex parte corporis, seu materiæ virgo, sicut per accidens non seminauit in actu concubitus. Ea autem quæ sunt per accidens, non debent inducere mentem doctorum ad mutandas virtutum diffinitiones, quæ attenduntur penes id quod est vt in pluribus, & per se. Idem est enim iudicium de ista, & quacumque alia, quæ incæpit perdere virginitatem, & per accidens non est perdita consumate.

¶ Ad tertium negatur sequela. Mulier enim cōsentiens stupro, & seminans, omnino perdit virginitatem. Et ad probationem, quia præ dolore non sentit delectationem, respondetur, q huiusmodi non sentire est per accidens. Sat est enim ad violationē virginitatis, quòd delectatio in resolutione seminis adsit, licet non sentiatur: quin etiam si aliqua esset mulier, quæ nō sentiret in huiusmodi resolutione delectationem aliquam, nil obstaret, quoniam sat est, quòd resolutio sit secundum suam naturam delectabilis, & ita de facto est, vt in pluribus. Naturalia siquidem, & moralia iudicātur secundum ea, quæ in pluribus apta nata sunt inueniri.

¶ Ad obiecta in corollariis conceditur primum corollarium.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd magni refert inter habere pollutionem in somno ex proposito, & habere ex proposito cogitationem, quæ non scitur futura in somno causa pollutionis: & tamen arguens quasi synonimis istis vtitur. In primo enim, propósiti obiectum est ipsa pollutio: in secundo autem est cogitatio. Primum non potest esse licitum: secundum potest etiam cum merito esse, si scilicet cogitatio est necessaria, nec sequens pollutio præcognita esset peccatum. negatur ergo secundum corollarium, vt iacet.

A

B

C

D

E

AD 2^m dicendum, quòd pudicitia est quidem essentialiter in anima, materialiter autem in carne, & similiter virginitas. Vnde Aug. dicit in lib. de virginitate,* quòd licet virginitas in carne seruetur, ac per hoc corporalis sit, tamē spiritualis est, quam fouet, & seruat continentia pietatis.

AD 3^m dicendum, quòd sicut dictum est,* integritas corporalis membri per accidens se habet ad virginitatem, inquantū s. per hoc, quòd ex proposito volūtatis abstinet quis a delectatione venerea, remanet integritas in membro corporeo. Vnde si contingat, quòd per alium modum aliquo casu membri integritas corrumpatur, non magis præiudicat virginitati, q̄ si corrumpatur manus, aut pes.

¶ 4 Ad quartum dicendum, q delectatio, quæ est ex seminis resolutione, dupliciter potest cōtingere. Vno modo, vt procedat ex mentis proposito: & sic tollit virginitatē, siue fiat per cōcubitum, siue absq; concubitu. Facit autem mentionē Augustī.* de concubitu, quia huiusmodi resolutio cōmuniter, & naturaliter ex concubitu causatur. Alio modo, potest prouenire præter propositum mentis vel in dormiendo, vel per violentiam illatā, cui mens nō cōsentit, quāmuis cāro delectationē experiatur: vel etiā ex infirmitate naturæ, vt patet in his, qui fluxū seminis patiūtur: & sic non perditur virginitas, quia talis pollutio nō accidit per impudicitiam, quā virginitas excludit.

Cap.8. parum a princip. tom.6.

In corp. ar.

Loco citato in argum.

¶ Ad tertium autē dicitur, q scientes se omnino impotentes, & coeuntes, per accidens tamen, remanent, vt dictum est, quo ad aliquid virgines, quia scilicet deest eis materia stupri. Vnde per se & formaliter loquēdo, isti & supradicta mulier, quæ posita est non seminare, non sunt virgines, sed materialiter & per accidens ex parte materiæ remanent virgines. Sicut per oppositum, pauperes excellenti prēditi animo, sunt formaliter magnifici, remanent tamē materialiter nō magnifici propter defectū materiæ.

¶ Ad quartum dicitur, quòd ista potest esse naturaliter vera, Virgo moraliter parit. non autē ista: Virgo naturaliter parit. Nec hoc ē admiratione dignum, nisi in verbo: quoniam virgo moraliter potest esse naturaliter corrupta, & grauida, vtpote violenter oppressa.

¶ Ad quintum negatur sequela, quoniam prima non nisi per accidens ex parte materiæ immunis est a materia stupri. Quantum. n. in se est, dedit operam corporaliter naturalē ad huiusmodi materiam, quod non fecit secunda, quæ solum secundum mentem corrupta est.

¶ Aduertendum quoque inter hæc est, quòd licet communiter ante annos pubertatis vterque sexus impotens sit ad generandum: quandocumq; tamen personam aliquam contingit voluntarie seminare, perditur virginitas. Et quoniam sexus femineus inuenitur seminare, si prouocatus ad hoc, fuerit non solum parūm ante pubertatē, sed in sexto ætatis anno, & supra, vt ipsæ mulieres ex parte testantur, ita q̄ quantum ex auditis conijcio, non est hoc per accidens, sed puto posse fieri vniuersale, s. vt in pluribus inest eis potentia hæc: ideo longe citius possunt mulieres irreparabiliter virginitatem perdere, q̄ viri. Quantūcumq; autem infra tempus, quo impotens quis est naturaliter ad seminandum, operam det venereis citra seminationem, & virginitatem perdat mentalem, non perdit ita virginitatem, quin per pœnitentiam reparetur. Differt siquidem puer a viro per infirmitatem impotentē, q̄ puer est per se impotēs, vir autem infirmus est per accidens impotens. Et propterea puero per se deest materia stupri, viro autem per accidens: ac per hoc puer remanet virgo per se ex parte materiæ, seu corporis: vir autem remanet ex parte corporis per accidens virgo. Et propterea non est dubium, quin pueris virginitas sit reparabilis per pœnitentiam. Sed an sit etiam reparabilis sic perdita infirmi viri virginitas, non facile dixerim. Trahitur forte id quod est per accidēs, ad id quod est per se.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quinquagesimæ secundæ Articulum secundum.*

Intra art. 3. & 4. cor. Et 4. dist. 33. q. 3. art. 2. ad 2. Et 5. cõ. cap. 136. Et Mal. q. 15. ar. 2. ad 13. Et virt. q. 1. art. 13. ad 6. Et 2. Eth. le. 2. fi.

IN art. 2. eiusdem quæstionis in responsione ad primũ Martinus, vbi supra, occurrit dicens, Nec mihi placet opinio Thomæ dicentis, quòd lex ista tãtum obligat multitudinem: quia credo quòd pro aliquo tempore facis longo obligant vnumquemque de multitudine ad multiplicationẽ generis humani.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum de vinculo præcepti alicuius est sermo, oportet quòd iudicium feratur secũdum id, quod per se respicit tale præceptum.

Lib. 2. ca. 2. a medio: & lib. 3. ca. 11. tom. 5.

Inter hæc autem duo naturalia præcepta, scilicet, de alimento sumendo, & de prole procreãda, manifeste hæc est differentia, quòd primum per se respicit singulos homines: secundum autem multitudinem.

Cap. 3. non multũ procul a fine, tom. 5.

An autem per accidens propter penuriam hominum in aliquo tempore præceptum hoc obliget singulos, quia per accidens est, naturam præcepti non variat. Et propterea etiam si verum esset, quòd aliquo tempore singuli tenerentur, adhuc responsio, & decisio authoris in sua soliditate perstat, formaliter, & per se loquendo.

ARTICVLVS II.

Vtrum virginitas sit illicita.

AD SECVNDVM sic procedi tur, Videtur quòd virginitas sit illicita. Omne enim quod cõtrariatur præcepto legis naturę, est illicitum: sed sicut præceptum legis naturæ ad conseruationem individui est, quod tangitur Gen. 2. De omni ligno quod est in paradiso comede, ita etiam præceptum legis naturæ est ad conseruationẽ speciei, quod ponitur Genesis 1. Crescite, & multiplicamini, & replete terram. ergo sicut peccaret, qui abstineret ab omni cibo, vtpote faciens contra bonũ individui: ita etiam peccat, qui omnino abstinet ab actu generationis, vtpote faciens contra bonum speciei.

¶ 2 Præt. Omne illud, quod recedit a medio virtutis videtur esse vitiosum: sed virginitas recedit a medio virtutis ab omnibus delectationibus venereis abstinens. dicit enim Philos. in 2. Ethic. quòd qui omni voluptate potitur, neque abvna recedit, intemperatus est: qui autem omnes fugit, agrestis est, & insensibilis, ergo virginitas est aliquid vitiosum.

¶ 3 Præt. Pœna non debetur nisi vitio: sed apud antiquos puniebantur secundum leges illi, qui semper cælibem vitam ducebant, vt Maximus Valerius dicit. Vnde & Plato secundum Augustũ* in li. de vera religione, sacrificasse dicitur, vt perpetua eius continentia tamquàm peccatum aboleretur. ergo virginitas est peccatum.

SED CONTRA est, quòd nullũ peccatum recte cadit sub cõsilio: sed virginitas recte cadit sub consilio. dicitur enim 1. ad Corint. 7. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, cõsilium autem do. ergo virginitas non est aliquid illicitum.

RESPON. Dicendum, quòd in humanis actib⁹ illud est vitiosum, quod est præter rectam rationem. Habet autem hoc recta [d] ratio, vt his, quæ sunt ad finem, vtatur aliquis secundum eam mensuram, quæ congruit fini. Est autem triplex hominis bonũ, vt dicitur in 1. Ethic. Vnum quidem, quod consistit in exterioribus rebus, puta, diuitiis. Aliud autem, quod consistit in bonis corporis. Tertium autem, quod consistit in bonis animę, inter quæ etiam bona contemplatiuæ vitæ sunt potiora bonis vitæ actiuæ, vt Philosophus probat in 10. Ethic. & Dominus dicit Luc. 10. Maria optimam partem elegit: quorum bonorum exteriora quidem ordinantur ad ea, quæ sunt corporis: eaverò, quæ sunt corporis ad ea, quæ ænimæ: & vlterius ea, quæ sunt vitæ actiuę ad ea, quæ sunt vitę contemplatiuæ. Pertinet igitur ad rectitudinem rationis, vt aliquis vtatur exterioribus bonis secundum eam mẽsuram, quæ competit corpori, & similiter de aliis. Vnde siquis abstineat ab aliquibus possidendis, quæ alias esset bonum possidere, vt consulat saluti corporali, vel etiam cõtemplationi veritatis, non esset hoc vitiosum, sed secundum rationem rectam. Et similiter siquis abstineat a delectationibus corporalibus, vt liberius vacet contemplationi veritatis, pertinet hoc ad rectitudinem rationis. Ad hoc autem pia virginitas ab omni delectatione venerea abstinet, vt liberius diuinæ contemplationi vacet. Dicit enim Apostol. 1. ad Corinth. 7. Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quę mundi sunt, & quo placeat viro. Vnde relinquitur, q̃ virginitas nõ est aliquid vitiosum, sed potius laudabile.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præceptum habet rationem debiti, vt supra dictum est.* Duplici autem aliquid est debitum. Vno modo, vt impleatur ab vno: & hoc debitum sine peccato præteriri nõ potest. Aliud autem est debitum implendum a multitudine: & ad tale debitum implendum non tenetur quilibet de multitudine. Multa enim sunt multitudini necessaria, ad quę implenda vnus non sufficit: sed implentur a multitudine, dum vnus hoc, alius illud facit. Præceptum igitur legis naturæ homini datum de comestione, necesse est quòd ab vnoquoque impleatur: aliter enim indiuiduum conseruari non posset. Sed præceptum datum de generatione respicit totam multitudinem hominum, cui necessarium est non solum quòd multiplicetur corporaliter, sed etiam quòd spiritualiter proficiat: & ideo sufficienter prouidetur humanæ multitudini, si quidam carnali generationi operam dent, quidam vero ab hac abstinentes contemplationi diuinorum vacent ad totius humani generis pulchritudinem, & salutem. Sicut etiam in exercitu quidam castra custodiunt, quidam signa deferunt, quidam gladiis decertant: quæ tamen omnia debita sunt multitudini, sed per vnum impleri non possunt.

AD 2^m dicendum, q̃ ille qui abstinet ab omnibus delectationibus præter rationem rectam, quasi delectationes secundum se abhorrens, est insensibilis, sicut agrestis. Virgo autem non abstinet ab omni delectatione, sed solum a delectatione venerea: & ab hac abstinet secũdum rationem rectam, vt dictũ est.* Medium autem virtutis non secundum quantitatẽ, sed secundum rationem rectam determinatur, vt dicitur in 2. Ethic.* Vnde de magnanimo dicitur in 4. Ethicor.† quòd est magnitudine extremus, eo autẽ quòd vt oportet, medius.

AD 3^m dicendum, q̃ leges [e] feruntur secundum ea, quæ vt in pluribus accidunt. Hoc autem rarum erat apud antiquos, vt aliquis amore veritatis contemplãdæ ab omni delectatione venerea abstineret, quod solus Plato legitur fecisse. Vnde non sacrificauit quasi hoc peccatum reputaret, sed peruersæ opinioni ciuitãcedens, vt ibidem Augustinus* dicit.

ARTICVLVS III.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quinquagesimæ secundæ Articulum tertium.*

Vtrum virginitas sit virtus.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur quòd Virginitas non sit virtus. Nulla enim virtus inest nobis a natura, vt Philosophus dicit in 2. Ethico.* sed virginitas inest nobis a natura, quilibet. n. mox natus virgo est. ergo virginitas non est virtus.

¶ 2 Præt. Quicumque habet vnam virtutem, habet omnes, vt supra habitũ est: sed aliqui habent alias virtutes, qui non habent virginitatem, alioquin cum sine virtute nullus ad regnum cælorum perueniat, nullus sine virginitate ad ipsum posset peruenire, quod esset matrimonium damnare. ergo virginitas non est virtus.

¶ 3 Præt. Omnis virtus restituitur per pœnitentiã: sed virginitas non reparatur per pœnitentiam. unde Hierony.* dicit. Cum cætera Deus possit, nõ potest virginitatem post ruinam reparare. ergo videtur q̃ virginitas non sit virtus.

¶ 4 Præt. Nulla virtus perditur sine peccato: sed virginitas pditur sine peccato, s. per matrimonium. ergo virginitas non est virtus.

¶ 5 Præt. Virginitas condiuiditur viduitati, & pudicitię coniugali: sed neutrum illorum ponitur virtus. ergo virginitas non est virtus.

SED CONTRA est, quod* Ambros. dicit in lib. de virginitate. Inuitat virginitatis amor, vt aliquid de virginitate dicamus, ne veluti transitu quodam perstricta videatur, quæ principalis est virtus.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* in virginitate est sicut formale & cõpletiuũ propositum perpetuo abstinendi a delectatione venerea. Quod quidem propositum laudabile redditur ex fine, inquãtum scilicet hoc fit ad vacandũ rebus diuinis. Materiale autem in virginitate est integritas carnis absque omni experimento venereæ delectationis. Manifestũ est autem quòd vbi est specialis materia boni habens specialem excellẽtiam, ibi inuenitur specialis ratio virtutis: sicut patet in magnificentia, quæ est circa magnos sumptus, & ex hoc est specialis virtus a liberalitate distincta, quę cõmuniter se habet circa omnem pecuniarũ vsum. Hoc autem quod est conseruare se immunem ab experimento venereæ delectationis, habet quandam excellentiam laudis supra hoc, q̃ est conseruare se immunem ab inordinatione venereæ voluptatis: & ideo virginitas [f] est quædã specialis virtus, habens se ad castitatem, sicut magnificentia ad liberalitatem.

Ar. 1. huius quæst.

¶ In responsione ad tertium, dubium ex Martino occurrit directe contra authorem hic, arguente in quæst. 2. de virginitate, probareque nitente, quòd per pœnitentiam nec materiale, nec formale virginitatis reparari potest. Et primo, q̃ in quocumque non potest esse per quãcumq; pœnitentiam propositum seruandi integritatem carnis, in eo non potest per pœnitentiam reparari formale virginitatis: sed corrupta est huiusmodi. ergo, Probatur minor: q̃ tali non potest reparari integritas carnis per pœnitentiã, vt ipse Thomas fatetur. Secundo, Virginitas, castitas coniugalis, & castitas vidualis formaliter & specifice differunt, vt probabitur: sed non nisi per hoc, quòd de ratione virginitatis est propositum seruandæ integritatis, & hoc propositum non est reparabile per pœnitentiam. ergo. Tertio, quia propositum seruandi integritatem carnis aut est materiale tantum in virginitate. & hoc non: aut formale tantum, & habeo intentum: aut compositum ex vtroque, & hoc non, tum quia corrupta credens se integram, suo errore posset reparare sibi virginitatem, intẽdens seruare integritatem: tum quia materiale virginitatis est integritas non obiecta voluntati, sed inexistens carni: ideo, inquit, dico quòd sunt aliquæ virtutes per pœnitentiam irreparabiles.

¶ Ad hoc dicitur cum authore, quòd reparatio virtutum est intelligenda, sicut connexio earundem. Et propterea sicut decrepitus potest esse fortis, & pauper magnificus, ita corrupta persona potest esse virgo quo ad formale: sed formale virtutis aliter inuenitur coniunctum suæ materiæ, & aliter separatum: ab ea: nam cum materia virtutis subest, per formalẽ simpliciter determinatur. Cum enim adest pecunia magna, virtuosus magnificentia præditus determinat eam ad sumptus magnos. Cum autem virtuoso pecunia deest, nõ pecunia absolute, sed pecunia si adesset, a magnificentia determinatur: & simile est in aliis. Et sicut saluatur hoc modo in paupere magnificentia formaliter, ita saluatur i corrupta virginitas formaliter ex proposito integritatis seruandæ si adesset: & hoc sufficit. Nec requiritur propositum saluandæ integritatis absolute ad formale virginitatis separatum a materia, sed ad coniunctum suæ materiæ. Et quia huiusmodi propositum patet esse reparabile per pœnitentiã, ideo patet omnes virtutes esse reparabiles per pœnitentiam quo ad suum formale, cum omnes sint connexæ. Et hoc magis consonat & sacræ doctrinæ, secundum quam filio prodigo data est stola prima, & philosophiæ morali, secundum quam qui una caret virtute, nullam habet. Et per hoc patet solutio omnium.

¶ In eodem 3. art. in responsione ad quartum, dubium occurrit ex Martino, ubi supra dicente, quòd hæc conclusio ponitur contra

Martinum, q̃ virginitas non sit virtus, quia virtus semper, & in quolibet est virtus: sed virginitas non in quolibet semper est virtus, sed quãdoq; est vitium, vt patet in multis casibus. ergo &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd de virtutibus, & vitiis non est iudicandum secundum ea quæ sunt per accidens, sed secundum id qđ est per se. Constat autem q̃ virginitas moraliter sumpta, vt scilicet importat propositum perpetuæ incorruptionis propter Deũ, est bona moraliter, & semper est in quolibet, cũ importet ordinem rectissimæ rationis, quo inferiora superioribus bonis subiiciuntur, & maxima minoribus præferuntur. Perinde autem est dicere q̃ virginitas non est virtus, quia in aliquo casu peccaret virgo, ac si diceretur, quòd religio non est virtus, q̃a in aliquo casu vacans religioni peccaret, impediendo aliud necessariũ bonũ. Dicito ergo, quòd aliud est dicere. A. est virtus, siue actus virtuosus simpliciter, & in quolibet, & semper: & aliud est dicere. A. semper & in omni casu virtuose potest exercere. In primo enim dicto consideratur habitus, & actus secundũ suam rationem. In secundo autẽ consideratur circunstantiæ, & accidentia circa executionem actus. Cõstat autem quòd multarum virtutum actus possunt sic impediri aliquando ab executione, ita quòd licet absolute sint virtuosi, si tamen tunc fierent, essent vitiosi, vt si quis celebraret, quando infirmus illius eget visitatione, & si quis redderet gladium furioso. Errant igitur forte aliqui in hac re non aduertentes quid virginitas vt est nomen moralis habitus, aut actus importet, propositum scilicet perpetuæ integritatis propter Deum, vt hic in responsione ad secundum in litera exprimitur. In hac enim ratione manifeste apparet rectissimus rationis ordo secundum se, & absolute.

¶ Secundum ex Ricardo in 33. distin. 4. quòd virginitas non est virtus distincta a castitate, sicut magnificẽtia a liberalitate: quia materia virginitatis, & materia castitatis se habent vt magis & minus, & nõ sicut alterius & alterius rationis, sicut materia magnificentiæ & liberalitatis. ergo. Et propterea cum dicitur in litera, Vbi est specialis materia boni habens specialem excellẽtiã, oportet addere, aut subintelligere, alterius rationis. Et sic minor est falsa, non valet ergo ratio literæ. Et augetur quæstio, quia si virginitas est, vt in litera dicitur, sequitur quòd virginitas sit subiectiue in irascibili, & castitas in concupiscibili, & obiectum illius sit arduum: istius vero bonum absolute, vt proportionaliter se habebãt, vt magnificentia & liberalitas: sed hæc patet esse falsa. ergo nõ se hẽt ad castitatẽ, vt magnificẽtia ad liberalitatẽ.

¶ Ad hoc dicitur, quòd virginitas potest considerari dupliciter. Primo, infra limites temperantiæ pure: & sic virginitatis materia est materia virtutis, sed non distincte a castitate, & similiter virginitas est virtus, sed non distincta a castitate. Et sic bene saluatur Ricardus, nec oppositũ sensit author: & hoc concludunt argumenta allata. Nam materia virginitatis non est alterius rationis, sicut materia magnificentiæ: nec virginitas est circa ardua, cum non sit circa actum aliquem irascibilis, sed concupiscibilis, delectationem scilicet veneream. Si autem consideretur in ordine ad diuinum obsequium, quoniam virgo cogitat quæ Domini sunt &cæt. sic virginitatis materia constituit materiam specialiter bonam, & alterius rationis a materia castitatis:

& sic virginitas se habet ad castitatem, vt magnificentia ad liberalitatem, non q̃ similitudo ista tendat quo ad omnia, vt obiectiones quasi supponunt, sed quo ad duo scilicet, quòd licut illæ differunt penes mediocre & magnum, ita istæ penes excellens, & mediocre: & sicut ibi magnum distinguitur specie a mediocri, ita hic excellens a mediocri. Sed quo ad rationem diuersitatis specificę non assimilantur: quia ibi magnum distinguitur specie, quia ingreditur ordinem arduorũ: hic vero excellens distinguitur specie, quia trahitur ad ordinem diuinorum. Vnde patet q̃ solida fuit doctrina authoris.

¶ In responsione ad tertium, dubium ex Martino occurrit directe contra authorem hic, arguente in quæst. 2. de virginitate, probareque nitente, quòd per pœnitentiam nec materiale, nec formale virginitatis reparari potest. Et primo, q̃a in quocumque non potest esse per quãcumq; pœnitentiam propositum seruandi integritatem carnis, in eo non potest per pœnitentiam reparari formale virginitatis: sed corrupta est huiusmodi. ergo, Probatur minor: q̃a tali non potest reparari integritas carnis per pœnitentiã, vt ipse Thomas fatetur. Secundo, Virginitas, castitas coniugalis, & castitas vidualis formaliter & specifice differunt, vt probabitur: sed non nisi per hoc, quòd de ratione virginitatis est propositum seruandæ integritatis, & hoc propositum non est reparabile per pœnitentiam. ergo. Tertio, quia propositum seruandi integritatem carnis aut est materiale tantum in virginitate. & hoc non: aut formale tantum, & habeo intentum: aut compositum ex vtroque, & hoc non, tum quia corrupta credens se integram, suo errore posset reparare sibi virginitatem, intẽdens seruare integritatem: tum quia materiale virginitatis est integritas non obiecta voluntati, sed inexistens carni: ideo, inquit, dico quòd sunt aliquæ virtutes per pœnitentiam irreparabiles.

¶ Ad hoc dicitur cum authore, quòd reparatio virtutum est intelligenda, sicut connexio earundem. Et propterea sicut decrepitus potest esse fortis, & pauper magnificus, ita corrupta persona potest esse virgo quo ad formale: sed formale virtutis aliter inuenitur coniunctum suæ materiæ, & aliter separatum: ab ea: nam cum materia virtutis subest, per formalẽ simpliciter determinatur. Cum enim adest pecunia magna, virtuosus magnificentia præditus determinat eam ad sumptus magnos. Cum autem virtuoso pecunia deest, nõ pecunia absolute, sed pecunia si adesset, a magnificentia determinatur: & simile est in aliis. Et sicut saluatur hoc modo in paupere magnificentia formaliter, ita saluatur i corrupta virginitas formaliter ex proposito integritatis seruandæ si adesset: & hoc sufficit. Nec requiritur propositum saluandæ integritatis absolute ad formale virginitatis separatum a materia, sed ad coniunctum suæ materiæ. Et quia huiusmodi propositum patet esse reparabile per pœnitentiã, ideo patet omnes virtutes esse reparabiles per pœnitentiam quo ad suum formale, cum omnes sint connexæ. Et hoc magis consonat & sacræ doctrinæ, secundum quam filio prodigo data est stola prima, & philosophiæ morali, secundum quam qui una caret virtute, nullam habet. Et per hoc patet solutio omnium.

¶ In eodem 3. art. in responsione ad quartum, dubium occurrit ex Martino, ubi supra dicente, quòd hæc conclusio ponitur contra

traThomam, scilicet, Virginitas nullo voto firmata est virtus. Et probatur quinque mediis. Primo, quia est actus humanus boni⁹ & laudabilis in medietate cõsistens. Secundo, quia est actus rationi conformis. Tertio, quia est actus qui est materia voti. Quarto, quia est temperantia. Quinto, quia in aliquo casu virginitas non voto firmata, é laudabilior, quàm voto firmata. Probatur assumptũ. Si frater regis Franciæ cognoscetur probabiliter, quòd rege sine hærede decedente, regnum transiret ad tyrannũ crudelissimum, consultius ageret sine voto seruare virginitatẽ, quàm vouere.

Cap. 11. in prine. to. 6. ¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd aut rationes istæ non militant contra doctrinam authoris, cõtra quam inducuntur, aut nihil valent. Nã ex rationibus istis aut intendit concludere quòd virginitas sine voto est virtus, aut quòd talis virginitas est virtus

q. 129. art. 3. ad 2. specie distincta a castitate. Si primum, nõ est contra authorem: quoniam gratis oẽs fatemur, virginitatis propositum esse eadem castitatis. Si secundum, rationes nihil valent. Nã licet concludant, q̃ sine voto virginitas est sub temperantia, & actus virtuosus, &cæt. non tamen concludunt distinctionem specificam eius a castitate. Et tamẽ author ponit virginitatẽ non ad hoc, quòd sit virtus, sed ad hoc, quòd sit specialis contra castitatem, virtus distincta, exigere firmitatem voti. Nec huius oppositum Martinus probauit: quin etiam respõsio Martini ad rationem in litera huius argumẽti tactã, scilicet, Nulla virtus perditur sine peccato, nil valet: dum dicit, quòd omnes virtutes quæ sunt de actibus cadentibus sub consilio, perduntur sine peccato, vt voluntaria paupertas. Hocuamque nihil valet, tum quia nulla virtus est, quæ sit circa consilia, quin eadem sit circa præcepta, vt patet discurrenti per omnes virtutes morales, iusti tiam, fortitudinem, temperantiam, prudẽtiam, & partes earum. Sed videtur decepto contingere: quia aliud est loqui de aliquo excellenti actu virtutis, & aliud de ipsa virtute. Potest siquidem excellens actus virtutis omitti absque peccato, quia excellentia illa est in consilio. Et sic contingit de actu virginitatis, & paupertatis voluntariæ, & similibus, non quòd virtus aliqua per horũ omissionem perdatur. Patet aut nullam virtutẽ perdi sine peccato: quia vt in Prædicamẽtis dr, contrariũ bono ex necessitate est malũ. Quicquid ergo contrariatur virtuti, quã constat esse bonum morale, oportet esse malũ morale, q̃d est pctm, seu vitiũ.

¶ Sed contra hanc authoris doctrinam vrgens maximum occurrit dubium: quoniam si firmitas voti exigitur ad constituendum virginitatem in esse virtutis specifice distinctæ a castitate, cum constet, quòd votum est actus religionis, & trahat ad ipsam religionis speciem materiam, supra quã cadit virginitas firmata voto, erit quidẽ distincta specifice a castitate, quia erit religio, aut religionis pars: sed non erit distincta a castitate, vt vna species temperantiæ distinguitur ab alia tẽperantiæ specie. Diuersorum siquidem generum, & nõ subalternatim positorum diuersæ sunt

D. 1. 16. q. 1. specie differentiæ, vt in Prædicamentis dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ sicut adulterium ponitur species luxuriæ, & tamẽ non per differentiam per se intemperantiæ, seu luxurię distinguitur a speciebus luxuriæ, sed per differentiam per se iniustitiæ, vt inferius patet: ita virginitas ponitur species temperantiæ, & tamen non per differentiam per se temperantiæ, sed per religionis differẽtiam distinguitur ab aliis temperantiæ speciebus. Est autem vtro bique eadem ratio, scilicet, quia materia ibi est luxuriæ, hic tẽperantiæ. Et quod plus vrget, quia sic locuti sunt non solum populi ratione materiæ, sed prisci patres, ob quorum veneratione decuit authorem, decet & omnes moralia docentes fapere ad sobrietatem, & species temperantiæ, & luxuriæ appellare eriã ex non per se illius generis differentiis. Vnde & author vt virginitatẽ poneret specialem virtutem, seipsum in 4. distin. 33. correxit, vbi virginitatem tam cum, quàm sine voto, minus tunc sciens, pũsuerat, vt magnificentiam.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli aduerte, quòd hinc habes, quòd licet peccatum luxuriæ in vidua sit grauius, quàm in alias fornicaria, non tamen distinguitur specie, cum vidualis castitas non sit specialis virtus, cui huiusmodi luxuria opponatur. Aliunde siquidem non habere distinctionem specificam satis apparet, ex quo soluta est a viri lege.

¶ In eadem responsione dubium ex Martino in eodem lib. quæstione de viduitate occurrit, nitente probare, quòd viduitas est virtus distincta specie a virginitate, & castitate coniugali. Et quidem quòd sit virtus probat: quia est habitus electiuus immediate consistens determinata ratione. Quòd uero sit distincta specie ab aliis, probatur: quia habet obiectũ specie distinctũ. Nam obiectum virginitatis est integritas carnis, obiectum viduitatis est continentia perpetua.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd viduitas nõ est nomen virtutis, sed status continentium. Claudit autem in se virtutem castitatis, & dicit perfectiorem gradum castitatis, q̃ castitatis coniugalis. Omnis tamen huiusmodi castitas sub vna castitatis virtute comprehenditur, quod probatur ex eo, q̃ nunquàm peccatur, nisi contra virtutem castitatis agatur. Vidua enim si nubit, non peccat. Nulla autem virtus sine peccato perdit. Et licet hoc Martin⁹ negauerit, a veritate tñ actus, immemor suę negationis asserit post in q. 1. de luxuria, cõclusione tertia, asserẽdo q̃ nihil deiicit aũm a statu virtutis, nisi pctm. Et p. hoc probat, quòd nõ omnis actꝰ venereus deiiciat animũ a virtute, quãuis deiiciat ab arce & excellentia perfectionis.

¶ Ad obiectionem ergo in oppositũ conceditur, q̃ viduitas est virtus castitatis, seu claudit illam: castitas enim sufficit ad mediocrem existendam in vidua.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd non quæcumque distinctio obiectorum, sed sola formalis in esse morali, hoc est, in ordine ad rationem, distinguit speciem virtutem a virtute. Seruare autem se immunem ab illicita delectatione venerea, q̃d pertinet ad castitatem, & super hoc nolle licitis venereis delectationibus se immiscere, quod addit vidualis castitas, nõ distinguuntur formaliter: sed sicut actus necessarius, & actus supererogationis sub eadem formali ratione qua persona circa venereas delectationes rectę se habet. Plus enim, vt in litera dicitur, exigitur ad constitutionem specialis virtutis, quàm aliquid plus dignitatis, seu excellentiæ habere.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæ secundæ Articulum quartum.*

IN ar. 4. eiusdem q. in responsione ad primũ, dubium ex Martino i quæst. 3. de virginitate occurrit dicente. Ista solutio nõ mihi videtur rationabilis, cum primo, quia Abraham numquã habuit coniugium in opere, & virginitatem in præparatione animi, cum nihil habeamus in præparatione animi, nisi quod est nobis possibile, nisi apud insipientes. Nec iuuat inducta Augustini authoritas: quia nõ dicit, q̃ Abrahã habuit virginitatem in habitu, sed continentiam, vel cælibatum, qui etiam viduis conuenit. Tum quia habere aliquam virtutem in actu & opere multo perfectius est, quàm habere eam secundum præparationem animi: sed Ioannes habuit virginitatem in opere, & Abraham in sola præparatione animi: ergo.

¶ Ad euidentiam horum aduerte, quòd author non æquat opus coniugii operi virginali: sed adæquat meritum continentiæ Abrahæ, merito continentiæ virginalis Ioannis Baptistæ. Hæc autem constat distare valde. Vnde in principio responsionis author dicit, quòd meritum non solum pensatur ex genere actus, sed magis ex animo operantis. Per hoc enim quod dixit ex genere actus, denotauit primam inæqualitatem. Nam ex genere operis virginitas præstat continentiæ cõiugali. Per hoc vero q̃d subdit, Sed magis ex animo operãtis, denotauit adæquationem secundo loco dictam quo ad præmium substantiale.

¶ Ad primam igitur Martini obiectionem dicitur, q̃ Abraham habuit semper virginitatem in præparatione animi. Nec est verum quòd solum id quod est possibile nobis, habeamus in animi præparatione, cum senex impotens pertinax in luxuria, habeat in præparatione animi adulteria, stupra &c. si posset. Et sicut inimicus alicuius, quãuis priuatus manibus, omnique spe occidendi inimicum, habeat animum præparatum occidendi illum si posset, & sic de aliis. Et sicut isti quo ad damnum, & pœnam seusus subsistant ialem sunt ita rei sicut adulteri, & homicidæ, & forte plꝰ iuxta animi maiorẽ ardorem ad hæc: ita Abraham virtuosus priuatus propter nẽ cessariam causam exercitio virginitatis, perseuerabat in præparatione animi ad virginitatem, si esset cõueniens tũc. Authoritas quoque Augustini allata adiuuat, quoniam continentia ibi ab Aug. pro continentia tollente coniugium sumitur, quam constat esse virginalem solã. Videlicet non est virginalis omnino simpliciter, sed post tempus tollit coniugium. Patet autem Augustinum sic accipere ibi continentiam: quia loquitur de ea, quam non habebat in opere Abraham, sed in animo, & Ioannes in opere.

¶ Ad secundum autem dicitur, q̃ licet quantum ad bonitatem meriti ex genere actus, & penes præmiũ accidentale plus sit habere virtutẽ in opere, q̃ in sola præparatione animi, tamẽ quantum ad bonitatem meriti ex animo operantis, & quantum ad meritum substantiale non oportet quòd sit plus, sed quandoque est minus, vt patet ex dictis: & ideo ratio nihil valet.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, dubium ex Martino, vbi supra, occurrit dicente, Hæc solutio nõ placet mihi. Et videtur concedendum, q̃ multiplicatio, siue conseruatio speciei humanæ est simpliciter melior, quàm contemplatio diuinorum quantumcumque sint diuersorum generum. Si enim finis virginitatis esset melior simpliciter quàm finis coniugii, videretur, quòd propter conseruationem humanæ speciei non esset deserenda virginitas, etiam firmata voto, nec pro pace vnius regni posset Papa dispensare, quia dispensatio non fit nisi propter melius: hoc autem est error.

¶ Ad hoc dicitur, quòd comparatio rerum in bonitate non est consideranda secundum casus aut euentus, sed absolute. Constat autem secundum omnes, quòd bonum animæ prefertur bono corporis, & quòd contemplatio diuina est magnum animæ bonum, multiplicatio autem hominum per generationem, corporale bonum secundum suum genus est. Generatio siquidem carnalis carnale bonum directe facit, iuxta illud Ioannis 3. Quod natum est ex carne, caro est. Igitur optime author dixit, quòd finis virginitatis secundũ genus suum, est simpliciter melior, quàm multiplicatio hominum, quæ est finis coniugii.

¶ Ad obiectionem autem Martini negatur vtraque sequela. Prima quidẽ, quia in casu, quo speciẽ humanã oporteret cõseruari, præceptũ iuris naturæ præualeret voto virginitatis, & sic simpliciter melius est philosophari quàm ditari: tẽpore tamen necessitatis oppositũ agendũ est. Ita licet simpliciter melior sit virginitas matrimonio, tempore tamen necessitatis melius est nubere. Secunda aut̃, quia in pace vnius regni non tenditur ad bonum temporale tantũ, sed ab bonum spirituale, virtutũ scilicet in regno, quæ discordiis, seditionibus, belliſque impediuntur, tollũtur. Et vniuersaliter dicitur, quòd dispensatio potest fieri non solum propter melius secundum suum genus, sed propter melius ex circunstantia, puta hic, in tali euentu.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum virginitas sit excellentior matrimonio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd virginitas non sit excellentior matrimonio. Dicit enim* Augustin. in libr. de bono coniugali. Non impar meritum est continentiæ in Ioanne, qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham, qui filios generauit: sed maioris virtutis maius est meritum, ergo virginitas non est potior virtus, quàm castitas coniugalis.

¶ 2 Præt. Ex virtute dependet laus virtuosi. Si ergo virginitas præferretur continentiæ coniugali, videtur esse consequens, quòd quælibet virgo esset laudabilior qualibet coniugata: hoc autem est falsum. ergo virginitas non præfertur coniugio.

¶ 3 Præt. Bonum commune potius est bono priuato, vt patet per Philosoph.* 1. Eth. sed coniugium ordinatur ad bonum commune. dicit enim† Augustin. in lib. de bono coniugali. Quod est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem humani generis: virginitas autem ordinatur ad bonũ speciale, vt scilicet vitent tribulationem carnis quam sustinent cõiugatæ, sicut patet per Apost. 1. ad Corinth. 7. ergo virginitas non est potior continentia coniugali.

SED CONTRA est, quod dicit* Aug. in libr. de virginitate. Certa ratione, & sanctarũ scripturarum authoritate nec peccatum esse nuptias inuenimus, nec eas bono aut virginalis continentiæ, vel etiam uidualis æquamus.

RESPON. Dicendum, quòd sicut patet in lib.* Hierony. contra Iouinianum, hic error fuit Iouiniani, qui posuit virginitatẽ nõ esse matrimonio præferendam. Qui quidẽ error præcipue destruitur & exemplo Christi, qui & matrem virginem elegit, & ipse virginitatem seruauit, & ex doctrina Apostoli, qui 1. ad Corinth. 7. virginitatẽ consuluit tamquàm melius bonum. Et etiam ratione, tũ quia bonum diuinũ est potius humano bono: tum quia bonum animæ præfertur bono corporis, tum etiam quia[a] bonum contemplatiuæ vitæ præfertur bono actiuæ. Virginitas autem ordinatur ad bo

Cap 19. in fi. tom. 6.

Li. 1. nõ remote a principio. tom. 3.

D. 1. 1. fi.

quantum ad bonitatem meriti ex animo operantis, & quantum ad meritum substantiale non oportet quòd sit plus, sed quandoque est minus, vt patet ex dictis: & ideo ratio nihil valet.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, dubium ex Martino, vbi supra, occurrit dicente, Hæc solutio nõ placet mihi. Et videtur concedendum, q̃ multiplicatio, siue conseruatio speciei humanæ est simpliciter melior, quàm contemplatio diuinorum quantumcumque sint diuersorum generum. Si enim finis virginitatis esset melior simpliciter quàm finis coniugii, videretur, quòd propter conseruationem humanæ speciei non esset deserenda virginitas, etiam firmata voto, nec pro pace vnius regni posset Papa dispensare, quia dispensatio non fit nisi propter melius: hoc autem est error.

¶ Ad hoc dicitur, quòd comparatio rerum in bonitate non est consideranda secundum casus aut euentus, sed absolute. Constat autem secundum omnes, quòd bonum animæ prefertur bono corporis, & quòd contemplatio diuina est magnum animæ bonum, multiplicatio autem hominum per generationem, corporale bonum secundum suum genus est. Generatio siquidem carnalis carnale bonum directe facit, iuxta illud Ioannis 3. Quod natum est ex carne, caro est. Igitur optime author dixit, quòd finis virginitatis secundũ genus suum, est simpliciter melior, quàm multiplicatio hominum, quæ est finis coniugii.

¶ Ad obiectionem autem Martini negatur vtraque sequela. Prima quidẽ, quia in casu, quo speciẽ humanã oporteret cõseruari, præceptũ iuris naturæ præualeret voto virginitatis, & sic simpliciter melius est philosophari quàm ditari: tẽpore tamen necessitatis oppositũ agendũ est. Ita licet simpliciter melior sit virginitas matrimonio, tempore tamen necessitatis melius est nubere. Secunda aut̃, quia in pace vnius regni non tenditur ad bonum temporale tantũ, sed ab bonum spirituale, virtutũ scilicet in regno, quæ discordiis, seditionibus, belliſque impediuntur, tollũtur. Et vniuersaliter dicitur, quòd dispensatio potest fieri non solum propter melius secundum suum genus, sed propter melius ex circunstantia, puta hic, in tali euentu.

num animæ, secundum vitam cõtemplatiuam, quod est cogitare ea quæ sunt Dei: coniugium autem ordinatur ad bonum corporis, quod est corporalis multiplicatio generis humani, & pertinet ad vitam actiuam: quia vir & mulier in matrimonio viuentes necesse habẽt cogitare quæ sunt mũdi, vt patet per Apostolum 1. ad Corinth. 7. Vnde indubitanter virginitas præferenda est continentiæ coniugali.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd meritum non solùm pensatur ex genere actus, sed magis ex animo operantis. Habuit autem animum Abraham sic dispositum, vt paratus esset virginitatem seruare, si esset tempori congruum, ex quo meritũ continentiæ coniugalis in ipso, æquatur merito continentiæ virginitatis in Ioanne respectu præmij accidentalis, non autem respectu præmij substantialis. Vnde *Augustin. dicit in lib. de bono coniugali, quòd Ioannis cælibatus, & Abrahæ connubium pro temporum distributione Christo militauerunt, sed continentiam Ioannes in opere, Abraham verò in solo habitu habebat.

D. 1.

cap. 21. in fine, tom. 6.

AD 2^m dicendum, quòd licet virginitas sit melior, quàm continentia coniugalis, potest tamen coniugatus melior esse, quàm virgo, duplici ratione. Primo quidem ex parte castitatis, si scilicet ille qui est coniugatus, habeat animum magis paratum ad virginitatem seruandam, si oporteret, quàm ille qui est actu virgo. Vnde *Augustin. instruit virginem in lib. de bono coniugali, vt dicat. Ego non sum melior, quàm Abraham, sed melior est castitas cælibum, quàm castitas nuptiarum. & rationem postea *subdit, dicens. Quod enim nunc ago, melius ille egisset, si tunc agendum esset. Quod autem illi egerunt, sit ego non agerem, etiam si nunc agendum esset. Secundo, quia forte ille qui non est virgo, habet aliquam excellentiorem virtutem. Vnde *Augustin. dicit in libr. de virginitate. Vnde scit virgo, quàm uis solicita quæ sunt Domini, ne forte propter aliquam sibi incognitam infirmitatem non sit matura martyrio, illa vero mulier, cui se præferre gestiebat, iam possit bibere calicem dominicæ passionis?

ca. 22. ante mediũ, tomo 6.

Ibidem *

ca. 44. in fine, tom. 6.

AD 3^m dicendum, quòd bonum commune potius est bono priuato, si sit eiusdem generis: sed potest esse quòd bonum priuatum sit melius secũdum suum genus: & hoc modo virginitas Deo dicata præfertur fœcunditati carnali. Vnde *Augustin. dicit in lib. de uirginitate, quòd fœcunditas carnis, etiam illarum, quæ in hoc tempore nihil aliud in cõiugio, quàm prolem requirunt, quam mancipent Christo, pro amissa virginitate compensari non posse credenda est.

Cap. 9. in prin. to. 6.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæsecundæ Articulum quintum.*

ARTICVLVS V.

Vtrum uirginitas sit maxima uirtutũ.

Inf. q. 155. art. 1. & q. 185. art. 4. Et 4. di. 33. q. 3. ar. 3. Et 3. contra. c. 134.

IN art. 5. eiusdem quæstio. nihil scribendum occurrit, nisi quòd illud, quod in fine articuli dicitur de cãtico nouo, seu gaudio singulari de integritate carnis seruata, cum de aureolis tractabitur, declarandum est.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd virginitas sit maxima uirtutum. Dicit enim *Cyprianus in lib. de uirginitate. Nunc nobis ad virgines sermo est, quarum quo sublimior est gloria, eo est maior cura: flos est ille ecclesiastici germinis decus atq; ornamentum gratiæ spiritualis; illustrior portio gregis Christi.

*In trac. de habitu virginũ nõ remote a princip. incipit hic lib. Disciplina cu stos.

¶ 2 Præt. Maius præmium debetur maiori uirtuti: sed uirginitati debetur maximum præmium, scilicet fructus centesimus, ut patet †Matthæ. 13. in gloss. ergo uirginitas est maxima uirtutum.

†est gl. Hieron y. ibidẽ tom. 9.

¶ 3 Præt. Tanto aliqua uirtus est maior, quanto per eam aliquis Christo magis conformatur: sed maximè aliquis conformatur Christo per uirginitatem. dicitur enim Apocal. 14. de uirginibus, quòd sequuntur agnum quòcumque ierit, & quòd cantant canticum nouum: quod nemo alius poterat dicere. ergo uirginitas est maxima uirtutum.

SED CONTRA est, quod *Aug. dicit in lib. de uirginitate. Nemo, quantum puto, ausus fuit uirginitatem præferre monasterio. & in eodẽ lib. †dicit. Præclarissimum testimoniũ perhibet Ecclesiastica authoritas, in qua fidelibus notum est quo loco martyres, & quo defuncte sanctimoniales ad altaris sacramenta recitentur, per quod datur intelligi, quòd martyrium uirginitati præfertur, & similiter monasterij status.

*Cap. 41. fine. 42. prin. 43. prin. Loco citato in argu. †Lib. 1. cap. 10. tom. 4.

RESPON. Dicendum, quòd aliquid potest dici excellentissimum dupliciter. Vno modo, in aliquo genere: & sic uirginitas est excellẽtissima. s. in genere castitatis. Transcendit enim & castitatem viduales, & coniugalem. Et quia castitati antonomastice attribuitur decor: ideo uirginitati per consequens attribuitur excellentissima pulchritudo. Vnde & Ambrosius dicit in lib. de uirginitate. Pulchritudinem quis potest maiorem æstimare decore uirginis, quæ amatur a rege, probatura iudice, dedicatur Domino, consecratur Deo? Alio modo, potest dici aliquid excellentissimum simpliciter: & sic uirginitas non est excellentissima uirtutum. Semper enim finis excellit id quod est ad finem: & quanto aliquid efficacius ordinatur ad finem, tãto melius est. Finis autem ex quo uirginitas laudabilis redditur, est uacare rebus diuinis, ut *dictum est. Vnde ipsæ uirtutes theologicæ, & etiam uirtus religionis, quarum actus est ipsa occupatio circa res diuinas, præferuntur uirginitati. Similiter etiam uehementius operantur ad hoc, quòd inhæreant Deo martyres, qui ad hoc postponũt propriam uitam, & uiuentes in *monasterijs, qui ad hoc postponunt propriam uoluntatem, & omnia quæ possunt habere, quàm uirgines quæ ad hoc postponunt uenereã uoluptatem: & ideo uirginitas non simpliciter est maxima uirtutum.

*Ambro. de uirgi. ante princ. to. 4. *Aug. de uirgi. ca. 6. & 7. to. 4. *Cassia. collat. 18. ca. 5. & 6. *Aug. de uirgi. ca. 6. to. 4. *Athana. in quæst. ad Antio. quæ. 49. to. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ uirgines sunt illustrior portio gregis Christi, & est earum sublimior gloria per comparationem ad uiduas, & coniugatas.

AD 2^m dicendum, quòd centesimus fructus attribuitur uirginitati secundum *Hierony. propter excellentiam quam habet ad uiduitatem, cui attribuitur sexagesimus, & ad matrimonium, cui attribuitur tricesimus: sed sicut *Augustin. dicit in libr. de quæstionibus Euangelij, centesimus fructus est martyrum, sexagesimus uirginum, & tricesimus coniugatorum. Vnde ex hoc non sequitur, quòd uirginitas sit simpliciter maxima uirtutum omnium, sed solum in alijs gradibus castitatis.

*Hiero. in epist. ad Iouinia. to. 4. *Aug. de bono coniugali. ca. 21. to. 6. *Lib. 1. quæst. 10. tom. 4.

AD 3^m dicendum, quòd uirgines sequũtur agnum quocumque ierit: quia imitantur Christum non solum in integritate mentis, sed etiam in integritate carnis, ut *Augustinus dicit in libr. de uirginitate. Et ideo in pluribus sequuntur agnum: non tamen oportet, quòd magis in propinquo, quia aliæ uirtutes faciunt propinquius inhærere Deo per imitationem mentis. Canticum autem nouum, quod solæ uirgines cantant, est gaudium quod habent de integritate carnis seruata.

*Cap. 41. ante medium.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæsertiæ Articulum primum.*

QVAESTIO CLIII.

De uitio luxuriæ, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de vitio luxuriæ, qđ opponitur castitati. Et primo, de ipsa in generali. Secundo, de speciebus eius.

Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, Quæ sit materia luxurię.
¶ Secundo, Vtrum omnis concubitus sit illicitus.
¶ Tertio, Vtrum luxuria sit peccatum mortale.
¶ Quarto, Vtrum luxuria sit vitiũ capitale.
¶ Quinto, De filiabus eius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ materia luxuriæ sint solũ concupiscentiæ, & delectationes uenereæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ materia luxuriæ nõ solum sint concupiscentiæ, & delectationes venereæ. Dicit. n. *Augustin lib. confes. quòd luxuria ad satietatem atque abundantiam se cupit vocari: sed satietas ptinet ad cibos & potus, abundantia aũt ad diuitias. ergo luxuria non est proprie circa concupiscentias, & voluptates venereas.

¶ 2 Præt. Prouerb. 20. dicitur. Luxuriosa res est vinum: sed vinum pertinet ad delectationem cibi & potus. ergo circa ea maxime videtur luxuria esse.

¶ 3 Præt. Luxuria dicitur esse libidinosæ voluptatis appetitus: sed libidinosa voluptas nõ solum est in venereis, sed etiam in multis alijs. ergo luxuria non est solum circa concupiscentias, & voluptates venereas.

SED CONTRA est, quod dicitur in lib. *de vera religione de luxuriosis. Qui seminat in carne, de carne meter corruptionem: sed seminatio carnis fit per voluptates uenereas. ergo ad has pertinet luxuria.

*Lib. de uera relig. ca. 25. prin. to. 1. *Aug. de nup. & concu. lib. 1. ca. 17. to. 4.

RESPON. Dicendum, quòd sicut Isidor. *dicit in lib. Etymol. Luxuriosus aliquis dicitur, quasi solutus in uoluptates. Maxime autem uoluptates uenereæ animum hominis soluunt: & ideo circa uoluptates uenereas maxime luxuria consideratur.

*Isidor. de ethi. ca. 29. to. 1. *Aug. de ciui. dei. lib. 14. ca. 16. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut temperantia principaliter quidem & proprie est circa delectationes tactus, dicitur autem ex consequenti, & per similitudinem quandam in quibusdam alijs materijs: ita etiã luxuria principaliter quidem est in uoluptatibus uenereis, quæ maxime & præcipue animũ hominis resoluunt: secundario aũt dicitur in quibuscumque alijs ad excessum pertinentibus. Vnde ad Galat. 5. dicit glos. *quòd luxuria est quælibet superfluitas.

*Aug. de ciui. dei. lib. 14. ca. 16. to. 5.

AD 2^m dicendum, q̃ vinum dicitur res luxuriosa, uel secundum hunc modum quo in qualibet materia abundantia ad luxuriã refertur, uel inquantũ superfluus usus uini incentiuũ uoluptati uenereæ præbet.

AD 3^m dicẽdum, q̃ libidinosa uoluptas etsi in alijs materijs dicatur, tñ specialiter hoc nomen sibi uendicant uenereæ delectationes, in quibus etiam specialiter libido dicitur, ut *Aug. dicit in 14. de ciuita. Dei.

*Lib. 14. cap 15. & 16. tomo 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum nullus actus uenereus possit esse sine peccato.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæsertiæ Articulum secundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd nullus actus uenereus possit esse sine peccato. Nlhil enim uidetur impedire uirtutem nisi peccatum: sed omnis actus uenereus maxime impedit uirtutem. dicit enim *Augustin. in primo soliloquiorum. Nihil esse sentio, quod magis ex arce deijciat animum uirilem, q̃ blandimenta feminæ, corporumq; illecebrosa contactus. ergo nullus actus uenereus uidetur esse sine peccato.

*Aug. soliloquio. lib. 1. ca. 10. ante mediũ tom. 1.

¶ 2 Præt. Vbicumque inuenitur aliquid superfluũ, per quod a bono rationis receditur, hoc est uitiosum, quia uirtus corrumpitur per superfluum & diminutum, ut dicitur in 2. Ethicor. *sed in quolibet actu uenereo est superfluitas delectationis, quæ intantũ absorbet rationẽ, quòd impossibile est aliquid intelligere in ipsa, ut *Philosoph. dicit in 7. Ethicor. Et sicut Hiero. †dicit, In illo actu, spiritus prophetiæ nõ tãgebat corda prophetarum. ergo nullus actus uenereus potest esse sine peccato.

*Lib. 2. ca. 6. tom. 5. *Lib. 7. c. 11 a med. to. 5 † Hier. de Monogamia ad Geron. Et refertur. 32. q. 2. ca. connubia.

¶ 3 Præt. Causa potior est, quàm effectus, sed peccatum originale in paruulis trahitur a cõcupiscentia, sine qua actus uenereus esse non potest, ut patet per *Augustin. in lib. de nuptijs & concupiscentia. ergo nullus actus uenereus potest esse sine peccato.

*Lib. 1. c. 24. circa med. tom. 7.

SED CONTRA est, qđ Aug. †dicit in lib. de bono coniugali. Satis responsum est hæreticis, si tamen capiunt, non esse pctũ quod neq; cõtra naturam committitur, neq; contra morem, neq; contra præceptũ. Et loquitur de actu uenereo, quo antiqui patres pluribus coniugibus utebatur. ergo nõ omnis actus uenereus est peccatum.

†cap. 25. circa princip. tom. 6.

RESPON. Dicendum, q̃ peccatũ in humanis actibus est, quod est contra ordinem rationis. Habet autem hoc rationis ordo, vt quælibet conuenienter ordinet in suum finem: & ideo non est peccatũ, si per rationem homo utatur rebus aliquibus ad finem, ad quem sunt: modo & ordine conuenienti, dummodo ille finis sit aliquod uere bonum. Sicut aũt est uere bonum, q̃ conseruetur corporalis natura unius indiuidui, ita etiam est quoddam bonum excellens, q̃ conseruetur natura

ra ſpeciei humanæ. Sicut autem ad conſeruationem vitæ vnius hominis ordinatur vſus ciborum, ita etiã ad conſeruationem totius humani generis vſus venereorum. Vnde* Aug. dicit in lib. de bono coniugali. Quod eſt cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem generis. Et ideo ſicut vſus ciborum poteſt eſſe abſq; peccato, ſi fiat debito modo & ordine ſecundum quod competit ſaluti corporis: ita etiã & vſus[d] venereorum poteſt eſſe abſque omni peccato, ſi fiat debito modo & ordine ſecundum quod eſt conueniens ad finem generationis humanæ.

Cap. 16. in princ. to. 6.

D. 858.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ aliquid poteſt impedire dupliciter virtutem. Vno modo, quantũ ad cõem ſtatum virtutis: & ſic non impeditur virtus niſi per pctũ. Alio modo, quãtum ad perfectum virtutis ſtatum, & ſic poteſt impediri virtus per aliquid quod nõ eſt pctũ, ſed eſt minus bonum. Et hoc modo, vſus feminæ deijcit animum non a virtute, ſed ab arce, id-eſt, perfectione virtutis. Vnde Aug. dicit in lib.* de bono coniugali. Sicut bonum erat, qđ Martha faciebat occupata circa miniſteriũ ſanctorũ, ſed melius[d] quod Maria audiens verbum Dei: ita etiam bonum Suſannæ in caſtitate cõiugali laudamus, ſed bonum viduæ Annæ, & magis Mariæ virginis anteponimus.

Ca. 8. a me dio, tom. 6.

D. 1185.

AD 2^m dicendum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, medium virtutis non attenditur ſecundum quantitatem, ſed ſecundum qđ cõuenit rationi rectæ: & ideo abundantia delectationis, quæ eſt in actu venereo ſecundum rationem ordinato, nõ contrariatur medio virtutis. Et præterea ad virtutem non pertinet quantum ſenſus exterior delectetur, quod cõſequitur corporis diſpoſitionem, ſed quãtũ appetitus interior ad hmõi delectationes afficiatur: nec ex hoc etiã, q̃ ratio non poteſt liberum actum rationis ad ſpiritualia conſideranda ſimul cum illa delectatione habere, oſtendi tur q̃ actus ille ſit virtuti contrarius. Non.n. eſt virtuti contrarium, ſi rationis actus aliquãdo intermittatur aliquo, quod ſecundum rationem fit: alioquin q̃ aliquis ſe ſomno tradit, eſſet contra virtutem. Hoc tamen q̃ concupiſcentia, & delectatio venereorum nõ ſubiacet imperio & moderationi rationis, prouenit ex pœna primi peccati, inquantum ſcilicet ratio rebellis Deo meruit habere ſuam carnem rebellem, ut patet per Auguſt. 13.* de ciuita. Dei.

q. 152. ar. 2. ad 2. & 1. 2. q. 64. art. 2.

AD 3^m dicendum, quòd ſicut Aug.† ibidem dicit, ex concupiſcentia carnis, quæ regeneratis non imputatur in peccatum, tãquàm ex filia peccati proles naſcitur, originali obligata peccato. Vnde non ſequitur, quòd actus ille ſit peccatum, ſed quòd in illo actu ſit aliquid pœnale a peccato primo deriuatum.

Lib. 13. cap. 13. tom. 5.

† Loco cita to in argu.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæquinquageſimætertiæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum luxuria, quæ eſt circa actus uenereos, poſſit eſſe peccatum.

Supra q. 35 ar. 3. cor. & q. 36. art. 3. cor. Et 4. di. 33. q. 1. art. 3. q. 2. Et 3. con. 121. Et mal. q. 15. art. 2. Et 1. co. 6. lect. 3. & lib. 1. c. 19 tom. 2.

IN art. 3. eiuſdem quæſtio. in reſponſione ad primum, dubium ex Martino occurrit, in q. 1. de luxuria, dicente. Hæc ſolutio non ſatisfacit, tum quia circa emiſſionem aliarum ſuperfluitatũ poteſt eſſe inordinatio vel in quantitate contra ſanitatem corporis, curando nimis ea-

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd luxuria, quæ eſt circa actus uenereos, non poſſit eſſe aliquod peccatum. Per actum.n. uenereum ſemen emittitur, quod eſt ſuperfluum alimenti, ut patet per Philoſoph.* in lib. de genetatione animalium: ſed in emiſſione aliarum ſuperfluitatũ, nõ attenditur aliquod peccatum. ergo neque circa actus uenereos poteſt eſſe aliquod peccatum.

¶ 2 Præt. Quilibet poteſt licite uti, ut libet, eo quod ſuum eſt: ſed in actu uenereo homo nõ utitur niſi eo quod ſuũ eſt, niſi forte in adulterio, uel raptu. ergo in uſu uenereo non poteſt eſſe peccatum, & ita luxuria non erit peccatum.

¶ 3 Præt. Omne peccatum habet uitium oppoſitũ: ſed luxuriæ nullum uitium uidetur eſſe oppoſitum. ergo luxuria non eſt peccatũ.

SED CONTRA eſt, quòd cauſa eſt potior ſuo effectu: ſed uinum prohibetur pp luxuriam, ſecundũ illud Apoſtoli ad Epheſ. 5. Nolite inebriari uino, in quo eſt luxuria. ergo luxuria eſt prohibita.

¶ Præt. Galat. 5. enumeratur inter opera carnis.

RESPON. Dicendum, q̃ quanto aliquid eſt magis neceſſarium, tanto magis oportet, ut circa illud rationis ordo ſeruetur: unde per conſequens magis eſt uitioſum, ſi ordo rationis prętermittatur. Vſus autem uenereorum, ſicut dictum eſt,* eſt ualde neceſſarius ad bonum cõmune, quod eſt conſeruatio humani generis: & ideo circa hoc maxime attẽdi debet rõnis ordo, & per conſequens ſi quid circa hoc fiat præter q̃ ordo rationis habet, uitioſum erit. Hoc autem pertinet ad rationem luxuriæ, ut ordinem & modum rationis excedat circa uenerea: & ideo abſque dubio luxuria eſt peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ſicut* Philoſoph. in eodem libro dicit. Semen eſt ſuperfluum quo indigetur. Dicitur enim ſuperfluum ex eo, quòd reſiduũ eſt operationis uirtutis nutritiuæ, tamẽ indigetur eo ad opus uirtutis generatiuæ: ſed aliæ ſuperfluitates humani corporis ſunt, quibus nõ indigetur, & ideo non refert qualitercumque emittantur, ſalua decentia cõiuctus humani: ſed non eſt ſimile in ſeminis emiſſione, quæ taliter debet fieri, ut conueniat fini ad quem eo indigetur.

Locus cita in argu.

AD 2^m dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 6. contra luxuriam loquens. Empti eſtis pretio magno, glorificate, & portate Deum in corpore uestro. Ex eo ergo quòd aliquis inordinate ſuo corpore utitur per luxuriã, iniuriam facit Deo, qui eſt principalis dãs corporis noſtri. Vnde & Aug.* dicit in lib. de decem chordis. Dominus qui gubernat ſeruos ſuos ad utilitatem illorũ, non ſuã, hoc præcipit, ne per illecebras,

Cap. 16. de mendac. tom. 9.

rum emiſſionem uel in via, puta, per uias innaturales, puta, egerere per os, tum quia illi qui non habent ſemen apũ generationi aut ꝓpter ætatem, aut propter complexionem, non peccarent luxuriando, dum quomodolibet emitterent ſemi nis talis ſuperfluitatẽ.

¶ Ad primum horũ dicitur, quòd vt ſæpe dictum eſt, authoris ſermo & doctrina eſt formalis, & nihil detrimenti patitur ex his quæ ſunt per accidens. Interemiſſionem ergo ſeminis, & aliarum ſuperfluitatum per ſe, & ſecundum ſua genera iudicãdo actus, hæc eſt differentia, q̃ emiſſio ſeminis ex ſuo genere habet, q̃ ad finem generationis ordinetur ſecundum rectã rationem: emiſſio aũt aliarum ſuperfluitatũ ex ſuo genere nullũ habet ordinem ad rationẽ, niſi pro quãto habet decentiam humani cõiuctus annexam. Per accidens autem, puta, quia non eſt ſuperfluũ, quod ſuperfluum creditur: & ideo nimis procuratur, aut quia admiſtum eſt bono naturæ, aut quia homo abutitur membris officialibus corporis, peccatũ in huiuſmodi emiſſionibus conſtituitur. Ad ſecundum quoq; dicitur, q̃ ſemen puerorum dicitur ineptum generationi non quia generat, ſed qa deficit a perfectione generationis, ſiue ꝓlis generandæ. Et ſimile de ſemine inepto propter complexionem videtur. Si tamen daretur, q̃ alicuius ſemẽ non eſſet pro tunc ſaltem generatiuum, vt patet de ſemine mulierũ poſtquàm ampliusnon patiuntur menſtrua, non propterea ſubtrahuntur a tõne in litera aſſignata ex parte finis: qa præcepta moralia attendunt ad id, quod ſecundum naturam eſt, & nõ ad id, quod per accidens in hac vel complexione a vel ætate inuenitur. Per ſe autem ſemen a natura

In capa.

Cap. 16. de mendac. tom. 9.

a natura ordinatum eſt ad prolis generationem, alioquin ſemen non eſſet: & ideo ci ca ſeminationem quamlibet, cõia præcepta quæ maxime ex fine qui eſt generatio, ſumuntur, ſeruanda ſunt quantũcumq; per accidens generatio tunc ſequi non poſſit. Falliſſima eſt ergo, & deſtructiua moralis doctrinæ conſequentia allata. Quòd ſi ex fine, puta, generatione, prouenit ordo, & pctũ i emiſſione ſeminis, habentes ſemẽ ineptum generationi; non peccarent. Procedit.n. ex cõfuſione eius quod eſt per ſe enim eo qđ eſt per accidens, qđ ſæpe in moralib*, & in cæteris facit errare. Cõtingit.n. & ſapientes in his, quæ ſunt ꝓ accidẽs falli.

¶ In eodem ar. in reſponſione ad ſecundum aduerte, q̃ author reddens theologam rõnem, inſinuat ſimul & moralẽ naturaliter; quare homo non poteſt vti membris ſuis, & corpore ſuo vt vult, qa ipſe non eſt dãs naturalium ſuorum taliter, ſed præſtituta ẽ ſibi a natura nãtraq; actore ratio ſui dominii in ordine ad finem. Dictat ſiquidẽ naturale ius in nobis non quodlibet, ſed vt decet, homini conceſſum eſſe ꝓprii corporis vſũ.

¶ In riſione ad tertiũ aduerte, q̃nõ redẽre debitũ ſconiugi, actꝰ duorũ q̃nq; ponit vitiorum. ſ. iniuſtitiæ, qua ſubtrahit illi, qđ ſuũ eſt: & inſenſibilitatis, qua vſum venereũ totaliter ꝓſona refutat. Et licet raro talis negatio debiti ab inſenſibilitate procedat, ab iniuſtitia tamen ſæpe contingit. Et eſt procul dubio mortale peccatum ſiue alteram, ſiue vtramq; habeat deformitatẽ: quoniã ad reddendum debitum coniugi tenetur alter de neceſſitate ꝓcepti, ſicut ad cætera præcepta iuſtitiæ. Et quia reddere debitum eſt actus ſub præcepto affirmatiuo cadens, ideo obligat ꝓ loco aliiſq; circunſtantiis concurrentibus. Non.n. tenetur impotens, aut infirmus cũ notabili dãno perſonæ, aut in loco incongruo, puta, publico, vel ſacro: q̃uis teneatur omni tempore quantumcumque ſacro, aut commonionis præteritæ, vel futuræ, debitum reddere. Et ratio diuerſitatis patet, quia locus publicus eſt contra honeſtatem, ſacer vero contra diuinam reuerentiam. Damnum autem notabile perſonæ eſt contra naturę ordinem, qũę ordinauit ſuperfluum perſonæ ad huiuſmodi debita perſoluenda. Tempus autem ſacrum non violatur propterea, nec communio impeditur, aut deturpatur. Ita enim quæ ſunt ad bene eſſe, debent ſine coniugis præiudicio de conſenſu vtriuſque fieri, vt Apoſtolus docet. An autem ꝓtenti tempore menſtrui, aut modo indebito, teneatur reddere, in ſequenti quæſtione clarum fiet.

Loco cita in argu.

Ibi. q. 15. ar. 4.

Ibi. inter ceteris ſu illud: Semis for tuus.

Greg. lib. 31. cap. 31. Mor. cap. ſua ꝓpria.

Ibi. art. 4.

Ibi. cap. ſu.

Ibi. ar. 5. hui. q. 84 q. 64.

Cap. 16. de mendac. tom. 9.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæquinquageſimætertiæ Artic. quarti.*

IN art. 4. eiuſdem 153. q. in reſponſione ad primum, dubiũ ex Martino occurrit ibidem, arguente cõtra hanc reſponſionem, q̃ hoc videtur eſſe contra intentionem Caſſiani, collatio. 5. vbi de origine, maxime naturali, loquens, dicit q̃ incrementum gaſtrimargiæ, ſeu gulę, eſt initiũ luxurię.

¶ Præt. Illa origo quæ ẽ ex parte finis eſt minus naturalis, quia vbi poteſt haberi finis luxuriæ ſine actibus aliorum vitiorum, non producit aliquod eorum.

¶ Ad hæc dr primo, q̃ licet Caſſianus affirmet id qđ author in ſra dicit, ſ. q̃ gula miniſtrat materiam luxuriæ, ex hoc tñ nõ ſequit quin oriri ex vitio finaliter, ſit magis oriri ſm moralẽ generationẽ vitiorũ. Origo ſiquidẽ vitiorũ poteſt dupliciter conſiderari. Primo, ſecundũ naturæ progreſſum. Et ſic luxuria oritur ex gula, qa ſine Cerere & Baccho frigeret uenus. Alio modo, ſm moralem ortũ. Et ſic quia finis in moralibus habet rationem principii, ideo ortus vitii, ex vitii ſine maxime a moralib* cõſiderandus eſt. Et, ꝓpterea totum oppoſitum eſt eius, qđ Martinus dixit, In moralibus maxime naturalis eſt ortus ex fine, utpote ex principio in genere moris: & minime naturalis ẽ ortus ex parte materiæ, vtpote non formalis, ſed materialis tñ. Optime ergo dixit author hic, & alibi, ortum vitiorũ ex capitali vitio ratione finis ponens. Ad id aũt qđ addit obiiciẽdo, quia vbi finis poteſt haberi ſine talibus vitiis &cæt. rę ſpõdetur, q̃ oriri ex fine vitii non contingit vno modo. ſ. vt medium ad finẽ, ſed ẽt vt acceptatum pp nimiam finis concupiſcentiã, & delectationẽ. Sicut adulter non curat incurrere odiũ multorum, qđ tñ non eligit vt medium ad finem. Et hoc modo filiæ luxuriæ oriuntur ex luxuriæ fine. Luxurioſus ſiquidem in tñ delectatiõi veneręæ afficitur, vt non curet incurrere cæcitatẽ mentis, præcipitationem, inconſiderationẽ &c. non q̃ hæc eligantur pp luxuriã exercendã. Et tñ arguens hunc ſolum modum ortus ex fine tangit, ſ. vt medii ad finem. Et propterea argumentũ hic peccat, quia finis luxuriæ, licet poſſit haberi ſine his mediis, ad ipſum tamen modo dicto conſequitur incurſus horũ vitiorum: & ideo filiæ illius vitii dicuntur in ſequenti articulo.

Supra q. 148. ar. 6.

D. 302.

q. 132. ar. 4.

ARTICVLVS V.

Vtrum conuenienter dicantur eſſe filiæ luxuriæ, cæcitas mentis, inconſideratio, præcipitatio, inconſtantia, amor ſui, odium Dei, affectus præſentis ſæculi, & horror futuri.

Supra q. 53 a. 6. Et mal. q. 8. artic. 1. cor. & q. 13 ar. 3. cor. & q. 15. art. 4.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur q̃ incõuenien-

¶ *Super Quæſtionis centeſimæquinquageſimætertiæ Artic. quintũ.*

IN ar. 5. eiuſdem 153. quæſt. aduerte duo ex Martino ibidem. Primum eſt, quòd Martinus nõ ſuffert inconſtantiam eſſe rationis

sonis vitium, sed appetitus, ac illud vitii gradū quem Aristoteles vocat incontinentiam. Alterum est in responsione ad quartum, in qua imponit authori, quòd illa enumerata ab Isido. dicūt tantum inordinatos actus exteriores. Et arguitum qa luxuria primo ponit inordinationem in actibus interioribus, quibꝫ subordinanē actus isti exteriores: tum quia desiderare, dicere, vel audire, turpiter, scurriliter, & ludicre, sunt actus interiores geniti a luxuria, eisque subordinantur actus exteriores nominati. ergo cū authores ponunt hæc esse filias luxuriæ, magis dicēdum est, quòd intelligunt de interioribus actibus primo, & consequenter de exterioribus.

¶ Ad primum horū non oportet aliter respōdere, quia quæstio de vocabulis est. Ad obiecta autem secundo loco dicitur primo, quòd author nō apposuit ly tantum, sed argues imposuit, vt patet in litera. Dicitur secundo, quòd inter filias luxuriæ assignatas a Gregorio, & assignatas ab Isidoro, est hæc manifesta differētia, quòd illarum nomina formaliter important actus, seu dispositiones interiores animi vt patet discurrēdo per singula. Horum vero nomina formaliter importāt actus exteriores humanos vt patet. Turpiloquia. n. scurrilia, ludicra, stultiloquia, exteriora sonant: & propterea author ex interioribus reddit horum rationem. Vnde patet responsio ad primam obiectionem, quòd scilicet, quia luxuria primo parit deordinationem intus quàm hos actus, ideo ex his quæ intus sunt, ratio in litera redditur exterior: & non dicitur, quòd sunt exteriora tantum. Ad secundum dicitur, quòd aliud est turpiloquium, aliud est desiderare turpiloquium. Si Isidorus dixisset desiderii turpiloquii, scurrilium &c. actū interiorem significasset, sicut Gregorius significauit affectū præsentis seculi, & desperationē futuri. Sed turpiloquiū &c. potuit quæ exteriores actus sunt humani, ideo illi sunt intelligendi si forma liter & moraliter sermo interpretandus est doctorū. Ex hoc autem, quòd actus exteriores oriuntur ex interioribus, non sequitur quòd nomine exteriorum intelligantur interiores, nisi vt causæ. Sed tantum sequitur, quòd intelligantur actus exteriores humani, seu volūtarii, alioquin nō essent vitiosi, vel virtuosi. Hoc enim commune est omnibus peccatis consistentibus in actu exteriori, vt patet de adulterio, furto, rapina, homicidio. Peruersa ergo ē interpretatio Martini.

q. 128. & q. 137. ar. 3.

Lib. 14. ca. 24. in prin. & c. ult. to. 1.

Lib. 31. cap. 31.

Scena prima parum a princip.

q. 53. art. 3.

recordarent iudiciorū iustorum: et quantum ad hoc ponitur incōsideratio. Quartus aūt actus est pceptū rōnis de agēdo, qui etiā impeditur p luxuriā, inquantum. s. homo impeditur ex impetu concupiscentiæ, ne exequat id quod decreuit esse faciendū. Vnde *Terē. dicit in Eunucho, de quodā q dicebat se recessurum ab amica, hæc verba, Vna falsa lacrymula restringet. Ex parte aūt voluntatis consequitur duplex actus inordinatus, quorū vnus est appetitus finis: & quantū ad hoc ponitur amor sui, quātum. s. ad delectationē quā inordinātē appetit, & per oppositū ponitur odiū Dei, inquantū. s. prohibet delectationē cōcupitā. Alius aūt est appetitus eorum quæ sunt ad finē: & quantum ad hoc ponit affectus præsentis seculi, in quo. s. aliquis vult frui voluptate, et per oppositum ponitur desperatio futuri sæculi, quia dum nimis detinetur carnalibus delectationibus, non curat peruenire ad spirituales, sed fastidit.

Scena prima a princip. Quæ. 1. ar. 1.

Videtur habere bonum. 5. Sed dicitur habetis. 1. capā. Dub. Dist.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ sicut *Philosophus dicit in 6. Eth. d intemperantia maximē eorum pit prudentiam. Et ideo vitia opposita prudentiæ, maxime oriuntur ex luxuria, quæ est præcipua intēperatiæ species.

d

Ad 2m dicendum, ꝙ d constantia in arduis, & terribilibus ponitur pars fortitudinis: sed constantiam habere in abstinendo a delectationibus pertinet ad continentiam, quæ ponitur pars temperantiæ, sicut supra*dictum est: & ideo inconstantia, quæ ei opponitur, ponitur filia luxuriæ. Et tamen etiam prima inconstantia ex luxuria causatur, inquantum emollit cor hominis, & effeminatum reddit, secundum illud Osee 4. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. & Vegetius dicit in libro de re militari, quòd minus mortem metuit, qui minus deliciarum nouerit in vita: nec oportet, sicut sæpe*dictum est, ꝙ filiæ vitii capitalis cum eo in materia conueniant.

q. 34. q. 35. & q. 36. a. 4.

Ad 3m dicendum, quòd amor sui quantum ad quæcumque bona, quæ sibi aliquis appetit, est commune principium peccatorum. Sed quantum ad hoc specialiter quòd aliquis appetit sibi delectabilia carnis, ponitur amor sui filia luxuriæ.

Ad 4m dicendum, quòd illa, quæ Isidorus ponit, sunt quidam inordinati actus exteriores, & præcipue ad locutionem pertinentes, in qua. est aliquid inordinatum quadrupliciter. Vno modo, propter materiam, & sic ponuntur turpiloquia. Quia. n. ex abundantia cordis os loquitur, vt dicitur Matth. 12. Luxuriosi, quorum cor est turpibus concupiscentijs plenum, de facili ad turpia verba prorumpunt. Secundo, ex parte causæ. Quia enim luxuria inconsiderationem & præcipitationem causat, consequens est, quòd faciat prorumpere in verba leuiter, & inconsiderate dicta, quæ dicuntur scurrilia. Tertio, quantum ad finem. Quia enim luxuriosus delectationem quærit, verba sua ad delectationem ordinat, & sic prorumpit in verba Ludicra. Quarto, quantum ad sententiam verborū, quam peruertit luxuria propter ęcitatem mentis quam causat, & sic prorumpit in stultiloquia, vtpote cum suis verbis præfert delectationes quas appetit, quibuscumque alijs rebus.

¶Super Quæstionis centesimæquinquagesimæquartæ Articulum primum.

INart. 1. q. 154. dubiū circa distinctiua specierum luxuriæ ex Martino in quæstione secūda de luxuria, occurrit quo ad duo. Primū est, quòd species luxuriæ oportet accipere ex parte materiæ.

¶ Secundum est, ꝙ species luxuriæ magis diuersificātur ex parte feminæ quàm viri, quia femina se habet vt patiens & materia. Contra primum, inquit, quòd species luxuriæ non solum accipiuntur ex parte materiæ, probatur: quia aliqua species peccati contra naturam sumitur non ex indebita materia, sed ex indebito modo, vt si vir cognoscat suā non in vase debito, aut non debito modo. Contra secundū dicit primo, quòd distinctio harū specierum præter stuprū, æque ex parte viri, sicut ex parte feminæ sumitur, vt patet discurrendo. Dicit secundo, quòd duæ personæ humanæ sexu differentes vt sic, sunt materia naturalis actus venerei humani Probatur. Illa sunt materia naturalis actus venerei humani, quæ natura ordinauit ad generationē prolis humanæ: sed duæ personæ sexu &c. sunt tales. ergo. Et cōfirmatur per illud Geneseos primo, Masculū & feminam creauit eos, & bene dixit. Crescite &c. ¶ In eodē art. cū responsione ad quartū, dubium aliud ex Martino ibidē occurrit etiam circa distinctiua specierum luxuriæ. Et intendit probare quòd oportet ponere plures species luxuriæ quàm istas: & quòd doctrina authoris in responsione ad quartū, non est intelligibilis. Arguit ergo, quòd peccatum coniugatorū in actu venereo oportet quòd habeat aliquam speciem aliam a prædictis, sic. Circunstantia transferens actum de virtute in vitium, constituit speciem: sed ista est huiusmodi. ergo. Minor patet, quia ex tali circunstantia actus coniugalis est peccatum. Maior probatur. Talis circunstantia transfert in genus vitii. ergo in aliquam speciem, quoniam nihil est in genere, quod nōsit in alia quia eius specie. Hoc enim patet, & quòd præter sex dictas species oportet aliam ponere, & ꝙ non ex parte materiæ, sed circunstantiæ: & ꝙ responsio ad quartū non est intelligibilis dū dicit, quòd peccatum coniugati est secundum aliquam circunstantiam, quæ non constituit speciem moralis actus. In hoc consistunt omnia motiua Martini circa hoc, licet ab ipso plurificentur.

¶ Dubium demum ex Martino ibidē est, eo ꝙ nititur soluere rationes duas authoris in litera. Et ad illam, scilicet, Circūstantia non dat speciē actui morali, respondet ꝙ circunstantia actus exterioris est obiectum actus interioris, & ideo dat illi speciem vt obiectum. Ad aliam, Si mulier magis se habet in ratione patientis & materiæ, quàm vir, respondet ꝙ vterque est materia respectu alterius, & vterque est agens respectu concubitus.

¶ Et multa addit ad probandū ꝙ vtraque persona est distinctiua specierum luxuriæ, quæ omitto, quia nō sunt contra nos.

¶ Ad horum euidentiā sciendū est, ꝙ si de speciebus luxuriæ loquendū est, sicut de speciebus gulæ, vt scilicet assignentur species omnes luxuriæ tā mortalis, quàm non mortalis secūdū proprias earū rōnes, sic ꝓculdubio sunt plures species luxuriæ, quā istæ sex hic enumeratæ. Sunt. n. vltra istā sex, oēs spēs q̄ attendūtur ꝑm circunstantias diuersas habentes diuersa motiua, puta, cū ex solo motiuo delectationis cōiugatus cognoscit suam, & sic de aliis. Et hoc cōuincit ex authoris doctrina de circūstātiis dantibus speciē. Et vt patebit etiam in hac materia, hoc insinuauit author alibi, & hic. Sed loquendo de luxuria simpliciter, & secundum consuetum illius actum secundum seipsum, & secundum communē doctrinam theologorum rationabiliter traditam, sic istæ sex tantum species luxuriæ ponuntur. Dixi de luxuria simpliciter, ad differētiā luxuriæ ꝑm qd qm̄ luxuria simpliciter, & absolute significat peccatū, seu vitium ex suo genere mortale, sicut iustitia, & non nisi ex ꝑfectione actus, seu secundum quid sonat peccata venialia circa venerea. Et ex hoc prouenit, ꝙ species eius nō sunt nisi illæ, quæ secundū suas proprias rationes sunt peccata mortalia: hæc autē solum sunt prędictę sex. Merito igitur luxuriæ simpliciter, illæ tantum species sunt assignatæ, quæ sub peccato mortali ex propria ratione continentur, quàmuis secundum quid plures sint species. Dixi secundum consuetum illius actū secundum seipsum, quoniam ex hoc capite idem patet. Nā vt in litera hac dicitur, & sub aliis verbis in articulo tertio quæst. 15. de malo, dupliciter contingit peccare, seu deordinatione esse in delectatione venerea.

4. d. 41. ar. 4. q. 1. & 2. Et mal. qu. 15. ar. 3.

¶ Sexto, De stupro.
¶ Septimo, De raptu.
¶ Octauo, De adulterio.
¶ Nono, De incestu.
¶ Decimo, De sacrilegio.
¶ Vndecimo, De peccato contra naturam.
¶ Duodecimo, de ordine grauitatis in prædictis speciebus

B ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conuenienter assignentur sex species luxuriæ, scilicet fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprū, raptus, & vitiū contra naturā.

DEINDE considerandū est de luxuriæ partibus.

Et circa hoc quæruntur duodecim.

¶ Primo de diuisione partiū luxurię.
¶ Secūdo, Vtrū fornicatio simplex sit peccatum mortale.
¶ Tertio, Vtrum sit maximum peccatorum.
¶ Quarto, Vtrum in tactibus, & osculis, & alijs hmōi illecebris consistat peccatum mortale.
¶ Quinto, Vtrum nocturna pollutio sit peccatum.

A PRIMVM sic procedit. Vt quòd inconuenienter assignētur sex species luxurię, scilicet fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, & vitia contra naturam. Diuersitas enim materiæ non diuersificat speciem: sed prædicta diuisio sumitur secundū materiæ diuersitatē, prout scilicet aliquis cōmiscetur coniugatæ, vel virgini, vel alterius cōditionis mulieri. ergo videtur ꝙ per hoc species luxuriæ non diuersificentur.

Secundū seipsum, hoc est, ꝙ actus cōsumatus (scilicet seminatio voluntaria) ꝑm seipsum est inordinatus, seu vt in litera dicit, ex parte materiæ ipsius actus. Alio modo, ex parte conditionū, seu cōcupiscentiæ. Et quia deformitates, seu peccata ipsius actus ꝑm se sunt simpliciter peccata, alia autem sunt peccata ꝑm quid, iō assignando species peccatorum luxuriæ, illæ tantum sex fuerunt assignandæ, quæ se tenent ex parte actus secundū seipsum: quia illæ solæ constituunt peccata simpliciter, aliæ autē species, vtpote ad peccata secundū quid spectantes, dimissæ sunt. Dixi secundū cōmunē doctrinā rationabiliter traditā: quoniā nō latuit authorē quin plures potuissent assignari species. Sed quoniā magister Sententiarū in quarta distin. quarti, & Gratianus 36. q. 1. fine cōtradictione has introduxisse videntur ꝑspecies, ideo author solita sua reuerentia vtens, nō tā docuit, quàm rationē reddidit, quare hæ solę species positæ sunt. Vnde & sacrilegium, quo polluitur persona habens votū castitatis, ad adulteriū reduxit, cum tamen euidenter cōstet, ꝙ distinguitur ꝑspecie ab adulterio, sicut religio a iustitia. Rationabiliter autē doctores has tantū species tradiderunt, quia, vt dictū est, ad mortalia peccata, quæ sola sunt simpliciter peccata, & luxuriam simpliciter respexerunt.

¶ Ad primū ergo dubiū dicit, ꝙ species luxuriæ simpliciter, seu ex parte actus inordinati ꝑm se, sumuntur ex parte materiæ: de istis enim solis loquitur author. Et ad obiectionē de peccato cōtra naturā ex parte modi, respondetur quòd modus contra naturam est duplex. Vnus, quo stante potest sequi generatio: alter, quo stante non potest sequi generatio, & quòd quicumque modus contra naturā, ex quo non potest sequi generatio, reducitur ad inordinationē ex parte materiæ. Nam si non seruatur vas debitū, nō est ibi materia partialis debita, quoniam mulier non recipit secundū illā partem, qua debet esse materia. Et similiter si aliquis esset modus quo generatio impediretur, ad materiā partialem non reduceretur, quia scilicet non potest recipere semen in illa parte interiori, in qua natum est recipi. De modo autem innaturali non impedente generationem, dicitur vel ꝙ istæ sex ad ꝑspecies secundū quid, & peccata non mortalia ex genere suo. Et propterea nihil obstat quòd illa luxuriæ species sit omissa, sicut aliæ similes. Huiusmodi enim peccata non consistunt in deordinatione actus secūdum seipsum, sed secundum aliquā eius conditionem. Actus enim coniugii, ex quo potest sequi genera-

tio, ex hoc solo deordinatus, quòd innaturali modo sit, non est secundum seipsum deordinatus, sed secundum illam conditionem tantum, & ideo extra has species illa luxuria venialis est. Vel, & melius dicitur quòd reductiue spectat ad vitium contra naturam, sicut imperfectum reducitur ad speciem perfecti, scilicet, præter naturam reducitur ad cõtra naturam. Hoc enim perfecte contrariatur naturæ, illud imperfecte opponitur naturæ.

¶ Ad obiecta cõtra secundum dictum, scilicet quòd ille species magis ex parte feminę sumũtur, respondetur. Et ad primum dicitur, cp falsum assumi, patet discurrendo: quia raptus communiter attenditur ex parte fœminæ, vt patet legenti in Decretis in loco allegato. Ad secundum dicitur, quòd illa ꝓpositio. Duæ personæ humanæ sexu differẽtes, sunt materia naturalis actus venerei humani, est falsa. Et probatio eius falsissima, scilicet. Illa quæ sunt ordinata a natura ad generationẽ prolis humanæ sunt materia naturalis actus venerei humani. Nã natura nõ sola materiã, sed agẽs ordinauit ad generationem. Masculus enim ordinatus est a natura ad actum venereum non vt materia eius, sed vt efficiens illius, femina autem vt patiẽs, quod eius actus, qui est recipere, testatur Materiæ enim est recipere, adeo vt etiã si forma recipiat aliq d, in hoc sapit rationem materiæ, seu potẽtiæ passiuæ.

¶ Ad tertium dicitur, quòd ex hoc, quòd Deus masculum & feminã fecit, & benedixit, non habetur quòd vterque sit materia, sed potius quòd sint agens & patiẽs: quoniam in omni natura, vt dicitur in tertio de Anima, oportet hæc duo concurrere, alterum vt agens, alterum vt patiens. Et aduerte quòd author non dicit quòd istæ species solum ex feminæ conditione considerentur: quoniam hoc cõstat esse falsum, vt patet cum religiosus, aut coniugatus cognoscit solutam &c. Nec hoc author somniauit, sed dicit quòd istæ species magis diuersificantur, per ly magis, ostendens quòd etiã ex parte viri diuersificantur, sed nominum ac rationum diuersitas magis ex parte feminæ sumpta est. Ratio siquidem raptus, & stupri manifeste secundum ea quæ mulierum sunt, datur. Adulterium quoque secundum communẽ vsum, non nisi ad nuptam accedatur, dicitur. Et similiter sacrilegium, nisi ad Deo dicatam mulierem, in cuius signum peccatum presbyteri quandoque dicitur simplex fornicatio, quando que adulterium, quandoque sacrilegium, & tamen constat ex parte sui semper esse sacrilegium. Nec damnatur adulterii iniuria quisquam coniugatus ad solutam accedens, nec sacrilegii presbyter meretricem cognoscẽs. Hæc enim satis testãtur quòd species illæ magis diuersificantur ex parte feminæ &c.

¶ Ad dubium secundum dicitur, quòd gratis concedimus plures species luxuriæ quam istas hic enumeratas. Sed istę solę sunt species luxuriæ simpliciter, reliquæ secundum quid. Istæ solæ sunt peccata mortalia ex propriis rationibus, cæteræ vero non. Istæ solæ actum consumatum inordinatum secundum se ponunt, reliquæ ad conditiones, seu accidentia spectant. Vnde cõceditur, quòd conditio actus coniugii faciens de non peccato peccatum, affert nouam peccati speciem. Et cum dicis, author hoc

¶ 2 Præt. Species vitij vnius non videntur diuersificari per ea quæ pertinent ad aliud vitium: sed adulterium non differt a simplici fornicatione nisi in hoc, cp aliquis accedit ad eam quæ est alterius, & sic iniustitiam committit. ergo videtur quòd adulterium nõ debet poni species luxuriæ.

¶ 3 Præt. Sicut contingit quòd aliquis commiscetur mulieri, quæ est alteri viro per matrimonium obligata, ita etiam contingit quòd aliquis commiscetur mulieri, quæ est obligata Deo per votum. Sicut ergo adulterium ponitur species luxuriæ, ita etiam sacrilegium species luxuriæ poni debet.

¶ 4 Præt. Ille qui est matrimonio iũctus nõ solum peccat si ad aliam mulierem accedat, sed etiam si sua coniuge inordinate vtatur: sed hoc peccatum sub luxuria continetur. ergo deberet inter species luxuriæ computari.

¶ 5 Præt. Apostolus 2. ad Corinth. 12. dicit. Ne iterum cum venero humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt. ergo videtur quòd etiã immunditia, & impudicitia debeant poni species luxuriæ, sicut & fornicatio.

¶ 6 Præt. Diuisum non condiuidi tur diuidentibus: sed luxuria condiuiditur prædictis. dicitur enim Galat. 5. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria. ergo uidetur quòd inconuenienter fornicatio ponatur species luxuriæ.

SED CONTRA est, quòd præ dicta diuisio ponitur in * Decretis 36. quæst. 1.

RESPON. Dicendum, quòd sicut * dictum est, peccatum luxuriæ consistit in hoc, quòd aliquis non secundum rectam rationem delectatione venerea vtitur: quod quidem contingit dupliciter. Vno modo, secundum materiam, in qua huiusmodi delectationem quærit. Alio modo, secundum quòd, materia debita existente, non obseruantur aliæ debitæ conditiones. Et quia circunstantia, inquantum huiusmodi, non dat speciem actui morali. sed eius species sumitur ab obiecto, quod est materia actus: ideo oportuit species luxuriæ assignari ex parte materiæ, vel obiecti: quæ quidẽ põt nõ cõuenire rõni rectæ dupliciter. Vno mõ, quia hẽt re-

dicitur, quòd solutio primæ rationis est quoniã sic in principio coporis dixerat, Solutio vero alterius, s. Mulier magis se habet in ratione patiẽtis, nullã exclusionẽ requirit, quia nulla est, & sola verba apposita dicit absque probatione aliqua. Author enim probat in litera, mulierẽ habere rationẽ materiæ, quia se habet in ratione patiẽtis: & hoc cõstat, quia masculus est agẽs, & oportet aliquod patiẽs esse: nullũ aliud aũt apparet nisi mulier. Iste aũt, vt dictũ est, nullã rõnẽ affert cõtra hoc, sed conatur ostẽdere cp vterque sexus est distinctiuus specierũ luxuriæ: quod in nullo cõtrariatur dictis, vt iã ostensum est. Potuisset autẽ dicere, & bene, cp vtraque persona potest dici materia non actus venerei, sed actus moralis, puta, concupiscentiæ, quia est materia concupita, desiderata, electa &c.

¶ In eodem artic. primo in responsione ad quartum, dubiũ occurrit circa prædicta ex eo, quòd peccata cõiugatorum sunt quãdoque secundum indebitam materiam, vt patet, tum primo, cum extra vas naturale seminatur: tum secundo, cum se absque concubitu polluunt: tũ tertio, cum coniunx habet votũ cõtinẽtiæ,

negat in responsione ad quartũ, respondetur cp non negat hoc si formaliter intelligatur. Nam ipse loquitur non de quacumque specie, sed de specie actus consumati secundum seipsum. Nec loquitur de quibuscumque differentiis luxuriæ, sed de differentiis actus venerei consumati secundum se. Et docet quòd quia deordinationes quę sunt in actu coniugati nõ sunt secundum differentias actus consumati, sed sunt secundum circunstantias eius: ideo ut sic, hoccst, vt circunstantię nullam constituunt speciem luxuriæ. Et rursus ideo nullam constituunt speciem luxuriæ infra latitudinem specierum, de quibus est sermo scilicet, secundum differentias ipsius actus. Et utrumque horum est uerum. Cum quibus tamen stat, quòd illamet circunstantia, quæ deordinat actum cõiugati, non ut circunstantia actus illius, sed vt differentia luxuriæ secundum totum suum ambitum det nouã speciem peccati luxuriæ. Tunc enim habet rationẽ obiecti motiui vt finis, & nõ circunstantię, vt patet ex supra habitis de circunstantiis. Ex quibus patet, quòd doctrina authoris in responsione ad quartum est optime intelligibilis, vt intellecta & vera.

¶ Ad tertiũ dubium ipsa authoris doctrina, scilicet quòd circunstantia vt obiectum, dat speciem, si tamen est aliud obiectum formaliter ab obiecto actus. Nam quãdo circunstantia & actus cadunt sub eodem obiecto formaliter, circunstantia quantumcumque sit obiectum actus interioris non daret speciem, vt patet cum quis furatur aurum multum, ita quòd ex proposito fertur specialiter ad multum. Vnde author in principio corporis huius articuli dicit, Circunstantia inquantum huiusmodi, non dat speciem actui morali, per hoc ostendens secus esse inquantum obiectum. Sed ex hoc non soluitur ratio literæ, quæ, vt patuit, de circunstantia actus coniugati, inquantum circunstantia illius actus est, loquitur. Et ideo concluditur, quòd non constituit speciem moralis actus, vt dictum est. Et per ly vt dictum est, manifeste patet, cp de circunstãtia inquantũ circunstantia est, loquebatur:

tinentiæ: tum quarto, cum habet impedimentum impediens petitionem debiti, puta, affinitatem superueniẽtem matrimonio: tum quinto, cum alter coniugum est in publico adulterio obstinato: tum sexto, cum alter negat debitum coitus, aut seminis. In his siquidem omnibus peccatum coniugati est ex parte materiæ. Et in primis quidẽ duobus patet. In tertio autem, quarto, & quinto, manifeste est materia impedita.

In sexto non redditur debitum cui debetur, quod vocatur hic materia actꝰ moralis. Et sunt quãdoque secundum circunstantias constituẽtes peccata mortalia, ut patet primo de loco, si fiat in loco sacro. Secundo, de modo, puta, si mulier supergrediatur. Tertio, de effectu, si causat' abortum, aut prolem infectam, seu mõstruosam tempore menstrui, aut i seipso cõiuge notabile damnum vel propter debilitatẽ, vel propriã infectionẽ, quod notuit ex altero contra pugnãtiã ad finẽ venerei actus. Et sic, inquantũ impeditur generatio prolis, est vitiũ cõtra naturã, quod est in omni actu venereo, ex quo generatio sequi nõ põt. Inquantũ autem impeditur debita educatio & promotio prolis natæ, est fornicatio simplex, quę est soluti cũ soluta. Alio mõ materia in qua exercetur actus venereus põt esse nõ cõueniẽs rõni rectæ per cõparationẽ ad alios homines. & hoc dupliciter. Primo quidẽ ex parte ipsius feminæ, cui aliquis cõmiscetur, qa ei debitꝰ honor nõ seruatur: & sic est incestus, quia consistit in abusu mulierũ cõsanguinitate, vel affinitate iunctarũ. Secundo ꝺ ex parte eius, in cuius potestate est femina, quæ si est in potestate viri, est adulteriũ: si autẽ est in potestate patris, est stuprũ, si nõ inferatur violẽtia, raptus autẽ si inferatur. Diuersificãtur aũt istæ species magis ex parte feminæ quàm viri, quia in actu venereo femina se habet sicut patiẽs, & per modũ materiæ, vir autẽ per modũ agentis. * Dictũ est autẽ quòd prædictæ species secũdũ differentiam materiæ assignantur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, cp prædicta diuersitas materiæ habet annexam diuersitatem formalem obiecti, quæ accipitur secundũ diuersos modos repugnantiæ ad rõnem rectam, vt * dictum est.

AD 2ᵐ dicendũ, quòd nihil prohibet in eodem actu diuersorum vitiorum deformitates cõcurrere, vt supra * dictum est: & hoc ᵈmodo adulterium continetur sub luxuria, & sub iiustitia. Nec deformitas autem de peccato coniugato formaliter loquitur. Ad secundum dicitur eodem modo, quòd huiusmodi peccatum est peccatum contra naturam, quod vocatur mollities, & non est coniugatorum vt sic. Ad tertium & quartum simul dicitur, quòd author loquitur de coniugato, & non semiconiugato quo ad actus, qualis est tam habens vorum qui committit sacrilegiũ petendo debitum, quàm affinis prius, qui similiter cõmittit incestum petendo debitum. Et simile est de aliis prohibitis. Sunt enim semiconiugati quo ad actum. Et licet possit per hoc respondẽri ad quintum, quòd scilicet maritus vxoris publicæ adulteræ est semimaritus propter scandalum annexum, quoniã patronus turpitudinis fit cognoscendo eã: aliter tamen potest dici, quòd maritus non peccat cognoscendo talem peccato propriæ luxuriæ, de quo sermo est, sed peccato alieni adulterii fouendo illud, & scandali, & inæquitatis in omittendo debitum correctionem vxoris per subtractionẽ actus coniugii, & alia remedia iuxta iuris dispositionem. De hac tamen materia, si vxor innocens excusatur a peccato, si vir est publicus concubinarius, habes in quolibeto nostro secundo diffuse quæstionem vnam. Ad sexti primum casum dicitur, quòd negare debitum vxori non est peccatum luxuriæ, sed iniustitiæ fugiẽtis potius luxuriam: author autem, vt iam dictum est, de peccatis luxuriæ loquitur.

In isto art. In corp. art. 1. 2. q. 18. art. 7. D. 34.

¶ Ad secundum vero casum, scilicet si vir nõ negat coitum, sed seminationem, dicitur quòd huiusmodi peccatum iniustitiæ quo que est, quia maritus nõ tenetur ad coitum, sed ad semẽ, quoniam tenetur ad coitum, ex quo secundũ se possit sequi generatio. Constat autem quòd ex coitu sine semine non potest sequi generatio. Et sicut peccat moraliter maritus negando debitum totaliter, ita peccat mortaliter negando debitum quo ad semen propter eandem rationem. Sed quid si vxor nõ curat de semine, tunc cum cesset ratio debiti, solum peccatum luxuriæ remanet in coniugibus commistis absque seminatione viri. Ad hoc dicitur, cp quia talis coniugũ commistio reductiue spectat ad peccatum contra naturam, quia est ibi consumatus coitus feminæ, ex quo non potest sequi generatio. Dicitur enim in litera, quòd omnis actus venereus ex quo non potest sequi generatio, spectat ad vitium contra naturam: ideo talis commistio non conuenit coniugatis vt coniugati sunt, sed quemadmodum viro seminante extra vas, debitum peccatur contra naturam, quia materia partialis contrariatur naturæ: ita femina seminante absque commistione cum virili semine peccatur contra naturam, quia partiale obiectum naturale, voluntarie omittitur, scilicet semen virile. Secus autem esset, si vir ex impotentia temporali non seminaret, concumbens cum spe, & conatu ad seminandum, sicut accidit cuidam, qui ex prima vxore genuerat, & cum secunda concũbens non poterat seminare per multos annos. Hic enim ex consilio bonorum continue sic reddens debitum, tandem post sex annos genuit ex illa. Et reuera non peccauit, quoniam semper actum naturalem consumare intendebat.

¶ Ad primum autem obiectorum circa peccata coniugatorum ex parte circunstantiarum dicitur, quòd actus matrimonii in loco sacro, ad speciem sacrilegii transit, & non constituit nouam luxuriæ speciem.

¶ Ad secundum de modo, dicitur quòd modus ex quo potest sequi generatio, de quo solo est sermo faciens de non peccato peccatum, constituit nouam speciem luxuriæ, sed ex suo genere venialem. Et ego nullũ hactenus legi, aut audiui modum cõsumati actus in vase debito, ex quo nõ possit sequi generatio. Sed nec rationem intellexi vllam, nisi quòd quidã dicunt, cp mulier nõ est uxor ad tales actus, sed naturali mõ tm, & cp variatur ritus sacraméti matrimonii. Sed hæc facile excludũtur dicendo, cp

vxor est vxor ad omnem actum, ex quo potest sequi generatio. Ex quo non dat tantã latitudinem in huiusmodi actibus, quãmuis vnus sit principalis. Vel dicendo quòd isti modi sunt accidentaliter præternaturales, quia non contrariantur fini. Et propterea sunt venialia tantũ peccata, si sine necessitate fiant. Nec mutatur ritus sacramẽti, qui nullus est, sed modi actus, qui ẽ officium naturę, variatur. Ritus siquidem sacramenti ab Ecclesia cõstituitur, sicut & sacramentum, nõ a natura. Immo & ratio, & experientia in oppositũ videtur. Ratio quidem, quia semen nõ intrat matricem per modũ decẽsus, aut proiectionis, sed attractionis. Et ideo potest attrahi etiam muliere sursum pergrediente. Experientia vero, quoniã a fide digna crebro generãte, & cõtinuo variis modis a viro se cognosci patiẽte, percepi quòd ex his modis non impedie batur concipere, experientiã, inquit, testor. Dixit tamen quòd videbatur sibi tunc maxime a conceptione elongari, quando supergredi eam oportebat, veruntamẽ nec tunc impediri, sed suscipere se semẽ aiebat non impedita. Posset tamen dici, quòd intentio authoris hic est, quòd peccatum coniugati non constituit speciem luxuriæ ex materia. Reduci tamẽ potest ad sex dictas, & quòd peccatum secundum modum innaturalem reducitur ad peccatum contra naturam, iuxta vltima verba articuli duodecimi istius quæstionis.

In cor. art. & 12.q.18. *Gloss. interlineatis, ibidem.

¶ Ad secundum dicitur, quòd actus matrimonii causans abortum transit in homicidium. Causans vero prolem infectam, aut monstruosam, si peccatum est, in iniustitiam transit, seu impietatem, qua sanguine iunctis debitum exhibemus. Dixi autẽ si peccatũ est, quia in leprosis non est peccatũ, & similiter in mẽstruis innaturalibus. In mẽstruis autem naturalibus, licet scienter petere peccatum sit propter indispositionẽ naturæ pro tunc ad huiusmodi actum, mortale tamen peccatum non esse satis cõstat ex ratione Petri de Palude in 32. dist. 4. Sententiarum, quia scilicet accedere ad vxorem genituram prolem infectam, non est ex suo genere malum moris, alioquin nũquàm esset licitum. Quod patet esse falsum in leprosis. Nulla autem ex mẽstruis naturalibus circunstantia, aut conditio adiungitur aggrauans in infinitum. ergo &c. Similiter actus matrimonii causans notabile damnum in propria persona, in odii proprii speciem transit, quando peccatum est. Quod ideo dico, quia si sanis, aut sana cõiunx non curat periculum infectionis propriæ ex contagione propter amorem coniugis, non solum a peccato excusatur, sed si ex charitate facit, meretur. Videmus quotidie nostris temporibus contiuges non se deserere quo ad torum & habitationem, propter tãgrãde malum & contagiosum, quale est malum vulgariter appellatum Gallicum. Extra quoque de coniugio leprosorum, Alexander tertius dicit, quòd nulla ex hoc casu exceptio inuenitur a generali præcepto debiti coniugalis redendi.

¶ Ad quartum dicitur, quòd quia peccatum ex fine transfert actum in speciem illius finis, & non in speciem illius generis, in quo est actus: ideo actus matrimonii deordinatus ex ratione finis appositi, non constituitur in specie luxuriæ, nisi finis ille ad luxuriam spectet. Et nisi spectet ad aliquam dictarum sex specierum, semper est veniale, quantum est ex parte actus. Cũ enim quis cognoscit coniungem ob solam veneream delectationem, ad luxuriæ speciem ex fine spectat. Cum cognoscit eã vt fratricidium, aut adulterium committat, ad homicidium, vel adulterium ex fine trahitur. Similiter cum quis cognoscit vxorem, ita vt si non esset sua, aut si esset alterius, vereretur ea, ad fornicationem in primo, & adulterium in secundo transit. Quã do ergo in contemptum Dei vtitur matrimonio, in odium Dei similiter transit. Quando autem coniunx in delectatione coniugalis actus vltimum sibi finem constituit, procul dubio mortaliter peccat & in genere luxuriæ: sicut ponens vltimum suum finem in gloria humana, peccat mortaliter peccato inanis gloriæ. Sed quoniam peccatum hoc luxuriæ non ex parte actus, sed ex parte affectus interioris se tenet: ideo hæc veritas nihil obstat doctrinæ præsenti, quæ de speciebus ex parte actus exterioris, & circunstantiarum ipsius actus exterioris secundum se tractat. Et per hoc patet solutio omnium obiectorum ex parte finis istius, vel illius coniugis, sic, vel sic affecti in hoc, vel illo casu. Nam siue peccatum coniugis in illo casu sit in genere luxuriæ directe, puta, si motiuũ fuit delectatio venerea in actu cõiugii, siue quodcumque aliud, tat est quòd peccatũ non ex parte actus, nec circunstantiæ actus secundum se est peccatũ mortale, sed ex affectu inordinatio coniugis in tali casu, puta, periclitantis patriæ, & hmõi &c. Et semper annectitur tali peccato, alterius vitii deformitas, puta, odii diuini quoniam delectatio venerei actus annectitur vt finis vltimus, vel impietatis, cum debita patriæ subuentio propterea omittitur, & sic de aliis. Et nihilominus ponere finem vltimum in delectatione actus coniugii, peccatum est ex circunstantia appositi finis, qui non est finis secundum veritatem talis actus. Et reducitur huiusmodi peccatum ad speciem adulterii, quia in iniuriam coniugalis actus ordinatio ipsius in delectationem vt finẽ vltimum, fit. Vnde nullum relinquitur peccatum mortale luxuriæ infra limites luxuriæ, quod non ad aliquam assignatarum specierum reducatur.

Gloss. lineatis dem.

4.dil.44. 4.q.1.con prim.Et con.fir.

¶ Ad quintum dicitur, quòd oscula, & tactus coniugatorum, aut non sunt peccata, aut sunt venialia, aut si sint mortalia, sunt circunstantiæ reductæ ad aliquam dictarum sex specierum, & præcipue mollitiei, vt in proprio de his articulo dicetur. Et hæc responsio communis sit omnibus peccatis luxuriæ ex circunstantiis in coniugatis: & sic optime stat doctrina literæ solida, vt patet ex dictis. Sed quando impudicitia est peccatum mortale & quando non, inferius patebit. Nunc autem sat est nosse, quinter circunstantias actus, computantur impudicitiæ osculorũ, & huiusmodi, vt in responsione ad quintum in litera habes.

¶ In eodem primo articulo in responsione ad secundum, nota quòd quia adulterium significat duas deformitates, alteram in genere luxuriæ, alteram in genere iniustitiæ, & ambæ determinant actum concubitus naturalis, & altera alteram contrahit. Nam luxuria contracta per iniuriam mariti ascendit ad adulterium: & similiter iniustitia contracta per concubitum cum coniuge alterius, descendit ad adulterium, ideo ex eis nec proprie consurgit vna species, nec apparet quid sit in adulterio formale, & quid materiale. Perspicaciter tamen intuentibus innotescit, & quòd sub duobus generibus ponitur ratione diuersorum, vt in litera dicitur, & quòd communiter in perpetratione adulterii iniustitia se habet materialiter, & luxuria formaliter: quia formale ex parte finis se tenet, materiale autem ex parte eius quòd est ad finem. Constat autem quòd finis adulterii communiter est delectatio venerea, & quòd propter illam non curat iniustitiæ crimen incurrere. Et ideo adulterium absolute ponitur species luxuriæ, vtpote formaliter ad luxuriam spectans, & ad luxuriam trahens iniustitiam, quæ vt in litera dicitur, non omnino per accidens se habet ad illam: quia ex magnitudine luxurię ꝓcedit iniustitia, dũ intantũ quis ardet venereo amore alicui personæ, vt non curet de alterius iure. Et hoc quod de adulterio dictum est, intelligę de stupro, & raptu: quoniam idem est in eis iudicium de iniuria, quam importat in actu luxuriæ.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæquartæ Articulum secundum.*

IN articulo secundo eiusdem quæstionis centesimæquinquagesimæquartæ, dubium ex Martino in quæstione tertia, de luxuria occurrit, cõtra rationẽ in litera allatam procedẽte, multipliciter arguendo & soluendo. Licet, inquit, conclusio sit vera, non tamen sufficienter videtur probata. Primo, quia nõ probat efficaciter nisi de fornicatione meretricia, ad quam non vnus tãtũ, nec duo, nec tres, sed indifferenter qui volunt, accedunt. Secũdo, quia non probat quòd vagus concubitus maleuli sit peccatum mortale, sed tantum hoc probat de vago concubitu feminæ: quia ibi nõ est incertitudo prolis, sicut cum mulier vagatur cum pluribus, vt patet de concubinis regum. Solus ergo vagus cõcubitus feminæ est, q directe opponitur educationi prolis. Tertio, quia adhuc nõn probatur, quòd omnis simplex fornicatio sit peccatum mortale, sed. sola illa, vnde proles æstimatur, aut dubitare tur verisimiliter generanda. Vnde statim sequitur, quòd non probatur coitũ meretricium, vbi nõ solitũ sest generari, esse peccatum mortale, quia in tali nõ militat ratio. Quarto, quia non probat de concubitu quòd sit peccatum mortale, cũ talis non sit concubitus vagus, sed determinati ad determinatã, & interdum ad longum tempus, & cum interpositione iuramenti de fide seruanda, de prole educanda, erudienda &c. In tali enim non videtur militare prædicta ratio. Sed respondet, inquit, ad hoc beatus Thomas, quòd id quod cadit sub legis determinatione, iudicatur secundum id quod communiter accidit, non secundum id quod in aliquo casu potest accidere. Hæc autem solutio esset probabilis, si ipse iam probasset fornicationem esse lege prohibitam, quod nondum probauit, sed nititur naturali ratione cõuincere esse peccatum mortale. Et cum ratio ostẽditur manifeste deficere, iam recurrit ad legem, de qua non fecit adhuc fidem. Quinto, quia si sic, sequeretur quòd simplex fornicatio non esset de se mala; sed tantum ratione iniustitiæ, quæ ex ea sequi potest in hoc, quòd pater non reddit proli debitam naturæ educationem & instructionem. Et ex hoc sequitur primo, quòd aliqua simplex fornicatio non est peccatum mortale. Patet cõsequentia de illa fornicatione, ad quã nulla sequitur iniustitia, puta, illa ex qua non generaẽ proles, & illa ex qua genita proles religiosẽ educatur. Et probatur cõsequentia per simile de iactu lapidis, vel sagittæ in loco, in quo facile quis potest læsi. Constat enim quòd si quis diligenter prouiso quòd nemo ledatur, ita iaciat, non peccat. Licet ergo ex fornicatione nata sit sequi iniuria prolis, si tamen de facto ita præuideatur, ꝙ non sequatur, non erit peccatum. Sequitur secundo, quòd fornicatio meretricia erit licita, & bona. Et probatur consequentia. Omnis actus conformis legi, rationi rectæ conformi, cuius actus totã culpæ, quæ ex eo communiter euenire potest, per aliam legẽ sufficienter præuisum est, est actus licitus & bonus: sed lex de meretricibus in ciuitate habendis est rectæ rationi conformis, vt patet ex Aug. Tolle meretricem ex Ecclesia, & eam reples concubinis, & adulteriis. Et per aliam legem sufficienter prouisum est, aut prouideri faciliter potest, iniuriæ prolis generandæ: illis autẽ malis quæ oriũtur ex ablatione legis meretricũ, nulla põt lege prouideri. ergo actus cõformis legi de meretricio cõcubitu est licitus, & inculpabilis. Sexto, aut eo ipso aliquid est peccatũ mortale, quòd ex eo nata est sequi alterius iniuria: aut quia de facto sequitur. Si secundum, tota ratio nulla est: quoniam ex ea non infertur, quòd omnis fornicatio est mortalis, sed ea tantum quam de facto sequitur iniuria prolis. Nec potest dici primum: quia sic omnes negotiationes ciuiles, actiones fori exterioris, & omnes pœne hominum communicationes essent peccata mortalia, quia ex his natæ sunt sequi culpæ mortales, fraudes, mendacia, periuria &c. Sequereturetiam quòd iurare esset peccatũ mortale, quia est periculum casus in frequenti iuratione. Ex his enim Act. 15. Abstineatis vos ab immolatis simulacrorũ, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: illorũ autẽ vsus nõ est peccatũ mortale, secundũ illud 1. ad Timoth. 4. Nihil reijciẽdũ est, quod cũ gratiarũ actione percipitur. ergo fornicatio non est peccatũ mortale.

¶ 2 Præt. Nullũ mortale peccatũ cadit sub præcepto diuino: sed Osee 1. præcipitur a Domino, Vade, sume tibi vxorẽ fornicariã, & fac filios fornicationũ. ergo fornicatio non est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Nullũ peccatum mortale in scriptura sacra absque reprehensione cõmemoratur: sed fornicatio simplex cõmemoratur in scriptura in antiquis patribus sine reprehensione, sicut legitur Gen. 16. de Abrahã, ꝙ accessit ad Agar ancillã suã. & infra 30. legitur de Iacob, ꝙ accessit ad ancillas vxorum suarũ Balã, & Zelphã. & infra 38. legit, qđ Iudas accessit ad Thamar quã æstimauit meretricẽ. ergo fornicatio simplex nõ ẽ pctm mortale.

¶ 4 Præt. Omne peccatũ mortale cõtrariatur charitati: sed fornicatio simplex nõ contrariatur charitati neque quantũ ad dilectionem Dei, quia non est directe peccatũ contra Deũ, nec etiam quantũ ad dilectionẽ proximi, quia per hoc homo nulli homini facit iniuriã, ergo fornicatio simplex nõ est peccatum mortale.

¶ 5 Præt. Omne peccatũ mortale ducit in perditionẽ æternam. Hoc autẽ non facit fornicatio simplex, quia super illud 1. ad Tim. 4. Pietas ad omnia vtilis est, dicit *glos. Ambr. Omnis summa disciplinæ christianæ in misericordia & pietate est, quã aliquis sequẽs, si lubricũ carnis patiẽs, sine dubio vapulabit, sed nõ peribit. ergo fornicatio simplex nõ est peccatum mortale.

Ambr. super istũ locum Pauli ro. 5.

¶ Demum ad tria dicta in litera respõdet singillatim. Primum est. Fornicatio simplex importat inordinationem, quæ vergit in nocumentum vitæ nascituri. Ad hoc respondet negando hanc propositionẽ in politia bene institutas, quoniam huiusmodi politia vitæ nati sufficiẽter prouidet. Secundum est, quòd fornicatio priuat prolem cura patris &c. Ad hoc respondet, negando quòd fornicatio rectis legibus regulata priuet prolem cura patris, aut æquiualenti, & aliis ad eruditionẽ requisitis, maxime cum huiusmodi proles raræ sint respectu natorum ex matrimonio. Tertium est, quòd fornicatio, seu vagus cõcubitus tolleret certitudinem prolis. Ad hoc respondet, tum quia potest institui lex, per quam erit certitudo sufficiens ad educationem prolis: tum quia si mulier illa paucis se communicet, erit facilis certitudo: si multis, erit rara proles.

¶ Ad euidentiam horum non oportet noua fundamenta iacere, sed super literæ fundamenta hic quidem summarie perstricta. In tertio vero contra Gent. capitulis 122. & 123. extensa tantæ molem sapientiæ naturalis construere. Differentia igitur inter per se, & per accidens, monstrat fornicationem esse peccatũ mortale, & soluit omnes difficultates motas. Sume ergo tres propositiones. Prima est, Seminatio humana secundum se ordinatur naturaliter ad generationem, educationem, institutionemque prolis. Hæc facile patet ex natura seminis, & prolis necessitate secundum corpus, & secundum animã. Secunda est, quòd omnis seminatio humana ad hoc quòd sit secundũ rectam rationẽ, oportet quòd habeat secundum se dictum ordinem, scilicet ad generationem, educationem, & institutionem prolis. Ista etiam patet ex eo, quòd actus naturales cum voluntarie exercentur, oportet quòd ordinẽtur ad finem suum naturalem, alioquin, abutimur naturalibus. Explicatur autem ly secundum se, propter concubitum cum vxore vetula, qui sine culpa est, licet, ab hoc ordine deficiat: quia deficit per accidens, & non per se, ab ordine. Seminatio namque sit in loco naturali, vnde nata est sequi generatio &c. sed per accidens, scilicet ex conditione istius personæ est, quòd non possit sequi generatio. Bonitas enim specifica moralis in actibus naturalibus attenditur secundum id quod est per se, & non secundum ea quæ sunt per accidens. Tertia est, Omnis seminatio naturalis carens ordine dicto, est deformis deformitate priuationis debiti ordinis ad suum naturalem finem. Ista euidenter patet: & ex hoc patet, quòd omnis huiusmodi seminatio non solum est moraliter mala, sed est sic mala, quòd est mala moraliter ex propria ratione: quoniam cum hic sint tres ordine quodam se habentes fines naturales seminationis humanæ, scilicet generatio, educatio, & instructio, & cuiuslibet horum bonorum priuatio, sit secundum se mortale peccatum (nam instructio tantum bonum est prolis, & adeo debitum, vt priuare prolem illa, proculdubio notabiliter damnificet illam, & sic de aliis), consequens est vt in seminatione humana priuatio ordinis ad quodcumque horum trium constituat ex propria ratione mor-

tale peccatum, vtpote naturalem delectationem notabili malo offendens. Sub his autem propositionibus claris & euidentibus subsumendum est, quòd fornicatio simplex est concubitus priuatus naturali ordine ad naturalem educationem & institutionem prolis. Et sic patebit conclusio, scilicet, quòd fornicatio simplex secundum naturale ius, est peccatum mortale. Manifestatur autem hæc subsumpta de fornicatione propositio. Cõcubitus inter personas non naturali vinculo conuenientes ad educationem & institutionẽ prolis, caret naturali ordine ad educationẽ & institutionem: sed ois fornicatio simplex est concubitus inter personas non naturali vinculo devinctas ad educationẽ & institutionẽ. ergo omnis fornicatio simplex caret naturali ordine ad educationem & institutionem prolis. Dixi in maiore non naturali vinculo deuinctas, vt explicetur id quod subintelligendum est per se. Nam quòd prouideatur proli de educatione & institutione, potest cõtingere dupliciter, scilicet per se, & per accidens. Per se quidem prouidetur, quando extrema terminationis, hoc est, pater & mater conueniunt cum naturali ordine ad educationem & institutionem. Tunc autem tantum cum naturali ordine ad hæc conueniunt, quando conueniunt cum naturali vinculo ad hæc: quoniam naturalis ordo ad hæc non est sine naturali vinculo vtriusque ad illa, vt patet in auibus ex quibus vtroque parente ad educationem. Naturale autem vinculum non saluatur in simplici fornicatione, quæ includit oppositum, quia est soluti ad solutam. Alio modo per accidens, scilicet ex aliquo accidentali vinculo, vel ordine, puta, si mater sit diues, & habens prudentes instructores, & promittat prouidere proli de omnibus. Hoc enim per accidens conuenit tali seminationi. Per se enim talis concubitus caret ordine ad educationem & institutionem, quia caret naturali ordine ad hæc. Nec per accidens datur sibi naturalis ordo, sed annectitur ordo accidentalis ex conditione personæ talis. Et sic restat seminatio deordinata ordine naturali ad educationem & institutionem. Ac per hoc, vt ostensum est, omnis fornicatio simplex ex propria ratione est peccatum mortale.

Nec obstat vox Durandi in 33. dist. quarti Sententiarum, dicentis quòd non intelligo hoc, quoniam naturale ius nihil nouit, nihilque dicit de morte æterna, a qua peccatum dicitur mortale: quoniam est naturalis ratio non nolcat mortem æternam, quæ est pœna peccati mortalis, & a qua vocabulum hoc sumptum videtur, nouit tamen peccata quæ sunt contra bonum humanæ generationis, educationis, institutionis, & vniuersaliter dilectionis, quæ sunt secundum se digna morte æterna, quamuis non intellexerint relationem ad pœnã æternam. Et propterea sicut si inter huiusmodi relationis ad pœnã æternam ignorantia, naturalis ratio nouit homicidium, sodomiam, & huiusmodi esse peccata illa quę illustrati a Deo vocam' mortalia, ita nouit simplicẽ fornicationẽ esse peccatũ, qd nos vocamus mortale.

¶ Ad primam ergo obiectionem Martini in oppositum scilicet, quòd non probat ratio literæ, nisi de concubitu meretricio, respondetur, quòd probat vniuersaliter de omni concubitu seruatorum: quia in omni seruatorum concubitu deficit naturalis ordo ad debitam educationem & institutionem prolis, vt declaratum est. Et per hoc patet respõsio ad secundam: quoniã ratio non fundatur super incertitudine prolis, quamuis hæc etiã annexa sit tali seminationi secũdum se: quia ex quo vterq; est solutus, non est ibi naturale vinculũ certitudinis prolis. Potest enim concubina alteri se tradere, cũ soluta sit, quamuis per accidens nõ se tradat. Vnde in litera certitudo prolis afferẽ pro signo, seu effectu, & nõ pro principali fundamẽto, vt patet in litera dicente, Et inde est quòd naturaliter inest maribus solicitudo de certitudine prolis &c. Sed fundatur ratio super defectu naturalis ordinis ad educationẽ & institutionẽ &c. qui inuenitur in vago concubitu ex parte vtriusque sexus.

¶ Ad tertiam dicitur, quòd ex omni simplici fornicatione per se loquẽdo, nata est sequi generatio, quamuis per accidẽs ratione conditionũ aliquarum personarum non sequatur: sed species moralis actus ex eo quod est per se, non ex eo, qđ est per accidens consideratur.

¶ Ad quartã dicit, quòd respõsio recita, scilicet, quòd in cõcubitu aliquãdo inuenitur per accidẽs prouisio prolis, sed hoc nõ attẽditur, sed id qđ est per se, est optima. Nec obstat institia Martini, quòd author nõ probauit fornicationẽ esse lege prohibitã: quoniã ia optime probatum est esse prohibitam lege naturali, & oppositũ concubitum scilicet matrimonialem, determinatum esse lege etiam politiua, ex eo quòd ad bonum commune iste actus ordinatur.

¶ Ad quintã negatur sequela scilicet, Sequeretur quòd fornicatio simplex nõ esset de se mala, sed tantũ ratione iniustitiæ quæ ex ea sequi põt. Nã ipsa est de se mala, quia de se importat seminationẽ deordinatã priuatione naturalis ordinis ad debitã educationẽ prolis: ita quòd ista deordinatio ordinis naturalis ad talẽ finẽ nõ est aliqua iniustitia cõsequẽs fornicationẽ, sed est de ratione. Vnde in litera dicitur, quòd fornicatio simplex importat inordinationẽ, quæ vergit in nocumẽtũ vitæ eius qui est nasciturus: & nõ dicitur, q importat iniustitiam consequentẽ, sed inordinationem præsentem, quæ vergit in nocumentum &c. Et propterea nulla fornicatio excipitur: quia talis priuatio est de ratione omnis fornicationis, licet nulla sequatur proles per accidẽs, aut per accidẽs religiose proles educetur. Et ad probationem consequentiæ per simile de iactu lapidis, vel sagittæ, prouiso q nullus lædatur, iam patet respõsio ex ipsa dissimilitudine: quia actui fornicationis per se conuenit priuatio naturalis ordinis ad debitam educationem & institutionem, quia ad rationem eius spectat. Sed iactui lapidis, vel sagittæ non per se conuenit occidere, aut percutere, sed per accidens; inquantum sit impiouide. Et propterea si auferatur ly improuide (quod quia accidens est, potest auferri) tollitur culpa. Sed non potest a simplici fornicatione tolli per naturalem potentiam illa priuatio, quæ per se inest, & propterea non potest tolli illius culpa. Ad id vero q subditur sequi secũdo de cõcubitu meretricio, q sit licit', quia supplet

Cap. 16. in prin. to. 6.

22. q. 1. ca. Prædicã dũ in medio.

Et Aug. lib. q. sup. Deuter. c. 37. in fi. com. 4.

pletur per aliã legem. Dicitur primo, q sequela nihil valet: quia non iniustitia consequens fornicationem, sed priuatio spectãs ad illius rationem, reddit fornicationẽ illicitam, vt patet ex dictis. Et propterea nulla humana lex potest a simplici fornicatione tollere culpam. Dicitur secundo, quòd nulla lex recta concedit coitum meretricij, sed permittendum statuit, & hoc est q Aug. dicit. Ex hoc autem quòd fornicatio simplex statuitur permittenda ad vitandũ maiora mala, nõ sequitur q talis concubitus sit cõformis rectæ legi, sed q sit ipunitus ab aliqua recta lege, cũ quo stat q ab aliqua alia superiore lege puniatur.

¶ Ad sextũ dicitur, quòd neutro modo in proposito dicitur fornicatio peccatũ mortale, sed tertio modo, scilicet, ex eo quòd in se continet deordinationẽ a naturali & debito fine, quod est cõtinere in se iniuriã humanæ vitæ, vt patet etiam si nihil aliud sequatur. Et propterea omnia quæ subdit, vana sunt ad propositum, & ratio literæ sufficiens solidaque subsistit.

¶ Ad rursus obiecta a Martino cõtra hoc, quòd fornicatio simplex ideo est mortale peccatum, quia est directe, & per se contra humanã vitam, respõdendo, dicitur ad primum, q licet multi fornicantes sint, qui nõ intẽdũt generare, ipse tñ cõcubitus ad generationẽ per se ordinatur. Vñ personarũ taliũ intẽtio est per accidẽs ad intẽtionẽ ipsius actus secũdũ se spectãdo: intendit enim natura seminationẽ propter generationem.

¶ Ad secundum dicitur, quòd intentio educandi prolem religiose in fornicariis est per accidens. Oportet enim intentionem esse per se ex naturali ordine & vinculo.

¶ Ad tertiũ dicitur similiter, q nõ loquitur de intẽtione hominis, qui fornicatur, seu ex parte operãtis, sed de intentione ex parte actus fornicationis, qui per se ordinatur ad generationẽ prolis, & non ad debitã educationẽ, & institutionẽ in coitu fornicario. Et propterea patet esse contra vitam humanam, non prout viuere viuentibus est esse, sed vt vita educationem, & institutionem sub se comprehendit.

¶ Ad quartũ dicitur, q nulla creata lege põt fieri, vt fornicaria seminatio non habeat hãc deformitatẽ, & priuationẽ: quamuis possit forte lege priuata, puta mulieris, aut viri potẽtis, aut publica, in aliqua ciuitate prouideri, quòd nocumentũ quod deordinatio illa affert, nõ sequatur in prole, ordinando de educatione, & institutione. Sed qm nihil horũ aufert a fornicatione, quin ipsa sit habẽs talẽ deordinationẽ, ex qua est peccatũ & culpa: ideo nihil horũ obstat quin sit peccatũ mortale. Ita. n. se habet hmõi, q ad nõcubitũ naturalẽ deordinatũ a suo fine, sicut se haberet similis, q ad intẽtionẽ mẽtalẽ deordinatã alicui' de furãdo, vel de non educando, aut instruendo filiũ. Nã sicut ex parte operantis cum quis intendit furari, aut non educare, aut non instruere filium, & respublica, aut alter parens prouidet ne exeat in actum furti, aut vt puer educetur & instruatur, non propterea tollitur peccatum illius, sed prouidetur ne exterius nocumentum sequatur: ita ex parte ipsius operis ipse coitus solutorum cadit ad malum, carens naturali ac debito ordine ad debitum bonum educationis, & institutionis. Et per hoc quòd prouidetur ne producat fructum nocumenti prolis, educando aliter, & instruendo prolẽ, non tollitur quin coitus ille sit in se deordinatus ad peccatum, sed prouidet ne noceat proli. Et si bene inspiciatur huiusmodi prouisio siue fiat per legem alicubi, siue per priuatam personã, attestatur quòd fornicarius concubitus est in se inordinatus. Nam si deordinatus non esset, non oporteret huiusmodi prouisiones adinuenire vt proles sine nocumẽto euadat.

¶ Ad demum datas responsiones ad tria dicta authoris in litera, dicitur quòd illi dicto, Fornicatio importat nocumentum nascituræ prolis, non satisfit, dicendo, quòd non est verum in politia bene ordinata, tum quia quantumcumque politia aliqua tolleret nocumenta in prole, non posset tamen tollere quin coitus ipse solutorũ in seipso esset priuatus naturali ordine ad bonum debitum proli: & ita licet politia tolleret quòd fornicatio non inferat actu nocumentũ proli, numquàm tamen tolleret quin ipsa in se non contineat nocumentum prolis, quod author dicit: & sic stat dictum authoris solidum. Et licet hoc sufficientissime sufficiat, ad plenitudinẽ tamẽ doctrinę dicitur quoq;, q quia nulla politia est melior politia Chri, quã in Ecclesia statuit, & in hac fornicatio est nociua proli. ergo Dicitur quoque quòd lex quæ tolleret huiusmodi nocumentum ne sequeretur in prolem, attestaretur quòd coitus ipse esset nociuus proli. Nã ideo non prouideret seminationi matrimoniali, & prouideret fornicariæ, quia illa nõ est nociua proli, & ista sic: & ideo isti afferunt remediũ. Dicitur quoq; q ordo prouisionis prolis ex lege esset accidentalis, non naturalis. Coitus autem debet iudicari rectus, vel non rectus moraliter ex ordine, vel deordinatione naturali non accidentali, vt sæpe dictum est. Dicitur quoque quòd politia ista, vt experientia magistra rerum testatur, est de numquàm, aut valde raro contingẽtibus in humano genere, in quo tam late diffusa est fornicatio. Actus autem morales non sunt ex raro contingentibus excusandi: & per hæc eadem omnino patet, quòd secundum dictum, scilicet, Fornicatio priuat prolem cura parentis, stat solidum, & q prouiso legis nihil excusat peccatũ &c. vt primo mõ diximus. Tertium autem dictum scilicet, Fornicatio tollit certitudinem prolis, nõ excluditur per hoc, quòd potest fieri ex prouidens de certitudine sufficiente ad educationem prolis, tum quia pater in humano genere solicitus naturaliter est non de qualicumque certitudine, sed de certitudine excludente alienum concubitum cum illa muliere. Coitus autem solutorum non ponit per se vinculum excludens alienum concubitum, nec oppositum potest facere lex quin implicet duo contradictoria, tum quia hoc etiam esset per accidens, & non ex natura concubitus. similiter non excluditur per hoc, quòd si mulier paucis se communicat, facilis est certitudo, si multis, rara est proles: tum quia primum est falsum, quòd facilis sit certitudo in paucis, immo coniugatæ, cum altero tamen coeunres, nesciunt an viri, an adulteri sit filius, vt ipsæ testantur, tum quia mas est

1. 2. q. 103. ar. 4. ad 3.

D. 4.

Li. 3. cap. 8. non multũ 2 princ. to. 1.

naturaliter solicitus de certitudine pēr exclusionem etiam vnius alterius: tum quia omnia hæc sunt per accidens. Nam per se ex quo soluta est, certitudo non adest ex natura vinculi. Ridiculum autem est obiicere, quòd si cum multis, rara est proles. Nam nec raritas, nec frequentia prolis facit culpam, sed destitutio naturalis ordinis a debito naturalique fine tāti boni humani. Ex omnibus autem dictis patet, q̄ vera ac solida sit authoris doctrina ac ratio, docēs fornicationem esse mortale peccatum secūdum se, cum facillime sine omni fuco, sine adminiculis omnes difficultates acciden tes ex illo vno fundamēto soluræ sint. Dicitur enim in 4. Phys. quòd q̄d quid est soluit omnes difficultates.

D.3.

Nō cōpleuit, vide in 4. sentēt.

¶ Supereſt mō monstrare dicentibus, q̄ fornicatio simpliciter non est mortale peccatum, nisi quia prohibita diuina lege, quòd ignorāt diuinam legem. Lex diuina in nouo testamēto nullum præceptū pure morale continet, nisi de actibus ex suo genere bonis, aut malis: sed præceptum de fornicatione est præceptum pure morale. ergo sic negatiuum est de actibus per se malis, & nō de per se malis venialiter, quia nullum in lege noua inuenitur pure morale præceptum obligans ad mortale de actu per se malo venialiter. ergo est de actu per se malo mortaliter, quod est intentū. Dixi, pure morale, propter præceptū de fide fideiq; sacramētis, vt qui nō crediderit, & baptizatus fuerit, condēnabitur &c. Minor est per se nota, scilicet, Præceptū de nō fornicādo est pure morale. Et declarari posset ex distinctione præceptorū moraliū ab aliis, sed nunc non oportet. Maior autē probatur. Primo, inductiue discurrendo per omnia præcepta moralia christianæ vitæ. Nisi quis afferat instātiā de ipsa fornicatione, quæ etiā instantia nulla ratione fulta esset, tū quia fornicatio connumeratur ad Gal. 5. & ad Eph. 5. pluries, & Apoc. 9. & 20. & ad Rom. 1. Secundæ ad Cor. 12 inter mala ex suis speciebus. Non ergo ipsa sola nō est mala ex genere, sed tantū quia prohibita: tum quia Deus non inuidet homini, & reliquas licitas delectationes homini concedit. Cur ergo istam solam vetuit? tum quia ratio subest manifeste, quòd fornicatio est ex propria specie mala. Probatur deinde ratione, quia omne præceptum morale humanum diuinæ legis in hoc vno verbo impletur, Diliges proximum tuum sicut teipsum, vt ad Rom. 13. dicitur. Vbi expresse dicitur post, Non adulterabis, Non occides &c. & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximū tuum sicut teipsum. Plenitudo ergo legis est dilectio. Dixi, humanum præceptum, propter præcepta quæ sunt de Deo, vt Diliges dominum Deū tuū, & huiusmodi. Ex hac autem apostolica doctrina habetur, quòd præcepta negatiua sunt contra humanū bonum: quia sunt contra dilectionem hominis, qua homini bonum velle debemus. Vnde præmitto, Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Si ergo præceptum de non fornicando est præceptum diuinæ legis, ergo est de actu contra humanū bonum: alioquin non imperetur diligendo proximum sicut seipsum. Si autem est de actu contra humanum bonum, ergo est de actu, qui ex sua propria ratione est peccatum mortale, & est prohibitus quia malus, & non malus quia prohibitus. Et confirmatur: quia fornicatio in se aut est contra dilectionem proximi, seu humanam, aut non. Si est contra dilectionem proximi, aut humanam, habetur intentum. Si non, ergo plenitudo legis non est dilectio, contra Apostolum. Nec effugitur hæc ratio dicendo, q̄ fornicatio est ex propria ratione mala moraliter, sed non adeo mala quòd sit peccatum mortale, sicut mendacium est secundum se prauum, non tamen est peccatum mortale ex suo genere. Hoc enim est mutare quæstionem, & reducere ad principium, cur Deus hoc solum veniale ex genere, constituit ex prohibitione mortale, cum omnia reliqua mala moralia ex suo genere venialia, non nisi vt venialia prohibuerit. Numquid gauderet Deus in multiplicandis peccatis mortalibus? Et cum nulla possit rationabilis causa huius singularitatis assignari, restat vt fateamur, quòd ideo est a Deo prohibita, quia est secundū se mala: & ideo sub æterna pœna prohibita, quia est non præter, sed contra bonum norabile humano generi debitū vt declaratū est. Et gratias agamus diuo Thom. qui nos hæc docuit. Sed q̄ multos in hac, & in aliis moralibus materiis decipit ē, quia non ponebrāt quòd rectitudo naturalis in humanis actibus non est secūdum ea quæ per accidens cōtingūt, & q̄ certitudo mathematica nō est experenda in moralibus, sed demonstrationes morales tunc sunt certæ, cū ostendunt id quod per se, & vt in pluribus rectum, aut non rectū est: & hæc ad constructionem vniuersalis in moralib⁹ sufficiunt, nisi apud disciplinæ incapaces &c. Quo sit vt satis inerudite dicatur, quòd priuatio ordinis ad generationē nō est adæquata & propria ratio, quare concubitus reddatur illicitus: quia concubitus cum sterili vxore non est apertus ad generationem, & tamen est licitus, ita quòd non erubescunt dicere, quòd quantumcumque concubitus cum sterili per accidens sit inepetus ad generationem, ex hoc sequitur quòd non ordinari ad generāt onem, non est præcisa, & adæquata ratio illiciti: quia vbicūque inueniretur ex quocūque accidēte, cōstitueret illicitū. Hic. n. Martini error intolerabilis, destructiu⁹ tot⁹ philosophiæ moralis miscēdo p se, & p accidēs: & ex his q̄ sunt p accidēs falsificās vniuersale ex his q̄ sunt per se, satis exclusus ē ab Arist. do cēte qualis ī moralib⁹ certitudo, qualia sint moralia vniuersalia, præuisus & exclusus ē ab authore in libro cōtra Gētiles, & hic. Perit omnis doctrina, nisi sistatur in his q̄ sunt perse. De rōne seminationis volūtariæ est, q̄ sim se ordinetur ad generationē, nec hoc vmquā auferri pōt: sed ex accidētibus sterilitatis, vel ætatis &c. fit per accidēs, vt in hac nō sortiatur effectū generationis. Hoc aūt nō accusat cōcubitū coniugalē, quia per accidens cōstituit nec id quod est per accidēs, excusat cōcubitū fornicarium.

¶ In eodē art. 2. in calce corporis articuli aduerte primo ex authore in 123. ca. tertii cōtra Gētiles, q̄ inter actus naturales sola generatio directe ordinat ad cōmune bonū Comestio n. & alia ad personale bonū ordinātur. Et propterea oportet hmōi actū ſe gibus diuinis, & humanis determinare: quoniā de rōne legis est quòd respiciat cōmune bonū, vt patet ex diffinitione legis in pcedēti libro data. Aduerte secundo, q̄ fornicatio simplex cōcluditur ī litera, & q̄ est vagus cōcubitus, quia est præter matrimoniū, quod importat per se, seu naturale, hoc est, secundū naturā, vinculum personarum cocūtium ad generationem, educationē, institutionem, defensionem, promotionemque prolis. Est siquidem fornicatio concubitus solutorum, & quòd est peccatū mortale, quia est contra bonum prolis educandæ.

¶ In respōsione ad secundum eiusdē articuli Martinus occurrit, non inficians doctrinam respōsionis, sed consonantiam ad historiam: quia Osēe nō præcepit Dominus quòd fornicaretur, sed eam, quæ fuerat fonicaria, acciperet in vxorem. Nec præcepit vt ex ea generaret fornicando blios, sed vt iam natos filios fornicarios faceret suos per adoptionem. Et hoc probat authoritate August. & Greg. dicentium, quòd meritrix recepta est in castum coniugium, seu pudicitiam.

¶ Ad hoc dicitur, quòd licet de hoc actu Osee diuersimode dicatur, vt alibi author dicit, quantū tamen ad propositū spectat, author respondet, admittendo quòd fuerit coitus vere fornicarius secundum communem cursum: quoniam si cum ista admissione stat quòd simplex fornicatio est de se peccatum mortale, multo magis stat sine ista admissione. Vnde amplectenda erat illa responsio, etiam si historia aliter exponi posset, quam non est præsentis negotii discutere, cum etiam diuersitas literarum certitudini obstare videatur.

ARTICVLVS III.

Vtrum fornicatio sit grauissimum peccatum.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̄ fornicatio sit grauissimum peccatum. Tanto. n. videtur peccatum grauius, quāto ex maiore libidine procedit: sed maxima libido est in fornicatione. dī. n. in glos. 1. ad Corinth. 7. q̄ ardor libidinis in luxuria est maximus. ergo videtur quòd fornicatio sit grauissimum peccatum.

Vide q. 1. art. ad 3. hoc. arti. 11. cor. & qui. arti. 2. ad 6.

¶ 2 Præt. Tanto aliquis magis peccat, quanto in rem sibi magis coniunctam delinquit, sicut grauius peccat qui percutit patrem, q̄ qui percutit extraneū: sed sicut dī 1. Corin. 6. Qui fornicat, in corpus suum peccat, quod est homini cōiunctissimū. ergo vī quòd fornicatio sit grauissimum peccatum.

¶ 3 Præt. Quanto aliquod bonum est maius, tanto peccatū quod contra illud committitur, videtur esse grauius: sed peccatum fornicationis videtur esse contra bonum totius humani generis, vt patet ex Ioseph erat in cisterna sine aqua, vnde poterat extrahi cum vita & libertate, non erat opus eripere libertatem Ioseph, vt saluaret filius vitam: & ideo non excusatur a venditione fratris, licet excusetur a tanto propter bonam intentionem. Poterat enim facile cum Ruben conferre, aut patri secreto indicare, aut eum extrahere occulte a fratribus. & sic fecit contra illud præceptum, Non sunt facienda mala, vt eueniant bona.

¶ Ad petrū autem dicitur, q̄ ex quo

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæquartæ Articulum tertium.*

IN art. 3. eiusdem 154. q. dubium occurrit ex Martino ibidem in q. 4. circa conclusionem. s. Fornicatio est peccatum grauius furto &c. & illius rationem. s. quia est contra bonum hominis nasciturī. Arguit ergo contra. Primo, Furtum est expressius contra præceptum Dei datū Moysi, quàm fornicatio simplex. ergo. Antecedens probatur, quia furtum expresse continetur in decalogo: fornicatio autem simplex non nisi per viam sequelæ, si cōtinetur inter illa. Secundo, Qui furatur, facit iniurtam certo & determinato proximo, & reipublicæ, turbādo pacificum statum eius: qui est fornicator nulli determinato proximo facit iniuriā. ergo. Probatur minor, quia si sic, hoc maxime est, vt dicit Thom. quia facit iniuriam homini nascituro: sed hoc non, quia si facit illi iniuriam fornicando, vel hoc facit quia non generat, vel quia non nutrit, nec educat, vel quia illegitimat: sed nō primum, vt patet: nec tertium, quia hoc non spectat ad vitam hominis: nec secundum, quia illi actus non sunt actus fornicationis, sed iniustitiæ a quolibet actu fornicatiōis distincti. Tertio, Quicquid dat alicui actui grauitatem culpæ, illud dat grauitatem culpæ cuicumque actui in quo reperitur: sed esse contra vitam hominis nascituri, non dat cælibatui quamcumque grauitatem culpæ, in quo tamē per se, & ex intentione reperitur. ergo non dat actui fornicario, in quo est reperiatur, nō tamen per se, nec ex intentione. Quarto, supposito q̄ fornicatio inferat nocumentum vitæ homini nascituro, arguitur. Fornicatio non tenetur non esse causa huiusmodi nocumenti: fur tenetur non esse causa nocumenti. ergo. Si dicatur, q̄ licet non teneatur non esse causa illius nocumenti, tenetur tamē nō esse causa per actum fornicarium, ex hoc habetur intentum. s. q̄ hoc quod est agere contra bonum hominis nascituri, nō est in se malum, nec dat actui fornicario grauitatem, sed econtra. Nam cum quis sine actu fornicario, vel alio actu culpabili agit contra vitam hominis nascituri, tunc non infert culpabiliter nocumētum: si autem mediante fornicario actu, tunc infert culpabiliter. ergo nocumentum culpabilitatem recipit ab actu, & non econtra. ergo

Ar. præced.

Li. 33. Moral. cap. 11. parū ante medium.

* prædictis, est etiam contra Christum, s̄m illud 1. ad Corinth. 6. Tollens mēbra Christi faciam mēbra meretricis? ergo fornicatio est grauissimum peccatum.

SED CONTRA est, qd* Greg. dicit, q̄ peccata carnalia sunt minoris culpæ, quàm peccata spiritualia.

RESPON. Dicendum, q̄ grauitas alicuius peccati potest attendi dupliciter. Vno modo, s̄m se: alio modo, s̄m accidens. Secundū se quidem attenditur grauitas peccati ex ratione suæ speciei, quę cōsideratur s̄m bonum cui peccatum opponitur, fornicatio autē est cōtra bonum hominis nasciturī: & ideo est grauius peccatū s̄m speciē suam peccatis quæ sunt contra bona exteriora, sicut est furtū, & alia huiusmodi. Minus est aūt peccatis quæ sunt directe contra Deum, & peccato qd est contra vitā hominis iam nati, sicut est homicidiū.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ libido quæ aggrauat peccatum, est quæ consistit in inclinatione voluntatis. Libidō aūt quæ est in appetitu sensitiuo, diminuit peccatū: quia quāto aliquis ex maiori passione fuit quòd simplex fornicatio est de se peccatum mortale, multo magis stat sine ista admissione. Vnde amplectenda erat illa responsio, etiam si historia aliter exponi posset, quam non est præsentis negotii discutere, cum etiam diuersitas literarum certitudini obstare videatur.

¶ In responsione ad tertiū, Martini molestia primo occurrit, hanc responsionem dicens esse obscuram nimis, quia aut ancillę erāt vxores, aut non. Si non, ergo erat fornicarię cōcubitus. Si sic, hoc erat in responsione exprimendum. Occurrit deinde Petr⁹ de Plaude in 4. dist. 31 q. 1. ar. 3. dicens, non videri verum, quòd Iudas mortaliter peccauit vendēdo Ioseph, vt author dicit, quia hoc fecit ad liberandum eum a morte.

¶ Ad Martinum dicitur, quòd author expresse remittit claritatē solutionis ad futurum tractatum de matrimonio, vt in proprio loco tractaret quamque materiam. Et ideo Martinus truncatā hanc responsionē sine ista remissione referens & arguens, melius fecisset tacendo.

¶ Ad petrū autem dicitur, q̄ ex quo Ioseph erat in cisterna sine aqua, vnde poterat extrahi cum vita & libertate, non erat opus eripere libertatem Ioseph, vt saluaret filius vitam: & ideo non excusatur a venditione fratris, licet excusetur a tanto propter bonam intentionem. Poterat enim facile cum Ruben conferre, aut patri secreto indicare, aut eum extrahere occulte a fratribus. & sic fecit contra illud præceptum, Non sunt facienda mala, vt eueniant bona.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæquartæ Articulum tertium.*

IN art. 3. eiusdem 154. q. dubium occurrit ex Martino ibidem in q. 4. circa conclusionem. s. Fornicatio est peccatum grauius furto &c. & illius rationem. s. quia est contra bonum hominis nasciturī. Arguit ergo contra. Primo, Furtum est expressius contra præceptum Dei datū Moysi, quàm fornicatio simplex. ergo. Antecedens probatur, quia furtum expresse continetur in decalogo: fornicatio autem simplex non nisi per viam sequelæ, si cōtinetur inter illa. Secundo, Qui furatur, facit iniurtam certo & determinato proximo, & reipublicæ, turbādo pacificum statum eius: qui est fornicator nulli determinato proximo facit iniuriā. ergo. Probatur minor, quia si sic, hoc maxime est, vt dicit Thom. quia facit iniuriam homini nascituro: sed hoc non, quia si facit illi iniuriam fornicando, vel hoc facit quia non generat, vel quia non nutrit, nec educat, vel quia illegitimat: sed nō primum, vt patet: nec tertium, quia hoc non spectat ad vitam hominis: nec secundum, quia illi actus non sunt actus fornicationis, sed iniustitiæ a quolibet actu fornicatiōis distincti. Tertio, Quicquid dat alicui actui grauitatem culpæ, illud dat grauitatem culpæ cuicumque actui in quo reperitur: sed esse contra vitam hominis nascituri, non dat cælibatui quamcumque grauitatem culpæ, in quo tamē per se, & ex intentione reperitur. ergo non dat actui fornicario, in quo est reperiatur, nō tamen per se, nec ex intentione. Quarto, supposito q̄ fornicatio inferat nocumentum vitæ homini nascituro, arguitur. Fornicatio non tenetur non esse causa huiusmodi nocumenti: fur tenetur non esse causa nocumenti. ergo. Si dicatur, q̄ licet non teneatur non esse causa illius nocumenti, tenetur tamē nō esse causa per actum fornicarium, ex hoc habetur intentum. s. q̄ hoc quod est agere contra bonum hominis nasciturī, nō est in se malum, nec dat actui fornicario grauitatem, sed econtra. Nam cum quis sine actu fornicario, vel alio actu culpabili agit contra vitam hominis nascituri, tunc non infert culpabiliter nocumētum: si autem mediante fornicario actu, tunc infert culpabiliter. ergo nocumentum culpabilitatem recipit ab actu, & non econtra. ergo

Ar. præced.

Li. 33. Moral. cap. 11. parū ante medium.

* prædictis, est etiam contra Christum, s̄m illud 1. ad Corinth. 6. Tollens mēbra Christi faciam mēbra meretricis? ergo fornicatio est grauissimum peccatum.

SED CONTRA est, qd* Greg. dicit, q̄ peccata carnalia sunt minoris culpæ, quàm peccata spiritualia.

RESPON. Dicendum, q̄ grauitas alicuius peccati potest attendi dupliciter. Vno modo, s̄m se: alio modo, s̄m accidens. Secundū se quidem attenditur grauitas peccati ex ratione suæ speciei, quę cōsideratur s̄m bonum cui peccatum opponitur, fornicatio autē est cōtra bonum hominis nasciturī: & ideo est grauius peccatū s̄m speciē suam peccatis quæ sunt contra bona exteriora, sicut est furtū, & alia huiusmodi. Minus est aūt peccatis quæ sunt directe contra Deum, & peccato qd est contra vitā hominis iam nati, sicut est homicidiū.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ libido quæ aggrauat peccatum, est quæ consistit in inclinatione voluntatis. Libidō aūt quæ est in appetitu sensitiuo, diminuit peccatū: quia quāto aliquis ex maiori passione ea quæ ad conseruandam, & meliorandam vitam spectant, nec intendit per se aliquid, ad quod huiusmodi ablatio necessario sequatur. ergo ratio authoris non videtur.

¶ Ad primum horum negatur sequela. Grauitas namque maior peccati non attenditur penes expressionem in decalogo, vt patet ex eo, quòd sodomia est grauius peccatum quàm furtū, & tamen non est expressa in decalogo, furtum autem est expressum.

¶ Ad secundum negatur secunda pars antecedentis: quoniam qui fornicatur, sicut certum & determinatum semen emittit ita certæ & determinatæ proli iniuriatur. Et cum contra hoc arguitur, quia si iniuriatur proli, vel quia &c. respōderur quòd nullo illorum modorum, sed quarto modo, scilicet, quia est actus venereus priuatus debito ordine ad bonum prolis. Talis autem actus est actus fornicationis, & non est actus iniustitiæ distinctus ab actu fornicationis, vt patet.

¶ Ad tertium dicitur, quòd maior non est vera, nisi adiungatur ly eodem modo, ita quòd dicatur, Quicquid dat alicui grauitatē culpæ, illud eodem modo, seu sub eadem ratione inuenitur in quocūq; alio quod dat grauitatem culpæ illi: sed tunc minor est falsa. Esse enim contra vitam hominis nasciturī, vt stat sub debita ordinata ratione, dat grauitatem culpæ, fornicationi, & cuicumque alteri in quo sic reperitur: sed non sic reperitur in cælibatu, in quo etiam inuenitur per accidens, quoniam per se cælibatus tendit ad cogitandum quæ Domini sunt.

¶ Ad quartum dicitur, q̄ fornicator vt sic, infert nocumentum proli inquantum in se est, & tenetur non esse causa, quia tenetur ad non exercendum actum de ordinatum tali priuatione. Responsio autem quæ ibi recitatur, potest reduci ad bonum sensum nunc dictum, & impugnatio nihil valet. Aduertendum namque est q̄ bonum, & mala tam naturæ, quàm fortunæ, non faciunt differentiam actuum, & habituum moralium, nisi præintelligatur ingredi ordinem moralium. Ordo autem moralium ex habitudine ad rationem statuitur: ita q̄ huiusmodi bonū vel mālū, prout conforme rationi, rectificat actum appetitus tam elicitum, quàm imperatum, vt difforme autem reddit ipsum malum. Malum ergo humanæ vitæ potest esse obiectum & conforme, & difforme rationi, & ideo secundum se nec bonū, nec malum reddit actum

actum. Nam si malum humanæ vitæ sumatur vt conforme rectæ rationi, puta, vt pœna debita ab eo qui potest talem pœnam infligere, sic actus contra bonum humanæ vitæ est bonus, vt patet cum iudex interficit latronem. Si vero consideratur, vt difforme rationi, puta, vt illatum absque rationabili causa authoritate &c. sic reddit actum malũ. Et quia bono humanæ vitę vt obiectũ est actus venerei, debetur ꝙ sit intentum ab eo secundum se, consequens est, ꝙ omnẽ actum venereum destitutum tali ordine reddit malum, ac per hoc reddit actũ fornicationis.

Habet expresse in li. de honesta te mulierũ cap. 2. ante medium, tomo 9. Li. 2. c. 39. circa finem

¶ Ad quintum negatur secunda pars antecedentis: quoniam fornicatio per se, & ex intentione operis intendit nocumentum prolis, quãmuis non ex intentione operantis, quia est actus destitutus debito ordine ad bonum prolis.

¶ Ad sextum negatur secunda pars antecedentis, loquẽdo per se: quoniam cũ fornicatione nõ stat per se educatio & instructio debita prolis. Loquẽdo autem in antecedente per accidens, neganda est cõsequẽtia, quia ex his quæ sunt per accidens non variatur substantialis gratiarum criminis.

¶ Ad septimum negatur consequentia: quoniam bonũ quo quantum in se est, priuat tornicatio, est maius quàm bonum quo priuat furtum, quanto educatio, & instructio maior est exterioribus bonis, quæ furto subiacent. Grauitas enim substantialis peccatorum, de qua agitur, pensatur ex obiecto per se, & non ex circunstantiis vtilitatis, aut damni adiuncti.

¶ Ad octauum dicitur, quòd vt sæpe dictum & probatum est, fornicatio directe & per se ex parte operis intendit ad malum educationis, & instructionis, quãmuis possit effectus impediri, quod nõ aufert malitiam suam actui: & ideo tam ratio quàm cõclusio authoris stat solida. Et tu hinc bene nota, ꝙ peccata carnis dicũtur minoris culpæ nõ respectu peccatorũ, quibus proximus offenditur in bonis exterioribus, sed respectu spiritualium peccatorũ. K

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæquartæ Articulum quartum.*

IN artic. 4. eiusdem 154. q. dubia duo difficillima occurrunt. Alterum de intentione authoris, quid. S. intelligat author nomine osculi, tactus, amplexus &c. libidinosi potius inter peccata mortalia. Alterum de veritate dubii huius, An. S. osculum sic libidinosum causa delectationis sensibilis, quæ in osculo sentitur sistendo ibi, sit peccatum mortale. Est autem primi dubii ratio, quia osculum, amplexus, & tactus, dupliciter possunt dici libidinosa. Primo, ex intentione ordinantis hæc ad opus malum, vel morosam delectationem operis mali, puta, fornicationis, adulterii &c. & sic non est dubium quin sint peccata mortalia quæcum que ad hoc ordinantur. Alio modo ex intentione ordinantis hęc ad solam delectationem, quæ in istis actibus sentitur. Constat enim oscula sic facta, infra latitudinem libidinosorũ claudi: quoniam delectatio ista est delectatio secundum tactum infra latitudinem venereorum: unde & materia impudicitiæ ponitur. Sed an sint libidinosa mortaliter, de quibus author ĩ litera loquitur, non constat. Apparet autem ex tribus in litera, quòd per libidinosa nõ intendit author nisi ordinata ab exercente hæc ad actũ, vel delectationem mortalem. Primo, quia expresse in litera contra peccata ex sua specie, distinguitur peccata ex causa. & manifestatur hoc in eleemosyna propter hæresim: & sic osculũ dicit mortale, sicut eleemosyna propter malum finem. Secundo, quia subsumitur ꝙ oscula &c. cum sunt propter delectationẽ operis mortalis, sunt mortalia. & subditur, Et sic solum sunt libidinosa. Tertio, apparet etiã hoc idem ex hoc, ꝙ si oscula sic libidinosa essent mortalia, iam essent mortalia ex suo genere: quia ex propria ratione, absq; eo ꝙ ordinẽtur ad delectationẽ cuiuscumque mortalis operis: habent enim huiusmodi, de lectationẽ sensibilẽ. Et sic nõ distinguerẽtur in litera contra peccata mortalia ex sua spẽ. In oppositum autem est, quia si author intendit ꝙ oscula, & huiusmodi hac solum ratione sunt peccata mortalia. S. si ex intentione operantis ordinãtur ad mortale peccatum, non oportuit sic hunc laborem assumere: quoniam de hoc nullus vmquam dubitauit, ꝙ possint esse mortalia ex fine operãtis, cum etiam opa bona possint sic esse mortalia. Aliud ergo quæritur quàm ex fine operantis, cũ quæritur, an in osculis consset mortale peccatum: & aliud determinatur, cũ riderur ꝙ osculũ libidinosum est mortale peccatũ.

1.2 q. 18. ar. 6. ad 3. 1.q. 13. ar. 4. ad 1. 2.q. 154. ar. 2. ad 1. 2.q. 154. ar. 4. ad 1. Ephes. 5. Glosa ver. nec nominetur.

¶ Secũdi vero dubii ratio est. Primo ex Martino tenẽte partẽ negatiuã. S. ꝙ nõ ẽ mortale, & attribuẽte authori partem affirmatiuã, & contra arguente. Tũ primo, quia nec exercitiũ horũ actuũ, nec delectatio ipsa cõsequens, alicubi reperitur prohibita sub pœna peccati mortalis. Tum secundo, quia ſm authorem hic in respõsione ad primum, Apostolus non replicauit turpitudinem inter mortalia: quia non habent nomen peccati oscula, amplexus &c. nisi ſm qđ ordinantur ad præcedentia. S. fornicationem, immunditiam &c. Constat. n. ꝙ sistens in illa delectatione, non ordinatur in fornicationem &c. Tum tertio, quia nec authoritas Domini Mat. 5. allata in litera, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam &c. iuuat: quia vt patet, loquitur de ordinatis ad actũ malum &c. Nec allata authoritas Cypriani, quia loquitur contra impudicitiam virginum, quæ dormiebant cum mascsulis, & nihilominus se virgines dicebant. Et intendit quòd illi actus crimen confitentur non per existentiam criminis, sed per illectionẽ & testificationem, quia. S. alliciunt ad crimina, & attestantur crimini vt signa propinqua. Tum quarto, quia ratio literæ non valet. Consensus in delectationem peccati mortalis est peccatum mortale. ergo si oscula, tactus, & amplexus propter delectationẽ fiant, ipsa erunt mortalia peccata. Licet enim antecedens sit verum, consequentia tamen nihil valet, vt patet. Tum quinto, quia oscula, & huiusmodi, vt sistunt in delectatione, sunt antecedentia ad actum & delectationem coitus, & non consequentia, ac per hoc possunt habere proprios cõsensus antecedentes cõsensus tã in actum, q̃ in delectationẽ, & non cõsequi illos. In oppositũ aũt est, ꝙ ad Gal. 5. ponitur impudicitia peccatum mortale.

¶ Ad euidentiam horum simul tractandum est dubium verumque, & sciẽdum, ꝙ oscula, tactus, & amplexus, quatenus sunt delectabilia

sectabilia quædam ſm sensum tactus, sunt ſm suam naturam actus circunstantes coitum. De amplexu quidem & cõtactu, patet manifeste: de osculis autem eadem apud omnes est ratio, & animalia alia, & communis, vt puto, hominum venereis actibus vacatium inclinatio, seu vsus testatur, & superius in ar. 1. huius q. author hoc dixit, & ratione cõprobatur, quia natura directe hos actus ordinauit ad cõcubitũ, & ideo posuit in eis delectationem. Hæc autem positio, si iungatur illi vniuersali regulæ. S. Circũstãtiæ actũs, vt circũstantiæ sunt, habent idem motiuum, seu obiectum moraliter, qđ habet actus quem circunstant. Et hæc nõ eget probatione, quoniã non aliter essent eiusdẽ speciei. Ex his duabus propositionibus sequitur manifeste, ꝙ oscula, tactus, & amplexus, quatenus delectabilia quædã sunt ſm tactũ, ad vnã & eãdẽ delectationis speciẽ spectẽt, ad quã spectat delectatio cõsequẽs coitũ, quem circunstarẽt, si adesset. Et hinc manifeste sequitur, ꝙ oscula, & huiusmodi cum vxore ad concubitus matrimonialis delectationem, cum soluta ad fornicationis delectationem, cum consanguinea ad incestus delectationem spectent. Et propterea cum vxore non sunt peccata mortalia, cum aliis autem sunt mortalia peccata. Et quoniam huic rationi potest respondẽri dicendo, ꝙ habet locum in osculis &c. quando sunt circunstantiæ coitus, non autem quando non sunt circunstantiæ coitus, sed ſm se, vt de ipsis nunc est quæstio, oportet hoc excludere. Et primo excluditur per hoc, ꝙ in prima propositione assumptum est. S. ꝙ amplexus, & huiusmodi quatenus sunt delectabilia ſm tactum, sunt ſm suam naturam circunstantiæ coitus. Ex hoc. n. sequitur ꝙ siue circũstent actu coitum, siue non, hanc habent naturam, ꝙ ad bonitatem vel malitiam moralem non spectant, nisi vt circunstantiæ, ex quo sunt ſm se actus circũstantes. Et si hæc non sunt bona vel mala moraliter, nisi vt circunstantiæ, oportet ꝙ eiusdem bonitatis, vel malitiæ sint & ſm se, & vt circunstant actum coitus, quod est intentum. Excluditur secundo per hoc, ꝙ actus isti quatenus ſm tactum delectabiles sunt, directe & per se ordinati sunt a natura ad concubitum, vt in aliis animalibus natura testatur. Ac per hoc quando sunt inquantum ſm tactum delectabiles, si ordinantur ad cõcubitum, vel illius delectationem ex intentione operantis, consummatam perfectionem sui ordinis acquirunt. Si vero ex intentione operantis ab ordine ad concubitum, & illius delectationẽ retrahantur, ex quo tñ consentitur eis ſm illud ex quo quantum in se est ordinantur directe ad concubitum, vel illius delectationem. S. ſm ꝙ sunt delectabiles ſm tactum, licet non consentiatur in ipsum ordine ad concubitum, vel illius delectationem, redeunt ad naturam suæ speciei: quoniam non referre hos actus vt delectabiles ad suum quantum in se est, finem, non auferrt illis propriam speciem, quia propriam speciem habent ex hoc, ꝙ secundum se ordinantur ad talem finem, & non ex hoc, ꝙ ab operante ordinantur ad talem finem, sicut de seminatione humana superius dictum est, ꝙ non ex fine operantis, sed ex fine operis ſm se specificentur. Quòd autem hæc sit doctrina authoris hoc in loco, manifestatur. Primo ex hoc, ꝙ distinguit osculą, & huiusmodi in duo genera. S. in se, & libidinosa, quæ cẽsetur mortalia. Constat autem ꝙ actus isti quatenus delectabiles secundũ tactum, sunt libidinosi, tum quia ipse coniungalis concubitus sistat delectatiõis causa, libidinosus dicitur, vt etiã in calce 2. artis huius q. habes: tum quia cõscientiæ remorsus ac stimulus vnusquemque his irretitum solicitat vt reum, & non inuitum arceat, vt peccatum venereum hæc ingerens: tum quia agere hæc ob delectationem verentur personæ coram aliis, ipsam talium actuũ impudicitiam suo pudore attestantes. Cuius signum est, ꝙ coniuges inter quos præsumitur ꝙ delectatiõis causa hæc exerceãt, tacent sibi ab huiusmodi actibus coram aliis. Secundo, patet ex ipso processu literæ, qui nil omnino valeret sine hac propositione, Oscula &c. propter delectationem ordinantur ad delectationem concubitus. Nam in litera fit ista maior, Consensus in delectationem fornicationis &c. est peccatũ mortale. & subsumitur pro causalis. S. Et ideo cũ oscula, & amplexus huiusmodi propter

A

B

C

D

E

In qua propositiõe causali, nisi includat illa minor. S. Oscula &c. propter delectationem ordinantur ad delectationem cõcubitus, nullus sensus ſm planam literæ expositionem haberetur. Dicẽdo namque, Et ideo cum ista fiant propter delectationẽ hmõi. i. concubitus antedicti, aperte supponit ista ordinari ad delectationem concubitus vt ad finem. & confirmatur ex eo, quòd statim subiungitur. S. Et sic solum dicuntur libidinosa. Constat. n. hoc non esse verum nisi comprehendat hæc, vt fiunt quatenus delectabilia ſm tactum, quoniam sic patrata cõstat claudi sub libidinosis. Ad intelligẽdum autem plane literam scito, quòd oscula &c. dupliciter sumũtur. Primo absolute, & sic non significant aliquid inordinatum. & propterea possunt licite fieri in signum beneuolentiæ iuxta patriæ consuetudinẽ, vel in signũ pacis &c. & sic sumpta excludũtur in litera ab his, quæ sunt mala, seu peccata mortalia ex sua specie. Alio modo sumuntur vt sunt delectabilia ſm tactum: & sic rursus non importãt aliquid inordinatũ, sicut nec concubitus humanus importat aliquid inordinatum: sed important actus ſm naturam ordinatos ad concubitum. & propterea sequuntur in bonitate & malitia concubitum, & illius delectationem. Et propterea sicut concubitus, si fit ex libidine, est peccatum, & si ex libidine mortali, puta, cum nõ sua, est mortale, ita huiusmodi actus, si fiant ex libidine, sunt peccata, & si ex libidine mortali, puta, cum non sua, sunt mortalia. Et sicut concubitus ex hoc, ꝙ fit principaliter propter delectationẽ, sit ex libidine: ita huiusmodi actus cum fiunt propter delectationem principaliter, fiunt ex libidine. Dixi autem principaliter, propter osculą coniugatorum, quæ ſm naturam ad concubitum, seu illius delectationem ordinantur: quoniam talia sic facta nullum habent peccatum, sicut nec concubitus delectabilis eorũdem peccatum aliquod est. Oportet igitur actus istos, vt delectabiles ſm tactum, ex causa reddi inordinatos: sic. S. fine: & cũ finis sit duplex. S. operantis, & operis, de fine operis: est hic sermo, ita. S. vt cum ista vt delectabilia, quantum in se est, ordinantur ad finem mortalem, sunt mortalia: cum ad venialem, venialia. & propterea author osculą, & huiusmodi inter peccata mortalia, ex sua causa finali collocauit. Et licet exemplum dederit de causa finali ex parte operantis in eleemosyna propter hæresim, subiunxit tamen in proposito de causa finali quodammodo ex parte operantis, & quodammodo ex parte operis. Nam delectatio concubitus, si referatur ad osculum &c. absolute, sic est finis ex parte operantis: sed si referatur ad actus istos, vt delectabiles ſm sensum tactus, sic est finis ex parte operis. & primum quidem in sinuauit author ex exemplo dato. Secundum autem ex processu subiuncto, in quo clauditurquòd perpetratio horum actuũ claudit in se consensum, aut in actum concubitus, aut in illius delectationem: quia consensus in delectationem horum actuum, est consensus in id quod ſm se ordinatur in concubitum, vel illius delectationem. Et sic cum ista ordinantur ſm se ad concubitum mortalẽ, seu illius delectationẽ, sunt pẽtã mortalia, & sic vocanẽ fieri ex libidine. & sub his subsumas quòd actus isti, vt ſm tactũ delectabiles, cum non sua, ordinantur ſm se ad fornicationem, vel eius delectationem: cum consanguinea, ad incestum, & sic de aliis, consequens est quòd ista sic facta sint peccata mortalia. Hic mihi videtur planus literæ sensus concordans cum verbis authoris alibi. S. in q. 15. de malo. ar. 2. ad vltimũ. Vbi respõdẽdo ad argumentum quod in hoc articulo ponitur primo loco. S. ex authoritate Apostoli ad Ephe. 5. non replicantis inter mortalia turpitudinẽ, dicitur quòd oscula, amplexus, & tactus, quia non sunt ſm suam speciem mortalia, sed solũ ſm quod consequuntur ad consensus in actum, vel delectationem fornicationis, ideo &c. & explicando dẽ, quòd hæc inquantum ordinantur in actum fornicationis, consequuntur consensum in fornicationem: inquãtum vero ordinantur in solã delectationem, consequuntur consensum in delectationẽ, qui est peccatum mortale, & ideo vtroque modo sunt peccata mortalia. Ex quibus apparet quòd consensus in solum delectationem osculorum, tactuum &c. cum soluta, includit

cludit consensum in delectationem veneream cū soluta, quam F delectationem constat esse delectationem cōsequentem actum fornicationis, & ideo esse peccatum mortale.

¶ Ad primum ergo dubium dicitur, q̄ intentio authoris est q̄ oscula, amplexus &c. quatenus fiunt propter solam delectationem tactus cum nō sua, sunt peccata mortalia, quia consensus in talem delectationem, est cōsensus in delectationē fornicationis, quām uis non in opus. Et cū primo obicitur, q̄ author non appellat libidinosa, nisi quæ ab exercente ordinantur ad concubitum illicitum, vel eius delectationem, dicitur primo, quòd hoc est falsum: quia sufficit q̄ ex natura operis ordinētur ad aliquod horum. Dicitur secundo, q̄ licet ab exercente hæc possit auferri relatio ad concubitum, & futuram illius delectationem in executione: non tamen potest auferri, quin ipsa quæ tunc cōsequitur delectatio, sit inchoatio, siue pars illius, & hoc modo per se ordinata ad illam, vt initium seu pars illius, & eiusdē moris cum illa: & propterea consentiendo in delectationem horum actuum, consentit in delectationem concubitus. Si.n. cōsentiens in delectationem fornicationis cogitatæ peccat mortaliter, quāto magis consentiens in delectationem fornicationis inchoatæ, vel rectius loquendo, in delectationem quæ est principium, aut pars delectationis fornicariæ peccat mortaliter? & sic vt é ex parte operantis eo ipso q̄ osculū, amplexum &c. facit cum soluta propter solam delectationem, ordinat ipsa in delectationem fornicationis, quia ordinat ipsa vt in principium, aut partem illius. Et confirmatur, quia non potest aliter intelligi q̄ oscula, amplexus, & huiusmodi, fiant absque voluntate concubitus propter delectationem illius, nisi quia ipsa delectatio in osculis &c. est aliquid illius delectationis. Ex quo.n. ponitur, q̄ ille non intendit coitum, & consequēter delectationem quæ coitum consequitur, cum illa non habeatur nisi cogitatione sine actu, non restat alius modus quo oscula, & huiusmodi fiant absque voluntate actus propter delectationem mortalem, vt propter finem, nisi quia cōsensus in delectationem ipsorum osculorum &c. includit cōsensum in delectationem concubitus, siue hoc sit vt finis includitur I in initio sui, siue vt totum successiuum in parte sua, siue quouis alio modo. Parui siquidem refert quouis modo hoc sit: sat est q̄ delectatio istorum actuum est eiusdem rationis cum delectatione concubitus. Et propterea consensus in delectationem horum, etiam absque intentione alia, est consensus in delectationem concubitus: & sic oscula, & huiusmodi, propter delectationem solam cum non sua, continentur sub ordinatis ab exercente ad delectationem mortalem &c.

¶ Ad obiectionem vero secundam dicitur, q̄ in litera non dicitur, q̄ cum ista fiunt propter delectationem huiusmodi: sed dicitur, Sed cum fiant. Constat autem q̄ inter hæc magna est differētia, quia si diceret, cum fiunt, distingueret q̄ quandoque fierent propter delectationem huiusmodi, & quandoque non. Dicendo, cum fiat, affirmat q̄ fiunt propter huiusmodi delectationem.

¶ Ad tertiam autem obiectionem dicitur, quòd aliud est dicere, K oscula, amplexus &c. sunt mortalia peccata ex suo genere: & aliud est dicere, oscula propter delectationem cum non sua sunt ex suo genere mortalia peccata. In litera negatur primum, & probatur secundum, quod concidit cum hoc, scilicet quòd oscula libidinosa, seu ex libidine sunt mortalia.

¶ Ad obiectionem quoque in oppositum, quia nō vsquequaque claudit venam, iam patet quid dicendum, quòd. s. loquendo de osculis &c. absolute, sic ex sola intentione operantis sunt mala. Loquendo autem de osculis causa delectationis, sic ex fine operis. Ex concubitus illicitis delectatione, quam includunt, sunt mortalia, & propterea opus fuit labore quæstionis.

¶ Ad secundum autem dubium iam patet ex dictis responsio, quòd. s. oscula, amplexus, & tactus cum non sua, in sola delectatione sistendo sunt peccata mortalia. Et ad primam Martini obiectionē dicitur, q̄ delectatio ista prohibita simul intelligitur cum prohibitione delectationis illiciti coitus, q̄n eiusdem moris est cum illa, vtpote illius ſm naturam circunſtantiæ initium, pars.

¶ Ad secundum dicitur, quòd authoritas authoris in nullo obstat, quia loquitur de osculis &c. absolute. Et etiam quia etiam ista, vt sunt peccata mortalia, non sunt alterius speciei, quàm illa alia enumerata. s. fornicatio, immunditia, & similia: & propterea replicatis istis intelligit replicata turpitudo, inquātū est mortalis.

¶ Ad tertiū dicitur, quòd authoritas Domini adiuuat quo ad hoc: quia plus est cum consensu experiri delectationē vel neream inchoatiue cum non sua, aut I.2.dist. aliena, quàm videre 27.q.1. illam ad concupiscēdum, quanto tactus plus ad luxuriā spectat, quàm visus. Cypriani quoque authoritas aperte proposito fauere videt: quia de amplexu sine voluntate operis loquitur. & gl. dicēs quòd confiteatur crimen nō existens, sed præsumptum, voluntaria est: & eadem facilitate contemnitur, qua dicitur.

¶ Ad quartum videtur quòd consequentia litteræ non integre recitatur: quoniam in litera additur ly huiusmodi: unde dicitur, Et ideo cum osculā, & amplexus huiusmodi, idest, inter personas illegitimas, inter quas sunt species luxuriæ, fiant propter delectationem huiusmodi, scilicet illiciti coitus. Hæc autem consequentia optime valet.

¶ Ad quintam, quam ego addidi, dicitur, quòd licet oscula &c. sint antecedentia actum fornicationis, & delectationis eius secundum suam consumationem, sunt tamen consequentia cōsensum in delectationem inchoatam, ita quòd non possunt habere proprios consensus distinctos a consensibus in delectationem, vel opus: sed, vt dictum est, consensus in ipsorum amplexuū delectationem, est consensus in delectationem illiciti coitus.

¶ In istione ad secundum eiusdem ar. 4. aduerte q̄ sicut delectatio morosa est peccatum mortale, non quia sit contra bonum generationis humanæ directe, sed quia procedit ex eodem motiuo, obiecto. s. ex quo procedit concubitus contra bonum humanum, puta, fornicatio, adulterium &c. Delectatio namque de fornicatione sequitur naturam fornicationis: & delectatio adulterii sequitur naturam adulterii &c. quas luxuriæ species constat ex obiectis specificari. Et propterea sicut delectatio morosa reductiue spectat ad species luxuriæ, quæ sunt contra bonum humanum: ita delectatio in osculis, amplexibus &c. etsi non sit directe contra bonum humanum, quia tamen reductiue spectat ad dictas luxuriæ species, quæ sunt contra bonum humanum, ideo est peccatum mortale, sicut species ad quā spectat. Et quia libido est naturalis radix specierum luxuriæ (ante omnem enim speciem luxuriæ ducuntur homines vtriusq; sexus cōmuniter, & vt in pluribus ex libidine, & ex libidine procedunt oscula, amplexus &c. propter delectationē &c.) ideo author ex libidine radicante species luxuriæ reddit rationē, quare huiusmodi delectatio est peccatū mortale. Et simile est ac si de delectatione morosa libidinē pro causa mortalis peccati quis assignaret. Interpretanda sunt quippe verba huiusmodi de libidine vt radicāte species luxuriæ. Talis namque libido est mortalis: & ex tali procedunt tam delectationes morosæ, quàm osculorum, & tactuum, quæ dicitur peccata mortalia. Ex quibus patet, q̄ non solum oscula coniugatorū propter delectationem, sed etiā sponsarum per verba de præsenti, excusantur a mortali peccato, eo quòd ſm se ordinantur ad cōcubitum coniugalem, & illius delectationem, quàmuis per accidens tunc non circunstent coniugalem concubitum, puta, quia nolunt vltra progredi. Nec obstat sponsis de præsenti, q̄ coniuctum est alicubi expectare benedictionem ante cocubitum coniugalem, q̄n hoc per accidens se habet ad naturam actuum in se: sed sponsis de futuro obstat, q̄ adhuc possunt dissolui. Videtur autem q̄ sicut sponsalitium inchoatio quædam est coniugii: ita huiusmodi actus, inchoatio quædam est carnalis copulæ. Et quēadmodum concessum est, vt inter sponsalia suspirent se inuicem, iuxta illud Aug. Ne vilem habeat maritus oblatā, quā non suspirauit sponsus dilatam: ita concessa videntur huiusmodi oscula inter eosdem, ſm indulgentiam tamen, qua venialia conceditur. Et nisi vt huiusmodi inchoationes permissæ venialiter in ordine ad promissas nuptias excusentur, nescio excusare sponsos de futuro propter delectationem &c. oscula, amplexus &c. De osculis

osculis autem & amplexibus inter eos ad beneuolentiæ & familiaritatis signa, non loquor: quia licita proculdubio sunt, excusa turq̄ue sponsa credens sponsum beneuolētiæ causa ea facere, quæ honestas morum admittit fieri pro beneuolētia. Secus autem de tactibus impudicis, quos non oportet exprimere. Habes quoque ex his quòd tactus qui in choreis leuitatis causa fiunt, vt cū inuenis digitos mulieris non suæ intorquet: huiusmodi, cū non delectationis illius, quæ ex tactu est (quā dixim⁹ ex libidine appeti) causa, fiāt, non sunt peccata mortalia.

¶ Circa huiusmodi tactus dubium occurrit, An mulier sciens se tāgi ab alio mala intentione, & nō consentiens, peccet non retrahendo se, cum non possit sine scandalo se retrahere. & est ratio dubii, quia hinc apparet, quòd peccet mortaliter, tenendo corpus suum in contactu quem scit libidinosum & perniciosum ex parte illius qui eam tangit. Scriptum est. n. ad Rom. 1. quòd digni sunt morte non solū qui faciunt: sed qui consentiunt faciētibus. Hæc aut mulier in tali casu, etsi non cōsentit absolute, consentit tamen omnibus cōsideratis, quia scilicet maulit se tāgi quàm se retrahere: & ideo videtur voluntarie tangi, sicut voluntarium est proiicere merces in mare tempore tempestatis. In oppositū autem est, quia sicut mulier sciens se videri ad concupiscentiam pessimā ab aliquo, non tenetur inde recedere & subtrahere se tali aspectui, sed satis est q̄ nō cōsentiat ita si in nita tangat, satis est q̄ nō consentiat, & cum commode potest, se subtrahat.

¶ Ad huius dubii euidentiam distinguendum est, quòd tactus humani sunt in duplici differentia, quidam sunt tamquàm ex suo genere venerei, E vt tactus pudendorum, oscula furtiua, & si quid est eiusmodi: quidam sunt non solum ex suo genere non venerei, sed liciti coram omnibus, vt tactus manus, oscula obuiantis, ſm patriæ morem, confessio consanguineorum, & huiusmodi. Inter quos hæc est differentia, quādo vtrique fiunt ex libidine ab altero tāctum, quòd primi tactus deformitatem suam in exteriori actu manifestam deferunt, ac per hoc tamquàm mali ex suo genere cēsentur. Secundi autem tactus nullam in actu exteriori deformitatē ostēdunt, sed solū sciens hæc fieri ex libidinosa intentione nouit deformitatem eorum, & ideo tamquàm non mali ex genere cēsentur. Ex hac autem differentia oritur, q̄ mulier primos tactus nullo pacto sustinere debet, quantumcumque secreto fiant, aliis non discernentibus, sicut nec sustinere debet q̄ ille in aliqua corporis parte, etiam sic secreto, abutatur ea, sed debet omnino se subtrahere. & si aliud nō posset, cum Susanna clamare. Vnde scriptum est, q̄ virgo in ciuitate oppressa, rea est mortis, quia nō clamauit, cum posset se clamore tueri. Nihil.n. aliud esset non subtrahere se ab istis actibus exterius impudicis, quàm malle illos, quàm recedere, seu clamare, qđ cōstat eē mortale peccatū & voluptariū sicut proiectio mercis in mare. Secūdos aūt actus non tenetur mulier de necessitate euitare, q̄n sustinēdo actus exteriores, nihil mali sustinet: & consentiendo actibus exterioribus nulli malo cōsentit: sed cōsentit operi bono vel non malo, qđ ille libidinosus ex mala intētione ordinat ad malū. Verbi gratia. Reuertit conLi.12.c.15. in medio, tomo.3. sobrinus mulieris & de more osculatus est eā. Licet illa sciat q̄ iste ex libidine osculabitur eā, non tenetur tñ aduenientē repellere corā aliis ab osculo licito, nec cōsentiendo tali osculo, libidini illius, qui ex mala intētione illud facit, se sociat: sed bono mori, qui ille abutitur in corde suo, & vñ accipit scandali occasionē nō sibi datā. Et ex hac rōne excusatur mulier quæ nō omittit itinera, aut opera sua, in loco vbi scit se videri ad cōcupiscētiā. Cōsentiēdo si quidē, q̄ videatur, ex hoc q̄ transit per loca, in quibus sic videtur nulli malo cōsentit: sed alii videndo apponunt libidinem suam visioni quæ licita de se est & communis. Et per hæc patet rītio ad quæstū, & obiecta. D.989. 1.p.q.84. ar.8.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimaquartæ Articulum quintum.*

IN ar. 5. eiusdem q. 154. aduerte titulum, quòd nomine nocturnæ pollutionis intelligit author pollutionē in somno, quàm appellauit nocturnā, quia somnus communiter fit nocte.

¶ Circa cōclusionem principalem, s. Pollutio nocturna numquā est peccatum, sed quandoque est sequela peccati præcedentis, dubium occurrit, quo ad primam eius partem, tum quia dormiens ideo, vt vel ex somno, aut somnio, aut situ tali dormienti sequatur pollutio, non tolum peccat antequam dormiat: sed in ipsa subsequente pollutione, cum pollutio illa sit voluntaria, & procurata mediante somno; tum quia pollutio nocturna affectata in vigilia, est peccatū, & nō solū sequela peccati. Probatur, quia est voluntaria in sua causa, ita q̄ pōt & debet homo causam hmōi prohibere. Nisi, n. hmōi voluntaria sint peccata, perit doctrina de voluntario indirecte, quod imputatur agenti.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum dicitur in somno non posse hominem peccare, intelligitur per se, quia, s. homo in somno non est dominus

dominus suorum actuum, sed per accidens, si sit homo nō vitiū p somno vt somno, hoc est, vt vinculo naturali liberi arbitrii: sed vt instrumento liberæ malitiæ ad executionē mali potest homo in somno peccare mortaliter, non imperative, sed executive, ita quòd exequatur per somnum vt instrumentum, executionem sui sceleris. & sic per somna, quæ ideo obdormiuit vt polluatur, vel ex ipso somno, vel situ dormientis, vel ab alio, peccat mortaliter, ita p peccatū inchoat elicitiue & imperatiue in vigilia, & consumatur per instrumentum somni executione in ipsa pollutione. Nec obstat quòd non est in potestate sua, ex quo dormit, inhibere pollutionē, sicut non obstat peccato homicidii per longum iactum bombardæ, quòd ex quo emissa est, non est in potestate eius qui emisit, inhibere homicidium. Sat est. n. quòd in principio fuerit voluntarie imperata, & applicata sint instrumēta executiua: & per hoc patet responsio ad dubium, & utrumque argumentum. Nam verum est simpliciter & absolute, per se loquendo, quòd pollutio in somno non est peccatum, sed sequela quandoque peccati. Cū quo tamen stat, quòd per accidens siquis vtatur somno vt instrumento ad peccandū pollutio est peccatū, eo modo quo actus exterior in executione est peccatum: qđ primum ingerebat

Lib. 1. c. vl. a medio, to mo. 5. argumentū. Et quia pollutio nocturna, quæ in vigilia fuit affectata solū, nō habet somnum pro instrumēto, ac per hoc ipsa non est executio imperii, sed solū

Li. 12. c. 15. ad finem to mo. 3. obiectū affectus cū euentu in rerum natura: ideo talis pollutio relinquitur in ordine pollutionū nocturnarum per se, quas in litera docemur non esse peccata, sed sequelas præcedentium peccatorum, quando accidit, vt in proposito huius secundi argumēti. Et ad probationem in oppositum, negatur quòd ista pollutio sit voluntaria in sua causa, quoniam desiderium non est causa rei desideratæ, ac per hoc pollutio affectata non est, proprie loquendo, voluntaria, sed volita. Voluntarium enim significat quod est a voluntate, volitum autem obiectum eius. & si instetur, quia huiusmodi affectio præsumitur, & quandoque est causa sequentis pollutionis nocturnæ, respondetur quòd huiusmodi affectus contingit dupliciter. Primo, vt commotiuus corporis ad pollutionem: & sic habet rationem causæ. Alio modo enim humor seminalis superabundat in corpore, vel cū facta est humoris resolutio, vel p nimiā calefactionē corpis, vel p quāçūq; aliā cō motionē somniat dormiens ea, q̄ pertinēt ad expulsionē hmōi humoris abūdātis, vel resoluti, sicut etiā cōtigit qñ natura grauat ex aliqua alia supfluitate; ita p qūq; formātur in imaginatione phātasmata p tinētia ad emissionē taliū superfluitatū. Si igit superabūdātia talis humoris sit ex causa culpabili, puta, G cū ex superfluitate cibi vel potus, tūc nocturna pollutio habet rōnē culpæ ex sua causa. Si aūt superabūdātia, vel resolutio talis humoris nō sit ex aliqua causa culpabili, tūc nocturna pollutio nō est culpabilis nec in se, nec i sua causa. Aliavero causa nocturnę pollutionis pōt esse animalis interior, puta, cū ex cogitatione præcedenti contingit aliquem dormientem pollui. Cogitatio autem quæ in vigilia præ- H cessit, qūq; est pure speculatiua, puta, cū aliquis causa disputationis cogitat de peccatis carnalibus: qñ que aūt ē cū aliqua affectione vel cōcupiscētiæ, vel horroris. Cōtigit aūt magis pollutio nocturna ex cogitatione carnaliū vitiorū, q̄ sunt cum concupiscentia talium delectationum, quia ex hoc remanet quoddam vestigium & inclinatio in anima: ita quòd dormiens facilius inducitur in sua imaginatione ad assentiēdum actibus, ex quibus sequitur pollutio. Et secundū I hoc Philo. dicit * in 1. Ethi. q̄ inquantum paulatim pertranseunt quidam motus a vigilantibus ad dormientes, meliora sunt phantasmata studiosorū q̄ quorumlibet. Et Aug.* dicit 12. super Gene. ad literam, q̄ propter bonam animæ affectionem, quædam eius merita etiam in somnis clarent, & sic patet q̄ nocturna pollutio habet rationem culpę ex parte suæ causæ. Quandoq; tamen contingit quòd ex præcedēti cogitatione carnaliū actuum, etiā speculatiuæ, vel si sit absolute, ut desiderium tantum: & hoc quidem modo remotius est a ratione causæ. Primo autem modo habet rationem causæ, sed imperfecte. s. dispositiue, & per accidens, pro quanto nō aliter mictur ut instrumentū rediuiuum in somno ad pollutionem nocturnam, & ideo relinquit nocturnam pollutionem in suo ordine, ita quòd non est in se magis peccatum huiusmodi pollutio nocturna, quàm pollutio ex cogitationibus motosis sine uoluntate pollutionis. Eiusdem siquidem rationis sunt quo ad causā: quoniam utrobique nō nisi dispositio est. Voluntarium autem in causa non dicitur ex eo quòd est volitum in sua dispositione,

¶ In eodem ar. 5. ad nerte illud verbum scilicet, Ita q̄ quandoque formantur in imaginatione phantasmata pertinentia ad emissionē taliū superfluitatum, intelligi proculdubio de phantasmatibus compositorum. Sicut ex phantasmate auri & montis fit phantasma mōtis aurei. Hoc. n. modo ex diuersis in nobis phantasmatibus formātur phantasmata compositorum spectantium ad seminationem. Non uidetur autem remotū quin etiam formari possit aliquod phantasma simplicis, simile tamen alicui prius per sensum accepto, uel aliqua intentio nomina ex ipsis phantasmatibus eliciatur, cū imaginatiua in somno soluta appareat.

¶ In responsione ad tertium ibidem nota bene hanc philosophiam distinguentem de actu apprehensionis, & de actu iudicii; quoniam apprehendere in receptione cognitorū, & penetratione eorundē præcipue consistit, iudicium autem in resolutiōe. Aut ideo hoc omnino impeditur in somno, quia resolutio nostra ad principia sensibus inixa, oportet quòd

In collat. ne 22. ca. in principio

Litera. ca. in fine sup.

I. p. q. 84. ar. 8. proced. & 3.

fiat. Illa uero non omnino impeditur, quia & recipere a superioribus, & inspicere in phantasmatibus intellectus noster potest nobis dormientibus.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ Salomon nō meruit in dormiēdo sapientiā a Deo, sed fuit signū præcedentis desiderij, propter quod dicitur talis petitio Deo placuisse, vt Aug. dicit 12.* sup Gen. ad literā.

AD 2^m dicēdum, q̄ ſm qđ vires sensitiuę interiores magis vel min⁹ opprimuntur a somno pp vaporis turbulētiā, vel puritatem, ſm hoc vsus rōnis magis uel min⁹ impedit i dormiēdo. Semp tñ q̄tū ad aliqd impedit, vt nō possit oīno liberū iudiciū habere, vt i 1. par. dictū* ē. & iō nō iputat ei ad culpā qđ tunc agit.

AD 3^m dicēdū, q̄ apprehēsio rōnis nō ita impedit a somno sicut ei⁹ iudiciū, qđ pficit p conuersionē ad sensibilia, q̄ sunt prima principia cogitationis humanę. Et iō nihil prohibet hoiem ſm rōnē apprehēdere aliquid de nouo in dormiendo, vel ex ipsis reliquijs p̄cedentiū cogitationū & phātasmatib⁹ oblatis, vel ēt ex reuelatiōe diuina, aut immissione angeli boni, vel mali.

ARTICVLVS VI.

Vtrum stuprum debeat poni una speciei luxuriæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ stuprū nō deſiat. Illa uero non omnino impeditur, quia & recipere a superioribus, & inspicere in phantasmatibus intellectus noster potest nobis dormientibus.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæquartæ Articulum sextum.*

IN ar. 6. eiusdem q. 154. dubium multiplex occurrit circa speciem stupri. Primum est, quia differentia eius non uidetur habere locum in puella spontanea de uoluntate parētū sic acquirente

rente dotem pro matrimonio. Talis enim ex stupro fit habilior ad matrimonium. Nec patri fit iniuria, quia scienti & volenti non fit iniuria. In muliere quoque virgine ætatis grādæuæ, puta, quinquaginta annorum, quæ amplius non est habilis generationi, nec est sub custodia alicuius, locum non videtur habere ratio stupri.

¶ Secundum dubium est, An masculus perdendo suam virginitatem, puta, prima seminatione sua concumbens cū meretrice, committat peccatum alterius speciei a simplici fornicatione, puta, in specie stupri. Et est ratio dubii, quia si non, sequeretur, quòd non omnes luxuriæ species se tenerent ex parte veriusq; sexus: quoniam stupri species ex parte fęminę tantum inueniretur, & sequeretur, q̄ masculus esset capax aureolæ propriæ virginum, & non vitii proprii oppositi virginitati sub stupri specie locatæ. Si sic, oportet saluare in tali peccato differētiam constitutiuam stupri, quod non apparet.

¶ Tertium dubium est, An mulier virgo quæ ipsam pollue do veneream experitur delectationē, peccet peccato stupri. Et est ratio dubii, quia virginitas non perditur irreparabiliter & illicite nisi per stuprum, saltem in femina: cū stuprum directe virginitati in muliere opponatur. Per omnem autem voluntariam pollutionem extra matrimonium aduenientem virgini, perditur irreparabiliter & illicite virginitas mulieris. ergo est stuprum. In oppositum autē est, quia per talem pollutionem non perditur virginitatis signaculum, cuius priuatione minus habilis redditur mulier ad coniugium: sine hac autem priuatione non committitur stuprum.

¶ Quartum dubium huic tertio annexum est, An illicitus concubitus cum muliere integra polluta tamen per mollitiem, seu sodomiam, sit stuprum. Et est ratio dubii, quia quòd non sit stuprum, apparet ex eo quòd ibi non est virginis defloratio, quia non est virgo, vt ex supradictis de virginitate patet. Et confirmatur, quia cum dicitur, stuprum est illicita virginis defloratio, aut ly virgo est nomen virtutis, aut naturalis status. Si est nomen virtutis, habetur intentum: quia illa non est virgo formaliter, nec materialiter. Si naturalis status, sequitur quòd stuprum, quod directe ei opponitur non est vitium: quoniam vitium opponitur virtuti nō naturali statui, nisi vt est materia virtutis. Sed hoc dici non potest secundum authoris doctrinam, dicentis integritatem carnis non nisi per accidens se habere ad virginitatem. Constat namque quòd vitia non contraponuntur virtuti secundum ea quæ per accidens se habent ad virtutem: aliter essent infinita vitia contra vnam virtutem, eo quòd infinita vni accidunt. In oppositum autem est, quia in tali coitu inuenitur vtrumque ad stupri differentiam spectans, scilicet & violatio signaculi virginalis, & iniuria paternæ custodiæ.

¶ Quintum dubium est ex Martino in quæst. de stupro, volente quòd stuprum non sortiatur rationem suæ speciei ex adiuncta parentum custodia: quia posita sola illicita oblatione virginitatis per coitum, ponitur stuprum & ea remota, quocumque alio posito, non ponitur stuprum. ergo ad stupri rationem sat est illicita

A per coitum defloratio. Antecedens pro prima parte probatur. Si ponatur puella sine custodia, defloratio illius non esset simplex fornicatio, nō adulterium, non raptus, non incestus ergo stuprū. Quo ad secundam vero, quia concubitus cum puella in domo patris iam stuprata, non est nisi simplex fornicatio.

¶ Ad euidentiam horum sciēdum est, quòd naturale luxuriæ genus in stupri speciē trahitur per naturale signaculū virginitatis mulieri attributum sub naturali custodia parentum: ita quòd naturali signaculo non per accidens, sed naturaliter debetur paterna custodia propter infirmitatem muliebrem in cōseruando proprium decus. Propter qđ dicitur Eccl. 7. cap. Filiæ tibi sunt, custodi corpus earum. Et quoniam hæc naturali ordine connexa sunt, vt s. custodia paterna signaculo adsit virgineo, & ecōtra, quoniam secundum naturæ ordinem sub mariti cura & iure, mulier deinceps esse debet, quæ in adiutorium ad generandum proculdubio creata est: ideo defloratio virginis extra coniugium offendit quidem duo. s. signaculum virginitatis, & paternam custodiā, alterum in femina, alterum in parente. Sed quoniam naturalis est cōnexio inter ista, ideo non ex altero tantum, sed vtroque simul differentia propria stupri sumenda est. Et cum vnum eorum dicitur, alterum cointelligendum est. Paterna namque custodia non cuiuscumque, sed signaculi virginalis est. Nam sicut naturali ordine patris est alere filiam, & prouidere illi vsque ad nuptias inclusiue: ita eiusdem est custodire filiam bene habilem ad matrimonium. Minus autem habilis est mulier corrupta, quantum in se est, ad matrimonii copulam, vt patet, si sciretur ipsam esse corruptam, quoniam non inueniret suæ conditionis virum. Et sic cum stuprum contra paternam dicitur custodiam, cointelligitur esse etiam contra signaculum custoditum. Et similiter quia signaculum huiusmodi habilem fęminās mulierem ad matrimonium, naturaliter eget paterna custodia, & sub illo naturali ordine est, seu esse debet: ideo contra signaculum virgineum agens, iniuriā paternæ facere cointelligitur custodiæ. Illius est siquidem signaculum illud ita patris quo ad conseruationem, sicut mulier est mariti quo ad vsum venereum.

¶ Ad primum igitur dubium dicitur, quòd mulier ex stupro ac quirens dotem, redditur quidem habilior ad matrimonium quo ad bona fortunæ, sed redditur inhabilior, quo ad bona naturæ tam corporis, quàm animæ. Stuprum autem penes damnum naturalis boni attenditur, & non penes bona exteriora. Consensus quoque tam suus, quàm paternus ersi stupratoris iniuriam attenuet, non tamen tollit, tum quia huiusmodi consensus non est omnino voluntarius sed mistus, sicut proicientis mercēs in mare propter necessitatem maiorem: tum præcipue & proprie, quia consensus in his, quorum non sumus pro libito domini, non tollit quin scienti & consentienti fiat iniuria, ita quòd cum dicitur, Scienti & volenti non fit iniuria: &, Nullus patitur iniustum volens, intelligitur in his tantum, quorum homo est dominus secūdum libitum suæ voluntatis, vt sunt bona fortunæ: & non in his qui

Glo. interlinearis ibid.

quæ etsi nostra sint, non tamen possumus, vt volumus, de illis ordinare, vt patet in naturalibus. Nam licet manus tua, sit tua: non tamen propterea potest de cõsensu tuo a te tolli sine iniuria tua. Esset enim mutilationis suæ reus, qui hoc facinus patraret. Et similiter vxor tua non potest de consensu tuo sine tua iniuria cognosci ab altero. Esset enim adulterii reus concumbens, etiam te volente, cũ ea. Et ratio dicta est, quia non sumus secundum nostræ voluntatis libertatem, talium domini: sed ab altiori principio sunt hæc nostra quo ad aliquid seruato certo ordine, contra quem si fiat, iniuriæ locus restat. Et quia signaculum virginitatis nec mulieris, nec patris subest libertati ad libitum, sed a natura tributum, vtrique est seruandum vsque ad nuptias: ideo neutrius iniuria euitatur ex vtriusque cõsensu contra naturale debitũ, quo vtetque commendatum hoc decus seruare tenetur. Ad obiectionem autem de muliere grandæua, dicitur quòd quandiu virgo est, semper quantum est ex habilitate naturalis decoris, apta est coniugio: & ideo semper ex violatione redderetur inhabilis coniugio. Quòd autem sub nullius custodia sit, quàmuis de facto sit possibile, quia tamen hoc est per accidens, non tollit quin talis defloratio esset stuprũ: quoniam morales species attenduntur secundum id quod communiter inueniri natum est. Constat autem quòd cõmuniter in humano genere virgines sub parentum, vel alicuius loco parentum custodia sunt & esse debent: & ideo virginum defloratio absolute & per se stuprũest, ad quam speciem defloraciones, quæ per accidens aliter contingunt, reducendæ sunt.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd cum species rerum sint sicut numeri, vt dicitur 8. Meta. in quibus sublatio vnitatis variat speciem, & in masculo primo coeunte cum meretrice differentia stupri non saluetur, quia nec signaculum aliquod naturale perdit, quo inhabilior redditur coniugio, nec aliquid perdit quod paternæ custodiæ naturaliter ecommendatum, sit seruandum vsque ad coniugium, vt patet ex hoc, quòd filii ante coniugium post pubertatis annos absque vlla custodia communiter discurrunt, repugnante natura si oppositum fieret. Quod communiter in naturalibus sit, ostendit sic natum esse fieri, vt dicitur in 2. Physicor. Et propterea ex eo quòd naturali inclinatione feminæ ante coniugium custodiuntur, masculi non: sed si custodire quis eos vellet, contra naturalem morem agere diceretur, signum habemus naturalis custodiæ in feminis vsque ad coniugium, & liberæ facultatis in masculis, consequens est quòd concubitus masculi primus cum meretrice non est in specie stupri, aut proportionali, sed simplex tantum fornicatio. Nec obstat q̃ ex primo concubitu reddatur habilior ad luxuriam, vtpote expertus. Hoc enim commune est omni primo peccato in quolibet genere, quòd ex primo reddatur habilior ad simile, & constat q̃ non omne primum peccatum habet propriam speciem distinctã a secundo & tertio &c. Et hinc habes quòd si masculus confitetur de luxuriæ peccato, non oportet quærere si erat virgo.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppositum, conceditur quòd non omnis species luxuriæ sumitur ex parte vtriusque sexus.

¶ Ad secundam vero dicitur, quòd stuprum non significat vitiũ oppositum virginitati adæquate, sed in muliere tantum. Et propterea obiectio nihil obstat. Et præterea virginitatis aureola non opponitur tantum vitio contra virginitatem, sed etiam castæ amissioni virginitatis. vndique ergo ruit ratio illa.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd cum stuprum sit species luxuriæ naturalis, & propterea tam a magistro sententiarum, quàm a Gratiano quinque tantum species numerantur luxuriæ, & nõ fit mentio de vitio contra naturam, vtpote non pertinente ad dictum genus: & molities, qua mulier seipsam polluit, non sit luxuria naturalis, sed contra naturam, dicendum est quòd huiusmodi pollutio non est stuprum, sed est longe maius peccatum, scilicet contra naturam, tollens irreparabiliter virginitatem. Falsum est enim quòd in muliere virginitas solum tollatur per stuprum, nec stuprum opponitur adæquate virginitati in muliere. Vni namque virtuti multa opponi ex supradictis patet vitia.

¶ Ad quartum dubium dicitur, quòd talis concubitus est stuprum, quia ibi saltem tur propria differentia stupri, quã addit supra illicitum naturalem concubitum, dum auferitur signaculum virginale paternæ custodiæ commendatum, quod natum est mulieré habilem seruare ad cõiugium. Redditur siquidem mulier ad cõiugium inhabilis, proprie loquẽdo, nõ ex mollitie, aut sodomia cũ femina, sed ex huiusmodi violatione signaculi, cui signum est, quòd sciretur puella mollitie sola polluta, nõ propter hoc coniugiũ eius despiceret quasi non virginis.

¶ Ad obiecta autẽ in oppositum dicitur, q̃ cum stuprum ponitur illicita virginis defloratio, ly virginis, proprie & directe est nomen naturalis status, qui, quoniam est materia virtutis: castitatis, vel virginitatis distinctæ contra castitatem, ideo penes violationem illius poni potest vnum speciale vitium, ita q̃ sicut magnanimitati secundum diuersa opponuntur multa vitia, puta, præsumptio, ambitio, inanis gloria &c. ita virginitati, seu castitati secundum diuersa opponuntur plura vitia. Nam secundũ seminationem opponitur quod cumque luxuriæ vitium ad ordinationem seminationis spectans, & propterea tam castitas quàm virginitas virtus perditur per mollitiẽ &c. Secundum vero virginalem statum, opponitur illi stuprum: secũdũ autem coniugalem, opponitur illi adulterium &c. Et cũ obiicitur, quòd huiusmodi statum, vt est materia virtutis, per accidens se habet signaculum virginale, respondetur q̃ integritas seminei membri dupliciter potest cõsiderari. Primo, vt est quædam carnis integritas: & sic verum est, q̃ per accidens se habet ad statum virginalem, vt est materia virtutis, & hoc supra docuit author ex Aug. Alio modo, vt est signaculum virginale. s. conclusiuum vteri & animi ad amplexum virilem. Et sic non per accidens, sed per se spectat ad statum virginalem, ut est materia virtutis: & propterea si sic perditur, reddit mulierem minus habilem ad coniugium. Si autem perderetur primo tantum modo ob casum, vel infirmitatis curandæ necessitatem, non propterea minus habilis ad coniugiũ esset. Vnde si nullo patris custodiæ iniuria fieret, si sic perderetur.

¶ Ad quintum dubium dicitur, quòd stuprum sumit specie propriam ex adiuncta supra illicitum concubitum iniuria paternæ custodiæ non respectu cuiuscumque, sed signaculi virginalis ut sicita q̃ paterna custodia potest dupliciter sumi. Vno modo, ut respicit filiam ut custoditam, siue sit virgo, siue non: & sic non cõstituit stupri speciem. Et propterea cognoscens filiam alicuius iam stupratam in domo parentum, non committit stuprum, sed simplicem fornicationem tanto grauiorem, quanto offendit etiã patrem, sub cuius adhuc custodia est ante nuptias. Alio modo, ut respicit filiam ẽm virginale signaculum, & sic constituit stupri speciẽ. Et cum obiicitur, q̃ remota paterna custodia a virginali signaculo, adhuc constitueret stuprum, respondetur, q̃ licet signaculum virginale possit forte esse sine paterna custodia, non potest tamen esse sine indigentia naturali, quantum in se est, paternæ custodiæ. Ac per hoc non potest absolui ab ordine ad paternam custodiam, & ideo casus non est admittendus. Et si instetur, quòd ista conditionalis est uera. Si signaculum virginale esset sine paterna custodia, adhuc illius illicita violatio esset stuprum, respondetur, quòd intelligendo per paternam custodiam, ordinem ad paternam custodiam, a quo non potest signaculum virginale absolui, ista conditionalis est falsa, quoniam destruit seipsam: quoniam si signaculum virginale esset sine ordine ad paternam custodiam, non esset signaculum virginale, sed esset sicut virginitas naturalis masculorum. Sicut etiam ista conditionalis est falsa, Si pater esset sine filio, esset pater.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæquartæ Articulum septimum.*

IN ar. 7. eiusdem 154. q. occurrunt dubia quatuor. Primũ, circa principium corporis, art. quo pacto stant ista duo simul. s. q̃ raptus sit vna species luxuriæ distincta ab aliis, & tamẽ coincidat cũ stupro, & aliis speciebus luxuriæ. Species namque eiusdem generis non coincidunt.

¶ Secundum dubiũ est in respõsione ad secundum, quia magnitudo luxuriæ impellés hominem ad violentiam inferendam, non variat speciẽ luxuriæ: maior enim & minor luxuria non differunt specie ex maiori magnitudine.

¶ Tertium dubium est in respõsione ad tertium ex Martino impugnante illud literæ, Nec tamen raptus matrimonium iam contractum dirimit. Arguit siquidem, q̃ matrimoniũ inter raptorẽ & raptam sit nullum ante condignam pœnitentiam, etiam consensu puellæ post raptum accedẽte. Excommunicatus non est capax sacramentorum, raptor autẽ est excommunicatus, nec ante condignam pœnitentiam absolui debet. Probat autem raptorem esse excommunicatũ per multos text. 36. q. 2. s. c. Eos. c. de puellis. c. si quis, ca. Nullus. c. si aũt &c. Placuit. Nec iura, inquit, ista abrogata sunt, nec eis contradicit Hiero. quia cõcilium illud non prohibet totaliter coniungium inter raptorem & raptam, sed decernit non sufficere ad horum coniugium dotationem, parentum cõsensum, susceptionem nuptialem: quia requiritur quòd rapta parentibus restituatur, & raptor pœnitentiæ publicæ subiicatur, alioquin manebit excommunicatus.

¶ Quartũ dubiũ est in eadẽ respõsione ad tertium circa illud, Raptus impedit matrimonium cõtrahendũ: q̃m nõ videtur hoc verum, nisi sit raptus alienæ spõsæ, vt dicitur 27. q. 2. Statutum.

¶ Ad primũ dubiũ dicitur, q̃ cũ species moralium sint accidentia actuum humanorum, non inconuenit plures species circa eũdem actum concurrere, & sic coincidere materialiter non formaliter. Et hoc modo idem concubitus est in specie stupri, quia est illicita defloratio virginis: & in specie raptus, quia violentus. Et simile est de adulterio, cum rapitur aliena coniunx.

¶ Ad secundum dubium dicitur, q̃ raptus ẽm finem significatũ formaliter ponitur species luxuriæ, sicut adulterium, & similia. Secũdum autem conditionem eius q̃ est ad finem, quod etiam significatur vt materia, ponitur sub rapina, sicut adulterium sub vsurpatione rei alienę. Nec in litera oppositũ docemur, sed ostenditur q̃ non omnino per accidens huiusmodi deformitates iniustitię adiunguntur luxuriæ: q̃m tanto maior grauior est luxuria, quanto minus curat fubire iniustitię offensas, pericula &c. Et non ostenditur per hæc, q̃ ipsa luxuria ex sua magnitudine, aut quocũq; sui generis habeat specificas differẽtias per se in suo genere, vt in primo huius q. ar. ad ẽm in litera habes. Simile est. n. de adulterio, sacrilegio &c. iudicium. Lato siquidẽ vocabulo, specierũ luxuriæ sortita sunt nomina.

¶ Ad tertiũ dubiũ dicitur, q̃ tam maior in sensu in quo fit, q̃ minor est falsa. Nam licet excommunicatus sit incapax, hoc est, excluſus a sacramentis, ita q̃ non nisi cum peccato mortali potest accedere ad ea: non tamen est incapax sic, vt si recipiat sacramẽtum, illud sit nullum. Nam si excommunicatus confirmetur, aut ordinetur, non propterea sacramẽtum est nullum, vnde nõ debet iterari. Et similiter si matrimonii sacramentum contrahit, validũ est. Vnde & constat, q̃ inter impedimenta impedientia matrimonium contrahendum, & dirimentia contractum, nõ computatur excõmunicatio, vt patet in 4. sent. Raptor quoq; nõ est ipso facto excõicatus, sed excõicãdus iuriẽ allegatis dicitur ita clare, q̃ nõ est opus glo. nisi in c. Si quis, vbi dicitur, Anathema fit, quod glossatur Anathema fiat, quod ex eo patet, quòd collectores cẽsurarum in iure conueniũt in hoc, q̃ raptor nõ est excommunicatus. Mirum aũt est de hoc homine, q̃ duo impedimenta dirimentia matrimonium adiicere se sexdecim a tota Ecclesia approbatis non aduerterit. s. excõmunicationẽ & raptũ, aut vnũ cõpositũ ex vtroq;. Ad id aũt q̃ addit cõtra primã rationẽ authoris ad c. Placuit, dicitur, q̃ vere cap. illud ex cõcilio Aquisgrani est abrogatũ, q̃m cõstat q̃ nõ ligat. Et q̃ Hiero. intẽdit cõtrariũ, dõ docet cõiugiũ inter raptorẽ & raptã posse esse legitimũ de cõsensu partiũ, & capitulũ illud manifeste statuit oppositũ, ita vt nõ sit capax expositionis Martini: q̃m expresse, phibet totaliter cõiugiũ iter raptorẽ & raptã ẽt post dicẽdo, Placuit vt qui rapiũt feminas, nullaten⁹ eas habeãt vxores, quis eas postmodũ nuptialiter cũ parẽtiũ cõsensu susceperit. Quid clarius? De requisitis autẽ ante coniugiũ inter raptorẽ & raptã, sciendũ est q̃ sicut raptor pecuniæ, aut armenti restituisse dicit, cũ satisfecerit domino rei raptæ, quando. s. fecit de re rapta vt dominus rei disposuit: ita raptor filiæ restituisse eam patri cẽsetur, si de filia disposuit vt pater vult. Et propterea si patri placet, vt puella voluntaria maneat cum eo qui rapuit, non est amplius restitutioni obnoxius. De pœnitentiæ autem publicæ

ARTICVLVS VII.

Vtrum raptus sit species luxuriæ distincta a stupro.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̃ raptus nõ sit species luxuriæ distincta a stupro. Dicit. n.* Isidorus in lib. Etymol. quòd stuprum. i. raptus, proprie est illicitus coitus a corrumpendo dictus: unde & qui raptu potitur, stupro fruitur. ergo videtur q̃ raptus non debeat poni species luxuriæ a stupro distincta

¶ 2 Præt. Raptus videtur quandam violentiam importare. Dicitur. n. in Decretis 36. † q. 1. q̃ raptus cõmittitur, cum puella violẽter a domo patris abducitur, vt corrupta in vxorem habeatur: sed hoc q̃ violentia alicui inferatur, per accidẽs se habet ad luxuriam, quæ per se respicit delectationẽ concubitus. ergo videtur q̃ raptus non debeat poni determinata species luxuriæ.

¶ 3 Præt. Peccatum luxuriæ per matrimonium cohibetur. Dicitur. n. 1. ad Corinth. 7. Propter fornicationem vnusquisq; suam vxorem habeat: sed raptus impedit matrimoniũ sequens. dicitur enim in concilio * Meldensi. Placuit vt hi qui rapiunt feminas, vel furantur, vel seducunt, eas nullatenus habeant vxores, quàmuis eas postmodum nuptialiter cum consensu parentũ suorum susceperint. ergo raptus nõ est determinata species luxurię.

¶ 4 Præt. Aliquis potest cognoscere suam sponsam absq; peccato luxuriæ: sed raptus potest cõmitti si aliquis violenter sponsam suã auferat de domo parentum, & eã carnaliter cognoscat. ergo raptus nõ debet poni determinata spẽs luxurię.

SED CONTRA est, q̃ raptus est illicitus coitus, vt Isido.* dicit: sed hoc pertinet ad peccatũ luxurię. ergo raptus est species luxuriæ.

RESPON. dicendum, quòd raptus, prout nunc de eo loquimur, est species luxuriæ. Et quãdoq; quidem in idem concurrit cum stupro: qñq; aũt inuenitur raptus sine stupro: quandoq; vero stuprũ sine raptu. Cõcurrũt quidẽ in idem, quando aliquis violentiam infert ad virginem illicite deflorandam, quæ quidẽ violentia qñq; infertur tam ipsi virgini, q̃ patri: qñq; autẽ infertur patri, sed non virgini, puta, cum ipsa consentit vt per violẽtiam de domo patris abstrahatur. Differt etiã violẽtia, & raptus alio modo: quia qñq; puella violenter abducitur a domo parentũ, & vio lenter corrũpitur: qñq; aũt etsi violenter abducatur, non tamen violenter corrumpitur, sed de voluntate virginis, siue corrũpatur fornicario concubitu, siue matrimonialiter. Quilibetcũq;. n. violentia adsit, saluatur nõ raptus. Inueniẽ aũt raptę sine stupro, puta, si aliqs rapiat viduam, vel puellã corruptam. Vnde Symmachus Papa* dicit. Raptores viduarum, vel virginum ob immanitatem facinoris tanti detestamur. Stuprum vero sine raptu inuenitur, qñ aliquis absq; violẽtiæ illatione virginẽ illicite defloret.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ quia raptus plerũque cum stupro in idem concurrit, ideo quandoque vnum pro alio ponitur.

AD 2^m dicendum, quòd illatio violẽtiæ videtur procedere ex magnitudine concupiscentiæ, ex qua aliquis non refugit periculo se immittere violentiæ inferendæ.

AD 3^m dicẽdũ, q̃ aliter est dicẽ-

debito non inuenio ꝙ impediat matrimonium etiam contrahendum: quoniam solam pœnitentiam solemnem inuenio impedire contrahendum matrimonium, vt dicitur 27.q.2. c.de his. vbi de pœnitentia non iterabili manifeste est sermo. Nulla tamen pœnitentia dirimit contractum. Sed & in foro conscientiæ, si raptor consestus est, & absolutus, & reconciliatus puellæ, & parentibus &c. ad nullã videtur amplius pœnitentiam obligatus, ex quo ei non imponitur.

¶ Ad quartum dicitur, ꝙ quia impedimenta impedientia tantum contrahendum matrimoniũ, nõ videntur ita exacte discussa, sicut impedimenta, quæ impediunt & dirimũt: ideo non est mirum si doctor aliquis inter impedientia tantum aliquid cõmune diceret ꝙ alii tacent. De raptu sigdẽ alienæ sponsæ ex alio textu satis constat, ꝙ impedit tantum cõtrahendum. Et de raptu vniuersaliter videtur in capitulo, Si autem insinuari. 36. q. 2. per illa verba, Iterate coniugium non præsumat. Et propterea forte author absolute dicit de raptu, ꝙ non dirimit, etsi impediat contrahendũ qd tamen non oportet ex vi huius literæ vniuersaliter intelligere: sed satis saluatur veritas literæ, si negatiua quæ afferitur. s. Nõ dirimit, est vera vniuersaliter: & affirmatiua quæ cum aduerbio aduersatiuo sub iũgitur, est vera permissiue, & particulariter. s. Etsi impediat contrahendum, ita quòd ipse loquendi modus permissiuam verificationem, quæ particularis esse potest, insinuet. Et sic videtur exponendũ, ne nouitates inducãtur. Et sic ad huiusmodi literæ verificationẽ sufficit, quòd raptus aliquis impediat contrahendum, scilicet raptus alienæ sponsæ.

Referẽ 36. q.2.c.Tria.

36.q.1.ca. Lex illa pteritorum.

4.d.41.a.4 q.2. cor.Et mal. q. 15. ar.3.cor.

dum de raptu puellarum, quę sunt alijs desponsatæ, & aliter de raptu illarum, quæ non sunt alijs desponsatæ. Illæ. n. quæ sunt alijs despõsatæ, restituendæ sunt suis sponsis, qui in eis ex ipsa desponsatione ius habent. Illæ autem quæ non sunt alijs desponsatæ, primo restituendæ sunt patris potestati, & tunc de uoluntate parentum licite possunt eas in uxores accipere. Si autem aliter fiat, illicite matrimoniũ contrahitur. Tenetur. n. quicumque rem rapit, ad eius restitutionẽ. Nec tñ raptus dirimit matrimoniũ iam cõtractum, etsi impediat contrahendum. Quod aũt dicitur in prędicto consilio, dictum est in detestationẽ illius criminis, & est abrogatum. Vnde Hierony.* contrarium dicit. Tria, inquit, coniugia legitima in scripturis leguntur. Primũ est, uirgo casta in uirginitate uiro data legitime Secundum est, uirgo in ciuitate deprehensa a uiro, & illi per uim copulata, si uoluerit pater eiꝰ dotabit eã iste uir quantũ iudicauerit pater, & dabit pretiũ pudicitiæ eius. Tertiũ aũt est quando auferitur ei, & traditur alteri de uolũtate patris. Vel potest intelligi de illis quæ sunt aliis desponsatæ, & maxime per uerba de præsenti.

A D 4ᵐ dicendum, ꝙ sponsus ex ipsa desponsatione habet aliquod ius in sua sponsa, & ideo quàmuis peccet uiolentiã inferendo, excusatur tñ a crimine raptus. Vnde Gelasius Papa* dicit, Lex illa præteritorũ principum ibi raptum dixit esse cõmissũ, ubi puella, de cuiꝰ nuptijs nihil actũ fuerat, uidebat abducta.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum adulterium sit determinata species luxuriæ ab alijs distincta.

A D OCTAVVM sic procedit. Videtur ꝙ adulteriũ non sit determinata species, luxuriæ ab alijs distincta. Dicitur. n. adulteriũ ex eo quod aliquis ad alteram accedit præter suam, sicut dicit quædam glos.* super Exodum: sed alia mulier præter suã põt esse diuersarum conditionũ. s. vel virgo, vel in potestate patris existens, vel meretrix, vel cuiuscumque alterius conditionis. ergo videtur ꝙ adulteriũ nõ sit spẽs luxuriæ ab alijs distincta.

¶ 2 Præt. Hierony.* dicit, ꝙ nihil interest ex qua causa quis insaniat. vnde Sixtus pythagoricus, Adulter inquit, est amator ardentior in suã vxorem, & pari ratione in quamlibet aliam mulierem: sed in omni luxuria est amator ardentior de bito. ergo adulterium inuenitur in omni luxuria. non ergo debet poni luxuriæ species.

¶ 3 Præt. Vbi est eadem ratio deformitatis, ibi nõ videtur esse alia species peccati: sed in stupro & adulterio videtur esse eadẽ ratio deformitatis: quia vtrobique uiolatur mulier alienæ potestati subiecta. ergo adulterium non est determinata species luxurię ab alijs distincta.

SED CONTRA est, quod Leo Papa dicit, ꝙ adulteriũ cõmittitur cũ propriæ libidinis instinctu, uel alie no consensu cum altero, uel altera, contra pactum coniugale concubitur: sed hoc importat specialem deformitatem luxuriæ. ergo adulteriũ est determinata speciꝰ luxurię.

RESPON. Dicendũ, ꝙ adulteriũ sicut ipsum nomen sonat, est accessus ad alienũ torũ. In quo quidẽ dupliciter cõtra castitatẽ, & humanæ generationis bonũ aliquis delinquit. Primo quidem, inquantũ accedit ad mulieré nõ sibi matrimonio copulatã, quod requiritur ad bonũ prolis proprię educãdę. Alio mõ, quia accedit ad mulieré alteri p matrimoniũ copulatã, & sicipedit bonũ ꝓlis alienę. Eadẽ rõ est de

muliere coniugata, quæ per adulterium corrumpitur. Vnde dicitur Eccle. 23. Omnis mulier relinquẽs virum suum peccabit. Primo. n. in lege altissimi incredibilis fuit, in qua. s. præcipitur, Nõ mœchaberis. Et secundo, virum suum derelinquit, in quo facit contra certitudinem prolis eius. Tertio, in adulterio fornicata est, & ex alio viro filios statuit sibi, quod est contra bonum propriæ prolis. Sed primum est commune in omnibus peccatis mortalibꝰ: alia vero duo specialiter pertinent ad deformitatem adulterij. Vnde manifestũ est ꝙ adulteriũ [d] est determinata species luxuriæ, vtpote specialem deformitatẽ habens circa actus venereos.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ille qui habet vxorem, si ad aliam accedat, peccatum eius potest denominari, vel ex parte sua, & sic semper est adulterium, quia cõtra fidem matrimonij agit: vel ex parte mulieris ad quam accedit, & sic quandoq; est adultetium, puta, cũ coniugatus accedit ad vxorem alterius. Quandoq; aũt habet rationem stupri, vel alicuius alterius, secundũ diuersas cõditiones mulierũ ad quas accedit. Dictũ est aũt* supra, ꝙ species luxurię accipiuntur, fm diuersas mulierũ conditiones.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ matrimonium specialiter est ordinatum ad bonum humanæ prolis, sicut dictum* est. Adulterium autem specialiter matrimonio contrariatur, inquantum violat matrimonij fidem, quam quis coniugi debet. & quia ille [d] qui est ardentior amator, quia constat ꝙ magis est adulter coniunx amator ardentior alterius mulieris, quàm suæ. In secundo autem sensu verũ est quod in litera dicitur, quoniam absolute loquendo, ardentior amator mulieris nõ sit æ, nõ est adulter: nec adulterii denominationem habet, quoniam nihil de matrimonii violatione aut iniuria claudit, nisi eo modo quo omnis illicitus amor, licito qui solus est matrimonialis, iniuriatur. Sed quia hoc est magis elongatum a matrimonio quàm ardẽtior amor coniugis, quia claudit in hoc statem ipsius coniugij explicite: iõ iste magis adulterii denominationem suscipit, q̃ ardentior amator mulieris nõ suæ absolute.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæquartæ Articulum nonum.*

IN arti 9. eiusdem q. 154. in respõsione ad secundũ obiectiones occurrunt Martini in quæstione de incestũ, contra authorẽ hic, in hoc quòd inconuenientia consanguinitatis & affinitatis est eiusdem rationis. Prima est, quia licet affinitas ex consanguinitate nascatur, diuersa tamen est ratio vtriusque. Probatur assumptũ hoc, quia incestus mentalis cõsanguineorũ aliud habet obiectũ quàm incestus affinium, quia aliæ sunt personæ consanguineæ, & aliæ affines. Et in multis consanguinitatis gradibus sit incestus, in quibus affinitatis non fit incestus. Probatur secundo, quia peccata istorum incestuũ differunt in gravitate, vt constat, & non tantum secundum intentionem. ergo secundum speciem. Secunda est, quia sub incestu continetur commistio contra cognationem spiritualem & legalem. ergo non est species specialissima: immo nec consanguineorum commistio est species specialissima.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum personæ naturaliter coeuntes consumatæ, reputentur in huiusmodi vna caro, consequens est quòd affinitas nil aliud sit, quàm consanguinitas carnis suæ ac per hoc eiusdem rationis est indecentia vtrobique, scilicet violare consanguinitatem carnis suæ, quàmuis diuersimode caro per generationem accepta, & per commistionem sit sua, quod spectat ad differentiam inter ipsas personas coeuntes, non ad differentiam carnis ad sibi coniunctos, quoniam vtrobique est consanguinitas. Quia igitur affinitas ad consanguinitatem ordinatur, vt ad proprium finem (quoniam ad hoc directe & proxime est, vt consanguinitas carnis sibi commixtæ honoretur, & ex proprio fine specificetur ordinatum ad finem) cõsequens est vt eiusdem rationis inconuenientia sit dehonorare affinitatem & consanguinitatẽ, quod fit per incestum, sicut etiam ad adulterii speciem spectat quicquid propter adulterium fit. Non solum ergo dependet affinitas a consanguinitate, in hoc, quia non esset sine illa: sed vt a proprio fine, vt in litera hac declaratum est. hoc enim significant verba literæ subtiliter per-

Supr. art. 1 cor. Et 4. dist. 41. art. 4. q. 1. & 2. co. Et mal. q. 15. art. 3. cor.

36. q. 2. cã. Lex illa pteritorum. a medio.

Est Aug. in 1. contra Iulia. q. 71. ante dio, tom. 6.

Refert ipse q. 4. c. Ego. Et refertur et habetur 32. q. 1. c. Tria loquitur, circa finem, ante

Dist.

Ad huius oppositum

Dist.

xuriæ, & quòd nõ est intelligendum illud superius dictũ mõ repetitum. s. ꝙ species luxuriæ sumuntur secundum diuersas cõditiones mulierum, cum ly, tantum, vt Martinus imponit. Verũ quidem est, ꝙ species luxuriæ sumuntur penes mulieres, sed nõ tantum: quia sumuntur etiam penes viros, quoniam similis in viro conditio est in adulterio, fornicatione, incestu &c. Ita enim potest esse vir cõiugatus, solutus, consanguineus, vel affinis &c. sicut mulier. Repetit autem author hic hanc doctrinam de specificatione ex parte mulierum, ad probandum quod dicebat. s. ꝙ talis coitus poterat cum hoc quòd est adulterium, esse alia rum specierũ & eiusdem ex parte feminæ. Vnde argumentum Martini apponens secundo dicto ly, tantum, non arguit ex secundo dicto authoris, sed ex sua fictione: nec simpliciter, nec apud authorem valet. Talis coitus non est adulterium ex coitione feminæ. ergo non est adulterium. Mirum est autem quomodo Martinus hæc somniauit, quæ de author dicit.

¶ Ad secundum autem argumẽtum ne gatur antecedẽs pro prima parte. s. ꝙ minus peccet solutꝰ cognoscens coniugatã. Et ad probationem negatur, ꝙ cætera sint paria. Ad cuius euidentiam scito, ꝙ adulterium ex conditione mulieris, & adulterium ex conditione viri, possunt dupliciter comparari. s. simpliciter, vel secundum quid. Si comparentur secundum quid, nihil prohibet grauius esse in viro adulterium ex conditione viri, pro quãto contra expressam a seipso fidem agit, quod non facit solutus. Sed si comparentur absolute, sic longe grauius est in viro adulterium ex conditione mulieris, quod patet ex eo, ꝙ coitus magis recedens a licito est peior, quoniam malum graduatur penes recessum a bono. Ille enim est magis cæcus, seu luscus, qui magis est remotus a visu. Constant autem coitum cum coniugata esse magis remotum a licito coitu, quàm coitum cum coniugato, tum quia iste, quando mos erat, peccatum non erat, ut Aug. dicit: ille autem semper damnatus fuit: tum quia ille cõtra certitudinem prolis est ex hoc ipso quòd mulier coniugata est. Vẽter enim vnius. s. mariti, duorum est: sed iste non est contra certitudinem prolis ex hoc ꝙ iste est vir alterius, qm̃ non portat ipse prolem in corpore suo: tum quia ille est longe magis contra naturalem zelum, quoniam constat ꝙ est maior zelus, ne coniugata adulteret, quàm ne coniugatus coeat cum altera, vt patet: tũ quia ille omni lege punitur, iste autem sola diuina lege. Vnde patet quanta est hinc & inde disparitas.

¶ In respõsione ad secundum eiusdem 8. ar. aduerte ꝙ comparatio in litera facta inter ardentiorem amatorem vxoris, & ardentiorem amatorem mulieris nõ vxoris, penes adulterii crimẽ, potest intelligi dupliciter. Vno modo referendo vtrobique ad coniugatum. Alio modo, absolute. In primo sensu non loquitur

ſpecta. Et ideo non eſt affinitatis & conſanguinitatis diuerſa ratio quo ad formale, ſed quo ad materiale, ſicut finis, & illius quod eſt ad finem, eſt vna & eadem ratio quo ad formale, licet ſit diuerſa quo ad materiale.

¶ Et ad primam probationem in oppoſitum dicitur, quòd inceſtus mentalis conſanguineorum & affinium habet idem obiectum formaliter, diuerſum materialiter. Et ad materialem diuerſitatem ſpectat diuerſitas perſonarum affinitatis & conſanguinitatis, diuerſitas ſi gradus, & ſi quid aliud eiuſmodi eſt.

Ar. 2 huius qnæſt.

Ar. 1. & 6. huius qſt.

¶ Ad ſecundam vero dicitur, ꝙ verum eſt huiuſmodi inceſtus differre non ſolum ſecundum intenſionem & remiſſionem mali affectus ex parte peccantis, ſed etiam ſm grauitatē abſolute, quia grauius eſt ſm ſe peccatum inceſtus cum ſorore, quàm cū ſorore vxoris: ſed ex hoc non ſequitur diuerſitas ſpecifica. Grauius nāq; eſt furari mille quàm decem, & tamen non differunt ſpecie.

¶ Ad ſecundam obiectionem de cognatione ſpirituali, & legali dicitur, quòd quia coniunctio talis non ordinatur ad conſanguinitatem vt proprium ac proximum finem, ſed ſecundum quandam aſſimilationem: ideo illius violatio metaphorice dicitur inceſtus. Et hinc habes, ꝙ peccatum carnale commiſſum cum conſanguinea, eiuſdem eſt ſpeciei cum commiſſo cum affine, ita ꝙ non oporret te in huiuſmodi circunſtantiæ diuerſitate ſolicitari de neceſſitate. Quia tamen grauius eſt contra eō ſanguinitatem, quàm contra affinitatem agere, ideo ſicut circunſtantia aggrauans, tantum habenda eſt. Et hæc quo ad peccatum dicimus, qm̄ quo ad impediendum matrimonium, ſeu eius actum, violatio affinitatis præponderat, diſponente ſic iure canonico, vt patet de impedimentis matrimonij nō dirimētibus, ſed impedientibus tantum. Nam qui cognouit conſanguineā vxoris ſuæ, nec ab ipſa pōt debitū exigere, nec pōt poſt illius mortem quamcunq; vxorem ducere, aut ſi duxit, debitum petere ab ea ſine diſpenſatione, vt dicitur extra, de eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ. c. Tranſmiſſæ, & 32. q. 7. in pluribus capitulis. Et licet quidam dicāt, ꝙ omnis inceſtus impedit matrimonium, allegantes capitulum de inceſtu. 35. q. 3. Ēm tamen veritatem ſolus inceſtus cum cōſanguineis coniugis impedit, & merito, quia talis inceſtus ex propria ratione habet quòd impediat exactionem debiti a coniuge, qm̄ ex hoc eſt affinis. Et ex hoc ꝙ nō eſt veritus cōiugem facere ſibi affinem, meretur vt numquàm amplius coniugium renouare poſſit cum quacūq; alia. Hęc textus ille, qui clarus dicitur, iuuat, ſed oppoſitum dicit, ſubiungens in calce. Sane quibus illicita coniugia inhibentur, ineundi meliora coniugia libertatem habent. Nec capitulum, Si duo viri. 35. q. 6. hoc diſponit, ſed mandat quòd inceſtuoſi ſi ſint iuuenes, non prohibeantur ab alio matrimonio. & loquitur de inceſtu cum proprijs conſanguineis. Hoc. n. non eſt diſponere, ꝙ ſi nō ſint iuuenes prohibeat, ſed causā nō futuræ ꝓhibitionis ab hoīe determinare.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem ar. dubium occurrit circa illa verba, Aliæ vero perſonæ non habent ita ex ſeipſis indecentiam &c. An extra parentes & proles concubitus ſit contra ius naturale, ita ꝙ nulla diſpenſatione humana poſſit eſſe licitus. Et eſt ratio dubij, quia ſi eſſet contra ius naturale, ſequeretur, ꝙ nūlla neceſſitate potuiſſet vmquàm inter tales eſſe matrimonium, quia nulla neceſſitas facit licitam violationem iuris naturæ, niſi ab authore naturæ aliter ordinetur. Cōſtat autem ꝙ inter fratrem, & ſororem olim fuit licitum matrimonium. ergo coniunctio talium non eſt contra ius naturale. In oppoſitum autem eſt, quia huiuſmodi concubitus eſt contra naturalem rationem quo ad tria, quæ ſi prima, ſecunda, & quarta ratione literæ afferuntur. ſ. cōtra debitum honorem propinquorum, contra debitam fortitudinem animi, contra modarationem debitam amoris venerei. Et augetur ratio dubij, quia in litera non dicitur, Alijs vero perſonæ non habēt indecētiā: ſed dicitur, non habent ita ex ſeipſis indecentiā. In quibus verbis nō excluditur indecentia, ſed modus ac ratio indecentiæ, ſcilicet ꝙ non ita ex ſeipſis, ſicut parentes & proles: ac per hoc videtur ꝙ ſecundum authorem inter illas perſonas eſt indecētia naturalis, licet non illo modo, & illa ratione. In oppoſitum autem videntur ſubiuncta verba. ſ. Sed variatur circa hoc dē-

A distinguuntur ſecundum conditiones mulierum, quibus aliqui abuntur: ſed in inceſtu importatur ſpecialis conditio mulierum, quia eſt abuſus conſanguinearum, vel affinium, vt dictum * eſt. ergo incſtꝰ eſt determinata ſpecies luxuriæ.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dicum * eſt, ibi neceſſe eſt inueniri determinatam ſpeciem luxuriæ, vbi inuenitur aliquid repugnans vſui debito venereorum. In vſu autem conſanguineorum, vel affiniū inuenitur aliquid incongruum cō miſtioni venereæ triplici ratione. Primo quidem, quia naturaliter homo debet quandam honorificē tiam parentibus, & per conſequēs alijs conſanguineis, qui ex eiſdem parentibus de propinquo originē trahunt, intātū ꝙ apud antiquos, vt Maximus * Valer. ꝰ refert, nō erat fas filiū ſimul cū pr̄e balneari, ne ſe iuicē nudos cōſpicerēt. Manifeſtū

B

C

D

E

F

Id habe Valeriu 2. cit. & eſt de neſtate ſe uandi co neceſſitu

thoritate humana. In oppoſitum eſt quia Papa poteſt in his diſpenſare. Conſtat autem quòd non poteſt in naturali iure diſpenſare: quoniam Papa eſt ſubditus naturali iuri, & non eſt ſupra ipſum vt poſſit illud tollere, aut mutare, ſicut poteſt tollere, vel mutare ius poſitiuum, & quòd Papa poſſit ex geſtis Romanorum Pontif. patet. Nam modernus rex Portugalliæ Emanuel, duas ſorores, quarum altera ſupereſt, ſucceſſiue vxores habuit, ita quòd etiā cū prima conſumauerat matrimonium. Moderna quoque Regina Angliæ, conſumauerat prius matrimonium cum olim fratre iſtius Regis Angliæ ſui mariti. Ferdinādus quoque iunior Rex Siciliæ citra Pharum, ſororem patris ſuis Ioannam, quæ adhuc ſupereſt, in vxorem duxit, diſpenſante Alex. 6. Hæc autem conſtat eſſe in diuina lege prohibita, in dicto. ca. ergo.

¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt, varias eſſe in hac quæſtione, opiniones, præcipue quia hinc diuinū ius in huiuſmodi præceptis, inde authoritas Romani Pontificis occurrunt. Quidam enim putant Papam non poſſe diſpenſare in gradibus prohibitis diuino iure, quia moralia præcepta ſunt. Quidam putant Papam non poſſe tollere prohibitionem diuino iure in his præceptis cōtentā, ſed in caſu, in quo rō legis ceſſaret, diſpenſare, quia præcepta moralia ſunt diuini iuris. Alij autem putant Papam poſſe ſimpliciter diſpenſare. Vt autem veritas eluceſcat, conſiderandum eſt quòd præcepta iſta ſunt partim moralia, & partim iudicialia. Nam quantum ad hoc, ꝙ cum proximis & quibuſdam determinate non debet eſſe matrimonium, ſunt moralia ſimpliciter: ſed quantum ad determinationem tot perſonarum, habent aliquid morale, & aliquid iudiciale. & morale quidem in eis eſt, quicquid & quantū moralī rationi conforme eſt, iudiciale autem eſt omnimoda determinatio tot perſonarum. Nec hic ego ſomnio, ſed ex ipſo cap. Leuit. 18. accepi. Tum quoniam inter hæc præcepta de commiſtione venerea ibidem ponitur præceptum de vitanda muliere menſtruata. Conſtat autem ex authore in 4. Senten. præceptum hoc eſſe partim morale, & partim iudiciale. Nō igitur oportet omnia illa præcepta totaliter moralia eſſe. Qua enim ratione præceptum de vitanda menſtruata, diſcutitur, & tā ſubtiliter in eo diſcernitur quid rationis naturalis in eo ſit, & quātum, & quid, nō ad rationē naturalem, ſed iudicialia ſpectet illius populi, eadem ratione hæc præcepta ſimul tradita diſcutiē da ſunt, vt appareat clare quid in eis morale, & quid iudicialis vinculi in eis fuerat. Tum quia in principio dicti cap. præmittitur præceptis iſtis inhibitio legum extranearum, & expreſſe bis ſubiungitur impoſitio iudiciorum dicendo, Facietis iudicia mea, & præcepta mea. & cuſtodite leges meas atq; iudicia. Ex hoc enim quòd iudicialia extranea vetare, & iudicialia peculiaria illis clare Deum, commemorat Moyſes, ſignificauit, quòd non pure moralia præcepta ſubiungenda erant. Tum quia præcipitur ibi vt ſoror vxoris non ſumatur in vxorem ſorore viuente, & ſic non propter inceſtū eſt iſta prohibitio, quia committeretur, etiam ipſa mortua, inceſtus: ſed propter aliam cauſam, puta, diſcordiam vitandam inter ſorores. Ac per hoc conſtat iudiciale eſſe præceptum hoc ſuper quadam honeſtate fundatum non reſpectu generationis, aut prolis, ſed naturalis pacis non deducendæ in emulationem. Tum quia ibidem ſecundus gradus tam conſanguinitatis, quàm affinitatis in quibuſdam perſonis interdictus inuenitur. Et extra, de diuortijs, capit. Gaudemus, dicitur quòd Pagani in ſecundo gradu coniuncti, ſi conuertuntur, non ſunt ſeparandi. Quod non ſtatutum eſſet, ſi ſecundus gradus inceſtum cauſaret ex

A gnaris naturali rationi: ſed cum ipſa ſtat, quòd ſit commiſtio talium decens, vel indecens ſecundum conſuetudinem, vel legem diuinam, vel humanam. Et per hoc habetur quòd talis commiſtio non ex extremis, ſed ex conſuetudine, vel lege ſuperueniente redditur decens, vel indecens.

¶ Sed eſt hic dubiū, quomodo dicta differentia perſonarum penes coniunctionē ſecundum ſe, & nō ſecundum ſe eſt radix inhabilitatis, & habilitatis ad coniugium inter ſe: quoniam aut hunc effectū parte dicta cōiūctio, quia pater & filia, mater & filius ſūt naturaliter vna caro, & in coniugio oportet ex duobus fieri vnam carnem: & hoc non, tū quia Eua non minus fuit vna caro cum Adā, quàm filia cum patre, iuxta illud, Hoc os ex oſſibꝰ meis, & caro de carne mea, & tamen coniunctꝰ eſt illi in vxorem, & nō inhabilis erat ad coniugiū. Aut quia dicta coniunctio eſt propria cauſa naturalis reuerentiæ, & hoc non, quia naturalis reuerentia, vel irreuerentia, quæ propria ratio eſt inhabilitatis ad coniugium non habet pro proprio fundamento, ſeu propria cauſa, coniunctionem per ſe & immediatam perſonarum, vt patet ex hoc, quòd maior reuerencia deberur auo quàm patri, & tamen eum auo nō eſt coniunctio per ſe & immediata, ſed per alium. ſmediante patre. Non apparet ergo vnde dicta coniunctio cauſet huiuſmodi inhabilitatem.

Li. 15. c. 16 circa prin. tom. 5.

In corp. ar.

¶ Soluitur autem dubium hoc dicendo, quòd dicta coniunctio ratione primi confert propoſito ratione vero ſecundi, directe & efficaciter eſt vera radix inhabilitatis. Nam ex hoc ꝙ mater & filius ſunt vna caro, non qualitercunque, ſed ſecundum naturalem coniunctionem immediate, quoniam filius ex matris ſubſtātia eſt, conſequens eſt vt non ſint habiles naturaliter ad hoc, quòd ex eis fiat de nouo vna caro, ad quod ordinatur coniugiū. Et hoc tangitur in verbis Adæ cum dicitur, Relinquet patrem & matrem, cum quibus eſt homo naturaliter vna caro, & duo, qui non ſunt vna caro, erunt in carne vna. Et quidem bona ratio eſt ad propoſitum principale. Nec eſt inſtantia de Eua: quoniam non naturaliter erat vna caro cum Adam. In præceptis enim naturalis iuris ad naturalia oportet inſpicere, non ad miracula. Directa autem coniunctio & immediata perſonarum, in quantūm propria radix naturalis reuerentiæ, inhabilitat perſonas tales ad coniugium.

¶ Ad cuius euidentiam ſcito, quòd coniunctio perſonarum, per ſe & immediata, de qua eſt ſermo, eſt coniunctio originis naturalis. Et quoniam naturalis productio alicuius ab aliquo, in communi loquendo, poteſt eſſe per ſe, & per accidens, & rurſus mediate, vel immediate: Sol enim & homo generant hominem, vt dicitur in 2. Phyſico. ideo in litera ponuntur conditiones iſtæ, ita quòd perſonarum coniunctio naturalis ex hoc, quòd eſt ſecundum ordinem originis, radix eſt naturalis reuerentię, quoniam perſona cauſata naturaliter ſe habet ad perſonam cauſantem ipſam vt ad principium ſui eſſe, ac per hoc honorare tenetur ipſam, vt patet. Ex hoc vero quòd eſt inter extrema talis originis, ſcilicet producentem & productum, infert naturalem reuerētiam per ſe inter talia per ſe extrema originis, quæ ſunt pater ac mater, & filius filiaque, & infert naturalem reuerentiam per accidens inter extrema per accidens dictæ originis, quæ ſunt tam auus quàm auia, & tam nepos quàm neptis. Secundum namque rectam philoſophiam Petrus eſt per ſe productus a patre & matre ſua, ſed per accidens ab auo & auia, quoniam accidit patri meo vt ipſe habeat, vel habuerit patrem & matrem. Nihil enim minus Abel, Cain, & Seth

fuerũt filii Adæ & Euæ, quàm si habuissent auos & auias. Sunt enim apud philoso. & bene, omnes aui & auiæ causæ per accidẽs ordinatæ respectu mei. Et quia id quod est per accidens excluditur ab arte, & a fortiori a natura, quoniam natura pareus est artis: ideo solummodo inter parentes proximos, hoc est, patrem & matrem, & filios seu filias, est naturalis reuerentia per se, & propterea istæ solæ personæ inhabiles redduntur ad coniugium ex ratione naturalis reuerẽtiæ. Et quia hæc sola ratio inuenitur vrgens, ideo author optime has solas personas exclusit a matrimonio ex naturali ratione: reliquas autem consuetudine, & legib⁹ superadditis diuinis, vel humanis regulãdas dixit. Vnde tam subtrahentes personas in vereri lege prohibitas, quàm subtrahentes personas omnes in linea recta ascendentium & descendentium humanæ dispensationi, ab authoris doctrina & veritate procul sunt. Ab authore quidem, quia expresse hic dicitur, ꝙ personæ per se immediate coniunctæ, non nisi contra naturalem rationem commisce ri possunt, & ꝙ reliquæ decenter, vel indecenter ſm consuetudiné, vel legem diuinam, vel humanam coniungũtur. A veritate autem, quia voluntarie, aut insufficienter loquuntur. Voluntarie namque Scotus in 40. dist. 4. Sententiarũ glosauit verbum illud Adæ. Relinquet homo patrem & matrem, qđ intelligitur nõ solum de patre proximo, sed de patre remoto, ita quòd Adam si vinereret, non inueniret vxorem. Hoc enim absque vlla ratione dicit, & est contra rationem allatam. ſ. quòd meus auus non est pater meus, nisi per accidens: ea autem quæ sunt per accidens, relinquũtur. Insufficienter vero Petrus de Plaude in quadragesima similiter dist. 4. Sententiarum, probat primo quòd linea recta in infinitũ sit prohibita, quia magis reueremur auum, quàm matrem. Hoc enim non est verum de reuerentia naturali, quia ad patres per se, ad auum per accidens est naturalis reuerentia, dato quòd sit verum de reuerentia politica, qua auum viuentẽ vt primum dominum rerum, & primum in gubernando principium reueremur. Secundo, quòd omnes gradus prohibiti in lege veteri sint indispensabiles a Papa, quia sunt de iure diuino: quoniam vt iam clarius patet, determinatio tot personarum spectat ad iudicialia, non ad moralia simpliciter iuris diuini, quoniam ratio naturalis non inhabilitat tot personas ad coniugium, quot ibi definiuntur inhabiles. Ad obiectiones ergo in oppositum primo propositas dicitur, quòd nulla rationum in litera allatarum infert deordinationem, seu deformitatem aliquam in concubitu, seu coniugio reliquarum personarum coniũctarum, inueniri per se, vt patet discurrendo per singulas. Prima namque de naturali honorificentia coniũctorum, non concludit de personis reliquis a patre & matre, nisi per accidẽs, vt patet ex dictis. Secũda de mollitie animi, & similiter quarta de nimio ardore, pericula tantum boni moralis accepta, magis quàm data, & indirecte, seu secundario ad matrimonium spectantis, inferunt. Nam non inferunt ipsa mala, sed pericula eorum adesse ex libero coniugio inter coniunctas personas. Sequerentur enim hæc mala apud inordinatos animos, & nõ apud ordinatos mentis homines, & propterea magis accepta quàm data dixerim hæc pericula. Et licet finis secundarius coniugii sit repressio concupiscentiæ, quia est non solum in officium, sed in remedium: directe tamen coniugiũ est in remedium concupiscentiæ per viam satisfactionis, iuxta illud. Melius est nubere quàm vri: & Vnusquisque suam vxorem habeat propter fornicationem, dum habendo coniugem, abstinetur ab aliis. Tali autem modo reprimendi concupiscentiam non repugnat commistio coniunctarum personarum, immo magis confert ex dictis conditionibus opportunitatis & incentiui: & proprerea repressio concupiscentiæ, quam auget libertas cõiugii consequenter personas coniunctas ex domestica conuersatione & naturali amore propinquitatis non nisi indirecte, seu secũdario spectat ad coniugium, dum ſ. expleta concupiscentia, non tam facile alii magni motus libidinis insurgũt. Sed quòd huiusmodi pericula non inhabilitent personas ad coniugium, ex eo etiam cõie

lib. 9. de historia animalium c. 47. tom. 4.

F

G

H

I

K

natis coniungitur alicui pp personã cõsanguinitate coniunctã: & ideo quia vnum est pp alterum eiusdem rationis, inconuenientiam facit cõ sanguinitas, & affinitas.

AD 3^m dicendũ, ꝙ in commistione personarũ coniunctarũ aliquid est qđ est ſm se indecẽs, & repugnans naturali rationi sicut, ꝙ cõmistio fiat inter parẽtes & filios, quorũ est per se & immediata cognatio: nã filij naturaliter honorẽ debent parentibus. Vnde Philos. *dicit in 9. de animalibus, ꝙ quidã equus, quia deceptus fuit ut matri commisceretur, seipsum præcipitauit quasi præ horrore, eo quòd etiam animalibus aliquibus ineſt naturalis reuerentia ad parentes. Aliæ vero personę quæ non coniũguntur ſm seipsas, sed per ordinẽ ad parentes, non habent ita ex seipsis indecentiam: sed variatur circa hoc decentia, uel indecentia ſm cõ suetudinem & legem humanã, vel diuinam: quia vt dictum * est, vsus venereorũ, qui ordinatur ad bonum commune, subiacet legi. Et ideo sicut Augustin. † dicit 15. de ciuitate Dei, cap. 16. Commistio sororum, & fratrum quanto fuit antiquior compellẽte necessitate, tanto postea facta est dãnabilior religione prohibente.

lib. 9. de animalibus c. 16. circa principi. tom. 1.

† lib. 15. de ciuit. Dei c. 16.

¶ Ad obiectionem demum tertio loco allatam ex prohibitione personarum proximarum per præcepta diuinæ legis, iam dictum est, quòd præcepta illa quo ad tot personarum inhabilitationẽ, sunt iudicialia, non moralia simpliciter, sed ſm quid. ſ. quantum ad naturalem reuerentiam per accidens, quam Moyses tangit in reliquis personis nõ violandam ex naturali coitus turpitudine: & ideo hodie nõ ligant, nisi quatenus ab ecclesia sunt assumpta. Et propterea potest Papa dispensare cum omnibus personis coniunctis, nisi cum matre & patre, vt matrimonium contrahant. Et hoc author ex authoritate Augustini insinuat in litera, dicendo ꝙ cõmistio fratrũ & sororum non natura, sed religione prohibẽte, facta est damnabilis. Hoc idẽ omnes etiam qui negant, fatentur dicẽdo, ꝙ soli pater & mater de iure naturæ excluduntur a matrimonio. Omnia enim præcepta moralia sunt de iure naturæ. Hoc idem gesta Romanorũ pontificũ frequenter attestãtur.

¶ In eodem articulo ac eadem responsione ad tertium, dubium occurrit, An in aliquo casu licitus esse possit absque diuina dispẽsatione, concubitus patris cum filia, aut matris cum filio: & est ratio dubii, quia bonum commune præfertur secundum rectam rationem bono particulari, ac per hoc in casu quo solus pater cũ filia, aut sola mater cum filio resset ac conseruationem speciei humanæ, postponi deberet honor personalis, qui violatur ex turpitudine coitus, communi bono cõseruationis speciei. Præterea, St Adam, inquit Martinus in quæstione de incestu ex Eua solas feminas generasset, & cognouisset quòd Eua ex sua complexione esset inhabilis ad generandum masculos, debuisset assumere in vxorem aliquam ex suis filiabus, vt masculus aliquis nasceretur ad conseruationem speciei, alioquin nec Deo præcipienti, Crescite & multiplicamini &c. nec rationi naturali hoc indubitanter suadenti, satisfecisset. In oppositum autem est, quia in preceptis naturæ solus naturæ author dispensare potest. Talis autem commistio iure naturæ prohibita est. ergo &c.

¶ Ad hanc dubitationẽ dicitur, ꝙ cũ nõ sint faciẽda mala: vt veniãt bona, nec deberet, nec licite posset homo dicere vnũ mendaciũ, vt cõseruaret totũ mundũ cũ suis speciebus: quia mendaciũ est ſm se prauũ, cõsequens est, vt eadẽ rõne, quia. ſ. talis cõmistio est ſm se praua, nullo possit bono fine excusari: & propter hoc filiæ Lot non excusantur ab incestu. Quod aũt talis cõmistio sit per se praua, patet ex hoc, ꝙ actus cadit super indebita materia, qm̃ personæ istæ sunt naturaliter inhabiles ad coitum secũdum seipsas, non in ordine ad prolem: quoniam inter ipsas est naturalis pudor, qui est contrarius directæ commistioni earum.

¶ Ad primam autem obiectionem in oppositum dicitur, ꝙ licet bonũ humanæ speciei sit maius bono naturalis honoris istius psonę, homo tamen qui non est dominus naturalium, non potest licite priuare se, aut aliam personam bono naturalis honoris sibi debiti propter illud maius bonum: quia priuãdo incurreret proprium malum moris, qđ nõ est admittẽdum pro quocũq; cõmuni bono

ni bono siue naturali, siue morali. Sicut maius bonum est salus & vita patriæ, quàm vnius priuari rusticitate: non posset tamẽ ego priuata authoritate, rusticitatem tollere, vt tori patriæ vitã daret, quia non licet facere malum, vt eueniat bonum. Et si quæritur, quid facient mater & filius tantummodo relicti? Respondetur, Recurrent deuote ad authorem naturæ, cui incumbit cura cõseruãdarum specierum, quique statuit causis secundis speciem conseruandam non per matrem & patrem. Et proculdubio Deus, qui non deficit in necessariis, prouideret.

¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, quòd casus nõ est admittẽdus, quia claudit incompossibilia. ſ. quòd Deus præceperit, vt de facto præcepit primis parentibus, Crescite, & replete terrã, & quòd Euam talis complexionis fecerit, vt esset inepta ad generationem masculorũ. Repugnant enim hæc duo adinuicem, quoniam ex primo sequitur oppositum secundi, & ex secundo oppositum primi. Nam si ipsi primi parentes præceptum acceperunt vt generarẽt, ex seipsis repleturos terrã, oporuit Euã esse fœcũdam vtriusque sexus, alioquin iã nõ ex Adã & Eua, sed ex vna alia necessario repleta repletio esset terræ, vt a primis parẽtib⁹, qm̃ illa alia esset prima mater masculorum. Præterea, Incompossibile est primis parẽtibus, vt sint imperfecta principia, si perfectione priuationis naturalis, quoniam vt dicitur in secundo Metaphy. perfecta principia naturaliter sunt ante imperfecta. Constat autem quòd talis casus ponit parentes primos principia imperfecta humanæ speciei imperfectione naturalis priuationis, quoniam essent priuata naturali fœcunditate masculorum. Falsum quoque ex dictis esse patet, quòd ratio moralis indubitanter suadet, commistionem talem propter conseruandam speciem esse licitam.

lib. 15. cap. 13. quæst. 2.

ar. 2. 4. 4. ar. 4. 4. ad 7.

q. 99.

lib. 15. de ciuit. Dei c. 16. circa principi. tom. 1.

lib. 15. cap. 13. quæst. 2.

¶ Super Quæstionis centesimaquinquagesimæquartæ Articulum decimum.

IN ar. 10. eiusdem q. 154. aduerte Nouitie, quòd ex his quę in litera dicuntur; non accipias luxuriam ordinari ad irreligiositatem in violatione monialis, sicut castitas illius ordinatur: sed ex his sume tantum maiorem, seu vniuersalem regulam, ꝙ quãdo actus vnius vitii ordinatur ad aliud, trãsit in speciem illius, sicut accidit etiam in virtutum actibus, & subsumas, Quãdo per luxuriã polluitur persona sacra, irreligiositas ordinatur in luxuriam: quoniam ex nimio appetitu luxuriæ cõmuniter homo accepta violationem personæ sacræ, & non econtra, & sic sacrilegiũ fit species luxuriæ, vtpote propter luxuriam commissum. Sicut quando ex vindicta percutitur persona sacra, sacrilegium idem fit species iræ: & hoc est verum secundum communem cursum, vt dictum est. Potest tamẽ species luxuriæ ordinari in irreligiositatem vt finem, vt si quis ideo polluat potius monachalẽ, quàm aliam, vt iniuriam diuino cultui inferat.

¶ Aduerte secundo, ꝙ cum in rnsione ad primũ dr, ꝙ luxuria põt esse species irreligiositatis sicut cuiusdã superioris generis, ly sicut, nõ denotat proprietatẽ, sed similitudinẽ. Luxuria. n. nõ est proprie genus mediũ inter irreligiositatẽ, & species luxuriæ: sed assimilatur generi medio pro quãto irreligiositas tenet locũ generis cõmunioris, vtpote extensi ad luxuriã, auaritiã, irã &c.

¶ In eodẽ articulo in rnsione ad ſm, dubiũ occurrit circa verba authoris, quonã pacto verti ẽ ꝙ ibi. ſ. in Decteris, enumerant illa quæ sunt spes luxuriæ ſm seipsa, repugnat siquidẽ hoc supra dictis. Nã raptus & adulterium ſm seipsa, nõ luxuriæ, sed iniustitiæ sunt spes, & ad luxuriã nõ spectant, nisi rõne finis dũ ex nimia libidine acceptat quis inferre vim, aut alienũ torũ violare.

¶ Ad hoc dr ꝙ inter enumeratas prius spes luxuriæ. ſ. fornicationẽ, stu prũ &c. & sacrilegiũ, hæc est differẽtia manifeste, ꝙ si signata to proprio cuiusciũq; illarũ, claudit ur venereus actꝰ explicite, siue ex ꝓprietate hois significãtis, vt patet de stupro, adulterio. &c. siue ex appropriatione vsus, vt cõtingit in raptu. In proprio aũt significato sacrilegii nõ cõtinetur explicite actus venereus, immo sacrilegiũ ẽt personale commune est actibus diuersorũ generũ, vt patet. Et hinc habetur differẽtia quę ponitur in li tera. ſ. ꝙ illa ſm seipsa cõtinentur sub luxuria, qa ſm actꝰ explicite tgñatos, sub luxuria sunt: sacrilegiũ vero nõ ſm suũ tgñatũ, sed ſm quod suũ signatũ refert ad luxuriæ actũ species. pohitur luxuriæ.

q. 99. ar. 1. ad 2. Et. 2. q. 168. ar. 3.

lib. de virginit. cap. 8. tom. 6.

¶ Ad obiectionẽ vero in oppositum dicitur, ꝙ præsens sermo nõ contrariatur supradictis. Nam cũ hoc stat, ꝙ multæ illarũ species sint ſm famosam determinationem, & lato vocabulo spes luxurię, qđ supra dictũ est. Cum hoc. n. ꝙ adulteriũ ſm suũ proprium significatũ est spes luxuriæ, stat ꝙ ly spes verificetur de spe ſm famosam determinationẽ & extẽtione vocabuli. Nec obstat ẽt ꝙ eodẽ mõ se habeat luxuria in adulterio & sacrilegio. ſ. vt finis: qm̃ licet in ipsa perpetratione taliũ peccatorum carnaliũ luxuria cõiter se habeat vt finis, & violatio iustitiæ, aut rei sacræ vt id qđ est ad finẽ, differentia tñ magna est in significatis nominũ aliarum specierũ, & sacrilegii: quia nomine adulterii, stupri, raptus &c. explicite significatur ipse finis. ſ. luxuriæ actus, & determinatio siue contractio eius per id quod est ad finẽ, puta, iniuria coniugis, violentia &c. sacrilegii vero nomine explicatur id ꝙ irreligiositatis est tantũ: & iõ illa ponũtur & sub iniustitia, & sub luxuria rõne diuersorũ: simpliciter tñ & absolute sub luxuria, quia luxuria se habet vt finis, & ex siue rõ actus sumitur. Sacrilegium aũt vt absolute est sub irreligiositate, nihil habet in suo significato vñ reponatur sub luxuria, & propterea ex sola relatione ad finẽ, actũ. ſ. luxuriæ nõ significatũ, ad luxuriã spectat: & propterea nõ est species cõnumerata cum aliis a Gratiano, & Magistro sententiarũ.

¶ In eadẽ rnsione ad ſm aduerte diligẽtissime differentiã verborũ, ac per hoc sensum in litera, dũ sacrilegiũ ad incestũ, vel adulterium, & dum ad stuprũ vel raptum reducitur. Nam in illis dr ꝙ est sacrilegiũ ad modũ incestus, & per modũ adulterii: in istis uero nõ dicitur ꝙ est ad modũ, vel per modum: sed dicitur ꝙ est quoddã spirituale stuprum, & ꝙ est spiritualis raptus. Docet siquidẽ per hanc differentiã author, ꝙ violatio spiritualis cognationis per venereã cõmistionem ſm veritatem est sacrilegiũ, sed habet modũ incestus, qui assimilatur violationi cõsanguinitatis: & similiter violatio sponsæ Christi in veritate est sacrilegiũ, sed habet modũ adulterii, quia mulier illa assimilatur spõsæ. Habet enĩ se ut spõsa, sicut illi se habẽt vt filii, & cognati. Violatio aũt venerea virginis Deo sacratæ est ꝓprie non solum sacrilegium rõne voti quo Deo dicata est, sed etiam stuprum rõne signaculi virginalis sub cura non carnalis, sed spiritualis patris, prælati. ſ. ecclesiastici, qui loco carnalis patris succedit, habens sub spirituali cura etiam carnalem custodiam virginis, ita quòd est vere & proprie stuprum, & grauius quàm stuprum pure carnale, quãto custodia spiritualis cui fit iniuria, est maiori veneratione digna, q̃ custodia pure carnalis. Et propterea dicitur in litera stuprũ spirituale, ita ꝙ ly spirituale, nõ est conditio diminuens, sed augens rõnem stupri a dignitate superaddita. Et similiter si violentia inferatur eidẽ, erit proprie raptus spiritualis ex hoc ipso grauior, quòd etiam a spirituali patre rapitur, vt declaratũ est &c.

¶Super Quæstionis centesimæquinquagesimæquartæ Articulum undecimum.

IN ar. 11, eiusdem q. 154. nota differentiã in litera positam, q̃ cum omnia peccata luxurię conueniant in hoc, q̃ actus venereus repugnat rectę rationi, naturalia tamen peccata a peccatis contra naturã in hoc differunt, q̃ naturalia rationali ordini solum, innaturalia autem non solum rationali, sed naturali ordini actus venerei in humana specie repugnant, & propterea appellantur vitia contra naturam. Contra naturalem namque ordinem naturæ est omnis concubitus, & semination, vnde nõ potest, quantum est ex natura actus, sequi generatio hominis, cum ad conseruationẽ speciei humanæ ordinetur a natura vis generatiua cum suis membris. Et si, militer contra naturalem ordinem quo ad modum, est omnis modꝰ alius a naturali modo cõcubendi, qui spẽi humanæ inditus est.

In codice libr. 9. tiulo. 22.

In eodem artic. 11. multa occurrunt dubia, quæ quoniam de mortalibꝰ sunt vitio, & ideo parum discussa, dissentienda censui, ve ambiguitatibus excluss. m.ꝰ nominentur a confessoribus, & citius expediat ie deiits.

Est ergo primum dubiũ, An hi quatuor modi in litera positi, sint diuersæ species peccati contra naturam. Et est ratio dubii, quia non apparet ratio diuersitatis specificæ.

¶ Secũdum dubium est, An peccatum mollitiei sit plurium specierum. Et est ratio dubii, quia potest esse mollities per pollutionem multipliciter procuratam, & per non procuratam. Et in litera non fit mentio nisi de procurata.

¶ Tertium dubium est, An bestialitas sit plurium specierum. Et est ratio dubii, tum propter sexus diuersitatem; tum propter dæmonem incubum in forma masculi naturaliter concumbentis, nunc cõtra naturam, nunc in eodem sexu, nunc in forma bestię, nunc in forma consanguinei, nunc in forma alicuius sancti concumbentem cum femina. Non enim liquet an sint hæc omnia vnius speciei tum propter differentiam plus quàm genericam inter dæmonem, & brutã.

¶ Quarto dubium est, An peccatum concubitus viri cum muliere extra vas debitum, sit eiusdem speciei cum aliis peccatis circa modum concubendi. Et est ratio dubii, tum quia apparet hic diuersitas specifica, quia ex primo non potest sequi generatio, ex aliis sic, & tamen in litera simul ponuntur sub contrarietate ad modum concubitus. tum quia talis concubitus eiusdem speciei est cum peccato sodomitico, cum masculus in masculum turpitudinem operatur.

¶ Quintum dubium est, quia superius dictum est, q̃ cõcubitus viri voluntarie non seminãtis, & mulieris seminantis, est contra naturam, & tamẽ hoc peccatum sub nullo istorum quatuor modorum claudituꝛ; quoniã seruatur debita species, debitus sexus, debitus instrumentum, debitus modus &c.

¶ Sextum dubium est, An omnia hæc peccata cõtra naturã, sint peccata mortalia. Et est ratio dubii, quia peccatum in solo modo non videtur peccatum mortale.

¶ Ad primum dubium dicendum, q̃ cum bonum consurgat ex A causa integra: malum autem ex particularibus defectibus, & ideo naturalis actus humani venerei multa exigat, cõsequens est, q̃ malum dicti ordinis consurgat ex defectibus singulorum requisitorum ad dictum ordinem, & consequenter q̃ species malorum oppositorum dicto ordini accipiantur penes diuersarum rationum bona, ex quibus consurgit ordo naturalis, actus humani venerei. Cõstat autem q̃ naturalis ordo actus venerei humani, cui directe cõtrariatur peccatum venereum cõtra naturam, consistit in quinq; . Primo, in concubitu. Secundo, hominum. Tertio, vtriusq; sexus Quarto, secundum vtriusq; naturalis ad generationẽ instrumenta. Quinto, sm debitum modũ. Ac per hoc mollities directe tollens bonum concubitus, & bestialitas directe tollens bonũ speciei humanæ, & sodomia directe tollens bonum sexus in supposito, & peccatum innominatum directe tollens bonũ naturalis instrumenti, & peccatum quoq; innominatum directe tollens bonũ naturalis modi, diuersarum rationum vitia contra naturam constituere videtur. Nihilo minus videtur esse sit bonũ cõseruãdę speciei humanæ: ad hoc enim omnia hęc a natura ordinantur vt ad finem. Sed hoc nõ obstat, quia ista sic sunt bona propter conseruandam humanam speciẽ, vt etiã ipsa sint quædã bona, q̃ per hæc peccata tolluntur. Nam concubitus ipse, bonum importat formaliter coniunctionis inter actiuum & passiuum, quod constat sm se esse bonũ in omni natura. Identitas etiam specifica personarum concumbentium constat etiam q̃ sm se bona est, vtpote in omni natura animalium coeuntium a natura instituta. Diuersitas quoq; sexuum sm se ponit bonum proportionis naturalis inter actiuum & passiuum. Proprietas instrumentorum sm se ponit vtera naturalem proportionem, bonum naturalis coniunctionis proximorum principiorum generationis &c. Modus autem concumbendi constat q̃ bonum quoddam naturale est sm se, cum modus peculiariter bonũ constituat. Consistit autem bonũ in modo, specie, & ordine. Vnde vitium venereũ contra naturam in has quinq; species distingui videtur, ita cũ q̃ vltima species ve imperfecta species sub tali genere cõprehendatur: qm̃ non contra, sed præter naturam fit, cũ in solo modo concubendi erratur. Sed hæc respõsio deficit in hoc, q̃ æquiuocat de bonis: qm̃ licet hæc sint bona sm se diuersarũ rationũ in esse naturæ, vt tamen veniunt in vsum humanum sunt vnius boni, quoniã vt subsunt humano vsui, non sunt bona nisi bonitate generationis humanæ, ad quam omnia ordinantur. Quod probatur, quia nõ sunt sm se appetibilia ab appetitu humano recto sine ordine ad generationẽ humanã tantũ. Nã cõcubitus & sexus eiusdem ipse ei & instrumentorum naturalis coniunctio, seclusõ ordine ad generationẽ humanã, bona humana non sunt, nec recto appetitu humano appetibilia. Et similiter opposita istis vna & eadem, ac sola ratione sunt mala humana, quia, quodlibet ponit actũ venereũ, ex quo non potest sequi generatio. Ideo, n. seminatio sine concubitu est malũ humanũ, quia ex ea nõ potest sequi generatio humana. Si militer abusus sexus, vel alterius speciei, vel ĩstrumenti, vel modi, est malum humanum, quia ex eo non potest sequi humana generatio. Si enim posset humana generatio sequi, nihil horum esset malũ humanum, q̃ uis forte essent mala naturæ. Et qm̃ species viciorum non distinguuntur pẽnes mala naturæ sm se: sed sm quod subsunt, aut contrariantur humano vsui: ideo non apparet vnde inter p c

Cõ intelli tante ibid.

cata cõtra naturam diuersitas sit specifica, Et hoc infinuauit author, ponendo ipsam determinatam quæstionem luxuriæ, & nullam mentionẽ faciendo de diuersitate illius speciei: quis hoc nõ cogat, qm̃ author in tr. huius q. numerãdo species luxuriæ, dixit in numero plurali, Vitia contra naturã: & in ar. vl huius quæst. dicit etiã pluraliter, in vitiis quæ sunt contra naturã trãsgredi &c. Pluralis quidẽ numerus infinuare videtur pluralitatem vitiorũ specificã: nã ratione numeralis distinctionis nõ fieret sermo pluralis, & vere sic est. Nam species moralium vitiorũ nõ semper sumuntur penes species bonorum priuatorum, sed etiam penes diuersa motiua per se sufficientia ad priuationem vnius, & eiusdẽ boni, vt patet in duobus extremis vitiis tẽperantiæ, quæ idem bonum tollunt, sed diuersimode. s. per excessum, & per defectum. Vbicũque, n. occurrũt diuersa motiua, quorum quodlibet est per se sufficiens ad priuandum bonum alicuius virtutis moralis, ibi diuersa vitia sm speciem ponenda sunt, vt patet in exẽplis datis, & in speciebus gulæ: sed diuersa cõstat esse motiua in his peccatis contra naturam, ita q̃ quodlibet motiuum est per se sufficiens ad corruptionem naturalis ordinis actus venerei humani: igitur diuersæ sunt species peccati contra naturam. Minor probatur, quia mollem mouet, sola explẽtio voluptatis venereæ. Sodomitam mouet persona indebiti sexus. Bestialem mouet suppositum alienæ speciei. Abutentem femina extra vas mouet delectatio in parte indebita. Et vltimum mouet delectatio indebiti modi. Et quodlibet horum est per se sufficiens motiuum ad corrumpendum naturalem ordinem statuũ in actu venereo. humano, vt patet. Rationabile est igitur ponere has quinque species vitii contra naturam. Consonatq̃ne distinctio ista metaphysicæ doctrinæ: qm̃ cũ vitium contra naturam constituatur impossibilitate generationis humanæ ex seminatione humana, consequens est, q̃ vbicũque, quædam impotentia generationis humanæ in seminatione committitur, ibi per se diuersitas sit: qm̃ sicut fixio pedis pedaltras quædam est, & ideo est per se diuersificatiua pedis, ita seminatio in sexu indebito, impossibilitas quædam est generationis humanæ ex semine, & sic de aliis. Consonat & hæc diuersitas specifica moralibus distinctiuis, quia quodlibet istorum motiuorum dissonat sm se a rãtione naturali, & est, p se motiuum ex parte actus venerei, licet ex parte operantis possit aliud esse motiuum: & est per se corruptiuum boni specialis virtutis moralis, puta, castitatis. Consonat demum propriis huius vitii: qm̃, ve patet in litera, vitium istud hoc habet proprium, q̃ naturali ordini actus humani venerei sm ipsum actum opponitur. Prædicta aũt motiua omnia sm opposita etiam naturaliter dicto naturali ordini attenduntur. Nec obstat q̃ author non fecerit mentionem de specifica diuersitate huius vitii, qm̃ locus ab authoritate negatiue nõ valet, & plurali numero illam insinuauit. Nec est verũ q̃ ista peccata vna, & eadẽ ratione specifica specialissima sint mala moraliter, quãmuis vnum solum bonũ morale tollant, quoniam sunt vnum genere pẽnes priuationẽ generationis humanæ, & sunt multa specie pẽnes diuersa motiua per se sufficientia ad priuationem generationis humanæ.

¶ Ad secũdum dubium dicitur, q̃ cum vitiũ mollitiei veneree constituatur ex voluntaria pollutione absque concubitu quocũque, nulla apparet differentia formalis, quæ distinguat hanc speciem. Siue in sit procurata extrinseco admiculo, proprio, vel alieno per quodcumque coniunctum, vel separatũ instrumentum dummodo absit cõcubitus: siue sit procurata per solã inclinationem actiuã politiuę, vel negatiue, nulla sit diuersitas specifica: qm̃ hęc omnia materialiter, vel per accidens se habent ad voluntariã seminationẽ absque concubitu. Grauius tamen peccatũ cũ alieno hoc admiculo sit, ratione societatis in peccato alterius. Et hoc intellige loquendo de tali specie peccati sm se: qm̃ loquendo de eodem peccato, vt subordinatur motiuæ delectationi, aut desiderio adulterii, recipit etiam adulterii deformitatem: & vt subordinatur motiuę delectationi, aut desiderio incestus, adipiscit deformitatem incestus, & sic de aliis.

¶ Ad tertium dubium dicitur, q̃ veneree bestialitatis vitium species specialissima est. Nam neque sexus, aut vasis diuersitas, in bestia diuersitate motiui in ordine ad rationẽ habent, sed sub eadem motiuendi ratione cõprehenditur, q̃ ea bestia, ipsa mouet. vt extraneum a specie humana, sit cum omnis cõcubitus masculi cũ masculo inter homines eiusdem speciei, quia sub eadẽ ratione mouet mas, & quælibet eius pars: marem ad actum venereum, & mulier mulierem, neque nata est sequi generatio humana ex commistione cum sexu diuerso bestiæ, sicut accidit in commistione hominum: Et per hoc etiã dicitur, q̃ omnis cõcubitus cum dæmone est eiusdem speciei specialissimæ, quia sub vna ratione mouet, vt supposita non eiusdem speciei: & hæc intelligẽ quãtum est ex natura actus, hoc est, ipsius concubitus sm se cum supposito non eiusdem speciei: qm̃ ex parte affectus, vt puta, siquis etiam bestia affectu sodomitico aburatur, aut cum dæmone per affectum ad delectationem sodomiticam, vel cũ consanguineo &c. coeat, peccatum vltra bestialitatis vitium, deformitatem sodomiæ, vel adulterii, vel incestus vel sacrilegii &c. induit. Potest quoque ex parte effectus, adiũcto quandoque patientis affectu, seu consensu, variari bestiale peccatum mulieris cum dæmone, puta, si dæmon non consectum a seipso semen, qd̃ non est verum semen humanum, sed quidam humor semini humano similis; sed verum semẽ humanũ acceptum ab aliquo viro, concumbendo transfundat. Tale, n. peccatum ex parte concubitus est bestialitas, ex parte vero commistionis seminum, ad simplicem fornicationem reductiue spectat, eo, q̃ sola delectationem veneream in consumatione vagi concubitus importat. Perinde, n. est quo ad hoc, ac delectari in susceptione vagi seminis humani, qd̃ ad simplicem spectat fornicationem, nisi aliqua alia condicio superaddatur. Vnde ex tali concubitu generari potest homo filius illius viri, a quo decisum est semen. Nec obstat si vir ille sit pater illius mulieris, si ista tantum hominis semen petierit, nõ patris proprii, quoniam ex intentione & proposito peccata distinguuntur. Diuersitas autem plus quàm generica inter dæmonem & brutã in esse naturæ est, non in esse morali in ordine ad concubitum humanum: quoniam dæmon vt extremum concubitus humani, concurrit vt simile animali, qd̃ sm naturam potest esse extremum concubitus. Formas n. & mouet corpus aereum in similitudinem animalis illius, puta, hominis, aut bestiæ, ac per hoc sm affectum trahit peccatum in speciem illius concubitus, cui assimilatur. Quia tamen sm veritatẽ notãdum est cum extremo ex tranęa speciei ab homine, & motiuum ad tale peccatum est delectatio veneree in extremo alterius speciei, quod motiuũ commune est omni veneree bestialitatis: ideo ex parte actus nulla apparet specifica differentia luxuriæ. Differt in specie cõcubitus cũ dæmone a cõcubitu cũ bestia ex admistione alterius vitii, sit religiositatis, non sm̃ in specie sacrilegii; sed superstitionis illius, ad quã spectat societas cũ dæmonibus. Est enim in talibꝰ nequitia recte societas cum dæmone.

¶ Ad quartum dubium dicitur, q̃ peccatum hominis cum muliere extra vas naturale, specie differre videtur a peccato in modo concumbendi cum muliere nõ propter obiectiones allatas, vt patebit respondẽdo ad illas, sed propter diuersitatem motiuoꝝ: qm̃ ad vsum mulieris extra vas naturale mouet delectatio partis, seu instrumenti innaturalis, ad vsum vero mulieris in vase naturali modo indebito mouet delectatio ipsius modi innaturalis

quod pertinet ad peccatum immũdię, quam quidam mollitiẽ uocãt. Alio modo, si fiat per concubitum ad rem non eiusdem speciei, quod uocatur bestialitas. Tertio, si fiat per cõcubitũ ad non debitum sexum, puta, masculi ad masculum, uel feminę ad feminam, ut Apostꝰ dicit ad Rom. 1, quod dicitur Sodomiticũ uitiũ. Quarto, si nõ seruetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad instrumentum nõ debitũ, aut quantũ ad alios mõstruosos, & bestiales cõcubendi modos.

Ad primum ergo dicendum, q̃ ibi enumeratur species luxurię, quæ non repugnant humanę rationi: & ideo prętermittitur uitium contra naturam.

Ad 2m dicẽdum, q̃ bestialitas quidem speciei, quia sub eadẽ ratione mouet mas, & quælibet eius pars: marem ad actum venereum, & mulier mulierem, neque nata est sequi generatio humana ex commistione cum sexu diuerso bestiæ, sicut accidit in commistione hominum: Et per hoc etiã dicitur, q̃ omnis cõcubitus cum dæmone est eiusdem speciei specialissimæ, quia sub vna ratione mouet, vt suppositum non eiusdem speciei: & hæc intelligẽ quãtum est ex natura actus, hoc est, ipsius concubitus sm se cum supposito non eiusdem speciei: qm̃ ex parte affectus, vt puta, siquis etiam bestia affectu sodomitico aburatur, aut cum dæmone per affectum ad delectationem sodomiticam, vel cũ consanguineo &c. coeat, peccatum vltra bestialitatis vitium, deformitatem sodomiæ, vel adulterii, vel incestus vel sacrilegii &c. induit. Potest quoque ex parte effectus, adiũcto quandoque patientis affectu, seu consensu, variari bestiale peccatum mulieris cum dæmone, puta, si dæmon non consectum a seipso semen, qd̃ non est verum semen humanum, sed quidam humor semini humano similis; sed verum semẽ humanũ acceptum ab aliquo viro, concumbendo transfundat. Tale, n. peccatum ex parte concubitus est bestialitas, ex parte vero commistionis seminum, ad simplicem fornicationem reductiue spectat, eo, q̃ sola delectationem veneream in consumatione vagi concubitus importat. Perinde, n. est quo ad hoc, ac delectari in susceptione vagi seminis humani, qd̃ ad simplicem spectat fornicationem, nisi aliqua alia condicio superaddatur. Vnde ex tali concubitu generari potest homo filius illius viri, a quo decisum est semen. Nec obstat si vir ille sit pater illius mulieris, si ista tantum hominis semen petierit, nõ patris proprii, quoniam ex intentione & proposito peccata distinguuntur. Diuersitas autem plus quàm generica inter dæmonem & brutã in esse naturæ est, non in esse morali in ordine ad concubitum humanum: quoniam dæmon vt extremum concubitus humani, concurrit vt simile animali, qd̃ sm naturam potest esse extremum concubitus. Formas n. & mouet corpus aereum in similitudinem animalis illius, puta, hominis, aut bestiæ, ac per hoc sm affectum trahit peccatum in speciem illius concubitus, cui assimilatur. Quia tamen sm veritatẽ notãdum est cum extremo ex tranęa speciei ab homine, & motiuum ad tale peccatum est delectatio veneree in extremo alterius speciei, quod motiuũ commune est omni veneree bestialitatis: ideo ex parte actus nulla apparet specifica differentia luxuriæ. Differt in specie cõcubitus cũ dæmone a cõcubitu cũ bestia ex admistione alterius vitii, sit religiositatis, non sm̃ in specie sacrilegii; sed superstitionis illius, ad quã spectat societas cũ dæmonibus. Est enim in talibꝰ nequitia recte societas cum dæmone.

¶ Ad quartum dubium dicitur, q̃ peccatum hominis cum muliere extra vas naturale, specie differre videtur a peccato in modo concumbendi cum muliere nõ propter obiectiones allatas, vt patebit respondẽdo ad illas, sed propter diuersitatem motiuoꝝ: qm̃ ad vsum mulieris extra vas naturale mouet delectatio partis, seu instrumenti innaturalis, ad vsum vero mulieris in vase naturali modo indebito mouet delectatio ipsius modi innaturalis

talis, vt prius dictum est.

¶ Pro prima tamen obiectione sciendum est, ꝙ modus innatu
talis contingit dupliciter. Vno modo, ita ꝙ nō pōt sequi gene
ratio, & tunc solū peccatū in modo, est proprie peccatū cōtra
naturā. Et ꝙ hoc sit verū & de incestione authoris, patet ex pri
mo huius q. ar. vbi
dicit, ꝙ impedire ge
nerationē prolis cō
stituit vitiū contra
naturā, & ex eo ꝙ
aliter nō est contra,
sed præter naturā.
Alio mō, ita ꝙ pōt
ex eo sequi genera-
tio: & talis modus
non cōprehenditur
sub peccato contra
naturā nisi reducti
ue, eo mō quo id
qđ ē pter naturā re
ducitur ad cōtra na
turam. Talis tamen
modus, licet absolu
te deformitatē quā-
dā importet, ppter
recessum a naturali
modo, nō tñ ita ha
bet deformitatē an
nexā, quin ex causa
possit esse licitus,
puta, si dispositio
corporis non patia
tur aliter fieri.

differt a malitia, quæ humanæ vir-
tuti opponitur per quendā excess-
sum circa eandē naturam, & ideo
ad idem genus reduci potest.

Ad 3^m dicendū, ꝙ luxuriosus
non intendit generationem huma
nam; sed delectationē venereā, quā
potest āliquis experiri sine actib⁹,
ex quibus sequitur humana gene-
ratio. Et hoc est quod quæritur
in vitio contra naturam.

ARTICVLVS XII.

Vtrum vitium contra naturam sit maximū peccatū inter species luxuriæ.

AD DVODECIMVM sic proce
ditur. Videtur ꝙ vitium cō-
tra naturā nō sit maximū pctm̄ in-
ter spēs luxuriæ. Tāto. n. aliqđ pec-
catū est grauius, quāto magis cōtra

Infr. q. 170 art. 1. ad 2. Et 1. 2. q. 73. a. 7. cor. Et 4. di. 41. arti. 4. q. 3. cor. 1.

¶ Pro secunda aūt obiectione iā pōt patere ex dictis, ꝙ cōmi-
stio viri cū muliere contra naturā, & cū puero, distinguitur spe
cie, quia motus sunt diuersārum rationū. s. delectatio in per-
sona sexus quidē debiti; sed fm partē indebitā. Alia. n. ratione
repugnat rationi & naturæ, ꝙ ipsa persona concumbens est cō
tra naturam: & alia ratione ꝙ persona ipsa concumbens non
est contra naturam, sed illa pars eius. Ibi. n. extrema concubi-
tus, quę sunt personæ, repugnātiā habēt: hic aūt extrema nō
habēt repugnantiā, sed aliunde repugnantia orit. s. ex sola in-
strumentali parte. Vnde inter modos quatuor vitij contra na-
turā in īra numeratos, solus quarta species subalterna ſuenit.

¶ Ad quintum dubium dicitur, ꝙ tale peccatū sub vitio con-
tra naturam per abusum instrumenti naturalis, seu per omis-
sionem illius, concluditur: qm̄ instrumenta naturalia ad gene
rationē humanā sunt duplicia. s. ipsa membra pudenda maris
& mulieris ad concubitū ordinata, & semina vtriusq;. Ac per
hoc sicut vir seminans extra vas naturale mulieris, peccat cō-
tra naturam, omittendo instrumentum naturale mulieris: ita
mulier seminans sine viri semination̄e, peccat contra naturā,
omittendo voluntarie naturale instrumentū viri ad generatio
nē. Quia. n. ad generationē magis cōcurrunt instrumenta flui
da. s. semina, quām instrumenta solida. s. membra pudēda, vt pa
ret manifeste ex parte viri, & maxima delectatio venereorū cō-
sistit in vsu instrumentorū fluidorum emittendo ea, cōsequēs
est ꝙ peccatū venereum contra naturam, ad quod delectatio
venerea contra naturalē ordinē mouet non solū penes instru-
menta solida, sed penes instrumenta fluida consideretur, ita vt
abusus instrumenti siue solidi, siue fluidi tollens generationē
humanā, peccatū contra naturā sit. Et quia in tali concubitu,
abusus est instrumenti fluidi mulieris, qm̄ contra naturalē or
dinē est, ꝙ mulier seminet nisi propter generationē, vt patet
cū mulier peccat peccato mollitiei, constat aūt ex tali concubi
tu non posse sequi generationē: ideo talis concubitus peccatū
est contra naturā in quarta specie peccati cōtra naturā, in qua
seruata specie & sexu, concubitus propter instrumentale abu
sum tollit generationē humanā. Et bene nota abusum instru-
mentalē; qm̄ si aliunde prouenit ꝙ alter tantū seminet, eumq;
vterq; intendat, & det quantū in se est operā cōsumationi na
turalis concubitus, nulla interuenit moralis deordinatio. Et si
militer si aliunde prouenit, ꝙ prius sit seminatio vnius q̄ al-
terius, cōtinuatio cōcubitus ad hoc vt reliquus seminet non
est cōtra naturā, qm̄ ad consumationē concubitus naturalis
semi completi ordinatur, & non ad hoc ꝙ sola vna pars semi-
net, vt accidit in casu principali. Deberet tñ dari cōsilium coniu
gi tardiori ad seminādum, vt ante concubitum aliqua prouo
catione sui vteretur tali & tanta, vt disponeret ad simultaneā
seminationem. Et quoniam hoc est rationabile auxilium na
turæ, nullum in huiusmodi prouocatione peccatum est.

¶ Ad sextū dubiū dicitur, quōd omnia peccata venerea contra
naturā, sunt peccata mortalia ex suo genere, quia sic sunt con
tra naturalē ordinē actus venerei humani, ꝙ tollunt illius fi-
nē. s. generationē humanā, quæ est longe maius bonum, q̄ di-
uitiarū, & aliarū rerū exteriorū bonū. Nec obstat ꝙ nō omnis
innaturalis modus est peccatū mortale, qm̄ vt iā dictū est, nō
omnis innaturalis
modus est cōtra na
turam, sed solus ille
qui impedit genera
tionē. Reliqui enim
sunt solum præter
naturam. Similiter
non obstat in casu
quinto discusso, ꝙ
vir non tenetur cō-
sumare inchoatum
actū venereū cum
vxore, qm̄ licet sit
verū absolute, tenet
tur tñ ex suppositio
ne. s. si vxor ex con-
cubitu ducitur ad
seminandum: tunc
enim tenetur con-
seminare. Alioquin
concubitus secun-
dum se tollit natu-
ralē generationem
propter abusum in-
strumēti fluidi mu-
lieris, & illius cōcu
bitus consumati ex
parte mulieris.

riatur charitati: sed magis vidētur
contrariari charitati proximi adul
terium, stuprū, & raptus, quæ ver-
gunt in iniuriā proximi, q̄ peccata
contra naturam, per quæ nullus al
teri iniuriatur. ergo peccatum con
tra naturam non est maximum in-
ter species luxuriæ.

¶ 2 Præt. Illa peccata videntur esse
grauissima, quę contra Deum com
mittuntur: sed sacrilegium directe
committitur contra Deum, quia
vergit in iniuriā diuini cultus. er-
go sacrilegium est grauius peccatū
quām vitium contra naturam.

¶ 3 Præt. Tanto aliquod peccatum
videtur esse grauius, quanto exer-
cetur in personam, quam magis di
ligere debemus: sed fm ordinem
charitatis magis debemus diligere
personas nobis cōiūctas, quæ pol-

Super Quæstionis centesimæquinquagesimæquartæ Articulum duodecimum.

IN ar. 12. eiusdem q. 154. dubia duo occurrūt. Primū est, An
peccata contra naturā transeant in deformitates vitiorū na
turaliū, ita quōd vnū & idē peccatū sit sub vitio cōtra naturā
& sub vitio naturali, puta, sub sodomia, & incestu, vel adulte-
rio, vel sacrilegio &c. Et est rō dubij, quia hinc apparet pars af-
firmatiua vera. Nā si quis concūbat cū vxore aliena contra na
turā, facit iniuriā marito illius, vtpote vtēdo ad venereū cōcu
bitū p̄sona q̄ ē alteri⁹ ad cōcubitū venereū. Nec min⁹ sacrilegij
re' est abutēs moniali ꝫ natūrā, q̄ abutens illa naturaliter. Nec
minus rapt⁹ reus est, qui violentiā infert mulieri ad cōcubitū ꝫ
natūrā, q̄ naturalē. Pars aūt negatiua apparet vera, tū ex eo
ꝙ impossibile est eundē concubitū esse contra naturā, & natu
ralē siue bonū, siue malū moraliter. Ac ꝙ hoc impossibile est cō
cubitū contra naturā habere propriā differentiā constitutiuā
concubitus naturalis in esse mali moralis. Constat autem ꝙ
incestus, adulterium, & stuprum nō sunt accidentia communia, sed proprie differentiæ constitutiuę concubitus naturalis
sub genere moralis mali. ergo non inueniuntur extra naturā-
lem concubitum: tum ex eo ꝙ ex concubitu contra naturā
non contrahitur affinitas, quam tū contrahere oporteret, si in
cestus deformitatem haberet, quia si esset incestus concūbere
contra naturam cum sorore vxoris propriæ, sequeretur quōd
vxor propria esset facta illi affinis: & si non est facta ex hoc si-
bi affinis, ergo ille concubitus non fuit incestus.

¶ Secūdū dubiū est, quia in litera in rīsione ad vltimū dicitur
quōd inter peccata cōtra naturā infimū locū tenet mollities.
Vtrū ꝙ minus graue sit pctm̄ in mō cōtra naturā cōcūbendi
cū femina, seruato vase naturali, qđ in litera vltimo numerat.

¶ Ad primū dubiū dicitur, ꝙ in hac quæstione est aliquid cla-
rum, & aliquod obscurū. Duo liquidē sunt hic manifesta. Alte-
rū est, ꝙ peccatū luxuriæ contra naturā aggrauatur per condi
tiones significatas. s. pecibus luxuriæ naturalis. Constat nāq;
grauius esse abutī ꝫ natūrā muliere coniugata q̄ soluta, & ma
tre q̄ extranea, & violenter q̄ voluntarie &c. Alterum est, ꝙ hu
iusmodi grauitas addit circunstantiā alterius speciei in quibus
dam, vt patet, si addatur raptus, vel sacrilegium ad cōcubitum
contra naturā. Obscura aūt sunt etiam duo. Primum, est an in
aliis grauitas addita varier speciem. Secundum est, an si va-
riet speciem, coincidant illæ species cū speciebus naturalis lu-
xuriæ. Oportet aūt ad veritatis intellectū cōsiderare, ꝙ in spe-
cie bus naturalis luxuriæ est aliquid spectans ad ipsum genus
luxuriæ, puta, cōcubitus &c. & aliquid spectans ad aliqđ aliud
genus, puta, iniustitiæ, vel irreligiositatis &c. Et qm̄ luxuria cō
tra naturā distinguitur ex opposito contra luxuriam naturā-
lem, nec coincidere possunt: ideo nulla est quæstio de cōcursu
vtriusq;

vtriusq; luxuriæ in eodem concubitu: sed tota quæstio est de
concursu deformitatum alterius generis, quæ determinant luxu
riam naturalem. Quæ quæstio ex hoc ipso soluitur, ꝙ nihil pro
hibet deformitates alterius generis esse communes luxuriæ na-
turali, & contra naturā: ita ꝙ sicut sacrilegium, quod importat
iniuriam rei sacræ,
& in proposito per
sonæ sacræ, trāsfert
concubitum natura
lem viri cum sancti-
moniali i sacrilegiū,
non minus transfert
cōcubitum contra
naturam cum eadē
in sacrilegium, pro-
pter eandem ratio-
nē, quia vtrobique
agitur contra castita
te Deo dicatam. Et
ita hoc quod est per
sonā esse coniugatā,
non solum transfert
concubitum alienū
cum ipsa in speciem
iniuriæ maritalis:
sed etiā concubitum
alienum cum eadē
contra naturā trant
fert in speciem mari
talis iniuriæ, quia
vtrobiq; p̄sona quæ
est alterius quo ad
concubitum polluitur. Et simile est de incestu, & stupro: quia
vtrobique fit iniuria vel naturali reuerentiæ, puta, ſiquis cogao
scat contra naturam propriam matrem, vel paternæ custodiæ,
cui non solum virginale signaculum, sed ipsum filiæ corpus com
mendatū naturaliter est, iuxta illud. Filiæ tibi sunt, custodi cor-
pus earum. Et sic non solum deformitates, raptus, & sacrilegii:
sed adulterii, incestus, ac stupri, possunt cum concubitu contra
naturam concurrere. Ac per hoc huiusmodi circunstantiæ si con
currant non solum aggrauant, sed variant speciem, qđ in prima
quæstione quæsitum est. Et si perspicaciter intuiti fuerimus, ap-
parebit ꝙ deformitates istæ sunt eiusdē speciei cum deformita-
tibus similibus in vitiis luxuriæ naturalis. Nam ex parte ipsarū
deformitarum nulla apparet formalis differentia, sed alicubi in-
uenitur solus quidam defectus consumata iniuria, puta, in con-
cubitu contra naturam cum aliena vxore, & cum filia alterius
virgine. Nam maior iniuria fit marito si concubitus est natura-
lis, quia tunc non solum persona vxoris, quæ est mariti, sed etiā
vas quod est mariti polluitur. Et similiter paternæ custodiæ ma
ior iniuria fit per concubitum naturalem, quo non sola persona
polluitur, sed signaculum virginale aufertur, quod præcipue cu
stodiendum erat. Et ideo concludendū videtur, ꝙ circunstantiæ
non solum variant speciem concubitus contra naturam, sed trans
ferunt in easdem species, in quas transferunt per modum differē
tiæ concubitus naturalis. Quocirca concubitus contra naturam
cum aliena vxore, consanguinea, & habente votum castitatis,
non est proprie adulterium, nec proprie incestus: quia omnes spe
cies luxuriæ naturalis significant deformitatē in concubitu na-
turali, sicut simum curuitatem in naso. Et propterea ex huius-
modi circunstantiis in crimine contra naturā, non contrahitur
affinitas, nec incurruntur pœnæ adulterorum, & incestuosorum
Est tamen proprie sacrilegium, quia sacrilegiū non significat de-
formitatē i tali materia determinate. s. in cōcubitu naturali, sed
absolute, in quacumq; materia cōtra rem Deo dicatam agatur.
Et est reductiue spectās ad speciem adulterii & incestus propter
similitudinem deformitatis iniuriæ, & irreuerentię naturalis,
quarum prima ad iniustitiam, secunda ad impietatem secundū
se spectat. Et sic secundæ quæstionis solutio patet.

¶ Ad secundum dubium dicitur, ꝙ quia author ponit peccatū
in modo, esse cōtra naturam, & grauius mollitie, & ponit in eo
latitudinem, seu differentiam, dicendo, Magis autem si nō sic de
bitum vas, q̄ si sit inordinatio fm aliquam aliā pertinentia ad mo
dum concumbendi: ideo ex hoc ipso ostendit, quōd per peccatū
in modo, in proposito intēdit talem vnde nō possit generatio se-
qui, vt si quis ita concūbat, vt ad os vasis naturalis vix attingat,
vt quasi cogatur extra seminare ex tali modo, quis fm vas natu
rale concūbat. Nisi. n. sic exponatur, non saluatur ly magis pro-
prie: nec saluatur ꝙ quartus modus sit supra mollitiem fm se to
tum, sed solum fm sui supremum, quod tamen author ex propo
sito intendit, ponens supra mollitiem totum, magis tamen secun
dum sui supremum, quam infimum. Obiectio autē procedit de

modo præter naturam, qui non impedit generationem, quod di
stat a mollitie sicut veniale a mortali.

¶ In eodem 12. art. dubium occurrit arduum circa rationē mol-
litiei, & sodomitici vitii in mulieribus, qua. s. ratione constat ta
les actus mulierum esse peccata mortalia. Et est ratio dubii, quia
peccatum mortale
oportet ꝙ sit contra
bonum diuinū, aut
humanum, seu crea
turæ intellectualis,
alioquin nō esset cō
tra charitatē. In hu-
iusmodi autem acti-
bus mulierum non
agitur contra bonū
diuinū, vt patet, nec
contra bonum ange
licum, vt patet, nec
contra bonum hu-
manum. Probatur;
quia si hoc esset, iō
esset, quia eēt cōtra
bonum generationis
humanæ, vt in mol-
litie viri, & sodomia
masculorum patet:
sed hoc nō est, quia
seminatio mulieris
non concurrit ad ge
nerationem nisi per
accidens. Ea autem
quæ sunt per acci-

nium horum vitiorum. s. quæ ad
luxuriam pertinent, pessimum est
quod contra naturam fit.

RESPON. Dicendū, ꝙ in quoli-
bet genere pessima est pricipij cor-
ruptio, ex quo alia dependent.
Principia autem rationis sunt ea
quæ sunt fm naturam. Nam ratio
præsuppositis his quæ sunt a natu
ra determinata, disponit alia secū-
dum quod conuenit: & hoc appa-
ret tam in speculatiuis q̄ in practi-
cis. Et ideo sicut in speculatiuis er
ror circa ea, quorum congnitio est
homini naturaliter indita, est grā-
uissimus, & turpissimus: ita in agē
dis agere contra ea quæ sunt secū-
dum naturā determinata, est grauis
simum & turpissimum. Quia ergo
in vitijs, quæ sunt contra naturam

Refer 12. q. 1. c. Quē admodum. in fine: & c. Adulte-ri.

dens omittuntur ab arte. Et propterea hi actus mulierum non
exeunt limites peccatorum, quæ sunt circa tactus & amplexus,
in quibus fm se constat non consistere peccatum aliquod contra
naturam, quod constitutur ex hoc, ꝙ tollit finem seminationis
humanæ. s. generationem hominis. Quod autem fœminæ semen
non requiratur per se ad generationē, testatur Arist. in 1. de ge-
neratione animalium circa finem, quē sequitur author in 3. par
te q 31. ar. 5. ad 3. Et quia Galenus & Auicena in 9. & Albertus
in 15. de Animalibus tenent oppositum, restat vt dubium sal-
tem sit, an hi actus mulierum sint peccata mortalia, sicut du-
bium restat propter varietatem opinionum, an semen mulieris
per se requiratur ad generationem.

¶ Ad euidentiam quæstionis huius sciendum est, ꝙ licet nō sit
hic quæstio, an hi actus mulierum sint peccata mortalia, qm̄ hoc
pro constanti supponitur, vtpote ab vniuersa Ecclesia acceptatū.
Nullus. n. apparet catholicus contradicens: nec sit quæstio, an fē-
men mulieris per se concurrat ad generationē, quia quæstio hęc
ad naturalem spectat philosophiam, sed sit quæstio de certitudi-
ne, seu euidentia rationis naturalis, quare huiusmodi actus sunt
peccata mortalia: quia tamen quæstio hæc pendet ex notitia hu
iusmodi actuum in genere naturæ, qm̄ peccatum contra naturā
fundatur super hoc, quōd actus est contra naturæ ordinem, &
peccatum mortale in genere eorū quæ contra naturā sunt, fun-
datur super malo humano in his, alioquin non esset contra cha-
ritatem, ideo duo facienda sunt. Primo, tractabitur ipsa natura-
lis quæstio: Secundo, directe quæsito respondebitur. Quo ad pri
mum Arist. sententia est, quōd semen fœminæ non est humor se-
minalis, sed est superfluitas propria vteri. Nec concurrit ad gene
rationem quoris modo, quia nec vt agēs, nec vt materia. Probat
autem quod dicit ratione, & quibusdam signis. Ratio est, quia
menstruum est quod in femina proportionaliter respondet se-
miniū viro. ergo ille alius humor quod semen in muliere dici-
mus, non est illud quōd correspondet in femina proportionaliter
semini viri. Assumptum probatur ex sensibilibus, quia. s. pro-
portionaliter incipiunt, & desinunt semen viri & menstruū mu
lieris. s. in pubertate & senectute. Vox in vtroq; proportionali
ter tunc mutatur, in vtroque pili generantur tunc, & membra re
ceptiua vtriusque humoris distenduntur. Consequentia proba-
tur, quia si menstruum est illud proportionale, ergo non semen.
& si semen, ergo non menstruum. Impossibile siquidem est dari
semini virili duo proportionalia naturalia in eodē. Quod posset
probari tum ex parte naturæ, quia sicut nō deficit in necessariis,
ita nō abundat in superfluis: tum ex ratione propriæ causæ, quia
si verumque est illud proportionale, neutrum est illud. Indicia
autem sunt multa. Primum est, quōd mulieres sæpe concipiunt
sine illa delectatione quæ in seminis emissione sentitur. Secun-
dum est, quōd concurrente vtroque semine sine menstruo non
concipiunt mulieres. Tertium, est quōd huiusmodi semen non
conuenit omnibus mulieribus, sed nitidis, & seminaribus vt plu
rimum, nō autem fuscis, & quæ sunt viragines. Quartum est, ex

quantitate

quantitate,quia.s.multum excedit interdum quãtitate sẽsinis, & variatur in plus & minus ſm cibi rationem, nam quidam cibi aerei ſa poris augent ipſum. Quintum eſt ex genere seminarũ, quia.s.talis humor non conuenit omnibus seminis. Sextum eſt, quia ex contactu non emittunt feminæ ſemen per illas partes.

Diui autem Thomæ ſententia conſentit Ariſt. in hoc, q̃ ſemen mulieris nõ eſt neceſſarium ad generationem. An autem ſit vtile ad generationem,aut omnino extraneum, vt Ariſ. Ar.9.huius quæſt. ſenſit, non dicit:ſed cum Ariſt. dixit ſemen mulieris non eſſe humorem ſeminalem,ſed eſſe ſuperfluitatem vteri,ſen matricis : diuꝰ Tho. dicit ipſum eſſe imperfectum quid in genere seminis. Et ex hoc intulit,q̃ nõ eſt materia neceſſaria in generatione. Quia.n.ſemen ſm generis ſui rationem eſt in genere cauſæ effectiuæ,vt patet in ſeminibus vegetabilium,& expreſſe ſcriptum eſt in 7.Metaphiſic.& 2.Phyſic.c.de cauſis, conſequens eſt vt ſi ſemen mulieris ſit in genere ſeminis,quãmuis vt quid imperfectum,quòd non ſit per ſe ordinatum a natura vt ſit materia generationis.Quod enim eſt ordinatum per ſe vt ſit ſemen, non eſt per ſe ordinatum vt ſit materia ſeminis, ac per hoc non eſt materia neceſſaria ad generationem:quoniam talis eſt propria materia ſeminis. Auic. vero in c. 3. noni de animalibus &, Albert. in fine 15. de animalibus, putant, ſemen mulieris per ſe concurrere ad generationem non vt ſemen niſi æquiuoce ſeminis nomine vtendo,ſed concurrere vt proximã materiã generationis, ita q̃ ſanguis menſtruus eſt materia pura egẽs adhuc decoctiõe ad hoc,q̃ ſit proxima materia generationis. & propterea eſt velut cibus illius ſeminis,ſeu ſanguinis albi, quod eſt proxima materia. Gal.autem,quem ſequitur Scotus in 4.diſt.3.ſenten. opinari videtur, q̃ ſemen mulieris concurrat vt ſemen, quãmuis minus principale & dependẽs in ſua cauſalitate a ſemine viri. Et ratio Galen.eſt, quia ex quo proles quandoque aſſimilatur patri, & quandoque matri, debet eſſe vna communis ratio huiuſmodi aſſimilationis: ſed ratio aſſimilationis ad patrem eſt ſemen.igitur ratio aſſimilationis ad matrem eſt ſemen. & confirmatur a Scoto, quia proprium agentis eſt aſſimilare ſibi effectum non materiæ. Inter has autem opiniones quæ ſit vera,non facile apparet. Nam ratio Ariſt. plurimum authoritatis ex ſenſibilibus habet, & non niſi vnum ſibi obſtare video.s.q̃ natura poſuit talem.s.venereã & tantam delectationem in reſolutione,ſeu emiſſione ſeminis in muliere. Cum.n.natura agat propter finem,ita q̃ ex cauſa finali optima ſumitur ratio in naturalibꝰ,conſequens eſt vt natura appoſuerit delectationem in tali ſeminatione propter bonum ſpeciei conſeruandæ,ſicut in ſeminatione viri. Et quoniam manifeſte apparet,q̃ eſt delectatio non ſicut in confricationibus,aut alleuationibus naturæ,ſed venerea,adeo vt ſenſibiliter quietet concupiſcentiã veneream in mulieribus,non eſt conſeranenum rationi,q̃ huiuſmodi ſeminatio ſit excrementum vteri, ſed q̃ ſic a natura ordinata ad conſeruationem ſpeciei. Delectatio enim venerea ex propria ratione ad actus generationi diſeruientes ſpectat, & illos ſolos conſequitur. Et hæc ratio conuincit intellectum meum, non ad dicendum quòd ſemen mulieris ſit vere ſemen : quoniam noui Ariſt.confuſaſſe hoc.s.q̃ delectatio iſta nõ eſt ſufficiens ſignum, q̃ illa emiſſio ſit ſeminatio, quia delectatio etiam conſequitur ad emiſſionem ſpiritus,vt confricatio apud impotentes adhuc ſeminare pueros manifeſtat: ſed ad dicendum q̃ ſeminatio illa eſt actus naturæ ordinatus ad generationẽ ſiue ſit emiſſio ſeminis, ſiue alterius humoris, qui quandoq; vt pluries appellatur ſemẽ: quoniam delectatio venerea tam vehemens, non fruſtra eſt a natura. Et licet abſq; ſeminatione accidat delectatio in pueris &c. non tamen accidit huiuſmodi delectatio niſi in actibus ordinatis ad ſeminationem,licet tunc ſequi nõ poſſit.Et illa delectatio eſt & in quantitate, & qualitate diſſimilis iſti, quoniam delectatio illa puerorum eſt parua,& non eſt quietatiua:mulierum autem delectatio in ſeminatione & eſt magna,& eſt quietatiua cõcupiſcentiæ venereæ, & ſi bene aduerteris, inuenies quòd delectatio confricationis in pueris atteſtatur nobis, quia appoſita eſt a natura actui,qui eſt vt via ad ſeminationem, quæ eſt generationis principium. Niſi.n.hoc obſtaret,ſententia Ariſt.ex ſenſibilibus efficax oſtenderetur: quoniam non ſolum eſt vera illa affirmatiua.s.q̃ concomitantia ſemen in maſculo ſunt illa quæ concomitantur menſtrua in muliere : ſed eſt vera negatiua.s.q̃ concomitantia ſemen in maſculo non concomitantur ſeminationem in muliere,quoniam mulieres longe ante pubertatem ſeminant, & longe poſt fœcunditatem.s.ceſſante menſtruorum, ſeminant,quòd non eſſet ſi ſeminatio mulierum ad generationem ordinaretur. Verum quia,vt poſt apparebit, hæc non conuincunt,ratio autẽ ex fine ſumpta multum cogens videtur : ideirco ex hoc ſuppoſito principio.s.quòd ſeminatio mulierum ad generationem ſecundum ſe ordinatur procedendo,apparet quòd oportet alterũ duorum dicere, aut quòd ordinatur ad generationem ſecundum ſe,& vt in talibus indiuiduis.ſ.mulieribus, & tunc occurrit aut Galeni, aut Auicen. via. Aut quòd ordinatur ad generationem ſecundum ſe tantum, & tũc occurrit via diui Thomæ Diſcernendo ſiquidem, & examinando ſingulas opiniones, manifeſte apparet quòd ratio Ariſt. ſufficienter excludit illam opinionem, quam ſecutus eſt Gal. & ex propoſito Ari.impugnauit.Nam natura ſeminis, & natura ſanguinis menſtrui diuerſarum ſunt rationum. Et propterea vrget ratio Ariſt. quòd ſi ſemen in muliere eſt proportionale ſemini in viro, quòd menſtruum non eſt illud proportionale: & ſi menſtruum eſt proportionale, non eſt ſemen illud proportionale. Et cum ex ſenſibilibus ſufficiẽter habeatur,quòd menſtruum eſt illud proportionale,ſequitur quòd ſemen non eſt illud proportionale in muliere. & vere opinio iſta nullum habet fundamentum ſolidum in ratione,aut in ſenſibilibus. Vnde Gal. grauiter ab Aui.reprehenditur hoc in loco. Ratio autem Galeni facillime ſoluitur dicendo, quòd ratio aſſimilationis filii ad matrem,eſt quia mater effectiue facit materiam prolis,non quia materia ipſa quæ a matre ſit,coefficiat ſemini virili vt ſemẽ coeſſi ceret. Ex hoc enim quòd mater efficit materiam, ſequitur quòd filius: niſi materia a ſemine viri, vel aliunde declinet a conditionibus,quas ſortitur a ſua factrice, aſſimilentur matri. & hoc intendunt philoſo.dicentes quòd ſi ſemen viri dominatur ſuper materia,filius aſſimilatur patri. & ſi non,filius aſſimulatur matri,nõ quòd negatio dominii ſeminis virilis ſit cauſa affirmationis aſſimilationis ad matrem,ſed quia non dominando relinquit materiam cum diſpoſitionibus,quas a matre habet effectiue. & propterea patet quòd confirmatio Scoti non concludit, quòd materia materna coefficiat, ſed ſat eſt quòd effectiue ſit a matre, vt ſic omnis aſſimilatio ad cauſam ſequatur actionem illius cauſæ. & iam hoc expreſſe habes ab authore,qui ſequitur, Ariſt. in hoc,q̃ mater ſolum miniſtrat materiam. Conferendo autem rationem Ari. poſitioni Auic, & Alb.nõ apparet Ariſt.ratio efficax contra illã: quoniam apud iſtos humor ille,qui vocatur ſemen mulierbre, & puritas menſtrui ſanguinis ſunt vnius rationis,& pro vno computantur, differentes tantum ſecundum magis & minus concoctum. & ideo ſecundum illam viam dicendo, quòd menſtruum eſt proportionale,non excluditur, ſed includitur ille humor,qui dicitur ſemen: & econtra, dicendo quòd ille humor eſt proportionale in muliere, includitur quòd menſtruum eſt illud proportionale. Et ſecundum hãc viam dicendum eſſet, quòd ſemen ſecundum illam perfectionem,qua eſt perfecte decoctus ſanguis ſimul incipit & deſinit cum reliquo ſanguine puro,qui eſt ſuperfluum alimenti;qui ſanguis purus purgatur per menſtrua, licet imperfecte inchoet ante pubertatem, & duret poſt fœcunditatẽ. Ita quòd cum incipiunt menſtrua,incipit in mulieribus ſanguis tam rubeus,qui vocatur ſanguis menſtrui, quàm albus qui vocatur ſemen: licet hic incipiat non ſimpliciter,ſed ſecũdum quam perfectionem tunc. Signum huius eſt; quòd ſanguis rubeus non tranſit in proximã materiam fœtus, niſi dealbetur maiori decoctione, vt aiunt hi qui digeſtiones huiuſmodi conſiderant. & ſic inter iſtos & Ariſtotelem hæc eſt diſſenſio, quòd Ariſtoteles ſemen mulieris ex neceſſitate materiæ prouenire dixit, de genere ſuperfluitatum exiſtens: iſti vero poſuerunt ipſum eſſe de genere ſanguinis menſtrui; & eſſe non ſuperfluitatem abſolute, ſed ſuperfluitatem qua indiget natura.s.ſuperfluitatem alimenti mẽbrorũ quæ ta digeſtione decocti.s.ſanguinis optimi, ſicut eſt ipſum ſemen

ſemẽ eſt hoc modo ſuperfluum. Signum autem quòd ſemen mulebre ſit ſuperfluitas ſanguinis,eſt illud idem per quod Ariſtotles indicat ſemen viri eſſe ſuperfluum ſanguinis.s.quòd nimis pronocãdo ſeminationem exit ſanguis, ſeu ſanguinolentus humor: hoc enim idem in muliere cõtingere expertum eſt. Et quia via hæc ſatis probabilis videtur & ſecũdum rationem, & ſecundum apparentiã ad ſenſum : ideo ad indicia Ariſtotelis ſecundum eum dicẽdum eſt, quòd mulieres quandoque cõcipere ſine illa delectatione non eſt ſignum ſufficiens, q̃ tunc ſemẽ mulebre non concurrat : ſed vt Alber.dicit quòd prius ille ſanguis albus peruenit ad matricem . Puto ego quòd quia hoc eſt vt in paucioribus, q̃ hoc eſt ſignum indiſpoſitionis naturæ,quæ non delectatur in illa emiſſione,ſicut propter varietatem diſpoſitionum aliquæ patum delectantur,aliquæ conuenienter, aliquæ valde, aliquæ intantũ quòd extra ſe quodammodo ſiunt in huiuſmodi emiſſione.Secũdum autem.s.quòd concurrente vtroque ſemine nõ ſequitur generatio,indicium eſt,non q̃ ſemen non concurrat ad generationem, ſed quia non eſt ſufficiens paſſiuum ſine ſanguine rubeo, aut quia in ſe eſt imperfectum,vt ante pubertatem,& poſt fœcũditatem, aut quia & ſimilis poteſt tempore fœcunditatis accidere diſpoſitio in illo albo ſanguine, vt.s.ſit ita imperfectum ſicut eſt ante & poſt fœcũditatis ætatem, aut quia ſicut homo ſine ſanguinis pabulo non viuit,ita ſanguis ille albus ſiue ſanguinis rubei pabulo ſiue fulcimento, non eſt pro conceptione ſufficiens.

¶Ad tertium vero indicium dicitur, q̃ quibuſcumque mulieribus conuenit menſtruum,eiſdem credimus cõuenire ſemen, niſi forte per accidens,ſicut contingit mulierem etiam menſtruoſam menſtruo priuari: ſed quibuſdam mulieribus conuenit ſeminare ſenſibiliter ab extra, & quibuſdam ſolum ad intra,ita vt non cognoſcant mulieres ſe ſeminare: ſed ſolum delectabiliter cõmoueri cum ſatietate,ſeu quiete carnis, completa commotione quam ſentiunt intus. Et forte neſcire hunc duplicem modum ſeminationis,cauſa eſt putandi quòd non omnes ſeminant. Signũ enim delectationis ſeminariæ eſt quies concupiſcentiæ carnalis,ſeu ſatietas carnis terminans delectabilem commotionem .

¶Ad quartum indicium de quantitate dicitur, quòd ſicut ſanguini rubeo,qui generationi ſeruit,tantam menſtrui ſuperfluitatem annexam videmus,ita non eſt remotum,vt ſanguini albo ei dem generationi ſeruienti nonnulla iungatur humiditas impura,quæ quãtitatem ſeminis metitur maiorem quàm eſſe debeat, in femina præſertim,quoniam abundat humido, crudo præſertim,& ad huiuſmodi crudi humoris multiplicationem ſpectare videtur copia ſeminis feminei ex cibis aeris ſaporis.

¶Ad quintum dicit Albertus,q̃ non eſt remotum quin etiã ſeminis aliorum animalium conueniat hmõi ſeminatio ad intra .

¶Ad ſextum autem indicium dicitur, q̃ falſum experientia teſte,aſſumit in mulieribus:quoniam ſolo contactu ſine coitu ſeminant, & etiam ſine contactu in ſomno & in vigilia imaginatione &c.In feminis autem aliorum animalium, ſi verum aſſumitur, dicitur quòd ratio varietatis in promptu eſt, quia feminæ aliæ ſeminant ſolum intus, & propterea ex contactu non emittunt extra.Mulier autem, quia ſeminat vſque ad redundantiam ad extra, ita ex contactu emittit etiam ſicut extra. Diui autem Thomæ poſitio a Galeno, Aui. &.Alb. diſſentit in hoc, q̃ apud ipſum,ſemen feminæ non eſt aliquid requiſitum in femina ad generationem humanam: & in hoc conuenit cum Ariſt.& propterea ratio Ariſt. & illius indicia,non ſunt contra diuum.Tho.ſed pro ipſo.Vnum tamen ſingulare dicit diuus Tho.ſ.quòd ſemen mulieris eſt in genere ſeminis,vt imperfectum tamen, ita quòd ſecundum hanc viam ſemen mulieris eſt ſicut ſemen viri impotentis generare ex defectu naturæ non ſufficientis perfecte decoquere ſanguinem, ita vt perducat ipſum ad perfectionem ſeminis. Ac per hoc ſicut ſemen virile ſic imperfecti poteſt dupliciter conſiderari.ſ.quantum eſt ex natura ſui generis & ſpeciei, & ſic per ſe ordinatur ad generationem humanam,vt ſemen humanũ alio modo, vt eſt iſtius ſic imperfecti:& ſic per accidens non ordinatur ad generationem humanam, quia non eſt aptum generationi humanæ; ita ſemen feminæ poteſt dupliciter conſiderari ſcilicet quantum eſt ex natura ſui generis, & inæ ſpeciei humanæ:& ſic per ſe ordinatur ad generationem humanam,vt ſemẽ. & ideo natura appoſuit in illius emiſſione talem ac tantam delectationem. Alio modo inquantum eſt in talibus indiuiduis.ſ. in mulieribus virtutis impotentis decoquere, & ad perfectionem ſeminis illud deducere: & ſic per accidens, ratione.ſ. talium idiuiduorũ, non ordinatur ad generationem humanam nec vt ſemen, nec vt materia. Non vt ſemen, quia deficit a perfectione ſeminis. Non vt materia, quia totum genus agẽtis ineptum eſt,vt ſit materia ex qua : & hæc poſitio forte coincidit cum poſitione Ariſtotelis, ſi intelligamus Ariſtotelem, excluſiſſe ſemen mulieris a ſemine ſecundum perfectionem ſui generis,& dixiſſe illud eſſe excrementum vteri, quia conuenit mulieribus non propter generationem,ſed neceſſitate materiæ.ſ.non propter finem per mulierem per tale ſemen aſſequendum, ſed quia eſt pars ſpeciei. Nõ enim tacuit ibidem Ariſtoteles huiuſmodi impotentiam mulieris ad decoctionem. Hæc de primo. In ſolu. præced.

¶ Quo ad ſecundum, multi occurrunt modi dicendi, quare in mulieribus ſeminatio voluntaria extra concubitum naturalem, eſt peccatum mortale, ſiue ſit mollitiei, ſiue ſodomiæ vitium. Primus eſt, ratione delectationis venereæ : quoniam ſecundum rationem rectam non debet extra concubitum naturalem procurari. Sed huic rationi obſtat, quòd delectatio in bonitate & malitia morali ſequitur operationem: & ideo oportet ſi delectatio ſit mala moraliter , quòd ſeminatio illa ſit mala. Ridiculum eſt enim dicere q̃ delectatio ſecundum ſe eſt mala : & propterea oportet ad bonitatem, vel malitiam ſeminationis deuenire. Quare ſi ſeminatio mulierbris non eſt niſi ſuperfluitatis emiſſio, non eſt magis ratio peccati procurationẽ huius ſeminationis, & delectationẽ eiuſdem, quàm ſi quis procuret egerere, aut ſudare, & delectetur in huiuſmodi. Secundus dicendi modus eſt , q̃ licet mulierbris ſeminatio ſecundum ſe non ſit niſi ſuperfluitatis emiſſio, quia tamen connexus eſt ſibi concurſu s humoris, qui per menſtruum purgatur ad matricem,qui humor eſt principium materiale generationis:ideo habet rationem peccati mortalis propter abuſum.ſ.principii generationis concomitatem . Sed huic rationi obſtat , quia ſecundum hanc rationem ſeminatio ipſa non eſt niſi per accideus,hoceſt,propter aliud adiunctum malum moraliter . Ac per hoc cum ante, & poſt ætatem fœcundiratis ſeminatio mulieris ſit naturaliter ſeparata , & non connexa concurſui humoris qui eſt principium generationis , ſequeretur q̃ talis ſeminatio procurata extra ætatem fœcunditatis, non eſſet peccatum mortale. Tertius dicendi modus eſt,q̃ licet ſeminatio mulierbris non ſit ſecundum ſe niſi ſuperfluitatis emiſſio,quia tamen naturali ordine per ſe ad principium generationis ordinatur.ſ.ad concubitum naturalem:ideo peccatum mortale eſt abuti ipſa ſeminatione, ſicut peccatum mortale eſt abuti concubitu,puta,coeſi do cum ſtatua. Eſt enim concubitus naturalis,generationis principium , ſicut debita coniunctio actiui & paſſiui eſt inter principia operationis,quæ ab illis exit principiis . Et q̃ talis ſeminatio ordinetur ad concubitum naturalem, patet ex eo q̃ aliter natura non appoſuiſſet proportionaliter delectationem in muliere ſicut in viro.Sed hæc ratio manifeſte deficit, quia ad delectationem confugit, & operationẽ omittit. Oporteret enim probare, q̃ ſeminatio, quæ eſt operatio illa quam ſequitur huiuſmodi delectatio, per ſe ordinetur ad concubitum : quod non probatur nec ſignificatur ex hac negatiua, quia.ſ.natura non prouidiſſet aliter de delectatiõe proportionali in muliere ſicut in viro : quoniam delectatio proportionalis in muliere debet eſſe naturaliter vt in principio generationis,qđ eſt mulier, quod non dicit ſecundum hanc viam niſi miniſtrationem menſtrui, & receptionẽ ſeminis virilis per coitum. In omnibus autem his tribus appoſita eſt delectatio : & in concubitu & in receptione ſeminis manifeſte pater.In concurſu autem ſanguinis ad matricem dicunt delectationem quoque eſſe, minus tamen, vt apparet, perceptibilẽ diſcrete ab aliis delectationibus . Et ſic dicentes ſeminationem mulieris eſſe ſecundum ſe emiſſionem ſuperfluitatis ineptæ ad generationem,non videntur poſſe reddere rationem,quare talis ſeminati

seminatio voluntaria est peccatum mortale: vnde quartus dicendi modus est, q̃ licet seminatio muliebris non sit necessaria ad generationem, est tamē vtilis ad generationem: ita quòd melius concipiatur seminando, & melius generatio promouetur, cui muliebre semen admistum est. Et quia non solum abusus principio rum necessariorum, sed etiam ordinatorum a natura propter melius ad generationem, est peccatum mortale: ideo talis seminatio procurata extra concubitū naturalem, est peccatum mortale. Maior probatur authoritate Alberti, sentiētis absque dubio q̃ melior conceptio sit q̃n mulier seminat. Minor vero manifestatur in membris officialibus duplicatis a natura propter melius, puta, in duobus oculis. Necessitati quippe animalis sufficit videre per vnum oculū, sed natura propter melius dedit duos. Constat autem q̃ priuare hominem vno oculo est peccatum mortale, quāmuis non sit priuatio necessarii simpliciter ad videndum: sed propter melius videre. Et ita priuare hominem principio propter melius a natura ordinato ad generationem, est peccatum mortale. Hoc autem facit mulier seminans voluntarie extra naturalem concubitum: Huic rationi hoc solum obstare videtur, q̃ supponit quod nescit: dum dicit semen muliebre concurrere ad generationem vt vtile seu propter melius, & non dicit quomodo concurrit, actiue vel passiue, vt eiusdem vel diuersæ naturæ a mēstruo. Ad quod tamen oportet descendere scientifice loquentem. Alb. autē dixit, & illud commune, & specificauit q̃ concurrit passiue vt res eiusdem rationis cum mēstruo, & q̃ semper ac necessario cōcurrit illud semen: sed tunc melius quando mulier delectabiliter seminat in ipso concubitu simul cum viro. Et non vult quòd semen muliebre sit absolute propter melius: sed quòd ipsa delectabilis seminatio simul cum viro sit propter melius, ipsum autem semen muliebre propter necesse esse. Vnde quintus modus dicendi est, sequēdo viam Auic. & Alb satis rationabilem, quòd sicut vir seminando voluntarie extra naturalem concubitū, peccat mortaliter, quia contra naturalem ordinem actiuæ generationis humanæ principio abutitur, in damnum humanæ vitæ: ita mulier seminando voluntarie extra concubitum naturalem, peccat mortaliter, quia abutitur potentia sua actiua ministrando principium passiuum generationis humanæ contra naturale. n ordinem in damnum humanæ vitæ. Sed quid dicemus iuxta viam diui Tho. negantis muliebre semen esse materiam generationis, & asserentis ipsum non esse necessarium ad generationem? Forte diceretur quòd quia est vtile ad generationē, vel vt adiuuans semen viri ex quo est in genere seminis, vel vt cum materia menstrui, ita quòd declinando ex perfectione seminis, licet non cadat in materiam necessario requisitam, cadit tamen in commateriam vtilem ad generationem: ideo abusus eius est peccatum mortale. Vel dicetur, quòd quia mulier est sicut mas impotens, seminatio mulieris potest dupliciter cōsiderari. Vno modo secundum rationem suæ speciei, & sic, quia secundum se ordinatur ad generationem, sicut seminatio masculi naturaliter impotentis generare, ideo est peccatum mortale abusus talis seminationis. Alio modo, prout est a tali indiuiduo, s. impotente decoquere semen. Et sic, quia hoc est per accidens sicut patet si masculo ex frigida complexione conueniret talis impotentia, ideo hinc, licet sit ineptum semē ad generationem, non tamen excusatur a peccato mortali illius abusus, quoniam actus iudicandus est secundum suam speciem per se, & non secundum id quòd cōuenit ei per accidens. Sed huic rationi obstant duo. Primo, quia impotentia concoctiua seminis in muliere non est per accidens scilicet ratione indiuidui, vt contingeret in viro ex infirma cōplexione: sed est per se ex naturali specie sexus feminei. Distinguitur enim specie femina a mare sub genere sexus, quāmuis sint eiusdē speciei in specie hominis, in speciei leonis &c. Et proterea non est eadē ratio de seminatione viri infirmi seu orbati, & feminæ. Istius. n. impotentia est naturalis, illa infirmitatis. ¶ Ac per hoc feminæ impotentia est per se, maris autem impotentia est per accidens. Obstat secundo, quia si seminatio mulieris secundum se ordinatur ad generationem oportet quòd ordinetur secundum se ad generandum, aut in se (& redit opinio Gal.) aut in alia persona, & sic concubitus mulieris cum muliere non esset peccatum mortale: quia ibi seruaretur id quod per

indiuiduo magis est cōiūcta natura speciei, q̃ quodcūque aliud indiuiduum. & ideo peccata quę sunt cōtra naturā speciei sunt grauiora.

AD 4^m dicēdū, q̃ grauitas in peccato magis attenditur ex abusu alicuius rei, q̃ ex omissiōe debiti vsus: & iō inter vitia quę sunt cōtra naturā, infirmū locū tenet peccatum immunditię, quod consistit in sola omissione cōcubitus ad alterū. Grauissimū aūt ē peccatū bestialitatis: quia non seruatur debita species. Vñ super illud Gene. 37. capite, Accusauit fratres suos crimine pessimo: dicit glos. q̃ cū pecoribus miscebātur. Post hoc aūt est vitiū Sodomiticū, cū ibi non seruetur debitus sexus. Post hoc autem est peccatum ex eo, q̃ non seruatur debitus modus concumbendi. Magis autem si non sit debitū vas, q̃ si sit inordinatio secundum aliqua alia pertinentia ad modū concubitus.

Ego autē etsi inter tot illustres viros silere deberem, profectā tamē semonem rationabilem; Puto ego seminatio nē mulieris eē emissionem seminis materialiter tantum ad generationē necessario requisiti, & propterea abusū muliebris seminationis esse peccatum mortale. Q̃uòd. n. semen mulieris, sit proprie semen, non solū ex communi appellatione, qua semen appellatur, sed ex duobus patet signis. Primo, ex eo quòd est superfluum alimenti vltimi. hoc est sanguinis, vt testatur experientia humoris sanguinei emissi a muliere post multas seminationes procurante adhuc seminare. Secundo, ex eo quòd natura non frustra dedit mulieri vasa seminaria, hoc est testes, qui pubertatis tempore distendi, & tumescere dicuntur. Quòd vero sit materiale tantum ratione, & signo probatur. Ratione quidem, quia semen est in potentia totum animatum: ac per hoc sicut animatum componitur ex anima, & corpore, ita semen ex virtute actiua formatiua &c. & primo subiecto. Et propterea sicut in vegetabilibus, vbi indiscretus est sexus, semen continue vtrumque s. principium actiuum, & primum principium passiuum: quòd totum & alitum ex humore admisto, subiectum primum generationis est: sic in animalibus vbi discretus est sexus, non solum semen est quod actiuum est generationis: sed etiam quod primum passiuum est generationis. Et quoniam maris constat esse agere, & feminæ paticonsequens est quòd principium actiuum ex parte maris sit semen, & primum principium passiuum ex parte feminæ sit semen, vt sic ex vtroque fiat integrum semen: sicut in vegetabilibus ex indiscreto sexu fit integrum semē. Et sicut in vegetabilibus semen integrum non generaret, nisi totum, & alitum ex admisto ab extra humido in terra: ita semen integrum, viri. s. & mulieris, nisi totum & alitum puro humore sanguinis menstrui, numquam generaret. Attestatur huic proportionali rōni signa: quia. s. naturales actus feminarum in concubitu sunt sub esse, & recipere quæ materiæ & passiui principii sunt. Nec contra hanc sententiā militat ratio Arist. s. li menstrua. ergo non semen. Et si semen, ergo non mēstrua: quoniam ratio ista non tenet in subordinatis, sed in disparatis: quoniam quæ sunt diuersa, aut disparata si vnum est proportionale semini, ergo nō reliquum: quia aliter essent duo. Sed in his quorum vnum subordinatur reliquo, non currit ratio: quia ambo sunt vnum ordine naturalis subministrationis: ac per hoc, quòd si vnum ponitur proportionale vt primum, alterum oportet etiam ponere vt consequens. Et non duo, sed vnum tantum ponitur proportionale semini viri, scilicet semen feminæ, vt primum passiuum fotum, & alitum menstruo. Consonant quoque huic positioni & quæ Aui. & Alb. docuerunt, & quæ Gal. quo ad hoc quod est semen: & quæ diuus Tho. quo ad hoc quòd est in genere seminis, vt imperfectum quid: & quæ dicit Arist. quo ad hoc, quòd menstruum est semen imperum egens concoctione. Attestatur & delectatio talis, scilicet venerea: & tanta a natura posita in tali seminatione huic positioni, & ratio moralis, ac mortalis peccati, quæ hinc manifeste habetur, satis quadrat. Hinc etiam patet, quòd non excusatur mulier ante, & post ætatem menstruorum abutens tali seminatione: quia, scilicet per accidens se habet ad speciem actus secundum se ætas. Et licet imperfectum valde sit semen puellarum ante ætatem menstruorum, quia tamen ad speciem seminationis spectat actus ille, ideo a peccato mortali, quod in abusu seminationis secundum se committitur non excusatur: sicut nec vir ex infirmitate impotens generare, excusantur ab abusu seminationis, & peccato mortali, & breuiter nulla apparet in hac via secundū se difficultas, sed tātum apud sequaces huius vel illius philosophi. constat autem vltimū in philosophia locum authoritatem habere.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis cemesimæquinquagesimæquintæ Articulum primum.*

IN ar. 1. q. 155. nota duo. Primo, q̃d continentiæ nomine apud Ari. & cōmuniter apud morales intelligit, q̃n hac significatione vtuntur tam ponentes continentiā non esse virtutē, sed gradū, q̃ ponentes non esse virtutē proprie, sed imperfectū quid in genere virtutis. Vtriq. n. dicunt cōtinentiam esse, qua resistitur concupiscētiis prauis vehementibus, infra latitudinem tamen humanam. Quod addo propter ea, quæ humanos exeunt limites, vt bestiales passiones. Sed tanta est inter has opiniones differentia vt disputare simul nequeat, sed semper æquiuocatio intersit, nisi reddendo in principiū primum, puta, q̃ dētur, vel nō dētur tales gradus quod superius tactum est. Et nunc ideo rememoratum sit, vt meminerint disputantes cum Martino, se motis his præsuppositis sibiinuicem aduersantibus, an. s. cōtinentia sit gradus, an sit imperfectum quid in genere virtutis, disputent de reliquis, nisi velint redu cere semper quæstiōnē ad principiū. Secundo diligenter ad uerte, q̃ continentia ab authore ponitur sub genere principii laudabilium operū: q̃n hinc habes, q̃ est in prima specie qualitatis, qui ē habitus, vel dispositio. Nam constat nō esse aliter principiū laudabilis operis, nisi sicut habitus, vel dispositio. potentiæ est principiū laudabilis opis. Et hac do strina erit opus pluries, scilicet in artic. 3. huius q. & in 3. articul. sequentis quæstio. & habet vtrobique difficultatem.

QVAESTIO CLV.

De Partibus potentialibus temperantiæ, in quatuor articulos diuisa.

ROSTEA considerandū est de partibus potētialibus temperantiæ.

¶ Et primo de continentia.
¶ Secundo, De clementia.
¶ Tertio, De modestia.
¶ Circa primum considerādum est de continentia, & de incontinētia.

Circa continentiam quærūntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum continentia sit virtus.
¶ Secūdo, Quæ sit materia eius.
¶ Tertio, Quid sit eius subiectum.
¶ Quarto, De cōparatione eius ad temperantiam.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum continentia sit virtus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ continentia non sit virtus. Species. n. non condiuiditur generi: sed cōtinentia condiuiditur virtuti, vt patet per * Phil. 7. Eth. ergo cōtinētia nō est virtus.

¶ 2 Præt. Nullus vtēdo virtute peccat, quia ſm Aug. in li. † de lib. arb. Virtus est qua nemo male vtitur: sed aliquis continendo potest peccare, puta, si desideret aliquod bonum facere, & ab eo se contineat. ergo continentia non est virtus.

¶ 3 Præt. Nulla virtus retrahit hominem a licitis, sed solum ab illicitis: sed continentia retrahit hominem a licitis. dicit enim gl. † Gala. 5. q̃ per continentiam aliquis se etiam a licitis abstinet. ergo continentia non est virtus.

SED CONTRA. Omnis habitus laudabilis videtur esse virtus: sed continentia est huiusmodi. dicit enim Andron. q̃ cōtinentia est habitus inuictus a delectatione. ergo continentia est virtus.

RESPON. Dicendum, q̃ nomen cōtinentiæ dupliciter sumitur a diuersis. Quidam enim continentiā nomināt, per quam aliquis ab omni delectatione venerea abstinet. Vnde & Apost. ad Gal. 5. continentiam castitati coniungit: & sic continentia perfecta principalis quidē est virginitas, secūdaria vero vidiuitas. Vnde ſm hoc eadem ratio est de cōtinentia, quæ de virginitate, quam supra * diximus virtutē. Alij vero dicunt continentiam esse, per quam aliquis resistit concupiscentijs prauis, quæ in eo vehementes existunt: & hoc modo accipit Phil. continentiam * 7. Ethi. Et hoc etiā modo accipitur cōtinentia in collationibus patrum. Hoc aūt modo continentia habet aliquid de ratione virtutis, inquantū. s. ratio firmata est contra passiones, ne ab eis deducatur: non tamē āttingit ad perfectā rationē virtutis moralis, ſm quam etiam apperitus sensitiuus subditur rationi sic, vt in eo nō insurgant vehementes passiones rationi cōtrariæ. Et ideo Philo. dicit in * 4. Ethi., q̃ continentia non est virtus, sed quædam mista, inquantum. s. habet aliquid de virtute, & in aliquo deficit a virtute. Largius tamen accipiendo nomen virtutis pro quolibet principio laudabilium operum, possumus dicere cōtinentiam esse virtutem.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Philo. continentiam condiuidit virtuti quantum ad hoc, in quo deficit a virtute.

AD 2^m dicendum, q̃ homo proprie est id quod est ſm rationem: & ideo ex hoc dicitur aliquis in seipso se tenere, q̃ tenet se in eo qđ conuenit rationi. Quod autem pertinet ad peruersitatem rationis, nō est cōueniens rationi: unde ille solus vere continens dicitur, qui tenet se in eo qđ est ſm rōnē rectā, nō aūt in eo quod est ſm rationem peruersam. Rationi aūt rectę opponuntur concupiscentiæ prauæ, sicut & rationi peruersæ opponuntur concupiscentiæ bonæ. Et ideo proprie & vere continens est, qui perſistit in ratione recta abstinens a concupiscentiis prauis: non autem qui perſistit in ratione peruersa abstinens a concupiscentiis bonis: sed hic magis potest dici obstinatus in malo.

AD 3^m dicendum, quòd glos. ibi loquitur de continētia ſm primum modum, ſm quem continentia nominat^d quandam virtutē perfectam, quæ non solum abstinet ab illicitis bonis, sed etiā a quibusdā licitis minus bonis, vt totaliter intendatur perfectioribus bonis.

ARTICVLVS II.

Vtrum materia continentiæ sint concupiscentiæ delectationum tactus.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̃ materia continentiæ non sint concupiscentiæ delectationum tactus. Dicit enim Ambros. in 1. * de offic. q̃ gene-

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæquintæ Articulum secundum.*

IN arti. 2. eiusdē q. dubium ex Martino in q. de continentia occurrit dupliciter. Primo arguēte, q̃ continentia non determinat ad materiam talem. s. delectationes tactus, sed reperibilis est in omni genere virtutis: secundo, soluente rationes S. Tho. in hoc arti. quibus concludit continentiā proprie esse circa cōcupiscentiam delectabiliū ſm tactum. Arguit igitur primo sic, In omni genere virtutis reperitur cōtinentia. ergo Antecedēs probat. Si quis in opere iustitiæ patiatur impugnationes a reb^9 delectabilibus, puta, munerib^9 &c. & vincat, talis est iustus ſm aliquem gradū, & non ſm gradum heroicum, quia tentatio nō excedit cōmunem hominum facultatem, nec ſm gradum temperantiæ, quia pariter impugnationem. ergo secundum gradum continentiæ. Secundo, In omni materia, in qua reperiūtur passiones impellentes ad perſequendū aliquid, qđ recta ratio dictat, inuenitur continentia: sed in omni genere & materia virtutis reperiuntur huiusmodi passiones. ergo. Maior est S. Tho. in hoc ar. in prin. Licet eam limitare videatur, sed nimiū volūtarie, vt patebit soluendo rationē eius. Minor est certa. Nā per cupiditatem pecuniæ impellit quis ad iniustitiam, alius ad prodicionē, alius ad fugā: tertio, quarto, & quinto affert primum, ſm, & tertiū argumenta huius articuli. & subdit, Has rationes ferę omnes soluit Th. per hoc, q̃ nomē cōtinentiæ potest accipi communiter, vel stricte, in quo inest ab eo dissentio, dum tamen consitet hos virtutū grad^9 in oī virtutis genere reperiri

Li. 7. per totum, tom. 5

Li. 4 c. vlt. tom. 5.

D. 1166.

Li. 1. ca. 46. in princip. tom. 1.

periti. Soluit deinde primo argumentum literæ in oppositum ex authoritate Aristot. 7. Ethic. scilicet, Continentia & incontinentia sunt circa ea, circa quæ est temperantia & intemperantia, dicendo quòd Aristotel. non loquitur ibi de temperantia, quæ virtus est specialis, sed de temperantia quæ est gradus cuiusque virtutis. Secundo, ratione in corpore articuli, scilicet, Continentia est circa passiones impellētes ve hemēter. ergo est circa naturales ad tactum pertinētes vt propriā materiam, quia sunt principia aliarū &c. tū quia delectationes gustꝰ sunt etiā naturales: tū quia cōtinentia est quidē circa passiones vehementes, sed nō circa vehementiores: qm̄ tam vehemēte posset facere inclinationē, quòd vehementia ipsa ponēret actū extra gradū cōtinentiæ, & faceret ipsum pertinere ad gradū heroicū puta, cū inclinatio facta esset tam vehemens, ꝙ pauci homi nū regulariter eam vinceret. Tertio, solu it moriuū sumptū ex litera in rn̄sione ad primū. ſ. Cōtinētia proprie dr̄ in illa materia, in qua difficillimū est cōtineri. Soluit aūt per idem, quia. ſ. posset esse tāta difficultas continendi, ꝙ actus non esset actus cōtinentiæ, sed virtutis heroicæ, puta, si vincere talē passionē, esset supra cōmunem hominum facultatem. Quarto, soluit motiuū ex litera in rn̄sione ad tertiū. ſ. de cōtinentia simpliciter, vel ſm quid: & dicit quòd cū de cōtinente, vel incōtinēte loquimur, circa alias delectationes a tactu & gustu aliquid addimus, vt magis explicemus quid intendimus, quoniam continentia multis modis sumitur.

Art. præcc.

Li. 1. de ira ca. 1.

† Li. 1. de inuentione in fol. 3. ante finem lib.

Li. 7. c. 5. to mo. 5.

¶ Ad euidentiam huius materiæ sciendum est, quòd cum apud Aristot. etiam ipso Martino acceptante, continentia proprie sit circa vehementes pugnas delectationum humanarum, & circa pugnas humanarum delectationum naturaliū. ſ. cibi & potus, ac venereorum, dicatur continentia, vel incontinentia simpliciter: circa pugnas autem aliorum delectabilium, puta, honoris, pecuniæ &c. dicatur secundum quid. ſ. cum additione, puta, continens, vel incontinens iræ, honoris, pecuniæ, & nō continens, vel incontinens simpliciter, manifeste & absque scrupulo aliquo cōsequens est vt continentia trifariam inueniatur. ſ. simpliciter & per se, & secundum quid, & per accidens. Nam in illo virtutis genere, in quo passiones delectabilium non nisi per accidens inueniuntur, consequens est, ꝙ continentia non nisi per accidens inueniatur. Et quia iniustitia non est circa passiones, sed operationes ad alterum, & nō nisi per accidens ad iustitiam passiones spectant, ideo continentia in iustitiæ operibus locum non habet nisi per accidens. In illo vero virtutis genere, in quo passiones delectabilium per se inueniuntur, vt in magnanimitate, magnificentia, liberalitate & huiusmodi, continentiæ quidem ratio saluatur, sed vt Aristoteles dixit, secundum quid. In illo autem genere, in quo passiones delectabilium non solum per se, sed principales inueniuntur, vt in temperantia, ibi continentia & per se, & simpliciter inuenitur. Et ratio diuersitatis inter per se, & per accidens satis clara est. Sed inter simpliciter, & secundum quid, duplex videt. Prima, quam puto principalē, videtur ex vsu, quia. ſ. sic consueuimus his nominibus vti. ſ. in materia temperantiæ vti continentia & incontinentia simpliciter, in aliis autem materiis secundum quid. Alia autem ratio ex rerum natura sumitur, quæ in litera assignatur, quia. ſ. de ratione continentiæ est, quòd contra vehementes passiones. Vehementes autē per se primo sunt solæ naturales respectu cibi & potus, & venereorum. Continentia ergo principaliter ē circa istas, & circa alias secundario. Et hoc est dictu circa istas proprie & simpliciter, & circa alias secundum quid, & communiter.

Li. 7. c. 4. in. 5.

Q. 141. a. 4.

Q. 143. a. 4. & 8.

Elicitur. Li. 7. ca. 4. in. 5.

¶ Ad primum ergo argumentum Martini negatur antecedens loquendo de continentia per se, & proprie: quoniam talis non inuenitur nisi in genere, & materia virtutis temperantiæ. Ad probationem autem dicitur, quòd si quis patiatur impugnationes iustitiæ a concupiscētia alicuius delectabilis, & frequēter vincat, talis si alias caret virtute iustitiæ, in quantum exercet actum iustum, est iustus quo ad actum & dispositiue, & non secundum aliquem gradum iustitiæ: inquantum vero vincit pugnam a concupiscentia delectabilis, est continens, simpliciter quidem si illud est delectabile secundum tactum, secundum quid vero si est aliter delectabile, vt est munus. Vnde patet quod totam fabricam illius argumēti. Et forte error accidit illis, quia non aduertunt, quòd factum homines sæpe iusta opera sine iustitiæ virtute, seu habitu, vt patet in 5. Ethicor. Et simile est de operibus temperatis, & fortibus.

¶ Ad secundum dicitur, quòd maior est uera, si intelligatur per se, scilicet vbi inueniuntur per se passiones impellentes &c. & tunc est uerum, quòd ibi est continentia simpliciter, uel secundum quid. Et propterea limitatio authoris ad delectabilia necessaria naturaliter non est uoluntaria, sed rationabilis ad hoc, ut sit continentia proprie. Ad reliqua sufficiunt solutiones, quæ fiunt in litera, qualitercumque sentiat, uel dissentiat Martinus.

¶ Ad solutiones motiuorum literæ deueniendo dicitur, ꝙ solutio motiui ex authoritate Aristotelis cōfutatur: quia uoluntarie æquiuocationem

æquiuocationem temperantiæ imponit Arist. De illa namque temperantia interpretandus est loqui, de qua superius tractauerat, & cui materiam assignauerat: alioquin nō per notiora declarasset materiam continentiæ, sed ignotum per ignotius, dicendo quòd cotinentia est circa illa, circa quæ est temperantia. Nam non minus ignotum est circa quæ est tem perātia illa ficta pro gradu. Conuincitur quoque hanc esse dostrinam Arist. aperte dūm dicit. Neque enim circa omnia est simpliciter incontinens, sed circa quæ intemperatus. Constat namque, quòd si de intemperantia gradu ficto loqueretur, ꝙ falso dixisset. Neq; enim circa omnia est simpliciter in continens: quoniā in temperantia gradus omnibus vitiis communis est, & circa omnia est. Solutio vero rationis literæ incorpore cōfutat quo ad primum: quia de lectationes gustus vt est quidam tactus, sub delectatione tactus cōprehendūtur. Et quia in litera in responsione ad 4. explicatur prius, quòd etiam ad gustus delectationes extendi potest continentia, secundum Aristotelē. Quo ad secundum, quia vehementia intelligenda est secundum subiectam materiam, scilicet infra delectationes humanas, & infra latitudinem subiectæ materiæ stando, vt debet stari, ratio currit, & nullam habet a Martino instantiam. Patet responsio. Et simi liter dicendum est de solutione motiui ex difficultate, scilicet, ꝙ de difficultate infra humanas cōcupiscētias est sermo, & sic rō expeditur cū subiecto motiuo inuenit. Et quāuis nō sit necessarium, ad boni tatem tamen doctrinæ scito, quòd siquis maximi delectabilis pugnam sustinens vinceret, quam rarissimꝰ homo vincereꝫ, non propterea haberet virtutē perfectissime, hoc est, heroice: sed haberet tantum actum heroicum. Sicut vir qui sine iustitiæ virtute facit iustum, non nisi secundum actum iustus est. Verbi gratia. Siquis agonizans pro consequendo regno totius orbis terrarum, ad aliquod malum impelleretur, puta, ad dicendum mendacium, & tamen præualente ratione vinceret, non esset hic aliās sine virtute morali existens, propter hūc actū heroicæ virtutis, sed heroici actus, & dicēdus esse heroice continens imperii. Solutio demū motiui ex Arist. distinctione de simpliciter, & ſm quid confutatur, & cōuincitur falsa: ita ꝙ nec est ex multiplici significatione cōtinentiæ, nec ad maioré expressionem sit ista additio in delectabilibus extra tactū & gustum, cum dicitur, Cōtinens, vel incontinens honoris, lucri &c. Nam si ex multiplici hoc esse significatione, ita oporteret addi in vna materia, sicut in alia, vt æquinocatio, aut incertitudo vitaretur: Et sic etiā ſ delectabilibus tactus & gustus oportet addere aliquid, & dicere continens, vel incontinens veneris &c. Et si ad maiorem expressionem hæc fieret additio ſ omni simpliciter materia addītione est opus ad maiorem expressionē. Fateatur ergo veritatē, ꝙ additio in aliis materiis fit, quia solum habet ibi locum continentia secundū quid: & in materia delectabilium tactus nulla fit additio, qa ibi est incontinentia simpliciter. Et hoc quadrat.

Supra q. 53 ar. 5. ad 3. Et 1. 2. q. 58 art. 3. ad 2. Et 3. di. 33. q. 2. a. 4. q. 2 Et 7. Ethic, lect. 10. *Art. præcc.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæ quintæ Articuli tertium.*

IN art. 3. eiusdem q. dubium occurrit ad hominem quo ad tria. Primo, quo pacto cum doctrina authoris stat, continentiam esse habitū ſubiectiue in uoluntate, cum ad bonum morale ſuppositō ꝓprium, quod per passiones impeditur, voluntas sit naturaliter inclinata, ita ꝙ non egeat virtute, neq; habitu aliquo se. cundum authorem. Secundo, quia author repugnātia hic de ipsa voluntate dicit, dum dicit quòd tam cōtinens, quàm incōtinens extra passionem existens, gerit in proposito concupiscentias illicitas non sequi. Ex hoc enim manifeste habetur, quòd habet intētionem rectam, ac ꝙ hoc uoluntarem rectam. Et consequenter male ſubiungitur, quòd prima eorum differētia est in voluntate. Tertio, quia apud authorem continentia est species constantiæ, vt patet superius in quæst. 53. articul. 5. ad 3. Constantia autem est pars integralis prudentiæ, & ad rationem spectat. Et pluries ab authore habetur quòd incontinentia est in ratione, seu rationabili parte animæ. Quomodo ergo hæc ex proposito determinatio, quòd est in voluntate, consonat?

*Art. præc. ad 2.

Lib. 7. ca. 9 circa finem tom. 5.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd secundum doctrinam authoris, & veritatem, continentia, sicut non est virtus, ita non est habitus proprie loquendo, sed est dispositio: quod ex differentia specifica inter habitum & dispositionem patet, quia scilicet est de facili mobilis ex propria ratione, non ex modo inexistendi.

Q. VAEST. CLV. ARTIC. II.

periti. Soluit deinde primo argumentum literæ in oppositum p
ex-authoritate Aristot. 7. Ethic. scilicet, Continentia & incon-
tinentia sunt circa ea, circa quæ est temperantia & intempe-
rantia, dicendo quòd Aristotel. non loquitur ibi de tempe-
rantia, quæ virtus est specialis, sed de temperantia quæ
est gradus cuiusque
virtutis. Secundo, ra
tionē in corpore ar-
ticuli, scilicet, Conti
nentia est circa pas-
siones impellētes ve
hemēter. ergo est cir
ca naturales ad ta-
ctum pertinētes vt
propriā materiam,
quia sunt principia
aliarū &c. tū quia
Art. præcc. delectationes gustꝰ
sunt etiā naturales:
tū quia cōtinentia
est quidē circa pas-
siones vehementes,
sed nō circa vehemē
tiores: qm̄ tam vehe
Li. 1. de ira ca. 1. mentē posset facere
inclinationē, quòd
vehementia, ipsa po
† Li. 1. de in nēret actū extra gra
uentione in dū cōtinentiæ, & fa
fol. 3. ante ceret ipsum pertine
finem lib. re ad gradū heroicū
puta, cū inclinatio
facta esset tam vehe
mens, ꝙ pauci homi
nū regulariter eam
vinceret. Tertio, sol
uit moriuū sumptū
ex litera in rn̄sione
ad primū. ſ. Cōtinē
tia proprie dr̄ in illa
materia, in qua diffi
cillimū est cōtineri.
Soluit aūt per idem,
quia. ſ. posset esse tā
ta difficultas conti-
nendi, ꝙ actus non
esset actus cōtinen-
tiæ, sed virtutis he-
roicæ, puta, si vince-
re talē passionē, esset
supra cōmunem ho
minum facultatem.
Quarto, soluit mo-
tiuū ex litera in rn̄-
sione ad tertiū. ſ. de
cōtinentia simplici-
Li. 7. c. 5. to ter, vel ſm quid: &
mo. 5. dicit quòd cū de cō-
tinente, vel incōtinē
te loquimur, circa
alias delectationes a
tactu & gustu ali-
quid addimus, vt
magis explicemus quid intendimus, quoniam continentia mul-
tis modis sumitur.

¶ Ad euidentiam huius materiæ sciendum est, quòd cum apud
Aristot. etiam ipso Martino acceptante, continentia proprie sit
circa vehementes pugnas delectationum humanarum, & circa
pugnas humanarum delectationum naturaliū. ſ. cibi & potus, K
ac venereorum, dicatur continentia, vel incontinentia simplici-
ter: circa pugnas autem aliorum delectabilium, puta, honoris, pe
cuniæ &c. dicatur secundum quid. ſ. cum additione, puta, conti-
nens, vel incontinens iræ, honoris, pecuniæ, & nō continens, vel
incontinens simpliciter, manifeste & absque scrupulo aliquo cō
sequens est vt continentia trifariam inueniatur. ſ. simpliciter &
per se, & secundum quid, & per accidens. Nam in illo virtutis
genere, in quo passiones delectabilium non nisi per accidens in-
ueniuntur, consequens est, ꝙ continentia non nisi per accidens
inueniatur. Et quia iniustitia non est circa passiones, sed opera-
tiones ad alterum, & nō nisi per accidens ad iustitiam passiones
spectant, ideo continentia in iustitiæ operibus locum non habet
nisi per accidens. In illo vero virtutis genere, in quo passiones
delectabilium per se inueniuntur, vt in magnanimitate, magni-
ficentia, liberalitate & huiusmodi, continentiæ quidem ratio sal
uatur, sed vt Aristoteles dixit, secundum quid. In illo autem
genere, in quo passiones delectabilium non solum per se, sed
principales inueniuntur, vt in temperantia, ibi continentia &
per se, & simpliciter
inuenitur. Et ratio Li. 7. c. 4. in.
diuersitatis inter per 5.
se, & per accidens sa
tis clara est. Sed in-
ter simpliciter, & se
cundum quid, duplex videt. Prima, Q. 141. a.
quam puto principa- 4.
lē, videtur ex vsu,
quia. ſ. sic consueui-
mus his nominibus
vti. ſ. in materia tem
perantiæ vti continē-
tia & incontinen-
tia simpliciter, in aliis autem mate-
riis secundum quid.
Alia autem ratio ex
rerum natura sumi
tur, quæ in litera as
signatur, quia. ſ. de
ratione continentiæ
est, quòd contra ve-
hementes sit passio-
nes. Vehementes au
tē per se primo sunt
solæ naturales respe
ctu cibi & potus, &
venereorum. Conti Q. 143. a.
nentia ergo princi- 4. &
paliter ē circa istas, Elicitur. Li. 7. ca. 4.
& circa alias secun- q. 16. a. 3. in. 5.
dario. Et hoc est di- & 8.
ctu circa istas pro-
prie & simpliciter,
& circa alias secun-
dum quid, & com-
muniter.

¶ Ad primum ergo
argumentum Mar-
tini negatur ante-
cedens loquendo de
continentia per se,
& proprie: quoniam
talis non inuenitur
nisi in genere, & ma
teria virtutis tempe
rantiæ. Ad proba-
tionem autem dici-
tur, quòd si quis pa-
tiatur impugnatio-
nes iustitiæ a concu
piscētia alicuius de
lectabilis, & frequē
ter vincat, talis si
alias caret virtute
iustitiæ, in quantum
exercet actum iustum, est iustus quo ad actum & dispositiue, &
non secundum aliquem gradum iustitiæ: inquantum vero vin-
cit pugnam a concupiscentia delectabilis, est continens, simpli-
citer quidem si illud est delectabile secundum tactum, secun-
dum quid vero si est aliter delectabile, vt est munus. Vnde patet
quod totam fabricam illius argumēti. Et forte error accidit illis,
quia non aduertunt, quòd factum homines sæpe iusta opera sine
iustitiæ virtute, seu habitu, vt patet in 5. Ethicor. Et simile est de
operibus temperatis, & fortibus.

¶ Ad secundum dicitur, quòd maior est uera, si intelligatur
per se, scilicet vbi inueniuntur per se passiones impellentes &c.
& tunc est uerum, quòd ibi est continentia simpliciter, uel se-
cundum quid. Et propterea limitatio authoris ad delectabi-
lia necessaria naturaliter non est uoluntaria, sed rationabilis
ad hoc, ut sit continentia proprie. Ad reliqua sufficiunt solu-
tiones, quæ fiunt in litera, qualitercumque sentiat, uel dis-
sentiat Martinus.

¶ Ad solutiones motiuorum literæ deueniendo dicitur, ꝙ solu-
tio motiui ex authoritate Aristotelis cōfutatur: quia uoluntarie
æquiuocationem

Q. VAEST. CLV. ARTIC. III. 377

æquiuocationem temperantiæ imponit Arist. De illa namque A
temperantia interpretandus est loqui, de qua superius tracta-
rat, & cui materiam assignauerat: alioquin nō per notiora decla
rasset materiam continentiæ, sed ignotum per ignotius, dicendo
quòd cotinentia est circa illa, circa quæ est temperantia. Nam
non minus ignotum
est circa quæ est tem
perātia illa ficta pro
gradu. Conuincitur
quoque hanc esse do
ctrinam Arist. aper-
te dūm dicit. Neque
enim circa omnia est
simpliciter incōti-
nens, sed circa quæ
intemperatus. Con
stat namque, quòd
si de intemperantia
gradu ficto loquere-
tur, ꝙ falso dixisset.
Neq; enim circa om
nia est simpliciter in
continens: quoniā in
temperantia gradus
omnibus vitiis com-
munis est, & circa
omnia est. Solutio ve
ro rationis literæ in-
corpore cōfutat quo
ad primum: quia de
lectationes gustus vt
est quidam tactus,
sub delectatione ta-
ctus cōprehendūtur.
Et quia in litera in
responsione ad 4. ex-
plicatur prius, quòd
etiam ad gustus dele
ctationes extendi po
test continentia, se-
cundum Aristotelē.
Quo ad secundum,
quia vehementia in-
telligenda est secun-
dum subiectam ma-
teriam, scilicet infra
delectationes huma
nas, & infra latitudi
nem subiectæ mate-
riæ stando, vt debet
stari, ratio currit, &
nullam habet a Mar
tino instantiam. Pa-
tet responsio. Et simi
liter dicendum est de
solutione motiui ex
difficultate, scilicet,
ꝙ de difficultate in-
fra humanas cōcupi
scētias est sermo, &
sic rō expeditur cū su
biecto motiuo inue-
nit. Et quāuis nō sit
necessarium, ad boni
tatem tamen doctri-
næ scito, quòd siquis
maximi delectabilis
pugnam sustinens
vinceret, quam rarissimꝰ homo vinceret, Li. 7. ca. 4.
non propterea habe in. 5.
ret virtutē perfectis-
sime, hoc est, heroice: sed haberet tantum actum heroicum. Si-
cut vir qui sine iustitiæ virtute facit iustum, non nisi secundum
actum iustus est. Verbi gratia. Siquis agonizans pro consequen
do regno totius orbis terrarum, ad aliquod malum impelleré-
tur, puta, ad dicendum mendacium, & tamen præualente ratio-
ne vinceret, non esset hic aliās sine virtute morali existens, pro-
pter hūc actū heroicæ virtutis, sed heroici actus, & dicēdus esse
heroice continens imperii. Solutio demū motiui ex Arist. distin
ctione de simpliciter, & ſm quid confutatur, & cōuincitur falsa:
ita ꝙ nec est ex multiplici significatione cōtinentiæ, nec ad maioré
expressionem sit ista additio in delectabilibus extra tactū & gu-
stum, cum dicitur, Cōtinens, vel incontinens honoris, lucri &c.
Nam si ex multiplici hoc esse significatione, ita oporteret addi
in vna materia, sicut in alia, vt æquinocatio, aut incertitudo vi-
taretur: Et sic etiā ſ delectabilibus tactus & gustus oportet adde
re aliquid, & dicere
continens, vel incon
tinens veneris &c.
Et si ad maiorem ex
pressionem hæc fie-
ret additio ſ omni si
militer materia addi
tione est opus ad ma
iorem expressionē.
Fateatur ergo verita
tē, ꝙ additio in aliis
materiis fit, quia so-
lum habet ibi locum
continentia secundū
quid: & in materia Supra q. 53
delectabilium tactus ar. 5. ad 3.
nulla fit additio, qa Et 1. 2. q. 58
ibi est incontinentia art. 3. ad 2.
simpliciter. Et hoc Et 3. di. 33.
quadrat. q. 2. a. 4. q. 2
Et 7. Ethic,
lect. 10.
*Art. præcc.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæ quintæ Articuli ter tium.*

IN art. 3. eiusdem q. dubium occurrit ad hominem quo ad tria. Primo, quo pacto cum doctrina authoris stat, continentiam esse habitū ſubiectiue in uoluntate, cum ad bonum morale ſuppositō ꝓprium, quod per passiones impeditur, voluntas sit naturaliter inclinata, ita ꝙ non egeat virtute, neq; habitu aliquo se. cundum authorem. Secundo, quia author repugnātia hic de ipsa voluntate dicit, dum dicit quòd tam cōtinens, quàm incōtinens extra passionem existens, gerit in proposito concupiscentias illicitas non sequi. Ex hoc enim manifeste habetur, quòd habet intētionem rectam, ac ꝙ hoc uoluntarem rectam. Et consequenter male ſubiungitur, quòd prima eorum differētia est in voluntate. Tertio, quia apud authorem continentia est species constantiæ, vt patet superius in quæst. 53. articul. 5. ad 3. Constantia autem est pars integralis prudentiæ, & ad rationem spectat. Et pluries ab authore habetur quòd incontinentia est in ratione, seu rationabili parte animæ. Quomodo ergo hæc ex proposito determinatio, quòd est in voluntate, consonat?

*Art. præc. ad 2.

Lib. 7. ca. 9 circa finem tom. 5.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd secundum doctrinam authoris, & veritatem, continentia, sicut non est virtus, ita non est habitus proprie loquendo, sed est dispositio: quod ex differentia specifica inter habitum & dispositionem patet, quia scilicet est de facili mobilis ex propria ratione, non ex modo inexistendi.

stendi. Et ne hoc appareat voluntarium, probatur ex actu continentiæ: actus enim eius proprie est hominis in passionibus existentis. Constat autem quòd passio est de facili mobilis: ex propria igitur ratione continentia est de facili mobilis, ac per hoc non est habitus, sed dispositio, quamuis extenso habitus nomine ad totam primá speciē qualitatis continentia habitus vocetur interdum. Nō obstat autem authoris doctrinæ, quòd voluntas egeat dispositione superaddita ad pugnandum contra vehementes passiones, quæ insunt contra morale bonū proprium ipsius suppositi, licet sit contra doctrinam ponere in ea habitū, aut virtutem respectu huiusmodi boni. Et sic terminata sit quæstio in præcedenti libro mota, & disputata, de subiecto continentiæ.

¶ Ad secundum dicitur, quòd author exprimit specificat, quòd prima differentia inuenitur in voluntate vt eligit, & non secundum quòd intendit. Quo fit, ut inter virtutem moralem & cōtinentiam tanta sit differentia, quòd virtus moralis rectificat intentionē & electionem: quoniam rectificat voluntatem respectu finis, cius quod est ad finem. Et ideo a priori & perfecte est habitus electiuus. Continentia autem solam electionem rectificat pro tunc, scilicet in statu pugnæ, sicut incontinentia solam electionem inficit, & obliquat in statu pugnæ.

¶ Ad tertiū dicit, q̄ ex responsiōe ad 1m in litera habet glos. & ratio omniū verborum sonantium, q̄ continentia sit in ratione, s. quòd intelligitur vt in primo mouente. Et hoc modo dicitur species cōstantiæ, vt mouētis.

¶ In eodem articulo 3. dubium occurrit, quia litera ista expresse contradicit Aristoteli in 7. Ethicorum, vbi ponit differentiam inter temperatum, & cōtinentem in hoc, quòd tēperatus eligit, cōtinens nō elligit. Quomodo ergo in litera dicit, quòd continens & incontinens eligit?

D.391.

1.2.q.13.ar.1.

quam habet, dum subijcitur oppositō vitio. Concupiscibilis aūt eodem mō se habet in eo q̄ est continens, & in eo qui est incontinens. quia in vtroq; prorumpit in cōcupiscentias prauas vehementes. Vnde manifestū est q̄ continentia nō est in concupiscibili sicut in subiecto. Similiter ēt rō eodē mō se habet in vtroque: quia tā continēs q̄ incontinēs habet rationem rectā, & vterq; extra passiones existēs eligit in ꝓpositō cōcupiscentias illicitas nō sequi. Prima aūt differētia eorū inuenit in electiōe, quia cōtinēs q̄uis patiat vehementes delectationes & cōcupiscentias, tamē eligit nō sequi eas pp rōnē, incontinēs aūt eligit sequi eas nō obstāte cōtradictione rōnis. Et iō [d] oportet q̄ cōtinētia sit sicut in subiecto i illa vi aīe, cui[e] actus est electio: & hæc ē volūtas, vt supra habitū est*.

Ad primvm ergo dicendum, quòd continentia habet materiam concupiscentias delectationum tactus, non sicut quas modetur, quòd pertinet ad temperantiam, quæ est in concupiscibili, sed est circa eas quasi eis resistēs. Vnde oportet, quòd sit in alia vi, qa resistētia est alterius ad alterū.

Ad 2m dicendum, quòd uolūtas media est inter rationem & cōcupiscibilem, & potest ab vtroq; moueri. In eo autem qui est continens mouetur a ratione: in eo aūt qui est incōtinens mouetur a concupiscibili. Et ideo continentia potest attribui rationi sicut primo mouenti, & incontinētia concupiscibili, quamuis vtrūque imediate pertineat ad uoluntatem sicut ad ꝓpriū subiectū.

Ad 3m dicendum, quòd licet passiones non sint in voluntate sicut in subiecto: est tamen in potestate voluntatis eis resistere. Et hoc modo uoluntas continentis resistit concupiscentijs.

D.981.

Articvlvs IIII.

Vtrum cōtinentia sit melior quàm temperantia.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur quòd cōtinentia sit melior quàm temperātia. Dicitur enim Eccles. 26. Omnis autem ponderatio non est digna cōtinentis animæ, ergo nulla virtus potest cōtinētiæ adæquari.

¶ 2 Præt. Quāto aliqua virtus meretur maius præmium, tanto potior est: sed continētia videtur mereri maius præmium. dicit enim 2. ad Timo. 2. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Magis autem certat continens qui patitur vehementes passiones, & cō cupiscentias prauas, quàm temperatus, qui non habet eas vehementes. ergo cōtinentia est potior virtus quàm temperantia.

¶ 3 Præt. Voluntas est dignior potentia q̄ vis cōcupiscibilis: sed cōtinentia est in uoluntate, temperātia in vi concupiscibili, vt ex dictis patet. ergo continentia est potior virtus, quàm temperantia.

Sed contra est, quòd Tullius* & Andronicus ponunt continentiam adiunctam temperantiæ, sicut principali virtuti.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, *nomē continentiæ dupliciter accipitur. Vno modo, secundum qd importat cessationem ab omnibus delectationibus uenereis. Et sic sumēdo nomen continentię, continētia est potior temperātia simpliciter dicta, ut patet ex his quæ supra dicta sūt; a de præeminentia virginitatis ad castitatem simpliciter dictā. Alio modo, potest accipi nomen cotinētiæ secundum quòd importat resistentiam rationis ad concupiscentias prauas, quæ sunt in homine uehementes: & secundum hoc tēperātia est multo potior quàm cōtinentia, quia bonum virtutis laudabile est ex eo quod est secundū rationem. Plus autem uiget bonū rationis in eo qui est temperatus, in quo etiam ipse appetitus sensitiuus est subiectus rationi, & quasi a ratione edomitus: quàm in eo qui est continens, in quo appetit[e] sensitiuus uehementer resistit rōni per cōcupiscentias prauas. Vnde continētia cōparat ad tēperātiā sicut imperfectum ad perfectum.

Ad primvm ergo dicendum, quòd authoritas illa potest dupliciter intelligi. Vno modo, secundum quòd accipitur continentia prout abstinet ab omnibus venereis. Et hoc modo dicitur, q̄ omnis ponderatio non est digna animæ contipētis in genere castitatis, quia etiam fœcunditas carnis, quę

¶ Ad hoc dicitur, quòd dupliciter potest affirmari, vel negari q̄ aliquis eligat. Primo, quo ad substantiam actus intelligendi. Secundo, quo ad modum eligendi, hoc est, per modum eligentis. Et quo ad ipsum quidem actum electionis respiciendo, verum dicit author quòd tam continens quàm incontinens eligit, alioquin non essent inter principia moralium actuum continentia & incontinētia: quoniam extra liberum arbitriū nihil est morale. Quo ad volendum vero p modum eligentis, verum dixit Aristoteles, eo quòd vterque in perturbatione consentit ei quod consentit. Consentire autem per modū perturbati, non est consentire per modū eligentis: quia modus eligēdi est ex cō silio quieto animo conferente hoc cum illo, optare alterum. Minus autem apparent modi huius apud incontinentem, quia non ex consilio, sed contra consilium ex passionis perturbatione eligit, continens vero in consilio manet, sed perturbato &c.

Tullius lib. 2. de inuentione in fi. 3. ante f.

Art. 1. huius quæ.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæquintæ Articulum quartum.*

In artic. 4. eiusdem quæst. in responsione ad secundum, nota bene quòd magnitudo tentationis ex dispositione corporis, vel diuitiarum, quæ habētur, & huiusmodi, auget meritum resistentibus. Et propter hoc mulieres quæ ex naturali complexione magis natæ sunt agi q̄ agere, magis merentur resistendo passionibus: & similiter diuites habentes opportunitates &c. Iuxta illud, Qui potuit transgredi, & non est transgressus. sed magnitudo tentationū ex negligentia propriæ custodiæ proueniens, minuit meritum etiam si resistatur, quia ipsa magnitudo peccato sit, qđ merito aduersatur. Et ideo in litera dicitur, q̄ ratione suę causę minuit meritum.

Q. quæst.

¶ Super

quæritur in matrimonio, adæquatur continentiæ virginali, vel viduali, vt supra dictum est*. Alio modo potest intelligi secundum quod, nomen continentiæ sumitur communiter pro omni abstinentia a rebus illicitis: & sic dicitur quòd omnis ponderatio non est digna animæ cōtinentis, quia non respicit æstimationem auri, vel argenti, quę cōmutantur ad pondus.

Ad 2m dicendum, quòd magnitudo concupiscētiæ, seu debilitas eius, ex duplici causa procedere pōt. Quandoque enim procedit ex causa corporali. Quidā enim ex naturali cōplexione sunt magis proni ad concupiscendum quàm alii. Et iterum quidam habent opportunitates delectationum concupiscentiam inflammantes magis paratas quàm alij: & talis debilitas concupiscentiæ diminuit meritum, magnitudo vero auget. Quandoque vero debilitas, vel magnitudo concupiscentiæ prouenit ex causa spirituali laudabili, puta, ex vehementia charitatis, vel fortitudine rationis, sicut est in homine temperato: & hoc modo debilitas concupiscentiæ auget meritum ratione suæ causæ, magnitudo vero minuit.

Ad 3m dicendum, quòd voluntas propinquior est rationi, quàm vis concupiscibilis. Vnde bonum ratiōis ex quo virtus laudatur, maius esse ostenditur ex hoc, quòd pertingit nō solum vsque ad voluntatem, sed etiam vsque ad vim concupiscibilem, quod accidit in eo qui est temperatus, quàm si pertingat solum ad voluntatem, vt accidit in eo qui est continens.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæsextæ Articulum primum.*

Qvaestio CLVI.

De incontinentia, in quatuor articulos diuisa.

In art. 1. quę. 156. dubium ex Martino occurrit in quæstione de incontinentia, arguente contra authorem hic pro quanto dicit, quòd passio non est per se causa, sed occasio incontinentiæ. Tum primo, quia passio est causa per se impellens, & inclinans ad actū incontinentiæ. ergo non est causa occasionalis. Et probatur sequela, quia magna est differentia inter causam impellentem & inclinantem, & causam occasionalē. Antecedens vero manifestatur, quia actus incontinentiæ est ipsum vinci & superari, quod est actus liber voluntatis potentis resistere, & non resistentis. Probatur autem tum primo, quia in eo, in quo nō est genita adhuc incontinentia habitua lis, voluntas non est totalis causa per se actus incontinentię. ergo præter eam est aliqua alia causa per se: tum secundo, quia omne per se superans, & vincens

Lib. 7. ca. 5. prum ante medi. n. 5.

Rotsra considerandū est de incontinentia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum incōtinentia pertineat ad animā, vel ad corpus.

¶ Secūdo, Vtrum incontinentia sit peccatum.

¶ Tertio, De cōparatione incontinentiæ ad intemperantiam.

¶ Quarto, Quis sit turpior, vtrum incontinens iræ, vel incontinēs concupiscentiæ.

Articvlvs primvs.

Vtrum incontinentia pertineat ad animam, an ad corpus.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd incontinentia nō pertineat ad animam, sed ad corpus. Diuersitas enim sexuū non est ex parte animæ, sed ex parte corporis: sed diuersitas sexuum facit diuersitatem circa incontinentiam. dicit enim Philos. 7. Ethi.* q̄ mulieres non dicuntur neque continentes, neq; incontinentes. ergo continentia nō ptinet ad animā, sed ad corpus.

¶ 2 Præt. Id quod pertinet ad animam non sequitur corporis complexiones: sed incōtinentia sequit corporis complexionē. dicit enim Philos. in 7. Ethic.* quòd maxime acuti, i. cholerici & melancholici, fm irrefrænatam concupiscentiam sunt incontinentes. ergo incontinētia pertinet ad corpus.

¶ 3 Præt. Victoria magis pertinet ad eum qui uincit, q̄ ad eū qui vincitur: sed ex hoc dicitur aliquis esse incontinens, quòd caro concupiscens aduersus spiritum superat ipsum. ergo incontinentia magis pertinet ad carnē, q̄ ad animā.

Sed contra est, quòd homo differt a bestijs principaliter secundum animam. Differt autem secundum rationem continentiæ & incontinentiæ. Bestias enim dicimus neque continentes, neque incotinentes, vt patet per Philosophum in 7. Ethic.* ergo incontinētia maxime est ex parte animę.

Respon. Dicendum, q̄ vnūquodque attribuitur magis ei qđ est causa per se, quàm ei quod solum occasionem præstat. Id autem quod est ex parte corporis, solam occasionem præstat incontinentiæ. Ex dispositione enim corporis potest contingere, quòd insurgant passiones vehementes in appetitu sensitiuo, qui est virtus corporis organici: sed huiusmodi passiones quantūcumq; uehemētes, non sunt sufficiens causa incōtinentiæ, sed occasio sola, eo quòd durante vsu [d] rationis semper homo potest passionibus resistere. Si vero passiones adeo insurgant, q̄ totaliter auferant vsum rationis, sicut accidit in his, qui propter uehementiam passionum amentiam incurrunt, non remanebit ratio continentię, neque incontinentiæ: quia non saluatur in eis iudicium rationis, quod continens seruat, & incontinens deserit. Et sic relinquitur quòd per se causa incontinentiæ sit ex parte animæ, quæ ratione passionibus non resistit. Quod quidem sit duobus modis, ut Philosop. dicit in 7. Ethi.* Vno modo, quādo anima passionibus cedit antequàm ratio consilietur: quæ quidem uocatur irrefrenata incontinentia, uel præuolatio. Alio modo, quando non permanet homo in his quę consiliata sunt, eo quòd debiliter est firmatus in eo quod ratio iudicauit: unde & hæc incontinentia uocatur debilitas. Et sic patet, quòd incontinentia principaliter ad animam pertinet.

est causa per se eius quod est superari, & vinci: sed passio est per se superans, & vincens voluntatem quæ contra tendit. ergo. Et istud, inquit Martinus, patet quòd non sufficienter probat conclusionem, hinc scilicet, quòd incōtinētia nō est corporis, sed animæ, Thomas, per illud medium, quòd passio non est causa per se, sed occasio tantum.

Lib. 7. ca. 3. a medio & ca. 6. declinando ad finem tom. 5

¶ Ad hæc dicitur, quòd siquis penetrat quo pacto appetitus sensitiuus est motiuus voluntatis, facile hæc soluet. Penetrabit autē hoc, qui intuitus fuerit doctrinam authoris in præcedenti lib. quæstio. 9. artic. 2. vbi docemur, quòd sicut homo frigens ex hoc ipso quòd friget, mouetur ad volendum locum calidum: ita homo in passione existens, ex hoc ipso quòd est sic dispositus secundum illam passionem, mouetur ad uolendum quod consonat homini sic disposito, puta, ad puniēdum si est iratus, ad venerea si est ardens &c. Et ratio ibi assignatur, quia hinc scilicet ex dispositiōe hominis, seu subiecti fit vt aliquid sit, vel appareat conueniēs illi quod cessante illa dispositiōe nō est aut apparet conueniens: quoniam conueniens ex parte vtriusque potest oriri ex tremi, scilicet vel ex dispositione subiecti, vel ex natura obiecti. Et sic, ut ibi dicitur, dispositio subiecti redundat in obiectum faciendo ipsum esse, vel apparere pro tunc conueniens. Et sic paret, quòd passio valde remota mouet uoluntatem, scilicet dispōnendo subiectum, & inde consurgente cōuenientia in obiecto motiuo voluntatis nō necessitādo ratiōnē ipsam. Vnde merito nō per se causa, sed occasio dicit passio incontinentiæ, quæ est actus voluntatis. Et cum dicitur, Causa ipse impellēs & inclinās &c. re-

D.981.

Lib. 7. ca. 7 non procul a fin. to. 5.

spondetur negãdo minorem, proprie loquẽdo, quia passio impellit quidem & inclinat non per se, sed mediante subiecto, quod disponit, & cõuenientia quæ est ex subiecto iam disposito consurgit. Sicut frigus impellit hominem ad eundum ad calidum non per se, sed occasionabiliter. Ad manifestationem autem antecedentis, hoc solum dicitur, quòd etiam incompletè manifestat actũ incõtinẽtiæ: quoniã non est imputãdum quòd in voluntate incontinẽtis sit vinci, & superari sine consensu in illud, ad qđ passio inclinat, vt Martinus fingere videtur, sed vt author dixit, est ibi electio, ac per hoc cõsensus, ita quòd hoc est vinci, eligere ex vehementia passionis.

Loco citato in argumento.

¶ Ad primam probationem negatur quòd voluntas non sit p se sufficiens causa incontinentiæ in non habẽte habitualem incontinentiam. Nam sicut uoluntas frigescentis hominis est sufficiens, & per se causa eundi ad ignem, seu solem: ita voluntas existentis in passione est per se sufficiens causa volendi tale delectabile. Causæ enim disponẽtes subiectum, occasiones sunt uolẽdi nõ p se, concausæ volendi. Vnde & author in litera probat hoc: quia quandiu manet vsus rationis, uoluntas libere potest in vtrum que oppositorum.

In solutione præc.

¶ Ad secundum negatur minor, quia passio non est per se vincens & superans, sed occasionaliter voluntatem, quæ non aliter superatur nisi quia libere vult, ad quod volendum passio disponit. Vnde patet, quòd author sufficienter probauit incontinentiam esse non corporis, sed animæ, per illud medium: quia passio est occasio, & voluntas est p se causa incontinentiæ.

In corp. ar.

Supra qõ. 155. a. 2. co.

*Lib. 3. ca. 18. parum a principio tom. 1

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima humana est corporis forma, & habet quasdam vires corporeis organis vtentes, quarum operationes aliquid conferũt etiam ad illa opera animæ, quæ sunt sine corporeis instrumentis, ideſt, ad actum intellectus & voluntatis, inquantum scilicet intellectus a sensu accipit, & voluntas impellit a passione appetitus sensitiui. Et secundum hoc, quia femina secundũ corpus habet quandam debilem complexionem, fit vt in pluribus, p & etiam debiliter inhæreat quibuscumque inhæret: & si raro in aliquibus aliter accidat, secundum illud Prouerb. vltimo. Mulierem fortem quis inueniet? Et quia id quod est paruũ, vel debile, reputatur quasi nullũ, inde est quòd Philosophus* loquitur de mulieribus, quasi non habẽtibus iudicium rationis firmũ, quamuis in aliquibus mulieribus contrariũ accidat. Et propter hoc dicit, quòd mulieres non dicimus continentes, quia nõ ducunt quasi habentes solidam rationem, sed ducuntur quasi de facili sequentes passiones.

Ad 2m dicendum, quòd ex impetu passionis contingit quòd aliquis statim passionem sequatur ante consilium rationis. Impetus autem passionis prouenire solet vel ex velocitate, sicut in cholericis: vel ex vehementia, sicut in melancholicis, qui propter terrestrẽ complexionem vehementissime inflammantur: sicut contrario cõtingit, quòd aliquis non persistat in eo, quod consiliatum est ex eo, quòd debiliter inhæret pp mollitiem complexionis, vt de mulieribus dictum est.* Quod etiam videtur in phlegmaticis cõtingere, pter eandem causam, sicut etiam in mulieribus. Hoc aũt accidit inquantum ex cõplexione corporis datur aliqua incõtinẽtiæ occasio, nõ aũt causa sufficiẽs vt dictũ est*.

AD 3m dicendum, quòd concupiscentia carnis in eo qui est incontinens, superat spiritum non ex necessitate, sed per quandam negligẽtiã spiritus nõ resistẽtis fortiter.

ARTICVLVS II.

Vtrum incontinentia sit peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd incontinentia nõ sit peccatum: quia vt Aug. dicit in lib. de li. arb.* nullus peccat in eo, quòd uitare non potest: sed incontinentiam nullus potest ex se ipso vitare, secundum illud Sap. 8. Scio quòd non possum esse continens, nisi Deus det. ergo incõtinentia nõ est peccatũ.

¶ 2 Præt. Omne peccatum in ratione videtur consistere: sed in eo qui est incontinens vincitur iudicium rationis. ergo incontinentia non est peccatum.

¶ 3 Præt. Nullus peccat ex eo p Deum vehemẽter amat: sed ex vehemẽtia diuini amoris aliquis fit incontinens. dicit enim Dion. 4. ca. de diui. no †. quòd Paulus per incontinentiam diuini amoris dixit. Viuo ego, iam non ego. ergo incontinentia non est peccatum.

SED CONTRA est, quòd connumeratur aliis peccatis. 2. ad Timoth. 3. vbi dicitur, criminatores, incontinentes, immites &c. ergo incontinentia est peccatum.

RESPON. dicendum, quòd incontinentia potest attendi circa aliquid tripliciter. Vno modo, proprie & simpliciter: & sic incontinentia attenditur circa concupiscentias delectationum tactus, sicut & intemperantia, vt supra dictum est* de continentia: & hoc modo incõtinentia est peccatum ex duplici ratione. Vno modo ex eo, quòd incontinens recedit ab eo quod est secundum rationem. Alio modo ex eo, quòd se immergit quibusdam turpibus delectationibus. Et ideo Philosophus dicit in 7. Ethicor.* quòd incontinẽtia vituperatur non solum vt peccatum, quod scilicet est per recessum a ratione, sed sicut malitia quædam, inquantum prauas concupiscentias sequitur. Alio modo, incontinentia attenditur circa aliquid, proprie quidem inquantũ homo recedit ab eo quod est secũdum rationem, sed non simpliciter, puta, cum aliquis non seruat modum rationis in concupiscentia honoris, diuitiarum, & aliorũ huiusmodi, quæ secundum se videntur esse bona, circa quæ nõ est incontinentia simpliciter, sed secũdũ quid, sicut supra de cõtinentia dictum est.* Et sic incontinentia est pecatum non ex eo quòd aliquis ingerat se prauis concupiscẽtiis, sed ex eo, quòd non seruat modum debitum rationis, etiam in concupiscentia rerum per se appetendarum. Tertio modo, incontinentia dicitur esse circa aliquid non proprie, sed secundum similitudinem, puta, circa concupiscentias eorum, quibus non potest aliquis male vti, puta, circa concupiscentis virtutum, circa quas potest aliquis dici incontinens esse per similitudinem. Quia sicut ille qui est incontinens, totaliter ducitur per concupiscentiam malam: ita aliqs totaliter per concupiscentiam ducitur bonam, quæ est secundum rationem, et talis incontinentia non est peccatum, sed pertinet ad perfectionem virtutis.

¶ Super Quæstionis centesimæ quinquagesimæsextæ Articulum secundum.

IN ar. 2. quæ. 156 aduerte p Martinus carpere conatur authorẽ in hac litera dicentẽ de incontinente proprie & simpliciter, quòd dupliciter peccat &c. quasi velit ex hoc ponere differentiam inter delectationes fugibiles tantum, & fugibiles ac uituperabiles, quasi idem author inrelligat per prauum & vituperabile: sed quoniam nullus est hic sermo, nulla quæstio de vituperabili, & non vituperabili non imponat authori Martinus suam phãtasiã, sed sat sit sibi dicere, & arguere qđ vult, sine hmõi fictionib⁹.

ca. 4. parum non multum remote in fine.

¶ In eodem articulo 2. dubium occurrit circa differentiam in litera assignatam inter concupiscentias tactus, & honoris, aut huiusmodi, pones hoc quòd concupiscẽtiæ tactus sunt prauæ, concupiscentiæ autem honoris non sunt prauæ, ac per hoc circa duplicẽ rationem peccati ibi, & vnicam hic. Videtur enim hæc falsa, quia vtrobique concupiscentiæ immoderatæ sõlæ sunt prauæ, moderatæ autem bonæ, & delectabilia ipsa vtrobique secundũ se sunt bona. Vnde nihil est dictũ, quòd incontinens honoris non se ingerit prauis concupiscentiis, sed peccat ex eo, quòd non seruat debitum modum in inconcupiscendo. Hoc enim idem accidit incontinẽti simpliciter: quoniam ex hoc solo peccat, quòd in immoderatas cõcupiscentias venereas incurrit.

Lib. 3. cap. 3. medio, 10.

Q. prima art. 2. ad 3.

¶ Ad hoc dicitur, quòd vt ex 7. Ethico. vnde hæc sumpta sunt, apparere potest, bona delectabilia, vt clarius intelligas, sic distinguẽda sunt, quòd quædam sunt, quorum studia simpliciter & absolute sunt mala. Statim enim, ut dicis alicui⁹ studia esse circa venerea, aũt delectabilia cibi & potus, statim, inquam, malitiam, seu prauitatem, seu vitium aliquod intelligimus. Et hæc vocatur appetibilia propter necessitatem, inquantum scilicet necessitas corporis ea requirit propter indiuiduum, vel speciem. Quædam vero sunt, quorum studia simpliciter & absolute non sunt mala, sed solum si explicetur superfluitas. Studiosos enim honoris, gloriæ, victoriæ, filiorum &c. cum dicimus, nullo afficimus eos vitio, immo studia hæc laudabilia cẽsemus: & hæc vocantur p se appetibilia. Et hinc patet, quare concupiscentiæ venereorum dicantur prauæ, hoc est, vitiosæ, & concupiscẽtię honoris nõ: quia studere illis delectabilibus est peccatũ, studere autem istis non. Et licet secundum veritatem in vtrisque solæ immoderatæ concupiscentiæ sint prauæ, studium illarum tamẽ importat immoderationem, quam nõ importãt studiũ istorum. Patet etiã duplex illa ratio peccati in incontinentia simpliciter, quia. 1. errat, & in concupiscentias, quæ sunt de genere prauorũ studiorum, declinat. Incontinentia aũt secundum quid, puta, honoris, solum errat, qui non declinat in concupiscentias quæ sunt de genere prauorum studiorum. Et hoc intendit author cum Aristotele per hanc literam.

Lib. 7. ad fine. præcepto 10. mo. 5.

¶ In eodem secundo articulo dubium occurrit circa incontinentiam secundo modo: quoniam in litera dicitur, Circa hæc attenditur incontinentia proprie quidem, sed non simpliciter. In septimo autem Ethicorum Aristo. dicit huiusmodi incontinentiam respectu honoris &c. esse incontinentiam secundũ similitudinem. Si enim habet rationem incontinentiæ secundum similitudinem, ergo non proprie: & si proprie, ergo non secundum similitudinem. Et rursus si secundum similitudinem. ergo incontinentia tertio modo posita in litera, quæ dicitur incontinentia secundum similitudinem, coincidit cum incontinentia secundo modo: quia vtraque habet incontinentiæ rationem secundũ similitudinem.

q. 78. ar. 4. con. Et 2. q. 40. ar. 4. ad 2. Et vide q. 96 24. con. 30. cor. 1. Ethic. lib. 3. et li. 7. ca. 4.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd accidit hic æquiuocatio de similitudine. Nam author loquitur de similitudine metaphorica, & ideo distinguit incontinentiam proprie contra incontinentiam per similitudinem, hoc est, metaphoricè, vt manifeste exponitur in litera, similitudine quadam proportionali metaphorice dicti incontinentiam respectu mali, & respectu boni, respectu vitii, & respectu virtutis. Arist. vero loquitur de similitudine proportionali, hoc est, analogica proprie, diminuta tamen. Et ideo distinguit incontinentiam simpliciter contra incontinentiam diminutè: & manifestat intentum suum exemplo, sicut malum dr de homine, & de medico. Dicitur enim & homo malus, & medicus malus. Sed qui dicitur malus homo, dicitur malus simpliciter, ideſt: sine additione aliqua: qui vero dicitur malus medicus, non propterea dicitur simpliciter malus, sed cum additione, scilicet medicus. Vbi manifeste patet malum dici de medico proprie,

Q. præcedẽti art. 2. ad 3.

& secundum analogiam ad malum hominem: quia ita est aliquis medicus malus sicut homo malus. Nam vt homo malus ad opus proprium hominis se habet, sic malus medicus ad opus proprium medico. Apparet etiam diminutio quædam ex hoc ipso, quòd inde simpliciter, hinc cum appositione tantum mali ratio infertur, dicendo, Est homo malus, ergo est malus. Et est medicus malus. ergo est malus medicus: & non, ergo est malus. Sic autẽ est in proposito: qm valet sequela, ẽ incontinens venereorum, ergo est incõtinens: & non valet, est incontinens honoris, ergo est incontinens, sed ergo est incontinens honoris. Vnde nulla est authoris ab Aristotele dissẽsio.

*lib. 7. ca. 3. nõ multum a principio. to. 5.

¶ Super Quæstionis centesimæquinquagesimæsextæ Articulum tertium.

IN artic. 3. eiusdẽ quæstionis 156. dubium ex Martino in quæstione de incontinentia occurrit dicẽte, p ista ratio S Thomæ pari videtur calumniam in hoc, quòd voluntas incontinẽtis inclinari dicit ad peccandum ex passione tantum & nõ ex habitu. Nam si intelligat quòd ex frequentatis incontinentiæ actibus nõ generaẽ aliquis habitus, videt falsum. Et primo, contra totam Philosophiam moralem clamantẽ quòd ex frequentatis actibus generatur habitus maxime in subiecto non habenre habitũ cõtrarium. Secundo, quia hoc est cõtra experientiam, qua post frequentatos incontinentiæ actus, magis se pronos ad incõtinentiã sentiunt q̃ ante. Tertio, quia ẽm Thomam incõtinentia pertinet ad voluntatẽ, & nõ dicit præcise actum: quia sicut virtus est habitus, ita & vitiũ. Et propterea, inquit Martinus, voluntas incõtinentis inclinatur ex proprio habitu ad peccandũ, quia ad nõ resistendũ passionib⁹, sed nõ inclinatur ad sequendũ concupiscentias malas & turpes, quia inclinari ad taliũ electionẽ est intẽperati.

¶ Ad hoc dubium non ex aliis quàm ex supradictis principiis dicitur, p error hic accidit quòd nõ distinguitur quo ad rem inter habitum & dispositionem, nec distinguitur quo ad modum operandi inter inclinari per modum habitus, & per modum passionis. Incontinentiã namque non est habitus, sed dispositio. Vnde & in litera hãc distinguitur incontinens ab intemperato per facile & difficile mobile: quia passio cito transit, ac per hoc circa eius pugnam proportionaliter respondet dispositio. Habitus autem est difficile mobilis, cuius signum est, quòd incontinentem statim comitatur pœnitentia. Comparatur etiam in litera ex aristotele. 7. Ethico. Incontinentia febri accessoriæ: intemperantia autem phtisicæ. Similiter incontinens inclinatur & operatur per modum passionis, vt exemplum de febre accessoria manifestat: intemperatus autem per modum habitus, vt exemplum de phtisico manifestat.

¶ Ad primam ergo Martini obiectionem dicitur, quòd ex frequẽtatis actibus incõtinẽtis generaẽ in eius volũtate nõ habit⁹,

sed dispositio, quæ nũquàm transire potest in habitũ, sicut nec albedo in nigredinem. Et vltra hoc ex huiusmodi actibus habilitatur concupiscibilis ad hoc vt in ea generetur intemperantia, ex qua voluntas intemperati inclinatur ad turpia prosequẽda. Et sic voluntas incontinentis inclinatur non ex habitu, sed ex dispositione: qđ in idem redit cũ eo quod dicitur in litera, scilicet ex passione. Nam dispositio quã passio causat est facile mobilis, & dispositio illa non nisi per modum passionis & insurgente passione inclinat, cuius locupletes testis est pœnitentia statim sequens, cessante passionis impetu. Voluntas aũt intemperati inclinatur, vt in litera dicitur, ex ꝓpria delectatione, hoc est, per modum eligentis & propria principia electionis, quę sunt intentio finis, quæ apud intemperatum iam est mala, & cõtrarium quod iam ex intemperantia quietum est. Et caueto hic Nouitie ne fallaris, cum in litera dicitur, ꝙ intẽperati voluntas inclinatur ad peccandum ex propria electione, quæ procedit ex habitu ꝓ cõsuetudine acquisito. Falleris namque si intelligas ex habitu per consuetudinem acquisito in voluntate, vt patet ex supradictis de subiecto temperatiæ: qm̃ ipsa non in voluntate, sed in concupiscibili appetitu est subiectiue. Intelliges autem recte, si intelliges ꝙ intemperati voluntas inclinatur ex electione procedẽte ex habitu acquisito in appetitu concupiscibilis, quod qualiter fiat superius satis declaratum fuit. Cũ igiſ clamat moralis philosophia, quòd ex frequentatis actibus generantur habitus, sumiſ habitus pro prima ſpecie qualitatis, &

ſer. 11. post mediũ, to. 9.

ſ.lib. 7 c.8. in princ. to.5.

lib. de duabus animabus, ca.10. & 11. to.6.

lib.7. ca. 7. parum ante medium to.5.

SED CONTRA est, quòd impæ- A nitentia aggrauat omne peccatum. Vnde Aug. in lib. de ver. Domini,* dicit quòd impænitentia est peccatum in Spiritumſanctum: sed sicut Philosophus dicit in.7. Ethi.† intẽperatus non est pœnitiuus, immanet aũt electioni, incontinẽs aũt ois est pœnitiuus. ergo intemperatus grauius peccat, quàm incontinens.

RESPON. Dicendum, quòd peccatum secundum August.* præcipue in voluntate consistit. Voluntas enim est qua peccatur, & recte G viuitur. Et ideo vbi est maior inclinatio voluntatis ad peccandum, ibi est grauius peccatum. In eo autem qui est intemperatus, voluntas inclinatur ad peccandum ex propria electione, quę procedit ex habitu per consuetudinem acquisito. In eo autem qui est incontinens, voluntas inclinatur ad peccandum ex aliqua passione. Et quia passio cito transit, habitus autem est qualitas difficile mobilis, inde est quòd incõ- H tinens ſtatim pœnitet transeunte passione, quod nõ accidit de intẽpe rato, quinimmo gaudet se peccasse, eo quòd operatio peccati est sibi facta connaturalis ſecundum habitum. Vnde de his ¶licitur Prouer. 2. quòd lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis. Vnde patet quòd intemperatus est multo peior quàm incontinens, vt etiam Philosophus dicit in. 7. Ethic.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ignorantia intellectus, quandoque quidem præcedit inclinationem appetitus, & causat eam: & sic quanto est maior ignorantia, tanto I magis peccatum diminuit, vel totaliter excusat, inquantum causat inuoluntarium. Alio modo econuerso, ignorantia rationis ſequitur inclinationem appetitus, & talis ignorantia, quanto est maior, tanto peccatum est grauius, quia ostenditur inclinatio appetit° esse maior. Ignorantia autem tam incõtinẽtis quàm intemperati prouenit ex eo, quòd appetitus est in aliquid inclinatus, siue per passionẽ, sicut in incontinente: siue per habitũ, sicut in intẽ- K perato: maior autem ignorantia causatur ex hoc in intemperato q̃ in incontinente. Et vno quidẽ modo quantum ad durationem, quia in incontinente durat illa ignorantia ſolùm passione durante: sicut accessio febris tertianæ durat durante commotione humoris, ignorantia autem intemperati durat assidue propter permanentiam habitus. Vnde assimilatur phthisicæ, vel cuicũ-

AD 3ᵐ dicendum, quòd libido voluntatis, quæ auget peccatũ, maior est in intẽperato quàm in incontinente, ut ex dictis patet.* Sed libido concupiscentię appetitus ſensitiui, quandoque maior est in incontinente, quia incontinens non peccat, nisi a graui concupiscentia: sed intemperatus etiam ex leui concupiscentia peccat, & quãdoque eam prævenit. Et ideo Philosophus dicit in 7. Ethic.* quòd magis intemperatum vituperamus: quia non cõcupiscens vel quiete, idest, remisse concupiscens perſequitur delectationes. Quid enim faceret, si adesset concupiscentia iuuenilis?

ARTICVLVS IIII.

Vtrum incontinens iræ sit peior, quàm incontinens concupiscentiæ.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur ꝙ incõtinens

non vt distinguitur contra dispositionẽ. Vel intelligitur de habitu ꝓprie, sicut intelligitur in ſubiecto apto nato ſuscipere talem habitũ, ita intelligitur ĩ ſtatu non dissono, seu oppoſito appetitui. Constat autem ꝙ ſtatus cõtinentis & incontinẽtis est contrarius ſtatui habituatorum: quoniã ille est perturbationis, iſte quietis: ille facile, iſte difficile mobilis. lib.7.ca.10. to.5.

¶ Ad ſecundã obiectionẽ de experientia dr̃, ꝙ ad hoc ſufficit illa habitualis dispoſitio. te medium & c.ult. ne, to.5.

¶ Ad tertiam ſimiliter dicitur, ꝙ incontinentia dicit in voluntate non præciſe actum, ſed habitualẽ dispoſitionem, quæ non est vitiũ, ſicut nec cõtinentia est virtus, ſed est imperfectum quid in genere virtũ. Et hoc expreſſit iam Aristoteles in principio 7. Ethic. malitiæ virtutẽ, & continentiæ incontinentiam cõtra ponendo. Ex positionem vero allatã ex Martino, quomodo incontinens differat ab intemperato, ſi ſane intellexeris. ſ. ꝙ incontinentię dispoſitio inclinat ad non reſiſtendum, qa tm̃ tpe pugnæ exercet ſe (qm̃ extra pugnã apparet pœnitentia: intemperantia vero ad ipſa turpia ſimpliciter proſequenda inclinat) amplectere, quia vera est, & a nris exiuit, vt patet in Ifa. In corp.

¶ In respoſionib⁹ argumẽtorum eiusdem articuli multa essent dicenda, nisi ſuperius fuiſſent manifeſtata: quo. ſ. vitiũ reddit appetitũ malũ reſpectu finis illi⁹ generis, vt intẽperantia reſpectu delectabilis venerei &c. & ꝓ hoc parit ignorãtiã pricipii i agibilibus. Vide ſuperius. li.7.ct.te ca medi. & ca.ult. medium

¶ *Super Quæſtionis centeſimæquinquageſimæſextæ. Articulum quartum.*

IN art. 4. eiuſdẽ q. 157. aduerte Nouitie

vitiæ ꝓ clariori ſitel lectu literæ, ꝙ prima ratio, quare incontinens concupiſcentię est turpior conſiſtit in hoc, ꝙ motiuum ad iracẽdum est ratio, quoniam ẽ punito collata paruipẽſioni receptæ. Conferre. n. vnum cum altero, rationis est: uel qm̃ est vindicta, quæ est bonum ſecundum rationem, quia est bonum honeſtum. Sed vt in 7. Ethico. dicitur, ſicut exterius videmus quòd veloces miniſtri audiunt dominum imperantem, & præcurrentes non perciunt totum dominorum imperium: ita qui iraſcitur ex velocitate choleræ audito obiecto rationi conformi, non expectata rationis forma, properat ad vindictam. Concupiſcens vero a ſola boni delectabilis ſecundũ ſenſum præſentatione mouet, nihil de conformita te ad rationem audiens: & propterea dicitur, quòd in nullo ſequitur rationis iudicium. Secunda autem de maiori naturalitate iræ cum grano ſalis in litera appoſito, accipienda est, ſcilicet, quia naturalior est motus iræ ex ſuo complexionali principio, quàm motus concupiſcentiæ ex ſuo complexionali principio. Nam ira conſequitur cholleram, concupiſcentia phlegma. Naturalius autem est quòd cholera ꝓferat irã, quàm quòd phlegma concupiſcentiã, quia magis in promptu est iræ proceſſus ex cholera, q̃ cõcupiſcẽtię ex phlegmate, quia cholera est velocioris motꝰ. Conſtat namq; ꝙ ex velociori magis in prompcu est progreſſus, quàm ex tardiori, & ſic est naturalior. Manifeſtatur autem iſta maior naturalitas ortꝰ iræ, ſigno ſatis conſono, quia ſcilicet frequẽtius complexio iratorum profert etiã iram in prolem, vt Ariſtoteles exẽplis

5.ca.6. in principio, pag. 5.

lib.7. ca.6. cen.5.

iræ ſit peior, quàm incontinens cõ- A cupiſcentiæ. Quãto enim difficilius est reſiſtere paſſioni, tanto incontinentia videtur eſſe leuior. unde Philoſophus dicit 7. Ethic*. Non enim ſiquis a fortibus & ſuperexcellentibus delectationibus vincitur, vel triſtitiis est admirabile, ſed condonabile: ſed ſicut Eraclitus dixit, difficilius est pugnare contra concupiſcentiam, quàm contra irã. ergo leuior est incõtinentia concupiſcentiæ, quàm incontinentia iræ.

¶ 2 Præt. Si paſſio propter ſuam ve B hementiam totaliter auferat iudicium rationis, omnino excuſatur aliquis a peccato, ſicut patet in eo qui incidit ex paſſione in furiam: ſed plus remanet de iudicio rationis in eo q̃ est incõtinens iræ, quàm in eo qui est incontinens concupiſcentiæ. Iratus enim aliqualiter audit rationem, non autem concupiſcens, vt patet per Philoſophum in 7. Ethico.* ergo incontinens iræ est peior, quàm incontinens concupiſcentiæ.

¶ 3 Præt. Tanto aliquod peccatum est grauius, quãto est periculoſius: ſed incontinentia iræ videtur eſſe periculoſior, quia perducit hominem ad maius peccatum, ſcilicet ad homicidium, quod est grauius q̃ adulterium, ad quod perducit cõcupiſcentiæ incontinẽtia. ergo incontinentia iræ est grauior, quàm incontinentia concupiſcentiæ.

SED CONTRA est, quod Phi- D loſophus dicit in 7. Ethico.* quòd minus turpis est incontinentia iræ, quàm incõtinentia cõcupiſcentię.

RESPON. Dicendum, quòd peccatum incontinentiæ poteſt cõſiderari dupliciter. Vno modo, ex parte paſſionis ex qua ratio ſuperatur, & ſic incontinentia concupiſcentiæ turpior est, quàm incontinentia iræ: quia motus concupiſcentiæ habet maiorem inordinationem, quàm motus iræ. Et hoc propter quatuor, quæ Philoſophus tangit in 7. Ethico.* Primo quidem, E quia motus iræ participat aliqualiter ratione, inquãtum ſcilicet iratus tendit ad vindicandum iniuriã ſibi factam, quod aliqualiter ratio dictat, ſed non perfectè, quia non intendit debitum modũ vindictæ: ſed motus concupiſcẽtiæ totaliter est ſecundum ſenſum, & nullo modo ſecundum rationem. Secundo, quia motus iræ magis conſequitur corporis complexionẽ propter velocitatem motus cholerę, quæ tendit ad iram. Vnde magis est in prõptu, quòd ille qui est ſecundum complexionem corporis diſpoſitus ad iraſcendum, iraſcatur, quàm ꝙ ille qui est diſpoſitus ad concupiſcẽdum, concupiſcat. Vnde etiam frequentius ex iracundis naſcuntur iracundi, quàm ex concupiſcentibus concupiſcentes. Quod autem prouenit ex naturali corporis diſpoſitione, reputatur magis venia dignum. Tertio, quia ira quærit manifeſte operari: ſed concupiſcentia quærit latebras, & doloſe ſubintrat. Quarto, quia concupiſcens delectabiliter operat̃, ſed iratus quaſi quadam triſtitia præcedente coact⁹. Alio modo poteſt conſiderari peccatum incontinentiæ, quantum ad malũ, in quod quis incidit a ratione diſcedens. Et ſic incontinentia iræ est vt plurimũ grauior, quia ducit in ea, quæ pertinent ad proximi nocumentum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd difficilius est aſſidue pugnare contra delectationem, quàm cõtra C iram, quia concupiſcentia est magis continua: ſed ad horam difficilius est reſiſtere iræ ꝓpter eius impetũ.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ ᵈ concupiſcentia dicitur eſſe ſine ratione nõ quia totaliter auferat iudicium rationis, ſed quia in nullo procedit ſecundum iudicium rationis, & ex hoc est turpior.

AD 3ᵐ dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte eorum, in quæ incontinens deducitur.

QVAESTIO CLVII.

De Clementia, & manſuetudine, in quatuor articulos diuſa.

ROSTEA conſiderandum est de Clementia, et Mãſuetudine, & vitijs oppoſitis.

Circa ipſas autem virtutes quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum clementia, & manſuetudo ſint idem.

¶ Secũdo, Vtrũ vtraq; earũ ſit virtꝰ.

¶ Tertio, Vtrum vtraque earum ſit pars temperantię.

¶ Quarto, De comparatione earũ ad alias virtutes.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum clementia, & manſuetudo ſint penitus idem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd clementia & manſuetudo ſint penitus idem. Manſuetudo enim est moderatiua irarum, vt Philoſophus dicit in

Secunda ſecundæ S. Tho.

comprobat. In tertia vero ratione ne fallaris, reſpiciens ad ea quæ ſunt per accidens, puta, ſcandalum aliorum ex manifeſta iniuria, & putes oppoſitũ eius quod in litera dicitur. Sed aduerte ꝙ iudicando actus ſecundum ſe, iniuriari proximo doloſe & occulte turpius est, quàm iniuriari manifeſte: quoniã hoc, ſcilicet manifeſte agere ad quandã excellentiam ſpectat: latere autem ad quẽdam defectũ. Ipſa enim latebra atteſtatur turpitudini operis iuxta Domini ſententiã Omnis qui male agit, odit lucem. Et per oppoſitum ipſe modus agendi, ſcilicet manifeſte, atteſtatur veræ, vel apparenti rationi ex hoc ipſo, quòd lucem non refugit. Est ergo iuxta hanc tertiam rationem concupiſcentia turpior, quàm ira quo ad modum operandi per ſe loquendo. In quarta demum ratione aduertę, quòd concupiſcentia dicitur turpior, quia omnino voluntaria. Ira aũtẽ etſi in fine ſit delectabilis, admiſtum tamen habet inuoluntarium principium, ſcilicet triſtitiam ex paruipenſione recepta illatam. Et propterea quaſi coactus dicit.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæquinquageſimæſeptimæ Articulum primum.*

IN artic 1. quæſt. 157. dubium ex Martino occurrit, directe impugnãte authorẽ in hoc arti. circa differentiã inter mãſuetudinẽ & clementiã in hoc, ꝙ clementia circa diminutionẽ exterioris pœnæ, mãſuetudo vero circa diminutionem paſſionis irę ponit. Cõtra primo. Circa actũ interioré & exteriorẽ ſibi ſubordinatũ, & ab eo imperatũ non ſunt ponendæ duæ virtutes: ſed appetere vindictã, & iferre pœnam, ſe habẽt ſi-

Infra art. 4. ad 3. Et 3. diſtin. 33. qó. 3. art 2. q. 1. ad 2.

cuat actus interior & exterior ab illo imperatus, quia efficaciter appetens vindictam, si potest inferre pœnam, infert. Maior probatur: quia actus interior & exterior eadem numero prudentia regulantur. Secundo, quia clementia omnino superflueret: consequens est falsum. ergo. Probatur sequela: quia moderata plene ira, aut est moderata illatio pœnæ, aut non. Si est moderata, ergo superfluit clementia. Si non, dicitur vnū impossibile: quia illatio pœnæ in vltionem iniuriæ nūquàm fit sine ꝓpulsu iræ. Tertiò, quia sequeretur aliquem simul esse clementissimum, & similiter crudelissimum, & mansuetissimū, quæ sunt impossibilia, nisi ponēdo ꝙ māsuetudo & clementia sint circa alias, & alias personas. Probat̃ sequela, ponēdo hominē frequēter exercitatū ī actibus illius virtutis, & alterius vitii. ¶ Ad huius euidentiā quæstionis, scito ꝙ author est male intellectus ab istis. Intendit siquidē author ꝙ clemētia, & mansuetudo habēt diuersas materias ꝓprias, sicut iustitia & liberalitas, & nō ꝙ vna sit circa actū interiorem imperātem, & alia circa actum exteriorē imperatum. Hoc enim ridiculum est per se loquendo. Sed quia contingit mansuetudinem & clementiā coniungi in vno numero effectu, puta diminutione exterioris pœnę, cum quis ex animi lenitate, & ex iræ moderatione ad diminutionē pœnę tendit, sicut contingit iustitiam & liberalitatē cōiungi in hoc vno effectu, qui est nō furari, dum quis & ex amore alieni boni, & ex moderata cupiditate pecuniæ, furtū declinat: ideo author simul tractās de his virtutibus, breuitatis causa declarauit simul ea rum concursum in vnum effectum, & diuersitatem materiarum, in hoc quidē articulo inchoatiue, in sequentibus perfecte, vt in ar. 3. patet. Sunt ergo per se loquendo, materiæ clementiæ & mansuetudinis disparatæ, sicut iustitiæ & liberalitatis, & nō sunt subordinatæ, nisi qñ ꝙ accidēs concurrūt. Clemens. n. est qui ex lenitate animi pœnas legales mitigat infra iustitiæ latitudinē, ubi patet ꝙ nullus de ira est sermo: mansuetus aũt est mediū in ira tenens, & consequēter sic vindicans. Vbi patet ꝙ nulla est subordinatio, aut imperii & imparati connexio, sed solus quandoque cōcursus in eundē effectū.

*lib 4. ca 5. tom 5.

†lib 2 ca. 3. circa princ.

*lib. 2. de intentione in fol. 3. ante finem libri.

† In tertia regula quæ incipit. Ante oia fratres Carissimi, tom. 1.

Positā arg. 1. huius ar.

¶ Ad primam ergo obiectionem dicitur, ꝙ si loquamur de actibus imperante & imperato per se & vt sic, vna sola opus est virtute, & vera est maior, sed minor est falsa: quia non nisi per accidens. illatio pœnæ vt respicitur a clementia, respicitur a māsuetudine, et ecōtra, quia. ſ. est quandoq; eadem materialiter, quæ ab vtraque moderamen suscipit. Si autem sit sermo de actibus per accidēs, aut qualitercūque conuenientibus, & subordinetur vnus alteri, & imperetur vnus ab altero, maior ē falsissima: quoniam actus per accidens sic cōnexi, possunt secundum diuersas rationes ad diuersas virtutes spectare, vt patet de non furati respectu iustitiæ & liberalitatis. Vtraque ergo virtus, scilicet clementia & mansuetudo, est circa actū interiorem & exteriorem, diuersa tamen ratione. Nam mansuetudo directe est circa interiorem passionem iræ, & ex consequēti circa exteriorem vindictam non simpliciter; sed vt exit a passiōe irę. Clementia vero est directe circa lenitatem interiorem animi ad proximum, & ꝓ illā circa moderationē pœnæ ꝓximi.

Loco citato in arg.

¶ Ad ſm negat sequela. Et cū ꝙritur, an moderata ira sit opus clementiæ, dr ꝙ sic. Et cū dr ꝙ inflictio pœnæ non sit nisi ex impulsu iræ, negat. Sicut. n. pōt aliqs furari ex iniustitia, & nō ex passione cupiditatis actꝰ, vt patet cum qs furat̃ & proiicit illud, ita pōt quis nō ex ira, sed ex crudelitate, vel defectu æquitatis cōtra clementiam agere.

¶ Ad tertiū vnico verbo dr cū Aristotele & Tullio, ꝙ qui vnā se negat habere virtutē, nullam habet, Et ideo casus Infra arg. cor. Et 3. ſſim. 26. 3. ar. 2. ad 2. impossibiles de virtutibus & vitiis, loquendo vniuoce.

¶ In calce eiusdem articuli vide bestialitatis vitium in materia ista esse æquitatem, vel feritatem: quoniam hoc humani animi limites exit, & ad bestialem animum dejicit.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut dicitur in 2. Ethico. * virtus moralis cōsistit circa passiones & actiones. Passiones autem interiores sunt exteriorum actionum principia, aut etiam impedimenta: et ideo virtutes quæ moderātur passiones, quodammodo concurrunt in eundem effectum cum virtutibus quæ moderantur actiones, licet specie differāt. Sicut ad iustitiam proprie pertinet cohibere hominem a furto, ad quod aliquis inclinatur per inordinatum amorem, vel concupiscentiā pecuniæ, quæ moderatur per liberalitatem: et ideo liberalitas concurrit cum iustitia in suo effectu, qui est abstinere a furto: et hoc etiam considerandum est in proposito. Nam ex passione iræ prouocatur aliquis ad hoc, quòd grauiorem inferat pœnam. Ad clementiam autem pertinet directe ꝙ sit diminutiua pœnarum, quod quidem impediri posset per excessum iræ. Et

*lib 2. cap. 3. tom. 5.

4. Ethic. *Ira autē est appetitus vindictæ. Cum ergo clemētia sit lenitas superioris aduersus inferiorē in cōstituendis pœnis, vt Seneca dicit in secundo de clementia, † per pœnas autem fit vindicta, videtur ꝙ clemētia & mansuetudo sint idem.

¶ 2 Præt. Tullius dicit in secundo rhetor. * quòd clemētia est virtus, per quā animus concitatus in odiū alicuius, benignitate retinetur, & sic videtur quòd clementia sit moderatiua odij: sed odiū, vt Augu. † dicit, causatur ab ira, circa quā est māsuetudo. ergo videtur ꝙ mansuetudo & clementia sint idem.

¶ 3 Præt. Idem vitium non contrariatur diuersis virtutibus: sed idem vitium opponitur māsuetudini & clementiæ, scilicet crudelitas. ergo videtur quòd mansuetudo & clementia sint penitus idem.

SED CONTRA est, quòd secūdum prædictam diffinitionem Senecæ, *Clemētia est lenitas superioris aduersus inferiorē: mansuetudo autem non solum est superioris ad inferiorē, sed cuiuslibet ad quemlibet. ergo mansuetudo & clementia non sunt penitus idem.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut dicitur in 2. Ethico. * virtus moralis cōsistit circa passiones & actiones. Passiones autem interiores sunt exteriorum actionum principia, aut etiam impedimenta: et ideo virtutes quæ moderātur passiones, quodammodo concurrunt in eundem effectum cum virtutibus quæ moderantur actiones, licet specie differāt. Sicut ad iustitiam proprie pertinet cohibere hominem a furto, ad quod aliquis inclinatur per inordinatum amorem, vel concupiscentiā pecuniæ, quæ moderatur per liberalitatem: et ideo liberalitas concurrit cum iustitia in suo effectu, qui est abstinere a furto: et hoc etiam considerandum est in proposito. Nam ex passione iræ prouocatur aliquis ad hoc, quòd grauiorem inferat pœnam. Ad clementiam autem pertinet directe ꝙ sit diminutiua pœnarum, quod quidem impediri posset per excessum iræ. Et ideo mansuetudo, inquantum refrænat impetum iræ, concurrit in eundem effectum cum clementia. Differunt tamen ab inuicem, inquā tum clementia est moderatiua exterioris punitionis: mansuetudo aũt proprie diminuit passionem iræ.

AD PRIMVM ergo diendum, ꝙ māsuetudo proprie respicit ipsum vindictæ appetitum: sed clementia respicit ipsas pœnas, quæ exteriꝰ adhibentur ad vindictam.

AD 2m dicendum, ꝙ affectus hominis inclinatur ad minorationē eorum, quæ homini per se non placent. Ex hoc autem quòd aliquis amat aliquem, prouenit quòd non placet ei per se pœna eius, sed solū in ordine ad aliud, puta, ad iustitiā, vel ad correctionem eius qui punitur. Et ideo ex amore prouenit, ꝙ aliquis sit promptus ad diminuendum pœnas, quod pertinet ad clementiam, & ex odio impeditur talis diminutio. Et ꝓp hoc Tullius dicit, *ꝙ animꝰ concitatus in odiū, scilicet ad grauius puniendum, per clementiam retinetur, ne scilicet acriorem pœnam inferat, non quòd clementia sit directe odii moderatiua, sed pœnæ.

AD 3m dicendum, ꝙ mansuetudini, quæ est directe circa iras, proprie opponitur vitium iracundiæ, quod importat excessum iræ: sed crudelitas importat excessum in puniendo. Vnde dicit Seneca in 2. de clementia, *quòd crudeles vocantur, qui puniendi causam habēt, modum tamen nō habent. Qui autem in pœnis hominum propter se delectantur etiam sine causa, possunt dici sæui, vel feri, quasi affectum humanum non habentes, ex quo naturaliter homo diligit hominem.

ARTICVLVS II.

Vtrum tam clementia, quàm mansuetudo sit virtus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ neque clementia, neq; māsuetudo sit virtus. Nulla enim virtus alteri virtuti opponitur: sed vtraque videtur

sunt circa idē. Videtur enim hoc esse falsum, quoniam vtraque est circa punitiones, sed seueritas inflexibiliter, clementia flexibiliter. Male ergo dicitur, quòd non sunt circa idem.

¶ Ad hoc dicitur, quòd licet seueritas, & clementia sint circa idē remote, non tamen sicut circa idem proxime: quoniam clementia directe est circa diminutionem pœnarum, ita ꝙ proprius eius actus est diminutio, & propria materia est pœna vt diminuenda: seueritas vero directe est circa ipsam inflexionē integræ pœnę, ita quòd ꝓprius eius actus est infligere integram pœnam, & propria illius materia est pœna vt integre infligenda: quod author in litera significauit per inflictionem pœnæ absque additione. Et sic patet, quòd vera reddita est ratio, quare non sunt opposita, quia non sunt circa idem. Sed responsio hæc nihil valet: quoniā isto modo exponendo, numquàm virtus, & vitium essent circa idē: quoniam actus virtutis semper est aliud ab actu vitii. Dicendum est ergo, quòd virtus, & vitiū oppositum sunt circaidem sic, quòd actus quem virtus informat, vitium deformat. Concupiscentia enim delectabilium, quam tē perātia moderatur, extra rationis metas ponit. & sic de aliis. Non sic autem est in proposito: qm̃ diminutio pœnarū, quam clementia ponit, non tollitur per seueritatem: & similiter integritas pœnarum, quam seueritas ponit, per clementiam non minuitur. Et ratio in litera assignatur: qa diminutio nō qualitercūque, sed vestita circunstantiis, scilicet quādo, vbi, sicut &c. oportet, est circa quam est clementia. Et similiter integritas pœnarum quando, vbi, sicut &c. oportet, est circa quam est seueritas. Licet ergo minuere pœnam, & integre punire absolute opponantur, & circa idem sint, minuere tamē quādo, vbi &c. oportet, & integre punire qñ, vbi &c. oportet, sibi inuicem consonant, & non opponūtur: quia idem non est circa quod vtrūq; est quando oportet, sed quando oportet minuere, non oportet integre punire: & quando oportet integre punire, non oportet minuere. Quia ergo non sunt clemētia & seueritas circa idem punibile formaliter, hoc est, ita ordine ad rationē, vt manifestatū est, ideo non sunt oppositæ. Et hoc est quod in litera explicatur, vt patet intuenti.

lib. 4. cap. 5. tom. 5.

¶ In eodem articulo in responsione ad secūdum nota duo. Primo, quòd licet virtus sit perfectio quædam naturalis inclinationis, quæ est secundum rationem, nomina tamen virtutū inuenimus pluries imposita a contrariis ad naturales inclinationes, propterea quia talibus naturalibus in clinationibus communiter abutimur. Et propterea sonāt quid vitiosum, vt patet de temperantia, quæ a temperamento naturalis cōcupiscentiæ ad secūdum tactum delectabilia dicta est. Et simile quid accidit in proposito. Nam sicut concupiscētia carnalis sonat quid malum, quāmuis sit naturalis: ita ira malum sonat, quāmuis naturalis. Et ꝓpterea virtus a defectu iræ nomen accepit, non quia virtus contra naturæ sit inclinationem, sed propter rationē dictam. Nota secundo differentiam inter clementiam, & veniam, quòd clementia non est remissiua pœnæ debitæ, sed est diminuēdo reductiua ad debitam secūdū æquitatem, vt in litera patet ex Seneca. Venia aũt est donatiua pœnæ debitæ, ita ꝙ nec iustitia communis, nec æquitas excusat, quin pœna sit debita.

In coniuratione Catilinę in c. cuius titulus est Cæsaris oratio, ante medium.

lib. 2. circa finē illius.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæseptimæ Articulum tertium.*

IN art. 3. eiusdem qō. 157. dubium ex Martino occurrit in quæst. 2. de mā suetudine, arguente contra authorem in hoc, quòd mansuetudo ponit virtꝰ adiūcta temperantiæ, tū primo,

Ar. 3. sequēti ad. 1. arg.

Supra q. 143 cor. & ad 2. Et infra qō. 161. a. 4. cor. Et 2. dist. 44. q. 2. ar. 1. ad 3. Et 3. dist. 33. q. 3. ar. 2. *Art. 1. & 2. præced. †lib. 5. c. 10. *Q. 120. art. 2.

primo, quia hæc opinio potest reprobari ex multis superius dictis. Tum secundo, quia per eandem rationem sequeretur omnem virtutem esse adiunctam temperantiæ, quia omnis virtus habet actũ refrænandi passionem circa aliquam materiam. Liberalitas.n. refrænat cupiditatem pecuniæ: fortitudo passiones timoris & audacię: iustitia refrenat omnem passionem, ne per eam ad alterius prorumpamus iniuriam. Tum tertio, quia ira non est materia secundaria respectu concupiscẽtiæ tactus, sed sunt materiæ totaliter diſparatæ, nec ad se iuicem ordinatæ. Tũ quarto, authoritate Aristotelis, qui nõ solum mansuetudinem a temperantia distinxit, sed nec alterã alterii determinãdo cõiunxit: quod fecisset, si vna earum esset alteri adiuncta.

¶ Ad hoc dicitur, quòd rationabiliter mansuetudo adiuncta est tẽperatiæ ratione modi, quia scilicet consistit in refrænando, vt in litera dicitur: & ad superius obiecta superius est responsum.

¶ Ad secundum negatur sequela, quia adiunctio virtutis ad virtutem, vt partis potentialis ad totũ potentiale, non ateẽ dicit penes modum cuiuscumque actus secũdarii, sed penes modum actus principalis. Et quia nõ omnis virtutis actꝰ principalis consistit in refrænando, ideo non omnis virtus adiungitur temperantię. Liberalitatis enim actus principalis non in refrænãdo, sed in emittẽdo consistit: & fortitudinis actus principalis non in refrænãndo, sed in firmando cõsistit: iustitiæ actus principalis in reddendo alteri suum consistit.

¶ Ad tertium dicitur, quòd ira est materia secundaria respectu concupiscentiæ carnalis, vt vtraque habet rationem refrænabilis: quoniam difficilior est moderatio concupiscentiæ, in qua est cõtinua pugna & rara victoria, vt superius dictum est. Vnde licet ira non subordinetur absolute concupiscentiæ carnali, inquãtum tamen temperabilis, subordinatur sibi vt minus principalis principali. Et propterea mansuetudo adiungitur temperantiæ vt virtus secundaria principali.

¶ Ad quartum dicitur, quòd manifeste patet, Arist. ordinem nõ exegisse, vt simul cum virtute principali tractaret de adiuncta, quoniam alio processit ordine, primo tractans de virtutibus circa passiones ad conseruationem humanæ vitæ, scilicet fortitudine, & temperantia: deinde de aliis ad secundaria bona & mala spectantibus, & post de iustitia, quæ circa operationes ad alterũ est, & demũ de prudẽtia, vt patet in processu librorum Ethicorũ.

¶ In responsione ad primum eiusdem tertii articu. dubium ex Martino occurrit ibidem contra authorem in hac solutione arguente dicendo, Hæc solutio non placet mihi, tum quia non solvit de mansuetudine, quæ est etiam moderativa pœnarum, & nõ solum irarum: tum quia clementia non solum facit hominem, non vti potestate sua, sed etiam non abuti illa, cum opponatur crudelitati abutenti potestate.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd mirum est de isto homine

¶ 3 Præt. Seneca dicit in 2. de Clementia.† Cui voluptati æquitia est, possumus insaniam vocare: hoc autem opponitur clementiæ & mansuetudini. Cum ergo insania opponatur prudentiæ, videtur quòd clementia & mansuetudo sint partes prudẽtiæ magis quàm temperãtiæ.

SED CONTRA est, quod Seneca dicit in 2. de Clement.* quòd clementia est temperantia animi in potestate vlciscendi. Tullius†etiam ponit clementiam partẽ tẽperantię.

RESPON. Dicendum, quòd partes assignantur virtutibus principalibus, secũdum quod imitantur ipsas in aliquibus materiis secundariis, quantum ad modum, ex quo principaliter dependet laus virtutis, vnde & nomen accipit, sicut modus & nomen iustitiæ in quadã æqualitate consistit: fortitudinis autem in quadam firmitate: temperantiæ autem in quadam refrænatione, inquantum scilicet refrænat concupiscentias vehementissimas delectationum tactus. Clemẽtia autem & mansuetudo similiter in quadam refrænatione cõsistunt, quia scilicet clementia est diminutiua pœnarum, mansuetudo vero est mitigatiua iræ, vt ex dictis patet.* Et ideo tam clementia quàm mansuetudo adiungũtur temperantiæ sicut virtuti principali: & secũdum hoc ponuntur partes temperantiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in diminutione pœnarum sunt consideranda duo, quorum vnum est, quòd diminutio pœnarum fiat secundum intentionem legislatoris, licet non secundum verba legis: & secundum hoc pertinet ad epiiciam. Aliud autem est, quædam moderatio affectus, vt homo non vtatur sua potestate in inflictione pœnarum: & hoc proprie pertinet ad clementiam. Propter quod Seneca dicit,* quòd clementia est temperantia animi in potestate vlciscendi. Et hæc quidem moderatio animi prouenit ex quadam dulcedine affectus, qua quis abhorret omne illud, quod potest alium contristare. Et ideo dicit Seneca,* quòd clementia est quędam lenitas animi: nam econuerso austeritas animi videtur esse in eo, qui nõ veretur alios contristare.

AD 2m dicendum, quòd adiunctio virtutum secundariarũ ad principales magis attenditur secũdum modum virtutis, qui est quasi quædam forma eius, quàm secundum materiam. Mansuetudo autem & clementia conueniunt cum temperantia in modo, vt dictum est; licet non conueniant in materia.

AD 3m dicendum, quòd insania dicitur per corruptionem sanitatis. Sicut autem sanitas corporalis corrumpitur per hoc quòd corpus recedit a debita complexione humanæ speciei, ita etiam insania secundum animam accipitur per hoc, quòd anima humana recedit a debita dispositione humanæ speciei. Quod quidem contingit & secundum rationem, puta cum exigente a responsione vnius argumenti de solutionem alterius de mansuetudine, quod exigente a responsione vnius argumenti de clementia etiam solutionem alterius de mansuetudine, quod argumentum ex parte mansuetudinis author non fecit: quia mansuetudo est principaliter circa iram, & proprerea non habet difficultatem coniunctionis cum epiicia, hoc est, æquitate, sicut clementia, a qua est directe diminutiua pœnarum.

¶ Ad secundum dicitur, quòd p ly nõ vti sua potestate, intelligitur non abuti illa: quoniam si recta ratio habet, q̃ tunc huic in hoc casu &c. diminuenda est pœna, esset contra rectam rationẽ vti sua potestate ad integre puniẽdum, ac per hoc esset abuti sua potestate. Et propterea in litera præcedentis articuli dictum est, quòd clementia est tiẽ diminutiua pœnæ debitę secundũ æquitatem. Sequitur enim clementia æquitatẽ, sicut seueritas iustitiam, & vtraq; abusum potestatis excludit, qui committeretur nisi clementia æquitatem, & seueritas iustitiã comitaretur.

¶ In eodem arti. dubium occurrit de subiecto clementiæ, in qua scilicet potentia sit subiective. Non determinatur siquidem in litera eius subiectum.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ clementia est subiective in voluntate. Et ratio est, quia illa pars animæ est subiectum virtutis, in qua primo apparet bonitas illius, vt malitia opposita, vt author docuit inuestigando subiectum continentiæ. Sed voluntas est quæ primo disponitur per clementiam & illius oppositũ, scilicet crudelitatem: quoniam lenitas animi ad proximum, quę interior clementia est, non est lenitas alicuius passionis, vt patet discurrendo, sed est lenitas voluntatis, qua proximum amamus. Et hoc in litera insinuatur in responsione ad tertium, dum dicitur quòd affectus humanus, quem sequitur clementia, & ille secundum quem homo est naturaliter omni homini amicus. Constat enim quòd talis amicitia imperfecta, voluntaris est, non passionis. Insinuatur etiam ex actu assignato, qui est non vti sua potestate: nam vti est actus voluntatis. Probatur etiam idem ex hoc, quòd clementia directe dispositiua est animi ad alterius malum diminuendum. Nulla autem passio, sed solus voluntatis motus est directe ad alterius bonum, vel malum: quoniam ad proprium bonum consequendum, vel defendendum: & similiter ad proprium malum vitandum, seu propellendum, omnes passiones directe ordinantur, in cuius signum hæc est posita differentia inter virtutes circa passiones, & virtutes circa operationes, quòd illæ sunt propter bonum habentis, istæ sunt propter bonum alterius. Nec obstat quòd superius in quæst. 143. author distinguendo partes temperantię, dixerit quòd tertius motus animi est iræ, quem refrænat mansuetudo, siue clementia: quoniam quod ibi indistinctum reliquit, hoc in loco distinguendo clementiam a mansuetudine declarauit, quòd mansuetudo iram refrænat, clementia autem non: sed &c.

¶ Super

aliquis vsum rationis amittit: & quantum ad vim appetitiuam, puta, cum aliquis amittit affectum humanum, secundum quem homo est naturaliter omni homini amicus, vt dicitur in 8. Ethico.* Insania autem quæ excludit vsum rationis, opponitur prudentię. Sed quòd aliquis delectetur in pœnis hominum, dicitur esse insania: quia per hoc videtur homo priuatus affectu humano, quem sequitur clementia.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæseptimæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum clementia, & mansuetudo sint potissimæ virtutes.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd clemẽtia & mansuetudo sint potissimæ virtutes. Laus enim virtutis consistit præcipue in hoc, quòd ordinat hominem ad beatitudinem, quæ in Dei cognitione consistit: sed mansuetudo maxime ordinat hominem ad Dei cognitionem. dicitur enim Iac. 1. In mansuetudine suscipite insitum verbum. & Eccle. 5. Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei. & Dionys.* dicit in epistola ad Demophilum, Moysen propter multã mansuetudinem Dei apparitione dignum habitũ. ergo mansuetudo est potissima virtutum.

¶ 2 Præt. Tanto virtus aliqua videtur esse potior, quanto magis acceptatur a Deo & ab hominibus: sed mansuetudo maxime videtur acceptari a Deo. dicitur enim Eccl. 1. quòd beneplacitum est Deo fides & mansuetudo. Vnde & specialiter ad suæ mãsuetudinis imitationẽ Christus nos inuitat, dicens. Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. & Hilarius dicit* q̃ p mãsuetudinẽ mẽtis nostræ habitat Christus in nobis. Est etiã hominibus acceptissima. unde dicitur Eccl. 3. Fili, in mansuetudine perfice opera tua, & super hominũ gloriam diligeris: propter quod & Prou. 20. dicitur, q̃ clementia thronus regius roboratur. ergo mansuetudo & clementia sunt potissimæ virtutes.

¶ 3 Præt. August.* dicit in lib. de sermone Domi. in monte, quòd mites sunt qui cedunt improbitatibus, & non resistunt in malo, sed vincunt in bono malum: hoc aũt videtur pertinere ad misericordiã, vel pietatẽ, quæ videtur esse potissima virtutũ, q̃a super illud primæ ad Timo. 4. Pietas ad oĩa vtilis est, dicit glos. Amb. * q̃ omnis summa religionis christianæ in pietate cõsistit. ergo mãsuetudo et clemẽtia sunt maximæ virtutes.

SED CONTRA est, quia non ponuntur virtutes principales, sed adiunguntur alteri virtuti quasi principali ori.

RESPON. Dicendum, q̃ nihil prohibet aliquas virtutes non esse potissimas simpliciter, nec quo ad oĩa, sed ſm quid, & in aliquo genere. Non aũt est possibile q̃ clementia & mansuetudo sint potissimæ virtutes simpliciter: quia laus earum attenditur in hoc, quòd retrahunt a malo, inquantum. s. diminuunt iram, vel pœnam. Perfectius autem est consequi bonum, quàm carere malo. Et ideo virtutes quæ simpliciter ordinãt in bonum, sicut fides, spes, charitas, & etiam prudentia, & iustitia, sunt simpliciter maiores virtutes, quàm clemẽtia & mansuetudo. Sed secundũ quid nihil prohibet clementiam & mansuetudinem habere quandã excellentiam inter virtutes, quæ resistunt affectionib' prauis. Nam ira quam mitigat mansuetudo, propter suum impetum maxime impedit animũ hominis ne libere iudicet veritatem: & propter hoc mansuetudo maxime facit hominem esse compotem sui. Vnde dicitur Eccle. 10. Fili, in mansuetudine serua animã tuam. Quamuis concupiscentię delectationẽ tactus sint turpiores, & magis continue infestent: propter quod tẽperantia magis ponitur virtus principalis, vt ex dictis patet.* Clementia vero in hoc q̃ diminuit pœnas, maxime videtur accedere ad charitatem, quæ est potissima virtutum, per quam bona operamur ad proximos, et eorum mala impedimus.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ mansuetudo præparat hominem ad Dei cognitionem remouendo impedimentum: & hoc dupliciter. Primo quidem, faciendo hominẽ compotẽ sui per diminutionem iræ, vt dictũ est.* Alio modo, quia ad mansuetudinem pertinet, q̃ homo non contradicat verbis veritatis, quod plerumque aliqui faciunt ex commotione iræ. Et ideo Augustinus dicit in 2. de doctr. christiana *, q̃ mitescere est non contradicere diuinæ scripturæ siue intellectæ, si aliqua vitia nostra percutit, siue non intellectæ, quasi nos melius & verius sapere & q̃cipere possem'.

AD 2m dicendum, q̃ mansuetudo, & clementia reddunt hominem Deo, & hominibus acceptum secundum quod concurrunt in eundem effectum cum charitate, quę est maxima virtutum, scilicet in subtrahendo mala proximorum.

AD 3m dicendum, q̃ misericordia, & pietas conueniunt quidem cum mansuetudine & clementia, inquantum concurrunt in eundem effectum, qui est prohibere mala proximorum. Differunt tamen quantum ad motiuũ: nam pietas remouet mala proximorũ ex reuerentia quam habet ad aliquem superiorẽ, puta, Deum, vel parentem. Misericordia vero remouet mala proximorũ ex hoc, q̃ in eis aliquis contristatur, inquãtũ æstimat eas ad se pertinere, vt supra dictũ est:* quod prouenit ex amicitia, quæ facit amicos de eisdem gaudere, & tristari. Mansuetudo autem hoc facit, inquantum remouet iram incitantem ad vindictã. Clementia vero hoc facit ex animi lenitate, inquantũ iudicat esse æquum, vt aliquis non amplius puniatur.

QVAESTIO CLVIII.

De Ira, in octo articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæoctauæ Articulum primum.*

POSTEA considerandum est de uitiis oppositis.

¶ Et primo de Iracundia, quę opponitur mansuetudini. Secũdo, de crudelitate, quæ opponitur clementiæ.

Circa iracundiã quærunt' octo.

¶ Primo, Vtrum irasci possit esse aliquando licitum.

¶ Secundo, Vtrũ ira sit peccatum.

¶ Tertio, Vtrũ sit peccatũ mortale.

¶ Quarto, Vtrũ sit grauissimũ pctorũ

¶ Quinto, De speciebus irę.

¶ Sexto, Vtrum ira sit vitiũ capitale.

¶ Septimo, Quæ sint filiæ eius.

¶ Octauo, Vtrum habeat vitium oppositum.

In 1. ca. 1. infi.

Lib. 2. ca. 3. circa princi pium.

†lib. 2. de ĩuentione in fol. 3. ante finem libri.

Art. 1. & 2.

†li. 2. cap. 4. circa mediũ

lib. 2. de dẽ mẽtia, ca. circa prin.

li. 2. c. 3 circa prin.

In corp. ar.

Epiſt. 4. in Lamb. non procc a principio.

In corp. ar.

Ambroſ. in Luc. lecum fatis, to 5.

Q. 141. art. 7. ad 2.

In corp. ar.

lib. 2. ca. 73. in prin. to.

Q. 30. ar. 2.

ſit quòd ſecundum naturæ ordinem ſit. Et hoc author in reſponſione ad ſecundum inſinuauit dicendo, Hæc autem ira, etſi in ipſa executione actus iudicium rationis aliqualiter impediat &c. Et hîc ſit, vt hi qui nõ ſunt executiui vindictæ, ſed ſolummodo conſiliarii, iudices, ſeu cenſores, non egeant ira. Et de iſtis verificatur ſtoica ſententia, quòd debẽt eſſe ſicut leges, quæ nulla paſſione commouentur: ſed illi qui ſunt executiui vindictæ, verbo, ita quòd ipſa reprehenſio ſit caſtigatio, aut facto, egẽt motu iræ ſubminiſtrante voluntati vindicanti: alioquin voluntas remiſſa eſt, vt in vltimo huius quæſtionis artic. patet.

¶ 3 Præt. Ira eſt appetitus vindictæ, vt Gloſ. * dicit ſuper Leuit. 19. Non oderis fratrem tuum in corde tuo: ſed appetere vltionẽ non videtur eſſe licitum, ſed hoc eſt Deo reſeruandũ, ſecundum illud Deut. 32. Mea eſt vltio. ergo videtur quòd iraſci ſemper ſit malum.

¶ 4 Præt. Omne illud quod abducit nos a diuina ſimilitudine, eſt malũ: ſed iraſci ſemper abducit nos a diuina ſimilitudine, quia Deus cũ tranquillitate iudicat, vt habetur. Sapien. 12. ergo iraſci ſemper eſt malum.

SED CONTRA eſt, quod Chryſoſto. dicit ſuper Matth. † Qui ſine cauſa irascitur, reus erit: qui vero cum cauſa non erit reus. Nam ſi ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec iudicia ſtant, nec crimina compeſcuntur. ergo iraſci non ſemper eſt malum.

RESPON. Dicendum, quòd ira proprie loquẽdo, eſt paſſio quædam appetitus ſenſitiui, a qua uis irascibilis denominatur, vt ſupra habitũ eſt, * cũ de paſſionibus ageretur. Eſt autem hoc conſiderandum circa paſſiones animæ, ꝙ dupliciter poteſt in eis malum inueniri. Vno modo, ex ipſa ſpecie paſſionis, quæ quidem conſideratur ſm obiectum paſſionis, ſicut inuidia ſecundum ſuam ſpeciẽ importat quoddam malũ. Eſt. n. triſtitia de bono aliorum, quod ſm ſe rationi repugnat: & ideo inuidia mox nominata ſonat aliquid mali, vt Philoſ. dicit in 2. Ethic. * Hoc aũt non competit iræ, quæ eſt appetitus vindictæ. Poteſt. n. vindicta & bene, & male appeti. Alio mõ, inuenitur malũ in aliqua paſſione ſm quantitatem ipſius, ideſt, ſecundũ ſuperabundantiam, vel defectum ipſius: & ſic poteſt malum in ira inueniri, quãdo, ſ. aliquis irascitur plus, vel minus præter rationem rectam. Si autem aliquis irascitur ſecũdum rationem rectam, tunc irasci eſt laudabile.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Stoici iram, & omnes alias paſſiones nominabãt affectus quoſdã pter ordinem rationis exiſtentes; & ſm hoc ponebãt iram & omnes alias paſſiones eſſe malas, vt ſupra dictũ eſt, *cũ de paſſionibus ageretur. Et ſic accipit irã Hierony. Loquitur enim de ira, qua quis irascitur contra proximũ, quaſi malũ eius intendens: ſed ſm Peripateticos, quorum ſententiam magis approbat Aug. in 9. de ciuitate Dei * ira & aliæ paſſiones animæ dicuntur motus appetitus ſenſitiui, ſiue ſint moderatæ ſm rationẽ, ſiue non: & ſecundum hoc ira non ſemper eſt mala.

AD 2m dicendum, ꝙ ira dupliciter ſe põt habere ad rõnem. Vno quidem mõ antecedẽter: & ſic trahit rõnẽ a ſua rectitudine, vnde habet rationem mali. Alio mõ conſequẽter, prout. ſ. appetitus ſenſitiuus mouet cõtra uitia ſm ordinem rõnis: & hæc ira eſt bona, quæ dicitur ira per zelum. Vnde Gregorius dicit in 5. Moral. * Curandum ſummopere eſt, ne ira, quę vt inſtrumẽtum virtutis aſſumitur, menti dominetur, ne quaſi domina præeat, ſed quaſi ancilla ad obſequium parata a rationis tergo numquàm recedat. Hæc autem ira, etſi in ipſa executione actus iudicium rationis aliqualiter impediat, non tamen rectitudinem rationis tollit. Vnde Greg. ibidem dicit* quòd ira per zelum turbat rationis oculum, ſed ira per uitium excœcat. Non eſt autem contra rationem virtutis, vt intermittatur deliberatio rationis in executione eius, quod eſt a rõne deliberatum: quia etiam ars impediretur in ſuo actu, ſi dum debet agere, deliberaret de agendis.

AD 3m dicendum, quòd appetere vindictam propter malum eius qui puniendus eſt, illicitum eſt: ſed appetere vindictã pp vitiorum correptionem, & bonũ iuſtitię conſeruandum, laudabile eſt: & in hoc põt tendere appetitus ſenſitiuus, inquãtum mouetur a rõne. Et dum vindicta ſecundum ordinem iudicij fit, a Deo fit, cuius miniſter eſt poteſtas puniens, vt dr Ro. 13.

AD 4m dicendum, quòd Deo aſſimilari poſſumus & debemus in appetitu boni, ſed in modum appetendi ei omnino aſſimilari non poſſumus: quia in Deo non eſt appetitus ſenſitiuus ſicut in nobis, cuius motus debet rationi deſeruire. Vnde Gregorius dicit in 5. Moral. * quòd tunc robuſtius ratio contra vitia erigitur, cum ira ſubdita rationi fammulatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum ira ſit peccatum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd ira nõ ſit peccatum. Peccando enim demeremur: ſed paſſionibus non demeremur, ſicut nec vituperamur, vt dicitur in 2. Ethicorum. * ergo nulla paſſio eſt peccatum: ira autem eſt paſſio, vt ſupra habitum eſt †, cum de paſſionibus ageretur. ergo ira non eſt peccatum.

¶ 2 Præt. In omni pctõ eſt cõuerſio ad aliquod bonum commutabile: ſed per irã non conuertitur aliquis ad bonum commutabile, ſed in malum alicuius. ergo ira non eſt pctm.

¶ 3 Præt. Nullus peccat in eo qd vitare non poteſt, vt Auguſt. dicit *: ſed iram homo vitare non poteſt, quia ſuper illud Pſal. 4. Iraſcimini, & nolite peccare, dicit gloſ. quòd motus iræ non eſt in poteſtate noſtra. Philoſop. etiam dicit in 7. Ethicorum †. quòd iratus cum triſtitia operatur: triſtitia autem eſt contraria uoluntati. ergo ira non eſt peccatum.

¶ 4 Præt. Peccatum eſt contra naturam, vt Damaſ. * dicit in 2. lib. ſed irasci non eſt contra naturam hominis, cũ ſit actus naturalis potentiæ, quæ eſt irascibilis. Vnde

¶ *Super Quæſtionis centeſimequinquageſime octauæ Articulum ſecundum.*

IN articulo ſecundo eiusdem quæſtionis quæcumq; eſſent dicenda de paſſione abſolute indifferente, & ea in individuo bona, vel mala in reſponſione ad primũ: & de primis motibus, quòd ſingulli non euadunt rationem voluntarii, & peccati, licet omnes non ſint in poteſtate noſtra, in reſponſione ad ſecundum: & de iis quæ ſunt contra naturam hominis, quatẽnus rationalis eſt, in reſponſione ad tertiũ, ſatis ex ſuperius dictis patere puto.

Vnde & Hiero. † dicit in quadam epiſtola, quòd irasci eſt hominis. ergo irasci non eſt peccatum.

SED CONTRA eſt, qd Apoſtolus dicit ad Eph. 4. Omnis indignatio, & ira tollatur a vobis.

RESPON. dicendum, quòd ira ſicut dictũ eſt, * proprie nominat quandam paſſionem. Paſſio autem appetitus ſenſitiui intantum eſt bona, inquantum ratione regulatur: ſi autem ordinem rationis excludat, eſt mala. Ordo autem rationis in ira poteſt attendi, quantum ad duo. Primo quidem, quantum ad appetibile in quod tẽdit, quod eſt vindicta. Vnde ſi aliquis appetat quòd ſecũdum ordinẽ rationis fiat vindicta, eſt laudabilis iræ appetitus, & vocatur ira per zelum. Si autem aliquis appetat quòd fiat vindicta qualitercunque cõtra ordinem rationis, puta ſi appetat puniri eum qui nõ meruit, vel vltra quàm meruit, vel etiã non ſecundũ legitimũ ordinem, vel non pp debitũ finem, qui eſt cõſeruatio iuſtitiæ, & correctio culpę erit appetitus iræ vitioſus, & nominatur ira per vitium. Alio modo, attẽditur ordo rationis circa irã, quantũ ad modum iraſcẽdi, vt. ſ. motus iræ non immoderate ferueſcat nec interius, nec exterius. Quod quidẽ ſi prętermittatur, nõ erit ira abſq; peccato, etiam ſi aliquis appetat iuſtam vindictam.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quia paſſio poteſt eſſe regulata ratione, vel nõ regulata, ideo ſecundũ paſſionẽ abſolute conſideratam nõ importatur ratio meriti vel demeriti, ſeu laudis vel vituperii: ſecũdũ tamen quòd eſt regulata ratione, poteſt habere rationẽ meritorii & laudabilis. Et cõtrario ſecundũ qđ nõ eſt regulata ratione, põt habere rationẽ demeriti, vel vituperabilis. Vnde & Philoſophus * ibidem dicit, quòd laudatur, vel vituperatur qui aliqualiter iraſcitur.

AD 2m dicendum, quòd iratus non appetit malum alterius propter ſe, ſed propter vindictam, in quam conuertitur appetitus eius, ſicut in quoddam commutabile bonum.

AD 3m dicendum, quòd homo eſt dominus ſuorum actuum per arbitrium rationis. Et ideo motus qui præueniunt iudicium rationis, non ſunt in poteſtate hominis in generali, vt ſcilicet nullus eorum inſurgat, quamuis ratio poſſit quemliber ſingulariter impedire ne inſurgat: & ſecundum hoc dicitur, quòd motus iræ nõ eſt in poteſtate hominis, ita, ſ. quòd nullus inſurgat. Quia tamẽ aliqualiter eſt in hominis poteſtate, non totaliter perdit rationẽ peccati, ſi ſit inordinatus. Quòd aũt Philoſophus * dicit iratũ cũ triſtitia operari, non eſt ſic intelligendum, ꝙ triſtetur de eo ꝙ iraſcitur, ſed quia triſtatur de iniuria quã æſtimat ſibi illatã: & ex hac triſtitia mouet ad appetẽdũ vindictã.

AD 4m dicendũ ꝙ irascibilis in hoĩe naturaliter ſubiicit rõni. Et ió actus eius ſtantũ ẽ homini naturalis, inquantum eſt ſecundum rationem: inquantum uero eſt præter ordinẽ rationis, eſt contra hominis naturã.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæquinquageſimæ octauæ Articulum tertium.*

INar. 3. eiusdẽ q. 158. dubium ex Mattino in quæſt. de iracũdia occurrit circa illam cõcluſionẽ, ſcilicet, Peccatum iræ ex parte appetibilis, ſcilicet iniuſtæ vindictæ, eſt ex genere ſuo peccatũ mortale. Arguit enim tripliciter cõtra hoc. Primo, Eſt aliquis actus ira. undiæ uoluntarius non mortalis, quo appetitur iniuſta vindicta. ergo iniuſta vindicta non reddit ex genere ſuo actum mortalẽ. Antecedens patet de appetente vindictã in aliquo modico non multum reputando, vt parũ trahere puerum per capillos. Cõſequentia patet, quia ratio iniuſtæ vindictę ſaluatur ſiue paruã, ſiue magna ſit iniuſta vindicta. Nam ex magnitudine & paruitate ſola quantitas variatur. Secundo, Quicquid eſt mortale ex genere, & non habet aliquid infinite alleuians, remanet ſimpliciter mortale: ſed paruitas vindictæ appetitæ non alleuiat infinite, quia finite diſtat a vindicta, cuius appetitus eſt ſimpliciter mortalis. ergo. Probatur maior, quia omne mortale in infinitum excedit veniale.

¶ Præt. Omne mortale ex genere, eſt mortale vniuerſaliter; ſed appetitus iniuſtæ vindictæ non eſt uniuerſaliter mortalis. ergo non mortalis ex genere. Maior probatur, tum quia habet in ſe ſufficiẽtem cauſam peccati mortalis in quocũque reperiatur: tũ quia mortale ex vna circunſtãtia per nullam aliam circunſtãtiam redditur non mortale. ergo a fortiori mortale ex obiecto per nullam circunſtantiam fit non mortale. Minor patet.

¶ Ad huius euidentiam ſcito, quòd peccatũ habet in ſe duo, ſcilicet ſpeciem propriam, & mortalitatem, ſeu venialitatẽ. Et ſpeciem quidem ſui actus ſortitur ex ratione formali obiecti, eo quòd actꝰ ſpecificantur ex obiectis. Et hinc fit, vt omnes actus reſpectu illius obiecti ſiue ſint actꝰ perfecte, ſiue imperfecte tendentes in illud, ſint eiuſdem ſpeciei: ita quòd

ARTICVLVS III.

Vtrũ omnis ira ſit peccatum mortale.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd omnis ira ſit peccatum mortale. Dicitur enim Iob. 5. Virum ſtultum interficit iracũdia: & loquitur de interfectione ſpirituali, a qua nominatur peccatum mortale. ergo omnis ira eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Nihil meretur damnationẽ æternã, niſi peccatum mortale: ſed ira meretur damnationem æternam, dicit enim Dominus Matth. 5. Omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio, vbi dicit gloſ.* ꝙ per illa tria quæ ibi tanguntur, ſcilicet iudicium, & conſilium, & gehenna, diuerſæ manſiones in æterna damnatione pro modo peccati ſingulariter exprimuntur. ergo ira eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Quicquid cõtrariatur charitati, eſt peccatum mortale: ſed ira de ſe contrariatur charitati, vt patet per Hiero. * ſuper illud Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo &c. vbi dicit, ꝙ hoc eſt cõtra proximi dilectionẽ. ergo ira eſt pctm mortale.

SED CONTRA eſt, quòd ſu per illud Pſal. 4. Iraſcimini, & noli te peccare, dicit gloſ.* Venialis eſt ira, quæ non perducitur ad effectũ.

RESPON. Dicendum, ꝙ motus iræ põt eſſe inordinatus, & peccatũ duplic ter, ſicut dictũ eſt. Vno mõ †, ex parte appetibilis, vtpote cũ aliquis appetit iniuſtam vindictã: & ſic ex genere ſuo ira eſt peccatum mortale, quia cõtrariatur charitati & iuſtitię. Poteſt tamẽ contingere, quòd talis appetitus ſit peccatum veniale propter imperfectionem actus. Quæ quidem imperfectio attenditur vel ex parte appetentis, puta, cum motus iræ præuenit iudicium rationis: vel etiam ex parte appetibilis, puta, cũ aliquis appetit in aliquo modico ſe vindicare, quod quaſi nihil eſt reputãdum, ita etiam quòd ſi actu inferatur, non eſſet peccatum mortale, puta, ſi aliquis parum trahit aliquem puerum per capillos, vel aliquid huiuſmodi. Alio modo, poteſt eſſe motus iræ inordinatꝰ quãtum ad modum iraſcendi, vt poteſt nimis ardenter iraſcatur interius, vel ſi nimis exterius manifeſtet ſigna iræ. Et ſic ira ſecundum ſe non habet de ſuo genere rationem peccati mortalis: poteſt tamen cõtingere quòd ſit peccatum mortale, puta, ſi ex vehementia iræ aliquis excidat a dilectione Dei et proximi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex illa auctoritate non habetur ꝙ omnis ira ſit peccatũ mortale, ſed quòd ſtulti per iracundiam ſpiritualiter occidũtur, inquantum ſcilicet non refrænando per rationem motum iræ, dilabuntur in aliqua peccata mortalia, puta in blaſphemiam Dei, vel iniuriam proximi.

quòd

quòd primus motus adulterii est in specie adulterii, & primus motus furti est in specie furti, & sic de aliis. Mortalitatem autē, vel venialitatem habet ex esse contra, vel præter charitatem, quæ est vita animæ, quæ distinguit inter filios Dei, & filios perditionis. Et hinc fit, vt actus circa aliquā materiam perfectus, sit peccatum mortale, imperfectus vero sit peccatū veniale, qa scilicet obiectum illud perfecte attingit contrariatur charitati: imperfecte autem attingit non tollit charitatem, sed præter illam est tollēs illius feruorem. Verbi gratia. Tollere rem alienam inuito domino est actus cadēs super debita materia, scilicet re aliena inuito domino. Et potest res aliena inuito domino tolli tripliciter. Primo, actu imperfecto ex parte tollētis, puta, si appetit rem alienam inuito domino appetitu non deliberato, sed primo motu. Hic etiam actus non est perfecte actus humanus. Secundo, etiam actu imperfecto ex parte rei alienæ tollendæ, puta, quia res est minima, vel quia nō inuito domino simpliciter, sed secundum quid: & sic etiam actus tollendi alienū est imperfectus, quia nimium pro nihilo reputatur in primo casu, & quia inuoluntarium secundum quid est simpliciter voluntarium in secundo casu. Tertio, actu perfecto vtrumque, scilicet ex parte operantis, & materiæ: & hic quidem tertius actus est peccatum mortale ex genere, reliqui autem licet sint in eadem specie, propter imperfectionem tamen actus non sunt peccata mortalia, quia in illo saluatur ratio actus humani contra dilectionem proximi ex perfectione actus circa tale obiectum: in istis vero, licet circa eādem sint materiam, quia tamē adeo imperfecte, vt non sint contra proximi dilectionem, ideo venialia sunt.

¶ Ad primam ergo obiectionem proprie loquendo, negatur antecedens: quoniam vindicta iniusta tam minima non est iniusta vindicta simpliciter, sed secundum quid. Et ideo non constituit peccatum simpliciter, sed secundum quid, quale est veniale: ita quòd sicut primus motus ad vindictam est actus imperfectus, quia non est actus humanus simpliciter, sed secundum qd, ita appetitus vindictæ minimæ est actus imperfectus, quia non est appetitus vindictæ simpliciter, sed secundum quid. Et cum contra hoc affertur, quòd magnum & paruum non variant rationem vindictæ, respondetur, quòd cum magnum & paruum supponant id, circa quod est diuersimode, iuxta diuersitatem subiectorum loquendum est. Nam magnum & paruum circa vindictam simpliciter non variant rationem vindictæ. Et propterea appetitus iniustæ vindictæ siue magnæ, siue paruæ, dummodo sit iniusta vindicta simpliciter, est peccatum mortale: sed quando paruitas non tam significat quantitatem, quàm tenet locum conditionis diminuentis, ita quòd id cui additur, constituit secundum quid tale ex hoc ipso poni talem imperfectionem, non vt tollat totaliter rationem illius, sed vt tollat contrarietatem annexam illi simpliciter, sicut tollit illud simpliciter. Et sic est in proposito, quòd tanta paruitas vindictæ est conditio diminuens rationē vindictæ, non quòd tollat totaliter rationem vindictæ, sicut dicendo, Homo mortuus, ly mortuus, totaliter tollit rationem hominis: sed quia tollit rationem vindictæ simpliciter, ac per hoc contrarietatem ad dilectionem proximi, quæ est coniuncta iniustæ vindictæ simpliciter. Et simile est in furto, cum tollitur alienum minimum. Nam licet ratio rei alienæ non varietur per magnum & paruum, vt dicunt quantitates rei alienæ, quando tamen ly paruum, diminuit rationem boni alieni, ita quòd constituit illud in hoc, quod est esse alienum bonum secundum quid tantum, tunc non remanet quòd tollatur alienum bonum simpliciter, sed secundum quid: ac per hoc non committitur furtum, nisi secundum quid, quod est peccatum veniale.

¶ Ad secundam obiectionem negatur minor. Dico enim quòd sicut mortale & veniale distant in infinitum, ita vindicta iniusta, & vindicta iniusta minima, distant in infinitum: quia distant vt vindicta & nō vindicta apud morales, qa modicū p nihilo habetur. Propterea ergo paruitas, quando est conditio diminuens, vt dictum est, alleuiat in infinitum, quia trahit actum ab ente ad non ens, hoc est, a contrario vitæ ad non contrarium vitæ, quæ distant in infinitum sicut mortale & veniale, & ab aliquo ad nihil in ordine ad reputationem humanam, quāmuis secūdū rem sit quasi nihil. Et iō relinquit ibi rō peccati ſm qd.

¶ Ad tertiam obiectionem dicitur, quod in maiori ad hoc vt sit totaliter vera, oporter addere, vel subintelligere quòd sit sermo de actu perfecto, ita quòd maior sit ista, Omnis actus mortalis ex genere, est mortalis in quocumque inuenitur perfectus. Alioquin si communiter vagetur, distinguatur quòd in quocumque inuenit perfectus, est mortale, vbi autem imperfectus, vel ex parte actus, vel materię nō oporter. Et si maior sic modificata, probata dicitur per illas probationes, respondeatur quòd in actu mortali ex genere est sufficiens causa ad hoc quòd sit mortalis, supposita perfectione actus, & non aliter. Et similiter actus ex circunstantia & ex obiecto mortalis, supposita perfectione actus, nō fit aliunde non mortalis: sed non supposita perfectione actus, neque sufficiens est causa mortalis, neque indistrahibilis est mortalitas: nec mirum, quia actus imperfectus non est capax mortalitatis. Et perinde est loqui de mortali non in actu perfecto, ac si loqueremur de lumine non in diaphano.

¶ In responsione ad secundum eiusdē articuli dubium ex Martino occurrit, arguente contra hanc solutionem, quia dominus in toto textu illo nō loquit de occisione, nisi q tū ptinet ad legē veterem, quā ibi recitat, & non de illo qđ ad legē nouā spectat.

¶ Ad hoc dicitur, quòd contextus illius literæ euangelicæ manifestat quòd dominus loquitur de actibus, qui sunt in nocumentum proximi: & quòd uolens dominus abundare iustitiam nostram, plus q Scribarum & Pharisæorū, accipit in multis gnibus præcepta antiquæ legis, & superaddit pcepta potiora in illo gne, vt patet diffuse in capitulo illo. Et inchoans a genere iniuriæ in proximum assumit præceptum legis de homicidio dicendo. Audisti quia dictum est antiquis, Nō occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. & statim addens potiora in eodem genere præcepta, subdit. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio &c. vbi ex identitate pœnæ appositæ ab ipso iræ, quæ fuerat imposita homicidio, patet quòd de ira habente pro obiecto nocumentum proximi, loquitur. Quia ergo radicis virtus saluatur in ramis, & fundamētum in toto ædificio inuenitur, totus sermo hic domini superaddens præcepto de homicidio, extra homicidii genus non est, ad quod omnis proximi læsio reducitur. Falsum est ergo quòd solum recitando legē veterem, sit de homicidio sermo ibi, quoniam superaddendo præcepto de homicidio, & quantæ culpæ sit appetitus interior, & signum, & verbum iniuriosum, in proximum aperiendo, quàm grauissimum sit homicidium, apertissime manifestauit.

¶ *Super Quæstionis cemesimæquinquagesimæ octauæ Articulum quartum.*

IN art. 4. eiusdem quæst. 158. dubia multa ex Martino in quæstione 2. de iracundia occurrunt circa multa in hac litera dicta. Primum dictum est, Ira est minimum peccatorum ex parte appetibilis. Contra hoc arguit. Primo, quia aliqua inuidia est minus peccatum quàm aliqua ira, puta, inuidia de aliquo exteriori respectu iræ, quæ est appetitus mortis proximi. Secundo, quia supposita æqualitate appetibilis, aliqua ira est peior, quia potest esse inæqualitas ex parte circunstantiarum præponderantium, & quia iratus contra vitā innocentis peior est apud Deum & homines inuido vitæ alterius, qui mori demeruit. Tertio, quia supposita æqualitate appetibilis, & cæteris paribus, adhuc ira non est minus mala quàm inuidia, supposito quòd inuidia appetat malum finaliter propter vanam gloriam. Probatur assumptum: quia vindicta est magis fugibilis, quàm vana gloria, secluſa vtrobique ratione iniustitiæ. ergo appetere malum alteri propter vindictam, est cæteris paribus peius, quàm appetere malum alteri propter gloriam. Antecedens probatur. Primo, quia vindicta est appetibilis propter gloriam, & non econtra. Secundo, quia vindicta numquàm est bonum vnius, quin sit malum alterius: gloria autem est bonum vnius sine malo alterius. Tertio, quia gloria ita est bona, quòd non nisi per circunstantias est mala: vindicta autem numquàm est bona nisi ratione circunstantiæ.

¶ Secundum dictum est, quòd iratus appetit malum proximi sub ratione boni honesti, scilicet iustæ vindictæ. Cōtra hoc arguit hoc esse falsum quia iratus scit frequenter quòd vindicta quam appetit, est iniusta. Ex quo arguit sic, Peius est appetere malum proximi sub ratione iniustæ vindictæ, quàm sub ratiōe vanæ gloriæ: sed iratus appetit quandoque sub ratione iniuriæ, inuidus autem sub rōne excellētiæ. ergo &c.

¶ Et confirmatur, quia vbi non est vera offensa etiam secundum æstimationem irati, ibi nō est appetitus sub ratione iustæ vindictæ: sed irat' cognoscit, quòd non est vere offensus, puta, cum negatur sibi obsequium ad mala perpetranda. ergo &c.

¶ Tertium dictum est, quòd ira ex parte boni, sub cuius ratiōe appetit malum, est minus malum quàm concupiscentia. Contra hoc arguit tripliciter. Primo, Delectatio in malo alterius, cæteris paribus, est grauior quàm delectatio in proprio delectabili: sed delectatio irati in vindicta est delectatio in malo alterius, qua iracundus occidens prolem verbo, scit illam occisionem esse omnino iniustam, ac per hoc non appetit eam vt iustam, sed secundum quod vindicta & vltio, seu malum alterius, qui eum offenderat. Secundo, quia posito casu, quòd vnus solicitet vxorem alienam ad concubitum propter delectationem, alius propter vltionem mariti, constat quòd secundus magis peccat: & tamen secundus propter vindictam, primus propter concupiscentiam. Tertio, posito casu quòd vnus concupiscat meretricem solutam, & quærat delectabile suum per concubitum: alter iratus contra eandem quærat illius occisionem, constat quòd secundus magis peccat, ergo delectatio irati est peior delectatione concupiscentis.

¶ Quartum dictum est, Ira quantum ad inordinationem, quæ est secundum modum irascendi, habet quandam excellentiam propter vehementiam & velocitatē sui motus. De hoc, inquit Martinus, si intendit beatus Tho, q ira habet excellentiā q̄tū ad nocumentū, nō cōtradico. Si q̄tum ad grauitatē peccati, qđ ex serie textus vī intendere, quia in prima parte corporis articuli de grauitate peccati, semper loquit, & titulus articuli est de grauitate peccati: si sic, inquā, intelligit, Cōtra, tum quia ira vī diminuitur nō grauatur: sed ex parte vehemētiæ & velocitatis peccatum iræ diminuitur. ergo, Probatur minor, tum primo, quia cæteris paribus, occisor hominis ex ira statim minus peccat, q̄ occisor hominis ex ira post duos menses. Excusatur. n. tanto primus propter vehementiam & velocitatem motus iræ inexistentis pro tunc. Tum secundo, quia quicquid causat naturaliter, & illud reprimere est laboriosum & virtuosum, diminuit peccatum si non reprimatur: sed vehementia & velocitas motus irę sunt huiusmodi. Tum tertio, quia quęcumque naturaliter causata inducunt ignorantiam & obscurationem mentis diminuunt peccatum: sed vehemētia & velocitas sunt huiusmodi, vt patet ex authoritate Greg. in litera &c.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd in litera non dicit, quòd quælibet ira est minus peccatum qualibet inuidia: sed dicitur, quòd comparando iram, inuidiam, & odium secundum sua obiecta formalia, quod est comparare ista vitia secundum suas species absolute, ira est minus peccatum, q̄ inuidia & odium: quia obiectum formale iræ habet rationem minus mali. Nam obiectum formale iræ est malum proximi sub ratione vindictę. Inuidiæ est malum proximi, vt conferens propriæ excellentiæ. Odij autem malum proximi, vt malū illius. Hæc aūt tria obiecta coniunxit in malo appetito. Et propterea arguere a tali, vel tali malo contra authorem nihil valet: qm̄ non tale, aut ta

le malum, sed malum claudit in obiecto communi istorum vitiorum: sed differunt in ratione formali, qua malum appetitur, quia irato objicitur malum, vt vindicta: inuido, vt conferens propriæ excellentiæ: odio autem, vt malum proximi. Et quia comparatio non penes id, in quo aliqua indistincta sunt, sed penes differētes modos, seu rationes illius in quo conuenientia est, fit: ideo penes malū sub his rationibus comparatio est. Et hinc patet quòd apud perspicaces non oportet adiungere, quòd comparatio fit salua æqualitate mala appetitus: quoniā ut patet in ratione mali, indistincta sunt ista vitia. Veruntamen comparicendo imbecillitati Nouitiorum, admitti potest, quòd ista comparatio, sicut & cæteræ, cæteris paribus, intelligitur. Et propterea ad primum patet huiusmodi solutio, quia mala nō sunt paria. Art. 2. & 3. huius. q.

¶ Ad secundum potest etiā eodem modo dici. Nam sicut adulterium est grauius secundum suam speciem fornicatione, & tamen potest esse quòd aliqua fornicatio ex aliqua circunstantia sit grauior aliquo adulterio, puta, si adulteretur cum meretrice publica, fornicetur autem inducendo vehementissime &c. mulierē solutā infinito tempore castissimā, & optimę vitæ &c. ita ira ſm suam speciem est minor culpa q̄ inuidia, cum quo stat q̄ ex circunstantia aliqua ira sit grauior. Hoc enim nihil obstat præsenti doctrinæ. Quod autem secundo loco assertur, non est intelligibile: quia implicat esse æquale appetibile mortem innocentis, & mortem eius qui illam demeruit.

¶ Ad tertium dicitur primo, quòd suppositum non est uerum, scilicet, quòd finis inuidiæ est vana gloria. Sunt enim distincta vltia, inuidia, & vana gloria habentia distinctos fines proximos: sed non curando pro nunc de hoc, cum dicitur primo, quòd vindicta est magis fugibilis, abusiua in primis locutio est. Nam vindicta est de genere bonorum: bonum autem nō habet rationem fugibilis, sed appetibilis. Nam bonum est qđ omnia appetunt, primo Ethic. Reducendo deinde ad propriā locutionem, scilicet, Vindicta est minus appetibilis quàm gloria, respondetur quòd quia sunt diuersorum ordinum bona, dicendum est quòd vindicta est magis appetibilis in genere boni honesti, gloria autem in genere boni vilis & delectabilis. Et quia honestum est simpliciter magis appetibile secundum se, ideo est magis appetibilis secundum se: gloria autem est magis appetibilis quo ad nos.

¶ Ad primā aūt probationem in oppositum cōceditur, q̄ vindicta est appetibilis propter gloriam vt finem quo ad nos, nō in se, quia honestū nō ordinatur ad vtile, aut delectabile vt finem. Et negatur quòd non econtra, hoc est, q̄ gloria non est appetibilis propter vindictam, immo optime gloria ordinatur ad vindictam perturbantium rempublicam, vt vere finem.

¶ Ad secundam probationem negatur consequentia, quia cū hoc quòd vindicta sit malum pœnæ alterius, stat quòd in se sit melius quàm gloria, vtpote bonum honestum, & gloria non.

¶ Ad tertiam probationem dicitur, q̄ falsissimum est, q̄ vindicta numquàm est bona nisi propter circunstantiam: quoniā secundum seipsam est de genere bonorū, vt nunc nūc patebit.

¶ Ad secundum dubium dicitur, vt superius patet in quæst. 80 apud Tullium, Andronicum, & authorem; vindicatio pars iustitiæ est, ac per hoc secundum se bonum honestum. Consonatque hoc sacro eloquio, in quo Deus vindictam sibi reseruat tamquàm actum bonum & excellentem. Et sancti Martyres inducuntur vindictam petere a Deo, qui non nisi bonum petere possunt. Hinc. n. habetur, quòd ad significandum honestū bonum non oportet supra vindictam apponere, q̄ sit iusta, sed sat est dicere vindictam, quoniam secundum se significat opus iustitiæ. Et iō in litera nō nisi quandoq; vt legentes aduertēter intelligāt, adiungit ly iusta. Cū igitur dr, quòd aliquid appetit sub ratione vindictę, perinde est ac si diceretur, quòd appetitur sub

sub ratione vindictæ iustæ. Iniusta nãque vindicta nõ est proprie vindicta, sicut nec indecens gratiarum actio est gratiarũ actio. Est enim ly iniusta conditio diminuens vindictam, quæ opus significat iustitiæ. Et ex his ad primam obiectionem dicitur, quòd quantũcunque quis sciat punitionem quam vult facere, esse iniustam, quia tamen appetit illam vt vindictam, hoc est, vt debitam a se tali, qui eum paruipendit vel secundum rem, vel secundum apparentiam, iõ appetit malum sub ratiõe iusti. Scientia enim iustitiæ stat cum ignorantia electionis: sicut cum quis sciens fornicationem esse peccatum, fornicatur, & errat appetendo malum sub ratione boni præferendi pro tunc bono honesto, immo Deo.

¶ Ad secundam dicitur, quòd vt patet ex ratione iræ assignata ab Aristotele, impossibile est iratum esse (vniuoce loquendo) nisi propter veram & apparentẽ paruipensionem. Et in casu posito manifestũ est apparẽs paruipensio passiua, dũ alicui negatur obsequium ad mala. Apparet enim quòd minus ametur, quòd malus estimetur, quòd non tanti fiat, vt propter se fit committendum malum &c. Vnde ridiculum est negare in huiusmodi apparentem paruipensionem.

¶ Ad tertium dubium dicitur, q̃ intentio authoris est, quòd cõparando iram concupiscentiæ non quantum ad substrata, seu materialiter appetita, puta, concubitũ, & malum pœnæ, sed penes rationes formales bonorum, ad quas primo & formaliter respiciunt hæc vitia, quòd ira est minus mala, quia ira respicit formaliter bonum honestum, quia sub ratione vindictæ appetit quicquid appetit, concupiscentia respicit formaliter bonum delectabile, quia sub ratione delectabilis appetit quicquid appetit.

¶ Ad primum ergo in oppositum conceditur, quòd delectatio in malo alterius est peior: sed fallum est quòd iracundus vt respicit formalem rationem sui obiecti delectetur in malo alterius: immo vt sic, delectatur in bono iustitiæ apparentis sibi tunc. Nec obstat, quòd sciat illam esse iniustam, vt patet ex dictis. Nec est verum, quòd delectari in vindicta, sit delectari in malo alterius: quoniam vindicta bonum sonat, licet alterius habeat pœnale malum annexum.

¶ Ad secundum dicitur, q̃ in casu illo, secundus peculdubio magis peccat, sed non ex hoc quòd ira ex parte boni importati in vindictam sit peior concupiscentia ex parte boni delectabilis, sed ex hoc quòd peccat vtraque deformitate, scilicet adulterii, & iracundiæ: primus in sola peccat concupiscentia.

¶ Ad tertium dicitur, quòd procul dubio homicida per iram magis peccat quàm adulter, simpliciter loquendo: sed ex hoc non habetur aliquid contra authorem, quia cũ hoc stat, quòd ex parte boni, sub cuius ratione homicida per iram appetit occidere minus peccat, quàm adulter ex parte boni, sub cuius ratiõe appetit adulterari: quia illud bonum est honestum, hoc delectabile. Et sic delectatio irati talis est simpliciter peior, quàm delectatio talis concupiscẽtis, sed nõ est peior ex parte formalis boni: nec est peior delectatio iracundi simpliciter & absolute, q̃ delectatio concupiscentis simpliciter & absolute, sed talis iracundi peior est q̃ talis concupiscentis. Ac per hoc nihil contra authorem dicitur: quia non de tali, aut tali iracundo, & concupiscente, sed de iracundo & concupiscente in communi absolute secundum suam speciem, seu genus, loquitur: sicut comparauit iracundiam inuidiæ & odio simpliciter & absolute, & non tali, vel tali. Et in hoc firma pedes tuos, quia solido inniteris fundamento, & formali doctrinæ ac eloquio. Et per hoc, ridiculo, sunt omnes casus, vtpote extra propositũ, quia ad tale, vel tale declinãt casus.

¶ Ad quartum dubium dicitur, quòd author intendit, quòd ira quo ad inordinatum motum, est grauius peccatum non simpliciter tamen, sed secundum quid: & hoc significat per illa verba, Habet quandam excellentiam, ita quòd ipsa vehementia & velocitate, motus augetur grauitas peccati iræ, secundum quid tamen. Neutro ergo modo a Martino allato est præcise exponendus author, sed vt dictum est. Est liquidẽ ira ex vehementia & velocitate grauior, & quo ad nocumenta, quæ facilius ex iræ ipetu posunt sequi, puta, contumelias, percussiones homicidia: & quantũ ad nocumenta in propria persona, quia aufert homini rationem: & quantum ad turpitudinem exteriorũ gestuum. Et præter hęc est secundum se maioris inordinationis ex hoc ipso, quòd vehementia & velocitas nata sunt reddere actum appetitus magis exorbitãtem. Etenim quæ extra fiunt, attestari videntur exorbitantiæ interiori ipsius motus appetitus irascibilis, qui est actus corporis, & in corpore cum transmutatione corporali fit, ac per hoc ex vehementia & velocitate magis exorbitans fieri natus est.

excellentiam propter vehementiam & velocitatem sui motus, secundum illud Prouerb. 27. Ira non habet misericordiam, nec erũpens furor: & impetum concitati spiritus ferre quis poterit? Vnde Gregor. dicit 5. Moral. *Iræ suæ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se ꝑpedit, facies igneſcit, exaſperatur oculi, & nequaq̃ recognoſcuntur noti. Ore quidem clamorem format, sed sensus quid loquitur, ignorat.

Ad primum ergo dicendum quòd Chryſ. loquitur de turpitudine quantum ad gestus exteriores, qui ꝓueniũt ex impetu iræ.

Ad 2m dicendũ, ꝙ ratio illa ꝓcedit ſm inordinatũ motũ iræ, qui ꝓuenit ex eius impetu, vt dictũ est*.

Ad 3m dicendum, quòd homicidium non minus prouenit ex odio, vel inuidia, quàm ex ira. Ira tamen leuior est inquantũ attẽdit rõnem iustitiæ, vt dictum est*.

¶ Ad obiectionẽ ergo in oppositum negatur minor, scilicet, ꝙ ira ex vehementia & velocitate diminuatur. Et ad primam probationem dicitur, quòd peccat secundum non causam vt causam. Nam quòd occisor ex ira statim, magis ab homine excusetur, quàm occisor ex ira post tẽpus, nõ propterea est, quia modus iræ in primo sit minus grauis aut deordinatus, sed quia non ex maturo consilio & deliberatione primus occidit, ita quòd excussatio & accusatio horum consistunt in negatione & affirmatione maturi & deliberati consilii, quæ spectant ad modicum & magnum tempus: & nõ ex maiori vel minori deordinatione motus iræ. Stat enim quòd vehementior sit motus iræ in occidente post duos menses, quàm in occidente statim: & tamen minus excusatur, quia ex maturo consilio occidere præsumitur.

¶ Ad secundam probationẽ dr, ꝙ data maiore in his, q̃ causant mere naturaliter, negat minor, q̃a ex negligẽtia spiritus causat motus iræ tã vehemẽs & velox. Põt nãq; & debet superior aĩæ pars reprimere hæc, & nõ reprimendo auget, nõ minuit pctũ.

¶ Ad tertiã similiter dr cõcessa maiore de mere naturaliter causantib⁹ ignorantiã & obscuritatem, ꝙ falsa est minor in oppositũ: qm̃ ignorantia & obscuritas in ira cõsequuntur, non præcedunt appetitum inordinatum. Ex hoc autem iã didicimus in q. 156. art. 3. ad primum, non minui, sed grauari peccatum.

¶ In eodem art. 4. dubia ad hoc duo occurrunt. Primũ est, quo mõ inuidia in litera ponatur vitium respectu mali proximi, cum secundum veritatem sit respectu boni. Est enim tristitia alieni boni, quasi diminutiui propriæ excellentiæ.

¶ Secundũ est, Quo differũt membra distinctionis in litera posita, scilicet Ira ex parte appetibilis, cum comparatur inuidiæ & tristitiæ: & ex parte boni cum comparatur concupiscentiæ. Et est ratio dubii, quia vtrobique appetibile ipsius iræ cõsideratur ex parte sui formalis, quod est bonum vindictæ, vt patet in litera.

¶ Ad primum dubiũ dicitur, ꝙ licet inuidia sit boni formaliter, est tñ mali virtualiter. Nam dolor de bono alteri⁹ infert voluntatẽ mali illius. Qui enim dolet quòd alter sit diues, vellet, ꝙ haberet malum oppositum, scilicet priuationem diuitiarum.

¶ Ad secundum dubiũ dicitur, ꝙ illa membra differunt absolute & relatiue, absolute quidẽ, quia in prima cõparatione sumitur iræ appetibile integrum, scilicet compositum ex malo & bono, vt includit malum pœnæ, & bonum vindictæ: in secunda aũt comparatione sumitur tantũmodo pro bono tegitur vero: quia primo fit comparatio, quæ sunt respectu mali proximi, dũ ira refertur ad inuidiam & odium: in secundo autem confertur ira concupiscentiæ, inquantum est respectu boni.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimi quinquagesimi octaui Articulum quintum.*

In art. 5. eiusdem 158. quæst. dubium occurrit, quo pacto distinctio in litera posita ex Aristot. sit distinctio specifica peccatorum iræ. Et est ratio dubii, quia peccata distinguuntur specie ꝓ obiecta formaliter distincta. Hæc autẽ iræ non ex parte obiecti distinguũtur, sed vt in litera dicitur, prima species attenditur ex parte originis, secunda ex parte durationis causæ, tertia ex parte durationis ipsius vindictæ. Similiter nec facilitas, nec firmitas hois ad iram se tenet ex ꝓte obiecti, sed subiecti.

¶ Ad hoc dicitur, quòd distinctio ista est distinctio specifica peccatorum iræ, & ex ꝓte obiecti habet differentias formales, quæ etsi non sint explicatæ possunt facile explicari. Omnis enim circunstantia, seu conditio obiecti per seipsam sufficiens ad mouendum appetitum ad inordinatum motũ iræ, constituit vnam speciem, vt superius cum de speciebus gulæ ageretur, patet. Dico autem per seipsam, hoc est, non vt pars subiectiua, vel integralis alterius, quia tunc non ipsa, sed illud cui⁹ ẽ pars, esset constitutiuum speciei, sed ad inordinatũ motum iræ per se sufficiẽter mouet i primis vindicta, idi scilꝫ apprehẽsa: deinde vt ablatiua tã i gẽtis tristitiæ de paruipensione. Et demũ vindicta, vt expletiua appetitus aĩ insatiabilis. Et primũ constituit acutos, ſm amaros, tertium difficiles. ego declaro singula insufficienter. Imprimis ad inordinatum iræ motum mouet indiscussio ipsa propositi vindictę: quoniam ipsa indiscussio propositi nata est inordinationẽ causare. Et propterea acuti inexpectata discussione mouentur appetendo inordinatam vindictam. Quantum quòq; in nobis vim habeat concepta tristitia de paruipensione, experimur, ac per hoc vindicta, vt amotiua talis tristitiæ, speciale motiuum est ad inordinatum iræ motum. Sic aũt mouentur amari, qui cruciantur ex tristitia concepta donec illa durat, qm̃ illa per temporis diuturnitatem, attrita iam vindicta, non habet amplius talem appetibilis rationem, scilꝫ vt amotiua tristitiæ: quoniã tristitia non est amplius. Sed & difficiles, quia insatiabiliter appetitum habent fixum in sola vindictæ executione, non aliunde mouentur. Nam ex hoc ipso mouentur ad inordinatum iræ motũ, quòd sola expletione vindictæ satiabiles se exhibent, & propter hoc incurabilis omnino horum furor est. Et quia huiusmodi distinctio ex obiectis annexã habet distinctionem penes facilitatem, & firmitatẽ hominis ad iram, sicut distinctio specifica inter habitum & dispositionem ex obiectis, annexam quoque habet distinctionem penes facilem & difficilem mobilitatẽ in subiecto, ideo neutra alteri præiudicat.

¶ In responsione ad tertium eiusdem art. 5. dubium occurrit ex Martino in 1. q. de iracundia, vbi recitata hac rãsione subdit, Hæc dicta pulchra sunt, sed tamen nonnihil difficultatis habent. Primo, quia vel in istis tribus iræ gradibus est idẽ præcise & adæquate actus interior, vel non. Si sic, sequitur quòd sicut tertius facit reum gehennæ ignis, ita secũdus & primus. Et patet sequela: quia secũdum solum actum interiorem attenditur meritum, vel demeritum, & illius quantitas. Si non, ergo non bene distinguit a Thoma: sed debuit primo distinguere per actus interiores. Secundo, quia vel primus gradus habet exterius nocumentũ pro obiecto, vel nõ. Si sic, ergo facit dignũ gehenna. Si nõ, ergo distinguit specie a tertio, qui habet nocumẽtum exterius pro obiecto. Tertio, quia quod dicit, Reꝰ erit iudicio, aut intelligit de iudicio humano, vel diuino. Si de humano, aut hoc in foro exteriori, aut interiori. Nõ exteriori, quia in primo nihil exterius apparet nec signum, nec nocumẽtũ. Non interiori, quia in tali foro non debemus nos defendere, sed potius accusare. Nõ diuino, quia ibi nullus est defensionis locus, cum ibi nihil ac culset nisi culpabile.

¶ Ad primum horũ dicitur, quòd non est omnino idem præcise & adæquate actus interior iisti tribus gradibus: quoniam imprimis est actus interior secundum se: in secundo actus interior & secundum se, & vt ratio exterioris indignationis: in tertio vero vt ratio exterior iniuriæ. Et cum contra arguitur: ergo non bene distinguitur a Thoma, negatur sequela. Et ad probationem, quòd debuit per actus interiores distinguere, respondetur quòd dum author distinxit gradus penes progressum humani actus, scilicet in corde &c. satis docuit diuersitatem interiorum actuum nunc declaratam.

¶ Ad secundum dicitur, quòd primus gradus habet exterius nocumentum pro obiecto: quoniam, vt author dixit, dominus loquitur de ira homicidii, seu grauis lesionis. Et cum contra arguitur; ergo primus gradus facit reum gehennæ ignis, negatur sequela: quoniam non ex hoc, quòd exterius nocumentũ est obiectum, ponitur gradus tertius, reus gehennæ, sed ex hoc, quòd exercet exterius nocumentum, dicendo, Fatue; quod non fit

Articvlvs V.

Vtrũ Philosophus conuenienter determinet species iracundiæ, dicẽs quòd iracundorum quidam sunt acuti, quidam amari, & quidã difficiles.

Ad quintvm sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter determinẽtur species iracundiæ a Philosoph. in 4. Ethic.* vbi dicit quòd iracundorum quidam sunt acuti, quidã amari, quidã difficiles, siue graues: quia secundum ipsum amari dicuntur, quorũ ira difficile soluitur, & multo tempore manet: sed hoc videtur pertinere ad circunstantiã temporis. ergo videtur quòd etiam secundum alias circunstantias possint accipi aliæ species iræ.

¶ 2 Præt. Difficiles, siue graues dicit esse, quorum ira non commutatur sine cruciatu, vel punitione: sed hoc etiam pertinet ad insolubilitatem iræ. ergo videtur quòd idem sint difficiles & amari.

¶ 3 Præt. Dominus Matth. 5. ponit tres gradus iræ cum dicit, Qui iratus fuerit fratri suo: & qui dixerit fratri suo, Racha: & qui dixerit fratri suo, Fatue: qui quidem gradus ad prædictas species non referuntur. ergo videtur quòd prædicta diuisio iræ non sit conueniens.

Sed contra est, quod Greg. Nyssen. dicit,* ꝙ tres sunt irascibilitatis species, scilicet ira, quæ vocatur fellea: & mania, quę vocatur insania: & furor, quæ tria videtur esse eadem tribus præmissis. Nam iram felleam dicit esse, quæ principium & motum habet, quod Philosoph.* attribuit acutis. Maniam vero dicit esse iræ quæ permanet, & in vetustatẽ deuenit, quod Philosoph. attribuit amaris. † Furorem autem dicit esse iram, quæ obseruat tempus in supplicium, quod Philosoph. attribuit difficilibus. Et eandẽ etiam diuisionem ponit Damasc. in 2. lib.* ergo prædicta distinctio Philosophi non est inconueniens.

Respon. Dicendum, quòd prædicta distinctio potest referri vel ad passionem iræ, vel etiam ad ipsum peccatũ iræ. Quomodo autem referatur ad passionem iræ, supra habitum est,* cum de passione iræ ageretur, & sic præcipue videtur poni a Gregor. Nyssen. & Damasc. † Nunc autem oportet accipere distinctionem harum specierum secundum quod pertinent ad peccatum iræ, prout ponitur a Philosoph. Potest autem inordinatio iræ ex duobus attendi. Primo quidẽ, ex ipsa iræ origine: & hoc pertinet ad acutos qui nimis cito irascuntur, & ex qualibet leui causa. Alio modo, ex ipsa iræ duratione, eo scilicet quòd ira nimis perseuerat: quod quidẽ potest esse dupliciter. Vno modo, quia causa iræ, s. iniuria illata, nimis manet in memoria hominis. Vñ ex hoc homo diutinã tristitiã cõcipit, & iõ sunt sibiipsis graues & amari. Alio modo, contingit ex parte ipsius vindictæ, quam aliquis obstinato appetitu quærit, & hoc pertinet ad difficiles siue graues, qui non dimittunt iram quousque puniant.

Ad primvm ergo dicendum, quòd in speciebus prædictis non principaliter consideratur tẽpus, sed facilitas hominis ad irã, vel firmitas in ira.

Ad 2m dicendum, quòd vtrique, scilicet amari & difficiles, habent iram diuturnam, sed propter aliam causam. Nam amari habent iram permanentem propter permanentiã tristitiæ, quam inter viscera tenent clausam. Et quia non prorũpunt ad exteriora iracundiæ

in primo gradu, vbi nocumentum non exercetur.

¶ Ad tertium quod est non tam contra authorem, quàm contra Aug. dicitur, quòd proprie formaliter loquendo, non est ibi sermo de iudicio diuino, aut humano determinate, sed de iudicio, absolute, ira quòd ex illis tribus gradibus in processu pœnæ, intendit ostendere progressum culpę i peccato iræ. Et propterea Augu. quia post iudicii remanet defensioni locus, minimum ibi pœnæ gradum posuit, & sic de aliis. Ex quibus patet, ꝙ iste homo debeat reuerenter auctoritatem Augustini si sibi non placebat, saltem silentio pertransire, factumque est, vt dum ponit os in cælum, etiã glossam dicentem, quòd hæ pœnæ ad diuersas mãsiones dãnationis æternæ spectant, absque æternitate suscipiat.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæoctauæ Articulum sextum.*

IN art. 6. eiusdem quæst. 158. dubiũ ex Martino in q. 3. de ira occurrit dicente, Non placet mihi quòd ait B. Thom. quòd ira ex parte sui obiecti, scilicet vindictæ &c. habet quòd multa vitia ex ea nascuntur: quia ex sex filiabus, quas enumerat, nulla nascit ex appetitu vindictæ, sed ex impetu & vehementia iræ.

Art. 3. ad 2. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd author in litera duas radices in ira ponit, vnde ex ea oriuntur vitia, alteram ex parte obiecti: alteram ex parte modi, seu impetus. Et propterea Martinus errauit tripliciter. Primo, quia filiæ iræ oriuntur ex appetitu vindictæ, vt in sequenti patet articulo. Secundo, quia author non dicit, quòd ex appetitu vindictæ omnia vitia sequantur, sed indeterminate loquitur. Tertio, quia non tacuit author, ꝙ multa oriunt vitia ex ira ex parte impet⁹ &c.

†lib. de ser. dom. in mõte cap 19 a med. tom. 4

¶ In eodem artic. in responsione ad primum, dubiũ ex Martino ibidem occurrit contra hanc solutionem dicente. Hæc solutio nõ mihi placet quia tristitia, de signa, non pũt persuaderi ab alijs, nec ex seipsis recedunt ab ira nisi prout diuturnitate temporis abletur tristitia, & sic deficit ira. Sed in difficilibus est ira diuturna pp. vehemens desiderium vindictæ: & ideo tempore nõ digeritur, sed per solam punitionem quiescit.

Supra q. 34 ar. 5. Et ma. q. 8. art. 1. cor. & ad 21. & 22. & q. 12. ar. 5.

AD 3^m^ dicendum, quòd gradus iræ, quos Dominus ponit, nõ pertinent ad diuersas iræ species, sed accipiuntur secundum processum humani actus, in quibus primo aliquid in corde concipitur: & quantum ad hoc dicit, Qui iratus fratri suo. Secundum autem est, cum per aliqua signa exteriora manifestatur exterius etiam antequàm prorumpat in effectum: & quantum ad hoc dicit, Qui dixerit fratri suo, Racha, quod est interiectio irascẽtis. Tertius gradus est, quando peccatũ interius conceptum ad effectum perducitur. Est autem effectus iræ, nocumentum alterius sub ratione vindictę. Minimum autem nocumẽtorum est, quod fit solo verbo: & ideo quantum ad hoc dicit, Qui dixerit fratri suo, Fatue. & sic patet, ꝙ secundum addit supra primum, & tertium supra vtrumque. Vnde si primum est peccatum mortale in casu, in quo Dominus loquitur, sicut dictũ est, * multo magis alia: & ideo singulis eorum ponuntur correspondentia aliqua pertinentia ad condemnationẽ, sed in primo ponitur iudicium, quod minus est: quia vt Augustꝰ † dicit, in iudicio, adhuc defensionis locus datur. In secundo vero ponit concilium, in quo iudices inter se conferunt quo supplicio dãnari oporteat. In tertio ponit gehennam ignis, quæ est certa damnatio.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ira debeat poni inter vitia capitalia.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd ira nõ debeat poni inter vitia capitalia. Ira enim ex tristitia nascitur: sed tristitia est vitium capitale, quod dicitur accidia. ergo ira non debet poni vitium capitale.

¶ 2 Præt. Odium est grauius peccatũ quàm ira. ergo magis debet poni vitium capitale, quàm ira.

P iniuria illata secundum Aristot. in 2. rhetoricæ, est ipsa ira. Et ideo licet ex ista tristitia oriatur appetitus vindictæ, non tamen ex ea oritur ira.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd falsum primo est, quòd apud Aristot. tristitia sic ira, cum tristitia sit in concupiscibili, & ira in irascibili. Implicat deinde contradictoria directe, quòd inde oritur appetitus vindictæ, & non ira, cum ira, vt patet ex sua definitione data ab Aristotele, sit appetitus vindictæ.

Glos. ordinaria ibid.

¶ In responsione ad secundum eiusdẽ articuli, dubiũ ex Martino ibidẽ occurrit dicente, Hęc solutio nõ placet mihi, tum primo, quia solũ habet locum vbi est originatioꝰ genere causæ finalis, quod non contingit de his quę ponit Thomas ex ira generari: tum secundo, quia oditor tantum appetit finem suum, quantum iratus, licet non habeat ex le quòd sit tantum appetibilis.

Lib. 31. ca. 31.

1. 2. q. 84. ar. tic. 3. & 4. D. 30.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia originatio, vnde præcipue vitia dicũtur capitalia, est in genere causæ finalis: ideo ex illa rõnem reddere quare non odiũ, sed ira ponitur vitium capitale, non est ad particularia cõfugere, sed ad præcipuam radicem, & rationem attendere. Falsum est autẽ, vt subsequenti patet articulo, ꝙ ea quę author ponit ex ira oriri, nõ oriantur ex ipso genere causæ finalis.

Ar. 4.

¶ Ad secundum dicitur, ꝙ non est ad propositũ, qa nõ ad proportionale similitudinem, sed absolute inspiciendũ est, quid est magis appetibile, ut statuatur vitiũ capitale, aliquin nullum erit capitale vitium: quia quodlibet tãtũ proportionaliter appetit suũ finem quantum aliud appetit suum. Capitale. n. vitiũ ẽ, cuius obiectũ est absolute adeo appetibile, ut ex eo multa oriantur vitia &c.

Supra q. 35 ar. 1. & q. 41. ar. 2. Et Mala. q. 12. ar. 5. con.

¶ *Super Quæstionis centesimæquinquagesimæoctauæ Articulum septimum.*

IN art. 7. eiusdem quæstio. 158. dubia multa ex Martino vbi supra occurrunt. Primum circa indi-

indignationem, quòd non bene exponitur in litera, scilicet quòd sit reputatio indigni, quòd sibi tale quid fecerit. Primo, quia ira est defectus in multis. Nam aliquando iratus nihil de hoc consideratꝰ, aliquando scit se hoc demeruisse, quòd ab eo læderetur, nihilominus irascitur. Secundo, quia sic accepta indignatio non est filia iræ. Probatur, quia non omnis talis æstimatio est vitiosa. Cõstat autem omnem actum, vel habitum a Gregor. assignatum pro filia iræ, esse vitiosum.

¶ Dubium secundũ est circa tumorem, quòd etiã male exponitur in litera: qa excogitatio viarum vindicandi non pertinet ad filias, sicut nec vindicta, sed pertinet ad consilium vindicandi. Deinde pro istis duabus filiabus simul iratus quandoque profert signa indignationis voce, nutu, gestu, & similiter signa suæ præstantiæ: & ista non spectant ad rixam, contumeliam, blasphemiã, aut clamorem. ergo spectant ad indignationem, & tumorem mentis.

5 Lectio. 1. num. 1.

¶ Dubium tertium est circa clamorem, quòd etiam minus bene exponitur per inordinatam & confusam locutionem. Primo, quia reliquit quod est de ratione clamoris vocalis, & expressit quæ ad eius rationem non pertinent, maxime si per inordinatam intelligit quo ad probationem, non quo ad moralem inordinationem. Secundo, reprehenditur ly locutio, quia clamor ille aliquando fit sine locutione. Tertio, quia licet clamor definitus a Thoma, ex ira oriatur, non tamen est satis generale nomen ad comprehendendum omnia, quæ pro clamore, iræ filiam doctores intellexerunt.

¶ Dubium quartum est circa rixam, quod etiam male exponitur pro omni nocumento, quod facto proximis infertur ex ira: quia nullus actus proprius alicuius vitii capitalis siue sit actus interior, siue exterior, ponitur filia illius vitii: sed rixa sic sumpta significat actum exteriorẽ iræ: quia appetens vindictã, facit eam nocendo proximo. ergo rixa sic accepta non est filia iræ.

¶ Dubium quintum est circa contumeliam & blasphemiam, quòd male vtramque author diffiniuit per verba, distinguendo eas contra iniurias quæ consistunt in facto: quoniam contumelia etiam consistit in facto, vt patet si quis signum meretricium poneret in ostio matronæ. Et similiter blasphemia consistit in facto, vt patet si quis imaginem Crucifixi ex ira conculcaret.

¶ Dubium sextum est circa omnes istas sex filias iræ, quòd oriuntur ex ira non in genere causæ finalis: sed quia non probat, ideo non affero aliquid probationis.

1. 2. q. 84. ar. tic. 3. & 4.

¶ Dubium septimum non ex Martino est, quia author varie in hoc articulo loquitur de tumore mentis. Nam in corpore articuli dicit, quòd importat repletionem animi cogitationibus diuersarum viarum vindictæ. In responsione vero ad tertium dicit, ꝙ significat conatum, seu audaciam hominis intentantis vindictã. Quomodo stant hæc duo simul? Nam audacia est in irascibili, cogitationes vero sunt in ratione, aut cogitatiua.

¶ Dubium octauum est rursus circa indignationem, quoniam est potius mater quàm filia iræ: quod sic patet. Aestimare eum qui me parupẽdit, dignum pœna, præcedit iram: quoniam hinc ego irascor contra eum, hoc est, appeto vindictam illius: sed dictam æstimationem antecedit alia æstimatio, scilicet æstimare eundem, quòd indignus est quòd talia egerit. Nam prius naturaliter æstimo indignitatem eius respectu actionis suæ, quàm dignitatem eiusdem respectu passionis a me, quoniã illa est causa istius, ac per hoc æstimatio indigni ad inferendum mihi iniuriã, est mater, non filia iræ: & tamen in litera ponitur filia iræ.

¶ Ad primum dubium de indignatione respondetur, quòd accidit propterea defectus, quia non semper iram comitatur indignatio. Nam constat quòd non semper iram sequitur blasphemia, & tamen acceptarur illius filia. Nihil igitur obstat indignationi ad hoc, quòd sit iræ filia, si non semper iram comitẽtur: quia filiæ vitii capitalis non sunt pedissequæ inseparabiles a matre: & per hoc potest excludi quod dicitur de sciente se demeruisse. Sed melius excludi videtur per superius dicta, scilicet quòd nescit ignorantia electionis se demeruisse tantum ab illo nunc &c. qui irascitur: licet sciat in vniuersali, aut in habitu, aut speculatiue, quòd demeruit. Non enim contra moueretur per iram si apprehenderet omnino se demeruisse, sed toleraret: irascibilis enim apprehensio moueretur. Quod vero secundo loco obiicitur, quòd indignatio non est semper vitiosa, negatur. Nam sicut contumelia semper est vitiosa formaliter sumpta, ita indignatio formaliter sumpta: quoniam importat inordinatam æstimationem de indignitate proximi, sicut contumelia inordinatam oblationem honoris per verba: quàmuis vtrumq; horum materialiter possit sine peccato esse. Sicut Paulus, O insensati Galatæ. Et dominus, O stulti & tardi corde ad credendum. Hoc enim modo posset sine peccato quis æstimare iniuriãtẽ indignum quòd talia fecerit, sicut de facto, sic indicat cõfessor, & ipsemet pœnitens.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd iste homo accipit quasi impertinens, & omisit id quod formale est in doctrina authoris. Nam quia tumor mentis metaphoricum nomen est, author a repletione, quæ quasi tumorem facit, exposuit tumorem mentis dicendo quòd consistit in repletione animi, cum scilicet, ex appetitu vindictæ repletur animus superfluis cogitationibus diuersarum viarum ad vindictam. Et iste bonus homo omisit repletionem, & ad solam excogitationem se contulit. Quocirca dicendum est, quòd huiusmodi repletio animi intelligitur per tumorem mentis. Nec obstat ꝙ hoc spectat ad consilium, immo hoc confert: quia mens partem apprehensiuam animæ sonat, ac per hoc dicendo tumorem mentis, dicimus repletionem partis apprehensiuæ, ad quam constat spectare consilium. Nec est verum huiusmodi consilia non esse filias iræ: quoniam consiltum est de his quæ sunt ad finem, & oritur ex fine, scilicet vindictæ appetitu. Et propterea falsissima est similitudo, quòd sicut vindicta non spectat ad filias iræ, ita nec consilium de vitiis vindictæ, quoniam illa est finis, hoc est ad finem: & ideo illa mater, istud filia est. Ad id vero quod contra iam dictas duas filias, scilicet indignationem & tumorem simul obiicitur, respondetur quòd iniuriæ gestus, seu motus, aut nutus, spectant ad clamorem, vt in litera dicitur de dicente fratri suo, Racha. Quod autem aliquis se præferat in corde, vel in verbis proximo cui est iratus, spectare videtur potius ad matrem iræ, quæ est superbia, quàm ad filiam eius: quoniam ira ex superbia, qua quis non suffert parumpendi, nascitur. Potest etiam pertinere quandoque ad tumorem mentis, hoc est, audaciam, quæ filia iræ ponitur, vt in calce huius articuli exponitur.

¶ Ad tertium dubium de clamore dicitur, quòd author non omisit necessaria, & quòd per inordinatam locutionem manifestauit se non ad inordinatam probationem arctare, cum ex presse det exemplum de dicente Racha, vbi non prolationis, sed moris est inordinatio. Quòd vero carpit iste, quòd vsus est locutionis vocabulo, debuit aduertere, quòd a principali oris officio, quod est loqui, denominationem fieri consonum est, maxime apponendo ly, confusam, & exemplum de interiectionibus. Vnde negatur, quòd clamor sic definitus, scilicet per inordinatam & confusam locutionem, sit minus adæquatus intentioni doctorum. Nam omnia comprehendit sane intelligendo, cum reductione scilicet secundariorum ad principalia, puta, modos clamandi, ad inordinationem vel confusionem, & nõ locutionem ad locutionem. Nec hoc est nouum, sed consuetum apud illustrium virorum doctrinas.

†li. 31. cap. 31.

¶ Ad quartum dubium de rixa dicitur, quòd optime ab authore exponitur, & quòd nocere facto proximis, non est actus proprius iræ, sed est actus porprius alterius vitii, scilicet iniustitiæ, cuius proprium est auferre a proximo quod suum est, puta, honorem, famam, libertatem, integritatem corporis, vitam &c. Et huiusmodi actus iniustitiæ, sunt actus imperati ab ira, & ordinati ad finem irati, quod est vindicta. Et sic inferre nocumentum facto, quod est actus proprius iniustitiæ, nomine rixæ nuncupatum, ponitur est inter filias iræ: quia ex appetitu vindictæ mouetur iratus ad huiusmodi actus exercendos ad finem suum. Concesso ergo quòd proprius actus non ponitur filia, negatur quòd huiusmodi actus sint proprii actus iræ, quia sunt secũdum se proprii iniustitiæ, & non sunt iræ, nisi quia assumpti ab ira. Et eum dicitur, appetens vindictam facit eam, concedo: sed non sequitur, ergo facit eam per actum, qui secundum se est proprius iræ. Sufficit namque quòd actus quem facit, sit irati vt imperatus, & non oportet, quòd sit secundum se irati. Sunt enim dicti actus secundum se iniusti, & imperati ab ira.

¶ Ad quintum dubium dicitur, quòd mirũ est de hoc homine, quòd opponat se contra definitionem contumeliæ, & blasphemiæ per verba, cum constet hunc esse morem theologorum, & philosophorum, scilicet principale exprimere, & in principali subintelligere secundaria: sicut sacramentum matrimonii definitur per verba, & tamen nutibus sine verbo perficitur.

Ita contumelia, & blasphemia principaliter verbo fiunt, si tamen uerbis fieri possunt. Et sicut non derogat doctrinæ, veritati, & authoritati definiuisse matrimonii sacramẽtũ p verba, quia principaliter fit per verba: ita non derogat in proposito eadẽ ratione.

Li.31. c.31

¶ Ad sextũ dubiũ, qđ est vltimum Martini dicitur, quòd omnes istæ sex filiæ oriũtur ex ira in genere causæ finalis. Nã ex appetitu vindictæ oritur magnificatio iniuriæ, quã significat idignatio: & repletio mẽtis cũ audacia, quam significat timor mentis: & blasphemia, vt patet, & contumelia, & rixa, & clamor. Hæc enim ordinantur ab irato ad suum finem, qui est vindicta, & quodlibet eorum est secundum se malum.

Ar.5. ad 3.

¶ Ad septimum dubium dicitur, quòd author nõ loquitur varie de tumore, sed explicat tumorẽ mẽtis consistere non in sola parte apprehensiua, sed etiam in appetitiua, ita quòd in apprehensiua ponit repletionẽ, & in appetitiua audaciam. Hæc enim repletionẽ ad cumoris perfectionem ducit.

¶ Ad octauum dubium, de indignatione dicitur, quòd ex parte irati primo occurrit, qđ ille qui paruipendit, meretur puniri, eo quòd ipse paruipensus est ab eo, & sic adest appetitus vindictæ. Et deinde iratus considerando causam suę iræ, scilicet iniuriã sibi illatam, quia in huiusmodi considerationibus ingrossatur naturali progressu animus, magnificat iniuriam sibi illatam, & ex parte personæ, quæ intulit tãto iniustiorem putat, quanto vel se innoxium, vel illum benefactorem, vel beneficiatum, vel neutrum, vel minus offensum. Et si quidẽ huiusmodi ponderat, & sic indignatur cõtra personam quæ offendit, ita qđ

SED CONTRA est, qđ Greg. 31. Moral.* assignat has filias iræ.

RSEPON. Dicendum, quòd ira potest tripliciter considerari. Vno modo, secundum quod est in corde, & sic ex ira nascuntur duo vitia. Vnum quidem, ex parte eius contra quem irascitur, quem reputat indignum, vt sibi tale quid fecerit, & sic ponitur indignatio. Aliud autem vitium est ex parte sui ipsius, inquantum scilicet excogitat diuersas vias vindictæ, & talibus cogitationibus animum suum replet, secundũ illud Iob 15. Numquid sapiens implebit ardore stomachũ suum, & sic ponitur tumor mentis. Alio modo consideratur ira secundum quod est in ore, & sic ex ira duplex inordinatio procedit. Vna quidem, secundum hoc quòd homo in modo loquendi iram suam demonstrat, sicut dictum* est de eo, qui dicit fratri suo, Racha: & sic ponitur clamor, per quem intelligitur inordinata & confusa locutio. Alia etiã est inordinatio secundum quod aliquis prorumpit in uerba iniuriosa, quæ quidẽ si sint cõtra Deũ, erit blasphemia, si autem contra proximum, contumelia. Tertio modo consideratur ira secundum quod procedit usque ad factum: & sic ex ira oriuntur rixę, per quas intelliguntur oĩa nocumenta, quæ facto proximis inferuntur ex ira.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd blasphemia in quã aliquis prorumpit deliberata mente, procedit ex superbia hominis contra Deum se erigentis, quia ut dicitur Eccl. 10. Initium superbiæ hominis apostatare a Deo, idest, recedere a ueneratione eius, est prima superbiæ pars, & ex hoc oritur blasphemia: sed blasphemia in quam aliquis prorumpit ex commotione animi, procedit ex ira.

AD 2^m dicendum, qđ odium etsi aliquando nascatur ex ira, tamen habet aliquam priorem causam, ex qua directius oritur, scilicet tristitiam, sicut econtrario amor nascitur ex dilectione: ex tristitia autem illata quandoque in iram, quandoque in odium aliquis mouetur. Vnde conuenientius fuit quòd odiũ poneretur oriri ex accidia, quàm ex ira.

AD 3^m dicendum, quòd tumor mentis non accipitur hic pro superbia, sed pro quodam conatu, siue audacia hominis intentantis vindictam, audaciæ autem uitiũ fortitudini oppositum.

Vtrum sit aliquod uitium oppositum iracundiæ, proueniens ex defectu iræ.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd non sit aliquod vitium oppositum iracũdiæ proueniens ex defectu iræ. Nihil enim est vitiosum, per quod homo Deo assimilatur: sed per hoc quòd homo omnino est sine ira similatur Deo, qui cum tranquillitate iudicat. ergo non videtur qđ sit vitiosum omnino ira carere.

¶ 2 Præt. Defectus eius quòd ad nihil est vtile, non est vitiosus: sed motus iręad nihil est vtilis, vt probat Seneca in lib.* quem fecit de ira. ergo videtur quòd defectus irę non sit vitiosus.

Lib. 1. cap. 12.

¶ 3 Præt. Malum hominis secundum* Dionysium, est præter rationem esse: sed subtracto omni motu iræ adhuc remanet integrum iudicium rationis. ergo nullus defectus iræ vitium causat.

Ca. 4. de diuin. nom. & 5. quæstio. 12. de malo.

SED CONTRA est, quòd Chrysostо.* dicit super Matth. Qui cum causa non irascitur, peccat. Patientia enim irrationabilis vitia seminat, negligentiam nutrit, & non solum malos, sed etiam bonos inuitat ad malum.

Homil. 17. & 18. Matth. & in opere imperfecto inter prin. & medium, tom.

RESPON. dicendum, quòd ira dupliciter põt intelligi. Vno modo, simplex motus volũtatis, quo aliquis non ex passione, sed ex iudicio rationis pœnam infligit: & sic defectus iræ absque dubio est peccatum. Et hoc modo ira accipitur in verbis Chrysostomi* qui dicit ibidem. Iracundia quæ cum causa est, non est iracundia, sed iudicium: iracundia enim proprie intelligitur commotio passionis. Qui autem cum causa irascitur, ira illius non est ex passione, ideo iudicare dicitur, non irasci. Alio modo accipitur ira pro motu appetitus sensitiui, qui est cum passione & transmutatione corporali. Et hic quidem motus ex necessitate consequitur in homine ad simplicem motum volũtatis: quia naturaliter appetitus inferior sequitur motum appetitus superioris, nisi aliquid repugnet. Et ideo non potest totaliter deficere motus iræ in appetitu sensitiuo, nisi per subtractionem, vel debilitatem volũtarij motus. Et ideo ex consequenti etiam defectus passionis iræ vitiosus est, sicut & defectus voluntarij motus ad puniendum secundum iudicium rationis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ille qui totaliter non irascitur cum debet irasci, imitatur quidem Deum quantum ad carentiã passionis, nõ autem quantum

¶ Super Quæstionis centesimæquinquagesimænonæ Articulũ primũ.

IN ar. 1. q. 159. dubium ex Martino in quæstione de crudelitate occurrit, impugnante authorem in hoc, quòd crudelitas a crudo dicatur, propter asperitatẽ, saporis, tum quia crudelitas a cruore immediate venit, vel si a cruditate venit, non propter saporẽ, sed propter cruorem dicitur, qui in crudis carnibus abundat: tum quia alias omne opus iracundiæ esset crudelitas, quia in omnibus est indigestio, & sapor asper &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quo ad nominis derivationem patet ex ipsa formatione vocabuli, quod crudele a crudo dicitur. Ac per hoc nõ nisi mediate a cruore, a quo crudum venit, dicitur. An autem crudelitas a crudo ratione cruoris, an ratione cruditatis appellata sit, vnusquisque in suo sensu abundet, modo in illam stultitiam nõ incidat, quòd crudelitas solum respectu sanguineæ pœnæ dicatur: quoniã siue suspendio, siue summersione qs eneget, crudelitatis vitium non effugit. Quia ergo vtrumque dici potest, & ad deligendum crudelitatis effectum, crudelitas ipsa ratione indigestи, & asperi saporis deseruit, optime ex hac similitudine crudelitas declarata est ab authore.

Li. 2. art. 2. ad 1.

¶ Ad secundam vero obiectionem negatur sequela. Et ad probationẽ eius negatur assumptum: quoniam iracundia non ex animi asperitate, sed ex passionis velocitate, vehementia, vel humitate operatur, crudelitas vero ex animi asperitate. Vnde illa irascibilem, ista voluntatem deformat vt proprium subiectum.

Li. 2. art. 4.

¶ In eodem artic. in responsione ad primum, dubium ex Martino ibidem occurrit, arguente. Contra, per dulcedinem & austeritatem animi intelliguntur ipsi habitus clementiæ & crudelitatis, aut aliquæ dispositiones naturales ad actus. Non secundum, quia extra propositũ esset. ergo primũ. Sed contra, Omnis habitus pertinet ad eandẽ virtutẽ, ad quã spectat suus actus proprius: sed isti habitus nõ spectant ad iustitiã & iniustitiã. ergo habent interiores actus, qui nec ad iustitiam, nec ad iniustitiã pertinent.

¶ Ad hoc dicitur, prædistinguendo, quòd habitũ habere interiorem actum sibi proprium, potest intelligi dupliciter. Vno modo, in genere naturæ, puta, aliquam volitionem ita suam, qđ illamet non oporteat quòd informata sit altero habitu. Et sic falsum est, omnem habitum habere operationem sibi propriam. Et nulla forte est volitio virtuosa, quæ duobus saltẽ habitibus non egeat. Alio modo, in genere moris: & sic verum est, quòd omnis habitus habet actum sibi proprium, ita quòd vt sic, hoc est, vt informatus illo habitu, non est alterius habitus.

¶ Ad argumentum ergo dicitur, qđ author intelligit de ipsis habitibus virtutis clementiæ, & vitii crudelitatis. Et cum dicitur, habitus & actus proprius ad eandem spectant virtutem, conceditur de actu in genere moris. Et cũ subditur, qđ isti habitus non spectant ad iustitiam & iniustitiam, conceditur qđ non sunt habitus iustitiæ & iniustitię. Et cum infertur ergo habent actus proprios, qui nec ad iustitiam, nec ad iniustitiam pertinent, respondetur quòd habent actus proprios in genere moris, qui ut sic, nec ad iustitiam, nec ad iniustitiam pertinent: cum quo tamen stat qđ illimet actus sint de genere naturæ adiunctam habeãt aliã moralitatem ex iustitia, vel iniustitia. v. g. Iste actus qui est uelle diminuere pœnam nũc, hic &c. secũdum rectam rationem est a clementia, pro quanto hoc uelle ex animi lenitate procedit. Et idẽ actus est ab æquitate, pro quanto ex huiusmodi æquitate conformi intentioni legislatoris procedit. Et similiter iste actus, qui est uelle sine modo punire, pro quanto ex austeritate est animi, crudelitatis est, pro quanto est ablatiuus inuite a proximo, quod suum est, iniustitiæ est. Posũt enim uirtutes, & uitia in unum interiorem actum coire diuersis rationibus, & non solum in unum actũ interiorem conuenire.

q. 157. ar. 1. & ar. 4 ad 3

¶q. præced. art. 1. & ar. 4. ad 3.

Lib. 2. c. 4. in princip.

¶ In eadem rẽ sione ad primũ, duo dubia adhuc occurrũt ad hominem. Primum est, qđ superexcessus pœnarum quantum ad id quod exterius agitur, pertinet ad iniustitiam. Hoc. n. aduersatur supradictis: quoniam posita est differentia inter clementiam, & mansuetudinem in ar. 3. q. 157. qđ mansuetudo est moderatiua passionis iręclementia autem est moderatiua exterioris punitionis. Quo stant hæc duo simul. s. qđ exterior punitio hic non crudelitati, sed iustitiæ tribuatur, ibi uero clementiæ? Eadem enim ratio de crudelitate & clementia est.

q. 157. ar. 4 ad 3. & ar. 3. ad 1.

¶ Secundum dubium est, quia author hic ponit crudelitatem dirẽcte opponi clementiæ, & tamen superius in q. 108. art. 2. ad tertium ponit crudelitatem & oppositum uitium contraria (ut extrema medio) uirtuti uindicationis. Quomodo stant ista duo simul? Impossibile namque est, quòd unum uitium sit extremum respectu duarum medietatum uirtutis: quamuis possint esse plurima extrema ex una parte, secundum diuersa tm, respectu unius medii, ut de extremis magnanimitatis apparet.

¶ Ad primum dubium dicitur, qđ quia medium relatum ad unũ extremum induit reliquum: ideo clementia comparata ad mansuetudinem, induit quod est iustitiæ, scilicet, moderari exteriorẽ punitionem: & relata ad iustitiam, induit quòd quasi est mansuetudinis, s. moderari interiorem actum. Et propterea oportet considerare, ad quod propositum sermo fiat, & sane intelligere quæ dicuntur, & cessabunt contrarietates. Secundum enim ueritatem punitio exterior, ut diminuibilis ex animi lenitate, ad clementiam, & ut augmentabilis ex animi austeritate, ad crudelitatem, spectat, absolute autem ad iustitiam, uel iniustitiam.

¶ Ad secundum dubium dicitur, qđ propter penuriam uocabulorum crudelitatis nomine uocamus tam uitium oppositũ uindicationi per excessum, qđ etiam oppositum per excessum clementiæ. Distinguuntur siquidem specie hæc uitia: quia crudelitas

oppoſita clementiæ, reſpicit punitionẽ ut augmentabilem ex animi aſperitate. Crudelitas vero oppoſita vindicationi, reſpicit punitionem immoderatam, vt conferentem ad immunitatem perſonæ vindicantis. Nam & ipſa vindicationis virtus ſub tali ratione reſpicit moderatam punitionem, vt ſuperius patet.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæquinquageſimænonæ Articulum ſecundum.*

IN art. 2. eiuſdem quæſtio. 59. dubiũ ex Martino, vbi ſupra occurrit, arguente cõtra authorem hic dicentem, quòd crudelitas importat inflictionem pœnæ ex culpa. Primo, quia hęc opinio non videtur conſonare Valerio ponenti multa crudelitatis exempla, in quibus pœna inflicta eſt nõ ex culpa, ſed ex cauſa. Secundo, quia nõ eſt conformis Senecæ, quia non vtitur nomine culpæ, ſed cauſæ.

¶ Dubium ſecũdum occurrit ex Martino ibidem dicẽte, quòd ſæuitia, ſeu feritas non bene diffinitur a Thoma, cum ait, quòd ſecũdum eam aliquis non conſiderat culpam eius qui punitur, ſed ſolum hic delectatur in hominum cruciatu, tũ primo, quia puniens alium propter offenſam, & cum hoc delectatus in eius cruciatu, eſt ferus: tum ſecundo, qa puniens nõ propter culpam, ſed propter propriã vtilitatem, non delectatus in hominum cruciatu inauditis ſupplicijs, eſt ferus, ſicut Phalaris. Et cõfirmatur ex dictis Thomæ, dicentis q feritas differt a crudelitate, ſicut beſtialitas a malitia humana: ita q omnis effuſio ſanguinis inhumana & beſtialis, eſt feritas, ſecundum Thomam.

¶ Tertium dubium eſt ex Martino circa reſponſionem ad tertiũ, pro quãto dicit, quòd remiſſio punitionis directe opponitur crudelitati, & non ſæuitiæ. Dicit. n. q iſta ſolutio non ſufficit: quia vel cuiuſlibet vitio in exceſſu reſpondet proprium vitiũ in defectu, vel non. Si ſic, quæro quod eſt illud quod opponitur ſæuitiæ. Hoc enim potiſſime quærere videtur argumentum. Si non, tunc hoc aperte fuerat dicendum, & non prætermittendum.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd cum bonum ſit triplex, ſcilicet vtile, delectabile, & honeſtum, & beſtiæ ad vtile ac delectabile tendant in occaſionem hominum, ad honeſtum autem nullatenus, conſequens eſt, vt crudelitas, quæ eſt humana malitia, & feritas, quæ malitia eſt beſtialis, penes fines hos diſtinguantur, quòd crudelitas ad cauſam honeſti boni reſpiciat, & propterea dicatur attendere ad aliquam iuſtitiæ cauſam, & ad culpam: feritas autem ad vtile & delectabile ſolum fertur, & ſic beſtiæ ſæuiunt in homines cauſa ſui cibi, & delectationis in eo. Et licet ita videatur, proprie loquendo, quia tamen vocabulis contingit quandoque latius vti: ideo non eſt mirum ſi quandoque authores alii, præcipue non philoſophi morales aliter nomine crudelitatis vſi fuerint. Et hoc modo forte Valerius crudelitatem ſine cauſa honeſti boni veri, vel apparentis vſus eſt. Quòd autem Seneca nomine cauſæ non culpę vtatur, nihil refert: quòd ſicut diminutio pœnarum, quę eſt ſecũdum rationẽ, pertinet ad epicheiam, ſed ipſa dulcedo affectus, ex qua homo ad hoc inclinatur, pertinet ad clementiam, ita etiam ſuper exceſſus pœnarũ quantum ad id quod exterius agitur, pertinet ad iniuſtitiam: ſed quantum ad auſteritatem animi, per quã aliquis ſit prõptus ad pœnas augendas, pertinet ad crudelitatẽ.

AD 2^m dicendum, quòd miſericordia, & clementia conueniunt in hoc, quòd vtraque refugit & abhorret miſeriam alienam, aliter tamen & aliter. Nam ad miſericordiam pertinet miſeriæ ſubuenire per beneficij collationem: ad clementiam autem pertinet miſeriam diminuere per ſubtractionem pœnarum. Et quia crudelitas ſuperabundantiam in exigendis pœnis importat, directius opponitur clemẽtiæ quàm imiſericordię, tamen propter ſimilitudinem harum virtutum accipitur quandoque crudelitas pro miſericordia.

AD 3^m dicendum, quòd crudelitas ibi accipitur p immiſericordia, ad quam pertinet beneficia non largiri: quàmuis etiam dici poſſit, quòd ipſa beneficij ſubtractio, quædam pœna eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum crudelitas a ſæuitia, ſiue feritate differat.

AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur quòd crude

Supr. q. 257 ar. 1. ad 3.

litas a ſæuitia, ſiue feritate non differat. Vni enim virtuti ex una parte vnum vitium videtur eſſe oppoſitum: ſed clementię per ſuperabundantiam opponitur & ſæuitia, & crudelitas. ergo videtur qđ ſæuitia & crudelitas ſint idem.

¶ 2 Præt. Iſidorus dicit in * libro Etymologiarum, quòd ſeuerus dicitur quaſi ſęuus & uerus, quia ſine pietate tenet iuſtitiam, & ſic ſæuitia videtur excludere remiſſionem pœnarum in iudiciis, quod pertinet ad pietatẽ: hoc aũt dictũ eſt * ad crudelitatem pertinere. ergo crudelitas eſt idẽ quod ſæuitia.

¶ 3 Præt. Sicut virtuti opponitur aliquod vitium in exceſſu, ita etiã & in defectu, quod quidem contrariatur & virtuti quæ eſt in medio, & vitio quod eſt in exceſſu: ſed idem vitium ad defectũ pertinens, opponitur & crudelitati, & ſæuitiæ, videlicet remiſſio, vel diſſolutio. dicit enim Gregor. 20.* Moral. Sit amor, ſed non emolliens: ſit rigor, ſed nõ exaſperans: ſit zelus, ſed non immoderate ſæuiens: ſit pietas, ſed non plus q̃ expediat parcens. ergo ſæuitia eſt idem crudelitati.

SED CONTRA eſt, quod Seneca dicit in 2.* de clemẽtia, quòd ille qui non eſt lęſus, nec peccatori iraſcitur, non dicitur crudelis, ſed ferus, ſiue ſæuus.

RESPON. Dicendum, quòd nomen ſæuitiæ & feritatis a ſimilitudine ferarum accipitur, quæ etiã dicuntur ſæuæ. Huiuſmodi enim

Lib. 1. de cl. cui? initio eſt: Sapię, circa med.

*ar. precedd. ad 1.

Lib. 20. Moral. ca. 6. inter princ. & med.

Lib. 2. circa med.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quòd puniens ob culpã, & delectatus in cruciatu, ſi delectatio ſiſtit infra limites cruciatus inquantũ reſpõdet culpę, non eſt ferus. Quòd ſi incipiat ab immoderata punitione culpæ, vt deueniat in delectationem cruciatus humani ſecundum ſe, primo crudelis, deinde ferus eſt. Quod autem ſecũdo obiicif de ſæuiente proper vtilitatem ſine delectatione, ſoluitur ex eo, quòd hoc per accidens tantum eſſet poſſibile, ſi poſſibile eſſet. Nam per ſe loquendo, qui nulla cauſa iuſtitiæ conſiderata, ſolaq; vtilitate ſua ducitur ad occidendum hominem, quãtum eſt ex natura actus, paſcit ſe clade humana, ac per hoc delectatur, in cruciatu hominis inquantum eſt ſibi vtilior, quàmuis nõ delectetur in hominis cruciatu ſecundum ſe, quod excederet etiam feritatẽ. Nã beſtiæ delectantur in morte animalis, vt vtilis eis ad alimentum. Quocirca talis eſt ferus, & delectatur in clade humana vt vtilis: & conſonant ſic omnia ex Sãcto Thoma allata.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd reſponſio authoris eſt ſufficiens. Ad objectionem reſpondetur quòd petitio eſt impertinens, & ideo non eſt illi reſpondendum. Argumentũ enim non petit, an cuilibet vitio in exceſſu reſpondeat illud vitium in defectu: nec quærit quod vitium opponitur ſæuitiæ, vt arguens ſomniat, ſed ex identitate vnius oppoſiti, ſcilicet vitii in defectu, ſcilicet remiſſionis in puniendo, arguit ad identitatem crudelitatis, & ſæuitiæ, quæ ſe tenent ex parte exceſſus. Et ſolutio eſt per interemptionem, ſcilicet quòd remiſſio punitiua non opponitur directæ vtrique, ſed crudelitati tantum. Et probat quod dicit, vt patet in litera: & ſic remanet argumentum ſufficientiſsime ſolutum. Curioſo autem de illa impertinente quæſtione dici poteſt, quòd vitiis beſtialitatis reſpondere poſſunt vitia aliqua directe eis oppoſita per defectum. Et ratio eſt, quia in his quæ extra humana ſunt, ſicut contingit beſtialitas, quia homo humano modo exceditur, ita contingit deficere, ita vt rationis ordo totaliter non attendatur, puta, ſi quis tam manſuetus ſit, vt ſecundum nullam rationem contra moueatur ad quodcumque. Talis enim diſpoſitio peior, quàm beſtialis videtur. Sed quia rariſsime, aut numquàm apparent huiuſmodi vitia, & innominata ſunt, ideo latere videntur. Atteſtatur autem his qui homines utriuſq; ſexus nudos publice conueſari communiter, ad beſtialitatis uitium per defectum circa ueſtitum ſpectat, & comedere carbones, aut calcem, ſeuterram, ad beſtialitatis uitium per defectum a naturali cibo ſpectat.

animalia nocẽt hominibus, ut ex eorum corporibus paſcantur, non ex aliqua iuſtitiæ cauſa, cuius conſideratio pertinet ad ſolam rationem. Et ideo, proprie loquendo, feritas, uel ſæuitia dicitur ſecundum quam aliquis in pœnis inferendis non conſiderat aliquam culpam eius qui punitur, ſed ſolum hoc, quòd delectatur in hominum cruciatu: & ſic paret q̃ continetur ſub beſtialitate. Nã talis delectatio non eſt humana, ſed beſtialis proueniens vel ex mala conſuetudine, vel ex corruptione naturæ, ſicut & aliæ hmõi beſtiales affectiones: ſed crudelitas non ſolum attendit culpã in eo qui punitur, ſed excedit modũ in puniendo: & ideo crudelitas differt a ſæuitia, ſiue feritate, ſicut malitia humana a beſtialitate, vt dicit in 7. Eth.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd clementia eſt virtus humana: unde directe ſibi opponitur crudelitas, quę eſt malitia humana: ſed ſęuitia, vel feritas continetur ſub beſtialitate. Vnde non directe opponitur clementiæ, ſed ſuperexcellentiori virtuti, quam Philoſoph.* vocat heroicam, vel diuinam, quæ ſecundum nos videt pertinere ad dona Spiritusſancti. Vnde poteſt dici, q̃ ſæuitia directe opponitur dono pietatis.

AD 2^m dicendum, quòd ſeuerus non dicitur ſimpliciter ſæuus, quia hoc ſonat in vitium: ſed dicitur ſæuus circa * ſeueritatem propter aliquam ſimilitudinem ſæuitiæ, quæ non eſt diminutiua pœnarum.

AD 3^m dicendum, quòd remiſſio in puniendo non eſt vitium, niſi inquantum prætermittitur ordo iuſtitię, quo aliquis deberet puniri propter culpam, quam excedit crudelitas. Sæuitia autem penitus hunc ordinem non attendit, unde remiſſio punitionis directe opponitur crudelitati, non autem ſæuitiæ.

Eth. 7. ca. 5. prin. & fi.

*ar. precedd. ad 1.

Vbi ſupra.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæſexageſimæ Articulum primum.*

IN ar. 1. q. 160. dubium occurrit circa illam propoſitionem. Vbicumque eſt aliqua virtus ſpecialis circa aliquod maximum, oportet eſſe aliam virtutem circa ea quæ mediocriter ſe habent. Videtur enim hæc propoſitio cõtraria primo veritati, quia circa concupiſcentias, & iras, & timores, ac audacias, eſt aliqua virtus ſpecialis circa maximum, puta, caſtitas, ſiue abſtinentia, manſuetudo, fortitudo: & tamen nulla ponitur virtus circa ea quæ mediocriter ſe habẽt in dictis materiis. Deinde apparet contraria authori, qui ſuperius in q. 129. ex propoſito docuit, quòd circa paſſiones quæ inquantum paſſiones ſunt, principaliter aduerſantur rationi, non diſtinguuntur duæ virtutes, vna circa magnum, & alia

Supr. q. 143 ar. 1. ad 3. & dicit. 44. q. ar. 1. ad 3. & dicit. 49. q. 3. ar. 1. q. 1. ar. 3. Et ad 3. & q. 101. & 123. Et ad 3.

Supr. q. 10. ar. 3.

QVAESTIO CLX.

De modeſtia, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de modeſtia. Et primo, de ipſa in communi. Secundo, de ſingulis quæ ſub ea continentur.

Circa primum quærũtur duo.

¶ Primo, Vtrum modeſtia ſit pars temperantiæ.

¶ Scõdo, Quæ ſit materia modeſtiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum modeſtia ſit pars temperantiæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ modeſtia nõ ſit pars temperantiæ. Modeſtia. n. a modo dicitur: ſed in omnibus virtutibus requiritur modus: nam virtus ordinatur ad bonum, bonum autem, vt Auguſt. dicit in lib.* de natura boni, cõſiſtit in modo, ſpecie, & ordine. ergo modeſtia eſt generalis virtus, non ergo debet poni pars temperantiæ.

¶ 2 Præt. Laus temperantiæ videtur conſiſtere precipue ex quadam moderatione. Ex hac autem ſumitur nomen modeſtiæ. ergo modeſtia eſt idem quod temperantia, & non pars eius.

¶ 3 Præt. Modeſtia videtur conſiſtere circa proximorũ correctionem, ſecundum illud 2. ad Timo. 2. Seruum Dei non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes, cum modeſtia corripientem eos qui reſiſtunt veritati: ſed correctio delinquentium eſt actus iuſtitiæ, vel charitatis, vt ſupra habitum eſt. * ergo videtur quòd modeſtia magis ſit pars inſtitię, quàm temperantiæ.

SED CONTRA eſt, q̃ Tullius * ponit modeſtiã partem temperãtiæ.

RESPON. Dicendum, q̃ ſicut ſupra dictũ eſt, * temperantia moderationem adhibet circa ea, in quibus difficillimum eſt moderari, ſcilicet circa cõcupiſcentias delectationum tactus. Vbicumq; autẽ eſt aliqua virtus ſpecialiter circa aliquod maximum oportet eſſe aliã virtutem circa ea quæ mediocriter ſe habẽt, eo q̃ oportet quantum ad omnia, vitam hominis ſecundum virtutem eſſe regulatã. Hæc. n. ratio monſtrat, q̃ de mediocribus quæ reſtãt virtute regulãda, loquitur. Ita q̃ ſi propter quia, mediocria aliqua ſũt quæ ſub maximorũ regula comprehenduntur, de illis nõ eſt ſermo, vtpote iã ſortitis ſuas regulas. Vnde & exẽplum dedit author in illa materia, i qua maximũ habet ſuã difficultatẽ, & mediocre habet propriã difficultatem, ſcilicet circa ſumptus, vt patet ex ſupradictis.

Ethic. 2. ca. vltimo.

Ethic. 4. ca. 3. prin.

Ethic. 2. ca. 7. circa fi.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæſexageſimæ Articulum ſecundum.*

IN articul. 2. eiuſdem quæſtionis aduerte primo, quòd author in corpore articuli de virtutibus ab altis poſitis circa materiam modeſtię, refert ſe ad quæ-

Infr. q. 168. art. 1. Et 3. dicit 33. q. 3. ar. 2. q. 1. ad 3.

Secunda ſecundæ S. Tho.

stionem 143. de partibus temperantiæ, vbi videre poteris. Aduerte secundo, quòd in responsione ad secundum author vult, quòd partes modestiæ non oportet, quòd distinguuntur penes diuersitatem materiæ in hoc, quòd sic ut est circa passionem, non sit circa operationē, & econtra: sicut distinguuntur iustitia & temperantia per hoc, quòd illa est circa operationes, ista circa passiones: quoniam stat, vnam & eandem speciem moderatiæ esse & circa passiones, & circa operationes: quia in operationib⁹ & passionibus, in quibus non est aliqua excellēs difficultas ex parte materiæ, sed solū ex parte moderationis, non ponitur virtus nisi vna. Et vt hæc intelligas, inspice ad oppositā. v. g. Cū quis ex ira percutit hominem, est ibi passio iræ: est & actio percussionis iniustæ. Et ex parte vtriusq; materiæ est propria excellens difficultas: quoniā ira habet suam resistentiam ad rationem, & operatio ad proximum habet propriā difficultatem, vt recta fiat. Et propteret oportet ibi aliam esse virtutē circa moderationem iræ, & aliam circa moderationem operationis secundum se. Et duo vitia incurruntur in percussione huiusmodi, scilicet iracundię, & iustitię. Vbi autem passio & operatio ex propriis nō habent excellentes suas difficultates, verbi gratia, exteriores motus corporis, & interiores quidā affectus, q̄ sunt exteriorum motuum rationes, ex hoc solo difficultatem notabilem habent, quòd moderamine egent: & ideo vnica pars modestiæ sufficit ad vtrumque, nec oportet vnam modestiæ partē pocere ad moderandum tales effectus, & alteram ad moderandum exteriora opera. Ex duobus ergo capitibus

Ar. præced.

Lib. 2. de inventione in fol. 3. ante finem libri. D. 903.

solum circa exteriores actiones, interiores enim motus passionū alijs noti esse nō possunt: sed Apostolus ad Philip. 4. mandat, vt modestia nostra nota sit omnibus hominibus. ergo modestia est solum circa exteriores actiones.

¶ 2 Præt. Virtutes quæ sunt circa passiones, distinguuntur a virtute iustitiæ, quæ est circa operationes: sed modestia videtur esse vna virtus. si ergo est circa operationes exteriores, non erit circa aliquas interiores passiones.

¶ 3 Præt. Nulla virtus vna & eadem est circa ea, quæ pertinent ad appetitum, quod est proprium virtutum moralium, & circa ea quæ pertinent ad cognitionem, quę est proprie virtutum intellectualiū, neq; etiam circa ea quæ pertinent ad irascibilem & cōcupiscibilem. si ergo modestia est vna virtus, nō potest esse circa omnia prædicta.

SED CONTRA. In omnibus prædictis oportet obseruare modum, a quo modestia dicitur. ergo circa omnia prędicta est modestia.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est,* modestia differt a temperantia in hoc, quòd temperantia est moderatiua eorum, quæ difficillimum est refrænare: modesta autem est moderatiua eorum, quæ in hoc mediocriter se habēt. Diuersimode autem aliqui de modestia videntur esse locuti. Vbicūque enim considerauerunt aliquā specialem rationem boni, vel difficultatis in moderādo, illud subtraxerunt modestiæ, relinquentes modestiam circa minora. Manifestum est autem omnibus, quòd refrenatio delectationum tactus specialem quandam difficultatem habet: unde omnes temperantiam a modestia distinxerunt. Et propter hoc Tullius * considerauit quoddam speciale bonum esse in moderatione pœnarum: & ideo etiam clementiam subtraxit modestiæ, ponens modestiā circa omnia quæ relinquuntur moderanda, quæ quidem videntur esse quatuor, quorum vnū est motus animi ad aliquam excellentiam, quam moderatur humilitas: secundum autem, desiderium eorum quæ pertinent ad cognitionem, & in hoc moderatur studiositas, quæ opponitur curiositati: tertium autem, quod pertinet ad corporales motus & actiones, vt scilicet decenter & honeste fiāt tam in his quæ serio, quàm in his quę ludo agūtur: quartum autem est, quod pertinet ad exteriorem apparatū, puta, in vestibus, & in alijs huiusmodi. Sed circa quædam eorū alij posuerunt quasdā virtutes, sicut Andronicus mansuetudinem, simplicitatem, humilitatem, & alia huiusmodi, de quibus supra * dictū est. Aristot. † autem circa delectationem ludorum posuit eutrapeliam: quæ omnia continentur sub modestia, secundum quod a Tullio accipitur. Et hoc modo modestia se habet non solum circa exteriores actiones, sed etiam circa interiores.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apostolus loquitur de modestia prout est circa exteriora. Et tamen etiam interiorum moderatio manifestari potest per quædam exteriora signa.

AD 2um dicendum, quòd sub modestia continentur diuersæ virtutes, quæ a diuersis assignantur: unde nihil prohibet modestiam esse circa ea, quæ requirunt diuersas virtutes. Et tamen non est tanta diuersitas inter partes modestiæ adinuicem, quanta est iustiæ, quę est circa operationes ad temperantiam, quę est circa passiones: quia in actionibus & passionibus, in quibus non est aliqua excellens difficultas ex parte materiæ, sed solum ex parte moderationis, non attenditur virtus nisi vna, s. secundum rationem moderationis. Et per hoc patet etiam responsio ad tertium.

F G H I K

* 4. Ethic. † Aristot. 4. Ethic. cap. 8. tom. 5.

QVAESTIO CLXI.

De speciebus modestiæ, in sex articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis centesimæsexagesimæprimæ Articulum primum.*

Circa humilitatem quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrū humilitas sit virtus.
¶ Secundo, Vtrum consistat in appetitu, vel in iudicio rationis.
¶ Tertio, Vtrum aliquis per humilitatem se debeat omnibus subijcere.
¶ Quarto, Vtrū sit pars modestię, uel temperantiæ.
¶ Quinto, De comparatione eius ad alias uirtutes.
¶ Sexto, De gradibus humilitatis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum humilitas sit uirtus.

AD PRIMVM sic procedi-
ditur. Videtur q̄ humilitas non sit uirtus. Virtus enim importat rationem boni: sed humilitas videtur importare rationem mali pœnalis, ſm illud Psal. 104. Humiliauerūt in cōpedibus pedes eius. ergo humilitas nō est virtus.

¶ 2 Præt. Virtus, & vitium opponuntur: sed humilitas quandoq; sonat in vitiū. dicitur. n. Eccles. 19. Est qui nequiter se humiliat. ergo humilitas non est virtus.

¶ 3 Præt. Nulla virtus opponitur alii virtuti: sed humilitas videtur opponi virtuti magnanimitatis, quæ tendit in magna, humilitas autem ipsa refugit. ergo videtur q̄ humilitas non sit virtus.

¶ 4 Præt. Virtus est dispositio perfecti, vt dicitur in 7. Phys.* sed humilitas videtur esse imperfectorū: unde & Deo non conuenit humiliari, quia nulli subiici potest. ergo videtur q̄ humilitas nō sit virtus.

¶ 5 Præt. Omnis virtus moralis est circa actiones, & passiones, vt dicitur in 2. Ethic. * sed humilitas nō

* 7. Phys. text. 18. 20.

Obiectiones autem in oppositū loquuntur de istis passionibus contractis ad materiam exigentem vnitatem virtutis: quia loquuntur de huiusmodi passionibus contractis ad tale bonum, vel malum arduum, puta, ad pericula mortis, vt cōtingit in fortitudine: & ad magnos sumptus vt contingit in magnificentia.

¶ In eodem articulo primo dubium ex Martino in quæst. 1. de humilitate occurrit directe contra authorem hic arguēte, quòd humilitas, & magnanimitas non sic distinguuntur, quòd humilitatis est refrænare spem, ne immoderate tendat in excelsa: magnanimitatis vero est firmare contra desperationem, & impellere animum ad magna: & intendit Martinus, quòd humilitas est quædam magnanimitas, & non est uirtus disparata ab illa. Primo, quia refrænare animum ne feratur in magna, quibus quis non est dignus, est actus magnanimitatis, vt patet 4. Ethic. ergo per hunc actum non est differentia inter humilitatem, & magnanimitatem: sed conuenientia in actu manifestat identitatem earum. Secūdo, quia virtus, qua fit ne immoderate feramur in ardua, est media inter pusillanimitatem, & caymontem. ergo est magnanimitas. Tertio, quia non dignificare se quibus non est dignus, est actus magnanimitatis. ergo &c. Probatur assumptū, tum quia eiusdem virtutis est dignificare se, quibus est dignus, & non dignificare se quibus non est dignus: tum quia posito casu, quòd aliquis virtuose agat, & per solam magnanimitatem inquirat an sit dignus aliquo arduo, & vere concludendo non dignificat se illo. ergo non dignificare se est actus magnanimitatis. Quarto, ex oppositis: quia vtrique est vnum oppositum, scilicet præsumptio.

¶ Affert deinde multas rationes supponentes, quòd humilitas consistat in cōtemptu exteriorum bonorum, & appetitu eorum quæ sunt vere magna. Et demum quòd proprius actus humilitatis est æquanimitas in prosperis, hoc est, in bonis. desiderabilibus, probat dupliciter. Primo, authoritate Tullii in 1. de offic. Secundo, quia æquanimitas est actus alicuius virtutis, & nō nisi humilitatis. ergo. Maior patet, quia est actus deliberatus rectæ rationi consentaneus. Minor probatur inducendo per singulas virtutes alias a magnanimitate.

¶ Ad euidentiam huius rei aduertendum est, quòd quia nouella est ista phantasia Martini, qua humilitatem posuit magnanimitatem esse respectu exteriorum bonorum: ideo doctores, qui de humilitate scripserunt circa hanc, quæ inopinate superuenit, nouitatem, non soliciti de hoc directe nō scripserūt. Et proterea oportet nūc ex doctrina sanctorum colligere, quid est humilitatis virtus: & confutare, ac exterminare a finibus Ecclesiæ, & philosophiæ moralis nouitatem hanc. Et quoniam ex propria operatione, & propria materia, seu obiecto, virtus maxime cognoscitur, & discernitur ab aliis: ideo hic inchoando dicimus,

Super q. 160. art. 1. col. Et insuper etiā q. 161. art. 4. co.

quòd actus, & materia humilitatis distinguunt manifeste humilitatem a magnanimitate. Nam actus humilitatis respectu personarum, est subiici omnibus, iuxta illud Apostoli ad Philip. 2. In humilitate superiores sibimmicem arbitrantes. Respectu vero officiorum administrationum, & bonorum, indignum & inutilem se habere, iuxta septimum gradum humilitatis a Beato. Benedicto positum: neuter autem actus conuenit magnanimo. Nam magnanimus quicquid est minorationis vitat, vt patet in 4. Ethic. & significat se multis magnis, quibus est dignus, vt patet ibidem. Materia quoq; magnanimitatis in solis magnis est, intantū quòd circa mediocria ponitur alia virtus, vt patet in 5. Eth. Humilitatis vero materia, omnia bona sunt, siue secūdum se sint magna, siue parua: quoniam est circa eadem, circa quæ est superbia: cōstat autem superbiam esse etiam in excellentia minimorum, vt patet in mechanicis, & mediocribus officiis, in quibus pessima superbia inuenitur: sunt enim etiam equi superbi. Falsissimum ergo est, humilitatem esse magnanimitatem: sed quia obscurior apparet distinctio formalis refrænationis quæ fit ab humilitate, & refrænationis quæ fit a magnanimitate, & harum distinctio est causa quæstionis, sciendum est, quòd cum in rationali creatura sint quasi duæ partes, scilicet id quod est Dei, & id quod est sui: & ad id quod est Dei spectet quicquid boni est, & ad id quod est nostrū spectet quicquid mali est, iuxta illud Osee 13. Perditio tua, Israel, ex te: salus autem ex me, dupliciter potest humana cognitio, & humanus affectus perfici, scilicet sumendo regulas operum suorū ex eo quod est Dei, vel sumendo regulas ex eo quòd est sui. Et si quidem homo consideret donum Dei in se, & secundum illud regulet æstimationem suam, puta, quia est doctus, æstimat se dignum doctoratu, & propterea desideret, & procuret ipsum, recte se habet homo secundum virtutes morales, quæ ordinantur ad vitam politicam, puta, secundum magnanimitatem, magnificentiam, & reliquas virtutes, quarum regulæ cōstituunt bonum bono, hoc est, donum quo quis est prædituus, ad bonū consequendum, vel exercendum. Si vero homo consideret se secundum id quod sui tantum est, referendo sic se ad Deum, & id quod Dei est, & secundum hoc reguler æstimationem, affectumque suum, puta, quia sic nihil est, nisi defectus, culpa, offensaque Dei: & sic se æstimat, & iudicat se omni, quod Dei est, subiici, & similiter ad omnia quæ Dei sunt, indignum ac inutilem: & affectum suū formet vt subditus ad dominum, vt indignus & inutilis ad occurrentia, rectissime sic homo se habet secundum virtutem, quam dominus Iesus mundo intulit dicens Discite a me, quia humilis sum corde. In huiusmodi siquidem cognitione non speculatiue, sed practice, tamquam regula, & in huiusmodi appetitu consistit humilitas, vt clarius & latius patebit in quæstionis sequentis artic. 1. & 2. vnde patet quantum differt frænatio spei ne immoderate feratur in magna, inquantum a magnanimitate, & inquantum ab humilitate sit. Nam licet in hoc conueniat quòd vtraque est secundum rationem rectam, distinguuntur tamen in hoc, quòd magnanimitas tenet spem ne feratur supra cōdigna, & hoc quantum ad rationem arduī: & ne feratur supra possibile per proprias vires, est enim spes de arduo possibili. Humilitas vero tenet spem ne feratur in aliquid vt condignum, & ne feratur in aliquid, vt possibile per proprias vires, sed tantum per potentiam eius, quod Dei est: ita quòd si vnus & idem homo magnanimus, atque humilis tendat in aliquod arduum, puta, in magnum charitatis, iustitiæ, aut fortitudinis actum, inquantum magnanimus commensurato opere viribus propriis, sperabit illud perficere: & sic confidens accinget se ad opus. Inquantum

1. 2. q. 23. art. 2.

Homil. 8. in Lucam a medio illi⁹, tom. 3.

1. 2. q. 60. art. 4.

quantum humilis illudmet condignum sperat vt indignus, & ut per id quod Dei est possibile. Quocirca humilitas supponit id quod magnanimi, & mediocris est innominati: quoniam non tendit nisi ad ea, quibus secũdum Dei in ipso dona, dignus quis est, & superaddit subiectionem hanc spei, vt scilicet speret illud vt superescedés, & per id quod Dei est acquisibile, & cõseruabile. Magnum namque frænum appetitui nostro imponitur, cum ad obiectum tenditur, vt nostram superans dignitatem, & per alienum, gratiumque auxilium habendum, aut conseruandum. Vnde & de sanctis angelis hac ratione canimus, Tremunt potestates. Relato nãque Dei dono quod habent, & de cuius æterna conseruatione sunt certi, ad id quod ex parte angelorum se tenet, pro quanto sunt ex nihilo &c. tremor insurgere dicitur: quia ex hac parte nulla condignitas, sed possibilis defectus patet, totumque alieno, ac gratuito auxilio tribuitur. Ex hoc autem quòd humilitas supponit id quod magnanimitas est, apparet, quòd sit magnanimitas. Et quia corrumpitur non solum per sua contraria sui præsuppositi, sicut visus corrumpitur non solum per excellentiam visibilis & tenebræ, sed etiam per cõtraria tactus, qui præsupponitur a visu: ideo creditur, quòd communicet in contrariis cum magnanimitate, cum tamen secundum veritatẽ habeat sua propria contraria, vt in seq. quæst patebit. Hæc autem esse secundum doctrinã authoris patet ex litera, si perspicaciter videatur. Pluries namq; habes, q̃ humilitas præcipue importat subiectionem hominis ad Deum: sub qua comprehenditur q̃ homo id quod suum est, ei, quod Dei est subiiciat tam in personis, quàm in quibuscumque bonis &c.

Lib.10.c.8. cuius initiũ est: humilis in princ.

¶ Ex his igitur ad obiecta respondetur. Et ad primum dicitur distinguendo, quòd refrænare spem ne immoderate feratur in excelsa, contingit dupliciter, scilicet vt excedentia dignitatem: & sic conceditur quòd spectat ad magnanimitatem, secundario tamen: vel vt ad condigna animo secundum id quod sui, & sic spectat ad humilitatem. Et si instetur, ergo haberur intentum, quòd penes hunc actum, vtpote communem vtriusque secundum diuersas rationes, non erat ponenda distinctio inter humilitatem, & magnanimitatem, vt in litera fit: Respondetur, quòd distinctio facta in litera intelligenda est penes actus principales, quia scilicet principalis actus humilitatis est frænare spem ne immodrate feratur in excelsa: principalis autem actus magnanimitatis est firmare contra desperationem, & impellere animum ad excelsa. Et hinc patet diuersitas earum, quia penes actus principales diuersitas virtutum attenditur, cum quibus tamen stat, quòd magnanimitas secundario actu refrænet etiam spem, alia tamen ratione, quàm humilitas.

¶ Ad secundum dicitur per eandem distinctionem: vel aliter, quòd virtus quæ principali suo actu facit ne immoderate feratur in magna, non est magnanimitatis, sed humilitatis. Nec est media inter pusillanimitatem, & caymontem: sed virtus quæ secundario actu huiusmodi refrænat spem, talis est media inter dicta vitia, & est magnanimitas.

¶ Ad tertium dicitur, quòd indignificare se quibus non est dignus, contingit dupliciter, scilicet per comparationem ad virtutẽ, seu bonum quod est in homine, & sic in arduis spectat, secũdario tamẽ ad magnanimitatem. Alio modo, referẽdo id quod est Dei ad id quo est hominis, & sic spectat ad humilitatẽ. Et propterea non oportet aliter respõdere ad obiationes, ex quo cõcedit antecedés in primo sẽsu. In fol. 181. arg. an. prop.

¶ Ad quartum ex oppositis negatur, quòd humilitas ponatur directe præsumptioni, quæ opponitur magnanimitati, quoniam diuersarum rationũ sunt, vt infra patebit clarius. Lib.2.c.4. ante med. tom.

¶ Ad allatas deinde rationes supponentes, quòd humilitas consistat in despicientia exnternorum bonorum, dicitur quòd falsum supponit: quoniam actus humilitatis principalis, secũdum quẽ iudicantur virtutes, est subiectio sui ad id quod Dei est. Vt enim ipsum nomen ostendit, humilitas non significat excellentiam, qua homo super aliqua feratur, vt superior despiciens ea, sed importat deiectionem quandam: similiter nec appetitus eorum, quæ vere magna sunt, est principalis humilitatis actus, sed magis subiectio quædam appetitus, vt ipsum nomen monstrat. Et ratio est, quia humilitas magis reprimit spem, quàm vtatur illa, cuius oppositum est in magnanimitate, quæ magis spe vtitur, quàm reprimat, vt ipsius nomen monstrat significans animum ad magna.

¶ Ad demum allata ad probandum, quòd æquanimitas est proprius humilitatis actus, dicitur quòd falsum hoc est: & quòd Tullius de magnanimitate loquitur, ac forti liberoque animo, non de humilitate quam theologi tractant, quam nemo principum huius sæculi nouit: & si procul odorem ipsius senserint, aliquid illius mandantes.

¶ Ad secundam probationem negatur, quòd æquanimitas in prosperis sit actus deliberatus &c. Nam æquanimitas non est nomen actus, sed dispositionis, seu status animi: importat enim æqualitatem animi, quæ est effectus non actus virtutis. Et quidem quòd in prosperis non recedat aliquis a recto statu animi, ex multis fit virtutibus. Quòd enim nõ recedat per animi tumorem, fit per humilitatem: quòd nõ recedat per appetitum inordinatum vindictæ, fit per mansuetudinem: quòd non recedat per libidinem vsurpandi alienа, fit per iustitiam: quòd non per concupiscentiam, fit per temperantiam. Et breuiter clare patet, quòd æquanimitas non est actus, sed status. Et si aliqui virtuti specialiter tribuendus esset effectus ille, charitati tribuendus est:

est, quoniam per ipsam homo erga Deum, seipsum, ac proximũ, recte se habet: & pax, quæ tranquillitatem animi ponit, charitati attributa superius est.

¶ In eodem art. 1. in responsionibus argumentorum, nota quæ diximus authoritate firmari. Nam in responsione ad primum habes, quòd humilitas est, cum aliquis considerans defectũ suum tenet se in infimis &c. Et similiter in relpõsione ad quartum, q̃ quantumcumque perfecto, ex relatione suę imperfectionis ad Deum, conuenit humilitas. Et in respõsione ad quintũ, q̃ humilitas, secũdum qđ est specialis virtus, pcipue, hoceſt, principaliter respicit subiectionem &c.

¶ Super Quæstionis centesimæ sexagesimæprimæ Articulũ secundum.

IN art. 2. eiusdem quæstionis dubiũ occurrit circa principiũ corporis articuli primi. s. Ad humilitatem proprie pertinet, vt aliquis reprimat seipsum ne feratur in ea, quæ sunt supra se. Et est ratio dubii, tum primo, quia obscuritatem parit diuersitas dictorum. In præcedenti namque articulo humilitas ex parte modi diffinita est, dicendo, quòd ad humilitatem pertinet refrænare animum, ne immoderate tendat in excelsa. Hic autem ex parte obiecti dicitur, quòd ad humilitatem pertinet refrænare hominem ne tendat ad ea, quæ sunt supra se. Est autem hoc obscuritatis causa, quia ex parte modi manifesta est distinctio humilitatis a magnanimitate: sed ex parte obiecti non, ex quo vtraque frænat hominem ne tendat in ea, quæ sunt supra se. Tum secundo, quia aut hic est sermo de his, quæ sunt supra hominem secũdum regulam magnanimitatis: aut de his, quæ sunt supra hominem sm regulam humilitatis, aut de his quæ sunt supra hominem simpliciter, & absolute. Non potest dici primũ, quia talia, vt sic, magnanimitati sunt propria. Nec secundum, quia commune est omnibus appetibilibus siue excedant, siue non, quòd secundum humilitatis regulam appetantur, vt supra hominem, quia ad omnia humilis se habet, vt indignus. Vnde per hoc dictum non haberetur appetibile proportionatum humili, & superexcedens ipsum. Nec tertium, quia respectu appetibilium, quæ simpliciter sunt supra hominem, sufficit magnanimitas, & sic humilitas superflueret. Nec potest saluari hoc dicendo, quòd humilitas non superfluit: quia opus est vna virtute, quæ habeat pro principali actu represſionem animi, ne tendat in ea, quæ sunt supra se: hæc autem est humilitas, non magnanimitas. Hoc enim falsum est, quoniam nisi habeatur alia, formalis ratio virtutis, necessitas ista non sufficit ad multiplicandas virtutes. Alioquin oporteret ponere in materia fortitudinis duas virtutes, s. fortitudinem, cuius principalis actus est firmare cõtra timorem: & vnam aliam, cuius principalis actus esset frænare audaciam, quàmuis fortitudo, secundario actu frænet illam. Sic dicitur in proposito, quòd, quàmuis magnanimitas secundario actu frænet animum ne tendat in ea, quæ sunt supra se, oporter tamen ponere humilitatẽ, vt sit virtus actu principali refrænans hominem ne tendat in ea, quæ sunt supra se. Quocirca licet verum sit, quòd magnanimitas, & humilitas inter se sic differant, quòd principalis actus illius est impellere, istius est reprimere, si tamen materia est eadem vtriusq;, aliunde oportet necessitatem humilitatis ponere.

¶ Ad hæc ordine præpostero dicitur, quòd sermo literæ est de his, quæ sunt supra se simpliciter, & absolute. Et conceditur, quòd humilis, & magnanimus conueniunt in materia, proquanto vterque tendit in magna, & reprimit se ab his, quæ sunt simpliciter, & absolute supra se. Reprimit enim incipientem in via Dei a præsumptione operũ perfectorum, sicut grammaticũ ab orando, quod est actus superioris facultatis, & huiusmodi: sed differentia consistit in ratione reprimendi. Nam magnanimus reprimit se ab his, q̃ sunt supra se ea rõne, quia collatione facta totius, quod in se est ad illud, inuenit se impar rem illi. Humilis autem ea ratione, quia tendere in illa aduersatur subiectioni sui ad Deum, & id quòd Dei est: ita q̃ tam humilis vt sic, quàm magnanimus vt sic, habet cogitationem & eorũ quæ sunt simpliciter, & absolute supra se, & infra se, & commensurata sibi. Sed in regulis, & appetitu regulato est differẽria: quia magnanimus sumit regulas suas ad prosequendum, & vitandum ex ipso bono rationis in prosequẽdo proportionata, & malo rationis, si prosequeretur quæ supra, aut infra essent: humilis autẽ ad eadem tendit, & eadem vitat. Et propterea dictum est, quòd supponit non magnanimitatem, ipsa commensurata excedentia, aut excessa: sed regulas sumit ex bono diuinæ reuerentiæ, hoceſt, ex collatione eius, quod sui est ad Deum, & id quod Dei est. Et quia ad hoc, quòd homo in hoc exilio cælestis patriæ, ciuis perfectus virtute huius viæ sit, maxime exigitur, quòd recte se habeat tam in intellectu practico, quàm affectu, & operatione secundum collationem imperfecti sui ad Deum, & id quod Dei est, quoniã huiusmodi collationis subiectione prætermissa, in infinita ruet mala: ideo humilitas hinc vltra magnanimitatem, & alias virtutes necessaria est. Et per hæc patet solutio secundæ obiectionis. Lib.34.Moral.ca.6. in princ.

¶ Ad primam autem dicitur, quòd diuersitas dictorum non parit obscuritatem, sed auget claritatem: quoniam prius notum tantum erat humilis modus tendendi in excelsa, quia scilicet humilitas moderate, hoceſt, vt indigaum, tendere facit in excelsa. Nunc vero declaratum est, quòd etiam obiectum, in quod tendit humilis, est moderatum, hoceſt, non supra se simpliciter & absolute, vt ex vtraq; simul iuncta doctrina habeas, quòd humilis sic ad omnia se habet vt indignus, qđ tamen non nisi ad commensurata sibi absolute tendit, & ad illa tendit vt indignus. Ca.3.i medio, tom.6.

¶ In eodem art. 2. in responsione ad secundum nota duo. Primũ est, quod supra dixi, quòd quia humilitas moderatur spem, quæ est boni ardui possibilis, oportet, q̃ alicui potentiæ innitatur, qua mediante illud adipiscendum, seu conseruandum sperer. Et quia innititur auxilio Dei, & eius quod Dei est: ideo contra humilitatem esse dicitur, quòd aliquis ad maiora tendat ex confidentia propriarum virium. Secundum est, quòd in litera per maiora, non intelligas nisi illa, de quibus est sermo in argumento, hoceſt, dona Dei meliora, aliter humiles præsumptuosos faceres ad quæque maiora. Et rursus, quia auxilium diuinum ordinatum est, quia quæ a Deo sunt, ordinata sunt, vt dicitur Roman. 13. ideo humilis ad charismata meliora si tendit, innixus diuino auxilio, hoc appetat, & conetur sperans ordinate sibi opem diuinam affuturam ad meliora dona: & non quòd attentet inchoans ea quæ perfectorum sunt, vt multi incipientes in via Dei statim ad contemplationis, quietem studeant volare in quo non solum imprudenter, sed superbe agunt, non mensurantes seipsos, & vehementer errant, ac periculose. Debent. n. ad meliora ordinate procedere, prius domando proprias passiones, ac operationes exteriores, & post frequentes victorias in campo.

campo subactis hostibus, ad montem quietæ contemplationis ascendere. Simile quid accidit his, qui seipsos non castigant, & ad prædicandum aliis, aut ad regendum alios se ingerunt. Nō est horum aliquid æmulari charismata meliora per auxilium diuinum, sed præsumptuosum esse.

¶ In responsione ad tertium eiusdē arti. dubiū ex Martino vbi supra, occurrit contra hanc responsionem, arguēte. Primo, quia aut loquit̄ de eadem ratione cōmuni, aut propria. Non de cōi, quia sic etiā in præsumptione spei, & firmitate contra desperationē inuenitur vna cōis ratio, puta bonum rationis. Nec de ꝓpria, qa sic vnicuiq; est sua propria ratio tam in timore, q̄ in audaciæ, tam in spe, q̄ in desperatione: alioquin nō esset ꝓpria alicui, sed cōis pluribus. Secundo, quia falsum est, ꝙ illa ratio assignata i fortitudine hr cōis timori, & audaciæ. Nam hæc ratio, f. bonum rationis, est periculis mortis præferendum, nō est ratio frenandi audaciam, sed magis excitandi audaciam. Numquā enim quis ab audendo retrahitur per illam rationē. Tertio, quia ratio assignata in magnanimo contra desperationem, est communis vtriq; actui, f. desperationi, & spei. Nā ratio ista, Bonum incōpetens, & debitum est adipiscendum, non solum firmat cōtra desperationem, sed refrænat spem ab incompetēti. Quarto, quia etiā alia ratio assignata ex diuina reuerentia est cōis vtriq; actui. Nam sicut ex reuerentia diuina non plus sibi qs attribuit, quàm sibi competat secundum gradum fortitudinis a Deo, ita ex eodem fine homo contemnat, & negligat, quæ habet a Deo, sed eis vtatur, quæ habet ab eo.

¶ Ad euidentiam horum scito, ꝙ compatiendum censeo Martino, & aliis, qui non intellexerunt, neque penetrarunt sententiā authoris. Acceperunt siquidem hinc nō solum illam affirmatiuam, s. Ad eandem virtutem, puta, fortitudinem, spectat vterq; actus, s. firmare timorem, & reprimere audaciam, quia est eadem ratio & cā sed etiam istam negatiuam, Non spectat ad vnam virtutem, puta, magnanimitatem, firmare contra desperationem, & reprimere spem. Et propterea errarunt; quoniam in litera affirmatiua quidem illa habetur, sed ista negatiua non habetur. nec est intenta, nec est vera, vt patet ex supradictis: sed in litera illi affirmatiuæ quasi contra ponitur alia affirmatiua, s. ꝙ in reprimendo spem, quod pertinet ad humilitatem, & firmādo animum contra desperationem, quod pertinet ad magnanimitatē,

tinet refrænare superfluum motū, & firmare animum contra superfluam retractionem: sicut eadem fortitudo est, quæ refrænat audaciam, & quæ firmat animum contra timorem: sed magnanimitas firmat animum contra difficultates, quæ accidunt in prosecutione magnorum. Si ergo humilitas refrænaret appetitum magnorum, sequeretur, quòd humilitas non esset virtus distincta a magnanimitate, quod patet esse falsum, non ergo humilitas consistit circa appetitum magnorum, sed magis circa æstimationem.

¶ 4 Præt. Andronicus ponit humilitatem circa exteriorem cultū: dicit enim, ꝙ humilitas est habit⁹ non superabūdans sumptibus, & præparationibus. ergo non est circa motum appetitus.

Sed contra est, quod Aug.* dicit in libro de pœnitentia, quòd humilis est, qui eligit habitare in domo Domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum; sed electio pertinet ad appetitum. ergo humilitas cōsistit circa appetitū magis q̄ circa æstimationem.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, * ad humilitatem ꝓprie pertinet, vt aliquis reprimat seipsum, ne feratur in ea, quæ sunt supra se. Ad hoc autem necessarium est, vt aliquis cognoscat id, in quo deficit a proportione eius, quod suam virtutem excedit: & ideo cognitio proprii defectus pertinet ad humilitatem, sicut regula quædam directiua appetitus: sed in ipso appetitu consistit humilitas essentialiter. Et ideo dicendum est, ꝙ humilitas proprie est directiua, & moderatiua motus appetitus.

Ad primvm ergo dicendum, quòd extollentia oculorum est quoddam signū superbiæ, inquantum excludit reuerentiam, & timorem. Consueuerunt enim timētes, & verecundati maxime oculos deprimere, quasi non audentes se aliis comparare. Nō autem ex hoc sequitur, ꝙ humilitas essentialiter circa cognitionem consistat.

Ad 2m dicendum, ꝙ tendere in aliqua maiora ex propriarum virium confidentia, humilitati contrariatur. Sed quòd aliquis ex confidentia diuini auxilii in maiora tendat, hoc non est contra humilitatem, præsertim cum ex hoc aliquis magis apud Deum exaltetur, ꝙ ei se magis per humilitatē subiicit. unde Aug. dicit in lib. de pœnitentia, Aliud est leuare se ad Deū, aliud est leuare se contra Deum. Qui ante illum se proiicit, ab illo erigitur: qui aduersus illum se erigit, ab illo proiicitur.

Ad 3m dicendum, quòd in fortitudine inuenitur eadem ratio refrænandi audaciam, & firmandi animum cōtra timorem. Vtriusq; enim ratio est ex hoc, quòd homo bonum rationis debet periculis mortis præferre & in refrænando præsumptionem spei, quod pertinet ad humilitatem: & in firmando animum cōtra desperationem, quod pertinet ad magnanimitatē. Est & alia ratio. Nā ratio firmandi animum contra desperationem, est adeptio proprii boni, ne scilicet desperādo homo se indignum reddat bono, quod sibi competebat: sed in reprimendo præsumptionem spei, ratio præcipua sumitur ex reuerentia diuina, ex qua contingit vt homo non plus sibi attribuat, quàm sibi competat secundum gradum, quem est a Deo fortitus. Vñ humilitas præcipue videtur importare subiectionem hominis ad Deum: & propter hoc Augst. in lib.* de sermone Domini in monte, humilitatem, quam intelligit per paupertatem spiritus, attribuit dono timoris, quo homo Deum reueretur. Et inde est, quòd fortitudo aliter se habet ad audaciam, quàm humilitas ad spem. Nam fortitudo plus vtitur audacia, quàm eam reprimat: vnde superabundantia est ei similior quàm defectus. Humilitas autem plus reprimit spem de seipsa, q̄ ea vtat, vnde magis opponitur sibi.

Ad 4m dicendum, ꝙ superabundātia in exterioribus sumptibus, & præparationibus solet ad quandam iactantiam fieri, quæ per humilitatem reprimitur: & quātum ad hoc secundario consistit in exterioribus, prout sunt signa interioris appetitiui motus.

¶ *Super Quæstionis centesimæ sexagesimæprimæ Articuli tertium.*

Articvlvs III.

Vtrum homo debeat se omnibus per humilitatem subiicere.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur ꝙ homo non debeat se omnibus per humilitatem subiicere. Quia sicut dictum est, * humilitas præcipue consistit in subiectione hominis ad Deum: sed id quod debetur Deo, non est homini exhibendum, vt patet in omnibus actibus latriæ. ergo homo per humilitatem nō debet se homini subiicere.

¶ 2 Præt. August. dicit in lib. * de natura & gratia. Humilitas collocanda est in parte veritatis, non in parte falsitatis: sed aliqui sunt in supremo statu, qui si se inferioribus subiicerent, absque falsitate hoc fieri non posset. ergo homo non debet se omnibus per humilitatem subiicere.

¶ 3 Præt. Nullus debet facere id quod vergat in detrimentum salutis alterius: sed si aliquis per humilitatem se alteri subiiciat, quandoque hoc vergeret in detrimentum illius, cui se subiicit, qui ex hoc superbiret, vel contemneret. unde Augst.* dicit in regula. Ne dum nimium seruatur humilitas, regendi frangatur authoritas. ergo homo per humilitatē non debet omnibus se subiicere.

Sed contra est, quod dicitur Philip. 2. In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes.

Respon. Dicēdum, quòd in homine duo possunt considerari, scilicet id quod est Dei, & id quod est hominis. Hominis autem est, quicquid pertinet ad defectum: sed Dei est quicquid pertinet ad salutē, & perfectionem, secundum illud Oseæ 13. Perditio tua, Israel, ex te est: ex me tantum auxilium tuum. Humilitas autem, sicut dictum est, * proprie respicit reuerentiam, qua homo Deo subiicitur: & ideo quilibet homo secūdum id quod suum est, debet se cuilibet proximo subiicere quantum ad id quod est Dei in ipso. Non autem hoc requirit humilitas, vt aliquis id quod est Dei in seipso, subiiciat ei quod apparet esse Dei in altero. Nam illi, qui dona Dei participant, cognoscunt ea se habere, secundum illud 1. ad Cor. 2. Vt sciamus quæ a Deo donata sunt nobis: & ideo absque præiudicio humilitatis possunt dona, quæ ipsi acceperunt, præferre donis Dei, quæ aliis apparent collata: sicut Apost. ad Ephes. 3. dicit, Aliis generationibus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis apostolis eius. Similiter etiam nō hoc requirit humilitas, vt aliquis id quod est suum in seipso, subiiciat ei, quod est hominis in proximo, alioquin oporteret, vt quilibet reputaret se magis peccatorem quolibet alio: cum tamen Apostolus absque præiudicio humilitatis dicat Galat. 2. Nos natura iudæi, & non ex gentibus peccatores. Potest tamen aliquis reputare aliquid boni esse in proximo, quod ipse non habet, vel aliquid mali in se esse, quod in alio non est, ex quo se potest ei subiicere per humilitatē.

Ad primvm ergo dicendum, quòd nō debemus solum Deum reuereri in seipso, sed etiam id quod est eius debemus reuereri in quolibet, non tamen eo modo reuerentiæ, quo reueremur Deum: & ideo per humilitatem debemus nos subiicere omnib⁹ proximis propter Deum, secūdum illud 1. Pet. 2. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum. Latriam tamen soli Deo debemus exhibere.

Ad 2m dicendum, quòd si nos præferamus id quod est Dei in proximo, ei quod est proprium in nobis, non possumus incurrere falsitatem. Vnde super illud Philipp. 2. Superiores sibiinuicem arbitrantes, dicit glos.* Non hoc ita debemus æstimare, vt nos æstimare fingamus: sed vere æstimemus posse esse aliquid occultum in alio, quo nobis superior sit, etiam si bonum nostrum, quo illo videmur superiores esse, non sit occultum.

Ad 3m dicendum, quòd humilitas, sicut & cæteræ virtutes, præcipue interius in anima consistit: & ideo potest homo secundum interiorem actum animæ alteri se subiicere sine hoc, quòd occasionem habeat alicuius, quod pertineat ad detrimentum suæ salutis. Et hoc est quod Augustinus dicit in regula, * Timore coram Deo prælatus substratus sit pedibus vestris: sed in exterioribus humilitatis actibus, sicut & in actibus cæterarum virtutum, est debita moderatio adhibenda, ne possint vergere in detrimentum alterius. Si autem aliquis quod debet faciat, & alii ex hoc occasionem sumant peccati, non imputatur humiliter agenti: quia ille nō scandalizat, quàmuis alter scandalizetur.

Articvlvs IIII.

Vtrum humilitas sit pars modestiæ, vel temperantiæ.

¶ *Super Quæstionis centesimæ sexagesimæ primæ Articulum quartum.*

Ad qvartvm sic procedit. Videtur ꝙ humilitas non sit pars modestiæ, vel temperantiæ. Humilitas enim præcipue respicit reuerentiam, qua quis subiicitur Deo, vt dictum est: * sed ad virtutem theologicam pertinet, quòd habeat Deum pro obiecto. ergo humilitas magis debet poni virtus theologica, quàm pars temperantiæ, seu modestiæ.

¶ 2 Præt. Temperantia est in concupiscibili: humilitas autem videtur esse in irascibili, sicut & superbia, quæ ei opponitur, cuius obiectum est arduum. ergo vide-

Per li de pœnitentia medicina, c. 1. parū a me. citus, com. 9.

Arist. præce.

Eccl. 6. Ecclesiast. 32.

Aug. præce. reg.

Aug. ep. 109.

Aug. ep. 7

Aug. reg. Incipit: Ante omnia.

Aug. ep. 109.

Aug. ad 5. Hier. & ar. 2. q. 3.

Libr. de ag. pœnitentia com. 4.

Est Aug. in lib. 83. quæstion. q. 71. a medio. tomo. 4.

In 3. regula, tom. 1.

Sup. q. 160. ar. 2. cor. Et 3. di. 33. q. 3 art. 2. q6. 3. cor.

Art. præce.

refrenantes, seu reprimentes impetus affectionum ponuntur partes temperantiæ sed humilitas reprimit motum spei. ergo. Hæc habentur formaliter in littera. Tertium est authoritas Aristotelis allata in littera, quòd tendens in parua secundum modum sui, non est magnanimus, sed temperatus: & hoc non aliter

Art. 1. huius quæst. *q. 129. artic. 5.

formatur. Quartum est, quòd magnanimitas & humilitas licet conueniant in materia, differunt tamen in modo &c. vt in responsione ad tertium littera dicit. Vnde arguit quòd eorum quæ conueniunt in materia, & differunt in modo, vnum est sub altero: sed hæc sunt huiusmodi. ergo. Probatur minor, quia magnanimitas est circa ardua impellendo, humilitas vero refrænando. Et primam quidem, & secundam soluit in terimendo maiores: alioquin omnes virtutes pertinerent ad temperantiam, quia omnes habent actũ moderationis. Ad tertiam dicit, quòd nõ loquitur de temperantia proprie dicta. Ad quartam negat minorem, quia tam magnanimitas quàm humilitas impellit, & reprimit.

Hom. 8. in Luc. a medio, tom. 3.

q. 129. ar. 5. 128. & 157. art. 3. & q. 143.

¶ Ad hæc dicendũ, quòd vnico subintellecto verbo, omnia dicta literæ solida constant, & opposita ruunt, scilicet, quòd semper est sermo de actu principalis virtutis, ita quòd non est authoris doctrina, ꝙ omnis moderatio, seu quòd omnis refrænatio &c. spectat ad temperantiam, vt ille somniat: sed quòd omnis virtus, cuius principalis actus cõsistit in moderando, vel in refrænando, est temperantia, vel adiuncta temperantiæ. Et tunc clare vides primum, secundum, & quartum, quæ in litera habentur, optime currere: quoniam & maiores sic sunt veræ, & minor quartæ est vera: quia constat, quòd principalis actus magnanimitatis consistit in firmitate, seu impulsu animi ad magna. Principalis vero actus humilitatis consistit in refrænatione animi ad magna tendentis. De authoritate vero Arist. tertio loco allata, bene dicitur, quòd Aristoteles non accepit ibi temperantiam proprie, nec hoc author voluit, sed accepit temperatum secundum modum. Et hoc est ad propositum, quia hinc testimonium habemus, quòd ex modo accedit quis ad temperati nomen.

Lib. 4. ca. 5. nõ remote a prin. to. 5

¶ *Super Quæstionis cemesimæsexagesimæprimæ Articulum quintum.*

IN art. 5. eiusdem quæstionis 161. dubia multa ex Martino in 5. quæst. de humilitate occurrunt. Primum contra rationem literæ, ad probandum virtutes intellectuales esse potiores moralibus, seu humilitate. Supponit, inquit, primo ratio vnum tur ꝙ humilitas non sit pars temperantiæ, vel modestiæ.

¶ 3 Præt. Humilitas, & magnanimitas circa eadem sunt, vt ex supradictis patet: sed magnanimitas non ponitur pars temperantiæ, sed fortitudinis, vt supra habitũ est. * ergo videtur ꝙ humilitas non sit pars temperantiæ, vel modestiæ.

SED CONTRA est, quod Origenes dicit super Lucam, † Si vis nomen huius audire virtutis, quomodo a philosophis etiam appelletur, ausculta eandem esse humilitatem, quam respicit Deus, quæ ab illis metriotes dicitur, ideſt, mẽsuratio, vel moderatio, quæ manifeste pertinet ad modestiam, vel tẽperantiam. ergo humilitas est pars modestiæ, vel temperantiæ.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * in assignando partes virtutibus, præcipue attenditur similitudo quantum ad modum virtutis. Modus autem tẽperantiæ, ex quo maxime habet laudem, est refrænatio, vel repressio impetus alicuius passionis. Et ideo omnes virtutes refrænantes, siue reprimentes impetus aliquarum affectionum, vel actiones moderantes, ponuntur partes temperantiæ. Sicut autem mansuetudo reprimit motum irę, ita humilitas reprimit motum spei, qui est motus spiritus in magna tendentis: & ideo sicut mansuetudo ponitur pars temperantiæ, ita etiam & humilitas. Vnde Philosophus in 4. Ethicor. * eum, qui tendit in parua secundum suum modum, dicit non esse magnanimum, sed temperatum, quem nos humilem dicere possumus. Et inter alias partes temperantiæ, ratione superadiunctæ temperantiæ. Et tunc clare vides primum, secundum, & quartum, quæ in litera habentur, optime currere: quoniam & maiores sic sunt veræ, & minor quartæ est vera: quia constat, quòd principalis actus magnanimitatis consistit in firmitate, seu impulsu animi ad magna. Principalis vero actus humilitatis consistit in refrænatione animi ad magna tendentis. De authoritate vero Arist. tertio loco allata, bene dicitur, quòd Aristoteles non accepit ibi temperantiam proprie, nec hoc author voluit, sed accepit temperatum secundum modum. Et hoc est ad propositum, quia hinc testimonium habemus, quòd ex modo accedit quis ad temperati nomen.

¶ *Super Quæstionis cemesimæsexagesimæprimæ Articulum quintum.*

IN art. 5. eiusdem quæstionis 161. dubia multa ex Martino in 5. quæst. de humilitate occurrunt. Primum contra rationem literæ, ad probandum virtutes intellectuales esse potiores moralibus, seu humilitate. Supponit, inquit, primo ratio vnum falsum, scilicet, Omne in quo est ordinatio rationis essentialiter, est potius quàm id, in quo est tantum participative. Et quòd hoc sit falsum, probatur, Stat aliquid habere ordinationem rationis essentialiter, & esse malum culpabiliter. ergo non omne habens ordinationem rationis essentialiter est potius eo, quod habet ordinem rationis participative. Probatur prima pars antecedentis, quia stat dictamen rectum rationis fieri propter vanam gloriam. Secunda pars probatur, quia actus, seu appetitus omnis conformis dictamini prudentiali est bonus moraliter. Secundo, Illud in quo est essentialiter ordinatio rationis non est bonum moraliter, nisi sit imperatum ab habẽte ordinem rationis participative: quia in actu intellectus non est bonitas moralis, nisi ratione bonitatis moralis actus voluntatis. non est ergo verum, quòd habens ordinationem rationis essentialiter est potius, & melius habente illam participative. Tertio, Velle bene agere est melius, quàm scire, vel dictare bene agere; sed in ipso velle est participatiue, in ipso scire, vel dictare est essentialiter ordo rationis. ergo habens participatiue est melius habente per essentiam. Antecedens probatur. Velle bene agere, & nescire quomodo, est melius quàm scire &, non velle. ergo velle est melius quàm scire. Tenet consequentia per regulam Aristot. de eligibilitate, & fuga in lib. Priorum. Quarto, Actus habens ordinationem rationis essẽtialiter, est gratia illius qui habet eam participatiue. ergo secundus est potior primo, quia practicam scire, & iudicare est gratia operis, vt dicitur in 6. Ethic.

q. 160 ar. 1. Tullius in lib. 2. de inuẽtione, in fol. 3. ante si. libri.

4. dist. 49. q. 3. ar. 3. ad 2

Hom. decimo octauo post medium.

¶ Secundum dubium est contra eãdem rationem, quia Martinus conatur soluere illam dicendo, ꝙ habere ordinem rationis contingit dupliciter, scilicet vt verum, & vt prosecutionem, vel fugam: & quòd primo modo habet intellectus, secundo voluntas: & ꝙ secundo modo est simpliciter perfectus. Et ꝙ iuxta secundum modum electio bona habet ordinem rationis essentialiter, & intellectus participatiue, & per hoc virtus moralis est simpliciter perfectior virtute intellectuali.

¶ Tertium dubium est circa ipsam conclusionem, s. Virtutes intellectuales sunt nobiliores humilitate. Probat Martinus oppositum dupliciter. Primo sic, Bonitas moralis est excellentior quàm bonitas intellectus. ergo. Antecedens probatur. Cum bonitate moris non stat culpa, quæ est summum malum: cum bonitate intellectus, quæ est veritas, stat culpa. ergo. Secundo specialiter de humilitate, Omnis virtus qua immediate bene beate; viuitur, est virtutibus intellectualibus potior: sed humilitas est

est huiusmodi. ergo. Probatur maior, quia cum omnibus intellectualibus virtutibus, & earum actibus stat nec bene, nec beate viuere.

¶ Quartum dubium est circa comparationem humilitatis ad iustitiam. Et contra tria in litera dicta directe arguit. Primũ est, de iustitia legali, Iustitia legalis facit ordinationem in his, quæ sunt ad finem. Secũdum est, de differentia inter iustitiam legalem, & humilitatem, ꝙ iustitia legalis facit huiusmodi ordinationem: humilitas autem hominem bene subiectum illi ordinationi. Tertio, ex huiusmodi potest opposita conclusionis. Arguit ergo contra primum. Primo, Iustitia facit ordinationẽ rationis, quæ est circa finem. ergo falsum dẽ &c. Antecedens patet, quia sunt aliquæ leges in iure de ipso fine, vt quòd Deus est summe diligendus quòd Deus est colẽdus summo cultu. Iustitia siquidẽ legalis facit vniuersaliter ordinationẽ cuiuscumque legis participari ab appetitu subditi: unde transgressor illius dicitur, & est iniustus. Secundo ad idem. Humilitas facit hominem subiectum cuicumque legi siue diuinæ, siue humanæ, siue de his, quæ sunt ad finem. ergo & iustitia legalis adæquat istam ordinationem, alioquin humilitas faceret vniuersaliorem ordinationem, quàm iustitia: quod non concederet opinans. Deinde arguit contra secundum, Iustitia facit habentem eam vniuersaliter esse subiectum ordinationi. ergo non differunt iustitia, & humilitas in hoc. Probatur antecedens, quia hominem esse subiectum vniuersaliter ordinationi rationis est iustum: ergo aliqua iustitia iustum est. Secundo, quia iustitia nõ inclinat ad opera legis, nisi quia tenemur, & subiicimur legi. ergo iustitia facit esse subiectum sicut & humilitas. Demum probat oppositum conclusionis: quia humilitas facit appetitum participem plurium ordinationum rationis, quàm iustitia. ergo est excellentior ipsa. Antecedens probatur, quia iustitia non extendit se nisi ad præcepta: humilitas vero ad præcepta & cõsilia, vt patet in suscipientibus religionis cõsilia obedientiæ paupertatis.

¶ Præt. Iustitia, & humilitas faciunt appetitum participem ordinationum rationis. Aut ergo eodem modo, aut diuerso: si diuersimode, detur varietas, & quæcumque dabitur, facile refutabitur. Si eodem modo, ergo iustitia non est potior humilitate.

¶ Quintum dubium est de excellentia iustitiæ particularis supra humilitatem. Arguit siquidem contra Martinus. Difficilius est vincere cupiditatem gloriæ, quàm operum, & diuitiarum: sed illud est humilitatis, hoc iustitiæ. ergo. Maior patet. Minor probatur discurrendo per modos iustitiæ commutatiuæ. Et si dicatur, quòd iustitia distributiua est etiam circa honores, arguitur secundo. Humilitas excellentius ad eadem bona impellit, & a malis retrahit, quàm iustitia. ergo est excellentior. Probatur antecedens, tum primo, quia humilitas liberius hæc facit: quoniã non habet retractorem ab iniuria, sicut iustitia habet retractorem, s. illum, cui fieret iniuria: tum secundo, quia humilis in dubiis contra se censet pro alio, iustus autem non semper, sed recurrit ad iudicem. Arguit tertio. Si omnes essent vere humiles, nõ esset opus iustitia particulari: sed si omnes essent iusti, adhuc esset opus humilitate. ergo humilitas potior est iustitia particulari. Antecedens pro prima parte probatur, quia non esset inordinata cupiditas rerum, pro qua opus est iustitia. Secunda pars probatur, quia stat aliquem nolle alienum, & tamen ita appretiari temporalia, vt magis pro eis, quàm pro spiritualibus laboret, & hoc ex defectu humilitatis, quia appretiat temporalia plusquàm in veritate sint. Arguit quarto, argumẽto sancti Thomæ, quod est primum in litera, scilicet, Humilitas cum iniustitia est melior, quàm superbia cum iustitia. ergo.

¶ Ad euidentiam comparationis inter intellectuales virtutes, & humilitatem, seu morales virtutes, quia maxima vis, & difficultas consistit in hoc, quòd bonitas moralis præfertur bono intellectus, quod est veritas, sicut malitia moralis peior est malo intellectus, quod est falsitas: ideo scito, quòd bonitas moralis potest sumi dupliciter. Vno modo, large, vt cõprehendit omnem in se bonitatẽ omnis appetitus rationalis: & sic quia comprehendit in se etiã bonitatem virtutum theologaliũ, scilicet spei, & charitatis, bonitas moralis sic accepta est extra propositũ: quoniã hic est sermo de virtutibus moralibus, vt distinctis a virtutibus theologicis, vt patet in littera. Alio modo, vt solum extenditur ad virtutes, quæ proprie vocantur morales, s. iustitiam, fortitudinem, temperãtiam, & partes earum: & sic solum sumenda est in proposito bonitas moralis. Et quemadmodum distinctum est de bonitate morali, ita distinguendum est de malitia morali, & malo culpæ: quoniam esse malum moraliter, seu culpabiliter contingit dupliciter. Vno modo, vt extendit se ad malum contra virtutes theologicas: & sic non est ad propositum. Alio modo, vt præcise continet malum virtutibus moralibus proprie dictis oppositum: & sic solum est ad propositum propter eandem rationem, ita quòd sermo præsens est de malo culpabiliter secũdum vitia moralia, secluſa culpabilitate, quam habet ex eo, ꝙ contrariatur charitati, quæ est virtus theologica. Et quia culpæ nõ habent rationem peccati mortalis directe, nisi inquantum opponuntur charitati diligenti bonum diuinum in seipso, & distinguenti inter filios Dei, & perditionis (licet fundamentaliter habeant in se vnde sunt dignæ morte æterna culpæ nocentes proximo, vt homicidia, adulteria, & eiusmodi): hinc videre potes quantum admittur mali istis malis moralibus, vt sunt in præsenti consideratione & comparatione, secundum illud, s. malitiæ, & culpæ, ꝙ directe, & secundum proprias rationes ex suis propriis generibus præcise important.

¶ His igitur præmissis scito, quòd virtutes intellectuales, vt in præcedenti lib. quæst. 66. artic. 4. diffuse habes ab authore, præstant simpliciter moralibus: quia ex obiecto, quod est verum abstractius &c. habes, quòd sint substantialiter nobiliores. Sed secundum quid sunt nobiliores morales, s. in ordine ad agendum. Et ex hac nobilitate secundum quid habent, quòd dicimur simpliciter boni ex moralibus virtutibus. Et sic falsitas est peius quid in se, quàm malitia moralis, vt istis virtutibus moralibus præcise opponitur, quia tollit nobilius bonum in se: sed huiusmodi malitia moralis est peius quid nobis, quia tollit nobis magis bona, quia magis necessaria, & secundum quæ dicimur boni simpliciter. Nec tradidi inter hæc obliuioni doctrinam authoris in 1. part. q. 48 art. 6. Vbi probat, malum culpæ habere plus rationem mali, quàm malum pœnæ, quoniam hæc non contrariantur illis: quoniam loquitur de malo culpæ vniuersaliter, vt opponitur etiam charitati, vt patet in secũda ratione, quæ præcipua est, & fundatur super hoc, quia malum culpę opponitur bono diuino in seipso. Prima autem ratio nõ plus exigit, quàm quòd culpa plus habeat de ratione mali nostri, quia ex ordine ad nos sumitur: & hanc glossam habes ex loco allegato primæ secundæ. Vel dicendum quòd malum culpæ est maius malum simpliciter quàm falsitas, inquãtum est malum pœnæ. Non aũt hic loquimur de malo falsitatis in se abstrahendo a rõne pœnæ.

¶ Ad primam ergo obiectionem in primo dubio negatur consequentia: quoniam actus, qui est malus culpabiliter nõ vt sic, sed vt bonum rationis, est melior substantialiter, quàm inculpabiliter sit melior mortaliter. Et per hoc etiam patet solutio secũdæ. Nam concesso toto nihil aliud habetur, nisi quòd appetitus est melior

Ca. 16 non procul a fi. tom.

Parte. 3. ca. 18. non procul a principio.

melior moraliter: & per idem patet ad tertium. Nam cõceditur quòd velle bene est melius moraliter, quam scire: scire tamẽ est melius secundum se simpliciter.

¶ Ad probationem ex regula 2. Priorum, cap. 22. dicitur, quòd ex regula illa non potest cõcludi, nisi quid est eligibilius. Sed quoniam eligibilius est quandoq; non quod est in se melius, sed quod est nobis melius: ideo ex regula illa nihil habetur contra nos. Verb. grat. Constat q̃ vitus est nobilior quàm gustus, etiam vt tactus quidã. Et facta combinatione iuxta illam regulã, scilicet gustus cum cæcitate, & visus cũ insensibilitate gustus, cõstat quòd est eligibilior gustus cũ cæcitate, quàm visus cũ insensibilitate gustus, quia gustus est nobis magis necessarius. Et tamen visus est secundum se nobilior gustu, & tactu. Et sic est in proposito, q̃ eligibilius est bene moraliter agere cum falsitate in intellectu, quam veritas in intellectu cum malitia morali, non quia melius in se, sed nobis. Ad quartam dicitur, quod actus intellectus practici, inquantum est secundum se verus, & bonũ intellectus, nõ ordinatur ad appetitum, & opus vt ad finem, sed inquantũ practicus, sic est gratia operis, vt latius declaratum in superioribus est, nec oppositum docuit Aristoteles.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd non est ibi nisi mutatio vocabulorum quo ad distinctionem: quoniam habere ordinem rationis vt verum, & habere per modum prosecutionis, aut fugæ, nihil aliud est, quàm habere illum essentialiter, & participative. Id vero quod additur, scilicet quòd habere ordinem rationis per modum prosecutionis, & fugæ, conuenit voluntati, & electioni essentialiter, est conditio diminuens: sicut si quis diceret, quòd esse rationale per participationem conuenit per essentiam appetitui. Esse enim sic rationale per essentiam diminuit ab eo, quod est esse rõnale per essentiã: & ideo solutio nulla est.

¶ Ad tertium dubium dicitur iuxta prius dicta, quòd bonitas moralis talis, scilicet vt sit præcise p̃ virtutes morales, nõ est excellentior secundum se bonitate intellectus, quæ est veritas. Et cum dicitur, Cum ista stat culpa, quæ est summum malum, cũ illa non, ergo: Respondetur, quòd nobilitas substantialis rerum nõ pensãt ex extraneis, sed ex propriis: & propterea non pensatur ex connexis, quæ sunt extra rationes rerum, sed ex propriis substantiis. Et propterea dicitur, quòd cum culpa, quæ est summum malum, non sit quæcumq; culpa, sed opposita theologicæ virtuti: & ista sit extra virtutes intellectuales, & morales: penes coniunctionem, vel separationem ab illa, non attenditur nobilitas substantialis virtutũ, sed nobilitas secundum quid: & propterea simpliciter negetur cõsequentia propter rationem dictã. Quamuis ad hominem, scilicet non tenentem connexionem virtutum, possit negari assumptum: quoniam & cum intellectuali, & cum morali præcise stat culpa, quæ est summum malum, scilicet consistens in peccato contra charitatem Dei. Ad secundam obiectionẽ dicitur, quòd si moraliter loquimur in hac vita iuxta Aristotelem, minor est falsa: quia beata vita consistit in virtute intellectuali, quæ est sapientia, vt patet in 10. Ethic. Si autem loquamur theologice, sic falsa etiam est minor, quia non humilitate, sed charitate immediate bene, beateque hic viuitur.

¶ Ad quartum dubium de iustitia legali scito, quòd iustitia legalis, potest sumi dupliciter. Primo, proprie, vt est quædam specialis virtus omnia in bonum commune dirigens, vt de ea in 5. Ethic. & superius tractatur. Alio modo, communiter, prout omnis lex quomodolibet iustitia legalis dicitur. Si sumatur proprie, sic supponit ordinem ad finem, sicut medicina appetitum sanitatis: & inclinat ad ordinem eorum quæ sunt ad finem. Et quoniam ab authore sumitur proprie, vt decet tantum doctorem, ideo actum proprium eius ponit respectu eorum quæ sunt ad finem. Cum quo tamen stat, quòd præcepta respectu ordinis ad finem, ad iustitiam legalem spectent, non vt actus eius, sed vt præambula, & principia eius, vt patet superius in quæstione de præceptis fidei, & spei. Nã de triũ theologicarum virtutũ actibus, præcipue vniuersaliter, nõ est iustitia legalis, a quo primo sunt præcepta decalogi, sed ad iustitiæ legalis principia spectant.

¶ Ad primum ergo contra iustitiam legalem negatur, quòd faciat ordinem ad finem.

¶ Ad probationem dicitur, quòd lex de dilectione Dei, Diligenes dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. est iustitiæ legalis principium, non effectus. Lex autem de cultu Dei est quidem a iustitia legali, sed non est ordinis ad finem, sed ordinis eorum quæ sunt ad finem. Est enim de actu religionis, cuius non est Deus obiectum, vt patet ex supra dictis.

nem finis ordinantur ea, quæ sunt ad finem. Et hęc quidem ordinatio essentialiter consistit in ipsa ratione ordinante, participatiue autem in ipso appetitu per rationem ordinato: quam quidem ordinationẽ vniuersaliter facit iustitia, præsertim legalis. Ordinationi autem facit hominem bene subiectum humilitas in vniuersali quantum ad omnia: quælibet autem alia virtus quantum ad aliquam materiã speciale. Ideo post virtutes theologicas, & virtutes intellectuales, quæ respiciunt ipsam rationem, & post iustitiam, præsertim legalem, potior cæteris est humilitas.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd humilitas iustitiæ non præfertur, sed iustitiæ, cui superbia coniungitur, quæ iam definit esse uirtus: sicut econtrario peccatum per humilitatem remittitur. Nam de Publicano dicitur Luc. 18. q̃ cuiuscumque rectæ legis transgressor dicitur iniustus, accipiendo iniustitiam proprie, nihil aliud habetur, nisi quòd omnis lex aliquo modo spectat ad iustitiam legalem, scilicet vel vt præambulum, seu principiũ, vel vt actus &c. & nõ habetur quòd quælibet lex sit a iustitia legali proprie. D. 711, & 898.

¶ Ad secundum dicitur primo, quòd nullum inconueniẽs est plura se extendere, quàm iustitia legalis: quia principia iustitiæ legalis non sunt omnino extra iustitiam legalem, sed ea quæ sunt a iustitia legali. Nec hoc author reputat inconueniens: quia humilitas etiam ad ea quæ theologalium virtutum sunt, se extendit. Dicitur secundo, & subtilius, quòd licet ordo ad finẽ secundum se non fiat a iustitia legali, sed supponatur: idem tamen ordo ad finem ex parte creaturæ rationalis, quæ ordinatur in finẽ, fit a iustitia legali. Verb. grat. Diligere Deum super omnia, non est secundum se a iustitia legali, quia est de Deo obiecto, & fine: Deus autem est supra omne bonum commune supra totũ vniuersum, vt patet 12. Metaph. sed idem diligere Deum super omnia, vt bonificat partes vniuersi, scilicet ipsas creaturas rationales diligentes Deum super omnia, cadit sub iustitia legali, ad quam spectat omne bonum partis ad totum ordinare. Et sic æque vniuersalis est ordinatio, quam facit iustitia legalis, cum ea quam suscipit humilitas: quoniam vtraque ad omnia se extendit, ita quòd in actibus consistentibus in ordine ad finem, quia inuenitur aliquid, quod est de genere eorum quæ sunt propter finem, saluatur & extensio vniuersalis iustitiæ legalis ad omnes actus, & propria eius ratio, seu differentia, scilicet q̃ est formaliter respectu eorum quæ sunt ad finem. Et ideo distinguendum est illud consequens, scilicet, ergo iustitia legalis adæquat ordinationem humilitatis: quoniam adæquare illam contingit dupliciter, scilicet vel quo ad numerum bonorum, & sic conceditur, quia quotcumque bona respicit vna, respicit alia: vel quo ad rationes bonorum, & sic non oportet adæquationẽ quærere, quoniam non facit magis, vel minus vniuersalem ordinationem. Et iustitia legalis sub alia ratione respicit omnia, & sub alia humilitas: alioquin non essent distinctæ virtutes formaliter. Nec sit quispiam molestus, aut solicitus, propterea quòd dicam leges esse actus iustitiæ. Claritas enim doctrinæ, vt percipiantur melius responsiones argumentorum, id efficit, & secundum veritatem, appetitus conformis legi in ordine eorum quæ sunt ad finem, a iustitia legali est. Appetitus vero finis secundũm se, principium est legalis iustitiæ: vnde nihil refert ad propositum dicere legem, & dicere appetitum lege regulatum, esse a legali iustitia, vel illius principium: quoniam hinc nulla est difficultas in proposito.

¶ Ad obiecta contra secundum dictum de differentia inter iustitiam legalem, & humilitatem, respondendo dicitur, quòd in litera ponitur differentia inter eas penes facere ipsam ordinationem vniuersaliter, & facere hominem bene subiectum ordinationi in vniuersali. Hæc autem, vt ipsa verba sonant, distant sicut agens & patiens. Iustitia namque dum facit voluntatem, & executionem, prout cuilibet & toti debetur, ordinationem rationis vniuersaliter ponit in actibus: humilitas vero, dum ex diuina reuerentia ad omnia homo tendit vt indignus per modum subditi, animum ad omnem rationabilem ordinationem parat. Cum ergo dicitur. Esse subiectum legi est iustum, ergo est a iustitia. Conceditur totum, sed non est contra propositum: quoniam, vt totiens dictum est, in diuersis virtutibus differẽtia earum sæpe assignatur penes actus principales, & non semper penes actus proprios cum præcisione, scilicet quòd ita hic actus conuenit isti virtuti, quòd non illi: sed quia iste actus est actus principalis istius, & non principalis illius, & econtra: non affirmando, nec negando, si potest illi alteri aliquo modo hic actus conuenire. Sic autem est in proposito, quòd iustitiæ principalis actus est facere, seu ponere rationis ordinẽ in omnibus: quia omnia ad cõmune bonum sunt ordinabilia, humilitatis aũt præcipuus est actus per modum subditi ad omne rationabile se præbere. Cum quibus stat, quòd esse subiectum, sit a iustitia secundario. Iustitia enim, vt iustitia, non facit iustum subditum, alioquin Deus, cui repugnat ratio subditi, non esset proprie iustus: sed ex iustitia in aliquo prouenit quòd sit subditus. Et sic patet quòd non est actus principalis iustitiæ, sed effectus quidam eius in aliquo. Vnde in diffinitione iustitiæ non ponit subiectio, sed debitum, cũ dicitur, Ius suũ vnicuique tribuens. Humilitas aũt etiam ex ipsa voce deiectionẽ sonat. Potest quoq; dici, q̃ est æquiuocatio de subiectione. Nã esse subditũ sub rõne debiti legalis, seu simpliciter, est effectus quidã iustitiæ: sed esse subditum ex quodam debito morali ob diuinã. s. reuerentiam, tribuitur humilitati. Et sic vndiq; ruunt ambæ rationes Martini contra differentiã in modo respiciendi ordinationẽ rationis vniuersaliter, quoniã solidum restat: & q̃ distinguunt̃que ad hoc, sicut agẽs & patiẽs, quo ad actus principales, & q̃ subiectio quã facit in homine humilitas, est alterius rationis ab illa, quæ est effectus iustitiæ, a qua dicitur iustum esse hominem subiici legi.

¶ Ad obiecta demum in eodem dubio contra conclusionem ipsam, respondeo. Ad primum dicitur, quòd aliquid spectare ad aliquã virtutem potest dupliciter contingere, vel vt necessarium ad illam virtutem, ita quòd oppositum corrumperet, aut minueret illam virtutem, vel vt ad supererogationem illius: & q̃ non minus ad supererogationem legalis iustitiæ spectant conditia in ordine ad commune bonum, quàm ad supererogationem humilitatis spectent eadem in ordine ad proprium bonum ipsius hominis. Si quis tamen memor fuerit illius propositionis, q̃ nullum est consilium, quin quandoque cadat sub præcepto, perspicere poterit quòd iustitia legalis adæquat humilitatem quo ad consilia dupliciter. Primo, quia omnes eosdem actus respicit vt debita in casu, & sic saluatur adæquatio vniuersalis: quia nullus est actus cadens sub consilio quin etiam cadat sub debito. Secundo, quia etiam sub ista ratione, inquantum est sub consilio, ad vtriusque supererogationem spectant. Optimi enim legislatoris est non solum debitos actus præcipere, sed etiam expedientes ad commune bonum consulere: vnde in lege dicũtur contineri non solum præcepta, sed mandata, quæ apud Hieronymum sunt de consiliorum actibus.

¶ Ad secundum vero dicitur, q̃ assignata est in litera diuersitas modi, & declarata, & obiectionibus est satisfactum: & non solũ non expugnabitur, sed nec faciliter bene oppugnabitur.

¶ Ad quintum dubium de iustitia particulari aduertendum est, quòd radix vnde excellentia iustitiæ particularis supra humilitatem pullulat, est illa, quam Aristoteles in 5. Ethicorum, & in 1. Rhetoricæ, & author superius docuit: quia scilicet iustitia virtus est bona non solum habenti, sed directe est ad bonum alterius. Hoc enim maximum virtutis opus, & præcipua laude dignum censetur, vt patet in locis allegatis. Humilitas autem non directe nisi habentis est bonum, sicut & cæteræ virtutes morales, quæ circa passiones ponuntur. Vnde ad primum argumentum respondendo dicitur, quòd falsum est iustitiam esse circa cupiditatem opũ, & diuitiarum. Auaritia enim est circa huiusmodi passionem. Iustitia autem non est virtus circa passiones, sed circa operationes ad alterum vt sic. Ad probationem dicitur, quòd discurrendo per modos commutatiuæ iustitiæ, numquàm inuenitur, quòd sit circa passionem cupiditatis, sed circa operationes ad alterum, quæ sunt commutationes. Difficilius autem est exhibere se hominem bonum ad alterum, quàm ad seipsum.

¶ Ad secundum dicitur negando antecedens: quia excellẽtius est impellere ad bonum alterius vt sic, vt facit iustitia, quàm impellere ad bonum alterius, inquantum redundat in proprium, vt facit humilitas. Et quia penes hunc modum, seu hanc rationem attenditur differentia, & nobilitas substantialis, ideo iustitia est substantialiter nobilior humilitate. Cum quo stat, quòd humilitas sit secundum quid nobilior: sicut accidens respectu substantiæ, sicut magnanimitas respectu iustitiæ, quia scilicet habet quo ad aliquid conditionem aliquam nobilioré, puta, si magis ex amore libero impellit, & si quid aliud est eiusmodi, vt puta, si in dubiis suam dictionem eligeret. Hæc enim ad secundum quid nobilitatem spectant, in cuius signũ liberalitas, quæ plus habet liberi amoris, non est excellentior iustitia.

¶ Ad tertium dicitur, q̃ quia humilitas præsupponit iustitiam sicut accidens subs tantiam. Appetitus n. per modum subditi ad meritò humilitatis descendit iusti ficatus in domum suam. Vnde & Chrysost. dicit. *Geminas bigas mihi accommodes, alteram quidem superbiæ & iustitiæ, alteram vero peccati & humilitatis, & videbis peccatum peruertens iustitiam nõ propriis, sed humilitatis vincere viribus. Aliud vero videbis deuictum non fragilitate iustitiæ, sed mole & tumore superbiæ. *Vnde in comprehen sibilem Deina tura, a me dio, com. 5. Meta. Hoc facit Pub. & Phar.

AD 2^m dicendum, q̃ sicut ordinata virtutũ congregatio per quandam similitudinem ædificio comparatur, ita etiam id quod est primum in acquisitione virtutum beat vilitas animi, & deformitas humana esset. Dẽ nihilominus secundũ earum præcise rationes formales loquendo, q̃ falsa est dicta cõditionalis: quoniã dato quòd omnes homines essent humiles, ac per hoc sibipsis boni, opus esset virtute, qua directe essent boni aliis. hæc autem est iustitia. Ad probationem iam patet, quòd falsum assumit, quòd iustitia sit circa cupiditatem. Est enim circa operationes ad alterum vt sic, quas non humilitas, sed iustitia directe rectificat, vt patet in 5. Ethic.

¶ Ad quartum sufficit responsio authoris, quæ examinabitur.

¶ In responsione ad primũ eiusdem artic. 5. dubiũ ex Martino ibidem occurrit, arguente cõtra hanc responsionẽ dicendo, q̃ iudicio suo nõ satisfacit, tũ primo, quia nõ vẽ verisimile q̃ vera iustitia per aduẽtum superbiæ desinat esse iustitia. Probatur. Pono quòd aliquis habuerit multos actus iustitiæ, & postea extollat se de illis. Aut igitur nunc ita est, q̃ illi actus fuerint rectæ rationi conformes, aut difformes: si conformes, semper fuerũt actus iustitiæ: si difformes nũquàm fuerunt actus iustitiæ. Tũ secundo, quia hæc solutio non videtur conformis intentioni Chrysostomi, qui intendit magnis præconiis humilitatem extollere. Nam quæ magna humilitatis laus, si excedat apparentem iustitiam, quæ potius iustitia est, quàm vera iustitia? Et rursus ex hoc, q̃ humilitas iuncta peccato excedit iustitiam, infert, q̃ iuncta iustitiæ assistit diuino tribunali in medio angelorũ, vbi ascensum illum magis humilitati, quàm iustitiæ attribuere videtur. Tum tertio, quia secundum Chrysostomum humilitas non pertransit iustitiam propter fragilitatem iustitiæ, sed propter tumorẽ, seu molem superbiæ. ergo non loquitur ibi de iustitia, quæ p̃p iunctam superbiã definit esse iustitia. Antecedens patet per illa verba, Geminas mihi bigas &c. Tum quarto, quia humilitas vincit superbiam, superbia vincit iustitiam. ergo humilitas vincit iustitiam, ac per hoc est potior. Consequentia est nota, & partes antecedentis patent ex allata authoritate.

¶ Ad hoc dubium dicitur, quòd solutio est sufficiens. Et quòd sicut peccatum præexistens definit quo ad maculam & reatum æternæ mortis esse in homine per humilitatem, ita vera iustitia præexistens definit esse quo ad rationem virtutis, & meriti vitæ æternæ in homine per superuenientem superbiam. Nec hoc est verisimile, sed veriſſimum.

¶ Ad primum ergo in oppositum dicitur, quòd gratis conceditur verum esse, quòd actus, qui semel fuerunt iusti, semper verum sit dicere, quòd fuerunt iusti: sed non est semper verũ, quòd remaneant in habitu & virtute, aut merito iustitiæ: quoniam per superuenientem superbiam perdit habitus rationem virtutis, & perditur meritum æternæ vitæ: sicut econtra post. pænitentiam habitus vitiosi remanentes non remanent in ratione vitii.

¶ Ad secundum dicitur, quòd conformis est expositio authoris Chrysostomi intentioni. Nam præconium magnum humilitatis est vincere molem reliquorum peccatorum: & suum oppositum, opprimere molem tantæ iustitiæ: vnde non præfertur iustitiæ apparenti, sed quæ per suum oppositum desinit esse vera. Ita quòd laus humilitatis non est in comparando has virtutes inter se, sed in magnificando vires humilitatis, & superbiæ. Vnde expresse Chrysostomus dicit bigam iustitiæ, & superbiæ non defectu iustitiæ, sed mole superbiæ succumbere. In hoc ergo est magna humilitatis laus, quòd ipsa omnia peccata destruit, & suum oppositum destruit omnes virtutes. Et pro responsione oppositi dicitur, quòd vincit iustitiam, quod author expressit vincere non iustitiam, sed iustitiam quæ definit esse iustitia per superbiam, quæ destruxit illam. Iustitia siquidem, virtutis nomen est. Ad id vero quod rursus adiungitur, dicitur quòd ex quo humilitati attribuitur ascensus ille ex adiuncta iustitia a Chrysostomo, manifeste patet, quòd principaliter iustitiæ, & executiuæ humilitati ascensus ille attribuitur.

¶ Ad tertium dicitur, quòd consequentia nō valet: quoniam ex hoc q̄ Chrysostomus dicit, non ex defectu iustitiæ, ostendit q̄ non de apparente sed vera, secundum se iustitia loquitur, quæ non ob sui detectum ex se, sed ex adiunctæ superbiæ mole succumbere inueniturita quòd non intendit, quòd etiam coniuncta superbia vires suas iustitia habeat, sed quòd quæ ex se nō deficeret, ex adiūcta superbia deficit.

¶ Ad quartum dicitur, quòd cōsequentia nihil valet, quia variatur ratio vincēdi, & æquiuocatur de victoria. Humilitas namque vincit superbiam, sicut vnū directe contrarium vincit aliud. Superbia quoque vincit iustitiam, etiam sicut vnum contrarium virtualiter vincit aliud. Et sic in vtraque parte antecedentis, sermo est de victoria vnius contrarii respectu alterius: & in consequenti est sermo de victoria excellentioris nobilitatis, quia id dicit vincere, q̄p est nobilius, manifesta est æquiuocatio victoriæ, vt dicitur de congressu contrariorum, & vt dicitur de comparatione rerum in nobilitate. Est etiā & alius in hoc argumento defectus, quòd quia contraria mutuo se expellunt, quandoque superbia vincit humilitatem. Scriptum est enim Sapient. 1. quòd Spiritussanctus corripiecur a superueniente iniquitate.

¶ In responsione ad secundum eiusdem art. dubium ex Martino ibidem occurrit contra hanc responsionē arguente, quia hæc solutio non euacuat rationem, tum primo, quia conclusio non comparat humilitatem nisi ad alias virtutes morales, fides autem non est virtus moralis: tum secundo, contra opinionem, q̄p humilitas non est fundamentum virtutum, nisi quia remouet prohibens, arguitur sic. Remouere prohibens, hoc est, superbiam in proposito, conuenit nō solum humilitati, sed alteri vitio extremo contrario superbiæ. ergo per remouere prohibens humilitas non habet rationem fundamenti, nisi etiam dicatur, q̄p esse virtutum fundamentum conuenit etiā illi alteri vitio &c. Tum tertio, illud quòd inclinat in actus omnium virtutum positiue, & directe est fundamentum virtutum, & non tantū quia remouet prohibens, sed humilitas mediante suo actu licito inclinat in actus omnium virtutum. ergo. Maior est certa. Et minor probatur, quia contemptus rerum externarum, & sui inclinat in actus omnium virtutum.

¶ Ad hoc dubium respōdendo dicitur ad primum argumentū, q̄p in litera humilitas comparatur omnibus virtutibus, & nō moralibus tantum, vt patet intuenti literam. Quòd si ipse Martinus ad morales tantum comparat, sibiipsi impuret, si vniuersaliorem authoris responsionem ad sua trahat, & non calumniet̄ur responsionem authoris.

¶ Ad secundum dicitur dupliciter. Primo, q̄p sicut stat eundem esse auarum, & prodigum secundum diuersos actus, ita stat eundem esse superbum, & depressum respectu diuersorum, puta, q̄p si superbus respectu excellentium operum absque sui recognitione ingerat se maximis: & ex alia parte ad aliqua parua, puta, ad ea, quæ sunt mansueti &c. exhibeat se depressum. Et secundum hoc falsum est antecedens, quòd oppositum vitium necessario remouet superbiam, quia stat cum ipsa. Ratio autem quare huiusmodi vitia cōtraria non se totaliter excludant, est: quia malum cōsurgit ex particularibus defectibus, & per hoc vitium vnum remanet secundum aliquem actum, & aliud etiam secundum aliam. Non sic autem est in virtute, quæ cōsurgit ex causa integra. Et vtrumque excludit extremum vitium, si virtus est.

¶ Secundo, quòd remouere prohibens contingit dupliciter, scilicet simpliciter, & secundum quid. Illud, quod sic remouet prohibens, quòd remouendo vnum ponit aliud prohibens, non dicitur remouere prohibens simpliciter, sed prohibens tale, puta, quia amouit ferrum, & posuit lignum prohibens graue a suo motu. Sed tunc dicitur simpliciter remouere prohibens, quando absque subrogatione alterius prohibentis remouet prohibens, puta, si remouet ferrum nihil aliud supponendo. Cōstat modo in proposito, q̄p humilitas remouet prohibens simpliciter. Alterum autem vitium nō remoueret superbiam prohibentem, nisi supponendo seipsum etiam prohibens ædificiū virtutum. Et secundum hoc falsum etiam est antecedens, scilicet remouere prohibens conuenit alteri extremo vitio: quia non ei ille actus simpliciter, sed secundum quid conuenit.

D.601. fundamento cōparatur quod primo in ædificio iacitur: virtutes autem veræ infundūtur a Deo. Vnde primū in acquisitione virtutū pōt accipi dupliciter. Vno modo, per modum remouentis prohibens: & sic humilitas [a] primum locū tenet, inquantum s. expellit superbiā cui Deus resistit, & præbet hominem subditum, & patulum ad suscipiendum influxum diuinæ gratiæ, inquantum euacuat inflationē

¶ Tertio dicitur, q̄p quia moralis sermo de virtutū ædificio est, verba sunt secūdum subiectam materiam intelligenda: ita quòd sermo est non de qualitercumq;, aut ex quocumq; principio remouere prohibens, sed de virtuose remouere prohibens. Hoc autem constat soli humilitati conuenire, ac per hoc antecedens etiā est falsum. Signum autem huius sensus est, quòd natura, q̄ remouet prohibens, s superbiā, quia producit hominem non cum superbia, non propterea dicitur fundamentum virtutū. Est ergo sensus, q̄p virtus remouēs prohibens est fundamentum virtutū, seu q̄p virtuose remouere prohibens dat humilitati quòd sit virtutum fundamentum, D.611. superbiæ. Vnde dicitur Iacobi. 4. quòd Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: & secundum hoc humilitas dicitur spiritualis ædificii fundamentum. Alio modo est aliquid primum in virtutibus directe, per quod scilicet iam ad Deum acceditur. Primus autem accessus ad Deum est per fidem, secundum illud Hebræ. 11. Accedentē ad Deum oportet credere: & secundum hoc fides [d] po-

& non quòd qualitercumque remouens prohibens det esse fundamentum virtutum.

¶ Ad tertium dicitur, q̄p maior est falsa. Nam & iustitia legalis inclinat ad actus omnium virtutum, vt patet ex supradictis, & tamen non ponitur fundamentum virtutum. Similiter magnanimitas inclinat ad actus omnium virtutum dum in omnibus tendit ad magna, & tamē non ponitur fundamētum virtutum. Aliud ergo requiritur ad rationē fundamēti, s. q̄p sit primum in ædificatione, quod non probat Martinus conuenire humilitati per seipsam positiue. Et oppositum ex prædictis argui potest, ex eo, quòd humilitas supponit iustitiam. Minor quoq; non est vera, nisi secundum quid: quoniam humilitas non inclinat per suū actum ad omnium virtutum actus in speciali, sed in vniuersali pro quanto omnibus rationabilibus subiicit hominem in his quæ Dei sunt. Sic autem vel ex consequenti, & indirecte inclinare in actus virtutum in speciali, extra propositum est argumēti de per se, & directe positiuo fundamento virtutum.

¶ In responsione ad tertium, dubium est ex Martino ibidem. Nam ex hac solutione, Martinus inquit, habetur intentum, s. q̄p humilitas sit potissima virtutum.

¶ Primo, quia illa virtus, quæ sibi appropriat maximum præmium, est maxima virtus: sed humilitas appropriat sibi maximum præmium. Secundo, cui conuenit excellentissimus actus, est maxima virtus: humilitas est huiusmodi. Probatur, quia humilitati, vt dicit litera, conuenit contemnere sublimitatem terrenam: hic autem contemptus videtur excellentissimus inter actus virtutum moralium.

¶ Ad primum horum dicitur, q̄p tam maior, quàm minor est falsa. Maior quidem: nam virtutis excellentia non ex appropriatis, sed ex propriis substantialibus pensatur. Minor vero, quia exaltatio spiritualis non est formaliter maximum præmium: maius enim est fruitio diuina.

¶ Ad secundum dicitur, quòd contemnere sublimitatem terrenam non est maximus actus inter actus morales. Nam longe maior est communi bono recte intendere, ad illud omnia ordinando, qui actus est iustitiæ legalis, quanto commune bonum diuinius est, quàm bonum vnius.

¶ In responsione ad quartum, dubium ex Martino occurrit ibidem contra hanc responsionem, dicente, quòd ista solutio refutatur sicut præcedentes. Argumentum enim concludit, quòd saltem humilitas est perfectior aliis virtutibus moralibus: tum etiam quia contemptus celsitudinis terrenæ est actus maxime excellens inter morales.

¶ Ad hæc dicitur, q̄p nō egent alia responsione, quia soluta sunt quæ obiicit. Et argumentū non concludere humilitatē esse maximam virtutum, etiam moralium, ex eo manifestum est, q̄p ipsam esse maximam simpliciter non habetur ex commendatione Domini. Nec aliūde probatur, quòd inter morales sit maxima, sed oppositum monstratum est.

¶ In eodem 5. artic. q. 151. restant adhuc tres quæstiones. Prima est, Quo pacto humilitas est virtus moderatiua spei, & cū hoc est circa omnia. Constat enim q̄p spes non est circa omnia, sed circa ardua tantum, & constat non omnia esse ardua. Patet autem humilitatem esse circa omnia, & ex litera huius articuli, dum dicitur, quòd humilitas facit hominem bene subiectum ordinationi rationis quantum ad omnia, & ex litera sequentis articuli, vbi humilitatis gradus ponitur, inutilem, & indignum ad omnia se æstimare, & fateri.

¶ Secunda quæstio est, Quo pacto cōtemnere sublimitatem terrenam est proprius humilitatis actus, vt in litera dicitur in responsione

sponsione ad tertium, cum & hic actus communis sit magnanimo, & non sit principalis humilitatis actus: quoniam actus eius principalis est respectu sperandorum, cum sit moderatio spei: & non respectu despiciendorum, ad quæ ex consequenti humilitatis virtus respicit.

¶ Tertia quæstio est, An locus assignatus humilitati, scilicet post theologales, & intellectuales virtutes, & iustitiam sit suus simpliciter, vel secundum quid, hoc est, an humilitas sit cæteris nobilior, an secundum quid. Et est ratio dubii, quia superius religio præfata est omnibus moralibus, vt patet quæst. 81. quia religio magis de propinquo accedit ad Deū, quàm aliæ virtutes morales, vtpote operans ea, quæ directe & immediate ordinantur in honorem diuinū. Et in q. 104. obedientia præfertur reliquis virtutibus moralibus: quia per se loquendo, maius bonum propter Deum contemnit, scilicet propriam voluntatem. Et in quæst. 123. datur primus locus post iustitiam fortitudini, quia est conseruatiua boni rationis cōtra pericula mortis, quæ sunt maxima. Accedit etiā ad hæc, q̄p in q. 30. misericordia præposita est omnibus virtutib⁹, quæ sunt ad proximum, quia est potioris actus. Nam supplere defectum alterius inquantum huiusmodi, est superioris, & melioris. Et sic quia iustitia est ad proximum, sequitur quòd misericordia præcedat iustitiam, ac per hoc humilitatem.

¶ Ad primam quæstionem dupliciter dici potest. Primo, quòd humilitas est circa secundum se ardua directe, vt propriam materiam, sed est circa omnia per quandam redundantiā: quoniam consentaneum rationi est, vt qui in bonis arduis suum moderatur appetitum, multo magis in bonis mediocribus, quæ minus sunt appetibilia, se moderetur. Secundo, quòd humilitas est directe respectu omnium, scilicet arduorum secundum se, & nō arduorum in se, sed tamen omnium est sub ratione ardui: quia quæ non sunt in se ardua, induunt rationem ardui relata ad humilem, quia induunt rationem diuini. Ad omnia siquidem bona se habet humilis vt ad ea quæ Dei sunt. Primæ responsioni obstat, quòd o porteret vnam virtutem ponere circa moderamē appetitus respectu mediocrium, sicut præter magnanimitatem oportuit aliam virtutem ponere, cum excellentia mediocris non minus sit motiua appetitus, quàm honor mediocris: & humilitas circa excellentiam, sicut superbia est, quemadmodum magnanimitas circa honorem. Secundæ autem responsioni consonat vnitas tam vniuersalis superbiæ ad omnia se directe extendentis. Et propterea dicendum videtur cum authore in litera, quòd humilitas est circa omnia in vniuersali, inquantum scilicet habent rationem cuiusdam ardui, & non secundum suas speciales rationes. Et quia circa bonum arduum siue in se, siue vt relatum, est spes: ideo cum his stat, quòd humilitas sit circa spem.

¶ Ad secundam quæstionem dicitur, q̄p quia humilitatis principalis actus est reprimere appetitū a sublimibus, & a sublimiter se habere: hic est enim modus, hoc est frænum, q̄p humilitas spei apponit ex reuerentia diuina, & hoc virtualiter est contemnere sublimitatem: ideo contemnere sublimitatem terrenam, humilitatis dicitur esse proprium, vtpote spectans ad proprium eius actum, & non ad secundarium, sicut contingit in magnanimo, qui principali actu tendit in magna, non contemnit magna, quàmuis etiam alia & alia ratione vterque contemnat terrena, vt patet ex rationibus magnanimi, & humilis.

¶ Ad tertiam quæstionem dicitur, q̄p cum ista sit quæstio ad hominem, nō potest melius determinari, quàm ex illo loco, vbi ex proposito explicite author ipse hanc quæstionem de nobilitate simpliciter, vel secundum quid moralium virtutum tractat: cætera siquidem ad illam referenda sunt regulam. Constat autem, q̄p in præcedenti lib. in q. 66. art. 4. ex proposito comparans virtutes morales, distinguit, q̄p vna potest esse nobilior altera secundum suam speciem dupliciter, simpliciter, vel secundum quid. Et declarat penes quid attenditur maior perfectio simpliciter, scilicet penes relucētiam maioris boni rationis, ita quòd illa moralis virtus, in qua maius rationis bonum relucet, est simpliciter maior. Et subsumitur, quòd iustitia est prima, quia propinquior bono rationis, & q̄p stinus dicit in libro de pænitētia, Ne putes eum qui se humiliat, semper iacere, cum dictum sit, exaltabitur: & ne opineris eius exaltationem in oculis hominum per sublimitates fieri corporales.

¶ Ad 1m dicendum, quòd contemnenti terrena, promittuntur cælestia, sicut contemnentibus diuitias terrenas promittuntur cælestes thesauri, secundum illud Matth. 6. Nolite vobis thesaurizare thesauros in terra, sed thesaurizate vobis thesauros in cælo. Et similiter contemnentibus mundi gaudia, promittuntur consolationes cælestes, secundum illud Matth. 5. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Et eodem modo humilitati promittitur spiritualis exaltatio non quia sola ipsam mereatur, sed quia eius est proprium contemnere sublimitatem terrenam. Vnde Augustinus fuam speciem dupliciter, simpliciter, vel secundum quid.

¶ Ad 2m dicendum, quòd contemnere sublimitatem terrenam est proprius humilitatis actus, non quia sola ipsam mereatur, sed quia eius est proprium contemnere sublimitatem terrenam. Vnde Augustinus dicit in libro de pænitētia, Ne putes eum qui se humiliat, semper iacere, cum dictum sit, exaltabitur: & ne opineris eius exaltationem in oculis hominum per sublimitates fieri corporales.

¶ Ad 3m dicendum, quòd ideo Christus præcipue nobis humilitatem commēdauit, quia per hoc maxime remouetur impedimentum humanæ salutis, quæ consistit in hoc, quòd homo ad cælestia, & spiritualia tendit, a quibus homo impedit, dū in terrenis magnificari studet. Et ideo Dominus vt impedimentū salutis auferret, exteriorē celsitudinem contemnēdam monstrauit per humilitatis exempla: & sic humilitas est quasi quædā dispositio ad liberū accessū

¶ Ad 4m dicendum, quòd humilitas non solum ex subiecto præeminet humilitas fortitudini, & temperantiæ: sed author vsus est in hoc loco illamet ratione, qua vsus est in allegato loco præcedentis libri, s. Participatio maioris boni rationis. Illa enim virtus ibi dicta est simpliciter maior, in qua maius bonū rationis relucet. Et hoc idem hic assumitur, & subsumitur, q̄p magis in humilitate, quàm cæteris post iustitiam, salvatur bonū rationis, quia humilitas reddit hominem recte subditum, seu patulum bono rationis non in hac, vel illa materia, sed vniuersaliter: & propterea locatur ante reliquas virtutes simpliciter. & vere sic est. Vnde beata Virgo humilitatem suam

nitur fundamētum nobiliori modo quàm humilitas.

¶ Ad 1m dicendum, quòd contemnenti terrena, promittuntur cælestia, sicut contemnentibus diuitias terrenas promittuntur cælestes thesauri, secundum illud Matth. 6. Nolite vobis thesaurizare thesauros in terra, sed thesaurizate vobis thesauros in cælo. Et similiter contemnentibus mundi gaudia, promittuntur consolationes cælestes, secundum illud Matth. 5. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Et eodem modo humilitati promittitur spiritualis exaltatio non quia sola ipsam mereatur, sed quia eius est proprium contemnere sublimitatem terrenam. Vnde Augu-

dominum respexisse commemorat tamquàm vniuersalem virtutem, qua ad supernum suscipiẽdum diuinæ largitatis influxum latissime, ac profundissime patula erat. Quærẽti autem de substantiali ordine reliquarum virtutum inter se post cardinales, videtur mihi dicendum, quòd primo religio, deinde obediẽtia, & demum misericordia locanda sit. Nã maius rationis bonum relucet in religione quæ in voluntate est, & debitũ reddit Deo creatori, ac præceptori, quàm in obediẽtia, quæ debitũ reddit præceptis ipsius. Præcedit tamen misericordiam, quæ tenet medium in passione tristitiæ respectu alienæ miseriæ, quando maius bonum rationis est bene se habere ad superioribus debitum exhibendum, quàm ad passionem particularium defectuũ proximi.

Infr. q. 162. art. 4. ad 4. Et Matth. 5.

Cap. 7.

¶ *Super Quæstionis centesimæ sexagesimæ primæ Articulum sextum.*

IN art. 6. qõ. 161. in responsione ad primum, dubium ex Martino in qõne de humilitatis gradibꝰ occurrit, arguẽte contra hanc responsionem dicendo, quòd si beatus Thomas dixisset, q̃ potest quis credere se omnibus vilioré absque mendacio, faciliter consensissem: sed quia dixit, absq; falsitate, non videtur mihi verum. Et ꝓbatur, quia si sint decem viri humiles aut quilibet est omnibus vilior, aut nõ. Si non, ergo falsa est æstimatio, qua quilibet putat se cæteris viliorem. Si sic, ergo primus est vilior secundo. Et tũc vltra, ergo secundus non est vilior primo. Probatur ista secunda consequentia: quia si secundus est vilior primo, & primus est vilior secundo. ergo primus est vilior seipso.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd optime dixit author, quòd non solum absque mendacio, sed absque falsitate quilibet potest se alio viliorem credere, & dicere. Et cum arguitur, Aut quilibet est alio vilior, aut non: respondetur, quòd quilibet est alio vilior referendo quod suum est ad id quod Dei est in alio. Ita enim in huiusmodi materia sumitur ly se, & ly alio, cum dicitur, quòd quilibet se alii subdere per humiliratem debet. Et cum contra arguitur, Si primus est vilior secundo &c. concedi potest totum: quoniam non inconuenit, quòd primus sit vilior seipso secundum diuersas rationes. Veruntamen ad rem dicendum est, quòd quilibet ratione eius quod suum est, quolibet alio, ratione eius quod est Dei, est inferior. Ita quòd quilibet est quolibet inferior secundum suum, & superior secundum diuinum. Et si ex hoc inferatur, ergo quilibet inferior est & superior seipso, secundum diuersa quæ in eo sunt, nullus error incurritur. Et quia sermones intelliguntur secundum subiectam materiam, & in materia humilitatis secundum istas rationes accipiuntur termini: ideo est simpliciter vera locutio, cum simpliciter quis se profert, & tenet viliorem.

¶ In eodem articulo in responsione ad secundum, dubium ex Martino ibidem occurrit arguente contra hanc solutionem. Non est bonitas in actu exteriori, nisi propter bonitatem actus interioris. ergo si quis per gratiæ donum, siue per humanum studium veniat ad humilitatem, necesse est quòd prius habeat actum interiorem bonum, quàm actum exteriorem. Præterea, Cohibitio illa exteriorum aut est imperata mediãte aliquo bono inriori actu humilitatis, aut non. Si non, ergo non pertinet ad humilitatem. Si sic, ergo in acquisitione humilitatis ꝓ humanum studium interiora præcedũt exteriora. Deinde arguit contra illud literæ, Prius exteriora, & postmodum pertingit ad extirpandum interiorem radicem. Primo, quia contingit quòd aliquis abiq; contraria radice ab ineunte ætate assuescat humilitati, & consequenter non egeat extirpatione radicis.

¶ Secundo, quia in primo gradu dicitur, corde, & opere semper humilitatẽ ostendere defixis in terrã oculis. Aut ergo iubetur ostẽdere humilitatẽ quæ est, aut quæ non est. Nõ quæ nõ est, quia esset fictio. ergo q̃ est. Sed non est humilitas, nisi corrupta sit radix contraria. ergo non prius est exteriores actus cohibere, quàm interiorem radicem extirpare, sed ecõtra.

¶ Ad hæc dicitur, ꝓ author numq̃ dicit, vt ipse arguendo somniat, quòd prius fiat actus exterior bonus, q̃ sit interior bonus, aut sine interiori bono: sed dicit, ꝓ humanum studium inchoat a cohibẽdo exteriores actus, & deinde ad interiorẽ radicem extirpandã peruenit; quod experientia quotidiana testatur. Quotidie. n. magistri Nouitiorũ ab his quæ extra sunt, cohibere Nouitios docent in principio: deinde ad perfectionẽ actuũ interiorum paulatim sic religiosi perducuntur. Intẽdit ergo author, ꝓ ordo humani studii est, vt in principio principalis conatus sit ad exteriores actus cohibẽdos ꝓ actus interiores bonos ex hoc ipso, ꝓ intendunt, & eligunt cohibitionem huiusmodi actuum exteriorum, vt perfectus fiat in via virtutum. Et per hoc patet solutio primi omnino peruertentis sensum literæ.

¶ Ad

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter distinguantur secundum B. Benedictum duodecim gradus humilitatis, scilicet corde, & opere semper humilitatem ostendere defixis in terram aspectibus &c.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter distinguantur duodecim gradus humilitatis, qui in regula B. * Benedicti ponuntur, quorum primus est: corde & corpore semper humilitatem ostẽdere defixis in terram aspectibus. Secundus, vt pauca verba, & rationabilia loquatur aliquis non clamosa voce. Tertius, vt non sit facilis, aut promptus in risum. Quartus, taciturnitas vsq; ad interrogationem. Quintus, tenere quod habet communis monasterij regula. Sextus, credere, & pronuntiare se omnibus viliorem. Septimus, ad omnia indignum, & inutilem se confiteri, & credere. Octauus, confessio peccatorũ. Nonus, per obedientiam in duris & asperis patientiam amplecti. Decimus, vt cum obedientia se subdat maiori. Vndecimus, vt voluntatem propriam non delectetur implere. Duodecimus, vt Deum timeat, & memor sit omnium quæ præcipit. Enumerantur enim hic quędã, quæ ad alias virtutes pertinent, sicut obedientia, & patientia: enumerantur etiam aliqua, quæ ad falsam opinionem pertinere videntur, quæ nulli virtuti possunt comparari in magna, sed regulam habet in cognitione, vt scilicet aliquis non se existimet supra id esse quod est: & vtriusque principium, & radix est reuerẽtia, quam quis habet ad Deum. Ex interiori autem dispositione humilitatis procedunt quædam exteriora signa in verbis, & factis, & gestibus, quibus id quod interius latet, manifestatur, sicut & in cæteris virtutibus accidit. Nam ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei sensatus, vt dicitur Eccles. 19. & ideo in prædictis gradibus humilitatis ponitur aliquid quod pertinet ad humilitatis radicem, scilicet duodecimus gradus, qui est vt homo Deũ timeat, & memor sit omnium quæ præcepit. Ponitur etiam aliquid pertinens ad appetitum, ne scilicet in propriam excellentiam inordinate tendat: quod quidem fit tripliciter. Vno modo, vt homo non sequatur propriam voluntatem, q̃d pertinet ad vndecimum gradum, Alio modo, vt regulet eam secundum superioris arbitrium: quod pertinet ad gradum decimũ. Tertio modo, vt ab hoc non desistat propter dura & aspera, quæ occurrunt, & hoc pertinet ad nonum. Ponuntur etiam quædam pertinentia ad existimationem hominis recognoscentis suum defectum: & hoc tripliciter. Vno quidem modo per hoc, quòd proprios defectus recognoscat & confiteatur: quod pertinet ad octauũ gradum. Secundo, vt ex consideratione sui defectus aliquis insufficientem se existimet ad maiora: quod pertinet ad septimum. Tertio, vt quantum ad hoc alios sibi præferat: quod pertinet ad sextũ. Ponuntur etiã quædam, quæ pertinent ad exteriora signa, quorum vnum est in factis, vt scilicet homo non recedat in suis operibus a via communi: quod pertinet ad quintum. Alia duo sunt in verbis, vt scilicet homo nõ præripiat tempus loquendi, quod pertinet ad quartum, nec excedat modum in loquendo: quod pertinet ad secundum. Alia vero consistunt in exterioribus gestibus, puta, in reprimendo excellentiam oculorum, quod pertinet ad primum: & cohibendo exterius risum, & alia ineptæ lætitiæ signa, quod pertinet ad tertium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquis absque falsitate potest se credere, & pronuntiare omnibus viliorem secundum defectus occultos, quos in se recognoscit, & dona Dei quæ in aliis latent. Vnde Augustinus dicit in libro de virginita.* Existimate aliquos in occulto superiores, quibus estis in manifesto meliores. Similiter etiam absque falsitate potest aliquis confiteri, & credere ad omnia se inutilem esse & indignum per proprias vires, vt sufficientiam suam totam in Deum referat, secundum illud 2. ad Corinth. 3. Non quòd sufficientes simus aliquid cogitare a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Non est autem incõueniens, quòd ea quæ ad alias virtutes pertinent, humilitati ascribantur: quia sicut vnum vitium oritur ex alio, ita naturali ordine actus vnius virtutis procedit ex actu alterius.

AD 2m dicendum, quòd homo ad humilitatem peruenit per duo. Primo quidem & principaliter per gratiæ donum: & quantum ad hoc interiora præcedunt exteriora. Aliud autem est humanum studium, per quod homo prius exteriora cohibet, postmodum pertingit ad extirpandum interiorem radicem: & secũdum hunc ordinem assignatur hic humilitatis gradus.

AD 3m dicendum, quòd omnes gradus, quos Anselmus ponit, reducuntur ad opinionem, & manifestationem, & voluntatem propriæ abiectionis. Nam primus gradus pertinet ad cognitionem proprii defectus: sed quia vituperabile esset, si quis proprium defectum amaret, hoc per secundum gradum excluditur. Sed ad manifestationẽ sui defectus pertinent tertius, & quartus gradus, vt scilicet aliquis non solum simpliciter suum defectum enuntiet, sed etiam persuadeat. Alii autem tres gradus pertinẽt ad appetitum, qui excellentiam exteriorem non quærit: sed exteriorem abiectionem vel æquanimiter patitur siue in verbis, siue in factis: quia sicut Gregor.* dicit in regis-
tro. Non grande est his nos esse humiles, a quibus honoramur, quia & hoc sæculares quilibet faciunt: sed illis maxime humiles esse debemus, a quibus aliquid patimur: & hoc pertinet ad quintũ, & sextum gradum. Vel etiam desideranter exteriorem abiectionem amplectitur, quod pertinet ad septimum gradũ: & sic omnes isti gradus continentur sub sexto, & septimo superius * enumeratis.

AD 4m dicendum, ꝓ illi tres gradus accipiuntur nõ ex parte ipsius rei, id est, secũdum naturam humilitatis, sed per comparationem ad gradus hominum, qui sunt vel maiores, vel minores, vel æquales.

AD 5m dicendum, ꝓ etiam illa ratio procedit de gradibus humilitatis non secundum ipsam naturam rei, secundum quam assignantur præmissi gradus, sed secundum diuersas hominum conditiones.

¶ Ad secundum vero dicitur, ꝓ actus illi interiores imperantes cohibitiones exteriorum, boni quidem sunt, sed non oportet quòd sint humilitatis, nisi dispositiue: quoniam aliarum virtutum sunt actus proprii isti, qui ponuntur in gradibus primis, vt patet de cohibitione linguæ, & ineptæ lætitiæ &c. Sed inter gradus humilitatis computantur, quia ad illam disponunt, ascensumq; faciunt. Ad primum autem contra extirpationem radicis postpositam dicitur, quòd sicut semina virtutum insunt homini naturaliter, ita fomes peccati inest homini ex natura lapsa. Proni enim sunt sensus hominis ad malum. Ad fomitem autem peccati spectat radix superbiæ, appetitus propriæ excellentiæ, quem maximum in nobis experimur, adeo vt etiam ante naturam lapsam, Eritis sicut dii &c. Itaque nullus in primis naturaliter est, qui non egeat extirpatione radicis huius tam fœcundæ, & profundæ. Deinde secundum id quod in pluribus accidit, doctrina moralis dari debet. Constat autẽ quòd vt in pluribus extirpatione radicis opus est. Omnes enim appetitu alicuius excellentiæ trahimur. Ad secundum dicitur, quòd falsum est in primis, quòd non est humilitas, nisi sit extirpata radix superbiæ. Ad extirpandam enim radicem superbiæ multæ perfectionis humilitate opus est. Falsum est deinde, quòd in primo gradu oporteat adesse humilitatem internam, nisi dispositiue, quæ manifestetur cum interna radice postmodum extirpanda. Falsum demum est, quòd in illis verbis primi gradus sumatur humilitas pro interna virtute, sed pro deiectione. Quod patet ex hoc, quòd in primo gradu iubetur ostensio humilitatis. Certum est autem, quòd in primo gradu non præcipitur quis manifestare virtutem, cum ad humilitatem præcipue spectet occultare, non ostendere virtutes. Hoc enim magis ad iactantiam quandam induceret, quàm ad humilitatem. Sed intentio primi gradus est, vt homo ex cõrde, non ficte, ostendat secundum corpus, & specialiter secundum defixionẽ oculorum in terram, humilitatem, hoc est, defectionem, vt inchoando ab exterioribus deiectione voluntaria, ad internam virtutem, quæ intus animi motus deiicit, quæ humilitas vocatur, ascendat. Quocirca licet in hac exteriore deiectione voluntatia interueniat interior electio bona dispositionis ad humilitatem, non tamen sit huiusmodi exterior deiectio ad ostendẽdum illam internam humilitatem, sed ad acquirendam illam.

Ca. 52. parum a med. tom. 6.

Li. 2. ca. 24 circa med.

In arg. 1.

¶ Super Quæstionis centesimæ sexagesimæsecundæ Articulum primum, & secundum.

IN art. 1. & 2. simul q. 162. dubium occurrit de quidditate superbiæ. Videtur enim diuersimode diffiniri. Et quoniam principium omnis demõstrationis, & institutionis est Quod quid est, & diffinitio: ideo ante omnia hoc tractandum est. Et quoniam oppositorum eadem est disciplina, simul notum het quod quid est humilitatis, & alterius oppositi vitii. Est autem ratio dubitandi: quia definitio, quæ ex Augustino assignatur, scilicet, inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, habet quæstiones multas. Prima est antiqua, An ly excellentia, sumatur relatiue, an absolute. Secunda, est noua ex Martino in quæst. 1. de superbia, An sit sufficiens hęc definitio, vel oporteat addere ly contemptiuæ: ita quòd superbia est appetitus excellentiæ non cuiuscumq; , sed contemptiuæ , seu despectiuæ. Expedit vero scire, quòd hæc quæstio noua claditur in prima. Nam excellentia relatiue sumpta claudit in se aliorum despectionem. In eo siquidem quòd vt excellens alios homo se habet, necesse est vt in tali actu cõtemnat omnes, quos in veritate non excellit. Apparet quoque ex speciebus superbiæ assignatis a Greg de quibus est in hac quæst. specialis articulus, quòd appetere excellentiam despiciendo alios , ad quartam superbiæ speciem spectat. Non constituit igitur rationem generis superbiæ contemptus, seu despectus. Attestantur & idẽ aliæ superbiæ species. Nam appetitus excellentiæ quasi a se, aut suis meritis, nihil dicit de excellentia cõreptiua aliorum, & tamen primæ duæ species superbiæ in his consistunt. De ipsa autem prima quæstione non clare liquet altera pars: quoniam tres primæ species superbiæ, nihil de excellentia relatiue dicentes, testantur genus non esse relationem excellentiæ. Quarta vero in relatione consistens testatur genus non absolutum. Actus quoq; superbi inuenitur in excellentia vtroq; modo: nam superbus appetit se celsum, & magnum. Et propterea Augustinus. 14. de ciuitate Dei, per celsitudinis, non excellentiæ nomen definiuit superbiam: & rursus superbus appetit superare alios, & ire super, vt ipsius nomen sonat. Et propterea author in 3. articulo huius quæst. in calce dixit, quòd proprie pertinet ad superbiam inordinata præsumptio alios superandi. Videtur mihi, quòd excellentia communiter se habens ad absolute & relatiue , sit proprium obiectum superbiæ: sicut ens cõmuniter se habens ad absolutum & relatiuum, est propriũ obiectũ metaphysicæ. Et hinc prouenit, quòd tam appetitus excellentiæ absolute , quàm relatiue verificatur, & attribuitur superbiæ, & nũc per celsitudinẽ, nunc per excellentiam definitur. Est igitur superbiæ appetere hoc, quod est excellere, & celsitudinem. Sed quoniã multa alia vitia videntur celsitudinem peruersam appetere, nam præsumptio appetit celsitudinem peruersam in operibus, ambitio in honoribus, inanis gloria in gloria: ideo quærenda est celsitudo, quæ sit obiectum superbiæ alterius rationis ab istis, inquit Martinus. Vbi scito, quòd dupliciter potest poni celsitudo alterius rationis ab istis. Vno modo, tamquàm in alia materia, sicut celsitudo vindicationis alterius rationis diceretur a celsitudine honoris. Alio modo, sicut celsitudo simpliciter distinguitur formaliter a celsitudinibus concretis tali & tali materiæ: sicut motus simpliciter est alterius rationis a motibus applicatis, puta, locali, alterationis, generationis &c. Et quòd hic sit tanta formalis distinctio, quòd sufficiat ad distinctionem specificam habituum, patet ex hoc quòd specie distinguitur scientia de motu simpliciter, quæ traditur in libris physicorum, a scientiis de motu ad vbi, quæ in libro cæli, & motu ad formã simpliciter, quæ in lib. de generatione &c. ita quòd obiectũ superbiæ est celsitudo simpliciter, & non in tali, vel tali materia: præsumptio autem ad celsitudinem operum supra se, ambitio ad celsitudinem honoris &c. feruntur. Et si perspicacius perscrutati fuerimus, inueniemus quòd sicut celsitudo iuncta operibus, vel præmiis inuenitur obiecta dictis vitiis, ita celsitudo iuncta propriæ personæ inuenitur obiecta superbiæ: ita quòd quemadmodum præsumptuosus in celsum opus, ambitiosus in celsum honorem, ita superbus in celsitudinẽ sui tendit. Hæc enim sola directe est peruersa celsitudo simpliciter, cæteræ sunt peruersæ celsitudines secundum partem, puta, in honoribus, vel gloria, vel operibus arduis. Et vt melius percipiatur quod dicimus, aduerte, quòd propria persona potest ad virtutem, vel vitium multipliciter se habere, scilicet vt obiectum, vel subiectum, vel terminus. Commune siquidem est omni virtuti & vitio, quòd respiciat propriam personam vt subiectum. Nã virtus est, quæ bonum reddit habentem. Similiter commune videtur, saltem multis, quòd respiciant propriam personam vt terminum cõmensurationis obiecti, seu materiæ. verb. gra. Temperantia respicit propriam personam vt terminum commensurationis ciborum. Appetit enim , cibũ prout recta ratio dictat: recta autem ratio dictat secũdum commensurationem ad propriam personam. Et similiter magnanimus appetit magna opera, commensurata tamen personæ propriæ. Et similiter præsumptuosus appetit magna incommensurata sibi: & ambitiosus magnos honores improportionatos &c. Superbia autem, licet communicet cum aliis in his, habet tamen hoc proprium, quòd respicit propriam personã vt obiectum. Et propterea author in definitione superbiæ posuit ly propriæ, dicendo, quòd est appetitus excellentiæ propriæ: ita quòd obiectum proprium superbi vt sic, est ipsemet celsus, seu celsitudo sui: & in hoc differt a præsumptuoso, & cæteris habentibus pro obiecto magnitudinem talis materiæ, puta, operum, honoris, gloriæ. Magnanimus quoq; habet magnitudinem operum pro obiecto proprio, & magnitudinem honoris, & gloriæ vt materiæ. Superbus autem habet magnitudinem sui pro se primo obiecto. Et quia ad magnitudinem sui ordinari possunt bona & mala virtutum & vitiorum, ideo & virtutes, & vitia, & eorum materiæ sunt materia superbiæ. Ex omnibus. n. superbus tumere vult, ita q̃ sicut magnitudo operis, vt superius patet, dupliciter consideratur, scilicet vt conditio operis, & sic spectat ad quamlibet virtutem: & vt trãsit in rationem formalem obiectiuam, & sic constituit magnanimitatem: ita magnitudo propriæ personæ dupliciter consideratur, vt effectus virtutis, & cuiuscumque alterius reddentis habentẽ potentem, seu facientem magnum, & sic spectat ad quamlibet virtutem. Alio modo vt transit in rationem formalem obiectiuam, & sic constituit superbiam. Et sicut celsitudo sui est proprium obiectum superbiæ, ita abiectio sui est proprium obiectũ humilitatis. Et quòd hæc sint vera, & secũdum mentem authoris, atq; sanctorum, patet primo ex Domini authoritate, qui humiliatem, & superbiam definiuit per actus habentes pro obiecto seipsum, dicẽdo. Qui se humiliat, Qui se exaltat. Authoritate deinde August. allata in litera prius. Aliud est leuare se contra Deum &c. Authoritate quoq; Benedicti in 6. & 7. gradu humilitatis. Credere, & pronũtiare se omnibus viliorem. Credere, & confiteri se ad omnia inutilem, & indignum. In litera demum author millies explicat ly se, in primis duobus articulis q. præcedentis de humilitate. Et tandem in responsione ad tertium clarissime dicit, Humilitas plus reprimit spem de seipso, quàm ea vtatur. Obiectũ spei dixit seipsum, non opus, aut aliquid aliud: quoniam opera, & alia materialiter se habent ad seipsum, vt ea quæ sunt ad finem, ordinantur ad finem. Consonat aũt & optime quadrat regulæ humilitatis, s. æstimatio sui ex collatione eius, quod suum est ad Deum, & ad id quod Dei est. Huic. n. æstimationi conformis appetitus, est appetitus suiipsius vt subditi, qui est humilitatis quod quid est. Contrarius per excessum est appetitus suiipsius vt celsi, qui in qđ quid est superbiæ habetur. Contrarius autem per defectum est appetitus suiipsius, vt nimis subditi. Et quoniam diuina reuerentia radix est humilitatis, subaudiendus est in his ordo diuinæ reuerentiæ, ita vt humilitas sit virtus, qua homo ex diuina reuerentia se conferens Deo in omnibus se habet vt subditus. Superbia vero vitium, quo homo, diuina abiecta reuerentia, in omnibus, seu communiter se habet vt celsus. Abiectio vero est vitium, quo quis diuinam nõ sequens reuerentiam, se habet vt abiectus, seu vilis. Vbi patet etiam q̃ materia humilitatis, & superbiæ vniuersalis est: quia ad magna & ardua secundum se se extendit. Et humilis quidem ad omnia vt ardua, vt dictũ est, tendit. Superbus vero sui celsitudinem, quæ inter bona summum arduorum videtur, appetit: ideo circa ardui boni appetitum, qui spes vocatur, ponuntur. Deinceps ad specialia dubia more solito procedendum est.

¶ Super

QVAESTIO CLXII.

De superbia, in octo articulos diuisa.

DOSTEA considerandũ est de superbia.
¶ Et primo, De superbia in cõi.
¶ Secundo, De peccato primi hominis, qđ ponitur esse superbia.

Circa primũ quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum superbia sit pctm.
¶ Secũdo, Vtrum sit vitiũ speciale.
¶ Tertio, In quo sit sicut in subiecto.
¶ Quarto, De speciebus eius.
¶ Quinto, Vtrum sit peccatum mortale.
¶ Sexto, Vtrum sit grauissimũ omnium peccatorum.
¶ Septimo, De ordine eius ad alia peccata.
¶ Octauo, Vtrum debeat poni vitium capitale.

¶ Super Quæstionis centesimæ sexagesimæsecundæ Articulum primum.

IN art. 1. ciũsdem q. 162. dubium ex Martino occurrit in q. 1. de superbia, directe contra authorem dicente, quòd hæc opinio non vr in toto vera. Et primo ponit, q̃ superbia stricte accepta, non est definitiue appetitus, quo quis tendit supra id quod est. Probatur, Præsumptio est, qua quis tendit supra id quod est, quo ad administrationes: ambitio, quo ad honores &c. ergo. Præterea, si superbia est definitiue, qua quis tendit supra id quod est, aut hoc est quo ad aliquid prædictorũ, aut quo ad omnia simul, aut quo ad aliqd aliud ab his. Si primum, ergo est aliquid prædictorũ vitiorum. Si secundum, ergo erit aggregatum ex omnibus. Si tertium, tũc nullum tale videtur, nisi excellentia. Et tunc aut tendit in excellentiam maiorem, quàm habet, aut in manifestationem. Non in manifestationem: quia hoc secũdum sanctum Thomam spectat ad inanem gloriam. ergo in excellẽtiam maiorem. Hoc autem non videtur nisi dupliciter posse intelligi, scilicet quòd tendat ad excellentiam maiorem habendam: & hoc non est vitij. Vel quòd existimet se habere maiorem excellentiam: & hoc quidem est initium superbiæ, & conuenit superbo, & multis aliis, scilicet præsumptuoso, ambitioso, vano. Hi enim omnes existimant se maiores, quàm sint in suis materiis, scilicet administrationibus, honoribus, gloria.

¶ Ad hoc dubium secundum authoris processum non oporteret respondere, tum quia non dicit hanc esse definitionem superbiæ, sed argumentum ex nominatione sumit dicens. Superbia nominatur ex hoc &c. tum secundo, quia author post istum artic. subiungit statim articulũ, An superbia sit speciale peccatũ, quasi per ea quæ hic dicit, non adhuc manifestum sit de superbię specialitate quo ad peccatũ. Sed quoniã secundũ veritatem de superbia, vt conditaditur aliis peccatis, verificantur ea quæ hic dicuntur, quæ est superbia proprie accepta, & actus iste s. tendere supra id quod est, propriũ actum, ac obiectum superbiæ cõtinet, vt patet ex dictis: ideo pro definitione sustineri potest: & propterea rndendum est obiectis. Et ad primum dr, q̃ superbia est qua quis tendit supra id quod est ipse simpliciter. Præsumptio autem supra id quod est ẽm quid, hoc est, secundum opera, & sic de aliis. Ad secundum dicitur, q̃ superbia est qua quis tendit in hæc omnia &c. vt materiã tamen sui formalis obiecti, quod est aliud ab istis, scilicet celsitudo propriæ personæ. Et cum contra hoc, quasi tertium membrũ suæ distinctionis arguit, dicitur quòd superbus tendit, iuxta definitionem Augustini, in ipsam sui celsitudinem peruersam, quam constat non nisi vitiose appeti posse: & ideo falsum dicitur, quòd celsitudo maior vt habenda, potest licite appeti. Celsitudo siquidem, quæ ex maioritate claudit peruersitatem, non potest licite appeti, vt si homo appetat se esse supra superiores suos: hæc enim maioritas manifeste claudit in se peruersitatem. Et simile quid accidit in omni appetitu peruersæ celsitudinis propriæ, vt patet discurrendo per species superbiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum superbia sit peccatum.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur q̃ superbia non sit peccatum. Nullum enim peccatũ est repromissum a Deo. Promittit enim Deus quod ipse facturus est, non est autem actor peccati: sed superbia connumeratur inter repromissiones diuinas. dicitur. n. Isa. 60. Ponam te in superbiam sæculorum, gaudium in generationem, & generationem. ergo superbia non est peccatum.

¶ 2 Præt. Appetere diuinam similitudinem non est peccatum. hoc enim naturaliter appetit quælibet creatura, & in hoc optimum eius consistit, & præcipue hoc conuenit rationali creaturæ, quæ facta est ad imaginem, & similitudinẽ Dei: sed sicut dicitur in lib.* Sentent. Prosperi. Superbia est amor propriæ excellentiæ, per quam homo Deo assimilatur, qui est excellentissimus. unde dicit Aug. in 2. confess.* Superbia celsitudinem imitatur, cum tu sis vnus super omnia Deus excelsus. ergo superbia non est peccatum.

SED CONTRA est, quod dicitur Tob. 4. Superbiam numq̃ in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas.

RESPON. Dicendum, q̃ superbia nominatur ex hoc, quod aliquis per voluntatem tendit supra id quod est. vnde dicit Isid. in lib.* Etymol. Superbus dictus est, quia super uult videri quàm est. Qui. n. vult supergredi quod est, superbus est. Habet autem hoc ratio recta, vt voluntas vniuscuiusque feratur in id, quod est proportionatum sibi: & ideo manifestum est, quòd superbia importat aliquid, quod aduersatur rationi rectæ.

Hoc autem facit rationem peccati, quia secundum Dionysium 4. capit. de diuin. nominib.* Malum animæ est præter rationem esse. Vnde manifestum est, quòd superbia est peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ superbia dupliciter accipi potest. Vno modo, ex eo q̃ supergredi, non aspernari subiectionem eorum, quibus tenetur esse subiectus. ergo superbia vt tendens immoderate in magna sine admiculo aspernatæ subiectionis, opponitur humilitati. Deficit tertio, distinguẽdo pusillanimitatẽ vt ẽ defectus a perfectione magnorũ, & vt est applicatio ad viliora quàm deceat, & q̃ primo modo opponitur magnanimitati, secundo vero humilitati. Et multipliciter probatur quòd pusillanimus, vt applicat se ad vilia dedecẽtia ipsum, opponitur magnanimo. Primo, Magnanimitas sufficienter inclinat ad fugiendũ ea, quæ pro sua vilitate dedecẽt. ergo pusillanimitas ad vilia decentia inclinãs, illi opponitur. Probatur antecedẽs, quia nõ stat animum esse magnum tam habitu, quàm actu, & applicare se ad talia vilia. Secundo, Magnanimitas inclinat ad cõtemnendum paruos honores, vt patet in 4. Ethic. ergo & ad contemnendum vilia. Tertio, Magnanimus inclinatur secundum suum habitum ad vere iudicandum de his, quæ spectant ad dignitatem hominis, & ad huiusmodi iudicium sequendum. ergo magnanimus ex habitu suo inclinatur ad fugiendum vilia. Antecedens patet 4. Ethic. Quarto, Magnanimitas inclinat ad despiciendum omne quo homo fit minor, vt patet in 4. Ethic. ergo. Et confitmatur, quia magnanimus, vt patet 4. Ethicor. immemor est beneficiorum, eo q̃ minoris est recipere beneficia. ergo applicatio ad vilia cum multo minorem reddat hominem, magis fugitur a magnanimo. Quinto, Magnanimitas inclinat ad iudicandum id solum esse bonum, quod est honestum. ergo inclinat ad despiciendum ea, quæ pro sua vilitate dedecent. Antecedens est Tullij in 1. de offic. Sexto, Omnis dignificans se minoribus, quàm sit dignus, est pusillanimus oppositus magnanimo, vt patet 4. Ethicor. sed applicans se ad viliora quàm deceant, dignificat se minoribus, quàm sit dignus. ergo.

¶ Secundo principaliter in prima quæst. de superbia, arguit quadrupliciter, quòd applicare animum ad res viles dedecẽtes hominẽ, non pertinet immediate ad pusillanimitatẽ oppositã magnanimitati, vt vult Thomas. Primo, Pusillanimitas opposita superbiæ, vt vult Thomas, Primo, Pusillanimitas opposita sup-

biæ est deiectio appretiatiua minus suorum, & multum alienorum: sed huiusmodi applicatio ad vitia non est deiectio appretiatiua &c. quia potest esse talis abiectio sine huiusmodi appretiatione ergo. Secundo, Vitium oppositum superbiæ potest consumari sine corporali ministerio. ergo. Minor est certa, quia non potest consumari sine rebus vilibus. Maior probatur authoritate Cassiani Galat. 5. & patet de superbia diaboli. Et eadem ratio est de opposito. Tertio, Huiusmodi applicatio interdum venit ex auaritia, aut ex voluptate carnali. ergo non est vniuersaliter vitium superbiæ oppositum. Antecedens patet per experientiam. Quarto, Huiusmodi pusillanimitas quando ex defectu magnanimitatis venit, est vitium directe oppositum præsumptioni. ergo non est vitium directe oppositum superbiæ.

In sententia habetur in commentario ad capit 61. Esaiæ circa medium. tom. 5.

Consequentia tenet, quia secundum Thomam, præsumptio, & superbia sunt vitia specie distincta. Et antecedens probatur: quia huic, quod est administrare ea, quæ sunt supra vires, directe opponitur illud, quod est administrare ea, quæ sunt infra vires, & dignitatem hominis, vt pro sua vilitate hominem deiiciant.

¶ Ad hæc ordinate respondendo dicitur, q̃ distinctio humilitatis a magnanimitate sat probata, & seruata est.

¶ Ad primam obiectionem de superbia dicitur, quòd falsa est illa propositio, Superbus aspernando subiectionem, dignificat se magnis bonis. & cum probatur: quia dignificat se magna libertate, respondetur quòd talis libertas non est in genere bonorum, vt patet ex hoc, quòd est contraria virtuti: & propterea dignificans se tali libertate, non bono, sed magno malo se dignificat.

¶ Ad secundam obiectionem negatur illa propositio, Stat tendentem in magna immoderate non aspernari subiectionem eorum, quibus tenetur subdi: quoniam nisi aspernaretur facto, sal tem subiectionem, qua humilis polleret, nũquàm immoderate tenderet in magna. Constat autem, quòd subiectio humilis non est supererogationis, sed virtutis necessariæ ad vitã politicam, quæ via est cælestis patriæ.

¶ Ad ea autem quæ de pusillanimitate obiiciuntur, respondendo præmittitur, quòd applicare se ad vilia contingit dupliciter, scilicet simpliciter, vel certo genere, puta, arduorum: & quòd quia opposita sunt circa idem, & magnanimitas, ac præsumptio sunt circa ardua, pusillanimitas quoque circa ardua est per defectum. Et propterea in 4. Ethicorum ponitur vna alia virtus cum suis extremis vitiis circa mediocria in honoribus: & ad illius virtutis oppositum vitium per defectum spectat applicare se ad vilia in genere mediocrium. Ita quòd primus error argumentorum Martini est, quia duorum vitiorum cum sit applicare se ad vilia in certis generibus, scilicet pusillanimitatis in genere arduorum, & illius innominati vitii in genere mediocrium, in argumentis soli pusillanimitati attribuitur.

Secundus vero error est, quòd quia diuisa in inferioribus sunt vnita in superiori, & humilitas est superior tam magnanimitate, quàm illa alia virtute, vtpote faciens hominem bene subditum rationi vniuersaliter: ideo discerni debuit inter applicare se ad vilia in certo genere & simpliciter, & perspici quòd per applicare se ad vilia simpliciter distinguitur vitium humilitati oppositum ab vtroque dicto vitio, quoniam vtriusque est applicare se ad vitia in certo genere. Aduertendum quoque est, quòd vitium humilitati oppositum per defectum, ex duobus describi potest, scilicet vel ex materia, vel ex proprio obiecto. Et quòd author quidem ex materia ipsum designauit cum dixit, quod eius est applicatio ad viliora quàm deceant: sicut etiam humilitatem, & superbiam ex materia sæpe describimus dicendo, quòd sunt circa magna, & circa illã, circa quæ est magnanimitas, & circa omnia &c. Potest & ex obiecto proprio describi dicendo, quòd est animi applicatio ad subiectionem plus quàm deceat. Nam sicut humilis appetit se subiici, & superbus aspernatur subiectionem, ita reliquus amplectitur subiectionem dedecentem. & hæc descriptio non excluditur a prima, sed comes est illius: & prior illa. Nam ex animi vilitate, qua appetit q̃s se subiici præter, seu contra rationem rectã, prouenit quòd vilioribus se applicat, quàm deceat.

Li. 24. cap. circa prin. tom. 5.

¶ His ergo premissis, ad primum dicitur, quòd antecedens est verum quo ad fugam vilium in genere arduorum, & non simpliciter, nisi indirecte forte, & per redundantiam: alioquin non esset opus illa alia virtute cum suis vitiis circa mediocria. Et propterea consequentia nihil valet: quia in antecedente est sermo de fuga vilium in genere arduorum, in consequente vero de fuga vilium simpliciter. Et ista æquiuocatio, ne sæpius repetatur, subintelligitur in sequentibus. At si ad antecedens respectu vilium simpliciter probandum inducatur, quòd non stat animum esse magnum &c. Respondetur, quòd hoc non est per viam directæ oppositionis, sed per viam redundantiæ, quia qui fugit minus vilia, fugit viliora: nos autem loquimur de directe oppositis vitiis. Ad secundum dicitur eodem modo, quòd magnanimitas inclinat directe ad contemptum parui honoris in genere arduorum, per redundantiam autem quandam ad contemptum omnium paruorum: sed de directa inclinatione, & appositione est sermo. Ad tertium eodem modo dicitur, quòd inclinat ad iudicandum vere &c. in genere arduorum tantũ directe, & ideo. Et per hoc dicitur ad quartum, & eius confirmationem, quòd magnanimus directe fugit omne quo fit minor in genere arduorum tantum: per redundantiam autem fugit omnia minora. Ad quintum dicitur, quòd magnanimitas inclinat ad iudicandum solum honestum in genere ardui esse bonum arduum. Ad sextũ dicitur, quòd maior, & minor modificandæ sunt, scilicet in genere arduorum: humilitas autem, vt dictum est, vilia simpliciter fugit. Ad obiecta secundo loco, scilicet ex quæstione de superbia contra idem respõdetur. Et ad primum dicitur, quòd ad vitium oppositum humilitati per defectum non exigitur appretiatio alienorum, sed sufficit æstimatio suorum: humilitas enim non est virtus ad alterum, sed ad se. Et dicitur, quòd minor æstimatio sui non potest in affectu esse sine applicatione animi ad aliquid vilius, dedecens saltem ipsam subiectionem præter rationem. Ad secundum negatur minor: & ad probationem dicitur, quòd male intelligitur litera authoris. Nam non dicit applicationem corporis ad exteriora vilia, sed dicit applicationem animi ad aliqua viliora. Constat enim quòd animus potest intus applicari ad vilissima, puta, peccata grauissima cogitationum, & delectationum. Ad tertium dicitur, quòd si huiusmodi applicatio interdum ex auaritia, aut ex alio oritur vitio, nihil aliud infert, nisi quòd hoc vitium interdum oritur ex illis aliis vitiis: & non infert quòd non sit in se vnicum vitium. Nam sicut furti vitium potest ex multis vitiis oriri, & tamen furti speciem habet, ita contingit in aliis. Ad quartum dicitur, quòd vndecumque veniat pusillanimitas talis, si est talis, scilicet respectu vilium simpliciter, non directe præsumptioni, sed superbiæ opponitur: & propterea antecedens est falsum. Et ad probationem dicitur, quòd non est ad propositum: quia loquitur in genere arduorum, & debet probare de fuga vilium simpliciter. Est igitur vitii superbiæ oppositi homini animum ad viliora se applicare: sicut siquis ex paruitate animi doctus cum sit, ignorantiũ erroribus se subiicit, & prouenit huiusmodi subiectio peruersa ex mala collatione eius, quod Dei est in homine ad id, quod suum est in altero. Nec intelligas per hæc, quòd dicantur in litera eadem vitia opponi magnanimo, & humili, sed propter penuriam vocabulorum, vt clarior fieret doctrina, communicauit author vocabula declarata diuersa significatione, qua vni, & qua alteri opponitur. Proinquitas quoque vitiorum extremorum, scilicet superbiæ, & præsumptionis, ac pusillanimitatis, & illius innominati causa quoque fuerunt, cum etiam humilitas & magnanimitas conueniant in materia non simpliciter, sed quodam modo, vt in hac litera dicitur in principio huius responsionis. Et hinc habes quantum seipso doctior euaserit author hic, vbi distinguit quomodo superbia diuersa significatione opponitur magnanimitati & humilitati, cum in q. 8. de malo, artic. 2. superbiam absque distinctione opponi magnanimitati, & pusillanimitati prius dixerit.

Li. 19. circa a med. tom. 5.

q. præcedẽ. art. 2. ad 3.

¶ *Super Quæstionis centesimæsexagesimæsecundæ Articulum secundum.*

IN art. 2. eiusdem quæstio. 162. aduerte quòd Martin⁹ vbi supra, volens q̃ superbia sit appetitus excellentiæ despectiuæ, si intendat q̃ esse despectiuum, seu contemptiuum, est de ratione superbiæ, bene sentire videtur: quia contemptus Dei est propri⁹ superbiæ actus, vt infra patet, & conse quenter contemptus aliorum venit. Si autem intendat, quòd ,,pterea oportet addere istam particulã in definitione superbiæ ad determinandum qualis celsitudinis sit appetitus, quia scilicet non cũ iuscumque, aut qualiscumque, sed contemptiuæ celsitudinis est appetitus, minus pspicaciter sentire videtur, tũ propter supradictã: tum quia contemptus superbiæ adest ex parte auersionis magis quàm ex parte conuersionis, seu obiecti: quoniam ex parte obiecti, vt patet di scurrẽdo per species superbiæ, non habetur contemptus expresse, nisi in quarta specie, vt patet ex antedictis. Sed ex parte auersionis, quia superbus ad non subici Deo per se tenditur, dum primum quod aspicit & appetit vt rationem omnis celsitudinis, est non subici Deo: appetit enim quicquid appetit per modum non subditi, Sicut humilis ex opposito, ad quicquid tendit, tendit vt subditus Deo, & ei quod Dei est. Sicut enim humilitas modum subiectionis Deo apponit omni suo appetitui, ita superbia modum aspernatæ subiectionis Deo, & ei quod Dei est, apponit omni sui appetitui. Et propterea cõ temptiua merito ex parte auersionis, magis quàm ex parte conuersionis ad obiectum, scilicet celsitudinem, dicitur. Et quoniam rõnes Martini nihil assumunt, nisi quòd superbus est contemptiuus, & similiter nihil aliud concludũt, nisi quòd superbia est contemptiua, & vtrumque verum est: ideo superfluum duxi afferre octo argumenta sua. Sat est disputatori vti distinctione supradicta, scilicet, quòd esse contemptiuum vel dicitur esse de ratione superbiæ, & conceditur: aut esse particulam addendam ad definitionem, vt qualificetur celsitudo appetita per superbiam, & hoc negatur: quia appetitum a superbia est personæ propriè celsitudo simpliciter peruersa vel in se, vel in modo appetẽdi, & expressus contẽptus ex parte auersionis se tenet. Erunt autem hæc manifesta magis in artic. 5. & deinceps.

* In lib. 2. de summo bono ca. 38 a med.

Lib. 34. ca. 18. in prin.

Cap. 29. circa med. to. 7.

Ar. præced.

¶ In eodem articulo in responsione ad primum, dubium occurrit ad hominem: quoniam ibi ponitur contemptus præcepti interior actus superbiæ: & superius in tractatu de inobedientia definitũ est, quòd contemptus præcepti est propri⁹ actus inobedientiæ, vt est speciale vitiũ a superbia, & reliquis vitiis distinctũ. Quomodo stant hęc duo simul?

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia primogenita superbia ex parte auersionis, inobedientia videtur: ideo actus inobedientiæ elicitiue attribuitur in litera superbiæ, cuius est originaliter. Perspicacius autem, quòd sicut contemptus hominum ex fastidio subiectionis ad Deum, & id quod Dei est, vt superbiæ

ponitur magnanimitati secũdum defectum. Nam sicut ad magnanimitatem pertinet impellere animum ad magna cõtra desperationem: ita ad humilitatem pertinet retrahere animum ab inordinato appetitu magnorum contra præsumptionem. Pusillanimitas autẽ si importet defectũ a prosecutione magnorum, proprie opponitur magnanimitati per modum defectus. Si autem importet applicationem animi ad aliqua viliora, q̃ hominem deceant, opponitur humilitati secundum defectũ: utrũque enim ex animi paruitate procedit. Sicut & ecõtrario superbia potest secũdum superexcessum & magnanimitati, & humilitati opponi secũdum rationes diuersas, humilitati quidem, secundum qđ subiectionem aspernatur: magnanimitati autem, secundum quod inordinate ad magna se extendit. Sed quia superbia superioritatem quandam importat, directius opponitur humilitati: sicut & pusillanimitas, quæ importat paruitatẽ animi in magna tendentis, directius opponitur magnanimitati.

ARTICVLVS II.

Vtrum superbia sit speciale peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd superbia non sit speciale peccatum. Dicit enim Augustinus* in lib. de natura & gratia, quòd sine superbiæ appellatione nullum peccatũ inuenies. & Prosper dicit in libro† de vita contemplatiua, quòd nullum peccatum sine superbia potest, vel potuit esse, aut poterit. ergo superbia est generale peccatum.

¶ 2 Præt. Iob 33. Vt auertat hominem ab iniquitate, dicit glos. quòd contra conditorem superbire, est eius præcepta peccãdo trã scendere: sed secundum* Ambros. omne peccatum est transgressio legis diuinę, & cęlestium inobediẽtia mandatorum. ergo omne peccatum est superbia.

¶ 3 Præt. Omne peccatum speciale, alicui speciali virtuti opponitur: sed superbia opponitur omnibus virtutibus. dicit enim Gregor. 34.† Moral. Superba nequaquam est vnius virtutis extinctione cõtẽta, per cuncta animę membra se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus corpus omne corrumpit. & Isidor. dicit in libr. Etymol.* quòd est ruina omnium virtutum. ergo superbia non est speciale peccatum.

¶ 4 Præt. Omne peccatum speciale habet specialem materiam: sed superbia habet generalem materiam. dicit enim Greg. 34.* Mora. quòd alter intumescit auro, alter eloquio, alter infimis & terrenis rebus, alter summis cælestibusque virtutibus. ergo superbia non est speciale peccatum, sed generale.

SED CONTRA est, qđ Aug. dicit in lib.† de natura & gratia. Quærat, & inueniet secundum legem Dei, superbiam esse peccatum multum distinctum ab alijs vitijs. Genus autem non distinguitur a suis speciebus. ergo superbia non est generale peccatum, sed speciale.

RESPON. Dicendum, quòd peccatum superbiæ dupliciter potest considerari. Vno modo, secundum propriam speciem, quam habet ex ratione proprii obiecti: & hoc modo supbia est speciale peccatum, quia habet speciale obiectum. Est enim inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vt dictũ est.* Alio modo, potest considerari secundum redundantiam quandam in alia peccata: & secundum hoc habet quandam generalitatẽ, inquantum. f. ex superbia oriri possunt omnia peccata duplici ratione. Vno modo per se, inquantum scilicet alia peccata ordinantur ad finẽ superbiæ, quæ est propria excellentia, ad quam potest ordinari omne id, qđ quis inordinate appetit. Alio modo indirecte, & quasi per accidens, scilicet remouendo prohibens, inquantum scilicet homo per superbiam contemnit diuinam legem, per quam prohiberetur a peccando, secundum illud Hiere. 2. Confregisti iugum, rupisti vincula, dixisti, Non seruiam. Sciendum tamen q̃ ad hanc generalitatem superbiæ pertinet, q̃ omnia vitia interdum ex superbia oriri possunt: non autẽ ad eam pertinet, q̃ omnia vitia semper ex superbia oriantur. Quàmuis. n. omnia præcepta legis possit quis trãsgredi qualicumq; peccato ex contemptu qui pertinet ad superbiã, non tamen semper ex contemptu

Infra ar. 8. cor. Et 1. 2. q. 84. art. 2. & 4. dist. 5. q. 1. art. 3. cor. Et d. 42 q. 1. ar. 3. ad 1. & Malo. q. 8. ar. 2.

* August. in lib. de natu & gra. c. 59. parum a prin. tom. 7

† Ioan. cap. 3. parum a prin.

* In lib. de ẽs. cap. 8. circa finem ante med. tom. 4

Lib. 34. ca. 6. in fin. prin.

perbiæ vitium formaliter spectat: ita cõtemptus præcepti ex contemptu subiectionis ad Deum, actus est superbiæ formaliter. Ita quòd cõtemptus præcepti ex fastidio præcepti, est prius inobedientiæ actus. Sed contemptus præcepti ex fastidio subiectiõis ad Deum, est actus superbiæ, cui proprium est fastidium subiectionis ad Deum. Et quod dictum est de contemptu præcepti, extendendum est ad contemptum cuiuscumque alterius personæ, officii &c. ex fastidio diuinæ subiectionis. Semper enim huiusmodi contẽptus formaliter est actus superbiæ in quacumq; materia sit.

Cap. 29. in med. tom. 7

In corp. ar.

¶ *Super Quæstionis centesimæsexagesimæsecundæ Articulum tertium.*

IN art. 3. eiusdem quæst. 162. dubia duo occurrunt. Primum est, Quo pacto superbia in litera ponitur subiectiue in uolũtate, & in appetitu sensitiuo. Pluries enim repli catur in litera, quòd non solum est in irascibili propriæ sumpta, sed etiam in uoluntate. Per hoc enim ostendit quòd est in vtraque irascibili: ac per hoc aut sunt duæ superbiæ speciedifferentes, quarũ vna est in voluntate, & alia in irascibili sensitiua: aut vna superbia est subiectiue in vtraque potentia. ¶ Secundum dubiũ est ad hominẽ, quia superius in præcedentis lib. quæst. 56. art. 6. definitum est, quòd in voluntate nulla est virtus moralis, quę sit propter bonum volentis, vt sunt virtutes circa passiones, sed iustitia, charitas &c. quo modo nũc in voluntate ponitur humilitas, quæ est circa passionẽ spei, & non ad alterius, sed habẽtis proprium bonum? Idem enim est obiectum superbiæ, & humilitatis, sicut vniuersaliter idem

Mal. q. 8. arti. 3. Et vir. q. 1. artic. 5. ad 10.

aliquis præcepta diuina transgreditur: sed quandoque ex ignorantia, quãdoq; ex infirmitate. Et inde est, quòd sicut Aug. dicit in lib. de natura & gratia,* Multa perperam fiunt, quæ non fiunt superbe.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Aug. illa verba inducit in lib. de natu. & gratia, non ex sua persona: sed ex persona alterius, contra quẽ disputat. Vnde & postmodum improbat ea, ostendens q̃ non semper ex superbia peccatur. Potest tñ dici q̃ authoritates illæ intelligũtur quantum ad exteriorem effectum superbiæ, qui est transgredi præcepta, quod inuenitur in quolibet peccato: nõ aũt quantum ad interiorem actũ superbiæ, qui est contemptus præcepti. Non. n. semper peccatum fit ex cõtemptu, sed quandoq; ex ignorantia, quandoque ex infirmitate, vt dictum est.*

AD 2^m dicendum, quòd quandoque aliquis committit aliquod peccatum secũdum effectum, sed non secundum affectum. Sicut ille qui ignoranter occidit patrem, committit patricidium secundum effectum, sed non secundum affectum, quia hoc non intendebat: & secundum hoc transgredi præceptum Dei, dicitur esse cõtra Deũ superbire secũdum effectum quidem semper, non autem semper secundum affectum.

AD 3^m dicendum, q̃ pctm̃ aliqđ potest corrũpere virtutem dupliciter. Vno modo, per directam cõtrarietatẽ ad virtutem, & hoc modo, superbia non corrumpit quãlibet virtutem, sed solum humilitatẽ: sicut quodlibet aliud speciale pctm̃ corrumpit quandam specialem virtutem sibi oppositam, contrarium agendo. Alio modo, pctm̃ aliqđ corrumpit virtutem abutendo ipsa virtute: & sic superbia corrumpit quamlibet virtutem, inquantum. s. ex ipsis virtutibus sumit occasionem superbiendi, sicut & quibuslibet alijs rebus ad excellentiam pertinentibus: unde non sequitur q̃ sit generale peccatum.

AD 4^m dicẽdũ, q̃ superbia attendit specialiter rõnẽ obiecti, quæ tñ inueniri potest in diuersis materijs. Est. n. inordinatus amor propriæ excellẽtiæ: excellentia autem in diuersis rebus potest inueniri.

ARTICVLVS III.

Vtrum superbia sit in irascibili sicut in subiecto.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd superbia non sit in irascibili sicut in subiecto. Dicit enim Gregor. 23. Moral.* Obstaculum veritatis tumor mentis est, quia dum inflat, obnubilat: sed cognitio veritatis non pertinet ad irascibilem, sed ad vim rationalem. ergo superbia non est in irascibili.

¶ 2 Præt. Gregor. dicit 24. Moral.* quòd superbi non eorum vitam considerant, quibus se humiliando postponant, sed quibus superbiendo se præferant, & sic videtur quòd superbia ex indebita considerationc procedat: sed consideratio non pertinet ad irascibilem, sed potius rationalem. ergo superbia non est in irascibili, sed potius in rationali.

¶ 3 Præt. Superbia non solum quærit excellentiam in rebus sensibilibus, sed etiam in rebus spiritualibus, & intelligibilibus. Ipsa autem principaliter consistit in contemptu Dei, secundum illud Eccle siast. 10. Initium superbiæ hominis apostatare a Deo: sed irascibilis cum sit pars appetitus sensitiui, nõ potest se extendere in Deũ, & in intelligibilia. ergo superbia non potest esse in irascibili.

¶ 4 Præt. Vt dicitur in lib.* sententiarũ Prosperi. Superbia est amor proprię excellentiæ: sed amor non est in irascibili, sed in cõcupiscibili. ergo supbia non est in irascibili.

SED CONTRA est, quòd Gregor. in 2. Moral.* ponit contra superbiam donum timoris: timor autem pertinet ad irascibilem. ergo superbia est in irascibili.

RESPON. Dicendum, quòd subiectum cuiuslibet virtutis, vel vitij oportet inquirere ex proprio obiecto. Non. n. potest esse aliud obiectum habitus, vel actus, nisi quod est obiectum potentiæ, quæ vtrique subijcitur. Proprium autem obiectum superbiæ est arduũ. Est enim appetitus propriæ excellentiæ, vt dictum est.* Vnde oportet quòd superbia aliquo modo ad vim irascibilem pertineat. Sed irascibilis dupliciter accipi potest. Vno modo proprie, & sic est pars appetitus sensitiui: sicut & ira, proprie sumpta, est quædam passio appetitus sensitiui. Alio modo, potest accipi irascibilis largius. s. vt pertineat etiam ad appetitum intellectiuum, cui etiam quandoq; attribuitur ira, prout. s. attribuimus iram Deo, & angelis nõ quidem secundum passionem, sed secũdum iudicium iustitiæ iudicantis. Et tamen irascibilis sic cõmunis dicta non est potentia distincta a concupiscibili, vt patet ex his quæ in primo * dicta sunt. Si ergo arduũ, quod est obiectum superbiæ, esset solum aliquid sensibile, in quod posset tendere appetitus sensitiuus, oporteret quòd superbia esset in irascibili, quæ est pars appetitus sensitiui. Sed qa arduũ, quod respicit superbia, cõiter inuenitur & in sensibilibus, & in spiritualibus rebus, necesse est dicere, q̃ subiectum superbiæ sit irascibilis non solũ propriesumpta, prout est pars appetitus sensitiui, sed ẽt cõmunis accepta, prout inuenitur in appetitu intellectiuo: unde & in dæmonibus supbia ponit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cognitio veritatis ẽ duplex. Vna pure speculatiua, & hanc superbia indirecte impedit subtrahendo causam. Superbus. n. neq; Deo intellectum suum subiicit, vt ab eo veritatis cognitionẽ percipiat, secundũ illud Matth. 11. Abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, ideſt, a superbis, qui sibi sapientes & prudentes videntur, & reuelasti ea paruulis, ideſt, humilibus. Neq; etiã ab hominibus addiscere dignatur, cum tamen dicatur Eccles. 6. Si inclinaueris aurem tuam. s. humiliter audiendo, excipies doctrinam. Alia autem est cognitio veritatis. s. affectiua, & talem cognitionem veritatis directe impedit superbia: quia superbi dũ delectantur in propria excellentia, excellentiam veritatis fastidiunt, vt Gregor. dicit 23. Moral.* quòd superbi & secreta quædam intelligendo percipiunt, & eorum dulcedinem experiri non possunt: & si nouerint quomodo sint, ignorant quomodo sapiunt. Vnde & Prouerb. 11. dicitur. Vbi humilitas, ibi sapientia.

AD 2^m dicendum, quòd sicut supra dictum est, * humilitas attendit ad regulam rationis rectæ, secundum quam quis veram æstimationem de se habet. Hanc autem regulam rectę rationis non attendit superbia, sed de se maiora æstimat quàm sint, quod contingit ex inordinato appetitu propriæ excellentiæ: quia quod quis vehementer desiderat, facile credit, & ex hoc etiam eius appetitus in altiora fertur, q̃ sibi conueniat. Et ideo quæcumque conferunt ad hoc, quòd aliquis æstimet se supra id quod est, inducunt hominem ad superbiã, quorum vnum est, q̃ aliquis cõsideret defectus aliorum, sicut econtra Gregor.* ibidem dicit, q̃ sancti viri virtutum considerationc vicissim sibi alios præferunt. Ex hoc ergo non habetur quòd superbia sit irrationali, sed q̃ aliqua causa eius in ratione existat.

AD 3^m dicendum, quòd superbia non est solum in irascibili, secũdum qđ est pars appetitus sensitiui, sed prout cõmunius irascibilis accipitur, vt dictum est.*

AD 4^m dicendum, quòd sicut Augustꝰ dicit 14. de ciuita. Dei, † amor præcedit omnes alias animi affectiones, & est causa earum, & ideo potest poni pro qualibet aliarum affectionum: & secundum hoc superbia dicitur esse amor propriæ excellentiæ, inquantum ex amore causatur inordinata præsumptio alios superandi, quod proprie pertinet ad superbiam.

In cor p. ar.

Lib. 14. c. 7. a med. & 8. & 9. tom. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ conuenienter a Gregorio assignentur quatuor superbiæ species, scilicet, æstimare bonum a seipso habere: sibi datum desuper, credere pro suis accepisse meritis: iactare se habere quod non habetur: & despectis cæteris singulariter videri appetere habere quod habetur.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd inconuenienter assignẽtur quatuor superbiæ species, quas Greg. assignat 23. Moral.* dicens. Quatuor quippe sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cum bonum aut a semetipsis habere se æstimãt: aut si sibi datum desuper credunt pro suis hoc accepisse meritis putant: aut cum iactant se habere quod non habent: aut despectis cæteris singulariter videri appetunt habere quod habent. Superbia enim est vitium distinctũ ab infidelitate, sicut etiam humilitas est virtus distincta a fide: sed quòd aliquis æstimet bonum se non habere a Deo, vel quòd bonũ gratiæ habeat ex meritis propriis ad infidelitatem pertinet. ergo nõ deberet poni species superbiæ.

¶ 2 Præt. Idem non debet poni species diuersorum generum: sed iactãtia ponitur species mendacij, vt supra habitum est.* ergo non debet poni species superbiæ.

¶ 3 Præt. Quædam alia videntur ad superbiam pertinere, quæ hic non connumerantur. dicit enim Hierony. quòd nihil est tam superbum, quàm ingratum videri. & Augustꝰ dicit 14.* de ciuit. Dei, quòd excusare se de peccato commisso ad superbiam pertinet. Præsumptio etiam, qua quis tendit ad assequendum aliquid quod supra se est, maxime ad superbiã pertinere vr. Non ergo sufficiẽter predicta diuisio cõprehẽdit superbię spẽs.

¶ 4 Præt. Inueniuntur aliæ diuisiones superbiæ. Diuidit enim* Anselmus exaltationem superbiæ dicens, quòd quædam est in voluntate, quædam in sermone, quædã in operatione. Bernardus † ẽt ponit duodecim gradus superbię, qui

¶ *Super Quæstionis centesimæsexagesimæsecundæ Articulum quartum.*

IN artic. 4. eiusdẽ 162. q. dubiũ ex Martino quæst. 5. de superbia occurrit, vbi recitata hæc doctrina dicit. Hæc opinio Thomæ est pulchra, & bene moralis, sed tamen calũniabilis multipliciter videtur. Primo, quia Gregorius non superbiæ, sed arrogãtiæ species ponere videtur: arrogantia autem est superbię vna species. Immo Isido. de summo bono, distinguit eam a superbia vt speciem a specie, & dicit arrogantiam ex superbia nasci, & non econtra. Et cõfirmatur, quia stat aliquem esse verę superbum, & tamen nihil sibi arrogare. Probat, Theologꝰ excellens alios notabiliter recognoscẽs a Deo ex gratia scientiam habere, despiciens tamen alios tãquàm nihil scientes, est vere superbꝰ, vt pote suam excellentiam contemptuam amans, & tamẽ nihil sibi arrogat. Præterea, Si aliquis impudenter iactet bona quæ habet ob amorem propriæ excellentiæ in contemptum aliorum, talis est vere superbus, & tamen nihil sibi arrogat. Secundo, Non videtur Thomas bene fundasse istas arrogãtiæ species: quo niam ipse duo cum proponat in superbia inueniri, bonũ, & excellentiam consequentem ad bonũ, oẽs species ex parte boni assignat ex triplici, aut quadrupli ci consideratione boni. Et ex primo mõ accipit tertiam speciem, qua quis æstimat se habere bonũ, quo caret. Contra, Si dies aliquis ve-

2. dist. 42. q. 2. art. 4. Et Mal. q. 8. ar tic. 4 Et 1. cor. 4. lec. 2 Et 1. Eth. 3.

*lib. 23. Mo ra. cap. 7. in princ.

Lib. 14. cap. 14. tom. 5.

* In lib. de similitu. c. 24

† in trac. de 12. grad. humilitatis in med. & deinceps.

Ibid. art. 4. & 5. ad 1. & 2.

repræsentatur, quòd tanti sunt ingenii, vt hæc penetrẽt: & delectari in hac sua celsitudine qua multos excellunt, affectum suum auersum possident a delectatione in ipsa veritate. Et ppterea sciunt quo modo sunt diuina, & moralia, sed neciũt quomodo sapiunt. Humiles autem secreta diuina, aut naturæ, aut moris penetrantes, ad excellentiam veritatis cognitæ, & suæ causæ, quæ est veritas diuina, se conuertunt, & si ipsa cognitione veritatis delectantur gratias agẽtes Deo, & conferentes suam notitiã diuinæ scientię & contemplationi, se nihil scire arbitrantes, veritatis exaltationem affectant.

¶ In responsione ad secundum eiusdem tertii articuli aduerte, quòd falsa æstimatio sui ponitur in litera effectus, & causa superbiæ. Effectus quidem, quia ex nimio amore propriæ excellẽtię facile æstimat quis se excellere. Et hinc fit, vt delectemur in nostris laudibus oblatis ab aliis non vsquequaque veris. Causa vero, quia ex falsa sui æstimatione in malus, prouenit quòd homo se habeat vt magis excellẽs, & appetat altiora, quàm conueniant.

¶ In responsione ad quartum, nota verbum superius allegatum, scilicet, Præsumptio alios superãdi, quod proprie pertinet ad superbiam.

Ibid. ca. 16. in fine.

Art. 1. & 2. huius quæst.

Aristo. ar. 1.

Isidor. lib. 14. cap. 12.

ra de se æstimans quantum ad quantitatem diuiciarum, præferat se propter diuitias viris doctis, est superbus, & tamen non arrogat sibi bonum ex quo sequitur excellentia, sed tantum excellentiam ipsam. ergo tertia species non sufficienter assignatur penes arrogantiam boni, ad quod consequitur excellentia. Et confirmatur, quia defensio peccatorum, rebellio, libertas, consuetudo peccandi, sunt gradus superbiæ secundum Bernardum: & tamen non omnis defendês peccata &c. arrogat sibi bonum quo caret: sed hæc quandoq; contingunt ex arrogata excellẽtia.

Li.23.ca.7.

¶ Ad hæc dicitur, quòd arrogantia dupliciter sumi potest.

Li.23.Mor. c.7.in prin.

Primo, pro actu superbiæ: qualibet.n. superbus aliquo modo sibi tribuit quo caret. Et quia consentaneũ est vt actꝰ ponatur quãdoque pro vitio cuius est actus, inde est quòd Gregor. superbos arrogãtes vocauit. Falsum est ergo quòd nõ superbiæ species ponat: nec Isidor. distinxit ut speciem a specie, sed ut actum a vitio, uel ut actum secundarium a primario, puta, quia primus superbiæ actus, quo superbia dicitur, est superbire: & ex hoc nascitur arrogare sibi quo caret.

Ar.1. & 3.

¶ Ad confirmationem dicitur, quòd non stat aliquem esse superbum, & nihil sibi arrogare.

¶ Et ad probationem primam de superbia theologi, respondetur quòd arrogat sibi maiorem excellentiam quàm habeat: quoniam attribuit sibi excellentiam, ut rationem despicabilitatis aliorum, tamquàm alii nihil sint in comparatione ad ipsum. Cõstat autem ꝙ longe maior æstimatur excellentia quæ æstimatur tanta, vt in comparatione eius alii quasi nihil sint. Sicut in ueritate excellẽtia illa, cuius comparatione cætera offuscantur, & quasi nihil sunt, longe maior est secũdum ueritatem quàm alia: unde & diuinam iustitiam commendantes dicimus. Vniuersæ iustitiæ nostræ quasi pannus menstruatæ: & per hoc patet solutio secundi casus de superbia iactatoris. Eadem siquidem ratione apprehendit excellentiam suam maiorem, & utitur illa ut maiore quàm sit, quia ut ratione despicabilitatis aliorum. Vterque tamẽ horum peccat secundum quartam superbiæ speciem, proprie loquendo: quia non penes bonum habitum, sed penes modum habendi illud bonum æstimatio excellentiam fundat. Aestimat siquidem uterque bonum quod habet ita illustrius habere, ut cæteri obscurentur coram eo. Quarta autem species penes modum habendi sumitur, ut patet in litera.

¶ Ad secũdum dicitur, quòd author bene fundauit species istas, explicans & obiectum superbiæ, quod excellentia est, & causam illius, quæ est bonum habitum: & ad radices attingens ex bono quod est causa diuersarum specierum, appetitum excellentiæ monstrauit. Ad id autem quod obiicitur contra tertiam speciẽ, quia inuenitur sibi arrogare excellentiam & non bonum, respõdetur dupliciter. Primo, per interemptionem: & ad casum de arrogantia diuitis dicitur, ꝙ talis, licet non arroget sibi plus diuitiarum quàm habeat, arrogat tamen sibi plus boni secundum diuitias, quàm habeat. Aestimat enim se maiorem esse ex diuitiis quàm sit ex illis: quoniam æstimat se ex diuitiis tãti, ut alii obscurẽtur in cõparatione sui: & super tali æstimatione fundatur appetitus excellentiæ, & contemptus aliorum: & si perspicacius uideatur, æstimat se habere ex diuitiis bonum quod non habet, quod æstimat se habere bonum, in cuius comparatione obscuri sint cæteri. Et propterea directe peccat secundum tertiam speciem: quoniam super æstimatione boni non habiti, excellentiæ appetitus fundatur. Secũdo dicitur, quòd quia eiusdem moris est attribuere sibi vel bonum quo caret, uel excellentiam qua ca ret, & hæc naturaliter se habẽt ut effectus & causa: ideo author explicando tertiã speciem per bonum falso attributum, reliquit

F pro manifesto ad eandẽ speciẽ spectare excellentiã falso attributam absq; fundamẽto alicuius boni aliter æstimati. Et hæc quidem responsio facilior: prima aũt subtilior, & veritati innititur.

¶ Ad confirmationem de defensione peccatorum &c. dicitur ꝙ, vt author dicit, ponuntur inter superbiæ gradus & anteceden

I

sunt curiositas mentis, leuitas, inepta lætitia, iactantia, singularitas, arrogantia, præsumptio, defensio peccatorum, simulata confessio, rebellio, libertas, peccandi consuetudo, quæ non uidetur comprehendi sub speciebus a Grego. † assignatis. ergo videtur quòd inconuenienter assignentur.

In contrarium sufficit authoritas Gregorij †.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * superbia importat immoderatum excellentiæ appetitum, qui. s. non est secundum rationem rectam. Est autem cõsiderandum, quòd quælibet excellentia consequitur aliquod bonum habitum: quod quidem potest tripliciter cõsiderari. Vno modo, secundum se. Manifestum est enim ꝙ quanto maius est bonum quod quis habet, tãto per hoc excellentiam maiorem consequitur:

& ideo cum aliquis attribuit sibi maius bonum quàm habeat, consequens est quòd eius appetitus tẽdat in excellẽtiam propriam vltra modum sibi conuenientem: & sic est tertia species superbiæ, cum scilicet aliquis iactat se habere quod non habet. Alio modo, ex parte

G causæ, prout scilicet excellentius est quod aliquod bonum insit alicui a seipso, quàm quòd insit ei ab alio: & ideo cum aliquis æstimat bonũ quod habet ab alio, ac si haberet a seipso, fertur per cõsequẽs appetitus eius in propriam excellentiã supra suũ modũ. Est autem dupliciter aliquis causa sui boni, uno modo efficienter: alio modo meritorie. Et secundum hoc

H sumuntur duæ primæ superbiæ species, scilicet cum quis a semetipso habere æstimat quod a Deo habet, vel cum proprijs meritis sibi datum desuper credit. Tertio

stat quia est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ sicut de speciebus luxuriæ dictum est ex authore in 15.q. de malo, s. ꝙ inordinatio superbiæ potest contingere dupliciter, scilicet ex parte actus secundum se, & ex parte appetentis: inordinatio siquidem actus secundum se attenditur penes obiectum, secundum cuius diuersitatem assignatæ sunt istæ quatuor species: inordinatio autem ex parte appetentis, eo modo appetendi consideratur. Et propterea non est mirũ si huiusmodi species superbiæ prætermissa est, ab his, qui de superbia ex parte actus secundum se tractauerunt.

I ¶ In eodem quarto in responsione ad quartum, dubium ex Martino vbi supra occurrit, arguente quòd hoc authoris dictum in glossando Anselmũ, scilicet quòd illa tria quæ ponit Anselmus, accipiuntur secundum progressum peccati cuiuslibet, quod primo, corde accipitur: secundo, ore profertur: tertio, opere perficitur, non est conuenienter dictum. Primo, Nullum opus immediate subordinatum volitioni, quæ est subordinata volitioni, quæ primo & per se est volitio superbiæ, est opus, per quod perficitur cursus superbiæ: sed superbia operis cõsistit in exhibitione factorum, quæ sunt subordinata alicui volitioni subordinatæ volitioni quæ primo & per se est volitio superbiæ. ergo Minor probatur: quia opera quæ sunt signa superbiæ, subordinantur immediate volitioni illorum factorum, & illorum uolitio subordinatur volitioni excellentiæ, quæ est primo & per se volitio superbiæ. Secundo, Nullum opus, ad quod illa volitio, quæ primo & per se est volitio superbiæ, non inclinat nisi mediante aliquo iudicio vero, vel erroneo, & alia volitione illi coformi,

K est opus per quòd perficitur & consumatur illa prima volitio: sed ad opus exterius non inclinat volitio superbiæ immediate, sed tantum mediante iudicio vero, vel erroneo, quo iudicatur quòd per talia facta procurabitur excellentia, & mediante volitione hmõi factorum. ergo. Tertio, Si quis diuideret luxuriã in luxuriã cordis, oris, & operis, intelligẽdo per luxuriã cordis cõsensum, & per luxuriam oris turpia verba, & per luxuriã operis conuersationem cum personis, aut locis luxuriosis, constat quòd illa diuisio non acciperetur secundum progressum peccati luxuriæ, quia opus illud non est istud opus, quod proprie correspondet consensui in luxuriam: sed diuisio superbiæ posita ab Anselmo est omnino huic similis. ergo non est secundum progressum peccati superbiæ. Quarto, Quando diuisio alicuius peccati sumitur secundum progressum peccati, tunc res significatæ per diuisionem sunt sibi inuicem subordinatæ hoc modo, quòd tertium secundo, & secundũ primo subordinatur: sed superbia operis nullo modo subordinatur superbiæ oris, cũ nullo modo oporteat ꝙ volens superbiã ostendere factis, primo ostẽdat eam

verbis.

verbis. ergo. Quinto, Omne illud opus, per quod perficitur aliquod peccatum, est finis volitionis, quæ primo & per se est peccatum: sed opus superbum non est finis volitionis excellentiæ, quia non ideo amo excellentiam, vt superbe faciam & operer, sed econtra superbe facio & operor, vt superemineam & excellens videar. Maior patet: quia ideo vis luxuriari, vt luxurieris, & non ideo luxuriaris, vt velis luxuriari.

¶ Ad horum euidentiam præmittenda sunt duo, primum est, quòd distinctio peccati secundum progressum peccati dupliciter inuenit, scilicet perfecte, & imperfecte. Perfecte quidem, quando secundũ omnes subordinatos ordine originis & malitiæ gradus fit, vt si primo concipiatur in corde: secundo, exprimatur ore: tertio, cõsumetur opere. Imperfecte autem, quãdo progressus attenditur secundum dictos gradus, sed non subordinatos secundum ordinem originis, aut malitiæ, vt si peccetur in corde, vel in ore, vel opere: sed non ita quòd vnum oriatur ex alio, puta, si in corde habeat delectatio morosa, in ore locutio turpis, sed non propter illam delectationem morosam in opere fiunt actus turpes, nec sunt effectus verborum turpium huiusmodi, quippe distinctio est secundum progressum peccati, pro quanto distinctio sit secundus gradus, quibus progredi solet peccatum, scilicet, cor, sermo, & opus. Sed imperfecte, quia deest ordo originis vnius ab alio, & ordo per se malitiæ: quoniam in huiusmodi distinctione, per se loquendo, non potest fingi quod eorum sit grauius. Est tamẽ in hac distinctione alius tactus per se progressus a corde immediate, scilicet mali sermonis a corde malo, & mali operis a corde malo: & hic etiam, quia vtrobique deest vnus gradus, imperfectus est. Et si his adiunxeris, quòd imperfectum reducitur ad perfectum, videbis quòd quæcumque harum distinctionum potest merito vocari distinctio secundum progressum peccati. Secundum est, ꝙ virtus, vel vitium potest perfecte progredi per omnes gradus ab intus ad extra ordinate vsque ad consumationem operis, dupliciter. Primo, per subtracta verba & opera non aliter bona, nec mala moraliter. Secũdo, per verba & opera alias bona, vel mala moraliter. Exemplum primi. Si quis vult primo furari, deinde ad hoc loquitur, tertio vadit furatum, & furatur. Nam locutio non est aliter mala moraliter, nisi quia inficitur deformitate furti: & similiter ambulatio, & manuum vsus in actu furandi non aliter habent malitiam moralem, nisi quia subsunt furti iniquitati. Exemplum secundi. Si quis primo vult furari, deinde ad hoc loquitur verba mendacii & dolosa, & demum actibus iniuriosis consumat furtum. Hic namque & verba, & opera sumpta ad progressum furti sunt mala moraliter, etiam secluſa malitia furti: quia habent aliam malitiam ordinatam ad malitiam furti. Inter hos duos modos progrediendi nulla est per se differentia quo ad progressum ipsum: quoniam vterque gradatim, & per omnes gradus, & ordinate tam ordine originis, quàm malitiæ progreditur. Sed differentia est in materia ipsius progressus: quia in primo modo materia progressus sunt actus voluntarii oris, & operis abstrahentes a bono & malo morali. In secundo autem materia sunt actus voluntarii oris, & operis alias mali moraliter. Rursus conueniunt hi duo modi in hoc, quòd vtrobique sunt formaliter, vel æquiualenter duæ volitiones, vna ipsius furti, & altera ipsorum verborum, & operum. Oportet enim eum qui progressum furti peragit, non solum quòd velit furari, sed velit loqui talia verba &c. & velit vti pedibus, vel manibus. Et hæ duæ volitiones sic se habent, quòd vna est formæ, altera materiæ: vna finis, altera eius quod ad finem. Verum quia materia secundi modi est composita ex actu voluntario ex-

A teriori, & alia malitia morali, quia est sermo alias malus, & opus alias malum: ideo in secundo modo concurrunt duæ volitiones formaliter, vel æquiualenter ex præmissis, ad propositum descendendo de superbia, dicimus & quòd superbia potest distingui secundum progressum peccati & perfecte, & imperfecte. Perfecte quidem, vt cum quis primo appetit inordinate excellere in dominio, deinde ad hoc loquitur, & demum ad hoc dando operam, assequitur excellentiam dominii. Imperfecte autem, vt si quis in cor de tumeat excessum se putando, vel verbis celsitudinem iactet, vel factis excellentiam demonstret, quæ, vt Martinus ait, est distinctio Anselmi: & ꝙ superbia potest progredi per omnes gradus ordinate tam per actus exteriores non alias malos moraliter, quàm per actus alios malos moraliter. Nam si quis appetat inordinate excellere in scientia, & deinde ad hoc loquatur nõ alias malus, & faciat, puta, vadat ad audiendum viros doctos &c. & tandem consequatur excellentiam appetitam, iste progressus est in superbia sine alias malis mediis. Si quis, ut Nabuchodonosor, eleuetur in corde, & deinde dicat se omnem uelle terram suo imperio subiugare, & demum per Holofernem perficiat, iste superbiæ suæ progressum per mala media facit.

Loco citato in argu.1.

¶ Ad primum ergo & secundum argumentum negatur tam maior, quàm minor. Maior quidem, quia nihil obstat progressui peccati meditatio volitionum ex parte materiæ, ut patet ex dictis. Minor uero, quia superbia & sine media uolitione alterius moralis mali, & cum media uolitione alterius moralis

D mali ex parte materiæ potest progressum perficere: & quòd non obstet aliqua media uolitio non solum ex dictis patet, sed ex hoc, quòd est impossibile peccatum aliquod progredi sine uolitione uerborum & factorum, quæ est alia formaliter, uel æquialenter a uolitione finis.

¶ Ad tertium dicitur, quòd illa diuisio luxuriæ esset etiam secundum progressum peccati, quamuis imperfecte. Et si replicetur, quòd author loquitur de progressu perfecto, respondetur quòd author, ut erat excellentis ingenii, distinctionem Anselmi arguendo summauit ad gradus cordis, oris, & operis, ut patet in quarto argumento literæ, & respondendo imperfectum ad perfectum reduxit, assignando penes quid progressus perfectus attenditur, ex hoc uolens intelligi etiam progressus imperfectos ex perfecti participatione iudicandos.

¶ Ad quartum dicitur, quòd maior est uera de progressu perfecto, non autem de progressu imperfecto, & quòd distinctio Anselmi de progressu imperfecto habita est.

E ¶ Ad quintum negatur minor, quãdo superbia progreditur per fecte. Nam uolens excellere, uult excellere ut excellat, & non econtra: & similiter loquitur ut excellat, non ut uelit excellere: & operatur ut assequatur ut excellat, supereminear, & non ut uelit excellere, & supereminere: nec ut appareat, tamquàm hoc sit finis, quia apparere, finis est uanæ gloriæ, & effectus superbiæ. Et ideo superbus operatur ut appareat tamquàm propter finem secundarium & mediatum, scilicet per inanem gloriam, sed ut sit saltem in oculis suis excelsus, & supereminens, ut propter proprium finem.

¶ In eadem responsione ad quartum in calce, non turberis scrupulose in illis uerbis, Consuetudo peccandi, quæ implicat Dei contemptum: quoniam non formaliter, sed interpretatiue consuetudo peccandi mortaliter Dei contemptum implicite continet. Apparet enim quòd legislatorem, punitorem, monitorem, præmiatoremque contemnat, qui continue transgredi non cessat: quoniam si magnificaret illum, timeret sæpe, abstine-

ret

ret multoties ex illius reuerentia. Non tamen est ibi proprie contemptus Dei: quia ex infirmitate subiecti iam passionibus animi consuetudo peccandi fit, iuxta illud Augustini. Dum seruitur libidini, facta est consuetudo.

¶ *Super Quæstionis centesimæsexagesimæsecundæ Articulum quintum.*

IN art. 5. eiusdem quæst. dubia multa occurrūt ex Martino in quæstione 2. de superbia. Primū est circa reddicam in litera rationem, quare superbia est peccatum mortale, quia scilicet importat nō subiici homini Deo &c. Contra, inquit, Non omnis se non conformans legi diuinæ, peccat mortaliter. ergo non omnis qui se extollit supra id qđ est sibi præfixum secundum regulam diuinam, peccat mortaliter. ergo hoc nō est sufficiens ratio, vt superbia sit peccatum mortale. Antecedens probatur, quia peccans venialiter tantum, nō se conformat legi diuinæ. Q. præced. art. 6.

¶ Secūdo, Vanus, & ambitiosus peccant aliquando venialiter, & tamen ita peccando non appetūt secundum id quod est eis præfixum secūdum regulam, & mēsuram diuinam. ergo hoc non est sufficiens ratio, propter quam aliquod peccatum sit mortale.

¶ Tertio, stat aliqué de se æstimare super id quod est sibi constitutum secundum regulam diuinam, & non peccare mortaliter. ergo hæc ratio non est sufficiens ratio peccati mortalis in superbia. Antecedens probatur: quia stat aliquem hoc modo sic de se æstimare, & contra nullum præceptum diuinum peccare: quod probatur inducendo per singula præcepta diuina.

¶ Quarto, non quodlibet auerti a Deo, est peccatum mortale. ergo nec omnis defectus subiectionis ad Deū, est peccatum mortale. Antecedens probatur, quia non quælibet auersio a Deo fit per actum nolendi, sed aliqua fit per negationem actus nolendi in re, & pro tempore, in qua & pro quo non tenemur conuerti ad Deum sub pœna peccati mortalis.

¶ Subdit postea Martinus responsionem ad authoritatem Apostoli inductam in litera dicens, qđ si concluderet, magis concluderet de inani gloria quàm superbia, qđ sit peccatum mortale.

¶ Secūdum dubiū est circa rationem quasi aliā, quare superbia est peccatum mortale, quia scilicet est contemptus Dei, vt author dicit expresse in sequentiari. Contra inquit Martinus, Nō omnis superbia est contemptus Dei. ergo non omnis superbia non habet. Quod aūt aliquis præsumptuose tēdat in id quod supra ipsum est, præcipue videt ad quartam speciem pertinere, secundum quam aliquis vult alijs præferri.

AD 4^m dicēdum, quòd illa tria quæ ponit Anselmus accipiuntur sm progressum peccati cuiuslibet, quod primo corde concipitur, secundo ore profertur, tertio opere perficitur. Illa aūt duodecim quæ ponit Bernardus, sumūtur per oppositū ad duodecim gradus humilitatis, de quib⁹ supra habitū est. Nā primus grad⁹ humilitatis est corde & corpore semper humilitatem ostendere defixis in terram aspectibus, cui opponitur curiositas, per quam aliquis curiose vbique & inordinate circunspicit. Secūdus gradus humilitatis ē, vt pauca verba & rationabilia loquatur aliquis non clamosa uoce, cōtra quem opponitur leuitas mētis, per quam scilicet homo superbe se habet in verbo. Tertius gradus humilitatis est, vt nō sit facilis & promptus in risu, cui opponitur inepta lætitia. Quart⁹ gradus humilitatis est taciturnitas vsque ad interrogationem, cui opponitur iactantia. Quintus gradus humilitatis est tenere, quod communis regula monasterij habet, cui opponitur singularitas, per quam scilicet aliquis sanctior vult apparere. Sextus gradus humilitatis est credere & pronuntiare se omnibus viliorem, cui opponitur arrogantia, per quam .s. homo se aliis præfert. Septimus gradus humilitatis est ad omnia inutilem & indignum se cōfiteri & credere, cui opponitur præsumptio, per quam aliquis reputat se sufficiētē ad maiora. Octauus gradus humilitatis est cōfessio peccatorū, cui opponitur defensio eorundē. K

Non⁹ grad⁹ humilitatis ē in duris & asperis patientiā amplecti, cui opponitur simulata confessio, per quam scilicet aliquis nō vult subire pœnam pro peccatis, q̄ simulate confitetur. Decimus gradus humilitatis est obedientia, cui opponit rebellio. Vndecimus gradus humilitatis est, vt homo non delectetur facere propriam voluntatem: cui opponitur libertas per quam scilicet homo delectat libere facere quod vult. Vltimus autem gradus humilitatis est timor Dei, cui opponitur peccandi consuetudo, quæ implicat Dei contemptum. In his autem duodecim gradibus tanguntur non solum superbię species, sed etiam quædam anteceden tia & consequentia, sicut etiam supra de humilitate dictum * est.

ex illa causa constituitur peccatum mortale. Antecedens probatur. Stat aliquem nullo modo contemnere Deum amplius quàm auarus contemnit eum, & tamen despicere proximum, & forte prælatum, aut principem suum. ergo non reperitur in omni peccato superbiæ positiuus Dei contemptus.

¶ Secundo, Pono casum, quòd Deus & prælatus idem præcipiant, & pro aliquo tēpore sciat superbus illud esse præceptum a prælato, nō autem a Deo: & moueatur tunc superbus ad despiciendū prælatum, & postea cognito quòd est etiam præceptum a Deo: nihilominꝰ vincente infirmitate non ex contemptu Dei, sed ex contemptu prælati, & sui præcepti transgrediatur: hic apparet possibile esse superbum contēnere prælatum, & non contēnere Deum, & p cōsequēs habet non omnis superbia ex contemptu Dei, q̄ sit peccatū mortale. Q. præced. art. 6.

¶ Ad euidentiam primi dubii sciendū est, quòd appetere aliquid supra diuinam regulam, seu mensuram, contingit dupliciter. Vno modo, ita quòd appetitus feratur in illam rem appetibilē, quæ excedit limites diuinæ mensuræ respectu appetentis, puta, appetit maiorem excellentiam, aut gloriam, quàm sibi conueniat. Alio modo, ita quòd appetitus feratur in ipsam abiectionem subiectionis diuinæ, hoc est, quòd hinc appetit maiorem gloriam: quia aspernatur subiici mēsuræ, qua mensus est eum Deus. Litera præsentis articuli hoc secundo modo, intelligenda est, & non primo mō, vt Martinus accepit. Patet autem hunc esse sensum literæ ex eo, quòd fundamentum eius est oppositio ad humilitatem. Constat enim quòd humilitas appetitum tendentem in excelsa moderatur apponendo illi modum diuinæ subiectionis. Ac per hoc superbia appetiui proprie excellentiæ apponit immoderantiam aspernantem diuinam subiectionem. Et huic proposito manifeste deseruit tota litera, si prosperis quòd authoritas Apostoli, vt interposita accipienda est, ad manifestandum qualis est subiectio, a qua deficit aspernando eam superbia. 4. dist. 33. q. 1. art. 3. qua 3. * est Augustinus in hoc loco, psa. 72. ad.

¶ 2 Præt. Omne peccatum contrariatur charitati: sed superbia nō videtur cōtrariari charitati neq; quātum ad dilectionem Dei, neque quātum ad dilectionem proximi: quia excellentia quam quis inordinate per superbiā appetit, non semper contrariatur honori Dei, aut vtilitati proximi. ergo superbia non est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Omne peccatum mortale contrariatur virtuti: sed superbia non contrariatur virtuti, sed potius ex ea oritur: quia vt

¶ Ad

¶ Ad tertium dicitur, q̄ in tali æstimatione & appetitu quando A est peccatum veniale, non est superbia nisi materialiter, & propter ea non est mirum.

¶ Ad quartum dr̄, q̄ antecedens est falsissimū, nisi abutamur vocabulis. Et ad probationē negatur q̄ sit possibile homini auerti a Deo siue per actum nolitionis, siue volitionis in re, tēpore, loco &c. sine obligatione ad mortale; quoniā aut non é auerti a Deo, aut si est auerti, est peccatum mortale. Sed falluntur forte multi, quia non discernunt inter simpliciter, & secundū q̄d. Nam hæc omnia .s. non subiici Deo, auerti a Deo, facere contra legem Dei, abiicere diuinam regulam, abiicere diuinam mēsuram, & similia, si simpliciter & absolute, hoc é sine additione aliqua sumantur, important motus volūtarios peccati mortalis ex suo genere, quia important manifeste diuinā iniuriam, ac p hoc sunt contra charitatem. Sed qa istamet possunt sumi secūdum quid ex imperfectione actus, vel propter ideliberationē actꝰ, vt contingit in primis motibus: vel propter imperfectionem materiæ, vt cōtingit ī peccatis venialibus ex suo genere, vt mendacium officiosum. Hæc. n. omnia dissonant a diuina lege, mensura, subiectione, regula: sed non nisi secundum quid cōtra hæc sunt. Et ꝓpterea correcte loquendo dicimus, q̄ sunt ꝓter legē &c. idcirco falsum appa ret, q̄ ista sint ex suo genere mortalia cum tamen in veritate sic sint: quiā ipsa absolute sumpta indicantur, nec falsificantur ex eo, quòd secundum quid inuenta, non nisi venialia reperiuntur. Et hoc habeto in moralibus semper præ oculis, si non vis falli. Ja. 4. Mo. cap. 22. princ. cap. 23. præcedē. q. 2. ad 5. B

¶ Ad solutionem authoritatis apostolicæ dicitur, q̄ authoritas non est allata, vt ex ea concludatur superbiam esse peccatū mortale, sed vt ex ea pateat qualis est subiecto quam aspernatur superbia. .s. q̄ est subiectio ad Deum mensurate distribuentem. Et qm̄ aspicere ad diuinam subiectionem, non est inanis gloriæ, sed superbię: ideo authoritas magis ad superbiam q̄ inanem gloriam ex hac parte spectat. C

¶ Ad secundum dubiū, q̄ quia de propositione posita in litera sequentis articuli est, debebat illo deferri, tm̄ in præsentiarum respondēdum duxi, & propter coincidentiam rationis, vt patebit, & propter arguentem, qui ad quæstionem præsentis articuli retorsit propositionē illam. Cum igitur arguiē primo, q̄ non oīs superbia est contemptus Dei, negatur: & dicit q̄ superbia ex ꝓpria sui generis ratione habet quòd sit contemptus subiectionis ad Deum, sicut humilitas habet quòd sit amplexus subiectionis ad Deū. Contemptus aūt subiectionis ad Deū, & cōtemptus Dei, vt synonima sunt in proposito. Et ideo dixi, q̄ est vnamet ratio ista, & præcedens quare, superbia est peccatum mortale.

¶ Ad probationem dicitur, q̄ vt iam tactum est, sicut detractio formaliter alienam famam lædit ex intentione lædendi famam, & tamen detractio materialiter, quandoque mortale peccatum est, si sine intentione lędendi famā no tabiliter quis lædat famam proximi ex loquacitate, & tunc actus redit ad naturā suæ speciei propter implicitam intentionem famam lædēdi, quæ ibi conuincitur ita superbia formaliter importat ex spreta diuina subiectione appetitum excellentiæ ꝓpriæ. Et ꝓpterea cū quis proximum ex illa radice spernit, superbus formaliter est. Cum vero proximū spernit contemptu spectante ad superbiā, & non ex illa radice, si notabiliter cōtemnit, ad superbiæ speciem redit, sicut imperfectū ad perfectum. Conuincitur siquidem iste similiter intēdisse implicite abiicere diuinā subiectionem in appetitu propriæ excellentiæ: sicut ille detractor materialiter conuincitur intendere implicite læsionem famæ. Et per hoc patet solutio secundi. Dixi autem si contemptus spectat ad superbiā: quia sicut sunt multæ species virtutum circa honorationē proximi, puta, pietas, obseruātia &c. ita sunt oppositæ illis vitia circa dehonorationes, seu contemptus proximi. Ar. 2. huius quæst. Lib. 8. text. 8. tom. 2.

¶ In eodem art. 5. aduerte, quòd cum huic qđ dico, subiici Deo, opponatur, & hoc quod est non subiici Deo, & hoc quod est prędesse Deo, & magis distet a subiectione ad Deū prędesse Deo, quàm non subiici illi: superbia tn̄ non attenditur in litera penes prædesse Deo, sed penes nō subiici Deo: & ratio est, quia sermo est de superbia, quę est vitium humanum, sicut & de cæteris vitiis. Constat autem inter humana vitia computari contemptum subiectionis ad Deum. Sed quòd aliquis intantum exorbitet, vt velit prædesse Deo, hoc plus quàm vitii est, spectat namque hoc ad bestialitatis ordinem. Est igitur superbia humanum vitiū, quæ subiectionem ad Deum aspernatur, quam humilitas amplectitur. Est & superbia plusquàm diabolica, q̄ & Deo prædesse appetit, de qua scriptū est, Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Rarissimi. n. sunt odio habentes Deum, quorum superbia habet pro materia conculcationem, & quicquid semper peius occurrit deitatis, quam & calamus, & lingua, & cogitatio horret. Infra art. 7. ad 4. Et Ps. 18. fin. Et 2. cor. 12. de. 3.

ARTICVLVS V.

Vtrū superbia sit peccatum mortale.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd superbia non sit peccatum mortale. Quia super illud Psalm. 7. Domine Deus meus si feci istud, dicit glos. * scilicet uniuersale peccatum, quod est superbia. Si igitur superbia esset peccatum mortale, omne peccatum esset mortale.

¶ 2 Præt. Omne peccatum contrariatur charitati: sed superbia nō videtur cōtrariari charitati neq; quātum ad dilectionem Dei, neque quātum ad dilectionem proximi: quia excellentia quam quis inordinate per superbiā appetit, non semper contrariatur honori Dei, aut vtilitati proximi. ergo superbia non est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Omne peccatum mortale contrariatur virtuti: sed superbia non contrariatur virtuti, sed potius ex ea oritur: quia vt

ARTICVLVS VI.

Vtrum superbia sit grauissimum peccatorum.

AD SEXTVM sic procedi tur. Videtur q̄ superbia nō subiici Deo, & hoc quod est prędesse Deo, & magis distet a subiectione ad Deū prędesse Deo, quàm non subiici illi: superbia tn̄ non attenditur in litera penes prædesse Deo, sed penes nō subiici Deo: & ratio est, quia sermo est de superbia, quę est vitium humanum, sicut & de cæteris vitiis. Constat autem inter humana vitia computari contemptum subiectionis ad Deum. Sed quòd aliquis intantum exorbitet, vt velit prædesse Deo, hoc plus quàm vitii est, spectat namque hoc ad bestialitatis ordinem. Est igitur superbia humanum vitiū, quæ subiectionem ad Deum aspernatur, quam humilitas amplectitur. Est & superbia plusquàm diabolica, q̄ & Deo prædesse appetit, de qua scriptū est, Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Rarissimi. n. sunt odio habentes Deum, quorum superbia habet pro materia conculcationem, & quicquid semper peius occurrit deitatis, quam & calamus, & lingua, & cogitatio horret.

¶ *Super Quæstionis centesimæsexagesimæsecundæ Articulum sextum.*

IN art. 6. eiusdem 162. quæstio. dubium ex Martino in quæst. 3. de superbia occurrit contra hæc dicta authoris, scilicet, Superbia

perbia ex parte conuersionis non habet quòd sit maximum peccatorum, Et superbia ex parte auersionis est maximum peccatorum dicente, Quicquid sit de istis, rationes tamen adductæ, non concludunt. Diceretur enim ad rationem primi, quòd celsitudo, Dei & hominum contemptiua, quam appetit superbus, est obiectū habens maximam repugnantiam ad bonum virtutis. Ratio quoque secundi dicti non valet, tum primo, quia in aliis quoque peccatis cōtigit peccare ex malitia: non ergo in eis peccatur tantum ex ignorantia, aut infirmitate. Tum secundo, quia peccare ex desiderio alicuius alterius non boni, non excludit contemptum, cum ex desiderio vni⁹ boni oriatur quandoque contemptus alterius. Tū tertio, quia auersio contemptiua Dei non cōuenit superbiæ secundum totum genus suum, sed solum secundū speciem illam, quæ est superbia in Deū.

¶ Ad hæc respondendo dicitur, quòd dicti ratio est valida, & responsio nihil valet: quia falsum dicit, scilicet, quòd obiectum superbiæ sit celsitudo contemptiua Dei & hominum. Contemptus namque in superbia non concurrit vt determinatiuus excellētiæ, sed vt modus aptus tendi in propriam excellentiam, vt p̄declaratum est.

¶ Ad primam vero obiectionem contra rationem secundi dicti dicitur, quòd manifestus ē ibi error: quoniam aliud est peccare ex malitia, & aliud ex cōtemptu Dei. Peccare namq; ex malicia conuenit omni vitioso, cum peccat ex habitu: peccare autem ex contemptu Dei proprium est superbi. Vnde author tres communes peccandi causas ibi litera numerat, & distinguit contra peccare ex contēptu Dei, dum in aliis peccatis homo auertitur vel p̄p ignorantiam, vel propter infirmitatem, siue propter desiderium cuiuscumque alterius boni. Et in hoc intellexit p̄p malitiam, vt patet ex ipso authore in 78. q. libri præcedētis. Definit siquidem ibi peccare ex malitia esse, qū principium peccandi non ignorantia, non passio, sed appetitus boni temporalis præponens illo bono spirituali est. Vide ibi diffuse ex proposito tractatum. Et per hoc patet solutio primæ obiectionis, & defectus eius in non intelligendo authorem.

¶ Ad secundam dicitur, quòd sicut peccare ex passione excludit peccare ex electione, seu malitia, quia si passio est principale peccandi principium, iam non electio est principale peccandi principium, licet peccans semper eligat: ita peccare ex certa malitia vt sic, non includit quòd contemptus sit p̄incipale principium peccandi. & propterea dato, quòd contemptus possit oriri ex, desiderio alterius minus boni, peccatum tamen illud non dicetur ex contemptu, sed potius cum contemptu, vt effectu principalis causæ. Nec propterea hinc sumas, quòd non possit simul quis peccare ex contemptu Dei, & ex certa malitia: quoniam quandocumque ex superbiæ habitu peccatur, vtrumque concurrit. Sed dicimus, quòd ex hoc quòd peccatur ex malitia

in 3. regu. & incipit: Ante ofa fratres.to.1

Lib. 8. cap. 10. circa pricipium to. 5 †Q. præce. art. 5.

sit grauissimum peccatorū. Quanto enim aliquod peccatum difficilius cauetur, tanto videtur esse leuius: sed superbia difficillim ecauetur, quia sicut Augustinus dicit in * regula: Cætera peccata in malis operibus exercentur vt fiāt, superbia autem bonis operibus insidiatur vt pereant. ergo superbia non est grauissimum peccatorum.

¶ 2 Præt. Maius malum maiori bono opponitur, vt Philos. dicit 8. Ethicorum*: sed humilitas cui opponitur superbia, non est maxima virtutum, vt supra habitum est †. ergo & vitia, quę opponuntur maioribus virtutibus, puta, infidelitas, desperatio, odium Dei, homicidium, & alia huiusmodi, sunt grauiora peccata quàm superbia.

¶ 3 Præt. Maius malum non punitur per minus malum: sed interdū superbia punitur per alia peccata, vt patet ad Roman. 1. vbi dicitur quòd philosophi per elationem cordis traditi sunt in reprobum sensum, vt faciant quæ non conueniunt. ergo superbia non est grauissimum peccatorum.

SED CONTRA est, quòd super illud. Psalm. 118. Superbi inique agebant vsquequaque, dicit glossa. Maximum peccatum in homine est superbia.

RESPON. Dicendum, quòd in peccato duo attenduntur, s. conuersio ad commutabile bonū, quę materialiter se habet in peccato, & auersio a bono incommutabili, quæ est formalis & completiua ratio peccati. Ex parte autem conuersionis nō habet superbia quòd sit maximū peccatorum: quia celsitudo, quam superbus inordinate appetit, secundum suam rationem non habet maximam repugnantiam ad bonum virtutis. Sed ex parte auersionis superbia habet maximā grauitatem: quia in alijs peccatis homo a Deo auertitur, vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, siue propter desiderium cuiuscumque alterius boni: sed superbia habet auersionē a Deo ex hoc ipso, quòd non vult Deo, & eius regulæ subijci. Vnde Boetius dicit, quòd cum omnia vitia fugiant a Deo, sola superbia se Deo opponit. Propter quod etiam specialiter dicitur Iacobi 4. quòd Deus superbis resistit. Et ideo auerti a Deo, & eius præceptis †, quod est quasi consequens in alijs peccatis, per se ad superbiam pertinet, cuius actus est Dei contēptus. Et quia id quod est per se, potius est eo quod est per aliud, consequens est q̄ superbia sit grauissimum peccatorum secundum suū genus, quia excedit in auersione, quæ formaliter cōplet peccatū.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquod peccatum difficile cauetur dupliciter. Vno modo, propter vehementiam impugnationis, sicut ira vehemēter impugnat propter suum impetū. Et adhuc difficilius est resistere concupiscentiæ propter eius connaturalitatem, vt dicitur in 2.* Ethic. inordinatus propriæ excellentiæ, si non sic inordinatus est, quòd ex auersione a Deo sit, non spectat ad superbiam formaliter, sed materialiter tantum, & reductiue. Ita quòd inter superbiam, & reliqua vitia hæc est differentia, quòd in reliquis auersio comes est conuersionis ad commutabile bonum: in superbia autem quasi econuerso, conuersio ad propriam excellentiam comes est auersionis. Dixi autem, quasi econuerso, quia auersio a superbia non respicitur proprie vt obiectum, sed vt modus: vel rectius loquendo, vt immoderantia quædam, quam ponit in actu circa obiectum, quod est excellentia propria. Vnde in litera etiam in superbiæ peccato auersio ponitur ex parte auersionis, & in loco auersionis, & non conuersionis ad obiectum, cum expresse dicitur, quòd superbia ex parte conuersionis non est maximum, quia suum obiectum &c. sed ex parte auersionis est maximum, quia sua auersio est ex seipsa uolita. Dicere enim, quòd est volita ex hoc ipso quòd non vult Deo subiici, & dicere quòd est ex se ipsa uolita, idem est vt patet in præcedēti articulo, vbi dictum est, Non subiici Deo habet rationem peccati mortalis: hoc enim est auerti a Deo.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli dubium ex Martino ibidem occurrit, arguente contra hanc solutionem. Primo, Illud q̄ magis ac magis excęcat, vt nō percipiatur, illud simpliciter difficile cauetur, quia caueri non potest nisi deprehendatur: sed superbia magis ac magis mentem excæcat. ergo superbia est de numero difficilium simpliciter ad cauēdum. Minor

* regula: Cæterapeccata in malis operibus exercentur vt fiāt, superbia autem bonis operibus insidiatur vt pereant. ergo superbia non est grauissimum peccatorum. ¶ 2 Præt. Maius malum maiori bono opponitur, vt Philos. dicit 8. Ethicorum*: sed humilitas cui opponitur superbia, non est maxima virtutum, vt supra habitum est †. ergo & vitia, quę opponuntur maioribus virtutibus, puta, infidelitas, desperatio, odium Dei, homicidium, & alia huiusmodi, sunt grauiora peccata quàm superbia. ¶ 3 Præt. Maius malum non punitur per minus malum: sed interdū superbia punitur per alia peccata, vt patet ad Roman. 1. vbi dicitur quòd philosophi per elationem cordis traditi sunt in reprobum sensum, vt faciant quæ non conueniunt. ergo superbia non est grauissimum peccatorum.

SED CONTRA est, quòd super illud. Psalm. 118. Superbi inique agebant vsquequaque, dicit glossa. Maximum peccatum in homine est superbia.

RESPON. Dicendum, quòd in peccato duo attenduntur, s. conuersio ad commutabile bonū, quę materialiter se habet in peccato, & auersio a bono incommutabili, quæ est formalis & completiua ratio peccati. Ex parte autem conuersionis nō habet superbia quòd sit maximū peccatorum: quia celsitudo, quam superbus inordinate appetit, secundum suam rationem non habet maximam repugnantiam ad bonum virtutis. Sed ex parte auersionis superbia habet maximā grauitatem: quia in alijs peccatis homo a Deo auertitur, vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, siue propter desiderium cuiuscumque alterius boni: sed superbia habet auersionē a Deo ex hoc ipso, quòd non vult Deo, & eius regulæ subijci. Vnde Boetius dicit, quòd cum omnia vitia fugiant a Deo, sola superbia se Deo opponit. Propter quod etiam specialiter dicitur Iacobi 4. quòd Deus superbis resistit. Et ideo auerti a Deo, & eius præceptis †, quod est quasi consequens in alijs peccatis, per se ad superbiam pertinet, cuius actus est Dei contēptus. Et quia id quod est per se, potius est eo quod est per aliud, consequens est q̄ superbia sit grauissimum peccatorum secundum suū genus, quia excedit in auersione, quæ formaliter cōplet peccatū.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquod peccatum difficile cauetur dupliciter. Vno modo, propter vehementiam impugnationis, sicut ira vehemēter impugnat propter suum impetū. Et adhuc difficilius est resistere concupiscentiæ propter eius connaturalitatem, vt dicitur in 2.* Ethic.

Lib. 2. ca. non procul a fin. to.

inordinatus propriæ excellentiæ, si non sic inordinatus est, quòd ex auersione a Deo sit, non spectat ad superbiam formaliter, sed materialiter tantum, & reductiue. Ita quòd inter superbiam, & reliqua vitia hæc est differentia, quòd in reliquis auersio comes est conuersionis ad commutabile bonum: in superbia autem quasi econuerso, conuersio ad propriam excellentiam comes est auersionis. Dixi autem, quasi econuerso, quia auersio a superbia non respicitur proprie vt obiectum, sed vt modus: vel rectius loquendo, vt immoderantia quædam, quam ponit in actu circa obiectum, quod est excellentia propria. Vnde in litera etiam in superbiæ peccato auersio ponitur ex parte auersionis, & in loco auersionis, & non conuersionis ad obiectum, cum expresse dicitur, quòd superbia ex parte conuersionis non est maximum, quia suum obiectum &c. sed ex parte auersionis est maximum, quia sua auersio est ex seipsa uolita. Dicere enim, quòd est volita ex hoc ipso quòd non vult Deo subiici, & dicere quòd est ex se ipsa uolita, idem est vt patet in præcedēti articulo, vbi dictum est, Non subiici Deo habet rationem peccati mortalis: hoc enim est auerti a Deo.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli dubium ex Martino ibidem occurrit, arguente contra hanc solutionem. Primo, Illud q̄ magis ac magis excęcat, vt nō percipiatur, illud simpliciter difficile cauetur, quia caueri non potest nisi deprehendatur: sed superbia magis ac magis mentem excæcat. ergo superbia est de numero difficilium simpliciter ad cauēdum. Minor

est Greg. 14. moralium. Et ideo hoc dictum Thomæ non videtur sanctorum dictis consonum. Secundo, Motus superbiæ est vnicuique naturalissimus. ergo superbia, etiam cognita difficile cauetur. Antecedens probatur: quia vnusquisque naturalius fertur in amorem sui, & propriæ excellentiæ, quàm in concupiscentiā vel quodlibet aliud.

Tertio, Non solum prima difficultas, s. propter vehementiā impugnationis, sed etiam secunda, s. propter latentiam vitii diminuit de grauitate peccati. ergo distinctio illa non soluit. Antecedens patet, quia quanto tenatio est latentior, cæteris paribus, tāto cumbens minus grauiter peccat.

¶ Ad euidentiā horum scito, q̄ in litera author intendit hanc distinctionem, Peccatum ad euitandum difficile dupliciter. s. simpliciter, vel pro tali statu: & docet q̄ peccatū ad euitandum difficile propter magnitudinē impugnationis, est simpliciter difficile ad euitādum, & propterea minus grue, Peccatū vero ad vitandum difficile propter latentiā, est difficile ad vitandū pro statu latentię, & pro tunc est ex hoc minus graue. Nō autem est simpliciter minus graue, quia p alio statu. s. quo cognitum est, illius motus est facile ad vitādum, & sic ponitur superbia inter difficile euitabilia nō simpliciter, sed pro statu latentiæ sui motus, & inter facile euitabilia pro statu quo deprehensus est illius in me motus.

¶ Ad primam igitur obiectionem dicitur, q̄ deficit dupliciter. Primo, quia difficultas cognoscēdi in se motum superbiæ non facit difficile euitabile simpliciter, sed pro statu latentiæ: quoniam difficultas ista non spectat ad peccatum ipsum, sed cognitionem eius.

¶ Secundo, quia magis ac magis excæcare mentem conuenit superbiæ non secundum se, sed ex negligentia hominis amplexantis, & augmentātis ipsam in se. Sermo autem noster est de difficultate euitandi peccatum secundum se, non ex parte negligentiæ nostræ. Patet autem hanc esse doctrinam Greg. quoniam dicit, Vitium superbiæ mox ab ipsa radice obseruandum est, vt cum latenter oritur, tunc vigilanter abscindatur, ne prouecta vrgeat, & vsu roboretur &c. Et sic sanctorum dictis consona patet doctrina hæc.

¶ Ad secundam dicitur, quòd licet motus superbiæ ex parte cōuersionis ad commutabile bonum, sit naturalissimus ex parte animæ rationalis, qua videmur maxime appetere excellentiam, ex parte tamen auersionis, in qua completur ratio vitii, non est huiusmodi naturalis: & ideo hinc non habetur quòd vitium superbiæ sit difficilę simpliciter, quia nō habetur quòd sit naturale; quāmuis hinc habeatur quòd appetitus excellentiæ propriæ est naturalis, sed hoc non est malum.

¶ Ad tertium dicitur, quòd vtraque difficultas minuit de grauitate, sed diuersimode. Nam prima simpliciter, secunda pro statu: & propterea solutio non ruit, sed est solida.

¶ In respōsione ad secundum eiusdem articuli nota, q̄ sicut cum de nobilitate virtutum tractabatur, distinctum est de nobilitate simpliciter, vel secundū aliquā cōditionem: ita in vitiis, & peccatis de grauitate distinguendum est, q̄ substantialiter grauius peccatum secūdum suam speciē vitandum, cuius obiectū est secundū se peius, vt odium Dei. Secūdum autem aliquā conditionē superbia ponitur grauissimū, quia ex parte auersionis tenet primum locum. Potest tamē dici absolutē, hoc sine additione aliqua, grauissimum peccatorum: quia peccatū ex auersione perficitur in ratione mali simpliciter. Vnde author in litera nō dicit q̄ superbia est grauior infidelitate, sed q̄ est grauior eis ex parte auersionis, & grauitatem præstans cuique eorum.

Lib. 2. ca. 38. in prin.

ARTICVLVS VII.

Vtrum superbia sit primum omnium peccatorum.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur q̄ superbia non sit primum omnium peccatorū. Primum enim saluatur in omnibus consequentibus: sed non omnia peccata sunt cum superbia, nec oriuntur ex superbia. dicit enim Aug. in libro* de natura & gratia, q̄ multa perperam fiunt, quæ non fiunt superbe. ergo superbia nō est primum omnium peccatorum.

AD 3^m dicendū, q̄ sicut in syllogismis ducentibus ad impossibile quandoq; aliquis conuincitur per hoc, q̄ ducitur ad incōueniens magis manifestum: ita ēt ad conuincēdum superbiā hominum Deus aliquos punit, permittens eos ruere in peccata carnalia, quæ etsi sint minora, tamen manifestiorē turpitudinem continent. Vnde Isido. dicit in libro* de summo bono, omni vitio deteriorē esse superbiam, seu propter quod a summis personis & primis assumitur, seu q̄ de opere iustitiæ, & virtutis exoritur, minusque culpa eius sentitur. Luxuria vero carnis iō notabilis omnibus est, qm̄ statim per se turpis est, & tamē dispensante Deo superbia minor est: sed qui detinetur superbia, & nō sentit, labitur in carnis luxuriā, vt per hāc humiliatus a cōfusione exurgat, ex quo ēt pater granitas superbiæ. Sicut n. medicus sapiēs in remediū maioris morbi patitur infirmū in leuiore morbum incidere, ita ēt peccatū superbiæ grauius esse ostenditur ex hoc ipso, q̄ pro eius remedio Deus permittit ruere hoīes in alia peccata.

D. 1003. R. 1179.

Ca. 29. in medio to. 7.

E

te absolute, quoniam plures primitates habet superbia. Est. n superbia peccatum primum ordine naturæ ex parte auersionis: & hoc directe concludit ratio literæ. Est & peccatum primum ordine generationis non respectu omnium peccatorum simpliciter, sed respectu grauium peccatorum, vt in responsione ad quartum dicitur. Et hoc etiam ex eadem literæ ratione concluditur: consequenter tamen est & primum ex parte conuersionis ordine generationis non necessariæ, sed possibilis, vt in corpore articuli subditur ex præcedenti lib. quæst. 48. artic. 2. & in responsione ad primum hic declaratur: quia. s. non est necesse quodlibet peccatum oriri ex superbia, sed quia quodlibet peccatum potest ex ipsa oriri. Vnde patet error Martini imponentis sancto Thomæ, quòd dicat superbiam esse primum ordine generationis simpliciter, cum huius oppositum in litera in responsione ad quartum expresse dicat: nec ratio quam author imponit Martinus, i authore inueniatur: nec authoritas illa, Initiū oīs peccati, est ab authore ad id allata, imo i oppositū declarata in

2. Co. 12. lc. 4.

resſponſione ad quartum, expoſita eſt, quòd non ſimpliciter, ſed in tali genere, ſcilicet grauium, intelligi tur. Et propterea non oportet hic cum Martino diſputare.

¶ In cod. ar. ꝓ euidétia literæ ſcito, ꝙ author cõſideratꝰ ſuperbiã & ex parte auerſionis, & ex parte cõuerſiõis. Et ex vtraq; parte vult ꝙ ſuperbia ſit primum peccatorũ. Ex parte quidẽ auerſionis probat ꝙ eſt primum: quia auerſio in eo eſt per ſe, in aliis eſt per aliud. Conſtat autẽ quòd omne per aliud, reducitur ad per ſe, vt poſterius ad prius, & imperfectum ad perfectum in illo genere. Hæc autem primitas non oportet quòd ſit neceſſariæ cauſalitatis effectiuæ reſpectu omnium peccatorum, ſed neceſſarii ordinis naturalis; ſicut perfecta naturaliter ſũt priora ĩperfectis in quolibet genere, & ſic ſuperbia ex parte auerſionis conſideratur. Ex parte autem conuerſionis author nõ affert rationem, ſed recitat ſeipſum in loco præallegato, vbi hoc docuit. Et vere ſic eſt, quia ex fine ſuperbiæ, ſcilicet excellentiæ propriæ appetitu, poſſunt omnia peccata oriri. Et hoc etiam author in arti. 2. huius q. declarauit.

¶ In eodem ar. 7. in reſponſione ad quartum, dubium occurrit, quid intelligendum ſit appellatione grauium peccatorum, cum author dicit, Sed inter grauia peccata primum eſt ſuperbia. Obſcurũ quippe valde eſt qđ dicitur ex eo, quòd conſtat quòd loquitur de primo ſecũdum ordinem generationis, vt conuincitur ex ſubiuncta applicatione gloſſæ, cum eius ratione. Nec eſt verum quòd primum ſecundum ordinem generationis inter peccata grauia, hoceſt, mortalia ex malitia, non ex paſſione, aut ignorantia, eſt ſuperbia ſecundum ordinem generationis, cum ſtet aliquem ex habitu intemperantiæ fornicari abſque ſuperbia. Nec apparet aliquod genus peccatorum grauium pendens neceſſario ex ſuperbia ſecundum originem. Nam & genus peccatorum contra virtutes theologicas ſine ſuperbia inuenitur. Deſperatio namque non eget ſuperbia, immo oppoſitum vitiũ habet potius annexum.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ peccata, quantum ad propoſitum ſpectat, poſſunt dici grauia tripliciter. Primo, ex ſuo genere, hoceſt, ex parte obiecti, prout homicidium dicimus grauius adulterio: & hoc modo non ſumuntur in præſenti litera peccata grauia. Nam grauiſſima peccata ex ſuo genere, in litera appellantur leuiora, vt pote quæ ex ignorantia, vel paſſione fieri contingit. Secundo, dicuntur peccata grauia ex cauſa, hoceſt, ex certa malitia, iuxta quod peccata ex electione grauiora dicimus peccatis ex ignorantia, aut paſſione. Nec hoc modo ſumuntur in litera hac peccata grauia, quia contingit multa huiuſmodi peccata ſine ſuperbia committi. Tertio, dicuntur peccata grauia ex parte auerſionis, iuxta quod dicimus peccata ex contemptu diuinę ſubiectionis eſſe grauiora ſeipſis patratis non ex contemptu huiuſmodi. Et ſecundum hoc in arti. præcedente dictum eſt in reſponſione ad ſecundum, quòd ſuperbia aliis peccatis magnitudinem præſtat. Nam per hoc ipſum infidelitatis peccatum grauius redditur, ſi ex ſuperbiæ cõtemptu procedat &c. Et hoc modo in litera hac ſumuntur peccata grauia. Ita quòd ſuperbia eſt primum in ordine generationis inter peccata grauia ex parte auerſionis: quia eſt cauſa per quam alia aggrauãtur, & ſic eſt primum in cõpoſitione, & vltimũ in reſolutiõe. Et hæc primitas cõuenit ſuperbiæ ex prima ratione. ſ. quia per ſe habet auerſionem, vt auerſio eſt. Vnde etiam habet, quòd eſt grauiſſimum omnium ex parte auerſionis. Et ſi quæras, quare author grauia ex parte auerſionis, appellauit grauia abſolute, hoceſt, ſine additione alicuius: reſpõdetur ꝙ hoc ideo fecit, quia hiuſmodi grauitas eſt ex propria parentela principii primi grauitatis peccatorum. Prima. n. grauitatis radix eſt auerſio a Deo. Nã auerſio conſtituit rationẽ mali, ac per hoc fundat latitudinem malitiæ, cuius gradum ſignificat grauitas. Eſt enĩ grauitas velut intẽſio malitiæ, ſicut dicimus calorẽ intenſum, & huiuſmodi. Vnde in principio huius reſpõſionis author dicit, ꝙ ſuperbia dr eẽ grauiſſimum peccatorum ex eo, quòd per ſe cõperit principio, ex quo attenditur grauitas in peccato. Conſtat. n. huiuſmodi principiũ eſſe auerſionẽ a Deo, vt clare docuit author ſuperius in art. 3. quæſt. 20.

¶ In eodem articulo nota adhuc duo, ne fallaris in doctrina authoris. Primum eſt, quòd infidelitas, & ſuperbia in hoc articulo ex diuerſis gloſſis ad tertium & quartum allatis ponuntur vltima vitia diuerſimode, & nõ eodẽ ordine. Nã infidelitas ponitur vltimũ in cõſtructione vitiorũ, & iõ dr ꝙ eſt vltimũ redeũtibus ad Deũ. Secũdũ eſt, qđ auerſio a Deo põt inueniri in peccato dupliciter. ſ. ex parte obiecti, & ex parte auerſiõis: & hoc dupr. ſ. ex conſequẽti, vel per ſe. Cõiter nãq; peccata habẽt auerſionem ex parte auerſiõis ex cõſequẽti ad obiectũ, vt furtũ, adulteriũ, & hmõi, in quibus ex cõuerſione ad aliqđ tẽporale cõmodũ, vel delectãs cõcomitatur auerſio a Deo. Peccata aũt oppoſita theologicis virtutibus. ſ. infidelitas, deſperatio, & odiũ Dei, habẽt auerſionẽ a Deo ex parte obiecti. Auertit. n. directe a Deo, qđ eſt obiectũ virtutũ & vitiorũ illorũ, nõ credẽs, deſperãs, & odiẽs Deũ. Superbia aũt habet auerſionẽ a Deo ex parte auerſiõis, vt prædeclaratũ eſt. Et ꝓpea ſuperbia ex parte auerſionis primũ tenet locũ in grauitate, & aggrauat peccata grauiora ſe ſimpliciter & abſolute, ſ. infidelitatẽ &c. quæ auerſionẽ ipſam habẽt ex parte obiecti, vñ ſubſtãtialis grauitas in peccatis pẽſatur. Ex eo nãq; ꝙ auerſio a Deo, quæ primũ eſt grauitatis principiũ, in iſtis peccatis ſubſtantialẽ locũ, vñ ſpecificatur peccata, obtinet: cõſequẽs eſt ꝙ tanto plus grauitatis det, quãto locus alicuius vt obiecti præeminet in eo ſuiipſi⁹ vt cõſequẽter ſe habẽtis, ſeu vt min⁹ principaliter ſe habẽtis, vt ſ. ſuperbia ĩuenĩt. Et hæc dicta ſunt, ne cõferẽdo hęc ar. 3. q. 20. ſuperius, ĩnuoluaris obſcuritate. Et ſ. hęc nõ ꝓſpicis, abſtrahe auerſionem a Deo, & ſeorſum ſm ſe illam conſidera: ſicut ſi albedinem ſecundum ſe conſideretes, & vide illam ſecundum ſe eſſe radicem & primum principiũ malitiæ, & grauitatis in peccatis. Et dẽinde applica illã diuerſis locis peccati. ſ. principali, qui vocat ex parte obiecti, & conſtituet peccata oppoſita virtutibus theologicis. Vel ſecundario, qui vocatur ex parte auerſionis, & hoc in loco dupliciter loca illam, aut vt conſequenter ſe habẽtem in hoc quod eſt eſſe volitum, & ſic cõmunis eſt peccatis mortalibus, in quantum voluntas auerſionis ex voluntate conuerſionis eſt communiter: aut vt per ſeipſam volitam in illo tamen loco, & ſic ſuperbiæ propria eſt, & aliis ab ipſa communicatur. Et propterea eſt ex parte auerſionis grauiſſimum, & primũ peccatum, & principium cæterorũ grauium ex parte auerſionis.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæſexageſimæſecundæ Articulum octauum.*

IN arti. 8. eiuſdem 162. q recole quæ in 2. ar. dicta ſunt de generali influentia ſuperbiæ, & applica ad propoſitum, & vide ꝙ ſupbia ex parte finis mater ẽ omnium vitiorũ, quia principium omniũ ſecundum ordinem intentionis. Ex parte autẽ imperii ſui eſt regina omnium vitiorum in omnibus regnans, & dirigens omnia ad finẽ ſuum: & ideo in litera dicitur regina & mater.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæſexageſimætertiæ Articulum primum.*

IN ar. 1. q. 163. dubium occurrit circa rationem literæ, quoniam in vitium conſequentis incidere videtur dũ ſic procedit. Primum peccatum hominis fuit in hoc, quòd appetit quoddam ſpirituale bonum ſupra ſuam menſuram. ergo primum peccatum hominis fuit ſuperbia, Nam antecedens poteſt dupliciter verificari. Primo, quòd illud bonum ſpirituale appetitũ erat ſupra hominis menſuram. Secundo, ꝙ appeteretur ſupra menſuram hominis appetentis, quãmuis bonũ ſpirituale non fuerit ſupra ſuã mẽſuram. Et hoc ſecundo modo ſpectat ad ſuperbiã, primo autem ad præſumptionem oppoſitam magnanimitati, & tamen in litera determinate infertur, ꝙ ſpectat ad ſuperbiã. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia author iam determinauerat quòd conſiſtit in cõſpectu diuinę ſubiectionis, dicendo hic quòd peccauit, quia ſupra menſurã a Deo præfixam bonum appetiit, intelligi voluit quòd contẽptus mẽ ſuræ diuinę aſſuerit quod ad ſuperbiam clare ſpectat: & propterea nullum vitiũ in dicto proceſſu eſt. Nec ſolum ex præcedentibus, ſed ex calce corporis articuli ſequentis patet hũc eſſe ſenſum intentũ: quoniam ibi ex preſſe dicitur, quòd vter que peccauit, volẽs ſibiipſi inniti contẽpta diuina regula.

ſuperbiam eſſe aliqua peccata leuiora, quę etiam ex ignorantia, vel infirmitate committuntur: ſed inter grauiora peccata primum eſt ſuperbia, ſicut cauſa per quam alia peccata aggrauãtur. Et quia id qđ eſt primum in cauſando peccata, eſt etiam vltimum in recedendo: ideo ſuper illud Pſal. 18. Emunda bor a delicto maximo, dicit gloſ. * hoc eſt, a delicto ſuperbię, quod eſt vltimum redeũtibus ad Deum, & primum recedentibus.

AD 5^m dicendum, quòd Philoſo. ponit ſuperbiam circa fictionem fortitudinis, non quia ſolum in hoc conſiſtat: ſed quia per hoc homo maxime reputat ſe poſſe ex cellẽtiam apud homines cõſequi, ſi audax, vel fortis videatur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ſuperbia debeat poni vitium capitale.

AD OCTAVVM ſic proceditur ꝙ ſuperbia debeat poni vitium capitale. Iſido. * enim & Caſſianus enumerant ſuperbiã inter vitia capitalia.

¶ 2 Præt. Superbia videtur eſſe idẽ inani gloriæ, quia vtraque excellẽtiam quærit: ſed inanis gloria ponitur vitium capitale. ergo etiã ſuperbia debet poni vitiũ capitale.

¶ 3 Præt. Auguſt. dicit in lib. * de virginitate, quòd ſuperbia inuidiam parit, nec vmquam eſt ſine tali comite: ſed inuidia ponitur vitium capitale, vt ſupra habitũ eſt. ergo multo magis ſuperbia.

SED CONTRA eſt, quod Gregor. 31. * moral. non enumerat ſuperbiam inter vitia capitalia.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ex * ſupradictis patet, ſuperbia dupliciter cõſiderari poteſt. Vno modo ſecundum ſe, prout ſcilicet eſt quoddam ſpeciale peccatum. Alio modo, ſecundum quòd habet quandam influentiam in omnia peccata. Capitalia autem vitia ponuntur quædam ſpecialia peccata, ex quibus multa genera peccatorum oriuntur: & ideo quidã conſiderantes ſuperbiam ſecundũ quod eſt quoddam ſpeciale peccatum, connumerauerunt eam alijs vitijs capitalibus. Gregor. * vero conſiderans vniuerſalem eius influentiam quam habet in omnia vitia, vt dictum † eſt, non connumerauit eam alijs capitalibus vitijs, ſed poſuit eam reginam omnium vitiorum & matrem. Vnde Grego. dicit in 31. * moral. Ipſa vitiorum regina ſuperbia cum deiectum plene cor cœperit, mox illud ſeptem principalibus vitijs quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtãdum tradit, ex quibus vitiorum multitudines oriũtur. Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

AD 2^m dicendum, quòd ſuperbia non eſt idem inani gloriæ, ſed cauſa eius. Nam ſuperbia inordinate excellentiam appetit: ſed inanis gloria appetit excellentiæ manifeſtationem.

AD 3^m dicendum, quòd ex hoc quòd inuidia, quæ eſt vitium capitale, oritur ex ſuperbia, non ſequitur quòd ſuperbia ſit vitium capitale, ſed quòd ſit aliquid principalius capitalibus vitijs.

QVAESTIO CLXIII.

De peccato primi hominis, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de peccato primi hominis, quod fuit per ſuperbiam. Et primo, de peccato eius. Secundo, de pœna peccati. Tertio, de tẽtatione qua inductus eſt ad peccandum.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum primum pecatũ hominis fuerit ſuperbia.

¶ Secũdo, Quid primus homo peccando appetierit.

¶ Tertio, Vtrum eius peccatum fuerit grauius omnibus alijs peccatis.

¶ Quarto, Quis plus peccauerit, utrum vir, vel mulier.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum primi hominis peccatum fuerit ſuperbia.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſuperbia non fuerit primi hominis peccatum. Dicit enim Apoſtolus ad Romanos. 5. ꝙ per inobedientiã vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ſed primi hominis peccatum eſt, ex quo oẽs peccatores conſtituti ſunt originali peccato. ergo inobedientia fuit primi hominis peccatum, & non ſuperbia.

¶ 2 Præt. Ambr. * dicit ſuper Luc. quòd eo ordine diabolus Chriſtum tentauit, quo primum hominem deiecit: ſed Chriſtus primo tentatus eſt de gula, vt patet Matth. 4. cum ei dictum eſt, Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. ergo primum peccatum primi hominis non fuit ſuperbia, ſed gula.

¶ 3 Præt. Homo diabolo ſuggerente peccauit: ſed diabolus tentans hominem ſcientiam repromiſit, vt patet Geneſ. 3. ergo prima inordinatio hominis fuit per appetitum ſcientiæ, quod pertinet ad cuiioſitatem. ergo curioſitas fuit primum peccatum, & nõ ſuperbia.

Art. præcedent.

lib. 3. Ethi. cap. 8.

Art. præcedent.

D. 526.

1. 2. q. 84. art. 2.

Art. 5. huius quæſt. a. 2.

D. 1. 33. & tota.

Ibi. c. 1. & lib. 10. c. 1. & ſequentib.

Ibi. 31. cir. medium tom. 6.

Ibi. ar. 6.

Ibi. 31. c. 31.

Ibi. 1. a. 5. & 5. eth.

Ibi. 31. c. 31.

Inf. ar. 3. & 4. cor. Et 3. q. 1. a. 5. co. Et 2. d. 22. q. 1. ar. 1. Et mal. q. 7. ar. ti. 7. ad 12. 13. & 16. Et Ro. 5. lect. 5. fin. Et 1. Thi. 2. fi.

* Ambr. in Luc. c. 4. in titulo de prima tentatiõe Chriſti princip. tom. 5.

Est Augu. 11. sup. Ge ne. ca. 42. a medio. to mo. 3.

¶ 4 Præt. Super illud 1. ad Timot. 2. Mulier seducta in præuaricatione fuit, dicit glo. *Hanc seductionem appellauit proprie Apostolus, per quam id quod suadebatur, cum falsum esset, verum putatum est. s. ꝙ Deus lignum illud ideo tangere prohibuit, ꝙ sciebat eos, si tetigissent, uelut deos futuros, tamq; àm eis diuinitatẽ inuideret, qui eos homines fecerat: sed hoc credere pertinet ad infidelitatem. ergo primum peccatum hominis fuit infidelitas, & non superbia.

SED CONTRA est, qđ dicitur Eccles. 10. Initiũ omnis peccati superbia: sed peccatum primi hominis est initium omnis peccati, ſm illud Roma. 5. Per vnum hominẽ peccatum in hũc mundum intrauit. ergo primum peccatum hominis fuit superbia.

RESPON. Dicendum, quòd ad vnum peccatum multi motus concurrere possunt, inter quos ille habet rationẽ primi peccati, in quo prius inordinatio inuenitur. Manifestum est autem ꝙ primo inuenitur inordinatio in motu interiori animæ, quàm in actu exteriori corporis: quia vt Aug. dicit in 1. * de ciuita. Dei. Nõ amittitur corporis sanctitas manente animæ sanctitate. Inter motus autem interiores prius mouetur appetitus in finem, quàm in id quod quęritur propter finem: & ideo ibi fuit primum peccatum hominis, vbi potuit esse primus appetitus inordinati finis. Sic autem homo erat in statu innocentiæ institutus, vt nulla esset rebellio carnis ad spiritum. Vnde non potuit esse prima inordinatio appetitus humani ex hoc, quòd appetierit aliquod sensibile bonũ, in quod carnis concupiscentia tẽdit præter ordinem rationis. Relinquitur igitur quòd prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc, quòd aliquod bonum spirituale inordinate appetijt. Non autem inordinate appetiuisset appetendo id secũdum suam mensuram ex diuina regula præstitutam. Vnde relinquitur ꝙ primũ peccatum hominis fuit in hoc, quòd appetijt quòdd spirituale bonum supra suam mensuram, quod pertinet ad superbiam. Vnde manifestum est quòd peccatũ primi hominis fuit superbia.

Ii. 1. ca. 18. a medio. to mo. 5.

Jib. 11. c. 30 circa me diũ tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ hoc quòd homo non obedierit diuino præcepto, non fuit propter se ab eo volitum, quia hoc non posset contingere, nisi præsuppositа inordinatione voluntatis. Relinquitur ergo quòd voluerit propter aliquid aliud. Primum autem quod inordinate voluit, fuit propria excellentia: & ideo inobediẽtia in eo causata fuit ex superbia.

In dialogo 65. quæst. ad Orosiũ: quæst. 4. an te mediũ. tomo 4.

Et hoc est quod Augu. * dicit ad Orosium, quòd homo elatus superbia suasioni serpentis obediens, præcepta Dei contempsit.

AD 2m dicendum, quòd in peccato primorum parentum etiam gula locum habuit. Dicitur enim Gen. 3. Vidit mulier quòd lignum esset bonum ad vescendum, & pulchrũ oculis, aspectuq; delectabile, & tulit de fructu eius, & comedit. Non tamen ipsa bonitas & pulchritudo cibi fuit primum motiuum ad peccãdum, sed potius suasio serpentis, qui dixit. Aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij: quod appetendo, superbiam mulier incurrit: & ideo peccatum gulæ deriuatum est ex peccato superbiæ.

AD 3m dicendũ, ꝙ appetitus scientiæ causatus fuit in primis parentibus ex inordinato appetitu excellentiæ: unde & in verbis serpentis præmittitur, Eritis sicut dij. & postea subditur, Sciẽtes bonum & malum.

AD 4m dicendum, ꝙ sicut Augu. dicit 11. * super Gene. ad literam. Verbis serpentis mulier non credebat bona atq; vtili re diuinitus se fuisse prohibitos, nisi iam inesset menti amor ille propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio. Quod non est sic intelligendum, quasi superbia præcesserit suasionem serpentis: sed quia statim post suasionem serpentis, inuasit mentem eius elatio, ex qua consecutum est vt crederet verum esse quod dæmon dicebat.

ARTICVLVS II.

Vtrum superbia primi hominis fuerit in hoc, quòd appetierit diuinam similitudinem.

¶ *Super Quæstionis centesimæ sexagesimæ tertiæ Articulum secundum.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Vt ꝙ superbia primi hominis non fuerit in hoc, quòd appetierit diuinam similitudinẽ. Nullus. n. peccat appetendo id, quod sibi competit secundum suam naturam: sed similitudo Dei competit homini secundum suam naturam. dicitur enim Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. ergo non peccauit diuinam similitudinem appetẽdo.

Isa. 17. lo 2.

¶ 2 Præt. In hoc videtur homo diuinam similitudinẽ appetiisse, vt scientia boni & mali potiretur. hoc enim ei a serpente suggerebatur. Eritis sicut dij scientes bonum & malum: sed appetitus scientiæ est homini naturalis, secundum illud Philosophi in principio † Metaphy. Omnes homines natura scire desiderant. ergo nõ peccauit appetendo diuinam similitudinem.

In princi pio. 1. lib. Metaphy. tomo. 3.

¶ 3 Præt. Nullus sapiens eligit id qđ est impossibile: primus aũt homo sapiẽtia prędituς erat, ſm illud Eccle. 17. Disciplina intellectus replevit illos. Cum ergo omne peccatũ cõsistat in appetitu deliberato, qui est electio, videt ꝙ primus homo nõ peccauit appetẽdo aliquod impossibile: sed ipossibile est esse hominẽ similẽ Deo, ſm illud Exod. 15. Quis similis tui in fortibus Domine? ergo prim⁹ homo nõ peccauit appetẽdo diuinã similitudinẽ.

SED CONTRA est, quòd super illud Psal. 68. Quæ non rapui, tunc exoluebam · dicit Augu. * Adam & Eua rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt felicitatem.

est Augu. de tom. 4.

RESPON. Dicendum, ꝙ duplex est similitudo. Vna omnimodæ æquiparantiæ: & hanc similitudinẽ primi parentes non appetierũt, quia talis similitudo ad Deũ nõ cadit in apprehensioue, præcipue sapientis. Alia aũt est similitudo imitatiõis, qualis possibilis ẽ creaturę ad Deũ, inquantũ videlicet participat aliquid de similitudine ipsius secundum suum modum. Dion. n. dicit in 9. * capit. de diuin. nomi. Eadẽ similia sũt Deo, & dissimilia.

cap. 9. pe medium li ius,

litte. 30 cti me dium to. 3. *Ca. 13. cir a medium um.

libus, & in quibusdam supernaturalibus præceptis Dei, & luminis supernaturalis sperfecte participatis erat. Et tamẽ cognoscebat, quòd secũdum illud oportebat se dirigere in agendis, & in huiusmodi lumine proficiebat: ideo appetijt similitudinem diuinam in scientia directiua ad bonũ & malum. Et sicut Deus suæ naturæ lumine omnia regit, ita homo suæ naturæ lumine absque exterioris luminis adiutorio seipsum &c. regeret, ut author explicat in 2. sententiarum distin. 22. Et hic uno verbo dicit, ut uirtute ,ppriæ naturæ determinet sibi quid esset bonũ, & quid malum ad agendum.

In præce.

Hæc quidem secundum contingẽtem imitationem: hæc autem secundum quod causata minus habent a causa. Quodlibet autem bonum in creatura existens, est quędam participata similitudo primi boni: & ideo ex hoc ipso ꝙ homo appetijt aliquod spirituale bonũ supra suam mensuram, vt dictum est*, cõsequẽs est ꝙ appetierit diuinã similitudinẽ inordinate. Consequenter autem tñ est, ꝙ appetitus est propriæ rei non habitæ. Bonum autẽ spirituale secundum quod creatura rationalis diuinam participat similitudinem, potest ſm tria attendi. Primo quidem, ſm ipsum esse naturæ: & talis similitudo ab ipso creationis principio fuit impressa & homini, de quo dicitur Gene. 1. quòd Deus fecit hominẽ ad imaginem & similitudinem suam, & angelo, de quo dicit Ezechiel. 28. Tu signaculum similitudinis. Secundo vero, quantum ad cognitionem: & hanc etiam similitudinem

A

B

C

i sui creatione angelus accepit, vndẽ in præmissis verbis cum dictum esset, Tu signaculũ similitudinis, statim subditur, Plenus sapientia: sed primus homo in sua creatione istam similitudinem nondum actu adeptus erat, sed solum in potentia. Tertio, quantum ad potestatem operandi: & hanc similitudinem nõdum erant in actu assecuti neque angelus, neq; homo in ipso creationis principio, quia vtrique restabat aliquid agendum quo ad beatitudinem peruenirent. Et ideo cũ vterq;, s. diabolus & primus homo inordinate diuinam similitudinem appetierit, neuter eorum peccauit appetendo similitudinem naturæ: sed primus homo peccauit principaliter appetendo similitudinem Dei quantum ad scientiam boni & mali; sicut serpens ei suggessit, vt. s. per virtutem propriæ naturæ determinaret sibi quid esset bonum, & quid malum ad agẽdum: vel etiam vt per seipsum pręcognoscere quid sibi boni, vel mali esset futurum. Et secũdario peccauit appetendo similitudinem Dei quantum ad propriam potestatem operãdi, vt. s. virtute propriæ naturæ operaretur ad beatitudinẽ consequendam. Vnde Augustinus dicit 11.* super Gen. ad literã, ꝙ menti mulieris inhæsit amor propriæ potestatis: sed diabolus peccauit appetendo similitudinem Dei quantum ad potestatem. Vnde Aug. dicit in lib.* de vera religione, ꝙ magis voluit sua potentia frui quàm Dei: veruntamen quantum ad aliquid vterque Deo æquipararí appetijt, inquantum scilicet ad aliquid uterque sibi inniti uoluit contempto diuinæ regulæ ordine.

D

E

In corp. ar.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de similitudine naturæ, ex cuius appetitu homo non peccauit, ut dictum est*.

Ro. co. ne a. cir medium um. 8.

AD 2m dicendum, ꝙ appetere similitudinem huiusmodi inordinate. i. supra mensuram suam, peccatũ est. Vnde super illud Psal. 70. Deus, quis similis erit tibi, dicit Augu. * Qui p se uult esse Deus, peruerse uult esse similis Deo, ut diabolus qui noluit esse sub eo: & homo qui ut seruus noluit tenere præcepta.

AD 3m dicendum, quòd ratio illa procedit de similitudine æquiparantiæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum primorum parentũ fuerit cæteris grauius.

¶ *Super Quæstionis centesimæ sexagesimæ tertiæ Articulum tertium.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum primorum parentum fuerit cæteris grauius. Dicit. n. Aug. 14.* de ciuit. Dei. Magna fuit in peccando iniquitas, vbi tanta fuit in non peccãdo facilitas: sed primi parentes maximam habuerunt facultatem ad nõ peccandũ, quia nihil habebant intrinsecus, quod eos ad peccandũ impelleret. ergo peccatũ primorum parentũ fuit cæteris grauius.

1. 2. q. 83. ar t. 3. cor. pri. Et 2. di. 21. q. 2. ar. 2. Et dis. 33. in exposi. ad 1. & 2. * Li. 14. ca. 15. non remote a pri. tom. 5.

¶ 2 Præt. Pœna proportionatur culpæ: sed peccatum primorum parentum grauissime est punitum, quia per ipsum mors introiuit in hunc mundum, vt Apostolus dicit ad Roma. 5. ergo peccatum illud fuit grauius cæteris peccatis.

¶ 3 Præt. Primum in quolibet genere, videtur esse maximum, vt dicitur in 2. * Metaphysicæ: sed peccatũ primorum parentum fuit primũ inter alia peccata hominum. ergo fuit maximum.

Li. 2. tex. 4. tom. 3.

SED CONTRA est, quod Origenes * dicit, Non arbitror, quòd aliquis ex his qui in summo perfectoque constiterint gradu, ad subitum euacuetur, aut decidat, sed paulatim, & per artes defluere eum necesse est: sed primi parentes in summo perfectoque gradu consistebant. non ergo eorũ primum peccatum fuit maximũ omnium peccatorũ.

Li. 1. Periar chon ca. 3. circa fi. to. 4

RESPON. Dicendum, quòd duplex grauitas in peccato attendi potest. Vna quidem, ex ipsa specie peccati: sicut dicimus adulterium esse grauius peccatum simplici fornicatione. Alia autem est grauitas peccati, quæ attenditur secundum aliquam circunstantiam loci, vel personæ, aut temporis. Prima autem grauitas essentialior est peccato, & principalior: vnde secundum eam magis peccatum dicitur graue, quàm secũdum aliam. Dicendum est igitur, quòd peccatum primi hominis non fuit grauius omnibus alijs peccatis humanis secũdum speciem peccati. Etsi enim superbia secundum suum genus habeat quandam excellentiam inter alia peccata, maior tamen est superbia, qua quis Deum negat vel blasphemat, quàm superbia, qua quis inordinate diuinam similitudinem appetit: qualis fuit superbia primorum parentum, vt dictum est.* Sed secundum conditionem personarum peccantium, peccatum illud habuit maximam grauitatem propter perfectionem status ipsorum. Et ideo dicendum est, quòd illud peccatum fuit quidem secũdum quid grauissimum, non tamen simpliciter.

Ar. preced.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd illa ratio procedit de grauitate peccati ex circunstantia peccantis.

AD 2m dicendum, quòd magnitudo pœnę, quę consecuta est illud primum peccatum, non correspondet ei secundum quantitatem proprię speciei, sed inquantum fuit primum: quia ex hoc interrupta est innocentia primi status, qua subtracta, deordinata est tota natura humana.

AD 3m dicendum, quòd in his quę sunt per se ordinata, oportet id quod est primum, esse maxi-

¶ *Super Quæstionis centesimæsexagesimætertiæ Articulum quartum.*

IN 2ar.4.dubium occurrit ex Scoto in 2.senten.distin.21.q.2.tenente quòd Primum peccatum Adæ non fuit superbia, sed inordinatus amor amicitiæ vxoris. Probat autem hoc tripliciter Primo, quia primũ peccatum Adæ nõ fuit ex inordinato amore sui, sicut primum peccatum angeli Angel⁹ enim primo per suã essentiam intelligit seipsum, homo autem prius alia quàm se, & obiecto vtitur lẽ si sibi ad sui cognitionem: unde non potuit primum hominis peccatum esse inordinat⁹ amor sui. Secundo, quia secũdum Augustin. & habetur in litera Magistri senten. distin. 22. secundi libri, Adam peccauit ex amore beneuolentiæ ad vxorem, ex quo consensit in esum pomi vetiti. Tertio, q̃a secundum Apostolum ad Timoth. 1. Adam non est seductus, ac per hoc non credidit dicto dæmonis. Britis sicut dii, & consequenter nõ appetiit huiusmodi similitudinem diuinam, in quo consisteret illius superbia, si peccasset per superbiam.

2.dist.22.q.1.art.3.

Ca.3.a medio tom 9.

¶ Ad huius quæst. euidentiam sciendũ est, quòd, vt patet in 22.dist.2.senten. materia ista nõ est vsq; quaque clara. Scriptura namque circa peccatum Euæ tot dicit, vt ex illa colligatur superbia Euę. Nã conferendo promissa a dæmone mulieri cum seductione ipsius, quam tradidit Apostolus, apparet quòd decepta est credendo promissis, & appetendo ipsa, in quibus manifeste excellentia diuinæ similitudinis proponitur. Sed circa peccatum Adę Apostolus negando seductionem Adę, non reliquit ianuas apertas, vt cœpto itinere peccatum progrederetur: & propterea obscurum remanet quid appetierit Adam. Alii namque ex negatione seductionis negationem appetitus promissorum a dæmone inferunt. Alii vero ex negatione seductionis negationem appetitus simpliciter acceptant: sed non negationem appetitus conditionati. Ita quòd dicunt, quòd Adam, quia non seductus, ideo non simpliciter appetiit esse sicut Deus, vt Eua appetiit: sed appetiit conditionate, si possibile foret, esse sicut Deus. Et hæc via videtur Augustin. dicentis, quòd virum propter aliquam mentis elationem solicitauit quædam experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa esca non esse mortuam. Hanc sequuntur Magister sententiarum, & author. Scotus vero primam est amplexus viam. Vnde in hac materia non nisi probabiliter loqui patitur ipsa materia de vno singulari non scibili. Ratio siquidem Scoti nihil valet, tum quia contra ipsummet Scotum ibidem concludit, si concludit: quoniam concedit ipse ibi, quòd Eua peccauit primo ex inordinato amore sui. s. appetendo propriam excellentiam in hoc, quòd voluit esse vt Deus. Certum est autem quòd Eua intelligebat prius alia quàm se, & vtebatur obiecto sensibili ad sui cognitionem, sicut minus quàm Adam. Aut ergo ratio non concludit de Adam, aut si concludit de Adam concludit etiam de Eua. Et vere nihil concludit: quoniam licet in modo cognoscendi se differant Angelus & homo, in appetitu tamen conueniunt, q̃ scilicet amabile est bonum, vnicuiq; autem proprium, vt dicitur 8. Ethicor. Et amicabilia quæ sũt ad alios, veniunt ex amicabilibus ad se. Primũ ergo ab omni intellectuali appetitu amatum amore amicitiæ, est ipsemet amans, cui aliquod bonum vult.

Ar præcd.

Li.11.ca.2.Dei, ca medio.

¶ Ad authoritatem Augusti. dicitur, q̃ ex illa authoritate non habetur, quòd primum peccatum Adæ fuerit inordinatus amor beneuolentiæ ad vxorem, sed quòd amor beneuolentiæ ad vxorem fuit causa peccati Adæ: quod statim hoc, quòd peccatum primũ Adæ fuerit superbia. Ita quòd ex amore beneuolentiæ ad vxorem, qui amor secundum se non erat peccatum, non fecit resistentiã tentanti vxori. Et sic aliqualiter elatus, videns illam non mortuam appetiit idem, quod illa appetierat, licet alio modo, vt dictum est: & mirum videtur, q̃ Scotus super Augu. hac authoritate se fundat, & tot authoritates eiusdẽ, quas Magister Sententiarum in loco allegato affert, q̃ superbia Adæ, pertranfit. Ad authoritatẽ Apostoli iam dictum est.

Li.11.ca. a medio,

¶ In eodem 4. ar. 3. dubium occurrit circa illud, Quantum ad speciem superbiæ grauius peccat mulier, tum quia vterque vna & eadem specie superbiæ peccauit, scilicet in prima specie appetendo ex propriæ naturæ lumine, exclusa speciali adiutorio diuini luminis se suaque regere: tum quia ex tribus rationibus in litera ad hoc allatis, secũda & tertia nihil ad superbiam spectant. Et tamen in litera ad probandam grauitatem maiorem in specie superbiæ proponitur triplex ratio adducenda.

¶ Ad hoc dicitur, quòd litera posset intelligi forte dupliciter. Primo, quòd species superbiæ mulieris fuit grauior specie superbiæ viri. Et hic sensus non est inrentus ab authore, nec ex litera habetur: quoniam numquàm fit in illa mentio de diuersitate specifica. Secundo, quòd infra latitudinem speciei superbiæ qua vterque peccauit, grauius peccauit Eua, quàm Adam. Et hic est intentus sẽsus cum dicitur, Sed quantum ad speciem superbiæ grauius & cæt. Sicut si dixisset, quòd quantum ad speciem adulterii, grauius peccauit in eodem concubitu mulier quàm uir, quia infra latitudinem adulterii grauius peccauit. Vel propter maiorem contemptum, vt prima ratio ostendit, in qua mulier explicite contempsit diuinam voluntatẽ, vir autem impli cite: vel propterea quia induxit aliũ ad peccãdũ, vt secũda ratio ostẽdit. Plus.n. in quali bet specie peccat peccãs & inducens, q̃ peccans tantum. Vel propter causam honestam alleuiantem in vno idẽ peccatũ, & ĩ altera nõ, vt tertia ratio monstrat, sicut si vir propter inopiam esset adulter: unde patet solutio vtriusq; obiectionis. De latitudine siquidem vnius speciei est sermo, & infra latitudinem illius quælibet rationũ grauius aliquid attulit, vt patet.

Li.11.ca. a medio,

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum Adæ fuerit grauius quàm peccatum Euæ.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q̃ peccatũ Adę fuerit grauius quàm peccatũ Euæ. Dicitur.n.1.ad Timot. 2. q̃ Adam non est seductus, mulier aũt seducta in præuaricatione fuit, & sic videtur q̃ peccatũ mulieris fuerit ex ignorãtia, peccatum aũt viri ex certa sciẽtia: sed hmõi peccatum est grauius, s̃m illud Lucæ 12. Ille seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & nõ fecit secundum vo- H lũtatẽ eius, vapulabit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. ergo Adã grauius peccauit quàm Eua.

¶ 2 Præt. Aug.* dicit in lib. de decẽ chordis, Si caput est vir, melius debet viuere, & præcedere in omnibus bonis factis, maxime vxorem suam, vt illa imitetur virum: sed ille qui melius debet facere si peccet, grauius peccat. ergo Adam grauius peccauit quàm Eua.

¶ 3 Præt. Peccatũ in Spiritũsanctũ I videtur esse grauissimũ: sed Adã in Spiritumsanctũ videtur peccasse, quia peccauit cogitans de diuina misericordia, quod ptinet ad peccatũ præsumptionis. ergo videtur q̃ Adam grauius peccauit q̃ Eua.

SED CONTRA est, quòd pœna respõdet culpæ: sed mulier est grauius punita quàm vir, vt patet Genes. 3. ergo grauius peccauit q̃ vir.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut dictum est, * grauitas peccati principalius attenditur tam s̃m peccati speciem, quàm s̃m peccati circunstantiam. Dicendum est ergo, q̃ si consideremus conditionem personę vtriusque. s. mulieris & viri, peccatũ viri est grauius, quia erat perfectior mulier: sed quãtum ad ipsum genus peccati, vtriusque peccatũ æquale dicitur, quia vtriusq; peccatũ fuit superbia. Vnde Aug. dicit 11.* super Gen. ad literam, q̃ mulier excusauit peccatum suum in impari sexu, sed pari fastu: sed quantum ad speciẽ superbiæ, grauius peccauit mulier triplici rõne. Primo quidem, quia maior elatio fuit mulieris quàm viri. Mulier. n. credidit verum esse, qđ serpẽs sua sit. s. q̃ Deꝰ prohibuerit ligni esum ne ad eius similitudinem peruenirent: & ita dum per esum ligni vetiti Dei similitudinem consequi voluit, superbia eius ad hoc se erexit, q̃ contra Dei volũtatẽ aliquid voluit obtinere. Sed vir non credidit hoc esse verũ: unde non voluit consequi diuinam similitudinem contra Dei voluntatem, sed in hoc superbiuit q̃ voluit eam consequi per seipsum. Secundo, quia mulier nõ solum ipsa peccauit, sed etiam viro peccatum suggessit: vnde peccauit & in Deum, & in proximũ. Tertio in hoc, quòd peccatum viri diminutum est ex hoc, quòd in peccatum cõsensit amicabili quadam beneuolentia, qua plerumque sit vt offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus, quod eum facere non debuisse diuinæ sententiæ exitus indicauit, vt Aug. dicit 11.* sup Gen. ad literã. Et sic patet quòd peccatum mulieris fuit grauius quàm peccatum viri.

Li. 11. ca. a medio,

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ illa seductio mulieris ex præcedenti elatione subsecuta est: & ideo talis ignorantia nõ excusat, sed aggrauat peccatũ, inquantũ. s. ignorando in maiorẽ elationẽ erecta est.

AD 2m dicendum, q̃ ratio illa procedit ex circunstantia conditionis personæ, ex qua peccatum viri fuit grauius secundum quid.

AD 3m dicendum, q̃ vir non cogitauit de diuina misericordia vsq; ad contẽptũ diuinæ iustitiæ, quod facit peccatũ in Spiritũsanctũ: sed quia vt Aug. dixit 11. super Gen. ad literam, inexpertus diuinæ seueritatis credidit illud peccatum esse veniale, ideſt, de facili remissibile.

QVAESTIO CLXIIII.

De pœnis peccati primi hominis, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de pœna primi peccati.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, De morte, quæ est pœna communis.

¶ Secundo, De alijs particularibus pœnis, quæ in Genesi assignant.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum mors sit pœna peccati primorum parentum.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur q̃ mors non sit pœna peccati primorum parentũ. Id.n. quod est homini naturale, nõ potest dici pœna peccati, quia peccatum nõ perficit naturam, sed vitiat: mors autem est homini naturalis, quod patet ex hoc, q̃ corpus eius ex contrarijs componitur, & ex hoc etiã q̃ mortale ponitur in diffinitione hominis. ergo mors non est pœna pcti primorũ parẽtũ.

¶ 2 Præt. Mors, & alij corporales defectus similiter inueniuntur in homine, sicut & in alijs animalibus, s̃m illud Eccle. 3. Vnus interitus est hominis, & iumẽtorum, & æqua vtriusq; cõditio: sed in animalibus brutis mors non est pœna peccati. ergo etiã neq; in hoibus.

¶ 3 Præt. Peccatum primorum parẽtum fuit specialium personarũ: sed mors cõsequitur totam humanam naturã. ergo non videtur esse pœna peccati primorũ parentum.

¶ 4 Præt. Omnes æqualiter deriuantur a primis parentibus. Si igitur mors esset pœna peccati primorũ parentum, sequeretur quòd omnes homines æqualiter mortem patereꝰtur, quod patet esse falsum, quia quidã citius alijs & grauiꝰ moriunt. ergo mors nõ est pœna primi peccati.

¶ 5 Præt. Malum pœnæ est a Deo, vt supra habitum est*: sed mors non videtur esse a Deo. dicitur enim Sapient. 1. quòd Deus mortem non fecit. ergo mors est pœna primi peccati.

¶ 6 Præt. Pœnæ non videntur esse meritoriæ. Nam meritum continetur sub bono, pœna autem sub malo: sed mors quandoq; est meritoria, sicut patet de morte martyrum. ergo videtur quòd mors non sit pœna.

¶ 7 Præt. Pœna videtur esse afflictiua: sed mors non potest esse afflictiua, vt videtur, quia quãdo mors est, eam homo non sentit, quando autem non est, sentiri non potest. ergo mors non est pœna peccati.

¶ 8 Præt. Si mors esset pœna peccati, statim fuisset ad peccatum consecuta: sed hoc non est verum, nam primi parentes post peccatum diu vixerunt, vt patet Gene. 4. ergo mors non videtur esse pœna peccati.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Ro. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.

RESPON. Dicendum, quòd si aliquis propter culpam suam priuetur aliquo beneficio sibi dato, carentia illius beneficij est pœna culpæ illius. Sicut autem in primo dictum est*, homini in sui prima institutione hoc beneficium fuit collatũ diuinitus, vt quã diu mens eius esset Deo subiecta, inferiores vires animæ subijcerentur rationali menti, & corpus animæ subijceretur: sed quia mens hominis per peccatum a diuina subiectione recessit, consecutum est, vt nec inferiores vires totaliter subijcerentur rationi. Vr. de tãta est rebellio carnalis appetitus ad rationem, vt nec corpus totaliter subijceretur animæ: vnde sequitur mors, & alij corporales defectus. Vita enim & icolumitas corporis cõsistit in hoc, q̃ subijciatur animę, sicut perfectibile suæ perfectioni. Vnde per oppositum mors & ægritudo, & quilibet corporalis defectus, ptinet ad defectum subiectionis corporis ad animã. Vnde patet, q̃ sicut rebellio carnalis appetitus ad spiritum, est pœna peccati primorum parentum, ita etiam & mors, & omnes corporales defectus.

Q.95.ar.1. & q.97.ar.1.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ naturale dicitur, quod ex principijs naturæ causatur. Naturæ autẽ per se principia sunt forma & materia. Forma autem hominis est anima rationalis, quæ de se est immortalis: & ideo mors nõ est naturalis homini ex parte suæ formæ. Materia autem hominis est corpus tale, quod est ex contrariis compositum, ad quod sequitur ex necessitate corruptibilitas: & quantum ad hoc mors est homini naturalis. Hæc autem conditio in materia humani corporis est consequens ex necessitate materiæ, quia oportebat corpus humanum esse organum tactus, & per consequens medium inter tangibilia, & hoc non poterat esse nisi esset ex cõtrariis compositum, vt patet per Philoso. in 2. de anima*. Non autem est conditio secundum quam materia adaptetur formæ: quia si esset possibile, cum forma sit incorruptibilis, potius oporteret materiam incorruptibilem esse. Sicut quòd serra sit ferrea cõpetit formę & actioni eius, vt per duritiem sit apta ad secãdum: sed quòd sit potens rubiginem contrahere, consequitur ex necessitate talis materiæ, & non secundum electionem agentis. Nam si artifex posset, faceret ex ferro serram, quæ rubiginem contrahere non posset. Deus autem

Lib.2.tex.111. & sequentibus, tom.2.

qui est conditor hominis, omnipotens est: unde ademit suo beneficio ab homine primitus instituto necessitatem moriendi ex tali materia cõsequente, quod tamen beneficium subtractum est per peccatum primorum parẽtum: & sic mors & est naturalis propter cõditionem materiæ, & est pœnalis propter amissionem diuini beneficij præseruantis a morte.

AD 2m dicendum, ꝙ similitudo illa hominis ad alia animalia attenditur quantum ad cõditionem materiæ. i. quantum ad corpus ex contrariis compositũ, non aũt quãtum ad formam. Nam anima hominis est immortalis: brutorũ vero animaliũ aĩę sunt mortales.

AD 3m dicendũ, ꝙ primi parentes fuerunt a Deo instituti non solum sicut quædam personæ singulares, sed sicut quædam principia totius humanæ naturæ ab eis ad posteros deriuandæ simul cum beneficio diuino præseruante a morte: & ideo per eorũ peccatum tota humana natura in posteris tali beneficio destituta, mortem incurrit.

AD 4m dicendum, ꝙ aliquis defectus ex peccato cõsequitur dupliciter. Vno modo, per modum pœnę taxatæ a iudice: & talis defectus æqualis debet esse in his, ad quos æqualiter pertinet peccatum. Alius aũt defectus est, qui ex huiusmodi pœna per accidens cõsequitur, sicut ꝙ aliquis pro culpa sua excæcatus cadat in via, & talis defectus culpæ nõ proportionatur: nec ab homine iudice pensatur, qui non potest fortuitos euẽtus præcognoscere. Sic ergo pœna taxata proprimo peccato proportionaliter ei respondens, fuit subtractio diuini beneficij, quo rectitudo & integritas humanæ naturæ conseruabatur. Defectus autem consequentes subtractionem huiusmodi beneficij, sunt mors, & aliæ pœnalitates præsentis vitæ: & ideo non oportet huiusmodi pœnas æquales esse in his, ad quos æqualiter pertinet primum peccatum. Verum quia Deus præscius est omnium futurorum euentuum, ex dispositione diuinæ præscientiæ & prouidentiæ huiusmodi pœnalitates diuersimode in diuersis inueniuntur, non quidem propter aliqua merita præcedentia hanc vitam, vt Origenes posuit.* Hoc enim est contra id quod dicitur Rom. 9. Cum nondũ aliquid boni, aut mali egissent: & etiam est cõtra hoc quod in primo ostensum est †, ꝙ anima non est creata ante corpus, sed vel in pœnã paternorum peccatorum, inquãtum filius est quædam res patris, vnde frequenter parentes puniuntur in prole: uel etiam propter remedium salutis eius, qui huiusmodi pœnalitatibus subdit, vt. s. per hoc a peccatis arceatur: aut etiã de virtutibus non superbiat, & per patientiã coroneť.

AD 5m dicendum, ꝙ mors dupliciter potest considerari. Vno modo, secundum qđ est quoddam malum humanæ naturæ: & sic nõ est ex Deo, sed est defectus quidam incidens ex culpa humana. Alio modo, potest considerari secundum qđ habet quandã rationem boni, prout. s. est quædam iusta pœna, & sic est a Deo. Vnde Aug. dicit in lib. Retractationum†, ꝙ Deus non est author mortis, nisi inquantum est mors pœna.

AD 6m dicendũ, ꝙ sicut Aug. dicit 15. de ciui. Dei*, Quemadmodum iniusti male vtuntur non tantũ malis, verum etiam bonis: ita iusti bene vtuntur non tantum bonis, sed etiam malis. Hinc fit vt & mali male lege vtãtur, quàmuis lex sit bonum: & boni bene moriantur, quàmuis sit mors malum. Inquantum igitur sancti bene morte vtuntur, fit eis meritoria.

AD 7m dicendũ, ꝙ mors dupliciter accipi põt. Vno modo, pro ipsa priuatione vitæ, & sic mors sentiri non potest, cum sit priuatio sensus & vitæ: & sic non est pœna sensus, sed pœna damni. Alio modo, fm qđ nominat ipsam corruptionem, quæ terminatur ad priuationem prædictam. De corruptione autem, sicut & de generatione, dupliciter loqui possumus. Vno modo, secundum qđ est terminus alterationis, & sic in ipso instanti, in quo primo priuatur vita, dicitur inesse mors: & secundum hoc etiam mors nõ est pœna sensus. Alio modo, corruptio potest accipi cũ alteratione precedente, prout dicitur aliquis mori, dum mouetur in mortem: sicut dicitur aliquid generari, dũ mouetur in generatũ esse, & sic mors põt esse afflictiua.

AD 8m dicendum, quòd sicut Aug. dicit super Gene. ad literam*, Quàmuis annos multos primi parentes postea vixerint, illo tamen die mori cœperunt, quo mortis legem, qua in seniũ veterascerent, acceperunt.

Li. 12. c. 9. sed non his verbis sed literaliter, tomo. 3.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter particulares pœnæ primorum parentũ determinentur in Scriptura.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ incõueniẽter particulares pœnæ primorum parentum determinentur in Scriptura. Non enim debet assignari vt pœna peccati id, quod etiam sine peccato esset: sed dolor in pariendo esset, vt videtur, etiam sine peccato. Hoc enim requirit dispositio feminei sexus, vt proles nasci non possit sine dolore parientis. Similiter etiam subiectio mulieris ad virũ consequitur ad perfectionem virilis sexus, & imperfectionem muliebris. Germinatio etiam spinarum & tribulorũ ad naturã terræ pertinet, quæ fuisset etiã sine peccato. Non ergo huiusmodi sunt cõueniẽtes pœnæ primi peccati. ¶ 2 Præt. Id quod pertinet ad dignitatem alicuius, nõ videtur ad pœnam eius pertinere: sed multiplicatio conceptus pertinet ad dignitatem mulieris. ergo non debet poni quasi mulieris pœna. ¶ 3 Præt. Pœna peccati primorum parentum ad omnes deriuatur, sicut de morte dictũ est*: sed non omnium mulierum multiplicantur conceptus, nec omnes viri in sudore vultus sui pane vescuntur. non ergo istæ sunt conuenientes pœnę primi peccati. ¶ 4 Præt. Locus paradisi propter hominem factus erat: sed nihil debet esse frustra in rerum ordine. ergo videtur quòd non fuerit conueniens hominis pœna quòd a paradiso excluderetur. ¶ 5 Præt. Locus ille paradisi terrestris de se dicitur esse inaccessibilis. frustra ergo apposita sunt alia impedimenta, ne homo illuc reuerteretur, scilicet Cherubin, & gladius flammeus atque versatilis. ¶ 6 Præt. Homo post peccatum statim necessitati mortis fuit addictus, & ita beneficio ligni vitæ non poterat ad immortalitatem reparari. frustra ergo ei esus ligni vitæ interdicitur, cum dicitur Genes. 3. Nunc ergo ne forte sumat de ligno vitæ, & viuat in æternum. ¶ 7 Præt. Insultare misero, videtur misericordiæ, & clementiæ repugnare, quæ maxime in Scriptura Deo attribuitur, secundum illud Psal. 114. Miserationes eius super omnia opera eius. ergo inconuenienter ponitur Deum insultasse primis parentibus per peccatum iam in miseriam deductis, vbi dicitur. Ecce, Adã quasi vnus ex nobis factus est sciẽs bonũ, & malũ. ¶ 8 Præter. Vestitus ad necessitatem hominis pertinet, sicut & cibus, secundum illud. 1. ad Tim. vlt. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. ergo sicut cibus primis parẽtibus fuit attributus ante peccatum, ita etiã & vestitus attribui debuit. Inconuenienter ergo post peccatum dicitur eis Deus tunicas pelliceas fecisse. ¶ 9 Præt. Pœna quæ alicui peccato adhibetur, debet plus habere in malo, quàm emolumẽtũ quod quis ex peccato consequitur, alioquin per pœnam non deterreretur quis a peccato: sed primi parentes ex peccato consecuti sunt quòd eorũ oculi aperirentur, vt dicitur Gen. 3. Hoc autem præponderat in bono omnibus malis pœnalibus, quæ ponuntur ex peccato consecuta. Inconuenienter ergo describuntur pœnæ, peccatũ primorum parentum consequentes.

1. Iiilin. 19. 21. 5.

Ar. præcd.

IN CONTRARIVM est, quòd huiusmodi pœnę sunt diuinitus taxatæ a Deo, qui omnia facit in numero, pondere, & mensura, vt dicitur Sap. 11.

Ia. præc.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictũ est*, Primi parentes propter suum peccatum priuati sunt beneficio diuino, quo humanæ naturæ integritas in eis cõseruabatur, per cuius subtractionem humana natura in defectus pœnales incidit: & ideo dupliciter puniti fuerunt, Primo quantum ad hoc, quod subtractum fuit eis id, quod integritatis statui competebat, scilicet locus terrestris paradisi: quod significatur Genes. 3. cum dicitur. Et emisit eum Deus de paradiso voluptatis. Et quia ad illum statum primæ innocentiæ per seipsum redire non poterat, conuenienter apposita sunt impedimenta: ne rediret ad ea quæ primo statui competebant, scilicet a cibo, ne sumeret de ligno vitę, & a loco. Collocauit enim Deus ante paradisum Cherubin, & flammeum gladium. Secundo autem puniti fuerunt quantum ad hoc, quòd attributa sunt eis ea, quæ naturæ conueniunt tali beneficio destitutæ. Et hoc quidem quantum ad corpus, & quantum ad animam. Quantum quidem ad corpus, ad quod pertinet differẽtia sexus, alia pœna attributa est mulieri, alia vero viro. Mulieri quidem attributa est pœna secundũ duo, propter quæ viro coniungitur, quæ sunt generatio prolis, & communicatio operum pertinentiũ ad domesticam conuersationem. Quantum autem ad generationem prolis, punita fuit dupliciter. Primo quidem, quantum ad tædia quæ sustinet portando prolem conceptam. Et hoc significatur cum dicitur: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos. Et quantum ad dolorem, quem patitur in pariendo, & quantum ad hoc dicitur: In dolore paries. Quantum vero ad domesticam conuersationem punitur secundum hoc, quòd subijcitur dominationi viri, per hoc quod dicitur: Sub viri potestate eris. Sicut autem ad mulierem pertinet, vt subdatur viro in his quæ ad domesticam conuersationem pertinent: ita ad virum pertinet quòd necessaria vitæ procuret. Et circa hoc punitur tripliciter. Primo quidem, per terræ sterilitatem, cum dicitur: Maledicta terra in opere tuo. Secundo, per laboris anxietatem, sine qua fructus terrę non percipit. unde dicitur, In labore comedes de ea cunctis diebus vitæ tuæ. Tertio, quantum ad impedimenta quæ prouenient terram colentibus. unde dicitur: Spinas & tribulos germinabit tibi. Similiter etiam ex parte animę triplex eorum pœna describitur. Primo quidem, quantum ad cõfusionem quam passi sunt de rebellione carnis ad spiritum. unde dicitur: Aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt se esse nudos. Secundo, quantum ad increpationem proprię culpę, per hoc quod dicitur, Ecce, Adã factus est quasi vnus ex nobis. Tertio, quantũ ad cõmemorationẽ futuræ mortis, secundũ ꝙ ei dictũ est: Puluis es, & in puluerẽ reuerteris. Ad quod etiã pertinet ꝙ Deus fecit eis tunicas pelliceas in signum mortalitatis eorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in statu innocẽtię fuisset partus absq; dolore. Dicit enim Aug. in 14. de ciuit. Dei.* Sic ad pariendum nõ doloris gemitus, sed maturitatis impulsus feminea viscera relaxaret, sicut ad concipiendũ non libidinis appetitus, sed voluntarius vsus naturã vtriusque cõiungeret. Subiectio autẽ mulieris ad virũ intelligẽda ẽ in pœnã mulieris esse inducta, non quãtũ ad regimen, quia etiam ante peccatũ vir caput mulieris fuisset, & eius gubernator extitisset: sed prout mulier contra propriam voluntatẽ nũc necesse habet viri voluntati parere. Spinas autẽ & tribulos terra germinasset, si homo nõ peccasset, in cibũ animalium, non autem in hominis pœnã, quia scilicet pp eorũ exortũ nullus labor, aut punitio homini operanti in terra accideret, vt Augustinus dicit super Genes. ad literam,* quàmuis Alchuinus dicat, quòd ante peccatum terra omnino spinas & tribulos non germinasset. Sed primum est melius.

D.739.

Li. 14. cap. 26. circa med. to. 5.

Lib. 3. ca. 18 tom. 3.

AD 2m dicendum, quòd multitudo cõceptuum inducitur in pœnam mulieris non propter ipsam procreationem prolis, quæ etiam ante peccatum fuisset, sed propter multitudinem afflictionum, quas mulier patitur ex hoc, quòd portat fœtum conceptum. Vnde significanter coniungitur: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos.

AD 3m dicendum, ꝙ illæ pœnæ aliqualiter ad omnes pertinent. Quæcumque enim mulier cõcipit, necesse est ꝙ ærumnas patiatur, & cũ dolore pariat, præter Beatam Virginem, quæ sine corruptione cõcepit, & sine dolore peperit: quia eius cõceptio nõ fuit secũdum legẽ naturæ a primis parentibus deriuata. Si aũt aliqua nõ cõcipit, neq; parit, patit sterilitatis defectũ, qui præponderat pœnis prędictis. Similiter etiã oportet vt quicũq, terrã operatur, in sudore vultus comedat panẽ. Et ipsi qui per se agriculturã non exercent, in aliis laboribus occupantur. Homo enim nascitur ad laborem, vt dicitur Iob quinto: & sic panẽ ab alijs in sudore vultus elaboratum manducant.

AD 4m dicẽdũ ꝙ locus ille paradisi terrestris, quàmuis non seruiat homini ad vsum, seruit tamen ei ad documentum, dum cognoscit propter peccatum se tali loco fuisse priuatum: & dum per ea quæ corporaliter in illo paradiso sunt, instruitur de his quę pertinent ad paradisum cælestem, quo aditus homini præparatur per Christum.

AD 5m dicendum, ꝙ saluis spiritualis sensus mysterijs, ille locus præcipue videtur esse inaccessibilis propter vehementiã ęstus in locis intermedijs ex propinquitate solis. Et hoc significatur per flammeũ gladiũ, qui versatilis dicitur propter proprietatẽ motus circularis huiusmodi æstũ causantis: & quia motus corporalis creaturę disponitur ministerio angelorum, vt patet per Augustinum. 3. de Trin.* Conuenienter etiam simul cum gladio versatili Cherubin adiungitur ad custodiendã viam ligni vitę. Vnde Augustinus dicit in vndecimo super Genes. ad literam.* Hoc per cęlestes potestates etiam in paradiso visibili factum esse credendum est, vt per angelicum ministerium esset illic quędam ignea custodia.

Li. 3. cap. 4. tom. 3.

Li. 11. cap. 40. in fine, tom. 3.

AD 6m dicendum, ꝙ homo si post peccatũ de ligno vitæ comedisset, non propter hoc immortalitatẽ recuperasset, sed beneficio illius cibi potuisset vitã magis prolongare. Vnde quod dicitur: Et viuat in ęternum

Li. 1. Periarchon. c. 7. & 8. tom. 4. †Q. 47. art. 2. & q. 75. arti. 7. & q. 90. art. 4.

Li. 1. c. 21. circa mediũ & c. 26. circa pri. to. 1. *Li. 15. c. 6. habetur implicite. to. 5

nũ, ſumitur ibi æternũ pro diuturno. Hoc aũt nõ expe F diebat homini, vt ĩ miſeria huiꝰ vitæ diutiꝰ pmaneret.

Ad 7ᵐ dicendum, quòd ſicut Augu. dicit 11. ſuper Geneſ. ad literã,* Verba Dei non tam ſunt primis pa- Li. 11. cap. 9. poſt me dium to. 3. rentibus inſultantis, quàm cæteros, ne ita ſuperbiãt, deterrẽtis, propter quos iſta conſcripta ſunt, quia ſcilicet non ſolum Adam non fuit factus quod fieri voluit, ſed nec illud quod factus fuerat, conſeruauit.

Ad 8ᵐ dicendum, q̃ veſtitus neceſſarius eſt homini ſecundum ſtatum præſentis miſeriæ propter duo. Primo quidem, propter defectum ab exterioribus nocumentis, puta, intemperati caloris & frigoris. Secundo, ad tegumentum ignominiæ, ne turpitudo mẽbrorum appareat, in quibus præcipue manifeſtatur rebellio carnis ad ſpiritum. Hæc autem duo in primo ſtatu non erant, quia in ſtatu illo corpus hominis nõ poterat per aliquod extrinſecum lædi, vt in primo dictum eſt.* Nec etiã erat in ſtatu illo aliqua turpitudo in cor- 1. parte qõ. 97. art. 2. ad 1. pore hominis, quæ ad confuſionem induceret. Vnde dicitur in Geneſ. Erat autem vterque nudus, Adã ſcilicet & vxor eius, & non erubeſcebant. Alia autem ratio de cibo eſt, qui eſt neceſſarius ad fomentum caloris naturalis, & ad corporis augmentum.

Ad 9ᵐ dicendum, quòd ſicut Augu. dicit 11. ſuper Geneſ. ad literam.* Non eſt credẽdum quòd primi parentes eſſent producti clauſis oculis, præcipue cum Lib. 11. ca. 31. circa pri cip. to 3. de muliere dicatur, quòd vidit lignum quòd eſſet pulH chrum, & bonum ad veſcendũ. Aperti ergo ſunt oculi amborum ad aliquid intuẽdum, & cogitãdũ, quod antea numquàm aduerterant, ſcilicet adinuicem concupiſcendum, quod ante non fuerat.

¶ *Super Quæſtionis centeſim. equinquageſimæquintæ Articulum primum.*

QVAESTIO CLXV.

De Tentatione primorum parentum, in duos articulos diuiſa.

IN tota q. 165. de tentatione primorum parentum, hoc ſolum ſcribendum occurrit, quòd ĩ calce ſecundi articuli, cum dicitur, quòd ſerpens obſeruat plãtam mulieris, vt ſi quando in illicita labitur, delectatio illam capiat, non ſic intelligo, vt ſerpens expectet lapſum mulieris, hoceſt, rationis inferioris, & lapſam delectatione capiat, ſed quòd ſerpẽs delectationis laqueo mulierem noſtram ex inferiori parte ſi quando labitur, hoceſt, ad lapſum ex ipſa concupiſcentia ſenſuali, & propoſita, ſeu inſurgente delectatione ducitur, capit detinendo hominem in huiuſmodi delectatione ſenſibilium, dum inferiora conſiderat, dum conditiones euẽturorũ ſenſibilium imaginatur, concipit, & per eas diſcurrit. Ratio ſiquidem inferior ſi- dæmonis in peccatũ deijceretur, & ſic bene ſciebat, quòd non expediebat ei quòd tentaretur. ergo videtur quòd nec fuerit conueniens quòd permitteret eum tentari.

¶ 3 Præt. Quòd aliquis impugnatorem habeat, ad pœnam pertinere videtur, ſicut & econtrario pertinere videtur ad præmium, quòd impugnatio ſubtrahatur, ſecundum illud Prouerb. 16. Cum placuerint domino viæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem: ſed pœna non debet præcedere culpam. ergo inconueniens fuit quòd homo ante peccatum tentaretur.

Sed contra eſt, quod dicitur Eccleſiaſt. 34. Qui tentatus non eſt, qualia ſcit?

Respon. Dicendum, quòd diuina ſapiẽtia diſpoſuit omnia ſuauiter, vt dicitur Sap. 8. inquantum ſcilicet ſua prouidentia ſingulis attribuit, quæ eis competunt ſecũdum ſuam naturam: quia vt dicit Dionyſ. 4. Ca. 4. part. 4. inter med. & finem. capite de diuinis nomin.* Prouidentiæ non eſt naturam corrumpere, ſed ſaluare. Hoc autẽ pertinet ad cõditionẽ humanæ naturæ, vt ab alijs creaturis iuuari, vel impediri poſſit. Vnde cõueniens fuit, vt Deus hominẽ in ſtatu innocẽtiæ & tẽtari permitteret per malos angelos, & iuuari eũ faceret p̃ bonos. Ex ſpeciali enim beneficio gratię hoc erat ei collatũ, vt nulla creatura exterior ei poſſet nocere cõtra propriã volũtatẽ, per quam etiam tẽtationi dæmonis reſiſtere poterat.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ ſupra naturã humanã eſt aliqua natura, in qua poteſt malũ culpæ inueniri, non autẽ ſupra naturam angelicam. Tentare autem inducendo ad malum, non eſt niſi iam deprauati per culpam: & ideo conueniens fuit, vt homo per angelum malum tentaretur ad peccandum, ſicut etiã ſecundum ordinẽ naturæ per angelũ bonum promouetur ad perfectionem. Angelus autem a ſuo ſuperiori, ſcilicet a Deo, in bono perfici potuit, non autem ad peccandum induci: quia ſicut dicitur Iacobi 1. Deus intentator malorum eſt.

Ad 2ᵐ dicẽdum, q̃ ſicut Deus ſciebat quòd homo per tentationem in peccatum eſſet deijciendus, ita ẽt ſciebat quòd per liberum arbit. reſiſtere poterat tentatori. Hoc autem requirebat conditio naturę ipſius, vt propriæ voluntati relinqueretur, ſecundum illud Eccle. 15. Deus reliquit hominem in manu cõſilij ſui. Vnde Aug. dicit 11. ſuper Gen. ad literam.* Non mihi Lib. 11. ca. 4. in medio tom. 3. videtur magnæ laudis futurum fuiſſe hominẽ, ſi propterea poſſet bene viuere, q̃a nemo male viuere ſuaderet, cum in natura poſſe, & in poteſtate habeat velle non conſentire ſuadenti.

Ad 3ᵐ dicendum, q̃ impugnatio, cui cum difficultate reſiſtitur, pœnalis eſt: ſed homo in ſtatu innocentiæ poterat abſq; omni difficultate tẽtationi reſiſtere; & ideo impugnatio tentatoris ei pœnalis non fuit.

Articvlvs II.

Vtrum fuerit conueniens modus, & ordo primæ tentationis.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur q̃ non fuerit cõueniẽs modus, & ordo primæ tẽtationis. Sicut enim ordine naturæ angelus erat ſuperior homine, ita & vir erat perfectior muliere: ſed peccatum prouenit ab angelo ad hominem. ergo pari rõne debuit prouenire a viro in mulierem, vt ſcilicet mulier per virum tentaretur, & non econuerſo. 3. q. 41. ar. 4. cor.

¶ 2 Præt.

¶ 2 Præt. Tentatio primorum parentum fuit per ſuggeſtionem: poteſt autem diabolus etiam ſuggerere homini abſque aliqua exteriori ſenſibili creatura. Cũ ergo primi parentes eſſent ſpirituali mente præditi, minus ſenſibilibus quàm intelligibilibus inhærẽtes, cõuenientius fuiſſet, quòd ſolũ ſpirituali tentatione homo tentaretur, quàm exteriori. A

¶ 3 Præt. Non poteſt conuenienter aliquis malũ ſuggerere, niſi per aliquod apparens bonum: ſed multa alia animalia habẽt maiorem apparentiã boni, quàm ſerpens, non ergo conuenienter tentatus fuit homo a diabolo per ſerpentem.

¶ 4 Præt. Serpens eſt animal irrationale: ſed animali irrationali non competit ſapientia, nec locutio, nec pœna. ergo inconuenienter inducitur ſerpens eſſe callidior cunctis animalibus, vel prudentiſſimus omnium beſtiarum, ſecundum aliam tranſlationem. Inconuenienter etiam inducitur fuiſſe mulieri locutus, & a Deo punitus. B

Sed contra eſt, q̃ id quod eſt primũ in aliquo genere, debet eſſe proportionatũ his, quæ in eodẽ genere conſequũtur: ſed in quolibet genere peccati inuenitur ordo primę tentationis, inquantũ videlicet p̃cedit in ſenſualitate, quæ per ſerpentẽ ſignatur, peccati concupiſcentia: in rõne inferiori, quæ ſignatur per mulierẽ, delectatio: in ratione ſuperiori, quæ ſignatur per virum, conſenſus peccati, vt Auguſt. dicit 12. de Trin.* ergo congruus fuit ordo primæ tentationis. C

Respon. Dicendum, q̃ homo cõpoſitus eſt ex duplici natura, intellectiua ſcilicet, & ſenſitiua: & ideo diabolus in tẽtatione hominis vſus eſt incitamẽto ad peccãdũ dupliciter. Vno modo, ex parte intellectus, inquantũ promiſit diuinitatis ſimilitudinẽ per ſcientiæ adeptionẽ, quã homo naturaliter deſiderat. Alio modo, ex parte ſenſus, & ſic vſus eſt his ſenſibilibus rebus, quæ maximã habent affinitatẽ ad hominẽ, partim quidẽ in eadẽ ſpecie tentans virum per mulierẽ, partim vero in eodem genere tentans mulierem per ſerpentem, partim vero ex genere propinquo proponens pomum ligni vetiti ad edendum.

Ad primvm ergo dicẽdum, q̃ in actu tentationis diabolus erat ſicut principale agẽs, ſed mulier aſſumebatur quaſi inſtrumentũ tentationis ad deijciendum D virũ, tũ quia mulier erat infirmior viro, vnde magis ſeduci poterat: tũ etiã propter cõiunctionẽ eius ad virum maxime per eã diabolus poterat virũ ſeducere. Non tamen eſt eadẽ ratio principalis agẽtis, & inſtrumenti. Nã principale agens oportet eſſe potius, quod non requiritur in agente inſtrumentali.

Ad 2ᵐ dicẽdum, q̃ ſuggeſtio, qua ſpiritualiter diabolus homini aliquid ſuggerit, oſtendit diabolũ plus habere poteſtatis i homine, quàm ſuggeſtio exterior: quia per ſuggeſtionem interiorem immutatur a diabolo, ſaltem homini phãtaſia, ſed per ſuggeſtionẽ exteriorem immutatur ſola exterior creatura. Diabolus E enim minimum poteſtatis habebat in homine ante peccatũ: & ideo non potuit eum interiori ſuggeſtione, ſed ſolum exteriori tentare.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit 11. ſuper Geneſ. ad literã,* non debemus opinari q̃ ſerpentem ſibi, per quem tentaret, diabolus eligeret. Sed cũ eſſet in illo decipiendi cupiditas, nõ niſi per illud animal potuit, per quod poſſe permiſſus eſt.

Ad 4ᵐ dicendum, q̃ ſicut Aug. dicit 11.* ſuper Geneſ. ad literã, ſerpens dictus eſt ſapiens, vel callidus, ſi ue prudens, propter aſtutiam diaboli, quæ in illo agebat dolũ. Sicut dicitur prudens, vel aſtuta lingua, quã prudens, vel aſtutus mouet ad aliquid prudenter, vel aſtute ſuadendũ. Neque etiã ſerpens verborũ ſonos in telligebat, qui ex illo fiebant ad mulierẽ. Neque enim conuerſa credenda eſt anima eius in naturã rationalẽ: quãdoquidẽ nec ipſi homines, quorũ rationalis natura eſt, cum dæmon in eis loquitur, ſciunt quid loquãtur. Sic ergo locutus eſt ſerpens homini, ſicut aſina in qua ſedebat Balaam propheta, locuta eſt homini, niſi quòd id fuit opus diabolicũ, hoc angelicũ. Vnde ſerpens non eſt interrogatus, cur hoc fecerit: quia non in ſua natura ipſe hoc fecerat, ſed diabolus in illo, qui iam ex peccato ſuo igni deſtinatus fuerat ſempiterno. Quod autẽ ſerpenti dicitur, ad eũ qui per ſerpentem operatus eſt, refertur. Et ſicut Aug. dicit in lib.* ſuper Li. 2. ca. 17. in medio, to. 1. Geneſ. contra Manichæos. Nunc quidẽ eius pœna, ſcilicet diaboli, dicitur, qua nobis cauẽdus eſt, nõ ea quę vltimo iudicio reſeruatur. Per hoc enim quòd ei dicitur. Maledictus es inter omnia animãtia & beſtias terræ, pecora illi pręponũtur nõ in poteſtate, ſed in cõſeruatione naturæ ſuæ: quia pecora nõ amiſerunt beatitudinẽ aliquã cæleſtẽ, quam numquã habuerũt, ſed in ſua natura quam acceperunt, peragunt vitã. Dicitur ẽt ei. Pectore & ventre repes, ſecundũ aliam literam. Vbi nomine pectoris ſignificatur ſuperbia, quia ibi domi natur impetus animæ: nomine autẽ ventris ſignificatur carnale deſideriũ, quia hæc pars mollior ſentitur in corpore: his autẽ rebus ſerpit ad eos quos vult decipere. Quod autẽ dicitur: Terrã comedes cunctis diebus vitæ tuæ, duobus modis intelligi poteſt, vel ad te pertinebunt quos terrena cupiditate deceperis, ideſt, peccatores, qui terræ nomine ſignificantur: vel tertiũ genus tentationis, ideſt, cupiditatis, his verbis figuratur, quod eſt curioſitas. Terrã enim qui mãducat, profunda & tenebroſa penetrat. Per hoc autẽ quòd inimicitiæ ponuntur inter ipſum & mulierẽ, oſtẽditur nos non poſſe a diabolo tentari, niſi per illã animalẽ partem, quæ quaſi mulieris imaginem in homine gerit, ſi ue oſtendit. Semen aũt diaboli eſt peruerſa ſuggeſtio: ſemen mulieris, fructus boni operis, quod peruerſæ ſuggeſtioni reſiſtit. Et ideo obſeruat ſerpens plantam mulieris, vt ſi quando in illicita labitur, delectatio illam capiat: & illa obſeruat caput eius, vt eum in ipſo intio malæ ſuaſionis excludat.

¶ *Super Quæſtionem centeſimamſexageſimamſextam & centeſimamſexageſimã ſeptimam.*

QVAESTIO CLXVI.

De Studioſitate, in duos articulos diuiſa.

CIRCA ſtudioſitatem autem quæruntur duo.

¶ Primo, Quæ ſit materia ſtudioſitatis.

¶ Secũdo, Vtrũ ſit pars tẽperantiæ.

Articvlvs primvs.

Vtrum materia ſtudioſitatis ſit proprie cognitio.

Ad primvm ſic procedit. Videtur q̃ materia ſtudio- In quæſtion. duabus ſimul ſcilicet 166. & 167. de ſtudioſitate & curioſitate, duo dubia occurrunt. Primum, de ſubiecto ſtudioſitatis & curioſitatis, an ſit appetitus ſuperior, qui eſt voluntas: an appetitus inferior, qui eſt concupiſcibilis & iraſcibilis. Et ratio dubii eſt, quia ex parte materiæ apparet, quòd in voluntate ſint ſubiectiue: quia cognoſcere (quod materia eſt vtriuſque) non arctatur ad cognitionem, ſenſitiuam Sup. q. 160. ar. 2. cor. & infr. q. 167. art. 1. cor.

nam, sed comprehendit etiam cognitionem intellectiuã vt clare patet in 1. artic. quæs. 167. Ex hoc enim quòd materia est altior omni sensibili & imaginabili, sequitur quòd ad appetitum intellectiuum, qui est voluntas, spectet, sicut de humilitate & superbia ex similitatione cõclusum est. Ex natura autem tãtalis virtutis, quãm vitii, apparet quòd nõ est subiectiue in voluntate. Nam, vt superius patet, nulla moralis virtus ordinata precisè ad naturale bonum habẽtis est in voluntate, quia volũtas ex propria natura inclinatur in secundum rationem propriũ habentis bonum non supernaturale. Constat autem quòd studiositas ordinatur per se primo & directe in proprium habentis bonum, scilicet in rectitudinem appetitus cognoscẽdi, & non supernaturale, quia hoc rationem naturalis luminis non excedit. Igitur nec studiositas, nec curiositas est in voluntate.

Q.118.art. 2.

¶ Secundum de proprietate virtutis, an scilicet studiositas sit proprie virtus. Et est ratio dubii: quia ex conditione materiæ apparet, quòd non sit virtus. Nam materia eius dicitur esse cognitio, seu illius appetitus. Cognitio autem omnis tã intellectualis, q̃ sensitiua, bona secundũ se est: & appetitus eius consequenter bonus per se est. Constat autẽ quòd materia propria virtutis moralis non est secundũ se bona, sed per se indiget regulatione ad hoc vt sit bona. Si enim timere, audere, delectari &c. essent per se bona, nõ esset opus aliqua virtute morali firmata *timoris*, aut moderatiua audaciæ, vel delectationis. Cum igitur cognoscere vt sic, tam per intellectũ, quãm per sensum sit per se bonum, & consequenter appetitus cognoscendi sit per se bonus, vtpote in bonum obiectum actus finem latus, consequens est vt studiositas, quæ moderatiua ponitur appetitus cognoscendi, nõ sit proprie virtus, vt pote propria virtutis carens materia, scilicet indigẽte per se quòd reguletur. Et cõfirmatur, quia omnes deformitates in litera enumeratæ circa appetitum cognoscendi inueniũtur consistere in aliquo per accidens, puta, in appositione mali finis, in præstando impedimẽtũ debito bono &c.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd quia obiectum studiositatis est altius quid quàm sine sensibilia & naturalia, quoniam extendit se ad cognitionẽ tã intellectiuam quàm sensitiuam, tam naturalem quàm super & præter naturalem, vt patet ex hoc quòd curiositatis vitium circa hæc omnia versari ponitur, consequens est, quòd studiositas subiectiue in voluntate sit principaliter: secundario autem in concupiscibili, sicut de superbia dictum fuit ex simili ratione. Et per hoc patet solutio obiectionis in oppositũ: quoniam ex hoc q̃ studiositas ad bonũ hominis non solum respectu naturaliũ, sed super & præter naturalium ordinatur, non prohibetur poni in vŏluntate.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd materia ꝓxima studiositatis non est cognitio, sed studium cognoscendi, vt patet in litera. Studiũ autem cognoscendi, cum significet vehementem applicationem hominis ad cognoscendum, & applicatio, vt ex præcedenti patet libro, significet actum voluntatis, qui est vti, oportet vt materia studiositatis & curiositatis sit hoc, q̃ dico, vti potentia cognoscitiua. Hoc autem quod est vti potentia cognoscitiua ad cognoscendum, non est actus moraliter bonus, nisi sit immediate constitutus, prout sapiens determinabit, tũ quia potest cadere super indebita materia, vt si quis applicet intellectum ad perspiciendum supernaturalia. nã sicut vtens mẽbris generatiuis circa materiam non proportionatã, peccat, ita vtens intellectu ad videndum excedentia, peccat: tũ propter circunstantias, puta, quando oportet vti intellectu, vel sensu, & quãdo non: & propter quid oportet, vt scilicet homo non vtatur intellectu ad cognoscendum, nisi ad debitum finem. Ex differentia igitur inter ipsam cognitionem, & studium cognoscẽdi, apparet solutio dubii. Cognitio siquidem non est materia ꝓxima moralis virtutis, sed ex virtute intellectuali, aut naturali in parte sensitiua bene, vel male se habet. Studium autem cognoscendi, q̃d est actus volũtatis passiue in potẽtiis cognoscitiuis existẽs, ꝓpria ẽ materia appetitꝰ, quẽ moderari oportet ꝑ virtutem studiositatis, & manifeste indiget regulatiõe ad hoc vt bonum moraliter sit. Vnde ea q̃ per accidens se habẽt ad cognitionem, puta, finis malus, impeditio debiti, & siquid est eiusmodi, per se habent se ad studium cognoscendi quòd actus est volũtatis, cui nulla boni & mali moralis differentia est per accidens, quoniam totam illius latitudinẽ per se respicit.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ exagesimæ septimæ Articulum primum.*

INar. 1. q. 167. nota ꝓ negatio debiti finis in cognitione creaturarum tertio loco constituens peccatum in litera, quando scilicet non refertur in cognitionem Dei, dupliciter

tiones ciborũ & venereorum secundũ naturã corporalẽ, ita secũdum animã naturaliter desiderat cognoscere aliquid. Vnde & Philos. dicit in principio Meta.* ꝓ omnes homines naturaliter scire desiderant. Moderatio autẽ hmõi appetitus pertinet ad virtutẽ studiositatis: unde consequens est ꝓ studiositas sit pars potentialis tẽperãtiæ, sicut virtus secundaria ei adiũcta vt principali virtuti, & comprehenditur sub modestia ratione superius dicta.*

1ꝓ princ. li. Meta. tex. 3.

B

Ad primum ergo dicendũ, ꝓ prudentia est cõpletiua omniũ virtutũ moraliũ, vt dicitur in 6. Eth.* Inquantũ ergo cognitio prudentię ad omnes virtutes pertinet, intantum nomen studiositatis, quæ proprie circa cognitionem est, ad omnes virtutes deriuatur.

q 160. ar. 2

Ad 2m dicendũ, ꝓ actus cognoscitiuæ virtutis imperatur a vi appetitiua, quæ est motiua omnium virium, vt supra dictũ est.† Et ideo circa cognitionẽ duplex bonũ pŏt attendi. Vnũ quidẽ quantũ ad ipsum actũ cognitionis: & tale bonũ pertinet ad virtutes ĭtellectuales, vt scilicet homo circa singula æstimet verũ. Aliud autẽ bonũ est, qd̃ pertinet ad actũ appetitiuæ virtutis, vt scilicet homo habeat appetitũ rectũ applicãdi vim cognoscitiuã sic vel aliter, ad hoc vel ad illud: & hoc pertinet ad virtutem studiositatis, vnde computatur inter virtutes morales.

Ch. 6. cap. dict. 5.

Ad 3m dicendũ, ꝓ sicut Philos. dicit in 2. Ethic. † ad hoc quòd homo fiat virtuosus, oportet ꝓ seruet se ab his, ad q̃ maxime inclinat natura. Et inde est ꝓ quia natura præcipue inclinat ad timẽdũ mortis pericula, & ad sectãdũ delectabilia carnis: ideo laus virtutis fortitudinis præcipue cõsistit in quadã firmitate persistendi contra huiusmodi pericula, & laus virtutis tẽperantiæ in quadã refrænatione a delectabilibus carnis. Sed quãtũ ad cognitionẽ est in homine cõtraria inclinatio: quia ex parte animæ inclinatur homo ad hoc, quòd cognitionẽ rerũ desideret. Et sic oportet vt laudabiliter homo huiusmodi appetitũ refrẽnet, ne immoderate rerũ cognitioni intendat. Ex parte vero naturæ corporalis hõ inclinatur ad hoc, vt laborẽ inquirẽdi scientiã vitet. Quantum ergo ad primũ, studiositas in refrẽnatione consistit, & secundũ hoc ponitur pars tẽperantiæ. Sed quãtũ ad secũdum, laus virtutis huiusmodi cõsistit in quadã vehemẽtia intẽtionis ad scientiã rerũ percipiendã, & ex hoc nominatur. Primũ autẽ ẽ essentialius huic virtuti, q̃ secũdum: nã appetitus cognoscẽdi per se respicit cognitionẽ, ad quã ordinatur studiositas. Sed labor addiscendi ẽ impedimẽtũ quoddã cognitionis: unde respicitur in hac virtute per accidẽs quasi remouendo ꝓhibẽs.

QVAESTIO CLXVII.

De curiositate, in duos articulos diuisa.

POSTEA considerãdum est de curiositate.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, vtrũ vitiũ curiositatis possit ẽe in cognitione intellectiua.

¶ Secũdo, Vtrum sit in cognitione sensitiua.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum circa cognitionem intellectiuã possit ẽse curiositas.

Ad primum sic proceditur. Videt ꝓ circa cognitionem intellectiuã nõ possit esse curiositas: quia ſm Philos. in 2. Ethic. † in his quę ſm se sunt bona, vel mala, nõ possunt accipi mediũ & extrema: sed cognitio intellectiua ſm se est bona. In hoc enim perfectio hominis videtur cõsistere, vt intellectus eius de potentia reducatur in actũ, quod fit per cognitionẽ veritatis. dicit etiã Dionys. *4. capit. de diuin. nomin. quòd bonũ animæ humanę est secundũ rõnẽ esse, cuius perfectio in cognitione veritatis cõsistit. ergo circa cognitionẽ intellectiuam non potest esse vitiũ curiositatis.

¶ 2 Præt. Illud, per quod homo assimilatur Deo, & quod a Deo consequitur, non potest esse malum: sed quæcumque abundãtia cognitionis a Deo est, secundum illud Eccl. 1. Omnis sapiẽtia a dño Deo est. & Sap. 7. dicitur. Ipse dedit mihi horũ q̃ sunt sciẽtiam veram, vt sciam dispositionem orbis terrarum, virtutes elementorum &c. Per hoc etiam homo Deo assimilatur, quòd veritatem cognoscit: quia omnia nuda & aperta sunt oculis eius, vt habetur ad Hebr. 4. Vnde primi Regum 2. dicitur, quòd Deus, scientiarum dominus est, ergo quantumcũque abundet cognitio veritatis, non est mala, sed bona: appetitus autem boni nõ est vitiosus. ergo circa intellectiuã cognitionem veritatis non potest esse vitiũ curiositatis.

¶ 3 Præt. Si circa aliquam intellectiuam cognitionem posset esse curiositatis vitium, præcipue esset circa philosophicas scientias: sed eis intendere non videtur esse vitiosum. dicit enim Hierony. super Danielem

pŏt intelligi, quòd constituat peccatũ. Primo, ac si oporteat cognitionẽ Dei esse finem proximũ, propter quem est cognitio creaturæ. Et *in hoc sensu non est intelligẽda præsens litera*: quoniam cognitio creaturæ secũdum rationem rectã habet pro proximo fine seipsam, vt patet de scientiis speculatiuis. Nec aliqua lege iubemur habere Deum pro fine proximo speculationis creaturarum, cum sit in genere boni honesti, quod propter seipsum bonũ est. Secundo ergo potest intelligi, quia oportet Dei cognitionem esse finẽ vltimũ cognitionis creaturarum: & in hoc sensu intelligitur litera. Nam sicut omnis sciẽtia animæ ordinatur ad felicitatẽ tamquàm vltimum finẽ, ita omnis creaturæ cognitio ordinatur ad cognitionẽ Dei vt finem vltimũ. Nec est opus ꝓterea ad peccatum euitandũ, ꝓ cũ quis vacat scientiis creaturarum, ordinet eas rum notitiã in Dei cognitionẽ: quoniã suapte natura cognitio creaturæ gradũ constituit ascensionis ad cognitionem Dei. Et ideo appetẽs studiũ sciendi creaturam, eo ipso appetit gradũ deducentẽ in cognitionẽ Dei: nisi appetitu peruerso deductionẽ huiusmodi contemnat, & negationem ordinis ad Dei cognitionẽ, qui *in ipso gradu* cognitiõis creaturę ẽ, amplectatur. Tũc. n. peccatũ in litera descriptum, accidit.

3. dist. 35. q. 2. ar. 3. q. 3.

Li. 2. cap. 6. declinando ad fin. to. 5.

Ca. 4. par. 4 non multũ remote a fine.

Li. 10. ca. 1 incipit, Sapiens circa principiũ

Cap. 21. ca principiũ tom. 1.

Q. 141. ar. 2. ad 3.

Dan.1.sup. illud Propo fuit aũt to. 5. & habeẽ in decreto di.37. ca. q de mensa. †Li.2.c.40. in prĩ.to.3.

lem.*Qui de mẽsa, vel vino regis noluerũt comedere ne polluant, si sapientiã atque doctrinam Babyloniorum scirent esse peccatum, nũquàm acquiescerent discere quod non licebat. Et Augustin. dicit in 2. de doctrina christiana, †q̃ siqua vera philosophi dixerunt, ab eis sunt tãquàm ab iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicanda. Non ergo circa cognitionẽ intellectiuam potest esse curiositas vitiosa.

Super illud ad Ephe.4. nõ ambuletis in vanitate sensus, tom. 9.

SED CONTRA est, qd̃ Hieronymus † dicit. Nõne vobis videtur in vanitate sensus, & obscuritate mẽtis ingredi, qui die[b] ac noctibus in dialectica arte torquetur, qui physicus perscrutator oculos trãs cælũ leuat? sed vanitas sensus, & obscuritas mẽtis est vitiosa. ergo circa intellectiuas sciẽtias põt esse curiositas vitiosa.

Q. præced. arti. 1.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut dictum est, *studiositas non est directe circa ipsam cognitionem, sed circa appetitum & studium cognitionis acquirendæ. Aliter autem est iudicandum de ipsa cognitione veritatis, & aliter de appetitu & studio veritatis cognoscẽdæ. Ipsa enim [a] veritatis cognitio, per se loquendo, bona est. Potest aũt̃ per accidens esse mala, ratione scilicet alicuius consequentis, vel inquantum scilicet aliquis de cognitione veritatis superbit, secundum illud 1. ad Corinth. 8. Scientia inflat: vel inquantum homo vtitur cognitione veritatis ad peccãdum. Sed ipse appetitus, vel studium cognoscendæ veritatis potest habere rectitudinẽ, vel peruersitatem. Vno quidem modo, prout aliquis tendit suo studio in cognitionem veritatis, prout per accidens iungitur ei malum, sicut illi qui student ad scientiam ueritatis, ut exinde superbiant. Vnde Augu. dicit in lib. de moribus Eccle.* Sunt qui desertis uirtutibus, & nescientes quid sit Deus, & quanta sit maiestas semper eodẽ modo manẽtis naturæ, magnum aliquid se agere putant, si uniuersam istam corporis molem, quam mundum nuncupamus, curiosissime intensissimeque perquirant. Vnde etiam tanta superbia gignitur, ut in ipso cælo, de quo sæpe disputant, sibimet habitare videantur. Similiter etiã illi qui studẽt addiscere aliquid ad peccandum, uitiosum studium habent, secundum illud Hierem. 9. Docuerunt linguam suam loqui mẽdacium: ut inique agerent, laborauerunt. Alio autem modo potest esse uitium ex ipsa inordinatione appetitus & studij ad discendam ueritatem. Et hoc quadrupliciter. Vno modo, inquantum per studium minus utile retrahuntur a studio, quod eis ex necessitate incũbit. Vnde Hieron. dicit. * Sacerdotes dimissis Euãgelijs & prophetis, uidemus comẽdias legere, & amatoria bucolicorum uersuum uerba cantare. Alio modo, iquãtũ studet aliquis addiscere ab eo a quo nõ licet: sicut patet de his qui aliqua futura a dæmonib[o] perquirũt, quæ est superstitiosa curiositas. Vnde Aug. dicit in lib. de uera*religione. Nescio an philosophi impedirẽtur a fide uitio curiositatis in percunctãdis dæmonibus. Tertio, quãdo homo appetit cognoscere ueritatẽ circa creaturas nõ referẽdo ad debitũ finẽ, s. ad cognitionẽ Dei. Vnde Augu. dicit in lib. de uera* religione, q̃ in considerationẽ creaturarũ non est uana, & peritura curiositas exercenda, sed gradus ad immortalia & semper manẽtia faciẽdus. Quarto modo, inquãtũ aliquis studet ad cognoscendã ueritatẽ supra proprii ingenij facultatẽ, quia per hoc homines de facili in errores labuntur. Vnde dicitur Eccles. 3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Et postea sequitur: Multos enim supplantauit suspitio eorum, & in uanitate detinuit sensus eorum.

Ca.21.ante med.to.1.

Ad Dama. de filio prodigo, ante med.to.4.

Ca.4. in fine, tom.1.

Ca.29. parũ a princ. tom. 1.

D.929.

ADPRIMVM ergo dicendũ, q̃ bonũ hominis cõsistit in cognitione ueri: nõ tamen summũ hominis bonũ consistit in cognitione cuiuslibet ueri, sed in perfecta cognitione summæ ueritatis, ut patet per Philos. in 10. Ethic.* Et ideo potest esse uitium in cognitione aliquorum uerorum, secundum quod talis appetitus non debito modo ordinatur ad cognitionem summæ ueritatis, in qua consistit summa felicitas.

D. 273. & 274.

Li.10.Eth. cap.7. & 8. tom.5.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ uitiũ curiositatis non sit circa sensitiuam cognitionem. Sicut enim aliqua cognoscuntur per sensum uisus, ita etiã aliqua cognoscuntur per sensum tactus & gustus: sed circa tangibilia & gustabilia non ponitur uitiũ curiositatis, sed magis uitiũ luxuriæ & gulæ. ergo uidetur q̃ uitium circa ea quæ cognoscuntur per uisum, non sit uitium curiositatis.

¶ 2 Præt. Curiositas esse uidetur in inspectione ludorum. Vnde Aug. dicit in 6. confessio.* quòd quodã pugnæ casu cum clamor ingens totius populi uehementer Alipium pulsasset, curiositate victus aperuit oculos: sed inspectio ludorum nõ uidetur esse uitiosa, quia huiusmodi inspectio delectabilis reddit̃ p̃pter repr̃sentationẽ, in qua homo naturaliter delectatur, ut Philos. dicit in sua poetria.* non ergo circa sensibilium cognitionem est uitiũ curiositatis.

¶ 3 Præt. Ad curiositatẽ pertinere uidetur actus p̃ximorũ perquirere, ut dicit Beda:* sed perquirere facta aliorũ nõ uidet̃ eẽ uitiosum, quia sicut dicitur Eccles. 17. Vnicuique mãdauit Deus de proximo suo. ergo uitium curiositatis non est in huiusmodi particularibus sensibilibus cognoscendis.

Inter prin. & medium illius.

Ca.2.in fi.

In 1.cap. Ioan. ca.10. Et 1 li. de ciuitate cap.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sicut licuit Aristoteli in lib. de sensu & sensato, illam hominis olfactionem, qua in florum odore delecta tur sine vlla ad tactum & gustum relatione, quam soli homini propriam dicit, reducere in aliam humanæ vilitatis speciem, sci licet in sanitatem cerebri, vt patet ibi, ita quòd posuit naturam dedisse homini talẽ sensationẽ propter sanitatem: ita licuit authori cognitionẽ sensitiuã datam homini, etiã p̃p seipsã, reducere ẽt in obsequiũ cognitionis intellectiuæ, ita q̃ sub illo mẽbro cõprehẽdit vtrũque cognitionis sẽsitiuæ in homine finẽ propriũ. s. seipsam, & intellectuẽ cognitionem. Ad id aũt qd̃ ad propositũ applicat̃ de videre vt videat &c. dicitur, quòd per se loquẽdo, videre vt sensus habeat hanc suã perfectionem, quæ est videre: & similiter audire vt audiatus habeat suam perfectionem, quæ est audire, nullum peccatum est. Sed illud est vacare perfectioni, hoc recreationi naturæ. Sed per accidens est ibi peccatum, si scilicet impeditur homo propterea a debitis cogitationibus, vt Augustin. dicit de visu canis post leporẽ. Et vniuersaliter contingit peccarum in applicãdo sensum ad sentiendum propter sentire, aut sensationis delectationem, si circunstãtia aliqua debita desit, aut discon ueniens apponatur ex persona, loco, tempore, quantitate &c. ¶ In responsione ad primum eiusdem secundi articuli, dubium occurrit circa differentiã in litera positam inter gulam luxuriãque ex vna, & curiositatem ex alia parte: quoniam aut nulla, aut falsa videtur. Nam per vsum rerum tãgibiliũ possum[9] duo intelligere, vel applicationem rerum tangibilium ad tactum, vel applicationem rerum tangibilium ad alia opera. Et si primo modo intelligimus, tunc differentia est nulla: quia etiam curiositas est circa applicationẽ tactus, & omnium sentuum ad sentiendum sua sensibilia, vt in litera dicitur. Si secundo modo, falsa est differentia: quia nec luxuria, nec gula est circa vsum tangibiliũ, quo venduntur, & emũtur, & alia multa de eis fiunt.

Lib.6.cap. in medio, tom.1.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sermo literæ formalis est, & de vsu tangibilium, quatenus tangibilia sensu tactus & gustus, vt est quidam tactus. sunt, intelligitur. Huiusmodi autem vsus in veneris cibo, potuque consistit: ita quòd differentia consistit in hoc, quòd gula, seu luxuria versatur circa delectationem tangibiliũ, quæ consistit in vsu eorũ, hoc est, in applicatione eorum ad venereos actus, seu ad comedendum & bibendum. Curiositas vero versatur circa delectationem eorundem, scilicet tangibilium, &

etiam reliquorum sensibilium, scilicet gustabilium, odorãbilium, audibilium, ac visibilium, quæ consistit in cognitione eorundem. Curiosus enim quærit cognoscere ac discernere sensibilia. Luxuriosus autem, ac gulosus quærit vti sensibilibus. Vnde, vt Augustinus docuit allatus in litera, voluptuosus quærit sensibilia, quæ delectãt. Curiosus quẽrit sensibilia etiam si mole stãt: quoniam ad cognoscẽdum oportet contraria sentire, ad vtendum autem delectabilia sola conueniunt. Et hinc habes primo qualis est delectatio libidinosi, quæ consistit in tactibus & osculis, illa scilicet quæ consequitur vsum tangibilium. Illa siquidẽ carnalis delectatio, quæ in illo vsu qui secundum suam naturam pręuius nat[a] est esse ad concubitũ, ẽt si in illa sistatur, est libidinosa, vt clare patet ex differentia ad delectationem curiosam, quæ esset, si delectaretur in discernendo molle a duro, calidum a frigido, asperum a leni, & cognitione eorum. Constat nãque quòd delectatio eorum qui in osculis & tactibus delectantur, non est circa cognitionem sensibilium. Habes secundo, quòd si virgo tanta curiositate tentaretur ad sciendum quid venereũ opus esset, & propterea illud appeteret, dupliciter peccaret, scilicet stupro, & curiositate, sicut qui appetit mœchari vt futuretur.

Lib.10. ca. 35.to.1. †Li. 10. ca. 35. ante mediũ, tom. 1.

Homil. 6. i Matth. nõ remote a fine, tom. 2.

¶ In eodem art. 2. in responsione ad secũdum circa inspectionem spectaculorum aduertendum est, q̃ concurrunt ibi multa, scilicet repræsentatio ipsa: & quo ad hoc non est peccatum, quia naturaliter animum delectat repr̃sentatio, vt Arist. dixit, Res præsentatæ, & quo ad hoc iuxta earum qualitatem sunt iudicanda. Nam si repræsentantur luxuriosa, aut crudelia, bonis moribus aduersantur: quia inductiua ex natura sua sunt ad vitia, vt Chryso. in litera dicit. Sicut econtra, si repræsentantur pia, aut diuina, consonant pietatis & religionis virtutibus. Et quoniam cõmuniter qui intersunt huiusmodi spectaculis, delectationis causa adsunt: ideo si indecentia sunt quæ repræsentantur, non excusantur a peccato videntes, dato quòd in veritate sola eos repræsentatio delectaret: & ratio est, quia saltem dant exteriori actu operam rei illicitæ, scilicet delectabili præsentiæ de indecentibus. Præsentia siquidem illa exterior suapte natura cõmuniter fit ad delectandum animum nõ de sola repræsentatione, sed de repræsentatis, vt patet. Præter hoc autem grauius peccant viri graues ratione scandali & mali exempli. Grauissime autem clerici, religiosi, sacerdotes, aut pontifices in hoc delin-

SED CONTRA est, qd̃ Aug. dicit in lib. de uera*relig. q̃ concupiscentia oculorũ reddit homines curiosos. Vt aũt̃ dicit Beda, † Concupiscẽtia oculorũ est non solũ in discendis magicis artibus, sed etiã in cõtemplandis spectaculis, & in dignoscẽdis & carpendis vitijs p̃ximorũ, quæ sunt quædã particularia sensibilia. Cũ ergo concupiscẽtia oculorũ sit quoddã vitiũ, sicut etiã superbia vitæ, & concupiscentia carnis, cõtra quæ diuiditur 1. Iohannis 2. videt̃ q̃ vitiũ curiositatis sit circa sensibilium cognitionem.

RESPON. Dicendum, q̃ cognitio sensitiua ordinat̃ ad duo. Vno enim modo tã in hominib[9], quàm in alijs animalibus ordinatur ad corporis sustẽtationẽ, quia per huiusmodi cognitionẽ homines, & alia animalia vitãt nociua, & conquirũt ea q̃ sunt necessaria ad corporis sustentationẽ. Alio mõ, specialiter in hoie ordinat̃ ad cognitionẽ intellectiuã, vel speculatiuã, vel practicam. Apponere ergo studiũ circa sensibilia cognoscẽda, dupliciter põt esse vitiosum. Vno modo, inquantũ cognitio sensitiua nõ ordinatur in aliquid vtile: sed potius auertit hominẽ ab vtili cõsideratione. Vnde Augustin. dicit in 10. confess.* Canem curtẽtem post leporem iam non specto cum in circo sit. Atvero in agro si casu trãseã, auertit me fortassis ab aliqua magna cogitatione, atque ad se cõuertit illa venatio: & nisi iam mihi de monstrata infirmitate mea, cito ad moneas, vanus hebesco. Alio modo, inquantũ cognitio sensitiua ordinatur ad aliquod noxiũ, sicut inspectio mulieris ordinatur ad concupiscẽdũ, & diligẽs inquisitio eorũ quę ab alijs fiũt, ordinatur ad detrahẽdũ. Siquis aũt cognitioni sensibiliũ intẽdit ordinate p̃p necessitatem sustentandæ naturæ, vel p̃p stu-

Lib.10.cap. paulo ante fin.tom.1.

SED CONTRA est, qd̃ Aug. dicit in lib. de uera*relig. q̃ concupiscentia oculorũ reddit homines curiosos. Vt aũt̃ dicit Beda, † Concupiscẽtia oculorũ est non solũ in discendis magicis artibus, sed etiã in cõtemplandis spectaculis, & in dignoscẽdis & carpendis vitijs p̃ximorũ, quæ sunt quædã particularia sensibilia. Cũ ergo concupiscẽtia oculorũ sit quoddã vitiũ, sicut etiã superbia vitæ, & concupiscentia carnis, cõtra quæ diuiditur 1. Iohannis 2. videt̃ q̃ vitiũ curiositatis sit circa sensibilium cognitionem.

RESPON. Dicendum, q̃ cognitio sensitiua ordinat̃ ad duo. Vno enim modo tã in hominib[9], quàm in alijs animalibus ordinatur ad corporis sustẽtationẽ, quia per huiusmodi cognitionẽ homines, & alia animalia vitãt nociua, & conquirũt ea q̃ sunt necessaria ad corporis sustentationẽ. Alio mõ, specialiter in hoie ordinat̃ ad cognitionẽ intellectiuã, vel speculatiuã, vel practicam. Apponere ergo studiũ circa sensibilia cognoscẽda, dupliciter põt esse vitiosum. Vno modo, inquantũ cognitio sensitiua nõ ordinatur in aliquid vtile: sed potius auertit hominẽ ab vtili cõsideratione. Vnde Augustin. dicit in 10. confess.* Canem curtẽtem post leporem iam non specto cum in circo sit. Atvero in agro si casu trãseã, auertit me fortassis ab aliqua magna cogitatione, atque ad se cõuertit illa venatio: & nisi iam mihi de monstrata infirmitate mea, cito ad moneas, vanus hebesco. Alio modo, inquantũ cognitio sensitiua ordinatur ad aliquod noxiũ, sicut inspectio mulieris ordinatur ad concupiscẽdũ, & diligẽs inquisitio eorũ quę ab alijs fiũt, ordinatur ad detrahẽdũ. Siquis aũt cognitioni sensibiliũ intẽdit ordinate p̃p necessitatem sustentandæ naturæ, vel p̃p stu-

delinquerẽt. Et licet ad indecentia ſpectacula prægnita nullus deberet, etiã inuitatus, ire, ſi tamẽ ſuturæ indecentiæ neſcius ſe ibi inuenerit, nec exire poteſt, imitet Alipiũ claudẽdo oculos, vt ſic & ſeipſum ſeruet, & quãtũ in ſe eſt, alios hoc facto moneat.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæſexageſimæ octauæ Articulum primum.*

In art. 1. q. 168. dubium occurrit circa reductionẽ ordinis exteriorũ motuum ad duas virtutes poſitas ab Ariſt. Quoniam non videtur huiuſmodi ordinatio ſufficienter ad has virtutes reduci. Nam dupliciter motus exterior, vt in litera dicitur, debet eſſe ordinatus. Primo, vt ſint motus conuenientes perſonę quę mouetur. Secundo, vt ſint etiam decentes quo ad alios. Et quo ad ſecũdũ quidem ſufficienter reducitur motuum noſtrorum decor ad affabilitatem. Sed quo ad primum non ſufficienter reducitur ad veritatẽ: quoniã veritatis virtuti ſatisfacit, vt motus exterior ſit verum interioris ſignum: nec requirit quòd ſit moderatus, vt deberet eſſe. Vnde ſi quis intus præceps exteriores etiã motus præcipites haberet, peccat contra modeſtiam exterioris motus, & tamen non cõtra veritatẽ. ¶ Ad hoc dicitur, q̃ reductio iſta, qualis dubitando deſcripta eſt, non habetur ab authore: quoniã in litera motus exterior vt ſignũ interioris, & non ſimpliciter vt conueniens perſonæ, reducitur ad veritatem. Et propterea ſi non vſque quaque quadrat, nõ eſt authori imputandum. Saluari tamẽ poteſt dicẽdo, quòd quia ad veritatis virtutem pertinet moderatio exterioris motus in ordine ad perſonam bene diſpoſitã intus, alioquin non cõſonaret

4. Ethi. lect. 16. princ.

Eſt Augu. hoc loco, tom. 8.

In prin. li. 2. Eth. to. 5.

2. 166. art. 1. arg. 1.

Li. 1. ca. 18. circa med. tom. 1.

QVÆSTIO CLXVIII.

De Modeſtia ſecundum quod conſiſtit in exterioribus motibus corporis, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA cõſiderãdũ eſt de modeſtia ſecũdum quod conſiſtit in exterioribus motibus corporis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ in exterioribus motibus corporis, qui ſerio aguntur, poſſit eſſe virtus & vitiũ.

¶ Secundo, Vtrũ poſſit eſſe aliqua virtus circa actiones ludi.

¶ Tertio, De peccato quod fit in exceſſu ludi.

¶ Quarto, De pctõ ex defectu ludi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in exterioribus motibus corporis ſit aliqua uirtus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ in exterioribus motibus corporis nõ ſit aliqua virtus. Omnis enim virtꝰ pertinet ad ſpiritualẽ animæ decorẽ, ſm illud Pſal. 44. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, gloſ. *ideſt, in conſcientia: ſed motus corporales nõ ſunt ab intus, ſed exterius. ergo circa hmõi motus non põt eſſe virtus.

¶ 2 Præt. Virtutes nõ inſunt nobis a natura, vt patet per Philoſo. in 2. Ethic.* ſed motus corporales exteriores inſunt hominibus a natura, ſecundum quã quidã ſunt velocis motus, & quidam tardi motus, & idẽ eſt de aliis differentiis exteriorũ motuũ. ergo circa tales motus non attenditur aliqua virtus.

¶ 3 Præt. Omnis virtus moralis ẽ circa actiones quæ ſunt ad alterũ, ſicut iuſtitia: vel circa paſſiones, ſicut temperãtia & fortitudo: ſed exteriores motus corporales nõ ſunt ad alterũ, neq; etiã ſunt paſſiones. ergo circa eos nõ eſt aliqua virtus.

¶ 4 Præt. In omni opere virtutis ẽ ſtudiũ adhibendũ, vt ſupra dictũ eſt: †ſed adhibere ſtudiũ in diſpoſitione exteriorũ motuũ eſt vituperabile. dicit enim Ambr. in 1. de offic.* Eſt greſſus ꝓbabilis, in quo ſit ſpecies authoritatis, grauitatiſq; põdus, tranquillitatis veſtigiũ, ita tñ ſi ſtudiũ deſit atque affectatio, ſed motus ſit purus ac ſimplex. ergo videtur q̃ circa cõpoſitionem exteriorũ motuum nõ cõſiſtat virtus.

SED CONTRA eſt, q̃ decor hõneſtatis pertinet ad virtutẽ; ſed cõ poſitio exteriorũ motuũ pertinet ad decorẽ honeſtatis. dicit enim Ambr. in 1. de offic.* Sicut molliculũ & infractum, aut vocis ſonũ, aut geſtũ corporis non probo: ita nec agreſtẽ, aut ruſticã naturã imitemur, effigies eius formula diſciplinæ, forma honeſtatis eſt. ergo circa compoſitionem exteriorum motuum eſt virtus.

RESPON. Dicendum, q̃ virtus moralis conſiſtit in hoc, q̃ ea quæ ſunt hominis, per rationẽ ordinantur. Manifeſtum eſt autem q̃ exteriores motus hominis ſunt per rõnẽ ordinabiles: ad imperiũ enim rationis exteriora mẽbra mouentur. Vnde manifeſtum eſt, q̃ circa horum motuum ordinationẽ virtus moralis conſiſtit. Ordinatio autem horũ motuũ attenditur quantum ad duo. Vno quidẽ modo, ſecundum cõuenientiã perſonę: alio mõ, ſm conuenientiã ad exteriores perſonas, negotia, ſeu loca. Vnde dicit Ambroſ. in lib. de offic.* Hoc eſt pulchritudini viuendi tenere, conuenientia cuique ſexui & perſonæ reddere. & hoc pertinet ad primum. Quantum autem ad ſecundum, ſubditur. Hic ordo geſtorũ optimꝰ, hic ornatus ad omnẽ actionẽ accõmodus. Et ſic circa hmõi exteriores motus ponit Andronicus duo, ſ. ornatũ, qui reſpicit cõuenientiã perſonę: vnde dicit, q̃ eſt ſcientia circa decens in motu & habitudine: & bona ordinationẽ, q̃ reſpicit cõuenientiã ad diuerſa negotia, & ea q̃ circunſtãt. Vnde dicit, q̃ eſt experietia ſeparationis, ideſt, diſtinctionis actionum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ motus exteriores ſunt quædam ſigna interioris diſpoſitionis, ſecundũ illud Eccleſiaſtici 19. Amictus corporis, & riſus dentium, & greſſus hominis, enuntiant de illo. Et Ambroſ. dicit in 1.* de offic. quòd habitus mentis in corporis ſtatu cernitur, & quòd vox quædam animi eſt corporis motus.

AD 2m dicendum, quòd quàmuis ex naturali diſpoſitione habeat homo aptitudinem ad hanc, vel ad illam diſpoſitionem exteriorum motuum, tamen quod deeſt naturæ, poteſt ſuppleri ex induſtria rõnis, Vnde Ambr. dicit in 1.* de offic. Motũ natura informat. Si quid ſane in natura vitii eſt, induſtria emẽdet.

AD 3m dicendum, q̃ ſicut dictum eſt, † exteriores motus ſunt quædam ſigna interioris diſpoſitionis, q̃ præcipue attenditur ſecundum animæ paſſiones: & ideo moderatio exteriorũ motuum requirit moderationẽ interiorum paſſionũ. Vnde Ambroſ. dicit in 1.† de officiis, q̃ hinc, ſcilicet ex motibus exterioribus, hõ cordis noſtri abſconditus aut leuior, aut iactãtior, aut turbidior, aut grauior, aut cõſtãtior, & purior, & maturior æſtimatur. Per motus ẽt exteriores alii homines de nobis iudiciũ capiunt, ſecundum illud Eccleſiaſtici 19. Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus. Et ideo moderatio exteriorum motuum quodammodo ad alios ordinatur, ſecundum illud quod Auguſt. dicit in regula *: In omnibus motibus veſtris nihil fiat, quod cuiuſquam offendat aſpectum, ſed quod veſtram deceat ſanctitatem. Et ideo moderatio exteriorum motuum poteſt reduci ad duas virtutes, quas Philoſ. tãgit in 4.† Eth. Inquãtũ .n. p exteriores motus ordinamur ad alios, pertinet

motus hominis exterioris homini interiori, idcirco ad eãdem virtutẽ ſpectat moderatio exterioris motus in ordine ad perſonam intus, quãmuis non de facto, tamen de debito bene diſpoſitam. Ita quòd omni fictione ſemota, ad veritatem ſpectat moderari exteriorem motũ ſic, vt conſonet bonę diſpoſitioni, quæ eſt, aut eſſe debet in interiori homine. Et ſic decor exterioris motus ab his duabus virtutibus ſufficienter manat.

Li. 1. ca. 15. in fin. to. 1.

Li. 1. ca. 18. circa fin. tom. 1.

Li. 1. ca. 8. parũ ante med. to. 1.

pertinet exteriorum motuũ moderatio ad amicitiã, vel affabilitatem, quæ attenditur circa delectationes & triſtitias quæ ſunt in verbis & factis in ordine ad alios, quibus homo conuiuit. Inquantum vero exteriores motus ſunt ſigna interioris diſpoſitionis, pertinet eorũ moderatio ad virtutem veritatis, ſm quã aliqs talẽ ſe exhibet in verbis & factis, qualis eſt iteriꝰ.

AD 4m dicendum, q̃ in compoſitione exteriorum motuum ſtudiũ vituperatur, per quod aliquis fictione quadam in exterioribus motibus vtitur, ita quòd interiori diſpoſitioni nõ cõueniant. Debet tamẽ tale ſtudium adhiberi, vt ſi quid in eis inordinatum eſt, corrigatur. Vnde Amb. dicit in 1.* de officijs. Ars deſit, non deſit correctio.

Ari. 18. in mẽ. ſpon. 1.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæſexageſimæoctauæ Articulum ſecundum.*

In ar. 2. q. 168. aduerte duo. Primo, q̃ noſe ludi in propoſito venit tam ludus qui conſiſtit in factis, quàm iocus qui conſiſtit in verbis: eadẽ. n. eſt ratio vtriuſq; moris. Secũdo, ſpecialiter in reſponſione ad primũ, q̃ prædicatores diuini verbi peccant, recreationis gratia dicendo aliquod ridiculum inter prædicandum, ſi Ambroſius & author verũ dicunt, & ratio Tulliana admittitur. ſ. quando rei dignitas admittitur. ſ. cãdi. Nulla enim dignitas maior doctrina diuina, quam ſpdicatores enũtiãt.

ARTICVLVS II.

Vtrum in ludis poſſit eſſe aliqua uirtus.

AD SECVNDVM ſic procedi-tur. Videtur q̃ in ludis non poſſit eſſe aliqua virtus. Dicit. n. Amb. in 1.* de offic. Dominus ait. Væ vobis qui rideris, quia flebitis. Non ſolum ergo profuſos, ſed etiã omnes iocos declinãdos arbitror: ſed illud quod põt virtuoſe fieri, non eſt totaliter declinandum. nõ ergo circa ludos poteſt eſſe virtus.

¶ 2 Præt. Virtus eſt, quã Deus in nobis ſine nobis operatur, vt ſupra † habitum eſt: ſed Chryſoſto.* dicit, Non dat Deus ludere: ſed diabolus. Audi quid ludentes paſſi ſunt: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. ergo circa ludos non poteſt eſſe virtus.

¶ 3 Præt. Philoſo. dicit in 10. † Eth. q̃ operationes ludi non ordinãtur in aliquid aliud: ſed ad virtutem requiritur, vt propter aliud eligens operetur, ſicut patet per Philoſo. in * 3. Ethico. ergo circa ludos non poteſt eſſe aliqua virtus.

Li. 4. to. 40. 41.

Li. 10. ca. 6. mediũ 11.

SED CONTRA eſt, quod Aug.* dicit in 2. muſicæ, Volo tandem tibi parcas. Nam ſapiẽtem decet interdum remittere aciem rebus agendis intẽtam: ſed iſta remiſſio animi a rebus agendis fit per ludicra verba & facta. ergo his vti interdum ad ſapientem & virtuoſum pertinet. Philoſo.* etiam ponit virtutem eutrapeliæ circa ludos, quam nos poſſumus dicere iucunditatem.

Li. 1. c. 11. to. 10.

Li. 4. ca. 8. to. 5.

RESPON. Dicendum, q̃ ſicut homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem, quia non poteſt continue laborare propter hoc; quòd habet finitam virtutem, quæ determinatis laboribus proportionatur: ita etiam eſt ex parte animæ, cuius etiã eſt virtus finita ad determinatas operationes ꝓportionata. Et ideo quando vltra modum ſuum in aliquas operationes ſe extendit, laborat, & ex hoc fatigatur, præſertim quia in operationibus animæ ſimul etiam laborat corpus: inquantum ſcilicet anima intellectiua vtitur viribus per organa corporea operantibus. Sunt autem bona ſenſibilia connaturalia homini: & ideo quando anima vltra ſenſibilia eleuatur operibus rationis intenta, naſcitur exinde quædam fatigatio animalis, ſiue homo intendat operibus rationis. practicæ, ſiue ſpeculatiuæ, magis tamen ſi operibus contemplationis intendat: quia per hoc magis a ſenſibilibus eleuatur, quàmuis forte in aliquibus operibus exterioribus rationis practicæ maior labor corporis conſiſtat. In vtriſque tamen tanto aliquis magis alteratur fatigatur, quanto vehementius operibus rationis intẽdit. Sicut autem fatigatio corporalis ſoluitur per corporis quietem, ita etiam oportet quòd fatigatio animalis ſoluatur per animæ quietem. Quies autem animæ eſt delectatio, vt ſupra * habitum eſt cũ de paſſionibus ageretur: & ideo remedium cõtra fatigationem animalem adhibetur per aliquam delectationẽ, intermiſſa intentione ad inſiſtendum ſtudio rationis. Sicut in collationibus * patrum legitur, quòd Beatus Ioannes Euangeliſta, cum quidam ſcandalizarentur, q̃ eum cum diſcipulis ſuis ludentem inuenerãt, dicitur mandaſſe vni eorum qui arcum gerebat, vt ſagittam traheret. Quod cum pluries feciſſet, quæſiuit vtrum hoc continue facere poſſet, qui reſpõdit, quòd ſi hoc continue faceret, arcus frangeretur. Vnde Beatus Ioãnes ſubintulit, quòd ſimiliter animus hominis frangeretur, ſi numquàm a ſua intenſione relaxaretur. Huiuſmodi autem dicta, vel facta, in quibus non quæritꝰ niſi delectatio animalis, vocãtur ludicra, vel iocoſa: & ideo neceſſe eſt talibus interdũ vti, quaſi ad quãdã animæ quietem. Et hoc eſt quod Phil.* dicit in 4. Ethi. q̃ in huius vitæ conuerſatione quædam requies cum ludo habetur: & ideo oportet interdum aliquibus talibus vti. Circa quæ tamen videntur tria eſſe præcipue cauenda, quorum primum & principale eſt, quòd præ dicta delectatio non quæratur in aliquibus operationibus vel verbis turpibus, vel nociuis. Vnde Tullius * dicit in 1. de offic. quòd vnum genus iocandi eſt illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum. Aliud autem attendendum eſt, ne totaliter grauitas animæ reſoluatur. Vnde Amb. † dicit in 1. de offic. Caueamus ne dum relaxare animũ volumus, ſoluamus omnem harmoniam, quaſi concentum quendam bonorum operum. Et Tullius † dicit in 1. de offic. quòd ſicut pueris non omnem ludendi licentiam damus, ſed eam quæ ab honeſtis actionibus non ſit aliena, ſic in ipſo ioco aliquod probi ingenij lumẽ eluceat. Tertio autem attendendum eſt, ſicut & in omnibus humanis actibus, vt congruat perſonę, tẽpori, & loco, & ſm alias circunſtantias debite ordinetur, vt. ſ. ſit tẽpore & homine dignus, vt Tullius * dicit ibidem. Huiuſmodi autem ſecundum regulam rationis ordinantur. Habitus autem ſecundum rationem operans eſt virtus moralis: & ideo circa ludos poteſt eſſe aliqua virtus, quam* Philoſo. eutrapeliã nominat. Et dicitur aliquis eutrapelus a bona conuerſione, quia. ſ. bene conuertit aliqua dicta, uel facta in ſolatium: & inquãtum per hanc uirtutem homo refræna tur ab immoderantia ludorum, ſub modeſtia continetur.

1. 2. q. 25. arti. 2. & q. 31. ar. 1. ad 2.

* In collatione 24. c. 21.

Li. 4. Ethi. c. 8. tom. 5. In corp. ar.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ſicut dictum* eſt, iocoſa debent congruere negotijs & perſonis. Vnde & Tullius † dicit in 1. rhet. q̃ quãdo auditores ſunt defatigati, non eſt inutile ab aliqua re noua, aut ridiculoſa oratorem incipere, ſi tamen rei dignitas non admit iocandi facultatem. Doctrina autem ſacra maximis rebus intendit, ſm illud Prouerb. 8. Audite, quoniam de rebus magnis locutura ſum. Vnde Ambr. nõ excludit uniuerſaliter iocum a conuerſatione humana, ſed a doctrina ſacra: unde præmittit. Licet interdũ honeſta ioca ac ſuauia ſint, tñ ab eccleſiaſtica abhorrẽt regula: quoniã in ſcripturis ſanctis nõ reperimus

Li. 1. de Inuentione inter prin. & medium

Lib. 1. offic. c. 33. in pri. tom. 4.

Loco iã dicto.

*Li. 1. in c. de ſcurrilitate & facetia in pri.

Li. 1. c. 20. circa princ. tom. 1.

Li. 1. immediate ante c. de ſcurrilitate.

¶ *Super Quæstionis centesimæsexagesimæoctauæ Articulum tertium.*

IN ar.3.eiusdem q.168.dubia occurrunt circa excessum ludi. Et primum est dubiū circa illud, Excessus ludi est peccatū mortale, quādo causa ludi vtitur quis turpibꝰ verbis, vel factis. Videtur.n. hoc falsum, tum quia turpi loquium non est ex se peccatum mortale, & si causa ludi ad datur, nō fiet etiam peccatum mortale, & eadē est ratio de turpibus factis. Multa enim sunt turpia facta, quæ non sunt ſm se mortalia, quibus si apponatur ꝙ fiant causa ludi, nō fiunt mortalia, cum finis iste non dicat ſm se speciē mortalis peccati, sed potiꝰ alleuiet multa, quæ si serio fierent, grauiora essent. Aut igitur litera est falsa, aut specificari debet quæ sunt ista turpia verba, vel facta, quæ si causa ludi fiant, reddunt ludum peccatum mortale.

Li.1.in ca. Fonte omnis esse mo destię vt appetitus obediat rationi

Eodem loco nūc proxime dicto

¶ Secundum dubiū est circa illud, Excessus in ludo est peccatum mortale, quando vtiē aliquis causa ludi his quæ vergunt in proximi nocumentum. Apparet.n.ex hoc, ꝙ quicūq; vtitur in ludo actionibus lucrosis, cum hæ vergant in proximi, aut ſuiipsius nocumentum, peccat mortaliter.

4. Ethi.lec. 16.

Et si hoc cōceditur, sequitur primo, ꝙ ludens ad sphæram paruam, vel magnā vel scachos, interposita pecunia a partibus pro victore, peccaret mortaliter, qđ durū valde videtur.

Li.31.c.31.

¶ Tertium dubium est circa peccatū in ludo ex parte circūstantiarum, an solum propter vehemētiam affectus ad ludum, reddatur ludus peccatum mortale ex circunstantia. Et est rō dubii, qa hæc sola cā in litera tangit. In oppositū autē videtur, quia etiā sine tā vehementi affectu ludere, ratione loci, puta, in Ecclesia, est mortale, vt patet extra, de vita & honestate clerico.c. Cum decorem. Et similiter rōne personæ, puta, clerici, ibidem capite, Clerici officia. Ratione etiā tēporis, puta sacri ludi laboriosi, & totius diei consumptiui, abuti videntur tpe diuinis dicato. Et demū rōne qualitatis ludi, puta, aleæ oīb' sub pœna excōicationis interdicti, vt patet 35. dist. c. Episcopus.

¶ Ad euidentiam horum præmittendum est, quòd licet author de ludo formaliter tractet, ac per hoc actiones, quatenus causa delectationis fiunt, consideret, nos tamen vt conscientiæ satisfaciamus, de ludo etiam materialiter, etiam non causa delectationis facto tractandum duximus. Et ideo nullus admirari debet, si author tam breuis aliis disputandi campum ampliorem reliquit. Ad primum ergo & secundum simul dubium dicitur, quòd author exponit seipsum, subiungendo illam determinationem restrictiuam .s. quæ de se sunt peccata mortalia, ita quòd non dicit, quando qs vtiē turpibꝰ verbis, vel factis absolute, & similiter nō dicit, quando quis vtitur his quæ vergunt in proximi nocumentum absolute, sed cum ista restrictione subiūcta, videlicet, quæ de se sunt peccata mortalia. Et hanc eandem sententiam insinuauit per præcedentia verba, cum dixit, Vno modo, ex ipsa specie actionum quæ assumuntur in ludum. Vnde authoris doctrina non est, quòd turpia verba, vel facta reddant ludum peccatum mortale, vt ratio in oppositum bene probat, sed quòd turpia verba, vel facta quæ de se sunt peccata mortalia, reddant ludum peccatum mortale ex ipsa specie actionum, quæ assumuntur ad ludum. Et ideo absque alia probatione subdit. Et sic patet, quòd excessus in ludo est peccatum mortale. Talis siquidem in ludo excessus, vt scilicet assumat actiones quæ de se sunt peccata mortalia ad ludū, manifeste monstrat ludum esse peccatum mortale. Numerauit autem in litera author tria genera actionum secundum se mortalem ex nocumento proximi, scilicet turpia verba, quę de se sunt mortalia: turpia facta, quæ de se sunt mortalia: & ea quæ vergunt in nocumentum proximi similiter de se mortalia. Sunt autem turpia verba de se mortalia inuitatoria verba ad mortalem lasciuiam. Nā si quis vt aliis delectationem ingerat, mulierem inuitet ad adulterium, aut fornicationem, autquod peius est, committeret, tam iocus, quàm ludus peccatum mortale esset. Turpiloquio autem simplici vtendo, aut aliquem minus honestum gestum faciendo, vt aliis delectationem ingerat, graue est, & fugiendum valde, nō tamen mortale ex suo genere. Apostolus enim non replicauit ad Ephe.5. inter peccata excludentia a regno cælorum turpiloquium, cum tamen illud inter alia connumerasset tunc peccata. Et per hoc patet solutio primi dubii.

In 1. part. in ca. de S. Paphnutio fol. 23. in principio libri.

*.Glos. interlinear. ibid.

Ar. Mo. dic. 31.

Ar. præced.

Ar. preced.

Li.1. de beat. c. de fortitudine cētia.

¶ Ad secūdū dubiū, qđ propter ludū ex cupiditate lucri difficile redditur

redditur, dicitur præmittendo ꝙ ludere ex auaritia non vocatur ex hoc ꝙ homo non luderet nisi appositā pecuniā. Hoc enim nō est sufficiens auaritiæ signum: quoniam aliunde hoc prouenit, ex eo.s. quòd vult quis quòd in veritate ludatur: & cum ludus velut quædam sit pugna, victoria vere delectabilis sit, ex hoc ipso quòd ille cū quo luditur in veritate fecit quod potuit, tamē succubuit. Nō creditur autem ꝙ in veritate ludatur nisi pecunia interiaceat perdenda. Et similiter non vocatur quis ludere ex auaritia, ex eo quòd vellet vincere: hoc enim ludo supposito, est naturalis appetitus effectus, tū quia vt dictum est, ludus in quadā pugna ludentium consistit: tum quia naturaliter homo refugit defectum, in quo consistit perdere, & appetit excellentiā, in qua consistit vincere. Sed vocatur qs ludere ex auaritia, quando principale motiuum ad ludendum est lucrum, qđ quisque de seipso optime nouit, quando ex tali intentione principaliter mouetur. Et hi proprie non vocantur ludere: quoniam finis ludi, quæ delectatio est, non mouet illos, sed abusores sunt ludi ad turpe lucrum, negotiatoresque per ludum potius appellandi sunt. De huiusmodi igitur appellato ludo ob auaritiam, iuxta doctrinā authoris, in hoc loco dicendum est, quòd non est peccatum mortale secundum se. Et ratio est, quia non assumit actum secundum se mortalem ex nocumento proximi, sed actum auaritiæ ex parte cupiditatis, & modi turpis multipliciter. Ad cuius claram intelligentiam recolito ex supradictis in q. 118.ar.3. & 4. quòd auaritia, vt opponitur iustitiæ, est secundum se peccatum mortale, vt autem opponitur liberalitati, non est secundum se peccatū mortale, nisi forte quia finis vltimus ponitur in pecunia. Actus igitur auaritiæ in ludo interueniens, si secundum se est mortalis, oportet vel ꝙ cōtrarietur iustitiæ (constat autem, absolute loquendo, quòd nullius iustitia violatur ex hoc, quòd duo domini rerum suarum libere ex ponunt illas damno, vel lucro, per viam ludi: quia scienti & volenti libere in his, quorum est pro sua voluntate dominus, non fit iniuria: uterque autem scit & vult pecuniam suam, cuius est libere pro sua voluntaria dispositione dominus, tali lucro, vel damno, per talem viam. Ludi, exponere: non est igitur hic auaritia, quæ iustitiæ contrariatur:) Vel quæ sic cōtrarietur liberalitati, ꝙ finem vltimum in pecuniæ lucro ponat. Sed constat, ꝙ hoc cum ad interiorem affectum ludentis spectet, non oportet vniuersaliter esse verum, nec per se pertinet ad rationem ludi. Et propterea excluſa vtraque mortali auaritia a ludo ob auaritiam, sequitur ꝙ non est secundum se mortale peccatum ludere principaliter ob cupiditatem lucri, sed est peccatum graue ac turpe. Nam ex ipsa cupiditate lucri ex inordinata via, peccatum est nō paruum. Ex eo vero quòd homo a rationis industria, qua peccatum est aliquod peccatum.

ADPRIMVM ergo dicendū, ꝙ aliqua sunt peccata propter solam intentionem, quia. sin iniuriā alicuius fiunt, quam quidem intentionem excludit ludus, cuius intētio ad delectationem fertur, nō ad iniuriam alicuius, & in talibus ludus excusat a peccato, vel peccatū diminuit. Quædam vero sunt quæ secundum suam speciem sunt peccata, sicut homicidium, fornicatio & similia: & talia non excusantur per ludū, quinimmo ex his ludus redditur flagitiosus, & obscœnus.

ADSECVNDVM dicendum, ꝙ superfluitas in ludo pertinet ad ineptam lætitiam, quam Gregorius* dicit esse filiam gulæ. Vnde Exodi 37. dicitur. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.

ADTERTIVM dicendū, ꝙ sicut dictum *est, ludus est necessarius ad cōuersationem humanæ vitæ. Ad omnia aūt. quæ sunt vtilia conuersationi humanæ, deputari possunt aliqua officia licita: & ideo etiā officium histrionum, quod ordinatur ad solatium hominibus exhibendū, nō est ſm se illicitū, nec sunt in statu peccati, dūmodo moderate ludo vtantur. i. non vtendo aliquibus illicitis verbis, vel factis ad ludū: & non adhibendo ludum negotijs, & temporibus indebitis. Et quàmuis in rebus humanis nō vtantur alio officio per comparationē ad alios homines, tū per comparationē ad seipsos & ad Deū, alias habēt serios & virtuosas operationes, puta, dum orāt, & suas passiones & operationes cōponunt, & qnq; ēt paucis eleemosynas largiūtur. Vnde illi qui moderate eis subueniūt non peccant, sed iuste faciunt, mercedem ministerij eorum eis tribuēdo. Si qui aūt superflue sua in tales cōsumunt, vel ēt sustentāt illos histriones qui illicitis ludis vtuntur, peccāt, quasi eos in peccato fouentes. Vnde Aug.* dicit super Ioannem, ꝙ donare res suas histrionibus, vitium est immane, nisi forte aliquis histrio esset in extrema necessitate, in qua esset ei subuenien dum. Dicit.n. Amb. in lib.* de officio. Pasce fame morientem. Quis quis enim pascendo hominē seruare poteris, si non paueris, occidisti

Tract.100. in Ioan. parū ante medium, to.9.

*Refertur dist.86.c.Pasce.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in defectu ludi consistat aliquod peccatum.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur ꝙ in defectu ludi non cōsistat aliquod peccatum. Nullum.n. peccatum interdicitur pœnitenti: sed August.* dicit de pœnitente loquens. Cohibeat se a ludis, a spectaculis sæculi, qui perfectam consequi vult remissionis gratiam. ergo in defectu ludi non est aliquod peccatum.

4. Ethi. lec. 16.

¶ 2 Præt. Nullum peccatum ponitur in commēdatione sanctorum: sed in commendatione quorundā ponitur ꝙ a ludo abstinuerunt. dicitur enim Hierem. 15. Non sedi in consilio ludentium. & Tobiæ 3. dicitur. Numquàm cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate sensus ambulant, participem me præbui. ergo in defectu ludi non potest esse peccatum.

Lib. de vera & falsa pœnit ca. 15. a medio, to.4

pretatiuum clericalis dignitatis, & canonicæ legis. De tẽporis autem circunstantia verum est il licitos propter tempus esse ludos laboriosos. aut quasi totius diei cõsumptiuos, etiam non omissa Missa, multo magis q̃ bella iusta sine necessitate, illiciti sunt in diebus festis. Mortale tamen peccatum in huiusmodi ludis non est, quoniam labores ludi dicti non seruiles, sed liberales sunt. Et consumptio festi, nõ omissis diuinis in vanis, non contra, sed præter præceptũ festorum est. De qualitate demum ludi sciẽdum est, ꝙ aliud est loqui de ludo vt lud⁹ est, & aliud de ludo secundum illius abusum. Nam ludus, quatenus ludus est, ex fine qui est delectatio animalis, quæ in quiete rationabilis motus cõsistit, pensandus est ita ꝙ tanto melior est ludus, quanto fini conuenientior regula rationis seruata: quia ludus quanto magis fortunæ cõmissus est, tanto cæteris paribus, accommodatior est quieti rationis: & quanto magis industriosus, tanto minus quietis rationis sensuumq; comprimit. Ideo absolute loquẽdo, ludus sacerdotum pessimus est in ordine ad proprium finem ludi, quãuis optimus sit ad fugandũ otiũ, vel somnum, propter industriã diligentiam magnã in eo requisitã. Et per oppositũ ludus aleatorum, hoc est, fortuitus, maxime conuenit simi. Sed quoniã abusus ludi ad auaritiam fræno eget, & legum est hos motus compescere: ideo ludos fortuitos leges prohibent, quoniam ipsis homines maxime abutuntur ad auaritiam. Quocirca si non auaritiæ causa, sed veræ recreationis causa ludatur ad aleam, & sine scandalo, legis ratio cessat communiter. Et propterea laici qui sic ludunt,

Li. 2. c. 7. Et li. 4. c. 8. t. 5

Lib. 4. cap. 8. parum a principio, tom. 5.

* Li. 10. ca. 6. tom. 5. † Li. 9. cap. 10. a medio tom. 5.

Li. 4. Ethi. c. 6. tom. 5.

¶ 3 Præt. Andro. ponit austeritatẽ, quam inter virtutes numerat, esse habitum, secundum quem aliqui nec afferunt alijs delectationes colocutionum, neq; ab his recipiũt: sed hoc pertinet ad defectũ ludi. ergo defectus ludi magis pertinet ad virtutem quàm ad vitium.

SED CONTRA est, quòd Philo. in * 2. & 4. Ethic. ponit defectum in ludo esse vitiosum.

RESPON. Dicendum, quòd omne quod est contra rationem in rebus humanis, vitiosum est. Est autem contra rationem vt aliquis se alijs onerosum exhibeat, puta, dũ nihil delectabile exhibet, & ẽt eorum delectationes impedit. Vnde Seneca dicit. Sic te geras sapienter ꝙ nullus te habeat tamquàm asperum, nec contemnat quasi vilem. Illi autem qui i ludo deficiũt, nec ipsi dicũt aliquod ridiculum, & dicentibus molesti sunt, quia. s. moderatos aliorum ludos non recipiunt: & ideo tales vitiosi sunt, & dicuntur duri, & agrestes, vt Philosophus dicit in 4. Ethicor. sed quia ludus est vtilis propter quietem & delectationem. Delectatio autem & quies non propter se quæruntur in humana vita, sed propter operationem, vt dicitur in 10. * Ethi. ideo defectus ludi min⁹ est vitiosus, quàm ludi superexcessus. Vnde Philo. dicit in 9. Ethi. ꝙ pauci amici propter delectationem sunt habendi: quia parum de delectatione sufficit ad vitam quasi pro condimento, sicut parũ de sale sufficit in cibo.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quia pœnitẽtibus luctus indicitur pro peccatis, ideo interdicitur eis ludus. Nec hoc pertinet ad vitium defectus, quia hoc ipsum est ſm rationem, ꝙ in eis ludus diminuat.

AD 2m dicẽdum, ꝙ Hieremias ibi loquitur ſm congruentiam tẽporis, cuius status magis luctũ requirebat. Vnde subdit: Solus sedebam, quoniam amaritudine repleſti me. Quod autem dicitur Tobiæ 3. pertinet ad ludum superfluum, quod patet ex eo quod sequitur. Neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui.

AD 3m dicendũ, ꝙ austeritas ſm qđ est virtus, non excludit omnes delectationes: sed superfluas, & inordinatas. Vnde videtur pertinere ad affabilitatem, quam * Philoso. amicitiã nominat, uel ad eutrapeliam siue iucunditatem: & tamen nominat & diffinit eam sic secundum conuenientiã ad temperãtiã,

F cuius est delectationes reprimere.

QVAESTIO CLXIX.

De Modestia, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de modestia ſm qđ consistit in exteriori apparatu.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum circa exteriorem apparatum possit esse virtus & vitium.

¶ Secũdo, Vtrum mulieres peccẽt mortaliter in superfluo ornatu.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum circa exteriorem ornatum possit esse virtus & vitium.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur ꝙ circa exteriorem ornatum non possit esse virtus & vitium. Exterior. n ornatus nõ inest nobis a natura, vnde & ſm diuersitatem temporum & locorum variatur. Vnde Augustꝰ. dicit* in 3. de doct. chri. ꝙ talares, & manicatas tunicas habere apud veteres Romanos flagitium erat: nunc autem honesto loco natis non eas habere flagitiũ est: sed sicut Philoso. † dicit in 2. Ethic. naturaliter inest nobis aptitudo ad virtutes. ergo circa hmõi non est virtus & vitium.

¶ 2 Præt. Si circa exteriorem cultum esset virtus & vitium, oportet ꝙ etiam superfluitas in talibus esset vitiosa, & etiam defectus vitiosus: sed superfluitas in cultu exteriori nõ videtur esse vitiosa, qa sacerdotes & ministri altaris in sacro ministerio pretiosissimis vestibus vtuntur. Similiter etiam defectus in talibus non uidetur esse vitiosus, quia in laudem quorundam dicitur ad Heb. 11. Circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis. non ergo videtur quòd in talibus possit esse virtus & vitiũ.

¶ 3 Præt. Omnis virtꝰ aut est theologica, aut moralis, aut intellectualis: sed circa huiusmodi non consistit virtus intellectualis, quæ perficitur in aliqua cognitione veritatis. Similiter etiam nec est ibi virtus theologica, quæ habet Deum pro obiecto, nec est etiam ibi aliqua virtutum moraliũ, quas * Philoso. tangit. ergo videtur quòd circa huiusmodi cultum non possit esse virtus & vitium.

SED CONTRA. Honestas ad virtutẽ ptinet: sed ī exteriori cultu cõsistit

vbi ciuili lege permittuntur, & canonica numquàm seruari visa est, excusantur Clerici autẽ vltra hoc, scandalũ rationem habere tenentur, quòd ex eorum ludo nasci potest. Et ideo vbi tempore pestis, aut ægritudinis ratione, clerici soliti sunt sine scandalo ludere recreationis gratia ad chartas, vel tabellas cum aleis, nullũ ex hoc crimen incurrerent: quoniam extra casum & rationem prohibentis legis sumus, & in his quæ solum sunt mala, quia prohibita propter abusum, cõsuetudo excusat. Dicit quoq; potest, ꝙ quia canon ille quo ad laicos communiter non seruatur, nec vmquàm pontificia authoritate renouatus videtur, abrogatus sit ex non vsu. Clerici vero si vere deseruirẽt aleæ, iam cõtemptores essent legis, quã abrogaram quo ad se non putant, sed potius renouatã & extensam in capite, Clerici, Officia, extra, de vi. & ho cle.

¶ In eodem articulo in responsione ad vltimum, aduerte duos casus, quibus dare histrionibꝰ est illicitum. s. vel propter superfluitatem, & hoc spectat ad ꝙ digalitatis vitium: vel propter iniquitatem ludi, & hoc spectat ad idem vitium, ad quod ludus ille spectat cum actione quæ ad ludũ assumitur: quoniam, vt in litera dicitur, peccat vt fouens histrionem in tali crimine. Et propterea iuxta excessum in primo, & iuxta qualitatem peccati in secundo, iudicari debet quando mortale, vel veniale, & quãdo grauius, & quando minus graue est.

¶ *Super Quæstionis centesimæsexagesimænonæ Articulum primum.*

INar. 1. q. 169. nota distinctionẽ literæ

Inf q. 187. ar. 6 cor Et quol. 10. ar. 14. Et cap. 58. ca. 8 Et Matth. 10. Et 1. Ti. lect. 2.

* Li. 3. ca. 12. circa fin, tom. 3.

† Lib. 2 in principio.

Li. 2. ca. 12. cõtra 3.

teræ & illius membra. Distinctio siquidem est, Immoderantia vsus exterioris cultus contingit dupliciter. s. vel ex parte ipsius cultus dissoni a consuetudine loci, vel ex parte inordinati affectus, siue ipse cultus consuetus sit, siue non. Et tunc concurrunt ambæ inordinationes simul. Inordinatio autem ex parte affectus, secundum excessum quidẽ contingit vel ex parte finis, & tunc aut in animis gloriæ, aut deliciarum: vel ex parte agentis. s. nimiæ solicitudinis, & in hoc membro claudit inordinatio, nimiæ affectionis, quæ est causa nimiæ solicitudinis, vt in pluribus. Sunt enim quidam nimis affecti ad ornatum, & tamen soliciti. Secundum defectum autem dicta inordinatio similiter contingit vel ex parte finis. s. inanis gloriæ, vel ex parte apẽtis, scilicet negligẽtiæ. Hæc est distinctio literæ, in qua vides omne peccatum in exteriori cultu consistere, vel in hoc ꝙ contra consuetudinem fit, & hoc magis habet locum in excessu quàm in defectu: vel in hoc, ꝙ ex ipso vtentis appetitu, vitium apponitur solicitudinis, vel negligentiæ, inanis gloriæ, vel deliciarum, præter extrinseca vitia, puta, luxuriam, & quæcumque hoc ornatu comparanda creduntur, aut fouenda.

¶ In respõsione ad secundum eiusdem articuli, nota primo quòd personæ excellentes vtentes cultiori ornatu ad significandum suam excellentiam, quasi testimonium illi reddentes hoc faciunt, & vt inducẽtes alios ad eandẽ honorandum. Vestes siquidẽ pretiosæ, sicut & opes, vt in 4. Ethic. dicitur, prosunt ad personæ honorẽ coram aliis. Nota secundo, quòd vti vilioribus in litera, & ab Augus. attribui-

Ibi. c. 16. post me. tio. 1.

Ibi. ca. 8. con multũ a principio tom. 1.

Hom. 40. in Euang. in principiũ & medium.

deratur quædã honestas. dicit *. n. Amb. in 1. de offic. Decor corporis nõ sit affectatus, sed naturalis, simplex, neglectus magis q̃ expeditus, non pretiosis & albentibus abintus vestimẽtis, sed cõmunibꝰ, vt honestati, vel necessitati nihil desit, nihil accedat nitori. ergo ī ex teriori cultu põt esse virtꝰ & vitiũ.

RESPON. Dicendum, ꝙ in ipsis rebus exterioribus, quibus homo vtitur, nõ est aliquod vitiũ, sed ex parte hoĩs qui immoderate vtitur eis: quæ quidẽ immoderantia põt esse dupliciter. Vno quidẽ modo, per comparationẽ ad cõsuetudinẽ hominũ, cũ quibus aliquis viuit. Vnde dicit* Aug. in 3. confes. Quæ cõtra mores hominũ sunt flagitia, pro morũ diuersitate vitãda sunt, vt pactum inter se ciuitatis & gentis consuetudine, vel lege firmatũ, nullius ciuis, aut peregrini libidine violet. Turpis est. n. omnis pars vniuersi suo non congruens. Alio modo, põt esse immoderantia in vsu talium rerũ ex inordinato affectu vtentis: ex quo quandoq; contingit ꝙ homo nimis libidinose talibus vtatur siue ſm consuetudinẽ eorũ cũ quibus viuit, siue præter eorũ consuetudinẽ. Vnde Aug. dicit* in 2. de doctr. christ. In vsu rerum abesse oportet libidinẽ, quæ nõ solũ ipsa eorũ, inter quos viuit, consuetudine nequiter abutitur: sed ẽt sæpe fines eius egressa, fœditatem suam, quæ inter claustra morum solẽnium latitabat, flagitiosissima eruptione manifestat. Cõtingit aũt ista inordinatio affectus tripliciter, quantũ ad superabundantiã. Vno modo, per hoc ꝙ aliquis ex superfluo cultu vestium hominum gloriã quærit, prout. s. vestes, & alia hmõi pertinent ad quendã ornatum. Vnde Gregor. dicit* in quadam Homilia. Sunt nõnulli, qui cultũ subtilium pretiosarũq; vestiũ non putant esse peccatũ, qđ videlicet, si culpa nõ esset, nequaquàm sermo Dei tam vigilãter exprimeret, ꝙ dies qui torquebat apud inferos, byſſo & purpura indutus fuisset. Nemo quippe vestimẽta præcipua. s. excedẽtia propriũ statum, nisi ad inanem gloriã quærit. Alio modo, ſm quod homo ꝓ superfluũ cultum vestium quærit delicias, ſm qđ vestis ordinat ad corporis fomẽtum. Tertio, ſm qđ nimiam solicitudinem apponit ad exteriorem vestium cultum, etiam si non sit aliqua inordinatio ex parte finis: & secundum hoc Andronicus ponit tres virtutes circa

A exteriorem cultum. s. humilitatẽ, quæ excludit intentionem gloriæ (unde dicit, ꝙ humilitas est habitus non superabundans in sumptibus & præparationibus) & per se sufficientiam, quæ excludit intentionem delitiarum (unde dicit, ꝙ per se sufficientia est habitus contentus quibus oportet, & determinatiua eorum, quæ ad viuere cõueniunt, secundum illud Apost. 1. ad Timoth. vlt. Habentes alimenta & quibus tegamur, his cõtenti sim⁹) & simplicitatem, quæ excludit superfluam solicitudinẽ talium. Vnde dicit, ꝙ simplicitas est habitus contentus his quæ contingunt. Ex parte autem defectus similiter potest esse duplex inordinatio per affectum. Vno quidem modo, ex negligentia hominis, qui nõ adhibet studium, vel laborem ad hoc, quòd exteriori cultu vtatur secundum quod oportet. Vnde Philo. * dicit in 7. Ethi. quòd ad mollitiem pertinet ꝙ aliquis trahat vestimentum per terram, vt non laboret eleuando ipsum. Alio modo, ex eo quòd ipsum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat. Vnde dicit Aug. in lib.* de sermone Domini in monte. Non in solo rerum corporearum nitore atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus & luctuosis esse posse iactantiam, & eo periculosiorẽ, quo sub noĩe seruitutis Dei decipit. Et Philo. dicit *in 4. Ethico. ꝙ superabundantia & inordinatus defectus ad iactantiam pertinet.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quàmuis ipse cultus exterior non sit a natura, tamen ad naturalem rationem pertinet, vt exteriorem cultum moderatur. Et secundum hoc nati sumus hanc virtutem suscipere, quæ exteriorem cultum moderatur.

AD 2m dicendum, quòd illi qui in dignitatibus constituuntur, vel etiã ministri altaris, pretiosioribus vestibus quàm cæteri induuntur, non propter sui gloriam, sed ad significandam excellentiam sui ministerij, vel cultus diuini: & ideo in eis non est vitiosum. Vnde Aug. dicit* in 3. de doctri. christiana. Quisquis sic vtitur exterioribus rebus, vt metas consuetudinis bonorum, inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est, dum scilicet propter delitias, aut ostentationem talibus vtitur. Similiter etiã ex parte defectus contingit esse peccatum, non tamẽ semper qui vilioribus q̃ cæteri vestibus vtitur, peccat. Si enim hoc facit propter iactantiam, vel superbiam, vt se cæteris præferat, vitium superstitionis est. Si autem hoc faciat propter macerationem carnis, vel humiliationem spiritus, ad virtutem temperantiæ pertinet. Vnde Augustinus dicit in tertio* de doctrina christiana. Quisquis restrictius rebus vtitur quàm se habeant mores eorum cum quibus viuit, aut temperatus, aut superstitiosus est. Præcipue autem competit vilibus vestimentis vti his, qui alios & verbo, & exemplo ad pœnitentiam hortantur: sicut fecerunt prophetæ, de quibus Apostolus ibi loquitur. Vnde quædam gloss.* dicit Matthæi. 3. Qui pœnitentiam prædicat, habitum pœnitentiæ prætendit.

AD 3m dicendum, quòd huiusmodi exterior cultus indicium quoddam est conditionis humanæ, &

B

C

D

E

tur superstitioni, quãdo huiusmodi vilitas cultui diuino quasi cæremonia adhibetur, si proprie superstitio sumatur: alioquì extẽsum superstitionis nomen hoc in loco videtur. ℭ In respõsione ad tertium eiusdem articuli clare videre potes, vir speculatiue, quàm bene superius ad virtutem veritatis reducta sit moderatio exterioris motus, eo quòd signũ est interioris, quæ est, vel esse debet, dispositionis animi. Eadem quippe ratione in hac litera modestia ornatꝰ ad veritatis virtutem reducitur.

lib. 7. ca. 7. a medio tomo 5.

lib. 2. c. 19. in medio, tom. 4.

lib. 4. cap. 7. circa finem, præcipue.

li. 3. ca. 12. in principio, tom. 3.

li. 3. ca. 22. circa principium, to. 3.

glos. ordinaria super illud Matth. 3. ipse autem Ioann. habebat vestimentũ.

¶ *Super Quæstionis centesimæsexagesimænonæ Articulum secundum.*

IN ar.2.eiusdem q.169. dubia multa occurrunt circa mulierũ ornatum. Primum circa ipsum, quatenus est prouocatiuus ad lasciuiã. Et iuxta hoc in quæstionem vertitur, An ornatus prouocatiuus ad lasciuiã ex sola intentione in hac specie reponatur, an etiam ex ipsa qualitate operis. Et est ratio dubii, quia in litera ex sola intentione ornatus muliebris ponitur peccatum mortale ob prouocationẽ ad lasciuiam. Cõstat autem q̃ prouocare ad lasciuiã, est actus ex suo genere mortalis. In oppositum autẽ est, quòd ornatus aliquis secũdum se dicitur prouocatiuus ad lasciuiam, vt cum ostendunt totum pectus mulieres, & viri formam pudendorum.

*Li.4.Ethi. c.7. tom.5.

Opus.57.c.8. Et I a.3. fi. Et 1.cor. 7.lect.7.

¶ Secundum dubiũ est circa ornatum vt excedit limites consuetudinis, quantũ ex hac parte illicitus sit. Et est ratio dubii, quia videtur adinuentio nouarum formarum, seu figurarum in vestibus & huiusmodi, mortale peccatum: sicut violare consuetudinem vniuersalem distincti habitus virorum a mulieribus. Consuetudo quippe legis vim habet, & in foro conscientiæ ligat. Defert quoque secũ damna multa huiusmodi nouitas, dum coguntur alii ad nouos sumptus, adeo vt boni nobiles in paupertatẽ inde deueniant. In oppositum autem est, quia huiusmodi nouitates ad vanitatem vitæ spectant: uana autem non sunt mortalia, sed venialia ex suo genere.

¶ Tertium dubium est circa ornatum, vt est fucatorius. An.s. certa ratione constet, vel solum opinatiue, quod nisi superadditur aliqua circunstantia peccati mortalis, puta, propter luxuriam, aut contemptum Dei &c. non est peccatum mortale. Et est ratio dubii, quia quibusdam videtur oppositum, & in litera ratio nulla videtur haberi.

¶ Quartum dubium est circa ornatum mulierum, vt est pretiosus, an debeat intelligi vitiose pretiosus absolute, puta, quia aureus & gemmatus: vel respectiue, puta, quòd licet in se sit pretiosus, tali tamen mulieri non est pretiosus. Et ratio dubii est, quia communiter intelligitur respectiue. A principibus tamen Apostolorum 1. Petri 3. & 1. ad Timoth. 2. expresse inhibetur ornatus mulierum aureus. Si enim non absolute pensaretur, nõ vniuersaliter mulieribus inhiberetur.

¶ Quintũ dubium est circa ornatum vanũ, An imputentur mala inde sequentia ornanti se. Et est ratio dubii, quia hinc apparet quòd ipsi imputentur, quia dat operam rei illicitæ: inde apparet quòd non ei imputentur, quia sequeretur hoc absurdum, quòd mulier ob veniale peccatum ex suo genere, peccaret mortaliter sine alia sua culpa. Patet sequela: quia si inde ab aliis concupiscitur, ipsa sine alia est culpa, & tamen illi peccata illorum imputarentur, quę sunt mortalia.

¶ Sextum dubium est circa ornatum clericorum ac religiosorũ, An peccent mortaliter mutantes, aut violantes habitum suum. Et ratio potissima dubii est, quia vsus habet oppositum eorum quæ legibus sancita sunt. Videmus clericos cum coma, cum sericis indumentis, & in ornamentis mularum excedentes dominos temporales.

¶ Ad horum euidentiam sciendum est, quòd exterior apparatus ad tria secundum rectam rationem ordinatur. Primo, ad fomentum corporis, & hoc est necessitatis, & propterea Deus fecit primis parentibus tunicas. Secundo, ad honestatem, & hoc est etiam necessitatis ex parte animæ, sicut primum ex parte corporis. Turpe enim est rationali animali pudenda manifesta deferre, vt naturalis erubescentia testatur: & propterea primi parentes fecerunt sibi perizomata, prius prouidêtes animæ quàm corpori. Tertio, ad ornatum vel honoris, vel pulchritudinis: & ornatus quidem honoris, licet omnino communis non sit, quoniam mortui mundo ab huius ornatus cura sunt exempti, potest tamen ratione ministerii omnibus communis esse. Est autem omnis apparatus qui fit, vt decenter vt iuxta statum procedat homo, ornatus honoris. Hoc autem recta ratio dictat, vt quilibet prout eum decet, honorabiliter procedat in hac vita, in qua exteriora sunt quędam interiorum testimonia. Ornatus autem pulchritudinis, fere

In ſi. de habitu virginum, incipit: Diſciplina cuſtos; non procul ante medĩ libri.

dicit gloſ. *Cypriani. Serico & purpura indutæ, Christum syncere induere nõ possunt. Auro & margaritis adornatæ & monilibus, ornamenta mentis & corporis perdiderunt: sed hoc nõ fit nisi per peccatũ mortale. ergo ornatus mulierũ non pót esse sine peccato mortali.

¶ 2 Præt. Cyprianus dicit in libro * de habitu virginum. Non virgines tantum, aut viduas, sed & nuptas puto, etiam omnes omnino feminas admonendas, quòd opus Dei, & facturam eius, & plasma, adulterare nullo modo debeant adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubore, aut quolibet lineamenta natiua corrumpente medicamine. & postea *subdit: Manus Deo inferũt, quãdo illud quod ille formauit, reformare cõtendũt.

* Poſt medium illius Incipit, Diſciplina cuſtos.

Eodem loco, nũc proxime dicto.

prius videtur mulierum: quoniã oportet eas amari vt pulchras ad habendos, vel cõseruandos maritos bene dispositos. Intantum autẽ quęlibet harum caũ sarum apparatũ exteriorem honestat, vt nec veniale peccatum sit mulierẽ ornatam secũdum decentiã sui status amplius ornari, vt pulchra sit viro suo: Ita quòd sicut ornatus honoris licite apponit supra vestẽ necessitatis, ita ornatus pulchritudinis licite apponit, quando opus est, supra ornatũ honoris. Et proprerea in responsione ad quartum in litera dicitur, quòd mulieres vltra decẽtiam sui status, possunt aliquid superaddere vt placeãt viris suis. Conuenit ergo maxime mulieribus ornatus pulchritudinis, vt amentur &c. Et quoniam ars imitatur naturam, & mulier pulchra suapte natura est prouocatiua ad sui concupiscentiam, hinc fit vt ornatus muliebris secundum se sit prouocatiuus ad concupiscentiam, seu lasciuiam, pro quanto. s. facit ad mulieris pulchritudinem apparentem. Verum quia natura superat artem, & multo magis mulieris pulchritudo naturalis, quàm artificialis prouocatiua est ad concupiscentiam mulieris: ideo sicut inculpabilis est omnis naturalis pulchritudo mulieris, ita inculpabilis secundum se est omnis pulchritudo artificialis, ita quòd neutri secundum se imputandum est ad culpam, quòd prouocatiua est ad concupiscentiam mulieris. Et propterea in litera vtrumque explicatur, & quòd ornatus muliebris est prouocatiuus virorum ad lasciuiam, & quòd esse procatiuum non imputatur ornatui ad culpam, nisi ex alia culpa, puta, ex intentione prouocandi.

¶ Ad primum igitur dubium dicitur, quòd esse prouocatiuum ad concupiscentiam quandoque est nomen vitii, quandoque est nomen conditionis naturalis. Mulier namque pulchra est naturaliter prouocatiua ad concupiscentiam sui: & impudica est vitiose prouocatiua ad concupiscentiam. Et quia ornatus muliebris secundum se non est prouocatiuus ad lasciuiam, nisi sicut pulchritudo: ideo non est in specie vitii prouocatiui ad concupiscentiam secundum se, sicut nec pulchritudo naturalis, sed ex intentione vrentis ornatu, seu pulchritudine ad prouocandum. Et propterea nullus ornatus muliebris ex hac ratione, quia prouocatiuus est ad lasciuiã, est secũdũ se peccatũ mortale.

¶ Ad obiectionem autem de ornatu, & manifestatione pectoris dicitur dupliciter. Primo, q̃ aliud est loqui de ornatu muliebri, aliud est loqui de nuditate muliebri, ad quam spectat monstrare non solum totum pectus, sed reliqua. Nuditas siquidem ipsa pudendorum secundum se turpis est, & corruptiua pudicorum animorum: & si verum est quod de Romanis scribit Seneca. s. Matronæ Romanæ nil sui plus adulteris in cubiculo ostendunt, quàm foris monstrent, talis habitus ita. s. subtilis, seu diaphanus vt mulier tota conspiceretur, mortale peccatum induceret. Esset enim ibi vitiosa prouocatio ad lasciuiam ex ipsa specie actionis, qua mulier culta se quasi nudam ingerit communibus oculis. Vnde de beato Barnaba legitur, q̃ maledixit nudis viris ac mulieribus. Secundo dicitur, quia pectus a mulieribus decoris gratia nudum alicubi defertur, ac per hoc ad ornatum reducitur pulchritudinis, q̃ etiã ornatus talem habens conditionem. s. nudati pectoris iuxta patriæ morem, non est secundum se mortalis. Et ratio diuersitatis est, quia pectus nõ est inter pudenda: vnde primi parentes genitalia tantum cooperuisse dicuntur, ac per hoc non habet ex ipsa sui prouocare specie, ad lasciuiã: sed tñ modo vt confert ad maiorem pulchritudinem. Et ideo eiusdem rationis est cum pulchritudine, quo ad esse prouocatiuum

tum. Et licet turpis videatur huiusmodi consuetudo insuetis, si tamen consideremus q̃ consuetudo tactus, qui plus viget quàm visus, non vituperatur vbi consueta sunt oscula inter mulieres & viros, non videtur vituperabilis consuetudo mulierum pectus nudum deferentium. Forte. n. vix sic a viris amantur, & eos diuertunt a matoribus criminibus. Vbi tamen consuetudo non est, inhibendũ esset, & cito extirpãda ne creseceret, q̃n conditio ista quæ est esse prouocatiuũ ad lasciuiam, regulanda sic est, ne animi iuuenum molleãt. De virorum autẽ habitu, quo caligis vtũtur sic figuratis, vt virilibus mẽbris accommodã eorũ qua si formam præseferant, consuetudo ipsa testatur non esse mortiferũ, & aliquibus forte nec venialẽ. De his enim quæ non sunt secundum se praua, non facile ferenda est sententia illiciti. Quod enim vni videtur turpe, aut impudite ũ, alteri, aut alibi non videtur turpe, aut impudicum.

Impugnatio ista est diuini operis præuaricatio, & veritatis Deum videre non poteris, q̃n oculi tui non sunt quos Deus fecit, sed quos diabolus infecit. De inimico tuo compta, cũ illo pariter arsura: sed hoc non debetur nisi peccato mortali. ergo ornatus mulieris nõ est sine peccato mortali.

¶ 3 Præt. Sicut non congruit mulieri quòd veste virili vtatur, ita etiã ei non competit q̃ inordinato ornatu vtatur: sed primum est peccatũ. dicitur. n. Deut. 22. Non induatur mulier veste virili, nec vir veste muliebri. ergo etiã vĩ q̃ superflu⁹ ornatus mulierũ sit pecm mortale.

SED CONTRA est, quia secundũ hoc videretur, quòd artifices huiusmodi ornamenta prępparantes mortaliter peccarent.

RESPON. Dicendum, q̃ circa ornamenta mulierum sunt eadem attendenda, quę supra * cõmuniter dicta sunt circa exteriorẽ cultũ, & insuper quoddã aliud speciale, q̃. s. muliebris cultus viros ad lasciuiã prouocat, ſm illud Prouerb. 7. Ecce, mulier occurrit illi ornatu meretricio prępparata ad decipiẽdum animas. Potest tamen mulier licite operã dare ad hoc, quòd viro suo placeat, *ne per eius contemptum in adulterium labatur. Vnde dicitur 1. ad Corin. 7. quòd mulier quę nupta est cogitat q̃ sunt mũdi quo rium ornatum ex solo mortali contemptu, vel fine supraddito, fieri mortale peccatum, vt in litera dicitur. Est autem ratio non tacita in litera. s. quia fucatio species est fictionis. Constat namque quod fictio, nisi sit pernicioſa non est peccatum mortale: sicut de mendacio diximus, quòd solum pernitiosum est mortale.

Ar. prœced.

Mulierum autẽ fucatio officiosa est ad pulchritudinem seruiens, non pernitiosa secundum se: sicut nec suprema pulchritudo naturalis. Quando enim vnus effectus potest ab arte & natura fieri, eiusdem rationis est si a natura, & si ab arte fiat, vt patet de sanitate. Et propterea si pulchritudo naturalis non est secundum se pernitiosa, cõsequens est quòd nec pulchritudo artificialis secundum se sit pernitiosa. Et si dicas, quòd ars *in fuco* non facit, sed mẽtitur pulchritudinem mulieris: respondetur quòd verum est, sed quantum ad propositũ spectat, perinde est ac si faceret pulchritudinem: quoniam ratio mẽdacii opposita non addit deformitatem mortalem ex hoc ipso, q̃ mentitur pulchritudinem non pernitiosam. Et scito, q̃ vti capillis alienis ad opportunum ornatum, non ad mentiendũ proprios, non minus videtur licitum quàm vti lana ex ouibus, & lino ex terra. Et quia ornatus iste facit mulierem in veritate pulchram coram hominibus, supplendo naturæ defectum in illius ornatu: ideo actus iste nõ videtur ad fucationẽ proprie spectare.

¶ Ad obiectionem in oppositum, quòd aliqui aliter opinantur, dicitur, quòd trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

¶ Ad quartum dubium dicitur, q̃ proculdubio pretiosus vitio se ornatus respectiue iudicandus est, Apostolorum autem verba vel exhortatorie, vel in casu, vt in litera dicitur, accipienda vidẽtur. Videtur autem mihi q̃ respiciebant Apostoli ad tempus illud, in quo christianitatem profitentes abiectioribus communiter vtebantur, iuxta verbum Agathæ. Ancilla Christi sum, & ideo me ostendo seruilem personam. Et licet superfluitas ornatus in pretiosis respectu personæ sit vitiosa, si desit tamen contẽptus, & malus mortaliter finis, & lex, hoceſt, loquendo de ipsa superfluitate secundum se, non est peccatum mortale, etiam si notabilis sit excessus: quãmu is ignoranter quidam aliter credide rint, minus penetrantes naturam peccati mortalis. Nam ad peccatum mortale exigitur quòd sit contra charitatem, & non sufficit quòd sit contra aliquam virtutem. Maximus namque excessus contra liberalitatem non est peccatum mortale, nisi ad aliquid contra charitatem deducat, puta, quòd in pecunia ponatur finis vltimus, aut negentur proximo sua, & huiusmodi, vt patet ex supradictis. Notabilis quoque excessus in mentiendo non est peccatum mortale, nisi ad perniciem, quæ contra Deum aut proximum est, ducat. Et iam dictum est ab authore, q̃ fucatio quantacumq; nõ est peccatum mortale, nisi per contemptũ, vel lasciuiam, & non est dictum de fucatione parua, sed absolute. Constat autem quòd inter ornatus mulierum, fucatio pessimum videtur tenere locum. Et si ipsa absolute, ac per hoc quantacumq; sit, non est secundũ se peccatum mortale, sed solum propter lasciuiam vel contemptum, consequens est: vt male intellexerint dicentes, quòd secundum doctores cõmuniter superflu⁹ notabiliter ornatus est peccatum mortale: oppositum siquidẽ *hinc* habes. Et ratione probatur, quia non est actus iste contra Deum, vt patet: nec contra proximum, cum non sit ad damnum alterius, sed ad propriam vanitatem: nec contra seipsum, quoniam in nullo lædit seipsum, vt patet discurrendo per bona naturæ & fortunæ, nisi forte in fama, quia haberetur vt stultus, si priuatus ciuis auro, & gemmis se ornaret. Relinquitur ergo quòd superfluus ornatus non est secundum se peccatum mortale.

¶ Ad quintum dubium de imputatione ad culpã dicitur, quòd cum vnumquodque secundum propriam causam iudicandum sit, & non secundum occasionem, propria autem causa concupiscentiæ sit voluntas concupiscentis viri: mulier autem ornans se vane nec per se, nec per accidens volens se concupi-

scì, non causa, sed occasio tantum sit ruinæ alterius, non est mulieri imputandus casus viri concupiscentis. Et quàmuis dec mulier operam rei illicitæ, ex eius tamen opere non causatur ruina alterius, sed ex mala voluntate virorum. Et propterea euentus iste remotus & non intentus, non est ei imputandus: sicut nec pulcherrimæ mulieri vane egredienti domo, imputãdum est peccatum concupiscentiũ eam, quã non concupiscerent, si domi fuisset. Et scias quòd hæc omnia supradicta, vt rogies expressum est, intelligantur de ornatu secundum se. Propter iactantiam autẽ, aut superbiã, aut alium malum finem, iudicato illũ iuxta peccatũ, quod ex illo malo fine cõmittitur. Nam si iactantia illa est venialis, ornatus erit venialis: & si mortalis, erit mortalis. Et propterea in litera dicitur, quòd propter iactantiam ornatus non semper est mortale peccatũ. Et simile est de superbia, & aliis finibus malis.

Epistol. 73. paulo a prin. tom. 2.

¶ Ad sextum dubium de clericorum abusu, dicendum oc currit illud verbum Abrahæ ad diuitẽ, Si Moysen & prophetas nõ audiunt, neque siquis ex mortuis resurrexerit, crederent. Si legem pro nihilo habent, priuatæ scripturæ quẽ apud eos locum inuenient? Ipsi ergo viderint.

Glos. ordinaria in prin. ad ca. 3. 1. Pet.

¶ In responsione ad quartum eiusdem articuli circa discretionẽ artium licitarum ab illicitis, dubia plura occurrunt particularia. Primũ est, an licitum sit ædificare, seu reparare synagogas Iudeorum, & muschetas Maurorum. Et est ratio dubii, quia synagogas raparare, a iure concessum est, & nulla idolatria committitur tam in synagoga, quàm in muscheta.

¶ Secundum est, an exercere artem gladiorum, & sagittarum factiuam tempore belli iniusti sit illicitum. Et est ratio dubii, quia tunc nõ vẽdũtur nisi ad illicitũ opus, & inuenitur in iure sub ex cõmunicationis pœna prohibitũ. extra, De sagittariis, ca. Vnico.

¶ Tertium dubium est, an artifices chartarũ, & alearũ peccẽt. Et est rõ dubii, quia cõmuniter homines videntur vti istis ad malũ.

¶ Quartum dubium est, an artifices curiosa & vana admiscẽtes peccent. Et ratio dubii videtur, quia in litera hoc ponitur sub dubio, dum dicitur, nisi forte inueniendo.

¶ Ad primũ dubiũ dicitur, q̃ cũ tam synagoga, quàm muscheta domus sit per se deputata ad superstitiosum cultum licet vnius Dei, q̃m vterq; ritus. ſ. iudaicus & mahumetanus superstitiosus est, cõsequens est vt cooperans ad ædificationẽ ẽt reparatoriam, ẽt operam rei, cuius vsus est omnino illicitus, atq; mortale peccatũ. Et propterea ita peccãt mortaliter tales artifices, sicut artifices idolorũ, & aliorũ ad cultũ idolatriæ pertinẽtiũ. Nec obstat iuris cõcessio, q̃m pmissiua est. Permittunt aũt nõ bona, sed mala.

¶ Ad secundũ dicitur cum duplici distinctione, altera de notitia iniusti belli, altera de artificibus. Nam si bellum iniustũ est cognitum quòd est iniustum, seu de se notoriam iniustitiã habens, vtpote errorẽ continens intolerabilem, vt si princeps aliquis bellum gereret, vt delerer clericos & reddit⁹ ab Ecclesia, constat omnes ad hoc qualiter cumque dantes, vel vendentes quæcumque, peccare mortaliter, & sacrilegos esse. Si vero bellum est iniustum, & intãtum iniustitia illius latet, vt cõmuniter credatur iustũ, excusantur omnes artifices: quia non est eorum discutere hæc subtiliter. Ac si in dubium vertitur, an bellum iustum, iniustumue sit, nec põt dubiũ deponi, excusantur artifices subditi ratione obediẽtiæ. Sicut ẽt milites vacãtes operi suo, & relinquentes curam iustitiæ his, ad quos spectat iustitiã intus & extra custodire. Et licet artificibus non sit a principe explicite præceptũ, vt vendant ballistas &c. est tñ eis implicite mandatũ ex hoc ipso, q̃ ad bellũ conatum apponit. Et signũ ei⁹ est, q̃ si artifex nõ venderet, offenderet principẽ tamquàm plus sapere volẽs q̃ oporteat, in iuuando ad expeditionem belli. Scriptum quoq; rursus est, q̃ seruus sciens volũtatẽ domini, & nõ faciens eã, plagis vapulabit. Cõstat. n. voluntatẽ principis esse, vt omnes vẽdãt iuxta suas artes, vn de possit expeditio belli fieri. Et quoniam extranei, quia adepti iam incolatum erant, vt subditi sunt, excusari quoq; videntur. Ingerentes autem se denuo lucri causa, excusare nescio. Immiscent quippe ipsi seipsos inuolucris dubii casus. Debent autem subditi præsumere, quòd iustum est, bonam habentes æstimationem de suo principe, quàmuis quo ad certitudinem fluctuent.

Epist. 73 ad medium, tom. 2.

Art. præc.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd sicut ornatu mulieres possunt bene & male vti, & multæ male, & multæ bene vtuntur, & quæ sit maior pars non facile patet, quàmuis de vsu, qui sit peccatum mortale, minor videatur pars errare: ita circa vsum alearum, & chartarum non facile dixerim, an maior pars peccet vtendo, & viderur, quòd minor pars peccet mortaliter: & propterea sicut ars illa non est prohibita, nec ista. Et propterea negandum videtur, quòd aleis & chartis communiter homines vtantur ad malum, quàmuis etiam hoc nõ esset imputandum

modo placeat viro. Et ideo si mulier cõiugata ad hoc se ornet vt viro suo placeat, põt hoc facere absque peccato. Illę aũt mulieres q̃ viros nõ habẽt, nec volũt habere, & sunt in statu nõ habẽdi, nõ possunt absq; peccato appetere placere virorũ aspectibus ad cõcupiscendũ: quia hoc est dare eis incentiuũ peccandi. Et si quidẽ hac intentione se ornẽt, vt alios prouocent ad concupiscentiã, mortaliter peccãt. Si aũt ex quadã leuitate, vel ẽt ex quadam vanitate propter iactantiã quãdã, nõ semper est peccatum mortale, sed quandoq; veniale: & eadem rõ quãtũ ad hoc, est de viris. Vnde Augustus.* dicit in epistola ad Possidiũ. Nolo vt de ornamentis auri, vel vestis propriã habeas in prohibendo sententiã, nisi in eis qui neq; cõiugati sunt, neq; cõiugari cupiẽtes, cogitare debent qũo placeãt Deo. Illi aũt cogitãt quæ sunt mũdi, qũo placeant vel viri vxoribus, vel mulieres maritis: nisi quòd capillos nudare feminas, quas ẽt caput velare Apostolus iubet, nec maritatam decet. In quo tamẽ casu possent aliquæ a peccato excusari, q̃n hoc nõ fieret ex aliqua vanitate, sed propter contrariã cõsuetudinem: q̃uis talis consuetudo nõ sit laudabilis.

Ad primum ergo dicendũ, q̃ sicut* glos. ibidẽ dicit, mulieres eorũ qui in tribulatione erãt, cõtẽbant viros, & vt alijs placerent, sepulchre ornabãt: quod fieri Apostolus prohibet. In quo ẽt casu loquitur Cyprianus: non aũt prohibet mulieres coniugatas ornari vt placeant viris, ne detur eis occasio peccandi cũ alijs. Vnde Apostolus 1. ad Timoth. dicit. Mulieres in habitu ornato, cũ verecũdia & sobrietate ornãtes se, nõ in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa: per q̃d datur intelligi q̃ sobrius, & moderatus ornatus nõ prohibet mulieribus, sed superfluus, & inuerecũdus, & ipudicus.

Ad 2m dicendũ, q̃ mulierum fucatio, de qua Cyprianus loquitur, est quædã species fictionis, quæ nõ põt esse sine peccato. Vnde Augustus.* dicit in epistola ad Possidiũ. Fucari figmentis, quo rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est, qua nõ dubito ẽt ipsos maritos se velle decipi, quibus solis. ſ. maritis, permittẽdæ sunt feminę ornari ſm veniam, nõ ſm imperium. Non semper tamen talis fucatio est cum peccato mortali, sed solũ q̃n fit propter lasciuiam, vel in Dei cõtemptum: in quibus casibus loquitur Cyprianus. Sciendũ tñ q̃ aliud est fingere pulchritudinẽ nõ habitã, & aliud occultare turpitudinẽ ex aliqua causa proueniẽtem, puta, ægritudine, vel aliquo hmõi. Hoc enim est licitũ: quia ſm Apostũ. 1. ad Corint. 12. Quæ putamus ignobiliora mẽbra corporis esse, his honorem abundantiorẽ circũdamus.

Ad 3m dicẽdum, q̃ sicut dictum* est, cultus exterior debet cõpetere conditioni personæ ſm cõmunẽ consuetudinem: & ideo de se vitio sum est q̃ mulier vtatur veste virili, aut econuerso, & præcipue quia hoc põt esse causa lasciuię, & specialiter prohibetur in lege: quia Gentiles tali mutatione habitus vtebãtur ad idolatriæ superstitionẽ. Põt tñ q̃q; hoc fieri sine peccato pp aliquam necessitatem, vel causa se occultãdi ab hostibus, vel propter defectum alterius vestimenti, vel propter aliquid aliud huiusmodi.

Ad 4m dicendum, q̃ siqua ars est ad faciẽdum aliqua opera, quibus homines vti nõ possunt absq; peccato, per consequens artifices talia faciendo peccarent, vtpote præbẽtes directe alijs occasionẽ peccãdi,

dum artifici, ex quo vendit id quod põt bene vti, & nõ vendit vt male vtantur: nec discutere tenet, an singuli ementes, male vtantur, cum cõstet etiã q̃ multi bene vtũtur. Hoc. n. magis videtur ad curam principis q̃ artificis spectare, q̃n iste circa singulos versatur, quorũ conscientias nescit: & ad eum nõ spectat curã habere cõmunis boni. Ille aũt versatur circa cõmune bonũ, vel malum, quod ex multitudine scit. Et propterea author in litera nõ dãnauit artifices in hoc casu, sed principẽ. Illud enim aduerte confessor, q̃ dato q̃ cõmuniter hoĩes istis ludis vterẽtur ad malũ, & q̃ artifex non esset expers culpæ: quia tñ ludus hmõi nõ est ſm suam speciem mortale peccatũ, ideo ẽt nõ est ſm suam speciem peccatum mortale facien do aleas, & chartas.

Fcom. 50. in Matth. a me tio, tom. 2.

¶ Ad quartum dubium dicitur, q̃ fine dubio adinuentores superfluorum, & curiosorum peccãt venialiter. Author aũt appossuit ly forte, quia posset cõtingere, q̃ ex rationabili causa inuenirent ea, quæ absolute cõseruentur superflua & curiosa. Vel dicendum quòd ly forte, non est dubitantis, sed casum exprimentis: ac si dixisset, nisi in casu &c.

¶ *Super Quæstionis centesimoseptuagesimæ Articulum primum.*

1. q. 100. art. ad 3.

IN q. 170 occurrit nihil scribendum, nisi q̃ ex calce primi articuli habes, vn de mirari nõ debes, si statutum Ecclesiæ de temperantię actu positiuo. ſ. circa ieiunia, minus seruatur: & quòd si ſm diuersa tempora mutaretur, non fieret virtuti temperantiæ iniuria. Ideo namque dominus noster Iesus Christus huiusmodi præcepta determinate non dedit, vt possit Ecclesia statuere, & destruere

Q. 141. ar. 1. & 1. 2. q. 108. art. 4.

2. 2. q. 147. art. 4.

puta, siquis fabricaret idola, vel alia qua ad cultum idolatriæ pertinentia. Si qua vero ars sit, cuius operibus homines possunt bene & male vti, sicut gladij, sagittæ, & alia hmõi, vsus taliũ artiũ non est peccatum: & hæ solę artes sunt dicendę. Vnde Chrysost.* dicit super Matthæum. Eas solũ artes oportet vocare, quæ necessariorũ, & eorũ quæ continent vitam nostrã, sunt tributiæ & cõstructiuæ. Si tñ operibus alicuius artis pluries aliqui male vterentur, quàmuis de se non sint illicitæ, sunt tñ per officiũ principis a ciuitate extirpandæ ſm documenta Platonis. Quia ergo mulieres licite se possunt ornare, vel ut conseruent decentiam sui status, vel etiam aliquid superaddere ut placeãt uiris, consequens est q̃ artifices taliũ ornamentorũ nõ peccãt in usu talis artis: nisi forte inueniẽdo aliqua superflua & curiosa. Vnde Chrys. dicit* super Matthæum, q̃ etiam ab arte calceorum, & textorum multa abscindere oportet. Etenim ad luxuriam deduxerunt, necessitatem eius corrumpentes, artem arti male commiscentes.

QVÆSTIO CLXX.

De Præceptis temperantiæ, in duos articulos diuisa.

DOstea considerandũ est de præceptis temperãtiæ.

¶ Et Primo, De præceptis ipsius tẽperantiæ.

¶ Secundo, De præceptis partium eius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum præcepta temperantiæ conuenienter in lege diuina tradantur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ præcepta temperantiæ inconuenienter in lege diuina tradantur. Fortitudo enim est potior uirtus quàm temperantia, ut supra dictum* est: sed nullum præceptum fortitudinis ponitur inter præcepta decalogi, quæ sunt potiora legis præcepta. ergo inconuenienter inter præcepta decalogi ponitur prohibitio adulterij, quod contrariatur temperantiæ, ut ex supradictis* patet.

¶ 2 Præt. Temperantia nõ est solũ circa uenerea, sed ẽt circa delectationem ciborum & potuum: sed inter præcepta decalogi non prohibetur aliquod uitiũ pertinens ad delectationem ciborũ & potuum: neque etiam pertinens ad aliquã aliam speciem luxurię. ergo neque etiam debet poni aliquod præceptum prohibẽs adulterium, quod ptinet ad delectationẽ venereorũ.

¶ 3 Præt. Principalius est in intentione legislatoris inducere ad uirtutes, quàm uitia prohibere. Ad hoc enim uitia prohibentur, ut uirtutum impedimenta tollantur: sed præcepta decalogi sunt principaliora in lege diuina. ergo inter præcepta decalogi magis debuit poni præceptum aliquod affirmatiuum directe inducens ad uirtutem temperantiæ, quàm præceptum negatiuum prohibens adulterium, quod ei directe opponitur.

IN CONTRARIVM est authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendum, quòd sicut Apostо. dicit 1. ad Timoth. 1. Finis præcepti charitas est, ad quam duobus præceptis inducimur pertinentibus ad dilectionem Dei, & proximi: & ideo illa præcepta in decalogo ponuntur, quæ directius ordinantur ad dilectionem Dei & proximi. Inter uitia autem temperantiæ opposita, maxime dilectioni proximi uidetur opponi adulterium, per quod aliquis usurpat sibi rem alienam, abutendo scilicet uxore proximi. Et ideo inter præcepta decalogi præcipue prohibetur adulterium non solum secundum quodopere exercetur, sed etiam secundum quod corde concupiscitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd inter species uitiorum quæ opponuntur fortitudini, nulla est quæ ita directe contrarietur dilectioni proximi, sicut adulterium, quod est species luxuriæ, quæ temperantiæ contrariatur: & tamen uitium audacię, quod opponitur fortitudini, quandoque solet esse causa homicidij, quod inter præcepta decalogi prohibetur. Dicitur enim Ecclesiast. 8. Cum audace non eas in uia, ne forte grauet mala sua in te.

AD 2m dicendum, quòd gula non directe opponitur dilectioni proximi, sicut adulterium: neque aliqua alia species luxuriæ. Non enim tanta fit iniuria patri per stuprum uirginis, quæ non est eius connubio deputata, quanta fit iniuria uiro per adulterium, cuius corporis potestatem ipse habet, non uxor.

AD 3m dicendum, quòd præcepta decalogi, ut supra dictum* est, sunt quædam uniuersalia diuinæ legis principia: unde oportet ea esse communia. Non poterant autem aliqua præcepta communia affirmatiua de temperantia dari, quia usus eius uariatur secũdum diuersa tempora, sicut Augustus. dicit in* lib. de bono coniugali, & secundum diuersas hominum leges, & consuetudines.

Q. 122. art. 1.

Ca. 15. to. 6

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter tradantur in diuina lege præcepta de uirtutibus annexis temperantiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ inconuenienter tradantur in diuina lege præcepta de virtutibus annexis temperantiæ. Præcepta enim decalogi, vt dictum* est, sunt quædã vniuersalia principia totius legis diuinæ: sed superbia est initiũ omnis peccati, vt dicitur Eccle. 10. ergo inter præcepta decalogi debuit aliquod poni prohibitiuum superbiæ.

Ar. præced. ad 3.

¶ 2 Præt. Illa præcepta maxime debent in decalogo poni per quæ homines maxime inclinantur ad legis impletionem, quia ista uidentur esse principalia: sed per humilitatem per quam homo Deo subijcitur; maxime

nide: ur

videtur homo disponi ad obseruantiam diuinæ legis, vnde obedientia inter gradus humilitatis computatur, vt supra habitum* est, & idem etiam videtur esse dicendũ de mansuetudine per quam fit, vt homo diui
Q.161.art. 6. næ scripturæ non contradicat, vt Aug. dicit in * 2. de
Lib.2.ca.7. in prin. tomo.3. doctr.christ. ergo videtur ꝙ de humilitate & mansue tudine aliqua præcepta in decalogo poni debuerint.

Art.præc. ¶ 3 Præt. Dictum est ꝙ adulterium in decalogo prohibetur, quia contrariatur dilectioni proximi: sed etiã inordinatio exteriorum motuum, quæ contrariatur modestiæ, dilectioni proximi opponitur. vnde Au-
In regula 3 ante mediũ tom.1. gust. dicit* in regula. In omnibus motibus vestris ni hil fiat quod cuiusquam offendat aspectũ. ergo videtur quòd etiam huiusmodi inordinatio debuit prohiberi per aliquod præceptum decalogi.

IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendũ, ꝙ virtutes temperantiæ annexæ dupliciter considerari possunt. Vno modo, secundum se: alio modo, secundum suos effectus. Secundũ se quidem non habent directam habitudinem ad dilectionem Dei, vel proximi: sed magis respiciunt quandam moderationem eorum, quæ ad ipsum hominem pertinent. Quantum autem ad effectus suos, possunt respicere dilectionem Dei, vel proximi, & secundum H hoc aliqua præcepta in decalogo ponuntur pertinentia ad prohibendũ effectus vitiorũ oppositorũ tẽperãtiæ partibus. Sicut ex ira, quæ opponitur mãsuetudini, procedit interdum aliquis ad homicidium, quod in decalogo prohibetur: aut ad subtrahendum debitum honorem parentibus, quod etiam potest ex superbia prouenire, ex qua etiam multi transgrediuntur præcepta primæ tabulæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ superbia est initiũ peccati: sed latens in corde, cuius etiam inordinatio non perpenditur cõmuniter ab omnibus. Vnde eius prohibitio non debuit poni inter præcepta decalogi, quæ sunt prima principia per se nota.

AD 2m dicendum, quòd præcepta quæ per se inducunt ad obseruantiam legis, præsupponunt iam legem: unde non possunt esse prima legis præcepta, vt in decalogo ponantur.

AD 3m dicendum, quòd inordinatio exteriorum motuum non pertinet ad offensam proximi secundum ipsam speciem actus, sicut homicidium, adulterium, & furtum, quæ in decalogo prohibentur: sed solum secundum quod sunt signa interioris inor-
In corp. art.1.q.163. dinationis, vt supra dictum* est.

¶ *Super Quæstionem centesimam septuagesimam primam.*

QVAESTIO CLXXI.

De Prophetia, in sex articulos diuisa.

HIc incipit octaua pars istius libri, tractans de gratiis gratis datis, ubi aduertendum est, quòd, ut in litera dicitur, gratiæ gratis datæ ordinantur ad tria, scilicet cognitionem, locutionem, & operationem. Hoc tamen pacto, quòd ad cognitionem spectãt tres, scilicet prophetia, fides, & discretio spirituũ. Ad locutionẽ quatuor, scilicet sermo sapiẽtiæ, sermo scientiæ, F mo sapiẽtiæ, alij sermo sciẽtiæ &c. Alia vero differentia est secundum diuersas vitas, actiuam. s. & contẽplatiuam, quæ accipiuntur secundum diuersa operationum studia: vnde & ibidem dicitur, ꝙ diuisiones operationum sunt. Aliud. n. est studiũ operationis in Martha, quæ solicita erat, & laborabat circa frequens ministerium, quod pertinet ad vitam actiuam: aliud est in Maria, quæ sedens secus pedes Domi G ni audiebat verbum illius, quod pertinet ad cõtemplatiuam, vt habetur Lucæ 10. Tertio modo, secũdum diuersitatem officiorũ & statuum, prout dicitur ad Ephesios 4. Et ipse dedit quosdam quidẽ Apostolos, quosdam autem prophetas: alios vero euangelistas, alios autem pastores & doctores, quod pertinet ad diuersa ministeria, de quibus dicitur 1. ad Corint. 12. Diuisiones ministrationum sunt. Est autem attendendum circa gratias gratis datas, de quibus occurrit cõsideratio. Primo, ꝙ quędam eorũ pertinẽt ad cognitionẽ, quædã vero ad locutionem, quædam vero ad operationem. Omnia vero quæ ad cognitionem pertinent, sub prophetia comprehendi possunt. Nam prophetica reuelatio se extẽdit non solum ad futuros hominum euentus, sed etiam ad res diuinas, & quantum ad eą quæ proponuntur omnibus credenda, quę I pertinent ad fidem: & quantum ad altiora mysteria, quę sunt perfectorum, quę pertinent ad sapientiam. Est etiam prophetica reuelatio de his quę pertinent ad spirituales substantias, a quibus vel ad bonum, vel ad malum inducimur, quod pertinet ad discretionem spirituum. Extendit etiam se ad directionem humanorum actuum, quod pertinet ad scientiam, vt infra* patebit: & ideo K primo occurrit considerandum de prophetia, & de raptu, qui est quidam prophetię gradus.

¶ De prophetia autẽ quadruplex consideratio occurrit.

¶ Quarũ prima est de essentia eius.

¶ Secunda, De causa ipsius.

¶ Tertia, De modo propheticæ cognitionis.

¶ Quarta, De diuisione prophetię.

Circa primum quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum prophetia pertineat ad cognitionem.

¶ Secũdo, Vtrum sit habitus.

¶ Tertio, Vtrum sit solum futurorum contingentium.

¶ Quarto, Vtrum propheta cognoscat omnia prophetabilia.

¶ Quinto, Vtrum propheta discernat ea quæ diuinitus percipit, ab eis, quæ proprio spiritu videt.

¶ Sexto, Vtrum prophetiæ possit subesse falsum.

interpretatio sermonum, & gratia linguarum. Ad operationem duæ. s. gratia sanitatis, & operatio virtutum. Verum tamẽ est, ꝙ interpretatio sermonũ ratiõe luminis, quo interpretatio fit, & sermo sapientiæ & scientiæ, ratione sapientiæ & scientiæ, ad cognitionem quo que spectãt. Et quoniam author de quatuor horum parum, aut nihil loqui intẽdit. s. fide, discretione spirituum, gratia sanitatis, & interpretatione sermonũ, & similiter de sapiẽtia & sciẽtia, pro quãto spectant ad cognitionẽ, sed vult hæc ex aliis intelligi, iõ reducit i hoc principio ualde summarie ad prophetiam gratias gratis datas spectantes ad cognitionem, vt non exigatur ab eo alius tractatus de eis, sed simul cum prophetia tractatæ intelligantur: gratia vero sanitatum cum operatione virtutum.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septuagesimæ primæ Articulum primum.*

IN artic. 1. quæstionis 171. in fine ad quartũ incipe colligere quæ requirũtur ad veram ꝓphetiã. Habes siquidem hic duo claudẽtia in se duas actiones, & duas passiones. Prima actio, diuina est inspiratio, & hæc fit i volũtate humana, & sfert passionem, quæ est elevata intẽtio ad percipienda diuina. Secunda actio etiam diuina est reuelatio: & hæc fit in intellectu, & infert in eo passionem, quæ est perceptio reuelatorum. Et in hac secũda actione & passione consistit essentialiter prophetia: prima enim præparatoria est. Habes autem ex prima conditione prophetiæ, quòd Deus disponens omnia suauiter, mouet hominem rationali motu ad prophetiã s. per mediam intẽtionem

tionẽ, ita quòd prius mouet ipsum vt attendat, & deinde reuelat: quod est contra illos qui putant prophetiam haberi quasi per influxum in intellectu sine nobis. Oportet. n. prius intentionem moueri, vt in litera dicit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum prophetia pertineat ad cognitionem.

Sd. arti. 2. et 3. q. 1. arti. 8. Et 2. q. 12. a. 11. Et Isa. prin. & 11. c. 14. in fi. Et Hie. 1. 11. lect. 1. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ prophetia non pertineat ad cognitionem. Dicitur. n. Ecclesiast. 48. ꝙ corpus Heliseꝰ mortuum prophetauit. & infra. 49. dicit de Ioseph, ꝙ ossa ipsius visitata sunt, & post mortem prophetabant: sed in corpore, vel in ossibus post mortem non remanet aliqua cognitio. ergo prophetia non pertinet ad cognitionem.

¶ 2 Præt. Primæ ad Cor. 14. dicitur. Qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem: sed locutio est effectus cognitionis, non autem ipsa cognitio. ergo videtur quòd prophetia nõ pertineat ad cognitionem.

¶ 3 Præt. Omnis cognoscitiua perfectio excludit stultitiã & insaniam: sed hæc simul possunt esse cum prophetia. dicitur enim Oseæ 9. Scitote Israel stultum prophetam, & insanum. ergo prophetia nõ est cognoscitiua perfectio.

¶ 4 Præt. Sicut reuelatio pertinet ad intellectum, ita inspiratio videtur pertinere ad affectum, eo ꝙ impor tat motionem quandam: sed prophetia dicitur esse in
a prologo super Psal. 1. & est prophe- spiratio, vel reuelatio secundum* Cassiodorum. ergo videtur quòd prophetia non magis pertineat ad intellectum quàm ad affectum.

SED CONTRA est, quod dicitur. 1. Reg. 9. Qui enim propheta dicitur hodie, olim vocabatur Videꝰ: sed visio pertinet ad cognitionem. ergo prophetia ad cognitionem pertinet.

RESPON. Dicendum, ꝙ prophetia primo & principaliter consistit in cognitione, quia videlicet prophetæ cognoscũt ea, quæ sunt procul, & remota ab hominum cognitione. Vnde possunt dici prophetæ a pro, quod est procul, & phanos quod est apparitio, quia. s. eis aliqua quæ sunt procul, apparent. & propter hoc,
Isi. c. 8. cir. principi. vt Isido. dicit* in lib. Etymologiarum, in veteri testamento appellabantur Videntes, quia videbãt ea, quæ cæteri non videbant, & prospiciebant quæ in mysterio absconditа erant. Vnde & gentilitas eos appellabat Vates a vi mẽtis. Sed quia, vt dicitur 1. ad Corint. 12. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatẽ: & infra 14. dicitur, Ad ædificationem Ecclesiæ quæri te vt abundetis, inde est ꝙ prophetia secundario consistit in locutione, prout prophetæ ea quæ diuinitus edocti cognoscunt, ad ædificationem aliorum annuntiant, secundum illud Isaiæ 21. Quę audiui a Domino exercituum, Deo Israel, annunciaui vobis: & secundũ
Isi. c. 8. in principi. hoc, vt Isid. dicit in lib. Etymol. possunt dici prophetę quasi præfatores, eo ꝙ porro fantur. i. a remotis fantur, & de futuris vera prædicũt. Ea autem quæ supra humanam cognitionem diuinitus reuelantur, nõ possunt confirmari ratione humana, quam excedunt ſm operationem virtutis diuinæ, secundum illud Marci vlt. Prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Vnde tertio ad prophetiam pertinet operatio miraculorum, quasi confirmatio quædam propheticæ annuntiationis. Vnde dicitur Deuter. vltim. Non surrexit propheta vltra in Israel, sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem in omnibus signis atque portentis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritates illę loquuntur de prophetia quantum ad hoc tertiũ, quod assumitur vt prophetiæ argumentum.

AD 2m dicendum, ꝙ Apostolo. ibi loquitur quantum ad propheticam enuntiationem.

AD 3m dicendũ, ꝙ illi qui dicuntur prophetæ insani & stulti, non sunt veri prophetæ, sed falsi, de quibus dicitur Hiere. 23. Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos. Visionẽ cordis sui loquuntur nõ de ore Domini. & Ezech. 13. Hæc dicit Dominus de prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.

AD 4m dicendum, ꝙ in prophetia requiritur ꝙ intentio mentis eleuetur ad percipienda diuina. Vnde dicitur Ezech. 2. Fili hominis, sta super pedes tuos, & loquar tecum. Hæc autem eleuatio intentionis fit Spiritu sancto mouente. Vnde ibidem subditur. Et ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos. Postquàm autem intentio mentis eleuata est ad superna, percipit diuina. unde subditur ibidem. Et audiui loquentem ad me. Sic igitur ad prophetiam requiritur inspiratio quantum ad mentis eleuationem, secundum illud Iob 32. Inspiratio. omnipotentis dat intelligentiam: reuelatio aũt quantũ ad ipsam perceptionẽ diuinorũ, in quo perficitur prophetia, & per ipsam remouetur obscuritatis & ignorantiæ velamẽ, ſm illud Iob. 12. Qui reuelat profunda de tenebris.

ARTICVLVS II.

Vtrum prophetia sit habitus.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ septuagesimæ primæ Articulum secundum.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur ꝙ prophetia sit habitus: quia vt dicitur* in 2. Eth. Tria sunt in anima, potentia, passio, & habitus: sed prophetia nõ est potentia, quia sic ineſſet omnibus hominibus, quibus potentiæ animæ sunt communes. Similiter etiam non est passio, quia passiones pertinent ad vim appetitiuam vt supra habitum † est: prophetia autem pertinet principaliter ad cognitionem, vt dictum † est. ergo prophetia est habitus.

¶ 2 Præt. Omnis perfectio animæ quæ non semper est in actu, est habitus: sed prophetia est quædam animæ perfectio, non autem semper est in actu, alioquin non diceretur dormiens propheta. ergo videtur quòd prophetia sit habitus.

¶ 3 Præt. Prophetia computatur inter gratias gratis datas: sed gratia est habituale quoddam in anima, vt supra habitum* est. ergo prophetia est habitus.

SED CONTRA. Habitus est quo quis agit cũ voluerit, vt dicit Cõmentator in 3. de Anima: sed aliquis non potest vti prophetia cũ voluerit. Sicut patet 4. Reg. 3. de

I. 2. q. 68. arti. 2. ad 3. Et 3. com. 154. fin. Et veri. q. 12. ar. 1. per tot. & 28. 13. ad 3. Et po. q. 6. ar. 4. Et quod. 12. ar. 27. ad 2.
* Li. 2. c. 5. tom. 5.
† 1. 2. q. 22. ar. 2.
Ar. præced.

I. 2. q. 110. ar. 2.

prophetæ

phetæ conſeruare continue in illo: & tamen non propterea videret Deum prophetа ille. Maior eſt clara, & manifeſtatur in propoſito etiam, quia lumen gloriæ, quia ex propria natura eſt ſufficiens ad viſionem Dei ſiue habeatur per modum formæ permanentis, vt in beatis, ſiue per modum paſſionis, vt in Moyſe, & Paulo, facit videre Deũ. Nec ergo modus eſſendi variat efficaciam eſſentialẽ formæ, nec lumen propheticum, quantumcumque habere tur per modum habitus, faceret videri Deum: quia ex hoc non eſſet lumen gloriæ, quod cõſtat eſſe alterius naturæ, ita vt etiam per modũ paſſionis habitũ faciat videri Deum.

Hom. 1. inter mediũ & finem.

¶ Secundum eſt, quia proceſſus literæ infert concluſionem, quæ non eſt elicita ex præmiſſis. Nam concluſio ſequens ex pmiſsis eſt iſta, Lumen propheticum non ineſt per modum formæ permanentis, & perfectæ. Et præmiſſæ ſunt iſtæ, Lumẽ intellectuale exiſtens in aliquo per modum formæ permanentis & perfectæ, perficit intellectum ad principaliter cognoſcendum principium illorum, quæ per illud lumen manifeſtantur. Sed lumen prophetiæ non perficit intellectum ad principaliter cognoſcendum principium illorum, quæ per lumen propheticum manifeſtantur. Ex his liquidem cõcluſio debet eſſe. Ergo lumen prophetiæ non ineſt per modum formæ permanentis & perfectæ: & tamen in litera longe communior concluſio infertur. ſ. Ergo lumen propheticum ineſt per modum cuiuſdam impreſſionis, ſeu paſſionis, tranſeuntis. Hęc enim diſtare valde: quoniam concluſio illa, quæ vere ſequitur ex præmiſſis, ſtat cum negatione iſtius, quæ appoſita eſt i litera, vt patet de lumine fidei, de quo verificantur & præmiſſæ, & concluſio: & tamen de eo eſt falſa iſta appoſita concluſio · quoniam, vt patet, lumen fidei eſt per modum habitus, & conſequenter per modum formæ permanentis.

¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt, quòd proceſſus literæ nõ conſiſtit in vno tantum ſyllogiſmo, ſed pluribus, quorum primus in ſecunda figura eſt ille qui in ſecundo dubio eſt allatus. ſ. Lumen intellectuale exiſtens in aliquo per modum formæ permanentis & perfectæ, perficit intellectum ad principaliter cognoſcendum principium illorum, quæ per illud lumen manifeſtantur: ſed lumen propheticum non perficit intellectum ad cognoſcendum principaliter principium eorum, quæ per propheticum lumen manifeſtantur. ergo lumen propheticum non eſt forma permanens & perfecta. Maior probatur in litera ex lumine intellectus agentis. Minor probatur, quia Deus qui eſt principium ſupernaturalium, quæ per lumen propheticum manifeſtantur, non videtur a prophetis per eſſentiam. Ille eſt primus ſyllogiſmus, circa quem verſatur primum dubium.

I

¶ Ad cuius euidentem notitiam ſcito, quòd aliud eſt formam permanere in aliquo, & aliud eſt eſſe in illo per modũ formæ permanentis. Nam per primum ſignificatur duratio formæ in ſubiecto: per ſecundum vero ſignificatur modus eſſendi formæ in ſubiecto. ſ. quòd ineſt eo modo quo formæ dependẽtes ſolum in fieri, & non in eſſe ab agentibus inſunt. Vnde primũ conuenit lumini in aere. Permanet enim lumen idem in aere eodem, exiſtente eodem illuminatiuo in eodem loco. Numquàm tamen habet modũ formæ permanentis, cũ ſemper ſit in fieri, ita quòd ſuum eſſe conſiſtit in fieri, ſicut & motus. Quocirca differentia penes talem modum eſſendi diuerſitatem ſpecificã infert formarũ. Nam quæ ex propria natura natæ ſunt habere modũ permanentiæ, & quæ ex propria natura natæ ſunt habere modum ſucceſſiuorum, ſicut habitus ex ſua natura, & diſpoſitio ex ſua natura diſtinguuntur ſpecie. Sicut non præiudicat habitui ex natura ſua quòd quandoque inſit per modum diſpoſitionis, quando. ſ. non eſt firmatus: ita non præiudicat formæ ex ſua natura permanenti, quòd quandoque per accidens habeat modum trãſeuntis, vt de lumine gloriæ contingit, quod ex ſua natura habet rationem permanentis, vt patet in beatis. Sed quandoque

K

Helisæo, quẽ cũ Ioſaphat de futuris regreret, & ꝓphetiæ ſpiritus ei deeſſet, pſaltem fecit applicari, vt prophetiæ ad hũc ſpiritus per laudem pſalmodiæ deſcenderet, atque eius animum de venturis repleret, vt Gregorius dicit * ſuper Ezech. ergo ꝓphetia nõ eſt habitꝰ.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut Apoſt. dicit ad Epheſ. 5. Omne qđ manifeſtatur, lumen eſt: quia vide licet ſicut manifeſtatio corporalis viſionis fit per lumẽ corporale, ita etiam manifeſtatio viſionis intellectualis fit per lumen intellectuale. Oportet ergo ꝙ manifeſtatio proportionetur lumini per quod fit, ſicut effectus proportionatur ſuæ cauſæ. Cum ergo prophetia pertineat ad cognitionem, quæ ſupra naturalem rõnem exiſtit, vt dictũ * eſt, conſequens eſt ꝙ ad prophetiã requiratur quoddam lumẽ intellectuale excedens lumen naturalis rõnis. Vnde Micheæ 7. Cum ſedero in tenebris, Dominus lux mea eſt. Lumen aũt dupliciter alicui ineſſe põt. Vno modo, per modum formæ permanentis, ſicut lumẽ corporale eſt in Sole, & ĩ igne. Alio modo, per modũ cuiuſdã paſſionis, ſiue impreſſionis trãſeũtis, ſicut lumen eſt in aere. Lumen aũt propheticum non ineſt intellectui prophetæ per modum formæ permanẽtis, alias oporteret ꝙ ſemper prophetæ adeſſet facultas prophetandi, quod patet eſſe falſum. Dicit enim * Grego. ſuper Ezech. Aliquãdo prophetiæ ſpiritus deeſt propoſuit iſta ſecũdam particulam propter lumen fidei, quòd eſt lumẽ intellectuale, & ineſt per modum formæ permanentis, ſed non formæ perfectæ. Nam ſicut in genere animalis forma perfectã eſt, non quæ via eſt ad animal vt forma embrionis, ſed forma cõſtituẽs animal, quæ. ſ. poteſt in propriam animalis operationem, quæ eſt ſentire: ita in genere luminis intellectualis, de quo eſt ſermo, nullum lumẽ habet rationem formæ perfectæ, qđ non poteſt in propriam luminis operationem, quę eſt facere viſionem. Lumen enim adeo obſcurum, vel obumbratum, quod non poteſt tantum illuminare vt videatur. ita perfectum quid in genere luminis eſt. Quando autem ita illuminat vt viſionem cauſare poſſit, iam ad perfectionem ſui generis peruenit, quàmuis inter iſta vnum alio excellentius ſit. Et quia lumen fidei non facit euidentiam in nobis eorum quæ ſunt fidei, ideo licet habeat rationem formæ permanentis, caret tamen ratione formæ perfectæ in genere luminis intellectualis. Ex his autem patet ſenſus medii termini, & totius ſyllogiſmi. Hinc enim habes clare veritatem maioris, videlicet, quòd omne lumen intellectuale exiſtens in aliquo per modum permanentis, & perfectæ formæ, perficit principaliter ad cognoſcendum principium eorum quæ manifeſtantur. Nam ſi eſt per modum formæ perfectæ, facit videre intellectualiter: & ſi facit videre, maxime facit videre principium, in quo oportet videre concluſiones aut per viam intuitus, aut per viam reſolutionis. Concluſiones enim, niſi euidenter videatur earum ad principium connexio, numquàm euidentur, ſed creduntur. Et propterea author in probatione minoris aſſumpſit, ꝙ lumen propheticum non facit Deum per eſſentiam uideri: propterea inquam: quia de cognitione euidẽti in medio termino ſciebat ſermonem eſſe. Hæc dicta, quo ad hoc quod ponunt illã particulam. ſ. perfectæ, appoſitam in hac ratione ad differentiam luminis fidei, non uidentur ſolida: quoniam ex hoc clauderetur uia, qua poſſet inferri ex hac ratione concluſio principalis, quæ in litera infertur, ut in ſecundo deducitur dubio. Et propterea admiſis cæteris dictis, hoc ſolum refutandum credimus, quòd ly perfectæ, ſit appoſitum ut neceſſaria particula ad excludendũ lumen fidei: & dicimus quòd lumen fidei ex alia particula prioris utraque harum excluſum erat. ſ. ex ly lumen intellectuale. Nam proprie & formaliter loquendo, lumen intellectuale eſt, quod eſt lumen intellectus ut ſic, & non quòd eſt lumen intellectus ut moti a uoluntate. Quod enim illuminat intellectum ut motum a uoluntate, eſt lumen intellectus, extenſo uocabulo luminis intellectus: quia non illuminat ipſum, ut ipſe eſt infra prorios limites, ſed ipſum ut ſubſtat alteri. Tale autem eſſe conſtat lumen fidei: quoniã eſt in intellectu ut monetur a uoluntate ad aſſentiendum his quæ ſunt fidei, & non illuminat ipſum intellectum ſecundũ ſe ad aſſenſum determinatum, ſeu certum. Quia ergo ratio iſta literæ de lumine intellectus ut ſic, loquitur, lumẽ fidei ab hoc proceſſu excluditur. Intendit ergo author in maiore, quòd lumen intellectuale ut ſic, per modum formæ permanentis & perfectæ perficit ad cognoſcendum principium &c. & appoſuit illas alias duas particulas iam declaratas. ſ. permanentiam & perfectionem ſupra lumen intellectuale, non propterea quia altera ab altera ſeparetur in genere luminis intellectualis, quoniam connectuntur in tali genere, ita quòd ſi eſt permanẽs, eſt perfecta, etſi eſt perfecta, eſt permanens: ſed propterea quia hę duæ conditiones in aliis formis diſperſæ inueniuntur, & ambæ in genere intellectualis luminis unitæ inueniuntur.

Art. præcedent.

Hom. 1. inter mediũ & finem.

¶ Et per hæc patet ſolutio primi dubii. Negatur enim quòd author aſſumat hanc conditionalem. ſ. Si lumen propheticum eſſet per modum formæ permanentis, faceret videre Deum, vt patet in litera, & in proceſſu ex litera formato. Dicitur nihilominus ad ſubiuncta, quòd modus eſſendi permanenter, vel tranſeundo, ſi ſit per accidens, non variat ſpeciem formæ: ſed ſi ſit per ſe, vt declaratum eſt, argu

A ſupra naturam humanam quantum ad ſubſtantiam actus. Nam falſum videtur hoc particulare, & falſum etiam illud commune, ſcilicet quòd homo eleuetur per donum gratiæ ad aliquem actum, qui eſt ſupra naturam humanam, quantum ad ſubſtantiam actus. Probatur primum: quia omnis operatio intellectus humani, etiam qua in patria videt Deũ per eſſentiam, eſt quo ad ſubſtantiam actus ab ipſa ſubſtãtia intellectus licet quo ad qualitatẽ eiꝰ ſit a tali lumine, vel habitu. Cognitio ergo, qua prophetа cognoſcit occulta diuinæ ſapientiæ ſibi reuelata, licet quo ad lumen qualificans cognitionem excedat humanam naturam, quo ad ſubſtantiã tamen actus intellectus naturam nõ excedit, alioquin ab ipſo non eſſet: alioquin illa cognitio nõ eſſet operatio vitalis ab intrinſeco actiuo principio vitæ. Secundum autem probatur, quia videtur implicatio in adiecto. ſ. ꝙ actio aliqua vere ſit hominis actio, & tamẽ excedit ipſum quo ad ſubſtantiã actus. Nam ſi eſt eiꝰ actio, ergo ſaltem quo ad ſubſtantiam eſt ab eo. Et ſi non eſt ab eo quo ad ſubſtantiam, ergo non eſt vere illius actio, ſed deprecatiue, vel diſpoſitiue tantũ, vel aliquo alio ſimili modo. Sicut facere miracula attribuitur homini miniſterialiter, non quia facere miracula ſit actio hominis, ſed ad hominis deprecationem, vel votum Deus operatur, iuxta illud Ioſue de miraculo Solis, obediente Deo voci hominis.

B

¶ Ad horum euidentiam ſciendum eſt, quòd actus humanus dupliciter qualificatus intelligitur, ſicut dupliciter ſumitur qualitas, vt dicitur in 5. Metaphyſicæ. ſ. pro differentia, & pro accidente. Dicitur ſiquidem primo actus humanus talis in eſſe naturæ ex differentia conſtitutiua ipſius in ſpecifico eſſe naturæ: ſicut viſio dicit cognitio talis, & auditio cognitio ex differẽtiis conſtituentibus cognitionem in ſpecie viſionis, & auditionis in ſuis eſſe naturalibus. Dicitur ſecundo actus humanus talis in eſſe morali, ex accidentali conditione conſtituente ipſum talem in eſſe morali: ſicut viſionem dicimus impudicam ex appoſitione conditionis malæ moraliter. Et quoniam morale ſupponit naturale, habetque ſe ad naturale vt accidens ad ſubſtantiam, ille actus dicitur eſſe ſupra facultatem humanæ naturæ, quo ad ſubſtantiam actus, qui ſecundum naturalem ſuam ſpeciem excedit facultatem humanæ naturæ. Ille vero dicitur eſſe ſupra humanam naturam quantum ad modum actus, & non quantum ad illius ſubſtantiam, qui ſecundum naturalem quidem ſpeciem poteſt ab homine fieri: ſed ſecundum moralem conditionem excedit humanas vires, vt diligere Deum meritorie. Poteſt enim homo naturæ viribus Deum diligere, ſed non meritorie, niſi ex infuſa charitate, quæ ſi apponatur actui, quo diligo Deum, actus meæ dilectionis ſortitur ex ea hunc modum, ſcilicet meritorie. Et ſimiliter poſſum ego ex proprio intellectu & voluntate aſſentire his quæ ſunt fidei, ſed non laudabiliter &c. niſi ex habitu fidei habeatur iſte modus. Non ſunt autem actus excedentes quo ad ſubſtantiam actus, humanam naturam, vnius rationis. Nam quidam ita excedunt, vt ſint incommunicabiles eidẽ, vt creare: uel de facto homini non communicãtur, niſi deprecatiue, ſeu operatiue, vt facere Solem ſtare, mortuum reſuſcitare, & huiuſmodi, quæ, vt infra patebit, Deus ipſe ad hominis orationem, vel nutum operatur. Quidam vero ſunt qui de facto communicãtur homini, vt videre Deum. Huiuſmodi enim actus ſecundum ſuam naturalem ſpeciem, excedi

C

thor aſſumat hanc conditionalem. ſ. Si lumen propheticum eſſet per modum formæ permanentis, faceret videre Deum, vt patet in litera, & in proceſſu ex litera formato. Dicitur nihilominus ad ſubiuncta, quòd modus eſſendi permanenter, vel tranſeundo, ſi ſit per accidens, non variat ſpeciem formæ: ſed ſi ſit per ſe, vt declaratum eſt, argu

phetis, nec ſemper eorum mentibus præſto eſt, quatenus cũ hunc nõ habent, ſe hunc cognoſcant ex dono habere cũ habent. Vnde Helisæus dixit de muliere Sunamite 4. Regum 4. Anima eius in amaritudine eſt, & Dñs celauit a me, & nõ indicauit mihi. Et huius rõ eſt, quia lumen intellectuale in aliquo exiſtens per modũ formę permanẽtis & perfectę, perficit intellectum principaliter ad cognoſcendũ principiũ illorũ, quæ per illud lumẽ manifeſtantur: ſicut per lumen intellectus agentis præcipue intellectus cognoſcit prima principia omniũ illorũ quę naturaliter cognoſcunt. Principiũ aũt eorum quæ ad ſuper naturalem cognitionẽ pertinent, quę per prophetiam manifeſtãtur, eſt ipſe Deus, qui per eſſentiam a prophetis nõ videtur. Videtur aũt a beatis in patria, in quibus hmõi lumẽ ineſt per modum cuiuſdam formæ permanentis & perfectæ, ſm illud Pſalm. 35. In lumine tuo videbimus lumen. Relinquitur ergo ꝙ lumen propheticũ inſit animæ prophetæ per modum cuiuſdã paſſionis, vel impreſſionis tranſeũ-

D

nem præcedentis ſyllogiſmi, ita quòd eſt huiuſmodi enthymema. Lumen propheticum non eſt lumen intellectuale per modum formæ permanentis & perfectæ. Relinquitur ergo quòd eſt per modum cuiuſdam impreſſionis, vel paſſionis tranſeuntis. Et tota quæſtio contra hunc proceſſum ad hoc deuenit, quia ex negatione illius coniuncti ſimul. ſ. formæ permanentis & perfectæ, non licet inferre ſeorſum determinate partem coniuncti. ergo non eſt per modum formæ permanentis. Et affertur inſtantia de lumine fidei. Et in communi facile eſt afferre inſtantiam: quia non valet, Non eſt monachus albus, ergo non eſt monachus. In his ſecundum conſiſtit dubium, ad quod dicitur, quòd in genere luminis intellectualis non datur medium inter formam permanentem ac perfectam, & formam per modum paſſionis. Et propterea author hoc perſpiciens, cum lumen propheticum, vt inferius patebit, ſit in genere luminis intellectualis, ex negatione formæ permanentis & perfectæ optime concluſit. Relinquitur igitur quòd ſit per modum tranſeuntis. Et per hoc patet reſponſio & ad inſtantiã de lumine fidei. Quia enim non eſt in genere luminis intellectualis vt ſic, ſimpliciter, ſed ſecundum quid. ſ. quo ad aſſenſum voluntarium, inter intellectualia non ſine additione aliqua computatur ab authoribus. Nec obſtat dictis quod ſuperius in tractatu de fide dictum eſt, quòd fidei lumen facit aliquo modo videre: quoniam illud videre tam diminutum eſt, vt pro nihilo habeatur in genere luminis intellectualis ſimplicter, vt patet ex hoc, quòd nec principia, nec concluſiones facit videre, ſed quandam diminutam rationem credibilitatis. ſ. quæ extranea eſt ab ipſis reuelatis quæ credimus. Vnde in hac litera expreſſe dicitur, quòd lumen intellectuale perficit ad cognoſcendum principium.

E

¶ Ad inſtantiam vero communnem patet reſpõſio, quia. ſ. aliud eſt loqui de conſequentia in genere aliquo, & aliud de conſequentia ſimpliciter. Quàmuis enim ſimpliciter non valeret, Nõ eſt forma permanens & perfecta, ergo non eſt permanens: in tali tamen genere. ſ. luminis intellectualis vt ſic, ſequela eſt optima, quia immediata ſunt extrema. Sic autẽ in litera factum eſt: inſtantia autem obiicit ſimpliciter.

¶ In eodem art. 2. in reſponſione ad tertium, dubium occurrit circa illud. Cognoſcere occulta & incerta, diuinæ ſapientiæ eſt

F

cedit limites facultatis naturæ humanæ, & creaturæ cuiuscũq; & est soli Deo connaturalis. Communicatur autem animæ nostræ non solum quia in ea actus iste ponitur, sed quia, vt in littera dicitur, eleuatur per donum Dei anima ad hoc vt sit potens elicere talem actum, qui suæ facultatem naturæ nudæ excedit. Ita quòd fit, vt actꝰ talis non excedat facultatem naturæ eleuatæ, qui excedit facultatem naturæ.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppositum dicitur, ꝙ aliud est actum cognitiõis esse quo ad substãtiam actus ab intellectu nostro, & aliud est actum cognitionis excedere quo ad substantiam actus facultatem naturalem intellectus nostri. Nam primũ significat actum causari quo ad substantiam actus a nostro intellectu, quod verificatur de intellectu nostro eleuato per donum diuinum. Secundum autem significat proportionẽ actus illius secũdum substantiã ad naturalem facultatẽ illius. Vnde actus videndi Deum in patria, est ab intellectu creato, eleuato tamẽ quo ad substantiam actus. Cognitio siquidem Dei cõtrahitur ad cognitionẽ visiuam per differentiam substantialem in esse naturæ: ita ꝙ nõ est ibi actus substratus, qui sit cognitio Dei, & per appositionem luminis glorię sit visio: quemadmodum cõtingit in actu dilectionis Dei ex charitate: sed tantum est ibi actus substratus, quemadmodum natura generis intelligitur subiecta naturæ differentiæ, Et simile, quo ad ꝓpositũ, habes in visione corporali. Potẽtia enim visiua est principiũ videndi quo ad substantiam actus, non ita quòd visus eliciat substãtiã actus videndi, & species visibilis apponat accidentalem qualitatem, qua visio sit talis, puta, visio albi, quoniam impossibile est videre, & nihil videre: sine specie autem visibili nihil videtur. Non igitur oculus secundum se est principiũ videndi, sed ita quòd visus specie perfectus parit visionem talẽ essentialiter. Dicitur autem quod visus est propria causa visionis secundum substantiam, & species propria causa visionis secundum qualitatem, essentialem tamen, vt inde percipiatur resolutio prædicatorum essentialium, scilicet differẽtiæ, & generum in suas causas. Sicut dicimus quòd fortis, inquantum hic, & inquantum homo, & inquantum animal, & tandem inquantum ens, habet aliam & aliam propriam causam, in quã reduci per se primo oportet effectum huiusmodi. Et non dicuntur hæc, quasi esse

lib. 3. text. 12. tom. 2.

Epist. 121. ca. 9. circa medium, tomo 2.

que autem ex potentia nuda, vt patet in his qui ex iudicio ratiõis aliquid operantur antequàm habeãt habitũ. Põt aũt prophetia ad passionem reduci, si tamen nomen passionis pro qualibet receptione accipiatur, prout Philos. dicit * in 3. de anima, quòd intelligere patiquoddam est. Sicut enim in cognitione naturali intellectus possibilis patitur ex lumine intellectus agentis: ita & in cognitione prophetica intellectus humanus patitur ex illustratiõe diuini luminis.

Ad 2^m dicendum, ꝙ sicut in rebus corporalibus abeũte passione remanet quædam habilitas ad hoc, quòd iterum patiatur, sicut lignum semel inflammatũ facilius iterum inflammatur: ita ẽt in intellectu prophetæ cessante actuali illustratione, remanet quædam habilitas ad hoc, quòd facilius iterato illustretur: sicut etiam mens semel ad deuotionem excitata, facilius postmodum ad deuotionem pristinã reuocatur. Propter quod Augustin. in libro * de orando Deũ, dicit esse necessarias crebras orationes, ne concepta deuotio totaliter extinguatur. Potest tamen dici, quòd ali quis dicitur propheta etiam cessante actuali prophetica illustratione, ex deputatione diuina, secundũ illud Hierem. 1. Et prophetam in Gentibus dedi te.

Ad 3^m dicendum, quòd omne donum gratiæ hominẽ eleuat ad aliquid, quod est supra naturã humanam: quod quidem potest esse dupliciter. Vno modo, quantum ad substantiam actus, sicut miracula facere, & cognoscere occulta & incerta diuinæ sapientiæ: & ad hos actus non datur homini donum gratiæ habituale. Alio modo est aliquid supra naturam humanam, quantum ad modum actus, non autẽ quantum ad substantiam ipsius: sicut diligere Deum, & cognoscere eum in speculo

F

I

K

ctus habeat plures res, quarum vna causatur ab vna, & altera ab altera causa, vt in Metaphysica pater. Et per hoc patet solutio secundæ obiectionis. Nulla siquidem implicatio est dicere, quòd actus secundum substantiam suam, hoc est, naturalem suam speciem, excedit facultatem hominis naturalem, & dicere cum hoc, ꝙ huiusmodi actus quo ad substantiam suam, vere est hominis eleuati, & vere causatur ab homine eleuato, & vere est actus vitalis, & ab intrinseco hominis eleuati per diuinũ donum siue habituale, vt in patria, siue per modum passionis, vt in proposito de prophetis dicimus. Habes ꝙ; hinc aliã prophetiæ cõditionem, scilicet quòd nõ est habituale, sed actua le donum per modũ transeuntis.

Infra qu. 172. ar. 1. con. & ad 4. Et ver. q. 12. ar. 1. Et Esa. 6. principio Et Ro. 11. lect. 2. & 1. Cor. 14.

creaturarum: & ad hoc datur donum gratiæ habituale.

Articvlvs III.

Vtrum prophetia sit solum futurorum contingentium.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur ꝙ prophetia sit solum futurorum contingentium. Dicit enim * Cassiod. quòd prophetia est inspiratio, vel reuelatio diuina rerum euentus immobili veritate denuntians: sed euentus pertinet ad contingentia futura. ergo de solis cõtingentibus futuris fit reuelatio prophetica.

¶ 2 Præt. Gratia prophetiæ diuiditur contra sapientiam & fidẽ, quæ sunt de diuinis: & discretionem, spiritũ, quæ est de spiritibus creatis: & scientiam, quæ est de rebus humanis, vt patet 1. ad Corint. 12. habitus autem & actus distinguũtur secũdum obiecta, vt patet per ea quæ supra dicta † sunt. ergo videtur quòd de nullo pertinẽte ad aliquod horum sit prophetia. relinquitur ergo quòd sit solum de futuris contingentibus.

¶ 3 Præt. Diuersitas obiecti causat diuersitatem speciei, vt ex supradictis * patet. Si ergo prophetia quædam sit de futuris contingentibus, quædam autem de quibusdam alijs rebus, videtur sequi ꝙ non sit eadem species prophetiæ.

Sed contra est, quod Gregorius * dicit super Ezechiel. quòd Prophetia quædam est de futuro: sicut id quod dicitur Isa. 7. Ecce, virgo concipiet, & pariet filium: quædã de præterito, sicut id quod dicitur Geneſi. 1. In principio creauit Deus cælum & terram: quędã de præsenti, sicut id quod dicitur 1. ad Corinth. 14. Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis, occulta cordis eius manifesta fiunt. Non ergo est prophetia solum de contingentibus futuris.

* in prologo super Psal. cap. 1. in principio.

† 1. 2. qu. 54. art. 2.

Homi. 1. in Ezech. in principio.

¶ Super Quæstionis septuagesimæ primæ Articulũ tertium.

In art. 3. eiusdẽ q. 171. in responsione ad secundum, nota diligentissime differentiam inter fidẽ & prophetiam in hoc, quòd fides dat non cognitionem eorum quæ sunt fidei, sed assensum ad illa quę sunt cognita ab aliis, scilicet a persona, diuinis saltem: prophetia autẽ dat cognitionem.

¶ Sed occurrit hic nõ dissimulãda qõ, An cognitio negata fidei attributa prophetiæ, sit cognitio euidentiæ. Et est ratio dubii, quia ex ipsa negatione cognitionis a fide, apparet quòd de notitia euidẽtiæ est sermo. Nam nulla alia cognitio a fide negatur, nisi eaidentiam habens: ex reuelatis vero apparet oppositum. Nam cum prophetis reuelata sit Trinitas, vt in littera author testatur ex Isaiæ 6. c vbi supremi angeli illam reuelasse inducuntur: & cõstat Trinitatis euidentem notitiam non habuisse prophetas, qui non viderunt diuinã essentiã. Et similiter põt argui de incarnatione Verbi &c.

¶ Huic quæstioni in ar. 5. respondendum est, in quo ex proposito de certitudine propheticæ cognitionis est sermo.

¶ In eodẽ ar. 3. in responsione ad tertium, nota diligenter hanc doctrinam ponentem vnitatem specificã prophetiæ ex diuini luminis vnitate, non obstante tanta eorũ diuersitate, quæ per propheticum lumen manifestantur. Et dicitur hoc directe ad argumentum, ꝙ diuersitas obiecti causat diuersitatẽ specificam. Cõtra hanc siquidem doctrinã inferius in arti. 1. q. 174. obiicietur, vbi author oppositum in hac eadem materia determinare videtur. Et ideo quæstio ita illuc vsque tractanda differatur.

¶ Super

Homi. 1. in Esech. in princ. alijus

Respon. Dicendum, quòd manifestatio, quæ sit per aliquod lumen, ad omnia illa se extendere potest, quæ illi lumini subijciuntur: sicut visio corporalis se extendit ad omnes colores, & cognitio naturalis animæ se extendit ad omnia illa quæ subduntur lumini intellectus agentis. Cognitio autem prophetica est per lumen diuinum, quo possunt omnia cognosci tã diuina quàm humana, tam spiritualia quàm corporalia. Et ideo reuelatio prophetica ad omnia huiusmodi se extendit, sicut de his quæ pertinent ad Dei excellentiam, & angelorum spirituum ministerio reuelatio ꝓphetica facta est, vt Isa. 6. vbi dicitur, Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatũ. Cuius etiam prophetia continet ea quæ pertinent ad corpora naturalia, secundum Isa. 40. Quis mensus est pugillo aquas &c? Continet etiam ea quæ ad mores hominum pertinent, secundum illud Isaiæ 58. Frange esurienti panem tuum &c. Continet etiam ea quæ pertinent ad futuros euẽtus, secundum illud Isa. 47. Venient tibi duo in die vna subito, sterilitas, & vidui tuas. Considerandum tamen quòd quia prophetia est de his, quæ procul a nostra cognitione sunt, tanto aliqua magis proprie ad prophetiam pertinent, quanto longius ab humana cognitione existunt. Horum autẽ est triplex gradus, quorum vnus est eorum quæ sunt procul a cognitione huius hominis siue secũdum sensum, siue secundum intellectum, non autem a cognitione omnium hominũ: sicut sensu cognoscit aliquis homo quæ sunt sibi præsentia secundum locum, quæ tamen alius humano sensu, vtpote sibi absentia, non cognoscit. Et sic Helisæus prophetice cognouit quæ Giezi discipulus eius in absentia fecerat, vt habetur 4. Reg. 5. & similiter cogitationes cordis vnius, alteri prophetice manifestãtur, vt dicitur 1. ad Corinth 14. Et per hunc modum etiam ea quæ vnus scit demonstratiue, alij possunt prophetice reuelari. Secundus autem gradus est eorum quæ excedunt vniuersaliter cognitionem omnium hominum non quia secundum se non sint cognoscibilia, sed propter defectum cognitionis humanæ, sicut mysteriũ Trinitatis, quod reuelatum est per Seraphim dicẽtia, Sanctus, Sanctus Sanctus &c. vt habetur Isa. 6. Vltimus autẽ gradus est eorum quæ sunt procul ab omnium hominum cognitione: quia in seipsis non sunt cognoscibilia, vt contingentia futura, quorum veritas non est determinata. Et quia quod est vniuersaliter & secundum se, potius est eo quod ẽ particulariter, & per aliud: ideo ad prophetiam proprissime pertinet reuelatio euentuũ futurorum, vnde & nomen prophetiæ sumi videtur. Vnde Grego. * dicit super Ezechielem. Et cum ideo prophetia dicta sit, quòd futura prædicat, quando de præterito, vel præsenti loquitur, rationem sui nominis amittit.

Ad primvm ergo dicendum, quòd prophetia ibi diffinitur secundum id, quod proprie significatur nomine prophetiæ: & per hunc etiã modum prophetia diuiditur contra alias gratias gratis datas. Vnde patet responsio ad secundum: quàmuis possit dici quòd omnia quæ sub prophetia cadunt, conueniunt in hac ratione, quòd non sunt ab homine cognoscibilia, nisi per reuelationem diuinam. Ea vero quæ pertinent ad sapientiam, & scientiam, & interpretationẽ sermonum, possunt naturali ratione ab homine cognosci, sed altiori modo manifestãtur per illustrationem diuini luminis. Fides autem ersi sit de inuisibilibus homini, tamen ad ipsam non pertinet eorum cognitio quæ creduntur, sed quòd homo per certitudinem assentiat his quæ sunt ab alijs cognita.

Ad 3^m dicendum, quòd [d] formale in cognitione prophetica est lumen diuinum, a cuius vnitate prophetia habet vnitatem speciei, licet sint diuersa quæ per diuinum lumen prophetice manifestantur.

D.1067.

Articvlvs IIII.

Vtrum propheta per diuinam reuelationem cognoscat omnia quæ possunt prophetice cognosci.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur ꝙ propheta p diuinam reuelationem cognoscat omnia quæ possunt prophetice cognosci. Dicit enim Amos. 3. Non faciet dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas: sed oĩa quæ prophetice reuelantur, sunt verba diuinitus facta. nihil ergo eorum est quod nõ reueletur propheticę.

¶ 2 Præt. Dei perfecta sunt opera, vt dicitur Deut. 32. sed prophetia est diuina reuelatio, vt * dictum est. ergo est perfecta, quod non esset, nisi perfecte omnia prophetabilia prophetice reuelarentur, quia perfectum est, cui nihil deest, vt dicitur in 3. Physi. ergo prophetæ omnia prophetabilia reuelantur.

¶ 3 Præt. Lumen diuinum quod causat propheriam, est potentius quàm lumen naturalis rationis, ex quo causatur humana scientia: sed homo qui habet aliquam scientiã, cognoscit omnia illa quæ ad illam scientiam pertinent, sicut grammaticus cognoscit omnia grammaticalia. ergo videtur quòd propheta cognoscit omnia prophetabilia.

Sed contra est, quod * Grego. dicit super Ezech. quòd aliquando spiritus prophetiæ ex præsenti tangit animum prophetãtis, & ex futuro nequaquàm tãgit. Aliquando autem ex præsenti non tangit, & ex futuro tangit. non ergo propheta cognoscit omnia prophetabilia.

¶ Super Quæstionis octauæ septuagesimæ primæ Articulum quartum.

In art. 4 eiusdem q. in corpore articuli aduerte, quòd illa propositio, Diuersa non oportet esse simul, nisi propter aliquod vnũ, in quo connectuntur, & a quo dependẽt, si acciperet vt iacet, magnam haberet quæstionem de diuersis quæ sunt inter se secundum se connexa vt cælum, & illius figura, vt vniuersaliter subiectum & propria passio. Hęc enim proprie nõ cõnectuntur in tertio, puta generante, sed inter se secundũ seipsa. Sed si accipiatur in ordine ad materiam subiectam, de qua est quęstio, non habet difficultatem. Est enim de totaliter diuersis sermo, quoniam etiam totaliter diuersa prophetice reuelationi subsunt. Et propterea intellecta illa propositio de totaliter diuersis, plana est, & optime seruit proposito. Cælum autem & sua figura, subiectũ & passio, & alia huiusmodi, nõ sunt totaliter diuersa, cũ constet quòd necessario sunt idem supositaliter, seu subiecto. Totalis enim diuersitas huiusmodi identitatem non cõpatitur.

Veri. q. 12. arti. 1. ad 5. Et Roma. 15. lect. 3. princ.

Ar. 3. huius quæst.

Lib. 3. text. 63. tom. 2.

Homi. 1. in Ezechielẽ inter principiũ & medium.

E Respon. Dicendum, quòd diuersa non est necesse esse simul, nisi propter aliquod vnum, in quo cõnectuntur, & a quo dependent: sicut supra * dictum est, quòd virtutes omnes necesse est esse simul propter prudentiam, vel charitatem. Omnia autem quæ per aliquod principium cognoscuntur, connectuntur in illo principio, & ab eo dependent. Et ideo qui cognoscit perfecte principium secũdum totam eius virtutem, simul cognoscit omnia quæ per illud principium cognoscuntur. Ignorato autem communi principio, vel communiter apprehẽso, nulla necessitas est simul omnia cognoscendi, sed vnumquodque eorum per se oportet manifestari: & per consequens aliqua eorum possunt cognosci, & alia non cognosci. Principium autem eorum, quæ diuino lumine prophetice manifestantur,

1. 2. q. 65. arti. 1. & 3.

¶ *Super Quæstionis centesimæseptimaesimæprimæ Articulum quintum.*

IN ar.5. eiusdem q. 171. nota primo cautissime distinctionem prophetiæ. s. per expressam diuinam reuelationem, vel per instinctum diuinum, & differentiam tantam inter membra huius distinctionis, vt prima sit prophetia simpliciter: secunda autem non oportet quòd sit prophetia, nisi secundū quid. Prima parit certitudinem in mente prophetæ quo ad duo, vt in litera dicit: videlicet & quo ad reuelata, & quo ad reuelationem, ita quòd propheta per expressam reuelationem instructus, clare scit quæ sibi reuelantur, & clare scit quòd Deus hoc sibi reuelat. Secunda autem neutrū horū oportet ꝙ det. Prima est prophetia, vt dictum est, simpliciter. Secunda est imperfectum quid in genere prophetiæ, vt in litera dicitur. ¶ Nota secundo, ꝙ horum duorum quę in litera ponuntur, certe cognosci a ꝓpheta primum. s. res reuelata, non directe spectat ad hunc articulum, sed ad 4.ar.q.173. vbi quæritur, an prophetæ cognoscant quæ prophetant. Secundum autem. s. ipsa reuelatio diuina directe ꝓsentis est quæstionis. Et ad hoc tendit intentio literæ, an scilicet propheta sciat, quando prophetat intus vel extra, quòd Deus sibi reuelat.

¶ Nota tertio, quòd in litera ad partem affirmatiuam dictæ quæstionis afferuntur tres probationes. Prima, ex authoritate Hieremiæ: secunda, ex certitudine nostræ fidei: tertia, ex facto Abrahæ: quæ probationes post declaratum sensum conclusionis discutiendæ sunt. Nota quarto descensus gradus in diuinis instructionibus. Nam reuelatio diuina multiplex cum sit, prophetia in responsione ad secundum præcedentis articuli posita, est quid K imperfectum in genere diuinæ reuelationis. Hic autem instinctus propheticus ponitur imperfectum quid non in genere diuinæ reuelationis, sed in genere prophetiæ. Vbi videre potes quantum a diuina distet reuelatione instinctus propheticus, vt non meruerit, etiam vt imperfectum quid, in illo admitti genere. ¶ In eodem articulo motum superius in ar.3. ad secundum occurrit dubium, qualis. s. est certitudo prophetica. Ad quod proculdubio dicitur, quòd secundum authoris doctrinam est certitudo euidentiæ quo ad ipsum prophetam: ita quòd lumen propheticum non solum est in se certum, quia diuinum, vt etiam de lumine fidei superius didicimus: sed etiam ex parte nostri. s. hominum propheterum, est certissimum: & facit in propheta euidentiam & eorum quæ ei reuelantur, & ipsius reuelationis, quòd est a Deo. Neque enim minus certus est propheta, neque minus videt quòd Deus tunc hoc sibi reuelat, quàm nos simus certi, & videamus nos scire prima principia per lumen naturale. Et similiter in lumine diuinitus menti suæ infuso videt ea quæ sibi reuelantur: sicut nos in lumine naturali videmus prima principia, & *conclusiones in & ex eis*. Hanc autem sententiam tenet author & in ar.3.q.10. de veritate, & tertio contra Gentiles ca.154. clarissime, & hic apud perspicaces, dum cognitionem illam tribuit prophetis, quam habent illi, qui cognoscunt ea quæ sunt fidei, quibus & innititur fides. Constat autem quòd per se loquendo, fidem præstans cognitis ab alio, cognitionem euidentiæ supponit in illo: alioquin in infinitum procederetur, dum ille crederet alteri. Dicit etiam in responsione ad argumenta hic author, quòd patet responsio ad obiecta, inter quæ erat tertium de certitudine euidentiæ, qua sciens scit se scire. Et constat, quòd non aliter patet responsio, nisi quia conceditur q̄d lumē propheticum non minus dat talem certitudinem. Dicit quoque inferius in art.3. quæst.174. quòd finis propheticæ est manifestatio veritatis supra hominem existentis, ita quòd ad hoc ordinatur propherica reuelatio, vt manifestet prophetæ veritas reuelatorum. Constat autem quòd sine euidentia non manifesta est veritas.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum superius allatam ex hoc, quòd reuelata prophetis non videntur ab illis, vt patet de mysterio Trinitatis &c. respō detur, quòd reuelata prophetis quantum ad id quod de illis reuelatum est, videntur a prophetis, non autem quantum ad omnia. Vnde Trinitas, & incarnatio & similia, non sunt reuelata prophetis quantum ad quæstionem quid est, sed quantum ad quæstionem an est, seu quia est. Et quantum ad hoc vista sunt a prophetis sub lumine infuso eisdem, ita quòd viderunt non Trinitatem, non verbum incarnari: sed Trinitatem esse, sed verbi incarnationem futuram esse, & sic de aliis. Sicut etiam naturali lumine nos videmus Deum esse, & quia est æternus & immobilis &c. & tamen non videmus ipsum Deum, nec eius æternitatem.

¶ In eodem articulo contra primam & tertiam probationem, dubium occurrit ex vna & eadem radice, quòd non sufficienter probent conclusionem intentam iam declaratam. Et in promptu *instantia est*: quoniam quilibet christianus potest ex fidei certitudine absolute dicere, In veritate misit me dominus ad confessionem fidei, quando tempus est confitendi fidem: & tamen caret certitudine euidentiæ. Non ergo ex hoc quòd Hieremias dixit, In veritate misit me dominus, inferri potest certitudo euidentiæ in Hieremia. Et similiter quilibet christianus ex certitudine fidei sola tenetur se præparare ad propriam mortem subeundam. Non ergo ex hoc quòd Abraham ad filii necem se ꝓparauit, cōcluditur maior certitudo quàm fidei, quæ est absque euidentia.

¶ In eodem articulo contra secundam probationem, occurrit dubium: quia fides nostra innititur reuelationi *diuinæ secundū se*, & Ecclesiæ factæ, & non reuelationi huic, & illi singulari homini. Non ergo exigitur ad certitudinem fidei nostræ, quòd prophetæ habuerint euidentiam de reuelatis, cum non oporteat Ecclesiam certitudinem euidentiæ habere, sed sufficit ei certitudo adhæsionis per lumen fidei.

¶ Ad obiecta cōtra primā & tertiā probationē simul dicitur, ꝙ singularia occurrētia vt certa, vel ĩcerta, sūt diuersarū cōditionū.

Nam

Nam quædam sunt quæ sub vniuersalibus, quæ fide tenentur, subsumantur, certificantur, & regulantur, applicando vniuersalia ad singularia, vt quòd nunc moriendum est pro fide Christi, certificatur & regulatur ex vniuersali fidei documento. Qui me erubuerit coram hominibus &c. Ex hac enim regula certus sum, quòd nunc est mihi moriendum pro cōfessione fidei Christi, & in his sufficit certitudo fidei. Quędam vero sunt, quæ ex vniuersalibus fidei documentis non certificantur, sed stante fidei certissima firmitate remanent ambigua, vel incerta in oppositū. Et ad assertionē talium, cum certitudo fidei locum non habeat, requiritur certitudo euidētiæ. Talia autem sunt missio Hieremię, & prę paratio ad necem in nocentis Isaac. Ex nullo siquidem vniuersali documento fidei concludebatur tunc, quòd Deus mitteret prophetæ veritas reuelatorum. Constat autem quòd sine euidentia non manifesta est veritas.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum superius allatam ex hoc, quòd reuelata prophetis non videntur ab illis, vt patet de mysterio Trinitatis &c. respō detur, quòd reuelata prophetis quantum ad id quod de illis reuelatum est, videntur a prophetis, non autem quantum ad omnia. Vnde Trinitas, & incarnatio & similia, non sunt reuelata prophetis quantum ad quæstionem quid est, sed quantum ad quæstionem an est, seu quia est. Et quantum ad hoc vista sunt a prophetis sub lumine infuso eisdem, ita quòd viderunt non Trinitatem, non verbum incarnari: sed Trinitatem esse, sed verbi incarnationem futuram esse, & sic de aliis. Sicut etiam naturali lumine nos videmus Deum esse, & quia est æternus & immobilis &c. & tamen non videmus ipsum Deum, nec eius æternitatem.

¶ In eodem articulo contra primam & tertiam probationem, dubium occurrit ex vna & eadem radice, quòd non sufficienter probent conclusionem intentam iam declaratam. Et in promptu *instantia est*: quoniam quilibet christianus potest ex fidei certitudine absolute dicere, In veritate misit me dominus ad confessionem fidei, quando tempus est confitendi fidem: & tamen caret certitudine euidentiæ. Non ergo ex hoc quòd Hieremias dixit, In veritate misit me dominus, inferri potest certitudo euidentiæ in Hieremia. Et similiter quilibet christianus ex certitudine fidei sola tenetur se præparare ad propriam mortem subeundam. Non ergo ex hoc quòd Abraham ad filii necem se ꝓparauit, cōcluditur maior certitudo quàm fidei, quæ est absque euidentia.

¶ In eodem articulo contra secundam probationem, occurrit dubium: quia fides nostra innititur reuelationi *diuinæ secundū se*, & Ecclesiæ factæ, & non reuelationi huic, & illi singulari homini. Non ergo exigitur ad certitudinem fidei nostræ, quòd prophetæ habuerint euidentiam de reuelatis, cum non oporteat Ecclesiam certitudinem euidentiæ habere, sed sufficit ei certitudo adhæsionis per lumen fidei.

¶ Ad obiecta cōtra primā & tertiā probationē simul dicitur, ꝙ singularia occurrētia vt certa, vel ĩcerta, sūt diuersarū cōditionū.

ARTICVLVS V.

Vtrū propheta discernat semper quid dicat per spiritum proprium, & quid per spiritum prophetiæ.

AD QVINTVM sic procedi tur. Videtur ꝙ propheta discernat semper quid dicat per spiritum proprium, & quid per spiritum prophetiæ. Dicit enim* Aug. in 6. confess. ꝙ mater sua dicebat discernere se nescio quo sapore, quem verbis explicare nō poterat, quid interesset inter Deum reuelantem; & inter animā suam somniantem: sed prophetia est reuelatio diuina, ut* dictum est. ergo propheta semper discernit id, quod Deus per spiritū prophetiæ dicit, ab eo qd loquitur spiritu proprio.

¶ 2 Præt. Deus nō præcipit aliquid impossibile, sicut* Hiero. dicit: præcipitur aūt prophetis Hierem. 23. Propheta qui habet somniū, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum uere. ergo propheta potest discernere quid habeat per spiritū prophetiæ ab eo, qd aliter uidet.

¶ 3 Præt. Maior est certitudo quæ est per diuinum lumē, quàm quæ est per lumen rationis naturalis: ille autem qui habet scientiā, pro certo scit se habere. ergo ille q̄ habet prophetiam per lumē diuinū, multo magis certus est se habere.

SED CONTRA est, quod Gregor.* dicit super Ezech. Sciendum est, quòd aliquando prophetæ sancti dum consuluntur, ex magno vsu prophetādi quædā ex suo spiritu ꝓferunt, & esse hoc ex prophetiæ spiritu suspicantur.

RESPON. Dicendum, quòd mens prophetæ dupliciter a Deo instruitur. Vno modo, per expressam reuelationem: alio modo per quendam instinctum, quē interdum etiam nescientes humanæ mentes patiuntur, vt* Augustus. dicit 2. super Genes. ad literam. De his ergo quæ expresse per spiritum prophetiæ ꝓpheta cognoscit, maximam certitudinē habet, & pro certo habet, quòd hæc sunt diuinitus sibi reuelata. Vnde dicitur Hiere. 26. In veritate misit me Dominus ad uos, vt loquerer in aures vestras omnia verba hęc; alioquin si de hoc ipse certitudinem non haberet, fides quæ dictis prophetarum innititur, certa non esset. Et signum propheticæ certitudinis accipere possumus ex hoc, quòd Abraham admonitus in prophetica visione, se præparauit ad filium vnigenitum immolandum, quòd nullatenus fecisset, nisi de diuina reuelatiōe fuisset certissimus. Sed ad ea quæ cognoscit per instinctum, aliquando sic se habet, vt nō plene discernere possit, vtrum hęc cogitauerit aliquo diuino instinctu, vel per spiritum proprium. Non autem omnia quæ cognoscimus diuino instinctu, sub certitudine prophetica nobis manifestantur. Talis enim instinctus est quidam imperfectum in genere prophetiæ: & hoc modo intelligendum est verbum* Gregorii. Ne tamē error ex hoc possit accidere, ꝙ Spiritus sanctus *citius* corrigit, ab eo, quæ vera sunt, audiunt, & semetipsos, quia falsa dixerint, reprehendunt, vt ibidem* Gregor. quòd inter veros & falsos prophetas hæc est distantia, quòd veri eruditi citius dictum suum corrigunt: falsi vero falsa prænuntiant, & a Spiritu sancto alieni in sua falsitate perdurant. Et per hæc patet, quòd de bonis prophetis videtur regulariter verū quòd corriguntur *citius* quando ex proprio *errant spiritu* quàm per media gubernat. Et licet non oporteat Ecclesiā hoc certo tēpore habere certitudinē euidentiæ de diuina reuelatione eorū q̄ sunt fidei, necesse est tñ vt ipsa habeat, vel habuerit hmōi euidentiā: alioquin ex parte sui Ecclesia nō esset certa de his quę sunt fidei, vtpote nullos habens in se testes de visu. Modo aūt dū quędam Ecclesiæ membra credunt aliis eiusdem Ecclesiæ membris, quæ viderunt, vtrique securi in fide viuunt, iuxta illud 1. Ioan. 1. Quod vidimus testamur, & annuntiamus.

¶ In eodem articulo circa calcem illius, circa instinctus prophetici correctionem dubium occurrit, An hoc sit verum, quòd quā do prophetæ ex instinctu errant, corrigantur a Spiritu sancto, & vera audiant, ac semetipsos reprehendant. Et est ratio dubii, quia hinc authoritas Grego. partem dicit subditi. Primæ autem rationes procedunt quantū ad ea quæ prophetico spiritu reuelantur. Vnde patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ea quæ prophetice cognoscuntur, uel annuntiantur, possint esse falsa.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd ea quę prophetice cognoscuntur, vel annuntiantur, possint esse falsa. Prophetia enim est de futuris contingentibus, vt* dictum est: sed futura contingentia possunt non euenire, alioquin ex necessitate contingerēt. ergo ꝓphetiæ potest subesse falsum.

¶ 2 Præt. Isaias prophetice prænūtiauit Ezechiæ dicens, Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues: & tamen additi sunt vitæ eius postea quindecim anni, vt habetur 4. Reg. 20. & Isa. 38. Similiter & Hiere. 18. Dominus dicit. Repente loquar aduersum gentē, & aduersum regnum, vt eradicē, & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo quod locutus sum aduersus eam, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerē ei. Et hoc apparet per exemplū Niniuitarum, ꝫm illud Ionæ 3. Miserus est Dñs super malitiā quā dixit, vt faceret eis, & non fecit. ergo ꝓphetiæ potest subesse falsum.

¶ 3 Præt. Omnis cōditionalis, cuius antecedens est necessariū absolute, consequēs est necessariū absolute: qa ita se habet cōsequēs in cōditionali ad antecedēs, sicut cōclusio ad præmissas in syllogismo. Ex necessarijs aūt nūquā cōtingit syllogizare, nisi necessariū, vt probat in 1.* Posteriorū: sed si ꝓphetiæ nō pōt subesse falsū, oportet hanc conditionalē esse verā, Si aliquid est ꝓ

nat ſuum a diuino inſtinctum: quoniã non ſemper ad huiuſmodi errorem ꝓrumpit, ſed ſuſpenſo ſtat animo, & profert eloquio ſuſpenſo: tum quia dato quòd poſt cognoſceret ex aduenięte correctione, ſtat ſolida differentia aſſignata quòd abſolute in ipſo inſtinctu non cognoſcit an Deus ſit, qui det illum.

In prologo in Pſalm. cap. 1. in princ.

¶ Ex eodem articulo collige aliam propheticæ cõditionem, ſcilicet, quòd ſi ſimpliciter eſt prophetia, dat prophetæ claram viſionem reuelationis, hoc eſt, quòd Deus eſt reuelans ſibi tunc hoc, ita quòd non credit firmiter, ſed videt ſic eſſe.

Ar. 1. 3. & 5 huius quæ.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæſeptuageſimæprimæ Articulum ſextum.*

IN Artico. 6. eiuſdem quæſtionis 171. nota in corpore articuli, quòd prophetia dicit cognitiõ expreſſa ex diuina reuelatione per modum doctrinæ non quantum ad diſcurſum, ſed quantum ad communicationem, ita quòd intendit author nõ quòd Deus doceat prophetam ſyllogizando, vt magiſter docet diſcipulum ex quodam in quoddam diſcurrendo: ſed quòd docet hominem communicando illi notitiam ſuam, ſicut magiſter communicat diſcipulo notitiam quã habet. Modus autem quomodo iſta communicatio fit, in ſerius tractabitur.

q. 14. ar. 13. & 15. & q. 16. ar. 8. q. 22. ar. 4.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad ſecundum, ſta ſuſpẽſus in dubio illo, An prophetans ſecũdum ordinem cauſarum tantum, ſeu meritorum, cognoſcat tunc reuelata ſibi eſſe ſecundum ordinem cauſarum tantum. Inferius ſiquidem in artic. 4. q. 173. clarificabit veritas, ubi ex propoſito tractatur quid prophetę cognoſcãt de reuelatis.

PHETATVM, erit: huius autem conditionalis antecedens eſt neceſſarium abſolute, cum ſit de præterito. ergo & conſequens erit neceſſarium abſolute, quod eſt inconueniens: quia ſic prophetia non eſſet contingentiũ. Falſum eſt ergo, ꝙ ꝓphetię nõ poſſit ſubeſſe falſum.

SED CONTRA eſt, qđ Caſſio. dicit*, quòd ꝓphetia eſt inſpiratio, vel reuelatio diuina, rerũ euentus immobili veritate denũtians: nõ autem eſſet immobilis veritas prophetię, ſi poſſet ei falſum ſubeſſe, ergo non põt ei ſubeſſe falſum.

RESPON. Dicendũ, quòd ſicut ex dictis patet, ꝓphetia eſt quædã cognitio intellectui prophetæ impreſſa ex reuelatiõe diuina per modum cuiuſdã doctrinæ. Veritas aũt cognitionis eſt eadem in diſcipulo & in docente, quia cognitio addiſcentis eſt ſimilitudo cognitionis docẽtis: ſicut in rebus naturalibus forma generati eſt ſimilitudo q̃dã formæ generãtis. Et per hunc etiã modũ Hieron. dicit, ꝙ prophetia eſt quoddã ſignum diuinæ præſciẽtiæ. Oportet igitur eandem eſſe veritatem propheticæ cognitionis & enũtiationis, quæ eſt cognitionis diuinæ, cui impoſſibile eſt ſubeſſe falſum, vt in primo* dictũ eſt. Vnde ꝓphetię nõ põt ſubeſſe falſum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut in primo dictum eſt*, certitudo diuinæ præſciẽtiæ non excludit contingentiam ſingularium futurorum: quia fertur in ea ſm qđ ſunt præſentia, & iam determinata ad vnum. Et ideo etiã prophetia, quæ eſt diuinæ præſcientiæ ſimilitudo impreſſa, vel ſignum, ſua immobili veritate futurorum contingentiam non excludit.

AD 2m dicendum, quòd diuina ſcientia reſpicit futura ſm duo, ſcilicet ſecundum quod ſunt in ſe ipſis, inquantum ſcilicet ipſa præſentialiter intuetur: & ſecundum quod ſunt in ſuis cauſis, inquantũ ſcilicet videt ordinem cauſarũ ad effectus. Et quamuis contingentia futura, prout ſunt in ſeipſis, ſint determinata ad vnum, tamen prout ſunt in ſuis cauſis, nõ ſunt determinata, quin poſſint aſſi euenire. Et ſic iſta duplex cognitio ſemper intellectui diuino coniũgatur, non tñ coniungitur ſemper in reuelatione prophetica: quia impreſſio agentis nõ ſemper adæquat eius virtutem. Vnde quandoque reuelatio prophetica eſt impreſſa quædam ſimilitudo diuinæ præſcientię, prout reſpicit ipſa futura contingentia in ſeipſis: & talia ſic eueniunt ſicut prophetantur, ſecundum illud Iſai. 7. Ecce virgo concipiet. Quandoque vero prophetica reuelatio eſt impreſſa ſimilitudo diuinę præſcientię, prout ſcilicet cognoſcit ordinem cauſarum ad effectus: & tunc quandoque aliter euenit quàm prophetetur, nec tñ ꝓphetiæ ſubeſt falſum. Nam ſenſus prophetię eſt, quòd inferiorum cauſarum diſpoſitio ſiue naturaliũ, ſiue humanorũ actuum, hoc habet, vt talis effectꝰ eueniat: & ſm hoc intelligitur verbum Iſa. dicentis, Morieris, & non viues; i. diſpoſitio corporis tui ad mortem ordinatur. & quòd dicitur Ionæ 3. Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur, ideſt, hoc merita eius exigunt, vt ſubuertatur. Dicitur aũt Deus pœnitere metaphorice, inquantum ad modũ pœnitẽtis ſe habet, prout ſcilicet mutat ſententia, etſi non mutet conſiliũ.

AD 3m dicendum, quòd quia eadem eſt veritas prophetiæ, & diuinæ præſcientiæ, vt dictũ eſt*, hoc modo illa conditionalis eſt vera, Si aliquid eſt ꝓphetatum, erit: ſicut iſta, Si aliquid eſt præſcitum, erit. In vtraque enim antecedens eſt impoſſibile nõ eſſe. Vnde & cõſequens eſt neceſſarium non ſecundum quod eſt futurum reſpectu noſtri, ſed vt cõſideratur in ſuo præſenti, prout ſubditur præſcientiæ diuinæ,* vt in primo dictũ eſt.

In cor. ar.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæſeptuageſimæſecundæ Articulum primum.*

q. 14. ar. 13 ad 2.

QVAESTIO CLXXII.

De cauſa prophetiæ, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandum eſt de cauſa prophetiæ.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum ꝓphetia ſit nãlis.

¶ Secũdo, Vtrum ſit a Deo mediãtibus angelis.

¶ Tertio, Vtrum ad prophetiã requiratur diſpoſitio naturalis.

¶ Quarto, Vtrum requiratur bonitas morum.

¶ Quinto, Vtrum ſit aliqua prophetia a dæmonibus.

¶ Sexto, Vtrũ prophetę dæmonũ aliquãdo dicant verum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum prophetia poſſit eſſe naturalis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ prophetia poſſit eſſe naturalis. Dicit enim Gregorius *in 4. dialogorum, quòd ipſa

Infra. 171. cor. Et 1. q. 12. ar. 13. & ar. 4. con. * Lib. 4. cap. 26. in fin.

bro, quòd anima colligit ſcientiã ex ſenſibilibus. Secundo, circa diſpoſitiões naturalis ꝓphetiæ, qđ author antecedens illud, A eſt ꝓphetatũ: & ſimiliter, A eſt ſcitũ, eſſe impoſſibile non eſſe, hoceſt, eſſe neceſſarium; ita quòd concedit argumẽto, quòd antecedens eſt abſolute neceſſarium. Et hoc nota contra minus eruditos in ſpeculatiuis. Secundum eſt, quòd reſponſio remittit ſe ad reſponſionem exẽſam in primo libro, vbi dictum eſt, quòd quãdo in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, conſequens eſt intelligendum ſecũdũ qđ ſubſtat actui animę. Conſtat autem ꝙ ſcientia & prophetia ad actum animæ ſpectant: & ideo author breuiter ſummãs dicit, ꝙ conſequens eſt neceſſariũ vt conſideratur in ſuo præſenti, prout ſubditur diuinæ preſcientiæ. Hæc autem in quæſt. 14. primi libri late diſcuſſa ſunt. Nunc moratibus inſiſtentes trãſeamus hæc.

5. 11. ca. 1. tom. 3.

lib. de diuinatione p ſomnium, c. 1.

q. 14. art. 13.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad 3. nota duo. Primũ eſt, ꝙ author aſſerit antecedens illud, A eſt ꝓphetatũ: & ſimiliter, A eſt ſcitũ, eſſe impoſſibile non eſſe, hoceſt, eſſe neceſſarium; ita quòd concedit argumẽto, quòd antecedens eſt abſolute neceſſarium. Et hoc nota contra minus eruditos in ſpeculatiuis. Secundum eſt, quòd reſponſio remittit ſe ad reſponſionem exẽſam in primo libro, vbi dictum eſt, quòd quãdo in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, conſequens eſt intelligendum ſecũdũ qđ ſubſtat actui animę. Conſtat autem ꝙ ſcientia & prophetia ad actum animæ ſpectant: & ideo author breuiter ſummãs dicit, ꝙ conſequens eſt neceſſariũ vt conſideratur in ſuo præſenti, prout ſubditur diuinæ preſcientiæ. Hæc autem in quæſt. 14. primi libri late diſcuſſa ſunt. Nunc moratibus inſiſtentes trãſeamus hæc.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæſeptuageſimæſecundæ Articulum primum.*

IN ar. 1. q. 172. nota tria. Primo circa opinionem Platonis, quòd cum duo a Platone dicerentur, ſcilicet quòd animæ humanę ſũt ab ęterno, & quòd ſtatim vt ſunt, habent ſcięti am, & hoc ſecundum poteſt poni ſine primo, author attulit opinionẽ Platoni conformẽ quo ad ſecundum, ſcilicet, quòd animæ humanæ ſtatim vt ſunt, habent ſcientiam. Hoc enim poteſt dicere etiam qui tenet animas creari ſimul, cũ corporibus infundunt. Et quia hæc poſitio nihil cõtinet aduerſus fidem, aut eccleſiaſticam doctrinam, ideo author cũ magna modeſtia eã refutauit, melius ſore dicens, ſi ſequeremur priꝰ diſcuſſa, & concluſa in primo libro, ꝙ aliquando animarum vis ſua ſubtilitate aliquid præuidet. & Aug.† dicit in 12. ſupor Gen. ad literam, ꝙ animæ humanæ, ſecundum qđ a ſenſibus corporis abſtrahitur, cõpetit futura præuidere: hoc autẽ pertinet ad prophetiã. ergo anima naturaliter põt aſſequi ꝓphetiam.

† 2 Præt. Cognitio animæ humanę magis viget in vigilando, quàm in dormiendo: ſed in dormiendo quidam naturaliter præuident q̃dam futura, vt patet per Philoſophum* in libro de ſomno & vigilia. ergo multo magis põt homo naturaliter futura cognoſcere.

† 3 Præt. Homo ſm ſuam naturam eſt perfectior animalibus brutis: ſed quædam animalia bruta habẽt cognitionẽ futurorum ad ſe ptinẽtiũ, ſicut formicæ præcognoſcunt pluuias futuras, quod patet ꝑ hoc, ꝙ ante pluuiam incipiunt grana in foramen reponere: & ſimiliter piſces præcognoſcunt tẽpeſtates futuras, vt perpenditur ex eorum motu, dum loca tempeſtuoſa declinãt. ergo multo magis homines naturaliter præcognoſcere poſſũt futura ad ſe ptinẽtia, de quibus eſt ꝓphetia. eſt ergo ꝓphetia a natura.

† 4 Præt. Prouer. 29. dicitur. Cum prophetia defecerit, diſſipabit populus, & ſic patet quòd prophetia eſt neceſſaria ad hominum conſeruationem: ſed natura non deficit in neceſſarijs. ergo videtur quòd prophetia ſit a natura.

SED CONTRA eſt, qđ dr 2. Petr. 1. Non enim uoluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirante locuti ſunt ſancti Dei homines. ergo prophetia non eſt a natura, ſed ex dono Spiritus ancti.

RESPON. Dicẽdum, quòd ſicut ſupra dictũ* eſt, prophetica præcognitio põt eſſe de futuris dupliciter. Vno modo, ſm quod ſunt in ſeipſis. Alio modo, ſecundum qđ ſunt in ſuis cauſis. Præcognoſcere autem futura, ſecũdum quod ſunt in ſeipſis, eſt proprium diuini intellectus, cuius ætternitati ſunt oĩa præſentia, vt in primo dictũ eſt*. Et ideo talis præcognitio futurorũ non poteſt eſſe a natura, ſed ſolũ ex reuelatione diuina. Futura vero in ſuis cauſis poſſunt ꝑcognoſci naturali cognitione etiã ab hoĩe: ſicut medicus præcognoſcit ſanitatẽ, vel mortẽ futurã in aliquibus cauſis, quarũ ordinẽ ad tales effectus experimento præcognouit. Et talis cognitio futurorum põt intelligi eſſe in hoĩe dupliciter a natura. Vno modo ſic, ꝙ ſtatim anima ex eo qđ inſeipſa habet, poſſit præcognoſcere futura: & ſic ſicut* Aug. dicit, 12. ſuper Gen. ad literam, quidam voluerunt animam humanam habere quãdam vim diuinationis in ſeipſa. Et hoc videtur eſſe ſm* opinionem Plat. qui poſuit, ꝙ animę habẽt omnium rerũ cognitionem per participatiõem idearũ: ſed iſta cognitio obnubilatur in eis per cõiunctionem corporis, in quibuſdã tamen plus, in quibuſdã vero minus ſm corporis puritatem diuerſam: & ſecundum hoc poſſet dici, ꝙ homines habentes animas non multũ obtenebratas ex corporum vnione poſſũt talia futura ꝑcognoſcere ſm propriã ſcientiam. Cõtra hoc autem obijcit* Auguſt. Cur non ſemper poſſit vim diuinatiõis habere anima, cũ ſemper velit? Sed quia verius eſſe vꝝ, quòd anima ex ſenſibilibus cognitionẽ acquirat, ſm ſententiã Ariſtotelis, vt in primo* dictum eſt: ideo melius eſt dicendum alio modo, quòd præcognitionẽ taliũ futurorũ homines non habent, ſed adquirere poſſunt futura ad ſe ptinẽtia, de quibus eſt ꝓphetia. eſt ergo ꝓphetia a natura.

† 4 Præt. Prouer. 29. dicitur. Cum prophetia defecerit, diſſipabit populus, & ſic patet quòd prophetia eſt neceſſaria ad hominum conſeruationem: ſed natura non deficit in neceſſarijs. ergo videtur quòd prophetia ſit a natura.

SED CONTRA eſt, qđ dr 2. Petr. 1. Non enim uoluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirante locuti ſunt ſancti Dei homines. ergo prophetia non eſt a natura, ſed ex dono Spiritus ancti.

RESPON. Dicẽdum, quòd ſicut ſupra dictũ* eſt, prophetica præcognitio põt eſſe de futuris dupliciter. Vno modo, ſm quod ſunt in ſeipſis. Alio modo, ſecundum qđ ſunt in ſuis cauſis. Præcognoſcere autem futura, ſecũdum quod ſunt in ſeipſis, eſt proprium diuini intellectus, cuius ætternitati ſunt oĩa præſentia, vt in primo dictũ eſt*. Et ideo talis præcognitio futurorũ non poteſt eſſe a natura, ſed ſolũ ex reuelatione diuina. Futura vero in ſuis cauſis poſſunt ꝑcognoſci naturali cognitione etiã ab hoĩe: ſicut medicus præcognoſcit ſanitatẽ, vel mortẽ futurã in aliquibus cauſis, quarũ ordinẽ ad tales effectus experimento præcognouit. Et talis cognitio futurorum põt intelligi eſſe in hoĩe dupliciter a natura. Vno modo ſic, ꝙ ſtatim anima ex eo qđ inſeipſa habet, poſſit præcognoſcere futura: & ſic ſicut* Aug. dicit, 12. ſuper Gen. ad literam, quidam voluerunt animam humanam habere quãdam vim diuinationis in ſeipſa. Et hoc videtur eſſe ſm* opinionem Plat. qui poſuit, ꝙ animę habẽt omnium rerũ cognitionem per participatiõem idearũ: ſed iſta cognitio obnubilatur in eis per cõiunctionem corporis, in quibuſdã tamen plus, in quibuſdã vero minus ſm corporis puritatem diuerſam: & ſecundum hoc poſſet dici, ꝙ homines habentes animas non multũ obtenebratas ex corporum vnione poſſũt talia futura ꝑcognoſcere ſm propriã ſcientiam. Cõtra hoc autem obijcit* Auguſt. Cur non ſemper poſſit vim diuinatiõis habere anima, cũ ſemper velit? Sed quia verius eſſe vꝝ, quòd anima ex ſenſibilibus cognitionẽ acquirat, ſm ſententiã Ariſtotelis, vt in primo* dictum eſt: ideo melius eſt dicendum alio modo, quòd præcognitionẽ taliũ futurorũ homines non habent, ſed adquirere poſſunt futura ad ſe ptinẽtia, de quibus eſt ꝓphetia. eſt ergo ꝓphetia a natura.

† 4 Præt. Prouer. 29. dicitur. Cum prophetia defecerit, diſſipabit populus, & ſic patet quòd prophetia eſt neceſſaria ad hominum conſeruationem: ſed natura non deficit in neceſſarijs. ergo videtur quòd prophetia ſit a natura.

SED CONTRA eſt, qđ dr 2. Petr. 1. Non enim uoluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirante locuti ſunt ſancti Dei homines. ergo prophetia non eſt a natura, ſed ex dono Spiritus ancti.

RESPON. Dicẽdum, quòd ſicut ſupra dictũ* eſt, prophetica præcognitio põt eſſe de futuris dupliciter. Vno modo, ſm quod ſunt in ſeipſis. Alio modo, ſecundum qđ ſunt in ſuis cauſis. Præcognoſcere autem futura, ſecũdum quod ſunt in ſeipſis, eſt proprium diuini intellectus, cuius ætternitati ſunt oĩa præſentia, vt in primo dictũ eſt*. Et ideo talis præcognitio futurorũ non poteſt eſſe a natura, ſed ſolũ ex reuelatione diuina. Futura vero in ſuis cauſis poſſunt ꝑcognoſci naturali cognitione etiã ab hoĩe: ſicut medicus præcognoſcit ſanitatẽ, vel mortẽ futurã in aliquibus cauſis, quarũ ordinẽ ad tales effectus experimento præcognouit. Et talis cognitio futurorum põt intelligi eſſe in hoĩe dupliciter a natura. Vno modo ſic, ꝙ ſtatim anima ex eo qđ inſeipſa habet, poſſit præcognoſcere futura: & ſic ſicut* Aug. dicit, 12. ſuper Gen. ad literam, quidam voluerunt animam humanam habere quãdam vim diuinationis in ſeipſa. Et hoc videtur eſſe ſm* opinionem Plat. qui poſuit, ꝙ animę habẽt omnium rerũ cognitionem per participatiõem idearũ: ſed iſta cognitio obnubilatur in eis per cõiunctionem corporis, in quibuſdã tamen plus, in quibuſdã vero minus ſm corporis puritatem diuerſam: & ſecundum hoc poſſet dici, ꝙ homines habentes animas non multũ obtenebratas ex corporum vnione poſſũt talia futura ꝑcognoſcere ſm propriã ſcientiam. Cõtra hoc autem obijcit* Auguſt. Cur non ſemper poſſit vim diuinatiõis habere anima, cũ ſemper velit? Sed quia verius eſſe vꝝ, quòd anima ex ſenſibilibus cognitionẽ acquirat, ſm ſententiã Ariſtotelis, vt in primo* dictum eſt: ideo melius eſt dicendum alio modo, quòd præcognitionẽ taliũ futurorũ homines non habent, ſed adquirere poſſunt futura ad ſe ptinẽtia, de quibus eſt ꝓphetia. eſt ergo ꝓphetia a natura.

praced. q. 6. ad 2.

† 4 Præt. Prouer. 29. dicitur. Cum prophetia defecerit, diſſipabit populus, & ſic patet quòd prophetia eſt neceſſaria ad hominum conſeruationem: ſed natura non deficit in neceſſarijs. ergo videtur quòd prophetia ſit a natura.

SED CONTRA eſt, qđ dr 2. Petr. 1. Non enim uoluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirante locuti ſunt ſancti Dei homines. ergo prophetia non eſt a natura, ſed ex dono Spiritus ancti.

RESPON. Dicẽdum, quòd ſicut ſupra dictũ* eſt, prophetica præcognitio põt eſſe de futuris dupliciter. Vno modo, ſm quod ſunt in ſeipſis. Alio modo, ſecundum qđ ſunt in ſuis cauſis. Præcognoſcere autem futura, ſecũdum quod ſunt in ſeipſis, eſt proprium diuini intellectus, cuius ætternitati ſunt oĩa præſentia, vt in primo dictũ eſt*. Et ideo talis præcognitio futurorũ non poteſt eſſe a natura, ſed ſolũ ex reuelatione diuina. Futura vero in ſuis cauſis poſſunt ꝑcognoſci naturali cognitione etiã ab hoĩe: ſicut medicus præcognoſcit ſanitatẽ, vel mortẽ futurã in aliquibus cauſis, quarũ ordinẽ ad tales effectus experimento præcognouit. Et talis cognitio futurorum põt intelligi eſſe in hoĩe dupliciter a natura. Vno modo ſic, ꝙ ſtatim anima ex eo qđ inſeipſa habet, poſſit præcognoſcere futura: & ſic ſicut* Aug. dicit, 12. ſuper Gen. ad literam, quidam voluerunt animam humanam habere quãdam vim diuinationis in ſeipſa. Et hoc videtur eſſe ſm* opinionem Plat. qui poſuit, ꝙ animę habẽt omnium rerũ cognitionem per participatiõem idearũ: ſed iſta cognitio obnubilatur in eis per cõiunctionem corporis, in quibuſdã tamen plus, in quibuſdã vero minus ſm corporis puritatem diuerſam: & ſecundum hoc poſſet dici, ꝙ homines habentes animas non multũ obtenebratas ex corporum vnione poſſũt talia futura ꝑcognoſcere ſm propriã ſcientiam. Cõtra hoc autem obijcit* Auguſt. Cur non ſemper poſſit vim diuinatiõis habere anima, cũ ſemper velit? Sed quia verius eſſe vꝝ, quòd anima ex ſenſibilibus cognitionẽ acquirat, ſm ſententiã Ariſtotelis, vt in primo* dictum eſt: ideo melius eſt dicendum alio modo, quòd præcognitionẽ taliũ futurorũ homines non habent, ſed adquirere poſſunt futura ad ſe ptinẽtia, de quibus eſt ꝓphetia. eſt ergo ꝓphetia a natura.

† 4 Præt. Prouer. 29. dicitur. Cum prophetia defecerit, diſſipabit populus, & ſic patet quòd prophetia eſt neceſſaria ad hominum conſeruationem: ſed natura non deficit in neceſſarijs. ergo videtur quòd prophetia ſit a natura.

SED CONTRA eſt, qđ dr 2. Petr. 1. Non enim uoluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirante locuti ſunt ſancti Dei homines. ergo prophetia non eſt a natura, ſed ex dono Spiritus ancti.

RESPON. Dicẽdum, quòd ſicut ſupra dictũ* eſt, prophetica præcognitio põt eſſe de futuris dupliciter. Vno modo, ſm quod ſunt in ſeipſis. Alio modo, ſecundum qđ ſunt in ſuis cauſis. Præcognoſcere autem futura, ſecũdum quod ſunt in ſeipſis, eſt proprium diuini intellectus, cuius ætternitati ſunt oĩa præſentia, vt in primo dictũ eſt*. Et ideo talis præcognitio futurorũ non poteſt eſſe a natura, ſed ſolũ ex reuelatione diuina. Futura vero in ſuis cauſis poſſunt ꝑcognoſci naturali cognitione etiã ab hoĩe: ſicut medicus præcognoſcit ſanitatẽ, vel mortẽ futurã in aliquibus cauſis, quarũ ordinẽ ad tales effectus experimento præcognouit. Et talis cognitio futurorum põt intelligi eſſe in hoĩe dupliciter a natura. Vno modo ſic, ꝙ ſtatim anima ex eo qđ inſeipſa habet, poſſit præcognoſcere futura: & ſic ſicut* Aug. dicit, 12. ſuper Gen. ad literam, quidam voluerunt animam humanam habere quãdam vim diuinationis in ſeipſa. Et hoc videtur eſſe ſm* opinionem Plat. qui poſuit, ꝙ animę habẽt omnium rerũ cognitionem per participatiõem idearũ: ſed iſta cognitio obnubilatur in eis per cõiunctionem corporis, in quibuſdã tamen plus, in quibuſdã vero minus ſm corporis puritatem diuerſam: & ſecundum hoc poſſet dici, ꝙ homines habentes animas non multũ obtenebratas ex corporum vnione poſſũt talia futura ꝑcognoſcere ſm propriã ſcientiam. Cõtra hoc autem obijcit* Auguſt. Cur non ſemper poſſit vim diuinatiõis habere anima, cũ ſemper velit? Sed quia verius eſſe vꝝ, quòd anima ex ſenſibilibus cognitionẽ acquirat, ſm ſententiã Ariſtotelis, vt in primo* dictum eſt: ideo melius eſt dicendum alio modo, quòd præcognitionẽ taliũ futurorũ homines non habent, ſed adquirere poſſunt futura ad ſe ptinẽtia, de quibus eſt ꝓphetia. eſt ergo ꝓphetia a natura.

turorum præuiſiuã; cum morti corporis ꝓpinqua eſt: ſed naturali ſua virtute, quam tunc habet ex peditiorem reſpectu interiorũ motuũ, vtpote ab exterioribus & corpore proprio magis remota, ꝑcipit, vel ſuperiorũ in tellectuũ ſm naturæ ordinem reuelationes: vel quòd magis conſonat, percipit ſubtiles motus imaginatiue ex impreſſione cauſarum naturalium. Ex quibus motibus imaginatiue lucẽtibus lumine intellectꝰ agẽtis, & alicuius forte ſuperioris itellectꝰ, mouetur intellectus noſter poſſibilis ad cognoſcendum futurũ in præſenti ſigno repreſentatũ. Et hoc modo videt ille, cuiꝰ meminit Greg. præuidiſſe ſepeltendum ſe in ſancto Xiſto.

Lib. 12. ca. 12. in princ. tom. 3.

* In Dialogo. 6. de Re pub. vel de iuſto, a me.

Libr. 12. in gen. ca. 13. to. 3.

q. 84. artic. 3. 6. & 7.

¶ In reſponſione ad quartum cum legis prophetiam neceſſariã ad populi gubernationẽ, non intelligas de prophetia nouã, ſed ſat eſt ſi ſic antiqua, iuxta verbum Abraæ ad diuitem. Habent Moyſen & prophetas, audiant illos. Et in ordine q. dem ad diuinum cultum eſt omnino neceſſaria ꝓphetia ex parte noſtri, vt prædictum eſt: in ordine autem ad alia, neceſſaria eſt ad hoc, vt firmior, efficaciorque ſit populi gubernatio. Verbum ſiquidem Dei validũ eſt, & penetrabilius omni gladio &c. Et propterea in litera dicitur, Et præcipue &c. vt ſcilicet vtramque neceſſitatem oſtenderet.

q. præced. artic. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima quando abſtrahitur a corporalibus, aptior redditur ad pciendum influxum ſpiritualium ſubſtantiarũ, & etiã ad percipiendũ ſubtiles motus, qui ex impreſſionibus naturalium cauſarum in imaginatione humana relinquũtur, a quibus percipiendis anima impedit, cũ fuerit circa ſenſibilia occupata. Et ideo Greg. dicit, * ꝙ anima quando appropinquat ad mortem, prædicit quædam futura ſubtilitate ſuæ naturæ, prout ſcilicet percipit etiam modicas impreſſiones, aut etiam cognoſcit futura reuelatione angelica, non autem propria virtute: quia vt* Auguſt. dicit 12. ſuper Geneſ. ad literã. Si hoc eſſet, tunc haberet quandocũque

Lib. 4. Dialog. ca. 26.

lib. 12. ca. 13. non longe a princi. tom. 3.

¶ Super Quæstionis centesimasepuagesimæ secundæ Articulum secundum.

IN ar.2.eiusdē172 q. dubia duo occurunt. Primū, circa illuminationē ꝓphetică, an sit ab angelo, quo ad ipsum lumen propheticū, an non. Et est ratio dubii, quia si lumen ꝓpheticum non esset ab angelo, frustra in lrā diceret, Vtrūque. Si illuminatiões & reuelationes. Suf fecisset siquidem dicere, Reuelationes p angelos deferuntur. In oppositum autē est quia author in principio hui⁹ sum mæ q.6 ar.1 ad primum, ponit quòd lumen fidei in intellectu nostro est immediate a Deo: ergo a fortiori lumen propheticum, quod facit euidentiam eorū quæ sunt fidei.

¶ Secundum dubiū est circa inspirationem propheticam, an sit ab angelo. Dictum est.n in primo articulo præcedentis quæstionis, quòd ad prophetiā requiritur inspiratio. Et est ratio dubii, quia in responsiõe ad primum dicitur, quòd non est eadem ratio de spectantibus ad intellectū, & de spectantib⁹ ad volūtatē: quoniā angelus pōt imprimere in intellectum, non autem in voluntatem. Constat autem quòd inspiratio prophetica ad voluntatem spectat. igitur.

¶ Ad primum dubium de illuminatione dr, quòd illuminatio prophetica quoad supernaturale lumen qđ mēti ꝓphetæ infundit, nō est ab angelo, sed a Deo immediate: qm regulare est, ꝙ nullus creatus intellectus pōt alium illuminare hoc modo, s. tradendo illi lumen siue naturę, siue gfę, siue glorię, vt patet ab authore i primo huj⁹ operis libro q. 106 art. 1. ad 2. Vnde concedendum est ꝙ tam lumen fidei, quàm lumen propheticum, illud habituale, hoc per modum transeuntis a Deo est immediate. Vocatur autem angelus illuminare hominem vel per modum cõfortationis, & hoc ex parte intellectus: vel per modum docentis, distinguentis, ꝓponentisque perceptibiliter, & hoc ex parte rei reuelatæ, vt patet ab authore in locis præallegatis. Et iō vere dictum est, ꝙ illuminant, & reuelant.

¶ Ad secundum dr, ꝙ inspiratio prophetica cũ non requiratur aliquā impressionē in uolūtatē ex parte ipsius volūtatis, sed possit mediāte obiecto instigatiuo ad eleuationē mētis fieri, ab angelo fieri pōt. Differentia nāq; in litera posita nō militat aduersus hoc ꝓ dictam rōnē, quia si inspiratio potest ex parte obiecti fieri. Constat.n.ꝙ angel⁹ potest ex parte obiecti voluntatē nostrā mouere persuasiue: & sic forte sit cõmuniter ꝓphetica inspiratio. At si de inspiratiõe efficaci intelligendum est, cũ prophetica dr inspiratio, cõstat quòd cũ solius Dei sit efficaciter mouere uolūtatem, & ex parte ipsius volūtatis, vt inspiratiõis nomen sonat, dicendū esset ꝙ non est ab angelo, sed a Deo immediate nō per impressionem alicuius formæ in voluntatem, sed per actualem motionem interiorē, qua solus ipse creator voluntatis potest eam cũ vult, & quo vult mouere, iuxta illud Cor regis in manu Domini, & voluet illud quocumq; voluerit. Hęc rātio, qa formalis est, ample-ctēda magis vr. Et forte ꝓprer a in litera hac nūquàm meminit author inspirationis propheticę, sed reuelationis, & illuminationis.

¶ Super Quæstionis centesimæseptuagesimæsecundæ Articulum tertium.

IN art. 3. eiusdem 172. quæstionis nota, quòd prophetam exigere naturalem dispositionem in propheta, potest intelligi dupliciter. Primo, de ipso dono prophetiæ secundum se, & sic constat quòd exigit & aliquam dispositionem, & quòd impeditur per aliquam indispositionem. Nam exigit imaginatiuam bene præparatam ad ministrandum, seu obsequendum prophetię visioni, quoniam diuina illuminatio circumelata est similitudinibus, vt Dionys. docuit. Et constat quòd impeditur per ebrietatem, & passiones vehementes, & huiusmodi, quæ impediunt speculationem veritatis: nec huius oppositum docemur in litera. Alio ergo modo intelligitur de dono prophetiæ in ordine ad per se causam effectiuam talis doni: & sic, dicitur, quòd nullam requirit dispositionem naturalem. Et dicitur hoc ad differentiam prophetiæ secundum quid, hoc est, naturalis, quæ non solum secundum se, sed etiā in ordine ad per se causam effectiuam illius præexigit necessario dispositionem naturalem in propheta: quoniam causa naturalis prophetiæ est natura, quæ non potest operari nisi in patiēte, & disposito, vt patet. Sed causa prophetiæ simpliciter est Deus, qui non præexigit aliquam dispositionem, sicut nec materiam, sed potest simul totum producere. Et hæc est intentio, hic est clarus sensus litęrę, vt patet ex ratione litęræ, & responsionibus ad argumenta. Sed insurgit tunc aliud dubium, ad quid articulus iste, & quæstio ista magis de prophetia, quàm de quocumque alio dono Dei, cum hæc conditio, scilicet, non præexigere dr dispositionem in ordine ad Deum, sit cõditio communis omnium quæ a Deo fiunt, & est communis differentia inter naturalia, & diuina opera.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quæstio ista, quāuis multis aliis communis sit, appropriata tamen rationabiliter est prophetiæ non solum quia prophetia inuenitur naturalis, & supernaturalis, sed vt ex huius solutione quæstionis pateat, quòd Deus non distribuit prophetiæ donum, sicut animas infundit corporibus, scilicet iuxta merita materiæ dispositæ. Nec iō elegit Moysen, Dauid, Isaiam, Hieremiam &c. in prophetas, quia ipsi habebant dispositionem naturalem ad huius donum deducentem, sed contra, quia ipse distribuit singulis prout vult, & dedit quosdam ꝓphetas, ideo istos dispositi conuenienter ad prophetiæ donum. Excluditur enim hinc error philosophorum, qui prophetas omnes ex naturali dispositione constituerunt, vt Aristoteles in problematibus, & Auicenna in sexto naturaliū.

¶ Super Quæstionis centesimæseptuagesimæsecundæ Articulum quartum.

IN art. 4. eiusdem 172. quæst. nota circa bonitatem morum quo ad passiones & actiones exteriores, quòd non intendit author ad prophetiam requiri bonitatem morum ex hac parte, scilicet quietis a passionibus & actionibus exterioribus, quāmuis non requiratur ex alia parte; scilicet ex parte radicis, seu charitatis. Veritas enim est & clara apud authorē, quòd prophetia stat cũ peccato mortali, & dānatiõe æterna, vt patet ex Domini authoritate allata, & Hieron. & directo ꝓcessu articuli

¶ 2 Præt. Speculatio prophetię est altior quàm scientiæ acquisitæ: sed indispositio naturalis impedit speculationem scientię acquisitæ, multi enim ex indispositione naturali pertingere non possunt ad scientias speculatiuas capiendas. multo ergo magis requiritur ad contemplationem propheticam.

¶ 3 Præt. Indispositio naturalis magis impedit aliquem, quàm impedimentum accidentale: sed per aliquid accidentale superueniens impeditur speculatio prophetiæ. dicit enim Hieron.* super Matth. quòd in tempore illo, quo coniugales actus geruntur, præsentia Spiritus sancti non dabitur, etiam si propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur. ergo multo magis indispositio naturalis impedit prophetiam: & sic videtur quòd bona dispositio naturalis requiratur ad prophetiam.

SED CONTRA est, quod* Greg. dicit in homilia Pentecostes. Implet, scilicet Spiritus sanctus citharœdum puerum, & psalmistam facit: pastorem armentorum sycomoros vellicantem, & prophetam facit. Non ergo requiritur aliqua dispositio precedens ad prophetiā, sed dependet ex sola voluntate Spiritus sancti, de quo dicit 1. ad Cor. 12. Hæc oia operat vnus atque idē Spiritꝰ dividens singulis ꝓut vult.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est*, prophetia vere, & simpliciter dicta, est ex inspiratione diuina, quæ autem est ex causa naturali, non dicitur prophetia nisi secundum quid. Est autem considerandum quòd sicut Deus, qui est causa vniuersalis, in agendo nō præexigit materiam, nec aliquam materiæ dispositionē in corporalibus effectibus, sed simul potest & materiam, & dispositionem, & formam inducere: ita etiam in effectibus spiritualibus non præexigit aliquam dispositionem, sed potest simul cũ effectu spirituali inducere dispositionem conuenientem, qualis requiritur secundum ordinem naturæ. Et vlterius posset etiam simul per creatiõem producere ipsum subiectum, scilicet animam, & in ipsa sui creatione disponere ad prophetiam, & dare ei gratiam prophetalem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd indifferens est ad prophetiā quibuscũque similitudinibus res prophetica exprimatur. Et iō hoc ex operatione diuina nō immutat circa ꝓphetiā: remouetur aūt diuina virtute, si qd ꝓphetię repugnat.

AD 2ᵐ dicendum, quòd speculatio scientię fit ex causa naturali. Natura autem non potest operari, nisi dispositione precedente in materia, quòd non est dicendum de Deo, qui est prophetiæ causa.

AD 3ᵐ dicendum, quòd aliqua naturalis indispositio, si non removetur, impedire posset prophetalē reuelationem, puta, si aliquis esset totaliter sensu naturali destitutus, sicut etiam impeditur aliquis ab actu prophetandi per aliquam vehementem passionem vel irę, vel concupiscentiæ, qualis est in coitu, vel per quamcumque aliā passionem: sed talem indispositionē naturalem remouet virtus diuina, quæ est prophetię causa.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum bonitas morum requiratur ad prophetiam.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd bonitas morum requiratur ad prophetiam. Dicitur enim Sapien. 7. ꝙ sapientia Dei per rationes in animas sanctas se transfert, & amicos Dei, & prophetas constituit: sed sanctitas nō potest esse sine bonitate morū, & sine gratia gratū faciente. ergo prophetia nō potest esse sine bonitate morum, & gratia gratum faciente.

¶ 2 Præt. Secreta non reuelantur, nisi amicis, secundum illud. Io. 15. Vos autem dixi amicos, quia omnia quęcumq; audiui a patre meo, nota feci vobis: sed ꝓphetis Deus sua secreta reuelat, vt dr Amos 3. ergo videtur ꝙ prophetę sint Dei amici, quod nō potest esse sine charitate. ergo vr quòd prophetia nō possit esse sine charitate, quę nō est sine gratia gratum faciente.

¶ 3 Præt. Matth. 7. dr. Attendite a falsis ꝓphetis, qui veniūt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: sed quicũque sunt sine gra interius, videtur esse lupi rapaces. ergo omnes sunt falsi prophetę: nullus est ergo verus ꝓpheta, nisi bonus per gram.

¶ 4 Præt. Philos.* dicit in li. de somno & vigilia, ꝙ si diuinatio somniorum est a Deo, inconueniēs est eam immittere quibuslibet, & nō optimis viris: sed constat donum ꝓphetię esse a Deo. ergo donū prophetiæ nō datur nisi optimis viris.

SED CONTRA est, quòd Math. 7. his qui dixerant, Domine nonne i nomine tuo prophetauimus? respondetur. Nunquàm noui vos.

huius respondendo ad argumenta. Sed intredit & explicat, quòd malitia morũ impedit propheriã, pro quanto impedit magnam mentis eleuationem ad contẽplationem spiritualium. Quod quidem verum esse constat, cum passiones sunt vehementes, & exteriores occupationes multæ: sub hac enim ratiõe impediunt mentis eleuationem. Et propterea si etiã ex hac parte aliqua inordinatio moralis sine huiusmodi magnitudine, vel multitudine occurrãt, vel etiã huiusmodi quies a passionibus & occupationib⁹ extraneis fiat, non propter bonum morem, sed naturam, vel speculationem, ac per hoc esset dicta quies sine bonitate morali, staret prophetia etiã ex hac parte sine bonitate morali.

¶ In responsione ad quartum eiusdem articuli, nota diligẽter glossã authoris ad textum Arist. aut nõ esse glossam, sed responsionem ad rationem Arist. dicẽdo, quòd ratio illa non est vera de optimis simpliciter, sed ad hoc ex diuina electione. Aut si ẽ glossa, non glossa textus illius, inquãtum est Arist. sed inquantũ est philosophi, qm philosophia non est, nisi verorum, & constat verum vero non esse cõtrarium: Aristot. autem constat p intedit de optimis simpliciter: & scito, quòd author pluries glossat Arist. vt philosophum, non vt Aristotel. & hoc in fauorem veritatis.

Lib. 15. ca. 18. circa principium. tom. 3.

Nouit autem Dominus eos, qui F sunt eius, vt dicitur 2. ad Timoth. 2. ergo prophetia potest esse in his, qui non sunt Dei per gratiam.

RESPON. Dicendum, quòd bonitas morum potest attendi fm duo. Vno quidem modo, secundũ interiorem eius radicem, quę est gratia gratum faciens. Alio autem modo, quantum ad interiores animæ passiões, & exteriores actiões. Gratia autem gratũ faciens ad hoc principaliter datur vt anima hominis Deo per charitatem coniũgat, Vnde Aug. * dicit in 15. de Trin. Nisi impertiatur cuiq; Spiritussanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, ille a sinistra non transfertur ad dexterã. Vnde quicquid põt esse sine charitate, põt esse sine gratia gratũ faciente, & per consequens sine bonitate morum. Prophetia aũt põt esse sine charitate: qđ apparet ex duob⁹. Primo qdẽ, ex actu vtriusq; : nã prophetia ptinet ad intellectũ, cuius actus præcedit actum voluntatis, quem perficit charitas. Vnde Apost. 1. ad Cor. 13. prophetiam cõnumerat alijs ad intellectũ pertinẽtibus, quæ possunt sine charitate haberi. Secũdo, ex fine vtriusq; . Datur.n. prophetia ad vtilitatem Ecclesiæ, sicut & aliæ gratiæ gratis datæ, secundũ illud, Apost. 1. ad Cor. 12. Vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Non autem ordinatur directe ad hoc, q affectus ipsius pphetæ coniũgatur Deo, ad quod ordinatur charitas: & ideo prophetia potest esse sine bonitate morũ, quãtum ad propriam radicẽ huius bonitatis. Si vero consideremus bonitatem morum secundum passiones animæ & actiones exteriores, fm hoc impedit aliquis a pphetia per morum malitiam. Nam ad prophetiam requiritur maxima mentis eleuatio ad spiritualium contẽplationem, quę quidẽ impeditur per vehementiam passionum, & p inordinatam occupationem rerũ exteriorum. Vnde & de filijs prophetarum legitur. 4. Regum. 4. quòd simul habitabant cum Helisęo, quasi solitariam vitam ducentes, ne mundanis occupationibus impedirentur a dono prophetiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd donum prophetiæ aliquãdo datur homini & propter vtilitatem aliorum, & propter propriæ mentis illustrationẽ. Et hi sunt, in quorũ animas sapientia diuina per gratiam gratum facientem se transferens, amicos Dei & prophetas eos constituit. Quidã vero consequuntur donum prophetiæ solum ad vtilitatem aliorum, qui sunt quasi instrumẽta diuinę operatiõis. Vnde Hiero. dicit super Matth. Prophetare, vel virtutes facere, & dæmonia eiicere, interdum non est eius meriti qui operatur, sed vel inuocatio nominis Christi hoc agit, vel ob condemnationem eorum qui inuocant, vel vtilitatem eorum qui vident & audiunt, conceditur.

In illud Matt. 7. Nõne in nomine tuo prophetauimus, tom. 9.

AD 2m dicendum, quòd * Grego. exponens illud dicit, Dum audita superna cælestia amamus, amata iam nouimus, quia amor ipse notitia est. Omnia ergo eis nota fecerat: quia a terrenis desideriis immutati, amoris summi facibus ardebant: & hoc modo, non reuelantur semper secreta diuina prophetis. Homil. 27. in euangel. ante mediũ.

AD 3m dicendum, quòd non omnes mali sunt lupi rapaces, sed solum illi qui intendunt alijs nocere. Dicit enim * Chrysost. super Matth. quòd catholici doctores etsi fuerint peccatores, serũ quidem carnis dicuntur: non tamen lupi rapaces, quia nõ habẽt pro posito perdere christianos. Et quia prophetia ordinatur ad vtilitatem aliorum, manifestum est tales esse falsos prophetas, quia ad hoc nõ mittũtur a Deo. Homil. 19 opere imperfecto ante medium, tom.

AD 4m dicendum, quòd dona diuina non semper dantur optimis simpliciter, sed quãdoq; illis qui sunt optimi, quantũ ad talis doni perceptionẽ. Et sic Deus donũ pphetię illis dat, quibus optimũ iudicat dare.

ARTICVLVS V.

Vtrũ aliqua prophetia sit a dæmonib⁹.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quòd nulla prophetia sit a dæmonib⁹. Prophetia enim est diuina reuelatio, vt * Cassiodor. dicit: sed illud quod fit a dæmone, non est diuinum, ergo nulla prophetia potest esse a dæmone.

¶ 2 Præt. Ad propheticam cognitionem requiritur aliqua illuminatio, vt supra* dictũ est: sed dæmões nõ illuminãt intellectũ humanũ, vt supra dictũ est. in primo. ergo nulla pphetia põt esse a dæmonibus.

¶ 3 Præt. Non est efficax signũ, qđ etiã ad cõtraria se habet: sed pphetia est signũ confirmationis fidei. unde super illud Ro. 12. Siue pphetiã fm rationẽ fidei, dicit glo.* Nota quòd ĩ numeratione gratiarum a prophetia incipit, quæ est prima probatio quòd fides nostra sit rationabilis, quia credẽtes accepro spiritu prophetabant, nõ ergo prophetia a dæmonibus dari põt.

SED CONTRA est, quod dicitur 3. Regum. 18. Cõgrega ad me vniuersum Israel in mõte Carmeli, & prophetas Baal trecentos quinginta, prophetasque lucorum quadrigentos, qui comedunt de mensa Iezabel: sed tales erant dæmonum cultores. ergo videt quòd etiam a dæmonibus sit aliqua prophetia.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra* dictũ est, prophetia importat cognitionẽ quandam procul existentem a cognitione humana. Manifestũ est aũt quòd intellectus superioris ordinis aliqua cognoscere põt, quę sunt remota a cognitione intellectus inferioris. Supra aũt intellectum humanum est non solum intellectus diuinus, sed etiam intellectus angelorũ bonorum & malorum secundum naturæ ordinẽ. Et iõ quędam cognuscũt dæmones etiam sua naturali cognitione, quæ sunt remota ab hominũ cognitione, quę possunt hominibus reuelare. Simpliciter aũt & maxime remota sunt quæ solus Deus cognoscit: & ideo prophetia proprie & simpliciter dicta, fit per solam diuinam reuelationem: sed ipsa reuelatio facta per dæmones potest secundum quid dici prophetia. Vnde quibus aliquid per dæmones reuelatur, non dicuntur in scripturis prophetę simpliciter, sed cum aliqua additione, puta, prophetæ falsi, vel prophetę idolorum. Vnde Aug. *12. super Gen. ad literam. Cum malus spiritus arripit hominem in hæc, scilicet visa, aut dæmoniacos facit, aut arreptitios, aut falsos prophetas.

lib. 12. ca. 9. circa fi. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Cassiod. ibi diffinit prophetiam proprie & simpliciter dictam.

AD 2m dicendum, quòd dæmones ea quæ sciunt, hominibus manifestant, non quidem per illuminationem intellectus, sed per aliquam imaginariam visionem, aut etiam sensibliter colloquendo: & in hoc deficit hæc a prophetia a vera.

AD 3m dicendum, quòd aliquibus signis etiam exterioribus, discerni potest prophetia dæmonum a prophetia diuina. Vnde dicit * Chrys. super Matth. quòd quidam prophetant in spiritu diaboli, quales sunt diuinatores: sed sic discernuntur, quoniam diabolus interdũ falsa dicit, Spiritussanctus numquàm. Vnde dicitur Deut. 18. Si tacita cogitatione responderis, quomodo possum intellelligere verbum quod Dominus non est locutus? hoc habebis signũ, Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non est locutus.

hom. 19. in Matth. in opere imperfecto, non procul a fi. tom. 2.

¶ *Super Quæstionis centesimæseptuagesimæ secundæ Articulum quintum.*

IN art. 5. eiusdem quæst. 172. colligę tres differentias inter prophetas simpliciter, & dæmonum. Prima est, quia propheta simpliciter extendit se ad ea quæ Deo soli nota sunt, quæ sunt simpliciter procul, & non solum procul a nobis. Prophetia vero dæmonum ad illa non se extendit quo ad cognitiõem, quàmuis quo ad superbiã, temerariamque dæmonum præsumptionẽ non vereantur prædicere quę nescirunt. Secunda est, quòd illa est cum illuminatione intellectus, ista non. Tertia est, quòd illa nũquàm falsa, hæc quandoque falsa: quàmuis falsitatem quandoque contineat sub specie propheticę cõminationis.

3. contra. 154.

*In problẽ go sup. q. 3. ar. 1.

q. præced. art. 2.

† 1. 2. q. 109 art. 3.

* Hist. glo. Ambrosij hũc locum tom. 5.

q. præced.

ARTICVLVS VI.

Vtrum prophetæ dæmonum aliquando prædicent uerũ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd prophetæ dæmonũ nũquàm vera pdicant. Dicit .n. Ambr.* quòd omne verũ a quocũque dicatur, a Spiritusancto est: sed prophetæ dæmonum non loquuntur a Spiritusancto, quia non est conuentio Christi ad Belial, vt dicitur 2. Cor. 6. ergo videtur q̃ tales nũquàm vera prænuntiant.

¶ 2 Præt. Sicut veri prophetæ inspirãtur a spiritu veritatis, ita prophetæ dæmonũ inspirãtur a spiritu mendacij, fm illud 3. Reg. vlt. Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius: sed pphetę inspirati a Spiritusancto nũquàm loquuntur falsum, vt supra* habitum est. ergo prophetæ dæmonum numquàm loquuntur verum.

¶ 3 Præt. Ioan. 8. dicitur de diabolo, quòd cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia diabolus est mendax, & pater eius, idest, mendacij: sed inspirando prophetas suos diabolus non loquitur, nisi ex proprijs. Non enim constituitur minister Dei ad veritatem enuntiandam, quia non est conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. Corinth. 6. ergo prophetæ dæmonum numquàm vera prædicunt.

Ambr. ca. 2. in epist. ad Ro. paulo post princi. tom. 5.

Q. præced. art. 6.

SED CONTRA est, quod Numer. 22. dicit quædam glos. quòd Balaam diuinus erat dæmonum scilicet ministerio, & arte magica nõnumquàm futura prænoscebat: sed ipse multa prænuntiauit vera, sicut est id, quod habetur. Num. 24. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel. ergo etiam prophetę dæmonum prænuntiant vera.

RESPON. Dicendum, quòd sicut se habet bonũ in rebus, ita verum in cognitione. Impossibile [a] est autem inueniri aliquid in rebus, quod totaliter bono priuetur. Vnde impossibile est esse aliquã cognitionẽ, quę totaliter sit falsa absque admistione alicuius veritatis. Vnde * Beda dicit, quòd nulla falsa est doctrina, quę nõ aliquãdo aliqua vera falsis intermisceat. Vnde & ipsa doctrina dæmonum, qua suos prophetas instruunt, aliqua vera continet, p quæ receptibilis reddi tur. Sic enim intellectus ad falsum deducitur per apparentiam veritatis, sicut voluntas ad malum per apparentiam bonitatis. Vnde & Chrysost. * dicit super Matth. Concessum est diabolo interdum vera dicere, vt mendacium suum rara veritate commendet.

D. 873. & 1143.

Id habet Augu. in 2. q. euang. c. 40. to. 4.

Homil. 19. in Matth. 1 opere imperfecto to. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ prophetæ dæmonum non semper loquuntur ex dæmonũ reuelatione, sed interdũ ex inspiratione diuina, sicut manifeste legitur de Balaam, cui dicitur Dominus esse locutus, Nume. 22. licet esse propheta dæmonũ, quia Deus vtiq; etiam malis ad vtilitatem bonorum. Vnde & per prophetas dæmonũ aliqua vera prænuntiat, tũ vt credibilior fiat veritas, quę etiã ex aduersariis testimoniũ habet: tũ etiam, quia cum homines talia credũt, per eorum dicta magis ad veritatem inducuntur. unde etiã Sibyllę multa uero prædixerunt de Christo. Sed etiã quando prophetæ dæmonum a dæmonibus instruuntur, aliqua vera prędicunt, quandoq; quidẽ virtute p prię naturę, cuius actor est Spiritussanctus, quandoq; etiam reuelatione bonorum spirituum, vt patet per Aug. * 2. super Gen. ad literam. Et sic etiam illud verum quod dæmones enuntiant, a Spiritusancto est.

Lib. 12. ca. 19. tom. 3.

AD 2m dicendũ, q̃ verus propheta semper inspiratur a spiritu veritatis, in quo nihil est falsitatis: & ideo numquàm dicit falsum. Propheta autem falsitatis nõ semper instruitur a spiritu falsitatis, sed quandoque etiã inspiratur a spiritu veritatis. Ipse etiam spiritus falsitatis quandoque enuntiat vera, quandoque falsa, vt dictum est. *

In corp. ar.

AD 3m dicendum, quòd propria dæmonum dicuntur esse illa, quę habent a seipsis, scilicet mendacia, & peccata: quæ autem pertinent ad propriam naturã, non habent a seipsis, sed a Deo. Per virtutẽ aũt pprię naturę qñq; vera prænũtiãt, vt dictũ est. * Vtiq; ẽt eis Deus ad veritatis manifestationẽ p ipsos fiendã, dũ diuina mysteria eis p angelos reuelant, † vt dictum est.

In cor. art. & ad 1. In solut. ad 1.

QVAESTIO CLXXIII.

De modo propheticæ cognitionis, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis centesimæseptuagesimætertiæ Articulum primum.*

SEINDE cõsiderandũ est de mõ pphetię cognitiõis. Circa hoc quærũtur quatuor.

¶ Primo, Vtrum prophetæ videãt ipsam Dei essentiam.

¶ Secũdo, Vtrũ reuelatio pphetica fiat p influẽtiã aliquarũ specierũ, vel per solã influentiã luminis.

¶ Tertio, Vtrũ pphetica reuelatio semper sit cũ alienatiõe a sensibus.

¶ Quarto, Vtrum prophetia semper sit cum cognitione eorum quæ prophetantur.

IN artic. 1. quæst. 173. quoniam visio Dei discussa est in primo libro q. 12. & de speculo æternitatis, cuius litera me mouit, diffuse tractatur in artic. 6. quæst. 12. de veritate: id circo ad illa recurre loca, si vis hæc amplius discutere, aut discussa videre.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum prophetæ uideant ipſam Dei eſſentiam.

Sup q.171. arti. 2. cor. & ar.4.cor. & ad 8. Et ner.q.12. a. 6. Et Pſ.50. *Habetur i gloſſa ordinaria ex Gregorio. †Lib.9.c.7. i prin. to.3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ prophetę ipſam Dei eſſentiam uideant: Quia ſuper illud Iſai.38. Diſpone domui tuę &c. dicit *glo. Prophetæ in ipſo libro præſciẽtiæ Dei, in quo omnia ſcripta ſunt, legere poſſunt: ſed pręſcientia Dei eſt ipſa eius eſſentia. ergo prophetæ uident ipſam Dei eſſentiam. ¶ 2 Præt. † Aug. dicit in 9. de Trini. quòd in illa æterna ueritate, ex qua temporalia facta ſunt omnia, formam ſecundum quam ſumus, & ſecundum quam operamur, uiſu mentis aſpicimus: ſed prophetæ inter omnes homines altiſſimam habent diuinorum cognitionem. ergo ipſi maxime diuinam eſſentiam uident. ¶ 3 Præt. Futura contingentia præcognoſcũtur a prophetis ſm immobilem ueritatem: ſic autem non ſunt niſi in ipſo Deo. ergo prophetæ ipſum Deum uident.

SED CONTRA eſt, quòd uiſio diuinæ eſſentiæ nõ euacuatur in patria: prophetia autem euacuatur, vt habetur 1. ad Corinth. 13. ergo prophetia non fit per uiſionem diuinæ eſſentiæ.

RESPON. Dicendum, quòd prophetia importat cognitionem diuinam vt procul exiſtentem. Vnde & de prophetis dicitur Heb. 11. q̃ erant a longe aſpicientes. Illi autem qui ſunt in patria, in ſtatu beatitudinis exiſtentes, non uidẽt vt a remotis, ſed magis quaſi ex propinquo, ſecundum illud Pſal. 139. Habitabũt recti cum vultu tuo. Vnde manifeſtum eſt, quòd cognitio prophetica alia eſt a cognitione perfecta, quæ erit in patria. Vnde & diſtinguitur ab ea ſicut imperfectum a perfecto, & ea adueniente euacuatur, vt patet per Apoſtolum 1. ad Corinth. 13. Fuerunt autem quidam cognitionem propheticam a cognitione beatorum diſtinguere volentes, qui dixerunt quòd prophetæ uident ipſam diuinam eſſentiam, quam vocant ſpeculum Trinitatis, non tamẽ ſecundum quod eſt obiectum beatorum, ſed ſecundum quod ſunt in ea rationes futurorum euentuum: quod quidem eſt omnino impoſſibile. Deus enim eſt obiectum beatitudinis ſecundum ipſam ſui eſſentiam, ſecundum illud quod * Auguſt. dicit in 5. Confeſſ. Beatus eſt qui te ſcit, etiam ſi illa. i. creaturas, neſciat. Non eſt autem poſſibile q̃ aliquis uideat rõnes creaturarum in ipſa diuina eſſentia, ita quòd eam non uideat, tum quia ipſa diuina eſſentia eſt ratio omnium eorum quæ fiunt, ratio autẽ idealis non addit ſupra diuinam eſſentiam, niſi reſpectum ad creaturam: tum etiam, quia prius eſt cognoſcere aliquid in ſe, quod eſt cognoſcere Deum vt eſt obiectum beatitudinis, quàm cognoſcere illud per cõparationem ad alterum, quod eſt cognoſcere Deũ ſecundum rationes rerum in ipſo exiſtentes: & ideo nõ poteſt eſſe, quòd prophetæ uideant Deum ſecundum rationes creaturarum, & non prout eſt obiectum beatitudinis. Et ideo dicendum eſt, quòd viſio prophetica non eſt viſio ipſius diuinæ eſſentiæ, neque in ipſa diuina eſſentia uident ea quæ uident, ſed in quibuſdã ſimilitudinibus ſecundum illuſtrationem diuini luminis. Vnde * Dionyſ. dicit in 4. cæleſt. hierar. de uiſionibus propheticis loquens, quòd ſapiens theologus uiſionem illam dicit eſſe diuinam, quæ fit per ſimilitudinem rerum forma corporali carentium ex reductione uidentium in diuina: & huiuſmodi ſimili tudines diuino lumine illuſtratæ magis habent rationem ſpeculi, quàm Dei eſſentia. Nam in ſpeculo reſultant ſpecies ab alijs rebus, quod non poteſt dici de Deo. Sed huiuſmodi illuſtratio mentis propheticę poteſt dici ſpeculum, inquantum reſultat ibi ſimilitudo ueritatis diuinæ præſcientiæ: & propter hoc dicitur ſpeculũ æternitatis, quaſi repræſentans Dei præſcientiã, qui in æternitate oĩa p̃ſentialiter uidet, ut dictũ eſt.

ca. q. cæleſt. hierarch. in medio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prophetę dicuntur inſpicere in libro præſcientiæ Dei, inquantum ex ipſa præſcientia Dei reſultat ueritas in mentem prophetæ.

AD 2^m dicendum, quòd in prima ueritate dicitur homo uidere propriam formam qua exiſtit, inquantũ primæ ueritatis ſimilitudo refulget in mente humana, ex qua anima habet quòd ſeipſam cognoſcat.

AD 3^m dicendum, quòd ex hoc ipſo q̃ũd in Deo futura contingentia ſunt ſecundum immobilem ueritatem, poteſt imprimere menti prophetæ ſimilẽ cognitionem abſque eo, quòd prophetæ Deum per eſſentiam uideant.

ARTICVLVS II.

Vtrum in prophetica reuelatione imprimantur diuinitus menti prophetæ nouæ rerum ſpecies, uel ſoluꝫ no uum lumen.

AD SECVNDVM ſic procedi tur. Videtur q̃ in prophetica reuelatione non imprimantur diuinitus menti prophetæ nouæ rerum ſpecies, ſed ſolum nouum lumen: quia ſicut dicit * gloſ. Hiero. Amos 1. Prophetæ utuntur ſimilitudinibus rerũ, in quibus cõuerſati ſunt: ſed ſi uiſio prophetica fieret p̃ aliquas ſpecies de nouo i aĩam prophetæ, ſed ſolũ p̃pheticũ lumẽ, ¶ 2 Præt. Sicut * Aug. dicit 12. ſuper Gene. ad literam. Viſio imaginaria nõ facit prophetam, ſed ſolum uiſio intellectualis. unde etiã Daniel 10. dicitur quòd intelligẽtia opus eſt in uiſione: ſed uiſio intellectualis, ſicut in eodẽ li. dicitur, non fit per aliquas ſimilitudines, ſed p̃ ipſam rerũ ueritatẽ. ergo uĩ q̃ prophetica reuelatio nõ fiat p̃ impreſſionem aliquarum ſpecierum.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur Oſeæ 12. Ego uiſiones multiplicaui eis, & in manib⁹ prophetarũ aſſimilatus ſũ: ſed multiplicatio uiſionum non fit ſecundũ lumẽ intelligibile, quod eſt commune in omni prophetica viſione, ſed ſolum ſecundum diuerſitatem ſpecierum, ſecundum quas etiam eſt aſſimilatio. ergo videtur q̃ in prophetica reuelatione imprimantur nouæ ſpecies rerum, & nõ ſolum intelligibile lumen.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut Auguſt.* dicit 12. ſuper Gene. ad literam, cognitio prophetica maxime ad mentem pertinet. Circa cognitionem autem humanæ mentis duo oportet conſiderare, ſcilicet acceptionem, ſiue repreſentationem rerum, & iudicium de rebus præſentatis. Repræſentatur autem menti humanæ res aliquæ ſecundum aliquas ſpecies, & ſecũdum naturæ ordinem. Primo ergo oportet, q̃ ſpecies repræſententur ſenſui: ſecundo, imaginationi: tertio, intellectui poſſibili, qui immutatur a ſpeciebus phantaſmatum ſecundum illuſtrationem intellectus agentis. In imaginatione autem non ſolum ſunt formæ rerum ſenſibilium, ſecundum quod accipiuntur a ſenſu, ſed tranſmutãtur diuerſimode vel propter aliquam tranſmutationem corporalem, ſicut accidit in dormientibus, & furioſis: vel etiam ſecundum imperium rationis diſponuntur phantaſmata in ordine ad id quod eſt intelligendum. Sicut enim ex diuerſa ordinatione earundem literarum accipiuntur diuerſi intellectus, ita etiam ſecũdum diuerſam diſpoſitionem phantaſmatum reſultant in intellectu diuerſæ ſpecies intelligibiles. Iudicium autem humanę mentis fit ſecundum vim intellectualis luminis. Per donum autem prophetiæ confertur aliquid humanæ menti ſupra id quod pertinet ad naturalem facultatem, quantum ad vtrumque, ſcilicet & quantum ad iudicium, per influxum luminis intellectualis, & quantum ad acceptionem, ſeu repræſentationem rerum, quæ fit per aliquas ſpecies. Et quantum ad hoc ſecundum, poteſt aſſimilari doctrina humana reuelationi propheticæ, non autem quantum ad primum. Homo enim ſuo diſcipulo repræſentat aliquas res per ſigna locutionum, non autem poteſt interius illuminare, ſicut facit Deus. Horum autem duorũ principalius eſt primum in prophetia, quia iudicium eſt completiuum cognitionis. Et ideo ſicut fit diuinitus repræſentatio aliquarum rerum per ſimilitudines imaginarias, vt Pharaoni, & Nabuchodonoſor: aut etiam per ſimilitudines corporales, vt Balthaſar, non eſt talis cenſendus propheta, niſi illuminetur eius mens ad iudicandũ, ſed talis apparitio eſt quiddam imperfectum in genere prophetiæ. Vnde a quibuſdam vocatur * extaſis prophetiæ, ſicut & diuinatio ſomniorum. Erit autem propheta, ſi ſolummodo intellectus eius illuminetur ad iudicãdum etiam ea, quæ ab aliis imaginarie viſa ſunt, vt patet de Ioſeph, qui expoſuit ſomnium Pharaonis. Sed ſicut * Auguſt. dicit 12. ſuper Geneſ. ad literam, maxime propheta eſt, qui vtroque præcellit, vt ſcilicet videat in ſpiritu corporalium rerum ſignificatiuas ſimilitũdines, & eas viuacitate mentis intelligat. Repræſentantur aũt diuinitus mẽti prophetæ, quandoque quidem mediante ſenſu, exterius quædam formæ ſenſibiles: ſicut Daniel vidit ſcripturam parietis, vt legitur Dani. 5. quandoque autem per formas imaginarias, ſiue omnino diuinitus impreſſas, nõ per ſenſum acceptas, puta, ſi alicui cæco nato imprimerentur in imaginatione colorum ſimilitudines, vel etiam diuinitus ordinatas ex his quæ a ſenſibus ſunt acceptæ, ſicut Hieremias vidit ollam ſuccenſam a facie Aquilonis, vt habetur Hiere. 1. ſiue etiam imprimẽdo ſpecies intelligibiles ipſi menti, ſicut patet de his, qui accipiunt ſciẽtiam, vel ſapiẽtiam infuſam, ſicut Salomõ, & Apoſtoli. Lumen autem intelligibile quandoque quidem imprimitur menti humanæ diuinitus, ad iudicandum ea, quæ ab aliis viſa ſunt, ſicut dictũ eſt * de Ioſeph, & ſicut patet de Apoſtolis, quibus Dominus aperuit ſenſum, vt intelligerent ſcripturas, vt dicitur Lucę 27. & ad hoc pertinet interpretatio ſermonum: ſiue etiã ad diiudicandum ſecundum diuinam veritatem ea, quæ cum ſu naturali homo apprehendit: ſiue etiam ad diiudicandum veraciter, & efficaciter ea quæ agenda ſunt, ſecundum illud Iſai. 63. Spiritus domini doctor eius fuit. Sic igitur patet, quòd prophetica reuelatio quandoque quidem fit per ſolam luminis influentiam, quandoque autem per ſpecies de nouo impreſſas, vel aliter ordinatas.

In corp. ar.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, quandoque in prophetica reuelatione diuinitus ordinantur ſpecies imaginariæ præacceptæ a ſenſu ſecundum congruentiam ad veritatem reuelandam. Et tunc conuerſatio præcedens aliquid operatur ad ipſas ſimilitudines, non autem quando totaliter ab extrinſeco imprimuntur.

AD 2^m dicendum, quòd viſio intellectualis nõ fit ſecundum aliquas ſimilitudines corporales, & indiuiduales: & veritates extrahẽdas, & illuſtrandas non ſufficit naturale lumen noſtrũ, ſed ſu perueniente lumine altiori apparebunt noua. Et inde fient nouæ ſpecies intelligibiles, & nouæ veritates, puta, q̃ leo de tribu Iuda ſaluat mundum. Quarto, ex immediata impreſſione a Deo, vt ibidem author dicit. Diuina ſi quidem virtus immediate imprimit q̃nq; in animam ſpecies intelligibiles, vt patet quãdo apoſtolis dedit ſcientiam. ¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem artic. aduerte, q̃ phantaſmata naturaliũ ordinari ad intelligibiles veritates excedentes intellectũ, poteſt intelligi dupliciter. Primo, ad cogitandum illas veritates: & hoc non eſt verum vniuerſaliter, tum quia poſſet hõ fingere iſtarũ veritatum quaſdã: tum quia poſtq̃ ſunt ſemel reuelatæ, poſſunt ab aliis cogitari, & diſcuti, & diſputari, vt patet de myſterio Trinitat. Alio ergo modo intelligitur, q̃ non poſſunt ordinari ad inſpiciẽdum, hoceſt, ad hoc vt in eis videantur veritates excedẽtes facultatem naturalem intellectus. Et hoc eſt veriſſimum, & intentum, vt patet ex adiutorio ſub iuncto, ſ. diuini luminis: quod videre facit id, ad cuius inſpectionem naturalem, lumen deficiẽs inuenitur.

In iſto art.

Lib.5.ca.4. circa princ. to.1.

Lib.12. de Gen.ad lit. c.9.tom.3.

I

K

1.ca.9. circa prin. 9.tom 3.

* In principio comẽtarii ad 12. caput Amos, to.6.

3. contra c. 154. Etter. q.12.art.7.

* Al. caſus.

Li.12.ca.9. in med. tomo 3.

uiduales, sit tamen secundum aliquam similitudinẽ intelligibilem. Vnde Augustꝰ dicit 9. de Trinita. quòd habet animus nonnullam speciei notæ similitudinẽ, quæ quidem similitudo intelligibilis in reuelatione prophetica quandoque immediate a Deo imprimitur, quandoque a formis imaginatis resultat secundũ adiutorium prophetici luminis: quia ex eisdẽ formis imaginatis subtilior conspicitur veritas secundum illustrationem altioris luminis. Lib.9.c.11. in princip. tom.3.

Ad 3m dicendum, ꝙ quascumq; formas imaginatas naturali virtute homo potest formare absolute cõsiderando, non tamen vt sint ordinatæ ad repræsentandas intelligibiles veritates, quæ hominis intellectum excedunt, sed ad hoc necessarium est auxilium supernaturalis luminis.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septuagesimæ tertiæ Articulum tertium.*

Articvlvs III.

Vtrum uisio prophetica semper fiat cũ abstractione a sensibus.

Veri. q.12. art.9.

In art.3. eiusdem q.173. dubiũ primo occurrit, An detur quintum secundum quod fit prophetica reuelatio. In litera siquidem quatuor enumerantur. Et est ratio dubii, quia naturalis cognitio habet quinque, s. ordinationẽ specierum intelligibilium, quæ nihil istorũ quatuor est, vt patet. Et constat secundum quod diuersimode & componuntur, & ordinãtur species intelligibiles diuersas veritates pariunt. Quare igitur in prophetica cognitione reliqua proportionaliter ponuntur, sicut in naturali cognitione, & hoc vnum, s. ordinatio specierum intelligibilium, prætermissum est?

In glos. ordin. in præfatione sup prolog. Hieron.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ordinatio specierum intelligibilium locum habet in prophetica reuelatione, sicut & ordinatio imaginabiliũ: quoniam quandoq; mẽs prophetæ adiuta lumine prophetico antiquas species intelligibiles ordinat ad aliquam veritatem excedentem facultatẽ naturæ in speculandã. Sicut hoc facit circa formas imaginatas iuxta præced. artic. doctrinam. Neq; enim minus potens est lumẽ propheticum ad ordinãdum aliter species intelligibiles, quàm imaginatas, cũ illæ propinquæ Art. præce.

A Ad tertivm sic procedi tur. Videtur ꝙ visio prophetica semper fiat cum abstractione a sensibus. Dicitur. n. Num. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illũ. Sed sicut Glos.* dicit in principio Psalterij. Visio quæ est per somnia & visiones, est per ea quæ videntur dici, vel fieri: cum autem aliqua videntur dici, vel fieri, quæ non dicuntur, vel fiunt, est alienatio a sensibus. ergo prophetia semper fit cum alienatione a sensibus.

¶ 2 Præt. Quando vna virtus multum intẽditur in operatione sua, alia potẽtia abstrahitur a suo actu, sicut illi, qui vehementer intendunt ad aliquid audiendum, non percipiunt visu ea quæ coram ipsis sunt: sed in visione prophetica est maxime intellectus eleuatus, & intenditur in suo actu. ergo videtur quòd semper fiat cum abstractione a sensibus. I

¶ 3 Præt. Impossibile est idem simul ad oppositas partes cõuerti: sed in visione prophetica mens cõuertitur ad accipiendum a superiori. ergo nõ potest simul conuerti ad sensibilia. Necessarium ergo videtur, quòd reuelatio prophetica semper fiat cum abstractione a sensibus.

Sed contra est, quod dicitur 1. ad Cor. 14. Spiritus prophetarũ prophetis subiecti sunt: sed hoc esse non posset, si propheta nõ esset sui compos a sensibus alienatus existens. ergo videtur quòd prophetica visio non fiat cum alienatione a sensibus.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut dictum est,* prophetica reuelatio fit secundum quatuor, s. secundũ influxum intelligibilis luminis, secũdum immissionẽ intelligibiliũ specierum, s̃m impressionẽ vel ordinationem imaginabiliũ formarũ, & secundum expressionem formarum sensibiliũ. Manifestum est autẽ ꝙ non fit abstractio a sensibus, quãdo aliquid repræsentatur menti prophetæ per species sensibiles, siue ad hoc specialiter formatas diuinitus, sicut rubus ostensus Moysi, & scriptura ostẽsa Danieli: siue etiam per alias causas productas, ita tamen ꝙ secundum diuinã prouidentiam ad aliquid prophetice significãdum, ordinetur, sicut per arcam Noe significabatur Ecclesia. Similiter etiam non est necesse, vt fiat alienatio a sensibus exterioribus per hoc, quòd mẽs prophetæ illustratur intelligibili lumine, aut formatur intelligibilibus speciebus: quia in nobis perfectum iudicium intellectus habetur per conuersionem ad sensibilia, quæ sunt prima nostræ cognitionis principia, vt in 1. habitum est.* Sed quando fit reuelatio prophetica s̃m formas imaginarias, necesse est fieri abstractionem a sensibus, vt talis apparitio phantasmatum non referatur ad ea, quæ exterꝰ sentiũtur: sed abstractio a sensibus quãdoq; fit perfecte, vt s. nihil homo sensibus percipiat: quãdoq; aũt imperfecte, vt s. aliquid pcipiat sensibꝰ, nõ tamen plene discernat, quæ exterius percipit ab his, quæ imaginabiliter videt. Vnde Augustꝰ dicit 12. super* Genes. ad literam. Sicut videntur quæ in spiritu sunt imagines corporum, quemadmodum corpora per corpꝰ, ita vt simul cernatur & homo aliquis præsens, & absens alius spiritu, tamq̃ oculis: talis tamẽ alienatio a sensibus nõ fit in prophetis cum aliqua inordinatione naturæ, sicut in arreptitiis vel furiosis, sed per aliquã causam ordinatã, vel naturalem, sicut per somniũ: vel spiritualem, sicut per contemplationis vehementiam, sicut de Petro legitur Actuum 10. quòd cum oraret in cœnaculo, factus est in excessu mentis: vel virtute diuina rapiente, secundum illud Ezech. 1. Facta est super eum manus Domini. K

Ad primvm ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur de prophetis, quibus imprimebantur, vel ordinabantur imaginariæ formæ vel in dormiendo, quod significatur per somnium: vel in vigilando, quod significatur per visionem.

istæ remotiores ab ipso sint. Neq; spẽs intelligibiles sunt minꝰ habiles ad aliã ordinationẽ, quàm species imaginatiuæ; cum sint longe spiritualiores, & ad multo plura se extendentes vtpote, vniuersales. Nec propterea quintum oportet efficere mẽbrum, sed in secundo membro subintelligitur. Nã intelligendum est secundum immissionem, vel ordinationem specierum intelligibilium, sicut in tertio membro immissio, vel ordinatio coniunguntur explicite. Et quàmuis singularium certa ratio reddi nõ possit, quare scilicet author hoc non explicite dixit in intellectu sicut in imaginatiua: dici tamen potest, quòd quia sola ordinatio in phantasmatibus ad prophetiam sãtis manifesta est in prophetis, quoniam cõmuniter in phantasmatibus naturaliter acceptis, diuinitus ordinatis pro pheticæ apparent reuelationes: ideo ex manifestis tradẽdo doctrinam, subintelligendum duxit simile non ita manifestum, sed maiore ratione amplectendum ex simili manifesto. q.84.art.7. Li.12.ca. ante medil tom.3.

¶ In eodem articulo nota, quòd quatuor membrorum in litera enumeratorum, tria determinantur in litera, negatiue, scilicet quòd non est in eis necessaria abstractio a sensibus, scilicet quartum, primum, & secundum, & in solo tertio necessitatem abstractionis a sensibus ponit, ac probat. Vbi oportet formalem habere intellectum, nec aliud quàm quod dicitur intelligere: quoniam primum, & secundum membrum, scilicet influxus luminis, & impressio intelligibilium formarum, verissimũ est non exigere abstractionem a sensibus: quia possunt fieri sine abstractione

sione a sensibus, vt in litera probatur ex parte officii nostri sensus, & in responsione ad tertium ex parte luminis prophetici redditur propter quid. Cum hoc tamen stat, quòd quandoque exigunt abstractionem a sensibus, scilicet cum mens prophetæ eleuatur ad sublimiora contemplanda, vt in calce eiusdem responsionis ad tertium patet: ita quòd alienatio a sensibus semper exigitur a prophetia secũdum imaginariã impressionem, vel ordinationem, non semper autem secundum influxum specierum intelligibiliũ: quia intellectualis reuelatio quando a superiori influxu fit ad mouendum prophetæ mentem versus iudicium, vel dispositionem sensibiliũ, concretio ad sensum vtilis est non abstractio. Quando vero intellectualis reuelatio ad sublimia contemplanda mentem ducit, prophetica abstractione ab inferioribus opus est. Vtrumque autem horum in naturalibus cognitionibus experimur: quoniam disponentes, aut iudicantes de sensibilibus, non abstrahimur, sed sensibus immergimur. Ad altiora autẽ speculanda quãdo magis abstrahimur, melius perspicimus. A

¶ In eodem arti. 3. nota aureum verbum, diuinam conditionẽ, scilicet, Talis alienatio a sensibus non fit in prophetis cum aliqua inordinatione naturæ: & multo minus fit cum aliqua inordinatione honestatis, aut moris. Spiritus enim sanctus, qui author est alienationis requisitæ ad prophetiam, sicut & prophetiæ ipsius, non est author deordinationis naturæ, aut moris: quoniam gratia secundum genus suũ, & naturam, & mõrem perficere, nõ destruere, minuere, aut violare, nata est. Et propterea alienatio a sensibus cum cordis saltu sensibiliter vehementi, cum deordinationem naturæ contineat, non est a Spiritu sancto. Et similiter si cum denudatione pudendarum partium fiat ex parte personæ alienatæ, nisi adessent oppetentes. Hoc enim & contra honestatem morum, & contra naturæ ordinem est: quoniam motus talis membrorum ad deordinationem naturæ spectaret, etiam si nudatio pudendorum non esset nata sequi. Vnde oportet aduertere in huiusmodi alienationibus si interueniat aliquid indecens secundum motus intrinsecos, vel extrinsecos siue sit indecentia naturæ, siue indecentia moris: quoniam tunc non est alienatio prophetica, sed infirmitatis, vel fictionis, vel illusionis diabolicæ, aut naturaliter animalis ex nimia meditatione alicuius.

¶ In responsione ad quartum eiusdem articuli collige & aliam

Ad 2m dicendum, quòd quando mens intenditur in suo actu circa absentia, quæ sunt a sensibus remota, tunc propter vehementiam intẽsionis sequitur alienatio a sensibus: sed quãdo mens intenditur in suo actu circa dispositionẽ, vel iudicium sensibilium, non oportet quòd a sensibus abstrahatur. B

Ad 3m dicendum, quòd motus mentis propheticæ non est secundum virtutem propriam, sed secũdũ virtutem superioris influxus: & ideo quando ex superiori influxu mẽs propheteꝫ inclinatur ad iudicandum, vel disponendum aliquid circa sensibilia, non fit alienatio a sensibus, sed solum quando eleuatur mens ad contemplandum aliqua sublimiora.

Ad 4m dicendum, quòd spiritus prophetarum dicuntur esse subiecti prophetis, quantum ad propheticam enuntiationem; de qua ibi Apostolus loquitur, quia scilicet ex proprio sensu loquũtur ea, quæ viderunt, non mente perturbata sicut arreptitij, vt dixerunt Priscilla & Montanus: sed in ipsa prophetica reuelatione potius ipsi subijciuntur spiritui prophetiæ, id est, dono prophetico. C

Articvlvs IIII.

Vtrum prophetæ semper cognoscant ea quæ prophetant.

Ad qvartvm sic procedi tur. Videtur quòd prophetæ semper cognoscant ea quę prophetant: quia vt* Augus. dicit 12. super Genes. ad literam, Quibus signa per aliquas rerum corporaliũ similitudines demonstrabantur in spiritu, nisi accessisset mentis officium, vt etiã intelligerentur, non dum erat prophetia: sed ea quæ intelliguntur, non possunt esse incognita. ergo propheta non ignorat ea quæ prophetat. D

¶ 2 Præt. Maius est lumen prophetiæ, quàm lumen naturalis rationis: sed quicumque lumine naturali habet scientiam, non ignorat ea quæ scit. ergo quicumque lumine prophetico aliqua enuntiat, non potest ea ignorare.

¶ 3 Præt. Prophetia ordinatur ad hominum illuminationem. Vnde dicitur 2. Pet. 1. Habemus propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco: sed nihil potest alios illuminare, nisi in se sit illuminatum. ergo videtur ꝙ propheta priꝰ illuminetur ad cognoscendum ea quæ aliis enuntiat.

Sed contra est, quod dicitur Ioan. 11. Hoc autem a seipso Caiphas non dixit, sed cum esset pontifex anni illius prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gẽte &c. sed hoc Caiphas non cognouit. ergo non omnis qui prophetat, cognoscit ea quæ prophetat.

Respon. Dicendum, quòd in reuelatione prophetica mouetur mens prophetæ a Spiritu sancto, sicut instrumentum deficiens respectu principalis agentis. Mouetur autem mens prophetæ non solum ad aliquid apprehendendum, sed etiam ad aliquid loquendum, vel ad aliquid faciendum: & quandoque quidem ad omnia tria simul, quandoque autem ad duo horum, quandoque vero ad vnum tantum. Et quodlibet horũ contingit esse cum aliquo cognitionis defectu. Nã cum mens prophetæ mouetur ad aliquid æstimandum, vel apprehendendum, quandoque quidem inducitur ad hoc, quòd solum apprehẽdat rem illam: quandoque autem vlterius ad hoc, quòd cognoscat hæc sibi conditionem veri propheticæ, quantum ad promulgationem prophetiæ, scilicet, quòd spiritus prophetarum subiecti sunt eis quo ad hoc, scilicet non mente turbata, non quasi acti ab alio, quasi alius loquatur per eos, vt contingit in dæmoniacis, sed ex proprio sensu, mente quieta, scientes quid loquuntur, dicunt ea quæ viderunt. Vnde habes, quòd tã alienati in ipsa alienatione loquentes, & postmodum nescientes quid viderint, referunt se ad ea quæ dixerunt in alienatione positi, quàm alienari denuntiantes velint nolint q̃ vident, nõ sunt prophetæ: quoniam vtrisque deest subiectum denuntiationis. Et hoc ipsum indecens est, vt illi quos Deus docet, & illuminat ad Ecclesiæ ædificationem, irrationabili motu se habeant ad propalandum diuina mysteria. Et hinc patet quòd psonæ in extasi positæ loquentes in persona Christi, vel alterius sancti quasi actæ ab illo, & non ex proprio sensu pronuntiantes, aut seducuntur, aut seducunt. Et tamen mundus stultus miratur, stupet, adorat huiusmodi verba, huiusmodi actus, huiusmodi psonas, non aduertentes, quòd spiritus prophetarum subiecti sunt eis quo ad promulgationem.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septuagesimæ tertiæ Articulum quartum.*

In articu. 4. eiusdem q. 173. quia superius declaratum est, quòd de cognitione eluderi est sermo, quod etiam hic patet in responsione ad argumenta, dum dicitur, ꝙ primæ rationes loquũtur de veris prophetis, quorum mẽs diuinitus illustratur perfecte, & constat, quòd tres primæ rationes de cognitione euidenti loquuntur: ideo non est hic amplius immorandum, sed firmandum, quòd prophetæ veri quo ad duo habent euidentiam, scilicet, quo ad ipsam reuelationem, quòd est a Deo: & quo ad reuelata, quòd sunt futura sic, vel sic, prout reuelantur: & quòd sunt talis, vel talis conditionis reuelatæ, prout tamen reuelantur. Et hinc soluitur quæstio superius in articulo vltimo ad secundum. quæst. 171. relicta de prophetia comminationis. Nam propheta, cui reuelatur aliquid futurum in causis, euidenter cognoscit illud futurum in causis illius: quoniam cognitio eius est similitudo diuinæ scientiæ de illo futuro in illis causis. Sed non oportet quòd sciat hinc, an sit etiam ponendum in esse illud futurum, sed quantum est ex vi illius propheticæ cognitionis remanet ambiguum in mente prophetæ, an illud futurum eueniet, vel nõ. Et propterea Ionas recusabat prophetare

tare Niniuitis, dubitans de eo quod euenit, scilicet quòd esset prophetia comminationis tantum. Sciebat enim clare, quòd erat prophetia comminationis, quia videbat futuram submersionem ciuitatis in causis, & non videbat aliter: sed nesciebat an esset tãtum comminationis, & nõ euentus, quia nihil erat sibi de hoc reuelatum. Ad verũ enim prophetam sufficit cognoscere euidenter quod prophetat secundum id quod est sibi reuelatum: & vt in litera optime subdit, Prophetа circa reuelata sibi nõ cognoscit omnia, quæ Spiritussanctus intendit per illa, sed sufficit quòd videat illam conditionem, quam prophetare iubetur. Nec oportet quòd comprehẽdat illam, sed comprehensionem illius Spiritui sancto relinquat, propter rationem literæ, scilicet quia est instrumentum deficiens a Spiritusancto.

In corp. ar.

¶ *Super Quæstionis centesimæseptuagesimæquartæ Articulum primum.*

IN art. 1. q. 174. dubium occurrit ad hominem: quoniam superius in q. 161. art. 3. ad tertium, author posuit prophetiam esse vnius speciei. Hic vero ponit multas prophetiæ species ex obiectis distinctas: sicut vniuersaliter habitus, seu actus ex obiectis distinguitur. Quo pacto stant hæc duo simul?

¶ Author superius locutus est de specie subalterna, hic vero loquitur de specie specialissima. Et iõ nulla est contrarietas inter illius dicta. Sed hæc responsio facile confutatur, mõstrando quòd ibi loquitur de specie specialissima. Ostenditur autem, conferendo responsionem illam ad tertiũ ipsi argumento tertio.

¶ Ad cuius euidentiam

esse diuinitus reuelata. Similiter etiam quandoque mouetur mens prophetæ ad aliquid loquendum, ita quòd intelligat id quod per hæc verba Spiritussanctus intendit, sicut Dauid q dicebat 2. Reg. 23. Spiritus Domini locutus est p me. Quandoque autem ille, cuius mens mouetur ad aliqua verba exprimenda, non intelligit quid Spiritussanctus per hæc verba intendat, sicut patet de Caipha, Ioã. 11. Similiter etiam cum Spiritussanctus mouet mentem alicuius ad aliquid faciendum; quandoque quidem intelligit quid hoc significet, sicut patet de Hieremia, qui abscondit lumbare in Euphratem, vt habetur Hierem. 13. quandoq; vero non intelligit, sicut milites diuidentes vestimenta Christi, nõ intelligebant quid significarent. Cum ergo aliquis cognoscit se moueri a Spiritusancto ad aliquid æstimandum, vel significandum verbo, vel facto, hoc proprie ad prophetiam pertinet. Cum autem mouetur, sed non cognoscit, non est perfecta prophetia, sed quidam instinctus propheticus. Sciendum tamen quòd quia mens prophetæ est instrumentum deficiens, vt dictum est, * etiam veri prophetę non omnia cognoscunt, quæ in eorum visis, aut verbis, aut etiam factis Spiritussanctus intendit. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primæ rationes loquuntur de veris prophetis, quorum mens diuinitus illustratur perfecte.

QVAESTIO CLXXIIII.

De diuisione prophetiæ, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de diuisione prophetiæ.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, De diuisione prophetiæ in suas species.

¶ Secundo, Vtrum sit altior prophetia, quæ est sine imaginaria visione.

¶ Tertio, De diuersitate graduum prophetiæ.

¶ Quarto, Vtrum Moyses fuerit excellentissimus prophetarum.

¶ Quinto, Vtrum aliquis comprehensor possit esse propheta.

¶ Sexto, Vtrum prophetia creuerit per temporis processum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conuenienter diuidatur prophetia in prophetiam prædestinationis Dei, præscientiæ, & comminationis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diuidatur prophetia in glossa* super Matth. 1. Ecce virgo in vtero habebit, vbi dicitur, quòd prophetia alia est ex prædestinatione Dei, quam necesse est omnibus modis euenire, vt sine nostro impleatur arbitrio, vt hæc de qua hic agitur: alia est ex præscientia Dei, cui nostrum admiscetur arbitrium: alia est, quæ comminatio dicitur, quæ fit ob signũ diuinæ animaduersionis. Illud enim quod consequitur omnem prophetiam, non debet poni vt membrum diuidés prophetiam: sed omnis prophetia est secundum præscientiam diuinam, quia prophetæ legunt in libro præscietiæ, vt dicit glos. Isa. 38. ergo videtur q non debeat poni vna species prophetiæ, quæ est secundum præscientiam.

¶ Præt. Sicuti aliquid prophetatur secundum comminationem, ita etiam secũdum promissionem, & vtraque variatur. dicitur enim Hierem. 18. Repente loquar aduersum gẽtem, & aduersum regnum, vt eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo, agam & ego pœnitentiam: & hoc pertinet ad prophetiam comminationis. Et postea subdit de prophetia promissionis. Subito loquar de gente & regno, vt ædificem, & plantem illud. Si fecerit malum in oculis meis, pœnitentiam agam super bono, quod locutus sum vt facerem ei. ergo sicut ponitur prophetia comminationis, ita debet poni prophetia promissionis.

¶ 3 Præt. Isidor. dicit in lib. Etymolog.* Prophetiæ genera sunt septẽ. Primũ genus est, extasis, quod est mentis excessus, sicut vidit Petrus vas submissum de cælo cum variis animalibus. Secundum genus, visio, sicut apud Isaiam dicentem. Vidi Dominum sedentem &c. Tertium genus est somnium, sicut Iacob scalam dormiens vidit. Quartum genus est per nubem, sicut ad Moysen loquebat Deus. Quintum genus est vox de cælis, sicut ad Abraham sonuit dicens. Ne mittas manum in puerum. Sextũ gen⁹, accepta parabola, sicut apud Balaam. Septimum genus, repletio Spiritussancti, sicut pene apud omnes prophetas. * Ponit etiam tria genera visionum, vnum secũdum oculos corporis, alterum secundum spiritum imaginarium, tertium per intuitum mentis: sed hæc non exprimuntur in prædicta diuisione. ergo est insufficiens.

SED CONTRA est authoritas Hierony. cuius dicitur esse glos.*

RESPON. Dicendum, quòd species habituum, & actuum in moralibus distinguuntur secundum obiecta. Obiectum autẽ prophetiæ est id, quod est in cognitione diuina supra humanam facultatem existens: & idco secundum horum differentias prophetia distinguitur in diuersas species secũdum prius dictam diuisionem. Dictum est autem supra,* quòd futurum est in diuina cognitione dupliciter. Vno modo, prout est in in sua causa: & sic accipitur prophetia comminationis, quæ non semper impletur, sed per eam prænuntiatur ordo causæ ad effectus qui quandoque aliis superuenientibus impeditur. Alio modo, præcognoscit Deus aliqua in seipsis vel vt fienda ab ipso, & horum est prophetia prædestinationis: quia secundum Damascenũ. Deus prædestinat ea, quæ nõ sunt in nobis: vel vt fienda ab liberum arbitrio hominis, & sic est prophetia præscientiæ, quæ potest esse bonorum & malorum, quod non contingit de ꝓphetia prædestinationis, quæ est bonorum tantum. Et quia prædestinatio sub præscietia comprehenditur, ideo in glos.* in principio Psalterij ponitur tantum duplex prophetiæ species, scilicet secundum præscientiam, & secundum comminationem.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ præscientia proprie dicitur præcognitio futurorum euentuum prout in seipsis sunt, & secundum hoc ponitur species prophetiæ. Prout autem dicitur respectu futurorum euentuum, siue secundum quod in seipsis sunt, siue secũdum quod sunt in suis causis, communiter se habet ad omnem speciem prophetię.

AD 2m dicendum, quòd prophetia promissionis comprehẽditur sub prophetia comminationis, quia eadem est ratio veritatis in vtraque. Denominatur tamen magis a comminatione: quia Deus pronior est ad relaxandum pœnam, quàm ad subtrahendum promissa beneficia.

AD 3m dicendum, q̃ Isidorus distinguit prophetiam secundum modum prophetandi, qui quidem potest distingui vel secundum potentias cognoscitiuas in homine, quæ sunt sensus, imaginatio, & intellectus: & sic sumitur triplex visio, quam ponit tam ipse, quàm Aug. 12. super Genes. ad literam. Vel potest

distingui secundum differẽtiam prophetici influxus, qui quidem quantum ad illustrationem intellectus significatur per repletionem Spiritussancti, quam septimo loco ponit. Quantum vero ad impressionem formarum imaginabilium ponit tria, scilicet, somnium, quod ponit tertio loco: & visionem, quæ fit in vigilando respectu quorumcumque communium, quã ponit in secundo loco: & extasim, quæ fit per eleuationem mẽtis in aliqua altiora, quam ponit primo loco. Quantũ vero ad sensibilia signa ponit tria: quia sensibile signum aut est aliqua res corporea exterius apparens visui, sicut nubes, quam ponit quarto loco: aut est vox formata exterius ad auditũ hominis delata, quam ponit quinto loco: aut est vox per hominẽ formata cum similitudine alicuius rei, quod pertinet ad parabolam, quam ponit sexto loco.

ARTICVLVS II.

Vtrum excellentior sit prophetia, quæ habet visionem intellectualem & imaginariam, quàm ea quæ habet visionem intellectualem tantum.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur ꝙ excellentior sit prophetia, quæ habet visionem intellectualem & imaginariam, quàm ea quæ habet visionem intellectualem tantum. Dicit enim Augustinus 12. super Gene. ad literã:* & habetur in glos. 1. ad Corint. 14. super illud, Spiritus autem loquitur mysteria. Minus est propheta, qui rerum signatarum solo spiritu videt imagines, & magis est propheta, qui solo earũ intellectu est prædituς: sed maxime ꝓpheta est, qui in vtroque præcellit, hoc autem pertinet ad prophetam, qui simul habet intellectualem & imaginariam visionem. ergo huiusmodi prophetia est altior.

¶ 2 Præt. Quanto virtus alicuius rei est maior, tanto ad magis distãtia se extendit: sed lumen propheticum principaliter ad mentẽ pertinet, vt ex dictis* patet. ergo perfectior videtur esse prophetia, quę deriuatur vsque ad imaginationem, quàm illa quæ existit in solo intellectu.

¶ 3 Præt. Hieronymus in prologo libri Regum,* distinguit prophetas contra hagiographos. Omnes autem illi, quos prophetas nominat, puta, Isaias, Hieremias, & alij huiusmodi simul cum intellectuali visione imaginariam habuerũt, non autem illi qui dicuntur hagiographi, sicut ex inspiratione Spiritussancti scribẽtes, sicut Iob, Dauid, Salomon, & huiusmodi. ergo videtur quòd magis proprie dicuntur prophetæ illi, qui simul habent visionem imaginariam cum intellectuali, quàm illi, qui ha-

¶ *Super Quæstionis centesimæ septuagesimæquartæ Articulum secundum.*

IN art. 2. eiusdem quæst. 174. aduerte, quòd si verba in titulo posita proprie ꝓspecta in principio fuerint, clarior erit intellectus legentis articulum: alioquin vsque ad calcẽ articuli fluctuabit. Vtitur siquidem titulus non formis imaginatis, sed visione imaginária, ita quòd nõ vertitur in quæstionem, vtrum prophetia sine phantasmatibus, sed sine visione imaginaria. Et quoniam de prophetia est sermo, intelligitur de visione imaginaria prophetica, & hoc in calce articuli explicatur, ita q̃ sensus quæstionis est, An prophetia habẽs alteram tantum propheticam visionem, scilicet intellectualem, sit excellẽtior prophetia habente utramq; propheticam visionem, scilicet intellectualem & imaginariã.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli aduerte, quòd similitudo in litera posita iter fidẽ respẽctu cognitionis imãe & patrię, & prophetiam respectu visionis imaginariæ & intellectualis, non currit quatuor pedibus: sed sat est, q̃ exempli rationẽ habeat, ut intelligãt audientes. Prophetia siquidem distinguitur nõ per proprie, uel improprie dici de altera visionum, sicut fides improprie dicerętur

Veri. q. 12. artic. 10. Et Matth. 1. ꝙ pe fin.

*Glos. ord. super illud vt adimpleretur quod dictum est per prophetam.

Gloss. ordi. super illud Dispone domui tuæ quia morieris.

Lib. 7. cap. 8. declinando ad finem.

Infr. art. 3. cor. Et 3. q. 30. ar 2. ad 1. Et veri. q. 12. art. 12. Et Isa. 1.

Aug. li. 12. super Gen. ca. 9. in medio, tom. 3.

q. præcedẽ. art. 2.

parũ a medio, incipit. Vigiti duas literas, tomo 4.

Cap. 2. parũ ante medium illi⁹.

netur de cognitione patriæ: sed distingui tur penes magis, & minus proprie. Ita quòd magis proprie dicitur de illa quæ habet visionem imaginariam, & minus proprie de illa, quæ habet solum intellectualem visionem. De vtraque tamen proprie: vt patet ex definitione prophetiæ ex Cassiodoro.

In gloſ. ordin. in præfatione super prolog. Hieron. innuitur: & etiam Cassiod. in prologo super Psal. cap. 1.

¶ In eodem artic. 2. in responsione ad 4. manifeste habes, ꝙ quantumcumq; sit excellẽs intellectualis visio prophetica absque imaginaria visione, numquàm tamen est sine phantasmatum ministerio: quoniam diuina sapientia disponit omnia suauiter: & naturale est homini, absque phantasmate non intelligere. Nec extendas hæc ad raptum Pauli, aut Moysi: quoniam non loquimur de huiusmodi singularibus, sed de propheticis visionibus regulariter.

bent intellectualem tantum.

¶ 4 Præt. Dionys. dicit in 1. cap. cæleſt. hierarchiæ, quòd impossibile est nobis superlucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum circumuelatum: sed prophetica reuelatio fit per immissionem diuini radij. ergo videtur ꝙ non possit esse absque phantasmatum velaminibus.

SED CONTRA est, quod gloſſa* dicit in principio Psalterij, ꝙ ille modus prophetiæ dignior est cæteris, quando scilicet ex sola Spiritussancti inspiratione, remoto omni exteriori adminiculo facti, vel dicti, vel visionis, vel somnij, prophetatur.

RESPON. Dicendum, quòd dignitas eorum quæ sunt ad finem, præcipue consideratur ex fine. Finis autem prophetiæ est manifestatio alicuius veritatis supra hominem existentis: unde quanto huiusmodi manifestatio est potior, tanto prophetia est dignior. Manifestum est autem, quòd manifestatio diuinæ veritatis, quæ fit per nudam contemplationem ipsius veritatis, potior est, quàm illa, quæ fit sub similitudine corporalium rerũ: magis enim appropinquat ad visionem patriæ, secundum quam in essentia Dei veritas cõspicitur. Et inde est, quòd prophetia, per quam aliqua superna turalis veritas conspicitur, secundum intellectualem veritatem est dignior, quàm illa in qua veritas supernaturalis manifestatur per similitudinem corporaliũ rerum secundum imaginariam visionem. Et ex hoc etiam ostenditur mens prophetæ sublimior: sicut in doctrina humana auditor ostenditur esse melioris intellectus, qui veritatem intelligibilem a magistro nude prolatam capere potest, quàm ille qui indiget sensibilibus exemplis ad hoc manuduci. Vnde in commẽdationẽ prophetiæ Dauid, dicitur 2. Reg. 23. Mihi locutus est fortis Israel. & postea subdit: Sicut lux auroræ oriente Sole mane absque nubibus rutilat.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando aliqua supernaturalis veritas reuelanda est per similitudines corporales, tũc magis est ꝓpheta qui vtrũq; habet, scilicet lumen intellectuale, & imaginariam visionem, quàm ille qui habet alterum tantũ, quia perfectior est prophetia: & quãtum ad hoc loquitur Augustinus. sed illa prophetia, in qua reuelatur nude intelligibilis veritas, est omnibus potior.

AD 2ᵐ dicendum, quòd aliud est iudicium de his quæ propter se quæruntur, & de his quæ quæruntur propter aliud. In his enim quę propter se quæruntur, quanto virtus agentis ad plura, & remotiora se extẽdit, tanto potior est: sicut medicus reputatur melior, qui plures potest, & magis a sanitate distantes sanare. In his autem quæ non quæruntur nisi propter aliud, quanto agens potest ex paucioribus, & propinquioribus ad suum intentum peruenire, tanto videtur esse maioris virtutis: sicut magis laudatur medicus, ꝙ per pauciora, & leniora potest sanare infirmum. Visio autem imaginaria in cognitione prophetica non requiritur propter se, sed propter manifestationem intelligibilis veritatis: & ideo tanto potior est prophetia, quanto minus ea indiget.

AD 3ᵐ dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse simpliciter melius, quod tamen minus proprie recipit alicuius prædicationem: sicut cognitio patriæ est nobilior, quàm cognitio viæ, quæ tamen magis proprie dicitur fides, propterea quòd nomen fidei, importat imperfectionem cognitionis. Similiter autem prophetia importat quandam obscuritatem, & remotionem ab intelligibili veritate: & ideo magis proprie dicuntur prophetæ, qui vident per imaginariam visionem, quàmuis illa prophetia sit nobilior, quæ est per intellectualem visionem, dummodo tamen sit eadem veritas vtrobique reuelata. Si uero lumen intellectuale alicui diuinitus infundatur nõ ad cognoscendum aliqua supernaturalia, sed ad iudicandum secundum certitudinem ueritatis diuinæ, ea quæ humana ratione cognosci possunt: sic talis prophetia intellectualis est infra illam, quæ est cum imaginaria uisione ducente in supernaturalem ueritatẽ, cuiusmodi prophetiã habuerunt omnes illi, qui numerantur in ordine prophetarum, qui etiam ex hoc specialiter dicuntur prophetæ, quia prophetico officio fungebantur. Vnde & ex persona Domini loquebantur dicentes ad populum. Hæc dicit Dominus: quod non faciebant[d] illi, qui hagiographa conscripserunt, quorum plures loquebantur frequentius de his quæ humana ratione cognosci possunt non quasi ex persona Dei, sed ex persona propria, cum adiutorio tamen diuini luminis. D.1069.

AD 4ᵐ dicendum, quòd illustratio diuini radij in uita præsenti non fit sine uelaminibus phantasmatum qualiumcumque: quia connaturale est[d] homini secundum statum præsentis uitæ, ut non intelligat sine phantasmate. Quandoque tamen sufficiunt phantasmata, quæ communi modo a sensibus abstrahuntur, nec exigitur aliqua uisio imaginaria diuinitus procurata. Et sic dicitur reuelatio prophetica fieri sine imaginaria uisione. D.190.

ARTICVLVS III.

Vtrum gradus prophetiæ possint distingui secundum uisionem imaginariã.

¶ *Super Quæstionis centeſimæ ſeptuageſimæquartæ Articulum tertium.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd gradus prophetiæ possint distingui secundum uisionem imaginariam. Gradus enim alicuius rei non attendi tur secundum id quod est propter aliud, sed secundum id quod est propter se: in prophetia autẽ propter se quæritur uisio intellectualis, propter aliud autem uisio imaginaria, ut supra dictum est.* ergo uidetur ꝙ gradus prophetiæ non distinguantur secundum imaginariam uisionem, sed solum secundum intellectualem.

¶ 2 Præt. Vnius prophetæ uidetur esse unus gradus prophetiæ: sed uni prophetæ fit reuelatio secundũ diuersas imaginarias uisiones. ergo diuersitas imaginariæ uisionis nõ diuersificat gradũ ꝓphetiæ.

¶ 3 Præt. Secundum glos.* in principio Psalterij, prophetia consistit in dictis & in factis, somnio, & visione. non ergo debent ꝓphetiæ gradus magis distingui secundũ imaginariam visionem, ad quam pertinet visio & somnium, quàm secundum dicta, & facta.

SED CONTRA est, quòd mediũ diuersificat gradus cognitionis, sicut scientia propter quid est altior eo quòd est per nobilius mediũ, quàm scientia quia est, vel etiam quàm opinio: sed visio imaginaria in cognitione prophetica est sicut quoddam medium. ergo gradus prophetiæ distingui debent secundum imaginariam visionem.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictũ est,* prophetia, in qua per lumen intelligibile reuelatur aliqua ueritas supernaturalis per imaginariam visionem, medium gradum tenet inter illam prophetiam, in qua reuelatur supernaturalis ueritas absque imaginaria visione, & illã in qua per lumen intelligibile absque imaginaria visione dirigitur homo ad ea cognoscenda, vel agenda, quæ pertinent ad humanam conuersationem. Magis autem est proprium prophetiæ cognitio, quàm operatio: & ideo infimus gradus prophetiæ est cũ aliquis ex interiori instinctu mouetur ad aliqua exterius facienda, sicut de Samsone dicitur Iudi. 15. quòd irruit spiritus domini in eũ: & sicut solent ad ardorem ignis ligna consumi, ita & vincula, quibus ligatus erat, dissipata sunt & soluta. Secundus autem gradus prophetiæ est, cum aliquis ex interiori lumine illustratur ad cognoscendum aliqua, quæ tamen non excedunt limites naturalis cognitionis, sicut dicitur de Salomone 3. Reg. 4. quòd locutus est parabolas, & disputauit super lignis a cedro quæ est in Libano, vsque ad hysopum, quæ egreditur de pariete, & disseruit de iumentis, & uolucribus, & reptilibus, & piscibus: & hoc totum fuit ex diuina inspiratione. Nam præmittitur: Dedit Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis. Hi tamen duo gradus sunt infra prophetiã proprie dictam, quia non attingunt ad supernaturalem veritatem. Illa autem prophetia, in qua manifestatur supernaturalis veritas per imaginariam uisionem, diuersificatur primo secundum differentiã somnii quod fit in dormiendo, & uisionis quæ fit in uigilando, quæ pertinet ad altiorem gradum prophetiæ: quia maior uis prophetici luminis esse uidetur,

gl. ordi. ꝓfatio super ꝓlogum Hie. Sumi. Cassiod. Prologo super ꝓsal.

intellectualis, puta, respectu veritatis naturalis, vel respectu actionis. Sed in declarãdo retrogrado ordine author prosequitur, incipiendo ab vltimo in Samsone: vbi etiam deficit vltimũ gradum visũ: scilicet ad instinctũ, de quo dictum est, quòd est qd imperfectum in genere ꝓphetiæ. Et deinde ascẽdendo affert Salomonẽ: & deinceps imaginariam prosequitur, quatuor illi gradus tribuẽdo. Et demum ad pure intellectualẽ respectu supernaturalis veritatis, quam Dauid habuit, deuenit. Secundo, quòd prophetia intellectualis absque imaginaria visione respectu veritatis supernaturalis, quæ tenet supremũ gradum, dicitur excedere rationem propriæ dictæ non tamquàm res superioris ordinis, sed sicut summum in illo ordine. Supremum enim est in confinio altioris ordinis, & propterea excedit quę cõmuniter sunt in suo ordine. Tertio, quòd ex responsione ad primum habes, quòd ideo secundum imaginariam visionem distinguimus prophetiæ gradus: quia gradus imaginariæ visionis sunt signa graduum luminis prophetici, penes quod graduanda est prophetia tãquàm primam & veram mensuram illius. Ex eo namq; quòd gradus luminis prophetici sunt nobis ignoti, & significantur per gradus imaginariæ visionis tãquàm patentes, rationabile est, vt gradus prophetiæ penes imaginariam visionem distinguantur.

quæ aliquem occupatum circa sensibilia in vigilãdo abstrahit ad supernaturalia, quàm illa quæ animã hominis abstractam a sensibilibus inuenit in dormiendo. Secundo autem diuersificatur gradus prophetiæ quantum ad expressionem signorũ imaginabilium, quibus ueritas intelligibilis exprimitur. Et quia signa maxime expressa intelligibilis ueritatis sunt uerba, ideo altior gradus prophetiæ uidetur, quãdo propheta audit uerba exprimentia intelligibilem ueritatem, siue in uigilando, siue in dormiendo, quàm quando uidet aliquas res significatiuas ueritatis: sicut septem spicæ plenæ significant septẽ annos ubertatis. In quibus etiam signis tanto uidetur prophetia esse altior, quanto signa sunt magis expressa: sicut quando Hiemias uidit incendium ciuitatis sub similitudine ollæ succensæ, sicut dicitur Hier. 1. Tertio autẽ ostenditur altior esse gradus prophetiæ, quando propheta nõ solum uidet signa uerborum, uel factorum, sed etiã uidet in uigilando, uel in dormiẽdo aliquem sibi colloquentem, aut aliquid demonstrantem: quia per hoc ostẽditur, ꝙ mens prophetæ magis appropinquat ad causam reuelantem. Quarto autẽ potest attendi altitudo gradus ꝓphetalis ex conditione eius qui uidetur. Nam altior gradus prophetiæ est, si ille qui loquitur, uel demonstrat, uideatur in uigilando, uel in dormiẽdo in specie angeli, quàm si uideatur in specie hoĩs: & adhuc altior, si uideatur in dormiendo, uel in uigilando in specie Dei, secundum illud Isa. 6. Vidi Dñm sedẽtem. Super omnes autem hos gradus est tertium genus prophetiæ, in quo intelligibilis ueritas, & supernaturalis absque imaginaria visione ostenditur, quæ tamen excedit rationem prophetiæ propriæ dictæ, vt dictum est:* & ideo consequens est, quòd gradus prophetiæ proprie dictæ distinguantur secundum imaginariam uisionem. Art. præced. ad 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ discretio luminis intelligibilis non potest a nobis cognosci, nisi secundum quod iudicatur per aliqua signa imaginaria, vel sensibilia: & ideo ex diuersitate imaginatorum perpẽditur diuersitas intellectualis luminis.

AD 2ᵐ dicendum, quòd sicut supra dictum est,* prophetia non est per modum habitus immanentis: sed magis per modum passionis transeuntis. Vnde non est inconueniens, quòd uni & eidem prophetæ fiat reuelatio prophetica diuersis uicibus secundum diuersos gradus. q. 171. ar. 2.

AD 3ᵐ dicendum, quòd dicta, & facta, de quibus ibi fit mentio, non pertinent ad reuelationem prophetiæ, sed ad denuntiationem, quæ fit secũdum dispositionem eorum, quibus denuntiatur id quod prophetæ reuelatum est: & hoc fit quandoque per dicta, quandoque per facta. Denunciatio autem, & operatio miraculorum consequenter se habent ad prophetiam, ut supra dictum est.* q. 171. ar. 1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Moyses fuerit excellentior omnibus prophetis.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ ſeptuageſimæquartæ Articulum quartum.*

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur ꝙ Moyses non fuerit excellentior omnibus ꝓphetis. Dicit. n. glos.* in prin. Psalterij, ꝙ Dauid dicitur propheta per excellentiam. non ergo Moyses fuit excellentissimus omnium.

In articu. 4. eiusdẽ quæst. dubia duo occurrunt ex Nicolao de Lira super principio Psalterii. Primum est circa rationes in litera allatas ad probandũ quòd Moyses fuit simpliciter excellentissimus Veri. q. 12. art. 9. ad 2. & ar. 14. Et Isa. 6. *Innuitur ī glos. ordin. in præfatione in prologum B. Hieronymi. & innuitur ex Cassiodoro in prologo in psal. c. 1.

tissimus propheta. Et contra primam rationem obiicit dupliciter. Primo, Claritas cognitionis actum prophetandi excludens, non constituit excellentiorem gradum prophetiæ: sed visio diuinæ essentiæ excludit actum prophetandi, sicut & actum fidei, quia vterque est necessario ænigmaticus. ergo. Præterea, Si hæc ratio valeret, sequeretur quòd Moyses fuisset excellentior apostolis, excepto Paulo. Et tenet sequela, quia Moyses vidit diuinam essentiam: alii autē Apostoli non. Consequens reprobatur in hac litera, dum ministri noui testamenti præferuntur Moysi. Cōtra secundam rationem obiicit, quia denuntiatio est aliquid consequens cognitionem propheticam. non ergo variat gradū prophetiæ. Contra quartam rationem literæ de confirmatiōe obiicit: quia confirmatio per signum consequitur etiam prophetiam. Vnde & Ioānes Baptista nullum signum fecit, vt dicitur Ioan. 10. & tamē a dicto doctore præfertur Moysi.

Ar. præced. & artic. 1. q. 171.

¶ Secundum dubiū est circa conclusionem, contra quam arguit idem, volens q̄ Dauid sit simpliciter excellentior. Primo, quia Moyses nō habuit toties nec ita communiter illustrationes, secundū visionem pure intellectualem, sicut Dauid, 2. Regum. 23. Præterea Dauid plenius & clarius cognouit & expressit mysteria Christi, quàm Moyses secundum dictum doctorem. ergo prophetia Dauid sortitur quandā excellentiam ex hoc, quòd Christi mysteria sic expressit. Probatur sequela: quia lex & prophetæ ordinantur ad Christum sicut finem, finis autem nobilior est his quæ sunt ad finem. Et confirmatur, quia Gregorius Hom. 4. super Eze. dicit, quòd Dauid clariorē cognitionē q̄ Moyses habuerit.

Lib. 12. ca. 27. to. 3.

¶ Ad primū dubiū dr̄ cū authore in ar. sequenti in rōsione ad primū, q̄ visio diuinæ essētię raptim p modum passionis nō excludit actū prophetādi, qa est visio procul ex parte vidētis: nec est similis rō de actu fidei, qui est non apparentium. Nec est verum, q̄ actus propheticus est necessario ænigmaticus, iuxta illud Numer. 12. Palam, & nō per ænigmata Deū videt.

¶ Ad aliā obiectionem dicitur, quòd consequentia valeret si seruaretur identitas status, sed variato statu, non valet. Nam ministri noui testamenti ratiōe status, ideſt reuelatæ gratiæ, præferuntur Moysi, & non ratione maioris visionis, quàm fuerit visio diuina essentiæ: propterea quòd ratio illa valet respectu status ante nouū testamentum, simpliciter loquendo.

¶ Ad obiecta contra secundam & quartā rationes dicitur, q̄ licet denuntiatio, & cōfirmatio sequantur essentiam prophetiæ, quia tamen spectant ad conditiones prophetarum vt sic, ideo ad excellentiam prophetæ bene inductæ sūt, & male improbantur, quia non ad excellētiam essentialē prophetiæ inductæ sunt, sed ad excellētiam prophetæ ex illas conditiones, vt sic secundum omnes conditiōes inueniaf Moyses superior.

¶ Ad secundum dubium dicitur, q̄ primæ obiectiōis assumptum ea facilitate pōt negari, qua affirmat: quia non habet ex scriptura authoritates. Secūda vero nobilitatē prophetię Dauid quoad secundarium ostendit. Nā principale est diuinitas, in cuius cognitione excellit Moyses. Christus autem vtrāque naturā habet: unde ex hoc nihil concluditur. Authoritas Gregorii de cognitiōe mysteriorū Christi intelligitur, & non simpliciter.

Supra q. 13. art. 1. concl. 3. q. 7. ad 3. con. Et 1. Cor. 13. lect. 3.

*Art. præc.

¶ *Super Quæstionis ceteſimæ ſeptuageſimæ quartæ Articulum quintum.*

In articulo 5. eiusdem quæstionis, hoc solum scribendum occurrit, quòd visio Dei per essentiam ad prophetiam descendit, vt res superiores ordinis: & per accidens, scilicet, quia per modum passionis, & secundum quid: quia quo ad hoc quòd videns, adhuc erat procul. Et

¶ 2 Præt. Maiora miracula facta sunt per Iosue, qui fecit stare Solem & Lunam, vt habetur Iosue, 10. & per Isaiam, qui fecit retrocedere Solē, vt habetur Isa. 38. quàm per Moysen, qui diuisit mare rubrum. Similiter etiā per Heliam, de quo dicitur Ecclesia. 48. Quis poterit tibi similiter gloriari, qui suscitasti mortuum ab inferis? non ergo Moyses fuit excellentissimus prophetarum.

¶ 3 Præt. Matth. 11. dicitur, q̄ inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. non ergo Moyses fuit excellentior omnibus prophetis.

Sed contra est, qđ dicitur Deut. vlti. Nō surrexit prophetа vltra in Israel, sicut Moyses.

Respon. Dicendum, quòd licet quantū ad aliquid aliquis aliꝰ prophetarū fuerit maior Moyse, simpliciter tamen Moyses fuit omnibus aliis maior. In prophetia. n. sicut ex dictis *patet, consideratur & cognitio tam secundum visionem intellectualē, quàm secundū visionem imaginariam, & denuntiatio, & confirmatio per miracula. Moyses ergo fuit aliis excellentior. Primo quidem, quantum ad visionem intellectualem, eo quòd vidit ipsam Dei essentiam, sicut Paulus in raptu, sicut* Augusſt. dicit 12. super Gen. ad literam. Vnde dicitur Num. 12. quòd palàm non per ænigmata Deum vidit. Secundo, quantum ad imaginariam visionem, quam quasi ad nutū habebat non solum audiens verba, sed etiā vidēs loquētē ēt in specie Dei nō solū in dormiēdo, sed etiā ī vigilando. Vnde dr̄ Exod. 33. q̄ loquebat ei Dns facie ad faciē, sicut solet loqui homo ad amicū suum. Tertio, quantum ad denuntiationem, quia loquebatur toti populo fidelium ex persona Dei, quasi de nouo legem proponens: alij vero prophetæ loquebantur ad populum in persona Dei, quasi inducentes ad obseruantiam legis Moysi, secundum illud Malach. 4. Mementote legis Moysi serui mei. Quarto, quantum ad operationē miraculorum, quæ fecit toti populo infideliū. Vndē dicitur Deut. vltim. Non surrexit vltra propheta in Israel sicut Moyses, quē nosset Dominus facie ad faciē in omnibus signis atq; portentis, quæ misit per eum, vt faceret in terra Aegypti, Pharaoni, & omnibus seruis eius, vniuersęq; terrę illus.

Ad primvm ergo dicendū, quòd prophetia [d] Dauid ex q̄ pinquo attingit visionem Moysi, quantum ad visionem intellectualem: quia vterque accepit reuelationem intelligibilis & supernaturalis veritatis absque imaginaria visione. Visio tamen Moysi fuit excellentior quantum ad cognitionem diuinitatis: sed Dauid plenius cognouit, & expressit mysteria incarnationis Christi.

D.1069.

Ad 2m dicendum, quòd illa signa illorum prophetarum fuerunt maiora secundum substantiam facti: sed tamē miracula Moysi fuerunt maiora secundū modū faciēdi, qa sunt facta toti populo.

Ad 3m dicendum, quòd Ioannes pertinet ad nouum testamentum, cuius ministri præferuntur etiā ipsi Moysi, quasi magis reuelate speculātes, vt habet 2. ad Cor. 3.

Articvlvs V.

Vtrum aliquis gradus prophetiæ sit etiam in beatis.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur quòd aliquis gradus prophetiæ est etiam in beatis. Moyses enim, vt dictum est, vidit diuinam essentiam, qui tamē propheta dicitur. ergo pari ratiōe beati possunt dici prophetæ.

¶ 2 Præt. Prophetia est diuina reuelatio, sed diuinæ reuelationes fiunt etiam angelis beatis. ergo angeli beati possunt dici prophetæ.

¶ 3 Præt. Christus ab instanti conceptionis fuit comprehensor: & tamen ipse prophetam se nominat. Matth. 13. vbi dicit. Non est propheta sine honore, nisi in patria sua. ergo etiam comprehēsores & beati possunt dici ꝓphetę.

¶ 4 Præt. De Samuele dicitur Ecclesiast. 46. Exaltauit uocem eius de terra in prophetia delere impietatem gentis. ergo eadem ratione alij sancti post mortem possunt prophetæ dici.

Sed contra est, quòd 1. Pet. 1. sermo propheticus cōparatur lucernæ lucēti in caligino so loco: sed in beatis nulla est caligo. ergo nō possunt dici ꝓphetę.

Et hæc denotantur in litera cum subditur, Et propter hoc non totaliter amittit rationem prophetiæ talis visio. Patū enim quid habere prophetiæ dicitur, quod non totaliter excludit illam.

Respon. Dicendum, q̄ prophetia importat visionem quandā alicuius supernaturalis veritatis, vt procul existentis: quod quidem contingit esse dupliciter. Vno modo, ex parte ipsius cognitionis: qa veritas supernaturalis non cognoscitur in seipsa, sed in aliquibus suis effectibus. Et adhuc erit magis procul, si hoc sit per figuras corporalium rerum, quàm per intelligibiles effectus: & talis maxime est visio prophetica, quę fit per figuras & similitudines corporalium rerum. Alio modo, visio est procul ex parte ipsius videntis, qui scilicet non est totaliter in vltimā perfectionem adductus, secundum illud 2. ad Cor. 5. Quādiu in corpore sumus, peregrinamur a Domino. Neutro autem modo beati sunt procul: unde non possunt dici prophetæ.

D.486.

Ad primvm ergo dicendum, quòd visio [d] illa Moysi fuit raptim per modum passionis, non autem permanens per modum beatitudinis, unde adhuc videns erat procul: propter hoc non totaliter talis visio amittit rationem prophetiæ.

Ad 2m dicendum, quòd angelis fit reuelatio diuina non sicut procul existentibus, sed sicut totaliter Deo coniunctis. Vnde talis reuelatio non habet rationem prophetiæ.

D.1068.

Ad 3m dicendum, quòd Christus simul erat comprehensor, & viator. In quantum [d] ergo erat comprehensor, non competit sibi ratio prophetiæ, sed solum inquantum erat viator.

Ad 4m dicendum, quòd etiam Samuel nondum peruenerat ad statum beatitudinis. Vnde (etsi voluntate Dei ipsa anima Samuelis Sauli euentum belli prænuntiauit, Deo sibi hoc reuelante) pertinet ad rationem prophetiæ. Non autem est eadem ratio de sanctis, qui sunt modo in patria. Nec obstat quòd arte dæmonum hoc dicitur factum: quia etsi dæmones animam alicuius sancti euocare non possunt, neque cogere ad aliquid agendum, potest tamen hoc fieri diuina virtute, vt dum dæmon consulitur, ipse Deus per suum nuntium veritatem enuntiet: sicut per Heliam veritatem respondit nuntijs regis, qui mittebātur ad consulendum Deum Acharon, vt habetur 4. Reg. 1. Quāmuis etiam dici possit, quòd non fuerit anima Samuelis, sed dæmon ex persona eius loquēs, quem sapiens Samuelem nominat, & eius prænuntiationem propheticam, secundum opinionem Saulis & astantium, qui ita opinabantur.

Articvlvs VI.

Vtrum gradus prophetiæ uarientur secundum temporis processum.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur quòd gradus prophetiæ varientur secundū temporis processum. Prophetia enim ordinatur ad cognitionem diuinorum, vt ex dictis* patet: sed sicut dicit† Gregor. per successiones temporum creuit diuinæ cognitionis augmentū. ergo & gradus, & prophetię secundum processum temporis debent distingui.

¶ 2 Præt. Reuelatio prophetica fit permodū diuinæ allocutionis ad hominem. A prophetis autem ea quæ sunt eis reuelata, denuntiantur, & verbo, & scripto. dicitur. n. 1. Reg. 3. quòd ante Samuelem sermo Domini erat pretiosus, ideſt, rarus, qui tamen postea ad multos factus est. Similiter etiam non inueniuntur libri prophetarum esse conscripti ante tempus Isaię, cui dictum est. Sume tibi librum grandē, & scribe in eo stylo hominis, vt patet Isa. 8. post quod tempus plures prophetæ suas prophetias conscripserunt. ergo videtur quòd secundum processum temporum profecerit prophetiæ gradus.

¶ 3 Præt. Dominus dicit Matth. 11. Lex, & prophetæ vsq; ad Ioannem prophetauerūt. Postmodum autem fuit donū prophetiæ in discipulis Christi multo excellentius, quàm fuerit in antiquis prophetis, secundum illud ad Ephes. 3. Alijs generationibus nō est agnitum filijs hominum, scilicet mysterium Christi, sicut nūc reuelatum est sanctis apostolis eius & prophetis in spiritu. ergo videtur q̄ secundū processum temporis creuerit prophetiæ gradus.

Sed contra est, quia Moyses fuit excellentissimus prophetarum, vt dictum est,* qui tamen alios prophetas præcessit. ergo gradus prophetiæ non profecit secundum temporis processum.

Art. 4. & 5. præcedent.

Respon. Dicendum, quòd sicut dictum est,* prophetia ordinatur ad cognitionem diuinæ veritatis, per cuius cōtemplationem non solum in fide instruimur, sed etiam in nostris operibus gubernamur, secundum illud Psalm. 42. Emitte lucem tuam, & ueritatem tuam: ipsa me deduxerunt. Fides autem nostra in duobus principaliter consistit. Primo quidem, in vera Dei cognitione, secundum illud Heb. 11. Accedētem ad Deum oportet credere, quia est. Secundo, in mysterio incarnationis Christi, secundum illud Io. 14. Creditis in Deum, & in mę credite. Si ergo de prophetia loquamur inquantū ordinatur ad fidem deitatis, sic quidem creuit secundū tres temporū distinctiones. s. ante legem, sub lege, & sub gratia. Nam ante legem, Abraham & alij patres prophetice sunt instructi de his, quæ pertinent ad fidem diuinitatis. Vnde & prophetæ nominantur, secundum illud Psal. 104. In prophetis meis nolite malignari: quod specialiter dicitur propter Abrahā & Isaac,

Art. 2. 3. & 4. & q. 173. art. 4.

¶ In eodem articulo in rēsponsionē ad secundū, aduerte aut thorem reddere rationem duorū, scilicet, quare sermo Domini erat ante Samuelem, & reges, rarus. Et hoc dicit in calce rēsponsionis: & quare prophetia cœpit scribi tempore Isaiæ, quia scilicet tunc erat exordiū Romanæ vrbis, qua imperante erat Christus venturus, & impleturus omnium prophetarum oracula, ac extensurus promissam salutem vniuersō orbi. Decuit siquidem simul incipere scripturā, & cui scriberetur. Populus Israel non egebat scriptura, habens corā prophetas. Gentiles per Christum adunandi sub Rom. Eccles. egebant scriptura. Et iō simul scriptura prophetica & Roma cęperunt. Hanc rationem nō ausus ellem dicere, nisi authoritas Aug. in 18. de ciuita. Dei allata in litera, me foueret.

¶ In rēsponsione ad tertium eiusdem artic. nota bene contra nouos prophetas, & specialiter quēdam Amadæum, qui vē aiūt, librum edidit, nouam doctrinā eorū q̄ ad fidei Christianæ mysteria spectāt, introducere conanté, & suos sequaces ac similes. Omnes. n. tales hic damnantur ab authore, cū dicitur, nō defuerunt singulis tēporibus prophetiæ spiritum habentes, non quidē ad nouam doctrinam fideī depromendā. Nō dicit, nō quidē ad nouam fidē, sed ad nouā doctrinam fidei: ita q̄ non solam nouā fidē depromentes, qui ēt si angeli de cælo essent, excōicati sunt a Paulo Apostolo, sed nouam doctrinā fidei asserētes, procul ab Ecclesia & ꝓphetis sunt: sicut si docerent alium oportere esse ritum sacramentorum ab illo, quem cōiter Ecclesia seruat, aut si alia Euangeliis, aut sacræ scripturæ apponerent, tāq̄ sacrę scripturę,

partem : aut ſi aliquis actus ſecundum fidei doctrinam illicitos, dicerent licitos : aut aliquid huiuſmodi, quæ fidei chriſtianæ doctrinam horret ſiue quia directæ fidei aduerſantur, ſiue quia ex conſequenti fidei contrariantur, vt illi qui fatentur ſe noſſe Deum, factis autem negant, Deo contrariantur.

¶ In eodem artic. 6. in eadem reſpõſione ad tertium, circa id quod ibi dicitur, ſcilicet, quòd ſingulis temporibus non defuerunt habentes ſpiritum prophetiæ ad humanorũ actuũ directionem, dubiũ occurrit, an tales crediti ꝓphetæ audiendi ſint in his quæ dicũt ſe ex ſpiritu ꝓphetiæ habere. Et videtur quòd ſic, tum quia aliter in uanum daretur prophetiæ ſpiritus, quæ ad vtilitatem Eccleſiæ tãquam finem ordinantur, & fieret contra illud Apoſtoli 1. ad Theſ. 5. Prophetias nolite ſpernere : tum quia Iſaac obediuit præcepto Abrahæ circa mortẽ ſuiipſius, quæ erat contra omne ius : tum quia mulier fornicaria, quæ genuit ex Oſea propheta, excuſata eſt a fornicatione. In oppoſitum autem eſt, quod datur per hoc via in obedientiis, & impudicitiis, & aliis ſingularibus exceſſibus hominum illorum, qui dicerent ſe hæc patrare ex iuſſu huiuſmodi prophetarum.

¶ Ad huius euidentiam ſciendum eſt, quòd cum duplices ſint actus humani, quidam ſpectantes ad publica officia, & præſertim eccleſiaſtica, vt prædicare, celebrare, ſententias ferre in iudicio, & ſimilia. Et circa hæc non verſatur præſens quæſtio : quoniam clara huius quæſtionis ſolutio habetur extra de hæreticis. c. Cum ex iniuncto, ubi dicenti ſe inuiſibili miſſione a Deo miſſum, publica fides negatur, niſi miraculo, vel ſpeciali ſcripturæ teſtimonio id confirmet. Hinc .n. patet ꝙ quacumque perſona prophetante de nouo, non ſunt publici actus dirigendi, ſecundum illius prophetiam : quoniam Eccleſia fidem eis publicam negat, niſi aliquod dictorum teſtimoniorum efficaciter adeſſet. Alii vero actus humani priuatarum ſunt perſonarum, & in his diſtinguẽdum eſt : quoniam quidam diriguntur ab huiuſmodi prophetis conformiter ad vniuerſales Eccleſiæ regulas : & in his, quia nullum periculum eſt, quilibet poteſt in ſuo ſenſu abundare, vt dirigat ſuos actus ſecundum arbitrium huiuſmodi prophetarum. Quidam vero diriguntur difformiter ad eccleſiaſticos mores ſiue communes totius Eccleſiæ, ſiue peculiares alicuius religionis, & huiuſmodi, & hoc ſiue in veritate ſit iſta difformitas, ſiue habeãt ſpeciem difformitatis : & in iſtis, huiuſmodi prophetæ nec audiendi, nec fouendi ſunt aliquo modo, niſi, vt dictum eſt, fides publica ab Eccleſia eis deberetur. Manifeſtatur autẽ hoc ratione & authoritate. Ratione quidem, quoniam recta ratio exigit, vt in directione actuum noſtrorum certum præponatur dubio quo ad bonitatem, vel malitiam. Conſtat autem ꝙ regulare actus noſtros conformiter ad diuinas eccleſiaſticaſque leges & mores, bonum procul dubio eſt. Et declinare ab illis, malum ſimiliter procul dubio eſt. An aũt Deus in veritate illuminauerit huiuſmodi prophetas, & poteſtatem dederit præcipiendi oppoſitum, aut diſpenſandi in huiuſmodi, nulla euidenti certitudine conſtat nobis. quamuis ipſi hoc dicerẽt, & iurarent. Et ſic hoc tamquàm in certum & ambiguum poſtponendum eſt certę & infallibili regulæ diuinæ, ſeu humanæ, qua irreprehenſibiliter hactenꝰ actꝰ noſtros regulauimꝰ. Authoritate vero : Nam Paulus Apoſtolus vbi ſupra, cũ dixiſſet, Prophetias nolite ſpernere, ſtatim ſubiũxit tria documenta ad hoc, dicens, Omnia autem probate, quod bonũ eſt tenete, ab omni ſpecie mala abſtinete vos. Vbi ſic venerari prophetias docet, vt primo probemus omnia quæ dicũt, & in hac diſcuſſione ſcludiꝰ aſſignata ratio, vt ſcilicet certa præponantur incertis, vbi periculum imminet : deinde ad electionem bonitatis cogit & demum non ſolum ab abſtinentia mali, ſed etiam ab his quę habent mali ſpeciẽ cauendum præcipit, ac ſi aperte diceret, Nolite ſpernere prophetas, qui de nouo apparent : ueruntamen eſtote prudentes & cauti, nec ad ſpeciẽ mali ꝓp eos declinetis, ſed bonũ tantummodo ample ctamini. Conſtat, .n. bonum & malum in actibus humanis ſecundum conformitatẽ & deformitatẽ ad diuinas humanaſq; ꝑcipue eccleſiaſticas leges attendi. Quocirca nõ excuſantur q. ex iuſſu, vel licentia hmõi prophetarum, credentes eos ſpiritu afflatos diuino, aliquid committunt ex ſuo genere malum, vel habens ſpeciem mali, vt faciũt hi qui amplexibus, ſeu impudicitiis propterea operã dãt, delicias pompaſq; aſſumunt, nouirates ſingulares quas neſcierunt patres eorum ſub ſpecie ſanctitatis introducunt Non ſunt. n. hæc niſi carnis opera, & aliena a fructibus ſpiritus, vt patet ad Galat. 5. Et propterea ſi actus fiant peccati mortalis ex ſuo genere, peccant proculdubio mortaliter, tales actus facientes, vtpote non excuſati : quoniam iuris diuini, quale hoceſt ignorantia non excuſat.

¶ Ad primum ergo in oppoſitum dicitur, ꝙ prophetia datur ad vtilitatem, iuxta tñ conditionẽ prophetæ. Nã ꝓphetia prophetarum receptorum ab Eccleſia, datur ad vtilitatem, vt quid neceſſario amplectendum : prophetia vero prophetarum non receptorum ab Eccleſia, datur ad vtilitatem, tãquàm aliquid prius probandum & diſcutiendum, antequàm cum periculo aliquo amplectatur. Nec hoc eſt ſpernere prophetias, ſed eas probare.

¶ Ad ſecundum dicitur dupliciter. Primo, quòd Iſaac non cooperabatur morti ſuæ, ſed patienter tolerabat illam : ſicut martyres potentes euadere, & tamen ſponte ſuſcipientes martyrũ, & propterea ipſe certitudine adhęſionis tñ, tenens patrem ſuũ inſpiratum a Deo, nullũ actum fecit ex ſuo genere mortalem. Dicitur ſecũdo, ꝙ Abrahã erat iam prophera receptus in Eccleſia, ex quo iã circunciſionẽ acceperant a Deo, ipſo mediãte. Et ꝓpterea ſicut nos credẽtes doctrinæ ꝓphetarũ receptorũ in Eccleſia, licite talẽ cultũ reprobamꝰ, & talẽ amplecti tenemur : ita Iſaac tenebatur credere relationi factæ patri ſuo. Non eſt autem ſimile de iſtis ꝓphetis de quibus loquimur, qui diuerſis apparent temporibus, quoniam eis non tenemur credere.

¶ Ad vltimũ de muliere fornicãte Oſeæ dicitur quòd ſi, vt multi putant, vere concubitus fornicarius ex ſuo genere il le fuit, cum mulier illa peccatrix eſſet, non oportet laborare ad excuſandũ ipſam a peccato. Conſtat .n. quòd ſi aliud non interfuit, nos latẽs, excuſata nõ fuit a peccato mortali : ſicut nec hodie excuſaretur quæcumque mulier permittens ſe cognoſci a quocumq; ſanctiſſimo hoĩe, & propheta reputato, qui nõ eſſet ſuus maritus.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ ſeptuage ſimæquintæ Articulum primum.*

IN artic. 1. & 2. ſimul q. 175. dubiũ occurrit, cur abſtractionis a ſenſibus in 1. ar. author tres tantũ aſſignauerit cauſas, ſcilicet ægritudinem, dæmonem, & Deum, cum conſtet quartã inuentri cauſam ab ipſo expreſſam in 2. artic. & alibi, ſcilicet vehementiam amoris, ſeu intentionis animæ. Et augetur dubiũ : quoniam inuenitur Socrates apud Aulum Gelliũ de noctibus a ciciis lib. 2. ꝙ pertius atque pernox; immobilis abſtractꝰ manebat. Ipſe etiam author, vt in geſtis eiuſdem legitur, tã familiarem habebat huiuſmodi obſeruationem, vt etiam ad nutum illam habuiſſe videatur. Ad hoc dicitur, quòd reuera abſtractio a ſenſibꝰ, præter illam quæ fit i ſomnio, a quatuor oritur cauſis iam dictis. Sed tres earum in 1. artic. numeratæ ſunt cauſæ extrinſecæ, & propterea ipſæ ſolæ ibidem numeratæ ſunt. Et de Deo quidem, & dæmone clarum eſt, ꝙ ſunt extrinſecę cauſæ. De corpore autẽ manifeſtat ex hoc, ꝙ licet ſit intrinſecũ homini, eſt tamen extrinſecum animę, quæ alienat & abſtrahitur a ſenſibus. Quarta vero intrinſeca eſt, quoniam eſt ipſa intentio, ſeu affectio animę, & propterea non eſt computata cum aliis. Ad id autẽ quod de Socrate dicitur, poſſet dici, quòd ex vehementia intentionis animæ abſtrahebatur. Vetũtamen Ariſtoteles in problema te magno de viris excellentibus, corporali cauſæ videt tribuere. exiſtimauit ſiquidem illum maniacum. De authore autem particulariter quidem dici poteſt, quòd extrinſeca cauſa alienabatur a ſenſibus, ſcilicet ex nimia intentione ad ſpeculabilia, vel affectione ad fruibilia. Vniuerſaliter autem in nullã poteſt reduci corporis, vel animę cauſam illius raptus : quoniã corporaliter eleuatus a terra inſpiciebatur, quod & corporis & animę vires excedit. Et propterea cũ ſanctus Dei eſſet, proculdubio diuina rapiebatur virtute.

¶ Tertio, Vtrum Paulus in raptu viderit diuinam eſſentiam.

¶ Quarto, Vtrum fuerit alienatus a ſenſibus.

¶ Quinto, Vtrũ fuerit totaliter aĩa a corpore ſeparata in ſtatu illo.

¶ Sexto, Quid circa hoc ſciuerit, & quid ignouerit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima hominis rapiatur ad diuina.

AD PRIMVM ſic procedi tur. Videtur quòd anima hominis rapiatur ad diuina. Diffinitur enim a quibuſdã raptus ab eo quod eſt ſecundum naturam, in id quod eſt ſupra naturã, vi ſuperioris naturæ eleuatio : eſt autem ſecundum naturam hominis vt ad diuina eleuetur. dicit enim Auguſt. in principio confeſſ. * Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te. non ergo hominis anima rapitur ad diuina.

¶ 2 Præt. Dionyſ. * dicit 8. cap. de diui. nom. quòd iuſtitia Dei in hoc attenditur, quòd omnibus rebus diſtribuit ſecũdum ſuum modum & dignitatẽ : ſed quòd aliquis eleuetur ſupra id quod eſt ſecũdum naturam, nõ pertinet ad modum hominis, vel dignitatem. ergo videtur quòd non rapiatur mens hominis a Deo in diuina.

¶ 3 Præt. Raptus quandam violentiam importat : ſed Deus non regit nos per violentiam & coacte, vt Damaſc. * dicit. non ergo mens hominis rapitur ad diuina.

SED CONTRA eſt, quod 2. ad Corinth. 12. dicit Apoſtolus. Scio hominem in Chriſto raptum vſque ad tertium cælum. ubi dicit † Gloſ. raptum, ideſt, contra naturam eleuatum.

RESPON. Dicendum, ꝙ raptus violentiam quandam importat, vt dictum eſt. * Violentum autem dicitur, cuius principium eſt extra, nil cõferente eo quod vim patitur, vt dicitur 3. Eth. † Confert autem vnumquodque ad id in quod tendit ſecundum propriam inclinationem vel voluntariã, vel naturalem : & ideo oportet quòd ille qui rapitur ab aliquo exteriori, rapiatur in aliquid quod eſt diuerſum ab eo, in quã eius inclinatio tendit : quæ quidem diuerſitas attenditur dupliciter. Vno quidem modo, quantũ ad finem inclinationis, puta, ſi lapis qui naturaliter inclinatur ad hoc, quòd feratur deorſum, proijciatur ſurſum. Alio modo, quantum ad modum tendendi, puta, ſi lapis velocius proijciatur deorſum, quàm ſit motus eius naturalis. Sic igitur & anima hominis dicitur rapi in id quod eſt præter naturam. Vno modo, quantum ad terminum raptus, puta, quando rapitur ad pœnas, ſecundum illud Pſalm. 49. Ne quando rapiat, & non ſit qui eripiat. Alio modo, quantum ad modum hominis connaturalem, qui eſt vt per ſenſibilia intelligat veritatem : & ideo quando abſtrahitur a ſenſibilium

Veri. q. 13. ar. 1. & ar. 2 ad 9. Et 2. Cor. 12.

*lib. 1. cap. 1. ante medium, to. 1.

Ca. 8. a medio illi*, & cap. 9. non procul a fi.

Lib. 2. c. 30 circa princ.

Gloſ. ordinaria ibid.

Arg. 3. huius artic. †lib. 3. ca. 1. circa mediũ tom. 5.

Matth. 11. per illud, Maior vi ter ad Ioã. 3.

Lib. de ap. 27. ante to. 5.

Ca. 26 procul fin. to. 5

apprehenſione dicitur rapi, etiam ſi eleuetur ad ea, ad quæ naturaliter ordinatur: dum tamen hoc non fiat ex propria intentione, ſicut accidit in ſomno, qui eſt ſecundum naturam: unde non poteſt proprie raptus dici. Huiuſmodi autem abſtractio, ad quemcumque fiat, poteſt ex triplici cauſa contingere. Vno modo, ex cauſa corporali: ſicut accidit in his qui propter aliquam infirmitatem alienationem patiuntur. Secundo modo, ex virtute dæmonum, ſicut patet in arreptitijs. Tertio modo, ex virtute diuina: & ſic loquimur nũc de raptu, prout ſ. aliquis ſpiritu diuino eleuatur ad aliqua ſupernaturalia cum abſtractione a ſenſibus, ſecundum illud Ezechiel. 8. Spiritus eleuauit me inter cælum & terram, & adduxit me in Hieruſalem in viſione Dei. Sciendum tamen ꝙ rapi quandoque dicitur aliquis non ſolum propter alienationem a ſenſibus, ſed etiam pp alienationem ab his quibus intendebat, ſicut cum aliquis patitur euagationem mentis præter propoſitum: ſed hoc non ita proprie dicitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd naturale eſt homini, vt in diuina tendat per ſenſibilium apprehenſionem, ſecundum illud Roma. 1. Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſed iſte modus, quòd aliquis eleuetur ad diuina cum abſtractione a ſenſibus, non eſt homini naturalis.

AD 2ᵐ dicendum, quòd ad modum & dignitatem hominis pertinet, quòd ad diuina eleuetur ex hoc ipſo, quòd homo factus eſt ad imaginem Dei. Et quia bonum diuinum in infinitum excedit humanam facultatem, indiget homo, vt ſupernaturaliter ad illud bonum capeſſendum adiuuetur, quod fit per quodcumque beneficium gratiæ. Vnde quòd ſic eleuetur mens a Deo per raptum, non eſt contra naturam: ſed ſupra facultatem naturæ.

AD 3ᵐ dicendum, quòd verbum Damaſceni eſt intelligendum quãtum ad ea quæ ſunt per hominem facienda. Quantum vero ad ea quæ excedunt liberi arbitrij facultatem, neceſſe eſt quòd homo quadam fortiori operatione eleuetur: quæ quidem, quantum ad aliquid, poteſt dici coactio, ſi ſcilicet attendatur modus operationis: non autem ſi attendatur terminus operationis, in quem natura hominis, & eius intentio ordinatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum raptus magis pertineat ad uim cognoſcitiuam, quàm ad uim appetitiuam.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ raptus magis pertineat ad vim appetitiuam, ꝙ ad vim cognoſcitiuã. Dicit. n. *Diony. 4. c. de diui. no. Eſt autem ecſtaſin faciens diuinus amor: ſed amor pertinet ad vim appetitiuam. ergo & ecſtaſis, ſiue raptus.

¶ 2 Præt. †Greg. dicit in 2. Dialog. ꝙ ille qui porcos pauit, euagatione mentis & immunditiæ ſub ſemetipſo cecidit. Petrus vero, quem angelus ſoluit, eiuſq; mentem in ecſtaſi rapuit, non extra ſe quidem, ſed ſupra ſemetipſum fuit: ſed ille filius prodigus per affectum in inferiora dilapſus eſt. ergo etiam & illi qui rapiuntur in ſuperiora, per affectum hoc patiuntur.

¶ 3 Præt. Super illud Pſal. 30. In te Domine ſperaui, non confundar in æternum, dicit Gloſſa* in expoſitione tituli. Ecſtaſis græce, latine dicitur exceſſus mentis, qui fit duobus modis vel pauore terrenorum, vel mente rapta ad ſuperna, & inferiorum oblita: ſed pauor terrenorum ad affectum pertinet. ergo etiam raptus mentis ad ſuperna, qui ex oppoſito ponitur, pertinet ad affectum.

SED CONTRA eſt, quòd ſuper illud Pſal. 115. Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax, dicit Gloſſa* Dicitur hic ecſtaſis, cum mens non pauore alienatur, ſed aliqua inſpiratione reuelationis ſurſum aſſumitur: ſed reuelatio pertinet ad vim intellectiuam. ergo & ecſtaſis, ſiue raptus.

RESPON. Dicendum, quòd de raptu dupliciter loqui poſſumus. Vno modo, quantum ad id in quod aliquis rapitur: Et ſic proprie loquendo, raptus non poteſt pertinere ad vim appetitiuam, ſed ſolum ad cognoſcitiuam.* Dictum eſt enim quòd raptus eſt præter propriam inclinationem eius quod rapitur: ipſe autem motus appetitiuæ virtutis eſt quædam inclinatio ad bonum appetibile. Vnde proprie loquendo, ex hoc, quòd homo appetit aliquid, non rapitur: ſed per ſe mouetur. Alio modo, poteſt conſiderari raptus quantum ad ſuam cauſam: & ſic poteſt habere cauſam ex parte appetitiuæ virtutis. Ex hoc enim ipſo ꝙ appetitus ad aliquid vehementer afficitur, poteſt contingere, quòd ex violentia affectus homo ab omnibus alijs alienetur. Habet etiam effectum in appetitiua virtute, cum ſcilicet aliquis delectatur in his, ad quæ rapitur. Vnde & Apoſtolus dixit ſe raptum non ſolum ad tertium cælum, quod pertinet ad contemplationem intellectus: ſed etiam in paradiſum, quod pertinet ad affectum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd raptus addit aliquid ſupra ecſtaſin. Nam ecſtaſis importat ſimpliciter exceſſum a ſeipſo, ſecundũ quem ſcilicet aliquis extra ſuã ordinationẽ ponitur: ſed raptus ſuper hoc addit violentiam quandam. Poteſt igitur ecſtaſis ad vim appetitiuam pertinere, puta, cum alicuius appetitus tendit in ea quæ extra ipſum ſunt: & ſecundum hoc Dionyſ.* dicit, quòd diuinus amor facit ecſtaſin, inquantum ſcilicet facit appetitum hominis tendere ad res amatas. Vnde poſtea* ſubdit, quòd etiam ipſe Deus, qui eſt omnium cauſa, per abundantiam amatoriæ bonitatis extra ſeipſum fit per prouidentiam ad omnia exiſtentia: quàmuis etiam ſi expreſſe hoc diceretur de raptu, non deſignaretur, niſi quòd amor eſſet cauſa raptus.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ in homine eſt duplex appetitus, ſcilicet intellectiuus, qui dicitur voluntas, & ſenſitiuus, qui dicitur ſenſualitas. Eſt autem proprium homini, vt appetitus inferior ſubdatur appetitui ſuperiori, & ſuperior moueat inferiorem. Dupliciter ergo homo ſecundum appetitum poteſt fieri extra ſeipſum. Vno modo, qñ appetitus intellectiuus totaliter in diuina tendit prætermiſſis his, in quæ inclinat appetitus ſenſitiuus. Et ſic Dionyſ. dicit in 4. de diui. no. quòd Paulus ex virtute diuini amoris ecſtaſin faciente, dicit. Viuo ego, iã non ego: viuit vero in me Chriſtus. Alio modo, quando prætermiſſo appetitu ſuperiori homo totaliter fertur in ea, quæ pertinent ad appetitũ inferiorem: & ſic ille qui porcos pauit, ſub ſemetipſo cecidit. Et iſte exceſſus, vel ecſtaſis, plus appropinquat ad rationem raptus, quàm primus, quia ſ. appetitus ſuperior eſt magis homini proprius. Vnde quãdo homo ex violentia appetitus inferioris abſtrahitur a motu appetitus ſuperioris, magis abſtrahitur ab eo, quod eſt ſibi proprium: quia tamen non eſt ibi violentia, eo ꝙ uoluntas deficit a uera ratione raptus, niſi forte tam uehemens paſſio ſit, ꝙ uſum rationis totaliter tollat: ſicut contingit

Ca. 4. de diui. no. par. 1 non remote a fine.

† lib. 2. ca. 3. circa med.

Eſt Augu. Pſal. 30. in prin. illius, tom. 8.

Eſt glo. Aug. ſuſt. in Pſ. 115. nõ g. cul a princ. tom. 8.

Ar. præced.

Loco citato in argum.

Eodem loco.

tingit in his qui propter vehementiam iræ, vel amoris inſaniunt. Conſiderandum tamen quòd vterque exceſſus ſecundum appetitum exiſtens, poteſt cauſare exceſſum cognoſcitiuæ virtutis, vel quia mens ad quædam intelligibilia rapiatur alienata a ſenſibus, vel quia rapiatur ad aliquam imaginariam viſionem, ſeu phantaſticam apparitionem.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ ſicut amor eſt motus appetitus reſpectu boni, ita timor eſt motus appetitus reſpectu mali. Vnde eadem ratione ex vtroque poteſt cauſari exceſſus mentis, præſertim cum timor ex amore cauſetur, ſicut Auguſt. dicit* 14. de ciuit. Dei.

Gen. 14. c. 7. & 18. com. 5.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ ſeptuageſimæquinæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum Paulus in raptu uiderit Dei eſſentiam.

IN art. 3. eiuſdem quæſt. 175. vbi de raptu Pauli ad videndam diuinam eſſentiã ineffabilitas verborum affertur, ſeruulus mihi accidit: quoniam Paulus nõ dicit ſe vidiſſe, ſed audiiſſe, ac per hoc ad minus quid ſe raptum dicit, quàm ad videndum Deũ per eſſentiã. Audire. n. verba arcana ineffabilia, non eſt videre Deum per per eſſentiam: quoniã intuitus ille vnius eſt nõ multorum, viſus eſt nõ auditus. Ad hoc dicitur, ꝙ quia non ex Scriptura authoritate, ſed diui Aug. & ſequacium, creditur Paulum raptum vſq; ad viſionem diuinæ eſſentiæ: ideo non oportet tã proprie diſcutere, ſeu intelligere verba illa ad opinandum oppoſitum.

Sen. q. 10. 2. 11. cor. ad 1. Et 2. 23. art. 2. 2. Cor. 12. lec. 1.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem artic. dubium occurrit etiam de ipſo habitu fidei in Paulo, qa videtur ꝙ fruſtrà remanſerit: quoniam actualis viſio alicuius rei non ſolũ excludit actualẽ fidem reſpectu illi⁹ ꝙ tũc, ſed etiam in futurũ. Qui enim ſemel vidit Romam, non credit amplius, ſi Roma eſſet incommutabilis, ipſam eſſe. Cũ igitur Paulus ſupponatur vidiſſe diuinã eſſentiam, in qua omnia fidei myſteria relucent, poſtquã ceſſauit videre, non credebat amplius, ſed certus erat certitudine præteritæ euidentiæ, cuius erat memor.

3. 12. c. 6. & ſeq. to 12.

Dicit.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ Paulus nõ vidit omnia quę ſunt fidei in diuina eſſentia, cum non uiderit ſe in corpore, uel extra corpus. Et propterea habitus fidei remanſit in eo quo ad multa credẽda exiturus in actum ſimpliciter: quo ad illa uero q̃ uidit exitur⁹ in actũ ſub cõditione & præparatione animi, ſcilicet quòd etiam crederet ſi non uidiſſet. Et hac ſolutione vtẽdum eſt, cum de viſionibus prophetarum, & eorum fide eſt quæſtio.

Lib. 2. cap. 13. & 28. tomo 3. Et epiſt. 112. ca. 13. to. 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd mens humana diuinitus rapitur ad contemplandum veritatem diuinam tripliciter. Vno modo, vt cõtempletur[d] eam per ſimilitudines quaſdam imaginarias: & talis fuit exceſſus mentis, qui cecidit ſupra Petrum. Alio modo, vt contempletur veritatem diuinam per intelligibiles effectus, ſicut fuit exceſſus Dauid, dicentis, Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax. Tertio modo, vt contempletur eam in ſua eſſentia: & talis fuit raptus Pauli, & etiam Moyſi, & ſatis congruenter. Nam ſicut Moyſes fuit primus doctor Iudeorum, ita Paulus fuit primus doctor Gentium.

D. 1082. Pſal. 115.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ diuina[e] eſſentia videri ab intellectu creato non poteſt, niſi per lumen gloriæ, de quo dicitur in Pſ. 35. In lumine tuo videbimus lumen: qđ tñ dupliciter participari poteſt. Vno modo per modũ formæ immanẽtis: & ſic beatos facit ſanctos ſ patria. Alio modo, per modũ cuiuſdam paſſionis tranſeuntis, ſicut* dictum eſt de lumine prophetiæ: & hoc modo[d] lumen illud fuit in Paulo, qũ raptus fuit. Et ideo ex tali viſione non fuit ſimpliciter beatus, vt fieret redundantia ad corpus, ſed ſolum ſecũdũ quid: & ideo talis raptus aliquo modo ad prophetiam pertinet.

D. 486.

q. 171. ar. 2 D. 986.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ quia Paulus in raptu non fuit beatus habitualiter, ſed ſolum habuit actum beatorum, conſequens eſt, vt ſimul tunc in eo non fuerit actus fidei: fuit tamen ſimul in eo fidei habitus.

AD 4ᵐ dicendum, quòd nomine tertij cæli poteſt vno modo intelligi aliquid corporeum: & ſic tertium cælum dicitur cælum empyreum, quod dicitur tertiũ reſpectu cæli aerei, & cęli ſiderei: vel potius reſpectu cæli ſiderei, & reſpectu cæli aquei, ſiue cryſtallini. Et dicitur raptus ad tertium cælum, non quia raptus ſit ad vidẽdum ſimilitudinem alicuius rei corporeæ, ſed propter hoc, quòd locus ille eſt contemplationis beatorum. Vnde Gloſ. dicit* 2. ad Corin. 12. quòd cælum tertium eſt ſpirituale cælum, vbi angeli & ſanctæ animæ fruuntur Dei contemplatione. Ad quod cum dicit ſe raptum, ſignat quòd Deus oſtendit ei vitam, in qua videdus eſt in æternum. Alio modo, per tertium cælum poteſt intelligi aliqua viſio ſupermundana, quæ poteſt dici tertium cælum triplici ratione. Vno modo, ſecundum ordinem potentiarum cognoſcitiuarum, vt primum cælum dicatur viſio ſupermundana corporalis, quæ fit per ſenſum, ſicut viſa eſt manus ſcribentis in pariete, Daniel. 5. Secundum autem cælum ſit viſio imaginaria, puta, quam vidit Iſa. & Ioan. in Apocalyp. Tertium vero cælum dicatur viſio intellectualis, vt Auguſtinus* exponit 12. ſu-

Gloſ. ordinaria ibid.

Lib. 12. ca 28. tom. 3.

per genes. ad literam. Secundo modo, potest dici tertium cælum secundum ordinem cognoscibilium, vt primum cælum dicatur cognitio cælestium corporũ: secundum, cognitio cælestium spirituum: tertium cognitio ipsius Dei. Tertio modo, potest dici, tertium cælum contemplatio Dei secundum gradus cognitionis, qua Deus videtur, quorum primus pertinet ad angelos infimę hierarchię: secundus, ad angelos medię: tertius, ad angelos supremę, vt dicit* Glo. 2. ad Corin. 12. Et quia visio Dei non potest esse sine delectatione, propterea non solum se dicit raptum ad tertium cælum ratione contemplationis: sed etiam in paradisum ratione delectationis consequentis.

Ibi Innuit in glos. ordinaria ex Dion. Areopagita.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septuagesimæquintæ Articulum quartum.*

1.q.12.art.11.cor. Et veri.q.10.art.11.cor.& q.13.a.3.cor. & ad 4. & ar.4.cor. Et quol.1.ar.1.co. Et 2.Corin.12.le.1. *lib.12 ca.28. circ. medium, to.3.

IN art.4. eiusdem quæst. 175. in respõsione ad tertiũ, aduerte quòd respõsio ista, scilicet quòd in Paulo vidente diuinam essentiam, relictæ fuerunt aliquę species intelligibiles ex ipsa visione, sicut abeunte sensibili remanent aliquæ impressiones in anima, quas conferens ad phantasmata, postea memoratur, potest dupliciter intelligi. Primo, quòd remanserint in intellectu Pauli species intelligibiles, quasi reliquiæ illius visionis: sicut eõtingit in nobis, quòd remanent reliquiæ lucis post visionẽ corporalem. Et hoc videtur sonare modus loquendi istius literæ, dum dicit, quòd relictæ fuerunt ex hoc ipso, q̃ videbat Deũ. Et sic intellexit Pauli passiue se habuisset ad huiusmodi participationem specierũ. Alio modo, põt intelligi quòd intellectus Pauli dum videret Deum, formauit sibi similitudines eorum quæ videbat in Deo, & hoc ex naturali intellectus virtute, qua natus est ex quibuslã visis formare similitudinem alterius. Et hunc quidem secundũ sẽnsum, seu modũ, expressit author in 1.lib.q.12. art.9. ad secundum. Primũ autem modum hic tantum insinuauit: uterque tamen possibilis videtur.

Cap.1.to.2

Lib.12.cap. 27. tom. 3.

D.190.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Paulus in raptu fuerit alienatus a sensibus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Paulus in raptu non fuerit alienatus a sensibus. Dicit enim* Augustinus 12. super genes. ad literam. Cur non credimus quòd tanto Apostolo doctori gẽtium rapto vsque ad ipsam excellentissimam visionem voluerit Deus demõstrare vitam, in qua post hãc vitam viuendum est in æternum? sed in illa vita futura sancti post resurrectionem videbunt Dei essentiam absque hoc quòd fiat abstractio a sensibus corporeis. ergo nec in Paulo fuit huiusmodi abstractio facta.

¶2 Præt. Christus vere viator fuit, & continue visione diuinæ essentiæ fruebatur, nec tamẽ fiebat abstractio a sensibus. ergo nec fuit necessarium, quòd in Paulo fieret abstractio a sensibus ad hoc, quòd essentiam Dei videret.

¶3 Præt. Paulus postquàm Deum per essentiam viderat, memor fuit illorum quę in illa visione conspexerat. unde dicebat 2. ad Corinth. 12. Audiui arcana verba quæ non licet homini loqui: sed memoria ad partem sensitiuam pertinet, vt patet per* Philosophum in libro de memoria & reminiscentia. ergo videtur quòd etiam Paulus videndo Dei essentiam, non fuerit alienatus a sensibus.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit super genes. ad literam.* Nisi ab hac vita quisque quodammodo moriatur siue omnino exiens a corpore, siue auersus & alienatus a corporis sensibus, in illã non uehitur visionem.

RESPON. Dicendum, q̃ diuina essentia non potest ab homine videri per aliam vim cognoscitiuã, q̃ per intellectũ. Intellectus autem humanus non conuertitur ad intelligibilia, nisi mediantibus phantasmatibus, quæ per species intelligibiles a sensibus accipit, & in quibus considerans de sensibilibus iudicat, & ea disponit. Et ideo in oi operatione, qua intellectus noster abstrahitur a phantasmatibus, necesse est q̃ abstrahatur a sensibus. Intellectus aũt hominis in statu viæ necesse est q̃ a phantasmatibus abstrahatur, si videat Dei essentiam. Non[d] enim aliq̃ phantasma potest Dei essentia videri, quinimmo nec per aliquam speciem intelligibilem creatam: quia essentia Dei in infinitum excedit nõ solum omnia corpora, quorum sunt phantasmata, sed etiam omnem intelligibilem creaturam. Oportet autem cũ intellectus hominis eleuatur ad altissimam Dei essentiæ visionem, vt tota mẽtis intentio illuc aduocetur, ita scilicet quòd nihil intelligat aliud ex phantasmatibus, sed totaliter feratur in Deum. Vnde[d] impossibile est, quòd homo in statu viæ videat Deum per essentiam sine abstractione a sensibus.

D.48.

D.10.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut* dictum est, post resurrectionem in beatis Dei essentiã videntibus fiet redundantia ab intellectu ad inferiores vires, & vsq; ad corpus. Vnde secundum ipsam regulam diuinæ visionis, anima intendet phantasmatibus & sensibilibus. Talis aũt redundantia nõ fit in his qui rapiuntur, sicut dictum est:* & ideo non est similis ratio.

Art.3.arg.2. & in solut. illius.

AD 2[m] dicendum, quòd intellectus animæ Christi erat glorificatus per habituale lumen gloriæ, quo diuinam essentiam videbat multo amplius, quàm aliquis angelus, vel homo. Erat autem viator propter corporis passibilitatem, secundum quam paulominus ab angelis minorabatur, vt dicitur ad Hebræos 2. dispensatiue, & non propter aliquem defectum ex parte intellectus. Vnde non est similis ratio de eo, & de alijs viatoribus.

Art.3.arg.2. & in solut. illius.

AD 3[m] dicendum, quòd Paulus postquàm cessauit videre Dei essentiam, memor fuit illorum quæ in illa visione cognouerat per aliquas species intelligibiles habitualiter ex hoc in eius intellectu relictas: sicut etiam abeunte sensibili remanent aliquæ impressiones in anima, quas postea conferens ad phantasmata memoratur. Vnde nec totam illam cognitionem, aut cogitare poterat, aut verbis exprimere.

ARTICVLVS V.

Vtrum anima Pauli in statu illo fuerit totaliter a corpore separata.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd anima Pauli in statu illo fuerit totaliter a corpore separata. Dicit enim Apostolus 2. ad Corinth. 5. Quàmdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem: sed Paulus in statu illo non peregrinabatur a Domino, quia videbat Deum per speciem, vt dictum est.* ergo non erat in corpore.

¶2 Præt. Potentia animæ non potest eleuari supra eius essentiã, in qua radicatur: sed intellectus, qui est potentia animæ, in raptu fuit a corporalibus abstractus per eleuationem ad diuinam cõtemplationem. ergo multo magis essentia animæ fuit separata a corpore,

¶ *Super Quæstionis centesimæ septuagesimæquintæ Articulum quintum.*

Infra ar.6. Et ver.q.13. ar.5.co. & 2. Cor.12. lect.1.fi.

IN articulo quinto eiusdem quæstionis in responsione ad tertium circa differẽtiam inter vires sensitiuas & vegetatiuas, quòd sensitiuæ ex intentione animæ, vegetatiuæ autem per modũ naturæ operantur: & propterea oportet intentionẽ vehementem animæ abstrahere a sensitiuis, & nõ a vegetatiuis, aduerte quòd, vt author i quæstionibus de veritate quæstio. decimatertia

Ar.3.huius quæst.

materiæ diffuse declarat, hoc intelligitur per se: quoniam per accidẽs pars intellectiua impedit vegetatiuã, & econtra. Experimur enim actus vegetatiuæ & digerendo, & calefaciendo, & fumando &c. prodesse, & obesse virtutibus ministrantibus intellectui, adeo vt quidã penitus priuẽtur intellectu, vt fatui, & ebrii &c. quidã clarum videantur fortiti intellectum ex claritate spirituum ex vegetabili generatorum. Ecõtra experimur etiam quòd exercitatio intellectus nocet parti vegetatiuæ quãdoque, vt immediate post cibum, quia calor & spiritus debentes seruire vegetatiuæ partiti trahuntur ad ministrandum cogitatiuæ, memoratiuæ, & huiusmodi ministrãtibus intellectui. Quandoque ẽt confert exercitatio intellectus vegetatiuæ, p̃ quãto ponit in exercitio & labore virtutes sibi ministrãtes. Labor enim, & exercitium partium corporalium, si moderate, & tempore congruo fiant, ad digestionem conferunt.

Ar.4.huius quæst.

¶3 Præt. Vires animæ vegetabilis sunt magis materiales, quàm vires aiæ sensitiuę: sed oportebat intellectũ abstrahi a viribus aiæ sensitiuæ, vt dictum est,* ad hoc, vt rapiatur ad videndam diuinam essentiam. ergo multo magis oportebat, quòd abstraheretur a viribus animæ vegetabilis, quarum operatione cessante iam nullo modo remanet anima corpori eõiuncta. ergo videtur quòd oportuit in raptu Pauli animam totaliter a corpore esse separatam.

D.10.

SED CONTRA est, q̃d* Aug. dicit in epistola ad Paulinam de videndo Deum. Non incredibile est, sic quibusdam sanctis nondum vita defunctis, vt sepelienda ecorum cadauera remanerent, istã excellẽtiam reuelationis fuisse cõcessam, vt scilicet viderent Deũ per essentiam. Non ergo fuit necessarium, vt in raptu Pauli anima eius totaliter separaretur a corpore.

Ar.3.arg.2. & in solut. illius.

RESPON. Dicendum, quòd in raptu, de quo nunc loquimur, virtute diuina eleuatur homo ab eo quod est secundum naturam, in id quod est supra naturã: & ideo duo considerare oportet. Primo quidem, quid sit homini secundũ naturã. Secundo, quid diuina virtute in homine sit fiendum supra naturam. Ex hoc autem quòd anima corpori vnitur tamquàm naturalis forma ipsius, conuenit animæ naturalis habitudo ad hoc, q̃ per cõuersionem ad phantasmata intelligat: Quod quidem ab ea non aufertur diuina virtute in raptu, quia non mutatur status eius, vt dictum est.* Manente autem hoc statu aufertur ab anima actualis conuersio ad phantasmata & sensibilia, ne impediatur eius eleuatio in id, quod excedit omnia phantasmata, vt dictum est:* & ideo in raptu non fuit necessarium quòd anima sic separaretur a corpore, vt ei non vniretur quasi forma.* Fuit autem necessarium intellectum eius abstrahi a phantasmatibus, & sensibilium perceptione.

Art.3.arg.2. in eius cor.

Ar.4.huius quæst.

D.10.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ Paulus in raptu illo peregrinabatur a Domino quantum ad statũ, quia adhuc erat in statu viatoris: nõ autem quo ad actum, quo videbat Deũ per speciem, vt ex prædictis patet.*

2.ad 2.

AD 2[m] dicendum, quòd potentia animæ virtute naturali non eleuatur supra modum conuenientem essentiæ eius. Virtute tamen diuina potest in aliquid altius eleuari: sicut corpus per violentiam fortioris virtutis eleuatur supra locum conuenientem sibi secundum speciem suæ naturæ.

AD 3[m] dicendum, quòd vires animæ vegetabilis non operantur ex intentione animæ, sicut vires sensitiuæ, sed per modum naturæ: & ideo non requiritur ad raptum ab eis abstractio, sicut a potentijs sensitiuis, per quarum operationes minueretur intentio animæ circa intellectiuam cognitionem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Paulus ignorauerit, an anima eius fuerit a corpore separata.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Paulus non ignorauerit, an eius anima fuerit a corpore separata. Dicit enim ipse 2. ad Corinth. 12. Scio hominem in Christo raptũ vsque ad tertium cælum: sed homo nominat compositum ex anima & corpore, raptus etiam differta morte. Videtur ergo quòd ipse sciuerit animã non fuisse per mortem a corpore separatã, præsertim quia hoc communiter a doctoribus ponitur.

¶2 Præt. Ex eiusdem Apostoli verbis patet, quòd ipse sciuit quò raptus fuerit, quia in tertium cælũ: sed ex hoc sequitur, quòd sciuerit vtrum in corpore fuit, vel nõ: quia si sciuit tertium cælum esse aliquid corporeum, consequens est quòd sciuerit animam suã non esse a corpore separatam, quia visio rei corporeæ non potest fieri nisi per corpus. ergo videtur quòd non ignorauerit, an anima fuerit a corpore separata.

¶3 Præt. Sicut Augustinus dicit 12.* super Genes. ad literam. Ipse in raptu vidit illa visione Deum, qua vident sancti in patria: sed sancti ex hoc ipso quòd vident Deum, sciunt an animæ eorum sint a corporibus separatæ. ergo & Paulus hoc sciuit.

Lib.12. ca. 28.tom.3.

SED CONTRA est, quod dicitur 2. ad Corinth. 12. Siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit.

RESPON. Dicendum, quòd huiusmodi quæstionis veritatẽ accipere oportet ex ipsius Apostoli verbis, quibus dicit se aliquid scire, scilicet se raptum esse vsque ad tertium cælum, & aliquid nescire, scilicet vtrũ in corpore, aut extra corpus: quod quidem potest intelligi dupliciter. Vno modo, vt hoc quod dicitur, Siue in corpore, siue extra corpus, nõ referatur ad ipsum esse hominis rapti, quasi ignorauerit an anima eius esset in corpore, an nõ, sed ad modũ raptus, vt scilicet ignorauerit an corpus eius fuerit simul raptum cum anima in tertium cælum, vel non, sed solũ anima, sicut Ezechiel. 8. dicitur, quòd adductus est in visionibus Dei in Hierusalem. Et hunc intellectum fuisse cuiusdam Iudæi exprimit Hieronymus in prologo super Danielem,* vbi dicit. Denique & Apostolum nostrum, scilicet dicebat Iudæus, non fuisse ausum affirmare se corpore raptum: sed dixisse, Siue in corpore, siue extra corpus, nescio. Sed hunc sensum reprobat Augustinus 12.* super Genes. ad literam, per hoc quòd Apostolus dicit scisse se esse raptum, vsque in tertium cælum. Sciebat ergo verum esse tertium cælum id, in quod raptus fuit, & non similitudinẽ imaginariam tertij cæli. Alioquin si tertium cælum nominauit phantasma tertij cæli, pari ratione dicere potuit se in corpore raptum, nominans corpus proprij corporis phantasma, quale apparet in somnijs. Si autem sciebat esse verum tertium cælum, sciebat ergo aut esse aliquid spirituale, & incorporeum: & sic non

Veri. q.13. art.5. Et 2. Cor.12.lec. 1. fin.

A medio illi°. Incipit: Danielem Prophetã, tom. 4. lib. 12. c.2. 3. 4. & 28. to. 3.

poterat corpus eius illuc rapi, aut esse aliquid corpo- F
reum: & sic anima non posset illuc sine corpore rapi, nisi separaretur a corpore. Et ideo oportet secundum alium sensum intelligere, vt scilicet Apostolus sciuerit, quòd fuerit raptus secundum animam, & non secundum corpus, nescierit tamen qualiter se haberet anima ad corpus, vtrum scilicet fuerit sine corpore, vel nõ. Sed circa hoc diuersimode aliqui loquuntur. Quidam enim dicunt, quòd Apostolus sciuit, quòd anima sua erat corpori vnita vt forma, sed nesciuit vtrum esset passus alienationem a sensibus, vel etiam vtrum esset facta abstractio ab operibus animæ vegetabilis: sed quòd fuerit facta abstractio a sensibus, hoc G
non potuit ignorare, ex quo sciuit se raptũ. Quòd autem fuerit facta abstractio ab operibus animę vegetabilis, nõ erat tantum aliquid, vt de hoc oporteret tam solicitam fieri mentionem. Vnde relinquitur ꝙ nescivit Apostolus, vtrũ anima eius fuerit coniũcta corpori vt forma, vel a corpore separata per mortem. Quidam autem hoc concedentes dicunt, quòd Apostolus tunc non perpendit quando rapiebatur, quia tota eius intentio conuersa erat in Deum, sed postmodum percepit, considerans ea quę viderat: sed hoc ẽt contrariatur verbis Apostoli, qui distinguit in verbis suis præteritum a futuro. Dicit enim in præsenti se scire quòd fuit raptus ante annos quatuordecim, & se H
in præsenti nescire, vtrum in corpore fuerit, vel extra corpus: & ideo dicendum, quòd prius, & postea nesciuit, vtrum anima fuerit a corpore separata. Vn-
Lib.12.c.5. tom.3. de August. dicit* 12. super Genes. ad literam, post longam inquisitionem concludens. Restat ergo fortasse, vt hoc ipsum eum ignorasse intelligamus, vtrũ quando in tertium cælum raptus est, in corpore fuerit anima, quomodo est anima in corpore, cum corpus viue re dicitur siue vigilantis, siue dormientis, siue in extasi a sensibus corporis alienati, an omnino de corpore exierit, vt mortuum corpus iaceret.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per synecdochen quandoque pars hominis homo nominatur, & præcipue anima quæ est pars hominis eminentior. Quàmuis etiam possit intelligi, eum quem raptum dicit, non tunc fuisse hominem quando raptus fuit, sed post annos quatuordecim. Vnde dicit, Scio hominẽ: non dicit, Scio raptum hominem. Nihil etiam prohiberet mortem diuinitus procuratam, raptum dici. Et
Lib.12.c.3. a med.to.3. sic August.* dicit 12. super Genes. ad literam. Dubitan te inde Apostolo, quis nostrum inde certus esse potuit? Vnde qui super hoc loquuntur, magis coniectu raliter, quàm per certitudinem loquuntur.

AD 4^m dicendum, quòd Apostolus sciuit, vel illud cælum esse quid corporeum, vel aliquid incor- K
poreum a se visum in illo cælo, cum hoc potuerit fieri per intellectum eius, etiam si anima non esset a corpore separata.

AD 3^m dicendum, quòd visio Pauli in raptu quantum ad aliquid fuit similis visioni beatorum, scilicet quantum ad id quod videbatur: & quantũ ad aliquid dissimilis, scilicet quantum ad modum videndi, quia non ita perfecte vidit sicut sancti, qui sunt in patria. Vnde
Lib.12.cap. penul.a medio, tom.3. August. dicit* 12. super Genes. ad literam, Apostolo arrepto a carnis sensibus in tertium cælum, hoc defuit ad plenã perfectamq; cognitionem rerum quæ angelis inest, quòd siue in corpore, siue extra corpus esset nesciebat. Hoc itaque non deerit receptis corporibus in resurrectione mortuorum, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem.

QVAESTIO. LXXVI.

De gratijs gratis datis, quæ pertinent ad locutionem, in duos articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septuagesimæsextæ Articulum primum.*

DEINDE considerandum est de gratijs gratis datis, quæ pertinent ad locutionem. Et primo, de gratia linguarum. Secũdo, de gratia sermonis, sapientiæ, seu scientiæ.

Circa primũ quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum per gratiam linguarũ homo adipiscatur scientiam omnium linguarum.

¶ Secundo, De comparatione huius doni ad gratiam prophetiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum illi qui consequebantur donum linguarum, loquebantur omnibus linguis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd illi qui consequebantur donum linguarum, nõ loquebantur omnibus linguis. Illud .n. quod diuina virtute aliquibus conceditur, optimum est in suo genere, sicut Dñs aquam cõuertit in vinum bonum, sicut dicitur Ioã. 2. sed illi qui habuerunt donum linguarum, melius loquebantur in propria lingua. dicit. n. gloſ. ad Hebr. 1.* non esse mirandum, quòd epistola ad Hebr. maiore elucet facundia, quàm aliæ, cum naturale sit vnicuique plus in sua quàm in aliena lingua valere: cæteras enim epistolas Apostolus peregrino, ideſt, græco sermone composuit, hanc autẽ scripsit hebraica lingua. non ergo per gratiam gratis datã Apostoli acceperunt scientiam omnium linguarum.

¶ 2 Præt. Natura non facit per multa, quod potest fieri per vnum, & multo minus Deus, qui ordinatius quàm natura operatur: sed poterat Deus facere vt vnam linguam loquentes eius discipuli, ab omnibus intelligerentur. Vnde super illud *Act. 2. Audiebat vnusquisq; lingua sua illos loquentes, dicit gloſ. quòd linguis omnibus loquebantur, vel sua, ideſt, hebraica lingua loquentes ab omnibus intelligebantur, ac si proprijs singulorum loquerentur. ergo videtur quòd nõ habuerunt scientiam loquendi omnibus linguis.

¶ 3 Præt. Omnes gratiæ deriuantur a Christo in corpus eius, quod est Ecclesia, secundum illud Io. 1. De plenitudine eius omnes acce- A
pimus: sed Christus non legitur fuisse locutus nisi vna lingua, nec etiam nunc fideles singuli nisi vna lingua loquuntur. ergo videtur quòd discipuli Christi non acceperunt ad hoc gratiam, vt omnibus linguis loquerentur.

SED CONTRA est, quod dicitur Act. 2. quòd repleti sunt omnes Spiritusancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritussanctus dabat eloqui illis. Vbi dicit gloſ.* Gregorij, quòd Spiritussanctus super discipulos in igneis linguis apparuit, & eis omnium linguarum scientiam dedit.

RESPON. Dicendum, quòd primi discipuli Christi ad hoc fuerunt ab ipso electi, vt per vniuersum orbem discurrentes, fidẽ eius vbique prædicarent, secundum illud Matth. vlt. Euntes docete omnes gentes. Non autem erat conueniens, vt qui mittebantur ad alios instruendos, indigerẽt ab alijs instrui qualiter loquerẽtur, vel qualiter quæ alij loquerentur, intelligerent: præsertim quia isti qui mittebantur erant vnius gentis, scilicet Iudææ, secundum illud Isa. 27. Qui egredientur impetu a Iacob, implebunt faciem orbis semine. Isti etiam qui mittebantur, pauperes & impotentes erant, nec de facili a principio reperirentur, qui eorum verba alijs fideliter interpretarentur, vel verba aliorum eis exponerent, maxime quia ad infideles mittebantur: & ideo necessariũ fuit, vt super hoc eis diuinitus prouideretur per donum linguarum, vt D
sicut gentibus ad idolatriam declinantibus introducta est diuersitas linguarum, sicut dicitur Gene. 11. ita etiam quando erant gentes ad cultum vnius Dei reuocandæ, contra huiusmodi diuersitatem remedium adhiberetur per donum linguarum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicitur 1. ad Corinth. 12. Manifestatio spiritus datur ad vtilitatem: & ideo sufficienter & Paulus, & alij Apostoli fuerunt instructi diuinitus in linguis omnium gentium, quantum requirebatur ad fidei doctrinam: sed quantum ad quædam, quę superadduntur humana arte ad ornatum & elegantiam locutionis, Apostolus instructus erat in propria lingua, nõ autẽ in aliena. E
Sicut ẽt in sapiẽtia & scientia fuerunt sufficienter instructi, quantum requirebat doctrina fidei, nõ autem quantũ ad oĩa quæ p scientiã acquisitã cognoscuntur, puta, de cõclusionibus arithmeticæ, vel geometriæ.

AD 2^m dicendum, quòd quàmuis vtrumque fieri potuisset, scilicet quòd per vnam linguam loquentes ab omnibus intelligerentur, aut quòd omnibus linguis loquerentur, tamen conuenientius fuit quòd ipsi omnibus linguis loquerentur: quia hoc pertinebat ad perfectionem scientię ipsorum, per quam non solum loqui, sed intelligere poterant q̃ ab alijs dicebãtur. Si autem omnes vnam eorum linguam intelle-

xissent, hoc vel fuisset per scientiam illorum qui eos loquentes intelligerent, vel fuisset quasi quædam illusio, dum aliorum verba aliter ad eorũ aures proferrentur, quàm ipsi ea proferrent: & ideo gloſ.* dicit Est glo. Be-
Act. 2. quòd maiori miraculo factum est, quòd ipsi de ibid. to. 2.
omnium linguarum generibus loquerentur. Et Paulus dicit 1. ad Corinth. 14. Gratias ago Deo, quòd omnium vestrum lingua loquor.

AD 3^m dicendũ, ꝙ Christus in propria persona vna soli genti prædicaturus erat, s. Iudæis: & ideo quàmuis ipse absq; dubio haberet perfectissime scientiam omnium linguarum, nõ tamen oportuit ꝙ omnibus linguis loqueretur. Ideo autem, vt August. dicit* super Ioan. Cum & modo Spiritussanctus accipiatur, Tract.32. in
Homil.30. in Euange. inter princ. & med. B nemo loquitur linguis omnium gentium, quia iam Ioan.a me-
ipsa Ecclesia linguis omnium gentium loquitur, in dio illius, tom. 9.
qua qui non est, non accipit Spiritumsanctum.

ARTICVLVS II.

Vtrum donum linguarum sit excellentius, quàm gratia prophetiæ.

¶ *Super Quæstionis centesimæseptuagesimæsextæ Articulum secundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ donum linguarum sit excellentius quàm gratia prophetię. Quæ enim sunt meliora propria, videntur esse melio- C
ra, secundum Philosophum in 3. Topic.* sed donum linguarum est proprium noui Testamenti. Vnde cantatur in sequentia Pentecostes. Ipse hodie Apostolos Christi donans munere insolito, & cũctis inaudito sęculis: prophetia autem magis competit veteri testamento, secundum illud ad Hebr. 1. Multifarie multisq; modis olim Deus loquens patribus in prophetis. ergo videtur quòd donum linguarum sit excellentius, quàm donum prophetiæ.

¶ 2 Præt. Illud per quod ordinamur ad Deum, videtur excellẽtius esse eo, per qđ ordinamur ad homines: sed per donum linguarum homo ordinatur ad Deũ, per prophetiam autem ad homines. dicitur enim 1. ad Corinth. 14. Qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo, qui autẽ prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem. ergo videtur quòd donum linguarum sit excellentius, quàm donum prophetiæ.

¶ 3 Præt. Donum liuguarum habitualiter permanet in habente ipsum, & homo habet in potestate vti eo cum voluerit. unde dicitur 1. ad Corin. 14. Gratias ago Deo, ꝙ omnium vestrum lingua loquor: non autẽ sic est de dono prophetiæ, vt supra dictum est.* ergo donum linguarum videtur esse excellentius, quàm donum prophetiæ.

¶ 4 Præt. Interpretatio sermonum videtur contineri sub prophetia, In art. 2. eiusdem quæstio. 176. aduerte differentiã inter primum & secũdum excessum prophetię super donum linguarum: quoniã primus attẽditur penes ipsum actum vtriusq; scilicet prophetiæ & doni linguarum: quoniã doni linguarum actus est vsus signorum, id est, vocum, prophetiæ autem perceptio signati, hoc est, veritatis intelligibilis. Secũdus autem excessus clare patet, ꝙ consistit comparando obiecta vtriusque doni adinuicẽ, quatenus vtrimque est notitia quædam, dũ prophetia est notitia rerum, & donum linguarum notitia vocum.

¶ In resp̃sione ad secundum eiusdem articuli, dubium esset, quo pacto qui loquitur lingua, non loquitur hominib⁹, hoc est, ad intellectũ hominum, vel vtilitatem eorum, sed ad intellectũ solius⁹ Dei, & ad laudem eius: quoniam donum linguarũ manifeste est ad hominem, & hominum vtilitatem. Sed cessat dubium, dum perspicitur ad quod propositũ, hæc verba dicuntur ab Apostolo & author, scilicet cum aliquis loquitur linguis absolute non ad instruendum alios, vel interpretandũ. Hoc enim contingit fieri inter

inter eos qui nullā illarum linguam intelligunt. Et ideo dicuntur loqui ad intellectū, & laudem Dei, & non ad intellectum & vtilitatem hoīs : vnde & Apostolus ibidem dicit, scilicet 1.ad Corinth. 14. quòd ingrediens aliquis putabit eos ebrios, seu insanos.

¶ In rñsiõe ad quartum eiusdem articuli, nota quòd vltimū donum inter gratias gratis datas, hoc est, interpretatio sermonum, non solum extēdit se ad exponendum obscura sacræ scripturæ ꝓpter difficultatem rerum, vt sunt mysteria Trinitatis, Incarnationis, & huiusmodi, & propter difficultatē similitudinum & parabolarum in sacra scriptura multa secreta velantium, vt sunt tot tam in veteri, quàm nouo testamento metaphorice scripta, sed etiā propter difficultatē ipsarum vocum: ita ꝙ non ad donum linguarum, sed ad interpretationem sermonū spectat & intelligere, & exponere difficultates quæ ex nominibus emergunt. Et propterea donum interpretationis sermonum nõ cõputatur inter gratias spectantes ad locutionem, sed magis inter gratias spectantes ad intellectum.

*libr.12.de Gen.ad lit. c.8.tom.3. †q.173.ar. 2.

q.174.ar.2.

videtur contineri sub prophetia, quia Scripturæ eodem spiritu exponuntur quo sunt editæ, sed interpretatio sermonum. 1. ad Corinth. 12. ponitur post genera linguarum. ergo videtur quòd donū linguarum sit excellentius, quàm donum prophetiæ, maxime quantum ad aliquam eius partem.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit 1.ad Corinth. 14. Maior est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis.

RESPON. Dicendum, quòd donum prophetię excedit donum linguarum tripliciter. Primo quidem, quia donum linguarum refertur ad diuersas voces proferendas, quæ sunt signa alicuius intelligibilis veritatis, cuius etiam signa sunt quędam ipsa phantasmata, quę secundum imaginariam visionem apparent. Vnde & Augustinus.*super Genes. ad literam, comparat donum linguarum visioni imaginariæ. Dictum †est autem supra, quòd donum prophetiæ consistit in ipsa illuminatione mentis ad cognoscendā intelligibilem veritatem. Vnde sicut prophetica illuminatio excellentior est, quàm imaginaria visio, vt supra* habitum est: ita etiam excellentior est prophetia, quàm donum linguarum, secundum se consideratum. Secundo, quia donum prophetiæ pertinet ad rerum notitiam, quæ est nobilior, quàm notitia vocum, ad quam pertinet donum linguarum. Tertio, quia donum prophetiæ est vtilius. Et hoc quidem probat Apostolus 1. ad Corinth. 14. tripliciter. Primo quidē, quia prophetia est vtilior ad ędificationem Ecclesię, ad quam qui loquitur linguis nihil prodest, nisi expositio subsequatur. Secundo, quantum ad ipsum loquentem, qui si acciperet, vt loqueretur diuersis linguis sine hoc ꝙ intelligeret, quod pertinet ad propheticum donū, mens eius non ædificaretur. Tertio, quantum ad infideles pp quos præcipue esse videtur datum donum linguarum, qui quidem forte eos qui loquerentur linguis, reputarent insanos, sicut & Iudæi reputauerunt ebrios Apostolos linguis loquentes, vt dicitur Act. 2. Per prophetias autem infideles conuincuntur manifestatis absconditis cordis sui.

q.174.ar.2. ad 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* ad excellētiam prophetię pertinet, quòd aliquis non solum illuminetur intelligibili lumine, sed etiam percipiat imaginariam visionem: ita etiam ad perfectionem operationis Spiritussancti pertinet, quòd non solum impleat mentem lumine prophetico, & phantasiam imaginaria visione, sicut erat in veteri testamento, sed etiam exterius linguam erudiat ad varia signa locutionum proferenda, quod totum fit in nouo testamento, secundum illud 1. ad Corin. 14. Vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, linguam habet, apocalypsim, idest, propheticam reuelationem habet.

AD 2^m dicendum, quòd per donum prophetiæ homo ordinatur ad Deum secundum mentem, quod est nobilius, quàm ordinari ad eum secundum linguam. Dicitur autem quòd ille qui loquitur lingua, non loquitur hominibus, idest, ad intellectum hominum, vel vtilitatem eorum, sed ad intellectum solius Dei, & ad laudem eius: sed per prophetiam ordinatur aliquis & ad Deum, & ad proximum. Vnde est perfectius donum.

AD 3^m dicendum, ꝙ reuelatio prophetica se extendit ad omnia supernaturalia cognoscenda. Vnde ex eius perfectione cõtingit, quòd in statu imperfectionis huius vitæ nõ potest haberi perfecte per modum habitus, sed imperfecte per modum cuiusdam passionis: sed donum linguarum se extēdit ad cognitionem quandam particularem, scilicet vocum humanarum. Et ideo non repugnat imperfectioni huius vitæ, quòd perfecte, & habitualiter habeatur.

AD 4^m dicendum, quòd interpretatio sermonum potest reduci ad donum prophetiæ, inquantum scilicet mens illuminatur ad intelligendum, & exponēdum quæcumque sunt in sermonibus obscura siue propter difficultatem rerum significatarum, siue etiā propter ipsas voces ignotas quæ proferuntur, siue etiam propter similitudines rerum adhibitas, secundum illud Daniel. 5. Audiui de te, quòd possis obscura interpretari, & ligata dissoluere. Vnde interpretatio sermonum est potior, quàm donum linguarum, vt patet per illud quod Apostolus dicit 1.ad Corin. 14. Maior est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis, nisi forte interpretetur. Postponitur autem interpretatio sermonum dono linguarum: quia etiam ad interpretandum diuersa linguarum genera, interpretatio sermonum se extendit.

QVAESTIO CLXXVII.

¶ *Super Quæstionis ceteſimæ ſeptimæ ſeptimæ Articulum primum.*

De gratia gratis data, quæ consistit in sermone, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de gratia gratis data, quæ consistit in sermone, de qua dicit Apost. 1. ad Cor. 12. Alij datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum in sermone consistat aliqua gratia gratis data.

¶ Secundo, Quibus hæc gratia cõpetat.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in sermone consistat aliqua gratia gratis data.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur quòd in sermone non consistat aliqua gratia gratis data. Gratia enim datur ad id quod excedit facultatem naturæ: sed ex naturali ratione adinuenta est ars rhetorica, per quam aliquis potest

In ar.1.q.177.ad-uerte, quòd sermo sapientiæ & scientiæ, seu vnico vocabulo gratia sermonis, habēs pro actibus suis docere, mouere, atq; flectere loquendo, non ita habet hæc quemadmodum ars humana; quoniam arti humanę conueniunt effectiue quidem ex ipso principio artis, finaliter autem ad illorum effectus absolute, vel propositum aliquod consequendi, puta, lucrum, gloriam, bellum, pacem, vel aliqd huiusmodi. Doctori autem ecclesiastico effectiue conuenit ex Spiritusancto, iuxta verbum Apostoli. Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ &c. Finaliter vero propter ædificationē membrorū Christi, in quo omnis

nis ædificatio cõstructa crescit in templum sanctum in domino. Vnde dicebat Apostolus. Sermo meus, & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientię verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis. Hinc siquidem fit, vt prædicatoribꝰ deficientibus a proprio principio & ꝓprio fine, & toto nisu quærentibus habere gratiam, vt in multitudine magna audiantur, impedimentum ponatur diuinę largitati ad influxum gratiarum.

1.ad Cor.12 in princ. et 2a 3.

sic dicere vt doceat, vt delectet, vt flectat, sicut Augustinus* dicit in 4. de doctr. christ. hoc autem pertinet ad gratiam sermonis. ergo videtur quòd gratia sermonis non sit gratia gratis data.

¶ 2 Præt. Omnis gratia ad regnum Dei pertinet: sed Apostolus dicit 1. ad Corinth. 4. Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute. ergo in sermone nõ consistit aliqua gratia gratis data.

¶ 3 Præt. Nulla gratia datur ex meritis, quia si ex operibus, iam non est gratia, vt dicitur ad Roma. 11. sed sermo datur alicui ex meritis. dicit enim Gregorius exponens illud Psal. Ne auferas de ore meo verbū veritatis, quòd verbum veritatis est, quod omnipotens Deus faciētibus tribuit, & non facientibus tollit. ergo videtur quòd donum sermonis non sit gratia gratis data.

¶ 4 Præt. Sicut necesse est, quòd homo per sermonem pronuntiet ea quæ pertinent ad donum sapientiæ, vel scientiæ: ita etiam ea quæ pertinent ad virtutem fidei. ergo si ponitur sermo sapientiæ, & sermo scientiæ gratia gratis data, pari ratione deberet poni sermo fidei inter gratias gratis datas.

SED IN CONTRARIVM est, quod dicitur Eccles. 6. Lingua eucharis, idest, gratiosa, in bono homine abundabit: sed bonitas hominis est ex gratia. ergo etiam & gratiositas sermonis.

11.q.111. 1.i. & 4.

RESPON. Dicendum, quòd gratiæ gratis datæ dantur ad vtilitatem aliorum, vt supra dictū est.* Cognitio autē, quam aliquis a Deo accipit, in vtilitatem alterius conuerti nõ posset: nisi mediante locutione. Et quia Spiritussanctus non deficit in aliquo, qđ pertineat ad Ecclesiæ vtilitatem, etiam prouidet membris Ecclesiæ in locutione, nõ solum vt aliquis sic loquatur, vt a diuersis possit intelligi, quod pertinet ad donum linguarum: sed etiam quòd efficaciter loquatur, quod pertinet ad gratiam sermonis. Et hoc tripliciter. Primo quidem ad instruendum intellectum; quod fit dum aliquis sic loquitur quòd doceat. Secūdo, ad mouendum affectum, vt scilicet libēter audiat verbum Dei, quod fit dum aliquis sic loquitur quòd auditores delectet, quod non debet aliquis quærere propter fauorem suum, sed vt homines alliciantur ad audiendum verbum Dei. Tertio ad hoc, quòd aliquis amet ea quæ verbis significantur, & uelit ea implere, quod fit dum aliquis sic loquitur, quòd auditorem flectat. Ad quod quidem efficiendum Spiritussanctus vtitur lingua hominis quasi quodam instrumento: ipse autem est qui perficit operationem interius. Vnde Gregor.* dicit in Homi. Pentecostes. Nisi corda auditorū Spiritussanctus repleat, ad aures corporis vox docentium in cassum sonat.

Homil. 30. in Euāg. nõ multum re mota a principio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut miraculose Deus quādoq; operatur quodam excellentiori modo etiā ea, quæ natura potest operari: ita etiam Spiritussanctus excellentius operatur per gratiam sermonis id, quod potest ars operari inferiori modo.

AD 2^m dicendum, quòd Apostolus ibi loquitur de sermone qui innititur humanæ eloquentię absq; virtute Spiritussancti. Vnde premisit: Cognoscā non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem. Et de seipso præmiserat supra 2. Sermo meus, & prędicatio mea non fuit in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis.

AD 3^m dicendum, quòd sicut dictum est,* gratia sermonis datur alicui ad vtilitatem aliorum. Vnde quandoque subtrahitur propter auditoris culpam, quandoque autem propter culpam ipsius loquentis. Bona tamen opera vtriusque non merentur directe hanc gratiam, sed solum impediunt huius gratiæ impedimenta. Nam etiam gratia gratum faciens subtrahitur propter culpam, non tamen eam meretur aliquis per bona opera, per quæ tollitur tantum gratiæ impedimentum.

In corp. ar.

AD 4^m dicendum, quòd sicut dictum est,* gratia sermonis ordinatur ad vtilitatem aliorum. Quòd autem aliquis fidem suam alijs communicēt, fit per sermonem scientiæ, siue sapientiæ. Vnde Augustinus.* dicit 14. de Trinitate, quòd scire quemadmodum fides & pijs opituletur, & contra impios defendatur, videtur Apostolus scientiam appellare: & ideo non oportuit quòd poneret sermonem fidei, sed sufficit ponere sermonem scientiæ, uel sapientiæ.

In corp. ar.

Lib.14.c.1. a med. to.3

ARTICVLVS II.

Vtrū gratia sermonis, sapiētiæ, & scientiæ pertineat etiam ad mulieres.

¶ *Super Quæſtionis ceteſimæ ſeptimæ ſeptimæ Articulum ſecundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ gratia sermonis sapientiæ & scientiæ pertineat etiam ad mulieres. Ad hūius modi n. gratiam pertinet doctrina, sicut dictū est:* sed docere competit mulieri. dicitur enim Prou. 4. Vnigenitus fui corā matre mea, & docebat me. ergo hæc gratia cõpetit mulieribus.

Ar.præced.

¶ 2 Præt. Maior est gratia prophetiæ, quàm gratia sermonis, sicut maior est contemplatio ueritatis quàm eius enuntiatio: sed prophetia conceditur mulieribus, sicut legitur Iudic. 4. de Delbora, & 4. Regum 22. de Olda prophetissa vxore Sellum, & Act. 21. de quatuor filiabus Philippi. Apostolus etiam dicit 1.ad Cor. 11. Omnis mulier orans, aut prophetans &c. ergo videtur quòd multo magis gratia sermonis competat mulieri.

¶ 3 Præt. 1. Petri 4. dicitur. Vnusquisq; sicut accepit gratiā in alterutrum illam administrantes: sed quædā mulieres accipiunt gratiam sapientię, & scientię, quā nõ possunt alijs administrare, nisi per gratiam sermonis. ergo gratia sermonis competit mulieribus.

SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit 1.ad Corinth. 14. Mulieres in ecclesijs taceant. & 1.ad Timoth. 2. Docere mulieri non permitto: hoc autem præcipue pertinet ad gratiam sermonis. ergo gratia sermonis non competit mulieribus.

RESPON.

RESPON. Dicendum, quòd sermone potest aliquis vti dupliciter. Vno modo, priuate ad vnum, vel paucos familiariter colloquendo: & quantum ad hoc gratia sermonis potest competere mulieribus. Alio modo, publice alloquendo totam Ecclesiam: & hoc mulieri non conceditur. Primo quidem, & principaliter propter conditionem feminei sexus, qui debet esse subditus viro, vt patet Genes. 3. Docere autem, & persuadere publice in Ecclesia non pertinet ad subditos, sed ad prælatos. Magis tamen viri subditi ex commissione possunt exequi, quia non habent huiusmodi subiectionem ex naturali sexu, sicut mulieres: sed ex aliquo accidentaliter superueniente. Secundo, ne animi hominum alliciantur ad libidinem. Dicitur enim Ecclesiast. 9. Colloquium illius quasi ignis exardescit. Tertio, quia vt communiter mulieres non sunt in sapientia perfectæ, vt eis possit conuenienter publica doctrina committi.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ illa authoritas loquitur de doctrina priuata, qua mater filium erudit.

AD 2^m^ dicendum, quòd gratia prophetiæ attenditur secundū mentem illuminatam a Deo, ex qua parte non est in hominibus sexuum differentia, secundum illud ad Colossens. 3. Induentes nouum hominem, qui renouatur secundum imaginem eius qui creauit eum, vbi non est masculus, neque femina: sed gratia sermonis pertinet ad institutionem hominum, inter quos differentia sexuum inuenitur, vnde non est similis ratio de vtroque.

AD 3^m^ dicendum, quòd gratiam diuinitus acceptam diuersimode aliqui administrant, secundum diuersitatem conditionis ipsorum. Vnde mulieres si gratiam sapientiæ, aut scientiæ habeant, possunt eam administrare, secundum priuatam doctrinam, non autem secundum publicam.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septuagesimæoctauæ Articulum primum.*

IN art. 1. quæstio. 178. dubiū occurrit circa illud in responsione ad primū dictū, scilicet quòd Deus vritur instrumentaliter vel interiori motu hoīs, vel eius locutione &c. vtrolibet modo faciat miracula: & confistit dubiū in hoc, an sit sermo de instrumēto proprie dicto. Et est ratio dubii, quia videtur impossibile, q̃ de proprie dicto instrumento intelligatur hæc litera: quoniam huiusmodi instrumenta oportet aliquid facere circa effectū. Cōstat autem quòd non semper in miraculis, huiusmodi instrumēta aliquid faciunt, vt patet de voce Iosue cum Sol stetit. Nihil enim circa Solem, aut cælū uerbū eius, aut quodcūque illorum superiorum effectiue fecit. In oppositū autem authoris verba sunt. Non enim consueuit instrumenta appellare, nisi quæ aliquo mō causæ sunt. ¶ Ad hoc dicitur, q̃ cum quæstio de instrumento excedat moralia, & inferius, domino concedente, in tertia parte de operatiōe humanitatis Christi & operatione sacramentali, vbi subtilia magis tractabuntur, discutiendū erit: ideo pro nunc dicendum est, q̃ author sumit instrumentū pro quacumque secundaria causa, siue sit causa attingens effectū suā causalitate in se, vel in sua dispositiōe, siue sit causa p modū meriti, & similibus, & nō accepit instrumentū proprie: q̃d probatur ex tribus. Primo, ex eo quòd ad potestatem miraculorum factiuā spectare potest miraculum creationis, puta, quòd Deus crearet totaliter vnā nubem, vel vnam columbam &c. Cōstat autem quòd ad creationem totalem non potest cōcurrere aliqua actio instrumentalis proprie dicta. Maior habet in hoc articulo, cum dicitur quòd sicut prophetia extēdit se ad oīa quæ supernaturaliter cognosci possunt, ita operatio virtutum se extēdit ad oīa q̃ supernaturaliter fieri possunt. Minor autem habita est i primo libro, vbi determinatū est quòd potentia creatiua nec instrumentaliter est cōmunicabilis. Secundo ex ipsis verbis authoris hic dictis, q̃ mens miracula facientis mouetur ad faciendū aliquid, ad quod sequitur effectus miraculi, quod Deus sua virtute facit. Tertio ex authoritate scripturæ Iosue 10. vbi hoc idem significatur, cum dicitur. Nō fuit antea, nec postea tam longa dies obediente Deo voci hominis. Vbi manifeste patet Deum ponere proximū actorem miraculi, & vocem hominis inter remotiora computari. Videtur igitur intētio authoris hoc in loco, q̃ appellet instrumentum priorem effectum præordinatū ab ipsa æterna prouidentia, ad cuius positionē Deus ipse exequatur miraculi effectum: ita quòd ideo Deus dicit uti priori effectu instrumentaliter, quia ordinauit se executurū esse actum miraculi quando q; mediate, quando q; immediate, mediante semper illo priore effectu ex parte hominis, siue ille effectus sit oratio, siue uox, siue locutio, siue contactus &c.

¶ In responsione ad secundum eiusdem articuli circa ambiguitatem ab Augustino tactā de mendacio signorum, & prodigiorum Antichristi, aduerte q̃ rationabile est utroq; modo fore mēdacia, scilicet & formaliter, & causaliter. Causaliter quidem omnia, quoniam ad fallendum omnia rendent: formaliter autē non omnia, quoniam rationabile est ut multa uera fiant, ut si fieri possit etiā electi inducantur in errorem.

¶ In responsione ad quartum & quintū eiusdem articuli aduerte, q̃ author summarie perstringit duas gratias gratis datas s. gratiam sanitatum, & fidem. Ad primam quidem nihil oportet addere. Ad secundam uero oportet meminisse ex q. 4. artic. 5. ad quartum superius, fidem non connumerari inter gratias gratis datas absolute: quia fides absolute cōis est omnibus mēbris Ecclesiæ, ut est autem gratia gratis data, non est cōmunis omnibus membris Ecclesiæ, sed fidei excellentia, puta, cōstantia, ut glosa dicit, inter gratias gratis datas computatur. Et q̃m fidei constantia ad fidem spectat, ideo author loquēs de fide, hinc sibi attribuit operationē miraculorum.

dendorum homo inducitur: & ideo operatio miraculorum pertinet ad gratiam gratis datam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut prophetia se extendit ad omnia quę supernaturaliter cognosci possunt: ita operatio virtutum se extendit ad omnia quæ supernaturaliter fieri possunt, quorum quidem causa est diuina omnipotentia, quę nulli creaturæ cōmunicari potest: & ideo impossibile est, quòd principium operandi miracula sit aliqua qualitas habitualiter manens in anima: sed tamen hoc potest cōtingere, quòd sicut mens prophetæ mouetur ex inspiratione diuina ad aliquid supernaturaliter cognoscendum: ita etiā mens miracula facientis moueatur ad faciendum aliquid, ad quod sequitur effectus miraculi, quod Deus sua virtute facit. Quod quandoque quidem fit præcedente oratione, sicut cum Petrus Tabitam mortuam suscitauit, vt habetur Act. 9. quandoque etiā non præcedēte manifesta oratione, sed Deo ad nutum hominis operante, sicut Petrus Ananiam & Sapphiram mentientes, morti increpando tradidit, vt dicitur Act. 5. Vnde Gregorius dicit * in 2. dialogorū, q̃ sancti aliquando ex potestate miraculia exhibent, aliquando ex postulatione. Vtrolibet tamē modo Deus principaliter operatur, qui vtitur instrumentaliter vel interiori motu hominis, vel eius locutione, uel etiā aliquo exteriori actu, seu etiam aliquo contactu corporali corporis etiā mortui. Vnde Iosue 10. cum Iosue dixisset quasi ex potestate, Sol contra Gabaon non mouearis, subditur postea. Non fuit ante, & postea tam longa dies, obediēte Deo uoci hominis.

AD 2^m^ dicendum, quòd ibi loquitur Dominus de miraculis, quę fienda sunt tempore Antichristi: de quibus Apost. dicit 2. ad Thes. 2. quòd aduentus Antichristi erit secundum operationem sathanæ in omni uirtute, & signis, & prodigijs mendacibus. Et sicut Aug. dicit 20. de ciuit. Dei. * Ambiguum esse solet, utrum propterea dicta sint signa, & prodigia mendacia: quoniā mortales sensus per phantasmata decepturus est, ut qd non facit, facere uideatur: aut quia illa etiā si erunt uera prodigia, ad mendacium pertrahent. Vera autem dicuntur, quia ipsæ res ueræ erunt, sicut magi Pharaonis fecerunt ueras ranas, & ueros serpentes. Non tamen habebunt ueram rationem miraculi, quia fient uirtute naturalium causarum, sicut in prima parte dictum est: * sed operatio miraculorum quæ attribuitur gratiæ gratis datæ, fit uirtute diuina ad hominum utilitatem.

AD 3^m^ dicendū, q̃ in miraculis duo possunt attendi. Vnū quidem est id quod fit, quod quidem est aliquid excedens facultatem naturæ: & secundum hoc miracula dicūtur uirtutes. Aliud est id propter quod miracula fiunt, scilicet ad manifestandum aliquid supernaturale: & secundum hoc communiter dicūtur signa. Propter excellentiam autem dicuntur portēta, uel prodigia, quasi procul aliquid ostendentia.

AD 4^m^ dicendum, q̃ gratia sanitatum commemoratur seorsum: quia per eam confert homini aliquod beneficium, s. corporalis sanitatis, præter beneficium commune quod exhibetur in omnibus miraculis, ut scilicet homines adducantur in Dei notitiam.

AD 5^m^ dicendum, quòd operatio miraculorum attribuitur fidei propter duo. Primo quidem, quia ordinatur ad fidei confirmationem. Secundo, quia procedit ex Dei omnipotentia, cui fides innititur. Et tamē, sicut præter gratiam fidei necessaria est gratia sermonis ad fidei institutionem: ita etiā necessaria est operatio miraculorum ad fidei confirmationem.

ARTICVLVS II.

Vtrum mali possint miracula facere.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septuagesimæoctauæ Articulum secundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd mali non possint miracula facere. Miracula enim impetrantur per orationem, sicut dictum est: * sed oratio peccatoris non est exaudibilis, secundum illud Ioannis 9. Scimus quia peccatores Deus nō audit. & Prouerb. 28. dicitur. Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio sua erit execrabilis. ergo videtur quòd mali miracula facere non possint.

¶ 2 Præt. Miracula attribuuntur fidei, secundum illud Matth. 17. Si habueritis fidem sicut granū sinapis, dicetis monti huic, Trāsi hinc, & transibit: fides autem sine operibus mortua est, vt dicitur Iac. 2. & sic non videtur q̃ habeat propriam operationem. ergo videtur q̃ mali qui non sunt bonorū operum, miracula facere non possint.

¶ 3 Præt. Miracula sunt quædam diuina testimonia, secūdum illud ad Heb. 2. Cōtestante Deo signis, & portentis, & varijs virtutibus. Vnde & in Ecclesia aliqui canonizātur per testimonia miraculorum: sed Deus nō potest esse testis falsitatis. ergo videtur quòd mali homines non possint miracula facere.

¶ 4 Præt. Boni sunt Deo coniunctiores, quàm mali: sed non omnes boni faciunt miracula. ergo multo minus mali faciunt.

SED CONTRA est, quod dicit Apostolus 1. ad Corinth. 13. Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferā, charitatem autem non habuero, nihil sum: sed quicumq; non habet charitatem, est malus, quia hoc

QVAESTIO CLXXVIII.

De gratia miraculorum, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de gratia miraculorū.

Et circa hoc quæruntur duo:

¶ Primo, Vtrum sit aliqua gratia gratis data faciendi miracula.

¶ Secundo, Quibus conueniat.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sit aliqua gratia gratis data ad miracula facienda.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd nulla gratia gratis data ordinetur ad miracula facienda. Omnis enim gratia ponit aliquid in eo cui datur, sed operatio miraculorū non ponit aliquid in anima hominis cui datur: quia etiam ad tactum corporis mortui miracula fiunt, sicut legitur 4. Regum 13.: quòd quidam proiecerunt cadauer in sepulcro Helisæi, quod cum tetigisset ossa Helisæi, reuixit homo, & steti

3. contra c. 154. Et po. q. 6. artic. 4. cor. fi. & ar. 9. ad 1. Et opus. 3. cap. 222.

Dist. 34. Dist. 44. 1. c. 30. medio ad finē vsq;. Ch. 10. ca. declinā ad finē, 50.

q. 177. art. 1.

q. 114. ar. 4.

1. q. 110. ar. 4. ad 2. Et 3 q. 43. art. 1. & 4. cor. Et pot. q. 6. a. 5 ad 9. & art. 9. ad 7. Et quol 2. art. 6. ad 4. *ar. preced. ad 1.

hoc solum donum Spiritussancti est, quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis, vt dicit Augustinus 15.* de Trinitate. ergo videtur quòd etiam mali possint miracula facere.

Lib 15. ca. 18. in prin. tom. 3.

RESPON. Dicendum, ꝙ miraculorum aliqua quidem sunt non vera, sed phantastica facta, quibus scilicet ludificatur homo, vt videatur ei aliquid quod nō est. Quædam vero sunt vera facta, sed nō vere habent rationem miraculi, quæ fiunt virtute aliquarum naturalium causarum. Et hęc duo possunt fieri per dæmones, vt supra dictū est; *sed vera miracula nō possunt fieri nisi virtute diuina, operatur enim ea Deus ad hominū vtilitatem, & hoc dupliciter. Vno quidem modo, ad veritatis prædicatæ confirmationem. Alio modo, ad demonstrationē sanctitatis alicuius, quā Deus hominibus vult proponere in exemplū virtutis. Primo autē modo miracula possunt fieri per quemcumque qui veram fidem prædicat, & nomen Christi inuocat, quod etiam interdum per malos fit: & secundum hunc modum etiam mali possunt miracula facere. Vnde super illud* Matth. 7. Nōne in nomine tuo prophetauimus &c. dicit Hiero. Prophetare, vel virtutes facere, & dæmonia eijcere, interdum nō est eius meriti qui operatur: sed inuocatio nominis Christi hoc agit, vt homines Deum honorent, ad cuius inuocationem fiunt tanta miracula. Secundo autem modo non fiunt miracula nisi a sanctis, ad quorum sanctitatem denuntiandam miracula fiūt vel in vita eorum, vel etiā post mortem siue per eos, siue per alios. Legitur enim Act. 9. quòd Deus faciebat virtutes per manus Pauli: & etiam desuper languidos deferebantur a corpore eius sudaria, & recedebant ab eis languores. Et sic etiam nihil prohiberet per aliquem peccatorem miracula fieri ad inuocationem alicuius sancti, quę tamen miracula non dicitur facere ille, sed ille ad cuius sanctitatem denunciandam hæc fierent.

Ar. præced. ad 2.

Matth. 7. to mo 9.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ sicut supra dictum est* cum de oratione ageretur, oratio in impetrando non innititur merito, sed diuinæ misericordiæ, quæ etiam ad malos se extendit: & ideo etiam quandoque peccatorum oratio a Deo exauditur. Vnde Augustinus dicit super Ioan* quòd illud verbum cæcus locutus est, quasi adhuc inunctus, ideſt, nondum perfecte illuminatus: nam peccatores exaudit Deus. Quòd autem dicitur, ꝙ oratio non audientis legem, est execrabilis, intelligendum est quantum est ex merito peccatoris: sed interdum impetrat ex misericordia Dei, vel propter salutem eius qui orat, sicut auditus est publicanus, vt dicitur Lucæ 18. vel etiam propter salutem aliorum, & gloriam Dei.

q. 83. ar. 16

Tract. 44. in Io. a medio illius, to. 9.

AD 2m dicendum, ꝙ fides sine operibus dicitur esse mortua quantum ad ipsum credentem, qui per eam non viuit vita gratiæ. Nihil autem prohibet, ꝙ res viua operetur per instrumentum mortuum, sicut homo operatur per baculū. Et hoc modo Deus operatur per fidem hominis peccatoris instrumentaliter.

AD 3m dicendum, quòd semper miracula sunt vera testimonia eius, ad quod inducuntur. Vnde a malis qui falsam doctrinam enuntiant, numquàm fiunt vera miracula ad confirmationem suæ doctrinæ, quāuis quandoque fieri possint ad commendationem nominis Christi quod inuocant, & virtute sacramentorum quæ exhibent. Ab his autem qui veram doctrinam enuntiant, fiunt quandoque vera miracula ad confirmationem doctrinæ, non autem ad testificationem sanctitatis, Vnde Augustinus* dicit in lib. 83. q. Aliter magi faciunt miracula, aliter boni christiani, aliter mali. Magi per priuatos contractus cum dæmonibus: boni christiani per publicam iustitiā: mali christiani per signa publicæ iustitiæ.

Aug. in lib. 83. quæst. q. 79. a medio tom. 4.

AD 4m dicendum, quòd sicut Augustinus dicit in lib. 83. quæst.* Admonet nos Dominus, vt intelligamus quædam miracula etiam sceleratos homines facere, qualia sancti facere non possunt.

In lib. 83. quæst. q. 79 in medio, tom. 4. *In lib. 83. quæst. q. 79 parū a medio, tom. 4.

AD 5m dicendum, quòd sicut ibidem* Aug. dicit, ideo non omnibus sanctis ista attribuuntur, ne perniciosissimo errore decipiantur infirmi, æstimantes in talibus factis esse maiora dona, quàm in operibus iustitię, quibus vita æterna comparatur.

QVAESTIO CLXXIX.

De vita actiua, & contemplatiua, in duos articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septuagesimænonæ Articulum primum.*

HIc incipit 9. ps præsentis libri, in qua agitur de vita actiua & contemplatiua, quæ, vt infra patebit, distinguuntur penes studia operationum, de quibus scripsit Apostolus. Diuisiones operationum sunt, idem vero Deus. In primo autem huius quæst. artic. tria notāda sunt. Primum, in quo cōsistit vtraque vita. Nam contemplatiua non consistit in hoc, quòd solum vacet contemplatiōi veritatis, sed quòd studium hominis sit principaliter ad cōtemplationem veritatis. Et similiter vita actiua studet actionibus exterioribus non solum, sed principaliter.

ONSEQVENTER considerandum est de vita actiua, & cōtemplatiua, vbi quadruplex consideratio occurrit. Quarum prima est, de diuisione vitæ per actiuam, & contemplatiuam. Secunda, de uita cō templatiua. Tertia, de vita actiua. Quarta, de cōparatione vitæ actiuæ ad contemplatiuam.

Circa primū quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum vita conuenienter diuidatur per actiuā, & contemplatiuam.

¶ Secundo, Vtrum diuisio sit sufficiens.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum vita cōuenienter diuidatur per actiuam & contemplatiuam.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd vita non conuenienter diuidatur per actiuam & contemplatiuam. Anima enim est principiū vitæ per suam essentiam. dicit enim Philosophus* in 2. de anima, quòd viuere, uiuentibus est esse: actionis autem & contemplationis principium est anima per suas potētias. ergo uidetur quòd uita non conuenienter diuidatur per actiuam & contemplatiuam.

¶ 2 Præt. Inconuenienter diuiditur prius per differentias posterioris: actiuum autem & contemplatiuum, siue speculatiuum & practicum, sunt differentiæ intellectus, ut patet in 3. de anima.* Viuere autem est prius quàm intelligere: nam uiuere ineſt uiuentibus primo secundum animam uegetabilem, ut patet per Philosoph.* in 2. de anima. ergo inconuenienter diuiditur uita per actiuam & contemplatiuam.

¶ 3 Præt. Nomen uitæ importat motum, ut patet per Dionysium 4. capite* de diui. nomi. sed contemplatio

3. dist. 35. q. 1. art. 1. ſt 1. Eth. lc. 5.

*lib. 2. text. 37. tom. 2.

Lib. 3. cap. 46. & 49.

Lib. 2. cap. 34. & 59.

Cap. 4. par. 1. inter prin cip. & medi

tio consistit magis in quiete, secundum illud Sap. 8. Intrans in domum meam conquiescam cum illa. ergo videtur quòd vita non cōuenienter diuidatur per actiuam & contemplatiuam.

A

Homil. 14. non multū procul ante medium.

SED CONTRA est, quod Gregorius* super Ezechiel. dicit. Duæ sunt vitæ, in quibus nos Deus omnipotens per sacrum eloquium erudit, actiua videlicet & contemplatiua.

RESPON. Dicendum, quòd illa proprie dicuntur viuentia, quæ ex seipsis mouētur, seu operantur. Illud autem maxime conuenit alicui per seipsum, qđ est proprium ei, & ad quod maxime inclinatur: & ideo vnumquodque viuens ostenditur viuere ex operatione sibi maxime propria, ad quam maxime inclinatur. Sicut plantarum vita dicitur in hoc consistere, ꝙ nutriuntur, & generantur: animalium vero in hoc, quòd sentiunt, & mouentur: hominum vero in hoc quòd intelligunt, & secundum rationem agunt. Vnde etiam & in hominibus vita vniuscuiusque hominis videtur esse id, in quo maxime delectatur, & cui maxime intendit, & in hoc præcipue vult quilibet conuiuere amico, vt dicitur* in 9. Ethicorum. Quia ergo quidam homines præcipue intendunt contemplationi veritatis, quidam intendunt principaliter exterioribus actionibus, inde est quòd vita hominis conuenienter diuiditur per actiuam & contemplatiuam.

B

Lib. 9. cap. 4. ante medium, & c. circa medium, to. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ propria forma vniuscuiusque faciens ipsum esse in actu, est principium operationis proprię ipsius: & ideo viuere dicitur esse viuentium ex eo, quòd viuētia per hoc quòd habent esse per suam formam, tali modo operantur.

C

AD 2m dicendum, quòd vita vniuersaliter sumpta, non diuiditur per actiuam & contemplatiuam, sed vita hominis, qui speciem sortitur ex hoc, quòd habet intellectum. & ideo eadem est diuisio intellectus, & vitæ humanæ.

AD 3m dicendum, quòd contemplatio habet quidem quietem ab exterioribus motibus: nihilominus tamen ipsum contemplari est quidam motus intellectus, prout quælibet operatio dicitur motus, secundum quod dicit* Philosoph. 3. de anima, quòd sentire & intelligere sunt motus quidam, prout motus dicitur actus perfecti. Et hoc modo† Diony. 4. cap. de diui. nomi. ponit tres motus animæ contemplantis, scilicet rectum, circularem, & obliquum.

D

Lib. 3. text. 28 tom. 2. †cap. 4. par. 2. parum a medio.

ARTICVLVS II.

Vtrum uita sufficienter diuidatur per actiuam, & contemplatiuam.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septuagesimænonæ Articulum secundum.*

IN art. 2. eiusdem quæstio. tria nota. Primum, in corpore artic. quòd cognitio veritatis habet duplicem finem, scilicet veritatē & opus. Et hoc esset discutiendū, nisi superius fuisset declaratum.

Supra ar. 1. & locis ibi citatis. Et contra c. 9. a fin. 4.

Lib. 1. ca. 5.

¶ Secundum est in respōsione ad secundum, ꝙ in quolibet misto prædominat aliquod simplicium. Et hoc ad philosophiam discutere spectat, an possit dari mistio ex æqualib⁹

Lib. 19. ca. 3. & ca. 2. circ. fin.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vita nō sufficienter diuidatur per actiuam & contemplatiuam. Philosophus enim in* 1. ethicorum dicit, ꝙ tres sunt vitæ maxime excellentes, scilicet voluptuosa, ciuilis, quæ videtur esse eadem actiuæ, & contemplatiua. insufficienter ergo videtur diuidi vita per actiuā & contemplatiuam.

E

¶ 2 Præt. Augustinus 19.* de ciuitate Dei, ponit tria vitæ genera, scilicet otiosum, quod pertinet ad cōtemplationem: actuosum, quod pertinet ad vitam actiuam: & addit tertium ex vtroque compositum. ergo videtur quòd insufficiēter diuidatur uita per actiuam & contemplatiuam.

¶ 3 Præt. Vita hominis diuersificatur, secundū quod homines diuersis actionibus agunt: sed plura quàm duo sunt humanarū actionum studia. ergo uidetur quòd ui ta debeat in plura membra diuidi, q̄ in actiuum & contemplatiuum.

SED CONTRA est, quòd istæ duæ uitæ significantur per duas uxores Iacob: actiua quidem per Liam, contemplatiua uero per Rachelem. Et per duas mulieres quæ Dominū hoſpitio receperunt, contemplatiua quidem per Mariam, actiua uero per Martham, ut Gregor.* dicit 6. mora. non autem esset hæc congrua significatio, si essent plures, quàm duæ uitæ. ergo sufficienter diuiditur uita per actiuam & contemplatiuam.

F

RESPON. Dicēdū, ꝙ sicut dictū *est, diuisio ista dat de uita humana, quæ quidem attenditur secundum intellectū. Intellectus autem diuiditur per actiuum & contemplatiuum, quia finis intellectiuæ cognitionis uel est ipsa cognitio ueritatis, quod pertinet ad intellectum contemplatiuum: uel est aliqua exterior actio, quod pertinet ad intellectum practicū, siue actiuum. & ideo uita etiam sufficienter diuiditur per actiuam & contemplatiuam.

Ar. præced. ad 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ uita uoluptuosa ponit finem in delectatione corporali, quæ communis est nobis, & brutis. Vnde sicut Philosoph.* ibidem dicit, est uita bestialis. Propter quod non comprehenditur sub præsenti diuisione, prout uita humana diuiditur in actiuam & contemplatiuam.

Lib. 1. cap. 5. tom. 5.

AD 2m dicendū, ꝙ media conficiuntur ex extremis: & ideo uirtute continentur in eis, sicut tepidū in calido & frigido, & pallidum in albo & nigro. Et similiter sub actiuo & contemplatiuo comprehēditur id, quod est ex utroq; compositum. Et tā sicut in quolibet misto prædominatur aliquid simplicium, ita etiā in medio genere uitæ superabundat quandoque quidem contemplatiuum, quandoque uero actiuum.

AD 3m dicendum, quòd omnia studia humanarum actionum, si ordinentur ad necessitatem præsentis uitæ secundum rationem rectam, pertinent ad uitam actiuam, quæ per ordinatas actiones consulit necessitati uitę præsentis. Si autem deseruiant concupiscentiæ cuicumq;, pertinent ad uitam uoluptuosam, quæ non continetur sub uita actiua. Humana uero studia, quæ ordinantur ad considerationem ueritatis, pertinent ad uitam contemplatiuam.

QVAESTIO CLXXX.

De uita contemplatiua, in octo articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis centesimæ octuagesimæ Articulum primum.*

DEINDE considerandum est de uita contēplatiua.

IN ar. 1. q. 180. col ligendum & ordinandum est id, quod de vita

de vita contemplatiua dicitur i affectu, & intellectu. Nam formaliter est in intellectu: quoniā est ipsa contemplatio, quæ est actus intellectus. Causaliter aūt & terminatiue est in affectu, & vtroq; modo dupliciter, nam causaliter est in affectu rōne amoris concupiscentiæ, & rōne amoris amicitiæ. Ad amorem siquidē concupiscentiæ spectat, cum aliquis appetit videre aliquid vt videat. Nam ipsum videre perfectio est videntis: & seipsum amat, qui propterea quærit aliquid videre vt videat, seu cognoscat. Ad amorē vero amicitiæ spectat appetitus videndi aliquā personam, quia amat illā personā: & licet hæc duo diuisa inueniant sæpe, in proposito tamen vnita inueniuntur in vno & eodem affectu. Nam studēs contēplationi, simul cōcupiscit sibi visionem veritatis, & pp amorem ipsius veritatis diuinæ, quam amat, rēdit ad videndum illam. Et qm̄ ratio amicitiæ præmi net concupiscentiæ, ideo Greg. in litera allatus vitā contemplatiuā in charitate Dei causaliter cōstituit. Cōstat enim q̄ charitas Dei amicitiam ad ipsum principaliter importat. Terminatiue autem contemplatio in affectu est & secundum delectationem naturaliter cōsequentem ipsam cōtemplationem, & obiectū contemplatum, & secūdum amorem amicitiæ augmētatum ex hoc ipso q̄ videt, & delectatur, si tamen status patitur augmentum: quod dico propter cōtemplationem patriæ.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶Primo, Vtrū vita contemplatiua pertineat tantum ad intellectū, an consistat etiam in affectu.

¶Secundo, Vtrum ad vitam contemplatiuam pertineant virtutes morales.

¶Tertio, Vtrum vita contemplatiua consistat solū in vno actu, aut in pluribus.

¶Quarto, Vtrū ad vitam contemplatiuam pertineat consideratio cuiuscumque veritatis.

¶Quinto, Vtrum vita contemplatiua hominis in hoc statu possit eleuari vsque ad Dei visionem.

¶Sexto, De motibus cōtemplationis, quos Dionysius assignat 4. cap. de diuinis nominibus.

¶Septimo, De delectatione contemplationis.

¶Octauo, De durationе contemplationis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrū vita contemplatiua nihil habeat in affectu, sed totum in intellectu.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd vita contēplatiua nihil habeat in affectu, sed totum in intellectu. Dicit enim Philosoph.* in 2. Metaphys. quòd finis contemplationis est veritas: ueritas autem pertinet ad intellectum totaliter. ergo videtur quòd vita contemplatiua totaliter in intellectu consistat.

¶2 Præt. Gregor. dicit† in 6. moral. quòd Rachel, quæ interpretatur visum principium, vitam contemplatiuam significat: sed visio principij pertinet proprie ad intellectum. ergo vita contemplatiua proprie ad intellectum pertinet.

¶3 Præt. Greg. dicit† super Ezech. quòd ad vitam contemplatiuam pertinet ab exteriori actione quiescere: sed uis affectiua, siue appetitiua inclinat ad exteriores actiones. ergo videtur quòd vita contemplatiua non pertineat aliquo modo ad uim appetitiuam.

SED CONTRA est, qd Greg. ibidem dicit,* q̄ contemplatiua vita est charitatem Dei, & proximi tota mente retinere, & soli desiderio conditoris inhærere: sed desiderium & amor ad vim affectiuam, siue appetitiuam pertinent, vt supra* habitum est. ergo etiam vita cōtemplatiua habet aliquid in vi affectiua, siue appetitiua.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est,* vita contemplatiua illorum esse dicitur, qui principaliter intendunt contemplationi veritatis. Intentio autē est actus voluntatis, vt supra habitum est,* quia intentio est de fine, qui est voluntatis obiectū: & ideo vita contemplatiua quantum ad ipsam essentiā actionis pertinet ad intellectum. Quantum[d] autem ad id, quod mouet ad exercendā talem operationem, pertinet ad voluntatem, quæ mouet omnes alias potētias, & etiam intellectum ad suum actum, vt supra dictum est.* Mouet autem vis appetitiua ad aliquid inspiciēdum vel sensibiliter, vel intelligibiliter: quandoque quidem propter amorē rei uisæ, quia vt dicitur Matth. 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum: quandoq; autem propter amorem ipsius cognitionis, quā quis ex inspectione consequitur. Et propter hoc Greg,* constituit vitam contemplatiuā in charitate Dei, inquantū scilicet aliquis ex dilectione Dei inardescit ad eius pulchritudinem conspiciendam. Et quia vnusquisq; delectatur cum adeptus fuerit id, quod amat: ideo vita contemplatiua terminatur ad delectationem, quæ est in affectu, ex qua etiam amor intenditur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex hoc ipso quòd veritas est finis contemplationis, habet rationem boni appetibilis, & amabilis, & delectantis: & secundum hoc pertinet ad vim appetitiuam.

AD 2[m] dicendum, quòd ad ipsam visionem primi principij, scilicet Dei, incitat amor ipsius. Vnde Gregorius dicit* super Ezechiel. quòd vita contemplatiua calcatis curis omnibus, ad videndum faciem sui creatoris inardescit.

AD 3[m] dicendum, quòd vis appetitiua mouet non solū membra corporalia ad exteriores actiones exercendas, sed etiam intellectum ad exercendam operationem contemplationis, vt dictum est.*

ARTICVLVS II.

¶*Super Quæstionis octuagesimæ Articulum secundum.*

Vtrum uirtutes morales pertineant ad uitam contemplatiuam.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd virtutes morales pertineant ad uitam contemplatiuam. Dicit enim* Gregorius super Ezech. quòd contemplatiua uita est charitatem Dei, & proximi tota mente retinere, sed omnes virtutes morales, de quarum actibus dantur præcepta lēgis, reducuntur ad dilectionē Dei, & proximi, qa plenitudo legis dilectio est, vt dicitur ad Rom. 13. ergo uidetur quòd virtutes morales pertineant ad uitā contēplatiuā.

¶2 Præt. Vita contemplatiua præcipue ordinatur ad Dei contēplationem. Dicit enim† Gregorius super Ezech. q̄ calcatis curis omnibus ad uidendam faciem sui creatoris inardescit: sed ad hoc nullus potest peruenire nisi per munditiam, quam causat virtus moralis. dicitur enim Matth. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et ad Hebr. 12. Pacē sequimini cū omnibus & sanctimoniā, sine qua nemo uidebit Deū. ergo videtur q̄ uirtutes morales pertineant ad uitam contemplatiuam.

¶3 Præt. Gregorius dicit* super Ezech. quòd contemplatiua uita precio-

IN ar. 2. eiusdē q. 180. nota duo. Primum est, q̄ virtutes morales dupliciter disponūt ad vitā cōtēplatiuā. Vno mō, respiciēdo ad ipsam contēplationē: & sic disponūt indirecte, hoc est, remouendo phibēs. s. passiones, & occupationes exteriores, q̄ phibēt cōtēplari: & sic intelli ge corpus artic. Alio mō, respiciēdo cām contēplationis, q̄ est charitas, vt dictū est. Et sic directe disponunt, & pertinēt virtutes morales ad vitā cōtēplatiuā: quia directe disponūt & pertinent ad charitatē. Et sic intellige re sponsionē ad primū. Et hinc potes diuersa dicta diuersimode interpretari. Secundū est in respōsione ad tertium, vbi author duas partes pulchritudinis tractās, primā declaritatem, ponit formaliter in intellectū: secūdam autem, scilicet proportionē, ponit causaliter in eodem.

speciosa est in animo, vnde significatur per Rachelem, de qua dicitur Genes. 29. quòd erat pulchra facie: sed pulchritudo animi attenditur secundum virtutes morales, & præcipue secundū temperantiam, vt Ambrosius dicit in 1.* de offic. ergo videtur quòd virtutes morales pertineāt ad vitam contemplatiuam.

SED CONTRA est, quòd virtutes morales ordinantur ad exteriores actiones: sed Gregorius* dicit in 6. moral. quòd ad contemplatiuam vitā pertinet ab exteriori actione quiescere. ergo virtutes morales non pertinent ad vitam contemplatiuam.

RESPON. Dicendum, quòd ad vitam contemplatiuā potest aliquid pertinere dupliciter: uno modo, essentialiter: alio modo, dispositiue. Essentialiter quidem virtutes morales non pertinent ad vitā contemplatiuam: quia finis contemplatiuæ vitæ est consideratio veritatis. Ad virtutes autem morales, scire quidem, quod pertinet ad considerationem veritatis, paruam potestatem habet, vt Philosophus dicit* in 2. Ethicorum. Vnde & ipse in 10.† Ethicorum, virtutes morales dicit pertinere ad felicitatem actiuam, non autem ad contemplatiuam. Dispositiue autem virtutes morales pertinent ad vitam contemplatiuam: impeditur enim actus contemplationis, in quo essentialiter consistit vita contemplatiua, & per vehementiam passionum, per quam abstrahitur intentio animæ ab intelligibilibus ad sensibilia, & per tumultus exteriores. Virtutes autem morales impediunt vehementiam passionum, & sedant exteriorum occupationum tumultus: & ideo virtutes morales dispositiue ad vitam contemplatiuam pertinent.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut supra dictum* est, vita contemplatiua habet motiuū ex parte[d] affectus: & secundum hoc dilectio Dei & proximi requiritur ad vitam contemplatiuam. Causæ autem mouentes non intrant essentiam rei, sed disponunt, & perficiunt rem. Vnde non sequitur, quòd virtutes morales essentialiter pertineant ad vitam contemplatiuam.

AD 2[m] dicendum, quòd sanctimonia, idest, munditia, causatur ex virtutibus, quæ sunt circa passiones impedientes puritatem rationis. Pax autem causatur ex iustitia, quæ est circa operationes, secundum illud Isa. 32. Opus iustitiæ pax, inquantum scilicet ille, qui ab iniuriis aliorum abstinet, subtrahit litigiorum & tumultuum occasiones: & sic virtutes morales disponunt ad vitam contemplatiuam, inquantum causant pacem, & munditiam.

AD 3[m] dicendum, quòd pulchritudo, sicut supra dictum* est, consistit in quadam claritate, & debita proportione. Vtrumque autem horum radicaliter in ratione inuenitur, ad quam pertinet & lumen manifestans, & proportionem debitam in alijs ordinare: ideo in vita contemplatiua, quæ consistit in actu rationis, per se & essentialiter inuenitur pulchritudo. Vnde Sapien. 8. de contemplatione sapientiæ dicitur, Amator factus sum formæ illius. In virtutibus autem moralibus inuenitur pulchritudo participatiue, inquantum scilicet participant ordinem rationis, & præcipue in temperantia, quæ reprimit concupiscentias maxime lumen rationis obscurantes. Et inde est, quòd virtus castitatis maxime reddit hominem aptum ad contemplationem, inquantum delectationes veneree maxime deprimunt mentem ad sensibilia, vt Augustinus dicit* in lib. soliloquiorum.

ARTICVLVS III.

¶*Super Quæstionis octuagesimæ Articulum tertium.*

Vtrum ad uitam contemplatiuam pertineant diuersi actus.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur quòd ad vitā contemplatiuā pertineant diuersi actus. Ricardus enim* de sancto Victore distinguit inter contēplationem, meditationem, & cogitationem: sed omnia ista videntur ad vitam cōtemplatiuam pertinere. ergo videtur quòd vitæ contēplatiuæ sint diuersi actus.

¶2 Præt. Apost. 2. ad Corinth. 3. dicit. Nos vero reuelata facie gloriam Domini speculantes, transformamur in eandem claritatem: sed hoc pertinet ad vitam contēplatiuam. ergo præter tria prædicta, etiam speculatio ad vitam contemplatiuam pertinet.

¶3 Præt. Bernardus dicit in lib. de consideratione,* quòd prima & maxima contemplatio est admiratio maiestatis: sed admiratio secūdum Damasc.† ponit species timoris. ergo videtur quòd plures actus ad vitam contēplatiuam requirantur.

¶4 Præt. Ad vitā contemplatiuā pertinere dicuntur oratio, electio, & meditatio, pertinet etiam ad vitā cōtēplatiuā auditus: nā de Maria, per quā vita contēplatiua significatur, dicitur Lucæ 10. q̄ sedens secus pedes Domini audiebat verba illius. ergo videtur q̄ plures actus ad vitam contemplatiuam requirantur.

SED CONTRA est, quòd vita hic dicitur operatio, cui homo principaliter intendit. ergo si plures sunt operationes vitę contemplatiuæ, non erit vna uita cōtemplatiua, sed plures.

RESPON. Dicendum, q̄ de vita contemplatiua nūc loquimur secundum q̄ ad hominem pertinet. Hæc autem differentia est inter hominem, & angelum, vt patet per Dionys. 7. ca. de diuin. nomin.* q̄ angelus simplici apprehensione veritatem intuetur. Homo autem quodam processu ex multis pertingit ad intuitum simplicis ueritatis. Sic ergo contemplatiua uita vnum quidem actum habet, in quo finaliter perficitur, scilicet contemplationem veritatis, a quo habet vnitatem. Habet autem multos actus, quibus peruenit ad hunc actum finalem, quorum quidam pertinent ad acceptionem principiorum, ex quibus procedit ad contemplationem veritatis: alii autem pertinēt ad deductionem principiorum in veritatē eius, cuius cognitio inquiritur. Vltimus autem completiuus actus, est ipsa contemplatio ueritatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ cogitatio secundum Ricardum de sancto Victore,* uidetur pertinere ad multorū inspectionem, ex quibus aliquis colligere intendit unā simplicem ueritatem. Vnde sub cogitatione cōprehendi possunt & perceptiones sensuū ad cognoscendū aliquos effectus, & imaginationes, & discursus rationis circa diuersa signa, uel quæcumque perducentia in cognitionē ueritatis intentę. Quāmuis secundum Augustinum 14. de Trin. †cogitatio dici possit omnis actualis operatio intellectus. Meditatio uero

Infra ar. 2. ad 1. & art. 7. ad 2. Et 3. di. 35. q. 1 ar. 2. Et veri. q 22. art. 11. ad 11.
*lib 2. tex. 3. tom. 3.
†lib. 6. c. 28 circa med. & Hom. 14 in Ezech. a medio.
†Homil. 14 circa med.
*Hom. 14. in Ezechie. & 6. Mora. cap. 28.
1. 2. q. 22. art. 3.
q. præced.
1. 2. q. 12. ar tic. 1.
Ca. 7. inter prin. & medium.
3. di. 35. q. 1. art. 2. Et 4. di. 5. q. 4. ar. tic. 2. q. 1. ad 2.
*In lib. de cōtēplatione, cap. 3.
Li. 5. de Cō fiderat. in fin. illius.
Li. 2. de Fi. ca. 15.
Li. 1. de cō templ. ca. 4. circa prin.
Li. 14. ca. 7. a med. to. 3.
Infr. q. 181 art. 1. ad 3. & ar. 4. con. & art. 4. ad 1. & q. 182 ar. 3. con. Et opu. 17. ca. 5. ad 7. Et 2. con. c. 17. Et Phys. 7. lec 6.
*Hom. 14. in Ezech.
†Hom. 14. in Ezec. circa medium
Hom. 14. a medio.
1. præced.
D. 1189.
1. 2. q. 9. ar. 1.
Li. 1. cap. 8. Et cap. 43 com. 1.
Li. 6. ca. 28. circa med.
Homil. 14. in Ezech.
Li. 1. ca. 2. in princ. & li. 10. ca. tit. Li. 10. ca. 7. & 8. to. 5.
Qq. 5. ar. 2.
Li. 1. ca. 10 ante med. com. 1.

pertinere videtur ad processũ rõnis ex principiis aliquibus pertingẽtibus ad veritatis alicuius cõtẽplationẽ: & ad idẽ pertinet cõsideratio secundũ Bernardũ.* Quàmuis secundũ Philosophum in 3. de anima, omnis operatio intellectus, cõsideratio dicatur: sed cõtẽplatio pertinet ad ipsum simplicem intuitum veritatis. Vnde idem Ricard. dicit, †quòd contemplatio est perspicax, & liber contuitus animi in res perspiciendas. Meditatio autem est intuitus animi in veritatis inquisitione occupatus. Cogitatio autem est animi respectus ad euagationem pronus.

Loco citato in arg. 3.

Loco citato in argu. 1.

Est Aug. in libr. 15. de Trin. cap. 8. tom. 3.

Ad 2m dicendum, quòd speculatio, vt glossa Aug.* dicit ibidem, dicit a speculo, non a specula. Videre autem aliquid per speculum, est videre causam per effectum, in quo eius similitudo relucet: vnde speculatio ad meditationem reduci videtur.

Ad 3m dicendũ, ꝙ admiratio est species timoris cõsequens apprehensionem alicuius rei excedentis nostrã facultatem. Vnde admiratio est actus consequens contemplationem sublimis veritatis. Dictum est enim* quòd contemplatio in affectu terminatur.

Art. 1. huiꝰ quæst.

Ad 4m dicendum, ꝙ homo ad cognitionem veritatis pertingit dupliciter. Vno modo, per ea quæ ab alio accipit: & sic quidem quantũ ad ea quæ homo a Deo accipit, necessaria est oratio, secundum illud Sapiẽ. 7. Inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ. Quantum vero ad ea quæ accipit ab homine, necessarius est auditus, secũdũ qđ accipit ex voce loquẽtis: & lectio, secundum quòd accipit ex eo quod per scripturam est traditum. Alio modo, necessarium est quòd adhibeat proprium studium, & sic requiritur meditatio.

ARTICVLVS IIII.

¶ Super Quæstionis centesimæoctuagesimæ Articulum quartum.

Vtrum uita contemplatiua solum consistat in contemplatione Dei, an etiam in consideratione cuiuscumque ueritatis.

Infr. art. 7. cor. & qõ. 381. art. 4. ad 2. & qõ. 182. art. 2. cor. Et 3. di. 35. q. 1. art. 2. q. 3.

In art. 4. eiusdem quæst. hoc solum notandum occurrit, quod vita cõtemplatiua potest dupliciter determinari, scilicet secundũ se, vel ex parte contemplãtis, Secundum se quidem tractatur in litera, & constituitur in contemplatione Dei principaliter ea ratione, quia contemplatio Dei finis est contemplationis creaturarum secũdũ se. Nam imperfecta naturaliter ordinantur ad perfecta vt ad finem. Ex parte vero contemplationis, cõtemplatiua vita consistit in illorum contemplatione, quibus contemplãdis homo studium suum principaliter adhibet. Et ideo philosophi, qui astrorum, vel naturalium contemplationi, omissis omnibus, studebant, contemplatiuæ vitæ partices erant, etiam si nihil de Dei contemplatione curassent:

In lib. 5. de cõsid. in fine illius.

Li. 1. de Cõtẽpl. ca. 6.

Ad quam tamen multi eorum principaliter rendere videbantur, illi scilicet, qui ad rerum causas inuestigandas incumbebant: & hoc pacto vita contemplatiua apud Gentiles distinguebatur contra actiuam.

F cũdũ solã imaginationem, dũ attẽdimus res corporales. Secunda autem est in imaginatione secũdũ rationem, prout scilicet sensibiliũ ordinẽ & dispositionẽ cõsideramus. Tertia est in ratione secũdum imaginationẽ, quando scilicet per inspectionẽ rerum visibilium ad inuisibilia subleuamur. Quarta autẽ est in rõne secũdum rationẽ, quando scilicet animus intendit inuisibilibus, quæ imaginatio non nouit. Quinta autem est supra rationem, G quando ex diuina reuelatione cognoscimus ea, quæ humana ratione comprehendi non possunt. Sexta autem est supra rationem, & præter rationem, quando scilicet ex diuina illuminatione cognoscimus ea quæ humanæ rationi repugnare videnť: sicut ea quę dicuntur de mysterio Trinitatis. Sed solum vltimum videtur ad diuinam veritatem pertinere. ergo contemplatio non solum respicit diuinam veritatem, sed etiam eam, quæ in creaturis consideratur.

¶ 4 Præt. In vita contemplatiua quæritur contemplatio veritatis, inquantum est perfectio hominis: H sed quælibet veritas est perfectio humani intellectus. ergo in qualibet contemplatione veritatis consistit vita contemplatiua.

Sed contra est, quod Gregor. dicit in 6. moral.* quòd in contemplatione principium, quod est Deus, quæritur.

Li. 6. ca. 14. in medio.

Respon. Dicendum, quòd sicut iam dictum est,* ad vitam contemplatiuam pertinet aliquid dupliciter. Vno modo, principaliter: alio modo, secundario, vel dispositiue. Principaliter quidem ad vitam contemplatiuam pertinet contemplatio diuinę veritatis: quia huiusmodi contemplatio est finis totius humanæ vitæ. Vnde Augustꝰ. dicit in 1. de Trinitat.* quòd I contemplatio Dei promittitur nobis actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum, quæ quidem in futura vita erit perfecta, quando videbimus eum facie ad faciem: vnde & perfectos beatos faciet. Nunc autem contemplatio diuinæ ueritatis competit nobis imperfecte, videlicet per speculum, & in ænigmate: undè per eam fit nobis quædam inchoatio beatitudinis, quæ hic incipit vt in futuro continuetur. Vnde & Philosophus 10. Ethic.* in contemplatione optimi intelligibilis ponit vltimam felicitatem hominis. Sed quia per diuinos effectus in Dei cõtemplationem manuducimur, secũdũ illud ad Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: inde est quòd etiam contemplatio diuinorum effectuum secundario ad vitam contemplatiuam pertinet, prout scilicet ex hoc manuducitur homo in K Dei cognitionem. Vnde Augustꝰ. dicit in libro de uera religio.* quòd in creaturarũ consideratione non vana & peritura curiositas ẽ exercẽda, sed gradus ad immortalia & semper manentia faciendus. Sic ergo ex præmissis patet, †quòd ordine quodam quatuor ad vitam contemplatiuam pertinent. Primo quidẽ uirtutes morales: secundo autẽ alij actus, præter contẽplationẽ: tertio uero contẽplatio diuinorũ effectuũ: quartũ vero cõtẽplatiuũ est ipsa cõtẽplatio diuinę ueritatis.

Art. 2. huiꝰ quæst.

Lib. 11. de Trin. ca. 4. circa med. tom. 3.

Ca. 29. pr. rũ a princ. tom. 1.

Art. 1. & 3.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Dauid cognitionem operum Dei quærebat, ut ex hoc manuduceretur in Deum. Vnde alibi dicit. Psal. 142. Meditatus sum in omnibus operibꝰ tuis, & in factis manuũ tuarum meditabar: expandi manus meas ad te.

A D

Ad 2m dicendum, ꝙ ex consideratione diuinorum A iudiciorum manuducitur homo in cõtemplatione diuinæ iustitię. Ex consideratione autem diuinorum beneficiorum, & promissorũ manuducitur homo in cognitionem diuinæ misericordiæ, seu bonitatis, quasi per effectus exibitos, vel exhibendos.

Ad 3m dicendum, ꝙ per illa, sex designantur gradus, quibus per creaturas in Dei contemplationem ascenditur. Nam in primo gradu ponitur perceptio ipsorũ sensibilium. In secundo vero gradu ponitur progressus a sensibilibus ad intelligibilia. In tertio vero gradu ponitur diiudicatio sensibilium secundum intelligibilia. In quarto vero gradu ponitur absoluta consideratio intelligibilium, in quæ per sensibilia peruenitur. In quinto vero gradu ponitur contemplatio intelligibilium, quæ per sensibilia inueniri non possunt: sed per rationem capi possunt. In sexto gradu ponitur consideratio intelligibilium, quæ ratio nec inuenire, nec capere potest, quæ scilicet pertinent ad sublimem contemplationem diuinæ veritatis, in qua finaliter contemplatio perficitur.

Ad 4m dicendum, quòd vltima perfectio intellectus est veritas diuina: aliæ autem veritates perficiũt intellectum in ordine ad veritatem diuinam.

ARTICVLVS V.

¶ Super Quæstionis centesimæoctuagesimæ Articulum quintum.

Vtrum uita contemplatiua secundum statum huius uitæ possit pertingere ad uisionem diuinæ essentiæ.

p. 12. art. 1. Et 1. 2. q. 3. art. 2. q. di. 35. a. 1. ar. 2. Et 4. d. 49. q. 2. a. 7. Et 3 p. ca. 47. Item. q. 10 ca. 11. Et 2. d. 1. ar. 1.

In art. 5. eiusdem quæst. aduerte circa titulum, quòd nõ est hic quæstio de diuina omnipotentia, cum dicitur, An possit vita contemplatiua pertingere ad diuinam visionẽ &c. Sed ly possit, denotat potẽtiã ordinariã secundũ indĩtum naturæ modum. Et similiter in responsione ad primum, cum Dionysius dicit, Si aliquis videns Deum, intellexit quod vidit, nõ ipsum vidit, intelligitur de communi vsu scripturæ, quo multi dicũtur vidisse Deum siue imaginarie, siue intellectualiter. Et hæc dico propter Moysem, & Paulum.

Li. 1. ca. 27. circa fine.

Ad qvintvm sic procedit. Videtur ꝙ vita contemplatiua secundũ statum huius vitæ possit pertingere ad visionem diuinæ essentiæ: quia vt habetur Genesis 32. Iacob dixit, Vidi Deum facie ad faciẽ, & salua facta est anima mea: sed visio faciei Dei est visio diuinæ essentię. ergo videtur quòd aliquis per contemplationem in præsenti vita possit se extendere ad videndum Deum per essentiam.

¶ 2 Præt. Greg. dicit in 6. moral.* quòd viri contemplatiui ad semetipsos introrsus redeunt in eo ꝙ spiritualia rimantur, & nequaquã secum rerum corporalium vmbras trahunt, vel fortasse tractas manu discretionis abigunt. Sed incircunscriptum lumen videre cupientes, cunctas circunscriptionis suæ imagines deprimunt, & in eo ꝙ super se contingere appetunt, vincunt quod sunt: sed hõ nõ impeditur a visione diuinæ essentiæ, quæ est lumẽ incircũscriptũ nisi per hoc, ꝙ necesse habet intẽdere corporalibus phãtasmatibus. ergo videtur ꝙ contẽplatio præsentis vitæ potest se extẽdere ad videndum incircunscriptum lumen per essentiam.

Li. 6. ca. 35. in medio.

¶ 3 Præt. Greg. in 2. de Dialog. dicit.* Animæ videnti creatorem angusta est omnis creatura. Vir ergo Dei, scilicet beatus Benedictus, qui intra globum igneum angelos quoque ad cælos redeuntes videbat, hoc procul dubio cernere non nisi in Dei lumine poterat: sed beatus Benedictus adhuc præsenti vita viuebat. ergo contemplatio præsentis vitę potest se extendere ad videndam Dei essentiam.

Sed contra est, ꝙ Greg. dicit super Ezechiel.* Quàmdiu ĩ hac mortali carne viuitur, nullus ita in cõtẽplationis virtute proficit, vt in ipso incircunscripti luminis radio mentis oculos infigat. Hom. 14. in ter mediũ, & finem.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit 12. super Genes. ad literam,* Nemo [d] videns Deum, viuit ista vita, qua mortaliter viuitur in istis sensibus corporis. Sed nisi ab hac vita quisque quodammodo moriatur siue omnino exiens de corpore, siue alienatus a carnalibus sensibus, in illam non subuehitur visionem, quæ supra diligentius pertractata sunt,* vbi dictum est de raptu: & in primo, vbi actum est de Dei visione. † Sic ergo dicẽdum est, quòd in hac vita põt esse aliquis dupliciter. Vno modo, secundum actum, inquantum scilicet actualiter vtitur sensibus corporis. Et sic nullo [d] modo contemplatio præsentis vitæ potest pertingere ad videndum Dei essentiam. Alio modo, potest esse aliquis in hac vita potentialiter, & non secundum actum, inquantum anima eius est corpori mortali cõiuncta vt forma, ita tamen vt non vtatur corporis sensibus, aut etiam imaginatione, sicut accidit in raptu: & sic potest contemplatio huius vitæ pertingere ad visionem diuinæ essentiæ. Vnde supremus gradus contemplationis præsentis vitæ est, qualem habuit Paulus in raptu, secundum quem fuit medio modo se habẽs inter statum præsentis vitæ, & futuræ. Li. 1. ca. 27. circa fine tom. 3. D. 482. q. 175. ar. 4. & 5. † p. p. q. 12. ar. 11. D. 10.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut Dionysius* in Epistola ad Caium monachum dicit. Si aliquis videns Deum, intellexit quod vidit, non ipsum vidit, sed aliquid eorum quæ sunt eius. Et Greg. dicit super Ezech. † quòd nequaquàm omnipotens Deus iam in sua claritate conspicitur, sed quiddam sub illa speculatur anima, vnde recte proficiat, & post ad visionis eius gloriam pertingat. Per hoc ergo quòd Iacob dixit. Vidi Deum facie ad faciem, non est intelligendum, quòd Dei essentiam viderit, sed quòd formam, scilicet imaginariam vidit, in qua Deus locutus est ei: vel quia per faciem quemlibet cognoscimus, cognitionem Dei faciem eius vocauit, sicut gloss. Gregor. ibidem dicit.* In epist. quę incipit, Tenebræ, in med. illius. Hom. 14. in ter mediũ, & finem. Gloss. ordinaria super hũc locũ ex Gregor. D. 190.

Ad 2m dicendum, quòd contemplatio humana secundum statum præsentis vitæ, non potest esse absque phantasmatibus: quia connaturale [d] est homini, vt species intelligibiles in phantasmatibus videat, sicut Philosophus dicit in 3. de anima. Tamen intellectualis cognitio non sistit in ipsis phantasmatibus, sed in eis contemplatur puritatem intelligibilis veritatis: & hoc non solum in cognitione naturali, sed etiam in eis, quæ per reuelationem cognoscimus. Dicit enim Dionys. 2. cap. cæleſt. hierarch.* quòd angelorum hierarchias manifestat nobis diuina claritas in quibusdam symbolis figuratis, in cuius virtute restituimur in simplum radium, ideſt, in simplicem cognitionem intelligibilis ueritatis. Et sic intelligendum est quod Gregor.* dicit, quòd contemplantes corporalium rerum umbras non secum trahunt, quia uidelicet in eis non sistit eorum contemplatio, sed potius in consideratione intelligibilis ueritatis. Ex ca. 2. cæleſt. hierar. a medio col ligitur. Loco citato in argum.

Ad 3m dicendum, quòd ex uerbis Gregor. non datur intelligi, quòd beatus Benedictus Deum in illa uisione per essentiam uiderit, sed vult ostendere, quòd quia uidenti Creatorem angusta est omnis creatura, consequens est, quòd per illustrationem diuini luminis de facili possint quæcumque uideri: unde subdit. Quantumlibet enim parum de luce creatoris aspexerit, breue ei fuit omne quod creatum est.

¶ *Super Quæstionis centesimam octuagesimæ Articulum sextum.*

ARTICVLVS VI.

Vtrum operatio contemplationis conuenienter distinguatur per tres motus, circularem, rectum, & obliquũ.

IN articulo sexto eiusdem quæstionis circa distinctionem motuum contemplationis per circularem, rectum, & obliquum, aduerte primo, ꝙ quia hęc distinctio communis est angelis & hominibus, & rursus comprehensoribus & viatoribus: ideo non potest vnico exemplo quodlibet mẽbrũ declarari. Sed ex litera facile commune quid colligi potest, vt motus circularis sit ipsa simplex Dei contemplatio. Rectus vero in nobis quidem discursus naturalis, in angelis vero illuminatio, qua superiores illuminãt inferiores quasi naturaliter. Obliquus autem diuinis vtitur vt principiis, & discursu in nobis, vel illuminatione in angelis vt actu, seu effectu, vt sic sit compositus ex recto & circulari. Et scias quòd iste sermo ẽ parabolicus ad similitudinem motus circularis, qui proprius est cælo, & motus recti, scilicet a medio, vel ad medium, qui proprius est elementis: & motus obliqui, quem experimur continue in agitatione ventorum, & proprius est mistis. Vnde nõ oportet omnimodam similitudinẽ in metaphora hac quærere, sed sat est intelligere qđ dicitur.

¶ In eodem articulo in responsione ad secundum, dubiũ occurrit circa illa verba, ꝙ angeli indeliuenter absque principio & fine intuentur Deum. Nam cum angeli nõ fuerint creati ab æterno, nec etiam fuerint beati ab æterno, constat quòd non absque principio cęperint videre Deum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd visiõ beata, de qua est sermo, qua angeli vident Deum, potest iudicari, seu cõsiderari dupliciter. Vno modo, secundum se, hoc est, secundum rationem sui ordinis, & suæ propriæ

Sup. q. 179. art. 1. ad 3. Et veri. q. 8 ar. 15. ad 3. & q. 10. art. 8. ad. 10. Et Dion. 4. lec. 7. cor. 21. Et opus. 20. li. 3. ca. 2. & 3. *Ca 4. par. 1. a medio.

†Cap. 4. de diuin. nom. par. 1. paulo a med.

Lib. 1. ca. 5.

circuitus. Quæ dã vero quasi immobiliter suspense in vno loco manẽt, ergo videtur ꝙ non sint solum tres motus contemplationis.

IN CONTRARIVM est authoritas Dionysij.*

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut dictum est supra, * operatio intellectus, in qua contemplatio essentialiter consistit, motus dicitur, secundũ quod motus est actus perfecti, vt Philosophus dicit in 3. de anima.* Quia vero per sensibilia in cognitionem intelligibilium deuenimus, operationes autem sensibiles sine motu non fiunt, inde est quòd etiã operationes intelligibiles quasi motus quidam describuntur, & secundum similitudinem diuersorum motuũ earum differentia assignatur. In motibus autem corporalibus perfectiores & primi sunt locales, vt probatur in 8. physi. † & ideo sub eorum similitudine potissimæ operationes intelligibiles describuntur, quorum quidem sunt tres differentiæ. Nam quidã est circularis, secundũ quem aliquid mouetur vniformiter circa idem centrum. Alius autem est rectus, secundũ quem aliquid procedit ab vno in aliud. Tertius autẽ est obliquus, quasi cõpositus ex vtroque: & ideo in operationibus intelligibilib⁹ id quod simpliciter habet vniformitatẽ, attribuitur motui circulari. Operatio autem intelligibilis, secũdum quam proceditur de vno in aliud, attribuitur motui recto. Operatio autem intelligibilis habens aliquid vniformitatis simul cũ ꝓcessu ad diuersa, attribuitur motui obliquo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd motus corporales exteriores opponuntur quieti contemplationis, quæ intelligitur esse ab exterioribus occupationibus: sed motus intelligibilium operationũ ad ipsam quietem contemplationis pertinent.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ homo conuenit in intellectu cum angelis in genere, sed vis intellectiua est multo altior in angelo, quàm in homine: & ideo alio modo oportet hos motus in hominibus, & in angelis assignare, secundum quod diuersimode se habent ad vniformitatem. Intellectus .n. angeli habet cognitionem vniformem secũdum duo. Primo quidẽ, quia non acquirit intelligibilem veritatem ex varietate rerum cõpositarũ. Secundo, ᵈquia non intelligit veritatem intelligibilem discursiue, sed simplici intuitu. Intellectus vero animæ a sensimensuræ. Alio mõdo, ex parte videntis. Et si consideretur secundũ se, sic cũ constet quòd est diuini ordinis, & propria ei mensura est non tempus quodcumque, nec æuum, sed æternitas, participata tamen, vt in quæstione 10. primi libri huius operis patet, & æternitati participatæ accidat habere principium durationis (potest namque cœterna esse æternitati per essentiam, vt patet si Deus creasset vnum angelum beatum ab æterno) ideo visio beata angeli vere secundum se dicitur absque principio & fine: quoniam, vt dictum est, accidit sibi habere principium ex parte videntis, quod est secundum membrum, quod est considerare visionem beatam secundo modo. Sic enim cõsiderata principium habet durationis. Sicut si diceremus, quòd motus circularis caret principio & fine secundũ se. Per accidens tamen, si quãdoque inchoauit, diceretur habere principium.

¶ In eadem responsione circa motũ circularem animæ nostræ nota progressum literæ esse talem, vt primo anima aciem intellectionis a compositis ad simplicia reducat, hoc est, a sensibilibus quæ constat esse composita ad seipsam intus contemplandam, quæ est simplex, perueniat. Et hic est primus gradus. Deinde a seipsa ascendat discurrendo ad contemplationem quidditatis simplicis, ita quòd hoc fiet in termino discursus absque discursu aliquo, tamquàm si contempletur vnam substantiam separatam. Et hic modus videtur esse progressus ille, quem posuit Auempace in ascensu ad substantias separatas expoliando quidditatem a quidditate. Et in hac speculatione non est error, sed aut totum, aut nihil attingitur, vt dicit in nono metaphic. Et quoniam in

Loco citato in argu. 1. *Q. 179. a. 1. ad 3.

Loco citato in argu.

Li. 3. tex. 28. com. 1.

Lib. 8. tex. 55. & 57. com. 21.

D. 14[illegible]

in hoc gradu, quantum ad propositum spectat, principaliter consideratur exclusio discursus: ideo author exemplariter declarauit hunc gradum in cognitione complexa primorum principiorum, in qua est clara euidentia sine discursu. Post hos autem duos gradus, tertius ponitur, in quo ipsa contemplatio diuinæ veritatis consistit secundum assimilationem ad visionem, qua angeli vident Deum.

¶ Sed statim accidit hic dubiũ, quo pacto tertius hic gradus attribuatur vitæ contẽplatiuæ hominis in vita, cũ nõ possimus vltra ascendere, quàm secũdus gradus doneꝛ. Constat enim quòd summum in contemplatione nostra gradũ obtinet, cum anima expoliando quidditatem a quidditate ad simplicem quidditatem intuendam peruenit. Quàmuis nec per hoc pertingere possit ad quidditatiue intelligendum aliquam substãtiam separatam, vt diffuse habes in 3 contra Gent. ca. 45.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ doctrina ista theologica est, nec sistit in puris naturalibus: sed de natura nostra vt perficitur gratia diuinæ illuminationis, tractat. Et propterea licet naturaliter non possimus contemplãdo supra secundum gradum ascendere, secundũ tamen diuini luminis participationem altius mens humana conscendit: non sine phãtasmatibus tamen. Et sic motus circularis, hoc est, vniformis Dei cõtemplatio, cum cõtemplatione nostra saluatur. Potest & aliter dici, quòd secundus gradus differt a tertio ĩ hoc, ꝙ obiectum secũdi est quodcumque simplex intelligibile, ad quod intuẽdum figitur sine discursu aliquo: obiectum autem tertii est non quodcumque simplex intelligibile, sed solus Deus. Naturalis autem progressus est ascendere a quocumque intelligibili simplici ad Deum ipsum. Et sic tertius gradus ponitur superior secũdo, sicut habens obiectum determinatum simplicissimum &c. respectu habẽtis obiectum indeterminate. Et hæc responsio subtilior, & magis consona literæ videtur: quoniam in secundo gradu indeterminate ponitur obiectum, in tertio vero determinate. Oportet tamen huiusmodi cõtemplationem Dei diuina illuminatione fulciri, alioqui similitudinis angelicæ visionis expers esset.

¶ In eodem articulo, in responsione ad tertium & secundum simul, dubium occurrit circa sufficientiam horum motuum contemplationis: quoniam prætermissus videtur motus, quo anima a magis intelligibilibus ad minus intelligibilia, seu sensibilia cõtemplando procedit, & tamen constat quòd huiusmodi contẽplatio recta est, & forte frequentior. Quòd autem sit prætermissus motꝰ iste, patet ex eo, ꝙ nec est motus obliquus, quia nihil est hic diuinæ informitatis: nec circularis, vt patet: nec rectus, quia rectus est a sensibilibus ad intelligibilia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia imperfecta in aliqua specie, seu genere reducuntur ad perfectum illius, ideo motus iste tamquàm imperfectus in genere motus recti, reducitur ad motum rectum, & non est prætermissus, sed sub recto comprehensus reductiue. Motus enim rectus principaliter consistit in ascensu a sensibilibus ad itelligibilia, qui proprie motus est ad perfectionem. Secundario autem ad eum spectat regredi, quòd minoris perfectionis vide tur, vt sic, vt in calce literæ patet, cum cõtẽplatio discursiua cõmunis sit motui obliquo, & recto. Sed in obliquo habet pro ratione & principio diuinam illuminationem, in recto autem soli rationi naturali innititur.

Loco citato in argu.

In fol. ad 2.

Locis in argum. 1 & 2. citatis.

¶ *Super Quæstionis centesimam octuagesimæ Articulum septimum.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum contemplatio delectationem habeat.

IN art. 7. eiusdem quæst. in corpore articuli aduerte, ꝙ cum dicitur, quòd delectatio contemplatiõis excedit omnem humanam delectationem, intelligitur non solum secundum se, sed etiã quo ad nos ex parte animæ habentis habitum contemplatiuæ charitatis. Et signum eius est, ꝙ talis tolerat quæcumque contraria delectationibus corporalibus & sensibilibus, potius quàm amittat contemplatiuam delectationem. Videmus enim tales præferre contemplationem delectationibus tam venereorum, quàm cibi & potus, & reliquorum bonorum mundi, puta, gloriæ, dignitatum &c. Quod ex eorum affectu procul dubio procedit.

¶ In respõsione ad primũ eiusdẽ articuli, circa illa verba, Et hęc est vltima perfectio vitæ cõtẽplatiuæ, vt scilicet non solum di-

1. 2. q. 3. ar. 5. cor. Et 4. dist. 15. q. 4. ar. 2. q. 2. ad 1. Et Boetiꝰ ĩ hebdom. princ.

A ¶ 2 Præterea. Omnis contentio &

B

C

D

E

I

K

L

M

N

O

P

uina veritas videatur, sed etiã vt amet ur, grandis scrupul⁹ occurreret de fruitione, seu felicitate æterna contra authorem, quòd consistet in actu amandi, nisi in articulo secundo huiusmet quæst. ad primum, determinasset quòd amor pertinet ad extrinsecam perfectionem vitæ cõtemplatiuæ. Et propterea eum hic dicitur, ꝙ est vltima perfectio, intelligẽdum est de perfectione extrinseca. Quæstio autẽ de felicitate in quo consistat, est de perfectione essentiali.

Hom. 14. in ter mediũ, & finem.

Li. 10. ca. 4. tom. 5.

Et sic oĩa consonãt.

¶ In responsione ad quartum eiusdem articuli circa claudicationem Iacob, hoc est, defectum temporalem annexum vitæ contemplatiuæ, aduerte quòd dupliciter referri potest ad contemplationẽ temporalis defectus. Primo, vt consequẽter ex ipsa contemplatione, quia scilicet dum inhærens est contemplationi diuinæ, deficit ab amore temporaliũ. Secundo, vt augens amorem contemplationis: quia debilitato tẽporaliũ amore, magis inardescit amor ſpiritualium. Qui enim temporalibus non confidit, ſpiritualibus necesse est inniti tur, sicut claudicans vno pede, innititur alteri sano. Et hãc secũdam relationem tractat hic ex Greg. author.

Hom. 14. a medio.

omne certamen impedit delectationem: sed in contemplatione est contentio & certamen. dicit enim Greg. super Ezechiel.* quòd anima cum contemplari Deum nititur, velut in quodã certamine posita: modo quasi exuperat, quia intelligendo & sentiendo de incircũ scripto lumine aliqd degustat: modo succumbit, quia degustãdo iterum deficit. ergo vita contemplatiua non habet delectationem.

¶ 3 Præt. Delectatio sequitur operationem perfectam, vt dicitur 10. Ethic. † sed contemplatio viæ est imperfecta, ſm illud 1. ad Corinth. 13. Videmus nunc per speculũ in ænigmate. ergo videtur quòd vita contemplatiua delectationem non habeat.

¶ 4 Præt. Læsio corporalis delectationẽ impedit: sed contẽplatio inducit læsionem corporalem. unde Gen. 32. dicitur, quòd Iacob postquàm dixerat, Vidi Dominum facie ad faciem, claudicabat pede, eo quòd tetigerit neruũ femoris eius, & obstupuerit. ergo videtur quòd in vita contemplatiua non sit delectatio.

SED CONTRA est, qđ de contẽplatione sapientiæ dicitur Sap. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tędium conuictus eius, sed lætitiam & gaudium. Et Greg. dicit super Ezechiel.* quòd contemplatiua vita amabilis valde dulcedo est.

RESPON. Dicendum, ꝙ aliqua cõtemplatio potest esse delectabilis dupliciter. Vno modo, ratione ipsius operationis: quia vnicuic, delectabilis est operatio sibi conueniens secundum propriam naturam, vel habitum. Contemplatio autem veritatis competit homini secundum suam naturam, prout est animal rationale: ex quo contingit, quòd omnes homines natura scire desiderant: & per cõsequens in cognitione veritatis delectantur. Et adhuc magis fit hoc delectabile habenti habitũ sapiẽtiæ & scientię, ex quo accidit ꝙ sine difficultate aliquis contemplatur. Alio modo, contemplatio redditur delectabilis ex parte obiecti, inquantũ scilicet aliquis rem amatam contemplatur. Sicut etiam accidit in visione corporali, quæ delectabilis redditur, non solum ex eo ꝙ ipsum videre est delectabile: sed etiam ex eo ꝙ videt quis personam amatam. Quia ergo vita contemplatiua præcipue consistit in contemplatione Dei, ad quã mouet charitas, vt dictum est,* inde est ꝙ in vita contemplatiua non solum est delectatio ratione ipsius cõtemplationis, sed etiam ratione ipsius diuini amoris. Et quantum ad vtrumque eius delectatio omnẽ delectationem humanam excedit. Nam & delectatio spiritualis potior est quàm carnalis, vt supra habitum est* cum de passionibus ageretur, & ipse amor quo ex charitate Deus diligitur, omnem amorem excedit. Vnde & in Psalm. 33. dicitur. Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus.

Art. 1. huius q. & ar. 4.

I

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ vita [d] contemplatiua, licet essentialiter cõsistat in intellectu: principiũ tamen habet in affectu, inquantũ videlicet aliquis ex charitate ad Dei contemplationẽ inuitatur. Et quia finis respondet principio, inde est ꝙ etiam terminus & finis contemplatiuæ vitæ habetur in affectu, dum scilicet aliquis in visione rei amatę delectatur, & ipsa delectatio rei visæ amplius excitat amorem. Vnde Greg. dicit super Ezechiel.* ꝙ cum quis ipsum, quẽ amat, viderit, in amorẽ ipsius amplius ingrescit. Et hæc est vltima perfectiò contemplatiuæ vitæ, vt scilicet non solum diuina veritas videatur, sed etiam vt ametur.

d. 1159.

Homil. 14. a medio.

G

AD 2m dicendum, quòd contentio, vel certamen quod prouenit ex contrarietate exterioris rei, impedit illius rei delectationem. Non enim aliquis delectatur in re, contra quam pugnat, sed in re pro qua quis pugnat, cum eam homo adeptus fuerit, cæteris paribus magis in ea delectatur. Sicut Augustin. dicit in 8. confess.* quòd quanto fuit maius periculum in prælio, tanto maius est gaudium in triumpho. Non est autem in contemplatione contentio & certamen ex contrarietate veritatis quam contemplamur, sed ex defectu nostri intellectus, & ex corruptibili corpore, quod nos ad inferiora retrahit, secundum illud Sapien. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Et inde est quòd quando homo pertingit ad contemplationem veritatis, ardentius eam amat: sed magis odit proprium defectum, & grauitatem corruptibilis corporis, vt dicat cũ Apostolo. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Vnde & Gregor. dicit super Ezechiel.* Cum Deus iam per desiderium & intellectum cognoscitur, omnem voluptatem carnis arefacit.

H

Li. 8. cap. 3. ante mediũ tom. 1.

Homil. 14. aliquantulũ a med.

AD 3m dicendum, quòd contemplatio Dei in hac vita imperfecta est respectu contemplationis patriæ, & similiter delectatio contemplationis viæ est imperfecta respectu delectationis contemplationis patriæ, de qua dicitur in Psalm. 35. De torrente voluptatis tuæ potabis eos. Sed contemplatio diuinorum, quę habetur in via, etsi sit imperfecta, tamen est delectabilior omni alia contemplatione quantumcumque perfecta, propter excellentiam rei contemplatæ. Vnde Philos. dicit in 1. de partibus animalium.* Accidit circa illas honorabiles existentes & diuinas substantias, minores nobis existere theorias: sed etsi ſm modicũ attingamus eas, tamen propter honorabilitatem cognoscendi delectabilius aliquid habent, quàm quæ apud nos omnia. Et hoc est etiam quod Gregor. dicit super Ezechielem.* Contemplatiua vita amabilis valde dulcedo est, quæ super semetipsam animam rapit, cęlestia aperit, spiritualia mẽtis oculis patefacit.

I

Li. 1. cap. 5. circa prin. tom. 4.

Hom. 14. medio.

K

AD 4m dicendum, quòd Iacob post contemplationem vno pede claudicabat: quia necesse est vt debilitato amore sæculi, conualescat aliquis ad amorem Dei, vt Gregor. dicit super Ezechielem.* Et ideo post agnitionem suauitatis Dei vnus in nobis pes sanus remanet, atque alius claudicat. Omnis enim qui vno pede claudicat, solum illi pedi innititur, quem sanum habet.

Hom. 14. in Ezech. inter mediũ, & finem.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimi octuagesimi. Articulum octauum.*

1. 2. qõ. 31. art. 5.

ſq 10. ar. 4. ad 3. Et 3. dist. 35. q. 1. ar. 4. q. 3.

IN art. 8. ciusdẽ q. tria sunt notãda. Primũ. cum dicitur, In operibus contemplatiuę corporaliter non laboramus, ly corporaliter, non sumitur vt distinguitur contra spiritualiter, hoc est, immaterialiter: quoniã constat sic corporaliter nos laborare contẽplando in parte sensitiua ministrãte intellectui, cuius signũ est fatigatio in continuando, cũ exinanitione quodam modo relicta spirituum. Sed accipitur corporaliter, vt distinguitur cõtra animaliter, sicut corpus distinguitur contra animam. Sic enim solum corporaliter laborant, qui membris corporalib⁹ operando vtuntur, vt artifices, agricolæ, & huiusmodi. Contẽplatio autem fit sedendo & quiescẽdo, & ideo absque corporali labore fieri dicitur.

Li. 10. cap. 9. parũ ante fin. tom. 1.

Li. 7. ca. 23. fica med.

Li. 10. Eth. ca. 7. ad fin. ꝓcipue tom. 5.

¶ Secundum est, ꝙ dum ibidem subditur, Vnde magis cõtinue in huiusmodi operibus persistere possumus, intelligẽdum est non totaliter, sed ꝙ ex hac cõditione habetur nõnulla ratio diuturnitatis in contemplando. Ita ꝙ cũ sit hic sermo de diuturnitate quo ad nos, non est intentionis præsentis literæ dicere, quòd vita contẽplatiua ex parte nostri sit totaliter diuturna, eo quia non est ibi labor corporalis: quoniam etiam ex parte nostri minus diuturna inuenitur, dũ ex corporis grauitate retrahimur ab altitudine contemplationis, vt in calce quæstionis sequẽtis author ex Gregorio dicit. Sed intendit ꝙ ex hoc contemplatio ex parte nostri est magis contingua, hoc est, magis ac magis continuari potest, quòd corporalis labor ibi non interuenit. Hęc enim negatio impedientis laboris, manifeste ad maiorem continuitatem confert.

Homil. 14. medio.

Li. 11. ca. 13. inter prin. & mediũ.

Li. 10. ca. 7. mediũ a prin. tom. 5.

¶ Tertium est in responsione ad secundum, vbi manifeste habes, ꝙ superius dixim⁹ de motu circulari in hac vita, hoc est, summa Dei contemplatione, & quòd possibilis, & ꝙ diuina, & quòd tranſitoria est.

Homil. 14. post med.

¶ *Super Quæstionis centesimi octuagesimi primæ Articulum primum.*

Ex ca 3. cælestis Hier. pòst haberi. 7 ar. 6. hui⁹ quæſt. ad 2.

IN artic. 1. q. 181. dubium statim occurrit circa rationẽ literæ ad principalem conclusionem, cõsistit enim in hoc. Virtutes morales ordinantur ad operandum principaliter. ergo pertinent essentialiter ad vitam actiuam: quia vita actiua ordinatur ad exteriorem operationem. Videtur enim hæc ratio dẽficere procedendo ab operatione ad exteriorem operationem. Nam virtutes morales ordinantur principaliter ad operationem, sed non exteriorem: quoniam ordinantur ad interiorũ passionum moderamen. Vita autem actiua in exteriori operatione consistit.

Li. 10. Eth. ca. 7. vs. 8.

¶ Ad hoc dicitur, quòd exterior operatio, ad quam ordinatur actiua vita, non est sola illa quæ exercetur corpus exercetur, vt vestire nudum, pascere esurientem, & huiusmodi: sed etiam est illa quæ extra intellectum sit. Quod patet ex hoc, quòd vita actiua distinguitur contra contemplatiuam eadem distinctione qua intellectus practicus distinguitur contra speculatiuum, vt in articulo 2. quæst. 179. superius patet. Et in sequenti articulo in responsione ad primum, expresse dicitur, quòd prudentia quæ habet finem in actu appetitiuæ virtutis, pertinet ad vitã actiuam. Quia igit̃ operatio exte-

Supr. q. 8. ar. 2. con. Et opu. 17 ca. 7. ad 7.

Hom. 14. in Ezec. parũ ante med.

q. 58. art. 2. & 1. 2. q. 60 ar. 2. & 3.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum vita contẽplatiua sit diuturna.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur ꝙ vita contẽplatiua non sit diuturna. Vita enim cõtemplatiua essentialiter cõsistit in his quæ ad intellectum pertinent: sed omnes intellectiuæ perfectiones huius vitæ euacuabuntur, secũdũ illud 1. ad Corin. 13. Siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabũt, siue scientia destruetur. ergo vita contẽplatiua euacuatur.

B

¶ 2 Præt. Dulcedinẽ contemplationis aliquis homo raptim & pertrãſeũdo degustat. unde Aug. dicit in 10. confess.* Intromittis me in affectum multum inusitatũ introrsus ad quam nescio dulcedinẽ, sed redeo in hoc ærumnosis põderibus. Greg. etiã dicit in 5. Moral.* exponens illud Iob. 4. Cum spiritus me præsente transiret. In suauitate, inquit, cõtemplationis intimæ nõ diu mens figitur, quia ad semetipsam ipsa immensitate luminis reuerberata reuocatur. ergo vita contemplatiua non est diuturna.

C

¶ 3 Præt. Illud quod non est homini connaturale, nõ potest esse diuturnum: uita autẽ contemplatiua est melior, quàm secundũ hominẽ, vt Philos. dicit in 10. Ethic.* ergo videtur quòd vita contemplatiua non sit diuturna.

SED CONTRA est, qđ Dominus dicit Lucę 10. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea: quia vt Greg dicit super Ezec.* contemplatiua hic incipit, vt in cęlesti patria perficiatur.

D

RESPON. Dicendum, ꝙ aliquid potest dici diuturnum dupliciter. Vno modo, secundum suã naturã: alio modo quo ad nos. Secundũ se quidem manifestum est, quòd vita contemplatiua diuturna est dupliciter. Vno modo, eo ꝙ versatur circa incorruptibilia, & immobilia. Alio modo, quia non habet cõtrarietatẽ. Delectationi enim quæ ẽ in cõsiderãdo, nihil est contrariũ, E vt dicitur in 1. Topic.* Sed quo ad nos etiã vita contẽplatiua diuturna est, tũ quia cõpetit nobis secundũ actionẽ incorruptibilis partis animæ, scilicet ſm intellectum: vnde potest pòst hanc vitam durare. Alio modo, quia in operibus cõtẽplatiuæ corporaliter non laboramus: unde magis in hmõi operib⁹ cõtinue persistere possumus, sicut Philosophus dicit in 10. Ethic.† Secunda secundæ S. Tho.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ modus contẽplandi nõ est idẽ hic, & in patria. Sed vita contẽplatiua dicitur manere rõne charitatis, in qua habet & principiũ, & finẽ. Et hoc est quod Greg. dicit super Ezechiel.* Contẽplatiua hic incipit, vt in cælesti patria perficiatur: quia amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cũ ipsum quẽ amat viderit, in amore ipsius amplius ingrescit.

AD 2m dicẽdum, ꝙ nulla actio põt diu durare in sui summo. Summum autem cõtemplationis est, ut attingat ad uniformitatem diuinæ cõtemplationis, ut dicit Dionys.† sicut supra positũ est.* Vñ etsi quãtũ ad hoc contemplatio diu durare non possit, tamen quantum ad alios contemplationis actus, potest diu durare,

AD 3m dicendum, ꝙ Philos. dicit† uitã contemplatiuã esse supra hominem: quia cõpetit nobis secũdum hoc, quòd aliquid diuinũ est in nobis s. intellectus, qui est incorruptibilis & impassibilis in se, & ideo actio ei⁹ põt esse diuturnior.

QVAESTIO CLXXXI.

De Vita actiua, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de uita actiua.

Et circa hoc quærũntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ oĩa opera virtutũ moraliũ pertineãt ad uitã actiuam.

¶ Secundo, Vtrum prudentia pertineat ad uitam actiuam.

¶ Tertio, Vtrũ doctrina pertineat ad uitam actiuam.

¶ Quarto, De diuturnitate uitæ actiuæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnes actus uirtutum moralium pertineant ad uitã actiuam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ nõ omnes actus uirtutum moralium pertineãt ad uitã actiuam. Vita enim actiua uidetur consistere solum in his quæ sunt ad alterum. dicit enim Greg. super Ezechiel.* ꝙ actiua uita est panem esurienti tribuere. Et in fine, multis enumeratis quę ad alterum pertinent, subdit, Et quæ singulis quibusque expediunt dispensare. Sed non per omnes actus uirtutũ moraliũ ordinamur ad alios, sed solum secũdũ iustitiam & partes eius, ut ex supradictis patet.†

III 4 exte-

exterior, ad quam vita actiua ordinatur, complacitur & interiorē appetitū, qui virtutibus moralibus informatur, & exteriorem operationem, quæ scilicet extra corpus fit, ideo nullus defectus cōmissus est in processu rationis literę ab operando sic sumpto, vt ex præcedētibus & sequētibus apparet, ad operatiōē exteriorem, hoc est, practicam moralem procedēdo. Et scias quòd sicut contemplatio, seu actus intellectus sapientis essentialiter spectat ad vitam cōtemplatiuam, quia in tali actu essentialiter cōsistit vita cōtemplatiua: ita actus virtutum moralium essēntialiter spectant ad vitam actiuam, ita quòd in ipsis essēntialiter consistit. Et propterea actus exteriores, qui dicuntur ad vitam actiuā spectare, scilicet docere, corrigere, pascere, hospitari &c. nisi fiant boni moraliter, non spectant ad vitam actiuam, sed ad actionem debitam vitæ actiuæ.

Homi. 14. 2 med. illius.

Q. præc. ar. 2.

Li. 3. ca. 15. parū a principio.

Q. 179. ar. 1.

Actiua namque vita, morale studium, seu bonum moraliter studiū, ad actionem ducit. Verum non æqualiter virtutes morales omnes ad actiuam vitā spectant: sed, vt in litera dicitur, principaliter virtutes, vt ordinantes operationes ad alterū, inter quas præcipue est iustitia, primo spectant ad actiuam vitam. Quo fit vt mansuetudo, patiētia, & liberalitas, magis ad actiuam vitam spectent, q̄ temperantia, quoniam ad bonū alterius magis ꝓsunt. ¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, sufficit q̄ memor sis distinguere inter finem virtutū moralium secundū se, vel ex parte operātis, & subsumere quòd ex parte operantis, finis virtutis moralis quandoque est vita actiua, quandoque contemplatiua. Secundum le au

Li. 2. cap 2. & li. 10 ca. vlt. circa princ.

Li. 10 ca. 7. & 8. to. 5.

Li. 5. ca. 1. a med. to. 5.

Loco citato in arg.

Non ergo actus omnium virtutum moralium pertinent ad vitam actiuam.

¶ 2 Præt. Greg. dicit ſuper Ezec.* quòd per Liam, quæ fuit lippa sed fœcunda, ſignificatur vita actiua, quæ dum occupatur in opere, minus videt. Sed dum modo per verbum, modo per exēplum ad imitationem suā proximos accēdit, multos in opere bono filios generat. Hoc autem magis videtur pertinere ad charitatem, per quam diligimus proximū, q̄ ad virtutes morales. ergo videtur quòd actus virtutum moralium non pertineant ad vitam actiuam.

¶ 3 Præt. Sicut supra dictum est,* virtutes morales disponunt ad vitam contemplatiuam: sed dispositio & perfectio pertinent ad idem. ergo videtur ꝙ virtutes morales non pertineant ad vitam actiuam.

SED CONTRA est, qđ Isidorus dicit in lib. de sūmo bono. † In actiua vita prius per exercitium boni operis cuncta exhauriēda sunt vitia, vt in cōtēplatiua iā pura mētis acie ad cōtēplandū diuinū lumen quisque pertranseat: sed cuncta vitia nō exhauriuntur, nisi per actus virtutū moraliū. ergo actus virtutū moraliū ad vitam actiuā pertinēt.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra* dictum est, vita actiua & contemplatiua distinguūtur secundū diuersa studia hominum intendentium ad diuersos fines, quorū vnū est cōsideratio veritatis, quæ est finis vitæ cōtēplatiuę: aliud autem est exterior operatio, ad quā ordinatur vita actiua. Manifestū est aūt quòd in virtutibus moralibus nō principaliter quęritur cōtēplatio veritatis, sed ordinantur ad operādum. Vnde Philos. dicit in 2. Eth.* quòd ad virtutē quidem scire, parūm aut nihil prodest. Vnde manifestum est quòd virtutes morales pertinent essentialiter ad vitā actiuam. Vnde & Philosophus in 10. Ethic.* virtutes morales ordinat ad felicitatem actiuam.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ inter virtutes morales præcipua ē iustitia, qua aliquis ad alterum ordinatur, vt Philos. probat in 5. Eth. * Vnde vita actiua describitur per ea quæ ad alterum ordinantur, nō quia in his solum, sed quia in his principalius consistit.

AD 2m dicēdū, ꝙ per act⁹ omniū virtutū moraliū pōt aliquis proximos suos exēplo dirigere ad bonū, qđ Greg.* ibi attribuit vitæ actiuæ.

AD 3m dicendū, ꝙ sicut virtus quæ ordinatur in finē alterius virtutis, transit quodammodo in speciem eius: ita etiā quando aliquis vtitur his quæ sunt vitæ actiuæ solum, prout disponunt ad contēplationē, cōprehenduntur sub vita contemplatiua. In his autē qui operibus virtutū moraliū intendunt tā quā fm se bonis, nō autem tāquām disponentibus ad vitā contēplatiuam, virtutes morales pertinēt ad vitam actiuam: quāmuis etiam dici possit, quòd vita actiua dispositio sit ad vitam cōtemplatiuam.

ARTICVLVS II.

Vtrum prudentia pertineat ad vitam actiuam.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ prudētia nō pertineat ad vitā actiuā. Sicut enim vita contēplatiua pertinet ad vim cognitiuam, ita actiua ad uim appetitiuam: prudentia autem non pertinet ad vim appetitiuam, sed magis ad cognitiuam. ergo prudētia non pertinet ad vitā actiuam.

¶ 2 Præt. Greg. dicit ſuper Ezech.* quòd actiua vita dum occupatur in opere, minus videt, unde significatur per Liā, quæ lippos oculos habebat: prudentia autē requirit oculos claros, vt recte iudicet homo de agendis. ergo videtur ꝙ prudentia non pertineat ad vitam actiuam.

¶ 3 Præt. Prudentia media est inter virtutes morales & intellectuales: sed sicut virtutes morales pertinent ad vitam actiuam, vt dictum est,* ita intellectuales ad contemplatiuam. ergo videtur ꝙ prudentia non pertineāt neque ad vitam actiuam, neque ad contemplatiuam, sed ad medium niuendi genus, quod Augustinus ponit 19. de ciuit. Dei.†

SED CONTRA est, quòd Philosophos in 10. Ethi. *prudentiam pertinere dicit ad felicitatem actiuam, ad quam pertinent virtutes morales.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est,* id quod ordinatur ad aliud sicut ad finē, præcipue in moralibus, trahitur ad speciem eius ad quod ordinatur, sicut ille qui mœchatur vt furetur, magis dicitur fur q̄ mœchus, fm Philosophum in 5. Ethic.* Manifestum est autem ꝙ cognitio prudentiæ ordinatur ad operationes virtutū moralium sicut ad finē. Est enim recta ratio agibilium, sicut dicitur in 6. Ethic.* Vnde & fines uirtutum moraliū sunt principia prudentię, sicut in eodem lib. Philosophus dicit. Sicut ergo dictum est,* quòd uirtutes morales in eo qui ordinat eas ad quietē contemplationis, pertinent ad uitā contemplatiuam: ita cognitio prudentiæ, quæ de se ordinatur ad operationes uirtutum moraliū, directe pertinet ad uitam actiuam, si tamen prudentia proprie sumatur, secundum quod Philosophus de ea loquitur. Si autem sumatur communius, prout scilicet comprehendit qualemcumque humanam cognitionem, sic prudentia quantum ad aliquam sui partem pertinet ad vitā contemplatiuam, secundum quod Tullius dicit in 1. de officijs. †quòd qui acutissime, & celerrime potest & uidere uerum, & explicare rationem, is prudentissimus, & sapientissimus rite haberi solet.

Li. 19. ca. 1. & 19. to. 5. *Li. 10. ca. 8. com. 5.

Art. præc. ad 3. & 1. 2. q. 18. ar. 6.

Li. 5. cap. 2. paulo a principio. tom. 5. †Li. 6. cap. 4. tom. 5.

Art. præt.

†Li. 1. ca. 4 de virtutib⁹ vñ omnia manant.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operationes morales specificantur ex fine, ut supra habitum est †: & ideo ad uitam contemplatiuam illa cognitio pertinet, quæ finem habet in ipsa cognitione ueritatis. Cognitio autem prudentiæ, quæ magis habet finem in actu appetitiuæ uirtutis, pertinet ad uitam actiuam.

AD 2m dicendum, quòd occupatio exteriorum rerum facit hominem minus uidere in rebus intelligibilibus, quæ sunt separatæ a sensibilibus, in quibus operationes actiuæ uitæ cōsistunt: sed tamen occupatio exterior actiuæ uitæ facit hominem magis clare uidere in iudicio agibiliū, quod pertinet ad prudentiā tum propter experientiam, tum propter mentis attentionem: quia ubi intenderis, ibi ingenium ualet, ut Sallustius dicit*.

AD 3m dicendū, ꝙ prudentia dicitur esse media inter uirtutes intellectuales & morales quantū ad hoc, quòd in subiecto conuenit cum uirtutibus intellectualibus, in materia autem totaliter conuenit cū moralibus. Illud autem tertium uiuendi genus mediū est inter actiuam uitam & contemplatiuam quantū ad ea, circa quæ occupatur: quia quandoq; occupatur in contemplatione ueritatis, quandoque autem occupatur circa exteriora.

1.2. q 1. ar. 3. 8 q 18. ad.

In contrarium Caiet. inc. cum uirtutes, & Cæsaris ratio.

ARTICVLVS III.

Vtrum docere sit actus uitæ actiuæ, an contemplatiuæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ docere nō sit actus vitæ actiuæ, sed contemplatiuæ. Dicit. n. Grego. ſuper Ezechielem,* quòd viri perfecti bona cælestia, quæ contemplari potuerunt, fratribus denuntiāt, eorumq; animos in amorem intimæ claritatis accendunt: sed hoc pertinet ad doctrinam. ergo docere est actus vitæ contemplatiuæ.

¶ 2 Præt. Ad idem genus vitæ videtur reduci actus & habitus: sed docere est actus sapientiæ. dicit enim Philo. in prin. metaph.* ꝙ signum scientis est posse docere. Cum ergo sapiētia, vel scientia pertineat ad vitā cōtēplatiuā, uidetur ꝙ etiā doctrina ad uitā cōtēplatiuā ptineat.

¶ 3 Præt. Sicut contemplatio est actus uitæ contemplatiuæ, ita & oratio: sed oratio qua quis orat pro alio, nihilominus pertinet ad vitam cōtemplatiuam. ergo quòd aliquis veritatem meditatam in alterius notitiam per doctrinam deducat, videtur ad vitam contemplatiuam pertinere.

SED CONTRA est, qđ Grego. dicit ſuper Ezechielem*. Actiua vita est: panem esurienti tribuere, verbo sapientiæ nescientē docere.

RESPON. Dicendum, ꝙ actus doctrinæ habet duplex obiectum. Fit enim doctrina per locutionē, locutio autem est signum audibile, cuius obiectum actionis transeuntis est ipsa materia perficienda, ita obiectū actus legendi est ipse audiēs perficiēdus per doctrinæ actum immutanté ipsum audientem, seu legentem tam extra quo ad sensus, quàm intus quo ad intellectum, quantum est ex parte ipsius actus docēdi, quāmuis forte audiens nihil proficiat. Et propterea ex hac parte omnis doctrina spectat ad vitam actiuam siue doceat actionem, siue contemplationē.

In serm. 27 ante mediū tom. 10.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctauæ septimæprimæ Articulum quartum.*

IN art. 4. eiusdē q. notanda valde doctrina occurritin responsione ad secundum: quoniam in de solutio illius occultæ quæstionis habes, An ſ. homines beati assumpti ad ordines angelorum, ita quòd sint superiores quibusdā angelis, illuminēt angelos minus beatos ię, quos constat esse inferiores in ordine beatitudinis. Verbi gratia, An sanctus Petr⁹ positio ꝙ sit inter Seraphim, illuminet angelos q̄ sunt in ordine Cherubim, & sic de aliis. Ex hoc enim loco habes ab authore partem negatiuam. i. quòd homines puri non illuminant angelos, immo nec alios homines inferiores ibidē beatos: quoniā hęc est differentia inter homines & angelos ibidem, quòd in hominibus non remanet vita actiua, ad quam spectat docere, quod ibi vocatur illuminare. In angelis autem vsque ad finem mundi vtraque vita quodammodo est: quoniam & contemplantur, & sunt administratorii spiritus in ministerium missi &c. Nec solum hæc differentia ponitur in litera, sed ratione ibidem probatur. ſ. quia illuminationes fiunt de his quæ pertinent ad dispensationem

1. q. 20. ar. 4 ad 3. Et 1. 2. qu. 67. ar. 1. ad 2. Et 3. dist. 35. q. 1. ar. 4. q. 3. Et 3. con. c. 63. fi. Et ver. q. 11. art. 4. ad 2.

Ar. 1. huius quæst.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctauæ septimæprimæ Articulum tertium.*

Supr. qu. 8 ar. 2. cor. Et præcent. q. ar. 1. cor. Et opuſc. 17. ca. 7. ad 7.

Hom. 14. 2 medio.

Art. præc.

Li. 19. ca. 1. a medio, to. 3

Art. præc. ad 3. & 1. 2. q. 18. ar. 6.

Li. 5. cap. 2. paulo a principio. tom. 5. †Li. 6. cap. 4. tom. 5.

Art. præt.

Conil. 14. Catech. pa ante me dium.

Ordinatur enim ad perfectionem audiētis, sicut actio transiens ad perfectionē materiæ, seu subiecti. Et propterea si-

dilil. 35. q. 1. ar. 3. q. 1. 2. 3. Et ve. 11. art. 4.

Hom. 5. in me mediū finem.

sionem ministeriorũ Dei. Angelis autem secundum naturæ suæ ordinem cõpetit administratio inferioris creaturæ: & propterea eis conuenit illuminare inferiores. Homo vero quia secundum naturæ ordinem non est administrator inferioris creaturæ, nec hominis promissa est similitudo cum angelis, quo ad ea quæ spectãt ad ordinem naturæ, quale est esse administratiuum inferioris creaturæ: iõ homini beato nõ cõuenit illuminare. Ex quibus colligere respõsionem literæ, q̃ cũ in beatis sit duorum notitia, s. ipsius Dei, qua essentialiter beati sunt, & ministeriorum Dei, quæ mediantibus angelis exequitur in hoc mundo, quo ad primam notitiam nec hõ, nec angelus illuminat alium inferiorem: quo ad sanctorum vero notitiam, non hominis, sed angeli est illuminare: quia ad angelorum & non hominũ officium hoc spectat.

Nec fallaris ex hoc, putans homines beatos, puta, sanctum Petrum, numquàm diuina dispensatione circa nos aliquid operari: hoc enim ab hac quæstione alienũ est, quoniam de beatis inter se quæstio est. An autem sancti aliquid immediate per seipsos, vel per angelorum ministerium, qui nomine illorum sanctorũ se vocant, nos quandoque illuminent, aut circa nos aliquid operentur, non facile dixerim, quando quidem ratio prædicta ducit ad partem negatiuam: dispensatio autem diuina ad partem affirmatiuã. Legimus enim, q̃ multa corpora sanctorum surrexerunt cum Christo, & apparuerunt multis, proculdubio beati: cũ essent sancti, & resurrectionẽ Christi (apparendo multis) attestãtes. Et propterea non incongrue dici posse videtur, q̃ ordo cælestis in futura uita, in qua similes etimus angelis, poterit esse doctrina, sicut & i angelis esse videtur, quorum vnus aliũ illuminat, purgat, & perficit, quod refertur ad scientiæ assumptionẽ, vt patet per Dionys. 7. c. cæleſt. hierarch. * ergo videtur quòd vita actiua remaneat post hanc vitam.

¶ 3 Præt. Illud quod de se est durabilius, magis videtur posse post hanc vitam remanere: sed vita actiua videtur esse de se durabilior. dicit. n. Greg. super Ezech. * q̃ in vita actiua fixi q̃manere possumus: in contemplatiua autem intenta mẽte manere nullo modo valemus. ergo multo magis vita actiua potest manere post hanc vitam, quàm cõtemplatiua.

SED CONTRA est, quod Greg. dicit super Ezech. † Cum prælenti ſeculo vita aufertur actiua: contẽplatiua autem hic incipitur, vt in cæleſti patria perficiatur.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra dictum est *, vita actiua habet finem in exterioribus actibus, qui si referantur ad quietem contemplationis, iam pertinent ad vitam cõtemplatiuam. In futura aũt vita beatorum ceſſabit occupatio exteriorum actuum: & si qui actus exteriores sint, referentur ad finẽ contemplationis. Vt enim Aug. dicit in fi. de ciuit. Dei. * Ibi vacabimus, & videbimus: videbimus, & amabimus: amabimus, & laudabimus. Et in eodem † li. præmittit, quòd ibi Deus sine fine videbitur, sine fastidio amabit', sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic assectus, hic actus erit in omnibus.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut supra dictum est *, vita tutes morales manebunt non secũdum actus, quos habẽt circa ea quæ sunt ad finem, sed secundum actus quos habẽt circa finem. Huiusmodi. n. actus sunt secundum quod constituunt quietem contẽplationis, quam Aug. † in præmissis verbis significat per vacationẽ, quæ est intelligenda non solum ab exterioribus tumultibus, sed etiã ab interiori perturbatione passionũ.

AD 2^m dicendum, quòd vita contemplatiua, sicut supra dictum est, * præcipue consistit in contemplatione Dei: & quantum ad hoc, vnus angelus alium non docet, quia vt dicitur Matth. 18. de angelis pusillorum, qui sunt inferioris ordinis, q̃ semper vident faciẽ Patris. Sic & in futura vita nullus hominum aliũ docebit de Deo, sed omnes videbimus eum sicuti est, vt habet 1. Ioã. 3. Et hoc est quod Hier. 31. dicitur. Non docebit vltra vir proximum suũ, dicens, Cognosce Dominũ. Omnes enim cognoscẽt me a minimo eorum vsq; ad maximum. Sed de his quę pertinent ad dispensationem ministeriorum Dei vnus angelus docet alium, purgando, illuminando, & perficiendo: & secundum hoc habent aliquid de vita actiua quãdiu mundus durat. ex hoc, q̃ administrationi inferioris creaturæ intendunt: quod significatur per hoc, quòd Iacob vidit angelos in scala ascendentes, quod pertinet ad contemplationem: & descendẽtes, qd pertinet ad actionem. Sed sicut dicit Greg. 2. moral. † non sic a diuina visione foris exeunt, vt internæ contemplationis gaudijs priuentur: & ideo in eis non distinguitur vita actiua a contemplatiua sicut in nobis, qui per opera vitæ actiuæ impedimur a cõtemplatione. Non autem promittitur nobis similitudo angelorum quantum ad administrationem inferioris creaturæ, quæ nobis non competit s̃m ordinem naturæ nostræ, sicut competit angelis, sed s̃m visionem Dei.

AD 3^m dicendum, quòd durabilitas vitæ actiuæ in statu præsenti, excedens durabilitatem vitæ contẽplatiuæ, nõ prouenit ex proprietate vtriusq; vitæ s̃m se consideratæ, sed ex defectu nostri, qui ex corporis grauitate retrahimur ab altitudine contemplationis. Vnde ibidem subdit Grego. q̃ ipsa sua infirmitate ab immensitate tantæ celsitudinis repulsus animus in se metipso relabitur.

Ca. 7. a medio, & ca 6 eccle. hierar. a med.

**Homil. 5. post mediũ illius.*

Homil. 14. post mediũ illius.

Ar. 1. huius quæst.

Li. 22. c. vl. circa fi. to. 5

Li. 22. c. vl. inter princ. & med. tomo. 5.

1. 2. q. 67. ar. 1.

In corp. ar.

Q. præced.

Li. 2. Mora. cap. 3. circa princ.

QVAESTIO CLXXXII.

De comparatione uitæ actiuæ ad contemplatiuam, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæsecundæ.*

INar. 1. q. 182. dubium ex Henrico de Gãdano in quolibeto duodecimo occurrit mordente, vt apparet, authorẽ quo ad duo. Primo, quo ad authoritatẽ Aristotelis ex 10. Ethi. in litera allatã in octo rationibus. Secundo, quo ad veritatem ipsius conclusionis, pro quanto dicit quòd contẽplatiua est simpliciter melior. Et in primo quidem arguit: quia Philoso. ignorauit futuram vitã in ordine ad quam melior simpliciter ẽ vita actiua in statu præsentis miseriæ. Et ideo rationes Aristotelis modicum valẽt apud catholicum. In secũdo autem arguit tripliciter. Primo, quia vita actiua est maioris meriti homini virtutibus præd. to, * idoneo ad regendum, & coacto ad

Inf. q. 188. ar. 5. Et 1. 2. q. 57. ar. 1. co. Et 3. dis. 35. q. 1. ar. 3. Et 3. cont. 63. fi. & ca. 133. Et rep. q. 11. ar. 4. Et opusc. 57. c. 7. ad 3. Li. 3. ca. 14. med. to. 1.

ad hoc. ergo est simpliciter melior. Antecedens probatur, quia quilibet tenetur præferre actionẽ vt quid melius etiã sibi, cõtemplationi. Consequentia vero probatur, quia principale in vtraque vita est meritũ, ac per hoc i quo est maius meritum. Secundo, quia illud est simpliciter melius, quod hominibus bene dispositis est melius, iuxta Philo. in 1. politico. sed vita actiua prælatorum est melior hominibus bene dispositis. ergo est simpliciter melior. Probatur minor, quia est melior hominibus virtutibus præditis aptis ad gubernãdũ alios, atq; coactis ad hoc. Tertio, Opera, ppria statui perfectiori ferenda sunt operibus status min⁹ perfecti, vt meliora minus bonis, quia proprium operũ perfectio respondeat statui perfectioni: sed opera vitæ actiuæ sunt propria statui prælatorum, qui est perfectior statu religiosorum vacantiũ vitæ cõtemplatiuæ. ergo vita actiua simpliciter est perfectior contemplatiua.

¶ Ad huius euidentiam sciendum est, q̃ argumenta hæc nihil contra doctrinam authoris proceduntꝫ: quoniam manifeste forte in solo vocabulo dissonat quantum ad conclusionem. Veruntamẽ singillatim soluẽda sunt, præmittendo q̃ melius simpliciter appellatur, quod est melius ex suo genere, hoc est, ex sua propria & substantiali natura. Sicut enim in naturalibus vnum melius alio simpliciter dicimus, puta, albedinem nigredine, hominem leone &c. & similiter in moralibus iustitiam meliorem temperantia, & in theologalibus charitatẽ meliorẽ fide & spe dicimus. Et propterea cum de vita actiua & cõtẽplatiua q̃ritur quæ harum sit melior, illa simpliciter dicenda est melior, quæ ex suo genere perfectior est: cæteræ enim nobilitates, seu bonitates, ad perfectionem secundum quid spectant. Et quoniam constat, quòd vita contemplatiua secũdum genus suũ perfectior est quàm vita actiua, ideo author conclusionem principalem verificauit. Et quia ad hoc per accidens, seu extranee se habet ratio meriti, quoniam ex charitate illud pender, & quantitas meriti ex quantitate charitatis, vt patet ex hoc, q̃ opus melius ex suo genere contingit esse minoris meriti, vt si qs sacrificium ex minori charitate Deo offerat, quàm alter cõtinenter bibat: ideo rationes Aristotelis & aliorum philosophorum, quæ naturã actus ex suo genere pensant, non modicum, sed sufficienter valent apud catholicos.

¶ Vnde ad primam obiectionem contra ipsam conclusionẽ dicitur q̃ illa propositio, Opus maioris meriti est melius, distinguẽda est, quia vel intelligitur de bonitate substantiali ipsius operis, & similiter de merito, cęteris paribus: vel intelligitur de bonitate accidẽtali, seu de merito, cæteris imparibus. Nam si primo modo intelligitur. s. de substantiali bonitate & cæteris paribus, propositio est verissima. Sed tunc minor est falsa in proposito: quoniam quando opus vitæ actiuæ est maioris meriti, hoc nõ est ob bonitatẽ substãtialem ipsius operis, sed ratione maioris charitatis. Vnde arguere ex conditione meriti ad conditionem substantialẽ ipsius operis, est arguere ex accidente ad substantiam. Et propterea diuus Th. duos distinctos articulos hic fecit, alterum comparando istas duas vitas i bonitate substantiali; & hic est primus: alterum comparando easdem

Li. 19. c. 19. circa mediũ tom. 5.

Li. 10. ca. 7. & tom. 5.

Li. 6. ca. 28. circa mediũ

Ibi 80. ar. 8 ad 2. & q. præc. ar. 4. ad 3.

In serm. 26 de tẽpore mediũ tom. 10.

In serm. 27 circa mediũ tom. 10.

In serm. 27 de verb. Domini, parũ ante mediũ tom. 10.

In par. 2. c. 1.

Homil. 3. a medio illi⁹.

Li. 3. c. 2. est locus 42. to mo. 1.

Li. 5. prosa 2. circa medium.

easdem in merito: & hic est secūdus, quia accidentale est post substantiale. Et tamen in ipso secundo articulo probat author, q̄ vita contēplatiua secūdum se est maioris meriti, q̄ vita actiua, quia diligere Deum, est maioris meriti quàm diligere proximū. Vita autem contemplatiua directe ordinatur ad charitatem diuinæ veritatis, actiua vero ad charitatē proximi: quàmuis ex parte agentis, maioris quandoque meriti sit vita actiua quàm contēplatiua.

¶ Ad secundum vero dicitur, q̄ maior, Li.19.c.19. circa finem tom.5. f. Illud est simpliciter melius, quod est melius bene dispositis, est vera de bene dispositis secundum conditiones naturales, quæ ad speciem corporis, vel animæ spectant simpliciter: non autem de bene dispositis ad hoc, vel illud particulare, & sic ea vtitur Philos. Arguens autem applicat eam ad bene dispositos ad aliquid particulare, puta, ad suscipiendum regimen animarum i casu coactiōis &c. Vnde propositio dicēs, quòd melius homini disposito ad regimen animarum & coacto, est melius simpliciter, implicat in adiecto: quoniā assumit subiectum secundum quid cōditionatum, & prædicatum ponit simpliciter. 3.dis.35.q.1.art.3.q.2.

¶ Ad tertiam dicitur, q̄ minor propositio est falsa: quoniā statui prælatorū nō sunt propria opera vitæ actiuæ: sed statui eorū conueniunt & operavitæ actiuę, & opera vitæ contēplatiuæ, vt Augustin. & Grego. expresse dicunt. Et propterea sicut status prælatorum neque actiuus, neque contemplatiuus est, sed ex vtroque mistus (est enim tertium viuendi genus, vt Augu. dicit) ita proculdubio opus mistū, quod est proprium prælatis. s. cōtemplari, & agere perfectius est, quàm opus cōtemplatiuū, Homi.14.a medio. Hom.14.a medio.

tis diuinæ speculatione cōseruēt, minus vero cum dilabuntur ad corpora. Vnde patet q̄ vita actiua non directe præcipit vitæ contemplatiuæ, sed disponendo ad vitam contemplatiuam præcipit quædā opera vitæ actiuæ, in quo magis seruit vitæ contemplatiuæ, quàm dominetur. Et hoc est quod Greg. dicit super Ezech. quòd actiua vita seruitus, contemplatiua autem libertas vocatur.

AD 3^m dicendum, quòd ad opera vitæ actiuæ interdū aliquis a cōtemplatione auocatur propter aliquam necessitatem præsentis vitæ, non tamen hoc modo quòd cogatur aliquis totaliter contemplationem deserere. Vnde Augu. dicit 19. de ciuit. Dei. * Otium sanctum quærit charitas veritatis: negotiū iustum. s. vitæ actiuæ suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atq; intuendæ vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatē: sed nec sic omnino veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suauitas, & opprimat ista necessitas. Et sic patet quòd cū aliquis a contemplatiua vita ad actiuam vocatur, nō hoc fit per modū subtractionis, sed per modū additionis.

ARTICVLVS II.

Vtrum vita actiua sit maioris meriti quàm contemplatiua.

AD SECVNDVM sic procedit. Vt q̄ vita actiua sit maioris meriti quàm contemplatiua. Meritum enim dicitur respectu mercedis, merces autem debetur labori, secundum illud 1. ad Corinth. 3. Vnusquisque propriam mercedē accipiet secūdum suum laborem: sed vitæ actiuæ attribuitur labor, contemplatiuæ vero quies. dicit enim Grego. super Ezechiel.* Omnis qui ad Deū conuertitur, prius necesse est vt desudet in labore. i. Liam accipiat, vt post ad videndū principiū in Rachel amplexibus requiescat. ergo vita actiua est maioris meriti quàm contemplatiua.

¶ 2 Præt. Vita contēplatiua est quędam inchoatio futuræ felicitatis. unde super illud Ioan. vlti. Sic eū volo manere donec veniam, dicit Aug. Hoc apertius dici potest. Perfecta me sequatur actio informata meæ passionis exemplo: inchoata vero contemplatio maneat donec veniō, perficienda cum venero. & Gregor. * dicit super Ezechiel. F q̄ contemplatiua vita hic incipit, vt in cælesti patria perficiatur: sed in illa futura vita nō erit status merendi, sed recipiendi pro meritis. ergo vita contēplatiua minus videtur habere de ratione meriti quàm vita actiua, sed plus habet de ratione præmij.

¶ 3 Præt. Greg. dicit super Ezechielem, * q̄ nullū sacrificium est Deo magis acceptū, q̄ zelus animarū: sed per zelum animarū aliquis se conuertit ad studia vitæ actiuæ. ergo videtur q̄ vita contemplatiua non sit maioris meriti q̄ actiua. G

SED CONTRA est, quod * Grego. dicit in 6. moralium. Magna sunt actiuæ vitæ merita, sed contēplatiuæ potiora.

RESPON. Dicendum, quòd radix merendi est charitas, sicut * supra habitum est. Cum autē charitas consistat in dilectione Dei & proximi, sicut * supra habitum est, H Deum diligere secundum se est magis meritorium, q̄ diligere proximum, vt ex † supra dictis patet: & ideo illud quod directius pertinet ad dilectionem Dei, magis est meritorium ex suo genere, q̄ id quod directe pertinet ad dilectionē proximi propter Deum. Vita autē contemplatiua directe & immediate pertinet ad dilectionem Dei. Dicit enim * Aug. 19. de ciui. Dei, q̄ otiū sanctum. s. contēplatiuæ vitæ, quærit charitas veritatis. s. diuinæ, cui I potissime vita contemplatiua insistit, sicut * dictum est. Vita autē actiua directius ordinatur ad dilectionem proximi: quia satagit circa frequens ministeriū, vt dicitur Luc. 10. Et [d] ideo ex suo genere contēplatiua vita est maioris meriti q̄ actiua: & hoc est quod * Grego. in 3. Homi. super Ezechielem dicit, Contemplatiua est maior merito quàm actiua, quia hæc in vsu præsentis operis laborat, in quo necesse est proximis subuenire: illa vero sapore intimo ventutā iam requiem degustat. s. in contemplatione Dei. Pōt tamen contingere, q̄ aliquis in operibus vitæ actiuæ plus mereatur q̄ alius in operibus vitæ contemplatiuæ, puta, si propter abundantiam diuini amoris, vt eius voluntas impleatur propter ipsius gloriam, interdum sustinet a dulcedine diuinæ contemplationis ad tempus separari, sicut Apost. dicebat ad Rom. 9. Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis: quod exponens * Chrys. in lib. de compunctione dicit. Ita totam mētem eius demerserat amor Christi, vt etiam hoc quod ei præ cæteris omnibus amabilius erat, esse cū Christo, rursus idipsum, quia ita placeret Christo, contemneret. K

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd labor exterior operatur ad augmentū præmij accidentalis. Sed augmentum meriti respectu præmij essentialis consistit principaliter in charitate, cuius quoddam signū est labor & quàm opus actiuum. Vnde & dominus non dixit de Maria, q̄ optimum sibi elegit, sed q̄ elegit sibi optimam partē. Melior est. n. pars cōtemplatiua, q̄ pars actiua. Vtraque tamē parte melius est ipsum totum, quod proprium est statui prælatorum: unde hoc gratis concedendum est. Et hæc sufficiant etiam quo ad secundū, & reliquos huius quæstionis articulos. Notent tamen qui alios in via Dei instruūt ad perfectum spiritualem, & diligēter efficiāt, vt prius in vita actiua exerceri faciant quos edocent, seu in struunt, quàm ad cō téplationis fastigiū suadeant. Oportet siquidem prius passiones domare habitibus māsuetudinis, patiētiæ &c. liberalitatis, humilitatis &c. & sedare, quàm ad contemplatiuam vitam ascēdere. Et ob defectū huius, multi non ambulantes, sed saltantes in via Dei, postquàm multum temporis vitæ suæ contemplationi dederunt, vacui virtutibus, inueniūtur impatientes, iracundi, superbi, si in huiusmodi tanguntur. Et propterea tales nec actiuam, nec cō téplatiuam, nec ex vtroque compositā habuerūt, sed super arenam fabricarūt. Et vtinam nō sit frequens defectus iste. Homil. 12. aliquantulum ante finem. Li.6.ca.28. non procul a fi. & Homil. 14. in Ezec. a medio. 1.2.q.114. ar.4. Q.25.ar.1. Q.27.ar.8. Li.19.c.19. circa finē. Lib.1.aliquantulū med.to.5. Q.præced. ar.4.ad 1. D.1185. & 1187. Homi.3.nō procul ante med. Homil.14. post med.ul timi, Li.6.ca.27. post mediū.

labor exterior toleratus propter Christum: sed multo expressius eius signum est, quòd aliquis prætermissis omnibus quæ ad hanc vitam pertinent, soli diuinę contemplationi vacare delectetur. A

AD 2^m dicendum, quòd in statu felicitatis futuræ homo peruenit ad perfectum: & ideo [d] non relinquitur locus proficiendi per meritum. Si tamen relinqueretur, esset efficacius meritum propter maiorem charitatem. Sed contemplatio præsentis vitæ cum quadā imperfectione est, & adhuc habet quo proficiat: & ideo non tollit rationem merendi, sed augmentū meriti facit propter maius exercitium charitatis diuinæ. D.889.

AD 3^m dicendum, quòd sacrificium spiritualiter Deo offertur, cū aliquid ei exhibetur. Inter omnia autem bona hominis Deus maxime acceptat bonū humanæ animæ, vt hoc sibi in sacrificium offeratur. Offerre autem debet aliquis Deo, primo quidem animā suam, secundum illud Eccles. 30. Miserere animæ tuæ placens Deo. Secundo autem, animas aliorum, secundum illud Apoc. vlt. Qui audit, dicat veni. Quanto autem homo animam suā, vel alterius propinquius Deo coniungit, tanto sacrificium est Deo magis acceptum. Vnde magis acceptū est Deo, q̄ aliquis animam suā, & aliorum applicet contemplationi quàm actioni. Per hoc ergo quod dicitur, quòd nullum [d] sacrificiū est Deo magis acceptum, quàm zelus animarum, non C præfertur meritum vitæ actiuæ merito vitæ contemplatiuæ: sed ostēditur magis esse meritorium, si quis offerat Deo animam suā, & aliorum, quàm quæcumque alia exteriora dona. D.1188.

ARTICVLVS III.

Vtrum vita contemplatiua impediatur per vitam actiuam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd vita contemplatiua impediatur per vitam actiuā. Ad vitam. n. contemplatiuam necessaria est quædā vocatio mentis, sm illud Psal. Vacate, & videte quòniam ego sum Deus: sed vita actiua habet inquietudinē sm illud Lucæ 10. Martha, Martha solicita es, & turbaris erga plurima. ergo vita actiua contēplatiuā impedit. D

¶ 2 Præt. Ad viram contemplatiuam requiritur claritas visionis: sed vita actiua impedit visionis claritatē. dicit. n. * Grego. super Ezechielem, quòd lippa est fœcunda, quia dum occupatur in opere, minus videt. ergo vita actiua contemplatiuam impedit. Homil.14. post med.ul timi,

¶ 3 Præt. Vnum contrariorū impeditur per aliud: sed vita actiua & contemplatiua videntur contrarietatē habere adinuicem, quia vita actiua occupatur circa plurima: uita autem contemplatiua insistit ad cōtemplandum vnum, vnde ex opposito diuiduntur. ergo videtur q̄ vita contemplatiua impediatur per actiuā. Li.6.ca.27. post mediū.

SED CONTRA est quod * Greg. dicit in 6. moraliū. Qui contemplationis arcem tenere desiderant, prius E se in campo per exercitium operis probent.

RESPON. Dicēdum, quòd vita actiua potest considerari quantum ad duo. Vno modo, quantum ad ipsum studium, & exercitium exteriorum actionum, & sic manifestum est quòd vita actiua impedit contemplatiuam, inquantum impossibile est quòd aliquis simul occupetur circa exteriores actiones, & diuinæ contemplationi vacet. Alio modo, potest considerari vita actiua quantum ad hoc, quòd interiores animæ passiones componit & ordinat: & quantum ad hoc vita actiua adiuuat ad contemplationem, quæ impeditur per inordinationem interiorum passionum. Vn

de * Grego. dicit in 6. moralium. Cum contemplationis arcem aliqui tenere desiderant, prius se in campo per exercitium operis probent, vt solicite sciant si nulla iam mala proximis irrogant, si irrogata a proximis æquanimiter portant, si oblatis bonis temporalibus nequaquàm mens lætitia soluitur, si subtractis nō inmio mœrore sauciantur. Ac deinde perpendant, si cū ad semetipsos introrsus redeunt, in eo quòd spiritualia rimantur, nequaquam secum rerum corporalium vmbras trahant, vel fortasse tractas manu discretionis abigant. Ex hoc ergo exercitium vitæ actiuæ cōfert ad contemplatiuam, quòd quietat interiores passiones, ex quibus phantasmata proueniunt, per quæ contemplatio impeditur. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam rationes illæ procedunt quantum ad ipsam occupationem exteriorum actuum, non autem quantum ad effectum, qui est moderatio passionum. Li.6.ca.27. post mediū. B

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uita actiua sit prior quàm contemplatiua.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd vita actiua non sit prior q̄ contemplatiua. Vita enim contemplatiua directe pertinet ad dilectionem Dei, vita autem actiua ad dilectionem proximi: sed dilectio Dei præcedit dilectionem proximi, inquantum proximus propter Deum diligitur. ergo videtur quòd etiam vita contemplatiua sit prior quàm actiua.

¶ 2 Præt. * Grego. dicit super Ezechielem. Sciendū est, quòd sicut bonus ordo viuendi est vt ab actiua in cō templatiuam tendatur, ita plerumque vtiliter a contemplatiua animus ad actiuam reflectitur. Non ergo simpliciter vita actiua est prior quàm contemplatiua. Homi. 14.a medio.

¶ 3 Præt. Ea quæ diuersis competunt, non videntur ex necessitate ordinem habere: sed vita actiua & contēplatiua diuersis competunt, dicit. n. * Greg. in 6. Moral. Sæpe qui contemplari Deum quiete poterant, occupationibus pressi ceciderunt: & sepe qui occupati bene vsibus humanis viuerent, gladio suę quietis extincti sunt. nō ergo vita actiua prior est q̄ cōtēplatiua, Li.6. mora. ca.26. patū a princ. Hom.3.nō multū procul ante medium.

SED CONTRA est, quod * Greg. dicit in 3. homi. super Ezechiel. Actiua vita prior est tēpore q̄ cōtemplatiua: quia ex bonō opere tenditur ad contemplationē, Lib.14.c.1 & .12.c.14 tom.3.

RESPON. Dicendum, quòd aliquid dicitur esse prius dupliciter. Vno modo, secundum suam naturā. Et hoc modo vita contemplatiua est prior q̄ actiua, inquantum prioribus & melioribus insistit: unde & actiuam vitā mouet & dirigit. Ratio. n. superior quę contemplationi deputatur, comparatur ad inferiorē quę deputatur actioni, sicut uir ad mulierem, quę est per virum regenda, ut * Aug. dicit 12. de Tri. Alio modo, est aliquid prius quo ad nos, quod. s. est prius in uia generationis: & hoc modo uita actiua est prior q̄ contēplatiua, quia dispōnit ad contemplatiuā, ut ex * supra dictis patet. Dispositio. n. in uia generationis pcedit formā, q̄ simpliciter & sm suā naturā est prior. Q.181.art. 1.ad 3.

AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ uita contemplatiua non ordinatur ad qualemcumque dilectionē Dei, sed ad perfectam: sed uita actiua est necessaria ad dilectionem proximi qualemcumque. Vnde * Greg. dicit in 3. homi. super Ezechielem. Sine contemplatiua uita intrare possunt ad cęlestem patriam, qui bona quę possunt operari, non negligunt: sine actiua autem intrare non possunt, si negligunt bona operari quæ possunt. Ex quo etiā patet quòd uita actiua pręcedit contemplatiuam, sicut id quod est cōmune omniū, pręcedit in Hom.3.nō multū procul ante medium.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimætertiæ.*

HIc incipit decima & vlt. pars huius opis, tractãs de officiis ac statibus hominum: in qua quæstione statim occurrit dubium circa significationem status, pro quanto in litera dicitur, ꝙ requisit obligationẽ personæ hominis, prout scaliquid est sui, vel alieni iuris, & hoc ex causa permanente. Est siquidem de hoc quæstio, & cum extraneis aliam significationẽ tribuentibus statui, vt patet de Henrico de Gandauo in 12. quolibeto. Et nihilominus est quæstio absolute de veritate huius significationis. Vnde nos primam quæstionem relinquemus, quoniam esset certare de vocibus. Secunda autem, an scassignata ab authore significatio sit solida, tractanda est: habet enĩ multas obiectiones. Cum. n in litera dicatur, ꝙ status tãĩ ciuilibus, quàm in spiritualibꝰ spectet ad libertatẽ, vel seruitutem, statim apparet contradictio in ipso progressu literæ. Nam libertas nomen est status, & nullam obligationẽ dicit. Amplĩꝰ, Seruitus & libertas spiritualis, vt in 8. ar. dicitur, penes habitũ iustitiæ, vel peccati attenduntur: & tamẽ in neutro est obligatio, sed sola permanentia, qualẽ habitus causare nata est. Falsum est igit, ꝙ status spiritualis seruitutis, vel libertatis respiciat obligationem. Præt. Status distinguitur in statum incipiẽtium, proficiẽtium, & perfectorũ, vt patet in art. 4. Et constat ꝙ nec status incipientium, nec status proficientium obligationẽ habet. Distinguitur quoq; status coniugatorum contra statum virginalem, & vidualem: & tamen solus status coniugatorum obligatione habet. Clericalis demum artus, dit in uia generationis id quod est proprium perfectorum.

Ca. 1. 2. & 4. tom. 5.

Li. 6. ca. 26. circa prin.

Li. 6. ca. 2 6. in princ.

Li. 6. ca. 27. in prin.

A D 2ᵐ dicendum, ꝙ a vita actiua proceditur ad vitam contẽplatiuam secundum ordinem generationis: a vita autem contemplatiua reditur ad vitam actiuam per viam directionis, vt. s. vita actiua per cõtemplationem dirigatur: sicut etiam per operationes acquiritur habitus, & per habitum acquisitum perfectius aliquis operatur, vt dicitur in 2. * ethi.

A D 3ᵐ dicendum, ꝙ illi qui sunt proni ad passiones ꝓpter eorum impetum ad agendum, sunt simpliciter magis apti ad vitã actiuam propter spiritus inquietudinem. Vnde dicit * Greg. in 6. mora. ꝙ nonnulli ita inquieti sunt, vt si vacationem laboris habuerint grauius laborent, quia tanto deteriores cordis tumultus tolerant, quãto eis licentius ad cogitationes vacant. Quidam vero habent naturaliter animi puritatem & quietem, per quam ad contemplationẽ sunt apti, qui si totaliter actionibus deputentur, detrimentũ sustinebũt. Vnde * Gregorius dicit in 6. moral. ꝙ quorundam hominũ ita otiosę mẽtes sunt, vt si eos labor occupationis excipiat, in ipsa operationis inchoatione succũbant: sed sicut ipse * postea subdit, sępe & pigras mẽtes amor ad opus excitat, & inquietas in contemplatione timor refrenat. Vnde & illi qui sunt magis apti ad actiuam vitam, possunt per exercitium actiuę ad contemplatiuam preparari: & illi nihilominus qui sunt magis ad contemplatiuam apti, possunt exercitia vitę actiuę subire, vt per hoc ad contemplationẽ paratiores reddantur.

QVAESTIO CLXXXIII.

De officijs & statibus hominum, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER cõsiderandum est de diuersitate statuum, & officiorum humanorum. Et primo cõsiderandum est de officijs, & statibus hominum in generali. Secundo, specialiter de statu perfectorũ.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quid faciat in hominibus statum.

¶ Secũdo, Vtrum in hominibus debeant esse diuersi status, siue diuersa officia.

¶ Tertio, De differentia officiorũ.

¶ Quarto, De differentia statuum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum status in sui ratione importet conditionem libertatis, uel seruitutis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd status in sui ratione non importet conditionẽ libertatis, vel seruitutis. Status. n. a stãdo dr̃: sed stare dr̃ aliquis rõne rectitudinis. unde dicit Ezech. 2. Fili hominis, sta super pedes tuos. & Grego. dicit in 6. moral. Ab omni statu rectitudinis dispereũt, qui ꝓ noxia verba dilabuntur: sed rectitudinem spiritualem acquirit homo per hoc, quòd subijcit suam voluntatem Deo. unde super illud Psal. 32. Rectos decet collaudatio, dicit glo. * Recti sunt qui dirigunt cor suum ſm voluntatẽ Dei. ergo uidetur quòd sola obedientia diuinorum mandatorum sufficiat ad rationem status.

Inf. ar. 4. cõ. & q. 184. ar ti. 4. cor. & q. 186. ar. 6. cor. Et quo. 3. a. 17. con.

Est Aug. in concione 2. in Psal. 31. non lõge a prin. tom. 8

¶ 2 Præt. Nomen status videtur importare immobilitatem, ſm illud 1. ad Corint. 15. Stabiles estote & immobiles. unde * Grego. dicit super Ezech. Lapis quadrus est, & quasi ex omni latere statum habet, qui casum in aliqua permutatione nõ habet: sed virtus est quę immobiliter facit operari, ut dicitur ĩ 2. ethi. * ergo uidetur quòd ex omni operatione uirtuosa aliquis statum adipiscatur,

Hom. 21. 1 princ.

¶ 2 Præt. Nomen status uidetur ad quandam altitudinẽ pertinere. Nã ex hoc aliquis stat, ꝙ in altum erigitur: sed per diuersa officia aliqs fit altior altero. Similiter etiã per gradus, vel ordines diuersos diuersimode homines in quadam altitudine cõstituuntur. ergo sola diuersitas graduum, uel ordinũ, uel officiorũ sufficit ad diuersificãdũ statũ.

Li. 2. c. 1. & 4. tom. 5

SED CONTRA est, quòd in * Decret. 2. q. 5. dicit. Si quando in causa capitali, uel causa status interpellatũ fuerit, non per exploratores, sed per seipsos est agendum: ubi causa status appellatur pertinẽs ad libertatem, uel seruitutem, ergo uidetur quòd non uariet statũ hominis nisi id, quod pertinet ad libertatem, uel seruitutem.

2. q. 5. (vel 6. vt aliqui codices habent) ca. Si quando.

RESPON. Dicendum, quòd status proprie loquendo, significat quandam positionis differentiam ſm modũ suę naturę, quasi in quadã immobilitate. Est. n. naturale homini, ut caput eius in superiora negatiue, hoc est, penes habere obligationem, & penes nõ habere illam. Et hoc mõ distinguitur status liberi a seruo: quia seruitus respicit obligationem affirmatiue, libertas vero negatiue. Hoc etiam modo distinguitur status scularis a regulari, quia licet regularis habeat vinculum quo caret scularis. Similiter status peccatoris, & status iusti distinguunt: quia peccator obligatus est ad peccandum, quãtum est ex seipso: quia non potest ex se ipso resurgere, & vt Gregorius dicit, Peccatum quod per pœnitentiam nõ deletur, suo pondere ad aliud trahit: iustus autẽ ab huiusmodi vinculo absolutus est. Incipientium aũt, & proficiẽtium status obligationem inquit Henricus, distinguitur contra laicalem: & tamen neuter obligationem habet, quoniam clericus potest libere ducere vxorem viduã. Affertur quoque ab eodẽ authoritas Anselmi in lib. de similitudinibus c. 46. dicẽtis. Quatuor sunt status humanæ naturæ, quibus pro diuersis meritis beata vel magis beata, miserа vel minus misera redditur. scilicet in statu innocentię, in statu patriæ, in statu viæ, & in statu damnationis. Constat autem quòd neque in innocentia, neque in via, status dicitur secundũ obligationem.

¶ Ad horum euidẽtiam sciendum est, ꝙ author numquã dicit, ꝙ status exigat obligationem in quolibet statu: sed dicit, ꝙ quilibet statꝰ respicit obligationẽ, quæ duo distant sicut cælum, & terra. Nam ad primum requiritur quemlibet statum habere obligationem ad id qđ sui status est.

¶ Ad secundum vero sufficit quòd obligationem respiciat, ita quòd penes obligationem distinguãtur affirmatiue, vel negatiue, hoc est, penes habere obligationem, & penes nõ habere illam. Et hoc mõ distinguitur status liberi a seruo: quia seruitus respicit obligationem affirmatiue, libertas vero negatiue. Hoc etiam modo distinguitur status scularis a regulari, quia licet regularis habeat vinculum quo caret scularis. Similiter status peccatoris, & status iusti distinguunt: quia peccator obligatus est ad peccandum, quãtum est ex seipso: quia non potest ex se ipso resurgere, & vt Gregorius dicit, Peccatum quod per pœnitentiam nõ deletur, suo pondere ad aliud trahit: iustus autẽ ab huiusmodi vinculo absolutus est. Incipientium aũt, & proficiẽtium status obligationem

tionem in genere claudunt, non in specie: quoniam commune genus status existentium in charitate per negationem vinculi, quo peccator alligatur, dicitur. Species autem huiusmodi status secundum proprias differentias non omnes, sed perfectorum tantum, dicit obligationem. Et hoc sufficere author ipse testatur in litera quarti articuli in responsione ad secundum, dum loquens de huiusmodi distinctiõe dicit, ꝙ per hoc hi diuersi status distinguuntur, ꝙ diuersa studia adhibent ad ea quæ spectant ad spiritualem libertatem.

¶ Sed cõtra hoc põt instari, ꝙ non consonat hmõi responsio sermonibus per se: quoniam si status dicrõne sua respicit obligationem, consequẽs est, vt per se loquẽdo, omnis specifica diuersitas statuũ per se respiciat obligationẽ, & non sufficit ꝙ genus eorũ penes obligationẽ attẽdatur. Oportet. n differẽtias per se diuersificatiuas generis, & cõstitutiuas specierũ, per se diuersificare id, qđ spectat ad rationem generis, quod in proposito est respicere obligationem. Hoc aũt hic nõ faluatur: qm̃ status incipientiũ, & proficiẽtium, non diuersificantur penes respicere obligationem aliquam.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ status tam incipientiũ, ꝙ proficiẽtium, non nisi imperfecte habet rõnem status: & propterea nõ est mirum, si vterq; deficiat a propria rõne status. Sunt. n. hi status ĩ genere status, sicut formę ĩ ębryonẽ succedentes, sunt in genere viuentiũ. Non. n. sunt velut species de per se, sed vt viæ ad aliud. Et similiter status incipientiũ & proficientiũ, vt ipsa eorũ nomina ostẽdunt, viã ad aliud, hoc est, ad perfectionẽ, seu perfectionis statũ significant. Vnde author in principio sequentis quæstionis dicit. Deinde considerandũ est de his quæ pertinent ad statũ perfectionis, ad quẽ alii status ordinantur. De statu aũt cõiugatorũ, virginũ &c. dupliciter dici põt. Primo, ꝙ in iure nec virginitas, nec viduitas, cõstituit statum, nisi vinculo firmetur: unde statuta sunt distincta viduarũ & virginũ. Secundo põt dici, vt dictũ est de incipientibus & proficientibus, ꝙ. s. sine vinculo imperfecte habent rõnem status rõne sui generis, quo libertatem habent a vinculo coniugali. Ad id quod additur de statu clericali, respondetur, ꝙ cũ prima tõsura cõstituat clericatũ, & prima tonsura ad officiũ spectet, sicut & ordo omnis. s. acolyratus &c. consequens est ꝙ clericatus nõ status, sed officium cõstituat, cuius signum est ꝙ clericos in duos status distinguimus. s. regulares, & sæculares. Esset autem implicatio quodammodo in adiecto dicere clericos sæculares, si clericus esset nomen status. Sed officio adiungitur nomen status, cõprobatuŕq; id ex eo ꝙ prima tonsura in choatio quædam ordinis est, quem constat ad officium spectare. Ad authoritatem demum Anselmi, & similes, quæ forsan multæ adduci possent, vnico verbo respõderi potest, ꝙ non ita stricte & proprie status nomine vsi sunt: sed per statum intellexerũt conditionem, quasi dicerẽt, quatuor sũt conditiones hominum &c. in qua significatione frequẽ, videtur vsus esse.

A

B

C

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimætertiæ Articulum primum.*

IN art. 1. eiusdẽ q. in responsione ad tertiũ collige, & inde retine differentiã inter officium, gradum, & statũ ecclesiasticum, vt intelligas sequentia.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimætertiæ Articulum secundum & tertium.*

Glo. ordinaria ex Cassiodoro.

IN ar. 2. & 3. aduerte ꝙ diuersitas officiorum, graduum, & statuum in ecclesia nõ ita ordinatur ad hæc tria. s. perfectionem, actionem, & decorem, ꝙ singula singulis propria sint, puta, perfectio statui, actio officio, & decor gradui: qm̃ in quolibet horum omnia inueniuntur. In statibus namque inuenitur non solũ perfectio, sed etiam & decor, seu ordo. Et similiter in officiis eadem tria inueniuntur, & similiter in gradibus, vt de se patet: sed perfectio appropriatur statui, vt ratio diuersitatis ſm statũ. Actio vero appropriatur officio, vt ratio diuersitatis ſm officium. Decor vero ordinis appropriatur gradui, vt ratio diuersitatis ſm gradum.

¶ In eodem articulo tertio in responsione ad secundum, dubiũ occurrit circa illud, Diuersitas vitarum accipitur secundum diuersos actus, qui conueniunt homini secundum seipsum. Officia autem distinguuntur secundum actus, qui referuntur ad alios. Videtur enim hoc esse falsum, eo ꝙ vita actiua manifeste attendi tur secundum actum, qui refertur ad alium. s. ad proximum, vt patet ex supradictis de vita actiua.

¶ Ad

D

E

AD SECVNDVM sic procedi tur. Vid etꝰ ꝙ in Ecclesia non debeat esse diuersitas officiorũ, vel statuum. Diuersitas. n. vnitati repugnat: sed fideles Christi ad vnitatẽ vocantur, secundum illud Io. 17. Vt sint vnum in nobis, sicut & nos vnũ sumus. ergo ĩ Ecclesia non debet esse diuersitas officiorum, siue statuum.

¶ 2 Præt. Natura non facit per multa quod potest facere per vnum: sed operatio gratiæ est multo ordinatior, q̃ operatio naturæ, ergo cõ uenientius esset, ꝙ ea quæ pertinẽt ad actus gratiæ, per eosdẽ homines administrarent, ita ꝙ nõ esset in Ecclesia diuersitas officiorũ, & statuũ.

¶ 3 Præt. Bonum Ecclesiæ maxime videtur in pace consistere, ſm illud psal. 147. Qui posuit fines tuos pacem. & 2. ad Cor. vlt. dicitur. Pacẽ habete, & Deus pacis erit vobiscũ: sed diuersitas est impeditiua pacis, quam similitudo causare videtur, ſm illud Eccl. 13. Omne animal diligit simile sibi. & Philo. dicit in 7. politic. ꝙ modica differentia facit in ciuitate dissidiũ. ergo videtur ꝙ non oporteat in Ecclesia esse diuersitatem statuũ, & officiorum.

SED CONTRA est, qđ in Psal. 44. ad laudem Ecclesiæ dicitur, ꝙ est circumamicta varietate. vbi * gl. dicit, ꝙ doctrina apostolorum, & confessiõne martyrum, & puritate virginum, & lamento pœnitentiũ ornatur Regina, id est Ecclesia.

RESPON. Dicendum, quòd diuersitas statuum, & officiorũ in Ecclesia ad tria pertinet. Primo quidem, ad perfectionem ipsius Ecclesiæ. Sicut. n. in rerũ naturalium ordine perfectio, quæ in Deo simpliciter & vniformiter inuenitur, in vniuersitate creaturarum inueniri nõ poterit, nisi differenter & multipliciter: ita etiam plenitudo gratiæ, quæ in Christo sicut in capite adunatur, ad membra eius diuersimode redundat, ad hoc ꝙ corpus Ecclesiæ sit perfectũ. Et hoc est qđ Apostol. dicit ad Ephes. 4. Ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam aũt prophetas, alios aũt

D

tẽdat, & pedes in terra firmẽt &c. membra media cõuenienti ordine disponantur: quod quidẽ nõ accidit, si homo iaceat, vel sedeat, vel accũbat, sed solum qm̃ erectus stat. Nec rursus stare dicitur si moueatur, sed qm̃ quiescit: & inde est ꝙ ẽt in ipsis actionibus humanis dicit negotiũ aliquẽ statũ habere ſm ordinẽ propriæ dispositionis cũ qua dã immobilitate, seu quiete. Vnde & circa homines ea quæ de facili circa eos variant, & extrinseca sũt, nõ cõstituunt statũ, puta, ꝙ aliquis sit diues vel pauper, ĩ dignitate cõstitutus vel plebeius, vel siquid aliud est hmõi. Vnde & in iure ciuili dr̃, ꝙ ei qui a senatu amouetur, magis dignitas, q̃ status aufertur: sed solũ id vr̃ ad statũ hominis pertinere, quod respicit obligationẽ personę hominis, prout. s. aliquis est sui iuris, vel alieni, & hoc nõ ex aliqua causa leui, vel de facili mutabili, sed ex aliquo permanẽte: & hoc est qđ pertinet ad rõnẽ libertatis, vel seruitutis. Vnde status pertinet, ꝓprie ad libertatẽ, vel seruitutẽ, siue in spititualibꝰ, siue ĩ ciuilibus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ rectitudo inquãtũ hmõi, nõ pertinet ad rõnẽ status, sed solũ inquãtũ est connaturalis homini, simul addita quadã quiete. Vñ ĩ aljs animalibus nõ requirit rectitudo ad hoc, ꝙ stare dicant: nec ẽt hoies stare dicunt, quãtũcũq; sint recti, nisi quiescãt.

AD 2ᵐ dicendũ, ꝙ ĩmobilitas nõ sufficit ad rõnẽ status. Nã ẽt sedẽs, vel iacẽs quiescit, q̃ tñ nõ dr̃ stare.

AD 3ᵐ dicẽdum, ꝙ officium dr̃ per comparationẽ ad actũ: gradus aũt dicitur ſm ordinẽ superioritatis, & inferioritatis: sed ad statum requiritur immobilitas ĩ eo, quod pertinet ad conditionem personæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum in Ecclesia debeat esse diuersitas officiorum, seu statuum.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Vid etꝰ ꝙ in Ecclesia non debeat esse diuersitas officiorũ, vel statuum. Diuersitas. n. vnitati repugnat: sed fideles Christi ad vnitatẽ vocantur, secundum illud Io. 17. Vt sint vnum in nobis, sicut & nos vnũ sumus. ergo ĩ Ecclesia non debet esse diuersitas officiorum, siue statuum.

¶ 2 Præt. Natura non facit per multa quod potest facere per vnum: sed operatio gratiæ est multo ordinatior, q̃ operatio naturæ, ergo cõ uenientius esset, ꝙ ea quæ pertinẽt ad actus gratiæ, per eosdẽ homines administrarent, ita ꝙ nõ esset in Ecclesia diuersitas officiorũ, & statuũ.

¶ 3 Præt. Bonum Ecclesiæ maxime videtur in pace consistere, ſm illud psal. 147. Qui posuit fines tuos pacem. & 2. ad Cor. vlt. dicitur. Pacẽ habete, & Deus pacis erit vobiscũ: sed diuersitas est impeditiua pacis, quam similitudo causare videtur, ſm illud Eccl. 13. Omne animal diligit simile sibi. & Philo. dicit in 7. politic. ꝙ modica differentia facit in ciuitate dissidiũ. ergo videtur ꝙ non oporteat in Ecclesia esse diuersitatem statuũ, & officiorum.

SED CONTRA est, qđ in Psal. 44. ad laudem Ecclesiæ dicitur, ꝙ est circumamicta varietate. vbi * gl. dicit, ꝙ doctrina apostolorum, & confessiõne martyrum, & puritate virginum, & lamento pœnitentiũ ornatur Regina, id est Ecclesia.

RESPON. Dicendum, quòd diuersitas statuum, & officiorũ in Ecclesia ad tria pertinet. Primo quidem, ad perfectionem ipsius Ecclesiæ. Sicut. n. in rerũ naturalium ordine perfectio, quæ in Deo simpliciter & vniformiter inuenitur, in vniuersitate creaturarum inueniri nõ poterit, nisi differenter & multipliciter: ita etiam plenitudo gratiæ, quæ in Christo sicut in capite adunatur, ad membra eius diuersimode redundat, ad hoc ꝙ corpus Ecclesiæ sit perfectũ. Et hoc est qđ Apostol. dicit ad Ephes. 4. Ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam aũt prophetas, alios aũt

appropriatur officio, vt ratio diuersitatis ſm officium. Decor vero ordinis appropriatur gradui, vt ratio diuersitatis ſm gradum.

¶ In eodem articulo tertio in responsione ad secundum, dubiũ occurrit circa illud, Diuersitas vitarum accipitur secundum diuersos actus, qui conueniunt homini secundum seipsum. Officia autem distinguuntur secundum actus, qui referuntur ad alios. Videtur enim hoc esse falsum, eo ꝙ vita actiua manifeste attendi tur secundum actum, qui refertur ad alium. s. ad proximum, vt patet ex supradictis de vita actiua.

¶ Ad

¶ Ad hoc dicitur, q̃ ipse actus actiuæ vitæ potest considerari dupliciter. Primo, vt est exercitium hominis studentis tali vitæ, seu actui. Est nãque actus virtutis, q̃ bonum reddit habẽtem, & sic constituit vitam actiuã: quoniam, vt in litera dicitur, vita dicit̃ absolute, hoc ẽ, viuere dicitur quis secundum seipsum, & nõ relatiue ad aliud. Et propterea actus, inquantum sunt differentis vitæ, considerantur vt conueniũt homini secũdũ seipsum, hoc est, secundũ q̃d viuẽtem in suipsius viuere bene disponunt. Alio modo considerantur vt referuntur ad alios: sicut docere, ad eum qui docetur, & iudicare, ad eum qui iudicari ordinatur. Et sic sumpti actus distinguunt officia: & hæc sufficiãt etiam pro quarto articulo. Discussa sunt siquidẽ, quę in illo sunt, in principio huius quæstionis.

Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum. Secundo autem pertinet ad necessitatem actionum, quę sunt in Ecclesia necessariæ. Oportet autem ad diuersas actiones diuersos homines deputari ad hoc q̃ expeditius, & sine cõfusione omnia peragantur. Et hoc est quod Apost. dicit ad Ro. 12. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundẽ actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo. Tertio hoc pertinet ad dignitatem, & pulchritudinem Ecclesiæ, quæ in quodam ordine consistit. Vnde dicit 3. Reg. 10. q̃ videns Regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & habitacula seruorũ, & ordines ministratiũ, nõ habebat vltra spiritũ. Vnde & Apost. dicit 2. ad Timoth. 2. q̃ in magna domo non solum sunt vasa aurea, & argentea: sed & lignea, & fictilia.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ diuersitas statuum, & officiorũ nõ impedit Ecclesiæ vnitatẽ, quæ perficitur per vnitatem fidei & charitatis, & mutuæ subministrationis, secundum illud Apost. ad Eph. 4. Ex quo totum corpus est compactum. s. per fidem, & connexum. s. per charitatem, per omnem iuncturam subministrationis, dum scilicet vnus alij seruit.

Ad 2m dicendum, quòd sicut natura non facit per multa, quod potest facere per vnum: ita etiam nõ coartat in vnum id, ad quod multa requiruntur, s̃m illud Apost. 1. ad Cor. 12. Si totum corpus oculus, vbi auditus? Vnde & in Ecclesia, q̃ est corpus Christi, oportuit mẽbra diuersificari s̃m diuersa officia, stat⁹, & gradus.

Ad 3m dicendum, q̃ sicut in corpore naturali, mẽbra diuersa continentur in vnitate per virtutem spiritus viuificantis, quo abscedente membra corporis separantur: ita etiam in corpore Ecclesiæ conseruatur pax diuersorum membrorum virtute Spiritus sancti, qui corpus Ecclesiæ viuificat, vt habetur Ioan. 6. Vnde Apost. dicit ad Ephes. 4. Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Discedit autem aliquis ab hac vnitate spiritus, dum quærit quæ sibi sunt propria: sicut etiam in terrena ciuitate pax tollitur ex hoc, q̃ cives singuli quæ sua sunt, quærunt. Alioquin per officiorum, & statuum distinctionem tam mentis, quàm in ciuitate terrena magis pax conseruatur, inquantũ per hæc plures sunt, qui communicant actibus publicis. Vnde & Apost. dicit 1. ad Cor. 12. q̃ Deus temperauit nos, vt non sit schisma in corpore, sed pro inuicem solicita sint membra.

Articvlvs III.

Vtrum officia distinguantur per actus.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur q̃ officia nõ distinguantur per actus. Sunt. n. infinitæ diuersitates humanorum actuum tam in spiritualibus, quàm temporalibus: sed infinitorum non potest esse certa distinctio. erg o per diuersitates actuum non potest esse humanorum officiorum certa distinctio.

¶ 2 Præt. Vita actiua & contemplatiua s̃m actus distinguuntur, vt* dictum est: sed alia videtur esse distinctio officiorum a distinctione vitarum. non ergo officia distinguuntur per actus. Q. 179. art. 1.

¶ 3 Præt. Ordines etiam ecclesiastici, & status, & gradus per actus distingui videntur. Si ergo officia distinguantur per actus, videtur sequi, q̃ eadem sit distinctio officiorum, graduum, & statuum: hoc autem est falsum, quia diuersimode in suas partes diuiduntur. non ergo videtur q̃ officia distinguantur per actus.

Sed contra est, quod* Isido. in lib. Etym. dicit, q̃ officium ab efficiendo est dictum, quasi efficium, propter decorem sermonis vna mutata litera: sed efficere pertinet ad actionẽ. ergo officia p̃actus distinguuntur. Li. 6. ca. 19 in princi.

Respon. Dicẽdum, quòd sicut* dictum est, diuersitas in mẽbris Ecclesię, ad tria ordinatur. s. ad perfectionem, actionem, & decorem: & secundũ hoc triplex distinctio diuersitatis fideliũ accipi potest. Vna quidẽ, per respectum ad perfectionem, & secundũ hoc accipitur differentia statuum, prout quidã sunt alijs perfectiores. Alia vero distinctio accipitur per respectum ad actionem, & hęc distinctio dicitur officiorũ. Dicũtur. n. i. diuersis officijs esse, qui sunt ad diuersas actiones deputati. Alia autem per respectum ad ordinẽ pulchritudinis ecclesiasticæ: & secũdũ hoc accipitur differẽtia graduũ, prout. s. in eodẽ statu, vel officio vnus est alio superior. Vnde & in Psal. 47. dicitur secundũ aliam literam. Deus in gradibus eius cognoscetur. Art. præced.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ materialis diuersitas humanorum actuum est infinita: & secundũ hanc non distinguuntur officia, sed secundũ formalem diuersitatẽ, quæ accipit̃ secundũ diuersas species actuũ, secundum quam actus hominis non sunt infiniti.

Ad 2m dicendũ, quòd vita dicitur absolute, & iõ diuersitas vitarũ accipitur secundum diuersos actus, qui conueniunt homini secundum seipsum. Sed efficientia, a qua sumitur nomen officij, vt* dictum est, importat actionem tendentẽ in aliud, vt dicitur in 9. Meta. Et ideo officia distinguuntur proprie secundũ actus, qui referuntur ad alios: sicut dicitur doctor habere officium, uel iudex, & sic de alijs: & ideo† Isido. dicit, quòd officium est ut quisque illa agat, quæ nulli officiant, id est, noceant, sed prosint omnibus. In arg. ad oppositum. Li. 9. text. 18. Li. 6. etym. ca. 19. circa princ.

Ad 3m dicẽdũ, quòd diuersitas statuum, officiorũ, & graduũ secũdũ diuersa sumitur, vt* dictũ est. Cõtingit tñ quòd ista tria in eodẽ cõcurrant, puta, cum aliquis deputatur ad aliquẽ actũ altiorem, simul ex hoc habet & officiũ, & gradũ, & ulterius quẽdã perfectionis statũ propter actus sublimitatẽ, sicut patet de episcopo. Ordines aũt ecclesiastici specialiter distinguuntur secũdum diuersa officia. Dicit. n. * Isid. in li. Etym. Officiorum plurima genera sunt, sed præcipuũ illud est, quod in sacris diuinisq; rebus habetur. Art. 1. ad 3. Li. 6. ca. 19 in prin.

Articvlvs IIII.

Vtrum differentia statuum attendatur secundum incipientes, proficientes, & perfectos.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur quòd differentia statuũ non attẽdatur secundum incipientes, proficiẽtes, & perfectos. Diuersorum enim diuersæ sunt specie differentię: sed secundum hanc differẽtiam inchoationis, profectus, & profectionis, diuiduntur gradus charitatis, vt* supra habitum est, cum de charitate ageretur. ergo videtur q̃ secundum hoc non sit accipienda differentia statuum. Supr. q. 181. art. 7. Et 184. Et 53. Q. 24. art. 9. corp. ar. 1. huius quæst. & præced. 3.

¶ 2 Præt. Status, sicut* dictum est, respicit conditionẽ seruitutis, vel libertatis, ad quam nõ videtur pertinere prædicta differẽtia incipientium, proficientium, & perfectorũ. ergo incõuenienter status per ista diuidit. Art. 2. & 3.

¶ 3 Præt. Incipientes, proficientes, & perfecti distingui videntur secundum magis & minus, quod videtur magis pertinere ad rationem gradus: sed alia est diuisio graduum & statuum, vt* supra dictum est. Non ergo conuenienter diuiditur status secundum incipiẽtes, proficientes, & perfectos. De pœnitẽt. dist. 2. c. Cũ sancta. & c. Charitas. Homi. 15. in Exec. nõ multum remote a pri. ar. 1. huius quæst.

Sed contra est, quod* Greg. dicit in mora. Tres sunt modi conuersorum, inchoatio, medietas, atq; perfectio. Et super * Ezech. dicit, quòd alia sunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra † dictũ est, status libertatẽ respicit, vel seruitutem. Inuenitur autem in rebus spiritualibus duplex seruitus, & duplex libertas. Vna quidem est seruitus peccati: altera vero est seruitus iustitię. Similiter etiam est duplex libertas. Vna quidem a peccato: alia vero a iustitia, vt patet per Apost. qui dicit ad Rom. 6. Cum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ: nũc vero liberati a peccato, serui estis facti Deo. Est autem seruitus peccati, vel iustitiæ, cum aliquis ex habitu peccati ad malum inclinatur, vel ex habitu iustitiæ inclinatur ad bonum. Similiter etiam libertas a peccato est, cum aliquis ab inclinatione peccati non superatur. Libertas autem a iustitia est, cum aliquis propter amorem iustitiæ nõ retardatur a malo. Veruntamen quia homo secundum naturalem rationem ad iustitiam inclinatur, peccatum autem est contra naturalem rationem, consequens est quòd libertas a peccato sit vera libertas, quæ coniungitur seruituti iustitiæ, quia per vtrumque tendit homo in id quod est cõueniens sibi. Et similiter vera seruitus est seruitus peccati, cui coniungitur libertas a iustitia, quia. s. per hoc homo impeditur ab eo quod est proprium sibi. Hoc autem q̃ homo efficiatur seruus iustitiæ, vel peccati, contingit per humanum studium, sicut Apost. dicit ibidem. Cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui eius estis cui obedistis siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam. In omni autem humano studio est accipere principium, medium, & terminum. Et ideo cõsequẽs est quòd status spiritualis seruitutis, & libertatis s̃m tria distinguatur. (s. s̃m principiũ, ad quod pertinet status incipientium: & medium, ad quod pertinet status proficientiũ: & terminũ, ad quẽ pertinet status perfectorũ. Li. 6. ca. 19 in prin.

Ad primvm ergo dicendum, quòd libertas a peccato fit per charitatem, quæ diffunditur in cordibus nostris p̃ Spiritum sanctum, qui datus est nobis, vt dicitur ad Roma. 5. Et inde est quod dicitur 2. ad Cor. 3. Vbi spiritus Domini, ibi libertas: & ideo eadẽ est diuisio charitatis, & statuum pertinentium ad spiritualem libertatem.

Ad 2m dicendum, q̃ incipientes, proficientes, & perfecti, secundum quod per hoc status diuersi distinguuntur, dicuntur homines non secũdum quodcũq; studium, sed secundum studium eorum quæ pertinẽt ad spiritualem libertatem, vel seruitutẽ, vt* dictũ est.

Ad 3m dicendum, quòd sicut prius* dictum est, nihil prohibet in idem concurrere gradum, & statum. Nã & in rebus mundanis illi qui sunt liberi non solum sunt alterius status quàm serui, sed etiam sunt altioris gradus.

QVÆSTIO CLXXXIIII.

De his quæ pertinent ad statum perfectionis in communi, in octo articulos diuisa.

¶ *Super, Quæstionis centesimæoctuagesimequartæ Articulum primum.*

Deinde considerandum est de his quæ pertinent ad statum perfectionis, ad quem alij status ordinantur. Nam consideratio officiorum, quantum quidem ad alios actus, pertinet ad legispositores: quãtum autem ad sacra ministeria, pertinet ad considerationem ordinum, de quibus in tertia parte agetur*.

¶ Circa statum autem perfectorũ triplex consideratio occurrit. Primo quidem, de statu perfectionis in communi. Secundo, de his quæ pertinent ad perfectionem episcoporum. Tertio, de his quę pertinẽt ad perfectionem religiosorum.

Circa primũ quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum perfectio attendatur secundum charitatem.

¶ Secũdo, Vtrum aliquis possit esse perfectus in hac vita.

¶ Tertio, Vtrum perfectio huius vitę consistat principaliter in cõsilijs, vel in præceptis.

¶ Quarto, Vtrum quicumq; est perfectus, sit in statu perfectionis.

¶ Quinto, Vtrum prælati, & religiosi specialiter sint in statu perfectionis.

¶ Sexto, Vtrũ omnes prælati sint in statu perfectionis.

¶ Septimo, Quis stat⁹ sit pfectior, vtrum religiosorum, vel episcoporum.

¶ Octauo, De comparatione religiosorum ad plebanos, & archidiaconos.

Articvlvs primvs.

Vtrum perfectio Christianæ vitæ attendatur specialiter secundum charitatem.

Ad primvm sic proceditur. Vt̃ pfectio christianæ vitæ nõ attẽdit specialiter s̃m charitatẽ. Dicit. n. Apost. 1. ad Cor. 14. Malitia paruuli estote, sensibus aũt pfecti: sed charitas nõ pertinet ad sensum, sed magis ad affectũ. ergo videtur q̃ pfectio christianę vitę nõ cõsistat principaliter in charitate.

¶ 2 Præt. Ad Eph. vlt. dr. Accipite armaturã Dei, vt possitis resistere in die malo, & i oĩbus pfecti stare. de armatura aũt Dei subiũgit dicẽs. State succincti lũbos vestros in veritate, & induti loricã iustitiæ, in oĩbus sumentes scutũ fidei. ergo perfectio christianæ vitæ nõ solũ attenditur

Morte præuentus non compleuit.

3. p. q. 46. a. 3. cor. Et 3. con. c. 135. Et quo. 3. ar. 17. Et opu. 17. ca. 6. & opu. 18. c. 2 & 3. Et Phi lip 3. lect. 3.

secundum charitatem, sed etiam ſm alias virtutes.
¶ 3 Præt. Virtutes ſpecificantur per actus, ſicut & alij habitus: ſed Iaco. 1. dicitur, quòd patientia opus perfectum habet. ergo videtur quòd ſtatus perfectionis attendatur maxime ſecundum patientiam.

SED CONTRA est, quod dicit ad Col. 3. Super omnia charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis; quia ſcilicet omnes alias virtutes quodammodo ligat in vnitatem perfectam.

RESPON. Dicendum, quòd vnumquodque dicitur esse perfectum, inquãtum attingit propriũ finẽ, qui est vltima rei perfectio. Charitas autem est quæ vnit nos Deo, qui est vltimus finis humanæ mentis: quia qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, vt dicitur 1. Ioan. 4. & ideo ſecundum charitatem ſpecialiter attenditur perfectio chriſtianæ vitæ.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd perfectio humanorum ſenſuum præcipue in hoc videtur conſiſtere, vt in vnitatem veritatis conueniant, ſecundum illud 1. ad Cor. 1. Sitis perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſcientia. Hoc aũt fit per charitatem, quæ conſenſum in hominibus operatur: & ideo etiam perfectio ſenſuum radicaliter in perfectione charitatis cõſiſtit.

AD 2^m dicẽdũ, ꝙ dupliciter poteſt dici aliquis perfectus. Vno modo ſimpliciter, quæ quidem perfectio attenditur ſecundũ id, quod pertinet ad ipſam rei naturam, puta, ſi dicatur animal perfectum, quando nihil ei deficit ex diſpoſitione membrorum, & alijs huiuſmodi, quæ requiruntur ad vitã animalis. Alio modo dicitur aliquid perfectum ſecũdum quid, quæ quidem perfectio attenditur ſecundum aliquid exterius adiacẽs, puta, in albedine, vel nigredine, vel in aliquo huiuſmodi. Vita autem chriſtiana ſpecialiter in charitate conſiſtit, per quam anima Deo coniungitur. Vnde dicitur 2. Ioan. 3. Qui non diligit, manet in morte: & ideo ſm charitatem attenditur ſimpliciter perfectio chriſtianę vitæ, ſed ſecundum alias virtutes ſecundũ quid. Et quia id quod eſt ſimpliciter, eſt principaliſſimũ, & maximum reſpectu aliorum: inde eſt, ꝙ perfectio charitatis eſt principaliſſimũ reſpectu perfectionis, quæ attenditur ſecundum alias virtutes.

AD 3^m dicendum, quòd patientia dicitur habere opus perfectum in ordine ad charitatem, inquantum ſ. ex abundantia charitatis proueniũt, ꝙ aliquis patienter tolerat aduerſa, ſecundum illud ad Rom. 8. Quis nos ſeparabit a charitate Dei? tribulatio, an angſtia?

¶ *Super Quæſtionis centeſimæoctuageſimæquartæ Articulum ſecundum.*

Supr. q. 24. ar. 8 3. 3. di. 29. q. 1. ar. 8 q. 2. Et ver. q. 2. art. 11. Et Eph. 6. lect. 4. Et Phil. lec. 2. & lec. 3. prin. Et Corinth. 1. ſi.

IN ar. 2. in reſponſione ad 3. nota ſi lam diſiunctiuã de amore proximi, Sufficit ꝙ feratur communiter in omnes i vniuerſali, vel in ſingulos habitualiter, & ſecundum animæ ꝓparationẽ. Quod ideo notandum duxi, ne rudiores pro eodem accipiant diligere omnes in vniuerſali, & diligere ſingulos ſecundum operationẽ animi.

Li. 3. tex. 64 tom. 2.

Hæc enim multum inter ſe diſtant, & ſe

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquis in hac vita poſſit eſſe perfectus.

AD SECVNDVM ſic procedi tur. Videtur ꝙ nullus in hac vita poſſit eſſe perfectus. Dicit. n. Apoſt. 1. ad Cor. 13. Cũ venerit qđ perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt: ſed in hac vita nõ euacuatur quod ex parte eſt, manet enim in hac vita fides & ſpes, quæ ſunt ex parte. ergo nullus in hac vita eſt perfectus.
¶ 2 Præ. Perfectũ eſt cui nihil deeſt, vt dicitur in 3. *phyſ. ſed nullus eſt in hac vita, cui non deſit aliquid. dicit enim Iac. 3. In multis offendimus omnes. & in Pſa. 138. dicitur, Imperfectũ meũ viderũt oculi tui. ergo nullus eſt in hac vita perfectus.
¶ 3 Præt. Perfectio vitæ chriſtianæ ſicut dictũ eſt, attenditur ſm charitatem, quę ſub ſe cõprehendit dilectionẽ Dei & proximi: ſed quantum ad dilectionẽ Dei non põt aliquis perfectã charitatẽ in hac vita habere, quia vt * Greg. dicit ſuper Ezech. Amoris ignis qui hic ardere inchoat, cum ipſum quẽ amat, viderit, amplius i amorẽ ipſi⁹ igne ſcit. Neq; quãtũ ad dilectionẽ ꝓximi, quia non poſſumus in hac vita omnes proximos actualiter diligere, etſi habitualiter eos diligamus: dilectio autem habitualis imperfecta eſt. ergo videtur ꝙ nullus in hac vita poſſit eſſe perfectus.

SED CONTRA eſt, quia lex diuina nõ inducit ad impoſſibile: induc it aũt ad pfectionẽ, ſm illud Mat. 5. Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cęleſtis perfectus eſt. ergo vĩ ꝙ aliqs in hac vita poſſit eſſe pfectus.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ ſicut * dictũ eſt, perfectio vitæ chriſtianę in charitate conſiſtit. Importat aũt perfectio quandã vniuerſalitatẽ: quia, vt dicitur in 3. *phyſ. Perfectum eſt cui nihil deeſt. Põt ergo triplex perfectio conſiderari. Vna quidẽ abſoluta, quæ attenditur non ſolũ ſm totalitatẽ ex parte diligẽtis, ſed ẽt ex parte diligibilis, prout ſ. Deus tantum diligitur, quantũ diligibilis eſt: & talis perfectio nõ eſt poſſibilis alicui creaturæ, ſed competit ſoli Deo, in quo bonũ integraliter, & eſſentialiter inuenitur. Alia aũt eſt perfectio quæ attenditur ſm totalitatẽ abſolutã ex parte diligẽtis, prout. ſ. affectus ſm totũ ſuum poſſe, ſemper actualiter tendit in Deũ: & talis perfectio nõ eſt poſſibilis in via, ſed erit in patria. Tertia aũt eſt perfectio, quæ neq; attenditur ſm totalitatẽ ex parte diligibilis, neque ſm totalitatem ex parte diligentis quãtum ad hoc, ꝙ ſemp actu feratur in Deum, ſed quantũ ad hoc ꝙ excludantur ea, quæ repugnãt motui dilectionis in Deũ, ſicut * Auguſt. dicit in li. 83. quæſt. ꝙ venenum charitatis eſt cupiditas, perfectio nulla cupiditas: & talis perfectio poteſt in hac vita haberi, & hoc dupliciter. Vno modo, inquantum ab affectu hominis excluditur omne illud quod contrariatur charitati, ſicut eſt peccatum mortale: & ſine tali perfectione charitas eſſe non poteſt, vnde eſt de neceſſitate ſalutis. Alio modo, inquantũ ab affectu hominis excluditur nõ ſolũ illud qđ eſt*

Hom. 14. parum a med.

Ar. præced.

Ar. præced.

Li. 3. tex. 64 tom. 2.

In li. 83. q. 36. nõ longe a princ. tom. 4.

effectu abſtinet, qa tunc non expedit. Tunc enim ſecundũ membrum abſq; tertio inuenitur. ſ. intẽſiua dilectio abſq; effectu. Nota ſecũdo, primum membrum cõtinere, ꝙ diligere extraneos, & vlteri⁹ inimicos, perfectionis eſt extenſiue in charitate, quod ſuperius etiam declaratũ in tractatu de charitate fuit, & intellige de extraneis, & inimicis vt ſingulares ſunt perſonæ: ita ꝙ intendit Aug. perfectorum filiorũ Dei eſſe diligere inimicos, quatenus ſunt ſingulares perſonæ: & ſimiliter beneface re eiſdem vt ſingularibus perſonis. Diligere aũt eos in cõmuni, hoceſt, inquantum Chriſtiani, inquantum conciues, inquãtum homines, neceſſitatis eſt. Qđ nihil aliud eſt dicere, q̃ quòd ab amore quo ꝓſequimur homines in communi, Chriſtianos in communi, cõcives in cõmũi, & huiuſmodi, nõ excludamus eos: ſed amor qui ad vniuerſale terminaẽ, in ſua vniuerſalitate relinquatur, abſq; inimicorũ. ſ. exceptiõe.

Ar. præced.

Li. 3. tex. 64 tom. 2.

In li. 83. q. 36. nõ longe a princ. tom. 4.

Archir. ca. 3. tom. 3.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæoctuageſimæquartæ Articulum tertium.*

IN ar. 3. eiuſdẽ quęſtionis dubiũ primo occurrit & ſimpliciter, & ad hominem, quomodo ſtãt hæc duo ſimul, Charitas eſt finis præcepti, & quòd ipſa cadit ſub præcepto. Repugnant ſiquidẽ hæc adinuicem. Simpliciter quidẽ, quia præceptum, vt patet 6. Ethi. eſt actus prudentiæ, quæ non eſt de fine, ſed de his quæ ſunt ad finẽ. Et experientia cõtinua teſtatur, ꝙ cum præcipimus, ſemper ſuppoſito fine præcipimus. Secundum hominem vero, quoniã expreſſe author ſuperius docuit, quòd finis præcepti nõ cadit ſub præcepto. Et augetur dubium ex eo, ꝙ contrariæ ſunt

contra c. 6. Et quo 4 ar. 24. 4. Et op. 3. cap. 6.

charitati contrarium: ſed etiã omne illud quod impedit ne affectus mẽtis totaliter dirigatur ad Deũ, ſi ne qua perfectione charitas eſſe poteſt, puta, in incipientibus & proficientibus.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Apoſt. ibi loquit̃ de perfectione patriæ, quæ nõ eſt in via poſſibilis.

AD 2^m dicendũ, ꝙ illi qui ſunt in hac vita perfecti, in multis dicũtur offendere ſm peccata venialia, quæ conſequuntur ex infirmitate præſentis vitæ: & quantum ad hoc etiã habẽt aliquid imperfectũ per cõparationẽ ad pfectionem patrię.

AD 3^m dicẽdum, ꝙ ſicut ſtatus præſentis vitæ non patitur, vt homo ſemper actu feratur in Deum, ita etiã non patitur ꝙ actu feratur i omnes proximos ſingillatim: ſed ſufficit ꝙ feratur cõmuniter in omnes in vniuerſali, vel in ſingulos habitualiter, & ſm animi præparationẽ. Poteſt aũt etiã circa dilectionem proximi duplex perfectio attẽdi, ſicut & circa dilectionem Dei. Vna quidem, ſine qua charitas eſſe non põt, vt. ſ. homo nihil habeat in affectu, quod ſit contrarium dilectioni proximi. Alia aũtẽ, ſine qua charitas inueniri poteſt, quæ quidem attenditur tripliciter. Primo quidem ſm extẽſionẽ dilectionis, vt. ſ. aliquis non ſolum diligat amicos & notos, ſed etiam extraneos, & vlterius inimicos. Hoc. n. vt dicit * Auguſtin. in Enchiridio, eſt perfectorum filiorum Dei. Secundo, ſecundũ intentionem, quę oſtẽditur ex his, quæ homo ꝓpter proximum contemnit, vt. ſ. homo contemnat non ſolum exteriora bona propter proximum, ſed etiam afflictiones corporales, & vlteri⁹ mortem, ſm illud Ioan. 15. Maiorem dilectionem nemo habet, q̃ vt animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Tertio, quantum ad effectum dilectionis, vt. ſ. homo pro proximis impendat non ſolũ tẽporalia bene ficia, ſed etiam ſpiritualia, & vlterius ſeipſum, ſm illud Apoſtoli 2. ad Corinth. 12. Ego autem libentiſſime impendam, & ſuperimpẽdar ego ipſe pro animabus veſtris.

ARTICVLVS III.

Vtrum perfectio cõſiſtat in præceptis, an in conſilijs.

AD TERTIVM ſic procedi tur. Videtur ꝙ perfectio nõ conſiſtat in præceptis, ſed in conſilijs. Dicit. n. Dominus Matth. 19. Si vis perfectus eſſe, vade, & vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & ſequere me: ſed iſtud eſt conſiliũ. ergo perfectio attenditur ſm conſilia, & non ſm præcepta.
¶ 2 Præt. Ad obſeruãtiam præcepto rum omnes tenentur cũ ſint de neceſſitate ſalutis. Si ergo perfectio chriſtianæ vitę conſiſtat in præceptis, ſequitur ꝙ perfectio ſit de neceſſitate ſalutis, & ꝙ omnes ad eã teneantur: quod patet eſſe falſum.
¶ 3 Præt. Perfectio chriſtianę vitę attenditur ſecundum charitatem, vt* dictum eſt: ſed perfectio charitatis non videtur conſiſtere in obſeruantia præceptorum, quia perfectionem charitatis præcedit & augmentum, & inchoatio ipſius, vt patet per * Aug. ſuper Canonicam Ioannis: non autem poteſt charitas inchoari ante obſeruationem præceptorum, quia ut dicicur Io. 14. Siquis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. ergo perfectio uitę non attenditur ſecundum præceptum, ſed ſecundum conſilia.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deute. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Et Leui. 19. dicitur. Diliges proximũ tuum. ſicut teipſum. Hęc aũtẽ ſunt duo præcepta, de quibus Dominus dicit Matth. 22. In his duob⁹ præceptis pendet lex & prophetę: perfectio autem charitatis, ſecundũ quã dicitur uita chriſtiana eſſe perfecta, attenditur ſecũdum hoc, quòd Deum ex toto corde diligamus, & proximum ſicut noſipſos. ergo uidetur quòd perfectio conſiſtat in obſeruantia præceptorum.

RESPON. Dicendum, quòd perfectio dicitur in aliquo conſiſtere dupliciter. Vno modo, per ſe & eſſentialiter: alio modo, ſecundario & accidentaliter. Per ſe quidem & eſſentialiter cõſiſtit perfectio chriſtianæ uitę in charitate, principaliter quidem ſecundum dilectionẽ Dei, ſecundario autem ſecundum dilectionem proximi, de quibus dantur præcepta principalia diuinę legis, ut. dictum eſt. Non autem dilectio Dei & proximi cadit ſub præcepto ſecundũ aliquã menſurã, ita ꝙ id quod eſt plus, ſub conſilio remaneat, ut patet ex ipſa forma præcepti, quę perfectionẽ demonſtrat, cũ dicitur: Diliges dominum Deũ tuum ex toto corde tuo (totum. n. & perfectum idem ſunt, ſecundũ Philo. 3. *phyſ.) & cũ dicitur, Diliges proximum tuũ ſicut teipſum. Vnuſquiſq;. n. ſeipſum maxime diligit. Et hoc iõ eſt, quia finis ꝓcepti charitas eſt, ut Apoſt. dicit 1. ad Ti conditiones finis, & eius quod præcipitur ad finẽ: quoniã finis appetit̃ ſine menſura, vt etiam in litera manifeſtatur. Id autem quod eſt ad finem ſi recte appetit̃, oportet appeti commẽſurate ad finem. Vnde ſi charitas eſt finis, ſine menſura appetenda eſt, & ſi cadit ſub præcepto, ac per hoc ad finem, commenſurate ad finem appetenda eſt. Hæc autem incõpoſſibilia videntur. ergo &c.
¶ Ad hoc dicitur, ꝙ illa propoſitio, Finis præcepti non cadit ſub præcepto, intelligitur determinate, ſeu limitate, reſpectu illius præcepti cuius eſt finis. Stat. n. ꝙ aliquid ſit finis vnius præcepti, & tamen cadat ſub alio præcepto vt ordinatũ ad vlteriorem finem. verbi gratia. Sanitas eſt finis ꝓcepti medicinæ: & ideo nõ cadit ſub ꝓcepcis medicinæ. Quia tamen ſanitas ſicut, & quod libet aliud corporale bonum ordinatur ad ſpirituale bonũ animæ vt ad finem: ideo ſanitas cadit ſub ꝓcepto de ſalute animæ: quia hic nõ ſe habet vt finis⁹, ſed vt id quod eſt ad finem. Et ex hac eadẽ radice videre poteſt ꝙ ſanitas a medico corporis appetit̃ ſine mẽſura, quia habet rationem finis.
A medico aũtẽ animæ appetitur cum menſura, quanta ſcilicet expedit ad ſalutẽ animæ, quia habet rationem eius quod eſt ad finem. Vnde in propoſito, charitas eſt finis reliquorum præceptorum legis. Et ideo ſub nullo legis præcepto clauditur, vt patet diſcurrẽdo in præceptis decalogi. Eſt tamen ad finem, qui Deus eſt, & ideo ſub aliquo præcepto cadit. Et per hoc patet ſolutio primæ obiectionis tam ſm pliciter, quàm ad hominem.
¶ Ad ſecundum vero dicitur, quòd finis charitatis, qui eſt ipſe Deus, eſt infinitus, ideo non eſt

Tract. 9. de clinãdo ad finẽ tom. 9.

q. 44. ar. 1. & 3.

lib. 3. text. 64. tom. 2.

mirum si charitas, quæ vt quid proximum ad finem infinitum præcipitur, sine mensura præcipitur: ita q̃ charitati conuenit sine mẽsura appeti & ex eo q̃ est finis reliquorum præceptorum, & ex eo q̃ est vt immediate proxima infinito fini. Commensuratum enim infinito, nihil magis est quàm quod sine mensura est. Et quia hæ duæ conditiones s. esse sinem reliquorũ præceptorũ, & esse immediatũ infinito fini, ex vno & eodem insunt charitati .s. ex ipsa charitatis natura, & vnum infert reliquum: ideo author, & Aug. vt infra patebit, charitatem præcipi vtinẽ, & sine mensura dixerunt, a notioribus doctrinã tradentes.

Lib.1.ca 6. a medio to mo 5.

Ante mediũ libri to mo 7.

¶ In eodem art. circa illud, Perfectio consistit in consiliis instrumẽtaliter, quæstio occurrens ad septimum articulum huius quæstionis, in responsione ad primum remittatur.

¶ In eodem ar. in responsione ad secundum, dubium occurrit circa transgressionem præcepti charitatis, quoniam respõsio non videtur satisfacere.

Ca. 121. to mo 3.

Nam si dilectio, & omnis perfectæ dilectionis modus .s. ex toto corde &c cadit sub præcepto, consequẽs est vt omittens modum cadentem sub præcepto, transgressor præcepti sit. Non .n. capit intellectũ, quòd omnis modus mihi præcipiatur, & quòd obediens in vno tantum modo excuset a transgressione præcepti, vt facile est videre inductiue in omnibus. Duo ergo impossibilia in litera dicuntur, dum dicitur q̃ nullus modus excipitur a præcepto, & q̃ in vno tantum obediens, reus non est.

Collatione 2. cap. 7. a med.

¶ Ad hoc dicitur, modũ loquendi Augu. sequendo in litera bis allati, quòd charitas omnino de perfecta præcipitur, vt quo currendũ est, hoc est, vt finis. Et ex hoc soluitur quæstio, quia aliter obligamur præcepto, quo ad id quod se habet vt finis, & aliter quo ad id quod simpliciter præcipitur. Nam quod præcipitur vt finis, sufficiẽter obedientiam sortitur, sic patemus, vt quãdoque finem assequamur. Quod præcipitur autem absolute, absolute quoque adimplendum est. Vnde quia charitatis perfectio præcipitur vt finis, sufficienter quilibet hoc præceptum seruat, si ita seruat, vt quandoque ad finem hunc perueniat. Perueniet autem quilibet proculdubio, qui cum quamtumcumque minima charitate ad patriã currit, quoniam illic charitas pfecta erit. Vnde patet, q̃ licet incõpossibile sit absolute præcipi omnẽ modum, & reum nõ esse vnicum tantum modũ seruando, nõ est tamen incompossibile, si omnis modus præcipitur vt finis: quoniam ly vt finis, determinat modum obseruationis præcepti. .s. vt quandoque perueniatur ad illud. Nam præcipi vt finem, est præcipi vt tandem assequendum. Et si contra hæc obiiciatur, q̃ nihil præcipitur vt finis, proprie loquẽdo de præcepto, respondetur hoc verum esse per se. Ex consequenti autem nõ inconuenit q̃ aliquid præcipiatur vt finis, & sic est in proposito. Nã charitas per se præcipitur vt id quod est ad finẽ, infinitũ tamẽ & proxime, vt declaratum est. Et quia ex hoc cõsequitur q̃ ipsa sit finis nostrarum executionũ, præcipitur ipsa consequẽter vt finis actionum nostrarum. Et hoc sufficit in proposito.

Ante med. lib. tom. 7.

In li. de perfectione iustitiæ ante med. to. 7.

ar. præced.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæquartæ Articulum quartum.*

In ar. 4. eiusdẽ q. nota primo diligẽtissime, quòd totus sermo huius tractatus de statu, nisi aliud exprimatur, intelligitur de statu ecclesiastico, & nõ de statu interioris hominis, vt expresse in litera dicitur.

¶ Nota secundo, q̃ licet in litera duæ cõditiones numerẽtur requisitæ ad perfectionis statum ecclesiasticum, secundum tamen veritatẽ sunt tres. Prima est obligatio: secũda solẽnitas: tertia quòd pfectio sit exterior. Tra quòd non constituitur status perfectionis ex obligatione ad perfectionẽ perpetuo, & cum solemnitate

Quol 1.a. 4. ad 2. Et opus. 18. c. 18.

lemnitate, nisi obligatio illa sit ad perfectionẽ exteriorẽ, puta, ad castitatem, vel paupertatẽ, vel erogationem bonorum, vel exteriorem solicitudinem, vel ad ponẽdam animã, idest, vitam, vel aliquid huiusmodi. Et primas quidẽ duas conditiones nõ oportet probare esse ẽm doctrinã authoris, quoniam in litera clare habentur. Tertia autem quæ superadita videtur, probatur ex eo, q̃ nisi hæc cõditio apponatur, vel subintelligatur, facer ordo constituet statum perfectionis ecclesiasticæ. Et probatur sequela, quia sacer ordo ex seipso obligat hominem ad maiorẽ sanctitatem interiorẽ, q̃ requirat etiam religionis status, vt author in arti. 8. huius quæstionis expresse dicit. Et constat q̃ huiusmodi obligatio cum solemnitate consecrationis. .s. qua confertur ordo, fit: ac p hoc habet duas primas conditiones. Et sola tertia deest, quia. .s. obligat ad id qd̃ est interioris pfectionis, & non ad ea quæ sunt perfectionis exterioris, quantum est ex natura ordinis sacri. Quod dico propter præcepta Ecclesiæ, & annexa per accidẽs vota.

Ex ter. 19. mat.

In li. huius quæst.

Q præced. ti.

perueniret ad perfectionẽ spiritua- A lem, vt* dictum est: sed post augmẽtum corporale aliquis dicitur esse in statu perfectæ ætatis. ergo etiam videtur q̃ post augmentum spirituale, cũ quis iam adeptus est perfectionẽ, sit in statu perfectionis.

¶ 2 Præt. Eadẽ ratione qua aliquid mouetur de contrario in cõtrariũ, mouetur etiam aliquid de minori ad maius, vt dicitur in 5.* Phy. sed quando aliquis transmutat de peccato ad gratiam, dicitur mutare statũ, prout distinguit status culpæ, & status gratiæ, ergo videtur q̃ pari ratione cũ aliquis proficit de minori gratia vsq; ad maiorem quousque perueniat ad perfectum, quòd adipiscatur perfectionis statum. B

¶ 3 Præt. Statum adipiscitur aliquis ex hoc, q̃ a seruitute liberatur: sed per charitatem aliquis liberatur a seruitute peccati, quia vniuersa delicta operit charitas, vt dicitur Prouerb. 10. sed perfectus dicitur aliquis secundum charitatem,* vt C dictum est. ergo videtur quòd quicumque habet perfectionem, ex hoc ipso habeat perfectionis statũ.

Sed contra est, q̃ aliqui sunt in statu perfectionis, qui omnino charitate & gratia carent, sicut mali episcopi, aut mali religiosi. ergo videtur q̃ ecõtrario, aliqui habent perfectionem vitæ, qui tamen nõ habent perfectionis statũ.

Respon. Dicẽdũ, q̃ sicut* supra dictum est, status proprie pertinet ad conditionem libertatis, vel seruituris. Spiritualis autem libertas, vel seruitus potest in homine attẽdi dupliciter. Vno modo, ẽm id qd̃ agitur exterius. Et quia, vt dicitur 1. Regum 16. Homines vident ea quæ parent, sed Deus intuetur cor: inde est q̃ ẽm interiorẽ hominis dispositionẽ accipitur cõditio spiritualis status in homine per comparationẽ ad Ecclesiam. Et sic nunc de statibus loquimur, prout. .s. ex diuersitate statuum quædam Ecclesiæ pulchritudo consurgit. Est autem considerãdũ q̃ quantũ ad homines, ad hoc q̃ aliquis adipiscatur statũ libertatis, vel seruitutis, requiritur primo quidẽ obligatio aliqua, vel absolutio. Nó. n. ex hoc q̃ aliquis seruit alicui, efficitur seruus, quia etiã liberi seruiũt, ẽm illud ad Gal. 5. Per charitatẽ spiritus seruite inuicẽ. Neq; etiã ex hoc q̃ aliquis desinit seruire, dicitur liber, sicut patet de seruis fugitiuis: sed ille proprie dicitur seruus, qui obligatur ad seruiendum: & ille est liber, qui a seruitute absoluitur. Secundo, requiritur q̃ obligatio prædicta cũ aliqua solẽnitate fiat, sicut & cæteris, quę inter homines obtinent perpetuã firmitatẽ, quædam solẽnitas adhibetur. Sic ergo & in statu perfectionis proprie dicitur aliquis esse, non ex hoc q̃ habet actũ dilectionis perfectæ: sed ex hoc q̃ obligat se perpetuo cũ aliqua solemnitate ad ea quæ sunt perfectionis. Cõtingit ẽt q̃ aliqui se obligãt qui nõ seruant, & aliqui implẽt ad qd̃ se nõ obligauerũt, vt patet Mat. 21. de duobus, filijs, quorũ vnus patri dicẽti, Operare in vinea, rndit: Nolo, postea abijt: alter aũt rndens ait. Eo, & non iuit. Et ideo nihil prohibet aliquos esse perfectos, qui nõ sunt in statu perfectionis: & aliquos esse in statu perfectionis, qui tamẽ non sunt perfecti.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ per augmentũ corporale proficit aliquis in his quę pertinent ad naturã, & iõ adipiscitur naturæ statum, præsertim quia qd̃ est ẽm naturã, quodãmodo immutabile est, inquantũ natura determinatur ad vnũ. Et similiter per augmentũ spirituale interius aliquis adipiscitur statũ perfectionis quantũ ad diuinũ iudiciũ: sed quãtũ ad distinctiones ecclesiasticorũ statuũ non adipiscitur aliquis statũ perfectionis, nisi p augmẽtũ i his quæ exterius agũtur.

Ad 2m dicẽdũ, q̃ illa ẽt rõ procedit quãtũ ad interiorẽ statũ: & tñ cũ aliquis trãsit de peccato in gr̃am, transit de seruitute ad libertatẽ: qd̃ nõ contingit p simplicẽ profectũ gr̃æ, nisi cũ aliquis obligat se ad ea q̃ sunt gr̃æ.

Ad 3m dicendum, quòd illa etiam ratio procedit quantum ad interiorem statum: & tamen licet charitas varier conditionem spiritualis seruitutis & libertatis, hoc tamen non facit charitatis augmentum.

Articvlvs V.

Vtrum religiosi & prælati sint in statu perfectionis.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæquintæ Articulum quintum.*

Opus. 18. c. 16.

In ar. 5. eiusdẽ q. circa id quod dicitur, episcopi obligãt se ad ea quæ sunt perfectionis, aduerte quòd duplici ter potest intelligi. Vno modo, de obligatione naturali, hoc est, naturaliter consequente, seu spectãte ad ipsum episcopatum. Et hoc est proculdubio verũ: quia ex hoc ipso, q̃ aliquis episcopatum suscipit, suscipit ẽt omnia per se spectãtia & consequentia ad ipsum, iter quæ, dominica authoritate constat esse ponere animam suam pro ouibus suis: & multo magis labores suos & bona sua tẽporalia. Alio modo, obligatione voti ua: ita quòd episcopus explicite, vel implicite voueat ea, quæ sunt perfectionis Et licet multi sic intelligere videantur anthorem, id tamen non apparet esse verum. Et quòd non voueant implicite, sicut suscipiens ordinem sacerdotum in ecclesia occidentali, intelligitur vouere, implicite castitatem, ex eo patet quòd

Refertur in decretis 22. q. 1. c. Cauete.

Ar. 1. huius quæst.

Aug. in sermo. 17. de verbis Apostoli. tom. 10.

Ca. 5 eccle. hierar. in titu. de sacerdotum perfectionib.

Ca. 5. in tit. de mystica uocatione publicani i princ. to. 5.

tom. 9.

Ca. 5. in tit. de mystica uocatione

moth. 1. In fine autem non adhibetur aliqua mensura, sed solũ in his quæ sunt ad finẽ, vt Philos. dicit in 1.* poli. sicut medicus nõ adhibet mensurã quantũ sanet, sed quãta medicina, vel diæta vtatur ad sanãdũ: & sic patet q̃ perfectio essẽtialiter consistit in præceptis. Vnde *Aug. dicit in li. de perfectione iustitiæ. Cur ergo non præciperetur homini ista perfectio, quàm uis eã in hac uita nemo habeat? Secundario aũt & instrumẽtaliter perfectio consistit in consiliis, quæ oĩa sicut & præcepta ordinantur ad charitatẽ, sed aliter & aliter. Nam præcepta alia a præceptis charitatis ordinantur ad remouendũ ea quæ sunt charitati contraria, cum quibus .s. charitas esse non potest: consilia autẽ ordinantur ad remouendum impedimẽta actus charitatis, quæ tamen charitati nõ contrariantur, sicut est matrimonium, occupatio negotiorum sæcularium, & alia huiusmodi. Vnde Augustꝰ. dicit in enchiridio. Quæcumque mandat Deus, ex quibus vnum est, Nõ mœchaberis: & quæcumque non iubentur, sed speciali consilio mouentur, ex quibus vnum est, Bonũ est homini mulierem non tangere: tunc recte fiũt, cum referuntur ad diligẽdum Deũ, & proximũ propter Deum & in hoc sæculo, & in futuro. Et inde est quòd in collationibus Patrũ dicit abbas Moyses*. Ieiunia, vigiliæ, meditatio scripturarum, nuditas ac priuatio omniũ facultatum, nõ perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt: quia nõ in ipsis cõsistit disciplinæ illiꝰ finis, sed p illa puenit ad finẽ. Et supra ẽmisit, q̃ ad pfectionẽ charitatis iltis gradibus ascẽdere nitimur.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ in illis verbis Domini aliqd ponitur quasi via ad perfectionẽ, hoc .s. quod dicitur, Vade, & vende omnia quę habes, & da pauperibus. Aliud autem subditur, in quo perfectio consistit. .s. quod dicit, Et sequere me. Vnde* Hierony. dicit super Matth. q̃ non sufficit tantũ relinquere: ideo Petrus adiungit quod perfectum est. i. secuti sumus te.* Ambr. autem super illud Luc. 5. Sequere me, dicit. Sequi iubet non corporis gressũ, sed mentis affectu, quod fit per charitatem: & ideo ex ipso modo loquendi appa-

Collatione 2. cap. 7. a med.

ret q̃ consilia sunt quædam instrumẽta perueniendi ad perfectionẽ, dum dicitur. Si vis perfectus esse, vade, & vẽde &c. quasi dicat: Hoc faciendo ad hunc finẽ peruenies.

Ad 2m dicendum, q̃ sicut* Aug. dicit in lib. de perfectione iustitiæ, perfectio charitatis homini in hac vita præcipitur: quia nõ recte curritur, si quo currendum est, nescia tur. Quomodo aũt sciretur, si nullis præceptis ostenderetur? Cũ aũt id quod cadit sub præcepto, diuersimode possit impleri, nõ efficitur trãsgressor præcepti aliquis ex hoc, q̃ nõ optimo mõ implet, sed sufficit q̃ quocũq; modo impleat illud. Perfectio aũt diuinæ dilectiõis vniuersaliter quidem cadit sub præcepto, ita q̃ ẽt perfectio patriæ non excluditur ab illo præcepto, vt dicit* Aug. sed transgressionẽ præcepti euadit, qui quocũq; modo per sectionẽ diuinæ dilectionis attingit. Est aũt infimus diuinæ dilectionis gradus, vt nihil supra eũ, aut cõtra eũ, aut æqualiter ei diligatur. A quo gradu perfectiõis qui deficit, nullo mõ implet præceptũ. Est aũt alius gradus perfectæ dilectionis, qui nõ põt impleri in via, vt* dictũ est, a quo qui deficit, manifestũ est q̃ nõ est trãsgressor præcepti. Et similiter nõ est trãsgressor præcepti, q̃ nõ attingit ad medios pfectionis gradꝰ, dũmodo attingat ad infimũ.

Ad 3m dicẽdũ, q̃ sicut homo habet quandã perfectionẽ suę naturę statim cũ nascitur, quæ pertinet ad rõnem speciei, est aũt alia perfectio ad quã per augmẽtum adducitur: ita ẽt est quędã perfectio charitatis pertinens ad ipsam specię charitatis, vt. .s. Deus super omnia diligatur, & nihil cõtra eum ametur. Est aũt alia perfectio charitatis etiã in hac vita, ad quã aliquis per aliqd̃ spirituale augmẽtũ peruenit, vputa, cũ hõ ẽt a rebꝰ licitis abstinet, vt liberiꝰ diuinis obsequijs vacet.

Articvlvs IIII.

Vtrum quicumque est perfectus, sit in statu perfectionis.

Ad qvartvm sic procedi tur. Videtur q̃ quicumque est perfectus, sit in statu perfectionis. Sicut. n. per augmẽtũ corporale peruenitur ad perfectionẽ corporalẽ, ita per augmentũ spirituale

tet, ꝙ nullibi in iure cautum inuenitur, ꝙ episcopi voueant huiusmodi. Quòd vero non voueant explicite, ex ritu, & verbis episcopalis ordinationis apparet: quoniam in ordinatiõe sua de multis interrogatus ordinandus in episcopum, respondet quo ad ea quę sunt fidei, credo: quo ad agẽda vero, Volo. Neutrũ autem horum vim voti habet, nisi quis adeo desideret vt deceret, ꝙ rẽpõliones ibi positæ per Volo, habeant vim voti. Constat namque, ꝙ tot dicit se velle, ad quæ non posset se voto cute obligare, vt paret ibi. Apparet quoq; extra. de iureiur cap. Ego N. episcopus, ꝙ episcopus iurat quædã particularia se factu rum, vel non factu rum, & vnum vniuersale, videlicet, fidelitatem Ro. põtifici, ac Ecclesiæ Ro. & beato Petro, qd est velut homagium quoddam: & nihil inuenio de cura animarum, aut his quæ perfectionis sunt. Extra quoq; ue de renũtiatione ca. Nisi cũ pridem, dicitur, episcopum habere alas strictas, ne volet ad religionem nexibus præceptorum, & nõ dicitur nexibus votorum. Cum ergo inueniatur episcopos vouere, seu votum habere ad ea quæ sunt perfectionis, ĩtellige de voto quo ad effectum, nõ quo ad essentiã, hoc est, quòd habent obligationem ac si vouissent, non tamen formaliter habẽt votum. Et propterea transgrediendo, non sunt rei voti fracti, sed præcepti susceptι ab ipso Deo.

¶ In eodem articulo in responsione ad secundũ, circa illud, Sed ex eo ꝙ ab intẽtione perfectionis animũ reuocat, aduerte ꝙ author proprie loquitur de intẽtione, vt distinguitur contra excusationem: & intendit ꝙ dupliciter contingit religiosos, vel episcopos deficere a per

ca. 6. eccles. Hierar. par. 1. non procul a fine.

Ar. præce.

Ca 6. eccle. hierar. par. 1. non procul a fine.

Eodem loco nunc dicto.

Glo. interlinearis ibid.

Glo. interlinearis ibid. ca. 5. Eccle. hier. nõ remote a fine

ecclesiã. hierar. attribuit perfectionẽ episcopis tãquàm perfectoribus. & ĩ 6. ꝯc. eiusdẽ libri attribuit perfectionem religiosis, quos vocat monachos, vel triapẽtas, idest, Deo famulantes, tamquàm perfectis.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ sicut† dictũ est, ad statum perfectionis requiritur obligatio perpetua ad ea quæ sunt perfectionis cũ aliqua solẽnitate. Vtrũq; aũt horũ cõpetit religiosis, & episcopis. Religiosi enĩ se voto astringũt ad hoc, ꝙ a rebus seculari bus se abstineãt, quib⁹ licite vti poterãt, ad hoc ꝙ liberius Deo vacẽt, in quo cõsistit perfectio præsentis vitæ. Vñ * Dion. dicit 6. c. eccles. hierar. de religiosis loquẽs. Alij quidẽ triapentas. i. famulos Dei ex puro seruitio & famulatu. Alij vero monachos ipsos nominãt ex indiuisibili & singulari vita vniente ipsos ex idiuisibiliũ sanctis cõuolutionibus. i. cõtẽplationibus, ad deiformẽ unitatẽ & amabilẽ Deo pfectionẽ. Horũ ẽt obligatio fit cũ quadã solẽnitate, pfessionis, & benedictionis. Vñ ibidẽ subdit * Dion. Propter qđ perfectã ipsis donãs gr̃am sancta legislatio quadã ipsa dignata est sanctificatiua inuocatione. Similiter ẽt episcopi obligãt se ad ea quę sunt perfectionis pastorale assumẽtes officiũ, ad qđ pertinet ut animã suã ponat pastor pro ouibus suis, sicut dr̃ Io. 10. Vñ Apost. dicit 1. ad Tim. ult. Cõfessus bonã cõfessionẽ corã multis testibus. i. in sua ordinatione, ut * glos. ibidẽ dicit. Adhibetur ẽt quædã solẽnitas cõsecrationis simul cũ professione prædicta, ſm illud 2. ad Tim. 1. Resuscites gr̃am Dei, quæ est in te, p impositionẽ manuũ mearũ. qđ * glos. exponit de gr̃a episcopali. & * Dion. dicit 5. c. eccles. hierar. ꝙ summus sacerdos. i. episcopus in sua ordinatione habet eloquiorũ super caput sanctissimã superpositionẽ, ut significet ꝙ ipse est participatiuus integræ totiꝰ hierarchię uirtutis, & ꝙ ipse nõ solũ sit illuminatiuꝰ omniũ, qđ ptinet ad sanctas locutiões, & actiões, sed ꝙ ẽt hoc alijs tradat.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ inchoatio & augmentũ nõ quæritur propter se, sed propter perfectionẽ: & iõ ad solũ perfectionis statũ aliqui hoies cũ quadã obligatione & solemnitate assumuntur.

Ad 2ᵐ dicendũ, ꝙ hoies statum perfectionis assumũt, nõ quasi profitentes seipsos perfectos esse, sed profitẽtes se ad perfectionẽ tẽdere. Vñ & Apost. dicit ad Phil. 3. Nõ ꝙ iã cõprehẽderim, aut iã perfectus sim, sequor aũt si quo modo comprehendam. & postea subdit: Qui cũq; ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Vnde non cõmittit aliquis mẽdaciũ, vel simulationẽ ex hoc, ꝙ aliquis nõ est perfectus, qui statũ pfectionis assumit: sed ex eo ꝙ ab intẽtione pfectionis animũ reuocat.

Ad 3ᵐ dicẽdum, ꝙ martyriũ in actu perfectissimo charitatis consistit. Actus aũt pfectionis non sufficit ad statũ faciẽdum, ut dictũ * est.

F

G

H

I

Articvlvs vi.

Vtrum omnes prælati ecclesiastici sint in statu perfectionis.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur ꝙ omnes prelati ecclesiastici sint in statu perfectionis Dicit. n. * Hierony. in Epistola ad Titum. Olim idem præsbyter qui & episcopus. & postea subdit: Sicut ergo presbyteri sciunt se Ecclesiæ consuetudine ei qui sibi præpositus fuerit, esse subditos: ita episcopi nouerint se magis cõsuetudine ꝙ dispẽsatione dominicæ veritatis presbyteris esse maiores, & in cõi debere Ecclesiã regere: sed episcopi sunt ĩ statu perfectionis. ergo & presbyteri habentes curã animarũ.

¶ 2 Præt. Sicut Episcopi suscipiunt curã animarũ consecratione, ita ẽt presbyteri, curati, & archidiaconi, de quibus sup illud Act. 6. Cõside rate, fratres, viros boni testimonii septem &c. dicit * glo. Hic discerne bant Apostoli per Ecclesiam constitui, septem diaconos, qui essent sublimioris gradus, & quasi colũnæ proximi circa aram. ergo uidetur ꝙ ipsi sint ĩ statu perfectionis.

¶ 3 Præt. Sicut Episcopi obligant ad hoc ꝙ aĩam suã ponãt pro ouibus suis, ita & presbyteri, curati, & archidiaconi: sed hoc ptinet ad perfectionẽ charitatis, vt * supra dictũ ẽ. ergo vñ ꝙ ẽt presbyteri, curati, & archidiaconi sint in statu pfectionis.

Sed contra est, qđ * Dio. dicit in 5. c. eccles. hierar. Põtificũ quidẽ ordo cõsummatiuus est, & pfectiuus. Sacerdotũ aũt illuminatiuus, & lucidatiuꝰ. Ministrãtiũ vero purgatiuꝰ, & discretiuꝰ. Ex quo patet ꝙ pfectio solis epis attribuitur.

Respon. Dicendũ, ꝙ in presbyteris & diaconibus curã habẽtibꝰ animarũ, duo possunt cõsiderari. s. ordo, & cura. Ordo aũt ipse ordinatur ad quendã actũ in diuinis officijs. Vnde * supra dictum est, ꝙ distinctio ordinũ sub distinctione officiorum cõtinetur. Vnde per hoc ꝙ aliqui suscipiunt sacrũ ordinem. fectione, ad quam rẽnentur. Vno modo, executiue, quia. s. nõ exequũtur illos perfectionis actus, quos debent: & tales non sunt simulatores, neque mendaces. Alio modo ſm intentionẽ, quia. s. deponunt intentionem & perfectionem prosequẽdis & tales videntur in statu peccati mortalis in litera hac poni, tãquàm mendaces & simulatores facto. Et ratio diuersitatis est, quia status Ecclesiasticus, ꝙ exterior ẽ, significat directe ipsam intentionem existentium in statu, & non executionẽ: cuius signũ est, ꝙ aliquis statim vt fit religiosus, aut Episcopus, ex sola intentione proficiendi veraciter in statu illo esse dicit absque simulatione quacũque, verbo, vel facto. Et propterea caueãt sibi multum religiosi, ne animum proficiendi deponãt, quę tũc proculdubio habent, cum intendũt viuere ſm regulã, & constitutiones suas, quàmuis in multis interdũ delinquant.

Arg. 4. huius quæst.

Opusc. 18. c. 22. 23. 25. & 26.

* Super illud ad Tim. 1. Constituas presbyteros 10. mo. 9.

¶ *Super Quæstionis centesimæ octuagesimæ quartæ Articulum sextum.*

Est glo. Bedæ hoc loco tom. 1.

In art. 6. eiusdem q. circa illud, ꝙ nec ex parte curæ, quam suscipiũt presbyteri, ponũtur in statu pfectionis, duplex qõ occurrit. Primo, circa veritatem huius dicti. Secũdo, circa illius rationes in litera allatas. Sed quia ĩ primo nõ cõcamus in vocabulo principali cũ aduersariis, qm̃ æquinoce nos & illi vtimur status noĩe: qm̃ nos ad rõnẽ status supra positas particulas cõcurrere dicimus, quod ipsi negant, & status noĩe, quasi officii noĩe vtũtur: iõ disputare circa hoc, non est nisi contendere verbis inanibꝰ. Author. n. iõ negat presbyteros ex animarum cura poni in pfectionis statu, qa status noĩe vtitur, vt supra definiuit. Alii autem aliter definientes statum, ponunt eos in statu perfectionis. Vnde relinquatur vnusquisque in suo sensu hic abundare. Et nos præsupposita antedicta definitione status, rationes allatas scrutemur quantum valeant. Nam contra illam rationem, ꝙ non obligantur ad hoc quòd curam animarum retineant perpetuo, sicut Episcopi; instat Henricus de Gandauo, in quoli. 12. q. penul. falsum assumi, dicens quòd curati de rigore iuris tenentur ad perpetuam curã, sicut Episcopi proportionaliter: quoniam neuter potest curam animarum deserere nisi in casu. Sed de indulgẽtia iuris, curati possunt liberius curam animarum deserere quàm Episcopi: quoniam Episcopus eget speciali licentia, curatis autem generalis concessa est indulgẽtia, transeundi ad religionem.

Arg. 4. huius quæst. ad 3.

Ca. 5. par. 1 tit. de sacerdotũ pectionibus a med. & in ti. Cõtẽplatio circa medium.

Q. 186. ar. 4.

¶ Et cõfirmatur ista ratio, quia si curati absolute non obligarentur ad perpetuã curam animarum, non egerent iuris indulgentia ad transeũdum in religionem, sicut non egent cæteri presbyteri. Cõstat autem quòd 19. q. 2. cap. Domine, indulgeẽt presbyteris curatis, vt possint transire ad religionẽ. Et similiter non egerẽt licentia Episcopi ad hoc vt desererent curam animarum, & simplicem præbendam haberent. Hæc enim sunt signa suæ obligationis, quòd sunt obligati ad curam animarũ ex hoc ipso quòd eam susceperunt, sicut Episcopi proportionaliter. Et cum non sint obligati ad magis pro vno tempore, quàm pro alio, consequens est quòd habeant obligationem perpetuam.

Q. 185. ar. 4.

¶ Contra secundam vero rationem. s. quòd possunt presbyteri curati curam deserere, transeundo ad religionem, instat ibidem Henricus rationem esse inefficacem. Nam ex hoc quòd potest curatus transire ad religionem libere, non sequitur, ergo non est obligatus ad perpetuam curam animarum. Sicut non valet, Ioannes potest transire ad religionem arctiorem, ergo non obligatus est voto perpetui vinculi ad religionem laxiorem in qua est.

¶ Tertia demum ratio. s. quòd si curatus esset in statu perfectionis, nullomodo ei liceret de licentia Episcopi parochiam dimittere, & simplicem præbendam suscipere, propter verbum Domini, Nemo mittens manũ suam ad aratrum, & respiciẽs retro &c. instantiam patitur: quoniam constat quòd Episcopus est in statu perfectionis superiori quàm sit status religiosorum, vt in sequenti patet articulo. Et tamen de licentia Romani Episcopi potest episcopatum deserere, & vel ad minorẽ statum descendere, quod est respicere retro: vel etiam ad non statum transire remanendo sine episcopatu in seculo. Pari ergo ratione curatus, quàmuis in statu perfectionis esset, licite aliquo modo posset de licentia Episcopi descendere, & sedi Episcopi vacare sine aliorum cura.

Q. præced. ar. 3. ad 3.

¶ Ad obiecta contra primam rationem, respondendo dicitur verum esse, quòd curati de iuris rigore non tenentur ad curam animarum retinendum: quoniam nec iure scripto hoc inuenitur cautum, nec naturali, seu diuino iure ad hoc tenentur sicut Episcopi. Et ratio differentiæ est, quia Episcopi assumunt curam animarum vt agentia principalia: curati vero assumunt curam animarum vt officiales principalium agentium. Hinc enim prouenit quòd Episcopi tenẽtur naturali vinculo ex diuino iure ad curam animarum non deserendam, nisi in casu: sicut agentia principalia tenentur ad perfectionem suorũ effectuum ex propria virtute. Officiales vero quia in virtute principalis agentis operantur vt instrumenta, & sicut aliena agunt virtute, ita alienam exequuntur obligationem.

Li. 19. c. 19. a medio, to mo. 5.

¶ Ad id vero quod additur de indulgentia iuris dicitur, quòd dupliciter intelligi potest iuris indulgentia. Primo, vt a iure statuta, hoc est, quòd totam vim suam ex iuris statuto habeat. Alio modo, vt a iure ostẽsa. Ita quòd ius positiuum non facit, sed monstrat illam. Cum autem dicitur quòd curati de iuris indulgentia religionem ingrediuntur, non intelligitur de indulgentia iuris primo modo, vt argumentũ prætendit, sed de indulgentia iuris secundo modo: quoniam curati ex hoc ipso quòd curati sunt, nulla egent positiui iuris concessione ad hoc vt transeant ad religionem: sed ex propria possunt libertate ad religionem, vtpote meliorem vitam, transire: quæ libertas indulgentia in iure ostensa vocatur. Et ne putet quispiam voluntariam hanc esse distinctionem, affero manifestum iuris textum extra de renuntiatione, capitulo, Nisi cum pridem, ubi expresse dicitur, Facilius indulgetur, quòd monachus ad præsulatum ascendat, quàm præsul ad monachatum descendat. Vbi expresse habes liberum perfectionis ascensum, quo monachus ad episcopatum promouetur, sub indulgentia comprehendi. Constat enim quòd nulla opus est in huiusmodi ascensione iuris dispensatione. Sed Decretalis illa monstrat indulgentiam, non facit, qua monachus fit præsul.

Ca. 5. par. 1 in tit. de sacerdotum perfectionibus. Est gl. Bedæ in prin. c. 10. 1 Luc. tom. 2.

¶ Ad confirmationem autem dicitur, quòd peccat secundum non causam vt causam: quoniam huius quod est curatum non posse deserere curam nisi de licentia episcopi, absque transitu ad religionem, non est causa perpetua obligatio curati ad curam animarum, sed obligatio fidelitatis quam debet episcopo, cuius officialis est. Hoc enim quilibet officialis debet domino suo, nisi a superiori domino vocetur, vt contingit quando curatus transit ad religionem.

In tit. Arriani. & est c. 53. to. 6.

¶ Ad obiectum contra secundam rationem respondetur, quòd conditionalis authoris est verissima, Si esset in statu perfectionis, non posset transire ad religionem. Et instantia allata

de religione laxiori, ni hil obstat: quon iam si essent in statu perfectionis curati, essent in perfectiori statu quàm religiosi, quoniam essent in statu perfectionis vt perfectores, sicut episcopi, proportionaliter tamen : ac per hoc non liceret eis passim transire ad religionem, sicut de facto licet.

¶ Ad obiectionem contra tertiam rationem respondetur, ꝙ differentia inter descensum episcopi, & descensum curati, si esset in statu perfectionis, monstrat illum esse licitum, & hunc illicitum. Est enim inter eos differentia quo ad duo. Primo, ex parte dãtis licentiam : quia dans licentiam episcopo, vt deferat episcopatum, est solus Papa. Dans autem licentiam curato de ferendi curam, est episcop⁹. Inter episcopum autẽ & Papam, quantum ad propositum spectat, hæc est differentia, quòd Papa dispẽsat in votis seu obligationibus perpetuis, episcopus autẽ non, vt in litera dicitur. Ac per hoc si curatus esset in statu perfectionis, & sic ex hoc ipso habẽs obligationem perpetuam, non licite licentiaretur ab episcopo, vtpote non habente authoritatem supra huiusmodi vinculis perpetuis. Secundo, ex parte causæ : quia episcopus, vt in litera dicitur, & in dicta decretali, Nisi cum pridem, patet, certe exiguntur causæ ad hoc vt episcopo cõcedatur deferre animarum curam. Curatus autem passim potest ab episcopo licentiari ad parochiæ suæ desertionem : & hoc ostendit ipsum non esse in perfectionis statu. Et per hæc patet solutio obiectionis.

¶ Circa illud literæ dictum, Solus Papa dispensat in votis perpetuis, dubium occurrit : quoniam de facto Ecclesiæ habet consuetudo, nullo contradicente, quòd etiam episcopi in votis orationum, ieiuniorum, & peregrinationum, ac eleemosynarum, quàmuis perpetuis, dispensant, seu commutant. Non videtur ergo verum quod in litera dicitur, sed voluntarie dictum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd votum esse perpetuum contingit dupliciter. s. per se, vel per accidens. Illud enim votum est perpetuum per se, quod simpliciter & absolute prolatum perpetuum subintelligitur, vt votum castitatis, votum religionis, & huiusmodi. Hæc. n. absq; perpetuitatis prolatione prolata perpetuo subintelligi patet ex communi Ecclesiæ intellectu. Vnde hæc dicuntur perpetua per se. Illa autem quæ absolute & simpliciter prolata non subintelliguntur perpetuo, sed de eis quærendum restat quandoque, an habeant perpetuitatem vel non: dicuntur perpetua per accidens, vt votum orationis, aut ieiunii, & huiusmodi. Author autem in litera de votis perpetuis per se tantummodo loquitur, & non de perpetuis per accidens : quia sermo eius est formalis & per se: & ad propositum suum, votum per se perpetuum optime deseruit, quia obligatio ad curam animarum est per se perpetua. Et quia liquido constat huiusmodi vota, quę sunt per se perpetua, Papæ reseruata esse: ideo author hoc absque probatione alia tamquàm manifestum dixit.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli dubium occurrit: quia responsio non videtur satisfacere argumento, quàmuis vera dicat. Nam Hieronymus in argumento assertur, dicens episcopos maiores esse presbyteris, magis Ecclesię consuetudine, quàm dominicæ dispensationis veritate : quibus verbis in responsione nihil videtur dici.

¶ Ad hoc dicitur tripliciter. Primo, quòd verba Hieronymi intelliguntur quantum ad distinctionem nominalem, ita ꝙ non intendit quòd olim idẽ re fuerit presbyter & episcopus, nũc autem consuetudine Ecclesiæ sint distincti sunt nomine ad schisma vitandum, vt in litera dicitur: & hæc responsio satis in litera insinuatur. Dicitur secundo, loquendo de presbytero & episcopo secundũ rem, quòd Hieronymus non excludit authoritatẽ dominicæ dispositionis: sed dicit quòd magis distinctio ista est ex Ecclesię consuetudine: qa a Domino explicite non habetur, sed solum in figura, cum distinguit septuaginta a duodecim, vt gl. ibidem dicit, & in litera habetur. Ab Ecclesia autẽ distinctio episcopi & presbyteri explicite habetur. Magis autem cognoscimus aliquid ex eo vnde explicite habemus, quàm ex eo vnde implicite habemus. Et propterea Hieronymus dixit. Nouerint se magis ex Ecclesiæ cõsuetudine &c Tertio dicitur, ꝙ Hieronymus in verbis illis non ponit rem in dubium, hoceſt, non ponit diuersitatem ſm rem inter episcopum & presbyterũ in dubiũ: sed de causa diuersitatis dicit, ꝙ magis cognoscitur causa huius diuersitatis ecclesiastica consuetudo, q̃ dominica dispositio. Quia aũt author de ipsa diuersitate iter episcopũ & presbyterũ tractat hic, nõ de illi⁹ causa, nec de illi⁹ notitia: nõ hæc omisit, satis credẽs factũ eẽ argumẽto ex prima rnsiõe.

¶ In responsione ad secundum eiusdem art. aduerte, ꝙ dictum authoris. s. curati se habent ad episcopum sicut balini & præpositi ad Regem, quod ab Henrico impugnatur, non voluntarie tra ditum est, sed triplici fundamento fultum in litera. s. glos. 1. ad Cor. 12. Dion. & canonis. Et propterea excludens eos author a statu perfectionis, dicit eos in officio, ad perfectionem pertinẽte esse, ita ꝙ curati sunt officiales respectu quorũdam ad perfectionem pertinentium. Quàmuis contra hoc arguat, quia ordo curatorum institutus est a clero in designatione septuaginta duo discipulorum, ac per hoc non sunt officiales episcoporũ, vt author dicit. Sed ad hoc facile respondetur, ꝙ licet Dominus in 72. instituerit curatos, non valet tamen consequentia, ergo nõ instituit eos officiales. Stat enim ꝙ Dominus instituerit episcopos in 12. apostolis tamquàm principales, & curatos in 72 tamquàm coadiutores & officiales principalium. Vnde ex dominica institutione nihil potest efficaciter probari contra præsentem doctrinam: sicut nec ex institutione sacrorum ordinum a Domino potest probari, quòd constituti in sacris, sint in statu perfectionis.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæquartæ Articulum septimum.*

IN ar. 7. eiusdem q. notãdũ est, vt vnico verbo. q. de perfectione paupertatis, & castitatis absoluatur, ꝙ quodlibet horum quãtum ad ipsum actũ, scilicet esse actualiter pauperem, carere actualiter vxore, concedendum est dicere & esse perfectionem, instrumentaliter tamen: & sic non oportet multum disputare. Sed vbicumque hæc repereris esse perfectionem: fateare verum id esse, sed cum grano salis s. instrumentaliter, nõ essentialiter. Idẽ autem actus secũdum animi præparationẽ sunt perfectiones lõge in altiori gradu, quàm primo modo: quoniam sunt inseparabiles comites, seu effectus essentialis perfectionis, quæ in charitate cõsistit. Qui enim perfectæ charitatis est, paratissimus est & vxore, & bonis omnibus carere propter Dei, aut proximi dilectionẽ, alioquin perfectus nõ est. Et propterea status episcopalis, quantum ex natura sua nec votũ castitatis, nec votum paupertatis habet: & tamen altior est & perfectior statu religiosorum habentium hæc vota. Sat enim est episcopali perfectioni, habere hæc in præparatione animi.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæquartæ Articulum octauum.*

IN ar. 8. eiusdẽ q. aduerte primo titulum, quòd hic nõ quæritur de statu religiosorum, & statu curatorum, faciendo vim in nomine, seu ratione status : sed comparantur hic religiosi secundum genus suum generi curatorũ excluſis episcopis : ita quòd siue sint in statu, siue non & quocumque nomine, quæstio hic est de rebus ipsis, an religiosorum genus perfectius sit genere curatorum minorũ, hoceſt, non episcoporum. De his enim solis est hic sermo.

¶ In eodem articulo circa primam cõparationem, quæ fit in litera quo ad bonitatem inter genus religiosorum, & geuitio & famulatu nominatur, vt Dion. dicit 6. ca. eccle. hierar.* Status autem episcoporum videtur ordinari ad dilectionem proximi, cuius curæ superintendunt, vnde & nominantur, vt patet per Aug. 19. de ciuit. Dei. † ergo videtur ꝙ status religiosorum sit perfectior, quàm status episcoporum.

¶ 3 Præt. Status religiosorũ ordinatur ad vitam cõtemplatiuam, quæ potior est quàm vita actiua, ad quã ordinatur status episcoporum. dicit enim Grego. in pastoral.* quòd per vitam actiuam prodesse proximis cupiens Isaias officium prædicationis appetijt. Per contemplatiuam vero Hieremias amori Conditoris sedulo inhærere desiderans, ne mitti ad prædicandum debeat, contradicit. ergo videtur quòd status religiosorũ sit perfectior quàm status episcoporum.

SED CONTRA. Nulli licet a maiori statu ad minorem trãsire, hoc enim esset retro aspicere : sed potest aliquis a statu religionis trãsire ad statum episcopalem. Dicitur enim 18. q. 1.* quòd sacra ordinatio de monacho episcopum facit. ergo status episcoporum est perfectior, quàm status religiosorum.

RESPON. Dicẽdum, quòd sicut Aug. dicit 12. super gen. ad literã,* Semper agens præstantius est patiente. In genere autem perfectionis secundum Diony. episcopi se habent vt perfectores, religiosi autem vt perfecti, quorum vnũ pertinet ad actionem, alterum autẽ ad passionem. Vnde manifestum est ꝙ status perfectionis potior est i episcopis, quàm in religiosis.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ abrenuntiatio propriarum facultatum dupliciter cõsiderari potest. Vno modo, secundũ qđ est in actu, & sic in ea non consistit essentialiter perfectio, sed est quoddam perfectionis instrumẽtum, sicut supra dictum est*: & ideo nihil statum perfectionis prohibet esse sine abrenuntiatione propriorum, sicut etiam dicendum est de alijs exterioribus obseruãtijs. Alio modo, potest cõsiderari secundum præparationem animi, vt. s. homo sit paratus, si fuerit opus, omnia dimittere, vel distribuere: & hoc pertinet directe ad perfectionem. Vnde Aug. dicit in lib. de quæstionibus Euangelij*. Ostẽdit Dominus filios sapientiæ intelligere, non in abstinendo, nec in manducando esse iustitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam. Vnde Apostolus dicit, Scio & abundare, & penuriam pati. Ad hoc autem maxime tenentur episcopi, quòd omnia sua pro honore Dei & salute sui gregis contemnant, cum opus fuerit vel pauperibus sui gregis largiendo, vel rapinam bonorum suorum cum gaudio sustinendo.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ hoc ipsum ꝙ episcopi intendunt his, quæ pertinent ad proximorum dilectionẽ, prouenit ex abundantia dilectionis diuinæ. Vnde Dominus primo a Petro quæsiuit, an eum diligeret, & postea ei sui gregis curam commisit. Et Grego. dicit in pastorali. Si dilectionis testimonium est cura pastoralis, quisquis virtutibus pollens, gregem Dei renuit pascere, Pastorem summum cõuincitur non amare. Hoc autem est maioris dilectionis signum, vt homo propter amicum etiam alij seruiat, q̃ etiam si soli amico vellt seruire.

AD 3ᵐ dicendum, quòd sicut Grego. dicit in pastora.† Sit præsul actione præcipuus, præ cunctis cõtemplatione suspensus: quia ad ipsos pertinet non solum propter seipsos, sed propter institutionem aliorum contemplari. Vnde Grego. dicit super Ezech.* ꝙ de perfectis viris post contemplationẽ suã redeũtibus dicit Psal. 144. Memoriam suauitatis tuæ eructabunt.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum presbyteri, curati, & archidiaconi, sint maioris perfectionis, quàm religiosi.

AD OCTAVVM sic procederetur. Videtur ꝙ etiam presbyteri, curati, & archidiaconi, sint maioris perfectionis, q̃ religiosi. Dicit enim Chrysost. in suo dialogo*. Si talem mihi aliquem adducas monachum, qualis, vt secũdũ exaggerationem dicã, Helias fuit: non tamen illi comparandus est, qui traditus populis & multorũ peccata ferre compulsus, immobilis perseuerat & fortis. & paulo post dicit†. Si quis mihi proponeret optionem, vbi mallem placere in officio sacerdotali, an in solitudine monachorũ, sine comparatione eligerem illud quod prius dixi. Et in eodem lib. dicit*. Si quis bene administrato sacerdotio illius propositi. s. monachalis, sudores conferat, tantum eos distare reperiet, quantum inter priuatum distat, & regẽ. ergo uidetur quòd sacerdotes habentes curam animarum, sint perfectiores religiosis.

nus curatorum, qua tenus illi religiosi sunt, & isti curati, tria notanda occurrunt, quæ discussione egent. Primũ est, prima ratio literæ. s. Religiosi obligãtur voto perpetuo ad studium perfectionis: curati non obligantur ad perpetuã curam animarum, ergo illi perfectiores sunt istis. Cõtra hoc namq; instatur, quia licet cæteris paribꝰ, facere aliquid cum voto, perfectius sit q̃ sine voto, vbi tamen genera operum non sunt paria, nõ oportet esse verum, quòd melius sit operari cũ voto perpetuo, q̃ sine illo. Sic autem est in proposito: quoniã genus operis spectãs ad religiosum est lõge inferius, quàm genus operis spectans ad curatum, vt patet ex hoc, quòd opꝰ religiosi est suipsius tantum cura : opus autem curati est animarum cura. Hoc autem constat longe esse ꝑstãtius: quoniam bonum gẽtis diuiniꝰ est quàm bonum vnius. Et sic propria literæ ratio ruere videtur.

¶ Secundum est, secũda literæ ratio ad idem. s. Curato non competit principalẽ curam subditorum habere, sicut episcopo: sed quædam particularia circa curã animarum eorum officio committuntur. Cõtra hoc enim instatur, quòd. s. proportionaliter curato sicut episcopo incũbit cura animarum: quoniam curato cõueniunt omnes actꝰ hierarchici. s. purgare corripiendo, illuminare docẽdo, perficere sacramẽta præbendo.

¶ Tertium est, quòd hæc comparatio intelligenda est secundum genus operis. Contra hoc enim arguitur, quòd ex hoc ipso sensu huius cõparationis sequitur oppositum intenti ab authore. Nam genus operis in episcopo & curato est idẽ, scilicet curam animarum habere, licet modus exercẽdi hoc genus operis acceꝑtur

Parte 1. c. 5 parum ante medium.

In 2. part c. 1. parũ ante medium.

*Homi. 5. a medio illiꝰ.

Quol. 1. ar. 14, ad 2. Et quol. 3. art. 17. Et opu. 18. c. 20 & 21. & Matth 19.

* In li. 6. de sacerdotio inter prin. & medium tom. 5.

†Li. 6. de sacerdotio, in ter prin. & mediũ, to. 5

Eodem loco nũc proxime dicto.

Ca. 6 eccle. hier. nõ ꝑcula fine.

Li 19. c. 19. 4 med. to. 5

Par. 1. ca. 7. paulo a pri.

18. q. 1. Statuimus est.

li. 12. c. 16. ined. to. 3.

Ar. 3. huius quæst.

li. 2. ca. 11. paulo a pri. op. tom. 4.

Ca. 5. in titulo de sacerdotũ permissionibus.

16. q. 1. ca. Cunctis, in principio.

Gloſ. interlinearis, ibi.

Infra q. 85, art. 8. con. Et quol. 3. art. 17. con. Et opus. 18. c. 17. 18. & 19. Et Mat. 19.

*12. q. 1. ca. Episcopi.

pretur diuersus ī epi scopo & curato, puta, quia episcopus principaliter, curatus secundario habet & exercet curā animarum. Manifeste siquidem patet, ꝙ non est hic differētia secundum genus operis, sed secundū modum habendi, & exercendi illud. Tūc sic, Opus curati secundum genus operis est idem cū opere Episcopi. ergo est perfectius secūdum genus operis quàm op⁹ religiosum. Probatur sequela: quia opus Episcopi secundū genus operis est perfectius opere religioso. Et confirmatur, quia iuxta dominicam sententiā, in tria genera hominum vniuersa distinguit Ecclesia. ſ. molētium in mola, quiescētiū in lecto, & laborantium in agro. Constat autem sub tertio genere operis contineri tam episcopos quàm curatos qui laborant ad fructum animarum. Vnum ergo & idem est genus operis in episcopis & curatis. Ergo est perfectius religioso opere, qđ per lecti quietem significatur. Et patet sequela, vt prius.

¶ Præt. Curati sunt ī statu, seu ī officio Ecclesiastico vtpfectores, religiosi sunt vt pfecti. ergo curati secūdū genus operis sunt perfectiores quàm religiosi. Antecedens probatur: quoniā inficiari nō pōt, quin curati officiales sint perfectiui. Sunt ergo de ordine perfectionē faciētium, quod significat esse perfectiores. Consequentia clara est, quoniam agens semper prędita tius est patiente: & perficere diuini⁹ est quàm perfici.

¶ Ad horum euidētiam sciēdum est, ꝙ author duo de curatis dicit. ſ. ꝙ nō principaliter, sed secundario habent curam animarum, & ꝙ nō habent principalem curam animarum. Et quoniam ex his vniuersa quæstio pēdet, diligentius vtrū quæ manifestādū est.

Epi. 148. in prin. tom. 2

Epist. 76. in med. to. 2.

In cad. epist. 76.

16. q. 1. c. Si quis monachus.

De viuendi forma a medio, tom. 1.

Ar. præced.

Li. 2. c. 3. circa finem, to mo. 5.

19. q. 2. ca. duæ sunt, a medio.

¶ 2 Præt. Augst. dicit in epistola ad Valeriū. * Cogitet religiosa prudētia tua, nihil esse in hac vita, maxime hoc tempore, difficilius, laboriosius, periculosius episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio: sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster imperator iubet. nō ergo religiosi sunt pfectiores ꝑsbyteris, aut diaconib⁹.

¶ 3 Præt. Aug. dicit ad Aurelium. *Nimis dolēdum est, si ad tam ruinosam superbiā monachos subrigimus, & tam graui cōtumelia clericos dignos putam⁹, vt. ſ. dicatur ꝙ malus monachus, bonus clericus est, cum aliquādo etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat. Et paulo ante præmittit, *non esse viam dādam seruis Dei, idest, monachis, vt facilius putent eligi ad aliquid melius. ſ. clericatum, si facti fuerint deteriores. ſ. abiecto monachatu. ergo videtur quòd illi qui sunt in statu clericali, sint perfectiores religiosis.

¶ 4 Præt. Non licet de statu maiori ad minorem transire: sed de statu monastico transire licet ad officium presbyteri curam habentis, vt patet 16. q. 1. ex decreto Gelasij Papæ, qui dicit. Si quis monachus fuerit, qui venerabilis vitę merito, sacerdotio dignus prædicatur, & abbas, sub cui⁹ imperio regi Christo militat, illum fieri presbyterū petierit, ab episcopo debet eligi, & in loco quo iudicauerit ordinari. & Hieronymus dicit ad Rusticum *monachum. Sic viue in monasterio, vt clericus esse merearis. ergo presbyteri, curati, & archidiaconi, sunt perfectiores religiosis.

¶ 5 Præt. Episcopi sunt in statu perfectiori quàm religiosi, vt ex supra dictis patet: * sed presbyteri, curati, & archidiaconi ex eo quòd habent curam animarum, similiores sunt episcopis quàm religiosi. ergo sunt maioris perfectionis.

¶ 6 Præt. Virtus consistit circa difficile & bonū, vt dicitur in 2. Ethi. * sed difficilius est, ꝙ aliquis bene viuat in officio presbyteri, curati, vel archidiaconi, quàm in statu religionis. ergo presbyteri, curati, vel archidiaconi, sunt perfectioris virtutis quàm religiosi.

Sed contra est, quod dicitur 19. q. 2. ca. Duæ. * Si quis in ecclesia sua sub episcopo populū retinet, & ſculariter viuit, si afflatus Spiritu sancto, in aliquo monasterio, vel regula canonica saluari se voluerit, quia lege priuata ducit, nulla ratio exigit vt publica constringatur: sed non ducitur aliquis a lege Spirituſſancti, quæ ibi dicitur lex priuata, nisi in aliquid perfectius. ergo uidetur ꝙ religiosi sint perfectiores, quàm archidiaconi, uel presbyteri curati.

Respon. Dicendum, quòd cōparatio supereminentiæ nō habet locum inter aliquos ex ea parte in qua conueniunt, sed ex ea parte in qua differunt. In presbyteris autē, curatis, & archidiaconis, tria est considerare. ſ. statum, ordinem, & officium. Ad statum pertinet ꝙ ſculares sint: ad ordinem ꝙ sint sacerdotes, vel diaconi: ad officium quòd curam animarum habeant si bi commissam. Si ergo ex alia parte ponamus statum religiosum ordine diaconum, uel sacerdotem, officio curam animarum habētē, sicut plerique monachi & canonici regulares habent, in primo qui dem excellit, in alijs autē par erit. Si autem differat secūdus a primo statu & officio, conueniat autem ordine, sicut sunt religiosi, sacerdotes, & diaconi curam animarū nō habentes, manifestum est quòd secundus primo, erit statu quidem excellentior, officio autem minor, ordine uero æqualis. Est ergo considerandum quæ præeminentia potior sit, utrū status, vel officij, circa quod duo attendenda uidentur ſcilicet bonitas, & difficultas. Si ergo fiat comparatio secundum bonitatem, sic præfertur status religionis officio presbyteri curati, uel archidiaconi: quia religiosus totam uitam suam obligat ad perfectionis studium. Presbyter autē curatus, uel archidiaconus nō obligat totam uitam suam ad curā animarum sicut Episcopus: nec etiam ei competit principalem curā sub ditorum habere, sicut Episcopo: sed quædam particularia circa curam animarum eorum officio cōmittuntur, ut ex dictis patet. * Et ideo comparatio ſtatus religionis ad eorum officium, est sicut uniuersalis ad particulare, & sicut locausta ad ſacrificiū, quod est minus holocausto, ut patet per Greg. super Ezech. †Vnde & 19. q. 1. dicitur *. Clericis qui monachorū propositum appetunt, quia meliorem uitam sequi cupiunt, liberos eis ab Episcopo in monasterijs oportet largiri ingressus: sed hæc comparatio intelligenda est secundum genus operis. Nam secundum charitatem operantis contingit quandoque, ꝙ opus ex genere suo minus existens, magis sit meritoriū,

¶ Quo ad primum igitur scito, ꝙ alia est distinctio, qua distinguitur agens in ſperius & ſferius: & alia est distinctio qua distinguit agēs in principale & secūdarium. Nam primæ disti. vtrumque membrum est, agens principale. ſ. tā agēs ſperius, quàm agēs inferius. Sed vnum est agens vniuersale, aliud vero particulare, vt cum dicitur quòd Sol & homo generant hominem. Vtrūque enim agens est principale, sed Sol vt causa vniuersalis, & homo vt causa particularis. Et hoc modo se habent in ecclesiastico ordine Papa, & quilibet episcopus, vtri que namque conuenit animarum cura vt agēti principali, sed Papæ, ut vniuersali agēti: episcopo autem vt particulari. Alterius vero distinctionis vnū mēbrum tantum, vt ipsa verba ostendunt, est agēs principale, reliquum vero agēs secundarium. Et vt patet ab authore 5. metaph. c. de causis. Agens principale est ad quod directe ſpectat inducere formā, quæ est complemen tū generationis, qđ alio nomine vocatur ab Auice. agens vt perficiens. Secundarium vero agens est id quod agit ad alienum finem, hoc est, ad finem agentis perficientis. Et hoc alio nomine vocatur ab Auicenna agens vt adiuuans, sicut in exercitu tam dux q̄ milites efficiunt victoriam, sed dux vt agens principale, milites vero vt adiuuā tes ad proprium finem agentis principalis, qui est victoria, quæ est directe effectus ducis: sicut forma quæ est terminus generationis, est directe finis agentis principalis. Et hoc modo intendit author, quòd se habent episcopus & curatus: ita quòd episcopus est agēs principale respectu curę animarum, & curatus est agens secundariū respectu curæ ani-

Ar. 6. ad 1.

Homil. 18. post medū illius. * 19. q. 1. c. Clerici.

animarum. Et propterea episcopus ad curam animarum tendit vt ad proprium finem, & ipsam facit vt formam complentem generationem: curatus vero adiuuat ad dictum finem & formam, & sic agit propter alium finem. Et quoniam non sufficit dicere sic esse, sed oportet probare quòd sic est, probatur ista negatiua. ſ. Curatus nō habet curam animarū vt agens principale, seu, quòd idem est, vt agens perficiens, tali ratione. Et suppono quod euidentissimum est, quòd si curatus est vt agens perficiens, est vt inti mum & proximum agens vt perficiens, sicut homo generat hominem, & domificator facit domū. Formatur ergo sic ratio. Omne agens vt perficiens potest cum suis instrumentis, & aduuantibus & vniuersaliter qui buscumque sibi ministrantibus, omnia efficere quæ efficienda sunt ad hoc vt ad perfectum proprius effectus deducatur: sed curatus cum omnibus sibi ministrantibus non potest efficere omnia quæ efficiendi oportet ad complementū curæ animarum. ergo curato non conuenit cura animarum vt agēti perficienti. Discursus bonus, & maior patet inductiue in naturalibus. Homo enim non esset agēs vt perficiens respectu generationis hominis, nisi potuisset & ossa, & carnes, & neruos, & breuiter omnia quæ fieri oportet ad complendam generationem hominis, facere: & simile est de aliis cum bos generat bouem &c.

Ca. 6. part. 1. a medio illius.

Domificator quoque nisi cum sibi ministrantibus posset ligna dolare, compaginare &c. quæ necessaria sunt ad complementum domus efficere, non esset agens vt perficiens respectu domus: & simile est in cæteris artificialibus. Minor autem probatur ex hoc, quòd ad complementum curæ animarum requiritur collatio sacramentorum Ecclesiæ: Curatus autem a maiori parte sacramentorum deficit. Nam nō potest consecrare oleum, seu chrisma necessarium ad baptisma: ac per hoc non potest totum quod est necessarium ad baptizandum. Non potest quoque confirmare, non potest calicem consecrare pro Eucharistia, nō potest oleū consecrare pro extrema vnctione, non potest ordinem aliquem conferre: ac per hoc non potest perfectam plebem facere, cum plebs constet ex clericis & laicis: nec potest consecrare virgines, quæ tamen illustrior est portio plebis Christi, nec potest consecrare Ecclesias in quibus tamen præcipue exercenda est cura animarum. Nec obstat si dicatur ad illud de baptismo, quòd sola aqua sufficit: quoniam hoc est verū in casu, in quo presbyter baptizaret, vt vetula: sermo autem est de curato, quando baptizat vt curatus. Et hinc patet intellectus repetiti dicti in litera. ſ. ꝙ curato quædam particularia, sunt commissa circa curam animarū. Apparet enim manifeste ex his, quòd non omnia requisita ad complementum curæ animarum potest efficere, sed quædam valde paūca. Et sic patet intenta conclusio. ſ. quòd curato non conuenit cura animarū principaliter, sed secundario, hoc est, vt adiuuāti, vt allegata glos. in litera ex 1. ad Corinth. 12. optime dixit.

¶ Quo ad secundā uero conclusionē in litera de curato positā. ſ. quòd non habet curam principalem animarum, facile patere potest, quòd principalis cura animarum consistit in principibus actibus ipsius curæ: non curato autem, sed episcopo conueniunt principales actus ipsius curæ. ergo non curato, sed episcopo conuenit principalis cura animarum. Maior est ex seipsa eui dentissima. Minor vero manifestatur ī quinque actibus. Primus est, administratio sacramentorum simpliciter, hoc est, non huius, vel illius sacramenti. Constat enim quòd solus episcopus habet curam administrandi simpliciter sacramenta populo: quoniam solus habet potestatē cōferendi, & omnia conficiendi ad ea opportuna. Secūdus est excellētia reseruatorū actuū. Manifeste enim apparet quòd excellentes actus, vt sunt cōsecrationes ſponsarum Christi, consecrationes ecclesiarū, & alia huiusmodi, solius episcopi curę commissa sunt. Tertius est, prædicatio. Nam prædicationis officium episcopo in sua cōsecratione iniungitur vt necessārium & proprium. Nec obstat quòd in ordinatione presbyterorum dicatur, ꝙ presbyterum oportet prædicare: quoniam per hoc nō de notatur nisi potestas quasi ligata ad prædicandū. Non enim presbyter ex sua ordinatione tenet ad prædicandū, sed potest, si sibi committatur. Nec ex hoc ꝙ fit curatus, commit titur sibi prædicationis officium nisi per accidens. ſ. si sciat prædicare: cuius signum est, quòd non requiritur a curato quòd sciat prædicare, sed bene exigitur hoc ab episcopo, vt patet per Apostolum dicentem. Væ enim mihi est, nisi euangelizauero: necessitas enim mihi incumbit. Quod autem est per accidens, relinquitur ab arte. Quartus est officium perfectoris. Nam, vt patet ex 5. & 6. capitulis ecclesiasticæ hierarchiæ, tres sunt ordines efficientium, & tres suscipientium, respectu trium actuum hierarchicorum. Primus est diaconorum, quorū est purgare, cui respōdet ordo immundorum, quorum est purgari. Secundus est ordo presbyterorum, quorum est illuminare per ea quæ tribuunt sacramenta, cui respondet populus sacramentorum susceptiuus. Tertius est episcoporum, quorum proprium est perficere, cui respondet ordo religiosorum, quorum est ab episcopis perfici, hoc est, ad perfectionem eorum doctrina & exemplo duci. Ex quibus patet, quòd perfectorum officiū, seu esse perfectorem, quod summum actum hierarchicum importat, proculdubio requisitum ad complementum curæ animarum non curato, sed episcopo conuenit. Quintum, quod ex omnibus dictis sequitur est, ꝙ agere directe ad salutem animarum, est proprium opus episcopi: ita ꝙ animarum salus, quę est forma ab agente curam animarum principaliter intenta, est proprius finis curæ ipsius episcopi: sicut forma domus, est proprius finis domificationis, & domificatoris vt sic. Et sic patet secunda conclusio litera.

¶ Ad obiecta ergo in oppositum ordinate respondendo dicitur, primam

Li. 6. de sacerdotio in ter princ. & med. to. 5.

* Ar. 1. huius art.

† Eod. loco nunc dicto.

In solut. ad præced. arg.

primam rationem. ſ R eligioſus obligat totam vitam ſuam ad ſtudium perfectionis, &c. ſtare ſolidam & validã. Et cũ dicitur, Religioſus habet curam ſuiipſius, curatus autem populi: reſpondetur, ꝙ habere curam populi contingit dupliciter, ſ. principalem ſeu principaliter, vel per modum adiuuantis. Et ꝙ habere curam populi principalem & principaliter longe melius eſt ex ſuo genere, quàm habere curam ſuiipſius tantum, ſed hoc nõ conuenit curato: habere autem curam per modum adiuuãtis, minus eſt quàm habere votũ ad perfectionem perpetuũ in ſeipſo. ſic autem ſe habent religioſi & curati: vt patet ex dictis.

16.q.1.c.de Monachis.

¶ Ad obiecta vero contra ſecundam rationem dicitur, ꝙ vt patet ex Diony. Loco prælallegato, falſum eſt ꝙ ſacerdos non epiſcopus, habeat omnes actꝰ hierarchicos, quoniam ſibi deeſt ſupremus, qui eſt perficere. Et cum dicitur, Perficit docendo: reſpondetur primo, quòd nõ quodlibet docere, ſufficit ad perficiẽdum, ſed requiritur ꝙ ſit docere ea quæ ſunt ad perfectionis ſtatum, & augmẽtum: quod quidem epiſcopo tamquàm perfectiſſimo, iure conuenit, nõ autem curato, cui non conuenit docere, niſi minima quædam, puta, quando ſunt vigiliæ ieiuniorum, quando feſta, & quomodo debent ſine mortali peccato ad ſacramẽta venire, communicare, & confiteri. Reſpondetur ſecundo, ꝙ docere ſimpliciter non conuenit curato, niſi per accidens, vt prædictum eſt, ſed epiſcopis, qui ſoli ſunt paſtores proprie loquendo, de quibus ſcriptum eſt: Alios autem paſtores, & doctores.

Argum. 4.

Loco citato in arg.

Art. 5. & 6.

¶ Ad obiecta autem contra tertio loco dictum in litera. ſ. ꝙ cõparatio iſta intelligitur ſm gentis operis, reſpondetur. Et ad primum dicitur, quòd hoc ipſo ꝙ cura animarum conuenit epiſcopo principaliter, & curato ſecundario, ſequitur ꝙ non eſt idem genus operis proprii vtrique. Nam, vt patet ex dictis, ex hoc ipſo quòd duo agentia occurrunt, vt principale & ſecũdarium, hoceſt, vt perficiens & adiuuans, ſequitur ꝙ aliud eſt opus propriũ perficientis, & aliud adiuuantis. Sed quia opus adiuuãtis ordinatur ad opus perficientis vt ad finem, ideo ab illius forma etiam denominatur: vt patet & in naturalibus in exemplo dato de duce, & militibus reſpectu victoriæ. Et ſic curatus dicitur habere curam animarum: quia opera ſua ordinat ad curam animarum, quæ eſt proprium opus epiſcopi. Et per hoc dicitur ſecundario, ſeu per modum adiuuantis habere curam animarum, non quòd cura animarum ſit eius opus.

¶ Ad confirmationem dicitur, ꝙ laborare in agro non dicit tantum vnum genus operis, ſed dicit multa operis genera, puta, laborare per modum perficiẽtis, laborare per modum diſponẽtis, laborare per modum adiuuantis &c. Et propterea ex hoc ipſo ꝙ curati ſunt de ordine laborantium in agro, non habetur ꝙ eiuſdem rationis ſit labor ſuus cum labore epiſcopali.

¶ Ad vltimum dicitur negando antecedens. ſ. curati ſunt vt per

F fectiores. Et ad probationem dicitur, diſtinguendo ꝙ curatos eſſe officiales perfectiuos poteſt intelligi dupliciter. ſ. principaliter, vel per modum adiuuantis: & ꝙ curati non ſunt perfectiui principaliter, ſed per modum adiuuantis tantum, perfectores autem ſoli ſunt, qui ſunt principaliter perfectiui, vt ſunt Epiſcopi. Et ſciendum, quòd cum dicitur curatos eſſe officiales, ſeu coadiutores epiſoporum, intelligitur ꝙ ſunt officiales ordinarii, coadiutores ordinarii, & velut inſtrumenta animata ordinarii. Adiuuant. n. opẽq; ferũt epiſcopis ad perfectam curã animarum, quam tenẽtur habere & excercere ipſi epiſcopi. Quia enim per ſeipſos integre eam communiter nõ poſſunt perficere, dati ſunt eis huiuſmodi adiutores, & per hoc differunt ab adiutoribus delegatis.

¶ In eodem articulo in ſecunda comparatione inter religioſum & curatum quo ad difficultatẽ bene operandi, dubium quod occurreret. ſ. quia cura animarum ex arduitate operis eſt difficilior, quàm obſeruãtia regularis, iam ceſſat ex ante declaratis. ſ. ex eo quòd falſum eſt curam animarũ eſſe opus curati, niſi finaliter & denominatiue. Reliqua autem quę in hac comparatione diffuſe tradũtur in litera in reſponſionibus argumentorum, ſtabilita te ingenii egent, vt non diuertat quis a difficultate ab intrinſeco, hoceſt, ex ipſo genere, ad difficultatem ab extrinſeco, hoceſt, ex exterioribus impedimentis: & ſimiliter nõ diuertat a magnitudine virtutis abſolute, ad ſignũ magnitudinis virtutis. In religioſis ſiquidem difficilius eſt opus ab intrinſeco, & propterea magnam abſolute requirit virtutem. In curatis autẽ impedimenta difficiliora quandoque occurrunt, quæ ſi vincantur, magnam oſtendunt virtutem, & ſi non occurrunt, nihil oſtẽdunt, & ſi occurrunt & vincunt: minorem aut nullam ſignificant virtutem. Et hæc ſufficiant de comperatione curatorum, quam ſi plenius vis perſcrutari, lege authorem in vltimis capitulis tractatus ſui, de perfectione vitæ ſpiritualis, vbi per multa capitula diffuſe materiam pertractat.

tas autem quæ prouenit ex exterioribus impedimentis, quandoque quidem diminuit perfectionẽ virtutis, puta, cum aliquis non tantũ virtutem amat, vt impedimenta virtutis declinare velit, ſm illud Apoſtoli 1. ad Corinth. 9. Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Quandoque vero eſt ſignum perfectioris virtutis, puta, cum alicui ex inopinato, vel ex neceſſaria cauſa impedimenta virtutis occurrunt, propter quę tamen a virtute non declinat. In ſtatu autem religionis eſt maior difficultas ex arduitate operum: ſed in his ꝙ in ſæculo viuunt qualitercũque, eſt maior difficultas ex impedimentis virtutis, quæ religioſi per omnia prouide vitauerunt.

QVAESTIO CLXXXV.

De ijs quæ pertinent ad ſtatum epiſcoporum, in octo articulos diuiſa.

EINDE cõſiderandum eſt de his, quæ pertinent ad ſtatum epiſcoporum.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum liceat epiſcopatũ appetere.

¶ Secũdo, Vtrum liceat epiſcopatũ finaliter recuſare.

¶ Tertio, Vtrum oporteat ad epiſcopatum eligere meliorem.

¶ Quarto, Vtrum epiſcopus poſſit ad religionem tranſire.

¶ Quinto, Vtrum liceat ei corporaliter ſubditos ſuos deſerere.

¶ Sexto, Vtrum poſſit habere proprium.

¶ Septimo, Vtrum peccet mortaliter bona eccleſiaſtica pauperibus non erogando.

¶ Octauo, Vtrum religioſi, qui ad epiſcopatum aſſumuntur, teneãtur ad obſeruantias regulares.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum liceat epiſcopatum appetere.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ liceat epiſcopatũ appetere. Dicit enim Apoſto. 1. ad Timoth. 3. Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat: ſed licitum eſt & laudabile bonũ opus deſiderare. ergo etiam laudabile eſt deſiderare epiſcopatum.

Quol. 2. qr. 11. & quoſ. 3. art. 9. cor. & quoſ. 5. ar. 22. cor. & quoſ. 12. art. 18. Et opu. 18. c. 19. Et 1. Tim. 3.

¶ 2 Præt. Status epiſcoporum eſt pfectior quàm religioſorũ ſtatus, vt ſupra habitum eſt: * ſed laudabile eſt ꝙ aliquis deſideret ad ſtatũ religionis tranſire. ergo etiam laudabile eſt quòd aliquis appetat ad epiſcopatum promoueri.

Q. præced. art. 7.

¶ 3 Præt. Prouerb. 11. dicitur. Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis, benedictio autẽ ſuper caput vendentium: ſed ille qui eſt idoneus & vita, & ſcientia ad epiſcopatum, videtur frumenta ſpiritualia abſcondere, ſi ſe ab epiſcopatu ſubtrahat: per hoc autem quòd epiſcopatum accipit, ponitur in ſtatu frumenta ſpiritualia diſpenſandi. ergo videtur quòd laudabiliter ſubditos ſuos deſerere.

¶ Sexto, Vtrum poſſit habere proprium.

¶ Septimo, Vtrum peccet mortaliter bona eccleſiaſtica pauperibus non erogando.

¶ Octauo, Vtrum religioſi, qui ad epiſcopatum aſſumuntur, teneãtur ad obſeruantias regulares.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum liceat epiſcopatum appetere.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ liceat epiſcopatũ appetere. Dicit enim Apoſto. 1. ad Timoth. 3. Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat: ſed licitum eſt & laudabile bonũ opus deſiderare. ergo etiam laudabile eſt deſiderare epiſcopatum.

¶ 2 Præt. Status epiſcoporum eſt pfectior quàm religioſorũ ſtatus, vt ſupra habitum eſt: * ſed laudabile eſt ꝙ aliquis deſideret ad ſtatũ religionis tranſire. ergo etiam laudabile eſt quòd aliquis appetat ad epiſcopatum promoueri.

¶ 3 Præt. Prouerb. 11. dicitur. Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis, benedictio autẽ ſuper caput vendentium: ſed ille qui eſt idoneus & vita, & ſcientia ad epiſcopatum, videtur frumenta ſpiritualia abſcondere, ſi ſe ab epiſcopatu ſubtrahat: per hoc autem quòd epiſcopatum accipit, ponitur in ſtatu frumenta ſpiritualia diſpenſandi. ergo videtur quòd laudabile ſit epiſcopatum appetere, & vituperabile, ipſum refugere.

¶ 4 Præt. Facta ſanctorum, quæ in ſacra ſcriptura narrantur, nobis proponuntur in exemplum, ſecundum illud ad Rom. 15. Quæcumque ſcripta ſunt, ad noſtrã doctrinam ſcripta ſunt: ſed legitur Iſa. 6. ꝙ Iſaias ſe obtulit ad officium prædicationis, quod præcipue competit epiſcopis. ergo videtur ꝙ appetere epiſcopatum ſit laudabile.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit 19. de ciuit. Dei. * Locus ſuperior, ſine quo populus regi nõ poteſt, etſi adminiſtretur ut decet, tamen indecenter appetitur.

RESPON. Dicendum, ꝙ in epiſcopatu tria poſſunt conſiderari, quorum vnum eſt principale & finale. ſ. epiſcopalis operatio, per quam vtilitati proximorum intenditur, ſecundum illud Ioan. vlt. Paſce oues meas. Aliud autem eſt altitudo gradus: quia epiſcopus ſuper alios conſtituitur, ſecundum illud Matthæi. 25. Fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam. Tertium autem eſt, quod conſequenter ſe habet ad iſta. ſ. reuerentia, & honor, & ſufficientia temporalium, ſecundum illud 1. ad Timoth. 5. Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur. Appetere ergo epiſcopatum ratione huiuſmodi circunſtantium bonorum, manifeſtum eſt ꝙ eſt illicitũ, & pertinet ad cupiditatem, vel ambitionem. Vnde contra Phariſæos

Li. 19. c. 19. nõ procul a fine, to. 5.

ſtantium bonorum, contingit dupliciter. Vno modo, ex parte appetitus tantum: alio modo, etiam ex parte rei appetitæ. Cum. n. dicitur epiſcopatum appeti ratione circunſtantium bonorum, ponitur ibi actus appetendi in ly appeti: ponitur res appetita in ly epiſcopacum: ponitur ratio appetendi in ly ratione circunſtantium bonorum. Ratio autem appetendi finis eſt, & referri poteſt ad duo. ſ. ad rem appetitam, & ad ipſum actum appetendi. Et ſi quidẽ referatur ad rem appetitam, & ad actũ appetendi ſimul, ſeu ſus eſt, ꝙ illud quod eſt ratio appetendi, appetitur & vt finis rei appetitæ, & vt finis actus appetendi. Et ſic appetens epiſcopatũ ratione circunſtantium bonorum, appetit ipſa circunſtantia bona vt finem epiſcopatus, & vt finem ſui actus appetendi. Quando vero ratio appetendi refertur ad appetitum tantum, tunc nõ denotatur, quòd id quod eſt ratio appetendi, ſit finis rei appetitæ, ſed denotatur quòd eſt finis mouens ad appetendum: & ſic appetens epiſcopatum ratione bonorum circunſtantium, non ordinat epiſcopatum ad bona circunſtantia vt ad finem, ſed appetitum ſuum ordinat ad circunſtantia bona vt ad finẽ. Inter hos autem duos modos appetẽdi epiſcopatũ ratione circunſtantium bonorum hæc eſt differentia, quòd primo modo appetere eſt omnino & manifeſte peruerſum: quoniã ordinat epiſcopatũ quo ad principalem actum, qui eſt cura animarum, ad bona circunſtantia vt finem, quod proculdubio eſt peccatum mortale ex ſuo genere. Et huiuſmodi peruerſitatis radicem tetigit author in litera, dum diſtinguendo tria inuenta in epiſcopatu, addidit ordinem dicẽs, quòd principale & finale eſt epiſcopalis operatio, qua vtilitati proximorum conſulitur. Cũ vero epiſcopatus alio modo appetitur propter bona circunſtantia, appetitus quidem malus eſt, eo quòd appetibilia inuenta in epiſcopatu non eundem ordinem habent reſpectu appetentis, quem habent inter ſe quoniam reſpectu appetentis bona circunſtantia ſe habent vt finis: inter ſe autem non ſic ſe habent, ſed bona circunſtantia ſe habẽt vt ad finem. Mortalis autem appetitus non videtur ſecundum genus ſuum ex eo, quòd talis appetitus compatitur ſecum rectitudinem voluntatis reſpectu aliorum in epiſcopatu inuẽtorum. verbi gratia, Ioannes mouetur ad appetitum epiſcopatus ratione bonorum circunſtantium, vt. ſ. habeat ſufficientiam temporalium, & honorem. Veruntamen cum hoc intendit facere debitũ ſuum circa curam animarum & diſtributionem bonorum tam Eccleſiæ, quàm pauperibus terræ: nec intendit vti epiſcopatu ad finem temporalium, ſed quantum ſibi conceditur frui portione ſua, & debito ſibi honore, & huiuſmodi ad laudem Dei. In hoc appetitu ex hoc capite nullam ego video deformitatem mortalem propter dictam rationem. Et propterea puto authorem dixiſſe illicitum, & non dixiſſe, mortale. Et confirmatur, quia nec auaritia, nec ambitio, quæ duo vitia hic in litera dicuntur inueniri, ſunt peccata mortalia, quando deeſt materia iniuſta, aut finis vltimus non ponitur in pecunia, ſeu honore, vt ex propriis tractatibus ſuperius latius patet. In hoc autem caſu non ponitur finis vltimus in hmõi, nec iniuſtitia ex parte materiæ appetitæ.

¶ Sed contra hoc obſtat, quòd clericum appetere beneficium vt habeat ſufficiẽtiam temporalium, nullũ peccatum eſt. Igitur appetere epiſcopatũ vt habeat ſufficientiam temporalium; cum perſona eſt nobilis, ſeu talis gradus, aut ſtatus vt rediꝰ epiſcopales ſint proportionati ad ſufficientiam temporaliũ reſpectu ipſius, non erit illicitum.

¶ Ad hoc reſpondetur, quòd loquendo ſemper ita, quòd bona temporalia ſint ratio appetendi ex parte appetitus tantum, quòd non eſt ſimile, ſeu eadem ratio de appetitu clerici reſpectu beneficii in communi, & ſufficientia temporaliũ, & de appetitu reſpectu epiſcopatus, & ſufficientiæ temporalium. Et ratio diuerſitatis eſt, quia beneficium in communi habet ſufficiẽtiam temporalium propter vitam clericorum deputatorũ cultui diuino: ac per hoc qui iam clericus eſt, & ex hoc ipſo deputatꝰ diuino cultui, habet actu vnde ſibi debetur primũ inuentum in beneficio eccleſiaſtico. Et ſic appetendo ſecundum. ſ. ſufficientiam temporalium, eundem ordinem in nullo peruertit, aut mutat ordinem appetibilium inuentorum in beneficio eccleſiaſtico, ſed eundem ordinem habent reſpectu appetitus clerici hæc duo. ſ. eſſe miniſtrum Dei, & habere ſufficientiam temporalium, quem habent inter ſe in ipſo beneficio, ex quo, vt dictũ eſt, iſte iam eſt clericus, & Dei miniſter. Nec reſtat ſibi hoc appetendum in beneficio cum appetit beneficium, ſed ſolummodo reſtat ſibi appetendum ſecundum, quæ eſt ſufficientia temporaliũ, in quo nullum peccatum committit. Secus autem eſt de laicis appetentibus clericatum ratione ſufficientiæ temporalium, quorum plenus eſt orbis. Horum enim appetitus eſt manifeſte illicitus propter ſupradictam rationem, quia. ſ. duo inuenta in clericatu, hoceſt, miniſterium Dei, & ſufficientia temporalium, non eodem modo ſe habent inter ſe, quo ſe habent ad appetentem: quoniam diuinum miniſterium ſe habet vt finis, & ſufficientia temporalium vt ad finem. Reſpectu autem appetẽtis ſufficiẽtia temporalium ponitur, quòd ſe habet vt finis laicorum prædictorum. Et ſi interueniret hic ſimilis peruerſitas ex parte rei appetitæ, qualis in epiſcopatus appetitu declarata eſt, hoceſt, quòd laicus ordinaret clericatum ad bona temporalia vt ad finem clericatus, proculdubio peccaret mortaliter: quoniam ex ſuo genere mortale peccatum eſt, ſpirituale ordinari ad temporale vt ad finem: fit enim magna iniuria in hoc ſpiritualibus. Redeundo igitur ad propoſitũ obiectionis factæ, dicitur quòd ex his patet aliam eſſe rationem de appetitu eius qui appetit epiſcopatum propter rem poralia: quoniam reſpectu illius apperibilia inuenta in epiſcopatu non retinent rectum ordinem, quem inter ſe habent. Sufficiẽtia

tia enim omnium tẽporalium in episcopatu secũdũ se, se habet ut ad finem: respectu autem huius appetentis se habet vt finis: & propterea huiusmodi illicitus semper appetitus inuenitur. Et secundum hoc accipienda sunt verba Domini contra Pharisæos, Amãt primos accubitus in cœnis. Habẽt enim hæc rationẽ eius quod est ad finem, quoniam sunt quædam virtutum testimonia. Et propterea peruerse agunt qui hæc appetunt vt finem, etiam ex parte appetitus: & hoc insinuauit Dominus per ly amant.

¶ Secunda cõclusio iuxta secundum mẽbrum est, Appetere episcopatum rationẽ celsitudinis gradus, est præsumptuosum. Circa quam cõclusionem applicatur distinctio supra posita, an. s. ly rationẽ celsitudinis, dicat finem appetitus tantum, an finẽ appetitus & rei appetitæ simul. Et si dicit finẽ rei appetitæ, procul dubio peccatũ mortale est homini appetitus: quoniam animarum cura ordinatur ad sui celsitudinem vt ad finẽ. Sed si dicat rationem appetendi tãtum, illicitum est eadem ratione, qua etiam appetere ratione sufficiẽtię temporalium, erat illicitum. Obscurũ tamẽ remanet, quo pacto huiusmodi appetitus ad specię præsumptionis spectet, cum præsumptio cõsistat in hoc, q̃ aliquis appetit id, qđ est supra dignitatẽ suam. Cõstat. n. multos homines esse, in quibus inueniuntur conditiones ab Apostolo positæ de episcopo. Et propterea non videtur vniuersaliter verũ, q̃ appetere hmõi celsitudinẽ sit p̃sumptuosũ.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd implicat incompossibilia, dicere aliquem habere conditiones requisitas ad episcopum, & dicere q̃ appetat episcopatũ ratione celsitudinis: est. n. præponere in appetitu suo id quod est postponendum. s. ipsam celsitudinẽ: ac per hoc manifeste conuincitur, q̃ appetit celsitudinem supra dignitatem suam. Vnde non dicimus q̃ vniuersaliter verum est, appetere celsitudinem episcopalem esse præsumptuosum: sed dicimus quòd appetere episcopatum ratione celsitudinis, semper est præsumptuosum: & ita est intelligenda hęc litera. Nõ tamen dico q̃ semper est mortale, sed eadẽ rõne idẽ sentio in hoc casu sicut sentio ī præcedẽti: quod clarius ī quarta cõclusione manifestabitur.

¶ Tertia cõclusio est iuxta primum membrum, Appetere proximis prodesse, est secundum se laudabile & virtuosum, vbi author volens complere singula tria membra, singillatim de hoc primo & principali membro. s. episcopali operatione, non dicit sicut in præcedentibus, appetere episcopatum ratione episcopalis operationis, ponendo episcopatum pro re appetita, & illud membrũ pro ratione appetendi: sed dixit, quòd appetere episcopalem operationem, quam significauit per ly proximis prodesse, est secundum se laudabile, vbi solam episcopalem operationem posuit &

Hom. 66. i Matth. a medio, tomo 2.

In part. 1. ca. 8. circa medium.

In part. 1. c. 7. paulo a principio.

Homil. 35. in Matth. inter mediũ & finẽ in opere imperfecto, tomo 2.

tas est. Primatus enim fugientem se desiderat, desiderãtem se horret.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ sicut Gregorius dicit in pastorali, * illo tẽpore hoc dixit Apost. quo ille qui plebib⁹ præerat, prim⁹ ad martyrij tormenta ducebatur: & sic nihil aliud erat quod in episcopatu appeti posset, nisi bonum opus. Vnde Aug. dicit 19. de ciuit. Dei, * q̃ Apost. dicens, Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat, exponere voluit quid sit episcopatus, quia nomẽ operis est, non honoris. Scopos quidem intẽtio est: ergo episcopin, si velim⁹ latine, superintendere possumus dicere, vt intelligat non se esse episcopum qui præesse dilexerit, non prodesse. In actione. n. vt parum ante præmittit, † non amandus est honor in hac vita, siue potentia, quoniam omnia vana sunt sub Sole, sed opus ipsum, quod per eundem honorem, vel potentiam fit. Et tamẽ, vt Gregorius dicit in pastoral. * laudans desiderium. s. boni operis, in pauorem vertit protinus qđ laudauit, cum subiungit. Oportet autem episcopum irreprehensibilem esse, quasi dicat: Laudo quod quæritis, sed discite quid quæritis.

Ad 2m dicendum, q̃ non est eadem ratio de statu religionis, & de statu episcopali, propter duo. Primo quidẽ, quia ad statũ episcopalem præexigitur vitæ perfectio, vt patet per hoc, q̃ Dominus a Petro quæsiuit, si plus eum cæteris diligeret, antequàm ei cõmitteret pastorale officium: sed ad statum religionis non præexigitur perfectio, sed est via in perfectionem. Vnde & Dominus Matthæi 19. nõ dixit,

Helias deceptus fuerit putans se solum euasisse in diuino cultu. Si igitur manifesta immineat Ecclesię necessitas, sufficiens exclusio præsumptionis habet ab appetitu episcopatus vt prosit. Similiter quarto scito, quòd secunda exceptio est, cum aliquis charitatis zelo diuinitus ad hoc incitatur. Hæc. n. sola causa sufficientissima est ad excusandum appetitum a præsumptione: quoniam constat diuinam incitationem ad nihil reprehensibilem esse. Sed diligentissime considera ly diuinitus, quoniam charitatis zelum multi possunt sibi promittere se incitantem, dum dicunt, Scio q̃ non me mouet aliud quàm zelus animarum. Sed quòd hmõi incitatio diuinitus veniat, nemo potest cognoscere, nisi vt supradictum est de propheta. Et propterea ista exceptio amplectenda non est, acceptanda non est, nisi aliquod speciale diuinum testimonium euidenter adsit, vt de Isaia constat, quòd vidit se prius purgatum. Et de Equitio monacho in li. dialogorum habetur, q̃ vidit se in lingua tangi, ita quòd non poterat deinceps continere se a diuinis alloquiis, seu prædicatione. Ex quibus omnibus scire debes quinto, quòd regula generalis sit, quòd actus quãdoque licitus, & quandoque illicitus, non est ex suo genere illicitus: quoniam actus ex suo genere illicitus nulla potest fieri ratione

Part. 1. c. 8. circa medią.

Li. 19. c. 19. a medio, tomo 5.

Li. 19. c. 19. a medio, tomo 5.

Hod. cap.

Par. 1. ca. 8. in princ.

tione licitus. Et propterea quia appetere episcopatum vt prosit Ecclesię, quãdoque est licitum, & quandoque præsumptuosum, consequens est q̃ ex suo genere non est actus illicitus, sed ut in pluribus illicitus, & præsumptuosus. Et cum in appetitu licito episcopatus claudatur celsitudinis gradus ordinatus ad episcopalem operationem vt ad finem, eadem ratione cõsequens est, vt appetitus celsitudinis episcopalis nõ sit ex suo genere illicitus: quoniam si ex suo genere esset illicitus, aut præsumptuosus, non posset in aliquo casu licite appeti in ordine ad finem episcopalis operationis, cuius oppositum in litera dicitur. Et si his adiunxeris, q̃ actus ex suo genere non solũ nõ mortalis, sed nec illicitus nõ facile ex circunstantiis iudicandus est esse mortalis, sed magna op⁹ est diligentia ac circunspectione rationis ad iudicium peccati mortalis ex solis circunstantiis particularibus, videbis non tam malum esse, quantum multi putant, appetere episcopatum vt prosit Ecclesiæ. Quod dico de appetente proportionato, hoc est, viro irreprehensibili, sobrio, ornato, prudente, pudico, hospitali, doctore, non vinolento, non percussore, modesto, non litigioso, non cupido, domui suæ bene præposito, nec aliis impedito. Hæc. n. sunt conditiones positæ ab Apost. 1. ad Tim. 3. Si talis enim episcopatũ appeteret ī veritate vt p̃desset, crediderim ego q̃ attenta tanta necessitate Ecclesiæ carentis talibus viris, non peccaret. Et si hmõi necessitatis oculus deficeret, non nisi venialiter peccaret ratione nonnullæ præsumptionis, qua se in animo suo aliis præfert, aliis autem non solum quibus præesse desiderat: sed qui forte melius quàm ipse locum illius episcopatus occuparent. Et propterea quãto magis sancti fuerint viri prisci, tanto magis inuenti sunt alieni ab huiusmodi appetitu. Et multi eorum inuenti sunt fugisse, vt patet de Ambrosio, Martino &c.

¶ Quinta cõclusio. s. Quilibet absque præsumptione potest appetere talia opera facere, si esset episcopus: & etiam potest appetere se esse dignum talibus operibus, & episcopatu, quę quia manifesta est, no. tra non indiget mora.

¶ In eodem articulo in responsione ad secundum, dubium circa illud occurrit, Præsumptuosum est q̃ aliquis perfectum se reputet. Et est ratio dubii, quia hoc videtur contrariari doctrinæ Apostolicæ, & etiam ipsius authoris superius in trac. de humilitate. Nam si vir est perfectus, nulla præsumptio est, q̃ se reputet perfectum: immo hoc ad donum Dei spectat, secundum illud Apostoli. Vt sciamus quæ a Deo nobis donata sunt.

Ca. 6. eccl. Hierarchiæ

Si es perfectus, vade, & vẽde omnia quę habes: sed, Si vis perfectus esse. Et huius differentiæ ratio est, quia ſm Dionysium* perfectio pertinet actiue ad episcopum, sicut ad perfectorem: ad monachum autẽ passiue, sicut ad perfectum. Requiritur aũt q̃ sit perfectus aliquis ad hoc, q̃ possit alios ad perfectionẽ adducere: quod non præexigitur ab eo, qui debet ad perfectionẽ adduci. Est aũt præsumptuosum, q̃ aliquis perfectum se reputet, non aũt q̃ ad perfectionem tendat. Secundo, quia ille qui statum religionis assumit, se alijs subijcit ad spiritualia capienda, & hoc cuilibet licet. Vnde Aug. 19. de ciu. Dei dicit. A studio cognoscendę veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile otium pertinet: sed ille qui transit ad statũ episcopalem, sublimatur ad hoc, q̃ alijs prouideat, & hanc sublimationem nullus debet sibi assumere, ſm illud ad Hebr. 5. Neque quisquam sumat sibi honorẽ, sed qui vocatur a Deo. & Chrys. dicit super Matth.* Primatum Ecclesiæ cõcupiscere, neq; iustũ est, neq; vtile. Quis. n. sapiens vult vltro se subijcere seruituti, & periculo tali, vt det rõnẽ pro omni ecclesia, nisi forte qui nõ timet Dei iudiciũ abutẽs primatu ecclesiastico seculariter, vt. s. cõuertat ipsum ī seculare?

Ad 3m dicendum, q̃ dispensatio spiritualium frumentorum nõ est facienda ſm arbitrium cuiuslibet: sed principaliter quidem ſm arbitrium, & dispositionem Dei: secũdario autẽ ſm arbitrium superiorum prælatorum, ex quorũ persona dicitur 1. ad corin. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, & ideo non intelligitur ille abscondere frumenta spiritualia, cui non cõpetit ex officio, nec ei a superiori iniungitur, si ab aliorum correctione, aut gubernatione desistat: sed solum tunc intelligitur abscondere, si dispẽsationem negligat, cũ ei ex officio incũbat: vel si officiũ, cum ei iniungitur, pertinaciter recipere renuat. Vnde Aug. dicit 19. de ciuit. Dei.* Otium sanctum quærit charitas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas charitatis: quã sarcinã si nullus imponit, percipiẽdę, atque intẽdę, vacandum est veritati: Si aũt imponitur, sustinẽda est pp charitatis necessitatem.

Ad 4m dicendum, q̃ sicut Greg. dicit in pastorali. * Isaias qui mittit voluit, ante se per altaris calculum purgatũ vidit, ne nõ purgatus adire quisque sacra mysteria audeat. Quia ergo valde difficile est purgatũ se quẽlibet posse cognoscere, p̃dicationis officiũ, tuti⁹ declinatur.

Li. 19. c. 19. circa finem tom. 5.

In par. 1. c. 7. a medio.

Articvlvs II.

Vtrum liceat episcopatum iniunctum omnino recusare.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur q̃ liceat episcopatum iniũctũ recusare. Vt. n. Gregorius dicit in pastorali, * Per actiuam vitam prodesse proximis cupiens Isaias, officiũ prædicationis appetijt. Per cõtemplatiuam vero Hieremias amori conditoris sedulo inhærere desiderans, ne mitti ad prædicandum debeat, cõtradicit: nullus autẽ peccat, si meliora nolit deferere, ut minus bonis inhæreat. Cum ergo amor Dei præmineat dilectioni proximi, & vita cõtemplatiua, præferatur uitæ actiuę, ut ex supradictis patet, * uidetur quòd non peccet ille qui omnino episcopatum recusat.

¶ 2 Præter. Sicut Gregorius dicit. articuli patet: & tunc similitudo currit sine impedimẽto. Et hæc expositio magis amplectenda videtur, vt pote formalior.

¶ In eodem articulo in responsione ad secundum, nota inter tria genera impedimentorum ad obediendum. s. auferibilium a se, vel a præceptore, vel a tertio. Primum impedimentum ponit peccatum mortale respectu episcopatus suscipiendi. Vnde habes, quòd existens in peccato mortali est diuino iure inhabilis ad episcopatum. In secundo autem genere impedimenti, quia author dicit, quòd tenetur dispensante præceptore obedire, quotidianum dubium occurrit, An subditus teneatur obedire prælato mandãti contra constitutionem, seu regulam in his, in quibus potest & vult dispensare, puta, quòd frangat ieiunium in feria 6. aut aliquid simile. Argumentum enim hinc sumitur, quòd tenetur obedire, ex quo aufert vinculum iuris dispensando, sicut præcipienti acceptationem episcopatus, & amouenti impedimentum, tenetur obedire.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd dupliciter contingit prælatũ mandare

A ¶ Ad hęc dicitur, quòd hæc verba authoris intelligenda sunt vt in pluribus, quoniam perfectorum paruus est numerus. Et propterea secũdum cursum communem loquendo, p̃sumptuosum est q̃ aliquis perfectum se reputet: quãmuis in quibusdam, qui valde pauci videntur, nullius sit præsumptionis talis æstimatio.

Et hæc de hoc articulo sufficiant.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctauæsimæ quintæ Articulum secundum.*

In ar. 2. eiusdẽ q. nota, quòd cũ in corpore dicitur, q̃ ſ cut ad inordinationem voluntatis pertinet, quòd aliquis proprio motu feratur in hoc, quòd aliorũ gubernationi præficiatur, ita &c. ly licut, nõ denotat similitudinẽ quo ad omnia: quoniam, vt dictum est, ¦appetitus vt præficiatur, non est ex suo genere malus, sicut appetitus resistendi superioris præcepto est ex suo genere malus: sed tenet similitudo quo ad hoc, quòd vtrobique est inordinatio voluntatis, quãmuis dissimiliter: quia in primo est moderatio vt in pluribus, & ex circunstantiis: in secundo autem est moderatio ex suo genere. Sufficit autem ueritati literæ, quòd ſ militudo teneat quãtum ad ipsam inordinationem actus ex suo genere. Et sic ferri in hoc, q̃ præficiatur aliorum gubernationi, intelligitur in ratione. finis, ita quòd finis voluntatis talis est, vt præfit. Et sic actus est malus ex suo genere, quia præsumptuosus, vt in secunda cõclusione præcedẽtis articuli patet: & tunc similitudo currit sine impedimẽto. Et hæc expositio magis amplectenda videtur, vt pote formalior.

Quol. 5. ar. 22.

Par. 1. ca. 7. paulo a pri.

Q. 26. ar. 2. & q. 182. ar. 1.

†Par.1.c.7. a medio.

mandare aliquid dispensando in vinculo constitutionis. Vno modo, quia id quod mandat, est secundum se consonū religioni: sed obuiat huiusmodi mandato impedimentum

Habef hic Prologus in gl. ordinaria in prin. enang. Marci.

aliquod ex vinculo cōstitutionis, in quo tamen prælatus potest dispensare. Verbi gratia. Mandat prælatus alicui, ꝙ vadat prædicatum, aut quòd disputet, legat, aut aliquid huiusmodi consonū suæ religioni faciat: sed quia est feria sexta, & ille est debilis, & non potest vtrumque simul per ficere. Scientium, & mandatum adimplere, & propterea excusat se forte ab obedientia: proculdubio tenetur subditus obedire prælato mandanti, & dispensanti in ieiunio. Nec excusatur a transgressione præcepti, eo quòd consonum religioni præcipit: nec abutitur potestate dispensandi, sed optime vtit ea ad subtrahēdum impedimenta melioris boni, & hoc optime probat argumētum ex litera ista. Si autem prælatus alio modo se habet in præcipiendo, & dispensando, quia. s. solum actum præcipit in quo dispensat; puta, nihil aliud præcipit, quàm vt frangat ieiunium in feria sexta, non tenetur subditus obedire &c. eo quòd actus iste qui præcipitur, non est proprie religioni consonans, nisi forte tolerabiliter. Vnde Bernardus: Vota mea prælatus non minuat sine necessitate.

Epist. 81. paulo ante medium tomo 2.

In ca. epist.

Li. 19. c. 19. circa finem tom. 5.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli nota duo. Primum, differentiam in præueniendo ac impediendo obedientiam præcepti ab homine, & præcepti a iure siue diuino, siue naturali, siue scripto facti: quoniam impedire primum præueniendo dicitur secundum autem non, vt in litera dicitur. Et hoc

Par.1.c.6. circa princ.

Ar. præced. ad 3.

† valde difficile est, vt aliqs se purgatū possit cognoscere, nec debet aliquis non purgatus sacra mysteria adire. Si ergo aliquis non sentiat se esse purgatum, quantumcūque sibi episcopale iniungatur officium, non debet illud suscipere.

¶ 3 Præt. De beato Marco Hieronymus dicit in prologo super Marcū, ꝙ amputasse sibi post fidem pollicē dicitur, vt sacerdotio reprobus haberetur. Et similiter aliqui votū emittūt, vt numquàm episcopatū accipiant: sed eiusdem rationis est ponere impedimētum ad aliquid, & omnino recusare illud. ergo videtur ꝙ absque peccato possit aliquis omnino episcopatū recusare.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit ad Eudosium.* Si qua opera vestra mater Ecclesia desideraut, nec elatione auida suscipiatis, nec blandiēte desidia despuatis. Postea subdit. † Neq; otium vestrū necessitatibus Ecclesię præponatis, quod potest deferre: & propter hoc non excusatur quin finaliter teneatur obedire prælato iniungenti. Quando quę vero impedimentum, ex quo fit ei illicitum pastorale officium, non potest ipse remouere: sed prælatus qui iniungit, puta, si sit irregularis, vel excommunicatus: & tunc debet defectum suum prælato iniungenti ostendere, qui si impedimentum remouere voluerit, tenetur humiliter obedire. Vnde Exod. 4. cū Moyses dixisset: Obsecro Dñe nō sum eloquens ab heri & nudius tertius: Dñs respōdit ad eū: Ego ero ī ore tuo. docebo; te quid loquaris. Quandoq; vero nō potest remouere impedimentum, nec per iniungentem, nec per eum cui iniungitur, sicut si archiepiscopus non possit super irregularitate dispensare. Vnde subditus nō tenetur ei obedire ad suscipiendum episcopatum, vel etiam sacros ordines, si sit irregularis.

Respon. Dicēdum, ꝙ in assumptione episcopatus duo sunt considerāda. Primo quidē, quid deceat hominem appetere ſm propriā voluntatē. Secundo, quid hominē deceat facere ad voluntatem alterius. Quantum ergo ad propriam voluntatem conuenit homini principaliter insistere propriæ saluti: sed ꝙ aliorum saluti intendat, hoc cōuenit homini ex dispositione alteri⁹ potestatem habentis, vt ex supradictis patet. *Vnde sicut ad inordinationē volūtatis pertinet, ꝙ aliquis proprio motu ferat in hoc, ꝙ aliorum gubernationi præficiatur: ita et ad inordinationē voluntatis pertinet, ꝙ aliquis omnino cōtra superioris iniunctionē prædictū gubernationis officium finaliter recusset propter duo. Primo quidem, quia hoc repugnat charitati ꝓximorū, quorū vtilitati se aliquis debet exponere pro loco, & tempore. Vnde Aug. 19. de ciuit. Dei dicit, * ꝙ negotiū iustum suscipit necessitas charitatis. Secūdo, quia hoc repugnat humilitati, per quā aliquis superiorū mandatis se subijcit. Vnde Gregorius dicit in pastorali. Tūc ante Dei oculos vera est humilitas, cum ad respuendum hoc, quod vtiliter subire præcipitur, pertinax non est.

Li. 19. c. 19. circa finem tom. 5.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ quāmuis simpliciter & absolute loquendo, vita contemplatiua potior sit quàm vita actiua, & amor Dei quàm dilectio proximi: tamen ex alia parte bonum multitudinis præferendum est bono vnius. Vnde Aug. * dicit in verbis præmissis: Neque otium vestrū necessitatib⁹ Ecclesiæ præponatis, præsertim quia hoc ipsum ad dilectionē Dei pertinet, ꝙ aliquis ouibus Christi curam pastoralem impēdat. Vnde sup illud Ioa. vlt. Pasce oues meas, dicit Aug. * Sit amoris officiū pascere dominicū gregem, sicut fuit timoris indicium negare pastorem. Similiter etiam prælati non sic transferuntur ad vitam actiuam, vt cōtemplatiuam deserant. Vnde Aug. dicit 19. de ciuit. Dei, * ꝙ si imponat sarcina pastoralis officij, nec sic deserēda est delectatio veritatis, quæ. s. in cōtemplatione habetur.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd nullus tenetur obedire prælato ad aliquod illicitum, sicut patet ex his, † quæ supra dicta sunt de obedientia. Potest ergo contingere ꝙ ille, cui iniungitur prelationis officium, in se aliquid sentiat, propter quod non licet ei prælationē accipere. Hoc autem impedimentum quandoq; quidē remoueri potest per ipsummet, cui pastoralis cura iniungitur, puta, si habeat peccandi propositum, quod potest deserere: & propter hoc non excusatur quin finaliter teneatur obedire prælato iniungenti. Quando quę vero impedimentum, ex quo fit ei illicitum pastorale officium, non potest ipse remouere: sed prælatus qui iniungit, puta, si sit irregularis, vel excommunicatus: & tunc debet defectum suum prælato iniungenti ostendere, qui si impedimentum remouere voluerit, tenetur humiliter obedire. Vnde Exod. 4. cū Moyses dixisset: Obsecro Dñe nō sum eloquens ab heri & nudius tertius: Dñs respōdit ad eū: Ego ero ī ore tuo. docebo; te quid loquaris. Quandoq; vero nō potest remouere impedimentum, nec per iniungentem, nec per eum cui iniungitur, sicut si archiepiscopus non possit super irregularitate dispensare. Vnde subditus nō tenetur ei obedire ad suscipiendum episcopatum, vel etiam sacros ordines, si sit irregularis.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd accipere episcopatū non est de se necessarium ad salutem, sed fit necessarium ex superioris præcepto. His autem quæ sic sunt necessaria ad salutem, potest aliquis impedimentum licite apponere antequàm fiat præceptum: alioquin non liceret alicui transire ad secundas nuptias, ne per hoc impediretur a susceptione episcopatus, vel sacri ordinis: non aūt hoc liceret in his, quæ per se sunt de necessitate salutis. Vnde beatus Marcus non contra præceptum egit sibi digitum amputando, q̄us eum credibile sit hoc ex instinctu Spiritussancti fecisse, sine quo non licet alicui sibi manum iniicere. Qui autem votum emittit de non suscipiēdo episcopatum, si per hoc intendat se obligare ad hoc, quòd nec per obediētiam superioris prælati accipiat, illicite vouet. Si autē intendit ad hoc se obligare, vt quantum est de se, episcopatum non quærat, nec suscipiat, nisi imminente necessitate, licitum est votum: quia vouet se facturum id quod hominem facere decet.

In argum. sed cōtra.

Tract. 123. parum ante mediū, to. 9

Li. 19. c. 19. in fine tom. 5.

Q. 104. art. 5.

ARTICVLVS. III.

Vtrum oporteat eum, qui ad episcopatum assumitur, esse cæteris meliorē.

¶ *Super Quæstionis conclusionem huius articuli nota duo.*

Ad tertivm sic procedit. Vt quòd oporteat eum, qui deseruiet in multis casibus. Secundo, ꝙ qui vouit non accepture episcopatū, q̄tū est ex parte sui, votum validum facit; & tenetur illud seruare: & nisi compellatur; reus voti violati est acceptan do episcopatum. Et hoc est verum tū in religiosis, q̄ in sæcularibus &c.

circa illud, Diuina ministeria hominibus non cōmittuntur propter eorum remunerationem. Videtur enim hoc esse falsissimū, quoniam & recta ratio, & iura clamant quòd benemeriti de ecclesia clerici, debent ab ecclesia remunerari ecclesiasticis beneficiis, quæ constat pertinere ad diuina ministeria, cum beneficiati ministri Dei sint.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo, ꝙ verba ex ratione dicēdi pensanda sunt. In litera autem ratio dicendi est differentia inter esse melioꝛem simpliciter, hoc est secundū charitatem, & esse meliorem ad hoc, i. ad regimen ecclesię. Et volens cōcludere author, ꝙ non est attendenda maior bonitas simpliciter, vsus est dicta propositione. s. Diuina ministeria non committuntur in remuneratiōnē, proculdubio meriti, qp ex charitate est. Nam si beneficia ecclesiastica dispensanda essent in remunerationem meritorum charitatis, proculdubio quanto aliquis esset melior secundum charitatem, magis deberet sibi dari ecclesiasticum regimen. Ad hoc igitur excludendum author dictam protulit propositionem intelligendam de remuneratione meriti ex charitate, in cuius signū subiungit, Quām remunerationem expectare debent in futuro. Et sic cessat obiectio, quę de alio genere remunerationis loquitur. s. de remuneratione seruitiorum ecclesiastico rum. Secundo dicitur, ꝙ loquēdo etiā vniuersaliter de remuneratione, ꝙ in distributione ecclesiastici regiminis principaliter non debet attēdi remuneratio, siue meriti, siue seruitiorum, siue quorūcumque aliorum beneficiorum: sed debet principaliter attendi vtilitas ecclesiæ, præcipue spiritualis. Et propterea licet possint prælati & debeant secundario pensare ecclesiastica seruitia recepta ab aliquo, non tamen adeo quòd propter remunerandum illum postponatur magis idoneus ad ecclesiasticum regimen. Sed cæteris paribus potest & debet illū præficere, qui est magis benemeritus de ecclesia. Et hoc solum est quod recta ratio dictat circa distributionem ecclesiastici regiminis &c.

¶ In eodem ar. diligenter aduerte distinctionē in litera positā, s. quid conueniat distribuenti, & quid acceptanti episcopatum. Et menti fige, ꝙ distributor tenetur ad comparatiuam, hoc est, ad eligendum meliorē ad regimen Ecclesiæ: ubi tria includuntur. Primo, quòd eligendus sit bonus secundum charitatem. Nullus enim peccator est eligibilis, & loquor de peccato mortali. Secundo, quòd sit bonus, seu idoneus ad Ecclesiæ regimē in tribus actibus consistens principaliter, quæ in litera numerantur. s. instructio, defensio, & pacifica gubernatio. Tertio, quòd sit magis idoneus ad hæc quàm quicumque alius possibilis haberi: alioquin vitium acceptionis personarum esset, si ille alius possibilis haberi melior isto, ad regimen postponeretur. Et hoc q̄d dixi de destributore, intelligendum est etiā de quocumque ad quem spectat eligere, vt patet in litera. Is autem qui eligitur, non tenetur ad comparatiuam. Non enim tenetur ad hoc quòd licite accepter, reputare se aliis magis idoneū ad Ecclesię regimē, sed tenet ad positiuam, quòd nullum in se impedimentum inueniat ad prælationis officium assumēdū &c. Sunt autem impedimenta, vt in sequēti patet articulo. Et habetur extra de renūtiatione ca. Nisi, cum pridem, non solum irregularitates mortale peccatum, & reliqua supradicta, sed etiam ignorantia, & peruersæ intentiones fruendi temporaliter potius episcopatu, quàm spiritualiter seruiendi vtinam quotidie nō videremus.

Habetur 1. q. 1. c. Vilissimum.

Li. 3. c. 4. to mo. 3.

In Decret. li. 1. tit. 6. c. Cū in cūctis, & est 7. hordine.

Super illud 1. ad Titū, Et constituas p ciuitates ꝓsbyteros, to. 9.

In Epist. 29 ad Hieron. declinando ad finem lius, tom. 2.

¶ In eodem articulo in respōsione ad tertium, nota differentiam inter ordinem naturæ & gratiæ in litera manifestam. Et quia in regimine ecclesiastico non attenditur ordo naturæ, sed ordo gratiæ: ideo contingit ista diuersitas vt minus habēs de gratia charitatis, plus habeat de gratia regiminis. Quo circa illi qui extra latitudinē ordinis gratiæ sunt, nihil habent vnde ecclesiastica regimina sibi debeantur secundum diuinæ dispensationis ordinem, secus secū dū abusum, de quo verba Hieronymi i litera habes.

¶ In eodem articulo dubium occurrit, An episcopus debeat esse doctus, & doctor theologiæ, an iuris canonici.

¶ Ad hoc quidam dicunt, ꝙ licet priscis episcopis magis sciētia theologica conueniebat quàm scientia iuris, quia opus erat cōtra hæreticos theologiæ gladio procedere, hodie tamen quia magis accidunt quæstiones spectantes ad ius quàm ad fidem, conuenit magis quòd episcopi sint in iure periti. Sed hi longe aberrāt, tum quia officium episcoporum, quod eis in consecratione imponitur, est prædicare: materia autem prædicationis non est ius, sed Euangelium, dicēte Domino, Prædicate Euangeliū, sub quo sacra scriptura comprehenditur, quæ est vere & proprie sciētia theologiæ. Nec minus tenentur hodie q̄ olim episcopi ad prędicandum: quia non minus hodie q̄ olim eis officiū hoc imponi-

In art. 3. eiusdē q. dubium occurrit circa

tur, quàmuis hodie tanta sit abusio, q̃ non est qui taciat fe re vsque ad vnum. Tum quia magis tenetur episcopus ad docendum populũ seruare ea, quæ ad bonos mores spectant, q̃ Iesus Christus mandauit seruari, q̃ docere homines sacros canones, quos nõ ipse Dominꝰ, sed homines ediderunt. Constat autem q̃ docere seruare mandata domini ca, spectat ad theologicam scientiam, quã ipse Dominus apostolis iſudit. Et ꝓpterea dato q̃ hodie cessassent quæstiones fidei, maxima tamen necessitas est doctrina morũ, qui sunt secundum Domini mãdata. Et ideo episcopi tenentur omni tẽpore esse theologi, iuxta illud Apostoli. Quod dam pastores & doctores, proculdubio doctrinæ duplicis, quam Dominus imposuit apostolis .s. fidei, & morum, dicens quo ad primã, Prædicate Euangelium: & quo ad secundam, Docentes seruare quæcũq; mãdaui vobis.

Par.2.ca.1. in prin.

Sap.q.184. art.6.cor.fi. Et infra q. 189.a.7.co.

Vnde Grego. dicit in pastorali*. Tãtum debet actionem populi actio transcendere præsulis, quantum distare solet a grege vita pastoris. Nõ autem sibi imputandum est, si ante prælationẽ excellentior nõ fuit, vt ex hoc debeat vilissimꝰ reputari.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ sicut dicitur 1. ad Corin. 12. Diuisiones gratiarum, & ministrationum, & operationum sunt. Vnde nihil prohibet aliquem esse magis idoneum ad officium regiminis, qui tamen nõ excellit in gratia sanctitatis. Secus autem est in regimine naturalis ordinis, in quo id quod est superius ordine naturæ, ex hoc ipso habet maiorem idoneitatem ad hoc quòd inferiora disponat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum episcopus possit licite curam episcopalem deserere, vt ad religionem se transferat.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q̃ episcopus nõ possit licite curam episcopalem deserere, vt ad religionem se transferat. Nulli.n. licet de statu perfectiori ad minus perfectum statum transire. Hoc.n. est retro aspicere, quod est damnabile, ſm Domini sententiam dicentis Lucæ 9. Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei: sed status episcopalis est perfectior q̃ status religionis, vt supra habitũ est*. ergo sicut non licet de statu religionis redire ad sæculum, ita nõ licet de statu episcopali ad religionem transire.

¶ 2 Præt. Ordo gratiæ est decentior q̃ ordo naturæ: sed ſm naturã non mouetur idem ad contraria, puta, si lapis naturaliter deorsum mouetur, non potest naturaliter a deorsum redire in sursum: sed secundũ ordinem gratiæ licet transire de statu religionis ad statum episcopalẽ. ergo non licet econuerso de statu episcopali redire ad statũ religiõis.

¶ 3 Præt. Nihil in operibus gratiæ debet esse otiosum: sed ille qui est semel in episcopũ consecratus, perpetuo retinet episcopalem potestatem conferendi ordines, & alia huiusmodi faciendi, quæ ad episcopale officium pertinent, quæ quidem potestas otiosa remanere videtur in eo qui curam episcopalẽ dimittit. ergo videtur quòd episcopus non possit curam episcopalem dimittere, & ad religionem transire.

SED CONTRA Nullus cogitur ad id, quod est secũdum se illicitum: sed illi qui petunt cessionem a cura episcopali, ad cedendũ compelluntur, extra* de renuntiatione cap. Quidam. ergo uidetur q̃ deferere curam episcopalem, non sit illicitum.

In li.1.De cretal.tit.9. c.quidam.

RESPON. Dicendum, quòd perfectio episcopalis status in hoc consistit, q̃ aliquis ex diuina dilectione se obligaret ad hoc, q̃ saluti proximorũ insistat: & ideo tãdiu obligatur ad hoc, q̃ curã pastoralẽ retineat, quãdiu põt subditis sibi cõmissis proficere ad salutẽ, quã quidem negligere non debet, neque propter diuinæ contẽplationis quietem, cũ Apostolus propter necessitatẽ subditorũ etiã a contemplatione futuræ vitæ se differri patienter toleraret, secundum illud ad Philip. Ecce, quid eligam ignoro. Coarctor autẽ e duobus, de siderium habens, dissolui, & esse cum Christo multo magis melius: permanere autẽ in carne necessariũ est propter vos, & hoc cõfidens scio, quia manebo: neq; propter quæcũq; aduersa vitanda, vel lucra conquirenda, quia sicut dicitur Ioan. 10. Bonus pastor ponit animã suã pro ouibus suis. Contingit tñ q̃nq; q̃ episcopus impeditur procurare subditorum salutem multipliciter. Q̃nq; quidẽ propter defectum proprium, vel conscientiæ, si sit homicida, vel simoniacus: vel etiam corporis, puta, si sit senex, vel infirmus: vel etiam scientiæ, quæ sufficiat ad curam regiminis: vel etiã irregularitatis, puta, si sit bigamus. Quandoq; autẽ propter defectum subditorũ, in quibus non põt proficere. Vnde Greg.* dicit in 2. dialogo. Ibi æquanimiter portãdi sunt mali, vbi inueniuntur aliqui qui adiuuentur boni. Vbi autem omnino fructus de bonis deest, fit aliquando de malis labor superuacuus. Vnde sæpe agitur in animo perfectorũ, q̃ cũ laborẽ suũ sine fructu esse considerant, in loco alio ad laborem cum fructu migrant. Quandoq; autẽ cõtingit ex parte aliorum, puta, cum de prælatione alicuius graue scandalũ suscitatur. Nã vt Apost. dicit 1. ad Corin. 8. Si esca scãdalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternũ; dum tamen scandalum non oriatur ex malitia aliquorum volẽtiũ fidẽ, aut iustitiam Ecclesiæ cõculcare. Propter huiusmodi, n. scandalum nõ est cura pastoralis dimittenda, ſm illud Matthæi 15. Sinite illos. s. qui scandalizabantur de veritate doctrinæ Christi: cæci sunt, & duces cæcorum. Oportet tamen q̃ sicut curam regimis assumit aliquis per prouidentiam superioris prælatis, ita etiam per eius authoritatem ex causis prædictis deserat susceptam. Vnde extra de renũtiatione dicit Innoc. 3.* Si pennas habeas, quibus fatagas in solitudinem auolare, ita tamen astrictæ sunt nexibus præceptorum, vt liberum non habeas absque nostra permissione volatum. Soli enim Papæ licet dispensare in voto perpetuo, quo quis se ad curam subditorum astrinxit episcopatum suscipiens.

Li.2.ca.1 medio illi.

In Decretali li.1.tit.9. c.10.i fine, incipit hoc c. Nisi cum pridem.

Extra De renũtiatio. c. Nisi, cum pridem, declinando ad finem.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ perfectio religiosorum & episcoporum secundum diuersa attenditur. Nam ad perfectionẽ religionis pertinet studiũ, quod quis adhibet ad propriam salutẽ. Ad perfectionem autẽ episcopalis status pertinet adhibere studiũ ad proximorum salutem: & ideo quandiu potest esse aliquis vtilis proximorum saluti, retrocederet si ad statũ religionis vellet transire, vt solum suę salũti insisteret, qui se obligauit ad hoc quòd non solum suam salutẽ, sed etiã aliorũ procuraret. Vnde Inno. 3.* dicit in Decretali prædicta, quòd facilius indulgetur, vt monachus ad præsulatum ascendat, quàm præsul ad monachatum

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæquintæ Articulum quintum.*

IN ar. 5. eiusdem q. dubium occurrit de residentia episcoporum in suis ecclesiis, An. s. teneantur sub peccati mortalis vinculo ad residendum in suis ecclesiis. Et est ratio dubii, quoniam vtraque pars quæstionis habet q̃ se arguméta. Quod enim non sit peccatum mortale, probatur ex hoc: quia aut hoc esset ex iure positiuo, & tunc hoc esset per accidẽs. s. malum quia prohibitũ, quod est exire propositum, cum ius positiuũ contraria tollatur consuetudine. aut ex diuino, seu morali iure, & hoc non, tum quia constat in pluribus casibus licitum esse nõ residere. eũ quia necessitas ista non nisi ex fine esset. s. salutem animarum curanda: quãdo ergo episcopus per aliũ sufficiẽter, vel etiã sufficientius curam gerit animarũ, quàm per se, non tenetur residere etiam si nulla necessitas, nulla ecclesiæ cõmoditas ad extra mãdum inducat &c. tum quia infinitorum episcoporũ consuetudo videtur nõ residẽdi, nisi forte ad breue tempus, in ecclesiis suis: sed curias sequuntur multi, nec putant se reos qui bonos habent vicarios. Valde quoque durum & absurdum esset dãnare tot prælatos, quos ecclesia nõ reprehẽdit, sed honorifice sic morientes tumulat. Præterea, Aut episcopus tenetur ad residentiam tantum, aut ad opus tantum, aut ad residendũ & opus simul. Nõ ad residentiam tantum, quia vanum esset. Non ad opus tantum, quia sic posset per alium supplere, & non residere. Nec ad vtrumque simul, cum quoniam quædam dioeceses sunt ita magnæ, vt impossibile videatur episcopum posse personaliter omnia personare (Constat autem nullum teneri ex diuino, aut ecclesiastico præcepto ad impossibile) tum quia aliqui episcopi sunt illustris generis, quos non decet ad huiusmodi ministeria personaliter descendere continue &c. In oppositum autem est, quia pastor nec nomen pastoris meretur, si non personaliter attendat suo gregi. Non. n. quilibet ouiũ dominus, sed ille tantũ qui pascit suas, vocat pastor: alioquin principes habẽtes multos ouiũ greges, quos per alios pascũt, pastores ouiũ essent, quod est falsum: episcopus aũt est vere pastor, iuxta verbum Dñi ad Petrũ, Pasce oues meas.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ episcopus tenetur ex præcepto diuini iuris, ad residendum personaliter in suo episcopatu. Ad cuius euidentiam tria agenda sunt. Primo, monstrabitur quòd hoc cadit sub præcepto diuino. Secundo, ex qualitate præcepti redditur ratio cõtingentiũ. Tertio, satisfiet obiectis. Quo ad primum. Ad illud tenetur episcopus sub præcepto diuino, quod necessarium est ad finem episcopi, qui est cura animarum: sed residentia episcopi est necessaria ad curam animarum. ergo episcopus tenetur sub diuino præcepto ad personaliter residendum in suo episcopatu. Maior propositio est per se nota, & patet inductiue. Constat namque q̃ omnis qui simpliciter tenetur ad aliquid, agẽdum tenetur ad medium necessarium ad illam actionem. Dixi autẽ simpliciter, id differentiam eorum qui tenentur ex suppositione. V. g. Famulus tenetur ad sequẽdum dominum, si prouidetur ei de equo, & expensis. Milites aliqui tenentur ad pugnãdum, si prouidetur eis de armis &c. Episcopus autem non ex suppositione, sed absolute & simpliciter tenetur ad curam animarum: & propterea tenetur ad medium sibi possibile necessarium ad curam animarum. Nec solum tenetur, sed eadem necessitate qua tenetur ad finem, tenetur ad medium, ex quo medium est ita necessarium, q̃ sine illo non potest finem consequi. Et quia constat q̃ de necessitate præcepti diuini iuris tenetur episcopus ad curam animarum, consequens est q̃ etiam de necessitate præcepti teneatur ad mediũ necessarium ad curam animarum: & sic patet maior. Minor autem. s. Residẽtia personalis episcopi est necessaria ad curam animarũ, probatur. Episcopꝰ tenetur ad curã animarum mediãtibus his actibus personalibus. s. doctrina, ministratione sacramentorum, consecrationibus, visitatione, custodia ac diligentia. ergo residentia personalis episcopi est necessaria ad curam animarũ. Consequẽtia ista est clarissima. Antecedens quo ad singulas eius partes probatur. Quo ad doctrinam, patet ex authoritate Apostoli. Oportet episcopũ esse doctorem, & nõ dicit, Oportet episcopum habere doctorem: & in ordinatiõe episcopi dicitur. Vade, prædica populo Dei. & non dicitur, Mitte ad prædicãdum. Quo ad ministrationem sacramentorum patet ex eo, q̃ tenetur ad ministrandum populo sacramenta, quæ solus episcopus potest ministrare, vt sunt sacramenta cõfirmationis, & ordinationis. Quo ad consecrationem patet, q̃ consecratio ecclesiarum, calicum, altarium, ac virginum, confectio chrismatis, benedictio olei sancti, corporalium, & reliquorum requisitorum ad vestiendum sacerdotem, ac ornandum altare, ad solum episcopum spectant. Quo ad visitationem, custodiã, ac vigilantiã patet ex eo, q̃ nisi ad hæc personaliter teneretur, non esset ipse pastor custodiens gregem, & vigilans super eo, ac visitans singulas oues, vt cuique tribuat quod conuenit: sed vt dictũ est, esset dominus ouium habens pastorem ouium, illum. s. mercenarium cui cõmittit q̃ vigilet, custodiat, & visitet. Et tamen liquido constat episcopos ipsos esse, pastores ouium Christi, & ad illos spectat actus sex, Ezechielis c. 34. a Dño expressi. s. consolidare infirmũ, sanare ægrotũ, alligare cõfractũ, reducere abiectũ, requirere perditũ, custodire pingue ac forte. Ad illos deniq; in Petro dictũ est, Pasce, nõ pascere fac oues meas. Nec obstat huic tõni, si dicat q̃ episcopi exercẽt hæc p̃ episcopos pauperes, q. a quilibet episcopus tenetur ad hæc omnia in sua dioecesi, ac per hoc impossibilia sunt hæc duo simul. s. q̃ quilibet episcopus exerceat hæc in sua dioecesi per se, vel alium episcopum: & q̃ omnibus dioecesibus fiat satis, nisi vnus episcopus sit simul in diuersis locis puta, feria 5. in cœna Domini ad cõficiendum chrisma. Abusionis quidem est detestabilis, q̃ pauper episcopus relicta sua ecclesia, alteri seruiat. Nec etiam obstat si dicatur, q̃ per episcopos substitutos supplentur hi defectus: quoniam per accidens est q̃ inueniantur episcopi titulares, ex hoc. s. accidente, quia ecclesiæ aliquæ sunt in manibus infidelium, vel destructæ. Quod autem est per accidẽs, ab arte relinquit, nec infirmat rationẽ p̃ se solidã. Restat igitur rõne firmatũ, q̃ p̃ se loquẽdo, q̃libet episcopꝰ teneꝫ ex diuini iuris ꝓcepto residere p̃sonaliter in suo episcopatu. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, quia præceptum de residentia est affirmatiuum: præcepta autem affirmatiua licet semper obligent, non tamen obligant ad semper, sed pro loco, & tempore: ideo videndum est pro quo tempore obligat. Nam de loco nulla est quæstio, quia ad certum locum obligat, scilicet propriæ dioecesis. Quãmuis igitur tempus, pro quo obligat, affirmatiuũ præceptũ

Opu. 18.c. 19.& 20.& Ioan.10.le. 3. Et 1. Cor.1.lec. fi.&2.Cor. 11.fi.

Hom.14.in Euãg. inter prin. & medium.

¶. 187. ar. 7.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæquintæ Articulum quartum.*

IN art. 4. eiusdem q. 185. aduerte defectus in litera positos, sumptos ex Decretali Innocẽtii. tertii, extra, de renuntiatione c. Nisi cum pridẽ. Et casum scandali ibi i genere, hic specifice positum. s. q̃ si propter fidem Christi, aut Ecclesiæ iustitiam violãdam scandalum cõtingit, vt accidit sancto Thomæ Cãtuariensi, nõ est propter huiusmodi scandalum cedendum Ecclesiæ. Et cum pateat non plus teneri hominẽ ad cedendum episcopatui, quàm ad non suscipiendum, habens in se aliquem horum defectuum, tenetur non suscipere oblatum sibi episcopatũ, multo magis quàm teneatur post susceptũ renun

sit, illud tamen in quo oportet affirmationem ponere in exercitio, oportet diligenter considerare, quando opus est actum episcopalem ponere in exercitio. Sunt autem tripliciis differentiæ episcopales actus. Nam quidam exigunt certũ & determinatũ tempus, vt collatio ordinum, & confectio chrismatis, vt patet. Et ratione horum fuit

Par. 3. ca. 5. ante mediũ

cere q episcopus resideret pro tunc, quãdo exercere oportet hos actus. Quidam vero sunt indeterminati ꝛporis, sed non frequenter occurrũt, vt consecrationes, & benedictiones: & ratione horum sufficere episcopum residere, ita q ecclesia non pateretur defectus istorum. Quidã autẽ sunt temporis indeterminati & frequentis, itaq; nullũ tẽpus est exceptum, in quo non facile & sæpe occurrat horum necessitas, vt est actus pascendi Christi gregem. Oportet nãq; pastoralibus actibus ita assiduum pastorẽ esse, vt quasi continue pascat oues. Scriptum est enim. Qui præest, in solicitudine. & rursus. Solicitudo mea omnium ecclesiarum, Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? A pastore quoq; exiguntur illi actus supra dicti in Ezechiele, quos aut continuum, aut frequens valde tempus exigere constat. Et ratione eorum tenetur episcopus cõtinue in episcopatu residere: quoniam tanta temporis frequentia continuam exigit residentiam. tum ex frequentia exercitii actuum huiusmodi: tum ex præparatione ad istos actus. Nam licet omne tempus non occupetur in exercitatione actus pastoralis, nullum tamen tempus est exemptum, in quo non oporteat episcopum esse paratum ad exercitationem actus pastoralis. Et quia actus pascendi est principalis actus episcopi, iuxta verbum Domini ad vniuersalis ecclesiæ episcopum, Pasce oues meas, & ex principali actu iudicium sumendum est: ideo per se loquendo, episcopus tenetur sub præcepto ad continuam residentiam in suo episcopatu, ita q hoc præceptum affirmatiuum ex natura rei præceptæ, sicut habet locum determinatum. s. propriá diœcesim, ita habet tempus determinatum. s. assidue. Et sic licet præcepta affirmatiua formaliter obligent semper, sed nõ ad semper, sed pro loco & tempore quo oportet, & in hoc differant formaliter a negatiuis: hoc tamen præceptum gratia materiæ obligat ad semper, seu assidue, quod est quasi semper, & ad certum locum. Et quoniam obligatio ista ad semper ex parte materiæ est, & materia ipsa mutabilitari subiecta est: idcirco contingit absq; violatione præcepti episcopum non semper residere. Quæcũque enim ita se habent ad huius præcepti materiam, quòd secundũ rectæ iudicium rationis absoluunt illam a vinculo necessitatis cõtinuitatis, excusant episcopum ab obligatione ad residendũ pro tunc. Sunt autem quæ ab huiusmodi vinculo absoluunt & excusant tria, necessitas impedimenti, qualitas negotii, & cõditio persõnæ. Et impedimẽtum quidem inuenitur dupliciter. s. ab extrinseco, vel ab intrinseco. Si. n. extrinseca persecutio vel infidelium, vel principis christiani, cogit episcopum exulare, vel recedere, vt contigit Beato Ioanni Euangelistæ, & Beato Thomæ Cantuariensi, licite episcopus subtrahit propriã præsentiam gregi suo. Et in huiusmodi persecutionibus seruanda vniuersaliter est regula in litera tradita, distinguendo. s. quãdo expedit ecclesiæ præsentia personalis episcopi, etiam si corporalis illius vita auferenda credatur a tyranno: quoniam bonus pastor ponit animam suã pro ouibus suis. Et cũ expedit ecclesiæ, vt vita, vel libertas ꝑsonæ episcopi conseruetur: ex ecclesiæ siquidem bono sumenda est ratio præsentiæ, aut absentiæ. Impedimentum autem intrinsecum, quod ex corporea procedit infirmitate, absolute loquendo, excusat a residentia, puta, si oportet mutare aerem ad recuperandã sanitatem; vel ire ad balnea, & huiusmodi. In casu tamen imminentis periculi ecclesiæ suæ, cui sua obuiaret præsentia, teneretur sustinere ægritudinem, etiam vsque ad mortem inclusiue, iuxta verba Domini. Bonus pastor animã suam ponit pro ouibus suis &c. Negotium uero excusans a residentia, licet multiplex ualeãt, ad tria ꝑ. ex tamen genus reducitur: sicut ecclesia ipsa, ex cuius bono ratio residentiæ sumitur, tripliciter se habet. Nam ad aliquid se habet ut totum ad partem: ad aliquid uero ut pars ad totum: ad aliquid autem ut pars ad compartem. Vbi gratia Ecclesia Catholica habet se ad singulos actus sibi debitos, puta, uisitari, doceri, defendi, & huiusmodi, ut totũ ad partes. Habet autem se ad uniuersalem ecclesiã ut pars ad totum: ad alias uero ecclesias, ut pars ad compartes. Quando igitur negotium exigens absentiam episcopi, se habet ad ipsam suã ecclesiam ut pars ad totum, puta, quia imminet defensio ecclesiæ, ob quã oportet episcopum ad remotiores partes se transferre, tunc liquet episcopum excusari a residentia. Et ratio est, quia ipse tenetur suæ ecclesiæ exhibere non solum alios actus, sed etiam istum, qui est defendere, vel procurare bonum eius. Et propterea licite ob suæ ecclesiæ bonum subtrahit corporalem præsentiam. Et ad hoc membrum directe respicit, quòd in litera dicitur, quòd propter aliquod commodum ecclesiæ, episcopus potest se absentare. Cumuero negotium exigens episcopi absentiam ad uniuersalis ecclesiæ bonum spectat, clarum quoque est, licite episcopum se absentare a sua ecclesia. Et ratio est, quia bonum partis ordinatur ad bonum totius ut finem, & debet pars exponi pro totius bono, & si oporteret etiã detrimentum pati, ut patet cum inciditur quandoque manus ut saluetur persona. Vnde ecclesia particularis tenetur pro bono uniuersalis ecclesiæ suum exponere pastorem, & damnum etiam pati suæ absentiæ. Est tamen hic opus distinctione, an negotium huiusmodi uniuersalis ecclesiæ sit necessario exigens episcopum, vel non. Nam si negotium necessario exigit episcopum, vt ire ad concilium generale, vel ad synodum prouincialem, quæ etiam se habet ad ecclesiam episcopalem vt totum ad partem, constat quòd rationabilis est absentia. Sed si negotium uniuersalis ecclesiæ non necessario exigit episcopum, puta, quia persona episcopi habet officium quo oportet ipsum uniuersalis ecclesiæ seruitio perpetuo personaliter Romæ deseruire, uerbi gratia, quia est secretarius sedis Apostolicæ, uel auditor Rotæ, aut huiusmodi, non ex hoc excusatur a residentia, quo ad Deum. Et ratio diuersitatis est, quia partes dupliciter ordinantur ad bonum totius. Primo absolute: & sic secundum naturalem statum ordinantur ad bonum totius, sicut manus, pedes & cæ. mẽbra hominis absolute quidem ordinantur secundum suos naturales status ad bonum hominis cuius sunt partes. In casu autem quo totius bonum perclitatur, partes etiam perdendo naturales suos status, ordinantur ad bonum totius. Secluso autem casu necessitatis, seu periculi totius, natura totius nõ requirit defectum in parte aliqua, sed nitit singulas partes saluare in suis naturalibus statibus. Sic autem proportionaliter oportet fieri in toto & partibus ecclesiasticæ politiæ secundum rectam rationem: ita quòd quælibet particularis ecclesia ordinatur ad uniuersalis ecclesiæ bonum & seruitium, absolute quidem saluo cuiusque ecclesiæ perfectione: in casu autem necessitatis ordinatur ad bonum uniuersalis ecclesiæ, etiam cum sui detrimento. Et quia seruitia quædam, ut ire ad synodum, sunt manifeste in articulo necessitatis ecclesiæ uniuersalis, uel prouincialis, seu itia autem quæ Romæ in huiusmodi officiis exhibentur, nulla necessitate communiter exigunt, quòd episcopi incumbant talibus officiis, sed sunt tales in ecclesia Dei uelut monstra in natura: ideo non excusantur a residentia. Et si instetur quòd residẽtes in ecclesia communi, qualis est Romana, censentur ubique residere, respondetur quòd si hoc est uerum fictione positiui iuris, quod Iuristis relinquo, nõ tamen est uerũ quo ad Deum: quia secundũ ueritatẽ alius est finis pro-

nis proprius curæ ecclesiæ communis, & alius est finis proprius curæ ecclesiæ particularis: ac per hoc aliud est incumbere curæ communis ecclesiæ, & aliud est incumbere curæ particularis ecclesiæ. Et eadẽ ratione aliud est residere in cura particularis ecclesiæ, & aliud est residere in cura communis ecclesiæ. Et si rursus instetur, quòd cardinalis romanæ ecclesiæ de iure potest esse episcopus alicui⁹ particularis ecclesiæ, etiam remotissimæ ab vrbe, ac per hoc excusatur a perpetua residentia in sua particulari ecclesia, ex hoc quòd residet Romæ, vacãdo curæ vniuersalis ecclesiæ, respondetur dupliciter. Primo in

Epi. 180. nõ multum refert. a princip. tom. 2.

xta illorum opinionem, qui tenent cardinalem non episcopum, posse non solũ retinere episcopatũ prius habitum, sed etiam posse eligi in episcopũ, q̃ hoc non cõuenit cardinali ex hoc, quòd perpetuæ seruituri vniuersalis ecclesiæ est addictus, sed ex hoc q̃ ꝓsumitur, quia sic debet esse quòd cardinales sint flores orbis electi ex vniuersa ecclesia vt viri excellentissimi in vita & doctrina: ita vt merito ad vniuersalis ecclesiæ non qualecumque seruitium, sed hoc maxime. s. curam, sint assumpti. De talibus autem viris rationabiliter ꝓsumitur, quòd non minus bene pascent particulares ecclesias suas absentes, quàm alii ꝓsentes. Et idcirco non ex hoc capite solo, hoc est, ex negotio vniuersalis ecclesiæ, sed ex alio adiuncto capite postmodum tractando. s. conditione personæ, excusatur cardinalis a residentia in suo episcopatu, etiam quo ad Deum. Vtrumque autem caput claditur in hoc, quòd dicitur cardinalis romanæ ecclesiæ, quia incumbit perpetuo curæ vniuersalis ecclesiæ, & ꝓsumitur de ture vnus ex primis sapientibus orbis ad regendum ac pascendum ecclesiam Dei. Secundo, iuxta doctrinam iuris communis editi ab Innocentio tertio extrã de postula. ca. Bonæ memoriæ. 1. quòd falsum assumitur, scilicet quòd cardinalis de iure ꝓtest esse episcopus cuiuscumque ecclesiæ quantumcũque remotæ; quoniã, vt in dicta patet decretali, propter impossibilitatem residendi in vtraque ecclesia romana. s. & Rauennate, ꝓfertur utilitas vniuersalis ecclesiæ, vt cardinalis ꝓsens sit Romæ, & non admitti tur postulatio ipsius ad archiepiscopatum ecclesiæ Rauennatis. Et quia textus clarus est, & rationi innititur sanctæ: ideo dicendum videtur quòd cardinalatus, & episcopatus sint de numero incompatibilium de iure, vt Parnomita. etiã ibidem sentit, quicquid sit de consuetudine, si tamen consuetudo, & non potius abusio appellanda est. Cum autem negotium ad bonum alterius particularis ecclesiæ vel personæ ordinatum, exigit absentiã episcopi, contingit licite, & illicite episcopum abesse. Nam cum quælibet particularis ecclesia se habeat ad aliam particularem tam ecclesiam, quàm personam vt pars ad compartem, eo ꝓ sumus omnes vnum corpus in Christo, singuli autẽ alter alterius mẽbra, potest, & debet illam adiuuare. Dupliciter tamen vnum membrum ordinatur ad bonum alterius tam in naturalibus, quàm in politicis. s. absolute, vel in casu. Et absolute quidem quodlibet membrum saluo suo naturali statu confert alteri: sicut oculus videt sibi & pedibus ac manibus: & similiter pedes ambulãt sibi & oculis, & sic de aliis. Et similiter quælibet ecclesia, ac persona in sua perfectione consistens & sibi, & cuilibet prodest. Scriptum est enim in symbolo, Sanctorum communionem. In casu autem necessitatis videmus naturam, membrorum quidem minus necessarium pro magis necessario exponere, vt pedem pro capite, sed nõ econtra. Et rursus videmus, quòd pro maiori necessitate membri minus opportuni, natura abhorret aliquid detrimenti sustinere in membro magis nobili & necessario, vt patet quando ne perdamus pedem, sustinemus lesionem aliqualem in capite, puta, cauterium. Quocirca cum officium episcopi præcipue circa spiritualia versetur, & spirituale est magis necessarium ecclesiæ quàm temporale, non licite episcopus propter temporale negotium alterius personę, vel ecclesiæ priuaret ecclesiam suam spirituali pastu, ad quem personæ suæ præsentia tenetur. Sed econtra optime faceret, si in temporalibus damnum sustineret suæ ecclesiæ, vt alteri in spiritualibus subueniret. Similiter, cũ vnum spirituale sit magis bonum necessarium, q̃ aliud, puta, negotium fidei, vel pacis, quàm ministratio sacramentorum, & hmõi, laubiliter episcopus pro negotio fidei, vel pacis in aliena moratur ecclesia. Et hac ratione episcopi licite sunt legati ad pacem inter reges christianos componendam. Si. n. cuiusquàm, inquit Ambrosius, officium est pacẽ facere, sacerdotis maxime officiũ est. Quòd autem legati eant promiscue ad temporalia negotia, abusionis est. Scriptum est. n. Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. Posset quoq; tanta necessitas alteri ecclesiæ, vel personæ in minus bono spirituali aut temporali imineret, vt laudabiliter ecclesia eligeret sustinere aliqd detrimentum in seipsa per subtractionem sui pastoris ad tempus, vt tantæ alteri⁹ necessitati subueniret. Prudentiæ autem humanæ relinquitur pensanda quantitas alienæ necessitatis, cũ quantitate damni spiritualis, præcipue ecclesiæ proprię. Si. n. bona fide prudens propter aliquod pietatis opus ecclesiam suam ad tempus corporaliter deserit, etiam si minus recte iudicaret, nõ imputaretur ei ad culpã mortalẽ ab eo qui intuetur, q̃ cogitationes mortalitũ sunt timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. Conditio autem personæ excusans episcopum a personali residẽtia, est vnica, quãdo. s. persona talis est vt melius, aut saltẽ æque bene pascat ecclesia a tali persona absente, quàm pasceretur ab alio præsente. Ob hanc rationem sunt sex episcopi vicini romanæ ecclesiæ, habentes romæ residentiam, quia sunt episcopatus cardinales. Ob hanc quoq; rationem posset vnus plures ecclesias habere deficientibus aliis idoneis, & excusaretur a iugi residentia in vna. Ob hanc quoq; rationem, & quorundã opinionem, vt dictũ est, concedunt iura vt cardinalis romanæ ecclesiæ possit eligi in episcopũ alicuius particularis ecclesiæ. Et quia excusatio ex isto capite est per accidens, per accidentẽ. s. penuriã pastorum bonorum: ideo non est mirum si per accidens in hmõi casu oportet per aliquem titularem episcopum, aut vicariũ suppleri opportunos actus, qui personalẽ præsentiam in ecclesia exigunt. Quòd autem hæc, quæ de personali residentia diximus, ita se habeant, ex ipso etiam iure scripto de clericis nõ residentibus patet: quia priuandi sunt non residentes absq; ratione & rationabili causa. Ex regulis quoq; Gregorii in pastorali, quas per sonalem exigere industriam ac probitatem patet, constare quoq; pot: & ex arti. hoc huius q. patet hãc esse authoris doctrinã, vbi nec perlecutionis tẽpore cõcedit licitam esse absentiã pastoris, nisi in casu. Quãto ergo magis absq; persecutione illicita est & pernicios absentia pastoris sine rõnabili causa? Hæc de secũdo.

7. q. 1. c. Scitaris.

¶ Quo ad tertium, respondendo obiectis dicitur ad primum, q̃ obligatio episcopi ad residendum in sua ecclesia, est ex præcepto diuini iuris, vt mõstratum est. Et ad primam obiectionẽ in oppositum dicitur, q̃ quia præceptum hoc est affirmatiuum, ideo nihil illi obstat, q̃ in multis casibus contingit licite non residere.

Homil. 14 in euãg. circa medium

¶ Ad secundum vero dicitur, q̃ nec illa comparatiua. f. sufficientius per alium quàm per se episcopus regit, excusat ipsum a residentia: quia licet verum sit q̃ sufficiẽtius per alium q̃ per se episcopus regat, nõ tamẽ ex hoc habetur, q̃ sufficienter regat. Quilibet. n. malus rector sufficientius per alium bonum q̃ per se regit, & tamẽ stat q̃ nec ille alius sufficiẽter regat. Nec illa positiua. s. Sufficiẽter per aliũ regit, excusat ipsum a residentia: q̃m licet per hoc sufficienter sit prouisum episcopatui ex parte ecclesiæ, nõ tamen sufficienter ex parte episcopi: quia non solũ tenetur ad prouidendũ ecclesiæ, sed tenetur ad personaliter pascendũ ecclesiã, vt monstratum est. In debitis aũt personalibus non absoluitur debitor si per alium facit. Verbi gratia. Sacerdos, si diuinũ officiũ faciat per aliquem deuotũ ac sanctum clericũ pro se dici, sufficiẽter satisfacit illis, pro quibus tenetur orare; sed nõ propterea excusatur a dicendo officiũ, quia est debitũ personale: & similiter accidit in proposito. Vnde cũ dicitur, Si residentia sub præcepto caderet, hoc esset ex necessitate finis, qui est salus animarũ, cõcedit, & dr̃ q̃ salus animarũ necessitat pastorẽ suũ ad personale debitũ, hoc est, personalẽ curã animarũ. Et cũ dr̃, Salus animarũ pot

proeurari absque personali episcopi cura. ergo non necessitat ipsum ad personalem curã: respondetur, quòd quia in moralibus non attenditur possibile secundum potentiã logicam, hoc est, qđ non implicat contradictoria, sed secundum potentiam moralem officiorum. Constat autem ex Domini sententia, ꝙ mercenarii officium non se extendit, ad id quod præcipuum est in pastore. s. amoré ouiũ suarum, non alienarum. Et propterea dicitur, ꝙ per se loquẽdo, salus animarum ita necessitat pastorem ad personalem curam, quòd regulariter non potest sine ipsius personali cura episcopi haberi, quãmuis per accidens contingere forte hoc possit: sed quod est per accidens, non variat naturam moralium vinculorum. Et propterea non excusatur episcopus a personali residentia, ex hoc quòd per optimum vicarium prouidet ecclesiæ.

¶ Ad tertiam dicitur, ꝙ non consuetudo, sed abusus est tot episcoporum nõ residentium, & sequẽtium curias. Et quia vnusquisque præsumitur pœnitens in fine vitæ suæ, quando cum sanctæ ecclesiæ communione recedit: ideo nihil honoris residentiũ tumulis ecclesiæ adimit. Nec hoc videri debet durũ ei q illud Hieronymi considerat, Non ocs episcopi, sunt episcopi.

¶ Ad secundum argumẽtum dicitur, quòd episcopus tenetur ad vtrumque simul, residentiã, & opus. Et cum instatur cõtra hoc ex parte magnitudinis diœcesis, respondetur ꝙ nulla est adeo magna diœcesis, cui nõ possit vnus episcopus personaliter exhibere omnia, quæ sui sunt officii, si vere vult curam ouiũ suarum gerere. Cũ autem instatur ex parte illustris generis, respondetur, ꝙ nemo illustrior illo qui pontifex assistens futurorum bonorum introiuit semel in sancta, qui de seipso dicit: Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Non acceptet vir illustris episcopatum si non vult pastorale officium exercere, sibiipsi imputet illustris qui acceptauit episcopatũ, & exequatur qđ promisit. Seruet Deo & ecclesiæ fidem. Turpem se recognoscat, si nomen, potentiam, honorem, ac diuitias episcopi tenet in persona sua, officium autem alteri delegat: quoniam priora omnia suæ data sunt personæ, vt habeat simul cũ illis personale officium episcopi. Cũ his tamen stat, ꝙ persona episcopi salua conscientiæ puritate ex rõnabili causa abstineat ab aliquo proprio sibi actu, & per alium

Infr. q. 186. ar. & 3. ad 5. Et opus. 18. c. 17. & 18.

Est gl. Bedę c. 10. in Lucam, non lõge a princ. tom. 2.

Tom. 1. Et refertur 12. q. 1. c. Clericus.

culũ recedit absq; detrimento gregis, nõ tãquàm mercenarius fugit.

Ad 2^m dicẽdum, ꝙ ille qui spondet pro aliquo, si per se implere nõ possit, sufficit vt per aliũ impleat. Vnde prælatus si habet impedimẽtũ, pp quod nõ possit personaliter curæ subditorũ intẽdere, suæ sponsioni satisfaçit, si p aliũ prouideat.

Ad 3^m dicendũ, ꝙ ille qui ad episcopatum assumitur, assumit statũ perfectionis ſm aliquod perfectionis genus, a quo si impediatur, ad aliud genus perfectionis non tenetur, vt. s. necesse sit eũ ad statũ religionis transire. Imminet tamen sibi necessitas, vt animũ retineat intendẽdi proximorũ saluti, si opportunitas adsit, & necessitas regrat.

Articvlvs VI.

Vtrum liceat episcopo aliquid proprium habere.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur ꝙ episcopo non liceat aliquid proprium possidere. Dominus. n. dicit Matthæi 19. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & sequere me. ex quo videtur, ꝙ volũtaria paupertas ad perfectionem requiratur: sed episcopi assumuntur ad statum perfectionis. ergo videtur quòd non liceat eis proprium possidere:

¶ 2 Præt. Episcopi in ecclesia tenent locum Apostolorum, vt dicit glos. * Lucæ 10. sed Apostolis Dominus præcepit, vt nihil proprium possiderent, ſm illud Matthæi 10. Noli te possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis uestris. Vnde & Petrus pro se, & pro alijs dicit. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, Matth. 19. ergo uidetur ꝙ episcopi teneãtur ad huiusmodi mandati obseruantiã, ut nihil propriũ possideãt.

¶ 3 Præt. Hieronymus dicit ad Nepotianũ. * Cleros græce, latine sors

Super illud Mat. 10. to. 9. Lia. c. 30. a medio 10. 4.

12. q. 1. c. 4. Episcopi.

Epist. 45. nõ multum remote a fine tom. 4.

In Hom. ſm per illud Pauli, Saluta Priscã & Aquilã, fie medii, Et habetur immediate post expositionẽ epist. ad Rom. to mo. 4.

Q. 184. ar. 3.

exerceat illũ, puta, ꝙ prędicet per aliũ, vbi homo magis expediẽs fuerit, exemplo Valerii, qui per Augustinum prædicabat &c.

¶ In rñsione ad tertiũ eiusdẽ ar. diligenter aduerte hos duos perfectionis status. s. episcopalẽ, & religiosum, nõ se habere vt magis perfectũ & minus perfectũ, sic vt in maiore includaẽ minus, sed appellatur, propter quod clerici dicuntur, quia de sorte Domini sunt, vel quia ipse Dominus sors, idest pars clericorum est. Qui autem Dominum possidet, nihil extra Deum habere potest. Si autem aurũ, si argentum, si possessiones, si variam supellectilem habet, cũ istis partibus non dignatur Dominus fieri pars eius. ergo videtur ꝙ non solum episcopi, sed etiam clerici debeant proprio carere.

Sed contra est, quòd dicitur 10. quæstio. 1.* Episcopus de rebus proprijs, vel acquisitis, vel quicquid de proprio habet hæredibus suis derelinquat.

Respon. Dicendum, quòd ad ea quæ sunt supererogationis, nullus tenetur: nisi se specialiter ad illud voto astringat. Vnde Augusti. * dicit in epistola ad Paulinam, & Armentarium. Quia iam vouisti, iam te obstrinxisti, aliud tibi facere non licet. Priusquàm esses voti reus, liberum fuit, ꝙ esses inferior. Manifestum est autem ꝙ viuere absque proprio, supererogationis est: non enim cadit sub præcepto, sed sub consilio. Vnde Matthæi 19. cum dixisset Dominus adolescenti, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: postea superaddendo subdidit. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Non autem episcopi in sua ordinatione ad hoc se obligant, vt absque proprio viuant: neque etiam viuere absque proprio ex necessitate requiritur ad pastorale officiũ, ad quod se obligant: & ideo non tenentur episcopi ad hoc, quòd sine proprio viuant.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut supra habitum est, * perfectio christianæ vitæ non consistit essentialiter in voluntaria paupertate, sed voluntaria paupertas instrumentaliter operatur ad perfectionem vitæ. Vnde vt diuersorũ generũ perfectiões. Et hinc pronenit ꝙ vota qdã, puta, castitatis & paupertatis, sunt de essentia status perfectionis vni^o, puta, religiosi, & nõ sunt de essentia status alterius. s. episcopalis. Hinc etiam oritur, ꝙ qui vouit se religiosum fore, si interim voceẽ ad episcopatũ, reneẽ implere prius votũ religionis, profitẽdo religionis statum, & deinde põt transire ad episcopatũ. Hoc enim nõ esset op^s, si episcopalis status esset perfectior, vt pfectior eiusdẽ generis, vt vna religio est pfectior alia, sed transeũdo ad episcopatũ absq; ingressu religiõis satisfeciſſet voto religionis. Sicut q vouit ingredi imperfectiorẽ religionẽ, facit satis suo voto ingrediẽdo perfectiorẽ religionẽ, vt infra patet. Habẽt ergo se episcopalis & religios^a status ut duo pfectionis genera. Nã ille est velut perfectionis vniuersalis, iste perfectiõis particularis: ille sicut Sol, iste sicut margarita, aut animal perfectũ: ille naturæ perfectiuæ aliorũ, iste naturæ sibiipsi proficientis &c.

¶ *Super Quæstionis cemeſmæoctauæ ſimequintæ Articulum ſextum.*

In ar. 6. eiusdẽ q. in rñsione ad primũ, vide ꝙ voluntaria paupertas ſ actu exercito, vt nunc dictum est, nec ad perfectionẽ, nec ad perfectionis statũ exigitur, absolute loquẽdo, sed ad talẽ perfectionis statũ. s. religiosum exigitur. Vnde Saluator noster dixit. Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & non dixit: Si vis perfector esse, vende omnia quæ habes. Per illa siquidem verba, Si vis perfectus esse, denotauit perfectionẽ singularis personæ, quæ ad statũ religionis pertinet, & nõ denotauit perfectionẽ actiuam, quæ ad statũ episcopalem spectat. Et propterea fuerunt episcopi sanctissimi sine paupertatis voto.

¶ In responsione ad secundũ eiusdẽ articuli, aduerte ꝙ litera loquitur de proprio siue in particulari, siue in cõmuni, cũ dicit nõ teneri viros perfectos, ad obseruandum illa Euangelii mãdata, de non habendo proprios sumptus. Et probationes adducuntur de proprio in cõmuni quo ad Paulum, Ambrosiũ, & Augustinum.

¶ In

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, nota quòd Deus dupliciter potest fieri pars mea. Vno modo respectu alterius partis meæ: alio modo, respectu alterius partis non meæ. Et si primo Deus esset pars mea, esset compars alteri meæ parti, puta, gloriæ, famæ, delectationi, diuitiis, vel alicui huiusmodi: & sic Deo iniuria, dum amatur vt pars, qa min^o amatur quàm totum, vt in litera dicitur. Si vero secũdo modo esset pars mea, tunc respectu mei esset totum, & haberet tantum rationem partis respecta partium aliena rum. Verbi gratia, Cum hæreditas diuiditur in multos, pars mea est totum quod ad me spectat, & esset pars respectu aliorũ hæredũ: ita in proposito in Deo & vniuerso. Si De^s portio, seu pars mea est, ipse totum bonum meum est, & vocatur pars respectu aliorum bonorum, quæ ab aliis appetuntur, & quæruntur. Vnde iuxta sensum hunc scriptum est. Dñs pars hereditatis meę, & pars mea Deus, & portio mea Dominus &c.

¶ *Super Quæſtionis cemeſimæoctauæ ſimequintæ Articulum ſeptimum.*

In ar. 7. eiusdẽ q. sciẽdum est, quòd inter bona episcopi propria & ecclesiastica, differentia in tribus attenditur. Primo, in titulo: secundo, in vsu: tertio, in restitutione. Nã respectu proprioruam habet episcopus titulum dominii: respectu ecclesiasticorum habet titulum dispensatoris, vt patet ex authoritate Augustini in litera allata, quæ habetur in Decretis 12. q. 2. Differẽter quoque conuenit vtrorumque vsus. Nam in vsu proprioruam liber est, nec peccat, nisi sicut laicos peccare contingit in vsu rerum suarum. s. ex parte affectus inordinati, vt in litera dicitur. Respectu autem ecclesiasticorum non est liber, sed obligatus ad creditam sibi dispensationem fideliter exequendam. Et hinc oportet vt in litera fit, distinguendo colligere, & colligendo distinguere ex litera, ꝙ tripliciter inuenitur ecclesiastica bona commissa esse fidei episcopi. Primo, sunt bona quandoque communia quæ ex iure distincta inueniuntur in quatuor partes, prout antiquitus erant. Et tũc seruãda est regula, quæ in litera ponitur, & habetur ex multis capitulis Decretorũ 12 q. 2. & vt dicitur in litera, peccat mortaliter episcopus vsurpando sibi aliquid portionum aliis debitarum. Et multo magis peccat, si non solum ex iure, sed de facto distincta bona vsurpat sibi, vt si præbendam canonici, aut portionẽ deputatam fabricæ, aut bona hospitalium sibi vsurparet. Secundo, committitur episcopo dispensanda portio sua: & respectu huius dicitur in litera, quòd in vsu non peccat, nisi sicut respectu proprioruam. s. ex parte affectus. Tertio, committitur quandoque episcopo dispẽsando annuus redditus distinctus a præbẽdis cleri corũ, & redditus hospitalium, vt hodie communiter inuenitur. Et tunc difficultates tam circa vsum, quàm circa restitutionem tertio loco proponuntur, insurgunt.

¶ Nam respectu proprioruam clarum est, quòd etiam si illis abutitur, non tenetur ad restitutionem. Et per oppositum respectu ecclesiasticorum tam communium, quàm distinctorum, si sibi aliquid vsurpat, clarum est quòd tenetur ad restitutionem. De portione autem sua, si abutitur, non tenetur restituere, sicut nec cũ abutitur propriis: quoniam simile est iudicium de vtroque.

¶ Est ergo primo quæstio, An episcop^s habẽs redditus suos distinctos a præbendis clericorũ, teneatur ad dispensandum illos in aliquas portiones, puta, vnam pro fabrica, & vnã pro pauperibus: an suo reliquatur arbitrio dispensatio.

¶ Secũda, An talis infidelis dispensator teneatur ad restitutionem. Est autẽ primi dubii ratio, quia ex quo bona episcopi dispensationi commissa, sunt distincta a portionibus debitis pauperibus, & fabricæ, consequens videtur, ꝙ fides episcopi relicta est distinctio reliquarum portionũ, ac per hoc teneatur ad istas distinctiones. In oppositum autem est, quia huiusmodi redditus videtur principaliter ordinatus ad sustentationem episcopi. Et sicut præbendæ clericorum successerunt portioni cleri, cis debitæ, ita hospitalia successerũt portioni pauperibus debitæ &c.

¶ Secundi vero dubii ratio est, quia author in litera quãdo bona commissa fidei episcopi sunt indistincta, nihil dicit. Eodẽ loco de restitutione: immo in quolibeto 6. ar. 12. dicit ꝙ quando redditus principaliter ordinatur ad sustentationem ministrorum, vt sunt præbendæ clericorum, non tenetur abutens ad restitutionem. Constat autem quòd redditus episcopi est sicut præbenda illius. In oppositum autem est, quòd sequeretur, quòd meretrices, & consanguinei ditati ab episcopis prodige consumẽtibus redditus suos, non possent cogi ad restituendum ecclesiæ, quod valde absurdum est.

¶ Ad primum harum quæstionum dicitur distinguendo, quòd redditus episcopales aut sunt tenues, ita nõ ꝙ sufficiãt pro subditis episcopi: aut sunt mediocres, ita quòd sufficiunt, & parum abundant: aut sunt abundantes notabiliter supra id quod necessarium est ad sustentationem episcopi. Et si primo, aut secundo modo se habent, cum constet quòd principaliter ordinantur ad episcopi sustẽtationem, idem videtur de redditibus istis iudicii, quod de præbendis clericorum, ita quòd quia quod parum superabundat, pro nihilo a iure computatur: ideo iura de distributione in tot reliquas partes, scilicet pauperum, & fabricæ, non videntur habere locum in istis: & propterea non obligantur tales episcopi ad huiusmodi distributionem. Si autem redditus sunt pingues, & abundantes, ita vt in sapientis animũ cadere non possit, quòd sint episcopi, assignati pro eius sustentatione, tunc tenetur episcopus duas quartas ad minus distribuere iuxta dictos canones in pauperes, & ecclesiæ fabricam, seu supellectilem &c. Et ratio est, quia ex hoc, quòd clerici habent seorsum suam portionem, non est subtracta a iure pauperibus portio illis debita ex iure: & similiter non est fabricæ subtracta a iure portio illi ex iure debita, sed bona episcopalia remanent affecta tali iuris dispositione

Quol. 6. ar. 12.

In serm. 81. declinando ad finẽ, tomo. 3.

tione antiqua & sancta, ita ꝙ quemadmodum quando erant cō munia ecclesiastica bona his quatuor, s. episcopo, clero, pauperibus, & fabricæ, commissa erant episcopo cum vinculo & debito talis distributionis: ita excluso vno membro. s. clero a tali communicate, quia iam habens proprias præbendas loco suæ portionis, remanēt bona episcopalia communia reliquis tribus, ita ꝙ pauperibus remaneat debita quarta portio, quæ prius eis debebatur, & ecclesiæ fabricæ similiter sua quarta portio. Videtur tamen quòd in casu necessitatis pauperum, posset portio ecclesię fabricæ non multum indigentis debita pro pauperibus dispensari. Et hoc videtur Aug. seruasse, qui fabricis vacare horrebat, & principalis intentio iuris ad fabricas viuas reseruatur. Nec obstat, si dicatur quòd iura illa sunt per contrariam consuetudinē abrogata, sciente tāto tempore Romano pontifice, & non reprehendente, quoniam non consuetudo, sed abusus est. Et similiter multa permittit, quæ si ad iudicium deducerentur, arguerētur. Rursus, dato quòd iura illa abrogata essent quo ad id quod iuris est positiui, hoc est, quo ad quotam portionem, puta, quartam, non tamen possunt abrogari quo ad id quod est iuris diuini, hoc est, ꝙ sint episcopi patres pauperum, & templorum suorum reparatores quo ad fabricam, & supellectilē. Et propterea nulla ratione a fideli distributione pro subuentione vtrorumque excusantur, dato quòd excusentur a quota. Quod & sustineri posse videtur, & crediderim ego esse verum: quia iura illa ad statum antiquū ecclesiæ, in qua viuebant clerici in cōmuni, directe respiciūt. Et per hæc rūsio ad obiecta patet.

¶ Ad secundam qō nē dicitur, ꝙ reddit⁹ decimæ & cęt. episcopalia bona, dupliciter possunt iudicari vel vt propria, vel vt cōmunia. Si iudicātur quasi propria vt præbendæ clericorum, sic quantumcumque pinguia sint, non tenetur ad restitutionem episcopus qualitercumque illa consumens, & consequenter nec illi quibus prodige data sunt. Sicut homo valde diues & abundans supra statum suum, si non dat superflua quæ ex necessitate præcepti tenetur pie exponere, sed prodige cōsumit, non tenetur ad restitutionem. Si autem iudicantur vt cōmunia episcopo, pauperib⁹, & ecclesiastico cultui, sic episcopus dispās id quod debetur pauperibus, & ecclesiastico cultui, tenetur ad restitutionē: sicut distributor cōmunis boni in ciuitate, tenetur ad restituendū illis, quib⁹ nō dat sibi debita bona. Differētia igitur quo ad restitutionis vinculum, ex natura proprii, vel cōmunis boni pendet. Natura siquidē proprii boni a restitutiōis vinculo præseruat nō dispēsantē superflua, vt tenetur dispēsare. Natura aūt cōmunis boni restitutionis vinculo stringit non distribuente cōmune bonū quibus debet. Et propterea subtiliter perspiciendum ē, si redditus episcopi se habent ad ipsum quasi proprii bonū, vt vt cōmune, & vt dictū est, si redditus episcopi tantus est, vt rationabiliter appareat, quòd quasi pro sua præbē da sit suæ commoditati reddita, tūc qua si propria bona censenda videntur, & consequenrer nō teneretur episcop⁹ dispensator ad restitutionem: & eadem ratione nec meretrices, nec alii quibus donarentur restituere tenerentur ecclesiæ de necessitate præcepti. Si autē reddit⁹ episcopi tantus est, vt rationabiliter appareat, quòd non quasi præbenda sibi respondeat, sed quia pater est pauperum, igitur tāta bona suæ sunt fidei commissa vt distribuenda, tūc vt communia bona censenda videntur: ita quòd episcopus talis male dispēsās, & illi ad quos hæc perueniunt, tenentur ad restitutionē omnium illorū quæ pauperibus, vel ecclesiæ debentur. Rationabile autem videtur, quòd si abūdantes dātes redditus ex ecclesiasticis decimis, aut possessionibus, & huiusmodi cōstant, commissa sint episcopis vt patribus pauperum. Et de decimis quidem probatum est superius, quòd iniqua esset lex decimarum in nouo testamento, si vltra honorabile stipendium ministrorum. Dei habentis vniuersale dominium, tanta rerum affluentia vni deputaretur cum dāno totius populi, nisi vt patri pauperum. Possessiones autē legatæ, aut donatæ ecclesiæ cathedrali in tanta abundantia, proculdubio credendum est ꝙ vt patri pauperum episcopo creditæ sint. Ideo enim episcopis dotes sunt, quia occulta fide perspiciebat eos esse patres pauperū: & hęc videtur fuisse ratio tanti augmenti. Si vero redditus magni debentur episcopo ex temporali dominio, quia scilicet episcopus in eo quòd episcopus est dominus in temporalibus alicuius ciuitatis & oppidorum, & ex dominii tēporalis redditib⁹ diues est, alia videtur ratio: quia oportet ꝙ non solum vt episcopus, sed vt dominus expendat, tenendo exercitum pro defensione patriæ, & habendo thesaurū, ne impugnetur patria, ita quòd tūc dexter oculus ad commune bonū patriæ sibi debitæ, respicere debet: siniſter aūt ad pauperes, quoniam tempore dominium datum est ecclesiæ principaliter ad ecclesiæ honorē, simul & authoritatē, & post honorem Dei, propter bonum commune ipsius dominii, sicut datū erat domino ſeculari, & ſecūdario vt exinde eleemoſynæ fiāt pauperibus. Quocirca tales episcopi in illis ſolis caſibus tenentur, in quibus domini ſeculares tenerenſ ad reſtitutionē.

¶ Ad obiecta ergo in oppoſitum dicitur, ꝙ locus ab authoritate negatiue, infirmus eſt. Et forte ideo author tacuit de reſtitutione, quia non eſt vna & eadē ſemper ratio, quando bona ſunt indiſtincta, quia quandoque ſe habent vt propria, & quāndoque vt communia, ut patet ex dictis. Ad id vero ꝙ in quolibetis dicitur, reſpondetur ꝙ intelligitur quādo redditus epiſcopi ſe habēt ad ipſum vt præbenda etiam pinguis, non autem quando tam notabilis eſt exceſſus, vt non cadat in animo ſapientis quòd non pro honorabili ſtatu epiſcopi ſint datæ diuitiæ tantæ. Ad id vero quod de exactione a meretricibus &c. obiicitur, patet reſponſio ex dictis.

¶ In eodem art. 7. in reſponſione ad primum, dubium occurrit circa illud, Non poteſt determinari quando ſit iſta neceſſitas, quę obliget ad mortale peccatum: quia conſtat ex ſuperius in quæſtione 32. dictis, ꝙ iſta neceſſitas eſt determinata, ſcilicet quando eſt extrema. Si ergo neceſſitas extrema ē, quæ obligat ad peccatū mortale, qūo nūc dō, ꝙ nō pōt determinari qn̄ ē iſta neceſſitas?

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo, quòd verba literæ iſtius intelligenda ſunt de neceſſitate extrema in particularibus. Vnde ſubdit. Sicut nec cætera particularia, quæ in humanis actibus conſiderantur. Superius autem neceſſitas determinata eſt in cōmuni, quòd eſt extrema. Secundo dicitur, & magis ad mentē authoritatis Ambroſij, quòd verba literæ iſtius intelliguntur in caſu, qūo quis habet de ſuperfluo naturæ & perſonæ, hoc eſt, ſtatus. Vnde illud, Cum poſſis & abundas, in quo caſu, vt patet ex ſupradictis, tenetur ex charitatis debito indigentibus illud erogare. Sed quanta tunc indigentia alicuius occurrere debeat, vt obliget habentem ſuperfluum ad dandum iſti, non ſubeſt ſcientificæ determinationi, ſed relinquitur prudentiæ, ad quam ſingulariū iudiciū ſpectat.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem articuli, nota alterā conditionem appoſitā reſpectu conſanguineorum, vel aliorum, ſcilicet moderamen: & exponitur penes quid attendi tur huiuſmodi moderatio, ſcilicet penes excluſionem indigentiæ, & non penes appoſitionē diuitiarum. Da ergo epiſcope cōſanguineis, vt non indigeant, ſed non vt diuites fiant. Dixi alterā conditionem, quia altera iam dicta erat, ſcilicet, quòd non det de debitis aliis, ſed de deputatis vſui epiſcopi. Nam de debitis eccleſię, aut patrimonium non poteſt niſi ſicut vni alteri pauperi deſtribuendo dare, ſed de ſuo deputatis vſui poteſt pro ſuo libito dare.

¶ In reſponſione ad tertium, vide quòd clericꝰ, ſeu epiſcopus quātumcumque habeat patrimonialia, poteſt de eccleſiaſticis præbenda viuere, niſi in articulo neceſſitatis &c. In quo tamen etiam ſi peccaret viuēdo de ſua prædenda, non tenetur tamen ad reſtitutionem: quia peccatū conſiſtit et in abuſu, quo non ſubueniret aliis, quando ſubueniendum eſt. Libertas autem a reſtitutione conſurgeret ex eo, quòd præbenda ſe habet vt propriū clerici, vel epiſcopi bonum.

¶ In reſponſione ad quartum videte, qui augendis eccleſiarum prouentibus tam laudabiliter creditis vos vacare, tabeſcentibus pauperibus, & vrinam non areſcentibus, quoniam peccatis iuxta authoris ſententiam, tot pauperes puellas nobiles, tot pauperes ciues, pupillos, orphanos, viduaſque poſt habendo.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæoctuageſimæquintæ Articulum octauum.*

IN art. 8. eiuſdem quæſt. dubia duo occurrunt de epiſcopis religioſis. Alterum, de quibuſdam regularibus actibus in ſpecialiter alterū de modo vinculi. Eſt igitur primo dubium, An religioſus factus epiſcopus teneatur ad habendum ſocium ſui ordinis, & bibendum cum duabus manibus, & ſimilibus. Et eſt ratio dubii, quia hæc non impediunt officium pōtificale: & propterea videntur ad hoc teneri. In oppoſitum autem eſt, quia hæc diſſonare videntur ab epiſcopali dignitate.

¶ Dubium deinde eſt, An ſubdatur vinculo præcepti, vel cenſurę eccleſiaſticæ in inſtitutis regulæ poſito. Verbi gratia. Si in regula ieiunium feriæ ſextæ ſtatuitur ſub præcepti, aut cenſuræ eccleſiaſticæ vinculo, an factus epiſcopus ſubiectus ſit vinculo præcepti, vel cenſuræ illius, ita quòd ſi transgrediatur, peccet mortaliter, vel ſit excommunicatus. Et eſt ratio dubii, quia hinc apparet ꝙ ſubdatur huiuſmodi vinculis, quia ex quo ſubditur ſtatuto, ſubditur etiam vinculo ſtatuti. Eiuſdem ſiquidem rationis eſt, ꝙ aliquis

*Si priuatum poſſidemus quod nobis ſufficiat, non illa bona noſtra ſunt, ſed illorum quorum procurationem gerimus, non proprietatem nobis vſurpatione damnabili vendicemus. Ad diſpenſatorē autem requiritur bona fides, ſm illud 1. ad Corin. 4. Hic iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. Sunt autem bona eccleſiaſtica nō ſolum in vſus pauperum, ſed etiam ad cultum diuinum & neceſſitates miniſtrorum expendēda. Vnde dicitur 12. q. * 2. De redditibus eccleſię, vel oblatiōe fidelium, ſola epiſcopo ex his vna portio mittitur, duæ eccleſiaſticis fabricis, & erogationi pauperum profuturæ a presbytero ſub periculo ſui ordinis miniſtrentur, vltima clericis pro ſingulorum meritis diuidatur. Si ergo diſtincta ſint bona quæ debent in vſum epiſcopi cedere, ab his quæ ſunt pauperibus, & miniſtris, & cultui eccleſiæ erogāda, & aliquid ſibi retinuerit epiſcopus de his quæ ſunt pauperibus erogāda, uel ēt in vſum miniſtrorū, aut in cultū diuinū expēdēda, nō eſt dubiū ꝙ cōtra fidē diſpenſationis agit, & mortaliꝰ peccat, & ad reſtitutionē tenetur. De his aūt quæ ſunt ſpecialiter ſuo vſui deputata, videtur eſſe eadem rō quæ eſt de proprijs bonis, ut. s. pp immoderatū affectū & vſum peccet quidem, ſi immoderata ſibi retineat, & alijs non ſubueniat, ſicut requirit debitum charitatis. Si uero non ſunt prædicta bona diſtincta, eorū diſtributio fidei eius cōmittitur. & ſi quidē in modico deficiat, uel ſuperabundet, pōt hoc fieri abſq; bonæ fidei detrimēto: quia nō pōt homo ī talibus pūctualiter accipere illud qđ fieri oportet. Si uero ſit multus exceſſus, nō pōt latere, unde uidetur bonę fidei repugnare, & ideo nō eſt abſq; peccato mortali. Dicitur. n. Matthæi. 24. ꝙ ſi dixerit malus ſeruus in corde ſuo, Moram facit dominus meus venire, quod pertinet ad diuini iudicij contemptum: & cœperit percutere cōſeruos ſuos, quod pertinet ad ſuperbiā: manducet aūt & bibat cū ebriōſis, quod pertinet ad luxuriā, ueniet dominus ſerui illius ī die qua nō ſperat, & diuidet eū. s. a ſocietate bonorum, & partem eius ponet cum hypocritis, ſcilicet ī inferno.

Sed contra eſt, quòd plures epiſcopi ea quæ ſuperſunt, non largiuntur pauperibus, ſed expendere videntur laudabiliter ad redditus eccleſiæ ampliandos.

Respon. Dicēdum, ꝙ aliter eſt dicendum de proprijs bonis, quæ epiſcopi poſſidere poſſunt, & de bonis eccleſiaſticis: nam proprioꝝ bonorum dominium habēt. Vnde ex ipſa rerum conditione nō obligantur, vt eas alijs conferant: ſed poſſunt eas vel ſibi retinere, vel etiam alijs pro libito elargiri. Poſſunt tamen in earum diſpenſatione peccare vel propter inordinationem affectus, per quam contingit, vel ꝙ ſibi plura conferant q̄ oporteat: vel alijs etiam non ſubueniant, ſm qđ requirit debitum charitatis. Non tamen tenentur ad reſtitutionem, quia huiuſmodi res ſunt eorū dominio deputatæ, ſed eccleſiaſticorum bonorum ſunt diſpenſatores, vel procuratores. Dicit enim Auguſt. ad Bonifacium.

In hoc loco Eſai. 3. to. 5.

Habetur 1. q. 2. c. Clericos. Et 16. q. 1. ca. quoniam.

Epi. 50. inter medii & finē, to. 2.

12. q. 2. c. de redditib⁹ eccleſiæ.

In tot. art.

lib. 30. primum ante med. to. 1. Et habetur in Decreto dist. 86. ca. eſt probanda.

lib. de off. mag. to. 1. Et habetur 14. q. 1. cap. Aurum.

Sup. q. 88. ar. 11. ad 4. Et 4. di. 38. q. 1. ar. 4. q. 1. ad 5. * 18. q. 1. ca. ſtatutum.

aliquis subdatur statuto, & vinculo statuti. In oppositum autem est & quia non subditur pœnis in statuto appositis, puta, grauis, vel grauioris culpæ, & similium: & quia huiusmodi vincula derogare videntur episcopali dignitati ac perfectioni &c.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quòd distinctio trimembris regularium obseruantiarum in litera posita, scilicet quædã sunt promouentes, seu custodientes perfectionem: pò ficiam, quædam impedientes: quædam neutræ, sic accipienda est, q aliqua manifeste vilitatem afferunt perfectioni pò ficiali, vt cæstitas, paupertas, abstinentia, ieiunia, moderata abdicatio diuitiarũ, & huiusmodi. Quædam manifeste impediunt officium pontificale, vt silentium solitudo, & vniuersaliter quecunque in compossibilia sunt cũ pontificali officio, dignitate, & authoritate. Nec solum hęc, sed quæcunque cõmuniter dissonant a pontificali dignitate, & appellatione impedientium, intelliguntur. Quædam vero non communiter, sed in casu aliquo inueniuntur dissona ratione vel loci, vel officii, vel societatis &c. & ab impedientibus quidẽ, & cõtra dissonis absoluitur ipso iure. Et quia de horum numero est obligatio ad habendũ socium collateralem, ideo non tenetur ad socium habendũ secum ex suo ordine. Derogaret enim episcopali dignitati fraterè illi appropinqua re vt socium, & derogat societatis rõni, quòd sequatur vt famul⁹. Societas enim est relatio æquiparãtiæ. Accedit ad hæc quòd episcopus sicut ad aliã ecclesiã, & ad aliud officiũ ecclesiasticũ personaliter deputatur: ita ad alterius generis societatẽ ipso facto trãslatus intelligitur, ac per hoc absolutus a priori societate. Non enim duplici societate grauari debet, sicut nec duplici grauatur officio. Et quoniam quæcũque ad socialis vitæ vniformitatem, aut depressionem actuũ, seu gestuum in personis religiosis spectant, dissonare videtur ab episcopali conuersatione, seu dignitate, seu authoritate, vel libertate: ideo ad nullum talium remanet obligatus. Et de eorum numero videntur huiusmodi obseruantiæ, scilicet, bibere sedendo, aut cũ duabus manibus, & similia. Sicut enim religiosus factus episcopus reuiuiscit quodãmodo ad vitam ciuilem, dum a iugo monasticæ regulæ absolutus adire potest hæreditatem, vt patet 18. q. prima capit. Staturum: ita a depressione actuum spectantium ad priorẽ statum absolutus videtur, vt absolutio a iugo monasticæ regulæ dicta in canone, nõ sit quasi frustra dicta, sed aliquid operatur vltra excutionem ab incompossibilibus, ad quæ omnino constabat, vtpote incõpossibilia, episcopũ nõ teneri. Ab impediris gradus, sicut supra dictũ est, *q religiosus non tenetur ad obseruãda vota quę in sæculo fecit: sed religiosus qui assumit ad episcopatũ, ascendit ad aliquid maius, vt supra habitũ est.* ergo videtur q nõ obligetur episcopus ad ea quæ tenebat obseruare i statu religionis.

¶ 3. Præt. Maxime religiosi obligari videtur ad obedientiã, & ad hoc quòd absque proprio viuant: sed religiosi qui assumũtur ad episcopatũ, non tenẽtur obedire prælatis suarũ religionũ, quia sunt eis superiores: nec etiã videntur teneri ad paupertatẽ, quia sicut in Decreto supra* inducto dicitur, Quæ sacra ordinatio de monacho episcopũ facit, velut legitimus hæres, paternã sibi hæreditatẽ iure vendicãdi potestatẽ habeat. Interdum etiam conceditur eis testamenta confice re. ergo multo minus tenentur ad alias obseruantias regulares.

SED CONTRA est, qđ dicitur in Decretis 16.* quæstione 1. de monachis diu morantibus in monasterijs, Si postea ad clericatus ordines peruenerint, statuim⁹ nõ debere eos a priori ꝓposito discedere.

RESPON. Dicendum, q sicut supra dictũ est,* statꝰ religionis ad perfectionẽ pertinet, quasi quædã via in perfectionẽ tendendi. Status autẽ episcopalis ad perfectionẽ pertinet, tamquã quoddã perfectionis magisteriũ. Vnde status religionis cõparatur ad statũ episcopalẽ, sicut disciplina ad magisteriũ, & dispositio ad perfectionẽ. Dispositio autẽ non tollitur perfectione adueniente, nisi forte quãtũ ad id, in quo pfectioni repugnat. Quãtũ autẽ ad id quod perfectioni congruit, magis cõfirmatur: sicut discipulo, cũ ad magisteriũ peruenerit, nõ congruit q sit auditor, cõgruit tamen sibi q legat, & meditetur ét magis quàm ante. Sic ergo dicẽdũ est, q si qua sunt in regularibus obseruãtiis quæ non impediãt pontificale officiũ, sed magis valeant ad pfectionis custodiã, sicut ẽ cõtinẽtia, paupertas, & alia hmõi, ad hæc remanet religiosus, etiã factus episcopus, obligatus, & per cõsequẽs ad portandũ habitum suæ religionis, qui est obligationis signũ. Si qua vero sunt in obseruãtijs regularibus, quæ officio põficali repugnãt, sicut est solitudo, silentiũ, & aliquæ abstinẽtiæ, vel uigiliæ graues; ex quibus impotens corpore redderetur ad exequẽdũ põficale officiũ, ad hmõi obseruãda nõ tenetur. In alijs tamẽ põt dispensatione vti, secũdum quod requirit necessitas personę, vel officij, vel conditio hominũ cum quibus viuit per modum, quo etiam prælati religionum in talibus secum dispensant.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q ille qui fit de monacho episcopus absoluitur a iugo monasticæ professionis, nõ quantum ad omnia: sed quantũ ad illa, quæ officio põficali repugnãt, vt dictum est.*

AD 2ᵐ dicendum, q vota sæcularis vitæ se habent ad uota religionis sicut particulare ad uniuersale, vt supra habitũ est.* Sed uota religionis se habent ad pontificalem dignitatem, sicut dispositio ad perfectionem. Particulare autẽ superfluit habito uniuersali, sed dispositio adhuc necessaria est perfectione obtenta.

AD 3ᵐ dicendum, q hoc est per accidens, q episcopi religiosi obedire prælatis suarum religionũ nõ tenentur: quia scilicet subditi esse desierunt, sicut & ipsi prælati religionũ: manet tamen adhuc obligatio voti uirtualiter, ita scilicet q si tibus vero in casu, nõ absoluit videtur episcopus ipso iure, sed in casu tantũ, si qua sunt talia. Videntur nãque hæc esse illa, de quibus in litera dicitur, q possunt episcopi secũ dispensare sicut prælati religionũ: & hæc sunt abstinẽtia a carnibus, & seiunta, & huiusmodi, ad quæ cõstat Episcopũ remanere obligatũ, vtpote foue tia perfectionẽ vitæ. Et iõ religiosus cui secundũ regularia in stituta inhibet esus carnũ, factus episcopus, non potest feria sexta in die Natalis Domini vesci carnibus, sed peccat mortaliter hoc faciendo: quia beneficium canonis concedentis esum carnium in natali Domini, non cõprehendit ipsum, quia excipit eos qui regulari obseruantia nõ sũt astricti ad abstinentiã a carnibus.

¶ Ad secũdum vero dubiũ dicitur, saluo meliori iudicio, q vincula præceptorũ, & censurarũ videnẽ inter dissona cõputãda, ita q ipsi actus q præcipiũtur, aut subcẽsuris positi sunt, licet nõ dissonent, sed cõsonent episcopali perfectioni ac dignitati &c. vt ieiunare feria sexta, & in aduentu, & hmõi: vinculũ tñ præcepti, aut cẽsurę superadditũ, ab episcopali statu dissonat. Et ratio est, quia episcopalis status se habet ad statũ religiosum, vt in litera dicitur, sicut magistri status ad statũ discipuli. Constat autẽ q frequentia studii ad meditandũ, & lectioni vacandũ ita conuenit discipulo, quòd nõ minus cõuenit magistro. Sed quo ad hmõi assidui tatem ad meditandũ & legendũ sub præceptis, aut pœnis, si aliquis astringatur, statui discipulorum conuenit, non statui magistrorum. Et ideo sicut religiosus factus episcopus, absolutus est a vinculo præceptorum religionis, qui sunt quasi pædagogi religiosorũ in disciplina perfectionis: ita sunt absoluti a vinculo præceptorũ, & censurarũ regulæ, & statutorũ: quoniã regula est tãquàm prælatus inanimatus, sicut econtra prelatus est sicut lex animata. Secus autẽ est de vinculo votorũ castitatis &c. quoniam illa non ex superioris regulæ, aut hominis vinculo, sed ex propria promissione Deo facta vim suam retinent.

¶ Ad obiectorũ ergo primũ dicitur, q mutatio status efficit, vt nõ sit respectu huius trãseuntis de statu in statũ eadẽ ratio de subiectione ad statutum, & ad vinculum statuti.

¶ Et hæc responsio patet: quia quantũ ad vinculũ suspensionis, cõstat ex iure cõi, q episcopus nõ subiacet vinculo suspẽsionis, nisi de episcopo fiat mẽtio. Mutatio ergo statꝰ efficit, q respectu hmõi nõ est eadẽ ratio de subiectione ad statutũ, & ad vinculũ superadditũ in statuto. Quocirca sicut de suspẽsionis vinculo ex iure scripto habemus casum decisum; ita de aliis vinculis ex iure natura lis

Q. 88. ar. 12. ad 1.

In corp. ar.

Q. præced. art. 7.

Q. 88. ar. 12. ad 1.

Q. 184. art. 7.

Arg. 1. huius artic.

16. q. 1. cap. Si monachi

lis rõnis, videt simili mõ casus decidẽdus pp rationẽ allatã.

¶ Ad alterũ obiectũ dicitur, q ratio non valet: quia vincula sunt duplicia, quædã ferentia secũ executionẽ, vt sunt vincula præceptorũ, & cẽsuratũ: quædã vero nõ nisi mediãte iudice habẽtia executionẽ, vt sũt vincula ad alias pœnas ligãtia. Et ad hęc cõstat clarissime episcopũ nõ obligari, q a nõ subiacet ampliꝰ platis religionũ, per quos exequẽdę sunt hmõi pęnę: & si aliqua ét vincula ad tales pœnas essent deferẽtia secũ executionẽ, nõ propterea ligarẽt episcopũ: quia cõcernunt, vel supponunt socialẽ conuictũ, a quo absolutũ cõstat esse episcopũ, ac per hoc ab omnibus spectãtib⁹ & cõsequentibus ad illũ. Et forte vincula omniũ præceptorũ & censurarũ in regula & statutis religiosorum interpretãda sunt, suppositio cõsortio personarũ, a quo episcopus ẽ exẽptꝰ, vt patet. Nec maiorẽ habeo certitudinem quàm dixerim.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæsextæ Articulum primum.*

IN art. 1. q. 186. dupliciter dubiũ occurrit circa rationẽ & conclusionẽ principalẽ. Primum est, quia conclusio principalis est, Religio perfectionis statũ nominat. Ratio autem litere nihil aliud pbat, nisi q religio est antonomasice nomẽ perfectionis: & non probat quòd sit nomen status, vt clare patet in litera. Secũdum est, quia nec ét probatur in litera, q religio sit nomen perfectionis, sed variantur termini. Nam aliud est coniunctio ad Deũ per holocaustum sui, quod facit virtus religionis: & aliud est coniunctio ad Deũ per amorem, quę facit charitas. Et ex supradictis cõstat, quòd pfectio in hac secunda nõ in prima cõiunctione cõsistit.

Quol. 5. ar. 11. cor. Et opus. 18. ca. 16.

18. q. 1. cap. statutũ in fin.

EINDE cosiderãdũ est de his, quæ pertinẽt ad statũ religionis. Circa qđ occurrit quadruplex consideratio. Quarũ prima est de his, in quibus principaliter cõsistit religionis status. Secunda, de his quæ religiosis licite cõuenire possunt. Tertia, de distinctione religionum. Quarta, de religionis ingressu.

Circa primũ quærũtur decẽ.

¶ Primo, Vtrum religiosorum status sit perfectus.

¶ Secundo, Vtrum religiosi teneãtur ad omnia consilia.

¶ Tertio, Vtrũ paupertas voluntaria requiratur ad religionem.

¶ Quarto, Vtrũ requiratꝰ cõtinẽtia.

¶ Quinto, Vtrũ requiratꝰ obediẽtia.

¶ Sexto, Vtrum requiratur quòd hæc cadant sub voto.

¶ Septimo, De sufficientia horum votorum.

¶ Octauo, De cõparatione eorum adinuicem.

¶ Nono, Vtrum religiosus semper mortaliter peccet, quando trãsgreditur statutum suæ regulæ.

¶ Decimo, Vtrum cæteris paribus in eodẽ genere peccati plus peccet religiosus, quàm secularis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ religio ſportet ſtatũ perfectionis.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur q religio non importet statũ perfectionis. Illud .n. qđ est de necessitate salutis, nõ videtur ad statũ perfectionis pertinere: sed religio est de necessitate salutis, quia per eã vni vero Deo regamur, sicut Aug.* dicit in lib. de uera religione. Vel religio dicitur ex eo q Deũ reeligim⁹, quẽ amiseramus negligentes, vt Augustꝰ. dicit in 10.* de ciu. Dei. ergo videtur quòd religio non nominet perfectionis statum.

¶ 2 Præt. Religio secũdũ Tullium† est, quæ naturæ diuinæ cultũ & cæremoniã affert: sed afferre Deo cultũ & cæremoniam magis videtur pertinere ad ministeria sacrorum ordinũ, q̃ ad diuersitatẽ statuũ, vt ex supradictis patet. ergo vt q religio nõ nominet perfectionis statũ.

¶ 3 Præt. Status perfectionis diuiditur cõtra statũ incipientiũ, & pficientiũ: sed etiã in religione sunt aliqui incipientes, & aliqui proficientes. ergo religio non nominat perfectionis statum.

¶ 4 Præt. Religio videtur esse pœnitentiæ locus, dicitur enim in Decretis 7. * quæstio. 1. Præcipit sancta synodus, vt quicũque de põficali dignitate ad monachorum vitã, & pœnitentiæ descenderit locũ, nũquã ad pontificatũ resurgat: sed locus pœnitẽtiæ opponitꝰ statui perfectionis. Vnde Dionys. in 6.* cap. Eccl. Hierarchiæ ponit pœnitentes in infimo loco scilicet inter purgandos. ergo videtur q religio non sit status perfectionis.

SED CONTRA est, quòd in collationibꝰ patrũ dicit* Abbas Moyses, de religiosis loquẽs. Ieiuniorũ inediã, vigilias, labores corporis, nuditatẽ, lectionẽ, cæteraſque virtutes debere nos suscipere noueri mus, vt ad perfectionẽ charitatis istis gradibus possimus ascẽdere: sed ea quæ ad humanos actus pertinẽt, ab intentione finis speciẽ & nomen recipiunt. ergo religiosi pertinent ad statũ perfectionis. Dion. etiã 6. cap.* Eccle. Hierarchiæ dicit eos, qui nominãtur Dei famuli, ex Dei puro seruitio, & famulatu vni ri ad amabilem perfectionem.

RESPON. Dicendũ, q sicut ex supra dictis* patet, id quod cõmuniter multis conuenit, antonomasice attribuitur ei, cui per excellentiã conuenit: sicut nomen fortitudinis, vendicat sibi illa virtus, quæ circa difficillima firmitatẽ animi seruat, & tẽperantiæ nomen vendicat sibi illa virtus, quæ temperat maximas delectationes. Religio autem, vt supra habitum est, * est

Et tamen in hac litera, assumpto q prima coniunctio cõuenit antonomasice religiosis, subsumitur secũda cõiunctio. Et sic cõcludit ex quatuor terminis, q religio est nomẽ perfectionis.

¶ Ad primũ dubiũ dicitur, q quia præsens articulus non quærit, an religio sit statꝰ, quoniã hoc ex supradictis de statu manifestũ est. sed q̃rit, an status religionis, seu religiosorũ sit status perfectionis, vt patet ex titulo, & clarius liquet ex distinctione articulorũ huius quæstionis, cũ dicitur, Circa primũ quærunt. decẽ. Primo, vtrũ religiosorũ status sit perfectus: ideo ratio ad conclusionẽ nihil dicit de statu, sed de perfectione. Nec propterea reprehẽsiõe dignũ est, quod in cõclusione fiat mentio de statu: quia non apponitur in ea status tãquàm substãtiuũ perfectionis, de qua formaliter quęstio ẽ, & conclusio.

¶ Ad secũdũ dubiũ dicitur, q tã status q̃ nomen perfectionis nõ dicitur vno mõ tantũ, puta, formaliter, seu elicitiue, sed multis modis dicitꝰ, sicut nomia ad vnũ: ita q quemadmodũ sanũ dicitur de animali, medicina, & vrina diuersimode, ita aliquod perfectionis nomẽ dicitur, q a ipsam formaliter significat & elicit, vt charitas Dei & proximi. Et similiter status charitaris est actꝰ perfectionis formaliter & elicitiue, dum actũ dilectionis, in quo formaliter perfectio consistit, eligit. Aliquod vero perfectionis nomẽ est, q a factiuũ perfectionis significat, vt episcopatꝰ. Et similiter aliquis perfectionis istatus est, quia pfectiuꝰ est, vt statꝰ episcopalis. Aliquod autẽ perfectionis nomen est, quia exercitiũ & disciplinã ad perfectionẽ significat, vt religio antonomasice sũpta. Et similiter aliquis perfectionis status est, quia in exercitio

Paulo ante fin. ca. vlt. tom. 1.

Li. 10. ca. 4. ante med. tom. 1.

Li 2. de inuẽtione, in fol. 4. ante finẽ lib.

7. q. 1. cap. Hoc nequa quàm.

In collatione 1. cap. 7. circa prin.

Ca. 6. par. 1. non procul a fin.

Q. 141. ar. 2. Et 1. 2. q. 61. ar. 3.

Q. 81. ar. 2.

citio ad perfectionẽ cõsistit, vt status religiosorũ antonomastice nuncupatorũ. Et quoniã a proximitate hmõi exercitii ad ipsam perfectionẽ ex sui initio, qđ est holocaustũ hominis, præcipue apparet, quia hmõi holocaustũ mãcipatiũ hominis Deo, qđ in professione religionẽ inchoante fit, maxime proximũ est vnioni charitatis ad Deũ: ideirco author in litera ex illa vnione cõclusit non istã, vt argumentũ obiicit, sed approximationem ad istã. Et per hoc infert religionẽ nominare statum perfectionis, non formaliter, sed accessiue.

Hom. 20. in ter med. & finem.

¶ In eodem articulo primo in respõsione ad tertiũ, duo nota. Primo, cum legis q religio nominat statũ perfectionis ex intẽtione finis, nõ proptereà cõcipias intẽtionẽ perfectionis vt finis, sufficere ad statũ perfectionis, quasi omnes tendentes ad perfectionẽ vt finem sint in statu pfectionis: hoc enim falsissimum est. Plus enim ad perfectionis statum requiritur, vt patet ex supradictis de statib⁹. Sed author hoc in loco modum docet, quo status religionis dicitur perfectionis, quia scilicet est perfectionis vt finis ad quem tendit, & nõ ẽ perfectionis vt formæ, aut vt effectus. Secundo, cũ ibidẽ legis, In religiõe quosdam incipientes, & quosdã proficientes, distingue q duplicer hi gradus sumi possunt vel simpliciter, vel ī genere tali. Et distinctio horum graduum simpliciter in incipientes, proficientes, & perfectos, attenditur secũdum charitatis progressũ, vt superius patet. Et sic in ecclesia Dei qdã dicuntur simpliciter incipientes, quidam proficientes, quidam perfecti. Distinctio vero horum graduum in genere, intelligitur secundum illius generis latitudinem: & non dicuntur tales simpliciter, sed in tali genere, puta, in religione incipientes, vel in tali religione, puta, solitaria, incipientes, aut proficientes, aut perfecti. Et cum hac distinctione omnia clare consonant.

Q. 184. ar. 1. ad 1. & art. 4. ad 1. & 2.

Q. 184. ar. 5

¶ In eodem articulo in respõsione ad quartũ aduerte, quòd religio est pœnitentiæ locus eminenter: quoniã, vt in litera dicitur, exclusio impedimentorũ perfectæ charitatis, eminenter continet exclusionẽ occasionũ peccãdi, in qua cõsistit verà pœnitẽtia. Nõ enim sufficit peccata detestari, sed oportet occasionem peccandi præcidere, si veræ penitentiæ opera datur. Ablatis autem peccatis, & occasionibus peccandi, etsi ablata sint impedimenta charitatis, non propterea ablata sunt impedimenta perfectæ charitatis. Sed ecõtra ablatis impedimentis perfectę charitatis, sublata sunt impedimenta charitatis, quæ sunt peccata, & occasiones peccandi. Et quia religio tollendis impedimentis perfectæ charitatis vacat, ideo religio eminenter est pœnitentiæ locus, non sicut Sol est eminenter calidus: sed sicut homo est excellenter habens vitam, & sensum.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæsextæ Articulũ secundũ.*

IN art. 2. eiusdem q. 186. perspice quàm ordinate & breuiter litera procedat proponẽdo trimẽbrẽ distinctionẽ de modo quo aliquid spectat ad perfectionẽ, scilicet formaliter, vel consequenter, vel dispositiue, seu instrumẽtaliter: & post declarata omnia distinctionis mẽbra, ponendo iuxta singula membra cõclusiones. Et iuxta primum ponit duas, negatiuã, & affirmatiuam. Negatiua est, Non tenetur religiosus habere charitatẽ. Affirmatiua est, Tenetur religiosus tendere, & operã dare vt habeat perfectionem. Probatio vtriusque: quia religionis status via est ad perfectionẽ iuxta secundũ vero duas similes conclusiones ponit, cũ corollario. Negatiua est, Non tenetur religiosus ad consilia, quæ consequuntur perfectã charitatẽ. Affirmatiua est, Tenetur religiosus vt ad huiusmodi consilia implenda intẽdat. Probatio vtriusq: quia eadem est ratio obligationis ad ista consilia consequentia perfectã charitatem, & obligationis ad perfectã charitatẽ. Sicut eadẽ est ratio generã di subſtantiã, puta, leonẽ, & proprietates consequentes ad illã naturã. Corollariũ est, Non peccat religiosus, si prætermittat hmõi cõsilia, sed si ea contemnat.

33. q. 2. ca. Admonere in medio.

4. di. 1. q. 1. ar. 6. q. 2. ad 3.

Probatio: quia solus contemnẽs facit contra hmõi obligationẽ. Iuxta tertiũ similiter membrum duas cõclusiones ponit. Negatiua est, Non tenetur religiosus ad omnia consilia disponentia ad perfectionẽ. Affirmatiua est, Tenetur religiosus ad illa duntaxat consilia, quæ determinate sunt ei taxata secundũ regulam suæ professionis. Probatio vtriusque ex propositis est: quia diuersæ sunt viæ consiliorũ ad perfectionẽ. Est autem circa hæc dicta dubiũ vnũ, an cum in hac litera dicitur, Tenetur religiosus, seu peccat, si ea contemnat, intelligatur de vinculo & peccato culpæ mortalis: an de vinculo & peccato indeterminate. Et est ratio dubii, quoniam contemptus mortale peccatum importare videtur. Obligatio autem ad consilia in regula taxata, non importat peccatum mortale.

Homi. 10. a medio.

¶ Ad hoc dicitur, quòd præsens litera loquitur de vinculo & peccato in cõmuni, & nõ determinate ad mortale, vel veniale. Vñ nihil obstat litera, si gratia materiæ modo verificatur de mortali, modo de veniali. Inserius autem distinguitur inter venialem & mortalem transgressionem, vel omissionem religiosorum.

¶ In eodẽ art. 2. in respõsione ad secundũ, dubiũ occurrit circa id quod in litera dicitur, tã de perfecta dilectione Dei, q de profectu in operando omne bonũ, quod quis põt operari, p quãro ibi dicitur, q omnes ad vtrũque profectũ sic tenẽtur, q prætermittere sine peccato aliquo mõ illũ possunt, dũmodo deht cõtemptus.

Est

Est siquidẽ hic duplex dubiũ. Primum, An omnes teneãtur habere intentionẽ proficiendi in charitate vsquẽ ad perfectam charitatẽ, & simul habere intentionẽ faciendi omne opus bonum sibi possibile. Secundum est, An cõtẽnens hmõi intentiones, & executiones peccet mortaliter. Est autẽ primi dubii ratio, quia pro parte affirmatiua sonat litera præsens, dum dicit, q oẽs aliqualiter ad hoc tenẽtur, & q sine peccato vitatur executio vtriusque profectus, dũmodo desit contẽptus. Ex hoc enim quòd excipit contẽptũ, ponit requiri intentionẽ. Contẽptus enim intentionẽ tollit, & econtra omissio intentionis contẽptum ponit. Pro parte autẽ negatiua est, quia ex hoc nouus laqueus inijcitur animabus. Multi enim sunt boniviri, qui nõ intendunt operã dare vt perfectã habeãt charitatem, sed sufficit eis si intẽdant seruare præcepta obligantia ad mortale, iuxta verbũ Domini. Si vis ad vitã ingredi, serua mãdata. Et similiter non intendũt omne quod possunt, etiam iuxta sui conditionem status, bonũ facere. Secundi autẽ dubii ratio est. Nam pro parte affirmatiua est, quia contemptus ex suo genere est peccatum mortale. Pro negatiua vero, quia hmõi contẽptus pro tanto in litera ponitur peccatum, pro quanto per ipsum firmatur animus contra spiritualem profectum. Sed firmare animum cõtra spiritualem profectum non est peccatũ mortale, vt patet de illo qui iurat se nõ mutuaturũ aut fideiussurũ amplius. Talis ẽnim firmat animum contra spiritualem profectum, & tamen non peccat mortaliter, vt supra dictum fuit.

1184. ar. 3.

¶ Ad euidentiam horum consideranda sunt hic tria interueniẽtia. Primum est, executio: secundum, intentio: tertiũ, contẽptus. Et de executione quidẽ tã interioris, quàm exterioris profectus in hoc, vel illo singulari actu, seu opere occurrente, constat q si omittatur, non propterea peccatum a quolibet omittente incurritur, vt clare in litera dicitur. Vnde nõ peccat, etiam venialiter, potens dare eleemosynam, si occurrenti huic pauperi non dat, & sic de aliis: quia ad singulare hoc nulla lege astringitur. De intentione vero, qua quis intendit non proficere in charitate, aut bonis operibus, sed solum præcepta diuina seruare communi modo, dicendum est, quòd hmõi intentio peccatum est, quia firmãdo quis animum contra spiritualem profectum, ponit inquantum in se est, obicem directe Spiritui sancto. Non est tamen peccatum mortale: quia infra limites præceptorum communi modo seruandorum sistendo, saluatur dilectio Dei super omnia, & intentio progressus ad vitam æternam, ac per hoc & perfectissimę charitatis tamquàm finis. Charitas enim viæ maxime perficitur in ingressu patriæ, & multorum bonorum operum tamquàm mediorum necessariorum ad cõseruandam charitatem, & eundum ad patriam. De contemptu autem scito, q vt author in quæst. de veritate quæst. 15. artic. 5. ad secundum, dicit. Non omnis contemptus facit peccatum mortale, sed solum contemptus Dei. Et propterea si in proposito contemptus interuenit non præceptorum, sed consiliorum Dei, quoniã in ipsis contenditur Deus cõtemptus, sicut cõtendo præceptis cõtenitur Deus precipiens: ideo peccatũ mortale eẽt ex cõceptu cõsiliorũ, consilia aut profectũ charitatis omittere. Interuenit autem talis contemptus, quãdo homo refugit subiici consiliis diuinis vt cõsiliis, & profectui charitatis vt perfectiori viæ. Contentus enim Dei est nolle subiici diuinæ regulæ, quod hic manifeste accideret. Si quis autẽ spiritualẽ profectum & diuina consilia vt postea a Deo ordinata, reuerentur, sed quia non obligatur ad illa, & nõ sunt necessaria ad salutem, non vult illa amplecti, & nihil curat de illis pro se, talis non contemnit Deũ, sed potius operum executionẽ: ac per hoc non peccat mortaliter ex huiusmodi incuria deliberata, quæ nonnullus contemptus est, omittendo intentionẽ & executionẽ pfectus spiritualis, & operũ bonorum quę posset facere. Et per hoc patet solutio vtriusque dubii.

Art. præc.

¶ Ad obiecta autem primi dubii respondendo dicitur, quòd ex hoc, quòd in litera excipitur cõtemptus, non habetur quòd omissio intentionis sit peccatum: quoniam omissio intentionis potest ex alia causa quàm ex contemptu procedere. Similiter ex hoc quòd tenentur omnes aliquo modo habere intentionem proficiendi, scilicet non ponendo obicem Spiritui sancto, non iacitur nouus laqueus animabus, vt patet.

Li. 8. ca. 2. non multũ a prin.

¶ Ad obiecta vero secundi dubii dicitur, quòd licet contẽptus Dei sit ex suo genere peccatum mortale, & hic solus apud theologos videtur appellari simpliciter contemptus, cum distinguitur peccare ex cõtemptu contra peccare ex infirmitate, aut ignorantia: contemptus tamen secundum quid (qualis est contemptus operationis exercendæ) non est ex suo genere peccatum mortale. Et quia contemptus Dei importat non solum contẽptum Dei in seipso, sed in suis præcẽptis ac consiliis, legibusque ac regulis ministrorum suorum, qui sunt Ecclesiæ prælati: ideo iuxta huiusmodi contemptus præsentiam, vel absentiam peccatum mortale ex contemptu iudicandum vel excusandum est. Ex eo autem quòd in litera vnicus effectus contemptus apponitur, scilicet firmitas animi contra spiritualem profectum, non haberur quòd in hoc effectu consistat contemptus, aut contẽptus culpa: sed solum quòd huiusmodi firmitas comitatur contemptum. Cum hoc autem stat & quòd contemptus sit peccatum mortale, & quod hmõi firmitas, si aliunde quàm ex contemptu proueniat, non est peccatũ mortale, quàmuis semper sit peccatũ.

¶ Super

¶ Super Quæstionis centesimoctuagesimæsextæ Articulum tertium.

IN artic. 3. eiusdem quæst. in resp. ad quartum, dubium occurrit circa illud, Bona temporalia impedimẽta sunt ad speculationẽ. Nã bona tẽporalia moderata, necessaria sũt ad felicitatem speculatiuã. Pauper. n. impeditur a cõtẽplatione, dũ oportet eũ solicitum esse circa oportuna ad victũ.

Q. 184. art. 2. ad 3.

¶ Ad hoc dicitur, quòd felicitas speculatiua dupliciter cõsiderat̃, vel secundum se, vel in tali subiecto, scilicet homine. Et si consideratur secundũ se, impeditur & a temporalibus bonis, & ab ipsius hominis cõditione, quæ eget cibo, potu, somno, quiete, & huiusmodi. Nam hæc omnia a cõtemplatione abducunt animam, vt experimur cõtinue. Si vero consideratur felicitas contemplatiua, vt est hominis, sic bona temporalia sunt necessaria non vt eligenda propter contemplationẽ directe, sed vt consequentia ex necessitate materiæ, scilicet hominis. Ad vitam quippe speculantis hominis conseruandam eligenda occurrunt temporalia: & ,,propterea quãto pauciora, sufficientia tamen eligũtur,,tanto minus contemplatio impeditur.

¶ In eadem responsione ad quartum, collata cum responsione ad quintum, dubium occurrit circa illud, Diuitiæ habitæ per se natæ sunt perfectionem charitatis impedire: quia si natæ sunt per se charitatis perfectionem impedire, ergo cõmuniter loquẽdo, in omni homine natę sunt charitatis perfectionem impedire. Quod enim conuenit per se, conuenit aut omni, aut in pluribus ſaltẽ. Tunc vltra, Natæ sunt perfectionẽ charitatis impedire in omni homine cõmuniter loquendo: ergo nõ debent regulariter simul stare cũ aliquo statu perfectionis in homine: Probatur sequela, quia incõpacta regula est, vt status aliquis perfectionis sit, & non exigat exclusionẽ impedimentorũ perfectionis: ac per hoc diuitiæ habitæ cõtrariãtur statui episcopali. ¶ Ad hoc dicitur, q̃ quia aliud est iudiciũ de hominibus cõmuniter, & aliud de hominibus excellentib⁹, & homines qui in episcopali sunt statu, sunt non qualescũque, sed excellentes in perfectione vt pote aliorũ perfectoresideo licet diuitię habitę natę sint per se allicere & distrahere homines cõmuniter, & per hoc natæ sint impedire perfectionem charitatis cõmuniter, nõ tamẽ tanti sunt, vt allicere possint perfectos animos ad sui amorem. Et propterea habere diuitias, impedimẽtum est excłusum a statu religiosorũ. vtpote nõdũ perfectorum, sed ad perfectionem tendentiũ. Nõ est autem impedimẽtum excludendum a statu epiſcoporum, vtpote perfectorum. Vnde ad obiectionẽ in oppositũ, negetur, seu distinguaẽ sequela illa. ergo diuitiæ habitæ non debent stare simul cum aliquo perfectionis statu: quoniam de statu perfectionis accessiue vera est cum suã ,,bationẽ. Sed nihil valet vltima illatio de statu episcopali, qui nõ est accessiuus ad perfectionem. De statu aũt perfectionis effectiue nihil valet cũ sua probatione: talẽ vero cõstat esse statũ episcopalẽ. Paret autẽ ex litera hac in responsione ad quintũ, doctrinã hãc authoris esse, dũ ex duob⁹ capitibus ostẽdit nõ exigi ab episcoporũ statu perfectionẽ paupertatis. Primo, ex excellẽtia pfectionis, q̃a. s. sunt aliorũ pfectores, Secũdo, quia episcopalis stat⁹ ẽ ẽt gubernatiõ⁹ quo ad tẽporaliã administrationẽ &c.

Infr. art. 4. corp. & ad primum. Et opuſ. 18. ca. 7. & 8.

Gloſ. inter linearis ibi.

Gloſ. interlinearis ibi.

si non sit perfectus, sed solũ si contemnat ad perfectionem tendere.

AD 2^m dicendum, q̃ sicut diligere Deum ex toto corde tenẽtur omnes, est tamen aliqua totalitas perfectionis, quæ sine peccato prętermitti non põt: alia autem quæ sine peccato prætermittitur, dum tamen desit contẽptus, vt supra dictũ est. †ita etiã omnes tam religiosi, quàm sæculares tenẽtur aliqualiter facere quicquid boni possũt. Omnibus enim cõmuniter dicit Eccl. 9. quodcũque põt manus tua instanter operare. Est tñ aliquismodus hoc ꝓceptũ implẽdi, quo peccatũ vitatur, scilicet si homo faciat quod potest, secundum quod requirit conditio sui status, dummodo contemptus non adsit agendi meliora, per quem animus firmatur contra spiritualem profectum.

AD 3^m dicendum, q̃ quædã consilia sunt, quæ si prætermitterentur, tota vita hominis implicaretur negotijs sæcularibus, puta, si quis haberet proprium, vel matrimonio vteretur, aut aliquid hmõi faceret quod pertinet ad essentialia vota religionis: & ideo ad omnia talia consilia obseruanda religiosi tenentur. Sunt autẽ quædã cõsilia de quibuſdã melioribus particularibus actibus, quæ prætermitti possunt absque hoc, quòd vita hominis sæcularibus actibus implicetur: unde non oportet quòd ad omnia talia religiosi teneãtur.

ARTICVLVS III.

Vtrum paupertas requiratur ad perfectionem religionis.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̃ paupertas nõ requiratur ad perfectionẽ religiõis. Non enim videtur ad statũ perfectionis pertinere illud quod illicite fit: sed q̃ homo omnia sua relinquat, videtur esse illicitũ. Apostol⁹ enim 2. ad Corinth. 8. dat formam fidelibus eleemosynas faciẽdi, dicens. Si voluntas prõpta est, secundũ illud quod habet, acceptabilẽ, idest, vt necessaria retineatis. & postea subdit: Nõ enim vt alijs sit remissio, vobis aũt tribulatio. glo. *ideſt, paupertas. & super illud 1. ad Timoth. 6. Habentes alimenta, & quibus tegamur dicit† gloſ. Et si nihil intulerimus, vel ablaturi simus, nõ tamen omnino abijciẽda sunt hæc tẽporalia. ergo videtur quod voluntaria paupertas nõ requirat ad perfectionẽ religionis.

¶ 2 Præt. Quicũque se exponit periculo, peccat: sed ille qui omnib⁹ suis relictis, voluntariã paupertatẽ sectatur, exponit se periculo, ẽt spirituali (secundũ illud Prou. 30: ne forte egestate cõpulsus furer, & pjurẽ nomẽ Dei mei, & Eccle. 27: propter inopiã multi deliquerũt) & ẽt corporali. dicitur enim Eccl. 7. Sicut protegit sapientia, sic protegit & pecunia. & Philoſ. dicit in 4.* ethic. q̃ videtur quædã perditio ipsius hominis esse corruptio diuitiarũ, quia per has homo viuit. ergo videtur quòd voluntaria paupertas non requiratur ad perfectionem religiosæ vitæ.

¶ 3 Præt. Virtus in medio cõsistit, vt dicitur in 2.* ethic. sed ille qui omnia dimittit per volũtariã paupertatẽ, non videtur in medio consistere, sed magis in extremo. ergo nõ agit virtuose: & ita hoc nõ pertinet ad vitæ perfectionem.

¶ 4 Præt. Vltima perfectio hominis in beatitudine cõsistit: sed diuitiæ cõferunt ad beatitudinẽ. dicitur enim. Eccl. 13. Beat⁹ diues, qui inuẽtus est sine macula. & Philoſ. dicit in 1. * ethic. q̃ organice diuitiæ deseruiunt ad felicitatem. ergo voluntaria paupertas nõ requiritur ad perfectionem religionis.

¶ 5 Præt. Status episcoporũ est perfectior, quàm status religionis: sed episcopi possũt propriũ habere, vt supra* habitũ est. ergo & religiosi.

¶ 6 Præt. Dare eleemosynã est opus maxime Deo acceptum, & sicut Chryſ. dicit, medicamẽtum, quod maxime in pẽnitẽtia operatur: sed paupertas excludit elemosynarũ largitionem. ergo videtur quòd paupertas ad perfectionem religionis non pertineat.

SED CONTRA est, quod Greg. dicit 2.* moral. Sunt nonnulli iustorũ, qui ad cõprehẽdẽdũ culmẽ perfectionis accincti, dũ altiora interius appetũt, exterius cũcta derelinquunt: sed accingi ad cõprehendendum culmen perfectionis, proprie pertinet ad religiosos, vt dictum est. † ergo eis competit vt per voluntariam paupertatem cũcta exterius derelinquant.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut supra dictum est,* status religionis ẽ quoddam exercitiũ, & disciplina, per quã peruenitur ad perfectionẽ charitatis. Ad quod quidẽ necessariũ est, q̃ aliquis affectum suũ totaliter abstrahat a rebus mundanis. Dicit enim Augusſ. in 10.* cõfeſſ. ad Deũ loquẽs. Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod nõ pp̃ te amat. Vnde in lib. 83. †quæſt. dicit Augu-

Q. præcan. 6.

In li. 83. q. 36. to. 4.

Epiſt. 43. a med. illius tom. 2.

Homil. 64. in Matth. ante med. tom. 2.

Gloſſ. inter linearis, ibid.

Li. ca. 30. ante med. tom. 1.

Lib. 1. ca. 5. circa fin. & lib. 10. cap. 7. tom. 5.

In cor. art.

Lib. ca. 25. paulo a pri. cap. tom. 4.

Lib. 2. ca. 6. tom. 5.

Li. 2. ca. 29. declinando ad finem.

Ar. 1. & 2.

Nõ remote a prin. epiſ. quę incipit Bonus hõ. tom. 1.

Art. præc.

De viuẽdi forma in fi. tom. 1.

Lib. 10. ca. 29 a med. tom. 1.

Augusſt. q̃ nutrimẽrũ charitatis est diminutio cupiditatis: perfectio, nulla cupiditas. Ex hoc aũt q̃ aliquis res mũdanas possidet, allicitur animⁱ eius ad earũ amorẽ. Vnde Aug. dicit in epistola* ad Paulinũ & Therasiã, quòd terrena diliguntur arctius adepta, q̃ concupita. Nã vnde iuuenis ille tristis discesſit, nisi quia magnas diuitias habebat? Aliud est enim nolle incorporare q̃ desunt, aliud iã incorporata diuellere. Illa enim velut extranea repudiãtur, ista vero velut ī mẽbra prescindũtur. Et Chryſ. †dicit super Matth. q̃ appositio diuitiarũ maiorẽ accendit flammã, & vehementior fit cupido. Et inde est quòd ad perfectionẽ charitatis acquirẽdã primũ fundamentũ est voluntaria paupertas, vt aliquis absq; proprio viuat, dicente Domino, Matth. 19. Si vis perfectus esſe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut gloſſ.* ibidẽ subdit, non ideo subdit Apostolus vt nobis non sit tribulatio, idest, paupertas, quin melⁱ⁰ esſet: sed infirmis timet deficere, quos sic dare monet vt egestatẽ non patiantur. Vnde similiter etiã ex gloſſ. alia non est intelligendum, q̃ non liceat omnia temporalia abijcere, sed quòd nõ ex necessitate requiritur. Vnde & Ambroſ. dicit in 1.* de offic. Dominus non vult, scilicet ex necessitate præcepti, simul essũndi opes, sed dispẽsari, nisi forte vt Heliſæus boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica.

AD 2^m dicendum, q̃ ille qui omnia sua dimittit pp Christũ, nõ exponit se periculo neque spirituali, neq; corporali. Spirituale enim periculum ex paupertate prouenit, quando non est voluntaria: quia ex affectu aggregandi pecunias, quẽ patiuntur illi, qui inuoluntarie sunt pauperes, incidit homo in multa peccata, secundum illud 1. ad Timoth. vlt. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationẽ, & in laqueũ diaboli. Iste autẽ affectus deponitur ab his, qui voluntariã pauperatẽ sequuntur. Magis autẽ dominatur in his, qui diuitias possident, vt ex supradictis* patet. Corporale etiã periculũ non imminet illis, qui intentione sequendi Christũ omnia sua relinquunt, diuinæ prouidentiæ se cõmittẽtes. Vnde Aug. dicit in lib. * de sermone Domini in monte. Quęrẽtibus regnũ Dei, & iustitiã eius, non debet subesſe solicitudo, ne necessaria desint.

AD 3^m dicendũ, q̃ mediũ virtutis secundũ Philosophum in 2.* Ethic. accipitur secundũ rationem rectã, non secundum quantitatem rei. Et ideo quicquid potest fieri secundũ rationẽ rectam, non est vitiosum ex magnitudine quãtitatis, sed magis virtuosũ. Esſet autem præter rationẽ rectã, si quis omnia sua consumeret per intemperantiam, vel absque vtilitate. Est aũt secundum rationem rectam, q̃ aliquis diuitias abijciat vt contemplationi sapientiæ vacet, quod etiam philosophi quidam leguntur feciſſe. Dicit enim Hier. † in epistola ad Paulinũ, Crates ille Thebanus, homo quõdam ditiſſimus, cum ad philosophandũ Athenas pergeret, magnũ auri pondus abiecit, nec putauit se posſe simul diuitias & virtutes possidere. Vñ multo magis secundum rationẽ rectam est, vt homo omnia sua relinquat ad hoc, quòd Christũ perfecte sequatur. Vnde Hiero. dicit* in epistola ad Rusticum monachum, Christus nudum nudus sequere.

AD 4^m dicendum, q̃ duplex est beatitudo, siue felicitas. Vna quidem perfecta, quã expectamus in futura vita: alia vero imperfecta, secundum quam aliqui dicuntur in hac vita beati. Vitæ autẽ præsentis felicitas est duplex. Vna quidẽ ſm vitam actiuã: alia vero secũdum vitam cõtemplatiuam, vt patet per Philosophũ in 10.* Ethic. Ad felicitatẽ aurẽ vitæ actiuæ, quæ consiſtit in exterioribus operationibus, instrumẽtaliter diuitiæ coadiuuant: quia vt Philoſophus dicit in 10.† Ethic. multa operamur per amicos, & per diuitias, & per ciuilẽ potentiã, sicut per quædã organa. Ad felicitatem aũt contemplatiuæ vitæ nõ multũ operantur, sed magis impediunt, inquantũ sua solicitudine impediunt animi quietẽ, quæ maxime necessaria est contẽplanti. Et hoc est quod Philoſ. dicit in 10.† Ethic. q̃ ad actiones multis opus est: speculanti vero nullo talium, scilicet exteriorũ bonorũ ad operationem necessitas, sed impedimẽto sunt ad speculationẽ. Ad futurã vero beatitudinẽ ordinatur quis per charitatẽ. Et quia voluntaria paupertas est efficax exercitiũ perueniendi ad perfectã charitatẽ, ideo multũ valet ad cælestẽ beatitudinẽ consequẽdam. Vnde & Dominus Matth. 19. dicit. Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cælo. Diuitiæ autẽ habitæ per se quidẽ natæ sunt pfectionẽ charitatis impedire, principaliter alliciendo animum, & distrahendo. Vnde dicitur Matth. 13. q̃ solicitudo sæculi, & fallacia diuitiarũ suffocant verbũ Dei: quia vt Greg.* dicit, dũ bonũ desiderium ad cor intrare nõ sinunt, quasi aditũ flatus vitalis vetant: & ideo difficile est charitatem inter diuitias conseruare. Vnde Dominus dicit Matth. 19. q̃ dies difficile intrabit in regnũ cælorũ. Quod quidẽ intelligendũ est de eo, qui actũ habet diuitias: nã de eo qui affectũ in diuitijs ponit, dicit hoc esse impossibile secundũ expositionem Chryſoſt.* ẽũ subdit. Facilius est camelũ per foramen acus trauſire, quàm diuitẽ intrare in regnũ cælorũ. Et ideo non simpliciter dies dicitur esse beatus, sed qui inuentus est sine macula, & post aurum nõ abijt, & hoc ideo, q̃ia rem difficilem fecit. Vnde subditur. Quis est hic, & laudabimus eũ? fecit enim mirabilia in vita sua, vt scilicet inter diuitias positus, diuitias non amaret.

AD 5^m dicẽdum, q̃ status episcopalis nõ ordinatur ad perfectionem adipiſcendã, sed potius vt ex perfectione quã quis habet, alios gubernet non solũ ministrando spiritualia, sed etiã temporalia: quod pertinet ad vitam actiuã, in qua multa operãda occurrunt instrumẽtaliter per diuitias, vt dictũ est.* Et ideo ab episcopis, qui profitentur gubernationẽ gregis Christi, non exigitur vt proprio careant, sicut a religiosis, qui profitentur disciplinã perfectionis acquirendæ.

AD 6^m dicendum, q̃ abrenũntiatio propriarũ diuitiarum cõparatur ad eleemosynarũ largitionem, sicut vniuerſale ad particulare, & holocaustum ad sacrificiũ. Vnde Greg.* dicit super Ezech. q̃ illi qui ex possessis rebus subsidia egentibus ministrant, in bonis q̃ faciunt, sacrificiũ offerũt: quia aliquid Deo immolãt, & aliquid sibi reseruant. Qui vero nihil sibi reseruãt, offerunt holocaustũ, quod est maius sacrificio. Vnde ẽt Hieron.* contra Vigilantium dicit. Quòd autẽ asseris eos melius facere, qui vtuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionum pauperibus diuidunt, non a me eis, sed a Deo respondetur, Si vis perfectus esſe &c. Et postea subdit. Iste, quem tu laudas, secũdus & tertius gradus est, quem & nos recipimus, dummodo sciamus prima secundis, & tertijs præferenda. Et ideo ad excludendum errorem Vigilantij dicitur in lib. de Eccleſi.* dogmatibus. Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare, melius est pro intẽtione sequendi Dominum insimul donare, & absolutum in solitudine egere cum Christo.

Li. 10. ca. 7. & 8. tom. 5.

Li. 10. ca. 7. & 8. tom. 5.

Li. 10. ca. 8. inter med. & prin. to. 5.

Hom. 19. in Euange. in medio.

Hom. 64. in Mat. ante med. to. 2.

In ſolut. ad 4. arg. præc.

Hom. 20. inter med. & fin. illius.

Nõ multũ remote a fi. incipit hæc epiſ. Multa in orbe mõſtra. tom. 3.

Ca. 71. habetur hic liber inter opera. Aug. tom. 3.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæsextæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum perpetua continentia requiratur ad perfectionem religionis.

Supr.q.88. art.11. cor. fin. Et opu. 18.ca.9. & opuſc.19.ca. 1. Et in pro. ſup. Ioã. lect. 2.

IN art. 4. eiusdem quæſt.186. dubium occurrit in reſpõſione ad primum circa illud, Dominus aſſumpſit ad perfectionis ſtatũ etiam illos quos inuenit matrimonio iunctos, an ſit ſermo de ſtatu religionis, an de ſtatu epiſcopali. Si de ſtatu religionis, falſa eſt ergo concluſio principalis in hoc articulo, ſcilicet, Votũ cõtinentiæ requiritur ad ſtatum perfectionis religionis. Si de ſtatu epiſcopali. ergo nulla eſt differentia inter votum paupertatis & caſtitatis, quæ in litera aſſignatur, cum epiſcopalis ſtatus neutrum votum exigat.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ quia apoſtoli vocati ſunt ordine quodam ad vtrũque ſtatum, primo religionis, dum diſcipuli cõſtituti ſunt, dicente Petro, Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: dein de epiſcopatus, dum apoſtoli conſtituti ſunt (quãuis hoc non fuerit confirmatum, niſi poſt reſurrectionem Domini, dicẽte domino Petro, Paſce oues meas, & per ipſum cæteri ordinati sũt epiſcopi) ideo verba literæ huius de vtroque ſtatu indiſtincte loquuntur. Verũ quòd Dominus aliquod exegerit votum ſcilicet paupertatis in ſtatu perfectionis religioſæ, ad ipſam religionis naturam cõmẽdandam & obſeruãdam ſpectat. Quòd autem votum caſtitatis non exegerit, nõ ad ſtatũ, ſed ad p̃fectionis excellẽtiã, quam ipſe diſcipulis contulit, ſpectat. Sicut enim diuitiarum proprietas perfectorum animos non allicit, aut diſtrahit, vt de Abrahã apparet: ita matrimonii vſus perfectorũ animos non deiicit, vt de eodẽ, & patribus priſcis in hac litera in reſponſione ad ſecundum patet. Et

Li.3.ca.11. tom.5.

Li.1.ca.10. ante med. tom.1.

AD QVARTVM ſic procedi-tur. Videtur q̃ perpetua cõtinentia non requiratur ad perfectionẽ religionis. Omnis enim vitę chriſtianæ perfectio ab apoſtolis Chriſti cœpit: ſed Apoſtoli continentiam non videntur ſeruaſſe, vt patet de Petro, qui ſocrum legitur habuiſſe, Matth. 8. ergo videtur quòd ad perfectionẽ religionis nõ requiratur perpetua continẽtia.

¶ 2 Præt. Primũ perfectionis exẽplar nobis in Abrahã oſtenditur, cui Dominus dixit Gen.17. Ambula coram me, & eſto perfectus: ſed exemplatum nõ oportet quòd excedat exemplar. ergo non requiritur ad perfectionem religionis perpetua continentia.

¶ 3 Præt. Illud quod requiritur ad perfectionẽ religionis, in omni religione inuenitur: ſunt autem aliqui religioſi, qui vxoribus vtuntur. non ergo religionis perfectio exigit perpetuam continentiam.

SED CONTRA eſt, q̃d Apoſtolus 2. ad Corinth.7. dicit. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationẽ noſtram in timore Dei: ſed munditia carnis & ſpiritus conſeruatur per continentiã. dicitur enim 1. Corinth. 7. Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta ſpiritu & corpore. ergo perfectio religionis requirit continentiam.

RESPON. Dicendum, q̃ ad ſtatũ religionis requiritur abſtractio eorum, per quæ homo impeditur, ne feratur totaliter in Dei ſeruitium. Vſus autẽ carnalis copulæ retrahit animũ ne totaliter feratur in Dei ſeruitium, dupliciter. Vno modo, propter vehemẽtiã delectationis; ex cuius frequenti experientia augetur concupiſcentia, vt ẽt Philoſ. dicit in 3.* ethic. Et inde eſt, quòd vſus venereorũ retrahit animum ab illa perfecta intentione tendẽdi in Deum. Et hoc eſt quod Auguſt. dicit in 1.* ſoliloquiorum: Nihil eſſe ſentio quod magis ex arce deijciat animũ virilem, quàm blandimenta ſeminæ, corporũque illecebratus, ſine quo vxor haberi nõ poteſt. Alio modo, propter ſolicitudinem, quã ingerit homini de gubernatione vxoris, filiorũ, & rerũ tẽporaliũ, quæ ad eorũ ſuſtẽtationẽ ſuffi ciãt. Vndè Apoſtolus dicit, q̃ qui ſi nõ vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt Domini, qũo placeat Deo. Qui aũt cũ vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, & qũo placeat vxori. Et iõ cõtinentia perpetua requiritur ad perfectionẽ religionis, ſicut & voluntaria paupertas. Vnde ſicut dãnatus eſt Vigilãtius, qui adæquauit diuitias paupertati: ita dãnatus eſt Iouinianus, qui adæquauit matrimonium virginitati.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ perfectio nõ ſolũ paupertatis, ſed etiam continentiæ introducta eſt per Chriſtum, qui dicit Matth.19. Sunt eunuchi qui caſtrauerunt ſeipſos pp regnum cælorum. & poſtea ſubdit, Qui poteſt capere, capiat. Et ne alicui ſpes peruenięndi ad perfectionem tolleretur, aſſumpſit ad perfectionis ſtatũ etiã illos, quos inuenit matrimonio iunctos. Nõ autem poterat abſque iniuria fieri, q̃ viri vxores deſererent, ſicut abſque iniuria fiebat, q̃ omnes diuitiæ derelinquerent. Et ideo Petrum, quem inuenit matrimonio iunctum, non ſeparauit ab vxore, Ioannem tamen volentem nubere, a nuptiis reuocauit.

AD 2m dicendum, q̃ ſicut Auguſt. dicit in libro* de bono coniugali. Melior eſt caſtitas cælibum, quàm caſtitas nuptiarũ, quarũ Abraham habebat vnam in vſu, ambas in habitu, caſte quippe coniugaliter vixit. Eſſe autẽ caſtus ſine coniugio potuit, ſed tunc non oportuit. Nec tamẽ quia antiqui patres perfectionẽ animæ ſimul cũ diuitijs & matrimonio habuerunt, quod ad magnitudinẽ virtutis pertinebat, pp hoc infirmiores quique nõ debent præſumere ſe tantæ eſſe virtutis, vt cũ diuitijs & matrimonio poſſint ad perfectionẽ peruenire, ſicut nec aliquis præſumit hoſtes inermis inuadere: quia Sãſon cum mandibula aſini multos hoſtiũ peremit. Nã illi patres, ſi tẽpus fuiſſet[d] continentiæ & paupertatis ſeruandæ, ſtudioſius hoc impleſſent.

Cap.22.later prin. & med.to.6.

D. 1.

AD 3m dicendũ, q̃ illi modi viuendi, ſecundũ quos homines matrimonio vtuntur, nõ ſunt ſimpliciter & abſolute loquendo, religiones, ſed ſecundũ quid, inquantum ſcilicet in aliquo participant quædã, quæ ad ſtatum religionis pertinent.

ARTICVLVS V.

Vtrum obedientia pertineat ad perfectionem religionis.

Opuſ. 18. ca.10. Et opuſ.19. ca. 1.

AD QVINTVM ſic procedit. Videtur q̃ obedientia nõ pertineat ad perfectionẽ religionis. Illa enim videntur ad perfectionẽ religionis pertinere, quæ ſunt ſupererogationis, ad quæ nõ omnes tenẽtur: ſed ad obediendũ prælatis ſuis omnes tenẽtur, ſecũdũ illud Apoſtoli ad Hebr. vlt. Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. ergo videtur q̃ obedientia nõ pertineat ad perfectionem religionis.

¶ 2 Præt. Obedientia pertinere videtur proprie ad eos, qui debẽt regi ſenſu alieno, quod eſt indiſcretorũ: ſed Apoſtolus dicit ad Heb. 5. q̃ perfectorum eſt ſolidus cib°, qui pro conſuetudine exercitatos habẽt ſẽſus ad diſcretionẽ boni & mali. ergo videtur q̃ obediẽtia nõ pertineat ad ſtatum perfectorum, propterea epiſcopalis ſtatus qui perfectius eſt, neutrum votum, religioſus autem qui tendentium ad perfectionem eſt, vtrumque exigit.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæoctuageſimæſextæ Articulum quintum.*

Opuſ. 18. ca.10. Et opuſ.19. ca. 1.

7. quæſt.1. Hoc ne-quam.

IN art. 5. eiusdẽ q. nota, q̃ obediẽtia ſicut & alia duo vota, in quibus religio conſiſtit, nõ ſunt de ratione perfectionis aut ſtatus perfectionis abſolutæ, ſed de ratione perfectionis, religioſæ, & ſtatus perfectionis religioſorum. Nam epiſcopalis ſtatus perfectionis ſtatus eſt, & perfectior ſtatu religioſo, & nullum trium votorum exigit, vt patet in epiſcopis antiquis, & nunc orientalis eccleſię, quo ad votum caſtitatis, & vniuerſaliter quo ad votum paupertatis, & in Romano pontifice quo ad votum obedientiæ. Et in litera ratio aſſignatur, quia ad imperfectionis ſtatum ſpectat indigentia directionis ab alio.

¶ In eo. ar. in reſponſione ad primũ, nota illud, Et cõparatur obedientia iſta ad illã, ſicut vniuerſale ad particulare. Hic enim habes, quòd religioſus ex voto obedientiæ tenetur obedire prælato non ſolum in his quæ religioni propria ſunt, ſed in communibus, hoceſt, in his q̃ ſunt de neceſſitate ſalutis: & eadem ratione ſub voto caſtitatis eorundem cadit non ſolum abſtinere a cõiugio, ſed ab omni violatione caſtitatis, puta adulterio, inceſtu &c. Et ſi militer ſub eorũ paupertatis voto cadit non ſolũ car ere propriis bonis, ſed non accipere aliena: ita quòd religioſus qui cõtra ſuperioris præceptum fornicationem, & furtum committit non ſolũ contra diuina agit præcepta, ſed contra ſua vota. Et iõ eſt, quia profeſſio religioſi ſe habet ad ſecularia vicula, ſicut vniuerſale ad particularia, vt in litera dicitur.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdẽ articuli, diſtinguere memento inter ſtatũ & perſonas religionis, & ſic perſpicies, q̃ ſtatus ipſe religionis obedientiam exigit ducem ad perfectionem, quia ſtatus excitantium & diſcentium magiſtro directoreq; eget. Perſonæ autem religioſæ quandoque in tantũ perfectionis culmen peruenerunt, vt non egeant duce, ſed per iternos habitus ſcipſos optime regãt & lectabiliter. Verum quia perſonę iſtę ex obedientia ſtatui religioſo conueniente conſeruãtur: ideo a nulla religioſa perſona diſſonat, quòd obedientia religionis eſt comes.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, vide hinc q̃ Papa eximendo aliquem religioſum ab obedientia ſui prælati, non diſpenſat in voto obedientiæ, nõ

Q.104.ar. 5.

¶ 3 Præt. Si obediẽtia requireretur ad perfectionem religionis, oporteret q̃ omnibus religioſis cõueniret: non autem omnibus cõuenit, ſũt. n. quidam religioſi ſolitariam vitam agentes, qui non habent ſuperiores, quibus obediant: prælati etiam religionum ad obedientiam non uidentur teneri. ergo obediẽtia non videtur pertinere ad religionis perfectionem.

¶ 4 Præt. Si uotum obedientię ad religionẽ requireretur, conſequens eſſet q̃ religioſi tenerentur prælatis ſuis in omnibus obedire, ſicut & per uotum continentiæ tenentur ab omnibus uenereis abſtinere: ſed nõ tenẽtur prelatis ſuis obedire in omnibus, ut ſupra habitũ eſt*, cum de uirtute obediẽtiæ ageretur. ergo uotum obedientiæ non requiritur ad religionem.

¶ 5 Præt. Illa ſeruitia ſunt Deo maxime accepta, quæ liberaliter & non ex neceſſitate fiunt, ſecũdum illud 2. ad Corint. 9. Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate: ſed illa q̃ fiũt ex obediẽtia, fiũt ex neceſſitate p̃cepti. ergo laudabilius fiũt bona opera, q̃ quis propria ſpõte facit. uotũ ergo obediẽtię nõ cõpetit religiõi, p quã hoies quærũt ad meliora puenire.

SED CONTRA. Perfectio religionis maxime cõſiſtit in imitatione Chriſti, ſm illud Matth. 19. Si uis perfectus eſſe &c. ſequere me: ſed in Chriſto maxime commendatur obedientia, ſm illud ad Phil. 2. Factus eſt obediens uſq; ad mortẽ. ergo uideturquòd obedientia pertineat ad perfectionem religionis.

RESPON. Dicendum, q̃ ſicut ſupra dictũ eſt*, ſtatus religionis eſt quędam diſciplina, uel exercitium tendendi in perfectionẽ. Quicũq; autem inſtruuntur, uel exercitantur ut perueniant ad aliquem finẽ, oportet q̃ directionem alicuius ſe quantur, ſm cuius arbitrium inſtruantur, uel exercitentur ut perueniãt ad aliquem finem, quaſi diſcipuli ſub magiſtro. Et ideo oportet quòd religioſi in his quæ pertinent ad religioſam uitam, alicuius inſtructioni & imperio ſubdãtur, Vnde & 7.*q.1. dicitur. Monachorum uita ſubiectionis habet uerbum & diſciplinatus. Imperio aũt & alterius inſtructioni ſubiicit homo per obedientiã: & iõ obediẽtia requirit ad religionis perfectionẽ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ obedire prælatis in his quæ pertinent ad neceſſitatem uirtutis nõ eſt ſupererogationis, ſed oĩbus commune: ſed obedire in his quæ pertinent ad exercitium perfectionis, pertinet ꝓprie ad religioſos: & comparatur iſta obedientia ad aliam ſicut vniuerſale ad particulare. Illi enim qui in ſæculo viuũt, aliquid ſibi retinẽt, & aliquid Deo largiuntur: & ſecundum hoc obedientiæ prælatorum ſubduntur. Illi vero qui viuunt in religione, totaliter ſe & ſua tribuunt Deo, vt ex ſupradictis* patet: vnde obediẽtia eorum eſt vniuerſalis.

AD 2m dicendũ, q̃ ſicut Philoſo. dicit in 2.* ethic. homines exercitãtes ſe in operibus, perueniunt ad aliquos habitus, quos cum acquiſierint, eoſdem actus maxime poſſunt operari. Sic ergo obediẽdo, illi qui nõ ſunt ad perfectionem adepti, ad perfectionem peruenĩũt. Illi aũt qui iam ſunt perfectionẽ adepti, maxime prompti ſunt ad obediendum, non quaſi indigentes dirigi ad perfectionem acquirendã, ſed quaſi ex hoc ſe cõſeruantes in eo, quod ad perfectionẽ pertinet.

AD 3m dicendũ, q̃ ſubiectio religioſorum principaliter attenditur ad epiſcopos, qui comparantur ad eos ſicut perfectores ad perfectos, vt patet per Diony. 6.*c. eccleſ. hierar. Vbi etiam dicit, quòd monachorum ordo, pontificũ cõſumatis virtutibus mancipatur, & diuinis eorum illuminationibus edocetur. Vnde ab epiſcoporum obedientia nec eremitæ, nec etiam prælati religionũ excuſantur. Et ſi a diœceſanis epiſcopis totaliter, vel ex parte ſunt exẽpti, obligantur tñ ad obediẽdum ſummo Pontifici: non ſolũ in his quæ ſunt cõmunia alijs, ſed etiã in his quæ ſpecialiter pertinent ad diſciplinã religionis.

AD 4m dicendũ, q̃ votum obedientię ad religionem pertinẽs, ſe extendit ad diſpoſitionem totius humanę vitę: & ſecundum hoc votum obedientiæ habet quandam vniuerſalitatem, licet non ſe extẽdat ad omnes particulares actus, quorum quidam ad religionẽ non pertinent, quia non ſunt de rebus pertinentibus ad dilectionem Dei & proximi: ſicut confricatio barbę, vel lcuatio feſtucę de terra, & ſimilia, quę non cadunt ſub voto, ſed ſub obedientia. Quidam vero etiam contrariantur religioni. Nec eſt ſimile de voto continentię, per quam excluduntur actus omnino perfectioni religionis contrarij.

AD 5m dicendum, q̃ neceſſitas coactionis facit inuoluntarium, & ideo excludit rationem laudis & meriti: ſed neceſſitas conſequens ſolum ea ratione. q̃ a libertas ab obedientia ſui prælati ſit tũc per accidẽs. ſ. tollẽdo a prælato poteſtatẽ ſuper illis, quos ex imere dicitur: ſed ẽt ea ratione, quia votũ obedientiæ principaliter ſic ſibi, vt hic dicit ex Dionyſio. Et propterea nõ conſueuit Papa diſpẽſationis nomine in huiuſmodi vti, ſicut vtcretur ſi in voto caſtitatis diſpenſaret, ſed ſimpliciter vtiẽ ſua poteſtate, quãdo expedit id fieri. Nec obſtat q̃ religioſi in profeſsione ſua exprimũt ſe promittere obedientiam proprio capiti ſuæ religionis, tũ quia hoc intelligitur ſalua capitis Eccleſiæ poteſtate ac obedientia: tum quia hoc intelligitur in ſuo gradu: ita q̃ quia caput religionis eſt ſub capite Eccleſiæ, promittendo obedientiã capiti ſubordinato, intelligit promittere obediẽtiã principaliter capiti vniuerſali, cui illud particulare caput ſubordinatur.

Art.3.ad 6.

Li.2.cap.1. & 2.tom.5.

Ca.6.eccle. hierar. par. 1.a medio.

¶ In reſponſione ad quartum aduerte, q̃ cũ dicitur, Actus indifferentes cõtineri ſub voto obediẽtiæ, eſt ſermo formalis, hoceſt, ſtãte indifferẽtia actus. Nã ſi cõtingat aliquo caſu actũ ſm ſe indifferẽtem eſſe vtilem ad aliquid eorũ quę ad religionem ſpectãt, tunc nõ ſunt indifferentes, ſed vtiles, & cadunt ſub voto obedientiæ ac præcepto ſuperiorũ. Verbi gratia. Si feſtuca in terra iacẽs leuãda præcipiẽ, q̃a opportuna eſt ad ægri ſeruitiũ.

¶ In reſponſione ad quintũ circa illud, Ex hoc ipſo ea quæ faciũt, ſunt Deo magis accepta, dubium occurrit, an religioſus plus mereatur faciẽdo ea quæ magis ſibi diſplicẽt, q̃ faciẽdo quę nõ diſplicẽt. Et eſt nõ dubiũ, quia hinc apparet pars affirmatiua vera. ſ. q̃ plus mereatur faciẽdo illa quæ ſibi diſplicent. In oppoſitũ autem eſt, quòd non eſt deterioris conditionis, cui nihil ope-

ris religiosi secundū se displicet, quàm is cui displicet aliquid eorum: esset autem deterioris conditionis, si is cui displicent, plus mereret apud Deum illa merendo.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia hoc quod est opus aliquod displicere, ſm se vni religioso & non alii, nō prouenit ex magnitudine operis, sed ex dissonantia ad affectum istius & nō illius, & hinc fit vt huic tale opus reddatur difficile, illi autem non sit difficile: ideo huiusmodi difficultas non auget meritum, quoniam difficultas, quæ se tenet ex parte operantis non auget meritum, sed est signum imperfectionis affectus. Et ꝓterea sim pliciter loquendo, non magis meretur religiosus operās ea quæ secundum se illi displicent, quàm aliqs religiosus operans illamet sine vlla displicentia. Pōt tamē huiusmodi displicētia, & difficultaris superatio maioris charitatis esse effectus & signum, dūmodo iste ex charitate qua superat huiusmodi difficultatem, delectabilius operaſ ista met opera, quàm alius sine displicentia illamet opatur.

¶ Ad obiectionē in oppositum dicitur, quòd author non dicit maius meritū ex displicētia & sua difficultate, sed ex priori voto, quo suā voluntatem ad hæc necessitauit ex obediētia agenda. Per hoc enim magis placent isti Deo sic operando, quàm illi qui sine obedientiæ iugo eadem delectabiliter operātur. Et hoc intendit author, vt patet ex Sarabaitis subiunctis.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæsextæ Articulū sextum.*

IN arti. 6. eiusdem q. in respōsione ad primum, attende ꝙ quia nō explicite habet, quòd à domino Iesu Christo instituta sit votiua obligatio in religionis progressu: ideo author ex firmitate & immobilitate sequēdi Christum votum instituendi esse elicit, religiosæ perfectionis statū assumentibus. Nam vouere nihil aliud est, quàm immobilitate animum ne possit retrogredi.

In collatione 18. ca. 7. patrū a pri.

1. 2. q. 108. ar. 3. cor. Et 3. có. c. 130. Et opus. 18. c. 11. & 15. Et opu. 19. c. 5.

obedientiā non est necessitas coactionis, sed liberæ voluntatis, inquātum homo vult obedire, licet forte non vellet id quod mādatur, ſm se consideratū implere. Et ideo quia necessitati aliqua faciēdi quæ secundum se non placent, per votum obedientiæ homo se subijcit propter Deum, ex hoc ipso ea quę facit, sunt Deo magis accepta, etiā si sint minora: quia nihil maius potest homo Deo dare, q̄ ꝙ propriam voluntatem propter ipsum voluntati alterius subijciat. Vnde in collationibus* Patrum dicitur, deterrimum genus monachorum esse Sarabaitas, quia suas necessitates curātes, absoluti a seniorum iugo habent libertatem agendi quid libitum fuerit, & tamē magis q̄ hi qui in cœnobijs degunt, in operibus diebus ac noctibus consumuntur.

ARTICVLVS VI.

Vtrū requiratur ad perfectionem religionis, quòd paupertas, cōtinentia, & obedientia, cadant sub voto.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ nō requiratur ad perfectionem religionis, ꝙ prædicta tria, ſ. paupertas, continentia, & obedientia cadant sub voto. Disciplina enim perfectionis assumēdæ ex traditione Domini, est accepta: sed Dominus dans formā perfectionis Matth. 19. dicit. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia q̄ habes, & da pauperibus, nulla mētione facta de voto. ergo uidetur quòd votum non requiratur ad disciplinam religionis.

¶ 2 Præt. Votum consistit in quadā promissione Deo facta. Vnde Eccl. 5. cum dixisset Sapiens, Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: statim subdit, Displicet enim ei infidelis & stulta promissio: sed vbi est exhibitio rei, non requiritur promissio. ergo sufficit ad perfectionem religionis, ꝙ aliquis seruet paupertatem, continentiam, & obedientiam, absque voto.

¶ 3 Præt. Aug.* dicit ad Pollentium de adulterinis coniugijs. Ea sunt in nostris officijs gratiora, quę cum liceret nobis etiam non impendere, tamen causa dilectionis impendimus: sed ea quę sunt sine voto, licet non impendere, quod nō licet de his quę fiunt cum voto. ergo videtur gratius esse Deo, si quis pauperatem, continentiam, & obediētiam absq; voto obseruaret. non ergo votum requiritur ad perfectionem religionis.

SED CONTRA est, quòd in veteri lege Nazarei cum voto sanctificabantur, secundum illud Numeri 6. Vir, siue mulier, cum fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare &c. Per eos autem significātur illi qui ad perfectionis summam pertingūt, vt dicit gl. Greg. ibidē. ergo votū requiritur ad statū perfectionis.

RESPON. Dicendum, ꝙ ad religiosos pertinet ꝙ sint in statu perfectionis, sicut ex supradictis* patet. Ad statum autem perfectionis requiritur obligatio ad ea quę sunt perfectionis, quę quidem Deo fit per votum. Manifestum est* autem ex præmissis, ꝙ ad perfectionē christianę vitę pertinet paupertas, continentia, & obedientia: & ideo religionis status requirit, vt ad hęc tria aliquis voto obligetur. Vnde Greg.* dicit super Ezechielē. Cū quis omne quod habet, omne quod uiuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustū est: quod quidem pertinere postea dicit ad eos, qui psens sęculū deserunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad perfectionem vitę Dominus pertinere dixit, ꝙ aliquis eum sequatur non qualitercūq;, sed vt vlterius retro non abiret. Vnde & ipse dicit Lucę 9. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Et q̄uis quidam de discipulis eius retrorsum abierint, tamen Petrus loco aliorum Domino interroganti, nūquid & uos vultis abire, respondit. Domine, ad quem ibimus? Vnde & Aug. dicit in lib.* de consensu euangelistarum, ꝙ sicut Matthęus & Marcus narrant, Petrus & Andreas, non subductis ad terram nauibus tā quàm causa redeundi, secuti sunt eum, sed tamquàm iubentem vt sequerentur. Hęc autem immobilitas seq̄lę Christi firmatur per votum: & ideo votum requiritur ad perfectionem religionis.

AD 2m dicendum, quòd perfectio religionis, requirit, sicut Grego.* dicit, vt aliquis omne quod vouit Deo, exhibeat: sed homo non potest totam vitam suam Deo actu exhibere, quia non est tota simul, sed successiue agitur. Vnde non aliter homo potest totam vitam suam Deo exhibere, nisi per voti obligationem.

AD 3m dicendum, quòd inter alia quę licet nobis non impendere, est etiam propria libertas, quam homo cęteris rebus chariorem habet. Vnde cum aliquis propria sponte voto sibi adimit libertatem abstinendi ab his quę ad Dei seruitium pertinent, hoc fit Deo acceptissimum. Vnde Aug. dicit in epist.* ad Armentarium & Paulinam. Non te vouisse pæniteat, immo gaude iam tibi non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Felix necessitas, quę in meliora compellit.

Hom. 20. in ter medium & finem.

Q. 174. ar. 5

Art. 3. 4. & 5.

Li. 2. ca. 17. in fi. tom. 4

Hom. 20. in Ezech. inter medium & fin.

Epist. 45. nō multum re mota a fine, tom. 2.

ARTICVLVS VII.

Vtrum conuenienter dicatur, in his tribus votis consistere religionis perfectionem.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ incōueniēter dicatur in his tribus votis consistere religionis perfectionē. Perfectio enim vitę magis cōsistit in interioribus, q̄ in exterioribus actibus, secundū illud ad Roma. 14. Non est regnū Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & ī gaudiū Spiritusctō.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæsextæ Articulū septimum.*

IN art. 7. eiusdem q. nota quòd status religionis habet vt terminū a quo, sæcularem vitam, & vt terminū ad quē, perfectionē charitatis. Et propterea est & ꝙes respectu solicitudinis sęcularis, & exercitiū ac disciplinalis motꝰ ad pfectionem

Infr. q. 188. art. 1. ad 3. & art. 2. ad 2. Et vir. ꝙ 2. ar. 11. ad 5. Et opusc. 18. c. 15. & opu. 19. c. 1

ctionē charitatis. Et inter hęc duo. ſ. quietem a solicitudine sæculari, & motum ad perfectionem, media immobilitas animi, qua firmatur religiosus in hoc statū. Et quia immobilitas ista fit oblatione sui, & suorū omnium ad Deū: ideo etiam holocaustum vocatur: in quo ex vniuersalitate oblationis concluditur consistere in tribus votis religionum: sicut ex vniuersali quiete intellectꝰ practici circa sæcularia, cuius actus est solicitudo, idem concluditur. Et ex mundi tia affectiuæ partis, quæ comprehendit appetitum intellectiuum, & sensitiuum idem concluditur.

¶ In respōsione ad tertium, nota ꝙ obedientiæ votum habet duplicem materiam. ſ. propriam, ac propinquam: & hæc integratur ex actionibus humanis, vt actiones distinguuntur cōtra passiones. Alia est communis & remota. & hæc integratur ex passionibus concupiscentiæ carnis, & cupiditatis temporalium bonorū. Hæc enim, quia cadunt & sub voto castitatis, & paupertatis, & etiam sub voto obedientiæ, ad communem materiā voto obedientiæ, & aliis votis, ꝓpectant. Et quia mediātibus passionibus venereæ, & temporalia referūtur ad obedientiam: ideo remotę materię rationem habent respectu voti obedientiæ. Actiones autē, quia soli voluntati subsunt, & propriæ & propinquæ materiæ respectu obediētiæ, voti rationem habent.

Extra de fil. monac. Cū ad monasterium, in fine

¶ In respōsione ad quartum, perspice diligenter, ꝙ inter honorem, & venerea ac tēporalia bona hæc est differentia manifeste, ꝙ honor nō est honorati actus, sed honorantis. Habere autē diuitias, ac vti venereis, est in potestate uolūtaria eius cuius sunt, & qui delectatur. Et propterea aliter oportet fieri & intelligi abdicationem honoris, & diuitiarum, & venereorum. Nam abdicatio horum fit auferendo a sua voluntate potestatem licite possidendi propriū, & vtendi venereis. Abdicatio autem honoris non potest ad ipsius honores referri qui in aliena sunt potestate, sed referri ad merita honorum. Et ideo in litera distinguuntur merita honorum dicendo quòd est duplex, scilicet virtus, & exteriorum excellentia. Debetur siquidem virtuti honor: & vt dicitur in 4. Ethicor. exteriorum excellentia honorātur ex debito quodam, pro quā to sunt instrumenta virtutum, & deberent esse signa virtutum, sicut vt in pluribus sunt signa status virtuosi, putā, regentium, dominantium, primatum. Et ex vulgari obseruantia, excellentes siquidem in his exterioribus honorantur a vulgo. Rursus quia virtuti debetur vtique honor, scilicet sæcularis, & sanctus, & de sancto pater in litera ex sacra scriptura: de sæculari patet, quia virtutis præmium dicitur. Et ex ratione, quia ex quo debetur exteriori excellentiæ ratione virtutis, cuius est signum, aut instrumentum, a fortiori debetur ipsi virtuti. Propter quod enim vnumquodq;, illud magis, vt dicitur in primo Posteriorum. Et quia religiosi sæcularem vitam a se abdicant, ideo in litera de sæculari honore loquendo, vtrumque tangitur, scilicet & quòd religiosi sæculari honori renuntiant, & quòd hoc faciunt abdicando a se illius non radicale meritum, quod est virtus, sed illius proximum meritum, quod est vita sæcularis. Hoc enim exemplum Saluator nobis tradidit, dum noluit honorari

Hom. 20. a medio illi⁹. Li. 1. c. 8. & li. 7. c. 13.

Art. 1. huius quæst.

Sed sed per votum religionis aliqui obligantur ad ea, quæ sunt perfectionis. ergo magis dicuntur ad religionem pertinere vota interiorum actuum, puta, contemplationis, dilectionis Dei & proximi, & aliorū huiusmodi, quàm votum paupertatis, cōtinētiæ, & obedientiæ, quæ pertinent ad exteriores actus.

¶ 2 Præt. Prædicta tria cadunt sub voto religionis, inquantū pertinēt ad quoddam exercitiū tēdendi in perfectionē: sed multa alia sunt, in quibus religiosi exercitātur, sicut abstinentia, vigiliæ, & alia hmōi. ergo videtur ꝙ incōuenienter ista tria vota dicantur essentialiter ad statum perfectionis pertinere.

¶ 3 Præt. Per uotum obediētiæ aliquis obligatur ad omnia implenda, secundum præceptum superioris, quæ ad exercitiū perfectionis pertinent. ergo sufficit uotum obedientię absque alijs duobus uotis.

¶ 4 Præt. Ad exteriora bona pertinent nō solū diuitiæ, sed ēt honores. Si ergo per uotū paupertatis religiosi terrenas diuitias abdicant, oportet esse etiā aliud uotum, per quod honores mūdanos cōtēnāt.

SED CONTRA est, quod dicitur extra, de statu* monachorum, ꝙ cu stodia castitatis, & abdicatio ꝓprietatis sūt annexę regulę monachali.

RESPON. Dicendū, ꝙ religionis status pōt considerari tripliciter. Vno modo, ſm qđ est exercitium tēdendi in perfectionem charitatis. Alio modo, ſm qđ quietat animū humanum ab exterioribus solicitudinibus, ſm illud 1. ad Corin. 7. Volo uos sine solicitudine esse. Tertio modo, ſm qđ est quoddam holocaustum, per quod aliquis totaliter se, & sua offert Deo: & ſm hoc, ex his tribus uotis integratur religionis status. Primo. n. quantum ad exercitium perfectionis requiritur, ꝙ aliquis a se remoueat illa, per quæ posset impediri, ne totaliter eius affectus tendat in Deum, in quo consistit perfectio charitatis. Huiusmodi autem sunt tria. Primum quidem cupiditas exteriorum bonorum, quę tollitur per uotum paupertatis. Secundū aūt est cōcupiscentia sensibilū delectationū, inter quas præcellunt delectationes tenereæ, quæ excluduntur per uotū continentiæ. Tertiū aūt est inordinatio uoluntatis humanæ, quæ excluditur per uotum obedientiæ. Similiter autem solicitudinis sæcularis inquietudo præcipue ingeritur homini circa tria, primo quidem, circa dispensationem exteriorum rerum: & hæc solicitudo per uotū paupertatis homini aufertur. Secūdo, circa gubernationē uxoris & filiorū, quæ amputatur per uotū cōtinentiæ. Tertio, circa dispositionē propriorum actuū, quæ amputatur per uotum obedientiæ, quo aliquis se alterius dispositioni cōmittit. Similiter & holocaustū est, cum aliquis totum quod habet, offert Deo, ut Gregorius dicit super Ezechielē.* Habet aūt homo triplex bonū, ſm Philo. in 1. Ethic. † Primo quidem, exteriorum rerum, quas quidē totaliter aliquis Deo offert per uotū uoluntariæ paupertatis. Secundo autem bonū proprij corporis, quod aliquis præcipue offert Deo per uotum continentiæ, quo abrenuntiat maximis delectationibus corporis. Tertium autem bonum est animæ, quod aliquis totaliter Deo offert per obedientiam, qua aliquis offert Deo propriam uoluntatem, per quam homo utitur omnibus potentijs & habitibus animæ: & ideo conuenienter ex tribus uotis statꝰ religionis integratꝰ.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ sicut supra dictum est, uotum religionis ordinatur sicut in finē ad perfectionem charitatis, ad quam pertinent omnes interiores actus uirtutū, quarū mater est charitas, ſm illud 1. ad Corinth. 13. Charitas patiens est, benigna est &c. & ideo interiores actus uirtutū, puta, humilitatis, patientiæ, & hmōi, non cadunt sub uoto religionis, qđ ordinat ad ipsos sicut ad finē.

AD 2m dicendū, ꝙ omnes aliæ religionum obseruantię ordinātur ad prędicta tria principalia uota. Nam si qua sunt instituta in religionibus ad procurandum uictū, puta, labor, mendicitas, uel alia huiusmodi, referuntur ad paupertatem, ad cuius conseruationem religiosi per hos modos uictum suum procurant. Alia uero, quibus corpus maceratur, sicut uigilię, ieiunia, & si qua sunt hmōi, directe ordinantur ad uotum continentię obseruandum. Si qua uero in religionibus instituta sunt pertinētia ad humanos actus, quibus aliquis ordinatur ad religionis finē. ſ. ad dilectionem Dei & proximi, puta, lectio, oratio, uisitatio infirmorum, uel si aliquid aliud est hmōi, comprehenduntur sub uoto obediētię, quōd pertinet ad uoluntatem, quę secundū dispositionē alterius suos actus ordinat ad finem. Determinatio aūt habitus pertinet ad om-

norari ab hominib⁹ volẽtibus eum in re gem sibi præficere. De honore autẽ sancto in litera simpliciter dicitur, quòd non cõuenit religiosis renũtiare illi. Vbi aduertendum est, quòd quia honor ecclesiasticus pculdubio sanct⁹ honor est, qa Ecclesia ipsa sancta est: ideo non spectat ad perfectionẽ religionis renuntiare ecclesiasticis honoribus. Quocirca reprehensione digni sunt religiosi, abdicãtes a suis honores magisterii in theologia, Sicut reprehẽdi essent, si presbyteros nollent habere suos, quia honorã di sunt loco, & aliis reuerentiæ signis. Et loquor de religiosis⁹ institutis ad prædicandum, in quibus constat sanctos patres huiusmodi honore donatos. Habes ad hoc quoque authorem in libro contra impugnãtes religionem, dicentẽ in ca. 2. non quemlibet honorem ad mũdum pertinere, sed qui cõsistit in rebus mundanis. Nõ enim potest dici, quòd honor sacerdotii pertineat ad mũdum: & similiter nec honor magisterii, cum doctrina, quam consequitur talis honor, sit de spiritualibus bonis. Sicut ergo religiosi non renũtiãt per votum sacerdotio, ita nec magisterio, hæc ibi.

Li. 4. c. 3. to mo. 5.

Infr. q. 88. ar. 7. ad 3.

¶ *Super Quæstionis conclusionem octauæ huiusce sextæ Articulum octauum.*

IN ar. 8. in corpore ar. nota, q⁹ actⁿ⁹ proprii, qui sunt finis religionis, sunt actus ordinati ad dilectionẽ Dei, & proximi, quæ est religionis finis. Huiusmodi autem actus sunt propria materia voti obedientiæ, vt oratio, lectio, prædicatio, cuta ifimorum, & huiusmodi. ¶ In eodem ar. in responsione ad tertiũ circa illud, Papa nõ potest religiosum a sua obedientia eximere, dubium occurnia tria vota tãquàm signum obligationis. Vnde habitus regularis simul dat, vel benedicit cũ pfessione.

AD 3^m dicendum, q⁹ per obedientiam aliquis offert Deo suã voluntatem, cui etsi subijciantur omnia humana, quædã tamẽ sunt quæ specialiter sibi tantũ subduntur: s. actiones humanæ. Nam passiones pertinent etiam ad appetitum sensitiuum: & ideo ad cohibendũ passiones carnalium delectationum, & exteriorum appetibilium impedientes perfectionem vitæ, necessarium fuit votũ continentiæ & paupertatis: sed ad disponẽdũ actiões proprias sm qđ requirit pfectiõis status, requiritur votũ obedientiæ.

AD 4^m dicendum, quòd sicut Philo. dicit in 4. *Ethi. honor proprie & sm veritatẽ nõ debetur nisi virtuti: sed quia exteriora bona instrumentaliter deseruiunt ad quosdam actus virtutum, ex consequẽti etiam eorum excellentiæ honor aliquis exhibet, & præcipue a vulgo, quod solam excellentiam exteriorem recognoscit. Honori ergo, qui Deo & sanctis omnibus exhibetur propter virtutem, vt dicitur in Psal. 138. Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus, abr cnũ tiare non competit religiosis, qui ad perfectionem virtutis tendunt. Honori autẽ qui exhibetur exteriori excellẽtię, abrenũtiãt ex hoc ipso, q⁹ sęculare vita derelinquũt. Vnde ad hoc non requiritur speciale votũ.

Li. 4. c. 3. to mo. 5.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum votum obedientiæ sit potissimũ inter tria vota religionis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q⁹ votum obedientiæ non sit potissimum inter tria vota religionis. Perfectio. n. religiosæ vitæ a Christo sumpsit exordium: sed Christus specialiter dedit consiliũ de paupertate, non autẽ inuenitur dedisse consilium de obedientia. ergo votum paupertatis est potius q̃ votum obediẽtiæ. ¶ 2 Præt. Eccles. 26. dicitur q⁹ omnis ponderatio non est digna animæ continentis: sed votum dignioris rei est eminentius. ergo votum cõtinentiæ est eminentius quàm votum obedientiæ. ¶ 3 Præt. Quanto aliquod votum est potius, tanto videtur esse magis indispẽsabile: sed vota paupertatis & continentiæ sunt adeo annexa regulæ monachali, vt contra ea nec summus Pontifex possit licẽtiam indulgere, sicut dicit quædã Decretalis de statu monachorum: qui tñ põt indulgere, vt religiosus non obediat suo prælato. ergo videtur q⁹ votum obedientiæ sit minus votum paupertatis & continentiæ.

SED CONTRA est, quod Greg. dicit in* moral. Obediẽtia victimis iure prẽponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam uero uoluntas propria mactatur: sed uota religionis sunt quædam holocausta, sicut supra dictum est. † ergo uotum obedientiæ est præcipuũ inter omnia religionis uota.

RESPON. Dicendum, q⁹ uotum obedientiæ est præcipuũ inter tria vota religionis. & hoc triplici rõne. Primo quidem, quia per uotum obedientiæ, aliquid maius homo offert Deo. s. ipsam uoluntatẽ, quæ est potior quàm corpus proprium, quod offert homo Deo per continentiam: & quàm res exteriores, quas offert homo Deo per uotum paupertatis. Vnde illud quod fit ex obedientia, est magis Deo acceptum, quàm id quod fit per propriam uoluntatem, secundum illud Hieronymi, quod dicit ad Rusticum* monachum. Ad id tendit oratio, ut doceam te non tuo arbitrio dimittendum. & post pauca subdit. Non facias quod uis, comedas quod iuberis: habeas quantũ acceperis: uestiaris quod datur. Vnde & ieiunium non redditur Deo acceptum cum propria uoluntate, sm illud Isa. 58. Ecce in diebus ieiunij uestri inuenitur uoluntas uestra. Secundo, quia uotum obediẽtiæ continet sub se alia uota: sed nõ cõuertitur. Nam religiosus etsi teneatur ex uoto continentiã seruare & paupertatem, tamen hęc ẽt sub obedientia cadunt, ad quã pertinent multa alia præter continentiã & paupertatẽ seruare. Tertio, qa uotum obedientiæ proprie se extẽdit ad actus propinquos fini religionis. Quãto aũt aliquid propinquius est fini, tãto melius est: & inde ẽt ẽ, q⁹ uotũ obediẽtiæ ẽ religioni essentialius. Si. n. aliquis absque uoto obedientiæ uoluntariã paupertatem & cõtinentiã ẽt uoto seruet, non propter hoc pertinet ad statũ religionis, qui præfertur etiã ipsi uirginitati ex uoto obseruatæ. dicit. n. Aug. libro* de uirginitate, Nemo, quantum puto, ausus fuerit uirginitatem preferre monasterio.

Li. vlt. c. 12 ante med.

Ar. 1. & art. 3. ad 6.

Post mediũ epist. & incipit. Nihil Christiano felicius tot

Ca. 46. in fine to. 6.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q⁹ cõsilium obedientiæ includitur in ipsa Christi sequela. Qui. n. obedit sequitur alterius voluntatẽ: & ideo magis pertinet ad perfectionẽ quàm votum paupertatis: quia vt Hiero. dicit super Matth. *id quod perfectionis est addidit Petrus cũ dixit. Et secuti sumus te.

Matth. 19. tom. 9.

AD 2^m dicendũ, q⁹ ex verbo illo non habetur q⁹ continentia præferatur omnibus alijs actibus virtuosis: sed coniugali castitati, vel etiã exterioribus diuitijs auri & argenti, quæ pondere mensurantur: uel per continentiam intelligitur vniuersaliter abstinentia ab omni malo, vt * supra habitum est.

AD 3^m dicẽdum, q⁹ Papa^d in voto obedientiæ non põt sic cũ religioso dispensare, vt nulli prælato teneatur obedire in his quę ad perfectionem vitæ pertinent. Non. n. potest eum a sua obedientia eximere. Potest tamen eũ eximere ab inferioris prælati subiectione, quod nõ est in voto obediẽtię dispẽsare.

Q. 155. art. 4. ad 1. D. 799. & 1208.

¶ IN ar. 9. eiusdẽ q. collige expositionem regularum, & statutorum religionis cuiuscumque. Distinguuntur siquidẽ in litera quatuor genera contẽtorum in regula. In primo sũt actus virtutum, qui communiter sunt in præcepto, vt diligere Deum & proximum. In secundo sunt actus virtutum qui communiter sunt de consilio, vt diligere inimicos i particulari. In tertio sunt exteriores obseruantiæ, q̃ sunt prima materia trium votorum, vt castum esse, & nihil proprium habere &c. In quarto sunt reliquæ exteriores obseruantiæ regulares, vt abstinere a carnibus, vti laneis ad carnem, & huiusmodi. De primo genere dicitur, & manifestum est, quòd transgressio est mortalis. De secundo vero, quòd non est mortalis trãsgressio: quia hæc spectant ad perfectionem charitatis, quæ est finis religionis: religiosus autem non tenetur esse perfectus. Apponitur tamen in litera exceptio, cum subditur, Nisi propter çontemptum. Et ratio exceptionis assignatur, quia religiosus tenetur tendere ad perfectionem charitatis: huic autem tentioni contrariatur perfectionis contemptus. De tertio genere dicitur & patet, quòd transgressio est mortalis. De quarto autem, quòd non est mortalis nisi propter contemptum regulæ: quia hic directe contrariatur professioni, qua se obligat ad vitam secundum regulam, vel propter præceptum a regula, vel prælato factum: quia hoc esset contra obediẽtiæ votum. Ex quibus habes, quòd religiosi omnes vltra communia vincula omnium christianorum, & tria religionis vota, & præcepta facta a regula, vel prælato, quæ tamen sub voto obedientiæ comprehenduntur, habent duplex vinculum peccati mortalis propter contemptum, scilicet contemptum perfectionis, & contemptum regulæ: utrũque enim in litera habes. Primum, respectu actuum virtuosorum, qui sunt in consilio: secundum, respectu regularium obseruantiarum vltra tria vota. Et quoniam contemptus regulæ est nolle subiici regulæ, quod directe contrariatur professioni ipsius regulæ: ideo nulla de hoc quæstio est. Patet enim contemni Deum in ipsa regula, qui eam per suos ministros constituit, & cui promissio facta est de subiectione ad illam, ac per hoc causare peccatum mortale. Sed de contemptu perfectionis non ita apparet: quoniam a doctoribus quasi appositum videtur religiosis, quòd tendere ad perfectionem tenentur sub vinculo peccati mortalis. Et propterea scito, quòd religiosus non aliter tenetur ad perfectionem tendere, quàm seruando regulam suam. Et ideo hi duo contemptus seinuicem comitantur, ita quòd impossibile est vt quis contemnat regulam suam, & contemnat perfectionem: quia si non contemnit regulam, iam permanet in professione tendendi ad perfectionem, ac per hoc non contemnit perfectionem. Et similiter si non contemnit perfectionem, consequens est vt velit subiici regulæ, per quam tenetur ad perfectionem tendere. Vnde Dionysius, & alii doctores non apposuerunt, sed exposuerunt id quod conuenit religiosis ex authoritate Domini dicẽtis adolescẽti, Si vis perfect⁹ esse &c. vbi apparet, quòd voluntas tendendi in perfectionem, principium est idebet voluntariæ paupertatis, ac per hoc reliquarum partium religiosorum.

¶ Dubium circa hanc literam remanet vnum, An religiosus transgrediens præceptum Dei contentum in regula, plus peccet, quàm transgrediens præceptum Dei non contentum in regula cæteris paribus. Et est ratio dubii, quia hæc non pronuntur in regulis, & humanis iuribus vt præcepta, sed vt manifesta. In oppositum autem est, quia sicut ad consilia contenta in regula obligatur religiosus, & ad alia nõ: ita ad diuina præcepta cõtenta in regula magis obligatur quàm ad alia.

Sup. q. 88. ar. 11. ad 4. & q. 185. ar. 8. & 3. d. 38. q. 1. art. 4. q. 1. ad 5. Et quol. 1. ar. 20.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quemadmodum id quod cadit sub iure positiuo cõmuni, si in regula statuatur, obligatur illius professor duplici vinculo, scilicet iuris canonici, & propriæ regulæ ad id seruandum: uerbi gratia, si in regula indicuntur inter alia ieiunia, etiam illa ieiunia, quæ sunt ab Ecclesia instituta, tenetur religiosus ille ieiunare non solum ex Ecclesię statuto, sed ex suæ regulæ mandato: Ita si præcepta Dei, vel naturalis iuris in regula statuantur seruanda, tenetur professor illius regulæ ex duplici capite ad illa præcepta seruanda, scilicet ex diuino iure, & ex sua regula. Non enim inconuenit præceptum a iure iterum præcipi ab alio iure, vel iudice, vt patet. Nec propterea putes me dicere, quòd omnia præcepta diuina contenta in regula cadant etiam sub præcepto regulæ: quia sic quod cadant sub simplici statuto regulæ, ita quòd ex regula non haberent vim præcepti, si cessaret vinculum diuini, aut ecclesiastici præcepti. Sed etsi caderent etiam sub præcepto regulæ, non propterea esset duplex peccatum, aut alterius speciei circunstantiam habens, sed esset grauius peccatum: quoniam peccati species tantũ ex parte præceptorum attenditur, quàmuis ex authoritate præcipientium, & magis præcipientium aggrauetur.

¶ In eodem articulo in responsione ad primum circa illud, quod non obligat ad culpam neque mortalem, neque venialem, sed solum ad pœnam taxatam sustinendam &c. dubium hic occurrit dupliciter. Primo, quia absolute videtur implicare, quòd sit obligatio in propriis actibus voluntariis ad pœnam, & non culpam, cum pœna soli culpæ debeatur. Secundo, quia in statutis religionis ordinis Prædicatorum, in qua dicuntur obligari ad pœnam, & non culpam, contrarium exprimitur, dum pluries dicitur, Leuis culpa est, Grauis culpa est, & tamẽ est ibi fermo de huiusmodi obseruantiis.

¶ Dubium secundo occurrit, An obligatio ad pœnam intelligatur, si imponatur a prælato, vel etiam si non imponatur.

¶ Dubium tertio occurrit, An si non sustineatur pœna, incurratur culpa.

¶ Dubium quarto occurrit, quia vltima verba aduersantur primis, dum dicitur quòd ex negligentia, libidine, vel contemptu, possunt tales religiosi peccare in istis venialiter, vel mortaliter. Nam ubi voluntaria transgressio non est culpa, ibi negligentia multo minus est culpa, cum negligentia ideo sit peccatum, quia est voluntaria.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd in particularibus legibus oportet particulariter loqui. Et ideo quia tota ratio legis obligantis non ad culpam, sed ad pœnam est, ut in litera dicitur, quia tali modo placuit obligari, oportet consequenter dicere ad efficaciam legis tuendam, quòd pœna hoc in loco non sumitur ut distinguitur contra pœnalitatem, sed ut distinguitur contra culpam, prout malum pœnæ distinguitur contra malum culpæ, & continet sub se non solum pœnam proprie dictam, sed etiam pœnalitates. Afflictiones namque, quæ non pro culpa infliguntur, etsi nõ sint propriæ pœnæ, sunt tamen pœnalitates quędã, quę cõmuni nõie pœnæ uocãtur: quia cõsistunt in pati, & priuatione boni aliqualiter debiti, & sunt cõtra naturalẽ uoluntatẽ.

¶ Ad secundam vero obiectionem dicitur, quòd statuta illa de culpis fuerunt edita in ordinem Prædicatorum antequam fuerit factum statutum istud, de non obligando ad culpam: quoniã hoc statutũ non a principio ordinis, sed fuit editum in 2. cap. generalissimo anno Domini 1237. post editas constitutiones dicti ordinis: ideo per accidẽs remanserunt illa nomina grauis & leuis culpæ. Et ideo obiectio nulla est.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd tripliciter pœna in huiusmodi inuenitur quandoq; non taxata, sed taxãda, ac imponenda a prælato, vt cõtingit professoribus dicti ordinis de pœna leuis culpæ: & ad talẽ nõ obligantur, nisi imponatur. Quandoq; taxata, sed imponenda, vt contingit eisdem de pœna grauis culpæ, quæ quidẽ taxata est, sed imponẽda restat: quoniã in capitulo illo dẽ. Pro huiusmodi veniam petentibus, & non peclamatis denẽ &c. Ar.7. ad 1. & 2. In hoc .n. q̃ dicit, denẽ, iponenda dicit a prælato. Et ad huiusmodi etiam non tenentur isti, nisi imponantur. Et vtriusque libertatis est ratio, quia non tenetur religiosus ad plus q̃ sua lex ordinat: & ideo ex quo lex non ordinat absolute, quòd faciant pœnitentiam talem, sed quòd detur taliter errantibus talis & tanta pœnitentia, non est reus violatæ legis, qui a nõ data sibi pœnitẽtia abstinet. Quãdoque autem pœna inuenitur taxata, & imposita ab ipsa lege, vt contingit eisdem circa pœnam fracti septies silentii inter duo capitula. Nõ enim dicit lex quòd imponatur, aut derur: sed quod qui fregerit toties silentium, sedeat in vno prandio in terra. Et ad hmõi pœnitentias tenentur, etiã si nullus prælatus imponat.

¶ Ad tertium dubium, quod, vt patet ex solutione præcedentis dubii, solum habet locum quando pœnitẽtia peruenit ad vtriq; conditionẽ. s. quòd est taxata & imposita siue a iure scripto, siue a iure animato, quod est prælatus: Respondetur, quòd licet quidã dicant, quòd peccatum incurritur si pœnitentia non fit, quia sic obligantur ad euitandam culpam ne subeant pœnam, quia tamen sine ratione hoc dicitur, & legis vniuersalitati derogat: ideo dicendum est, quòd sicut non peccat frangendo silẽtium, ita non peccat omittendo pœnam taxatam & impositam. Et ratio est, quia lex vniuersalis & non particularis est, cum dicimus, Nolumus quòd statuta nostra obligent ad culpam, sed solum ad pœnam. Constat autem quòd si transgressio in operando excusaretur a culpa, & omissio pœnitentiæ non excusaretur a culpa, iam particularis esset lex ista, & respectu agendorum, & non respectu patiendorum. Et consequenter cum religiosi nõ aliter teneãtur ad huiusmodi pœnitentias, nisi ex vigore statutorum suorũ, sequeretur quòd statuta obligarent ad culpam sine contemptu & præcepto, cuius oppositum in eis habetur. Et licet speciale exemplum allatum sit in ordine fratrum Prædicatorum, dicta K sunt tamen hæc ad declarandum cætera similia in quibuscũque religionibus, sicut etiam reliqua intelligenda sunt tam sequẽtia quàm antecedentia: quoniam de similibus idem est iudicium.

¶ Ad quartum dubium respondendo, oportet diligenter notare verbum authoris in litera hac dicentis, quòd huiusmodi trãsgressiones non sunt culpæ ex suo genere: ita quòd sensus legis obligantis ad pœnam, & non ad culpam est, quòd statuit actum illũ esse extra genus culpæ non qualitercumque, sed ex suo genere, hoc est, non ex parte operantis, sed secundum suam naturam. Et propterea trifariam potest ex parte operantis ingredi genus culpæ actus qui secundum se extra genus culpæ a lege positus est. Numerantur autem in litera tres modi, quibus ex parte operantis actus huiusmodi fit culpa. Primus, qui manifestus est, dicitur ex contemptu. Patet. n. quòd si quis ex contemptu frangat silentium, peccat, & hoc etiam erat in lege cautum: sed connumeratus est ab authore hic modus inter alios, quia ex parte operantis se tenet. Secundus est ex cupiditate, & hic manifestatur per locum a maiori. Comedere enim actus extra genus culpæ, est necessarius, ac sub præcepto naturali cadens: & tamen si cupiditas excessiua adsit, peccatum fit. Multo ergo magis actus non præceptus, sed excusatus secundum se a culpa, puta, comedere carnes, si ex concupiscentia fiat, peccatum erit. Tertius est negligentia, qui potest dupliciter intelligi. Primo, vt quandocumque omissioni actus adiungitur negligentia vt causa illius, tunc isti religiosi peccant, sicut cum cupiditas é causa actꝰ, etiam peccare dicuntur. Et hæc quidem expositio vera est proculdubio: quoniam si vere interuenit ibi negligentia vt causa, non euadit culpa. Sed qã in dubiũ vertit argumentum, an incuria actus regularis, puta, eundi ad lectionem hora debita, sit vere negligentia, an non, oportet dicere ad hoc, & respondetur affirmatiue, quòd est vere negligentia, quæ est culpa. Ad cuius euidentiam sciro, quòd non minus inuenitur culpa volendo indebite, quàm operando indebite, cum culpa principaliter sit in voluntate. In operationibus autem hoc inuenitur, quòd licet aliquis sine culpa possit voluntarie opus aliquod, puta, orationem, vel lectionem omittere, si tamen orat, vel legit, peccat negligenter orando, aut legendo. Vnde similiter in volitionibus dicendum est, quòd licet aliquis possit sine culpa aliquid nolle, si tamen vult, peccat nisi recte velit. Inter religiosum autem absolute omittentem, voluntarie ire ad lectionem hora debita, & eundem negligenter omittentem ire ad lectionem hora debita, hæc est differentia, quòd ille absolute non vult ire, seu vult non ire ad lectionẽ: iste autem vellet ire, sed negligentia detinetur ne eat. Et propterea in illo nulla ratio culpæ inuenitur, nisi ex genere actus, quæ culpæ ratio ex eorum lege sublata est. In isto autem culpæ ratio aliunde ingreditur, scilicet ex hoc quòd vult, & segniter vult. Tenetur enim, ex quo vult, sine vlla mala conditione velle: & hæc est secunda expositio. Et sic religiosi isti dupliciter possunt in regularibus obseruantiis ex negligentia deficere culpabiliter, scilicet ex negligentia extrinseca, iuxta primã expositionem, puta, cum ex mentis torpore omittit ire ad lectionem: vel ex negligentia intrinseca iuxta secundam expositionem, puta, cum ex affectus tepiditate omittit ire ad lectionem. Et per hæc patet solutio obiectionis in oppositum. Falsum nãque assumitur, cum dicitur, quòd vbi voluntaria transgressio non est culpa, ibi nec negligentia est culpa: quoniam stat voluntariam trangressionem non esse culpã ex suo genere, & negligentiam esse culpam ex parte operantis &cæt. Probatio autem nihil valet: quia voluntarium culpabile non solum inuenitur ex genere actus, sed etiam ex parte operantis, ex qua parte negligentia religiosi ad regulares obseruantias excusatas culpa, ex suo genere a religionis suæ vinculo voluntaria a culpa est ex specialibus.

¶ In eodem artic. 9. in responsione ad 5m, dubiũ magnum occurrit, penes quid discernitur iuris positiui præceptum obligans ad peccatum mortale a non præcepto, an penes materiam, an penes pœnam, an penes modum, an penes verbum. Quòd enim materia non sufficiat ad discernendum præceptum positiui iuris a non præcepto, ex eo habetur, quòd ius positiuum, maiori vinculo supponit quandoque minorem materiam. Excommunicationis siquidem vinculo ligat percutientem clericum, quo non ligat blasphemantem Deum. Similiter nec pœna aliqua vniuersaliter adæquat præceptum. Nam licet pœna aliqua, scilicet excommunicationis, præceptum contineat, non tamen contra omne præceptũ ponitur sub pœna excommunicationis. Reliquæ vero ecclesiasticæ pœnæ aut sine culpa, vt interdictum, & irregularitas: aut cum venia si culpa, vt suspensio incurri possunt. Communes quoque pœnæ vt oratio, ieiunia, & huiusmodi, constat quòd sine mortali culpa infliguntur. De modo vero loquendi, puta, quia lex vtitur imperatiuo modo, clare liquet, quòd non inducit vinculum præcepti: modus enim huiusmodi, imperium grãmatice denotat, non iuridice. Quòd nullum deniq; simplex verbum inueniatur inducẽs vniuersaliter vim præcepti, patet discurrẽdo per singula, quæ afferuntur ad propositum. Inhibẽtur siquidem, & prohibentur mẽdacia omnia iure. Et similiter debent, & tenentur omnes homines omni iure non mentiri: & tamen mendaciũ constat non cadere sub præcepto. Statuuntur, decernuntur, ac mandantur proculdubio multa sine præcepti vinculo. Communia quidẽ esse statuti, & decreti nomina quotidie experimur: mandati vero nomen testatur Hiero. a præcepto deficere. Et q̃ demum ipsum verbum, Præcipio, non vniuersaliter inducat præcepti vim, patet primo ex Euangelio, vbi dicitur Dominũ præcepisse curatis ne cui dicerent. Et constat, quòd nõ peccabant, sed bene agebant publicando Christi miracula curati. Secundo, ex Aug. in regulæ principio dicente, Hæc sunt, quæ vt obseruetis, præcipimus in monasterio constituti. Et tamen constat non omnia subiuncta esse sub præcepto. Tertio, ex Arist. 6. Eth. diffinitur quòd præcipere significat proprium prudentiæ actum, quem constat communem esse bonis operibus siue sint contraria venialibus, siue mortalibus. Præcipimus enim & tacere, & non adulterari: illud veniali, hoc mortali opponitur. Quia igitur ambigua valde est discretio ista vniuersalis, dicendum est id quod particulariter constat, aut rationabile videtur. Constat imprimis, vt tactum est, quòd quædam pœna. s. excommunicationis maioris, vim continet præcepti: ita q̃ quandocumque imponitur, aut inhibetur aliquid sub pœna excommunicationis siue latæ, siue non la tæsententiæ, obligatur quis obedire, si vult peccatum mortale euadere: quia excommunicationis pœna tantæ indignationis est, vt non nisi propter mortale incurrat, aut demereatur quis illam. Constat secundo, quòd cum præcipitur aliquid in virtute sanctæ obedientiæ, obligatio est ad mortale: quia compositio horum verborum solita est semper præcepti vim importare ex communi Ecclesiæ vsu. Constat tertio, quòd siue in communi, siue in municipali iure vocabulum aliquod secundum communem sensum consueuit firmiter reputari obligatiuum ad mortale, proculdubio vbicumque ibidem ponitur, habet vim huiusmodi præcepti, vt in regula fratrum Minorum patet de vocabulo teneãtur, vt habetur in Clem. de verb. sig. fxiui de paradiso. Et per oppositum cõstat quarto, quòd quocumque lex vtatur verbo, si communis sensus intellexit, non protereadatam obligationem ad mortale, non est tale præceptum. Nec hoc alia eget probatione, quia per eandem rationem clarum st. Rationabile autem videtur, quòd vbi in iure inuenitur vocabulum præcepti, ibi sit obligatio ad mortale: quia in dicta. Cleien. Exui de paradiso, præsupponitur præcepti vocabulum obligatorium esse ad tale præceptum: ita quòd hoc non contineatur ibi tamquàm aliquid peculiare illius regulæ. s. Minorum quæ ibi exponitur: sed tamquàm commune quid omnibus supponitur, vt patet intuenti. Dixi autem hoc esse rationabile propter dictã authoritatem iuris canonici: & non dixi esse constans, aut necessarium, tum quia ex vi vocabuli, præcipere, seu præceptum licet importet vim obligatiuã, non tamen ad mortale. Inter obligationem namque ad mortale, & libertatem ad opera conciliorum mediat obligatio ad veniale. Itaque sub præcepto cadit omnis obligatio siue ad mortale, siue ad veniale, quoniã tenentur euitare venialia. Vnde quia præcepta, vt dicitur, distinguuntur contra consilia, non obligãt necessario ad mortale, sed ad mortale, vel veniale, consequens est, vt ex ignorãtia procedat, ex affirmatione præceptum inferre peccatũ mortale determinate, vel ex negatione præcepti ad mortale inferre qđ est de consilio. Et q̃ hoc multos scriptores latere videtur, ideo non est mirum si minus quandoque scribitur. Et ne putes nouam me ingerere doctrinam, lege diuum Thomam superius in multis quæstionibus. s. quando tractat de præceptis fidei, spei, charitatis, prudentiæ, iustitiæ, fortitudinis, & temperantiæ, & videbis multa sub præcepto comprehendi, ad venialem tantum culpam obligantia: tum quia Aug. in regula sic vsus est præcepti nomine, cum dixit. Hæc sunt quæ vt obseruetis præcipimus in monasterio constituti. Ex illo enim præcepto obligãtur professores illius regulæ ad obseruandum omnia ibidem mãdata, sed non mortaliter propterea peccant, trangrediendo: quoniam verbum, præcipimus, habet vim obligatiuam, sed nõ determinate ad mortale: & ideo non licet ex illo talem obligationem inferre. De aliis autẽ allatis vocabulis, nihil vniuersaliter video determinabile, nisi quòd ex vi verborum vera apparent omnia, quæ dubitando allata sunt. Et omnimoda certitudo huius quæstionis, quo ad ius commune, diffinitionem authoritatiuam apostolicæ sedis exigere videtur.

¶ In eodẽ ar. 9. q. 1. 86. ad tertiũ, nota ex hac litera, q̃ peccare ex cõtẽptu importat duo. s. actũ peccati, & causã peccati. Ver. gra, Nolle ire ad chorũ, vel frangere silentiũ ex contẽptu, dicit duo. Primo ipsum actũ frangendi silentiũ, seu ipsam omissionẽ eundi ad chorũ: & hoc vocatur actus peccati. Secũdo, ipsam causam peccati. s. ex contemptu: & hoc significat actũ voluntatis refutantis subiici, legi, seu regulæ: Ita quòd ad peccare ex contẽptu nõ sufficit, et si esset perpetua & millies reuoluta & deliberata cõsuetudo peccãdi i tali cõmissione, vel omissione: sed exigitur, q̃ peccet quis ex tali causa. s. ex hoc, q̃ nõ vult subiici legi, seu regulæ, vel prælato: nã prælatus lex est animata. Vnde quãdiu quis subiectionẽ ad regulã in sua volũtate retinet: quod semper est quãdiu vult ut subdit⁹ suæ regulæ viuere, q̃uis ex minus bona & indeuota volũtate intẽdat trãsgredi eandẽ regulã, numq̃ peccat ex cõtẽptu. Caueat tñ ne frequẽtia peccãdi disponat ipsum paulatim, & tãdẽ deducat ipsum ad voluntatẽ nõ subiiciẽdi se regulæ: qñ, vt in litera dr, frequẽtia peccati dispositiue inducit ad cõtemptũ, sicut cõsuetũ veniale nõ correptũ dispositiue inducit ad mortale.

nia peccata committuntur ex cõtemptu superbiæ. Frequentia tamen peccati dispositiue inducit ad contemptum, secundum illud Prouerb. 18. Impius cũ in profundum venerit peccatorum, contemnit.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæsextæ Articulum decimum.*

ARTICVLVS X.

Vtrum religiosus eodem genere peccati grauius peccet, quàm sæcularis.

Sup. q. 184. ar. 8. cor. fi. Et 4. dist. 14. q. 1. ar. 5. q. 3. ad 3.

IN ar. 10. eiusdem 186. q. nota primo, tu, qui vota religionis, ad supererogatiõis bona putas extendi, literæ verba in principio corporis articuli, & vel inde deprehende errorem tuum, dum legis, ꝙ religiosus fornicando, cõtra castitatis votum: & furãdo, contra paupertatis votũ agit, & non solum contra diuinum præceptũ. Constat n. furtum, & fornicationem vitare, non esse bonũ super erogationis, sed necessitatis.

Homi. 20. a medio.

¶ Nota secundo in responsione ad tertium tu fauens religiosis, prælatos suos contemnẽtibus, & a suis regularibus obseruantiis recedentibus, quantum criminis incurras, cum tales experientia Augusti. & iudicio diui Thomæ, & authoritate Hieremiæ, sint pessimi, & correptionis incapaces. Nam sicut fauorem præstans religiosis, particeps es bonorũ quæ ab ipsis fiunt: ita fautor malorum, particeps est criminum eorum.

AD DECIMVM sic procedi-
tur. Videtur ꝙ religiosus eodem genere peccati non grauius peccet, q̃ sæcularis. Dicitur enim 2. Paralipomenon 30. Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt dominum Deum patrũ suorum, & non imputabit eis, ꝙ minus sanctificati sunt: sed magis videtur religiosi ex toto corde dominũ Deũ patrum suorum sequi, q̃ sæculares qui ex parte se & sua Deo dant, & ex parte sibi reseruant, vt* Greg. dicit super Ezechielem. ergo videtur ꝙ minus imputet eis, si in aliquo a sanctificatione deficiant.

¶ 2 Præt. Ex hoc ꝙ aliquis bona opera facit, minus contra peccata eius Deus irascitur. Dicitur enim. 2. Paralipomenon 19. Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris: & idcirco iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te: religiosi autem plura bona opera faciunt, quàm sæculares. ergo si aliqua peccata faciunt, minus contra eos Deus irascitur.

¶ 3 Præt. Præsens vita sine peccato non transigitur, secundum illud Iac. 3. In multis offendimus omnes. Si ergo peccata religiosorum essent grauiora peccatis sæculariũ, sequeretur quòd religiosi essent peioris conditionis, quàm sæculares: & sic non esset sanum consilium ad religionẽ transire.

SED CONTRA est, quòd de maiori malo magis videtur esse dolendum: sed de peccatis eorum qui sunt in statu sanctitatis & perfectionis maxime videtur esse dolendum. Dicitur enim Hier 23. Contritum est cor meum in medio mei. & postea subdit. Prophetæ namque & sacerdos polluti sunt, & in domo mea inueni malum eorum. ergo religiosi, & alij, qui sunt in statu perfectionis, cæteris paribus, grauius peccant.

RESPON. Dicendum, quòd peccatum quod a religiosis committitur, potest esse grauius peccato sæcularium eiusdem speciei tripliciter. Vno modo, si sit contra votum religionis, puta, si religiosus fornicetur, vel furetur: quia fornicando facit contra votum continẽtiæ, & furando facit contra votum paupertatis, & non solum contra præceptum diuinæ legis. Secundo, si ex contemptu peccet: quia ex hoc videtur esse magis ingratus diuinis beneficijs, quibus est sublimatus ad statum perfectionis. Sicut Apost. dicit ad Hebræos 10. ꝙ fidelis grauiora meretur supplicia ex hoc, quòd peccãdo filium Dei conculcat per cõtemptũ. Vnde & Dominus conqueritur Hier. 11. Quid est ꝙ dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Tertio modo, peccatum religiosi potest esse maius propter scandalum, quia ad vitam eius plures respiciunt. Vnde dicitur Hieremię 23. In Prophetis Hierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij: & confortauerunt manus pessimorum, vt non conuerteretur vnusquisq; a malitia sua. Si vero religiosus non ex contemptu, sed ex infirmitate, vel ignorantia aliquod peccatum, quod non est contra votum suæ professionis, committit absque scandalo, puta in occulto, leuius peccat eodẽ genere peccati, quàm sæcularis: quia peccatum eius, si sit leue, quasi absorbetur ex multis operibus bonis quæ facit: & si sit mortale, facilius ab eo resurgit. Primo quidem, propter intentionem quam habet rectam ad Deum, quæ etsi ad horã intercipiatur, de facili ad pristina reparatur. Vnde super illud psa. 36 Cum ceciderit, non collidetur, dicit* Origenes. Iniustus si peccauerit, non pœnitet, & peccatũ suum emendare nescit: iustus autem scit emẽdare, scit corrigere. Sicut ille qui dixerat, Nescio hominem: paulo post cũ respectus fuisset a Domino, flere cœpit amarissime. Et ille qui de tecto mulierem viderat, & concupierat eã, dicere voluit, Peccaui, & malum coram te feci. Iuuatur etiam a socijs ad resurgendum, secundum illud Eccles. 4. Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Vę soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se.

Homi. 4. in psal 36. inter prin. & med. to. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur de his, quæ per infirmitatem, vel ignorantiam committuntur: non autem de his quæ committuntur per contemptum.

AD 2m dicendum, quòd Iosaphat etiam cui illa verba dicuntur, non ex malitia: sed ex quadam infirmitate humanæ affectionis peccauit.

AD 3m dicẽdum, ꝙ iusti non de facili peccant ex contemptu: sed quandoque labuntur in aliquod peccatum ex ignorantia, vel infirmitate, a quo de facili releuantur. Si autem perueniant ad hoc, quòd ex contẽptu peccent, efficiuntur pessimi, & maxime incorrigibiles, secundum illud Hieremiæ 2. Confregisti iugũ, diripuisti vincula, dixisti, Nõ seruiam. In omni colle sublimi, & sub omni ligno frõdoso tu prosternaberis meretrix. Vnde* Aug. dicit in epistola ad plebem Hipponẽsem. Ex quo Deo seruirẽ cœpi, quomodo dixi le sum expertus meliores, quàm qui in monasteriis profecerunt, ita non sum expertus peiores, quàm qui in monasterijs ceciderunt.

Epist. 137. parum ante finem, to. 2

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæseptimæ Articulum primum.*

QVAESTIO CLXXXVII.

De his quæ competunt religiosis, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ competũt religiosis.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum liceat eis docere, prædicare, & alia huiusmodi facere.

¶ Secũdo, Vtrum liceat eis de negotijs sæcularibus se intromittere.

¶ Tertio, Vtrum teneantur manibus operari.

¶ Quarto, Vtrum liceat eis de eleemosynis viuere.

¶ Quinto, Vtrum liceat eis mendicare.

¶ Sexto, Vtrum liceat eis vestimẽta cæteris viliora deferre.

In 4. li. 4. in pri. li habetur 16 q. 1 cap. Nemo pôt.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum religiosis liceat docere, prædicare, & alia huiusmodi facere.

Opus. 18. c. vlt. & opus. 19. c. 2. 7. q. 1. cap. Hoc nequa quã, a med. illius.

Hieto. contra Vigilantium, non procul a fine incipit, Multa in orẽ referri 16. q. 1. c. Monachus.

16. q. 1. ca. Adiicimus. 16. q. 1. cap.

cap. placuit ũbus, in fi.

16. q. 1. c. ex authoritate datus.

AD PRIMVM sic procedi-
tur. Videtur quòd religiosis nõ liceat docere, prædicare, & alia huiusmodi facere. * Dicitur enim 7. q. 1. in quodam statuto constantinopolitanæ synodi. Vita monachorum subiectionis habet verbũ & disciplinatus, non docendi, vel præsidendi, vel pascẽdi alios. † Hieron. etiam dicit ad Riparium & Desiderium. Monachus nõ doctoris, sed plangentis habet officium. Leo etiam Papa dicit, vt* habetur 16. q. 1. Præter Domini sacerdotes nullus audeat prędicare siue monachꝰ, siue laicus ille sit, qui cuiusl libet scięt̃iæ nomine gloriatur: sed non licet transgredi proprium officium & statutum ecclesiæ. ergo videt ꝙ non liceat religiosis docere, p̃dicare, & alia huiusmodi facere.

¶ 2 Præt. In statuto Nicenæ synodi, quod ponitur. 16. †q. 1. sic dicitur. Firmiter, & indissolubiliter omnibus præcipimus, vt aliquis monachus pœnitentiam nemini tribuat nisi inuicẽ sibi, vt iustum est. Mortuum non sepeliat, nisi monachũ secum in monasterio commorãt̃e, vel si fortuito quemcumque aduenientium fratrum ibi mori contingat: sed sicut ista pertinent ad officium clericorum, ita etiam prædicare, & docere. ergo cum alia sit causa monachi, & alia clerici, vt* Hieron. dicit ad Heliodorum, videtur quòd non liceat religiosis prædicare, docere, & alia hmõi facere.

¶ 3 Præt. * Greg. dicit in regist̃ro. Nemo potest ecclesiasticis obsequijs deseruire, & in monastica regula ordinate persistere, & hoc habetur 16. q. 1. sed monachi tenentur in monastica regula ordinate persiste re. ergo videtur quòd non possint ecclesiasticis obsequijs deseruire. Docere autem, & prædicare pertinent ad ecclesiastica obsequia. ergo videtur quòd non liceat eis prędicare, aut docere, aut aliquid huiusmodi facere.

SED CONTRA est, qđ* Grego. dicit, & habetur 16. q. 1. Eadem. Ex authoritate. n. huiusmodi decreti, quod apostolico moderamine, & pietatis officio a nobis est constitutum, sacerdotibus monachis apostolorum figuram tenẽtibus, liceat prædicare, baptizare, communionem dare, pro peccatoribus orare, pœnitentiam imponere, atque peccata soluere.

RESPON. Dicendum, ꝙ aliquid dicitur alicui nõ licere dupliciter. Vno modo, quia habet in se quod contrariatur ei, quod dicitur nõ licere, sicut nulli homini licet peccare: quia habet in se quilibet homo rationem & obligationem ad legẽ Dei, quibus contrariatur peccatũ. Et hoc modo dicitur alicui non licere prædicare, vel docere, vel aliquid huiusmodi facere: quia habet in se aliquid qđ his repugnat vel ratione præcepti, sicut his qui sunt irregulares ex statuto Ecclesiæ non licet ascendere ad sacros ordines: uel propter peccatũ, secũdum illud Psal. 49. Peccatori autẽ dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas? Hoc autẽ modo non est illicitum religiosis prædicare, docere, & huiusmodi facere, tũ quia ex voto & præcepto regulę nõ obligantur ad hoc ꝙ ab his abstineant: tum etiam quia non redduntur ad hoc minus idonei ex aliquo peccato commisso, sed magis idonei ex exercitio sanctitatis, quod assumpserunt. Stultum autem est dicere, vt per hoc, quòd aliquis in sanctitate promouetur, efficiatur minus idoneus ad spiritualia officia exercenda: & ideo stulta est quorundã opinio dicentium, quòd ipse status religionis impedimẽtum affert talia exequendi, quorum errorem* Bonifacius Papa rationibus supra dictis excludit dicens, vt habetur 16. q. 1. Sunt nõnulli nullo dogmate fulti, audacissimo quidem zelo magis amaritudinis, q̃ dilectionis inflãmati, asserẽtes monachos, quia mundo mortui sunt, & Deo viuunt, facere dotalis officij potestate indignos: sed omnino labũtur, quod ostendit, primo quidẽ, quia non contrariatur regulę. * Subdit enim: Neq; n. beatus Benedictus monachorum præceptor almificus huiusmodi rei aliquo modo fuit interdictor: & similiter nec in alijs regulis hoc prohibetur. Secundo, improbat prędictum errorem ex idoneitate monachorum, cum in fine capituli * subdit. Quãto quisque est excellentior, tanto & in illis spiritualibus. s. operibus, potentior. Alio modo, dicitur aliquid nõ licere alicui, non propter cõtrariũ quod habeat, sed propter hoc quòd deficit ei, vnde illud possit: sicut diacono non licet Missam celebrare, quia tiõis actus illicitus, sed non mortaliter. Illicitus quidẽ, quia monstruosa est prædicatio peccatoris, dum vita repugnat prædicationi. Non mortaliter autem, quia interpretatiue tantum infert in malo prædicatore æstimationem, ꝙ Deus sit sibi similis. s. dicens, & non faciens: ratione cuius reprehenditur a Deo malus prædicator in allata auctoritate psalmi. Prædicatores. n. cũ sint missi a Deo, iuxta illud, Quomodo prædicabunt nisi mittantur: si prædicando diuina sunt mali, præ se ferunt quòd Christus, qui mittit illos, fuerit illis similis. I. recta docens, & non recte viuens: sicut sunt ipsi, qui sunt illius nũtij.

16. q. 1. cap. Sũt nõnulli.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli primi, aduerte quòd author dupliciter tractat de cura ecclesiasticorum officiorum. s. vt ordinaria, vel vt delegata. Et de ordinaria quidem concedit quòd non competitur secum monastica obseruantiam, & pertransit: quia iam superius declaratũ est, quòd absoluuntur a monasticis obseruantiis impedientibus animarum curam ordinariam cum ad illã assumuntur. De delegata vero nihil aliud dicit, nisi quòd non propterea sequitur quòd religiosis non possint committi interdum ecclesiastica officia. Et intendit quòd delegata interdum cura alicuius officii, puta, prædicandi, vel confessiones audiendi, stat cum regulari obseruantia: & propterea Greg. authoritas nõ est contra hoc. Et tu adde, quòd si etiam quo ad aliquid impediret regularẽ obseruantiam, non obstaret: quia propter maius bonum dispẽsari potest superioris authoritate, vt omittatur interdum aliquid obseruantiarum regularium.

Eo. c. parũ a prin.

16. q. 1. cap. Sunt nonnulli, declinando ad finem.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæseptimæ Articulum secundum.*

D.963. IN art.2. eiusdem q.187.dubiũ primo occurrit circa titulum, & cõclusionem responsiuam simul, An per sæcularia negotia hoc in loco intelligantur omnia sæcularia negotia, an quædam? Et est ratio dubii: quia si intelliguntur omnia, sequitur primo ꝙ causa charitatis licitum erit religiosis negotiationes exercere, vt faciunt mercatores. Si vero intelliguntur quædam, oportuisset illa determinari, quod in litera non fit.

¶ Dubium secundo occurrit circa distinctionem, quæ in litera sit pro decisione quæstionis, Sed ex charitate, vel cupiditate, tum quia distinctio hęc non ad ipsa negotia, sed ad causas spectat. Et ꝓpter rea ex hac distinctiõe & decisiõe nõ habetur ꝙ negotiũ eis liceat, aut ꝙ non: tum quia nõ solum sæcularia, sed & ecclesiastica & religiosa negotia sunt eisdẽ ex cupiditate prohibita: ac per hoc nõ est doctrina dignum dicere, ꝙ ex cupiditate sunt religiosis sæcularia negotia interdicta.

¶ Ad horum euidẽtiam sciendum est, ꝙ hic est sermo de negotiis sęcularibus quodammodo vniuersaliter & quodãmodo non vniuersaliter. Si.n.ad substãtiam negotiorum sæcularium spectatur, sermo est vniuersaliter de negotiis sæcularibus. Si autem ad actus, quos sæcularia negotia exigũt, spectatur, sermo nõ est de negotiis sæcularibus vniuersaliter, sed particulariter de actu intromittendi se aliquo modo in negotiis sæcularib⁹. Quod in litera tripliciter palã fit. Primo, in diuisione quæstionis, in suos articulos, vbi dicitur, Secundo, vtrum liceat eis de negotiis sæcularibus se intromittere. Secundo, in titulo ar. huius, vbi dicitur, Vtrum liceat religiosis negotia sæcularia tractare, & non dicit exercere. Tertio, in conclusione responsiua principali, vbi duos actus circa sæcularia negotia licitos dicit religiosis. s. dirigere, & ministrare. Negotia ergo sæcularia, vt distinguuntur contra ecclesiastica, quæcumq; sint, & quãtumcumq; prohibita sint clericis quo ad ipsorum exercitium, concessa dicit author religiosis quo ad aliquẽ actũ. Sed diligẽter aduerte ad actus licitos, cõditiones quatuor in litera appositas. Prima conditio est, quòd non ex cupiditate, hoc est, propter lucrũ aut emolumentũ aliquod tẽporale ꝓ se, vel alio hoc fiat. Et ratio huius est, quia sic sunt prohibita clericis. Secunda est, quòd ex charitate, hoc est, ꝓpter amorẽ quo proximus in Deo diligitur, hoc fiat. Et ratio hui⁹ est, quia sic spectat huiusmodi op⁹ ad finem religionis, qui est perfectio charitatis. Tertia est, ꝙ de licentia superioris hoc fiat. Et est ratio, quia religiosus non habet velle, neq; nolle: & sic inuenitur statutum ab Ecclesia quo ad actũ ministrãdi, vt patet in canone in litera allata. Quarta est, ꝙ cum debita moderatione hoc fiat, Non.n. omnis modus ministrandi, aut dirigendi decet religiosos. Non.n. decet religiosum sic dirigere proximorum negotia, aut eis inseruire, vt ꝓsonaliter sint exactores, & quasi negotiorum gestores sæcularibus tumultibus se immisceant: sed ita oportet, dum necessitas charitatis vrget, se exhibere, vt & ipsi se non implicent sæcularibus negotiis, quibus tractent illa, & nomẽ Domini in religiosis non blasphemetur. Hoc.n. modo beatus Leodegarius de regni Franciæ regimine

Q.188.art. 4.

Inf.q. 188. art.2. ad 2. Et opu. 19. c.11. & Ro 16.1.fin. Et 2.Ti.2. Ar. præced. 16. q. 1. ca. Sunt nonnulli.

Glo.interli neatis ibid.

In hoc loco tom.9.

Glo.interli neatis ibid.

D.1033.

In decr.dist. 88.c. Deos ui, est c.in ordine.

cis omnibus magnopere imperatur, secundum illud 2.ad Timo.2. Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotijs: sed omnibus religiosis imminet, quòd militent Deo. ergo nõ licet eis sæcularia negotia exercere.

¶ 2 Præt.1. ad Thessalonic.4. dicit Apost. Operã detis vt quieti sitis, & vt negotium vestrũ agatis. *glo. Dimissis alienis, quod vobis vtile est in emendationem vitæ: sed religiosi specialiter assumunt studium emendationis vitæ. ergo nõ debẽt sæcularia negotia exercere.

¶ 3 Præt. Super illud Matth.1. Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regũ sunt, dicit* Hier. Ex hoc ostendit rigidam vitam, & austerã prædicationem vitare debere aulas regum, & nobilium hominũ palatia declinare: sed necessitas sæcularium negotiorum ingerit hominem ad frequẽtandum regum palatia. ergo non licet religiosis aliqua negotia sæcularia pertractare.

SED CONTRA est, quod Apostolo dicit ad Rom. vlt. Cõmẽdo vobis Phœben sororem nostrã. & postea subdit: Et assistatis ei, in quocũque negotio vestri indiguerit.

RESPON. Dicendũ, quòd sicut supra* dictum est, status religionis est ordinatus ad perfectionem charitatis consequendam. Ad quam quidem principaliter pertinet Dei dilectio: secũdario autem dilectio ꝓximi. Et ideo religiosi ꝓcipue & ꝓpter se debent intendere ad hoc, quòd Deo vacent. Si autem necessitas proximis immineat, eorum negotia ex charitate agere debent, sm illud ad Gal. 6. Alter alterius onera portate, & sic ad dimplebitis legem Christi: quia hoc ipso ꝙ proximis seruiunt propter Deum, dilectioni diuinæ obsequuntur. Vnde dicitur Iac.1. Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrẽ hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum.* glo.i. Succurrere eis, qui carent præsidio in tpe necessitatis. Est ergo dicẽdum, ꝙ causa cupiditatis sæcularia negotia gerere nec monachis, nec clericis licet. Causa vero charitatis se negotijs sæcularibus cum debita moderatione ingerere possunt, sm superioris licentiam in ministrando, & dirigendo. Vnde dicitur* in Decr. dist. 88. Decreuit sancta synodus nullum deinceps clericũ aut possessiones conducere, aut negotijs sæcularibus se permiscere, nisi propter curam pupillorum, aut orphanorum, aut viduarum,

gimini se intromisisse. Et multi probi religiosi dirigũt & adiuuant viduas, aliasque miserabiles personas in suis negotiis. Et licet directio etiam moderata esse debeat, præcipue tamen circa actũ ministerii, seu adiutorii, moderationẽ op⁹ est. Nam non omnis seruitii, aut auxilii act⁹ conuenit religioso. Dedecere.n. constat religiosos personaliter sæcularibus venditionibus, emptionibus, mutuis, custodiis &c. deseruire. Sed opem ferre eundo ad locũ aliquẽ, vel ad conferendum cum aliquo, & huiusmodi. non dedecet. Vnde & de Didaco Episcopo beati Dominici patris nostri legitur, ꝙ causa conficiẽdi coniugiũ inter filium regis Hispaniæ, & quandam puellã, in Gallias iuit. Ex quibus patet solutio vtriusque dubii. Primi quidem, quia iam patet ꝙ de omnibus & nõ de oibus negotiis sæcularibus quodammodo est sermo, & ꝙ in litera determinat explicite qui actus secundum genus suum sint religiosis liciti circa sæcularia negotia. s. dirigere, & ministrare. Secundi autem, quia author non solum causas agendi, sed actus ipsos circa negotia sæcularia discernit, dicens illos duos secundum suũ genus licitos religiosis, seruatis illis quatuor conditionibus expositis. Et sic ꝙ quis hinc non habeatur, qđ negotium est eis licitũ, & qđnõ, quia hoc non est hic quæsitum: habetur tamẽ ꝙ religiosi possunt se ĩtromittere de negotiis sæcularibus, & quibus actibus, & qualiter: qđ sub præsenti quæstione cadebat. Hęc etiam decisio non est communis sæcularibus & ecclesiasticis negotiis, vt secunda obiectio ingerit: quoniã exercere ipsa ecclesiastica negotia, religiosis licet, & non solũ dirigere alios, aut ministrare aliis in illis.

3.dd.17.q.3 ar.1.q.4. Et quol.9. ar. 4. Et opus. 19.c.4. & c. 17. ad 1.

Q. præced. ar.1. & 7.

Ca.30. patum a prin. tom.3.

Fit Aug. in lib.de operibus monach.c.1. & 2. tom.3. Eod.li.c.2 in fi.

Ca.3.in prin cip.

Ca.6. eccl. hier. par.1. non procul a fine. Cap. 17. in prin.tom.3

In corp.ar.

ADVERSVS. Sed contra est, quod Apostolus dicit 1.ad Thessalonic.5. Rogamus vos fratres, vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monet vt habeamus illos abundantius in charitate propter opus eorum. Sed illi non laborarent, nisi in aliquibus negotijs sæcularibus occuparentur. ergo religiosis licet sæcularia negotia tractare.

ADVERSVS. Sed contra est, quod dicit Apostolus 2.ad Timo.2. Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotijs. Sed omnes religiosi militant Deo. ergo nullus eorum debet se sæcularibus negotijs implicare.

RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est, religiosi sunt ordinati ad perfectionem charitatis consequendam. Ad quam quidem principaliter pertinet Dei dilectio: secundario autem dilectio ꝓximi. Et ideo religiosi ꝓcipue & ꝓpter se debent intendere ad hoc, quòd Deo vacent. Si autem necessitas proximis immineat, eorum negotia ex charitate agere debent, sm illud ad Gal. 6. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi: quia hoc ipso ꝙ proximis seruiunt propter Deum, dilectioni diuinæ obsequuntur. Vnde dicitur Iac.1. Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrẽ hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. Et hoc modo dicitur nõ licere monachis, & alijs religiosis ꝓdicare, docere, & alia huiusmodi facere: quia status religionis nõ dat eis potestatem huiusmodi faciendi. Possunt tamen ista facere si ordinem recipiant, vel ordinariam iurisdictionem: aut etiam si eis committantur ea, quæ sunt iurisdictionis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex verbis illis habetur, quòd monachi, ex hoc quòd sunt monachi, non nanciscuntur potestatem talia faciendi: non autem quòd ex hoc quòd sunt monachi, habeant aliquid contrarium executioni talium actuum.

AD 2ᵐ dicẽdum, ꝙ illud etiam statutum Niceni concilij præcipit, vt monachi non vsurpent sibi ex hoc ꝙ sunt monachi, potestatẽ huiusmodi actus excercendi: non autem prohibet, quin ista possint eis committi.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ ista duo se non compatiuntur. s. ꝙ aliquis ordinariam curam ecclesiasticorũ officiorum habeat, & monasticam regulam in monasterio seruet. Per hoc tamen nõ excluditur, quin monachi, & alij religiosi possint interdum circa ecclesiastica officia occupari ex commissione prælatorum, qui ordinariam curam habent, & præcipue illi, quorum religiones ad hoc sunt specialiter institutæ, vt infra* dicetur.

ARTICVLVS II.

Vtrum religiosis liceat sæcularia negotia tractare.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ religiosis non liceat sæcularia negotia tractare. Dicitur.n. in* prædicto decreto Bonifacij Papæ, ꝙ beatus Benedictus eos sęcularium negotiorũ dixit expertes fore, quod quidẽ Apostolicis documentis, & omniũ sanctorum Patrum institutis non solum monachis: sed etiam canonicis

Ca.30. patum a prin. tom.3.

Fit Aug. in lib.de operibus monach.c.1. & 2. tom.3. Eod.li.c.2 in fi.

Ca.3.in prin cip.

Ca.6. eccl. hier. par.1. non procul a fine. Cap. 17. in prin.tom.3

ribus monach. Quid agãt qui operari corporaliter nolunt, scire desidero. Orationibus, inquiunt, vacamus, & psalmis, & lectionibus, & verbo Dei: sed quòd per ista nõ excusentur, ostendit per singula. Nã primo de oratione dicit. Citius exauditur vna obedientis oratio, ꝙ decem millium contemptorum, illos contemptores intelligẽs, & indignos exaudiri, qui manibus non operantur. Secundo de diuinis laudibus* subdit. Cantica vero diuina cantare etiam manibus laborantes facile possunt. Tertio,* subiungit de lectione. Quòd autem se dicunt lectioni vacare, nonne illic inueniunt quod præcipit Apostolus? Quæ est ergo ista peruersitas lectionẽ nolle obtemperare, dum vult ei vacare? Quarto,* subiungit de prędicatione. Si autem alicui sermo erogandus est, & ita occupatur vt manibus operari non valeat, nunquid in monasterio oẽs hoc possunt? Quando ergo nõ omnes possunt, cur omnes sub hoc obtentu vacare volunt? quamquam si omnes possent, vicissitudinem facere deberent non solũm vt cæteri necessarijs operibus occuparentur, sed etiam quia sufficit vt multis audientibus vnus loquatur. ergo videtur quòd religiosi non debeãt cessare a manuali opere ꝓpter huiusmodi spiritualia opera, quibus vacant.

¶ 4 Præt. Luc. 12. super illud. Vendite quæ possidetis &c. dicit* gl. Nõ tãtum cibos vestros communicate pauperibus, sed etiam vendite possessiones vestras, vt omnibus vestris simul pro Domino spretis, postea labore manuum operemini, vnde viuatis, vel eleemosynam faciatis: sed ad religiosos pertinet proprie omnia sua relinquere. ergo videtur quòd etiam eorum sit de labore manuum suarum viuere, & eleemosynas facere.

¶ 5 Præt. Religiosi præcipue videntur teneri Apostolorum vitam imitari, quia status perfectionis professi tentur: sed Apostoli manibus suis laborabant, secundum illud 1.ad Cor.4.c. Laboramus operantes manibus nostris. ergo videtur ꝙ religiosi teneant manib⁹ operari.

SED CONTRA. Ad præcepta obseruanda quæ communiter omnibus proponuntur, eodem modo tenentur religiosi, & sæculares: sed præceptum de opere manuali communiter omnibus proponitur, vt patet 2.ad Thessalonicens. 3. Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate &c. Fratrem autẽ

¶ In responsione ad tertium, memento illius documenti, Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Et rursus, Omnia mihi licent, sed nõ omnia ædificãt, adire curias, & palatia ꝓpter pias causas licitũ sit, fatemur, sed timeamus dãnũ ac ruinam. Nam Petrus, vt Bernardus prænotauit, semel palatium intrauit, & ter dominum negauit. Curiam Diogenes diffiniuit, ꝙ est locus ad decipiendum & prævalẽdũ, qui sunt actus diabolo permissi a Deo 3. Reg. 22. Fugiendæ sunt a religiosis curię & palatia etiã ecclesiastica, cum Petrus non regale, aut prætoris, sed pontificium palatium ingressus, nefando laqueo captus fuerit.

Eo.c.17.pa rũ a princ.

Rod. ca.17. circa finem

Eo c. 18.in prin.tom.3

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæseptimæ Articulum tertium.*

IN art.3. eiusdem q.nota vtrãq; glosam præceptorum iuris naturæ, alteram in responsione ad primum alterã, in corpore arti. Habes siquidẽ hinc primo, ꝙ præcepta naturalia ad commune bonum absolute necessaria, non ligant singulos: & propterea ad manuale op⁹, qđ necessarium est in vita humana, non tenentur singuli absolute, sicut nec ad generationi vacandũ. Habes secundo, ꝙ præcepta naturalia solum propter necessarium finem aliquẽ assequendum, nullũ obligant, qui finem illũ necessariũ alium de consequi potest. Et propterea non tenentur manualiter operari propter victum, qui aliunde vtcumq; habent. ¶ Sed circa hanc gl. dubiũ occurrit. Nã si pro regula habendum est, ꝙ ordinata ad finem intantum est necessarium, inquantum finis sine eo haberi nõ potest, & non aliter, sequeretur quòd homo licite posset non implere præcepta multa ex eo, quòd posset aliter

Eod.c.1.to mo.3.

aliter quàm per obseruantiã illius præcepti, cõsequi talẽ finem. Veri bi gratia. Præceptum ieiunii ordinatur ad domãdam carnem, & mentem eleuãdam. Qui ergo potest hæc aliter q̃ per ieiunium habere, non tenetur ad ieiunium. Similiter, præceptum de officio diuino dicẽdo, ordinatur ad mentis ascensum fiendum in die ad Deũ. Si quis ergo absque diuino officio posset fieri in die ad Deum mẽte conscendere, non teneretur ad ecclesiasticum officium, & sic de similibus: quæ omnia constat esse falsa.

¶ Ad hoc dicitur, quòd verba literæ possunt dupliciter intelligi. Primo, vt opus præceptum ad finem aliquẽ careat vinculo præcepti, si aliter potest finis haberi. Et hũc sensum accepit obiectio, & fallus est, nec intentus ab authore. Secũdo, vt finis necessarius nõ inducat vim præcepti in opus aliquod, si vel quando sine tali opere haberi potest. Et hic est sensus literæ verus & intentus directe seruiẽs proposito authoris. Est autem inter hos duos sensus ista differentia. Nã iuxta secundum sensum, vinculum præcepti supponitur cadere supra id quod vocatur finis, puta, comedere, & bibere: & exinde deducitur ius præcepti super opere quod vocatur ordinari ad finem, puta sup opere manuali. Et propterea dicitur, quòd quia ratio præcepti in tali ordine ad finẽ, est ex eo solum quòd finis cadit sub præcepto altero: ideo si finis ille potest aliter haberi, non trahitur vinculum præcepti à primo ad secũdũ, hoc est, a fine ad tale ordinatum ad finẽ. Iuxta primum verò sensum, vinculũ præcepti præsupponitur cadere super actu ordinato ad finem, puta, super ieiunio ordinato ad mẽtis eleuationem &c. Sed quia potest alia via

nominat quemlibet christianum, sicut &1. ad Cor. 7. Si quis frater vxorem habet infidelẽ &c. & ibidem dicitur. Si quis non vult operari, nec manducet. non ergo religiosi magis tenentur manibus operari, quàm seculares.

RESPON. Dicendum, quòd labor manualis ad quatuor ordinatur. Primo quidem & principaliter ad victum quærendum. Vnde primo homini dictum est. In sudore vultus tui vescẽris pane tuo. Et in Psalm. 127. Labores manuum tuarum, quia manducabis &c. Secundo, ordinatur ad tollendum otium, ex quo multa mala oriuntur. Vnde dicitur Eccles. 33. Mitte seruum tuum in operationem, ne vacet, Multã enim malitiam docuit otiositas. Tertio, ordinatur ad concupiscentiæ refrenationem, inquãtum per hoc maceratur corpus. Vnde 2. ad Corint. 6. dicitur. In labotib', in ieiunijs, in vigilijs, in castitate. Quarto autem ordinatur ad eleemosynas faciendas: vnde dicitur ad Ephes. 4. Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Secundum ergo quòd labor manualis ordinatur ad victũ quærendũ, cadit sub necessitate pcepti, prout est necessarium ad talẽ finẽ. Quod enim ordinatur ad finem, a fine necessitatem habet, vt. s. intantum sit necessarium, inquantum finis sine eo esse non potest. & ideo qui non habet aliunde vnde viuere possit, tenetur manibus operari, cuiuscũque sit conditionis: & hoc significant verba Apostoli dicentis, Qui non vult operari, nec manducet: quasi diceret. Ea necessitate aliquis tenetur ad operandum manibus, qua tenetur ad manducandũ. Vnde si quis absque manducatione posset vitam transigere, non teneretur manibus operari: & eadẽ ratio est de illis, qui nõ habẽt aliàs vnde licite viuere possint. Non. n. intelligitur aliquis posse facere quod non licite facere potest: unde & Apostolus non inuenitur opus manuum præcepisse, nisi ad excludendum peccatum eorum, qui illicite victum acquirebant. Nam primo quidem præcipit Apostolus opus manuale ad euitandum furtum, vt patet ad Ephes. 4. Qui furabatur, iam non furetur: magis autẽ laboret operãdo manibus suis. Secundo, ad vitandum cupiditatem alienarum rerum: unde dicit 1. ad Thessal. 4. Operemini manibus ve

F stris, sicut præcipimus vobis: & vt honestè ambuletis ad eos, qui foris sunt. Tertio, ad euitanda turpia negotia, ex quibus aliqui victũ acquirunt: unde 2. ad Thessa. 3. dicit. Cũ essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam si quis nõ vult operari, nec manducet. Audiuimus enim quosdã inter vos ambulare inquiete nihil operantes, sed curiose agẽtes, *glos. q̃ fœda cura necessaria sibi prouident. His autem qui huiusmodi sunt, denuntiamus, & obsecramus, vt cum silẽtio operantes, panem suum mãducent. Vnde* Hier. dicit super epist. ad Galat. q̃ Apostol. hoc dixit nõ tã officio docentis, q̃ vitio gẽtis, Sciẽdum tamen, q̃ sub opere manuali intelligantur omnia humana officia, ex quibus homines licite victũ lucrantur siue manibus, siue pedibus, siue lingua fiant. Vigiles enim, & cursores, & alij huiusmodi de suo labore viuentes, intelligũtur de operibus manuũ viuere. Quia enim manus est organum organorum, per opus manũ omnis operatio intelligitur, de qua aliquis victum licite potest lucrari. Secundũ autem quòd opus manuale ordinatur ad otium tollendum, vel ad corporis macerationẽ, nõ cadit sub necessitate præcepti secundum se cõsideratum: quia multis alijs modis potest vel caro macerari, vel ẽt otium tolli, q̃ per opus manuale. Maceratur enim caro per ieiunia, & vigilias: & otiũ tollitur per meditationes sacrarum scripturarũ, & laudes diuinas. Vnde super illud Psal. 68. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicit*gl. Nõ est otiosus qui verbo Dei tantum studet, nec pluris est qui extra operatur, q̃ qui studium cognoscendæ veritatis exercet. Et ideo propter has causas religiosi non tenentur ad opera manualia, sicut nec seculares, nisi forte ad hoc per statuta sui ordinis obligẽtur, sicut* Hiero. dicit in epist. ad Rusticum monachum. Aegyptiorum monasteria hunc tenẽt morem, vt nullum absque opere, aut labore suscipiãt nõ tam propter victus necessitatem, q̃ propter animæ salutem, ne vagentur pernitiosis cogitationibus. Inquantum vero opus manuale ordinatur ad eleemosynas faciẽdas, nõ cadit sub necessitate præcepti: nisi forte in aliquo casu, in quo ex necessitate aliquis eleemosynã facere teneretur, & non posset aliàs habere vnde pauperibus subueniret: in quo casu obligarentur simiter religiosi & seculares ad opera

acquiri talis finis, nec gãda dicitur vis præcepti ab actu ordinato ad finem. Vbi facile videre potes, q̃ ille secundus sensus verus est, & proposito literæ directe seruiens, ac per hoc intentus ab authore. Iste autem primus eneruat vniuersam iuris positiui vim, vtpote determinationem ab ipso factam tollere permittens cuilibet. Ex eo nãq; quòd lex determinauit tali medio vtendum esse ad talem finem, oportet subditos legi ad illud mediũ se habere vt necessarium ex legis dispositione siue ipse illo medio egeat absolute, siue nõ egeat absolute. Procul est igitur a sensu literæ, & authoris mẽte intellectus iste.

¶ In eodem tertio articulo in responsione ad secundum, dubium occurrit circa illud, Nondum erãt tunc temporis religiones institutæ, tũ quia dominus Iesus inuenitur religiosũ institutor status, cũ dixit adolescẽti, Si vis perfectus esse, vẽ de omnia quæ habes &c: tum quia tẽpore Apostolorum erãt monachi, vt patet ex Dionysio, qui tunc temporis fuit.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo, q̃ author dicit pluraliter religiones nondum fuisse tunc institutas ad præseruãdum se a religionis statu, quia etiã tunc erat, scilicet monachalis tantum. Secũdo, quòd religiosus status quantum ad pfectionis semitã, fuit a Christo institutus dicente Si vis perfectus esse &c. Quantum autẽ ad solemnitatem, fuit institutus ab Ecclesia inchoatiue tempore apostolorum, vt patet ex Dionysii ecclesiastica hierarchia. Rationabile. n. est ritum relatum a Dion. circa ecclesiastica ministeria, Apostolorũ tempore inchoatum: quantum vero ad solemnitatẽ votorum, & certam viuẽdi regulam, esse postmodum ab ecclesia consumatum.

Et

Et quia ad hoc spectat, quòd religiosi peculiari noie Fratres appellãtur: ideo author ad consummatam religionum institutionem respiciens, dixit quòd nõ dum erant religiones institutæ. Ante consummatam nãq; religionum institutionem, omnes Christiani fratres vocabãtur: post consummatam autem institutionem, in religiosis patris & fratris appellatio mãsit, vt cõsuetudo testatur.

¶ In eodem arti. in responsione ad tertiũ circa orationem, manualiter operantiũ, aduerte quòd in litera distinguit de oratione publica, & priuata. Et de publica, negatur quòd fiat cum opere manuali: de priuata autẽ conceditur. Et reuera turpe valde esset ecclesiasticum officiũ manibus operando persoluere, cum vltra scandalum & irreuerentiam, quam quis homini excellẽti loquendo nõ exhiberet, pluribus intẽtus minor sit ad singula sensus. Vnde quia operando manibus, poneret q̃s obicem plenæ attentionis, quam a Deo expectare tenetur qui obligatur ad diuinũ officium, iuxta illud, Deuote quãtũ Deus dederit. extra de celebrat. missar. c. Dolẽtes: ideo notabiliter se occupando nõ satisfacit Ecclesiæ pẽcepto Secus autẽ si parum quid se occupet, puta, calciando ocreas, vel opus fere nõ impeditiuum faciat, puta, quia parãdo se ad Missam perficit Primam ex hoc ipso minus attendẽs officio, quia occupa re eum contingit. Cum. n. parum pro nihilo habeat, vtroque modo parũ non multum imputatur siue. sin parua parte officii, siue in ope re parum impediri. uo quis occupatur. Priuata autem oratione laudabile. valde. est aliquid nostrę mentis inter opera manualia ad Deum transmittere.

¶ In eodem ar. in re

manualia exequenda.

A Ad PRIMVM ergo dicendum, quòd præceptum illud quod ab Apostolo proponitur, est de iure naturali. Vnde super illud 2. ad Thess. 3. Vt subtrahatis vos ab omni fratre inordinate ambulante, dicit*gl. aliter quàm ordo naturæ exigit. Loquitur autem de his qui ab opere manuali cessabant. Vnde & natura manus homini dedit loco armorum, & tegumentorum, quæ alijs animalibus tribuit, vt. s. per manus hæc, & alia omnia necessaria cõquirat. Ex quo patet, quòd communiter ad hoc præceptum tenentur etiam religiosi, & seculares, sicut ad omnia alia legis naturalis præcepta. Non tamẽ peccant quicumque manibus nõ operantur: quia ad illa præcepta legis naturæ quæ pertinent ad bonum multorum, non tenentur singuli: sed sufficit quòd vnus vacet vni officio, & alius alteri, puta, quòd quidam sint opifices, quidam agricolæ, quidam iudices, quidam doctores, & sic de alijs, secundum illud Apostoli 1. ad Corinth. 12. Si totum corpus oculus, vbi auditus, & si totum auditus, vbi odoratus? &c.

AD 2^m dicendum, quòd glossa illa sumitur ab*Aug. in lib. de opere bus monachorum, in quo loquitur contra monachos quosdã, qui dicebant non esse licitũ seruos Dei manibus operari propter hoc, q̃ Dominus dicit Matthæi 6. Ne soliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis. Nec tamen per hæc verba inducitur necessitas religiosis manibus operandi, si habent aliunde vnde viuere possint: quod patet per hoc quod subdit.*Vult seruos Dei corporaliter operari, vnde viuant. Hoc autem non magis pertinet ad religiosos quàm ad seculares: qd patet ex duobus. Primo quidẽ, ex ipso modo loquendi, quo Apostolus dicit, dicens. Vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate. Fratres enim omnes Christianos vocat: nondũ enim erant tunc temporis religiones institutæ. Secũdo, quia religiosi non tenentur ad alia quàm seculares, nisi propter regulæ professionem: & ideo si in statutis regulæ non contineatur aliquid de opere manuali, non tenentur aliter ad operandum manibus religiosi, quàm seculares.

AD 3^m dicendum, quòd omnibus illis operibus spiritualibus, q̃ ibi tangit*Aug. potest aliquis vacare dupliciter. Vno modo, quasi deseruiens vtilitati communi. Alio modo, quasi insistens vtilitati priuatæ. Illi ergo qui prædictis operibus spiritualibus publice vacant, excusantur per huiusmodi opera spiritualia ab opere manuali dupliciter. Primo quidẽ, quia oportet eos totaliter esse occupatos circa huiusmodi opera. Secũdo, quia huiusmodi opera exercentibus debetur subministratio victus ab his quorum vtilitati deseruiũt. Illi vero qui prædictis operibus nõ quasi publicis, sed quasi priuatis vacant, non oportet quòd per huiusmodi opera a manualibus operibus abstrahantur: nec etiam sit eis debitum, vt de stipendijs fidelium viuant. & de talibus loquitur*Augustinus. Quod enim dicit (cantica diuina decantare manibus operantes possunt, exemplo opificum, qui fabulis linguas dant, cum tamen manibus ab opere non recedant) manifestum est quòd non potest intelligi de his qui horas canonicas in ecclesia decantant: sed intelligitur de his qui psalmos, vel hymnos dicunt quasi priuatas orationes. Similiter quod* dicit de lectione & oratione, referendũ est ad orationes & lectiones priuatas, quas etiam laici interdum faciunt: non autem ad illos, qui publicas orationes in ecclesia faciunt, vel etiã publicas lectiones in scholis legunt. vnde non dicit Qui dicunt se vacare doctrinæ, vel institutioni: sed, Qui dicunt se vacare lectioni. Similiter etiam de prædicatione loquitur nõ quæ fit publice ad popolum, sed quæ specialiter fit ad vnum, vel ad paucos per modum priuatæ admonitionis. vnde singnanter dicit, Si alicui sermo erogãdus est. Nam sicut*gl. dicit 1. ad Corint. 2. sermo est qui priuatim fit: prædicatio, quæ fit in communi.

AD 4^m dicendum, quòd illi qui omnia propter Deum spernunt, tenentur manibus operari quando alias non habent vnde viuant, vel vnde eleemosynas faciant in casu, in quo facere eleemosynam, cadit sub præcepto, non autem aliter, vt* dictum est: & secundum hoc loquitur glos. inducta.

AD 5^m dicendum, quòd hoc quòd apostoli manibus laborauerint, quandoque quidem fuit necessitatis, quandoque vero supererogationis. Necessitatis quidem, quando ab aliis victum inuenire nõ poterãt. vnde super illud 1. ad Corin. 4. Laboramus operantes manibus nostris. dicit* gl. quia nemo dat nobis. Supererogationis autem, vt patet per illud quod habetur 1. ad Cor. 9. vbi dicit Apostolus, q̃ non est vsus potestate, quam habebat viuendi de Euangelio. Hac autem supererogatione vtebatur Apostolus tribus de causis. Primo quidem, vt occasionem prædicandi auferret pseudoapostolis, qui propter sola tẽporalia prędicabant. vnde dicit 2. ad Cor. 11. Quod autem facio, & faciam, vt amputem eorum occasionem &c. Secundo, ad euitandum grauamen eorum, quibus prædicabat: vnde dicit 2. ad Cor. 12. Quid minus habuistis præ cæteris ecclesijs, nisi quòd ego ipse non grauaui vos? Tertio ad dandum exemplum operandi otiosis. Vnde 2. ad Thes. 3. dicit. Nocte, & die operãtes, vt formam daremus vobis ad imitãdum nos. Quod tamen

Apostolus

Glo. interli neatis ibid.

Glo. ordin. ibidem.

In prœmio li. 2. ad Gal. tom. 9.

Pſal. 118. in gl. ordinar. ex Aug.

Circa medium illius incipit, Nõ Christiano felicius, tomo. 1.

Ca. 3. in prin. tom. 3.

Ca. 17. li. de spiritu mo rach. to. 3.

Cap. citato in argum.

Ca. 17. par. ũ a prin.

Cap. 18. in prin.

Glo. interlineal. sup id. Sermo meus & prædicatio mea.

In corp. ar.

Glo. ordin. ibidem.

Ca.18.to.3 Apostolus non faciebat in locis, in quibus habebat facultatem quotidie prædicādi, sicut Athenis, vt*Aug. dicit in li. de operibus monach. Non autem propter hoc religiosi tenētur Apostolum in hoc imitari, cum non teneantur ad omnes supererogationes: vnde nec alij apostoli manibus operabantur.

Super Quæstionis centesimæoctuagesimæ septimæ Articulum quartum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum religiosis liceat de eleemosynis viuere.

Opu.18.arti.7. IN art 4. eiusdē q. nota authorem duas radices docere liciti victus ex bonis temporalibus, s. vel de suo, vel de sibi debito. Vbi dubiū statim occurrit circa distinctionem horū membrorum, quia secundum coincidit necessario cum primo. Nam quantumcunque aliquid sit alicui debitum, nisi fiat suum, non licite viuet de illo, alioquī liceret viuere de alieno. Et confirmatur, quia sicut viuere de eleemosyna, quod in primo ponitur membro, tunc est licitū, cum id qđ eleemosynaliter datur, est factum suum: ita viuere ex sibi debito, qđ ponitur in secundo membro, tunc est licitum, quando illud qđ debetur, factum est suum, vt patet discurrendo in singulis quatuor casibus enumeratis in litera &c.

Habetur 1. q. 2. c. Cleri cos. & 16. q. 1. c. Quoniam.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ in litera non distinguit viuere ex suo, contra viuere ex nō suo, vt obiectio interpretatur: sed distinguitur viuere ex suo absolute contra viuere ex suo ex debito, ita q̄ formaliter fit distinctio inter causas, quibus licet viuere ex aliquo, & discernitur inter esse suum pro vna causa non considerādo vnde, vel qualiter sit suum, sed tota ratio licite viuendi ex illo est, quia est suū: & inter esse suū ex debito. Ita q̄ ratio viuendi hic attendit nō penes effectum illum communē, qui est esse suum, sed penes causam, hoc est, penes rationem debiti. Et propterea nō nominauit in secundo membro authorly suum, sed solummodo sibi debitum:

Est glo. Ambro. ibidem tom. 5.

ARTICVLVS IIII.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q̄ religiosis nō liceat de eleemosynis viuere. Apost. enim 1. ad Timoth. 5. præcipit q̄ vidue, quæ possunt aliunde sustentari, non viuant de eleemosynis Ecclesiæ, vt Ecclesia sufficiat illis, quę vere viduæ sunt. & *Hieronymus dicit ad Damasum Papam, q̄ qui bonis parentum, & opibus sustentari possunt, si quod pauperū est, accipiunt, sacrilegium profecto cōmittunt, & per abusionem talium, iudicium sibi manducant & bibūt: sed religiosi possunt de labore manuum sustentari, si sint validi. ergo videtur quòd peccent, eleemosynas pauperum comedendo.

¶ 2 Præt. Viuere de sumptibus fidelium, est merces deputata prædicātibus Euangelium pro suo labore, vel opere, secundum illud Matth. 10. Dignus est operarius cibo suo: sed prædicare Euangelium nō pertinet ad religiosos, sed maxime ad prælatos, qui sunt pastores & doctores. ergo religiosi nō possunt licite viuere de eleemosynis fideliū.

¶ 3 Præt. Religiosi sunt in statu perfectionis: sed perfectius est dare eleemosynas, quàm accipere. dicitur. n. Act. 20. Beatius est dare q̄ accipere. ergo non debent de eleemosynis viuere, sed magis ex operibus manuum suarum eleemosynas dare.

¶ 4 Præt. Ad religiosos pertinet impedimenta virtutis, & occasiones peccati vitare: sed acceptio eleemosynarum præbet occasionem peccati, & impedit virtutis actum. unde super illud 2. ad Thessa. vlti. Vt nosmetipsos formam daremus vobis, dicit*gl. Qui frequēter ad alienam mensam comedit otio deditus, vt aduletur necesse est pascenti se. Dicitur etiam Exod. 23. Ne accipias munera, quæ excæcant prudentes, & mutant verba iustorum. & Prouerb. 22. dicitur. Qui accipit mutuum, seruus est fœnerātis, quod est religioni contrarium. Vnde super illud 2. ad Thessa. vlti. Vt nosmetipsos formā daremus &c. dicit gl. Religio nostra ad libertatē homines aduocat. ergo videtur quòd religiosi nō debeant de eleemosynis viuere.

¶ 5 Præt. Religiosi præcipue tenētur imitari apostolorū perfectionem. Vnde Apostol. dicit ad Phil. 3. Quicūque perfecti sumus, hoc sentiamus: sed Apost. nolebat viuere de sumptibus fidelium, vt occasionē auferret pseudoapostolis, sicut ipse dicit 2. ad Corin. 11. & ne scandalum poneretur infirmis, vt patet 1. ad Corin. 9. ergo videtur q̄ propter easdem causas religiosi debeant abstinere, ne de eleemosynis viuant. Vnde & August. dicit in lib. de *operibus monachorum. Amputetis occasionem turpium nundinarum, quibus æstimatio veſtra læditur, & infirmis offendiculum ponitur, & ostendite hominibus non vos in otio facilem victū, sed per angustam & arctam viam regnum Dei quærere.

SED CONTRA est, q̄ sicut *Grego. dicit in 2. Dialogorū. Beatus Benedictus tribus annis i specu permanens, de his quæ a Romano monacho ministrabantur, refectus est, postquàm domum, parentesq́ue reliquerat: & tamen validus corpore existens, non legitur de labore manuum quæsiuisse victum. ergo religiosi licite possunt de eleemosynis viuere.

RESPON. Dicendū, q̄ vnicuiq; licet viuere de eo quod suum est, vel sibi debitum. Fit autē aliquid alicuius ex liberalitate donātis: & ideo religiosi, & clerici, quorū monasterijs, vel ecclesijs ex munificentia principum, vel quorūcūque fidelium sunt facultates collatæ, ex quibus sustententur, possunt de eis viuere licite absque hoc q̄ manibus laborent, & tamen certū est eos de eleemosyna viuere. Vnde & similiter, si aliqua mobilia religiosis a fidelibus cōferantur, possunt de eis licite viuere. Stultum est. n. dicere, q̄ aliquis in eleemosynam possit accipere magnas possessiones, non autem panem, vel paruā pecuniam. Sed quia huiusmodi beneficia religiosis videntur esse collata ad hoc, q̄ liberius religiosis actibus insistere possint, quorum cupiunt se fore participes qui temporalia subministrant, redderetur eis vsus prædictorum donorum, si licitus, si ab actibus religiosis desisterent: quia sic, quantum est de se, defraudarent intentionem eorum qui talia beneficia contulerunt. Debitum autem est alicui aliquid dupliciter. Vno modo, propter respiciebat enim ad formalia, penes quæ attenditur distinctio. Non coincidunt ergo distinctionis membra formaliter intellecta de causis, sed docemur quòd viue re mihi licet ex aliquo duplici de causa, vel quia meum est, nihil aliud considerando, sed solam hanc communem rationem, quia meum est: vel quia debitū est mihi, hoc est, sic meum est. ex debito. Nec refert in proposito, an sumatur suum pro suo totaliter, vel pro suo quoad præsentem vsum. Sufficit namque pro posito ratio sui, siue hoc, siue illo modo: quoniam vnicuiq; viuere licet de suo, altero istorum modo rum, vt patet.

Ca.28.in § ne tom.3.

¶ In eodem ar. 4. circa illud, Redderetur religiosis vsus prædictorum donorum illicitus, si ab actibus religiosis desisteret, quia &c. dubiū occurrit. Primo, an talis vsus illicitus sit peccatū mortale. Secundo, an obliget ad restitutionem sic illicite vtentes. Ratio primi dubii est, quia hinc apparet, quòd est peccatum mortale, ex eo. s. quòd est actus fraudis in re notabili. Omnis. n. defraudatio proximi, & multo magis benefactoris in re notabili est ex suo genere peccatū mortale: quia est contra dilectionē proximi. Sed vt in litera dicitur, religiosi desistentes a religiosis actibus, fraudant, quantū ex parte sua est, suos benefactores in notabili bono tam temporali quod susceptum est, & quo abuntur, quàm spirituali, quod reddēdum est. Inde autē apparet, quòd non est mortale: quia non interuenit hic fraus formaliter, sed interpretatiue. Est enim præter intentionem huiusmodi religiosorum talis fraus. Nec est euentus istius fraudis omnino in opinatus benefactoribus: quoniam facile nosse possunt donantes perpetua immobilia quòd

Li.2.c.1.circa med.

quòd fluxu temporis cadunt status religiosorum: cum humana omnia caduca esse constet. Et sic videtur quòd donando absque prouisione quòd deuoluantur ad alios inseruientes religiosis actibus, implicite acceptarunt se fraudandos quandoque suo intento. Scienti autem, & volenti non fit fraus, sicut nec iniuria. Ratio secundi dubii est:

Ja sec. 81. alligi vide ur, tom. 3.

quia sicut miles tenetur ad stipendii restitutionem si desistit a militaribus actibus: ita religiosus tenetur ad restitutionem, cum huiusmodi eleemosynæ sint quasi stipendia ipsorum. Et cōfirmatur, quia sicut stipendiū militare non datur nisi militaturis in veritate: ita stipēdium sustentationis religiosorum non datur nisi religiose viuere volentibus, non fingentibus: ita quòd sicut milites armatæ militiæ non efficiunt suum, sed tenentur illud restituere si ficti suscipiunt, aut ficti prosequuntur: ita clerici & religiosi si aut ficti suscipiūt, aut ficti prosequuntur, non efficiunt stipendia sua, sed tenentur ad restitutionem.

Ca.17.a me ao, tom.3.

¶ In oppositum autem est, quia durus est hic sermo, & tot ecclesiæ declinasse videntur a religiosa vita, vt si ad restitutionem tenerentur, oportēt magnam dānationem inducere.

¶ Ad euidentiā horum considerandum est, quòd inter religiosos & principes, seu quoscūque alios qui cōtulerunt eleemosynas eis, non est habitudo secundum aliquem contractum iustitiæ proprie dictæ, sed solum secundum debitum gratitudinis. Nam donantes, beneficium eleemosynæ conferunt, & religiosi naturali iure tenētur tali dono gratiam retribuere suis religiosis actibus: quoniam non alia ab eis expectatur retributio. Vnde & in litera de beneficio donoque mentio fit, quæ constat ad gratiæ virtutem spectare. Et quia gratiæ contrariatur ingratitudo, idcirco tunc solum interuenit in huiusmodi omissione peccatum mortale, quando contingit ingratitudo mortalis. Vt autem ex supradictis de ingratitudine patet, in duobus casibus ingratitudo inuenitur peccatum mortale, uel formaliter, cum contemptus interior adest beneficii: vel materialiter, cum illud omittitur quod talis est cōditionis, quod necessario exhibendum est beneficio: & propterea in proposito si religiosi in contemptum prorumpunt suscepti beneficii, ingrati moraliter & formaliter sunt. Et si omittunt religiosos actus, ad quos de necessitate præcepti tenētur, ingrati quoque mortaliter sunt, materialiter tamen. Si autem omittunt aliquos religiosos actus, ad quos nō tenentur sub præcepto, ingrati venialiter ac materialiter sunt. Et ideo in litera optime dicitur absolute, q̄ illicitus redderetur eis vsus prædictorū donorū, si ab actibus religiosis desisterent. Et per hęc patet solutio primi dubii.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd quando deest contemptus reddendę gratiæ, seu soluēdi debitū beneficio, non est fraus nisi materialiter, eo q̄ non ex intentione ingratitudini opera datur. Fraus autem in reddenda gratia materialiter, non semper est mortalis, sed vt dictū est, iuxta conditionē omissi mensuratur: quod in proposito est actus religiosus præceptus, vel nō præceptus. Nam præceptus actus, si omittitur, ingratitudinis fraudem mortalem inducit. Si vero omittitur actus debitus, sed non præceptus, venialem tantum fraudem inducit. Et sic semper fraus in his illicitum vsum mortaliter, vel venialiter reddit.

B

¶ Ad secundum autem dubiū dicitur, quòd religiosi, desistentes a religiosis actibus, etiam præceptis, nō tenentur ad restitutionē, sed priuandi sunt, superioris authoritate vsu talium bonorum, si a præceptis desistūt. Et ratio quare non tenentur ad restitutionem est, quia peccatum eorum consistit in abusu rei suæ, & non in vsurpatione alieni. Bona siquidem eis eleemosyna liter collata, facta iā sunt sua ex dono largitorum. Et propterea in litera dicitur, quòd talium donorum vsus eis illicitus redderetur. Ratio autem quare tol lenda sunt a talibus religiosis huiusmodi bona, in promptu ē, vt. s. superioris authoritate impleatur intentio pia eorum qui donarūt ad Dei honorem, & Deo dicati reditus non pro phanentur.

Cap. 21. in prin. to. 3.

Cap. 25. a med. tom. 3

¶ Ad obiectionem autem in oppositum ex similitudine stipēdii militaris, respondet ur quòd similitudo non tenet: quia in stipendio militari intelligitur interuenire contractus iustitiæ commutatiuæ exigentis æqualitatem mercedis & locatæ operæ militis. Et ideo sicut in cæteris contractibus cō

C

mutationum, deficiente altero extremo æqualitatis, restitutio est facienda, ita & in stipendio militari. Sed in proposito non interuenit contractus aliquis iustitiæ, sed liberalis collatio beneficii temporalis ex vna parte, & gratitudinis vinculum, quod non legale, sed morale debitum inducit ex altera parte. Et propterea ex quo a principio nulla fuit fraus, facta sunt religiosorum, quæ eis liberaliter collata sunt: & consequenter abutendo illis, abutū tur non alienis, sed suis. Et per hæc patet responsio ad confirmationem, quia. s. stipendium non fit militis siue a principio, siue post desillat a militia quantum ad illam partem temporis pro qua desistit, quia datur ei vt merces operis secundū formā iustitiæ. Sed eleemosynę religiosis donatæ, fiūt statim suę, si a principio fraus defuit, quia non vt merces, sed vt liberale donū ad eos deuenit. Et ideo desistentes a debitis actibus, etsi peccent abutendo donis susceptis, non tamen ad restitutionem tenentur, quia non vtuntur alienis, sed abutuntur propriis.

D

¶ In eodem articulo circa primam causam debiti. s. necessitatē, aduerte quòd necessitas habet magnam latitudinem. Et iuxta diuersos suæ latitudinis gradus, diuersimode facit alienum mihi debitum. Nam secundum supremum gradum, quando. s. necessitas est extrema, facit mihi aliena ita debita, vt quicquid mihi occurrit pro sustentatione opportunum, meum sit. Iuxta alios vero gradus debitum morale tantummodo inducit, quo indigentibus in firmis debet quilibet sciens & potens subuenire, esurientes cibare, sitientes potare &c. Et ad huiusmodi indigentiam spectant

E

spectant omnes tres necessitatis gradus in litera positi, ex infirmitate corporis, ex insufficientia mercedis, & ex corporis delicata cõsuetudine. Quod oĩbus his vim debiti tribuere necessitatẽ, manifestat author ex eo, q̃ summo gradu oĩa vt cõia debita facit.

¶ Circa, secundam vero debiti causam, scilicet exhibitionem, nota tria. Primum est, quòd non solum exhibere prædicationem, aut sacramenta populo, sed etiam exhibere Deo sacrificium altaris, parit debitum viuendi ex eleemosynis. Et ratio assignatur in litera, quia sacrificium altaris vbicũq; agatur, commune est toti populo fideli: ac per hoc clauditur hic actus intra exhibitionem, quæ populo fit. Secũdum est, quòd insistere studio nõ philosophiæ, aut alicuius liberalis artis, sed theologiæ, parit etiam debitum ex eleemosynis viuendi. Dicitur autem vacare studio theologiæ non solũ qui actualiter studio theologiæ intendit, sed qui ideo per logicam, vel philosophiam transit, vt ad theologiæ speculatiuæ sublimitatẽ perueniat, si tamen ad hoc idoneꝰ est: alioquin imprudẽter peragit talem viam ingreditur. Tertium est, q̃ omnium christianorum vna est respublica quo ad subsidii temporalis distributionem, sicut quo ad spiritualium meritorum communionem. Hinc enim ex Augustino deducitur, q̃ religioso qui donauit sua monasterio orientali, debeanẽ sumptꝰ a monasterio occidẽtali. Hinc oritur vt summus Pontifex a quâ tumcumque remotissimis partibus Ecclesiæ auferre possit & distribuere in alias Ecclesiæ partes remotissimas. Hinc orit, q̃ restitutio vni ecclesiæ regulariter facienda, possit ex rationabili causa superioris authoritate alteri pio vsui applicari.

Ca.22.to.3

Glo.ordinaria ibidem.

¶ In eodem articulo circa illud, Si vero absque necessitate & vtilitate quam afferat, velint otiosi viuere aliqui religiosi de eleemosynis, quæ monasterio dantur, hoc est eis illicitum, dubium occurrit duplex: quia non videntur enumeratæ in litera conditiones religiosorum illicite viuentium ex eleemosynis sufficere ad hoc, vt illicite viuant ex eleemosynis monasterii, & sic conclusio literæ est falsa. Manifestatur quod dicimus in multis religiosis sanis ac robustis corpore, non prædicantibus, non celebrantibus, non insistentibus studio sacræ scripturæ, qui nec sua contulerũt monasterio alicui, aut pauperibus, & tamen viunt ex eleemosynis monasterio collatis. Secundo dubitatur, de quali illicito litera loquatur, de veniali, an mortali.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd in litera sufficiens ratio illi-

citi victus ex eleemosynis monasterii redditur, cum tribus conditionibus describuntur tales religiosi. s. non patientes necessitatẽ, non afferentes vtilitatem, & otiosi, hoc est, non laborantes manibus, si sub directe expressis cointelligantur ea quæ inductiue ad illa spectant. Nam sub allata vtilitate ex sacrificio altaris comprehenditur omnis alia vtilitas ex orationum suffragiis, & sub studio Scripturę comprehenditur omnis contemplatio diuina, & sub prædicatoribus comprehenduntur ministri. Et, sic tãdem nullus bonus religiosus excludetur a licito victu ex reditibus monasterii, si licite illos monasterium habet.

Glo.interli. ibidem.

In corp. ar.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd idem est de istis otiosis religiosis iudiciũ, qd est de religiosis desistentibus ab actibus religiosis, & tamen viuentibus de redditibus monasterii. Ex hoc enim isti culpabiles sunt, q̃ desistunt ab obseruatione regulari. Nam secũdũ regularia instituta nulli tales ĩ ueniri debẽt religiosi. Quod ergo de illis dictũ est, de istis quoq; dictum intelligatur. Itaq; si quis vult regulã seruare, & cauet a trãsgressione præceptorum, sed pigritia ac inuigilantia in ipso regnãte quasi inutilis viuit in monasterio, peccat quidem, sed non mortaliter, viuendo ex monasterii prouentibus. Debet huic dici, Qui nõ laborat, non mãducet: & cogi deberet ad operandum aliquid.

Q.186.art. 4.ad 6.

¶ In eodem ar. tu respõsione ad quintũ aduerte, q̃ author respondet directe quo ad religiosos viuentes ex quotidianis eleemosynis, & postmodum in calce extendit responsionem suã ad religiosos cõmunibus redditibus abutẽtes, vt per hoc

3.cõ.c.136. Et quol.7. ar.18.ad 7. Et opu.tr. ca.14.15.& 16.& opu. 19.c.7. ca.28. ante med.tom.

oſtẽdat argumẽtũ nõ esse ex ꝓpriis cõtra viuẽtes ex quotidianis eleemosynis, sed ex cõibus. Videtur. n. hoc argumẽtũ aduersariorũ impugnantium religiones mendicantiũ, nouiter tũc exortas.

¶ *Super Quæstionis contesimæoctuagesimæseptimæ Articuli quintũ.*

IN ar. 5. occurrit dubium de Christo, An fuerit ad literã mẽdicus. Et est ratio dubii, quia gloss. allata hoc dicit, Et author vtitur illa tamquàm Christus ad literam mendicauerit. In oppositũ est, quia non legitur Christum mendicasse: & propterea voluntarie dici apparet quòd Christus mendicauerit.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ ex his quæ scripta in Euangelio sunt, aperte intelligi põt q̃ Dominus Iesus non est dedignatus etiam in propria persona mendicare, iuxta gl. allatam, & Hieronymi authoritatem. Nam Lucæ. 22. mẽdicauit locũ vbi Pascha cũ discipulis celebraret, Lucæ quoq; 19. Mendicauit asellum, super quẽ venit in Hie-

Hierm. Nã ab illoꝰ dñis petitus est dicẽdo, quia Dñs illius opera dẽsiderat. Lucę quoq; 1. mendicasse insinuauit victũ a mulieribus q̃ secũ ibant, ministrãtes eidẽ de facultatibus suis. Nã ipsum induxisse illas ad hoc ministerium, credendum est. Lucæ quoq; 19. mendicasse legitur a Zachæo hospitiũ. Vt enim patet in litera, pauperem petere necessariũ ad victũ ẽ mẽdicare. Ex his aũt scripsit, cum multa Dñs fecerit quæ nõ sunt scripta, credi rõnabiliter põt multis aliis vicibꝰ dñm mẽdicasse, vt impleret scripturã. Ego autẽ mẽdicus sum, vt nullũ relinqueret vilitatis humanæ genus inexpertũ a se, vt exẽplũ cæteris relinqueret tãtæ humilitatis.

A

Glosſ. ordi parabid.

¶ In eodẽ art. 5. eius dẽ q. dubiũ occurrit, An laudabile, seu licitũ sit hoiem diuitẽ retẽtis diuitiis ad tẽpus, mendicare victũ propriũ humilitatis gratia. Et ẽ ratio dubii, q̃m apparet hoc vituperabile: q̃a mẽdicus debet esse pauper iuxta illud. Ego autẽ mendicus sum & pauper, vbi glosſ. dicit, Mendicus dicitur qui ab alio petit, pauper qui sibi non sufficit. Mendicans ergo diues inuenitur faciendo se pauperẽ, quod est illicitum.

Glosſ. ordi parabid. ex Augusſ. de operibus monachor.

¶ In oppositum aũt est, quia sicut diutti licitũ est alia humilitatis opera exercere: ita laudabiliter potest persona pauperis assumere, & mẽdicare. Dicitur enim in litera, q̃ mendicare quantũ ad actum quia abiectionis est, humilitatis virtuti tribuitur. Cuius etiã signũ est, q̃ aliqui diuites vouẽt ꝑegrinationẽ aliq̃ se pacturos mendicando, qđ nõ vouerẽt nisi laudabilem humilitatis actũ seu vouere scirẽt.

lib.11. tit. 5.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ diuitem humilitatis gratia ad tẽpꝰ mẽdicare, cõtingit triplici ter. Primo absolute, vt nõ solũ mendicet, sed de acquisito ex mẽdicitate viuat, vt actꝰ mẽdicãdi sit ob abiectionẽ, & actus vescẽdi talibus sit propter austeritatẽ victus, & hmõi mendicitas licet possit esse vtilis saluti animæ alicuius particularis personæ sic dispositæ, vt nõ nisi isto modo sciat has virtutes acquirere, regulariter tamẽ loquẽdo, incõpacta ac indisposita mẽdicitas est, ac per hoc vituperabilis. Mendicũ enim proprie oportet esse pauperem, alioquin actus dissonat a persona. Debet enim humilitatis actus conformis esse personæ, nec rectitudo discretionis hẽt vt austeritatẽ vitæ diues ex his quæ pauperibꝰ dãtur, cõparet, nisi forte ipse lõge largius refunderet pauperibus. Secũdo cõtingit, vt nõ solũ mẽdicet, sed nõ viuat de mẽdicato, sed illud egẽs det, & sic mẽdicare laudabile procul dubio est: quoniã cũ abiectione propria victũ vere pauperi quærit diues, & perinde est quo ad mẽdicatũ, ac si mendicaret pro alio. Quod cuilibet licitũ est, & opus cõstat esse misericordiæ. Tertio, cõtingit, vt in assumpta peregrinatione & mẽdicet, & viuat de mẽdicato, & sic licitũ & laudabile est diutiẽ mendicare. Quod prõbatur, tũ quia quod in propria potestate consistit, & põt alicui dari in pœnitentiã, licite ac laudabiliter põt spõte fieri, cũ nihil tale detur in pœnitẽtia nisi actus virtutis. Sed aliquibus datur in pœnitentiã, vt peregrinẽtur mendicãtes. ergo propria spõte põt quis peregrinari mẽdicando.

B

Tũ quia huic actui nihil obstat, nisi q̃ iste hõ non est pauper, sed diues. Sed hoc nõ obstare patet ex eo, q̃ licet iste hõ sit diues, iste tamẽ peregrinus est pauper, ac per hoc licite mẽdicat. Nã præsupponitur q̃ iste sine sumptibus assumat peregrinationẽ & peragat, ità q̃ sicut Alexius simplr dimisit omnia pp Chm, & pauper peregre mẽdicauit: ita iste ad tẽpꝰ dimissis omnibus pp Chm humiliter & austere sequẽdũ, peregrinari paup ac mẽdicꝰ eligit. Et p hoc patet solutio ad obiectionẽ. Nã q̃a est peregrinꝰ paup, nõ mẽtiẽ facto dũ mẽdicat.

Est glosſ. Cassiod. hoc loco.

Cassiod. ibidem.

¶ In eodẽ quinto articulo dubiũ occurrit circa mẽdicos ex cupiditate, an peccẽt mortaliter. Videtur enim q̃ sic ex eo, q̃ cõmittunt mẽdacium perniciosum dũ mentiuntur se pauperes ipso actu mẽdicandi, & sic fraudulenter obtinent eleemosynas, & offendunt vere pauperes, quibus illæ eleemosynæ darẽtur. Qui enim fraudulenter acquirit, mortaliter peccat, & ad restitutionẽ tenetur. Et cõfirmatur ex dicto Scoti in 2. q.d. 15. quarti senten. q̃ hmõi donatio eleemosynæ non est voluntaria, quia ex ignorãtia, q̃, vt patet in 3. ethic. causat invo luntariũ. Si enim donans sciret mendicã

C

tẽ non esse pauperem, non daret. Ex ignorantia igitur donat, ac per hoc nõ donat, & consequenter inique alter possidet.

In decretis de pœnit. ca. Si quis semel.

¶ In oppositum autem est, quia mendicare ex suo genere nõ est peccatum, & adiuncta cupiditas nõ est secundum se mortalis, vt supponitur. ergo totum simul, scilicet actus mendicandi ex tali causa, scilicet cupiditate, non est peccatum mortale. Probatur suppositũ: quia cupiditas habendi diuitias, & similiter cupiditas otiosi victus nõ est secundũ se mortalis, vt patet. Et de nulla alia cupiditate est sermo præsens, nisi de vtraq; hac, vt patet in litera.

Inter med. & finẽ illiꝰ incipit, Plures anni sũt tom.1.

¶ Ad hoc respõdetur dicẽdo tria. Primo, q̃ mẽdicãs ex cupiditate otiosi victus, ex quo in veritate est pauper, nullã fraudẽ cõmittit in proximũ, sed solũ peccat in seipsum, otiosam vitã & abiectã absque vlla rõnabili cã eligẽs: & propterea nulla est hic rõ peccati mortalis. Nec etiam propter pœnam legis ciuilis, scilicet,

D

E

quia huiusmodi pœna non facit, sed supposità punit culpā, quę de se nō est mortalis. Secundo, quòd mendicans ex cupiditate habendi diuitias, si est infra latitudinem pauperum, & mendicando speret diues fieri, peccat quidem indebito medio vtens ad explendum improbū appetitū: sed quoniā nec cōtra charitatē Dei, aut proximi agit, neminēque decipit, ex quo infra latitudinē pauperum est, quām uis non tā pauper sit vt deberet mendicare, a mortali excusatur peccato. Tertio, quòd mēdicus ex cupiditate diuitiarū si extra pauperum latitudinem est, peccat mortaliter, & tenetur mendicatū dare pauperibus. Probat. Talis vsurpat fraudulēter sibi eleemosynas datas ut pauperi. ergo peccat mortaliter, & tenetur panperi restituere. Consequētia clara est, & antecedens probatur sic. Non sibi sed pauperi dantur eleemosynæ, quas mēdicat, & ipse sibi vsurpat eas. ergo. Manifestatur assumpta intuendo, quòd cum quis donat eleemosynam mendico diuiti & cupido, ex pārte mendici inuenitur non sola cupiditas, sed mendacium, quod facto dicit, dum mendicando pro se fatetur se pauperem, cū mendicare actus sit egentis aliena ope.

Hoc autem mendacio primo decipit dātem eleemosynam, & tacit donationem eleemosynæ inuoluntariam, inquantum terminatur donatio ad hunc mendicum. Nām licet donans, sponte donet, ex ignorantia tamen facti qua decipitur ab isto mendicante, prouenit ꝙ detur huic profitenti factose pauperē. Et propterea huic mendico non pauperi non acquiritur dominium illius eleemosynæ. Donatio enim inuoluntaria quātum ad id quo est inuoluntaria, nō est donatio. Secūdo fraudat pauperes quorum persona assumit. Et quia dum donans eleemosynā mendico huic, scilicet non pauperi, in veritate sponte donat pauperi, sed non huic: ideo actus donādi eleemosynā in hoc casu ē spōtaneꝰ & liberalis vt exit a donante, & vt terminatur ad pauperem, & est inuoluntarius vt terminat ad hunc mēdicum qui fingit se pauperem. Et ideo donator eleemosynę hic non damnificat, & propterea non est sibi restituenda eleemosyna. Sed damnificatur pauper, & propterea pauperi restituenda est eleemosyna vsurpata ab isto mēdico. Et quia pauper nullus determinate fraudatus est, sed pauperes in communi. huiusmodi cuicūq; pauperi detur, satisfactiū est. Et ex hoc paret responsio ad obiecta.

In cor. art.

Habes etiā hinc, ꝙ mendicantes in alterum personā fraudulēter, & similiter q̄flores fingentes mirabilia, & promittētes tot & tanta non seruanda, non solum peccant mortaliter pernicioso mēdacio, vsurpando quæ sibi i alterius persona, seu officio dantur: sed tenentur efficere vt ad intentionem piā donantiū, quæ accepta sunt, perducantur.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctauagesimæ septimæ Articulum sextum.*

IN artic. 6. eiusdem quæstionis in tertio sponsione ad tertiū, nota Augustini documentū circa discernē dum animū hominis vtentis nouitate aliqua magis religiosa, aut humili. Nō est enim iudiciū temerarium a fructibus eorū iudicare eos. Sanctioris namque animi sanctiora opa testes eē debēt: & propterea ex aliis operibus cōsideranda intentio eorum est, an ex sāctitate maiore, an ex ambitione aliqua nouitas emanet. A fructibus eorum, inquit Dominus, cognoscetis eos.

¶ Super

F missis, gaudebat se etiam a seruis suis eleemosynas accepisse. Et de beato Arsenio legitur in vitis Patrū, ꝙ gratias egit de hoc, quòd ne cessitate cogente oportuit eū eleemosynam petere. Vnde & in pœnitentiam pro grauibus culpis iniūgitur aliquibus, vt peregrinentur mēdicantes. Sed quia humilitas, sicut & ceteræ virtutes, absq; discretione esse non debet: ideo oportet discrete mendicitatē ad humiliationē assumere, ut ex hoc hō notā cupiditatis non incurrat, vel cuiuscumque alterius indecentis.

G Alio modo, potest considerari mēdicitas ex parte eius qđ quis mendicando acquirit, & sic ad medicā dū potest homo ex duobus inducī. Vno modo, ex cupiditate habēdi diuitias, vel victum otiose: & talis mēdicitas ē illicita. Alio mō, ex necessitate, vel vtilitate. Ex necessitate quidē, sicut cum aliquis non potest aliūde habere vnde uiuat, nisi mendicet. Ex vtilitate autem, sicut cum aliquis intendit ad aliquid vtile perficiendum, quod sine eleemosynis fidelīū facere nō

H potest: sicut petuntur eleemosynę pro cōstructione pontis, vel ecclesiæ, vel quibuscumque operibus, quæ uergunt in utilitatem cōmunem, sicut scholares, ut possint uacare studio sapientiæ. Et hoc modo mendicitas est licita sicut sæcularibus, ita religiosis.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ Aug. ibi loquitur expresse de his qui ex cupiditate mendicant.

AD 2m dicendum, quòd prima glossa loquitur de petitione quæ fit ex cupiditate, ut patet ex uerbis Apostoli. Alia aūt glossa loquit̄ de

I illis, qui absque omni vtilitate quā faciunt, necessaria petunt, ut otiosi uiuant. Non autem ociose uiuit, qui qualitercūque vtiliter viuit.

AD 3m dicendum, ꝙ ex illo præcepto legis diuinæ nō prohibetur alicui mendicare: sed prohibetur diuitibus, ne tam tenaces sint, vt propter hoc aliqui egestate mendicare cogantur. Lex autem ciuilis imponit pœnam validis mendicantibus, qui nō propter utilitatem,

K uel necessitatem mendicant.

AD 4m dicendum, ꝙ duplex est turpitudo, una inhonestatis, alia exterioris defectus: sicut turpe est homini esse infirmū, uel pauperē. Et talis turpitudo mēdicitatis nō pertinet ad culpam, sed ad humilitatē pertinere potest, ut* dictū est.

AD 5m dicendum, ꝙ prædicantibus ex debito, debetur victus ab his quibus prædicant. Si tamē nō quasi sibi debitum, sed gratis dandum mendicādo petere uelint, ad maiorem humilitatem pertinet.

ARTICVLVS VI.

Vtrum liceat religiosis uilioribus uestibus uti quam cæteri.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ nō liceat religiosis, uilioribus vestibꝰ uti, quàm cęteri: quia secūdum Apostolum 1. ad Thessal. vlt. Ab omni specie mala abstinere debemus: sed uilitas uestiū habet speciē mali. dicit. n. Dominus Matth. 7. Attendite a falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium. & super illud Apocalyp. 6. Ecce equus pallidus &c. dicit* gloss. Vidēs diabolus nec per apertas tribulationes, nec per apertas hæreses se posse ꝓficere, præmittit falsos fratres, qui sub habitu religionis obtinēt naturā nigri & rufi equi peruertēdo fidē. ergo uidetur quòd religiosi nō debeant uilibus uestibus uti.

¶ 2 Præt.* Hieronymus dicit ad Nepotianum. Vestes pullas. i. nigras æque uita ut candidas. Ornatus & sordes pari mō fugiendi sunt: quia alterū delitias, alterū gloriā redolet. ergo uidetur ꝙ cum inanis gloria sit grauius peccatū, q̄ delitiarū usus, ꝙ religiosi qui debēt ad perfectionem tendere, magis debeāt uitare uestes uiles, q̄ pretiosas.

¶ 3 Præt. Religiosi maxime intendere debent operibus pœnitentiæ: sed in operibus pœnitentiæ nō est vtēdū exterioribus signis tristitię, sed magis lętitię signis. dicit enim Dominus Matthæi 6. Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. & postea subdit. Tu autē cum ieiunas, unge caput tuū, & faciē tuā laua. Quod exponēs* Aug. in li. de sermone Domini ī mōte dicit. In hoc capitulo maxime aduertendū est nō in solo rerū corporearū nitore atque pōpa, sed etiā in ipsis sordibus lutulosis esse posse iactātiā, & eo periculosiorem, quo sub nomine seruitutis Dei decipit. ergo uidetur ꝙ religiosi non debeāt uilioribus uestibus indui.

SED CONTRA est, ꝙ ad Heb. 11. Apostolus dicit. Circuierūt in melotis, & in pellibus caprinis. gloss. ut Helias & alij. Et in* Decretis 21. q. 4. dicitur, Si inuēti fuerint deridētes eos, qui uilibus & religiosis uestibꝰ amicti sūt, corrigant. Pristinis. n. tēporibus oīs sacratus uir cū mediocri ac uili uestę cōuersabat.

Li. 3. ca. 12. tom. 3. RESPON. Dicendum, ꝙ sicut* Augustin. dicit in 3. de doctr. christ. In omnibus exterioribus rebus non vsus rerum, sed libido vtentis in culpa est. Ad quam discernendā attendēdum est, ꝙ habitus vilis & incultus dupliciter potest cōsiderari. Vno modo, prout est signum quoddā dispositionis, vel status humani: quia vt dicitur Eccles. 19. Amictus hominis annuntiat de eo: & secundum hoc vilitas habitus est quādoque signum tristitiæ. Vnde & homines in tristitia existentes solent vilioribus vestibus vti, sicut ecōuerso in tēpore solemnitatis & gaudij vtuntur cultioribus vestimentis. Vnde & pœnitētes vilibus vestibus induūtur, vt patet Ionæ 3. de rege, qui indutus est sacco: & ter- B tij Regum 21. de Achab, qui operuit cilicio carnem suam. Quandoque vero est signum contemptus diuitiarum, & mūdani fastus. Vnde* Hieronymus dicit ad Rusticum monachum. Sordes vestium candidæ mentis indicia sunt: vilis autem tunica contemptū sæculi probat, ita dūtaxat ne animus tumeat, nec habitus sermoque dissentiat. Et secundū vtrumque horū cōpetit religiosis vilitas vestiū: quia religio est status pœnitentiæ, & contēptus mundanæ gloriæ. Sed ꝙ aliquis velit hoc alijs significare, cōtingit propter tria. Vno modo, ad sui humiliationē. Sicut enim ex splēdore vestiū animus hominis eleuatur, ita ex humilitate vestiū humiliatur. Vnde de Achab, qui carnē suam cilicio induit, C dicit Dominus ad Heliam: Nōne vidisti Achab humiliatum coram me, vt habetur tertij Regum 21. Alio modo, propter exemplum aliorum. Vnde super illud Matthæi 3. Habebat vestimētū de pilis camelorū &c. dicit glos. Qui pœnitentiam prædicat, habitum pœnitentiæ prætendit. Tertio modo, propter inanē gloriam, sicut* Augus. dicit, quòd in ipsis sordibus lutuosis potest esse iactantia. Duobus ergo primis modis laudabile est abiectis vestibus vti. Tertio vero modo vitiosum est. Alio modo potest considerari habitus vilis & incultus secundum quod procedit ex auaritia, vel negligentia, & sic etiam ad uitium pertinet. D

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ uilitas uestium de se non habet speciē mali, immo potius speciem boni, scilicet contemptus mūdanæ gloriæ. Et inde est ꝙ mali sub vilitate uestium suam malitiā occultant. Vnde *Aug. dicit in lib. de sermone Domini in monte, ꝙ non ideo debent oues odisse uestimentum suum, ꝙ plerumque illo se occultant lupi.

AD 2m dicendum, quòd Hieronymus ibi loquitur de uestibus uilibus, quæ deferuntur propter humanam gloriam.

AD 3m dicendum, ꝙ secundum doctrinam Domini, in operibus sanctitatis nihil homines facere debēt propter apparentiam, quod præcipue contingit quā- E do aliquis aliquid nouū facit. Vnde* Chrys. dicit super Mat. Orans nihil nouū faciat, quod aspiciāt homines, uel clamando, uel pectus percutiēdo, uel manus expā dēdo, quia. s. ex ipsa nouitate homines reddūt intētos ad cōsiderādū. Nec tamē omnis nouitas intētos faciēs homines ad cōsiderādū reprehensibilis est. Pōt enim & bene, & male fieri. Vnde* Aug. dicit in lib. de serm. Domini in mōte, ꝙ qui in professione christianitatis inusitato squalore & sordibus, intētos in se oculos hominū facit, cū illud uoluntate faciat, nō necessitate patiatur, cęteris ei⁹ operibus pōt cognoscit utrū hoc cōtēptu superflui cultus, an ambitione aliqua faciat. Maxime autē uidentur hoc non ex ambitione facere religiosi, qui habitum uilem deferūt, quasi signū suæ professionis, qua contemptum mundi profitentur.

QVAESTIO CLXXXVIII.

De differentia religionum, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de differentia religionū

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrū sint diuersæ religiones, vel vna tantum.

¶ Secundo, Vtrū aliqua religio institui possit ad opa uitæ actiuæ.

¶ Tertio, Vtrum aliqua religio possit ordinari ad militandum.

¶ Quarto, Vtrum possit institui aliqua religio ad prædicandū, & huiusmodi opera exercenda.

¶ Quinto, Vtrū possit aliqua religio institui ad studiū scientiæ.

¶ Sexto, Vtrū religio q̄ ordinat ad uitā contēplatiuā, sit potior ea quæ ordinatur ad uitā actiuā.

¶ Septimo, Vtrum habere aliquid in communi diminuat de perfectione religionis.

¶ Octauo, Vtrum religio solitariorum sit præferenda religioni in societate uiuentium.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sit tantum una religio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt ꝙ non sit nisi una tm religio. In eo. n. quod totaliter & ꝓfecte habetur, diuersitas esse non pōt, pp quod nō pōt esse nisi unū primū summū bonū, ut in* 1. habitū est: sed sicut* Greg. dicit super Ezechielē, cum quis omne qđ hēt, omne quod uiuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo uouerit, ho locaustum est, sine quo religio esse non dicit. ergo uidetur ꝙ religiones non sint multę, sed una tantū.

¶ 2 Præt. Ea quæ in essentialibus conueniunt, non diuersificātur ni si per accidēs: sed sine tribꝰ uotis essentialibꝰ religionis nō est aliqua religio, ut* supra habitū ē. ergo uidetur ꝙ ipsę religiones specie non diuersificētur, sed solū per accidēs.

¶ 3 Præt. Status pfectionis cōuenit & religiosis & episcopis, ut* supra habitū est: sed episcopatus nō diuersificatur specie, sed est unus ubicumque fuerit. Vnde* Hieron. dicit ad † Alexandrū episcopū. Vbi cumque fuerit episcopus siue Romæ, siue Eugubio, siue Constantinopoli, siue Rhegio, eiusdem meriti est, eiusdē & sacerdotij. ergo pari rōne una sola est religio.

¶ 4 Præt. Ab Ecclesia tollendum est omne id, quod confusionem in

¶ *Super Quæstionis centesimæoctauagesimæ octauæ Articulum primum.*

IN artic. 1. q. 188. aspice in corpore art. ꝙ perfectio charitatis q̄ ē religionis finis, quis principaliter cōsistat in actu interiori charitatis, q. a. tamē per exteriores actus charitatis diffunditur, finis religionis diuersificatur nō solū penes distinctionem dilectionis Dei, vel proximi: sed etiā penes diuersitatem actuū exteriorū, quibus diligitur proximus, vt sunt diuersa opera misericordiæ. Et propterea in litera diuersitas religionum ex parte diuersitatis finis declarat, ex diuersitate operum misericordiæ, dū dicitur, Si vna ad hospitalitatē, alia ad redimendos captiuos &c. ordinetur.

¶ In eodē art. in rēspōsione ad quartū, dubiū occurrit, An sine licentia apostolicę sedis instituētes vt aliq̄ personę collegialiter viuentes in communi, iuxta regulas personaū tertii habitus profitēātur tria vota, scilicet castitatis, paupertatis, & obediētiæ, sint institutores nouæ religionis, & consequēter peccent, ac puniēdi sint vt institutores nouæ religionis absq; licētia apostolica. Et est rō dubii, quia collegiū. sic profitētiū est collegiū religiosarū personarū, ac per hoc est ibi aliqua vna religio. Ois enim persona religiosa, ē aliqua religione religiosa: sed nō est ibi aliqua antiqua religio, vt patet. ergo ē ibi noua religio, ac p hoc eius institutio ē institutio nouæ religiōis. In oppositū ē, qa istituētes, & seruantes hæc sine vlla apostolica licētia, arbitrantē se magnū ob sequiū pstare deo, & viri religiosi nō ignorātes, omniq; veneratione digni apparēt.

¶ Ad hoc dī, ꝙ quia pœnæ nō sunt extendēdæ, ió in huiusmodi inhibitionibus ꝙ prieras videtur sufficiēter panda nominum. Et

Infr. art. 6. corp.

Q. 6. art. 2. & 4. *Hom. 20. inter med. & finem.

Q. 186. art. 6. & 7.

Q. 184. art. 5. & 7.

*Refert di. 23. ca. Legimus, a med. Ex Hierō. in epist. ad Eugagriū a medio illius, vsq; ad finē. Vide m⁹ in Ex. tom.

†Alias Ale-

In decret. li.3.tit. 36, & est de religiosis domibus ca.9.

†q.præc.ar. 2.& q.186. art.7.

ideo cū appellatione religionis proprie intelligatur status per sonarum pria vota solemnia emittentium, & in proposito vota quæ ab huiusmodi mulieribus sic emittuntur, sint tantum vota simplicia, & nō solemnia, vt declaratum est per Bonifacium octauum in sexto de voto & voti redemptione, consequens est vt instituentes talia vota emitti ab istis, non sint institutores nouæ religionis, nec istæ personæ emittentes talia vota fiunt propterea ex non religiosis religiosę. Secus aūt est si emitterent tria religionis vota de speciali indulgentia sedis apostolicæ, vt in multis collegiis Tertianarū fit. Nam talium vota essent solēnia, ita quòd dirimerent matrimonium post contractum, vt Xistus quartus declarauit. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Et si insteturquòd licet non fiat per hoc noua religio, fit tamen per hoc nouus ordo, ac per hoc licet non agatur contra statutum Innocentii extra de relig.dom. Nenimia, agitur tamen cōtra statutum Gregorii, ca. Religionū, in sexto eodem titu. vbi inhibetur nō solum noua religio, sed etiam nouus ordo: respondetur, quòd nō proprie hic fit nouus ordo, sed præexistenti, & approbato ordini Tertianarum superaddit simplex votum castitatis, paupertatis, & obedientię. Videtur enim potius per hæc vota pfici ipse Tertianarū conuiuentium ordo,

Q.186.art. 7.ad 2.

quàm nouus ordo instituī. Videtur tamē mihi quòd nō sit laudabile hæc tria vota simplicia apponere, sed votum apponere castitatis sanctū est, quoniam ex his tribus, votis simplicibus laqueos incurrunt, & intentū non assequuntur, vt religiosę propterea fiāt, & emergunt eædem quæstiones quodam modo perplexę corā

Qi186.art. 7.ad 2.

iudicibus aliquibus, ducere pōt; sed ex diuersitate religionum videturquædā posse cōfusio induci populo christiano, vt quædam Decretalis* dicit. ergo videtur quòd nō debeant esse diuersæ religiones.

SED CONTRA est, quod in psal.44. scribitur ad ornatum Reginæ pertinere, quòd sit circumamicta varietate.

RESPON. Dicendū, q̄ sicut ex† supradictis patet, status religionis est quoddam exercitium, quo aliquis exercetur ad perfectionē charitatis. Sunt autē diuersa charitatis opera, quibus homo vacare potest, sunt etiā diuersi modi exercitiorū: & ideo religiones distingui possunt dupliciter, Vno modo, secundū diuersitatē eorum ad quæ ordinantur, sic vt vna religio ordinetur ad peregrinos hospitio suscipiendos, & alia ad visitandos, vel redimēdos captiuos. Alio modo, potest esse diuersitas religionū secundum diuersitatem exercitiorum, puta, q̄ in vna religione castigatur corpus per abstinētias ciborum, in alia per exercitium operū manualiū, vel per nuditatē, aut p aliquid aliud hmōi. Sed quia finis ē potissimū in vnoquoque, maior est religionū diuersitas quæ attenditur ſm diuersos fines, ad quos religiones ordinātur, q̄ quæ attenditur secundum diuersa exercitia.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ hoc est commune in omni religione, q̄ aliquis totaliter se debet præbere ad seruiēdū Deo. Vnde ex hac parte non est diuersitas inter religiones, vt scilicet in vna religione aliquis retineat aliquid sui, & in alia aliud. Est autem diuersitas secundum diuersa, in quibus homo Deo seruire potest, & secundum quod ad hoc homo se potest diuersimode disponere.

AD 2^m dicendum, q̄ tria essentialia vota religionis pertinent ad exercitiū religionis, sicut quædam principalia ad quæ omnia alia reducūtur, vt* supra dictū est. Ad obseruādū aūt vnūquodq; eorū diuersimode aliquis se disponere pōt, puta, ad votū continentiæ seruādū se disponit aliquis per loci solitudinē, per abstinentiā, & per mutuā societatē, & per multa alia hmōi. Et secundum hoc patet, q̄ communitas essentialium votorum compatitur diuersitatem religionis, tū propter diuersas dispositiones: tū etiam propter diuersos fines, vt ex* supradictis patet.

AD 3^m dicendum, q̄ in his quæ ad perfectionem pertinent, episcopus se habet per modum agentis, religiosi autem per modum patientis, vt* supra dictum est. Agens aūt etiā in naturalibus, quanto est superius, tāto est magis vnū: ea vero quæ patiuntur, sunt diuersa. Vnde rationabiliter est vnus episcopalis status, religiones vero diuersæ.

AD 4^m dicendum, q̄ confusio opponitur distinctioni & ordini. Sic ergo ex multitudine religionū induceretur confusio, si ad idē, & eodē modo diuersę religiones essent absque necessitate et vtilitate. Vnde vt hoc non fiat, salubriter institutum est, ne noua religio, nisi authoritate summi Pontificis instituatur.

ARTICVLVS II.

Vtrū aliqua religio institui debeat ad opera vitæ actiuæ.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̄ nulla religio institui debeat ad opera vitæ actiuæ. Omnis .n. religio pertinet ad pfectionis statū, vt ex* supradictis patet: sed perfectio religiosi status consistit in contēplatione diuinorū. dicit enim Diony. 6. cap. †eccl. hierarchiæ, quòd nominantur ex Dei puro seruitio, & famulatu, & idiuisibili, & singulari vita vniente eos indiuisibiliū sanctis conuolutionibus, ideſt, contemplationibus ad deiformem vnitatē, & amabilem Deo perfectionem. ergo videtur quòd nulla religio institui possit ad opera vitæ actiuæ.

¶ 2 Præt. Idē iudiciū videtur esse de monachis, & canonicis regularibus, vt habetur* extra, de postulando. Ex parte: & de statu monachorū, Quod Dei timorē: dicitur. n. q̄ a sanctorū monachorū consortio non putātur seiuncti, & eadem ratio videtur esse de omnibus alijs religiosis: sed monachorū religio est instituta ad vitā contemplatiuā. Vnde* Hieron. dicit ad Paulinum. Si cupis eē qđ diceris, monachus, ideſt, solus, quid facis in vrbibus? Et idē habetur extra, de renūtiatione, Nisi cum pridem. Et de regularibus, †Licet quibusdā. ergo videtur quòd omnis religio ordinetur ad vitam contemplatiuam, & nulla ad actiuam.

¶ 3 Præt. Vita actiua ad præsens sæculū pertinet: sed omnes religiosi sæculū deserere dicūtur. Vnde* Greg. dicit super Ezechielē. Qui præsens sæculum deserit, & agit bona quæ valet, quasi iam Aegypto derelicto sacrificium præbet in eremo. ergo videtur quòd nulla religio possit ordinari ad vitam actiuam.

SED CONTRA est, qđ dicitur Iaco. 1. Religio mūda, & immaculata apud Deum, & patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: sed hoc pertinet ad vitam actiuam. ergo conuenienter religio potest ordinari ad vitam actiuam.

RESPON. Dicendum, q̄ sicut supra dictum est, * religionis status ordinatur ad perfectionem charitatis, quę se extendit ad dilectionem Dei & proximi. Ad dilectionem autē Dei directe pertinet contemplatiua vita, quæ soli Deo vacare desiderat. Ad dilectionem autem proximi directe pertinet vita actiua, quæ deseruit necessitatibus proximorum. Et sicut ex charitate diligitur proximus propter Deum, ita etiam obsequium delatum in proximos redundat in Deum, secundum illud Matth. 25. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Vnde & huiusmodi obsequia proximis facta, inquantum ad Deum referuntur, dicuntur esse sacrificia quædam, secundum illud ad Hebræ. vltim. Beneficentiæ & communionis nolite oblivisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Et quia ad religionem proprie pertinet sacrificium Deo offerre, vt supra habitum est, † consequens est, quòd cōuenienter religiones quædā ad opera vitæ actiuæ ordinentur. Vnde & in collationibus patrum Abbas Nestorius* distinguens diuersa religionum studia, dicit. Quidam summam intentionis suę erga eremi secreta, & cordis, constituunt puritatem: quidam erga institutionem fratrum & cœnobiorum curam: quosdam xenodochij, ideſt, hospitalitatis delectat obsequium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dei seruitium & famulatus saluatur etiam in operibus vitæ actiuæ, quibus aliquis seruit proximo propter Deum, sicut dictum est, *in quibus etiā saluatur singularitas vitæ nō quantum ad hoc, quòd homo cum hominibus non cōuersetur, sed quantum ad hoc quòd homo singulariter his intendat, quæ ad diuinum obsequium spectāt. Et dum religiosi operibus vitæ actiuæ insistunt intuitu Dei, consequens est, quòd in eis actio ex contemplatione diuinorum deriuetur: vnde non priuantur omnino fructu contemplatiuæ vitæ.

AD 2^m dicendum, quòd eadem est ratio de monachis, & omnibus alijs religiosis quantum ad ea quæ sunt communia omni religioni, puta, quòd totaliter se dedicent diuinis obsequijs, & quòd essentialia vota religionis obseruent, & quòd a sæcularibus negotijs se abstineant. Sed non oportet similitudinem esse quantum ad alia, quæ sunt propria monasticæ professioni, quæ specialiter ad vitam contemplatiuam ordinantur. Vnde in prædicta Decretali, * de postulando, non dicitur simpliciter, quòd sit idem iudicium de canonicis regularibus quod de monachis: sed quantum ad supradicta, scilicet, quòd in forensibus causis officio aduocationis nō vtantur. Et in Decretali inducta de statu monachorum, † postquā præmiserat, quòd non putantur a consortio monachorū seiuncti canonici regulares, subditur: * Regulæ tamen inseruiunt laxiori. Ex quo patet quòd non ad omnia tenentur, ad quæ monachi.

AD 3^m dicendum, quòd dupliciter aliquis potest esse in sæculo. Vno modo per præsentiam corporalem: alio modo per mentis affectum. Vnde & discipulis suis Dominus dixit. Ego elegi vos de mundo. De quibus tamen ad Patrem loquitur dicens. In mundo sunt, & ego ad te venio. Quāmuis ergo [d] religiosi, qui circa opera vitæ actiuæ occupantur, sint in sæculo secundum præsentiam corporalem, non tamen sunt in sæculo quantum ad mentis affectū: quia in exterioribus occupantur non quasi quærentes aliquid in mundo, sed solum propter diuinum obsequium. Vruntur enim hoc mundo tamquā non vtentes, vt dicitur 1. ad Corinth. 7. Vnde Iacob. 1. postquàm dictum est, Religio munda & immaculata est visitare pupillos & viduas in tribulatione, subditur: Et immaculatum se custodire ab hoc sæculo, vt scilicet affectus rebus sæculi non detineatur.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliqua religio ordinari possit ad militandum.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̄ nulla religio ordinari possit ad militādū. Omnis .n. religio pertinet ad statū perfectionis: sed ad pfectionē vitæ christianæ pertinet qđ Dns dicit Mat. 5. Ego dico vobis, nō resistere malo: sed si quis percusserit te in vnā maxillā, præbe ei & alterā, quod repugnat officio militari. ergo nulla religio pōt institui ad militandū.

¶ 2 Præt. Grauior est cōpugnatio corporalium prælioru, quàm concertationes verborū quę in aduocationibus fiūt: sed religiosis interdicitur officio aduocatiōis vti, vt patet in Decretali, de postulando, supra inducta. * ergo videtur quòd multo minus aliqua religio possit institui ad militandum.

¶ 3 Præt. Status religionis est status pœnitentiæ, vt supra dictum est: * sed pœnitentibus secundum iura interdicitur militia. dicitur enim in Decretis de pœnitēt. dist. 5. *Contrariū omnino est ecclesiasticis regulis post pœnitētiæ actionem redire ad militiā sæcularē. ergo nulla religio congrue institui potest ad militandum.

¶ 4 Præt. Nulla religio institui potest ad aliquid iniustum: sed sicut Isidorus dicit in li. Etymol.* Iustū bellū est, quod ex edicto imperiali geritur. Cū ergo religiosi sint quędā priuatæ personæ, videtur quòd nō liceat eis bellū gerere: & ita ad hoc nō pōt institui aliqua religio.

SED CONTRA est, q̄ Aug. dicit ad Bonifaciū.* Noli æstimare nemi nē Deo placere posse q armis bellicis ministrat. In his enim erat sanctus Dauid, cui Dns magnū testimoniū perhibuit: sed ad hoc institutæ sunt religiones, vt hoiēs Deo placeāt. ergo nihil phibet aliquā religionē institui ad militandum.

RESPON. Dicendum, q̄ sicut dictum est, * religio institui pōt non solum ad opera vitæ contemplatiuæ, sed etiā ad opera vitæ actiuæ, inquantum pertinent ad subuentionem proximorum & obsequiū Dei, nō aūt inquantū pertinent ad aliquid mundanum tollendū. Potest autē officium militare ordinari ad subuentionē proximorū non solum quantū ad priuatas personas, sed etiā quantū ad totius reipublicæ defensionem, Vñ de Iuda Machabæo, 1. Machab. 3. dicitur,

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæoctauæ Articulum tertium.*

Inf.ar.4.ad 2. & 5.

IN articulo tertio eiusdem quæstionis, dubium occurrit, ex eo, quòd contraria sibi inuicem apparent quæ dicūtur in litera de causa militiæ. Nam dicitur, quòd propter nihil mundanum militandum est a religiosis. & similiter ad tertium subiungitur, quòd militia sæcularis interdicitur pœnitētibus. Et tamen dicitur q̄ propter salutis publicæ, vel pauperum defensionem religiosis licet pugnare.

Art.præc. argu.2.

Cōstat nāque quòd publica salus mundanum bonum est. Et similiter libertas oppressorum mundanum bonum est, cum verumque sit bonum temporale commune christianis, & Paganis. Apud vtrosq; enim est salus publica, & oppressorum defensio.

Q.præc.ar. 6.

De pœnit. dist.5. cap. Contrariū.

¶ Præterea, Appellatione sæcularis militiæ aut venit solum bellum iniustum, & hoc non quia iniustum bellum etiam non pœnitentibus interdicitur: aut aliquod bellum iustum, & cum omne bellum iustum ordinetur ad publicum bonum defendendum, sequeretur quòd aliquod bellum iustum esset interdictum pœnitentibus, quod non esset interdictum religiosis institutis ad bellandum: quia religiosi tales, vt in litera dicitur, possunt pro publica salute bellare, pœnitentes autem solum pro diuino obsequio. Hoc autem est inconueniens, quia religio est status pœnitentię eminētis, quàm quicumque alius pœnitēndi modus, vt patet ex antedictis.

Li.18.circa prin.

¶ Ad hoc dicitur, quòd per aliquid mūdanum, hic intelligitur dominium temporale, gloria, honor, pecunia, et quic-

quid pecuniæ æstimæ bile est. Contra huiusmodi autem mundanum distinguitur diuinum obsequiū, quod est virtutis religionis actus, siue hoc diuinum obsequium præstetur in materia etiā religionis, puta, in recuperatione, aut conseruatione terræ sanctæ propter Christi reuerentiam, qui ibi corporaliter conuersatus &c. est: siue in materia alteri⁹ virtutis, puta, pietatis, vel misericordiæ, vel iustitiæ, vt contingit in defensione publicæ salutis, & pauperum ac oppressorum. Nulla ergo est controuersia interdicta in litera, sed formalis diuersitas ponitur inter militiam ob aliquid mundanum nō vt materiā, sed vt finem, & militiam ob diuinum obsequium in operibus misericordiæ, quorum materia est aliquid mūdanum, puta, salus reipublicæ, vel pauperis releuatio. Hæc enim eadem sub militia sæculari cadūt, vt sunt quædam bona temporalia defendenda, & sub militia religiosa, vt sunt materia pietatis & misericordiæ, quā religiosus animus & actus offert Deo militando. Et per hoc patet solutio primæ obiectionis.

¶ Ad secundam per idem respondetur, q̄ appellatione militiæ sæcularis venit militia ordinata ad domini temporalis, & rei publicæ, & huiusmodi mundanorum bonorum defensionem. Et hæc sicut interdicitur pœnitentibus, ita & religiosis. Militia autem ob diuinum obsequium vocatur, & est quæ opera misericordiæ in eisdem quoque materiis Deo offert. Et hæc non interdicitur religiosis, neque pœnitentibus, ita quòd non licet pœnitentibus, & religiosis deputatis ad militandum, esse milites stipendiarios in quocumque bello iusto, sed in illo tantū quod pietatis & misericordiæ, aut religionis causa suscipitur, militare posſūt, vt offerant Deo hæc ipsa opera misericordiæ militando, p̄o subuentione proximorum suorum ob diuinum intuitum.

Li. 1. ca. 27. post medium tom. 1.

Hom. 5. in Matt. inter med. & fin. in opere imperfecto to. 2.

Inducta in ar. 2. arg. 2.

In Decretis dis. 88. cap. Decreuit.

quòd præliabatur præliū Israel cū lætitia, & dilatauit populo suo gloriā. Ordinari etiā potest ad conseruationem diuini cultus: unde ibidem subditur Iudā dixisse. Nos pugnabim⁹ pro animabus nostris, & legibus nostris. & infra 13. dicit Simon. Vos scitis quanta ego & fratres mei, & domus patris mei fecimus pro legibus, & pro sanctis prælia. Vnde conuenienter potest institui aliqua religio ad militandum, non quidem propter aliquid mundanū, sed propter defensionē diuini cultus & publicæ salutis, vel ēt pauperum, & oppressorū, secundū illud psal. 81. Eripite pauperem, & egenū de manu peccatoris liberate.

Ad primvm ergo dicēdum, q̄ aliquis potest nō resistere malo dupliciter. Vno modo, cōdonādo propriam iniuriā: & sic potest ad perfectionē pertinere, quando ita fieri expedit ad salutē aliorum. Alio modo, tolerando patiēter iniurias aliorū: & hoc ad imperfectionē pertinet, vel etiā ad vitiū, si aliquis pōt conuenienter iniurianti resistere. Vnde Ambr. dicit in lib. de offic.* Fortitudo quæ per bella tuetur a barbaris patriā, vl̄ domi defēdit infirmos, vel a latronibus socios, plena est iustitia, sicut etiā ibidē Dominus dicit. Quæ tua sunt, ne repetas, & tamen si aliquis nō repeteret ea quæ sunt aliorū, si ad eū pertineat, peccaret. Homo enim laudabiliter donat sua, non autē aliena. Et multo minus ea quæ sunt Dei, nō sunt negligenda: quia vt Chrys. dicit super Matth.* Iniurias Dei dissimulare, nimis est impium.

Ad 2^m dicendū, q̄ exercere adiuocationis officiū propter aliquid mundanū, repugnat omni religioni. Non autē si hoc aliquis exerceat secundum dispositionē sui prælati pro monasterio suo, vt in eadē Decretali subditur.* Neque etiam pro defensione pauperū, aut viduarū. Vnde in Decretis distinctione 88. dicitur.† Decreuit sancta Synodus nullum deinceps clericū aut possessiones conducere, aut sæcularibus negotijs se permiscere, nisi pp̄ curam pupillorum &c. Et similiter militare pp̄ aliquid mūdanū, est omni religioni contrariū, nō autē militare propter obsequium Dei.

Ad 3^m dicendū, q̄ militia sæcularis interdicitur pœnitētibus: sed militia quæ est propter diuinū obsequium, imponitur alicui in pœnitentiam, sicut patet de his quibus iniungitur vt militent in subsidium terræ sanctæ.

Ad 4^m dicendum, q̄ religio non sic instituitur ad militandū, q̄ religiosis propria authoritate liceat bella gerere, sed solum authoritate principum, vel Ecclesiæ.

Articvlvs IIII.

Vtrum aliqua religio possit institui ad prædicandum, uel confessiones audiendum.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæoctauæ Articulum quartum.*

Ad qvartvm sic procedit. Videtur q̄ nulla religio possit institui ad prædicādum, vel cōfessiones audiēdū. Dicitur enim 7. quæst.* 1. Monachorū vita subiectionis habet verbum & discipulatus, nō docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios, & eadē ratio esse videtur de alijs religiosis: sed prædicare, & confessiones audire est pascere, vel docere alios. non ergo ad hoc aliqua religio potest institui.

¶ 2 Præt. Id, ad quod religio instituitur, videt esse maxime propriū religioni, vt supra dictū ē: † sed p̄dicti actus nō sunt proprij religiosorum, sed potius prælatorum. non ergo ad huiusmodi actus potest aliqua religio institui.

¶ 3 Præt. Inconueniens videtur q̄ authoritas prædicandi, & confessiones audiendi infinitis hominibus cōmittatur: sed nō est certus numerus eorū qui in religione recipiuntur. ergo incōueniens est quòd aliqua religio instituatur ad actus prædictos.

¶ 4 Præt. Prædicatoribus debetur victus a fidelibus Christi, vt patet 1. ad Corinth. 9. Si ergo committitur prædicationis officiū alicui religioni ad hoc institutæ, sequitur q̄ fideles Christi teneātur ad exhibendū sumptus infinitis personis, quod cedit in magnū eorū grauamen. nō ergo debet aliqua religio institui ad hmōi actus exercendos.

¶ 5 Præt. Institutio Ecclesiæ debet sequi institutionē Christi: sed Christus primo misit ad prædicandum duodecim apostolos, vt habetur Lucę 9. & postea misit septuaginta duos discipulos, vt habet Luc. 10. Et sicut gloss.* ibidem dicit, apostolorum formam tenent episcopi, septuagintaduorum discipulorum minores presbyteri, scilicet curati. ergo præter episcopos, & presbyteros parochiales nō debet aliqua religio institui ad prædicandū, vel ad confessiones audiendum.

Sed contra est, quòd in collationibus patrum, Abbas Nestorius † de diuersitate religionū loquens ait. Quidam eligentes

In artic. 4. eiusdem q̄æst. in responsione ad secundum, aduerte diligēter duo. Primo, quòd prius actus fratrum Prædicatorum non est prædicare, sed subuenire prælatis, hoc est, episcopis in prædicationis actu, ita quòd non conuenit eis prædicare nisi ministerialiter. Et propterea si prælati, quorum sunt ministri, eis prohibent, eos reuocant simpliciter, vel ad tēpus, aut locum a tali ministerio, tenentur cessare absolute loquendo. Priuilegiati autē a summo Pōtifice, secundum illa se possunt regere inuitis inferioribus episcopis, non autem inuito ipso Romano Pontifice. Secundo, & habetur in responsione ad tertium, q̄ non statim vt aliquis est religiosus ordinis Prædicatorum, aut similis propterea est prædicator etiam ministerialiter: quia nō omnibus passim cōmissum intelligitur hoc ministerium, sed oportet vt ad hoc exponantur a propriis prælatis religionum. Et vltra hoc ab episcopis, vel Romano Pontifice acceptentur, vel acceptari ex priuilegio sint. Cessat ergo p̄sumptio.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, aduerte duo. Primo, rationabilem expositionem, vt formā septuaginta duorum discipulorum Domini gerant omnes minores sacerdotes, qui scilicet assumuntur in adiutorium episcoporum: Tales autē sunt, non solū presbyteri curati, sed delegati ad p̄dicandū, & confessiones audiēdū. Et hoc con-

Opus. 10. cap. 4.

7. quæst. 1. ca. Hoc ne quaquā.

Art. 2. & 3. præced.

Est glos. Bē de ibi. to.

In collatione 14. ca. 4 in fin.

sonare Euangelio patet ex officio illis cōmisso, scilicet vt præirent Dominū in omnem ciuitatem & locum, ad quem erat ipse venturus. Et hoc enim magis delegatis quàm curatis, qui soli ad singulas alias mittuntur parochias, conuenit. Secundo rationem quare oportuit tales religiosos in huiusmodi ministerium assumere, scilicet propter multitudinem fidelis populi, & difficultatem inueniendi curatos sufficientes & idoneos. Et sub hac secūda ratione includitur tertia, quia scilicet de facto male cōsultum populo christiano inuenitur sine huiusmodi supplemento quod Deus dedit, & Romanus Pontifex gratiose sūscipiēdo approbauit. Sed nō omnes capiūt verbum istud.

Art. 2. huiⁿ quæst.

Q. 32. ar. 3.

Hom. 12. in Ezech. aliquantulum ante fin.

1. Pol. ca. 2. ante medium & 8. eth. ca. 11. non procul a fin.

Art. præce. ad 4.

Si tamen non inuenirentur qui gratis se huiusmodi obsequijs manciparent, tenerentur ordinarij prælati, si ipsi non sufficerent, per alios ad hoc idoneos quærere, quibus sumptus ipsi ministrarent.

Ad 5^m dicendum, q̄ formam septuagintaduorū discipulorum non solum tenent presbyteri curati, sed quicumque alij minoris ordinis, qui episcopis in eorum officio subseruiunt. Non autem legitur q̄ septuagintaduobus discipulis Dominus aliquas determinatas parochias assignaret, sed quòd mittebat eos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum, q̄ erat ipse venturus. Opportunū autem fuit vt præter ordinarios prælatos alij assumerētur ad huiusmodi officia propter multitudinem fidelis populi, & difficultatem inueniendi sufficientes personas distribuēdas singulis plebibus: sicut etiam & religiones ad militandū necesse fuit institui propter defectum sæculariū principum ad resistendum infidelibus in aliquibus terris.

Articvlvs V.

Vtrum sit instituenda aliqua religio ad studendum.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæoctauæ Articulum quintum.*

Ad qvintvm sic procedit. Videtur quòd non sit instituenda aliqua religio ad studendum. Dicitur enim in psal. 70. Quoniam nō cognoui literaturā, introibo in potēstias Domini, gloss.* id est in virtutē christianam: sed perfectio christianæ virtutis maxime videtur ad religiosos pertinere. ergo eorum non est studio literarum insistere.

¶ 2 Præt. Id quod est dissensionis principium, religiosis non competit, qui in vnitatem pacis congregantur: sed studium dissensionem inducit, unde, & in philosophis subsecuta est diuersitas sectarum. unde & Hieronymus super epistolam ad Titum dicit. Antequàm diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephę &c. ergo videt q̄ nulla religio debeat institui ad studēdū.

¶ 3 Præt. Professio christianæ religionis differre debet a professione Gentilium: sed apud Gentiles aliqui philosophiam profitebantur, & nunc etiam aliqui sæculares discuntur aliquarum sciētiarum professores. non ergo religiosis competit studium literarum.

Sed contra est, quòd Hieronymus in epistola ad Paulin.* inuitat eum ad discendum in statu monastico dicens. Discamus in terris, quorum scientia nobis perseueret in cælis. & infra. Quicquid quęsieris, tecū scire conabor.

Respon. Dicendū, q̄ sicut dictū est,* religio pōt ordinari ad vitā actiuā, & ad vitā contēplatiuā. Inter opera autē vitæ actiuæ principaliora sunt illa, quæ ordinātur directe ad salutē animarū, sicut prædicare, & alia huiusmodi. Cōpetit ergo studium literarum religiosis tripliciter. Primo quidem, quātum ad id quod est proprium

Gloss. interlinearis ibi dem.

Circa finē illius incipit hęc epistol. Frater Ambr. tua mihi to. 1. Art. 1. 2. & 3. & q. 180. art. 4.

proprium contemplatiuæ vitæ, ad quã ſtudium literarum dupliciter addiuuat. Vno modo, directe coadiuuando ad contẽplandum, illuminando ſcilicet intellectum. Vita enim [d] contemplatiua, de qua nunc loquimur, principaliter ordinatur ad cõſiderationẽ diuinorum, vt ſupra habitũ eſt,* in qua dirigitur homo per ſtudium ad conſiderandũ diuina. Vnde in laudem viri iuſti dicitur in pſal. 1. ꝙ in lege Domini meditabitur die ac nocte. Et Eccleſi. 39. dicitur. Sapientiã antiquorũ exquirer ſapiens, & in prophetis vacabit. Alio modo, ſtudium literarum iuuat ad contemplatiuã vitam indirecte, remouendo contemplationis pericula, ſcilicet errores qui in contemplatione diuinorum frequẽter accidunt his, qui ſcripturas ignorãt. Sicut in collationibus patrũ legitur,* quòd Abbas Serapiõ propter ſimplicitatẽ incidit in errorẽ Anthropomorphitarũ, ideſt, eorum qui Deũ habere humanam formã arbitrãtur. Vnde dicit Greg. in 6. moral. †quòd nonnulli, dũ plus exquirunt cõtemplando quàm capiunt, vſque ad peruerſa dogmata erumpunt. Et dum veritatis eſſe diſcipuli humiliter negligunt, magiſtri errorũ fiunt. Et propter hoc dicitur Eccleſ. 2. Cogitaui in corde meo abſtrahere a vino carnem meam, vt animũ meũ trãsferem ad ſapientiam, deuitaremque ſtultitiam. Secũdo, neceſſarium eſt ſtudium literarum religioſis inſtitutis ad prædicandum, & alia huiuſmodi exercendum. Vnde Apoſtolus dicit ad Titum 1. de epiſcopo, ad cuius officium huiuſmodi actus pertinent, Amplectẽtem eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonẽ, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere. Nec obſtat ꝙ apoſtoli abſque ſtudio literarum ad prædicandum ſunt miſſi, quia vt Hieronymus dicit in epiſtola ad Paulin.* Quicquid aliis exercitatio, & quotidiana in lege Dei mediatio tribuere ſolet, hoc illis Spiritusſanctus ſuggerebat. Tertio, ſtudium literarũ religioni congrui quantũ ad id, quod eſt omni religioni commune: ualet enim ad vitandam carnis laſciuiam. Vnde & Hieronymus dicit ad Ruſticum monachum†. Ama ſcripturarũ ſtudia, & carnis vitia non amabis. Auertit enim animũ a cogitatione laſciuiæ, & carnem macerat propter ſtudij laborẽ, ſecundum illud Eccleſi. 31. Vigilia honeſtatis tabefaciet carnes. Valet etiã ad auferendam cupiditatẽ diuitiarum. Vnde Sapien. 7. dicitur. Diuitias nihil eſſe dixi in comparatione illius. Et 1. Machab. 12. dicitur. Nos autem nullo horum indiguimus, ſcilicet exteriorum ſubſidiorum, habentes ſolatio ſanctos libros, qui ĩ manibus noſtris ſunt. Valet etiam ad obedientiæ documentum. Vnde Auguſt. dicit in libro de operibus monachorum. †Quæ eſt iſta peruerſitas, lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare? Et ideo manifeſtum eſt quòd congrue poteſt inſtitui religio ad ſtudium literarum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ gloſſa ibi exponit illud de litera veteris legis,* de qua Apoſtolus dicit 2. ad Corinth. 3. Litera occidit. Vnde non cognoſcere literaturam, eſt non approbare literalem circunciſionem, & cæteras carnales obſeruantias.

AD 2[m] dicendum, ꝙ ſtudium ad ſcientiam ordinatur, quæ ſine charitate inflat, & per conſequens diſſenſiones facit, ſecundum illud Prouer. 13. Inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia, ſed cum charitate ædificat, & concordiam parit. Vnde 1. ad Corinth. 1. Apoſtolus cum dixiſſet, Diuites facti eſtis in omni verbo, & in omni ſcientia, poſtmodum ſubdit. Idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Hieronymus tamen non loquitur ibi de ſtudijs literarum, ſed de ſtudijs diſſenſionum, quæ per hæreticos & ſchiſmaticos intrauerunt in religionem chriſtianam.

AD 3[m] dicendum, ꝙ philoſophi profitebantur ſtudia literarum quantum ad ſæculares doctrinas. Sed religioſis competit principaliter intẽdere ſtudio literarum pertinentium ad doctrinam, quæ ſecundum pietatem eſt, vt dicitur ad Titum 1. Alijs autem doctrinis intendere non pertinet ad religioſos, quorum tota vita diuinis obſequijs mancipatur, niſi inquantum ordinantur ad ſacram doctrinam. Vnde Auguſt. dicit in fine muſicæ.* Nos dum negligentes eſſe nõ æſtimamus, quos hæretici notionum & ſcientiæ fallaci pollicitatione decipiunt, tardius incedimus conſideratione ipſarum viarum. Quod tamen facere non auderemus, niſi multos pios Eccleſiæ filios eadem refellendorũ hæreticorũ neceſſitate feciſſe videremus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum religio, quæ uacat uitæ contemplatiuæ, ſit potior ea quæ uacat operibus uitæ actiuæ.

¶ *Super Quæſtionis ceteſimaoctauæ ſeptimaoctauæ Articulum ſextum.*

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd religio quæ vacat vitæ contemplatiuæ, non ſit potior ea quæ vacat operibus vitæ actiuæ. Dicitur enim extra* de regularibus, & tranſeuntibus ad religionem cap. Licet, Sicut maius bonum minori bono præponitur, ita cõmunis vtilitas ſpeciali vtilitati præfertur. Et in hoc caſu recte præponitur doctrina filẽtio, ſolicitudo contẽplationi, & labor quieti: ſed religio eſt melior quæ ad maius bonũ ordinatur, ergo vt ꝙ religiones quæ ordinãtur ad vitã actiuã, ſint potiores illis, q̃ ordinantur ad vitam contemplatiuã.

¶ 2 Præt. Omnis religio ordinatur ad perfectionem charitatis, vt ſupra habitum eſt.* Vnde ſuper illud ad Hebræos 12. Nõdum vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, dicit gloſſ.† Perfectior in hac vita dilectio nulla eſt ea, ad quam ſancti martyres peruenerunt, qui cõtra peccatum vſque ad ſanguinẽ certarunt. Certare autẽ vſque ad ſanguinem cõpetit religionibus, quæ ad militiã ordinantur, quæ tamen pertinent ad vitã actiuã. ergo videtur ꝙ huiuſmodi religiones ſint potiſſimæ.

¶ 3 Præt. Tãto videtur eſſe aliqua religio perfectior, quanto eſt arctior: ſed nihil prohibet aliquas religiones ad vitã actiuam ordinatas eſſe arctioris obſeruãtiæ, q̃ ſint illæ quę ordinantur ad vitã contẽplatiuam. ergo ſunt potiores.

SED CONTRA eſt, quod Domi nus Luc. 10. dicit, optimam partẽ eſſe Mariæ, per quam vita contemplatiua ſignificatur.

IN Art. 6. eiuſdem quæſt. nota, quòd cum in corpore articuli dicitur, ꝙ illa religio ſimpliciter præfertur alteri, quę ordinatur ad finem abſolute potiorem, vel quia eſt maius bonũ, vel quia ad plura bona ordinatur, iſta ſecunda pars diſiuncti uæ non habet prosubiecto propoſitionis finem, ſed religionem: ita ꝙ non eſt ſenſus, ꝙ finis eſt potior vel quia eſt maius bonum, vel quia ad plura bona ordinatur: quoniã finis vt ſic, nõ habet finẽ, alioquin procederetur in infinitum, ſed eſt ſenſus, ꝙ dupliciter religio ordinatur ad finem potiorem, vel quia finis eſt maius bonum, vel quia ipſa religio ordinatur ad plura bona: ſicut religio quæ ordinatur ad orandum, melior eſt quàm illa quæ ordinatur ad propriæ lectioni vacandum: quia melius cõtemplatio fit orando, quàm legendo. Religio tamen quæ ad vtrumque bonum ordinatur, ſcilicet orationẽ & lectionem, melior eſt ſimpliciter vtraque, quia habet finẽ potiorem ex eo, quòd finis eius complectitur vtrumque bonum, illarum vero vnicum tantum. Et h ac ratione conſtituũtur in ſupremo religionis gradu illæ religiones, q̃ non ſolum contemplantur, ſed contemplata docent.

¶ In reſponſione ad ſecundum perſpice, ꝙ hinc habes ſolutionẽ vulgaris quæſtionis, An. ſ. euntes recto corde & opere ad bellum contra infideles, ſint martyres, ſi in bello occidũtur. Habes ſiquidem hoc in loco ab authore partem negatiuam. Et ratio in litera redditur, quia martyres ꝓprie ſũt qui ad propriũ ſanguinem fundendum vſque ad priuationẽ vitæ tendunt directe, vt teſtes Chriſti ſint. Iſti autem tam religioſi, q̃ ſæculares directe tendunt ad alienum ſanguinem fundendum, vel fugandum. Vnde non ſunt abſolute loquẽdo, ſi occidãtur, martyres. Verum quia alia eſt quæſtio de martyrio, & alia de merito martyrii, ſõ author excluſo martyrio a religioſis militibus, de merito martyrii tractat, & docet ꝙ ſicut in caſu neceſſitatis meli⁹ eſt infirmorum curę dare operam quàm contẽplationi, quàm nis abſolute optima ſit Mariæ pars, & maioris meriti in neceſſitatis articulo eſt curam infirmi habere, quàm contemplari, vel prædicare: ita in ar. neceſſitatis, puta, ſi Eccleſia periclitaretur non ſolum quo ad perſonarum oppreſſionẽ, ſed quo ad fidei libertatem, maioris meriti eſſet pro Eccleſiæ defenſione vſq; ad mortẽ bellando ſe exponere, quàm contemplari, vel prædicare. Et tunc merito martyrii non carerent, qui in tali bello ſic occiderentur. Præferretur enim in huiuſmodi caſibus milites iſti omnibus religioſis, vtpote martyribus æquales in merito.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli ſexti, in exemplo de mediis ad cõtinentiam ſeruandã attende, quòd non exempli tãtum, ſed veritatis doctrinam continet. Nam pauperes nudos vacare generationi videm⁹: ſimiliter laborantes continue laboribus maximis, vacare & generationi perſpicimus, famelicos autẽ & ſitibundos nequaquàm, iuxta illud, Sine Cerere & Bacho friget Ven⁹. Melius ergo mediũ ad continentiam ſeruãdam eſt abſtinere a cibo & potu, quàm carere caligis, aut calceis, & quàm laborare, & hmõi.

¶ *Super Quæſtionis ceteſimaoctauæ ſeptimaoctauæ Articulum ſeptimum.*

IN art. 7. eiuſdẽ q. aduerte in titulo ly perfectionem religionis. Eſt. n. triplex perfectio. ſ. hominis abſolute, quæ ſine omni ſtatu perfectionis habetur a viris perfectis non religioſis, nec prælatis. Eſt & perfectio ſtatus religioſi, de qua eſt ſermo. Eſt & perfectio ſtatus epiſcopalis, de qua ſermo habitus eſt. Nunc igitur de perfectione media quæ perfectio religionis appellatur, eſt quæſtio, an minor ſit habere aliq̃d in cõmuni. Et quia huiuſmodi perfectio eſt perfectio hominis ſm talem ſtatũ, & ordinatur ad perfectionem hominis abſolute, quæ in charitate conſiſtit: ideo in litera ex mentis humanæ diſpoſitione, vel impeditione ad ſpiritualia & ſpeciales fines religionum declaratur intentum.

¶ In eodẽ art. 7. eiuſdem q. 188. dubium occurrit circa concluſionem de modo paupertatis religionum ordinatarũ ad contemplandum, & contemplata prædicandum. Dicitur. n. in litera, ꝙ modus paupertatis talium eſt, ſi modica quæ ſunt neceſſaria ad victum, congruo tempore procurata conſeruantur. Habet. n. concluſio hæc difficultatẽ propter duo. Primo, quia iſte modus viuendi habet plus ſolicitudinis, q̃ viuere

RESPON. Dicẽdum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt*, differentia vnius religionis ad aliã principaliter quidem attenditur ex parte finis, ſecũdario autem ex parte exercitij. Et quia nõ poteſt quid dici altero potiꝰ, niſi ſm id in quo ab eo differt, ideo excellẽtia vnius religionis ſuper aliam principaliter quidem attenditur ſm religionis finem, ſecũdario autem ſecundum exercitiũ. Diuerſimode tamen vtraq; comparatio attenditur. Nam comparatio quæ eſt ſecundum finem, eſt abſoluta, eo ꝙ finis propter ſe quẽritur. Comparatio autem quæ eſt ſecundum exercitiũ, eſt reſpectiua, quia exercitium non quæritur propter ſe, ſed propter finem: & ideo illa religio alteri præfertur, quæ ordinatur ad finem abſolute potiorẽ vel quia eſt maius bonum, vel quia ad plura bona ordinatur. Si vero ſit finis idem, ſecundario attenditur præeminentia religionis non ſecũdum quantitatem exercitij, ſed ſm proportionem eius ad finem intẽtum. Vnde & in collationibus patrum inducitur ſententia† beati Antonij, qui prætulit diſcretionem, per quam aliquis omnia moderatur, & ieiunijs, & vigilijs, & omnibus huiuſmodi obſeruãtijs. Sic ergo dicendum eſt, ꝙ opus vitæ actiuæ eſt duplex. Vnum quidem quod ex plenitudine contemplationis deriuatur, ſicut doctrina & prædicatio. Vnde & Greg. dicit in 5. homi. ſuper Ezechielem*, ꝙ de perfectis viris poſt contemplationem ſuam redeuntibus dicitur, pſal. 144. Memoriam ſuauitatis tuæ eructabũt: & hoc [d] præfertur ſimplici contemplationi. Sicut. n. maius eſt illuminare q̃ lucere ſolum, ita maius eſt contemplata alijs tradere q̃ ſolum contẽplari. Aliud autem opus eſt actiuæ vitæ, quod totaliter cõſiſtit ĩ occupatione exteriori, ſicut elee moſynas dare, hoſpites recipere, & alia huiuſmodi quæ ſunt minora operibus contemplatiuis, niſi forte in caſu neceſſitatis, vt ex ſupra dictis patet*. Sic ergo ſummũ gradum in religionibus tenẽt, quæ ordinantur ad docendum & prædicandum, quæ & propinquiſſimæ ſunt perfectioni epiſcoporum: ſicut & in alijs rebus fines primorũ coniunguntur principijs ſecundorum, vt Diony. dicit 7. c. de diui. nomi.* Secundum autem gradum tenent illæ, quæ ordinantur ad contẽplationem. Tertiũs eſt earum, quæ occupantur circa exteriores actiones. In ſingulis autem horum gradum poteſt attendi præeminentia ſecũdum qd vna religio ordinatur ad altiorem actum in eodẽ genere, ſicut inter opera actiuæ vitæ potius eſt redimere captiuos, q̃ recipere hoſpites: & in operibus vitæ cõtemplatiuæ potior eſt oratio, q̃ lectio. Poteſt etiã attẽdi præeminentia, ſi vna earum ad plura horum ordinetur q̃ alia, vel ſi conueniẽtiora ſtatuta habeat ad finẽ propoſitum conſequendum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Decretalis illa loquitur de vita actiua, prout ordinatur ad ſalutẽ aliarum.

AD 2[m] dicendum, ꝙ religiones quæ inſtituuntur propter militiã, directius ordinantur ad hoc quòd effundant ſanguinem hoſtium, q̃ ad hoc quòd eorum ſanguis effundat, quod proprie martyribus competit. Nihil tamen prohibet huiuſmodi religioſos in aliquo caſu meritum martyrij conſequi, & ſecundum hoc præferri alijs religioſis: ſicut & opera actiua interdum in aliquo caſu præferũtur cõtemplationi.

AD 3[m] dicendum, ꝙ altitudo obſeruantiarum nõ eſt illud quod præcipue in religione commendatur, vt beatus Antonius dicit. Et Iſa. 58. dicitur. Numquid tale eſt ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam? Aſſumitur tamen in religione vt neceſſaria ad carnis macerationẽ, quę ſi ſine diſcretione fit, periculum deficiendi habet annexum, ſicut beatus Antonius dicit: & ideo non eſt potior religio ex hoc, ꝙ habet arctiores obſeruantias, ſed ex hoc ꝙ ex maiori diſcretione ſunt eius obſeruantiæ ordinatæ ad finem religionis: ſicut ad continentiam efficacius ordinatur maceratio carnis per abſtinẽtiam cibi & potus, quæ pertinent ad famem & ſitim, q̃ per ſubtractionem veſtium, quæ pertinent ad frigus, & ad nuditatẽ, & q̃ per corporalem laborem.

ARTICVLVS VII.

Vtrum habere aliquid in communi diminuat perfectionem religionis.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ habere aliquid in communi diminuat perfectionem religionis. Dicit. n. Dominus Matthæi 19. Si vis perfectus eſſe, uade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Ex quo patet ꝙ carere mũdanis diuitijs pertineat ad perfectionem chriſtianę vitæ: ſed illi qui habent aliquid in communi non carent diuitijs mũ-

Inter prin. & med. incipit hæc epiſt. Frater Ambroſius tua mihi. tomo 1.

De viuendi forma circa med. to. 1.

Ca. 17. circa fin. tom. 3.

Gloſ. ordi. ibidem.

D. 11 85.

Q. 108. ar. 4.

In collatione. 10. ca. 4.

Li. 6. ca. 26. parũ a principio.

Li. 6. Muſicæ in fine, tom. 1.

Inf. q. 189, ar. 8. cor. & ad 2. Et opuſcu. 10. c. 1. fin.

*In decreta li. 3. ca. 18. a medio.

In collatione. 2. c. 3. an medium.

Ho. 5. poſt medium.

D. 1188.

Art. 1. & 2. huius qõ.

Eſt Aug. in ſerm. 27. de ver. Apoſt. tom. 10.

Q. 182. ar. 1.

Ca. 7. inter med. & fi.

Ar. 1. huius quæſt.

Opuſ. 17. c. 15. Et opuſ. 10. c. 6.

viuere ex moderatis possessionibus: quoniam experientia testatur, quòd si viuitur ex possessionibus, solicitudo incumbit valde paucis, & reliqui vacant studio & saluti animarum. Si autem viuitur ex procuratione, hoc est, ex mendicitate, oportet multos religiosos tempore messis, & vindemiæ emittere ad quæstum vitra quotidianos quæstus.

danis. ergo vt ꝙ nõ attingãt omnino ad perfectionẽ christianæ vitæ.

¶ 2 Præt. Ad perfectionem consiliorum pertinet vt homo mundana solicitudine careat, unde & Apostol. 1. ad Corinth. 7. dans consilium de virginitate dicit. Volo vos sine solicitudine esse: sed ad solicitudinem præsentis vitæ pertinet ꝙ aliqui reseruent sibi aliquid in futurum: quam quidem solicitudinem Dominus discipulis prohibet Matthæi 6. dicens. Nolite solliciti, esse in crastinũ. ergo videtur ꝙ habere aliquid in cõmuni diminuat perfectionem christianæ vitæ.

¶ 3 Præt. Diuitiæ communes quodammodo pertinent ad singulos, qui sunt in cõmunitate. Vnde Hieronymus dicit* de quibusdam loquens. Sunt ditiores monachi, q̃ fuerant sæculares: possident opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo non habuerunt: suspirat eos Ecclesia diuites, quos tenuit mundus ante mẽdicos: sed ꝙ aliquis habeat diuitias proprias derogat perfectioni religionis. ergo ẽt perfectioni religionis derogat ꝙ aliquid i cõmuni habeatur.

¶ 4 Præt. Gregorius in 3. dialogorum * narrat de quodam sanctissimo viro Isaac, ꝙ cum ei discipuli humiliter innuerẽt vt pro vsu monasterij possessiones quæ offerebãtur acciperet, ille solicit⁹ suæ paupertatis custos fortem sententiam tenebat dicens. Monachus qui in terra possessiones quærit, monachus non est. Quod intelligitur de communibus possessionibus, quæ pro communi vsu monasterii ei offerebantur. ergo videtur quòd habere aliquid in communi tollat perfectionem religionis.

¶ 5 Præt. Dominus perfectionem religionis discipulis tradens Matthæi 10. dicit. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non perã in via: per quod, vt Hieronymus dicit arguit Philosophos* qua vulgo appellãt bacchoperiti quasi cõtemptores sæculi, & omnia pro nihilo ducẽtes, cellariũ secũ vehant. ergo videtur ꝙ reseruare aliquid

Hieron. ad Nepotianũ devita cleri corum ante mediũ, to. 1

Li. 3. c. 14. a

Hier. i hoc loco. tom. 9

Bononiensis arguisse, quòd destrueret ei fratres, quia: sæpe dabat eis pitantiam, & tamen quantum ex illa lectione memini, nõ dabat forte bis in hebdomada pitantiam procurator ille. Olim vestes veteres & lacerę, resarcitæ tamen, in vsu erant, modo consumitur ærarium magnum in vestibus. Taceo de fabricis sumptuosis quæ a mendicantibus fiunt. Et breuiter expensæ modernæ tantum distant ab antiquis, vt non sit mirum si multa opus sit solicitudine. Tertia est vitæ perfectio, qa religiosi defecerunt in vitæ perfectione, quo fit vt & prælatis solicitudo sit cõsolatos fratres conseruandi in victu &c. & sæculares non uidentes perfectionem quæ in talibus exigitur, nõ dãt largiter, & De⁹ principalis distributor iustissime subtrahit eleemosynas male meritis de sua professione, & tamẽ author doctrinam suã de religiosorum paupertate fundat super prę sumpta perfectione profitentium paupertatem voluntariam, vt patet in tertio contra Gentiles in multis capitulis de hac materia. Vnde & hic dicit, quòd modica necessaria ad vitæ &c. quia natura paucis contenta est, sed non delectabilis appetitus, sed non infelix horror abiectarum vestium, sed non dispositio illorũ qui] pauperes esse volunt, & nihil sibi deesse. Dicendum est igitur, ꝙ si religiosi illi perfectioni vitæ operam darent efficacem cõtẽti solis necessariis ad vitam, parua immineret eis solicitudo procurãdi victũ. Et per hoc soluitur etiam secunda obiectio. Nam desistere a perfectionis studio ob negligentiam & vsum non necessarium, ratio est quare Deus non aperit eis manũ sæcularium, cuius euidentissimum signum est, ꝙ vbicumque vir aliquis perfectæ vitæ nominatur & creditur, vltro omnia offeruntur a fidelibus.

¶ Circa loculos Domini, dubium occurrit, An sit opus perfectionis, vel imperfectionis habere loculos, & huiusmodi. Et est ratio dubii, quia Augustinus in libro de opere monachorum, & super illud, Producens fœnum iumẽtis, dicit. Dominus noster Iesus Christus more *suæ misericordię* infirmioribus compatiẽs, cũ ei possent angeli ministrare, loculos habere dignatus est. Et Nicolaus quartus ī Decretali, Exiit qui seminat. in 6. de verborum significatione, dixit quòd infirmorum personam Christus suscepit in loculis. Et rursus, ligitnamque Christus & docuit perfectionis opera: egit etiam & infirma, sicut interdum in fuga patet, & loculis. Sed vtrumque perfecte

Li. 2. c. 9. parum a prin. & habetur 12. q. 1. c. Et pedit.

Li. 2. ca. 26. in fine, & c. 35. tom. 4.

Q. 184. art. 3. & q. 185. ar. 6. ad 1.

Super illud Matth. 19. Et sequentes tom. 9.

In collatione 1. ca. 7. i medio.

Matth. 19. tom. 9.

fecte perfectus existens, vt perfectis & imperfectis se viam salutis ostenderet, qui vtrosque saluare venerat, vbi manifeste insinuatur, ꝙ habere loculos imperfectorum est.

¶ In oppositum est authoritas literę huius, & rationis in ea allatæ, quę potest sic extendi. Habere loculos, nihil minuit de personali perfectione, alioquin Abraham, cui dictũ est, Esto perfectus, & Christus, & Apostoli non fuissent perfecti personaliter. Nihil etiam minuit de perfectione statꝰ episcopalis: alioquin tot sancti episcopi non fuissent perfecti, vt Ambrosius, Augustinus, Gregorius. Nihil etiam minuit de perfectione religionis, alioquin Benedictus, Antonius, Bernardus, Dominicus &c. nõ fuisset perfecti religiosi. Nihil ergo minuit de perfectione habere loculos.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ proculdubio habere loculos nihil minuit de perfectione vitæ, aut status religiosi, vel episcopalis, propter rationes quas author affert & hic, & in tertio contra Gent. diffuse, & exẽpla Christi, & Apostolorum, & obseruantiam tot perfectorum sanctorum episcoporum, & religiosorum, quorum opera sunt doctrina vitæ christianæ. Pro intelligentia autem verborum, quæ in oppositum possunt induci, scito quòd aliquod opus esse in finis tatis, vel infirmorũ, vel infirmũ, seu imperfectionis, vel imperfectorum, vel imperfectum, cõtingit dupliciter. Primo, loquendo de infirmitate & imperfectione moris priuatiue, seu cõtrarie: & sic blasphemum est dicere, Dominũ opera infirma egisse: quoniam quod sic est infirmum, vel imperfectum, caret perfectione vel sanitate morali, quam debet habere. Alio modo, negatiue, & hoc dupliciter vel in genere moris, vel in genere naturæ. Si intelligatur in genere naturæ negatio perfectionis, sensus est, quòd actus aliquis est infirmus, vel imperfectus, quia ipse ex vna, & actus contrarius ex altera parte sic se habent, ꝙ actus ipse vel defectum aliqnem naturæ sonat, quem non sonat alter, vel excellentiam aliquam sonat alter, quam non sonat ipse. Verbi gratia. Occidere hominem solitarie sumptum, est actus malum sonans. Conferunare actum hominẽ est actus contrarius sonans solitarie bonum, ac per hoc potest dici, quòd occidere hominem est malum, & conseruare hominem est bonum. Et sic est in genere naturæ. Nam in genere morum vtrumque potest esse bonum, & malũ. Similiter in proposito, Viuere sine loculis, excellentiæ magnæ est, immo diuinitatis, vt si Christo angeli continue ministrassent, sicut & Paulum eremitã coruus pascebat: & per oppositum viuere cum loculis, infirmitatis & humanæ necessitatis. Illud pfectionis supra hominem, hoc imperfectionis humanæ. Et sic proculdubio Augustini verba intelligenda sunt, vt patet ex eo, quòd cõtra loculos non humanam perfectionẽ, sed diuinam distinguit potestatem dicendo, Cui angeli administrabant. Et hunc sensum ipsemet Augustinus exponit, vt habetur in Decretali 12. q. 1. capitolo, exẽplũ. Exẽplum Domini accipite conuersantis in terra. Quare loculos habuit, cui angeli ministrabant, nisi quia ecclesia loculos habitura erat?

¶ Si vero in genere moris intelligatur, negatio perfectionis dupliciter intelligi potest. Primo simpliciter, & tunc sensus est, quòd opus aliquod secundũ suum genus

Li. 10. ca. 8 ante mediũ tom. 5.

In fine commentarii in c. 17. Math. tom. 9.

exteriores non quærantur, vel habeantur nisi in modica quantitate quantum sufficiunt ad simplicem victum, talis solicitudo non multũ impedit hominem: unde nec perfectioni repugnat christianę vitę. Nõ enim omnis solicitudo a Domino interdicitur, sed superflua & nociua. Vnde super illud Matthæi 6. Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid mãducetis &c. dicit Aug. in libro de sermone Domini in monte. *Non hoc dicit, vt ista non procurentur quantum necessitatis est, sed vt nõ ista intueãtur, & propter ista faciãt quicquid in Euangelij prædicatione facere iubentur. Sed abundans diuitiarum possessio abundantiorẽ solicitudinem ingerit, per quã animus hominis multum distrahitur & impeditur, ne totaliter feratur in Dei obsequiũ. Alia vero duo, s. amor diuitiarum, & elatio, seu gloriatio de diuitijs nõ consequuntur nisi abundantes diuitias. Differt tamen circa hoc vtrum diuitię abundãtes, vel moderatæ in proprio, vel in communi habeantur. Nam solicitudo quæ circa proprias diuitias adhibetur, pertinet ad amorẽ priuatũ, quo quis se tẽporaliter amat: sed solicitudo quæ adhibetur circa res communes, pertinet ad amorẽ charitatis, quæ non quærit quę sua sunt, sed communibus intendit. Et quia religio ad perfectionem charitatis ordinatur, quã perficit amor Dei vsque ad contemptum sui, habere aliquid proprium perfectioni repugnat religionis: sed solicitudo quæ adhibetur circa bona communia, pertinere potest ad charitatẽ, licet p hoc impediri possit aliquis altior charitatis actus, puta, cõtemplationis diuinæ, aut instructionis proximorũ. Ex quo patet, ꝙ habere superabundantes diuitias in cõmuni siue ī rebus mobilibus, siue in immobilibus, est impedimẽtũ perfectionis, licet non totaliter excludat eam. Habere autẽ de rebus exterioribus in communi siue mobilibus, siue immobilibus, quantũ sufficit ad simplicem victum, perfectionem religionis non impedit, si consideretur paupertas per cõparationem ad communem finem religionũ, qui est vacare diuinis obsequijs. Si autem consideretur per cõparationem ad speciales fines religionum, sic præsupposito tali fine, paupertas maior, vel minor est religioni accommoda: & tãto erit vna quęque religio fm paupertatẽ perfectior, quanto habet paupertatem magis proportionatã suo fini. Manifestũ est autẽ ꝙ maiorem solicitudinem spiritualium requirit religio, quæ est instituta ad contemplandum, & contẽplata aliis tradendum per doctrinã & prędicationem, q̃ illa quę est instituta ad contemplandum tantũ. Vnde talem religionem decet paupertas talis, quæ minimam solicitudinem ingerit. Manifestum est autẽ ꝙ minimam solicitudinem ingerit seruare res vsui hominum necessarias tempore congruo procuratas: & ideo tribus gradibus religionũ suprapositis, triplex gradus pauperatis competit. Nam illis religionibus quæ ordinantur ad corporales actiones actiuæ vitæ, competit habere abundantiam diuitiarum cõmunium. Illis autẽ religionibus, quæ sunt ordinatæ ad contemplandum, magis cõpetit habere possessiones moderatas, nisi simul oporteat tales religiosos per se, vel per alios hospitalitatem tenere, & pauperibus subuenire. Illis autem quę ordinantur ad contẽplata aliis tradenda, competit vitam habere maxime ab exterioribus solicitudinibus expeditam. Quod quidem fit dum modica, quæ sunt necessaria vitæ, congruo tempore procurata cõseruantur, & hoc Dominus pauperatis institutor docuit suo exẽplo. Habebat.n. loculos Iudæ commissos, in quibus recondebãtur ei oblata, vt habetur Ioan. 10. Nec obstat quòd Hieronymus dicit supra Matthæum. * Si quis obijcere voluerit, quoniam Iudas pecuniã in loculis portabat: respondemus

gen⁹ est imperfectũ, vel infirmum in genere moris: quia nõ habet ex sua ratione omnem perfectionẽ possibilem reperiri in opere aliquo sub genere moris. Et in hoc sensu omne op⁹ morale habẽs aliud opus morale sec̃m suum genus perfectius se, est imperfectum, & infirmum negatiue: quia non habet perfectionem inuentam in actu secundum suam rationem perfectiorem. Et sic verissimũ est, quòd Dominus in carne mortali vtraque opera egit, & docuit. s. perfecta & imperfecta, hoc est, maiora & minora. Minus est enim seruare castitatem, quàm animam suam ponere pro amicis suis, & vtrumq; egit, & docuit Christus. Et similiter minus est instruere mulierem, quàm prædicare populo, vtrumque egit Chris, & sic de aliis.

Q.184.art. 3.

Q.186.art. 8.

¶ Secundo de actibus solitarie sumptis, & tunc est sensus, quòd duorum actuum contrariorũ ille dicitur perfectionis, qui solitarie sumptus sonat virtutẽ, quam non sonat alter actus contrarius: & ideo dicitur imperfectionis, verbi gratia. Si proponantur hi duo actus contrarii. s. bibere vinũ, & abstinere a vino, dicetur proculdubio quòd bibere vinum est imperfectionis, & abstinere a vino est perfectionis: quia abstinere a vino sonat prima facie virtutem, cum tamen secũdum veritatem neuter virtutis act⁹ sit, & vterque possit bene & male fieri. Et hoc modo Saluator noster egit, & docuit perfectionis; & imperfectiõis opera. Hoc enim modo fugere, sonat imperfectionem, & firmiter permanere, sonat virtutem. Et similiter viuere sine loculis sonat virtutem: & habere loculos, imperfectionem. Et per hæc patet quod dici potest ad verba Decretalis. Omnes enĩ huiusmodi sensus so-

In collatione 2. Abbatis Moysi c. 2. circa medium.

q̃ rem pauperum in usus suos conuertere, nephas putauit. s. soluẽdo tributũ; quia inter illos pauperes præcipue erãt eius discipuli, in quorũ necessitates pecunia loculorum Christi expẽdebatur. Dicitur. n. Ioã. 4. Discipuli abierunt in ciuitatẽ ut cibos emerent. & Ioan. 13. dicitur q̃ discipuli putabant, quia loculos habebat Iudas, q̃ dixisset ei Iesus, Eme ea quę opus sunt nobis ad diẽ festum, aut ut egenis aliquid daret. Ex quo patet, q̃ conseruare pecuniam, aut quascumque alias res cõmunes ad sustentationem religiosorum cõgregationis eiusdem, uel quorumcumque aliorum pauperũ, est perfectioni conforme, quã Christus docuit suo exemplo: sed & discipuli post resurrectionẽ, a quibus omnis religio sumpsit originẽ, pretia prædiorũ cõseruabant, & distribuebãt unicuiq; prout opus erat.

F

G

H

I

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ sicut dictum est,* ex illo uerbo Domini nõ intelligitur q̃ ipsa paupertas sit perfectio, sed perfectionis instrumentum, & sicut ostensum est, † minimum est inter tria principalia instrumenta perfectionis. Nam uotum continentiæ præeminet uoto paupertatis, & uotũ obedientiæ præfertur utrique. Quia uero instrumentum non propter se quæritur, sed propter finem, non tanto aliquid fit melius, quãto maius est instrumentum, sed quanto est magis fini proportionatum. Sicut medicus non tanto magis sanat, quanto maiorẽ dat medicinam: sed quãto medicina est magis proportionata morbo. Sic ergo non oportet q̃ religio tanto sit perfectior, quãto maiorem habet paupertatẽ: sed quanto eius paupertas est magis proportionata fini cõmuni & speciali. Et si daretur q̃ excessus paupertatis faceret religionem perfectiorem s̃m hoc q̃ est pauperior, non tamen faceret eam perfectiorẽ simpliciter. Posset enim esse q̃ alia religio excederet in his quæ pertinent ad continentiam & obedientiam, & sic esset simpliciter perfectior: quia quod in melioribus excedit, est simpliciter melius.

K

Ad 2m dicendum, q̃ per hoc q̃ Dominus dicit Matth. 6. Nolite solliciti esse in crastinum, non intelligitur q̃ nihil reseruetur in futurũ. Hoc. n. periculosum esse beat⁹ Antonius in collationibus patrum* ostendit dicens, q̃ priuationẽ omnium facultatum ita sectãtes, ut ex ipsis nec quidem unius diei uictum sibimet unumue denarium

In collatione 2. Abbatis Moysi c. 2. circa medium.

supereſſe paterentur, & alia huiusmodi facientes, ita videmus repente deceptos, vt arreptum opus nõ potuerint congruo exitu terminare. Et vt Aug. dicit in lib. de operibus monachorum,* si hoc verbum Domini, Nolite soliciti esse in crastinum, ita intelligatur, vt nihil in crastinum reponatur, non poterũt ista seruare qui se per multos dies a conspectu hominum separatos includunt, viuentes in magna intẽtione orationum. & postea subdit. * An forte quo sunt sanctiores, eo sunt volucribus dissimiliores? & postea subdit. Si. n. vrgeantur ex Euangelio vt nihil reponãt in crastinum, respondent: Cur ergo ipse Dominus loculos habuit vbi pecuniam collectam reponeret? Cur tã to ante fame imminente frumenta sanctis patribus missa sunt? Cur apostoli indigentiæ sanctorum necessaria procurarunt? Quod ergo dicitur, Nolite soliciti esse in crastinum, secundum Hieron. * sic exponitur. Sufficit nobis præsentis temporis cogitatio, futura quæ incerta sunt Deo, relinquamus. Secundum Chrysost. sic†. Sufficit labor, quem pateris propter necessaria, noli de superfluis laborare. Secundum Augustinum. sic. * Cum aliquid boni operamur, non temporalia, quæ significantur per crastinum, sed æterna cogitemus.

In ca. 23. 1 med. tom. 3

Ca. 23. a medio & c. 24.

Glo. ordin. circa finem c. 6. Matth.

Hom. 16. in Mat. in fi. in oper. imperfecto, tomo. 2.

Li. 2. de ser. Domini in monte, ca. 25. non procul a fine, tom. 4.

Ad 3m dicendum, q̃ verbum Hierony. habet locum vbi sunt superabundantes diuitiæ, quæ habẽtur quasi propriæ, vel per quarum abusum etiam singuli de communitate superbiunt, & lasciuiũt. Nõ autem habet locum in diuitijs moderatis communiter cõseruatis ad solam sustentationem uitæ, qua singuli indigent. Eadem enim est ratio, quòd singuli vtantur his quæ pertinent ad necessaria vitæ, & q̃ communiter conseruentur.

Ad 4m dicendũ, q̃ Isaac possessiones renuebat accipere, quia timebat ne per hoc ad superfluas diuitias veniretur, per quarum abusum impediretur religionis perfectio. Vnde Grego. ibidem subdit.* Sic metuebat paupertatem suæ securitatis perdere, sicut auari diuites solent perituras diuitias custodire. Non autem legitur quòd renuerit recipere aliqua necessaria ad vitę sustentationem communiter conseruandam.

Ad 5m dicendum, q̃ Philos. in 1. polit.* dicit. Panem & vinum & alia huiusmodi esse diuitias naturales: pecunias vero diuitias esse

Ca. 23. a medio & c. 24.

Loco citato in argum.

brii sunt, & casti, & reuera primus sensus in aliqua sui parte ad literam conuenit illi Decretali, iuxta verba Augu. Secundus autẽ & tertius intenti videntur ad literam ibidẽ in ista materia, quoniam vtriusque capax est litera illa, & hæc quantum ad expositionẽ illius Decretalis applicantur non nisi quãdo apostolica licebit authoritate applicata intelligantur.

¶ In respõsione ad primum, perspice literæ perfectam responsionem. Primo namque ostendit, q̃ non quanto pauperior tanto perfectior religio: quia paupertas instrumẽtum est ad perfectionem religionis. Secundo, vel propter varias opiniones, vel quia aliqualiter verificari potest, q̃ paupertas maior auget perfectionem religionis, subiungit distinguẽdo de religionis perfectione. s. simpliciter, vel secundum quid: & dicit quòd etiã si cõcederetur, q̃ quãto pauperior religio, tanto perfectior ly perfectior, denotaret perfectionem secũdum quid, hoc est, esset pfectior ĩ hoc. s. in latitudine boni paupertatis, & nõ denotaret perfectionem simpliciter, hoc est, non propterea esset religio perfectior absolute: quia alia religio posset pauperiorem excedere secundum latitudinẽ alterius maioris boni, puta, continentiæ, vel obediẽtiæ, vel charitatis. Quæ enim secundũ meliora excedit, est simpliciter melior vt patet.

¶ In respõsione ad tertium iũcta simul corpori articuli, perspice quàm vituperabiliter tantas diuitias multi religiosi diuites in communi consumant in sumptuosis fabricis: & copiosi reditus, qui monasteriis monachorum & huiusmodi sunt dati non ad impedimentum præstandum contemplatiuæ vitæ, quam vt au-

Li. 1. c. 5. 6. tom. 5.

thor in litera dicit magnarum diuitiarũ solicitudo impedit: sed vt vel hospitalitati vacẽt, aut patres pauperũ sint, diuertuntur in superfluas expẽsas, ita vt impleatur verbũ Hieronymi, q̃ inspirat eos ecclesia diuites. Sat eis esse deberet, q̃ habẽtes necessaria vt pauperes Christi tam invictũ q̃ ĩ habitationibus, reliqua pauperibus erogarent, vt gaude ret ecclesia eorũ diuitiis. Non est enim rationabile tot ad ecclesiastica collegia donatas diuitias, nisi quia bene vtebantur illis, & no ad delitias, aut pompã, vt hodie a multis fieri videtur arbitrãtibus obsequiũ se præstare Deo in huiusmodi sumptibus.

Super illud Matth. 10. Nolite possidere aurũ id innuit. tom. 9.

¶ *Super Quæstionis centesimaoctuagesimaoctauæ Articulum octauum.*

In arti 8. eiusdem q. hoc solum dicẽdum est, vt trẽpiatis ad vitam solitariam bene explanetur primo doctrina hęc, & examinẽt se, si propter animi pacionem solitudinem quærunt, aut propter perfectionẽ vitæ iam assecutã, ita vt sint iam patientes, benigni, humiles, mãsueti, & cõtẽti pane & aqua, &c. Perfectorum, inquit Apostolus, solidus est cibus eorum qui exercitatos habent pro cõsuetudine sensus ad discernẽdum practice & affectuose bonum, & malũ. Quis est hic, & laudabimus eum?

9. 184. ar. 6. ad 2. & 1. 2. q. 108. ar. 2. ad 3.

De viuendi forma, ante med. to. 1.

artificiales. Et inde est q̃ quidã philosophi nolebant vti pecunia, sed alijs rebus, quasi secundum naturam viuentes: & ideo Hieron. ibidem* per sententiam Domini qui similiter vtrumque interdicit, ostẽdit quòd in idem redit habere pecuniã, & alias res vitę necessarias. Et tamen licet Dominus huiusmodi non portari in via ab his qui ad prædicãdum mittebantur, ordinauerit, non tamen ea in cõmuni cõseruari prohibuit. Qualiter tamen illa verba Domini intelligẽda sint, supra ostensum est†.

A

B

Articvlvs viii.

Vtrum perfectior sit religio in societate viuentium, quàm agentium solitariam uitam.

Ad octavvm sic procedi tur. Videtur q̃ perfectior sit religio in societate viuẽtiũ, q̃ agentium solitariam vitam. Dicitur. n. Eccl. 4. Melius est duos esse simul, quàm vnum: habent enim emolumentum societatis suæ. Igitur videtur perfectior esse religio in societate viuentium.

C

¶ 2 Præt. Matthæi 18. dicit. Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum: sed nihil potest esse melius quàm Christi societas. ergo videtur quòd viuere in congregatione sit melius, quàm ducere solitariam vitam.

¶ 3 Præt. Inter alia religionis vota votum obedientię excellentius est, & humilitas est maxime Deo accepta: sed obedientia & humilitas magis obseruantur in conuersatione, quàm in solitudine. dicit. n. Hieron. y. in epist. ad Rusticum monachum.* In solitudine cito surrepit superbia, dormit quãdo voluerit, facit quod voluerit. Econtrario autem ipse docet eum, qui in societate viuit dicens. Non facias quod vis, comedas quod iuberis, habeas quantum acceperis, subijciaris cui non vis, seruias fratribus, prępositum monasterij timeas vt Deum, diligas vt parentem. ergo videtur q̃ religio in societate viuentium sit perfectior ea, quæ solitariam vitam agit.

D

¶ 4 Præt. Dominus dicit Lucæ 11. Nemo accendit lucernam, & in abscõdito ponit, neque sub modio: sed illi qui solitariam vitam agunt, videntur esse in abscõdito positi, nihil vtilitatis hominibus afferentes. ergo videtur quòd eorum religio non sit perfectior.

¶ 5 Præt. Id quod est secundum naturam hominis, videtur ad perfectionem virtutis pertinere: sed homo est naturaliter animal sociale, vt Philos. dicit in 1. politic.* ergo videtur quòd agere solitariam vitam nõ sit perfectius, quàm agere vitam socialem.

E

Li. 1. c. 2. post. prin. pos.

Sed contra est, q̃ Aug. in lib. de operibus monachorum ‡, illos sanctiores esse dicit, qui a conspectu hominum separati, nulli ad se præbent accessum, viuentes in magna intentione orationum.

Cap. 23. a medio illi⁹ tom. 3.

Respon. Dicendũ, quòd solitudo, sicut & ipsa paupertas, non est ipsa essentia perfectionis, sed perfectionis instrumentum. Vnde & in collationibus patrum dicit Abbas Moyses,* q̃ p puritate cordis & loquar ad cor eius. Vnde nõ congruit religionibus, quæ sunt ordinatæ ad opera vitæ actiuæ siue corporalia, siue spiritualia, nisi forte ad tempus exẽplo Christi, qui vt dicitur Lucæ 6. exijt in montem solus orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Competit autem religionibus quæ sunt ad contemplationem ordinatæ. Consideranduin est tamẽ quòd id, quod est solitarium, debet esse sibi per se sufficiens. Hoc autẽ est cui nihil deest, quod pertinet ad rationẽ perfecti: & ideo solitudo competit contemplanti, qui iam ad perfectũ peruenit, quod quidem contingit dupliciter. Vno modo, ex solo diuino munere, sicut patet de Ioã. Baptista, q̃ fuit tepletus Spiritusancto adhuc ex vtero matris suæ. Vnde cum adhuc puer esset, erat in desertis, vt dicit Lucæ 1. Alio modo, per exercitium virtuosi actus, secundum illud ad Hebr. 5. Perfectorum est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali. Ad exercitium autem huiusmodi iuuatur homo ex aliorum societate dupliciter. Vno modo, quantum ad intellectum, vt instruatur in his quæ sunt contemplanda. Vnde Hierony. dicit ad Rusticum monachum*. Mihi placet ut habeas sacrum contubernium, nec ipse te doceas. Secũdo, quantum ad affectum, vt. s. noxię affectiones hominis reprimantur exemplo & correctione aliorum: quia vt dicit Grego. 30 moral † super illud, Cui dedi in solitudine domum. Quid prodest solitudo corporis, si solitudo deserit cordis? & iõ vita socialis necessaria est ad exercitium perfectionis. Solitudo autem competit iã perfectis: unde Hierony. dicit ad Rusticum monachum, * Solitariam vitam comprehendimus minime, quippe quam sæpe laudauimus: sed de nido monasteriorum hũiusmodi volumus egredi milites, quos eremi rudimenta dura non terreant, qui specimen conuersationis suæ multo tempore didicerunt. Sicut ergo id quod iam perfectum est, præeminet ei quod ad perfectionem exercetur, ita vita solitariorum si debite assumatur, præeminet vitæ sociali. Si autem absque prędicenti exercitio talis vita assumatur, est periculosissima, nisi per diuinam gratiã suppleatur, quod in alijs per exercitium acquiritur, sicut patet de beatis Antonio & Benedicto.

Non multũ remote ante medium tom. 1.

Li. 30. c. 23. non remote a fine.

De viuendi forma, ante medium to. 1.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ Salomon ostendit melius esse quòd sint duo simul, quàm vnus, propter auxilium quod vnus habet ab alio vel ad subleuãdum, vel fouendum, vel spiritualiter calefaciendum, quo quidem auxilio iam non indigent qui sunt perfectionem assecuti.

Ad 2m dicendum, quòd dicitur 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Sicut ergo Christus est in medio eorũ, qui sibi inuicem per dilectionẽ proximi sociantur: ita habitat in corde eius, qui diuinæ cõtẽplationi insistit p dilectionẽ Dei.

Ad 3m dicendum, quòd actu obedire est necessa-

rium

rium his qui indigent exerceri secundum directionē aliorum ad perfectionem capiendam: sed illi qui iam perfecti sunt, spiritu Dei sufficienter aguntur, vt non indigeant actu aliis obedire. Habent tamen obedientiam in præparatione animi.

Li. 19. c. 19. a med. to. 5.

AD 4^m dicendū, quòd sicut Aug. dicit in 19. de ciuita. Dei. * A studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium. Quòd autem aliquis super candelabrum ponatur, non pertinet ad ipsum, sed ad eius superiores. Quæ sarcina si non imponatur, vt Aug. ibidem subdit, * cōtemplandæ veritati vacandum est, ad quam plurimum valet solitudo. Et tamen illi qui solitariam vitam agunt, multum vtiles sunt generi humano. Vnde Augu. dicit in lib. de

Eod. libr. & cap.

G moribus Ecclesiæ * de his loquens. Pane solo, qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contenti, desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt. Videtur autem nonnullis res humanas plusquàm oportet deseruisse, nō intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur.

Ca. 31. paulo a principio, tom. 1.

AD 5^m dicēdū, q̄ homo potest solitarius viuere dupliciter. Vno modo, quasi societatem humanam non ferēs propter animi sanitiam, & hoc est bestiale. Alio modo per hoc, q̄ totaliter diuinis rebus inhæret: & hoc est supra hominem. & ideo Philosophus dicit in 1. politico. q̄ ille qui alijs non communicat, est bestia, aut Deus, idest, diuinus vir.

¶ *Super Quæstionis vltimæ Articulum primum.*

QVAESTIO CLXXXIX.

De religionis ingressu, in decem articulos diuisa.

IN ar. 1. q. vlt. colligebantur quatuor impedimenta perfectæ charitatis, charitas, & perfectio charitatis, quæ distribuēda ita sunt, vt charitati opponātur occasiones peccādi, & pfectioni charitatis impedimenta perfectæ charitatis. Quibus collectis adiunge quintum. s. affectum hominis ad terrena, & perspice, quia affectus hominis ad terrena, vtriusque mali est pater. s. & occasionū peccandi, & impedimentorum perfectæ charitatis, merito religionis status qui affectum hominis a terrenis tollit, contra vtrumque malū apponitur in remedium. Et quia primum malum pertinet contra præcepta, secūdum, contra consilia: ideo religionis status medicina optima est & ad obseruādū præcepta & consilia, & nō solum ad seruanda consilia. Et hoc ex pegna deliberatio cum consanguineis & amicis ad religionis ingressum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum illi, qui non sunt in præceptis exercitati, debeant ingredi religionem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ non debeant religionē ingredi, nisi illi qui sunt in præceptis exercitati. Dominus. n. consilium perfectionis dedit adolescenti, qui dixerat se præcepta a iuuentute seruasse: sed a Christo sumpsit initium omnis religio. ergo videtur quòd non sint ad religionem admittendi, nisi qui sunt in præceptis exercitati.

¶ 2 Præter. Gregorius dicit super Ezech. * Nemo repēte fit summus, sed in bona conuersatione a minimis quis inchoat, vt ad magna perueniat: sed magna sunt cōsilia quæ pertinent ad perfectionem vitæ, minora autem præcepta sunt quæ pertinent ad communem iustitiā. ergo videtur q̄ nō debeant aliqui ad obseruantiam consiliorum religionē intrare, nisi prius fuerint in præceptis exercitati.

¶ 3 Præt. Sicut ordines sacri habēt quādam excellentiam in Ecclesia, ita & religionis status: sed sicut Gregorius scribit Anglorum episcopo, * & habetur in Decretis distinct. 48. Ordinate ad ordines accedēdum est. Nam casum appetit, qui & summi loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quærit ascensum. Scimus. n. q̄ ædificati parietes nō prius tignorum pondus accipiunt, nisi a nouitatis suæ humore siccentur, ne si ante pondera quàm solidentur, accipiant, cunctam simul fabricam deponant. ergo videtur quòd non debeant aliqui ad religionem transire, nisi in præceptis sint exercitati.

¶ 4 Præt. Super illud psalmi, Sicut ablactatus super matre sua. dicit glossa. † In vtero matris Ecclesiæ, primo cōcipimur, dum fidei rudimentis instruimur: deinde in lucē educimur, dum per baptismum regeneramur: deinde quasi manibus Ecclesiæ portamur, & lacte nutrimur, cum post baptismum bonis operibus informamur, & lacte spiritualis doctrinæ nutrimur proficiendo, donec iam grandiusculi a lacte matris accedamus ad mensam patris, idest, a simplici doctrina vbi prædicatur, Verbum caro factum est, accedamus ad Verbum patris in principio apud Deum. & postea subdit, Quia nuper baptizati in sabbatho sancto quasi manibus ecclesiæ gestantur, & lacte nutriuntur vsque ad Pentecostē, quo tēpore nulla difficilia inducuntur, non ieiunatur, nō media nocte surgitur. Postea Spiritu paraclito confirmati quasi ablactati incipiunt ieiunare, & alia difficilia seruare. Multi vero hunc ordinem peruerterunt, vt hæretici & schismatici, se ante tempus a lacte separantes, vnde extinguntur: sed hunc ordinem peruertere videtur illi qui religionē intrāt, vel alios ad intrādū inducūt, antequā sint in faciliori obseruātia præceptorū exercitati. ergo videt q̄ sint hæretici, vel schismatici.

¶ 5 Præt. A prioribus ad posteriora est transeundum: sed præcepta sunt priora consilijs, quia sunt cōmuniora, vtpote a quibus non cōuertitur existēdi cōsequentia. Quicumque. n. seruat consilia, seruat præcepta, sed non conuertitur: cōgruus autē ordo est vt a prioribus ad posteriora transeatur. ergo non debet aliquis transire ad obseruantiam consiliorum in religione, nisi prius sit exercitatus in præceptis.

SED CONTRA est, q̄ Dominus Matthæum publicanum, qui in obseruantia præceptorum exercitatus non erat, aduocauit ad consiliorū obseruantiam, dicitur enim Lucæ 5. q̄ relictis omnib^9 secutus est eū. non ergo est necessarium q̄ ante aliquis exerceatur i obseruātia præceptorum, quàm transeat ad perfectionem consiliorum.

RESPON. Dicendū, q̄ sicut ex supradictis patet, * status religionis est quoddam spirituale exercitium ad consequendam charitatis perfectionem, quod quidem fit inquantum per religionis obseruantiam auferuntur impedimenta perfectę charitatis. Hæc autem sunt quę implicant affectum hominis ad terrena. Per hoc autem q̄ affectus hominis implicatur ad terrena, non solū impeditur perfectio charitatis, sed interdum etiam ipsa charitas perditur, dum per inordinatam conuersionem ad bona temporalia homo auertitur ab incōmutabili bono mortaliter peccādo. Vnde patet q̄ religionis obseruantiæ sicut tollunt impedimenta perfectæ charitatis, ita etiam tollunt occasiones peccādi: sicut patet q̄ per ieiuniū, & vigilias, & obedientiam, & alia huiusmodi retrahitur homo a peccatis gulę, & luxurię, & a q̄ buscūque alijs peccatis. Et ideo religionis ingressus est inter obseruantiam communi modo præceptorum charitatis, & aliorum præceptorū ex vna, & consilia ex altera parte. Et attenditur secundum tria. Primo in hoc, q̄ se habēt vt commune & proprium, seu quasi superius & inferius, ita q̄ obseruantia cōmuni modo vtrorumque præceptorū est vt commune, obseruatio cōsiliorum vt propriū: quia illa potest esse sine ista, sed non econtra. Secundo in hoc, q̄ illa est prior ista ordine naturæ: & patet q̄ a prius est, a quo non conuertitur consequentia. Tertio in ordine temporis, & dicitur q̄ non oportet q̄ illa sit etiam prior tempore, sicut non oportet q̄ animal sit prius tēpore quacumque sua specie. Potest enim esse simul tempore cū qua cumque sua specie, nec potest inueniri extra omnem suam speciem. Vnde licet obseruantia præceptorum sit prior natura, vtpote tāquàm generis natura, non oportet tamen q̄ sit prior tempore ista sua specie. s. obseruatione præceptorum cum consiliis: quia non est secundum existentiam temporis prius aliquid in genere, quàm sit in aliqua specierū suarum: quoniam genus non est præter species suas. Potest ergo & prius tempore, & pōr non prius, sed simul tempore esse obseruantia præceptorum cum consiliis. Prius quidem, si prius præcepta sine consiliis seruarentur. Non prius autem, si simul vtraque seruantur. Nō oportet ergo q̄ sit prius tempore huiusmodi præceptorum obseruantia. Quarta comparatio ibi, Obseruantia vero præceptorū sine cōsiliis, & inter obseruantiam præceptorū sine consiliis, & obseruantiā præceptorū charitatis, consilia susceperunt eremi &c. Tertia cōparatio ibi, Obseruātia uero præceptorū charitatis secūdum communem modū, est

Quol. 4. ar. 2. Et opus. 17. c. 2. usq; ad 10. inclusiue.

Hom. 14. a medio illius.

In registro li. 7. c. 11. a medio. Et habetur di. 48. ca. Sicut Neoph.

Q. præc. ar.

A nem ingredi nō solum expedit his, qui sunt exercitati in præceptis, vt ad maiorem perfectionem perueniant: sed etiam his qui non sunt exercitati, vt facilius peccata vitēt, & perfectionem assequantur.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ Hieronymus dicit super Matthēū, * Mētitus est adolescēs dicens, Hęc omnia seruaui a iuuentute mea. Si enim quod positum est i mādatis, Diliges proximum tuum sicut

B ipsum, opere cōplesset, quomodo postea audiens, Vade, & vēde omnia quæ habes, & da pauperibus, tristis recessisset? Sed intelligēdum est eum mentitum esse quātum ad perfectam obseruantiā huius præcepti. Vnde Origenes super Matthæū dicit. Qd scriptū est in Euangelio ſm Hebræos, q̄ cū Dominus dixisset ei, Vade, & vende omnia quæ habes, cœpit diues scalpere caput suū, & dixit ad eum Dominus.

C Quomodo dicis, feci legem & prophetas, cū scriptum sit in lege, Diliges proximū tuum sicut teipsum? & ecce multi fratres tui filij Abrahæ amicti sunt stercore, morientes fame, & domus tua plena est multis bonis, & non egreditur aliquid omnino ex ea ad eos. Itaque Dominus redarguens eū dicit. Si vis perfectus esse, uade &c. Impossibile est. n implere mandatum quod dicit, Diliges proximum tuum sicut teipsum, & esse diuitem, & maxi-

D me tantas possessiones habere, qđ est intelligendū de perfecta impletione huius præcepti. Imperfecte autem & communi modo verū est eū obseruasse præcepta. Perfectio enim principaliter in obseruantia præceptorum charitatis cōsistit, vt supra habitum est. * Vt ergo Dominus ostenderet perfectionem consiliorum vtilē esse & innocētibus, & peccatoribus, non solum vocauit adolescentem innocentem: sed etiam Matthæum peccatorē. Sed ta-

E men Matthęus secutus est vocantē non autem adolescens: quia facilius conuertuntur ad religionē peccatores, q̄ illi qui de sua innocentia præsumunt, quibus dicit Dominus Matthæi 21. Publicani, & meretrices præcedunt vos in regno Dei.

AD 2^m dicendū, q̄ summum & infimum tripliciter accipi possunt. Vno modo in eodem statu, & in eodem homine, & sic manifestum est, quòd nemo repēte fit summus: quia vnusquisque recte viuens toto tēpore vitæ suę proficit vt ad summum perueniat. Alio modo, per comparationem ad diuersos status: & sic non oportet q̄ quicumque vult ad superiorem statū peruenire, a minori incipat, sicut non oportet q̄ qui vult esse clericus, prius in laicali vita exerceatur. Tertio modo, quantum ad diuersas personas: & sic manifestum est q̄ vnus statim incipit non solum ab altiori statu, generis. s. obseruantiæ præceptorum, abstrahendo ab hoc, vel illo modo: sed prima est vt species imperfecta: secunda vt species perfecta, puta, sicut irrationale & rationale respectu animalis. Secundo, quo ad ordinem naturæ: & dicitur q̄ secunda est prius natura, quia perfectum est prius natura *imperfecto*. Tertio, quo ad ordinem temporis: & dicitur quòd non est necessario inter illa ordo temporis, sed potest quælibet earum esse altera non præexistente. Non. n. oportet prius esse in statu coniugii quàm in statu virginali. Ibi præceptum est sine consilio, hic consilium etiā seruatur. Et per hæc respondet directe argumento, concludens, quòd oportet prius aliquem esse bonum secularem ad hoc quòd sit religiosus. Cum his tamen omnibus caue, ne subito ad religionē recipias eos qui diuturna sunt consuetudine astricti enormib^9 vitiis, quales sunt lenones, latrōes, & huiusmodi: quoniam etsi scriptū sit, quòd publicani & meretrices præcedent vos in regno cælorum, scriptum est etiam, Videte quomodo caute ambuletis. Non est tutum tales criminosos rēpente in societatem innocentum quodammodo, iuuenum introducere. Timendum est ne doceant alios mala, ne corrumpant alios &c.

Super illud Matth. 19. Hæc omnia seruaui. to. 9.

Homil. 8. in Matth. non multum remote ante med. to. 3.

Q. 184. ar. 3.

statu, sed ēt ab altiori gradu sanctitatis, q̄ sit summū, F ad quod alius peruenit per totam vitam suam. Vnde Greg. dicit in 2. dialo. Oēs cognoscāt, a quanta Benedictus puer cōuersationis gratia & perfectione cępisset.

Elicitur ex q. 184. ar. 6.

AD 3^m dicēdum, q̄ sicut supra dictū est, *ordines sacri præexigunt sanctitatē; sed status religionis est exercitium quoddam ad sanctitatem assequendam. Vnde pondus ordinum imponendū est parietibus iam per sanctitatem desiccatis: sed pondus religionis deficcat parietes, idest, homines ab humore vitiorum.

AD 4^m dicendum, q̄ sicut manifeste ex verbis illius glossę apparet, principaliter loquitur de ordine doctrinæ, prout transeundū est a facilioribus ad difficiliora. Vñ qđ dicit, hæreticos & schismaticos hūc ordinē pervertere, manifestū est ex sequētibus ad ordinē doctrinæ pertinere. *Sequitur. n. Hic vero se seruasse. s. prędictum ordinē dicit cōstringens se maledicto. Sic quaq̄ nō modo in alijs sui humilis, sed ēt in sciētia, quia humiliter sentiebā, quia prius nutritus lacte quod ē Verbum caro factum est, vt sic crescerē ad panē angelorū. i. ad Verbū, quod est in principio apud Deū. Exemplū aūt quod in medio interponitur, q̄ nouiter baptizatis nō indicitur ieiuniū vsque ad Pentecostē, ostendit q̄ non sunt ex necessitate ad difficilia cogendi antequā per Spiritum sanctum interius ad hoc instigentur, vt difficilia propria volūtate assumant. Vnde & post Pētecostē post receptionē Spiritussancti, ieiuniū celebrat Ecclesia. Spiritus aūt sanctus, sicut Ambros. †dicit super Lucā, non arceturætatibus, non finitur morte, nō H excluditur aluo. Et Gregor. dicit in Homilia *Pentecostes. Implet citharœdum puerū, & Psalmistā facit, implet puerū abstinentem, & iudicē senum facit. & postea subdit: Nulla ad discēdū mora agitur, in omne qđ voluerit mox vt tetigerit mentē docet. & sicut dicitur Ecclesiastici 8. Non est in hominis ditione prohibere spiritum. & Apost. 1. ad Thessalo. 5. monet, Spiritum nolite extinguere. & Act. 7. contra quosdam dicitur, Vos semper Spiritui sancto restitistis.

Gl. citata in argum.

Li. 1. in Lucā in titul. de turbati Zachar. con firm. to. 5. ^u Homi. 30. in Euāgel. non remote a fine.

AD 5^m dicendū, q̄ præceptorum quædā sunt principalia, quæ sunt quasi fines præceptorū & consiliorū. s. præcepta charitatis, ad quæ cōsilia ordinātur, nō ita q̄ sine cōsilijs seruari nō possint, sed vt per cōsilia perfe I ctius obseruētur. Alia vero sunt præcepta tecūdaria q̄ ordinātur ad præcepta charitatis, vt sine quibus præceptа charitatis seruari nō possunt omnino. Sic ergo pfecta obseruātia præceptorū charitatis præcedit intētione cōsilia, sed interdū tēpore sequitur. Hic est. n. ordo finis respectu eorū quæ sunt ad finē. Obseruātia vero præceptorū charitatis ſm cōmunē modū, & similiter alia præcepta, cōparantur ad consilia sicut cōmune ad propriū: quia obseruātia præceptorū pōt esse sine cōsilijs, sed nō cōuertitur. Sic ergo obseruātia præceptorū cōmuniter sumpta, præcedit ordine naturæ cōsilia, nō tn oportet q̄ tēpore: quia nō est aliquid prius in genere, q̄ sit in aliqua specierū. Obseruātia vero præceptorū sine cōsilijs ordinatur ad obseruātiā præceptorū cū cōsilijs, sicut species imperfecta ad perfectā, sicut animal irrationale ad rōnale. Perfectum aūt naturaliter prius est imperfecto. Natura. n. vt Boetius dicit, a perfectis sumit initiū. Nec tn oportet q̄ prius obseruētur præcepta sine consilijs, & postea cū consilijs: sicut non oportet q̄ aliquis prius sit asinus q̄ homo, vel q̄ prius sit coniugatus q̄ sit virgo: & similiter non oportet q̄ aliquis prius seruet præcepta in sęculo, q̄ trāseat ad religionē, præsertim quia conuersatio sæcularis non disponit ad perfectionē religionis, sed magis impedit.

Vtrum debeant aliqui uoto obligari ad religionis ingressum.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̄ non debeant aliqui voto obligari ad religionis ingressum. Per professionem. n. alii quis voto religionis astrīgitur: sed ante professionē cōceditur annus probationis, ſm regulā Beati Benedicti, & ſm statutum* Innoc. 4. qui etiam prohibuit ante annum probationis completum eos per professionem religioni astringi. ergo videtur q̄ multo minus adhuc in sæculo existentes debeant voto ad religionem obligari.

¶ 2 Prę. Gregorius in registro dicit, & habetur in Decretis, dist 45.* q̄ Iudæi non vi, sed libera voluntate vt conuertantur suadēdi sunt: sed implere id quod vouetur, necessitatis est. ergo non sunt aliqui obligādi ad religionis ingressum.

¶ 3 Præt. Nullus debet alteri præbere occasionem ruinæ. Vnde Exodi 21. dicitur. Si quis aperuerit cisternā, ceciderit q̄ue bos, vel asinus in eam, dñs cisternæ reddet pretiū iumentorū: sed ex hoc q̄ aliqui obligātur ad religionem per votum, frequenter aliqui ruūt in desperationem, & in diuersa peccata. ergo videtur quòd non sint aliqui ad religiōis ingressum voto obligādi.

SED CONTRA est, qđ dī Psa. 75. dicitur. Vouete, & reddite Dño Deo vestro, ubi dicit glossa* q̄ quædam sunt vota propria singulorum, vt castitas, virginitas, & huiusmodi. ad hæc. ergo vouenda inuitat nos sacra scriptura, quę non inuitat nisi ad id quod est melius. ergo melius est, quòd aliquis voto se obliget ad religionis ingressum.

RESPON. Dicēdum, q̄ sicut supra dictum est, * cum Q. 88. ar. 6. de voto ageretur, vnum & idem opus ex voto factum est laudabilius quàm si sine voto fiat, tum quia vouere est actus religionis, quæ habet quandam excellentiam inter virtutes: tum quia per votū firmatur voluntas hominis ad bonum faciendum. Et sicut peccatum est grauius ex hoc, quòd procedit ex volūtate obstinata in malum: ita bonum opus est laudabilius ex hoc, quòd procedit ex voluntate confirmata in bonum per votum: & ideo obligari voto ad religionis ingressum, est secundum se laudabile.

AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ duplex est religionis votum. Vnum solemne, quod hominem facit monachū, vel alterius religionis fratrem, quod vocatur professio: & tale votum debet præcedere annus probationis, vt probat obiectio. Aliud autē est votum simplex, ex quo aliquis nō fit monachus, vel religiosus, sed solum obligatus ad religionis ingressum: & ante tale votum non oportet præcedere probationis annum.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæ nonæ Articuli secundum.*

INar. 2. eiusdē vlt. q. hoc solum scribendum occurrit, q̄ licet vouere religionis ingressum sit laudabile, nō tamē laudo q̄ facilis sit persona ad vouendum talem ingressum: quoniam etsi omne votum exigit tria. s. deliberationem, propositum, & promissionem, præcipue tale votum cum matura & discussa animi libertate agēdum est, multo magis quàm vouere dare magnā pecuniæ summam, aut facere maximā peregrinationē, quā to maius est ingredi religionem q̄ quodcumque aliud, cum in hoc cætera vota commutari possint. Quocirca quàmuis laudabile sit inducere, vt infra dicitur, aliquem ad religionem, non laudo tamen inducērem ad fouendum religionis ingressum: quia qđ ex inductione alterius fit votum, non omnino sponte fit, non ideo libere fieri videtur. Testatur autem magistra rerum experiētia, q̄ minus lætę tota vita agūt, cum recolit se quis non sponte, non ex proprio affectu, sed aliena inductione matrimoniū talē accepisse: & quanto magis vitam in carne præter carnem agere in paupertate &c?

Sup. q. 188. artic. 9. Et quol. 3. art. 11. Et opus. 17. c. 11. 12 & 13.

*In Decret. li. 3. de regulari. & transeuntia ad religi. cap. 1.

In Decret. dist. 45. ca. De Iudæis.

Epis. 45. nō multū procul a fine. num. 1.

Est gl. Aug. hoc loco to. 8.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimæ nonæ Articulum tertium.* A

INar. 3. eiusdem vlt. q. in responsione ad primum, dubium occurrit, tum quia votum non minus ligat quàm iuramentum, ac per hoc sicut potest cogi quis ad seruandum iuramentum, ita potest cogi ad seruādum votum, vt etiā patet in capitulo, ex parte extra, de censibus. Tum quia ex eo q̄ iste presbyter vouendo resignauit beneficio, censetur voluisse totaliter mutare voluntatem suā, iuxta capit. Beneficium, de regularibus in sexto, vbi dicitur q̄ potest alteri conferri beneficium nouitii, si constet q̄ vouerit absolute vitā mutare: tum quia minus cōsonam pastorali officio responsionē dedisse videt. Pontifex ille. s. Alexan. secūdus 17. q. 2. capitu. Consaldus.

¶ In eadem responsione ad primum, dubiū occurrit de vinculo episcopi habentis votū religionis, quia male videtur Papa consulere illi episcopo, tum quia maius vinculum tollit minus. Cōstat autem vinculum episcopi esse maius q̄ simpliciter votū, qđ prius fecerat ad religionem, cū sit adeo obligatorium, vt nō liceat ad religionem transire, & sit episcopus spōsus ecclesiæ, ita q̄ est spirituale matrimonium contractum inter ipsum & ecclesiam. Et confirmatur, quia habēs votum simpliciter religionis arctioris, si profiteretur de facto laxiorem, non tenetur ad arctiorem, vt patet in capitulo. Qui post, de regulari. in sexto. Multo ergo magis qui tenetur voto simplici ad statum imperfectiorem, si de facto profiteretur statum perfectiorem, nō teneri debet ad imperfectiorem. Sed vt patet ex supradictis, statꝰ religionis est imperfectior statu episcopali. Si igitur professus est de facto quis episcopalē statū, nō tenē ad implēdū votū de statu imperfectiori. s. de religione.

Supr. q. 88. ar. 3. ad 2. Et quol. 3. art. 11.

17. q. 2. c. 1 & incipit Gonialdus

¶ In eadem responsione ad primū, dubium occurrit, quia author votum episcopi æquiparat voto presbyteri, ex illo arguendo ad istud. Et tamen in dicto capit. Per literas, dicitur expresse, q̄ episcopus vouerat solēniter, vt fieret monachꝰ. Et de presbytero nō dicitur quòd vouerit, aut promiserit Deo: sed quòd promiserit absolute. Votum autem non est quælibet promissio, sed promissio facta Deo, vt patet ex supradictis.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd litera non dicit presbyterum illum ligatum voto simplici non posse de iure cogi ad religionis ingressum, vt obiectio interpretatur: sed dicit quòd nō debeat de iure cogi vt monachus ad remanēdū in monasterio. Vbi duo puncta tangūtur. Primum, q̄ non debet cogi vt monachus, quod constat esse verum. Et hoc expresse intendit etiam Papa in illa responsione, vt patet in ratione ibi subiuncta. s. quia nō erat monachus. Secundum, q̄ non debet cogi ad remanēdum in monasterio: quoniam, vt infra patebit, astrictus voto simplici non tenetur remanere in monasterio, sed potest infra probationis annum exire. Cum vtroque autem horum stat, q̄ potuisset de iure cogi ad ingressum religionis, vt ex peritetur nouitius illam, quia ad hoc obligatus erat ex voto simplici.

AD 2^m dicendū, q̄ authoritas illa Gregorij intelligitur de violētia absoluta. Necessitas autem quæ ex obligatione voti requiritur, nō est necessitas absoluta: sed necessitas ex fine, quia. s. post votum non potest aliquis finem salutis consequi, nisi impleat votum. Talis autem necessitas nō est vitanda, quinimmo, vt Augustꝰ dicit * ad Armentarium & Paulinam, Felix est necessitas, quæ ad meliora transmittit.

AD 3^m dicendum, q̄ vouere religionis ingressum, est quædam confirmatio voluntatis ad meliora. & ideo quantum est de se, non dat homini occasionem ruinæ, sed magis subtrahit. Sed si aliquis voti transgressor grauius ruat, hoc non derogat bonitati voti: sicut nec derogat bonitati baptismi, q̄ aliquis post baptismum grauius peccant.

Vtrum ille qui obligatus est uoto ad religionis ingressum, teneatur intrare religionem.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur q̄ ille qui obligatus est voto ad religionis ingressum, non teneatur intrare religionem. Dicitur enim in Decret. * 17. q. 2. Consaldus presbyter quondam infirmitatis passione pressus, monachum se fieri promisit: non tamē monasterio, aut abbati se tradidit, nec promissionem scripsit, sed beneficium ecclesiæ in manum aduocati refutauit: ac postquàm conualuit, monachum se negauit fieri. & postea subditur, Iudicamus vt præfatus presbyter beneficium, & altaria recipiat, & quiete retineat: hoc autem non esset, si teneretur religionem intrare. ergo videtur quòd nō teneatur aliquis implere votum quo se ad religionis ingressum obligauit.

¶ 2 Præt. Nullus tenetur facere id quod nō est in potestate ipsius: sed q̄ aliquis religionē ingrediatur, nō est ī potestate ipsius, sed requiritur ad hoc assensus eorū, ad quos debet trāsire. ergo videtur q̄ nō teneatur aliquis implere votū quo quis se ad religiōis ingressum obligauit.

¶ 3 Præt. Per votū minus vtile non potest derogari voto magis vtili: sed per impletionem voti religionis impediri posset impletio voti crucis in subsidium terræ sanctæ, quod videtur esse vtilius, quia per hoc votum consequitur homo remissionem peccatorum. ergo videtur q̄ votū, quo quis se obligauit ad religionis ingressum, non sit ex necessitate implendum.

SED CONTRA est, qđ dī Ecclesiast. 5. Si qdvouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio. & super illud Psa. 75. Vouete, & reddite domino Deo vestro, dicit gl.* Vouere volūtati cōsulitur, sed post voti promissionē redditio necessario exigitur.

RESPON. Dicendum, q̄ sicut supra dictum est, * cum de voto ageretur, vnum & idem opus ex voto factum est laudabilius quàm si sine voto fiat, tum quia vouere est actus religionis, quæ habet quandam excellentiam inter virtutes: tum quia per votū firmatur voluntas hominis ad bonum faciendum. Et sicut peccatum est grauius ex hoc, quòd procedit ex volūtate obstinata in malum: ita bonum opus est laudabilius ex hoc, quòd procedit ex voluntate confirmata in bonum per votum: & ideo obligari voto ad religionis ingressum, est secundum se laudabile.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ duplex est religionis votum. Vnum solemne, quod hominem facit monachū, vel alterius religionis fratrem, quod vocatur professio: & tale votum debet præcedere annus probationis, vt probat obiectio. Aliud autē est votum simplex, ex quo aliquis nō fit monachus, vel religiosus, sed solum obligatus ad religionis ingressum: & ante tale votum non oportet præcedere probationis annum. Sed beneficium ecclesiæ in manum aduocati refutauit: ac postquàm conualuit, monachum se negauit fieri. & postea subditur, Iudicamus vt præfatus presbyter beneficium, & altaria recipiat, & quiete retineat: hoc autem non esset, si teneretur religionem intrare. ergo videtur quòd nō teneatur aliquis implere votum quo se ad religionis ingressum obligauit.

¶ 2 Præt. Nullus tenetur facere id quod nō est in potestate ipsius: sed q̄ aliquis religionē ingrediatur, nō est ī potestate ipsius, sed requiritur ad hoc assensus eorū, ad quos debet trāsire. ergo videtur q̄ nō teneatur aliquis implere votū quo quis se ad religiōis ingressum obligauit.

¶ 3 Præt. Per votū minus vtile non potest derogari voto magis vtili: sed per impletionem voti religionis impediri posset impletio voti crucis in subsidium terræ sanctæ, quod videtur esse vtilius, quia per hoc votum consequitur homo remissionem peccatorum. ergo videtur q̄ votū, quo quis se obligauit ad religionis ingressum, non sit ex necessitate implendum.

SED CONTRA est, qđ dī Ecclesiast. 5. Si qdvouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio. & super illud Psa. 75. Vouete, & reddite domino Deo vestro, dicit gl.* Vouere volūtati cōsulitur, sed post voti promissionē redditio necessario exigitur.

¶ Ad secundam obiectionem dicitur, q̄ iste presbyter nō assumpserat habitum monachalem, etiam vt nouitius. Et propterea in ipso non habet locum theorica illa, de volente vitā mutare: quoniam præsupponit hominem talem esse nouitium, vt patet extra de regularibus, capit. Consulti, & Statuimus.

¶ Ad tertiam obiectionē dicitur, q̄ potuisset Alexā. ſcēs subiungere illud qđ author subdidit, qđ Innocentius tertius consulit episcopo Garopolitano in capitulo Per tuas. & fuisset melior respōsio. Illa tamen quæ data ē, nō fuit minꝰ bona, hoceſt, mala, quia nihil in iustitiæ cōtinet, vt patet ex supradicta declaratiōe: quāmuis fuerit minus bona, hoceſt, nō tam bona, quàm fuisset si subiūctum fuisset, quid Deo deberet presbyter ille.

¶ Ad secundum dubiū propter eius difficultatē, vt opinionum varietas circa hoc ostendit, vt habes in dicto capitulo Per tuas, a Panormitano, sciēdum est, q̄ ratio difficultatis in hac quæstione consistit in discernēdo, an ille episcopus esset sine illa Decretali obligatus ad relinquēdum ecclesiā, & profitendum religionē promissam: an propter istam Decretalē statutum fuerit ius nouum, vt teneatur in foro cōsciētiæ relinquere ecclesiā, & reddere Altissimo vota sua. Nā si dicatur q̄ ille poterat & tenebatur in foro cōsciētiæ adire religionē, insurgunt allatæ difficultates de maioritate vinculi, & matrimonio spūali. Si vero nō tenebatur, sed ex hoc iure nouo tenentur modo episcopi, nō debebat Papa cōsulere sub tali cōditione, si vis saluare animā tuam: cum ille ante conditū hoc ius inciderit in casum hunc. Videt autē mihi ex natura vinculi episcopalis soluēda hæc quęstio.

Hoc habetur ī sentē. in Decret. lib. 3. tit. 34 c. 6. & 7.

¶ Ad cuius euidentiam scito, q̄ vinculum voti simplicis habet vim promissionis, & spectat ad fidelitatem hominis ad Deum. Vinculum vero matrimonii consumati habet vim alienatæ possessionis, & spectat ad iustitiā: ita q̄ oppositum rapina esset alienæ rei. Vinculum autem matrimonii spiritualis inter episcopū & Ecclesiam medium quodammodo est inter ista, & spectat ad fidelitatem quā homo debet Ecclesiæ. Habet enim vim alienatæ possessionis, inquantum homo se dedit Ecclesiæ ad superintendendum, & alligatus est illi. In hoc excedit vim voti simplicis. Et propterea non potest episcopus transire ad religionem, & consequenter non potest vouere ingressum religionis. Quia tamen vinculum istud dissolubile est de consensu Ecclesiæ, hoc est, summi Pontificis, qui solus plenarie curam habet Ecclesiæ, dissolubile dico non solum quo ad cohabitationem, sed quo ad vinculum: ideo minus est quàm vinculum matrimonii carnaliter consumati, quod sola morte quo ad vinculum dissoluitur. Et propterea potest episcopus de apostolico consensu Ecclesiam deserere, & religionem ingredi. Quia igitur episcopale vinculum quodammodo maius, & quodammodo minus est voto religionis simplici. Nam minus est quo ad hoc; quia illud ad fidelitatem, quam homo Deo debet, istud ad iustitiam inter hominem & Ecclesiam spe-

tat. Maius vero est, quia illud solã habet promissionem suę personæ: istud vero alienationem habet suæ personæ, ideo absolute loquendo, vtriusque ratio in huiusmodi voto & vinculo habenda est. Et ille episcopus non tenebatur adire religionem de iuris rigore, sed pœnitentiam agere violati voti coram Deo. Tamẽ ex quo rationabilẽ habebat causam petendi licẽtiam cedendi, debebat cõsulere sedem apostolicam, vt fecit. Et si negata fuisset licentia, tutus in episcopatu remanẽsisset. Si autem concessa, vt de facto accidit sibi, & propter ipsum cæteris in simili casu, debebat implere vota sua, & religionem adire. Est igitur nouo istius Decretalis iure, consulendo statutum, vt episcopus, qui iam fecerat publicum votum religionis absque alia licentia, si vult animam suam saluare, religionem ingrediatur, ecclesiã deserendo: ita quòd sine hoc nouo iure non poterat sine licentia apostolicæ sedis episcopus votũ suum implere. Sed quia debebat petere, ideo petenti Papa annuens consulit, q̃ si vult saluare se, religionem adeat. Ex hoc enim ipso quòd Papa non retinet ipsum, incurrit necessitatem implendi votum. Et ideo præsupposito sedis apostolicæ in hoc casu consensu, qui per istam decretalẽ promulgatus est, necessitas in foro conscientiæ adeundi religionem sub illa conditionali exprimitur.

Q. 88. ar. 1.

Epist. 50.

Q. 186. art. 1.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra dictum est,* cum de voto ageretur, votum est promissio Deo facta de his quæ ad Deum pertinent. Vt autem Aug. dicit in epistola ad Bonifaciũ. Si inter homines bonæ fidei solent contractus nulla rõne dissolui, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solui sine vindicta non poterit? Et ideo ad implẽdũ id quod homo vouit, ex necessitate tenetur, dummodo sit aliquid quod ad Deũ pertineat. Manifestum est autem q̃ ingressus religionis maxime ad Deũ ptinet: quia per hoc homo totaliter se mãcipat diuinis obsequijs, vt ex supradictis patet.* Vnde relinquitur quòd ille qui se obligat ad religionis ingressum, teneatur religionẽ ingredi, ſm quod se voto obligare intendit, ita. ſ. quòd si intẽdit se absolute obligare, teneatur q̃ citius poterit ingredi, legitimo impedimẽto cessante. Si autem ad certum tempus, vel sub certa conditione, tenetur religionem ingredi tẽpore aduenientẽ, vel cõditione existente.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ ille presbyter non fecerat votũ solemne, sed simplex. Vnde non erat monachus effectus vt cogi deberet de iure in monasterio remanere, & ecclesiã dimittere. Tamen in foro cõscientiæ esset sibi consulẽdum, q̃ omnibus dimissis religionem intraret. Vnde extra, de voto* & voti redemptione, capitulo, Per tuas, consulitur episcopo Garopolitano, qui post votũ religionis episcopatũ assumpserat, voto nõ impleto, vt si suã saluare desideraret cõscientiã, regimẽ ecclesiæ resignaret, & redderet Altissimo vota sua.

In Decret. li. 3. tit. 34. c. 10. in fine.

Ad 2m dicendũ, q̃ sicut supra dictum est,* cum de voto ageretur, ille qui se voto obligauit ad certæ religionis ingressum, tenetur facere quantũ in se est, vt in illa religione recipiatur. Et si quidem intendit se simpliciter ad religionem obligare, si non recipitur in vna religione, tenetur ire ad aliam. Si vero se intendit specialiter obligare ad vnam solum, non tenetur nisi secũdum modum obligationis suæ.

Q. 88. ar. 3. ad 2.

Ad 3m dicendum, q̃ votum religionis cum sit perpetuũ, est maius q̃ votum peregrinationis terræ sanctæ, quod est tẽporale. Et sicut Alexan. 3.* dicit, & habetur extra, de voto & voti redẽptione cap. Scripturæ: reus facti voti aliquatenus nõ habetur, qui tẽporale obsequiũ in perpetuã nosciturreligionis ob seruantiam cõmutare. Rationabiliter aũt dici potest, q̃ etiam per ingressum religionis aliquis consecratur. Et quia non solemnizatur votum, nisi per professionem approbatæ religionis, vel sacrum ordinem, vt patet in cap. Quod votum, in sexto de voto. Ideo constat q̃ votum episcopi Gebenẽ. non fuit solemne, sed simplex: quia, vt in litera illa dicitur, vouit vt fieret monachus. Vouit ergo futurum, non præsentem monachatum. Et rursus, si fuisset solemne votũ religionis, iam fuisset religiosus, & nõ fuisset sibi dicẽdum vt dimitteret ecclesiam, sed vt seruaret religionem, sicut episcopi religiosi tenentur seruare. Quòd autem in illa litera dicitur, q̃ solemniter vouit, large vsus est Pontifex ibi solemnitatis nomine: quia cum quadã solẽnitate cæremonialiter vouerat. Presbyter quoque ille qui promisisse dicitur se futurum monachũ, non nisi Deo intelligitur promisisse, cui communiter huiusmodi promissiones solent fieri; & ideo votum simplex dicitur habuisse &c.

In Decret. Li. 3. tit. 34. c. 4.

¶ In responsione ad secundum eiusdẽ articuli tertii, dubium occurrit, ad quid tenetur astrictus voto ingrediendi religionem, si nullam inueniat volentem eum recipere.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ Innocẽtius quartus in c. Porrectũ, extra, de regul. & transeuntibus ad reli. dixit, quòd tenetur fieri religiosus in manibus episcopi, & manere religiosus in domo sua. Et ratio huius est, quia sic implet votum suum quantum potest. Et licet hoc tutius videatur, non tamen astringendus ad hoc etiam in foro cõscientiæ videtur: quia ita se habet astrictus ad religionem aliquam in communi ad omnem religionem, sicut se habet astrictus ad vnam tantum ad illam vnam. Sed astrictus ad vnam tantum, non tenetur sub episcopo illam profiteri, si religio illa non vult eum. Ergo astrictus ad quamcumque, si ab omni refutatur, non tenetur sub episcopo religionem aliquam profiteri. Minor patet. Et maior probatur: quia implicite in voto religionis clauditur assensus religionis acceptur æ: sicut explicite clauditur in voto huius tantum religionis assensus illius, ita quòd intendit vouens, q̃ si illa renuit, non vult ad aliam teneri. Et similiter si omnes renuunt, non vult ad aliud teneri, præcipue cum vouens intendat religionem assumere vt religiosus, & non in domo mãsurus propria. Et proculdubio si hoc occurrisset, nullus vouisset nisi cum exceptione hac: quoniam, vt dictum est, intendunt vitã & conuersationem mutare, & non solum profiteri &c. Refutatus igitur ab omnibus, absolutus remanet a religionis voto, ac per hoc liber est vt antea &c.

¶ In responsione ad tertium eiusdem tertii articuli dubium occurrit, An quis propria authoritate possit votũ peregrinationis terræ sanctæ commutare in votum religionis: vel requiratur superioris arbitrium. Et est ratio dubii, quia Innocentius quem Panormita. sequitur in allegato in litera capitulo, dicit se credere quòd non requiritur superioris authoritas: tutius tamen est petere illam. Et sic quasi ambigua remanet hæc quæstio.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ secundum authoris doctrinam, nullum dubium est in hac quæst. q̃m potest quilibet quodlibet suum votũ in votũ religionis propria authoritate commutare: ita quòd non peccat si ingressurus religionem habens multa vota, votũ religionis loco omniũ emittat. Et sic omissis votis, aliis religionẽ ingreditur

¶ Super Quæstionis centesimæ octuagesimanonæ Articulum quartum.

IN ar. 4. eiusdem vlt. q. dubium occurrit, An sit differentia aliqua inter votum simplex religionis, quãdo quis vouet ingredi religionem, & quando quis vouet heri, vel esse religiosus: ita quòd in neutro sit cogitatio de perseuerando, aut non perseuerando. Et est ratio dubii, quia votum de ingressu non importat obligationem nisi ad ingressum secundum iuris formam, vt in litera dicitur. Sed votum de hoc quod ẽ fieri, aut esse religiosum, plus importat quàm ingressum: quoniam esse religiosum importat esse professũ, & fieri religiosum importat profiteri &c. In oppositum autẽ est, quia indistincte pro vno & eodem religionis voto in litera computatur, si sufficienter determinatur de voti huius vinculo, vt patet intuenti.

Ar. præced

¶ In eodem ar. 4. dubium secundo occurrit de conclusione principali, An. ſ. vouẽs religionis ingressum possit licite exire. Et ratio dubii est: quia non dicitur venisse qui non stetit, ac per hoc non dicitur venisse ad religionem qui non steterit in illa, sed exiuit ante illius professionem. In oppositum est litera.

¶ In eodem ar. 4. dubium tertio est, An talis voto simplici obligatus, exiens sine causa rationabili, hoc est, ex sola libertate concessa a iure nouitiis, satisfecerit voto &c. Et est ratio dubii, quia annus probationis a iure conceditur cum libertate exeundi absq; alia causa, vt patet: ac per hoc obligatus secundum formam iuris potest ex sola libertate licite exire. In oppositum autem est tum infidelitas, quia sicut nõ licit satis promittẽs ire Romã, si sine rõnabili causa accepto itinere desistat: ita nõ satisfacit qui promisit ire ad religionẽ, si arrepto nouitiatus itinere ad religionẽ sine rõnabili causa retrocedit, cũ iter nõ quæratur, nisi vt hãc liter arripiatur & prosequatur &c. Tum disparitas: nam si hoc licitũ est, sequit̃ q̃ par esset cõditio nouitii cũ voto religionis, & sine voto, vt patet: disparitatem tamen magnam esse constat inter obligatum voto ad religionem, & nullo voto astrictum ad illam.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd votum de ingressu religionis, & votum de fieri religiosum æquiualent: quoniam ingredi religionem, & fieri religiosum idẽ sunt. Nouitiatus. n nihil aliud est, quàm motus ad religionem. Verum sicut in generatione naturali inuenitur dupliciter fieri. ſ. fieri in termino generationis, q̃d est idẽ q̃d factum esse, & fieri in via, quod in alteratione præuia cõsistit, & distinguitur a facto esse: ita in religione inuenitur dupliciter fieri religiosum, vnũ q̃d est idẽ quod factũ esse religiosum, & hoc cõsistit in professione (Nã professione aliquis fit, & factus est religiosus: ipsã. n. professione cõstituitur aliquis in esse religioso, & hic primo religiosus) Alterũ quod est via ad religiosum esse, & distinguitur a factũ esse, & cõsistit in nouitiatu. Cõstat aũt q̃ vouens. ſ. fieri religiosum in facto esse, vouet perpetuã perseuerantiam, ac per hoc intendit illã, quam vouendo promittit. Vouẽs aũt se fieri vt in via, põt nõ intendere, aut promittere perseuerantiã perpetuã absolute. Et ideo cũ in casu posito supponatur neutrũ fuisse de cogitatione, & intentione vouẽtis. ſ. nec perseuerare, nec nõ perseuerare: ideo simpliciter dicendum est, q̃ vouet se fieri religiosum vt in via, q̃d est idem quod ingredi religionem vt nouitius; quoniam nouitiatus nihil aliud est, quàm via ad religionem. De vouente autem q̃ erit religiosus, secus est. Nam quantum est ex natura voti tenetur ad hoc, q̃ sit religiosus. Et cum non sit aliquis religiosus, nisi professus fuerit religionem, quoniam nouitii non sunt nisi secundum quid religiosi, scilicet in via, tenetur ad profitendam religionem. Potest tamen per accidens, scilicet ex parte intentionis vouentis largo vocabulo intendentis esse religiosum, vt

A

B

C

D

E

K

I

H

G

F

præponderat absolutioni a pœna.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ille qui vouet religionem ingredi, teneatur perpetuo in religione permanere.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ ille qui vouet religionem ingredi, teneatur perpetuo in religione permanere. Melius est enim religionem non ingredi, quàm post ingressum exire, secundum illud 2. Petr. 2. Melius erat illis veritatem non cognoscere, quàm post agnitam retroire. & Luc. 9. dicitur. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei: sed ille qui voto se obligauit ad religionis ingressum, tenetur ingredi, vt dictum est.* ergo etiam tenetur perpetuo remanere.

33. q. 2. ca. Admonere.

Homi. 20. a medio.

quatur remissionẽ omniũ peccatorum. Si. n. aliquibus eleemosynis factis hõ põt ſtatim satisfacere de peccatis suis, ſm illud Danielis 4. Peccata tua eleemosynis redime, multo magis in satisfactione pro omnib⁹ peccatis sufficit, q̃ aliquis se totaliter diuinis obsequijs mãcipet per religionis ingressum, quæ excedit omne genus satisfactionis ẽt publicæ pœnitentiæ, vt habetur in Decretis 33.* quæ. 2. ca. Admonere. Sicut ẽt holocaustũ excedit sacrificium, vt Gregor. dicit super Ezechie.* Vnde legitur in vitis patrum, q̃ eandem gratiã consequuntur religionem intrantes, quam cõsequuntur baptizati. Si tamen nõ absolucrentur per hoc ab omni reatu pœnæ, nihilominus ingressus religionis vtilior est, quàm peregrinatio terræ sanctæ quantum ad promotionem in bonum, quæ ditur professurus post annum illam: ita quòd commutatio in professione, quod proprie est votum religionis, commutari intelligatur. Et ratio est, quia professio sine vlla commutatione extinguit omnia præcedentia vota ergo a fortiori, cum ex intentione quis in illã cõmutat sua vota &c. & hoc manifeste sonant verba Decretalis dicentis.

Qui temporale obsequium in perpetuã religionis obseruantiam noscitur commutare. Ex eo enim quòd cõmutare actiue attribuit illi qui fecit votum, manifestatur quòd propria authoritate hoc facere potest. Et confirmatur, quoniã alioquin nihil dixisset in la Decretalis. Nã cõstat si temporale obsequium in aliud tẽporale authoritate superioris commutetur, non est reus fracti voti sic exequens. Vt ergo aliquid speciale dicat, oportet fateri quòd docet, quòd omne suum votum temporale i religionis professionẽ potest quis cõmutare licite &c.

¶ In eadem responsione ad tertium, dubiũ occurrit, An faciens professionẽ religionis i peccato mortali, cõsequatur post, quãdo ad cor redierit cõtritus plenariã remissionẽ. Et est rõ dubii, quia hinc apparet quòd nõ, ſm quia professio nihil relinqui. in aia, sicut baptismus charactere, quo medio suã postmodũ consequatur effectũ: tum quia gratia Dei promissa in professione nullubi contur quòd d nda sit extra professionẽ &c.

¶ In oppositum autem est, quia gratia illa in professione concedit tur omni non ponenti obicem. Remoto ergo obice habetur gratia. Præterea. Gratia ista conceditur tradenti se ex corde totaliter diuinis obsequiis: sed hoc facit religiosus cum contritus est post professionem, tunc enim coram Deo in veritate profitetur, ergo tunc datur ei plena remissio.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum professio sit totaliter opus hominis, ita quòd nõ est ibi distinctum ab ope operante opus operatum, quod sic opus Dei: quoniam esse religiosum, quod est effectus religionis, est tunc opus humanum mortuum, sicut ipsa professio mortua est, consequens est quòd in peccato mortali facta est opus mortuum totaliter, ac per hoc numquam sortietur postmodum suum effectum. Et propterea qui diuinæ gratiæ deest in actu professionis suæ, priuatur beneficio diuinæ largitatis, quod creditur profitentibus dari. Vnde consequentis contritionis tempore solum id assequitur, quod per præsentis contritionis propositũ ac sacramenti gratiam obtinere contingeret. Et confirmatur hoc ex beati Antonii visione illa, in qua dæmones impedire ipsius consensum in cælum conantes, obiecerunt peccata in sæculari vita commissa: & confutati sunt a sanctis angelis dicentibus, Non deberis illa obiicere, quæ Christi iam sunt pietate deleta: sed si qua scitis ex quo factus est monachus, illa proferte. Vnde patet, quòd incipit liber nouus de actibus religiosorum ex parte professionis, quando scilicet fit, & factus est religiosus: & non expectatur tempus futuræ postmodum contritionis ad plene casſandum præteritorum librum, & inchoandum quaſi futuræ innocentiæ librum. Scribuntur enim in secundo libro omnia ex quo facti sumus religiosi stylo ferreo &c.

¶ Ad primam autem obiectionem in oppositum dicitur, quòd tunc remoto obice sequitur effectus prioris causæ, quando causa prior remansit in aliquo relicto effectu, vt baptismus in charactere, & generans grauc in forma illi data. Quando autem causa prior nec in se, nec in suo mansit effectu, remoto impedimento nihil fit. Sic autem est in proposito, quoniam nihil in anima reliquit professio mortua.

¶ Ad secundam vero dicitur, quòd falsum est, quòd quando cõteritur primo post professionem, tunc profiteatur coram Deo, quoniam coram Deo est professus: sed tunc in gratia Dei se esse religiosum approbat, quod non est profiteri.

scilicet commune est nouitiis & professis æquialere hoc votum F voto de ingressu, & de fieri religiosum.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd verum est nõ venisse eũ, qui non stetit ad id pro quo venit. Et ideo ingrediens religionẽ, cum veniat ad religionis probationem, non diceretur venisse, si ingressus absque probatione retrocederet. Sed si probationi operam dat, dicitur, venisse ad religionem probãdam, quia stat in religionis probatione. Quo circa sicut spõte ingrediẽs religionem, & in probatione illius se exercens, & postmodum exiens, dicitur venisse & stetisse, quia venit ad religionem probandam, & in probatione stetisse ex voto ingrediẽs religionẽ, & probando illam, tandem exiens dicitur & venisse, & stetisse eadem ratione. Vnde nihil obstat dicta regula conclusioni huius articuli.

Art. præce. ad 3. & q. 88. a. 12. ad 1.

¶ Ad tertium dubiũ dicitur, quòd iste tenetur ad ingressum religionis secundum formam iuris, & ingressus secundũ formam iuris ex natura actus ordinatur ad probationẽ: quoniam ideo ingreditur quis religionem, vt probet eam, alio quin vanus esset ingressus. Vanitas autem a more, & lege aliena est. Probatio autem religionis, sicut & cuiusque rei probatio, si bona fide fit, ordinatur ad acceptationem, si inuentæ fuerint conditiones illius gratæ probanti. Recta namque ratio non admittit, vt aliquid probandum detur: & inuentis omnibus probatæ rei conditionibus gratis refutetur. Frustra enim esset probatio, si tam gratis quàm non gratis inuentis cõditionibus esset paritura eundem effectum. Est igitur ingressus finis probatio: probationis autem finis gratarũ, vel ingratarum conditionum inuentio, ita q̃ inuentionis gratarum finis est acceptio religionis: ingratarum autẽ refutatio. Et patet ordo iste ex natura actuum, & ex communi ingredientiũ religionem intentione. Communiter enim intendunt experiri: & si conditiones religionis inuenient gratas totaliter, hoc est, & secundũ se, & in ordine ad suas vires & suum affectum, perseuerare profitendo illam, sin autem, redire. Quia igitur inter ingredientem sponte, & ingredientem ex voto hæc est differentia, q̃ ingrediens ex voto, obligatur ex voti vinculo ad id qd̃ sponte inchoat bona fide, ingrediens sine voto, & ingrediens sine voto debet probare religionem, & si omnia totaliter grata inueniet, perseuerare (alioquin bonæ fidei ratio non saluatur) oportet vt ingrediens ex voto teneatur ad probandum. Et si omnia totaliter, vt declaratum est, grata inueniet, tenetur ex vinculo sui primi voti perseuerare profitendo religionem, ita q̃ non potest ex sola ratione libertatis in iure scriptæ retrocedere: sed oporteret aliquã adesse conditionem non gratam, saltem istã. s. q̃ probata religio parit sibi minorem fortitudinem, roburque minus animi ad ipsius perseuerantiam. Et propterea timet ne in processu tepidus inueniatur, ac per hoc minus bene pro anima sua. Nec hoc est cõtra libertatem a iure concessam: quoniam libertas illa in foro ecclesiastico nullam exigit rationem, sed sufficit quòd nouitius dicat, Nolo amplius esse vobiscum. Sed in foro conscientiæ, quæ est

De voto & voti redemptione cap. Mag. & ca. Licet, habetur in sententia.

¶ 2 Prær. Quilibet debet vitare id, ex quo scandalũ sequitur, & alijs datur malũ exemplum: sed ex hoc q̃ aliquis post religionis ingressum egreditur, & ad sæculũ redit, malũ exemplum & scandalum alijs generatur, qui retrahuntur ab ingressu, & prouocantur ad exitũ. ergo videtur q̃ ille qui ingreditur religionẽ, vt votum impleat quod prius fecit, teneat sibi perpetuo remanere.

¶ 3 Præt. Votũ religionis reputatur votum perpetuũ, & ideo tẽporalibus votis præfertur, vt dictũ est: * hoc autẽ nõ esset, si aliquis voto religionis emisso ingrederetur cum proposito exeũdi. ut ergo q̃ ille q̃ vouet religionis ingressum, teneat in religione ẽt perpetuo remanere.

SED CONTRA est, quòd votum professionis propter hoc quòd obligat hominẽ ad hoc, q̃ perpetuo in religione remaneat, præexigit annum probationis, qui nõ præexigitur ad votum simplex, quo aliquis se obligat ad religionis ingressum. ergo videtur q̃ ille qui uouet religionẽ intrare, propter hoc non teneatur perpetuo ibi remanere.

RESPON. Dicendũ, q̃ obligatio voti ex uoluntate procedit. Nã uouere uoluntatis est, ut Aug.* dicit. Intantũ ergo fertur obligatio uoti, inquãtum se extendit uoluntas & intentio uouentis. Si ergo uouens intendit se obligare non solum ad ingressum religionis, sed ẽt ad perpetuo remanendum, tenetur perpetuo remanere. Si autem intẽdit se obligare ad ingressum religionis causa experiendi cum libertate remanendi, uel non remanendi, manifestũ est q̃ remanere nõ tenetur. Si vero in uouendo, simpliciter de ingressu religionis cogitauit absque hoc q̃ cogitaret de libertate exitus, uel de perpetuitate remanẽdi, uidetur obligari ad ingressum religionis ſm formam iuris cõmunis, quæ est ut ingredientibus detur annus probationis: unde non tenetur perpetuo ĩ religiõe permanere.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ melius est intrare religionem animo probandi, q̃ penitus non intrare: quia per hoc disponitur ad perpetuo remanendum. Nec tamẽ intelligitur aliquis retro ire, uel aspicere, nisi quãdo prætermittit id ad qd̃ se obligauit. Alioquin quicũq; per aliquod tẽpus facit aliqd̃ bonũ op°, si nõ semper id faciat, esset ineptus regno Dei, qd̃ patet esse falsũ.

AD 2m dicendum, q̃ ille qui religionẽ ingreditur, si exeat, præsertim ex aliqua rõnabili causa, nõ generat scandalum, nec dat malũ exẽplum: & si alius scandalizatur, erit scandalum passiuum ex eius parte, nõ autẽ actiuum ex parte exeuntis: quia fecit qd̃ licitum erat ei facere, & quod expediebat ei propter rõnabilẽ causam, puta, infirmitatẽ, aut debilitatem, aut aliquid hmõi.

AD 3m dicendũ, q̃ ille qui intrat ut statim exeat, nõ videt satisfacere

I

lit experiri, an ei experiat in religione remanere, non autem tenetur ad perpetuo remanendum. Ex hac enim litera habetur, quòd sufficit habenti tale votum, quòd velit experiri, quàmuis non remaneat. Sed hæc facile monstrantur nihil obstare. Et primum quidem nihil obstat, quia pro quanto de scandalo loquitur, constat quòd de actu exteriori est sermo. Iste autem actus exterior, scilicet probatam religionem refutare, non est ex suo genere malus: & propterea non est actiuus scandali, & est omnino licitus, vt in litera subditur, si ex causa rationabili fiat. Ly ergo præsertim, interponitur quo ad causalitatem scandali, ita quòd sensus est, quòd refutare probatam religionem non est actus generatiuus scandali, & præsertim si fiat ex causa rationabili. Et ratio dicti huius est, quia actus ille ex suo genere non est actiuus scandali, & ex parte agentis totaliter caret causalitate scandali, si ex causa rationabili fiat. Secundum autem non solum non obstat, sed confirmat quod diximus. Nam si tenetur ad velle experiri, cum non debeat esse velle fictum, & instet experiendi tempus, tenetur experiri, & non nisi bona fide. ergo tenetur ad experientiam bonæ fidei, vt nos diximus: & non tenetur ad perpetuo remanendum nisi per accidens, seu in euentu, hoc est, nisi experientia bonæ fidei exigat perpetuam remansionem, puta, quia omnia grata totaliter in probando inueniuntur. In tali enim casu tenetur profiteri, & perpetuo remanere qui primo vouerat, quàmuis absolute non teneatur ad perpetuo remanendum, vt in litera dicitur, quæ simpliciter & absolute loquitur, & non in casu talis experientiæ, in quo nos locuti sumus.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimæoctauagesimænonæ Articuli quintum.*

IN art. 5. eiusdem vltimæ quæst. adnerte cõueniẽtiam, & differentiam inter votum simplex, & solemne religionis ante annos pubertatis emissum. Conueniunt siquidem in hoc, q̃ vtrũque habet hanc conditionem subintellectam. Sabsque præiudicio patriæ potestatis. Et propterea quantumcũque malitia suppleat ætatẽ, potest vtrũque à parentibus irritari, vt in litera dicitur. Differunt autem, q̃ votũ solemne oportet quòd irritetur statim. Alioquin si tardatur irritatio in tantum, quòd iam puer, aut puella sit ætatis legitimæ, non potest amplius irritari, quia præsumitur ratificatum in ætate legitima non reclamando, sed per seuerando in religione. Ecclesia enim ad quam spectat iudicium de voto solemni, rationabiliter sic præsumit. Et propterea in textu allegato ex Decretis in litera dicitur, quòd possunt statim parẽtes reuocare. Sed votum simplex potest etiam post ætatem legitimam a parentibus reuocari, si ĩ ætate legitima non est ratificatum: quia ex quo natura talis voti habet conditionẽ illam impliciram, & numquàm post alteratũ est votum tale, quàmuis mutata sit persona quæ vouit, remanet votum in natura, & qualitate sua. Et consequenter cum a principio fuerit sine præiudicio patrẽ potestatis, sic semper perseuerat, nisi approbetur. Et scito, q̃ aliud est approbare, seu ratificare, & aliud est credere esse validum, & propterea habere intentionem adimplẽdi. Nã approbare, vel ratificare ad actũ spectat voluntatis, qua quis vult nũc, quod olim voluit. Credere autẽ esse validũ, spectat ad intellectum. Intendere autem exequi quia præsupponitur ualidum, licet spectet ad uoluntatem, nihil tamen facit ad ipsum votũ, sed solum ad executionem voti quam respicit, vt patet. Et ideo si aliquis ante pubertatem simplici voto vouit, & postea in legitima & libera ætate considerans suum votũ, credens illud esse absolute validum, intendit, millies illud adimplere, non propterea coram Deo ratificauit, aut approbauit.

Sup. q. 88. a. 8. ad 2. & ar. 9. cor. Et quol. 3. art. 11. et quo. 3. art. 24. Et opu. 17. c. 3. Li. 3. tit. 31. c. nullus.

Li. 19. c. 19. in fi. tom. 5

21. q. 5. cap. Pueri, & c. Honestum.

20. q. 2. ca. Puella.

Homi. 7. in Matth. non multum re more ante finem, to. 3.

Ar. 2. huius qad 1.

¶ In eodem ar. 5. de pueris nutriendis in religione, considera caute rationem litteræ, & cõclude quòd ĩ illis locis expedit pueros nutriendos in religione dari, in quibus optandum est vt similes fiant illis, quorum consortio dantur. Vbi autẽ personæ, quarum cõsortio dantur, reprobæ, aut infames, aut deuiæ a regularibus sunt ĩstitutis, magna dementia est dare illis pueros, aut puellas nutriendas. Et hic error hodie ĩ multis viget locis, dum dãtur pueri, & puellæ monasteriis religiosorum, seu religionarum vitæ cõmunis, q̃ vulgo Cõuentuales, seu Claustrales appellantur, quo fit vt reformandi, numquàm reformari possint, dum transgressores vitæ regularis continue nutriuntur ac augẽtur. Vnde sanciri deberet vt null° puer, nulla puella possit religioni tradi, nisi vbi vere viuitur regulariter. Sic. n. aut extingueretur irregulariter viuentes, aut reformarentur vexatione dante eis intellectum.

In Decretali. 3. tit. 31. c. 15.

Dist. 54. ca. frequens, & c. Si seruus 2.

Li. 2. c. 3. in fine.

¶ 3 Præt. Sicut aliquis obligatur iuramẽto, ita & voto: sed pueri ante annos quatuordecim non debẽt obligari iuramento, vt habetur in Decretis 22. ℣q. 5. Pueri, & c. Honestum. ergo videtur q̃ nec etiam sint voto obligandi.

¶ 4 Præt. Illicitũ videtur obligare aliquem tali obligatione, quę posset iuste irritari: sed si aliqui impuberes obligãt se religioni, possunt retrahi a parẽtibus, vel tutoribus. Dicitur. n. in Decretis 20. * q. 2. q̃ puella, si ante duodecim ætatis annos spõte sua sacrũ velamẽ assumpserit, possunt statim parẽtes eius, vel tutores id factũ irritum facere, si voluerint. Illicitum est ergo pueros, ꝑsertim ante ãnos pubertatis, ad religionẽ recipere, vel obligare.

SED CONTRA est, q̃ dicit Dominus Matth. 19. Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire: quod exponens Orige. super Matth. * dicit, q̃ discipuli Iesu priusquàm discant rationem iustitiæ, reprehendunt eos qui pueros & infantes offerunt Christo: Dominus aũt exhortatur discipulos suos cõdescẽdere vtilitatib⁹ puerorũ. Hoc ergo attẽdere debemus, ne ęstimatiõe sapientię excellẽtioris cõtẽnam°, quasi magni, pusillos Ecclesię, ꝓhibẽtes pueros venire ad Iesum.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra dictum est, * duplex est religionis votum. Vnum simplex, quod consistit in sola promissione Deo

A

B

C

D

E

facta, quæ ex interiori mentis deliberatione procedit. Et hoc votũ habet efficaciam ex iure diuino, qd̃ tamen dupliciter impediri potest. Vno modo, per defectum deliberationis, vt patet in furiosis, quorum vota non sunt obligatoria, vt habetur extra, de regularibus, * & transeuntibus ad religionẽ, c. Sicut tenor. Et eadem est ratio de pueris, qui nondum habent debitũ vsum rationis, per quem sint doli capaces, quem quidem pueri habẽt, vt frequentius circa quartumdecimũ annum: puellæ vero circa duodecimum, qui dicuntur anni pubertatis. In quibusdam tamen anticipatur, & in quibusdam tardatur ſm diuersam dispositionẽ naturę. Alio modo, impeditur efficacia simplicis voti, si aliquis Deo voueat, qui non est propriæ potestatis, puta, si seruus etiam vsum rationis habẽs, voueat se religionem intrare, aut etiam ordinetur ignorante domino. Potest. n. hoc dominus reuocare, vt habetur in Decre. dist. * 54. c. Si seruus. Et quia pueri, vel puellæ infra pubertatis annos naturaliter sunt in potestate patris quantũ ad dispositionem suæ vitæ, poterit pater votum eorum reuocare, vel acceptare, si sibi placuerit, vt expresse dicitur de muliere Nume. 30. Sic ergo si puer ante annos pubertatis simplex votum emittat, antequàm habeat plenum vsum rationis, nõ obligatur ex voto. Si autem habeat vsum rationis ante annos pubertatis, obligatur quidem quantum in se est ex suo voto, tamẽ potest obligatio remoueri per authoritatem patris, in cuius potestate adhuc existit: quia ordinatio legis, qua vnus homo subditur alteri, respicit id quod in pluribus accidit. Si vero annos pubertatis excedat, non potest reuocari authoritate parẽtum: si tamen nondum habet plenum vsum rationis, nõ obligaretur quo ad Deum. Aliud autem est votũ solemne, quod facit monachum, vel religiosum, quod quidẽ subditur ordinationi Ecclesiæ propter solẽnitatem quam habet annexam. Et quia Ecclesia respicit id quod in pluribus est, ꝑsessio ante tẽpus pubertatis facta quãtũcũq; aliqs habeat vsum rõnis plenũ, vel sit doli capax, nõ habet suũ effectũ, vt faciat ꝓfitẽtẽ iã esse religiosũ. Et tñ licet ante pubertatis annos profiteri nõ possint, possunt tñ cũ volũtate parẽtũ ĩ religione recipi, vt nutriant ibidẽ: sicut de Ioanne Baptista legitur Lucæ 1. quòd puer crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis. Vnde sicut Greg. * dicit ĩ 2. dialogorũ, beato Benedicto Romani nobiles suos filios oĩpotẽti Deo nutriẽdos dare cœperũt, qd̃ ẽ valde

expediens, ſm illud Threnorum 3. Bonum eſt viro cum portauerit iugum ab adoloſcentia ſua. Vnde & communi cõſuetudine pueri applicãtur illis officijs, vel artibus, in quibus ſunt vitam acturi.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ legitima ætas ad hoc quòd aliquis tondeatur cum voto ſolemni religionis, eſt tempus pubertatis, in quo homo poteſt vti ſpontanea voluntate. Sed ante annos pubertatis poteſt eſſe legitima ætas ad hoc, quòd aliquis tondeatur in religione nutriendus.

AD 2m dicendum, quòd religionis ſtatus principaliter ordinatur ad perfectionem conſequendam, vt ſupra habitum eſt *: & ſecundum hoc conuenit pueris, qui de facili inducuntur. Ex conſequenti autem dicitur eſſe ſtatus pœnitentiæ, inquantum per obſeruantiam religionis peccatorum occaſiones tolluntur, vt ſupra dictum eſt †.

Q.186. ar. 1. ad 4.

Q.187. art. 6 Locis in arg. citatis.

AD 3m dicendum, q̃ pueri ſicut nõ coguntur ad iurandum, ſicut Canon * dicit, ita non coguntur ad uouendum. Si tamen voto, vel iuramento ſe aſtrinxerint ad aliquid faciendum, obligantur quo ad Deum, ſi habeant vſum rationis: ſed non obligantur quo ad eccleſiam ante quatuordecim annos.

AD 4m dicendum, q̃ Num. 30. non reprehenditur mulier in puellari ætate conſtituta, ſi voueat abſq; cõſenſu parentum, poteſt tamen reuocari a parentibus: ex quo patet quòd non peccat vouendo, ſed intelligitur ſe voto obligare, quantum in ſe eſt, abſq; præiudicio authoritatis paternæ.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæoctuageſimæ nonæ Articulũ ſextum.*

ARTICVLVS VI.

Vtrum propter obſequium parentum debeant aliqui retrahi ab ingreſſu religionis.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur q̃ ꝓpter obſequiũ parentum debeant aliqui retrahi ab ingreſſu religionis. Non. n. licet prætermittere id quod eſt neceſſitatis, vt fiat id quod eſt liberũ uoluntati: ſed obſequi parentibus cadit ſub neceſſitate præcepti, quod datur de honoratione parentum, Exo. 20. Vnde & Apoſt. dicit 1. ad Timoth. 5. Si qua uidua filios, aut nepotes habet, diſcat primum domum ſuam regere, & mutuam uicem reddere parentibus: ingredi autem religionem eſt liberum uoluntati. ergo uidetur q̃ nõ debeat aliquis prætermittere parentũ obſequiũ ꝓpter religionis ingreſſum.

Sup. q. 101. art. 4. ad 3. & 4. Et 4. d. 38. q. 2. ar. 4 q. 2. ad 2. Et quol. 3. art. 16. Et quo. 10. ar. 9. Et Matth. 15.

Primo, quanta differentia eſt inter debitum certum, & debitum indeterminatũ. Habes. n. huiuſmodi differentias ex affectu, quòd obligatus ad certum, tenetur illud exoluere antequàm diſponat de ſeipſo. Obligatus autem in communi nõ tenetur. Secũdo, quãta differentia eſt inter leges noſtri, & antiqui tpis. Nã apud veteres pro pecunia pſona liberi hominis obligabaf, vt patet 4. Regum 4. Vbi mulier vidua cõqueritur apud Heliſeum, quòd creditor acceptur⁹ erat filios ſuos in ſeruos pro pecunia ſibi debita. Nunc vero iurã diſponunt perſonam liberi hominis non obligari pro debito pecuniario,

Diſt. 54. ca. Generaliter.

ſeruus. ergo multo minus poteſt filius obſequium patris prætermittere ut ingrediatur religionem.

¶ 3 Præt. Maiori debito obligatur aliquis parentibus, q̃ his quibus debet pecuniam: ſed illi qui debent pecuniam aliquibus, non poſſunt religionẽ ingredi. Dicit. n. Grego. * in Regiſtro, & habetur in Decretis diſt. 53. quòd hi qui ſunt rationibus publicis obligati, q̃ petunt monaſterium, nullo modo ſuſcipiendi ſunt, niſi prius a negotijs publicis fuerint abſoluti. ergo videtur quòd multo minus filij poſſunt religionem ingredi prætermiſſo paterno obſequio.

Lib. 7. regiſtri, epiſt. 11. i medio. Et habetur di. 53. c. legẽ.

SED CONTRA eſt, qd̃ Matth. 4. dicitur, q̃ Iacobus & Ioannes relictis retibus & patre ſecuti ſunt Dominum. Ex quo, vt Hilarius * dicit, docemur Chriſtum ſecuturi, & ſeculares vitę ſolicitudine, & paternæ domus conſuetudine non teneri.

Capitu. 3. i Matth. nõ procul a fine. & 4. Q. 108. art. 2. ad 2.

RESPON. Dicendũ, quòd ſicut ſupra dictum eſt *, cum de pietate ageretur, parentes habent rationem principij inquantum huiuſmodi: & ideo per ſe eis cõuenit, vt filiorum curam habeãt. Et propter hoc non liceret alicui filios habenti religionem ingredi omnino prætermiſſa cura filiorum. i. non prouiſo qualiter educari poſſint. Dicit. n. 1. ad Timoth. 5. q̃ ſi quis ſuorum curam nõ habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Per accidens tamen parentibus cõuenit, vt a filijs adiuuentur, inquãtum. ſ. ſunt in neceſſitate aliqua cõſtituti. Et ideo dicendum eſt, q̃ parentibus in neceſſitate exiſtentibus, ita q̃ eis commode aliter q̃ per obſequium filiorum ſubueniri non poſſit, nõ licet filijs prætermiſſo parentum obſequio religionem intrare. Si vero non ſint in tali neceſſitate, vt filiorũ obſequio multũ indigeant, poſſunt prætermiſſo parentum obſequio, filij religionem intrare etiam contra præceptum parentum: quia poſt annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet quantum ad ea quæ pertinent ad diſpoſitionem ſui ſtatus, præſertim in his quę ſunt diuini obſequij, & magis eſt obtemperãdum patri ſpirituum vt viuamus, q̃ parentibus carnis, vt Apoſt. dicit ad Hebr. 12. Vnde Dominus, vt legitur Mat. 8. & Luc. 9. reprehẽdit diſcipulum, qui nolebat eũ ſtatim ſequi intuitu paternæ ſepulturæ. Erat. n. alij per quos illud opus impleri poterat, vt Chryſoſt. * dicit.

Super illud Matth. 8. di mitte mortuos &c. to mo. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ præceptum de honoratione parentum non ſolum ſe extendit ad corporalia obſequia, ſed etiam ad ſpiritualia, & ad reuerentiam exhibendam. Et ideo etiam illi qui ſunt in religione, implere poſſunt præceptum de honoratione parentum pro eis orando, & eis reuerentiam & auxilium impendendo, ſecũdum qd̃ religioſos decet: quia etiam illi qui in ſæculo viuunt, diuerſimode parentes honorant ſecundum eorum conditionem.

AD 2m dicendum, q̃ quia ſeruitus eſt in pœnam peccati inducta, ideo per ſeruitutem aliquid adimitur homini, quod alias ei cõpeteret, ne. ſ. libere de ſua perſona poſſit diſponere. Seruus. n. id quod eſt, domini eſt: ſed filius non patitur detrimentum ex hoc, q̃ ſubiectus eſt patri, quin poſſit de ſua perſona libere diſponere transferendo ſe ad obſequium Dei: quod maxime pertinet ad hominis bonum.

AD 3m dicendum, quòd ille qui eſt obligatus ad aliquid certum, non poteſt illud licite prætermittere facultate exiſtẽte. Et ideo ſi aliquis ſit obligatus vt alicui rationem ponat, vel vt certum debitũ reddat, non poteſt hoc licite prætermittere, vt religionem ingrediatur. Si tamen debeat aliquam pecuniam, & non habeat vnde reddat, tenetur facere quod poteſt, vt. ſ. cedat bonis ſuis creditori. Propter pecuniã aũt perſona liberi hominis ſm iura ciuilia non obligatur, ſed ſolum res, quia perſona liberi hominis ſuperat omnem æſtimationẽ pecuniæ. Vnde licite poteſt exhibitis rebus

bus ſuis religionem intrare, nec tenetur in ſæculo remanere, vt procuret vnde debitum reddat. Filius autẽ non tenetur ad aliquid ſpeciale debitum patri, niſi forte in caſu neceſſitatis, vt dictum eſt.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæoctuageſimænonæ Articulum ſeptimum.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum presbyteri curati poſſint licite religionem ingredi.

Sup. q. 184. ar. 3. Et op. 18. c. 25. *Part. 3. c. 5 inter princ. & medium

AD SEPTIMVM ſic procedit. Vt q̃ presbyteri curati non poſſint licite religionẽ ingredi. Dicit. n. Gregor. in paſtorali, * quòd ille qui curã animarum ſuſcipit, terribiliter admonetur, cũ dicitur. Fili mi, ſi ſpopõderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneũ aĩam tuam. & ſubdit. † Spondere nãq; pro amico, eſt alienã aĩam in periculo ſuæ cõuerſationis accipere: ſed ille qui obligatur homini pro aliquo debito, nõ põt intrare religionẽ, niſi ſoluat id qd̃ debet, ſi poſſit. Cũ ergo ſacerdos poſſit curã aĩarum agere, ad quã ſe obligauit in periculũ aĩę ſuę, videtur quòd non liceat ei, prętermiſſa cura aĩarum, religionẽ ittare.

†Ibidem.

¶ 2 Præt. Quod vni licet, pari rõne oibus ſimilibus licet: ſed ſi omnes preſbyteri habẽtes curã aĩarum religionẽ intrarẽt, remanerẽt plebes abſq; cura paſtorũ, quod eſſet incõueniẽs. ergo vt q̃ presbyteri curatinõ poſſint licite religionẽ ittare.

¶ 3 Præt. Inter actus ad quos religiones ordinãtur, præcipui ſunt illi, quibus aliquis contẽplata alijs tradit: hmõi autem actus cõpetũt ꝑsbyteris curatis, & archidiacõis, quib⁹ ex officio cõpetit prędicare, & cõfeſſiones audire. ergo vt q̃ quòd nõ liceat presbytero curato, vel archidiacono trãſire ad religionem.

SED CONTRA eſt, qd̃ in Decret. * 19. q. 2. c. Duæ ſunt leges, dicitur. Si quis clericorum in eccleſia ſua ſub epiſcopo populũ retinet, & ſæculariter viuit, ſi afflatu Spiritus ſancti in aliquo monaſterio, vel regulari canonica ſe ſaluari voluerit, etiam epiſcopo contradicente, eat liber noſtra authoritate.

19. q. 2. ca. duæ ſunt leges a medio.

RESPON. Dicẽdũ, q̃ ſicut ſupra dictum eſt, * obligatio voti perpetui prefertur omni alij obligationi. Obligari aũt voto perpetuo & ſolẽni advacãdũ diuinis obſequijs, cõpetit ꝓprie epiſcopis, & religioſis. Presbyteri aũt curati, & archidiaconi nõ obligãtur voto perpetuo & ſolẽni ad curã animarũ retinendã, ſicut ad hoc obligãtur epiſcopi. Vnde epiſcopi præſulatũ nõ poſſunt deſerere quacũq; occaſione abſq; authoritate Romani Pontificis, * vt habetur extra de regular. & tranſeuntib. ad relig. c. Licet. Archidiaconi autem & preſbyteri curati poſſunt libere abrenuntiare epiſcopo curã eis cõmiſſam abſq; ſpeciali licentia Papæ, qui ſolus poteſt in votis perpetuis diſpenſare. Vnde manifeſtum eſt quòd archidiaconis, & presbyteris curatis licet ad religionem trãſire.

Ar. 3. ad 3. & q. 88. art. 12. ad 1.

In Decret. li. 3. tit. 31. c. licet. Et ẽ 18. i ordine

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ſicut ſupra dictum eſt, * obligatio voti perpetui prefertur omni alij obligationi. Obligari aũt voto perpetuo & ſolẽni advacãdũ diuinis obſequijs, cõpetit ꝓprie epiſcopis, & religioſis. Presbyteri aũt curati, & archidiaconi nõ obligãtur voto perpetuo & ſolẽni ad curã animarũ retinendã, ſicut ad hoc obligãtur epiſcopi. Vnde epiſcopi præſulatũ nõ poſſunt deſerere quacũq; occaſione abſq; authoritate Romani Pontificis, * vt habetur extra de regular. & tranſeuntib. ad relig. c. Licet. Archidiaconi autem & preſbyteri curati poſſunt libere abrenuntiare epiſcopo curã eis cõmiſſam abſq; ſpeciali licentia Papæ, qui ſolus poteſt in votis perpetuis diſpenſare. Vnde manifeſtum eſt quòd archidiaconis, & presbyteris curatis licet ad religionem trãſire.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ presbyteri curati, & archidiaconi obligauerunt ſe ad curam agendam ſubditorum, quandiu retinẽt archidiaconatum, vel parochiam: non autem obligauerunt ſe ad hoc, quòd perpetuo archidiaconatum, vel parochiã teneant.

AD 2m dicendum, q̃ ſicut Hiero. dicit contra Vigil. * Quàmuis a te linguæ vipereæ morſus ſæuiſſimos patiantur. ſ. religioſi, quibus argumentaris & dicis. Si omnes ſe clauſerint, & fuerint in ſolitudine, quis celebrabit eccleſias? Quis ſeculares homines lucrifaciet? Quis cõpeccãtes ad virtutes poterit exhortari? Hoc. n. modo ſi omnes tecũ fatui ſint, ſapiens eſſe quis poterit? Et virginitas non erit approbãda. Si. n. virgines omnes fuerint, & nuptiæ non fuerint, interibit genus humanũ. Rara eſt virtus, nec a pluribus appetitur. Patet ergo quòd hic timor ſtultus eſt, puta, ſicut ſi aliquis timeret haurire aquam, ne flumen deficeret.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum liceat de una religione tranſire ad aliam.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur q̃ non liceat de vna religione trãſire ad aliam, etiã arctiorem. Dicit. n. Apoſt. ad Heb. 10. Non deſerentes collectionẽ noſtram, ſicut eſt conſuetudinis quibuſdam. glo. * qui. ſ. timore perſecutioni cedunt, vel propria præſumptione a peccatoribus, vel imperfectis vt iuſti videantur, recedũt: ſed hoc videntur facere qui de vna religione tranſeunt ad aliã perfectiorẽ. ergo videtur hoc eſſe illicitum.

¶ 2 Præ. Profeſſio monachorum eſt arctior q̃ profeſſio regularium canonicorum, vt habetur extra, de ſtatu monachorum * & canonicorũ regularium c. Quòd Dei timorem: ſed non licet alicui tranſire de ſtatu canonicorum regularium ad ſtatum monachorum. dicitur. n. in Decretis 19. † q. 3. Mandamus, & uniuerſaliter ſterdicimus, ne quis canonic⁹ regularis profeſſus niſi, quod abſit, publice lapſus fuerit,

Ad octauum ſic proceditur. Videtur q̃ non liceat de vna religione trãſire ad aliam, etiã arctiorem. Dicit. n. Apoſt. ad Heb. 10. Non deſerentes collectionẽ noſtram, ſicut eſt conſuetudinis quibuſdam. glo. * qui. ſ. timore perſecutioni cedunt, vel propria præſumptione a peccatoribus, vel imperfectis vt iuſti videantur, recedũt: ſed hoc videntur facere qui de vna religione tranſeunt ad aliã perfectiorẽ. ergo videtur hoc eſſe illicitum.

¶ 2 Præ. Profeſſio monachorum eſt arctior q̃ profeſſio regularium canonicorum, vt habetur extra, de ſtatu monachorum * & canonicorũ regularium c. Quòd Dei timorem: ſed non licet alicui tranſire de ſtatu canonicorum regularium ad ſtatum monachorum. dicitur. n. in Decretis 19. † q. 3. Mandamus, & uniuerſaliter ſterdicimus, ne quis canonic⁹ regularis profeſſus niſi, quod abſit, publice lapſus fuerit,

¶ *Super Quæſtionis centeſimæoctuageſimænonæ Articulum octauum.*

IN ar. 8. eiuſdẽ vltimæ q. dubiũ occurrit, an licẽtia quã petere debeat canonicus regularis tranſeũdi ad monachos clericos, debeat eſſe obtenta. Et eſt ratio dubii, quia ex ratione literæ apparet, q̃ ſufficit quòd ſit petita, quoniam cõſtat eſſe tranſitum ad arctiorem. In oppoſitũ vero eſt, q̃ tex. in c. Statuimus. 19. q. 3. diſponit quòd licentia ſit obtenta.

Non remote a fine incipit hæc epi. Multa in orbe mõſtra, tom. 3.

¶ Ad hoc videtur dicendum, quòd text. ille antiquus declaratus eſt per Innocẽtium tertium in ca. Licet, extra de regular. in ſuo ſimili, dũ dicitur, quòd intentio huiuſmodi ſanctionum non eſt impedire bonum, ſed obuiare leuitatibus, & iniurijs: & quòd prælati tenentur dare huiuſmodi licentiam. Et ſi nõ dant, poteſt licite quis ad melioris vitæ frugẽ ire. Vnde in propoſito caſu ſufficit licentia petita, q̃uis non obtenta: quia ius iã concedit ei qui illã humiliter petiit, immo declarat potius cõceſſam eſſe ſibi ex priuata lege charitatis, contra quam nulla ſunt iura. Et hoc intelligo, ſi certũ eſt q̃ non ex leuitate, ſed ex deuotione ad arctiorem monachorum clericorum vitam ſuſpirat. Nam ſi dubium eſſet, ſupplicandum eſt iudicium inquirẽdum, hoc eſt, requirit licentia diſcreta, petita, & obtẽta, vt in litera ex illa Decretali dicitur. Et ſimiliter requiritur diſcreta, petita, & obtenta licentia, cum ad minorẽ melius ſeruatam quis tranſire vult. Et ratio eſt, quia trãſitus iſte non eſt ad melius abſolute, ſed in caſu Regulare eſt, autem q̃ quid agendũ eſt in caſu, a ſuperioribus hauriendũ eſt. Et quia cũ quis non ad maiorem, nec melius ſeruatam, ſed ad meliorẽ ſibi trãſire

4. dif. 27. q. 1. ar. 3. q. 1. 3. Et di. 38. q. 1. art. 4. q. 3. ad 2.

* Glo. inter linearis ibi dem.

In Decret. li. 3. ti. 35. c. 5. a medio.

Cauſa 19. q. 3. c. Mandamus.

sire optat, sicut qa ī firmꝰ aut debilis est, transire vult, vt in tertio casu literæ ponitur, cum hoc nihil aliud sit, q̄ relaxationē assumptæ vitæ petere, ex causa tamen rationabili, ideo dispensatio exigitur: sicut etiam dū in religione quis manet, si eget vlu carnium, aut alia relaxatione, dispensatione opus est, & non propria debet authoritate laxiores actꝰ facere.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, dubiū adhuc restat, quare habens in sæculo votū simplex religionis arctioris, & de facto post professus religionem laxioré, non teneat ad arctiorē: cum adhuc sola petitia licētia possit ad illam transire laudabiliter. Maioritas siquidem voti solemnis non præiudicat huic progressui: sicut maius vinculum matrimonii, quàm voti simplicis impedit ad implectionem voti simplicis. Constat namque ꝙ professio in minori, non impedit transitū ad maiorem.

¶ Ad hoc dicitur ꝙ aliud ē extinguere, seu soluere vinculū & aliud est impedire executionē voti. Vinculum autem matrimonii & professionis in religione conueniūt in hoc, quòd vtrumque est fortius quàm votum simplex, & habet rationem alienationis propriæ personæ. Et propterea vtrumq; aufert vinculum voti simplicis. Sed differētia est in hoc, ꝙ vinculum consummati matrimonii nō extinguit, sed impedit voti simplicis vim durante matrimonio. Et propterea soluto matrimonio per mortem coniugis, tenetur implere prius factum votum. Vinculum autē professionis nō impedit, sed extinguit, seu soluit vinculum voti simplicis. Et quāmuis possit laudabiliter trāsire ad arctiorē prius voto appetitam, nō

20.q. 4. ca. vigin. sacr.

In collatione 14.ca.5. in princ.

In collatione 14.c.6.

Q. præced. ar.6.

monachus efficiatur. ergo videtur F quòd non liceat alicui transire de vna religione in aliam maiorem.

¶ 3 Præ. Tādiu obligatur aliquis ad implendum quod vouit, quandiu potest licite illud implere: sicut si aliquis vouit continentiam seruare, etiam post contractum matrimonium per verba de præsenti, ante carnalem copulam tenetur implere votum, quia hoc potest facere religionem intrando. Si ergo aliquis licite potest transire de vna re G ligione ad aliam, tenebitur hoc facere si ante hoc vouerit existens in sæculo, quod videtur esse inconueniens, quia ex hoc plerumq; scandalum generari posset. ergo nō potest aliquis religiosus de vna religione trāsire ad aliam arctiorem.

SED CONTRA est, quod dicitur in Decre. 20.q.4.* Virgines sacræ si pro lucro animæ suę propter districtiorem vitam ad aliud monasterium pergere disposuerūt, ibiq; commanere decreuerunt, sancta ly H nodus concedit: & eadem ratio videtur esse de quibuscūq; religiosis. ergo potest aliquis licite trāsire de vna religione ad aliam.

RESPON. Dicendum, ꝙ transire de religione ad religionē, nisi propter magnam vtilitatem, vel necessitatem non est laudabile, tū quia ex hoc plerūq; scandalizantur illi qui relinquūtur: tum etiam quia facilius proficit aliquis in religione quam consueuit, q̄ in illa quam non consueuit cæteris paribus. Vn I de in collationibus patrum abbas Nestorius dicit.* Vnicuiq; vtile est fm propositum qđ elegit, ut summo studio ac diligentia ad operis arrepti perfectionem peruenire festinet, & nequaquam a sua, quam elegit semel, professione discedat. Et postea subdit*, rationē assignās. Impossibile nāq; est vnum & eundem hominem simul vninersis sui ciri virtutibus, quas si quis voluerit pariter attentare, in id incidere eum necesse est, vt dum omnem se K quitur, nullam integre consequatur. Diuersæ. n. religiones præeminent secundum diuersa uirtutum opera. Potest tamen aliquis laudabiliter de una religione transire ad aliam triplici ex causa. Primo quidem zelo perfectioris religionis, quæ quidem excellentia, ut supra dictum est*, non attenditur fm solam altitudinem, sed principaliter fm id ad quod religio ordinatur: secundario uero sćm discretionem obseruantiarum debito fini proportionatarū. Secūdo, propter declinationem religionis a debita perfectione, puta, si ī aliqua religione arctiori incipiāt religiosi remissius viuere, laudabiliter, transit aliquis ad religionem etiam minorē, si melius obseruetur. Vnde in collationibus patrum abbas Ioannes * de seipso dicit, ꝙ a vita solitaria, in qua professus fuerat, transiit ad minorem. s. eorum qui viuunt in societate propter hoc, ꝙ vita eremitica cœperat declinare, & laxius obseruari. Tertio, ꝓpter infirmitatem vel debilitatem, ex qua interdum prouenit, ꝙ nō potest aliquis arctioris religiōis statuta seruare, posset autē seruate statuta religionis laxioris: sed ī his tribus casibus potest esse differentia. Nam in primo casu debet quidē propter humilitatem, licentiam petere, quæ tamen ei negari non potest, dummodo cōstet illam religionē esse arctiorem. Si vero hoc probabiliter dubitetur, est in hoc superioris iudicium inquirendum, vt habetur extra, de regularibus, & transeuntibus* ad religionem, c. Licet. In Decret. li. 3. tit. 31. c. licet, & é 18. i ordine

Similiter requiritur superioris iudicium in secundo casu: in tertio vero casu est necessaria dispensatio.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illi qui ad arctiorem religionem transeunt, non faciunt hoc præsumptuose vt iusti videantur, sed deuote, vt iustiores fiāt.

AD 2ᵐ dicendum, quòd vtraque religio. s. monachorum, & canonicorum regulariū ordinatur ad opera vitæ contēplatiuæ, inter quæ præcipua sunt ea quæ aguntur in diuinis mysterijs, ad quæ ordinatur directe ordo canonicorum regularium, quibus per se cōpetit ꝙ sint clerici religiosi: sed ᵈ ad religionem monachorum non per se competit vt sint clerici, vt habetur in Decret. † 16.q.1. & ideo quàmuis ordo monachorum sit arctioris obseruantiæ, si monachi essent laici, liceret transire ab ordine monachorum ad ordinē canonicorum regulariū, secundū illud Hiero. ad Rusticum monachum.* Sic viue in monasterio, vt clericus esse merearis. Non autem econuerso, vt habetur in Decre. 16.q.1. in decret. inducto †. Sed si monachi sint clerici sacris mysterijs obsequentes, habent id qđ ē canonicorum regularium cum maiori arctitudine: & ideo transire licitum erit de ordine canonicorum regularium ad ordinem monachorum, petita tamen superioris licentia, vt dicitur 19.q.3.c. Statuimus*.

AD 3ᵐ dicendum, quòd uotum solēne, quo quis obligatur minori religioni, est fortius q̄ votū simplex, quo quis astringitur maiori religioni. Post uotum. n. simplex, si contraheret aliquis matrimonium, non dirimeretur, sicut post uotum solemne: & ideo ille qui iam professus est in minori religione, non tenetur implere uotum simplex, quod emisit de intrando religionem maiorem.

tenetur, quia extincta est obligatio illa soluto vinculo simplicis voti. Habet autē professio vim soluendi vinculum voti simplicis ex eo, quòd fortiori vinculo alienat personam profitentis alteri; immo tali. s. religioni. Et hoc intendit author trahere ex fortiori vinculo professionis. Et scias hanc authoris conclusionem hodie esse a iure diffinitam, vt patet in 6. de reg. iur. Qui post votum.

In collatione 19.ca.3. 5. & 6.

D. 1085.

16. q. 1. ca. Nemo potest: & cap. alia causa.

De viuendi forma a medio, tom 1. 16. q. 1. ca. Sic viue.

19. q. 2. c. statuimus.

ARTICVLVS IX.

Vtrum aliquis debeat alios inducere ad religionem intrandum.

AD NONVM sic proceditur. Videt ꝙ nullus debeat alios inducere ad religionem intrandū. Mandat. n. beatus Benedictus * in

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimænonæ Articulum nonum.*

IN ar. 9. aduertendum est, quòd inducere alios ad religionem est actus sanctus ex genere suo: sed oportet duas in parti-

Quo. 3. art. 11. & 14. Ca. 58.

particulari conditiones considerare, alteram ex parte personæ inducendæ: alteram ex parte religionis ad quam inducitur. Nā ex parte personæ, oportet vt ante ingressum ad hoc deueniat, vt nō coactiue, aut illecē, sed vt spontaneus non respectu inducentis, sed ob Christi imitationem, & fugam sęculi &c. intendat religionē ingredi. Et hoc quia agitur de dispositione totius vitæ suæ, quā nisi sponte quis arripiat, periculum est quòd retrocedat, aut in malam vitam religiosus etiam declinet. Ex parte vero religionis requiritur, vt viuatur in ea ita exemplariter, vt habeat inductus occasionem proficiendi. Nā si tepide maiores viuunt, & inter minores multa est relaxatio, nō parum imminet inducto periculum scandali, dum credendo se ad perfectiōis semitā induci, ingressus inuenit intus tāta remissionem & imperfectionem, vt deceptum se fateri iste possit: & si non mendacio inducentis, tamen ipso inductionis actu, quo tātum ad illā religionem ingressum extulit. Vnde quando inducitur aliquis ad religionem, exponē da etiam est ei difficultas, quæ erit ex imperfectione consortū, si ita est. Author autē loquitur absolute suppositis supponendis &c.

¶ In eodem ar. 9, in responsione ad secūdum, dubium occurrit, An sit laudabile inducere aliquem ad religionem in monasteriis, vel conuentibus vitæ cōmunis. Et est ratio dubii, quia ex vna parte inductio fit ad religionem. Ex altera parte inducuntur de facto ad suscipiēdum mala exempla patrum & fratrum vitæ communis.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ actus iste qui est inducere ad vitam cōuentualiū, est actus ex suo genere ma-

Li. 4. c. 3.

regula sua, ꝙ uenientibus ad religionem nō sit facilis prædēdus ingressus: sed probandum est, an spiritus a Deo sit. & hoc etiam docet Cassianus in 4. lib. de institutis * cœnobiorum. multo ergo minus licet aliquē ad religionē inducere.

¶ 2 Præt. Matth. 23. Dominus dicit, Væ uobis q̄ circuitis mare & aridā ut faciatis unum proselytum, & cum factus fuerit, facitis eum filiū gehennæ duplo quàm uos: sed hoc uidentur facere, qui homines ad religionem inducunt. ergo uidetur hoc esse uituperabile.

¶ 3 Præt. Nullus debet aliquē inducere ad id quod pertinet ad eius detrimentum: sed ille qui inducit aliquem ad religionē, quandoque ex hoc incurrit detrimētum quia quandoque sunt obligati ad maiorem religionē. ergo uidetur quòd non sit laudabile aliquos inducere ad religionem.

SED CONTRA est, quòd dicitur Exod. 25. Cortina cortinā trahat. debet ergo unus homo alium trahere ad Dei obsequium.

RESPON. Dicendum, ꝙ inducētes alios ad religionem non solum non peccant, sed magnum præmiū merentur. Dicitur. n. Iac. ult. Qui cō uerti fecerit peccatorem ab errore uiæ suæ, saluabit animā eius a morte, & operit multitudinem peccatorum. Et Daniel. 12. dicitur, ꝙ qui ad iustitiam eruditi plurimos, erūt quasi stellę in perpetuas ęternitates. Posset tamen contingere circa hmōi inductionē triplex inordinatio. Primo quidem, si uiolēter aliquis alium ad religionē cogeret, quod prohibetur in Decret. 20.q.3. Secūdo, si aliquis simoniace alium ad religionem trahat muneribus datis, ut prohibetur in Decret,* ibidē q. 2. c. Quàm pio. Nec tamen ad hoc pertinet, si aliquis alicui pauperi necessaria subministret in sæculo nutriens eum ad religionem; uel si sine pacto aliqua munuscula tribuat ad familiaritatem captandam. Tertio, si mēdacijs eum alliciat. Imminet enim sic inducto periculum, ne cum se deceptum inuenerit, retrocedat: & sic fiant nouissima illius hominis peiora prioribus, ut dicitur Lucæ 11.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ illis qui ad religionem inducūtur, nihilominus reseruatur probationis tempus, in quo difficultates religionis experiūtur, & sic nō facilis aditꝰ eis dat ad religionis ingressum.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ fm Hilariū, verbum illud Domini prænuntiationis fuit peruersi studij Iudęorum, quo post Christi prædicationem gentiles, vel etiā christianos ad Iudaicum ritum trahendo faciunt dupliciter gehennæ filios, quia. s. & peccata pristina, quæ cō miserunt in Iudaismo eis non dimittuntur, & nihilominus incurrunt Iudaicæ perfidiæ reatū: & fm hoc non facit ad propositum. Secūdum Hieronymum autem hoc refertur ad Iudæos etiam pro statu, in quo legalia obseruari licebat quantum ad hoc, ꝙ ille qui ab eis ad Iudaismū cōuertebatur, dum esset Gentilis, simpliciter errabat. Videns autem magistrorum uitia reuertitur ad uomitum suum, & Gē tilis factus, quasi præuaricator maiori pœna fit dignus. Ex quo patet, ꝙ trahere alios ad cultum Dei, uel ad religionem non est uituperabile: sed hoc solum quòd aliquis ei, qui conuertitur, det malum exemplum, unde peior efficiatur.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ in maiori includitur minus: & ideo ille qui est obligatus uoto, uel iuramento ad ingressum minoris religionis, potest licite induci ad hoc, ꝙ ad maiorem religionem transeat, nisi sit aliquid speciale, quod ipediat, puta, infirmitas, uel spes maioris profectus in minori religione. Ille uero qui est obligatus uoto, uel iuramento ad ingressum maioris religionis, non potest licite induci ad minorē religionem nisi ex aliqua speciali causa euidenti, & hoc cum dispensatione superioris.

ARTICVLVS X.

Vtrum sit laudabile, quòd aliquis religionem ingrediatur absque multorum consilio, & diuturna deliberatione præcedenti.

AD DECIMVM sic procedit. Videtur ꝙ nō sit laudabile, ꝙ aliquis religionem ingrediatur absque multorum consilio, & diuturna deliberatione præcedēti. Dicitur. n. 1. Ioan. 4. Nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus si ex Deo sint: sed quandoque propositum religionem intrandi non est ex Deo, cum frequenter per exitum religionis dissoluatur. Dicitur enim Actuum 5. Si est hoc consilium ex Deo, non poteritis dissoluere illud. ergo uidetur ꝙ magna examinatione præcedente debeant aliqui religionem intrare.

¶ 2 Præt. Prouerb. 25. dicitur. Causam tuam tracta cum amico tuo: sed maxime videtur hominis esse

¶ *Super Quæstionis centesimæoctuagesimænonæ Articulum decimum.*

IN art. 10. vltimæ q. aduerte diligēter, ꝙ doctrina authoris excludens cō silia circa sufficientiam iurium non habentium speciale impedimentū, formalis est, & de ingressuro bene dispositio intelligenda, & non aliter. Bona autem dispositio ingredientis est ista, vt omnē suam fiduciam suspendi in religione ponat ī Deo, & merito: quia si natura non deficit in necessariis, & mator potens & sciens non deest necessitati filii, multo minꝰ Deꝰ deficiet in necessariis, & multo minus obliuisci potest eorū qui iactant cogitatū suum in eum. Sed illi qui huiusmodi debita dispositione carent, quid facient, an debeant ad consilia recurrere? Respō deo, aut hanc dispositionem acquirant orādo, eleemosynis vacando

vacando, purificãdo conſcientiam, lectio nem ſcripturæ, aut prædicationem frequentando: aut non ingrediendo religionem, vtpote indiſpoſiti, niſi cũ ſpe ꝙ ingreſſo dabit Deus hanc bonam voluntatem, hãc ſanctam fiduciam.

¶ In eodem ar. 10. in reſponſione ad vltimum, aduerte ſub conſilio eodem, an habeat ſumptꝰ, hoc eſt, an hoc quod quis facit, ſit abrenuntiare omnibus. Debet enim magna inquiſitione, vel diſcuſſione multa, ingreſſurus religionẽ apud ſe examinare, an vere interiori affectu relinquat oſa, vel remaneat affectꝰ ad honorem, ad gloriã, ad carnem, & ſanguinem, & huiuſmodi: quia in hac expropriatione conſiſtunt ſumptus ædificandi perfectionis turrim i religione: alioquin numquàm ædificabit eam, numquàm ad perfectionem perueniet, ſed vere patebit riſui: ſicut qui nõ computauit ſumptus, & cepit turrim materialem ædificare. Tali. n. abdicãti a ſuo animo omnia quæ poſſidet, iugum religionis ſuauc eſt auferens perturbatiua & laboriоſa, vt Grego. in litera dicit, & refectionẽ delectationis interne afferens. Teme re autem religionis iugum ſuſcipientibus ſine computatione ſumptuum, ſit eis laborioſum & graue. Palato. n. non ſano pœna eſt panis, qui ſano eſt ſuauis.

¶ Et hæc de expoſitione huius libri ſufficiant ad Dei, beatæ Virginis, & beati Thomæ gloriã. Romæ, die 26. Februarii, ãno ſalutis 1517. ætatis aũt meę equadrageſimonono inchoante.

Epiſt. 38. nõ multum remote a prĩ. tom. 2.

Homil. 14. in Mat. ante medium, tom. 2.

Li. 3. c. 3. to mo. 5.

In ſerm. 7. a medio illius, to. 10.

causa, quæ pertinet ad mutationẽ ſtatus. ergo videtur quòd non debeat aliquis religionem intrare, ni ſi prius cum amicis ſuis tractet.

¶ 3 Præt. Dominus Luc. 14. inducit ſimilitudinẽ de homine qui vult turrim ædificare, quòd prius ſedẽs computat ſumptus qui ſunt ei neceſſarij, ſi habeat ad perficiendum, ne inſultetur ei, Quia hic homo incœpit ædificare, & non potuit conſummare: ſumptus autem ad turrim ædificandam, vt Augu. dicit in epiſtola ad Lętam *, nihil eſt aliud quàm vt renuntiet vnuſquiſq; omnibus quæ ſunt eius. Contingit autem quandoque quòd hoc multi non poſſunt, & ſimiliter alias religionis obſeruantias portare, in cuius figura 1. Reg. 17. dicitur, ꝙ Dauid non poterat incedere in armis Saulis, quia non habebat vſum. ergo videtur quòd nõ debeat aliquis religionem intrare, niſi diuturna deliberatione præmiſſa, & multorum conſilio habito.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur Matthæi 4. ꝙ ad vocationem Domini Petrus & Andreas relictis retibus continuo ſecuti ſunt eũ. Vbi Chryſoſt. dicit ſuper Matthæum *. Talẽ obedientiam Chriſtus quærit a nobis, vt neque inſtanti tempore remoremur.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ diuturna deliberatio, & multorum conſilia requiruntur in magnis dubijs, vt Philo. dicit in 3. ethico. * In his autem quæ ſunt certa & determinata non requiritur conſilium. Circa ingreſſum autem religionis tria poſſunt conſiderari. Primo quidẽ ipſe religionis ingreſſus ſecundum ſe, & ſic certum eſt quòd ingreſſus religionis eſt melius bonũ: & qui de hoc dubitat, quãtũ eſt in ſe, derogat Chriſto, qui hoc conſilium dedit. Vnde Aug. dicit in lib. de verbis Domini. * Vocat te Oriẽs, ideſt Chriſtus, & tu attendis ad Occidẽtem. i. ad hominem mortalem errare potentem. Alio modo poteſt cõſiderari religionis ingreſſus per cõparationem ad vires eius, qui eſt religionem ingreſſurus. Et ſic etiam non eſt locus dubitationis de ingreſſu religionis: quia illi qui religionem ingrediuntur, non confidunt in ſua virtute ſe poſſe ſubſiſtere, ſed auxilio virtutis diuinæ, ſecũdum illud Iſaię 40. Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas, ſicut aquilę current, & nõ laborabunt, ambulabunt, & non deficient. Si tamẽ ſit aliquod ſpeciale impedimentum, puta, infirmitas corporalis, vel onera debitorum, vel aliqua huiuſmodi, in his requiritur deliberatio & conſilium cum his, de quibus ſperatur ꝙ proſint, & non impediant. Vnde dicitur Eccl. 37. Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, & cum iniuſto de iuſtitia, quaſi dicat, non. Vnde ſequitur: Nõ attendas his in omni conſilio, ſed cum viro ſancto aſſiduus eſto: in quibus tamen non eſt diuturna deliberatio habenda. Vnde Hierony. dicit in epiſt. ad Paulinum. * Feſtina quæſo te, & hærenti in ſalo nauiculæ funem magis præſcindæ, quàm ſolue. Tertio autem modo conſiderari poteſt modus religionem intrandi, & quã religionẽ aliquis ingredi debeat: & de talibus poteſt haberi etiam conſiliũ cum his qui non impediãt.

Circa ſinẽ illius incipit hæc epiſt. frater Ambro. tua mihi, tom. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cum dicitur, Probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint, locũ habet in his quæ dubia ſunt, vtrum ſpiritus Dei ſit. Sicut dubiũ poteſt eſſe his qui iam ſunt in religione, vtrum ille qui religioni ſe offert, ſpiritu Dei ducatur, aut ſimulate accedat: & ideo debent accedentem probare, vtrum diuino ſpiritu moueatur. Sed illi qui ad religionem accedit, non poteſt eſſe dubium, an propoſitum de ingreſſu religionis in corde eius exortum ſit a ſpiritu Dei, cuius eſt ducere hominem in terram rectam. Nec propter hoc oſtenditur non eſſe ex Deo quòd aliqui retrocedunt. Non enim omne quod a Deo eſt, eſt incorruptibile, alioquin creaturæ corruptibiles nõ eſſent ex Deo, vt Manichæi dicunt. Neque etiam aliqui qui habent a Deo gratiam, poſſent illam amittere, quod etiã eſt hæreticum. Sed cõſilium Dei eſt indiſſolubile, quo etiam corruptibilia & mutabilia facit, ſecũdum illud Iſaię 46. Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet: & ideo propoſitum de ingreſſu religionis nõ indiget probatione, vtrum ſit a Deo, quia certa diſcuſſione non eget, vt dicit gl. * ſuper illud 1. ad Theſſalo. vlti. Omnia probate.

Glo. interlinearis, ibid.

AD 2m dicendum, quòd ſicut caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, vt dicitur ad Gal. 5. ita etiam frequenter amici carnales aduerſantur profectui ſpirituali, ſecundum illud Micheæ 7. Inimici hominis domeſtici eius. Vnde Cyrillus exponens illud Luc. 9. Permitte me renuntiare his qui domi ſunt, dicit. Quærere renũtiare his qui domi ſunt, oſtendit quòd vtcumque diuiſus ſit. Nam communicare proximis, & conſulere nolentes æqua ſapere, indicat adhuc vtcumque languentem & retrocedentem. Propter quod audit a Domino. Nemo cum poſuerit manum ad aratrũ, & aſpexerit retro, habilis eſt ad regnum Dei. Aſpicit enim retro, qui dilationem quærit occaſione redeundi domum, & cum propinquis conferendi.

AD 3m dicendum, ꝙ per ædificationem turris ſignificatur perfectio chriſtianæ vitæ. Abrenũtiatio autem propriorum eſt ſumptus ad ędificandum turrim. Nullus autem dubitat, vel deliberat an velit habere ſumptus, vel an poſſit turrim ædificare, ſi ſumptꝰ habeat: ſed hoc ſub deliberatiõe ponitur, an aliquis ſumptus habeat. Similiter ſub deliberatione cadere non oportet, vtrum aliquis debeat abrenuntiare omnibus quæ poſſidet: vel ſi hoc faciendo ad perfectionem peruenire poſſit. Sed hoc cadit ſub deliberatione, vtrum hoc quod facit, ſit abrenuntiare omnibus quæ poſſidet: quia niſi abrenuntiauerit (quod eſt ſumptus habere) non poteſt (vt ibidem ſubditur) Chriſti eſſe diſcipulus, quod eſt turrim ædificare. Timor autem eorum qui trepidant, an per religionis ingreſſum poſſint ad perfectionem peruenire, eſſe irrationabilis ex multorum exemplo conuincitur. Vnde Auguſt. dicit 8. Confeſ. * Aperiebatur ab ea parte, qua intenderem faciem, & quo tranſire trepidabam, caſta dignitas continẽtię,

Li. 8. c. 11. a med. tom. 1

honeſte

honeſte blandiens vt venirem, neque dubitarem, & extendens ad me ſuſcipiendum & amplectẽdum pias manus, pijs gregibus bonorum exemplorum, ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa, & omnis ætas, & graues viduę, & virgines, anus irridebat me irriſione exhortatoria, quaſi diceret. Tu non poteris quod iſti, & iſte? An iſti & iſte in ſemetipſis poſſunt, & non in domino Deo ſuo? Quid in te ſtas, & non ſtas? Proijce te in eum: noli metuere. Non ſe ſubtrahet vt cadas. Proijce te ſecurus, & excipiet te, & ſaluabit te.

Exemplum autem illud, quod inducitur de Dauid, nõ facit ad propoſitum, quia arma Saulis, ſicut gloſſa dicit, * ſunt legis ſacramenta tamquàm onerantia: religio autem eſt ſuaue iugum Chriſti: quia vt Gregorius dicit in 4. moralium. † Quid graue mentis noſtrę ceruicibus imponit, qui vitare omne deſiderium qđ perturbat præcipit, qui declinari laborioſa mundi huius itinera monet? Quod quidem ſuaue iugum ſuper ſe tollentibus, refectionẽ diuinæ fruitionis repromittit, & ſempiternam requiem animarum. Ad quam nos perducat ipſe qui promiſit Ieſus Chriſtus dominus noſter, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. Amen.

1. Reg. c. 17 glo. interlinearis ſup id. Depoſuit ea. * li. 4. Mora. c. 30. paulo a prin.

FINIS.

Series Chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ,

AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO.

Omnes ſunt Quaterniones, præter OOO, qui eſt Ternio.

BIBLIOTECA

ROMAE,
Apud Iulium Accoltum. M. D. LXX.